00142960

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY.
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 16 June, 2016

HIEROZOICON,
SIVE
BIPERTITUM OPUS
DE
ANIMALIBUS
S. SCRIPTURÆ,
CUJUS

PARS PRIOR LIBRIS IV.
De Animalibus in Genere, & de Quadrupedibus Viviparis & Oviparis:

PARS POSTERIOR LIBRIS VI.
De Avibus, Serpentibus, Inſectis, Aquaticis, & Fabuloſis Animalibus agit.

CUM INDICE SEPTUPLICI,
I. *Locorum Sac. Scr.* II. *Authorum, qui citantur.* III. *Vocum Hebr. Chald. Syriac. Samaritani & Æthiopici Sermonis.* IV. *Vocum Arabicarum.* V. *Græcarum.* VI. *Romanarum, quæ paſſim explicantur.* VII. *Rerum.*

AUTHORE
SAMUELE BOCHARTO.
EDITIO TERTIA
Ex recenſione
JOHANNIS LEUSDEN.

142960
III ed
A. a-11
LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH ROYAL ASIATIC SOCIETY

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & JORDANUM LUCHTMANS.
TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GUILIELMUM vande WATER, M. DC. LXXXXII.

Cum Privilegio D D. Ordinum Hollandiæ.

1692

00142960

82

SERENISSIMO PRINCIPI

CAROLO II.

MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

REGI,

FIDEI DEFENSORI.

142960
al

Sereniſſime Rex,

IN Scripturæ lectione eum oportet eſſe plane hoſpitem, qui ex ea non didicit Reges à Deo conſtitui, & per eum regnare, nec ullam eſſe poteſtatem niſi à Deo. Proinde Saül & David uncti ſunt expreſſo Dei mandato. Et legitimos Reges Deus vocat Reges ſuos, filios ſuos, Chriſtos ſuos, electos ſuos, paſtores ſuos, ſervos ſuos, clypeos ſuos. Quin iidem Dei oleo leguntur ungi, Dei ſolio inſidere, aureamque coronam capiti ſuo impoſitam à Deo accepiſſe. Et tum demum timentur, cum in populos incidit Domini pavor. E periculis evadunt, cum Deus dat ſalutem Regibus, & eos eruit ex gladio maligno. Potentia eminent, cum mittitur Dei Angelus qui eos confirmet & roboret. Magna moliuntur, cum Deus illorum dextram apprehendit, ut coram iis proſternat gentes. Hinc cum in Regem electus eſt Saül, inſiliit in eum Spiritus Domini, & mutatus eſt in virum alium. Et Davide illi ſuffecto, Spiritus Domini à Saüle recedens Davidem invaſit. Cui cum ſucceſſit Salomon, Deus ei dedit ſapientiam & ſcientiam, atque animum intelligentem ad judicandum populum ſuum. Neque Ethnicos id latuit, quorum vates antiquiſſimi, Homerus & Heſiodus, Reges à Jove eſſe agnoſcunt. Quo ipſo cæteris Diis Callimachus Jovem præfert, quod cum ex Vulcano ſint fabri, ex Marte milites, ex Diana venatores, & ex Apolline poetæ, Reges non ſint niſi à Jove, id eſt, à ſummo Deo. Edoctus ſcilicet naturæ lumine aliter fieri non poſſe ut tanta hominum multitudo unius hominis imperio ſe ſubjiciat, & pro eo vitam, fortunas & facultates omnes impendat. Res in iis manifeſtior eſt, quos per varios caſus, per mille pericula rerum evexit Deus ad regiæ dignitatis faſtigium. Quod MAJESTATI TUÆ eveniſſe nemo neſcit, REX SERENISSIME. Qui poſtquam aliquot annis vagus, & ſine lare & foco oberraſti, domo extorris, regno tuo ejectus, & è ſolio deturbatus per illos ipſos qui impias & ſceleratas manus in SERENISSIMI PARENTIS tui τοῦ μακαρίτου ſanguine cruentaverant: tandem cum minime expectabas, ἀκονιτὶ & ἀναιμακτὶ, in priorem gloriam reſtitutus es, & ab iis admiſſus & revocatus qui à te videbantur eſſe maxime alieni, Deo Spiritus ſui vi flexanima illorum mentes ad obſequium inflectente. Ita ut illa ipſa paſſus quæ David Saüle vivo, nunc cum eodem poſſis dicere, *Lapidem quem reprobaverant ædificantes factum eſſe in caput anguli. Quod à Domino factum, & mirabile eſt in oculis noſtris.* Quamvis de cætero videaris eſſe Solomoni ſimilior, qui tria regna in plena pace poſſides, & ſumma ſapientia gubernas. Et quantum ille inſumpſit operæ in templi materialis ædificatione, tantum laboris adhibes in veræ Dei domus, id eſt, Eccleſiæ, reſtauratione, quam præteriti tumultus non

parum

parum deformaverant. In quem finem delegatos ex omnibus regni tui partibus nuperrime convocatos, ad tam pium opus vere Chriſtiana oratione excitaſti. Gnarus non alia de cauſa Deum hæc Tibi otia feciſſe, quam ut in Eccleſiæ & Reipublicæ bonum iis utaris. Et ſpero fore ut qui dedit τὸ θέλειν, Tibi det etiam τὸ ἐνεργεῖν pro benignitate ſua. Ita ut diſſidiis omnibus, ſi quæ ſuperſint, in æternum compoſitis, regni pax in poſterum non ſolum Te vivo duret, quod unum a Deo petiit Ezekias, ſed & uſque ad ſeros nepotes in futura ſæcula prorogetur. Et inter pacis commoda, ſtudia literarum, quæ ubique terrarum neglecta jacent, in regnis tuis refloreſcant, Teque duce atque auſpice priſtinum nitorem recuperent. Ego certe, ſi quem inter τῶν φιλομούσων nomen habere merear, feci quod alcyon ſolet, quæ tranquillo mari nidum ſuum & pullos committit recens excluſos. His enim regni tui alcyoniis invitatus, ingenioli mei fœtus eo edendos amandavi. Et in ditionum tuarum urbe metropoli editos MAJESTATI TUÆ offerre audeo. Munus quidem regiis oculis parum dignum, ſi formam ſpectes, ſed materiæ ratione haudquaquam contemnendum. In eo enim opere de animalibus agitur, quæ non ſolum ad uſum hominis, & perfectionem univerſi, ſed & ad Dei gloriam creata eſſe docent hæc Pſaltis Regii: *Laudate Dominum cete & omnes abyſſi, terra & omne jumentum. Reptile & avis alata, celebrate nomen Domini.* Fallitur enim ſi quis putat aſinæ Balaami hoc fuiſſe peculiare, quod ad Dei nutum ora reſolvit. Cum nullum ſit tam mutum animal, quod non celebret creatorem. Nempe ut *Cœli enarrant gloriam Dei: Et quamvis in iis non ſit ſermo, tamen in totam terram exivit ſonus eorum.* Sic bruta animalia, utut muta, tamen hoc ipſo Deum laudant quod laudum materiam nobis ſuggerunt, & ad conditorem ſuum celebrandum nos aliquo modo provocant. In cujus hymni modulatione præcentor & choragus eſſe dignatur ipſe Deus. Qui argumentis ex ſuorum operum magnitudine deſumptis, potentiam, ſapientiam & bonitatem ſuam Jobo probaturus, poſtquam cœlum, ſydera, meteora, mare & terras, & totam hanc mundi compagem uno capite expedivit, tria capita quæ ſequuntur in animalium deſcriptionem inſumpſit. In minimo enim animali, quod non ſolum eſt, ſed & vivit, ſentit, appetit, & pro libito movetur, plus eminet creatoris virtus quam in magnis illis mundi partibus. Itaque primo noſtro parenti, dum beatas in Paradiſo ſedes habuit, hæc pars fuit felicitatis, quod ad illum adducta ſunt animalia omnia quorum dotes & virtutes ſerio meditaretur, ut nomina imponeret ipſorum naturæ congrua. Et Regum imo hominum ſapientiſſimi Solomonis in eo maxime ſe prodidit ſapientia, quod diſſeruit de beſtiis, de volucribus, de reptilibus & de piſcibus. Illoque potentia tanto major Rex Alexander quanto minor ſapientia, naturæ animalium pernoſcendæ cupidus, de iis commentationem Ariſtoteli delegavit. Et ne quid uſquam gentium ab eo ignoraretur, multa hominum millia illi parere juſſit, quotquot nempe venatus, aucupia, piſcatuſque alebant: quique vivaria, armenta, alvearia, piſcinas, aviaria ſuæ curæ commiſſa habebant, ut illis procurantibus animalia omne genus ad præceptorem undecunque mitterentur. Neve neceſſariis ſumptibus ferendis impar eſſet, octingenta talenta, id eſt, aureorum millia prope quingenta, Rex maximus illi de ſuo largitus eſt. Merito igitur Ariſtoteles libros de animalium natura, generatione & partibus inſcripſit Alexandro, quo autore & fautore illos ſcripſerat. Quod imitati poſteri Regibus & Imperatoribus dedicarunt ſimilis argumenti libros. Ita Plinius hiſtoriam naturalem, in qua de Animalibus ſex libri ſunt, Tito Veſpaſiano Imperatori conſecravit. Idem quoque fuit animus Oppiano & Nemeſiano: quorum unus Græce, alter Latine Cynegetica, Ixeutica & Halieutica ſcripſit. Hic enim opus ſuum inſcripſit Numeriano & Carino Cari Imperatoris filiis. Ille Antonino Caracallæ, qui patrem ejus in inſulam Meliten relegatum liberaſſe non contentus, alia præter hanc ratione teſtatus eſt quam ſibi placeret hoc munus. Philes itidem, qui verſus ſuos περὶ ζώων ἰδιότητος Michaeli Imperatori dicaverat, Carolo Quinto, ipſi

ipſi etiam Imperatori, oblatus eſt ab Arſenio Monembaſiæ Archiepiſcopo, qui illum primus publicavit. Et uni *TUÆ MAJESTATIS* Anteceſſorum Eduardo Sexto Wottonus dicavit libros decem de Animalium differentiis. Gallorum quoque Regibus Franciſco Primo & Henrico Secundo hoc eodem thure litatum eſt. Illi enim Æliani hiſtoriam Animalium à ſe Latine redditam obtulit Petrus Gillius. Huic Belonius ſeptem libros de Avibus à ſe vernacula lingua conſcriptos. Geſnerus denique de Piſcibus volumen ingens Ferdinando inſcripſit. Illorum igitur inſiſtens veſtigiis, REX MAXIME, hoc opus noſtrum de Animalibus eo confidentius Tibi conſecro, quod mihi ſum conſcius me his omnibus aliquid majus aut præſtitiſſe, aut ſaltem molitum eſſe. Solius enim naturæ illi ſe præſtant interpretes, ego inſuper Scripturæ. Et quia veritas à veritate diſſentire non poteſt, Philoſophos cum Prophetis conciliare conatus ſum, ut ex utroque cinnus fieret. Quod in hoc argumento ſi qui aggreſſi ſint, illis ideo non ſucceſſit, quia Prophetarum voces cum minus intelligerent, eas in pluribus locis alio detorquentes, ſanctis vatibus ea affingunt, de quibus ne per ſomnium quidem cogitaverant. Neceſſe igitur habuimus à vocum interpretatione inchoare, ut inde ad res progrederemur. In qua molitione quia veremur ne multos habeamus ἀντικειμένους, ad Te confugere auſi ſumus, *POTENTISSIME MONARCHA*, ut tuo patrocinio freti, hoc ſaltem obtineamus, ut ne indicta cauſa condemnemur. Prophetæ duo Reges maximos nobis deſcribunt ſub typo magnæ arboris, quæ avium nidos ramis ſuis excipit, & agri beſtias umbra ſua protegit. Arbor illa Tu es, ô *REX*, ſub qua noſtra animalia ſuffugium atque aſylum inviolabile ſperant ſe repertura. Neque enim hæc Danielis arbor eſt, cui Propheta proximum minatur excidium: ſed Davidis, quæ plantata eſt in domo Dei, & fructum edit tempore ſuo, nec folium ejus unquam decidit; atque etiam in canitie fertilis & virens erit. Ante annos tredecim in Epiſtola ad Reverendiſſimum Virum Dominum Morlæum, nunc Vintonienſem Epiſcopum meritiſſimum, ſcripta, prædixeram fore ut brevi cum bono Deo evaderes ex illis moleſtiis quibus tum conflictabaris, nec cederes ulli Majorum tam fortunæ quam animi bonis. Idem ille Deus, qui preces exaudiit, quas tum temporis pro *MAJESTATIS TUÆ* ſalute concepimus, nunc quoque Te virtute ſua

Defenſum dabit & magna inter præmia ducet.

Quod toto animo exoptat

Tuæ Majeſtatis

Datum Cadomi pridie Idus Martias
Anno Chriſti M DC LXIII.

Humillimus & addictiſſimus cliens,

SAMUEL BOCHARTUS

JOHAN-

JOHANNES LEUSDEN
LECTORIBUS S.

HIerozoicon præſtantiſſimi viri, Samuelis Bocharti, eſt liber plenus eruditione & antiquitate, qui a quovis propter theſauros doctrinæ ibi reconditos laudatur. Hinc & eruditis eum valde placere apparet ex applauſu omnium, & diverſis ejus editionibus. Prima prodiit Londini anno 1663. quæ propter abſentiam Auctoris innumeris mendis fuit inquinata. Prodiit dein alia in Germania, ex qua celeberrimus Profeſſor, David Clodius, in alloquio ad lectores, quod illi editioni præfixit, aliquot millia typorum vitia expunxiſſe teſtatur, præter illa, quæ in numerum erratorum erant ab ipſo Bocharto relata, & calci editionis Londinenſis in utroque tomo annexa. Jam junctim prodeunt omnia eruditiſſimi Samuelis Bocharti opera, duobus voluminibus. In altero habetur Hierozoicon, in quo nos præcipue linguas Orientales correximus; in altero vero Phalegh, cui accedunt variæ diſſertationes, quarum pleræque nondum antea lucem adſpexerant. Hæc omnia ut emendate prodirent, nihil ſtudii nobis diligentiæque reliquum fecimus, ut noſtram operam omnes, ſpero, ſint probaturi, & hanc editionem facile, tum propter chartæ & typorum nitorem, tum propter, in illa corrigenda, poſitam curam, & tot luculentas novas acceſſiones, cæteris prælaturi. Valete.

Quinto Nonas Maii
IↃC IↃC XCI.

INDEX

INDEX CAPITUM OPERIS

De Animalibus Scripturæ

PARS PRIOR.

LIBER I.

De Animalibus in genere.

CAP. I. *De Animalium nomine, uſu & generali diviſione* pag. 1
CAP. II. *De Quadrupedibus in genere* p. 4
CAP. III. *De Avibus in genere* p. 13
CAP. IV. *De Serpentibus & cæteris reptilibus, quæ ſanguinem habent* p. 22
CAP. V. *De Reptilibus exanguibus* p. 34
CAP. VI. *De Aquatilibus in genere, & in ſpecie de Piſcibus* p. 36
CAP. VII. *De Cetis & Cetaceis* p. 45
CAP. VIII. *De reliquis Aquatilibus* p. 52
CAP. IX. *De nominibus Animalium ab Adamo impoſitis* p. 53

LIBER II.

De domeſticis Quadrupedibus.

CAP. I. *De Cameli nomine* p. 73
CAP. II. *De Camelorum uſu* p. 77
CAP. III. *Qui Cameli dicantur* בכרים bicrim. *Multa alia* p. 81
CAP. IV. *De tribus Camelorum ſpeciebus* p. 85
CAP. V. *De Camelo Proverbia: Camelus per foramen acus. Deglutire Camelum &c.* p. 91
CAP. VI. *De Hebræis Equi nominibus* p. 95
CAP. VII. *De ſex Equorum coloribus in Zacharia* p. 103
CAP. VIII. *Explicatur inſignis Equi deſcriptio Job.* 39. p. 115
CAP. IX. *De Solomonis Equitatu, & locis quæ ab Equorum præſtantia laudant Sacri Scriptores* p. 152
CAP. X. *De Equis Soli conſecratis* p. 175
CAP. XI. *Quid ſit in Equis ſubnervatio, ſplenis abſciſſio, & plantæ pedis excavatio* p. 178
CAP. XII. *Hebræa Aſini nomina* p. 181
CAP. XIII. *Aſina ad quam multa utilis* p. 183
CAP. XIV. *De Aſina Balaami* p. 191
CAP. XV. *De mille Philiſtæis à Samſone Aſini maxilla cæſis* p. 199
CAP. XVI. *De Aſino & Leone prope Prophetæ cadaver* 1 *Reg.* 13. 24. p. 205
CAP. XVII. *De Aſino quo Chriſtus vectus eſt Hieroſolymam* p. 208
CAP. XVIII. *Unde nata ſit fabula de aureo Aſini capite in Hieroſolymitani templi adytis collocato & culto* p. 220
CAP. XIX. *De Mulorum uſu, natalibus & nomine* p. 228
CAP. XX. *De Mulorum ſpeciebus* p. 232
CAP. XXI. *De prima Mulorum origine* p. 237
CAP. XXII. *Cur Animalia heterogenea copulare non licuerit per Legem Moſis* p. 244
CAP. XXIII. *Varia Elephanti nomina* p. 247
CAP. XXIV. *De Eboris nomine & uſu pervetuſto, ac Elephanti cornu ſeu dente ex quo conficitur* p. 251
CAP. XXV. *De Elephantorum in bellis uſu* p. 254
CAP. XXVI. *Hiſtoria de Elephantis à quibus Judæi Alexandriæ obterendi per miraculum ſervati ſunt* p. 259
CAP. XXVII. *Explicantur quæcunque habentur de Elephantis in duobus Macchabæorum libris* p. 265
CAP. XXVIII. *De Hebræis Bovis nominibus* p. 273
CAP. XXIX. *De quibusdam Bovi propriis apud Scriptores Sacros* p. 285
CAP. XXX. *Explicantur obſcura quædam Scripturæ loca de Vaccarum prægnatione & partu, & Vitulorum lactatione* p. 290
CAP. XXXI. *Boum pabulum & ſaginatio, & tria Judææ loca Bobus maxime compaſcua* p. 298
CAP. XXXII. *De Boum uſu in aratione, tritura, plauſtris, eſu &c.* p. 308
CAP. XXXIII. *De Boum uſu in Sacris* p. 318
CAP. XXXIV. *De aureis Aaronis & Jeroboami Vitulis* p. 329
CAP. XXXV. *Miracula quædam à Deo in Bobus aut per Boves præſtita, & primo de igne cœlitus in Sacrificia delapſo* p. 360
CAP. XXXVI. *De morbis Philiſtæorum, & Vaccis quæ captivam arcam reduxerunt, & Bethſemitarum plaga* p. 364
CAP. XXXVII. *Cum in luto hæſiſſent Boves qui arcam vehebant, Uza illam attingere auſus à Deo percuſſus eſt* p. 371
CAP. XXXVIII. *Boum ſacrificium à Davide oblatum in Araunæ area ſtatim ſedaſſe peſtem* p. 375
CAP. XXXIX. *De Bubulcis & Boum ſtimulis* p. 381
CAP. XL. *Leges de Bobus* p. 388
CAP. XLI. *Similitudines à Bobus ductæ* p. 402
CAP. XLII. *Oves & Capras eodem nomine contineri, quia multa habent communia* p. 416
CAP. XLIII. *Ovium Hebræa nomina, & Chaldaica quædam, ordine alphabetico explicantur* p. 421
CAP. XLIV. *De Gregum Paſtoribus* p. 439
CAP. XLV. *De Ovium balatu, lacte, lana, & partibus cum externis tum internis, quæ in Scriptura memorantur* p. 468
CAP. XLVI. *Ovium propria, & mores* p. 510
CAP. XLVII. *Inter Oves & Lupos quanta ſit antipathia* p. 528
CAP. XLVIII. *Loca quædam in Prophetarum ſcriptis Ovium proventu celebria* p. 531.
CAP. XLIX. *Miracula in Ovibus à Deo facta* p. 536
CAP. L. *De Agno Paſchali* p. 551.
CAP. LI. *De Caprarum nominibus, pilis & lacte plurima* p. 619.
CAP. LII. *Explicantur Scripturæ loca de Hœdis: In his lex quæ Hœdum coquere vetat in lacte matris ſuæ* p. 631.
CAP. LIII. *Hebræa Hircorum nomina quatuor explicantur* p. 640.

CAP.

CAP. LV. *Canum Hebræum nomen, latratus, gannitus, hirritus, fames, cibus, potus & mictus* p. 661
CAP. LVI. *Canum vitia & virtutes, quarum in Scriptura mentio. Alia quædam* p. 678
CAP. LVII. *De Suibus & Siliquis* p. 695

LIBER III.

De Feris Quadrupedibus.

CAP. I. *Leonum nomina & natalia, in Prophetarum ſcriptis.* p. 711
CAP. II. *De natura Leonum multa inſignia in Sacris Scriptoribus* p. 723
CAP. III. *Quæ judicia Deus per Leones exercuerit* p. 745
CAP. IV. *Leones quandoque ab hominibus vel marte vel arte victi* p. 752
CAP. V. *Variæ in Scriptura ſimilitudines ex Leone in bonum aut malum ſumptæ* p. 766
CAP. VI. *De loco celebri Pſal.* 22. Foderunt manus meas & pedes meos, *in quo Judæi pro* כארו foderunt *perperam legunt* כארי ſicut leo p. 779
CAP. VII. *De Pardo* p. 785
CAP. VIII. *Tigris, Lynx, Pardus, Panthera, Panther & Leopardus, quomodo inter ſe differant* p. 791
CAP. IX. *De Vrſis* p. 806
CAP. X. *De Lupis* p. 820
CAP. XI. *Probatur* צבוע *eſſe Hyænam, de qua multa* p. 829
CAP. XII. *Probatur* איים *eſſe Thoes, qui Arabicè vocantur* filii آوى awi p. 841
CAP. XIII. *De Vulpibus* p. 849
CAP. XIV. *De Felibus feris, quos Hebraicè* ציים *dici probatur* p. 861
CAP. XV. *Probatur* אחים *non eſſe genus animalis, ſed ferarum ululatus quibus deſerta perſonant* p. 865.
CAP. XVI. *De Onagris* p. 867
CAP. XVII. *De Cervis & eorum natura* p. 879
CAP. XVIII. *Similitudines ex Cervis deſumptæ* p. 895
CAP. XIX. *Probatur* אקו akko *Hirci ſylveſtris eſſe ſpeciem* p. 900
CAP. XX. *Probatur* דישון diſon *eſſe Pygargum vel Tragelaphi genus* p. 902
CAP. XXI. *Etſi* זמר zemer *à plerisque reddatur Camelopardalis, eſſe potius Capreæ genus à ſaltu ſic appellatæ. Multa obiter de Camelopardali* p. 904
CAP. XXII. *Probatur* יחמור jachmur *eſſe Cervi aut Capreæ genus, quæ in Euſtathio* Antholops *appellatur* p. 909
CAP. XXIII. *Probatur* יעלים *eſſe Ibices, de quibus multa* p. 915
CAP. XXIV. *De* עפר opher *ſeu Hinnulo cervæ aut capreæ* p. 920
CAP. XXV. *De Caprea quæ Hebraicè* צבי tſebi p. 924
CAP. XXVI. *Quid Veteres & Recentiores ſcripſerint de Animalibus Vnicornibus* p. 930
CAP. XXVII. *Probatur* ראם reem *vel* רים rem *non eſſe Monocerotem, ut volunt, nec Vrum, ut placet Bootio, ſed bicornis Capreæ ſpeciem aut Orygem* p. 948
CAP. XXVIII. *Probatur* תוא tho *potius eſſe Orygem, quam Bovem ſylveſtrem* p. 973
CAP. XXIX. *De Porco ſylveſtri ſeu Apro Pſal.* 80. *v.* 14. p. 976
CAP. XXX. *Probatur voce* תחש thachas *Taxum non ſignificari, aut ullum animalis genus, ſed colorem hysginum aut hyacinthinum* p. 985
CAP. XXXI. *De Simiis è Tharſis advectis* p. 992
CAP. XXXII. *De Lepore.* p. 994
CAP. XXXIII. *Probatur* שפן ſaphan *non eſſe Cuniculum, ut volunt, ſed majoris Muris genus in Palæſtina, Ægypto, Libya &c. qui Herodoto & aliis* δίπους, *Senioribus* χοιρογρύλλιος, *Hieronymo* ἀρκτόμυς, *& Arabibus* يربوع, *de quo multa nondum vulgata ex Arabum ſcriptis produntur* p. 1001
CAP. XXXIV. *De vulgari Mure* p. 1017
CAP. XXXV. *Probatur* חולד choled *non eſſe Muſtelam, ut volunt, ſed Talpam. Alia Talpæ nomina* p. 1021
CAP. XXXVI. *Probatur* קפוד kippod *eſſe Hericium & Hyſtricem.* p. 1035

LIBER IV.

De Quadrupedibus oviparis.

CAP. I. *Probatur* צב tſab *Levit.* 11. *v.* 29. *nec Bufonem eſſe, nec Teſtudinem, ſed Crocodilum terreſtrem, de quo ex Arabum monumentis multa afferuntur nondum vulgata.* p. 1043
CAP. II. *Probatur* אנקה anaka *Lev.* 11. *v.* 30. *eſſe ſtellionis genus ab acerbo ſtridore ſic appellati* p. 1063
CAP. III. *Probatur* כח coach *eſſe Arabum* ورل guaril, *Lacerti genus in Arabia maximum & validiſſimum* p. 1069
CAP. IV. *Probatur voce* לטאה letaa *Lacertam ſignificari ſtellioni ſimilem, maximè venenatam, & terræ adhærentem, quæ Arabicè* وحرة wachara *dicitur* p. 1073
CAP. V. *Probatur* חומט *Lacertam eſſe in arena degentem, quæ Arabicè* حلكا chulca *dicitur* p. 1075
CAP. VI. *Probatur* תנשמת thinſemeth *Levit.* 11. *v.* 30. *eſſe Chamæleontem* p. 1078
CAP. VII. *Probatur* שממית ſemamith *Prov.* 30. 28. *non eſſe Simiam, neque Araneam, ſed Stellionem* p. 1083
CAP. VIII. *Cur Idolorum aræ dicantur eſſe* ὡς χελῶναι, ut teſtudines, *in Græca verſione Oſ.* 12. *v.* 12. *Et de Chelonide Holophernis Judith.* 14. *v.* 13. p. 1090.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

ANTE aliquot annos egimus de primis terrarum incolis, quorum origines in profundis tenebris merſas, & longâ vetuſtate obſitas eruere conati ſumus, partim ex Moſis ſcriptis, qui in uno capite Geneſeos de hoc argumento plura habet & certiora quam quotquot Græcorum ſuperſunt aut Romanorum monumenta. His antiquas Phœnicum navigationes ſubjunximus, qui aliquot annorum centuriis ante Jaſonem & Argonautas, per totum mare Mediterraneum cœperunt ſe diffundere, & in multis Europæ, Aſiæ & Africæ locis colonias diſſeminare.

Jam ad alios mundi incolas nos conferimus, qui licet ratione dignitatis cum hominibus nullatenus conferendi ſint, eos tamen temporum antiquitate ſuperant & ſedium amplitudine. Bruta dico animalia, quæ ante hominem creata ſunt: Nec ſolum loca culta occuparunt; ſed & vaſtiſſimas ſolitudines, & altiſſima maria, & campos aëris patentiſſimos, ne vacaret pars ulla naturæ rerum.

Et cum ſpecies hominum una ſit, brutorum animalium ſpecies ſunt prope innumeræ, quarum ſingulæ certas notas habent, & propria κριτήρια, quibus à reliquis dignoſcantur. Alia enim uni elemento tanquam glebæ addicta ſunt, ut piſces ſolis aquis, pecora & jumenta ſoli terræ: Aliis aſſignavit Deus geminum elementum, puta terram & aquam, ut amphibiis omnibus: Aliis triplex, ut anatibus, mergis & catarrhactis, quibus non ſolum in terra incedere, & natare in aquis, ſed etiam in aëre volare datum eſt, & libero cœlo frui. Rurſus alia perfecta ſunt, ut quæ valent quinque ſenſibus, alia imperfecta, ut reptilia & inſecta quædam, quæ viſu, auditu vel olfactu carent. Alia item vocalia, alia muta: Et in illis fere tot vocum diſcrimina quot ſpecies. Moles quoque maxime diſpar: Quid enim facit ſtatura culicis ad elephantum, aut tipulæ ad cetum? Et externa ſpecies, quâ diſtinguuntur etiam quæ ſunt ejuſdem ſtaturæ, puta mulus & equus. Sed & alia levi & glabrâ pelle, alia ſcabrâ, alia pilis, alia pennis, alia conchis, alia ſquamis, alia corticibus veſtiuntur. Nec in feris aut avibus colores minus varii quam in gemmis aut floribus. Pedum etiam diſpar numerus: Aliæ enim ſunt bipedes, aliæ quadrupedes, ſepedes, octipedes: Ut de ſcolopendra taceam, quam à pedum numero vocant Arabes μητέρα τῶν τεσσαρακοντα ποδῶν. Varia quoque arma, quibus à naturâ inſtructa hominum quoque fortiſſimos audent aggredi, dentes & cornua feris, roſtrum avibus, utriſque ungues, reptilibus venenum, inſectis aculeus. Neque paſtus idem eſt: Alii enim pro cibo ſunt ſemina, gramen aliis, aliis terræ fructus, aliis vivæ carnes aut cadavera. Nec ſimilis eſt partus, cum alia nonniſi ovum generent, alia perfectum animal. Quorum illa Græce ᾠοτόκα, hæc ζωοτόκα dicuntur. Genio denique & ingenio multum differunt. Proinde beſtiarum aliæ dociles ſunt, aliæ indociles. Aliæ cicures, aliæ feræ. *Aliæ gregales*, aliæ ſolitariæ. Aliæ ſtatariæ, ut ita dicam, neque à natali ſolo longius ſecedentes, aliæ migratoriæ. Aliæ tenebras amant, aliæ in plena luce verſantur. Aliæ in diem vivunt, aliæ de futuro ſunt ſollicitæ. Aliæ inertes & otioſæ, aliæ ſedulæ & induſtriæ, ut araneæ, formicæ, apes, bombyces, & nonnullæ avium, quæ in fabricandis nidis miram produnt ſagacitatem.

Sed non eſt quod à nobis quiſquam expectet ut ſingula hæc minutatim explicemus. Quia eſſet opus immenſum, cuique unius hominis vires non ſufficerent, neque vita quamlibet longa. Neque vero id neceſſe eſt, cum hanc ſcribendi materiam alii jam occupaverint, atque uberrime tractaverint, quamvis non plene exhauſerint. Denique in animalium hiſtoria multa ſunt quæ ſcrutari penitius noſtra nihil attinet. In his igitur accurate perſequendis ſi immorarer, divagari viderer extra oleas, & bonas horas in iis inſumere quæ profeſſioni noſtræ non eſſent ſatis congrua. Itaque intra anguſtiores limites me continere decrevi, & quod Theologum decet, ea ſolum ediſſerere quæ de animalibus tradunt ſacri ſcriptores. Etſi enim hoc argumentum nonniſi obiter attingant, & tanquam aliud agentes, de eo tamen multa habent eximia, neque dum à quoquam pro rei dignitate enucleata.

Hoc autem aggreſſuro duo explicanda ſe offerunt, nomina & res. Cum enim qui animalium hiſtoriam vel ex αὐτοψίας enarrant, vel ex exoticis ſcriptoribus, nonniſi de rebus agant, aut in vocibus parum hæreant, quia animalium Græca & Romana nomina, barbara etiam, doctis nota ſunt, aut nullo labore poſſunt addiſci: Si quis hoc idem argumentum ex Scriptura tractandum ſibi proponat, duplex ei labor incumbet, unus in vocibus, alter in rebus explanandis. Quippe licet in iis quæ ad fidem & bonos mores pertinent Hebræa lingua utatur verbis obviis, quæque nemo non intelligit, aliter res ſe habet, cum ad animalium, plantarum aut gemmarum ſpecies deventum eſt, in quibus minutiis multa occurrunt quæ lectores etiam peritiſſimos remorantur. Neque ve-

ro

ro id mirum eſt, cum à Babylonica captivitate Hebræa lingua deſierit eſſe vulgaris, nec poſt Prophetas eâ linguâ quiſquam ſcripſerit, niſi poſt longum temporum intervallum. Aut ſi quid jam olim ſcriptum eſt, id pridem conſumpſerit ætas. Itaque in Hebræis animalium nomenclaturis ſolum eæ certo notæ ſunt vulgo doctorum quæ vel in Prophetis ſæpius occurrunt, vel ex affinibus Hebrææ linguis explicantur. Puta in domeſticis quadrupedibus גמל *gamal* camelus, סוס *ſus* equus, חמור *chamor* aſinus, בקר *bakar* & שור *ſor* & אלוף *alluph* bos, איל *ajil* aries, צאן *tſon* & שה *ſeh* ovis, שעיר *ſair* & תיש *thajis* hircus, עז *ez* capra, חזיר *chazir* porcus, כלב *cheleb* canis. In feris ארי *ari* leo, נמר *namer* pardus, דוב *dob* urſus, זאב *zeeb* lupus, שועל *ſual* vulpes, איל *ajal* cervus, צבי *tſebi* caprea, עפר *opher* hinnulus, ערוד *arod* & פרא *pere* onager, ארנבת *arnebeth* lepus, עכבר *achbar* mus. In avibus נשר *neſer* aquila, עורב *oreb* corvus, יונה *jona* columba, תור *thor* turtur, שלו *ſelau* coturnix, צפור *tſippor* paſſer. In ſerpentibus אפעה *ephe* vipera, פתן *pethen* & עכשוב *achſub* aſpis, תנין *thannin* draco. In inſectis ארבה *arbe* locuſta, זבוב *zebub* muſca, דברה *debora* apis, צרעה *tſira* veſpa, פרעוש *paros* pulex, נמלה *nemala* formica, עש *as* & סס *ſas* tinea, תולע *thola* & רמה *rimma* vermis, עקרב *akrab* ſcorpio, צפרדע *tſephardea* rana &c.

Hæ & paucæ aliæ animalium nomenclaturæ hodieque notiſſimæ ſunt. Sed Prophetæ longe plura habent vulgo vel ignota prorſus, vel ſaltem valde dubia, de quibus Lexicographos aut Scripturæ interpretes fruſtra conſulas, cum nuſquam magis cæcutiant. Unde eſt quod in Lexicis vocis unius alicubi reperias decem interpretamenta. Et verſiones ſi conferas, videbis inter illas miram eſſe diſcordiam, & quot capita fere tot ſenſus.

Quin illa ipſa nomina quæ nota eſſe diximus, nonniſi ex parte ſciuntur, quia ſcire eſt rem per cauſas cognoſcere, nec ſolum ſcire τὸ ὅτι, ſed etiam τὸ διότι. Itaque etſi quis ſciat equum, aſinum, bovem, camelum ab Hebræis ſic appellari, tamen is haberi non poteſt pro vere docto, quamdiu ratio nominis illum latet. Neque enim Hebræi animalium nomina temere impoſuerunt, ut Latini, Græci & barbari, ſed ſapienti conſilio. Nempe ille ipſe Adamus, qui quamprimum à ſomno excitatus eſt, Evam quam nunquam viderat à ſe ſumptam fuiſſe cognovit, atque ideo אשה *iſſa*, id eſt *viram*, appellavit, tanquam à viro ſumptam; Ille, inquam, ipſe Adamus animalibus ad ſe adductis nomina impoſuit illorum naturæ congrua. Partim ab iis ſumpta quæ in ſenſus incurrebant, voce puta, colore, pilo, ſtaturâ, & corporis externâ ſpecie. Partim ab iis quæ intus latebant, & ſoli animo ſe offerebant. Ab indole nimirum & moribus, quos neque uſu didicerat & propria obſervatione, neque ex deceſſorum libris, aut ex aliorum relatione, cum fuerit primus hominum, ſed ſapientiâ quâdam infuſâ & congenitâ pervidebat, Deo ſingulorum animalium arcanas proprietates in illius mentis oculos ingerente. Itaque hæc nomina ſunt egregium antiquitatis monumentum. Et de bonis omnibus optime meretur quiſquis ignota recte redderet, & tam nota quam ignota ad veras origines revocaret. Quorum utrumque in hoc opere vel præſtitimus, vel præſtare conati ſumus.

In horum porro nominum verſione quandoque peccatur levius. Ut ſi de ſpecie animalis ita conſtet ut in aliqua circumſtantia peccetur. Sic ארי *ari*, שחל *ſachal*, לביא *labi* & ליש *lajis* leonum eſſe nomina apud omnes in confeſſo eſt. Sed errant Talmudici in *Sanhedrin*, dum ſingula reſtringunt ad certos ætatum gradus: Quaſi ארי *ari* dicatur cum plane adolevit, & deſiit eſſe כפיר *chephir* ſeu λεοντίσκος, שחל *ſachal* media ætate, לביא *labi* jam inclinante, ליש *lajis* cum decrepitus eſt, & viribus præ ſenio effœtis. Quin ארי *ari* vel אריה *arjeh* leo dicitur quavis ætate, quia generis nomen eſt. שחל *ſachal* pro שחר *ſachar*, ib. eſt leo niger, de quo Plinius: (*a*) *Leonum color tantum in Syria niger.* לביא *labi* leænam eſſe conſtat ex Job. 4. 11. Ezek. 19. 2. & Nahum. 2. 12. Denique ליש *lajis* non eſt leo decrepitus, ſed fortiſſimus & in plenis viribus. Itaque de eo Solomon Prov. 30. 30. ליש *lajis fortis eſt in animalibus, nec ab ullius conſpectu retrocedit.* Et radix apud Arabes fortem eſſe ſignificat, & ſtrenue ſe gerere. Leonem igitur intelligo longo & ſimplici villo, quem *Ariſtoteles* & Plinius fortiorem eſſe ſcribunt, & contemptorem vulnerum. Archoleontem vocat Capitolinus in Gordiano juniore.

Contrario errore peccatur in vocibus בכרה *bicra* & בכרי *bicre*. Nam Jerem. 2. 23. בכרה קלה *bicra kalla* redditur *dromas levis.* Et Eſ. 60. 6. בכרי מדין *dromades Madianis*, quæ cameli eſt certa ſpecies, cum hæc ſint ætatum nomina. Nam בכרה *bicra* eſt cameli fœmina junior, & בכרי *bicre* ſunt cameli juvenes, quod Arabes diſerte docent. Nempe Arabibus بكر *bacara* eſt *prævertere.* Atque inde nomen trahunt quæ in unaquaque re prima ſunt.

Sequitur aliud erroris genus priore gravius, cum in eodem genere pro ſpecie ponitur ſpecies, ut quadrupes pro quadrupede, avis pro ave, reptile pro reptili, inſectum pro inſecto, aquatile pro aquatili. Sic רכש *reches* Hebræorum alii mulum, alii dromadem, ſed plerique equum exponunt. Quod verum eſſe ſcimus ex Syra paraphraſi, in qua hoc ſignificatu occurrit pluſquam centies, cum alibi ſit rara vox, & à paucis uſurpata.

יחמור *jachmur* Deut. 14. 5. bubalum reddunt Græci & Hieronymus. At Arabes circa Euphratem deſcribunt cervo ſimilem, pilo ſubrubro, ſerratis cornibus, quibus arborum ramos diffindens, iis interdum hæret, & ruditu ſuo ſe prodens in hominum manus incidit. Idem animal *antholops* vocatur in Euſtathii Hexaemero; In Damiano *anthalopus* & *calopus* in Alberto. Nec ab eo multum diſſimilis *urus* Epiphanii. Sed vetus nomen in Græcia uſitatum fruſtra quæratur, cum apud Græcos veteres nulla ſit mentio.

Ibidem Hebræum זמר *zemer* Hieronymus poſt Græcos *Camelopardalin* exponit, quod ſequi mirum eſt recentiores fere quotquot ſunt, cum eo verſu agatur de animalibus cervini & caprini generis Judæis in eſum conceſſis, cum quibus quid commune habeat camelopardalis, jumenti genus in intima Æthiopia latens, Aſiaticis omnibus atque Europæis ignotum uſque ad Ptolomæorum ævum, & à cujus eſu abhorrent ipſi Æthiopes. At זמר *zemer* Arabicum eſſe animal didicimus ex *Porta cœli*, ubi vocatur זמר ערב *zemer Arabiæ.* Et à ſaltu nomen habere nos docent ipſi Arabes quibus زمر *zamara* ſaltare eſt in capreæ aut rupicapræ modum. Et in iis cenſet Moſes quorum eſus Judæis eſt conceſſus Deut. 14. 5. Omnino igitur זמר *zemer* eſt rupicapra, animal ἁλτικώτατον, quodque ob id ipſum Chaldaice דיצא *ditſa* dici putatur, quomodo illud reddunt Jonathan & Onkelos, quia דוץ *duts* eſt exilire.

Addo licet magno conſenſu, magno tamen errore רים *rem* vel ראם *reem* reddi *monocerotem*, quod fabuloſum eſt animal, neque terrarum extat uſpiam, quale à veteribus deſcribitur. Itaque apud Hebræos veteres monoceros non dicitur ראם *reem*, ſed קרש *keras*, nomine ex Græco contracto. At illis ראם *reem* plane aliud eſt, nempe caprea bicornis, quæ utroque cornu ferit obvios. Ita etiam deſcribit ipſe Moſes Deut. 33. 17. ubi cornua ראם *reem*, quæ Joſepho tribuuntur, referuntur ad duas tribus ex illo ortas, nempe Ephraim &

Manaſſe. Concinunt Chaldæi & Arabes. Hi maxime, qui caprearum tres recenſent ſpecies, & unam ex iis رِئْم *rim* nomine, inter Arabiæ arenas degentem, proceram, ſummi candoris, capite & auribus plerumque ſurſum erectis, tam multâ ſagina differtam ut caprearum ovis inde dicatur. Itaque ut in Græcia quidam cæde luporum celebris inde λυκοῤῥαίϛης eſt appellatus. Sic in Arabia Zachæus Camili Catienſis filius, qui ante quingentos annos obiit, ab horum animalium frequenti cæde قتيل الريم *Katilorrimi* cognominatur, quaſi *rimicidam* dixeris.

שפן *ſaphan* hodie cuniculum exponunt omnes Scripturæ interpretes, poſteriores Hebræos hac in parte ſequuti. Eſt tamen cur huic verſioni meum calculum non addam. In Moſe שפן *ſaphan* ruminat, cuniculus non ruminat. Juxta Davidem (b) & Solomonem (c) שפן *ſaphan* in petris habitat, cuniculus in terreno ſolo. Judæis notus fuit שפן *ſaphan* Moſis & Davidis ævo, ſed cuniculus Hiſpaniæ tum erat peculiaris. Itaque שפן *ſaphan* eſt aliud animal, nempe mus major, quem Herodotus & alii δίποδα vocant, quia bipes graditur, & Hieronymus ob id ipſum ἀρκτομῦν. Nam urſi quoque ſic ſæpe incedunt. Et Seniores χοιρογρύλλιον, quia pinguedinem habet ſuis. De eodem ex Arabum ſcriptis multa prodimus nondum nota, & docemus cur Syriace dicatur ܚܓܣܐ *chagas*, Chaldaice טפזא *taphza* & Arabice اليربوع *aljerbuo*.

(b) Pſ. 104. 18.
(c) Prov. 30. 26.

Videtur quoque חולד *choled* Levit. 11:29. *muſtela* reddi perperam, cum خلد *chold* Arabibus & ܚܘܠܕܐ *chulda* Syris *talpa* ſit (Quomodo etiam uſurpat Talmud Hieroſolymitanum) & à חולד *choled* ponatur in reptilibus, & muri jungatur tanquam animal congener.

Hæc de viviparis quadrupedibus: Quibus ut oviparæ, lacerti puta, ſalamandræ, ſtelliones, chamæleontes, minus habent commercii cum homine, ita minus notæ ſunt, & in earum nominibus lapſus eſt frequentior. Ita qui primus ſe offert צב *tſab* à novis Scripturæ interpretibus fere quotquot ſunt vel *bufo* vel *teſtudo* redditur. Quorum utrumque eſt plane alienum. Nam Arabes, in quorum ſolo naſcitur צב, eum in lacertorum genere ponunt. Quod ne ſit cuiquam ſuſpectum, recondita multa profero de hoc animaculo, ex eorum Criticis, Philoſophis, Theologis, Medicis & Magis petita. Neque aliter intellexiſſe veteres interpretes, Chaldæos, Syros, Arabes, Samaritanos, pluribus probo. Quibus adduntur loca de hoc eodem animali, ex Talmude & *Bereſcith Rabba* nondum ſatis intellecta. Itaque à Senioribus vocatur idem animal ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος, & ab Hieronymo *crocodilus*, nempe *terreſtris*. Falluntur enim quotquot Niloticum intelligunt, qui ab iſto eſt plane diverſus.

In verſu ſtatim ſequente leguntur alia quinque nomina animalium ejuſdem generis, in quorum verſione varie peccant veteres & novi interpretes. Horum quinque primum eſt אנקה *anaka*, quod Græci & Hieronymus *mygalen* interpretantur, id eſt murem araneum: Munſterus *ericium*, Arias *viverram*, Caſtalio *fibrum*, Junius & Buxtorfius *attelabum*, id eſt locuſtæ genus ἄπτερον. Sed Syrus, Samaritanus & Arabes editi duo pro ſtellione agnoſcunt. Quam verſionem multis aſſerimus: ſed ex eo maxime quod à clamore nomen habet. Porro in lacertarum genere ſolus ſtellio in Plinio legitur ſtridoris eſſe acerbi. Quibus ſimilia habent Arabes, ſed à Lexicographis multo aliter accepta.

Secundum כח *coach* Græcis & Hieronymo eſt *chamæleon*. Aliis *lacerta*, *talpa*, *teſtudo*, *limax*, *ſciurus*, *crocodilus*, &c. nobis lacertus aut ſtellio major, quem Arabes ورل *warlon* & barbari interpretes *guaril* vocant. Nempe hoc lacertæ genus viribus plurimum pollet, nec ſolum reliquas lacertas, & in his crocodilum terreſtrem, ſed & ſerpentes luctâ ſuperat, atque eorum luſtra per vim invadit. Illi proinde convenit vel maxime nomen כח *coach*, quod à viribus ſumptum eſt.

Tertium לטאה *letaa* videtur eſſe Arabum وحرة *wachara*, lacertæ ſpecies, quam tria potiſſimum inſigniunt. 1. Quod ſtellioni ſimilis eſt. 2. Quod terræ maxime adhæret. 3. Quod veneno ſuo cibos inficit quoſcunque calcat. Hæc autem tria probamus *letaa* convenire. Aut fallor, aut eſt ſpecies ſalamandræ, quomodo Syrus reddidit, plerique alii ſtellionem.

Quartum חומט *chomet* recentiores *limacem*, ſed veteres lacertam exponunt. Et ipſum nomen docet arenariam eſſe lacertam, quia חומטון *chometon* eſt arena Hebræis. Eam igitur intelligo quæ Arabice حلكا *chulca* dicitur, in arenis ſemper degens, & homine viſo in iis ſtatim ſe immergens, quomodo piſcis in aqua.

Quintum & ultimum תנשמת *thinſemeth* talpam reddunt multi veterum, multi etiam recentis ævi. Quæ verſio palam eſt falſa, quia talpa eſt חולד *choled*, de qua jam actum fuerat verſu proxime præcedenti. Aliud igitur eſt תנשמת *thinſemeth*, chamæleon ſcilicet, ab aſpirando ſic appellatus, quia hianti ſemper eſt ore. Unde factum eſt ut crederetur nonniſi ſolo aëre veſci.

In avium quoque nominibus ſimilis lapſus eſt frequens, & paſſim ſumitur avis pro ave. Ita cum novi interpretes דרור *deror* hirundinem reddunt, ſequuntur Hebræos recentiores. Sed nullâ neceſſitate coacti veteres omnes deſerunt, quibus דרור *deror* vel turtur vel palumbus eſt. Huc facit quod hoc nomen à libertate ſumptum eſt, ut Arabica الحر *alhorro* & ساق حر *ſako-horrin*, quorum illud columbæ aut turturis pullum, hoc palumbum marem ſonat.

Aliter peccatum in nominibus סיס *ſis* & עגור *agor*, quorum cum illud *hirundinem*, hoc *gruem* ſonet Jerem. 8. 7. & Eſ. 38. 14. סיס *ſis* novi interpretes ex Hebræis gruem exponunt, & עגור *agor* hirundinem. Sed Senioribus, Symmacho, Theodotioni, Hieronymo, Arabi interpreti, סיס *ſis* eſt hirundo. Quæ à cantu ſic appellata eſt, ut Italice *ziſilla*. Unde eſt quod iiſdem *Ziſillare*, & veteribus Romanis *zinzilulare*, eſt canere more hirundinis. Et Iſis in Plutarcho mutata fuiſſe fingitur in hirundinem propter nominis alluſionem. Contra עגור *agor* vocem gruis utcunque imitatur, ut Chaldaicum כורכיא *kurkeja*, Arabica كركي *kurki* & غرنق *gurnouk*, Græcum γέρανος, Germanicum *kran*, Latinum *grus*, unde *gruere*. Et ex Hebræo gruis nomine עגור *agor*, ortum Arabicum عجر *agiara* ſignificat in patriam poſtliminio reverti, quod grues quotannis faciunt. Et Perſicum ἀγγάρων *angarorum* nomen, quos celeritate curſus cum gruibus decertaſſe ſcribit Xenophon. Tamen è veteribus ſolus Chaldæus vocem עגור *agor* recte gruem explicavit, idque ordine præpoſtero. Unde factum ut qui סיס *ſis* gruem, & עגור *agor* hirundinem reddunt, Chaldæum ſequi ſe putent.

Peccatur etiam in voce קרא kore, quam poſt Seniores & Hieronymum Jerem. 17. 11. perdicem reddunt novi interpretes quotquot ſunt. Cum ſit Arabicæ & Ægyptiæ gallinaginis genus, brevi pede, longo roſtro, dorſo viridi, quam Arabes libenter vident, quia illius adventum ſequuntur imbres, quos in aridis locis avide expectant. Itaque etiam Hebræi in *Bereſcith Rabba* prælongum illi roſtrum tribuunt, à quo ipſo Hebraice קרא *kore* dicitur, cum *aleph* pro *he* in fine, ut Græce σκολόπαξ, quia Hebræum קרה *kora* palum ſignificat, ut Græcum σκόλοψ. Sed σκολόπαξ pro gallinagine verbum eſt infrequens, quod præter Ariſtotelem, neſcio an Græcorum quiſquam uſurpet. Ab aliis enim gallinago vocatur ἀγρία πέρδιξ, ut latine *ruſtica perdix*, quia palato æque grata eſt. Unde factum ut perdicem appellaverint Græci interpretes. Sed ab iisdem illa ipſa vox redditur νυκτικόραξ 1 Reg. 26. 20. quia pro קרא lectum קדא *daleth* pro *reſh*.

Nihilo levius erraſſe videntur Chaldæi interpretes, qui pro שלו vel שלוים habent פסיונין id eſt pro coturnicibus phaſianos, Exod. 16. 13. & Pſal. 105. 40. Sed errori anſam dederunt Talmudici doctores, à quibus שלוים ſeu coturnicum quatuor ſpecies recenſentur. Nempe præter coturnicem proprie dictam, שיכלי *ſicli* (id eſt συκαλὶς ficedula) קיכלי *kichli* (id eſt κίχλη turdus) & פסיוני *phiſjoni* (id eſt φασιανὸς phaſianus) tam abſurde quam ſi quis vitulum, agnum & hœdum cenſeret inter leporum ſpecies.

Sæpe etiam peccatur in voce צפור *tſippor*, quæ cum ſit generalis ad omnes aves (unum locum excipias, in quo Hebræi paſſerem eſſe volunt, (*a*) quod ipſum neceſſe non eſt) tamen alii interpretes nomine צפור ſæpe paſſerem intelligunt. Sic Levit. 14. 4. ubi leproſus, qui mundandus eſt, jubetur accipere *duas* צפורים *tſipporim, vivas, mundas*, aves in genere ſignificari palam eſt, quarum aliæ ex lege mundæ, aliæ immundæ fuerunt. Recentiorum tamen vix quiſquam eſt qui non reddat *paſſeres* cum Hieronymo. Et locus notiſſimus Pſal. 102. 8. *Vigilavi, & fui ſicut paſſer ſolitarius in tecto*, reddi debuit, *fui ſicut avis* non *ſicut paſſer*. Neque enim ibi de paſſere, ſed de bubone res eſt, ave ſolitariâ, quæque noctu pervigil ferale carmen ſuum è tecti culmine occentat. Unde Poëta:

(*a*) Pſ. 84. 4.

Solaque culminibus ferali carmine bubo.
Viſa queri, & longas in fletum ducere voces.

Multa hujuſmodi loca obſervo ubi de paſſere: Et falli Lexicographos qui negant majores aves Hebraice dici צפורים *tſipporim*.

Libro ſingulari qui partis ſecundæ ſecundus eſt, immundarum avium ex Levitico viginti nomina expoſuimus, & ex Deuteronomio unum inſuper: Quorum interpretes vix quartam partem unanimi conſenſu recte exponunt. Et primum quidem נשר *neſer* genuinam eſſe aquilam neminem latet. Secundum quoque פרס *peres*, & tertium עזניה *oznija* in aquilarum eſſe genere apud multos in confeſſo eſt. Sed de ſpecie diſputatur. Nobis פרס *peres* eſt oſſifraga, quia פרס vel פרש *paras* per *ſin ſemol* eſt frangere, adeoque oſſa frangere Mich. 3. 3. Et עזניה *oznija*, quæ nomen habet à robore ſumptum, Græcorum μελαναιέτος, aquila omnium robuſtiſſima & fortiſſima. Quod poſt Homerum, Ariſtoteles, Plinius, & multi alii aſſerunt. Proinde à valendo *valeriam* priſci Romani appellabant.

Quartum ab Hebræis in Levitico דאה *daa*, in Deuteronomio ראה *raa* ſcribitur, *res* & *daleth* permutatis, quia ſunt literæ ſimiles. Quorum illud à volatu, hoc à viſu ſumptum eſt. Sed in Samaritano exemplari utrobique ſcribitur ࠃࠀࠄ *daa*, quod probo magis. Quia poſt Hieronymum pars interpretum longe maxima milvum hic intelligunt, qui hodieque apud Arabes حداة *hida* dicitur. Milvus autem in viſu nihil habet notabile ſupra reliquas aves rapaces. Sed volatu eſt eximius. Vix enim ulla eſt avis quæ aut altius aut diutius volet. Et peculiare illi eſt quod quandoque ex ſummo aëre, alis per horam integram immotis, captat prædam. Quod Itali *tendere*, nos *planare* dicimus.

Quintum איה *aja* quid ſit neſcitur. Alii enim vulturem, alii milvum, alii bubonem, alii picam aut cornicem, alii inſularem avem exponunt. Multi vel avem in genere, vel rapacem avem eſſe ſcribunt, de ſpecie non ſolliciti: Nobis videtur eſſe *æſalon*, accipitris genus quem Germani ſmirle appellant, Itali *ſmerle* & *ſmeriglio*, nos *eſmerillon*. Nempe ut clangit aquila, pipat accipiter, jugit milvus, & crocitat corvus: Ita hæc avis يايا *jaja* juxta Arabes: Unde avis يؤيؤ *juju* dicitur, & vox ejus الياياء *aljajao*. Quo alludere Hebræum איה *aja* nemo non videt. Præterea hanc eandem avem ab oculi venuſtate & perſpicacia commendant tam philoſophi quam poëtæ Arabes, ut ſuo loco probamus. Quod ad hæc Jobi notandum: *Semitam ejus non novit* עיט, *avis rapax, neque illam vidit* עין איה *oculus aja*, quantumvis acer & perſpicax cap. 28. v. 7.

Poſt איה *aja* in Deuteronomio ſextum ſequitur דיה *daja*, in Levitico à ſcribis, ut videtur, omiſſum propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Plerique alii multo aliter, ſed vulturem reddunt R. Selomo, Caſtalio, Schindlerus, Fullerus, Anglica verſio & Italica. Quam interpretationem non parum confirmant hæc Eſ. 34. 15. de Idumææ deſolatione: *Ibi* דיות *dajoth congregabuntur*. Nam ex conſenſu interpretum hoc ſaltem conſtat, agi de rapaci ave. Porro in rapacibus, gregalis nulla eſt præter vulturem. Nomen à nigredine ductum eſt. Nam דיו *dejo* eſt atramentum, & דיוא *dajava* diabolus Syris & Perſis. Itaque דיה *daja* non quoſvis vultures ſignificat, ſed ſolum nigros, de quibus Plinius, (*a*) *Vulturum prævalent nigri*. Illi proinde ſeptimum jungitur עורב *oreb* corvus, tanquam avis concolor.

(*a*) Lib. 10. c. 6.

Octavum eſt בת יענה *bath jaana*, ſeu filia clamoris aut cantus, & nonum תחמס *thachmas*, quorum hoc ſtruthionem marem, illo fœminam ſignificari, mihi perſuaſiſſimum eſt. Non me latet בת יענה *bath jaana* à novis interpretibus ululam aut bubonem reddi. Et noſtro ſæculo Fullerum hanc verſionem magno conatu aſſeruiſſe. Sed iidem veteres habent hac in parte diſſentientes. Seniores enim, Aquila, Symmachus, Theodotio, Chaldæi, Syri, Arabes ſtruthionem interpretantur. Ita etiam Hebræorum vetuſtiſſimi, qui proinde ab omni ævo à ſtruthionis eſu abſtinuerunt, tanquam in Dei Lege ſibi diſerte prohibito. Fruſtra Fullerus objicit non debuiſſe illis prohiberi Æthiopicum animal à Judæa remotiſſimum. Cum Arabiæque deſerta Judææ finitima ſtruthionibus ſcateant. Nec minus futile eſt quod addit, ſtruthioni non convenire nomen à clamore aut cantu factum. Et prophetas *bath-jaana* tribuere ferales planctus, quales ſtruthionem edere nuſquam ſcribi. Nam Arabes, in quorum ſolo naſcuntur ſtruthiones, de illorum cantu & planctu multa habent à nobis ſuo loco citata, quibus hoc abunde refellitur. Rem addidi hactenus prorſus ignotam, nomine תחמס (quod veteres *noctuam aut hirundinem* recentiores *falconem, accipitrem, harpen, cymindim* aut *nycticoracem* reddunt) non aliud ſignificari quam *ſtruthionem marem*, ut Arabico ظليم *dalim*. Quippe

חמס

חמס *chamas*, unde תחמס *thachmas*, eſt inique & impie agere, ut Arabice ظلم *dalama*, unde ظليم *dalim* ſtruthio mas. Itaque in Arabum paraphraſtis Hebræum חמס *chamas* ſolet per *dalama* reddi, quod multis probatur à nobis. Ut igitur à *dalama* ſtruthio mas Arabice *dalim* vocatur, ita Hebraice *thachmas* dictus videtur à verbo חמס *chamas* huic plane ſynonymo. Et merito ab impietate illi avi nomen inditum, quæ duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui Job. 39. 19. & Thren. 4. 3. Fœmina autem cur nominetur priore loco, & ejus eſu prohibito mas quoque interdicatur, docemus p. 231. Hic igitur tantum addimus tertium ſtruthionis nomen רננים *renanim* legi Job. 39. 16. Quod ſolus veterum Hieronymus animadvertit, quamvis res ſit valde obvia. Nam graphicæ quæ ſequitur ſtruthionis deſcriptioni nomen avis quæ deſcribitur præfigi oportuit, prout in reliquis factum. Errant igitur toto cœlo qui pavones hic intelligunt. Et huic verſioni repugnat non ſolum textus ſeries, ſed & hiſtoriæ fides: Quia Jobi ævo pavones in India latebant, nec ante Solomonem in Judæam allati ſunt. Si quis roget quorſum ſtruthiones רננים *renanim*, id eſt canori, dicantur: Idem de pavone rogabo, qui vocem habet prorſus abſonam, de qua apud Junonem graviter conqueritur Phædri fab. 57. Quid quod etiam Arabice زمار *zimar*, id eſt cantus, vocatur ejulatus ſtruthionis fœminæ, quam voce רננים *renanim* Job deſignavit. Et eodem pertinere docuimus aliud ejuſdem nomen בת יענה *bath-jaana*.

Decimum nomen שחף *ſachaph* à tabe ſumptum. Nam שחף *ſachaph* verbum tabeſcere eſt, & שחפת *ſachepheth*, tabes ſeu phthiſis. Proinde שחף *ſachaph* Arias reddidit *avem phthiticam*. Sed Græci & Hieronymus optime λάρον *larum*, cujus totum alimentum fere in plumas abit. Itaque ſcribunt veteres εἶναι αὐτὸν πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δ' ἐν τοῖς κρέασι, *eum plumarum multum habere, ſed parum carnium.* Et ut Bellonius autor eſt, cum ſit gallinâ craſſior, tantum carnis non habet quantum coturnix. Hoc igitur ſequi quanto ſatius eſt, quam cum recentioribus *cuculum* aut *fulicam* aut *æſalonem* interpretari?

Undecimum נץ *nets* à volando factum accipitri valde convenit, qui volatu maxime præſtat. Proinde, magno veterum & recentiorum conſenſu, referunt, quem hodieque *niſum* non pauci vocant. Tamen in fabulis Niſus Rex Megarenſium pro accipitre in haliæetum mutatus fuiſſe fingitur. Sed accipitris una ſpecies *laniarius* ad haliæetum tam proxime accedit ut viſu non poſſint dignoſci, ſed ſolo paſtu.

Duodecimum כוס *chos* Symmachus upupam interpretatur, ſi Hieronymo credimus. Sed puto legendum *ululam*. Quia apud omnes veteres כוס *chos* eſt avis nocturnæ ſpecies, puta *nycticorax, bubo, noctua*. Nempe Seniores præiverant, qui pro כוס *chos* videntur legiſſe בום *bum*, quomodo Arabes *nycticoracem* vocant. Licet enim hæ duæ voces ſono valde differant, tamen ſcripturâ ſunt ſimillimæ. At כוס *chos* primo poculum ſonat, illudque valde amplum. Unde eſt quod Græci κόνδυ reddunt Eſ. 51. 17. Perſici poculi genus, quod continebat decem cotylas. Deinde onocrotalum ſuſpicor ita fuiſſe appellatum, ab amplo illo vaſe quod habet in infima parte roſtri; Romani *truam* vocabant. Unde ipſa avis *truo* dicta eſt. Quo dato, in his Davidis Pſalm. 102. 7. *ſimilis factus ſum pelecano deſerti, & fui* כבוס חרבות, *ut chos ſolitudinum*, optime cohærebunt duo hemiſtichia. Quia pelecanus & onocrotalus ſunt aves ſimillimæ, quaſque à ſcriptoribus paſſim promiſcue ſumi à multis obſervatum eſt.

Decimum tertium שלך *ſalach* Hieronymus & ex eo multi recentiores *mergulum* aut *mergum* reddunt. Sed Seniores καταῤῥάκτην, quod probo magis. Quia שלך *ſalach* verbum ſignificat ex alto dejicere. Itaque Græci καταῤῥάσσειν reddunt Pſ. 101. 11. Id autem catarrhactæ proprium, qui vel ex ſummo aëre, vel ex vertice rupis in mare cum impetu ſe dejicit, cum videt prædam. At mergus ſolum in aquas quibus innatat demergitur. Sunt qui *pro mergo* aut *catarrhacte, ardeam, larum, graviam, fulicam, corvum aquaticum* exponunt. Sed Græcorum verſioni ſteterim, quæ videtur omnium optima.

Decimum quartum ינשוף *janſuph* vel *janſoph* Græci & Hieronymus *ibim* reddunt Eſ. 34. 11. ubi de Idumæa dicitur: *Janſuph & corvus in ea habitabunt.* Quæ verſio non poteſt ſtare, quia Ægyptia eſt avis *ibis*, quæque non vivit extra Ægyptum. Arabes in Lege الباشق *albaſak*, accipitrem exponunt, & in Eſaia الحبارى *albubara*, otidem. Sed Syrus & Chaldæi duo קפופא *kiphupha*, bubonem, longe melius. Cum quia ינשוף *janſuph* à tenebris nomen habet, tum quia ad Idumææ vaſtationem pertinet magis ut bubones in ea habitent.

Decimum quintum תנשמת *thinſemeth* huic commode jungitur, ut avis buboni ſimillima, nempe noctua. Itaque Hebræorum doctiſſimi noctuam ſic dici volunt, quia quiſquis illam videt ישום miratur & obſtupeſcit. Quod de hominibus tam verum non eſt quam de reliquis avibus. Eas enim inſolitâ noctuæ formâ in ſtuporem rapi aſſerunt Ariſtoteles, Timo ſillographus, Lucianus, Dio, Chryſoſtomus & alii. Cur Græci porphyrionem, Hieronymus cygnum, Arabes *ſahin Sacri* ſpeciem interpretentur mihi non conſtat. Et his Chaldæos oppono, quorum unus אותיא, *otum*, alter בותא, *bubonem*. Et Syrum qui ܟܒܟܒܐ *cocbi* hîc habet, id eſt κικκάβαν *noctuam*.

Decimum ſextum קאת *kaath*, factum ex קאה *kaa* id eſt vomere, pelecano plane congruit, qui conchas jam abſorptas & calore ventris apertas revomit, ut ex iis eſculenta legat. Quod poſt Philoſophum tradunt ſcriptores magno numero. Et ardeæ idem tribuunt Plutarchus & Ælianus. Sed pelecanus ab ardea ſolo fere roſtro differt. Itaque à nonnullis habetur pro ardeæ ſpecie. Et Hebræo nomine deſignari potuit utraque avis. Tamen de pelecano res certior, quia Græci & Hieronymus ita exponunt. Recentiores *upupam* reddunt, *cuculum, onocrotalum, ibin, phalacrocoracem*, & quid non?

Decimum ſeptimum רחם *racham* vel רחמה *rachama* à רחם *rechem* id eſt à miſericordia ſumptum, variis conjecturis locum dedit, quas hic afferre nihil attinet, cum à vero abeant quam longiſſime. Itaque ſolos Arabes hic cum fructu conſului, quibus tam nota eſt hæc avis quam aliis prope ignota. Et ab iis hoc ipſo nomine vocari didici eam aut aquilæ aut vulturis potius ſpeciem, quæ propter varios colores Græce περκνόπτερος dicitur & ὀρειπέλαργος. Et ab ambigua ſpecie γυπαίετος *vultur-aquila*. Quam à miſericordia nomen habere ſi quis miratur, (cum plerique vulture non putent quicquam eſſe immanius) diſcat ex Herodoto apud Plutarchum, vulturem omnium ſui generis animalium eſſe δικαιότατον καὶ ἀβλαβέστατον *juſtiſſimum & minime noxium*, quod ibidem multis probat. Et ex Caſſiodoro, quam fortiter alias aves ab accipitre defendat. Et ex Scaligero, quam pie parentes ſuos præ ſenio pennis nudatos foveat, atque etiam alat. Ita ut, inquit, aliud verbum jam Græcis fingendum ſit quam ἀντιπελαργεῖν, nempe ἀντιγυπιᾶν. Sed quod ad rem maxime facit,

cit, quia רחם *rechem* proprie eſt στοργὴ, id eſt tenerrimus ille affectus quo parentes ſuos libros proſequuntur; In Homero & Æſchylo legat quam graviter afficiatur vultur pullis ſuis ex nido ereptis. Et in Piſidia quomodo femore exſecto illos alat proprio ſanguine, cum alii cibi non ſuppetunt. Et in Hori Hieroglyphicis, Ægyptios ob idipſum matrem aut miſericordiam vulturis imagine pingere.

Decimum octavum חסידה *chaſida* ſequitur non immerito, cum à pietate & benignitate ſit factum. Nempe *chaſida* eſt ciconia, quæ in Ambroſio *avis pia* dicitur, & in Publio *pietaticultrix*, quia parentibus vices rependit, nullâ lege adducta. ſed naturæ bonitate. A quâ verſione quamvis longe abeant plerique veteres, tamen eam eſſe veriſſimam, & ex nomine probamus, & ex Scripturæ locis ſe inter collatis, & ex Syrorum, Arabum & Hebræorum ſuffragio.

Decimum nonum אנפה *anapha* ab ira ſumptum eſt, ut à miſericordia & pietate illa duo quæ præceſſerant. Videndum an ſit falco montanus, cujus animum irritabilem & ad iram maxime pronum quam graphice deſcribat Albertus, vide libri noſtri parte ſecundâ pag. 338. Aut aquilæ ſpecies quæ Arabice زمج *zummag* ab iracundia dicitur. Ad anaphæ nomen alludit Homeri vox ἀνόπαια, pro ave quam aquilini generis eſſe ſcribit Euſtathius. De cætero vocis אנפה *anapha* ſolus Pagninus decem habet interpretamenta. Nos multo plura, petita partim ex iis libris quos Pagninus non viderat. Græci qui χαραδριὸν reddunt, videntur legiſſe אגפה *agapha* pro אנפה *anapha*. Nam אגף *agaph* eſt ripa fluminis, ubi χαράδραι, unde dictus χαραδριός.

Vigeſimum דוכיפת *dukiphath* pro upupa, fortaſſe eſt peregrina vox, compoſita ex דוך *duc* כיפת *Kephath*. Quorum prius ad ديك *dic* alludit, Arabicum galli nomen, poſterius ad Syrum ܟܐܦܐ *Kepha* pro petra. Sic upupa *gallus ſaxatilis* dicta fuerit, quia criſtam habet ad inſtar galli. Ita Hebræi hodieque upupam *gallum ſylveſtrem* aut *montanum* vocant, Heſychius ἀλεκτρυόνα ἄγριον, Græcia recens ἀγριοκόκορον. Et jam olim id ipſum fuit Æſchylo πετραῖος ὄρνις. Ad Hebræum דוכיפת *dukiphath* nonnihil alludunt upupæ nomen Ægyptium κουκουφὰ, & Syrum ܩܘܩܘܦܐ *Kikupha*.

Vigeſimum primum עטלף *atalleph* eſt veſpertilio. Per literarum trajectionem ita dicitur pro עפטלל *aph* vel *oph tallel* avis tenebricoſa. Sic vocatur νυκτερὶς, quia eſt πετεινὸν νυκτερινὸν. Et Latine *veſpertilio*, quia non niſi veſpere volat, unde poëta:

Nocte volant, ſeroque tenent à veſpere nomen.

Nempe veſpertilio naturâ ſuâ eſt νυκτάλωψ, & propter oculi parvitatem plus videt veſperi, quam interdiu. Quod vitium Arabice dicitur الخفش *alchaphas*: unde ipſa avis الخفاش *alchopphas*.

Etiam in ſerpentum nominibus ſæpe erratur. Sic cum אפעה *ephe* viperam eſſe conſtet ex aquila & Arabum ſcriptis, & hoc illi nomen fecerit ἡ δυστοκία: Tamen à nonnulis אפעה *ephe* pro vipera *draco* redditur, & *aſpis* & *regulus*, & *ſerpens volucer* aut *adurens*. Ut פתן *pethen* pro aſpide *draco*, unde factum *Pythonis* nomen. Et צפע *tſepha* pro regulo *ceraſtes*, *amphisbæna*, *hæmorrhous*, *vipera &c.* At regulum eſſe didicimus ex Aquila, Chaldæo, & Hieronymo, qui conſtanter ita exponunt. Et vero nomen צפע *tſepha* ipſo ſono videtur horrorem ſibili exprimere quo reliqua animalia terret & fugat. Ita in Jacobi verbis, *Dan erit ſerpens ſuper viam*, שפיפון *ſephiphon ſuper ſemitam*, nomen *ſephiphon* pertinere probamus ad duas ſerpentum ſpecies valde ſimiles, *ceraſten* & *hæmorrhoum*, quos ſolos è ſerpentibus χωλεύειν & ἐπισκάζειν, id eſt claudicare dicit Nicander: Quia cum ſpinam oſſeam non habeant, ut reliqui ſerpentes, ſed ex meris cartilaginibus, non poſſunt recta progredi. Claudicare autem eſt שפף *ſaphaph*, unde שפיפון. Et Vulgata hîc habet ceraſten, quod Arabs uterque ſequitur. At alii *aconitam*, *aſpidem*, *baſiliſcum*, *columbrum*, *viperam* &c. שרף *ſaraph* quoque varie exponitur. Et quia ab urendo nomen habet πρηστῆρα & καύσωνα reddunt nonnulli recentiorum. Nos ex Deut. 8. 15. & Eſ. 30. 6. volucrem eſſe ſerpentem probamus in Arabia & Ægypto, qui adurit flatu vel morſu: Nec niſi ſoli hydro aut cherſydro ſi mavis convenire has notas.

Inſectum quoque pro inſecto non raro ſumi videas. Sic pro כנים *Kinnim*, id eſt pediculis, Græci interpretes habent σκνῖπες culicum genus Exod. 8. 16. Et Hieronymus *omne genus muſcarum*, & *muſcas diverſi generis* pro ערוב *arob*, id eſt κυνόμυια Exod. 8. 21. Quia putavit vir ſanctus corruptam eſſe vocem, & legendum κοινόμυια. Quæ vox non extat uſpiam, nec ſi extaret, id ſignificaret quod ille vult. Rurſus Pſalm. 38. (Hebr. 39.) 12. Hebræum כעש *ut tineam* Græci reddunt ὡς ἀράχνην, *ut araneam*. Et in libris Joel
(a) Joel 4.4. & 2. 15. (a) & Amos (b) גזם *gazam* illis eſt κάμπη, *eruca*; Cum ſit locuſtæ ſpecies, quæ non ſolum gramen & ſegetes & arborum folia, ſed & earum cortices teneroſque ramuſculos morſu incidit, quod ipſo nomine docetur.
(b) Amos 5. 9. Denique Pſ. 58. 9. שבלול *ſabbelul* Aquila & Hieronymus γῆς ἔντερον *vermem* interpretantur. Sed limacem שבלול *ſabbelul* dici planum eſt, quia ישב בלול *jaſab belul*, id eſt habitat in cochlea. Et de impio ſcribit Pſaltes, כמו שבלול תמס יהלך, *ſicut limax liqueſcens ibit*, quia limax eſt ὑγροκέλευθος, ut apud Athenæum habetur in veteri de cochlea gripho. Et virus ſuum ubique ſpargens, videtur paulatim abſumi. Itaque etiam in Talmude & *Bereſcith Rabba*, qui Hebræorum libri ſunt vetuſtiſſimi, limacem hoc ipſo nomine appellari reperiet quiſquis harum rerum curioſus eſt. Pulices pro culicibus paſſim ſumi video etiam à doctiſſimis. Ita in Giggeio برغوث multoties redditur culex פורטענא itidem in Boderiano & Buxtorfio, cum utrumque pulicem ſonet.

Aquatica ſuperſunt, in quibus cavendum ne cetorum aut cetaceorum ſpecies confundantur. Nam cum dicitur Deus *creaſſe* את התנינם הגדולים, *magna cete* Gen. 1. 21. Et *ceto ponere cuſtodiam* Job. 7. 12. Et *conterere capita cetorum ſuper aquas*, & *confringere Leviathanis caput*, *ut det eum in eſcam populis qui in deſerto habitant* Pſal. 74. 13. 14. Et *feciſſe Leviathanem ut in mari luderet* Pſ. 104. 26. Et *cetos in abyſſis laudare factorem ſuum* Pſ. 148. 7. Magna cete intelligimus, qualia ſunt balæna, priſtis, orca, phyſeter. Et cum leguntur cete *mammam educere ut lactent catulos ſuos* Thren. 4. 3. præter majora illa cete etiam minora ſignificantur ut phoca, delphin, turſio, quæ mammas ſuas tanquam è vaginis educunt ad ſuctum catulorum emiſſitias. At magnus ille piſcis qui Jonam abſorpſit, quamvis cetus vocetur tam à Matthæo quam à Græcis in-
Math. 12. 40. Jon. 2. 1. terpretibus, tamen cetus non fuit proprie dictus, ſed canis carcharias. Qui licet balænâ multo minor, tamen gulæ meatus habet longe vaſtiores. Unde eſt quod alio nomine λαμία *lamia* vocatur ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν, *à gulæ amplitudine*. Itaque cum balæna, propter œſophagi anguſtias, non niſi piſciculos deglutiat, in canis carchariæ ventre circa Maſſiliam capti loricatum hominem integrum repertum fuiſſe, tradunt idonei ſcriptores.

ſcriptores. Et in Græcorum fabulis Hercules à cane abſorptus in ejus interaneis per triduum latuit. Quam fabulam ex hiſtoria ſacra de Hebræo vate ortam eſſe nemo non videt. Rurſus cum Eſ. 27. 1. Deus gladio ſuo duro, magno & forti animadverſurum ſe minatur in *Leviathanem ſerpentem vectis*, Judæi verum cetum intelligunt, eumque tantæ molis ut ab uno maris extremo ad alterum attingat, atque ideo vocetur *ſerpens vectis*. Nos hoc nomine Zygænam ſignificari putamus, quæ caput vectis inſtar habet è tranſverſo ſitum. Et quotusquiſque eſt qui non putet ad balænam pertinere quicquid de Leviathane habetur Job. 40. & 41. cum palam agi de crocodilo ex ipſa deſcriptione multis probemus. Sic Ezek. 29. 3. & 32. 3. תנין ſeu cetus qui pedes & ſquamas babet, & Nili aquas conturbat pedibus ſuis, & in terram inde aſcendit, & tandem reti capitur, hamo in maxillas ejus indito, quid aliud ſit quam crocodilus, quamvis omnes interpretes in quos incidi, agi putent de vero ceto? Ibidem cum crocodilo Pharaonem à Propheta merito conferri notamus, quia ipſo Pharaonis nomine crocodilus ſignificatur, quod nos docent Ægypto vicini Arabes. Tobiæ denique piſcem non eſſe callionymum, ut creditum eſt hactenus, ſed ſilurum aut glanidem, qui piſcis eſt ſiluro ſimilis, iis rationibus evincimus quas nemo facile refellet.

Sequitur error tertius prioribus gravior. Cum quis non in ſola ſpecie, ſed in toto genere errat, ut ſi quadrupedis vel ſerpentis nomen ad avem aut ad inſectum transferat. Cujus erroris exempla hæc ſunt. קפוד *Kippod* in Eſaia & Sophonia veteres *hericium* optime reddunt: Cum Chaldæi, Syri, Arabes & Æthiopes hericium voce ſimillima appellent, neque interpretationi receptæ quicquam repugnet. Itaque non poſſum mirari ſatis cur ab ea diſceſſerint recentiores, ut hericio lutram, caſtorem, teſtudinem aut avem etiam ſubſtituerent. Puta noctuam, vulturem, merulam, plancum, cypſelum, butaurum &c. Tot enim reperio hujus vocis verſiones, quas ſuo loco refello.

Prov. 30. 31. in animalibus quæ magnifice incedunt cenſetur זרזיר מתנים *zarzir mothnajim*, ad verbum *accinctus lumbis*. Quod veteres ad gallum cur tanto conſenſu referant mihi non conſtat. Quorſum enim dicatur gallus lumbos habere ſuccinctos? Præterea Solomonem patet de quadrupedibus agere, non de avibus. Quippe *accinctus lumbis* inter leonem & arietem medius eſt. Iis igitur accedo potius qui vel equum vel canem Gallicum intelligunt, quorum ille arte, hic natura ſuccinctus & adſtrictus eſt. Unde Gratius in Cynegetico de hujuſmodi canibus:

——— adſtricti ſuccingant ilia ventris.

Et Ovidius in fabula Actæonis:

Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia Ladon.

At equum intelligi malim, qui non ſolum expedite, ſed & ſuperbe & cum pompa quadam incedit: Et lumbos habet cingulâ vel zonâ vere ſuccinctos. Quod an de cane dici poſſit valde ambigo.

Verba Jeremiæ cap. 12. verſ. 9. עיט צבוע vulgus interpretum *avem pictam* exponit, ſenſu vel nullo vel valde obſcuro. Sed Seniores σπήλαιον ὑαίνης *ſpeluncam hyænæ*, quod magis quadrat, ut pluribus docemus. Et vero, quod hactenus latuit Lexicographos, *hyæna* Hebraice dicitur צבוע *tſeboa* à variis coloribus qui illam inſigniunt. Proinde 1 Sam. 13. 18. pro גי הצבעים, *valle Tſeboim* Græcorum interpretum unus habet Φάραγγα τῶν ὑαινῶν *vallem hyænarum.* Et in Hebræo libro de Animalibus, quem in Suecia legi manuſcriptum, צבוע *tſeboa* valere dicitur *ad ſepulchrorum effoſſionem, ad tractionem cadaverum, & adpugnandum in canes.* Quæ ad hyænæ deſcriptionem pertinere palam eſt, unde Sirachides Eccleſ. 13. 21. Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Quæ pax hyænæ cum cane?* Arabice denique hyæna dicitur voce facta ex Hebræa צבוע. Illa igitur deinceps Hebraicis lexicis inſerenda eſt.

ציים *Tſijim* & איים *ijim* in Babylonis & Idumææ deſertis deſcribunt prophetæ duo Eſaias *(a)* & Jeremias *(b)*. ציים *tſijim* videntur eſſe ſylveſtres feles & איים *ijim* thoes, ab acuto ululatu ſic appellati. Huc facit quod feles Arabice ضياون *dſajawino* appellantur voce non abſimili: Et Thoes بنات اوي *filiæ awi*, quaſi ululatu ſuo non aliud ſonent quam *awi*. Nec parum confirmatur ex his Eſ. 13. 22. *Alternis clamabunt ijim in palatiis ejus.* Thoum enim ululatum eſſe alternum ex Alberto, Bellonio, Scaligero, & Busbequio ſcimus. Nec temere junguntur in prophetis איים *ijim* & ציים *tſijim*, cum felium in deſertis coeuntium dira vox thoum ululatus aliquo modo referat. Proinde cum infantium vagitibus utrumque conferri video. Hæc conjectura noſtra eſt de vocibus jam olim parum notis, quaſque Aquila, Symmachus, & Theodotio nude deſcribunt σιεὶν & εἰεὶν, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἑρμηνείας; propter *incertam interpretationem.* Seniores ציים *tſijim*, θηρία, δαιμόνια & ἰνδάλματα reddunt, & איים *ijim*, ὀνοκενταύρους. Hieronymus itidem ציים, *beſtias, dæmonia & dracones* habet, & pro איים, *ululas, onocentauros & Faunos Ficarios.* In verſione vernacula ציים *tſijim* ſunt feræ eremicolæ, & איים *ijim* feræ inſulares. Quod non capio, quia ſi quæ eſſent feræ inſulares, id eſt inſularum propriæ, eæ in Babylonia & Idumæa non habitarent. Tamen Hebræorum multi ſic reddunt vocum etymologiâ freti.

(a) Eſ. 13. 21. 22. & 34. 14.
(b) Jerem. 50. 3.

Prov. 30. 28. שממית *ſemamith manibus apprehendere, & in Regum palatiis eſſe* dicitur. *Semamith*, id eſt *ſtellio*, qui à veneno ſic appellatur. Ut apud Græcos recentiores σαμιαμίνθη. Et Arabice *Sammabras*, nomine facto partim à veneno, partim à maculis tanquam lepræ. Itaque Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus, ſtellionem hic intelligunt. Et Levit. 11. 30. סממיתא *ſemamitha* pro ſtellione ſumitur tam à Chaldæis quam à Samaritano interprete. Quomodo etiam à Talmudicis. Nec dari poteſt ulla ratio cur verba Solomonis ad ſtellionem non pertineant, cum ſtellio manus habeat hominum manibus perſimiles. Et palatia Regum, in quibus eſt profundior lapidum congeries, illi ſint pro domicilio. Proinde non probo novos interpretes, qui pro ſtellione araneam habent, quæ digitos quidem habet, ſed nullas manus: Et in pauperum tabernis tutius degit quam in Regum turribus.

In his Eſ. 34. 15. de Idumææ vaſtatione, *Ibi nidificabit* קפוז *Kippoz, & pariet, & excludet, & fovebit in umbra ſua,* קפוז *kippoz* eſſe acontiam ſeu jaculum ex Avicenna didici, à quo hic ſerpens قفازة *kipphaza*, quaſi ἀλτικὸς vel πηδητικὸς dicitur, quia tam eſt agilis, ut ſi ſit opus, viginti cubitorum ſpatium ſaltu tranſmittat. At priſci interpretes hericium reddiderant, quaſi קפוז *kippoz* idem eſſet cum קפוד *kippod.* Quod cum ſtare non poſſe viderent recentiores, quia ex Eſaia conſtat animal eſſe oviparum, קפוז *kippoz* pro hericio avem eſſe voluerunt. Itaque alii bubonem, alii ſcopem, alii merulam, alii cypſelum exponunt: Aliqui etiam teſtudinem. Sed nemini venit in mentem de ſerpente hic agi, multo minus de acontia. Quod in tractatu de ſerpentibus planum facimus.

Ibidem docemus כפיר *chephir* & שחל *ſachal* & צבוע *tſeboa*, non ſolum quadrupedum, ſed & ſerpentum eſſe nomina. Nempe כפיר *chephir*, ut leonis, ita etiam draconis catulum ſonat. Ut ſynonymum شبل *ſablon* apud Arabes ad utrumque eſt æquivocum. Itaque כפירים *chephirim* Græci dracones reddunt Job.4.10. & 38.39. Et iiſdem שחל *ſachal* eſt aſpis Pſ.90. (Heb.91.) 13. Quia ut in leonibus שחל *ſachal* eſt leo niger, ut ſupra obſervatum, ita etiam aſpis in ſerpentibus niger eſt, quod ex Æliano, Pauſania & Avicenna probare ſit obvium. Puto igitur in his Pſalmi, *Super ſachal & pethen ambulabis & conculcabis chephir & thannin*, cenſeri perperam שחל *ſachal* & כפיר *chephir* inter leonum genera, & ad aſpides aut dracones tam pertinere quam פתן *pethen* & תנין *thannin.* Leones enim cum draconibus jungi non ſolent, nec eodem modo calcantur. Pari ratione צבוע *tſeboa* non ſolum eſt hyæna quadrupes, ſed & hyæna ſerpens. Ut enim ab Hebræis צבוע *tſeboa*, ſic à Græcis ἡ ὕαινα ponitur inter ſerpentum ſpecies. Quæ cum hyæna quadrupede legitur duo habere communia, unum quod colore varia eſt, alterum quod alternat ſexum. Proinde 1 Sam. 13. 18. *vallem Tſeboim* Hebræi ab hyænis quadrupedibus appellari non putant, ſed à viperis ita dictis, quibus hæc vallis fœcunda fuerit. Neque id novum ut ſerpens cum fera quadrupede commune nomen habeat. Sic enim aſpis Æthiopice ተኵላ: *tachuola* dicitur, id eſt lupus. Et cenchrines in Nicandro λέων αἰόλος *leo varius.*

Etiam in toto genere ii peccant qui Job.40.10. בהמות *behemoth* pro elephante habent. Elephas enim eſt animal merè terreſtre: Sed *behemoth* amphibium & ex parte aquaticum. Quod hæc docent v.18. *Ecce premat eum fluvius, non trepidabit: Securus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ licet interpretes alio detorqueant, tamen Hebræa verba nullam aliam verſionem admittere liquido conſtat. In amphibiis porro nullum occurrit animal cui conveniat deſcriptio τȣ̃ *behemoth* præter hippopotamum. Qui cum Leviathane ſeu crocodilo non ſine cauſa jungitur, cum ſit animal congener, atque ejuſdem amnis incola. Proinde plerique veterum de utroque conjunctim agunt.

Jam cum עכשוב *achſub* aſpidem eſſe Pſ. 140.4. tam doceat ratio nominis quam conſenſus interpretum, in quorum numero eſt Paulus Rom. 3.13. Chaldæus tamen araneam reddit, quaſi eſſet עכביש *acchabis.*

Quartum erroris genus eſt omnium graviſſimum, cum pro animalibus habentur quæ animalia non ſunt. In quem ſæpe ſæpius Scripturæ interpretes incidere ſequentia palam facient. Hodie nemo eſt qui הימים *hajemim* non putet eſſe mulos, cum legit, Gen. 36.24. Anam Eſavi ſocerum *in deſerto hajemim inveniſſe, dum paſceret aſinos Sibonis patris ſui.* Hebræi enim omnes huic Anæ mulorum inventionem tribuunt, quaſi primus omnium aſinis equas ſubjecerit, ex quibus muli nati ſint. Quod ſequuntur omnes omnino interpretes recentis ævi. Id tamen ut ridiculum Magiſtrorum commentum multis rationibus explodimus. Et defectivum הימים *hajemim* ibi loci probamus idem eſſe quod plenum האימים *Haemim*, id eſt Emæos populos, quomodo recte ſcribunt Samaritani. Ac proinde his Prophetæ verbis non aliud ſignificari, quam Anam Eſavi ſocerum in Emæos populos illis locis vicinos incidiſſe, aut irruiſſe, & illis profligatis nominis ſui famam ad poſteros propagaſſe. Neque aliud voluit Onkelos, cum pro הימים *Hajemim* habet גבריא *gibbaraja*, id eſt gigantes. Emæis enim à Moſe Gigantæa ſtatura tribuitur Deut. 2. 11.12.

Tale eſt quod Jerem. 11.19. *Fui ut agnus* אלוף *alluph, qui ducitur ad lanienam*; nomine אלוף *alluph* Hebræi omnes, & hos ſequuti recentiores, *bovem* intelligunt. Itaque conjunctionem ſupplentes reddunt, *Fui ut agnus & bos.* Sed optime Græci, ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἄκακον. Et Hieronymus: *Et ego quaſi agnus manſuetus.* Et Chaldæus *ut agnus* בריר *berir*, id eſt ſimplex. Ita enim eſſe legendum pro בחיר *bechir*, id eſt electo, patet ex Syro exemplari. Nempe אלוף *alluph* vel *aluph* apud Hebræos id ipſum fuit quod hodieque apud Arabes, agni epithetum, qui tam cicur & manſuetus eſt ut domini ſui veſtes lingat. Ita Giauhari & Alcamus in voce روم *rawum*, quam explicant per الوف *aluph.*

Ita nomine בזק *bezek* multi agnum intelligunt 1 Sam. 11.8. ubi legitur Saül Iſraëlitas recenſuiſſe in *Bezek*, id eſt, inquiunt, per Paſcales agnos, tanquam ex Talmude & Kimchio. Quin *Bezek* eſt loci nomen. Et Chaldæis ביזקא *bizka* calculus, ut βιζάκιον Græcis recentioribus. Neque aliter explicant Aruch, Selomo, & ipſe Kimchius.

Etiam id falſiſſimum quod Magiſtri dictitant, יובל *jobel* vel Hebræis vel Arabibus eſſe arietem, & jubilæum inde dictum, quia cornu τȣ̃ *jobel* ſive arietis promulgabatur. Neque enim יובל *jobel* pro ariete reperitur uſpiam, aut jubilæum per cornu *jobel* fuiſſe promulgatum. Neque vero ex arietinis, ſed ex bubulis cornibus, factæ ſunt veterum buccinæ. Arietum enim cornua, quæ nec concavum nec ſonorum quicquam habent, ad buccinarum uſum eſſent prorſus inepta.

Gen. 33. 19. Joſ. 24. 37. Job.42.11. Nec minus falluntur qui קשיטה *Keſitam* agnam eſſe ſtatuunt, quibus locis Jacob emiſſe legitur à filiis Hemor portionem agri centum *Keſitis*, & Job ab amicorum ſingulis unam *Keſitam* accepiſſe. Neque enim nomen קשיטה *Keſita* pro agna unquam uſurpatum eſt. Quin apud Hebræos nummi genus eſt à ſinceritate ſic dicti. Et Jacobi ævo res rebus permutari jam deſierant, & in uſu erant veræ emptiones, quæ nummis fiunt vel appenſis vel numeratis. Itaque Act.7.16. hic ipſe ager emptus fuiſſe legitur τιμῆς ἀργυρίȣ *argenti pretio*, non agnis permutatus. Sed fefellit interpretes Græca verſio, in qua pro ἑκατὸν μνῶν, id eſt *centum minis*, quomodo illi ſcripſerant, lectum eſt ἑκατὸν ἀμνῶν *centum agnis.*

Prov. 7.22. qui adulteræ lenociniis ineſcatur & irretitur, duci legitur *ut bos ad lanienam*, καὶ ὥσπερ κύων ἐπὶ δεσμȣ̀ς *& ut canis ad vincula.* Ita habet Græca verſio quam ſequuntur Chaldæus, Syrus & Arabs. Unde origo proverbio, κύων ἐπὶ δεσμὰ *canis ad vincula*, à canibus deſumpto, qui cibi lenocinio ultro vinciendos ſe præbent. Cujus poſt Heſychium meminerunt Suidas, Zenodotus, Eraſmus, quamvis ſacrum eſſe Hebræi ſupplent notent, & à Solomone uſurpatum. Tamen pro verbis, *& ut canis*, Hebræa habent וכעכס, *& ut compedes.* Unde Græcos colligo ſcripſiſſe κύφων, quod mutatum ſit in κύων per ſcribarum imperitiam. Κύφων eſt cataſtæ genus, quâ rei vinciuntur. Item reus hâc pœnâ dignus. Quo ipſo ſenſu hîc ſumitur Hebræum עכס. Jam igitur erroris fontes in Græca verſione patent. At Vulgatus qui habet pro וכעכס, *& ut agnus laſciviens*, quid reſpexerit dicat qui poteſt. Ego certe nullus video.

Pari errore שחץ *ſachats* putatur eſſe leo, cum nihil quicquam quam *elationem* ſonet. Unde בני שחץ *filii elationis* vocantur procera animalia Job. 28. 8. & 41. 26. quomodo in Herodoto τὰ ὑπερέχοντα ζῶα. Si שחץ *ſachats* eſſet leo, in iis locis occurreret in quibus colliguntur leonum ſynonyma, ut Job. 4. 10. Nahum. 2. 11. &c.

1 Reg. 25. 27. dubitatur an חשפי עזים ſint *greges caprarum* quomodo reddunt interpretes, aut *capreârum hinnuli*, quia Arabicum خشف hinnulum ſonat; quod probatur ex Arabum Lexicographis, & ex fabula de Chriſtô à Mahumetanis conficta.

חוח *choach* R. Selomo & Kimchius animal eſſe volunt, quia pro Hebræis חוח באהליהם, *choach in tentoriis eorum* Job. 31. 6. Chaldæus habet חתולין בברניתיהון, *feles in palatiis eorum.* Elias quoque videtur in eadem eſſe ſententia. Sed ibi חוח *choach* eſt ſpina, ut in Scriptura paſſim. Itaque pro חתולין *chatulin*, id eſt feles, ſcribendum in Chaldæo חרולין *charulin*, id eſt urticæ. Quod magiſtros fugiſſe miror, & recentes Lexicographos.

תחש *thachas* coloris genus eſt. Hinc pro pellibus תחש *thachas* quibus tegebatur tabernaculum, Seniores & Hieronymus in Lege habent *δέρματα ὑακίνθινα*, *pelles hyacinthinas*, Aquila & Symmachus *ἰάνθινα*, *janthinas*, Chaldæus & Syrus ססגונא *ſaſgona* id eſt *hyſginum*; qui color janthino & hyacinthino vicinus eſt. Sed Hebræi תחש *thachas* pro colore volunt eſſe animal, quamvis quale illud ſit nondum conſtet. Et Talmudici quidem nugantur unicorne fuiſſe, inſigne ſex coloribus, nec alia de cauſa creatum quam ut ex ejus pellibus tegeretur tabernaculum, quo facto ex hominum conſpectu ſtatim fuiſſe ablatum. At Aruch viverram eſſe ſtatuit, & R. Selomo *taxum* aut *taxonem*. Quod avide amplexi ſunt recentiores, quia ad תחש *thachas* alludit *taxus*. Sed inanis eſt hæc alluſio, quia novum eſt *taxi* aut *taxonis* nomen. Atque ipſum animal veteribus prorſus ignotum. Aliud enim eſt melis. Nec ex taxi pellibus in Arabiæ deſertis tegi potuit tabernaculum, cum in calidis regionibus hoc animal raro naſcatur. Nota imprimis Ezek. 16. 10. inter ornamenta ſponſæ cum lineis & ſericeis veſtibus, & coronâ, & inauribus, & monilibus, & armillis, poni calceamenta תחש *thachas*, quod eſſet perridiculum, ſi taxus intelligeretur. Quis enim vel è fæce plebis vellet ita calceari?

Sic diſputatur acriter quæ animalia ſint אחים *ochim* Eſ. 13. 21. ubi de Babyloniis dicitur, *& replebuntur domus eorum* אחים *ochim.* Et Hieronymus quidem *dracones* habet. Ex Hebræis alii *feles*, alii *furones*, alii *muſtelas*, alii *ſimias* exponunt. Noſtri *mantichoras*, *martes*, *Faunos*, *ferales aves*, *noxia animalia.* At mihi אחים *ochim* aliud non ſunt quam ferarum ululatus quibus deſerta perſonant, quomodo acceperunt omnes Scripturæ interpretes ante Hieronymum. Et ex linguis Hebrææ affinibus confirmari videtur hæc verſio.

Ex uſu Linguæ Syræ גלים *gallim* Græci *χελώνας testudines* interpretantur in his Oſ. 12. 11. *Aræ eorum ſunt* כגלים *ut gallim.* Sed ibi גלים *gallim* eſſe lapidum acervos docet contextus tota ſeries.

De quadrupedibus hactenus. Nec in avibus minus peccatur. Ita Job. 29. 18. Hebræi ad phœnicem hæc Jobi verba referunt: *Dixeram, in nido meo moriar* וכחול *& ſicut chul multipicabo dies.* Illis enim ſi creditur, in eo loco חול *chul* eſt phœnix. Cum חול *chul* idem ſit quod חול *chol*, nempe arena; Cujus numero per hyperbolen Job confert numerum dierum quibus victurum ſe ſperaverat.

Et 1 Reg. 4. 23. ברברים אבוסים *barburim abuſim* Hebræi *gallos* aut *capones ſaginatos* eſſe aſſerunt. Cum hæc verba non aliud ſonent quam *electilia* (ad præſepe) *ſaginata.* Quomodo ex uſu Scripturæ non ſaginantur niſi pecudes.

Job. 38. 36. *Quis poſuit in renibus ſapientiam, aut dedit* לשכוי *τῷ ſechui intelligentiam?* id eſt *gallo* ut volunt. Ita ex Talmude Chaldæus & multi Hebræorum; quos ſequitur Hieronymus. Cum à radice שכה *ſacha* cogitare, imaginari, שכוי *ſechui* aliud non ſit quam cor, cogitationum ſedes, juxta illos ipſos Hebræos. Quomodo explicandum eſt, ut duo hemiſtichia de more ſint *ἀντίςροφα.*

Quale eſt quod Cuthæorum idolum נרגל *Nergal*, & Babyloniorum סכות בנות *Succoth Benoth.* 2 Reg. 18. 30. *gallum* interpretantur, *& gallinam cum pullis ſuis.* Quin ut in Syria idolum רמון *Rimmon* à malis Punicis: & in Palæſtina דגון *Dagon* à frumento nomen habuit, ita נרגל *Nergal* à palma Indica, quæ hodieque dicitur نارجيل *Neregil*: Et in Aſſyria quoque deſcribitur à Strabone lib. 16. Et סכות בנות *Succoth Benoth* eſt ſacellum Dearum, quæ *Benoth*, id eſt filiæ vel fœminæ, vocabantur. Ut Amos 5. 26. nomine *Succoth* ſignificatur ſacellum Dei Moloch. Itaque de gallis aut gallinis neutro loco agitur.

Etiam vocem גבר *geber*, quâ vir ſignificatur in aliquot Scripturæ locis, Hebræi ad gallum referunt. Proinde hæc Eſaiæ ad Sobnam cap. 22. v. 17. *Dominus deportabit te deportatione, ô vir*, Hieronymus ex mente Judæi illius à quo Hebræas literas didicerat, ita tranſtulit: *Dominus aſportari te faciet, ſicut aſportatur gallus gallinaceus.* Cujus verſionis incommoda ſuo loco aperuimus.

Cum Pleiades ſermo Gallicus *Pullicenariam* appellet, quaſi gallinam referant, quam undiquaque circumſtant pulli ſui: Eodem referenda ſunt hæc Chaldæi paraphraſtæ Job. 38. 32. ותנגתא, *Et gallinam cum pullis ſuis deduces?* Gallinam igitur, id eſt Pleiades. Sed notandum ibi *gallinam* eſſe pro Hebræo עיש *ajis* quod Job. 9. 9. ſcribitur עש *as*: Et עש *as* idem eſſe quod Arabicum *nas*, initiali N exciſo, quod ſæpe fit in deficientibus *pe nun.* Quâ voce apud Arabes non ſignificantur Pleiades, ſed Urſa major aut minor. Nempe نعش *nas* proprie feretrum ſeu ſarcophagum ſonat. Et è ſeptem ſtellis è quibus conſtant urſæ ſingulæ, ſtellæ quatuor in quadrum digeſtæ feretrum conſtituunt. Et tres ſequentes, quæ nobis ſunt cauda urſæ, Arabice vocantur feretri filiæ aut filii, qui comitantur funus. Ad illos igitur pertinent hæc Dei verba ad Jobum: An עיש *ajis* (ſeu feretrum) *deduces cum filiis ſuis?*

In Hieronymo צמאון eſt *dipſas* Deut. 8. 15. id eſt ſerpens qui morſu ſuo ſitim excitat inexplebilem. Cum aliis צמאון non ſit *dipſas* ſerpens, ſed *δίψα*, id eſt ſitis, aut vero locus ſiticuloſus. Quam veram eſſe verſionem, tam ex ipſo Moſe probamus quam ex Prophetis aliis, qui eâdem voce utuntur.

Job. 27. 18. pro Hebræo וכסכה *& ſicut tabernaculum*, Græci habent *ᾗ ὥσπερ ἀράχνη*, *& ſicut aranea.* Et Pſalm. 89. (Hebr. 90.). 10. *ὡς ἀράχνη ἐμελέτων*, *ut aranea meditabantur*, ubi Hebræa ſolum כמו הגה *ut meditatio.* Sed videtur prava verſio ex prava lectione eſſe nata. Et in mendoſo exemplari quo uſi ſunt, וכסכה ſcriptum fuiſſe וכסבת *& ut phalangium*, & כמול *ut aranea* pro כמו. Nempe phalangium Arabice dicitur شبث & aranea عنكبوت vel عنكبوة.

Habacuc propheta in rapaces dominos ſic invehitur Hab. 2. 11. 12. *Lapis è pariete clamat*, וכפים *& chaphis* (id eſt later) *è ligno reſpondet ei: Væ ædificanti civitatem ex cædibus &c* Sermonem ipſis ædibus tribuens, quo perpetrati criminis reos accuſent, per elegantem metaphoram, quâ etiam Euripides & Juvenalis uſi ſunt. Vox כפים *chaphis* quid ſignificet parum compertum eſt, quia ſacri ſcriptores illam alibi nuſquam uſurpant: Nos *laterem* interpretamur, quia Talmudici ea notione adhibent, neque huic loco male convenit. At Seniores *κάνθαρον ſcarabæum*, quaſi pro כפים *chaphis* חפוש *chaphus* aut חפושית *chaphuſith* legerint, quomodo Hebræi

bræi ſacrabæum vocant, à verbo חפש *chaphas* quod ſcrutari eſt, quia eſt animal σκατώρυχον. Et ad Chriſtum id referens Ambroſius: *Bonus*, inquit, *eſt ſcarabæus, qui clamavit è ligno.*

In Prophetarum ſcriptis Hebræi cenſent decem locuſtarum nomina, in quibus חנמל *chanamal* & חגב *chagab.* Sed חנמל *chanamal* eſt plane aliud, nempe πάχνη *pruina.* Quod præter Saadiam & Kimchium docent interpretes vetuſtiſſimi. Et Midras חנמל *chanamal* per metatheſin pro נחמל *nachamal* dicit, aſſerens quia quieſcit & incidit. Quorum utrumque pruinæ maxime convenire ſuo loco docemus. Et חגב *chagab*, utut alibi pro locuſtæ ſpecie ſumatur, tamen diverſiſſimam habet notionem Eccleſ. 12. 7. ubi inter ſenectutis incommoda ingraveſcit, חגב *chagab*, id eſt caput femoris, ex quo cruris motus incipit. Hoc igitur ingraveſcente, neceſſe eſt ut inceſſus gravior & tardior fiat. Rem ſic ſe habere probamus ex Arabum anatomicis.

Ita ex Arabiſmo docemus זרא *zara* eſſe faſtidium Num. 11. 20. ubi de coturnicibus Iſraëlitis dicit Deus: *Uſque ad plenum menſem comedetis, donec per nares exeant, & ſint vobis* לזרא *in zara*, id eſt *faſtidio.* Cum in *Midbar Rabba* Hebræorum alii *vermem*, alii *ricinos* interpretentur.

Hebræis etiam fere omnibus שמיר *ſamir* miraculoſus eſt vermis, cujus operâ Moſes, Ephodi gemmas & tabulas Legis, & Solomon templi lapides aptaſſe & dedolaſſe fertur. Ad quem vel ab Aſmodæo rege dæmonum, vel ab aquila ex horto Edenis, vel ab upupa allatus, in arca plumbea ſervatus eſt, uſque ad templi deſolationem. Quin שמיר *ſamir* eſt *ſmiris* lapis, quo utuntur gemmarii ad gemmas expoliendas. Quod omnes Lexicographos & Scripturæ interpretes hactenus fugiſſe miror.

Nec minus ignotum quod jam ſequetur. Ab Arabico verbo علق *alaka*, quod adhærere, pendere & appendere eſt, factum nomen علقة *alaka* hirundinem ſignificat, non ſolum apud Arabes, ſed & apud Chaldæos, Syros & Talmudicos. Et indidem علوق *aluk* vel علوقة *aluka* eſt vitæ terminus, ſeu fatum quod unicuique homini impendet, & Dei decreto appenſum eſt. Quæ duo cum immenſum differant, promiſcue ſumi non debent. Quomodo fecere interpretes Prov. 30. 15. ubi quod legitur לעלוקה, τῇ *aluka duas eſſe filias, quæ dicunt, affer, affer*, ad ſanguiſugam referunt, cujus ibi mentio plane eſſet extra rem. Neque vero dici poteſt quas filias habeat hirudo, cum nec generet, nec generetur, ſed naſcatur ex putredine. Aliud igitur eſt עלוקה *aluka*, nempe Dei decretum de hominum vitâ & morte, quod parere legitur Sophon. 2. 2. Et ejus duæ ſunt filiæ, שחת ושאול *foſſa & inferi*, quarum una corpus, altera animam appetit. Vel ut Hebræi dicunt in Midras, *Hortus Eden & gehenna, quarum illa clamat, date mihi juſtos, hæc autem, date mihi impios.*

Patuit hactenus in Hebræis animalium nominibus multa eſſe obſcura, quæ quam optime potuimus explicaſſe non contenti, horum quoque origines vel ex Hebræa lingua eruere conati ſumus, vel ex vicinis dialectis, in quibus non dubium eſt quin veteris Hebraiſmi multa lateant. Ita brutum docuimus à ſilendo dici בהמה *behema.* Feram à motu זיז *ziz*, ut Græce κνώδαλον & κινώπετον. Avem עוף *oph* à volatu, & צפור *tſippor* à matutino cantu. Rapacem עיט *ajit* ab irruendo. Reptile שרץ *ſerets* à fertili propagatione, רמש *remes* è reptitatione, & זחל *zachal* à tarditate. Serpentem נחש *nachas* ab augurio, vel quia eſt infauſti ominis.

In jumentis & pecore camelum גמל *gamal*, quia eſt animal μνησίκακον. Equum סוס *ſus*, quia docile. Aſinum חמור *chamor*, quia in oriente plerumque rubet. Bovem שור *ſor* à firmitate greſſus. Ovem צאן *tſon* vel צנה *tſone* à fœcunditate. Capram in eodem cum ove grege עז *ez* à vigore, quia in minuto pecore, ut notat Philoſophus, ἰσχύουσι μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν οἰῶν *capræ ſunt ovibus robuſtiores.* Suem חזיר *chazir* ab oculorum anguſtia. Canem כלב *cheleb* à tenacitate morſus.

In feris Leonem ארי *ari* pro ראי *rai* à viſu, quia, ut Plinius autor eſt, ejus omnis vis conſtat in oculis. Pardum נמר *namer* à maculis. Urſum דב *dob* ab hirſutie. Lupum זאב *zeeb* pro זהב *zeheb* ab aureo colore, qualis luporum eſt in monte Amano. Hyænam צבוע *tſeboa* à pictâ pelle. Vulpem שועל *ſual* à tuſſi. Onagrum ערוד *arod* à ruditu, & פרא *pere* à curſu, qui citatiſſimus eſt. In cervino genere cervum איל *ajal* à robore: Damam יחמור *jachmur* à rufo, tragelaphum דישון *diſon* à cinereo colore: Ibicem יעל *jaal* ab aſcenſu: rupicapram זמר *zemer* à ſaltu: Capream vulgarem צבי *tſebi* à decore; Candidam Arabiæ peculiarem ראם *reem* vel רים *rem* à procera & erecta ſtatura. עופר *opher* hinnulum à molli lanugine quæ cornibus adnaſcitur. Leporem ארנבת *arnebeth* à carpendo terræ proventu. Hericium & hyſtricem קפוד *kippod* pro קנפוד *kinphod* à ſpiculis quibus circumvallatur. Chœrogryllium שפן *ſaphan*, quia in petrarum ſcrobibus obtectus latet.

Sic in avibus aquilæ nomen נשר *neſer* ab adunco roſtro. Oſſifragæ פרס *peres* à frangendis oſſibus. Aquilæ Valeriæ עזניה *oznija* à viribus. Milvo דאה *daa*, & accipitri נץ *nets*, utrique à volatu; qui in illo diuturnior, in hoc velocior eſt. Corvo עורב *oreb*, & atro vulturi דיה *daja* à colore. Falconi montano אנפה *anapha* ab iracundia. At vario vulturi רחם *racham* à miſericordia, & ciconiæ חסידה *chaſida* à pietate. Struthioni mari תחמס *thachmas* ab iniquo animo in ſuos, fœminæ בת יענה *bath jaana*, quia clamoſa eſt avis. Turturi תור *thor*, hirundini סיס *ſis*, grui עגור *agor*, æſaloni איה *aja*, à voce. Pelecano קאת *kaath* à vomitu. Catarrhacti שלך *ſalach* à præcipiti lapſu. Columbæ feræ דרור *deror*, à libertate qua fruitur nulli loco adſtricta. A tenebris buboni ינשוף *janſuph*, & veſpertilioni עטלף *atalleph*; A mirando noctüæ תנשמת *thinſemeth*, quam mirantur reliquæ aves. A petris upupæ דוכיפת *duchiphath*, quam vocat Æſchylus πετραῖον ὄρνιν. A longo roſtro pali inſtar gallinagini קורא *kore*. Ab eodem concavo in vaſis modum כוס *chos* onocrotalo, quem ob id ipſum *truonem* appellabant Romani veteres.

In lacertis crocodilus terreſtris צב *tſab* dictus eſt, & ſalamandra לטאה *letaa*, quia terræ adhærent. Stellio אנקה *anaka* ab acerbo ſtridore, & שממית *ſemamith* à veneno. Lacerta major כח *coach* à robore, quo ſerpentibus quoque prævalet. Arenaria חומט *chomet* ab arenis in quibus degit, & viſo homine totam ſe immergit, Chamæleon תנשמת *thinſemeth* ab aſpirando. Teſtudo גל *gal* vocatur ab orbiculari teſta. Rana צפרדע *tſephardea* à limoſis ripis in quibus naſcitur & paſcitur.

In ſerpentibus vipera אפעה *ephe* vocata eſt à δυσοχίᾳ. Aſpis עכשוב *acſub* à gyris. Cenchrines צבוע *tſeboa*, quia varius. Baſiliſcus צפע *tſepha* à ſibilo. Acontias קפוז *kippoz* à ſaltu. Ceraſtes & hæmorrhous שפיפן *ſephiphon* ab obliquo greſſu, quo claudicare videntur. Hydrus vel cherſydrus שרף *ſaraph*, quia morſu & flatu exurit. Draco תנין *thannin* à planctu, & לויתן *leviathan* à multiplici flexu.

In Locuſtis ארבה *arbe* à copia nomen habet. גוב *gob* ab emerſione è terra. גזם *gazam* à morſu, quo arborum cortices & ramuſculos incidit. צלצל *tſelatſal* & חגב ab umbra, quâ ſolem obvelat quaſi. חרגל *chargol* à longo agmine. ילק *jelek* à lingendo. חסיל *chaſil* à conſumendo, & סלעם *ſolam* à vorando.

Muſca

Muſca dicitur זבוב *zebub* ab incertis ſedibus. Apis דברה *debora* à ductu & ordine. Veſpa צרעה *tſira* pro עצרה *itſra* à premendo, quia valde preſſa habet ilia. ערוב *arob* cynomyia à nigredine.

Scorpio עקרב *akrab* pro עקצרב *akatſrab* à magno aculeo. Quippe ut obſervat Philoſophus, *hoc inſectorum ſolum μακρόκεντρόν ἐςι magnum habet aculeum.* Limax שבלול *ſabbelul*, quia in cochlea degit. Vermis תולע *t...* à voracitate. Formica נמלה *nemala*, quia ſpicarum capita abſcindit. Pediculi כנים *chinnim*, quia ... αἱρετοί. Pulex פרעש *paros* à præpoſtero ſaltu.

Neque ſcripturæ ſolum ſed & alia explicamus animalium nomina, Chaldæa ſcilicet, Syriaca & Arabica, & ex Magiſtris aut Talmudicis deſumpta, quoties neceſſe eſt, ut ſciamus quæ mens fuerit veterum interpretum. Ita nobilem camelum monemus Chaldaice dici הוגן *hogen* & Arabice هاجان *hugian*, id eſt εὐγενής, voce ex Græco deducta. In Thargum Pſalmorum pro agnis legi פלגיסין *phalgiſin*, id eſt φαγιλὰς, quomodo agnos Græce vocari, cum edules eſſe incipiunt, ſcimus ex Ariſtotele, Plutarcho & Heſychio. Orygem in paraphraſtis דיצא *ditſa* appellari pro pleno דעיצא *deitſa*, ut ſcribit Samaritanus, à verbo דעץ *daats*, id eſt transfigere, transfodere, ut Græcum ὀρύσσειν, unde ὄρυξ. Chœrogryllium à ſaltu in Jonathane vocari טפזא *taphza*, quia ſolet ſaltu progredi, præcipue in fuga, quod veterum & recentiorum multi nos docent. Et eundem in Syris dici ܚܓܣ *chagas*, quia Græcum χοιρογρύλλιος per compendium χγ's ſcribi ſolebat. Et in Onkelo murem araneum ילא *jala* vocari pro פלא *pala*. Ita enim ſonat apud Arabes.

Et in quadrupedibus oviparis Chaldæum חרדונא *chardona* probamus pro bufone & teſtudine perperam ſumi, cum ſit idem quod Hebræum צב *tſab*, nempe crocodilus terreſtris (itaque hoc animal Arabes utroque nomine appellant, nimirum ضب & حردون quod Avicenna & alii diſerte ſcribunt.) Et animal in aquis huic congener בן הנפילים non eſſe nauplium, ut conjectat vir in his literis mire verſatus, ſed ſcincum, qui בן נפילים *ben nephilim*, id eſt *filius gigantum* dicitur, quia ex ſuperfluo majoris crocodili ſemine naſci creditur.

Rurſus idem vir eximius, cum hæc verba *Bereſcith Rabba* הביא חכינה וזיוג לה הרדון ויצאה מהם חברבר ita interpretatur *Accepit Deus ſerpentem, & copulavit cum eo bufonem vel lacertum, & prodiit ex illis beſtia noxia*, in tribus animalium nominibus ter labitur. Nam חכינה *chakina* vox eſt nihili, pro qua ſcribendum חבינה *chabina*, id eſt chamæleon fœmina. Et חרדון *chardon* neque bufo neque lacertus eſt, ſed crocodilus terreſtris. Denique חברבר *chabarber* non eſt beſtia noxia in genere, ſed ſalamandra à maculis liventibus ſic appellata. Mens igitur horum verborum eſt ex crocodili terreſtris coitu cum chamæleonte fœmina natam eſſe ſalamandram. Talmudici in *Berachoth* hæc eadem paucioribus contrahentes, pro חברבר habent ערוד, quod eadem notione etiam alias occurrit. Corruptum tamen puto, & levi mutatione pro ערוד legendum עסור quod eſt lacerti genus apud Arabes.

Peccatur etiam in voce אקמתא *akmetha* quam Chaldæus habet pro שממית *ſemamith*, Prov. 30. 28. Scribendum enim אמקתא *amketha* ut in Syro exemplari, id eſt ſtellio. Fit enim ex Hebræo אנקה, M & N permutatis. Quod doctos latuit hactenus. Itaque אקמתא pro ſtellione, *araneam* expoſuerunt pari errore quo שממית *ſemamith*.

Pro אנקה Levit. 11. 30. Jonathan habet מינקת חויא, *nutricem ſerpentum*: Et Hieroſolymitana verſio quam citat Aruch פליית חויא, *ſcrutatricem ſerpentum*. Quod animal ſignificetur Hebræi plane neſciunt. Itaque has voces Lexicographi ſecure prætermittunt. Sed commodum ſuccurrunt Arabes, quibus فالية الافاعي *ſcrutatrix viperarum*, (vel etiam *nutrix* ſi mavis, nam فلا verbum tam nutrire & educare quam ſcrutari eſt) ſcrutatrix igitur vel nutrix viperarum dicitur quædam ſcarabæorum ſpecies in eodem cum ſerpentibus latibulo verſari ſolita. Ita ut hi ſcarabæi cum in aditu apparent, ſerpentes intus latere non levis ſit conjectura.

Pro תנשמת ſeu noctua in Jonathane eſt אותיא *otija*, in Onkelo בותא *bavetha*, & in Syro ܟܘܟܒܐ *caucabi*, quæ tria fere eodem recidunt. Nam אותיא *otija* eſt Græcum ὦτος, avis in Ariſtotele noctuæ ſimilis, circa aures habens πτερύγια pinnulas, unde illi nomen. Quamvis à nocte alii nycticoracem appellent. בותא *bavetha* etiam eſt nocturna avis, & à verbo בית *bith* deduci nonnulli putant, quod Chaldæis eſt pernoctare. Sed puto factum ex בוא *bava*, ut כותא feneſtra ex כוא, & עותא iniquitas ex עוא; & בוא *bava* Chaldæis idem eſſe, quod Græce βύας, Hiſpanis *bubo*, & Arabice البوه *albubo*, bubonis ſcilicet ſpecies. Syrum denique *caucabi* alludit ad κικκαβαῦ, qua voce Ariſtophanes noctuarum cantum exprimit. Unde ipſæ κικκαβαὶ dicuntur & κοκκοβαὶ. Aliis אותיא *oteja* eſt veſpertilio, & ܟܘܟܒܐ *caucabi* erodius ſeu ardea, utrumque ni fallor perperam. Nec verius quod נעמה *naama* pro ſtruthione ulula redditur. Et חטופיתא *chatophitha* ab aliis noctua, ab aliis harpyia, aut rapacis avis ſpecies, cum hirundo ſic vocetur à rapiditate volatus, ut Arabice خطاف *chottaph*.

Deuter. 33. 19. de Zabulonitis dicit Jonathan, qui maris erant accolæ, *in deliciis habebunt* טריתא *& capient* חלזונא *chilzona ex cujus ſanguine purpuram tingant.* Nec ſatis conſtat quid ibi ſint *taritha* & *chilzona*. Nugantur enim qui *taritha* thunnum exponunt, aut piſces quoſdam magnos, aut piſciculos ſale conditos. Et qui nomine *chilzona* magnum piſcem, aut vermem, aut bombycem intelligunt. His igitur rejectis ex Arabica lingua probamus טריתא *taritha* eſſe piſces recentes, quorum uberrima fuit piſcatio in Zabulonitarum littore: Et חלזונא *chilzona* cochleam purpurariam, vel muricem & conchylium, cujus ibidem magnum fuiſſe proventum notius eſt quam ut probatione egeat. Conſtat enim ex Gen. 49. 13. Zabulonitas prope Sidonem habitaſſe, unde purpura, quâ nulla præſtantior, ad oras remotiſſimas deferebatur.

Ex iis quæ diximus apparet in Hebræis & Chaldaicis Lexicis multa eſſe ſupplenda. Quod idem de Arabicis conſtabit ex iis quæ ſequentur. بنات اوي *filias awi* docemus eſſe veterum thoes à latratu ſic appellatas. اروية *orwia* fœminam ibicis, بخاتي *bechati* camelos Bactrianos, qui majores ſunt & cum duplici gibbo. فهد *phehed* lyncem. يربوع *jorbua* chœrogryllum qui Hieronymo ἀρκτομῦς. زبزب *zebzeb* viverram. سمور *ſimur* hoc ipſum quod in Heſychio, cum dicit σίμωρ ζῶον Πάρθοις καλεῖσθαι μῦς.

μύ◎ ἀγρίυ εἶδ◎, ὖ ταῖς δοραῖς χρῶνται πρὸς χιτῶνας. ſimur à Parthis vocari muris agreſtis quandam ſpeciem, cujus pellibus in tunicarum uſum utuntur. ظربان *dariban* muſtelæ ſpeciem, quæ *putorius* à putore vulgo vocatur. فرانق *phuranik* tigrim à curſu, prout curſor etiam à Byzantinis πρευνικὸς dicebatur. فنك *phenk* murem Finnicum, cujus in pelliciis plurimus uſus. Et وبر *weber* murem montanum, ſeu *marmottam* quomodo appellant Itali.

Sic in avibus, quod neſcitur, بلشون *balſun* vel بلشوم *balſum* eſt ardea, quæ aliis مالك الحزين *malich Alhazin* aquator triſtis, quia parce bibere creditur, quaſi metuens ne deficiat aqua. حوصل *hauſal* onocrotalus ab ingluvie ſic dictus. رخم *racham* vultur-aquila, non pelecanus ut volunt. زمج *zummag almai* catarrhactes. سنونو *ſunounou* hirundo proprie riparia. تنوط *thenawat* avis cujus nidus ex ramis arborum ſuſpenſus eſt, pici ſpecies de qua Plinius lib. 10. cap. 33. *oriolus* vulgo, & vernacule *loriot*, وصع *waſi* regulus, avium fere minima. In piſcibus شبوط *ſabut*, Chaldaice שבוט *ſabot* eſt λάβραξ, lupus, qui Gallice *bar*, & Italice *varolo* à varietate colorum; ut שבוט factum ab Hebræo שבץ, id eſt variis coloribus intertexere.

Nec ſolum in nominibus animalium, ſed & in partibus, actionibus & propriis multa latent quæ explanare neceſſe habui. Partium aliæ externæ ſunt, ut in elephante שנהבים *ſenhabim*, 1 Reg. 10. 22. id eſt dentes ex quibus fit ebur, contractâ voce, ut ſuſpicor, ex שנקהבים *ſenkahabim*, quaſi dentem fuſcorum dixeris, ut Arabes per اقهبان *akhabani* id eſt duos fuſcos elephantem & bubalum ſignificant. Aut שנהבים *ſenhabim* dicuntur ipſæ belluæ, tanquam eburneo dente & fuſco colore notabiles. Ezek. 27. 15. קרנות שן, *cornua dentis* appellantur hi ipſi dentes, quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant. Hippopotamus dentes habet ſimiles, exertos, molliter flexos, quibus tanquam falce fruges demetit. Harpen vocat Nicander, cum de hippopotamo dicit in Theriacis.

------- *ἀρέρησιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην.*

------- *harpen damnoſam immittit in agros.*

Et Job. cap. 20. v. 14. *Qui fecit eum* (Deus) *applicavit illi* חרבו *harpen ejus.* Nec multo aliter Nonnus Dionyſiac. lib. 26. In aſini maxillâ quâ Philiſtæos percuſſit Samſon, מכתש *mactes* unde manavit aqua, proprie mortarium ſonat. Neque aliud intelligo quam dentium capſulas ſeu alveolos, qui Græce quoque *ὁλμίσκοι* ſeu *mortariola* vocantur.

In equo רעמה *raama* vulgus interpretum tonitru, nos *jubam* explicamus, ut Seniores φόβην, quod mutavit in φόβον ſcribarum imperitia. A celſo ſitu videtur ſic appellata, ut Græce λόφιν, quia Syre ܪܥܡ *raam* altum eſſe ſonat. Et verſu ſequente הוד נחרו ab iiſdem redditur *δόξα ςηθέων αὐτῦ gloria pectoris ejus.* Arabice nimirum ناحر *nachar* eſt pectoris ſumma pars, quæ proprie ςῆθ◎ dicitur. Quod ſi ſciviſſet Bootius, in hunc locum non ſcripſiſſet נחר *nachar quidvis potius quam pectus denotare.* Malo tamen narium fremitum intelligere, ut Jerem. 8. 16. Quia ad Arabiſmum confugere nihil eſt opus, niſi cum ex Hebraiſmo nullum eſt ſubſidium. Interim Chaldæum verbum נחר *nechar* non eſt quod volunt Lexicographi, mactare oves & boves mactatione à naſo inchoata, ſed cultro in ſummum pectus adacto prope jugulum, ut Arabicum ناحر *nachara.*

Leonis & urſi יד manus 1 Sam. 17. 37. eſt pes anterior. A qua phraſi non abhorrent Græci & Romani ſcriptores. De hippopotamo legitur Job. 40. 12. *Nervi femorum ejus perplexi* vel *cancellati ſunt.* Femora ſunt Hebraice פחדים *pechadim*, quâ voce alii *teſticulos*, alii *territationes* intelligunt. Sed pro femoribus ſumi probamus ex Arabibus & Syris. Itaque ſi in Chaldæa paraphraſi Levit. 21. 20. פחדין *pechadin* ſunt teſticuli, ita uſurpatur hæc vox *καταχρηςικῶς*, plane ut vulgata ירך *jerech*, quæ cum proprie femur ſonet, tamen ab Hebræis paſſim ſumitur pro *τῷ γεννητικῷ μορίῳ.* Nervos autem femorum perplexos aut cancellatos habere magni roboris indicium eſt. Sic Tritanum gladiatorem eximiis viribus, filiumque ejus Pompeii militem poſt Varronem ſcribit Plinius *rectos & tranſverſos cancellatim toto corpore habuiſſe nervos, in brachiis etiam manibuſque prodigioſâ virium relatione.* Idem habes apud Solinum. Meminit quoque Vopiſcus in Firmo.

Job 41. 14. de Leviathane dictum *tori carnis ejus cohærent*, ſeu muſculorum eminentiæ. Ad verbum מפלי *procidua.* Ita Græce *προπετὴς procidumus* is dicitur cui pars aliqua corporis plus æquo eminet. Vir doctus qui *melandrya* reddidit, videtur neſciviſſe quid proprie ſint melandrya.

Spina dorſi Hebræis, Chaldæis & Arabibus eſt שדרה. Et in extrema ſpina coccyx cui cauda adhæret עצה Levit. 3. 9. Et Arabice عصعص geminatis radicalibus.

Cauda in reliquis animantibus זנב *zanab* dicitur, ſed in ove אליה *alja* Levit. 7. 3. Et cauda illa craſſior ſignificatur, cui neceſſe eſt ploſtellum ſubjici, ut ovis trahat quod ferre non poteſt. Sic lobus auris, qui in homine eſt תנוך, in ove dicitur בדל *bedal* Amos 3. 12.

צמר proprie lana eſt ovis, ut Chald. עמר, *ajin* & *tſade* de more permutatis. Hinc in paraphraſi Ezek. [illegible] עמר מילת כבינה eſt *lana Mileti circumligata*, quia Mileſii agnos circumligatis pellibus induebant, [illegible] eſſet mundior. Itaque falluntur qui *lanam ſericeam ſubtilem* aut *lanam μηλώτης* exponunt. Et lanam כלך *calch* vel כולכא *colcha*, quam Talmudici cum lino miſceri vetant, quia ovium lanæ eſt ſimilis, primi indicavimus eſſe *πίννινον ἔριον* id eſt pinnæ ſeu conchæ margaritiferæ lanam, ſic appellatam, quia ex Colchico ſinu defertur, quem hodieque *Cochin* vocant. Lanæ vellus גז *gez* dicitur à tondendo, non à vellendo, ut vult Schlindlerus, cujus objectiones pluribus refelluntur.

Neſciunt interpretes quid ſit כביר העזים *chebir caprarum* 1 Sam. 19. 13. ubi Mical Davide elapſo, ſimu-

melachrum in lecto ejus collocaſſe legitur, cui impoſuit *chebir caprarum*, ut Saulis ſervis Davidem ipſum ægrum ibi jacere perſuaderet. Et Græci quidem *jecur caprarum* reddunt, quia legerunt כבד pro כביר. Alii *utrem* [illegible], alii *pulvinar*, alii *pilorum orbem*, alii *pellem piloſam* &c. Nos *magnum pilum caprarum* exponimus, quia vox כביר tam Hebraice quam Arabice magnum ſonat. Et cum de pilo caprarum agunt ſacri ſcriptores, pili vocem [illegible]re omittunt. Sic Exod. 25. 4. *byſſus & capræ*, id eſt *byſſus & pili caprarum*. Et Exod. 35. 26. *neverunt ca[illegible]s*, id eſt, *pilos caprarum*. Et Cant. 4. 1. *capillus tuus eſt ut grex caprarum*, id eſt *ut pilus gregis caprarum*. Quia in Oriente capræ quædam ſunt longiore pilo, cujus flavedo & tenuitas flavum hominis capillitium apprime refert. Quod probant duo loca veterum, unus ex Calliſthene, alter ex Apulejo. Itaque cum caprarum pilis conferuntur ſponſæ capilli Cant. 4. 1. & 6. 4. Et Rebecca hœdinâ pelle contexit Jacobi collum & manus, ut Eſavi hirſutiem ita imitaretur. Quomodo in Martiali quidam galericulo utitur ex hœdina pelle confecto, ut calvitium diſſimulet.

In partibus internis יותרת *jothereth*, neque *jecoris* eſt *reticulum* ut volunt, neque membrana tenuis quâ jecur integitur, ut contendit Fullerus. Sed magnus jecoris lobus, qui ab augmento יותרת *jothereth* Hebraice vocatur, ut Arabice *ziada*. Nec ſine errore Chaldæi duo חצר *chatſar* exponunt Exod. 29. 21. Nam חצר plane aliud eſt, nempe ſeptum ſeu diaphragma (ut Arab. حصار) quod ipſum latet Lexicographos. Iiſdem ignotum quid ſit המכסה, *operiens* Levit. 9. 19. Quamvis ipſe Moſes alibi plenius ediſſerens, vocet *adipem inteſtina operientem* Exod. 29. 13. & Levit. 3. 9. Unde liquido conſtat omentum ſignificari. Nec τ͂ ἑβραιζόντων quiſquam eſt qui ſciat quid differant קבה *keba* Deuter. 18. 3. & כרש *cheres* Jerem. 51. 34. Neque ipſi ſciremus, niſi Arabes nos docuiſſent, illo lactentis adhuc, hoc ablactati animalis ventriculum ſignificari. Græci à perficiendo utrumque vocant ἤνυστρον, quia cibi digeſtio in prioribus ventriculis ſolum affecta, in iſto completur & perficitur. נצה nonnullis eſt avium ventriculus, ſed quam vere neſcio: Cum videatur ubique pro pluma ſumi. Nec conſtat ſatis quid proprie ſint Hebr. כסלים & Gr. ἰξύες. Nos utraque voce probamus lumbos ſignificari. Et Job. 15. 27. פימה *pima* eſſe πιμελὼ pinguedinem. Et פדר *peder* paſſim in Levitico eſſe victimæ adipem à carne ſeparatum, qui ſuperinjicitur parti nuper abſciſſæ, ut facilius ardeat. Itaque à פרד *parad* quod ſeparare eſt, פדר *peder* deduci videtur per metatheſim.

In animalium actionibus hoc primum occurrit quod 2 Sam. 6. 6. שמטו *ſcametu* boves qui arcam Dei plauſtro vehebant. Et plane incertum quid ſit שמטו *ſcametu*, quia nuſquam alibi occurrit, & inter interpretes nullibi diſſenſus major eſt. Cum aliis igitur hic dubius hærerem, niſi ex Arabibus didiciſſem ثمط *thſamat* eſſe lutum tenue in quo jumenta detinentur. Id Hebræis eſſet שמט *ſcamat*. Nam ث *thſe* Arabum fieri ex Hebræo ש *ſcin* nemo eſt qui neſciat. Verbum igitur שמט ex eo nomine deductum, ut conjectamus, in hujuſmodi luto hærere & detineri ſignificat. Et in textu ſacro Uzza legitur arcam Dei extenſâ manu prehendiſſe, quia qui illam vehebant boves in luto hæſerant.

Job. 21. 10. Hebræa verba שור עבר ולא יגעל recentiores reddunt, *Bos eorum init*, & ſemen in caſſum *non ejicit* quaſi de tauro ageretur; Cum ad bovem fœminam pertineant, adeoque vertenda ſint, *Bos* fœmina *concipit* & ſemen *non reſpuit*. Nam שור eſt epicœni generis. Et עבר inire non eſt, ſed concipere. Nec געל ſemen in caſſum ejicere, ſed illud reſpuere & faſtidire. Quæ duo non conveniunt niſi fœminæ. Proinde non Græci ſolum & Symmachus, & Hieronymus, ad fœminam hæc referunt, ſed Chaldæus etiam: Quod fatebitur quiſquis illum attente leget, quamvis illum aliter ſumpſerint novi interpretes; Unde erroris occaſio nata eſt. Denique ſequens hemiſtichium, *parit juvenca ejus, & non abortit*, cum præcedente non eſſet de more ἀντίστροφον, ſi prius de tauro ageret, poſterius de juvenca.

Jobi loco quem explicavimus ecce alterum non abſimilem Pſ. 144. 14. *Boves noſtræ ſint* מסבלים *fordæ* ſeu *gravidæ: Ne ſit in iis* פרץ *orbitas, nec ſit* יוצאת *quæ ejiciat* ſup. ſemen. Quam interpretationem multis aſſerimus.

Jerem. 50. 11. עגלת דשא non eſt *vitula herbilis* vel ποηφάγος ut volunt, ſed *vitula triturans*. Itaque דשה legitur per *he* in fine in optimis exemplaribus. Et huic Jeremiæ loco, *pingues fuiſtis ut vitula* דשה *triturans*, plane geminus eſt hic Malach. 4. 2. *pingues eritis ut vituli* מרבק *marbek*. Nam Arabice ربق *rabaka* proprie ſignificat bovis collum devincire, & ربيقة *rabika* bos ita devinctus. Et רבקא *ribka* Talmudicis vinculum quo tres aut quatuor boves collo adſtricti grana triturant. Et מרבק *marbek* Hebræis id ipſum eſt. Id fugit Lexicographos, qui ſaginarium exponunt.

Job. 39. 23. de equo dicitur התרעישנו כארבה, *An feciſti ut moveretur ſicut locuſta? Ut moveretur*, id eſt ut ſaltaret. Ita Græce σκαίρειν primo moveri, deinde etiam ſaltare ſonat. Unde σκαρθμοὶ à Poetis dicuntur equi pedes, & ipſi equi εὔσκαρθμοι & πολύσκαρθμοι, quod alii ad motum, alii ad ſaltum referunt. Ejuſdem capitis verſu 27. legitur equus terram abſorbere quam curſu emetitur, verba ſunt: *Cum motione & concuſſione* יגמא ארץ, *ſorbet terram*. Non me latet alios reddere *fodit terram*. Inter quos Bootius hæc verba negat poſſe aliter accipi. Quaſi campum quem decurrit equus ſorbere dici nequeat abſque immani ἀκυρολογίᾳ, quamque nemo ſanus uſurpet. Sed illum fugit ratio, cum hæc ſit Arabum notiſſima phraſis, è quorum numero Job fuit. Nec multo aliter loqui Romanos Poetas aliquot exemplis probamus. Et quod rei caput eſt גמא *gama* in fodiendi notione nuſquam occurrit. Sed ſorbere ſignificat tam apud ſacros ſcriptores quam apud paraphraſtas & Talmudicos. Unde Afrum *gumia* pro ſorbillone extat apud Lucilium, Varro[illegible], Feſtum, Apulejum & alios.

Jerem. 8. 6. deſcribitur equus שוטף במלחמה *exundans in prælium*, vel qui præceps fertur torrentis inſtar. Quod Syrum recte reddidiſſe ex Theodoreto & Hebræis probamus. Sed Syri mentem non aſſecutus eſt Gabriel.

2 Sam. 16. 2. *Aſini ſunt pro familia regis ad equitandum* ולהלחם, *& ad pugnandum* juxta τὸ *Ketib*. Pro quo Hebræi legi volunt והלחם *& panis*, quod ſequuntur interpretes, quaſi aſinos ad pugnam fuiſſe adhibitos non ſit veriſimile. Fuiſſe tamen populos qui ex aſinis pugnarent, quomodo nos ex equis, tradunt idonei ſcriptores.

Cant. 4. 1. & 6. 4. capilli ſponſæ cum conferuntur caprarum pilis שגלשו, *quæ galeſu ex Galaad* aut *ex*

monte Galaad, quæritur quid ſit *galeſu*. Et גלש aliis *apparere* aut *emicare* eſt, aliis *aſpicere* aut *proſpectare*, aliis *detonderi*, aliis *poliri* & *comi*, aliis denique *aſcendere*. Quæ vera demum eſt interpretatio. Quod probamus cum ex Græcis, Syro & Hieronymo, qui ſic reddunt, tum ex variis hujus notionis veſtigiis in Chaldaiſmo & Arabiſmo. Nec eſt quod quis objiciat capras ex monte Galaad non aſcendere, ſed deſcendere. Manifeſta enim eſt trajectio in Solomonis verbis, quæ hoc ordine legenda ſunt: *Capillitium tuum eſt ut* [illegible] *gregis caprarum è monte Galaad, quæ aſcendunt*, ſupple ad illum montem. In quo aſcenſu harum pili longiores ſunt in naturali ſitu, & eminus conſpiciuntur.

Quamvis נדח ſit diſpellere, tamen Ezek. 34. 4. 16. הנדחת de ove non tam *diſpulſam* quam *errantem* ſonat. Ut Eſ. 13. 14. *caprea* מדח, *& ovis*, eſt caprea & ovis errans. Et Deut. 22. 1. Cum videris bovem fratris tui, aut ovem ejus נדחים, *diſpulſos*, id eſt *errantes*. Ut conſtat ex hujus loci collatione cum Exod. 23. 4. Arabice denique تنغج de ove eſt à caula ſua longius aberrare. Sed & de ove נער apud Talmudicos eſt è loco in locum migrare aut errare. Quomodo etiam Arabes ſumunt. Hinc de paſtore ſtulto Zachar. 11. 16. הנער לא יבקש, *errantem non requiret*. Durum enim eſt quod agnum volunt, נער id eſt *puerum* vocari, quia nondum adultus eſt.

Exod. 21. 7. לא יחרץ כלב לשונו, Græci reddunt ἐ γρύξει, *non grunniet canis linguâ ſuâ*, quod potius porcorum eſt. Hieronymus, *non mutiet*. Recentiores, *non movebit*. Malim, *non exacuet canis linguam ſuam*. Quia חרץ proprie eſt *exacuere*. *Non exacuet*, id eſt *non hirriet*. Antecedens pro conſequenti. Quia non aliter hirriunt canes quam exerendo linguam, & quaſi exacuendo.

De impiis dicit Pſaltes Pſ. 59. 7. 15. יהמו ככלב, *tumultuabuntur ut canis*. In quibus verbis cum nihil ſit quod lectorem remoretur, quæritur cur Græci interpretes plane aliter reddiderint, λιμώξουσιν ὡς κύων, *eſurient ut canis*. Quod ſequuntur Vulgatus, Æthiops & Apollinaris. Reſpondeo id ſcribis eſſe imputandum, qui λιμώξουσιν ſcripſerunt pro μαιμάξουσιν. Sic iidem ſcripſerant Jerem. 4. 19. Τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου μαιμάσσει, *ſenſoria cordis mei tumultuantur*, ut ex Nazianzeno, Hieronymo & Theodoreto ſcimus. Et ibi rurſus μαιμάσσει erat pro Hebræo הומה. Sed nonnullæ editiones mutant μαιμάσσει in μὲ μάσσει *me premunt*. Et cum de mari dicitur Job. 38. 8. ἐμαίμασσε, *tumultuabatur ex utero matris ſuæ prodiens*, id mutatum in ἐμαιεῦτο *obſtetricabatur*, ut notat Olympiodorus. Quia μαιμάσσειν vel μαιμάζειν tum erat minus frequens. Et fatetur Hieronymus in Jeremiam ſe ignorare quid hæc vox ſignificet. Fuit tamen Ἀττικωτάτη. Et ex ea Jupiter Μαιμάκτης, & Μαιμακτήρια ſacra, Μαιμακτηριὼν menſis dictus eſt.

Eſ. 56. 10. ubi cum mutis canibus conferuntur pſeudoprophetæ, dubitatur utri dicantur הוזים *hozim*, & quid ſignificet illa vox, quæ alibi non extat. Ego ad Prophetas refero, *delirantes* expono ex Arabica lingua, quâ هذي *delirare* eſt. Quod ex Hebræis omnibus vidit unus Kimchius. Alii *dormientes* malunt. Et nonnulli veterum videntur legiſſe חוזים *chozim* videntes, id eſt *cheth* pro *he*. Tamen à vera vocis interpretatione non procul abſunt.

Ita cum in domo delenda, Scriptura toties repetit neminem eſſe relinquendum, aut in domo deleta neminem eſſe relictum משתין בקיר, *qui mingat ad parietem*, plerique ad canes referunt, qui vix aliter mingunt quam ad parietem crure ſublato. Sed viros ſignificari pluribus docemus in capite de canum nomine &c.

Laborant interpretes in explicatione vocis ינזק *jezannek*, cum de leone dicitur Deut. 33. 22. ינזק *jezannek ex Baſan*. Syrus *lactentem* reddidit, id eſt ינק. Et Hieronymus *fluet largiter*, quomodo etiam Chaldæi, quia Talmudicis זנק *zanak* fluere eſt. Sed Græci longe melius ἐκπηδήσει *exiliet*, quod ſequuntur plerique Hebræorum. Quia leonum proprium eſt in prædam inſilire: Et ejuſdem notionis verba habent Arabes & Æthiopes, Hebræo non diſſimilia. Merito denique à Moſe Danitæ conferuntur cum leone in prædam eminus inſiliente, quia ab uno Judææ extremo ad alterum tanquam ſaltu progreſſi, Laiſam oppidum invaſerant.

Licet נער rudere ſit aſinorum proprium, tamen Jerem. 51. 38. נערו, rudunt catuli leonum. Sed & Poëta leonum meminit *ferâ ſub nocte rudentum*. Sic mugire cum ſit boum, tamen Apoc. 10. 3. λέων μυκᾶται, *leo mugit*. Et apud Plutarchum leones catulos ſuos advocant μόσχῳ μυκήμασι τὸ βρύχημα ποιοῦντες ὅμοιον, *rugitum vituli mugitui ſimilem edentes*. Et in Theocriti Bacchis legas μύκημα λεαίνης, *leænæ mugitum*, ut in Seneca *admugit leo*.

Prov. 28. 15. דוב שוקק, Chaldæo, Syro & nonnullis Hebræorum eſt *Urſus voce ſæviens*. Aliis *Urſus diſcurrens*. Sed Hieronymo veriſſime *Urſus eſuriens*, quam verſionem multis aſſerimus.

Cum de Aſſyriorum equis dicitur Habac. 1. 18. וחדו, *& acutiores ſunt lupis veſpertinis*, probatur hanc illorum ὀξύτητα vel ad luporum curſum, qui eſt expeditiſſimus, vel ad oculorum aciem, qui noctu in primis ſunt perſpicaciſſimi, vel ad animum poſſe referri, quo quicquid aggrediuntur acriter exequuntur, & ſummâ contentione, unde Poëta, *genus acre luporum*.

Dubitatur an תערוג Pſ. 42. 2. cervum rudere ſignificet aquarum deſiderio, quia, uno Syro excepto, veteres omnes aliter interpretantur. Et tam Chaldæus quam Græci *deſiderare* reddunt. Quomodo ſi ſumatur, ad Hebræum ערג *arag* Græcum ὀρέγεσθαι alludet.

Pſal. 80. 14. Cum de Dei vite dicitur כרסמנה *porcus è ſylva*, alii reddunt *eâ ventrem implevit*, alii *vaſtavit eam*, alii *conculcavit*, alii *fregit*, alii *fœdavit*, alii *ſuffodit*, alii *exterminavit*. Sed Syrus ܐܟܠܗ *comedit* aut *conſumpſit eam*. Quod à vero videtur proxime abeſſe, quia Arabibus hoc ipſum verbum *rodere* & *depaſci* ſignificat. Sed de tinea & teredine proprie dicitur quæ rodit ligna. Chaldæi & Talmudici per *Koph* ſcribunt קרסם non כרסם. Et illi ad locuſtas, hi ad formicas referunt, quæ abſumunt agri proventum.

Arabice جزل *giazala* pipire eſt, & الجوزل *algezel* vox columbarum, الجوزل *algiauzol* pipio, ut Hebr. גוזל *gozal*. Et περιστερεὼν ſeu columbaria in Herbario Apuleji, Punice vocatur *Azirgozal*, id eſt חציר גוזל *herba pipionis*.

Nahum. 2. 7. Reginam Ninives, dum in captivitatem abducitur, comitantur ancillæ מנהגות כקול יונים, *deducentes tanquam voce columbarum*. Senſus eſſet multo planior, ſi unâ literulâ minus legeretur, מהגות, *gementes*. Nihil tamen temere mutandum.

Hebræum רחף *rachaph* proprie eſt movere ſe, ut Jerem. 23. 9. רחפו, *commoverunt ſe omnia oſſa mea*. Et Gen. 1. 3. Spiritus Dei מרחפת, *motitabat ſe ſuper faciem aquarum*. Hinc ad aves tranſlatum eſt motitare

alas

alas cum pullis ſuis incubant ut Deut. 32. 11. Itaque etiam Arabes & Talmudici רפרף de motu alarum paſſim uſurpant, eliſâ aſpiratione & reliquis geminatis. Et Arabicum ارق avibus tribuitur quæ alas extendunt ad incubandum.

Calvities aquilæ קרחה Mich. 1. 16. eſt ψίλωσις, *pennarum defluvium*. Quæ cum recreſcunt Eſ. 40. 31. & [illegible]4. 33. renovari dicitur Pſ. 103. 5. ut accipiter plumeſcere Job. 39. 29.

Gen. 8. 7. Corvus à Noa emiſſus exiiſſe legitur יצוא ושוב *egrediendo & redeundo*. Pro quo Græci interpretes, qui rediiſſe negant, legiſſe videntur ולוא ישוב, *& non eſt reverſus*, & merito dubitatur utra lectio ſit aptior, cum Hebraica habeat ſua incommoda, de quibus nos ſuo loco. Et Græcæ faveat Græca fabula vetuſtiſſima de corvo ab Apolline aquatum miſſo, qui non rediit uſque ad ficus maturas. Omnino enim hæc fabula ex ſacra hiſtoria videtur orta. Ut quod Arabum priſci augures corvum البين *albain* vocabant, id eſt *avem ſeparationis*, quia ſeparatus eſt à Noa qui miſit illum ut obſervaret aquas, & abiit, nec reverſus eſt.

Prov. 23. 32. ut ſerpens ישך *mordebit*, & ut regulus יפרש, *punget*. Ibi mordere & pungere verba ſunt ſynonyma. Nam ſolo morſu pungit baſiliſcus, ut reliqui ſerpentes, quorum morſus in Nicandro paſſim νύγμα dicitur, id eſt *punctio*, quia dentes habent acutiſſimos. Et in Varrone *admota aſpis cum pupugerit*. Proinde Arabes tria verba habent, quibus tam ſerpentis morſum quam ſcorpionis punctionem ſignificant.

Pſ. 58. 5. 6. Aſpis ſurda eſſe dicitur, & aurem obturare, ne muſſitantium vocem audiat, quia, ut recte Kimchius, in illam non magis proficit incantatio quam ſi vel ſurda eſſet, vel obturaret aurem. Proinde ſcribit Ælianus aliorum ſerpentium venenum incantatione mitigari, ſed ſolius aſpidis morſum eſſe inſanabilem, & omni auxilio ſuperiorem. Arabes tamen præter aſpidem, regulum etiam & ceraſten, & hydrum ſeu cherſydrum in ſurdorum genere cenſent, ut in quos nihil poſſit incantatio.

Eſ. 14. 29. & 30. 6. שרף מעופף eſt *hydra volans*. Angues enim alati qui ex Libya & Arabia quotannis in Ægyptum volant, ſunt in hydrorum ſpecie. Et השרף dicitur ille ſerpens ab exurendo, quia vim habet maxime igneam.

Prov. 30. 27. *Locuſta regem non habet* ויצא חוצץ כלו, *tamen exit* (ad bellum) *unaquæque ſibi dividens*, nempe ſpolia bellica. Quod alioqui ducum & imperatorum eſt. Hanc eſſe mentem verborum Solomonis non viderunt interpretes, quia neſcierunt quid eſſet חוצץ. Tamen חצה verbum ſimile, quamvis diverſi ordinis, de ſpoliorum diviſione uſurpatur Num. 31. 27. Et hoc ipſum חוצץ Talmudici ad arbitrum referunt qui rem litigioſam inter contendentes dividit. Sed & Arabice حص partiri & dividere eſt.

Cum ילק *jelek* in bruchorum aut locuſtarum eſſe genere vix quiſquam diffiteatur; novis tamen interpretibus aliud eſt Jerem. 51. 27. ילק סמר *jelek ſamar*, id eſt ὀρθότριξ ſeu *horripilans*, ſi verbo datur venia. Neque enim convenire viſum eſt, ut diceretur ὀρθότριξ locuſta quæ depilis eſt. Itaque nonnulli *erucam* intelligunt, quæ hirſuta quidem eſt, ſed non volat, quomodo ילק *jelek* Nahum. 3. 16. Alii *melolontham*, quæ ſententia Fullero maxime arridet. Tamen illa quoque eſt glabra. At locuſtas alias glabro, alias hirſuto capite deſcribunt Talmudici tractatu *Cholin*. Itaque myſticis locuſtis capillos tribuit Joannes Apoc. 9. 8. Et عرفان *orpham* apud Arabes eſt locuſta jubata. Ut الخنثف *alchanthaph locuſta quæ coquenda depilatur*. Quin & cornutas deſcribunt quibus inſtar cornuum pili duo ſunt in vertice. Horum autem ratione, quidni dicatur סמר *ſamer*, id eſt ὀρθότριξ, cum eos erigit? De Locuſta denique Claudianus, *Horret apex capitis*. Horret id eſt סמר, ὀρθοτριχεῖ.

Job. 24. 20. quod de impio dicitur מתקו רמה alii reddunt *dulcis eſt ei vermis*, alii *dulce vermi eſt ejus* ſupple *cadaver*. Sed prius nullum habet ſenſum commodum. Et neutrum ferunt Hebræa verba. Omnino igitur ex Syra lingua, qua ܡܬܩ *methak* eſt exſugere, hæc verba ſunt exponenda, *Exſugit eum vermis*, quod ſequuntur Syrus & Arabs.

Quia משחת, *vaſtatio* aut *corruptio* pro caſtratione videtur ſumi Levit. 22. 25. Eodem Hebræi referunt quod legitur Pſ. 78. 45. *Miſit ranam* ותשחיתם, *& vaſtavit eos*, quaſi ranæ à Deo immiſſæ Ægyptios caſtraverint. Quod eſt perridiculum. Quippe ranæ dentes non habent, nec quicquam aliud quo in homines ſævire poſſint. Et Ægyptii hâc plagâ mutilati improles periiſſent, genſque univerſa ſic deleta fuiſſet & funditus exſtirpata. Ranæ igitur Ægyptios devaſtaſſe leguntur, id eſt Ægyptiorum oras, villas, domos & agros, denique quicquid illorum erat.

Jeremias Thren. 4. 3. ſcribit etiam cete mammam educere ut lactent catulos ſuos. Quod à mulieribus vir eximius putat eſſe tranſlatum. Cum cetorum magis ſit propria quam mulierum hæc mammarum eductio. Utitur enim voce חלץ, quæ non ſolum educere, ſed & evaginare ſonat. Ceti autem papillas non eſſe ἐπιφανεῖς obſervat Philoſophus, quia in mammis receptæ tanquam in vaginis conduntur. Unde ad ſuctum catulorum illas promunt, cum neceſſe eſt.

Animalium propria quod attinet, quia גלם *galam* eſt involvere, גולם *golem* Pſ. 139. 16. eſt fœtus in utero & ſecundinis adhuc involutus. Nam quod in Epiphanii Ebionæis γολμὴ legitur eſſe alica, aut ſimilæ granum nondum ſubactum, nuſquam alibi reperitur. שגר *ſeger* vocatur fœtus ex utero nuper emiſſus, quia per partum emittitur. Chaldæis enim & Arabibus שגר verbum eſt emittere. Et huic ſynonymum שלח in emittendi notione ad partum refertur Job. 21. 11. פטר *peter* cur vocetur primogenitus ex Arabibus didicimus, quibus فطر *phatara* eſt incipere, & الفطر *alphatro* dicitur quod in unaquaque re primum eſt. עלות *aloth* ſunt fœtæ pecudes. Nec tam gravidas quam lactantes hâc voce ſignificari conſtat ex 1 Sam. 6. [illegible]. Itaque עיל, עויל & עלל eſt parvulus lactens.

In grege Labanis Gen. 30. 42. העטפים volunt eſſe agnos aut hœdos ſerotinos & autumnales, & הקשרים vernos & primitivos, qui prioribus præferendi ſint. Quin autumnales vernis præferunt Plinius & Columella. Unde eſt quod agni Chaldæum & Arabicum nomen ab autumno & hyeme habent. Itaque vocibus עטפים & קשרים aliud ſignificatur. Et עטפים dicuntur fœtus infirmi & debiles, à verbo עטף quod languere, deficere & labaſcere ſignificat. Quibus opponuntur קשרים id eſt *ligati* ad verbum. Sed has linguas ligandi verbis ad corporis & animi vigorem deſignandum ſæpe abuti docemus.

Non minus falli puto interpretes in voce והמשנים 1 Sam. 15. 9. ubi Saul peperciſſe legitur *optimis gregibus & armentis* והמשנים, *& τοῖς miſnim & agnis*. Cum enim conſtet ibi משנים *miſnim* pecudum eſſe epithetum

thetum à dualitate vel duplicitate deductum, iis tamen aſſentiri non poſſum qui vel *biennes*, vel *ſecundo partu genitas*, vel *ſecundarias*, & ab optimis ſecundas, vel *pingues* oves interpretantur, quaſi per pinguedinem duplicem carnem habeant. Sed *bidentes* intelligo, quæ hâc eâdem phraſi Arabice dicuntur ثنيون id eſt pecudes quibus duo dentes eminent, qui ſtatus eſt pleni roboris. Unde eſt quod olim bidentes ad ſacrificia tantopere exquirebantur, tanquam Diis acceptiores.

Nec levis eorum eſt error qui paſtorem aut multorum gregum dominum ideo נוקד *noked* vocari aſſerunt 2 Reg. 3. 4. & Amos 1. 1. quia paſcit oves נקודות *nekudoth* dictas, id eſt, inquiunt, quæ à paſtore certis notis ſignatæ & compunctæ ſunt. Neque enim oves נקודות *nekudoth* ſeu κατάστικτοι appellantur propter characterem certo loco à paſtore impreſſum, ſed propter notas illis ubique à natura ſparſas. Cujuſmodi oves in magno grege cum ſint numero pauciſſimæ, à paucis illis paſtorem vocari נוקד *noked* non eſt vero conſentaneum. Sed Arabice نقد *neked* genus ovium eſt quæ ſtaturâ quidem parvæ ſunt, & ſpecie deformes, ſed lanam habent eximiam. Quarum paſtorem vel dominum Arabes نقاد *nokkad* vocant. Neque aliud eſt Hebræum נוקד *noked.*

Nemo eſt qui non aliquid audiverit de hirco *Azazel*, quem ſummus ſacerdos Deo devotum in deſertum amandabat, poſtquam ſua & populi peccata confeſſus erat, manibus in illius caput impoſitis. Sed nemo eſt qui ſciat cur appelletur hircus *Azazel.* Hebræi enim quicquid de hac voce ſcribunt, ne ſpeciem quidem habet veri. Nam ex Hebraiſmo conantur tanquam per fidiculas extorquere vocem quam eſſe Arabicam ipſa forma palam docet. Arabicâ ſaltem linguâ nullibi non occurrunt pluralia hujus formæ. Itaque cum apud Arabes verbum عزل *azala* ſeparare & removere ſonet, quid aliud intelligamus per plurale nomen عزازل *Azazel* vel *Azazil* potius inde deductum, quam χωρισμὸς & ἀναχωρήσεις *ſeparationes* & *ſeceſſus?* Ad quos cum hircus ille deſtinatus fuerit, dicitur ſors in illum cecidiſſe *in Azazel*, & dimiſſus fuiſſe *ad Azazel*, id eſt ſorte id illi accidiſſe ut à grege ſeparetur, & ad loca remota dimittatur. Et hircus *Azazel* nihil quicquam eſt quam hircus τῶν ἀναχωρήσεων, *ſeparationum* aut *remotionum*, id eſt à reliquo grege ſeparandus & ſemovendus.

Lanæ vel pecudum colores in Scriptura ſeptem memorantur. 1. לבן *laban* albus. 2. צחר *tſachar* candidus juxta Hebræos, vel juxta Arabes rubro & albo mixtus, quos forte conciliabis, ſi colorem intelligas ita candidum ut lucis inſtar ἐρυθρίζειν & rutilare videatur quodam errore viſus. 3. חום *chum* niger, ut Arabice اخم *achammo*, & Ægyptiis χημία quod nigrum oculi ſonat. Et Gen. 30. & 31. varii colores quatuor, 1. נקוד *nakod*, 2. טלוא *talu*, quorum illud punctis interſtinctum, hoc majoribus maculis aſperſum ſonat centonum inſtar qui ex pannis multicoloribus conſuti ſunt. Nam טלא *tala* proprie eſt conſuere. 3. עקוד *akod* in crure faſciatus, albâ vel diverſi coloris periſcelide. 4. ברוד *barud* Græci χαλαζώμενον grandinatum explicant, ſeu reſperſum maculis albis inſtar grandinis, quæ Hebr. ברד *barad* dicitur. Sed Syri rubro & albo diſtinctum, & Arabes nigro & albo per lineas ſtriatum. Quomodo Hebræos uſurpaſſe non puto, quia tales equi nulli ſunt. E quibus tamen nonnulli fuere ברודים *barudim*, ut ex Zacharia conſtat. Is nimirum ſex equorum cenſet colores, quorum tres notiſſimi, אדום rufus, לבן albus, שחור niger. Sed tres alii valde ambigui, 1. שרוק *ſaruk*, quem Selomo & Kimchius ſibi ignotum eſſe fatentur, nos gilvum ſeu flavum eſſe conjectamus, quia in Prophetarum ſcriptis color eſt equis, vino & lino crudo communis ab albo & rufo diverſus. 2. ברוד *barud* de quo jam actum. 3. אמוץ *amuts* idem qui חמוץ *chamuts* ſeu ὀξὺς, acutus color, id eſt purpureus vel puniceus, quem in equo *ſpadicem* vocant. Is à vulgari rubro vel rufo plurimum differt, quia eſt multo excitatior. Aſinos in Oriente plerumque rubere jam monuimus. Debora tamen in Cantico Jud. 5. 10. commendat אתנות צחרות, *aſinas candidas*, vel ſi ſequimur Arabes, rubro & albo diſtinctas. Elephantes quoque obſervavimus à colore fuſco dici שנהבים *ſenhabim* pro שנקהבים *ſenkahabim*, qui idem *bubalorum* color eſt. Et Jerem. 13. 23. pardi maculæ vocantur חברברות *chabarburoth* quia lividæ. Pro quo Chaldæus habet שלטי רקמתיו, *ſcutula recamationis ejus*, ſi verbo datur venia. *Scutula* quo ſenſu veteres *ſcutulatas veſtes* dixerunt & *ſcutulatos equos.* Et *recamatio* eſt opus Phrygionicum. Sic Ezek. 17. 3. aſterias aquila deſcribitur magnis alis & הרקמה *rekama*, id eſt Phrygionico opere, interſtinctis. Quo ſenſu Itali & Hiſpani hodieque hanc vocem uſurpant.

Huc quoque referenda quæcunque ex animalibus vere prodeunt, vel prodire creduntur. Ita חלב *chalab* lac & חלב *cheleb* adipem in aliquot Scripturæ locis promiſcue ſumi probamus. quia iiſdem ſcribuntur literis. חמאה *chemea* butyrum eſt tam ex ovillo & caprino quam ex bubulo lacte confectum Eſ. 7. 21. 22. Quod à Dioſcoride obſervatum immerito carpit Galenus. Dicitur autem חמאה *chemea* quia خما *chama* de lacte condenſari ſignificat, ut ex Arabibus ſcimus: In Cyprio vocabatur ἔλφος à Phœnicio bovis nomine *alpha* vel *eleph.* Caſeus גבינה *gebina* vocatur Job. 10. 10. quia גבן *gibben* eſt coagulare. Et ex שפה *ſapha* percolare שפות בקר *ſaphoth bakar* ſunt *caſei bovis.* 2 Sam. 17. 29. Pro quo Græci σαφὼθ βοῶν, Hebræam vocem nude exſcribentes, quia non intellexerunt. At iiſdem 1 Sam. 17. 18. חריצי *chariſa* ſunt τρυφαλίδες, id eſt Heſychio interprete τὰ τμήματα τοῦ ἁπαλοῦ τυροῦ mollis caſei ſegmenta. Neque aliud חריצי, quia חרץ eſt exſcindere.

Apum opera mel & cera ſunt. Illud דבש *debas* æquivoco nomine appellatur, quo dactylos etiam ſignificari Hebræi aſſerunt, & probant ex Levit. 2. 11. Deut. 8. 8. & 2 Paral. 31. 5. Nempe ex *caleotis* dactylis plurimum mellis emitti, vulgari melle non multo deterius, Joſephus in Jerichuntinæ vallis deſcriptione diſerte aſſerit. Nec diſſimilia tradunt Joſephus Indus cap. 138. Et è recentioribus Baumgartenus peregrinationum ſuarum lib. 2. cap. 11. Arabes autem, quibus vulgare mel eſt غسل *gaslon*, mel è palmis eductum دبس *dibs* vel *dibis* appellant, nomine ex Hebræo deducto. Cera autem Hebr. eſt דונג & Chald. שעוא, unde השתעה eſt ceræ inſtar molleſcere Eſ. 41. 10.

Sed cum ex animalibus nihil naſcatur margaritis pretioſius, eas nuſquam præciſe nominant Græcæ Vet. Teſt. verſiones: Et Vulgata uno ſolum loco, eoque alieno. Itaque, ſi illis ſtamus, Prophetæ omnes de re

tam eximia credentur omnino ſiluiſſe. Quod parum eſt veriſimile, cum auri ſeptem ſpecies, & gemmas quaſque pretioſiſſimas ſæpe ſæpius, nec ſine pompa memorent. Et margaritarum Matthæus, Paulus, Joannes, adeoque Chriſtus ipſe non ſemel meminerit. Proinde nullus dubito quin prophetæ quoque multa habeant de margaritis. Et loca ſi requirantur, primus ſe offeret Moſes Gen. 2. 12. ubi voce בדלח *bedolach*, cujus proventu celebratur regio Havila, nec videtur *bdellium*, nec *cryſtallus* ſignificari, quomodo multi exponunt, ſed margaritæ, quæ in illis locis fœlicius proveniunt quam terrarum uſpiam. Eodem facit quod Num. 11. 7. cum *bedolach* confertur manna, quia erat album & rotundum, quæ duo in margaritis ſunt maxime inſignia. Hinc eſt quod nomine בדלח *bedolach* margaritas intelligunt paraphraſtæ quatuor, Arabes, Talmudici, Calonymus, Benjamin, & Hebræorum nonnulli alii. Et in Samaritano exemplari ברלח *bedolah* per *he* ſcribitur, quaſi fiat à בדל *badal*, quod ſeparare eſt, ut Arabicum فرد *pharada*. Quo dato Hebræum ברלח *bedolah* idem eſſet quod Arabicum فريد *pharid*, margarita ſcilicet non quævis, ſed eximia, & præſtantiæ ratione à reliquis ſegregata. Græce *μονόκοκκον* dixeris, & Latine *unionem*.

Rurſus Eſther. 1. 6. inter lapides pretioſos quibus ſtratum fuiſſe legitur Aſſueri cœnaculum, Hebræum דר *dar*, & in paraphraſi Chaldæum דורא *dura*, margaritam ſignificat à ſphærica forma ſic dictum. Unde eſt quod ibidem interpres eam afferri ſcribit ex arcibus maris magni, ad quas ſcilicet eſt *κολύμβησις πινικῦ*, *pinici* ſeu *margaritarum piſcatio*. Et Græci quoque *πίννινον λίθον pinninum* ſeu *pinnæ lapidem* id eſt *margaritam* reddunt. Arabice denique در *dur*, vel *dor*, in plurali *dar* eſt unio, plane ut Hebraice דר *dar*. Et ne quis in ædium ornamentis margaritas adhiberi miretur ut rem inſolitam, ſimilis apud Indos, Chaldæos, Arabes, Colchos & Romanos profuſionis exempla ex idoneis ſcriptoribus deprompta proferimus.

Eſt & margaritarum tertium nomen פנינים *peninim* utroque uſitatius, ad quem alludunt *πίννα*, *πίνασις*, *πινικὸν*, vel *πιννικὸν*, & *πίννινος λίθος* pro margarita. Et id ipſum eſſe פנינים *peninim* vel ex eo conſtat, quod cum in Jobo & Proverbiis inter res pretioſiſſimas cenſeantur aliquoties, ſemper plurali numero occurrunt. Quia margaritæ plures conſeri ſolent in armillis & monilibus. Et ut reliqua taceam, cum משך extractio ſapientiæ præfertur extractioni *τῶν peninim* Job. 28. 18. quis non videt ſic alludi ad modum quo margaritæ ex mari extrahuntur? Neque enim gemmas reperias aut ex maris abyſſis aut ex terræ penetralibus ſimili modo extrahi. Sed in re clara interpretes ideo cæcutierunt, quia de Nazaræis dicitur Thren. 4. 7. אדמו עצם מפנינים, *corpore rubuerunt plus quam peninim*. Inde ſcilicet collegerunt *peninim* non eſſe margaritas, quæ à candore commendantur, ſed rubræ gemmæ aliquod genus, puta carbunculum, ſardium, amethyſtum, alabandicum. At ibi loci אדם rubere non eſt, ſed ſumme candere. Præcedit enim in eodem verſu, *nive puriores fuerunt, & lacte candidiores*; quibus hæc non cohærebunt, *corpore rubuerunt plus quam peninim*, niſi ad candorem referantur. Neque enim poteſt idem corpus candere nivis & lactis inſtar, & in modum carbunculi rubere. Et ne putetur novum hoc loquendi genus, Levit. 13. 19. lepra deſcribitur לבנה אדמדמת, *alba ruberrima*, id eſt ſumme candida. Et Cant. 5. 10. ſponſus legitur eſſe צח ואדום, *candidus & ruber*, id eſt eximie candidus. Poëtæ quoque purpurea vocant quæ ſunt ſumme candida, puta nivem & cygnos. Denique أدم *adama* Arabice candere eſt, non rubere ut Hebraice.

Etiam è mari eliciuntur ארגמן *argaman* & תכלת *thecheleth*, quorum illud *purpuram*, hoc *hyacinthum* reddunt veteres. Prius rubri aut amethyſtini, poſterius eſt cœrulei coloris. ארגמן *argaman* in ארגון *argavan* mutant Chaldæi, Syri, Perſæ & Arabes. Utrumque factum ex ארמגון *aramgavan*, quaſi Syriæ colorem dicas. ארגמן *argaman* per metatheſin, & ארגון *argavan* per eliſionem literæ M. Purpura Syrius color dicitur, quia Tyrus & Babylonia, ubi purpura olim reperta eſt, vel pars erant Syriæ, vel appendices. Ad ארגמן *argaman* alludere nonnulli putant *ἀμόργην* herbam flore purpureo quæ inſulæ Amorgo nomen fecit. Et ad ארגון *argavan* Græcum *ῥῆγος* vel *ῥέγος* pro amictu purpureo.

Hebræi תכלת *thecheleth* elici dicunt ex ſanguine *τῦ* חלזון *chilzon*. Quod nomen utut ad omnem cochleam generale, hîc ad conchylium proprie pertinet, cujus ſanguini tribuit Plinius colorem auſterum in glauco, & iraſcenti mari ſimilem. Itaque Hebræis תכלת *thecheleth* color eſt mari aut cœlo ſimilis, ut hyacinthus Græcis. Et Kimchius *azurum tranſmarinum*, Arabes in Pentateucho colorem اسمانجون cœleſtem ſeu cœruleum reddunt. Pro תכלת *thecheleth* Chaldæi ſcribunt תכלא *thichla* vel *thachla*. Unde Græcis *κάχλη*, *κάλχη* & *χάλκη* pro flore purpuræ aut animali quo tingitur. T vel Θ in K vel X mutato ut paſſim, ut vocis *thachla* prima ſyllaba ſequenti eſſet ſimilior. Hinc Græci pro Gibliis *Βιβλίυς* dixere Ezek. 27. 9. *πέτορες* pro *τέσσαρες*, *πέμπε* pro *πέντε*. Romani *bebrum* pro *fibro*, & *lilium*, *purpuram*, *popam*, pro Græcis *λείριον*, *πορφύραν*, *φύτλω*, quomodo Æoles *θύτλω* vocabant.

כרמיל *carmil* coccum exponunt plerique interpretes, cum inter purpuræ ſpecies ponatur 2 Par. 2. 7. 14. & 3. 14. Proinde כרמל *carmel* & ארגמן *argaman* palam ſunt ſynonyma in his Cant. 7. 5. *Caput tuum* ככרמל *ſicut carmel, & cincinnus capitis tui* כארגמן *ſicut argaman*. Ut res planior fiat, ſciendum eſt Talmudicos in tractatu *de Sabbatho* purpuræ piſcationem extendere *à Tyri ſcalis uſque ad Chaipham*, quæ ſita eſt ad Carmeli montis radices. Et à purpuræ piſcatione olim *Porphyria* dicta eſt, ut Guillielmus Tyrius autor eſt. Ita ut eadem fuerit quæ Phœniciæ urbs *Πορφυρέων* apud Stephanum ex Polybio. Patet igitur כרמל *carmel* vocari à Solomone & Eſdra eam purpuræ ſpeciem cujus magna fuit ubertas prope Chaipham ſeu Porphyriam ad Carmeli montis radices. Obiter nota Æthiopicum ለጸ: *laja* pro cocco, decurtatum eſſe ex Ægyptio *καλλάϊνα*, unde *καλλάϊνον χρῶμα* pro purpureo.

שחלת *ſecheleth* onychen reddunt plerique interpretes Exod. 30. 34. id eſt unguem aromaticum. Et à recentioribus intelligitur Dioſcoridis & Plinii onyx, id eſt conchylii operculum in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa etiam Arabes. Id nimirum onyx vocatur, quia feræ aut avis rapacis unguibus non abſimile eſt. Sed Hebræis aliud eſt *onyx*, nempe aliquid in planta aromatifera, quod lævore & ſplendore ſuo unguem humanum refert. Bdellium ſcilicet ut conjectamus, quod eſt *ἐοικὸς ὄνυχι*, ac proinde à Galeno & Damocrate *βδέλλα ὄνυξ* appellatur. Ab atrore dici ſuſpicor שחלת pro שחרת. Ut leo niger שחל dicitur pro שחר. Jonathan plane aliter, nempe כשרת interpretatur, id eſt niſi fallor *κίσθον* ex quo ladanum colligitur. Huc facit quod pro כשרת Arabes editi duo لادن *ladan* habent. Cujus Arabicæ vocis mentio eſt in Herodoto.

Succino

Succino vernaculus ſermo nomen *ambari* non alia de cauſa indidit, quam quia putatur à majore ceto ejici. Æthiopice enim *ambar* vocatur quilibet major cetus. Ut Arabice certa ceti ſpecies in cujus ventre fama eſt ſuccinum reperiri. Nec deſunt qui Hebræo חשמל *haſmal* & Græco ἠλέκτρου *electri* nomine apud Ezekielem id ipſum intelligant. Itaque interpres Arabs pro electro habet الكهربا *alcarabe* Ezek. 1.4. id eſt ſuccinum. Sed idem ſui oblitus reddit المها *almaha*, id eſt cryſtallum Ezek. 1.27. & 8.1. Nempe ἤλεκτρον apud veteres non ſolum ſuccinum, ſed & cryſtallum ſignificavit, ut ex Avieno probamus, & Ariſtophanis ſcholiaſte. Sed ad neutrum pertinet deſcriptio τοῦ *haſmal* quam habet Ezechiel. *Haſmal* enim in igne lucet Ezek. 1.4. At ſuccini in ignem conjecti fulgor ſtatim obſcuratur. Et quamprimum flammam concipit, tota materies in picem aut reſinam lenteſcit. Cryſtallum quoque in igne fuliginem contrahit. Itaque ut *haſmal* in Hebræo textu, ita in verſionibus electrum aliud ſignificat, auri ſcilicet mixturam cum diverſo metallo. Interim *haſmal* & electrum prorſus idem eſſe non puto. Nam ἤλεκτρον proprie dicitur, cum auri quatuor partibus miſcetur argenti quinta, ſive hæc miſtio ſit naturalis, aut arte fiat. Sed *haſmal* videtur potius ex ære & auro eſſe conflatum, atque ipſum nomen hoc indicare. Cum æs Chaldaice ſit נחש *nehas*, & aurum מלל *melal*, unde primo נחשמלל *nehaſmelal*, deinde חשמל *haſmal* factum, voce utrinque decurtatâ. *Haſmal* igitur proprie eſt χαλκοχρύσιον, metallum ex auro & ære conſtans. Vel ſi mavis æs aurum pretio exæquans, aut colore referens, ut χαλκὸς χρυσοειδὴς de quo meminit Diodorus. Hujus ſunt quinque ſpecies, 1 Æs Perſicum ſeu Indicum ex quo duo vaſa Deo conſecrata Eſdr. 8.27. Et Darii batiacæ, quæ ab aureis ſolo olfactu dignoſcebantur. 2 Æs coronarium, quod Græci χολοβάφον vocant. 3 Pyropum. 4 Corinthium æs. 5 Aurichalcum, ſi ex auro & ære vere conſtitit, ut ex Romanis ſcriptoribus quidam aſſerunt. Quibus Heſychius fere concinens, Ὀρείχαλκος, inquit, χαλκὸς χρυσῷ ἐοικώς.

Obſeſsâ Samaria cum gravis fames eſſet in urbe, legitur 2 Reg. 6.25. *quartam partem cabi* חריונים *chirjonim*, id eſt logum ſeu menſuram ſex ovorum, ſtercoris columbarum, *veniſſe quinque argenteis*, id eſt novem circiter libris noſtræ monetæ. Ad quem locum quæritur cur menſura tantula rei tam vilis, nempe columbini ſtercoris tanti venerit, & in quem uſum fuerit comparata. Nos iis confutatis qui columbarum ſtercus pro cibo fuiſſe volunt, aut ligni vices præſtitiſſe, aut fimi ad ſtercorandos agros, aut ſalis ad condiendos cibos &c. Docemus Arabes columbarum ſtercus appellaſſe ciceris aliquod genus, aut pultem ex cicere confectam, & valde eſſe veriſimile tale aliquid intelligi.

Multa alia taceo quæ obiter explicamus, quamvis ad animalia directe non pertineant. Ita in plantis docemus Job. 30.4. מלוח *malluach* eſſe halimum. Oſ. 10.4. ראש *ros* herbam amaram in ſegetibus naſcentem, forte melanthium ſylveſtre. Gen. 37.25. צרי *tſeri* eſſe *reſinam* ut veteres, non balſamum ut recentiores exponunt. 1 Reg. 4.33. Syrum ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt ἀείζωον, ab aliquo ſemidocto pro ܙܘܦܐ *zupha* ſeu hyſſopo fuiſſe ſcriptum. In Talmudicis & pharaphraſtis הירדופנין *hirdophnin* eſſe rhododaphnen, אספסתא *iſaphſatha* herbam Medicam, צתרי *tſithri* origanum, עכוביתא *accobitha* ſilllybum, קקולי *kakuli* ciceris genus, תמכה *thamca* parthenium, מרור *meror* cichorium, עולשא *ulſa* intubum, quæ vel plane ignorantur, vel inter alias interpretationes ab his diverſiſſimas cunctanter afferuntur. In lapidibus שמיר *ſamir* eſſe *ſmirin*, & סנדלכין *ſandalchin* ſardonyches. In armis כידון *chidon* eſſe πάλτον pilum Joſ. 8.18. &c. שכות *ſicchot* miſſilia Job. 40.26. מסע *maſſa* iter alibi, ſed haſtile Job. 41.17. שריה *ſirja* ibidem ſpiculum, non thoracem aut loricam, quomodo alii reddunt; quaſi ſit idem quod שריון *ſirjon*; cum ibi agatur de armis quæ oppugnant, non quæ propugnant. Et vero tam hoc ultimum quam duo quæ præcedunt ex Arabica lingua explicamus.

Arabice etiam ورط *warata* de via intricatum, occultum, profundum eſſe ſonat, unde ſe extricare & explicare non ſit facile. Idem Hebræis ירט *jarat*, quod declinare perperam reddunt. Sic Num. 22.13. Angelus dicit Balaamo, ירט, *intricata eſt via tua coram me*. Et Job. 16.11. viri ſancti de Deo querela hæc eſt, *inter manus impiorum* ירטני, *implicavit me*. Sic رنن *ranana* ſtridere, cum de ſagittis dicatur quæ ex arcu excutiuntur, idem eſt Hebr. רנה *rana*. Et Job. 39.26. אשפה תרנה, *ſtridet pharetra*, id eſt ſtrident ſagittæ ex pharetra emiſſæ, per metonymiam continentis pro contento. Æthiopice በለስ: *balas* ficus eſt aut ſycaminus. Ita etiam Arabice. Hinc Hebr. verbum בלס *balas* eſt συκάζειν, θελάζειν, ἐρινάζειν, ὀλυνθιάζειν. Unde Amos. 7.14. בולס שקמים ad verbum eſt ὁ συκάζων τὰ συκάμινα, id eſt κνίζων vellicans, ut recte Græci & Hieronymus. Arabibus item ابل *ibil* eſt camelus, & ابيل *abil* camelis præfectus: Inde אוביל *Obil* vocatur Iſmaëlita quem David camelis ſuis præfecerat. 1 Par. 27.30. Rurſus Arabice رصف *ratſapha* pavire eſt, & lapidibus ſternere. Sed cum puncto ſuper *tſad* رضف lapide ignito aſſare & coquere. Unde رضفة lapis quo candente lac aut carnes excoquunt. Eâdem homonymiâ laboraſſe puto Hebræum רצף *ratſaph*, atque inde רצפה *ritſpha*, deductum modo pavimentum ſignificaſſe, modo lapidem in igne candefactum. Neque aliud intelligo Eſ. 6.6. ubi unus è Seraphim ad Eſaiam volat, habens in manu רצפה *ritſpha*, id eſt lapidem candentem quem ex altari ſumpſerat. Seniores quidem ἄνθρακα *carbonem* habent, quod Hebræi recentiores & ex illis novi interpretes ſequuntur magno conſenſu. Sed ut habet Hieronymus Epiſt. 143. ad Damaſum, *in Hebræo pro carbone calculus legitur, cæteris quoque ſuper hoc conſonantibus*, id eſt Aquila, Symmacho, Theodotione. Itaque ipſe etiam *calculum* reddidit. Quin putat Seniores idem quod cæteros ſenſiſſe, quia ἄνθραξ genus eſt lapidis, carbunculus ſcilicet. Ὀβιὸς Ægyptiis eſt ſerpens; & ὀνβαῖος baſiliſcus in Horo Apolline. Huc alludere veroſimile eſt quod אוב *ob* Moſi eſt Python. אריאל *Ariel*, id eſt leo Dei, virorum fortium cognomen fuit in terra Moab 2 Sam. 23.20. Quod apud Arabes hodieque obtinere multis exemplis probamus. Apud eoſdem uſu receptiſſimum eſt ut locuſtæ vocentur جند الله الاكبر *exercitus Dei maximus*. Quomodo illas vocat Deus ipſe *exercitum ſuum magnum* Joel 2.25. Arabum quoque

voca-

vocabulum ex كيوان *Caiwan* pro Saturno, ut Hebræorum כיון *Cijun* iiſdem fere litteris Amos 5. 26. Et Cophtitis in Ægypto Ρεφάν vel Ραιφάν id ipſum eſt. Proinde Græci interpretes qui verſionem ſuam in Ægypto ediderunt Hebræum כיון *Cijun* recte omnino Ræphan interpretati ſunt.

In Geographicis quoque Arabes ſæpe cum fructu conſuluntur. Ita Job. 9. 26. cum vir ſanctus dies ſuos præteriiſſe conqueritur ut naves אבה *Ebe*, R. Selomo recte conjicit *Ebe* fluvii nomen eſſe. Sed ſitum indicant ſoli Arabes, qui de Jobo interpretando non ſolliciti, tamen duos amnes hujus nominis in Babylonia deſcribunt, unum prope Cupham, alterum in Waſit, id eſt in media regione inter duo Tigridis oſtia, quam Græci Μεσώτην vocant. Baſanis nomen quid ſignificet Hebræi nuſquam nos docent. Sed Arabibus بثنة *Bathſana*, quomodo ab illis ſcribitur, eſt *terra facilis, mollis & fertilis.* Nec multo aliter Hieronymus in Eſaiam: *Baſan interpretatur uberrima & pinguis.* Et in locis: *Baſan pinguedo.* Ita in capite Jordanis lacum *Samachonitin*, vel etiam *Semechonitin*, à piſcibus nomen habere facile credet, qui piſcem ſciet Arabice dici سمك *ſamachon* vel *ſemechon.* Iiſdem خضمون vel خضاضون locus eſt multis aquis affluens. Unde Enguedi alio nomine dicta videtur חצצון תמר *Hatſatſonthamar* 2 Par. 20. 2. propter palmas in locis irriguis ibi conſitas. Et priſcum Antipatridis nomen apud Joſephum *Capharſaba* vel *Capharzaba* Syriace ſcribebatur ܟܦܪ ܬܡܣܚ *Caphartſaba*, id eſt urbs crocodili terreſtris. Itaque circa illa loca Crocodilorum oppidum deſcribunt Strabo & Plinius.

Nec ſolum ſingula verba, ſed & integras periodos ſæpe cogimur aliter interpretari quam vulgus ſolet. Ut Jacobi verba de Nephthalitis Gen. 49. 21. Quæ interpretes ſic fere reddunt: *Nephthali eſt ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis,* nullo ſenſu aut valde obſcuro. Quippe non conſtat ſatis quid ſit *cerva emiſſa*, cum cerva ſemel capta non ſoleat emitti. Nec poſterius hemiſtichium cum priore cohæret. Denique dici non poteſt quid vel Nephthali, unus è Jacobi filiis, vel ex eo orti Nephthalitæ commune habuerint cum cervâ, eâque emiſsâ. Nec quæ ſint pulchra illa eloquia propter quæ meruerit ſupra fratres commendari. Cum ex illa tribu nullus doctor aut propheta legatur ortus. Et vulgus Nephthalitarum tam impuri ſermonis fuerit, ut reliquis Iſraëlitis hoc nomine riſum moverit. Sed ſi vocales abeſſent, quas plus duobus annorum millibus poſt Jacobum Maſorethæ adſcripſerunt, poſſet ex illis verbis plane alius ſenſus elici, hic nimirum: *Nephthali eſt ut arbor ſurculoſa, edens ramos pulchritudinis,* id eſt eximios & ſpecioſos. Quibus verbis ſignificaverit hanc tribum fore fœcundiſſimam. Nec eventum prædictioni defuiſſe multis probamus.

Exod. 23. 5. lex quâ jubemur etiam inimico adeſſe, cujus aſinus in via oneri ſuccubuerit, iis verbis concipitur quæ interpretes plurimum torquent, quia videntur id ipſum jubere quod diſerte vetant. Illa enim ita habent: *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere ſuo jacentem,* וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו, *deſines à relinquendo ipſi: Relinquendo relinques eum eo.* Quæ in ſpeciem contraria ſunt. Legiſlator enim cum dicit, *deſines a relinquendo ipſi*, plane vetat ne aſinum ita jacentem cum domino deſeras, antequam erexeris. Sed videtur id ipſum quod prohibuerat vel jubere, vel concedere, cum addit continuo poſt, *relinquendo relinques eum eo.* Itaque ut ſenſui conſulatur, pro לו *lo* per *vau*, legi velim לא *lo* per *aleph*, ut verba legis ſic ſonent: *Deſine à relinquendo: ne* (inquam) *relinquendo relinquas cum eo.* Et mandatum idem bis repetitur, ne legatur perfunctorie. Aut pro עזוב תעזוב, *relinquendo relinques*, legerim עזור תעזור *auxiliando auxiliaberis.* Sed prætulerim prius, quia non deſunt alia loca, in quibus לו pro לא ſcriptum, & viciſſim לא pro לו.

Exod. 32. 4. cum Iſraëlitæ Aaroni inaures ſuas obtuliſſent, ut ex iis conflaretur vitulus; is aurum accepit ויצר אותו בחרט, *& ligavit* (ſeu recondidit) *illud in marſupio:* vel *& formavit illud ſtylo.* Utramque interpretationem Hebræa verba admittunt. Sed priorem nemo ſequitur præter Chaldæum Jonathanem. Nam inter illas hæret dubius R. Selomo. Et reliqui interpretes vel ab utraque recedunt, vel poſteriori mordicus hærent, cum tamen illi prior ſit longè præferenda. Sequitur enim, *& fecit ex eo vitulum fuſilem.* Hæc autem ſunt ἀσύςατα, ut fuſile id eſſe dicatur quod cælo formatum eſt. Et ſi Aaronem cælo ſolum expoliviſſe dicas quod fuſione formaverat, hæc referuntur ordine præpoſtero, *cælo formavit illud aurum, & fecit ex eo vitulum fuſilem.* Præterea quæ fuſa ſunt non lævigantur ſtylo, ſed limâ, ut habet Chaldæus Deut. 9. 21. Denique ſi accepto hoc auro, vitulum ſtylo formavit Aaron, aut ſaltem lævigavit, quomodo poſtridie mane feſtum indixit, ut à populo coleretur? An potuit unâ nocte vitulus ſtylo formari & expoliri, idque ab homine harum artium rudi? Itaque verba Moſis omnino ſic reddenda ſunt: *Et è manu eorum acceptum illud aurum in marſupio recondidit, & fecit ex eo fuſilem vitulum.* Quam interpretationem plane confirmant loci ſimiles Jud. 8. 24. 2 Reg. 5. 23. & Eſ. 46. 6.

Vix ſine horrore legimus quod omnes omnino Scripturæ verſiones aſſerunt 1 Sam. 6. 19. Deum è Bethſemitis qui arcam introſpexerant, percuſſiſſe quinquaginta hominum millia & ſeptuaginta. Quia veriſimile non eſt Deum Optimum Maximum tantam eorum ſtragem edidiſſe qui redeuntem arcam cum gaudio exceperant, & multa ſacrificia in gratiarum actionem obtulerant. Aut in extrema Judæa obſcurum oppidum, vel pagum verius ut à Joſepho vocatur, habuiſſe tot incolarum millia. Joſepho igitur accedo qui cæſos fuiſſe non cenſet ſupra homines ſeptuaginta. Quod hæc Hebræa ſignificabunt, ſi commode reddantur, ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש, id eſt, ut quidem ſentimus: *Et percuſſit in populo ſeptuaginta homines, quinquaginta* ſcilicet ex *mille hominibus*, hoc eſt viceſimam partem, quod ſuo loco pluribus explicatur.

Ex Hebræo קוה *kava* factum eſt Chaldæum גבא *geba*, & cum illo convenit in colligendi notione. Itaque ut Chald. מגביתא *magbitha* primo collectionem, deinde etiam tributum & vectigal ſonat, ita etiam Hebr. מקוה *mikve*, cum alibi pro collectione occurrat, nos pro vectigali ſumimus 1 Reg. 10. 28. Quo poſito, loci alioqui valde obſcuri, quique hactenus interpretibus crucem fixit, ſenſus erit obvius. Ita enim interpretabimur: *Et educebantur equi Solomoni ex Ægypto. Et vectigal* quod attinet, *mercatores regis Solomonis vectigal* illud *accipiebant pretio* redemptum ab Ægypti rege, quotquot aliter explicant, ipſi ſe mire implicant, quod illorum pace dixerim.

Filii Heman à Deo conſtituuntur להרים קרן *ad attollendum cornu* 1 Par. 25. 5. Id eſt ut ſtatis temporibus corneis tubis altâ voce buccinent. Ut cum de iiſdem dicitur 2 Par. 8. 13. *Cum attollerent vocem in tubis.* Apud alios interpretes elatio cornu ibi ſumitur pro roboris exaltatione, quod videtur alienum.

Job. 40. 18. novi interpretes de *Behemoth*, quem volunt eſſe elephantem, hæc fere habent: *Premet*

fluvium

fluvium ita ut non feſtinet: Confidet quod Jordanem educet in os ſuum. Ac ſi dicatur elephas objectu corporis ſui flumen integrum premere & ſiſtere, & unico hauſtu ſorbere. Quod de univerſo Xerxis agmine vix credimus. Sed Hebræa hoc ſolum ſonant. *Premat eum fluvius, non trepidabit: Securus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ quidem elephanto non conveniunt. Sed nomine *behemoth* hippopotamum intelligimus, qui ſub aqua degit intrepidus, nec ſuperfuſi fluminis eruptione quicquam movetur.

Quia quoquo te vertas, nullum ſanum ſenſum elicies ex verbis יונת אלם רחוקים, quomodo leguntur in titulo Pſalmi 56. Nos אֵלֶם mutato in אֵלִם *elim*, id eſt *ſægol* in *chirex*, iis ſignificari putamus *columbam nemorum remotorum*. Nempe initium id fuit ſacræ alicujus cantionis, cujus modulos in illo Pſalmo ſequitur David. Hæc ſolum pro ſpecimine. Innumera enim hujus commatis per totum librum ſparſa ſunt, quæ ſi vellem hîc congerere, deſcribenda eſſet magna libri pars.

Itaquè pro corollario ſolum hîc addam ex hiſtoria fabulari à nobis multa proferri, quæ meris ad Hebrææ Scripturæ voces alluſionibus nituntur. Ut quæ habet Abydenus de avibus in diluvio emiſſis, quæ lutoſis pedibus redierunt. Et poëtæ de corvo qui aquatum miſſus moras nexuit. Quod Amalthea capra Jovem aluiſſe fertur, & à columbis ambroſiam illi afferri. Quod gregibus & armentis præeſt Aſtarte Dea Phœnicum, & partubus Aſſyriorum Dea Militta. Quod Iſis in hirundinem, & Arge in cervam mutata fuiſſe fingitur. Quod Anubis pingebatur κυνοκέφαλος. Quod Æſculapius canino lacte nutritus fuiſſe narratur. Quod canis Herculis purpuram reperiſſe, & ipſe Hercules in ventre ceti per triduum latuiſſe jactatur. Quod Atydi hircinum nomen Phryges tribuunt. Quod argolæ in Ægypto dicuntur ſerpentibus eſſe infeſtæ. Quod Hiſpanos docuit Rex antiquiſſimus Habides boves aratro domare, frumentaque ſulco ſerere. Ut fabulam Typhonis taceam, quæ tota palam deprompta eſt ex ſacra Moſis hiſtoria. Et figmentum Apionis de aſino à Judæis culto. Et vetus oraculum de lupis Byzantium & Bithyniam invaſuris, de quibus agitur ſuis locis.

Jam ut ad res deveniamus, primo à Moſe diſcimus à quo & quando & ex qua materia creata fuerint animalia. Deum ſcilicet ſolum huic operi incubuiſſe. Et in ſextiduo creationis, cum primo biduo magnas mundi partes, id eſt cœlum & terram condidiſſet; Et ſequenti biduo illum ſupellectile ſua inſtruxiſſet, aſtris in cœlo, & plantis in terra creatis; tertio demum biduo incolas addidiſſe, nempe aves, piſces, beſtias. Ut in homine deſineret, qui totius operis eſſet colophon & complementum. Quod apud Diodorum Euripides fere ſecutus, ita habet:

Ὁ δ' οὐρανός τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία,
Ἐπεὶ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
Τίκτουσι πάντα, κἀνέδωκαν ἐς φάος,
Τὰ δένδρα, πτηνά, θῆρας, οὕς θ' ἅλμη τρέφει
Γένος τε θνητῶν.

Et piſces quidem ex aquis eduxit Deus Gen. 1. 30. Sed ex terra beſtias & aves Gen. 2. 19. Ut ſingulæ ſpecies ex eo elemento ortum haberent, unde illis quies & victus.

Eadem à creatione ſtatim ad hominem adducta ſunt, ut eum pro domino ſic agnoſcerent. Proinde Adam omnibus nomina impoſuit, ut domini ſervis ſolent. Quale fuit quod ante diluvium rurſus ad Noam convenerunt, cujus opera erepti ſunt ab imminenti clade. Ut iis ita ſervatis, homini accederet novum dominii jus in bruta animalia. Itaque quod primis parentibus dixerat Deus, *Dominamini in piſces maris, & in volucres cœli, & in omnes beſtias reptantes ſuper terram* Gen. 1. 28. ſtatim à diluvio, Noæ repetitum eſt Gen. 9. 2. *Timor veſtri ſit ſuper omnes quadrupedes terræ, & ſuper omnes volucres cœli. Et omnia quæ calcant humum, & omnes piſces maris in manum veſtram traditi ſunt.* Et ne Pythagoræus aliquis ad uſum quidem, ſed non ad eſum ſibi fingat boves & reliquas beſtias homini fuiſſe conceſſas, ibidem diſerte additur: *Omne quod movetur & vivit vobis erit in cibum, omnia illa dedi vobis ut herbam agri.*

Animalium in Scriptura quatuor ſunt ſumma genera, בהמה, quadrupes, עוף, avis, רמש, reptile, דג, piſcis, quæ præcipue diſtinguit motus. Graditur enim quadrupes, avis volat, reptile ſerpit, & piſcis natat. Itaque hæc quatuor homini ſubjiciuntur Gen. 1. 26. & 9. 2. Jac. 4. 7. In his quatuor munda Moſes diſtinguit ab immundis Levit. 11. 46. 47. Horum quatuor imagines Judæis interdicuntur Deut. 4. 16. 17. 18. De his quatuor Solomon diſſeruiſſe legitur 1 Reg. 4. 33. Et in hæc quatuor Deus judicia ſua exercuiſſe Ezek. 38. 20. Sed in Scriptura reptilium nomen, præter vere reptilia, complectitur inſecta quævis, ut locuſtas, muſcas, formicas, araneas &c. Et minima quadrupedum, puta mures & talpas. Et quæcunque ſunt ᾠοτόκα, ut crocodilos terreſtres, lacertas, ſalamandras, ſtelliones, chamæleontes, teſtudines. Referre igitur potuiſſemus ad quatuor hæc genera omnes animalium ſpecies. Sed quia Græcorum diviſioni plures aſſueverunt, illam ſequuti animalia diſtinximus in vera & fabuloſa. Vera vel in genere vel in ſpecie conſideramus. In genere primo libro, in ſpecie in ſequentibus. Vera nempe animalia dividuntur in quadrupedes, aves, ſerpentes, inſecta & aquatica. Quadrupedes in viviparas & oviparas. Viviparæ in domeſticas & feras. Aves in mundas & immundas ex Lege Moſis. De quadrupedibus domeſticis agitur libro ſecundo. De feris libro tertio. De quadrupedibus oviparis libro quarto. His quatuor libris conſtat totius operis pars prior. In poſterioris libro primo agitur de mundis avibus. In ſecundo de immundis. In tertio de ſerpentibus. In quarto de inſectis. In quinto de aquaticis. Quibus ſextus additur de fabuloſis animalibus, quorum mentio eſt vel in Scripturæ paraphraſtis, vel in ſcriptis Arabum. Horum hæc eſt ὑποτύπωσις

- Animalia
  - Vera conſiderantur
    - in genere, primæ part. lib. 1.
    - in ſpecie
      - Quadrupedes
        - viviparæ
          - domeſticæ, primæ part. lib. 2.
          - feræ, primæ part. lib. 3.
        - oviparæ, primæ part. lib. 4.
      - Volucres
        - mundæ, ſecundæ part. lib. 1.
        - immundæ, ſecundæ part. lib. 2.
      - Serpentes, ſecundæ part. lib. 3.
      - Inſecta, ſecundæ part. lib. 4.
      - Aquatica, ſecundæ part. lib. 5.
  - Fabuloſa
    - in Scripturæ paraphraſtis / in ſcriptis Arabum — ſecundæ part. lib. 6.

Itaque in primo libro docetur vitam plantis ita eſſe communem, ut ſæpe tribuatur animalibus tanquam propria, quia vita in illis longe nobilior eſt, & ſupra plantæ vitam multis gradibus aſſurgit. Unde eſt quod à

Pytha-

Pythagoræis ſolum animal dicitur eſſe ἔμψυχον *animatum*. Et ab Hebræis חיה *chaja* vocatur, à Græcis ζῶον, à Romanis *animal*, quaſi vitâ & animâ ſolum eſſet præditum. Additur in quem finem bruta creaverit Deus, & horum ſumma genera inter ſe conferuntur.

Ibidem obſervatur quadrupedes in Scriptura diſtingui ratione loci, molis, partium, colorum, vocis, ætatis, ſexus, dotum corporis, puta formæ, roboris, agilitatis, vigoris ſenſuum. Et ratione morum animi, victus & uſus, qui deſcribitur multiplex.

Aves quoque non ſolum à quadrupedibus ſed & inter ſe non parum differre. Cum ſint indigenæ vel peregrinæ: Statariæ ut ita dicam, vel migratoriæ: Montium incolæ aut vallium, fontium aut arenarum, ædium aut ſolitudinum. Et valde diſſimiles vocibus, plumis, volatu, viſu, moribus, cibis. Ibidem agitur de avibus in Lege conceſſis vel prohibitis. De iis item quæ ad luſum conquiruntur. Aut in veſtium uſum, ubi de plumario opere. Aut ad auguria adhibentur, quod fuit inventum Arabum.

Reptilia diſtinguuntur in ἔναιμα vel ἄναιμα, id eſt ſanguine prædita vel exanguia. Prioris generis eſt ſerpens, mus item & talpa juxta Hebræos, qui pro reptilibus habent. Poſterioris inſecta omnia. Serpentis deſcribitur venter, ἀποδία, ſaltus, volatus, caput, cor, venenum, lingua bifida vel trifida, aculeus quandoque geminus, victus, φωτοκία, prudentia & vafrities, & natura inſidioſa. Quæritur ibidem cur Deus ſerpenti maledixerit. Lacertorum quæ ſint genera. Quid Petro μυωπάζων. Ubi reptilia in cibis. Et contra Epicurum probatur reptilia non fuiſſe creata in caſſum.

Ad reptilia exſanguia referuntur locuſtarum ſpecies, muſcarum item & vermium. In his inenarrabilis eſt diverſitas. Et cum ſint valde imperfecta, nemo tamen eſt qui non miretur araneæ, formicæ & apis induſtriam. Et locuſtarum ordinem, quas meritò Deus vocat exercitum ſuum magnum. Horum nonnulla Romæ ad ganeam pertinuiſſe probatur, quæ in Lege erant prohibita, ſolo mellis & locuſtarum eſu conceſſo. Et in iiſdem ἐθελοθρησκείας materiam reperiſſe idololatras.

Aquatilia quoque Hebræi repere dicunt. Horum numerus docetur quam ſit immenſus, & quot ſumma genera. In iis piſcis propriæ partes pinnæ, ſquamæ, & branchiæ, quas pro pulmone habet. Cum ſit ἔλλοψ & plane ἄφωνος, tamen loqui dicitur Job. 12. 8. Ejuſdem tangitur fertilitas, ſtoliditas, victus varius, variæ quoque ſedes in mari, fluviis & lacubus. Quorum alii plane ſteriles, alii mire fœcundi. Et cur vocetur ὄψον vel ὀψάριον. Item piſcium alios *pinnas* & ſquamas habere, alios utroque carere, vel alterutro, qui in Lege immundi. Sic Lege Numæ *piſces non ſquamoſos pollucere* vetitum. Et diu poſt Numam è ſquamoſis ſcarus exceptus, non tanquam immundus, ſed ut ſumptibus parceretur. Ibidem de ſcaro emendantur loca veterum. Et multa afferuntur de luxu in delectu piſcium. Et de Syris agitur, qui in Aſtartes aut Dercetus gratiam à piſcibus abſtinuere.

Cete Scriptura ſeparat à reliquis aquatilibus ut aliquid ἐξαίρετον, quia in illis magna elucent Dei potentiæ argumenta. In majoribus ſunt priſtis, balæna, & orca. In minoribus phoca & delphin. Phocæ Homero νέποδες, quod varie explicatur. Cete papillas tanquam è vaginis expromere obſervatur ad Thren. 4. 3. Et quandoque graviter ingemiſcere ad Mich. 1. 8. Et de horum magnitudine veteres multa mentiri, licet reverà ſint multo maxima. In cetis vel cetaceis cenſentur *ſerpens vectis* ſeu zygæna Eſ. 27. 1. *Behemoth* & *Leviathan* Job. 40. & 41. Id eſt hippopotamus & crocodilus, qui etiam *thannin* vocatur Ezek. 29. 3. & 32. 3. Et carcharias piſcis, qui prophetam Jonam abſorpſit. Et Tobiæ, canis, qui ſilurus aut glanis fuit.

Sunt etiam ex aquatilium genere teſtacea nonnulla, ut conchæ unde margaritæ, & cochleæ unde purpura elicitur, de quibus paſſim meminere ſacri Scriptores. Sed falluntur qui inſectis teſtaceis onychen ponunt ex Exod. 30. 4. Et teſtudines ex Oſ. 12. 12. & in inſectis aquaticis hirudinem ex Proverb. 30. 15. Et in zoophytis ſpongiam ex tribus Evangeliis.

Omnia hæc animalia ad hominem adducta ſunt, præter bigenera quæ nondum erant, & aquatica quæ ſunt diverſi elementi. Quod arcano Dei impulſu factum, aut Angelis procurantibus. Ut ita homini in Edenis horto omnes naturæ opes uno intuitu exhiberentur. Vel ut ex tot animalibus ſciret ſibi nullum eſſe ſimile. Vel ut conjugium paulo poſt inter primos parentes ineundum per hunc conventum fieret ſolemnius. Vel denique ut bruta ſic Adamo ſe ſubjicerent, & ab illo nomina ſua tanquam à domino acciperent. Nec ſine numine Adamum illa impoſuiſſe ex eo liquet quod horum nominum vix ullum eſt quod non certâ ratione conſtet. Nec eſt quod ſuſpicentur Hebrææ linguæ ignari hæc à nobis temere aſſeri. Cum rem à multis ſæpe jactatam, nondum tamen à quoquam probatam, longa inductione demonſtrare conati ſimus. Hæc fere primi libri ſumma eſt.

In ſecundo agitur de domeſticis quadrupedibus, quæ ſunt omnino decem. Neque enim plures memorant ſacri Scriptores. Et in his jumenta quinque ſunt, camelus, equus, aſinus, mulus, elephas. Et pecorum quatuor ſpecies, bos ſcilicet, ovis, capra, ſus. Et qui decadem abſolvit canis, minuto pecori cuſtos additus.

Camelum, utut mite animal & felle carnes, tamen valde μνησίκακον eſſe probamus, ut conſtet ratio Hebræi nominis, quod à rependendo factum eſt. Quoſdam in Aſia notat Philoſophus camelos ter mille poſſidere, qui camelorum Jobi fuit numerus. Nempe hoc animal fuit olim, & hodieque eſt maximi uſus in Judæa & vicinis locis. Alii enim dorſo vehunt. Alii junguntur curribus. Alii ſunt in bello utiles. Quæ ſingula tam ex ſacris quam ex profanis Scriptoribus patent. Pili quoque in veſtibus, lac & caro in cibis adhibentur, quamvis ejus uſum lex prohibeat. Itaque camelos ornant Arabes miris elogiis, & naves terreſtres vocant.

Camelorum tres ſpecies cenſet Leo Africanus. Horum primi Arabibus هاجين *hugiun* dicti (ut Chaldæis הוגני *hogene*) id eſt εὐγενεῖς, quorum onus ſunt mille libræ. Secundi بخاتي *bechati*, id eſt Bactriani, duplici gibbo, oneribus geſtandis & equitationi pariter accommodi. Tertii رواحل *raguhail* ſeu clitellarii. Græce δρομάδες, mole & ſtaturâ graciles, ſed curſu tam celeres ut uno die conficiant paſſuum centum millia. Quos puto vocari כרכרות *kirkaroth* Eſ. 66. 20. Sed aliud eſſe בכרים *bicrim*, nempe camelos juniores, Arabes diſerte docent.

In Proverbio de camelo per foramen acus, cameli nomine rudentem ſignificari tam ex Syris probamus, quam ex Arabibus & Alcorano. Sed verus camelus intelligitur in alio Chriſti Proverbio de excolante culicem, & camelum glutiente. Et refellitur Cajetanus, qui cameli nomine ſignificari putat genus aliquod muſcæ majoris. Sequuntur undecim alia de camelo Proverbia, partim Hebraica, partim Arabica.

Equi Hebraica ſeptem nomina, & ex Zacharia ſex colores explicamus. Et inſignem ejus ex Jobo deſcriptionem,

nem, quæ ex noſtra interpretatione ſic habet: *An dediſti equo fortitudinem? An collum ejus jubâ induiſti? An feciſti ut ſaltaret inſtar locuſtæ? Terrori eſt vehementia fremitus ejus. Fodit in valle. Robore ſuo exultat. Armis prodit obviam. Ridet pavorem, nec conſternatur, nec retrograditur metu gladii; & pharetræ in eum ſonantis, & mucronis, haſtæ & pili. Cum motione & concuſſione ſorbet terram: Neque conſiſtit firmus, cum auditur tubæ ſonus. Ad tubæ clangorem dicit evax: Et pugnam eminus præſagit ex clamore ducum & jubilatione militum.* Quæ ſingula equo quam conveniant docemus ex ſcriptoribus omne genus.

Inde ad Solomonis equitatum devenimus, qui in alta pace habuit equitum duodecim millia, curſus mille quadringentos, curules equos quater mille, & in ſtabulis aut præſepibus loculos totidem his deſtinatos. Id colligere eſt ex 2 Paral. 1. 14. & 9. 25. Scio cenſeri loculorum quadraginta millia 1 Reg. 4. 26. Sed cum hi duo numeri ſimul ſtare non poſſint, majorem rejicimus, quia magis eſt παράδοξος, nec cum numero curruum ullam habet proportionem. Patet igitur in Regum libris ſcribas numerum corrupiſſe, quod etiam alibi factum. Errorem errore cumulant qui pro quater mille loculis, præſepium aut ſtabulorum quadraginta millia numerant, in quibus nonnulli Patrum, & Scriptores Talmudici. Equos porro tum temporis in Judæa nondum vulgares ſibi comparabat Solomon ex Ægypto, & ex omnibus terris 2 Paral. 9. 28. Iis ſcilicet unde in Judæam mercatoribus liber erat acceſſus. In his porro Scriptura Thogarmæos, id eſt Cappadoces celebrat Ezek. 27. 14. ut omnium nobiliſſimos. Aſſyrios quoque paſſim, id eſt Niſæos ut interpretor, in campo Niſæo natos, inter Perſidem & Mediam. Sed ut Ægyptus Judææ propior fuit, ita Ægyptios equos Scriptura commendat ſæpius. Nec Ariſtoteli mirum eſt illos eſſe prorſus ignotos, & aliis qui poſt Alexandrum de animalibus ſcripſerunt. Paulatim enim apud Ægyptios deferbuit equos alendi ſtudium, poſtquam à Perſis & Macedonibus ſervili jugo preſſi ſunt. Et Ægyptus propter incilium copiam equitabilis eſſe deſiit. Sed eandem olim equis fuiſſe fœcundiſſimam, non ex Scriptura ſolum, ſed ex Homero, Xenagora, Diodoro & Plutarcho colligere eſt. Itaque Solomonis equi ex Ægypto potiſſimum arceſſiti ſunt 1 Reg. 10. 28. Quâ in parte ſi quid peccavit Rex ſapientiſſimus in Legem quæ habetur Deut. 17. 16. docemus hoc peccatum non fuiſſe prorſus ἀναπολόγητον.

At aliud longe gravius ab iis Judææ Regibus admiſſum eſt, qui in ipſo templi atrio Soli currus & equos conſecraſſe leguntur 2 Reg. 23. 11. Sic enim ſervierunt creaturæ, præterito creatore qui in ſæcula benedictus eſt. Et idolomaniæ Gentium æmulos ſe præbuerunt. Nam apud Spartanos, Rhodios, Æthiopes, Armenos, Perſas & Maſſagetas equos offerre Soli tralatitium fuit. Merito igitur à pio Rege Joſia ſuperſtitio hæc abolita eſt.

Quærimus pro corollario quid ſit equos ſubnervare Joſ. 11. 6. 9. Et iiſdem ſplenem abſcindere, & plantam pedis excavare in Chaldæo paraphraſte Eſther. 8. 10. Quorum uno equos inhabiles, altero habiliores ad curſum fieri docent veteres.

Inde ab equis ad aſinos tranſeuntes, primo de nomine, poſtea de uſu agimus, qui eſt multiplex. Aſini enim alii ſunt ἀχθοφόροι. Alii non ſolum plebeios ſed & nobiliſſimos vehebant. Ita Moſem, Chriſtum, Chryſoſtomum jam Patriarcham, primores Arabum, Romanas olim matronas, & Ægyptias hodieque. Alii curules erant Eſ. 21. 7. Alii aratores, modo ne cum bove jungerentur, quod Lege Moſis cur vetitum. Molitores quoque & πολεμισαί. Et in cibis etiam apud Judæos in ſumma fame. Hinc aſini caput Samariæ, veniit octoginta ſiclis, ut apud Caduſios ſexaginta drachmis. Romæ aſelli in deliciis.

Inde explicantur miracula in aſinis à Deo facta. In quo cenſu primum illud eſt quod *ſubjugis aſina muta, humanâ voce locuta, prohibuit prophetæ dementiam* 2 Pet. 2. 16. Quo miraculo, ut Hebræi volunt, Balaamum docuit Deus os & linguam penes ſe eſſe, adeoque os Balaami ipſius, ſi quæreret Iſraëli maledicere. Quod ex eventu patuit. Balaam enim iis ipſis invitus benedixit quibus maledicturus tanto apparatu venerat, non minore miraculo, vel etiam majore, quam cum aſina locuta eſt. Aſina enim erat mere patiens. Sed Balaam moventi Deo pro virili obſiſtebat.

Sequitur duplex miraculum per maxillam aſini factum. Unum quod tam imbelli telo Samſon mille percuſſit Philiſtæos. Alterum quod ex ejuſdem maxillæ mortariolo manavit liquor ſaluberrimus, ex quo Samſon ſiti languens & prope enectus bibit ad ſatietatem.

Nec caruit miraculo quod prophetæ cadaveri adſtabant aſinus & leo, nec leo comedebat cadaver, nec lacerabat aſinum 1 Reg. 13. 28. Nam præter naturam leonis id fuit, quod cadaver non attigit, & aſinum non invaſit, & abſtinuit à præda tam obvia & parabili. Et præter aſini naturam, quod leone viſo non territus eſt, nec fugâ ſibi proſpexit. Dei nempe virtute id factum, qui ut prophetam eum honoravit quem puniverat ut tranſgreſſorem. Quin aſino quoque Hebræi volunt ſuam fuiſſe mercedem, in honorem prophetæ qui illum equitaverat. Itaque ad hunc locum Hebræi diſputant quæ præmia & pœnæ cadant in bruta animalia.

Sed & in eo aſino quo Hieroſolymam Chriſtus vectus eſt, varie ſe prodidit virtus ejus θαυματεργική. Duobus enim diſcipulis quos in proximum pagum miſerat ut aſinum adducerent, non ſolum prædixerat fore ut aſinum reperirent, ſed & aſinum cum matre, eumque nondum ſubactum, & ligatum, & in aditu pagi, & quo momento ingrederentur; Et tum cum ſolveretur, dominos primo reclamaturos, ſed poſtmodum aſſenſuros. Neque id caſu obtigit, ſed Deo ſic diſponente, ut injugis aſinus eo loco & momento reperiretur quem Chriſtus prædixerat, & à dominis ſuis tam facile dimitteretur. Et à Chriſto ſic impletum eſt Zachariæ vaticinium cap. 9. v. 9. *Ecce venit tibi Rex tuus, juſtus & ſervator, pauper & ſedens ſuper aſinum* &c. In quo Judæi veteres agi de Meſſia ſummo conſenſu agnoſcunt. Recentiores etiam, præter duos celeberrimos, qui, ut hoc Chriſti manifeſtationis argumentum nobis eripiant, Zachariæ prophetiam alio referunt, unus ad Nehemiam, alter ad Judam Macchabæum, quorum neuter Rex fuit, nec aſino vectus, nec pauper &c. Eædem rationes in Zorobabelem valent, quem vult Cl. Grotius eo oraculo deſignari, & hæc inſuper, quod non potuit Zacharias de Zorobabele vaticinari, quia illo poſterior fuit.

Ibidem ad quæſtionem unde nata ſit fabula de aureo aſini capite in Hieroſolymitani templi adytis collocato & culto, aliter atque aliter reſpondent viri doctiſſimi duo, Daniel Heinſius ὁ μακαρίτης, & Tanaquillus Faber. Nos quia Ægyptius fuit fabulæ architectus Apion, putamus huic commento occaſionem dediſſe aſini Ægyptium nomen ΠΙΕΩ. Quaſi alluſerit ad פי יהוה πι ιαω, id eſt *os Domini*. Quod in Scriptura tam frequens eſt, ut quandoque in uno verſu bis vel ter repetatur. Itaque cum profani homines vel in prophetis legerent, vel à Judæis paſſim audirent, Sacerdotem in loco ſancto *pi iao* conſuluiſſe, & *pi iao* hoc vel illud dixiſſe aut edixiſſe, & aliquid contigiſſe prout prædixerat *pi iao*: Inde abſurde & impie collegerunt *pieo*, id eſt aſinum à Judæis pro Deo haberi.

Mulorum in Judæa veſtigia nulla apparent ante Davidis tempora. Horum alii hominum, alii onerum geruli,

ruli; alii rhedarii. Rhedæ mulares Græcis *ἀπλώαι, λαπλώαι, λαμπλώαι*, eæque bigæ, trigæ, quadrigæ, quas hybridâ voce Hebræi vocabant טטראמולין *tetramulin*. Muli in Scythia nulli ſunt, ſed in Thogarma ſeu Cappadocia præſtantiſſimi, neque Homero ignoti. Illorum explicatur Hebræum, Perſicum & Græcum nomen.

Mulorum multæ ſpecies. Fœcundi olim in Syria, Phrygia, Cappadocia & Africa fuerunt. Ex aſino & equâ optimi. Sed ex equi, onagri vel muli cum aſina coitu degeneres, *hinni, ginni* & *burdones* dicti. De his loca veterum corrupta reſtituuntur. Mulorum Olympiæ certamen antiquiſſimum.

Mulorum primam originem Græci ad Henetos referunt. Arabes ad Karonem, qui Moſi Kore. Hebræi ad Anam Eſavi ſocerum, qui omnes refelluntur. De mulis Abrahami, Iſaaci, Joſephi & Saulis quæ jactantur falſa eſſe docetur vel incerta. Heterogenea cur כלאים *kelaim* dicantur ex Æthiopiſmo colligitur. Illa copulare Judæis nefas, mulorum tamen uſus licitus. Hujus interdicti ratio diſquiritur.

Elephantis varia nomina excutiuntur. Eboris item, cujus uſus pervetuſtus. Et materia proxima elephantis oſſa duo, quæ alii pro dentibus, alii pro cornibus habent, quia mediæ inter utrumque naturæ ſunt. Proinde miſto nomine vocat Ezechiel *cornua dentis*. Elephantorum in bello uſus apud Indos perpetuus; & ab omni ævo receptus. Alibi nonniſi poſt Alexandrum, & duravit pauca ſæcula. Quia experientia docuit illos communi periculo produci, & in bellis ſæpius obeſſe quàm prodeſſe. Proinde bellicis elephantis bellum inexpiabile Romani indixerunt. Et eos Alexander plane contempſit.

Explicantur quæcunque de elephantis habent tres libri Macchabeorum. In his de eorum natura & hiſtoria multa. Elephantos vino efferari vel poto, vel ſolum conſpecto. Hordei ſucco mitigari tradunt Plinius & Solinus, ad animal transferentes quod de dente ſcripſerant vetuſtiores. Genua rigida habere fabuloſum, cum illa ſæpe flectant, & iis homines obterant. Horum magiſtrum Indum dici, undecunque ſit ortus. Turritos vocari & turrigeros, à turribus quas dorſo gerunt. Paradoxum eſſe quod habetur 1 Macchab. 6. 37. in ſingulis turribus pugnaſſe milites triginta duos, & numerum de mendo ſuſpectum. Primarium elephantem appellari qui ætatis, molis aut virium ratione cæteris præit. Elephantum maximis quanta ſit proceritas. Indicos Africanis longe præſtare. Olim in bello fuiſſe loricatos & auro tectos. Duriſſimum dorſo tergus habere, ſed ventri molle, ac proinde circa umbilicum facile lædi. Elephantarches ab elephantiſte quid differat.

Bovis explicantur ſeptem nomina. In his מריא *meri* ex Arabiſmo: Unde ad naturam tranſitur. Et de cornibus, ungulis, mugitu, robore, formâ agitur. Docetur vitulum animal eſſe *ἀλληόν*. Bovem noſſe poſſeſſorem ſuum, ut aſinum præſepe domini ſui. Et quàm levi fundamento nitatur quod veteres Chriſtum ſcribunt inter bovem & aſinum in præſepi jacuiſſe. Bovem ad lanienam duci, fati ſui prorſus ignarum. In boum coloribus rufum eſſe vulgatiſſimum, quem in ſacrificio vaccæ rufæ ita perfectum eſſe volebant priſci Judæi, ut ne unus quidem pilus diverſi coloris eſſet. Et Ægyptios in Plutarcho fuiſſe imbutos hâc eâdem ſuperſtitione. Inde explicantur obſcura Scripturæ loca de vaccarum libidine, prægnatione, partu, abortu, & vitulorum lactatione. Alia item de boum pabulo, herbâ, ramis arborum, fœno, paleis, farragine, herbâ Medicâ quæ Gallis *sainfoin*. Alia rurſus de ſaginatione in tritura, & ad præſepe. Et de Baſane, Sarone & valle Achor, quæ tria Judææ loca fuere bobus compaſcua.

Boves ad aratrum imprimis utiles. Olim etiam ad trituram, cujus è quatuor modis tres boum operâ peracti. Iidem plauſtra trahebant, & feretro ſe ſubmittebant. Sed & in conviviis recepti, quamvis à boum eſu quidam per ſuperſtitionem abſtinuerint. Lac quoque utiliſſimum, ex quo butyrum & caſei fiunt. Et bubula cornua in buccinarum uſum inſerviunt. Taurea denique facta ex corio bubulo Hebraice בקורת dicebatur.

Neque omiſſus bovis uſus in Judæorum ſacrificiis, quorum multa fuere genera, holocauſta, pacifica, propitiatoria. Item ſacrificia temporum, ut in neomeniis, feſto Paſchatis, tubarum, propitiationum. Et ſacrificia perſonarum, ut initiandi ſacerdotis, aut in ſancta ſanctorum ingreſſuri; Aut Levitæ cum ad ſacrum munus admittebatur. Et votiva ſacrificia, & ſacrificia mundationum. Et extraordinaria, ut in conſecratione templi aut altaris, aut in reſtitutione divini cultus. In quibus omnibus bos fuit major hoſtia. His adde ſacrificium juvencæ rufæ, cujus cinere ii mundabantur quos cadaveris contactus polluerat. Et juvencæ injugis, quâ in vallem aſperam deductâ & decollatâ expiabatur cædes cujus autor ignotus. Quorum rituum Ægyptios, Græcos & Romanos in pleriſque fuiſſe æmulos longa inductione probatur.

Rurſus ut Jerem. 34. 18. Iſraelitæ tranſeunt inter partes diſſecti vituli, ita Bœoti & Macedones inter partes diſſecti canis. Xerxis copiæ inter partes diſſecti hominis. Græci & Trojani heroes inter partes diſſecti porci. Et Moloſſi fœdus iciebant diſſecto bove. Et inter Scythas ejuſdem conjurationis participes mutuam fidem firmabant eſu carnium toſti bovis, & fruſtulatim conciſi. Quale quid à Saule præſtitum 1 Sam. 11. 7. Myſtica etiam de cauſa bubulo ſtercore panem ſuum coquere jubetur propheta Ezek. 4. 13.

Bovis eſum ſequitur abuſus. Hujus criminis rei fuerunt Aaron & Jeroboam, qui *gloriam ſuam* (id eſt Deum in quo gloriamur) *mutaverunt in ſimilitudinem bovis comedentis herbam* Pſ. 106. 20. Nempe vitulorum cultum in Ægypto uterque didicerat. Ibi enim natus erat Aaron. Et degerat Jeroboam per multos annos ſub Ægypti Rege Seſaco 1 Reg. 11. 40. Brutorum porro adeoque boum cultus jam in Ægypto invaluerat, antequam inde excederent Iſraelitæ. Unde eſt quod boves & oves timebant ibi mactare & offerre Deo, ne lapidibus obruerentur, ſi coram Ægyptiis eorum abominationem immolarent Exod. 8. 26. id eſt eorum idola, vel potius hoſtias ipſis abominabiles. Neque verum eſſe, quod multi aſſerunt, Ægyptios viva ſolum animalia, non eorum effigies coluiſſe, probamus ex Herodoto, Strabone, Mela & Stephano. Judæos autem Ægyptiis ſervientes eorum quoque Diis ſerviiſſe, Joſue & Ezekiel diſerte docent. Quin poſt exceſſum ex Ægypto, inquit Ezekiel, *ſtercoreos Ægypti Deos non reliquerunt* cap. 20. v. 8. Quo eodem pertinent hæc Stephani protomartyris Act. 7 39. *Averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum* &c. *Et vitulum fecerunt*. Sed hæc alibi pluribus.

Hæc excipiunt miracula in bobus aut per boves à Deo præſtita. In quibus agmen ducunt boum ſacrificia ab Aarone, Davide, Solomone & Elia oblata, quæ incendit & conſumpſit ignis è cœlo delapſus. Quo alludi volunt Pſ. 20. 4. Servabatur autem ille ignis inextinctus, nec ullo alio ſuffire licuit. Proinde Aaronis filii coram Deo exanimati ſunt, eo quod igni ſacro alienum ſubſtituiſſent. Neque is unquam periit uſque ad Babylonicam captivitatem. Cujus miraculi Satan æmulus ignem quandoque immittit cœlitus, ut Job. 1. 16. Apoc. 13. 13. & paſſim in hiſtoriis. Secundum fuit miraculum in duabus vaccis, quæ nullo duce captivam arcam è Palæſtina in Judæam reduxerunt. Ubi actum obiter de morbis Philiſtæorum, & de plaga Bethſemitarum, qua pro tot millibus docemus ſolum ſeptuaginta fuiſſe cæſos. Tertium de bobus qui cum eandem arcam vehentes in luto hæſiſſent, Uza illam attingere auſus à Deo lethaliter percuſſus eſt. Quartum de boum ſacrificio in Araunæ area oblato; Quod ipſo momento ſedavit peſtem à Deo immiſſam, in Davidem juſte

concitato,

concitato, quia populum recenſuerat. In qua hiſtoria conciliantur duo ἐναντιοφανῆ, unum de cenſu populi, alterum de pretio areæ.

Quamvis in Judæis Patriarchæ, & in Græcis viri principes boum olim curam geſſerint, tamen bubulcos tandem eviluiſſe, & in magnum contemptum veniſſe, etiam inter Judæos, probatur ex Sirach. 38. 36. & Amos. 7. 14. 19. quæ duo loca enucleantur. Ibidem inſeruntur nonnulla de boum ſtimulo, quo Samgar inſtructus Jud. 3. 31. ut Lycurgus βουπλῆγι in Homero & Nonno, magnam hoſtium ſtragem edidit. Et docetur dicta ſapientum cum ſtimulis merito conferri Eccleſ. 12. 3. Et Chriſti Proverbium, *contra ſtimulos calcitrare*, à Græcis & Romanis fuiſſe jam olim uſurpatum, ſed multo ante à Prophetis, in quibus fuit Chriſti ſpiritus.

Sequuntur variæ leges de bobus. Ut de bove cornupetâ qui hominem lethaliter percuſſit Exod. 21. 28. &c. De eo qui ciſternam aperuit in quam cecidit bos aut aſinus alienus, ibid. v. 33. De bove qui bovem alium feriit, ib. v. 35. De bove abacto, pro quo quintuplum, & de ove abactâ, pro qua quadrupulum reſtituendum, cum reliqua furta non niſi dupli reſtitutione lex puniat Exod. 22. 1. De pecude quæ in alterius pauperiem fecerit, ibid. v. 5. De bove alteri credito aut depoſito, ſi ab ignoto ſurripiatur, aut moriatur, aut à feris diſcerpatur, aut ab hoſte abigatur, ib. v. 7. &c. De bove & aſino vel fratris vel inimici reducendis ſi errent, & ſublevandis ac erigendis, ſi ſub onere fatiſcant & lapſi jaceant Exod. 23. 4. 5. & Deut. 22. 1. 4. Item leges quæ bove & aſino ſimul arare vetant Deut. 22. 10. Et bovem triturantem capiſtrare Deut. 23. 4. Et jumentis quietem indicunt die Sabbathi Exod. 23. 12. In quibus obſcura explanare, & quæ in dubium revocantur confirmare conati ſumus.

Explicamus denique ſimilitudines & parabolas à bobus ſumptas, quæ magno numero occurrunt. Ut in ſomnio Pharaonis, quod ſeptem vaccæ pingues & macræ ſeptem fertiles & ſteriles annos totidem ſignificant Gen. 41. 26. 27. Quod primogeniti bovis decor Joſepho tribuitur Deut. 33. 17. Quod ſuſpicatur Samſon Philiſtæos cum vitulâ ſuâ, id eſt cum uxore Dalilâ, araſſe Jud. 14. 18. Quod Job ſe cum bove confert qui non mugit juxta pabulum, quia non querebatur, quamdiu bonis abundabat Job. 6. 5. Quod herbam ut bos comedere leguntur *behemoth* Job. 40. 15. leo Eſ. 11. 7. & Nebucadnetſar Dan. 4. 32. Unde ſumitur occaſio explicandi duo loca Sirachidis obſcuriſſima. Quod cum tauris conferuntur homines ſtolide feroces, qui alios tanquam cornibus impetunt Pſ. 22. 12. & paſſim. Quod ad Dei vocem cedri ut vitulus exiliunt Pſ. 29. 5. 6. Quod juvenis ab adultera ſeductus eſt inſtar bovis qui inſcius ducitur ad lanienam Prov. 7. 22. Quod Iſraël bovi diſſimilis eſt, qui poſſeſſorem ſuum agnoſcit Eſ. 1. 3. Quod vitulus & leo, vaccaque & urſa degentes ſimul, Judæos referunt cum Gentibus in eandem Eccleſiam coaleſcentes Eſ. 11. 6. 7. Quod clamare ſe dicit Eſaias *ut vitulam triennem*, quâ ætate tauro vocalior eſt Eſ. 15. 5. Quod ſe caſtigatum fuiſſe ſcribit Jeremias, *ut vitulum nondum edoctum*, qui ſcilicet pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur Jerem. 31. 18. Quod ab eodem Ægyptus vitulæ ſpecioſiſſimæ, & Ægyptii milites comparantur vitulis triturantibus Jerem. 46. 20. 21. Chaldæi quoque Jerem. 50. 11. Et Dei cultores Malach. 4. 2. Quod uni è quatuor animalibus modo vituli, modo Cherubi ſpecies tribuitur Ezek. 1. 10. & 10. 14. Quod cum juvencâ refractariâ confertur refractarius Iſraël Oſ. 4. 16. Et Ephraim cum vitulâ edoctâ, quæque amat triturare. Et cur tranſiiſſe dicatur Deus ſuper pulchritudinem colli ejus Oſ. 10. 11. Quid ſit *reddere juvencos* aut *fructus labiorum* Oſ. 14. 2. *In petra* negari, *equos currere, aut arari bobus* Amos 6. 12. Quia inter homines quibus cor eſt lapideum prophetæ fruſtra currunt, & laborant in caſſum, ut tam dura corda proſcindant verbi vomere. Sic 1 Cor. 9. 9. ad paſtores refertur lex quæ bovem triturantem capiſtrare prohibet.

Inde ad minuta pecora devenientes, oves & capras docemus Hebraice communi nomine contineri, quia multa habent communia. Et cum Hebræis ovium nominibus Chaldaica quædam explicamus ex Daniele & Eſdra. Et quæ habet Stephanus protomartyr Act. 7. 16. de ſepulchri emptione à filiis Emmor, cum Moſe & Joſua conciliamus.

Ibidem de gregum paſtoribus diſſerturi, paſtoritiam artem, quam Patriarchæ profeſſi ſunt, agriculturæ præferimus; tanquam ad plura utilem, Eccleſiaſticique non minus quam politici regiminis imaginem. Et poſt nonnulla paſtorum nomina ex Chaldaiſmo aut Arabiſmo deducta, illos in dominos gregis & mercenarios diſtinguimus. Hos rurſus in primarios, qui dicuntur *principes gregis* & ſecundarios, qui Talmudicis כרזילים *carzilim*. Utrique mali vel boni, quorum amplæ deſcriptiones ex Scriptura afferuntur & explicantur. Obiter docetur quid ſit ἀγραυλεῖν, & quo anni tempore Chriſtus eſt natus. Et deſcribuntur vaſa paſtorum, veſtes, pera, arma, muſica, tabernacula. Et ne quis inter ἄπιστα & paradoxa rejiciat quod David cithara ſua Saulis furorem compeſcuiſſe narratur, multa proferuntur ex hiſtoriis de muſicæ mira vi ad animos deliniendos.

In ovibus ſpectatur balatus, qui etiam ad alia transfertur. Adeps, cujus eſus Judæis ſub pœna mortis erat prohibitus, ſed non ſine exceptione. Medulla, à qua agni pingues מחים quaſi medullati dicuntur. Lac, unde agnus ſubrumus Hebraice dicitur *agnus lactis*. Et ex eodem fit butyrum fere tam pingue quam ex bubulo. Lana, in qua obſervanda color, tonſio, uſus & corruptio. Color in Scriptura albus, candidus. Item Gen. 30. & 31. niger, compunctus, maculoſus, λευκόπυς, grandinatus, quæ ſingula explicantur. Tonſionem male Schindlerus pro vulſione ſumpſit, à qua dicta vellera. Lanæ primarius uſus eſt in veſtibus. Sed & ex lana primitiæ, eleemoſynæ, tributa, commercia, & variæ mulierum πλασιεργίαι in Scriptura memorantur. In lanæ uſu lex prohibet שעטנז, id eſt lanæ cum lino mixtionem. Id Magiſtri intelligunt non ſolum de lana ovis, ſed & de lana pinnæ margaritiferæ, de qua docemus quædam ignota. Laneæ quoque veſtes interdicuntur ſacerdotibus, cum in atrium interius ingrediuntur. Lanæ corruptio vel eſt ex externa vi, ut ſi ſit σηπεδόνος, vel ex interno morbo, ut cum laneæ veſti lepra adnaſcitur, de qua obiter diſputatur. Lobus auris in ove eſt בדל *bedal*. Cauda Hebraice אליה *alja*, in Oriente gravis & magni pretii, & ploſtello vehi ſolita. עצה *atſa* coccyx. יותרת *jothereth* maximus jecoris lobus, non reticulum aut membrana tenuis qua jecur obtegi dicitur, quomodo alii reddunt. חצר *chatſar* diaphragma. מכסה *mecaſſe* omentum. כליות *kelajoth* & טוחות *tuchoth* renes, qui in ovibus ſunt pinguiſſimi, unde illis σφακελισμὸς gangrenæ ſpecies. קבה *keba* lactentis agni ventriculus, ut כרש *cheres*, jam ablactati. כסלים *cheſalim* ἰξύες lumbi, &c.

Ovium in Judæa & vicinis locis mirabilis eſt fœcunditas. Quod indicant nomina צאן *tſon* & צנה *tſone* à fœcunditate facta. Proinde fœtificare dicuntur per chiliades & myriades Pſ. 144. 3. Et illis indui paſcua tanquam veſte quâ obtegantur Pſ. 65. 14. Hinc in Scriptura paſſim occurrunt prodigioſæ ovium enumerationes. Erant ſcilicet gemelliparæ, ut habetur Cant. 4. 2. & 6. 5. ut quæ Græce διδυμα πρόβατα dicuntur,

& Latine

& Latine *ambegna oves.* Alicubi etiam creditæ bis in anno parere, ut in grege Labanis, quamvis id aſſeratur ſine certâ probatione.

Tam Hebræi quam Arabes ovium ætates & ſexus certis nominibus diſtinguunt. Agnus octavo die ad ſacrificium jam erat aptus Exod. 22. 30. & Levit. 22. 17. ut apud Plinium lib. 8. c. 15. Sed trimus in pleno robore Gen. 15. 9.

Agnus deſcribitur ut ζῶον σκιρτητικὸν Pſ. 144. 6. Proinde ut כר *kar* eſt agnus, ita כרכר *kirker* ſaltare 2 Sam. 6. 14. nempe in agni modum. Et ab agni Græco nomine ἀρνευτὴς dicitur *urinator*, qui pronus in mare deſilit. Et hippurus piſcis ἀρνευτὴς, διὰ τὸ συνεχὲς ἐξάλλεσθαι, *quia perpetuo ſalit.*

• Montibus gaudere ovillum pecus colligitur ex Exod. 3. 1. & Ezek. 34. 12. 13. Idem teſtantur poëtæ omnes. Unde verveci apud nos *montonis* nomen, ut apud Italos arieti.

Oves Homero ἀγχιστῖναι dicuntur, quia in metu ſe colligunt & mutuo premunt. Hinc Deus minatur fore ut Iſraëlitæ, præ metu hoſtium ingruentium & terram devaſtantium, colligantur intra urbes, ut oves Boſræ caulis ſuis, cum lupus aut leo gregem infeſtant Mich. 2. 12. Græci habent πρόβατα ἐν θλίψει, quia pro בָּצְרָה *Botſra* legerunt בְּצָרָה *betſara* id eſt in anguſtia.

Vulgaris ovium paſtus herba eſt *Pſ.* 23. 1. 2. Sed in deſerto Iſraëlitarum oves manna paſtæ ſunt, ut in Praſiis apud Ælianum paſcebantur rore ſacchari, quod mannæ ſpecies fuit. Et apud nos roſcidis herbis mane paſcuntur, ſed non *niſi* æſtivis menſibus. Vere enim & hyeme pruinoſa iis herba gravedinem creat, qui morbus ثرز *tharz* Arabice dicitur.

Poſt matutinum paſtum, oves hora diei quarta, quæ nobis eſt decima, deducebantur ad aquas, deinde ad umbram & quietem meridianam, unde rurſus ad aquas. Quo facto iterum paſcebantur uſque ad occaſum Solis. Ad quem paſcendi morem alluditur Pſ. 23. 1. 2. Cant. 1. 7. Eſ. 49. 10. Ezek. 34. 13. Apoc. 7. 16. 17. Itaque Meſopotamiæ paſtores merito coarguit Jacob, quia cum greges ſuos circa Meridiem adaquaverant, ad paſcua non reducebant pomeridianis horis Gen. 29. 7.

Ovis Syriacè ܢܩܝܐ *nekja* id eſt innocua, dicitur, quia mitiſſimum eſt animal. Et Fabius Maximus *Ovicula* cognomen habuit à clementia morum. Hinc Jerem. 11. 19. Propheta ſe fuiſſe ſcribit *inſtar agni* אלוף *manſueti, qui ducitur ad lanienam.* Et de Jeſu Chriſto dicitur Eſ. 53. 7. *Ductus eſt ad lanienam ut agnus, & ut ovis muta coram tondente.* Sed paſtori imprimis oves morigeras ſe præbent, & quod ait Chriſtus Joh. 10. 4. *eum ſequuntur, & vocem ejus audiunt.* Quaſi omnium injuriis ſe patere ſentiant, cum à paſtore deſeruntur, nec poſſe aliter ſe tueri quam ſi illi ſint morigeræ. Proinde nihil eſt tam miſerum quam oves ſine paſtore. Quod Scriptura toties repetit, ut Num. 27. 17. 1 Reg. 22. 17. &c.

Levit. 22. 22. &c. enumerantur corporis vitia duodecim quæ pecudem ab aris excludunt. Quibus additur claudicatio ex Deut. 15. 20. & Malach. 1. 8. Sunt etiam animi vitia in ove. Puta ſi à grege aberret, ut in fine Pſ. 119. Eſ. 53. 6. & 1 Pet. 2. 25. Quo vitio ovis affecta Arabice vocatur خنوف *chanuph*, & morbus ipſe ثول *thſawal.* Aliud in pecore vitium eſt, cum præ pinguedine laſcivit, petulanſque & petulcum eſt Ezek. 34. 16. 21. Arabice دئص *daiſa* de ove eſt hoc vitio laborare, quæ vox eſt maxime propria, & fugit Lexicographos. Aries qui cornu ferit Græce κορύπτειν & κυρηβάζεσθαι, Latine *coniſcare* & *arietare* dicitur. Et paſſim in Hieronymo *ventilare cornibus*, quod ex Zacharia ſumptum eſt. In Daniele aries & hircus qui cornibus ſe mutuo impetunt Darium & Alexandrum ſignificant. Viſio ſimilis Syllæ obtigit, & Tarquinio Superbo.

Quamvis leones & urſi gregibus infeſti ſint 1 Sam. 17. 24. Jerem. 50. 17. Mich. 5. 8. Amos 3. 12. Ovis tamen nullum habet hoſtem lupo immaniorem, qui cum illâ perpetuas exercet inimicitias, eique terrarum ubivis bellum indicit implacabile. Unde Sirach. 13. 19. *Quid commune habeat lupus cum agno?* Et agni lupis opponuntur Matth. 7. 15. & 10. 16. Luc. 10. 3. Joh. 10. 12. Act. 20. 29. Hinc ut magna rerum converſio ſignificetur, ſimul habitare & paſci dicuntur agnus & lupus Eſ. 11. 6. & 65. 25.

Loca ovium proventu celebria Prophetæ in Judæa memorant Baſanem & Saronem, de quibus ſupra. Et Carmelum montem, non παραθαλάσσιον, qui ad Aquilonem eſt prope Ptolemaidem, ubi olim antrum Eliæ, & poſtmodum Jovis templum. Sed alium μεσόγειον ad meridiem prope Hebronem, in quo degebat Nabal, qui mille habuit capras, & ovium tria millia 1 Sam. 25. 2. Proinde ad hunc Carmelum referuntur quæcunque habent Prophetæ de Carmeli paſcuis, ut Jer. 50. 19. Amos 1. 2. Mich. 7. 14. Extra Judæam Scriptura Mich. 2. 12. memorat *oves Boſræ* (quæ Idumæorum aut Moabitarum urbs & regio fuit valde pecoroſa.) Et *Kedar* & *Nebajoth* Ezek. 27. 21. & Eſ. 60. 7. unde Cedrei & Nabatæi, quorum Plinius & alii meminerunt. Diodorus imprimis, qui Nabatæorum opes docet ſolis camelis atque ovibus conſtitiſſe.

Quod unum explicandum ſupereſt, ut in aſinis & bobus, ita etiam in ovibus quædam facta ſunt, quæ vel vera miracula fuerunt, aut habuerunt miraculi ſpeciem. Ut quod Abele de gregis ſui primogenitis offerente, ejus juſtitia patuit, *ipſo Deo muneribus teſtimonium perhibente* Hebr. 11. 4. Nam ſive Abelis ſacrificium ab igne cœlitus delapſo conſumptum fuerit, ut multi volunt; Aut cœleſti miraculo, aut Angelo miſſo è cœlis, aut alio viſibili ſigno Deus Abelem Caino prætulerit, miraculo res non caruit. Nec quod Iſaaco in monte Morija jamjam immolando ſubſtitutus fuit aries in proximo vepreto hærens. Fuit etiam id θαυματῶδες, quod tam conſtanter Jacobi oves agnos objectis virgis concolores concipiebant. Nec ſine miraculo celebre illud vellus, pro Gedeonis voto, modo ſiccum fuit, modo roſcidum.

Sed illuſtrius miraculum nullum eſt quam quod Iſraëlitarum primogeniti, per agni ſanguinem ædium poſtibus aut ſuperliminari affuſum ab Ægyptiorum clade exempti ſunt. Illud enim ad ſingulos, ut priora, non pertinuit, ſed ad univerſam gentem. Neque unicum fuit, ſed multiplex. Tot enim fuere miracula quot agnorum millia cæſa. Denique nullibi habetur Chriſti typus tam expreſſus quam in agno Paſchali. Unde eſt quod à Johanne Chriſtus toties vocatur *agnus*, & à Paulo *Paſcha noſtrum.* Et ad eum refertur quod de agno lex edixerat, *non confringetur ullum os ipſius.* Proinde viſum eſt de Judaico Paſchate tractare accuratius: Et ejus nomen, tempus, locum, miniſtros, convivas, ritus & myſterium diſſerere.

In capris, poſt aliquot vocabula explicata quæ lectores ſuſpenſos tenent, de lana caprina diſputatur, & de caprino lacte. Neque de lana caprina tam futilis eſt concertatio quam poëta credidit. Capris enim lanam tribuit totus Oriens, quæ Syriacè ܥܡܪ ܥܙܐ *amar izze*, id eſt lana caprarum dicitur. Unde Arabice مرحزى *marizza*, vel *merhazi*, ut vulgo ſcribunt. Ita ſcilicet vocatur capræ lanugo tenuiſſima ſub craſſioribus pilis latens, ex qua texuntur panni ſubtiliſſimi. Cum hujuſmodi pilis conferuntur ſponſæ capilli Cant. 4. 1. & 6. 4. Et Michal iiſdem flavam Davidis cæſariem imitata eſt. 1 Sam. 19. 13. Ut in Apuleio Photis dominæ ſuæ, pro flavis juvenis quem deperibat capillis, flavos caprarum pilos attulit.

Ibidem occaſione ſumpta ex capris montis Galaad, de quibus in Cantico Solomon, docetur in eo monte provenisſe arbores reſiniferas, quarum frondibus paſci capras habetur in Dioſcoride. Ac proinde à Moſe & Jeremia celebrari צרי *tſeri* ſeu reſinam ex terra Galaad. Quam novi interpretes in balſamum mutarunt contra hiſtoriæ fidem. Cum balſamum non provenerit trans Jordanem in terra Galaad, ſed cis Jordanem in valle Hierichuntina, ut ſcribunt Trogus, Strabo, Diodorus, Joſephus, Hegeſippus, Gorjonides, Levi, Kimchius, aliique.

Et quia lac caprarum maxime commendat Solomon Prov. 27. 27. Agitur de caprini lactis uſu & præſtantia, quem aliis longe præferunt medicorum filii. Proinde apud Poetas Jovem aluit capra, quam *Amaltheam*, id eſt nutricem ex argumento vocant, deflexâ voce ex Phœniciâ אמנתא *amantha*.

Subjungitur caput de hœdo qui Hebr. גדי *guedi*, unde nomen vico *Enguedi*, & *vineis Enguedi* Cant. 1. 14. quibus vicina balſameta ſignificari ſtatuunt multi veterum, quia vinearum ſpeciem habuerunt. Ibidem hœdina caro docetur fuiſſe olim in deliciis, & ab Iſaaco pro ferina potuiſſe haberi, quia capreoli carnem ſapore refert. Et accurate exponitur lex quæ hœdum vetat coquere in lacte matris Exod. 23. 19. Et quatuor illis interpretationibus rejectis, quinta aſſeritur & confirmatur.

Ad locum Levit. 17. 7. docetur hircos in Ægypto fuiſſe impenſe cultos, iiſque mulieres fœde ſe ſubmiſiſſe, tanquam religione adductas. Panemque & Satyros pingi τραγοπροσώπους, atque inde traxiſſe nomen. Et in eadem ſpecie dæmones ſibi placere. Nec fruſtra Atydi hirquinum nomen ab Arnobio tribui. Item quod juxta Varronem hircus unus denis capris ſufficit Moſem ſubindicare Gen. 32. 14. Denique magnificum hirci inceſſum, cum barbæ & ſexus fiduciâ gregem præit, tam ab Æliano deſcribi quam à Solomone Prov. 30. 31. De Janne & Jambre quædam obiter inſeruntur, & de magia Ægyptiorum.

In capite de *Azazele* rejiciuntur qui *Azazelem* putant eſſe montis nomen, aut ſic appellari hircum in deſertum abiturum, aut averruncum dæmonem, cui hircus ille ſit oblatus. Cum *Azazel* ſit plurale Arabicum quo ſignificantur remota loca ad quæ deductus hircus à grege ſeponebatur. Ritus quo id fiebat plenius ediſſeritur, & myſterium explicatur. Notandum imprimis quod Hebræi referunt, fruſtum panni coccineum hirci capiti imponi ſolitum plerumque exalbuiſſe in ſignum propitiationis. Sed annis quadraginta ante excidium Templi Hieroſolymitani deſiiſſe hoc miraculum. Quia ſcilicet tum Chriſti morte legalibus ſacrificiis omnis virtus adempta eſt. Neque ulla propitiatio facta, poſt Chriſtum ab illis rejectum, & ignominioſæ morti traditum. Quod recutitos doctores non lateret, niſi velum haberent non corporis ſed animi oculis oppanſum, ut notat Paulus 2 Cor. 3. 14. 15.

Cum canis Hebræo nomine כלב *keleb*, conferuntur *kileab*, nomen unius è Davidis filiis. Et quod Nabal *Kalebi* dicitur, id eſt Κυνικὸς ſi Græcos ſequimur. Et Ἀσκλήπιος vel *Æſculapius*, quo nomine Phœnices Deum vocarunt canis lacte nutritum. Canem latrare legitur Eſ. 56. 10. fremere aut tumultuari Pſ. 59. 7. hirrire Exod. 11. 7. Canum cibus ſunt micæ ſeu fruſtula quæ ex menſa cadunt Matth. 15. 27. Caro Exod. 22. 30. Cadavera 1 Reg. 4. 11. Σκύβαλα Phil. 3. 8. Proprius vomitus Prov. 26. 11. Lingit idem tam aliena vulnera quam propria Luc. 16. 21. Potus eſt aqua, quam lambendo bibit Jud. 7. 5. Obiter cur excluſi fuerint Gedeonis milites, qui aquam non lambebant more canum. Quamvis ad parietem canes crure ſublato mingant, non tamen ad canes ſed ad viros pertinere probatur quod in Prophetis toties legitur, neminem ſuperfuturum aut ſuperfuiſſe qui mingat ad parietem. Nempe etiam in atroci bello ſoli viri cædebantur Gen. 34. 25. Num. 31. 7. &c. Neque enim in hoſtes ulterius graſſari lex permittebat Deut. 20. 13. 14.

Canum vigilantia laudatur. Et nocturna divagatio Pſ. 59. 7. 15. Et rara in dominos fides, quibus ſe viæ comites præſtant, & caudâ abblandiuntur Tob. 5. 23. & 11. 3. in Vulgata. Ibidem obiter actum de canum ſomno & ſomniis. Et quæritur an κυνάρια ſint Melitæi catelli, Matth. 15. 27. Et זרזיר מתנים, canis vertagus Prov. 30. 31. Canes pecoris cuſtodes deſcribuntur Job. 30. 1. Cum canibus conferuntur paſtores Eſ. 56. 10. Ut in Horo Apolline ſacri ſcribæ. *Caput canis* dicitur qui præficitur canibus 2 Sam. 3. 8. quod munus eſt viliſſimum. Quia canis ipſe vile eſt animal Eccleſ. 9. 4. & 1 Sam. 24. 15. &c.

Multis vitiis laborant canes. Hinc eſt quod canum nomine profani ſignificantur Matth. 7. 6. infideles Matth. 15. 26. piorum hoſtes Pſ. 22. 17. 21. impuri homines Apoc. 22. 15. paſtores mercenarii Eſ. 56. 10. Multi canes pigri ſunt & ſomniculoſi, quales ibi deſcribuntur. Et horum proprium τὸ λοίδορον. Proinde viatoribus plerumque infeſti ſunt, qui baculis coguntur in eos ſe tueri 1 Sam. 17. 43. Hyperbolicum igitur eſt, aut prorſus miraculoſum, ſi verbo datur venia, quod legitur Exod. 11. 7. nullum canem hirriviſſe in Iſraëlitas ex Ægypto excedentes. Quæritur quid ſit canem auribus tenere Prov. 26. 17. Et docetur quanta ſit canum impudentia & voracitas in Eſ. 56. 11. Et propter immunditiam canes & ſues in Scriptura ſæpe jungi. Nec licuiſſe canem vel pretium canis offerre Deut. 23. 18. & Eſ. 66. 3. Tamen in Ægypto canes fuere in magno cultu, & alibi in ſacrificiis admiſſi. Hyæna cani quam adverſa ſit Sirach. 13. 20. *Canis ad vincula* Proverbium ex Græca Verſione petitum, ſed corruptâ Prov. 7. 24. quæ à nobis reſtituitur.

Suum vitium eſt μυωπία, unde illis Hebræum nomen. Judæa neque ſues neque ſubulcos ullos habuit. Quod Porphyrius quoque aſſerit. Hinc in Chriſti parabola filius acolaſtus porcos in Judæa non pavit, ſed in remota regione. Et Gadara urbs in cujus agro paſcebantur porcorum duo millia, Græca fuit non Judaica. Incolas pro Gadarenis Gergeſenos vocat Matthæus tanquam à Gergeſæis oriundos. Niſi quis malit Geraſenos cum Hieronymo legere, quia Gadara & Geraſa vicina erant oppida. Et tot porcorum domini potuerunt utriuſque eſſe incolæ.

Sues autem ideo Judæa non habuit, quia ſus vulgo hominum non niſi mortuus prodeſt. Judæis autem ne mortuus quidem. Cum eum tam ad eſum quam ad ſacrificia adhiberi lex prohibeat. Cujus prohibitionis cauſæ commentitiæ refelluntur, veræ aſſeruntur. Et obſervantur hæc quinque. 1. Legem quæ porcinam vetat fuiſſe valde præciſam. 2. Judæorum hoſtibus inde natam eſſe occaſionem illos acriter inſectandi. 3. Non tamen ideo vere pios ab exacta ejus obſervatione potuiſſe deterreri. 4. Vicinas quoque gentes non paucas à ſue abſtinuiſſe. 5. Has leges à Chriſto & Apoſtolis fuiſſe antiquatas.

Explicantur parabolæ à ſuibus deſumptæ. *Ut annulus aureus in naſo ſuis, ita formoſa mulier, & perverſi animi* Prov. 11. 21. Quia forma corporis pravæ mulieri tam male convenit quam ſui annulus aureus. *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis, ne conculcent eas pedibus, & vos converſi lacerent*, Matth. 7. 6. id eſt Euangelii myſteria profanis ne prædicate, qui non ſolum ea deſpiciunt, ſed etiam in vos concitantur, & ex verbi contemptoribus fiunt acerrimi perſecutores. Neque porcorum nomine hîc opus eſt apros intelligere. Homines enim lacerari etiam à domeſticis porcis ex Strabone, Plinio & Polluce probamus. *Sus lota rediens ad volutabrum cœni* 2 Pet. 2. 22. De iis dicitur qui flagitia jam expiata iterant.

Sues linxiſſe Nabothi & Achabi ſanguinem perperam habet Græca verſio 1 Reg. 21. 19. & 22. 38. cum nihil tale Hebræa referant, nec in Judæa ſues ulli fuerint, ut jam diximus. Iiſdem Job. 5. 4. κολαβρισθείησαν de impiorum poſteris, id eſt ſumme viléſcant, & in maximo contemptu ſint, ut apud Judæos κόλαβροι ſeu porcelli,

quibus nihil fuit deſpectius. Et ſubulci quoque viliſſimi. Unde eſt quod acolaſtum Chriſtus ad paſcendos porcos tradit rus fuiſſe amandatum, ut ad extremas incitas ſciatur fuiſſe redactus. Ita Ægyptii ſubulcos tanquam profanos homines à templorum aditu arcebant. Nec illos in Græcia multo meliore loco fuiſſe; vel ex eo colligas quod in Bucolicis locum non habent.

Κεράτια *ſiliquæ*, porcorum cibus Luc. 15. 16. non ſunt leguminum λοβοὶ, ut putarunt novi interpretes, ſed fructus arboris ceroniæ vel ceratoniæ, qui Hebræis & Syris חרוב *charub* dicitur; & Arabibus quoque خرّوب *charub* vel خرنوب *charnub*. Hujus varias ſpecies enumeramus, maxime ex Arabum ſcriptis. Tenuiorum eſt cibus in Horatio, Perſio & Juvenali: Et porcorum cibus in Columella.

Hæc de pecore & jumentis libro ſecundo. Sequitur tertius de feris. Quæ licet majore numero; non tamen minus detinent, quia cum homine minus habent commercii, ac proinde minus notæ ſunt. In his agmen ducit leo, qui rex ferarum eſt. Hujus diverſa nomina poſtquam multo aliter explicavimus quam vulgus ſolet, Judæam & vicina loca docemus ſcatere leonibus, & inde eſſe quod Prophetæ illorum tam ſæpe meminerunt. Naturam quod attinet, leonem eſſe ferarum fortiſſimum Jud. 14. 18. Nihil timere Nahum. 2. 12. Limis non intueri. Dormire ubivis, quaſi ſciat neminem eſſe qui ſe excitare audeat Gen. 49. 9. & Num. 24. 9. Metu non retrocedere, etiamſi multi ingruant Prov. 30. 30. Eſ. 31. 4. Aut ſi tandem numero cedat, ſæpe converti & reſtitare. Scriptura in leone quinque notat terribilia. Primo faciem 1 Par. 13. 8. Id eſt virilem illam ſpeciem de qua tam egregie Philoſophus in Phyſiognomonicis. Secundo magnificum inceſſum Prov. 30. 30. quem poſt Ariſtotelem Arabes accurate deſcribunt. Tertio rugitum Amos 3. 8. &c. Quem pugnaturi Parthi imitantur, & cum Gange confert Oppianus. A quo ſtatim ſequitur cædes & dilaceratio Ezek. 22. 35. Unde eſt quod rugitu leonis deſolari terra dicitur. Ezek. 19. 7. Antecedens pro conſequente. Quarto paſſim os & dentes, quorum illud vaſtiſſimum, hi ferrei & duriſſimi. Quinto manum 1 Sam. 17. 37. id eſt pedes anteriores, quinque digitis armatos, & unguibus fortiſſimis, longiſſimis, acutiſſimis, quos magnâ curâ ſervat. Inde natum Proverbium, *cognoſci ex ungue leonem*.

Leones Prophetæ deſcribunt ſylvicolas & monticolas. Proinde leguntur à præda aſcendere Gen. 49. 9. Et à leonibus vehi fingitur montana Dea Cybele. Ad urbes cur quandoque accedant diſquiritur ad Jerem. 5. 6. Horum luſtra variis nominibus vocant Hebræi & Arabes pro varietate ſitus.

Leo noctu venatur Pſ. 104. 20. 21. Inſidioſum eſſe animal perperam negat Philoſophus, cum contrarium Prophetæ aſſerant, & alii ſcriptores omne genus. In prædam inſilit Deut. 33. 22. Lingit ſanguinem Num. 23. 24. Oſſa frangit Eſ. 38. 13. Carnes diſcerpit Pſ. 7. 3. Cor præcipue appetit Oſ. 13. 8. Quæ ſingula multis explicamus. Loca à leonibus vaſtata memorantur in Jerem. 2. 15. & 4. 7. &c.

Leæna marem æquat robore & feritate, aut etiam ſuperat. Proinde à Prophetis leæna ſæpe cenſetur inter leones ferociſſimos. Illam tantum ſemel parere, nec niſi unum catulum, qui matris vulvam diſcerpat fabuloſum eſt. Cum numeroſam illi prolem tam Philoſophus quam Prophetæ tribuant Ezek. 19. 2. & Nahum. 2. 12.

Quod aſſerit Græca verſio Job. 6. 7. fœtere leonis halitum, verum quidem eſt, ſed in Hebræo non extat. Fons erroris aperitur.

Deus judicia ſua per leones ſæpe exercuit, quandoque in populos integros, ut in Moabitas Eſ. 15. 9. & in Cuthæos 2 Reg. 17. 25. Quandoque in privatos homines, ut cum à leone interemptus eſt Propheta Judæus qui Bethele rediit aliâ viâ quam juſſus fuerat, & cum Bethelenſi propheta contra vetitum convivatus eſt 1 Reg. 13. 24. Item alius qui Dei nomine juſſus ſodalem ſuum percutere, mandato parere renuit 1 Reg. 20. 35. 36. Et quam in Danielem mites fuerant Babylonici leones, tam truces ſe præſtiterunt in ejus obtrectatores. Sed innocentiæ Danielis acceſſit fides, per quam obſtruxit ora leonum Dan. 6. 23. & Hebr. 11. 33. Ita in Actis Martyrum qui ſub Diocletiano paſſi ſunt, cum Ciliciæ Proconſul Numerius Maximus feras immitti juſſiſſet in pios viros Andronicum & Tharacum, illi immanis urſus, huic leæna pepercit, licet ab ipſo provocata. Non tamen id perpetuum. Quia non ſolum potentiam ſuam in piis liberandis Deus eminere vult, ſed & illorum patientiam in ſuppliciis ferendis pro cauſa veritatis. Proinde fidiſſimus Chriſti ſervus Ignatius propter Chriſti nomen à leonibus ſub Trajano diſcerptus eſt. Neque dubium eſt quin piorum multi alii eodem lethi genere occubuerint. Populi enim ab Ethnicis ſacerdotibus proritati ſumma votorum hæc fuit tum temporis, ut in amphitheatris Chriſtiani leonibus objicerentur. Itaque quamprimum Polycarpus Smyrnæ Epiſcopus apud Proconſulem profeſſus eſt ſe Chriſtianum eſſe, & per præconem res innotuit, populus magna voce rogavit Aſiæ præfectum Philippum, ἵνα ἐπάφῃ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα, *ut in Polycarpum leonem immitteret*. Et hæc Tertulliani nota ſunt Apologet. cap. 40. *Si Tiberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arva, ſi cœlum ſtetit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues, ſtatim Chriſtianos ad leonem.*

Leones vel aperta vi, vel venatorum technis & dolis ſubjici etiam ex Scriptura patet. Prioris exemplum eſto quod Samſon prope Timnatham leunculum cum rugitu in ſe irruentem, laceravit ut hœdum, cum nihil haberet in manu Jud. 14. 5. Et cum patris ſui pecora paſcebat David, ſive urſus, ſive leo ovem è grege auferebat, is pecudem ex ore ejus eruebat, & in ſe inſurgentem barbâ vel mento arreptum percutiebat & necabat 1 Sam. 17. 34. Ita enim accipienda eſſe Davidis verba non dubitabit quiſquis rationes noſtras perpendet. Rurſus idem ille Banaja quem prætorianis militibus præfecit David, leonem die nivoſo in media foſſa percuſſiſſe legitur 2 Sam. 23. 20.

In venatorum artibus ſunt foveæ in quas leones ſpe prædæ illecti incidunt imprudentes. Item retia in quæ clypeorum colliſione & facium multo lumine territi ſe conjiciunt. Unci denique ferrei quibus trahuntur in caveas ad id paratas. Quæ omnia tangit Ezekiel cap. 19. verſ. 4. 8. 9. Neque audiendus Julius Pollux qui leonem negat retibus poſſe capi. Oppianus enim multis deſcribit quibus artibus in illa impellatur, idque circa Euphratem, ubi ſcripſit Ezekiel, quod maxime notandum eſt.

Cum leone in laudem Scriptura confert 1. Deum, ſive ſuos caſtiget, aut in impios animadvertat. 2. Chriſtum, qui piis agnus, impiis eſt leo de tribu Judæ. 3. Angelos in Ezekiele & Johanne. 4. Juſtos qui inſtar leonum confidunt, conſcientiæ ſuæ theatro tuti. 5. Viros fortes, quibus tribuitur cor, facies & fortitudo leonis. 6. Reges qui hominibus imperant, ut leones feris. 7. Judæos olim, roboris & potentiæ nomine. 8. Speciatim tribus Judæ, Gadis & Danis. Ibi obiter multa docentur. Loca quæ Deo videntur ferinos aut belluinos affectus tribuere θεοπρεπῶς eſſe intelligenda. Prophetarum minas cum leonis rugitu recte conferri. Iis Prophetas non delectari, ſed ad munus ſuum exequendum vel invitos adigi, nec poſſe Deum excutere. Rugitum quoque appellari Evangelii prædicationem, & quorſum. Quatuor animalia Ezek. 1. 10. & Apoc. 4. 7. quatuor eſſe Archangelos terrarum orbi præfectos. Judæos hoſtium ſanguinem proprie non bibiſſe, nec in eo pedes laviſſe aut immerſiſſe, prout habetur in Prophetis, ſed hæc aliud ſignificare. Animalia quatuor in Judæorum

vexillis picta fuiſſe falſo tradi, cum ob alias cauſas, tum quia Judæi nullas imagines habebant. De his animalibus non agi Pſal. 68. 11. דודאים *dodaim* Gen. 30. 14. non eſſe mandragoras, nec mandragoras eſſe ἀνθρωπομόρφους ut multi volunt.

Cum leone in malam partem conferuntur. 1. Diabolus. 2. Impii & Dei hoſtes, & fidelium. 3. Tyranni, & quicunque potentiâ ſuâ in aliorum perniciem abutuntur. 4. Gentes bellicoſæ & rapaces, ut Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ. Et Babylonicum imperium in Daniele. 5. Judæi in Deum rebelles. 6. Moroſi, contentioſi & facile irritabiles. 7. Quicquid noxium, ut peccatum, ultio, mala lingua, gladius. Leonis etiam partes, ut dentes, maxillæ, os, caput, in malam partem ſumuntur. Docetur obiter quomodo diabolus rugire dicatur, obambulare, & homines vorare. Quo ſenſu lupus, pardus, *leo* & urſus ſcribantur in Eccleſia degere Eſ. 11. 6. 7. Qui ſuper leonem & aſpidem etiam ad literam inceſſerint. Quid ſit φυτασιοκοπεῖν Sirach. 4. 34.

Pro mantiſſa aſſeritur vera lectio loci πολυθρυλήτου Pſ. 22. 17. כארו (*caru*) *foderunt manus meas & pedes meos*. Pro quo abhinc aliquot ſæculis Judæi perperam ſcribunt כארי (*caari*) *ſicut leo*. Cum כארו *caru* legerint Seniores, Aquila, Hieronymus, Syrus, Arabs, Æthiops, ipſi etiam Maſorethæ. Et novæ lectioni hodieque repugnent quædam exemplaria, quod Judæi quoque agnoſcunt. Nec ullus ſenſus commodus ex illa poſſit erui. Non tamen inde ſequitur Judæos Hebræum textum malitioſe corrupiſſe.

Pardo dant Arabes ſecundum à leone locum. Eundem cum leone ſæpe jungunt ſacri ſcriptores. נמר *namer* dicitur à maculis, ut panthera Latine *Varia*. Ad Hebræum פרדס *pardes*, quo ſignificatur hortus, alludunt πάρδος & πάρδαλις, quia ut hortus floribus, ita pardus maculis diſtinguitur. Hæ maculæ Hebr. חברברות *chabarburoth* dicuntur quia lividæ, & Chald. שלטי *ſcutula*, quia pardus illis eſt ſcutulatus. Hab. 1. 8. Aſſyriorum equi leguntur eſſe pardis leviores, nempe ſaltu & curſu. Utroque enim pardi pollent, non ſolum ſaltu ut nonnullis placet. Idem animal inſidioſum Oſ. 13. 7. & in Judæorum urbes vigilat Jerem. 5. 6. Pardum cum hœdo cubare quam ſit inſolens notatur in Eſ. 11. 6. Alexandrum & Græcorum monarchiam in multis pardo fuiſſe ſimilem docetur in Dan. 7. 6. A pardis loca dicta Num. 32. 3. &c. Locum Oſ. 13. 7. Veteres reddunt, *ut pardus in via Aſſyriæ*, Recentiores, *ut pardus in via ſpeculabor*. Prius tuetur Liveleius non contemnendis rationibus.

Cum pardo conferuntur feræ ſimiles tigris, lynx, panthera, panther, leopardus. Tigris Ariſtoteli animal κυνῶδες, aliis leonis, aliis pardi, aliis thois ſpecies. Sed exceptis maculis leoni eſt ſimilior. Romæ primum ſub Auguſto viſus eſt, exinde ex Parthis ſæpe allatus. Animal animo, robore & velocitate inſigne. Pellis in pardo per maculas, in tigri per longas tænias diſtincta eſt, unde virgata dicta. In Oryngibus equis, alii pardo, alii tigri ſimiles. Et in menſis ex cedro aliæ tigrinæ, aliæ pantherinæ. Tigris Arabice & Perſice *babir*, *bered* & *phuranik* vocatur. *Bered* quaſi *veredus*: Et *phuranik* quaſi πρόνικος celer curſor. Matrem ex vento concipere fabuloſum eſt. Per vitreas ſphæras deludi etiam tradunt Arabes. Non tamen quo modo narrant Ambroſius & Claudianus.

Lynx animal eſt Indicum, Baccho ſacrum, maculoſum, pardo ſimile, ſed magis ſimum, ſummis auribus hirſutum, acerrimi viſus, ſaltu maxime valens, prædam tenaciſſime retinens, δύσοκον, timidum, imbelle & fugax, cujus urina in lapidem lyncurium concreſcit. Ita deſcribunt veteres. Sic apud Arabes الفهد *alphehed* ad pardum maxime accedit, & ad venationem cum illo inſtituitur, & à naſi depreſſione alio nomine خشم *chiſim* dicitur. Idem igitur lynx & *alphehed*, quamvis deſcriptiones in omnibus non conveniant, quia lyncis hiſtoriæ multa fabuloſa aſſuta ſunt. Puta lacerari vulvam in partu, quod alii de leæna tradunt. Et clariſſime cernere, quod de Lynceo heroe ſcripſerant vetuſtiores, non de lynce quadrupede. Et ex ejus urina creari lyncurium, cum lapis lyncurius à lynce dictus nullus ſit, ſed Ligurius à Liguria, qui non alius quam ſuccinum. Interim Græcos latuit lyncem eſſe animal ſomniculoſum, capitis gravedini & oſcedini obnoxium, & ita iracundum ut ſi prædam non aſſequatur, in venatorem irruat. Quod de τῷ *phehed* habent Arabes.

Pantheram & πάρδαλιν ſeu pardum ſpecie diverſa eſſe imo diverſiſſima animalia nonnulli magno niſu contendunt. Quod tamen falſum imo falſiſſimum eſſe probant hæ rationes. Romani ſcriptores camelopardalin ex camelo & panthera componi docent. Et à panthera dici παρδάλιον gemmam. Et pantheras aconito pardalianche necari. Et Cæcilio miſſas à Cicerone pantheras Plutarchus vocat παρδάλεις. Et quod Græci ſcribunt παρδάλεις magno eſſe corde, timidas, maleficas, ſolas animalium odoratas, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & hyænæ pelle admotâ earum pilos decidere, ad pantheras refert Plinius. Idem denique à pardis pantheras ſolo ſexu & candore diſtinguit.

Sed an ſpecie differant ὁ πάνθηρ & ἡ πάρδαλις videbitur merito poſſe dubitari, cum ſcriptores ſæpe diſtinguant. Et pantherem deſcribat Oppianus ut minutum & imbelle animal. Nonnullis tamen ὁ πάνθηρ fera magna eſt & terribilis, maculoſa, odorata, catulos cæcos pariens, quæ τῆς παρδάλεως ſeu pantheræ propria ſunt. Omnino igitur πάνθηρ vox eſt æquivoca, & pro ratione ſubjecti varie exponenda. Oppiano enim πάνθηρ videtur eſſe thos, qui aliis πανθήρειον & λυκοπάνθηρ. Sed in majoribus feris τὸν πάνθηρα & τὴν πάρδαλιν non puto aliter diſtingui quam ſolo ſexu, ut Latine *pantheram* & *pardum*.

Leopardi vocabulum Romanorum nullus uſurpat ante Conſtantini tempora. Itaque Ignatii ad Romanos epiſtola, quæ meminit leopardorum, hoc ipſo nomine mihi ſuſpecta eſt. Et locum in Bereſcith Rabba de leone παρδαλώτῳ corruptum eſſe docemus, atque aliter legendum. Cum autem leopardi nomine proprie ſignificetur animal ex pardo & leæna natum, leoni ſimile, niſi quod maculoſum eſt & jubâ caret; Tamen pro ſimplici pardo palam uſurpant Lampridius, Vopiſcus, Julius Capitolinus, Symmachus, Hieronymus, atque alii recentiores.

Hebræo urſi nomini דוב *dob* ab hirſutie facto alludunt Æthiopicum ደብብ: *dabub* pro Arctica plaga. Et in Heſychio Chaldæum Δαβουλή aut דוב עילאה *dob ilaa* potius pro urſa cœleſti. In 1 Sam. 17. 34. notatur urſos ovibus eſſe maxime infeſtos: Et in Davidem inſurrexiſſe, ut eum amplexu necarent: Et quanto is periculo

Fumantem naſum vivi tentaverit urſi.

Et ibidem urſo manus vere & proprie tribui. Et quam tetrica ſit urſo facies in Sirach. 25. 24. De voce agitur in Eſ. 59. 11. *Sæviemus* aut *gememus ut urſi nos omnes* Item de Romano & Græco nomine, & ejus pigritiâ

grițiâ & φωλείᾳ hybernis menſibus. Ad proverbium Amos 5. 19. *leonem fugienti occurrit urſus*, proferuntur Arabum hiſtoriæ aut fabulæ Patrumque ac Hebræorum variæ conjecturæ. Ad Thren. 3. 10. *Urſus inſidians eſt mihi*, docetur inſidioſum eſſe animal, neque unquam illi eſſe fidendum. Et ad tria Scripturæ loca urſâ orbatâ nihil eſſe ferocius; Nec urſo eſuriente ad Prov. 28. 15. Ex Ariſtotele, Plinio, Solino & Æliano cruenta deſcribuntur urſorum cum tauris prælia, qui tamen paſcuntur ſimul Eſ. 11. 7. Cur Perſarum monarchia cum urſo conferatur Dan. 7. 5. Talmudici quatuor cauſas afferunt, alii ſcriptores quinque inſuper. Quartæ beſtiæ, quæ Romani imperii typus fuit, urſini pedes firmiorem ſignificant ſed & tardiorem progreſſum Apoc. 13. 2. Quia Bethele vitulum erexerat Jeroboam, & in idololatras Eliſæus acrius invehebatur, Bethelenſes, ut videtur, pueros ſuos in eum provocarunt. In quos duæ urſæ ex proxima ſylva à Propheta immiſſæ magnam illorum ſtragem ediderunt 2 Reg. 2. 23. Quod à viro ſancto factum non eſt, ut privatas injurias ulciſceretur, ſed quia Deum ipſum ſciebat in perſona ſua deſpici, ſeque non tam ut calvum traduci quam ut prophetam veri Dei. Sequuntur ejuſdem hiſtoriæ expoſitiones allegoricæ.

Ab aureo colore lupus Hebr. זאב *zeeb* dictus, Chald. דיבא *deba*, & Phrygum ſermone *Davus*, unde lux oraculo Sibyllino de lupis Bithyniam & Byzantium invaſuris. Indidem Lycus Aſſyriæ amnis *Zaba* vel *Diabas* vocatus, & Aſſyria ipſa *Adiabene*. Lupos Scriptura deſcribit. I. Rapaces Gen. 49. 27. Matth. 7. 15. &c. II. Vaſtatores & ſanguinarios Jer. 5. 6. Ezek. 22. 27. &c. III. Voraces, avidos, inſatiabiles, veſpere & mane comedentes Soph. 3. 3. Gen. 49. 27. IV. Lupos Arabiæ memorat Græca verſio Jerem. 5. 6. Sophon. 3. 3. &c. Pro quo alii melius lupos habent veſperæ aut veſpertinos, quia ſub veſperam prædatum ſe conferunt: unde *irpi* Samnitibus dicti. Horum alii ſolitarii, qui Græcis μονιοὶ, μονόλυκοι & μονόπειραι. Alii gemini aut etiam turmatim eunt. Et mane prædam dividunt Gen. 49. 27. Ad domos etiam accedunt juxta Græcam verſionem Jerem. 5. 6. quod Romæ fuit in prodigiis. V. Et cum Aſſyriorum equi deſcribuntur Hab. 1. 8. ὀξύτεροι ὑπὲρ τοὺς λύκους, dubium an propheta lupos acres eſſe velit viſu vel curſu: Utroque enim mire pollent. Aut etiam acres animo, juxta illud poëtæ, *genus acre luporum*. VI. Lupi, utut ovibus infeſti, tamen in Eccleſia cum iis ſimul paſcuntur & degunt Eſ. 11. 6. & 65. 25. VII. Docetur lupis eſſe ſimiles falſos doctores, etſi habeant ovium indumenta, id eſt μηλωτὰς Matth. 7. 15. & Act. 20. 29. VIII. Tyrannos etiam & Eccleſiæ perſecutores Ezek. 22. 27. Sophon. 3. 3. Matth. 10. 16. Quorum metu fugiunt paſtores mercenarii Joh. 10. 12. IX. *Benjamin* cur vocetur lupus rapax Gen. 49. 27. non conſtat ſatis. An quia in ea tribu fuit altare? *Aut* propter virginum raptum, de quo Jud. 21. 21. Aut ad Saulem, Mardochæum, vel Paulum id referendum? Potius reſpici puto lupi fortitudinem: Benjamitæ enim erant fortiſſimi.

Probatur Hebræâ voce צבועים *tſeboim* non ſolum in genere rapaces feras, ſed & hyænas ſignificare. Neque aliud Arabum ضبع *dſabuon*, feræ ſpecies quam lupo ſimilem eſſe tradunt, canibus maxime infeſtam; In Arabia, Syria & Africa naſci: Sepulchra effodere, quia humanæ carnis eſt avidiſſima: Sexum alternare, ita ut uno anno mas, altero ſit fœmina: Nec humani ſermonis prorſus eſſe ignaram, & quodam carmine mulceri & capi. Quæ alii hyænæ tribuunt. Taceo felli & pelli eaſdem aſſignari vires medicas, & ſingulis fere partibus magicos uſus non abſimiles. Hyæna porro, צבוע *tſeboa*; id eſt picta dicitur, propter varios colores tam in pelle quam in oculis, in quibus mille varietates & mutationes deſcribit Plinius. Locum igitur Jerem. 12. 9. quem alii de neſcio quâ ave pictâ, nos cum Græcis de hyæna intelligimus & uberius explicamus. Sed & in Lucano docemus quid ſit *nodus hyænæ*, quod doctiſſimos interpretes latuiſſe video, in his virum maximum in notis ad Solinum. Obiter etiam agitur de hyænæ claudicatione.

At qui ſequuntur איים *ijim* videntur eſſe thoes, qui de lupo & hyæna aliquid habent, quamvis illis ſtaturâ & viribus impares. Arabes à latratu vocant بنات اوي *filias awi*. Perſæ شغال *ſciagal*, Græcia vetus θῶας, media πανθήρια & λυκοπανθήρια, recens σκυλάκια, barbari ſcriptores *babuinos* & *papiones*. Quamvis enim magni ſcriptores aliter pronuncient, tamen hæc unius animalis varia eſſe nomina iis conſtabit, ut ſperamus, qui rationes noſtras attente legent.

His congener eſt vulpes, cui Hebræum à tuſſi nomen eſt שועל *ſual*. Animal πάμφαγον, cadaveribus veſcens Pſ. 63. 11. & uvis Cant. 2. 15. In deſertis & deſolatis locis degens Ezek. 13. 4. & Lam. 5. 18. Quoque lateat tutius, in ipſis terræ viſceribus luſtra habens ſua Matth. 8. 20. Quæ Thebarum inſtar fere ſunt ἑπτάπυλα, ut alicunde obſeſſo ſemper pateat fugæ locus. Et ſcillæ folia oſtiis ſuperinjicere dicitur ut lupum fuget, qui hujus herbæ contactu moritur aut convellitur.

In hiſtoria vulpium Samſonis Jud. 15. 4. poſt explicata verba, quæritur unde Samſon trecentas vulpes nanciſci potuerit, cum vulpium venatio ſit perardua; & quadruplex eſt reſponſio. Item cur Samſon vulpes potius quam aliud animal delegerit ad fruges hoſtium comburendas, & reſpondetur vulpes, cum fere per amfractus eant, latius incendium ſic excitaſſe. In rei memoriam Romæ vulpes in Circo cum tædis ardentibus medio Aprili emittebantur. Quod ad Curſeolanam vulpem, quæ fœno & ſtipulâ involuta ſegetes incenderat, Ovidium perperam referre probatur duplici argumento. Eodem pertinet quod Bœoti à Phœnicibus ex parte oriundi ſe per facem vulpi affixam quidvis incendere poſſe jactabant. Et quod à Lycophrone, qui Cilix erat, vulpes vocatur λαμπουρὶς, tanquam à lucente caudâ, vel à lampade caudæ alligatâ.

Quædam adduntur de vulpis ſuſpenſo gradu in Nehem. 4. 3. Et de ejuſdem vafritie in Cant. 2. 15. & Ezek. 13. 4. ubi falſi doctores cum vulpibus conferuntur, propter ſtrophas & verſutias quibus credulæ plebi facile imponunt. Ut Luc. 13. 32. vulpes à Chriſto vocatur Herodes tetrarcha, qui re vera fuit callidiſſimus.

Feles ut Arabice ضيٰاون *dſajawino*, ita Hebraice ציים *tſijim* dici putamus iiſdem radicalibus, licet ſono hæ duæ voces & terminatione differant. Itaque cum in Babyloniæ & Idumææ deſertis Eſaias & Jeremias ציים *tſijim* jungunt τοῖς איים *ijim* ſeu thoibus, ſylveſtres feles intelligimus, quales in illis ipſis locis deſcribit Chaldæus interpres, & Diodorus circa Miltinem oppidum Africæ. Et alii in Indiæ provincia Malabar, quos membranaceis alis aut tunicis volare tradunt veſpertilionum inſtar.

Onager, licet aſino domeſtico valde ſimilis, ſpecie tamen differt, non ſola educatione. Proinde curſu longe præcellit, unde פרא *pere* dictus eſt. Syris enim ܦܪܐ *pera* eſt currere. Eſt & plerumque pulchrior, ſtatura etiam procerior. Ad Job. 6. 5. de ejus ruditu agitur, à quo aliud illi nomen ערוד *arod*. Quamvis ſit gregarium animal, tamen בודד *ſolitarius* vocatur Oſ. 9. 8. quia eſt eremicola. Hinc Job. 24. 5. *Ecce onagri in deſerto.* Et Jerem. 2. 14. *Onager aſſuetus deſerto.* Unde in Græca verſione vocatur ὄνος ἐρημίτης

Job. 11. 12. Et de Nabucadnetſare ſcribitur Dan. 5. 21. *Cum onagris fuit habitatio ejus*, id eſt in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Sed de onagro maxime inſignis eſt locus Job. 39. 8. ubi Deus ſervum ſuum ſic alloquitur: *Quis dimiſit* פרא *onagrum liberum? Et vincula* ערוד *aſini ſylveſtris quis ſolvit? Cui aſſignavi ſolitudinem pro domo, & pro habitaculo ſalſuginem. Ridet tumultum civitatis, clamores exactoris non audit. Exploratio montium paſcuum ejus, & ſectatur quicquid viret.* Et his verbis ſylveſtrem aſinum domeſtico Deus opponit, qui verè eſt ὑποζύγιον, cum in jumentis non aliud ſit quod hominis jugo magis prematur, & duriorem ſervitutem ſerviat. At onager in ſolitudine degens liber eſt & ſui juris, neque ex ullius arbitrio pendet. Interim non conceſſerim quod ſcribunt multi veteres, nec pauciores recentiorum, onagrum eſſe animal ἀδάμαςον ἢ ἀνυπότακτον, *indomitum & indocile, quodque, ſi millies coneris, non egeris ſub manum tuam.* Illud enim hominum induſtria facile cicurari & manſuefieri certum eſt, & manſuefactum iiſdem addici laboribus quibus vulgares aſini. Neque vero id negatur in verbis quæ citavimus. Sed ſolum docetur onagrum natura ſua eſſe liberum. Et dum in eo ſtatu manet, habitare in ſolitudine, nec curare tumultum civitatis, nec paſtore opus habere, quia montes illi paſtum ſubminiſtrant, ut fontes potum Pſal. 104. 10. 11. Si tamen excipias tempus famis & ſiccitatis, quo *onagri ſtant in clivis, ventum trahentes tanquam dracones, & deficiunt oculi eorum* (quamvis alioqui ſint acerrimi) *quia nulla eſt herba* Jerem. 14. 16.

Ab onagris ducuntur variæ ſimilitudines. Sic ratione feritatis homines vocantur onagri Gen. 16. 12. & Job. 11. 12. quaſi æque feri ſint, aut rudes & indociles. Et de prædonibus dicitur Job. 24. 5. 6. *Sunt onagri in deſerto, ſurgunt mane ad rapinam, ſolitudo eis panis & filiis*: Quia ut onagris ita prædonibus victus ex ſolitudine ſuppetit. Jer. 2. 24. cum aſinâ ferâ quæ ardet in libidinem confertur Judæorum ſygnagoga εἰδωλομανίας ratione, quæ habetur à Prophetis pro ſpecie ſcortationis. Oſ. 8. 9. eoſdem monet Propheta ad Aſſyrium fruſtra aſcendere, cum ſit *onager ſolitarius ſibi*, id eſt Aſſyrii opem in caſſum implorare, cum onagri inſtar ſibi ſoli ſerviat & proſpiciat. Sirach. 13. 21. *Ut præda leonum ſunt onagri in deſerto, ita paſtus divitum ſunt pauperes.*

Cervus Hebraicè איל, *ajal* à robore dicitur, voce fœminini generis Pſal. 42. 2. quamvis præciſe marem ſonet. Nam cerva eſt אילת *ajeleth*. Ita Græce ἡ ἔλαφος quandoque pro mare ſumitur. Ut cùm Philoſophus cornutas deſcribit τὰς ἐλάφους. Idem enim cervi fœminam cornua habere negat. Ad greſſus firmitatem hæc pertinent Pſ. 18. 34. *Diſponet pedes meos ut cervarum, & in excelſis ſtatuet me.* במות *bamoth* excelſa vocat prærupta & confragoſa loca quæ Philoſophus cervas habere dicit pro refugio, & eo hinnulos ſuos deducere, ne facile reperiantur. Davidis huic loco parallelus alter eſt Hab. 3. 19. Cervi agilitas in curſu commendatur Cant. 8. 14. & in ſaltu Eſ. 35. 16. In titulo Pſal. 22. אילת השחר *cerva Auroræ* ſeu matutina vocari videtur quæ ſummo mane ſurgit, ut catulos lactet & eis cubile ſternat, quales deſcribit Xenophon in Cynegetico. Ab his nempe vocibus incœpiſſe puto ſacrum Canticum ad cujus numeros David Pſalmum illum ſcripſit. Initium Pſalmi 42. ſive cum veteribus reddas, *ut cervus deſiderat*, vel cum recentioribus, *ut cervus glocitat ad fontes aquarum*, res eodem recidet: Cum aliam glocitationem, aut, ut purius loquamur, cum alium cervi ruditum recentiores non intelligant, quam qui fit aquarum appetitu. Cervum autem aquas appetere Hebræi dicunt tribus de cauſis. Aut cum in ſiccis locis degit: Aut cum ſerpentum eſu incaluit: Aut ut à venatorum & canum inſectatione ſe liberet, & ſaltem longo curſu defeſſus recreetur.

Ad Dei verba Job. 39. 1. *An noſti tempus quo pariunt ibices rupicolæ? An parturitionem cervarum obſervaſti? Numeraviſtine menſes quibus conceptum adimplent? Noviſtine tempus partus earum?* videtur poſſe regeri in hac quæſtione nihil eſſe arduum, quodque non queat facile ſolvi: Cum quo tempore pariant cervæ & ibices poſſit à quovis obſervari. Et vero Xenophon, Ariſtoteles, Plinius, & Julius Pollux illud penſiculate notant. Verum enimvero hic agitur de cognitione Deo propriâ, quâ res omnes non ſolum novit, ſed & dirigit, & providentia ſua gubernat, quæ hic non parum ſe prodit. Cervarum enim partus eſt difficilis. Et ſerpentes illis obſtetricari Hebræorum meræ nugæ ſunt. Sed verius eſt quod Philoſophi tradunt, naturæ quodam inſtinctu ſe ipſas ante partum herbulæ eſu purgare, quæ dicitur *ſeſelis*, & ſic uterum faciliorem reddere. Quin partum illarum quandoque Deum promovere terrore vocis ſuæ, docent hæc Pſaltis regii Pſ. 29. 9. *Vox domini facit parturire cervas.* Itaque *incurvantur, fœtus ſuos pariunt, dolores ſuos emittunt* (id eſt cum dolore catulos ſuos) *Et valent catuli earum, creſcunt in agro, exeunt, nec revertuntur ad ipſas* Job. 39. 3. 4. Quam porro curam adhibeant in iis educandis diſce ex Ariſtotele, Plinio & Æliano. Summæ igitur famis indicium eſt, cum *cerva hinnulum quem peperit in agro deſerit, quia nulla eſt herba* Jerem. 14. 5. Ut quod habetur Thren. 1. 6. *cervos paſcuum non invenire, & abire ſine viribus, ante faciem inſequentis.*

Cervinæ carnis eſus in Lege commendatur Deut. 12. 15. & 14. 4. 5. & 15. 22. Proinde in quotidiano victu Solomonis cenſentur cervi & capreæ 1 Reg. 4. 23. Et in fabulis Telephus lacte cervæ, Achilles cervorum medullis nutriti fuiſſe leguntur. Quin continuo cervinæ carnis uſu febres amoveri ſcribunt Plinius & Solinus, quia ipſi nunquam febricitant. Aliter tamen tradunt medicorum filii.

Frequentes fuiſſe cervos in Judæa & vicinis locis, non ſolum ex ſacro Cantico & Jeremia ſcimus, ſed etiam ex Æliano, qui in fine libri quinti, peculiari capite *de Syria cervis*, eos in altiſſimis Syrorum montibus, Amano, Libano & Carmelo progenerari docet.

Inter ſymbolicos Scripturæ cervos primus ſe offert Nephthali, de quo Jacob, *Nephthali cerva emiſſa* &c. Gen. 49. 21. Et Chaldæi interpretes illum cum cervâ emiſſâ conferri volunt ratione velocitatis. Quod ut probent duas fabulas comminiſcuntur. Unam Nephthalim ex Ægypto cum fratribus redeuntem, illos curſim anteceſſiſſe, ut patri nuntiaret Joſephum adhuc eſſe in vivis. Alteram, cum Jacobus à filiis prope Hebronem in caverna Macpela eſſet ſepeliendus, tam pio conſilio ſe oppoſuiſſe Eſavum, hanc cavernam ſuam eſſe cauſatum. Quem ut refellerent, Nephthalim in Ægyptum miſiſſe, ut emptionis inſtrumentum ocyus inde afferret. Idque ab eo mirâ diligentiâ fuiſſe præſtitum. Quas fabulas facile eſſet ex Scriptura confutare. Sed & Hebræa Jacobi verba docemus aliter potuiſſe legi.

Prov. 5. 19. Uxor viro ſuo grata vocatur *cerva amorum, & ibex gratiæ.* Amorum & gratiæ, id eſt amabilis, gratioſa, venuſta. Ita in Anacreonte cerva eſt ἐρόεσσα *amabilis*, in Oppiano bubalus huic congener ἐρατὸς χρόα, φαιδρὸς ἰδέσθαι, *colore amabilis, pulcher aſpectu.* In Virgilio: *Cervus erat formâ præſtanti, & cornibus ingens.* In Silio: *Cerva fuit raro terris ſpectata colore.* Et Hebræis caprea צבי *tſebi* à decore dicitur, ut Arabice ab amore غزال *gazal.* Et Arabico proverbio vocatur *ibice pulchrior* quiſquis habetur pro pulcherrimo.

Caprea

Caprea ut Hebr. צבי *tſebi*, ita Arab. ظبي *dabi* & Chald. טביא *tabja* dicitur. Unde fœmininum טביתא *Tabjetha* vel *Tabitha* puellæ nomen quam ſuſcitavit Petrus Act. 9. 36. Hinc Græce redditur Δορκάς. Cujuſmodi nomina in Oriente eſſe frequentia multis exemplis probamus. Δορκὰς dicitur παρὰ τὸ δέρκω à viſu; quia caprea non ſolum venuſtos, ſed & alacres vividoſque habet oculos, & inter dormiendum apertos, ut Græci ſcribunt, aut ut Chaldæi, unum clauſum, alterum apertum. Itaque Patres Sponſum in ſacro Cantico, id eſt Chriſtum, cum capreâ toties conferri volunt, propter ſummam perſpicaciam. Nos propter alacritatem & exequendi celeritatem, quia de Sponſi ſaltibus, aut fugâ, aut reditu iis locis agitur quibus cum capreâ confertur, Cant. 2. 8. 9. 17. & 8. 14. Et Scriptura in caprea non laudat oculorum acumen, ſed pedum pernicitatem. Vide imprimis 2 Sam. 2. 18. & 1 Par. 12. 8. Caprea tamen ſæpe incidit in venatorum manus. Et quibus modis capiatur, aut venatorum artes eludat, dicimus ad Prov. 6. 5. *Erue te ut caprea è manu, aut ut avis è manu aucupis.* In quæ verba, quia videntur eſſe hiulca, varias conjecturas afferimus. Et ea conferimus cum his Sirach. 27. 21. (al. 22.) *Effugit quaſi caprea de laqueo.* Ibidem Eſaiæ verba capite decimo tertio verſu decimo quarto *Erit ut caprea expulſa*, explicamus ex Arabico proverbio, *caprea relinquit umbram ſuam*, id eſt latibulum ſuum, unde ſemel expulſa, nunquam eo revertitur. Docetur denique ad varia Scripturæ loca quam ſit ſalubris eſus capreæ.

Tam cervæ quam capreæ hinnulus Hebr. עֹפֶר *opher* dicitur, ut Arabice الغفر *algophro*, quia *Ajin* γαμματίζει, ut in vocibus *Gaza* & *Gomorrha*. Nomine facto ex lanugine quæ cornibus adnaſcitur. Quâ ipſâ de causâ hinnulos Græci vocant σπαθαίνας & ἀχαίνας. Cant. 2. 17. & 8. 14. de Sponſo optat Sponſa ut in fuga & in reditu capreæ ſit ſimilis & hinnulo cervarum, id eſt ut eadem celeritate fugiat & revertatur. Hinnulos enim docet Xenophon in primo curſu matribus ipſis eſſe perniciores: Sed in ſecundo aut tertio fatiſcere, aut facile capi, quia cum ſint adhuc teneri laborem ſuſtinere non poſſunt. Cant. 4. 5. duo ſponſæ ubera, id eſt duæ uberum papillæ, conferuntur cum geminis capreæ hinnulis qui paſcuntur inter lilia. Turgentia ſcilicet ubera liliorum areolæ candore & tumore referunt. Et gemini capreæ hinnuli inter lilia eminent ut papillæ in uberibus. Nec ſolum duo hinnuli dicuntur, ſed gemini duo hinnuli, quia inter hinnulos, qui uno partu editi ſunt, major eſt ſimilitudo. Cervos autem, capras & capreas quandoque eſſe διδυμοτόκους afferunt multi ſcriptores. Nec novum id videri debet, quod inter lilia paſcuntur hinnuli, cum in Oriente lilia paſſim in agris proveniant Matth. 6. 28. Proinde.

Candida qui medius cubat inter lilia cervum

deſcribit Calphurnius in Litigio.

Deut. 14. 5. cum cervo & caprea junguntur, ut ejuſdem generis animalia, יחמור *jachmur*, אקו *akko*, דישון *diſon*, תאו *theo* & זמר *zemer*, de quibus alibi nulla mentio, niſi quod 1 Reg. 4. 23. cenſetur *jachmur* in Solomonis cibis. Et Eſ. 51. 20. Judæi qui animo defecti in viarum compitis jacent leguntur eſſe כתוא מכמר, *ut tho irretitus*. Et תוא *tho* eo loco putatur idem eſſe quod in Moſe תאו *theo*. Ex quibus locis vix quicquam lucis affulget. Tantum ex Eſaiæ verbis colligitur *tho* vel *theo* non eſſe bubalum, aut bovem ferum, ut reddunt recentiores, quia bubalus reti aut laqueo non poteſt capi. Validius enim eſt animal quam ut ullis retibus detineatur. Itaque non aliter capitur quam effoſſâ foveâ, quod ſcriptores omnis generis magno conſenſu tradunt. Præterea cenſetur תאו *theo* in Judæorum cibis, cum bubali eſum omnes execrentur. Ut & camelopardalis, quam voce זמר *zemer* ſignificari volunt. Ne dicam ævo Moſis hoc animal Judæis fuiſſe prorſus ignotum. Itaque nihil fuit opus ut ejus eſum Deus Judæis vel vetaret vel concederet. Proinde ut *jachmur* & *akko* & *diſon* omnes interpretes in cervino aut caprino genere ponunt, eodem pertinent *theo* & *zemer*.

Et *jachmur* quidem eſt ibicis aut cervi ſpecies ſerratis cornibus circa Euphratem, quibus inter arbores ludens, quandoque implicatur, & clamore ſuo ſe prodens, in venatorum manus incidit. Ita docent Arabes, à quibus etiam جامور *jamur* vocatur. Antholopem appellat Euſtathius in Hexaemeron: Et barbari ſcriptores Anthalopum & calopum. Ejus adipem, pellem & carnem Arabes ad certa remedia adhibent. Hebræi fœminam § *jachmur* à cervo quandoque iniri tradunt, & ſemen ejus in ovi ſpeciem coalitum una cum excrementis è vulvâ ejicere; vocari autem ejuſmodi grumos חלי דיחמורא, *ova jachmura*, de quibus anxie diſputant impuri homines, an poſſint edi licite.

אקו *akko* alii tragelaphum, alii ibicem, alii capream reddunt. Nos ignotæ ſignificationis vocabulum putamus אקו *akko* ſcribi pro אנקו *anko* literâ N, quod ſæpe fit, latente in puncto *Daghes*. Et ab אנק *anak*, quod clamare ſonat, ita dici capreæ genus præ cæteris clamoſum, ut Talmudicis אקא *akka* hircum aut capram vulgarem, & Arabibus capram عناق *anak*, *aleph* & *ajin* permutatis.

Theo vel *tho* cum Senioribus, Aquilâ, Symmacho, Theodotione, Hieronymo, Syro etiam Interprete, cur non orygem explicemus cauſam non video; cum eos falli ſciam qui bovem ferum interpretantur.

Zemer denique, Hebræis Arabicum, non Æthiopicum animal, cum non videatur quicquam habere commune cum camelopardali, malo rupicapram reddere, cùm à ſaltu ſic nominari didicerim ex Arabibus.

A עלה quod *ſcandere* eſt, ibices dicti יעלים, qui ad ſummas rupes nituntur, adeoque in præruptis locis ſcandunt multo altius quam rupicapræ. Hinc 1 Sam. 24. 3. rupes editiſſimæ vocantur צורי יעלים, *rupes ibicum*, tanquam iis ſolis perviæ. Et ipſi dicuntur יעלי סלע, *ibices rupium*, Job. 39. 3. tanquam earum ſoli incolæ. Et Pſal. 104. 18. *Excelſi montes* pro refugio ipſis aſſignantur. Cornua habent vaſtiſſima, & ad nates uſque protenſa, quæ propter multiplicem uſum cenſet Chaldæus interpres inter merces pretioſiſſimas Ezek. 27. 15. In hæc cornua in petras ſe librare, ut tormento aliquo rotatos: Et per illorum foramina reſpirare nonnulli afferunt. Et fœminas hoc incommodo maxime laborare, quod facile excæcantur. Laudatur ibicum in catulos στοργὴ, & in parentes pietas. Atque ut cerva Telephum, capra Ægiſtum, bubalus Macariam, ita ibex Jonam prophetam infantem lactaſſe fertur.

His pertractatis, nos accingimus ad quæſtionem an ראם *reem* vel רים *rem* vere ſit monoceros. Et poſtquam in unum congeſſimus, quæcunque ſcripſerunt veteres & recentiores de animalibus unicornibus; Docemus ex Scriptura colligi ראם *reem* procerum eſſe animal, cum de Iſraële dicat Balaam, *Tanquam altitudines Reem ipſi ſunt* Num. 23. 22. & 24. 8. Ἡλικὸν quoque & πηλικὸν, cum de voce Dei canat Pſaltes. *Facit ut exiliant cedri ſicut vitulus, Libanus & Sirjon ut catulus reemim*, Pſal. 29. 6. Validum inſuper, ferum & indomitum

indomitum eſſe probant Dei verba ad Jobum: *An voles rem ſervire tibi? An ad præſepe tuum pernoctabit? Anne rem in ſulco ligabis loro tuo? An occabit valles poſt te? Num fides ei, quia magnum eſt robur ejus? & committes ei laborem tuum? Num credes ei quod reddat ſemen tuum, & in aream tuam congreget*: Job. 39. 9. &c. Cornutum denique eſſe animal, & celſo cornu terribile docent hæc Moſis de Joſepho: *Cornua reem ſunt cornua ejus, quibus populos feriet ad terminos terræ*, Deut. 33. 17. Et hæc Davidis Pſal. 22. 22. *A cornibus reemim exaudies me.* Et Pſal. 92. 11. *Et attolles ut* (cornu) *reem cornu meum.* Inde *reemim* vocantur Idumæorum principes Eſ. 34. 7. Quæ cum Indico monoceroti tribuerint Græci veteres, illum nomine *reem* ſignificari putaverunt Septuaginta interpretes. Cui ſententiæ ideo non accedimus, quia nobis ſuſpecta ſunt quæ de monocerote traduntur. Cum qui de eo ſcribunt ſibi non conſtent. Nec ſolum diverſi diverſa ſcribant. Sed & ſingulæ deſcriptiones multa habeant ἀσύςατα. Ut cum jungunt cervi caput & equi corpus, cum elephantis pedibus; Et his pedibus tribuunt curſum citatiſſimum. Et hoc animal negant vivum unquam eſſe captum, aut vero poſſe capi. Nec è Græcis aut Romanis quiſquam eſt qui illud ſe vidiſſe ſcribat. Imo nec ex Arabibus qui Indiæ partem diu tenuerunt. Et de eo nihil certi afferunt Garcias ab Horto & Linſchotius, qui in India vixerunt per multos annos. Nec veri erant monocerotes, ſed Oryges, quos Vartomannus in Arabia ſe vidiſſe jactat. Quale eſt quod ceti dentes oſtentant pro monocerotum cornibus, quod jam neminem latet. *Reem* denique à Moſe bicornis deſcribitur Deuter. 33. 17. Et à Davide Pſal. 22. 22. Et ab Hebræis doctoribus in Talmudico tractatu *Zebachim*, & in capitulis Rabbi Eliezeris verbis diſertiſſimis.

Aliis *reem* eſt rhinoceros, cujus ſententiæ auctorem Aquilam ſequuntur Oleaſter, Steukus, Forerius & Mariana. Et inter utrumque fluctuant Hieronymus, Iſidorus & Pagninus, qui pro *reem* modo monocerotem habent, modo rhinocerotem. Et rhinoceros quidem verum eſt animal, ſed Hebræis ita ignotum, ut in eorum ſcriptis ne ſemel quidem nominetur, quod quidem ſciam. Neque illi conveniunt hæc Davidis: *Attolles ut* (cornu) *reem cornu meum.* Nemo enim dixerit in ſublime attolli cornu rhinocerotis, quod tam ratione ſitus quam molis eſt depreſſiſſimum.

Sed nec Bootio acceſſerim, qui *reem* eſſe urum magno molimine contendit. Cum urus ſit Germanicum animal, non ſolum Iudæis ignotum, ſed & Romanis ante Cæſarem, & Græcis hodieque. Feris enim bobus quos in India & Arachotis aut in Troglodytis deſcribunt cum uris nihil commune eſt. Nec ſi veri uri fuiſſent, ſequeretur eos Jobi, Moſis & Davidis ævo Judæis fuiſſe notos, quod erat illi probandum.

Sed quod rei caput eſt, *reem* in caprearum eſſe cenſu communi Arabum, Chaldæorum & Hebræorum ſuffragio probamus. Numerant enim Arabes tres caprearum ſpecies, quarum una *rim* nomine ab illis deſcribitur ſinceræ albedinis, in Arabiæ arenis degens, adipe diſtenta & differta, caput & aures ſurſum erigens, unde *rim* vel *reem* dicta eſt. Itaque Hebræum דישון *diſon*, inter caprearum genera, *rem* vel *rim* reddunt Chaldæi, Syri & Arabes paraphraſtæ. Et his additur Talmudicorum & Aben-Ezræ ſuffragium, qui in eadem ſententia ſunt.

His ſi quis objiciat caprearum parvitatem, debilitatem & imbelliam; Reſpondebo damas in hoc genere cervis proceritate pares aut ſuppares Romæ quandoque eſſe viſas, quæ fortia attentaverint prælia. Arabicam gazellam longa & acuta habere cornua, quibus impetit adverſas ſibi beſtias. In Segeſtana & Bulgaria rupicapras unicornes reperiri pugnaciſſimas. Alicubi etiam capras & oves cum apris ſe committere, & ad mortem uſque pugnare, ut Oppianus autor eſt. Et eundem inter capreas Orygum vires atque animos ita commendare, ut belluarum fortiſſimis, leonibus nimirum, pardis, urſis, tauris & apris non conferat ſolum, ſed & præferat. Unde Martialis de oryge, *Sævus oryx conſtat quot mihi morte canum?* Neque fortaſſe virtute illi cedere *reem* vel *rim*. Ac proinde Zachæum Camili Catienſis filium ab his quingentis annis frequenti hujus feræ venatione tantam ſibi fortitudinis famam comparaſſe inter Arabes, ut inde ab hiſtoricis vocetur *Kathorrimi*, quaſi Rimicidam dixeris. Sed hoc animal nobis ideo parum notum eſt, quia extra Arabiæ ſolitudines non reperitur uſpiam. Itaque ejus potiſſimum meminerunt Job, Moſes, Balaam & David, quorum ille fuit Arabs, hi in Arabiæ intima penetraverant.

Ut Judæorum reſpublica Pſ. 80. cum vite ab ipſo Deo conſita & exculta confertur, ita illius ſubverſores proponuntur tanquam apri per quos ſacra illa vitis corrupta eſt & devaſtata. *Vaſtavit eam porcus è ſylva*, inquit Pſaltes v. 14. *& agri fera depaſta eſt eam.* Porcus è ſylva dicitur aper διακριτικῶς, quia in ſylvis degit. Ut Syris *porcus agri*, & Arabibus *porcus montanus*, unde Hiſpanis *javali*. Nam جبلي *giavali* montanum ſonat. *E ſylva* Hebraice eſt מיער: In qua voce cur *ajin* ſit ſuſpenſum tres cauſas alii afferunt, quibus quartam addimus, nempe *ajin* in numeris valere ſeptuaginta. Sic igitur deſignari annos ſeptuaginta quibus duravit captivitas Babylonica. Pro *agri fera* Græce eſt μονιὸς ἄγριος, & in Vulgata, *Singularis ferus.* Et in Cyrillo ὄνος ἄγριος, quod Heſychium non fugit. Sed Hebræum זיז *ziz* feram quamvis ſignificat à motu ſic appellatam, ut Græce κνώδαλον & κινώπετον. *Vaſtavit eam*, aut potius *corroſit eam.* Id enim eſt proprie כרסם *kirſem*, quæ vox aliunde ignota ex Arabiſmo explicatur. Apros autem ut frugibus, ita etiam vitibus eſſe infeſtos docent hiſtoriæ πολυθρύλητοι de apro Calydonio, Samio, Erymanthio, Lycio, Clazomenio, Olympio, Norico &c. Et Sues olim ut Cereri ita & Baccho oblati, ὡς λυμαντικοὶ τῶν θεοῖν δωρημάτων, *ut qui utriuſque Numinis dona deperdant.* Sed hic ut allegoricam vitem, aprum quoque allegoricum intelligi probatur, eumque Nebucadnetſarem. In his Pſ. 68. 31. *Increpa feram calami*, dubitatur an fera calami ſit aper aut hippopotamus.

Cum pellibus תחש *tachas* legitur operiri tabernaculum, Exod. 26. 14. Et ſponſam calceari Ezek. 16. 10. Probatur voce *tachas* neque viverram ſignificari. Neque animal unicorne, quod tabernaculo confecto ſtatim evanuerit. Neque *taxum* aut *taxonem*; Sed colorem hyacinthinum aut hyſginum, qui Chaldæis & Syris *ſaſgona* dicitur. Patet enim non eſſe animal, ſed colorem ex his Syri interpretis Exod. 26. 14. *Fac operimentum tabernaculo ex pellibus arietum Hiſpanicis* (ſeu rubris) *& ex pellibus arietum ſaſgona*, id eſt coloris hyſgini. Neque enim dixeris *pelles arietum taxonis.* Valeant igitur Hebræi, qui tam *ſaſgona* quam *tachas* pro animali habent. Obiter probatur in certis locis oves naſci rubras & purpureas.

Inter animalia quæ Solomonis claſſis in Judæam advexit, cenſentur קופים *kophim* 1 Reg. 10. 22. qui aliis ſunt ſimiæ, nobis *cephi.* Animal Troglodyticum, cui Agatharchides, Artemidorus & Diodorus faciem leonis tribuunt, pantheræ corpus, & capreæ magnitudinem. Sed Strabo lib. 17. Satyri vultum, & reliqua canis & urſi. Et Plinius pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus ſimiles. Quibus tutius creditur, quia ante illorum ævum cephos Romæ oſtenderant Pompeii Ludi. Et *koph* vel *keph* potuiſſe dici idem animal ex analogia probatur. Additur Hetruſcos à Phœnicibus edoctos ſimiam חרים

Arim, id eſt ſimum vocaſſe. Et inde Inarimen inſulam quæ Pithecuſa Græce; & Latine *Enaria* dicta eſt, propter ſimias per contumeliam eo miſſas.

Hebræum ארנבת *arnebeth* alii leporem, alii cuniculum, alii daſypodem interpretantur, quem ex Plinio probant tertium eſſe genus ab utroque diverſum. Sed *arnebeth* Hebraice leporem eſſe certum eſt, ut Arabice *arneb.* Alioqui lepus in Lege Judæis non eſſet prohibitus, quem tamen conſtat fuiſſe prohibitum, tam ex Hebræorum conſenſu & perpetua praxi, quam ex Plutarcho, Clemente Alexandrino, Novatiano & aliis. *Arnebeth* à carpendo terræ proventu merito nominari docent inſulæ Leros, Aſtypalæa, Carpathus à leporibus vaſtatæ, ut Baleares à cuniculis. Fœmininâ terminatione lepus *arnebeth* dicitur, quia ſexus differentias in hoc animali ſecernere difficile eſt. Ita Kimchius. Quod Hebræorum alii aſſerunt omnes lepores eſſe fœminas, aut in iis ſexum alternari meræ nugæ ſunt. Cur ejus eſus Judæis vetitus fuerit Patres aliquot rationes veriſſimiles afferunt: Plutarchus unam perridiculam. Græcos *arnebeth* δασύποδα ideo interpretari docetur, quia δασύπους & λαγὼς idem ſunt, quod aſſerimus contra Plinium & omnes Lexicographos. Aliud Judæi comminiſcuntur in hiſtoria Templi ſecundi.

Poſt eſum τοῦ *arnebeth* ſeu leporis, in Lege vetatur eſus השפן τοῦ *ſaphan*, tanquam animalis congeneris, ut quidem volunt. Quo pertinere creditur quod in Pſalmis *ſephanim* λαγωοὺς reddiderant Græci veteres, & Vulgatus in Proverbiis *lepuſculos.* Proinde Hebræi omnes abhinc quingentis annis *ſaphan* cuniculum exponunt. Nec recentiorum interpretum ullus eſt qui aliter reddat: Quæ interpretatio ſuſpecta eſt tribus de cauſis. Prima quod cuniculum ruminare non conſtat, quod Lex de *ſaphan* diſerte aſſerit Levit. 11. 5. Secunda quod cuniculus in terreno ſolo degit, *ſaphan* in petris Pſ. 104. 18. & Prov. 30. 26. Tertia quod ævo Moſis cuniculus Judæis fuit ignotus, & Hiſpaniæ peculiaris. Refelluntur etiam ii Arabum quibus *ſaphan* eſt الوبر *alwebro*, id eſt *mus montanus* vulgo *marmotta*, aut الفنك *alphenec*, id eſt mus Finnicus, nobis *petigris.* Et ii Græcorum qui *hyænam*, item qui *hericium* reddunt.

Sed à Græcorum vetuſtiſſimis optime redditur χοιρογρύλλιος, qui Hieronymo eſt ἀρκτομῦς, & Arabibus اليربوع *aljerbuo*, ut ex Coptico Lexico conſtat. Et illum murem eſſe probamus in Lybia & Ægypto frequentem, quem poſt Herodotum *Ariſtoteles*, Theophraſtus, Plinius, Ælianus, Photius bipedem vocant, quia ſæpe bipes incedit. Pedes poſteriores habere longiores, ut montes ſcandat facilius. In planis ſaltu progredi. *Durromchi* ab Arabibus, id eſt haſtatum, appellari, quia caudam habet haſtæ ſimilem, quam ſurſum fere tollit. Ducem ſibi deligere; cujus negligentia morte mulctatur. Domum habere ſubterraneam, quæ ad quatuor ventos patet. Sed ejus foramina terra obrui, ne pateant extrinſecus, & proinde hypocritas cum his conferri. Latibulorum vias ſinuoſas eſſe & intricatas. In petroſis locis hæc latibula effodi, ut ab aquarum alluvionibus tuta ſint, & ab equorum ungulis. Et in tumulis ac prope arbores, ut eminus conſpiciantur, nec eo redeuntes aberrent. In terra molli leporum inſtar ſuſpenſo gradu incedere, ne notentur veſtigia. Rumen habere & ruminare, quamvis utrinque dentatos. Eorum ſaltum *bachdal* vocari; *Gianadib* ſerpentes qui cum illis in eodem latibulo nidificant. Marem *achbar*, fœminam *tiuta*, *pharnab* aut *phirnib* maſculum ex eorum coitu cum vulgari mure natum. Hunc ſolum murium eſſe edulem, & Mahumetis lege conceſſum. Nec tantum ipſos mures ſed & eorum latibula certo pretio comparari, id eſt jus illa in alieno ſolo rimandi & perſcrutandi. Et in muribus hoc genus, *Supharienſem* magni fieri, quia tenerâ eſt & pingui carne. Et *Iſraëliticum* quem vocant ad ventum exſiccatum, quia multi eſt nutrimenti, & mollit ventrem. Hujus muris meminiſſe paraphraſtem Arabem Eſ. 66. 17. Teixeiram item & Olearium. Hebraice cur dicatur שפן *ſaphan*, Arabice اليربوع *aljerbuo*, Chaldaice טפזא *taphza*, Syriace ܚܓܣ *chagas*, Græce olim δίπους, Senioribus χοιρογρύλλιος, & Hieronymo ἀρκτομῦς. Et quid commune habeat *ſaphan* cum cuniculis. Unde factum ut Hiſpaniæ cuniculos hoc eodem nomine Pœni appellaverint, adeoque ex illis ipſam Hiſpaniam שפנין id eſt Σπανία. Hæc & multo plura de animalculo docemus, cujus natura hactenus Europæis hominibus fuerat prorſus ignota. Quamvis illius præter Moſem, David & Solomon cum elogio meminerint.

עכבר *achbar* proprie mus agreſtis dicitur, quaſi עכלבר *achelbar*, id eſt conſumptor agri, quia agrorum eſt certa peſtis. Ita mures in Philiſtæis 1 Sam. 5. 6. & 6. 5. in Hiſpaniæ Cantabris, in Italiæ Coſanis, & in Thraciæ Abderitis nihil intactum reliquerunt. Et hiſtoriæ mures ferrivoros in Chalcidenſibus memorant, & in Gyaro inſula, in Troade, Myſia & Æolide. Muris eſus Lege interdictus Levit. 11. 29. & Eſ. 66. 17. permiſſus tamen fuit in ſumma fame. In Lege tres murium colores habet Jonathan, in quibus albus eſt rariſſimus. Quæritur cur illud animal immundum eſſe Lex pronunciet. Et Sennacheribi cladem quam Angelo tribuunt ſacri ſcriptores, cur ad agreſtes mures Ægyptii referant, hiſtoriâ Cretenſium, qui Hamaxitum in Troade condiderunt, interpolatâ.

Omnes omnino Scripturæ interpretes חולד *choled* muſtelam reddunt Levit. 11. 29. Tamen Syris ܚܘܠܕܐ *chulda* eſt talpa Prov. 24. 21. Arabibus quoque خلد *chold* id ipſum eſt. Neque aliud חולדה *cholda* in Talmude Hieroſolymitano. Et Moſi quoque חולד *choled* non eſſe muſtelam, ſed talpam, ex eo colligere eſt quod illam cum mure jungit, tanquam animal congener, & utrumqe vocat שרץ השרץ על הארץ, *reptile ſuper terram reptitans* aut *in immenſum ſoboleſcens.* Quod in talpam longe melius quam in muſtelam quadrare nemo eſt qui non agnoſcat. Eodem facit quod verbum חלד *chalad*, ex quo חולד *choled*, ſubire, ſuffodere, & in intima penetrare ſignificat. Hinc in Syra paraphraſi 2 Tim. 3. 6. ܕܥܠܝܢ ܠܒܬܐ, ii ſunt qui in domos penetrant, Græce οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας. Unde חלדיא *Chaldii* vel Chaldæi dicti illi Chalybes qui ferrum creduntur ex terræ penetralibus primi eruiſſe. Et aliæ voces indidem ortæ rubiginem, gangrænam, & profundam cultri in victimam immerſionem ſignificant. Proinde talparum quoque nomen ejuſdem eſſe originis valde veriſimile eſt. Cum ad id natæ videantur, ut terram ſubruant & ſuffodiant, & in ejus intima penetrent, quod ipſa roſtri & crurum ſpecies aperte docet. Itaque etiam alterum talparum nomen חפרפרות, à foſſione ſumptum eſt. Ut Græcum σπάλαξ pro Attico σκάλοψ ἀπὸ τοῦ σκάλλειν ἢ σκαλεύειν, id eſt fodere. Fatendum interim Talmudicos voce חולד *choled* vel חולדה *cholda* muſtelam plerumque ſignificaſſe. Sed hîc de Moſe res eſt, non de Talmudicis, qui ſæpe falluntur & fallunt. Ut cum Pſal. 58. 9. voces נפל אשת, reddunt *abortivum & talpam*,

cum aliud non ſignificent quam *abortivum mulieris.* Obiter docetur cur ad talpas & veſpertiliones projici dicantur idola Eſ. 2. 20. Et quam recte ibi jungantur duo hæc animalcula. Et quorſum in libro Nominum *talpa* explicetur fluvii Damaſceni nomen *Farfar* 2 Reg. 5. 12. Cur denique vel talpa, vel etiam muſtela, pro immundis habeantur. Et muſtelam ore parere aut concipere falſo credi. Et quæ ſit origo fabulæ quam Philoſophus non niſi ex parte vidit. Graviterque eos errare qui horribile fellatorum crimen in muſtelam impingunt.

Supereſt hujus libri caput ultimum, in quo tria elementa certant de animali קפד *kippod*, quem terræ adſcribunt Græci & Hieronymus, qui hericium reddunt. Alii aquaticum animal eſſe inferunt ex his Eſ. 14. 23. de Babylone, *Ponam eam in poſſeſſionem hæreditariam τȣ̃ kippod, & ſtagna aquarum.* Quorum pars lutram, pars caſtorem, pars teſtudinem eſſe vult. Alii denique in aërem cum volucribus relegant, quia pelecano jungitur Eſ. 34. 11. & Soph. 2. 14. Sed hericium aut hyſtricem hac voce ſignificari probant veterum teſtimonia, Hebræorum perpetuus uſus, vicinæ linguæ Chaldaica, Arabica & Æthiopica, variæ denique voces ex nomine *Kippod* deductæ. Et refelluntur eorum objectiones qui in diverſa ſunt ſententia.

Jam quartus ſequitur liber de quadrupedidus oviparis, qui omnium eſt breviſſimus, ſed maxime neceſſarius. Novi enim interpretes, qui in aliis multa vident, hic ubique cæcutiunt, & in meris tenebris palpant. Et è ſex lacertorum ſpeciebus quas cenſet Moſes Levit. 11. 29. 30. ne unum quidem ſatis norunt. Proinde in eorum interpretatione plures faciunt metamorphoſes quam Græcorum mythologi in toto cyclo Epico. Ita צב *tſab*, qui crocodilus eſt terreſtris, mutant in bufonem, teſtudinem, & teſtaceorum genera. אנקה *anaka*, id eſt ſtellionem, in mygalem, araneam, reptile volans, caſtorem & fibrum. כח *coach*, id eſt majorem lacertum, in chamæleontem, teſtudinem, limacem, ſciurum, crocodilum. לטאה *letaa*, ſalamandræ ſpeciem, in latacem, murem araneum, ſtellionem, lacertam. חומט *chomet* ſeu lacertam arenariam, in limacem. תנשמת *thinſemeth* denique, id eſt chamæleontem, in talpam. Rurſus שממית *ſemamith* qui vere eſt ſtellio Prov. 30. 28. ab iiſdem mutatur in araneam.

Nos ſingula hæc animalia in veterem figuram reſtituere non contenti, argumentis aut plane certis, aut quæ magnam habent veri ſpeciem; Etiam eorum naturam plenius introſpeximus cum opus fuit, Arabum *veſtigiis* inſiſtentes, quibus illa ſunt intus & in cute nota. Quia pleræque hæ peſtes, à nobis ne de nomine quidem cognitæ, in eorum ſolo naſcuntur.

Pro ſpecimine hic proferam crocodilum terreſtrem, quem Hebræi צב *tſab* vocant, & Arabes ضب *dab*, iiſdem literis, ſed quarum prior aliter ſonat propter punctum adſcriptum. De illo vix quicquam quod ſciremus abſque Medicis eſſet, qui cum ſcinco promiſcue ſumunt, & de ſtercore plura habent quam de ipſo animali. Et poſtquam illius vires medicas obſervarunt, reliqua prætereunt, & ſecuro ſaltu tranſmittunt, tanquam ad ſe nihil pertinentia. Quæ quantula erunt, ſi conferantur, cum Arabum diligentia? In illis enim præter Medicos, qui multo accuratius quam Græci docent quid τȣ̃ *dab* ſeu crocodili terreſtris ſanguis & caro & ſtercus, & quomodo adhibita, proſint ad amovendas faciei maculas, lentigines, vitiligines, oculorum ſuffuſiones & albugines, & ad viſum acuendum & roborandum, Grammatici reperiuntur qui obſervant cur vocetur ضب *dab*, & quæ voces inde deducantur: Et varia ejuſdem animalis nomina, ſi mas, ſi pinguis, ſi annoſus, ſi pravæ ſit indolis, ſi fœmina, ſi fœta, ſi catulus nuper excluſus, ſi maturior, ſi ex prima fœtura: Item nomina partium, adipis in genere, adipis circa ventrem & caudam, veretri, vulvæ, latibuli, operoſe congerunt. Et verba quædam propria quæ hoc animal in latibulum ſuum ingredi ſignificant, aut in illud impelli, aut aquâ effuſâ ex eo ejici, aut venari, aut capere, aut adipe ſuo ſpoliare. Nam ſingula hæc propriis efferuntur vocibus, quæque alium uſum non habent.

De eodem Philoſophi & naturæ conſulti obſervant ضب *dab* in lacertorum eſſe genere, magno ſtellioni ſimilem, quamvis capite, cauda & trunco corporis differat. In cauda habere nodos viginti unum. Dentes continuos, qui nunquam decidant. Mari bifidum eſſe veretrum, & fœminæ vulvam duplicem. In ſicciſſimis deſertis ſemper degere. Ab aqua abhorrere. Nunquam bibere, raro mingere. Viſum naturâ hebetem illi ad ſolem inclareſcere (quod de Solari lacerta refert Epiphanius.) Vitam eſſe prælongam, adeoque in plura ſecula prorogari. Vitis radicibus veſci, & fructu ſpinoſarum arborum. A Scorpionis morſu ſanari eſu herbæ quam auriculam muris appellant. Ut chœrogryllium in petroſis & arduis locis latibulum ſibi deligere, & in celſa rupe aut prope arborem, quam pro indice habeat, cum ab illa procul excedit. Ac proinde ungues habere ut plurimum ex ejus effoſſione detritos atque obtuſos. Naturalem ipſi oblivionem & ἀβλεψίαν in proverbium cedere. Ova octoginta habere, columbarum ovis ſimilia, quæ in pulvere defoſſa quadrageſimo die excluduntur. Catulos ut primum excluſi ſunt, hinc inde diſcurrentes, à parentibus pluſquam Cyclopicâ immanitate devorari, ita ut pauci evadant. Canum inſtar ad vomitum ſuum redire. Totâ hyeme φωλεύειν, & ex latibulo ſuo non excedere. Jugulatum & capite fracto & obtrito adhuc tota nocte vivere. Ita ut in ignem poſtridie conjectus, adhuc moveatur aliquantiſper. In eodem ſecum antro ſcorpiones & ſerpentes in vitæ ſocietatem admittere, qui venatorem pungant & mordeant, cum eum quæſiturus manum immittit. Sed hoſtes habere infenſiſſimos τὸ *guaril*, ſeu ſtellionem majorem, & ſerpentem nigrum, & muſtelæ genus quæ *putorius* vulgo dicitur. Quorum illi aperto marte debellant fruſtra obnitentem; Hæc tergo in antrum obverſo fœtidiſſimis ventris flatibus illi tam infeſta eſt, ut in deliquium incidens nullo negotio cædatur. Taceo fabuloſa multa quæ Mahumetani Theologi, Hiſtorici & Magi de eodem animali afferunt. Ex quibus hoc ſaltem patet nihil apud illos eſſe notius.

De cæteris quoque ejuſdem generis animalibus quædam obſervamus nondum vulgata. Scincum Hebraice appellari בן נפילים, *filium gigantum*, quia putatur natus è ſemine majoris crocodili. Arabice ſcilicet Gigantum nomen majoribus belluis eſſe commune cum hominibus quorum ſtatura eſt procerior. Chamæleontem ut Hebraice תנשמת *thinſemeth* ab aſpirando, ita Chaldaice dici חבינא *chabina*, quia tumet in hydropici modum. Stellionem dici אנקה *anaka* propter ſtridorem vocis, de quo præter Plinium etiam Arabes ſcribunt, & Chaldæus Paraphraſtes libri Eſter. Item à veneno שממית *ſemamith*, & Arabice سام ابرص *ſammabras* tam à veneno quam à maculis inſtar lepræ. Ut ſalamandram חברבר *chabarber* à liventibus maculis quales pardi habent. Et לטאה *letaah*, quia terræ adhæret. Nam ut ضبا *dabba*, unde ضب *dab*,

terræ

terræ adhærere ſignificat, ita etiam لطى *latia*, unde לטאה *letaa*. Et חומט *chomet* arenariam lacertam ab arena, quæ Hebr. eſt חומטון *chometon*. Arenaria enim lacerta hîc dicitur quæ non ſolum in arenis naſcitur & perpetuo degit; Sed etiam viſo homine in eas immergitur, quomodo piſcis in aquam. Quorum pleraque ex Arabibus magiſtris didicimus. Hæc de quadrupedibus in prima parte hujus operis.

Sequitur operis altera pars ſex libris comprehenſa, cujus duo primi ad aves pertinent, prior ad aves mundas, poſterior ad immundas. Ille à columba incipit, cujus Hebræum nomen יונה *jona*, neque à ינה *jana*, id eſt ab opprimendo, neque à יין *jajin*, id eſt vino, deducitur, ut Græcum οἰνὰς ἀπὸ τοῦ οἴνου. Sed à יון *javan* ſeu Ionia, id eſt Græcia. Ubi columbas jam olim frequentes fuiſſe probant ſeptem hiſtoriæ aut fabulæ vetuſtiſſimæ. Et urbes quædam in Homero πολυτρήρωνες. Et inſulæ Περιστερίδες ſeu *Columbariæ*. Contra Theophraſtus apud Plinium tradit invectitias eſſe in Aſia columbas. Columbas igitur poſt diluvium primo in Græciam & vicina loca contendiſſe putamus; atque inde paulatim in reliquum orbem eſſe diſperſas. Objicies columbam ab Abrahamo oblatam Gen. 15. 9. & Sacrificia in Lege ex columbis. Et columbas Semiramidis; à quibus ipſa dicta eſt. Et in Aſſyriæ regis vexillo. Et à Syris cultas ab omni ævo. Et illarum eſum vetitum. Et Cuthæorum idolum fuiſſe columbæ imaginem in monte Garizim repertam. Reſpondeo ævo Moſis oblatos fuiſſe בני יונה *pullos columbarum*, ut Lex diſerte præcipit. Sed an Abraham idem obtulerit in quæſtionem poſſe vocari. Solum enim obtuliſſe legitur תור וגוזל, *turturem & gozal*, id eſt pullum ſive columbæ, ſive turturis, palumbi, liviæ &c. Nam *gozal* eouſque poteſt extendi, ut diſerte ſcribunt Arabes. Ita columbæ feræ Semiramidem aluiſſe traduntur. Et ipſa dicta Semiramis, id eſt περιστερὰ ὀρεία, *columba montana* ſeu fera, Heſychio interprete, quod veriſſimum. Additur Semiramidem eſſe longe recentiorem quam putat vulgus doctorum. Et Aſſyrios pro ſigno militari columbam non habuiſſe, ſed aquilam. Et Cuthæos columbam coluiſſe nullo argumento probari. Neque id potuiſſe conſiſtere cum Lege Moſis, quæ columbas offerri jubet, & antequam Legi adhæſiſſent alia habuiſſe idola 2 Reg. 18. 30. 31.

Pſ. 68. 14. *alas columbæ* deſcribit Pſaltes *argento obductas, & pennas ejus pallore auri*. Argento obductas, id eſt argenti inſtar ſumme albas, quales in Græcia primum viſæ, cum Xerxis copiæ in Atho monte profligatæ ſunt. *Et pennas ejus pallore auri*, id eſt auro pallido, quod ወርቅ፡ *wark* Æthiopice à pallore dicitur. Ex pennarum aureo colore judicatur quando turtures aptæ ſint, & columbæ ad ſacrificia ineptæ. Etiam in columbæ collo Soli oppoſito aurei & alii colores, ſed ſolum apparentes. Quo argumento ἀκαταληψίαν adſtruxerunt Arceſilas & Carneades. Pullos etiam in ovo pingi poſſe docetur.

Oculi columbarum Sponſæ tribuuntur Cant. 1. 15. & 4. 1. id eſt puri, venuſti, ſimplices, caſti. Quia columba ſolum conjugem reſpicit, neque oculos in ullum alium conjicit. At Cant. 5. 12. Sponſi oculi *ut columbarum ad decurſus aquarum, lotarum in lacte, manentium ad plenitudinem*. Columbæ enim ad aquas oculos habent excitatiores, quia ad eas libentius degunt, maxime ſi ſint *ad plenitudinem*, id eſt ſi alveum impleant, ut ſint potu faciles. *Lacte lotæ*, id eſt candidæ, ac ſi alba fierent quæ lacte lavantur, ut Job. 9. 30. *Si lavero me aquis nivalibus*. Hebræis *ad plenitudinem* plane aliud ſonat.

De columbæ gemitu agitur Eſ. 38. 14. *Gemebam ut columba*. Et Eſ. 59. 11. *Ut columbæ gemendo gemimus*. Et Nahum. 2. 7. ubi מנהגות, *deducentes* videtur eſſe pro מהגות, *gementes tanquam voce columbarum*. Tamen nihil mutandum & recepta lectio defenditur.

De volatu Eſ. 60. 8. *convolant ut columbæ ad feneſtras ſuas*, id eſt ad columbaria ſua, quo revolant citius, cum ad nidos revertuntur. Et Oſ. 11. 11. *Trepidabunt* (id eſt ſumma feſtinatione fugient) *ut avicula ex Ægypto, & ut columba ex terrâ Aſſyriæ*. Quia columbæ volatus eſt perniciſſimus. Ideo Pſ. 55. 7. alas columbæ optat David, quibus celeri fugâ ſe ſubducat ex imminenti periculo. Ibi obiter de columbis internuntiis, & quot paraſangas unâ die volent.

Columbæ in columbariis degunt Eſ. 60. 8. in foſſis Jerem. 48. 28. in fiſſuris petræ Cant. 2. 14. imprimis in metu accipitris. Et in vallibus Ezek. 7. 16. Et in montibus, unde dicta Semiramis. Arboribus etiam inſidere columbas proprie dictas ex variis ſcriptoribus probatur, & ex titulo Pſalmi 56. qui non ſatis intelligitur.

Mire laudatur columbæ caſtitas quæ conjugii fidem non violat, communemque ſervat domum, nec niſi cœlebs aut vidua nidum relinquit. Quin columba nigra poſt conjugis obitum vidua permanere dicitur, ac proinde apud Ægyptios ſymbolum fuiſſe mulieris quæ à ſecundis nuptiis abhorret. Ita habetur in Horo. Proinde Tertullianus monogamiam ſuam columbæ exemplo ſtabilire conatur. At id ipſum in turtures cur tanto conſenſu tranſtulerint patres poſteriores me porſus latet. Unde factum ut non ſatis intellexerint quorſum Sponſam toties Solomon columbæ ſuæ nomine indigitet Cant. 2. 14. & 5. 2. & 6. 8. Ita nimirum ſignificat hanc à ſe unice diligi, ſeque illi viciſſim unice charum eſſe, quomodo in columbis inter conjuges ſummus eſt amor, & conjugii lex firmiſſima.

Ad columbæ timiditatem pertinent hæc Ezek. 7. 16. *Erunt in montibus quaſi columbæ omnes trepidi*. Et Oſ. 11. 11. *Trepidabunt ſicut columba*. Quæ propter timorem illis naturalem ſumma loca in tectis captant. Nihil enim columbâ timidius. Unde τρήρων toties ab Homero dicitur.

Columbas & turtures ad ſacrificia cæteris avibus prætulit Deus, propter puritatem, caſtitatem, ſimplicitatem, manſuetudinem, & reliquas virtutum umbras quæ in his obſervantur. Et turtures quidem adultos, ſed columbarum nonniſi pullos offerri voluit Deus; quia turtures in matura, columbæ in tenera ætate maxime præſtant. Sed nonniſi tenuiorum fuerunt hæc ſacrificia Levit. 5. 7. & 12. 6. In quo numero ſancta virgo Luc. 2. 24. Et jam ante Legem offerri cœpta, ut patet in Abrahamo, qui cum juvencâ, caprâ & ariete trimis, turturem & גוזל *gozal*, id eſt columbini generis pullum offerre juſſus eſt Gen. 15. 9. Ut hoc ſacrificium omnia ſacrificiorum genera complecteretur quæ poſtmodum Lex conſtituit. Varia hic ab aliis myſteria quæri ſcio, ſed quæ videntur longe petita. Hæc columbarum ſacrificia pravâ quâdam κακοζηλίᾳ Ethnici quoque uſurparunt. Quo ritu, turtures & columbas Judæi mactaverint Moſes breviter docet Levit. 1. 15. 16. 17. & 5. 8. Sed Talmudici multo pluribus. Additur cur in templo, & in qua parte, & à quibus venditæ fuerint columbæ. Et cur quæſtum ex eo captantes Chriſtus è Templo pepulerit.

Noe cum ex corvo non didiciſſet quod ſcire avebat, an aquæ multum decreviſſent, columbam emiſit, avem homini morigeram. Et humi paſci ſolitam, quia eſt σπερμολόγος: Quæque in volatu diu perſeverat, & undiquaque redit ad nidum. Proinde hanc emiſit Noe. Sed columba paulo poſt rediit, quia in terrâ adhuc ſtagnante non reperit ubi pedem tuto figeret. At eadem ſeptiduo poſt rurſus emiſſa, rediit ſub veſpe-

ram, olivæ ramum in ore gerens, qui nec in terra Chanaan nec in horto Edenis decerptus fuerat. Refelluntur enim Hebræi qui utrumque à diluvio eximunt. Sed ut videtur in Aſſyria montibus Ararat viciná, in quibus arca ſubſederat, & oleis valde fœcundâ 2 Reg. 8. 32. Oleam ſcilicet & alias arbores oleæ ſimiles ſub aquis diu ſervari multis probatur. Et in collibus provenire, non in celſiſſimis montibus. Hujus hiſtoriæ non obſcura veſtigia in Abydeno, Plutarcho & Arabibus reperiuntur. Sed hi pro columba palumbum hîc habent. Cujus erroris fons aperitur. Olivam ubique gentium docetur eſſe pacis ſymbolum etiam in America. Et columbæ triplex emiſſio quid ſignificet. Et extra arcam, id eſt extra veram Eccleſiam, nullam eſſe ſalutem. Et Noam Chriſti typum eſſe in multis. Et columbam Sancti Spiritus, qui in Baptiſmo Chriſti ſub ſpecie columbæ apparuit, non in vera columba, ut volunt nonnulli veterum. In quo Tertulliani error fuit graviſſimus, ſed Auguſtini multo levior. Turtur etiam Sancti Spiritus cur ſit typus juxta Hebræos & Origenem.

A partibus animalium Græcum nomen habent herbæ plurimæ. A facie γαλιόψις. Ab oculo αἰγίλωψ & βούφθαλμος. Ab auribus μυὸς ὦτις, Heſychio uno verbo μυόσωτον. A cornibus βούκερως & αἰγόκερως. A labiis ὀνόχειλος vel ὀνοχειλές. A lingua βούγλωσσον, ἀρνόγλωσσον, κυνόγλωσσον, ὀφιόγλωσσον. A barba τραγοπώγων. A cauda ἵππουρις, ὄνουρις, ἀρκτοῦρος, μυοσοῦρος, σκορπιοῦρος. A teſticulis κυνὸς ὄρχις. A pedibus λαγώπους, κορωνόπους, λεοντοπόδιον, λυκοπόδιον, γερανοπόδιον. Idem in uſu eſt apud Arabes, qui pruna vocant *oculos bovis*, plantaginem *aures leporis*, aut *gazellæ* ſeu capreæ, colocaſiam *aures elephanti*, verbaſcum *aures urſi*, & ſic plura alia.

Sed & ab iiſdem *ſtercus paſſerum* aut *columbarum* appellatur ciceris certa ſpecies. Quidni Hebræis חריונים *chirjonim* id ipſum ſint 2 Reg. 6. 25. Nam vera columbarum ſtercora non intelligi ſuadet ipſa vocis compoſitio. Neque enim βούγλωσσον idem eſt quod βοὸς γλῶσσα, aut λαγώπους idem quod ποὺς λαγωοῦ. Quod hic ideo magis notandum eſt, quod Hebræa lingua compoſitiones non facile admittit. Præterea קב *kabus* non eſt menſura ſtercorum, ſed granorum aut leguminum. Itaque plane neceſſe eſt tale aliquid intelligi, cum in obſeſſa Samaria quinque drachmis veniſſe legitur quarta pars cabi *chirjonim*. Sed de hoc loco jam ante egimus.

Cur voce דרור *deror* palumbum aut turturem ſignificari putemus potius quam hirundinem ſupra indicavimus. Hanc porro avem, quæcunque ſit, ad altare Dei nidificaſſe legitur Pſ. 84. 4. id eſt in Tabernaculo, ſi David, aut in Templo, ſi quis alius loquitur poſt Davidem. Utrumque ſcilicet magnis trabibus nitebatur cedrinis & ἀρκευθίναις. In quo cedri genere palumbum nidos facere docet Theocritus Idyll. 5. Sed & liviam columbam ſæpe in templis nidulari obſervat Turnerus poſt Albertum. Scio in ſecundo Templo à Nehemia & Eſdra, & in tertio ab Herode extructo προβασκάνιον tecto Templi impoſitum aves ab illo arcuiſſe. Hebræi vocant כולה עורב quia corvos abigebat. Sed in Solomonis Templo nihil tale deſcribunt libri Regum & Paralipomenon. Et Hebræi negant primum illud Templum eguiſſe προβασκανίῳ, quia Divina majeſtas illud ſartum tectum ſervabat.

Ut Romanum *turturis* nomen, ita Hebræum תור *thor*, & Græcum τρυγὼν ſunt ὀνοματοποιητικά. Nempe turturis garritum imitantur, qui Græce dicitur τρυσμὸς à verbo τρύζειν. Is porro utut inconditus & auri ingratus, placet tamen, quia veris eſt prænuntius. Cant. 2. 11. 12. *Hyems tranſiit* &c. *Et vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Et Jerem. 8. 7. *Turtur, & hirundo, & grus obſervarunt tempus adventus ſui.* Nam ut hirundo & grus, ita etiam turtur eſt avis migratoria. Quod poſt Philoſophum aſſerunt Varro, Cicero, & Gregorius Nyſſenus. Illis autem quis non malit credere quam uni Plinio, qui turturem hyeme ſolum occultari ſcribit, pennaſque amittere.

Cant. 1. 10. in Græca & Vulgata verſione genæ ſponſæ pulchræ ſunt ut turturis. *Ad quem locum veteres* de caſtitate turturis multa habent, & de ſede pudoris in genis. Quæ vere quidem, ſed præter rem afferuntur, cum turtur non habeat genas, & Hebræa aliter ſonent. Sed Pſ. 74. 19. Eccleſia merito vocatur turtur, cum turtur nonniſi unum conjugem admittat. At illo mortuo dubitatur an vidua permaneat, ut tradunt plerique Patrum. Neque opus eſt eouſque deſcendere. Cum conſtet turturem vivo conjuge cum altero non commiſceri. Ad quod exemplum Eccleſia ſi ſe conformaverit, alios Deos nunquam colet, quia Deus quem colit ſemper vivus eſt.

Supra monuimus סים *ſis* eſſe hirundinem non gruem, & עגור *agor* gruem non hirundinem, contra quam ſtatuunt novi interpretes. Ezekias in morbo dicit ſe ut hirundinem pipiviſſe Eſ. 38. 14. quia vox hirundinis videtur habere aliquid querulum & luctuoſum, quod uno ore clamant Græci & Romani poëtæ. Tamen vere negat Plato eam præ mœrore ſic canere. Proinde Proclus ferre non poteſt ut hirundo ab Heſiodo vocetur ὀρθογόη, *mane gemens*. Et legi vult ὀρθοβόη *mane clamans*, ne à Platone videatur diſſentire. Et reſpondet Tzetzes hirundini luctuoſum gemitum non aliâ de cauſâ tribui quam propter fabulam de Pandionis filia. At Pauſanias rectius ſtatuit fabulam de Pandionis filiarum unâ in luſciniam, alterâ in hirundinem mutatâ, ex eo eſſe natam, quod avis utraque videtur miſerabiles & lugubres cantus edere. *Itaque in Heſiodo nihil mutandum.* Neque hirundo recte diceretur ὀρθοβόη, cum non ſit avis clamoſa, ſed ψιθυρίζουσα, *minuriens*.

Hirundo obſervare legitur tempus adventus ſui Jerem. 8. 7. quia è migratoriis avibus una eſt. Abit hybernis menſibus, & redit circa Calendas Martias cum primo Favonio, qui Chelidonias inde dicitur. Quo eodem nomine piſcis Borealis appellatur, & cum hirundinis capite à Græcis pingebatur, quia illo ipſo tempore exoritur, & veris initium ortu ſuo ſignificat. Ut Chelidoniſtæ vocati ſunt qui veris & hirundinis reditum oſtiatim canebant. Quo pertinent veterum Proverbia, *nova hirundo*, & *una hirundo non facit ver.* Abeunt Arcturo oriente circa Autumni æquinoctium poſt moram ſex menſium. Trans maria in Africam volant. Æthiopicæ hirundines inde non migrant. Apud eas agmen deſerere eſt grande nefas & morte piandum. Et manentibus à frigore periculum eſt. Manent tamen quædam in apricis locis, maxime ſi migrationis locus ſit remotior. Hyeme nudæ & implumes ſunt. Hinc illis Eutropii, Eunuchi jam effœti, depile caput confert Claudianus.

Tob. 2. 11. τὰ στρουθία, *aviculæ* in Tobiæ oculos ſtercus egeſſiſſe leguntur, quod ad hirundines pertinere recte vidit Hieronymus. Quibus id peculiare eſt quod pullorum ſtercora aut ipſa mater ex nido ejicit, cum parvuli ſunt, aut eos docet ex nido egerere, cum ſunt grandiuſculi. Id ex Philoſopho habet Plinius, & ex utroque Arabes. Et celebre eſt Gorgiæ dictum, cum idem illi accidiſſet quod Tobiæ.

Eſ. 38. 14. Ezekias in morbo ejulans cum grue confertur, qua nulla avis eſt vocalior. Notandum pleraſque linguas ipſo avis nomine vocem ejus utcunque imitari. Sed ne putetur ſemper ſonorâ voce clangere, Arabes illam demiſſâ voce ſolum murmurare monent, cum eſt in cuſtodia.

De

De gruum migratione agitur Jerem. 8. 7. Ex ultimis in ultima terrarum migrant, id eſt ex Scythia in intimam Æthiopiam ad Nili fontes. In Thracia quæ naſcuntur, inde diſceſſuræ ad Hebrum fluvium conveniunt. Scythicæ Pontum tranſvolant, inter Criu Metopon & Carambin, ubi eſt anguſtiſſimus. Trajecturæ ſaburrâ ſtabiliuntur, & lapillos pedibus vel ore ferunt, aut etiam vorant. Mira eſt inter profecturas concordia. Ab illis congruere dictum, & ingruere. Alte volant quatuor de cauſis, & agmine in trianguli formam, cujus baſin impellat ventus. Literas quaſdam volatu ſuo imitantur. Noto flante vel aquila viſa turbatur ordo. Duces in primo agmine, οὐραγοὶ in extremo, plebs in medio. Additur quomodo inter volandum ſe mutuo juvent, & in quo ſitu dormiant. Ducibus interim per vices vigilantibus, qui lapidem pede ferunt, cujus caſu excitentur, ſi forte ſomnus obrepat. Et de Pygmæorum cum gruibus pugna quid referant Arabes. Mæmacterione menſe migrant, id eſt medio autumno. Vere & æſtate redeunt. A Jeremia & aliis proponuntur in exemplum prudentiæ. Quæritur cur in avibus mundis grus ſit potius quam ciconia. Voce עגור *agor* gruem ſignificare vidit Chaldæus, ſed reddidit ordine præpoſtero, quod fefellit recentiores. Reliqui veterum prorſus ignorarunt quid eſſet עגור *agor*. Inde Arabice عاجر *agiara* eſt ad ſuos gruum inſtar poſtliminio reverti. Et Perſarum ἄγγαροι indidem dicti.

Magno errore, ut jam dictum eſt, קרא *kore* creditur eſſe perdix, cum ſit genus gallinaginis, columbâ minor, dorſo viridis, brevi pede, roſtro prælongo, grata Arabibus, quia eſt boni ominis, & pluviæ prænuntia, de cætero non magnæ rei. Proinde *David* de ſe ipſo dicit καὶ ἐξεθενισμόν 1 Sam. 26. 20. *Egreſſus eſt Rex Iſraelis ad quærendum pulicem unum, ac ſi quis perſequeretur avem kore in montibus.* Ex quo ipſo apparet de perdice non agi, ſed de ave minoris pretii, & in cujus aucupio male operam inſumat auceps.

De eadem ave dicitur Jerem. 17. 11. *kore collegit & non peperit.* Id eſt aliena collegit ova, & à ſe non parta, quæ umbra ſua foveret. Unde conſtat hanc avem ex illarum eſſe numero quæ alienis ovis incubant. Quod à Philoſopho & Græcorum aliis non obſervari nemo miretur, cum ipſam avem non deſcripſerint. Gallinaginis enim eſt ſpecies à noſtra non parum diverſa. Oleum igitur & operam perdunt qui veterum conſenſu freti, ad perdicem hæc referunt, cui nihil tale tribuitur ab iis qui naturam ejus plenius introſpexerunt.

Sed ad perdicem vere pertinent hæc Sirach. 11. 31. *Ut perdix venator in cavea* (Græce πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλῳ) *ita cor ſuperbi, qui ut ſpeculator obſervat caſum.* Quæ hominem ſuperbum altero in ruinam impulſo, in illum inſultare ſignificant, ut perdicem venatorem in ſui generis aves, quas in laqueum induxit. Ibi enim πέρδιξ θηρευτὴς eſt perdix cicur qui feros perdices ſuis artibus in caveam aut laqueos allicit. De qua venatione conſulendi ſunt Ariſtoteles, Athenæus, Plinius, Ælianus, Theodoretus, Euſtathius Antiochenus: Et ex Arabibus Damir, ut taceam recentiores.

Coturnicum miraculum refertur, Exod. 16. 13. Num. 11. 31. Pſ. 78. 26. & 105. 40. Sap. 16. 2. & 19. 12. Nomen Hebræum שלו *ſelau* factum videtur ἀπὸ τῆς σάλου? ἀθλώλας?, Arabicum سماني *ſumma* à pinguedine, Æthiopicum ፎርፎራት፡ *phorphorath* à deliciis, nomine generis ad ſpeciem tranſlato. Nam apud Talmudicos פרפרות *parperoth* aut *pharpheroth* ſunt cupediæ quævis ex minutis avibus &c. Græci reddunt ὀρτυγομήτραν, quam à coturnice diſtinguunt Ariſtoteles, Alexander Myndius & Auguſtinus in Exodum. Heſychio tamen ortygometra nihil quicquam eſt quam ὄρτυξ ὑπερμεγέθης, *coturnix prægrandis*, quod veriſſimum. Talmudicis quatuor ſunt coturnicum ſpecies. 1. שכלי *ſicli*, συκαλὶς ficedula. 2. קיכלי *kichli*, κίχλη turdus. 3. פסיוני *phiſjoni*, phaſianus. 4. שלו *ſelau*, vera coturnix. Quod eſt ineptiſſimum, cum hæ quatuor aves nihil inter ſe commune habeant, niſi quod omnes palato mire placent.

Coturnices Iſraelitis Deus dedit ſemel in deſerto Sin una cum Manna Exod. 16. 13. Et rurſus in Kibroth Thaava, cum populus Mannam faſtidiiſſet Num. 11. 6. 31. Et Moſes, qui prius miraculum viderat, tamen de iſto dubitavit. Ut cum petram iterum percutere juſſus eſt, ut aquas ex ea eliceret. Refelluntur communibus Medicorum ſuffragiis qui coturnices ideo negant cibum eſſe ſalubrem, quod venenis veſcantur. Et explicatur fabula vetus de Hercule à Typhone interempto, & nidore coturnicis in vitam revocato. E mari veniſſe leguntur Num. 11. 31. Non quod in mari natæ fuiſſent, ut Arabibus placet, ſed quod eo trajecto venerunt in caſtra Iſraelitarum. Quod ad eas advehendas Deus Eurum excitaſſe legitur Pſ. 78. 26. non videbitur poſſe ſtare; cum Ægyptus unde venerunt coturnices, ſit ad occaſum Arabiæ, ubi tum erant Judæi. Sed multis probatur Eurum ibi pro Auſtro ſumi. Solvitur quod objiciunt Auſtro flante non volare coturnices. Docetur qui ſint venti Ornithiæ, & unde ſpirent, & coturnices aves eſſe migratorias, & ex Ægypto veniſſe quo tempore migrare ſolent. Hoc etiam exquiritur, quantâ copiâ venerint? David ut pulverem & arenam, id eſt affatim pluiſſe dicit Pſ. 78. 26. Hujuſmodi pluviarum exempla proferuntur. Ex Moſe probatur nubes coturnicum patuiſſe plus XL M. paſſuum, & duobus cubitis ſupra terram eminuiſſe, quod tribus modis explicatur. Nec ſingulos collegiſſe decem coros, ut vulgo reddunt, ſed decem acervos, id eſt plures. Et coturnicum in Græcia & Italia magnam eſſe copiam; ſed in Libya & Ægypto longe maximam, ubi *chennia*, coturnicum ſpecies, ſale condiuntur. Nec eo ſenſu quo creditur *novam creaturam* vocari Sap. 19. 11. Et atrocem pœnam iis à Deo juſte fuiſſe inflictam, quos paverat coturnicibus, cum graviſſime peccaverint. Quod in Talmude habetur de Diis pavonum, phaſianorum aut coturnicum ſpecie cultis, eſſe valde dubium.

Sequuntur Prophetarum loca duodecim, quæ ad gallos referunt nonnulli interpretes conjecturis parum certis. I. Ὀρνίθια δύο quæ leproſus jubetur offerre Levit. 14. 4. Origenes & alius ſub Hieronymi nomine, volunt eſſe gallinas duas, cum ſint aviculæ duæ. II. ברברים *barburim* in menſa Solomonis 1 Reg. 4. 23. Hebræorum nonnulli gallos, capones, aut gallinas altiles interpretantur. Nos ſuo loco multo aliter. III. *Succoth-benoth* Hebræis eſt gallina cum pullis ſuis, & *Nergal* gallus, 2 Reg. 17. 30. Quin *Succoth-benoth* ſunt ſacella puellarum ſeu Dearum hujus nominis. Et *Nergal* palmæ ſpecies, à qua Deus dici potuit, ut *Dagon* à frumento, & *Rimmon* à malis Punicis. IV. Pro verbis Job. 3. 7. de nocte in qua Job natus eſt. *Ne veniat* רננה *cantus in ea*, Chaldæus habet perabſurde, *Ne veniat cantus galli ſylveſtris*, de quo Hebræi multa garriunt. V. Hebræa *An deduces* עיש *feretrum cum filiis ſuis* Job. 38. 39. quæ ad ſidus Urſæ pertinent, Chaldæus reddit, *An gallinam cum pullis ſuis deduces?* de gallina cœleſti intelligens, quæ Græcis Πλειάς. VI. *Quis dedit* לשכוי *cordi intelligentiam?* Job. 38. 36. Hieronymus *Quis dedit gallo* &c. ex Hebræorum lacunis. VII. *Ala* רננים *ſtruthionum exultat* Job. 39. 13. pro quo Chaldæus, *Ala galli qui laudat & celebrat.* VIII. Hebr. וזיז *& ziz*, id eſt, *Et fera agri mecum eſt.* Chald. *Et gallus ſylveſtris, qui capite attingit cœlos.*

cælos. IX. RurſusHebr. זיז *& ziz* ſeu *fera agri paſcetur ex ea* Pſal. 80. 14. Chald. *Et gallus agri.* X. זרזיר מתנים *zarzir mothnajim*, id eſt *accinctus lumbis* Prov. 30. 31. nobis eſt equus, ſed Græcis, Syro, Chaldæo, & Arabi, *gallus inter fœminas ſuperbe incedens.* XI. *Excitabitur ad avis vocem* Eccleſ. 12. 4. alii de gallicinio, alii de matutinis avicularum cantibus intelligunt. XII. *Dominus deportabit te deportatione, ô vir* Eſ. 22. 17. Alii male *deportatione viri.* Alii pejus *deportatione galli.* Quaſi גבר *geber* ſit gallus. Quale eſt quod Eſjongaber paraphraſtis eſt *arx galli.* Ibi obiter quomodo Balaam ſit gallus. Et cur Hebræi gallum offerant feſto expiationis.

Gallicinium eſt duplex, unum mediâ nocte, alterum medio tempore inter mediam noctem & mane, de quo Marc. 13. 25. Secundum gallicinium vocant Ariſtophanes, Juvenalis, Heliodorus, Ammianus, Syneſius, & vetus Adagium, Πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο, id eſt ſummo mane. Sed hoc idem gallicinium plerique ſimpliciter gallicinium appellant, aut quia tum galli acrius & alacrius canunt, aut quia poſterior ille cantus hominibus utilior eſt, cum ad diurnos labores eos excitet. Aut denique quia prioris gallicinii tempus alio nomine vocatur μεσονύκτιον. Cum igitur eadem pars noctis modo appelletur ſecundum gallicinium modo gallicinium ſimpliciter, Marci verba cap. 14 v. 72. Πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, & idem ſignificant quoq; Matth. 26. 54. Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, & ad idem tempus referuntur. Qua ratione facile conciliamus loca in ſpeciem ἐναντιοφανῆ, de tempore quo Petrus Chriſtum abnegavit. Ibidem ſolvimus objectiones. Et in galli cantu obſervamus duo mirabilia. Unum quod tantulum animal tam contentâ voce canit, ut noctu audiatur ad mille paſſus & amplius. Alterum quod ſtatis horis canit, atque illo ipſo tempore quo reliquæ aves ſomno indulgent.

In verba Chriſti quibus Jeruſalem ita compellat Matth. 23. 37. & Luc. 13. 34. *Quoties volui congregare filios tuos, quomodo congregat* ὄρνις *gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Probatur voce ὄρνις non avem in genere, ſed gallinam ſignificari: Et jam inde à Platonis & Ariſtophanis ævo ſic uſurpari cœpiſſe. Et peculiare eſſe gallinæ quod non ſolum ovis incubat ut reliquæ aves, ſed & pullos jam editos congregat ſub alis ſuis, ut materno calore foveat. Unde eſt quod Arabes gallinam vocant *matrem congregationis.* Hujus gallinæ φιλοστοργίας illuſtre exemplum affertur ex Alphæo Mitylenæo. Nec minus inſignis eſt ejuſdem deſcriptio in Plutarcho & Auguſtino. In Euripide denique Megara pullos ſuos, id eſt liberos quos ex Hercule pepererat, ſe ſub alis ſervare dicit, ut gallinam incubantem.

In cibis Solomonis cenſentur ברברים אבוסים *barburim abuſim.* Et voce אבוסים *abuſim* illa animalia ſignificari quæ ad præſepe ſaginantur nemo neſcit. Sed de voce ברברים *barburim* major eſt contentio. Alii enim ea intelligunt quæ aluntur בבברים *bebibarim* id eſt in vivariis, quæ vox cum Romana ſit, & Solomonis ævo multis ſæculis recentior, *barburim* inde dici non potuiſſe planum eſt. Aliis *barburim* ſunt volucres in genere, quaſi אברברים *eberberim* geminatis radicalibus, quia אבר *eber* eſt ala. Aliis *barburim*, eſt pro *barbarim*, & ſonat aves è Barbariâ allatas, nempe Troglodyticâ, in qua meleagrides præter Agatharchidem deſcribunt Diodorus & Artemidorus apud Strabonem. Nobis ut à חרר *charar* ardere חרחור *charchur* eſt ſummus ardor, ſic à ברר *barar* eligere ברבור *barbur* dicitur quod maxime electum eſt. Itaque *barburim* in cibariis ſunt electiſſima quæque. Eaque in pecudibus potius quam in avibus, quod docet adjunctum אבוסים *abuſim.* Eo enim proprie ſignificantur quæ ad præſepe ſaginata ſunt. Quomodo in Scriptura non ſaginantur niſi pecudes. Huic loco parallelus eſt alius Nehem. 5. 18.

1 Reg. 10. 22. & 2 Paral. 9. 21. pavones תוכיים *thucijim* pro כותיים *cuthijim* per inverſionem dicti ſunt. Quomodo *Algumim* pro *Almugim*, *Timnath ſerach* pro *Timnath cheres*, *Samlai* pro *Salmai* &c. Pavones autem vere כותיים *cuthijim*, id eſt Cuthæos vocari potuiſſe planum eſt, cum ex terra Cuth, id eſt ex Perſide advecti ſint. Quamvis enim pavonum veri natales ſint in India, tamen quia ex India primo in Perſidem & Mediam, & inde in Judæam, Ægyptum, Græciam, Italiam atque alias orbis partes tranſvecti & diſperſi ſunt, Perſici & Medici potuerunt jure vocari. Et vero Græci ſcriptores utroque nomine paſſim appellant, ut ex Ariſtophane, Clemente, & Suida probamus. Sequuntur ejus deſcriptiones ex Tertulliano & Arabibus. Et obſervatur tempus quo primum Athenis viſi ſunt. Et quam immane horum pretium fuerit in Græcia & Romæ. Quamvis caro parum ſapiat & mali ſucci ſit: Et à pavone Arabes abhorreant, tanquam ab ave mali ominis; & cujus ſanguine vitis à diabolo aſperſa fuerit.

Novi interpretes voce רננים *renanim* pavones intelligunt Job. 39. 16. Et Chaldæus, voce הבנים *hobnim* Ezek. 27. 15. Sed utrique magno errore. Cum in Jobo *renanim* ſint ſtruthiones ut pluribus docebitur. Et *hobnim* in Ezekiele ebenus. Proinde à Propheta ebori jungitur, quia ebur in multis refert. Et æque pretioſus eſt. Et ex iiſdem affertur locis. Et in eoſdem uſus adhibetur. Plurali numero Hebraice הבנים *hobnim* dicuntur, ut שטים *ſittim*, & אלמוגים *almugim*, & reliqua pretioſa ligna. Refelluntur qui alio referunt hæc pluralia. Apud Arabes lignum *ſaſem* eſt ebenino ſimile, ut in Dioſcoride & Arriano τὰ σησάμινα ξύλα, quæ vera & certa eſt lectio, & perperam ſollicitatur.

Ut צפר *tſephar* mane ſignificat, ita צפור *tſippor* avis dicta eſt, quia illi ſolenne eſt ſummo mane ſurgere, cum feræ tum altum dormiant, poſtquam noctem duxerunt inſomnem Pſ. 104. 20. Merceri & aliorum error eſt vocem צפור *tſippor* nonniſi minutiores aves ſignificare, cum ad omnes palam extendatur Deut. 4. 17. & 14. 11. Pſal. 8. 9. & 148. 10. Ezek. 39. 4. Dan. 4. 12. 21. 33. &c. Tamen pro paſſere videtur uſurpari Pſ. 84. 4. ut paſſim apud paraphraſtas. Ita στρουθὸς & *paſſer* ſunt voces ambiguæ. Nam ſtruthio quoque στρουθὸς vocatur & paſſer marinus.

Apud Arabes in paſſerum ſpecie ſunt hirundo, carduelis, corydalus, philomela, alauda, picus &c. Paſſerem domeſticum egregie deſcribit Damir. צפצף *tſiphtſeph* garrire & pipire eſt more avicularum Eſ. 8. 20. & 29. 4. Græce τρίζειν & στρουθίζειν dixeris.

Singulari capite examini ſubjiciuntur loca novem, in quibus voce צפור *tſippor* paſſerem intelligunt interpretes celeberrimi, cum, uno aut altero exceptis, ad aves in genere illa pertinere palam ſit.

Matth. 10. 29. dicit Chriſtus duos paſſeres aſſario vendi, nec tamen eorum ullum in terram cadere ſine Deo, & Luc. 12. 6. quinque paſſeres duobus aſſariis venire, nec tamen eorum ullum in oblivione eſſe apud Deum. Itaque ſinguli paſſeres ſemiſſe vendebantur, aut paulo minus. Aſſarium enim idem eſt quod as. Et noſtræ monetæ valuit quatuor denariolos, Hiſpanicæ tres *maravedis.* Proinde paſſim in ſcriptis veterum pro viliſſimis habentur, quæcunque aſſe veneunt. In Ariſtophanis avibus ſeptem fringilli venduntur uno obolo, id eſt duobus aſſariis quæ in Luca ſunt pretium quinque paſſerum. Fringillus autem avicula eſt paſſeri ſimilis. Paſſerem in oblivione eſſe coram Deo, Lucæ phraſis eſt petita ex Pſal. 9. 19. Quod negat Hieronymus Deum minutula hæc noſſe, durius videri poterit, niſi benignâ interpretatione molliatur. Nam

Dei

Dei providentiam ad minima quæque extendi variis probatur rationibus ex Scriptura petitis. Neque Talmudicos ſolum, ſed & Græcorum Philoſophos id diſerte docuiſſe. Hæc fere tractantur libro primo ſecundæ partis.

Agitur in ſecundo de Avibus ex Lege Moſis immundis, quas proponimus eodem ordine quo Moſes Levit. 11. 13. & Deut. 14. 2. Prima omnium eſt aquila, quam pro rege avium habent Græci, Romani, Ægyptii, Arabes, Hebræi, Patres. Aquilæ Hebræum nomen eſt נשר *neſer*. Cujus falſas origines rejicimus, & veram apérimus. Ejuſdem roſtrum, & ungues, plumas quoque deſcribimus, ex Ezek. 17. 3. ubi agitur de aquila *plena* aut *multa plumis*. Quibus aquilæ calvitium opponitur, id eſt pennarum defluvium Mich. 1. 6. Id Græce hodie *μυτεῦσαι*, olim *μαδίζειν*, *πτερορρυῆσαι* & *ἀποβάλλειν τὰ πτερά* dicebatur, ut Arabice *curiza*. At Pſ. 103. 5. aquila renovari dicitur, cum pennæ renaſcuntur. Et Eſ. 40. 31. *Aſcendent pennæ ſicut aquilarum*, Græce *πτεροφυήσουσιν*. Et Daniel. 4. 33. *Pili ipſius ut aquilarum creverunt*, male Græca verſio *ὡς λεόντων* pro *ὡς ἀετῶν*. Quod imputandum ſcribis, qui non putarunt pilos aquilæ convenire. Sed futili ſcrupulo, è pluribus probamus. His junge Jobi locum de accipitre, cap. 39. v. 29. *Nunquid ex intelligentia tua plumeſcet accipiter, alis ad Auſtrum expanſis?* Sequuntur veterum fabulæ de aquilæ renovatione. Aquilis nonnullis à colore nomen eſt. In his aſteriæ, quæ deſcribitur in Ezekiele ubi ſupra. Sed quod alius nemo dixit, Syrus interpres Apoc. 8. 13. aquilæ caudam tribuit ſanguineam errore perridiculo, cujus fontes aperiuntur.

Aquila magnas alas habet Ezek. 17. 3. in Homero januæ pares, in Geſnero extenſas ad ſeptem ulnas. His rapidiſſime fertur, & ſummo cum impetu, maxime cum in prædam ruit. Proinde Aquilo ab aquila nomen habet, & *ἀετὸς* a עיט *ajit*, quod rurſus factum ab העיט, id eſt ab irruendo & involando. Inde Deut. 28. 49. furioſis hoſtibus, quos in pœnam immittit Deus, tribuitur *ὅρμημα ἀετοῦ*, *impetus aquilæ*. Et loci ſimiles in Prophetis paſſim occurrunt. Sic quia conſtanter volat aquila, & in loca remotiſſima, aquilæ alas Scriptura iis accommodat qui procul amoventur: Ut Apoc. 12. 14. & Pſ. 139. 9. in Syro, Arabe & Æthiope, ubi tamen Hebræi *alas aquilæ* non habent, ſed *Auroræ*. Et Prov. 23. 5. fluxæ opes aquilæ alas aſſumunt, quibus in cœlum avolent, quia velociſſime elabuntur, & procul à te amandantur, nec ſunt amplius tui juris. Et Job. 9. 26. vir ſanctus conqueritur, quod dies ſui *præterierint ut naves Ebe, & ut aquila volat ad eſcam*. Non ſolum quia par eſt utrobique celeritas. Sed & quia temporis ſemel elapſi nihil remanet, ut aquila in aere & navis in mari nullum ſui veſtigium relinquunt, quod obſervat Solomon Prov. 30. 19. Ex Hebræorum ſententia aquila una hora conficit CXXM paſſuum. Neque ulla eſt avium quæ ſublimius ſe efferat. Proinde uſque ad ignem elementarem efferri, & ad radios Solis exuri, & Cæſarum animas è rogo in cœlum uſque vehere, & in ipſo Jovis ſinu quieſcere & nidulari credebatur.

Job. 39. 31. 32. aquila *in petra habitat & in prærupto ſcopulo* tanquam *in arce degit*. *Unde rimatur cibum oculis procul intuentibus*. Duæ ſcilicet cauſæ ſunt cur in ardua hæc loca ſe conferat, quæque homini ſunt impervia & inacceſſa. Una ut ibi tutius degat: Altera ut inde cuncta deſpiciat. Aquilâ enim nullum eſt animal perſpicacius. Itaque nomen illi eſt ab acumine viſus. Et ſola intuetur Solem inconniventibus oculis. Sequitur v. 33. *Pulli ejus ſorbent ſanguinem*, eumque ſolum. Nam à potu aquæ prorſus abſtinent. Et *ubi ſunt confoſſi, ibi eſt*. Confoſſi, id eſt confoſſorum vel occiſorum cadavera. Itaque ad hunc locum alludunt Chriſti verba Matth. 24. 28. *Ubicunque eſt cadaver, ibi congregantur aquilæ*. Sed cadaveris oculis maxime inhiant, Prov. 30. 17. Quod proprie ad percnopterum ſeu gypætum pertinet, aquilæ genus vulturinâ ſpecie, quodque vulturum generi multi adſcribunt. Alioqui enim aquila cadavera non attingit.

Aquilæ affectum erga pullos ſuos eſſe tenerrimum indicant hæc verba Moſis Deut. 32. 11. *Ut aquila excitat nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos volitat extenſis alis, & eos acceptos geſtat ſuper pennas ſuas*. Cujus loci prima verba, *excitat nidum ſuum*, explicantur per ſequentia, *ſuper pullos ſuos volitat extenſis alis*, nempe ut eos ad volatum provocet. Ergo *nidum ſuum*, id eſt pullos ſuos, quos exemplo ſuo excitat, alas motitans & extendens. Utitur voce רחף *rachaph* quæ ad motum alarum proprie pertinet. Hinc in hiſtoria creationis, Dei Spiritus ſcribitur מרחפת *merachepheth*, motitans ſe quaſi alis ſuper aquas. Et tam Hebræis quam Arabibus רפרף *raphraph* id ipſum eſt, eliſâ gutturali, & geminatis radicalibus. *Pullos ſuos* dicit plurali numero. Quamvis enim in aquilæ nido plerumque ſint ſinguli, tamen quandoque plures adeoque ſeptem traduntur eſſe reperti. Ibi obiter ediſſeritur quâ ratione aquila pullos alis aut humeris ſuis geſtet. Moſi ex Philoſopho objicitur aquilam eſſe *ἄστοργον*, & pullos ſuos ante tempus è nido ejicere, quos oſſifraga ſuſcipit. Sed in Æliano, Oppiano & Hieronymo leguntur contraria omnia. Et ipſa pæne Moſis verba citat Suidas ex Philoſtrato. Nec niſi pullorum unum, eumque tanquam alienum aquila ejicit, aut quia non poteſt alere. Quid quod etiam in aquilarum ſpecie eſt oſſifraga, quæ non ſolum proprios pullos, ſed & alienos alit.

Propter mirabiles dotes quas in aquila deſcripſimus, quicquid in cœlo ſublime eſt, aut in terris maxime eximium, Deus, Angeli, fideles, imperia & maximi Reges cum aquilis conferri videas. Sic Exod. 19. 14. Deus Iſraëlitas ex Ægypto exeuntes ſuſtuliſſe ſe, dicit *ſuper alas aquilarum*. Plerique interpretes hîc habent *tanquam ſuper alas aquilarum*. Sed illud *tanquam* ſuppreſſit Deus, ut ſimilitudo eſſet expreſſior, atque animum feriret magis. Hujus afferuntur veræ rationes, & falſæ rejiciuntur. Quod Deus amavit Jacobum, & Eſavum odio habuit, ad aquilam multi referunt, quæ è duobus pullis unum alit, alterum rejicit. Ut aquila clangore pullos, ita Deus Iſraëlitas verbo ſuo excitavit, ſuper eos Spiritu ſuo ſe motitavit, providentiæ alas expandit, & iiſdem alis populum ſuum in deſerto geſtavit Deut. 32. 11. Ibidem obſervatur Deum in Lege cum aquila, ſed in Evangelio cum gallina conferri, & ſic adumbrari diverſam adminiſtrationem ſub utroque Teſtamento.

Angelos quoque per aquilas ſignificari docet quatuor animalium deſcriptio Ezek. 1. 10. & Apoc. 4. 7. Hinc Apoc. 8. 13. ubi dicit Johannes ſe unum Angelum vidiſſe in medio cœlo volantem, quædam exemplaria optimæ notæ pro Angelo aquilam habent, *ἑνὸς ἀετοῦ* pro *ἑνὸς ἀγγέλου*, ut Angelum illum ſciamus habuiſſe aquilæ ſpeciem, quæ Angelo maxime convenit, propter velocitatem, robur, longævitatem, *τὸ ὀξυδερκὲς*, *τὸ ὑψιπετὲς*, & quicquid cum aquila commune habet natura Angelica.

Etiam aquilarum nomine fideles ſignificantur in Chriſti verbis: *Ubi cadaver, ibi congregantur aquilæ*. Nec fruſtra aquilæ vocantur qui aggregantur Chriſto. Nemo enim cum Chriſto in unum coaleſcit, qui non ejus carne & ſanguine vere veſcatur, quamvis modo Spirituali. Proinde Hieronymus per *πτῶμα* ſeu cadaver paſſionem Chriſti vult intelligi. Et Chryſoſtomus Chriſti corpus *πτῶμα* vocari dicit propter mortem, & ad Euchariſticam cum Chriſto communionem hæc transferens, vult ut ad hoc corpus acceſſuri, tanquam ſpirituales aquilæ ad alta contendamus, & nihil cum terra commune habeamus.

Ezek. 17. Babylonis & Ægypti Reges cum aquilis conferuntur, quia cum impetu in prædam objectam ruebant, & magnâ celeritate bella conficiebant. Sed Babylonio pennæ longiores attribuuntur, & plurium colorum, quia ditio illi fuit major, & in plures populos. Quæ eadem metaphora in aliis Prophetis frequens. Sic de Aſſyrio dicitur Jerem. 48. 40. *Ut aquila involabit.* Et 49. 22. *Aſcendet ut aquila, & involabit, & extendet alas ſuas.* Et Dan. 7. 4. prima beſtia, quæ Babylonicum imperium adumbrabat, alas habebat aquilæ. Et ad Nebucadnetſarem hæc pertinent Oſ. 8. 1. *Quaſi aquila involat ſuper domum Dei.* Ad quæ Prophetarum loca notandum eſt Perſicos Reges aquilam auream pennis extenſis pro regali ſigno habuiſſe. Neque vero eſt abſimile etiam Aſſyriæ Regibus hoc idem fuiſſe ſignum, & eo Scripturam alludere, quoties aquilarum nomine illos deſignat.

Nec ſolum Reges, ſed & ipſa gens (Chaldæi inquam & Aſſyrii qui Nebucadnetſare duce Judæam devaſtarunt) inſtar aquilarum fuit ad eſcam properantium Jerem. 4. 13. Thren. 4. 19. Hab. 1. 8. Itaque ad eundem pertinent minæ Legis de gente remota, quæ ab extremis terrarum finibus ſicut aquila in Judæos involabit Deut. 28. 40. Et falluntur Cabaliſtæ qui ad Alexandrum hæc referunt joculari de cauſa. Quomodo aquilinæ illæ pennæ poſt mortem Nebucadnetſaris paulatim avulſæ fuerint diſce ex Dan. 7. 4.

In immundarum avium cenſu poſt genuinam aquilam, ſecunda ſequitur פרס *peres*, id eſt aquila oſſifraga, ut ipſum nomen indicat. Nam פרס aut פרש cum *ſin ſemol* eſt oſſa frangere Mich. 3. 3. Tertia eſt עזניה *oznija*, id eſt aquila valeria, cujus tam Hebræum quam Romanum nomen eſt à viribus deductum. Græce oſſifraga φήνη dicitur, & valeria μελαναίετος, quæ Homero & Ariſtoteli eſt avium robuſtiſſima. Quarta ראה *raa* vel דאה *daa* potius milvus eſt, Hebraice ſic dictus ab eximio volatu. Et Arabice حدأة *hida*, voce quæ palam ad Hebræam alludit. Quinta איה *aja* minoris accipitris ſpecies à ſono vocis ita vocata, ut Arab. جوجو *juju*, quia vox ejus iiſdem eſt جاجا *jaja*, Germanice ſmirle dicitur, Gallice *eſmerillon*, & Græce ut putatur αἰσάλων. Sexta דיה *daja* vultur niger à colore ſic nominatus. Quarum avium ſatis habuimus nomina interpretari, quia de pleriſque Scriptura præter nudum nomen nihil habet.

Tantum quia Job commendat oculum τῦ איה *aja* cap. 28. v. 7. à nobis citatur poeta Arabs anonymus, cujus Arabica verba ſic ſonant: *Juju celer & pernix, cujus oculi vere ſuaves, & pupillæ tanquam torno expolitæ pluſquam ſapphirus.* Et Poëta alius Abu Nawas nomine, cujus Arabicos verſus de hac eadem ave in libro de aucupiis ſic reddimus pæne ad verbum.

Cæſius, atque oculis nunquam fallentibus uſus:
Et quæ venator non videt, ille videt.

Rurſus Eſ. 34. 15. *Ibi* דיות *dajoth inter ſe convenerunt*, cum voce *dajoth* rapacium avium ſpeciem aliquam ſignificari in confeſſo ſit, de vulturibus agi colligo, quia ut vere aſſerit Geſnerus, ſoli vultures τῶν γαμψωνύχων gregatim degunt, ita ut aliquando in uno grege quinquaginta ſe in Ægypto obſervaſſe ſcribat Bellonius. Itaque magnos exercitus ſolent turmatim ſequi. Et vultures duodecim à Romulo viſi ſunt, tum cum Romam condidit. Unde collegit Vectius augur Romano imperio poſt exacta totidem ſæcula finem fore. Neque defuit eventus huic vaticinio. Cæſari quoque & Auguſto totidem apparuere vultures, veluti Romuli auſpiciis novam urbem condituris. Fruſtra objeceris etiam aquilas ad cadaver congregari Matth. 24. 28. & Luc. 17. 37. Jam enim notavimus eo loco non agi de genuinis aquilis, ſed de percnopteris aut gypætis, quæ ſunt aquilæ degeneres, & vulturinâ ſpecie: & ex aquilæ cum vulture coitu putantur ortæ.

Avis Sexta corvus eſt. Is duo habet quæ in ſenſus maxime incurrunt, crocitationem & nigredinem. Ab illa Syriace ܢܥܒ *neab* dicitur, Æthiopice ቋዕ: *Koe*, & Græca κόραξ & κρώζειν, Romana *crocire* & *crocitare* indidem nata ſunt. Ab hac Hebræum עורב *oreb* & Arabicum غراب *gorab*. Nam ערב *ereb* Hebr. veſpera & ערב *arab* adveſperaſcere & obtenebreſcere eſt. Tamen albi corvi viſi ſunt. Et color coracinus aliquid habet luminis, contra quam pullus. Et corvina nigredo in capillis laudatur Cant. 5. 11. Ubi ſub Solomonis typo Chriſtus ipſe ſignificatur. Cujus ibi nigræ ſunt comæ ut corvus, alibi canæ, ſed diverſo reſpectu. Corvi nigredo Arabice propriâ voce dicitur. Corvus amat ſolitudines. Proinde σκορακίζειν Heſychio eſt εἰς ἔρημον πέμπειν, & alicui imprecari ut in ſolitudinem relegetur. Eſ. 34. 11. corvus in deſertis degit. Ita etiam Sophon. 2. 14. juxta Græcos. Sed Hebr. aliter. *Oculum qui ſubſannat patrem*, inquit Solomon, *eruant corvi vallis:* Vallis ſcilicet quæ Jerem. 31. 49. vocatur *vallis cadaverum*, eo quod damnatorum cadavera in illam conjecta corvos undecunque allicerent. Eandem Eſ. 15. 7. dici putarem נחל הערבים, *vallem corvorum*, niſi per Maſorethas ſtaret, qui legunt *vallem ſalicum*. Utut ſit, cum minatur Solomon fore ut oculum qui ſubſannat patrem eruant corvi vallis, vult reum tanti criminis, infami ſupplicio affectum, in vallem cadaverum conjiciendum, ut à corvis ibi abſumatur. Et oculorum meminit, quia oculos corvi maxime appetunt, neque cadaverum ſolum ſed & vivorum hominum, boum item atque ovium, quod tradunt multi ſcriptores. Sed *corvus corvi oculum non eruit*, ut Proverbio dicitur. Sacris ſcriptoribus docetur σκορακίζειν aliud eſſe quam ſupra. Et quæ ſint corvi ſpecies juxta Arabes. Et *Oreb* eſſe nomen hominis, ut Græce Κόραξ, unde *Petra Oreb* Jud. 7. ut Homero Κόρακος πέτρη.

Corvis ſpeciali curâ Deum proſpicere Prophetæ docent Job. 39. 3. *Quis corvo præparat eſcam ſuam, cum pulli ejus ad Deum clamant, errantes inopiâ cibi?* Et Pſal. 147. 9. *Qui dat jumentis eſcam ſuam, & pullis corvorum qui clamant.* Et Chriſtus ipſe Luc. 12. 24. *Conſiderate corvos, qui neque ſerunt, neque metunt, neque cellam, neque horreum habent, & tamen Deus alit illos.* Refelluntur Hilarius, Auguſtinus & alius ſub Hieronymi nomine, qui negant hæc ad literam poſſe ſumi. Illis videtur maxime alienum quod Pſal. 147. pulli corvorum dicuntur Deum invocare; ſed in textu Hebræo ſolum habetur clamare pullos corvorum. Diſerte tamen in Jobo leguntur ad Deum clamare. Sed quo ſenſu de leonibus idem dicitur Pſal. 105. 11. Et de reliquis animalibus Pſal. 145. 15. & Joel. 1. 20. Quia clamor à neceſſitate extortus petitionem imitatur, ut ait Theodoretus. Quod corvo potius tribuitur quam cæteris avibus, quia vocem habet clamoſam & obſtreperam, ut importuni flagitatoris. Proinde Ægyptii corvi, ſi Æliano credimus, videntur ab iis ſtipem rogare qui in Nilo navigant. Et Κοράξαι, id eſt obnixe rogare, vox eſt à corvis ſumpta. Quæ Hebræi, Arabes, & Patrum nonnulli dictitant pullos corvorum à parentibus deſeri, quamprimum editi ſunt, & Deum illis culices vel alias beſtiolas procreare quibus veſcantur, nec rationi nec Scripturæ conſentaneum eſt. Corvi quidem pullos ſuos ex nido pellunt, ſed jam enutritos & volandi peritos. Et Lucas corvis in genere id tri-

tribuit

buit quod Job & David corvorum pullis. Fabulam de corvis tanquam ex Plinio refert Servius, quæ nec in Plinio legitur, nec in eorum ullo alio qui de animalibus ſcripſerunt.

Gen. 8. 7. Noë *corvum emiſit, & is exivit exeundo & redeundo, donec aquæ exaruiſſent à ſuperficie terræ.* Ad quæ verba docetur quorſum & quando à Noa fuerit emiſſus. Et referuntur Hebræorum de illo nugæ, & fabuloſa Noæ cum corvo colloquia. Corvus juxta Hebræos *reverſus eſt*, juxta Græcos *non reverſus eſt*. Quos ſequuntur Syrus, & Arabes manuſcripti duo, & omnes veteres præter Procopium. Refelluntur duæ rationes Hebræos cum Græcis conciliandi. Nec habetur veriſimile Hebræos negationem exemiſſe, aut Græcos addidiſſe. Sed pro יצוא ושוב, *exeundo & redeundo* Græci legiſſe videntur ולוא ישוב, & *non reverſus eſt*: Quæ lectio magis perſpicua eſt. Nec neceſſe eſt ut perierit corvorum ſpecies, etiamſi corvus non redierit. Nec dicit Moſes quod quidam volunt, columbam fuiſſe emiſſam ſeptiduo poſt corvum: qui ſimul cum columbæ vel paulo poſt emiſſus, potuit in aquis morari diutius quam columba, quia ſiccioris eſt naturæ, & aquis maxime gaudet. Quo fortaſſe pertinet Græca fabula de corvo ab Apolline aquatum miſſo, qui non rediit niſi poſt [illegible] maturas. Et quod tradit Servius corvos eſſe obliviosos, neque ad nidos ſuos reverti. Ex Hebræis verbis, prout leguntur, non facile eſt ſe expedire.

Eliæ latenti ad torrentem Kerith prope Jordanem corvi à Deo juſſi panem & carnes bis afferebant in die 1 Reg. 17. 3. &c. In qua hiſtoria הערבים neque ſunt mercatores, neque Arabes, neque incolæ urbis Arabo, ut quidam volunt, ſed corvi. Quibus præcepit Deus, eos ad obſequium inflectendo. Quomodo locuſtæ præcipit 2 Paral. 7. 13. Et ſerpenti Amos 9. 3. Et piſci Jon. 1. 10. Præcepit autem pluribus corvis, quia unus non ſuffeciſſet. Præcepitque non ſolum ut panes, ſed etiam ut carnes afferrent, quo plenum eſſet convivium. Idque bis in die, id eſt prandii & cœnæ horis apud Judæos uſitatis Luc. 14. 12. Quæritur unde hæ dapes allatæ ſint, & cur à corvis, & quomodo eorum contactu pollutæ non fuerint. Corvi culpam in diluvio admiſſam tum repararunt. Et Deus id ab illis eo juſtius exegit, quo ſpecialius eis proſpicit, ut ſupra docuimus. Agitur de ſitu torrentis Kerith, qui Joſepho fuit ignotus, & videtur idem eſſe cum torrente Kana Joſ. 16. 8. & 17. 9.

Cum in corvino genere ſint cornices, huc pertinere videbitur quod habet Græca verſio Jerem. 3. 2. Ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐτοῖς, ὡσεὶ κορώνη ἐρημουμένη. *In viis aſſidebas iis quaſi cornix deſerta.* Sed in Hebræo habetur כערבי במדבר, *quaſi Arabs in deſerto*, quia prædones Arabes per vias graſſari ſolent, ut ex deprædationibus vivant. Tamen Græcum ſequuntur Syrus & Arabs. Et Hieronymus inter utrumque ambiguus: *Quaſi latro*, inquit, *in ſolitudine, ſive quaſi cornix deſerta.* Et eadem verba Theodoretus ſic παρέφρασε. Ταῖς κορώναις παραπλησίως προσήδρευες ταῖς ὁδοῖς, *cornicum inſtar viis aſſidebas.* Quod non capio ſatis, cum cornices viis aſſidere, aut viatoribus inſidiari non ſoleant. Quâ notione προσεδρεύειν ſæpe occurrit. Nec placet quod in Epiſtola Jeremiæ quam vocant, de gentium Diis dicitur, id eſt de idolis: Ἀδύνατοι ὄντες· ὥσπερ γὰρ κορῶναι ἀναμέσον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. *Nihil poſſunt. Sunt enim ut cornices inter cœlum & terram.* Certe hoc ipſo quod cornices inter cœlum & terram volant, idolis ſe plus poſſe docent. Sed quid voluerit Scriptor ſpurius οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ.

Octava immundarum avium בת יענה *bath jaana*, neque eſt Siren, neque luſcinia, neque alcyon, quod volunt multi veteres. Multo minus noctua, bubo, ſtryx, ulula, quod noſtro ævo Fullerus tanto conatu aſſeruit. Sed eſt ſtruthio. Itaque à Græcis στρουθὸς redditur, id eſt στρουθοκάμηλος. Quam vocem Græci interpretes non uſurparunt, quia nondum erat in uſu, cum Græca verſio edita eſt. Neque aliud נעמא *naama* apud Orientales paraphraſtas. Hæc qui negant velim doceant in quo alio Legis loco ſtruthionis eſus prohibeatur. Prohibitum enim fuiſſe nemo eſt qui neſciat, cum ita ſtatuant Judæi omnes. Neque latent cauſæ prohibitionis, cum ſtruthio non ſolum humi nidificet, ſed & ſola avium nunquam attollatur è terra: Et quodcunque offertur ſine delectu voret. Ut carnem & ova taceam craſſiſſimi eſſe alimenti, & difficillime digeri. Struthioni convenire addimus quicquid *bath jaanæ* tribuitur. *Bath jaana* enim eſt φιλέρημος Eſ. 13. 21. & 34. 13. & 43. 20. Jerem. 50. 39. In pullos ſuos dura & crudelis eſt Thren. 4. 3. Luctuoſa eſt avis Mich. 1. 8. & Job. 30. 29. Quas totidem eſſe ſtruthionis notas characteriſticas fatebitur quiſquis ſtruthionem noverit. Nam quod Fullerus aſſerit ſtruthionem eſſe ἄφωνον, diſerte refellunt Arabes, qui acrem ejulatum illi tribuunt. Neque verum eſt hanc avem Judæis fuiſſe ignotam, cum in Syria ſit frequens, & in Arabiæ parte quæ Euphrati vicina eſt. Ad quæſtionem cur ſtruthio dicatur *bath jaana*, id eſt *filia clamoris*, Judæi inepte reſpondent omnes ſtruthiones eſſe fœminas, aut in Lege ſolas filias prohiberi, quia ſolæ ſunt edules, aut per filias ova intelligi, quæ falſa & abſurda ſunt. Sed filii aut filiæ vocabulum avium nominibus ſæpe præfigitur, ſine reſpectu ad ætatem. Et ſexum quod attinet, *filia jaana* nonniſi ſtruthionem fœminam ſonat. Sed ne quis putet ſolam fœminam in Lege prohiberi, quod nondum à quoquam fuerat animadverſum, nomen תחמס *thachmas* ſtatim ſequens ſtruthionem marem ſonat: quod ſupra probavimus. Et tam marem quam fœminam diſtincte prohiberi neceſſe fuit, quia in illo genere Hebræi nullum habent ad utrumque ſexum commune nomen. Fœmina autem prior nominatur, quia mari præfertur propter ova, quæ non ſolum ad eſum ſed & ad uſum exquiruntur. Ex illis enim potoria vaſa in Arabia & Africa magni fiunt. Præterea fœminæ ſæpius & facilius capiuntur quam mares, ſive ſint ovis graves, aut pullis ſuis incubent. Nidi quoque fœminarum conſpiciuntur eminus, propter arenam undiquaque oppanſam. Itaque cum Arabice ſtruthio mas ظليم *dalim* & fœmina نعام *naam* vocetur, apud Hiſtoricos & Geographos ſtruthio fere *naam* vocatur, raro *dalim*.

Ut alterum ſtruthionis nomen תחמס *thachmas* Moſi peculiare eſt, ita Jobo tertium רננים *renanim*, quo pavones hodie nemo non intelligit. Sed falſitatis à nobis arguitur hæc verſio, tam ex hiſtoria ſacra, quæ docet pavones ante Solomonem in Judæa fuiſſe ignotos, quam ex ſermonis ſerie. In ſequentibus enim cum ſtruthiones deſcribi conſtet, nomen avis quæ deſcribitur præmitti neceſſe fuit. Hoc autem aliud eſſe non poteſt quam רננים *renanim*. Quod multis à nobis probatur, & eos graviter falli quibus in ſequenti hemiſtichio חסידה *chaſida* aut נצה *notſa* eſt ſtruthio.

Fatendum interim in ſtruthionis deſcriptione apud Jobum primum verſum eſſe valde obſcurum Job. 39. 16. Unde eſt quod interpretes in tam varia abeunt, neque illius mentem priorum ullus videtur eſſe aſſequutus, quæ ex noſtra ſententia hæc eſt: *Ala ſtruthionum exultat, vere ala ciconiæ & pluma.* Ala ſtruthionum exultare dicitur, quia alarum maxime ratione ſtruthiones exultant. Earum ſcilicet ſpecie aut pernicitate gloriantur, quæ currentes mire adjuvat. In primis cum velorum inſtar illas implet & impellit ventus. Additur hæc eſſe vere ala & pluma ciconiæ, quia cum ſtruthio multa habeat quadrupedis, adeoque inter quadrupedes hic cen-

ſeatur, hoc valde paradoxum videri poteſt, quod veram plumam & veras alas habeat, adeoque plumam & alas ciconiæ. Id eſt nigras & albas, quomodo in ciconiis; quod à Leone, Marmolio & Scaligero obſervatur.

Quæ ſequuntur in Jobo ſic explicamus: *Relinquit* (ſtruthio) *in terra ova ſua, quæ ſuper pulverem caleſiunt. Et obliviſcitur fore ut illa pes comprimat, & agriſera conterat. Duriter tractat pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui. Fruſtra laboravit, abſque timore eſt. Quia privavit eam Deus ſapientiâ, nec prudentiam ei impertitus eſt. Quo tempore in altum ſe attollit, ridet equum & ſeſſorem ejus.* Ex quibus agi de ſtruthione liquido conſtat, cum præter ſtruthionem avis nulla ſit quæ ova aut pullos ſuos negligat. Et idem de cygno, meleagride, otide, columbâ, corvo, aquilâ falſo tradatur. At ſtruthionem ova deſerere diſerte docent Arabes, quibus hæc avis eſt notiſſima. Unde eſt quod ſtultam vocant, & voces habent peculiares quibus ova illa deſerta ſignificantur. Calefieri autem dicuntur ſuper pluverem, non calore qui vivificat, ſed qui corrumpit. Idem igitur eſt ac ſi dixiſſet ſacer ſcriptor ova illa corrumpi ſeu putreſcere. Additur eandem duriter tractare filios ſuos, quo pertinent hæc Jeremiæ Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis eſt, ut ſtruthiones in deſerto.* Fruſtra laboraſſe dicitur, ut Eſ. 65. 23. dicuntur fruſtra laborare qui filios non victuros generant. *Abſque timore eſt*, non quod ſit expers omnis metus. Eſt enim animal timidiſſimum. Sed quia provido illo timore caret quo impelluntur parentes ad proſpiciendum ſuis. *Quia privavit eam Deus ſapientiâ:* Quæ brutis etiam ſuo modo tribuitur Prov. 6. 6. & 30. 24. Matth. 10. 16. &c. Sed hoc animal eſſe ſtupidiſſimum probatur quinque argumentis. *Cum in altum ſe attollit*, ut eſt animal proceriſſimum, *Ridet equum & ſeſſorem ejus*, id eſt deſpicit & ſpernit, non virium fiduciâ, ſed celeritatis in fuga. Pauciſſimi enim equi ſunt qui illam curſu aſſequantur. Nec deſunt Arabibus propriæ voces quibus efferant hanc ſtruthionis pernicitatem.

Avem decimam שחף *ſachaph*, id eſt larum ſeu cepphum, docuimus à tabe nomen habere, quia tam macra & exſucca eſt, ut qui implumem vident, illam putent tabeſcere. Neque id mirum, cum maris ſpumâ ineſcetur atque alatur. Itaque ab hâc ave ſumptâ metaphorâ κεπφοῦσθαι dicitur qui vanis rerum imaginibus deludi ſe patitur. Et Prov. 7. 22. in Græca verſione incautus juvenis quem lenociniis ſuis demulcet adultera, eam ſequitur κεπφωθεὶς, id eſt cepphi inſtar facile actus, aut facile deceptus. In Heſychio κεπφωθεὶς eſt ἐπαρθεὶς, ut ſuo loco notavi. Sed quod me fugerat, in ea voce grave mendum eſt. Et legendum ἐπαχθεὶς, *actus.* Dicitur enim, ut habet idem Heſychius, ἐπὶ τῶν ἀλόγου δίκην ἀνοήτως συνεπαγομένων, *de iis qui bruti inſtar ſtulte ducuntur.* Sed hoc mendum in Heſychio jam pridem inoleviſſe ſuadet quod ex eo Suidas etiam habet, κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς &c.

Undecimam נץ *nets* accipitrem dici à pernicitate volatus fere in confeſſo eſt. Quia volatu maxime valet, quod Homerus & alii docent. Proinde apud Ægyptios ventorum & ignis fuit ſymbolum. Nec deſunt qui ob id ipſum velint Soli fuiſſe conſecratum, & propterea dici ἱέρακα, qui Poetæ eſt *ſacer ales.* Quamvis Arabibus صقر *ſacer* aliud ſit, nempe avis acuti viſus, quo hoc genus maxime pollet. A voce נץ *nets* vocatur *niſus* accipiter fringillarius, potius quam à Niſo Rege Megaræ, qui mutatus eſt in haliæetum. De accipitre ſic Deus Job. 39. 27. *An per prudentiam tuam plumeſcet accipiter, alis ſuis ad Auſtrum expanſis?* Plumeſcet, Hebr. יאבר, id eſt πτεροφυήσει. Ut Jerem. 51. 11. הברו החצים, πτερώσατε τὰ βέλη, Gallice dixeris, *empennes les fleches.* Et *alis verſus Auſtrum expanſis*, cujus tepore novæ pennæ facilius ſuccreſcant. Proinde accipitrariæ artis ἐπόπται, accipitris caveam poſt pennarum defluvium ad Auſtralem plagam obvertere didicimus ex Petro Creſcentienſi. Diſputatur obiter de ſæculo quo repertum eſt hoc aucupii genus. Et refellitur R. Selomo, cui Jobi accipiter non eſt vera avis, ſed Angelus Auſtrali vento præfectus.

Duodecima avis כוס *chos*, aliis nycticorax, bubo, noctua. Nobis onocrotalus ſic dictus, ut Latine *truo*, ab amplo vaſe quod in roſtro habet. Proinde pelecano aut butauro jungitur ut avis ſimilis Pſal. 102. 7. Et utrique ſe confert David propter vocem gemitus ſui, ut docet verſus præcedens. Utraque avis ſcilicet mœſtam habet vocem atque horribilem. Itaque butaurus à bove & tauro, onocrotulus ab aſino nomen habet, quaſi ille tauri mugitum, hic aſini ruditum imitetur. Arabes onocrotalum vocant *camelum aquæ*, quaſi blateret cameli more. Eundem dicit Albertus ut cornu ſonans horribilem vocem emittere. Olaus magnum clamorem emittere, inſtar butauri avis.

Decima tertia שלך *ſalach* Hieronymo & recentioribus eſt mergus. Sed Græcis melius καταῤῥάκτης, quia שלך *ſalach* verbum eſt καταῤῥάσσειν ex alto cum impetu ſe dejicere Pſal. 102. 11. &c. Quod catarracti quam ſit proprium docemus ex Ixeuticorum Oppiani paraphraſte Dionyſio Characeno, ubi catarrhactes altius volat, & pennis omnino contractis in mare tanquam delapſus, per medium intervallum quovis telo citius fertur, & ad ulnæ ſpatium immergitur, donec comprehenſum piſcem extraxerit. Ibidem deſcribitur hæc avis ova quoque illo motu calefaciens. Et pullos ſuos pari impetu in mare demittens, & ſubinde extrahens, ut formentur à teneris ad hoc genus exercitii. Et cum oculorum acies præ ſenio hebeſcit, ſcopulis ſe allidens, & miſerabili fato ita occumbens.

Decimam quartam ינשוף *janſuph*, neque ibin, neque accipitrem, neque otidem, ſed bubonem eſſe probamus (ut à Syro redditur, & utroque Chaldæo) quia à tenebris nomen habet. Proinde Eſaias Idumææ vaſtitatem deſcribens Eſ. 34. 11. *Janſuph*, inquit, *& corvus in ea habitabunt.* Quia utraque avis feralis & inauſpicata eſt. Et in voce dirum aliquid habet & ominoſum. Proinde Plinius caput habet, cui titulus eſt *de inauſpicatis avibus, cornice, corvo & bubone, qui funebris*, inquit, *eſt, & maxime abominatus publicis auſpiciis. Itaque in tenebris aut omnino in luce viſus, dirum oſtentum eſt.*

Decima quinta ſequitur תנשמת *thinſemeth*, id eſt noctua, avis buboni perſimilis. Nec eſt quod quis chamæleontem miretur hâc ipsâ voce ſignificari Levit. 11. 30. Nam ejuſdem vocis quandoque diverſæ ſunt origines, & pro diverſa origine diverſæ quoque notiones. Ita vocis תנשמת *thinſemeth* origo eſt à נשם *naſam*, quod ſpirare vel aſpirare eſt, cum chamæleontem ſonat. Et à שמם *ſamam*, quod eſt obſtupeſcere, cum pro noctua ſumitur. Noctua ſcilicet ſtupenda eſt avis, quâ viſâ reliquæ aves mirantur & obſtupeſcunt. Hinc Ariſtoteles: Τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται, ὃ καλεῖται θαυμάζειν, *Reliquæ aviculæ noctuam circumvolant, quod mirari vocatur.* Et Dio Chryſoſtomus: Θαυμάζει τὴν γλαῦκα τὰ ὄρνεα, *Noctuam mirantur aves.* Et Timo Sillographus de Arceſilao:

Οἱ δ' μιν ἠΰτε γλαῦκα πέριξ σπίζαι περίθεντο,

Illum autem mirabantur ut aviculæ quæ noctuam circumſtant. Ut in Servio *Nyctimene Deorum voluntate converſa in avem* (noctuam) *omnibus avibus eſt admirationi.* Quomodo à שמם fiat תנשמת vide ſis ſuo loco.

Decimam

Decimam ſextam קאת *kaath*, id eſt pelecanum, à vomitu dici probavimus, quia conchas jam abſorptas & calore ventris apertas revomit, ut ex iis eſculenta legat. Ita ſcribunt Ariſtoteles, Antigonus Caryſtius (in quo triplex mendum eluimus) Cicero, Plinius, Ælianus, Phile, Piſidas, Euſtathius in Hexaemeron, Apoſtolius. od idem de ardea ſcribit Plutarchus; ſtellari ſcilicet quæ eſt butaurus. Eam autem cum τῷ כוס *chos*, id nocrotalo, jungi notavimus Pſ. 102. 7. quia tam voce quam totâ ſpecie corporis eſt illi ſimilis.

Decima ſeptima רחם *racham*, neque Chaldæorum eſt avis שרקרקא *ſerakreka* (quam Hebræi Meſſiæ adventum ſibilo ſuo ſignificaturam inepte probant ex Zach. 10. 8.) nec ſtruthio, nec cygnus, nec porphyrio, nec Ariæ *philoſtorgos* (cujus nominis avis nulla eſt) nec pelecanus (quem ſe ipſum roſtro vulnerare, ut aſperſione ſanguinis ſui pullos triduo ante mortuos ad vitam revocet, fabuloſum eſt, quamvis ex aliorum relatione multi veteres ita afferant) Nec merops, qui in parentes eſt miſericors. At רחם *racham* proprie φιλόστοργον ſonat. Aliud igitur eſt רחם *racham* vel רחמה *rachama*, avis ſcilicet varii coloris, ad aquilæ naturam proxime accedens, cujus amplas deſcriptiones exhibemus ex Damire, Alkazuinio & Alcamus, ubi decem ejus propria recenſentur. Alcorani interpretes, qui ſurdam & mutam deſcribunt, refelluntur à Zamachſari. Rachamæ ſtercus, pluma, fel, jecur, caro apud Arabes, eaſdem quas vulturis in medicina vires habet apud Græcos & Romanos. Nidus eſt in locis inacceſſis, & nonniſi raro videtur. Unicum ovum edit, aut ad ſummum geminum. Cadaveribus veſcitur. Sequitur exercitus diu ante conflictum, ut futuræ cladis præſcius. Ex quibus colligitur רחם *racham* eſſe vulturem, aut vero vulturaquilam. Obſervatur pro רחם *racham*, quod in Levitico legitur, in Deuteronomio ſcribi רחמה *rachama* fœmininâ terminatione, ut paſſim apud Arabes. Et in Horo ἡ γὺψ pro ὁ γύψ, quia credebant Ægyptii, omnes vultures eſſe fœminas.

Objicies primo רחם *racham* à nonnullis Arabum poni in aquilarum genere. 2. Dici ex India lapidem afferre quo ſublevatur partus. Qui cum ſit lapis aëtites ſive aquilinus, ipſam avem aquilam eſſe videri. 3. Cum in hoc eodem cenſu דיה *daja* vulturem eſſe docuerimus, רחם *racham* avem eſſe ab illa diverſam. 4. Denique רחם *racham*, cui à miſericordia nomen eſt, non poſſe eſſe vulturem, quo non eſt quicquam immanius. Sed hæc ſolvimus nullo negotio. Ad primam enim objectionem reſpondemus, *racham* Damiri non eſſe aquilam, ſed avem aquilæ. Alios tamen Arabum aquilam vocare, quia mediæ naturæ eſt inter aquilam & vulturem, nempe αἰγυπιὸν ſeu γυπαίετον, qui ex utroque aliquid habet. Et inde eſſe quod ſæpe Arabes vulturem & aquilam promiſcue ſumunt. Ut Theophylacto aquilæ circa cadaver ſunt vultures. Et è Græcis quoque Promethei jecur alii ab aquila, alii à vulture exeſum fuiſſe tradunt. Ad ſecundam reſpondemus lapidem εὐτόκιον vel ὠκυτόκιον veteres ſoli aquilæ, ſed abhinc aliquot ſæculis recentiores etiam vulturi tribuiſſe. In quibus autor epiſtolæ de Cereo Paſchali ſub Hieronymi nomine, Harpocratio Alexandrinus, Euſtathius in Hexaemeron, &c. Ad tertiam reſpondemus tam רחם *racham* quam דיה *daja* eſſe vulturem, tamen à Moſe diſtingui, quia diverſæ ſunt vulturum ſpecies. Nam דיה *daja* eſt vultur niger, רחם vultur albus & niger. Inde περκνόπτερος Græce vocatur, quia nigras habet alas. Et ὀρειπέλαργος ciconia montana, quia ciconiæ inſtar partim niger partim albus eſt. Itaque apud Arabes ut رخم *racham* eſt vultur varius, ita أرخم *archam* equum varium & رخما *rachma* ovem variam ſonat.

Decima octava חסידה *haſida* à variis varie redditur, ardea, fulica, ciconia, cygnus, milvus, vultur albus, aquila, hirundo, accipiter, noctua, grus, pica, otus, upupa, avis Indica, avis Arabica, & quid non? Sed cum חסידה *haſida* piam & benignam ſonet, nulla eſt avis cui hoc nomen competat magis quam ciconiæ. Cum eam parentes ſenio confectos alere & alis vehere conſtet. Itaque in veterum ſcriptis ἀντιπελαργεῖν idem eſt quod Paulo ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, *mutuas parentibus vices rependere* 1 Tim. 5. 4. Et illam legem Comicus ſcriptam eſſe tradit ἐν τοῖς τῶν πελαργῶν κύρβεσιν, *in ciconiarum tabulis.* Proinde è ſeptem Sapientibus nonnulli interrogati quod eſſet animal fœliciſſimum, ciconias reſponderunt, quia naturâ & ſine lege juſtitiam obſervant. Et illas ob id ipſum adorarunt Ægyptii. Et Celſus ciconias hominibus magis pias eſſe pronunciavit. Ideo hæc interpretatio multos habet ſuffragatores. In his Græcorum illos quos rationibus nihili refellit Olympiodorus, Syrum, Arabes Prophetarum interpretes, omnes Hebræos abhinc ſexcentis circiter annis, & novos Scripturæ interpretes fere quotquot ſunt. Hoc potiſſimum quod ex Scriptura non poteſt huic verſioni quicquam opponi. A Moſe cenſetur חסידה *haſida* inter aves immundas, quarum eſum Judæis prohibuit Deus. Id in ciconiam apprime quadrat, quæ ſerpentibus veſcitur, & venenoſis animalibus, neque in nido pullos ſuos aliis alit cibis. Job. 39. 16. ſtruthio cum *haſida* confertur ratione pennæ & plumæ. Quomodo in Africa ſua Marmolius: *In alis & in cauda magnas habet pennas nigras & albas, ut pennas ciconiæ.* Et Scaliger: *Fuſco & albo picti ſunt* (ſtruthiones) *ut mihi dixerunt multi mercatores Africani, quod ut melius intelligerem, ciconiæ colori comparabant.* Pſal. 104. 13. *Haſidæ domus ſunt abietes.* Ita in Jobum Olympiodorus: *Humi ciconia ova non ponit,* ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων, *ſed in celſis arboribus.* Ita etiam Alkazuinius, Heldelinus, alii. Jerem. 8. 7. *Etiam haſida in cœlo cognovit tempora ſua.* Migratoria enim eſt avis ciconia quod nemo neſcit. Zachar. 5. 9. Propheta duas videt mulieres in viſione Propheticâ, volantes inter cœlum & terram, *quæ ventum habebant in alis; Et alæ earum erant alæ haſidæ.* Id eſt ciconiæ, quæ alas habet ad volandum inſtructiſſimas, & iis migrat etiam ad loca remotiſſima.

Avis decima nona eſt אנפה *anapha*, quæ cum ab ira nomen habeat, forte eſt aquilæ ſpecies quæ Arabice زمج *zummag* dicitur, quia illa quoque ab iracundia ſic appellatur. Tamen cum aquilæ non ſoleant cum aliis aquilis ullam inire ſocietatem, hæc venationis ſocium ſemper habet. Unde eſt quod دو برادران *du bradran*, id eſt duos fratres, Perſia appellat. Et recentior Græcia φιλάδελφος. Convenit quoque idem nomen falconi montano qui ita iracundus eſt, ut ſi præda evaſerit, quandoque aucupem ſe revocantem per iracundiam invadat. Et illius caput aut faciem dilaniet, aut equi cui inſidet. Et ſi immoderate incaluerit, in mortem ſe præcipitet. Quin iræ ita indulget, ut occidendis avibus occupatus cibi obliviſcatur. Hæc & plura alia ejuſdem generis Albertus apud Geſnerum.

Avis vigeſima דוכיפת *dukiphath*, gallinam Sadducæis, Eliæ urogallum (qui eſt Plinii tetraon) Junio attagenem, Græcis, Hieronymo & pleriſque recentiorum upupam ſonat. Quomodo recte reddi jam probavimus. Hæc avis, ſi Hebræis credimus, ad Solomonem vermiculum שמיר *ſamir* attulit, cujus vi fiſſi ſunt templi lapides. Cui fabulæ ſimilem habet Ælianus. Ejuſdem upupæ cum Solomone colloquia, & legationem

ad Reginam Sabæorum, & fontes ab illa revelatos refert Mahometes in Alcorano. Probatur gallinam & attagenem fuiſſe in Judæorum cibis, ſed upupam propter ſpurcitiem vetitam, & quia in ſterquiliniis degit.

Avis vigeſima prima עטלף *attalleph*, id eſt veſpertilio, unde vocetur diximus, & quid commune habeat cum talpâ cui jungitur Eſ. 2. 20. Refelluntur Mahumetani, quæ præter veſpertilionem Chriſtum quicquam creaſſe negant, & inde patere nugantur quantum differant opera creaturæ ab operibus creatoris, qui eſt ſummus Deus.

Poſtquam immundæ aves recenſitæ ſunt, docetur harum nomina nec Maimonidem, nec Hebræos aut Chaldæos Scripturæ interpretes, nec Talmudicos, nec Græcos Seniores ſatis intellexiſſe. Et fruſtra eſſe quod Magiſtri ſuos ad traditionem amandant, quæ nuſquam extat, aut ad peritos aucupes, qui hâc in parte nullibi ſunt. Item pro immundis haberi rapaces omnes. In aliis tria ſigna requiri, aut ſaltem horum unum, ut inter mundas locum teneant. Et prohibitionis immundarum avium rationes pleraſque eſſe myſticas. Qua de re multa Patres, Thomas etiam acute admodum, quamvis alicubi fallat, ut in iis quæ habet de porphyrione, herodione, caladrione &c.

Libro tertio ſecundæ partis è volucribus ad reptilia & ſerpentes devolvimur, in quibus אפעה ephe ſeu vipera ordine alphabetico prima eſt. Sunt qui regulum, draconem, volucrem anguem, anguiculum, ſerpentem glabrum & cenchrinem explicant. Sed viperam eſſe probatur ex Arabibus, qui illam plene deſcribunt. Marem ſcilicet tradunt habere duos dentes, fœminam plures. Utrique latum eſſe caput, collum tenue, caudam mutilam, colorem flavum. Tam carnem ejus coctam quam ſal ex ea factum viſum acuere aſſerunt. Ejus eſu mundari lepram. Ipſam cæcutientem fœniculo ſanari. Ore coire, & in ardore coitus fœminam maris caput aut genitalia abſcindere. Hæc omnia de *ephe* Arabes, ut de vipera Græci. Itaque Græcum ἔχιδνα in Euangelio & Actis conſtanter أفعي *ephe* redditur ab illorum paraphraſtis. Neque obſcura ratio nominis. Huic enim claros ſibilos tribuit Avicenna. Quos ad ictum unius lapidis audiri ſcribit Maſſarius, cum divexatur. Unde ipſum animal Italice vocatur *ſuffilo*. Hebræis porro פעה clamare eſt, maxime in dolore partus Eſ. 42. 14. Inde אפעה eſt ſerpens cui dolores partus extorquent vehementiorem ſibilum. Quod viperæ maximè convenit. Non quod eroſa matris ab alvo catuli exeant, aut in ipſo partu dirumpatur uterus. Hæc enim ſunt fabuloſa. Sed quia eſt vivipara, cum reliquæ ſerpentes ſint ſolum oviparæ. Itaque vipera dici creditur, aut quaſi vipara, aut quaſi vivipara. Job. 20. 16. *occidat eum lingua viperæ*, id eſt morſus, mira catachreſis, ſed quali uſus Seneca in Medea de ſerpente dixit: *Trifidamque linguam exertat, & quærens quibus mortifera veniat.* Eſ. 30. 6. inter Ægyptios ſerpentes mentio fit viperæ, ut Ammiani lib. 22. Et Bellonius illi tribuit aliquid peculiare. Eſ. 59. 5. agitur de ovis viperæ, quia ita eſt ζωοτόκος, ut ſimul ſit ᾠοτόκος. Parit enim vivum animal, ſed ex ovo, quod diſerte Philoſophus, & Plinius obiter docet. Theophraſtus etiam, ſi Gazæ fides. Sed illum aliter explicamus. Viperarum apud Arabes & Græcos multa eſſe genera docemus, maxime in Epiphanio.

In Statyllio Flacco, quidam naufragio facto, cum in Libyam ſalvus evaſiſſet, mox in littore à vipera morſus interiiſſe narratur. Ita Paulum naufragio facto vipera ſtatim aggreſſa eſt, ſed eventu valde diſpari. In illius hiſtoriæ explicatione docetur ſerpentes ex virgultis & ſarmentis ſæpe erumpere, & calore recreatos vel irritatos mordere. Et Act. 28. 3. quid proprie ſit συστρέψαντος, quid φρύγανα, quid καθῆψε. Hoc ultimum alii *momordit*, alii *invaſit*, alii *pependit* reddunt. Sed καθάπτειν eſt *illigare*, quod ſerpenti prorſus convenit. Manui autem & brachio Pauli ſe alligavit vipera. In quo plus fuit periculi quam ſi pectori ſe applicaſſet, quia in brachio venæ ſunt & arteriæ magnæ, quæ cordi venenum citò & rectâ viâ communicant, cum in pectore & mammis vaſa ſint exilia, quæ tantum per varias ambages ad cor deducunt. Proinde Cleopatra non in mammis ſed in brachio ab aſpide morderi voluit, ut moreretur citius. Hoc nuper à me lectum in doctiſſimo Jacobi Primiroſii libro de vulgi erroribus, nolui hîc prætermittere. Verſ. 4. Melitenſes barbari, id eſt Pœni, à quibus Africæ pars quam incolebant tandem Barbaria dicta. Ibidem θηρίον ſerpens, unde derivata multa. Ita חיה Hebr. *fera*, Arab. *ſerpens*, quorum unum Chald. חיוא, alterum חויא. Homicida creditur Paulus, id eſt gravis ſceleris reus. Ἡ δίκη eodem loco eſt Dea Nemeſis de qua multa. Barbari in quibuſdam recte judicant, in aliis graviter peccant. Verſ. 5. Paulus illæſus ſerpentem excuſſit, quaſi manui ejus ſe alligaſſet, non ut læderet, ſed ut ornaret, ut ὄφις ἐπικάρπιος. Vipera non ſponte decidit, nec in aërem, ſed in ignem à Paulo conjecta eſt. Ex Lucæ verbis de Paulo, *nihil mali paſſus eſt*, concluditur illum à vipera non fuiſſe morſum, ut multi putant. Hæc vipera eſt diaboli typus. Verſ. 6. Πιμπρᾶσθαι duo ſignificat, ardere & intumeſcere. Utro modo hic ſumas parum refert, cum pars à vipera demorſa ardeat & intumeſcat. Ex quo morſu quæritur an ſequatur mors repentina. Et in utramque partem nonnulla proferuntur. Paulus primo homicida, deinde Deus eſſe creditur, quorum hoc in fidem peccat, *illud in charitatem*. Ita Lyſtrenſes Act. 14. 10. 19. Phariſæos Jonannes Baptiſta & Chriſtus vocant progeniem viperarum Matth. 3. 7. & 12. 34. id eſt *mali corvi malum ovum*. Aliud in Sophocle ἐχίδνης θρέμμα, quod perperam huc refert vir doctiſſimus.

Probatur leonis nomen apud Græcos multis animalibus eſſe commune à leone diverſiſſimis. In his ſerpenti cenchrini, qui à Nicandro vocatur λέων αἰόλος *leo varius*. Ita כפיר *chephir* leunculus, & שחל *ſachal* leo niger pro ſerpentibus à Davide ſumi videntur Pſ. 91. 13. *Super ſachal & baſiliſcum ambulabis, conculcabis chephir & draconem.* Alioqui enim feræ jungerentur naturæ prorſus diverſæ. Nec facile dici poſſet quid ſit ſuper leonem ambulare, aut conculcare leunculum. Cum nemo ſit qui leonem ambulando calcet, quomodo ſerpentes ſolemus. Itaque pro שחל *ſachal* aſpidem non leonem habent Seniores quos ſequuntur multi veterum. Et iiſdem כפיר *chephir* non eſt leunculus ſed draco Job. 4. 10. & 38. 39. Sic Arabice شبل *ſablon* non ſolum leonis ſed & draconis catulum ſonat in Arabico paraphraſte Thren. 4. 3. Et שחל *ſachal* ut leo niger ita ſerpens niger eſſe videtur. Nempe ſerpentes multi nigri ſunt, vel maculis nigris aſperſi. Sed unus præ cæteris, quem ſerpentem nigrum vocant Arabes, quia eſt nigredinis intenſiſſimæ. Videtur eſſe genus aſpidis. Nigerrimas enim eſſe aſpides multi docent. Sequitur Arabum fabula de Chriſto & ſerpente nigro.

עכשוב *achſub* Pſ. 140. 4. non eſſe araneam, ut à Chaldæo redditur, ſed aſpidem probant reliqui interpretes, in quibus Paulus Rom. 3. 13. Et origo vocis ex Arabiſmo aperitur.

Aſpis aliter פתן *pethen* vocatur. Ita enim hanc vocem plerique reddunt. Quæ verſio confirmatur ex locis de veneno *pethen* vel *pethanim*. Ut Deut. 32. 33. *Et venenum pethanim crudele*, pro quo Græci ἀνίατον habent, id eſt immedicabile. Vide etiam Job. 20. 14. 16. Aſpidis ſcilicet venenum omnium eſt acutiſſimum,

nec

nec ulli remedio cedit, & paucis horis perimit, niſi demorſa pars ſtatim amputetur. Proinde Ægypti Reges in diademate pictas aſpides ferebant, ut ſic ſignificarent invictum imperii robur. Aſpides igitur pede calcare, aut eorum foramini manum admovere maxime periculoſum eſt. Pſaltes tamen ut virum bonum etiam inter hoſtes infenſiſſimos à Deo ſervari ſignificet, eum pollicetur aſpides & dracones impune calcaturum, Pſ. 91. 13. Et Eſaias ut doceat magnam fore ſub Chriſto rerum converſionem: *Tum*, inquit, *ludet infans ſuper foramen aſpidis* &c. Eſ. 11. 8. Id eſt Judæi cum Gentibus in unam Eccleſiam coaleſcent. Et tutus patebit acceſſus ad eos qui fidelibus olim erant tam terribiles. Quin ad literam quoque hoc aliquando impletum eſt. Aſpides in Ægypto ſunt πεντάπηχεις, quæ draconum eſt magnitudo. Inde פתן *pethen* non ſolum aſpidem, ſed & draconem ſonat. Quomodo ſæpe ſumunt Græci, Syri atque Arabes interpretes. Et פתן *pethen* & תנין *thannin* habentur pro ſynonymis Pſ. 91. 13. & Deuter. 32. 33. Ubi Jonathan habet פיתוניא *pithunja*, id eſt Pithones. Obiter docetur quis fuerit Python ab Apolline occiſus. Et Lucæ πνεῦμα Πύθωνος Act. 16. 16. Et Hebræis פיתום *pithom*, Græcis Ἐυρυκλῆς, Babyloniis Σακχούρας in Jamblichi Babylonicis.

De aſpidum incantatione nota ſunt hæc Davidis Pſ. 58. 5. 6. *Venenum eſt ipſis ſimile veneno ſerpentis: Sicut aſpidis ſurdæ obturantis aurem ſuam, ne muſſitantium vocem audiat, & divini incantationum periti. Periti* Hebr. eſt מחכם & Gr. σοφοῦ *ſapientis*. Et ibi Theodoretus: Σοφὸν ἐνταῦθα καταχρηστικῶς τὸν θηρεπῳδὸν προσηγόρευσεν, ὡς τὸ σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, *ſapientem hic improprie vocat ſerpentum incantatorem, ut cum* (dicitur Jerem. 4. 20.) *ſapientes ſunt ad malefaciendum*. Hinc Suidas Σοφὸς, θηρεπῳδός. *Sapiens, ſerpentum incantator*, quod ut probet citat Davidis & Theodoreti verba. Quorum ignoratione Æmilius Portus θηρεπῳδὸν vertit *venatorem epodorum, captatorem carminum*; quod eſſet ἐπωδοθήρας. Nec ſequentia reddidit multo fœlicius. Sed hæc obiter, quia ſuo loco fuerant prætermiſſa. A Davide autem Buſtamantinus aſpidem ſurdam dici vult, quod ut acutiſſimi viſus, ita ſit auditus hebetiſſimi, cum Nicander & Plinius contra ſtatuant, illam auditu multo plus valere quam viſu. Alii ſurdam dici volunt, quod unam aurem terræ applicet, alteram caudâ obturet, ne incantatorem audiat: Quæ prioribus nihilo ſunt veriora.

Sed ut tota res clarior fiat, docemus ſerpentem incantationi eſſe maxime obnoxium: Et hoc faſcini genere olim infames fuiſſe Marſos, Pſyllos & Ægyptios, hodie idem objici Indis, Melindenſibus, Nigritis & Peruanis. Et eo uſum eſſe Orpheum, ad cujus verba Paulus alludit Epheſ. 6. 16. Medeam etiam & Jaſonem. Et ejuſdem meminiſſe Ariſtotelem, Nearchum, Theophraſtum & Antigonum. Hujuſque adeo eſſe multa genera. Alios enim manu & tactu faſcinare. Alios orbem deſcribere, loca ſulphure & igne luſtrare, medicamina adhibere, & barbara verba, lapides, laminas, ligna peregrina, figuras *Taliſmanicas*. Qualibus urbs Emeſa fertur fuiſſe πεπλεισμένη, ne ſerpentes & ſcorpiones in eam ingrederentur. Eo illos voce OS vel OSO, hos voce DUO cohiberi. Sed præcipua vis in cantu & carminibus, de quibus Pſaltes. His 1. Serpentes è cavernis elici, quos qui evocat & conſociat Hebr. חובר *chober* dicitur, id eſt conſociator. 2. Fugari. 3. Sopiri, deliniri, ſtupefieri. 4. A veneno expurgari, ne morſu noceant, ut factum in Andinorum montibus. 5. Eos ſanari quos morſu vel tactu læſit ſerpens. 6. Serpentes rumpi & crepare medios.

Tamen quoſdam ſerpentes incantari non poſſe hic & Jerem. 8. 17. & Eccleſ. 10. 11. Incantatori enim ſerpentem reſiſtere, vel cum ἀντᾴδει, id eſt recanit, vel cum ad cantum obſurdeſcit. Priorem Arabice صل *ſil*, id eſt ſtridulum, poſteriorem أصم *aſammo*, id eſt ſurdum dici, cum cantu non magis afficitur quam ſi ſurdus eſſet. Et Hebr. *obturare aurem*, eſt verbis alicujus non affici: Quo ſenſu in Virgilio dicitur, *placidaſque viri Deus obſtruit aures*. Mago creari periculum, cum incantationi obſiſtit ſerpens. In aſpidem nihil poſſe incantationem, doceri ab Æliano. Et ab Arabibus, nullâ arte curari morſus ſerpentum ſurdorum & ſtridulorum. In quo cenſu numerant baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros & cherſydros. Si objicias nullam eſſe cauſam cur in hos quoque Magi non idem poſſint quod in reliquos ſerpentes, & ab aliis ſcriptoribus aſpides quoque & ceraſtas & hydros & cherſydros Marſis ac Pſyllis ſubjici. Reſpondebitur Deum nolle ut Diabolo omnia in mundo liceant. Et Pſyllos Marſoſque, & prope Helleſpontum Ophiogenes, non vi Magicâ ſed naturali, à ſerpentibus fuiſſe immunes, vel audaciâ quâdam uſu confirmatâ. Denique in Scriptura non doceri ullam eſſe ſerpentum ſpeciem in quam incantatio nihil unquam poſſit.

Voce צבוע *tſeboa* probamus non ſolum hyænam quadrupedem, ſed & hyænam ſerpentem ſignificari; de qua ſcripſerat Ælianus: Τὴν ὕαιναν ὄφιν τῆτες μὲν ἄῤῥενα εἰ θεάσαιο τὴν αὐτὴν ἐς νέωτα ὄψει θήλειαν. ἢ *Hyænam ſerpentem hoc anno ſi marem videris, illam ipſam anno altero fœminam videbis*. Et Horus: *Ut inſtabilem pingant, nec in eodem ſtatu permanentem*, ὕαιναν ὄφιν ζωγραφοῦσιν· αὕτη γὰρ ὁτὲ μὲν ἄῤῥην γίνεται, ὁτὲ δὲ θήλεια *hyænam ſerpentem pingunt. Hæc enim nonnunquam mas eſt, nonnunquam fœmina*. Sed recentes editiones vocem ὄφιν *ſerpentem* ex utroque loco tanquam ſuperfluam eraſerunt, ut putentur hæc dici de hyæna quadrupede. Quæ quidem creditur huic ipſi ſexuum viciſſitudini eſſe obnoxia. Sed ſerpenti nomen hyænæ non alia de cauſa inditum eſt, quam quod pariter ſexum alternare dicitur, nec varietate colorum minus eſſe notabilis. Proinde ſunt ex Hebræis qui tot colores illi tribuunt quot in anno ſunt dies. Et quoties mutatur ſexus, tradunt marem dici צבוע *tſeboa*, fœminam נפרזא *nephreza*, ſed utrique genericum nomen eſſe ברדלס *bardales*. Quorum illud ex *nebriſſa*, hoc ex *pardali* videtur factum. Ab hoc porro ſerpente Hebræi dictam volunt גיא הצבעים, *vallem Tſeboim* 1 Sam. 13. 18.

Hebræum צפע *tſepha* vel צפעני *tſiphoni*, Aquilæ eſt βασιλίσκος, Hieronymo *regulus*. Chaldæis חורמן *hurman*. Is eſt Arabum حرمانا *harmene*, longus trium palmorum, cujus non ſolum morſus, ſed flatus quoque, viſus & auditus putatur eſſe lethifer. Nomen Chaldæum & Arabicum devaſtationem ſonat. Hebræum *tſepha* ipſo ſono videtur exprimere horrorem ſibili quo reliqua animalia fugat aut necat. A quo ipſo vocatur *ſibilus* in Iſidoro. Alludit Arabicum صقع *ſaphaa*, id eſt flatu adurere, quod baſiliſci maximè proprium. In Libya & Cyrene eſt frequens, & in Ægypto, ubi dictus οὐραῖος, & variarum rerum fuit ſymbolum.

Prov. 23. 32. *vinum mordere* dicitur & *pungere ut baſiliſcus*. Non in gratiam hæreticorum, qui vinum vocabant *fel draconis*. Eſt enim natura bonum, ſed propter ebrietatis mala. Aliter legit Hieronymus. Et Chaldæus rurſus aliter. Sed aſſeritur recepta lectio. Eſ. 11. 8. *Super cavernam baſiliſci puer manum mittet*. Alii *ſuper cubile*. Alii *ſuper pupillam*. Primæ interpretationi favet Arabiſmus. Eſ. 14. 29. *E radice ſerpentis exibit baſiliſcus*, id eſt ex Oziæ genere Ezekias, qui Philiſtæos male mulctabit. In Hieronymi verſione docetur quid ſit, *ſemen ejus*

abſorbens volucrem. Et nullam avem baſiliſci foramen impune tranſvolare. Et hæc verſio unde nata ſit. Et ſerpentem eſſe Regis ſymbolum, maxime baſiliſcum ſeu regulum, qui regium nomen habet, & diademate inſignis eſt. Et erecto capite ſerpit. Et ſibilo reliquos ſerpentes fugat. Meſſiæ denique typus eſt. Jeſſe aliter נחש *Naas* dictus, id eſt ſerpens Eſ. 59. 5. *Ova baſiliſci excluſerunt*, id eſt crimina quæ cogitatione concepta, per opera excluduntur. Probatur in Scriptura per varias ſerpentum ſpecies ſæpe idem ſignificari. Et eos falli qui ex urino aſpidis ovo baſiliſcum edi colligunt ex Eſaia. Jerem. 8. 17. *per Baſiliſcos in quos nulla eſt incantatio*, nec hoſtes in genere, nec dæmones intelligi, ſed Aſſyrios.

Eſ. 34. 15. קפוז *kippoz* non eſt hericius, cum ova pariat, excludat & foveat umbrâ ſuâ. Nec teſtudo, nec avis cypſelus quæ non ſaltant, cum *kippoz* à ſaltu nomen habeat. Nec merula quæ in cultis locis degit, cum deſcribatur in Idumææ deſertis. Neque ſcops, quæ eſt ὀρχηστικὴ, non ἀλικὴ. Sed Hebr. *kippoz*, ut Arab. قفازة *kipphaza*, eſt acontias ſeu jaculus, ſerpens trium palmorum, qui tantum ſaltu valet, ut viginti cubitorum ſpatium tranſiliat. Miſſili volare tormento dicunt veteres, & ex arboribus vi maximâ turbinatum, penetrare animal quodcunque obvium fortuna fecerit. Et morſum eſſe inſanabilem, cum ſupra ilia jaciat. Natales in Libya, Ægypto & Arabia. Nec avem eſſe ſequitur ex eo quod propheta eum dicit nidulari. Nidus enim tribuitur homini, leoni, ſui, hyſtrici, hericio, phycidi piſci, crocodilo, vermibus, culici, muſcæ, api, veſpæ, crabroni, formicis, muribus, ſtellionibus, blattis, locuſtis, ipſis denique ſerpentibus. Serpentes ova parere, fovere & excludere dicunt naturæ ſcriptores, eaque ſimul connecti & congregari ut mulierum monilia. Additur etiam ſerpentes de ovis ſuis eſſe valde ſollicitos.

Quæritur quod ſerpentis genus ſit שפיפון *ſephiphon* in his Jacobi Gen. 49. 17. *Dan erit ſerpens ſuper viam, ſephiphon ſuper ſemitam, quo mordente calces equi, ſeſſor cadit retrorſum.* An سف *ſipphon* ſerpentis genus pernicioſiſſimum, & homini infenſiſſimum, qui alio nomine vocatur ارقم *arkamo*, id eſt varius, quia nigro & albo diſtinctus eſt? Aut ceraſtes, quomodo reddunt Hieronymus & uterque Arabs? Hoc ultimum valde arridet, quia ceraſtes in arenis & rotarum orbitis ſolet viatoribus inſidiari. Et morſus ejus hominibus & brutis eſt lethifer. Nec facile vitatur, quia arenæ eſt concolor. Tamen ad Hebræum *ſephiphon* proxime alludit Arabum *ſipphon*, quem deſcribunt albo & nigro diſtinctum. Unde hæmorrhoum eſſe colligas, qui aſperſus eſt maculis nigris & albis: Sed ceraſtes & hæmorrhous ſunt forma tam ſimiles, ut poſſit haberi hæmorrhous pro ceraſtis ſpecie. Menſura utrique eadem eſt. Utrique ſunt cornicula duo cochleæ cornibus ſimilia. Et flexuoſus inceſſus, quia ſpinam oſſeam non habent, ſed ſolum cartilagineam, & utrinque flexilem. *Hinc* utroſque χωλεύειν & ἐπισκάζειν, id eſt claudicare dicit Nicander, & cauſam arceſſit ex poëtarum fabulis. Utriſque igitur putamus commune eſſe nomen שפיפון *ſephiphon* quod à claudicatione ſumptum eſt. Hebræis enim שפף *ſaphaph* eſt claudicare. Ad Samſonem magiſtri referunt quæ de hoc ſerpente dicuntur. Nos ad Danitarum tribum, quæ potius aſtu, quam aperto marte res geſſit, ut conſtat ex Jud. 18. 27. Videtur ἀσύστατον quod hæc nonnulli & ad Samſonem Chriſti typum, & ad Antichriſtum referunt.

Serpens שרף *ſaraph* Chriſti typus eſt Num. 21. 9. Joh. 3. 14. Et Seraphinis cognominis Eſ. 6. 2. Idem ſerpentum ſolus eſt volucer Eſ. 14. 29. & 30. 6. In Arabia & Ægypto degit Deut. 8. 15. & Eſ. 30. 6. Nomen habet ab uſtione, ut Angeli Seraphim, id eſt ἐμπρησταὶ dicti. Non tamen eſt preſter, ſed hydrus, qui æſtate fit cherſydrus, cum aquam conſumpſit æſtus, & infeſtante ſiti virus habet multo acrius, & morſu ſuo exurit quicquid attingit. Quo igne comſumptus eſt Hercules. Eſ. 30. 6. in Ægypto deſcribitur *ſaraph volans.* Serpentes enim alati quos ex Libya & Arabia quotannis in Ægyptum volare ſcribunt multi veteres, hydros fuiſſe, vel hydrorum habuiſſe ſpeciem, Herodotus diſerte ſcribit. Eoſdem Hebræi deſcribunt gravis odoris, ut hydros Ælianus, & Poëta ſummus, *graviter ſpirantibus hydris.* Si hydros objicias in aquis naſci, quibus caruit locus in quo Iſraëlitæ ab his ſerpentibus morſi ſunt. Reſpondebo non ſequi defuiſſe paluſtres aquas, etſi poculentæ defecerint. Aut ſi paluſtres etiam defuerint, hydros ob id ipſum factos fuiſſe cherſydros. Et convenire tempus, quia tum erant dies caniculares. Et aquoſa loca in vicinia fuiſſe probamus, unde hydros veniſſe vero conſentaneum eſt. Plagæ hujus cauſæ referuntur ex Hebræorum ſententia. Et noſtrorum allegoriæ. Docetur in quorum gratiam erectus fuerit ſerpens *ſaraph.* Et Chriſti fuiſſe typum. 1. Quia ſerpentis figuram habuit, non venenum. 2. Æreus fuit, non aureus. 3. Ex metallo firmiſſimo. 4. Et maximè ſonoro. 5. Et in altum ſubvectus, זקיף, quod & crucifixum ſonat. 6. Solo denique aſpectu ſanavit. Sed veritatem multis gradibus ſupra figuram aſſurgere. Phunon, locus in quo fuit erectus, æris fodinas habuit, ex quo conflatus, ut videtur, ſerpens æneus, & quorſum. De illo loco plura.

Hebræum תנין *thannin* proprie draconem ſonat, licet de ſerpente quovis quandoque *uſurpetur. Draco* vel cœleſtis eſt, vel terreſtris vel marinus. Terreſtris deſcriptio in Avicenna, & corrupta ibidem draconum nomina explicantur. Agitur de vera & fabuloſa draconum magnitudine ex Græcis, Romanis & Arabicis ſcriptoribus. Dracones bipedes, criſtatos & volucres falſo deſcribi probatur. Et alas iis perperam tribuere Strabonis interpretem, cum aliud ſit in Græco textu. Myſticumque draconem Apoc. 12. eſſe ἄπτερον: Et poëtarum dracones alatos, quibus Cererem, Triptolemum, Medeam & Circen vehunt, eſſe naves quæ draconem pro inſigni habuerunt. Dracones à ſerpentibus diſtinguit vaſta moles, barba, palearia, dentium ordo triplex, color niger, aut rufus ſeu fulvus & cinereus, rictus oris ingens, quo non ſolum aërem, ſed & aves ſupervolantes aſpirando attrahunt, ſibilus terribilis, & aliquo modo lugubris. Unde Hebræis תנין *thannin* dicitur. In Græcia veneno carent. In Africa, Æthiopia & Arabia non item. Venenum illud vini potu fit acrius. In locis vaſtis & deſolatis degunt. Fons draconis prope Jeruſalem Nehem. 2. 13. unde nomen habuerit. Diabolus ſerpens antiquus & magnus draco dictus Apoc. 12. & à Philone & Hebræis. Quia ſerpentis habuit ſpeciem, & eſt inſidioſus, callidus, venenoſus, & homini maxime infenſus.

Serpentibus inſecta ſuccedunt libro quarto partis ſecundæ. Et à locuſta fit initium, quæ cum ſit πολυώνυμος, nominibus multa latent quæ ad ejus naturam pertinent. A copia dicitur ארבה *arbeh*, quia nullum eſt animal locuſtâ fœcundius. Hinc in Ægypto locuſtæ terræ ſuperficiem ita tegebant ut non poſſet videri terra Exod. 10. 5. Neque harum erat numerus Pſal. 105. 34. ut neque in Judæa Joel. 1. 6. Itaque cum locuſtis copiæ ratione conferuntur ſylvæ arbores Jer. 46. 23. Madianitæ Jud. 6. 5. Medi Jerem. 51. 14. Ninivitæ Nahum. 3. 15. Aſſyrii Judith. 2. 12. Dicitur etiam גוב *gob* vel גובי *gobai*, quia è terra emergit. Nam è locuſtis cum pepererunt, vermes fieri ſcribit Philoſophus, qui terrâ quâdam prætenui ambiuntur, unde locuſtæ emergunt. Et גזם *gazam*, quia amputat arbores, nec ſolum gramen & ſegetes & arborum folia, ſed & arborum cortices

teneſoſque ramuſculos ita erodit ac ſi amputaret. חגב *chagab* & צלצל *tſelatſal*, quia Soli velum obtendit, eumque obumbrat, nempe cum turmatim locuſtæ volant. חרגל *chargol*, quia longo agmine fertur, ſæpe aliquot milliarium. חסיל *chaſil*, quia abſumit. ילק *jelek*, quia delingit. סלעם *ſolam*, quia vorat terræ proventum. Quæ locuſtarum nomina non ſunt plane ſynonyma. Has enim ſpecie differre docent Joel & Moſes. Ita etiam Damir & Marcellus Vergilius. Et diverſa ſunt apud Arabes locuſtarum nomina ratione formæ, coloris, natalium, ſexus, ætatis. Antequam volet Arabice دبا *daba* vocatur. Cum volitare incipit غوغا *gauga*. Cum plenus eſt volatus جراد *girad*. Quomodo Latini Patres *bruchum*, *attelabum*, & *locuſtam* diſtinguunt. Bruchus enim illis eſt idem quod Arabibus *daba*, attelabus idem quod *gauga*, & locuſta idem quod *girad*. Sed apud pleroſque Græcos βροῦχος & ἀττέλαβος ſpecie differunt, non ſolâ ætate. Tamen attelabus proprie eſt locuſta minor quæ nondum volat. Et videtur à ſaltu dicta. Ita etiam attacus. Ophiomachus autem locuſtæ genus eſt ſerpentibus vere infeſtum. Hebræis dicitur *chargol* vel *argol*, unde nata eſt fabula de argolis ophiomachis, quos pro locuſtis ſerpentes fuiſſe nugantur, eoſque ex Argo Pelaſgico in Ægyptum ab Alexandro tranſlatos. Eſt & ἀκρὶς certa locuſtæ ſpecies, vox incertæ originis. Multa alia ſequuntur locuſtarum nomina in uſu apud Græcos. In his ἀσίρακος Talmudicis אסקרא. Et ὄρπας locuſtæ fœtus ex quo ſit garum. De quo Heſychii locus corruptiſſimus emendatur.

De locuſtarum ſpeciebus multa obſcure Talmudici. Tamen hæc clara, quaſdam gibbum & caudam habere, ut חרגל *chargol*, quaſdam neutrum, ut ארבה *arbe*, quaſdam ſolum gibbum, ut סלעם *ſolam*, quaſdam ſolum caudam, ut חגב *chagab*. Et locuſtas mundas quatuor notas habere, nempe quatuor pedes, alas totidem, crura longiora, & quod alæ tegunt totum corpus. Sed gryllum qui habet has quatuor notas, non tamen eſſe mundum, quia quinta deeſt, nempe caput longius. Interim R. Selomo, qui hæc non ſolum legit, ſed & notis illuſtravit, fatetur locuſtarum ſpecies ſibi eſſe ignotas. Notæ quidem erant Judæis ætate Chriſti, ſed paulo poſt ignoratæ. Quod ſatius eſt agnoſcere, quam in devia ferri cum celebri interprete, qui verba Moſis de locuſtis explicaturus, affirmativam mutat in negativam: Et inter locuſtas Lege conceſſas, bombycem & cantharum cenſet. Mundæ locuſtæ ſunt volucres, & quatuor alas habent, quæ Græce πτερο-πτερυλίδες. Eædem Græcis ſunt ἑξάποδες, ſed Moſi ſolum quadrupedes. Poſteriora crura ſcilicet non habet pro pedibus, quia ad greſſum, non ad ſaltum pertinent. Abſit tamen ut eo referam quod πηδάλια vocantur. Cum ſic appellari conſtet, quia ſunt πηδαλιώδη, id eſt gubernaculorum inſtar. Prout olim navibus duo fuere gubernacula. De his cruribus citatur Piſidæ locus inſignis ab interprete male acceptus.

Non capiunt interpretes quorſum ילק *jelek* locuſtæ ſpecies סמר *ſamar* vocetur, id eſt ὀρθότριξ *horripilans* Jerem. 51. 27. Quę affectio non videtur in locuſtam poſſe cadere, cum ſit glabra & depilis. Itaque aliis ילק *jelek* eſt eruca hirſutum animal. Male, nam ילק *jelek* volat Nahum. 3. 16. at eruca non volat. Aliis *jelek* eſt μηλολόνθη vel χρυσοκάνθαρος, Gall. *haneton*, quam verſionem Fullerus adſtruere fruſtra conatur. Nam Scriptura ילק *jelek* aperte ponit inter locuſtarum genera, quod agnoſcunt omnes veteres. Nec mirum eſt quod horrere dicitur ratione pilorum capitis: Cum aliæ locuſtę calvo, aliæ hirſuto ſint capite, etiam in Talmude. Et Arab. عرفان *orphan* ſit bruchi genus jubatum. Et الخنتف *alchantapho* locuſta depilata. Græci & Chaldæus pro סמר *ſamar* aliud legerunt. Et Syrus hanc vocem omiſit.

Equi ut locuſtę ſaltant Job. 39. 23. & Jerem. 51. 27. in Chaldæo interprete. Pſal. 109. 23. dicit David, *excuſſus ſum ſicut locuſta*, quę vaga eſt cum nido caret. Docetur cur Ninivitæ locuſtis comparentur quę orto Sole ſepem deſerunt Nahum. 3. 15. 16. Quod uno verbo efferunt Arabes. Ibi התכבד de locuſtis non eſſe converrere ut vult R. Selomo, ſed multiplicari, quod probatur ex Exod. 10. 14.

Prov. 30. 27. *Locuſta Regem non habet: tamen exit* ad bellum, *unaquæque ſibi dividens*, nempe ſpolia. Quod alioqui Regum & Imperatorum eſt. Exire Hebræis eſt ad bellum proficiſci. Similis eſt locus Eſ. 33. 4. חצה dividere de præda dicitur Num. 31. 27. Et חצץ id ipſum eſt: Verbum in Talmude frequens, nec Arabibus ignotum. Refelluntur qui hunc locum aliter reddunt. Arabes qui locuſtas ducem habere ſcribunt, cum Solomone conciliantur. Iidem locuſtam in agro diverſari dicunt, ut Sirach. 43. 19.

Locuſtæ totius anni proventum paucis horis abſumentes dominis famem indicunt. Earum voracitatem quomodo efferant Arabes. Non ſolo morſu nocent, ſed & contactu adurunt. Saliva earum omnia perdit. Nec raro plus damni mortuæ quam vitæ afferunt. Denique nullum animal eſt perniciosius. Tamen Ægyptiæ locuſtæ ſolito fuere longe graviores. Quia numero ſuperarunt quicquid unquam fuit locuſtarum in uno loco, & magis noxiæ fuerunt. Nemo poterat videre terram. Abſumpſerunt quicquid reſiduum fecerat grando, id eſt Triticum & Zeam, quæ grando non læſerat, quia in Ægypto ſunt ſerotina. 2. Herbas, ramos & fructus arborum qui grandinis impetum evaſerant. Refelluntur qui annum interceſſiſſe volunt inter plagam grandinis & plagam locuſtarum. Quæritur an Locuſtæ hominibus fuerint pernicioſæ, ut habetur Sap. 16. 9. Et quo ſenſu hæc plaga mors vocetur Exod. 16. 17. Et quibus ventis locuſtæ fuerunt adductæ vel abductæ, & in mare projectæ. Et probatur ventum *Kadim* non ſolum Orientalem ſed & Auſtralem eſſe. Quo vento potiſſimum locuſtæ in Ægyptum adductæ fuerant, nempe ex Æthiopia ubi magnâ copiâ ſunt.

Ex Ægyptiis locuſtis devenitur ad Joelis locuſtas, quales nullas fuiſſe dicit, quæ conciliantur cum Moſis verbis Exod. 10. 14. Quæritur cur idem ſenes compellet, & hæc filiis narrari velit cap. 1. 2. 3. Docetur in verſum ſequentem quatuor locuſtarum ſpecies in Joele Judæam devaſtaſſe, non ſingulas ſingulis annis, ſed omnes ſimul, quomodo etiam in Ægypto. Et hæc ad literam ſumenda, contra quam ſentiunt nonnulli Patrum, & ex Judæis Abarbanel. Et hoſtes cum locuſtis non conferri niſi ratione numeri, neque homines in genere, niſi καὶ ἐξουθενισμόν. Et Ebrii cur excitentur.

Joel. 1. 6. Cur locuſtæ vocentur gens valida. Hæc metaphora quam ſit frequens. Iiſdem cur leonini dentes aſſignentur. Cur Arabice كاشر vocetur quod ab illis demorſum eſt. Verſ. 7. bruchi vitibus & locuſtæ ficubus quam infeſtæ. קצפון à Græcis συγκλασμὸν *confractionem* recte reddi probatur ex Arabiſmo. Locuſtas arbores decorticare & nudare etiam ſine decorticatione. Fruticum quoque truncos exſcindere. Et verſ. 12. ipſis arboribus eſſe noxias.

Joel. 1. 9. Locuſtas Joelis Judæam devaſtaſſe templo nondum exciſo. v. 10. quomodo dicatur terra lugere, muſtum erubeſcere, oleum languere. His opponuntur lætus ager & lætæ ſegetes. Χιασμὸς obſervatur Joel. 1. 11. 12. & Cant. 1. 5.

Joel. 1. 15. dies Domini pro judicio, Cilicum phraſis, ut 1 Cor. 4. 3. Ibidem paronomaſia elegans. v. 16. Exultatio in ſacrificiis. v. 17. Tria verba quæ nuſquam alibi ſunt accurate explicantur. Variæ de his ſententiæ. Non ſolum ex pluviis ſed etiam ex nimia ſiccitate ſata putreſcere probatur, aut vaneſcere verius. Et ſicco vere locuſtarum majorem eſſe proventum.

Joel. 2. 2. Futura mala cur conferantur cum Aurorâ ſuper montes expansâ. v. 3. Summa in Judæa ſiccitas deſcribitur ante & poſt locuſtas. Falluntur qui cum igne conferri volunt ipſas locuſtas, aut eas dici à locis iſtis, cum non habeant aliunde nomen quam à loquacitate, de qua obiter.

Joel. 2. 4. Locuſtis caput equinum. In iiſdem natura decem magnorum animalium. Joelem de Centauris egiſſe nugatur Abarbanel. Ad v. 5. Sonitus locuſtarum ut curruum, ad ſextum milliare auditur. Is fit alis cum volant, & dentibus cum comedunt. Eſt & illis propria vox, de cujus origine diſputatur. Earum cantum poëtæ laudant, æque ac cicadarum. v. 7. 8. 9. Locuſtæ inexpugnabiles. Ordo earum in acie mirabilis. Agmen quomodo Arabice. Neque urbes, neque domus his inacceſſæ. Per feneſtras ingrediuntur. Etiam in menſas decidunt. Greſſus quam firmus. Per medios enſes illæſæ ruunt, nec viſo homine fugiunt. Sunt quaſi loricatæ. Talis hoſtis quam terribilis. v. 10. Suâ multitudine Solem obumbrant, unde locuſta dicta חגב & צלצל. Lunam etiam obſcurant, cum noctu volant. Falſum enim eas nonniſi interdiu volare. Oſ. 13. 3. *Ut fumus* מארבה *ex fumario*, al. *ex locuſtis*, quia eædem ſunt literæ.

Verſ. 20. Per *Septentrionalem* &c. nec Aſſyrii nec Romani ſignificantur, ſed locuſtæ ad Aquilonem urbis in Arabiam deſertam, & in utrumque mare impellendæ. Mortuarum fœtor Hebr. צחנה, Gr. βρῶμος aut βρῶμος potius, quod pro ſonitu perperam ſumunt. Qui fœtor maxime peſtifer, & multas hominum myriadas quandoque abſumpſit. Locuſtæ etiam Arabibus dicuntur Dei exercitus. Objicies; Si hæc ad literam contigiſſent, Scriptura non tacuiſſet. Reſp. in Scriptura hiſtorias famis nonniſi paucas referri, & ſolum ex occaſione.

Amos c. 4. & 7. non agit de iis locuſtis de quibus Joel. Quin alias duas clades refert per locuſtas illatas. Unam cap. 4. quæ præceſſit meſſem, & cum ſiccitate & uredine conjuncta fuit, Gr. ἀνεμοφθορίαν dictam, quia facta eſt à vento קדים *kadim*, & omnes fructus conſumpſit. Alteram cap. 7. quæ autumno poſt fœniſecia accidit, cum locuſtæ pariunt. Ibi multa obſervantur de partu locuſtarum ex Ariſtotele, Plinio & Arabibus. Et quomodo Arabice vocentur locuſtæ ovum, & fœmina, vel ante vel poſt partum, & fœtus nuper editus. Et cur propheta Deum dicat formare locuſtas. Et Arabum ineptiæ, Deum locuſtas ex eo luto formaſſe ex quo formatus eſt Adam. Et Dei providentia ſpecialis in locuſtarum multiplicatione. Quod etiam ab Ethnicis agnitum. Tamen Arnobius hujuſmodi animalcula negat eſſe Dei opus, quod ex Marcionitarum lacunis hauſtum. Locuſtæ cap. 7. neque ſegetibus neque arboribus noxiæ, ſed ſolis herbis, & Prophetæ precibus amotæ.

Johannis cibus Ebionæis non ἀκρίδες, id eſt locuſtæ fuerunt, ſed ἐγκρίδες, id eſt liba cum melle & oleo. Aliis ἀκρόδρυα vel ἀκρέμονες, arborum & plantarum extremitates. Aliis ἀκρίδες vel μέλαγρα herbæ genus, blitum vel rapunculus. Aliis aviculæ ἐρυθρόποδες. Aliis locuſtæ marinæ, id eſt οἱ κάραβοι. Aliis καρίδες ſquillæ. Aliis ἀχράδες pira ſylveſtria. Sed hic nihil mutandum, cum locuſtarum eſus in Oriente & Auſtro ſit receptiſſimus. Acridophagi inde dicti. Iiſdem Parthi victitant, & Mauritaniæ confines populi, Naſamones, Libes ad Leptim. Exercitus in Libya his ſuſtentatus. In Græcia quoque in cibis αἱ ἀκρίδες, πτερα-πτερυλλίδες, τέττιγες, κέρκωπες. Quatuor locuſtarum ſpecies in Lege conceſſæ Levit. 11. 21. 22. Locuſtæ ab Ægyptiis ſale conditæ in cibi uſum Exod. 10. 19. in Jonathane. Arabes quoque & Judææ incolæ eas in cibis hodieque recipiunt. Ergo Johanni non fuit peculiare quod locuſtis & *agreſti melle vixit*, ſed quod his ſolum cibis veſcebatur, iiſque forte oblatis, ut Judæi Johannem ſcirent extraordinarium habere munus. Iſidorus Peluſiota imperitiæ perperam accuſat ſic ſentientes, qui & magno numero, & celeberrimi ſunt, & nituntur diſertis S. Scripturæ verbis.

Eccleſ. 12. 7. de ſene dicitur: *Et ingraveſcet locuſta*; al. *creſcet*, al. *impinguabitur*. Ibi docetur varia quæri myſteria, ſed longius petita. Et quid fabulentur Hebræi de ſtatua Nebucadnetſaris. Kimchii etiam & recentiorum quæ ſint explicationes. Et cur credatur ſenex eſſe locuſtæ ſimilis. Et fingatur Tithonus in cicadam eſſe mutatus. Et ſenes cum cicadis Homerus cur conferat. חגב *chagab* nonnullis pro cicada pudendum eſt. Alii talus, ut crus, aut malleolus pedis. Quin חגב *chagab* eſt *caput femoris*, quod Arabes nos docuerunt, quæ pars ſenibus ingraveſcit, unde inceſſus tardior.

Apoc. 9. locuſtæ myſticæ multa habent ex veræ locuſtæ deſcriptione petita. Ut quod ex fumo prodeunt (Quomodo per fumum locuſtas venentur Acridophagi) Quod nocent per quinque menſes. Et equis ſunt ſimiles, ut Joel. 2. 4. Et dentes habent leonum ut Joel. 1. 6. Et loricas ferreas. Et ſonum alarum ut curruum, ut Joel. 1. 5. Sed ſeptem illis notæ ſunt peculiares, quę pertinent ad myſterium.

Aut in ipſa Scriptura, aut in Scripturæ verſionibus ſeptem occurrunt muſcarum ſpecies: *Muſca* proprie dicta, apis, veſpa, œſtrum, cynomyia, culex, ſciniphes. Muſca Hebr. זבוב *zebub*, & Arab. ذباب *dſebab* dicta eſt ab incertis ſedibus. Quo facit Luciani locus, & Arabum Proverbium, *muſcâ inconſtantior*. Nonnullis Arabum muſca munda eſt, ſed immunda ex Lege Moſis. Eadem Græcis ἑξάπους, ſed Hebræis ſolum quadrupes, quia duo pedes anteriores manuum potius vices gerunt. His oculos abſtergunt, cibos ſumunt, quicquid tollendum eſt evehunt, quod Philoſopho eſt χαρακίζειν.

Eccleſ. 10. 1. *Muſcarum mortuarum una facit ut fœtorem eructet unguentum pigmentarii.* Ut in Paulo *parum fermenti totam maſſam corrumpit*. Nam multo facilius corrumpitur quod bonum eſt, quam emendatur quod malum. Vide Ag. 2. 12. 13. Cum muſcis conferuntur Ægyptii Eſ. 7. 18. cum aliis de cauſis, tum propter multitudinem, ut in Homero & Plauto.

Accaronitarum Deus Beelzebub dicitur 2 Reg. 1. 2. id eſt *Dominus muſca* vel *Dominus muſcæ* potius. Quales Dii apud Græcos Μυιώδης, Μυίαγρος, Ἀπόμυιος. Quorum fana creduntur poſt certa ſacrificia muſcis fuiſſe inacceſſa. Id ipſum Judæi ſcribunt de Jeroſolymitano templo. *Beelzebub* mutatum in *Beelzebul*, ut *Babelmandab* in *Babelmandel*, & *rebab* in *rabel*. Idem Beelzebub creditus eſſe princeps dæmonum, & dominus Acherontis, quia Deus erat Accaronis, quaſi *Accaron* & *Acheron* idem eſſent. Hebræos enim poſteriores multas ſuæ linguæ voces ex Græca deduxiſſe probatur aliquot exemplis.

Apis Hebr. דבורה *debora* dicta à mirabili ductu & ordine. Apes non ſolum ex apibus, ſed & ex bove naſcuntur, & quomodo id fiat. Et qui factum ut apes Samſon repererit in leonis cadavere, cum inde non naſcantur, & à carne abſtineant, & graves odores fugiant. Unde eſt quod apes in alveari mortuas ſuperſtites efferunt, ne tetrum odorem exhalent. Reſp. 1. Apes ibi repertas fuiſſe, non natas. Apes enim quaſdam

eſſe

eſſe λεοντογενεῖς leoninâ ferociâ ſunt meræ nugæ. Quin in Æthiopia ubi ſunt leones, apes ſunt mitiſſimæ. At aſperrimæ in Scythia, quæ leonibus vacat. Eas enim è Scythia perperam excludit Herodotus, ut animal δύσριγον. 2. Cadaver leonis, in quo apes, fuit σκελετόν. Mel enim ibi repertum eſt non ſtatim à cæde, ſed poſt dies, id eſt poſt annum Hebræâ phraſi. Sic apes mellificæ Amathunte viſæ ſunt in Oneſili capite, & in ſepulchro Hippocratis, & in aliis Veronæ.

Apes audire quidam negant. Tamen ad Eſ. 7. 18. eas ſibilo vocari ait Cyrillus; ut alii tinnitu æris, & teſti[illegible]is terreri. Ariſtoteles hic ambiguus. Dut. 1.44. apes fumo irritari leguntur in interprete Syro & Chaldæo qui emendatur. Id Græce βλίσαι & ἐνσωύειν, & Arabice جلا *giala*. Hebraice מדף. *maddaph* dicitur [illegible] quo fumigantur. Ex apum fumigatione, ut à Moſe, ſic à poetis ducuntur ſimilitudines. Pſ. 118. 12. & Eſ. [illegible] 18. Hoſtes infenſiſſimi cum apibus merito conferuntur, quia apes ſunt fortiſſimæ, nec animalia vaſtiſſima infeſtis aculeis aggredi timent. Eædem in bello quandoque hoſti objectæ. Et inacceſſa fuere quædam loca propter apum multitudinem. Et adulteri à Judæis hodieque dicuntur nudi apibus exponi.

Apes commendat imprimis mellis conficiendi artificium, de quo in Hebræorum ſacro textu hoc ſolum reperias Jud. 14. 8. *Et ecce examen apum in corpore leonis, & mel.* Examen apum & mel, id eſt examen apum mellificarum, per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Sed Græci Patres è penu ſuo tres alios textus proferunt. Primus eſt Pſal. 117. (Hebr. 118.) 12. *Circumdederunt me,* ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, *ut apes favum.* Ita etiam Æthiopes. Et Arabum unus habet *favum,* alter *ceram.* Sed probatur Græcos vocem κηρίον perperam addidiſſe.

Secundus eſt Prov. 6. 8. ubi poſt locum de formica πολυθρύλητον, de ape quædam adduntur, quæ citant multi Patres, tranſtulit Arabs, & Caſtalio quoque his verbis: *Aut apem adi, & diſce quam operoſa ſit, quamque auguſtum opus exerceat: Cujus laboribus & Reges & privati veſcuntur ſalubriter. Eaque omnibus eſt amabilis & illuſtris. Et quamvis viribus infirma ſit, tamen ſapientiæ ſtudio promovit.* Ad quem locum notamus. 1. apem cum formicâ ſæpe jungi. 2. Ex brutis peti exempla vitæ, ut in ſcriptura paſſim. 3. Apem imitandam ſæpe proponi. Hinc mulierem frugi ex ape natam eſſe fingunt Simonides & Phocylides, & cum ape confert Xenophon. Et illuſtriſſimæ fœminæ Deboræ & Meliſſæ, id eſt apis nomine appellari non dedignatæ ſunt. 4. Apem ἐργάτιν ſeu opificem dici, ut in Ariſtotele, Varrone, Luciano, Antiphilo, Piſidâ. 5. Et ejus ἐργασίαν σεμνὴν *opus auguſtum* aut *venerandum* vocari. Niſi quis legi malit τήν τε ἐργασίαν σμήνων ὡς ποιεῖται, *& alvearium opus quomodo faciat.* Quod ut introſpiceret Ariſtoteles, fecit alveare vitreum, ſi Arabibus creditur. 6. Apis labores, id eſt mel, ad ſanitatem & longævitatem conferre, quod Pythagoræ, Glauci, Democriti & Pollionis Romuli exempla abunde probant. 7. Apem apud omnes eſſe amabilem & claram. Mel enim ubique naſcitur, & ubique eſt in pretio, ab ultimâ Scythiâ uſque ad Afros & Æthiopes. Et apum amore captus Ariſtomachus Solenſis duodeſexaginta annis huic uni curæ incubuit. Et Philiſcus Thaſius in deſertis apes colens ἄγριος cognominatus eſt. 8. Commendari apis ſapientiam, quia naturæ inſtinctu id facit, quæ ſi facerent homines, ſapientum catalogo merito inſcriberentur. Quin nonnulli apud Poetam *eſſe apibus partem divinæ mentis & hauſtus æthereos dixere.*

Tertius locus Sirach. 11. 3. *Parva in volucribus eſt apis, & principium dulcedinum,* id eſt ſumme dulcis eſt *fructus ejus.* De cujus loci ſcopo diſputatur.

Mel Hebr. דבש *debas* dicitur, quo appellantur etiam dactyli, & ſuccus qui vel ex dactylis, vel ex ipſa palma elicitur. At hic agitur de melle apum, quod ſylveſtre vel domeſticum. Sylveſtre à Samſone in agro, & à Jonathane in ſylva repertum. Hinc Solomon, *reperiſti mel?* Prov. 25. 16. Et *mel è petra manat* Deuter. 32. 13. Quæ ideo dicitur *rupes mellis* Pſ. 81. 17. Fluxus mellis Chaldæis eſt ברין *brez* vel *briz.* Unde *Breſſæus* vel *Briſæus* dictus Bacchus mellis repertor. Et *Briſæ* nymphæ quæ Ariſtæum docuerunt mellis conficiendi rationem. Sylveſtre illud mel Joh. Baptiſtæ cibus fuit Matth. 3. 4. Et in bonis terræ Chanaan. Quæ proinde vocatur terra mellis, & melle fluens. Sed maxime in pretio fuit mel Jerichuntinum & Thecoenſe. Unde eſt quod mel è Judæa in Ægyptum deferebatur Gen. 43. 12. Et ad Tyriorum nundinas Ezek. 27. 17. Tamen in Johanne Baptiſta magnæ id fuit abſtinentiæ, quod ſolis locuſtis & melle vixit. In melle enim parum eſt alimenti. Ariſtoxeni & Pythagoræ abſtinentia huic fuit ex parte ſimilis, ſed multo minor.

Mel à dulcedine commendatur Eccleſ. 11. 3. & Jud. 14. 14. Ad quem locum agitur de gripho Samſonis, & de griphis apud veteres iner epulas proponi ſolitis, & ab ænigmate quid differant: Et quæ premia vel pœnæ fuerint. Dulcia omnia ſacri Scriptores cum melle conferunt ut mannam, ſacrum volumen, ſapientiam, Joſiæ memoriam, verba ſponſi & ſponſæ. Ita poetæ paſſim.

Mel inter neceſſaria ponunt Hebræi veteres Sirach. 39. 31. quia ad multa fuit utile, ad eſum, ad potum, ad medicinam, ad conſervanda cadavera. Melle denique in ſacris uſi ſunt ſuperſtitioſi homines. De eſu ſic Jonathan Levit. 11. 20. *Species apum abominatio erunt vobis, tamen mel apum comedetur.* Quod illuſtrant Arabes humani lactis exemplo, qui permittitur, licet caro humana ſit prohibita. Itaque mellis eſus in Lege, Pſalmis, Proverbiis & Prophetis paſſim laudatur. Et eo uſi ſunt Samſon, Jonathan, Solomon, Chriſti præcurſor, & Chriſtus ipſe. Infantili etiam ætati id convenire probatur ex celebri loco de Emmanuele Eſ. 7. 15. *Butyrum & mel comedet* &c. Proinde in Baptiſmo, in quo fideles renaſcuntur, lac & mel præguſtandum dabant veteres. Et fertur ipſe Jupiter nutritus fuiſſe lacte & melle. Sed mellis quoque faſtidium vitandum monet Solomon Prov. 25. 16. & 27. 7. De mellis potu hæc proferunt ex Vulgata Nehem. 8. 10. *Bibite mulſum,* id eſt οἰνόμελι, de quo nos multa. Tamen Hebræa ſolum habent, *Bibite dulcia.* Jonathanis oculi mellis eſu aperti 1 Sam. 14. 27. quia propter inediam caligo ei erat oborta. Id Arab. أسدف *aſdapha* dicitur. Quod ajunt mel illitum caliginem diſcutere, ad rem non facit. Nec Hieronymo aſſentior, cui mel Jonathanis meretrix fuit. Quæritur cur tuber camelorum דבשת dicatur, tanquam à melle. Item an Jacobus melle fuerit pollinctus, ut in Ægypto fiebat. Democritus quoque corpora ſic aſſervari voluit in ſpem reſurrectionis. In primitiis mel oblatum, non tamen ſuper altare Levit. 2. 11. 12. Cujus prohibitionis Patres pias cauſas plures afferunt, ſed Plutarchus unam ridiculam, quæ refellitur. Mel Baccho & aliis Diis oblatum. Mellis uſus etiam in mortuorum inferiis. In Virgilio legendum, *Melle ſoporatam* &c. non *ſaporatam,* ut contendit Turnebus. Saporandi enim vox ignota fuit ævo Auguſti. Et in melle eſt ſoporandi vis.

Alius apis labor eſt cera, melle non minus utilis. Ex cera enim cerei fiunt quibus tenebræ fugantur. Eadem præſtat uſum glutinis. Et tam cerâ quam melle cadavera condiebantur, quod Græcis eſt καταχηρῶσαι. Itaque *mumiæ* vox notiſſima deduci videtur ex מום *mum.* Perſæ ceram & Arabes [illegible] ſic appellant. Hinc à Græcis מים κηρὸς redditum Eſ. 64. 2. quia legerunt מום pro מים. Ceræ etiam multus fuit uſus in

 Scriptura,

Scriptura, pugillaribus, pictura, fuco & ſigillis, qui hodieque durat. Cum cerâ ad ignem liqueſcente multa conferunt ſacri & profani ſcriptores. Eſ. 41. 10. השתעה eſt ceræ inſtar molleſcere. Cor Jacobi ſic fuiſſe emollitum, cum pro Eſavo patri ſe obtulit, Judæi fabulantur. Gen. 37. 25. probatur נכאת nec ceram eſſe, nec myxaria, ſed ſtyracem.

Ab apibus itur ad veſpas ſeu crabrones, per quos Deus Chananæos percuſſiſſe, & è ſedibus ſuis pepuliſſe legitur Exod. 23. 28. Deut. 7. 20. & Joſ. 24. 12. Ad quæ loca duo quæruntur. 1. An Hebræum צרעה *tſira* vere veſpa aut crabro ſit. 2. Utrum literali ſenſu an metaphorico veſpæ dicantur Chananæos expuliſſe. De primo dubitatur, quia צרעת *tſaraath* eſt lepra. Itaque צרעה *tſira* ex eadem radice Aben-Ezra eſt morbi genus quo debilitantur vires corporis, quod ſequuntur nonnulli Arabum. Sed morbus ægro detinet potius quam è ſedibus ſuis pellit. Itaque omnes alii צרעה *tſira* veſpam aut crabronem reddunt, quæ promiſcue ſumuntur, quia ſunt ſimillimæ. Veſpæ ampla deſcriptio ſequitur ex Arabibus. Et docetur quid ſit crabronis aut veſpæ mel. Et βλίττειν quid ſignificet. Et veſpam oculos impetere, pungere, fodicare, & venenun in eos ſpargere. Et cur dicatur צרעה *tſira.*

Ad ſecundam quæſtionem, non pauci Chananæos pulſos fuiſſe negant à veſpis proprie dictis, quia in fidem prope ſuperat: Nec in ſacra hiſtoria narratur quo loco & tempore factum fuerit. Itaque Euſebius Cæſarienſis, Auguſtinus, unus Arabum, multi recentiorum veſparum nomine terroris aculeos intelligunt, qui pluribus refelluntur. Docetur ſacros Scriptores multa obiter referre, circumſtantiis plane ſuppreſſis. Loca non pauca fuiſſe ab animalculis deſolata, & gentes pulſas vel exciſas. A ranis Autariatas, & quoſdam Gallos. A muribus Abderitas, Troes, in Italia quaſdam gentes, Megarenſes, Chalcidenſes, Gyarenſes. Neuris, Amyclis, Rhodo, Chio, Teno, Salamini ſerpentes fuiſſe infeſtos. A ſcorpionibus & ſolpugis vel phalangiis deletam gentem Æthiopicam citrà Cynamolgos. Culices Myuſiis fuiſſe moleſtos, & Perſis prope Niſibin. Loca eſſe trans Iſtrum propter apes inacceſſa: Eaſdem fuiſſe Lucullo adverſas, & Rhauciis Cretæ populis. Et quod maxime ad rem facit Phaſelitas à veſpis fuiſſe pulſos, id eſt Phœnices ſeu Chananæos, qui ex Phœnice profecti Phaſelidis montana occupaverunt.

Veſpæ apibus & hominibus moleſtiſſimæ. Earum in pullos amor. Illis proprium τὸ ἁμιλλητικόν. *In ſomnis* viſæ quid ſignificent. Et proverbia σφηκῶν δριμύτεροι & σφηκίαν ἐρεθίζειν. His cur ſimilis Antiſthenes. Cur Archilochi & Hipponactis tumulis veſpæ inſculptæ. Veſpæ quæ ſint acerbiores, & quomodo faciant ictus lethiferos. Cur Cyprus olim Σφήκεια dicta. Veſpa ex crocodilo iracundior, ex equo animoſior. Veſpæ ex equis & aſinis, crabrones ex mulis naſcuntur. Crabronum ictus lethiferi. Crabro ἀνθρήνη Græce unde dictus. Crabro juvencis, hominibus, apibus, aviculis quam ſit infeſtus. Chaldæa paraphraſis Pſ. 101. 5. explicata. Cur leprâ percutiatur qui proximo detrahit. Linguâ tertiâ loqui, quid ſit Chaldæis & Arabibus.

Οἶστρος *aſilus*, licet ex vetuſtis poetarum fabulis de Bellerophonte, Ampelo & Jo οἰστροπλῆγι celeberrimus, tamen hodie paucis notus. Ore pungit non caudâ. Οἶστρος fit ab οἴω fero, ut οἰστὸς ſagitta. Latina vox *aſilus* ævo Senecæ jam uſurpari deſierat. Hebr. נתש *nathas* vellicare etiam carnem. Inde יתוש *jatthus* pro ינתוש *janthus* aſilus dictus. Οἶστρος *aſilus* & μύωψ *tabanus* à graviſſimis & vetuſtiſſimis auctoribus ſynonymis habentur. Tamen diſtinguit Philoſophus. Et re vera differunt origine, mole, aculeo, bombo & quia *aſilus* ſolis bobus, *tabanus* etiam aliis quadrupedibus infeſtus eſt. Ita eſt in Heſychio. Tamen alii camelos quoque & equos ab œſtro, chelydros à tabano agitari volunt. Sed uterque boves ut plurimum invadit, idque maxime in ilibus, non in oculis ἐν λαγόσι, non ἐν λογάσι, ut mendosè legitur in Apollonii Scholiaſte. Boves hoc vulnere læſi quam graviter afficiantur, docetur 1. ex Poetis, 2. ex Patribus.

Ezek. 2. 6. παροιστρήσουσι eſt pro Hebr. סרבים *ſarabim*, id eſt rebelles. Quæ vox Hebræis aliunde ignota, non ſolum Chaldæis familiaris fuit, ſed etiam Ægyptiis, apud quos *Sarabaitæ* monachi, aliis *Renuitæ* à renuendo dicti ſunt, quia omnis diſciplinæ jugo excuſſo, ſuo arbitratu vivebant. Oſ. 4. 16. δάμαλις παροιστρῶσα, Hebr. סררה *ſorera* refractaria, id eſt quæ jugo obnititur. Sed Græcis παροιστρῶσα, quia Arab. شران *ſarran* eſt culicis genus. Quo סררה pertinere creditum.

Canis & muſca duo animalia ſunt maxime impudentia. Ex utroque conflatum κυνόμυια, quo nomine in Homero Minerva per convitium vocatur. Et Nicion meretricula in Athenæo. Eſt & muſca tabano ſimilis, mordax, inſidioſa, in teli morem cum impetu ruens, & cuti maxime hærens. Nonnulli canem vocant. Refelluntur qui ſcribunt κινόμυιαν & κοινόμυιαν. Dicitur κυνόμυια, quia canibus infeſta eſt, & eorum aures lancinat. Hujus Arabica nomina explicantur. Non eſt idem quod κρότων ricinus, quamvis ricinus ſit canibus æque infeſtus, unde vocatur κυνοραϊστής. Hebræorum ערוב *arob*, uni Arabum eſt حرقوس *hurkous* pediculi inguinalis genus. Aliis variorum animalium colluvies, quod ſequuntur recentiores. Sed veteribus eſt κυνόμυια. Probatur neque ferarum, neque ſerpentum, neque muſcarum eſſe colluviem, ſed certi animalis genus. Nec ſequi ערוב *arob* eſſe animalium colluviem ſeu miſtionem, quia ערב *arab* miſcere ſonat. Verbum enim ערב *arab* eſt πολύσημον, & multa ſignificat quæ in muſcam caninam quadrant. Et conſtat ex ipſo textu ad certam animalis ſpeciem ערוב *arob* reſtringi. Proinde cauſa nulla eſt cur à veteri & jam olim receptâ verſione diſcedamus.

Exod. 8. 20. Pharaoni ad aquas egredienti, Dei nomine denuntiat Moſes fore, ut niſi dimitteret Iſraëlitas, Deus craſtinâ die cynomyias immitteret. Egreſſus autem eſt ad aquas Pharao hîc & Exod. 7. 15. non quod magus fuerit aut ὑδρομάντις, ut Hebræi volunt, ſed vel animi causâ, vel ut Nilum coleret quem Ægyptii pro Deo habebant. Porro muſcarum copia ideo maxime timetur quia ſæpe eſt peſtifera. Et caninam Ægyptiis veriſimile eſt magis odioſam fuiſſe, quia colebant canes. Ab hac plaga, ut à reliquis immunis fuit terra Goſen. Quæ diſtinctio docetur jure vocari mirabilis. Et cur eſſe dicatur Deus in illius terræ medio. Et cynomyiam gravem dici pro multa. Et terram perdere, id eſt perdere terræ incolas, ut Pſal. 78. 45. Sap. 16. 9. Et hæc plaga quam fuerit gravis. Ibidem docetur quid ſit abominationem Ægyptiorum ſacrificare. Boveſque, oves & hircos ab iis mirâ ſuperſtitione fuiſſe cultos. Quos ſi mactaſſent Iſraëlitæ, periculum fuiſſe ne Ægyptii illos lapidibus obruerent, quæ ſunt arma conſueta in populari ſeditione. Nec mentiri Moſem cum nullam diſceſſus ſui cauſam prætexit quam ſacrificandi neceſſitatem. Quæritur an Moſi licuerit Pharaonem in os impoſturæ arguere. Et quomodo muſcæ omnes ex Ægypto amotæ fuerint, quæ iis maxime ſcatet.

Culicis generale nomen Græci non habent. Nam κώνωψ, quo paſſim utuntur, eſt certa culicis ſpecies. Et βύτζα nomen recens factum ex Arabico بعوضة *baudſa.* Culicis encomia proferuntur ex Plinio & Alkazuinio.

Alkazuinio. Alii culici elephantem opponunt: Sed Chriſtus camelum ut notiorem Matth. 23. 24. Culex pro re minima paſſim ſumitur. Κώνωψ in Matthæo proprie eſt culex vinarius. Quæ ſignificatio eſt retinenda, quia agitur de culice qui percolatur, id eſt qui in vinum delapſus, ex eo percolato eximitur. Judæi enim vinum percolabant, ne quid immundum incauti abſorberent, quod tam ex Talmude conſtat quam ex Græca verſione Amos 6. 6. Illum culicem Hebræi יבחוש *jabchus* vocant, quia vino immiſcetur. Nam בחש *bachas* eſt immiſcere. In loco Matthæi, quem citavimus, inſigne mendum eluitur à ſcribis Arabicæ verſionis admiſſum.

Ἐμπὶς aliud eſt culicis genus in aquoſis locis naſcens, ut prope Athenas ἐμπὶς Τελμοφυσία. Hebraice dicitur יתוש *jatthus*. Sanguinem exſugit. Elephantem terret. In ejus aures & promuſcidem ingreditur. Exemplum illuſtre circa Niſibin. Eadem bubalis & bobus infeſta. Aliter בק *bak* dicitur, & βύτυπος, & *mulio*. Non tamen mulos, ſed apes impugnare legitur. Ζῶον eſt ἐφήμερον. Hujus ſpecies מפגיע *maphgia* leonem invadit. Maxime in Meſopotamia & Rhizophagis. Qui & ipſi per culices è regione ſua pulſi, ut Myuſii prope Mæandrum, & infra Pergamum Atarnitæ. Ægyptii, ut hoc incommodum vitent, dormiunt in ſummis turribus, ad quas ne culices provolent ventus prohibet. Alii conopæis reticulati operis eos arcent. Ibi obiter de Cleopatræ conopæis. Tiberiadenſes unguento quodam infantes à culicibus liberant. Fabulam Judaicam de culice, qui in Titi nares ingreſſus, cerebrum ejus toto ſeptennio convulſit, explodunt ipſi Judæi. Arabes de Nimrodis culice *ſocainâ* tale aliquid narrant.

Ex palma & caprifico oritur ὁ ψὴν, aliud culicis genus, per quem eorum fructus ad maturitatem perducitur. Sed alii culices κνίπες vel σκνίπες nomine, in ulmo, robore & ficu nati hos pſenes vorant. Ψὴν Arabibus eſt بقة *bakka*. Hinc *arbor albak* illis eſt arbor culicum, non cimicum. Licet البق *albak* quandoque ſit cimex. In Galeno vermes vitibus infeſti male vocantur σκνίπες pro ἶπες. Græca verſio σκνῖπας habet pro Hebr. כנים.

Scnipes ſeu ciniphes à Patribus ſic deſcribuntur, ut videantur potius ἐμπίδες intelligi, ſeu paluſtres culices. Sic Niſibeni ciniphes nati videntur ex eluvie amnis Mygdonii prope Niſibin. Horum Arabes meminerunt. Talmudici quoque, cum culicis malleum dicunt libras ſexaginta pendere. Probatur Hebræo nomine כנים *kinnim* pediculos potius quam hos culices ſignificari. 1. Quia in Ægypto non orti ſunt ex aquis, ſed ex terra. 2. Quia erant in hominibus & jumentis, quod de culice non dicitur. 3. Quia nomen כנים *kinnim*, à firmitate & ſtabilitate ductum, non convenit culici, ſed pediculo. 4. Quia hujus ſingulare כנה *kinna* Talmudicis eſt pediculus. 5. Quo alludunt κόνις pro lende, & κικνία pro minoribus pediculis. 6. Ut ad כנם alludunt Samaritanum ࠊࠍࠌ, Chaldæum קלם, & Arabicum قمل pro pediculo. 7. Joſephus, Chaldæi, Syri & Arabes Scripturæ interpretes magno conſenſu ſic reddunt. 8. Alcoranus etiam & Mahumetanorum doctiſſimi.

Cur Exod. 8. 16. 17. ad pediculos procreandos terra potius ab Aarone quam à Moſe ſit percuſſa, Hebræorum commentum, quod refellitur. Vera ratio adducitur, cur Ægyptios Deus modo immediate, modo per ſervos ſuos percuſſerit. Quæritur quomodo pediculi ex pulvere ſint procreati. Docetur pediculos tam beſtiis quam hominibus eſſe infeſtos, & herbis etiam, & vitibus. Et in ſolo homine plures haberi ſpecies, nempe pediculos inguinales, lendes, acaros ſeu *cirones*, alatos in Rizophagis, ricinos. Cur hujuſmodi beſtiolis Deus uſus ſit in Ægyptiorum perniciem. Et à pediculis quanto ſtudio ſibi caverint Sacerdotes Ægyptii, tanquam in hujus plagæ memoriam.

Quia חרטמים *hartumim* dicuntur pediculos procreare non potuiſſe, docetur obiter cur Magi ſic appellentur. Et quæ ſint vocis origines ab aliis allatæ. Et ſententia auctoris, eos à magico murmure ſic nominari. Et חרטם *hartum* proprie eſſe ἐπαοιδόν. Iidem Arabibus علما *ulama*, unde Elymas Act. 13. 8. Ad חרטם *hartum* alludit Ἄρτεμις, id eſt Diana ſeu Hecate, quam Magi invocabant. Magorum in Ægypto principes fuerunt Jannes & Jambres 2 Tim. 3. 9. Magi ita fecerunt, id eſt facere conati ſunt, Scripturæ eſt phraſis. Quæritur cur pediculos procreare non potuerint. Et Hebræorum futili ratione rejectâ, affertur alia verior. Magi tribus quaſi gradibus dejecti, hic digitum Dei agnoſcunt, & ſic fatentur ſe eſſe θεομάχους. Digitus Dei manui non opponitur, ut vult Tertullianus, ſed ſumitur pro ipſa manu. Pediculi in tota Ægypto fuere, præterquam in terra Goſen. Citantur alia Scripturæ loca quæ nonnulli perperam ad pediculos referunt. Et Arabica verſio emendatur Pſ. 77. 51. Et Græca Jer. 43. 12. Antiochum & Herodem non eroſerunt pediculi, ſed vermes.

Ab Hebræo pulicis nomine פרעש *paros* fit Arabicum برغوث *borguths*, & Syrum ܦܘܪܬܥܢܐ *purtaana* vel ܦܘܪܬܥܢܐ *purthaana*; potius, quod pro pulice male redditur culex à viro his doctiſſimo. In Plinio & Auguſtino culex pro pulice legitur, & in Giggeio multoties. Arabes pulicem quomodo deſcribant, & cur vocent *patrem ſaltus*. David cur ſe vocet pulicem 1 Sam. 24. 15. & 26. 20. Sic in Homero pediculus eſt pro homine vili. Et tenuiores Claudius pulices vocavit. Et copiæ imbelles dicuntur eſſe ψύλλων νέφος *pulicum nubes*, & ψύλλων ἱππικὸν *pulicum equitatus*. Nec ignotum eſt Proverbium, *in pulicis morſu Deum invocat*. Item, *Excoriat pulicem, ut pellem habeat*, de viro ſordido dictum. Socratem pulicum ſaltus metitum eſſe, præter Ariſtophanem, Xenophon etiam ſcripſit. Ad ceraſtis morſum obſervatur non adhiberi ψύλλαν pulicem, ut putat Phile, ſed ψύλλον Pſyllum hominem qui virus exſugat. Vir illuſtris in Eſdra פרעש *Paros*, id eſt pulex vocatur. Ut Pſyllus Græcis viri nomen, Pſylla vel Pſyllium urbis, unde Pſyllici canes. Pſylli populi unde dicti. Ager quidam Siciliæ *terra di Pulici* dicitur, non à pulicibus, ſed à Polluce qui olim templum ibi habuit.

Formicam Græci μύρμηκα, & variante dialecto βύρμηκα & φόρμικα vocarunt, unde Latinum *formica*. Hebræi נמלה à נמל *namal*, id eſt ſpicæ caput abſcindere Job. 24. 24. Quia ſpicarum capita abſcindit, ne germinent, ut multi ſcribunt, vel potius ut grana ex iis eximat. De quo citatur & explicatur inſignis Æliani locus, non ſatis intellectus. Probatur ἀθέρας eſſe ſpicarum capita, & his opponi ἐσχάτας, imo ἀρρίζους, quia infimam ſpicam Varro *urruncum* vocat, Chaldæum formicæ nomen שומשמנא *ſumſemana* cur ab odoratu ſit ſumptum.

Formicam Ælianus in exemplum pigris proponit, ut multo ante Solomon Prov. 6. 6. *Vade*, inquit, *ad formicam*, quomodo ad doctores itur. *Aſpice vias ejus*, etiam proprie dictas, quomodo apud Ariſtophanem

 Agathon

Agathon poëta Tragicus cecinit Μύρμηκ☉ ἀτραπὸς, *Formicæ vias.* Eâdem viâ ſemper incedunt. Vacuæ cedunt onuſtis. Onera partiuntur. Succumbentes adjuvant. Egrediens ingredienti non obſtat. Tamen hic aliud viæ formicæ, nempe vivendi ratio, de qua citatur ex Hebræo ſcriptore locus inſignis. *Aſpice vias ejus & ſape,* non ſolum ut doctior fias, ſed & ſapientior, & referas ad vitæ praxin. Ita Horatius & Juvenalis. *Ducem non habet.* Sic Ariſtoteli formica eſt ἄναρχ☉. Pro duce Græci γεώργιον, & Syrus *meſſem* habet, quia aliter legerunt. *Parat tamen ætate cibum, colligit in meſſe eſcam.* Æſtas & meſſis ſunt ſynonyma. Sed æſtas ibi pro vere eſt, quo in Judæa fit meſſis. E multis hoc unum profert Solomon hic & Prov. [illegible] quia huc refertur fere quidquid in formica miramur. Cryptas magnâ arte effodiunt, & ab aquarum alluvione defendunt. Variæ in iis manſiones. Commune ſtabulum, penu, cœmeterium in quo patria monumenta. Apothecas ſubterraneas Ælianus σιρὸς appellat voce maxime propriâ. Variæ manſiones ſepibus diſtinguuntur. Viæ ad illas flexuoſæ. Inde hyeme non prodeunt, ſed circa meſſem. Onera ore vel humeris ferunt, & partiuntur inter ſe, & ſemina dividunt, ſi meatus ſit anguſtior. Et madefacta ſudo cœlo proferunt, ut exſiccent. Noctu in pleniluniis laborant, interluniis ceſſant. Sabbatha quoque ſeptima & trigeſima ab iis obſervari nugatur Tzetzes. Sed origo fabulæ aperitur.

Huic parallelus alter eſt de formica locus Prov. 30. 25. *Quatuor iſta ſunt minima terræ, & ſapientia tamen, & ſapientiam edocta. Formicæ populus debilis, quæ æſtate parant cibum ſuum.* Formicas merito cenſet inter minima terræ. Cum harum una ſit ſpecies, ذر *dſar*, id eſt atomus dicta, cujus centum non pendunt niſi unum granum hordei. Majores enim illæ in India fabuloſæ ſunt. Sapiens etiam dicitur, ut in Horatio, *utitur ante quæſitis ſapiens.* Et in Epiphanio θυμόσοφ☉, voce ex Æliano mutuata. Qui illam addit σοφίᾳ ἀνεκδιηγήτῳ, *ineffabili quâdam ſapientiâ effodere Ægyptias ſeranges, & Creticos labyrinthos.* Semiphœniciis enim nominibus flexuoſas formicæ cryptas ita appellat. Eadem cognitionis & ſolertiæ fuit ſymbolum apud Arabes & Ægyptios. Et à ſcientia Græce vocatur ἴδρις in Heſiodo & aliis. Proinde politicos homines Plato in formicas migrare ſcribit. Et quærit Ariſtoteles cur ingenio formicæ reliquis animalibus plus valeant. Cleanthes *rationem* illis tribuit, Celſus *Colloquii ſpeciem*, Cicero *mentem*, Plutarchus *omnium virtutum ſemina.* Illarum reſpublica Solomoni *populus*, aliis *claſſis*, *concio*, *exercitus.* Et populus *debilis* quidem, tamen ſuo modo potens. Nihil enim neque infirmius, neque fortius. Gentem memorant Arabes *Gerham* nomine à formicis exciſam. Ab iiſdem Indi maxime ſibi cavent, aquarum alveis circa penuaria diductis, ut formicis ſint inacceſſa. Quamvis ne ſic quidem omnes arceant. Nonnullæ enim glumas pro cymbis adhibentes, navigant quocunque volunt. Docetur iis animalibus quæ cibos in futurum recondunt formicam longe præſtare. Arabes Solomonem dictitant formicarum myſteria intellexiſſe, & ejus cum formica Tachia nomine colloquia referunt.

Aranea ut Hebr. עכביש *acchabis* dicitur, ſic Chald. עכוביתא *acchubitha*, & Arab. عنكبوت *anchabuths*, fortaſſe à שבך inverſis radicalibus, propter retia & caſſes quas texit. Pſal. 140. 4. עכשוב *achſub* non eſt aranea, ut a Chaldæo, ſed aſpis, ut à Paulo redditur Rom. 3. 13. Sic Prov. 30. 24. שממית *ſemamith, quæ captat manibus, & in Regum palatiis degit*, eſt ſtellió, non aranea, ut volunt recentiores. Arabica tria nomina شبث & عكاش & مول aut his ſimilia, veteres in ſacro textu legiſſe ſuſpicamur: primum Job. 27. 18. ſecundum Pſal. 38. tertium Pſal. 89. 10. Chaldæum עכוביתא *acchubitha* æquivocum eſt, nec ſolum araneam ſonat, ſed & herbæ ſpinoſæ & edulis genus in Chaldæo paraphraſte Jerem. 17. 6. id eſt σίλυβον ſilybum vel ſillybum, quod probatur ex Arabibus.

Telæ aranearum Eſ. 59. 5. קורי vocantur, non quia à trabibus pendent, ſed quaſi חורי id eſt retia; probatur enim *cheth* & *koph* eſſe literas permutabiles. Oſ. 8. 6. שבבים non ſunt fila aranearum, ut Hebræus quidam Hieronymo perſuaſit, ſed fragmenta. A Talmudicis eadem vocantur חוט של בוכיא, id eſt *filum perplexitatis.* Ut araneæ opera, ſic impiorum molimina fluxa ſunt & evanida Eſ. 59. 5. 6. Patrum quidam ad Hæreticos id referunt. Obiter agitur de telis aranearum quæ magnâ copiâ deciderunt, cum Monothelitas damnavit ſexta Synodus. Alii referunt ad Aſtrologos, ut ad Sophiſtas Ariſto Chius. Alii melius ad peccatores in genere Job. 8. 14. *domus araneæ* eſt ipſa tela, quia ibi degit & parit. Phraſis eſt in Oriente frequens Pſal. 57. 3. in Thargum narratur fabula de aranea quæ telam ſuam texuit in ore ſpeluncæ in qua latebat David. Quod ipſum de Fœlice jactatur, Nolano Epiſcopo.

Poëtæ ſæpe vocem tribuunt iis ædibus in quibus crimen eſt perpetratum. Ita etiam Prophetæ, ut Hab. 2. 11. *Lapis è pariete clamat, & chaphis è ligno reſpondet ei: Væ ædificanti civitatem ex cædibus &c.* In his verbis neſcitur quid ſit כפים *chaphis.* Pleriſque eſt pars ædificii. Aquilæ μάζα. Symmacho & Theodotioni σύνδεσμ☉. Hieronymo *lignum quod inter juncturas ædificiorum eſt*, ἱμάντωσις ſeu *loramentum* ut Sirach. 22. 18. Heſychio στεγάνωμα, Chaldæo *fruſtum.* Syro *clavus.* Arabi *paxillus.* At Græcis κάνθαρ☉ *ſcarabæus*, aut σκώληξ *vermis.* Quod alii alio, Ambroſius ad Chriſtum refert. *Bonus ſcarabæus*, inquit, *qui clamavit è ligno*, id eſt è cruce. Cyrillo & Theophylacto κάνθαρ☉ ibi non eſt ſcarabæus, ſed ligni compages, quod eſt ſine exemplo. Κανθὸς quidem eſt in rota ferreum ligni vinculum. Sed κάνθαρ☉ plane aliud, ſcarabæus ſcilicet. Itaque Seniores non puto quicquam præter ſcarabæum intellexiſſe. Et videtur hæc verſio ex eo nata, quod כפים *chaphis* ſumptum pro חפושית *chaphuſith*, quomodo Hebræi ſcarabæum appellant, quia ſtercus ſcrutatur. Nam חפש eſt ſcrutari. At כפים *chaphis* Talmudicis eſt later ſeſquipalmi, ut a menſura quidam lateres beſſales vocantur, & didori, tetradori, pentadori. Quæ ſignificatio hic omnino quadrat: *Lapis è pariete clamat, & later è ligno reſpondet ei, &c.*

Quia φθίνειν eſt conſumi vel tabeſcere, tineæ nomen inde deduci valde veriſimile eſt. Tinea Hebraice עש *as* dicitur. Item סס *ſas* Eſ. 50. 9. quarum vocum origines Hebræis plane ignotæ ex Arabica lingua patent. Ex Hebræo סס *ſas* factum Græce σὴς, cui ſynonymum βρῶσις Matth. 6. 19. & βρῶμα Baruch. 6. 11. Blattas Romani poëtæ cum tineis ſæpe jungunt. Tamen blattas ponit Plinius inter ſcarabæorum ſpecies. Et apud ſequentis ævi ſcriptores blatta eſt purpura, aut purpuræ pars. Tineæ proprium laneas & lineas veſtes conſumere, quæ proinde vocantur ἱμάτια σητόβρωτα Job. 13. 28. & Jac. 5. 2. Quæritur quid ſit conteri coram tinea Job. 4. 19. Et an cum tinea conferatur Deus Pſ. 39. 12. & Oſ. 5. 12. Et quomodo tinea dicatur theſauros corrumpere Matth. 6. 20. An quia veſtes olim in theſauris fuerunt. Et quid ſit *tineæ domus* Job. 27. 18. De tineis quatuor loca ex Græca verſione citantur, quę Hebræi non agnoſcunt. In primo & ultimo male lectum eſt. In ſecundo רקב *rakab*, id eſt caries oſſium pro tinea ſumptum, ut &

Sirach

Sirach. 19. 3. Tertius locus Prov. 23. 20. in Hebræo prorſus deeſt. In Chaldæa paraphraſi corriguntur multa errata.

Vermis nec à vertendo dictus, nec à verrendo, nec à vere, ut quidam volunt, ſed à Græco ἕλμινς, præfixo digamma Æolico. Et ἕλμινς quaſi εἴλμινς ἀπὸ τοῦ εἰλεῖσθαι, quia varie torquetur & convolvitur. Σκώληξ, ut σκλῆναι, ἀπὸ τοῦ σκέλλειν, exareſcere in modum cadaveris, cum carne conſumptâ prorſus, ſolum oſſa ſuperſunt. Hebr. רמה *rimma* & תולע, quorum prius Arabice tineam ſonat, animalculum vermi non abſimile. In poſteriore *thau* ſervile eſt, & radix eſt לוע vorare. Cujuſmodi ſunt multæ voces, in quibus ſervile *thau* ſpeciem habet radicalis. Vermes non ſolum cadavera ſed & vivos homines vorant Job. 7. 5. Ita Herodes Agrippa σκωληκόβρωτος Act. 13. 23. Et Antiochus Epiphanes 2 Machab. 9. 9. Pheretima quoque, Caſſander, Herodes Aſcalonita, Alexander impoſtor in Luciani Pſeudomante, Galerius Maximianus, Julianus Juliani Apoſtatæ patruus, Diocletianus, Neſtorius, Dodo qui Lambertum Tungrenſem Epiſcopum interfecerat. Vermes mortuo ſubſternuntur Eſ. 14. 11. Gloria hominis in ſtercus & vermes abitura eſt 1 Macchab. 2. 62. Cadaveris hæreditas vermes. Et contra vermis hæreditas cadaver Sirach. 10. 13. & 19. 3. Vermis Jobi mater & ſoror Job. 17. 14. Quæ ſors omnibus communis Job. 21. 26. Et de impio dicitur *exſugit eum vermis* Job. 24. 20. Pro quo alii male, *Dulcis eſt ei vermis.*

Vermis vitium Deut. 28. 39. Græce vocantur ἴπες vel ἶκες, unde Hercules ἰποκτόνος. Ἶπες dicti ἀπὸ τοῦ ἴπτειν à lædendo. Hic vermis Latine *involvulus, convolvulus, volvox.*

Vermis percuſſit *kikajon* Jon. 4. 7. Ergo *kikajon* non fuit κολόκυνθα cucurbita ut Græci reddunt: Eam enim vermes non tangunt. Inde Proverbium, ὑγιέστερος κολοκύνθης, *cucurbitâ ſanior.* Sed *kikajon* eſt κρότων *ricinus*, ut alibi docemus. Nam ſimile Proverbium, Κρότωνος ὑγιέστερος, neque de planta dicitur, neque de animali, ſed de Crotone urbe.

In Scriptura ſæpe memoratur תולעת שני, *vermis dibaphi* (ſup. cocci.) Nam ut purpura dibapha, ita & coccus. Coccus in Dioſcoride frutex eſt parvus, ſurculoſus, cui grana adhærent. *Cuſculia* vocat Plinius. In illis granis vermiculi ſunt ex quorum ſanie fit coccineus color. Inde κόκκος Latine *vermiculus.* Græce etiam σκώληξ & σκωλήκιον. *Emblemate vermiculatum* Lucilio, id eſt cocineo colore tinctum. Ut Hieronymus pelles coccineas *vermiculatas* vocat. Et Arabice قرمز *kermes* tam eſt vermis quam color: qui à recentioribus dicitur *carmeſinus.* Ibi multa afferuntur ex Arabibus de verme & colore *kermez.* Coloris Chald. זהורי *zehori* à luce & ſplendore dicitur. Pro *he* Syri *cheth* ſcribunt, & Samaritani *ajin.* Æthiopibus idem eſt ለያ : *laia* pro Ægyptio Κάλλαια, unde *Callainus* color.

Tria loca de verme ligni in Græca aut Vulgata verſione habentur Hebræis prorſus ignota. Primus 2 Reg. 23. 8. in Vulgata, *quaſi tenerrimus ligni vermiculus.* Nunquid legendum potius, *quaſi tenerrimi ligni vermiculus.* Nam in tenerrimo ligno naſcitur. Hæc verſio unde ſit nata docetur. Secundus in Græca Prov. 12. 4. *Sicut in ligno vermis.* Hebr. *ut caries in oſſibus.* Aperitur fons erroris. Tertius in utraque Prov. 25. 20. *Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi.* Quæ Hebræi non habent, ſed omnes veterum verſiones, & multi Patrum.

Vermis ligni plura ſunt genera. In his θρὶψ *thrips*, à quo ligna eroſa pro ſigillo apud Lacones. Ῥόμοξ & θρὶξ ligni vermes, unde ſylva Heſiodo ἀδηκτοτάτη. *Teredo* in mari & navibus. *Coſſus* vel *cuſus* unde *Guſano* Hiſpanice pro ligni verme. *Termes* idem. Ejuſdem vermis tria nomina Arabica.

Mannam cur in craſtinum ſervari prohibuerit Deus, & cur in craſtinum ſervata vermes produxerit. Id fuiſſe miraculoſum. In qua hiſtoria רמה & תולע promiſcue ſumuntur, ut in Jobo & Eſaia.

Num. 11. 20. Coturnices לזרא id eſt *in vermes* nonnullis. Sed id incertum. Conferuntur hujus vocis variæ verſiones. Et vera aſſeritur, & ex Arabiſmo probatur.

Homo vermis Job. 25. 6. Pſ. 22. 7. Eſ. 4. 14. πρὸς ἐξεθενισμόν, ut in Homero Harpalion jacet ut vermis ſuper terram. In verme duo contemnuntur 1. Origo. 2. ipſa natura. Animal eſt cæcum, ſurdum, informe, inerme, ſine pedibus, omnibus injuriis expoſitum, rudimentum animalis potius quam verum animal. Tria loca quæ allata ſunt non parum inter ſe differunt. Primus eſt de homine in genere, *Homo vermis & filius hominis vermiculus* Job. 25. 6. Secundus de Chriſto; *Ego ſum vermis & non homo, opprobrium hominum, & contemptus à populo* Pſal. 22. 7. Tertius de Eccleſia, *Noli timere vermis Jacob.* Et pro ratione perſonarum varie intelliguntur. Homo in ſe vere ut vermis. Chriſtus & Eccleſia vermes in hominum opinione. De Chriſti ſimilitudine cum verme multa præter rem afferuntur.

Cur pœnæ inferorum cum immortali verme conferantur. Vermis eſt peccati conſcientia, quæ reos perpetuo mordet. Vermem etiam ad corpus pertinere probat Auguſtinus ex Sirach. 7. 17. ſed falsâ verſione deceptus. Tityi vultur in fabulis idem ſignificavit quod ille vermis.

Nepa Plauti non eſt cancer ut quidam volunt, ſed ſcorpio, cujus inceſſus tam obliquus quam cancri. De eo Nonni locus emendatus & explicatus. *Nepa* in Cicerone & Manilio pro ſcorpione cœleſti. *Nepa* Feſto vox Afrorum, id eſt Punica. Fortaſſe נב *neb* vel נבא *nebba*, à caudæ internodiis. Indidem *Ambubajæ.*

Quæritur an Hebraicæ vel Græcæ originis ſit vox Σκορπίος. Et Hebr. עקרב *akrab* dici per compendium pro עקצרב *akatſrab* à magno aculeo, quia μόνον τῶν ἐντόμων τοῦτο μακρόκεντρόν ἐστι, *hoc inſectorum ſolum magnum habet aculeum.* Nam עקץ *akats* pungere de ſcorpione paſſim uſurpatur.

Apoc. 9. 3. *Scorpii terræ* opponuntur volucribus de quibus multa. Eſt & marinus ſcorpio. Itaque qui preſſius loquuntur ſcorpionem terreſtrem dicunt, non ſcorpionem ſimpliciter. A numero pedum ὀκτώπους vocatur. Scorpionem poetæ à cauda maxime deſcribunt, in qua venenum & aculeus. Vide Apoc. 9. 10. Scorpionis cauda πολυσφόνδυλος. Avicenna ſex vertebras illi tribuit. Alii ſeptem, quæ Arabibus خرزات *charazath*, & Talmudicis חומרי *chomare.* Nicandro ſcorpionis σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, id eſt πολύδεσμοι, non præciſe novem juncturis connexi. Cujus locutionis multa exempla. Scorpiones ſæpe ὀλιγόκεντροι. Aculeus tenui fiſtulâ perforatus, quæ Nicandro quorſum ἀγωγή. Foramen non videtur. Galenus ullum eſſe negat. Tam tenui aculeo maximas belluas interimunt. Cauda ſemper erecta, & in ictum intenta eſt. Tamen à trahendo Arabibus جرارة *gerrara* dicitur parvi ſcorpionis ſpecies, quæ caudam humi trahit, cujus ſequuntur natales & deſcriptio. Explicatur de eo locus Avicennæ ἀνηρμιώδης. Dolor ex punctura qualis in Apoc.

Apoc. 9. 5. Ἐξχείμψις & ἐξχείμπτειν de ſcorpione quid ſit fugit Lexicographos. Plura ex medicis & poetis, de eorum gravi dolore qui à ſcorpione puncti ſunt. Cur locuſtæ ſcorpionum caudis Apoc. 9. 5. noceant ſolum quinque menſes. Scorpio hyeme torpet, æſtivis menſibus caudam erigit. Scorpiones cum ſerpentibus Scriptura ſæpe jungit, & pro ſerpentibus nonnulli habent. Scorpio pro ovo Luc. 11. 12. quia ſcorpio magnus & albus, quales ſunt in Judæa, ovo eſt utcunque ſimilis.

Loca à ſcorpionibus dicta aut iis infeſta. Aſcenſus *Akrahim.* *Akrabatene* duplex. *Acrabene* prope Niſibin. Ptolomæo male *Acabene.* Et prope *Saharuz* in *Aderbigian*, quæ olim *Atropatia.* In Æthiopia [illegible]*hatan* Æliano, fortaſſe pro *Akrabatan.* In Aria regio Σκορπιοφόρος. Qui ſint Σκορπιανοὶ Stephano.

Ezek. 2. 6. *cum ſcorpionibus habitas*, id eſt cum hominibus ſævis & truculentis. Quæ phraſis quam ſit uſitata. Apoc. 9. 3. 10. ſcorpionum nomine alii Patrum dæmones, alii hæreticos intelligunt. Ignatius eo loco emendatus. Etiam ad dæmones multi referunt poteſtatem datam Apoſtolis calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones Luc. 10. 19. Sed ad literam id ſumi probatur ex Marc. 16. 18. & Act. 28. 5.

Scorpiones flagri genus 1 Reg. 12. 11. ܥܩܪܒܐ Syro & מרגנין Chaldæo. Sic μάραγνα pro flagro eſt Græca vox vetus. Et in Gloſſario *marrugina* paliuri genus. Scorpio genus machinæ bellicæ 1. Macchab. 6. 51. Quæritur an ea lapides vel ſpicula conjiciantur.

Pſ. 58. 9. שבלול *ſabbelul* alii *ceram* explicant, alii *vermem*, alii *ſecundinas*, alii *limacem*, alii *fluentum aquæ.* Nos *limacem* præferimus cum auctore *Bereſchith Rabba*, cujus verba corrupta emendantur. Limax Græce non ſolum κοχλίας dictus eſt, ſed & σέσιλος, σέσηλος, σελάτης, σεσελίτης, σέμηλος. Solitanæ cochleæ olim erant magni nominis. Cochlea eſt vermis genus. Ab Heſiodo dicitur φερέοικος, & à Cicerone *domiporta.* Unde Proverbium ἀπιςότερος τῶν κοχλιῶν. Probatur ex Talmude שבלול *ſabbelul* eſſe limacem. Hujus uſus ad tumores. Non totus contabeſcit, ut Hebræi volunt: Sed ut habet Chaldæus interpres *humectat viam ſuam.* Unde Græcis ὑγροκέλευθος. Vir ſummus notatur, qui hoc alio refert perperam. Μύξα κοχλίων quid ſit, & cur dicatur ſuo ſibi ſucco vivere. Et impius eſſe ut limax liqueſcens. Et an vocetur שבלול *ſabbelul*, quaſi ſemitator, quia שביל *ſebil*, id eſt ſemitam, ſignat. Aut voce compoſitâ ex ישב *jaſab* & לול *lul*, quia habitat in teſtâ in κοχλίε modum inflexa? Aliæ interpretationes refelluntur. Cur Symmachus *ſecundinas* reddiderit, & Aquila *vermem.* Quis ſit ſenſus verborum, *liquefient ut aquæ.* Limax à limo dicitur. Quid à cochlea differat.

Libro quinto agitur de aquaticis animalibus, quæ in Scriptura pauca ſunt, licet in natura plurima. A ranis fit initium, quæ Græce βάτραχος dicitur quaſi βοάτραχος, quia vocem habet aſperam & inconditam. Hebraice צפרדע *tſephardea*, non quod matutinum tempus præſentiat & clamore ſuo indicet, ut creditum eſt hactenus, ſed quia in limoſis ripis degit, ut ex Arabiſmo probatur. Reliqua ranæ nomina, Romanum, Æthiopicum, Talmudicum, Arabicum Ægyptium, Punicum fere ſunt ὀνοματοποιητικά. In Erpeniana Pentateuchi paraphraſi جران *giran* vocantur, quaſi γυρῖνοι. Quâ tamen voce nonniſi ranunculi deſignantur adhuc informes, quia ſunt γυροὶ τὸ σχῆμα antequam pedes habeant.

Exod. 8. 2. Deus Ægyptios percuſſurus plagâ ranarum, minatur antequam feriat. *Si nolueris dimittere populum meum, Ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis*, ut ſciat Pharao hæc caſu non accidere, & ſi non obſequatur fiat ἀναπολόγητος. Verbum נגף *nagaph* quo Deus hic utitur, aut ad mortem percutere ſignificat, aut ſaltem gravi plagâ. Nonnulli Hebræorum refelluntur pluribus, qui voce צפרדעים *tſephardeim* pro ranis crocodilos, aut pro ranis aquaticis terreſtres, id eſt bufones ſignificari volunt. Probatur totam Ægyptum ranis fuiſſe percuſſam. Falſum tamen eſt quod Hebræi volunt, hanc plagam controverſos Ægyptiorum & Æthiopum limites diſtinxiſſe. Non ſolum fluvium, ſed ſtagna quoque & paludes, imo quaſvis Ægypti aquas ranas produxiſſe conſtat ex verſ. 5. & 6. Et Nilo quamlibet ſit naturalis ranarum productio, tamen hæc fuit multis de cauſis miraculoſa. Ranæ autem è fluvio aſcenderunt, quia ſunt amphibiæ. Ranas proceriſſimas Pharaonis palatio fuiſſe deſtinatas Hebræi inepte probant. Nec minus ſtultum quod eas in intima ædium irrepſiſſe nonnulli volunt per penetrationem dimenſionum. Falſum quoque eſt ranas in hominum corpora penetraſſe, aut in iis fuiſſe productas: Et Pharaonem primum omnium ſic fuiſſe mulctatum. Sed Iſraelitas ab hoc malò fuiſſe immunes, recte colligit Rabbi Japheth ex verbis Moſis. Notantur Samaritani qui de ſuo hîc multa infulciunt. Docetur quomodo Moſes fuerit Aaroni Deus. Et cur aquas per ſe non percuſſerit, ſed per Aaronem. Et quomodo percuſſerit Aaron omnes Ægypti aquas.

Verſ 6. *Aſcendit rana*, id eſt aſcenderunt ranæ per numeri enallagen Scripturæ familiarem. Tamen ſi Hebræis credimus, una præciſe rana ad Aaronis nutum ex amne aſcendit, quæ reliquas aut peperit aut coaxatione ſuâ evocavit. Rana ſcilicet qualis in Talmude deſcribitur, major pago Hagaroniæ, *qui fuit ſexaginta domorum.* Obſervatur hanc plagam Ægyptiorum peccatis fuiſſe prorſus analogam, & omnes ſenſus corporis graviter affeciſſe, quod Philo & Joſephus uberius docent. Et alios quoque populos hâc eâdem plagâ fuiſſe afflictos, maxime circa Pæoniam & Dardaniam.

In hac calamitate Pharao primò ad Magos ſuos recurrit, qui ranis vel in ſpeciem vel reapſe productis, malum quod avertere debuerant viſi ſunt auxiſſe in majus. Itaque ad Deum confugit Pharao, Moſe vocato, cujus explicantur ſuboſcura hæc verba verſ. 9. *Gloriare ſupra me, quando precabor pro te.* Ibidem quæritur cur temporis optionem Pharaoni dederit Moſes. Et hâc illi optione data, cur liberationem petat Pharao, non in præſens, ſed in craſtinum. Et quomodo Moſes Pharaoni liberationem certo promiſerit, Deo non prius conſulto. Verſ. 12. *Ad Deum clamavit Moſes ſuper verbum ranarum*, id eſt propter ranas, phraſi Hebræâ notiſſimâ. Hic tamen impingentes Hebræi Moſem clamaſſe intelligunt propter ranarum vocem, quæ in Ægyptiorum ventre coaxaverint. Ranæ nimirum poetis loquaces & locutuleiæ dicuntur. Et in Cicerone ῥητορεύουσι. Quin eas pro diſertis habent Arabes. Quæritur an Deus ranas fulmine percuſſerit, ut vult Alcimus. Et cur eas ſuper terram mortuas jacere voluerit *in acervos*, *acervos* id eſt in multos acervos. Qualis repetitio alibi paſſim occurrit. Et quam multi fuerint ranarum acervi juxta Hebræos. Cur denique iis mortuis terram Ægypti fœtere voluerit Deus. Pharao liberatus promiſſorum fuit immemor.

Pſal. 78. 45. *Rana vaſtavit eos*, id eſt corrupit quicquid Ægyptiorum erat. At Hebræis *vaſtavit*, id eſt *caſtravit.* Quod probare ſe putant ex Lev. 22. 25. ſed refelluntur. Pſ. 105. 30. *Produxit terra eorum ranas.* At Exod. 8. 3. *Produxit illas fluvius.* Quæ duo conciliantur. Ibid. *In Regum conclavia penetraverunt*, per numeri enallagen. Unus enim erat Rex Pharao. Refelluntur qui Regum nomine volunt intelligi principes, quia de Ægypto dicitur Eſ. 19. 2. *regnum in regnum pugnabit*, id eſt, inquiunt, principatus in principatum. Quin varia tum in Ægypto fuiſſe regna probatur.

Ad

Ad Apoc. 16. 13. *ubi* deſcribuntur tres impuri ſpiritus ranis ſimiles, docetur in rana multa eſſe odioſa. Primo enim ranis eſt vox rudis & incondita. Itaque iis conferuntur clamoſi & obſtreperi. 2. Ranæ convitiari videntur, quia radunt aures mordaci quâdam vocis acrimoniâ. Unde in columella *convitia ranæ* vocantur ranarum coaxationes. Et Ulubrenſes ſibi obloquentes Cicero ranunculos appellat. Neque aliâ de cauſa finguntur Lycii in ranas fuiſſe mutati, quam quia convitiis Latonam proſciderant. Cujus fabulæ ignoratio Plutarchum in devia traxit. 3. Poetæ à Patribus cum ranis collati ſunt, propter inanem loquacitatem. 4. Iiſdem Hæretici & Sophiſtæ ſimiles. 5. Item impii, qui in pecatorum ſordibus tanquam in luto permanent. 6. Et Monachi boni & mali apud Epiphanium. 7. Ii etiam qui perpetuo potu ſe ingurgitant. 8. Rana propter oculos ſanguineos eſt impudentiæ ſymbolum. 9. Et ſuperbiæ, propter inflatas buccas. Hinc ranæ dictæ πυρφυσίδες. Et de rana & bove fabulam nemo neſcit. Ex his conſtat quibus virtutibus pollent ſpiritus immundi ranis ſimiles. Et homines garrulos, moleſtos, importunos, in fœdiſſimis vitiis tanquam in luto ſe volutantes, nihil minus quam quod profitentur re atque opere præſtantes, gurgites, ventres, impudentes, ſuperbos hoc typo adumbrari. Iidem clamoribus ſuis Reges ad bella concitant Apoc. 16. 14. non ſine ad id alluſione, quod ranæ ultra ſolitum vocales inter tempeſtatis ſigna ſunt. Rana tamen qualis eſt apud Mahumetanos in pretio eſt: Et unum ex quinque animalibus quæ nefas eſt occidere. Quia Deum ſcilicet ranæ laudant ſuis ὀλολυγόσι. Et Abrahami rogum in Babylonia, ſi credimus, multis aquis aſperſerunt. Proinde ranas miris ornant elogiis, iis hæreticis non abſimiles, quos Philaſtrius ranas coluiſſe refert.

In Novo Teſtamento de margaritis multa loca ſunt. In veteri tres voces quæ margaritas ſonant, ſed aliter redditæ à veteribus. Prima בדלח *bedolach* Gen. 2. 12. & Num. 11. 7. quam alii cryſtallum, alii bdellium reddunt. Sed priores fefellit prava lectio, poſteriores ſonus vocis quæ ad bdellium accedit. Terra Havila, ubi *bedolach*, eſt Arabiæ pars margaritifera circa *Catipham* & *Baharain*, unde margarita Æthopice ባሕርይ. *bahrio*. *Katar* ibidem olim Θαρώ. Manna cum margaritis confertur, quia album & rotundum. Quod Talmudicis non fuit plane ignotum. Hebraica eſt fabula margaritas cum manna ſimul pluiſſe. Nec paucis Hebræorum atque Arabum בדלח *bedolach* eſt margarita. Forte בדלח, habet *cheth* pro *he* (quod confirmant Samaritani) & fit à בדל *badal* ſeparare, ſegregare. Ut à ſynonymo פרד *parad* unio Arabice vocatur فريدة *pharida*. בדלח *bedolach* neque bdellium eſſe, neque cryſtallum, neque gemmarum ullam probatur.

Vox פנינים *peninim* in Prophetis aliquoties occurrit, Job. 28. 18. *Extractio ſapientiæ præ* extractione τῶν *peninim*, ſup. quærenda. Et de eadem Prov. 3. 15. *Et pretioſior* τοῖς *peninim*. Prov. 8. 11. *Melior eſt ſapientia* τοῖς *peninim*. Prov. 20. 15. *Aurum & peninim abunde ſunt*. Prov. 31. 10. de muliere ſtrenua, *Remotior eſt* τοῖς *peninim comparatio ejus*. Thren. 4. 7. *Nazarei ejus erant nive puriores, lacte candidiores, corpore rutili ut peninim*. His locis, ut aſſerimus, *peninim* ſunt margaritæ. Primo enim alludunt πίννα, πιννικὸν, πίννινος λίθος. Pinnæ ſpecies eſt *perna*, unde *perle* vernaculum. 2. Gemmarum nomina in Scriptura fere extant ſingulari numero, quia in annulis &c. ſolent eſſe ſingulæ: At *peninim* ſemper plurali, quia in torquibus & armillis conferuntur margaritæ plures. 3. Job. 28. *extractio peninim* eſt piſcatio margaritarum de qua multa. 4. Scriptura cenſet *peninim* inter res pretioſiſſimas. Margaritis autem, præter adamantem, nihil eſt pretioſius. 5. Tamen *magna eſt copia* τῶν *peninim* Prov. 20. 15. id eſt margaritarum. Puta circa *Baharain*, in India &c. 6. Remota eſt comparatio τῶν *peninim*, Prov. 31. 10. nempe nullibi Judææ propior quam in intima Arabia. Sic Jerem. 6. 20. calamus aromaticus *venit è longinqua terra*, id eſt ex Arabia. Fallitur Salmaſius qui alibi proveniſſe non putat quam in India. Arabici enim multa eſt mentio. Fuit etiam prope Judæam in Aulone, ſed poſt Prophetarum tempora.

Objicitur de Nazaræis dici Then. 4. 7. אדמו *rubuerunt corpore ut peninim*. At margaritæ nonniſi per vitium rubent. Reſp. Rubere ibi ſplendere eſt, ut Latine, *rutilare*, *rutilus*, *purpureus*. Candidus & λάμπος unde dicantur. Chaldæis סמנין primo minium, deinde quemvis colorem ſonat. אדם Hebræis vulgo rubere, ſed Arabibus candere eſt. Levit. 13. 19. lepra alba dicitur אדמדמת, quod neque *ſubrubram*, ſonat, neque *impenſe rubram*, neque rubrum albo fuiſſe miſtum, ſed lepram fuiſſe lucidam. Itaque בהרת ibidem vocatur à בהר quod lucere eſt. Ita Cant 5. 20. Sponſus eſt *candidus* ואדום *& lucidus*, id eſt ſumme candidus: Quomodo hic *Nazaræi*, qui in eodem verſu lacti & nivi comparantur propter ſummum candorem, Nazaræi, inquam, non voto ſed dignitate, id eſt viri principes. Margaritis Græcum & Arabicum à ſplendore nomen eſt. Fortaſſe indidem *berberi* pro concha margaritifera. In margaritis color exaluminatus quis ſit. Quo ſenſu margarita lapis διαφανὴς vocetur à Theophraſto. Refellitur Clariſs. Salmaſius, qui legi vult ὁ διαφανής.

Confutatur longa Bootii diatribe quâ *peninim* vult in Scriptura pro corallio haberi. Hebræum אדם ad rubrum pertinet, cum albo opponitur, cum componitur non item, ut Levit. 13. 19. Cant. 5. 10. Thren. 4. 7. Bootius ut certa tria ſupponit, quæ vel falſa ſunt, vel incerta. Labra quidem corallina ſunt, non reliquum corpus, ne genæ quidem. Rubor in facie non eſt color bene ſe habentis, ſed ægri potius aut ebrioſi. Formoſi à candore, non à rubore commendantur. Tamen ſi Propheta Nazaræos à rubore commendavit, cur Bootius non accedit Syro interpreti, qui *peninim* exponit *ſardium*, rubram gemmam, neque à Sardibus, neque à Sardinia dictam, ut volunt, ſed ab Hebæo שרד *ſered*, id eſt à fabrorum rubricâ. Hâc proinde veteres ſignificari volunt ignem ultimi judicii Apoc. 4. 3. Reſpondet ſardii ruborem nihil habere commune cum rubore carnis. Cum tamen à carne vulgus *carneolum* vocet, aut corrupte *corneolum*, Gallice *cornaline*. Addit ſardam Solino eſſe gemmarum *viliſſimam*, cum Plinius utiliſſimam eſſe dixerit. Ibi multa habentur de pretio ſardæ & ſardonychis qui eſt nonnullis ſardæ ſpecies. Sardius lapidum duodecim primus Exod. 28. 17. & Ezech. 28. 13. In Aaronis humerali duo fuere ſardonyches. Et ſardonyx in corona Regis Ammonitarum, qui à Deo Moloch dictus *molochos*. De eadem corona quid Hebræi fabulentur. Gemma Polycratis Plinio eſt ſardonyx, ſed Herodoto ſmaragdus. Sardonyches Romæ & in Syria quam pretioſi fuerint. Sardonyches in Indiæ monte Sardonyche multi, & prope Euphratem in monte Drimylo, cujus montis nomen explicatur. Sardonyx lapis pretioſiſſimus Job. 28. 16. Sardonyches in Arabia. Chald. סנדלכין *ſandalchin* dicti.

Corallium non eſt gemma, ſed λιθόδενδρον, ἀπὸ τοῦ κείρειν, à tonſione dictum. Quo ſenſu Baſilius illud vocet πολυτίμητον. Arianos è terra effodiſſe fabula eſt, & unde orta. Ariæ vicina eſt Margiana, cujus nomen alludit ad مرجان *margian*. Arabes corallium ſic vocant, ut Romani *margellam*. Probatur in Luciano

τὰ κυρέλλια vocem eſſe corruptam, quam in alienum ſenſum detorquet Bootius. In illam conjecturæ. Nonniſi Regulus fuit Niſus ille cujus regia corallio dives fuit. Corallium in India fuit magni pretii, non tamen in Judæa. Cur in mari Perſico dictum fuerit *Jace*. Aurum olim apud Caſandres metallorum fuit viliſſimum. Veterum nugæ de virtute corallii in Orphei Libro de lapidibus. Ejus interpres quam ſit ineptus. Plinii locum de Gorgonia docetur à Salmaſio fruſtra ſollicitari. Et corallii quanta fuerit vilitas præ margaritis. Bootio Medico alius Bootius opponitur item Medicus.

Margaritarum tertium nomen eſt דר *dar*, unus è quatuor lapidibus, quibus ſtratum fuit Aſſueri cœnaculum Eſther. 1. 6. Probatur דר *dar* eo loco non eſſe habitationem, ſed lapidis genus. דורא *dura* lapis Talmudicis qui lucem infert cœnaculo, non eſt carbunculus, ut Fullero viſum, ſed lychnis vel lychnites. Lychnis fuit in templo Syriæ Deæ. In cœlo lychnitæ duo. Lychnites in nido ciconiæ. Idem Tyri regi pro face fuit. Et in corona Imperatorum Orientis. Recentiores *orphanum* vocant. Tamen in libro Eſther דר *dar* non eſt lychnis, ſed margarita. In Midras ita ſumitur. In Chaldæa paraphraſi דורא *dura* id ipſum ſonat. Arabicè دور eſt circumire. Unde multæ voces etiam Hebraicæ deductæ. In his כדור *cadur*, id eſt *ſicut pila* vel *ſicut orbis* Eſ. 22. 18. & 29. 3. Et margarita Hebræis דר *dar*, Chaldæis דורא *dura* dicta, quia rotunda. Arabibus quoque در *dor* vel *dur*, plur. *dar* eſt unio. Hebræum דר *dar* probamus in Græca verſione non reddi πάρινον λίθον, ut putant, ſed πίννινον. Lapis autem *pinninus* eſt margarita. Juriſconſultus margaritam è cenſu lapidum eximit. Tamen alii aliter. In animalibus multi ſunt lapides. Margarita conchæ nucleus, callus, verruca, oſſiculus non vocatur niſi impropriè. Lapidem vocant Hebræi, Arabes, Græci, Romani Poetæ, Hiſtorici & Philoſophi, Græcia recentior λιθομάργαρον.

Margaritas in pavimento ſterni res videbitur ſine exemplo, & propior fabulis Mileſiis de palatio Pſyches. Neque enim in pavimento ſed in ſocculis margaritas calcabant Romanæ mulieres. Sed Aſſueri pavimentum quidni tam potuerit margaritis ornari quàm ſmaragdis aut carbunculis, quod interpretes alii volunt? Cogitandum quantus fuerit Perſarum luxus, quàm profuſæ divitiæ. Et Suſarum hîc deſcribi Regiam, quam admirabilem fuiſſe tradunt Ariſtoteles & Apulejus. Afferuntur aliunde multa exempla ſimilis luxus. Sic in India templum Solis margaritis fuit ſtratum. Babylone Beli regia auro tecta & ſtrata. In privatorum ædibus in Arabia ſmaragdi parietibus agglutinati. In Colchide Ebuſopis Regis aureæ cameræ, & argenteæ trabes, columnæ atque paraſtatæ. Romæ muſæa & cubicula ex margaritis. Terra ſcobe auri & auroſa arena ſtrata. Baſilii Macedonis templa argento, auro, gemmis & margaritis diſtincta.

Prov. 25. 12. חלי *chali* non eſt margaritam, ut ab Hieronymo redditur. Sed quicquid ad muliebrem mundum pertinet, etiam Arabicè. Quandoque latiùs ſumitur pro quovis ornatu in veſtibus. Interpretes quam hîc fluctuent.

Sapientia margaritis in Scriptura ſæpe confertur aut præfertur. Regnum cœlorum, id eſt Euangelium, quomodo margaritæ ſimile. Margaritæ ex remotis locis afferuntur. Et eas commendant candor, lævor, ſoliditas, vires abditæ, ſplendor, ornatus, pretium, quæ omnia in Euangelio. Margaritarum pretium barbaris ignotum. Porcis etiam, quibus non ſunt objiciendæ.

Secundum margaritas nihil in mari purpurâ & hyacintho pretioſius, de quibus ſæpe ſacri Scriptores. Nos primo de cochleis agimus, ex quibus eliciuntur tam eximii colores, quas Hebræi vocant חלזונים *chilzonim.* Hinc Deut. 33. 19. de Zabulonitis dicit Jonathan in paraphraſi Deut. 33. 19. *Quia habitant ad littus maris magni* (ſeu Mediterranei) *in deliciis habebunt taritha: Et chilzona capient, cujus ſanguine hyacinthum tingent ad fila veſtium ſuarum.* Ibi טריתא *taritha* neque magnus piſcis eſt, neque piſcis ſalitus, ut Hebræi volunt, ſed recens, ut ex Arabiſmo conſtat. Et חלזונא *chilzona* cochlea ex qua vel purpureus vel hyacinthinus color elicitur, quod pleroſque interpretes latuiſſe mirum eſt, cum id ſequentia palam doceant. Neque verum eſt quod volunt, morbi oculum, Levit. 21. 20. à paraphraſtis dici חלזון propter ſimilitudinem. Nam חלזון pro oculi morbo Græcum eſt χάλαζα vel χαλάζιον. Neque huic ſynonymum eſt Hebræum שפון Deut. 33. 19. ut multi ſcribunt. Zabulonitæ ex littore tria habuere beneficia. 1. piſces edules. 2. purpuram. 3. vitrum ex arena Beli fluminis conflatum. Quæ tria notat Jonathan. 2 Reg. 25. 12. Hebræi כורמים *coremim, vinitores* dici volunt qui balſamum colligunt, (& in Cantico per vineas Engadi balſameta ſignificari, quia balſamum eſt viti ſimile) Et יוגבים *jogebim* vocari purpurarios, quaſi יוקבים *jokebim*, quia cochleam purpurariam tanquam in prælo contundunt. Purpurarium Judææ littus fuit à Tyri ſcalis uſque ad Chaipham ad Carmeli radices. Unde purpura Hebr. *Carmel*, & Chaipha oppidum olim Porphyria. Laus terræ Chanaan Gen. 43. 11. Sita *in purpura & vino & balſamo & myrrha & oliva.* Ita in Bereſcith Rabba. Sed pro ומר & myrrha, quæ in Judæa nulla fuit, legendum ותמר, *& palma.* Quod dicit Midras in Cantica, veſtes Iſraelitarum in deſerto creviſſe cum ipſis, ut concham חלזון *chilzon*, ex Ariſtotele explicatur. In Talmude diſputatur an qui חלזון purpuram piſcatus die Sabbathi, eam ſtatim contundit, violati Sabbathi ſit bis reus. Illam ex Ariſtotele & aliis docetur ſtatim contundi, ne florem evomat, idque uno ictu. Et purpuræ tres eſſe partes, quarum ſuperior τράχηλος, media μήκων, ima dicitur πυθμὴν. Florem inter primam & mediam. Colorem qui ex illo fit Hebr. תכלת *thecheleth*, Chald. תכלא *thichla* vel *thachla*. Color ille quâ arte fiat docet Maimonides, in quo notatur craſſum σφάλμα.

Hebræum תכלת *thecheleth* veteres magno conſenſu hyacinthum vel hyacinthinum reddunt. De quo colore dubitatur ſitne purpureus an cœruleus. Hyacinthi flos multis eſt purpureus. In Gallia fuit cocci vice. Et idem creditur cum vaccinio. Lapidi quoque hyacintho violaceus vel purpureus eſt color, ſed dilutior. *Rubinus* Arabibus ياقوت quaſi hyacinthus dicitur. Heſychio & Suidæ *hyacinthinum* πορφυρίζον. Græcis tamen poetis & Columellæ hyacinthinus flos eſt cœruleus. Lapis quoque eſt cœruleus Solino & Martiano & multis Patrum. Ab iiſdem hyacinthus color cum cœlo confertur ſexcentis locis. Hebræis quoque תכלת *thecheleth* color eſt cœlo & mari ſimilis. Sed & Arabes idem ſentiunt. At purpura non à cœruleo ſed à rubro colore commendatur. Itaque purpuræ colorem poëtæ ſanguini tribuunt. Item Soli, Auroræ, vino, uvis moris, narciſſo, roſæ, papaveri, violæ, puellarum labris & genis, maximè in pudore: Sed in primis amethyſto. Proinde purpureus, coccineus & puniceus color promiſcuè ſumuntur tam à ſacris quam à profanis Scriptoribus. Contra hyacinthinum à purpureo iidem ſæpe diſtinguunt, & diverſa eſt materia.

Purpura fiebat olim ex tribus concharum generibus, & purpura propriè dicta, conchylio & murice ſeu buccino. Conchylium & purpuram veteres ſæpe promiſcuè ſumunt, ſæpè etiam diſtinguunt. Purpuræ propriè

dictæ

dicta color ruber eſt, conchylii glaucus & iraſcenti mari ſimilis. Videtur fuiſſe medius inter purpureum & cœruleum, ut in purpuriſſo Indico & pantherarum oculis. Chalcanthum, cujus color eſt cœruleus perquam ſpectabili nitore, à purpura dici aſſerit Salmaſius, non ab ære, ut vulgus putat. χάλκη ſcilicet vel κάλχη eſt purpuræ flos, quem cœruleum eſſe oportuit, ſi chalcanthum inde dictum eſt. Neque aliud תכלת *thecheleth*, qui hyacinthinus dictus eſt non à materia ſed a colore. At ארגמן *argaman* vel ארגון *argavan* eſt rubra purpura, non ex conchylio facta, ſed ex illius cochleæ ſanie quæ proprie purpura dicitur. Itaque Græci & Hieronymus ſemper purpuram reddunt. Hebræi rubram eſſe dicunt & *carmeſinam*, id eſt coccineam, & laccæ concolorem. Cujus quatuor ſpecies, omnes rubræ, 1. Arabica. 2. Talmudica. 3. Græciæ recentioris. 4. Luſitanorum. Tertia cur olim ἄγχουσα, πορφυρὶς, ἀλκιβιάδιον & κάλυξ dicta fuerit aperitur. Præter purpuram marinam, purpuræ factitiæ variæ fuerunt ſpecies, puta ex vacciniis, ex alga Cretica, ex amorge herbâ, ex herba purpurea in Abaſenis, ex Ibera ferrugine, ex flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis, & Indica ſandice, quæ fuit divini fulgoris. Proinde *purpura marina* βαſιλικῶς ſæpe dicitur. Docetur quid differant ἁλιπόρφυρος & πορφυρεῦς. Item πορφυροῖ & ἁλουργεῖς. Et harum vocum interpretes notantur. Marinæ purpuræ diverſæ ſpecies תכלת *thecheleth* & ארגמן *argaman*. Utraque in inſulis Eliſæ ſeu Græciæ Ezek. 27. 7. Ex תכלא *tachla* vel *thachla* κάλχη & κάχλη. T & K cognatæ literæ & permutabiles. Probatur aliquot exemplis ſæpe permutari literas, ut conjunctis ſyllabis ab eâdem aut ſimili literâ fiat initium. Docetur cur Herculis cani purpuræ inventionem Phœnices tribuerint. Et multos colores à locis denominari. In his ארגמן *argaman* vel ארגון *argavan*. Facta enim utraque vox ab ארם גון *aram gavan*, quaſi Syriæ colorem dixeris. Ad has voces variæ alluſiones. Arboris Perſicæ ارجوان *argiavan* deſcriptio. An purpura inde dicta ſit, ut quidam volunt.

Cetus Jonæ non fuit cetus proprie dictus. Cete enim & quotquot animalia pulmone ſpirant gulæ meatus habent anguſtiores quam ut poſſint ſolidum hominem deglutire. Sed fuit piſcis magnus, ut à Jona vocatur. Nempe canis carcharias, qui & lamia dicitur à gulæ vaſtitate. His non ſolum Oceanus & mare Rubrum abundat, ſed & Mediterraneum. In horum ventre reperti homines loricati. Hercules ab hujuſmodi monſtró abſorptus, in ejus ventre latuiſſe fertur toto triduo, ac proinde à Lycophrone dici τριέσπερος λέων. Quæ fabula ex Jonæ hiſtoria palam ſumpta eſt. Cetus in Euxino mari Jonam non revomuit, ut vult Joſephus. Tantum enim iter triduo confici non potuiſſet. Et mare illud cetis eſt inacceſſum. Nec ibi fuiſſet Jonas Ninivæ propior. Sulpicius Geographiæ quam fuerit imperitus. Arabes Jonam per dies quadraginta in ceti ventre hæſiſſe fingunt. At Seniores quadraginta dies Ninivitis aſſignatos in triduum mutant. Dubitat Auguſtinus uter ſit verior numerus, cui dubio ſatisfit.

Job. 26. 13. נחש בריח *nachas beriach*, ad verbum *ſerpens vectis*, videtur eſſe ſideris nomen. Sed eodem nomine Eſ. 27. 1. cetus ſignificatur, aut cetaceus piſcis potius. Sic Amos 9. 3. *Serpens* dicitur magnus piſcis. In cetaceis autem piſcibus nomen à vecte ſumptum zygænæ maxime convenit, quæ caput tranſverſum habet in vectis modum. Itaque ζύγαινα vocatur à jugo vel boum vel bilancium, quod imitatur formâ capitis. Italis *baliſta* & *martello*, & Maſſilienſibus *barretella* idem ſonant. Loca veterum & recentiorum de zygæna. In Braſilia zygænæ ſimilis eſt *panapana* piſcis.

Piſcis Tobiæ non eſt callionymus, ut volunt Valleſius & alii. Marinus enim eſt callionymus, & parvus, nec niſi piſciculis infeſtus. Sed piſcis Tobiæ fluviatilis, magnus & anthropophagus. Et ex amne quidem emerſit, non tamen in terram ſe contulit, ut ſupponit Valleſius. Idem in viaticum ſuffecit duobus viris in plures dies, cum callionymus ne ad horam quidem uni ſufficiat, imo non ſit edulis. Tobiæ igitur piſcis à callionymo videtur eſſe plane diverſus. Silurus ſcilicet qui piſcis eſt magnæ molis, robore & audacia inſignis, & in quodcunque animal graſſatur, etiam in homines. Idem in Euphrate, adeoque in Tigri naſcitur. Et branchia potuit attrahi, & in viaticum ſale condiri. Judæis quidem immundus, æque ac callionymus, ſed alius cibi penuriâ licitus. Fel ad oculorum albugines extergendas utile. *Silluarium* Vegetio. Hinc glanis eſt ſimillimus, cujus ſuffitu pelli dæmones à ſuperſtitioſis creditur. Et idem tribuunt Arabes piſci الجري *algiri*, quem ſilurum eſſe volunt, cum ſit anguilla. Silurum barbari ſcriptores *Solarem* vocant, quaſi à Sole nomen habeat. Cum Græce σίλουρος pro ψίλουρος à tenui cauda dicatur. Aliis ſilurus idem qui שבוט *ſabot*. Quin שבוט eſt λάβραξ lupus, piſcis mugili ſimilis, qui retia lacerat, cerebrum habet eximii ſaporis, & à varietate colorum Chaldaice dicitur שבוט, ut Italice *varolo* & Gallice *bar*.

Job. 40. & 41. *behemoth* & *leviathan*, id eſt hippopotamus & crocodilus, conjunctim à Jobo deſcribuntur quia multa habent communia. Hippopotamus quam vaſtum ſit animal. Græce θηρίον dicitur, & Latine *bellua*, ut Hebraice בהמות *behemoth* Maxime accedit ad formam terreſtrium. *behemoth* plurale non eſt, ſed ſingulare Ægyptium, cujus formæ multa ſunt. Cap. 40. v. 10. *Behemoth quem feci tecum*. Imo *juxta te*, in vicinia Arabiæ, vel in Ægypto Arabiæ tuæ vicina. *Fœnum ut bos comedit*. Quamvis aquaticum animal, tamen ex amne egreſſus κατανέμεται τὸν χόρτον, *fœnum depaſcitur*, ut eſt in Diodoro. Verſ. 11. *Potentia ejus eſt in lumbis, etiam robur ei eſt in umbilico ventris*. Hippopotamus enim toto corpore tectus eſt impenetrabili corio tantæ ſoliditatis & ſpiſſitudinis ut in haſtas & miſſilia tornari dicat Herodotus. Et Achilles Tatius cutis eſſe tam aſperæ ut neque ferro cedat, neque ab eo vulneretur. Et Ptolemæus telis poſſe trajici neget. Quale corium ſi eſſet elephantis, quos alii nomine *behemoth* ſignificari volunt, cur eos thoracatos veteres in bellum producere neceſſe fuit? Hoc ſaltem certum elephanti robur non eſſe in umbilicoventris, quem culices quoque graviter pungunt. Verſ. 12. *Retorquet caudam ſuam*, quæ eſt *ut cedrus*. Suum enim caudam habet, quorum eſt retorquere caudam. Illa autem cum cedro confertur ratione glabritiei, rotunditatis, ſpiſſitudinis & firmitatis, quam ſummam eſſe oportet in ea quam diximus tergoris ſoliditate. *Nervi femorum ejus perplexi ſunt*, id eſt decuſſati aut cancellati. Quod de Tritano gladiatore referunt Plinius & Solinus, ut ſummi roboris indicium. Tale hujus animalis robur, quod uno pede navem ajunt aut quaſſatam diffringere, aut inclinatam demergere. Verſ. 13. *Oſſa ejus ut æs fuſile & vectis ferrea*, id eſt duriſſima, firmiſſima, validiſſima. Scaliger de ejus dentibus, *Materiam ebore firmiorem tradunt*. Et Odoardus Barboſa. *E migliore avorio di quello de gli elefanti, è piu bianco, è piu forte* &c. Verſ. 14. *Ille eſt principium viarum Dei*, id eſt Dei opus in hoc genere eximium. Utut enim ſit pernicioſum animal, tamen multa habet quæ admirationem excitant, vaſtam molem corporis, robur immane, tergus impenetrabile, ſtupendum oris hiatum? portentoſam voracitatem, candorem dentium & firmitatem, terræ & aquis vitam communem. Et in tanta corii duritie ingenium ultra animalia cuncta ratione carentia ſagaciſſimum, ut eſt in Ammiano. Hinc apud Papremitanos ſacrum fuiſſe animal Herodotus & Plutarchus ſcribunt. *Qui fecit eum applicavit ei* חרבו *harpen ejus*, id eſt dentes exertos molliter flexos, acutos, prælongos, quibus

tanquam harpe vel enſe curvato in modum falcis fruges demetit & corrumpit. Proinde Nicander quoque ἅρπλω vocat, & Nonnus μιμήλω θερεπανλω tanquam in falcis modum effictam. Verſ. 15. *Quia proventum ei montes proferunt, etiam illi montes ubi ludit omnis agri beſtia.* Hæc enim eſt vera ratio cur falcatis dentibus hippopotamum inſtrui oportuerit, quia non tam in aquis quam in terra paſcitur, in qua fœnum & ſegetes falce metuntur. Et montium meminit in quibus ludunt agri beſtiæ, quia valde paradoxum eſt aquaticum animal cum pecoribus & jumentis paſci. Verſ. 16. *Sub umbroſis cubat in latibulo arundinis & cœni,* ubi jacere non ſolet elephas, & ubi latere poſſit. Sed de hippopotamo ſic Ammianus: *Inter arundines celſas & ſqualentes nimia denſitate hæ belluæ cubilibus poſitis.* Itaque hæc Pſ. 68. 31. *increpa feram arundinis* ad hippopotamum pertinere, tanquam regis Ægyptii figuram, vero non eſt abſimile. Verſ. 17. *Tegunt eum umbroſæ arbores,* unaquæque *umbra ſua.* Circumdant *eum ſalices torrentis,* vel etiam Nili, quem prophetæ paſſim נחל *naal* id eſt torrentem vocant, unde Nili nomen deductum. Idem Homero διϊπετὴς, id eſt à Jove delapſus, Lucano quoque *torrens* & Valerio Flacco, quia non aliunde augetur quam ex æſtivis imbribus. Hic Græci interpretes *χάρτην papyrum* habent & κλῶνες ἄλνε, *ramos viticis,* quibus fœcundas eſſe Nili ripas probamus. Verſ. 18. *Ecce premat eum fluvius, non trepidabit, ſecurus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ vera eſt hujus loci verſio, etiamſi illum interpretes multo aliter accipiant, quia ſi ſic vertiſſent, palam fuiſſet agi de aquatica bellua, qualis eſt hippopotamus, quem in fundo Nili totos dies degere legitur in Diodoro, donec appetente nocte pabulatum Exeat. Et eundem ait Bellonius Nili fundum inhabitare, & paſſim in imo flumine divagari. Verſ. 19. *In oculis ejus quis capiet eum, & hamis perforabit naſum;* In oculis ejus, id eſt aperta vi & manifeſta, quia vix aliter capitur quam per dolum. De quo vide Achillem Tatium, & Euſtathium in Hexaemeron. Hippopotamos Scaurus ædilis in temporario Euripo primus Romæ oſtendit. Exinde in amphitheatris ſæpe viſi ſunt. Sed ætate Juliani Apoſtatæ in Ægypto jam defecerant, & ad Blemmyas migraverant.

Leviathan Hebraice dicitur draco à multiplici flexu, quod probatur ex Arabiſmo. Sed & eadem vox tam crocodilos quam cete ſignificat. Quod ex Jobo patet in fine capitis 40. & cap. 41. fere toto. Job. 40. 20. *An extrahes Leviathanem hamo, & in fune demerges linguam ejus?* Id eſt in lingua ejus demerges funem, vel hamum infiges fune appenſum. Hypallage. Utut enim crocodilum elinguem eſſe nonnulli ſcribant, tamen linguam habet, ſed immobilem, & inferiori maxillæ adhærentem. Quod poſt Ariſtotelem & Plinium notant Hebræi & Arabes, & multi recentiorum. Verſ. 21. *Nunquid applicabis juncum naribus ejus?* id eſt funem junceum, qui Hebr. dicitur חבל אגמון & Græce σχοῖνος. *Et ſpinâ perforabis maxillam ejus?* id eſt hamo ſpinæ inſtar acuto. Nam Hebrææ voces multæ ſunt hamo & ſpinæ communes. Verſ. 22. *An multiplicabit ad te preces? An te alloquetur verbis mollibus?* Ut ſignificet hanc belluam homini non ultro ſubjici. Verſ. 23. *An feriet fœdus tecum, & eum accipies in ſervum perpetuum?* Quomodo victi à victoribus vitam redimunt libertatis pretio. Unde *mancipia* dicta. Verſ. 24. *An ludes eo tanquam ave, & ligabis eum pro puellis tuis?* Ut illo ſe oblectent, ut paſſere Catulli Lesbia. Ægyptiæ quidem mulieri, ut Maximus Tyrius auctor eſt, crocodili catulus fuit, cum filiolo ejus συναθύρων καὶ συντρεφόμενος, *ludens & educatus,* qui mitis fuit dum vires erant infirmæ. Sed cum ſtatura auctus eſt, ingenium detexit, & puerum occidit. Cujuſmodi hiſtorias multas afferimus. Verſ. 25. *An epulabuntur ſocii ſuper eo?* id eſt piſcatores qui ſocietate initâ ad belluarum piſcationem ſe conferunt. *An diſtribuent eum inter Chananæos* ſeu mercatores. Nam in Scriptura Chananæus pro mercatore ſæpe ſumitur, quia illa gens mercaturæ maxime fuit dedita. Verſ. 26. *An implebis pellem ejus miſſilibus, & caput ejus telis piſcatoriis?* Quidni, ſi de balæna agitur, quæ telorum nimbo obruitur à nautis circumſtantibus? At crocodili corticoſam cutem telis eſſe impenetrabilem docebimus in caput ſequens. Ibi fabulæ monſtrum in Græca verſione obſervatur. Verſ. 27. *Impone manum tuam ſuper illum, non perges meminiſſe prælii.* Nam de fuga cogitabis potius quam de pugna. Verſ. 28. Ecce *ſpes illius* qui manum in illum injecerit, *fruſtrata eſt. Nonne etiam ad aſpectum illius proſternetur?* Sic in Cælii Aureliani Chroniis, Artemidorus Grammaticus nitente greſſu crocodilum in arena jacentem expavit, atque ejus motu percuſsâ mente, credidit ſibi ſiniſtrum crus atque manum à ſerpente comeſtam, & literarum memoriâ caruit oblivione poſſeſſus. Si objicias leviathanem non eſſe crocodilum, cum deſcribatur ut bellua quæ nec capia poteſt, nec domari, nec cicurari, cum crocodilus ſæpe captus & domitus ſit. Reſpondeo idem de cetis objici poſſe, & de quovis animali. Neque enim ullum eſt animal quod non ſubeat hominis jugum. Tamen crocodilus non facile vincitur, quia & mole vaſtus eſt, & viribus tremendus. Docetur quanta ſit moles, & venatio quam ardua. In Auguſti nummo crocodilus ad palmam revinctus pingitur, qui forte eſt Heſychii δενδρείτης ὁ κροκόδειλος. De Tentyritis quod ajunt vix credibile eſt. Crocodilus omnia animalia feritate ſuperat.

Jobi c. 41. v. 1. *Non eſt ita ferox ullus ut excitet eum.* Nempe cum ſatur in littore dormit. Idem de leone dicitur Gen. 49. 9. Verſ. 3. *Illius membra non ſilebo, nec ſtatum virium, nec ſtructuræ gratiam.* His verbis ſe accingit ad crocodili deſcriptionem, quæ habetur in ſequentibus. Verſ. 4. *Quis retexit ſuperficiem veſtimenti ejus?* Id eſt corticoſam cutem, quam crocodilus nunquam exuit, longe aliter atque ſerpentes qui deponunt fere quotannis, ut notat Suidas in φολιδωτόν. *In duplex frænum ejus quis ingredietur.* Labia frænum vocari notat R. Selomo. Ut Græce χάλινοι fræna ſunt pars labiorum apud Pollucem. Verſ. 5. *Valvas faciei ejus quis aperiet?* Nam in crocodilo rictus oris eſt valvarum inſtar. Magno hiatu aperitur. Fit totum os. Buculam integram vorat. Fauces ſunt ſeptem pedum. *In gyro dentium ejus terror.* Dentes ei ſexaginta, vel exerti, vel ſerrati, & pectinatim coeuntes. Morſus tenax, & ita pernicioſus ut non curetur aliter quam morſus rabidi canis. Verſ. 6. *Tergum eſt ut laminæ ſcutorum, quarum unaquæque clauſa eſt arcto ſigillo.* Verſ. 7. *Una alteri tam vicina eſt ut ventus non ingrediatur.* Verſ. 8. *Unaquæque proximæ ſuæ cohæret, ita continentes ſe ut non ſeparentur.* Hâc periphraſi ſquamarum aut corticum commiſſura deſcribitur, quibus ut ſcutorum laminis cohærentibus totum dorſum eſt obductum. In balæna nihil tale eſt. Cetum quidem ſquamatum deſcribit Nearchus, ſed ſolus, & ex aliorum fide, & mendaciſſimus ſcriptor. Itaque hic hæret calculus Bootio, cui Leviathan eſt cetus. Verſ. 9. *Sternutationibus ejus ſplendet lux.* Cum ſternutat, per nares ejus confertim actus ſpiritus tanto prorumpit impetu, ut ſcintillare videatur, & flammas emittere. Sternutat autem frequentius, quia ore hiante & oculis ad Solem obverſis apricatur, quod omnes ſcribunt. Eos porro qui oculos ad Solem obvertunt magis ſternutare obſervat Philoſophus. *Et oculi ejus ut palpebræ Auroræ,* perſpicaciſſimos habet oculos, quique ex fundo aquarum apparent ante corpus animalis. Hinc apud Ægyptios crocodili oculi erant Auroræ hieroglyphicon, ut in Horo ſcribitur. At balæna prope cæca eſt. Verſ. 10. *Ex ore ejus velut lampades exeunt, ſcintillæ ignis excluduntur.* Verſ. 11. *Ex naribus ejus egreditur fumus, ut ollæ ferventis & aheni.* Verſ. 12. *Halitus ejus carbones incendit, & ex ore illius flamma prodit.* Ita hippopotamum ignitum fumum tanquam ex fornace aut ex ignis ſcaturigine ſpirare ſcribunt Achilles Tatius & Euſtathius Antiochenus. Nempe cognata duo hæc animalia, quæque in reſpirandi modo

inter

intenſe confert Philoſophus. Quo diutius ſpiritum continuere, dum ſub aquis latebant, eo ſpirant acrius cum emergunt, & ſpiritus erumpit tam violenter, ut flammas ore & naribus videantur emittere. At balæna pro ignibus, in ſublime nimbos efflat, ut in Plinio habetur. Verſ. 13. *In collo ejus moratur robur.* Quod balæna nullum habet. At crocodilus habet. Id nonnulli perperam negant. Nam caput reſupinat ad morſum, & colli motu trochilum excutit. *Ante eum meror inſultat*, id eſt præcedit, tanquam metator & comes, ut conſtatim invadat, quibus crocodilus ſit obviam. Ut in Apuleii pompa Minervæ comites erant Terror & Metus, nudis inſultantes gladiis. Verſ. 14. *Tori carnis ejus cohærent, unuſquiſque compactus eſt, in eo non dimovetur.* Quod de ſquamis ante dixerat, jam aſſerit de ipſa carne, quæ in crocodilo tam compacta & toroſa eſt quam in balæna laxa & poroſa, ſi verbo ſit venia. Verſ. 15. *Cor ejus firmum & ut lapis, firmum*, inquam, *ut fragmen molæ.* Poteſt ad animum referri, ut Græce vocatur λιθοκάρδιος, qui eſt immiſericors. Aut etiam ad viſcus cordis, quod in omnibus animalibus firmiſſimum eſſe oportuit, ut ibi fons caloris eſſet in tuto. Sed apud Arabes illud habere ſolito firmius & compactius, & durum inſtar lapidis, fortitudinis ſignum eſt. Proinde tale deſcribunt cor Sabibi, qui vir fortiſſimus fuit. Verſ. 16. *Ab elatione ejus timent fortes, præ metu aberrant.* Tanquam conſilii inopes, & neſcii quo ſe vertant. Elatio belluæ, eſt ſupra aquas emerſio. Verſ. 17. *Appetentis eum gladius non conſiſtet, neque lancea, telum aut ſpiculum.* Verſ. 18. *Reputat ferrum ut paleam, æs ut lignum putridum.* Verſ. 19. *Non fugat eum ſagitta: In ſtipulam ei vertuntur lapides fundæ.* Verſ. 20. *Sicut ſtipula reputatur fuſtis, & ridet ad vibrationem haſtæ.* Crocodili nempe cutis contra omnem ictum invicta eſt & impenetrabilis. Contra balænæ corium omnibus telis pervium. Verſ. 21. *Pro eo* ſunt *acumina teſtæ, ſternit ſe* ut *tribulam in luto*, id eſt, pro eo nihil feries quam teſtarum eminentias, ſeu ſquamas tam forma quam duritie teſtis ſimiles. Ut jam non animalis corpus ſed tribulam in luto jacere putes, quæ lapidibus & ferro exaſperata quoſvis ictus repercutiat. Ita crocodilum ſquamis & corticibus obſepiri & armari dicit Ælianus, quæ *teſtis validis ſunt ſimiles.* Alii hæc aliter explicant. Sed Jobi verbis hæremus mordicus. Verſ. 22. *Fervere facit tanquam ollam profundum: Mare reddit ut mortarium unguenti.* Cum in mari ſe jactat, & aquas uligine vel cœno commotis ita inficit, ut unguenti ſpeciem præ ſe ferant. Huc adde crocodilos, cum aquis immerguntur, odorem muſco ſuaviorem emittere. Quod veteres fugiſſe miror, cum recentiores omnes id magno conſenſu ſcribant. Cæterum Hebræo more Nili eluvies & adjacentes lacus profundum & mare nuncupantur. Quomodo Eſ. 11. 15. & Zachar. 10. 11. Plinio ſcilicet teſte, Nili aqua eſt mari ſimilis. Et certis temporibus per totum Ægypti Delta Nilus maris inſtar diffunditur. Unde eſt quod in hiſtoriis Arabum maris nomen illi paſſim inditur. Et hippopotamus à Damire vocatur *equus maris.* Et crocodilum diſtinguit Etymologus in χερσαῖον & θαλάσσιον. Verſ. 23. *Pone ſe lucidam reddit ſemitam, habuerit quiſquam abyſſum pro canicie.* Abyſſum enim non ſolum de magnis amnibus, qualis eſt Nilus, ſed & de fontibus, rivis, & aquarum alveis uſurpari reperias Deut. 8. 7. Pſal. 78. 15. Ezek. 31. 4. &c. Nec ſolum mare ſed & amnes ſpumâ excitatâ caneſcunt. Verſ. 24. *Non eſt ei ſimile ſuper pulverem, ita factum ut non atteratur.* Sic animalibus quæ ſunt ſuper pulverem, id eſt reptilibus, accenſetur, propter brevitatem pedum. In his autem crocodilus ita factus eſſe dicitur, ut non poſſit atteri (quomodo reliqua reptilia) propter robur inſitum & ſquamarum duritiem. Hæc ad balænam non pertinere nemo non videt. Verſ. 25. *Et quicquid altum eſt deſpicit: Rex eſt ſupra omnes filios elationis*, Utut humi pæne reptitans, ea tamen animalia quæ corpus habent procerius, & longiora crura, quibus in ſublime evehuntur, non ſpernit modo, ſed & in iis dominatur majorum virium fiduciâ. Quæ quam merito dicantur docet noſtra commentatio.

Talmudicis quoque Leviathan eſt crocodilus. Ut cum in quinque paribus animalium in quibus terror debilioris eſt ſuper fortius, id eſt in quibus fortiori debilius terrori eſt, cenſentur כלבית *calbith*, & לויתן *leviathan*, quia, ut ajunt, אימת כלבית על לויתן, *terror τῆ calbith eſt ſuper leviathanem.* Aruch ſcribit perperam כלכית *calcith*, *caph* pro *beth.* Sed idem recte definit *piſcem parvum immundum qui ingreditur in os leviathanis.* Hæc deſcriptio ſcilicet pertinet ad ichneumonem, qui in hiantis crocodili fauces irrumpens, populatiſque vitalibus, eroſâ excedit alvo. Is autem כלבית *calbith*, id eſt canicula dicitur, quia auctore Diodoro *ad parvi canis formam accedit.* Hinc idem à Talmudicis nuncupatur כלבא טינא *canis luti*, ab Arabibus كلب الما *canis aquæ*, à Græcis ἰχνευτὴς & ἰχνεύμων, quia indagat more canum, quorum proprium τὸ ἰχνεύειν. Sic in eodem genere lutra κύων ποτάμιος, & caſtor dicitur *canis Ponticus.*

Rurſus ut in Jobo לויתן *leviathan*, ita ſynonymum תנין *thannin* pro crocodilo occurrit Ezek. 29. 4. & 32. 2. 3. Eſt & crocodili nomen *Pharaon*, ut Arabes nos docuere. Et in Herodoto χάμψα. Et in Strabone σοῦχος, & in Dorothæi ſynopſi Μενεφὼθ, melius quam in Epiphanio νεφὼθ. Videtur enim à Memphi factum, quæ Arabibus eſt *Memph* vel *Meneph.* Χάμψα alludit ad Arabicum تمساح *thamſach* vel *thimſach.* Σοῦχος ad Copticum Σουχ, hodieque in uſu. Fit autem ab urinando.

Sanguiſuga *hirudo* dicta videtur quaſi *hiludo*, ut ἐρωδιὸς quaſi ἑλωδιὸς à paludoſis locis. Et βδέλλα ἀπὸ τοῦ βδάλλειν, ab exſugendo. Et Arabice علاقة *alaka*, quia pendet à corpore cui adhæret. Nam علق verbum pendere eſt. Pſ. 12. 9. Chaldæus impios ambulare dicit in circuitum, ut ſanguiſugam. Cujus ſcilicet greſſus ſpecies eſt volutationis, Græce ἰλύσπασις. Sed Davidem de ſanguiſuga nihil habere docetur, & aperitur fons erroris. Alter eſt apud interpretes de ſanguiſuga locus Prov. 30. 15. *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ*, quæ dicunt *affer*, *affer*, mihi tam ſuſpectus quam prior. Quia ſanguiſuga non generat, neque ullas habet filias. Et abſurde hæc referuntur ad bifurcatam ejus linguam, cum ſanguiſuga ſit plane elinguis. Neque hæc verba cohærent, vel cum iis quæ ſequuntur, vel cum iis quæ antecedunt. Præterea ſanguiſugæ verum nomen עלקה *alaka* differt ab עלוקה *aluka*, quo hîc utitur Solomon. Et Arabibus aliud eſt *aluk* vel *aluka*, nempe fatum, & quod Dei decreto unicuique appenſum eſt, ut Sap. 11. 21. & in Daniele *Mene thekel* &c. Sic lances in manu Jovis apud Poetas. Hoc Dei decretum parit Sophon. 2. 2. Et duas habet filias, foſſam & שאול *ſeol*, quarum una corpus, altera animam appetit: Aut ſi mavis, duæ illæ filiæ ſunt Paradiſus & Inferi. Cujus ſententiæ veſtigia ſunt in Midras ſeu commentario myſtico in Pſalmos, & in Selomone ex R. Menachem.

Exod. 30. 34. שחלת *ſecheleth* unum eſt ex quatuor aromatibus, ex quibus ſacrum thymiama factum. A Jonathane redditur כשת *ceſeth*, quod perperam *coſtum* exponunt, cum ſit κίσθος *ciſthus* ex quo ladanum. Itaque Arabes لاذن *ladan* hîc habent, quæ vox eſt Arabica vetus in Herodoto. Nempe שחל *ſachal* eſt trahere. Hinc שחלת *ſecheleth* pro ladano ſumptum, quia ex ciſtho funibus trahebatur. Pleriſque aliis *ſecheleth* eſt

I 2 onyx

onyx ſeu unguis aromaticus. Quod ſequitur Sirachides cap. 24. 21. Onyx Dioſcoridi eſt conchylii operculum, in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa Arabes. Unguis vocatur, quia ferarum unguibus eſt formâ ſimile. Sed Hebræis onyx aliud, nempe aliquid in planta quod lævore & ſplendore ſuo humanum unguem refert, id eſt bdellium, quod Græcis βδέλλα ὄνυξ, Dioſcoridi lachryma arboris Saracenicæ. שחלת *ſecheleth* eſt aroma nigrum, ut שחל *ſachal* leo niger. Oleaſtro שחל *ſachal* eſt Zibethi felis, & שחלת *ſecheleth* ejus ſudor, quod ut abſurdum rejicitur.

Supereſt liber ultimus de dubiis aut fabuloſis animalibus. Cujus generis cum nullum habeant ſacri Scriptores tamen in verſionibus nonnulla reperiuntur. Ut in Lege *tragelaphus*, *gryphes* & *ixos*. In Jobo *myrmecoleon* & *phœnix*. In Eſaia & Jeremia *Sirenes*, *Lamiæ*, *Striges*, *Fauni ficarii*, *Piloſi*, *Onocentauri*. In Ezekiele vermis *ſamir*, qui duriſſimos lapides ſciderit & dedolaverit. Et paſſim *monoceros*, qui hodie nuſquam comparet, Itaque de ſingulis pauca dicimus, ne cuiquam hæc ſint ſcandalo.

Etſi *tragelaphum* pro mero figmento multi habeant, ac proinde Origenes ſecundum literam intelligi neget, quod eum Moſes ut purum offerri jubet, quia tragelaphus eſt ex iis animalibus quæ conſiſtere non poſſunt. Tamen de tragelapho ut vero animali agunt Ariſtoteles, Diodorus, Plinius, Solinus, Lucianus & Iſidorus. Idem in Germania frequens, & Lutetiæ à multis viſus.

Gryphes in Indis aut Arimaſpis auri cuſtodes cunctanter proponit Herodotus, ſed plane rejiciunt Plinius, Arrianus & Pauſanias. Tamen ſi Græcos ſequimur gryphem comedere Lex vetat. Quod Origenem ita perculit ut in manus hominum unquam veniſſe neget gryphem, quem Legislator edi prohibet. Proinde hoc quoque contendit eſſe allegoricum. Sed γρὺψ gryphus Senioribus idem fuit qui Æſchylo & Ariſtophani γρυπαίετος, id eſt aquila quæ roſtrum habet inſigniter aduncum.

Sic cum Arabum عنقا *anka* tam fabuloſa ſit avis quam γρὺψ Græcorum, tamen in Arabica Saadiæ paraphraſi legitur pro Hebræo עוניה *oznija*. Quocirca Saadiæ ſuccenſens Aben-Ezra eum errare aſſerit, cum ſic interpretatur, *quia anca Arabice eſt nomen rei quæ nuſquam reperitur, nec unquam fuit creata* &c. *At non convenit ut Deus uſum rei prohibeat quæ nunquam extitit.* Reſpondeo non omnem *anka* pro fabuloſa eſſe habendam. Nam in Damire aquilæ ſpecies عقاب *okab* alio nomine vocatur *anka megareb* ſeu Occidentis. Et Ibnocholcan hiſtoricus *Ancam* deſcribit ardeâ non multo majorem ex Thebaide allatam. Cum *anka* fabuloſa tantæ ſit molis ut elephantem rapiat, quomodo milvus murem.

Ixos Græce eſt viſcus. Tamen pro ave ראה *raa* vel דאה *daa* ponitur in Vulgata Deut. 14. 13. Alii *xyon* aut *ixion* ſcribunt voces æque ignotas. Potius *oxyn* ſcripſerim, id eſt ὀξύπτερον, quomodo citat Clemens Alexandrinus. Videtur eſſe accipiter, quem ξεπτέρον vocat Græcia recentior.

Μυρμηκολέων, *myrmecoleon* vel *formicoleon* Job. 4. 11. aliis eſt animalculum formicis infeſtum, aliis animal ex formica & leone compoſitum, aliis Diabolus, aliis ſcarabæi ſpecies. Imo leonis genus (Hebr. ליש) cujus diſerte meminit Agatharchides. Strabo & Ælianus μύρμηκα vocant. Hunc cum formicis Indicis confundunt Solinus & Heliodorus. At quorſum leo μύρμηξ aut formica cognominatur? An quia ut urſus formicis veſcitur, aut à Marmacibus populis, aut ab هرماس *hirmas* leonis ſpecie apud Arabes? Pauca adduntur de formicis majoribus in India, qualem Perſarum Rex ad Solimannum miſiſſe fertur anno 1559.

Ut Tertullianus & Epiphanius pro phœnice citant hæc Pſ. 91. 13. Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, *Juſtus ut phœnix florebit.* Ita Beda & Hebræorum plerique hæc Job. 29. 18. *In nido meo expirabo* וכחול, *& ut phœnix multiplicabo dies.* Ac ſi Job ſignificet ſe phœnicis annos victurum, cujus vitâ magni anni fit converſio. Illa autem eſſe creditur annorum MCCCCLXI. Hebræi tamen vitæ phœnicis ſolum mille annos aſſignant. Evam ſcilicet fructum vetitum fabulantur non ſoli viro, ſed & omnibus animalibus obtuliſſe. Nec niſi ſolum phœnicem ab eo abſtinuiſſe, qui proinde vivat mille annos. Et iis exactis non tam moriatur quam renovetur per ignem. Ita multi poetæ phœnicis vitam ad milleſimum annum prorogant. Phœnicis autem nomen in Jobo חול *chul*, in Talmude eſt אורשינא *orſina* pro אורנישא *orniſa*, ex Græco ὄρνις. Cui fabulæ multi Patres videntur aſſentiri, ut ævo noſtro Turrianus, Pamelius & Patritius. Patent tamen fontes erroris. Patribus enim impoſuit ambigua vox φοῖνιξ Pſ. 91. 13. quâ non phœnicem ſed palmam ſignificari docet Hebræum תמר *thamar*, & quod eodem verſu ſequitur, ὡσεὶ κέδρος πληθυνθήσεται, *ut cedrus multiplicabitur*. Et in Jobo חול (ſive *chol* legas, aut *chul* ut Hebræi volunt) nil niſi arenam ſonat. Itaque Jobi verba reddenda ſunt, *& ut arenam multiplicabo dies.* Ibi tamen pro arena Græci, quâ de causâ incertum, habent στέλεχος φοίνικος *truncum palmæ.* Et rurſus Beda & Hebræi ex palma phœnicem fecerunt. Quamvis στέλεχος non dicatur niſi de arbore. Itaque Græca neceſſario ſonant, *ut truncus palmæ multiplicabo dies.* Palma enim eſt arbor valde longæva. Pari errore ἑβδομήκοντα στελέχη φοινίκων, *ſeptuaginta truncos palmarum* in Elim repertos mutavit Judæorum tragœdus Ezekiel in unicum phœnicem. Et vir doctus noſtro ſæculo ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος palmæ cerebrum ſeu medullam mutavit in phœnicis cerebrum. Contra in Clemente phœnici, qui apud Ægyptios eſt aſtrologiæ ſymbolum, palmam ſubſtituit interpres. Quin Palma in Syagris ex ſe renaſcens occaſionem dedit fabulæ de phœnice.

Jam hiſtoriæ ſi conſulantur, phœnix unus ſub Tiberio, alter ſub Claudio in Ægypto viſus eſt. Sed uterque ſuſpectus, unus Tacito, alter Plinio. Heliogabalus convivis cum phœnicem promiſiſſet, voti reus obiit. Æthiopiæ Rex in literis ad Romanum Pontificem, phœnicem in ſuo regno naſci jactitat. Et Clemens VIII. ad Hibernos plumam phœnicis miſiſſe fertur. Avis *ſemenda*, quæ in India ex cinere renaſci creditur, pro phœnice habita eſt etiam à Cardano & Scaligero. Sed Indorum avis *ſemenda* eadem quæ Arabum *ſemend*, *ſendal*, *ſemendal*, *ſemendar*. Id eſt Græcorum ſalamandra, cui Philes alas tribuit. Et eandem Arabes tradunt in igne vivere, & ex illa fieri telam ἄσβεστον. Variæ Arabum de ea ſententiæ. Hebræorum etiam, qui Ezechiam ſalamandrâ unctum ignem evaſiſſe tradunt. Docetur paucos Patres fabulæ de phœnice aſſenſum præbuiſſe, eoſque æquivocâ Pſalmi voce deceptos. Pleroſque hanc tradere tanquam incertam, nonnullos etiam refellere.

Fauni etiam *Fatui* & *Fatuelli* dicti ſunt, & *Fauni* uxor *Fauna* & *Fatua*. Jerem. 50. 39. איים à terrore dici putavit Hieronymus. Proinde *Faunos* reddidit, quia *Fauno* terrores Panici tribuuntur. *Faunus* enim idem qui Pan. *Fauni* autem ibidem *ficarii* dicuntur, non *ſicarii*, ut legi vult Emanuel Sa. Sed unde *ficarii* vocentur eſt perincertum. Neque enim id nominis illis à ficu obtigit, quæ Baccho ſacra, ut *Fauno* pinus. Neque à *ficatis* vel *picatis* pedibus, id eſt in modum Sphingum. Faunis enim caprini pedes erant, at Sphingi leonini.

leonini. Sed *ficarii* potuere à ficis dici ſeu tuberculis, maxime in facie, quales συνέλασμοί qui Satyris tribuuntur.

Hircus Hebræis שעיר *ſair* & Græcis τράγος à pilorum aſperitate dictus. Et in Feſto *hircipili* denſorum pilorum homines. Sed & שעירים *ſeirim* ſunt idola vel dæmones Levit. 17. 7. & 2 Par. 11. 5. Propter Ægyptios, qui non ſolum hircum ἀπεθέωσαν, ſed & ſacerdotes omnes huic Deo voluerunt primum initiari. Et multi Dii hâc ſpecie culti, ut Pan, Fauni, Sileni, Sylvani, Satyri. Eâdem ſpecie dæmones ſe videndos ſæpe exhibuerunt. Hinc Eſ. 13. 21. & 34. 14. שעירים *ſeirim* Hieronymo ſunt *piloſi*, id eſt ſpectra piloſâ aut hircinâ ſpecie. Græce τριχῶντες aut ὀρθοτριχοῦντες. Recentiores Satyros reddunt. Judicium de Satyro qui Antonio apparuit.

Hebræis שיר *ſir* cantio, unde *Sirenes* dictæ. Eas in maris littore poetæ ponunt, ſed Græci interpretes procul à mari. *Sirenum* enim vocem uſurpant pro Hebræis draconum & ſtruthionum nominibus. An quia dracones & ſtruthiones deſcribuntur ut θρηνητικὰ ζῶα Job. 38. 29. & Mich. 1. 8. At *Sirenum* cantus funeſti quidem & ferales, non tamen lugubres erant. Syrus quoque eandem vocem adhibet pro Hebr. איים *ijim.*

Eſ. 34. 14. לילית *lilith* nomen eſt à nocte factum. Nonnullis eſt avis nocturna. Aliis lemures, Erynnis, Furia, Lamia. الغول *Algol*, שידה *Seda*, id eſt dæmoniſſa. Kimchio inepte *Chamæleon avis*. In Talmude *lilith* eſt monſtrum capillatum. Hebræi quatuor cenſent matres dæmonum, quarum una *Lilith*, olim Adami uxor, ſed deſertrix, de qua longam fabulam habet Ben Sira. Eſt monſtrum muliebre noctu apparens, ut Striges & Lamiæ veterum. Eſt & *Lilith* nomen Reginæ Zmargad in Sabæis, quam cum valido exercitu in Jobi greges irruiſſe tradit Chaldæus interpres Job. 1. 15. In Dione Lamiarum eſt fabuloſa deſcriptio, quæ mammas illis tribuit. Inde videtur ſumptum quod habet vulgata verſio Thren. 4. 3. *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos ſuos.* Sib ibi Hebr. תנין *thannin* non ſunt lamiæ, ſed cete. Veris enim lamiis mammæ nullæ ſunt.

Onocentauri & *Hippocentauri* ſunt in *Centaurorum* ſpecie. An hi unquam extiterint magna quæſtio eſt inter ſcriptores. In Theſſalia & in Cypro Centauri deſcribuntur. Et in Italia inter Auſones Mares Centaurus. Onocentauram accurate deſcribit Pythagoras. Philes etiam tanquam αὐτόπτης. In convivio ſeptem Sapientum Centaurus Periandro eſt exhibitus. Centauri duo ſub Claudio viſi ſunt, unus in Theſſalia, alter in Ægypto. Hippocentaurum in Arabiæ urbe Saunâ vel Sauni repertum à Rege Arabum ad Cæſarem eſſe miſſum & inter cimelia ſervari, refert Phlegon Trallianus. Hippocentaurus Antonio eremitæ eſt oblatus. Et Onocentauros vere naſci Hieronymus ex Scriptura probat. Tamen Centauros pro fabuloſis habent è Græcis Ariſtoteles, Xenophon, Diodorus, Plutarchus, Heraclitus, Agatharchides, Palæphatus, Artemidorus, Lucianus, Galenus &c. E Romanis Lucretius, Cicero, Ovidius, Lucanus, Seneca, Celſus Juriſconſultus. E Patribus Baſilius, Auguſtinus, ipſe etiam Hieronymus. Quæ ut concilientur ſtatuendum. 1. In Theſſalia Centauros fuiſſe κέντορας ἵππων, qui Græcorum primi equos domuerunt. Mares quoque in Italia Centaurus equorum domitor, unde dictus, & cur fingatur ter mortuus revixiſſe. 2. Centauros in Cypro cornutos, natos è Jovis ſemine in terram ſparſo, eſſe naves quibus Centauri appicti. Cornua ſunt antennæ. Semen Jovis glandes & quercus Jovi ſacræ ex quibus naves fabricatæ. 3. Pythagoræ non magni illius, ſed alterius recentioris Onocentauram eſſe fabuloſam, quam Philes ſe vidiſſe cur dicat. 4. Si equi fœtus quid humanum, aut muliebris quid equinum habeat, monſtrum eſſe, & ex qua cauſa. 5. Antonii Hippocentaurum fuiſſe ſpectrum. Eodem ſenſu Onocentauros à Senioribus & Hieronymo ſumi. Onocentauri dæmonum genus & quale. Cur Græci *lapides* vertant in Onocentauros Eſ. 34. 12. Onocentauri Cyrillo onagri, & Gregorio ὀνότλαυροι.

Vermis שמיר *ſamir*, cujus tactu lapides findi & diſſilire crediti, quando creatus. Ejus operâ Moſes, Ephodi gemmas & tabulas Legis, Solomon Templi lapides aptavit. Ad quem vel ab Aſmodæo Rege dæmonum, vel ab aquilâ ex horto Edenis, vel ab upupâ allatus, in arca plumbea ſervatus eſt uſque ad templi deſolationem. Barbari ſcriptores vermem illum *thamur* vocant, & à ſtruthione allatum ſcribunt. Probant hæc ex 1 Reg. 6. 7. & Ezek. 3. 9. Ubi tamen שמיר *ſamir* non eſt vermis, ut volunt, ſed duriſſimus lapis, nempe σμιρίτης, quo veteres etiam uſi ſunt ad gemmas expoliendas, quod probamus contra Cardanum. In ſagittis Æthiopum idem lapis pro ferro fuit, iſque veneno tinctus. Quale fuerit illud venenum. Et cur fingatur *ſamir* ab upupa fuiſſe allatus.

Græci Monoceroti vel aſino Indico eadem fere tribuunt quæ Scriptura τῷ ראם *reem.* 1. Inſignem proceritatem. 2. Cornu elatum. 3. Naturam feram & prorſus indomitam. 4. Robur magnum. Unde vetuſtiſſimi interpretes perperam collegerunt *reem* eſſe monocerotem. Cum ראם *reem* ſit verum animal, & monoceros fabuloſum, ut ſupra monuimus.

His ita explicatis, Arabum quoque fabuloſas aliquot animalium deſcriptiones explodimus, ne illorum omnia ſine delectu admittantur. Et occaſione natâ ex iis quæ nugantur de electri origine, plenius diſquirimus quid in Ezekiele ſit חשמל *haſmal*, in Senioribus ἤλεκτρον, & in Johanne χαλκολίβανος. Quæ voces, dum ἀνερμήνευτοι manent, non ſatis intelliguntur illuſtriſſimæ viſiones in quibus inſertæ ſunt. Itaque ad eas explicandas non piguit bene longam diſſertationem elucubrare, quâ clauditur totum hoc opus.

Vides, Lector benevole quiſquis es, ex hac operis noſtri διαγνώσει, quale penſum ſuſceperim, & in quo campo mihi fuerit decurrendum. Nec tam leve & facile fuiſſe quam multi putant, ea interpretari quæ de animalibus paſſim habent S. Scriptores. Quamvis nondum omnia oculis tuis ſeſe offerant. Nam ut hæc explicarentur, multa obiter attingere neceſſe habui, in quibus tantum operæ fuit inſumendum, ut ſæpe τὸ πάρεργον ipſum opus æquet aut etiam ſuperet. In quo cenſu (ut prætercam amplos tractatus de paſtoribus & bubulcis, de ſacrificiis, de aureis Aaronis & Jeroboami vitulis, de agno Paſchali, & illa ipſa capita quæ jam modo citavi de fabuloſis Arabum animalibus, & de *haſmal* & chalcolibano) ponenda omnino ſunt à nobis reſtituta ſexcenta loca quæ vel in Sacri textus verſionibus, vel in veterum doctorum ſcriptis, vel in aliis etiam ſcriptoribus omne genus temporum injuria & ſcriptorum incuria corruperat.

A qua calamitate reliquis libris communi, Dei providentia ſacros codices ita ſartos tectos ſervavit, ut in illos nullus unquam irrepſerit error contra fidem & bonos mores. At in minutulis amanuenſes potuiſſe peccare quis neget, cum homines fuerint, nec Prophetarum inſtar θεόπνευστοι, & prorſus ἀναμάρτητοι. Itaque exemplaria in minutulis illis non per omnia conſentiunt. Et quandoque priſcos interpretes in Hebraico textu, hoc vel illud vocale punctum, aut hanc vel illam literulam aliter legiſſe conſtat, quam hodie legitur in no-

ſtris exemplaribus. In quem diſſenſum cum incidimus, noſtrum eſt probare omnia, & quod bonum eſt retinere. Exempli cauſa cum eadem avis in Levitico vocatur דאה *daa*, & in Deuteronomio ראה *raa*, juxta Hebræum exemplar, ſed utrobique דאה *daa* juxta Samaritanum. Cum Gen. 36. 24. *illud habet* הימם *hajemim*, vocem aliunde ignotam, quamvis multi *mulos* explicent, hoc האימים, id eſt *Emæos*, quod ſequitur Onkelos. Cum 1 Reg. 4. 26. curulibus Solomonis equis attribuuntur ſtabulorum aut loculorum item *quadraginta millia*, ſed 2 Par. 9. 25. nonniſi *quatuor millia*; Alterutrum mendoſum eſſe oportet, cum hæc duo ſint ἀσύςατα. Prudentis igitur eſt interpretis, in hujuſmodi rebus quæ ad fidem ſunt ἀδιάφορα, è duabus lectionibus eam præferre quæ ad textus circumſtantias melius quadrat. Et à vocalibus punctis, quæ ab ipſis Prophetis appoſita fuiſſe multi contendunt, nemo probavit hactenus, interpretem minore cum periculo recedere poſſe credimus, ſi res requirat. Ut cum recepta lectio nullum commodum ſenſum admittat, puta Gen. 49. 21. & Pſal. 56. 1. Tamen in utroque ſobrie agendum eſt, & videndum ne quid nimis. Quædam enim ignorare præſtat, quam in divinum verbum temere quicquam attentare. Cujus regulæ memores, ſi quid in ipſo Scripturæ textu olim aliter lectum fuiſſe ſuſpicamur, eâ modeſtiâ id proponimus, ut appareat nos divina hæc volumina multo aliter tractare quam libros mere humanos. Non puto igitur ullum eſſe tam ſcrupuloſum ut hoc nomine mihi dicam ſcribat.

Sed vereor ne audaciæ & nimiæ αὐθαδείᾳ nonnulli imputent quod tam in verborum quam rerum interpretatione, à receptis opinionibus diſcedens,

Avia Pieridum peragro loca nullius ante
Culta ſolo.

Sciunt tamen ii quibus notus ſum, me nec φιλονεικίας, nec καινοτομίας amore duci. Et quam ſim alienus à ſtudio partium probat hic ipſe liber, in quo Vulgatum ſæpe tueor contra noſtros interpretes. Neque enim in hoc opere in ullius verba juravi, ſed ſoli veritati litavi, quam quiſquis interpretum proxime ſequitur meus eſt, &

Tros Rutulusve fuat nullo diſcrimine habetur.

Quin cæteris paribus, veteres Scripturæ interpretes, ſicubi conſentiant, novis præfero, & ab iis raro recedo, niſi magnæ cauſæ ſubſint. Proinde cum veterum verſiones defendi poſſunt, nullum lapidem non moveo ut eorum interpretamenta aſſeram. Et cum illa deſerere, & novis poſthabere, res ipſa cogit, plerumque tamen veterum excuſo peccata, digito in fontes erroris intento, ut lapſos eſſe pateat, vel pravâ lectione, vel ambiguâ voce deceptos, & habuiſſe cauſas cur hoc vel illo modo verterent. Non diffitebor tamen me nonnunquam, utriſque valere juſſis, plane diverſas vocum, quæ vel ignotæ vel dubiæ ſunt, interpretationes magno molimine ſtabilire. Sed quiſquis hunc librum leget, videbit me quoties tale aliquid aggredior, iis niti rationibus quæ etiam ab invitis aſſenſum extorqueant. Itaque hoc ſolum ab æquis lectoribus obnixe peto, ne me præjudiciis obruant, nec indictâ causâ condemnent. Neque enim tam ſuffenus ſum ut mihi quicquam arrogem ſupra vulgus hominum, aut me plus ſapere putem reliquis mortalibus qui in hac eadem palæſtra cum tanta laude ſudarunt. Sed mea defenſio hæc eſt τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν, me prorſus imparatum & illotis quod ajunt manibus ad hæc ſacra non accedere. Cum enim à teneris unguiculis Hebraicas literas ardentiſſimo ſtudio amplexus ſim, ut ex ipſo fonte biberem, & ſacros vates conſulerem propriâ linguâ loquentes, tantum in iis brevi profeci quantum erat neceſſe, ut non ſolum Prophetarum textum, ſed & magiſtrorum in illum commentaria magnâ ex parte intelligerem. Sed cum linguæ ab annis bis mille intermortua multas voces ab ipſis Hebræorum magiſtris ignorari deprehendiſſem, Syriacæ quoque, Chaldaicæ & Arabicæ linguæ notitiam adhuc adoleſcens mihi comparare conatus ſum, celeberrimis uſus magiſtris, *Capello* Salmurii, & *Erpenio* Lugduni Batavorum. Quibus abhinc aliquot annis acceſſit etiam Æthiopica, *Ludolfo* duce, non Germanorum modo ſed & Europæorum omnium in ea lingua longe eruditiſſimo. His præſidiis inſtructus, non ſolum veteres Scripturæ verſiones in locis difficilibus diligenter contuli, ſed & ipſas inter ſe linguas, ut ex hac collatione aliqua lux oboriretur. Et quod Hebræos fugerat, in Babylonia, Syria aut Arabia quærerem, aut inter extremos Æthiopes, qui ſub ſidere Cancri degunt. Nec mihi inutilis fuit ille labor. Quaſdam enim voces Hebraicas tanquam ex Babylonica captivitate in Judæam poſtliminio reduxi. Quaſdam etiam ex intima Æthiopia accerſivi, ut cum Eunucho Candaces Hieroſolymam venirent adoratum.

Sed ut dicam quod res eſt, nihil mihi tam profuit quam Arabicæ linguæ qualiſcunque cognitio. Cum enim in reliquis Hebraicæ linguæ dialectis, præter aliquot Scripturæ verſiones aut paraphraſes, vix quicquam habeatur quod ſit alicujus momenti. Arabes abhinc annis fere nongentis omnes omnino ſcientias magna cura excoluerunt. Et de ſingulis multa ſcripſerunt, iis plerumque verbis quæ vel mere Hebraica ſunt, vel cum mere Hebraicis magnam habent affinitatem. Itaque ſi quis Arabum ſcrinia ſedulo compilaret, plura ex iis eliceret ad ſolidam ſacræ linguæ cognitionem pertinentia, quam vel ex vaſta illa Talmudicorum farragine, vel ex magiſtrorum commentariis omnibus. Quod ſum expertus in hoc ipſo libro quem de animalibus ſcripſi. Quamvis enim Arabicos libros paucos habeam, & pauciores legerim, tamen ex paucis illis mihi multum lucis affulſit.

In his fuere *Pentateuchi quatuor paraphraſes*, quarum duas legi editas, & duas manuſcriptas reperi in ampliſſima *Sereniſſimæ* Suecorum *Reginæ* bibliotheca. *Pſalteria duo manuſcripta* à præſtantiſſimo viro *D. Sarravio* mihi jam olim dono data, quæ licet in pleriſque cum editis conveniant, tamen in nonnullis differunt. *Alcoranus Arabs* quem mecum benigne communicavit vir Ampliſſimus, Doctiſſimus, Humaniſſimus, Dominus *de la Motte*, urbis noſtræ præfectus, mihi amicitiâ atque affinitate conjunctiſſimus. *Alkazuinius* de Mirabilibus creaturarum ante annos fere quingentos ſcriptus, quem *Sereniſſimæ Chriſtinæ* liberalitati debeo. *Abenbitaris Medici Malacenſis* de Plantis accuratum opus, in quo de Animalibus hinc inde multa inſerta. Id ex magno *Salmaſio* habui, *Salmaſius* ex Ampliſſimo *Peireſcio*, qui ex Ægypto advehendum curaverat. Obiit autem is *Abenbitar* anno Hegiræ 646. *Muhammedis Addamirii*, qui vulgo *Damir* dicitur, volumen ingens de Animalibus, collectum ex viginti minimum ſcriptoribus, qui in toto opere paſſim citantur. Hujus duo exemplaria fœliciſſimè nactus ſum, quæ ſingula aliquid proprium habent, quod in altero fruſtra quæras. Is cum ſcripſiſſet anno Hegiræ 773. fato functus eſt ejuſdem Hegiræ anno 808. *Alcamus*, id eſt Oceanus, quo titulo vaſtum linguæ Arabicæ Lexicon in ipſa Arabia circa hoc idem tempus ſcripſit *Mahometes Jacobi Phiruzabadenſis* filius. Illud Holmiæ totum percurri, ut ex magno opere excerperem quæ in rem meam erant. His addi poteſt *Abulſapha* Arabis de Animalibus liber ingenioſiſſimus, à me etiam Holmiæ lectus, ſed ex Arabica lingua in Hebraicam à Calonymo translatus anno Chriſti 1316. Partim igitur ex libris quos diximus, qui nondum lucem viderunt, partim ex aliis qui jam editi ſunt (in quibus primas tenent varii in totam Scriptu-

ram

ram paraphraſtæ, *Avicenna*, *Nubienſis Geographus*, Arabica *Giggeii* & *Golii* Lexica, & *Copto-Arabicus Kircheri* Nomenclator) multa didici quorum ignoratione viri in cæteris doctiſſimi non poterant non impingere.

Nota obiter Geographum Arabem à me cum vulgo doctorum *Nubienſem* vocari, cum revera *Siculus* fuerit natus in oppido Mazarâ, ut didici ex manuſcripto Leonis Africani libro de viris illuſtribus, quem mihi dono dedit vir eximius *D. Iſaacus Voſſius.* Ut communi errore *Phile* à me appellatus eſt muliebri nomine Græcus poeta Philes, qui ſuum de animalibus opus ex Æliano fere excerptum Michaeli Imperatori inſcripſerat. Sed quoto non ſatis ſcimus. Hujus enim nominis Imperatores novem fuerunt temporibus diverſiſſimis.

Arabicis paraphraſibus, *Chaldæas Jonathanis*, *Onkeloſi*, & ejus cui ab urbe nomen eſt, *Syram*, *Samaritanam*, *Æthiopicam*, *Græcas Seniorum*, *Aquilæ*, *Symmachi*, *Theodotionis*, *Romanam* denique *Hieronymi* ſubjunximus cum opus fuit. Multa etiam hinc inde *Talmudis* loca. Et ex ejuſdem epitome titulo יד חזקה *jad chazaka* ante annos quingentos ordine mirabili à *Maimonide* ſcripta, quam habemus ex dono Ampliſſimi *Sarravii* τοῦ μακαρίτου. Nec pauca ex *Rabboth* quas vocant, id eſt myſticis in Legem & alios Scripturæ libros commentariis, poſt pauca à Chriſto ſecula editis, quæ mutua habui ab Amiciſſimo viro & in his literis verſatiſſimo *D. Stephano Morino.* His addidi Hebræa recentiorum ad literam commentaria in Scripturam elucubrata, à *Saadia*, *Selomone*, *Kimchio*, *R. Levi*, *Abarbanele*, & Cabbaliſticum quod vocant commentarium *Baal Hatturim.* Sæpe etiam uſus ſum Hebræis aut Chaldæis Lexicis *R. Nathanis*, *Kimchii*, *Eliæ*, *Aquinatis.* Et *Rabbi Mardochæi* concordantiis. Et hiſtoriis *Joſephi filii Gorjon.* Et *Porta cœli* libro Phyſico cujus autor *R. Gerſom*, & mythologico *Maſal Kadmoni*, in quo fabulas Æſopicis ſimiles ſtricta oratione ſcripſit *R. Iſaac Solomonis filius*, & quod mirere animalium picturas adhibuit.

Patres quoque *Græcos* aut *Latinos* ſæpe conſuluimus, ſed eos potiſſimum qui in Hexaëmeron ſcripſerunt, ut *Baſilium*, *Ambroſium* & *Euſtathium Antiochenum.* Aut in reliquam Scripturam, ut præter illos ipſos, *Baſilium* inquam & *Ambroſium*, *Origenem*, *Apollinarem*, *Gregorium Nyſſenum*, *Philonem Carpathium*, *Hieronymum*, *Auguſtinum*, *Chryſoſtomum*, *Sedulium*, *Cyrillum Alexandrinum*, *Theodoretum*, *Salonium*, *Primaſium*, *Caſſiodorum*, *Procopium Gazæum*, *Gregorium Magnum*, *Olympiodorum*, *Oecumenium*, *Theophylactum.*

Et cum agitur de natura animalium, *Philoſophos* ſæpe conſulo, in his eorum κορυφαῖον *Ariſtotelem*, qui de natura, generatione & partibus animalium libros ſcripſit mirabiles. Quibus licet quæ *Plinius*, *Plutarchus*, *Ælianus* & *Oppianus* eodem argumento ſcripſerunt, haudquaquam conferenda ſint, ea tamen ſuum momentum habent, & à nobis ſunt obſervata quibus locis oportuit. *Hiſtoricos* quoque & *Geographos* non neglexímus, qui referunt quibus locis hæc vel illa naſcantur animalia, & quid ſingulare habeant. Nec *Poetas* quorum eſt graphice depingere quicquid ſenſibus aut animo obverſatur, & animalia maxime, quibus ſecundum hominem nihil eſt in natura rerum mirabilius. Nec piguit ipſa autorum verba citare αὐτολεξεὶ, & quicquid peregrinum eſt Latino ſermone reddere, in eorum gratiam qui alias linguas ignorant. Quæ citationes fecerunt ut hoc opus in magnam molem excreſceret. Sed quantum moli operis, tantum acceſſit ejus utiliati & auctoritati. Nec dubito quin piis ſuave ſit videre omnium temporum, gentium & linguarum homines Judæos, Chriſtianos, Ethnicos, Mahumetanos, in deſcriptione animalium cum Prophetis noſtris concinere. Qui prius atheorum ſannis & ſarcaſmis erant obnoxii. Quia non quadrabat deſcriptio, cum animalis nomen de quo res erat in aliud transferebatur: Puta hippopotami in elephantem, crocodili in balænam, gallinaginis in perdicem, bubonis in paſſerem, chœrogryllii vel arctomyis in cuniculum, ſtellionis in araneam. Ut taceam pro veris animalibus fabuloſa ſubſtituta, & quæ nuſquam ſunt, ut Sirenes, Faunos, Onocentauros, Monocerotes, & Lamias quæ mammas nudant ut lactent catulos ſuos. Si qui ſint qui citationibus ſe querantur obrui, eas præterire licet. In convivio ſufficit ſi quiſque ſumat quantum ſibi ſit ſatis. Nec quiſquam abſumere tenetur quicquid illi apponitur, E copia quod nimium eſt demere facilius eſt quam inopiæ ſubvenire.

Stylum quod attinet, nemo à nobis expectet mellitos verborum globulos, & dicta quaſi ſeſamo & papavere ſparſa. Quæ nec genio noſtro nec ætati conveniunt, nec vitæ conditioni quam elegimus, nec materiæ quam ſuſcepimus tractandam.

Ornari res ipſa negat, contenta doceri.

Nobis igitur ſufficit ſi intelligamur, quod non aſſequuntur ii omnes qui in hujuſmodi rebus verſantur. Quas cum pauci capiant, pauciores iis capiuntur.

Editionem procuravit vir optimus *D. Jacobus Alleſtryus* Londinenſis Bibliopola, cui plurimum me debere agnoſco. Cum nullis pepercerit ſumptibus, ut in ea nihil deſideraretur. Chartam optimam ex his oris advectam magno pretio comparavit. Iis ipſis characteribus uſus eſt, quibus ante triennium Londini edita fuerunt Biblia illa πολύγλωττα. Nec ſolum Latina, Græca & Hebræa, ſed & Syra, Samaritana & Æthiopica ſingula proprio charactere edi voluit. Effigiem noſtram Pariſiis ab artifice peritiſſimo ſculptam fronti operis præfigi curavit. Quaſdam etiam tabulas in ipſo opere inſeruit, quæ rem ponerent ob oculos. Et volumini jam per ſe ſatis ſpiſſo ſeptem indices accuratiſſimos addi paſſus eſt, quibus libri moles non parum aucta eſt. Correctores quoque quos putavit eſſe idoneos amplâ mercede conduxit. Sed horum unus quid in noſtro opere attentaverit diſce, Lector, ex admonitione ſequenti, quâ perlectâ nihil jam amplius te morabitur: Qui fortaſſe diu nimis in primo limine detentus, jamdudum tot morarum impatiens, admitti petis in ædium penetralia.

Erudi-

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS

PARS PRIMA.

Liber Primus,

De Animalibus in Genere.

CAPUT PRIMUM.

De Animalium nomine, uſu, & generali diviſione,

Animal Græce *&* Hebraice *à vita nomen habere. Quamvis etiam plantæ vivant ex* Hebræorum *ſententia, tamen animalibus vitam eſſe magis propriam. Proinde ſola animalia* ἔμψυχα *dici à* Pythagoræis. *Animal* λογικὸν, *vel* ἄλογον. *Bruta cur à Deo creata. Brutorum juxta* Hebræos *quatuor ſumma genera.*

ANIMAL ut *Græcè* ζῶον, ita *Hebraice* חיה *chaja* ratione vitæ dicitur. Non quod ex *Hebræorum* ſententia vita ſit animalis propria, ut docti putant. Plantis enim ineſſe vitam agnoſcunt *Aben-Ezra* & *Ramban* in primum caput *Geneſeos*. Atque id ex Scriptura clarum, cum pollicetur homines victuros ut frumentum, *Oſ.* 14. 7. Quo alluſum ab Apoſtolo, 1 Cor. 15. 36. Proinde occîdi dicuntur arbores & emori, id eſt, vita privari. Sic *Pſal.* 78. 47. *Occidit grandine vites eorum.* Ad quæ verba *Kimchius*, גם יתכן בצומח מיתה אחר אשר בו נפש הצומחת *Etiam plantæ mors convenit, quia in ea eſt anima vegetativa.* Hinc *Horatius*, lib. 1. *Epiſt.* 12.

Verùm, ſeu piſces, ſeu porrum, & cæpe trucidas.

Et *Seneca*, Epiſt. 58. *Placet enim ſatis & arbuſtis animam ineſſe: itaque & vivere illa & mori dicimus.* Eodem faciunt hæc *Jobi* de arbore *cap.* 14. *v.* 8. *Si ſenuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus ejus.* Et *Ægyptiorum* ad *Joſephum* quiritatio, *Gen.* 47. 19. *Cur moreremur coram te, tam nos quam terra noſtra?* Nempe mori terra dicitur, cum inculta jacet & deſolata, quia in proventu ſuo vivit aliquo modo. Hinc *Martialis*, lib. 13. *Epigr.* 12.

- *ſuburbanus ne moriatur ager.*

Et *Statius*, lib. 5. *Theb.* ubi de eo ſerpente, à quo occiſus eſt *Archemorus*,

- - - - *percuſſæ calidis afflatibus herbæ*
Qua tulit ora cadunt, moriturque ad ſibila campus.

Quocirca plantam vivere etiam apud *Hebræos* in confeſſo eſt. Sed quia ſolum animal ſentit, appetit, & movetur, interdum illi vita tribuitur tanquam propria, ut quæ multis gradibus ſupra plantæ vitam aſſurgat. Itaque ἔμψυχον *animatum* Græcis ſæpe idem quod animal. Ut cum *Athenæi* lib. 7. mugilem ideo νῆστιν quaſi *jejunum*, appellari tradit *Ulpianus*, Ὅτι οὐδὲν δέλεαρ ἐσθίει ἔμψυχον, ἢ ἀνελκυσθεὶς οὐ δελεάζεται, οὔτε σαρκὶ, οὔτ' ἄλλῳ τινὶ ἐμψύχῳ· *quia animata eſca nulla veſcitur, neque, cum* è mari captus *extrahitur, ineſcatur carne aut ulla re animata*, id eſt, carne ullius animalis. Quo ipſo ſenſu *Pythagoras*, apud *Laërtium*, & alios, τῶν ἐμψύχων ἀπηγόρευεν ἅπτεσθαι, *animata deguſtare prohibuit.* Et hujus *Pythagorici* dogmatis apud *Comicos* frequens mentio. *Antiphanes* in *Coryco*, apud *Athen.* lib. 4.

Πρῶτον μὲν, ὥσπερ Πυθαγορίζων, ἐσθίει
Ἔμψυχον οὐδέν.

Primum quidem, ut Pythagoræ *ſectator, nihil edit animatum.* Et ibidem *Alexis* in *Tarentinis*,

Οἱ Πυθαγορίζοντες γὰρ, ὡς ἀκούομεν,
Οὔτ' ὄψον ἐσθίουσιν, οὔτ' ἄλλ' οὐδὲ ἓν
Ἔμψυχον.

Pythagoræ *enim diſcipuli, ut accipimus, neque piſcem comedunt, neque aliud quicquam animatum.* Et in *Atthide* idem apud *Athenæum*, lib. 9.

Ὁ πρῶτος εἰπὼν ὅτι σοφιστὴς οὐδὲ εἷς
Ἔμψυχον οὐδὲν ἐσθίει, σοφός τις ἦν.
Ἐγὼ γὰρ ἥκω νῦν ἀγοράσας οὐδὲ ἓν
Ἔμψυχον. Ἰχθῦς ἐπριάμην τεθνηκότας.

Qui primus dixit Philoſophum neminem animatum quicquam comeſſe, ſapiens quidam fuit. Ego etiam è foro venio nihil animatum mercatus. Emi enim piſces mortuos. Quo alludens *Laërtius*, *Epigrammate* in *Pythagoram*,

Οὐ μόνος ἐμψύχων ἀπέχες χέρας, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς·
Τίς γὰρ ὃς ἐμψύχων ἥψατο, Πυθαγόρα;

Non ſolus ab animatis manus continuiſti, ſed nos quoque. Quis enim eſt, O Pythagora, *qui animata deguſtaverit?* Et, idem ſequutus, *Porphyrius* ſcripſit Περὶ ἀποχῆς ἐμψύ-

χων, *De abſtinentia ab animatis*, id eſt, ab animalibus. Quippe Εἰ δ', ὥς φασι, καὶ τὰ φυτὰ ψυχὴν ἔχει, οἷος ἂν εἴη ὁ βίος, μήτε ζώων, μήτε φυτῶν ἡμῶν ἀποτεμνόντων. *Si, ut ajunt, etiam plantæ animam haberent, qualis eſſet hominum victus, cum neque animalia, neque plantas cæderemus?*

Animal eſt λογικὸν, vel ἄλογον, 2 *Pet.* 2. 12. Prius *Hebræi* appellant חיה מדברת *animal loquens*, quia ratio eſt ſermo mentis. Tale nullum eſt præter hominem, cui Deus in creatione imaginem ſuam indidit, & inſpiravit נשמת חיים *halitum vitæ duplicis*, mortalis & immortalis. Unde eſt quod morientis ſpiritus ſurſum aſcendit ad Deum qui dederat, *Eccleſ.* 3. 21. & 12. 9. At bruta è terra tantum & terræ nata נדמו *ſucciduntur* in morte, *Pſal.* 49. 13. 21. & funditus intereunt, atque illorum ſpiritus deorſum vadit, atque evaneſcit. In illorum creatione Deus hæc tria videtur reſpexiſſe: Primo gloriam ſuam; *Pſal.* 148. 7. 10. 13. *Laudate Dominum cete & omnes abyſſi: Fera & omne jumentum: Reptile & avis alata laudent nomen Domini.* Secundo uſum hominis, cujus pedibus omnia ſubjecit, *greges & armenta quotquot ſunt, etiam beſtias agreſtes, aves cœli, & piſces maris, quicquid permeat ſemitas marium*, Pſal. 8. verſ. 7. 8. 9. Tertio perfectionem univerſi, in quo quædam entia habent ſimplex eſſe, ut lapides; quædam vitam ſine ſenſu, ut plantæ; quædam vitam & ſenſum ut bruta; quædam denique vitam & ſenſum, & rationem, ut homo.

Brutum בעיר *Hebræi* dividunt in quatuor ſumma genera: nempe בהמה *animal quadrupes*, עוף *avem*, רמש *reptile*, & דג *piſcem*. Hinc *Gen.* 1. 26. *Dominentur in piſces maris, & in volucres cœli, & in quadrupedes, & in omnem terram* (id eſt, in omnem quadrupedem terræ) *& in omnia reptilia reptantia ſuper terram.* Et Gen. 9. 2. *Timor veſtri ſit ſuper omnes quadrupedes terræ, & ſuper omnes volucres cœli, & ſuper omnia quæ repunt in terram, & ſuper omnes piſces maris.* Et Levit. 11. 46. *Hæc eſt lex de quadrupede, & volucri, & omni anima vivente quæ repit in aquis, & omni anima quæ repit ſuper terram.* Et Deut. 4. v. 16. 17. 18. *Ne faciatis vobis ſimilitudinem omnis quadrupedis quæ eſt in terra, ſimilitudinem omnis avis alatæ quæ volat in cœlis, ſimilitudinem omnis repentis in terra, ſimilitudinem omnis piſcis qui eſt in aquis ſub terra.* Et 1 Reg. 4. 33. *Diſſeruit* Solomon *de quadrupedibus, de volucribus, de reptilibus, & piſcibus.* Et Ezek. 38. 20. *Et concutientur à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ agri, & omnia reptilia reptantia ſuper terram.* Et Jacob. 3. 7. *Omnis natura beſtiarum & volucrium, ſerpentiumque, & marinorum, domatur, & domita eſt à natura humana.* Addi queat ex *Oſ.* 4. *v.* 3. juxta *Græcam* & *Arabicam* verſionem, *Ideò lugebit terra, & imminuetur, cum omnibus quæ inhabitant eam, cum beſtiis agri, & cum reptilibus terræ, & cum volatilibus cœli, & piſces maris deficient.* Sed verba: *Et cum reptilibus terræ*, Græcè Καὶ σὺν τοῖς ἑρπετοῖς τῆς γῆς, & *Arabicè* ومع دبابات الارض in *Hebræo* textu non ſunt, nec in *Chaldæo Paraphraſte*, nec in *Vulgato*, nec in *Syro*, nec in verſione *Græca Complutenſis* editionis. Nempe ad maledictionem terræ id non pertinet, ut reptilia deficiant, quæ plus homini obſunt, quam proſunt.

Quatuor hæc genera præcipuè diſtinguit motus. Graditur enim quadrupes, avis volat, reptile ſerpit, piſcis natat. *Algiahid*, Scriptor *Arabs*, الحيوان علي اربعة اقسام قسم يمشي وقسم يطير وقسم يعوم وقسم ينساح في الارض الان كل شي يطير يمشي وليس كل شي يمشي *Sunt quatuor genera animalium. Pars ambulat, pars volat, pars natat, pars repit ſuper terram. Porro quodcunque volat, ambulat; at non viciſſim quodcunque ambulat, volat.* Et *Cicero* lib. 5. Tuſcul. *Alias beſtias nantes aquarum incolas eſſe* (Natura) *voluit; alias volucres cœlo frui libero: ſerpentes quaſdam, quaſdam eſſe gradientes.* Et *De Nat. Deor.* lib. 2. *Alia animalia gradiendo, alia ſerpendo ad paſtum accedunt, alia volando, alia nando.* Sunt & aliæ notæ διακριτικαί. Reptile & quadrupes in terra vivunt, avis in aëre, piſcis in aqua. Quadrupes animal plerumque eſt viviparum, cætera ferè ovipara. Avis reptili & piſce, ave quadrupes perfectior eſt; quia plura habet organa, & diſciplinæ capacior eſt, & propius accedit ad hominem.

CAPUT SECUNDUM.

De Quadrupedibus in Genere.

Quatuor ſignificata vocis בהמה behema: 1. *brutum quodvis*; 2. *terreſtre quadrupes viviparum aliquantæ molis*; 3. *jumenta & domeſticum pecus*, *ut* חיה chaja, & זיז ziz *fera*; 4. behemoth *in* Jobo, *aliis* elephas, *nobis* hippopotamus. *Ignota origo vocis* בהמה behema *ex* Æthiopica *&* Arabica *lingua eruta. Quadrupes in Scriptura diſtinguitur ratione loci, molis, partium, colorum, vocis, ætatis, ſexus, dotum corporis, puta formæ, roboris, agilitatis, vigoris ſenſuum; & ratione morum animi: item ratione victus: (obiter quomodo carnivora in arca* Noæ *ſuſtentaverit) denique ratione uſus, ad veſcendum, ad ſacrificia, ad cultus agrorum, ad vehendum, ad corpora veſtienda. A* pecore, pecunia, *&* peculium. *Uſui opponitur abuſus.*

H*Ebræum* nomen בהמה *behema* ſumitur quadrifariam; *Primo pro bruto quovis, puta cum ſoli homini opponitur*, ut *Pſal.* 36. 7. Unde eſt, quod etiam ſerpens recenſetur inter בהמות *Gen.* 3. 14. Quod obiter obſervo, ne quis inde colligat, quod multi perperam faciunt, ſerpentem ante peccatum hominis fuiſſe quadrupedem.

Secundo ſumitur בהמה pro *quovis terreſtri quadrupede viviparo aliquantæ molis.* Ideo *terreſtre* dicimus, ut excludantur aquatica & amphibia, puta crocodili, hippopotami, *&c.* & ex avibus veſpertilio, qui quidem eſt quadrupes, ſed non terreſtre animal. *Viviparum*, ut excludantur ovipara, quales, præter crocodilum, teſtudines, lacertæ, ſtelliones, ſalamandræ, chamæleontes, & cætera id genus. Et *aliquantæ molis*; quia lepores quidem & chœrogrylli computantur inter בהמות *Levit.* 11. 5. 6. Sed quadrupedes viviparæ, quæ ſunt infra hanc molem, puta mures, & talpæ, cenſentur in reptilibus, *Levit.* 11. *v.* 29. 30. propter exiguitatem pedum, quibus repere videntur potius quam incedere. Eo ſenſu, quem diximus, uſurpatur בהמה, quoties volucribus, reptilibus, & aquatilibus opponitur, ut in Scriptura paſſim.

At ubicunque בהמה *behema* & חיה *chaja* opponuntur, ut *Gen.* 1. *v.* 25. tum בהמה jumenta & greges & omne domeſticum pecus, חיה ſignificat agreſtes feras. Quibus aliud nomen זיז *ziz*, *Pſ.* 50. 11. & 80. *verſ.* 14. videtur à motu factum: quia זוז *zuz* *Hebræis*, & هزز *hazaza Arabibus* eſt *movere*, vel *movere ſe.* Nempe cum cicuribus & manſuetis animalibus fixæ ſint apud dominos ſuos ſedes, & paſtus domi paratus: feræ contra quoquoverſum prædabundæ diſcurrunt, eſtque earum ὁ βίος νομαδικὸς, καὶ διὰ τὴν τροφὴν ἀναγκαῖον ἐκτοπίζειν. Ita

Fullerus

Fullerus ex Philoſopho. *Midras* & *R. Selomo in 1 Sam.*17.44. *Goliathum* impropriè loqui obſervant, cum minatur ſe carnem *Davidis* daturum in cibum *avibus cœli*, ולבהמת השדה *& jumentis agri*, cum jumenta non ſint carnivora. Ac proinde *verſ.*46. *Davidem*, paribus minis illi retaliantem, non dixiſſe ולבהמת ſed ולחית הארץ *& feris terræ*. Sed feras quoque ſub nomine בהמות *behemoth* non raro contineri probat *Kimchius* ex variis Scripturæ locis. Ita dicitur *Eſ.* 18.6. de occiſorum cadaveribus, *Derelinquentur pariter volucribus montium*, ולבהמת הארץ *& beſtiis terræ*. Et *Jerem.* 7.33. *Erunt cadavera populi iſtius in eſcam volatilibus cœli*, ולבהמת הארץ *& beſtiis terræ*. Proinde *Deut.* 14.6.7. inter ſpecies בהמות *behemoth*, quorum eſus ex Lege licitus eſt, cenſentur cervi, capreæ, bubali, *&c.*

Denique *Job* 40.10. nomen בהמות *behemoth* terminatione plurale, ſed ſingulare ſenſu, certa eſt animalis ſpecies. Vulgus interpretum *elephantem* eſſe putat, qui dicatur *behemoth* plurali terminatione, quia terreſtrium belluarum eſt maxima. Spurius *Eſdras*, lib. 4. cap. 6. v. 49. & 51. & *Talmudici Doctores* in *Bava Bathra* cap. 5. monſtrum horrendum, informe, ingens intelligunt, quod depaſcatur mille montes, tanquam ex *Pſ.* 50. 10. & in *Meſſiæ* convivio piis *Judæis* ſit apponendum. Nos ſuo loco probamus in illo *Jobi* loco *behemoth* eſſe *hippopotamum*.

Origo vocis בהמה *behema* non patet ſatis. *Hebræi* putant vocabulum eſſe primigenium. *Arias* deducere conatur à verbo המה *ſtrepere*; quia בה המיה *in ea eſt ſtrepitus*: quod non videtur conſonum; cum quia talis appellatio rei naturæ parum convenit; tum quia compoſitionis hujuſmodi in *Hebræa* lingua nullum eſt exemplum. Sed *Æthiopicè* ብሃም: *baham* eſt (*a*) *mutus*. Et *Arabicè* ابهم *abhamo* id ipſum ſonat, & בְּהַם *bahim* ſilentium, & اسبهم *iſthebahama* mutum eſſe, *vel* barbarè, & inarticulatè loqui. Quo ſenſu non ſoli piſces, ſed & bruta omnia muta dici merito poſſint, quia carent uſu ſermonis. Hinc ὑποζύγιον ἄφωνον, 2 *Pet.*2.12. & paulo ante ἄλογα ζῶα, ubi *Æthiops* እንስሳ: ዘአልቦ: ቃለ: *animalia, in quibus non eſt ſermo*. Et *Syrus* ܚܝܘܬܐ ܕܠܐ ܡܠܬܐ & *Arabs* البهايم الخرس *animantia muta*. Neque aliter *Vulgatus* Interpres, *Jude* 10. Sic in Oratore legas, (*b*) *Qui mutis pecudibus præſunt*. Item, (*c*) *Si mutæ etiam beſtiæ pene loquuntur*. Et in *Horatio*, (*d*)

---- *mutum & turpe pecus*.

Et in *Catilina Saluſtii*, *Ne vitam ſilentio tranſigant veluti pecora.* Et apud *Juvenalem* Sat. 8.

---- *animalia muta*

Quis generoſa putet, niſi fortia?

Et *Sat.* 15. de anima rationali,

---- *ſeparat hæc nos*

A grege mutorum.

Et *Arnobii* lib. 2. *Rationales nos ſumus, & intelligentia vincimus genus omne mutorum*. Et *Lactantii* lib. 3. cap. 8. *Corporis bona, id eſt, incolumitas, indolentia, valetudo, non minus ſunt mutis quam homini neceſſaria, ac neſcio an etiam magis, quia homo & medelis & miniſteriis ſublevari poteſt, muta non poſſunt.* Et *Gloſſæ* veteres; *Muta beſtia*, ζῶον ἄλογον.

In Scriptura בהמה *quadrupes*, qua notione hic uſurpamus, diſtinguitur multifariam, ratione loci, molis, partium, coloris, vocis, ætatis, ſexus, dotum corporis, morum animi, victus, & uſus. Quæ ſingula ſtrictim duntaxat attingemus, quia nobis non eſt animus in his in præſens immorari.

Ratione loci, quadrupes vel in urbibus & pagis cum homine degit, ut pecus, *Num.* 35.3. & canes, 1 *Reg.*14. v. 11. & *Pſal.* 59.7.15. vel procul ab hominibus atque habitatis locis, ut feræ, quarum pars in agris degit, *Job.* 39.9. & *Pſal.* 104.11. pars in ſylvis, *Pſal.* 50.10. pars in arundinetis, *Pſal.* 68.31. pars in excelſis montibus, *Pſal.* 104.18. pars in petrarum ſcrobibus, & foveis *ibid.* & *Matth.* 8.20. pars in deſolatarum urbium ruinis & maceriis, *Eſ.* 34. v. 14. & *Lam.* 5.18.

Ratione molis, alia vocatur קטני ארץ *animalcula terræ*, ut chœrogryllus, *Prov.* 30.24.26. Alia בני שחץ *filii elationis*, ut beſtiæ proceriores, *Job.* 41.25. Magiſtri vocant בהמות גסות, in quibus elephas, camelus, equus, bos, &c.

Ratione partium, aliud eſt μώνυχον *ſolidipes*, ut equus, mulus, aſinus; aliud δίχηλον *bifidum*, ut bos, cervus, capra, ovis; aliud πολυσχιδὲς *multifidum*, ut canis, leo, lupus, felis. Multifidum dicit *Moſes* ambulare על כפיו *ſuper plantas, aut manus ſuas*, *Levit.* 11.27. cum quia caret ungula, tum quia pedes habet manuum inſtar digitatos. Hoc ſubtilius, quod diſtinguit *Moſes* inter שסע *fiſſionem* & פרסה *diviſionem ungulæ*. Ita ut quædam ſcribat ungulam ſimul dividere & findere, ex quorum numero eſt porcus: alia ungulam dividere quidem, ſed non findere, *Levit.* 11.7. 26. quia cohæret adhuc vel à parte ſuperiori, vel ab inferiori, ut *Hebræi* explicant. Exemplo ſit camelus, cujus ungula ſupernè diviſa eſt, & infernè cohæret. Ita *R. Selomo*, & quidem verè, ut ex *Ariſtotele* diſcere eſt, *Hiſt. Animal.* lib. 2. cap 1. & *Plinio*, lib. 11. cap. 45. Itaque *Levit.* 11.4. *Moſes* non negat ſimpliciter, ut prima fronte videtur, cameli ungulam eſſe diviſam: neque enim id eſſet verum, ſed diviſam & fiſſam ſimul eſſe negat, quod ex præcedenti verſu repetendum eſt.

Capite undecimo Levitici *ita ſcriptum eſt* (inquit *Franciſcus Valleſius* Sacræ Philoſophiæ *cap.* 17.) *Sus cum ungulam non dividat, quatuor decimo autem* Deuteronomii, *Sus quoniam dividit ungulam: quod quidem multum diuque me torſit, non intelligentem qui fieri poſſet, ut ſus dividere & non dividere ungulam diceretur.* Sed non erat cur ſe torqueret in debellando monſtro, quod ipſe ſibi finxit. Quippe tam in (*f*) *Levitico*, quam in (*g*) *Deuteronomio* ſuem ungulam dividere ſcribit *Moſes*. Neque in *Vulgato* legitur quod ille vult, *Sus cum ungulam non dividat*, ſed abſque ulla negatione, *Sus cum ungulam dividat*. Nec patitur ſeries orationis, ut aliter legatur. Nec diverſam eſſe hujus loci lectionem ii obſervant, qui varias Vulgatæ Verſionis editiones inter ſe contulerunt. Itaque id ex ἀβλεψίᾳ mera ſcripſiſſe videtur *Valleſius*.

Etiam ad partium diſcrimen id pertinet, quod alii frons cornuta eſt, alii glabra. Et è cornutis aliud eſt, בעל קרנים *bicorne*, *Dan.* 8.6. aliud *unicorne*, ut ראם *reem*, ſi verè ראם eſt μονοκέρως, ut volunt, de quo nos ſuo loco. Elephanti peculiares שנהבים 1 *Reg.* 10.22. & 2 *Par.* 9.21. id eſt, dentes exerti duo in maxilla ſuperiori, ex quibus conſtat ebur. Alii cornua eſſe malunt, quo jure alibi diſcutiemus, & *Ezechielem* docebimus mixto nomine קרנות שן *cornua dentis* appellaſſe *cap.* 27. *verſ.* 15. quia inter cornua & dentes mediam naturam obtinent. Solus camelus habet דבשת *Eſ.* 30.6. id eſt gibbum in dorſo, qui *Arabicè* dicitur سنام *Chaldaicè* חטרה, *Syriacè* ܚܛܪܬܐ ܕܓܡܠܐ, *Græcè* ὕβος, κύρτωμα, τύλος. Unde cameli, quibus bina ſunt tubera, *Diodoro* δίτυλοι. Iidem *Arabibus* القراميل *Alkaramilo*. Sola ovis habet צמר נקי *lanæ vellus*. Sola item אליה *Exod.* 29.22. id eſt, caudæ genus, in *Syria*, *Ægypto*, & *Arabia* longè craſſius quam in his locis. In *Arabia* vidit *Vartomanus*, (*h*) qui caudam haberent XL, vel XLV librarum, Et in *Ægypti* urbe اسيوط *Aſiut* caudas arietum LXXX pondo à ſe viſas memorat *Jo. Leo*, (*i*) & quaſdam eſſe addit, quæ CL pondo æquent.

Neque quadrupedum colores Scriptura prorſus omiſit. Ut enim in præſens taceam *Labanis* & *Jacobi* greges, & *Zachariæ* vatis multicolores equos, de quibus infra multis; Vaccæ rufæ meminit *Moſes*, *Num.* 19.2.

(*a*) *Pſ. Æthiop.* 37.14. & *Mar.* 7.32. 37. & 9.17.25. *Luc.* 1.20.22. & 11.14.

(*b*) *Lib.* 1. *ad Quintum Fratr. Epiſt.* 1.

(*c*) *Lib.* 1. *de fin.*

(*d*) *Lib.* 1. *Sat.* 3.

(*f*) *Levit.* 11.7.

(*g*) *Deut.* 14.8.

(*h*) *Vart. Navig. lib.* 2. *c.* 5. & 9.

(*i*) *Leo lib.* 9.

Et *Jeremias*, *cap.* 13. *verſ.* 23. חברבורות, id eſt, macularum in pelle pardi, quæ *Chaldæo* Interpreti שלטי רקמתיה *ſcuta ejus operis Phrygionici.* Et *Debora* אתונות צחורות *aſinarum rutilarum*, Jud. 5. 10. Qui idem color lanæ tribuitur *Ezek.* 27. 18. ubi quod habet *Chaldæus* עמר מילת, non eſt lana μηλωτῆς, ut docti putant, ſed lana è *Mileto*, ſeu *Mileſia*. Nam *Græca* verſio habet ἔρια ἐκ Μιλήτου.

Vocum diſcrimina multa ſunt. Sic צהל (*k*) *hinnire* eſt equorum, נחרה (*l*) *ronchus* quem è naribus emittunt, נהק (*m*) *rudere* aſinorum, געה (*n*) *mugire* boum, פעה (*o*) *balare* ovium, נבח (*p*) *latrare* canum, ערג (*q*) *glocitare* cervorum juxta Scriptores barbaros, שאג (*r*) *rugire*, & נהם (*s*) *fremere* leonum, שקק (*t*) *ſævire*, vel המה (*v*) *uncare* urſorum, ענה (*u*) *alternis clamare* thoum. Addo ex *Rabbinorum* fide צרח (*x*) *ululare* luporum, & נער (*y*) -- camelorum, & טים (*z*) Gall. *miauler* felium eſſe propria. Ita Græcè apud *Phavorinum*, Χρεμετίζειν ἐπὶ ἵππου· ὀγκᾶσθαι ἐπὶ ὄνου, καὶ βρωμᾶσθαι· βρυχᾶσθαι ἐπὶ λέοντος· μυκᾶσθαι ἐπὶ βοὸς καὶ μωκᾶσθαι. μυκῆσθαι δὲ (lege μηκᾶσθαι) ἐπὶ αἰγῶν· ἀφ᾽ οὗ μηκάδες αἶγες παρ᾽ Ὁμήρῳ· καὶ φριμάττεσθαι ἐπὶ τῶν αὐτῶν, καὶ φριμαγμός· γρυλλίζειν ἐπὶ χοίρου· ὑλακτεῖν ἐπὶ κυνός· βαΰζειν ἐπὶ τῶν σκυλακίων· βληχᾶσθαι ἐπὶ οἴων· ὠρύεσθαι ἐπὶ λύκου· ἐφ᾽ ὧν δὲ οὐκ ἔστιν ἴδιον ὄνομα τῆς φωνῆς, οἷον ἄρκτου, παρδάλεως, καὶ τῶν τοιούτων τὸ βρυχᾶσθαι λέγουσιν· ἐπὶ τῶν μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ ζώων (lege θώων) τὸ ὑλακτεῖν, καὶ γηρύεσθαι. Et apud *Nonnum*, lib. 2. *Dionyſiac. Typhone Jovem* inclamante,

Ὠρυγὴ κελάδησε λύκων, βρύχημα λεόντων,
Ἄσθμα συῶν, μύκημα βοῶν, σύριγμα δρακόντων,
Πορδαλίων θρασὺ χάσμα, κορυσσομένων γένυν ἄρκτων,
Λύσσα κυνῶν.

(*k*) Jerem. 50. 11.
(*l*) Job. 39. 23. & Jerem. 8. 16.
(*m*) Job. 6. 5.
(*n*, *o*) Ibid. & 1 Sam. 6. 12.
(*p*) Eſ. 56. 10.
(*q*) Pſ. 42. 2.
(*r*) Amos 3. 8.
(*s*) Prov. 28. 15.
(*t*) Ibid.
(*v*) Eſ. 59. 11.
(*u*) Eſ. 14. 22.
(*x*, *y*) Druſ. Obſerv. lib. 7. c. 5.
(*z*) Tharg. 2. in Eſther. 1. 2.

Et *Spartianus* de *Geta* Imperatore, *Familiare illi fuit has quæſtiones Grammaticis proponere, ut dicerent ſingula animalia quomodo vocem emitterent, velut agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, urſi ſæviunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, aſini rudunt, tauri mugiunt, eaſque de veteribus approbare.* Et *Apuleius Florid.* lib. 3. *Mitto dicere multorum animalium immeditatos ſonos, diſtinctis proprietatibus admirandos; ut eſt taurorum gravis mugitus, luporum acutus ululatus, elephantum triſtis barritus, equorum hilaris hinnitus, necnon avium inſtigati angores, necnon leonum indignati fremores, cæteraque id genus voces animalium truces ac liquidæ, quas infeſta rabies vel propitia voluptas cient.* Sed de hoc argumento plura qui volet, præter *Arabes*, qui hic maxime copioſi ſunt, & libri *Eſther* ſecundum Paraphraſten *cap.* 1. *verſ.* 2. legat *Ariſtotelem*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 9. & *Ælianum*, lib. 5. cap. 51. & *Pollucem*, lib. 5. cap. 13. & carmen de *Philomela Ovidio* falſo adſcriptum, quod emendavit *Andreas Schottus*, *Obſervationum Poeticarum* cap. 52.

Sunt & vocabula, quæ notant ætatum differentias. *Exod.* 13. 12. שגר eſt animalis fœtus nuper emiſſus; ut גלם *golem*, *Pſal.* 139. 16. eſt embryon in utero adhuc involutum, à verbo גלם, id eſt, *involvere*. *Symmachus* ἀμόρφωτον *informe* reddit, & *Aquila* ἀκατέργαστον *imperfectum*. Ita etiam Seniores, & Vulgatus Interpres. *Syrus* ܦܘܪܥܢܝ, & *Arabs Romanæ* editionis مجزاتي *retributionem meam*: quia inverſis literis pro גלמי legerunt גמלי. Sed *Epiphanius* quid vidit, cum ad hunc locum ſcripſit in *Hæreſ.* 30. cap. 31. Τὸ ἀκατέργαστον (Ἑβραῖοι) γολμὴ ἐκάλεσαν, ὅπερ ἑρμηνεύεται χόνδρος, ἢ σεμιδάλεως κόκκος, ὅθεν τὸ μηδέπω εἰς ἄρτον συνελθὸν καὶ φυραθέν. *Imperfectum* Hebræi golmi *appellarunt*; *quod explicatur alica, ſeu granum ſimile, quod nondum in panem coaluit, & ſubactum eſt?* An, ut *Hebræi* ſermonis non fuit valde peritus, גלם illi fuit idem quod גלוסקא, maſſa ex qua placentæ fiunt?

Feræ cujuſvis catulus eſt גור ſed plerumque leonis, בכרה *cameli pullus*, עיר *aſellus*, vel laliſio, עגל *vitulus*, פר *juvencus*, גדי *hœdus*, טלה *agnus*, עופר *hinnulus*, כפיר *leunculus*. Etiam alia quinque leonum nomina Grammatici referunt ad diverſos ætatis gradus. Sed illa nos ſuo loco multo aliter interpretamur. (*a*) *Græcis* ἔμβρυον eſt fœtus latens: nuper editus ψάκαλον. Catuli ferarum ὀμβρίκια. Leonum, lyncum, thoum, tigridum σκύμνοι. Pantherarum ἀρκηλοί, aliis ἄρκυλοι, & ἄρκιλοι. Bubalidum, & orygum πῶλοι. Canum, & luporum σκύλακες. Cervorum νεβροί. Hyſtricum ὀβρίκαλα. Aprorum μολύβρια. Suum κολαβροί, animalia *Judæis* viliſſima. Unde Seniores *Job.* 5. 4. κολαβρισθείησαν pro ἐπιτριβείησαν, ἐξολοθρευθείησαν, *conterantur*, *vilipendantur*. Ita *Olympiodorus*. Et *Suidas*, Κολαβρισθείη, χλευασθείη, ἐκλιναχθείη, ἀτιμασθείη. Κόλαβρος γὰρ, καὶ κάλαβρος, ὁ μικρὸς χοῖρος. ἀντὶ τοῦ οὐδενὸς λόγου ἄξιος νομισθείη. *Derideatur, excutiatur, deſpiciatur: nam Colabros, vel Calabros eſt porcellus. Pro nullius pretii eſſe cenſeatur.* *Heſychius* in uno loco legit per ω, κωλαβρισθείησαν, in altero per α, καλαβρισθείησαν, & reddit χλευασθείησαν.

(*a*) Ælian. Animal. lib. [illegible] 47. Pollux lib. 5. cap. 2.

Sexuum differentias *Hebræi* ſignificant vel diverſa terminatione, ut videre eſt in fœmininis אילה *cerva*, פרה *juvenca*, פרדה *mula*, עגלה *vitula*, שעירה, *capra*; quæ addito ה formantur ex maſculinis: vel voce plane diverſa; ſic סוס *equus*, & רמך *equa*; חמור *aſinus*, & אתון *aſina*; אריה *leo*, & לביא *leæna*; איל *aries*, & רחל *ovis*; שעיר *caper*, & עז *capra*, nihil habent commune: vel addito epitheto, ut *Levit.* 4. 23. שעיר עזים זכר *hircus caprarum maſculus*, & verſ. 28. שעירת עזים נקבה *capra è capris fœmina*. Porro *Hebræorum* linguæ cum cæteris id commune eſt, quod animalium nomina quædam, ut גמל *camelus*, דב *urſus*, צאן *ovis*, שה *pecus*, illi ſunt communis generis. Et hoc inſuper, quod nonnulla, quæ ſunt fœminina tantum, ut ארנבת *lepus*, vel maſculina tantum, ut חזיר *ſus*, בקר *bos*, כלב *canis*, pertinent ad utrumque ſexum. At hoc peculiare, quod איל *cervus* eſt fœminini generis, & רמך *equa* maſculini, ut & לביא *leæna* plerumque.

In dotibus corporis ſunt forma, robur, agilitas, vigor ſenſuum. Formæ decor in cervo, caprea, & ibice præcipuè commendatur. Quo reſpiciens *Solomon* de illa uxore dicit, quæ viri ſui oculis accepta eſt, *Prov.* 5. 19. *Cerva amorum eſt, & ibex gratiæ.* Et de ſponſo, *Cant.* 2. 9. *Similis eſt dilectus meus capreæ, & ibici cervorum.* Proinde *Seneca*, *De Benef.* lib. 2. cap. 29. *Queruntur, quod ſolidior ſit cutis belluis, decentior damis.* In leone virilis eſt habitus, quique marem maximè decet. Philoſophus in *Phyſiognomicis*, Φαίνεται τῶν ζώων ἁπάντων λέων τελεώτατα μετειληφέναι τῆς τοῦ ἄῤῥενος ἰδέας. Ideo Scriptura de viris fortibus, 1 *Par.* 12. 8. *Facies eorum tanquam facies leonum.* In tauro probatur quædam in aſpectu generoſitas, torvæque decorus frontis honos. Hinc eſt, quod *Joſepho Moſes* his verbis benedicit, *Deut.* 33. 17. *Decor* (aut *majeſtas*) *illi eſt primogeniti bovis.* Etiam juvenca nitore placet & pinguedine. *Virgilius*,

Paſcitur in magnis ſylvis formoſa juvenca.

Ideo de juvenca dictum, quacum confertur *Ephraim*, Oſ. 10. 11. *Tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* At urſo nil tetrius, nil moroſius. Unde *Statius Achill. lib.* 2.

---- *triſtes turbare cubilibus urſos.*

Et *Sirachides* de muliere nequam *Eccleſ.* 25. 24. *Nequitia mulieris faciem ejus immutat*, καὶ σκοτοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκτου, *& obſcurat vultum illius ſicut urſi.*

Roboris nomine laudantur (*b*) taurus, (*c*) equus, (*d*) aſinus, (*e*) monoceros, (prout accipiunt interpretes) ſed præ cæteris leo his verbis, *Quid leone robuſtius?* Jud. 14. 18. Item, *Leo robuſtiſſimus inter beſtias*, *Prov.* 30. 24. Et *Damir* de eodem وهو شديد البطش ولا بالف

(*b*) Pſ. 22. 13. & 5[illegible] 12. &c.
(*c*) Job. 39. 24. Pſ. 147. 10. Jerem. 8. 16.
(*d*) Gen. 49. 14.
(*e*) Job. 39. 14.

يالف شي من السباع لانه ما يرى فيها ما يكافيه *Virium eſt ſummarum, nec ferarum ullam in ſocietatem admittit, quia nullam in iis videt, quæ ſecum poſſit conferri.* De robore elephantorum paradoxum eſt, quod habetur 1 *Macchab.* 6. *v.* 30. 37. *Antiochum Eupatorem, Beth-ſuram* obſidentem, habuiſſe in copiis ſuis XXXII. elephantos, quorum ſinguli præter *Indum* ſuum milites XXXII. in turri lignea geſtaverint. Sed mendum eſſe in numeris ſuo loco docebo.

In curſu velocitas magna pantheræ, *Habac.* 1. *v.* 8. dromadi, *Jer.* 2. *v.* 23. capreæ, 2 *Sam.* 2. *v.* 18. cervo, *Pſ.* 18. *v.* 34. qui idem ſaltu plurimum valet, *Eſa.* 35. *v.* 6. At leo, hircus, & equus magnificè & cum pompa leguntur incedere, *Prov.* 30. *v.* 29.

Vigorem ſenſuum in lupis *Habacuc Propheta* laudat his verbis *cap.* 1. *v.* 8. *Acutiores ſunt lupis veſpera,* nempe viſu. Nam & *Arabicâ* phraſi حديد *acutus* dicitur, qui viſu pollet. Quo modo *acutas* aures, & nares, pro *acribus* dici docti obſervant. Et lupum veſperè, id eſt, ſub noctem, è latibulo prodeuntem acutiſſimè cernere ſuo loco probabimus. Unde crepuſculum λυκόφως, & in *Homero* nox ſubluſtris ἀμφιλύκη νὺξ, quia lupus tum ſolus lucis uſurâ fruitur.

Jam ſi mores reſpicias, & naturales quadrupedum inclinationes: Aliud eſt animoſum, ut leo, 2 *Sam.* 17. *v.* 10. Aliud inſidioſum, ut pardus, *Jer.* 5. *v.* 6. Aliud ferox, ut urſa, maximè ſi catulis orbata ſit, *Oſ.* 13. *v.* 8. Aliud rapax, ut lupus, *Gen.* 49. *v.* 27. hyæna item, *Jer.* 12. *v.* 9. Aliud vafrum, ut vulpes, *Ezech.* 13. *v.* 4. Aliud inverecundum, ut canis, *Eſa.* 56. *v.* 10. Aliud lutulentum, ut porcus, 2 *Pet.* 2. *v.* 22. Aliud liberum, & vagum, ut onager, *Job.* 39. *v.* 8. Aliud bellicoſum, ut equus, *Job.* 39. *v.* 24. Aliud ſalax, ut aſinus, equus item, *Ezech.* 23. *v.* 20. Aliud refractarium, ut juvenca, *Oſ.* 4. *v.* 16. Aliud petulcum, ut hircus, & aries, *Dan.* 8. 4. 7. Aliud ita manſuetum, ut duci ſe patiatur ad lanienam, ut bos, *Prov.* 2. 22. & ovis, *Eſa.* 53. 7.

Ratione victûs quædam ſunt σαρκοφάγα, ut leo, *Ezech.* 19. 6. lupus, *Ezech.* 22. 27. canis, 1 *Reg.* 14. *v.* 11. Quædam καρποφάγα, ut bos, *Num.* 22. 4. camelus, *Gen.* 24. *v.* 25. equus, & mulus, 1 *Reg.* 18. 5. aſinus, *Gen.* 43. 24. Quædam παμφάγα, ut vulpes, qui & carne veſcitur, *Pſ.* 63. 11. & fructibus, *Cant.* 2. 15. Pleraque ſorptu bibunt: ſed canis ſolùm lambit, *Jud.* 7. 5. id Gallis *laper*, ut *Græce* λάπτειν. Quod illi commune eſt cum omnibus animalibus καρχαρόδουσι, id eſt, qui dentes habent ſerratos, ut docet *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 6.

Anxiè multi quærunt quo pabulo *Noachus* in arca beſtias carnivoras ſuſtentaverit. Si fœno dixeris, & farragine, videberis rerum naturam invertere, &, quod in Adagio dicitur, Κυνὶ διδόναι ἄχυρα, ὄνῳ δὲ ὀστέα. Si carnem illis ingeſſiſſe *Noachum* reſponderis quoties fuit neceſſe, quæretur rurſus, unde potuerit illi tantum carnis ſuppetere, cùm animalium certus numerus in arcam ſit intromiſſus; & pleraque bina tantùm, quæ occidere fuit nefas, ne ſpecies abolerentur. Ne dicam parum videri veriſimile *Noachum* tamdiu tam aſſiduo & fœdo miniſterio fuiſſe mancipatum. Proinde malim dicere, quo miraculo factum, ut leones, pantheræ, tigrides, &c. feritate depoſitâ manſueſcerent, atque homini ſe ſubjicerent, eodem factum, ut ad tempus neglectâ carne, fœnum, & fruges depaſcerentur; contenti ſcilicet obvio cibo, & parabili. In ea ferè ſunt ſententia *Baſilius*, & *Auguſtinus*, & ex *Hebræis Kimchius* in *Eſaiam*. Quem alludere conſentaneum eſt ad diluvii tempora, cùm futuram ſub *Meſſia* rerum omnium converſionem *Propheticis* verbis ita deſcribit (*e*) *Lupus habitabit cum agno, & pardus cum hœdo recubabit*, &c. *Et vacca & urſa paſcentur ſimul*, &c. *Et leo ſicut bos comedet ſtramen.* Quale quod neſcio cui Prophetæ tribuit *Damir* cap. *De leone* ينزل عيسى بن مريم الى الارض كان راسه يقطر ولم يصبه بلل وانه يكسر الصليب ويقتل الخنزير ويفيض المال وتقع الامنة في الارض حتى يرعى الاسد مع الابل والنمر مع البقر الذيب مع الغنم وتلعب الصبيان بالحيات ولا يضر بعضهم بعضا *Deſcendet* Jeſus Mariæ *filius in terram, & ſtillabit caput ejus, quamvis nulla aſperſione perfuſum, & franget crucem, & occîdet porcum, & effundet opes, & ſecuritas in terram incidet; ita ut leo cum camelo paſcatur, & pardus cum bove, & lupus cum ovibus, & ludat infans cum ſerpentibus, nec ſibi mutuò noceant.* Ut *Sibylla Cumæa* in *Virgilio*:

- - nec magnos metuent armenta leones,
Nec lupus inſidias pecori; &c.

Et *Erythræa*, ſi credimus, lib. 3. *Orac. Sibyll.*

Ἐν δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν οὔρεσιν ἄμμιξ ἔδονται
Χόρτον, παρδάλιές τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται,
Ἄρκτοι σὺν μόσχοις νομάδες αὐλισθήσονται,
Σαρκοβόρος τε λέων ἄχυρον φάγεται ἐπὶ φάτνης,
Ὡς βοῦς.

Quæ nos olim ſic reddidimus,

Cumque lupis agni per montes gramina carpent,
Permixtique ſimul pardi paſcentur & hœdi,
Cum vitulis urſi degent armenta ſequentes,
Carnivoruſque leo, plenis præſepibus adſtans,
Cum bove ſtramen edet.

Ut *Martialis* de leone & ariete, *lib.* 9. *Epigr.* 71.

Maſſyli *leo fama jugi, pecoriſque maritus*
Lanigeri, mirum, qua coiere fide.
Ipſe, licet, videas: cavea ſtabulantur in una,
Et pariter ſocias carpit uterque dapes.

Philoſtratus quoque, *Apollonii* ſui *lib.* 5. *cap.* 15. leonis meminit in *Ægypto*, qui templa ſic ingrediebatur, ut à cædibus ſe purum conſervaret. Οὐ γὰρ, inquit, τὸ τῶν θυομένων αἷμα ἀνελιχμᾶτο, οὐδ' ἐπὶ τὰ δειρόμενά τε, καὶ ῥαχιζόμενα τῶν ἱερείων ᾔπτεν, ἀλλὰ μελιτούταις ᾐκεῖτο, καὶ ἄρτοις, καὶ τραγήμασι. *Neque enim hoſtiarum ſanguinem lambebat, nec excoriatas, & in fruſta diviſas carnes delibabat: ſed mellitis placentis, & pane, & bellariis veſcebatur.* Hujus leonis *Tzetzes* meminit *Chil.* 5. *Hiſt.* 9. Quale eſt, quod habet *Sulpitius Severus* de quodam Monacho *Thebaidis*, *Dial.* 1. cap. 7. *Cumque plenam* (palmulis) *manum leoni obtuliſſet, accurrit beſtia, accepitque tam liberè quàm nullum* (lege *ullum*) *animal domeſticum: & cùm comediſſet, abſceſſit.* Nec diſſimile, quod refert *Jo. Phocas*, *Deſcriptionis Terræ Sanctæ* cap. 23. de leonibus circa *Jordanem*, quibus victum ſubminiſtrabat *Iberus* Anachoreta. Τούτων δύο τῷ γέροντος ἐγκλειστηρίῳ * τῆς ἑβδομάδος εἰς παρεγίνοντο, καὶ τῷ στύλῳ τὰς κεφαλὰς προσερείδοντες τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπινεύσει τροφὴν ᾔτουν, ἧς ἐπιτυγχάνοντες, εὐμαρῶς πρὸς τὰς συνήθεις δίνας τοῦ ποταμοῦ ἀπίασι χαίροντες· ἡ δὲ ἦν ὄσπρεια βραχέντα ἐν ὕδατι, καὶ ὀλυρίτης ἴσως, ἢ κριθίνου κλάσματος ἄρτος. *Horum leonum duo ad ſenis clauſtrum * hebdomadis* (ſupplendum πρώτη *prima*, aut tale quid) *ſe conferebant, & capitibus columnæ innixis, nutu oculorum pabulum petebant, quod conſequuti, ad conſuetos fluminis vortices alacres & læti redibant. Pro pabulo autem erant aqua madefacta legumina, aut fortè olyrites, aut panis hordeacei fruſta.*

Quadrupedum uſus quadruplex juxta *Tullium* lib. 1. *Tuſcul. Videmus*, ait, *multitudinem pecudum, partim ad veſcendum, partim ad cultus agrorum, partim* ad

ad trahendum, *partim ad corpora veſtienda*. Ad veſcendum utiles mundæ omnes ex Lege, id eſt, quotquot ruminant, ungulamque diviſam & fiſſam habent; putà, bos, ovis, capra. Cæteræ à menſis ſemotæ tanquam immundæ, *Levit.* 11. Cujus diſtinctionis uſus non fuit modo ante Legem, ſed & ante diluvium, *Gen.* 7. *v.* 2. Ea tamen tandem ſublata eſt, *Actor.* 10. *v.* 15. ut umbra rerum futurarum, quarum corpus erat in *Chriſto*, *Col.* 2. *v.* 17. Ex mundis præter carnem etiam lac comedebatur, & butyrum, & adeps, *Deut.* 32. *v.* 14. & medulla, *Pſal.* 66. *v.* 15. Sed ſanguinem attingere nefas, *Geneſ.* 9. *v.* 4. cùm quia in ſanguine eſt anima, id eſt, vita pecudis, tum quia Deus ſanguinem deſtinaverat ad expiationem faciendam in altari pro animabus noſtris, *Lev.* 17. *v.* 11. Quod cùm merè ſit ceremoniale, nihil quicquam cauſæ fuit, cur Apoſtoli gentibus ſanguinem ad tempus prohiberent, *Actor.* 15. *v.* 20. quàm ſpes *Judæos* infirmos hac ratione lucrifaciendi, qui ab eſu ſanguinis tantopere abhorrebant, ut eos omnes populos gladio deſtruendos, & ad internecionem delendos ſcribant, qui renuunt huic mandato ſe ſubjicere. Vide *Maimonidem* in Tractatu *De Regibus*, cap. 9. Ideò hoc obſervatum, quamdiu viſum eſt *Judæos* in his ritibus educatos poſſe ad *Chriſtum* allici. At poſtquam de illorum converſione deſperari jam cœptum, etiam hoc interdictum, ut partem Legis ceremonialis, abrogavit *Apoſtolus*, 1 *Corinth.* 10. *v.* 25. & alibi non rarò. Itaque *Auguſtini* ævo, ſi qui putarent ab eſu ſanguis ea lege ſe prohiberi, à ceteris irridebantur, ut docet *Contra Fauſtum* lib. 32. cap. 13. *Græci* tamen hodieque tenentur eo ſcrupulo.

Eædem pecudes, quæ ad eſum, etiam ad ſacrificia à *Noacho* abhibitæ; ſcilicet mundæ quotquot erant, *Geneſ.* 8. *v.* 20. Hic ſacrificiorum uſus cùm diluvio ſit antiquior, idem de pecudum eſu nobis perſuaſum, contra quàm multi ſentiunt. Neque enim *Abel* in ſacrificium id obtuliſſet Deo, quo veſci nefas crediſſet, & fruſtrà paviſſet agnos, quibus non licuiſſet uti. Quin ipſa diſtinctio animalium in munda & immunda docet alia permiſſa fuiſſe, alia prohibita. Neque enim in animalibus naturâ ſuâ quicquam immundum. Sed immundum id eſt ex Lege, cujus uſus interdicitur. Itaque illud, *Gen.* 1. *v.* 29. *Vobis id erit in cibum*, non ſolùm ad plantas referimus, ſed etiam ad animalia, de quibus præcedenti verſu actum fuerat.

Inſuper ad cultus agrorum jumenta neceſſaria. Quà in parte bovis opera maximè requiritur. Unde *Solomon*, Prov. 14. v. 4. *Cùm deſunt boves, horreum eſt vacuum; & copia frugum eſt in fortitudine bovis.* Et *Heſiodus* inter neceſſaria rei familiaris commendat

Οἶκον μὲν πρώτιςα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα,

Domum primum, uxoremque & bovem aratorem. Huc & trituram refero, *Oſ.* 10. *v.* 11. Cujus etiam in Lege Deus rationem habuit, quâ bovi trituranti os obligari vetat, *Deut.* 25. *v.* 4. quò faciliùs in pecudibus præmeditata humanitas in hominum refrigeria erudiretur. Ita *Tertullianus* in *Marcionem*, lib. 2. cap. 17. Sed *Paulus* interpretatur de juſta *Apoſtolorum* mercede; *Quoniam ſub ſpe debet is, qui arat, arare, & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ ſuæ particeps eſſe, & operarius dignus eſt mercede ſuâ*, 1 Cor. 9. v. 10. & 1 Tim. 5. v. 18. Etiam ad humanitatem in jumenta exercendam plerique Legem referunt de non arando cum bove & aſino ſimul, *Deut.* 22. *v.* 10. Aſinus enim, inquiunt, bovi junctus plus æquo gravaretur, cùm viribus ſit inferior. At mihi videtur potior *Judæorum* ſententia, qui quamvis mundi animalis cum immundo copulationem ea lege prohiberi aſſerunt. Bos ſcilicet in mundis, aſinus in immundis animalibus computabatur. Quò reſpiciens *Apoſtolus* fideles vetat ἑτεροζυγεῖν ἀπίςοις, 2 Cor. 6. v. 14. Propriè enim ἑτεροζυγεῖν eſt *ſub alieno jugo copulari*, quod docetur infra pluribus.

Sed & ad vecturas utilem operam equi præſtant, *Eſa.* 66. 20. Aſini item, & cameli, & muli, & boves, 1 *Par.* 12. *v.* 40. Equus ab bellum aptior, *Prov.* 21. *v.* 31. *Equus aptatur ad diem prælii.* Aſinus ad pacis artes. Zach. 9. v. 9. *Ecce Rex tuus venit manſuetus, ſedens ſuper aſinum.* Itaque, 2 *Sam.* 16. *v.* 2. ubi ſecundum τὸ *Chetib* ſic habetur, *Aſini iſti ſunt pro Regis familia, ad equitandum*, ולהלחם *& adpugnandum*, τὸ *Keri* habet והלחם *& panis*; quaſi cohæreat cum ſequentibus, *Et fructus æſtivi ſunt ad eſum adoleſcentum.* Quod ſequuntur omnes Interpretes, *Græci*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus*, recentiores, quia videtur abſurdum, ut aſinus bellicis uſibus inſerviat. Tamen prior lectio non debet planè rejici, ut ſuo loco dicemus.

Jam, ut dicam de veſtibus, quæ fiunt ex quadrupedum ſpoliis, lanea veſtis olim fuit, ut hodieque eſt, in uſu promiſcuo, *Ezech.* 34. *v.* 3. *Adipem comeditis, & lanam induitis.* Job. 31. v. 20. *De vellere agnorum meorum incaluit.* Prov. 27. v. 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum.* Sed villoſa, ſeu cilicina videtur Prophetarum fuiſſe propria. Putà, Eliæ, 2 *Reg.* 1. *v.* 8. Eſaiæ, *Eſa.* 20. *v.* 2. Pſeudo-Prophetarum, *Zach.* 13. *v.* 4. Hoc exemplo *Johanni Baptiſtæ* veſtis fuit ἀπὸ τριχῶν καμήλου, & ζώνη δερματίνη, *Matth.* 3. *v.* 4. Auctor Epiſtolæ ad *Hebræos* μηλωτὰς vocat, & αἴγεια δέρματα. cap. 11. v. 37. Quod veſtimenti genus ut eſt ſimpliciſſimum, ita etiam antiquiſſimum. Inde priſci *Græcorum* Heroës apri, aut tigridis, aut leonis exuviis induebantur, aut pelle *Libyſtidis* urſæ; ut *Bacchæ* nebride, id eſt, hinnuli; aut baſſari, id eſt, vulpis pelle, qui *Coptis* etiamnum ΒΑΖΩΡ. Et, apud *Saluſtium*, *Germani* rhenonibus corpus tegebant. *Romæ* etiam,

Curia, prætexto quæ nunc nitet alta Senatu,
Pellitos habuit ruſtica corda patres.

Et

Verbera pellitus ſetoſa movebat arator.

Inde *Lucretius* de mortalium primis agens, *lib.* 5. *v.* 951.

Nec dum res igni ſcibant tractare, neque uti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum.

Nempe utut nudis hominibus videatur obvium ferarum & pecudum pelle veſtiri, tamen ille pellium uſus latuit primos mortales, donec à Deo edocerentur. Quod ſibi volunt hæc verba *Moſis*, Gen. 3. 21. *Fecit Dominus Deus* Adamo *& uxori ejus tunicas pelliceas, quibus veſtivit eos.*

Non poſſum non addere *Columellæ* conjecturam in Præfatione lib. 7. *Nomina Pecuniæ & Peculii tracta videri à Pecore, quòd non ſolùm veteres poſſederunt, ſed adhuc apud quaſdam gentes unum uſurpatur divitiarum genus.* Ut enim nos pecuniâ, ita pecore veteres utebantur in permutatione rerum. *Prov.* 27. *v.* 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum, & pretium agri ſunt hirci.* Quod ibi de hircis dicitur ad quodvis pecus pertinet. Proinde *Græcum* verbum ὠνεῖσθαι, *emere*, ductum putatur ἀπὸ τῶν ὄνων, ab aſinis, ut & πωλεῖν, *vendere*, ἀπὸ τῶν πώλων, ab equuleis; & ἀμείβεσθαι, *conſequi*, *permutare*, ἀπὸ τῶν ἀρνῶν, ab agnis. Quò nonnulli referunt, quòd *Gen.* 33. *v.* 19. *Jacob* emiſſe legitur partem agri filiorum *Hemor* במאה קשיטה ἑκατὸν ἀμνῶν *centum agnis.* Quod præter *Græcos* ſequuntur *Chaldæus*, *Syrus*, *Samaritanus*, *Arabs* uterque, & *Vulgatus* Interpres. Alii tamen ἑκατὸν μνῶν, id eſt, *centum minis*, legunt, *alpha* extrito: aut pro agnis nummos intelligunt agni effigie ſignatos, quales cudiſſe legitur *Servius* Rex *Romanorum*; quia in narratione *Stephani* proto-Martyris, *Act.* 7. 16. ager ille dicitur emptus τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio.* Quamvis poſſit regeri, argenti, vel pecuniæ nomine eo loco cenſeri quicquid illâ ætate præſtabat pecuniæ vices. Quod *Arabs Actorum* Interpres egregiè expreſſit vocabulo بالورق quippe الورق tam ad pecudes refertur, quam ad nummos. *Alcamus*, الورق الحي

من

مي كل حيوان والمال من ابل ودراهم وغيرها Alwarko, *animal quodvis, & opes ex camelis, & nummis, & aliis.* Sed hic ſolùm ad ea præludimus, quæ dicentur de קשיטה.

Hæc de quadrupedum uſu: de abuſu taceo, qui in Scriptura damnatur, ſeu (*f*) per ſuperſtitionem, aut (*g*) per libidinem, aut (*h*) per immanitatem, quis illis abutatur. De quibus vide loca, quæ ad marginem rejecimus; ne videamur tempus terere in rebus non neceſſariis.

(*f*) *Exod.* 32. 4. & *Pſal.* 106. 19. 28. (*g*) *Exod.* 22. 19. *Lev.* 18. 23. & 20. 16. (*h*) *Exod.* 23. 19. & 34. 26. *Deut.* 14. 21. & 22. 6. & 25. 4. *Pro.* 12. 10.

CAPUT TERTIUM.

De Avibus in Genere.

Avium apud Hebræos *triplex appellatio. Aves à quadrupedibus quid differant. Avium in Scriptura partes, & actiones propriæ; unde variæ Metaphoræ. Aves indigenæ, vel peregrinæ: statariæ, vel migratoriæ: in montibus degentes, aut in convallibus, fontibus, aridis locis, rupibus, maceriis, arboribus, petræ fiſſuris, templis,* &c. *Avium voces.* Ἡ ἀλεκτοροφωνία. *Avium plumæ quàm variæ. Aves quando calveſcere, renovari, & plumeſcere dicuntur. Avium volatus, viſus, mores. Rapaces, & rapinæ obviæ: ſolitariæ, & gregariæ: ingenioſæ, & fatuæ. Obiter quid* κεπφωθείς. *Quædam de pullis ſuis ſollicitæ, quædam etiam de alienis, quædam proprios negligunt. Aves oblivioſæ. Quàm diverſus avium victus. Quædam ab aquæ potu abſtinent, & ſolum ſanguinem ſorbent. Quænam aquilæ cadaveribus inhient. De avibus per Legem conceſſis, aut prohibitis. Aves ad luſum exquiſitæ. Avium uſus in aucupiis.* In avibus cœli ludere *quid ſit* Baruch. 3. v. 17. *Veſtes ex avium plumis. Plumarium opus aliud. Aves etiam ad auguria, & auſpicia, ſed per ſuperſtitionem, adhibitæ.* Chaldæis *augurari cur* טיר. Arabes *auguriorum peritiſſimi. De auguriis quid* Hebræi. Hebræum *augurandi verbum* נחש *cur à ſerpente ductum. Multa de* ὀφιομαντείᾳ.

AVis *Hebræum* nomen eſt triplex. Primum עוף eſt *à volando:* Secundum צפור *ab aurora:* Tertium עיט *ab involando*, vel *irruendo*. Sed horum ultimum ſolis rapacibus tribuitur, quos à *calcando* דורסים vocant *Hebræi* recentiores, & *Græci* ab uncis unguibus γαμψώνυχας. Priora duo toti avium generi conveniunt. Falluntur enim, qui ſolas aviculas צפורים dici putant, ut docebitur in capite *De Paſſere*.

Avis eſt animal bipes, alatum, & plumigerum. A quadrupede plurimum differt, cùm neque pilos habeat, neque labra, neque dentes, neque cornua, neque pedes anteriores: ſed נצה *plumam* pro pilis, & מוקר *roſtrum* pro labris & dentibus, & כנפים *alas* pro pedibus anterioribus, & pro cornibus nonnullæ כרבלת *criſtam*. Etiam avibus cilia deſunt, & ſupercilia, & nares, & auriculæ. Buboni, & otidi plumæ ſunt velut aures; cæteris cavernæ ad auditum. Intus neque renes habent, neque veſicam; adeoque lotium, & ſtercus unico meatu excernunt. Quod in pecude eſt קבה *rumen*, vel οἰσοφάγος, *gula*, *Deuter.* 18. *v.* 3. id in ave eſt מראה πρόλοβος, *ingluvies*, *Lev.* 1. *v.* 16. Ibidem נוצה, ut quidam volunt, eſt avis ventriculus, quem in aliis animalibus *Hebræi* vocant כרש ex *Jerem.* 51. *verſ.* 34. De partibus avium Scriptura plura non habet. Neque enim iis aſſentior, qui *Levit.* 11. *v.* 19. דוכיפת exponunt avem δίλοφον, ſive *duplici criſtâ*, & *Jerem.* 12. *verſ.* 9. עיט צבוע *avem digitatam*.

Avium actiones propriæ ſunt עוף *volare*, *Gen.* 1. *v.* 20. טוש *volare* item, *Job.* 9. *v.* 26. ſed ex uſu linguæ *Chaldeæ*; נדד *volitare, divagari*, Prov. 26. v. 2. נצה *avolare*, Jerem. 48. v. 9. דאה *volare cum impetu*, Deut. 28. v. 49. העיט *involare, irruere* 1 Sam. 14. v. 32. נדד כנף *alam movere*, Eſ. 10. v. 14. האביר *plumeſcere*, Job. 39. v. 29. נקר *roſtro perfodere*, Prov. 30. v. 17. קנן *nidificare*, Pſal. 104. v. 17. דגר *ova fovenda congregare*, Jerem. 17. v. 11. בקע *excludere*, Eſ. 34. 15. העיר קנו *pullitiem ſuam excitare*, Deut. 32. 11. על גוזליו רחף *ſuper pullos ſuos motitare ſe*, פרש כנפיו *alas expandere*, לקח ונשא על אברותיו *accipere & portare ſuper alas ſuas*, ibidem. Unde variæ Metaphoræ, ut cùm dicitur *Deus volâſſe ſuper alis venti*, Pſal. 58. v. 11. & *ſuſtuliſſe* Iſraëlem *tanquam alis aquilarum*, Exod. 19. v. 4. Et Chriſtus *voluiſſe congregare* Judæos *quemadmodum gallina pullitiem ſuam ſub alis*, Luc. 13. 34. Et, in Creatione, Dei Spiritus *motitâſſe ſe ſuper faciem aquarum*, Gen. 1. v. 2. nempe ut incubatione ſuâ vim vivificam aquis inderet, ut ex iis cætera emergerent.

Avium eadem ferè diſcrimina, quæ quadrupedum. Ratione loci, vel indigenæ ſunt, vel peregrinæ. Sic 1 *Reg.* 10. v. 22. in *Palæſtinam* תוכיים *pavones* deferebantur ex *Tharſis*. Et 1 *Reg. v.* 23. ברברים *barburim* ex *Barbaria*, ut multis placet; quibus tamen ſuffragium noſtrum non addimus.

Rurſus aliæ aves ſtatariæ ſunt, ut ita dicam, quę non longè recedunt à nido ſuo, *Prov.* 27. *v.* 8. Aliæ migratoriæ, quæ conferto agmine ſedes mutant certâ anni tempeſtate; ut ciconia, & grus, & turtur, & hirundo, *Jerem.* 8. *v.* 7. & *Cant.* 2. 12. Item aliæ montibus gaudent, *Pſal.* 50. *v.* 11. aliæ convallibus, *Ezech.* 7. *v.* 16. Quædam ſectantur fontes, *Pſal.* 104. *v.* 12. aliæ in aridis locis libentius commorantur, *Sophon.* 2. *v.* 13. 14. Aquila in arduis, atque inacceſſis rupibus. *Job.* 39. *v.* 31. Pelecanus in deſerto, nycticorax in maceriis degit, bubo in tectis ululat, *Pſal.* 107. *v.* 7. 8. Ciconiæ domus ſunt abietes, *Pſal.* 104. *v.* 17. Columba nidificat in fiſſuris petræ, *Cant.* 2. *v.* 14. aut in lateribus hiatûs cavi, *Jerem.* 48. *v.* 28. דרור columba fera in templis, & circum altaria, *Pſal.* 84. *v.* 4.

Voces avium propè ſunt innumeræ, quas edi dicit *Pſaltes* מבין עפאים *Pſal.* 104. *v.* 12. id eſt, περὶ ἀμφιλαφεῖς κλάδους, *circa condenſos ramos*, ut interpretatur auctor libri *Sapientiæ* cap. 17. v. 18. Sic columbæ proprium הגה *Eſa.* 59. *v.* 11. gruis, & hirundinis, צפצף *Eſa.* 38. *v.* 14. & ſtruthionis אבל *Mich.* 1. *v.* 8. *Romani* columbam *gemere* dicunt, gruem *gruere*, *fritinnire* hirundinem. De ſtruthionis voce apud illos nil quicquam legi. In *Eccleſiaſte* narratur ſenex ſurgere *ad vocem avis*, ſive aviculas intelligas, quæ ſummo manè cantillant, aut matutinam avem, id eſt, gallum, qui ante lucem cantu homines ad laborem excitat: unde vocatur tempus illud ἡ ἀλεκτοροφωνία, *gallicinium*, Marc. 13. v. 35. Quo referunt hæc *Jobi* cap. 38. v. 36. מי נתן לשכוי בינה *Quis gallo dedit intelligentiam?* Ita enim reddit *Hieronymus* poſt veteres *Hebræos:* ſed quàm verè neſcio.

Plumis, & coloribus avium nihil eſt diverſius. In corvo laudatur nigredo, *Cant.* 5. *v.* 11. In ſtruthionibus ala נעלסה læta, & quaſi exultabunda, *Job* 39. *v.* 16. In columbis alæ tectæ argento, & pennæ fulvo auro, *Pſ.* 68. *v.* 14. In aquila plumæ copia, & colores interſtincti tanquam opere *Phrygionico*, Ezech. 17. v. 3. Sed hæc deſcriptio propriè pertinet ad majorem illam aquilam, quam ab auri fulgore, & maculis aſperſis, *Chryſaeton*, & ſtellarem *Græci* appellant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 2. cap. 39. Ὄνομα αὐτῶν Χρυσάετον ἔθεντο, ἄλλοι δὲ ἀστερίαν, μέγιστος δὲ αἰετῶν εἶναι πεπίστευται. Et *Propheta* quo loco diximus; *Aquila grandis, magnis alis, longis pennis, plenâ plumâ, in qua* הרקמא Phrygionicum *opus*.

Aves *Hebræis* calveſcere dicuntur, cùm deplumes fiunt; & renovari, vel plumeſcere, cùm plumæ redintegrantur. Hinc, *Mich.* 1. *v.* 16. *Dilata calvitium tuum ſicut aquila.* Et *Pſal.* 103. *v.* 5. *Renovabitur, ut aquila,*

ju-

juventus tua: id eſt; ut aquila renovatur, cùm poſt ψίλωσιν novæ plumæ ſuccreſcunt. Eodem pertinet illud Eſa. 40. 31. *Sperantibus in Dominum inſtaurabuntur vires: Aſcendent* (ſuccreſcent) *pennæ ſicut aquilis.* Et Job. 39. 29. *Nunquid ex intelligentia tua* יאבר *plumeſcet accipiter?*

In avibus præcipuè ſpectatur volatûs celeritas. Hęc in columba magna eſt, *Pſ.* 55. 7. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, ut volem?* Sed in aquila multò maxima. Quò hæc Scripturæ loca pertinent; *Leviores erant aquilis*, de *Saule*, & *Jonathane*, 2 Sam. 1. 23. *Aquilis cœli leviores ſunt, qui perſequuntur nos*, de *Aſſyriis*, *Thren.* 4. 19. *Volabunt, ut aquila, quæ feſtinat ad cibum*, de iisdem, *Hab.* 1. 8. Ita *Job.* 9. 26. rapidè decurrentis ævi ſpatia, & *Prov.* 23. 5. fluxæ opes & inſtabiles cum aquila volante conferuntur. Proinde curſori, qui ſomniaverat ſe aquilam eſſe factum, reſpondit interpres, *Viciſti, iſtâ enim ave volat nulla vehementiùs.* Ita ex *Chryſippo Cicero* lib. 2. *de Divinatione.* Tamen *Arabes* hîc immodici, apud quos aquila eſt اشد الطير طيرانا واقوي جناحا حتي انه ليطير ما بين المشرق والمغرب في يوم واحد *avis, quæ volatu maximè præſtat, & alis valet plurimum, ita ut locorum quicquid eſt inter ortum & occaſum uno die pervolet.* Ita habetur in *Damire.*

Eadem avis non minus viſu quàm volatu pollet, quod ſuo loco probamus ex *Homero*, & aliis. Itaque aquila dici putatur ab acumine viſûs. Et *Job.* 39. 32. è ſumma rupe cibum explorare legitur oculis procul proſpicientibus. A quo ipſo ſcriptore ab oculorum præſtantia ſic commendatur avis איה *aja*, Job. 28. 7. *Semita, quam non novit avis, neque contuitus eſt* עין איה *oculus aja.* Et alii *vulturem*, alii *milvum*, nos *æſalonem* intelligimus, avem perſpicaciſſimam, niſi nos fallant Poëtæ *Arabum*, quos alibi citabimus. Aliud reſpexit *Solomon*, cùm columbarum oculos ſponſæ tribuit, *Cantic.* 1. 15. nempe blandos illi eſſe oculos, & caſtos, & ſimplices: neque enim columbas quiſquam laudavit ab oculorum acumine.

Ad avium mores pertinet, quòd alia eſt עיט, *rapax*, *Eſa.* 18. 6. alia rapinæ patet. Alia ſolitaria eſt, *Pſ.* 102. 8. alia ad ſui ſimiles divertit, *Eccleſ.* 27. 10. Alia ingenio pollet, ut gallus, *Job.* 38. 36. (ſi verè de gallo ibi res eſt) alia fatua eſt, & ſimplex, ut columba, *Oſ.* 7. 11. *Matth.* 10. 16. & κέπφος, *cepphus*, lari ſpecies, avis ſtolidiſſima, quæ ſpumæ aviditate nullo negotio capitur. Unde ὦ κέπφε, idem quod *ô fatue*, apud *Ariſtophanem* in *Pluto:* & in *Græca* verſione, *Prov.* 7. 22. κεπφωθεὶς *ſeductus, ineſcatus, infatuatus*, ut ab *Heſychio* rectè explicatur.

Sobolis curam quod attinet, nonnullæ aves de pullis ſuis valde ſunt ſollicitæ, ut aquila, *Deut.* 32. 11. & gallina, *Matth.* 23. 37. Quædam etiam de alienis, ut קורא gallinaginis ſpecies in *Arabia*, quæ *fovet quæ non peperit*, *Jer.* 17. 11. Aliis contra tanta eſt crudelitas inſita, ut vel proprios fœtus negligant. Quod de ſtruthione legere eſt *Job.* 39. 17. Unde eſt, quòd *Jeremias Thren.* 4. 3. matres immiſericordes confert cum ſtruthionibus. *Etiam*, inquit, *cete mammam denudant, ut lactent catulos ſuos: ſed filia populi mei crudelis eſt ut ſtruthiones deſerti.* Neque *Arabes* id latuit. *Damir*, فمتي وجدت بيضا نعامة اخري تحضنه وتنسي بيضها ولعلها ان تصاد فلا ترجع اليه ولهذا توصف بالحمق ويضرب بها المثل في ذلك *Cùm reperit ovum ſtruthionis alterius, fovet illud, & proprii obliviſcitur. Quin ſi quis eam venetur, ad illud non regreditur amplius, unde eſt, quòd ſtulta deſcribitur, atque illam fert de eo Proverbium:* nempe احمق من النعامة *Struthione ſtultior.* Ibidem enim id legitur inter Adagia de ſtruthione. Quibus mirè illuſtratur *Jobi* locus, quem indicavi; *Derelinquit in terra ova ſua, & ſuper pulverem calefacit ea: Et obliviſcitur, quòd pes illa comprimet, & fera agri ea conculcabit. Dura eſt ergà pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui. Fruſtra laborat, abſque timore eſt: Quia privavit eam Deus ſapientiâ, nec impertitus eſt ei intelligentiam.* Quòd corvus à *Noacho* emiſſus in arcam non eſt reverſus, corvum etiam ſuadet avem eſſe obliviosam, ut à *Servio* eſt obſervatum, cujus verba ſunt in lib. 1. *Georg.* Plinius *in* Naturali Hiſtoria *dicit corvos obliviosos eſſe, & plerumque minimè ad nidos ſuos reverti.* Sed hæc in *Plinio* fruſtrà quæras.

Non eadem eſt victûs ratio. Quædam enim carne veſcuntur, ut עיט, id eſt, *rapaces* aves, *Gen.* 15. 11. Quædam pane, *Gen.* 40. 17. vel frugibus, *Matth.* 13. 4. Quædam ſunt omnivoræ, ut corvus, cui & caro cibus eſt, *Prov.* 30. 17. & fruges terræ, *Luc.* 12. 24. *Macrobius* lib. 7. *Saturnal. Corvos videmus omnibus inhiare cadaveribus, univerſiſque ſeminibus inſidiari.* Inter aves carnivoras cadaver aquila non attingit, ſi *Oppiano* & *Tzetzi* fides. Et eandem eſſe πάμπαν ἄποτον omnino potûs expertum aſſerit *Ariſtoteles hiſtor.* lib. 8. cap. 3. & 18. Ita etiam plures alii. Tamen *Job.* 39. 33. *Pulli ejus ſorbent ſanguinem, & ubi ſunt cadavera illic eſt.* Et *Chriſtus*, Matth. 24. 28. *Ubicunque fuerit cadaver, illic congregabuntur aquilæ.* Sed utut ab aquæ potu aquilæ abſtineant, gaudent tamen ſorptu ſanguinis, quod *Oppianum* non fugit. Neque à cadaveribus omnes abhorrent: cùm in aquilarum genere percnopterus à *Philoſopho* deſcribatur κακόβιος, καὶ τὰ τεθνεῶτα φέρων, *mali victûs; & exanima ferens corpora*; *Hiſtor.* lib. 9. cap. 32. Itaque in *Arabum* ſcriptis nihil tam frequens, quàm aquilas carne morticina veſci, ut alibi docebitur. Et *Leo Africanus* diſertis verbis, *Neſir* (id eſt, *aquila*) *inter volandum adeò excelſè in aerem ſe attollit, ut conſpici nequeat, &, ſi quod animal mortuum videat, ſubitò ſe demittit.*

Supereſt ut de avium uſu dicamus, qui eſt multiplex. Quædam enim eſt avis אשר יאכל, *quæ comeditur*, Lev. 17. 13. nempe *licitè*, ut *Jonathan*, & *Vulgatus*, & *Arabs Pariſienſis* editionis, rectè explicant. Immundarum enim avium eſus in Lege prohibebatur, *Deut.* 14. 12. In quo numero computat *Moſes*, 1. Rapaces & carnivoras, ut aquilam, oſſifragam, melanæetum, accipitrem, milvum, vulturem, corvum. 2. Nocturnas, ut bubonem, noctuam, veſpertilionem. 3. Lacuſtres, & riparias, ut larum, ardeam, catarrhactem, pelecanum, onocrotalum. 4. Struthiocamelos, qui à terra non extolluntur. 5. Et upupam, quæ in ſepulchris, & ſtercore jugiter manet. At mundæ, putà gallinæ, 1 *Reg.* 4. 23. columbæ, turtures, paſſeres, coturnices, *Num.* 11. 31. non in cibis modò, ſed & in ſacrificiis conceſſæ, *Gen.* 8. 20. Ingluvie tamen & ventriculo priùs ablatis, ut oblatio eſſet purior, *Levit.* 1. 14. 16. In cibos porrò præter carnem, *Num.* 11. *v.* 18. & ova, *Job.* 6. *v.* 6. etiam ſtercora expetita fuiſſe in extrema fame colligitur ex 2 *Reg.* 6. *v.* 25. ubi quarta pars cabi חריונים ſeu ſtercoris columbarum in obſeſſa *Samaria* veniſſe legitur quinque ſiclis. Sed nos ibi loci חריונים multò aliter interpretamur.

Aves quoque ad luſum & oblectationem exquiruntur, à pueris maximè, & à puellis. Quò reſpiciens divinus vates de crocodilo dicit, *Job.* 40. *v.* 24. *An ludes eo tanquam paſſere, & ligabis cum puellis tuis?* Nempe ut eo ſeſe oblectent, quomodo ſi paſſerculus eſſet ad manum. Quale illud *Catullianum*,

Paſſer, deliciæ meæ puellæ,
Quîcum ludere, &c.

Et *Plauti* in *Captivis*,

Quaſi

---- *Quaſi patriciis pueris aut monedulæ,*
Aut anates, aut coturnices dantur, quîcum luſitent.

Proferentur alibi loci ſimiles ex *Arnobio*, *Plinio*, & *Arabum* Poëtis.

Alius avium uſus eſt in aucupiis: quam ad rem *Sirachidis* inſignis locus eſt, *Eccleſ.* 11. 31. *Ut perdix venator in cavea*, πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, *ita cor ſuperbi, qui ut ſpeculator obſervat caſum. Perdix venator*, id eſt, perdix cicur, qui feros perdices ſuis artibus in caveam, aut laqueos illicit. Sic *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 8. τὸ θηρευτὴν πέρδικα ἐν ταῖς πηκταῖς venatorem perdicem in cavea captum feros perdices ſubagitare, pulſare, & contumelia afficere obſervat: quod ſuo loco pluribus explicabimus.

Sunt qui ad artificium venandi, vel aucupandi per accipitres, referunt hæc verba libri *Baruch.* 3. 16. 17. *Ubi ſunt principes gentium, qui dominantur ſuper beſtias? qui in avibus cœli ludunt?* Ac ſi ludere in avibus ſit idem, quod iis uti ad venationem, & aucupium. Quod mihi minimè probatur, quia eo loco *ludere* eſt *illudere*. *Græcè* enim eſt ἐμπαίζοντες, quod ad ludum non pertinet, ſed ad contumeliam. Nempe *dominari ſuper beſtias*, & *illudere avibus*, eo loco ſunt parallela. Quia tyrannicum imperium, quale in bruta exercemus, adjunctam habet illuſionem. Ideo *Vulgatus* interpres, *Exod.* 1. 13. *Affligebant illudentes*, pro eo quod eſt in *Hebræo*, *Servire fecerunt in duritia*. Contra, *Hab.* 1. 10. *De regibus triumphabit*, ubi *Hebræa* habent במלכים יתקלס *Regibus illudet*, quaſi hæc ſint ἰσοδύναμα. Taceo illud aucupii genus aliquot demum à *Chriſto* nato ſæculis uſurpari cœpiſſe, ut docemus in Accipitre.

Addo etiam avium plumas in veſtium uſum texi. *Seneca* Epiſt. 90. *Non corticibus arborum pleræque gentes tegunt corpora? Non avium plumæ in uſum veſtis conſeruntur?* Nonnius, *Plumatile, aut clavatum, aut ex plumis factum.* Hujus texturæ primus inventor traditur eſſe *Philoctetes*, qui in inſula *Lemno* diu verſatus in ſumma rerum omnium inopia, avium quas configebat carnibus veſcebatur, & plumis induebatur. *Q. Smyrnæus*, lib. 9. verſ. 356.

---- ἀμφὶ δ' ἄρ αὐτῷ
Οἰωνῶν πτερὰ πολλὰ περὶ λεχέεσσι κέχυντο.
Ἄλλα δ' οἱ συνέραπτο περὶ χροΐ, χείματος ἄλκαρ
Ἀργαλέου.

---- *Plurima circum*
Pluma avium ſtrata in thalamis hinc inde jacebat:
Pars conſuta grave à pallenti corpore frigus
Arcebat.

(a) Cenſorin. De die Nat. c. 28.

Accius Poëta *Tragicus* in *Philoctete*, (a)

Pro veſte pennis membra textis contegit.

(b) Varro De ling. Lat. lib. 5.

Item, (b)

---- *ingemiſcimus,*
Quod hæc pennigero, non armigero in corpore
Exerceantur tela.

Quem *Accii* locum citat *Cicero*, *Epiſt.* 33. lib. 7. Et ad priorem ſic idem alludit lib. 5. *De Finibus*, Philoctetes, *ut apud* Accium *eſt*, *pennarum contextu corpori tegumenta faciebat.* Hanc induſtriam aucupes imitati, teſte *Plutarcho*, (c) Πτερωσοῖς ἀμπίσχονται χιτωνίσκοις, ἄγραις ἐπιχειροῦντες ὀρνίθων. *Plumeis integuntur veſtibus, cum avium venationes aggrediuntur*, ut aves hac ſpecie delaſæ incautius accedant. Idem referunt (d) *Diodorus*, & (e) *Strabo* quo loco agunt de ſtruthionum aucupio. Sed & res ceſſit in luxum, quo pertinent hæc *Prudentii*, (f)

(c) Lib. 1. De fort. vel virt. Alex.
(d) Lib. 3.
(e) Lib. 16.
(f) Hamartig. verſ. 358.

----*hunc videas laſcivas præpete curſu*
Venantem tunicas, avium quoque verſicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

Et vero vix quicquam eſt hoc artificio mirabilius, quod multis ab hinc ſæculis intermortuum *Americanorum* opera incipit reviviſcere, apud quos reperire eſt veſtes ex avium plumis contextas incredibili ſolertia; ut multis probat *Fullerus* ex *Corteſio*, & aliis, *Miſcellan.* lib. 1. cap. 20.

An harum veſtium artifices à *Vulgato* Interprete deſignantur; quoties *plumariorum*, aut *plumarii operis* in *Exodo* meminit? Ita definiunt *Fullerus*, & *Scaliger* in *Varronem*. Nos *plumarii* vocem putamus patere latius; quia reſpondet *Hebræis* רקם & חשב quarum prior *acupictorem* propriè ſignificat, poſterior *polymitarium*, neutra *plumarum textorem*. Itaque alibi *Vulgatus* חשב *polymitarium* explicat, & רקמות *polymitaria, ſcutulata, diſcoloria, multicoloria*, nuſquam *plumea*, aut *ex plumis contexta* veſtimenta. Quod ſi *plumarius* is ſit, qui aulæa, aut veſtes texit ex plumis, cur *Exod.* 35. 35. opera plumarii texi dicuntur non de pluma, ſed *de hyacintho, ac purpura, coccoque, & byſſo?* Cui ſimile eſt, quod *Exod.* 39. 23. fit *Aaroni* cingulum *de byſſo retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto arte plumaria.* Ut artem plumariam verſari palam fit in textura byſſi, purpuræ, *&c.* non plumarum. Cur ergo plumaria dicta? Quia, ut rectè (g) *Turnebus*, ſpecies quædam eſt ſolerter acupingendi, cum clavi, aut patagia, aut ſegmenta, aut ſcutulæ, aut teſſellæ, ſic aliæ aliis in veſte ſuper aſſuuntur, ut plumam avium referant, *&c.* Aut cum, ſine aſſumento, acupingendo plumæ avium referuntur. Neque aliud in *Plauti* Epidico *cumatile, aut plumatile*. Unde *Nonnus*, *Veſtis plumatilis eſt clavata, aut ex clavis facta.* Et *Vopiſcus* in *Carino*, *Quid lineas petitas* Ægypto *loquar? Quid* Tyro, *&* Sidone, *tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles?* Et in *Gloſſario plumarius* eſt ποικίλτης, qua voce *Hebræum* רוקם *rokem* (unde *Hiſp. recamar*, & *Ital. ricamare*) Seniores ubique reddunt. Et apud *Theodoretum* in 2 *Reg. Quæſt.* 28. כתנת פסים ὁ μὲν Ἀκύλας χιτῶνα καρπωτὸν ἡρμήνευσεν ἀντὶ τοῦ καρποὺς ἐνυφασμένους ἔχοντα, οἱ νῦν δὲ αὐτὸν καλοῦσι πλουμαρικόν. Aquila *quidem tunicam carpotam interpretatus eſt, tanquam fructus habentem intertextos, quod hodie Plumaricum vocant.*

(g) Adverſ. l. 11. cap. 25.

Quin bracteolis aureis, quibus arma, vel veſtes interſperſæ, *plumarum* nomen inditum propter ſimilitudinem. *Græci* recentiores πλουμμία vocant. *Procopius* lib. 3. *De ædificiis Juſtiniani*, Χιτὼν ἐκ μετάξης ἐγκαλλωπίσμασι χρυσοῖς πανταχόθεν ὡραϊσμένοις (lege ὡραϊσμένης) ἃ δὴ νενομίκασι πλουμμία καλεῖν. *Tunica ex ſerico aureis bracteis undique exornata, quas Plumas vocare ſolent.* Faſti Siculi, Σηχάρελον ἔχον χρυσᾶ πλουμμία βασιλικά. *Tunica regio more (plumas* ſive *bracteas) aureas habens.* Unde *Lucanus* lib. 10.

Pars auro plumata nitet, pars ignea cocco,
Ut mos eſt Phariis *miſcendi licia telis.*

Et *Virgilius Æn.* lib. 11.

Spumantemque agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis auroque inſerta tegebat.

Nota *ahenis in plumam ſquamis*, id eſt, æreis bracteis in plumarum, aut ſquamarum ſimilitudinem. Ad quem locum *Servius* ex *Salluſtio*, *Equis paria operimenta erant, quæ linteo ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant.* Tales loricæ plumatæ, de quibus *Juſtinus* lib. 41. ubi de *Parthis*, *Munimentum ipſis, equiſque lorica plumata ſunt: quæ utrumque toto corpore tegunt.* Et *Ammianus*, ubi de iiſdem *lib.* 24. Romani *hoſtem undique laminis ferreis in modum tenuis plumæ contectum*, &c. *laceſſebant.* Quomodo de *Sarmatis*, & *Quadis* idem habet lib. 17. *Lorica ex cornibus raſis, & lævigatis plumarum in ſpeciem, indumentis innexæ.* Inde lux *Statio* lib. 4. *Theb.* verſ. 268.

---- *aſpera plumis*
Terga Cydonæa *corythos arundine pulſat.*

Et lib. 11. verſ. 543.

---- *altè enſem germani in corpore preſſit,*
Qua male jam plumis imus tegit inguina thorax.

Non tam avium uſus eſt, quam turpiſſimus abuſus ex

ex ſuperſtitione invectus, tota augurum diſciplina, qui vel ex garritu oſcinum, vel ex volatu præpetum, vel ex pullorum paſtu, & tripudio, futura conjectabant. Sive credas avibus id à natura fuiſſe inditum, ut futura prænoſcant: quomodo augur *Amphiaraus* apud *Statium*, lib. 3. *Theb.* verſ. 482.

--- mirum unde, ſed olim
Hic honor alitibus: ſuperæ ſeu conditor aulæ
Sic dedit, effuſum Chaos in nova ſemina texens:
Seu quia mutatæ, noſtraque ab origine verſis
Corporibus ſubière Notos, ſeu purior axis,
Amotumque nefas, & rarum inſiſtere terris
Vera docent.

Sive putentur aves, licet futuri neſciæ, tamen à Deo ſic dirigi, ut per illas admoneamur. Quo faciunt hæc *Ovidii* lib. 6. *Faſt.* verſ. 763.

Sint tibi Flaminius, Traſimenaque *littora teſtes*
Per volucres æquum multa monere Deum.

Et *Quinti Ciceronis* apud *Tullium* lib. 1. *De Divinat.* *Eademque efficit in avibus divina mens: ut tum huc, tum illuc volent alites; tum in hac tum in illa parte ſe occultent; tum à dextra, tum à ſiniſtra parte canant oſcines.* Et *Ammiani* lib. 21. *Auguria, & auſpicia non volucrium arbitrio futura neſcientium colliguntur (nec enim hoc vel inſipiens quiſquam diceret) ſed volatus avium dirigit Deus, ut roſtrum ſonans, aut prætervolans pinna turbido meatu, vel leni, futura præmonſtret.* Sed utramque ſententiam merito refellit *Cicero*, *De Divinat.* lib. 2.

Augurium nemo eſt, qui neſciat ab *avium garritu* dici, & *Auſpicium* ab *avibus ſpeciendis*, quia priſci augures dicebantur *avem ſpecere*, id eſt, aſpicere, & contemplari, ut habetur apud (b) *Varronem.* Ita *Græcis* οἰωνισμὸς, ὀρνιθοσκοπικὴ, ὀρνιθομαντεία ſunt voces notiſſimæ originis. At quorſum טַיֵּר eſt *augurari*, & טַיָּר *augurium* paſſim apud *Hebræos*, & in *Chaldæis* Paraphraſibus *Jonathanis* & *Jeruſalem*? *R. Selomo*, *Kimchius*, *Nathan*, & *Elias* rectè obſervant ex *Arabiſmo* id eſſe ſumptum. طير eſt *avis*. Unde in *Arabico* *Arabice* nimirum *Pentateucho Pariſiis* nuper edito طيرة (i) eſt augurium, تطير (k) *augurari*, & متطير (l) *augur*. Cum enim, *Cicerone* teſte lib. 1. *De Divinat.* Arabes *avium ſignificationibus plurimum obtemperent, &, quod paſtu pecudum maximè utuntur, campos, & montes, hyeme, & æſtate peragrantes; propterea facilius cantus avium, & volatus notaverint.* Inde factum, ut artis vocabula ſimul cum ipſa arte ad vicinos populos ab iis ſint propagata. Huc facit quod in *Philoſtrato* (m) *Apollonius* τὸν Ἀράβιον τρόπον ἐς ξύνεσιν τῆς τῶν ζώων φωνῆς ἦλθεν· ἔμαθε δὲ τοῦτο διὰ τουτωνὶ τῶν Ἀραβίων πορευόμενος· ἄριστα γινωσκόντων τε αὐτὸ, καὶ πραττόντων. ἔστι γὰρ τῶν Ἀραβίων ἤδη κοινὸν, καὶ τὸ ὀρνίθων ἀκούειν μαντευομένων, ὁπόσα οἱ χρησμοί. Arabum *more voces brutorum animalium cognoſcere aſſuevit, hoc edoctus cum* Arabiam *peragraret. Apud* Arabes *enim id receptum eſt, ut ab avibus, non ſecus atque ab oraculis, addiſcant quæ futura ſunt.* Et in *Porphyrio* lib. 3. *De abſtin. anim.* Ἄραβες κοράκων ἀκούουσι· Arabes *corvos intelligunt.* Proinde *Damir*, ubi de corvo,

العرب تتشام به الذلك اشتقوا من اسمه الغربه والاغتراب والغريب

Arabes *eum habent pro ave inauſpicata, atque ideo ex ejus nomine voces derivârunt, quæ calamitatem, & exitium, & peregrinum ſonant.* Item,

قال صاحب المجالسة سمي غراب البين لانه بان عن نوح عليه السلام لما وجهه لينظر الى الما فذهب ولم يرجع ولذلك تشاموا به

Dixit auctor libri, cui titulus eſt Mugialiſa (id eſt, *Conſeſſus*) *corvum alio nomine vocari Albain* (id eſt, *avem ſeparationis*) *quia ſeparatus eſt à* Noa, *ſuper quem pax, cum miſit illum, ut obſervaret aquas, & abiit,* & *non reverſus eſt. Unde eſt, quod illum habent pro ave infauſti ominis.* Ibidem,

اذا صاح الغراب مرتين هو شر واذا صاح ثلاث مرات فهو خير على قدر وعدد الحروف

Cum corvus bis crocitat, malum eſt omen; ſed, cum ter crocitat, bonum eſt omen, pro literarum proportione, & numero, Nempe شر, id eſt, *malum*, vox eſt bilitera; ſed خير id eſt, *bonum*, trilitera. Ibidem,

التطير اصله من الطير اذا مر سانح وبارح وقعيد وناطح

Vox تطير (id eſt, *augurium*) *derivatur à voce* طير (quæ eſt *avis*) *prout & Sanich, & Barich, & Kaid, & Natich.* Hæ voces ſunt augurales, quarum *Sanich* eſt avis, quæ venit à parte ſiniſtra; alii سانح *Sacchin* vocant, quod boni eſt ominis: At mali ominis eſt *Barich*, id eſt, quæ volat à dextra parte. *Kaid* dicitur, quæ eſt retro: & *Natich*, quæ eſt obvia. Quæ obiter huc attulimus, tanquam veteris artis reliquias, ſcriptis *Arabum* hodieque interſperſas.

In *Hebræo* Scripturæ textu etiam vocem נחש ad auguria referunt pleriqueInterpretes. Hinc *Levit.* 19. 26. לא תנחשו *Græci* reddunt Οὐκ οἰωνιεῖσθε, Vulgatus *Non augurabimini*, Arabs لا تطيروا, & *Syrus* ἐπεξηγητικῶς ܠܐ ܬܬܢܚܫܘܢ ܒܚܝܘܬܐ ܦܪܚܬܐ *Non augurabimini in animali alato*: omnes eodem ſenſu. Neque aliter *Jonathan* & *Jeroſolymitanus* Interpres. Et *Selomo* in hunc locum ait de iis agi, qui augurantur בעוף פתו נפלה מפיו *per avem, ex cujus ore cibus decidit*, id eſt per avium tripudium. Ita enim *Cicero* lib. 2. *De Divinat.* *Quia, cum paſcuntur aves, neceſſe eſt aliquid ex ore cadere, & terram pavire, Terripavium primò, poſt Terripudium dictum eſt, hoc quidem jam Tripudium dicitur. Cum igitur offa jam cecidit ex ore pulli, tum auſpicanti tripudium ſoliſtimum nuntiant.* Itaque in *Baal Hatturim*, Commentatore *Cabaliſtico* מנחש *Deut.* 18. *v.* 10. per *Notaricon* ſignificat מפי נפלה חתיכה שלי *ex ore meo cecidit fruſtum meum.* Et in *Gerundenſi* מנחש eſt *qui conſiderat aves in alis, aut in garritu, ſicut ſcriptum eſt,* Eccleſ. 10. verſ. 20. *Avis cœli proferet vocem, & ales indicabit rem.* Quod ſumptum eſt ex *Vajekra Rabba*; cap. 32. ubi quidam *R. Jeremias Eleazari* filius locum illum *Eccleſiaſtis* abſurdè refert לחכמת טיירין *ad ſcientiam auguriorum.* Tale eſt, quod de *Solomone* Rege ſcribit *R. Selemo* in 2 *Chron.* 9. v. 4. וחכם היה בטייר כך כתוב בפסיקתא *Etiam auguriorum erat peritus, ita ſcribitur in* Peſiktha. Et in 2 *Reg.* 3. *v.* 15. שומע עוף מצפצף ומבין לשונו *Audiens garrientem avem, intelligebat linguam ejus.* Nempe 1 *Reg.* 4. 30. *Solomon legitur* fuiſſe doctus ſupra omnes filios *Kedem*, ſeu *Orientis.* Porro *in verbis Patrum ſcriptum habetur: Quæ fuit ſcientia filiorum* Kedem? *Quod erant periti ſiderum,*

(b) De ling. Lat. lib. 5.
(i) Num. 23. 23.
(k) Levit. 19. 26.
(l) Deut. 18. 10.
(m) Lib. 1. c. 14.

rum בטייר ועָרוּמִים *& verſari in auguriis*, id eſt, בלשון העופות *in lingua avium.* Ita in eum locum *Kimchius*: ſine dubio ex *Midbar Rabba* cap. 19. ubi hæc leguntur ferè totidem verbis.

Interim nullus capio, cur *Hebræum* verbum נחש, quod à ſerpentibus duci palàm eſt, potiùs ad ὀρνιθομαντείαν referant Interpretes, quàm ad ὀφιομαντείαν, cujus exempla paſſim extant. Sic *Iliad.* lib. 2. *Calchas*, viſo dracone, qui octo paſſeres cum matre devoravit, belli *Trojani* annos auguratus eſt. *Æneidos* etiam lib. 5. anguis, qui ad *Anchiſæ* tumulum

Septem ingens gyros, ſeptena voluminatraxit,

ſeptem illis gyris, auctore *Servio*, *Æneæ* ſui erroris omen oſtendit. Erroris enim finis fuit illi ſeptimus annus. Et ex *Hiſtoriis* (n) notum eſt, quid *Tiberio Graccho* in *Lucanis* ſacrificanti portenderint angues duo ex occulto prolapſi, qui repentè, hoſtiæ quam immolaverat adeſo jecinore, in eaſdem latebras ſe retulerunt, & alii duo angues domi comprehenſi, quorum fœminam ille emiſit, occiſo mare. *Syllæ* item in agro *Nolano* ante Prætorium immolanti quid ſignificaverit, ab infima ara ſubitò anguis emerſus. Et quid de *Roſcio* puero reſponderint conſulti Haruſpices, cum dormientem illum reperiſſet nutrix ſerpentis amplexu circumplicatum. Atque in genere fuit ominoſum, anguem in tecto conſpici, aut per impluvium decidere de tegulis. *Suidas* de *Telegono*, Πρῶτος ἐφεῦρε τὴν οἰωνιστικὴν, οἷον εἰ ἐν τῇ στέγῃ ἐφάνη γαλῆ ἢ ὄφις, τί δὲ τί σημαίνει. *Primus invenit artem augurandi, cujuſmodi eſt, ſi in tecto muſtela, vel ſerpens apparuit, quid hoc ſignificet.* *Terentius* in *Phormione*,

(n) Cicero lib. 1. De Divinat. Val. Max. l. 1. cap. 6.

- - - monſtra evenerunt mihi:
Introiit in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluvium decidit de tegulis.

Aut viam, qua quis iter facturus eſſet, occurſu ſuo quaſi diſſecare, & interrumpere. *Horatius*, lib. 3. *Od.* 27.

Rumpat & ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit mannos.

Ut apud *Heliodorum Calaſiris* κώλυμά τι τῶν καθ' ὁδὸν ἐπισημαίνεσθαι προὔλεγεν, *impedimentum aliquod in itinere futurum ſignificari prædicebat*, cum crocodilum vidiſſet ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἐπὶ θατέρα διερπύζοντα, *à dextra parte in alteram reptantem.* Itaque in pedeſtribus auſpiciis ſerpentem recenſet *Feſtus.* *Pedeſtria*, inquit, *auſpicia nominabantur; quæ dabantur à vulpe, lupo, ſerpente*, &c. Et apud *Heſychium* οἰωνοί non modo ſunt eæ aves, à quibus petuntur auſpicia; ſed & ὄφεις *ſerpentes*; & οἰωνὸς eſt ὄφις *ſerpens*: Ἐπεικῶς γὰρ λέγεται εἰς τὰς μαντείας τοὺς ὄφεις ἔχειν, οὓς καὶ οἰωνοὺς ἔλεγον. *Serpentes enim ad auguria habere rectè dicitur, quos etiam* οἰωνοὺς *vocabant.* *Suidas* quoque auguria de ſerpente refert ad οἰωνιστικήν.* Quin ſerpentes à veteribus crediti ſunt inſpirare vaticinandi peritiam. Unde Fabula nata eſt de *Priami* liberis, *Heleno & Caſſandra*, quos, in *Thymbræi Apollinis* fano dormientes referunt, ταῖς τῶν ὄφεων γλώτταις τοὺς πόρους τῶν αἰσθητηρίων καθαιρομένους τῆς μαντικῆς οὕτως μεταλαβεῖν, *cum illis angues meatus ſenſuum linguis ſuis expurgaſſent, divinandi ſcientiam eſſe conſequutos.* Ita refert *Anticlides* apud *Homeri Scholiaſtem* in *Iliad.* ή. Et de iisdem *Euripidis Scholiaſtes* in *Hecubam*, Ἐλθόντες ὄφεις ἐκ τὰ αὐτῶν περιλείξαντες ὦτα, οὕτως ὀξυηκόους (malim ὀξυηκόους) εἰργάσαντο, ὡς μόνους τὰς τῶν Θεῶν ἀκούειν βουλὰς, καὶ μάντεις ἄκρους εἶναι. *Serpentes, cum acceſſiſſent, & eorum aures circumlinxiſſent, auditum ita exacuerunt, ut Deorum conſilia ſoli audirent, & vates eſſent præſtantiſſimi.* Cui ſimile eſt, quod de *Melampode* referunt multi Scriptores,* dracones, ejus aures lambendo, ſermonis avium intellectum illi dediſſe. Vide imprimis *Plinium* lib. 10. c. 49. *Apollodorum* lib. 1. *Biblioth.* *Scholiaſtem Apollonii* in lib. 1. *Argonaut.* & *Pindari* in *Pythiam* quartam, ubi de dracone in *Alcmaonis* clypeo. Pati

ſuperſtitione crediti ſunt idem conſequi qui draconis carnes ederent. وقيل ان الهنود تنين seu *De dracone*, *Damir*, cap. يأكلون لحم التنين فيعلمون بذلك ما تتكلم به الدواب *Etiam dicuntur* Indi *draconis carnes edere, atque ea ratione brutorum ſermones intelligere.* Nempe id ſumptum ex *Philoſtrato* de vita *Apollonii* lib. 3. cap. 3. ubi *Paracæ* in *India* urbis incolæ leguntur ζώων ξυνιέναι φθεγγομένων, καὶ βουλομένων, σιτούμενοι δράκοντος οἱ μὲν καρδίαν, οἱ δὲ ἧπαρ, *animalium voces, & mentem intelligere, poſtquam alii cor draconis, alii hepar comederint.* Quod ipſum de *Arabibus* idem aſſerit lib. 1. cap. 14. Unde *Euſebius* in *Hieroclem* lib. 1. Ξυμβάλλονται τῶν ἀλόγων, σιτούμενοι τῶν δρακόντων οἱ μὲν καρδίαν, φασὶν, οἱ δὲ ἧπαρ· *Bruta intelligunt, draconum alii cor, alii jecur depaſti.* Atque hinc colligit *Apollonium*, quamvis, ut *Pythagoræus*, ab eſu carnium abſtinuerit, δρακόντων καρδίας δήπου, καὶ ἥπατος, ἀπογεύσασθαι, ὡς ἂν καὶ τῆς παρὰ τούτοις κοινωνήσαι σοφίας, *draconum cor, & hepar alicubi deguſtâſſe, ut eorum ſapientiæ particeps ita fieret.* An eodem referendum quod vatum antiquiſſimus *Ophion* (o) dictus eſt, id eſt מנחש *Augur?* Unde eſt, quod Poëta *Nonnus*, *Dionyſ.* lib. 4. ſeptem tabularum meminit ſeptem Planetis cognominum,

Τοῖς ἔνι ποικίλα πάντα μεμορμένα θέσφατα κόσμου
Γράμμασι φοινικόεσσι γέρων ἐχάραξεν Ὀφίων.
Quis mundi eventus, & ineluctabile fatum
Purpureis ſculpſiſſe notis memoratur Ophion.

(o) De Ophione vide Apollon. Argonaut. l. 1. v. 503. Nonn. Dionyſ. lib. 12. v. 44. Claudian. De raptu l. 3. v. 348.

Quin auguriorum præſidem Deum creduntur *Græci* veteres ſerpentis forma coluiſſe, ac proinde *Pythium*, & *Pythonem* dictum; quia פתן *pethen Hebræis* eſt ſerpentis ſpecies. Quid? quod *Python Moſi eſt* אוב *Ob*, voce ab *Ægyptiis* ſumpta, quibus *obion* hodieque *ſerpentem* ſonat. Ita habet *Kircheri Nomenclator* cap. 15. *Horus Apollo* ſcribit οὐβαῖον *Hierogl.* lib. 1. Nempe diabolus eâ forma maximè coli voluit, quâ ſeduxit primos homines. Sed de ſerpente plura dicentur capite ſtatim ſequenti.

CAPUT QUARTUM.

De Serpentibus; & cæteris reptilibus; quæ ſanguinem habent.

Reptilis Hebraica *tria nomina.* *Reptilis* Hebræum *nomen quàm latè pateat.* Moſis *reptilia* ἔναιμα *vel* ἄναιμα. *In illis ſerpens: ejus definitio.* גחון gachon, *propriè ſerpentis venter.* *Serpens non fuit olim quadrupes, ut volunt.* *Neceſſaria eſt in ſerpente* ἡ ἀποδία. *Serpentes quidam ſaltu, alii volatu valent.* *Caput ſerpentis longè potiſſima pars.* *Cor capiti vicinum propè in gutture.* *Serpens quam ſedulo caput ſervet.* Caput *ſerpentis pro* veneno *in* Sirachide. *Linguæ extrema quam tenuia.* *Cur ſerpens dicatur* bilinguis? *An propter celerem linguæ vibrationem, vel quia linguam habet bifidam; quanquam* Poëtæ *triſulcam malint?* *An hinc maledici lingua triplex in* Sirachide? *Serpentes quidam gemino aculeo, nempe in ore, & in cauda.* *Sibilus ſerpentis quàm exilis.* *Ejuſdem ſerpentis fragor.* *Antiqui ſerpentis clamor per totum orbem auditus.* *Serpentes ubi degant.* *Iidem* παμφάγοι. *Pulvis eorum cibus, ut multorum animalium.* *Serpentis* ὠοτοκία. *Serpens quomodo* φρόνιμος *aut* πανοῦργος. Hebræum ערום *utrumque ſignificat.* Laërtius *emendatus.* *Serpens quam inſidioſus.* *Prudentia ſerpentis qua-*

tuor exempla ex Epiphanio. *Aliud ex* Plinio, *&* Arabibus. *Item aliud ex* Pſal. 58.7. *Serpentis agilitas, & inſinuatio eôdem refertur à nonnullis, ſed præter rem. Cur Deus non ſolum Diabolo, ſed & ſerpenti maledixerit. Serpens homini quam odioſus. Lacertorum genera. Talpa, & mus in reptilibus. Quid ſit* μυωπάζων, 2 Pet. 1.9. *Alii à muribus, alii à talpis deducunt, alii ab iis qui nonniſi proxima vident, qui* Græcè *dicuntur* μύωπες· *ſed* μυωπάζειν *eſt* oculis nictare, *&* connivere, *ut* μύειν, *&* καμμύειν. *Reptilia in cibis.* Candæi Ophiophagi. Lacedæmones ὀφιοβόροι. Comedentes murem, *Eſ.* 66.7. Hieronymus glires *intelligit. Sed* Jarboa, *ſeu chœrogryllus, muris ſpecies, eſt in* Arabum *cibis. Reptilia non fruſtra, contra* Epicurum. *Deus reptilibus ad pœnam utitur, vel in iis reprimendis virtutem ſuam exerit.*

Reptile *Hebræis* רמש *à calcando terram*, & שרץ dicitur *à copia*, & זחל *à tarditate motus*, ut alibi demonſtrabitur. Reptilis nomen, *Gen.* 9.3. atque alibi non raro ſumitur pro quovis greſſili. Quandoque quadrupedibus, atque avibus opponitur, ita ut piſces includat, ut *Levit.* 11.46. & *Rom.* 1.23. Nos hic reptile ſumimus, ut in Scriptura plerumque, pro quovis animali, quod neque בהמה quadrupes aliquantæ molis, neque avis, neque piſcis eſt. Sic reptilibus accenſet *Moſes* minima quadrupedum, puta mures, & talpas, *Levit.* 11.29. & exſanguia omnia: ſive ſuper ventrem ſerpant, ut vermes; ſive quadrupeda ſint, ut locuſta; ſive multipeda, ut ſcolopendra, *Lev.* 11.42. His adde volucria ex verſu 20. quales ſunt, præter locuſtarum nonnullas, muſcæ, papiliones, *&c.* Itaque ex doctrina *Moſis* reptilium genera duo ſunt; ἔναιμα, ſanguine prædita, ut ſerpentes, mures, & talpæ; & ἄναιμα, exſanguia, ut vermes, & inſecta omnia. In hoc capite de iis ſolùm agemus, quæ ſanguinem habent, & de ſerpente maxime.

Serpens eſt ζῶον ἑρπετὸν, ἔναιμον, φολιδωτὸν: *animal reptile, ſanguine præditum, cortice tectum.* Hujus propria pars גחון *gachon*, *Gen.* 3.14. id eſt, venter oblongus, in quem ſerpit. *Philoſophus*, (*a*) Τὴν δὲ κοιλίαν ὁ ὄφις ἔχει, οἷον ἔντερον εὐρυχωρέστερον. Sunt, qui ſerpentem in Creatione quadrupedem fuiſſe putant, aut ſaltem, draconum inſtar, bipedem, & pertinere ad pœnam, quod hodiè ſerpit in ventrem. At mihi non fit veriſimile propter peccatum hominis Deum in natura ſerpentis quidquam mutaſſe. Tantum quod erat naturæ ceſſit in pœnam, ut in homine nuditas, & in muliere partus. Neque verò id ſatis certum, draconem ullum eſſe bipedem, aut, quod ait (*b*) *Plinius*, viſos eſſe ſerpentes pedibus anſerinis. *Auguſtinus* lib. 3. *De Gen. ad lit.* diſertè aſſerit dracones eſſe ſine pedibus. Et *Philoſophus*, in libro *De inceſſu animalium*, multis probat, neque duos neque quatuor pedes poſſe ſerpenti ſufficere propter enormem corporis longitudinem, neque poſſe plures haberi, quia τῶν ἐναίμων μηδὲν οἷόν τ' εἶναι πλείοσι σημείοις κινεῖσθαι, ἢ τέτταρσιν: Unde neceſſariam eſſe concludit in ſerpente τὴν ἀποδίαν.

(a) *Hiſt. An.* l. 2. c. 17.

(b) *Lib.* 11. c. 47.

Serpentum quidam ſaltu valent, ut acontias, quem *Eſ.* 34.15. deſignari nomine קפוז *kippoz* primi animadvertimus, cum eo loco Interpretes quidvis aliud intelligerent. Quidam etiam volatu, ut *Eſ.* 14.29. שרף מעופף *hydra volans*, quæ veſpertilionum inſtar membranaceas habet alas. שרף cur *hydram* interpreter, ſuo loco ediſſeram.

In maledictione ſerpentis meritò dictum de ſemine mulieris, *Illud conteret tibi caput*, Gen. 3.15. quia caput eſt in ſerpente longè potiſſima pars, qua illæſa raro ſuccumbit. *Iſidorus, Orig.* lib. 12. cap. 4. *Dicit autem* Plinius, *ſi credetur, quod ſerpentis caput, etiamſi cum duobus evaſerit digitis, nihilominus vivit. Æliano* teſte ſcilicet, (*c*) τὴν καρδίαν κεκλήρωται ἐπὶ τῇ φάρυγγι, *cor in gutture ſortitus eſt*, in vicinia capitis, cum in cæteris animalibus medium pectus occupet. Unde eſt, quod *Epaminondas*, ut *Thebanos* rectà in *Lacedæmoniorum* agmen impelleret, (*d*) Μέγιστον ἔχιν συλλαβὼν ἔδειξεν αὐτοῖς, καὶ πάντων ἐναντίον τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου συντρίψας, Ὁρᾶτε, ἔφη, ὅτι τὸ λοιπὸν σῶμα ἄχρηστον, τῆς κεφαλῆς οἰχομένης· οὕτω δ' ἂν τὰς τῶν πολεμίων κεφαλὰς, τὸ Λακωνικὸν τοῦτο συντρίψωμεν, τὸ λοιπὸν σῶμα τῶν συμμάχων ἄχρηστον. *Maximum ſerpentem arreptum oſtendit ipſis, & ejus capite attrito in conſpectu omnium, Videtis, inquit, capite adempto, reliquum corpus eſſe inutile. Ita ſi hoſtium capita, nempe* Laconicum *hoc contriverimus, reliquum corpus ſociorum nullius erit uſus.* Quapropter ſerpens in pugna ferè in eo totus eſt, ut caput periculo eximat, *Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 15. Ὅλον τὸ σῶμα παραδίδωσι, τὴν κεφαλὴν μόνην φυλάσσει. Et in *Ophitas*, *Hær.* 37. Ἐν τῷ διώκεσθαι, γινώσκων ὅτι ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτοῦ τυγχάνει, ὅλον τὸ σῶμα ἐνειλήσας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κρύπτει μὲν τὸ κρανίον ἑαυτοῦ, παραδίδωσι δὲ τὸ ἄλλο σῶμα. *Ab aliquo appetitus, cum in capite vitam omnem ſuam reſidere ſentiat, toto in caput complicato corpore, cranium quidem ſuum occultat, tradit autem reliquum corpus.* Chryſoſtomus *in* Pſal. 114. Ὁ ὄφις τὸ λοιπὸν σῶμα περιέπεται, ὥστε τὴν κεφαλὴν διασώσαι. *Serpens reliquum corpus exponit ut caput conſervet.* Cæſarius, *Dialogo* 4. Quæſt. 192. Ὁ γὰρ ὄφις ὑπὸ βροτοῦ δυνάμει καταληφθεὶς, ὅλον μὲν τῷ παίοντι τὸ σῶμα περιέπεται. τὴν δὲ κεφαλὴν ἄτρωτον φρουρεῖν μηχανᾶται. *Serpens enim, ab homine vi correptus, totum quidem corpus percutienti objicit, caput autem illæſum ſervare conatur.* Iſidorus Peluſiota, *lib.* 1. *Epiſt.* 126. Ὅσαις γὰρ ἂν περιστάσεσι καὶ πληγαῖς ὁ ὄφις συνέχηται, τὴν ἑαυτοῦ φυλάττει κεφαλὴν ἀβλαβῆ. *Quibuscunque enim caſibus, & plagis ſerpens prematur, caput ſuum ſervat illæſum.* Et *Iſidorus* alius, nempe *Hiſpalenſis, Orig.* lib. 12. cap. 4. *Totum corpus objicit pro capite ferientibus.* Tzetzes *Chil.* 9. cap. 263.

τυπτόμενος εἰς φόνον,
Παντοιοτρόπως τὴν κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ συγκρύπτει.

(c) *Hiſt. An.* l. 4. c. 31.

(d) Polyæn. l. 2. *Strateg.*

An huc pertinet quod ſcribit (*e*) *Sirachides*, Οὐκ ἔστι κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως. *Non eſt caput ſupra caput ſerpentis?* Non puto, quia ſic ſenſus eſſet ſubobſcurus. Haud dubiè igitur auctor libri *Hebraicè* ſcripſerat לא ראש על ראש הנחש, quod vertendum, *Non eſt venenum ſupra venenum ſerpentis.* Nempe ראש tam *venenum* ſignificat, quam *caput*. Sic *Deut.* 32.33. *Vinum eorum*, ראש פתנים *venenum aſpidum.* Toto cœlo aberraret, qui redderet *caput aſpidum.* Venenum illud partim in felle eſt, *Job.* 20.14. *Fel aſpidum in interiori ejus.* Plinius *lib.* 11. cap. 37. *Ne quis miretur fel venenum eſſe ſerpentium.* Et lib. 29. cap. 6. *Non aliud hoc eſſe quam fel ſerpentium, & inde venis ſub ſpina ad os pervenire diligentiſſimi auctores ſcribunt.* Partim etiam in dentibus, *Eccleſ.* 39.35. & in veſicula quadam ſub lingua; ideò *Job.* 20.16. *Occîdet eum lingua viperæ.*

(e) *Eccleſ.* 25.16. *al.* 18. *al.* 22.

Linguæ extrema, λεπτὰ ὥσπερ τρίχες (*f*) *capillamenti tenuitate.* Quò *David* reſpiciens, *Pſal.* 140.3. *Acuerunt*, inquit, *linguas ſuas, ſicut ſerpentes.* Plautus *bilingues* non ſemel vocat. Ita in *Perſa*, *Tanquam proſerpens beſtia, eſt bilinguis, & ſceleſtus.* Et in *Aſinaria* *Libanius Philenium* ad oſculum ita invitat, *Fac proſerpentem beſtiam, duplicem ut habeam linguam.* Nempe, ſi *Salmaſio* credimus, ſerpentis tam tremulo motu linguam criſpant, ut non una ſed gemina videatur eſſe. Quomodo *ſariſſam duplicare* dicebantur, qui vibrabant eam, & criſpabant, quaſi duplicem quatiendo facerent. Unde *Heſychius*, Πτύσσει, κραδαίνει, τὰ δόρατα διπλοῖ, id eſt, *vibrat haſtas, & duplicat.* Et in *Apuleii Apologia Lælius* ἴυγγας vocat *inlices bicodulas*, quod caudæ aſſidua vibratione quadam-

(f) *Ariſt. Hiſt.* l. 2. c. 17.

damtenus duplicem eam faciunt, & ſic duas videntur caudas habere. A quo caudæ motu Jynx σεισοπυγὶς, & *motacilla* dicta. In qua ipſa ſententia fuiſſe nonnullos veterum docent hæc *Iſidori* de ſerpente, *Orig.* lib. 12. cap. 4. *Nullum animal tantâ celeritate linguam movet, adeò ut triplicem linguam habere videatur, cùm una ſit.* Sèd hæc, utut ſpecioſa, tamen haudquaquam vera ſunt. Neque enim propter celerem linguæ vibrationem *bilinguis* à *Plauto* dicitur ſerpens, ſed quia eam habet biſulcam; ut ipſe in *Pœnulo* teſtatur, *Biſulci linguâ, quaſi proſerpens beſtia.* Proinde *Philoſophus* aſſerit, ubi ſuprà διπλόαν αὐτῶν εἶναι τὴν γλῶτταν ἄκραν, *ſummam eorum linguam eſſe bifidam.* Unde *Arabes* in *Damire*, capite الحية ſeu *De ſerpente*, لسانها مشقوق ولذلك يظن بعض الناس ان لها لسانين *Lingua ejus diviſa eſt, propterea nonnulli putant eum habere duas linguas.* Et in capite الضب ſeu *De crocodilo terreſtri*, ولما سال الامام ابو حنيفة عن ذكر الضب فقال انه كلسان الحية اصل واحد له فرعان *Et poſtquam inquiſiviſſet Sacerdos* Abuchanipha *de virga crocodili terreſtris, dixit eam eſſe ut linguam ſerpentis, quæ radicem unam habet, ſed bifida eſt.* Alii triſulcam eſſe aſſerunt. Ita *Plinius*, (g) *Lingua tenuiſſima ſerpentibus, & triſulca eſt.* Quod *Poëtæ* ferè ſequuntur. *Virgilius*, *Georg.* lib. 3. & *Æn.* lib. 2.

(g) *Lib.* 11. *c.* 37.

Arduus ad Solem, & linguis micat ore triſulcis.

Ovidius de dracone à *Cadmo* cæſo, *Metam.* lib. 3.

- - - - - corpus tumet omne veneno,
Treſque micant linguæ.

Et de dracone in *Colchis* velleris aurei cuſtode, *Metam.* lib. 7.

Qui criſtâ, linguiſque tribus præſignis.

Seneca in *Medea*, verſu 686.

Hic fera ſerpens corpus immenſum trahit,
Trifidamque linguam exertat.

Silius lib. 6. verſu 222.

- - - - - - trifido vibrata per auras
Lingua micat motu, atque aſſultans æthera lambit.

Et verſu 264.

- - - - - - - jamjamque extrema triſulcâ
Lambebat linguâ feſſi certamine terga
Quadrupedis.

Statius de *Pythone*, lib. 1. *Thebaïdis* verſu 565.

- - - Caſtaliis dum fontibus ore triſulco
Fuſus hiat.

Et de ſerpente, à quo cæſus eſt *Archemorus*, lib. 5. verſ. 580.

- - volat haſta tremens, & hiantia monſtri
Ora ſubit, linguaque ſecat fera vincla triſulcæ.

An eò referendum, quod maledico, qui linguam in quoſcunque exerit, & vibrat more ſerpentis, *lingua triplex* tribuitur in *Chaldæa Paraphraſi*, *Job.* 36. *v.* 33. *Pſ.* 101. *v.* 5. & 140. *v.* 12. *Eccleſ.* 10. *v.* 11. *&c.* Omnino ita videtur: Neque aliter interpretor hæc *Sirachidis* c. 28. verſ. 15. Γλῶσσα τρίτη πολλὰς ἐσάλευσεν, & verſ. 17. Γλῶσσα τρίτη γυναῖκας ἀνδρείας ἐξέβαλε. Alii aliter explicant, ut infra obſervabimus.

Sed hanc interpretationem valde confirmant verba *Pſaltis* quibus cum lingua ſerpentis maledici lingua confertur.

Addo, ex *Arabum* fide, rem à *Romanis*, & *Græcis* ſcriptoribus prætermiſſam, ſerpentes alios non modò acutam, ſed & aculeatam habere linguam, aut verò roſtrum, & naſum; alios, ſcorpionum inſtar, etiam caudâ ferire; alios gemino aculeo ex utraque parte pungere. *Alcamus*, نكّاز حية لا ينكز الا بانفه ليس له فم لا يعرف ذنبه من راسه لدقته من اخبث الحيات Nicchaz, *ſerpens, qui nonniſi naſo pungit, ac ſi ore careat, cujus caput ita tenue eſt, ut a cauda non ſecernatur. Deterrimum eſt ſerpentis genus.* Nempe نكز *nachaza* de ſerpente, eſt *naſo*, vel *roſtro pungere.* Ibidem ذو الطرفين من الحيات لها ابرتان احدهما في انفها والاخرى في ذنبها Dultaraphina, *ſerpentis genus gemino aculeo, quorum unus in naſo, alter in cauda eſt.* Unde eſt, quòd ſerpentis punctionem à morſu ita diſtinguit *Solomon*, Prov. 23. v. 32. *Velut ſerpens mordebit, & ut baſiliſcus* יפרש *punget.* Ita in *Jucatana*, *Novæ Hiſpaniæ* contermina, ſerpens ex eo *Polpoch* dictus, quòd ſibilus ejus videatur hunc ferè ſonum referre, ſcribitur (h) & ore mordere, & caudæ aculeo pungere. Et in *Auſtrali America*, apud *Chiribichenſes*, *Petrus Martyr* (i) aſpidum meminit, quæ ſcorpionum inſtar caudâ feriunt.

(h) *Vide Jo. Euſeb. Nieremb. Hiſt. Nat. lib.* 12. *cap.* 48.
(i) *De Orbe Novo Dec.* 8. *cap.* 7. *&* 8.

Sibilus ſerpentum terribilis, *Sap.* 17. 9. exilis tamen, ut obſervatur à *Philoſopho* (k)? Quocirca *Jeremias*, cap. 46. verſu 22. de *Ægypto* diſſerens à *Chaldæis* opprimenda, *Vox illius*, inquit, *quaſi ſerpentis ibit;* quia ſervitute preſſa vix audebit hiſcere, & muſſitare. Tale illud, *Eſa.* 29. 4. *Humiliaberis, de terra loqueris, & è pulvere humile erit eloquium tuum.* At *Jeremiæ* locum ita reddit *Syrus* Interpres ܩܠܗ ܕܚܝܠܐ ܐܝܟ ܚܘܝܐ ܕܪܚܫ *Vox exercitûs erit ut ſerpentis reptitantis.* Et *Chaldæus*; קל נחוש זינהון כחון זחלין *Fragor colliſionis armorum eorum erit ut ſerpentium repentium.* Ac ſi fragorem armorum in *Chaldæorum* copiis conferat cum ſtrepitu, quem inter rependum edunt quorundam ſerpentum cortices, ceraſtæ putà, vel hæmorrhoi, de quo *Nicander* in *Theriacis.*

(k) *Hiſt. lib.* 4. *cap.* 9.

- - - - - - φολίσιν δ', καὶ οἴμῳ
Παῦρον ὑποψοφέων καλάμης χύσιν οἷα διέρπει.

- - - - - dum ſerpit debile murmur
Squamarum attritu, calcatæ ut arundinis, edit.

Et *Ælianus*, *De animalibus* lib. 15. cap. 13. Ἕρπει δ' ἥσυχος ἐπιθλίβων τὰς τῆς νηδύος φολίδας, λοξὸν δ' οἶμον πρόεισιν· ἠρέμα γοῦν ὑπηχεῖ. *Lentè ſerpit ventris ſquamas premens, tortuosâ autem viâ progreditur, & leniter ſubſtrepit.* Et de ceraſte *Aëtius*, (l) *In ſerpendo ſonum ſibilo ſimilem edit.* *Avicenna* (m) etiam planè ut *Nicander*, ceraſte, & hæmorrhoo reptantibus, ſonum edi ſcribit parvi ſtridoris, ut خشخشة القصب *fragoris arundinum.* Jam *Rabbinorum* audi nugas. *Eliezer* in *Capitulis*, & *R. Selomo* in *Jeremiam*, eum agere putant de antiquo illo ſerpente, qui, cùm in peccati pœnam pedibus truncaretur, tam horrendum exclamaverit, ut ab uno orbis extremo ad alterum auditus fuerit. Sic *Jonathan*, *Exod.* 7. *v.* 9. ait omnes terræ fines clamorem ſerpentis audiviſſe, cùm nudatus eſt à fundatione mundi.

(l) *Tetrab.* 4. *Serm.* 1. *c.* 28.
(m) *Tom.* 2. *p.* 138.

Serpentes aut in aquis degunt, *Amos* 9. *v.* 3. aut in aridis locis, *Deut.* 8. *v.* 15. putà, in petris, *Prov.* 30. *v.* 19. in ſepibus, *Eccleſ.* 10. *v.* 8. in terræ latibulis, *Eſa.* 11. 8. Quæ tria uno verſu complectitur *Nicander*, de cervis agens, qui, ut ſerpentem perveſtigent,

Τρόχμαλά θ' αἱμασιάς τε καὶ εἰλύας ἐρεύνων,
Saxa petunt, ſepeſque, cavernarumque latebras.

Serpentes cenſentur in παμφάγοις· nam & carnem edunt, & herbam, & ſunt (n) λιχνότατοι τ̃ ζώων, *cupediæ dediti præ cæteris animantibus*. Itaque ſerpenti pulvis aſſignatur in cibum, *Geneſ.* 3. *v.* 14. *Eſa.* 65. *v.* 25. & *Mich.* 7. *verſ.* 17. non quòd veſcatur ſolo pulvere, ſed quia, cùm humi repat, non poteſt quin pulverem in os cum aliis cibis ſimul ingerat. Ita *David* in luctu queritur ſe comediſſe cinerem ſicut panem, *Pſal.* 102. *v.* 10. quia pronus in cinere jacens pane in terram projecto veſcebatur. *Talmudici* tamen in Tractatu *De Sabbatho*; טועמין את הארץ כחויא *Terram comedebant ut ſerpens*. Et *Nicander*, de cherſydro, (o) cùm exſiccata prorſus illum deſecit aqua, νέμεται διψήρεας ὄγμους, *aridos ſulcos depaſcitur*. Et *Phile*, cap. 59. de ſerpente quodam *Indiæ*, qui videtur eſſe ſepis ſpecies,

> Νωδὸς γάρ ἐστι, καὶ ψιλὸν χοῦν ἐσθίει,
>
> *Soloque vivit pulvere, eſtque edentulus.*

(n) *Ariſt. Hiſt. lib.* 8. *cap.* 4.

(o) *Theriac. verſ.* 372.

Sed & eodem cibo veſci alia putantur animalia. In his lumbrici, & vermes. *Plautus* in *Caſina*, Act. 1.

> *Poſt autem niſi ruri ervum tu comederis,*
>
> *Aut, quaſi lumbricus, terram.*

Et الحباحب cicindela, de qua *Algiahid*, غذاوها التراب لم تشبع منه قط خوف ان يفني تراب الارض فتهلك جوعا *Alimentum ejus eſt pulvis, quo nunquam ſaturatur, ideò ſolùm, quia timet, ne deficiat terræ pulvis, atque ita fame pereat.* Quomodo in avibus aquaticis مالك الحزين *malich alhazin*, aliis البلشون *balſcun*, id eſt, *ardea*, quam aquâ parciùs uti, adeoque à potu tamdiu abſtinere ſcribunt *Arabes*, ut præ ſiti moriatur, ne aqua deficiat, ſi biberet paulò largiùs. Quod ſymbolum eſt avari divitis, qui inopiæ metu ſuum defraudat genium. Dicuntur & ſcorpiones terram habere pro cibo. *Bardiſanes* in *Euſebio*, *De Præpar.* lib. 6. Σκόρπιος γῆν ἐσθίει. *Plinius* lib. 10. cap. 72. *Scorpiones terrâ vivunt*. Et talpa in *Porta cœli*, fol. 22. c. ומן היסוד העפרי יתהוה באשות הנקרא טלפא אשר מזונה העפר *Et ex elemento terræ facta eſt talpa, cujus alimentum eſt pulvis*. Ut de eadem *Vincentius*, (p) *In terra habitat, vermium eſcâ vivit, in fame quoque terram comedit*. Quin & aves terrâ veſcentes ſe vidiſſe ait (q) *Cardanus*. Sed dubitat utrum id factum ſit fame adigente, an ut aliquid eruerent, vel ſalſedine, vel alio nomine ſuæ naturæ convenìens. Sic, auctore *Philoſopho*, (r) Τοὺς λύκους φασὶν, ὅταν πεινῶσιν, ἐσθίειν τινὰ γῆν. *Lupi eſurientes dicuntur quoddam terræ genus edere*. Et apud *Piſidam* in *Hexaëmero*,

> Λύκοι δὲ τὴν γῆν, οἱ λαγοὶ δὲ κανθάρους.
>
> *Lupique terram, & cantharos lepores edunt:*

ſed in morbis duntaxat pro medicinâ. At elephantos *Vincentius* (s) mori tradit, ſi terram comederint, nonnullos tamen huic cibo ita aſſueſieri, ut illis conſuetudo ſit pro altera natura.

(p) *Doctrinalis lib.* 16. *c.* 103.

(q) *De variet. lib.* 7. *cap.* 35.

(r) *Hiſt. Anim. lib.* 8. *c.* 5.

(s) *Doctrin. lib.* 16. *c.* 84.

Serpentes ὠοτοκεῖν ova foris edere, & εἰς τὴν γῆν ἐπῳάζειν, in terra fovere, quæ anno ſequente excludantur, ſcribunt (t) *Ariſtoteles*, & (u) *Plinius*. Ita etiam *Eſaias* cap. 34. v. 15. *Ibi nidificabit* קפוז *acontias, & pariet, & excludet ova, quæ fovebit ſub umbra ſua*: & 59. 5. *Ova baſiliſci excluſerunt*.

(t) *Hiſt. Anim. lib.* 5. *in fine.*

(u) *Lib.* 10. *c.* 62.

Geneſ. 3. *v.* 1. ſerpens legitur fuiſſe ערום ſupra omnem terræ beſtiam. ערום alii rectè πανοῦργον, *callidum, vafrum, aſtutum, verſutum, verſipellem*, ſoli LXX. φρόνιμον, *prudentem* interpretantur. Quibus tamen haudquaquam velim hoc nomine dicam ſcribi, cùm etiam alibi ערום *prudentem* ſonet; ut paſſim in (x) *Proverbiis*. Et videatur ipſe *Chriſtus* hanc interpretationem confirmare, cùm cohortatur diſcipulos, ut ſint prudentes tanquam ſerpentes, *Matth.* 10. *v.* 16. eodem verbo, ni fallor, uſus quo *Moſes*. Quamvis ad alteram alludant hæc *Apoſtoli*, 2 *Cor.* 11. *v.* 3. Ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, *Serpens Evam ſeduxit calliditate ſuâ.* Brutis animantibus quo ſenſu tribuatur vel πανουργία, vel φρόνησις, alibi dicam. Hîc ſolum obſervabo perperam hanc phraſin ex *Theophraſto* confirmari, cujus librum citat *Laertius* (y) Περὶ τ̃ ζώων, ὅσα λέγεται φρονεῖν. Ibi enim pro φρονεῖν legendum eſſe φθονεῖν ex *Photio* ſcimus, qui hujus libri compendium nobis exhibet Auctore 178.

(x) *Prov.* 1. 4. & 8. 5. 12. & 14. 15. 18. & 22. 3.

(y) *Lib.* 5.

Ad ſerpentis calliditatem refero, quòd in via ſtans ceraſtes, vel ammodytes, & in iis quibus concolor eſt arenis latens, ungulas equi mordet, *Geneſ.* 49. *v.* 17. & calcaneo hominis inſidiatur, *Gen.* 3. *v.* 15. & ſolis exertis corniculis, quæ frumenti granis ſimilia ſunt, aviculas quaſi ad eſcam advolantes intercipit. Item quòd, auctore (z) *Luciano*, ad ſtruthionum ova, quæ *Garamantes* maximè expetunt, dipſades ſunt in inſidiis, accedentes demorſuræ. Proinde ſerpentes *Philoſophus* tradit (a) eſſe μάλιστα ἐπιβούλους, *maximè inſidioſos*. Et apud *Æſopum* cancer, ſocietate cum ſerpente initâ, eum hortabatur μεταβαλέσθαι τ̃ς πανουργίας. *ut mutaret calliditatem ſuam*: ὁ δὲ οὐδόλως ἑαυτὸν παρεῖχε πειθόμενον, *ille autem minimè ſe præbebat obſequentem*.

(z) *In Dipſad.*

(a) *Hiſt. l.* 1. *c.* 1.

Prudentiæ ſerpentis quatuor argumenta profert *Epiphanii Phyſiologus*. Primum, quòd, cùm ſenium præſenſit, quærit petram, & ῥαγάδα στενὴν, προκύψας δὲ διὰ τ̃ς ὀπῆς ὠθεῖται περάσαι, καὶ ἐκβάλλει τὸ γῆρας, *in rimam ſe inſinuat: pronuſque per foramen tranſire nititur, & ſenectutem exuit*. Atque id uno ore omnes aſſerunt. Secundum, quòd, cùm ab homine veſtito fugiat, cùm eundem nudum videt, καταθαῤῥεῖ αὐτοῦ, *illum aggreditur confidenter*. Atque hoc quoque videri poſſit rationi conſonum: tamen contrarium alii diſertè docent. *Euſtathius* in *Hexaëmero*, Ἐὰν δὲ γυμνὸν θεάσηται ἄνθρωπον οὐ προσέρχεται· εἰ δὲ ἐνδεδυμένον, ἐφάλλεται. *Hominem nudum ſi aſpexerit, non adit; ſed, ſi veſtitum viderit, aggreditur. Hieronymus*, vel quiſquis auctor eſt Epiſtolæ ad *Præſidium* ſub *Hieronymi* nomine; *Coluber nudum hominem timet, veſtitum proſequitur. Iſidorus* lib. 12. cap. 4. *Fertur autem, quòd ſerpens hominem nudum non ſit auſus attingere*. Damir, ومن عجيب امره انما تهرب من الرجل العريان *E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod fugit ab homine nudo*. Et id ſe non rarò expertum ſcribit *Olaus*. *Favorabile*, inquit, *verbum* Iſidorus *de natura ſerpentum profert, quòd hominem nudum, & dormientem nunquam lædant: idque mihi, in pueritia, & adoleſcentia, ſerpentibus ſine læſione ſæpiſſimè congredienti, contigit.* Tertium ſerpentis prudentiæ argumentum idem profert, quod ab homine appetitus, ſolum caput ſervat illæſum, & reliquum corpus objicit. De quo cùm jam plura dixerim, hoc ſolum addam ex *Cæſario*, *Dial.* 4. *Quæſt.* 190. Κατευναζόμενος δὲ, καὶ καθεύδων (ὁ ὄφις) τροχίζων ἑαυτὸν, μέσην ὅλου τ̃ σώματος κεφαλὴν ἀσφαλίζεται, οἱονεὶ τειχίῳ τῷ ἐφεπομένῳ ὁλκῷ περιοχυρῶν αὐτήν. *Cùm quieti ſe tradit ut dormiat ſerpens, ſeſe contorquens, medium intra totum corpus caput communit, conſequente tractu, ut muro, illud circumvallans.* Quartum, quod, cùm ad fontem venit, ut bibat, οὐ φέρει τ̀ ἰὸν, ἀλλὰ γε ἀφεὶς αὐτὸν ἐν τῇ νεοττιᾷ, οὕτω καθαρὸς πορεύεται, *virus non defert, ſed illud in nido dimittens, ita purus accedit.* Quod *Hær.* 37. idem ita ediſſerit, Οὐ συμπαραλαμβάνει τὸν ἰὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἐν τῷ φωλεῷ καταλιμπάνει, καὶ οὕτως ἐλθὼν λαμβάνει τὸ πόμα τ̃ ὑδάτων. *Virus non effert ſecum, ſed in latibulo relinquit, & ſic accedens aquarum potum ſumit*. Et *Euſtathius* in *Hexaëmero*, Ὅταν δὲ διψήσῃ τὸν ἰὸν πρότερον ἀποτίθεται, καὶ οὕτως ἐκπίνει τὸ ὕδωρ ἐκ τ̃ς πηγῆς. *Cùm ſitit, virus ante deponit, atque ita aquam ex fonte bibit*: nempe *ne eum venenum aquâ con-*

concretum occidat, ut addit auctor Epiſtolæ ad *Præſidium*. Non abſimile eſt, quod multi ſcribunt, viperam, cum muræna coituram, virus ſuum priùs evomere, tanquam αἰδεμένην τὸν γάμον, *nuptias reveritam*, ut ait *Baſilius* Hom. 7. in *Hexaem*. Sed ut fabuloſum id rejicit (*b*) *Andreas* in libro Περὶ τῶν ψευδῶς πεπιστευμένων. Quamvis præter *Baſilium*, (*c*) & *Ambroſium*, auctores habeat (*d*) *Nicandrum*, (*e*) *Ælianum*, (*f*) *Oppianum*, (*g*) *Licinium Macrum*, (*h*) *Achillem Tatium*, (*i*) *Philen* in *Jambis*, & (*k*) *Iſidorum*; alioſque non parvo numero.

(*b*) *Apud Athen. lib. 7.* (*c*) *Hexaem. lib. 5. cap. 7.* (*d*) *Theriac. v. 826.* (*e*) *Hiſt. lib. 1. c. 50. & lib. 9. cap. ult.* (*f*) *De Venat. lib. 1. v. 380. & Halieut. lib. 1. v. 555.* (*g*) *Apud Plin. lib. 32. c. 2.* (*h*) *Lib. 1.* (*i*) *Cap. 63.* (*k*) *Lib. 12. c. 6.*

His ex *Plinio* addi queat ſerpentem, hyberna latebrâ viſu obſcurato, oculos marathro inungere, ac refovere. Si verò ſquamæ obtorpuerunt, ſpinis juniperi ſcabere, & draconem vernam nauſeam lactucæ ſucco reſtinguere. Quæ naturali ſolertiâ fieri veriſimilius, quàm vi quâdam θεηλάτῳ, prout *Arabes* ſibi fingunt. In his الزمخشري *Azzammachſari* Scriptor præ cæteris fabuloſus, cujus verba ſunt,

حكي ان الافعي اذا اتت عليها
الف سنة عميت وقد الهمها الله ان
تمسح عينيها بورق الرازيانج الرطب
فير اليها بصرها وربما كان في برية
بينها وبين الريف مسيرة ثلاثة ايام
فتطوي تلك المسافة علي طولها وعلي
عماها حتي تهجم في بعض البساتين
علي شجر الرازيانج لا تخطيه فتحك
به عينها فترجع باصرة باذن الله تعالي

Viperam ajunt, cùm vixit mille annis, excæcari, & inſpirare illi Deum, ut ungat oculos ſuos recentis fœniculi folio, & recuperare viſum. Quin nonnunquam eſt in deſerto; & inter eam & locum cultum trium dierum iter intercedit. Quod ſpatium, quantum quantum eſt, illa emetitur, donec in aliquem hortum ingreſſa in fœniculi plantam incidat, à qua haudquaquam aberrat; & eâ confricat oculos, & cum bono Deo redit illi viſus. Non diſſimilem fabulam narrat *Abugiani Thaugidæus* الشمسية, id eſt, *Solarem* dici ſerpentis genus, qui, cùm oculi debilitari incipiunt, ſeptem diebus continuis eos per horæ ſpatium ad Solem obvertit, atque eâ ratione viſum illius acui, & intendi.

Etiam huc referunt quod aſpidem dicit *Pſaltes aures obturare ad cantum*, Pſal. 58. 7. Quaſi mirâ quadam ſagacitate, cùm primùm aſpis audit incantatorem, aurium unam terræ applicet, alteram caudâ obturet, ne incantationi via pateat. Sed ſuo loco *Arabes* nos docebunt hæc multò aliter accipi.

Conſalus Pontius de Leon in Notis ad *Epiphanii Phyſiologum* ſerpentis ſolertiam ſitam eſſe vult in agilitate corporis, quam in dracone potiſſimùm commendat antiquiſſimus ille *Taautus*, cùm apud *Euſebium* lib. 1. *Præparat.* draconem tradit eſſe πνευματικώτατον τὸ ζῶον πάντων τῶν ἑρπετῶν καὶ πυρῶδες· παρ᾽ ὃ καὶ τάχος ἀνυπέρβλητον διὰ τοῦ πνεύματος παρίστησι, χωρὶς ποδῶν τε καὶ χειρῶν, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἔξωθεν, ἐξ ὧν τὰ λοιπὰ ζῶα τὰς κινήσεις ποιεῖται, καὶ ποικίλων σχημάτων τύπους ἀποτελεῖ, καὶ κατὰ τὴν πορείαν ἑλικοειδεῖς ἔχει τὰς ὁρμάς, ἐφ᾽ ὃ βούλεται τάχος. *Omnium reptilium maximè ſpiritualis, & igneâ naturâ, unde eſt, quòd per ſolos ſpiritus eximiam celeritatem conſequitur, abſque manuum, aut pedum, aut exterioris ullius organi adjumento, per quæ reliqua moventur animalia; & in varias figuras ſe conformat, adeoque inter gradiendum flexuoſo fertur impetu quamlibet citiſſime.* A qua ſententia parùm recedit *Laurentius Ramirez Pentecontarchi* ſui capite primo, ubi ſerpentem contendit non alia de cauſa dici φρόνιμον, *Gen.* 3. & *Matth.* 10. quàm quia nullum eſt animal, quod ſe inſinuet magis. Unde ortum vult habere, quòd angues in *Mercurii* caduceo impliciti finguntur; quia ſummi Oratoris, qualis credebatur *Mercurius*, munus vel præcipuum eſt inſinuatio. Addit *Evam* luſitare ſolitam cum ſerpente, eoque ſinus ornare, & collum, ac brachia: ideoque monilia hodieque fieri ad ſerpentum ſimilitudinem, quæ Græci ὄφεις appellant. Quod præter *Nicoſtratum* & *Athenæum* teſtatur etiam *Clemens* lib. 2. *Pædagogi.* Sed hæ illius conjecturæ longiùs petitæ ſunt, quàm ut me in aſſenſum trahant. Maximè cùm ערמה aut φρόνησιν, vel pro corporis agilitate, vel pro inſinuatione ſumi nuſquam legerim: &, ut demus alibi ſic uſurpari, tamen in *Chriſti* verbis, *Eſte* φρόνιμοι *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*, ratio oppoſitionis docet vocem φρόνιμοι intelligendam eſſe ut ſonat. Neque enim corporis agilitas, aut inſinuatio, ſed prudentia ſimplicitati opponitur. Unde *Martialis* lib. 10. *Epigr.* 47.

- - - - *Prudens ſimplicitas, pares amici.*

Et *Paulus* Rom. 16. v. 9. *Volo vos ſapientes*, id eſt, prudentes, *eſſe in bono, & ſimplices in malo.* Itaque ſerpens verè ערום id eſt, φρόνιμος, *prudens*, vel πανοῦργος, *callidus* eſt, quantum in brutum cadere poſſunt calliditas, aut prudentia.

Quod ipſum in cauſa fuit cur hoc organo Diabolus uteretur ad ſeducendum hominem. Quaſi fuerit verò ſimilius à tam vafro animali tam vafra conſilia proficiſci, ne fraudem ſuboleret *Eva*. Id verò cùm *Satanæ* ſucceſſiſſet ex voto, Deus non illi ſolùm, ſed & ſerpenti maledixit, tanquam inſtrumento ſeductionis. Ita judex falſarium unà cum calamo damnat, & ſicarium cum ſuo telo. Et ſi quis cum jumento rem habuerit, divina lex jumentum etiam morte mulctari jubet, *Lev.* 20. *v.* 15. Et bovem cornupetam Deus unà cum domino occîdi voluit, ſi quem feriiſſet per domini negligentiam, *Exod.* 21. *v.* 28. 29.

In parte maledictionis eſt mutuum inter ſerpentem & hominem odium. *Ponam inimicitias inter te & mulierem*, Gen. 3. v. 15. Cujus odii ratione ſcribebat *Hyperides* (*l*) in Oratione contra *Demadem*, τοὺς ὄφεις μισητοὺς εἶναι πάντας, *odio dignos eſſe ſerpentes omnes*; & *Theocritus*, Idyll. 15.

Ἐκ παιδὸς τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δέδοικα,
A teneris fuit horrori mihi frigidus anguis.

(*l*) *Suidas in* Παροιμίαι ὄφεις.

Plautus etiam in *Mercatore*, Act. 4. *Nempe ruri eſt uxor tua, quam dudum dixeras te odiſſe æque atque angues.* Hinc *Artemidorus*, *Onirocrit.* lib. 2. Ὄφις ἐχθρὸν ἐπάγει· ὅπως δ᾽ ἂν διαθῇ τινα, οὕτως καὶ ὁ ἐχθρὸς τὸν ἰδόντα διαθήσει. *Serpens* in ſomnis viſus *inimicitias conciliat: quomodocunque igitur aliquem* (in ſomnis) *divexaverit, eodem modo quisquis viderit, ab hoſte infeſtabitur.*

E quadrupedum genere reptilibus à *Moſe* (*m*) accenſentur quædam animalia propter exiguitatem pedum, quibus repere videntur potius, quàm ingredi. In his lacertorum genera, כח *coach*, lacerta major, *à viribus*, & חומט *chomet* lacerta minor, *ab arenis*, in quibus ferè degit, ſic appellata; & צב *tſab* crocodilus terreſtris, qui *Arabice* hodieque ضب dicitur. Et לטאה *letaa*, ſalamandra; quæ terræ maximè adhæret: quod hæc ipſa vox palàm facit. Et תנשמת *thinſemeth* chamæleon, ex eo dictus, quòd aërem perpetuò aſpirat. Et אנקה *anaka* ſtellio, cui à ſtridore ſuo nomen eſt. Vocatur etiam שממית

(*m*) *Levi* 29. 30.

ſema-

ſemamith à veneno, *Prov.* 30. 28. ubi *Solomon* ſolertiam ejus mirè deprædicat. Quæ ſingula, quia Lexicographos, & novos inprimis Scripturæ interpretes prorſus fugerunt, libro ſingulari probamus.

(n) Lev. 11. 29

Moſi etiam reptilia ſunt חולד *choled*, & עכבר (n) *achbar*: quorum hoc *mus* rectè redditur, illud *muſtela* perperam, cùm ſit *talpa*, quod in capite *De talpa* planum facimus.

Mentio murium obiter facta nos monet, ut explicemus quid ſit propriè *μυωπάζων*, 2 *Pet.* 1. 9. quia plerique à muribus putant deductum eſſe verbum. Ipſa ſermonis ſeries apertè docet *μυωπάζων* ferè idem eſſe, quod *τυφλὸς cæcus*. Sic enim habet locus, Ὧι γὰρ μὴ πάρεστι ταῦτα, τυφλός ἐστι μυωπάζων. Quadruplex eſt Interpretatio: Prima *Vulgati* Interpretis, in quo *μυωπάζων* eſt *manu tentans*. Id ſequi videtur *Æthiops*, qui hîc habet nullo ſenſu ፀሐሠሮ፡ በሙርሰበ፡ ſed haud dubiè legendum ፀሐሠሮ፡ በሙ ሰሠሠ፡ *qui it palpando*. *Eraſmus* etiam, qui reddit, *manu viam tentans*, deductâ, inquit, à muribus Metaphorâ, qui parietem, aut tabulam, aut ſi quid aliud obvium fuerit, ſequi ſolent, donec cavum nacti fuerint. Hujus ſententiæ auctores, contra veterum exemplarium fidem, *μυοπάζων* per *ὁ μίκρον* ſcribunt, quaſi ἀπὸ τῆς ὀπῆς τῶν μυῶν, *a murium latibulo*.

Secunda interpretatio eorum eſto, quibus *μυωπάζων* eſt *cæcutiens*, vel *planè cæcus*, ut vox præcedens *τυφλός*. In qua fuere ſententia *Syrus* & *Arabs Paraſienſis* editionis, quorum ille habet ܠܐ ܚܙܐ *qui non videt*; hic مكفوف البصر *à viſu cohibitus*, id eſt, cæcus, lumine luſcus. *Suidas* etiam, & *Phavorinus*, in quibus pro Μυωπάζω, τὸ φυλάττω, repono Μυωπάζω, τυφλώττω. Quomodo ſcribendum eſſe docet *Oecumenii* nota in hunc locum; Μυωπάζειν δὲ τὸ τυφλώττειν εἴρηται, ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν γῆν μυῶν τυφλῶν εἰς ἅπαν διατελούντων. Ubi per mures cæcos qui ſub terra degunt, à quibus dici vult τὸ *μυωπάζειν*, talpas ſignificari palam eſt, quas & alii muribus adſcribunt. Sic *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Acharn.* *σκάλωπας* dicit eſſe *μύας τινὰς, οὓς φαμὲν ἀσπάλακας, mures quoſdam, quos talpas vocamus*. Et *Heſychio* Λὼτ eſt *ἀσπάλαξ, talpa*, vel *μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, mus cæcus terram excavans*. Et in *Damire* الخلد talpam quidam *Arabes* definiunt فار اعمي *murem cæcum*. Quin ejus eſum ideò vetitum eſſe ſtatuunt, لانه من نوع الفار *quia eſt ex genere murium*. *Albertus* etiam talpam dicit murem eſſe terrenum, & cæcum. Unde factum ſuſpicor, quòd eâdem voce, *topo*, *Itali* murem, & *Hiſpani* talpam appellant. Plane ut עכבר *achbar* mus eſt *Hebræis*, & *Arabibus* talpa maſculus. Re verâ tamen talpa & mus multum differunt.

Interpretatio tertia eorum eſto, quibus *μυωπάζων* idem qui *μύωψ*. Porro *μύωψ* neque eſt *μείωψ*, *minus videns*, ut vult *Varro*, neque *νυκτάλωψ*, *luſcioſus*, aut qui veſperi parùm videt, ut *Gellius* (o) perperam interpretatur, ſed qui proxima tantum videt, & quæ ferè ſunt ſub oculis. Ita *Beza*, & *Budæus* ex *Philoſopho* (p) à quo dicuntur *μυωπάζειν οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες, τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως οὐχ ὁρῶντες, qui ab ortu primo proxima quidem vident, remota verò non item.* Tamen viri docti judicant eo loco mendum eſſe in verbo *μυωπάζειν*, & legendum *μυωπιάζειν*. Et paulò poſt, Ἐναντία δὲ πάσχουσιν οἱ γέροντες τοῖς μυωπιάζουσιν. Quia vitium illud oculorum *μυωπίαν* & *μυωπίασιν* vocant Medicorum filii. Unde *ἐμυωπίασεν* apud *Suidam*, quamvis ille aliter ſumat. Nec ſatis cohærerent in *Petro τυφλὸς μυωπάζων*, ſi ſic redderentur, *cæcus qui ſolùm proxima videt*. Neque enim cæcus dici poteſt is, cui ſaltem proxima patent.

(o) Lib. 4. c. 1.

(p) Problem. ſect. 11.

Proinde, omnibus expenſis, præfero quartam interpretationem eorum, quibus *μυωπάζειν* apud *Petrum* eſt *oculos claudere, nictare, connivere*. Quò ferè modo accipiunt *Grammatici* veteres. *Heſychius*, Μυωπιζόμενος, *μυωπάζων, παρακαμμύων*. *Suidas* in Ἐμυωπίασεν, Μυωπάζω γὰρ τὸ καμμύω. Καμμύω pro *καταμύω* per Poëticam Syncopen, frequentem tamen in Sacris Scriptoribus. Sic *Eſa.* 6. *v.* 10. *Matth.* 13. *v.* 15. *Actor.* 28. *v.* 27. Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, *oculos ſuos clauſerunt*, vel, ut *Beza*, *oculis ſuis conniverunt*. Eſa. 29. v. 10. Καμμύσει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, *oculos eorum claudet*, Eſa. 33. v. 15. Καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, *claudens oculos*. Thren. 3. v. 44. Ἐπεσκέπασας νεφέλην καμμύσαι με. *Operuiſti nube, ut oculos mihi clauderes.* Sed & ſimplex *μύειν* eo ſenſu paſſim occurrit; ut apud *Alexandrum Aphrodiſæum* lib. 1. *Problem.* Μύουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, *connivent oculis*. Et in *S. Lucæ* vita apud *Metaphraſten*, Πρὸς δὲ τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν τὰ τῆς διανοίας ἔμυον ὄμματα. *Ad veram autem doctrinam mentis oculos claudebant.* Jam *μυωπάζειν* id ipſum eſſe etiam origo verbi docet. Quid enim aliud *μυωπάζειν*, quàm *μύειν τὰς ὦπας*, *oculos claudere*. *Hebraicè* עצם *firmare* dixeris, phraſi planè *Gallicâ*, quâ *fermer* firmare eſt *claudere*. Sic *Eſa.* 29. *v.* 10. ויעצם את עיניכם & *firmavit oculos veſtros*, id eſt, *clauſit*. Et *Eſa.* 33. *v.* 15. עוצם עיניו *firmans oculos ſuos*, id eſt, *claudens*. Cui ſimile id *Apuleji* lib. 7. *Perticâ*, *quâ ſtabuli fores affirmari ſolebant*, id eſt, *claudi*. Pro עצם per Metatheſin *Syri* dicunt ܥܡܨ & *Arabes* غمض. Ita pro עוצם καμμύων, *Eſa.* 33. *v.* 15. *Syrus* habet ܡܥܡܨ & *Arabs* يغمض. Et *Matth.* 13. *v.* 15. pro ἐκάμμυσαν *Syrus* ܥܡܨܘ & *Arabs* غمضوا. Adeoque in hoc ipſo *Petri* loco pro *μυωπάζων* in *Arabe Herpenii* eſt مغمض *nictans, connivens, claudens*, nempe *oculos*. Sic apud *Avicennam*, capite *De anatomia muſculorum palpebræ*, (q) تغميض eſt *oculorum nictatio*. Et capite *De anatomia nervorum, qui ex cerebro prodeunt*, (r) غمضت الاخرى *Clauditur alter oculus*. Ut idem alibi (s) ponit inter ſigna morſûs aſpidis اغماض اجفان *nictationem palpebrarum*. Ergo *τυφλὸς μυωπάζων* is dicitur, qui ideò cæcus eſt, quia ſponte claudit oculos, ut ne videat, aut qui videre ſe diſſimulat quod vel invitus cernit. Quales à *Jobo* (t) vocantur מורדי אור *rebelles in lucem*, quia cùm lux venit in mundum, eam non (v) cognoverunt, imò lucem oderunt, neque venerunt ad lucem, ne opera eorum (x) arguerentur. Et verò verbum *μυωπάζειν* ſic uſurpari à *Dionyſio Areopagita* poſt *Budæum* obſervavit *Stephanus*, licet neuter locum indicet. Is autem occurrit in *Eccleſ. Hier.* Theoriâ capitis ſecundi. Ibi, poſtquam Deum dixit beneficos lucis ſuæ radios largè diffundere ἐπὶ πάσας τὰς νοερὰς ὄψεις, *in omnes oculos intelligibiles*, id eſt, in omnes omnium hominum mentes, hæc addit, Εἶτ' οὖν ἀποστείη τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἡ τῶν νοερῶν αὐθαίρετος αὐτεξουσιότης, κακίας ἔρωτι συμμύσασα τὰς φυσικῶς ἐνεσπαρμένας αὐτῇ πρὸς τὸ φωτίζεσθαι δυνάμεις, ἀπήρτηται τοῦ παρόντος αὐτῇ φωτὸς, οὐκ ἀποστάντος, ἀλλ' ἐπιλάμποντος αὐτῇ μυωπαζούσῃ· *Si igitur ab intelligibili lumine recedat eorum, qui intelligentiâ præditi ſunt, libera poteſtas, vitii amore repreſſis iis facultatibus, quæ ei à natura inſitæ ſunt, ut iis illuſtretur, à præſenti lumine divulſa eſt, quod ab ea non receſſit, ſed ei claudenti oculos illucet.* Malè reddidit *Perionius*, *Sed ei cæcutienti illucet.* Neque enim vult *Pſeudo-Dionyſius* malos ideò non videre, quia cæci ſunt, ſed quia lumini ſe offerenti oculos ſponte occludunt. Et ob id ipſum *μύωπες* Græcis vocantur, qui ἀσθενῆ ἔχοντες τὴν ὄψιν συνάγουσι τὰ βλέφαρα εἰς μικρόν· ἀθρόα γὰρ ἐξιοῦσα ἡ ὄψις μᾶλλον ὁρᾷ, ἀναπεπταμένου δὲ τοῦ ὄμματος διασπᾶται, *cùm viſu infirmi ſint, palpebras in anguſtum cogunt; viſus enim cùm prodit confertus, magis videt, at diducto oculo* dis-

(q. r) Tom. 1. pag. 19. & 26.

(s) Tom. 2. pag. 137.

(t) Job. 24. 13.

(v) Joh. 1. 10.

(x) Joh. 3. 20.

diſtrahitur. Ita *Philoſophus* ubi ſupra. Et aſilus, culicis genus, quo boves infeſtantur (οἶστρον, & βόμβυλον, & *tabanum* alii vocant) μύωψ nonnullis ab effectu dicitur, quia in boum oculos involans μύειν συνεχῶς τοὺς ὦπας ποιεῖ, ad continuas oculorum nictationes eos adigit, ut obſervat *Etymologus.* Jam è diverticulo in viam.

Reptilibus, quæ diximus, qui veſcantur, pauciſſimi ſunt. Tamen apud *Herodotum* (x) Σιτέονται δὲ οἱ τρωγλοδύται ὄφις, καὶ σαύρας, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἑρπετῶν. Et in *Plinio* (y) *Candæi*, quos *Ophiophagos* vocant, ſerpentibus veſci aſſueti. Quin & *Lacedæmonas* à *Pythia* dici ὀφιοβόρους ſcribit (z) *Plutarchus*, eo quod ſerpentes avidè voràſſent famis tempore. Et de muris eſu legitur, *Eſ.* 66.17. *Comedentes carnem porci, & abominationem, & murem, pariter conſumentur.* Ubi *muris* nomine μυόξους *glires Hieronymus* vult intelligi, qui olim apud *Romanos* fuère in deliciis, adeò ut his ſaginandis gliraria inſtituta ſint, quorum formam, & fabricam præſcribit *Varro*, *Ruſt.* lib. 3. cap. 15. Donec *Lege Cenſoria* (a) glires *Romanorum* menſis adempti ſint, quo modo conchylia, aut ex alio orbe convectæ aves. Ad quam interpretationem ideò confugiſſe videtur ſanctus Doctor, quia mures edules nullos noverat. At *Arabes* intercedunt, quibus in loco *Eſaiæ* עכבר *mus*, eſt, اليربوع *aljarbuo*, muris agreſtis genus, quo veſci ſolent, ut ſuo loco dicetur. Sunt & alia reptilia, quorum eſum concedunt nonnulli *Arabum*. *Damir*, capite الحشرات ſeu De *reptilibus*, قال الغزالي في الوسيط لايوكل من الحشرات الا الضب وقد استدرك عليه اليربوع وابن عرس وام حبين والقنفذ والدلدل *Dixit* Algazeli *in libro, cui titulus* Alwaſit, *ſeu* Mediator, *non comedi è reptilibus niſi crocodilum terreſtrem. Sed huic additur Aljarbuo* (muris agreſtis ſpecies) *& muſtela, & Ummohubani* (i.e. *mater hydropici*, chamæleontis ſpecies ſic dicti à tumore ventris) *& hericius, & hyſtrix.* Quem in reptilibus cenſeri valde mirum eſt. Hæc ideò nos afferimus, ne quis putet fruſtrà interdici, *Levit.* 11. 29. 30. ea animalia, à quorum eſu ipſa natura videtur abhorrere; cum, *Judæis* vicini, *Arabes* illorum eſum conceſſerint.

Quin utut ad eſum vix utilia, non tamen in caſſum creata ſunt, ut objecit *Epicurus.* Talpæ ad veſtium uſum inſerviunt. Viperæ ſanguis ad theriacam. Scincus ad antidotum *Mithridatiam.* Stellio ad morſum ſcorpionis, *&c.* Quod idem de iis ſtatuendum, quorum uſus nos latet. Aut ſi quæ ſunt animalia ſolum noxia, ſaltem iis utitur Deus ad improborum ſupplicia. Ut cum ſerpentes urentes in eos immiſit, qui *Chriſtum* in deſerto tentaverant, 1 *Cor.* 10.9. Et mures in *Philiſtæos*, 1 *Sam.* 6.5. Quo referenda hæc *Sirachidis*, Eccleſ. 39.30. *Ferarum dentes, & ſcorpii, & viperæ, & gladius ulciſcens ad internecionem impios. Syrus* & *Arabs* legerunt *ſunt gladius*, &c. Ac ſi Deus tanquam gladio iis ad ultionem utatur.

Sed & virtutem ſuam exerit Deus in horum animalium veneno reprimendo, quo minus ſuis noceant. Unde illud *Pſal.* 91.13. *Super leonem,* (aut, ut veteres, *ſuper aſpidem*) *& baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leunculum, & draconem.* Et Eſ. 11.8. *Oblectabit ſe lactens ſuper foramen aſpidis, & ſuper ſpecum baſiliſci depulſus à lacte manum mittet.* Exemplo ſint *Apoſtoli*, de quibus, *Marc.* 16.18. ὄφεις ἀροῦσι, vel, ut *Arabs* παραφράζει, يحملون بايديهم الحيات لا تؤذيهم *Tollent manibus ſuis ſerpentes, qui iis non nocebunt.* *Paulus* imprimis, cujus manui innoxio conatu vipera καθῆψεν, *ſe alligavit*, *Act.* 28.3. Ita reddendum verbum καθῆψεν monet *Stephanus*, potiùs quam cum aliis *invaſit*, aut *momordit:* Sic apud *Baſilium*, Τῷ Παύλῳ ἐνάψας ὁ ἔχις, *cum Paulo vipera ſe illigàſſet.* In *Ægypti* urbe *Copto* Diabolus, Dei ſimia, hoc miraculum æmulabatur. Ibi enim in fano *Iſidis* verſabantur magni ſcorpiones, valde noxii morſus, & planè lethiferi. *Tamen quæ mulieres apud Deam lugebant, & humi cubabant, & pedibus nudæ incedebant, & eos ſcorpiones ſolùm non calcabant, prorſus illæſæ manebant.* Ita narrat *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 23.

(x) Lib. 4. c. 183.
(y) Lib. 6. c. 29.
(z) De oracul. Pyth.
(a) Plin. lib. 8. c. 37. & lib. 36. cap. 1.

CAPUT QUINTUM.

De Reptilibus exſanguibus.

Reptilium exſanguium definitio, & genera. Locuſtarum in Scriptura ſpecies; muſcarum item, & vermium. In his animalculis quanta diverſitas. Quam ſint imperfecta. Araneæ, formicæ, & apis induſtria. In locuſtis mirus ordo. His, tanquam copiis, Deus in rebelles animadvertit. In cibis alicubi recepti fuêre, pediculi, formicæ, vermes, limaces. Judæis *mel, & locuſtæ conceſſæ: & his* Johannes *victitavit. Materia* ἐθελοθρησκείας *in his animalculis reperta.*

Reptilia exſanguia cum *Hebræis* vocamus terreſtria animalcula, quibus pro ſanguine eſt alius humor ſanguini analogus. Horum genera, quantum memini, in Scriptura hæc recenſentur, locuſta, muſca, vermis, formica, aranea, ſcorpio, pulex, & pediculus.

Locuſtarum mundas ſpecies *Moſes* quatuor numerat ארבה & סלעם & חרגל & חגב. Atque immundas totidem גוב & חסיל & צלצל & ילק. Utrarumque numerum *Hebræi* multum augent, nullibi copioſiores. Sed hæc referre ſit ſuperfluum.

Ad muſcarum genus pertinet primò זבוב *muſca* propriè dicta, ſecundo דבורה *apis*, tertio צרעה *veſpa*, vel *crabro*, quarto ערב κυνόμυια, *muſca canina.* Ità *Græci Seniores*, & ex iis *Philo*, & *Origenes*. Tamen *Hieronymus* putavit eſſe mendum, & legendum κοινόμυιαν, *communem muſcam*, quo ſenſu *Aquila* πάμμυιαν reddit, id eſt, *omnimodam muſcam.* Sed hoc commentum ſuo loco nos refellimus. His addi queant ex *Græca* verſione σκνὶψ, & οἶστρος, unde δαμάλεις παροιστρῶσαι, *Oſ.* 4.16. Et ex Evangelio κώνωψ, *culex*, de quibus agimus in libro de Inſectis.

In vermium genere ſunt רמה *vermis* propriè *terreſtris*, תולעת *vermis* propriè *fructuum*, quanquam hæ ſpecies confundantur, רקב *teredo*, vermis ligni, עש, vel סס *tinea*, vermis lanarum, & veſtium.

Scorpio עקרב alius eſt terreſtris, alius volucer, alius etiam marinus. Proinde *Joannes* διακριτικῶς dixit σκορπίους τῆς γῆς, *ſcorpios terræ*, Apoc. 9.3. Sed נמלה *formicam*, עכביש *araneam*, שבלול *limacem*, פרעוש *pulicem*, כנים *pediculos*, Scriptura non ſubdividit in ſpecies inferiores.

In his animalculis diverſitas quædam eſt inenarrabilis. Alia enim repunt, ut limaces, & vermes; alia quatuor pedibus inſiſtunt, ut locuſtæ, *Levit.* 11.22. alia pluribus, ut formicæ, & araneæ; alia volant, ut muſcæ, & apes, & locuſtarum nonnullæ, *Nahum.* 3.16. Atque ex volucribus alia binas tantùm, alia quaternas habent alas: quorum illa ſunt ἀνέλυτρα, hæc κολεόπτερα.

Rurſus quædam mollia, & inſecta ſunt, ut apes, formicæ, vermes, quæ inciſuras habent parte ſui ſupera, vel

vel prona, vel utraque: quædam cruſtacea, ut locuſtæ; quædam teſtacea, ut cochleæ.

Aliis caro cibus eſt, ut muſcæ, & pediculo; aliis ſanguis, ut pulici; aliis grana, ut formicæ; aliis herbæ, & fructus, ut locuſtæ; aliis ſuccus florum, ut api; aliis animalcula, ſic aranea muſcis veſcitur, quomodo ſtellio araneis.

De cætero hæc animalia maximè ſunt imperfecta, quippe quæ nec venas habeant, neque ſanguinem, neque cor, neque jecur, neque pulmonem, neque veſicam, neque oſſa, neque ſpinas, neque adipem. Taceo, quod in pleriſque viſus, auditus, olfactus, aut nullus eſt, aut hebetior.

In his tamen eſt, quod mireris: in aranea texendi induſtriam; in formica ſedulitatem, qua *comparat æſtate cibum ſuum, & congregat in meſſe eſcam ſuam*, Prov. 6. 6. & 30. 25. In ape, quod cum ſit (a) μικρὰ ἐν πετεινοῖς, *parva* (aut *vilis*) *in volucribus*, tamen ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς, *primas tenet inter dulcia fructus ejus*. Itaque *Prov*. 6. 6. poſt locum de formica notiſſimum in *Caſtalione* hæc leguntur, ex *Græca* verſione expreſſa, *Apem adi, & diſce quàm operoſa ſit, quamque auguſtum opus exerceat, cujus laboribus & reges & privati veſcuntur ſalubriter: Eaque omnibus eſt amabilis, & illuſtris: Et quamvis viribus infirma ſit, tamen ſapientiæ ſtudio promovit*. Quorum, cum in *Hebræo* textu, nec in *Chaldæa*, nec in *Syra*, nec in *Romana* verſione quicquam occurrat, tamen meminère multi veterum, ut *Clemens Alexandrinus*, *Origenes*, *Baſilius*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Antiochus Abbas Sabæ*, *Joannes Damaſcenus*, &c.

(a) Sirach. 11. 3.

In locuſtis obſerva ordinem, quodque *regem cum non habeant, tamen egrediuntur univerſæ per turmas ſuas*, Prov. 30. 27. *Tanquam potentes current, ut viri belli aſcendunt murum: unuſquiſque per vias ſuas procedit: Non pervertunt ſemitas ſuas, & una non premit alteram, unaquaque eunte per aggerem ſuum*; Joel. 2. 7. 8. Ut meritò locuſtas appellet Deus *exercitum ſuum magnum*, ibid. verſu 25. Quapropter nonnulli *Arabum* has interficere non audent, quaſi *Propheta* id vetuerit, فانها جند الله الاعظم *quia illæ ſunt magnus Dei exercitus*. Quin inter ejus manus quaſdam cecidiſſe fabulantur cum alis ita inſcriptis, نحن جند الله الاكبر *Magnus Dei exercitus nos ſumus*.

Et vero hujuſmodi copiis Deus afflixit *Ægyptios*, poſtquam ranas ſpreviſſent, & muſcas, & pediculos: quomodo crabronum opera fugaſſe legitur *Hevæos*, & *Hetthæos*, & *Chananæos*, & duos reges *Amorrhæorum*; & mures immiſiſſe in *Philiſtæos*, & ſerpentes in *Iſraëlitas*, quod jam ante eſt obſervatum. Quibus exemplis apud Scriptores exoticos nil frequentius, ut in hoc opere paſſim docetur.

Ex terreſtribus exſanguibus in cibis alicubi recepti fuci, & formicæ, & pediculi, & vermes, & limaces, ſive cochleæ, quorum vivaria *Romæ* inſtituit (b) *Fulvius Hirpinus*, diſtinctis earum generibus, ſeparatim ut eſſent *Albulæ*, & *Illyricæ*, & *Africanæ*, & *Solitanæ*. Quin & saginam earum commentus eſt ſapa, & farre, aliiſque generibus, ut cochleæ altiles ganeam implerent. Sed hæc omnia *Judæis* lex prohibuit, ut immunda: nec niſi mellis, & locuſtarum uſus illis in cibis fuit conceſſus. De melle res notiſſima, cum tenuerit principem locum inter delicias terræ *Chanaan*. Quamvis in ſacris fuerit vetitum *Levit*. 2. 11. peculiari de cauſa, de qua nos ſuo loco. In locuſtis autem quaſdam ſpecies ex Lege fuiſſe permiſſas patet ex *Levit*. 11. 22. ubi locuſtarum mundæ ſpecies ab immundis diſtinguuntur. Itaque *Joannem Baptiſtam* in eremo locuſtis victitâſſe nihil eſt novum. Neque quicquam cauſæ fuit cur ἀκρίδας in *Matthæo* & *Marco* alii mutarent in ἐγκρίδας, id eſt, *dulciaria*, quod *Ebionæorum* commentum fuit; *alii in* καρίδας, ſeu *ſquillas*; alii in ἀχράδας, ſeu *pyra ſylveſtria*; alii denique in ἀκρόδρυα, vel ἀκροδρυῶν, vel ἀκρέμονας, vel ἀκρίσματα, id eſt, *arborum*, vel *herbarum ſummitates*. In quam ſententiam è veteribus propendiſſe video (c) *Athanaſium*, (d) *Iſidorum Peluſiotam*, (e) *Pantaleontem*, (f) *Euthymium*, (g) *Nicephorum*, atque alios apud (h) *Theophylactum*. Cujus commenti novitas *Mahumetanis* ita placuit, ut *Joanni Baptiſtæ* utrumque cibum aſſignaverint, ἀκρίδας, inquam, & ἀκρίσματα. Ita in libro, cui titulus الحلية *Monile*, ſcribit auctor anonymus, كان طعام يحي عليه السلام الجرادا وقلوب الشجر Joannis, *cui ſit pax, cibus erant locuſtæ, & corda arborum*. Et *corda arborum* definit Commentator, الذي ينبت في وسطها غضا طريا قبل ان يقوي ويصلب *Quod in medio earum creſcit tenerum, & recens, antequam roboretur, & obdureſcat*. Itaque *corda arborum* illis ſunt arborum ἀκρίσματα, vel ἀκρέμονες. Sed hæc obiter ſolùm attingimus; quia infrà ſuo loco tractantur accuratius.

(b) Varro, De re Ruſt. l. 3. c. 14. Plin. l. 9. c. 59.

(c) In Schol.
(d) Epiſt. 133.
(e) Serm. εἰς τὰ ἅγια φῶτα.
(f) In hunc locum.
(g) Hiſt. lib. 1. cap. 14.
(h) In hunc locum.

Non poſſum non addere etiam in his animalculis reperiiſſe Idololatras materiam ἐθελοθρησκείας. Ut enim ab occiſis muribus colebatur *Apollo* Σμινθεὺς, & Μυοκτόνος· ita *Hercules* Ἰποκτόνος dictus ab occiſis vermibus, qui vites infeſtabant; & Κορνοπίων à fugatis locuſtis, & Ἀπόμυος, quia muſcas arcere credebatur. Quanquam alios ipſum *Jovem* non puduit hoc epitheto inſignire. *Clemens* in *Protreptico*, Ἀπομυίῳ Διῒ θύουσιν Ἠλεῖοι, Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομυίῳ Ἡρακλεῖ. *Pauſanias* in *Eliacis* prioribus, Λέγονται δὲ καὶ ταῦτα δὲ Ἠλεῖοι θύειν τῷ Ἀπομυίῳ Διῒ, ἐξελαύνοντι τὰς Ἠλείας Ὀλυμπίας τὰς μυίας. Eum ipſum Deum *Myodem* vocat *Plinius* lib. 29. cap. 6. Sed *Salmaſius* legi vult μυιῶν Δία. Alibi (i) cum *Myiagro* Deo eundem faciens, *Invocant Elei*, inquit, *Myiagron Deum, muſcarum multitudine peſtilentiam adferente: quæ protinus intereunt, poſtquam litatum eſt ei Deo*. *Myagrus* tamen Heros fuit, non Deus; nec in *Elide* cultus, ſed *Alipheris Arcadiæ* urbe, ut disertè docet *Pauſanias* in *Arcadicis*. Videntur tranſlata fuiſſe hæc ſacra ex *Accarone Philiſtæorum*, ubi colebatur בעלזבוב *Beel-zebub*, ſeu *Deus muſcæ*. Neque enim aliam puto fuiſſe cauſam nominis, quàm quod abigeret muſcas ab æde ſua, quod & *Herculi* quidam tribuunt. *Plinius* lib. 10. cap. 29. Romæ *in æde* Herculis *in foro* Boario *nec muſcæ, nec canes intrant*. *Solinus* cap. 1. *Divinitùs illo neque canibus, neque muſcis ingreſſus eſt*. An hac in parte fuit Diabolus Dei veri ſimia, in cujus templum muſcis nullus aditus, ſi creditur *Talmudicis*? *In domo mactationis*, inquiunt, *non conſpecta eſt muſca*; *Pirke Aboth*, cap. 5. 8. 6. & 7.

(i) Lib. 10. c. 28.

CAPUT SEXTUM.

De Aquatilibus in Genere, & in Specie de Piſcibus.

Aquatilia Hebræi *cur repere dicant. In mari naſci quicquid uſpiam, & multa quæ nuſquam alibi. Animalium in aquis viventium quantus numerus. Variæ ſententiæ. Aquatilium ſumma genera. Piſcis* Hebr. דג. *Hujus propriæ partes, pinna, ſquama, & branchia. Pinna cur* Hebr. סנפיר, *& ſquama cur* קשקשת. *Branchiæ internæ, & externæ pro pulmone ſunt. Piſcis planè* ἄφωνος, *unde* ἔλλοψ.

Quorſum loqui dicuntur, Job. 12. 8. *Piſcium mira fœcunditas.* דגה daga *more piſcium ſoboleſcere*, *quod de* Jacobi *filiis dictum*, Gen. 48. 16. *Piſcis animal ſtolidiſſimum*, *ac proinde captu facile*, Hab. 1. 14. 15. Eccleſ. 9. 12. *Duces ſunt in piſcibus via non militiæ. Minuti piſces majoribus pro cibo. Piſces anthropophagi. Piſces æquorei, lacuſtres, fluviatiles. Lacus ſteriles, ut in* Armenia Canudan, *in* Arcadia Pheneus, *in* Judæa Aſphaltites. *Spurius* Eſdras *notatus. Lacus* Tiberiadis *fœcundiſſimus. Ita &* Samachonitis, *unde illi nomen*, Joſephus *emendatus. Piſces, parvi, vel magni. Illi in* Euangelio ἰχθύδια, *ut* ὀψάρια *dicti*. Gloſſarium *emendatum.* Ὄψον *pro* piſce. *Piſcium alii pinnas, & ſquamas habent; alii utroque carent, vel alterutro, qui ex Lege immundi. Et jam Lege* Numæ *piſces non ſquamoſos pollucere vetitum. Et è ſquamoſis ſcarus exceptus. Scari ex* Troade *advecti circa* Campaniæ *littora diſſeminati.* Archeſtratus, Antigonus, Athenæus, Euſtathius, Ælianus, *&* Oppianus *emendati.* Iſidorus *notatus. Scarus piſcium ſolus ruminat.* Scaro *unde nomen. Luxûs olim præcipua pars in delectu piſcium.* Ἀκτάζειν, indulgere genio. *Piſces* Dii *dicti, &* θεόπαιδες. Romæ *piſcem plus veniſſe, quam bovem. In unius mulli pretium integra latifundia.* Syri *cur olim à piſcibus abſtinuerint.* Aſtarte *habuit inferiora piſcis. Alius ab* Aſtarte Dagon.

AQuaticum animal *Hebræa* phraſi dicitur חיה רומשת במים *animal repens in aquis.* Quamvis enim שחה *natare* ſit proprium aquatilium, unde eſt quod νηκτὰ dicuntur, *Sap.* 19. 8. Illa tamen *repere in aquis* Scriptura dicit (*a*) paſſim, *natare* nuſquam. *Omne ſcilicet, quod natat*, (ut eſt in *Ambroſio Hexaëm.* lib. 5. cap. 1.) *reptantis habet ſpeciem, vel naturam. Nam etſi, in profundum cum ſe demerſerint, aquam videantur findere, tamen cum ſupra innatant, repunt toto corpore, quod trahunt ſuper quædam dorſa aquarum. Etiam amphibia, quæ pedes habent, & ambulandi uſum, tamen cum in alto aquarum ſunt, non ambulant, ſed natant, nec veſtigio utuntur pedis ad incedendum, ſed tanquam remo ad reptandum.*

(*a*) Gen. 1. 26. Pſ. 69. 35. &c.

In aquatilium ſpeciebus magna eſt diverſitas. *Hoc mare magnum eſt, & ſpatioſum*, inquit regius *Pſaltes*, (b) *ibi reptilia ſunt ſine numero, animalia parva cum magnis*: id eſt, interprete (*c*) *Sirachide*, ποικιλία παντὸς ζώου. Aquarum enim immenſa moles, quo amplius quam telluris patet, eo plura & majora in iis haberi par eſt animalium miracula. Maximè cum in mari mutetur humoris luxuries, in tot ſimulachra rerum, flatu, fluctuque perplexis, atque in ſemet aliter atque aliter convolutis ſeminibus, & principiis, ut pridem apud vulgus invaluerit hæc opinio, in eo reperiri quicquid uſpiam naſcatur, & multa inſuper, quæ nuſquam alibi.

(*b*) Pſ. 104. 25.
(*c*) Eccleſ. 43. 30.

Animalium omnium in aquis viventium nomina eſſe CXLIV. vult (*d*) *Iſidorus*. At (*e*) *Hieronymus* CLIII. atque id ab iis affirmari qui ſcripſerunt Ἁλιευτικὰ, in quibus eſt *Oppianus Cilix*: Itaque illo jactu *Petri*, quo totidem piſces pertraxit in rete ſuum, *Joh.* 21. 6. ſignificari omne genus hominum *Apoſtolorum* prædicatione de mari hujus ſæculi ad ſalutem extrahendum. Ægregiè, modò verè. Sed nullum legi hactenus, qui in hunc præciſè numerum inciderit. Ante *Oppianum* (*f*) *Plinius* recenſuerat CLXXVI. ſpecies animalium in mari viventium. Et *Plinii* catalogum in immenſum auxerunt, qui de hoc argumento noſtra ætate ſcripſerunt. Fateor ab *Oppiano* aquatilia nominari centum & quinquaginta circiter illo cenſu, quem inſtituit lib. 1. *Halieut.* Quo *Hieronymum* reſpexiſſe putaverim. Sed in eo cenſu deſiderantur quotquot aquatilium nomina reſpuit verſus Hexameter, ut χλωρονυρὶς, χελιδονίας, ὀξύρυγχος, χλωροπέταλος, ἀντακαῖος, de quo Poëta *Archeſtratus* in *Athenæo*, ὃν ἐν μέτρῳ οὐ θέμις εἰπεῖν. Deſunt & alia quædam, quorum ipſe *Oppianus* meminit in ſequentibus libris, ut βάτραχος, ἀστὴρ, ἄδμως, σπόγγος, λάβραξ, ἐγχελυς, &c. Addo, quod idem addit (*g*) in mari multa latere,

(*d*) Orig. l. 12. cap. 6.
(*e*) Lib. 14.
(*f*) Lib. 32. c. 11.

---- τά κεν οὔτις ἀείδελα μυθήσαιτο
Θνητὸς ἐών.

(*g*) Halieut. c. 1.

Quin ſi *Mahumeti* credimus apud *Damirem* in capite *De locuſtis*, الله خلق الف امة منها ستمائة في البحر واربعمائة في البر *Deus creavit mille ſpecies animantium, è quibus in mari ſexcentæ ſunt, & quadraginta in terra.* Et Pſeudo-Proheta liberaliores *Talmudici* in Tract. תענית cap. 4. ſolùm mundorum piſcium ſpecies ſeptingentas eſſe ſtatuunt: in quibus nulla eſſet hyperbole, ſi pro mundis piſcibus *aquatilia* in genere dixiſſent. *Geſnerus enim* aquatilium animantium nomina & icones plus quam ſeptingentas exhibet. Nobis hic indicaſſe, ſufficiet ſumma genera.

Horum quædam in mari, quædam in dulcibus aquis degunt. Quædam merè aquatilia, quædam amphibia ſunt. In quo genere צפרדע *rana* in *Exodo*, & in *Pſalmis*; בהמות *hippopotamus*, & לויתן *crocodilus* in *Jobo* memorantur. Sunt, qui aquatilium ſeptem genera recenſent; piſces propriè dictos, cete, mollia, cruſtacea, teſtacea, inſecta, zoophyta.

Piſcis nomen *Hebræis* דג *dag*, quandoque uſurpatur pro quovis aquatili. Nos hic propriè ſumimus pro *aquatico animali ſanguineo, & oviparo*. Piſcium propriæ ſunt partes pinna & ſquama, *Levit.* 11. 9. & branchia, *Tob.* 6. 4. Pinna *Hebr.* סנפיר cur dicatur non ſatis ſcio. An per ſermonis compendium quaſi סנה חפיר *ſpina foſſoria*, quia his, quaſi ſpinis, aquam fodit piſcis, & ſulcat? *Cheth* ex חפר abeſſe non erit novum, ſi verè פרות *Eſ.* 2. 20. habeatur pro חפרות ut multi volunt. At ut *pinnæ Romanum* nomen, ita *Græcum* πτερύγιον, & *Chaldæum* ציץ & *Talmudicum* שיצא & *Syrum* ܓܦܐ & *Æthiopicum* ክንፍ & *Arabicum* جناح ducitur ab alarum ſimilitudine. Nam ut pulſu aëris feruntur alæ, & ferunt, ita promovent piſces, ſecta & pulſa aqua pinnulis, adeoque his volant, ſi qui latiores habent, ut in (*h*) *Oppiano*;

Τοὶ δ᾽ ἴθες, ἰρήκων τε γένος, βυθίη τε χελιδών.

(*h*) Halieut. l. 1. v. 428.

Squamæ nomen קשקשת eſt ab aſperitate. Radix enim eſt קשה, quamvis hoc per *ſcin*, illud per *ſin* ſcribatur. Per quandam analogiam *lorica ſquamata* dicitur, 1 *Sam.* 17. 5. quæ ferreis lamellis tanquam ſquamis erat conſerta. Sic λεπίδα Græcè *ſquamam* pro lamina ſumens (*l*) *Donatus*, *Lepidus*, inquit, *qui politus eſt*, *ut* λεπὶς, *id eſt*, *lamina*. Squama *Chaldæis* eſt קליפא & גלבא *Clibanarios* equites indè dici alibi pluribus (*k*) probo.

(*l*) In Eunucho. Act. 3. Sc. 1.
(*k*) Phaleg. l. 3. cap. 13.

Branchiæ in piſcibus pulmonum vicem præſtant. Eæ vel internæ ſunt vel externæ. Internæ ſunt carunculæ quædam ponè maxillas rubræ, fibroſæ, ſemicirculares, ambitu ſerrato ad fauces, quorum motu piſces aquam in aqua, aërem in aëre reddunt. Has in mugile, & nonnullis aliis tegunt externæ branchiæ corio duro, & propè oſſeo, quod à *Talmudicis* אדרא vocari nonnulli aſſerunt. Tali vagina includuntur alæ tenuiores in inſectis κολεοπτέροις.

Piſcis non modò mutus eſt, ut bruta omnia. id eſt, loquelæ expers, ſed & plane ἄφωνος. Inde ἔλλοψ eſt piſcis ἀπὸ τοῦ ἐλλείπειν τὴν ὄπα. Κρῆτες δὲ καὶ τοὺς ἀφώνους ἔλλοπας λέγουσιν. Vide *Magnum Etymologum*, & *Theocriti Scholiaſtem*. Strident quidem nonnulli piſces: at is ſtridor non eſt vera vox, cum non edatur naturalibus vocis organis, ſed vel attritu branchiarum, vel compreſ-

 ſione

ſione ventris. Omnino igitur creſcit oratio in his *Job* 12. 7. 8. *Interroga nunc jumenta, & docebunt te; & volatile cœli, & indicabit tibi: Etiam narrabunt tibi piſces maris.* Id eſt, hoc apertè clamant etiam ex animalibus quæ maximè ſunt elinguia.

Piſce nullum animal eſt fœcundius. Cyprinus parit anno ſexies. Atque è muſtelorum genere qui dicitur ἀστερίας bis parit ſingulis menſibus. Et ſinguli uteri,
(l) Lib. 9. c. 50. ut *Plinius* (l) auctor eſt, ova innumera concipiunt; Sed in tanta multitudine mares non omnibus aſpergunt vitale virus. Alioqui, inquit, replerentur maria, & ſtagna. Neque aliter *Philoſophus* (m), Εἰ γὰρ πάντα ἐσώζετο, παμπληθὲς τὸ γένος ἦν ἂν ἑκάστων. Ut non
(m) Hiſt. lib. 6. cap. 13. immeritò à nomine דג *dag*, *piſcis*, verbum דגה *daga* apud *Hebræos* ſignificet *in immenſum ſoboleſcere*, quomodo piſces ſolent. Vide *Gen.* 48. 16. ubi pro ידגו לרוב *Vulgatus* habet, *Creſcant in multitudinem.* Sed expreſſius *Onkelos*, כנוני ימא יסגון *Ut piſces maris multiplicentur:* & *Jonathan*, והיכמא דכוורא ימא סגי מסתגי במיא כדין בנוי דיוסף יתקפון לסגי בגו ארעא *Et ut piſces maris in aquis in immenſum multiplicantur, ita filii* Joſeph *in medio terræ multitudine invaleſcant.* Eodem facit *Plutarchi* locus in *Sympoſiacis* in fine libri quinti, Αὐτῶν δὲ τῶν ζώων οὐδὲν ἂν χερσαῖον, ἢ πτηνὸν, εἰπεῖν ἔχοις οὕτω γόνιμον, ὡς πάντα θαλάττια· πρὸς ὃ καὶ πεποίηκεν ὁ Ἐμπεδοκλῆς,

Φῦλον ἄμουσον ἄγουσα πολυσπερέων καμασήνων.

Animalium neque terreſtre, neque volucre ullum eſt tam fœcundum, quàm æquorea omnia: quo faciunt hæc Empedoclis, *Turpe agmen ducens piſcium multi-ſeminis.* Piſces *Empedocli* καμασῆνες, vel καμασῖνες, ut legitur in *Heſychio*, fortè ex *Phœnicio* כמסין *camaſin*, pro quo *Arabes*, inverſis radicalibus, سمكون *ſamacuna.*

Quicquid obtendit idem *Plutarchus* de quorumdam piſcium induſtria, tamen in genere piſcis eſt animal ſtolidiſſimum, quodque facile ineſcatur, adeò ut, ipſo teſte, rudes, & ſtolidi homines per convitium, aut ludibrium, *piſces* dicti ſint. Quo reſpiciens *Habacuc*, ubi agit de *Nebucadnetſare*, qui nullo negotio plurimas gentes ſub poteſtatem ſuam erat redacturus,
(n) Hab. 1. 14. 15. (n) *Faciet*, inquit, *homines ut piſces maris, ſicut reptile* (aquarum) *cui non eſt dominator: Omnes hamo extrahet, congregabit eos ſagena ſua, colliget eos reti ſuo.*
(o) Eccleſ. 9. 12. Tale eſt, quod *Solomon* (o) hominem ſcribit *neſcire tempus ſuum, ſicut piſces, qui capiuntur reti malo.* Obiter nota in *Habacuc Syro* pro ܪܚܫܐ, id eſt, *reptili*, perperam legi ܪܟܫܐ, id eſt, *veredum.*

Dices quod *Propheta* negat reptili maris ullum eſſe dominatorem adverſari his *Philoſophi* de piſcibus,
(p) Hiſt. l. 8. c. 13. (p) Εἰσὶ δὲ οἱ πλεῖστοι ἀγελαῖοι, ἔχουσι δὲ οἱ ἀγελαῖοι ἡγεμόνα· & his *Plinii* de amiis, (q) *Cum thunnis hæ, & pela-*
(q) Lib. 9. c. 15. *mydes, in* Pontum *ad dulciora pabula intrant gregatim, cum ſuis quæque ducibus.* Sed alius eſt viæ dux, alius militiæ. Viæ ducem habent piſces, quod hi aſſerunt: Militiæ ducem non habent, cujus ductu, & auſpiciis ſe tueantur; quod negavit *Propheta.*

Sunt, qui homines à *Nebucadnetſare* ſubjiciendos, & necandos, aut ſpoliandos, ideò cum piſcibus conferri volunt; quia ut minuti piſces majoribus pro cibo ſunt, ita homines infirmi à potentioribus opprimuntur. Quod ut notiſſimum eſt, ita occurrit paſſim apud Scriptores. *Ariſtoteles* de piſcibus, *Hiſt.* lib. 9. cap. 15. Ὁ δὲ πόλεμός ἐστι τοῖς κρείττοσι πρὸς τοὺς ἥττους· κατεσθίει γὰρ ὁ κρείττων. *Polybius* lib. 15. de tyrannis, Ὥστε προσόφλειν τὸν λεγόμενον τῶν ἰχθύων βίον, ἐν οἷς φασιν ὁμοφύλοις οὖσι τὴν τοῦ μείονος ἀπώλειαν τῷ μείζονι τροφὴν
(r) Apud Nonn. in Comeſt. γίνεσθαι, καὶ βίον. *Varro, Margopoli,* (r)

Qui pote plus urget, piſces ut ſæpe minutos
Magnu, comeſt, ut aves enecat accipiter.

Oppianus, Halieut. lib. 2.

Ἰχθύσι δ' οὔτε δίκη μεταδήμιος, οὔτε τις αἰδὼς,
Οὐ φιλότης· πάντες γὰρ ἀνάρσιοι ἀλλήλοισι
Δυσμενέες πλώουσιν, ὁ δὲ κρατερώτερος αἰεὶ
Δάϊνυτ' ἀφαυροτέρους· ἄλλῳ δ' ἐπινήχεται ἄλλος
Πότμον ἄγων· ἕτερος δ' ἑτέρῳ προσύνεν ἐδωδήν.

Piſcibus haud pudor ullus ineſt, nec juris, & æqui
Cura, nec ullus amor. Cuncti ſibi bella minantur
Mutua, & in ſocios inſtructo Marte feruntur.
Imminet hic illi; & ſemper ſunt præda minores
Majorum; alterius menſis apponitur alter.

Irenæus lib. 5. cap. 20. *Non ſe alterutrum homines vice piſcium conſumant. Baſilius* in *Hexaëm.* Homil. 7. Ἀλληλοφάγοι δὲ τῶν ἰχθύων οἱ πλεῖστοι, καὶ ὁ μικρότερος παρ' ἐκείνοις βρῶμά ἐστι τοῦ μείζονος. *Ambroſius* in *Hexaëm.* lib. 5. cap. 5. *Minor apud illos eſca majoris eſt. Rurſus ipſe major à validiore invaditur, & fit eſca alterius prædator alieni. Juſtinus* Imperator apud *Cedrenum* pag. 388. Τοῦ ἀδικεῖν τοὺς πτωχοὺς παύσασθε. Μόνοις γὰρ ἰχθύσι τοῦτο νενόμισται, τὸ τὸν δυνατώτερον, καὶ μείζονα κατεσθίειν τὸν ἐλάσσονα. *Porta cœli* fol. 33. a. והדגים הגדולים אוכלים את הקטנים לצורך פרנסתם *Piſces magni ad victus ſui neceſſitatem minores vorant.* Quod de polypis ſpeciatim ſcribit *Ælianus Variæ Hiſtoriæ* ferè initio, Πολλάκις ἐν οὐδὲ ἀλλήλων ἀπέχονται, ἀλλὰ τῷ μείζονι ὁ βραχύτερος ἁλοὺς, καὶ ἐμπεσὼν, τοῖς ἀνδρειοτέροις θηράτροις, τοῖς καλουμένοις τοῦ ἰχθύος πλοκάμοις, εἶτα αὐτοῦ γίνεται δεῖπνον. Proinde apud *Horum Apollinem* lib. 1. cap. 42. *Ægyptii* piſcem execrati ſunt, ejuſque uſum in ſacris interdixerunt. Et, ut rem nefariam ſignificarent, piſcem pingebant: Κενοποιὸν γὰρ ἰχθὺς πᾶς, καὶ ἀλληλοφάγον. *Devaſtator enim eſt piſcis omnis, & ſui generis vorax.*

Etiam in piſcibus nonnulli ſunt ἀνθρωποφάγοι, ut qui *Jonam* deglutiit. Et is, de quo *Tobias*, cap. 6. *Piſcis immanis exivit ad devorandum eum.* Tales piſces quotquot magni ſunt, ſi *Antiphani* credimus, qui in *Butalione* dicit, Τοὺς γὰρ μεγάλους τούτους ἅπαντας νενόμικα ἀνθρωποφάγους ἰχθῦς. *Serpentis* nomine hujuſmodi piſcem intellige, *Amos* 9. 3. *Si abſconderent ſe à conſpectu oculorum meorum in fundo maris, indè mandabo ſerpenti, ut mordeat eos.*

Piſces ratione loci, vel ſunt æquorei, *Num.* 11. 22. vel lacuſtres, *Luc.* 5. 1. 6. vel fluviatiles, *Ezech.* 29. 4. Sed, ut aër hominibus alicubi eſt inſalubris, ita etiam aqua piſcibus. Sic in *Armenia* lacus *Canudan*, qui *Ptolemæo* Thoſpitis, وهي بحيرة مالحة الما ليس فيها دابة ولا سمكة *Lacus eſt aquæ ſalſæ, in quo nullum eſt reptile, nec piſcis ullus.* Ita *Geographus Nubienſis* clim. 4. part. 6. Indè nomen كنودان *Canoudan.* Nam *Arabibus* كنود *Canoud* ἄγονον, ſeu *ſterilem* ſonat. Fuit & ejuſmodi lacus in *Arcadiæ Pheneo. Ælianus, Hiſt. Animal.* lib. 3. cap. 38. Ἐν δὲ Φενεῷ λίμνη ἰχθύων ἄγονός ἐστιν. Quo eodem ſenſu ἄγονος à *Ioſepho* appellatur *Iudææ* lacus *Aſphaltites, De Bell. Iud.* lib. 5. cap. 4. eo quod piſcibus careat. Hinc *Diodorus* lib. 19. Τὸ δὲ ὕδωρ ἔχει διάπικρον, καὶ καθ' ὑπερβολὴν δυσῶδες, ὥστε μήτ' ἰχθὺν δύνασθαι τρέφειν, μήτ' ἄλλο τῶν καθ' ὕδατος εἰωθότων ζώων. *Tacitus* lib. 5. *Neque piſces, aut ſuetas aquis volucres patitur.* Hieronymus *in* Ezechielem, lib. 14. *Si Jordanes auctus imbribus piſces illic influens rapuerit, ſtatim moriuntur, & pinguibus aquis ſupernatant.* Itinerarium Hieroſolymitanum, *Ibi in toto nullius generis piſcis eſt.* Geographus Nubienſis *clim.* 3. part.

وسميت البحيرة المنتنة لان ما فيها شي لا روح لا حوت ولا دابة ولا

ولا شي مما شاذه ان يتكون في ساير المياه الراكدة والمتحركة *Et vocatur* Mare Mortuum, *quia in eo nihil eſt animatum, non piſcis, neque reptile, neque aliud quicquam eorum, quæ generari moris eſt in aquis ſtagnantibus, aut currentibus.* Quod *Propheta* non obſcure innuit, *Ezech.* 47. *v.* 8. cum, *Euangelii* vim vivificam figuratis verbis adumbraturus, prædicit fore, ut aliquando hæ aquæ ſalubres, & piſcoſæ fiant. Quorſum igitur Spurius *Esdras* inter prodigia ultimum *Chriſti* adventum præceſſura, *Mare Sodomiticum*, inquit, (s) *piſces rejiciet*: quaſi non rejeciſſet priùs? Certè hic antiquum obtinet, & ſuo more nugatur.

(s) Eſdr. 5. 7.

Quàm ſalſus, & ſterilis lacus *Aſphaltites*, tam dulcis eſt, & fœcundus *Tiberiadenſis*, quem *Euangelia* vocant Mare (t) *Tiberiadis*, & (v) *Galileæ*, & (x) lacum *Geneſareth*. *Joſephus* de *Jordane* (y) Λίμνας ἔχει τήν τε Ἀσφαλτῖτιν, καὶ τὴν Τιβεριέων, φύσιν ἐναντίας· ἡ μὲν γὰρ ἁλμυρώδης, καὶ ἄγονος ἡ Τιβεριέων δὲ γλυκεῖα, καὶ γόνιμος. Itaque ad oram illius lacûs *Bethſaida* piſcatione fuit celebris: quod & ipſum urbis nomen, & *Apoſtolorum* hiſtoria palàm indicat. Quin & ad *Jordanis* fontes tertius fuit lacus, longus ſexaginta ſtadia, latus triginta, quem à ſitu *Joſue* (z) appellat מי מרום *aquas Merom*, q. d. *aquas ſuperiores*: & *Joſephus* (a) Σαμαχωνῖτιδα: vel Σεμεχωνῖτιδα λίμνην, q. d. *piſcoſum lacum*; haud dubie ab ubertate piſcium. Nempe سمك *ſamachon*, vel *ſemechon*, Arabicè eſt *piſcis*. Indidem *Semechonitæ* populi *Bell. Jud.* lib. 4. cap. 1. & regio *Semechonitis* lib. 3. cap. 2. ubi *Peræam* ad ortum terminari dicit *Joſephus* Ἀραβίᾳ τε, καὶ Σιμεχωνίτιδι. Sed in exemplaribus noſtris perperam legitur Σιμωνίτιδι, nec in Verſione meliùs *Silbonitide*. Eodem pertinet, quòd *Arabiæ* nomen *Chaldæus* Interpres paſſim reddit סומכותא *Sumchuatha*. Vide 1 *Reg.* 10. *v.* 15. & *Jer.* 25. *v.* 20. & *Ezech.* 30. *v.* 15. Sed & huc referendum, quod à *Kimchio* in *Pſ.* 24. ſeptem marium terræ *Chanaan* unum vocatur ימא דסוכני *Mare Sochni*: omnino enim legendum סמכני, id eſt, *Semechonite*. Quod ex ipſo ordine colligas ואלו הם שבעה ימים ימא רבא ימא דסוכני ימא דטיבריא ימא דמלחא *Et hæc ſunt ſeptem maria, mare Magnum, mare Sochni, mare Tiberiadis, mare Salſum*, &c. *Mare Magnum*, id eſt, *Mediterraneum*: *Mare Sochni, vel* סמכני *Semechonite*, ut diximus, eſt lacus *Samachonites* in ipſis *Jordanis* fontibus: ut mare *Tiberiadis* in medio, & mare *Salſum*, id eſt, lacus *Aſphaltites*, eſt in extremo *Jordane*.

(t) Joh. 6. 1. & 21. 1. (v) Matth. 4. 18. & 15. 29. (x) Luc. 5. 1. (y) Bell. Jud. lib. 5. cap. 4. (z) Joſ. 11. 5. 7. (a) Antiq. lib. 5. cap. 4. Bell. lib. 3. cap. 18.

Ratione molis, piſces alii parvi ſunt, alii magni, *Pſ.* 104. *v.* 25. Illi à *Matthæo* (b) & *Marco* (c) vocantur ἰχθύδια, à *Joanne* (d) ὀψάρια. Quæ vox *Athenæi* lib. 9. cap. 8. cum *Ulpiano* diſpliceret, ut barbara, & obſoleta, congerronum unus *Myrtilus* loca protulit ex *Platone*, *Pherecrate*, *Philemone*, *Menandro*, & Comicorum aliis, in quibus ὀψάριον de piſce uſurpari palam eſt. Nempe cùm ὄψον propriè ſit *obſonium*, piſcis ab *Hippocrate*, & *Polybio* paſſim vocatur ὄψον θαλάττιον, & à Senioribus, *Num.* 11. *v.* 22. ὄψον τῆς θαλάττης. Sed, ut obſervant (e) *Myrtilus*, (f) *Plutarchus*, & (g) *Euſtathius*, tandem id obtinuit piſcis διὰ τὴν ἐξαίρετον ἐδωδὴν, ut ex omnibus obſoniis ſolus ὄψον nominaretur, unde ὀψάριον ὑποκορισικῶς. Rectè igitur *Suidas*, Ὀψάριον, τὸ ἰχθύδιον. Et in *Gloſſario*, Ὀψάριον ....*ciculus*, reſcribe, *Piſciculus*. Et *Euſtathio* ὀψοφάγοι ſunt οἱ περὶ τὴν ἰχθυοπωλίαν ἀναςρεφόμενοι. Ut in *Anaxandride*, & (h) *Timocle* ὀψόφ@ ἀγορὰ eſt *forum piſcibus abundans*. Quin utut *Græci* vetuſtiores ὄψον ſimpliciter dictum pro *piſce* non uſurpent, tamen quo loco dicit (i) *Thucydides*, *Magneſiam Themiſtocli* panem ſuppeditâſſe, *Lampſacum* vinum, Μυοῦντα δὲ ὄψον, *Myuntem verò obſonium*; *obſonii* nomine *Diodorus* lib. 11. *piſcem* intelligit. *Myuntem* enim ait illi ceſſiſſe εἰς ὄψον, ἔχουσαν θάλατταν εὔιχθυν; *in obſonium, quia mare piſcoſum habet*. Sic *Terentius* in *Andria*, Act. 2. Sc. 2. *Paululum obſonii* & *piſciculos minutos* pro eodem ſumit.

(b) Matt. 15. 34. (c) Marc. 8. 7. (d) Joh. 6. 9. 11. & 21. 9. 10. 13. (e) Athen. lib. 7. (f) Sympoſ. lib. 4. cap. 4. (g) In Iliad. λ'. (h) Athen. lib. 6. cap. 3. (i) Lib. 1.

Piſciculis opponuntur *magni piſces*, ſive cetaceos intelligas, ut *Jonæ* 2. *v.* 1. aut eos, qui ſunt mediæ magnitudinis inter cetaceos & ἰχθύδια, ut *Joh.* 21. *v.* 11. ubi CLIII. magni piſces uno jactu retis incluſi non potuerunt eſſe cetacei. *Cetaceos* appello, qui quamvis cete non ſint, tamen ad cetorum magnitudinem accedunt. De his habeo multa dicenda, quæ malo rejicere in caput ſequens, ubi de Cetis agetur.

Ratione partium, alii piſces pinnas, & ſquamas habent; alii utroque carent, vel alterutro. Utrumque habent אדם *mullus*, שבוט λάβραξ, ſeu *lupus*, חפושית *cantharus*, atque alii ſine numero. Utroque carent è longis muræna, & *lampreda*; è latis raia, & paſtinaca: quarum illæ ſine pinnis corporis flexu natant; hæ ipſâ latitudine. Cæteri pinnas habent, etiamſi deſint ſquamæ. Horum alii lævi cute integuntur, ut צלבח *anguilla*; alii aſperâ, ut rhombus. Hinc oboritur piſcium diſtinctio legalis (k) in mundos & immundos. Ii ſcilicet in Lege habentur pro immundis, quibus ſquamæ, vel pinnæ deſunt. Sed è ſquamoſis *Judæi* חפושית *cantharum* rejiciunt, quia ſtercore veſcitur, & verſatur in luto, planè ut terreſtris cantharus, quamvis cætera diſſimillimus.

(k) Lev. 11. 9. 10.

Etiam apud *Romanos* nonniſi ſquamoſos piſces pollucere fas erat. *Pollučtum* vocabant ſacrificium, vel ſacrum epulum, in Deorum honorem inſtitutum. Legem ex *Caſſio Hemina* ita citat *Plinius* lib. 32. cap. 2. Numa *conſtituit, ut piſces, qui ſquamoſi non eſſent, ne pollucerent*. Eam legem his verbis latam fuiſſe putat *Scaliger*, PISCES QUEI SQUAMOSEI NON SUNT NEI POLLUCETO. SQUAMOSOS OMNEIS PRÆTER SCARUM POLLUCETO. Hanc exceptionem ex *Feſto* petit, qui in verbo *Pollucere*, in iis, quæ licet pollucere, recenſet *piſces, quibus eſt ſquama, præter ſcarum*. Nempe ſcarum ex ſquamoſis ſolùm exceperunt veteres, ut ſumptibus parcerent, quia ob raritatem magni venibat. Sed verè obſervat magnus *Voſſius* hanc exceptionem *Numâ* multò fuiſſe recentiorem, quia ſcarus *Romanis* nonniſi ſerò fuit cognitus. *Macrobius Saturnal.* lib. 3. cap. 16. Octavius, *Præfectus claſſis, ſciens ſcarum adeò* Italicis *littoribus ignotum, ut nec nomen* Latinum *ejus piſcis habeamus, incredibilem ſcarorum multitudinem, in variis navibus huc advectam, inter* Oſtiam & Campaniæ *littus in mare ſparſit, miroque ac novo exemplo piſces in mari, tanquam in terra fruges aliquas, ſeminavit.* *Octavius* ille *Plinio* (l) eſt *Optatus*, *Tiberii* libertus. *Scarus*, inquit, *promontorium* Troadis Lecton *ſponte nunquam tranſit. Inde advectos*, Tiberio Claudio *principe*, Optatus, *è libertis ejus, Præfectus claſſis, inter* Oſtienſem & Campaniæ *oram ſparſos diſſeminavit*. De veteri ſcarorum loco *Plinio* convenit cum *Ennio*, è cujus *Phageſiis* hæc citat *Apulejus* in prima *Apologia*,

(l) Lib. 9. c. 17.

Scarum præterii, cerebrum Jovi' *penè ſupremi:*
Hectoris *ad patriam hic capitur, magnuſque, bonuſque.*

Itaque in his *Archeſtrati* apud *Athenæum* lib. 7.

Καὶ σκάρον ἐν παράλῳ Καρχηδόνι τὸν μέγαν ὄπτα·
Ingentemque ſcarum ad littus Carthaginis *aſſa.*

Omnino pro Καρχηδόνι legendum Χαλκηδόνι. Neque enim *Troadi* vicina erat *Carthago*; ſed *Chalcedon* in *Ponti* faucibus, cui oppoſita erat *Byzantium*. Proinde ſequitur,

- - ἐξόχως ὃν καὶ ἐν Βυζαντίῳ ὄψει,
Καὶ μέγεθ@ κυκλίᾳ ἴσον ἀσπίδι νῶτα φοροῦντα·
- - *eximium* Byzantis *in urbe videbis*,
Argolicis *tergum clypeis æquale ferentem.*

Aliud de ſacro mendum obiter corrige in his *Antigoni*

(m) Mirab. cap. 79.

goni (m), Τῶν δὲ ἰχθύων τὸν κληρὸ * μόνον μὴ ῥυγχάζειν. ubi *Xylander* Interpres, *Piſcium * ſolum non habere os acutum*. Nempe virum doctum fugit hæc ad ſcarum pertinere, adeoque legendum eſſe, Τῶν δὲ ἰχθύων τὸν σκάρον μόνον μηρυκάζειν, *piſcium ſcarum ſolum ruminare*.

(n) Hiſt. l. 8. c. 2.

Ita enim de ſcaro (n) *Philoſophus*, Δοκεῖ δὲ τῶν ἰχθύων καὶ ὁ καλούμενος σκάρος μηρυκάζειν, ὥσπερ τὰ τετράποδα, μόνος. *Solus piſcium ſcarus quadrupedum inſtar ruminare videtur*. Nempe vel quia ventris formâ prorſus eſt diverſâ, ut idem obſervat *Hiſt*. lib. 2. cap. 17. Vel quia non eſt καρχαρόδους *ſerratis dentibus*, quomodo cæteri piſces, ut habet lib. 3. *De partibus* cap. 14. Proinde his *Athenæi*, Σκάρον Ἀριστοτέλης καρχαρόδοντα εἶναί φησι, negatio neceſſario eſt addenda, cùm ſcarum ſolum è piſcibus neget *Ariſtoteles* dentes habere ſerratos, atque ideò ſolum ruminare aſſerat. Quod etiam alii tradunt. *Athenæus* lib. 7. Μόνος δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἰχθύων μερυκάζει. *Plinius* lib. 9. cap. 17. *Solus piſcium dicitur ruminare*. *Baſilius* in *Hexaëmeron*, Οὐδὲ γὰρ μηρυκίζειν ἐστι παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ τὸν σκάρον μόνον ἱστοροῦσί τινες. Et *Euſtathius*, Μυρακίζει δὲ (lege μηρυκίζει δὲ) εἰ μὴ ὁ σκάρος. Ambroſius, *Solus tamen ſcarus in his ruminare perhibetur*. Et è Poëtis *Ovidius* in *Halieut*.

Ut ſcarus, egeſtas ſolus qui ruminat herbas.

Oppianus, *Halieut*. lib. 1.

μοῦνος ἐδωδὴν
Ἄψορρον προΐησιν ἀνὰ στόμα δεύτερον αὖθις
Δαινύμενος, μήλοισιν ἀναπτύων ἴσα φορβήν.

- - - - - - - - - - - - - *pabula ſolus.*
Rurſus in os revocat, novaque his convivia rurſus
Inſtituit, pecudis ritu quæ ruminat herbas.

Quæ ſumpta ex his *Æliani Hiſtor*. lib. 2. cap. 54. Τὸν θαλάττιον πυνθάνομαι μόνον τὸν σκάρον τὴν τροφὴν ἀναπλέουσαν ἐπεσθίειν· ὥσπερ οὖν καὶ τὰ βληχητὰ, ἃ δὴ καὶ μηρυκᾶσθαι λέγουσι. Sed utrobique inſigne mendum eſt, quibus locis minimè oportuit. Nam in *Oppiano* pro ἀναπτύων *exſpuens*, ut verſus conſtet, legendum ἀναπτύσσων, *replicans*, id eſt, *ruminans*. Et in *Æliano* pro τὴν τροφὴν ἀναπλέουσαν ἐπεσθίειν, *cibum emergentem edere*, reſcribo τὴν τροφὴν ἀναπολεῖν, καὶ ἐπεσθίειν, *cibum revolvere*, id eſt, *ruminare*, & *exedere*. Res ex *Suida* certa, qui voce Σκάρος *Ælianum* ita citat, Μόνος ὁ θαλάσσιος σκάρος τὴν τροφὴν ἀναπολεῖ, ὥσπερ καὶ βληχητὰ, ἃ δὴ μηρυκᾶται. Nota ἀναπολεῖ, non ἀναπλεῖ. Itaque ſtatim addit, ἀναπολεῖ οὖν, ἀναπτύσσει, μηρυκίζεται. Ubi vides utrumque verbum ἀναπολεῖν, & ἀναπτύσσειν, quorum unum in *Æliano*, alterum in *Oppiano* corruptum eſt, ſumi pro μηρυκίζεσθαι *ruminare*. Proinde in *Heſychio* quoque ἀναπολεῖ, & ἀναπτύσσει ſunt ſynonyma. *Iſidorus* ex *Hiſpana* dialecto, quâ E præponitur ante SC, pro *ſcaro eſcarum* ſcribit, & *ab eſca* ineptè deducit. *Eſcarus*, inquit, *dictus*, *eò quòd ſolus eſcam ruminare perhibetur*. Rectiùs *Macrobius Latinum* nomen eſſe negat. Et *Scarum* dici obſervant *Athenæus*, & *Euſtathius* ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, *à ſaltando*. Nempe ſaltu è naſſa erumpit: &, cùm deglutivit hamum, οἱ παρόντες σκάροι προσαλλόμενοι τὴν ὁρμιὰν ἀποτρώγουσιν, *ſcari*, *qui adſunt*, *aſſilientes funiculum arrodunt*: ita *Plutarchus*. *Saltare Hebræis* eſt זקר *zakar*, & סקר *ſakar*, ut *Græcis* σκαίρειν. Sed utri ab utris ſumpſerint, non ſatis certum. Neque enim in Prophetis legitur hoc vocabulum.

Luxûs olim præcipua pars fuit in delectu piſcium. Unde eſt, quòd ex omnibus obſoniis piſcis ſolus id obtinuit, ut κατ' ἐξοχὴν appellaretur ὄψον, & lurcones φιλόψοι, & ὀψοφάγοι. Proinde ἀκτάζειν eſt *indulgere genio*, *lautè*, & *opiparè epulari*; quia piſces ἐπ' ἀκτῆς *in littore*. Quid quòd nonnulli piſcium, διὰ τὸ πολύτιμον, *Deorum*, & θεοπαίδων nomine digni ab iis habiti ſunt, quorum Deus eſt venter. Itaque hoc genus hominum hîc fuêre maximè profuſi. Adeò ut *Cato* queſtus ſit etiam vulgò *Romæ* piſcem plus venire, quàm bovem. Et *Juvenalis* Sat. 4.

- - - - - - - - - - *potuit fortaſſe minoris*
Piſcator, quàm piſcis emi.

Quód ipſum leve videbitur præ eorum prodigo luxu, à quibus impenſa leguntur integra latifundia in unius mulli pretium. De his vide (o) *Plutarchum*, (p) *Athenæum*, (q) *Plinium*, (r) *Senecam* (s) *Macrobium* (t) *Juvenalem*, & alios. Proinde toto *Oriente* hodieque piſces carni præferri notat *Bellonius*, *Obſervationum* ſuarum lib. 1. cap. 72.

(o) Sympoſ. lib. 4, qu. 4
(p) Lib. 7. & 8.
(q) Lib. 9. c. 17.
(r) Epiſt. 96. & Nat. Qu. lib. 3. cap. 17.
(s) Saturnal. lib. 3. c. 16.
(t) Ubi ſuprà.

Syri olim à piſcium eſu ideo abſtinebant, quia *Venerem* credebant *Typhonis* metu in mare proſilientem, aut in figura piſcis, aut piſcium tergo exceptam periculo ſe exemiſſe. *Ovidius* lib. 2. Faſt.

Inde nefas ducunt genus hoc imponere menſis?
Ne violent timidi piſcibus ora Syri.

Hinc *Phœnicum Aſtarte* (ſic illi *Venerem* vocabant, alii *Dercen* ſcribunt, & *Derceto*, & *Atergatin*) ſuperiora mulieris habuit, inferiora piſcis. *Diodorus* lib. 2. de *Aſcalonia Derceto*, Αὕτη δὲ τὸ μὲν πρόσωπον ἔχει γυναικὸς, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα πᾶν ἰχθύος. Neque aliter *Lucianus*, teſtis αὐτόπτης, in *Syria Dea*, Δερκετοῦς δὲ εἶδος ἐν Φοινίκῃ ἐθεησάμην, θέημα ξένον, ἡμισέη μὲν γυνή· τὸ δὲ ὁκόσον ἐκ μηρῶν ἐς ἄκρους πόδας ἰχθύος οὐρὴ ἀποτείνεται. Non abſimilem figuram *Hebræi* aſſignant idolo *Dagon*, quod *Azoti* colebatur. *R. Selomo* de Dagone צלם עשוי בדמות דג *Imago facta fuit ad piſcis ſimilitudinem*. Unde igitur illi manus 1 *Sam*. 5. *v*. 4? Reſpondet *Kimchius*, כי דגון מטבורו ולמטה היה צורת דג ומטבורו למעלה צורת אדם כמו שאומר ושתי כפות ידיו כריתות Dagonem *ab umbilico*, & *infrà piſcis habuiſſe figuram*, *ſed ſupra umbilicum figuram habuiſſe hominis*: *unde eſt quod dicitur*, *Et duæ palmæ manuum ejus ſucciſæ fuerant*. Nempe *Hebræi* conjecturam faciunt ex nomine, quia *Dagon* deduci videtur ex voce דג *dag*, qua *piſcem* ſignificari diximus. Inde docti colligunt *Dagonem*, & *Atergatin* idem fuiſſe numen; adeoque *Atergatin* idem corruptè ſcribi pro אדיר דג *addir dag*, *magnifico piſce*, vel אדיר דגון *addir Dagon*, *magnifico Dagone*. Sed meo judicio potior eſt veterum ſententia, quâ *Dagon*, & *Atergatis*, vel *Aſtarte* planè diverſa ſunt numina. Quod planum ex Theologia *Phœnicum* apud *Philonem Byblium*, ubi *Dagon* frater eſt, & *Aſtarte Saturni* uxor. Ibidem *Dagon Græcè* redditur Σίτων *frumentarius*, quia דגן *dagan Hebræis* eſt *frumentum*. Et additur cauſa nominis, Ἐπειδὴ εὗρε σῖτον, καὶ ἄροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς ἀρότριος. Itaque nomen à forma non habuit, ſed ab inventione frugum. Ita *Philo* ex *Sanchoniathone*, qui, *Euſebio* teſte, *Phœnicum* Hiſtoriam ſcripſit ante *Trojani* belli tempora, nempe circa ætatem *Jephthe*, ut nos alibi probamus. Quidni tam vetuſto Scriptori de gente ſua plus credam, quàm *Hebræorum* Magiſtris heri, & hodie natis, quique adeò ſibi non conſtant: *Dagoni* quippe figuram hominis tribuit *R. Levi*, *R. Selomo* figuram piſcis. *R. David* figuram ex utroque mixtam? *Seniores* non modò manuum volas, ſed & ἴχνη τῶν ποδῶν, *veſtigia pedum* idoli in limen cecidiſſe dicunt. Proinde *Philiſtæos Theodoretus* idolum inveniſſe ſcribit τῶν ἄκρων πάντων ἐστερημένον, *extremis omnibus partibus*, id eſt, tam pedibus, quàm manibus, *privatum*, & *mutilatum*. Quod quidem *Græci* de ſuo addiderunt; ſed id nunquam additurі, ſi *Dagonem* crediдiſſent in piſcem deſiiſſe. Piſces enim *Græcè* ἄποδες ideò dicuntur, quia carent uſu pedum. Hoc præcipuum, quòd *Tyriis Nehemiæ* tempore non fuit religio piſces venales deferre *Hieroſolymam*. Igitur undecunque ſumpſerit originem hæc *Syrorum* ſuperſtitio, quâ piſcem attingere nefas putabant, *Nehemiâ* recentior eſt, quo cultum idoli *Dagon* multò fuiſſe antiquiorem nemo eſt, qui neſciat. Hæc de piſcibus propriè dictis.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Cetus cur Hebraicè תנין *&* לויתן. *Cete in Scriptura proponuntur, ut aliquid* ἐξαίρετον. *In cetis magna elucere Dei potentiæ argumenta. Cetus quid differat à piſce propriè dicto. Minora, & majora cete. Phocæ cur* Homero νέποδες. *Ceti papillæ tanquam in vaginis conditæ, unde ad catulorum ſuctum promuntur,* Thren. 4. v. 3. *Multa de cetorum lacte, & mammis. De cetorum luctu ad* Mich. 1. v. 8. Arabibus تنين thenin, *&* كوسج cauſeg, *cetorum ſpecies.* Behemoth *hippopotamus.* Jobi *de eo verborum paraphraſis. De cetorum magnitudine quid* Græci *veteres,* Patres, Hebræi *Doctores, Spurius* Eſdras, *&* Græca *Verſio. De iiſdem* Arabum Theologi, *&* Philoſophi. *Cetorum vera magnitudo. Ceti impropriè dicti* lamia, maltha, zygæna, *&* thynnus. *Zygæna* ſerpens vectis, *Eſa.* 27. *v.* 1. תנין thannin *pro crocodilo,* Ezech. 29. v. 3. *&* 32. v. 3. Leviathan *pro crocodilo,* Job. 40. & 41. *Cetus* Jonæ, Matth. 12. verſ. 40. *id eſt, carcharias canis.*

CEtum *Hebræi* iisdem nominibus appellant, quibus draconem, nempe תנין *thannin* & לויתן *leviathan*: aut ob formæ ſimilitudinem, aut ratione molis, & quia cetus in aquatilibus tantum præſtat.

(a) Ὅσσον ἀριστεύουσιν ἐν ἑρπυστῆρσι δράκοντες,
Quantum in reptilibus præſtant virtute dracones.

(a) Oppian. Halieut. lib. 1.

Ideò Scriptura cete proponit tanquam aliquid in ſuo genere ἐξαίρετον, & ſingulare. Huc facit, quòd cetorum ſpeciatim meminit Moſes in productione aquatilium: *Dixit Deus, Aquæ producant omne reptile,* &c. *Et creavit magna cete,* Gen. 1. v. 20. 21. Neque aliter *David,* Pſal. 104. v. 25. 26. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum eſt, in quo reptilia ſine numero,* &c. *Et Leviathan* (cetus) *quem feciſti, ut luderet in eo.* Quâ phraſi dicitur, *Pſal.* 18. v. 1. *Liberavit eum Deus à manu hoſtium, & è manu Saulis.* Et Act. 1. v. 14. *cum mulieribus & Maria*: quia *Saul* hoſtium *Davidis* potentiſſimus, & *Maria* in mulieribus eximia. Ita cetus in aquaticis.

Porro Scriptura ſæpe repetit *Deum creâſſe cetos magnos,* Geneſ. 1. v. 21. Et *feciſſe* Leviathanem, *ut in mari luderet,* Pſal. 104. v. 26. Et *manu ſuâ formaſſe ſerpentem vectis,* id eſt, *zygænam,* Job. 26. v. 13. Et *ceto poſuiſſe cuſtodiam,* Job. 7. v. 12. Et *in ceti maxillis hamos indere,* Ezech. 29. v. 4. Et *conterere capita cetorum ſuper aquas, & confringere* Leviathanis *caput, ut det eum in eſcam populis, qui in deſerto habitant,* Pſal. 74. v. 13. 14. Et *animadvertere gladio ſuo duriſſimo, maximo, validiſſimo in* Leviathanem, *ſerpentem tortuoſum, & in cetum, qui in mari eſt,* Eſa. 27. v. 1. Et *cetos in abyſſis laudare factorem ſuum,* Pſal. 148. v. 7. Quia in tam vaſtis belluis, quas & formavit Deus, & pro libitu coërcet, ac moderatur, maximè elucet Dei virtus. Fateor alicubi cetorum nomine reges, & magnates intelligi: ſed hoc ipſum argumento eſt cetos in brutis animalibus tenere principem locum.

Cetus vel propriè dicitur, vel impropriè. Cetus propriè dictus eſt viviparus, non oviparus, ut piſcis. Hinc *Ælianus* lib. 11. cap. 37. Δελφὶς δὲ καὶ φάλαινά ἐστι κήτη. Ταῦτα δὲ ἄρα μόνα τῶν ἐνύδρων ζωοτοκεῖ. Quo loco non dicit *Ælianus,* quod putavit vir maximus, qui hoc nomine eum exagitat, ſolum delphinum, & balænam, ſed ſola cete ζωοτοκεῖν, cujuſmodi ſunt balæna, & delphin. In ceto inſuper corium durum eſt, caro firma, & compacta, oſſa ſolidiſſima, pulmo etiam, & guttur, & vera vox, virga denique maribus, & lac & mammæ fœminis, quibus omnibus caret piſcis. *Porta cœli,* fol. 33. 6. ויש מיני דגים שמתעברים כשאר מיני ב״ח בלא ביצים ויצאו הדגים מתוכם ויש להם שדים להניק וכלי ההולד וזה נכר בדלפין לעין יותר מכלם *Et ſunt ſpecies piſcium, quæ concipiunt, ut cætera animalia, ſine ovis; & è medio eorum piſces exeunt; & ſunt ipſis mammæ, quibus fœtus ſuos lactant, & vaſa generationis: quod in delphine patet oculis plusquam in ullo alio.*

Sed & inter ſe cete multum differunt. Minora ſunt phoca, delphin, hippopotamus. Majora, priſtis, orca, balæna. Rurſus phoca, & hippopotamus pilos, pedesque, & collum habent: at balænæ, & delphini corium glabrum, & pinnæ pro pedibus, & pro collo fiſtula in fronte, quâ de ſuperiori parte trahunt aërem. Anxiè quærunt Interpretes cur in his *Poëtæ, Odyſſ.* 4.

Ἀμφὶ δέ μιν φῶκαι νέποδες καλῆς Ἁλοσύδνης,

phocæ dicantur νέποδες, *ſine pedibus,* cùm phocas eſſe quadrupedes nemo neſciat. Neque *Poëtam* id latuiſſe arguit verſus ſequens, quo deſcribuntur πολιῆς ἁλὸς ἐξαναδῦσαι, *è cano mari egreſſæ* in proximum littus, pedibus nempe inſiſtentes, quibus piſces qui carent, in terram haudquaquam migrant. Proinde aliis νέποδες in hoc loco ſunt νηξίποδες, *pedibus nantes,* tanquam à νέω *nato.* Aliis νέποδες καλῆς Ἁλοσύδνης ſunt *nepotes,* ſeu *liberi pulchræ Haloſydnæ*; quia quâdam dialecto νέπους eſt (b) ἀπόγονος, unde *Romanum, nepos.* Rurſus aliis νέποδες hìc idem, quod ἰχθύες, quomodo piſces dici volunt, quia plerique carent uſu pedum. Mihi *phocæ* νέποδες ideò vocari videntur, non quòd nullos omnino pedes, ſed quòd valde exiguos habent. Ita in avibus *cypſeli* ἄποδες dicti ſunt à brevitate pedum.

(b) Vide Apollon. Argonaut. lib. 4. v. 1748. Theocrit. in Encomio Ptol. Idyl. 17. Euſtath. in Odyſſ. 5.

Ceti papillas non eſſe ἐπιφανεῖς rectè obſervat *Philoſophus, Hiſt.* lib. 2. *cap.* 13. Quippe in mammis receptæ tanquam in vaginis conduntur. Unde illas ad uſum promi dicit *Scaliger* (c) ad ſuctum catulorum emiſſitias. Quò non dubium quin *Jeremias* his verbis reſpexerit, *Thren.* 4. *v.* 3. גם תנין חלצו שד היניקו גוריהן *Etiam cete mammam educunt, ut lactent catulos ſuos.* Nihil cauſæ fuit, cur pro *cetis* Junius *phocas* ſcriberet, id eſt, ſpeciem pro genere; cùm lac habere, & mammas, phocis non ſit peculiare, ſed commune cetis omnibus propriè dictis. *Philoſophus, Hiſt.* lib. 3. c. 20. Τὰ κήτη, οἷον δελφίς, καὶ φώκη, καὶ φάλαινα, μαστοὺς ἔχει, καὶ γάλα. Sed neque id probo, quòd in notis idem aſſerit tranſlatum eſſe à mulieribus, quod Propheta dicit cetos mammam educere. Neque enim mulieribus tam proprie, quàm cetis tribuitur mammarum, aut papillarum ſaltem eductio. Nec *Græcos* ſequor Interpretes qui *dracones*; nec *Vulgatum,* qui *lamiam* interpretatur: quia draco mammas non habet, ut neque lamia piſcis; lamia autem fera, vel fœmina, fabuloſa eſt. At de cetorum lacte, & mammis, quibus lactant catulos ſuos, paſſim meminere Scriptores. Ut *Philoſophus* ubi ſuprà, & rurſus, lib. 6. cap. 12. Ἔχει δὲ ὁ δελφὶν, καὶ ἡ φώκαινα γάλα, καὶ θηλάζονται, *Lac habent delphin, & turſio, & ſuguntur.* Et paulò infrà de phoca, Τὸ γάλα προΐεται, ὥσπερ πρόβατον, *Lac emittit, ut ovis.* Item. Μαστοὺς δὲ ἔχει δύο, καὶ θηλάζεται ὑπὸ τῶν τέκνων, καθάπερ τὰ τετράποδα, *Duas habet mammas, & à catulis mulgetur, ut quadrupedes.* *Solinus* de delphinis, *Uberibus fœtus alunt.* Et *Plinius* lib. 9. cap. 8. *Nutriunt uberibus ſicut balæna.* Et cap. 13. idem de vitulo marino, *Educat mammis fœtum.* *Ælianus, Hiſtor.* lib. 5. cap. 4. Ἡ φάλαινα ὅμοιον δελφῖνι ζῷόν ἐστιν· ἔχει δὲ γάλα καὶ αὐτή. *Balæna delphini ſimile animal, etiam ipſa lac habet.* Et lib. 10. cap. 8. Ὁ δελφὶς ὁ θῆλυς μαζοὺς ἔχει κατὰ τὰς γυναῖκας, καὶ θηλάζει τὰ βρέφη πάνυ ἀφθόνῳ καὶ πολλῷ τῷ γάλακτι. *Delphin fœmina mammas habet inſtar mulierum, & uberrimo lacte catulos ſuos lactat.* Quod ſequutus *Oppianus* de delphino ſic habet, poſtquam geminos parere dixit libro primo *Halieut.*

(c) Exerc. 104. S. 16.

Μαζὸν δ' ἀμφοτέροισι παρίσχεται, οἷον ἑκάστῳ
Θήσκοιτο γάλα λαρόν· ἐπεὶ ῥά οἱ ὤπασε δαίμων
Καὶ γάλα, καὶ μαζῶν ἰκέλην φύσιν, οἷα γυναικῶν.

Admovet uberibus catulos, & lactis utrique
Fundit in os latices: namque huic æqualia Divi
Ubera fœmineis, manantia lacte, dederunt.

Et aliquanto infra de phoca,

Ναὶ μὴν καὶ φώκη νομέων γένος οὔτι χέρειον,
Καὶ γὰρ τῇ μαζοί τε, καὶ ἐν μαζοῖσι γάλακτος
Εἰσὶ ῥοαί.

Nec minor eſt, quem phoca pio ſub pectore verſat,
Prolis amor, mammaſque pares, & lactis in illis
Flumen habet.

Rurſus de delphine *Phile* cap. 65.

Τρέφει δὲ καὶ γάλακτι λευκῷ τοὺς τόκους,
Προσθεῖσα μαζοὺς, ὡς λεχὼ παιδοτρόφος.

Nutritque fœtus lacte, præbens ubera
Lactantis infantem in modum puerperæ.

Damir in capite دلفين *Delphin*, qui aliter dicitur دخس *Dux*, & خنزير البحر *Porcus maris* وهو يلد ويرضع اولاده وهي تتبعه حيث ذهب *Et poſtquam peperit, lactat catulos ſuos, qui ſequuntur eam quocunque proficiſcatur.* Et de iiſdem *Porta cœli*, fol. 34. c. והולכים אחריה זמן רב כי אוהבת אותם יותר מכל מיני הדגים *Et diu ſequuntur eam* (matrem) *quia catulos amat impenſius quàm reliquæ piſcium ſpecies.* Quam tamen erga fœtus ſuos amoris vehementiam in cæteris quoque cetis *Philoſtratus* ita commendat *Apollonii* ſui lib. 2. c. 7. Κἂν τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ σκοπῶμεν, τοὺς μὲν δελφῖνας οὐκ ἂν θαυμάσαιμεν, εἰ χρηστοὶ ὄντες φιλοτεκνοῦσι· φαλαίνας δὲ, καὶ φώκας, καὶ τὰ ζωοτόκα ἔθνη, πῶς οὐ θαυμασώμεθα; εἰ φώκη μὲν, ἣν εἶδον ἐγὼ ἐν Αἰγαῖς καθειργμένην ἐς κυνήγια, οὕτως ἐπένθησεν ἀποθανόντα τὸν σκύμνον, ὃν ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἀπεκύησεν, ὡς μὴ προσδέξασθαι τριῶν ἡμερῶν σῖτον, καί τοι βορωτάτη θηρίων οὖσα· φάλαινα δὲ ἐς τοὺς χηραμοὺς τῆς φάρυγγος ἀναλαμβάνει τοὺς σκύμνους, ἐπειδὰν φεύγῃ τι ἑαυτῆς μεῖζον. *Quòd ſi maritimas etiam belluas conſideremus, nunquid delphinas admirabimur, qui cùm benigni ſint prolem ſuam amant. Sed & balænas, & phocas, & reliqua vivipara quomodo non admiremur? Cùm phoca, quam Ægis ad venationes incluſam vidi, mortuum catulum, quem in carcere pepererat, ità luxerit, ut per triduum à cibis abſtinuerit, licèt omnium belluarum voraciſſima. Balæna autem in faucibus catulos abſcondit, ſi quando fugiat belluam ſe majorem.* Pro φάλαινα legendum φώκαινα, ut in *Ariſtotele Hiſt.* lib. 6. cap. 12. & lib. 8. c. 13. id eſt, *phocæna*, ſeu *turſio*, bellua delphino minor. Nam ſi de balæna hîc res eſt, quomodo catulos ſuos in faucibus abſcondere dicitur majoris belluæ metu?

Fortaſſe etiam תנים *thannim* non ſunt *dracones*, ſed *cete* in his, *Mich.* 1. v. 8. אעשה מספד כתנים *luctum edam ſicut thannim.* Quia draconum ſibilus vix quicquam commune habet cum luctu. At è cetis alia boant, & mugiunt, ut *phoca*, ſive *boca*, cui nomen eſſe à *boatu* ſcribit *Feſtus*; & balæna, quam *Rondeletius* tam magno, & contento ſono mugire tradit, ut ab iis audiri poſſit, qui binis leucis abſunt. Alia verè & propriè gemunt; ut delphin, cui
(d) Lib. 9. c. 8. pro voce *gemitum humano ſimilem* tribuunt (d) *Pli-*
nius (e) *Solinus* (f) *Vincentius*, alii. In eam rem inſi-
(e) Cap. 12. guis eſt *Petri Gillii* locus, quem non poſſum non ex-
(f) Doctrin. lib. 16. cap. 38. ſcribere, quia maximè ad rem facit. *A captis delphinis*, inquit, *tanti fletus gemituſque fiunt, ut cùm in navi ubi permulti delphini tenebantur pernoctarem, mihi acerbiſſimum dolorem inuſſerint: adeò eos animadverti humano gemitu, & lamentatione, & magnâ lacrymarum vi, ſuam conditionem deplorare, ut ego hujuſmodi piſcium miſericordiâ lacrymas tenere non potuerim, & proximum, quem magis gemere ſentiebam, dormiente piſcatore, in mare abjecerim. Sed nihil promovi hac abjecto. Reliqui enim magis magiſque gemitum auxerunt, ut non obſcuris ſignis mihi petere viderentur ſimilem liberationem. Itaque totam noctem in acerbiſſimo luctu verſatus ſum.* Quantò veriſimilius eſt *Michæam* cum tali gemitu luctum ſuum contuliſſe quàm cum ſibilo draconum? Obiter obſerva in *Syro* Interprete perperàm hîc haberi ܝܪܘܪܐ pro ܝܪܘܕܐ (*res* pro *daleth* in ultima vocis ſyllaba) Quæ voces utut ſcripturâ parùm, tamen ſignificatione multum differunt. Hæc enim *dracones* ſonat, illa *thoes*.

Porro תנין *thannin*, ut *Hebraïcè*, ità etiam *Chaldaicè*, *Syriacè*, & *Arabicè*, tam pro *ceto*, quàm pro *dracone* ſumitur. Quin apud *Arabes* التنين eſt certa ceti ſpecies, quem ita deſcribit *Alkazuinius* in libro valde fabuloſo, cui titulus eſt, عجايب المخلوقات *Miracula rerum creatarum.* شر من الكوسج في فمه انياب مثل اسنة الرماح وهو طويل كالنخلة السحوق احمر العينين مثل الدم واسع الفم والجوف براق العينين يبتلع كثيرا من الحيوانات يخافه حيوان البر والبحر اذا تحرك يموج البحر لشدة قوته *Peſſimus eſt ex* Alcauſegis. *In ore habet dentes inſtar cuſpidum haſtæ: Longus eſt, ut palma procera, oculis rubentibus inſtar ſanguinis, latus orè, & ventre, aſpectu fulgurante. Vorat animalia multa, ita ut tam terræ, quàm maris animalibus ſit terribilis. Cùm movetur, mare fluctuat præ roboris ejus vehementia.* Quicquid ſequitur ineptum eſt, hunc cetum anteà ſerpentem fuiſſe terræ animalibus infenſiſſimum; & eorum editâ magnâ ſtrage in mare ab angelo projici, ut marinis etiam ſe ingurgitet. Quo facto, poſtquam abdomen multâ arvinâ refertum eſt, ab eodem Angelo deferri ad populos *Gog*, & *Magog*, qui illo lautè epulentur. Si roges quid ſit الكوسج *Alcauſeg* (in quo genere dicitur eſſe *thanin*) is in *Damire* definitur *piſcis ſerrato roſtro, quo medios homines ſecat.* Et in *Alkazuinio* eſt *animal in mari infeſtius, quàm in terra leo, quod aquatica animalia ſcindit dentibus ſuis, ut* السيف الماضي *enſis egregiè cædens.* *Gimel* finale eſt pro *cheth*, quæ mutatio non eſt infrequens. Nempe כסח *Hebraicè*, *Chaldaicè*, & *Arabicè*, eſt *ſuccidere.* Proinde, ut *Damir* auctor eſt, idem piſcis alio nomine vocatur القرش *alkorſcho*, vel *alkirſcho*, quia ut *Hebraicum* קרץ *karats*, ſic *Arabicum* قرس eſt *exſcindere.* Nonnullis item اللخم *allochmo*, à molle, & obeſitate carnis. In *Lexico Copto-Arabico* القرش *alkorſcho Copticè* redditur ΠΙΔΑΥΧΕΛ[illegible], legendum ἈΣΠΙΔΟΧΕΛΩΝΗ, quomodo cetum vocant *Græci* recentiores. Vide *Euſtathium in Hexaëm.* pag. 19. & *Geſnerum*, *De Aquatilibus* pag. 240. In *Damire* القرش *Alkorſcho cetus eſt ingens, qui naves ſubvertit, & frangit.*

git. *Zamachſari* ſcribit ſe *Mecchæ* mercatores audiviſſe, qui dicerent; *Nos ſedebamus ad portam Prophetæ* Schaiba, *& is deſcripſit* القرش *Alkorſch* his verbis, *Is eſt formæ rotundæ, & tantus, quantum eſt intervallum à loco in quo ſtamus ad* Chaabam, *id eſt* ad templum *Mecchenſe.* Quod intervallum ii demetiantur, quibus *Meccha* notior eſt. Sequitur, hoc monſtrum, in naves irruens, non aliter fugari, quam vibratis facibus in modum fulguris, & frequens eſſe in mari *Kelzem*, in quo ſubmerſus eſt *Pharao*. *Almutarriz* eandem belluam omnium maris belluarum dicit eſſe dominam, & longè peſſimam. Orcam puto ſignificari, infeſtam balænis belluam, cujus imago, inquit *Plinius*, nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quam carnis immenſæ dentibus truculentæ. Aliud vult *Alkazuinius*, cum الكوسج *Alchauſeg* definit *piſcem bicubitalem, dentibus propè humanis, reliquos piſces fugantem, frequentem certa anni tempeſtate* دجلة البصرة *circa Tigrim Baſoræ*: nempe cetaceum aliquem piſcem, cujuſmodi multos è mari in *Tigrim* ferri circa Canis exortum teſtatur *Diodorus* lib. 19. Sed & alio pertinet apud eundem *Alkazuinium* deſcriptio piſcis المنشار id eſt, *ſerræ*, qui in mari *Zingitano* magnus eſt inſtar montis, & habet à capite ad caudam tanquam ſerræ dentes bicubitales ex oſſibus nigris in modum ebeni, & in capite duo oſſa, ſingula cubitorum decem, quibus mare utrinque verberat, vocis ſonum terribilem; & ex ore, & naribus, aquarum nimbum erumpentem, quo naves obruuntur. Hæc ille: ſed vereor ne fabuloſè, ut ſolet.

Neque id prætereundum, *Job.* 40. 10. *&c.* deſcribi ſub nomine בהמות, *behemoth*, ceti ſpeciem, hippopotamum, quod alibi pluribus probo. Hic ſufficiet ſubjicere brevem loci totius Paraphraſin. Ea ſic habet. 10. Ecce hippopotamum, inquit Deus, quem feci juxta te, id eſt, in *Ægypto*, *Arabiæ* tuæ vicina, quis non miretur? E cetorum eſt numero, fœnum tamen, ut bos, paſcitur. 11. Neque ſolum in lumbis, ſed & in umbilico ventris, qua parte cætera animalia debiliora ſunt, robur ei ſummum eſt. 12. Caudam, cedro rigidiorem, tamen ſuum more retorquet, & flectit ad libitum. Nervi femorum tam ſunt frequentes, ut decuſſentur, & implicentur, quod ſummi roboris eſt indicium. 13. Neque habet, ut vulgus piſcium, ſpinas, aut cartilagines; ſed oſſa tam ſolida, quam ſunt ærei vectes aut etiam virga ferrea. 14. Atque, ut in hoc animali ſcias Deum exſtare voluiſſe inſigne potentiæ ſuæ argumentum, qui fecit eum, applicavit ei harpen, id eſt, meſſorios dentes indidit, exertos, & recurvos in modum falcati enſis, quibus fœnum, & ſegetes, tanquam ferrea falce metit. 15. Huic ſcilicet proventum, & pabulum etiam montes proferunt; illi, inquam, ipſi montes, in quibus ludunt agri beſtiæ. 16. Utut ſit aquatica bellua, quæ non ſolum in cœno cubat, & paluſtri uligine inter celſas arundines; 17. Aut ſub umbra ſalicum, quæ ſunt in *Nili* ripis: 18. Sed & in imo gurgite ſecurè degit, adeo ut ſuperfuſi fluminis eruptione non terreatur. 19. Quis tale animal aggredi audeat aperta vi? Aut nares illius quis hamo perforare poſſe ſe ſperet? Suo loco docebimus hæc nullo modo in elephantem, ſed in equum fluviatilem quadrare ad amuſſim. Ut de *Leviathane* quæ ſequuntur balænæ non conveniunt, ſed *Ægyptio* crocodilo.

Obiter, ne quenquam lateat quam merito cete *grandia Moſes* appellet, *Gen.* 1. 21. libet hic referre paucis quæ tradita ſunt à veteribus de cetorum magnitudine. *Theocles* (g) cete dicit majora eſſe triremibus. *Ælianus* (h) ad elephantem vel maximum proportione quintupla. *Eratoſthenes* (i) longa quinquaginta cubitorum. *Nearchus* (k) viginti quinque orgyiarum, id eſt, cubitorum centum. *Oneſicritus*, atque *Orthagoras* (l) dimidii ſtadii, hoc eſt, pedum plus quàm tricenorum. *Juba* (m) pedum ſexcentorum. *Plinius* (n) quaternorum jugerum: quantum terræ ſpatium quædam oppida non occupant; quatuor quippe jugerum longitudo eſt ferè millenorum pedum, latitudo dimidia. Hos ſequuti Sancti Doctores tradunt quædam hyperbolica de cetorum ingenti mole. *Baſilius* in *Hexaëm.* Homil. 7. Τοῖς μεγίστοις ὄρεσι τῷ ὄγκῳ τοῦ σώματος παρισάζεται· ἄγε ἢ νήσων πολλάκις φαντασίαν παρέχεται. Ambroſius, *Si quando ſupernatant fluctibus, innare inſulas putes, montes altiſſimos ſummis ad cœlum verticibus eminere.* Quæ ferè eadem legas in (o) *Iſidoro*, & (p) *Euſtathio Antiocheno*.

(g) Apud Ælian. Hiſt. lib. 17. cap. 6.
(h) Ibid. l. 16. c. 12.
(i) Strab. l. 16.
(k) Arrian. in Indic.
(l) Ælian. lib. 17. cap. 6.
(m) Plin. lib. 31. cap. 1.
(n) Id. l. 9. c. 1.
(o) Orig. l. 12. cap. 6.
(p) in Hexaem. pag. 19.

At *Hebræi*, ſæpe mendaces, in hoc argumento potiſſimum mentiuntur liberaliſſimè. In illis modeſtiſſimi cetis quingentorum ſtadiorum longitudinem aſſignant, hoc eſt, milliarium plus ſexaginta. Balænam multi volunt ideo dici נחש בריח *ſerpentem vectis*. *Eſ.* 27. 1. quod ab uno maris extremo ad alterum vectis inſtar attingat. In Tractatu *Talmudico Bava Bathra*, fol. 73. col. 2. navis quædam in dorſo ceti navigans iter ab una pinna ad alteram tertio demum die confecit. Quale eſt, quod Spurius *Eſdras* (q) in creatione fingit ex aquis emerſiſſe duo vaſtiſſima animalia, *Behemoth*, & *Leviathan*; quorum unumquodque occupet ſeptimam partem terreni orbis. Taceo Magiſtrorum nugas de cetorum uno caſtrato, altero occiſo, & ſale condito in adventum *Meſſiæ*, quem talibus epulis, lauto ſcilicet atque opiparo convivio, ſuos excepturum ſperant. Huic fabulam non abſimilem legas in *Ephippi Geryone* apud *Athenæum* lib. 8. de ſacro piſce *Geryoni* appoſito, qui tota *Creta* major fuerit, cuique adeo coquendo, & ſaliendo multæ ſylvæ cædantur, multi lacus in unum confluant, & ſalem plauſtra centum convehant per octo menſes. Quin ex iiſdem lacunis hauſta fuiſſe crediderim, & ex margine in textum intruſa, quæ de *Leviathane* habentur in *Græca* verſione, *Job.* 40. 26. Πᾶν δὲ πλωτὸν συνελθὸν οὐ μὴ ἐνέγκῃ βύρσαν μίαν οὐρᾶς αὐτοῦ· *Omne quod navigat ſi conveniat, non ferat caudæ ejus pellem unam*, id eſt, μίαν λεπίδα, *ſquamam unam*, ut exponit *Olympiodorus*. Et ad verſum præcedentem, quo *Leviathane* paſci dicuntur gentes, & *Phœnices* eum dividere, hæc habet *Chryſoſtomus*, Τοσοῦτος αὐτοῦ ὁ τοῦ σώματος ὄγκος ἐστὶν, ὡς δυνηθῆναι ὁλοκλήρῳ ἔθνει ἀρκέσαι. *Corporis ejus tanta eſt moles, ut genti univerſæ ſufficere poſſit.*

(q) Lib. 4. 6. 6. v. 49.

Sed hæc levia præ commentis *Arabum*, quæ *Prophetæ* ſuo tribuunt, totam terræ molem in piſcis unius dorſum incumbere, qui eam quatiat motu ſuo. *Damir* capite النون quomodo hunc piſcem appellat voce *Syra*, aut *Chaldæa*, potius quam *Arabica*, ثم خلق النون فبسطت الارض عليه فاضطرب النون فمادت الارض *Tum creatus fuit piſcis, & extenſa eſt terra ſuper eum, & piſce moto terra tremuit.* Ibidem fabulatur *Chabolagiari* Diabolum his verbis piſcem illum compellaſſe, Excute gentes, bruta, montes, arbores, & quæcunque alia dorſo tuo nituntur, ut hoc onere levatus quieſcas à laboribus. Et jam obſequi paratum Deum graviter afflixiſſe, reptili quodam per nares in cerebrum ejus immiſſo. A quo malo liberari cum petiiſſet obnixiſſimis precibus, ea lege fuiſſe liberatum, ut ne quid tale deinceps moliretur. Sequitur hunc piſcem vocari ليوثا *Liuba* (imo *Leviathan*) & بهموت *Behemoth*, & بلهوت *Balahoth*.

Hæc

Hæc *Arabum* Theologi, quo genere hominum nil nugacius. At Philoſophi ſunt ſaniores. Quanquam in *Alkazuinio* non ferendum, quod τῇ البلة *albala*, id eſt, balænæ, tribuit quingentorum cubitorum longitudinem, & طرف جناحها كالشراع العظيم *extrema pinnarum ut velum magnum.* Et *Damir* multò modeſtior, cui البالة سمكة في البحر الاعظم يبلغ طولها خمسين ذراعا يقال لها العنبر *Albalá* (ſeu *balæna*) *piſcis aliter dictus* alambar, *omnium marinorum eſt maximus, longitudine ſuperans cubitos quinquaginta.* Aliud exemplar habet سبعين ذراعا *ſeptuaginta cubitos.* Quod poſſe ferri patebit ex ſequentibus.

Nam, ut dicamus quod res eſt, nobis eſt compertiſſimum tam ex maritimarum urbium Annalibus, quam ex eorum relatione, qui ad balænarum piſcationem quotidie ſe conferunt, majores illos cetos plerumque quinquaginta, rarò admodum centum pedum menſuram excedere. Unum tamen in *Oceano Britannico* captum refert *Scaliger* longitudinis pedum CXX. altitudinis tantæ, ut obequitantium non ſolùm conſpectus adimeretur, ſed voces inter ſe tanquam trans collem editæ viderentur. Et in *Narbonenſi* littore viſam à patre ſuo belluam narrat *Rondeletius* centum paſſuum longitudinis. Et in mari *Balthico* longiſſimis *Zieglerus* centum cubitos, *Olaus* centum ulnas aſſignat, eâdem (niſi fallor) utrobique menſurâ.

Cetus impropriè dictus eſt è cetaceis piſcibus quiſquis in vaſtiorem excreſcit molem. Ut enim in vulgo piſcium, qui ſunt reliquis majores, ut ſilurus, eſox, attilus, *&c. cetacei* dicuntur: ita in cetaceis, qui ſunt multò maximi, lamia puta, & maltha, & zygæna, & thynnus, *cetis* non rarò adſcribuntur. Quatuor has ſpecies nominatim recenſeo, ut quas ſæpe legerim *cetorum* nomine appellari propter immenſitatem, quamvis cætera ſint verè piſces. De lamia, maltha, & zygæna res patet ex (r) *Oppiano*, (s) *Galeno*, (t) *Ægineta*, & (u) *Æliano*, ex quo *Suidas*, Κῆτος θαλάσσιον θηρίον πολυειδές· ἔστι γὰρ λέων, ζύγαινα, πάρδαλις, φύσαλος, πρῆστις, ἡ λεγομένη [illegible]άλθη. Ita legendum, non μάλλη, ut *Æmilius Portus* edidit. Sed thynnum imprimis cetis accenſeri, collige ex his (x) *Archeſtrati*,

> Θυνὸν ἁλισκόμενον σπουδῇ μέγαν, ὃν καλέουσιν
> Ὄρκυνον, ἄλλοι δ᾽ αὖ κῆτος.

nempe poſtquam in eximiam magnitudinem excrevit, ut teſtatur *Soſtratus* in libro Περὶ ζώων. Hinc apud *Varronem* (y) *cetarii* ſunt thynnorum piſcatores. Et κητίαι (z) *Siculis* olim thynnorum piſcatio. Et in *Horatio* (a) *cetaria* loca thynnis conferta. Et in *Æliano* (b) κητοθηρεῖα piſcatoriæ caſæ, reponendis retibus, & reliquâ ſuppellectile, thynnorum piſcationi deſtinatæ. Denique ipſum thynnorum nomen factum videtur ex *Hebræo* תנין *thannin*, quo *cetus* ſignificatur. Ut valdè ſit veriſimile hanc illis appellationem veniſſe à *Phœnicibus*, quos thynnorum piſcatione celebres fuiſſe cum alii teſtantur, tum maximè *Ariſtoteles* in libro *Mirabilium*. Itaque *Oppianus* in hoc verſu,

> Θυῶνοι μὲν θύνοντες ἐν ἰχθύσιν ἔξοχοι ὁρμῶν.

alludit quidem ad *thynnorum* nomen, ſed veram vocabuli originem non aperit.

Hoc non obſervo de nihilo, cum cetaceos piſces majores etiam Scriptura cetis adſcribat. Ita *Eſa.* 27. 1. *Viſitabit Dominus gladio ſuo duriſſimo*, &c. *Leviathanem ſerpentem vectis:* id eſt, *Zygænam*, quæ caput ζυγοῦ, *jugi*, aut, quod idem eſt, vectis inſtar habet ex tranſverſo ſitum. *Leviathan* ergò dicitur non propriè, ſed impropriè, quomodo *cetus* à *Græcis*.

(r) *Halieut. l.* 1.
(s) De alim. fac. lib. 1.
(t) Lib. 1. c. 94.
(u) *Anim. lib.* 9. *cap.* 49.
(x) *Apud Athen l.* 7.
(y) Nonn. in Cetarii.
(z) *Ælian. Hiſt. l.* 13. *c.* 16.
(a) 1. *Serm. l.* 2. *Sat.* 5.
(b) *Ubi ſupra.*

Itidem *Ezech.* 29. 3. & 32. 3. תנין *thannin* non eſt *balæna*, ut volunt. Neque enim balæna pedes habet, nec ſquamas, nec verſatur in *Ægypti* rivis, nec indè aſcendit in terram, neque retium indagine cingitur. Quæ tamen omnia eo loco adhibet *Ezechiel* in *Ægyptii thannin*, ſeu *ceti* deſcriptione. Unde vel cæco planum fiat, *balænam* non intelligi, ſed *crocodilum*, quem cetaceis piſcibus accenſeri ſcribit *Scaliger*. Itaque etiam à *Jobo* vocatur *Leviathan* in ampla & accurata ejus deſcriptione, *capp.* 40. & 41. A *Talmudicis* denique patet id ipſum ſignificari, quo loco ſcribunt τὸν כלבית *calbith*, id eſt, *caniculam*, ſeu *ichneumonem*, terrori eſſe τῷ *Leviathan*, in Tractatu *De Sabbatho* fol. 77. b.

Rurſus *Matth.* 12. 40. cum *Jonas* fuiſſe legitur ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, *in ventre ceti*; cave, ne cetum intelligas propriè dictum, quales balæna, priſtis, aut phyſeter, quæ, utut vaſtæ belluæ, tamen gulæ meatus habent anguſtiores, quam ut poſſint ſolidum hominem tranſglutire. Itaque eo loco *cetus* eſt דג גדול *piſcis magnus* ut habetur, *Jon.* 2. 1. Nempe is fuit verus piſcis, ſed ita ingens, ut rationemolis ſuæ cetis adſcribi meruerit. Nos *lamiam*, ſeu *carchariam* intelligimus; ut ſuo loco dicetur.

CAPUT OCTAVUM.

De reliquis Aquatilibus.

Supereſſe 1. *Mollia.* 2. *Cruſtata.* 3. *Teſtaced.* 4. *Inſecta.* 5. *Zoophyta. In mollibus eſt* nautilus, *vel* nauplius, *polypi ſpecies, quem ab* Hebræis *ſignificari voce* נפילים *falsò credidit* Buxtorfius. צב tſab *eſſe* crocodilum terreſtrem, *&* בן נפילים ſcincum. *In cruſtatis ſunt locuſtæ maris, &* καρίδες, ſquillæ. *Neutris* Joannem *vixiſſe, ut nonnullis placet. In teſtaceis ſunt* 1. *Conchæ margaritiferæ.* 2. *Cochleæ purpurariæ.* 3. *Onyches, ſeu ungues aromatiferi,* Exod. 30. 34. *His adduntur teſtudines, de quibus* Oſ. 12. 12. *in* Græca *verſione. In inſectis aquaticis eſt hirudo, de qua* Chaldæus, Pſal. 12. 9. *&* Solomon, Prov. 30. 15. *Sed eſt ratio dubitandi. In Zoophytis ſpongiam multi cenſent, de qua* Evangelia. *Horum animalium uſus ad cibum, ad ornatum, ad ſuffitum, & medicinam.*

Poſtquam de veris piſcibus, & cetis actum eſt, jam ſuperſunt Mollia, ut ſepiæ, lolligines, polypi, nautili, lepores, & urticæ marinæ; Cruſtata, ut cancer, pagurus, maja, locuſta, aſtacus, leo, ſquilla; Teſtacea, ut lepas, oſtrea, conchæ, cochleæ; Inſecta, ut hirudo, hippocampus, eruca, ſcolopendra; Zoophyta denique, ut ſpongia, cucumis, uva, manus, penna. Sed de pleriſque altum eſt in Scripturâ ſilentium.

Tamen è mollibus *nauplium*, polypi ſpeciem, à *Moſe* prohiberi ex *Hebræorum* ſententia ſtatuit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico*, voce נפילים *nephilim.* Nam *Levit.* 11. 29. *Moſes* prohibet eſum τοῦ צב *tſab juxta ſpeciem ſuam.* Quod Hebræi ſic intelligunt, ac ſi cum τῷ *tſab Moſes* prohibuiſſet ſpecies illi ſimiles. In his autem volunt eſſe *ſalamandram*, & בן נפילים *filium nephilim*, id eſt, *nauplium*, ſeu *nautilum*, ut ex vocum affinitate, & animalium ſimilitudine conjectat *Buxtorfius.* Quod tali viro excidiſſe non poſſum mirari ſatis: cum צב *tſab Buxtorfio* vel *bufo*, vel *teſtudo* ſit; à quibus toto genere differt *nautilus.* Nos ſuo loco docemus צב *tſab* neque *bufonem* eſſe, nec *teſtudinem*, ſed *crocodilum terreſtrem*, ut *Græci* rectè exponunt. Et crocodilo ter-

reſtri

reſtri ſimiles eſſe tàm ſalamandram, quàm ſcincum, qui ab *Hebræis* dictus eſt בן נפילים *ben nephilim*, id eſt, *filius Gigantum*, quia ex majoris crocodili ſemine oriri credebatur.

E cruſtatis ſunt locuſtæ maris, quibus qui *Joannem* in deſerto vixiſſe volunt, abundè refelluntur *Græco* ἀκρίδων vocabulo, quo utuntur *Evangelia.* Neque enim locuſtæ maris *Græcè* dicuntur ἀκρίδες, ſed κάραβοι. Neque his veſci potuit *Joannes* in deſerto à mari non parum diſſito: ut neque marinis ſquillis, quæ & ipſæ ſunt in cruſtatorum genere. Quod in eos obſervo, qui ἀκρίδας in καρίδας, id eſt, *ſquillas*, mutari volunt.

E teſtaceis eſt *berberi*, concha margaritifera, ex qua margarita educitur, *Hebraicè* dicta בדלח, & דר, & plurali voce פנינים. 2. חלזון *chilzon*, ſeu *cochlea purpuraria*, ex cujus ſanguine fit תכלת *thecheleth*, ſeu *purpura*, in *Prophetarum* ſcriptis toties memorata. 3. *Conchylium*, cujus operculum, *Hebraicè* שחלת *ſechelth*, & *Græcè* ὄνυξ, cenſetur inter aromatum ſpecies, *Exod.* 30. 34. & *Ecclеſ.* 24. 21.

Ex inſectis aquaticis, eſt *non miſſura cutem niſi plena cruoris, hirudo*; Arabicè علقة *alaka*, & *Hebraicè* עלוקה *aluka*, ut quidam volunt; *Quæ filiorum hominis ſanguinem exſugit*, inquit, *Chaldæus* Paraphraſtes, *Pſ.* 12. 9. Hujus aviditas inexplebilis à *Solomone* perſtringi creditur his verbis, *Prov.* 30. 15. *Hirudini duæ* ſunt *filiæ*, quæ dicunt *Affer, affer*: id eſt, inquiunt, linguæ biſulcæ rami duo, quos penitus infigit cuti. Sed hirudini lingua nulla eſt: tantum in ore tres eſſe dentes, contrario occurſu ſe collidentes, ex ejus morſu colligitur. Itaque *filiorum* nomine malim duas hirudinum ſpecies intelligi, puta paluſtres, & æquoreas. Quanquam neque hoc ſatisfaciat, quia hirudo marina, utut paluſtri forma ſimilis, nuſquam tamen legitur ſanguinis eſſe avida. Quid ſi eo loco עלוקה non ſit *hirudo*, ſed vitæ privatio, vel terminus unicuique à Deo præſtitutus, ut alibi diſputamus?

Ex zoophytis ſolam ſpongiam (*a*) *Evangelia* nominant, ſi verè ſpongia eſt zoophytum, ut voluêre veteres: quam litem non facio meam.

(*a*) *Matth.* 27. 48. *Marc.* 15. 36. *Joh.* 19. 29.

De uſu nihil dicendum, cum nemini non pateat horum aquatilium alia eſſe ad cibum, ut polypos, ſepias, cancros, oſtrea, muſculos, aſtacos, locuſtas, ſquillas, &c. alia ad ornatum, ut conchylia, & murices, unde purpura; & pinnas, unde margaritæ eruuntur: alia ad ſuffitum, ut onychem: alia ad medicinam, ut hirudines ad eliciendum, & ſpongias ad abſtergendum ſanguinem; in quem uſum jacebat ſpongia prope crucem: ſed ea *Romani* milites per ludibrium abuſi ſunt. Vide Cl. *Heinſium* in *Joannem.*

CAPUT NONUM.

De nominibus animalium ab *Adamo* impoſitis.

Hebræi *animalia dividunt in quatuor ſumma genera: Græci paulò aliter, quorum diviſionem ſequi neceſſe habemus, quia illi plures aſſueverunt. Totius operis partes, & libri. Locus de animalibus ad* Adamum *adductis, ut illis nomina imponeret*, Gen. 2. 19. 20. Gabriel *notatus, &* Græci *Interpretes. Deum aves ex aquis non eduxiſſe, ſed ex terra. Inſecta etiam ad hominem adducta; omnia denique animalia præter bigenera, & aquatica, eaque bina. Quomodo lupi cum ovibus*, &c. *& accipitres cum columbis pacatè degerint: Qua ratione tot animalia à Deo adducta fuerint. Deum nutu præſtitiſſe, quod* Alexander *annis pluribus per multa hominum millia non potuit exſequi. Hujus conventus diverſæ cauſæ.* 1. *Deum in* Edene *homini omnes naturæ opes exhibere voluiſſe:* 2. *Eidem omnia ſtitiſſe animalia; ut, illis viſis, ſciret nullum eſſe ſimile:* 3. *Conjugium inter primos parentes ſtatim initum per hunc conventum factum fuiſſe ſolennius:* 4. *Bruta ſic homini ſe ſubjeciſſe, & nomina ſua, tanquam à domino, accepiſſe. Piſces, etſi eo non convenerint, quia diverſi ſunt elementi, æquè homini ſubeſſe. Hominis in bruta dominium ante lapſum fuiſſe majus: illius tamen ſupereſſe non obſcura veſtigia.* Lucretius *fruſtrà objicit, non potuiſſe unum hominem nomina rebus imponere. Quid de eo* Plato *in* Cratylo. Hebræa *animalium nomina pleraque certa ratione niti. Bruta in genere, beſtiæ domeſticæ & feræ, aves in genere & rapaces, reptilia & ſerpentes unde dicantur* Hebraicè. *In beſtiis cicuribus explicantur* Hebræa *cameli, equi, aſini, bovis, ovis, capræ, ſuis, & canis nomina. In feris, leonis, pardi, urſi, lupi, hyænæ, thois, vulpis, cervi, capræ, ibicis, rupicapræ, tragelaphi, damæ, hinnuli, onagri, leporis, ſimiæ, vel cebi, hericii, chœrogrylli, muris, & talpæ. In avibus, aquilæ, oſſifragæ, anopææ, milvi, accipitris, utriuſque vulturis, ciconiæ, ſtruthionis maris & fœminæ, turturis, gruis, hirundinis, æſalonis, pelicani, catarrhactis, pavonis, columbæ domeſticæ & feræ, noctuæ, bubonis, veſpertilionis, lari & cepphi, coturnicis, upupæ, gallinaginis, onocrotali, corvi. In quadrupedibus oviparis, crocodili terreſtris, ſtellionis, lacerti majoris, qui* Arab. guaril, *alius lacerti, qui iiſdem* wachara, *lacertæ arenariæ, chamæleonis, teſtudinis, ranæ. In ſerpentibus, viperæ, aſpidis, cenchrini, baſiliſci, jaculi, ceraſtis, & hæmorrhoi, hydri, & cherſydri, draconis. In locuſtis novem ſpecies. In inſectis, muſcæ, apis, veſpæ, & crabronis, cynomyiæ, culicis vinarii, qui* Græcè κώνωψ, *& paluſtris, qui* ἐμπὶς, *ſcorpionis, araneæ, cochleæ, vermis, tineæ, hirudinis, ſcarabæi, formicæ, pediculi, & pulicis. Ex animalium nominibus colligi eorum naturam* Adamo *fuiſſe perſpectiſſimam. Quomodo* Hebrææ *voces ad* Syras *&* Arabicas *origines revocentur.*

HEbræos patet hactenus omnes animalium ſpecies ad quatuor ſumma genera revocaſſe, nempe quadrupeda, volucria, reptilia, & aquatilia. Reptilibus enim adſcribunt non ſolum animalia, quæ verè repunt, ſed & inſecta omnia, & minima quadrupedum, puta mures, talpas, muſtelas, hericios, & ſi quæ alia ſunt hujus generis. Itaque, ſi *Hebræos* ſequi eſſet animus, his quatuor ſpeciebus omnia complecteremur. Sed, quamvis parum referat quo ordine hæc proponantur, tamen quia *Hebræorum* diviſioni pauci aſſueverunt, nos, *Græcorum* veſtigiis inſiſtentes, à reptilibus tam quadrupeda, quamlibet parva, quàm inſecta diſtinximus. Et totum hoc opus diviſimus in duas partes: quarum prior, quatuor libris comprehenſa, poſt animalia in genere, de quibus in primo hoc libro, in reliquis tribus agit de quadrupedibus domeſticis, & feris; item de oviparis, ut ſunt lacertæ, & teſtudines. Poſterior ſex habet libros, primum de mundis avibus, ſecundum de immundis ex lege *Moſis*, tertium de ſerpentibus, quartum de inſectis, quintum de aquaticis, ſextum denique de fabuloſis animalibus, quorum nomina non quidem in Sacro Textu, ſed in Verſionibus occurrunt. Et jam primi libri hic eſſet finis, niſi quædam haberemus dicenda de animalibus ad primum hominem adductis, ut illis nomina imponeret, *Gen.* 2. 19. 20.

Verba *Moſis* ſic habent, *Et formavit Dominus Deus è terra omnem agri beſtiam, & omnem avem cœli, & ad hominem adduxit, ut videret, quomodo illa vocaret; & omnis anima viventis, cui nomen homo imponeret, id nomen ejus eſſet. Et nomen impoſuit homo omni beſtiæ, & volucri cœli, & omni feræ agri.* Pro *Et formavit*, Hebr. ויצר, in *Arabica* Paraphraſi *Saadias* habet فحشر & ibi *Gabriel*, *Et collegit*, planè extra rem. Cum enim *Arabicum* حشر tam *formare*, quàm

colligere ſignificet, prius retinendum fuit, tanquam *Hebræo* ſynonymum. *Græca* Verſio reddit, Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία. rectè; niſi quod vocula ἔτι *adhuc* perperam huc eſt intruſa, ac ſi, præter animalia, quæ creaverat Deus diebus quinto & ſexto, ut capite primo narratur, Deus inſuper alia creâſſet quæ ad hominem adduceret. Quin ea ipſa quæ creaverat adduxit Deus, aut ex ſingulis paria (nempe marem, & fœminam) quæ inſpiceret, & nominaret *Adam.* Itaque verba *Moſis*, *Et formavit animalia*, &c. *& ad hominem adduxit*, ſic ſe habent, ac ſi dixiſſet, *Cum formâſſet animalia*, vel, *quæ formaverat animalia ad hominem adduxit:* ut paulò ante, *Et plantavit hortum*, &c. *& poſuit in eo hominem*; id eſt, poſuit hominem in horto, quem plantaverat, nempe creationis die tertio, quo creaverat arbores, & omne terræ germen. Neque enim credendus eſt Deus hunc hortum de novo plantaviſſe, poſt ſex dierum opus peractum: ſed in illo jam tum conſito hominem, ſexto die creatum, collocavit. Quippe, ut res intelligatur, ſciendum eſt primo biduo creationis Deum magnas mundi partes feciſſe,

Et maria, & terras, & quod tegit omnia, cœlum:

Secundo biduo mundum ſua ſuppellectile inſtruxiſſe, atque exornâſſe, cum creavit in terra plantas, & in cœlo ſydera: Tertio denique biduo incolas addidiſſe, nempe aves, piſces, beſtias, & poſtremo ipſum hominem.

Si quis *Moſem Moſi* opponere poſſe ſe putet, eo quod aves, quas *Gen.* 1. 20. ex aquis eduxerat, Deum hoc loco doceat è terra formaviſſe, æquè ac agri beſtias: reſpondebo *Gen.* 1. 20. non haberi quod multi volunt, aves ex aquis emerſiſſe, quod patebit legenti locum, *Et dixit Deus, Producant aquæ reptile animatum: Et volucres volent ſuper terram in facie expanſi cœlorum.* Quibus verbis aquæ piſces jubentur producere, aves non item. Quin cum jubentur aves volare ſuper terram, inde ſequatur potiùs eas ex terra prodiiſſe: nam, ſi ex aquis emerſiſſent, eas in primo illo ortu juſſiſſet Deus evolare ſuper aquas, non ſuper terram. *Hebræi* aliter reſpondent, nempe aves ex utroque elemento prodîiſſe, cum factæ ſint ex רקק *rakak*, id eſt, ex molli luto ex utroque temperato. Quod idem ſtatuunt de ranis *Ægyptiis*, ut *Moſem* cum *Davide* concilient: quorum ille (*a*) fluvium, hic (*b*) terram ſcribit ranas illas produxiſſe. Sed in capite de Ranis duo hæc Scripturæ loca nos aliter conciliamus. *Chizkuni* aves aquaticas ex aquis, reliquas è terra vult prodîiſſe, & *Moſem* de prioribus *Gen.* 1. 20. hic de poſterioribus egiſſe. Fruſtrà: cum utrobique appareat illum egiſſe de toto genere avium. Alii in his verbis, *Et formavit Deus è terra omnes agri beſtias, & omnes cœli aves*, volunt illud *è terra* ſolùm ad beſtias pertinere, non item ad aves, quæ interpretatio Sacro Textui vim manifeſtam facit. Maneat igitur id, quod diximus, ex *Prophetæ* mente, tam aves, quam quadrupedes terræ debere ſuam originem. Quidni enim aves credamus ex illo elemento eſſe ortas, in quo potiſſimum illis & quies & victus eſt?

(a) Exod. 8. 3.
(b) Pſ. 105. 30.

Homini igitur è terra facto quæcunque animantia è terra feceratadduxit Deus, id eſt, aves, & agri beſtias. Quo nomine non ſolùm quadrupedes, ſed & reptilia intelligimus: quia ipſe *Moſes* ſerpentem accenſet agri beſtiis, cum eum dicit beſtiarum agri fuiſſe callidiſſimum, *Gen.* 3. 1. Neque inſecta excipimus, quæ ſub genere reptilium cum ſerpente continentur. Fruſtrà objiciunt, horum pleraque viliora, & abjectiora eſſe, quam ut homini adduci debuerint, & contemplanda exhiberi. Quidni enim hominis conſideratione digna ſint, quæcunque Deus creare, & conſervare non dedignatur? Nec minus eſt, quod in ape, aut formica miremur, quam in ceto, aut elephante; cum hoc ipſum ſit imprimis mirabile, quod in tantillo corpore tot animi dotes emineant. Omnia igitur animalium genera credimus ad *Adamum* fuiſſe adducta, ſi duo ſolùm excipias. Primò bigenera, ſeu ambigena, de quibus *Feſtus*, Bigenera *dicuntur animalia ex diverſo genere nata, ut leopardus ex leone & panthera, cicur ſus* (*c*) *ex apro & ſcropha domeſtica, mulus ex equa & aſino.* Et *Iſidorus* lib. 12. cap. 1. *In animantibus Bigenera dicuntur, quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equa & aſino, burdo ex equo & aſina, hibridæ ex apris & porcis, tityrus ex ove & hirco, muſino ex capra & ariete.* Et *Epigramma* vetus,

(c) Al. hibris.

Hæ ſunt ambigenæ, quæ nutu diſpare conſtant,
Burdonem generat ſonipes commixtus aſellæ,
Mulus ab Arcadicis *& equina matre creatus,*
Tityrus ex ovibus oritur hircoque parente.
Muſinonem capra ex vervegno ſemine gignit.
Apris atque ſue ſetoſus naſcitur ibris.
At lupes & catulæ formant, coëundo, lyciſcam.

Quæ animalia ad *Adamum* ideo non ſunt adducta, quia non creata ſunt immediatè ex manu Dei, ſed ex miſtione ſpecierum poſtmodum edita quodam naturæ adulterio. Secundò, merè aquatica etiam excipienda, quæ non potuerunt *Adamum* convenire, quia degunt in diverſo elemento. Amphibiis tamen, ut ranis, fibris, phocis, crocodilis, hippopotamis, liberum fuit ex aquis excedere, ut tam ſolenni concilio intereſſent. E ſingulis autem ſpeciebus bina ſolum huc conveniſſe veriſimile eſt, quomodo in arcam *Noæ*, ut vitaretur confuſio, ſi conveniſſent omnia omnino animalia, quæ Deus in diverſis mundi partibus creaverat. Neque licuiſſet illis per tempus è remotis venire locis; cum aves poſtridie creationis, quadrupedes & reptilia illo ipſo die quo creata fuerant, ad hominem confluxerint.

Non ſine Deo factum eſt, quod tam hic, quam in arca, lupus cum ove, canis cum lepore, felis cum mure, accipiter cum columba, ſimul pacatè degebant; creatore illorum rabiem, & horum trepidationem, & fugam, ad tempus reprimente, ne intempeſtivis tam diverſæ naturæ animalium diſſidiis conventus turbaretur.

Nihil opus eſt hic quærere, quomodo animalium tam multæ ſpecies in unum locum deductæ ſint. An ventis impellentibus, ut in deſerto coturnices? An per Angelos, ut cum *Philippus Azotum*, & *Habacuc Babylonem* tranſvectus fuiſſe legitur? Aut arcano Dei impulſu, ut in *Ægyptum* ranæ, & cynomyia, & urſi duo, qui ad *Eliſei* verbum è ſylva prodeuntes in *Bethelitarum* pueros irruerunt: & leones in *Samaritanos* Dei nominis contemptores immiſſi, & animalia quæ bina ex omni carne ad *Noam* convenerunt? Sufficit enim, ut ſciamus, Deo, qui abſolutum habet in creaturas dominium, non deeſſe rationes, quibus eas pro arbitrio ſuo impellat quocunque decrevit, & deſtinavit. Illos igitur, qui movent quæſtiones tam ſuperfluas, libens interrogaverim, quo impulſore ciconiæ, & grues ex *Boreali* plaga in *Ægyptum*, & *Æthiopiam* certa anni tempeſtate volent, & poſt aliquot menſes eo revolent, unde diſceſſerant. Item, cur haleces, & thunni quotannis ingenti turba ſedes mutent, & in aliud mare tranſeant. Si dicant, has migrationes illis eſſe naturales: rogabo rurſus, annon idem Deus, qui hanc iis naturam indidit, reliquis quoque animalibus poſſit id inſpirare, ut, cum res ita poſtulat, in certum locum confluant, tanquam ſi voce præconis citata eſſent, & convocata. Aliquid ſimile attentavit Regum maximus *Alexander*, qui, naturæ animalium pernoſcendæ cupidus, de iis commentationem *Ariſtoteli* delegavit. Et ne quidquam gentium ab eo ignoraretur, per *Græciam*, atque *Aſiam* univerſam, multa hominum millia illi parere juſſit, quotquot nempe venatus, aucupia, piſcatusque alebant, quique vivaria, armenta, alvearia, piſcinas, aviaria ſuæ curæ commiſſa habebant; ut, illis procurantibus, animalia omne genus ad præceptorem ſuum

ſuum undecunque mitterentur. Néve neceſſariis ſumptibus ferendis eſſet impar, octingenta talenta Rex illi largitus eſt, id eſt, ex *Budæi* ſupputatione, aureorum noſtri temporis quadringenta & octoginta millia. Hæc partim ex (*d*) *Plinio*, partim ex (*e*) *Athenæo* ſcimus. Sed & in *Æliani Variis* (*f*) legas, *Alexandri* patrem, *Philippum* jam hoc habuiſſe in animo, & πλοῦτον ἀνενδεῆ, *immenſas opes* ad id exſequendum de ſuo liberaliſſimè ſuppeditâſſe. Sed quicquid uterque egerit; tamen *Ariſtotelem* multa latuerunt animalia, de quibus in eximio opere ne γρῦ quidem habet: multa etiam illi ex auditu ſolùm, non ex viſu fuêre cognita. Unde ſcias quantò hominibus ſit potentior Deus, qui uno momento exſequitur quod per plures annos, tantis ſumptibus, & tot adjutorum operâ, præſtare nequiverunt Reges duo potentiſſimi.

(*d*) *Lib.* 8. c. 16.
(*e*) *Lib.* 9.
(*f*) *Lib.* 4. c. 19.

Ita igitur animalium conventus habitus eſt, qualis deinceps nullus alius, præterquam in arca *Noæ*, ad quam pariter convenerunt, ſed longè diverſa de cauſa. Ibi enim de propria ſalute, hîc de hominis cultu agebatur. Scio alias quoque cauſas hujus concurſûs poſſe proferri vero non abſimiles. Primò enim videtur Deus in hoc deliciarum horto, in quo hominem collocaverat, omnes naturæ opes uno intuitu videndas illi exhibere voluiſſe. Et, cùm ex plantis, & arboribus in eo conſeruiſſet quicquid aut viſu pulchrum eſt, aut ſapore jucundum; cùm (*g*) gemmas, & margaritas, fodinaſque auri præſtantiſſimi, aut in ipſo horto, aut in vicinia procreâſſet: ſola deerant animalia; quæ jam undecunque convocat, ut tam vario ſpectaculo hominem recreet, & ad creatoris ſui laudes invitet. Secundò, cùm beſtiæ, & aves homini per paria exhibitæ ſunt, ita ut unuſquiſque mas ſociam haberet ejuſdem ſpeciei fœminam, ſenſit *Adam* quid ſibi deeſſet, cùm in illis omnibus nullum reperit adjutorem ſibi ſimilem. Quamvis enim beſtiæ nobis auxilio ſint, unde eſt quòd *jumenta* vocantur: tamen illarum natura prorſus à noſtra diverſa eſt. Nam, ſi externam corporis noſtri ſpeciem harum nonnullæ ex parte referant, ut

(*g*) *Gen.* 2. 11. 12. *Ezech.* 28. 13.

Simia quàm ſimilis turpiſſima beſtia nobis:

tamen omnibus deeſt quod in nobis eſt eximium, ratio nempe, & oratio, quæ ſola eſt mentis interpres, & unicum ſocietatis inter homines vinculum. Tertiò, convocata hæc animalia nonniſi poſt *Evam* creatam diſceſſiſſe valde veriſimile eſt, ut illa hoc eodem ſpectaculo cum viro frueretur, & conjugium inter illos ſtatim initum tam extraordinario conventu ſolennius fieret. Proinde utriſque dixit, *Dominamini*, &c.

Sed in brutorum convocatione hoc præcipuum, quòd eorum ad hominem concurſus ſtatim à creatione fuit voluntariæ ſubjectionis profeſſio, quaſi ſe domino ſuo ſiſterent, & in ejus clientelam ſe reciperent. Itaque in ſervitutis notam *Adam* illis omnibus nomina impoſuit, nempe ut domini ſervis ſolent. Ita (*h*) *Joſephi* à *Pharaone*, (*i*) *Danielis* & ſociorum à *Nebucadnetſare*, (*k*) *Eliakimi* à *Necone* nomina mutata ſunt, ut ex novis nominibus diſcerent ſe novos habere dominos. Neque hoc dominium uſurpavit homo, ſed accepit à Deo his verbis ſibi conceſſum, (*l*) *Dominamini in piſces maris, & volucres cœli, & omnia animantia, quæ moventur ſuper terram.* Et poſt diluvium ita renovatum, (*m*) *Timor veſtrî, terrorque veſtrî ſit ſuper omnes terræ beſtias, omneſque terræ volucres*, &c. Unde *David* Pſal. 8. v. 7. *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, greges, & armenta, quotquot ſunt, etiam feras agri, aves cœli, & piſces maris.* &c. Et *Jacobus*, Epiſt. 3. v. 7. *Omnis natura ferarum, & volucrium, ſerpentiumque & marinorum domatur, & domita eſt à natura humana.* In quibus locis hoc notandum eſt tam fieri mentionem piſcium, & marinorum, quàm ferarum, & volucrium; ne quis ideò piſces putet homini minùs ſubeſſe, quòd neque huic brutorum conventui interfuiſſe leguntur, neque ab homine nomen accepiſſe. Quamvis enim elementi diverſitas, in quo habitant, in cauſa ſit, cur cum homine minus habeant commercii: tamen ut homines tam in maria, quàm in terras dominantur; ſic aquaticis, & terreſtribus animantibus ex æquo imperant. Alioqui piſcatio, & piſcium eſus eſſet illicitus: nec mundos piſces in Lege Deus *Judæis* conceſſiſſet; neque *Apoſtolos* juſſiſſet *Chriſtus* retia in mare projicere. Fatendum interim hominis in bruta dominium ante *Adami* lapſum fuiſſe magis abſolutum quàm nunc eſt. Nam, ſi homo in Deum non fuiſſet rebellis, beſtiæ jugum hominis nunquam excuſſiſſent, nec ſolùm jumenta, & pecudes, ſed & feræ nobis ſe ultrò ſubmiſiſſent; quia in homine perfecto imago Dei tam clara elucebat, ut bruta etiam percelleret. Et idem ille Deus, qui in *Propheta* gratiam leonum occluſit ora, *Chriſtum*que, in deſerto cum feris per quadraginta dies degentem, ſartum tectum ab omni diſcrimine ſervavit, & *Paulum* à morſu viperæ, reliquoſque *Apoſtolos* à ſerpentum invaſione defendit; idem, inquam, ille Deus noſtræ omnium ſaluti ita invigilaſſet, ut ſine periculo potuiſſemus ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulare, & conculcare leonem, & draconem. Sed, per peccatum primi hominis hoc culmine dejecti, prioris imperii habenas nonniſi ægrè retinemus, & bruta in nos inſurgunt, quomodo nos in Deum, injuriam creatori ſuo factam ſic ulciſcentes. Nec ſolùm feræ nos invadunt, & venenato morſu angues appetunt: ſed minima quæque animalcula, ut pulices, cimices, & pediculi, pungunt, & ſomnos avertunt. Superſunt tamen priſtini imperii non obſcura veſtigia in canum & equorum obſequiis, & cùm puer armentum boum ducit ad lanienam, aut ad vocem hominis etiam feræ conſternantur, & interdiu in cryptis ſuis latent, quaſi ab ejus occurſu ſibi caveant.

(*h*) *Gen.* 41. 45.
(*i*) *Dan.* 1. 7.
(*k*) 2 *Par.* 36. 4.
(*l*) *Gen.* 1. 28.
(*m*) *Gen.* 9. 2.

Poëta *Lucretius*, quem jure merito vocaveris *Epicuri de grege porcum*, lib. 5. multis contendit abſurdè credi unum hominem nomina rebus impoſuiſſe; quia homo ille, quiſquis fuerit, alios in aſſenſum trahere non potuiſſet, & eò adigere, ut voces à ſe confictas magno labore addiſcerent, cùm iis quoque liberum fuiſſet idem ſibi jus arrogare. Verba ſunt,

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putantur?
Præterea, ſi non alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant, unde inſita notities eſt
Utilitatis? & unde data eſt huic prima poteſtas
Quid vellet facere ut ſcirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victoſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent,
Nec ratione docere ullâ, ſuadereque ſurdis
Quid ſit opus facto: faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ullâ ſibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos ſonitus obtundere fruſtra.

Sed hæ objectiones concidunt, cùm de *Adamo* res eſt, ex quo nati ſunt omnes homines. Itaque facile illi fuit vocabula, quæ excogitaverat, per liberos ſuos propagare. Nam hodieque nemo eſt, qui non loquatur quomodo infans edoctus eſt à parentibus. Proinde nomina, quæ brutis impoſuerat *Adam*, à poſteris conſervata ſunt. Quod docet *Propheta*, cùm dicit omnis animæ viventis, cui nomen impoſuit *Adam*, id eſſe nomen ejus; *Hebraâ* ſcilicet linguâ, quam fuiſſe primigeniam abundè alibi probavimus. Atque hîc maximè apparet non fruſtra eſſe quod in *Cratylo* ſcribit *Plato*, Οὐ φαῦλον εἶναι τὴν τῶν ὀνομάτων θέσιν, οὐδὲ φαύλων ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων, *Non futile quid eſſe nominum impoſitionem, neque futilium, aut*

quorumvis hominum opus: cùm *Hebræa* animalium nomina pleraque certâ ratione nitantur ex natura rei petita. Quod licèt de ſingulis doceamus ſuis locis; tamen hîc probare viſum eſt per exemplorum congeriem, ut primi noſtri parentis ſapientia clariùs eluceſcat.

Ut à generalibus incipiamus, brutum בעיר *beir* vocatur, & בהמה *behema.* Quorum prius à *ſtupore*, poſterius à *ſilentio* ſumptum eſt; quia bruta cum homine collata, & *ſtupida* eſſe, & *muta* conſtat: proinde illa vitam cum ſilentio tranſigere ſcribit non obſcurus auctor. Quandoque בהמה *behema* ſumitur pro *domeſtico pecore*, cui opponitur חיה *chaja*, id eſt, *fera*, à *vivacitate* ſic appellata; quia ut feræ liberiori fruuntur aëre, ita pleræque diutiùs vivunt. Sic in *Heſiodo* cervus eſt τετρακόρωνος· in *Ariſtotele* leones ἔτη ζῶσι πολλά· in *Alberto*, & aliis, lupi quoque valdè longævi ſunt: at bubus, ovibus, capris, canibus vita eſt brevis. Aliud feræ nomen זיז *ziz* à *motu* fit, ut *Græca* κνώδαλον, & κινώπετον. *Hebræis* enim זוז *zuz, moveri* eſt, ut *Arabicè* زازا *zaza*, & أز *azza*, & هز *hazza*, & نز *nazza*, & وزوز *wazwaza.* Avis à *volatu* עוף *oph* dicitur, & צפור *tſippor*, quia *manè ſurgit.* Rapacis avis proprium nomen eſt עיט *ajit* ab *involando*, & *irruendo* ſumptum. Ad עיט *ajit* alludit aquilæ *Græcum* vocabulum ἀετός. Reptile à *rependo* רמש *remes*, & à fœcunda *propagatione* שרץ *ſerets* dicitur. Et à *tardo motu*, זוחל *zochel.* Nam *Hebraicè* זחל *zachal, moras nectere*, & *cunctari* eſt. Sic *Job.* 32. *v.* 6. זחלתי ואירא *cunctatus ſum, quia timui.* Ita optimè *R. Jona*, tanquam ex *Arabica* linguâ. Quâ ſcilicet زحل *zachala* non ſolùm *recedere*, ſed & *morari* ſonat. *Alcamus*, زحلت الناقة تاخرت في سيرها *In inceſſu ſuo moratus eſt* (vel *poſtremus fuit*) *camelus fœmina.* Proinde *Saturnus* Arabicè زحل *zachal* vocatur, quia fertur multò tardiùs quàm reliqui Planetæ. In *Talmudicis* מים זוחלים ſunt *aquæ ſenſim fluentes:* & מזחילא *ſuggrunda*, ſuper quam aqua de tecto fluens leniter fertur. Sic 1 Reg. 1. v. 9. *lapis* זוחלת *Zocheleth prope fontem fullonis*, lapis fuit, ſuper quem è pannis, in vicino fonte lotis, fullones fuſtibus aquas guttatim ſtillantes exprimebant. Hæc obiter de voce זחל non ſatis nota. Serpens נחש *nachas* à *conjectando*, vel *augurando* dici putatur. Id enim eſt *Hebræis* נחש *niches.* Sed *Arabibus* نحس nachaſa, *infauſtum eſſe*, & *mali ominis* ſignificat. Hinc eſt, quòd نحسان *nachſani* vocantur *Saturnus*, & *Mars*; quia infauſti Planetæ. Quidni ſerpens indidem נחש *nachas* dictus fuerit? cùm ut ejus occurſus primis parentibus infelix fuit, ita etiam à poſteris pro ominoſo, & infauſto habeatur. Unde *Terentianum* illud,

- - - - - - - - - *Monſtra evenerunt mihi:*
Anguis per impluvium decidit de tegula.

Et *Horatius*,

- - - - - *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum.*

Hæc de nominibus generum; jam ad ſingulas ſpecies.

Hebraicè גמל *gamal* eſt *rependere, retribuere, referre*, aut *bonum*, aut *malum.* Itaque *Græci* μνησικακεῖν reddunt *Joel.* 3. *v.* 4. Inde camelus גמל *gamal*, quia, cætera mitiſſimum animal, acceptæ tamen injuriæ diu memor eſt. *Baſilius* in *Hexaëm.* Homil. 8. Τὸ γὰρ τῶν καμήλων (γένος) μνησίκακον. *Chryſoſtomus* in Serm. Περὶ αὐχμοῦ, (n) Μνησικακοῦντες ὡς κάμηλοι. *Iſidorus Peluſiota* lib. 2. Epiſt. 135. Μνησικακεῖ γὰρ ὡς κάμηλος. *Euſtathius* in *Hexaëm.* Μνησίκακον κάμηλος. Hinc *Arabes* حقدت الناقة *Camelus iram ſuam diu ſervavit.* Vide & *Gregorium* Jamb. 21. *Leon. Afric.* lib. 9. *Marmolium, Africæ* ſuæ lib. 1. cap. 23. Et apud *Ariſtotelem, Ælianum*, & *Damirem*, Hiſtoriam de Camelo, qui, cùm matrem inſcius iniiſſet, ſcelere agnito, prorigam pedibus obtrivit. Cameli *Græcum*, & *Romanum* nomen ex *Syro* factum, quod *Varronem* non latuit.

(n) Edit. Savil. tom. 7. p. 353.

Arabicâ linguâ, quæ *Hebraicæ* dialectus eſt, ساس *ſaſa* eſt *regere*, & *moderari*, Alcamus, ساس الراكب دابة *Eques jumentum moderatus eſt.* سايس Saîs, *equiſo*, سياس الخيل ἱππηλάτης, *equorum moderator.* Inde iiſdem radicalibus סוס *ſus, equus*, docile imprimis animal, quodque non ſolùm fræno, ſed & ſimplici virgâ regitur. Aliud equi nomen פרש *paras* in (o) *Samuele*, & (p) *Eſaia*, (ut *Arab.* فرس *pharas*) Critici *Arabes* deducunt à فرس *pharaſa*, quod *rapere* eſt, propter greſſûs rapiditatem. Hinc *rapientem Poëtæ* vocant. *Martialis*,

Parciùs utaris, moneo, rapiente veredo.

(o) 1 Sam. 8. 11. 2 Sam. 1. 6.
(p) Eſa. 21. 7. 9. & 28. 28.

Perſarum nomen inde deduci alibi docuimus: jam addo etiam *Perſei*, quem equos peritè tractâſſe docent talaria à *Poëtis* illi annexa.

Aſinus חמור *chamor* à *rubro*, vel *rufo* colore dictus; quia in Oriente aſini plerique rubri. Proinde aſinum execrati ſunt *Ægyptii*, ut *Typhoni* concolorem, qui rufus fuiſſe credebatur. Ita *Plutarchus* in *Iſide.* Aſinæ nomen eſt אתון *athon* à *robore*; quia majori par eſt oneri, quàm ullum animal ſimilis molis. Hinc *Gen.* 49. *v.* 14. Iſſachar *eſt aſinus robuſtus.* Aſellus עיר *ajir* vocatur ab *excitando*; quia parentibus multò eſt excitatior, Gallicè, *Plus éveillé, plus émeu.* De onagri nomine dicetur ubi de Feris.

Ut מור *mor*, myrrha, fit à מרר *marar*, amarum eſſe חור *chor*, liber, à חרר *charar*, liberum efficere, & בור *bor*, ſapo, à ברר *barar*, expurgare: ita שור *ſor*, bos, à שרר *ſarar*, firmum & ſtabilem eſſe *Syris, Talmudicis*, & *Æthiopibus*; quia vix ullum eſt animal bove firmius. Pro שור, *ſor, Chaldæi*, de more ש & ת permutatis, תור *thor* dicunt & *Arabes* ثور *thaur*, unde *Ægyptium* Ἀθὺρ pro *bove* in *Heſychio*, *Græcè* ταῦρος, & *Rom. taurus.* Idem בקר *bakar* dicitur, quia *Arabicè* بقر eſt (*terram vomere*) *proſcindere.* Sic boves à *terendo Triones* dicti; vel à *terra*, quaſi *Terriones*; aut quaſi *ſtriones*, ut vult *Scaliger*, à *ſtria*, quam faciunt, dum ſulcos vomere proſcindunt. אלוף *alluph*, id eſt, *edoctus*, appellatur, cùm ad aratrum eſt docilis. Inde *Jonathan*, *Ecclеſ.* 12. *v.* 11. דמאלף לתורתא *qui edocet boves.* Et *Jerem.* 31. *v.* 18. *vitulus* לא מליף *non edoctus.* Juvencus פר *par* vocatur, cùm ejus ætas ex dentibus cognoſci incipit, quod *Arabicè* eſt فر *pharra.* עגול *agol rotundum* ſignificat, unde עגל *egel vitulus*, qui formæ eſt maximè teretis, cùm ſaginatur.

Aries איל *ajil* à *viribus* dictus, agno opponitur, qui *Græcè* ἀμνος vocatur, quaſi ἄμθνος, id eſt, *ſine viribus*: & *Arabicè* سخلة *ſachla*, quia *infirmus.* Nam *Arab.* سخل *ſachala*, ut *Hebr.* חשל *chaſhal*, & חלש *chalas*, *infirmum eſſe* ſonat. Ovis צאן *tſon* dicitur, & (q) צנא & (r) צנה *tſoneh*, à *copia.* Nam *Arabicè* ضني *ſoboleſcere*, & *fœcundum eſſe* ſignificat. Itaque *Mich.* 1. *v.* 11. [illegible] צאנן *Symmacho* fuit *habitatio abundans*; ut auctor eſt *Hieronymus.* *Abundans* eſt εὐθένουσαν, pro quo *Cyrillus* perperam habet εὐθλοῦσαν. Nihil eſt opus monere quam ovibus conveniat hoc nomen, quæ uſque adeo fœcundæ ſunt, ut his, tanquam veſtibus, indui dicantur paſcua.

(q) N[illegible] 32. [illegible] (r) [illegible]

paſcua, *Pſal.* 6, *v.* 14. & in *Judæa* vicis deſcribantur per chilliades, & myriadis fœtificantes, *Pſal.* 144. *v.* 13. טלה *tale*, Arabicè طلا *tala*, non ſolùm eſt *agnus*, ſed & *hædus*, & *capreolus*, à *maculis*, Nam טלוא, *talu*, *maculoſum* ſonat. Et apud *Poëtam* deſcribuntur

Capreoli ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Ad quæ verba *Servius*; *Qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes. Acceſſu enim temporis mutatur color.* Hircus שעיר *ſair*, id eſt, *villoſus*, *piloſus*, *hirſutus*, appellatus eſt, ut *Græcè* τράγος, quaſi τραχὺς, à *pilorum aſperitate*: & *Latinè hircus*, quaſi *hirtus*, ut multis placet. Aliud nomen צפיר *tſaphir*, *matutinus*, quia ſummo manè ad paſtum educitur, juxta *Varronem*, *primâ luce*, & apud Poëtam *Luciferi primo cum ſydere*. Hircus anniculus עתוד *athud* dicitur, quaſi עתיד *athid*, id eſt, *paratus*, putà ad ſacrificia, commercia, lanienam, & coitum, & ad præcedendum gregem. Inde *Atydis* nomen, quod *Arnobius hirquinum* vocat. Capra עז *ez* à *viribus*: quia in minuto pecore capra eſt ove robuſtior. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Ἰσχύουσι δὲ μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν οἴων.

Sus ab anguſtis oculis vocatur חזיר *chazir*: nempe *Arab.* خزر *chazira* eſt *anguſtos habere oculos*; qualis qui eſt اخزر *achzar* dicitur, & *oculorum exilitas* الخزر *alchazaro*. Scribit porrò *Plutarchus Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. Τὰ ὄμματα τῶν ὑῶν οὕτως ἐγκεκλάσθαι καὶ κατεσπάσθαι ταῖς ὄψεσιν, *Suum oculos tam refracto & retracto eſſe viſu, ut eorum quæ ſupra ſunt nihil videre poſſint, neque cœlum intueri, niſi cùm ſupini jacent. Geſnerus* quoque ſues ſcribit ita cavos & profundos habere oculos, ut non ſine vitæ periculo eximi poſſint.

Amos 8. v. 1. 2. *Hebræum* כלוב, celub, *uncinum* reddit *Hieronymus*: ut *Arabicè* كلوب *calub* eſt *harpago*, & كلابات *cullabath*, *forcipes*, quæ *Chaldaicè* כלביא *culbaja*. Et inverſis litteris כבל *cebel*, *Hebraicè* eſt *compes*. *Canis* indidem כלב *celeb* dictus à *firmitate dentium*, quibus morſûs tenacitas tanta eſt, ut harpaginum, & forcipum inſtar videri queant, & ferreorum compedum. Sic *Iſidoro canicula* eſt *ferreus harpax*. Et *Feſto*, *Catulus genus quoddam vinculi, quod interdum Canis appellatur.* Unde in *Plauti Caſina*, *Hodie canem, & furcam feres.* Hæc de beſtiis cicuribus.

In feris leo *Manethoni Ægyptio* eſt ὀξυδερκέστατον θηρίον, *fera viſûs acutiſſimi*,

Καὶ πυρὸς ἀστράπτουσιν ἀπ᾽ ὀφθαλμῶν ἀμαρυγές,

& ſcintillæ ignis ab oculis ejus fulgurant, ut *Oppianus* auctor eſt. Proinde *Homerus* χαροποὺς *ravos* vocat. Et de iiſdem ſic *Plinius*, *Omnis vis conſtat in oculis.* Huc facit quod à *viſu Arabicè* dicitur مبصر *mabſir*, ut *Græcè*, λέων ἀπὸ τοῦ λεύσσω, vel λάω, *video*, unde ἀλαὸς *cæcus*. Eodem referendum *Hebræum* leonis nomen ארי *ari*. Nam ארי *ari* eſt pro ראי *rai*, à ראה *raa*, quod *videre eſt*. Sic *gemere* נאק *naak*, & אנק *anak*; *dolere* דאב *daab*, & אדב *adab*; *labruſcæ* באושים *beüſim*, & אובשים *ubeſim*. *Leo*, aliter ליש *lajis* dicitur ut *Græcè* λῖς, & *Arabicè* ليث *lajiths* à *fortitudine*, quæ *Arabice* ليس *lajas*, & ليث *lajaths*, unde الليث alaithſo, *fortis*, *ſtrenuus*. שחל *ſachal*, pro שחר *ſachar*, L & R permutatis, eſt *leo niger*, qui Arabicè الادلم *adlamo*, quales in *Syria* nonnulli. Plinius, *Leonum color tantum in* Syria *niger*. לביא *labi*, *Arabice* لبوة *lebua*, *leæna* eſt proprie ἡ τοὺς σκύμνους θηλάζουσα, *quæ catulos lactat.* An quia lac ejus craſſius eſt, & coloſtri inſtar, quod *Arabicè* eſt لبا *liba?* Leunculus λεόντιδος, כפיר *cephir*, pro כביר *cebir*, propriè *leo adoleſcens*, qui *Arabicè* شبل *ſiblon*. Nam كبر *cabara*, & شبل *ſabala* ſynonyma verba ſunt, quorum utrumque *adoleſcere* ſonat. גור *gur* (*Arabicè* جرو *garu*) non ſolùm *leonis*, ſed & *feræ* cujusvis eſt *catulus*. Nempe גור *gur* verbum (ut אגר *agar*, & *Græcè* ἀγείρειν) eſt *congregare*. Inde igitur catuli dicti, quia circa matrem congregantur.

Chaldaicè נמור nemor *varium*, & *Syriacè* ܢܡܪ nammer *varii coloris eſſe* ſonat, ut *Arabicè* نمر *namora* نمرة nomra *maculam*. Hinc *Alcamus*, النمر سبع سمي للنمرة التي فيه Namir, *fera ſic dicta à maculis, quas habet. Pardum*, vel *pantheram* intellige, quæ & *Hebræis* נמר *namer* dicitur, & *Latine Varia* in *Plinio*, & aliis. De pardo *Jer.* 13, *v.* 23. *An mutare poteſt* Chuſæus *pellem ſuam, aut pardus maculas ſuas?*

Ex *Arabico* زب *zabba*, vel دب dabba, *piloſum eſſe*, & *hirſutum*, urſo nomen aptiſſimum דב *dob*, qui *Græcè* quoque δασύπους dicitur à *denſitate pilorum*, ut *Etymologus* auctor eſt. Hinc de urſis *Oppianus*,

Λάχνῃ μὲν πυκινῇ δυσπαίπαλον ἀμφιέσαντο,

villo quidem denſo, & aſpero veſtiti ſunt. Et in *Ariſtotele*, *De partibus* lib. 2. cap. 14. habent τὸ σῶμα δασύλιον, *corpus valde hirſutum.* Quo pertinet, quod *villoſos Poëtæ* vocant.

Ad זהב *zahab*, id eſt *aurum*, alludit זאב *zeeb*, Hebræum *lupi* nomen. Id primum conveniſſe puto aureo lupo circa montem *Amanum* prope *Syriam*, de quo *Oppianus*,

- - - - - - - - - - - - - ὅντε καλοῦσι
Χρύσεον, ἀστράπτοντα δασυτριχάοισιν ἐθείραις,

quem aureum vocant, valde comantibus pilis lucentem.

Hyæna ut *Arabice* ضبع *dhabu*, ſic *Hebraicè* צבוע *tſabua*, id eſt, *picta*, dicitur à *colorum varietate*. Unde *Oppiano* αἰόλη, & Poëtis *Arabum*, البلقع *bicolor*. Vel צבוע eſt *hypocrita*, quomodo vocari potuit à *fucatis moribus.* Dicitur enim imitatione vocis humanæ hominem excire, in quem ſæviat, vomitus quoque humanos mentiri, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes ſtrangulare, & devorare. Huic non diſſimiles *thoes*, ſed minores, & minùs noxii, ut *Arabicè* vocantur بنات اوي *filiæ avvi*, ita *Hebraicè* איים *ijim* ab *acuto ululatu*, quo perſonant agros *Syriæ*, cum noctu turmatim curſitant. *Vulpes*, animal congener, שועל *ſual* à *tuſſi* dicitur. Nam שעל, *ſaal*, *Hebræis* eſt *tuſſire*, & שעול *ſiul*, vel *ſeol*, *tuſſis*, cui maximè eſt obnoxius. Unde *Gallorum* Proverbium de ſene tuſſiente, *Hæc eſt vulpina tuſſis, quæ in foveam illum deducet.*

In cervino genere, ipſi *cervo* nomen eſt איל *ajal* à *vigore* corporis; *vulgari capreæ* צבי *tſebi* à *decore*, & *ſpecie*; *albæ capreæ* רים *rem*, & ראם *reem*, & *Arabicè* رئم *rim* ab *attollendo*, quia caput, & aures ſolet ſurſum erigere, quod *Arabes* vocant الرئم ا: عال *elationem* & *rim*. Ibici יעל *jaal* ab *aſcenſu*; quia ſcandit in ſumma rupium. *Rupicapræ* זמר zemer à *ſaltu*, nam *Arabicè* زمر zamara *ſalire* eſt, non ſaltu quovis, ſed capreæ. *Tragelapho* דישן *diſon* à *colore cinereo*: ut damæ generi ſerratis cornibus

cornibus יחמור *jachamur*, quia *rufa* eſt. Videndum an ſit κεμὰς, quam ξυθὸν vocat (s) *Herodicus Babylonius*, & (t) *Ælianus* πυῤῥότριχα. *Lanugo mollis*, quæ hinnulorum cornibus innaſcitur. *Arabicè* غفر *ghapharon* dicitur, unde غفر *ghiphron* vel *ghaphron* ipſum animal, & *Hebraicè* עופר *opher* iiſdem radicalibus, niſi quod illud per *ghain* ſcribitur, hoc per *ajin*. Sic quia σπάθη *Græcis* radium textoris lanâ involutum, & ἀχαιὰ in *Heſychio* ἔρια μαλακὰ, *lanas molles* ſignificat, *hinnuli Græcè* σπαθῖναι dicti ſunt, & ἀχαΐναι, ut qui cornua habeant lanam mollitie referentia.

(s) *Apud Athen. lib.* 9.
(t) *Hiſt. lib.* 14. *cap.* 14.

Onager ערוד *arod* à *voce* dicitur, quæ *Latinè ruditus*: & פרא *pere* à *curſu*. Nam *Chaldaicè* פרא *para* eſt *currere*. Et, cùm vulgaris aſinus ſit tarditatis indomitæ, ferum deſcribit *Oppianus*.

Κραιπνὸν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, ὀξύτατον θεῖν,
Velocem, rapidum, validis ungulis, curſu expeditiſſimum.

Et in *Ariſtotele* (u) onagri ſunt τὴν ταχυτῆτα διαφέροντες, *celeritate eximii*; in *Æliano* (x) ὠκίστοι δραμεῖν, *curſu velociſſimi*; in *Xenophonte* (y) πολὺ τοῦ ἵππου θᾶττον ἔτρεχον, *equo currebant multò velocius*; & in *Leone Africano*, (z) *Equis tantùm Barbaricis cedunt*. Ut *aſellus*, ita & *laliſio* עיר *ajir* dicitur, & ratio vocis ſupra explicata eſt.

(u) *Hiſt. lib.* 6. *cap.* 36.
(x) *Hiſt. lib.* 14. *cap.* 10.
(y) *Cyr. Min. lib.* 1.
(z) *Lib.* 9.

Lepori nomen ארנבת *arnebeth*, voce compoſitâ ex ארה *ara, carpere*, & ניב *nib*, id eſt, *terræ proventus*. Cui quantam perniciem creet ex veteribus diſcere eſt, quorum alii *Leron* (a) inſulam, alii *Aſtypalæam* (b) alii denique *Carpathum* (c) à leporibus deſolatas fuiſſe tradunt. Ut, leporum genus, cuniculos taceam qui λυμαίνονται φυτὰ, καὶ σπέρματα, ῥιζοφαγοῦντες, *ſtirpes, & ſemina lædunt, & uſque ad radices vorant*: idque per totam *Hiſpaniam*, & vicinas inſulas, ut *Strabo* auctor eſt lib. 3. Proinde *Balearicos* adverſus proventum eorum auxilium militare à *Divo Auguſto* petiiſſe, ſcribit *Plinius* lib. 8. cap. 55.

(a) *Hygin. lib.* 2. *Aſtronom.*
(b) *Athen. lib.* 9.
(c) *Pollux, Heſych. Suid. Euſtath. in Dionyſ.*

Simia קוף *koph* multis videtur à *circumeundo* dici, quia קוף *kuph*, vel יקף *jakaph, ambire* eſt, & *circumire*. Sed קוף *koph* potius eſt *cephus, cebus*, vel *cibus* animal *Æthiopicum* inter ſimiarum ſpecies. *Hericius Hebraicè* קפוד *kippod*, & *Arabicè* قنفذ *kunphud*, ex קנה *kane*, & אפוד *aphud*, quia ſpiculis cinctus, & circumvallatus eſt: hinc *Syris* ܣܦܕ eſt ὀρθοτριχεῖν, *horripilare*, Gallicè, *heriſſer*. Et קפדן *kaphdan* Talmudicis *vir moroſus*, & *iracundus*, quaſi totus ſpinis horreat. Quo ſenſu *Hieronymus hyſtricoſæ mentis hominem* dixit in *Ruffinum* lib. 1.

Ad ספן *ſaphan, tegere*, & צפן *tſaphan, abſcondere*, alludit chœrogryllorum nomen *Hebræum* שפנים *ſephanim*, qui in petrarum ſcrobibus tecti latent, *Pſal.* 104. *v.* 18. & *Proverb.* 30. *v.* 26. *Mus* contractè עכבר *achbar* dicitur pro עכלבר *achalbar*, quia conſumit agros, vel quia conſumit frumentum. Nempe עכבר propriè eſt *mus agreſtis*, 1 *Sam.* 6. *v.* 5. & *Hebræis* עכל *achal, conſumere*, בר *bar ager*, item *frumentum*. *Talpæ* à *fodiendo* dicuntur חפרפרות *Eſa.* 2. *verſ.* 20. Quo eodem pertinet aliud talpæ nomen חולד *choled, Levit.* 11. *v.* 29. *Syris* quoque, & *Arabibus* notum. Nam חלד *chalad, ſubire*, & *penetrare*, & *effodere*. Sic talpa *Græcè* σκάλοψ, & σκαλόπεζα dicitur ἀπὸ τοῦ σκάλλειν, & σκαλεύειν.

Hæc de beſtiis domeſticis, & feris. In avibus נשר *neſer, aquila*, dicitur ab *adunco roſtro*; quo carnem carpit, & vellicat. Quod *Arabicè* eſt نسر *naſara*, rapacium proprium, ut reliquarum نقر *nakara*. Itaque, ſervili præfixâ, illarum roſtrum eſt منسر *minſar*, harum منقار *minkar*. *Oſſifragæ* nomen פרס *peres*, à *frangendis oſſibus*. Id enim ipſum eſt פרס *paras*, vel פרש, per *ſin ſemol*. Sic *Mich.* 3. *v.* 3. *Et oſſa eorum ruperunt*, ופרשו *& fregerunt*. A viribus עזניה *oznija* dicta μελαναιετὸς, id eſt, *aquila nigra*; Homero κάρτιστός τε, καὶ ὤκιστος πετεηνῶν, *avium validiſſima, & velociſſima*. Proinde *Philoſophus*, ubi de aquilarum ſpeciebus, lib. 9. cap. 32. Ἕτερος δὲ μέλας τὴν χρόαν, καὶ μέγεθος ἐλάχιστος, καὶ κράτιστος τούτων. & *Plinius*, Melanæetos à Græcis *dicta*, *eademque VALERIA* (à valendo) *minima magnitudine, viribus præcipua*. Eſt & aquilæ genus אנפה *anapha*, & ἀνόπαια *Græcè*. Nomen eſt ab *ira* factum. *Iraſci* enim eſt אנף *anaph*. Sic *Arabicè* زمج *zamigia*, *iraſci*, & زمج *zimmeg*, aquilæ genus eſt, quam ſuo loco accuratè deſcribimus.

Milvus in *Levitico* דאה *daa* dicitur, in *Deuteronomio* ראה *raa*; illud à *volatu*, hoc à *viſu* eſt. Quod ultimum poſſe ferri ſuadebunt hæc *Apuleji* lib. 6. *Metam. Nec tamen aſtutulæ anus milvinos oculos effugere potui*: quibus laudatur milvus à præſtantia viſus. Tamen magis arridet prior lectio, quâ à *volatu* דאה *daa* vocatur; quia in milvi volatu multa ſunt ſingularia;

1. Quòd altiſſimè volat. *Martialis* (d)
Hinc propè ſumma rapax milvus in aſtra volat.
2. Quòd diu volat. *Perſius* (e)
- arat Curibus quantum non milvus oberret.
Et *Juvenalis* (f)
- - - tot milvos intra tua paſcua laſſos.
3. Quod quandoque per horam integram volat alis propè immotis: id *Galli planare* vocant.

(d) *Lib.* 9. *Epigram.* 55.
(e) *Sat.* 4.
(f) *Sat.* 9.

Volare etiam eſt נצה *natſa*, unde נץ *nets, accipiter*, cujus volatus eſt velociſſimus. Itaque ab *Heſiodo*, (g) vocatur ὠκυπέτης, ut ab *Homero*, (h) ὤκιστος, & (i) ἐλαφρότατος πετεηνῶν. Et in *Ariſtophanis Avibus* Sycophanta inſtrui petit ταχέσι καὶ κούφοις πτεροῖς ἱέρακος, *citis, & levibus alis accipitris*.

(g) *In Operib. verſ.* 210.
(h) *Iliad. verſ.* 237.
(i) *Odyſſ. verſ.* 86.

Vulturum alius eſt totus ater, qui דיה *daja* vocatur, ut *atramentum* דיו *dejo*; alius ſolis pennis niger, cætera albus, qui à *miſericordia*, & φιλοστοργία dicitur רחם *racham*, id eſt, *miſericors*. Quia in illo genere mater, τὸν ἑαυτῆς μηρὸν ἀνατεμοῦσα *proprio exſecto femore, pullis ſuis præbet ſanguinem exſugendum, ne cibi penuriâ conficiantur*. Ita ex *Ægyptiorum* doctrina *Horus Hierogl.* lib. 1. cap. 11. Et de iiſdem *Piſidas* verſu 1066.

Τὸν μηρὸν ἐκτέμνοντες, αἱματωμένοις
Γάλακτος ὁλκοῖς ζωπυροῦσι τὰ βρέφη,

femore exſecto, ſanguineo lactis defluxu ſuos fœtus refocillant. Proinde apud *Homerum Odyſſ.* π. tenerrimè flent.

- - - αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες, οἷσί τε τέκνα
Ἀγρόται ἐξείλοντο, πάρος πετεηνὰ γενέσθαι,

vultures curvis unguibus, quibus pullos ruſtici exemerunt, antequam volucres eſſent. Et in *Vincentio* (k) vultur pro pullis *ſe periculo exponit, dum etiam fortiorem ſe, volentem eos diripere, ſuis unguibus vulnerat, & alis percutit.* Et in *Caſſiodoro* (l) reliquas quoque aves ab accipitre pari affectu tuetur: *Vultur*, inquit, *accipitrem, vitam plumigerarum avium perſequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque ſuo pondere periclitantibus nititur ſubvenire.* Et in *Scaligero* (m) vultur *Africanus* in ſenectute, *nudus pennis, à ſuis pullis alitur*. Proinde *Ægyptii, ut matrem ſignificent*, ἢ ἐλεήμονα *aut miſericordem, vulturem pingunt*, ut auctor eſt *Horus*, ubi ſupra.

(k) *Doctrin. lib.* 16. *cap.* 170.
(l) *Lib.* 2. *Ep.* 29.
(m) *In Cardan. Exercit.* 231.

Tale eſt, quod חסידה *chaſida*, id eſt, *pia*, & *benigna*, vocatur *ciconia* propter ἀντιπελαργίαν illam erga parentes tam decantatam, & vulgò etiam tam notam, quàm ignotum, quod de vulturis miſericordia diximus: proinde in illa explicanda prolixiores fuimus, quàm patitur in hoc capite noſtri inſtituti ratio.

Contra *ſtruthio* Hebraicè תחמס *thachmas* dicitur,

tur & *Arabicè* ظليم *dalim*, id eſt *iniquus*, & *impius*; quia prolem ſuam negligit. Cùm enim aves reliquæ ova foveant, & pullos cum cura educent; *Hæc ova ſua derelinquit in terra*, &c. *Nec cogitat futurum, ut illa pes conterat, & agri beſtia comprimat. Duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui*, Job. 39.17. &c. Proinde *Jeremias*, Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis eſt, ut ſtruthiones deſerti. Iſraëlitas* intelligit, qui in extrema fame parvulos ſuos neglexerant, de ſe ſolis ſolliciti. Nota in ſtruthione marem appellari תחמס *thachmas*, & fœminam יענה *jaana*, vel בת יענה *bath jaana*; quaſi *clamoſam* dicas, aut *filiam clamoris*. Clamoſum enim eſt animal. (n) In *Braſiliæ* mediterraneis tam altum clamant, ut ad dimidiam *leucam* audiantur. *Arabicè* ſtruthionis رغا clamor in utroque ſexu *rogha* dicitur, in mare عرار *irar*, in fœmina زمار *zimar*, & cum poſuit ova نقنقة *naknaka*. Unde ipſa avis نقنقة *niknika*: cujuſmodi voces ὀνοματοποιητικὰς etiam in avium nominibus *Hebræi* nonnullas habent, quæ illarum cantum exprimunt. In his ſunt תור *thor* pro turture, עגור *agor* pro grue, סיס *ſis* pro hirundine, quæ *Italis* circa *Venetiam ziſilla*, & cantus ejus *ziſillare*, ut *Latinè zinzilulare*, in *Poëmatio* de *Philomela*. Eodem pertinet, quod *æſalon* (Gallis *émerillon*) Hebr. vocatur איה *aja*, ut *Arab.* جوجو *juju*, & *cantus* جاجا *jaja*.

(n) 40. de Laet. Amerit. lib. 15. cap. 7.

Pelicano nomen קאת *kaath* eſt à *vomitu* ſumptum; quia conchas jam abſorptas revomit, poſtquam calore ventris apertæ ſunt, ut ex iis eſculenta legat. Quod è *Græcis* teſtantur (o,p) *Ariſtoteles*, (q) *Antigonus Caryſtius*, (r) *Ælianus*, (s) *Phile*, (t) *Piſidas*, (u) *Euſtathius Antiochenus*, (x) *Michaël Apoſtolius*: ut è *Romanis*, (y) *Cicero*, (z) *Plinius*, alii.

Ut שלך *ſalach* verbum eſt καταῤῥάσσειν, *præcipitare, cum impetu projicere, & deturbare*, (ut Pſ. 102.11. ubi pro *Hebræo* תשליכני *Græci* habent κατέῤῥαξάς με, *dejeciſti me*) ita nomine שלך *ſalach* ſignificatur avis *catarrhactes*, quæ vel è ſummis ſcopulis, vel è ſublimi aëre, quovis telo celerius, in mare ſe præcipitem dejicit, & ad orgyiæ menſuram immerſa piſces captat, quos emerſa ſtatim devorat: eadem, ova ſua, unguibus comprehenſa, ſubinde immergens, & mox educens, hoc motu concalefacit, donec pulli excludantur. Et pullos editos in mare ſæpe demiſſos illico extrahit, ut huic exercitio à teneris ſic aſſuefiant. Sed in ſenio, cum deficit viſus, ſcopulis illiditur, aut tabulis, in quibus pictæ ſunt piſcium imagines, qua arte nonnunquam capitur. Hæc, ex *Oppiani Ixeuticis*, *Dionyſius Characenus*. Ex quibus abundè conſtat, quam huic avi conveniat nomen שלך, ſeu *catarrhactis*.

(o) Hiſt. 9. 10.
(p) Et in Mirab.
(q) Hiſt. 47.
(r) Hiſt. lib. 3. c. 20.
(s) De Anim. cap. 8.
(t) Opif. mundi.
(u) In Hexaem.
(x) Cent. 15. Prov. 93.
(y) De Nat. Deor. lib. 2.
(z) Lib. 10. cap. 40.

Quædam aves à locis dictæ ſunt, quas conſulto prætereo; quia ad rem noſtram non faciunt. Cum avium nomina inde deſumpta, non ſolum *Adamo* ſint, ſed & *Noacho* recentiora. Ita *pavones* תוכיים *thuchijim* pro כותיים *chuthijim*, dicti videntur per Metatheſin; quia ex *Cuth*, ſeu *Perſide*, in *Judæam* primo allati ſunt, quomodo etiam in *Græciam*. Proinde Περσικὸν, & Μηδικὸν ὄρνιν veteres appellârunt: ut *domeſticis columbis* nomen יונים *jonim* ab *Jônibus*, ſeu *Græcis*. Nam in *Græcia* fuiſſe ab omni ævo docent fabulæ vetuſtiſſimæ de *Dodonæa* columbâ, de columba *Deucalionis*, de columbis quæ *Jovem* in cunis vagientem Ambroſia dicuntur aluiſſe, &c. cum *Theophraſtus* columbas tradat in *Aſiam* eſſe invectitias. Hic quæ videntur poſſe objici diluere conatus ſum in Tractatu de Columbis. At *columbæ feræ* דרור *deror* nomen eſt à *libertate*; quia plena libertate fruitur, nec ulli loco adſtricta, & tanquam glebæ affixa. Itaque hujuſmodi columbarum gregem αὐτόνομον ἀγέλην vocat *Baſilius* Epiſt. 175. ad *Julittam*; id eſt, *gregem liberi paſtûs*, aut *ſuis legibus utentem*.

Noctua vocatur תנשמת *thinſemeth*; quia quiſquis videt illam ישום *miratur*, & *obſtupeſcit*. Ita *Hebræi*. Quod de aliis avibus maximè intelligendum. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 1. *Cæteræ aviculæ noctuam circumvolant*, ὃ καλεῖται θαυμάζειν, *quod mirari vocatur*. *Timo Sillographus* de *Arceſilao*,

Οἱ δὲ μιν ἠΰτε γλαῦκα πέριξ σπίζαι περιῆσαν,

Illum autem mirabantur, ut aviculæ, quæ noctuam circumſtant. Vide etiam *Dionem* Orat. 12. & *Lucianum* in *Harmonide*. Alii huc fabulam trahunt de *Nyctimene*, quæ, poſtquam cum patre concubuiſſet, in noctuam converſa, *tanto ſcelere*, inquiunt, *omnibus avibus eſt admirationi*. Ita *Servius* in lib. 1. *Georg*.

Aliæ ſunt aves nocturnæ, quæ ab argumento nomen habent. Sic quia נשף *neſeph* idem eſt, quod σκότος *caligo*, ינשוף *janſuph* eſt bubonis ſpecies. Et *veſpertilio* trajectis literis, עטלף *atalleph* dicitur pro עף טלל *aph tallel*, vel *oph tallel*, quaſi *avem tenebroſam*, aut *tenebrarum* dixeris.

Phthiſis, Hebr. שחפת *ſachepheth*, morbus eſt, quo corpus extenuatur, & contabeſcit. Et שחף *ſachaph*, *larus* vel *cepphus*, quem dicit *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace* εἶναι πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς κρέασι, *plumarum quidem multum habere, ſed parum carnium*, quaſi laborat phthiſi. Proinde leviſſimus eſt, & fluctibus innatat. *Heſychius*, Κέπφος, εἶδος ὄρνεως κουφοτάτου. *Suidas*, Κέπφος, εἶδος ὄρνεως ὁ λεγόμενος λάρος· ἔστι δὲ κοῦφον, καὶ ἐπιπλέον τοῖς κύμασιν. Contra, *coturnix* Arabicè سماني *ſumana* vocatur à *pinguedine*. At *Hebræum* שליו *ſelau*, ab *ubertate* deduxerim, vel invitis *Maſorethis*, qui שליו, id eſt, *coturnices* puncto ſiniſtro notant, & שלוה εὐθηνίαν, vel *ubertatem*, dextro. Huic etymo favet coturnicum immanis numerus in *Ægypto*, & *Palæſtina*; de quo nos ſuo loco.

Upupam vocat *Æſchylus* πετραῖον ὄρνιν: *ſaxatilem avem*, aut *gallinam*, & *Græcorum* vulgus hodie ἀγελοκόκορον, ut *Heſychius* (a) ἀλεκτρύονα ἄγελον, *gallum ſylveſtrem*. Quo fortaſſe pertinet, quod *Hebraicè* דוכיפת *duchiphath* appellatur. Alludunt enim ديك *dic*, & כיף *cheph*: quorum illud *Arabicè gallum*; hoc *Hebræis*, & *Syris*, *petram* ſonat.

(a) Ἔπωπα pro ἔποπα.

Gallinago Græcè σκολόπαξ dicitur à longo roſtro inſtar σκόλοπος, id eſt, *pali*. Eodem redit *Hebræum* nomen קורא *kore*, unde *Arabicum* قارية *karia*. Fit enim à קורה *kora*, quâ voce non ſolùm *trabem*, ſed & *palum* ſignificari conſtat, quem reparandæ ſepi adhibent. Hinc *Talmudici* in *Moed Katon*, מקרין את הפריצה בהוצא ודפני *Sepis rupturam reparant palis ex palma & lauro*.

Onocrotalum Romani veteres *truonem* appellabant; quia tanquam *truam* habet è roſtro dependentem, id eſt, vas magnum, cujus *trulla* diminutivum. Vide *Feſtum*, *Varronem*, & *Nonnum*, in *truo*, *trua*, vel *trulla*. Eadem avis כוס *chos* dici videtur, Pſ. 102.7. id eſt, *trua*, ſeu *vas*, *ut Arabicè* الحوصل *alhauſal*, id eſt, *ingluvies*; quaſi tota nihil quicquam ſit quam trua, & ingluvies.

Græcæ voces δνοφερὸς, & ὄρφνιος, vel ὄρφνινος, à *tenebris* ad nigredinem ſignificandam transferuntur. Sic ab *Hebræis* ערב ereb *veſpera*, & ערב arab *adveſperaſcere*, & *obtenebraſcere*, corvus, qui nigredine inſignis eſt, *Hebraicè* עורב *oreb* dictus eſt, & *Arabicè* غراب *gorab*: quia ut albus lumini, ita tenebris niger videtur eſſe color.

Lacertorum plura ſunt genera in *Moſe*, Lev. 11. 29. 30. צב *tſab*, אנקה *anaka*, כח *coach*, לטאה *letaa*, חומט *chomet*, תנשמת *thinſemeth*, & *Prov.* 30. 24. שממית *ſemamith*, quæ manibus apprehendit, & eſt in regum palatiis.

I. צב *tſab*, *Arabicè* ضب *dhab* (*Tſade* mutato in *Dhad*, propter punctum appoſitum) eſt *crocodilus terreſtris*, majoris lacerti ſpecies, *Arabiæ* peculiaris, quem ex *Arabum* monimentis ſuo loco pluribus deſcribimus. Radix ضب *dhabba*, ſignificat *hærere terræ*, planè ut لطا *lataa*, de quo mox. II. אנקה *anaka*, eſt *ſtellio*, quem *ſtridoris acerbi* deſcribit *Plinius* lib.29. cap.4. unde illi nomen: *Hebræis* enim אנקה *anaka*, *gemitum* & *clamorem acutum* ſonat. III. כח *coach*, *lacertus* à *robore* ſic appellatus, omnino eſt *Arabum* ورل *guaril*. Ejus enim robur eminet in pugna contra ſerpentes, & crocodilum terreſtrem, quorum luſtra invadit. Itaque de illo dicunt *Arabes*, هو اظلم من ظالم *Is eſt violento violentior*, id eſt, ſerpente, qui reliquis lacertis ſuperior eſt. IV. לטאה *letaa* videtur eſſe *Arabum* وحرة wachara; *lacertæ genus*, inquiunt, *ſtellioni ſimile*, TERRÆ ADHÆRENS, *& veneno ſuo inficiens quicquid contingit*. De quo vulgatum Proverbium in doloſos homines, *Dolus ipſis adhæret* كما تلزق الوحرة بالارض *ut* wachara *adhæret terræ*. Itaque ob id ipſum לטאה *letaa*, dicitur. Nam *Arabicè* لطا *lataa*, ut jam diximus, eſt *adhærere terræ*. Et in *Moſe* לטאה ſcribitur per *Lamed* majuſculum, ut ſciamus ab ejus veneno vel maximè eſſe cavendum. Ita monet *Buxtorfius* in *Commentario Maſorethico*, cap. 14. Videndum an *Hebræorum letaa*, & *Arabum wachara*, ſit *ſalamandra Græcorum*, quod mihi fit veriſimile. V. חומט *chomet* eſt *arenaria lacerta*, ut docet nomen. *Hebræis* enim חומטן *chometon* eſt *arena*, ut *Græcè* ἄμαθον. Ita igitur vocari puto lacertæ genus, quæ, viſo homine تغوص في الرمل *in arena mergitur, quomodo piſcis in aqua*. *Arabicum* nomen eſt حلكا *chulaca*, vel لحكا *luchaca*. Sunt & qui vocent بنات النقا *filias tumuli arenæ*, quod ibi perpetuo degant. VI. תנשמת *thinſemeth* mihi eſt *chamæleon*; quia à נשם *naſam*, id eſt, à *ſpirando*, vel ab *aſpirando* ſic appelletur, quia ore ſemper diducto aërem attrahit, ac proinde à multis eo ſolo veſci creditur. VII. שממית, *ſemamith*, in *Solomone* idem eſt, quod in *Moſe* אנקה *anaka*, nempe *ſtellio*. Itaque in Lege pro אנקה *anaka*, *Samaritanus* habet ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ *ſemamitha*; & *Syrus* utrobique ܐܡܩܬܐ *amketha*, ex quo, per Metatheſin, factum in *Chaldæo* אקמתא. *Prov*.30. *v*.24. Sed rectius eſt אמקתא ex *Hebræo* אנקה, *Mem* & *Nun* permutatis. Itaque *Græcus* quoque, & *Romanus* Interpres, in *Proverbiis*, *ſtellionem* interpretantur. Quin *Talmudicis* שממית *ſemamith*, & *Græcis* hodie σαμιαμίνθη eſt *ſtellio*: ut *Arabibus* سام برص *ſammabras*. Cujus nominis pars prior, *ſamma*, *veneno infectum* ſonat, planè ut *Hebræum ſemamith*: & poſterior, *abras*, *leproſum*; quia tanquam lepræ maculis interſtinctus eſt.

In his *Oſ*. 12. 12. *Altaria eorum* כגלים *ut acervi ſuper porcas agri*; pro, *ut acervi*, *Græci* habent ὡς χελῶναι, *ut teſtudines*. Inde colligas voce גל, *gal*, *Hebræos* non ſolùm *acervum*, ſed & *teſtudinem* ſignificâſſe: ut *Syris* hodieque ܓܠܐ *galla* eſt *teſtudo*; quomodo dicta videtur à *teſtæ* forma, quæ fere eſt orbicularis. Nam גלל *galal* eſt *in orbem volvere*, גלות *gulloth*, & גלילים *gelilim orbes*, &, geminatis radicalibus, גלגלת *gulgoleth cranium*, גלגל *galgal*, *rota* & *ſphæra*, גלגלי *galgali*, *ſphæricus*. Aut pro ὡς χελῶναι legendum ὡς κηλῶναι, ut ſuo loco monemus.

Rana non dicitur צפרדע *tſephardea*, quod *matutinum* tempus noverit, ut hactenus creditum, ſed à *limoſis ripis*, in quibus degit. Nempe *Arabicè* ضفة *ripam*, & ردع *limum* ſonat; inde compoſitum צפרדע, pro quo *Arabes* olim ضفردع; deinde eliſo *Re* ضفدع dixerunt.

In ſerpentibus dubitant, an *vipera* dicatur quaſi *vipara*, aut quaſi *vivipara*: ſed res ferè eodem redit; quia neceſſe eſt, ut vi pariat, ſi catulos vivos parit, cum ζωοτοκία, multo ſit difficilior, quam ſimplex ᾠοτοκία. Neque abſurdè huc referatur *Hebræum viperæ* nomen אפעה, tanquam à פעה factum, id eſt, *clamare contentâ voce*, idque propriè *in partu*, Eſ. 42. 14. Ut כרכוב *carcub*, *ambitus* eſt, ex כרך *carac*, *ambire*, *Beth* in fine adſcito: ita עכשוב *acſub*, *aſpis*; ex עכש *acas*.

Nempe *Arabibus* عكس *acaſa* eſt *ad principium ſuum rem reflectere*, *& retorquere*; ſive id fiat rectâ lineâ, ut in repercuſſu Solis; aut per circulos & gyros, ut cum, capite ad caudam obverſo, ſerpens in ſpiram ſe colligit. Id aſpidi maximè convenit, qui *Græcè dicitur* ἀσπὶς, quia in gyros ſe torquet in *clypei* modum. Serpens *cenchris*, vel κεγχρίδιας à maculis *milii* magnitudine & colore ſic appellatus, *Hebr*. vocatur צבוע *tſeboa*, id eſt, *pictus*. Inde *vallis Tſeboim*, 1*Sam*.13.18. ſi *Hebræis* credimus, ubi frequens hoc ſerpentis genus. *Baſiliſci* nomen צפע *tſepha*, vel צפעוני *tſiphoni*, videtur ipſo ſono horrendum illum ſibilum exprimere, quo reliqua animalia vel fugat, vel interficit. *Acontias*, ſeu *jaculus*, Eſ.34.15. vocatur à *ſaltu* קפוז *kippoz* ut *Arabicè* قفازة *kipphaza*; quia ſaltu vel in arbores, vel in viatores irruit. Nam *Arabicum* قفز *kaphaza*, ut *Hebraicum* קפז *kaphaz*, propriè *in altum exſilire* ſignificat. *Ceraſti* & *hæmorrhoo*, præter cornua, hoc eſt peculiare, quod dorſi ſpinas non habent oſſeas, ut reliqui ſerpentes, ſed ſolùm cartilagineas, & in utramque partem ita flexiles, ut in inceſſu nulla poſſit eſſe firmitas. Unde *Lucanus*,

> ---- *ſpinâque vagi torquente ceraſtæ:*

& *Nicander* in *Theriacis* de hæmorrhoo,

> Δοχμὰ δ' ἐπισκάζοι ὀλίγον δέμας, οἷα κεράστης.

Obliquè claudicat parvum corpus ejus, more ceraſtæ.
Et infra de utriſque,

> Ἔξοθεν αἱμοῤῥόοι σκολιοπλανέες τε κεράσται
> Οἷοι χωλεύουσι.

Exinde hæmorrhoi, & obliquè errantes ceraſtæ, ſerpentum *ſoli claudicant*. Itaque à verbo שפף *ſaphaph*, quod *Hebræis claudicare* eſt, utrique apprimè convenit nomen שפיפון *ſephiphon*, à *claudicatione* factum. Eorum meminit *Jacob* in benedictione *Danis*, *Gen*.49.17.

Angues alati, qui ex *Libya* & *Arabia* quotannis in *Ægyptum* volant, ſunt in hydrorum ſpecie. Ita *Herodotus* lib. 3. Τὸ δὲ ὄφιος ἡ μορφὴ οἵηπερ τῶν ὕδρων. Nomen *Hebræum* eſſe שרף *ſaraph*, docet, quod *Eſ*. 30. 6. in *Ægypto* deſcribitur *vipera* ושרף מעופף *& ſaraph volans*. Dicitur autem *ſaraph* ab *exurendo*: nam verbum שרף *ſaraph*, eſt *exurere*. Nempe hydrum, vel, quod idem eſt, cherſydrum, vim habere igneam, & morſu ſuo exurere tradunt quotquot de illo ſcripſerunt. Proinde etiam in virgâ ejus ori admotâ fellei coloris veſicæ excitantur, & gladius mucrone uſque ad capulum ferro ac cæruleo colore tingitur, ac ſi flammâ violentâ corriperetur; vellus quoque hoc veneno infectum, tanquam igne lento carpi & conſumi legitur. Quocirca apud *Nicandrum* ex illius morſu conſequuntur.

Ἀλγ

Ἄλγεα πυρπολέοντα, θοῶς δ' ἐπὶ γυῖα χέονται
Πρηδόνες.

Dolores tanquam incendiis depopulantes, & puſtulæ urentes, ſtatim per membra ſparguntur. Et ſerpentes שרפים *ſeraphim*, à quibus *Iſraëlitæ* in deſerto morſi ſunt, *Hebræi*, non tantùm veneno dentium, ſed & ſolo halitu uſſiſſe, & flammas ex ore ſuo ſparſiſſe ſcribunt. Draconum nomen תנים *thannim* alludit ad תנות *thannoth*, quod θρηνεῖν *plangere* explicant vetuſtiſſimi Interpretes, *Jud.* 11.40. Et iidem deſcribuntur ut θρηνητικὰ ζῶα, *Job.* 30.29. & *Mich.* 1.8. Quia cum capite erecto, & diductis faucibus, ſurſum aſpirare ſæpe viſi ſint, id ita accepiſſe putantur *Hebræorum* antiquiſſimi, ac ſi ore in cœlum obverſo per ſuſpiria, & gemitus ad Deum de ſorte ſua conquererentur, quodque omnibus odioſi, deſertiſque, ac feralibus addicti locis, longam quidem, ſed miſeram vitam ægrè traherent. Draconis aliud nomen לויתן *leviathan*, à *multiplici flexu* ſumptum eſt. Nam *Arabicè* in *Atcamus* لوا الحيه ſunt *ſerpentis ſpiræ*: & de ſerpente لاوى vel تلوي vel التلوي *in ſpiras ſe convolvit.*

E multis locuſtarum nominibus, quæ in *Moſe*, & Prophetarum aliis reperire eſt, ne unum quidem eſt, quod non certa ratione nitatur. Vulgatiſſimum ארבה, *arbe*, à *copia* ſumptum; quia locuſtis nihil fœcundius. Hinc Scriptura toties. *Veniebant ut locuſtæ multitudine, & diffuſi ut locuſtæ*, Jud. 6.5. & 7.12. *Venit locuſta, & bruchus, cujus non erat numerus*, Pſ. 105.34. Vide & *Jerem.* 46.33. & 51.14. *Joel.* 1.6. *Nahum.* 3.15. Locuſtæ etiam גוב, *gob*, vocatur, *&c.* & גובי *gobai*, ut *Arabicè* جاب *gab*, & جابي *gabai*; quia è terra emergit: id enim *Arabibus* جبا *gaba*. Et גזם *gazam*, quia non ſolum herbas, ſed & arborum ramos teneriores abſcindit; quod verbo *Chaldæis*, *Arabibus*, & *Æthiopibus* notiſſimo גזם dicitur. *Leo Africanus* lib. 9. de Locuſtis, *Arbores ipſas pariter cum frondibus, ac fructu eſitant.* A *velo* fit nomen חגב *chagab*, & צלצל *tſelatſal* ab *umbra*; quia locuſtarum nubes, cum volant, Solem obumbrant, & illi velum obtendunt. A *conſumendo* eſt חסיל *chaſil*, & à *lingendo* ילק *jelek*, & à *vorando* סלעם *ſolam*, & à *longo agmine* חרגל *chargol*. Nam *Arabicè* حرجل *chargala* eſt *longo agmine ferri*: unde حرجلة *chargala*, *locuſtarum agmen*, quod quandoque eſt multorum millium.

In muſcarum generibus *muſca* propriè dicta *Hebræis* eſt זבוב *zebub*, Chaldæis דבובא *debuba*, Arabibus ذباب *dſebab*: & his ذب *dſabba* eſt *incertis ſedibus divagari*, quod muſcæ maximè proprium. Neque enim muſca nidum uni loco affigit, ſed πλάνητα τὴν κτῆσιν κατὰ τοὺς Σκύθας ἐπανῃρημένη, Scytharum *in more, vago volatu ſublata, ubicunque à nocte fuerit deprehenſa, ibi domum, & cubile facit.* Quod in *Encomio Muſcæ* à *Luciano* non eſt omiſſum. Proinde *Arabico* Proverbio اطيش من ذبابه *muſcâ inconſtantior* dicitur eſſe, qui vagus eſt, & inquies. *Api* nomen aptiſſimum דבורה, *debora*, eſt à mirabili *ductu*, & *ordine*; cum politicum ſit animalculum, Reges habens, & populos, & urbes, & prætoria. *Veſpæ*, vel *crabroni* commune nomen צרעה *tſira* pro עצרה *itſrâ* à *premendo*; quia intrè preſſa & conſtricta habet ilia. Sic *crabronis* nomen fit à *cracere*, quod, apud *Ennium*, *gracilem eſſe* ſonat. Gloſſæ *grabronem* ſcribunt, tanquam à *gracere*, unde *gracilis*. *Græcè* etiam ut *veſpa* σφήξ, ita σφῆκες, & σφηκίσκοι dicuntur parva ligna in acutum collecta: & in hominibus σφηκώδεις, qui ſunt corpore *graciles*, nec ventricoſi. Ut *corvus* עורב *oreb*, ſic *cynomyia* ערוב *arob*, à *nigredine* dicta eſt, ſi verè *Muffetus* (*b*) aſſerit cynomyiæ nomen nulli muſcarum generi magis convenire *quam NIGRIS illis grandioribus*, &c. Ne dicam aliud ejuſdem vocis etymon poſſe elici ex his *Pſ.* 78.45. *Miſit in illos* ערוב ואכלם *arob, & comedit eos.* Arabicè enim عرب *araba*, *comedere* eſt, planè ut اكل *achala*. *Culex vinarius* (Græcè κώνωψ) à *miſcendo* dicitur יבחוש *jabchus*; quia vino immixtus eſt: & *paluſtris* (Græcè ἐμπὶς) יתוש *jatthus*, pro ינתוש *janthus*, à *vellicando*; quia hominibus, & jumentis moleſtiſſimum ſe exhibet, eorum carnes appetendo, & vellicando.

(*b*) Theat. Inſect. lib. 1. c. 11.

Scorpio עקרב *akrab* dicitur pro עקץ רב *akatſrab*, à *magno aculeo*; quia μόνον τῶν ἐντόμων τοῦτο μακροκεντρόν ἐστι, *ſolum inſectorum magnum habet aculeum*, ut tradit *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 7.

Aranea עכביש *acchabis*, inverſo nomine ex שבך *ſabach*, quod *implexum eſſe* ſonat: unde *rete* Arabicè شبكة *ſabecha*, & Hiſpanicè *xabega*. Ejus opus ארג *arag*, *texere*, unde *Græcis* ἀράχνη.

Cochlea, ſeu *limax* שבלול *ſabbelul*, vel à שביל *ſebil*, id eſt, *via*, ſeu *ſemita*, quam ſucco ſuo ſignat; vel potius quia ישב בלול *jaſabbelul*, habitat ἐν κοχλίᾳ. Nam *Hebraicè* לול *lul*, *Græcè* κοχλίας, eſt ἑλικτὴ ἀνάβασις, vernaculâ linguâ *un eſcalier*.

Vermis רמה *rimma*, & תולע *thola*. Prius *Arabicè*, *cariem*, & *teredinem* ſignificat, & رم *ramma*, *carioſum eſſe*, ut *Hebraicè* רמם *ramam*, σκωληκιᾶν, *verminare*. Poſterius eſt à לוע *vorare*, *deglutire*. Tinea עש *es*, à verbo עשש *aſas*, *conſumi*; *tabeſcere*. Item סס *ſas*, Chaldaicè סםא *ſaſa*, Græcè σὴς, Arabicè سوس *ſus*, à verbo ساس *ſaſa*, quod *tineoſum*, & *carioſum eſſe* ſonat. *Hirudo* עלוקה *aluka*, vel עלקה *alaka* potius, ut *Arabicè*, à *pendendo*, & *adhærendo*.

Scarabæus חפושית *chaphuſith*, à *ſcrutando ſtercore*. *Scrutari* enim eſt חפש *chaphas*. Sed aliud eſt כפים *caphis*, quod *Græci* perperam κάνθαρον reddunt, *Hab.* 2.11.

Formica נמלה *nemala*; quia נמלה *namla*, id eſt, *abſcindit* ſpicarum capita, ut grana eliciat è glumis ſuis. *Ælianus* de formicis, *Hiſt.* lib. 6. cap. 43. Τοὺς μὲν ἀθέρας ἀποκνίζουσι, ἐκλέπουσι δὲ τοὺς τοῦ πυροῦ στάχυας τε, καὶ περιαμπεχόντας θυλακίδας, *ſpicarum capita abſcindunt, & glumas, quibus granum induitur, & includitur, deglubunt.* In quo ipſo argumento adhibetur verbum נמל *namal*, cum de impiis dicitur, *Job.* 24.24. *Ut ſpicæ caput* ימלו *abſcindentur.* Itaque hoc ſequi malo, quam quod poſt *Plinium* tradunt innumeri Scriptores, formicam ipſius grani caput arrodere antequam recondat, ne rurſus in fruges è terra exeat.

Ut כן *chen*, *baſis*, ita & כנים *chinnim*, *pediculi*, nomen habent à verbo כונן *chonen*, quod *firmare*, & *ſtabilire* eſt; quia pediculus firmum, & ſtabile eſt animal, & à corpore δυσαφαίρετον, ut tradit *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 31.

Neſcio unde acceſſerit finale ש *Hebræo* pulicis nomini פרעש *paros*, quod alioqui alluderet ad verbum פרע *para*. Illud enim inter cætera *retrocedere* ſignificat. Sic *Prov.* 8.33. *Audite eruditionem, & ſapientes eſtote*, ואל תפרעו *nec retrocedite.* Et *Ezech.* 24.14. *Ego Dominus dixi, Eveniet, faciam*, לא אפרע *non retrocedam.* Et in Doctorum libris, *Qui legit librum*, למפרע *retrorſum.* Pulici autem id eſt proprium, ut retrorſum ſaliat. *Arabes* in *Damire*, من اعطف الله دبه

انه يثب الي ورايه ليري من يصيده لانه لو وثب الي امامه لكان اسرع الي حمامه *Benignè illi indulſit Deus, ut ſaliat retrorſum, ut venatorem ſuum videat. Quia, ſi ſaliret antrorſum, properaret ad mortem ſuam.* Ubi nota elegantem Paronomaſiam inter امامه *imamahi*, & حمامه *himamahi*. Fallor, an פרעוש *paros* contractum ex verbis פרע רעוש *para-raos:* quorum illud *retrorſum*, hoc *motum* ſonat; quia ſaliens retrorſum movetur? Notandum eſt *Hebræum* רעש non ſolum ad motum in genere, ſed & ad ſaltum pertinere, planè ut *Græcum* σκαίρειν. Sic cum de equo dicitur, *Job.* 39. verſ. 20. התרעישנו כארבה *An feciſti, ut moveretur ſicut locuſta?* Ut *moveretur*, id eſt, ut ſaltaret, ut exiliret. Quâ notione ſi ſumas, pulex rectè omnino פרעוש *paros* dictus fuerit ex פרע, & רעש, quia *retrorſum ſalit.*

Pleraque hæc in ſequentibus multò accuratiùs explicantur. Sed illa viſum eſt hîc congerere, ut videantur uno intuitu; & ſic lectorem magis ferant. Atque hinc diſcamus quam exacta fuerit animalium notitia in primo illo humani generis conditore, quem hæc illis nomina impoſuiſſe refert *Moſes*. Nempe in ejus animum Deus multa infuderat, quæ nonniſi gravi labore, & longa experientia nos addiſcimus. Ita ut non ſolam ſuperficiem, ut nos hodie, ſed & ipſam rerum naturam introſpiceret. Si quis miretur etymorum, quæ adduximus, pleraque hactenus ignorata fuiſſe à viris *Hebraiſmi* longè peritiſſimis, ſciat illos magno errore omnium vocum origines ex ſola Scriptura eruere; cum *Hebraicæ* linguæ veteris pars non contemnenda lateat tam in aliis *Hebræorum* libris, quam in *Chaldaica*, *Syriacâ*, & *Æthiopicâ* linguâ, quæ *Hebraicæ* dialecti ſunt. Illas proinde conſulere non ſum dedignatus, ne quicquam negligerem, quod eſſet in rem noſtram.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH ROYAL ASIATIC SOCIETY

DE
SCRIPTURÆ ANIMALIBUS
PRIMÆ PARTIS
Liber Secundus:
DE
Domeſticis quadrupedibus.

CAPUT PRIMUM.

De *Cameli* nomine.

Cameli *nomen abſurdè* Græcos *ex ſua lingua deducere: fieri ex* Hebræo, *&* Syro גמל gamal. *Quod* Varronem *&* Heſychium *non latuit.* Gamale *urbs unde dicta.* Pſeudo-Egeſippus *notatus.* Gaugamela *non ſignificat* domum, *ſed* tributum cameli. *Verbum* גמל gamal, *&* ablactare, *&* retribuere *ſignificat. Cameli nomen* גמל gamal, *non deduci, ut volunt, ex priore ſignificatu, ſed ex poſteriore. Apud* Arabes *varia cameli nomina juxta ætates. Camelus animal* μνησίκακον, *tamen cætera mite, & felle carens. Cur dicatur* Abu-Job. *Aliquid in cameli jecore felli analogum. Mira* Adami ſapientia.

EVenus in *Eroticis* ad *Eunomum*, & *Græcorum* plures alii, *camelum* dici volunt quaſi κάμμηρον, quia μέσους κάμπτει τοὺς μηρούς, *media femora* inter incedendum *inflectit*. Proinde ſomnianti ſe in fuga exceptum fuiſſe à quodam hoſpite, cui nomen erat *Camelo*, *Artemidorus* hoc ſomnio ſignificatam fuiſſe ait crurum debilitatem. Et (a) *Ægyptii*, ut tardum hominem deſignarent, camelum pingebant; quia ἐκείνη μόνη τῶν ἄλλων ζώων τὸν μηρὸν κάμπτει, *omnium animalium ſolus camelus femur inflectit*. Nempe, ut obſervat (b) *Herodotus*, & ex illo (c) *Ælianus*, Κάμηλος ἐν τοῖσι ὀπισθίοισι σκέλεσι ἔχει τέσσαρας μηροὺς, καὶ γόνατα τέσσαρα. *Camelus in poſterioribus cruribus quatuor habet femora, & genua quatuor:* id eſt, quatuor articulos, cum totidem oſſibus interjectis: Per eos articulos, quos in femore habet ſolus camelus, medium femur illi flectitur. Tamen inde κάμηλον dici, quaſi κάμμηρον, tam falſum eſt, quam quod aſſerit *Etymologus*, ſic appellari ὅτι χαμαὶ καθημένη αἴρει τὸ φορτίον, *eo quod humi ſedens onus attollit*. Camelus enim eſt *Hebræis* גמל *gamal*. Quâ voce uſi ſunt *Job* & *Moſes*, antequam camelus *Græcis* vel de nomine notus eſſet. Neque enim *Græcum* animal eſt camelus, ſed *Aſiaticum*, & *Africanum*. Et *Hebræum* nomen æmulantur *Samaritani*, *Syri*, *Chaldæi*, *Arabes*, *Ægyptii*, & *Æthiopes*. Rectè igitur *Varro, de lingua Lat.* lib. 4. *Camelus ſuo nomine* Syriaco *in* Latium *venit*. Et *Heſychius*, Γαμάλη, κάμηλος παρὰ Χαλδαίοις. Et *Joſephus, lib. 4. De Bello*, *Gamalon* urbem, & montem dicit εἰκάσθαι καμήλῳ τὸ σχῆμα, παρ' ἣν ὠνόμασται, *cameli ſpeciem habere, unde nominatur*. Neque audiendi in *Egeſippo*, aut *Ambroſio* verius, qui (d) *à ſuperioribus* Camalam *vocitatam putant, quòd formam cameli præferat, ſed corruptò incolarum uſu* Gamalæ *nomen urbi inhæſiſſe*. Neque enim in *Gamalæ* nomine quicquam corruptum, cum à *Græco*, aut *Romano* cameli nomine non fiat, ſed ab *Hebræo* גמל *gamal*. *Plutarchus* in *Alexandro*, *Gaugamela* ex *Aſſyria* lingua interpretatur *cameli domum*. Sed quia *gau* pro *domo*, *Aſſyria* linguâ nuſquam occurrit, alibi obſervavi *Gaugamela* contractum eſſe ex גבי גמלא *gave gamala*, quomodo diviſis vocibus in *Plinio* ſe legiſſe teſtatur *Hermolaus*: & *Chaldæis gave gamela* eſſe *cameli vectigalia*. Nempe *Plutarchus* ipſe auctor eſt, priſcum aliquem Regem è prælio fugâ elapſum camelo dromadi, quâ tum vehebatur, λιμὰς προσόδους certa vectigalia pro alimento ibi attribuiſſe.

Verbum גמל *gamal*, *Hebræis* duo ſignificat diverſiſſima, *ablactare*, & *retribuere*, vel *rependere*. A prima ſignificatione camelum גמל *gamal*, dici volunt *Schindlerus*, & alii, & ſic propriè ſignificari camelum nuper ablactatum. Quin apud *Hebræos* גמל *gamal*, eſt camelus quivis, non qui nuper eſt ablactatus. Et apud

(a) *Horus lib. 2. cap.* 95.

(b) *Lib.* 3. *cap.* 103.

(c) *Hiſt. l.* 10. *c.* 3.

(d) *De excid. Hieroſol. lib.* 4. *cap.* 1.

apud *Arabes*, qui hac in parte mirè curioſi ſunt, جمل *gemel* eſt *camelus in flore ætatis*. *Abuabida*, in camelis *algemel* id eſſe dicit, quod in hominibus الرجل *vir*. Nempe مجر appellatur *cameli fœtui in utero*, جوار *camelus lactens*, & خروج ſi ſit mas, & سبق ſi ante tempus, & ربع ſi primo partu natus, & هبع ſi ultimo, & راشح cum ambulare incipit, & تلو cum ſequitur matrem, & cum ablactatur, فصيل & قعود ſit ſit mas, & قلوص ſi fœmina, & لطيم ſi ablactatur, cum oritur ſtella, سهيل *ſohail*, ſeu *Canopus*, in fine *Auguſti* menſis, & شارق cum dentire incipit, & جلمدة cum eſt anniculus, & جلة cum duorum annorum eſt, & بكر vel عقال cum genua flectere incipit ad ſarcinam, & ثني cum duales dentes abjecit, & جمل vel رباع *mas*, ut ناقة vel صلغة fœmina, cum quatuor molares dentes prodeunt anno quinto, vel ſexto, & ضغيط cum molarium ultimus prodit, & بازل vel خف, vel دردع, vel مرتدع, cum dentes omnes orti ſunt anno ſeptimo, vel octavo. Sed hæc obiter de camelorum iis nominibus, quæ deſignant ætatum diſcrimina uſque ad plenum vigorem. Neque enim hîc omnia deſcribere eſt animus, cùm fortè ſint plura quàm ſexcenta. Et ex his abundè conſtet camelum non dici جمل quamprimum eſt ablactatus.

Camelum igitur ab *ablactando* גמל *gamal* vocari non puto, ſed à *retribuendo*, quæ altera eſt verbi גמל notio apud *Hebræos*. Cauſa ſcilicet cur ſic appellatus ſit tam eſt obvia, ut non poſſim non mirari doctos id fugiſſe hactenus. *Hebraicè* גמל quandoque eſt *bonum*, quandoque eſt *malum rependere*, uno verbo μνησικακεῖν, ut *Græci* reddunt, *Joël*. 3. *v*. 4. Inde camelus meritò גמל *gamal* dictus eſt; quia nullum eſt animal, quod vel acceptæ injuriæ memoriam conſervet tenacius, vel ultionem perſequatur acrius. Unde *Baſilius* Homil. 8. in *Hexaëmeron*, quo loco animalia terreſtria marinis confert, & præfert, Τὸ δὲ τῶν καμήλων μνησίκακον, καὶ βαρύμηνι, καὶ διαρκὲς πρὸς ὀργὴν τί ἂν μιμήσασθαι τῶν θαλαττίων δύναιτο; *Camelorum autem animum injuriarum memorem, & gravem, & diuturnam iram quis marinorum imitari queat?* Item, Πάλαι ποτὲ πληγεῖσα κάμηλος, μακρῷ χρόνῳ ταμιευσαμένη τὴν μῆνιν, ἐπειδὰν εὐκαιρίας λάβηται, τὸ κακὸν ἀντιδίδωσιν· *Olim verberibus cæſus camelus, irâ longo poſt tempore reconditâ, cum commodum tempus nactus fuerit, malum rependit.* Malum rependit, *Hebraicè* eſſet גמל הרעא *gamal haraa*. *Chryſoſtomus* in *Sermone* Περὶ αὐχμοῦ, edit. *Savil*. Tom. 7. pag. 353. Ἵπποι θηλυμανεῖς γεγονότες, ὅ φησιν ἡ γραφὴ, καὶ λύκοι ἅρπαγες, καὶ μνησικακοῦντες ὡς κάμηλοι. *Facti ut equi furentes in fœminas, juxta Scripturam, & lupi rapaces, & injuriarum memores ut cameli.* Iſidorus Peluſiota *lib*. 2. Epiſt. 135. Ὅταν γάρ τις σκιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρος, λακτίζῃ δὲ ὡς ὄνος, χρεμετίζῃ δὲ ἐπὶ γυναιξὶν ὡς ἵππος θηλυμανὴς, καὶ γαστριμαργῇ ὡς ἄρκτος, πιαίνῃ δὲ τὸ σῶμα, ὡς ἡμίονος, μνησικακῇ δὲ ὡς κάμηλος. *Cùm quis ut taurus ſubſultat, ut aſinus calcitrat, ut ſalax equus in fœminas hinnit, ut urſus ventri indulget, ut mulus corpus ſaginat, & ut camelus memor eſt injuriarum.* *Euſtathius* in *Hexaëm*. pag. 39. Θερμὸς ὁ ἵππος πρὸς ἐπιθυμίαν τοῦ θήλεος, νωθὸς ὁ ὄνος, καὶ ὀξυήκοον καὶ μνήμων μνησίκακον κάμηλος, *Equus in fœminum libidine ardet, tardus eſt aſinus, & acris auditûs, & memor: camelus acceptæ injuriæ meminit.* *Damir* in elephante, يقال ان الفيل يحقد كالجمل فربما قتل سايسه حقدا عليه *Dicitur elephas iram animo recondere, ut camelus, & quandoque rectorem ſuum interficere iraſcendo in illum:* irâ ſcilicet inveteratâ, quæque diu altâ mente repoſta manſit; id enim eſt propriè حقد. Unde *Alcamus*, حقدت الناقة *Camelus fœmina iram diu ſervavit*; *Giggejus* reddit *adipe plena fuit*; quia legit in *Alcamus* امتلات شحما, quomodo nos quoque legimus. Sed pro شحما *ſachma* ſcribendum شحنا *ſachna*. Arabes *odium vehemens*, atque *inveteratum* ita nominant. *Leo Africanus* lib. 9. *Sub veris initium in Venerem propenſi, non modò ſe mutuo offendunt, verùm homines, à quibus injuriâ olim affecti fuere, leviorum etiam ictuum reminiſcentes, capitaliter inſectantur.* Ita etiam *Marmolius*, *Africæ* ſuæ lib. 1. cap. 23. *En aquel tiempo ſe acuerdan de qualquier pequeño golpe que les ayan dado.* Doctiſſimus *Olearius*, *Itinerar. Perſici* lib. 5. *Cameli in ultionem valde proni ſunt, & acceptæ injuriæ memoriam diutiſſimè ſervant. Ita ut in Perſide ira cameli in Proverbium abierit, cum de odio implacabili res eſt.* Quo œſtro percitum camelum ita deſcribit *Nazianzenus Jambico* 21.

Τί δ᾽ ἂν κάμηλος φυσικῆς ἐξ ὕβρεως
Βροντῶσα λαιμῷ κ᾽ αὐχέν᾽ ἐκτείνουσά σοι;

Quid ſi camelus ad injuriam inferendam naturâ ſuâ proclivis, gutture intonans, & cervicem in te extendens? Huc facit hiſtoria notiſſima de camelo, qui, cum matrem velo contectam inſcius iniviſſet, ſcelere agnito, prorigam, quo procurante id admiſerat, aliquanto poſt dentibus, & calcibus obtrivi[illegible]em referunt (e) *Ariſtoteles*, (f) *Ælianus*, (g) D[illegible] alii. Quale eſt, quod narrat *Olearius* de camelo non ita pridem à ſervo quodam plagis excepto, qui poſt aliquot menſes eumdem inter multos alios in diverſorio jacentem elegit, & pedibus obtrivit. Quæ ideo magis mira ſunt, quod alioqui camelus eſt animal mitiſſimum, adeoque, ut ajunt, felle carens, quamvis aliquid habeat felli analogum. Ita camelum *Philoſophus* aſſerit (h) non habere, ἀποκεχωρισμένην χολὴν, ἀλλὰ χολώδη φλέβια μᾶλλον, *fel diſcretum, ſed potius venas felleas.* Et animalia quædam ideo eſſe μακρόβια *longæva*, ὅτι οὐκ ἔχει χολὴν, οἷον δελφὶς, καὶ κάμηλος, *qui à fel non habent, ut delphin & camelus.* Hinc *Plinius*, (i) *Cameli & delphini fel non habent.* Et *Damir*, وكل الحيوان له مرارة سواه ولذلك كثر صبره وافقاد وكني بابني ايوب وادمه يوجد علي كبده شي يشبه المرارة وهي حليدة فيها لعاب.

(e) In Mirab. & Hiſt. lib. 9. cap. 47.
(f) Lib. 3. c. 47.
(g) In Camelo.
(h) Hiſt. l. 4. c. 2.
(i) Lib. 11. c. 37.

لعاب يكتحل به ينفع من الغشاء العتيق Et omne animal fel habet, præter illud.

Proinde patientiſſimum eſt, & maximè docile, & cognominatur Abu-Job, (ſeu *Jobi* pater, quaſi patientiam Jobi æmuletur.) *Sed in illius jecore aliquid reperitur felli ſimile, pellicula nimirum, & in ea ſaliva, ex qua fit collyrium ad amovendas veteres caligines.* Hæc de cameli *Hebræo* nomine, cujus rationem accuratius disquirere operæ pretium ideo duxi; quia in eo vel maximè elucet primi Patris ſapientia, qui, quod nos nonniſi experti ſcimus, viſo camelo ſtatim animadvertit hoc illius eſſe genium, ut iram diu ſervet, & malum pro malo tandem rependat, ac proinde גמל *gamal* vocavit, appellatione ad animalis naturam ita accommodata, ut nulla potuerit eſſe aptior.

CAPUT SECUNDUM.

De Camelorum uſu.

Cameli multi in Judæa, *& vicinis locis. Uni homini quot millia.* Davidis *camelis præfectus cur* Obil *dictus. Cameli ad vecturas quam utiles. Cameli, bigæ & quadrigæ. Camelorum in bello uſus. Camelorum pili in veſtibus. Cameli lac, & caro, in cibis. Cur ejus uſus* Judæis prohibitus. Arabum *de eo fabulâ. Cameli elogia.*

CAmelos olim in *Judæa*, & vicinis locis fuiſſe frequentiſſimos, ex Scriptura manifeſtum eſt. Ita *Job* primo tria millia, deinde ſex millia camelorum habuit, *Job.* 1. *v.* 3. & 42. *v.* 12. Ut non immerito dixerit *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 50. Κέκτηνται δ' ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων καμήλους καὶ τρισχιλίας. *Nonnulli uſque ad tria millia camelorum poſſident.* Sed & *Patriarcharum* opes, partim camelis conſtitiſſe, *Moſes* non ſemel (a) docet: ut in *Africa*, hodieque *Arabum. Leo Africanus* lib. 9. *Ex iis* Arabes *ſuas divitias, ac poſſeſſiones æſtimant: & ſi quando de divitiis Principis, aut Nobilis cujuſquam ſermo fiat, poſſidere eum ajunt tot camelorum, non aureorum millia.* Jud. 7. v. 12. *Madianitæ*, & *Amalekitæ* camelos habent ſine numero, inſtar arenæ, quæ jacet in littore maris; in quibus nonnulli torques, & השהרונים (b) *lunulas*, id eſt, bullas aureas in lunularum modum concinnatas, collis geſtant. Ut *Parthenopæi* equus, de quo *Statius* lib. 9. *Thebaïdos*,

- - nemoriſque notæ ſub pectore primo
Jactantur, niveo lunata monilia dente.

Alibi etiam (c) *Ægyptiis*, (d) *Sabæis*, (e) *Chuſæis*, (f) *Iſmaëlitis*, (g) *Cedarenis*, (h) *Aſoræis*, (i) *Geſuræis*, (k) *Gerciis*, & (l) *Damaſcenis* camelos tribui videas. Et 1 *Paral.* 23. *v.* 30. *Davidis* camelis præficitur אוביל *Obil Iſmaëlita.* Cui haud dubie nomen ex argumento fuit inditum. *Arabicè* ſiquidem, ut ابل *ibil camelum*, ita ابال *ibal*, ابل *abil*, & ابيل *abil camelorum præfectum* ſonat.

Camelis porrò, modò (m) homines, modò (n) ſarcinæ, (o) cibi, (p) merces, & (q) res pretioſæ, vehebantur. Quandoque jungebantur curribus, ut colligere eſt ex *Eſa.* 21. *v.* 7. ubi רכב גמל eſt *currus quem cameli vehunt*, ut *Symmachus* rectè reddidit, non *qui camelum equitat*, quomodo intelligunt veterum alii. Ita *Nero* in *Circenſibus* (r) *commiſit camelorum quadrigas.* Et *Heliogabalus* junxiſſe fertur (s) *camelos quaternos ad currus in Circo, privato ſpectaculo.*

(a) Gen. 12. 16. & 30. 44. & 32. 7. &c.
(b) Jud. 8. 21. 26.
(c) Exod. 9. 3.
(d) 1 Reg. 10. 2. Eſa. 60. 6.
(e) 2 Par. 14. 14.
(f) Gen. 37. 25. 4
(g) Jer. 49. 29.
(h) Jer. 49. 32.
(i k) 1 Sam. 27. 9.
(l) 2 Reg. 8. 9.
(m) Geneſ. 24. 10. 16. & 31. 17. 1 Sam. 30. 17.
(n) Eſa. 30. 6.
(o) 1 Par. 12. 40.
(p) Gen. 37. 25.
(q) 1 Reg. 10. 2. 2 Par. 9. 1. 2 Reg. 8. 9.
(r) Suet. in Ner. cap. 11.
(s) Lamprid. in Heliogab.

Nec in bello fuiſſe inutiles apparet ex libro *Judicum*, & 1 *Sam.* 30. *verſ.* 17. Hinc de camelis *Plinius*, lib. 8. cap. 18. *Etiam equitantur in præliis. Strabo* de iiſdem, lib. 16. Πολεμοῦσιν ἀπ' αὐτῶν, *Ex iis præliantur* (Arabes). *Diodorus* lib. 2. pag. 96. Αἱ δ' αὐταὶ κατὰ τοὺς πολέμους, εἰς τὰς μάχας ἔχουσι τοξότας, ἄγουσαι δύο ἀντικαθημένους ἀλλήλοις ἀντινώτους· τούτων δ' ὁ μὲν τοὺς κατὰ πρόσωπον ἀπαντῶντας, ὁ δὲ τοὺς ἐπιδιώκοντας ἀμύνεται. *Ipſi etiam cameli* (in Arabia) *ad pugnam in bella deducuntur, duos habentes ſagittarios tergis oppoſitis inſidentes; quorum unus obvios, & alter inſequentes repellit.* Et lib. 3. pag. 125. de *Debarum* dromadibus in *Arabia Felici*, Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς πολεμίους ἀπὸ τούτων μάχονται, *In hoſtes enim ex iis pugnant.* Sic in *Xerxis* exercitu *Arabes* ἤλαυνον πάντες καμήλους, ταχυτῆτι οὐ λειπομένας ἵππων, *camelos omnes equitabant, equis pernicitate non inferiores:* Ita *Herodotus* lib. 7. Neque id *Arabibus* peculiare eſt: nam apud *Pollucem* lib. 10. cap. 8. Βάκτριοι δὲ καὶ μάχονται ἐπὶ τῶν καμήλων, Bactriani *etiam camelis pugnant.* Et, Ἀχρεῖον τὸ Κροίσου ἱππικὸν ἀπέφηνε Κῦρος, προτάξας τῶν ἱππικῶν ὁπλιτῶν καμήλους πολλάς. Crœſi *equitatum* Cyrus *inutilem reddidit, collocatis adverſus equites armatos multis camelis:* quia camelorum aſpectum, & odorem equi ferre non poſſunt. Quod refert ex *Herodoto Polyænus* lib. 7. *Stratagem.* Quale eſt, quod in *Artabani Parthorum* Regis copiis, in prælio adverſus *Macrinum*, barbari cataphracti *Romanos* ſagittis, & contis graviter affligebant, ἀπό τε ἵππων, καὶ καμήλων τιτρώσκοντες αὐτούς, *ab equis, & camelis eos vulnerantes*; ut habet *Herodianus* lib. 4. In *Africa* etiam idem uſurpatum ex *Vegetio* ſcimus, cujus verba ſunt lib. 3. cap. 23. *Camelos aliquæ nationes in aciem produxerunt, ut* Urciliani *in* Africa, Mahetes *hodie quoque producunt.*

Camelorum pilos in veſtium uſum ceſſiſſe docet hiſtoria *Joannis Baptiſtæ*, Matth. 3. v. 4. & Marc. 1. v. 6. *Hebræi* vocant צמר גמלים *lanam camelorum:* ut cum quærunt, an, ut lanam ovium, ita lanam camelorum cum lino miſcere, Lex vetet, *Levit.* 19. *v.* 19. & *Deut.* 22. *v.* 11. Item, an lepra inficiat veſtes ex lana camelorum, quomodo inficit veſtes ex lana ovium, *Lev.* 13. *v.* 47. 48. 52. 59. Vide *Talmudicum* Tractatum *Kelaim*, cap. 9. ſtatim initio: & *Maimonidem* in *Kelaim* cap. 10. §. 6. & in Tractatu *De lepra*, cap. 13. §. 3. Pili camelorum in *Caſpiis* olim fuere molliſſimi, & ex iis confectæ veſtes ad delicias pertinebant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 17. cap. 34. Κάμηλοι δ' ἀριθμοῦνται πλείους, αἱ μέγισται κατὰ τοὺς ἵππους τοὺς μεγίστους, εὔτριχες ἄγαν· ἁπαλαὶ γάρ εἰσι σφόδρα αἱ τούτων τρίχες, ὡς καὶ τοῖς Μιλησίοις ἐρίοις ἀντικρίνεσθαι τὴν μαλακότητα· ἐκ δὲ τούτων οἱ ἱερεῖς ἐσθῆτα ἀμφιέννυνται, καὶ οἱ τῶν Κασπίων πλουσιώτατοί τε, καὶ δυνατώτατοι. *Cameli etiam* (apud *Caſpios*) *plures numerantur, quorum maximi maximis equis ſunt magnitudine pares, pilis magni pretii: ii enim ita molles ſunt, ut cum* Mileſiis *lanis mollitie comparari poſſint. Ex illis porro Sacerdotes induuntur, &* Caſpiorum *ditiſſimi quique & opulentiſſimi.* Quod illum habere ex *Cteſia* docent hæc *Apollonii*, *Mirab.* cap. 20. Κτησίας δὲ ἐν τῇ δεκάτῃ Περσικῶν, καμήλους τινάς ἐν τῇ χώρᾳ γίνεσθαι, ὡς ἔχειν τρίχας πρὸς Μιλήσια ἔρια τῇ μαλακότητι· ἐκ δὲ τούτων τοὺς ἱερεῖς (lege ἱερεῖς) καὶ τοὺς ἄλλους δυνάστας τὰς ἐσθῆτας φέρειν. Cteſias Perſicorum *lib.* 10. (refert) *in ea regione eſſe camelos, quorum pili mollitie lanas* Mileſias *æquent, Sacerdotesque, & alios Proceres, veſtes ex iis confectas geſtare.* Ita in imperio Magni *Cham*, in urbe *Calacia*, Metropoli Provinciæ *Tanguth*, *inveniuntur panni, quos* Zambilotte *vocant, de lana alba, & camelorum pilis contexti, quibus vix pulchriores in mundo inveniuntur.* Hæc *Paulus Venetus* lib. 1. cap. 63. Et rurſus capite ſequenti, ubi de terra *Gog*, & *Magog*; *Fiunt ibi* Zambilotti *optimi de pilis camelorum.* Cujuſmodi pannos propriè ſignificat vox vernacula *camelot*,

quamvis

quamvis ſumatur hodie latius. Sed camelorum, in *Caſpiis*, aut in *Tartaria*, villi quam ſunt tenues, tam ſunt aſperi vulgares, quibus *Joannes* induebatur.

Camelorum etiam lac, & carnem, inter cibos multi commendant. *Philoſophus*, *Hiſt*. lib. 2. cap. 26. Ἔχει δὲ καὶ τὰ κρέα, καὶ τὸ γάλα, μέχρις οὗ ἂν ἐν γαστρὶ λάβῃ, ἥδιστα πάντων· *Carnem habet, & lac camelus, donec concipiat, omnium ſuaviſſima.* *Plinius* lib. 11. cap. 41. *Cameli lac habent, donec iterum graveſcant: ſuaviſſimum hoc exiſtimatur, ad unam menſuram tribus aquæ additis.* Et lib. 28. cap. 9. *Dulciſſimum ab hominis* (lac) *camelinum.* *Diodorus* ubi ſupra; Αἱ μὲν γάλα παρεχόμεναι, καὶ κρεοφαγούμεναι πολλὴν παρέχονται τοῖς ἐγχωρίοις δαψίλειαν· *Camelorum aliæ lac præbentes, & caro earum comeſa, lautum incolis cibum ſuppeditant.* *Hieron.* in *Jovinianum* l. 2. c. 6. Arabes, & Saraceni *& ominis eremi Barbaria camelorum lacte, & carnibus vivit.* *Herodotus* in *Clio*, ubi de *Perſarum* die natali, Ἐν τῇ οἱ εὐδαίμονες αὐτῶν βοῦν, καὶ ἵππον, καὶ κάμηλον, καὶ ὄνον προτιθέαται ὅλους ὀπτοὺς ἐν καμίνοισι· *Quâ, qui in iis ſunt locupletes bovem, & equum, & camelum, & aſinum ſolidos apponunt in furnis coctos.* Quin ipſis quandoque Regibus oblatus eſt hic cibus. *Antiphanes* (t) in *Oenomao*, aut *Pelope*,

(t) *Apud Athenæum lib.* 4.

- - - - - - ὁ μάγειρος ὅλον
Τέρας ὀπτήσας, μεγάλῳ βασιλεῖ θερμὴν παρέθηκε
κάμηλον.

Coquus ſolidum monſtrum coquens, magno Regi calidum camelum appoſuit. Lampridius *in* Heliogabalo; *Comedit ſæpius, ad imitationem* Apicii, *calcanea camelorum.* Item, *Struthiones, & camelos exhibuit in cœnis aliquoties, dicens præceptum* Judæis, *ut ederent.* Imo utrumque *Judæis* interdicit Legiſlator diſertiſſimis verbis. Quod vix latere poterat *Heliogabalum*, qui in urbe *Phœniciæ*, *Emeſa*, Solis fuerat Sacerdos. Neque, ſi *Judæis* præceptum id fuiſſet, ut ſtruthiones, & camelos ederent, ideo ſequebatur à *Romano Cæſare* in cœnis eſſe exhibendos. Itaque locus eſt mihi de mendo ſuſpectus: & legendum puto, *dicens præceptum eſſe Dei ſui, ut ederent.* Quod explicabo pluribus in Tractatu de Struthione. Cur cameli eſus à Deo fuerit interdictus, jam antea diximus, & ex *Moſe* res notiſſima eſt: At *Arabes*, *Jacobum* volunt hunc cibum poſteris ſuis ideo prohibuiſſe, quod illius uſu frequentiore iſchiadicum morbum contraxiſſet. *Damir* capite الابل ſeu *De camelo*, قال الله تعالي احللت لكم بهيمة الانعام ولما تحريم اسرايل وهو يعقوب عليه السلام علي نفسه اكل لحومها وشرب البانها فكان باجتهاد منه علي الصحيح والسبب في ذلك انه كان يسكن البدو فاشتكي عرق النسا فلم يجد شيا يلايمه الا لحوم الابل والبانها فلذلك حرمها

Dixit Deus ſummus, è jumentis camelorum eſum conceſſi vobis. Quod ad prohibitionem ejus factam ab Iſraële, *id eſt, à* Jacobo, *cui ſit pax; Is ipſe comedit ex carne, & bibit ex lacte eorum; & ejus rei, quamdiu valuit, maximè fuit ſtudioſus: ſed cauſa cur prohiberet hæc fuit, quòd, dum in deſerto degebat, iſchiadico morbo laboravit, nec quicquam aliud repèrit, cui morbum imputaret, præter carnem, & lac cameli: ac proinde eſum eorum interdixit.* Fabellæ putidiſſimæ dedit occaſionem lucta *Jacobi*, in qua vir ſanctus ab Angelo percuſſus eſt in iſchio; unde, luxato nervo, claudicavit aliquamdiu.

Inter multa camelorum elogia, quæ apud Scriptores paſſim occurrunt, unum è *Græco* Scriptore afferam (v) Εἰσὶν ἵππων μὲν ὠκύτεροι τὸ τάχος, ἐκπληκτικώτεροι δὲ διὰ μέγεθος, καὶ δασύτεροι· ἐνεργώτεροι δὲ διὰ τὸ ἄδιψον, καὶ μᾶλλον δυνάσθαι πονεῖν. *Sunt equis velociores, terribiliores magnitudine, & hirſutiores: ſtrenuiores etiam, quia ſitim diutius tolerant, & ad labores tolerandos ſunt magis idonei.* Alterum ex *Arabico*, priore longè uberius, الابل من الحيوان العجيب وان كان عجبها سقط من اعين الناس لكثرة رويتهم لها وهو انه حيوان عظيم الجسم شديد الانقياد ينهض بالحمل الثقيل ويبرك به وتاخذ زمامه فارة فتذهب به حيث شات ويتخذ علي ظهره بيت يقعد به الانسان مع ماكوله ومشروبه وملبوسه وظروفه ووسايده ويتخذ للبيت سقف وهو يمشي بكل ذلك ولذلك قال تعالي افلا ينظرون الي الابل كيف خلقت وحين اراد الله ان تكون سفاين البر جعلها طويلة الاعناق لتنوء بالاوقار وصبرها علي احتمال العطش حتي ان ظماها يرتفع الي العشر وجعلها ترعي كل شي نابت في البراري والمفاوز مما لا يرعاها ساير البهايم *Camelus eſt animal mirabile: (quamvis ideò non mirentur homines, quia frequenter vident,) Eſt enim animal magni corporis, valde docile, ſurgens cum onere gravi, & cum eo flectens genu. Ejus capiſtrum, ſi mus caperet, duceret illum quocunque vellet. Dorſo ſuo geſtat domum, in qua degit homo cum cibo, & potu, & veſtibus, & vaſis, & pulvinaribus ſuis; & ſupra domum, tectum, & his omnibus onuſtus iter facit. Proinde dixit Deus: Nunquid camelos contemplantur, quâ ratione creavi? Cùm ſcilicet voluerit Deus, ut navium terreſtrium inſtar eſſent, dedit eis prælonga colla, ut cum ſarcinis ſurgerent, & induravit eos ad ſitis patientiam, ita ut uſque ad decimum diem eam ferant, & fecit, ut ea omnia*

(v) *Ælian.* lib. 1. cap. 10.

omnia depaſcerentur; quæ in deſertis, & ſolitudine creſcunt, quibus cætera jumenta non veſcuntur. In quibus id maximè probo, quod cameli vocantur سفاين البر *naves terræ*, vel propter ventris ſaburram, & dorſi tuber, & colli proceritatem, quæ navium carinam, & malos utcunque referunt: vel quia graviora quàm quis credat onera tergo ſuo ſuſtinent, & in oras remotiſſimas vehunt: vel denique, quia ut mare invium eſſet abſque navibus, ſic *Aſiæ*, atque *Africæ* vaſtæ ſolitudines prorſus eſſent inacceſſæ, niſi camelos creâſſet Deus, quorum ope locorum incolæ illarum intima pervaderent. *Leo Africanus* lib. 9. *Qui camelos poſſident* Arabes, *heriliter vivunt, ac liberè, utpote cum quibus in deſertis agere poſſint, ad quæ propter ariditatem, nec Reges, nec Principes pervenire valent.*

CAPUT TERTIUM.

Qui Cameli dicantur בכרים *bicrim.* Multa alia.

Prophetia de muneribus Chriſto *offerendis* Eſa. 60. 6. *juxta* Hebræos. *Turma camelorum quomodo* Chaldaicè *vocetur*, & Syriacè. Madian & Epha *ubi.* Epha *quomodo* Græcè, Arabicè, & Chaldaicè. *Cameli in* Madianitide *quam frequentes. Camelus junior* בכרה bicra, *Jer.* 2. 23. *Plur.* בכרי bicre, *Eſ.* 60. 6. *Ita explicant multi* Arabes, & Baal Aruch. *Opponitur* camelus الصدوقة *id eſt*, perfectæ ætatis. *Proverbia quædam de* bicra. Aben Ezræ, & Kimchii *errores in hujus vocis interpretatione.* Chaldæus *emendatus*, & Græci *tres Interpretes.* Hieronymus *notatus*, Chaldæus *item*, & Syrus. *Cur camelus junior dicatur* בכרה bicra. Seniorum *verſio quam aliena hoc loco. Veſpere, & mane, diei partes oppoſitæ, cur quandoque ſumantur promiſcue, ut* Matth. 28. 1. *De eo* Gellii *locus inſignis.*

Concurſum gentium in Eccleſiam ab *Eſaia* his verbis ſignificari plerique volunt, *Eſ.* 60. v. 6. *Turma camelorum operiet te, cameli juniores* Madian, & Epha; *omnes è* Seba *venient, aurum, & thus offerent, laudeſque Domini prædicabunt.* Alii ad *Chriſtum* ipſum piè referunt, quaſi hæc Prophetia jam tum impleri cœperit, cum *Magi* ex illis partibus, niſi conjectura fallit, *Chriſto* adhuc infanti thus, & aurum obtulerunt. Quo mirè faciunt hæc *Kimchii*: *Propheta id ſibi vult, mercatores camelis thus, & aurum, venalia, convecturos, atque etiam* למנחה למלך המשיח *in oblationem Regi* Chriſto. *Magos* tamen potius fuiſſe *Perſas*, cum ex ipſo *Magorum* nomine colligitur, quod *Perſicum* eſt, tum ex locorum ſitu, quia ex Oriente venerunt, ubi *Perſæ*, cum *Sabæi* ſint ad Auſtrum. Sed hæc ſunt alterius loci.

Turma camelorum ſimul iter facientium *Hebraicè* eſt שפעת גמלים. *Chaldæus* habet שירת, id eſt, سيارة *Caravanam* ſic vocant *Arabes*, quia سير eſt *iter facere*. *Syrus* ܐܒܠܐ voce deducta ex ابل id eſt, *camelo*. *Arabs* قطارات quod propriè ſeriem ſignificat camelorum مقطرين *pice ſignatorum*, ut nimirum internoſcantur.

Cameli juniores Madian, & Epha] *Madian* urbs notiſſima fuit in littore *maris Rubri*, ut (a) *Joſephus*, (b) *Euſebius*, (c) *Hieronymus*, (d) *Geographus Nubienſis*, alii docent. Huic *Epha* עיפה vicina fuit in Provincia *Madianitide*, quod tam ex hoc loco colligere eſt, quam ex *Gen.* 25. 4. & 1 *Paral.* 1. 33. ubi עיפה *Epha*, hujus conditor, legitur fuiſſe filius *Madianis* primogenitus. Nempe עיפה *Epha*, vel *Hipha*, eſt *Græcorum* Ἴππος. *Ptolemæus* montem, & pagum hujus nominis deſcribit in eodem littore paulo infra *Modianem*, quomodo *Madian* appellat. *Epha* עיפה *Arabicè* erat غيفة *Ghaipha*, quomodo ſcribit *Alcamus*. Ita *Græci* Γαιφὰ, vel corruptè Γαιφάς. *Chaldæus* הולד *Holad*. An quia ut *Hebræis* עיף, unde עיפה ita *Arabibus* هلد *halada* eſt *æſtu, & ſiti laborare?* Utut ſit, meritò camelos *Propheta* deſcribit venientes ex *Madian*, & *Epha*, cum nullibi ſint frequentiores, quam in *Madianitide*. Vide *Jud.* 6. 5. & 7. 12.

Porro, hi cameli בכרי *bicre* vocantur, id eſt, *cameli juniores*, à ſingulari בכר, cujus Fœmininum בכרה. Hinc *Jerem.* 2. 23. בכרה קלה משרכת דרכיה *Cita camela junior, implicans vias ſuas.* Ita interpretor ex *Arabiſmo* vocem, quæ tam veteres, quam novos Interpretes non parum torſit hactenus. *Damir*, البكر الفتي من الابل والانثي بكرة والجمع بكار مثل فرخ وفراخ وقد تجمع في القلة علي ابكر Albecro, *junior eſt camelus, Fœmininum eſt* bicra, & *Plurale* bicar: *quomodo* pherch (*pullus*) *in Plurali habet* phirach. *Sed & Plurale paucitatis eſt* abchar. *Abuabida*, البكر من الابل بمنزلة الفتي من الناس والبكرة بمنزلة الفتاة والقلوص بمنزلة الجارية والبعير بمنزلة الانسان والجمل بمنزلة الرجل والناقة بمنزلة المراة Albecro, *in camelis idem eſt quod in hominibus Adoleſcens*, & albicra *idem quod Puella*, & alkalus *idem, quod Puellula*, & albëir *idem, quod Homo*; & algemel *idem, quod Vir*, & annaka (*vel* alnaka) *idem, quod Mulier.* Alcamus, البكر والبكر ولد الناقة والفتي منها او الثني الي ان يجذع اوابن المخاض الي ان يثني او ابن اللبون او الذي يبزل Albocro, & albecro, *cameli pullus, & qui junior eſt, aut à biennio ad quinquennium, aut camelæ fœtæ pullus uſquequo ejecerit primores dentes* (jam ſexennis;) *aut pullus lactens, aut qui jam ad iter accingitur. Baal Aruch* rem ita definit in נקה, ab *Arabibus* alicunde edoctus, לגמל ג׳ שמות בלשון ערבי כשנולד קורין לו אלקעוט וכשגדל קורין לזכר בכר ולנקבה בכרה כשראויה למשאוי קורין לזכר גמל ולנקבה נאקה *Camelo tria ſunt nomina lingua* Arabicâ: *cum naſcitur* (imo, cum ablactatur) *vocatur* alkaüt (imo القعود *alkaüd*, id eſt, *ad inſeſſum idoneus*) *Et, cum adolevit, mas dicitur* becron, & *fœmina* bicra: &, *cum oneri ferendo par eſt, vocatur*, gemel, & *fœmina* naka. His accedat uſus *Arabum*, qui بكر *becron* ſæpe uſurpant pro *camelo juniore*, & opponunt camelo الصدوقة id eſt, *perfecta*

(a) *Antiq.* l. 2. c. 5.
(b) *In locis.*
(c) *In locis.*
(d) *Clim.* 3. *part.* 5.

fectæ ætatis. Sic *Aſſaphius* in *Damire*, بكران من ابل الصدقة تخلفا *Bicrani* (id eſt, cameli duo juniores) *à camelo perfectæ ætatis retro relicti ſunt.* Et apud *Muſallimum Aburaphius*, النبي صلي الله عليه وسلم استلف من رجل بكرا فلما جات ابل الصدقة امرني ان اقضي للرجل بكرا فقلت لم اجد في الابل الاجمالا خيار رباعي فقال صلي الله عليه وسلم اعطه فانه خياركم احسنكم قضا *Propheta, cui Deus ſit propitius, & pacem indulgeat, mutuo ſumpſit à quodam* bechran (id eſt, *camelum juniorem*) *Et, cum veniſſet camelus perfectæ ætatis, juſſit me*, ut bechran *illi redderem: cum reſpondiſſem, inter camelos me nullum reperiſſe præter camelum eximium, cui molares dentes quatuor jam creviſſent, regeſſit Propheta, cui Deus*, &c. *Illum dato, quippe benefacta veſtra majori mercede penſabo.* Quale eſt, quod apud *Hachimum* narrat *Alurbad, Sariæ* filius, cum *Prophetæ* vendidiſſet بكرا *becran*, ſibi pro mercede datum fuiſſe بعيرا مسنا *camelum dentatum*, id eſt, qui omnes dentes jam emiſerat. Camelum enim jam dentire, quâ ætate بكر *becr*, aut بكرة *bicra* dicitur, etſi dentes omnes nondum emiſerit, docet Proverbium apud *Arabes* uſu receptum de re, quam veram eſſe certo argumento conſtat, صدقني سن بكره *Me certum facit dens bichræ:* id eſt, ex camelæ junioris dentibus eam colligo tot annos agere, quot affirmâſti. Sed & ad vecturas jam eſſe utilem docet aliud Proverbium, priore non minus tritum, جاوا علي بكرة ابيهم *Venerunt ſuper* bicram *patris ſui*, id eſt, patris veſtigiis inſiſtunt. Quamvis alii dici malint in contemptum paupertatis, cum tota familia uno jumento vehitur. Idem colligere eſt ex Fabella, quam habet *Alhaphidh*, *Jali* filius, in libro, cuititulus اسناد *Aſnad*, id eſt, *fulcra* (ſic ille vocat *Mahumetis* Traditiones) *Prophetam* in trajectu amnis, qui *Mecchæ* vicinus eſt, cum didiciſſet hunc amnem عسفان *Oſphan* appellari, *Abubecro* dixiſſe, لقد مر هذا الوادي نوح وهود وابرهيم علي بكرات لهم حمر خطمهم الليف وازرهم العبا واردتهم النمار يحجون البيت العتيق *Hunc utique amnem trajecerunt* Noe, *&* Hud, *&* Abraham *ſuper* bichrath, *(camelas juniores) quibus roſtri rubra pars erat villoſa, & cingula ſericea, & ſtragula varia, peregrinatum ituri in domum antiquam*, id eſt, *in Mecchenſe* fanum.

Cum ex iis quæ citavimus, abundè conſtet, quid ſint בכרי in *Eſaia*, & בכרה in *Jeremia: Aben Ezra* non audiendus eſt, qui *Beth* in בכרי *bicre* ſervile eſſe vult. Sed neque id placet, quod *Kimchio* בכרי ſunt *cameli lactentes*, & בכרה *camela lactens*; cum utrumque uſurpetur de camelis viatorum ad iter accinctis, in quem uſum cameli non adhibentur, antequam ablactati ſint. Sed, præterquam quod nonnulli *Arabum* pronunciant بكر & بكرة quandoque eo ſenſu ſumi, puto me aliud videre, quod fefellit *Kimchium.* In *Jeremia* pro בכרה *bicra*, *Chaldæus* habet ינקא *lactentem.* Ita legere eſt in *Kimchio*, & codicibus excuſis, in quos incidi, ſed errore manifeſto. Omnino enim pro ינקא ſcribendum נקא, *Jod* initiali omiſſo. Camelā ſic nominant in *Megillath* איכה. *Talmudici* ſcribunt נקה, vel נאקה, ut *Arabes* ناقة *naka. Miſna* in Tractatu de *Sabbatho* cap. 5. במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה הגמל באפסר ונאקה בחטם *Cum quo egreditur jumentum* (die Sabbathi) *& cum quo non egreditur? Camelus* σὺν τῷ ψαλίῳ, *cum fræno; & naka* (camelus fœmina) *cum annulo narium.* In ſcriptis *Arabum* nulla vox eſt frequentior. Sed imperiti ſcribæ vocem, quam ignorabant, corruperunt, & ex נקא *naka*, fecerunt ינקא *janka.*

Non abſimili de cauſa hoc ipſo loco, in *Græcis* exemplaribus *Aquilæ, Symmachi, Theodotionis*, pro δρομὰς κάφη, mendosè ſcriptum δρομεὺς κάφη, quod Grammatica non patitur, quia δρομεὺς *curſor* nuſquam eſt generis fœminini. Hinc tamen *Vulgatus* Interpres pro *dromade curſorem* habet, & *Hieronymus capream*; quaſi *caprea* dicatur δρομεὺς ab *agilitate curſûs*, quod nuſquam legi.

Sed iiſdem in *Eſaia* בכרי ſunt, *dromedarii*, & *Chaldæo* הוגני *hogne*; quæ ſunt camelorum ſpecies, ut proximo capite dicetur. Quæ quidem verſio commodior eſt, non tamen ſatis expreſſa. Neque enim בכרי certam ſpeciem, ſed certam cameli ætatem ſignificat, ut docuimus. *Syrus* habet ܒܘܟܪܐ *primogenitus*, quaſi legerit in *Hebræo* בכורי, *Arabs* جمال ut *Græcus*, quem ſequitur, κάμηλοι. Sic *Ezech.* XXVII. 21. *Græci* habent καμήλυς pro *Hebræo* בְּכָרִים *becarim*, id eſt, *in agnis*; quia aliis vocalibus legerunt בִּכְרִים *bicrim.*

De cætero planum eſt cur *camelus junior* dicatur בכר. Verbum بكر *bacara Arabicè* propriè eſt *prævertere.* Inde nomen pleraque trahunt, quæ in unaquaque re prima ſunt. Ut *Hebraicè* בכור *primogenitus*, & בכורה *fructus præcox*, & בכורים *primitiæ.* Et *Syriacè* ܒܟܪܐ *tempeſtiva pluvia.* Et *Arabicè* بكار *virginitas* & بكرة *matutinum tempus*, quod *Hebræi* בקר ſcribunt levi mutatione.

Itaque minus mirarer, ſi *Seniores* (quos *Jerem.* 2. 23. multum ab *Hebraica* veritate diſcordare rectè obſervat *Hieronymus*) vocem בכרה retuliſſent ad *matutinum tempus.* Sed eam cur ὀψὲ *ſerò, veſperi*, planè contrario ſenſu verterint, nullus capio. An quia, cùm veſpera *Hebræis* ſumatur pro tota nocte, veſperæ terminus incidit in matutini temporis initia, ita ut τὸ λυκόφως ad utrumque referri poſſit, quia eſt in utriuſque temporis confinio? Nempe cum noſtro ſermone *veſpera*, & *mane* nihil ſint, quam extrema diei artificialis à ſe invicem multum diſſita: *veſpera*, & *mane*, Gen. 1. 5. proponuntur ut integrantes naturalis diei partes, quæ totam conficiunt: *Et fuit veſpera, & fuit manè, dies primus.* Hinc totum νυχθήμερον *Dan.* 8. 14. vocatur *Hebr.* ערב בקר & *Syr.* ܪܡܫܐ ܨܦܪܐ *veſpera-mane.* Et eadem vox נשף, ὀψὲ, *veſperè* redditur *Eſ.* 5. 11. & πρωΐ, *mane* Job. 7. 4. Ex iis quæ diximus, *Matthæus* (e) & cum (f) aliis *Evangeliſtis*, & ipſe ſecum videtur poſſe

(e) 28. 1. Joh. 20. 1.
(f) Marc. 16. 2.

poſſe conciliari, quo loco ὀψὲ, *veſperam*, appellat τὴν ἐπιφωσκέσαν, *diem illuceſcentem*. Ibi enim ὀψὲ non præciſè *veſperam*; ſed *noctem* in genere ſignificat, eamque jam recedentem, ut illuceſcenti auroræ locum faciat. Huc facit *Gellii* locus lib. 7. cap. 21. *Tempora duo, cum inter ſe oppoſita ſunt, atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur, non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis locus ipſe confinis demonſtretur.* Hunc nodum aliter ſolvit *Dilherrus* in Diſſertatione *De Paſſione, Sepultura, & Reſurrectione Dominica*, Sect. 15. illum conſule, ſi vacat.

CAPUT QUARTUM.

De tribus Camelorum ſpeciebus.

Primi, clitellarii, & ſagmarii, vel ἀχθοφόροι, quorum onus Leoni *ſunt mille libræ,* Marmolio *quadraginta arrobæ,* Diodoro *decem tritici medimni, aut quinque homines in lectis,* Alcamuſo الوسق alwaſco, *vel ſexaginta* صاعا ſahæ, *quæ inter ſe conferuntur. Cur hujusmodi camelus* Arabicè *dicatur* هجين hegin. *Vocis variæ verſiones. Origo* Græca *ex* εὐγενής. *Secundò* بخت bechth, *id eſt,* Bactrus, *ſeu* Bactrianus, *dicitur camelus duplici gibbo, tam ad onera commodus, quàm ad equitationem. Is* Græcè δίτυλος *dicitur,* Arabicè *eſt* πολυώνυμος. *Tertiò* رواحل raguahil, *cameli parvi, graciles, citiſſimi, quos equitant nobiliores* Arabum. *Inde* bacambal *vocant,* Græci δρομάδας. Diodori *locus de iis explicatus.* Hebr. גמלא פרחא camelus volans. *Quot milliaria conficiat in diem. Cur dicatur* rahul, *& Fœmin. termin.* rahila. *Hoc pertinere ad* emphaſin, *ut* Hebraicè. *Activa vox cur pro Paſſiva. Eadem Hypallage* Hebr. *Alia dromadum nomina: in his* كرة *&* وكري. *Quibus confertur vox* כרכרות *pro* camelis *Eſ.* 66. 20. כר car *pro* camelo *nusquam ſumi, ut contendit* Aben Ezra.

CAmelorum tres ſpecies à *Leone Africano*, & *Marmolio* recenſentur, nempe, *hugiun, becheti,* & *raguahil:* de quorum ſingulis dicere non erit planè extra rem. De primis ita *Leo*; *Primi* hugiun *nuncupati, craſſi ſunt, ac proceræ ſtaturæ, clitellisque gerendis aptiſſimi, verum ante quadriennium inutiles. Quo exacto, mediocris quisque camelus mille libras* Italici *ponderis geſtat. Cum ſarcinis oneratur, genibus, & collo, virgulâ ictus, in ſolo recubans. Et, cum pondus ſufficiens agnoſcit, ſeipſum erigit.* Eadem in *Marmolio* reperias de Camelis *elhegin* dictis, niſi quod addit, *Mientres los cargan, eſtan ſiempre ruminando, y quando ſon nuevos, braman, y en ſentiendo que tienen la carga pueſta, y que el camellero le quita una manija de cuerda, con que les haze eſtar doblada la mano, ſe levantan luego con la cuerda.* "Dum onerantur ſemper ruminant, &, cum ſunt juniores, boant: "atque impoſitum eſſe onus cum ſentiunt, & camelarium armillam è fune dimiſiſſe, qua duplicata manu illos ſiſtat, ſe cum fune ſtatim erigunt. Idem cameli onus definit arrobis quadraginta, quæ ſunt *Leonis* mille libræ. *Hiſpanica* enim arroba eſt xxv librarum: ac proinde quatuor *arrobæ* librarum centum, & arrobæ quadraginta mille librarum pondus æquant. At *Arabica* الربة arroba, vel ſine articulo ربة roba, & ربوة ribua, pondus eſt plus triplo gravius, nempe decies mille drachmarum, ut *Hebraicè* רבוא ribbo eſt μυριάς. Drachmæ porrò decies mille, libræ ſunt LXXVIII, cum duabus unciis. Apud *Diodorum* lib. 3. Αἱ τῶν καμήλων πρὸς νωτοφορίαν ἠσκημέναι, πυρῶν μὲν ἀνὰ δέκα μεδίμνες νωτοφορᾶσιν, ἀνθρώπες δὲ κατακειμένες ἐπὶ κλίνης πέντε βαστάζεσιν. *Qui camelorum ad vecturas aſſueverunt, ſinguli tergo vehunt tritici decem medimnos: homines autem in lecto jacentes quinque ferunt.* *Cornelius Nepos* in *Pomponio Attico*, *Auſonius* in *Gripho Ternarii*, *Fannius*, & *Suidas* medimnum ſex modiis definiunt. Et tritici modius alibi non excedit vicenas libras, alibi vicenas quinas, aut ſenas etiam pendit, prout in certis locis triticum aut levius, aut gravius eſt. Ita *Plinius* aſſerit lib. 18. cap. 7. Jam ſi tritici modium viginti libris definias, tritici medimni decem erunt libræ mille ducentæ; ſi libris viginti ſex, addentur ponderi libræ tercentum & ſexaginta. Sed libræ, de quibus *Plinius*, ſolum erant duodecim unciarum, noſtræ ſexdecim. Itaque tritici medimni decem, ſi graviſſimum erat triticum, libras noſtras pendebant CIↃ CLXX; ſi leviſſimum, ſolùm nongentas. Inter hæc extrema medium numerum ſi ſumpſeris, reperies in camelorum juſto onere definiendo, à *Leone*, & *Marmolio* non multum diſſentire *Diodorum*. In *Alcamuſo*, الوسق ستون صاعا او حمل بعير Alwasko, *ſeu* LX. *ſahi ſunt cameli onus ſolitum.* الصاع *Sahus* continet اربعة امداد *quatuor amdad*, à ſingulari مد *moddon:* quæ menſura ab aliis unâ librâ cum triente, ab aliis duabus libris definitur: quorum prius ſi ſequaris, cameli onus ſolùm eſſet librarum CCCXX; ſi poſterius, librarum CCCCXX. Sed ibi *onus cameli Arabicè* eſt حمل بعير. Et بعير non ſemper *camelum* ſonat, ſed in genere *jumentum onerarium*, ut *Hebraicum* בעיר.

Hi porrò cameli ſagmarii, & ἀχθοφόροι, cur *Arabicè* dicantur *hugiun*, vel *hegin*, non capio ſatis, cum alii hæc eadem vocabula multo aliter accipiant. In *Damire* هجين *hegin* in equis, & hominibus eſt الذي ابوه عربي وامه غير عربية *cujus pater eſt* Arabs, *ſed mater non eſt* Arabs. Et in camelis هجان *hugian* dicitur البيض يستوي فيه المذكر والموث *qui albus eſt, atque id de maſculino, & fœminino æquè uſurpatur.* Itidem in *Alcamuſo*, الهجان الخيار من الابل البيض والبيضا Alhugian, *camelus eximius albus; mas, & fœmina.* At in *Chaldæa* Paraphraſi *Eſ.* 60. 6. חוגני *hogene*, *Elias* interpretatur גמלים קטנים *camelos parvos.* Et in *Talmudico* Proverbio נפישי גמלי סבי דמטעוני משכי דחוגני *Multi ſunt cameli ſenes, qui ferunt pelles τῶν hogene:* nomen *hogene* videtur de junioribus uſurpari, quia ſenibus opponitur. Mihi tam *Chaldæum* חוגן *hogen*, quam *Arabicum* هجان *hugian*, facta videntur ex *Græco* εὐγενής, atque indè ſic

ſic dici camelus quacunque de cauſa nobilis; puta, qui pollet viribus, aut ætate floret, aut colore eminet. Et vir, aut equus هجين *hegin*, qui patrem habet *Arabem*; quia ſaltem à patre nobilem eſſe illum putant. Ut de muliere هجان *hugian*, in *Damire* eſt كريمة *honorabilis.* Et *Chaldaicè* præfixo מ formativo, מהוגן *mehugan*, pro *viro nobili* paſſim occurrit: ut הוגנים *hogenis*, id ipſum eſt in libro *Jalkut.*

Secundum camelorum genus (inquit *Leo*) Bechetos *vocant. Hi duos habent gibbos, oneribus geſtandis, & equitationi pariter accommodos, cujuſmodi* Aſia *ſaltem producit.* Qua mente *Marmolius*, *Otros ayllamados* Bechet, *que tienen dos corcobas, y entramas* (lege *entrambas*) *aprovechan para cargar, y para andar à cavallo: Mas no ay deſtos ſino en Aſia.* Bechet *Arabicè* ſcribitur بخت *Becht*, vel بختي *Bechti*, & Fœmin. بختية *Bechtia* & Plur. بخاتي *Bechati. Bactrianos* camelos intelligo, de quibus *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Διαφέρουσι δὲ αἱ Βακτριαῖαι τῶν Ἀραβίων. αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δὲ ἕνα μόνον. *Differunt autem* Bactriani *cameli ab* Arabicis: *Illi enim duos habent gibbos, hi unum ſolum.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 18. Bactriani & Arabici *differunt, quod illi bina habent tubera in dorſo, hi ſingula.* Quod *Solinus* perperam invertens, *Arabici*, inquit, *bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani.* Quamvis *Diodorus* etiam ubi de *Arabia* lib. 3. Πλεῖστα δὲ καὶ διαφορώτατα γένη καμήλων τρέφει, τῶν τε ψιλῶν, καὶ δασέων, καὶ διπλοῦν ἀνατεταχότων τὸ κατὰ τὴν ῥάχιν κύρτωμα, καὶ διὰ τοῦτο Διτύλων ὀνομαζομένων. *Multa camelorum alit, & diverſiſſima genera, quorum alii depiles, alii hirſuti ſunt, aliis tuber duplex ſupra dorſum eminet, unde vocantur Dityli.* Nempe τύλη in *Heſychio* eſt τῆς καμήλου ἀπὸ (lege ἐπὶ) τῆς ῥάχεως τὸ ἄκρον δέρμα, *cameli ſuper dorſum ſuprema cutis.* Itaque falluntur, qui in *Diodoro* δικύρτων reſcribunt pro διτύλων. Naſcitur etiam hoc cameli genus in *Sindica* regione prope fluvium *Indum.* *Alcamus*, الفالج الجمل الضخم ذوا السنامين يحمل من السند لعجلة Alphalig, *camelus obeſus duplici gibbo, quod è regione* Sindica *ad currus adducitur. Pullus* vocatur قرمل *Kirmal.* Damir, القرمل ولد البختي *Kirmal, pullus Albechti.* Item Plur. القرامل الابل ذوات السنامين Alkaramilo, *cameli duplici gibbo.* In *Camus* idem cameli genus vocari videas دهامج *duhamig*, & عصفوري *uſphuri*, & قرعوس *kirus.* Quin ut עלל *Hebraicè* eſt *racemare*, & *Arabicè*, *iterum fructus legere*, & in genere *iterare:* ita ثعلول de colore δίβαφον. de pluvia, poſteriorem illam ſignificat, quæ *Hebraicè* dicitur מלקוש; & de camelo, illum, cui duplex eſt, & quaſi repetitus gibbus.

Tertium genus (ait *Leo*) *patriâ linguâ* raguahil *dictum, gracilibus exiguæque ſtaturæ camelis conſtat, qui, ſarcinis gerendis inferiores, reliquos tanta ſui pernicitate ſuperant, ut diei unius ſpatio ampliùs centum paſſuum millia conficiant, iter modico viatico ad dies octo, vel decem, per deſerta perpetuantes: quibus nobiliores* Numidiæ Arabes, & Afri Libyci *uti ſolent. Cùm Rex* Tombuti *magnâ celeritate alicujus momenti negotium* Numidis *mercatoribus indicare cupit, nuntius, camelo iſtiusmodi inſidens,* Tombuto, Daram, *vel* Segelmeſſam *nongentis paſſuum millibus diſſitam, octidui ad ſummum ſpatio procurrit.* Et Marmolius, *Tambien ay otros, que llaman raguahilo elmahari: Eſtos ſon pequeños de eſtatura, y delicatos de miembros, y no ſiruen ſino para caminar, y es tanta ſu ligereza, que ay muchos, que caminan en una dia treinta, y cynco, y quarenta leguas, continuando eſtas jornadas ocho y diez dias por los diſiertos, con muy poco mantenimiento.* Hi ſunt *Indorum Bacambi*, de quibus *Vincentius le Blanc* in *Hiſtoria peregrinationum* ſuarum part. 2. cap. 22. *Leucas quinquaginta in diem facilè conficiunt, cum domino camelarium ferente, & viaticum neceſſarium.* Et *Joannes Maria Angiolellus* in vita *Uſuncaſſani*, cap. 6. *In ſeis hore havevan corſo nonanta miglia.* Item, *Spariſſero dinanzi à gli occhi noſtri, ſi maraviglioſa è la velocita de quegli animali. Græci* à curſu δρομάδες appellabant. *Diodorus* lib. 3. Αἱ δὲ ἀνάκωλοι, καὶ λαγαραὶ ταῖς συστάσεσι δρομάδες εἰσὶ, καὶ διατείνουσι πλεῖστον ὁδοῦ μῆκος. *Breves autem, & conſtitutione graciles ſunt dromades, & longiorem viam emetiuntur.* Hæc verba ſic vertenda; non, ut *Diodori* interpres perridiculè, *Anacoli verò, lagarique, qui dromadum ſunt formâ*, &c. Idem alibi, in eodem libro de *Debis Arabibus*, Τὴν ὅλην χώραν περιπολοῦσιν ἐπὶ τῶν δρομάδων καμήλων. *Totam regionem circumeunt ſuper camelos dromades.* Et lib. 19. Διατείνει τὸ ζῶον τοῦτο σταδίους οὐ πολὺ ἐλάττους χιλίων πεντακοσίων. *Hoc animal per diem conficit ferè mille & quingenta ſtadia.* Zoſimus lib. 1. Αἱ δὲ καμήλων εἰσὶ τάχισται, καὶ ἵππους ὑπεραίρουσαι τάχει. *Hæ camelorum, ſunt velociſſimæ, & equos celeritate ſuperant.* *Philoſtratus* lib. 2. cap. 3. Καὶ κάμηλοι δὲ ἐνίους ἦγον, αἷς χρῶνται Ἰνδοὶ εἰς τὰ δρομικά· προδίονται δὲ χίλια στάδια τῆς ἡμέρας. *Camelos adducebant, quibus ad expeditiones utuntur* Indi; *hi ſingulis diebus mille ſtadia conficiunt.* Iſidorus, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *Dromeda genus eſt camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, unde & nomen habet: centum, & amplius, milliaria uno die pergere ſolet.* Tam eximiæ velocitatis exemplum illuſtre affert *Strabo* lib. 15. ubi eos legas, quos è *Drangis Ecbatana* miſit *Alexander*, ad *Parmenionem* conficiendum, ἐπὶ δρομάδων καμήλων, *camelis dromadibus vectos iter dierum triginta, aut quadraginta, etiam* ἑνδεκαταίους διανύσαι, *undecim diebus peregiſſe.* Meritò igitur dromas in *Talmudis* Tractatu *Maccoth* vocatur גמלא פרחא *camelus volans*; quia eſt curſu velox, inſtar avium volantium, ut ibi habet *Gloſſa.* *Arabicè* dicuntur رواحل *rawahil*, vel *raguahil*, ut ſcribunt *Leo* & *Marmolius*, à *clitellis*, quæ imponuntur. *Damir*, الراحلة قال الجوهري هي الناقة التي تصلح ان ترحل كذلك الرحول ويقال الراحلة المركب من الابل ذكرا كان او انثي والها فيها للمبالغة كالتي في داهية وراوية وعلامة Alrahila, ut *dicit* Giauhari, *eſt camelus, qui clitellis ferendis aptus eſt. Et idem eſt* rahul, (unde Plur. رواحل *rawahil.*) *Dicitur porro* rahila (Fœminina terminatione) *camelus quicunque equitatur, ſive mas, ſive fœmina. Nempe* he *litera in fine vocis eſt emphatica, ut* he *in vocibus* داهية *dahia*, id eſt, *infelix* (de viro) راوية *rawia, narrator, factorum, & dictorum* Mahomedis; علامة *ulama, doctor.* Eodem exemplo *Hebræis* קוהלת *coheleth. concionator*, de Solomone,

Eccleſ.

Eccleſ. 1. *v.* 1. & סופרת, *ſophereth*, ſcriba, *Eſdr.* 11. *v.* 54. quamvis ſignificatione Maſculina ſint, Fœmininam habent terminationem. Ibidem obſervatur vocem راحلة *rahila*, formam habere Participii Activi, quaſi ſit ὁ ἐπισάττων, *clitellas imponens*, cum ſignificet المرحولة τὸ ἐπισασμένον, *eum cui clitellæ imponuntur.* Quomodo in *Alcorano* dicitur في عيشة راضية *in victu amante*, pro مرضية *amato*, id eſt, accepto & grato. Item لا عاصم *non eſt defendens*, pro لا معصوم من امر الله *non eſt, qui defendatur à Lege Dei.* Et ماء دافق *aqua effundens*, id eſt, مدفوق *effuſa.* Contra, Participium Paſſivum pro Activo occurrit, cum ibidem dicitur حجاب مستور *velum abſconditum*, id eſt, ساتر *abſcondens:* & كان وعده مأتيا *promiſſum ejus eſt adductum*, id eſt, آتي *veniens.* Eadem eſt Hypallage in *Hebræis* nominibus *Moſis* & *Jeſu.* Nam prius formam habet Activam, ac ſi pro *educto* ex aquis *educentem* ſonet: poſterius Paſſivam, ac ſi pro *ſervante*, vel *ſervatore*, *ſervatum* dicas. Sed hæc obiter.

Sunt & alia dromadum nomina quamplurima in uſu apud *Arabes*. In his دمشق *damaſcus*, à loco eſt: درور *derur*, & خيطف *chaitaph*, ab *avibus* videntur ducta, quia דרור *deror* palumbus *Hebræis*, & خطاف *chitaph hirundo*, ſunt aves citiſſimi volatûs. ذروع à motu ذراع id eſt, *cruris anterioris*, quod in obviis camelis maximè conſpicuum eſt. عصوف *procella*, & زفيان quaſi *ſagittæ* ex arcu excuſſæ, aut venti ſævientis impetum imitetur. Utrumque enim verbo زفي *Arabes* paſſim efferunt; موارة, quaſi *fluat* potiùs, quàm gradiatur. Nam مور *fluere* eſt. دفاق quia دفق id eſt, *præceps fertur inſtar torrentis.* Proinde *Heb.* etiam דפק eſt *accelerare*, Gen. 33. v. 13. وكري à *ſaltu*, & *curſu*, *Arabice* ſcilicet, وكر *ſaltare*, & *currere* eſt. Et, permutato verborum ordine, كري id ipſum ſignificat: fortaſſe etiam كرة, unde كرة dicitur pro *camelo ſtrenuo.*

Hoc non obſervo de nihilo. *Eſa.* 66. *v.* 20. prædicitur fore, ut *Jeroſolymam* Gentes undequaque confluant *in equis, & in curribus, & in lecticis, & in mulis,* ובכרכרות *& in circaroth.* Quæ vox valde eſt ambigua, & incertæ ſignificationis. *Græcorum* enim alii σκιάδια, *umbracula*, alii φορεῖα *vehicula* explicant; Hieronymus *carrucas*; *Syrus* omiſit; *Arabs* ظلالات σκιάδια, *Græcos* ſequutus; *Chaldæus* תשבחן *laudes* reddidit; R. *Selomo*, *cantica ludentium &* מכרכרין *ſaltantium*; R. *Menachem* כבשים *agnos:* ſed *Hebræorum* reliqui, quotquot videre contigit, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Mardochæus*, *Pomarius*, *Aquinas*, *camelos*, aut *dromades* interpretantur. His accedo libentius; quia ſeries orationis propè requirit, ut de camelis agatur; Cum ſcilicet alios in curribus, alios in lecticis, alios in equis & mulis dicat *Eſaias Jeroſolymam* confluxuros, reliquum erat, ut adderet, alios item in camelis, vel dromadibus venturos. Neque enim veriſimile eſt *Prophetam* hìc prætermiſiſſe tam nobile jumenti genus, & in *Oriente* tam receptum. Sed origo vocis non conſtat. *Kimchius* deducit à verbo כרכר *circer*, *ſaltare*, 2 Sam. 6. v. 14. *quia*, inquit, *curſus dromadum tantæ eſt agilitatis, ut ſaltum mentiatur.* At, ſecundum *Aben Ezram* geminatum eſt vocabulum à ſimplici כר *car*, quo cameli præſtans genus ſignificari aſſerit. Quin כר *car*, *Hebræis* eſt *aries*, aut *agnus*. *Amos* expreſſe dicit כרים eſſe מצאן ex ovillo genere, cap. 6. v. 4. Atque ab *Hebræis* ad *Iones* tranſiiſſe hoc vocabulum ex his *Heſychii* colligas; Κάρ, πρόβατον· Κάρα, Ἴωνες τὰ πρόβατα. Unde videtur *Caria* dicta. *Cicero*, lib. 1. *De Divinat.* Arabes *autem, & Phryges, & Cilices, quod paſtu pecudum maximè utuntur*, &c. *Tum Caria tota*, &c. Et Καρὶς alterum nomen inſulæ *Co* apud *Stephanum*, & *Euſtathium* in *Iliad.* β'. quia eodem auctore inſula erat πολυθρέμμων & celebris δι' εὐβοσίαν. Hinc *Callimachus*, Hymno in *Delum* illam cum *Delo* conferens.

Νῆσος ἐπεὶ λιπαρή τε· καὶ εὔβοτος, εἴ νύ τις ἄλλη,
Paſcua, ſi qua alia, eſt, atque uberis inſula glebæ.

Objicit quidem *Aben Ezra* כר *car* pro *camelo* ſumi, vel pro *cameli pullo*, *Gen.* 31. *v.* 34. *Eſa.* 16. *v.* 1. & 60. *v.* 6. Sed ubique fallitur. *Eſa.* 60. *v.* 6. jam docuimus *Beth* initiale in voce בכרי *bicre* radicale eſſe, non ſervile, ut ille putat. In *Geneſi* כר הגמל non eſt *cameli pullus*, ſed *cameli ſtramentum*, vel *clitellæ*. *Hebræi* ſummo conſenſu עבית, & מרדעת, explicant, pro quo *Arabes* ſcribunt بردعة, *Beth* pro *Mem* initio vocis. Denique *Eſa.* 16. *v.* 1. כר *car*, *agnum* eſſe, vel *arietem*, patebit legenti locum. In eo *Moabitas* alloquitur *Propheta*, qui olim *Davidi*, & *Solomoni*, & poſt diviſum regnum, *Iſraëlitarum* Regibus certum agnorum, & arietum numerum pro tributo ſolverant; (vide 2 *Sam.* 8. *v.* 2. & 2 *Reg.* 3. *v.* 4.) ſed cum, ſub *Achabo*, *Meſa*, Rex *Moab*, excuſſo jugo, ſe, & ſuos ab hoc tributo liberâſſet, 2 *Reg.* 1. *v.* 1. & 3. *v.* 5. nunc eos *Propheta* monet, ne *Judæorum* jugum amplius detrectent, ſi ſibi conſultum velint, in brevi futura ſuorum clade. *Mittite*, inquit, *agnum* (imperatum agnorum numerum) *dominatori terræ* (Regi *Judæorum*) *à Petra deſerti*, (ab *Aroër*, ſeu *Rabbath-Moab*, metropoli *Moabitarum* in petra ſita) *ad montem filiæ* Sion, (id eſt, *Hieroſolymam*).

Itaque כר, *car*, pro *camelo* Scriptura nuſquam uſurpat. Sed *Arabicè* in *Alcamus* كرة *carh* eſt الجمل الشديد *camelus ſtrenuus.* Et كري *caria* verbum, id eſt, *vehementer cucurrit*, *vehementer ſaltavit*, ad camelos ſæpe transfertur: ut cum dicunt de cameli fœmina كريت برجليها *cariath pedibus ſuis*, id eſt, قلبتها في العدو, *invertit eos in curſu ſuo.* Item, كرات الناقة *carath camelus f.* id eſt, سرعت, *properavit.* Et vicinum huic verbum وكرت الناقة idem ſonat: & ناقة وكري eſt *camela velox* سريعة. Et وكر de caprea eſt *inſilire*. Et وكار *curſus*, & *ſaltus*. Quo videntur alludere *Hebræa* כרכר, & כרכרות, quorum hoc *camelos dromades*, illud *ſalire* ſignificat.

CAPUT QUINTUM.

De Camelo Proverbia, ut *Camelus per foramen acus*; *Deglutire camelum*, &c.

Quæritur an in Proverbio de camelo per foramen acûs camelus *ſit* funis nauticus? *Multi* κάμιλον *legi volunt*: Druſius κάβιλον. *Unde fiat vernaculum* cable, *cum ſit* Hebr. חבל chebel. Camelus *Arab.* gemel, *&* rudens giomal, *ut* Syr. gamol; *inde vernaculum* gomena. *In* Alcorano *legi* giommal, *id eſt*, rudentem; *& in Alcamus. Utramque lectionem poſſe ferri probatur. Quid ſit* deglutire camelum. Cajetani *ſuſpicio locum eſſe corruptum, ab* Ambroſio Catharino *refellitur.* Arabs *Interpres emendatus.* Trabs in oculo, *ſimile Adagium in* Talmude. Eraſmus *notatus. Alia undecim de camelo Proverbia, partim* Arabica, *partim* Hebraica.

F*acilius eſt, ut camelus pertranſeat foramen acûs, quam ut dives in Dei regnum ingrediatur. Evangelii* (*a*) verba ſunt, in quibus multis viſum eſt non agi de *camelo animali*, ſed de *camelo*, vel *camilo*, *fune nautica.* Nam κάμηλον vocari τὸ παχὺ σχοινίον, ᾧ χρῶνται οἱ ναῦται πρὸς τὸ ῥίπτειν τὰς ἀγκύρας, *craſſum rudentem, quo nautæ utuntur ad jaciendas anchoras*, habemus apud *Theophylactum*, *Euthymium*, & *Phavorinum.* Scholiaſtes *Ariſtophanis*, & *Suidas* idem docent, niſi quod pro καμήλῳ κάμιλον ſcribunt. Fruſtra ſuſpicatur *Druſius* eos non ſcripſiſſe κάμιλον, ſed κάβιλον, ut *Græca* vox conveniat cum *Belgico*, *cabel.* Uterque enim affirmat hoc ſolo differre κάμιλον à *camelo*, quod habeat I loco E. Neque opus erat *Græcam* vocem cudere, unde *Belgica* oriretur, cum *Hebræi*, *Chaldæi*, *Syri*, *Æthiopes*, *Arabes* funem nauticum חבל *chebel*, vel *chabal* vocent. Sic *Act.* 27. *v.* 32. in exemplari *Syro* ܚܒ̈ܠܘܗܝ ܕܩܘܪܩܘܪܐ in *Arabico Erpenii* حبال القارب in *Pariſienſi* وحبال المركب in *Æthiopico* አሐበበተ፡ ደእቴ፡ ሐመሪ፡ ſunt τὰ σχοινία τῆς σκάφης. Et *Proverb.* 23. *verſ.* 24. חבל *chibbel* aſſerit *R. Jonas* eſſe aliquid מחבלים id eſt, *ex rudentibus factum, mari innatans, cum navis anchora jacitur, ut ſciatur quo loco ſit anchora.* Neque alia ratio aſſignatur, cur *Jonas*, & *Ezechiel* nautas appellent חובלים *chobelim*; quam quia tractant חבלי הספינה, *chable haſſephina, rudentes navis.* Ergò nullum dubium, quin *chebel*, & *chabal*, ſit *rudens*, ut Belg. *cabel*, & Gall. *chable.* Quam vocem barbaros crediderim didiciſſe à *Phœnicibus*, qui diù ante *Romanos*, & *Græcos*, maria noſtra perluſtrârunt, ut alibi probavimus.

(*a*) Matth. 19. 24. Marc. 10. 25. Luc. 18. 25.

Sed, quod fidem faciat inter *Judæos* Ἑλληνίζοντας κάμηλον tam *rudentem*, quàm animal ſignificaſſe, vox *Arabica* جمل ad utrumque eſt ambigua, niſi quod vocales differunt. Nam pro animali ſcribitur جمل *gemel*; pro *rudente* جمل *giomal*, & جمل *giommal*, & جمل *gioml*, & جمل *geml*, & جمل *gimal.* Et in Plurali Fœm. جملات, *giomalath*, ſunt *rudentes ſimul in ſpiras contracti.* Hinc Hiſpanis *gumena*, Italis *gomena*, Gallis *gomeine* eſt *rudens.* L in N eſt permutatum, ut in φίντατος pro φίλτατος, νάρναξ pro λάρναξ, *grunnio* ex γρυλλίζω, *magnus*, pro *maglo* ἐκ τοῦ μεγάλου. Sed & *Syris* ܓܡܠܐ *gamol*, tam *rudentem* ſignificat, quàm *camelum* animal. Ita ſtatuunt *Novaria* (*b*) in *Nomenclatore Arabico-Syro-Latino*, & *Baptiſta Ferrarius* (*c*) in *Lexico Syriaco*, qui ex mente *Syrorum* ܓܡܠܐ Matth. 19. v. 24. *funem nauticum* eſſe vult, *quo anchoræ religantur.* Nempe, cum *Syrum* ܓܡܠܐ utrumque ſonet, *Syris* id amplecti liberum eſt, quod videtur commodiſſimum.

(*b*) Trat. … c. 8. (*c*) In v. גמל

In *Alcorani* Surata اعراف id eſt, *De limbis*, ſic ad eumdem locum alludit *Pſeudo-Propheta* ان الذين كذبوا باياتنا واستكبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السما ولا يدخلون الجنة حتي يلج الجمل في سم الخياط *Quoniam qui mandata noſtra inficiantur, & in ea ſe efferunt, non aperientur ipſis porta cœlorum, neque in Paradiſum ingredientur, donec ingrediatur rudens in foramen acus. Camelum* intelligunt tam *Latinus* Interpres vetus *Petrus Cluniacenſis*, quam *Gallicus* nuperus: ſed uterque perperam. Neque enim in *Arabico* textu, in quo vocales ſemper adduntur, habetur الجمل *algemelo camelus*; ſed الجمل *algiommalo, rudens.* Unde eſt, quod *Alcamus* etiam legit حتي يلج الجمل & explicat حبل السفينة *rudentem navis.*

Lectori tamen eſto liberum illud utrovis ſenſu ſumere. Nempe animal intelligendum ſuadet vocis acceptio uſitatior, & *Talmudicorum* Proverbium à *Caninio* pridem obſervatum, de eo, qui rem impoſſibilem effecturum ſe profitetur, דיל מא דפומבודיתא את דמעיילין פילא בקופא דמחטא *Forte ex urbe* Pomboditha *es, ubi immittunt elephantem per foramen acûs.* Ita habetur in *Bava Metſia.* Nec multò aliter in *Beracoth*, לא מחוו ליה לאיניש דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא *Non oſtendunt homini* (res inſolitas puta) *neque palmam auream, neque elephantem, qui intret per foramen acus.* Cui ſimile aliud extat *Hebræorum* Adagium apud doctiſſimum *Buxtorfium* (*d*) אין נקב המחט צר לשני אוהבים ואין רוחב העולם די לשני שונאים *Non eſt foramen acus anguſtum nimis duobus amicis, neque tota mundi amplitudo ſufficit duobus inimicis.* Quo ferè ſenſu *Talmudici* dicunt in Tractatu *Sanhedrin*, quamvis aliunde ſumptâ Metaphora, כי רחימתן הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתן פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן *Quamdiu amicitia noſtra invaluit, in latitudine* (*e*) *ſampſeræ decumbebamus: nunc, cum amicitia noſtra deferbuit, lectus ſexaginta cubitorum non ſufficit nobis.* Itaque, ut eo revertamur unde digreſſi ſumus: ut *Talmudicis* elephas, ita *Chriſto* camelus per foramen acûs ingrediens, videri poteſt fuiſſe ſymbolum rei impoſſibilis; quaſi pro *elephante camelum* uſurpaverit, ut animal *Judæis* notius.

(*d*) Lex. Tal. voce נקב

(*e*) Suidas Σαμψήρας, σπάθαι βαρβαρικαί.

Sed agi de rudente potius ſuadet analogia major inter rudentem, & filum, quod ſolet per foramen acûs induci. Tum quod גמל, & κάμηλος tam à *Syris*, & *Helleniſtis*, quam ab *Arabibus* potuit pro rudente uſurpari. Itaque *Syros*, & *Arabes* non animal, ſed rudentem hîc intelligere jam docuimus. Et *Talmudicos*

ne

ne quis objiciat, habent & ipſi Adagium de rudente per foramen anguſtum, quale eſt foramen acûs. Citat Doctiſſimus *Buxtorfius* in פיטורין ex *Moëd Katon* in fine, קשה יציאת נשמה מן הגוף כפיטורי בפי ושט *Gravis eſt exitus animæ ex corpore, ut rudentum per foramen anguſtum.*

Ecce aliud de camelo Proverbium, *Matth.* 23. *v.* 24. Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες *excolantes culicem, & camelum glutientes.* Quo *Phariſæos*, & *Scribas* ferit *Chriſtus*, eo quod, cum in minimis eſſent ſuperſtitioſi, & anxii, ea negligebant, quæ majoris erant momenti. Quod eos dicit culicem excolâſſe, etiam ad literam fuiſſe verum, ſuo loco docebimus: at *Phariſæos* camelum deglutiiſſe, quomodo culicem excolabant, ad literam verum eſſe nequit. Ac proinde *Cajetanus* ſuſpicatur hunc locum eſſe corruptum, & pro camelo *Chriſtum* nominâſſe muſcæ majoris aliquod genus, quod in potu ſorberi poſſit, alioqui conſtare negans rationem oppoſitionis. *Nihil*, inquit, *commune eſt camelo, & glutitioni, nullâque conſonantiâ reſpondet excolationi culicis glutitio cameli. Propter quæ crediderim ego tam* Græcum, *quam* Latinum *textum corruptum haberi in nomine proprio iſtius animalis. Contextus Metaphoræ exigit, ut animal aliquod magnum ſignificetur, quod deglutiri bibendo poteſt. alioqui non quadrat Metaphora. Sonat enim Parabola hæc, quòd bibendo hinc evitatis tantâ diligentiâ minimam culicis immunditiam, ita ut excoletis eum: inde autem glutitis (proculdubio bibendo) animal magnum immundum, puta muſcam magnam, quam vulgariter dicimus* muſconem. *Si diceretur œſtrum*, &c. *ſenſum clarum haberemus.* Sed nihil hic eſſe corruptum docet conſenſus exemplarium: & quod Verſiones omnes, *Syra, Arabica, Æthiopica, Vulgata*, vernaculæ quotquot habentur, cum *Græco* textu bellè conſpirant: niſi quòd in *Arabica*, ubi legitur الذين يبركون البعوضة *qui omittunt culicem*, pro تبركون ſcribendum يروقون *excolant*, id enim proprie eſt روق in ſecunda conjugatione. Unde *Amos* 6. 6. الخمر المروق ὁ οἶνος διυλισμένος, *vinum excolatum.* Vocem, quam ignorabant, ſcribæ imperiti corruperunt. De cætero, *Cajetani* objectio magni momenti non eſt. Et malo eam refellere *Ambroſii Catharini* (f) verbis, quam meis. *Vere*, ait, *non ſolet deglutiri camelus; ſed nec ſolet* Aſinus ad lyram: *& tamen etiam jucunde dicitur, aſinus ad lyram, congruâ certè Metaphorâ, cum hominem ad rem quampiam ineptum volumus ſignificare. Verùm, ut per Scripturas confutetur, nonne dixit Dominus:* Quid vides feſtucam in oculo fratris tui; & trabem in oculo tuo non vides? *Nunquid ergo ſolet eſſe trabs in oculo? Item, Sciebat Dominus, qui novit omnia, non ſolere deglutiri camelum; ſed ob hoc ipſum conveniebat Parabola. Talia enim erant* Phariſæorum *crimina, quale illud animal, nempe immanitate ingentia, iniquitate tortuoſa, ac per hoc ſuâpte naturâ inglutibilia: quæ tamen illi facile admittentes tanquam glutiebant, cùm nihilominus vitarent parva.* Uno verbo, *Chriſti* mens non eſt, camelum poſſe deglutiri; ſed, minutias illas Legis, putà decumare mentham, & anethum, & cuminum, & omne olus; in quibus erant tam accurati, gravioribus, quæ negligebant, tanto minores fuiſſe, quanto camelo minor culex. Itaque oppoſitè omnino à *Catharino* hæc *Chriſti* locutio cum altera illa confertur, *Vides feſtucam in oculo fratris tui, & in tuo trabem non vides*, quâ *Chriſtus* non ſignificat trabem in oculo poſſe latere; ſed vitia illa, quæ cum alios arguunt hypocritæ, iis criminibus, quæ in ſeipſis ſecurè prætereunt, tanto eſſe minora, quanto feſtuca minor eſt trabe. De cætero etiam hoc Adagium de feſtuca; vel trabe in oculo ſumpſit *Chriſtus* ex uſu vulgi. Ita enim habetur in *Hebræorum Sententiis*, quas collegit *Seidelius*, num. 271. איך תאמר טול מבין עיניך קיסם השבורה ועל עפעפיך כעובי הקורה *Quomodo dicis: Ejice ex medio oculorum tuorum feſtucam fractam* (id eſt, feſtucæ fragmentum) *dum ſuper palpebris tuis eſt tanquam trabs tigni?* Et in *Talmudico* Tractatu *Erachin* cap. 3. fol. 16b. mirari ſe dicit *R. Tarphon*, ſi quis in hac generatione patiatur ſe redargui, cum, ſi quis dicat: טול קיסם מבין עיניך *Tolle feſtucam ex oculis tuis*, illi dicatur, id eſt, regeri poſſit: טול קורה מבין עיניך *Tu verò ex oculis tuis trabem exime.* Cujus Adagii partem citat *Elias* in *Thisbi* radice נטל. Sed mendoſè habet בין pro מבין. Huic Adagio affine eſt illud *Horatii*, *Serm.* lib. 1. Sat. 3.

Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat, ignoſcat verrucis illius: æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.

Sed hæc obiter.

Aliud agebat magnus *Eraſmus*, cùm obſervavit *Chriſti* Proverbium de culice, & camelo, à *Græco* illo non abhorrere, Ἀνδριάντα γαργαλίζειν, id eſt, *Statuam colare gutture.* Ita enim interpretatur. At γαργαλίζειν non eſt *colare*, ſed *titillare*. Neque que gutture, ſed panno, vel linteo liquores excolantur. Itaque tam neſcivit quid ſit *colare*, quàm quid ſit γαργαλίζειν. An putavit γαργαλίζειν idem eſſe, quod γαργαρίζειν? Quomodo *Cebetis Arabs* Interpres pag. 20. ubi يغرغره *gargarizat eum* reſpondet *Græco* γαργαλίζῃ τὸν ἄνθρωπον.

His addi queunt multò plura de camelis Proverbia. I. Quale illud eſt *Arabum*, & *Pſeudo-Prophetæ* ipſius, ut volunt, الناس كابل مائة ليس فيها راحلة *Homines ſunt ut cameli, quorum ne quidem centeſimus quiſque eſt dromas.* Ut doceant rarum eſſe virum الراضي *gratum*, & *acceptum* Deo (Hic enim Activa vox ſignificationem habet Paſſivam) Aut paucos eſſe, qui mundum hunc ſerio contemnant, & futurum avidè expetant. II. Item اشبعتهم سبا وراحوا بالابل *Saturavi eos vino, & delectati ſunt camelis*, id eſt, lacte camelorum. Quod de iis intelligo, qui, repertis frugibus, malunt glandibus veſci, quamvis ipſi aliò referunt. III. Item هما كركبتي البعير *Sunt ut cameli genua*; de iis, qui æqualiter procedunt in negotio. IV. Item الجمل من جوفه يجتر *Camelus è ventre ſuo ruminat*; de eo, qui propriâ arte victum ſibi comparat. * Aliud exemplar pro من جوفه *è ventre ſuo* perperam habet من خوفه *præ metu ſuo.* V. اخلف من بول الجمل *Magis præpoſterus, quam urina cameli*; qui ſcilicet mingit retrorſum, quia ἔχει τὸ αἰδοῖον ὄπισθεν, ut obſervat *Philoſophus*, *Hiſtor. animal.* lib. 2. cap. 1. VI. وقع القوم في سلا جمل *Incidit aliquis in cameli ſecundinam*; de eo, qui ſe reperiſſe jactitat quod nuſquam eſt, quia camelus non habet ſecundinam. Puto hanc veram eſſe Adagii mentem, quamvis *Arabes* alia multa comminiſcantur. VII. الثمر في البير وعلي ظهر اخمر *Fructus eſt in puteo, & ſuper cameli dorſum.*

(f) In Annot. ad Cajetani dogmata. p. 76.

dorſum. Pro النمر id eſt, *palmâ*, unico puncto addito, ſcripſi الثمر *fructum*, quia ſenſus ita poſtulat. Nempe, ut in Exegeſi habetur, من سقي ما البير علي ظهر الجمل بالسانية وجد عاقبة سقية في ثمرة *Qui agros ſuos putealibus aquis rigat dorſo cameli vectus, illius nempe, quem* السانية (id eſt, *rigatorem) vocant, mercedem rigationis ſuæ in fructu conſequitur. Pro* السانية aliud exemplar habet السافية, *Kaph* pro *Nun* minus proprie. Nam سقي *ſaka* in genere *rigare* eſt سني, ſana, *rigare terram ope cameli.* Unde *Alcamus*, السانية الناقة يسقي عليها Sania, *camela ſuper quam rigatur*, id eſt, quâ quis vectus agros irrigat.

Sunt & *Hebræis* ſua de camelo Proverbia, quæ obſervavit Cl. *Buxtorfius.* Ut I. לפום גמלא שיחנא *Pro camelo ſarcina.* II. נפישי גמלי סבי דמטועני משכי דהוגני *Multi ſunt cameli ſenes, qui portant pelles juniorum*, nempe ad forum, ut vendantur. III. גמלא במדי אקבא רקדא *Camelus in* Media *ſaltat in cabo*; in eos, qui incredibilia jactitant. Cui ſimile id *Hieronymi* adverſus *Helvidium* : *Riſimus in te Proverbium, Camelum vidimus ſaltitantem.* IV. גמלא אילא למיבעי קרני אודני דהוו לזה גויין מניה *Camelus ivit quæſitum cornua, & aures, quas habebat, abſciderunt ipſi.* Id ipſum Adagium *Græci* ita efferunt, Ἡ κάμηλος, ἐπιθυμήσασα κεράτων, καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν. *Talmudici* de *Balaamo* uſurpant, qui, cum majora affectaret, amiſit donum Prophetiæ.

CAPUT SEXTUM.

De *Hebræis* Equi nominibus.

Hebræa *equi ſeptem nomina.* I. סוס ſus. Suſa *inde non dici, ſed à* liliis. *Equus* סוס *neque ab* alacritate, *neque ab* elatione *dicitur; ſed quia docile eſt animal, & facile regitur.* II. אביר abbir, *id eſt*, potens, *quæ vox* πλούσιμος. *Obiter quid ſit in equo* דהרה dahara. Epirus *unde dicta. Equi & boves ibi præſtantiſſimi.* III. פרש paras, *ut Arab.* pharas, *à* rapiendo, *propter curſûs rapiditatem, ut* Arabes *volunt: vel, ut* Hebræi, *à* calcaribus, *quæ* Hebr. פרישי periſim. *Ad* فرس pharas *alludit* ferus, Latinum *equi nomen in Poëtis.* Perſæ, Perſeus, Pegaſus, Bellerophon, *& tres* Solymorum *duces unde dicti.* Kenthippe *locus ubi.* IV. רכב recheb, equus curulis, *propriè* currus. *Sed & in* Virgilio currus *pro* equo. V. רכש reches, *equus curſor expeditiſſimus.* רתם *quid propriè, &* Arab. رمك. VI. רמך *ramach*, equa, *vox* Arabicæ *originis.* فرس pharas *etiam pro* equa. Marc *equus* Britannis *à* ramach. VII. Accinctus lumbis, *equi periphraſis* Prov. 30. 31. *Ratio hujus nominis. Aliorum interpretamenta.*

HEbræa equi nomina ſeptem hîc recenſebimus. I. Primum, & vulgatiſſimum eſt סוס *ſus*, *Chaldæis* & *Syris* סוּסָא *ſuſa*, vel ܣܘܣܝܐ *ſuſja.* Unde *Phavorinus*, Σουσίας, ὁ ἵππος κατὰ Σύρους· Suſias, *equus Syris.* Et Etymologus *Suſa* dici vult ἀπὸ τοῦ ἱππάσιμον αὐτὴν εἶναι, σουσίαν γὰρ ὑπὸ Σύρων τὸν ἵππον λέγεσθαι, *eò quod equis ſit apta*, ſuſiam *enim equum à* Syris *dici.* Sed quod ibidem habetur ex aliorum ſententia, *Suſis à lilio* nomen eſſe, multo verius. Ita enim diſertè aſſerunt ex veteribus *Ariſtobulus*, *Chares Athenæus*, *Stephanus.* Et *Suſorum Hebræum* nomen שושן *Suſan*, in libro *Eſther*, id apertè indicat. Quippe שושן *ſuſan*, eſt *lilium.* Et סוס *ſus*, equus *Hebraicè* multo aliter ſcribitur : illud per *Scin*, hoc per *Samech.* Quod tamen inſuper habens *R. Bechai* equum סוס dici putat quaſi שוש, ab *alacritate*, & *lætitia*; quia שוש eſt *lætari.* Aliis סוס *ſus*, à נסס *naſas*, deduci placet, ut בול *Bul*, id eſt, *October* menſis, à נבל *nabal.* Sed בול *Bul*, à נבל deduci non valde certum eſt, cum ex deficientibus *Pe-Nun* nullum aliud nomen deducatur hujus formæ. Itaque alii aliò referunt. Hoc præcipuum, quod cur סוס *ſus*, deducatur à נסס *naſas*, idonea cauſa nulla occurrit. Equus, inquiunt, ſtaturam habet proceram, & cervicem maximè elatam, & ſaltu plurimum attollitur: rectè igitur à נסס deducitur, quod *ſurſum attollere* ſignificat. At נסס non ſimpliciter *tollere* eſt, ſed *vexillum tollere*, & *erigere*, uno verbo σημειοφορεῖν. Itaque נסס cum סוס nihil habet commune. Sed סוס verbum apud *Arabes*, eſt *regere, & moderari.* Exempla vide *Gal.* 5. *v.* 18. & *Judæ* 12. item *Epheſ.* 3. *v.* 2. ubi سياسة eſt *œconomia*, in Novo Teſt. *Arabico* edit. *Erpenianæ.* Hinc in *Alcamus*, ساس الراكب دابة *Eques jumentum rectè moderatus eſt.* Et in *Lexico Coptico*, pag. 136. سياس الخيل eſt *curator equorum.* Equum inde סוס rectè dici nemo non videt, cum ſit animal docile admodum, & ad omnia flexile, quodque non ſolùm fræno, ſed & ſimplici virgâ regi ſe ſinit. Ita *Maſſæſylos*, & *Libes* ſcribit *Strabo* lib. 17. equis uti ὀξέσι καὶ εὐπειθέσιν, ὥστ᾽ ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι, *velocibus, & docilibus, ita ut* ſolâ *virgulâ gubernentur.* Hinc *Martial.* lib. 9. *Epig.* 23.

Et Maſſylæum *virga gubernet equum.*

Et de vicinis *Numidis Silius* lib. 1. verſ. 215.

Hîc paſſim exultant Numidæ, *gens inſcia fræni,*
Queis, inter geminas per ludum mobilis aures,
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Et de *Mazacum* equis *Nemeſianus*, in *Cynegetico* verſu 266.

Nam flecti facilis, laſcivaque colla ſequutus
Paret in obſequium lentæ moderamine virgæ;
Verbera ſunt præcepta fugæ, ſunt verbera fræni.

II. Secundò אבירים *abbirim*, pro *equis* occurrit aliquoties. Nempe אביר *abir*, vel *abbir*, propriè *robuſtum*, & *potentem* (a) ſonat. Proinde à potentia voce ad *poteſtatem* tranſlatâ, 1 *Sam.* 21. *v.* 7. אביר הרועים *potens paſtorum* dicitur, qui *Petro* (b) ἀρχιποίμην, *princeps*, ſeu *præfectus paſtorum.* Et Deus paſſim vocatur אביר יעקוב (c) *potens Jacobi*, aut אביר ישראל (d) *potens Iſraëlis*, id eſt, *Iſraëlitarum* Dominus. Sic in *Statio* lib. 9. *Thebaid.*

Virgo potens nemorum, - - -

id eſt, domina. Et *Æn.* lib. 3.

Dii maris, & terræ, tempeſtatumque potentes;

id eſt, præſides, & domini. In Plurali eos אבירים *abbirim* (e) Scriptura vocat, qui inter homines plurimum poſſunt. Et אבירי לב, ad verbum, *robuſti corde* appellantur, aut (f) *animoſi*, aut (g) [illegible] fertur idem ad Angelos, *Pſal.* 78. *v.* 25. [illegible] *panis potentum* eſt panis Angelorum. Ita *Græci* intelligunt, & *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & *Æthiops*, & ex *Hebræis* R. *Selomo.* Tauri quoque roboris nomine quandoque vocantur אבירים, *abbirim*, ut *Eſa.* 34. 7.

(a) Job. 34. 20. Jer. 46. 15. &c.
(b) 1. Pet. 5. 4.
(c) Gen. 49. 24. Pſal. 132. 2. 5. Eſa. 49. 26. & 60. 16.
(d) Eſa. 1. 24.
(e) Job. 24. 22.
[illegible]
(f) [illegible] 6.
(g) Eſa. 46. 12.

בּורים

פרים עם אבירים *juvenci cum robuſtis*, id eſt, cum tauris. Et *Pſal.* 22. *v.* 13. אבירי בשן *robuſti Baſan*, id eſt, tauri *Baſan*. Et *Pſal.* 50. 13. *An comedo carnem* אבירים *robuſtorum*, id eſt, taurorum? Et *Pſ.* 68. *v.* 31. עדת אבירים *cœtus robuſtorum*, id eſt, taurorum. Denique אבירים pro *equis* ſumi docent loca, quæ jam ſequentur. *Jud.* 5. 22. *Tunc attritæ ſunt ungulæ equorum,* מדהרות דהרות אביריו *curſibus, curſibus*, inquam, *robuſtorum ejus*, id eſt, equorum ejus. *Latinè* potius dixeris, *Equorum ungulæ curſibus illorum attritæ ſunt.* Sed *Hebræa* Phraſi Nomen ipſum Pronominis loco ſæpe ponitur. *Jerem.* 8. *v.* 16. *A* Dane *auditus eſt* נחרת סוסיו *fremitus equorum ejus. Tota terra contremuit* מקול מצהלות אביריו *ſtrepitu hinnitûs robuſtorum ejus.* Et *Jerem.* 47. *verſ.* 2. 3. *Clamabunt homines, & ululabunt omnes incolæ terræ,* מקול שעטת פרסות אביריו *propter ſonitum inceſſus ungularum robuſtorum ejus: robuſtorum*, id eſt equorum. Et *Jerem.* 50. *v.* 11. *Hinniviſtis* כאבירים *ut robuſti*, id eſt, ut equi. Equos enim intelligi docet, Prmò, quòd סוסים *equi*, & אבירים *robuſti*, ponuntur, ut ſynonyma: Secundò, quòd illis tribuuntur מצהלות *hinnitus:* Tertiò, & פרסות *ungulæ:* Quartò & דהרות *curſus*, aut *ſaltus*, aut *inceſſus* ſpecies equis peculiaris. Ita ferè *Hebræi*. R. *Selomo* exponit שהיו מרקידים את רקדרת הסוס *ſaltum equi*; הסוסים במלחמה *quia equos in prælio ad ſaltum provocabant.* R. *Levi* curſum intenſiſſimum, quo terra validè feritur, & concutitur. *Contritæ ſunt*, inquit, *& fractæ ungulæ equorum* Siſaræ, *ita ut nihil valuerint amplius*, מחוזק מרוצתם והכותם בהם בארץ *quia ſummâ contentione currebant, & terram iis feriebant. Kimchius* in *Lexico*, דריסת הסוס בכח הליכתו תקרא דהרה *Calcatio equi, cùm cito gradu fertur, vocatur* dahara. Radix eſt דהר *dahar*, unde *Nahum* 3. 2. סוס דוהר *equus ſaltans*, vel *currens*. Arabs, الفرس الراكض *equus* καλπάζων. *Syrus*, *equus ſubſultans* (malè *Gabriel*, *equus anhelans: Syrum* enim ܢܦܪ *naphar* idem eſt; quod *Arabicum* نفز *naphaza*, R & Z permutatis, quod in illis linguis frequens) *Chaldæus* סוסון מפנכין *equi ſaltantes*, ut *Jerem.* 51. *v.* 27. *Equi eorum* מפנכין *ſalientes inſtar locuſtæ.* Et *Jud.* v. 22. *Illorum equorum ungulæ excuſſæ ſunt* מפינוקא דהוא מפניך *propter ſaltum, ad quem is eos excitabat.* Fallor, an, radicalium ordine permutato, pro דהר dictum רדה; unde *Arabicum* ردي? *Alcamus*, ردي الفرس رجمت الارض جوافرها او هو بين العدو والمشي *Equus ungulis terram verberavit, aut medius fuit inter ſaltum & inceſſum.*

Inſulas circa *Epirum* olim tenuiſſe *Phœnices* alibi docuimus; Ab iiſdem fortaſſe dicta fuit *Epirus*: non quia ἤπειρος *terra continens*, nihil enim hic ſingulare; ſed quia terra אבירים *abirim*, id eſt, *equorum*, & *boum*. De equis notum illud *Poëtæ* libro primo *Georg.*

> India *mittit ebur, molles ſua thura* Sabæi,
> *At* Chalybes *nudi ferrum, viroſaque* Pontus
> *Caſtorea*, Eliadum *palmas* Epiros *equarum*.

Et libro tertio *Georg.*

> *Et patriam* Epirum *referat* - - -

Et *Gratii*, ferè in fine *Cynegetici*,

> - - - *Quis* Chaönias *contendere contra*
> *Auſit, vix merita quas ſignat* Achaia *palma?*

Chaönias equas) id eſt, *Epiroticas*, *Chaonia* enim eſt pars *Epiri*. *Vegetius*, libro tertio; *Epirotas, ac Siculos* (equos) *non deſpexeris, ſi mores pulchritudo non deſerit.* Jam de *Epiri* bobus quis non meminit? ubi, teſte *Pindaro*, *Nemea* 4. Βοῦς δὲ πρῶνες ἔξοχοι κατάκεινται, Δωδώναθεν ἀρχόμενοι πρὸς Ἰόνιον πόρον, *celſa cacumina poſita ſunt, quæ boves paſcunt; à* Dodona *incipientia ad* Jonium *mare.* Sed obſervanda imprimis hæc *Philoſophi*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 21. Αἱ δ' Ἠπειρωτικαὶ βόες αἱ μεγάλαι βδάλλεται ἑκάστη ἀμφορέα, καὶ τούτου τὸ ἥμισυ ἀπὸ τῶν δύο μαστῶν· ὁ δὲ βδάλλων ὀρθὸς ἕστηκεν, ἢ μικρὸν ἐπικύπτων, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἂν ἐφικέσθαι καθήμενος. Epiroticæ *boves magnæ ſingulæ mulgentur ex utraque mamma iactis amphoram cum dimidia dantes: rectus ſtat, qui mulget, aut parùm inclinatus; quia ſedens* ad ubera *non poſſet attingere.* Proinde *Hecatæus* apud *Arrianum* lib. 2. *Anabaſews*, aſſerit circa *Epiri Ambraciam*, & *Amphilochum* regnâſſe *Geryonem*, & inde *Herculem* boves abegiſſe. Quo pertinet, quod in *Epiro* boves prægrandes, Λαρινοὶ dicti, credebantur ex illorum eſſe genere, quos abegerat *Hercules*, & à bubulco *Larino*, *Herculis* abigeo, traxiſſe nomen. De his vide *Athenæum* libro nono, & *Suidam* in Λαρινοὶ βόες, ubi citatur *Poëta* vetus *Lycus Rheginus*, *Lycophronis* pater. Vide item *Ariſtophanis Scholiaſtem* in *Aves*, *(h) Tzetzem*, *(i) Apoſtolium*, &c. Nec enim vacat his immorari.

(h) *Chil.* 8. *Hiſt.* 186.
(i) *Adag.* 107. 6.

III. Tertiò, quamvis *Hebræum* nomen פרש *paras*, equitem ubique reddant Interpretes ferè quotquot ſunt, tamen valde veriſimile eſt, quod obſervavit *Ludovicus de Dieu*, ὁ μακαρίτης, etiam פרש *paras* alicubi pro *equo* ſumi, ut *Arabicum* فرس *pharas*, quo *Æthiopes* quoque utuntur. Sic 1 *Sam.* 8. 11. *Filios veſtros capiet, & ponet ſibi* במרכבתו ובפרשיו *in curribus, & equis ſuis.* Ita meliùs cohæret, quam ſi dicas, *& equitibus*. Et 2 *Sam.* 1. 6. *Et ecce currus,* ובעלי הפרשים *& domini equorum aſſequuti ſunt eum. Domini equorum*, id eſt, *equites*; quomodo *Vulgatus*, & *Syrus*, & *Arabs* hic rectè habent. At *domini equitum* eſſent ἱππάρχοι, ut *Seniores* exponunt, quod videtur alienum. Rurſus *Eſ.* 21. 7. רכב צמד פרשים *currus* eſt *duorum equorum*, id eſt, biga, non *duorum equitum*. Res clarior ex verſu nono, ubi רכב איש צמד פרשים ad verbum ſignificat *currum viri duorum equorum*, id eſt, bigam virilem. Neque enim dixeris *currum viri duorum equitum*. Et *Eſ.* 28. 28. ubi de tritura frumenti ſic *Propheta*, ופרשיו לא ידקנו. *Et equis ſuis* agricola *non conteret illud: equis*, inquam, non *equitibus*. Alludit enim ad morem triturandi, de quo *Varro*, *De re ruſt.* lib. 1. cap. 52. *E ſpicis in aream* (oportet) *excuti grana, quod fit apud alios jumentis junctis, & tribulo*, &c. *Apud alios exteritur grege jumentorum inacto, & ibi agitato perticis, quod ungulis è ſpica exteruntur grana.* Equum *Arabes* فرس *pharas* dici volunt كانها من الافتراس *à rapiendo* تفترس الارض بسرعة مشيها *quaſi terram rapiat velocitate inceſſûs ſui.* Ita habetur in libro *Damir*. Neque verò equus incommodè dicitur *rapere terram*. Ita enim *Martialis* ad *Priſcum*,

> *Parcius utaris, moneo, rapiente veredo.*

Et *Poëta* lib. 5. *Æn.*

> ----*ſignoque, repente*
> *Corripiunt ſpatia, audito* ----

Itaque vel *à rapiendo* equus *Arab.* dictus eſt فرس *pharas*, vel ab *Hebræo* פרש *paras*, quod primò *equitem*, deinde etiam *equum* ſignificaverit καταχρηστικῶς, ut in illo *Poëtæ* lib. 3. *Georg.*

> ---- *equitem docuêre ſub armis*
> *Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.*

Ad quem locum *Servius*; *Equitem, id eſt, equum: nam pro equo rectorem poſuit.* Et *Macrobius*, *Saturnal.* lib. 6. cap. 9. *Omnes antiqui Scriptores, ut hominem equo inſidentem, ita & equum, cum portaret hominem,* equitem *vocaverunt: &* equitare *non hominem tantùm, ſed equum quoque dixerunt. Ennius* libro *Annalium* 7. ait,

Denique vi magnâ quadrupes eques, atque elephanti
Projiciunt ſeſe.

Quæ ille ſumpſit ex *Gellio* lib. 18. cap. 5. *Eques* porrò פרש *paras*, *Hebræis* dici potuit בעבור הפרישים אשר ברגליו *à calcaribus, quæ ſunt in pedibus ejus*; ut conjectat *Aben Ezra* in *Prov.* 23. 22. *ubi* פרש *paras* verbum eſt *pungere*, & inde *Chaldæis* פרש peras, *calcar, ſtimulus.* Ad *Arabicum* فرس *pharas* alludit *Romanum ferus* pro equo. *Virgilius* lib. 2. *Æneid.*

---- inque feri curvam compagibus alvum:

feri, id eſt, *equi.* Unde centauros *ſemiferos* dici notat *Servius*, quaſi *medios equos. Manilius* lib. 5.

Exagitare feros, pronumque anteire volantes.

Item,

Ille tenet medicas artes ad membra ferorum.

Et *Germanicus* in *Phænomenis*, capite *Equus dimidius,*
Spumanti mandit ſed quæ ferus ore lupato.

Et alibi notavimus ad *Hebræum* פרשים *paraſim*, pro *equitibus*, *Perſarum* nomen alludere; qui jam inde ab anno quinto equitare diſcebant, ut habetur in *Herodoto.* Et, cum ante *Cyrum* in *Perſide* rari eſſent equi, quia montoſa eſt regio, is *Perſas* equis ſic aſſuefecit, ut poſt illius ætatem paulo honeſtioris ſortis ſine equo nemo ſit viſus: Quin legem ſanxit, ut turpe eſſet, ſi quis illorum, quos equis inſtruxerat, uſpiam iret pedes. Hæc habentur in *Xenophonte* libro primo *Cyropædiæ.* Unde eſt, quòd, qui ante *Cyrum Cuthæi*, & *Elymæi* dicebantur, poſt *Cyrum* פרשים, *Perſæ*, ſeu *equites* dici cœperunt. Proinde, cum neque *Moſes*, nec libri *Regum*, nec *Eſaias*, nec *Jeremias*, nec quiſquam eorum, qui *Cyri* ætatem præceſſerunt, *Perſarum* uſpiam meminerint; in *Daniele, & Ezechiele, Cyro* coævis, & in libris *Paralipomenωn*, *Eſdræ*, *Nehemiæ*, & *Eſter*, qui poſt *Cyrum* ſcripti ſunt, frequens illorum eſt mentio.

Sed & *Perſem*, vel *Perſeum*, *equitem* interpretor, quo nomine dici potuit, poſtquam equitandi artem didiciſſet à *Phœnicibus*, quos ſecum adduxerat *Cadmus.* Eodem talaria pertinent, quorum ope per aërem volâſſe fertur. Talaria enim ſunt calcaria, quibus equum impellens, & ad curſum concitans, avium volatum æmulabatur. Et *Pegaſus*, cujus originem ad *Perſeum* referunt, equus fuit fræno aſſuetus. *Hebræis* enim, & *Syris* פג *pag*, vel פגא *pega*, *frænum* eſt, & סוס *ſus*, *equus.* Inde compoſitum פגאסוס *Pegaſus*, fuit ἵππος χαλιναγωγέμενος. *Pegaſi* conſcenſor *Bellerophon*, quem telis *Chimæram* eminus confixiſſe fabulantur, eſt בעלהרובין *Baal hàrovin*, *magiſter*, vel *præfectus jaculatorum. Chimæra*, monſtrum tricorpor,

Antè leo, retroque draco, medioque capella,

tres *Solymorum* duces ſignificat, *Aryum*, *Arſalum*, & *Toſibin*, quos debellavit *Bellerophon*: nempe *Aryum* ארי *ari*, id eſt, *leonem*, *Phœnices* appellabant; *Arſalum* ארזל *arzal*, vel אורזיל *urzil*, id eſt, *capreæ hinnulum*; & *Toſibin* ثعبان *tſoban*, id eſt, *draconem. Phœnicia* hæc ſunt nomina; quia *Solymi Piſidiæ Phœnicum* erant coloni, de quibus nos ſuo loco. Quod pene omiſeram, locum *Argivæ* regionis, in quo *Pegaſum* primo conſcendit, & ſtimulavit *Bellerophon*, Κενθιππω dici volunt ab argumento.

IV. Quartò, ut פרש *paras*, *equitem*, pro *equo*, qui equitatur; ita רכב *recheb*, id eſt, *currum*, *Hebræi* quandoque ſumunt pro *equis curulibus.* Sic 2 *Sam.* 8. 4. & 1 *Par.* 18. 4. ויעקר דויד את כל הרכב *Subnervavit* David *omnem currum*, id eſt, omnes jugales, vel *omnes equos curruum*, ut *Vulgatus* rectè exponit. Et 2 *Sam.* 10. 18. *Occidit* David *ex* Aram שבע מאות רכב *ſeptingentos currus*, id eſt, equos ſeptingentorum curruum. Et *Pſ.* 68. 18. pro רכב אלהים רבתים *currus Dei ſunt duæ myriades*, *Genevenſes* habent, *Equitatus Dei*, &c. Et *Pſal.* 76. 7. נרדם ורכב וסוס *Dormiit & currus, & equus*, id eſt, tam equi curules, quam qui equitantur. LXX. ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις. Ita etiam *Syrus*, *& Arabs*, quaſi legerint נרדמו רכבי סוס. Et *Ezech.* 39. 20. *Saturabimini ſuper menſam meam* סוס ורכב *equo, & curru*, id eſt, equis, & jumentis curulibus. Niſi pro רֶכֶב *recheb*, legatur רַכָּב, id eſt, *eques pro curru*, vel *equo curuli*; quod ſequuntur *Græci*, *Vulgatus*, *Syrus*, & *Arabs.* Ad *Hebræum* רכב *recheb*, accedunt *Arabica* ركاب *richab*, & ركوبة *rechuba*, pro *jumento*, & *Punicum* רכבה *recabe.* Unde כררכבה *carrecabe*, *caput equi*, & contractè כרכבה *carcabe*, vel ככבה *caccabe*; ut alibi docuimus. Priſcum id fuit *Carthaginis* nomen ab *equi capite* ibi reperto. Sed & *Poëta* videtur quandoque *currum* pro *equo* ſumere: ut *Æn.* lib. 12.

Infrænant alii currus: ---

currus, id eſt, *equos*, ut rectè obſervat *Servius*; neque enim frænantur currus. Et lib 1. *Georg.*

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Ad quem locum rurſus *Servius*, *Currus, id eſt, equi.* Et libro tertio, ubi fit cenſus equorum, quos fabuloſa antiquitas maximè commendavit,

Talis Amyclæi *domitus* Pollucis *habenis.*
Cyllarus, *&, quorum* Græci *meminêre Poëtæ*,
Martis *equi bijuges, & magni currus* Achillis.

Ubi idem *Servius*; *Currus Achillis Baliarchus, & Xanthus*: lege *Balius equus, & Xanthus*, quomodo *Achillis* equos *Homerus* nominat lib. 16. *Iliad.*

V. Quintum *equi* nomen eſt רכש *reches.* Quod quidem *Elias dromadem*, alii apud *Kimchium mulum*, ipſe *Kimchius ignotum jumenti genus ab equo diverſum*, nos *equum* interpretamur, aut *equi velocis ſpeciem*, his argumentis freti. 1. In Bibliorum *Syra* Paraphraſi ܪܟܫܐ *richſa* pro *equo*, vel *equitatu* minimum centies uſurpatur. Loca citare ſit ſuperfluum, cum nihil ſit magis obvium. 2. *Græci* Interpretes, *Eſth.* 8. 14. ἱππεῖς *equites*, habent pro *Hebræis*, רכבי הרכש *equitantes τὸ reches*: & ἵππων *equum*, Gen. 14. 11. & 16. 21. pro רכש *rechus*; quia mutatis vocalibus legerunt רכש *reches.* 3. In eandem verſionem conſentiunt plerique *Hebræorum. David de Pomis*, רכש מין הסוס Reches, *equi ſpecies. Mardochæus* in *Concordantiis*, רכש שם למין מה ממיני הסוסים Reches, *nomen ſpeciei cujuſdam è ſpeciebus equorum.* Kimchius, *Scripſit Rabbi* Jonas *eſſe* הסוסים הטובים שאין עברו עליהם שנים רבות *bonos equos nondum ætate provectos.* Unde *Aquinas*, *Sunt qui interpretantur equos, dum ſunt adhuc* במעוט שנים *paucorum annorum.* R. *Levi* in 1 *Reg.* 4. 28. *Novimus* reches *eſſe in equorum ſpeciebus: nempe, ut quidem ſentio*, הם היותר קלי המרוץ והם אשר ירכבו בהם במלחמה *equi ſunt ad curſum maximè leves, & quos in bello equitabant.* Quod mihi plurimum probatur; quia Propheta *Michæas* civitatem *Lakis* à *Chaldæis* propediem obſidendam ad concitatam fugam Propheticis verbis ita hortatur cap. 1. verſu 13. רתום המרכבה לרכש *Liga currum τῷ reches*, nempe, ut, celeri fugâ te proripiens, mala impendentia vites. (רתם *ratham*, quod *Hebræi* neſciunt, propriè eſt *ligare fune ſparteo*; quia רותם *rothem*, eſt *ſpartum*, vel *geniſta*, ut alibi multis docemus.) Rurſus *Eſther.* 8. 10. diplomata ſua mittit *Aſſuerus* ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש *per manum curſorum in equis, equitantium τὸ reches.* Quod videtur addi ἐπεξηγηματικῶς, ut regios tabellarios equis expeditiſſimis vectos fuiſſe ſignificetur. Ac proinde verſu decimo quarto, ubi de iiſdem curſoribus rurſus agitur, omittitur vox לסוסים, & הרכש utramque ſupplet. Et 1 *Reg.* 4. *verſ.* 28. ubi de equitatu *Solomonis*, *Hordeum & palcam afferebant* לסוסים ולרכש *equis & τῷ reches.* E vulgo

equorum eximitur *reches*, ut equi genus præſtantiſſimum. Quâ figurâ *Act.* 1. 14. *Apoſtoli* leguntur in precibus perſeveraſſe *cum mulieribus*, & Mariâ. Et *David*, in titulo *Pſalmi* decimi octavi, liberatus fuiſſe dicitur *de manu hoſtium*, *& de manu* Saulis. Itaque τὸν *reches* ab *equo* diverſum eſſe animal *Kimchius* ex illo loco tam ineptè colligit, quam ſi ex *Actis* quis colligeret *Mariam* non fuiſſe mulierem, aut ex *Pſalmo Saulem* non fuiſſe *Davidis* hoſtem. Alibi רכש *reches*, pro *equo* in Scriptura non occurrit. Radix רָכַשׁ *rachas*, eſt κτᾶσθαι, *acquirere*, *comparare*: unde רכוש *rechus*, κτῆσις, κτῆμα, *acquiſitio*, *poſſeſſio*; & רכש *reches*, primò *pecus*, vel *jumentum* quodvis, ut *Græcè* κτῆνος ἀπὸ τῆς κτήσεως, quia pecore, & jumentis veterum opes præcipuè conſtabant; deinde, jumentorum nobiliſſimum, *equus*, adeoque in equis qui *nobiliſſimus* eſt, & ad bellum, aut ad vecturas maximè idoneus. *Aben Ezra*, in librum *Eſther*, *equos* interpretatur מרכוש המלך שאין כמותם *è cenſu Regis*, *quales alii nulli ſunt*. *Baſilica*, & *Divina animalia* hos equos vocaſſe veteres alibi probavimus. Literis ש & צ permutatis, quod in *Arabiſmo* frequens, à nomine רכש *reches*, factum videtur *Arabicum* ركض de equi pleno curſu, qui κάλπη *Græcis*, & nobis *galop*. Hinc *Arabica* Paraphraſis *Nahum*. 3. 2. الفرس الراكض *Equus pleno curſu currens*.

VI. Sextum *equi* nomen רמך *ramach*, quamvis terminatione Maſculinum, tamen *equam* propriè ſonat. Hujus Plurale eſt *Eſther*. 8. 10. ubi *muli* vocantur בני הרמכים *equarum filii*. Alibi non occurrit. Tamen ſignificatio certa eſt ex *Arabica* lingua, quâ* رمكة *ramacha* eſt *equa*. Damir, الرمكة بالتحريك الانثي من البراذين والجمع رماك ورمكات وارامك *Alramacha* (vel, ut efferunt, *Arramacha*) *cum motione*, (id eſt, cum puncto *Fata* ſuper R, & M) *fœmina eſt in equino genere. Plurale eſt* rimach, *&* ramachath, *&* aramich. Hinc 1 *Reg*. 4. 28. verba *Syri* Interpretis ܠܣܘܣܘܬܐ ܘܠܪܡܟܐ, *Equis*, *& equabus*, reddit *Arabs* للخيل والرماك. Et in libro Juridico, cui titulus الوسيط *Mediator*, cap. 2. البيع لو قال بعتك هذه النعاجة فاذا هي رمكة *Venditor ſi dicat: Vendo tibi hanc ovem*; *&*, *ecce! equa eſt animal*, *quod deſignat*, &c. Ad quæ verba Commentator *Ibnoſſelach* monet pro النعاجة id eſt, *ove*, legendum eſſe البغلة *mulam*; quia ovis cum equa nihil habet ſimile. Sic in *Alcamus* الرمكة *ramacha* redditur الفرس والبرذونة تتخذ للنسل *equa*; *equi fœmina*, *quæ ad ſobolem procreandam adhibetur*. Neque *Hebræos* latuit vocem eſſe *Arabicam*. *Aben Ezra* in *Eſther*, הרמכים *ramachim* ſunt הסוסיות *equæ*, *quomodo linguâ* Iſmaëliticâ, *quæ maxima ex parte eſt* Hebræa. *Kimchius* in *Lexico*. בני הרמכים *ſcripſit* Aben Ezra *beatæ memoriæ eſſe filios* qu[illegible] *Equa ſcilicet* Arabicè *vocatur* ramacha. [illegible]cmani Fabulâ decimâ octavâ miratur [E]rpenius ὁ μακαρίτης فرس *pharas* Fœmininè uſurpari, cum alioqui رمك *ramach*, *Arabibus* propriè *equam* ſignificet. Nempe doctiſſimum virum fugerat فرس *pharas* utroque genere dici. Sic *Cant.* 1. *verſ.* 9. Arabs, *Comparavi te*, *ô cognata mea*, بفرسي *equæ meæ*: *Hebræus*, & *Syrus*, ܠܣܘܣܬܝ, *Græci* τῇ ἵππῳ μου. Hinc *Damir*, ubi de فرس *pharas* الذكر والانثي في ذلك سوا واصله التانيث *Maſculinum*, *& Fœmininum in eo ſunt ex æquo*, *ſed radix ejus eſt fœmineïtas*. Senſus eſt, primam vocis ſignificationem eſſe Fœmininam. Et *Giauhari*, كان تسمي الانثي من الخيل فرسا وهو اسم يقع علي الذكر والانثي *Etiam equi fœminam vocant* pharas; *commune enim eſt nomen mari*, *& fœminæ*. Et *Alcamus*, الفرس الذكر والانثي Pharas *mari*, *& fœminæ* convenit. Ex *Hebræa* voce *ramach* pro *equa*, literis trajectis, facta eſt *Germanica merch* ejuſdem notionis, & vetus *Gallica marc*, quâ *equum* hodieque *Britanni* appellant.

VII. Septimò, inter animalia, quæ magnificè incedunt, *Prov.* 30. 31. ponitur זרזיר מתנים, *accinctus lumbis*, id eſt, *equus*, ſi *Junio*, & *Tremellio* credimus: ſive ita dicatur propter *cingulam* (Gall. *la ſangle*) aut à conſequenti, roboris nomine; quia jumenta lumbis adſtricta firmiora ſunt. Hinc *Martialis* lib. 14. *Epigr.* 86.

Stragula ſuccincti, *venator*, *ſume veredi.*

Cingulæ vox in *Ovidio* eſt lib. 1. *De Remedio Amoris*, verſu 236.

Et nova velocem cingula lædat equum.

Zonam vocat *Claudianus* in Epigrammate *De zona equi* Arcadii,

Hâc uterum zonâ cinge frementis equi.

Id ipſum eſt *balteus* in eodem Epigrammate,

Stamine reſplendens, *& mira textilis arte*;
Balteus alipedis regia terga ligat.
Hoc latus adſtringi velox optaret (k) Arion;
Hoc proprium vellet cingere Caſtor *equum*.

Hebræi חבק vocant ab *amplectendo*, & *Arabes* per Metatheſin حقب aut per *Ceph* حبك. Unde in *Alcamus* محبوك eſt الفرس القوي *equus fortis*. Sed propriè *adſtrictum* ſonat. Fortaſſe id ipſum eſt *Hebræum* זרזיר, quod à *Chaldæo* זרז alii deducunt: ego potius ab *Hebræis* זור; & זרה, quæ cum אזר conveniunt in ſignificatione *cingendi*, & *conſtringendi*. Sic *Pſ.* 139. 3. *Iter meum*, *& accubitum meum* זרית *cinxiſti*, vel *obſepſiſti*. Ita *Hebræi* omnes. Et *Eſa.* 1. 6. לא זרו *Non ſunt conſtricti*. Inde זר, ςρεπτὴ ςεφάνη, *coronamentum* à *cingendo* ſic dictum. Et in *Schindlero* זירא Chald. *genus phalerarum* (imo *cingulorum*) *quo cameli ligabantur*. Et in *Lexico Alcamus*, الزوار حبل يجعل بين التصدير والحقب Ziwar, *funis medius inter* (jumenti) *pectorale*, *& poſterius cingulum*. زرت البعير *Camelum tali fune conſtrinxi*, زور الشي *Rem firmam reddidit*. الزور *Fortis*, *validus*: quia, ut jam dictum eſt, jumenta ſic adſtricta, firmiora, & fortiora ſunt.

Non diſſimulandum, veteres verba זרזיר מתנים longè aliter expoſuiſſe. Pro *gallo* ſumunt *Græci*, *Chaldæus*,

(k) *Adraſti equus*, *de quo Iliad.* Ψ. *verſu* 346. *Propert. lib.* 2. *Stat. Sylv.* 1. & *Theb.* 6. *Apollod. l.* 3. *Strab. lib.* 9. *Pauſan. Arcad.*

dæus, Syrus, Arabs, & *Vulgatus* Interpres: pro *venatico cane*, *Kimchius*, & *R. Levi*. Ita etiam *R. Guerſom* in *Porta cœli*, fol. 19. a. & 21. d. & 26. d. ubi canum genus eſſe dicit, qui vulgo vocantur לבריויש, *levriers*, id eſt, *leporarii*. At apud *Kimchium*, & *Aben Ezram*, alii *pardum* reddunt, alii *apem*, alii *aquilam*, alii *ſturnum*. Sed de his vide *Fullerum*, *Miſcellan.* lib. 5. cap. 12. ubi pleraſque has verſiones ita inter ſe confert, ut propè videatur omnes ex æquo probare.

CAPUT SEPTIMUM.

De ſex Equorum coloribus in *Zacharia*.

I. אדום rufus (*non* igneus, *ut quidam volunt*) *Arab.* aſcar. *Gr. vulg.* ὀσκάρελος, & ξάρελος, *Lat.* ruſſeus. *Gr. olim*, πάρωος, & πυῤῥὸς, *unde* burrus, burricus. *Gr. vulg.* βȣρίχος, & βȣριχάλια, ſtrata equorum. II. לבן albus, *Arab.* ashab. *Virg.* color deterrimus. *Tamen alii albos equos commendant, tanquam velociſſimos*; & Æſoni, Rheſo, Turno, Amphiarao *albos equos* Poëtæ *aſſignant*: *item* Caſtori, & Polluci, Proſerpinæ, Auroræ, Soli, *ipſi etiam* Jovi; *indè* Camillo *crimini datum, quod in albis equis triumphaverit, tanquam* Jovis *æmulus: tamen idem alii fecere. Albedinis duæ ſpecies; quarum una in equo vitioſa, altera probatiſſima. De priore actum in* Virgilio. *Idem aliter explicatur.* Chriſtus, & *Angeli in albis equis.* Argippæi *in* Scythia *ab* albis equis *dicti, qui ibi multi ut hodieque in* Tartaria. III. שחור niger, *Arab.* adham, *intensè niger. Palladio* niger preſſus, *Gr.* κατακόρως, μέλας & Homero πηγὸς, *quia firmior, & compactior.* Æthiopes, & Mauri *cur tales equos affectent.* IV. שרוק ſaruk, *quod* Græci, & *alii* ποικίλον varium *reddunt*, Chald. קוח rubrum, *nuperus Scriptor* fulvum, *Arias* nigrum; *qui omnes refelluntur.* Hebræorum *doctiſſimi colorem confitentur ſibi ignotum. Color eſt equis, vino, & lino communis, ab albo, rubro, nigro, & vario diverſus: id eſt*, κιῤῥὸς, gilvus, *flavo proximus, ſed dilutior*, Gall. fauve. V. ברוד barud, *quaſi* grandinatus, *id eſt, reſperſus maculis albis inſtar grandinis, aut etiam cineris.* ܒܪܘܕ Syris *id ipſum.* Borda *Arab.* veſtis varia. *Barrada*, nigro & albo diſtingui. Rabada, *idem in capris, & ovibus.* Ψαρὸς *idem* Græcè, *quia* ψὰρ, ſturnus, *eſt avis varia. Unde* ὑπόψαρος, λευκόψαρος, pſaronium. Græcos *olim ſic reddidiſſe, ſed locum à ſcribis eſſe corruptum.* Κνηκὸς *idem, quod* ψαρὸς, à cneco *ſumptâ voce. Unde* κνακίας equi, κνάκων hirci *nomen eſt. Sic* Arab. قرطم *kartama*, varios colores intexere; *quia* kartam *eſt* cnecus. Scutulatus, guttatus, & λευκόστικτος, *equorum colores.* VI. אמוץ amuts, *pleriſque Interpretum* validus, & fortis, *cum ſit equi color.* Græcorum *nonnullis*, Syro, & Arabi *ruber.* אמוץ amuts, *in* Zacharia *idem, quod* חמוץ hamuts, *Eſ.* 63. 1. *nempe* ruber; א & ח *permutatis. Origo vocis altiùs repetitur. In octo ſaporum generibus* חמוץ, ὀξὺς, acidus. *Unde* 1. חמץ *hamats*, fermentare. 2. חומץ *homets*, acetum. 3. חומץ *humats*, omphacium. 4. *In* Eſaia בליל חמיץ farrago ſubacida, *qua jumentorum faſtidiis ſubvenitur.* 5. Pſal. 73. *verſ.* 21. התחמץ, *de corde, & animo*, παροξύνεσθαι, exacerbari, *quod* Act. 17. verſ. 16. Lucas *imitatus eſt.* 6. Pſal. 71. 8. חומץ *homets*, nebulo, *qui* Gr. ὀξίνη, *Lat.* vappa. 7. Eſ. 1. 17. חמוץ corruptum, *de moribus.* 8. חמוץ *de coloribus*, ὀξὺς, *id eſt*, intenſæ rubedinis. *Hujus in equis tres gradus*; *Arab.* chumeith, ward, & askar. *Intenſus ille gradus in equo* ſpadix *dicitur*, & phœniceus. *Talis equus* Sejani. Badius *unde dicatur.*

SEX equorum colores in *Zacharia* recenſentur. In his tres notiſſimi.

I. Primus eſt אדום *adom*, πυῤῥὸς, *rufus*, Zach. 1. 8. *Ecce vir aſcendens* על סוס אדום *ſuper equum rufum.* Et paulo poſt, *Et poſt eum equi* אדומים *rufi.* Et Zach. 6. 2. *In quadriga prima equi* אדמים *rufi.* Et Apoc. 6. 4. *Et exivit alius equus* πυῤῥὸς *rufus. Chaldæus* reddit סמוק, *Syrus* ܣܘܡܩܐ, *Arabs* in *Zacharia* احمر *rubrum*, at in *Apocalypſi Arabs Erpenianus* habet فرس دلون النار *equus coloris ignei*: & Pariſ. فرس ناري ورد *equus ex igneo roſeus*: & Æthiops ፈረስ: ቀይሕ: በአምሳለ: እሳት: *equus ruber inſtar ignis.* Quaſi πυῤῥὸς fiat ἀπὸ τȣ̃ πυρὸς; & ſit idem, quod πυρόεις, aut πυρολάμπης, equi Epithetum in *Oppiano.* Quod vertendi genus contentioſum eſt, & Etymologias potiùs, quam verba reſpicit. *Rufus* in equo *Arabicè* eſt اشقر *askar* apud *Naſrium*, lib. 3. Tract. 21. cap. 6. Is eſt Scriptor ὀνειροκριτικὸς, qui habetur manuſcriptus in *Oxonienſi* Bibliotheca. Unde *Zachar.* 1. 8. خيل حمر وشقر *equi rubri*, & *rufi*; quod natum ex gemina verſione *Hebrææ* vocis אדמים. Et *Zach.* 6. 3. شقر rurſus occurrit pro *Hebræo* אמצים, de quo deinceps. Ex اشقر *askar* factum ὀσκάρελος *Græca* linguâ vulgari. *Theocriti Scholiaſtes* in *Idyll.* 4. Τὸ γὰρ καθ' ἡμᾶς πύῤῥιχος ὀσκάρελος. Aliis iidem ξάρελος. *Leontius* de Sphæra *Arati*, Γεγράφομεν τε λευκῷ τινι, εἰ τύχοι, ἢ ξαρελῷ χρώματι, id eſt, *colore albo*, vel *rufo*, ſeu *rubro.* *Is color in equo Latinè ruſſeus* dicitur potius, quam *rufus*: *Palladius* lib. 4. cap. 13. *Colores* (equorum) *hi præcipui, badius, aureus, abineus* (al. *albineus*) *ruſſeus*, &c. Inde *roux*, vernaculum. *Roſeum Iſidorus* perperam ſcribit *Orig.* lib. 12. cap. 1. Idem *Gr.* πάρωος. *Heſychius*, Πάρωος, εἶδός τι πυῤῥȣ̃ χρώματος ἵππȣ. Inde equus παρωάς. Idem, Παρωαὶ λέγονται ἵπποι τινὲς τὸ χρῶμα πυῤῥοί. Eo verbo utitur *Philoſophus*, cum de bonaſo ſcribit *Hiſt.* lib. 9. cap. 45. Τὸ δὲ χρῶμα ἔχει μέσον τε τεφρȣ̃ καὶ πυῤῥȣ̃, οὐχ οἷον αἱ παρωαὶ ἵπποι καλȣ́μενοι· *Colorem habet medium inter cinereum & rufum, non qualem equi* paroæ *dicti.* Sed πυῤῥὸς magis in uſu. Sic, in *Theocriti Syracuſiis*, *Praxinoë* de equo rufo in poſteriores pedes aſſurgente,

Ὀρθὸς ἀνέστα ὁ πυῤῥὸς, ἴδ' ὡς ἄγριος, κυνοθαρσής.

Burrus ut erigitur, quamque eſt ferus, atque protervus.

Burrus idem, quod πυῤῥός. Gloſſa, *Burrum*, ξανθὸν, πυῤῥόν. Feſtus, *Burrum dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum.* Et ut πύῤῥιχος ex πυῤῥὸς, ita ex *burrus burrichus*, *buricus*. Pro *manno* paſſim occurrit apud medii ævi Scriptores. *Hieronymus ad Pammachium*, *Ubi ferventes burricos*, &c. *Vegetius*, lib. 4. cap. 2. poſt multa de partium equi proportione legitima, *Non dubitatur in buricis minora iſta, & in prima forma equis eſſe majora.* Inde βȣρίχος, equus, Gr. vulg. & βȣριχάλια, *ſtrata equorum.* Vide *Meurſii Gloſſ.* & doctiſſimi *Menagii Gallicas Originationes.*

II. Secundus equi color notiſſimus eſt לבן albus. Unde *equi* לבנים *albi*, Zach. 1. v. 8. Et rurſus Zach. 6. *verſ.* 3. *Et in quadriga tertia equi albi.* Et verſu 6. *Et equi albi egreſſi ſunt poſt eos.* Et *Apoc.* 6. verſu. & 19. 11. *Et ecce equus albus.* Et 19. *verſ.* 14. *Sequebantur eum in equis albis.* Ubi *Arabs Erpenii* non habet

bet ديغن ut vulgo, ſed شهب, ut in *Zacharia* conſtanter. Nempe اشهب eſt equi color in *Naſrio*, ubi ſupra. *Cinereum* reddit *Gabriel*; Giggeius *nigrum albo admixtum*; Golius *bicolorem emicante albedine.* Quidni potius *flammeum?* quia شهاب eſt *flamma*, Pſ. 82. 13. edit. *Savar.* Proximè accedit اصهب *flavus*, ut *Hebræum* צהב *Levit.* 13. 30. Colorem album in equis atro carbone *Poëta* ſic notat lib. 3. *Georg.*

—— honeſti,
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. ——

Tamen inter præcipuos equi colores *album* recenſet *Palladius*. Et equos albos reliquis celeritate præſtare hæc *Horatii* ſubinnuunt lib. 1. *Sat.* 1.

Siſennas Barros *ut equis præcurreret albis.*

In *Plutarcho Sylla* habuit λευκὸν ἵππον, θυμοειδῆ, καὶ ποδωκέστατον, *album equum, animoſum, & perniciſſimum.* *Pindari Pythiâ* quartâ *Jaſon Jolcenſes* ſic alloquitur,

--- λευκίππων δὲ δόμους πατέρων,
Κεδνοὶ πολῖται, φράσσατέ μοι σαφέως·

Domos albis equis inſidentium parentum, honorandi cives, indicate mihi apertè.

(a) In Rheſo, verſ. 618. & 303. In *Euripide* (a) *Rheſi* equi albi

Στίλβουσιν ὥστε ποταμίου κύκνου πτερὸν,
Pennarum ad inſtar amnici cygni nitent.
Χρυσῇ δὲ πλάστιγξ αὐχένα ζυγηφόρων
Πώλων ἔκληε, χίονος ἐξαυγεστέρων,
Jugaliumque colla, qui ſuperant nives
Candore, equorum bulla cingit aurea.

(b) Iliad. κ'. verſu 437. Quod ex *Homero* (b) ſumptum, ubi iidem equi deſcribuntur

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι,
Nive candidiores, & curſu ventis ſimiles.

Ut in ipſo *Virgilio Turnus*, cum *Ænea* dimicaturus, poſcit equos, *Pilumno* avo datos ab *Orithyia*, *Boreæ* uxore,

Qui candore nives anteirent, curſibus auras.

Et *Æneas*, in *Italiam* appellens, quatuor equos in gramine vidit

Tondentes campum latè candore nivali.

Apud *Statium* lib. 6. *Thebaidos*,

—— *rapidum* Danaëius *Augur*
Aſcheton *increpitat, meritumque vocabula* Cygnum:

id eſt, equum ab inſigni candore *Cygnum* merito appellatum. Ita *Caſtor*, & *Pollux*, in *Pindaro* (c) ſunt

(c) Pyth. 1. Vide Val. Max. lib. 1. cap. 6. (d) Olymp. 6. λευκόπωλοι & *Proſerpina* (d) λεύκιππος, quia, poſt raptum à matre reperta, λευκοπώλῳ ἅρματι ἀνήχθη εἰς τὸν Ὄλυμπον πρὸς τὸν Δία, *curru albis equis inſtructo in cœlum ad* Jovem *eſt reducta*; ut ibi *Scholiaſtes*. *Solem* etiam, & *Auroram* albis equis paſſim *Poëtæ vehunt.* Et λευκόπωλον ἡμέραν vocat *Sophocles* in *Ajace Maſtigophoro* (e) Quin Deorum ſummus, ipſe *Jupiter*, fertur albis quadrigis vehi.

(e) Verſu. 683. Unde *Camillo* crimini datum, quod, de *Veiis* cum triumpharet, curru equis albis juncto urbi invectus eſt. *Et* Jovis, Soliſque *equis æquiparatum Dictatorem* (inquit *Livius* libro quinto) *in religionem etiam trahebant; triumphusque ob eam unam maximè rem clarior, quàm gratior fuit.* Et *Plutarchus* in *Camillo*, Τέθριππον ὑποζευξάμενος λευκόπωλον ἐπέβη, καὶ διεξήλασε τῆς Ῥώμης· οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον, οὐδ' ὕστερον· ἱερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα, τῷ βασιλεῖ, καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιπεφημισμένον. *Curru equis albis quatuor juncto* Romam *ingreſſus, & invectus eſt; quod neque priorum, neque ſequentium Imperatorum quiſquam præſtitit: ſacrum enim eum currum habent, tanquam Deorum Regi, &*

(f) Lib. 4. Eleg. 1. *Patri dicatum.* Tamen, ſi *Propertio* (f) fides multo ante *Camillum* in triumpho

Quattuor hinc albos Romulus *egit equos.*

Nec poſt *Camillum* exempla deſunt hujuſmodi triumphorum. Sic apud *Claudianum* (g) *Stilicho*, (g) Lib. 2. De laudibus Stilichonis.

Depoſito mitis clypeo, candentibus urbem
Ingreditur trabeatus equis. ——

Et *Roma Honorium* jam ſextò Conſulem ſic alloquitur,

Aſt ego frænabam geminos, quibus altior ires,
Electi candoris equos.

Nempe *Africâ* per *Stilichonem* ſocerum ſubactâ. Et *Ovidius*, *Auguſtum* brevi de *Parthis* triumphaturum auguratus, hæc (h) habet, (h) Lib. 1. De arte.

Ergo erit illa dies, quâ tu, Pulcherrime rerum,
Quattuor in niveis aureus ibis equis.

Itaque inter equi colores in pretio maximè eſt albus. Sed in equo duplex eſt albedo: alia pallori propior, qui color in equo deterrimus; alia candens, & perfuſa luce quâdam, qui color eſt probatiſſimus. Proinde ad hæc *Poëtæ* verba,

—— *Color deterrimus albis,*
Et gilvo, ——

Ita habet *Servius*; *atqui alibi ait,*

"Qui candore nives anteirent ---

Sed aliud eſt candidum *eſſe, id eſt, quâdam nitenti luce perfuſum; aliud* album, *quod pallori conſtat eſſe vicinum.* Hinc eſt, quod in *Geoponicis* color albus in equis non aliter probatur, quam ſi ſit in extremis, idque auctore *Platone*. Verba ſunt lib. 16. cap. 2. Πλάτων δὲ τοὺς λευκοὺς ἀποδέχεται, ὡς ἐν τῷ λευκῷ, καὶ τῷ μέλανι τὴν ἀκρότητα ἐπαινεῖσθαι. Plato *albos probat, tanquam in albo, & nigro ſumma laus conſiſtat.* Alii nodum aliter ſolvunt: volunt nempe hæc conjunctim legi,

—— *Color deterrimus albis*
Et gilvo: -----

quaſi ſingulos colores *Poëta* non rejiciat, ſed utroſque in eodem equo conjunctim concurrentes. Idem *Servius*, *Multi ita legunt*, Albis & gilvo, *ut non album, vel gilvum, ſed albogilvum vituperet.* Hæc nos ideo pluribus; quia ad albedinis in equo commendationem pertinet, quod in libro *Apocalypſεως* (i) tam *Chriſtus* ipſe, quam cœleſtes exercitus *equis albis* inſident. (i) Apoc. 6. 2. & 19. 14. Hinc *Onerocriticus Poëta*, quem *Suidas* paſſim citat,

Ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,
Ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φάσις·
Equos nigros videre peſſimum omen eſt,
Sed candidorum viſio Angelos notat.

Ab *equis albis* dici puto *Scythiæ* populos *Argippæos*, de quibus *Herodotus* in *Melpomene*; quia, ut idem ibidem auctor eſt, circa *Scythiæ* paludem, *Hypanin*, νέμονται ἵπποι ἄγριοι λευκοὶ, *feri equi albi paſcuntur.* Sed & apud *Tartaros* equos in magno eſſe honore ſcribit *Paulus Venetus* lib. 1. cap. 65. & horum armenta Regem habere, quæ putantur excedere numerum decem millium. Neque id mirum, ſi verum eſt, quod idem refert lib. 2. cap. 15. Calendis *Februariis*, quod anni eſt initium, magno illi Regi à Magnatibus quandoque in xenia offerri alborum equorum centum millia.

III. Equorum color tertius valde notus eſt *niger*, de quo *Zachar.* 6. 2. *Et in quadriga ſecundi equi* שחורים *nigri.* Et verſu ſexto, *Quæ* quadriga *nigros habet equos*, &c. Et Apoc. 6. 5. *Et ecce!* ἵππος μέλας *equus niger.* Is *Æthiopico* Interpreti eſt ጸሊም: quod propriè *obſcurum* ſonat: *Arabi Erpen.* اسود; & *Pariſ.* ادهم Unde Plur. دهم pro *nigris*, *Zach.* 6. 2. Vox prior, *nigrum* in genere, poſterior ſignificat *intensè nigrum.* *Nigrum preſſum* dicit *Palladius*, ubi de coloribus equorum: *Colores hi præcipui, badius, aureus, abineus, ruſſeus, mureus* (al. *myrteus*) *cervinus, gilvus, ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſſimus, niger preſſus:* ut in *Geoponicis*, ἵππος τὴν χροιὰν κατακόρως μέλας. *Equum* ادهم ſcribit *Naſrius*, ubi ſuprà, eſſe عزا في صفر

robuſtum in itinere, id eſt, laboris maximè patientem. Inde πηγὸς veteribus, quaſi *firmus*, & *bene compactus*, dicebatur *equus niger*. Itaque ad illud *Homeri*, *Iliad*. l. verſu 123.

----δώδεκα δ' ἵππους
Πηγοὺς, ἀθλοφόρους, -----

obſervat *Euſtathius* πηγοὺς, quod propriè ſignificat εὐπαγεῖς, καὶ στερεοὺς, veteres accepiſſe pro μέλανας, quòd *nigri* equi cenſerentur *firmiſſimi*. Proinde *Heſychius* πηγὸν inter cætera μέλαν exponit. Tales equos in *Nubia* valde frequentes eſſe oportet; ſi verè ſcribit *Elmacinus*, *Hiſtoria Saracenicæ* lib. 1. cap. 17. Anno Æræ *Diocletiani* CCCCLXI. *Cyriacum*, *Nubiæ*, ſeu *Abyſſinorum* Regem, ut *Chriſtianos*, *Chriſti* nomine gravia in *Ægypto* perpeſſos, à perſecutione liberaret, eo nigrorum equitum deduxiſſe centum millia علي مايه الف فرس اسود *ſuper centum mille equis nigris*. Nempe *Æthiopes*, & *Mauri* in bellis ſtudent habere equos concolores, ut tam fœdo ſpectaculo plus horroris, & formidinis hoſtibus incutiant. *Silius* libro 7.

Terrificus nigris prorumpit Maurus *in armis*,
Nigra viro membra, *&* (k) *fulvi juga celſa trahebant.*
Cornipedes, *totuſque*, *novæ formidinis arte*,
Concolor æquabat liventia currus equorum
Terga, *nec erectis ſimiles imponere criſtis*
Ceſſarat pennas, *aterque tegebat amictus.*
Ceu quondam æternæ regnator noctis ad imos
Cùm fugeret thalamos, (l) Aetneâ *virgine raptâ*,
Egit nigrantem Stygiâ *caligine currum.*

(k) Lege furvi.

(l) Lege Ennæa.

IV. Jam tres equorum ſequuntur colores minùs noti, שרקים *Zach*. 1. 8. & ברדים, & אמצים *Zach*. 6. *verſ*. 3. 7. De primo *Zacharias* hoc ſolùm, *Et, ecce! vir equitans ſuper equum rufum*, &c. *Et poſt eum equi rufi*, שרקים *ſerukim*, *& albi*. Ex quibus hoc ſaltem conſtat, eos falli, qui שרקים *ſerukim*, *pexos* reddunt; quia *Talmudicis* סרק *ſarak*, eſt *pectere*. Neque enim hæc cohærerent, *Equi rufi*, *pexi & albi*. *Et* ſeries orationis planè requirit, ut quomodo *rufi*, *& albi*, ita etiam שרקים *ſerukim*, à certo colore equi dicantur. At colorem illum definire hoc opus, hic labor eſt. *Græca* Verſio hìc habet ποικίλοι, *Vulgata* varii, *Syra* ܦܨܝܚܐ, *Arabica* بلق, quæ eòdem recidunt: & in *Lexico Kimchius*, מצויירים *figurati*, *quaſi dicat*, *quorum color eſt rufus*, *albus*, *& niger*, *ac ſi eſſent* נקודים או טלואים *guttati*, *aut maculoſi*. *Græcos*, à quibus hæc Verſio nata eſt, putaverim רקשים *rekuſim*, legiſſe pro שרקים *ſerukim*, iiſdem litteris, ſed in diverſo ordine. Nempe *Arabicè* رقش eſt *color varius*. Unde in *Avicenna* (m) رقشا dicitur *ſerpens cenchris*, qui, *Nicandro* auctore, eſt

----ϖεῖσικτος φολίδεσσι.

(m) Part. 2. pag. 139.

Unde *Lucanus* lib. 9.

Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quàm parvis tinctus maculis Thebanus *Ophites*.

Chaldæus quomodo *ſerukim* reddiderit, hactenus fuit planè incertum; quia vox, quâ hìc utitur, corrupta eſt, & ignota. Illam *R. Selomo* legit קוחין. Ita etiam in uno exemplari *Kimchius*, ſed in altero סחתין, *Aruch* & *Elias* קחחין, *Veneta* editio קוחחין, & *Buxtorfiana* קוחין. Mihi קוחין, vel קוחחין, vel קחחין, ad quæ cætera revocanda, facta videntur ex *Græco* κόκκος, quod, quia notiſſimum erat, plures linguæ uſurpârunt, Quippe, ut *Romanos* taceam. *Britannis* (n) etiam *coch*, & *Cophtitis* in *Ægypto* (o) ΚΟΚΚΟΣ, & *Abyſſinis* in *Æthiopia* (p) ቀይሕ *rubrum* ſonat. Unde geminatum verbum ኣቐየሐየሐ: *rubere* eſt in *Evangelio Æthiopico*, Matth. 16. 2. 3. Itaque, ex mente *Chaldæi* Interpretis, equi *ſerukim* ſunt equi *rubri*. In qua eadem ſententia *Pomarium* eſſe video, cujus verba ſunt שרוק צבוע מצבע תולעת שני Saruk, *coloratum eſſe coccineo colore*, *Zachar*. 1. Nempe סירקון *ſircon*, *Talmudicis* id ipſum eſt, quod *Græcis* συρικὸν, *color* ſcilicet *factitius ex ſinopide*, *& ſandice mixtis*, ut habetur in *Plinio* lib. 35. cap. 6. atque inde סרק, vel שרק *ſarak*, eſt *ſyrico tingere*, & סרוק, *ſyrico tinctus*.

(n) Camden. Brit. pag. 14.
(o) Lexicon Copt. pag. 206.
(p) Æthiop. Paraphr. Can. 4. 3. & 5. 10. & 6. 5. Apoc. 6. 4. & 12. 3. & 17. 3.

Sequitur nova verſio, cujus auctor *Ludovicus de Dieu*, ὁ μακαρίτης, in *Notis* ad *Eſaiam* cap. 19. verſ. 9. סוסים שרקים *In* Zacharia (inquit) *verterem* equos orientis Solis colorem imitantes, *quem* fulvum *dicere queas*. Quia סרק, ut quidem ille vult, *Æthiopicè*, *ſplendere* eſt, *Luc*. 2. 9. & de orientis Solis ſplendore uſurpatur *Math*. 13. 6. At utrobique fallitur vir doctiſſimus. Neque enim ሠረቀ: *ſplendere*, ſed *oriri* eſt *Æthiopibus*; quomodo *Arabibus* شرق & *Hebræis* זרח, ex quo utrumque eſt factum. Exempla paſſim obvia; ut *Æthiop*. *Pſ*. 96. *v*. 12. & 103. *v*. 23. & 111. 4. *Matth*. 4. *v*. 16. & 13. *v*. 6. quem locum ipſe citat, *Marc*. 4. 6. & 16. 2. *Jac*. 1. 11. 2. *Pet*. 1. 19. Inde in *Aphal* ኣሠረቀ: *oriri fecit*, Matth. 5. 45. & *Liturg*. p. 166. b. Et nomen ሠረቀ: *ortus*, *Pſ*. 80. 3. & 102. 12. & *Liturg*. 161. a. Et ምሥራቅ: *oriens*, *Pſal*. 99. *verſ*. 2. *Matth*. 2. *v*. 2. *Apoc*. 6. 12. &c. Itaque, etſi *Luc*. 2. 9. *Græca* habeant, *Gloria Domini* περιέλαμψεν αὐτοὺς, *circumfulſit eos*, non tamen id ſignificat *Æthiopicum* ሠረቀ: ላዕሌሆሙ: ut nec *Arabicum* اشرق عليهم, ſed *orta eſt ſuper eos*. Ex qua ſignificatione quomodo deduci poſſit coloris nomen nullus video. Ne dicam *fulvos equos* nuſpiam legi, quod meminerim.

Nunc, ſi quæras quorſum *Arias* שרקים *ſerukim*, *nigros* interpretetur, ratio petenda ex *Kimchio*, qui obſervat in *Zachariæ* quadrigis, cap. 6. verſu 2. equos שחורים *nigros* in eodem ordine, quo hic equi שרקים, nempe inter rufos & albos. Sed hæc ratio nihil me movet; quia viſio capitis ſexti planè diverſa eſt à viſione capitis primi. Itaque nihil neceſſe eſt, ut in utraque equorum colores recenſeantur eodem ordine; maximè, cum hìc ſolùm triga, ibi quadriga deſcribatur, aut verò quadrigæ quatuor. Merito igitur *Kimchius*, inter tot interpretationes ambiguus, Notas ad hoc verbum ita orditur, שרוקין מין צבע שלא נתברר אצלינו מה הוא Serukim *eſt coloris genus*, *de quo qualis ſit nobis non conſtat*. Nec minus ingenuè *Rabbi Selomo*, לא ידעתי מה צבע הוא *Neſcio quis ſit color*. Hæc *Hebræorum* duo doctiſſimi. His igitur in præſens miſſis, aliâ viâ rem aggrediar.

Ut *Zacharias* equos à colore שרקים *ſerukim*, hìc appellat; Sic in *Eſaia* (q) שרקים *ſerukim*, dicuntur *vites*, & *lina Ægyptia* (r) פשתים שריקות, *lina ſerikoth*: quorum hoc ad lini, illud ad uvarum, aut vini colorem pertinet. Itaque שרוק *ſaruk* vel שריק *ſarik*, colorem eſſe oportet, qui lino, vino, vel uvis, & equis poſſit eſſe communis; cujus generis pauciſſimi ſunt. Primùm occurrit *albus*: ſed שרוק *ſaruk*, colorem ab albo diverſum eſſe conſtat. Equorum enim *Zachar*. 1. 8. alii *rufi* ſunt, alii *ſerukim*, alii *albi*. Ergo equi *ſerukim* neque *rufi* ſunt, neque *albi*. Quid igitur? Ποικίλοι, *varii*, quomodo reddunt multi veteres. In equis certè varius color maximè placet. Talis, qui *Palladio* ſcutulatus *pommelè*, & guttatus *tachetè*, & qui ex nigro, vel abineo, vel badio mixtus eſt, & qui *Græcis* dicitur ψαρὸς, tanquam à colore *ſturni*, ut mox dicemus. Sunt & uvæ varii coloris, de quibus *Plinius* lib. 14. cap. 2. *Inſignes jam colore inter purpureas nigraſque medio*, *Helvolæ*, *ſæpiùs variantes*, *& ob id Varianæ à quibuſdam appellatæ*. Et *Columella* lib. 4. cap. 2. *Sunt & Helvolæ*, *quas nonnulli* [illegible]*lant*, *neque purpureæ*, *neque nigræ*, *ab helvo*, *niſi fallor*, *colore vocitatæ*. Ex iis uvis conficitur vinum dubii coloris *Gallicè* dictum *du paillet*. Sed & alibi (s) docet *Columella* quâ arte palmites diverſi generis ita inter ſe coëant, ut ex iis naſcantur uvæ, in quibus

(q) Eſ. 16. 8.
(r) Eſ. 19. 9.
(s) Lib. 3. cap. 9.

varii

varii generis, coloriſque reperiantur acini, puta alius niger, alius albus in una eademque uva. Has uvas idem aſſerit ſine vinaceis creari: & *Plinius* (t) illarum acinos nihil intus ligni habere. Quod idem ſcripſit *Aben Giath* de vite *ſaruk*, vel *ſorek*, quod idem eſt, מין הטוב מן הגפנים שהענבים לא ימצא בהן חרצן · *Vitis genus eſt præſtantiſſimum, in cujus acinis nulla ſunt vinacea.* Sic in *Lexico* citat *Kimchius*. Itaque hæc verſio valde eſſet veriſimilis, ſi tam lino, quam vino, & & equis varius color conveniret. Sed in *Eſaia* lina שריקות *ſerikoth*, non poſſunt eſſe lina *varii coloris*; quia ibi agitur de crudo lino, quali utuntur piſcatores ad texturam retium. Sic enim habent verba Sacri Textûs: *Mœrebunt piſcatores, & lugebunt quotquot hamum projiciunt in flumen, & languebunt qui rete expandunt in ſuperficiem aquarum: Et erubeſcent opifices linorum* ſerikoth, *& artifices operum foraminoſorum*, id eſt, *retium*. Omnino igitur *lina ſerikoth* ſunt *lina nativi coloris*, id eſt, *flavi*, vel *ſubflavi*. Plinius (v) *Maturitas ejus* (lini) *duobus argumentis intelligitur, intumeſcente ſemine, aut colore flaveſcente.* Color ille, in vino, & equis propriè *gilvus* vocatur. De vino *Gellium* audi lib. 13. cap. 29. *Non vides apud* Mneſtheum *ſcribi tria genera eſſe vini, nigrum, album, medium* (al. *melinum*) *quod vocant* κιῤῥὸν, *id eſt, gilvum.* Ita *Galenus*, Τῶν κτ̀ τόπους lib. 3. vini tria genera recenſet, Οἶνον κιῤῥὸν, λευκὸν, μέλανα. Et *Plinius* lib. 14. cap. 9. colores vino quatuor tribuit, *album, fulvum, ſanguineum, nigrum.* Ut illi *fulvus* idem ſit color, qui aliis κιῤῥὸς, & *gilvus*. Galenus, *De ſanitate tuenda* lib. 5. his verbis *gilvum* videtur cum *flavo* confundere, Κατὰ δὲ τὴν χρόαν, ὃν ὁ Ἱπποκράτης εἴωθε κιῤῥὸν καλεῖν, δύναιο δ' ἂν καὶ ξανθὸν ὀνομάζειν αὐτόν· *Colorem autem* (vini) *quem ſolet* Hippocrates *gilvum vocare, poſſis etiam appellare flavum.* Tamen idem apertè docet gilvum eſſe flavo dilutius, vinum album alibi (x) tradens, cum veteraſcit, ſemper fieri κιῤῥότερον, *gilvius*, & tandem etiam ξανθὸν, *flavum*. Eumdem colorem in equis veteres ſæpe memorant. *Varro* apud *Nonnum* in *Badius*,

(t) Lib. 17. cap. 21.

(v) Lib. 18. cap. 1.

(x) Comment. 3. in Hippocr. De victu in Morb. acut. Method. Medic. lib. 12.

Equi colore diſpares ita dati,
Hic badius, iſte gilvus, ille murinus.

Palladius ubi ſupra; *Colores hi præcipui, badius, aureus, abineus, ruſſeus, mureus, cervinus, gilvus*, &c. Virgilius,

- - - *color deterrimus albis*
Et gilvo. - - -

Ubi *Servius*, *Gilvus eſt melinus color, quem vulgo fulvum vocant:* imò *flavum*. Iſidorus, *Gilvus autem melinus color eſt ſubalbidus.* *Melinus* dici videtur ἀπὸ τῶν μήλων, à colore *malorum*. Germanicè *falb* vocatur, & Gallicè *fauve*; quia ad *flavum* maximè accedit. Cujus coloris ajunt fuiſſe *Niſæos* in *Media* equos, apud *Perſas* tanti nominis. *Phavorinus*, Νισαῖος ἵππος ὁ ἐςὶ ξανθός· ἡ γὰρ Νίσα πάσας τὰς ἵππους ξανθὰς ἔχει. Sed, ut in vino, ita in equis gilvus à flavo differt; quia in gilvo color eſt aliquanto dilutior. Itaque *Apoc.* 6. 18. ἵππος χλωρὸς videtur eſſe *gilvus equus*. Ibi enim χλωρὸς, ut paſſim, pro ὠχρῷ ſumitur. Porrò ὠχρὸν χρῶμα conflatur λευκοῦ ξανθῷ μεμιγμένου, *cum flavo miſcetur album*, ut in *Timæo* docet *Plato*. *Syrus* Interpres reddit *equum* ܦܘܩܡܐ, *pallidum*. Nam ירקון eſt *icterus*. Ita equus ille erat equiti ſuo, id eſt, morti, concolor, quæ *pallida* eſt. Hinc collige ירק *pallidum*, & שרק, *gilvum*, colores eſſe vicinos. Quo fortaſſe pertinet, quòd *Levit.* 11. 18. & *Deut.* 14. 17. eadem avis in *Onkelo* vocatur ירקרקא, & in *Jonathane* שרקרקא.

V. Hâc voce enucleatâ, in iis quæ ſequuntur minus erit laborandum. Equi ברדים *berudim*, id eſt, χαλαζώμενοι, *grandinati* dicuntur *Zachar.* 6. *verſ.* 4. 6. qui reſperſi ſunt maculis albis inſtar grandinis. Ita optime *Kimchius*. Proinde etiam ברדים appellat *Moſes* hircos *Jacobi* maculoſos *Gen.* 31. *v.* 10. 12. ubi *Syrus*, ſolùm terminatione mutatâ, pro ברדים habet ܒܪ̈ܘܕܐ, quod *Lexicon Syrum* explicat *diſtinctos albo & rubro.* An hinc *Arabicè* البردة *alborda* dicitur *nigra veſtis flavo colore intexta, veſtis variis lineis contexta, & variegata?* Ita deſcribunt *Arabes* apud *Giggejum*. In *Alcamus* definitur ثوب مخطط *veſtis* per lineas *ſtriata*. Et eidem مبرد *mubarrid* eſt مولع بسواد وبياض *nigro & albo variegatus.* Et, per Metathesin, الاربد من المعز السودا المنقطة بحمرة rabda *in capris* dicitur, *quæ nigra eſt, rubris punctis aſperſa.* *Giggejus* exponit *capram*, vel *ovem nigro & albo diſtinctam*: & ربد *rabada*, vel اربد *arbada* verbum, *his coloribus diſtingui.* Sed & اربد *arbada* quandoque eſt πεφελίζειν, vel σποδίζειν, *in cinereum colorem vergere*: & ربدة *robda* eſt لون الى الغبرة *color ad pulvereum vergens.* Quâ eâdem homonymiâ laborâſſe *Hebræum* ברדים, ex eo colligas, quod, in *Geneſeos Græca* verſione, gemino vocabulo explicatur, nempe σποδοειδεῖς, ῥαντοί, *cinerei, reſperſi*, ſupple *maculis inſtar grandinis.* Quin & *Græcum* ψαρὸν *Heſychius* & ποικίλον *varium* interpretatur, & σποδοειδὲς *cinereum*. Nempe, ut jam in unum conſletur utraque interpretatio, ut *Hebraicè* ברוד *barud*, & *Arabicè* اربد *arbad*, ita *Græcè* ψαρὸν rectè dixeris aut equum, aut aliud animal quodvis, cujus pili maculis reſperſi ſunt, iiſque albis, & cinereis, aut quæ ex albo vergunt in cinereum. Quâ voce inter equi Epitheta uſi multi ſunt. Sed omnium, qui extant, Scriptorum primus, quòd meminerim, *Ariſtophanes* (y) his verbis,

Τῶν δώδεκα μνῶν, ἃς ἔλαβες ὠνούμενος
Τὸν ψαρὸν ἵππον. - - -

(y) In Nub. Act. 4. Sc. 4.

Duodecim minis, quas fœneratus es, cum varium equum emiſti. Ubi *Scholiaſtes* τὸν ψαρὸν exponit τὸν ταχὺν, ἀπὸ τοῦ ψαίρειν, ὅθεν καὶ αἰψηρὸς, ἢ τὸ χρῶμα τοιοῦτον, *pernicem equum à verbo* ψαίρειν (quod eſt *accelerare*) *unde &* αἰψηρὸς (velox) *aut equum, qui colore talis eſt.* Ita etiam *Suidas*, & *Lexicon* vetus, τὸν ψαρὸν, τὸν ταχὺν, *velocem*; & τὸν ποικίλον, καὶ κατάστικτον, *varium, & guttatum.* Quæ ſunt ejuſdem vocis notiones diverſiſſimæ. Sed priorem, ut commentitiam, merito ſuppreſſit *Heſychius*, Neque enim à *velocitate*, ſed à *colore* ψαρὸν equum dici certo eſt certius. Sic in *Zachariæ* quadriga quarta (cap. 6. verſ. 3.) ſunt ἵπποι ποικίλοι, καὶ ψαροί. Quæ *Heſychius* pro eodem accipiens, Ψαροὶ, inquit, ποικίλοι, εἶδος χρώματος. Et lib. 3. *Strabonis* tradit *Poſidonius* τοὺς ἵππους τῶν Κελτιβήρων ὑποψαροὺς ὄντας, ἐπειδὰν εἰς τὴν ἔξω μεταχθῶσιν Ἰβηρίαν, μεταβάλλειν τὴν χρόαν. Celtiberorum *equos colore ſubvarios* (ſi verbo detur venia) *cum in exteriorem* Iberiam *acti ſunt, mutare colorem.* Et *Abſyrtus* cap. 14. λευκοψαροὺς, ſeu μάρονας, eos aſinos appellat, quorum color ex candido in cinereum vergit. Ut apud *Plinium* lib. 36. cap. 22. aliqui *pſaronium* vocant lapidem *Thebaicum* circa *Syenem*, quia alio nomine dicitur πυῤῥοποίκιλος à *varietate colorum*. Nempe *ſturni Græcum* nomen eſt ψάρ, vel ψάρος, quam avem eſſe variam nemo neſcit. Hinc *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 26. Ὁ δὲ ψάρος ἐςὶ ποικίλος· & ibi *Gaza*, *Sturnus niger albis diſtinctus maculis eſt*: & *Albertus*, *Nigra eſt avis in cinereo palleſcens.* Itaque ψαροὶ ἵπποι *equis* ſunt *ſturnorum maculis inſignes*, albis ſcilicet, vel cinereis. *Hieronymus* in *Zachariam*, *ſturninos* vocat. Hoc etymon ita confirmat *Euſtathius* ſub finem lib. 17. *Iliad.* Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ ψὰρ ψαρὸς γίνεται ψαρὸς ἵππος, ὁ κατὰ τὸν ψᾶρα ποικίλος, καὶ, ὡς εἰπεῖν, βαλιὸς, οὐκ ἔςιν ἀμφιβολεῖν. *A ſturni nomine* ψὰρ, *equum vocari* ψαρὸν, *qui ſturni in morem varius eſt, & maculoſus, nullum eſt dubium*

Cùm

Cum ex his conſtet ψαρὸν planè idem eſſe, quod ברוד *barud*, eſt, quod miretur aliquis, cur in *Seniorum* verſione *Græca* vox ψαροὶ non reſpondeat *Hebrææ* ברדים *berudim*, ſed ſequenti אמצים *amutſim*, quâ equos non *varios*, ſed *rubros* ſignificari ſtatim dicetur. Ita enim habent *Hebræa* Zach. 6. 3. ובמרכבה הרביעית סוסים ברדים אמצים Et *Græca* è regione, Καὶ ἐν τῷ ἅρματι τῷ τετάρτῳ ἵπποι ποικίλοι, ψαροί. Et rurſus verſ. 6. & 7. ubi הברדים in *Auſtrum* eunt, & האמצים terram perambulant; priores *Græcè* dicuntur οἱ ποικίλοι, poſteriores οἱ ψαροί. In quo inſuper id abſurdum eſt, quod ἀπὸ τῶν ποικίλων diſtinguuntur οἱ ψαροὶ, cum voces ſunt ἰσοδυνάμοι, niſi quod prior magis patet. Sed ex *Hieronymo* diſcere eſt, quædam exemplaria habuiſſe πυῤῥὲς, non ψαρὲς, quæ vera erat lectio, quamvis ille mendoſam putet. *Græcorum* nempe Interpretum alii, nî fallor, ſcripſerant ἵπποι ποικίλοι, πυῤῥοί· alii ἵπποι ψαροὶ, πυῤῥοί· & ſcribæ, utrumque inſerentes, ſcripſerant ἵπποι ποικίλοι, ψαροὶ, πυῤῥοί. Unde tandem factum eſt, ut alterum loco cederet. Ita *Zach.* 1. 8. Καὶ ὀπίσω αὐτῦ ἵπποι πυῤῥοὶ, καὶ ψαροὶ, καὶ ποικίλοι, καὶ λευκοί. Vides utrumque, ψαροὶ, & ποικίλοι pro *Hebræo* שרקים, geminâ vocis unius verſione in textum ita intruſâ. Ψαρὸς aliter κνακὸς dicitur. *Heſychius*, Κνακὸς, ψαρὸς ἵππος. Unde Κνακίας equi nomen in *Eliacis Pauſaniæ*: Et Κνάκων hirci in *Theocrito Idyll.* 3. Nempe capras etiam interdum varias procreari autor eſt *Philoſophus*. Proinde ברודים *varii*, in Scriptura tam hircorum (z) quam equorum eſt Epithetum. Porrò κνακὸς color à *cneco* nomen habet, cardui genere, cujus σπέρμα λευκὸν, καὶ πυῤῥὸν, *ſemen album eſt, & rufum*; ita *Dioſcorides*: aut flos croceus, & fructus albus *Heſychius*, Κνηκὸν, τὸ κροκίζον χρῶμα ἐπὶ τῦ ἄνθυς, ὅτε δὲ ἐπὶ τῦ καρπῦ τὸ λευκόν. Inde factum, ut κνακὸς diceretur *colore varius*. Sic ab *Arabico cneci* nomine قرطم *cartam*, verbum قرطم *cartama*, idem eſt quod رقم rakama, *varios colores intexere* tanquam opere *Phrygio*. Ita afferit *Alcamus*, eos erroris arguens, qui per *ph* ſcribunt فرطم *phartama*. Equum ψαρὸν, vel κνακὸν, Romani *guttatum* appellabant, & *ſcutulatum*. Utrumque eſt in *Palladio*. *Scutulatum* vocari dicit *Iſidorus*, *propter orbes, quos habet candidos inter purpureos, ſcutularum ſcilicet formâ*. Idem *guttatum* definit *album equum nigris intervenientibus punctis*. Mallem *nigrum* dixiſſet *albis punctis reſperſum*; quales ſunt gallinæ *Numidicæ*, de quibus *Martialis*,

Et picta perdix, Numidicæque *guttatæ*.

Ita *guttatus* planè exprimeret *Hebræum* ברוד *barud*. Et *Græcè* idem eſſet λευκόστικτος etiam de equis uſurpatum. Ut cum *Eumeli* equos deſcribit *Euripides* (a) λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλιὰς πώλους, *pilo albis maculis guttato varios*. Contra, μελανόστικτοι ſunt *Admeti* equæ apud (b) *Statium*, quæ

------ *noctemque, diemque,*
Aſſimulant, maculis internigrantibus albæ.

VI. Soli ſuperſunt equi אמצים *amutſim*, Zachar. 6. 4. 7. *Aquilæ* καρτεροὶ, *Græcorum* aliis apud *Cyrillum* ἰσχυροὶ, *Hieronymo*, *Pagnino*, *Ariæ* fortes, & *Caſtalioni* validi, ac ſi אמיץ *amuts*, idem ſit, quod *amits*, à verbo אמץ *amats*, quod *valere* eſt. Quin locum attentè legenti conſtabit nomen eſſe coloris. Atque in id conſentiunt plerique Interpretes, quamvis aliter atque aliter reddant; *Chaldæus* קטמנין *cinereos*, *Græci* (ut hodiè leguntur) ψαρὲς, *varios*, quod ad proximè antecedens ברדים pertinere docuimus. *Græca* quædam exemplaria in *Hieronymo* πυῤῥὲς, *rufos*, aut *rubros*; ut *Syrus* ܣܡܩܐ, & *Arabs* شقر eodem ſenſu, cui verſioni ſuffragium noſtrum addimus. Nempe, ut obſervat *Kimchius*, אמוץ *amuts*, idem, quod חמוץ *hamuts*, gutturalibus א & ח permutatis, quod in illis linguis frequens, quamvis ח ſonet multo fortius. Sic 2 *Reg.* 17. 21. וידא ſcriptum pro וידח, *& expulit*. Et inter *Saülis* Regis nepotes ex *Jonathane* unus modò (c) תארע *Tharea*, per *Aleph*; modò (d) תחרע *Tharea* per *Heth* nominatur. Et *Chaldæum* אטמתא *caligo* etiam ſcribitur חוטמא *Gen.* 15. 17. in *Jonathanis* Paraphraſi. Ita hic equi אמוצים *amutſim*, iidem, qui חמוצים *hamutſim*. Porrò חמוץ *hamuts*, *rubrum* ſignificat in his *Eſ.* 63. 1. *Quis iſte eſt, qui venit ex* Edom חמוץ בגדים *ruber veſtibus?* Ita explicant *Kimchius*, *Mardochæus*, *Pomarius*, *Aquinas*, &c. *Græci* etiam, ἐρύθημα ἱματίων αὐτῦ, *rubor veſtium ejus*, id eſt (*Cyrillo* interprete) πεφοινιγμένος τὸ ἀμφίον, *rubefactus veſte*; abſtractum pro concreto. Et *Syrus* ܣܡܩܝܢ ܠܒܘܫܘܗܝ *rubræ veſtes ejus*. Quam interpretationem ſequentia planè confirmant, *Cur* אדום *rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantis in torculari?*

(c) 1 *Par.* 8. 35. (d) 1 *P.* 9. 41.

Jam vocis hujus natales *Hebræis* haudquaquam notos libet arceſſere paulo altius. (e) *Ariſtotelem*, & (f) *Theophraſtum* ſequutus *Avicenna* Tom. 1. pag. 117. octo ſaporum genera ſic enumerat. 1. الحلاوة τὴν γλυκύτητα, *dulcedinem*. 2. المرارة τὴν πικρότητα, *amaritudinem*. 3. الحرافة τὴν δριμύτητα, *acrimoniam*. 4. الملوحة τὴν ἁλμυρότητα, *ſalſedinem*. 5. الحموضة τὴν ὀξύτητα, *aciditatem*. 6. العفوصة τὴν στρυφνότητα, *acerbitatem*. 7. القبض τὸ αὐστηρὸν, *auſterum*. 8. الدسومة τὴν λιπαρότητα, *pinguedinem*. Ibidem addit الحريف والحامض τὸ δριμὺ & τὸ ὀξὺ, *acre*, & *acidum*, in eo differre, quòd *acre* linguam mordicat vehementius, & cum calefactione; *acidum* moderatius, & ſine calefactione. Ergo حمض *Arabibus* propriè eſt ὀξίζειν, *aceſcere*, quod *Normani* mei *ſeurir* dicunt, voce ab *Anglis* mutuatâ, quibus *ſower* eſt *acidus*. Hinc in eodem *Avicenna*, pag. 60. جشا حامض eſt ὀξυρεγμία, *acidus ructus*: & pag. 176. حماض ὀξαλὶς, Gall. *ozeille*, Norman. *ſurelle*: & pag. 123. Tomi ſecundi تفاح حامض ὀξύμηλον, *pomum acidum*.

(e) *De Anima*, *lib.* 2. *cap.* 10. (f) *De cauſis Plant.* *lib.* 6. *c.* 4.

Verbi *Hebræi* חמץ ut eædem ſunt radicales, ita eadem eſt ſignificatio, propria, & primaria, ex qua cæteræ ortæ ſunt. Quod facilè apparebit omnia Scripturæ loca excutienti, quibus aut ipſa radix, aut derivata occurrunt. I. Plerumque חמץ eſt *fermentari*, quia farina fermentatione aceſcit. *Plutarchus*, *Rom. Quæſt.* 109. Ζύμωσις ἀποξύνει παντάπασι, καὶ φθείρει τὸ ἄλευρον. *Fermentatio planè acidam reddit, & corrumpit farinam.* II. חומץ *homets*, eſt ὄξος, *acetum*; quod in *Etymologico* definitur ὁ εἰς ὀξὺ καταβεβληκὼς οἶνος, *vinum in acidum mutatum*. Et acetum cum fermento magnam habere naturæ cognationem his verbis docet *Galenus*, *Comment.* 2. *in Prorrh.* "Ὅταν τοίνυν κατὰ τῆς γῆς ὄξος ἐκχυθῇ δριμὺ, πνευματέμενον αὐτίκα συναναφέρει τινὰ τῆς γῆς αὐτῆς μόρια. *Cum per terram acetum acre funditur, protinus intumeſcens, quaſdam terræ illius partes ſimul attollit.* Et paulo poſt, "Ὅμοιον δὲ τέτοις κατὰ τῶν ζυμωμένων ἄρτων ὁσημέραι φαίνεται γινόμενον. *His vero ſimile in panibus fermentatis quotidie fieri videtur.* III. חומץ *homets*, id eſt, *aceto*, Prov. 10. 27. legitur in *Græca* [illegible] ὄμφαξ, & in *Syra* ܚܡܨܐ & in *Arabica*, [illegible] quod idipſum eſt. Quia aliis vocalibus legerunt חומץ *humats*, id eſt, ὄμφακα, quam *Baal Aruch* definit ענב קטן וחמוץ, *uvam parvam, & acidam*: *Dioſcorides* eodem ſenſu ςαφυλὴν ἔτι ὀξίζεσαν. Hinc *Athenæus* τὸ ὄμφακος [illegible] uſum

(z) *Gen.* 31. 10.

(a) *Iphigen. in Aulide verſu* 221. (b) *Theb. lib.* 6. *verſu* 335.

uſum æſtate præſcribit ἀντὶ τῦ ὄξυς, *pro aceto*. Et in *Heſychio* ὀμφακες ſunt πάντα τὰ ἀυςηρὰ, ἢ ὀξέα, *omnia auſtera, & acida*. IV. בליל חמיץ *Eſ.* 30. 24. eſt *farrago ſubacida*, quâ jumentorum faſtidienti ſtomacho ſubvenitur. *Arabes* quoque الحمض vocant, cui opponitur الحلة *dulce pabulum*: quorum hoc camelo eſt خبزه *tanquam panis ejus*, illud verò فاكهة *pro bellariis*. Et camelus iis veſcens حمض vel حامض dicitur. Et احمض eſt tale pabulum illi apponere. Quod obiter moneo; quia hîc hæret calculus Magiſtris *Hebræorum*: quorum alius חמיץ in *Eſaia* explicat *pingue*; alius, *fermento mixtum*; alius, *bene compactum*; alius, tanquam ex *Arabica* lingua, *purum, & merum*, quod merum eſt figmentum. V. A rebus corporeis ad animum tranſlatum, התחמץ eſt *irritari, exacerbari*, ut *Gr.* παροξύνεσθ. Sic *Pſ.* 73. 21. יתחמץ לבי, ad verbum παροξύνετο ἡ καρδία μυ. Quam phraſin *Lucas* æmulari videtur, de *Paulo* ſcribens *Act.* 17. 16. παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτῦ. Alioqui nemo veterum hujus Metaphoræ gratiam eſt aſſequutus. Ea tamen in *Chaldaiſmo* eſt frequens. Sic *Prov.* 10. 1. in *Thargum* מחמיץ לאמיה, παροξύνων τὴν μητέρα αὐτῦ. Et *Prov.* 25. 1. כד יחמץ יתך חברך *Cum te exacerbaverit*, παροξύνῃ, *ſocius tuus* & *Prov.* 28. 7. *Qui paſcit comeſſatores* מחמיץ אבוי, παροξύνει, *exacerbat patrem ſuum*. VI. Quia pleræque res aceſcendo corrumpuntur, חומץ *homets*, de homine dictum, eſt *homo nequam, & nebulo*. Pſ. 71. 4. *Deus mi, libera me de manu improbi, è manu perverſi*, וחומץ *& viri nequam*. *Hebræi* volunt חומץ *homets*, ibi eſſe pro חומס *homes*, *Sſade* pro *Samech*. Quorſum, ſi ex recepta lectione commodus ſenſus poteſt elici? Nec eſt, quod quis rem novam me afferre hic putet, cum etiam apud *Arabes* حامض eodem ſenſu uſurpetur. *Alcamus*,

رجل حامض الفواد متغيره فاسده

Vir acidus corde, id eſt, eo mutatus, & corruptus. Eâdem figurâ *nebulonem* Græci ὀξίνην, Romani *vappam* appellant. *Plinius* lib. 14. cap. 20. *Deperit ſapor* (vini) *vappaque accipit nomen, probroſum, etiam homini cum degeneraverit animus*. Hinc *Horatius*, *Sat.* 1.

- - - - - - - *non ego avarum*
Cum veto te fieri, vappam jubeo, aut nebulonem.

Et *Sat.* 2.

Fufidius *vappæ famam timet, ac nebulonis.*

Et *Ariſtophanes*, in *Equitibus*, *Hyperbolum* ſuggillat, tanquam ἄνδρα μοχθηρὸν, ἢ πολίτην ὀξίνην, *virum malum, & civem vappam*. VII. Eodem hæc pertinent *Eſ.* 1. 17. *Diſcite benefacere, quærite jus*, אשרו חמוץ *dirigite*, vel *emendate quod corruptum eſt*. Ridiculum enim eſt, quod à Magiſtris ſcribitur חמוץ eum ibi dici, *qui fermentat judicium*, id eſt, qui moram facit in judicando. Sed neque id probo, quod alii חמוץ *oppreſſum* explicant, quaſi ſit loco חמוס. Neque enim in his litteris quiddam eſt temere mutandum. Præterea חמוס nuſquam occurrit pro eo, *qui opprimitur, & vim patitur*. De quo ſublevando ſi ageretur *Propheta* non diceret אשרו, *dirigite*; ſed הצילו, *liberate*: ut *Jerem.* 21. *verſ.* 12. & 22. *v.* 3. הצילו גזול מיד עושק *Liberate oppreſſum è manu opprimentis*. VIII. Denique in coloribus חמוץ *hamuts* habet *Eſaias*, vel אמוץ *amuts*, ut *Zacharias*, idem videtur eſſe, quod ὀξύς. Id nempe tralatitium eſt, ut ſaporum nomina transferantur ad colores. Ergo, ut pinguis eſt color, & acer, & amarus, & auſterus; ita etiam acutus. Ὀξὺ in coloribus Vir Magnus in *Solinum* cenſet opponi τῷ βαρεῖ, id eſt, *auſtero*: adeoque ut τὸ βαρὺ *maximè preſſum* eſt, & *ſaturum*, & *quadam coloris triſtitiâ profundum*; ita ὀξὺ dici, quod *clarum* eſt, & *vegetum*, & *multo lumine excitatum*, quales ſunt læti omnes, & floridi colores, quos εὐανθεῖς *Græci* appellant, & ab auſteris diſtinguunt. In his, quia claræ purpuræ color facile principatum obtinet ὀξὺ ferè dicitur de *purpureo*. Inde *oxyblatteum*, *oxyporphyron*, *oxyphœniceum*, & ſimilia. Et ῥόδα *Chæremon* in *Thyeſte* (g) appellat ὀξυφεγγῆ. Apud *Suidam* in *Sardinia* fieri dicuntur πορφυρᾶ διάφορα, ἢ ὀξύτατα. In *Codino* (h) *Deſpotæ* calcei χρώματ@ ὀξέως, ἢ λευκῦ, *coloris acuti, & albi*. *Acuti*, id eſt, *purpurei*, vel *coccinei*. Idem enim alibi (i) ὀξὺ explicat per κόκκινον. Ita in *Eſaia* חמוץ בגדים eſt ὀξὺς τὰ ἱμάτια, vel πεφοινιγμένος τὸ ἀμφίον, *punicatus veſtem*, id eſt, *punicea veſte inſignis*, ut hic habet *Cyrillus*. Hinc ipſe *Eſaias* paulo poſt *rubrum* explicat. Et in quarta *Zachariæ* quadrigâ סוסים אמוצים ſunt equi non quidem purpurei, quales nulli ſunt; ſed quorum rubor eſt ὀξύτερ@ *excitatior*, & plus habet vigoris, atque luminis. Quo ipſo diſtinguuntur ab equis primæ quadrigæ. Illos enim ſimpliciter אדומים id eſt, *rubros*, *Propheta* deſcripſerat. Ita *Hieronymi* objectioni occurritur, qui equos אמוצים *amuſim*, ideo rubros eſſe negat, quia ſic colorum, & regnorum, quæ per illos ſignificantur, differentiæ confunderentur. Nam אדום, & אמוץ, varii ſunt rubedinis gradus, quorum unus eſt altero intenſior, ut *Kimchius* rectè obſervat. Proinde etiam *Arabes* equos aliter atque aliter rubere notant, & diverſas rubedinis ſpecies diverſis nominibus inſigniunt. *Damir*,

الكميت الفرس الشديد الحمرة
ولا يقال كميت حتى تكون غرته
وذنبه اسودين فان كانا احمرين
فهو اشقر والورد فيما بين الكميت
والاشقر

Alchumeith *eſt equus rubedinis intenſæ. Non tamen dicitur* chumeith, *niſi nota in fronte & cauda nigræ fuerint. Nam, ſi rubræ ſunt, vocatur* askar. *Et* ward *eſt color medius inter* alchumeith, *&* askar. Idem alibi, poſtquam leonem *ward*, id eſt, *roſam*, dici notavit; quia roſei coloris eſt, addit continuo poſt, وذلك قيل الفرس ورد وهو بين الكميت والا شقر *Atque ob id ipſum equus* ward *appellatur, qui color eſt medius inter* alchumeith, *&* alaskar. Itaque *ward* color idem eſt, qui *Italis lionato*; quaſi *leoninum* dixeris. Et illi proximi colores *chumeith*, & *askar*. *Spadicem* Poëta vocat. *Honeſti*, inquit, *ſpadices, glaucique*. Ad quem locum *Servius*; *Spadices phœniciatos vocant, id eſt, profeſſos myrteos, ipſi ſunt badii*. Σπάδιξ *Polluci* eſt ῥάβδ@ φοίνικ@; & *Gellio avulſus à palma termes cum fructu*. Inde *ſpadix*, & *phœniciatus*, vel *phœniceus* color in equo. Idem *Gellius*: (k) *Rutilus, & ſpadix phœnicei* συνώνυμα, *exuberantiam, ſplendoremque ſignificant ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris nondum Sole incocti, unde ſpadicis, & phœnicei nomen eſt*. Ita in curuli certamine *Iliad.* ψ. verſu 454. inſignis equus deſcribitur,

Ὃς τὸ μὲν ἄλλο τόσον φοῖνιξ ἦν, ἐν δ' ἐνὶ μετώπῳ
Λευκὸν σῆμ' ἐτέτυκτο, περίτροχον ἠΰτε μήνη.

Corpore phœniceus reliquo, ſed cui nota fronti
Alba impreſſa fuit, Lunæque imitata figuram.

Ubi vetus *Scholiaſtes*, Φοῖνιξ, φοινικὸς τὸ χρῶμα, ὅ ἐστι πυῤῥός. *Phœnix, colore phœniceus, id eſt, rufus*. Et *Euſtathius*, Φοῖνιξ δὲ νῦν ὁ πυῤῥός, ὅθεν ἢ φοίνικες ἢ ὀπώρα

(g) Athen. l. 13.
(h) De Offic. c. 3.
(i) Cap. 18.
(k) Lib. 3. c. 26.

ſᾳ τὸ ὁμοιόχροον· *Phœnix color, qui nunc rufus, unde & palmæ fructus Phœnices dicuntur, quia ſunt ejuſdem coloris.* Reliqua ibi vide. Sed &, in *Eliacis Pauſaniæ*, *Cleoſthenis* equorum unus *Phœnix* à colore dictus eſt. Et de *Sejani* equo ita *Gellius* lib. 3. cap. 9. *Eum equum fuiſſe dicunt magnitudine inuſitata, cervice arduo, colore phœniceo.* Item, *Hunc equum* C. Baſſus *vidiſſe ſe* Argis *refert, haud credibili pulchritudine, vigoreque, & colore exuberantiſſimo. Quem colorem nos, ſicuti dixi, puniceum,* Græci *partim* φοινικᾶ, *alii* σπάδικα *appellant; quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu avulſus* ſpadix *dicitur.* Et fortaſſe indidem *badius*, pro *baidius*. Nam BAI (l) *Ægyptiis* hodieque eſt palmæ ramus, unde βάϊς, & βάϊον *Græcè*. Prius eſt in *Heſychio*: poſterius *Joh.* 12. 13. & 1 *Macch.* 13. 51.

Ne porro mirum videatur equos ejuſdem quadrigæ à *Zacharia* deſcribi ברודים, *varios*, & אמוצים, *rubros*, vel *phœniceos:* etiam in *Eumeli* quadriga *Euripides* (m) deſcribit τὰς μὲν μέσας ζυγίας λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλίας, τὰς δ' ἔξω σειραφόρους, ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων, πυρσότριχας, *medios quidem jugales equos pilo albis maculis diſtincto varios, funales verò, extra jugum oppoſitos flexibus curſuum, rufis pilis inſignes.* Neque enim ut hodie, in curru quadrijugo funales equi præcedebant ſubſequentibus jugalibus: ſed in medio duo jugales ibant, & ad latera duo funales utrinque erant loro adnexi, ita ut equi quatuor æquata fronte procederent. Olim quidem omnes jugarii erant. *Sed primus* Cleoſthenes Sicyonius *tantùm medios jugavit, iiſque ſingulos ex utraque parte ſimplici vinculo applicuit, quos Græci* σειραφόρους, *Latini* funarios *vocant.* Hæc *Iſidorus, Orig.* lib. 18. cap. 35. Equis igitur in *Eumeli* curru ſic diſpoſitis, medii quidem varii erant, extremi verò rufi. At *Cleoſthenis*, de quo modò, (vicit is *Olympiacis Olympiade* LXVI) funalium equorum unus erat phœniceus, alter niger; & jugalium unus varius: quod ex illorum nominibus colligere eſt, ut apud *Pauſaniam* extant. Ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰ ὀνόματα, Φοίνιξ, καὶ Κόραξ, ἑκατέρωθεν δὲ οἱ παρὰ τὸ ζυγὸν, κατὰ μὲν δεξιὰ Κνακίας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ Σάμος. Vides è quatuor equis in eadem quadriga unum à *Samo* patria nomen traxiſſe, reliquos à coloribus, iiſque diverſiſſimis.

(l) Lex. Copt. pag. 263.

(m) Iphig. in Aulide.

CAPUT OCTAVUM.

Explicatur inſignis Equi deſcriptio *Job.* XXXIX.

Quid Job *de equo. Robur, & fortitudo, quid differant. Equus* fortis *dicitur potius quam* robuſtus. *Juba* Hebraicè רעמה raama. *Vox ex gutture educi dicitur, non ex collo, niſi impropriè. Nec equi collum hinnitu indui dicitur, niſi per Hypallagen. Hinnitus equi vix quicquam habet commune cum tonitru, cùm ſit acutus. Juba equo à Deo data. Equi collum eâ veſtitur. Barbati veſticipes.* Velari, *id eſt*, veſtiri. *Juba* רעמה *dicta à ſitu, ut* λοφιή. *In* Græca *verſione pro* φόβον *lege* φόβην, *& in* Syra ܟܕܢܐ *pro* ܕܢܐ. *Equi Epitheta multa ex juba. Inter nobilis equi notas jubæ denſitas, quæ amoris incentivum eſt. Eâ gloriantur equi. Eâdem equæ ſpoliatæ mœrore conficiuntur: & libido extinguitur. Et quæ prius erant feroces, tonſæ aſinis ſe ſubmittunt. In Æ*liani *vocem,* ἀποθερίσαντες, *variæ conjecturæ.* Heſychius *emendatus. Equi locuſtis ſaltu ſimiles.* Moveri רעש, *id eſt*, ſaltare, *ut* Græcum σκαίρειν. *Equus quomodo ſolo inſultet. Equi ſaltus, alii ad uſum, alii ad pompam. Generoſi equi pede gravius ſtrepunt. Cur cavum ungulæ* Græcè *dicatur* χελιδών. הוד *aliquando pro* robore. נחר *pleriſque* naris. *Naris in equo patula, iræ, aut animi indicium.* נחר Arab. نحر, *id eſt*, pectoris ſumma pars. ثفة thupha, *quale animal.* נחירה nechira, *quod mactationis genus. Quale pectus in equo nobili.* Abſyrtus *emendatus. Naris* Hebraicè נחיר, *non* נחר. *In* Jobo *cur quædam* Arabica. נחרה, equi fremitus, *unde dictus.* נחר ſtertere. נחרו, ſuccenſuerunt, *non* fremuerunt. נחרה *cur* Græci *reddant* ὀξύτητα. Hebræa *Maſculina, addito* He, *ſæpe fieri Fœminina. Equi fremitus ut hoſtibus terribilis, ita amicis jucundus. Equos bellicos* Poëtæ *ferè frementes deſcribunt. Enallage numeri quando ſit frequens. Equi animoſi terram fodiunt ungula crebro motu.* Coppatiæ *equi &* ſamphoræ. *Equus ſtare loco neſciens quomodo* Arabicè. *Equi campeſtribus gaudent. In* Græco *malè legitur* ἐν ποδὶ, *pro* ἐν πεδίῳ. כח *pro* dotibus, *&* habilitate. Syrus *Interpres emendatus. In* Græca *verſione vocum ordo perturbatus.* Γαυριᾶν *de equis*, exultare cum aliquo ſenſu gloriæ. ששון, Arab. سرور *Lat.* exultatio, *equo quam conveniat.* Hebraicum *equi nomen nonnullos inde deducere.* ששון *non eſt* gaudium in corde reconditum. *Ut* Job *equum dicit prodire armis obviam, ita* Oppianus ὅπλοις ἀντιάαν. *Nullus interpretum tam bene* Jobi *mentem expreſſit. Cur* Syrus, *&* Arabs פחד, *pro* pavore, foſſam *reddant. Riſus alius lætitiæ, alius deriſionis, qui equo tribuitur* καταχλευαστικῶς. A facie gladii *quam multa ſignificet. Faciem, os, & manus gladio tribui.* Pharetram ſonare *dicit* Job, *ita etiam* Poëtæ. רנה, *&* רנן *propriè de arcûs, vel ſagittæ ex arcu excuſſæ ſono. Haſtas, & lanceas ſtridere* Bootius *perperam negat. Mucro cur* Hebraicè להב flamma *dicatur. Vox* כידון chidon, *accuratè explicatur. De eâ loca Scripturæ, & variæ verſiones.* Arabs, *&* Syrus 1 *Sam.* 17. 6. *emendati, & explicati.* כידון chidon, *quod* Joſue *jubetur tollere, fuiſſe teli genus.* Γαῖσον *non eſt* clypeus, *ſed telum quoddam.* Joſephus clypeum *non reddidit, ut vult* Theodoretus. *Verba* Joſephi *quomodo is legerit.* Goliathi chidon *à clypeo diſtinguitur. Humerale non fuit. Enſis olim, & tela, ex humeris appenſa: & arma dicta ab armis, id eſt, humeris. In* Jobo chidon *mucronem habet, & vibratur; ergo eſt telum. In* Jeremia, Perſarum *arma, haſta, &* chidon. Chidon, *id eſt*, ζιβύνη, vel πελτόν. *Unde dicantur* σιβύνη, ſpiculum, *Gall.* pique, כידון chidon, *& area* chidon, 1 *Par.* 13. 9. *&* acinaces *ſica* Perſica. *Equos bellicos armorum ſtrepitu, & fulgore non terreri.* Κωδωνίζειν *quid ſit. Quomodo equi fiant audaciores. In* Olmypicis *ludis* Taraxippus *Deus terrorem equis immittere creditus. Deus ille quis fuerit.* Ptolemæus Hephæſtion *emendatus. Alius in* Iſthmo Taraxippus. *In* Nemeæis *ludis rutilum ſaxum equos terrebat. Ibidem ſpectrum ab* Apolline, *ut volunt*, Polynicis *equis objectum.* רעש, *&* רגז, *conjuncta de motu terræ. Equi ungula terram quatit.* גמא, ſorbere, *non* fodere. *R.* Aquinatis *error.* גמע, *per* Ajin, *idem, quod* גמא, *per* Aleph. *Pocula ex foliis colocaſiæ. Ex* גמא gama, *fit* גומא gome, *id eſt*, juncus, papyrus; *&* gumia, *id eſt*, lurco; *&* degumiare. *Equus rapiditate curſûs ſui dicitur* ſorbere terram, *quæ Jobi phraſis eſt* Arabica. *Sic, equo currente,* Pœtæ campum conſumi, carpi, rapi, decreſcere *dictitant. Equos in hoſtes curſim ferri negat* Bootius. *Concurſum probatur multis exemplis, & concurrendi, incurrendi, occurrendi, & ſuccurrendi, vocibus. Item ex* Arabiſmo. *Hinc equi bellici ad pugnam currere leguntur*

guntur Apoc. 9. 9. *Et* Prophetæ *paſſim in iis pernicitatem commendant. Quid ſit equus* שׁוטף Jerem. 8. 6. *Explicatur hujus loci* Syra *verſio.* Gabriel Sionita, & Buxtorfius, *notati.* גמא fodere *non ſignificat, quod probatur ſeptem rationibus. Quæ maximè optamus, cum fiunt, vix credimus.* אמן, *tam in* Hiphil, *quam in* Niphal, firmum eſſe *ſignificat. Equus ad tubæ ſonum pugnæ amore accenditur.* די *in* בדי *ſyllabica adjectio.* Chaldæus, & Arabs, *notati,* & Maronita Gabriel. *In Jobo* equus dicit Evax, *ut in* Æthiopica *verſione Jacob.* 3. 4. equus dicit Oho. *Equus* ad lituos hilaris *in* Statio. Pugnam præſagit *in* Plinio. Odorari *Hebr.* præſentiſcere, *ut* Ciceroni. *Hebr.* מרחוק è longinquo, *vel loco, vel tempore.* Tonitru Ducum, *vel eſt oratio, vel murmur inconditum.* Germanorum *ante pugnam murmur olim quam terribile,* & Romanorum *ululatus,* & Parthorum ῥόπτεα *inſtar tonitru. Militum ululatus inter* Judæos, *de quo* Exod. 32. v. 17. 18. *ubi* Samaritanus, & Syrus *vocem* ענות peccatorum, *legerunt, pro* ענות, canentium. Jobi *locus à* Græcis, & Syro *aliter lectus.*

INter varia potentiæ ſuæ argumenta ex creaturis deſumpta, Deus equum ita deſcribit *Job.* 39. *verſ.* 22. *An dediſti equo fortitudinem? An collum ejus induiſti jubâ? An feciſti, ut moveretur inſtar locuſtæ? Terrori eſt vehementia fremitûs ejus. Fodit in valle. Robore ſuo exultat. Armis prodit obviam. Ridet pavorem, nec conſternatur; nec retrograditur metu gladii, & pharetræ in eum ſonantis, & mucronis haſtæ, ac lanceæ. Motu, & agitatione ſuâ vorat terram: neque conſiſtit firmus, cum* auditur *tubæ ſonus. Ad tubæ* clangorem *dicit Evax, & pugnam eminus præſagit* ex *clamore Ducum, & jubilatione* militum. Hæc in *Jobo* hactenus: nunc ſingula ſunt explicanda.

An dediſti equo fortitudinem?) vel *robur?* Quorum hoc eſt corporis, illud animi virtus. Et *Hebræum* גבורה utrumque ſonat. Tamen pro *fortitudine* ſumitur frequentius. Quæ in equo bellico, de quo hic agi manifeſtum eſt, maximè commendatur. Unde eſt, quod in *Poëtis fortes equos* ſæpe legas, non *validos,* aut *robuſtos;* quæ potius taurorum ſunt Epitheta. *Lucretius* lib. 3. fere initio,

- - quidnam tremulis facere artubus hœdi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis.

Et lib. 4. verſu 984.

Quippe videbis equos fortes, cum membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen. - - - -

Cicero in *Phænomenis,*

- - - clinata eſt ungula - - - -
Fortis equi propter pennati corporis alam.

Virgilius, *Æn.* lib. 11.

- - - quid tam egregium, ſi fœmina forti
Fidis equo? - - - -

Propertius, *Eleg.* 2. lib. 3.

Nec te fortis equi ducet ad arma ſonus.

Auſonius de equo *Auguſti* in *Heroum Epitaphiis,*

Improperanter agens primos à carcere curſus,
Fortis prægreſſis ut potereris equis.

Hinc apud *Ægyptios* leo quidem ſymbolum fuit ἀλκῆς, ἢ ῥώμης, *roboris, & virium:* equus verò ἀνδρείας τε, ἢ παῤῥησίας, *fortitudinis, & fiduciæ.* Ita *Clemens* lib. 5. *Stromatum.* Sed & *David,* Pſal. 147. 10. *Equi fortitudine non delectatur.* Et Pſ. 33. v. 17. *Fallax eſt equus ad ſalutem,* וברב חילו *& virtutis ſuæ copiâ non liberat.* Tamen ut tauros, ita etiam equos אבירים, id eſt, *robuſtos,* appellari jam docuimus.

An collum ejus induiſti jubâ?) Id eſt, quomodo equi robur, & fortitudo eſt à me ſolo, ita etiam ornatus, & decor naturalis, quodque collum ejus jubâ, tanquam pretioſa veſte, tectum eſt. Neque enim equus à te id habet, neque ab alio quocunque hominum. *Juba* hic *Hebraicè* eſt רעמה *raama,* quam vocem plerique alii *tonitru* explicant, id eſt, רעם *raam,* & hinnitum intelligi volunt, quaſi tonitrûs fragorem imitetur. Hæc igitur verba ſic reddunt, *An collum ejus induiſti tonitru,* vel *hinnitu,* aut *fremitu?* quaſi dicatur equi collum eo ſono indui, qui erumpit ex imo gutture. Sed qui omnium accuratiſſimè totum hunc locum explicavit Cl. *Bootius, Sacrarum Animadverſionum* libro tertio, receptam interpretationem duobus refellit argumentis. Quorum primum ex eo ducitur, quod non צואר, *collum,* ſed גרון, *guttur,* propriè vocis inſtrumentum eſt. Hinc Pſ. 5. 10. *Sepulchrum eſt patens* גרונם *guttur eorum, linguâ ſuâ blandiuntur.* Pſal. 69. 4. *Fatigatus ſum clamando, exaruit* גרוני *guttur meum.* Pſal. 115. 7. *Non loquuntur* בגרונם *gutture ſuo.* Pſal. 149. 6. *Exaltationes Dei* בגרונם *in gutture eorum.* Eſ. 58. v. 1. קרא בגרון *clama gutture.* At quenquam loqui, vel clamare בצוארו *collo ſuo,* nuſquam in Scriptura legas, præterquam *Pſ.* 75. v. 6. ubi, cum impii loqui vetantur בצואר עתק *duro, præfracto,* aut *feroci collo, colli* voce non ſignificatur vocis inſtrumentum, ſed loquentium faſtus, & ſuperbia. Alterum *Bootii* argumentum ducitur ex voce התלביש *An induiſti?* quæ non videtur ad *hinnitum* poſſe accommodari. *Ut enim vel hinnitu,* inquit, *vel quâcunque aliâ voce, quæ per guttur emittitur, collum dicatur indui, immanis eſt Catachreſis, nec uſpiam uſu recepta: quia vox cum veſtimento nihil habet analogum, neque collo veſtis inſtar circumponitur, ſed in medio gutture latet, donec per fauces erumpat. Itaque collum vocem circumdat, non vox collum.* Quæ argumenta, licèt pondus ſuum habeant, non tamen ſunt neceſſaria. Ad primum enim poteſt regeri, vocem, etſi ex gutture, non ex collo emittatur, tamen *Poëtas* præſtantiſſimos ex collo educere. Ut *Æſchylus* in *Agamemnone,* verſu 321.

- - - ἐκετ' ἐξ ἐλευθέρης
Δέρης ἀποιμώζουσι φιλτάτων μόρον,
- - - libero non amplius
Collo ſuorum fata deflere his datur.

Et *Virgilius* de cygnis, *Æn.* lib. 7. verſu 700.

Cum ſeſe è paſtu referunt, & longo canoros
Dant per colla modos. - - - -

Et ad alterum, **Virgilium* quoque dixiſſe *Æn.* lib. 10. verſu 671.

An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat? - - - - - - -

cum tamen ferrum, quo quis ſibi mortem conſciſcit, non circumponatur corpori veſtis inſtar, ſed in mediis viſceribus lateat. Itaque in *Poëtæ* verbis manifeſta eſt Hypallage, quâ hominem eo *mucrone indui* dixit qui induitur potius, atque ambitur corpore, in cujus intima penetrat. Præterea ſæpe in Scripturis, *juſtitiâ, ſanctitate, fortitudine, novo homine indui* dicimur, quæ tamen intus latent. Sed duobus *Bootii* argumentis tertium poteſt addi, in quo fortaſſe plus eſt virium, nempe *tonitrûs* vocabulo equi hinnitum à Sacro Scriptore exprimi parum eſſe veriſimile. *Alexandri* quidem moloſſus in *Plinio (a) ingenti latratu intonuit.* Et in *Catullo (b) Cybele* leonem ſic alloquitur, (a) *Lib.* 8. *c.* 40. (b) *In Berec.*

Face cuncta mugienti fremitu loca retonent.

Et apud *Silium (c)* equorum *Reguli,* denſo agmine incedentium, ungula (c) *Lib.* 6. *verſu* 216.

- - - ſtrepitu circumtonat aulam,

Sed & moloſſi latrantes, & leones rugientes, & equorum agminatim incedentium ungulæ gravi ſono tonitrûs fragorem utcunque referunt. At hinnitus cum tonitru commune vix quidquam habet, quia hinnientis equi vox acuta eſt. Proinde apud *Heſiodum* equi *(d)* ὀξέα χρέμισαν, *acutè hinniverunt.* Et in *Virgilio Saturnus,* in equum mutatus, (d) *In Clypeo Herc. verſ.* 347.

Pelion *hinnitu fugiens implevit acuto.*

Præterea verborum ſeries poſtulare videtur, ut רעמה

raama, jubam reddamus. Illud enim, quo equi collum non induit homo, ſed Deus, quid aliud erit, quam juba? de qua etiam *Ethnicus* Scriptor, (e) Δέδοται δὲ παρὰ θεῶν, ἀγλαΐας ἕνεκα, ἱππῳ χαίτη, καὶ προκόμιον. *Donatæ ſunt equo à Diis, ornatus cauſa, juba, & caprona.* Et, vel me tacente, nemo non videt, quam rectè dicatur *equi collum juba veſtiri*, quomodo barba mentum, & malæ. Unde eſt, quod barbati *veſticipes*, & qui ſunt adhuc imberbes *inveſtes* appellantur. Quo pertinent hæc *Ovidii, Metam.* lib. 13. Fab. 8.

(e) *Xenoph. De re equeſtri.*

Turpis equus, niſi colla jubæ flaventia velent.

Velent, id eſt, *veſtiant*; quomodo paſſim ſumitur. *Virgilius, Æn.* 3.

- - - Phrygio *velamur amictu.*

Ovidius lib. 3. *De Arte.*

- - - *croceo velatur amictu.*

Feſtus, *Velati, appellabantur veſtiti.* Neque obſcurum eſt, cur *juba* dicatur רעמה *raama.* Verbum enim רעם *raam, Syris* non ſolùm *tonare*, ſed & *altum eſſe* ſignificat, ut vulgare רום, &, in *Aphel, extollere*; &, in *Ethpael, efferre ſe.* Hinc *Hieroſolymitana* Paraphraſis *Gen.* 39. 15. כד ארעמית קלי *Cum ſuſtuli vocem meam.* Et *Exod.* 14. *verſ.* 16. ארעים ית חוטרך *Extolle virgam tuam.* Et *Num.* 20. *verſ.* 11. וארעים משה ית ידיה *Et ſuſtulit* Moſes *manus ſuas.* Sed & *Prov.* 24. *v.* 7. מתרעם שטיא בחכמתא *Extollit ſe ſtultus in ſapientia.* Proinde *juba* רעמה dicta eſt à ſitu, quomodo *Græcè* λοφιὴ, quia eſt ἐν τῷ λόφῳ, *in vertice*, id eſt, in ſumma parte colli, & capitis. Hinc in *Herodoto* (f) pro *equi juba* λοφιὴν ἵππου legas. Et *Græcos* quidem Interpretes ſic accepiſſe *Jobi* locum vero conſentaneum eſt. Habent enim: Ἐνέδυσας τραχήλῳ αὐτοῦ φόβον; *Induiſtine collo ejus timorem?* Quæ verſio cum ſit abſona, neque vox φόβον ullo modo *Hebræam* exprimat neque ad ſenſum quidquam faciat: alterutrum fatendum eſt, aut pro רעמה *Græcos* legiſſe רעדה, id eſt, *tremorem*, vel *timorem*; aut verſionem eſſe corruptam, &, levi mutatiuncula, pro φόβον, legendum φόβην, id eſt, *jubam.* Nempe etiam φόβη equi, vel leonis, eſt *juba*; & in genere *coma* quævis, παρὰ τὸ φοβεροὺς εἶναι τοὺς κομῶντας, *quia comati ſunt terribiliores*, ſi creditur *Etymologo.* Unde etiam φόβη dicitur jubatus culmus in milio, panico, oryza, &c. *Theophraſtus*, (g) Τὰ μὲν χεδροπὰ λοβὸν ἔχει, τὰ δὲ κεγχρώδη φόβην· *Legumina quidem ſiliquam ferunt; quæ vero ſunt miliacei generis, jubam. Lobam* reddit *Plinius* lib. 18. cap. 7. & docti *fobam* emendant. Quidni potius *jubam*, cum *foba* vox *Latina* non ſit? Sed in & *Syro* Interprete ܘܠܒܫܬ ܨܘܪܗ ܙܝܢܐ *Et induiſne tu collum ejus armis?* Cum ܙܝܢܐ id eſt, *armorum*, mentio ibi ſit ἀπροσδιόνυσος, fallor, aut unius literæ mutatione pro ܙܝܢܐ ſcribendum ܣܥܪܐ, id eſt, *coma.* Nempe בינא pro *pilo*, vel *coma*, uſurpatur à *Chaldæo* Paraphraſte. *Jud.* 20. 16. *Job.* 9. *v.* 17. *Pſal.* 40. 13. & in *Talmude* paſſim. Denique parum eſt veriſimile *Jobum* in tam graphica inſignis equi deſcriptione jubæ non meminiſſe, cum & res ſit valde obvia, & vix unquam à *Poëtis* omiſſa, qui in hoc argumento verſantur. Nam, ut à juba taceam equos paſſim vocari καλλίτριχας, & ὀτρίχας, & κυανότριχας, & πυρρότριχας, & βαθύτριχας, & βαθυπλοκάμους, & κυανοχαίτας, & χαιτήεντας, quoties equum deſcribunt, jubæ meminêre per collum, aut humeros luxuriantis, & flatu ventorum excuſſæ, ac agitatæ. Si dubitas, conſule, è *Græcis*, (h) *Homerum*, (i) *Apollonium*, (k) *Smyrnæum*, (l) *Nonnum*, (m) *Oppianum*, (n) *Tryphiodorum*: &, è *Romanis*, (o) *Virgilium*, (p) *Propertium*, (q) *Silium*, (r) *Statium*, (s) *Claudianum*, (t) *Sidonium Apollinarem*: quorum loca deſcribere nobis non vacat. Nempe inter equi generoſi notas cenſetur jubæ denſitas, vel, ut *Varro* habet *De re ruſtica* lib. 2. cap. 7. *non anguſta juba, crebra, fuſca, ſubcriſpa, ſubtenuibus ſetis implicata in dexteriorem partem.* Et ex illo *Poëta*,

(f) *Lib.* 2. *c.* 17.

(g) *Hiſt. Plant. lib.* 8. *c.* 3.

(h) *Iliad.* ε. & ν. & ψ.
(i) *Argonaut. lib.* 4.
(k) *Lib.* 7. & 12.
(l) *Lib.* 1. & 37.
(m) *Lib.* 1. *Cyneg.*
(n) *In Ilii excidio, verſ.* 65.
(o) *Lib.* 3. *Georg.*
(p) *Lib.* 4.
(q) *Lib.* 16.
(r) *Theb. l.* 6. & 9.
(s) *De quarto Conſul. & Nupt. Honor. & Epigr. De equis Honor. & Arcad.*
(t) *Carm.* 23.

(v) *Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.*

Et *Columella*, (x) *Denſa juba, & in dextram partem profuſa.* Et *Palladius*, (y) *Coma, & cauda profuſior.* Et *Iſidorus* (z) *Coma denſa, & cauda.* Et è *Græcis*, (a) *Oppianus.*

Ἀμφὶ μέτωπα τριχῶν πυκινοὶ σείοιντο κόρυμβοι,
Ut lata denſæ ludant in fronte capronæ.

(v) *Lib.* 3. *Georg.*
(x) *Lib.* 7. *c.* 28.
(y) *Lib.* 4. *c.* 13.
(z) *Orig. l.* 1[illegible]
(a) *Cyneg. lib.* 1.

Item,

Γυραλέη δειρὴ τελέθοι λασιαύχενος ἵππου,
Ὡς ὅτε χαιτήεσσα λόφον νεύοι τρυφάλεια·
Et tereti pendens collo juba plurima creſcat,
Ut galea ſummo criſtata vertice nutet.

Quæ *Bodini* eſt verſio. Et *Julius Pollux*, (b) Χαίτη εὔθριξ, προκόμιον εὐπρεπές· *Juba pulchrè comata, capronæ decoræ.* Quibus, in equi vitiis, opponit χαίτην ψιλὴν, *jubam tenuem*, ſive *depilem.* Itaque ipſos equos ajunt jubæ denſitate gloriari. Idem *Pollux*, (c) Ἀγλαΐα γὰρ ἡ ἐν τοῖς ἵπποις ἡ χαίτη, ἣ γαυροῦσι, καὶ καλλωπίζονται ἐπ' αὐτῇ. *Illuſtris etiam eſt in equis juba, qua proinde ſuperbiunt, & ſibi placent.* Et ἐριαύχενες nonnullis ſunt ὑψαύχενες ἵπποι, ἢ γαῦροι τὴν χαίτην, *equi elatæ cervicis, quique ob comam ſuperbiunt.* Quin *Æliano* ſi credimus *Hiſt.* lib. 2. cap. 10. Μάλιστα δὲ κομῶσα ἵππος ἁβροτάτη τέ ἐστι, καὶ θρυπτικωτάτη. *Equa imprimis juba inſignis maximè mollis eſt, & fracta deliciis.* Atque id unum eſſe ex amoris incentivis verbis docet *Anatolius Hippiatricῶν* lib. 1. cap. 14. Τινὲς δὲ ἐπετήδευσαν ἐρωτικοὺς τοὺς ἵππους πρὸς τὰς θηλείας ποιῆσαι, καὶ κοσμοῦσιν αὐτὰς κόσμῳ τῷ ἀπὸ τῶν οἰκείων τριχῶν, καὶ ἄλλοις περικαλλέσι πηκάσμασι (lege πυκάσμασι) ἢ εἴ τι ἄλλο πρὸς ἐπιθυμίαν ἐπαγωγόν· *Quidam autem equorum libidinem ſtudent erga fœminas accendere, & eas propriis crinibus, atque aliis ornamentis exornant, & ſi qua alia eſt cupidinis illecebra.* Quocirca nobiles equas, hoc ornatu ſpoliatas, mœrore confici ſcribit *Sophocles* in *Tyro.* Verba ſic habent ex *Grotii* emendatione,

(b) *Lib.* 1. *c.* 11. *ſect.* 5. & 6.
(c) *Ubi ſupr. ſect.* 16.

(d) Κόμης δὲ λαχνοῦς τ' ἄνθος ἀπώλεσεν δίκην.
Ἥτις συναρπασθεῖσα βουκόλων ὕπο
Μάνδραισιν ἱππείαισιν ἀγρίᾳ χερὶ
Θέρος θέρισθη ξανθὸν αὐχένων ἄπο.
Σπασθεῖσα δ' ἐν λειμῶνι, ποταμίων ποτῶν
Εἶδε σκιᾶς εἴδωλον, ἀγασθεῖσ' ὕπο
Κουρᾶς ἀτίμως διατετιλμένης φόβης.
Τὴν δ' ἵππον οἰκτίρμων τις οἰκτείρειεν ἂν,
Ἰδών νιν αἰσχύνῃσιν οἷα μαίνεται,
Πενθοῦσα, καὶ κλαίουσα τὴν πάρος φόβην.

At flos capilli periit ita ut herbæ ſolent:
Nam rapuit illum ſæva paſtorum manus
Stabulis in ipſis, atque, cervicis decus
Populata, flavam corporis meſſem abſtulit.
At ipſa, prato ſparſa, ſimulacrum ſui
In amne vidit, & videns exhorruit
Sine honore collum, & damna deſectæ comæ.
Equæ miſericors aliquis ingemeret vicem,
Cernens ut illa præ pudore inſaniat,
Fruſtraque mœrens perditam quærat jubam.

(d) *Vide Ælian. Hiſt. l.* 11. *c.* 18.

Inde eſt, quod *equarum libido extinguitur juba tonſa.* Ita *Plinius* (e) ex his *Ariſtotelis*, (f) Αἱ μὲν οὖν ἵπποι, ὅταν ἀποκείρωνται, ἀποπαύονται τῆς ὁρμῆς μᾶλλον, καὶ γίνονται κατηφέστεραι. *Equæ etiam, cum attondentur, earum impetus cohibetur, & fronte triſtiori fiunt.* Et *Ælianus*, (g) Θήλειαν δὲ ἵππον εἰς ἀφροδίσια λυττήσασαν πάνυ σφόδρα παῦσαι ῥᾳδίως ἐστὶν, εἴ τις αὐτῆς ἀποκείρει τὰς κατὰ τοῦ τένοντος τρίχας· αἰδεῖται γὰρ, καὶ οὐκ ἀγανακτήσει, καὶ παύσεται τῆς ὕβρεως, καὶ τοῦ σκιρτήματος τοῦ πολλοῦ, κατηφήσασα διὰ τὴν αἰσχύνην· *Equam in venerem plus nimio inſanientem ſedare facile eſt, ſi quis cervicis ejus jubam detonderit. Tum enim pudibunda eſt, nec facilè irritabilis, petulansque eſſe deſinit, & multo ſaltu laſcivire, caput præ pudore demittens.* Sed & tondentur equæ, ut aſinis ſe ſubmittant; comantes enim ajunt gloria ſuperbire, nec

(e) *Lib.* 8. *c.* 42.
(f) *Hiſt. l.* 6. *c.* 18.
(g) *Hiſt. l.* 11. *cap.* 18.

nec aſinorum in coitu pati humilitatem. Ideoque detonſæ ad fontes deducuntur, ut ibi, tanquam in ſpeculo, corporis ſui deformitatem intuitæ, tractabiliores fiant, & ignobilis mariti congreſſum patiantur. Quod præter *Plinium (b)* teſtantur *Xenophon* in *Hippico*, *Plutarchus* in *Erotico*, & *Pollux* ubi ſupra, & *Ælianus Hiſt.* lib. 2. cap. 10. ubi nemo facilè dixerit quid ſit ἀποθραύσαντες τ̃ ἵππε τὴν χαίτην; neque melius, quod alii reſcribunt, ἀποτείσαντες. Legerim ἀποθερίσαντες, pro ἀποθελίσαντες, *demetentes*, vel ἀποθέλξαντες, *depilantes*. Sic in *Oreſte Euripidis* verſu 128.

(b) Lib. 10. c. 63.

Ἴδετε παρ' ἄκρας ὡς ἀπέθελσεν τρίχας.

Videte ſummas quomodo demeſſa eſt comas.

Ita vetus *Scholiaſtes*: ſed alii ἀπέθελξεν, *depilavit*, *totondit*, *abſcidit*. Hinc *Heſychius*, Ἀπέθελξεν, ἀπέκειρεν, ἀπέκοψεν. Priori lectioni favet quod ex *Sophocle* nuper citabamus.

Θέρος θερισθῇ ξανθὸν αὐχένων ἄπο,

ubi cum meſſe confertur equarum jubæ detonſio. Aut *Ælianus* ſcripſit ἀποθειλώσαντες, id eſt, *pilos evellentes*, Metaphorâ ſumptâ ἀπὸ τ̃ θρίων, *à fici foliis*, quæ decerpuntur, ut ficus citius matureſcant. *Ariſtophanes* in *Acharnenſ.* Act. 1. Sc. 4.

Τίς τ̃ Ὀδομάντων τὸ πέος ἀποτεθρίακεν ἄν.

id eſt, *depilavit*, pilis avulſis inſtar foliorum è ficu. *Heſychius*, Ἀποτεθρίακεν, ἀποπεφύλακεν (lege ἀποπεφύλλακεν) ἀπεκάθαρεν· ἡ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τ̃ συκοφύλλων. Et alibi, Ἀποθριάζειν, τὸ ἀφαιρεῖν φύλλα συκῆς· καταχρηστικῶς δὲ ἢ τὸ ὅλως ἀφαιρεῖν. Et *Suidas* ex *Scholiaſte*, Ἀποτεθρίακεν, ἀντὶ τ̃ ἔτιλεν, ψιλὸν εἰργάσατο, &c. De cætero uterque ineptè ad circumciſionem hoc refert, acſi *Odomantes* in *Thracia* à *Judæis* ſint oriundi.

An feciſti, ut moveretur ſicut locuſta?) id eſt, ut ſaltaret locuſtæ ad inſtar. Sic *Chaldæus* Paraphraſtes, *Jer.* 51. *v.* 27. דיהון סלקין סוסותהון מפנכין הא כוחלא *Quorum equi aſcendant ſaltantes ut locuſta.* Id *Arabicè* حرجل *chargiala* uno verbo dixeris, eoque maximè proprio. Nam *Hebr.* חרגל, *hargol*, *locuſta* eſt & *Arab.* حرجلة *hargiala*, *locuſtarum agmen*. Unde حرجل الفرس *ſaltavit equus*, ſcilicet more locuſtæ, quam animal eſſe πηδητικὸν & à ſaltu *ſalterellam* linguâ vernaculâ dici, etiam vulgo notum eſt. Neque videri debet inſolens, quod generali motûs nomine ſaltus equi ſignificatur. Nam & *Græcè* σκαίρειν dicitur equus, qui ſolo inſultat; unde σκαρθμὸς, *pes equi*. Ecce utrumque apud *Aratum*, verſ. 281. & 282.

Λαιῇ δὲ πτέρυγι σκαρθμὸς παρακέκλιται ἵππε.
Τὸν δὲ μετασκαίροντα δύ' ἰχθύες ἀμφινέμονται
Ἵππον.

Siniſtræ autem alæ pes inclinatus eſt equi; ſaltantem autem equum duo piſces circumdant. Neque aliud eſt σκαρθμὸς in his *Apollonii*, *Argonaut.* lib. 3. verſu 257.

Ὡς δ' ὅτ' Ἀρήιος ἵππος, ἐελδόμενος πολέμοιο,
Σκαρθμῷ ἐπιχρεμέθων κρούει πέδον.

Quæ ad verbum ſic ſonant, *Ut cum Martius equus, pugnæ avidus, hinniens, ſolum pede pulſat.* Proinde ibi *Scholiaſtes*, Σκαρθμῷ, τῷ ποδί. Atque hinc ἀσκαρθμοι *Neptuni* equorum eſt Epithetum *Iliad.* ν'. Tamen ἀσκαρθμοι propriè *mobiles* ſonat, & σκαρθμὸς *motum*, & σκαίρειν *moveri*. Itaque in utroque *Homeri Scholiaſte* ἀσκαρθμοι redditur ἀκίνητοι. Et in *Heſychio*, Ἐυσκαρθμοι, εὔποδες, εὐκίνητοι, ταχεῖς· σκαρθμὸς γὰρ ἡ κίνησις· τὸ δὲ σκαίρειν τὸ κινεῖσθαι. Et, in navium catalogo, *Myrinæ Amazonis* Epithetum πολυσκάρθμοιο exponitur πολυκινήτε. Ut igitur σκαίρειν primò *moveri*, deinde etiam *ſaltare* ſignificat, idque de equo; ita etiam *Hebræum* רעש, ut ex hoc loco apparet. Et *R. Selomo* rectè omnino hîc habet מדלג ומקפץ כארבה *inſultat*, *& ſalit*, *ut locuſta*. Quæ ſimilitudo docet non agi ſolùm de equi erectione in pedes poſteriores, quod *Xenophonti* eſt μετεωρίζειν, ſed de pleno ſaltu, quo totus equus, locuſtæ inſtar, in ſublime fertur. *Græcè* ἀναπηδᾶν, & σκιρτᾶν, & ἀνασκιρτᾶν, *Latinè inſultare* dixeris. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 10. Ἵππος δὲ ἄρα, ὅταν ἀκούσῃ ψελλίων κρότον, ἢ χαλινῦ κτύπον, ἢ προστερνίδιά τε, καὶ προμετωπίδια θεάσηται, φριμάττεται ἐνταῦθα, καὶ ὁπλαῖς σκιρτῶν ἐπικροτεῖ. *Equus, cùm habenarum ſonum, & frænorum ſtrepitum audit, & pectoralia videt, & frontalia, tum fremit, & ſolo inſultans ungulis obſtrepit.* Virgilius, *Æn.* lib. 11.

- - - - - - - - *fremit æquore toto*
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis.

Et lib. 3. *Georg.*

- - - - - - - *equitem docuere ſub armis*
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Equitem, id eſt, *equum*, ut jam ante docuimus. Tamen de vero equite uſurpatur in his *Silii* lib. 10. verſu 467.

Milite non illo quiſquam felicius acri
Inſultaret equo. - - - - - - -

Ut *Jobi* ſcopus ſit clarior, notandum eſt reſpectu finis equi ſaltum eſſe geminum. Alius enim ad uſum eſt comparatus, cum equus inter eundum, foſſam, aut rivum, aut vallum obvium ſaltu tranſilit. Alius nonniſi ad pompam pertinet, cum plano ſolo ideo inſultat, ut agilitatis ſuæ ſpecimen edat, & detineat ſpectantium oculos, & mereatur vulgi applauſum. Quomodo apud *Xenophontem*, Οὕτω ἐστὶν ὁ μετεωρίζων ἑαυτὸν ἵππος σφόδρα, ἢ καλὸν ἢ θαυμαστὸν, ἢ ἀγαθὸν ὡς πάντων ὁρώντων, καὶ νέων, καὶ γεραιτέρων, τὰ ὄμματα κατέχειν· ἐδεὶς γῦν ἔτε ἀπολείπει αὐτὸν, ἔτε ἀπαγορεύει θεώμενος, ἕως ἂν περ ἐπιδεικνύηται τὴν λαμπρότητα. *Equus ſeipſum multum attollens, res tam pulchra, aut mirabilis, aut jucunda eſt, ut ſpectantium omnium, tam juvenum, quam ſeniorum, oculos detineat: proinde cum nemo deſerit, nec ſpectando fatigatur, quamdiu magnificentiam illam oſtentat.* Idem de equo, qui totus in ſublime ſeſe efferens, volatum avium pene imitatur, majori jure dixeris. Atque id omnino reſpexit Sacer Scriptor. Alii reddunt, *Nunquid terrebis eum ſicut locuſta?* Alii item, *An facies, ut ſtrepat ſicut locuſta?* Sed utroſque meritò rejicit *Bootius*. Illos, quia הרעיש nuſquam eſt *terrere*, ſed *quatere*, & *commovere*, quod veriſſimum. Hos, quia utut nomen רעש quandoque *ſtrepitum* ſonet, & verbum ירעש *ſtrepet*, *Pſal.* 72. *v.* 16. tamen hæc ſignificatio præſenti loco non quadrat. Locuſtas enim licet *Plinius tanto pennarum ſtridore volare* dicat, *ut aliæ alites credantur*: illarum tamen ſtridor haudquaquam conferri poteſt cum eo ſono, quem excitant equi quadrupedantes. Præterea non confertur hîc equorum agmen cum nube locuſtarum gregatim volantium: ſed comparatur unus equus uni locuſtæ, nempe motus ratione, non ſoni, quem ſingulæ non excitant, niſi valde exilem. Additur & tertia ratio, nimirum hîc agi de equo generoſo, cui peculiaris non eſt ille pedum κτύπος & ψόφος, quia viliſſimis etiam equis idem obtingit, ut inter currendum pedibus ſtrepant. Sed hanc ideo minus probo; quia generoſis equis id ſaltem peculiare eſt, quod pede ſolo alliſo gravius ſtrepunt. Hinc *Poëta* lib. 3. *Georg.* ubi de nobilis equi notis,

- - - - *ſolido graviter ſtrepit ungula cornu.*

Quâ ipſâ de cauſa bellicos equos dici à *Græcis* χαλκόποδας, καναχήποδας, & ὑψηχέας nonnulli volunt: & in *Homero* ἐριγδούπους πόδας ἵππων. Sed nihil manifeſtius his *Xenophontis*, Καὶ τῷ ψόφῳ δὲ φησὶ Σίμων δήλες εἶναι τὲς εὔποδας, καλῶς λέγων· ὥσπερ γὰρ κύμβαλον ψοφεῖ πρὸς τῷ δαπέδῳ ἡ κοίλη ὁπλή. *Etiam ſono rectè dicit* Simon *deprehendi qui equi pedibus boni ſint: ſolo enim alliſa cava ungula reſonat ut cymbalum.* Nempe ungula illis eſt cava magis: neque pes tam facilè læditur, quia profundior eſt ἡ χελιδὼν.

Cavum ungulæ Græci ſic vocant, qua de cauſa non ſatis ſcio. Neque enim cum *hirundine* commune quidquam habet. Fortaſſe vox eſt *Phœnicia*: nam *Syris* ܢܟܠܐ chalid, *cavum* ſonat. Nobiliſſimus *D. de Grentemeſnil* aliud affert, nempe cavum equinæ ungulæ bifurcatam hirundinis caudam aliquo modo referre.

Terrori eſt vehementia fremitûs ejus) Hebr. הוד נחרו אימה. Ubi duæ voces ambiguæ, הוד, & נחר. Prior ferè redditur *decor, dignitas, majeſtas*: quomodo paſſim ſumi non diffiteor. Sed & pro *vigore*, & *robore* uſurpatur in his *Dan.* 10. *v.* 8. והודי נהפך עלי למשחית, quæ omnino ſic reddenda: *Et vigor meus in me verſus eſt in corruptionem*, id eſt, in tabem, & languorem. Et *Prov.* 5. 9. *Ne des alienis* (id eſt, *meretricibus*) הודך *vigorem tuum*: cui parallelus eſt locus *Prov.* 31. *v.* 3. *Ne des mulieribus* חילך *robur tuum*. Quin de vehementia vocis *Bootius* accipi notat, cùm de Deo dicitur *Eſa.* 30. *v.* 30. *Audire faciet Dominus* את הוד קולו *vehementiam vocis ſuæ*. Ita hîc הוד נחר eſt *vehementia fremitûs ejus*.

Sed & נחר an ſit *fremitus* merito poteſt ambigi; quia *Chaldæus* Interpres, *Hieronymus, Pagninus, Arias, Munſterus, Mercerus, Caſtalio, Druſius, Tigurini, Genevenſes*, atque alii magno numero, qui in his literis primas tenent, *nares* interpretantur. Atque ipſa vox *Hebræa* נחר *nahar*, vel (aſpiratione, ut fit, omiſsâ) *naar*, ad *Latinam* narium proximè accedit. Sed & *Arabicè* نخرة *nahara* eſt pars narium. *Giggejus*, نخرة الانف *Narium prior pars, foramen narium*. Et, ſervili M præpoſitâ, المنخر eſt *naris*. *Avicenna*, pag. 12. ينفصل الانف الي منخرين *Naſus dividitur in duas nares*. Abi Ubid, Prov. 101. دقك في المنخر حب الفلفل *Pungit te in nare granum piperis*. *Arabs* Interpres *Job.* 27. *v.* 3. *Spiritus Dei* في منخري *in nare mea*. Et *Job.* 41. *v.* 11. ومن مناخره *Et è naribus ejus procedit fumus*. Quid quod videtur hic ſenſus eſſe aptiſſimus, ſi de generoſo equo dicatur, *Decor naris ejus* (id eſt, *decora naris ejus*) *terrori eſt!* Decora naris in equo eſt naris patula, quæ habet aliquid terribile. *Xenophon*, Μυκτῆρές γε οἱ ἀναπεπταμένοι τῶν συμπεπτωκότων εὐπνοώτεροί τε ἅμα εἰσὶ, καὶ γοργότερον τὸν ἵππον ἀποδεικνύουσι· ἡνίκα γὰρ ὅταν ὀργίζηται ἵππος ἵππῳ, ἢ ἐν ἱππασίᾳ θυμῶται, εὐρύνει μᾶλλον τοὺς μυκτῆρας. *Et nares patulæ compreſſis ad ſpirandum ſunt faciliores, & equum terribiliorem exhibent: equus enim equo cum iraſcitur, & in equitatione excandeſcit, nares diducit magis.* Hinc *Lucretius* lib. 5.

Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma.

Virgilius lib. 3. Georg.

Collectumque premens volvit ſub naribus ignem.

Silius lib. 17.

Prima in cornipedis ſedit ſpirantibus ignem
Naribus haſta volans.

Nemeſianus in *Cynegetico*,

Fumant humentes calida de nare vapores.

Claudianus in quarto Conſulatu *Honorii*,

Igneſcunt patulæ nares.

Et *Gregorius Nazianzenus* Epiſt. 194. cum generoſo equo ſe conferens, Διεσθίω τὸ χαλινὸ, ἵστημι τὸ οὖς διαγνίσμι, πνέω τε θυμὸν ἐκ μυκτήρων· *Frænum exedo, & aures arrigo, & furorem è naribus ſpiro.*

Eſt & ejuſdem vocis tertia interpretatio, *Græcorum* nempe, qui hîc habent, Δόξα δὲ στηθέων αὐτοῦ τόλμη, *Gloria autem pectoris ejus audacia*, vel, juxta *Londinenſem* editionem, Καὶ δόξη στηθέων αὐτοῦ τόλμαν, *Et gloriæ pectoris ejus audaciam*, ſupple περιέθηκας, *circumpoſuiſti?* Quod repetendum ex præcedenti hemiſtichio. In quibus verbis vocem στηθέων, *pectorum*, vel *pectoris*, reſpondere apparet *Hebrææ* נחר. Neque id tam abſurdum eſt, quam putavit *Bootius*; cujus hæc ſunt, נחר *quidvis potius, quam pectora denotat*. *Arabicè* enim hæc ipſa vox ſupremam pectoris partem ſignificat, quæ jugulo eſt proxima. *Alcamus*, الناحر والمناحور الصدر الصدر اعلاه او موضع الترقوة Nahar, & manhur *pectoris, pars pectoris ſuperior, aut locus, in quo monile eſt.* Quod ita ſe habere docent hæc *Avicenna*, الترقوة عظم موضوع علي كل واحد من جانبين اعلي القص يخلي عند الناحر *Clavicula, eſt os poſitum ſuper unumquodque latus ſummi pectoris, quod reſidet ſuper* alnahar (vel, ut *Arabicè* ſonat, *annahar*) unde *anhar* barbaris ſcriptoribus. *Avicennæ* vetus Interpres, *Furcula, eſt os poſitum ſuper unamquamque duarum partium ejus, quod in thorace eſt ſupremum, curvatum coram* anhar, *id eſt, loco, qui eſt in inferiore parte gulæ.* Unde *Arabs Pandectarius*; Anhar, *id eſt, locus, qui eſt in inferiori parte gulæ.* Poëta *Arabs*, quem citat *Damir* in deſcriptione التفه *tuphæ*, (id eſt animal carnivorum pardo ſimile, ſed nonniſi felis, aut catelli ſtaturâ, cujus pellis apud *Arabes* & *Parſas* eſt in prætio) له من الليث ناباه ومخلبه ومن غرير الظبا النحر والجيد *Habet ex leone maxillares dentes, & ungues, & ex caprearum pulchritudine* nahar; *& collum.* *Nahar*, id eſt, *ſummum pectus*, ut docuimus. Atque id ipſum eſt στῆθος. Neque enim στῆθος eſt totum pectus, ſed pars pectoris ſuperior prope claviculam, ut στέρνον pars inferior, in qua mammæ. *Pollux*, Ἀπὸ γε μὴν αὐχένος τὸ μὲν σύμπαν ἕως ἰσχίων θώραξ, καὶ ὅλμος· τὸ δὲ ὑπὸ τὰς κλεῖδας, στῆθος. Et paulo poſt, Τὸ δὲ ὑποκάτω, στέρνον. Item, Τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς στέρνοις, μαστοί. Ita ut στῆθος à *Græcis* plane eodem modo definiatur, quo نحر *nahar* ab *Arabibus*. Atque inde verbum ناحر *nahar* eſt *jugulare*. Alcamus, ناحره *percuſſit illius jugulum, & pectus.* ناحر البعير طعنه حيث يبدو الحلقوم احلي الصدر *Camelum percuſſit quâ parte guttur incipit, id eſt, in ſummo pectore.* جمل ناحير *camelus ea parte confoſſus*. يوم الناحر عشر ذي الحجة *Dies* nahar (ſeu *confoſſionis*) *id eſt, decima menſis Dulhagæ*, quâ *Mecchæ* ſolent cameli ſic jugulari. *Damir*, capite النعم poſtquam docuit liberam dimitti camelam, quæ peperit quinquies, & uſum ejus eſſe interdictum, de pullo quinto addit, *ſi ſit mas,* ناحروه *jugulant eum, & comedunt viri, & mulieres.* Sed & *Num.* 22. *v.* 40. ubi *Balah* ſacrificâſſe legitur boves, & oves, pro *Hebræo* ויזבח, *& ſacrificavit*, *Jonathan* habet ונחר. Sed *Hebræi* non uſurpant de legitimis ſacrificiis. Proinde ibi *Scholiaſtes*, שחיטה שאינו ראויה נקרא בל׳ ר״זל נחירה

Ma-

Mactatio, quæ non eſt conveniens, vocatur nehira *linguâ Magiſtrorum noſtrorum beatæ memoriæ.* Etiam in *Talmude* occurrit. Sed doctiſſimos latuit hactenus vera vocis origo. Nam quod *mactationem illegitimam* נחירה dici volunt, eo quod mactationis exordium eſſe à naſo, meræ nugæ ſunt. Quin נחירה *nehira*, eſt *mactatio, quâ jugulum percutitur, & ſummum pectus*, quæ pars non ſolùm *Arabicè*, ſed & *Hebraicè* vocatur נחר *nahar*, ſi hoc verbum in *Jobo Seniores* rectè ϛῆθος interpretentur. Quo admiſſo, verba *Hebræa* הוד נחרו אימה *Latinè* ſic ſonabunt, *Decus* (vel, *robur*) *pectoris ejus terrori eſt.* Neque in ea verſione quidquam erit incommodum. Quippe etiam è pectore petuntur generoſioris equi notæ. Nempe, ſi pectus ſit latum, ſi plenum, ſi toroſum, & muſculoſum, & pulpis eminens, & formoſior erit equus, & hoſtibus terribilior; quia hæc virtutis, & roboris certiſſima ſunt indicia. Inde *Xenophon* in *Hippico*, Καὶ μὴν ϛέρνα πλατύτερα ὄντα, καὶ πρὸς κάλλος, καὶ πρὸς ἰσχὺν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀπαλλὰξ, ἀλλὰ διὰ πολλοῦ τὰ σκέλη φέρειν εὐφυέστερα. *Et pectora quidem latiora, & ad formam, & ad robur magis idonea ſunt, & ut ne implicatis greſſibus, ſed magno intervallo crura ferantur.* Et *Virgilius*, (i)

Luxuriatque toris animoſum pectus.

Varro (k) etiam in equo laudat *pectus latum, & plenum:* Columella (l) *latum & muſculorum toris numeroſum pectus:* Palladius (m) *pectus latè patens, & muſculorum denſitate nodoſum:* Pollux (n) ϛέρνα πλατέα· Abſyrtus (o) ϛῆθος μεμυγμένον, nullo ſenſu: ſed legendum, μεμυνημένον vel μεμυωμένον, id eſt, *muſculoſum pectus.* Itaque *Græcorum* verſio, quæ נחר exponit ϛῆθος, tam eſt veriſimilis, quam præcedens, quæ *naſum* reddit.

(i) Lib. 3. Georg.
(k) De re ruſt. lib. 2. cap. 7.
(l) Lib. 7. c. 28.
(m) Lib. 4. c. 13.
(n) Lib. 1. c. 11.
(o) Geopon. lib. 16. cap. 1.

At in utraque eſt, quod deſiderem. In priore, quod promiſcuè ſumuntur נחר *nahar*, & נחיר *nehir*. Neque enim נחר *nahar*, ſed נחיר *nehir*, *narem* ſonat. Ita in hoc ipſo libro cap. 41. verſ. 11. מנחיריו *E naribus ejus prodit fumus.* In *Hebræo* Scripturæ textu alibi non occurrit. Sed in *Chaldæa*, & *Syra* Paraphraſi vox eſt frequentiſſima. Sic *Gen.* 2. *v.* 7. in *Jonathane*, *Et inſpiravit* בנחירוהי *in naribus ejus ſpiritum vitæ.* Et *Num.* 11. *v.* 20. *Donec fœtor exeat* מנחיריכון *è naribus veſtris:* quomodo etiam *Syrus. Chaldæum* vide inſuper *Job.* 39. *v.* 20. & 40. *v.* 19. 21. & *Pſal.* 135. *v.* 17. & 138. *v.* 7. Et *Syrum*, 2 *Reg.* 19. *v.* 28. *Job.* 4. *v.* 11. *Cant.* 7. *v.* 4. *Eſa.* 2. *v.* 22. & 37. *v.* 29. *Ezech.* 8. *v.* 18. & 23. *v.* 25. *Sap.* 2. *v.* 2. & 15. *verſ.* 15. Et utrumque, *Job.* 27. *v.* 3. *Pſal.* 115. *v.* 6. *Proverb.* 11. *verſ.* 22. &c. Ubique *narem* reperias נחיר dici, non נחר. Et in *Talmudico* Tractatu *Jevamoth*, capite ultimo, מאן דבעי דלא מתחכמא יהיב איספלני על נחיריו *Qui volet eſſe ignotus*, σπλήνιον (id eſt, *emplaſtrum*) *imponat naribus ſuis.*

Jam in altera verſione, quâ נחר exponitur ϛῆθος, non probo, quod ex *Arabiſmo* petitur ſignificatio vocis *Hebrææ*. Quod quidam non ſine fructu paſſim fieri video, maximè in *Jobi* libro, qui *Arabem* habet auctorem, aut ſaltem *Arabes* collocutores. *Jobum* enim, & amicos ejus, *Arabes* fuiſſe nemo neſcit. Unde eſt, quod *Arabica* verba in eo libro ſunt interſperſa. Neque id latuit *Hieronymum*, qui in ſua tranſlatione profeſſus ſe nullum ſequi veterum: addit *ex ipſo* Hebraico, Arabiſcoque *ſermone, & interdum* Syro, *nunc verba, nunc ſenſus, nunc ſimul utrumque reſonare.* Tamen ad linguam *Arabicam* confugere nihil eſt opus, niſi cùm ex *Hebræa* nullum eſt ſubſidium. Fruſtra enim de iis vocibus peregrini conſuluntur, quibus ſenſum commodum *Hebraiſmus* ipſe ſuggerit. E quo numero hanc eſſe vocem patebit hunc locum conferenti cum altero *Jerem.* 8. *v.* 16. ubi נחרה *nahara*, haud dubiè eſt *equi fremitus*. Verba ſunt, *E* Dane *auditur* נחרת סוסיו *fremitus equorum ejus; voce hinnituum fortium equorum ejus concutitur univerſa terra.* Ibi certè נחרת סוסיו *equorum* eſſe *naſum*, aut *pectus* nemo dixerit. Quin aliquem eſſe equi ſonum docet adjunctum נשמע, *auditur*, & ἀντίϛοιχα, קול מצהלות *vox hinnituum*, in altero hemiſtichio. Jam ille equi ſonus, aut ungularum fuit, qui *Italis calpeſtio*; aut gutturis, id eſt, hinnitus, χρεμετισμός· aut narium, id eſt, fremitus. *Sophocles* in *Electra* (p) vocat φρύαγμα τ' ἱππικά. Et *Lycophron* in *Caſſandra* ἵππων φελμαγμόν. Unde *Suidas*, Φελμαγμὸς, ἡ τῶν ἵππων, καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ, ἀγερώχῳ φυσήματι ἐκπίπτουσα. *Fremitus eſt ſonus, qui ex equorum & mulorum naribus cum feroce flatu procedit.* Et *Tzetzes* in *Lycophronem*, Οὐκ ἔστι δὲ φελμαγμὸς ὁ χρεμετισμὸς, ἀλλ' ὁ διὰ τῶν ῥινῶν τῶν ἵππων ἐκπεμπόμενος ἦχος, ὅταν γαυριῶσιν. *Fremitus non eſt hinnitus, ſed ſonus, qui per nares equorum emittitur, cum exultant.* Id autem eſſe נחר *naar*, aut נחרה *naara*, potius quam hinnitum, aut ungularum ſonitum ex eo colligo, quod נחיר *naris*, & נחרה ſunt conjugatæ voces, atque ejuſdem originis. Omnino igitur נחרה eſt ſonus, qui בנחירי הסוס in naribus equi formatur. Huc facit, quod *Chaldæum*, & *Syrum* verbum, נחר, & *Arabicum* ناخر ῥέγχειν, *ſtertere* ſignificant, & *naribus ſonum edere*. Ita vocem explicant in *Talmudico* Lexico *Buxtorfius*, in *Syriaco Ferrarius*, & in *Arabico Giggeius*, cujus hæc ſunt, ناخر الحمار *Vocem protraxit aſinus eam emittendo per nares.* Ut *Alcamus*, من الصوت في خياشيمه Item الناخير *Vox per nares emiſſa, ſed prolixior.* Nomenclatoris *Copto-Arabici* à *Kirchero* editi pag. 160. & 234. vocibus ناخير & ناخر ſynonymæ ſunt شاخير & شاجر, Et in *Alcamus*, الشاجر eſt صوت من الحلق والانف وصهيل الفرس *vox ex gutture, & naribus, & hinnitus equi.* In *Concordantiis Hebraicis Mardochæus* eodem refert illud *Cant.* 1. *v.* 6. *Filii matris meæ* נחרו בי *mihi ſuccenſuerunt*, quaſi ſit *fremuerunt in me.* Et in Tractatu *Kidduſim* vir in his literis longè doctiſſimus *Talmudicum* נחרו ביה reddit *ronchum ediderunt in eum*, cum ibi נחרו ſit *Niphal* verbi חרה, vel חרר, ut in loco *Cantici*, cui *Talmudicus* eſt planè geminus. Alio errore *Græci* in *Jeremia* נחרת סוסיו reddunt φωνὴν ὀξύτητος ἵππων αὐτοῦ, quia legerunt נחדת pro נחרת, *Daleth* pro *Res*, quaſi à verbo חדד, *acui*, ſiat נחדה, ὀξύτης, formæ נקבה. Quæ lectio multa habet incommoda, nec cum recepta conferenda eſt. Itaque priorem conſtanter ſequuntur *Hebræi* omnes, & *Syrus*, & *Hieronymus*. Porro *Jeremiæ* נחרת, & *Jobi* נחר non differunt, niſi ſolâ terminatione, quæ in hoc Maſculina eſt, in illo Fœminina; quomodo Maſculina nomina *Hebræi* ſolent θηλύνειν addito *He* in fine. Sic *ala* dicitur אבר, & אברה; *amor* אהב, & אהבה; *lux* אור, & אורה; *cibus* אכיל, & אכילה; *fides* אמן, & אמונה; *robur* אמץ, & אמצה; *navis* אני, & אניה; *collectio* אסף, & אספה; *amictus* אפוד, & אפודה; *reatus* אשם, & אשמה. Eodem exemplo putamus ex נחר factum נחרה, & hæc duo vocabula ſolo genere differre.

(p) Verſ. 718.

Itaque mens *Jobi* verborum eſt, equum bellicum, de quo ibi agitur, vehementiâ fremitûs ſui audientibus eſſe terrori. Quo hæc veteris Scriptoris pertinent apud *Suidam*, Κτύπῳ τῶν ὅπλων, καὶ φρυαγμῷ (lege φελμαγμῷ) τῶν ἵππων καταπλαγέντες ἐξεπλήσσοντο. *Strepitu armorum, & fremitu equorum audientes percellebantur.* Unde eſt, quod à *Poëtis* equi bellici ferè frementes deſcribuntur. Tales equi *Palladis*, de

de quibus *Callimachus* in *Hymno*, Τῶν ἵππων ἄρτι φρυασσομένων τῶν ἱερῶν ἐσάκουσα· *Sacros equos frementes audivi modo.* Et in *Statio* lib. 3. *Theb.* equi *Martis*, qui *Venerem* ita compellat,

- - - - - - ſoli cui tanta poteſtas
Divorumque hominumque, meis occurrere telis,
Impunè & , media quamvis in cæde frementes,
Hos aſſiſtere equos. - - - - - - - -

Et equus à *Neptuno* editus, de quo *Poëta* lib. 1. *Georg.*

- - - tuque, ô, cui prima frementem
Fudit equum tellus, magno percuſſa tridente.

Ita in apparatu belli lib. 7. *Æn.*

Hic galeam tectis trepidus rapit, ille frementes
Ad juga cogit equos. - - - - -

Et *Æn.* lib. 11. in ipſa pugna equus

Emicat, arrectiſque fremit cervicibus. - -

Item,

- - - - - - tremit æquore toto
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis.

Item,

Adventuſque virûm, fremituſque ardeſcit equorum.

Et rurſus,

- - ſubito erumpunt clamore, frementeſque - -
Exhortantur equos.

Et lib. 12. *Turnus*, pugnaturus,

Poſcit equos, gaudetque tuens ante ora frementes.

Silii lib. 5. in clade *Romanorum* ad lacum *Thraſymenum*,

- - - - tumulique, & concava ſaxa
Armorum ſonitus, flatuſque imitantur equorum.

Flatus, id eſt, *fremitus.* Et in *Lycophrone*,

Ἵππων φριμαγμὸν ἠϊόνες δεδεγμέναι,
Fremitus equorum littora excipientia.

Et apud *Æſchylum Eteocles*, unus è ſeptem ad *Thebas*, circumagit

Ἵππους ἐν ἀμπυκτῆρσιν ἐμβριμωμένας,
Vittâ frementes aureâ inſignes equos. - -

Lucani lib. 4. *Ceſare* in *Pompejanos* bellum gerente prope *Illerdam*, *Sicoris*, & *Cingæ* amnium inſolita exundatio

- - - - hauſit, ſubitiſque frementes
Vorticibus contorſit equos.

In *Actiaco* bello *Gallos* equites quater mille, qui ab *Antonio* ad *Auguſtum* deſciverunt, ita deſcribit *Horatius Epod.* 9.

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli *canentes* Cæſarem.

Idem *Tiberium* laudat his verbis lib. 4. *Od.* 14.

- - - Impiger hoſtium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.

Apud *Lucretium* lib. 5. hinnit equus.

Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma.

In *Cæſare*, lib. 3. *De bello Civili*, *Scipionis* tum *Pompejani* equites circa *Haliacmonem*, *Macedoniæ* fluvium, miſſi ad explorandum iter *Domitii*, ſenſerunt in inſidias ſe incidiſſe, *ex fremitu equorum illatâ ſuſpicione.* Frementes autem equi quam hoſtibus ſunt terribiles, tam jucundum amicis exhibent ſpectaculum. Ac proinde præfectum equitum docet *Xenophon*, quomodo agmen in pompa ſit deducendum, ut ἀθρόον τὸ φρύαγμα, καὶ τὸ φύσημα τῶν ἵππων συμπαρέποιτο· ὡς μὴ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ πάντες ὅσοι συμπαρεπόμενοι ἀξιοθέατοι ἂν φαίνοιντο, *frequens equorum fremitus, & flatus conſequatur, ita ut non ipſe ſolus, ſed & comites, quotquot ſunt, maximè viſendos ſe præbeant.*

Fodit in valle) Hebr. *Fodiunt in valle* יחפרו בעמק. Quæ numeri eſt Enallage *Hebræis* familiaris. Maximè, cum quod de uno dicitur, extenditur ad plures, ut hic *equi* nomine ſignificantur equi nobiles, & bellicoſi, quotquot ſunt. Sic *Pſal.* 14. *v.* 1. *Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Corrupti ſunt*, &c. Ideo mutatur numerus; quia de ſingulari homine res non eſt, ſed de pluribus. Alii *fodiunt in valle*, ſupple *pedes ejus.* Ita *R. Levi*, *Aben Ezra*, *Munſterus*, *Mercerus*, *Junius*, alii, ſed ſine exemplo paris ἐλλείψεως. *R. Selomo* יחפרו *fodiunt*, id eſt, explorant, quomodo ſumitur *Deut.* 1. *v.* 22. & ad equites refert, qui in vallibus inſidiantur; quod videtur longè petitum. Omnino de equis agitur, qui, ſi ſunt animoſi, ungulæ crebro motu terram fodiunt, atque atterunt. *Chryſoſtomus*, Τῷ ποδὶ καταχροαίνων τὴν γῆν, γαυριᾷ, καὶ φρυάττεται· *Pede terram feriens, exultat, & fremit.* Καταχροαίνων pro καταχρούων ut in *Homero* κροαίνων *Iliad.* ς´. & ιε´. ſed de equo currente,

Δεσμὸν ἀπορρήξας θείῃ πεδίοιο κροαίνων,
Currit, & abruptis campum ferit ungula vinc'lis.

Quod *Oppianus* imitatus ſic habet lib. 1. *Cyneg.*

Ὠκυτέροισι πόδεσσι κροαίνοντες πεδίοισιν.
Immenſum feriens velocior ungula campum.

At *Job* currentem equum non deſcribit, ſed ſtantem; qui, quietis impatiens, vel unius, vel plurium pedum jugi motu campum ferit. Quomodo *Apollonius* lib. 3. *Argonaut.*

Ὡς δ' ὅτ' ἀρήϊος ἵππος, ἐελδόμενος πολέμοιο,
Σκαρθμῷ ἐπιχρεμέθων κρούει πέδον· - - -
Ut bellator equus, pugnæ ſuccenſus amore,
Hinnit, humumque gravi pulſat pede. - -

Et *Smyrnæus* lib. 2.

- - - ποδώκεες ἔστενον ἵπποι,
Γαῖαν ἐπιστείβοντες ἀνανθέαν. - -
- - - - equi pede multa gementes
Putre ſolum fodiunt. - - - - -

Et lib. 4.

- - - οἱ δὲ χαλινὰ γενειάσιν ἀφρίζοντες
Δάπτον, καὶ ποσὶ γαῖαν ἐπέκτυπον, ἐσσυμένως
Ἐκθορέειν. - - - - - -
- - illi autem mandunt ſpumante lupatum
Maxilla, pulſantque ſolum pede, & ardor eundi
Præcipites rapit. - - - - - - -

Et lib. 7.

- - οὐδ' ἴσαντο ἐελδόμενοι πόδες ὁρμῆς,
Πουλὺς δ' αὖ πεδίοιο ἐλαφροτάτοις ὑπὸ ποσσὶ
Ταρφέα κινομένοιο πέλει κτυπός. - -
- - - currendi avidus pes neſcit in uno
Stare loco, crebroque gravis ferit ungula campum.
Et percuſſa ſonat tellus. - - - -

Virgilius lib. 3. *Georg.*

- - - - - - - - cavatque
Tellurem & ſolido graviter ſonat ungula cornu.

Ovidius in *Halieutico*,

Conculcatque ſolum, generoſo concita pulſu;
Ungula. - - - - - - - - -

Pro voce corrupta, *compeſcatque*, repoſui *conculcatque*, dum quid melius occurrat. *Statius* lib. 6. *Thebaidos*,

Stare adeo miſerum eſt, pereunt veſtigia mille
Ante fugam, abſentemque ferit gravis ungula campum.

Nemeſianus in *Cynegetico*,

Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram
Crebra ferit, virtuſque artus animoſa fatigat.

Dio Chryſoſtomus Orat. 12. Καθάπερ ἵππους ἀγωνιστὰς ἐπὶ τῆς ὑσπλήγγων, οὐκ ἀνεχομένους τὸν χρόνον, ὑπὸ σπουδῆς τε, καὶ προθυμίας κόπτοντας τὸ ἔδαφος τοῖς ὁπλαῖς· *Ut equos certatores, qui, ad carceres moram non ferentes, præ ardore, & alacritate ſolum ungulis pulſant.* Gregorius Nazianzenus *Epiſt.* 194. Κόπτω μὲν οὖν οἷον τοὔδαφος τοῖς ποσὶ, κατὰ τοὺς θερμοτάτους τῶν ἵππων. *Solum igitur tanquam pedibus ferio, ut equorum maximè alacres.* Et in carmine *De vita ſua*,

Ἐγὼ τέως μὲν ὥσπερ ἵππος δέσμιος,
Καί περ κακοῖς τε, καὶ νόσῳ τετρυμμένος,
Ἔνδον κροαίνων οὐκ ἐπαυσάμην πόδας.
Interim ego, ut equus captivus, licet malis, & morbo confectus, intus pedibus ſolum *pulſare non ceſſabam.*

Heliodorus

Heliodorus lib. 3. *Æthiop.* Ἐυήνιά τε περιποδίζων, καὶ ἐφ᾽ ἑκάτερον ὦμον ἑαυτὸν ἐν μέρει ταλαντεύων, ἄκραν τε τὴν ὁπλὴν τῇ γῇ λεπτὸν ἐπικροτῶν. *Prout habenæ laxabantur alacriter progrediens, & in utrumque humerum alternis ſe librans, terramque ſumma ungula leviter feriens.* Nec defuêre, qui putarent equum ideo κοππατίαν dici à *Græcis*, quia terram ungula κόπτει καὶ κοιλαίνει, *pulſat, & cavat.* Scholiaſtes *Ariſtophanis* in *Nubes*, Τίνες κοππατίαν ἐξηγήσαντο τὸν κόπτοντα, καὶ κοιλαίνοντα ταῖς ὁπλαῖς τὸ ἔδαφος. Quod tamen is jure rejicit, cum equi *coppatiæ*, & *ſamphoræ* non alia de cauſa dicti ſint, quam propter literas, *coppa*, vel *ſan*, femori impreſſas. Equus, moræ impatiens, quique loco ſtare neſciat, *Arabicè* نمل *namil* dicitur, & de eodem نبا *naba*, & نخث *nachatha*, *in perpetuo motu eſſe* ſignificat. De cætero בעמק *in valle* fodere legitur equus, id eſt, in campo; quia planis, & campeſtribus locis equi maximè gaudent. *Nemeſianus*,

Quin & promiſſi ſpatioſa per æquora campi
Curſibus acquirunt commoto ſanguine vires.

Strabo lib. 11. Ἡ δ᾽ ἐπὶ ταῖς Κασπίοις πύλαις ἐν ταπεινοῖς ἐδάφεσι, καὶ κοίλοις οὖσα, &c. ἱπποβοτός ἐστι διαφερόντως. *Ad* Caſpias *portas regio, cum in locis depreſſis, & concavis ſit,* &c. *equis alendis eſt maximè idonea.* Inde nimirum erant *equi Niſæi* apud veteres tam celebrati. Rectè igitur hic *Septuaginta*, ἀνορύσσων ἐν πεδίῳ, *fodiens in campo.* Ita habet *Londinenſis* editio ex vetuſtiſſimo illo Manuſcripto expreſſa: ſed reliquæ perperam, ἀνορύσσων ἐν ποδὶ, *fodiens pede.* Verè obſervat *Bootius* falli *Caſtalionem*, *Mercerum*, & *Piſcatorem*, qui hic *vallis* nomine *ſcrobem* intelligunt, quam ungula ſua fodit equus, cum quia *Hebr.* עמק, *vallis*, ea notione nuſquam occurrit, tum quia, ſi *vallis* pro *ſcrobe* hic eſſet, equum *Job* dixiſſet fodere עמק *vallem*, non fodere בעמק *in valle*.

Robore ſuo exultat) vel, ſi mavis, *dotibus ſuis*. Licet enim *Hebræum* כח ſæpiſſime *vires*, & *robur* ſignificet; tamen extenditur latius ad alias quaſcunque animi, aut corporis dotes, quæ nos faciunt idoneos ad id peragendum, quod aggredimur. *Habilitatem Latinè* dixeris, aut *facultatem*. Sic *Dan.* 1. *v.* 4. Rex *Babylonis* pueros è proceribus *Iſraëlis* jubet ad ſe deduci, *quibus ineſſet* כח *robur* (id eſt *facultas*, & *habilitas requiſita*, & *neceſſariæ dotes*) *ad ſtandum in palatio Regis.* Ita in generoſis equis eſt כח, id eſt, virtus quædam, & facultas à natura inſita, qua ad munia ſua facilè, & alacriter obeunda fiunt habiles. *Hieronymus*, qui hic habet *exultat audacter*, pro בכח, *in robore*, videtur legiſſe בטח, id eſt, *ſecurè confidenter*. At *Syrus* quorſum reddidit ܒܢܚܠܐ & *Arabs* بالوادي *in torrente?* *Arabs Syrum* ſequitur, & *Syrus* ſcripſerat ܒܚܝܠܐ *in robore*, planè ut *Chaldæus* ſed per ſcribarum imperitiam ex ܒܚܝܠܐ factum eſt ܒܢܚܠܐ, quæ in charactere *Syro* differunt parum admodum. In *Græca* verſione vocum ordo eſt perturbatus. Sic enim habet totum comma, Ἀνορύσσων ἐν ποδὶ γαυριᾷ, ἐκπορεύεται δὲ εἰς πεδίον ἐν ἰσχύϊ, συναντῶν βέλει. Sed, ut *Hebræo* conveniat, debet illud ita digeri; Ἀνορύσσων ἐν πεδίῳ (vel εἰς πεδίον, quæ eſt gemina verſio) γαυριᾷ ἐν ἰσχύϊ, ἐκπορεύεται δὲ συναντῶν βέλει. Interim in ea maximè placet, quod *Hebræum* ישיש, *exultat*, redditur γαυριᾷ, voce, qua non potuit aptior, quamque *Græci* Scriptores in hoc argumento paſſim uſurpant. Ita in *Demoſthene* legitur, γαυριῶν ἵππος. in *Xenophonte*, ἵππος κυδρῷ μὲν τῷ σχήματι, ὑγροῖν δὲ τοῖν σκελοῖν γαυρούμενος. in *Æliano*, Ἔστι μὲν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζώων ὁ ἵππος γαῦρον· in *Apollonio*, Ὁ δ᾽ ἐπ᾽ αὐχένι γαῦρος ἀερθείς. in *Heliodoro*, Ἔφερέ τε, καὶ ἐφέρετο γαυρούμενος. in *Chryſoſtomo*, Πῶς γαῦρον, πῶς ἀνεστηκὸς, πῶς πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειον· in *Polluce*, inter equi Epitheta, γαῦρος, γαυρούμενος, γαυριώμενος. in *Scholiaſte Ariſtophanis* in *Pace*, Ἀβρύνεσθαι, καὶ γαυριᾶν αὐτὸν, ὃ μάλιστα τοῖς καλλιστεύουσι τῶν ἵππων ἔθος ἐστίν. Nempe γαυριᾶν eſt *exultare cum aliquo ſenſu gloriæ*: quod equorum eſt maximè proprium. *Ovidius* in *Halieutico*,

Hic generoſus honos, & gloria major equorum;
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho,
Seu ſeptem ſpatiis circo meruêre coronam.
Nonne vides victor quanto ſublimius altum
Attollat caput, & vulgi ſe venditet aurâ?

Et lib. 3. *De Ponto* Eleg. 11. ad *Rufum*,

Acer, & ad palmæ per ſe curſurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.

Virgilius ubi ſupra,

- - - - animos, ævumque notabis,
Præcipuè hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.

Sequitur equorum in ſtadio pro palma decertantium graphica deſcriptio, quam claudit hoc Epiphonemate,

Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ!

Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 43. *In Circo ad currus juncti non dubiè intellectum adhortationis, & gloriæ fatentur.* Et *Lactantius* lib. 3. cap. 8. *In equis gloriæ cupiditas experimento deprehenditur: victores enim exultant, victi dolent.* Et *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 2. cap. 11. Καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τάχος αὐτὸν, καὶ τοῦ αὐχένος τὸ ὑψηλὸν, καὶ ἡ τῶν σκελῶν ὑγρότης, καὶ ἡ τῶν ὁπλῶν κροῦσις, πάντα εἰς φρύαγμα, καὶ τύφον ἀνάγει. *Et magnitudo, & celeritas, & cervicis eminentia, & mollis crurum flexio, & ungularum ſonitus, illa, inquam, omnia* equum *ad gloriationem, & faſtum inducunt.* Et lib. 3. cap. 2. de *Medorum* equis, Φαίης ἂν αὐτοὺς τρυφᾶν σὺν τοῖς δεσπόταις, καὶ τῷ μεγέθει τοῦ σώματος, καὶ τῷ κάλλει, ἤδη δὲ καὶ τῇ χλιδῇ; καὶ τῇ θεραπείᾳ τῇ ἔξωθεν, καὶ τῇ θρύψει. *Illos magnitudine, & ſpecie corporis, adeoque ornatu etiam, & cultu externo, & deliciis cum dominis delectari diceres.* Item, Ἐοίκασιν αἰσθανομένοις μεγέθους τε τοῦ σφετέρου, καὶ κάλλους, καὶ ὅτι χλιδῶσι τῷ κόσμῳ. *Sentire videntur magnitudinem, & pulchritudinem ſuam, & ſe magnificè eſſe exornatos.* Et *Heliodorus* lib. 3. Εἶπες ἂν καὶ τὸν ἵππον αὐτὸν συνιέναι τῆς ὡραιότητος τοῦ δεσπότου, καὶ ὡς καλὸν κάλλιστον φέρειν τὸν ἡνίοχον αἰσθάνεσθαι. *Dixiſſes & equum ipſum intelligere formam domini, & quod pulcher ipſe pulcherrimum geſtaret rectorem ſentire.* Et *Damir*, Scriptor *Arabs*, jam ſæpe vocatus ad partes, الفرس اشبه الحيوان بالانسان لما يوجد فيه من الكرم وشرف النفس وعلو الهمة *Equus animal eſt inſtar hominis; quia in eo reperitur honor, & nobilitas animæ, & eminentia ſtudii*, id eſt, magnanimitas, & ambitio, Item, وفي طبع الفرس الزهو والخيلاء والسرور بنفسه *Etiam è natura equi eſt faſtus, & ſuperbia, & exultatio in ſeipſo.* Vocem السرور, quæ deeſt in uno exemplari, ex altero libenter ſupplevi; quia *Hebræum* ישיש, qua *Job* utitur, planè exprimit. Nam שוש *Hebræum* eſt *exultare*, unde ששון *exultatio*, quæ *Arabicè* eſt سرور Sic *Pſ.* 50.9. (*Hebræis* 51.10.) *Arabs* habet اسمعني سرور *Audire me fac exultationem*, pro *Hebræo* תשמיעני ששון. Sed & *exultandi* vox, qua hic utitur *Hieronymus*, eſt aptiſſima, & in hoc negotio valde recepta. *Cicero* lib. 1. *De officiis*; *Sicut equos, propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes, domitoribus*

bus tradere ſolent. Et *Lactantius* nuper citatus, *Victores enim exultant.* Et *Horatius* lib. 3. *Od.* 11.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi.

Ludit exultim, id eſt, σκιρτῶσα παίζει. Ita enim *Anacreon*, ex quo hæc ſumpta. Nempe, ut *geſtire* eſt geſtu teſtari gaudium intus latens: ita *exultare* propriè eſt ſaltare præ gaudio; quod equo familiare eſt. Hic non poſſum non repetere, quod jam ante attigi, exultationem in equis ita eſſe inſignem, ut eos putet *R. Becchai Hebræum* nomen inde traxiſſe. Nempe סוס pro שוש dici contendit, *Schin* & *Samech* permutatis. Et nonnullis videbitur id ex eo poſſe firmari, quod etiam *Arabice* خيل *chail, equus*, & خيلا *chila*, vel خيلا *choila*, γαυρίαμα, *ſuperba exultatio*, quam equo *Damir* nuper tribuit, iiſdem ſcribuntur literis radicalibus, tanquam conjugatæ voces. Et verò ille ipſe *Damir* hæc habet in capite الخيل *alchail*, quod eſt inter *Arabica* equi nomina plurimum in uſu, سميت الخيل خيلا لاختيالها في مشيها *Equus vocatur* chail *propter faſtum, quem in inceſſu præ ſe fert.* Quod multò eſt vero ſimilius, quam quod idem ex aliorum ſententia ſcribit capite الجواد equum vocari *chail* à loco hujus nominis propè *Mecham*. Tamen *Hebræum* equi nomen alio pertinere, ſuo loco docuimus. Sunt, qui verbo שוש *gaudium in corde reconditum* ſignificari volunt, *quodque nullo geſtu ſe prodit*; quia *David* dicit *Pſal.* 119. 111. *Poſſideo teſtimonia tua in æternum, quia ſunt* ששון לבי *exultatio cordis mei.* Et *Jeremias*, Thren. 5. 15. *Defecit* משוש לבנו *exultatio cordis noſtri.* Tam abſurde, quam ſi concluderem exultationem etiam latere totam intus, quia *Poëta* (q) dixit,

(b) *Lib.* 3. *Georg.* & *lib.* 5. *Æn.*

- - - - *exultantiaque haurit*
Corda pavor pulſans. - - - -

Quin, ut ששון, vel משוש, *gaudium* eſſe ſcias, *quod multis modis ſe aperit*, in Scriptura legitur קול ששון (r) *vox exultationis*, & שמן ששון (ſ) *oleum exultationis*, & משוש כנור (t) *exultatio citharæ.* Itaque tantum abeſt, ut in animo lateat quod lætitiæ genus his vocibus ſignificatur, ut & ſe prodat verbis, & unctione, & muſica. Nec latet curſoris alacritas, de quo *David* Pſal. 19. 6. *Exultat* ישיש *ut vir potens ad decurrendum ſtadium:* Sed nec equi, de quo hoc loco, ישיש בכח *robore* ſuo *exultat.* Quin ea maximè ſe prodit, adeoque tum maximè fertur equus

(r) *Ierem.* 7. 34. & 16. 9. & 25. 10.
(ſ) *Pſ.* 45. 8. *Eſ.* 61. 3.
(t) *Eſ.* 24. 8.

(v) Κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Ὤμοις ἀΐσσονται· ὁ δ᾽ ἀγλαΐηφι πεποιθώς·
Exultans, capite elato, luduntque per armos,
Vento agitante, jubæ, & formæ ſibi conſcius ille eſt.

(v) *Iliad.* 5. & 16.

Hinc *Xenophon*, Κυδρῷ μὲν τῷ σχήματι, ὑγροῖς δὲ τοῖς σκέλεσι γαυρούμενος φέρεται, παντάπασι ἐκμιμούμενος τὸν πρὸς ἵππους καλλωπισμόν· *Superbo quidem habitu, mollibuſque cruribus fertur, decus equis conveniens omnimodo exprimens.* Τὸν πρὸς ἵππους καλλωπισμὸν male reddit doctiſſimus *Camerarius*, *pulchritudinem, quâ componere ſe equi ſolent feſtinantes ad alios equos.* Illud πρὸς convenientiam denotat, ut in *Ariſtotele*, *Polit.* lib. 7. cap. 11. Ubi de urbis ſitu commodo, Αὐτῆς δὲ πρὸς αὐτὴν εἶναι τὴν θέσιν εὔχεσθαι δεῖ κατατυγχάνειν. *Optandum eſt eveniat, ut ſitus ejus ſit juxta ipſam*, id eſt, ipſi commodus, & conveniens. Itaque per τὸν πρὸς ἵππους καλλωπισμὸν intellige ἅπασαν ἀρετὴν ἵππῳ προσήκουσαν, *omnem dotem equo congruam*, quomodo loquitur *Syneſius* Epiſt. 10.

Prodit armis obviam) vel *adverſus arma*, ut *Seneca* Epiſt. 85. *Cum fortiter eundum erit adverſus tela*, &c. vel *adverſis armis ſe infert*; ut *Ovidius* in *Halieutico*,

- - - *adverſis infert ſua pectora telis:*

vel *armis occurſat*; ut *Oppianus* hac in parte *Jobo* merè concinens, equos ὅπλοις ἀντιάαν, *armis occurſare* ſcribit. Verba ſunt libro primo *Cynegeticῶn*, verſu 202.

Κείνους εἰς πόλεμον μεγαλήτορας θωρήσσοιο,
Αἴθωνας τ᾽ ἐπὶ θῆρας· ἐπεὶ μάλα θαρσήεντες
Ὅπλοις ἀντιάαν, πυκινὴν ῥῆξαί τε φάλαγγα.

Illos ne pigeat duri ad certamina Martis,
Inque truces armare feras; quia cominus audent
Occurſare armis, medioſque irrumpere in hoſtes.

Ubi illud ὅπλοις ἀντιάαν, *armis occurſare*, *Jobi* non ſolùm mentem, ſed & ipſa verba melius exprimit, quam factum eſt à quoquam veterum interpretum, quorum plerique ceſpitarunt in re facili. *Syrus* hic habet ܢܦܩ ܠܐܘܪܚܐ ܒܙܝܢܐ Et ex eo *Arabs* ماخرج الي الطريق بالسلاح *Exit in viam cum armis.* Quæ portentoſa eſt verſio, & à textu diſſidet δὶς διὰ πασῶν. Sed geminus eſt error: unus in ſcriba, qui ex ܠܐܘܪܥܐ, *in occurſum*, fecit ܠܐܘܪܚܐ, *in viam*; proinde hoc corrigendum: ut in eodem verſu ܒܙܝܢܐ, pro ܒܙܝܢܐ, quod jam monui. Alter eſt error in interprete, qui equum prodire dixit *in occurſum cum armis*; quaſi agatur de armis equi, cum *Job* equum prodire dicat *in occurſum armorum*, quæ ſcilicet illi opponuntur. Itaque ex לקראת נשק, *in occurſum armorum*, fecit לקראת בנשק *in occurſum cum armis.* Chaldæus, *Egreditur in occurſum* זיני קרבא *armorum belli*, ſeu *bellicorum*; ſuperfluè, cum nulla ſint arma niſi bellica. Sed natus videtur error ex duplici verſione: quarum una rectè reddiderat, *in occurſum* זינא *armorum*; altera minùs bene, *in occurſum* קרבא *belli.* Quomodo נשק ſumitur in loco *Pſ.* 140. *verſ.* 8. סכותה לראשי ביום נשק. Itaque tam veteres, quam recentiores reddunt, *Obtexiſti caput meum in die belli*, aut *in die pugnæ*: nempe ſenſu ſic poſtulante. Quid enim aliud ſit *dies armorum*, quam *dies belli*, aut *pugnæ*? Sed hic nihil eſt, quod nos cogat נשק aliter interpretari, quam vulgo, & ab armorum accepta ſignificatione diſcedere. *Septuaginta*, (verborum ordine ut ſupra reſtituto) Ἐκπορεύεται δὲ συναντῶν βέλει, *Egreditur autem occurrens telo*; Phraſi non ſatis commoda, ut taceam נשק multo latius patere, quam βέλος. Nam complectitur *arma quævis*, βέλος ſola *miſſilia.* Itaque alii *Græcorum* interpretes ab hac verſione receſſerunt. Et unus reddidit, Ἐκπορεύεται εἰς πόλεμον, *Proficiſcitur in bellum*, ut *Chaldæus*, de quo ſupra. Alius, Εἰς ἀπάντησιν καταφράκτων, quomodo etiam *Hieronymus*, *In occurſum pergit armatis*: ubi *armatis* eſt pro *armis*; concretum pro abſtracto. Alius item, Εἰς ἀπάντησιν ὅπλοις, ſed melius dixiſſet ὅπλων. Nam utut *Hebræum* נשק ſit ſemper Singulare, contra quam *Latinum arma*, tamen ſignificatio ubique Pluralis eſt. In *Græcæ* verſionis pleriſque editionibus pro συναντῶν βέλει, *occurrens telo*: legitur συναντῶν βασιλεῖ, *occurrens Regi.* Qui librariorum error, in nonnulla exemplaria jam obrepſerat ætate *Chryſoſtomi*, cujus verba ſunt, Καθ᾽ ἕτερα δὲ τῶν ἀντιγράφων, Συναντῶν βασιλεῖ καταγελᾷ· οὐ γὰρ οἶδε διακρίνειν ἀξίαν· *Secundum alia exemplaria, Regi occurrens irridet; neſcit enim dignitatem diſcernere.*

Ridet pavorem) Hic quoque in multis impingunt veteres Interpretes. *Septuaginta* ſolùm habent καταγελᾷ, *deridet*, verbo ſequenti plane omiſſo. *Syrus* ܓܚܟ ܘܠܐ ܙܐܥ *deridet foſſam*: *Arabs* item.

item, يضاحك على الغور quia pro פחד, *pavore*, legerunt פחת, *foveam.* Chaldæus יחדא לדלוחא, *gaudet ad pavorem*; quaſi hic ſit riſus שמחה, *lætitiæ*, cum ſit riſus לעג, *deriſionis*: quæ duo genera riſus *Kimchius* rectè diſtinguit in hujus loci explicatione; Et de poſtremo hic agi res ipſa docet: Dicitur enim *ridere pavorem*; quia, quæ nobis metum incutiunt, ille deridet, & ſpernit, & pro nihilo habet. Rectè igitur hic *Hieronymus*, *Contemnit pavorem*. Interim equo riſus tribuitur καταχρηστικῶς, ut ſupra de onagro dictum, (x) *Deridet tumultum civitatis*: & de ſtruthione, (y) *Deridet equum, & equitem*: & infra (z) de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Ridet ad vibrationem haſtæ.*

Neque conſternatur) Hebr. ולא יחת. Hoc prorſus intactum præterierunt *Græci*, & *Hieronymus*; quod tamen à Sacro Vate additum eſt ἐξηγητικῶς, ut ſciamus quo ſenſu dixerit equum *ridere pavorem*. Proinde à *Chaldæo*, *Syro*, & *Arabe* non eſt omiſſum: Et *Selomo* explicat לא יירא, *Non timebit*. Et *Aben Ezra* docet hic ſumi quomodo *Joſ.* 1.9. אל תחת *Ne conſterneris.*

Nec retrograditur metu gladii) Hebr. מפני חרב, *à faciebus gladii.* Quod quandoque reddendum, *à gladio*; ut *Job.* 19.29. *Timete vobis* מפני חרב *à faciebus gladii*, id eſt, à gladio. Quandoque *propter*, vel *per gladium*; ut *Jerem.* 14.16. *Profecti erunt in plateis* Jeruſalem מפני הרעב והחרב *à faciebus famis, & gladii*, id eſt, propter, vel per famem, & gladium paſſim in eos graſſantem. Et *Jerem.* 25.16. *Et bibent, & concutientur, & inſanient* מפני החרב *à faciebus gladii* (id eſt, propter, vel per gladium) *quem ego miſſurus ſum inter eos.* Sed & quandoque reddendum *metu gladii*, ut *Levit.* 26. *v.* 37. *Et impingent alter in alterum* כמפני חרב *tanquam à faciebus gladii*, (id eſt, tanquam metu gladii) *nemine perſequente.* Eſ. 21. v. 15. *Quia à faciebus* (id eſt, metu) *gladiorum divagati ſunt.* Eſ. 31. v. 18. *Et fugiet à faciebus* (id eſt, metu) *gladii.* Jerem. 46. v. 16. *Revertamur ad populum noſtrum; & ad ſolum natale noſtrum, à faciebus* (id eſt, metu) *gladii opprimentis.* Et rurſus *Jerem.* 50.16. *A faciebus* (ſeu, metu) *gladii opprimentis quiſque ad populum ſuum revertatur.* Ita hoc loco, *Et non retrograditur à faciebus* (id eſt, metu) *gladii*: quomodo de leone dicitur *Prov.* 30. *v.* 30. *Et non retrograditur* מפני כל *à faciebus* (id eſt, metu) *cujuſquam.* De cætero, *facies* gladio tribuitur, ut paſſim (a) *os*, & (b) *manus*, per ſpeciem Proſopopœiæ. Et *Ezech.* 21.16. (al. 21.) Deus gladium ſic alloquitur, *Pete dextram, vel ſiniſtram*, אנה פניך מעדות *quocunque facies tua conſtitutæ erunt*: Et *Amos* 9.4. *Mandabo*, inquit, *gladio.* Et alibi (c) gladius *venire* dicitur, & (d) *volare*, & (e) *reſidere in urbibus*; & (f) *reverti*, & (g) *recedere*, & (h) *comedere carnem*, & (i) *inebriari*, & (k) *ſanguine repleri*, & (l) *adipe pingueſcere*; quaſi agatur de animali.

Et pharetræ in eum ſonantis) Hebr. עליו תרנה אשפה *In eum ſonat pharetra*, alii *ſuper eum*; quaſi res ſit de pharetra, quam geſtat eques illi inſidens. Et *Hebræum* עליו utrumque admittit. Sed prius malo; quia equum armorum equitis ſui ſtridore non percelli tanti non eſſet. At, quod hoſtilium ſtrepitu non terretur, hoc demum eſt veræ fortitudinis indicium. Pharetram, vel, quod idem eſt, corytum *ſonare*, & *ſtridere* etiam *Poëtæ* dicunt. *Virgilius* lib. 6. *Æn.*

- - - *pharetramque fugâ ſenſêre ſonantem.*

Et *Silius* lib. 12.

- - - *plena tenet, & reſonante pharetra.*

Et lib. 15.

Coryti intereà ſtridunt - - -

Et alibi, quo loco jam non ſuccurrit,

Turba ruunt, ſtridentque ſagittiferi coryti.

Nempe, quia pharetra eſt מלאה חצים מקשקשות זו בזו *plena ſagittis ſe mutuò collidentibus*, ut hic habet *R. Selomo.* Quò pertinent hæc *Homeri* de *Apolline* Iliad. α.

(x) Job. 40. 7. al. 10.
(y) Job. 40. 18. al. 21.
(z) Job 41. 20. al. 21.
(a) Exod. 17. 13. Num. 21. 25. &c.
(b) Job. 5. 20. Pſ. 63. 11. Ierem. 18. 21. Ezech. 35. 5.
(c) Ezech. 33. 3. 4. 6.
(d) Ezech. 32. 10.
(e) Oſ. 11. 5.
(f) 2 Sam. 1. 22. Ezech. 22. 5.
(g) 2 Sam. 12. 10.
(h) Oſ. 11. 5.
(i. k. l.) Eſ. 34. 5. 6.

Τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην,
Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο.

Arcum humeris, tectamque gerens utrinque pharetram,
Iratique ſuper tergum ſonuêre ſagittæ.

Itaque pharetra *ſonare*, vel *ſtridere* dicitur per Metonymiam continentis pro contento. Et per pharetram *ſagittæ* ſignificantur, quas בני אשפה *filias pharetræ* vocat *Jeremias*, *Thren.* 3. *v.* 13. quia pharetra continentur. Neque id reſtringi velim ad ſagittas ſe collidentes quandiu in pharetra latent: Quin puto maximè agi de ſagittarum ſtridore, poſtquam ex pharetra eductæ ſunt, & ex arcu excuſſæ. Et pharetram à *Iobo ſtridentem* dici; quia vomit ſtridentia tela, ut loquitur *Statius* lib. 10. *Theb.*

Aurataque vomunt ſtridentia tela pharetræ.

(Malè nonnulli legunt, *Armataque v. ſt. t. feneſtræ.*) Nempe, cum dicit Sacer Vates, *In eum* (id eſt, adverſus eum) *ſonat pharetra*, vix aliter poteſt id intelligi, quam de ſagittis ex pharetra expromptis, atque in hoſtem emiſſis. Neque enim in hoſtes oppoſitos ſagittæ ſonant, quandiu ſunt in pharetra. Præterea verbum תרנה, quo *Job* utitur, per vicinum רנן explicant *Hebræi* omnes. *Arabicè* porro رنن vel رنم (utroque enim modo ſcribunt) præterquamquod *clamare*, & *canere* ſignificat, ut *Hebraicè*, uſurpatur etiam de ſtridore jaculationis, qui fit ſagitta ex arcu excuſſa. *Alcamus*, رنّت القوس صوّتت *Stridorem edidit arcus.* Et in quarta, أرنّت القوس إذا رميت منها *Stridet arcus, cum illo jaculor.* Idem etiam in رنم legas. Itaque, quod Interpretes latuerat hactenus, verbum תרנה hoc loco eſt maximè proprium. Septuaginta reddunt γαυριᾷ, *exultat*: & *Syrus* ܡܫܒܚܢܐ *laudans*, ex vulgari ſignificatione *Hebræi* רנן, ſed quæ hic eſt planè aliena. *Arabs* يحمل *portat*, quaſi in *Syro*, quem ſequitur, legerit ܡܫܬܩܠܐ pro ܡܫܒܚܢܐ. *Chaldæus* תשתרי, *mittitur* tanquam jaculando, ac ſi תרנה ſit idem, quod תרמה, *Nun* pro *Mem*. Pariter erratum in voce אשפה, quæ à *Chaldæo* exponitur זינה ὅπλον, à *Græcis* τόξον *arcus*, ab *Arabe* الترس *clypeus*. Nempe, *Arabs* putavit *Syrum* ܩܛܝܪܩܐ *katirka*, idem eſſe, quod طرقة *tarka*, id eſt, *clypeum*, unde nobis *targe*. Et *Chaldæo*, cui רנה eſt *jaculari*, ut רמה, neceſſe fuit אשפה aliud eſſe, quam *pharetram*. Neque enim pharetras, ſed tela jaculamur.

Mucronis haſtæ, & lanceæ) in eum ſtridentis metu non retrograditur. Quæ repetenda ſunt ἀπὸ κοινοῦ. Quod cum fateatur *Bootius*, negat tamen ſtridorem, aut ſtrepitum, ſonitumve, haſtæ, & lanceæ competere. Ac proinde in iſta locutione eam figuram agnoſci vult, quam in *Poëtæ* verbis,

Ille Quirinali *lituo, parvaque ſedebat*
Succinctus trabeâ. - - - -

Quin ſtridorem, ſonum, ſtrepitum, haſtæ, & lanceæ tam rectè tribui, quam pharetræ, & ſagittis, certiſſimum eſt. Itaque in *Poëtis* nihil frequentius, quod palam facient pauca hæc exempla è multò pluribus. *Ennius Annal.* lib. 11.

Miſſaque per pectus, dum tranſit, ſtriderat haſta.

Virgilius Æn. lib. 9.

- - - *it haſta* Tago *per tempus utrumque*
Stridens, trajectoque hæſit tepefacta cerebro.

Et lib. 10.

- - - *ſtridentemque eminus haſtam*
Conjicit. - - - -

Et

Et lib. 12.

- - - *ſtridentque haſtilibus auræ.*

Statius lib. 4. *Theb.* de *Bellona*,

Haſtam intorſit agens, liquido quæ ſtridula cœlo
Fugit & adverſæ celſo ſtetit aggere Dirces.

Et lib. 8.

- - - *ſed ſtridula cornus in hoſtem*
It, referens mandata Ducis. - - -

Cornus, id eſt, haſta ex corno arbore. *Silius* lib. 4.

It ſtridens per utrumque latus Mauruſia *taxus.*

Et lib. 7.

Et Morinum *pugnas æris ſtridore cientem.*

Et lib. 9.

Quà dextra veniant ſtridentis ſibila teli.

Et lib. 10.

Stridentem gelidis vibravit viribus haſtam.

Et lib. 12.

- - - *nullis fuſa ſtridoribus haſta.*

Item de *Marcello*,

Terrificis ſævam fudit ſtridoribus haſtam.

Et lib. 13. de *Scipione*,

Effundit lacrymas pariter, cornumque ſonantem.

Et lib. 15.

Audax Scipiadæ *ſtridentem* Sabbura *cornum*
Excepit. - - -

Valerius Flaccus, *Argonaut.* lib. 3.

Tunc gravis, & certo tendens ſtridore, per umbras
Æſonii *venit haſta Ducis.* - - -

Et lib. 6.

Stridenteſque viri circum caput amovet haſtas.

Et lib. 7.

Lancea cæruleas circumſtrepit incita vittas.

Seneca in *Hercule Oetæo*,

- - - *nec ullus per meum ſtridet latus*
Tranſmiſſus enſis. - - -

Claudianus in *Eutropium* lib. 2.

Nec Dea præmiſſæ ſtridorem ſegnius haſtæ
Conſequitur. - - -

Prudentius Pſychomachiæ ſect. 6.

- - - *nec ſtridula lancea torto*
Emicat amento.

Mucro Hebræis להב, aut להבת, id eſt, *flamma*, dicitur hic, & *Jud.* 3.22. & 1 *Sam.* 17.7. & *Nahum* 3.3. vel propter fulgorem igneum, vel quia tenuatur ut flamma, & in acumen deſinit. Inde eſt, quod pro *mucrone flammam* hic habent *Syrus*, & *Arabs*. At *Chaldæus* חרבא שננא *gladium acutum*, & *Græci* μάχαιραν, nempe ὀξεῖαν, *macharam acutam*, ut in iiſdem legitur *Pſal.* 56.6. & *Eſ.* 49.2. Quamvis ipſa *machæra* vox id per ſe ſignificet, ſi *Polybium*, & *Suidam* ſequimur. Aliis להב eſt verbum, quod *vibrare, micare, ſplendere* explicant. Hinc להב חנית Hieronymo *vibrabit haſta*, & Tigurinis *micat*, & Junio *ſplendente haſtâ*. Quod ideo minus probo, quia puncta vocalia, quæ non ſunt temerè ſolicitanda, hanc interpretationem non ferunt. Ut taceam hoc verbum ab *Hebræis* non uſurpari, quamvis ſit frequens apud *Arabes*. Adderem etiam apud *Chaldæos*, niſi quod hi non uſurpant ſine Proſtheſi literarum ש, aut צ.

Lancea *Hebr.* eſt כידון *chidon*, cujus vocis ignoratio peperit verſionum examen, quarum auctores neque cum aliis conſentiunt, neque ipſi ſecum. Occurrit in quatuor Scripturæ libris. Primò in *Joſua*, cui dixit Deus *Joſ.* 8. *v.* 18. *Extende* chidon, *quod eſt in manu tua, verſus urbem* Hai, *quoniam eam tibi traditurus ſum: Et* Joſue *extendit* chidon, *&c.* Et verſu 26. Joſue *non retraxit manum, qua extenderat* chidon, *donec omnes incolas urbis* Hai *ad internecionem deleviſſet.* Secundò gigas *Goliath* 1 *Sam.* 17. *v.* 6. inter armorum plura genera habuiſſe legitur *chidon æreum inter humeros.* Unde illi *David* verſu 45. *Tu in me venis cum gladio, haſta, &* chidon. Tertio in hoc *Jobi* loco de equo dicitur, *In eum ſonat pharetra, mucro haſtæ, &* chidon. Et cap. 41. verſu 20. (al. 21.) de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Ridebit* לרעש כידון *ad concuſſionem* ſ *chidon*. Quarto denique de *Chaldæis* habetur *Jerem.* 6.23. & de *Perſis* Jerem. 50. v. 42. *Arcum, &* chidon *arripient.* Alibi in Scriptura non reperitur. Jam verſionum quidquid eſt ad tria capita revocatur. Alii enim ἀσπίδα *clypeum*, aut θυρεὸν *ſcutum* reddunt, *Syr.* ܬܪܣܐ, id eſt, *Arab.* ترس & *Chald.* תריס; ut in *Joſua Joſephus*, ſi *Theodoreto* credimus, & *Symmachus*, & liber nominum *Jeſu Nave*, in *Samuëlis* utroque loco *Septuaginta*, in poſteriore *Syrus*, & *Arabs*; Job 41. *Aquila*, & *Symmachus*; in *Jeremia Chaldæus*, & *Hieronymus* ferè ubique. Sed & iiſdem alibi כידון *chidon*, eſt teli ſpecies. *Græci* in *Joſua* γαῖσον *gæſum*, explicant *Job.* 41. πυρφόρον *igniferum* (ſupple *miſſile*, ac ſi fiat à יקד) in *Jeremia* ζιβύνην *ſibynam*, & ἐγχειρίδιον *ſicam*. Et *Arabs* ibidem · سكين *ſekin*, gladii, aut cultri genus, qui fortaſſe *Feſto ſcena*, vel *ſacena*. Et alibi paſſim مزراق, & نيزك ut *Syrus* ܪܘܡܚܐ *haſtile* & *Chaldæus* רומחא, *lanceam*, quod ſequuntur *Kimchius*, R. *Levi*, & *Pomarius*. R. *Selomo* in *Joſuam* שפי"דו *ſpedo*, id eſt, *verutum*. Nec deſunt, quibus *chidon* æreus inter *Goliathi* humeros 1 *Sam.* 17.6. eſt ἐπωμὶς, *humeralis* ſpecies, aut ferreum περιτραχήλιον, quo vel humeri, vel collum ab ictibus defenduntur. *Kimchius* in *Lexico*, אינו רומח כי הוא כלי מגן לכתפיו *Non erat lancea, ſed* ὅπλον σκεπαστήριον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, *armatura, quæ pro clypeo illi erat ſuper humeros.* R. Selomo, כמין הנית נחשת בולטת מן הכובע ונמשכת בין כתפיו להגין על צוארו מן החרב *Cuſpis erat ærea in haſtæ modum ex galea eminens, & inter humeros protenſa, quæ collum ejus à gladio tueretur.* R. Levi, אחשוב שהוא גורגי"רא עשויה מפלט"ש סביב צוארו *Puto fuiſſe* περιτραχήλιον, *vulgò gorgeram argenteam factam circa collum ejus.* R. *Eſaias*, in quo nonnulla deſunt, כעין טבלאות של נחשת העומדת בין כתפיו *Species fuit tabulæ ex ære inter humeros ejus poſitæ.* Addit non eſſe lanceam, ut in *Joſua*, והם שוין במבטא ומתחלפין בפתרון *Et hæc, etſi ſono conveniant, tamen ſignificatione differre.* Præiverat *Chaldæus* Interpres, cui *Goliathi chidon* erat מחפא דנחשא נפיק מן קולסא ומטל בין כתפוהי *integumentum æreum prominens ex caſſide, elatum inter humeros ejus.* Pro מחפא male legitur מסחפא, & in *Kimchio* מחצפא, voces nihili, in quibus explicandis *Lexicographi* fruſtra laborant. A *Chaldæo* non longè abeunt hæc *Arabis* Interpretis, وعلي راسه مغفرة من نحاس تنزل الي اسفل كتفه *Et ſuper caput ejus caſſis erat ærea uſque ad extremos humeros demiſſa.* Arabicè غفر primò *tegere* eſt, deinde *condonare*; quia remiſſio tegit peccata *Pſal.* 32.1. & 85.3. *Nehem.* 4.5. Inde مغفرة eſt *galea*, ſeu *caſſis*, qua caput tegitur. Itaque non probo, quod pro *galea tegmen* hic reddit *Gabriel*, ut neque quod معفرة per *Ain* ſcribit pro *Gain*. Sed longè gravius mendum eſt in his *Syri* ܘܦܝܙܐ ܕܢܚܫܐ ܒܝܬ ܟܬܦܘܗܝ Legendum enim ܛܪܦܝܙܐ & τράπεζα *ænea erat inter humeros ejus.* Nempe illi τράπεζα id ipſum eſt, quod ſupra *R. Eſaiæ* כעין טבלאות, tabulæ ſpecies, lamina ænea in menſæ formam. Quanquam aliud ſuccurrit. Quomodo pars jecoris à *Nicandro* in *Theriacis* τράπεζα, & à *Talmudicis* טרפשא nominatur. Ita in *Polluce* τῶν ὠμοπλατῶν τὰ περὶ νῶτα πλατυνόμενα τράπεζαι καλοῦνται, *Scapularum partes circa dorſum latè extenſæ trapezæ, ſeu menſæ appellantur.* Inde τράπεζα dici potuit armatura, qua teguntur hæ ipſæ partes, ut lorica *thorax* dicta eſt, quia τὸν θώρακα, ſeu *pectus*

ctus ambit: & *galea* κράνος, à tegendo τῷ κράνῳ, id eſt, *capite*.

Hæc veteres de voce כידון *chidon*, quâ tamen mihi perſuaſiſſimum eſt neque *clypeum*, aut *ſcutum*, neque *humerale*, aut περιτραχήλιον, ſed *haſtile*, aut *lanceam*, aut ſimile aliud teli genus ſignificari, ubicunque in Scriptura extat. In *Joſua* res aperta eſt: jubetur enim *Joſue chidon*, quod in manu habebat, tollere verſus urbem, nempe, ut id ſignum eſſet, quo monerentur & fugientes, & qui erant in inſidiis: illi, ut in hoſtem ſe converterent, hi, ut prodirent ex inſidiis, *Hai* urbem incenſuri; quod ex Sacra Hiſtoria colligere eſt. Hoc porrò ſignum vel clypeo, vel περιτραχηλίῳ in altum ſublato fuiſſe editum, nulli fiat veriſimile: cum hæc neque in altum evehantur, neque poſſint conſpici eminus, & graviora fere ſint, quam ut illa quis diu elata ſuſtineat extenſâ manu. *Haſtile* igitur intelligo, ſive nudum fuerit, aut vexillum habuerit, vel lemniſcos in ſummo annexos, in qua ſententia ſunt *Kimchius*, & *R. Levi*. Sed & *Hebræi* alii, quotquot ſunt, *Chaldæus* quoque, *Syrus*, & *Arabs chidon* hoc loco *haſtile*, aut *lanceam* explicant. Et *Seniores* γαῖσον *gæſum*, quod qui pro *clypeo* habent, ut qui nuperæ præfuerunt editioni *Pariſienſi*, docent ſe in his literis non multum profeciſſe, cum *gæſum* omnes ſciant eſſe *Gallici* teli genus. Proinde *Auguſtinus* (lib. 6. *Locutionum*) *haſtam, vel lanceam Gallicanam* interpretatur. Et, in *Euſebii Emiſſeni* Notis ad hunc ipſum locum, *Diogenianus Lexicographus* γαῖσον eſſe ait ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον, *miſſile* (ſeu *telum*) *totum ferreum*: alii autem κόντιον *contum*, malim ἀκόντιον *jaculum*, quamvis etiam *Suidas* κοντὸν *contum* exponat. His adde *Sirachidem*, cujus de *Joſua* verba ſunt *Eccleſ.* 46. *v.* 4. Ὡς ἐδοξάσθη ἐν τῷ ἐπᾶραι χεῖρας αὐτοῦ, καὶ τὸ ἐκκλῖναι, (vel, ut alii, ἐκτεῖναι) ῥομφαίαν ἐπὶ πόλεις. *Quantam gloriam adeptus eſt extollendo manus ſuas, & vibrando,* (vel *extendendo*) *rompheam in civitates? Rompheam*, id eſt, *chidon*: palam enim eſt ad hanc Hiſtoriam alludi. Proinde *Syrus*, iiſdem fere verbis uſus, quibus in *Joſua*, hunc locum ita reddit, *Quam decorum illi fuit*, [illegible] *cum attollebat haſtile, quod habebat in manu, & illud vibrabat ſuper urbes! Romphæa* Gellio *genus eſt teli* Thracæ *nationis*: & *Heſychio* Θρᾴκιον, ἀμυντήριον, μάχαιρα, ξίφος, ἢ ἀκόντιον μακρόν. Media pars erat lignea, nempe capulus; media ferrea; nempe acies. *Valerius* lib. 6. *Argonaut.*

Æquaque nec ferro brevior, nec romphea ligno.

In *Græca* verſione ῥομφαία ferè eſt pro חרב *gladio*: ſed & pro חנית *haſta*, 1 *Par.* 11. *v.* 11. 20. & *Pſ.* 34. *v.* 3. & pro *Græco* ῥομφαία *Luc.* 2. *v.* 35. *Syrus* habet ܪܘܡܚܐ, & *Arabs* رمح *lanceam*, & *Æthiops*, ኲናት: quod pro *lancea* eſt, *Matth.* 27. *v.* 49. & *Joh.* 19. *v.* 34. Tot numero Interpretibus, quibus *chidon* in *Joſua* teli genus eſt, ſi quis *Joſephum*, & *Symmachum* opponat, de quibus *Theodoretus* in *Joſuam* Quæſt. 11. Τὸ μέντοι γαῖσον, ᾧ τοὺς λοχῶντας διήγειρεν Ἰησοῦς, ἀσπίδα ἡρμήνευσεν ὁ Ἰώσηπος, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Σύμμαχος. *Gæſum quidem, quo latentes in inſidiis excitavit* Joſue, *clypeum interpretatus eſt* Joſephus, *quomodo etiam* Symmachus: Ajo *Symmachum* non eſſe tanti, & in *Joſepho* de clypeo à *Joſua* ſublato nil quidquam legi. Tantùm *Joſuam* dicit ſignis, de quibus cum iis convenerat, qui erant in inſidiis, illos ad pugnam excitâſſe. Σημεῖα δοὺς, ἃ πρὸς τοὺς ἐν ἐνέδραις συνετέτακτο, κἀκείνους ἐπὶ τὴν μάχην ἐξανίστησιν. Sed illa ſigna quæ fuerint, clypeusne, an telum in ſublime erectum, in *Joſepho* nuſquam habetur. Et *Auguſtinus* hic meminit ſolùm *Symmachi*. *Quid dicat* gæſon (inquit) *non facile intelligitur. Hic Interpres* Symmachus ſcutum *appellaſſe perhibetur*. Itaque aut hic memoriâ lapſus eſt *Theodoretus*, aut, quod facilè ſuſpicor, in verbis, quæ proximè præcedunt, pro ἐπειδ' ἀναστρέψας, prave legerat ἀσπίδα ἀναστρέψας, *cum clypeum ſurſum obvertiſſet*.

Sequitur *Goliathi* כידון *chidon*, quod cur *Græci*, & *Hieronymus* ἀσπίδα *clypeum*, eſſe voluerint, nullus capio, cum disertè diſtinguatur à *Goliathi* clypeo, de quo dicitur verſu ſequente, *Et qui ferebat* הצנה *clypeum, antecedebat eum*. Ne hoc ſtatim appareret, *Græci* reddiderunt, ὁ αἴρων τὰ ὅπλα αὐτοῦ, & Hieronymus *armiger ejus*. Sed *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs* disertè, *ferens clypeum*. Nihilo plus rationis in iis, qui *chidon* humerale fuiſſe ex eo colligunt, quod illud ferebat *Goliath* בין כתפיו, *inter humeros ſuos*: cùm ex illis ipſis verbis concludatur potius non fuiſſe *humerale*. Neque enim *inter* humeros, ſed *ſuper* humeros eſt humerale. Ne dicam *Goliatho* humerali non fuiſſe opus; quia loricatus erat 1 *Sam.* 17. *v.* 5. lorica autem tegit humeros. Unde eſt, quod *Iliad.* ε. *Diomedem* vulnerat *Pandarus*.

- - - - - - τύχων κατὰ δέξιον ὦμον
Θώρηκος γύαλον. - - - - - -

aſſecutus ad dextrum humerum loricæ concavitatem.
Et *Hector* de eodem, *Iliad.* η.

Αὐτὰρ ἀπ' ὤμοιιν Διομήδεος ἱπποδάμοιο
Δαιδάλεον θώρηκα.

Sed variam loricam à Diomedis *equorum domitoris humeris* detrahamus. Denique ex verbis *Davidis* verſu 45. *Tu in me venis cum gladio, haſta, & chidon*, omnino colligitur *Goliathi chidon* fuiſſe aliquod teli genus, æque ac gladium, & haſtam. Quod his verbis notat *Kimchius*, ולפי הפסוק הכתוב למטה שאמר לו דוד לגלית אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון נראה כי כידון זהו רמח כמו נטה בכידון והוא עשוי להכות בו לא להגן *Et quod ad verſum, qui infra habetur, in* "*quo* David Goliatho *dicit*, Tu in me venis cum gla- "dio, haſta, & chidon, *videtur ibi* chidon, *eſſe lancea, ut cum* Joſue *dicitur*, Tolle chidon: *& factum fuiſſe hoc armorum genus ad percutiendum, non ad tegendum.* Vult fuiſſe ὅπλον ἀμυντήριον, non verò σκεπαστήριον, ad vim inferendam, non propulſandam. Proinde *Goliathum* conjectat, cùm manu dextrâ teneret haſtam, & ſiniſtrâ telum aliud, etſi id Scriptura taceat, coactum fuiſſe τὸ *chidon* à tergo rejicere inter humeros, quo nimirum uteretur poſt confectum haſtæ certamen. Sed nihil opus erat eò deſcendere, nec ſibi fingere *Goliathum* utraque manu fuiſſe armatum. Haſtatis enim non vacat ſiniſtra manus, quia utraque manu pugnant, & haſtam vibrant. Sed & ſæpe, manibus vacuis, arma geſtantur circa humeros ex balteo ſuſpenſa. De enſe res notiſſima eſt. Hinc in *Homero* toties,

(m) Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον,

Circa humeros poſuit enſem argenteis clavis. Item,

(n) Πρῶτον μὲν ξίφος ὀξὺ περὶ στιβαροῖς βάλετ' ὤμοις,

Primum quidem acutum enſem robuſtis humeris circumpoſuit. Item,

(o) Παρδαλέην ὤμοισιν ἔχων, καὶ καμπύλα τόξα,
Καὶ ξίφος, - - - - - - -

Pardi pellem humeris habens, & curvos arcus, & enſem. Et (p) περὶ δὲ, vel (q) ἀπὸ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμων, *acutum enſem humero impoſuit*, vel *depoſuit*. Et (r) φάσγανα, id eſt, *gladii*,

Ἄλλα μὲν ἐκ χειρῶν χαμάδις πέσον, ἄλλα δ' ἀπ' ὤμων,

alii quidem è manibus in terram decidebant, alii vero ex humeris. Virgilius quoque de *Evandro* dixit, lib. 8. *Æneid.*

Tum lateri, atque humeris, Tegeæum *ſubligat enſem:*

& de *Aſcanio* lib. 9.

- - - - - - *humero ſimul exuit enſem.*

Quidni eâdem ratione jaculum, vel haſtile potuerit inter gigantis humeros ex balteo appendi. Huc pertinet, quod *Feſtus arma* dici vult *ab armis*, id eſt, humeris, unde pendent. *Arma*, inquit, *propriè dicuntur ab armis, id eſt, humeris dependentia, ut ſcutum, gladius, pugio, ſica, & ea, quibus propè præliatur, ſicut*

(m) *Iliad.* β'. 45. γ'. 334. λ'. 29. π'. 135. τ'. 372. *Odyſſ.* θ'. 416. κ'. 261.
(n) *Odyſ.* ξ'. 528.
(o) *Iliad.* γ'. 17.
(p) *Odyſ.* β'. 3. & δ'. 308. & υ'. 125.
(q) *Odyſ.* φ'. 119.
(r) *Iliad.* ο'. 714.

tela, quibus procul, Et rurſus in voce Armillas; Antiqui humeros cum brachiis armos vocabant: unde arma ab his dependentia ſunt vocata. Hic Joſepho (s) כידון chidon, eſt δόρυ, haſta, & ſequens חנית, λόγχη, lancea, & בין כתפיו, inter humeros ejus, idem, quod ἐπὶ τῶν ὤμων, ſuper humeros. Proinde hunc locum ita expreſſit, Δόρυ δ' ἦν οὐ κοῦφον βάσταγμα δεξιᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτὸ αἴρων ἔφερεν· εἶχε δὲ καὶ λόγχην ἑξακοσίων σίκλων. Haſta autem erat non leve, dextra geſtamen, ſed eam humeris tollens ferebat; quin & lanceam habebat ſexcentorum ſiclorum. Sed חנית plenam eſſe haſtam convenit inter interpretes; & chidon fuiſſe telum brevius, ex eo ipſo colligere eſt, quod ferebatur inter humeros appenſum. Ita enim habent Hebræa verba, וכידון נחשת בין כתפיו, & chidon ex ære inter humeros ejus, ex quibus nempe pendebat.

(s) Antiq. lib. 6. cap. 10.

In locis quæ ſuperſunt minus erit operæ. Cum enim hoc Jobi loco dicitur in equum ſtridere pharetra, & mucro lanceæ, & τοῦ chidon, nemo non videt chidon eſſe in telorum genere, quia haſtæ jungitur, & eſt æque mucronatum. Et Job. 41. ubi ridet Leviathan לרעש כידון ad vibrationem τοῦ chidon, nihil veroſimilius eſt, quam haſtam, aut haſtile ſignificari, cujus vibrari tam proprium eſt, ut Pallas dicta putetur ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, à vibranda haſta: unde etiam παλτὸν haſtilis, aut pili genus. Ideo Hieronymus, qui, ſequutus Aquilam, & Symmachum, chidon alibi clypeum, aut ſcutum interpretatur, eos deſerere coactus, ibi habet, deridebit vibrantem haſtam.

Denique cum dicitur Jer. 6. v. 23. & 50. 42. haſtam, & chidon arripient, malim chidon cum Græcis ζιβύνην, ſibynam, aut ἐγχειρίδιον, ſicam reddere, aut cum Hebræis רומח, lanceam, & cum Syro ܢܝܙܟܐ, haſtile. & cum Arabe, مزراق quod id ipſum eſt, quam cum Chaldæo תריסין θυρεὸς, & cum Hieronymo ſcutum. Cum quia ſemper alibi chidon eſſe teli ſpeciem abunde probavimus, tum quia ſic melius cohæret cum ſequentibus, Crudelis eſt ille populus, neque miſerebuntur. Quia in bello crudelitas per tela exercetur, non per clypeos. Quin ex duobus Jeremiæ locis videtur poſſe colligi, quod teli genus ſit chidon. In priore enim agitur de Babyloniis, ſeu Chaldæis, Jeroſolymam; in poſteriore de Perſis Babylonem invaſuris. Eorum autem arma erant τόξα, καὶ αἰχμὴ βραχεῖα, arcus, & haſta brevis. Ita aſſerit Ariſtagoras apud Herodotum lib. 5. Et ipſe Herodotus lib. 7. Xerxis exercitum deſcribens, αἰχμὰς βραχέας, τόξα δὲ μεγάλα, haſtas breves, & magnos arcus Perſis tribuit. Inde eſt, quod apud Athenæum lib. 12. Alexandrum ſcribit Ephippus cum Perſica ſtola geſtaſſe τό τε τόξον, καὶ τὴν σιβύνην, arcum etiam, & ſibynam. Plane ut Græca Jeremiæ verſio cap. 6. v. 23. Τόξον, καὶ ζιβύνην κρατήσουσιν, Arcum & zibynam tenebunt. Nempe zibyna, vel ſibyna Ephippo, & Græcis Interpretibus id ipſum eſt, quod Ariſtagoræ, & Herodoto αἰχμὴ βραχεῖα haſta brevis. Ea Græce σιβύνη dicta videtur pro שבולא σιβύλη, N & L ut paſſim permutatis. שבולא propriè eſt ſpica. Inde ad haſtile tranſlatum nomen. Quomodo ſpicula Iſidoro (t) ſunt ſagittæ, vel lanceæ breves à ſpicarum ſpecie nuncupatæ. Arabicè etiam سنبلة ſubla, eſt ſpica, & سبل ſebil, haſta, aut haſtæ pars. Sed & Gallicè haſtam Turnebus picam, quaſi ſpicam, vocari putat, quod ferro ſpicata ſit exiguo: ego potius à forma ſpicæ; unde & ſpicandi verbum in Gratii Cynegetico,

(t) Orig. lib. 17. cap. 8.

Quid Macetum immenſos liceat ſi dicere contos,
Quàm longa exigui ſpicant haſtilia dentes?

Id ipſum Perſarum telum ab aliis παλτὸν, pilum vocatur. Ita paſſim in Xenophonte, ut initio lib. 7. Cyrop. ubi Perſæ armantur παλτῷ κρανεΐνῳ ἑνὶ ἕκαστος, quisque pilo corneo uno, id eſt, ex corno arbore. Et in fine lib. 8. Ἓν παλτὸν ἑκάστῳ δοὺς εἰς χεῖρα, ὁμόθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο, Cum Perſarum unicuique Cyrus unum pilum dediſſet in manum, cominus pugnam faciebat. Alibi tamen ſingulis bina παλτὰ aſſignantur, quomodo Gallis duo gæſa, ut lib. 1. Cyrop. ubi, præter arcum & pharetram, Perſas habere ſcribit ſingulos παλτὰ δύο, ὥστε τὸ μὲν ἀφιέναι, τῷ δ' ἂν δέῃ, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι, pila duo, quorum unum quidem emittant, altero vero, ſi opus ſit, manu cominus utantur. Et lib. 4. in Cyri concione, Παλτὰ δὲ, οἷς καὶ μεθιέντες, καὶ ἔχοντες χρώμεθ' ἄν, pila, quibus vel jaciendo, vel tenendo utamur. Proinde eodem auctore Hellen. lib. 3. cum Ageſilai, & Tiſſaphernis ſpeculatores prope Daſcyllium oppidum ſibi mutuo occurriſſent, & ad manus ventum eſſet, quicunque ex Græcis hoſtes ferierunt, haſtas ſuas obtriverunt, οἱ δὲ Πέρσαι, κρανέινα παλτὰ ἔχοντες, ταχὺ δώδεκα μὲν ἱππέας, δύο δ' ἵππους ἀπέκτειναν· Perſæ autem, qui cornea pila habebant, ſtatim equites duodecim, & duos equos confecerunt. Et Arriani lib. 1. in Alexandri prælio cum Perſis ad Granicum, παλτῶν ἀπὸ μὲν τῶν Περσῶν πολλὴ ἄφεσις, οἱ Μακεδόνες δὲ σὺν τοῖς δόρασιν ἐμάχοντο· Perſæ quidem pila confertim mittebant, ſed Macedones haſtis confligebant. Et ex eodem Suidas, Ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ἔχων παλτὸν ὡς ἑξάπηχυ, ἔμπροσθεν μὲν λόγχην ἔχον, ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ τοῦ ξύλου (lege τὸ ξύλον) σφαιροειδές. In dextra autem pilum habens ſex fere cubitorum, in cujus anteriore parte lancea erat, (ſeu cuſpis ferrea) in poſteriore autem lignum globoſum. Unde colligere eſt quid proprie ſit τὸ παλτὸν, ſeu, quod idem eſt, ſibyna, & כידון chidon. Παλτὸν dici putatur ἀπὸ τοῦ πάλλειν, à vibrando. At Hebraicè כידון chidon, eſt telum exitiale. Nempe כיד chid, cladem ſonat, exitium, contritionem. Job. 21. v. 20. Videbunt oculi ejus כידו (chido) cladem ſuam. Sed & כידון chidon, id ipſum eſſe conjectat R. Selomo, & aream Nachon, in qua Uzam lethaliter percuſſit Deus, eò quod arcam attigerat, 2 Sam. 6. v. 6. 7. ob eum ipſum caſum vocari גורן כידון aream Chidon, 1 Paral. 13. v. 9. quaſi aream cladis, atque exitii eſſe dixeris. Porro ut à clade, & pernicie כידון vocatur telum, quod deſcripſimus; ita gladius חרב vocatur à vaſtando, ſagitta חץ ab exſcindendo, baliſta מחי à delendo, & Chald. פגוש, vel פגוש potius, à diffringendo: id enim eſt Arabicè فاجش.

Obiter docendum, cur eadem Jeremiæ verba, quæ Græci cap. 6. rectè reddiderant, Τόξον, καὶ ζιβύνην κρατήσουσιν, Arcum, & zibynam tenebunt, cap. 50. ita exponant, Τόξον, καὶ ἐγχειρίδιον ἔχοντες, Arcum, & ſicam habentes; ac ſi chidon ibi ſit ſica. Inter arma Perſarum, de quibus ibi res eſt, fuere etiam ἐγχειρίδια, ſicæ. Herodotus lib. 7. ubi ſupra, Αἰχμὰς δὲ βραχέας εἶχον, τόξα δὲ μεγάλα, οἰστοὺς δὲ καλαμίνους, πρὸς δὲ ἐγχειρίδια παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν παραιωρεύμενα ἐκ τῆς ζώνης. Haſtas breves habebant, & magnos arcus, & ſagittas arundineas, & ſicas inſuper ad dextrum femur è zona ſuſpenſas. Acinaces vocabant. Pollux (v) Ἀκινάκης, Περσικὸν ξιφίδιον τῷ μηρῷ προσηρτημένον. Acinaces, Perſicus gladius è femore appenſus. Oecumenius in Acta cap. 32. qui nobis eſt 21. Σικάριοι δὲ λέγονται λῃσταὶ ξιφιδίοις χρώμενοι παραπλησίοις μὲν τὸ μέγεθος τοῖς τῶν Περσῶν ἀκινάκαις. Sicarii dicuntur latrones, qui gladiolis utuntur, ejuſdem fere magnitudinis, cujus Perſarum acinaces. Quæ ſumpta ſunt ex Joſepho Antiq. lib. 20. cap. 7. Acinaces erat Perſicum خنجر chinger. Ita barbaram vocem Græci emolliverunt. Saltem Arabibus hodieque الخنجر alchinger eſt ſica. Hos Perſarum acinaces ſignificant Græci interpretes Jer. 50. 42. ubi Perſas deſcribunt tanquam τόξον, καὶ ἐγχειρίδιον ἔχοντας. Sed Hebræa vox chidon potius zibynam ſonat,

(v) Lib. I. cap. 10. ſect. 7.

ſonat, quomodo rectè reddunt *Jerem.* 6. *v.* 23. *Joſue* ſignum non dedit iis, qui in valle latebant, ſimplici pugione, ſed haſtili ſurſum elato. Nec pugionem *Goliath*, ſed haſtile ferebat ſuſpenſum inter humeros. Nec vibratur pugio, quomodo *chidon* Job 41. Id longioris teli proprium eſt, qualis eſt haſta, aut haſtile.

Jam, ut è diverticulo redeamus in viam, quod equos, nempe bellicos, armorum ſtrepitu, aut fulgore terreri negat Sacer Scriptor, & experientiâ notum eſt, & multorum veterum teſtimonio comprobatum. Ita *Oppianus* jam nos docuit illos intrepidè

Ὅπλοις ἀντιάαν, πυκινὴν ῥῆξαί τε φάλαγγα,
Occurſare armis, denſoſque irrumpere in hoſtes.

Ejuſdem de equo iſta ſunt maximè ad rem;

Ἢ πῶς ἀναδέδορκεν ἀσκαρδαμύκτοισιν ὀπωπαῖς
Αἰζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι,
Καὶ χαλκὸν στράπτοντα, καὶ ἀστράπτοντα σίδηρον;
Qui fit, ut intrepidis acies nunquamque retortis
Luminibus videat denſatas milite multo,
Nec timeat fulgorem æris, ferrique coruſci?

Sed (x) *Poëta* hoc ſolum,

(x) *Lib.* 3. *Georg.*

Nec vanos horret ſtrepitus. - - - -

(y) *Lib.* 7. *cap.* 28.

Et *Columella* (y) nobilis equi notas recenſens, *Si hilaris, ſi intrepidus, neque aſpectu novæ rei terretur.* Itaque moris olim erat equos κωδωνίζειν, id eſt, τῷ τοῦ κώδωνος ψόφῳ, *tintinnabuli ſono* explorare, an ſtrepitus bellicos ferre poſſent. Unde eſt, quod κωδωνίζειν, & διακωδωνίζειν, in genere *probare*, & *explorare* eſt. Hinc ad verbum κωδωνίσω, quo utitur *Ariſtophanes* in *Ranis*, ita habet *Scholiaſtes*, Τὸ δὲ κωδωνίσω, ὅτι ἐκεῖνα τῶν ὀρνέων δοκιμάζεται τῷ τοῦ κώδωνος ψόφῳ· καὶ τοὺς ἵππους οὕτω ἐδοκίμαζον εἰ ψοφοδεεῖς εἶεν, ἢ εἰ θόρυβον ὑπομένειν δύνανται, μή πως ἐν πολέμῳ εἰς κίνδυνον ὑπ' αὐτῶν ἐμβληθεῖεν. Et *Etymologus*, explicans verbum διακωδωνισθέντες, quo pro διαπειρασθέντες, *periculum facientes*, alicubi utitur *Lyſias*; Ἀπὸ τῶν ἵππων μετήνεκται· εἰώθασι γὰρ οὕτω δοκιμάζειν τοὺς γενναίους ἵππους, εἰ μὴ καταπλήσσονται τὸν ἐν τῷ πολέμῳ θόρυβον, τοὺς κώδωνας ψοφοῦντες. Quamvis equi plerique non ſint naturâ tales, ſed curâ, & inſtitutione fiant. Hinc *Poëta*, ubi de equo ad bellum inſtituendo,

Primus equi labor eſt, animos, atque arma videre
Bellantûm, lituoſque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulis frænos audire ſonantes.

Philoſtratus lib. 2. cap. 5. Μὴ ἐᾶν ἐκπλήττεσθαι τὸν ἵππον, ὅτε δουπήσειεν ἀσπὶς, ἢ ἀστράψειαν αἱ κόρυθες, καὶ παιανιζόντων τε, καὶ ἀλαλαζόντων βοὴ γένοιτο. *Ne permittat* (qui equum inſtituit) *ut percellatur cum ſonat clypeus, aut galeæ fulgent, aut Pæana canentium, aut ululantium fit clamor.* Ælianus, *Hiſt.* lib. 16. cap. 25. Οἱ Πέρσαι, ἵνα μὴ ὦσιν αὐτοῖς οἱ ἵπποι καταπλῆγες, ψόφοις αὐτοὺς καὶ ἤχοις χαλκοῖς προσεθίζουσιν, καὶ κωμωδοῦσιν (lege κωδωνοῦσιν) ὡς μήποτε ἐν τῷ πολέμῳ δείσωσι τοὺς τῶν πανοπλιῶν ἀράβους, καὶ τῶν ξιφῶν τὸν πρὸς τὰς ἀσπίδας δοῦπον. *Perſæ, ne timidos habeant equos, eos ad æris ſonitum & ſtrepitum aſſuefaciunt, tintinnabula pulſant, ne armorum in bello fremitum, & gladiorum ad clypeos reſonantium crepitum extimeſcant.* Gregorius Nazianzenus *Epiſt.* 242. Οἱ πωλοδάμναι τοὺς πώλους γυμνάζουσι πρὸς τὰ χρώματα, καὶ τοὺς φόβους (lege ψόφους) οὐχ' ἵνα πτοήσωσιν, ἀλλ' ἵνα μὴ πτοεῖσθαι διδάξωσι. *Equorum domitores pullos equinos exercent ad colores, & ſtrepitus, non ut expaveſcant, ſed ut non expaveſcere diſcant.* Et *Epiſt.* 213. Μὴ ταυτὰ πάσχωμεν τοῖς πώλοις· οἳ τῷ μὴ συνειθίσθαι τῶν πτόαις, καὶ τοὺς ψόφους ἐξαγριαίνοντες, τοὺς ἐπιβάτας ἑαυτῶν καταβάλλουσιν. *Ne eadem patiamur, quæ equini pulli, qui, quod terroribus aſſuefacti non ſint, ad quoſvis ſtrepitus efferati, ſeſſores ſuos dejiciunt.* Sic apud *Statium* lib. 9. Parthenopæum

Neſcius armorum, & primas tunc paſſus habenas
Venator raptabat equus. - - - - -

Proinde in ipſa pugnâ

- - - - - - *ferri lumine diro*
Turbatus ſonipes ſeſe, dominumque retorſit
In latus, atque avidam tranſmiſit devius haſtam.

Et in *Philoſtrati* Heroicis *Ajax*, βαίνων σοβαρὸν μετὰ τῆς αἰχμῆς, πρὸς τὴν ἀσπίδα ἐδούπησε, ταραχῆς ἕνεκα τῶν ἵππων· οἱ δὲ ἵπποι ἔκφρονές τε αὐτίκα ἐγένετο, καὶ ὀρθοὶ ἀνεσκίρτησαν, *ſuperbè cum haſta incedens, ſtrepitum ad perturbandos equos clypeo edidit: equi autem amentes repentè facti ſunt, & erecti reſultârunt.* In *Olympicis* ludis *Taraxippum* quemdam Deum ſacrificiis placabant, ne hujuſmodi terrores equis ſtadium decurſuris immitteret. *Pauſanias* in *Eliacis* poſterioribus. *Ad eam aram Deus colitur, quem* Taraxippum *ab incutiendo equis pavore nuncupant: ſolent enim injecto terrore circa aram hanc equi tam vehementer conſternari, ut, incertum unde coorta trepidatione, ſæpe illiſis cruribus affligantur aurigæ. Quo igitur æquo, & propitio utantur* Taraxippo, *ad eam aram aurigæ vota nuncupant.* Ibi nempe ſepultus creditur quidam *Iſchenus* Gigas, qui ad famem ſedandam oraculi juſſu immolatus eſt. *Lycophron* verſu 42.

Κρόνου παρ' αἰπὺν ὄχθον, ἔνθα γηγενοῦς
Ἵππων ταρακτής ἐστιν Ἰσχένου τάφος.

Ad Saturni *celſum clivum, ubi terrigenæ* Iſcheni *tumulus eſt equos perturbans.* Ubi *Scholiaſtes*, Λέγουσι δὲ αὐτὸν Ταράξιππον, ἐπειδή ἐστι ταράσσων, καὶ θορυβῶν τοὺς ἵππους ἀγωνιζομένους. *Eum* Taraxippum *vocant; quia decertantes equos perturbat, & percellit.* Alii hunc *Taraxippum Myrtili* patrem, aut filium eſſe volunt: Itaque apud *Photium Ptolemæus Hephæſtion* inter cætera egiſſe legitur περὶ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ταραξίππου τῶν Μυρτίλλων πατρὸς, καὶ παιδὸς, lege τοῦ Μυρτίλου πατρὸς, ἢ παιδός. Alii *Myrtilum* ipſum, cui *Pelops* cenotaphium ibi erexerit, ut à ſe perempto parentaret, & in mare conjecto, eò quod ejus dolo *Oenomai* equæ conſternatæ fuiſſent. Alii ab *Oenomao* hos terrores equis & aurigis immiſſos fuiſſe volunt. Alii denique *Pelopem* afferunt aliquid ab *Amphione* acceptum eo in loco defodiſſe, cujus arcanâ vi cum conterriti fuiſſent *Oenomai* equi, alii quoque equi poſtmodum eodem modo conſternarentur. Alius quoque fuit in *Iſthmo Taraxippus*, *Glaucus* ſcilicet *Siſyphi* filius, ab equabus diſcerptus in funebribus ludis, quos patri ſuo fecit *Acaſtus*. Et in *Nemea* pro Heroë *Taraxippo* rutilum fuit ſaxum in ipſo curriculi flexu, cujus fulgore equi non aliter concitabantur, quam ſi objectis ignibus orta fuiſſet trepidatio. Quæ omnia in *Pauſania*. Tamen in *Nemeæis* quoque ludis *Apollinem* fingit *Statius* (z) ut *Polynicis* equos turbaret, & ſic dominum è curru dejiceret, ſpectrum quoddam illis objeciſſe, quod

(z) *Lib.* 6. *Theb.*

- - - - - - - - *flavus* Arion
Ut vidit, ſaliêre jubæ, atque erectus in armos
Stat, ſociumque jugi, comiteſque utrinque laboris
Secum altè ſuſpendit equos. Ruit ilicet exul.
Aönius, *nexuſque diu per terga volutus*
Exuit, abripitur longè moderamine liber
Currus, &c.

Ita Diis imputabant ſuperſtitioſi homines, quæ vel propriâ, vel equorum imperitiâ ſibi acciderant.

Cum motione, & concuſſione ſorbet terram) Hebr. ברעש ורגז יגמא ארץ, id eſt, terram movendo, & quatiendo, deglutit quaſi, celeritate curſûs ſui. Motionem enim, & concuſſionem hîc intelligo, non quâ movetur equus, ſed quâ movetur & quatitur terra ſub equi currentis pedibus. Nempe רעש, & רגז, ut hoc loco ſimul juncta, ferè de motu terræ uſurpantur, ut *Pſal.* 77. *v.* 19. רגזה ותרעש הארץ *Concuſſa eſt, & ſe movit terra*; & *Eſa.* 14. *v.* 16. הזה איש מרגיז הארץ מרעיש ממלכות *Hic eſt vir, qui concutiebat terram, & commovebat regna.* Vel de motu cœli, & terræ; ut 2 *Sam.* 22. *v.* 8. *Eſ.* 13. *v.* 13. *Joël.* 2. *v.* 10. &c. Et equorum ungulas *terram quatere* etiam *Poëtæ* dicunt, ut *Ennius* lib. 6. *Annalium*,

Ex-

Explorant Numidæ, *totam quatit ungula terram.*
Et lib. 8.

Cum ſequitur, ſummo ſonitu quatit ungula terram.
Et lib. 17.

It eques, & plauſu cava concutit ungula terram.
Virgilius lib. 8. *Æn.*

Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.
Statius lib. 4. *Thebaidos.*

Tænariis *hic celſus equis, quam diſpare cœtu*
Cyllarus *ignaro generârat* Caſtore *prolem,*
Quaſſat humum. - - - - -

Sorbet humum) *Sorbet* Hebr. eſt יגמא, de cujus verbi ſignificatione hoc loco certant tam veteres, quam novi interpretes, &

- - - - - , *adhuc ſub judice lis eſt.*

Multi enim *fodere* reddunt; quia alludit *Chaldæum* גומא, *fovea.* Itaque, pro *vorat terram*, *Pagninus*, *Tigurini*, & *Junius* hîc habent, *effodiet*, vel *fodit terram*; & *Munſterus*, *foveam facit in terra*; ut *Chaldæus*, qui his præivit, יעביד גומתא בארעא. Et *R. Selomo*, עושה גומות ברגליו, *foſſas faciens pedibus ſuis.* At *Hieronymus*, *ſorbet terram*; & *Symmachus*, ὡς καταπίνων, *tanquam deglutiens.* Et *Mercerus*, *Piſcator*, *Druſius*, *Buxtorfius*, *Schindlerus*, abſorbet. Quod ſequuntur vernaculæ verſiones pleræque omnes. Sed & eodem referendum, quod *Seniores* hîc habent, ἀφανιεῖ τὴν γῆν, *il fera diſparoitre la terre*; quia quæ abſorbemus è conſpectu eximimus: Conſequens pro Antecedente. Et *Syrus* ܢܓܡܐ, *currit*; & *Arabs* يعدوا *currunt ſuper terram*; quia, quod equus *terram ſorbere* dicitur, pertinet ad curſus pernicitatem. *Terram* enim *vorare* dicitur כאילו מרוב קלותו ומהירותו ישתה הארץ *ac ſi ſummâ velocitate, & pernicitate ſuâ terram ebiberet.* Ita *Kimchius* in *Lexico.* Et *R. Levi* in hunc locum, ירוץ עד שידמה כאילו הוא מגומא את הארץ ובולעה מחוזק המרוצה *Ita currit, ut videatur ſorbere, & deglutire terram præ curſus vehementia.* Quæ interpretatio tam vera eſt, quam prior commentitia, quidquid obtendat *Bootius*, qui magno molimine conatur hanc aſſerere. Etſi enim גמא *gama*, verbum ſono alludat ad nomen גומא *guma*, quo *foſſa* ſignificatur; tamen *fodere* nuſquam ſignificat. Quin גמא *gama*, & גומא *guma*, ſunt voces diverſæ linguæ, notionis, & originis. Verbum גמא *gama*, merè *Hebræum* eſt; ſed nomen גומא *guma*, merè *Chaldæum.* *Aleph* in גמא radicale eſt, ſed in גומא ſervile, & pertinet ad formam nominis, ſive radix ſit גום *gum*, aut גמם *gamam*; quod ultimum puto verius, quia *Arabice* جمة *giumma* eſt *lacuna*, & verbum جم *giamma*, de aquis; *in unum colligi.* At גמא *gama*, eſt *ſorbere.* Extat in *Hiphil.* Gen. 24. v. 17. ubi *Abrahæ* ſervus *Rebeccæ* dicit, הגמיאיני *Fac me ſorbere*, vel *Da mihi ſorbendum aliquantum aquæ ex hydria tua.* Etſi alibi non reperiatur in Sacris libris; tamen ſignificatio certa eſt, cum quia ſermonis ſeries docet ita reddendum, tum quia ſervus ipſe ſuamet verba repetens verſu 43. pro הגמיאיני habet השקיני, *Fac me bibere*, vel *Da mihi bibendum.* Nugatur *R. Aquinas*, cum exponit הגמיאיני *Cibum injice in os meum*, tanquam ex ſententia *R. Selomonis*; *quia*, inquit, עשו היה כל כך עיף ויגע שלא יכול למשוך ידו להאכיל עצמו Eſau *erat ita feſſus, & fatigatus, ut non poſſet manum extendere, ut cibaret ſeipſum.* Nugatur, inquam; quia *Eſau* non dixit הגמיאיני, ſed הלעיטני, *Gen.* 25. *v.* 30. quæ vox eſt diverſiſſima, ad quam hæc nota pertinet. *Aleph*, & *Ajin* permutatis, *Chaldæi* pro גמא ſcribunt גמע. Sic *Job.* 39. *v.* 30. (al. 33.) in *Thargum*, ubi de aquila, אפרוחוהי גמען דמא *Pulli ejus ſorbent ſanguinem.* Et *Talmudici*, Tractatûs *De Sabbatho* cap. 14. *Qui dolet dentibus*, לא יגמע בהן את החומץ *iis acetum non ſorbebit.* Et in *Vaikra Rabba* Sect. 22. *Leviathan* גמוערת אחת *unico hauſtu ſorbere* dicitur quidquid colligit *Jordanes* menſibus duodecim. Sed & per *Aleph* ſcribi docent exemplis ex *Talmude* allatis *Buxtorfius* & *Bootius*: quibus liceat hoc addere ex *Talmudis Jeroſolymitani* Tractatu שביעים in fine capitis ſecundi, כאילין עלי קולוקסיא שאסור לגמות בהם מים מפני שצבאין אוכלין אותן *Ut iſta folia colocaſiæ, quibus ſorbere aquam non licet, quia capreæ illas decerpunt.* Nempe folia colocaſiæ, ſeu, quod idem eſt, fabæ *Ægyptiæ*, ἔστι σφόδρα μεγάλη, ὥστε καὶ ἀντὶ ποτηρίων, καὶ τρυβλίων χρῆσθαι· ἔχει γὰρ τινα καὶ κοιλότητα ἐπιτήδειαν πρὸς τοῦτο· καὶ δὴ ἡ Ἀλεξάνδρεια μεστὴ τούτων ἐστὶ, κατὰ τὰ ἐργαστήρια ὡς σκεύεσι χρωμένων. *Sunt valde magna, ita ut poculorum, & catinorum uſum præbeant; nonnulla enim habent cavitatem ad ididoneam: Et verò* Alexandria *iis plena eſt, quibus pro vaſis utuntur per officinas.* Ita *Strabo* lib. 17. A verbo גמא *gama*, fit גומא *gome*, pro *Ægyptia papyro*, quæ creſcit in paludoſis locis, & aquam ſemper imbibit: unde Job. 8. verſ. 11. היגאה גמא בלא בצה *An creſcet papyrus ſine limo?* Et *Africana* voce *gumiæ* dicebantur guloſi, quaſi גומאים gomeim, *ſorbentes*, vel *ſorbillones.* Feſtus, *Ingluvies a gula dicta: hinc & Ingluvioſus, & Gluto, Gulo, Gumia*, &c. Nonnus, *Gumiæ* (ita *Scaliger*, in *Varronem*, pro *Genuæ*) *guloſi.* *Lucilius* lib. 30.

Illo quid fiat Lamia, & Pytho *oxyodentes,*
Quo veniunt illæ gumiæ, vetulæ, improbæ, ineptæ.

Et alibi,

- - *compellans gumias ex ordine noſtros.*

Apulejus Apologiâ primâ, *Teſtimonium ex libello legi audiſti gumiæ cujusdam, & deſperati lurconis* Junii Craſſi. Inde apud *Feſtum degumiare*, id eſt, *devorare, deguſtare*, perperam legunt *degunere.*

Cum aſſerta ſit hactenus vera, & perpetua ſignificatio verbi גמא *gama*; jam videndum, an ea poſſit huic *Jobi* loco competere: quod ſi ſemel obtineamus, quorſum altera illi verbo ſignificatio aſſignabitur omnino nova, & non ſolùm *Hebræis*, ſed & *Chaldæis*, *Syris*, *Arabibus*, *Æthiopibus* ignota prorſus, atque inaudita? Objicit Clar. *Bootius non poſſe ferri, ut currens equus dicatur ſorbere terram, & Phraſin illam non modo eſſe Metaphoram Hyperbolicam, quâ appellatione* Piſcator *eam excuſat, ſed inſolentiſſimam, atque immanem* ἀκυρολογίαν, *cujuſmodi ex nullo ſani ſtyli Scriptore produci queat.* A quibus verbis, ſi quid in his video, abſtinere præſtitiſſet, ne in re non ſatis certa per eorum latus, qui hanc interpretationem aſſerunt, etiam Sacer Scriptor peteretur. Quod, utut ab ipſius animo maximè alienum, tamen vitare non poteſt, ſi hæc phraſis, quam rejicit, ut inſolentiſſimam, atque immanem ἀκυρολογίαν, quaque nemo ſani ſtyli Scriptor utatur, reperiatur eſſe *Jobi* phraſis ipſiſſima. Verumenimvero phraſis illa non tam eſt inſolens, quam *Bootius* credi voluit. *Arabes* enim, in quorum ſolo *Job* natus eſt, atque educatus, ea hodieque utuntur. *Giggejus*, ex illorum *Lexicis*, لهمه *Illud deglutivit*, التهم & تلهم *idem.* اللهم *cum quid deglutitur, cum quid cito voratur.* لهم & رجل لاهم *helluo, vorax.* لهوم & رجل ملهم *idem.* التهم ما في الضرع *ubera prorſus exhauſit lactando.* Hæc de propria, & primaria ſignificatione verbi *lahama*, ex quo alibi deduximus *Lami* nomen, & *Lamiarum.* Jam ſequitur Metaphorica: التهم الفرس الارض *Equus celer fuit, quaſi terram vorans.* Nempe التهم الفرس الارض ad verbum ſonat, *Equus voravit terram*, quæ eſt ipſiſſima *Jobi* phraſis. Hinc in *Golio* لهم

لهم liham, & لهيم lahim, *velox, & acer equus, quaſi deglutiens terram* : quod ille habet ex *Giauhari*. Neque hic loquendi modus tam eſt peculiaris *Arabibus*, ut non illius etiam alibi veſtigia ſaltem occurrant. Quippe nos quoque phraſi vernacula equum expeditum dicimus *multum viæ comedere*. Et in *Nemeſiano* de equis legas, quibus jam ætate provectis per ſanguinis emiſſionem vires redintegrantur,

Mox ſanguis venis melior calet : ire viarum
Longa volunt, latumque fuga conſumere campum.

Et *Virgilius* lib. 3. *Georg.* equas ait

- - - *acri*
Carpere prata fugâ. - - -

Et *Statius* lib. 8. *Theb.* de equis utrimque ad pugnam properantibus,

- - *ſpatiis utrimque æqualibus acti*
Adventant, mediumque vident decreſcere campum.

Quod imitatur celeberrimus *Poëta* noſtras, cum de equo currente dicit,

Fait decroiſtre la plaine, & na pouuant plus eſtre
Suiui de l'oeil, ſe perd dans la nue champeſtre.

Et *Silius* lib. 3.

- - - *campumque volatu*
Cum rapuêre, pedum fruſtra veſtigia quæras.

Quæ quidem locutiones non ſunt *Jobi* locutioni omni ex parte ſimiles; tamen, quod nobis ſufficit, hoc cum illa commune habent, quod, ut *Job terram* (id eſt, agrum decurrendum) ab equo *vorari*, aut *ſorberi* dicit, quæ revera non ſorbetur, ſed à currentis conſpectu ferè tam cito adimitur, quam ſi revera ſorberetur unico hauſtu; ita *Poëtæ*, quos citavimus, *campum conſumi* ajunt, & *carpi*, & *rapi*, & *decreſcere*, no quod revera id fiat, ſed quia, ſi id fieret, vix eriperetur citius ex oculis intuentium.

Aliud objicit *Bootius*, " Sermonem hic eſſe de equo in prælium, atque in adverſos hoſtes vadente, " quod curſu fieri minimè ſolet, ac proinde intempe"ſtivam hic eſſe curſus mentionem : Quo nihil dici potuit à vero alienius : cum probare ſit obvium, ex ſexcentis exemplis maximorum etiam Ducum, nihil in bello eſſe frequentius, quam pugnas curſu aggredi. Ita, *Cyro Majore* in *Aſſyrios* dimicaturo, δρόμου τινὲς ἤρξαντο· συνεφείπετο δὲ καὶ πᾶσα ἡ φάλαγξ δρόμῳ· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος, ἐπιλαθόμενος τοῦ βάδην, δρόμῳ ἡγεῖτο· *Quidam* (Perſarum) *cœperunt currere, quos univerſo phalanx curſim ſequebatur : quin & ipſe* Cyrus, *omiſſo lento gradu, curſim ferebatur.* Hæc *Xenophon* lib. 3. *Cyrop.* Et lib. 1. *Anabaſeωs* in prælio *Cyri Minoris* in fratrem *Artaxerxem*, primò pars quædam *Græcæ* phalangis, *Clearcho* Duce, ἤρξατο δρόμῳ θεῖν, *curſim ferri cœpit* : quo exemplo reliqui ſtatim incitati, οἷόν περ τῷ Ἐνυαλίῳ ἐλελίζουσι, καὶ πάντες δὲ ἔθεον, *tanquam* Marti Enyalio *canentes, pariter omnes currebant* Et lib. 4. *Carduchis* eos infeſtantibus, οἱ Ἕλληνες παιανίσαντες ὥρμησαν δρόμῳ ἐπ᾽ αὐτοὺς, Græci *Pæana canentes, curſim in eos irruerunt*. Rurſus in eodem libro, Οἱ πελτασταὶ ἀνακραγόντες ἔθεον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, *Pelati clamantes currebant in* (Tiribazi) *caſtra*. Et, in *Colchos* dimicaturi, ἀνακραγόντες ἔθεον, *totis viribus currebant*. Lib. 5. *Moſynœci*, civili bello inter ſe diviſi, in populares ſuos ἐκδραμόντες τρέπονται αὐτοὺς, *incurrentes eos in fugam vertunt* : &, *hoſtium expeditiſſimi*, καταπρέχοντες τοῖς λίθοις ἔβαλλον, *procurrentes lapidibus impetebant*. Libro ſexto, cum in *Bithynia* pugnatum eſt in *Pharnabazum*, Græci *peltati cum clamore* ἔθεον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, *in hoſtes incurrerunt*. Ita cum *Ageſilaus Thebanos* aggreſſus eſt, & duo exercitus ſtadio ſolum abeſſent, *Thebani primi* δρόμῳ ἐφέροντο, *curſim ad pugnam ferebantur* & ἀντεξέδραμον ἀπὸ τῆς Ἀγεσιλάου φάλαγγος, Ageſilai *copiæ viciſſim incurrebant*; ut *Xenophon* auctor eſt in vita *Ageſilai*. In *Marathonio* prælio *magna currentibus in pugnam* (Græcis) *alacritas animorum fuit, adeò ut cum mille paſſus inter duas acies eſſent, citato curſu ante jactus ſagittarum ad hoſtem venirent.* Ita *Juſtinus* lib. 2. *Herodotus* etiam, Δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους, *Curſu ibant in barbaros.* In prælio ad *Granicum*, lib. 1. Arriani, *cum intra teli jactum fuerunt, primi qui circa* Alexandrum *erant, & ipſe* Alexander, *in dextro cornu conſtitutus*, δρόμῳ ἐς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλλον, *curſu in flumen ferebantur, ut & invaſionis celeritate* Perſas *percellerent, & citius ad manum venientes parum à ſagittariis læderentur.* Proinde, cum in *Pharſalica* pugna *Pompejus* ſuos in veſtigio ſtantes juſſiſſet hoſtium impetum ſuſtinere, Καῖσαρ δὲ περὶ τοῦτο διαμαρτεῖν φησιν αὐτὸν, ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ δρόμου καὶ φοβερὰν ἐν ἀρχῇ γενομένην σύῤῥαξιν, ὡς ἔν τε ταῖς πληγαῖς βίαν προστίθησι, καὶ συνεκκαίει τὸν θυμὸν ἐκ πάντων ἀναῤῥιπιζόμενον· Cæſar *etiam in eo illum peccaſſe dixit, ut qui neſcierit invaſionem, quæ cum curſu fit, atque initio eſt terribilis, cum ictibus vim addere, tum animum incendere ex omni parte excitatum.* Hæc *Plutarchus* ex *Cæſare*, cujus verba ſunt lib. 3. *Civil.* Pompejus *ſuis prædixerat, ut* Cæſaris *impetum exciperent, neve ſe loco moverent, aciemque ejus diſtrahi paterentur. Idque admonitu* C. Triarii *feciſſe dicebatur, ut primus excurſus, viſque militum infringeretur*, &c. *& duplicato curſu* Cæſaris *milites exanimarentur, & laſſitudine conficerentur. Quod nobis quidem nulla ratione factum à* Pompejo *videtur. Propterea quod eſt quædam animi incitatio, atque alacritas naturaliter innata omnibus, quæ ſtudio pugnæ accenditur. Hanc non reprimere, ſed augere Imperatores debent.* Hinc apud *Cæſarem* milites ferè curſim in pugnam ruunt. Sic *Belli Gall.* lib. 1. *Noſtri acriter in hoſtes, ſigno dato, impetum fecerunt : itaque hoſtes repentè celeriterque procurrerunt.* Et lib. 2. *Subito omnibus copiis provolarunt*, &c. Item, *Incredibili celeritate ad flumen decurrerunt*, &c. *Eâdem autem celeritate adverſo colle ad noſtra caſtra contenderunt.* Et lib. 3. *Hoſtes ex omnibus partibus, ſigno dato, decurrere*, &c. Item, *Huc magno curſu contenderunt, ut quam minimum ſpatii ad ſe colligendos, armandoſque*, Romanis *daretur*. Et lib. 5. *Quoties quæque cohors procurrerat, ab ea parte magnus hoſtium numerus cadebat.* Et lib. 6. Germani *equites eodem illo, quo venerant, curſu ab decumana porta in caſtra irrumpere conantur.* Et *Civil.* lib. 1. *Genus erat pugnæ militum illorum, ut magno impetu primò procurrerent.* Et lib. 2. *Concurrunt equites inter ſe.* Et lib. 3. *Primus ex dextro cornu procurrit.* Item, *Noſtri miltes, dato ſigno, cum infeſtis pilis procurriſſent.* Item, *Renovato curſu pila miſerunt.* Item, *Equites à ſiniſtro* Pompeii *cornu, ut erat imperatum, univerſi procurrerunt.* Item, *Illi celeriter procurrerunt.* Item, *Tertiam aciem* Cæſar *procurrere juſſit.* Et lib. 4. *In præliis quotidianis procurrentibus, & erumpentibus* Alexandrinis. Et lib. 5. Numidæ *levis armaturæ cum equitibus procurrunt.* Item, *Dum equites rurſus, concurſu renovato, pedibus ſuis accurrerent.* Item, *Magno incurſu cum omni equitatu, levique armatura*, Juba, Scipio, Labienus *in legionarios impetum fecerunt.* Item, *cum equis concitatis* Juliani *impetum feciſſent.* Item Cæſar, *equo admiſſo, in hoſtem contra principes ire contendit.* Sed hæc fruſtra congerimus, cum ipſæ *concurrendi, incurrendi, occurrendi, & ſuccurrendi* voces quod volumus apertè doceant. Neque enim acies *concurriſſe* diceremus, aut hoſtes *incurriſſe*, aut illis eſſe *occurrendum*, aut auxiliares copias commodum *ſuccurriſſe*, ſi aliena hic eſſet atque intempeſtiva *curſus* mentio. Nec aliunde natæ ſunt hæ locutiones, quam ex eo, quod hoſtes ſolent mutuo incurſu ſe provocare. Sic *Arabicà* عدا *currere*, & عدو *hoſtem* ſignificat à *currendo* ſic dictum, & عوادي vel عاديات *pedites*, vel *equites ad pugnam*

procurrentes. Et اغار de equitibus eſt *in hoſtem incurrere:* qualis incurſus غارة dicitur, & equitatus ſic incurrens مغيرة. Proinde etiam in equis bellicis pernicitas requiritur, eamque illuſtribus verbis *Prophetæ* paſſim prædicant. Ita *Jerem.* 4. 13. ubi de Rege *Babylonis Jeroſolymam* obſeſſuro, *Ecce! tanquam nubes aſcendit, & turbinis inſtar eſt currus ejus, & equi ejus aquilis leviores.* Et de illo ipſo *Hab.* 1. 8. *Leviores erunt pardis equi ejus.* Item, *Equites ejus, è longinquo venientes, involabunt, ut aquila celer ad eſcam.* Sed &, quod à *Jobo Bootius* debuiſſe fieri negat, equos ad prælium currentes quandoque deſcribunt Sacri Scriptores: Ut *Joannes* Apoc. 9. 9. *Sonitus alarum ipſis eſt ut ſonitus curruum*, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον, *multis equis ad bellum currentibus*, id eſt, *ad prælium*, ut paulo ante verſu. 7. quomodo reddunt Interpretes ferè quotquot ſunt. Et *Jerem.* 8. 6. *Unusquisque converſus eſt ad curſum ſuum, ut equus in prælium ruens. Ruens* Hebr. eſt שוטף, quod propriè dicitur de torrente, qui exundat, & præceps fertur: unde *Kimchius* in hunc locum לרוב המרוצה אמר שוטף שהוא כמו נחל שוטף במרוצתו במלחמה (Propheta de equo) *dicit* שוטף *propter impetum curſus ejus; quia eſt ut torrens exundans, cum currit ad prælium. R. Solomo Gallica* voce veteri reddit אישבריי"דיץ esbridès, *quaſi effrænes equos*, vel *habenis remiſſis.* Unde *Genevenſes*, *Comme le cheval, qui ſe rue a bride avallee parmi la bataille.* Et *Deodatius*, *Qui court a toute bride dans la bataille.* Sed *Pagninus* in *Kimchio*, *Tanquam equus impetu irruens in prælium.* Et *Junius*, *Præceps ruens.* Quamvis multo ante *Hieronymus*, *Quaſi equus impetu vadens in prælium.* Quomodo etiam *Syra* verſio apud *Theodoretum*, Ὡς ἵππος ὁρμῶν εἰς πόλεμον· in qua tamen hodie legitur, ܐܝܟ ܣܘܣܝܐ ܕܕܒܪ ܒܩܪܒܐ quod à *Gabriele Maronita* redditum multò aliter, *Velut equus abducens* (hominem) *in prælio.* Nempe ܕܒܪ eſt *deducere:* ſed &, quod *Gabrielem* videtur latuiſſe, ܕܒܪ eſt ὁρμᾶν, *cum impetu ruere*, & *feſtinare*, ut expoſuit *Theodoretus*. Ita in *Bava Bathra*, ut obſervatum à doctiſſimo *Buxtorfio*, אמר ליה לשמעיה גוד, *Dixit ipſi, ſervo ſuo ſcilicet, Feſtina.* Et in *Echa Rabba* cap. 1. אמר ליה גוד דנמטי לויתא. *Dixit ipſi, Propera, ut aſſequamur comitatum.* גוד eſt pro נגוד, prima exciſa. Extant hæc verba in paragrapho, cujus initium חד מן תנים אתא לירושלם *Aliquis è* Thanis *venit* Jeroſolymam. Sed pro מן תנים legendum, ut in ſequente, & ſex præcedentibus, מאיתנם, id eſt, ἐξ ἐθνῶν, *ex gentibus.* Quod obiter moneo, quia Cl. *Buxtorfius* putavit איתנם, vel איתנום, ἔθνος, eſſe urbem non procul *Hieroſolymis.* Certè איתנום ἔθνος, non magis eſt urbs in illis paragraphis, quam כותאי in ſequentibus, quibus initium, חד כותאי, *unus Cuthæorum*, ſive *Samaritanorum.*

Ex iis, quæ dicta ſunt, puto jam conſtare liquido nihil obſtare quo minus hæc *Jobi* verba, ברעש ורגז יגמא ארץ commodè reddi poſſint, *Cum motione, & concuſſione ſorbet terram*; ut intelligantur de curſu equi, qui, cum impetu in prælium ruens, campum interjectum quatit, & vorat quaſi, id eſt, pernicitate ſuâ tam rapidè decurrit, atque emetitur, ut devorâſſe videatur, & uno hauſtu abſorpſiſſe. At in altera expoſitione, *Jactatione, & agitatione* ſua *fodit terram*, aut *facit foveam in terra*, multa ſunt, quæ meritò deſideres. Primò enim de equis jam dixerat *Job* יחפרו בעמק, *fodiunt in valle.* Itaque non video quorſum hic repeteretur equum *fodere terram.* Neque enim ſatisfacit *Bootii* reſponſio, *illic ſermonem eſſe de ſcrobiculo, quem equus luxurians uno pede terram ſcalpendo efficere ſolet; hic de iis foveis, quas omnibus pedibus equi faciunt in terra, ſua veſtigia altius in ipſam imprimendo, dum pugnæ deſiderio ardentes impatienter prælii ſignum expectant.* Nam vel equi ſaltu terram vult excavari, cum præ ardore ſolo inſultat vel pedum ſingulorum irrequieto motu, cum non detur alius modus, quo equus terram fodiat. At de ſaltu tam actum fuerat, quam de motu ſingulorum pedum; iis ſcilicet verbis, quibus *moveri* dicitur equus *inſtar locuſtæ.* Proinde, quidquid ſequaris, *Job* ea repetierit, quæ jam dixerat, ſi admittatur hæc verſio. Præterea cum רעש, & רגז, ſimul juncta, ferè ſumantur de motu terræ, aut cœli, ut ex allatis exemplis jam probatum eſt, verbis ברעש ורגז videtur ſignificari potius terræ concuſſio ſub equi pedibus trementis & gementis, quam equi agitatio, de quo jam actum fuerat. Maximè, cum ad equum hæc referri non poſſint, niſi affixum ſuppleas, ברעשו ורגזו, *agitatione ſua, & jactatione ſua.* Tertio cum גמא tam in Scriptura, quam in *Chaldæo* Paraphraſte, & *Talmude*, & *Rabboth* (qui ſunt libri *Judæorum* ſecundum Scripturam vetuſtiſſimi) nihil quidquam ſignificet, quam *ſorbere*, & *deglutire*; à certa, & recepta, & perpetua verbi ſignificatione non diſcedendum eſt, ut huic altera ſubſtituatur, nova, & ignota prorſus, cujusque adeo ne unum quidem exemplum proferri poteſt, nec ex *Hebræo* ſermone, nec ex linguis affinibus. Neque *Chaldæi Jobi* Paraphraſtæ, qui unus eſt è noviſſimis, auctoritas tanta eſt, ut potuerit

Signatum præſente notâ procudere verbum,

atque illud *Judaica* civitate donare, annis fortaſſe mille, aut amplius, poſtquam *Hebræa* lingua deſiit eſſe in uſu, & poſt *Jobi* ævum plusquam bis mille. Quartò, fovea, ſeu ſcrobiculus verius, qui ab equo excavatur, non diceretur גומא *guma*, ſed חפירה *chaphira*: neque enim גומא eſt *foſſa* quævis, ſed *lacuna*, vel *ciſterna*, vel *ſentina*, vel *ima putei pars, in qua aqua colliguntur*, vel *quodvis aliud aquarum conceptaculum.* Proinde vocem בורות, id eſt, *ciſternas*, R. *Selomo* exponit גומות 1 *Sam.* 13. 6. Quintò, in גומא *Vau Schurech* eſt loco *Kibbuts*, ſequente *Daghes*, quomodo in גובא, & aliis, ut ſupra obſervatum. Itaque radix non eſt גמא ſed גמם quod jam monuimus. Sextò, illud ipſum גמם, unde fit גומא, neque *Hebræum*, neque *Chaldæum*, aut *Syrum* eſt, ſed *Arabicum.* Septimò, etiam *Arabicè* جم *giamma* non eſt *fodere*, aut *excavare*, ſed *abundare.* Et in *Alcamus*, الجم *algiammo* eſt الكثير من كل شي *copia rei cujusvis.* Sic جم المال *Multæ fuerunt opes.* جم ماوه *Illius aqua abundavit* الجم من الما vel الجمة *Aquæ abundantiæ*, item, *locus, in quo putei aqua cogitur, & in nave ſentina.*

Neque conſiſtit firmus, cum auditur tubæ ſonus) Hebr. ולא יאמין, *& non credit*, ut plerique alii reddunt, quaſi velit Sacer Scriptor equum bellicum ad tubæ clangorem ita affici, ut præ gaudio non credat tubam ſonare. Ita *R. Selomo*, לא יאמין מרוב שמחה שהוא מתאוה למלחמה. *Non credit præ gaudio, quia pugnæ eſt ſummè avidus.* Et *Aben Ezra* כל כך ישמח ללכת אל מקום המלחמה שלא יאמין כי קול השופר הוא אמת *Ita exultat, cum ad locum prælii ventum eſt, ut tubæ clangorem verum eſſe non credat.* Nempe quæ maximè exoptamus, ea, cum fiunt, verè fieri vix credimus: unde in hoc ipſo libro, cap. 29. verſu 24. *Si arridebam illis*, לא יאמינו, *non credebant.* Et *Gen.* 45. v. 26. cum *Jacobo* filii narraverunt, filium *Joſephum* adhuc eſſe in vivis, & toti *Ægypto* præeſſe, ויפג לבו כי לא יאמין להם *deficit illi animus, rei novitate perculſo, quia non credebat illis.* *Apoſtoli* quoque, cum *Chriſtum* viderunt redivivum, etiam poſt ipſius manus, & pedes contrectatos, aliquan-

quandiu fuere ἀπιστοῦντες ἀπὸ τῆς χαρᾶς, *præ gaudio increduli*, Luc. 24. 41. *Petrus* etiam, cum per Angelum ex carcere liberatus eſt, *verum eſſe neſciebat, quod ab Angelo fiebat, ſed viſionem ſe videre putabat*, Act. 12. 9. Et *Iſraëlitæ*, cum redierunt ex captivitate *Babylonica*, erant כחלמים, *ut illi, qui ſomniant*, Pſal. 126. 1. id eſt, videbantur ſibi ſomniare, quia gaudium tam improviſum omnem ſuperabat fidem. Quomodo, cum *Græcos liberos, immunes, ſuis legibus eſſe, Flaminius* per præconem pronunciavit, *Audita voce præconis* (inquit *Livius* lib. 33.) *majus gaudium fuit, quam quod univerſum homines caperent. Vix ſatis credere ſe quiſque audiſſe. Alii alios intueri mirabundi, velut ſomnii vanam ſpeciem, quod ad quemque pertineret, ſuarum aurium fidei minimum credentes, proximos interrogabant.* Et de *Juliano Ammianus* lib. 22. *Somnio enim propius videbatur, adultum* (lege *vix adultum*) *adhuc juvenem, exiguo corpore, factis præſtantem in gentibus, poſt cruentos exitus Regum, & gentium*, &c. Reliqua ibi vide.

Tamen, quia lætos eventus tum demum non credimus, cum ſunt ex eorum numero, quæ raro accidunt, & in ſe aliquid ἀδύνατον habent, qualis in bello haudquaquam eſt tubæ ſonus, videtur ſimplicius, ſi *Jobi* verba, ולא יאמין כי קול שופר ita reddantur, *Et non conſiſtit firmus, cum tubæ ſonus* ſupple *auditur*. Quod ſequuntur *Junius, Piſcator, Bootius*, & in *Italica* verſione *Deodatius*. Nempe יאמין in *Hiphil* videtur hic ipſum eſſe, quod יאמן in *Niphal, conſiſtet, firmus* aut *ſtabilis erit*. Neque id eſt ſine exemplo. Nam ejuſdem libri cap. 15. verſu 31. de impio dicitur אל־יאמן, *non ſtabilis erit, non firmus erit*. Et *Chaldæis Syriſque* מהימן non modò *fidelem*, ſed & *ſtabilem* ſonat, ut *Hebraicum* נאמן. Sic *Deut.* 28. *verſu* 59. *plagæ* מהימנין *ſtabiles*, & *morbi* מהימנין *ſtabiles*, in *Onkelo, Jonathane*, & *Syro*, pro *Hebræis* נאמנים, & נאמנות. Et 1 *Sam.* 2. *verſ.* 35. ܒܝܬܐ ܡܗܝܡܢܐ in *Syro* eſt *domus firma*, Hebr. בית נאמן. Ita hoc loco לא יאמין reddi poteſt, *non firmus erit, non ſtabit, non conſiſtet*. Et ſenſus erit, equum bellicum, audito claſſico, ita accendi, ut cohiberi non poſſit amplius, quo minus in pugnam ruat. Qua mente de *Tydeo* dixit *Æſchylus* in Tragœdia *Septem ad Thebas*,

Βοᾷ παρ' ὄχθαις ποταμίαις μάχης ἐρῶν,
Ἵππος χαλινῶν δ' ὡς κατασθμαίνων μένει,
Ὅς τις βοὴν σάλπιγγος ὁρμαίνει μένων.

Amore pugnæ ad fluminis ripas boat,
In fræna anhelans ut equus impetu ruit,
Clangentis acrem vix ſonum expectans tubæ.

Et *Poëta* ſummus lib. 3. *Georg.*

- - - *tum ſi qua ſonum procul arma dedere*
Stare loco neſcit. - - - -

Et *Ovidius Metam.* lib. 3. Fabula ultima,

Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro
Signa dedit tubicen, pugnæque aſſumit amorem.

Et *Silius* lib. 13. ubi de *Taurea*,

Is trepido alituum tinnitu, & ſtare neganti
Imperitans violenter equo. - - - -

Et *Valerius Flaccus Argonaut.* lib. 2.

Haud ſecus Æſonides, monitis accenſus amaris,
Quam bellator equus, longa quem frigida pace
Terra juvat brevis, in lævos piger angitur orbes,
Fræna tamen, dominumque velit, ſi Martius *aures*
Clamor, & obliti rurſus fragor impleat æris.

Contra, *Lucani* lib. 4. cum *Curiones* equites labore confecti eſſent propter nocturnum iter, & prælium,

- - *non ſonipes, motus clangore tubarum,*
Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia frænos
Ora terens, ſpargitque jubas, & ſurrigit aures,
Incertoque pedum pugnat non ſtare tumultu.

His ita explicatis, duo *Jobi* hemiſtichia de more erunt ἀντίστοιχα, & quod in priore dictum fuerat verbis affirmantibus, *Cum motu & concuſſione ſorbet terram*, nempe præcipiti curſu ſuo, in poſteriore verbis negativis dicetur, *Et non conſiſtit, audito claſſico*. Quale cap. 3. verſ. 4. *Dies ille ſit tenebroſus, nec illuceat ei ſplendor.* Et verſ. 7. *Nox illa ſit ſolitaria, neque eveniat cantus in ea.* Hæc illuſtrant ſequentia.

Ad tubæ clangorem *dicit Evax.*) Hebr. בדי שופר *in tuba*, vel *ad tubam*: ſed ibi שופר, *tuba*, eſt pro קול שופר, *ſono*, vel *clangore tubæ*; quod ex præcedente verſu repetendum eſt. Rectè igitur *Syrus*, ܒܩܠܐ ܕܫܝܦܘܪܐ *ad vocem tubæ*. Ita citat *Bootius* ex exemplari Manuſcripto *Uſſerii* τοῦ μακαρίτου. Sed in edito tantum habetur ܒܩܠܐ, & in *Arabe* hoc ſequuto بصوت *ad vocem*, vocabulo *tubæ* prorſus omiſſo. *Chaldæus* pro בדי שופר habet במסת שופרא, *in ſufficientia tubæ*, ac ſi די hic *ſufficientiam*, aut verò *copiam* ſonet, quomodo *Eſ.* 40. 16. & paſſim. Quod ſequuntur *Selomo, Aben Ezra, Arias, Mercerus, Genevenſes*, alii. Sed די in בדי potius eſt ſyllabica adjectio, *ut Jerem.* 51. 58. Tale כְּדֵי, & מִדֵּי pro ſimplicibus כְּ, & מִן. *Evax* Hebr. eſt האח, quæ paſſim eſt inſultantis Interjectio, ut *Pſal.* 31. 21. 25. ſed & dolentis, ut *Ezech.* 6. 11. & lætantis, ut *Eſ.* 44. 16. *Calefactus eſt, & dixit* האח חמותי *Evax, calefactus ſum.* Ita hoc loco. Ex *Hebr.* האח vel אח, quomodo ſcribitur *Ezech.* 6. 11. *Syri* fecerunt ܐܚܝ, vel ܐܚܝܢ quod *Arabs* hic abſurdè reddidit أحيني *Vivifica me*, & *Gabriel, Serva me.* Et *Ezech.* 26. 2. *Quia dixit* Tyrus *ne* Jeruſalem, *Vivifica nos.* Imo, *Quia dixit Evax.* Ibi enim *Syrum* ܐܚܝ eſt pro *Hebræo* האח. Neque aliud hic ܐܚܝܢ Porrò *equus Evax*, id eſt, geſtit, & exultat, audito tubæ ſono, quomodo homines, cum dicunt *Evax*. Metonymia eſt ſigni pro re ſignificata. Quale eſt, quod in *Æthiopica* verſione legitur *Jac.* 3. 3. equis fræna injici, ከመ፡ አሆ፡ ይበሉነ፡ *ut Oho dicant nobis*, vel *ut Etiam dicant nobis*, pro *Græcis* πρὸς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν. *ut nobis obſequantur.* Nam አሆ፡ oho, *Æthiopicè*, eſt affirmantis, vel aſſentientis, ut nobis *etiam ita, maximè.* Sic *Matth.* 27. 20. አሆ፡ ሰበኩ፡ *Oho dixerunt*, id eſt, aſſenſi ſunt, *Gr.* ἔπεισαν. Quamvis eo loco ἔπεισαν non ſit *aſſenſi ſunt*, ſed *perſuaſerunt*. Et *Jac.* 3. 17. አሆ፡ በሂሎት፡ *Oho dicendo*, pro *Gr.* εὐπειθὴς, *tractabilis*, vel *docilis*, de ſapientia cœleſti. Et *Jac.* 5. 6. አሆ፡ ኢይብለክሙ፡ *Oho non dicit vobis*, οὐκ ὑποτάσσεται ὑμῖν, *non ſubjicitur vobis*; contra quam *Græcè*, οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν *non reſiſtit vobis*. Huic *oho* oppoſitum eſt እንቢየ፡ *onbia*, id eſt, *non, nequaquam*; ut *Jac.* 4. 7. አሆ፡ በሉ፡ ለእግዚአብሔር፡ እንቢየ፡ በሉ፡ ለጋኔን፡ Oho *dicite Domino, &* onbia *Dicite Diabolo*, pro *Gr.* Ὑποτάγητε τῷ Θεῷ, ἀντίστητε τῷ Διαβόλῳ, *Subditi eſtote Deo, reſiſtite Diabolo.* Et *Matth.* 21. 29. ወአውሥአ፡ ወይቤ፡ እንቢየ፡ *Et reſpondit, & dixit, Onbia*, id eſt, *nequaquam*, Gr. οὐ θέλω. Et ſtatim ſequenti verſu, *Et reſpondit, & dixit*, አሆ፡ እግዚእየ፡ *Oho, domine mi*, Gr. Ναὶ, κύριε. Itaque, ut in *Jacobi Æthiopica* verſione equus *Æthiopum* phraſi legitur *Oho dicere*, vel *Etiam dicere*, cum fræno morigerum ſe præbet: ſic *Hebræorum* phraſi in *Jobo* legitur dicere האח *heach*, ſeu *Evax*, cum, claſſico audito, geſtit. Qualis equus in *Polluce* dicitur ὑπὸ σάλπιγγος ἐξορμῶν, *ad tubam exiliens*, & in *Statio*, *ad lituos hilaris*. Verba ſunt lib. 11. *Thebaidos*,

- - *ad lituos hilarem, intrepidumque tubarum*
Proſpiciebat equum. - - -

Quos verſus cum ſcripſit *Statius*, videtur habuiſſe in animo hunc *Columellæ* locum de generoſi equi notis, lib. 7. cap. 28. *Si hilaris, ſi intrepidus, neque aſpectu novæ rei terretur.*

Vide Pſ. 40. 16. & 70. 4. *Ezech.* 25. 3. & 26. 2. & 36. 2.

Et pugnam eminus præſagit) Hic utor *Plinii* verbo, qui de equis idem habet lib. 8. cap. 42. *Iidem præſagiunt pugnam.* Quæ vox valde affinis eſt *Hebrææ* יריח *odoratur*, qua utitur Sacer Scriptor. Sagire *enim* (inquit *Tullius* lib. 1. *De Divinat.*) *ſentire acutè eſt, ex quo* ſagæ *anus, quia multa ſcire volunt;* & ſagaces *dicti canes.* Nempe, quia, odoris ductu, venatores ad ferarum cubilia perducunt. Etiam *odorandi* verbum poteſt hic adhiberi, cum *Cicero* in *Epiſt. ad Atticum* dixerit, *odorari quid futurum ſit.* Itaque *pugnam odoratur,* id eſt, futuram præſagit. Neque ii rejiciendi, quibus hic *odorari* eſt *ſentire.* In quo numero *Kimchius.* Is enim יריח ſumit דרך הרחבה *latiore ſenſu,* כלומר ירגיש *quaſi dictum eſſet, Sentit.* Nempe *odorem* pro ſenſu in genere *Hebræi* paſſim uſurpant; ut cum de arbore dicitur *Job.* 14. *verſ.* 9. מריח מים יפרח *ex odore aquæ germinat*, duplici Tropo: nam & *odor* ibi pro *ſenſu*, & ſenſus arbori tribuitur καταχρηστικῶς, cum ſit proprium animalis. Ita *Jud.* 16. 9. *Ut frangitur filum ſtupeum,* בהריחו אש *cum odoratum eſt ignem,* id eſt, *cum ſenſit ignem.* Et *Dan.* 3. 27. וריח נור לא עדת בהון, *Et odor ignis non tranſivit in eos,* id eſt, *ſenſus ignis.* Et *Eſ.* 11. 3. ubi de *Chriſto,* והריחו ביראת יהוה, *Et odoratus ejus erit in timore Domini. Odoratus,* id eſt, *ſenſus, judicium.* Proinde ſequitur, *Non ſecundum aſpectum oculorum judicabit,* &c. Eo igitur ſenſu dici potuit equus *prælium odorari,* id eſt, *ſentire,* vel *præſentiſcere.*

Eminus) Hebr. מרחוק, *è longinquo*, ſupple vel *loco*, vel *tempore.* Nam ad utrumque refertur, ut *Gr.* πόῤῥωθεν, quamvis ad *locum* frequentius. Itaque ad locum referunt plerique interpretes: ut in *Jobi, è longinquo pugnam præſagit*, ſit idem, quod *procul* in his *Poëtæ*,

- - *tum ſi qua ſonum procul arma dedere*, &c.

Qui ſenſus cum ſit aptiſſimus, non capio quorſum *Bootius* peccaſſe velit eos omnes, qui ſic interpretati ſunt. Putat, ſi de *tempore* accipias, duo hemiſtichia melius cohæſura. Quod ipſum non video ſatis. Hæc enim optimè cohærent, *Ad tubæ ſonum dicit Evax, & eminus ſentit pugnam:* id eſt, per locorum intervalla non ſtat, quo minus jam ſentiat pugnam. Quamvis res eodem recidat. Quamdiu enim diſtat locus, diſtat etiam tempus pugnæ. Itaque pugnam ſentit ante tempus, quiſquis illam ſentit eminus.

Ex clamore Ducum, & jubilatione militum) Alii, *Prælium ſentit eminus, & clamorem Ducum,* &c. Quod poteſt ferri: ſed melius hæc cohærebunt, ſi Præpoſitio ſuppleatur, *Prælium ſentit* ex *clamore*, &c. quod *Hebræi* ſæpe faciunt. *Clamor* Hebr. eſt רעם, quod propriè *tonitru* ſonat. Et Ducum tonitru vel eſt clamor edi ſolitus ante pugnam; vel armorum fragor, puta cum haſtæ & clypei complodantur, vel Ducum cohortationes, eorum maximè, qui dicendo pollent, plus *Periclis* (a) puta, quem inter orandum dicebant βροντᾷν μὲν, καὶ ἀστράπτειν, δεινὸν δὲ κεραυνὸν ἐν γλώσσῃ φέρειν, *tonare & fulgurare*, & *terribile fulmen in lingua gerere:* quod ad *Ciceronem* ſuum *Romani* tranſtulerunt. Sed clamorem potius intelligo, quo plus afficitur equus, quam ulla oratione; aut murmur aliud inconditum, quo Barbaris erat in more tam animum ſuis addere, quam hoſtibus incutere terrorem. Sic à *Germanis*, inquit *Tacitus, affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur, objectis ad os ſcutis, quo plenior & gravior vox repercuſſu intumeſcat. Romanorum* quoque ululatum maximè fuiſſe terribilem ex *Joſepho* colligere eſt, qui *Jotapatenſes* juſſit φράξαι τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων ἐπιφράξαι τὰς ἀκοὰς, ὡς μὴ καταπλάγιεν, *ad legionum ululatum aures obturare, ne metu percellerentur.* Et, apud *Plutarchum* in *Craſſo*, *Parthi* neque cornibus, neque tubis ad pugnam ſeſe excitant, ἀλλὰ ῥόπτρα βυρσοπαγῆ, καὶ κοῖλα, περιτείναντες ἠχείοις χαλκοῖς, ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι· τὰ δὲ φθέγγεται βύθιόν τι, καὶ δεινὸν, ὠρυγῇ θηριώδει καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον· *Sed clavas ex corio compactas, & concavas, ſonoris æramentis circumtenſas ſimul undique verberant: eæ autem profundum & gravem ſonum emittunt, ex rugitu ferarum & tonitrus aſperitate miſtum.* Itaque רעם *tonitru* id dici poterat, utpote tonitruum æmulum: atque etiam Ducibus tribui, quia Ducum imperio pulſabantur illa ῥόπτρα. Denique *tonitru Ducum* vocari queat quodvis futuri prælii vocale ſignum; quia præcedit pugnam, ut tonitru eſt in nubibus ante fulminis ictum. Et hujuſmodi Ducum ſigna etiam ab equis intelligi docent hæc *Oppiani* de equo lib. 1. *Cyneg.*

Καὶ μάθεν εἰσαΐειν κεκτρῶν σύνθημα λοχαγῶν,
Atque audire Ducum diſcit vocalia ſigna.

Sequitur תרועה, id eſt, ἀλάλαγμα, *barritus, ululatus, jubilatio,* ſive Ducum, ſive militum, qui vel ante pugnam, atque in ipſa pugna exultant, vel poſt victoriam adeptam. *Apollonius Argonaut.* lib. 2. verſu 1079.

Οἵη δὲ κλαγγὴ δηΐοις πέλει ἐξ ὁμάδοιο
Ἀνδρῶν κινυμένων, ὅποτε ξυνίωσι φάλαγγες.

Qualiſque clangor eſt ex bellico tumultu militum incitatorum, cum committuntur phalanges. Et fortaſſe תרועה id ipſum eſt, quod prius רעם; niſi quod hoc Ducibus tribuitur, quia ſunt veluti præcentores: at תרועה eſt ululatus univerſi exercitus. Hunc militum ululatum etiam inter *Judæos* aliquid habuiſſe peculiare, colligere eſt ex *Exod.* 32. 17. 18. ubi *Joſue*, cum *Moſe* deſcendens ex monte *Sinai*, auditis populi cantibus coram vitulo exultantis, *Moſi* dixit, קול מלחמה במחנה *Clamor bellicus eſt in caſtris.* Sed *Moſes*, cum hos ipſos cantus auſcultaviſſet attentius, ſervo regeſſit, *Non eſt hæc vox* ענות גבורה *canendi fortitudinem, neque hæc eſt vox* ענות חלושה *canendi debilitatem*, ſed קול ענות *vocem canendi ego audio.* Ita habetur ad verbum. Senſus eſt, neque eum ululatum audiri quem victores, neque quem victi in pugna edunt, adeoque non eſſe bellicum ululatum ſed clamorem, aut cantum quemvis alium. Codex *Samaritanus* in fine commatis pro קול ענות, *vocem canendi,* vel *canentium,* una literula inſerta ſcripſit ࠒࠅࠋ ࠇࠈࠀࠉࠀ vocem *peccatorum ego audio.* Et pridem notaverant *Græca Scholia* ſic in *Samaritano* legi, φωνὴν ἁμαρτιῶν ἐγὼ ἀκούω. *Syrus* quoque, idem ſequutus, habet ܩܠܐ ܕܚܛܝܬܐ *vocem peccati.* Sed & *Jobi* locum, in quo verſamur, aliter atque aliter fuiſſe lectum ſuadent priſcæ verſiones: *Græci* nempe; qui hic habent σὺν ἅλματι καὶ κραυγῇ, legerunt עם, *cum*, pro רעם, *tonitru*; & שרים ἅλματι reddiderunt, tanquam à *Chaldæo* שור, *ſaltare*: aut pro ἅλματι ſcripſerant ψάλματι, vel ᾄσματι quod eſſet שירים, non שרים. *Syrus* quoque nihilo melius legit רעש שרים בתרועה unde nata hæc verſio, ܡܙܝܥ ܠܪ̈ܘܪܒܢܐ ܒܨܗܠܗ ܘܒܗܠܠܗ *Duces percellens hinnitu ſuo, aut jubilatione ſua.* Nam ܗܠܠ etiam *jubilare* eſt, ut *Hebræum* הריע.

CAPUT NONUM.

De SOLOMONIS Equitatu, & locis, quæ ab Equorum præſtantia laudant Sacri Scriptores.

Joſephus Solomoni *tribuit equitum millia viginti, Scriptura ſolum duodecim. Unde error Joſephi. Solomonis currus mille quadringenti* 1 Reg. 10. 26. *quibus equi curules circiter quater mille. Hi igitur*

(a) Plut. in Pericle.

igitur cur aſſignantur ſtabulorum quadraginta millia 1 Reg. 4. v. 26. Reſp. Primò, ארות non ſunt ſtabula, ſed in ſtabulis loculi ſingulis equis deſtinati, quod probatur ex 2 Paral. 32. verſ. 28. Quamvis Talmudici pro ſtabulis uſurpent. Secundò, Solomonem currus electos habuiſſe MCCCC, ſed alios multo plures. Quare nihil in Scriptura. Et hunc curruum numerum fuiſſe multo maximum probatur ex Hiſtoriis. Tertio, Mendoſi aliquando ſunt curruum numeri, ut 1 Sam. 13. v. 5. & 1 Paral. 19. v. 7. 18. ita hoc loco, & pro XLM. legendum IVM, ut 2 Par. 9. v. 25. Quartò, ארבעים alibi quadraginta, hic ſolùm quatuor ſonat. Exempla hujusmodi. Quintò, R. Levi vult equos fuiſſe XLM in ſtabulis IVM, per decurias diviſos: quod refellitur. Nugæ Talmudicæ. Currus, & equites à Solomone oppidatim diſperſi. Arabs Interpres ridiculè binos ſolùm equites in ſingulis oppidis cenſet. Fons erroris. Alius ejuſdem error. Pro civitatibus curruum cur ſcripſerit Hieronymus civitates munitas. Curruum, & equitum oppida, quænam fuerint. Gamala cur, & à quo dicta ſit urbs equitum. Seniorum duo errores: unus ex prava lectione, alter ex ambigua voce. Ordeum olim equorum pabulum. Solomonis equi ex Ægypto, & omnibus terris 2 Par. 9. v. 28. iis nimirum, unde in Judæam mercatoribus liber acceſſus. Scriptura agit I. de equis ex Thogarma, id eſt, Cappadocia; Ezech. 27. v. 14. qui omnium nobiliſſimi. Horum elogia. Quot à Perſis tributi nomine exacti. Divina animalia cur dicta, & grex dominicus. Eutropio crimini datum, quod his ſit uſus. Cur Cappadocum equos è vento naſci ſcripſerit Auguſtinus, quod de Hiſpanicis alii tradunt. Henetici equi alii in Paphlagonia, alii circa Adriam. De iis Euripidis anachroniſmus. II. Aſſyriorum equi laudati à Prophetis. 1. ab ungulæ firmitate, unde equi χαλκόποδες, κρατερώνυχες, &c. quibus oppoſiti μαλακόποδες, quod vitium Hiſpanicis falſo tribuunt. 2. A curſu, & impetu inſtar turbinis, unde ἀελλόποδες, ventoſi, &c. & è vento concipi crediti. 3. Volare dicuntur, unde alites, alipedes, &c. 4. Ut aquila, quod de Hiſpanicis Oppianus. 5. Ut aquila, quæ properat ad eſcam, ut Iliad. Φ'. Aquilæ impetus ῥόμβος Pindaro. 6. Pardis conferuntur, quæ ſunt πηδητικὰ ζῶα. 7. Acutiores lupis veſpertinis, quod duobus modis explicatur. Equi Aſſyriorum in campo Niſæo nati, ubi equi maximi, validiſſimi, velociſſimi, formoſſimi, flavi, aut albi. Niſa unde dicta, & Cataſtigona. Medicam herbam ibi abundâſſe. Magi, oſtanæ, & iſtagnin. Quot equorum myriades in campo Niſæo. Campus ille ubi fuerit. Ragau urbs unde appellata. Eadem Europum; & Arſacia. De locorum illorum ſitu ſententiæ in ſpeciem pugnantes conciliantur. Heſychius emendatus. Equi Niſæis ſimiles in Parthia, & Armenia. Gratius emendatus. Parthi equorum greſſus arte molliunt. Suſa non dicitur ab equis, ſed à liliis. III. Jerem. 5. v. 8. משכים juxta Aben Ezram equi Tyrrheni, qui quidem olim magni nominis; ſed Prophetæ verba aliud ſonant. Chaldæus emendatus. Equi ἕλκοντες, id eſt, refractarii, ut Arabicè جرور. Equites Pharaonis quot numero. De iis fabulæ Arabum. Currus, & equi Seſac 2 Paralip. 12. v. 3. & Neconis Jerem. 46. 4. 9. Ægyptus juxta Prophetas olim equis fœcunda. Idem probatur ex Homero, Diodoro, Xenagora, Plutarcho, &c. Tamen Ægyptii equi iis ignoti, qui de animalibus ſcripſerunt; quia equos alendi ſtudium tandem apud Ægyptios refrixit, poſtquam à Perſis, & Macedonibus ſervili jugo preſſi ſunt, & Ægyptus propter incilium copiam equitabilis eſſe deſiit. Id à quibus, & quando factum. Tamen Ptolemæo Philadelpho numeroſus fuit equitatus. Pluribus explicatur locus 1 Reg. 10. v. 28. 29. de equis ad Solomonem ex Ægypto adductis. Cur hunc locum interpretes minùs intellexerint. Coa, Ægypti urbs quæ? Quid Aphelia? מקוה tributum ſonat. Pharaonis trigæ, aut τριστάται Exod. 14. v. 7. Regi per Legem prohibitum equos multiplicare Deut. 17. v. 16. Judæi quam hic rigidi. Cauſæ hujus prohibitionis. Equo etiam alieno ſuperbire nonnullos. Platonis faſtus. Equis non fidendum, Pſal. 20. 8. &c. Regii equi populo ſæpe graves. Hinc fabula de Diomedis equis anthropophagis. Periculum, ne populus in Ægyptum reduceretur. In hanc Legem peccavit Solomon. Deſultorii Gr. ἀμφιπποι. Scriptor Gallicus in Suida, & Pollux, emendati. Qui populi paribus equis pugnaverint. Currus, aut equus ſecundarius Gen. 41. v. 43. & 2 Par. 35. v. 24. Solomon, etſi equis abundaverit, non tamen iis fidit.

SOlomonis equos Joſephus ita deſcribit Antiq. lib. 8. cap. 2. Ὑπῆρχον αὐτῷ δισμύριοι ἵπποι· ἤσκηντο δ' οὗτοι πρὸς εὐμορφίαν, καὶ τάχος, ὡς μήτ' εὐπρεπεστέρους ἄλλους εἶναι συμβαλεῖν αὐτοῖς, μήτε ὠκυτέρους, ἀλλὰ καλλίστους τε πάντων ὁρᾶσθαι, καὶ ἀπαραμίλλητον αὐτῶν εἶναι τὴν ὀξύτητα. Equorum habuit viginti millia, qui tam pulchritudinis, quam celeritatis ratione ſic comparati erant, ut iis collati nulli alii aut formoſiores eſſent, aut velociores: quin hi ſpecie, & pernicitate ſupra omnes, ſine controverſia, eminebant. Ibidem equites his inſidentes magno verborum apparatu ſic depinguntur, Ἐπεκόσμουν δ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἀναβαίνοντες, νεότητι μὲν πρῶτον ἀνθοῦντες ἐπιτερπεστάτῃ, τὸ δ' ὕψος ὄντες περίοπτοι, καὶ πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντες, μηκίστας μὲν καθειμένοι χαίτας, ἐνδεδυμένοι δὲ χιτῶνας τῆς Τυρίας πορφύρας, ψῆγμα δὲ χρυσίου καθ' ἡμέραν αὐτῶν ἐπέσηθον ταῖς κόμαις, ὡς στίλβειν αὐτῶν τὰς κεφαλὰς τῆς αὐγῆς τοῦ χρυσίου πρὸς τὸν ἥλιον ἀντανακλωμένης. His autem decus addebant equites primùm quidem jucundiſſimâ juventute florentes, deinde ſtaturâ ſpectabiles, & ſupra reliquos multum eminentes, longiſſimis crinibus & premiſſis, tunicas ex Tyria purpura induti, & auri ramenta quotidie capillis inſpergentes, ita ut capita ipſis radiarent auri fulgore ad Solem reflexo. Nempe fuit id uſu receptum ævo Joſephi, & ſequentibus. Ita Verus Imperator capiti legitur (a) auri ramenta inſperſiſſe. Et Commodus (b) fuiſſe capillo ſemper fucato, & auri ramentis illuminato. Quamvis tantum in comis fulgorem illum à natura habuiſſe aſſerat (c) Herodianus, ut, cum in Sole ambularet, τοὺς μὲν οἴεσθαι ῥίνημα χρυσοῦ προσιόντι ἐπιπάσσεσθαι, quidam auri ramentis euntem conſpergi putarent. Gallienus (d) quoque crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit. Itaque rem ſuorum temporum videtur Joſephus ad Solomonis ætatem tranſtuliſſe. Utut ſit, quam compti fuerint Solomonis equites Scriptura non dicit uſpiam, contenta numerum definiviſſe. In quo ipſo Joſephus errat, cum viginti millia cenſet. Neque enim fuerunt ſupra duodecim millia, ut Hiſtoria Sacra diſertè tradit in quatuor (e) diverſis locis. Illum igitur peccâſſe reor, vel ſolâ libidine res ſuæ gentis augendi in majus, vel Hebraiſmi ignoratione. Ex qua factum, ut שנים עשר אלף פרשים, pro duodecim millibus equitum, reddiderit bis decies mille equites, ſeu, quod idem eſt, equitum myriadas duas. Aut pro δισμύριοι ἵπποι legendum δισχίλιοι καὶ μύριοι ἵπποι· ut in eodem capite circa initia, Solomoni ſine jugalibus equis, inquit, ἦσαν ἱππεῖς δισχίλιοι καὶ μύριοι, equitum erant duodecim millia.

(a) In Capitolino.
(b) In Lampridio.
(c) Lib. 1.
(d) In Trebellio.
(e) 1 Reg. 4. 26. & 10. 26. 2 Par. 1. 14. & 9. 25.

Et hæc quidem ſatis clara ſunt: ſed de numero curruum Solomonis non levis eſt controverſia; quia quæ de iis habet Scriptura videntur planè ἀσύστατα. Nempe 1 Reg. 10. v. 26. & 2 Paral. 1. v. 14. currus illi tribuuntur mille duntaxat & quadringenti. Atque id ipſum Joſephus ſuffragio ſuo comprobans ſcribit illi quadringentos ex Regum & Principum donis acceſſiſſe

ſiſſe, cum antea nonniſi mille haberet. Ἔπεμπον δὲ αὐτῷ ἵππους, καὶ ἅρματα, &c. ὥς τε τοῖς οὖσιν αὐτῷ πρότερον ἅρμασι, καὶ ἵπποις, ἐκ τῶν πεμπομένων προσθέντα ποιῆσαι τῶν ἁρμάτων ἀριθμὸν τετρακοσίοις πλειότερον· ἦν γὰρ αὐτῷ πρότερον χίλια· *Mittebant autem illi equos, & currus*, &c. *unde præter equos, & currus, quos prius habuit, ab illis, qui dono mittebantur, curruum numerus auctior quadringentis factus: illi autem mille erant prius.* Hos porro currus veriſſimile eſt partim fuiſſe bigas, partim trigas, aut quadrigas pro more illorum temporum. Et, ſi bigæ omnes fuiſſent, curules equos habuiſſet *Solomon* bis mille octingentos: ſi omnes quadrigæ, quinquies mille & ſexcentos. Inter quæ extrema ferè medius eſt numerus quatuor millium. Curules igitur equi *Solomonis* parum fuerunt infra*, aut ſupra hunc numerum. Quorſum igitur illis equis aſſignantur ſtabulorum quadraginta millia? 1 *Reg*. 4. 26. Solomoni *fuerunt*, inquit Sacer Scriptor, ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו *quadraginta millia ſtabulorum equorum ad currus ſuos.* Unde etiam *Joſephus*, Τοσοῦτον δὲ πλῆθος ἦν ἁρμάτων Σολομῶνι, ὡς τεσσάρας εἶναι μυριάδας φατνῶν τῶν ὑπεζευγμένων ἵππων· *Tanta curruum erat copia* Solomoni, *ut quatuor eſſent myriades* (id eſt, quadraginta millia) *præſepium equorum jugalium*. At, cùm in regiis ædibus præſepium & ſtabulorum ſit multo minus, quàm equorum, quia in una præſepi, aut ſtabulo, plures equos ſtabulare moris eſt; hîc, contra, pro uno equo ſtabula ſunt octo, vel decem: ac proinde inter hos numeros non videtur ulla ſervari proportio. Ut ſolvatur hic nodus, ajunt ארות hoc loco non eſſe *ſtabula*, vel *præſepia*, ſed in *ſtabulis* aut *præſepibus loculos* ſingulis equis deſtinatos, quomodo appellat *Vegetius* lib. 1. cap. 56. *Patena*, inquit, *quæ appellatur* (φάτνη) *hoc eſt, alveus ad ordeum miniſtrandum, ſit munda ſemper, ne ſordes aliquæ cibariis admiſceantur, & noceant. Loculi præterea vel marmore, vel lapide, vel ligno facti, diſtinguendi ſunt, ut ſingula jumenta ordeum ſuum nullo præripiente conſumant. Nam ſunt animalia ad edendum avidiſſima, quæ, cum celeriter propria devoraverunt, partem conſortis invadunt. Alia verò naturali faſtidio tardius comedunt, &, niſi ſeparatim acceperint, vicinis rapientibus macreſcunt.* Atque id puto veriſſimum, nempe à verbo ארה quod *carpere* eſt, ארות propriè eſſe *loculos in ſtabulis diſtinctos*, ex quibus ſingula jumenta carpunt pabulum ſibi deſtinatum. Unde eſt, quod 2 *Paral*. 32. *v*. 28. Rex *Ezechias* ſtruxiſſe legitur ארות לכל בהמה ובהמה *loculos omni jumento & jumento*, id eſt, ſingulis jumentis, vel unicuique jumento: ita enim reddenda eſt *Hebræa* phraſis. Sic *Eſther* 9. v. 21. בכל שנה ושנה, *In omni anno & anno*, id eſt, ſingulis annis. Et ibidem v. 28. בכל דור ודור *In omni ætate & ætate*, id eſt, ſingulis ætatibus, vel unaquaque ætate. Scio *Talmudicos* ארות interpretari אצטבלאות, *ſtabula*, in *Gemara*; Tractat. *Sanhedrin* cap. 2. ſect. 10. & ſic ſumi in *Paraphraſtis*, ut cum *Aſſuerus Hamani* dicit *Eſth*. 6. 10. in ſecundo *Tharg*. ופוק לאוריא דמלכא ודבר מתמן סוסיא דמלכא דקאים ברישה דאוריא Quæ neceſſario ſic vertenda, *Ito ad ſtabulum Regis, & inde ſume Regis equum, qui ſtat in principio* (id eſt, in ingreſſu) *ſtabuli*. At jam non quæro quomodo hâc voce *Paraphraſtæ* abutantur, ſed quæ illius ſit propria, & primaria ſignificatio in *Hebræo* Scripturæ textu. In quo cum palam fecerimus ארות non tam eſſe *ſtabula*, quam *loculos in præſepibus* ſingulis equis proprios, non jam dicendum eſt *Solomonem* habuiſſe quadragies mille ſtabula, vel præſepia, ſed quadragies mille loculos in ſtabulorum, aut præſepium, numero longè minori. At ne ſic quidem res eſt confecta, quia quæretur iterum, quorſum curulibus equis circiter quater mille, ut probavimus, loculos habuerit in ſtabulis decuplo plures. Reſpondet *R. Levi* in 1 *Reg*. 10. *v*. 26. & eum ſequuti multi noſtrorum, in quibus locis *Solomoni* currus tribuuntur mille ſolùm & quadringenti, currus intelligi ſelectos, & præcipuos. Quæ diſtinctio petita eſt ex *Exod*. 14. *v*. 7. ubi *Pharao Iſraëlitas* inſequuturus, cepiſſe legitur ſexcentos currus electos, & omnes currus *Ægypti*. Itaque *Pharaoni* fuerunt duo genera curruum; nempe ſelecti ſexcenti currus, & promiſcui alii, quorum numerus ſubticetur. Sic *Solomonem* aſſerunt, præter illos mille quadringentos currus, qui ſelectiores erant, alios habuiſſe magno numero, ac proinde etiam equos multò plures, quibus curulia, quæ diximus, ſtabula replerentur. Sed hæc illi de ſuo dicunt, nec præeunte Scripturâ, cujus verba ſunt tam 1 *Reg*. 10. *v*. 26. quàm 2 *Paral*. 1. *v*. 14. *Collegit* Solomon *currus, & equites: & fuerunt ei mille & quadringenti currus, & equitum duodecim millia.* Quibus verbis qui ſibi fingunt ſolùm currus electos recenſeri, neceſſe habebunt idem dicere de equitibus, atque ut alios currus, ita etiam alios equites commiſci minus electos: quod non patiuntur loca 1 *Reg*. 4. *v*. 26. & 2 *Par*. 9. *v*. 25. ubi numerus ſemper eſt idem. Proinde ut equitum, ita curruum numerus debet omnino eſſe immotus, nec ulla ratione poteſt augeri. Neque verò parum id fuit, quod bellicos currus habuit *Solomon* mille, & quadringentos. In immenſis exercitibus *Mithridates* (f) falcatos currus ſolùm centum habuit, *Darius* (g) ducentos. *Antiochus Eupator* trecentos 2 *Macchab*. 13. *v*. 2. *Zeræ* etiam *Chuſæo* fuêre trecenti currus 2 *Par*. 14. *v*. 9. *Pharaoni* ſexcenti electi *Exod*. 14. *v*. 7. id eſt, bellici, ut interpretor, cum ſarcinarii eſſent reliqui. *Syris trans-Euphratenſibus* ſeptingenti 2 *Sam*. 10. *v*. 18. *Siſaræ* nongenti *Jud*. 4. *v*. 3. 13. non ter mille, ut perperam habet *Joſephus Antiq*. lib. 5. c. 6. *Sobaorum* Regi *Adarezero* milleni 1 *Paral*. 18. *v*. 4. *Seſaco*, quem *Seſoſtrim* fuiſſe putant *Ægypto* Regem longè maximum, mille ducenti 2 *Par*. 12. *v*. 3. Atque his omnibus curruum numerus minor fuit quam *Solomoni*. Et, ſicubi major fuit, audeo dicere loca eſſe de mendo ſuſpecta, quod in numeris paſſim accidere nemo negaverit, qui non ſit idem harum literarum plane rudis atque imperitus. Puta, cùm 1 *Sam*. 13. *v*. 5. cenſentur in caſtris *Philiſtæorum* curruum triginta millia, res omnino eſt παράδοξος. Itaque pro triginta millibus *Syrus* Interpres habet ܬܠܬܐ ܐܠܦܝܢ ܡܪܟܒܬܐ, & *Arabs* ثلاثة الف مركب *tria millia curruum*, quomodo illos legiſſe par eſt in *Hebræis*, quibus uſi ſunt, exemplaribus, id eſt, שלשת אלפים pro שלשים אלף, quod ipſum valde multum eſt. Sed in his tribus millibus fortaſſe plerique currus fuerunt ſarcinarii. Et 1 *Paral*. 19. *v*. 7. ubi *Ammonitæ* præter *Maacæos* conduxiſſe leguntur שנים ושלשים אלף רכב, *triginta duo millia curruum*, *Syrus* habet ܬܠܬܝܢ ܘܬܪܝܢ ܐܠܦܝܢ ܦܪܫܐ *triginta duo millia equitum*, quia aliis vocalibus legit רַכָּב *racchab*, pro רֶכֶב *recheb*. Et utrumque ſequutus *Arabs*, مراكب وفرسانا اثنينا وثلاثين الفا *curruum & equitum triginta duo millia*. Quod natum eſt ex gemina verſione: quarum una ex רֶכֶב *recheb*; altera ex רַכָּב *racchab*, expreſſa. Et horum prius *currus*, poſterius *equites* ſonat. Sed 2 *Sam*. 10. 6. nec equitum eſt, nec curruum ulla mentio. Tantùm præter *Maacæos Ammonitæ* conducunt ex *Syris Bethrehob*, & *Soba*, viginti millia peditum, & ex *Iſtobæis* millia duodecim. Qui numeri ſimul collecti non curruum, ſed virorum faciunt triginta duo millia. Et 1 *Paral*. 19. *v*. 18. pro ſeptem millibus curruum legendum eſſe currus ſeptingentos patet ex 1 *Sam*. 10. *v*. 18. Sed & in loco, in quo verſamur, pro ארבעים אלף *quadragies mille*, leguntur ſolùm ארבעת אלפים, *quater mille* 2 Par. 9. 25. Atque id omnino quadrat, ut

(f) Plut. in Lucullo.
(g) Arrian. l. 3.

ut curulibus equis circiter quater mille, *Solomon* in præſepibus totidem loculos inſtruxerit. Itaque vel corrupti ſunt numeri 1 *Reg.* 4. *v.* 26. & pro ארבעים אלף legendum, ut in *Paralipomenis*, ארבעת אלפים vel (ut contendit Cl. *Jacobus Cappellus*, affinis meus, ὁ μακαρίτης) ארבעים eo loco *quatuor* ſignificat, non *quadraginta*, ut Singulare ארבע. Neque, ſi illi credimus, res eſt ſine exemplo. Nam שמנים שנה, quibus terra quieviſſe legitur *Jud.* 3. *v.* 30. vult eſſe *annos octo*, non *octoginta*. Et in *Talmudico* Tractatu *Jebamoth.* c. 7. fol. 48. ubi legitur תשעים יום ירח שלושים res ipſa clamat reddendum eſſe, *dies nonaginta ſunt menſes tres*, non *triginta*. Item in *Bereſcith Rab.* cap. 53. ejici legitur *Iſmaël* בן עשרים ושבע שנים id eſt, *natus annos decem & ſeptem*, non *viginti & ſeptem*. Ejectus enim eſt *Iſmaël* cum *Sara Iſaacum* ablactavit, quo tempore *Iſmaël* annum agebat decimum ſextum aut ſeptimum. *R. Levi* conatur hæc aliter conciliare. Ait enim *Solomonem* curules equos quadragies mille habuiſſe in quater mille ſtabulis per decurias diviſos: equos porrò cenſeri 1 *Reg.* 4. *v.* 26. & ſtabula 2 *Parab.* 9. *v.* 25. Sed legenti ſit palam utrobique ארות cenſeri, id eſt, *ſtabula*, aut *loculos* potius. Et curribus mille quadringentis ſic aſſignantur curulium equorum quadraginta millia: quod abſurdum eſſe nemo non videt. *Talmudici*, de more ridiculi, duo hæc loca ſic inter ſe conciliant in Tractatu *Sanhedrin* cap. 2. par. 10. in *Gemara*, ut velint ארות & *ſtabula* ſignificare, & *præſepia*, & in uno loco doceri quot ſtabula *Solomon* habuerit, in altero quot præſepia in ſingulis ſtabulis. Verba ſunt, אם ארבעים אלף אצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעת אלפים ארוות ואם ארבעת אלפים אצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוות *Si quadraginta millia ſtabulorum fuerunt, tum in unoquoque fuerunt quatuor millia præſepiorum: at, ſi fuerunt quatuor millia ſtabulorum, tum in unoquoque ſtabulo præſepiorum fuerunt quadraginta millia.* Ex qua ſupputatione *Solomoni* fuerint curulium præſepiorum, & in his equorum centum & ſexaginta milliones: quot equi vix cenſeantur in univerſo terrarum orbe. In *Græca* verſione ארות, vel ארות סוסים, abſurdè redditur θήλειαι, & τοκάδες ἵπποι, quaſi הרות & הריות legerint, quod *fœtas* ſignificaret.

Ne porro tot currus, & equites urbi regiæ eſſent oneri, horum partem per *Judææ* oppida diſtribuit *Solomon*. Hinc de equitibus dicitur ינחם (h) *deduci juſſit eos*, vel ויניחם (i) *collocavit eos* partim *in urbibus curruum*, & partim *cum Rege Hieroſolymis*. Quota pars, ſive curruum, ſive equitum, in urbe ſit relicta, Scriptura nuſquam docet: ſed, ſi *Joſepho* credimus, τῶν ἱππέων οἱ μὲν ἡμίσεις τῷ βασιλεῖ προσεδρευον ἐν Ἱεροσολύμοις, *equitum dimidia pars* Hieroſolymis *cum Rege commorabatur*. At τῶν ἁρμάτων περὶ αὐτὸν ἐτήρησεν ὀλίγα, *prope ſe ſervavit curruum paucos*. Quod de equitibus habet *Arabs* 2 *Par.* 1. *v.* 14. اقامهم علي الضياع اثنين اثنين *Eos per oppida binos* Solomon *collocavit*, futile eſt, & perabſurdum. Sic enim equitum millia duodecim diſtribuenda fuiſſent in oppidorum ſex millia; id eſt, longè plura quam unquam fuerint ſub ditione *Solomonis*. Et conciſæ copiæ in minutas partes planè diſſolverentur, nec maturè poſſent colligi, cum res ita poſtularet. Sed video fontem erroris. Cum eadem verba *Syrus* ita reddidiſſet, ܘܐܫܪܝ ܐܢܘܢ ܠܙܘܓܐ ܒܡܕܝܢܬܐ *Et collocavit eos* πρὸς τὸ ζεῦγος, *ad bigas in oppidis*; *Arabs*, qui verſionem ſuam ex *Syra* expreſſit, illud ܠܙܘܓܐ, *ad bigas*, ſic accepit, quaſi ſignificaret equites *per paria*, ſeu binos oppidatim fuiſſe diſtributos, quia ܙܘܓ *zug*, *Syris* non ſolùm *bigam*, ſed & *par* quodvis ſignificat, ut *Græcum* ζεῦγος, ex quo deductum eſt. Idem, errore non abſimili, 2 *Paral.* 8. *verſ.* 6. ex *Syro* ܡܕܝܢܬܐ ܕܙܘܓܐ ܘܡܕܝܢܬܐ ܕܦܪܫܐ *oppida bigarum*, & *oppida equitum*, reddit, ضياع مزوجة وضياع مفردة *oppida conjuncta*, & *oppida ſeparata*; quia *Syris* ܙܘܓ (unde ܙܘܓܐ, *biga*) *conjungere* ſignificat, & ܦܪܫ (unde ܦܪܫܐ, *eques*) *ſeparare*. Quin oppida bigarum, ſeu curruum, & oppida equitum, oppida erant *Solomonis* curribus, & equis deſtinata. Unde *Joſephus*, Τὰς δὲ πόλεις ταύτας ἁρμάτων προσηγόρευσε, *Has autem curruum urbes appellavit* Solomon: adde etiam *equitum*. Pro *urbibus curruum* 1 Reg. 10. v. 26. *Hieronymus* habet *civitates munitas*; quaſi pro ערי הרכב legerit ערי הרהב, *civitates roboris*. Putaverit aliquis in his fuiſſe *Beth-mercaboth*, & *Hatſar-ſuſa*, vel *Hatſar-ſuſim*, vicina oppida in tribu *Simeonis*, *Joſ.* 19. *v.* 5. & 1 *Par.* 4. *v.* 31. Quia illud *domum curruum*; hoc *equitatus*, vel *equorum oppidum* ſonat, ut *Græca*, *Harmatus*, *Harmaxitos*, & *Hippon*. Sed & *Gamala*, urbs prope *Carmelum*, alio nomine dicta eſt πόλις ἱππέων, *urbs equitum*. Quod tamen ad *Solomonis* curulia, & equeſtria oppida nihil attinet. *Gamalæ* enim id nomen obtigit multis ſæculis poſt *Solomonem*, διὰ τὸ τοὺς ὑφ' Ἡρώδου τοῦ βασιλέως ἀπολυομένους ἱππεῖς ἐν αὐτῇ κατοικεῖν, *quia equites ab* Herode *Rege dimiſſi in ea diverſabantur*. Ita *Joſephus De bell.* lib. 3. cap. 2. Contra, *Beth-mercaboth*, & *Hatſar-ſuſim* patet fuiſſe *Solomone* multo antiquiora; quia *Simeonitis* obtigerunt, tum cum à *Joſua* ſorte diviſa eſt terra *Chanaan*. At oppida, per quæ currus ſuos, & equos diſperſit *Solomon*, nova fuiſſe, & in id ipſum ab eo condita Scriptura disertè aſſerit 1 *Reg.* 9. *v.* 19. & 2 *Par.* 8. *v.* 6. in hæc oppida pabulum equis, quantum erat neceſſe, fuiſſe comportatum Sacer Scriptor his verbis docet 1 *Reg.* 4. *v.* 28. *Ordeum, & ſtramen, equis, & veredis ferebant, quocunque locorum erant, unicuique demenſum ſuum.* Septuaginta, Τὰς κριθὰς, καὶ τὸ ἄχυρον, τοῖς ἵπποις, καὶ τοῖς ἅρμασιν ἔφερον. *Ordeum, & paleam equis ferebant, & curribus*: perabſurdè. Equis enim affertur pabulum, non curribus. Sed pro לרכש, *veredis*, legerunt לרכב, *curribus*. Nec meliora, quæ ſequuntur: *Ordeum*, &c. *ferebant* εἰς τὸν τόπον, οὗ ἂν ᾖ ὁ βασιλεὺς, *in locum, in quo erat Rex*. Imo in locum, in quo erant equi; ſive adeſſet Rex, aut abeſſet. Nam *Hebræa*, אל מקום אשר יהיה שם *in locum in quo erat*, non referuntur ad Regem, de quo in eo verſu nullum verbum, ſed ad proximum antecedens לרכש, *veredo*, quod Singulare nomen eſt pro Plurali. Sed error ille *Græcis* non eſt peculiaris. Nam *Hieronymus* quoque, in eundem lapidem impingens, *Ordeum*, &c. *deferebant*, inquit, *in locum ubi erat Rex*. Et *Arabs*, الي الموضع الذي يكون فيه سليمان *in locum, in quo erat Solomon*. Et *Joſephus*, Συγκομίζων εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς διέτριβε τόπον, *Eum in locum convehens, in quo Rex diverſabatur.* Interim vel ex hoc loco colligere eſt ordeum apud veteres equorum fuiſſe pabulum vulgatiſſimum. Sic in *Homero* (k) ſæpiſſime deſcribuntur equi κρῖ λευκὸν ἐρεπτόμενοι, *album ordeum comedentes*. Et in *Polluce* (l) τροφαὶ ἵππων κριθαὶ, *equorum pabulum eſt ordeum*. Et *Nemeſianus* (m) in *Cynegetico*, ubi de cura equorum,

Ordea tum, paleaſque leves præbere memento.

Et in *Plauti Aſinaria* ſervus herum adoleſcentem, quem per jocum inequitabat, ſic alloquitur,

Demam

(h) 1 *Reg.* 10. 26.
(i) 2 *Par.* 1. 14. & 9. 25.
(k) *Iliad.* ε. 195. & θ. 560. *Odyſſ.* δ. 41.
(l) *Lib.* 1. c. 11. §. 2.
(m) *Verſu* 193.

Demam hercle jam de ordeo, tolutim ni badizas.
Juvenalis item *Sat*. 8.

- - infundet jumentis ordea laſſis.

Ut *Lucianus*, in *Lucio*, hoſpitis ſui ancillæ dat κριθιδίων τιμὴν εἰς τὸν ἵππον, *ordei equo apponendi pretium.* Et rurſus, Τοῖς κτήνεσιν παρέβαλον κριθίδια, *Jumentis hordeum objecerunt*. Proinde in aſinum mutatus, ἡ δὲ γραῦς, inquit, ἐμοὶ, καὶ τῷ ἵππῳ κριθὰς παρέθηκεν, *anus mihi, & equo ordeum appoſuit.* Itaque *cantherinum* à ruſticis ordeum appellari teſtis eſt (*n*) *Columella*; quia cantherios, & alia animalia, quæ ruri ſunt, melius paſcit, quam triticum. Et κριθῶντα, vel, ut *Pollux* (*o*) ſcribit, κριθιῶντα πῶλον vocat *Æſchylus* (*p*) equum nimio ordei paſtu laſcivientem. Et κριθίας, vel κριθίασις, equi morbus eſt ex imtempeſtivo ordei eſu contractus: de quo multa *Abſyrtus*, & *Hierocles* (*q*) in *Hippiatricis*, *Philoſophus* (*r*) quoque obiter inter equorum morbos. *Gaza* reddit *hordeationem*.

(*n*) Lib. 2. c. 9.
(*o*) Lib. 7. c. 5.
(*p*) In Agam. verſu 1637.
(*q*) Lib. 1. c. 8.
(*r*) Hiſt. lib. 8. cap. 24.

Jam ſi roges, unde tot equos ſibi comparaverit *Solomon*, cum ante illum in *Judæa* vix ulli fuerint; reſpondebimus cum *Esdra* 2 *Paral*. 9. *v*. 28. *Educebant equos* Solomoni *ex Ægypto, & ex omnibus terris.* Iis ſcilicet, unde in *Judæam* mercatoribus liber erat acceſſus, quos fama tanti Principis, & ſummum in equos ſtudium eò potuit allicere etiam ex locis remotiſſimis. Sed hæc equorum genera Scriptura maximè celebrat. Ad Septentrionem *Judææ*, *Thogarmæos*; ad Orientem *Aſſyrios*; ad Occaſum *Italos*, ſi *Kimchio* creditur, & *Syro* Paraphraſti; & ad Meridiem *Ægyptios*. De *Thogarmæis* hæc *Ezechiel*, *Tyrum* compellans, cap. 27. v. 14. *De domo* Thogarmæ *eques, & equites, & mulos adduxerunt ad nundinas tuas. De domo Thagarmæ*, id eſt, è *Cappadocia*, ut multis probamus in noſtro *Phaleg*, lib. 3. cap. 11. Nempe *Cappadocum* equorum ſumma ſemper fuit nobilitas.

Illis ampla ſatis levi ſunt æquora dorſo,
Immodicumque latus, parvæque ingentibus alvi,
Ardua frons, auresque agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique vago ſplendore micantes,
Plurima ſe validos cervix reſupinat in armos.
Fumant humentes calidâ de nare vapores.
Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram
Crebra ferit, virtusque artus animoſa fatigat,

Ita illos deſcribit: *Nemeſianus*. Et Oppianus de iiſdem lib. 1. *Cynegeticῶν*,

Κραιπνότεροι δὲ πέλουσιν ὅσοι μάλα γηράσκουσι,
Κείνους εἰς πόλεμον μεγαλήνορα θωρήσσοιο,
Αἴθωνας τ' ἐπὶ θῆρας· ἐπεὶ μάλα θαρσήεντες
Ὅπλοις ἀντιάαν, πυκινὴν ῥῆξαί τε φάλαγγα,
Θηρσί τ' ἐνυαλίοισιν ἐναντία δηρίσασθαι.

Quæ nos ex parte, ſupra paulo preſſius, ſed *Bodinus* ita reddidit,

At virtus, animusque virent ætati virili,
Nec niſi decrepito ſenio vis illa fatiſcit.
Hos in ſanguinei fulgentia prælia Martis.
Intrepidè armato inque ferocia bella ferarum,
Haud equidem ſævis terrentur ab hoſtibus unquam,
Quin acies nitidas rumpant, denſasque phalanges,
Immanesque feras infracto pectore vincant.

Eoſdem equos celebrant (*s*) *Dionyſius Periegetes*, (*t*) *Solinus*, (*u*) *Claudianus* aliquoties, (*x*) *Iſidorus*, (*y*) *Abſyrtus*. Et ex *Strabone* (*z*) conſtat *Perſas* ex *Cappadocibus* tributi nomine exegiſſe quotannis mille quingentos equos. Quin eorum nonnullos *Geographus* Anonymus ſub *Conſtantio* (*a*) *divina* vocat *animalia*. Et lex *Theodoſii* (*b*) *gregem dominicum*, quia *Cæſarum* uſibus ſervabantur, nec eos factionibus dividere licebat, niſi permittentibus Imperatoribus. Unde illud *Capitolini* in *Gordianis* de *Gordiano* primo; *Cappadoces* equos *centum permittentibus Imperatoribus factionibus diviſit*. Quocirca *Eutropio* crimini datum eſt, quod, Conſul cum eſſet, Βοσκήμασιν ἀπεχρήσατο, *animalibus præter fas uſus eſſet*, quibus nulli alii præter Imperatorem uti licebat. Atque ob id ipſum ab *Arcadio* capite mulctatus eſt, ut refert *Philoſtorgius* (*c*) vetus Scriptor, gente *Cappadox*. Sed hæc alibi citata, & explicata pluribus, nonniſi obiter hîc attingimus, ne videamur actum agere. Tantùm, quod nos fugerat, *Gregorium* etiam *Nazianzenum* ab equorum fœcunditate *Cappadociam* ſuam laudâſſe his verbis reperio *Orat*. 20. in *Baſilium*, Τὸ ἐμὸν ἔδαφος τοῦτο, οἱ σεμνοὶ Καππαδόκαι, τὸ μηδὲν ἧττον κουροτρόφον, ἢ εὔιππον. *Hoc meum ſolum, O venerandi* Cappadoces, *non minus juvenibus, quam bonis equis fœcundum.* Et, quod de *Hiſpania* tradunt veteres (*d*) (quamvis omnino fabulosè, ut à *Juſtino* (*e*) agnitum) in *Cappadocia* etiam ſcribit *Auguſtinus* (*f*) equas vento concipere. Sed viro Sancto *Solinus* impoſuit, qui, in capite *De Cappadocia*, equabus id ipſum tribuit, ſuppreſſo loci nomine hoc miraculo celebrati.

(*s*) Verſu 973.
(*t*) Cap. de Cappad.
(*u*) In Ruffin. lib. 2. & In laudem Serenæ & in Equo Arcad.
(*x*) Orig. lib. 14. cap. 3.
(*y*) Cap. 115.
(*z*) Lib. 11.
(*a*) Cap. 21.
(*b*) Lex 7. Cod. Theod. De grege dom.
(*c*) Lib. 11. c. 6.

Huc etiam referri poſſe videbitur, quod equi *Henetici* fuêre olim in pretio, quia *Homeri Heneti* ſunt *Paphlagones* in ora *Cappadociæ*. *Phædra* in *Euripidis Hippolyto*, verſu 230.

Εἴθε γενοίμαν ἐν σοῖς δαπέδοις
Πώλους Ἐνέτας δαμαζομένα·

Utinam eſſem in tuis campis Equas Henetas *domans.* Et Chorus, verſu 1131. de *Hyppolyto* jam fato functo,

Οὐκ ἔτι συζυγίαν
Πώλων Ἐνετᾶν ἐπιβάσῃ.

Non amplius jugum Equarum Henetarum *conſcendes.* Ubi *Scholiaſtes*, Ἐνετᾶν, Παφλαγονικῶν· Ἐνετοὶ γὰρ ἔθνος Παφλαγονίας. Et *Stephanus*, Λέγονται δὲ Ἐνετίδες, ἵπποι· nimirum ab *Henetis Paphlagoniæ*, de quibus ante egerat. At *Heſychius* aliter, Ἐνετίδας, πώλους στεφανηφόρους, ἀπὸ τῆς περὶ τὴν Ἀδρίαν Ἐνετίδος, διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ· Henetidas, *equas coronatas, ab* Henetide, *quæ eſt circa* Adriam, (id eſt, *Venetiâ*) *ibi enim excellunt.* Quibus concinunt hæc *Strabonis* lib. 5. ubi de *Italiæ Venetis*, Διονύσιος γὰρ ὁ τῆς Σικελίας τύραννος, ἐντεῦθεν τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων· ὥστε καὶ ὄνομα ἐν τοῖς Ἕλλησι γενέσθαι τῆς Ἐνετικῆς πωλείας, καὶ πολὺν χρόνον εὐδοκιμῆσαι τὸ γένος· Dionyſius, Siciliæ *Tyrannus*, *inde equorum ad certamina educandorum armentum inſtituit: unde factum, ut apud* Græcos Veneticæ *equariæ fama innotuerit, atque inclaruerit id genus per longum tempus.* Proinde etiam *Euripidis Scholiaſtes* docet, Πώλους Ἐνέτας equas eſſe, eorum *Henetorum*, οἱ Παφλαγονίαν πρότερον οἰκοῦντες, ὕστερον ἐπὶ τὴν Ἀδρίαν διέβησαν, *qui, cum* Paphlagoniam *prius tenuiſſent, in* Adriam *poſtea trajecerunt.* Et anachroniſmi *Poëtam* accuſat in eo, quod *Phædram*, *Theſei* uxorem, loquentem inducit de *Veneticis* equabus, quibus, multis poſt ſæculis, primis omnium vicit quidam *Leo Lacedæmonius*, *Anticlidæ* pater, ut traditum eſt à *Palæmone*.

(*d*) Varro, Ruſt. lib. 2. c. 1. Virg. lib. 3. Georg. Silius lib. 3. v. 381. Colum. lib. 7. cap. 26. Plin. lib. 4. cap. 22. & lib. 8. cap. 42.
(*e*) Lib. 44.
(*f*) De civ. Dei lib. 21. cap. 5.

Sed & de *Aſſyriorum* equis *Prophetæ* quædam habent non temerè prætereunda. Sic *Eſaias Judæam* ab *Aſſyrio* vaſtandam interminatus cap. 5. v. 28. *Ungulæ equorum ejus ut petræ, & rotæ* curruum *ejus turbinis inſtar.* Et Jerem. 4. v. 13. *Ecce! tanquam nubes aſcendit. & ut turbo ſunt currus ejus. Leviores ſunt aquilis equi ejus.* Et Habac. 1. v. 8. *Leviores ſunt pardis equi ejus, & acutiores lupis veſperæ. Et abundabunt equites ejus, & è longinquo venient, & volabunt ut aquila, quæ properat ad eſcam.* Quæ verba in his equis multa commendant; 1. *Ungulas firmas* כצר *ut petra*; *Græci*, Epitheto addito, ὡς στερεὰ πέτρα, *Chaldæus* itidem כטנרא תקיפא. Et *Arabs* مثل الصاخرة الصلدة *ut petra dura*: ne ſcilicet viæ aſperitate, & longitudine atterantur. Equos hujuſmodi *Homerus* χαλκόποδας appellat *Iliad*. θ'

- ὑπ' ὄχεσφι τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππω,

Currui adaptavit æripides equos. Et *Odyſſ*. φ'. κρατερώνυχας,

Ἵππους δ' αὐτὸς ἔχε κρατερώνυχας ἐν μεγάροισιν.

Equos autem ille tenuit fortes-ungulis in domibus. Iidem *Abſyrto* cap. 106. εὔποδες, & στερεόποδες, quibus opponit

opponit μαλακόποδες. Ibidem *Theomneſtus* multa præſcribit εἰς τὸ σκληρῶσαι ὁπλὴν *ad indurandam equorum ungulam.* Et in *Hippico Xenophon* vult, ut in equo de his duobus maximè ſoliciti ſimus, περὶ τῶν ὁπλῶν ὅπως καρτεραὶ ἔσονται, καὶ περὶ τῶν ςομάτων ὅπως μαλακὰ ἔσται, *de ungula ut firma ſit, & de ore ut ſit tenerum.* Proinde equos *Hiſpanicos*, poſtquam à forma commendavit *Oppianus*, in illis hoc deſiderat, quod habent

Ὁπλὴν οὐ κρατερὴν, πηλοτρόφον, εὐρυπέδιλον,

Ungulam malè-firmam, luti-alumnam, latam. Sed *Scaliger* contra contendit paucos equos meliore ungula fulciri, quam *Hiſpanicos*, totamque *Hiſpaniam* ſcrupeam, ſabuloſam, aſperam, ſiticuloſam eſſe: tantum abeſt, ut limo, lutove ungulæ corrumpantur. 2. *Aſſyriorum* equis ab *Eſaia*, & *Jeremia* tribuitur impetus, qualis turbinis; quod idem eſt, ac ſic vocentur ἀελλώδεις, & ἀελλόποδες, & ἀελλοδρόμοι, ut à *Poëtis* paſſim. *Homerus* Hymnicus, de *Troe*, Hymno in *Venerem*,

Γηθόσυνος δ' ἵπποισιν ἀελλοπόδεσσιν ὀχεῖτο,

Lætus vehebatur equis, quorum pedes erant inſtar turbinis. Simonides (g) carmine ἐπινικίῳ in *Anaxilam Rheginorum* Tyrannum, cum mulabus *Olympia* viciſſet,

(g) *Apud Heracl. De polit. & Ariſt. Rhetor. l. 3. c. 2.*

Χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων,

Salvete, equarum filiæ, quarum pedes turbinis in modum feruntur. Sophocles in *Oedipo Tyranno*, verſu 475.

Ὥρα νιν ἀελλοπόδων ἵππων

Σθεναρώτερον φυγᾷ πόδα νωμᾶν.

Tempus nunc eſt in fuga pedem movere citius equis, qui feruntur inſtar turbinis. Alii ἀελλάδων legunt. *Heſychius*, Ἀελλάδων, ἵππων ταχέων· Σοφοκλῆς Οἰδίποδι τυράννῳ. Malim ἀελλωδῶν, ut in *Suida*, Ἀελλώδεις ἵπποι, αἱ ταχεῖαι· καὶ τοῦτο τραγικόν. *Bacchylides* in Prolegomenis in *Pindarum*. Ξανθότριχα μὲν Φερένικον Ἀλφεὸν παρ' εὐρυδίναν πῶλον ἀελλοδρόμον, νικήσαντα, *Flavi-pilum equum* Pherenicum *prope* Alpheum *latifluum, procellas curſu æquantem, victoriam conſequutum. Archias Poëta* in *Epigr. Anthol.* lib. 1. cap. 32.

Ὁ πρὶν ἀελλοπόδων λάμψας πλέον αἰετὸς ἵππων,

Qui prius multum inclaruit, aquila equorum, qui pedes habent inſtar turbinis. Smyrnæus lib. 1. verſu 610.

--- συνέπειρεν ἀελλοπόδας δέμας ἵππου,

Simul transfixit equi corpus turbinis in modum velocis. Eodem pertinet, quod equi paſſim *ventos æquare*, aut *anteire* dicuntur. Sic in *Apollonio Argonaut.* lib. 4. Sol *Æetæ* dat equos

--- πνοιῇσιν ἐειδομένους ἀνέμοιο,

venti flatibus ſimiles. Et apud *Q. Calabrum* lib. 8. *Achillis* equi

--- ἶσον δ' ἀνέμοισι φέρονται,

ventorum inſtar feruntur. Ut in *Homero* Iliad. κ'. *Rheſi* equi ſunt

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι,

nive candidiores, & curſu ventis ſimiles. Quod imitatur *Poëta* ſummus *Æn.* lib. 12. ubi *Turnus* poſcit equos,

Qui candore nives anteirent, curſibus auras.

Cujuſmodi equos *ventoſos* vocant *Ovidius* lib. 4. *Faſt.*

Primaque ventoſis palma petetur equis.

Oppianus lib. 1. *Cynegeticῶν*,

Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντες;

Adeò ventoſis pedibus ſunt celeres Iberi equi. Neque aliud ſibi voluerunt, qui equas in *Luſitania* ex vento concipere primi finxerunt, quam equos ex iis naſci miræ pernicitatis: quod à *Trogo* eſt obſervatum. 3. Eoſdem equos *volare* dicit *Habacuc*: *Volabunt ut aquila*, &c. Ita *Homerus* paſſim de equis,

(h) *Iliad.* ε'. 366. 768. θ'. 45. κ'. 530. &c.

--- (h) Τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην,

Illi verò non inviti volabant. Et

(i) *Iliad.* ψ'. 506.

--- (i) Τὼ δὲ σπεύδοντε πετέσθην,

Illi verò properantes volabant.

Et *Virgilius* lib. 12. *Æn.*

Alipedumque fugam curſu tentavit equorum.

Et *Ovidius* lib. 3. *Amorum* Eleg. 11.

Victor Abantiades *alite fertur equo.*

4. Nec *volare* ſolùm dicit *Habacuc*, ſed *volare ut aquila*, quæ, ut in hunc locum obſervat *Kimchius*, קל לעוף משאר עופות ועף בגובה האויר יותר מכלם וכן אמר כאשר ידאה הנשר *reliquis avibus ad volatum levior eſt; & in aërem fertur ſublimius omnibus illis: unde eſt, quod dicitur* Deut. 28. v. 49. "*Sicut volat aquila.* Itaque etiam *Oppianus* de *Hiſpanicis* equis lib. 1. *Cynegeticῶν*,

Κείνοισιν τάχα μῦθος ἐναντίον ἰσοφαρίζοι

Αἰετὸς, αἰθερίοισιν ἐπιθύνων γυάλοισιν·

His aquila audaci certaverit una volatu,

Quæ ſecat æthereas pennis pernicibus auras.

Et ab *Archia* ſupra velox equus vocatur αἰετὸς ἵππων, *aquila equorum*. 5. Quin *volare* addit Propheta *ut aquila, quæ properat ad eſcam.* Ut *Homero, Iliad.* φ'. deſcribitur *Achilles*,

Αἰετοῦ οἴματ' ἔχων μέλανος τοῦ θηρητῆρος,

Impetum habens aquilæ nigræ properantis ad eſcam.

Et *Statius* de *Tydeo* dicit lib. 8. *Thebaid.*

- - - *nec ſegnius ardens*

Accurrit, niveo quam flammiger ales olori

Imminet, & magna trepidum circumligat umbra.

Nempe aquila magno impetu ruit in prædam. *Xenophon.* lib. 2. *Cyrop.* Ἀετὸς δ' ἐπιπτάμενος αἴσιος, ὡς κατεῖδε τὸν λαγὼ φεύγοντα, ἐπιφερόμενος ἔπαισέ τ' αὐτὸν, καὶ συναρπάσας ἐξῆρε. *Dextra autem aquila involans, ut vidit leporem fugientem, irruens percuſſit illum, & correptum extulit.* Hunc aquilæ impetum ῥόμβον appellat *Pindarus Iſthmia* quarta, ubi *Meliſſum* dicit vulpis prudentiam imitari,

- - - αἰετοῦ ἅτ' ἀναπιτναμένα

Ῥόμβον ἴσχει, - - -

quæ aquilæ rhombum reſupinata cohibet. Ut *Olymp.* 13. ἀκόντων ῥόμβον, *telorum rhombum* dixerat, quod *Scholiaſtes* δίνησιν, καὶ βολὴν, *rotationem, & vibrationem* exponit. 6. Pardis etiam iidem equi conferuntur, quod quidem eſt animal velox. Proinde *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶν*,

Πορδάλιές τε θοαί. - - - -

Pantheræque veloces, &c. Et *Lucanus* lib. 6. *celerem pardum* dixit: ubi tamen ſaltu potius quam curſu pollere docet. Verba ſunt,

- - - *non ſegnior extulit illum*

Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas,

Quam per ſumma rapit celerem venabula pardum.

Et *Plinius* lib. 10, cap. 73. *Inſidunt in eadem* Aſſyria *pardi condenſa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia deſiliunt, atque è volucrum ſede graſſantur.* Et *Damir* pardum aſſerit eſſe بعيد الوثبة فربما وثب اربعين ذراعا صعدا *animal longinqui ſaltus, ita ut quadraginta cubitos in altum exiliat.* (Ita unum exemplar: ſed alterum omittit vocem صعدا *in altum*, quæ melior eſt lectio)

Inde *Martialis* (k) *volucrem* vocat: & *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Plutum* ὁρμητικὸν ζῶον. Et *Pollux* lib. 5. cap. 15. Εἴποις δ' ἂν ἔλαφον θεῖν, λαγωὸν φεύγειν, σῦν καὶ κάπρον συῤῥήγνυσθαι, λέοντα ἐφορμᾶν, πάρδαλιν πηδᾶν. *Dices cervum currere, leporem fugere, ſuem & aprum irrumpere, leonem irruere, pardum inſilire.* Quo reſpicientes *Græci* verterunt, Ἐξαλοῦνται ὑπὲρ παρδάλεις οἱ ἵπποι αὐτῶν, *Exilient ſupra pardos* (id eſt, plus quam pardi) *equi eorum.* 7. Denique de his equis dicitur וחדו מזאבי ערב *Et acutiores erunt lupis veſperæ*, quod ad viſum referri poteſt, quia *Arab.* حدّ *acutum eſſe* etiam de viſu dicitur. Et lupum ſub veſperam acutiſſimè

(k) *Spectac. Epigr.* 19.

mè videre docent *Ælianus* & *Phile*. Unde *crepuſculum* λυκόφων, & *Homero* ἀμφιλύκη νύξ, *Iliad.* ή. Quamvis quomodo ad equum id pertineat non ſatis liquet: niſi quod ad illud *Virgilii* de equis,

Spadices glaucique, - - - -

Servius habet, *Glauci ſunt felineis oculis, id eſt quodam ſplendore perfuſis.* Quod explicans *Geſnerus*, *Noſtri*, inquit, *appellant* glaſoug, *id eſt, vitreos oculos, & noctu etiam videre putant.* Et *Damir Arabs* de equo, ويوصف بحدة البصر *Deſcribitur etiam acuti viſus.* Unde Proverbium apud *Arabes*, quod idem citat, ابصر من فرس *Oculatior equo.* Sed, quia res non ſatis certa eſt, videndum an *acutus* ibi ſit pro *veloci*, quomodo *Græcum* ὀξὺς *acutus* ſæpe ſumitur: ut in *Plutarchi Romulo* de quodam *Celere*, à quo *Romuli* frater, *Remus* cæſus eſt, Καὶ ἀπ' ἐκείνυ τὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἢ ὀξεῖς κέλερας ὀνομάζουσι, *Et ab eo* Romani *veloces, & acutos,* celeres *vocant.* *Acutus* etiam quandoque eſt *acer*, & ad animum pertinet: ut in *Ariſtotelis Ethicis* lib. 3. cap. 7. Οἱ δ' ἀνδρεῖοι ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, *Fortes autem in agendo ſunt acuti*, id eſt, acres, & animoſi. Quod veſpertinis lupis valde convenit, quos longa inedia divexat, ut alibi probamus ex *Statio Achilleidos* lib. 2. & *Thebaidos* lib. 10. Sic *Arabice* الحدة *acumen* quandoque pro *alacritate* ſumitur, & *acri contentione* rei exequendæ, quandoque etiam pro *excandeſcentia*, quæ *Græcis* eſt ὀξυθυμία. Quomodo *Prov.* 27. 17. חדד, *acuere*, eſt *irritare*, ſi credimus *Aben Ezræ*, qui locum illum ita reddidit, *Ut ferrum ferro acuitur, ita vir acuitur facie*, id eſt, irritatur ira ſocii ſui. *Faciem* enim ab *Hebræis* ſæpe pro *ira* uſurpari nemo eſt qui neſciat.

Equi porrò *Aſſyriorum*, quos *Propheta* ita celebrant, nati non erant in ipſa *Aſſyria*, quam ab equorum præſtantia nemo commendat, quod meminerim; ſed in vicinis regionibus, *Armenia* puta, *Media*, & *Perſide*. In his *Niſæi* eminebant in *Media* campo *Niſæo*, qui valde proceri erant corporis. Ita habetur in *Suida* voce Νίσαιον, & in *Euſtathio* ad *Dionyſium*; *Herodotum* ſequutis, cujus verba ſunt in *Polyhymnia*; Ἔστι πεδίον μέγα τῆς Μηδικῆς, τῷ ὄνομά ἐστι Νίσαιον· τὺς ὦν δὴ ἵππους τὺς μεγάλους φέρει τὸ πεδίον τῦτο· *Mediæ campus eſt magnus*, Niſæus *nomine*: *magnos porrò equos fert campus ille.* Proinde idem *Herodotus* in *Thalia* aſſerit *Indica* animalia eſſe cæteris multo majora, παρὲξ τῶν ἵππων· οὗτοι γὰρ ἑσσῦνται ὑπὸ τῶν Μηδικῶν, Νισαίων δὲ καλεομένων ἵππων, *præter equos: illi enim* Medicis *equis ſunt inferiores*, *qui* Niſæi *vocantur*. Et *Strabo* lib. 11. Τὺς δὲ Νισαίυς, ἵππους, οἷς ἐχρῶντο οἱ βασιλεῖς ἀρίστοις οὖσι ἢ μεγίστοις· Niſæos *equos*, *quibus utuntur Reges*, *cum ſint optimi*, *& maximi*, *Lucanus* lib. 8. de *Parthorum*, equis, & arcubus,

Celſior in campis ſonipes, & fortior arcus.

Hinc in iis equis ſumma vis fuit. *Ammianus*, ubi de *Media* lib. 23. *Sunt apud eos prata virentia, fœtus equorum nobilium, quibus (ut Scriptores antiqui docent, noſque vidimus) ineuntes prælia viri ſummavi vehi exultantes ſolent, quos* Niſæos *appellant.* Nec minor velocitas. *Suidas*, Νίσαιον, τόπος Περσίδος, ἔνθα ἵπποι ὠκιστοι γίνονται, Νισαῖοι λεγόμενοι· Niſæum, *locus* Perſidis, *ubi equi ſunt velociſſimi*, Niſæi *dicti*. Unde eſt, quod camelos (dromadas videlicet eſſe perniciſſimos eo argumento probat *Philoſophus*, *Hiſt. anim.* lib. 9. cap. 50. quod θέουσι θᾶττον τῶν Νισαίων ἵππων πολὺ, Niſæis *etiam equis multo citius currunt*: quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, equis expeditiſſimis. Sed & decorem fuiſſe eximium colligas ex *Syneſii* Epiſt. 40. ad *Uranium*, ubi poſtquam multis laudavit ἵππον ἀκροφυέστατον εἰς ἅπασαν ἀρετὴν ἵππῳ προσήκουσαν, *equum apprime à natura factum ad omnem dotem equo congruam*, unum excipit, quod Νισαίων ἵππων ἰδεῖν ἐστὶ ἀειδέστερος, ὀχθώδης τε ὢν τὸ κρανίον, ἢ λεπτόσαρκος τὴν ὀσφύν. Niſæis *equis ſpecie ſit deformior*, *cum & capite ſit prominenti*, *& circa lumbos carne modicâ*. Forma tamen his peculiaris, quæque à noſtris plurimum diſtat. *Strabo*, Ἰδιόμορφοι δέ εἰσιν ὥσπερ ἢ οἱ Παρθηνοὶ λεγόμενοι νυῦ παρὰ τὺς Ἑλλαδικὺς, ἢ τὺς ἄλλους τὺς παρ' ἡμῖν. *Forma ſunt peculiaris*, *ut & qui* Parthici *nunc dicuntur à* Græcanicis, *atque aliis quos habemus diverſa*. Deſcriptio petenda eſt ex his *Oppiani* lib. 1. *Cynegeticῶν*,

Κάλλει δ', ἐν πάντεσσι πέλει πανυπείροχος ἵππος
Νισαῖος, τὸν ἄγουσιν ἑλικτέανοι βασιλῆες,
Καλὸς ἰδεῖν, ἀπαλός τε φέρειν ὑπείκει δεσμῷ,
Βαιὸς μὲν κεφαλήν, πολλὸς βαθύτριχα δειρήν
Κυδιόων ἑκάτερθε μελιχρύσοισιν ἐθείραις·

Quem tumidi Reges equitant, longè omnibus anteit
Niſææ telluris equus, cui gratia forma eſt,
Et greſſus faciles, cedentiaque ora lupatis,
Argutum caput, atque juba per colla profuſa
Luxuriant utrinque, auri fulgore micantes.

Græcè-- μελιχρύσοισιν ἐθείραις, id eſt, *jubis melli & auro concoloribus*, aut *melli* ſimpliciter; nam alii legunt μελιχροίοισιν. Nempe flavi plerumque erant equi *Niſæi*. Quin apud *Suidam*, in Ἵππος Νισαῖος, *Grammatici Niſæas* equas aſſerunt εἶναι ξανθὰς πάσας, *omnes eſſe flavas.* Proinde *Polemon* ibidem arguitur, quod *Niſæum* equum album vocaverit: Ὁ δὲ Πολέμων κακῶς φησι λευκὸν ἵππον Νισαῖον. Polemon *autem malè aſſerit equum* Niſæum *eſſe album.* Et *Phavorino* ſi credimus, Νισαῖος ἵππος, ὅ ἐστι ξανθός· ἡ γὰρ Νίσα πάσας τὰς ἵππους ξανθὰς ἔχει. Niſæus *equus, id eſt, flavus*: Niſa *enim omnes equas flavas habet.* Tamen præter *Polemonem*, *Philoſtratus* etiam, *Apollonii* ſui libro primo, memorat λευκὸν ἵππον τῶν σφόδρα Νισαίων, Niſæum *equum maxime candidum*. Et in *Rhodogyne* Icone apud eumdem, Προσγέγραπται αὐτῇ ἢ Νισαία ἵππος μέλαινα, ἐπὶ λευκοῖς τοῖς σκέλεσι, ἢ τὰ στερνὰ λευκά. *Appicta eſt ei* Niſæa *equa nigra*, *cui*, *ad candida crura*, *nivea ſunt pectora*. Neque verò *flavum* ſonat *Niſæus*, ſed è *Niſa*. Et *Niſa*, vel *Neſa*, ſi mavis (nam Νήσαιον ſcribunt *Phlegon*, *Arrianus*, *Stephanus*, & *Heſychius*) eſt *Chaldæum* נצא *netſa*, vel נציא *netſia*. Prius legitur in *Talmudico* Tractatu *Bava bathra*: poſterius in *Hebræorum* Lexicographis. *Aruch* explicat מקום משפע, *locum depreſſum*; *Pomarius* מקום שהולך בשיפוע, *locum in declive vergentem*. In *Talmude* opponitur מוליא, *tumulus*. Cur inde nomen habuerit *Niſæus* campus ex *Strabone* manifeſtum eſt, ubi *Media* deſcribitur ἡ πολλὴ μὲν ὑψηλὴ, καὶ ψυχρὰ, *celſa pleraque*, *& frigida*, &c. ἡ δ' ὑπὸ τῆς Κασπίοις πύλαις, ἐν ταπεινοῖς ἐδάφεσι ἢ κοίλοις οὖσα, εὐδαίμων σφόδρα, *ſed beata admodum quæ pars eſt ſub* Caſpiis *portis*, *ut quæ ſit in loco depreſſo*, *& concavo*. Idem ſitus fuit prati *Hippoboti*, in quo paſcebantur equi *Niſæi*. A ſitu igitur illa regio נצא dicta eſt, vel נציא; unde *Græcis* Νίσα, Νίσος, Νῆσος, Νίσαιον, & Νήσαιον· ita enim diverſè ſcribitur. Ab aliis is ipſe locus vocari traditur *Cataſtegona*, vel *Cataſtigona*. *Heſychius* in Νησαίας ἵππους, Μεταξὺ τῆς Συσιανῆς ἢ τῆς Βακτριανῆς τόπος ἐστὶ Καταστέγωνα, ὅπερ Ἑλλάδι γλώσσῃ Νήσος. Ἐνταῦθα ἵπποι διάφοροι γίνονται. *Inter* Suſianam *&* Bactrianam *locus eſt* Cataſtegona, *qui* Græcè Neſos *dicitur*. *Ibi ſunt præſtantes equi*. Ita etiam *Phlegontis* Scholiaſtes, & *Phavorinus*. *Suidas* in ἵππος Νισαῖος, Καταστίγονα ſcribit, & Νίσος. *Cataſtigona* hodie diceretur قتستان *Kotiſthan*, id eſt, *herba Medica Regio*. Nempe ستان *ſtan*, *regionem* deſignare in compoſitione nominum *Perſicorum* omnes ſciunt. Sic هندستان *Hindoſtan* eſt *India*, عربستان *Arabiſtan* Arabia, خوزستان *Chuziſtan* Suſiana, كوهستان *Chubiſtan* montana

regio

regio, كورستان *Churiſtan* ſepulchrorum regio, ſepulchretum. Ita قوتستان *Kotiſtan* locus eſt herba *Medica* fœcundus, quam قت *Kot* appellari teſtantur *Avicenna*, *Serapio*, *Abenbitar*, *Pandectarius*, *Bellonius*, &c. Porro *Medicam* herbam ibi abundâſſe, & locorum incolas equos ſuos eâ ſaginaſſe, diſertè teſtatur *Strabo*, Τὴν βοτάνην δὲ, inquit, τὴν μάλιστα τρέφουσαν τοὺς ἵππους, ἀπὸ τοῦ πλεονάζειν ἐνταῦθα, ἰδίως Μηδικὴν καλοῦμεν· *Herbam, quæ maximè equos alit, ex eo quod ibi abundat, propriè* Medicam *appellamus.* Variante dialecto idem eſſe puto *Cataſtigon*, & *Coteſtan*: quomodo אסתגנין, *iſtagnin*, & ὀστάνην, quorum utrumque occurrit pro *Mago*, vel *Aſtrologo*. Illud in *Talmude* paſſim, & in *Chaldæis* Paraphraſtis: hoc in *Græcorum* ſcriptis, tanquam à *Perſis* deductum. Vide in *Laërtii* præfatione locum ex *Xantho Lydo*, & *Suidam* in Ὀστάναι. Quam late patuerit *Niſeus* campus nemo tradidit. At latiſſimè patuiſſe oportet, ſi de illo vera ſunt hæc *Diodori*, Ἐν ᾗ (χώρᾳ) τὸ παλαιὸν ἔφασαν ἑκκαίδεκα μυριάδας ἵππων γεγονέναι φορβάδων· κατὰ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου παρουσίαν ἓξ μόναι μυριάδες ἠριθμήθησαν· *In quo loco fuiſſe olim ajunt equorum armentalium centum & ſexaginta millia, ſed, cum* Alexander *eo ſe contulit, non niſi ſexaginta millia numerata ſunt.* E quo numero *Arrianus* myriadem unam eximens de iisdem equis hæc habet, Εἶναι δὲ (λέγεται) πάλαι μὲν ἐς πεντεκαίδεκα μυριάδας τῶν ἵππων· τότε δὲ Ἀλέξανδρον οὐ πολὺ πλείονας τῶν πέντε καταλαβεῖν· πρὸς λῃστῶν γὰρ διαρπαγῆναι τὰς πολλὰς αὐτῶν. *Fuiſſe olim ajunt equarum ad* CLM; *tum verò* Alexandrum *non multò plures* LM *reperiſſe; pleraſque enim à prædonibus furto ſublatas.* *Strabonis* tamen ævo non paſcebantur ibi *Perſarum* Regibus ſupra equarum quinque myriades; niſi ſit error in numero, & pro πέντε legendum ſit δεκάπεντε. De vero ſitu hippoboti tam celebris *Geographi* certant, & *adhuc ſub judice lis eſt*. Quidam apud *Strabonem* in *Armenia* ponunt. *Plinius*, & *Iſidorus Characenus* in *Parthyene*. *Ptolemæus Niſæam* urbem in *Margiana*, & *Niſæos* populos in *Aria*, *Sariphis* montibus interjectis. *Heſychius*, *Suidas*, *Phlegontis* Scholiaſtes, *Phavorinus*, *Niſæum* μεταξὺ τῆς Σουσιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς, *inter Suſianam & Bactrianam*: quod valde abſurdum eſt, cum *Suſiana*, & *Bactriana* diſtent immenſum quantum. Itaque pro Σουσιανῆς Vir maximus legi vult Σουγδιανῆς, quia *Sogdiana Bactrianæ* vicina eſt. Alii apud *Suidam Niſæos* equos deducunt ἀπὸ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, *ex ora Maris Rubri*: atque hujus ſententiæ citatur auctor ἐν Δικτύϊ Ὀρφεύς, pro quo lege Εὐελπίδης. Neque enim Δίκτυν ſcripſit *Orpheus*, ſed *Euripides*, quam *Stobæus* non ſemel citat. Hinc *Phlegontis* Scholiaſtes, Ὁ δὲ Εὐελπίδης πρὸς τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ τὴν Νισαίαν φησὶν εἶναι. Euripides *autem dicit* Niſæam *eſſe ad Mare rubrum.* Idem *Suidas* in Νίσαιον, dicit eſſe locum *Perſidis*; quomodo etiam *Phavorinus*. Quod ſequutus *Vegetius*, *Perſis*, ait, *provinciis omnibus præſtat equos patrimoniorum cenſibus æſtimatos*. *Perſis*, id eſt, *Niſæus* ager *Perſidis*. At *Mediæ* adſcribunt *Herodotus*, *Strabo*, *Maximus Tyrius*, *Ammianus*, *Stephanus*, *Euſtathius*. Et locum præciſe definire, videtur *Strabo* prope *Caſpias portas* in via, qua venitur è *Perſide*, & *Babylonia*. Inde in *Phaleg* noſtro colligebamus hunc eſſe campum magnum, quem deſcribit liber *Judith* ἐν τοῖς ὁρίοις, *in finibus* Ragau. *Ragau*, Græcis *Raga*, *Ragæ*, *Ragæa*, *Mediæ* urbs magna eſt, è qua *Alexandrum* uno die ad *Caſpias portas* veniſſe, cum *Darium* magnis itineribus inſequeretur, ſcribit *Arrianus* libro tertio. Et ſpatium interjectum ſtadiis quingentis, vel, ut alii legunt, octingentis definit *Strabo*, id eſt, vel LXII. vel C paſſuum millibus. In illo interſtitio potuit eſſe campus *Niſæus*: & ipſi urbi videri poſſit inditum fuiſſe nomen ab adjacentis paſcui ubertate. Nam *Ragau* Chaldaicè רעו *paſcuum* ſonat. *Ragas Seleucus Nicator Europum* nominavit, & *Parthorum* Rex *Arſaces Arſacen*, vel *Arſaciam*. Ita teſtantur *Strabo*, & *Stephanus*. Itaque *Ragæ*, *Europus*, & *Arſacia* eadem *urbs*. Et fallitur *Ptolemæus*, qui in tribus locis deſcribit, tanquam tres diverſas urbes. Quarum ſola *Europus* eſt in vero ſitu, nempe in extremis *Mediæ* verſus *Parthiam*, aliquanto Auſtralior *Caſpiis portis*, quo ferè loco deſcribit *Strabo*. His rationibus fretus, *Niſæum* campum collocaveram in *Ragarum*, vel, quod idem eſt, *Europi* vicinia, ferè ad *Caſpias portas*. Sed, re perpenſa accuratius, malo cum *Diodoro*, & *Arriano*, deſcribere inter *Suſa* & *Ecbatana*, in ea parte *Mediæ*, quæ *Suſianæ* eſt confinis. Quia de eo non poteſt afferri quidquam illuſtrius, quam iter *Alexandri*, quem euntem, *Suſis Ecbatana*, *Diodorus* narrat ibi triviſſe menſem integrum, & equarum reperiſſe ſexaginta millia, atque inde profectum ſeptima die veniſſe *Ecbatana*. Neque his diſſimilia traduntur ab *Arriano*. Sed neque diſſentit *Strabo*, in quo quidem pars *Mediæ*, quæ eſt ſub *Caſpiis portis*, deſcribitur ἱππόβοτος διαφερόντως, *equis paſcendis maximè idonea*. Et de campo *Niſæo*, quem ille *Hippobotum* vocat, ſequitur continuo poſt, Καλεῖται δέ τις καὶ λειμὼν Ἱππόβοτος, ὃν καὶ διεξίασιν οἱ ἐκ τῆς Περσίδος, καὶ Βαβυλῶνος, εἰς Κασπίους πύλας ὁδεύοντες, ἐν ᾧ πέντε μυριάδας ἵππων θηλειῶν νέμεσθαί φασιν. *Sed &* Hippobotum *vocatur pratum quoddam, per quod tranſeunt, qui ex* Perſide, *&* Babylone *eunt in* Caſpias portas, *in quo equarum paſci dicuntur quinquaginta millia.* Sed hoc *pratum Hippobotum* apertè diſtinguitur à parte *Mediæ* ἱπποβότῳ, quæ eſt ſub *Caſpiis portis*. *Heſychium* quod attinet, atque alios, à quibus campus ille deſcribitur μεταξὺ τῆς Σουσιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς. Omnino id ſumptum eſt ex *Alexandri* hiſtoria, & pro τῆς Βακτριανῆς reponendum τῶν Ἐκβατάνων. Neque mirum eumdem campum alios *Mediæ*, alios aſſignare *Perſidi*, cum ſit in utriuſque confiniis, nempe in ea parte *Mediæ*, quæ *Suſianam* attingit. *Suſiana* autem in *Strabone* pars eſt *Perſidis*. Eodem refero, quod *Niſæum Euripides* locat ad *mare Erythræum*; quia *ſinus Perſicus*, ad quem eſt *Perſis*, portio eſt *Rubri maris*. Ut taceam *Euripidis* ævo, qui fuit ante *Alexandrum*, hæc loca fuiſſe *Græcis* parum cognita. At *Ptolemæi Niſæa* urbs in *Margiana*, & in *Aria Niſæi* populi, cum *Niſæo Mediæ*, vel *Perſidis* campo *Hippoboto* commune nihil habent. Quem ſi alii *Armeniæ*, & *Parthiæ* adſcripſere, *Plinius* & *Iſidorus Characenus*, factum id, quia in *Armenia*, & *Parthia*, nobiles equi fuere, & *Niſæis* ſimiles. Hinc *Strabo* de *Media*, Ἱππόβοτος δὲ καὶ αὕτη ἐστὶ διαφερόντως, καὶ ἡ Ἀρμενία· *Ipſa autem eſt alendis equis maximè idonea, ut &* Armenia. Item, Τοὺς δὲ Νισαίους ἵππους, οἷς ἐχρῶντο οἱ βασιλεῖς ἀρίστοις οὖσι καὶ μεγίστοις, οἱ μὲν ἐνθένδε λέγουσι τὸ γένος, οἱ δὲ ἐξ Ἀρμενίας ἰδιόμορφοι δέ εἰσιν, ὥσπερ καὶ οἱ Παρθικοὶ λεγόμενοι νῦν. Niſæos *autem equos, optimos illos, & maximos, quibus Reges utebantur, alii inde dicunt genus ducere, alii ex* Armenia: *ſunt autem formæ peculiaris, ut qui nunc* Parthici *appellantur*. Idem de *Armenia*, Οὕτω δ' ἐστὶν ἱππόβοτος σφόδρα ἡ χώρα, καὶ οὐχ ἧττον τῆς Μηδίας, ὥστε οἱ Νισαῖοι ἵπποι καὶ ἐνταῦθα γίνονται, οἷσπερ οἱ Περσῶν βασιλεῖς ἐχρῶντο· καὶ ὁ Σατράπης τῆς Ἀρμενίας τῷ Πέρσῃ κατ' ἔτος δισμυρίους πώλους τοῖς Μιθρακινοῖς (malim τῶν Μιθρακινῶν) ἔπεμπεν. *Illa autem regio equis alendis tam apta eſt, neque* Media *minus, ut etiam ibi fuerint* Niſæi *illi equi, quibus utebantur* Perſarum *Reges: &* Armeniæ *Satrapa quotannis pullorum viginti millia mitteret ex* Mithracenis. Hinc *Oppianus* lib. I. *Cynegeticῶν*, poſtquam equos *Siculos* à pernicitate multis laudavit,

> Κραιπνότεροι Σικελῶν δὲ παρ' Εὐφρήταο ῥέεθρα
> Ἀρμένιοι, Πάρθοι τε βαθυπλόκαμοι τελέθουσιν·
> Ætnæos *tamen antevolant* Euphratis *ad nudas*
> Armeni, Parthique *jubis per colla profuſis.*

Et *Poſidonius* apud *Strabonem* lib. 3. *Celtiberorum* equos ait ἐοικέναι τοῖς Παρθικοῖς, καὶ γὰρ ταχεῖς εἶναι, καὶ εὐδρόμους μᾶλλον τῶν ἄλλων, *Similes eſſe* Parthicis, *aliis enim eſſe velociores, & expeditiores.* Et *Gratius* in *Cynegeticis*, verſu 508.

Scilicet & Parthis *inter ſua mollia rura*
Manſit honor. - - - -

Malim, *propter ſua mollia crura*; quia, authore *Vegetio* lib. 1. cap. 56. Parthis *conſuetudo eſt equorum greſſus ad delicias dominorum hac arte mollire*, &c. Cætera ibi vide. *Abſyrtus*, *Hippiatricῶν* lib. 2. cap. 115. Οἱ Πάρθοι μεγάλοι, καὶ εὐμεγέθεις, θυμοειδεῖς τε, καὶ εὐγενεῖς τῷ εἴδει, τοῖς ποσὶ χρηστοὶ διαφερόντως. Οἱ Μῆδοι τῷ μεγέθει ὑπερβάλλοντες· Ἀρμένιοι δὲ, καὶ Καππάδοκες τὸ Παρθικὸν γένος ἔχουσιν· εἰσὶ δὲ βαρυκέφαλοι μᾶλλον. Parthi *equi magni, & proceri ſunt, animoſi, ac ſpecie generoſa, & pedibus maximè valent.* Medi *ſtaturâ eximii.* Armenii *&* Cappadoces *ſunt* Parthici *generis; ſed capite graviores.* Hic obiter obſervandum, eos, qui apud *Etymologum Suſa* dici aſſerunt ἀπὸ τοῦ ἱππάσιμον αὐτὴν εἶναι, σουσίαν γὰρ ὑπὸ Σύρων τὸν ἵππον λέγεσθαι, *abeo, quod regio eſt equis commoda; ſuſiam enim equum à* Syris *appellari*, fallaci niti Etymologia. Utut enim *equus* à *Chaldæis* & *Syris* סוסא *ſuſa*, dicatur, & סוסיא *ſusja*; tamen *Suſa* urbs ab equis nomen non habet, ſed ἀπὸ τῶν κρίνων, *à liliis*, ut, poſt *Ariſtobulum*, & *Charetem*, *Athenæus*, *Stephanus*, *Etymologus*, alii. *Hebræis* enim, & *Chaldæis* שושן *ſuſan*, eſt *lilium*, quo ipſo nomine *Suſa* dicuntur in libris (l) *Danielis*, & (m) *Eſther*; unde incolæ in (n) *Eſdra* שושנכיא. Nempe κρίνα πολλὰ ἐν τῇ χώρᾳ πεφύκει ἐκείνῃ, *regio liliorum erat ferax*, ut à *Stephano* obſervatur. Sed hæc de *Aſſyriorum* equis plus ſatis.

(l) Dan. 8. 2.
(m) Eſth. 1. 2. 5. &c.
(n) Eſd. 4. 9.

Ad *Tyrrhenos* equos refert *Aben Ezra* hæc *Jerem.* verſ. 8. סוסים מוזנים משכים היו איש אל אשת רעהו יצהלו, quæ ex illius mente ſic ſonant, *Equi bene paſti* Tyrrheni *fuerunt, unuſquiſque ad uxorem proximi ſui adhinniverunt.* Quaſi משכים fiat à משך *Meſech*, id eſt, *Tuſcia*, ut *Hebræis* placet, כי משם יבאו הסוסים האבירים הומים ומתאוים אל הנקבה *Quia inde veniunt equi fortes, qui fremunt, & appetunt fœminam.* Et verò, poſtquam *Oppianus* fortes equos multis deſcripſit, *Tales*, inquit, *ſunt* Tyrrheni, *&* Armenii, *&* Achivi,

Τυρσηνοὶ τοιοίδε, καὶ Ἀρμένιοι, καὶ Ἀχαιοί.

Et alibi profeſſus ſe recenſurum equorum nobiliſſimos ita incipit,

Τυρσηνοὶ, Σικελοὶ, Κρῆτες, Μάζηκες, Ἀχαιοί.

Et rurſus alio loco,

Ἵπποι Τυρσηνοὶ δὲ, καὶ ἀπλετα Κρήσια φῦλα,
Ἀμφότερον, κραιπνοί τε θέειν, δολιχοί τε πέλονται·
Tuſcia *quos generat, quoſque urbibus inclyta centum*
Creta, *pedum levitate valent, & corpore vaſto.*

Sed alibi docuimus verba *Jeremiæ* ſic eſſe reddenda, *Ut equi bene paſti, cum mane ſurgit unuſquiſque, ad uxorem proximi ſui adhinniunt.* Neque enim hoc loco משכים eſt nomen gentis, ſed *qui manè ſurgit.* Proinde *Chaldæus* hic habuit שחרין *manè quærentes*, pro quo perperam edunt אחרין. Et, vel ſi nomen gentis eſſet, סוסים משכים non eſſent *equi Tuſci*, ſed *equi Armenii.* Quippe משך *Meſech*, in Scriptura eſt *Moſchorum* gens inter *Colchidem* & *Armeniam.* Hebræi *Tuſciam* explicant, freti authoritate *Pſeudo-Gorionidis*, qui merus eſt nugator, ut multis probavimus in noſtro *Phaleg.* *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion* pro משכים habent ἕλκοντες, *trahentes*; quia pro *maſchim* legerunt *moſechim.* Equi *trahentes*, id eſt *refractarii*, qui obnituntur fræno. Phraſis eſt *Arabum*, quibus جرر *giarara* eſt *trahere*, & فرس جرور *pharas giarur*, *equus refractarius.*

Supereſt, ut agamus de equis *Ægyptiis*, quorum Scriptura ſæpe meminit. Sic in *Pharaonis* copiis, quibus *Iſraëlitas* inſequutus eſt, præter regios currus ſexcentos, alii plures fuerunt (o) ex tota *Ægypto*, & equitum multa millia. Numerum Scriptura non definit. Sed, ſi *Joſepho* (p) credimus, equites erant πεντακισμύριοι, *quinquagies mille.* Et hunc numerum nonnulli *Arabum* duplo auctiorem faciunt. In his (q) *Ibnogiarir Tiberienſis*, كان في عسكر فرعون ماية الف حصان ادهم *Erant in copiis* Pharaonis *equi nigri centies mille.* Horum ſubmerſionis hiſtoriam *Damir* ſic interpolat فرعون هاب دخول البحر وكان علي حصان ادهم ولم يكن في خيل فرعون انثي فجا جبريل عليه السلام علي فرس انثي وديق اي اشتهي الفحل علي صورة هامان وقال له تقدم ثم خاض البحر فتبعها حصان فرعون وميكائيل يسوقهم لا يشذ منهم احد فلما صار اخرهم في البحر وهم اولهم ان يخرج انطبق عليهم البحر فاغرقهم اجمعين Pharao *timebat in mare ingredi. Erat autem ſuper equum nigrum, nec ulla erat equa in* Pharaonis *equitatu. Tunc Gabriel* angelus, *cui ſit pax*, Hamanis (r) *forma aſſumpta, ſuper equam acceſſit, cujus libidine cum arderet* Pharaonis *admiſſarius*, Pharao *juſſit ut præcederet: &* Pharaonis *equus eam ſtatim ſequutus ingreſſus eſt in mare. Interim Michaël* à tergo Ægyptios *deducebat, ita ut ne unus quidem reſtaret. Et cum eorum ultimus in mare proceſſiſſet, & primus jam vellet egredi, mare in ipſos revolutum omnes omnino ſubmerſit.* *Ægypti* Rex alius *Seſac* nomine, quem *Joſephus* (s) vult eſſe *Seſoſtrim*, aſcendit *Hieroſolymam* anno quinto *Roboami* cum curribus mille ducentis, & ſexaginta equitum millibus, 2 *Par.* 12. 3. Et *Neconis* copias, quas ad *Euphratem* profligavit *Nebucadnetſar*, *Jeremias* (t) ita compellat: *Jungite equos, & conſcendite, O equites; Aſcendite, equi; & inſanite, O currus.* Ex quibus colligere eſt, illas equitatu, & curribus maximè valuiſſe. Proinde *Cant.* 1. 9. cum *Pharaonis* equis curulibus confertur Eccleſiæ decor. Et 2 *Reg.* 7. 6. *Syri*, qui ſub *Joramo Samariam* obſidebant, cum audiſſent equorum & curruum multum ſtrepitum, *Hetthæos*, aut *Ægyptios*, ab *Iſraëlitis* conductos, in ſua caſtra irruiſſe conjectaverunt. Et *Ezechiam* dicit *Rabſake fidere* Ægyptiis *propter currus & equites*, 2 Reg. 18. 24. Quo ipſo nomine *Judæos* *Eſaias* ita increpat, (u) *Væis, qui deſcendunt in* Ægyptum *ad auxilium, & innituntur equis, & confidunt curribus, cum multi ſunt, & equitibus, cum ſunt numeroſi valde*, &c. *Equi eorum ſunt caro, non ſpiritus.* Quin ipſa Lex *Judæ* Reges vetat equos multos comparare, ne hac occaſione populum in *Ægyptum* reducant *Deut.* 17. 6. Utut enim equos *Judæi* etiam

(o) Exod. 14. 6. 7. 9. & 15. 1. 19. Joſ. 24. 6.
(p) Antiq. lib. 2. cap. 6.
(q) Apud Damir in حصان
(r) Alcoranus cap. القصص fingit Hamanem fuiſſe ſervum Pharaonis.
(s) Antiq. lib. 8. cap. 4.
(t) Jerem. 46. 4. 9.
(u) Eſ. 31. 1. 3.

aliunde comparaverint; tamen plerique erant ex *Ægypto*. Id de *Solomone* traditur diſertis verbis 1 *Reg.* 10.*v.*28.29. & 2 *Paral.* 1.*v.*16.17. *Et educebantur equi* Solomonis *ex* Ægypto, *&c. Et anſcendebat, & exibat ex* Ægypto *currus ſexcentenis ſiclis argenti; & equus centenis quinquagenis.* Quin ſequitur continuo poſt, *Hetthæis* etiam, & *Syris* equos indidem fuiſſe adductos. Neque obſtat quod habetur 2 *Par.* 9.*v.*28. equos *Solomoni* veniſſe ex *Ægypto*, & omnibus terris. Nam hoc ipſo, quod fit *Ægypti* mentio ſpecialis, docetur plerosque hos equos ex *Ægypto* veniſſe. Sed & multis ſæculis poſt *Solomonem*, Rex *Sedechias*, in *Nebucadnetſarem* inſurrecturus, equos petiit per legatos ab *Ægyptiis*, Ezech. 17.v.15.

Interim eſt, quod miremur, cur, cum *Ægyptios* equos Scriptura tam multis celebret, de illis tamen altum ſileant *Oppianus*, *Nemeſianus*, *Vegetius*, *Abſyrtus*, atque alii, qui quibus terris naſcantur equi nobiles, & quæ ſint cujuſque gentis ſigna, vel merita, exquiſiverunt: niſi quod de *Thebaidis* equis hoc occurrit apud *Gratium*,

Nec ſævos miratur equos (x) *terrena* Syene.

(x) Malim extrema.

Quo ipſo videtur innui equos circa *Syenem* parum eſſe bellicoſos. Et, apud *Plutarchum* in *Cleomene*, *Nicagoras Meſſenius* è *Græcia* venales equos deducit *Alexandriam*, ac ſi *Græci* equi tum temporis *Ægyptiis* prælati fuerint. Proinde vetus *Ægyptiorum* circa equos ſtudium deferbuiſſe crediderim, poſtquam, pulſis ſuis Regibus, ſub exterorum jugo premi cœperunt. Nam, vel Scripturâ tacente, ex profanis Scriptoribus facilè probaverim *Ægyptum* equis olim abundâſſe. Quo maxime facit *Homeri* locus πολυθρύλλητος de *Thebis Ægyptiis* Iliad. ι. verſu 383.

Αἳ θ᾽ ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ᾽ ἀν᾽ ἑκάστην
Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισιν, καὶ ὄχεσφιν.
His ſolido portæ ſunt centum ex ære, viroſque
Curribus inſignes, & equis, dat quæque ducenos.

Sic ex una *Ægypti* urbe prodierint viri vigeſies mille, vel in equis, vel in curribus. Quin apud *Diodorum* (y) quidam aſſerunt δισμύρια ἅρματα πρὸς ἀλήθειαν ἐξ αὐτῆς εἰς τοὺς πολέμους ἐκπορεύεσθαι, *ad bella ex ea revera exire viginti millia curruum.* Non tamen citra Hyperbolen, cùm ſequentia doceant non curruum, ſed equorum viginti millia fuiſſe *Thebis*: imò nec *Thebis* fuiſſe, ſed in ſtabulis ad *Libycam Nili* ripam longâ ſerie exſtructis inter *Thebas* & *Memphin*. Stabula ſcilicet centum erant, ſingula capacia equorum ducenorum, ut ſumma eſſet viginti millium. Verba ſunt, Τοὺς γὰρ ἱππῶνας ἑκατὸν γεγονέναι κατὰ τὴν παραποταμίαν τὴν ἀπὸ Μέμφεως ἄχρι Θηβῶν τῶν κατὰ Λιβύην, ἑκάστου δεχομένου ἀνὰ διακοσίους ἵππους, ὧν ἔτι νῦν τὰ θεμέλια δείκνυσθαι. *Centum erant equilia ad littus à* Memphi *extenſum uſque* Thebas *juxta* Libyam, *ſingulo equorum ſimul ducenorum capace, quorum fundamina adhuc oſtenduntur.* Itaque, ſi curules equi omnes fuerunt, vel quadrigarum ab bellum quinque erant, vel bigarum decem millia. Ex quo fortaſſe curruum numero, quo tantæ urbis opes potiſſimum eminebant, nomini *Noamonis*, ſeu *Dioſpolis*, quo primitus vocabatur, *Thebarum* nomen acceſſit. Nam hodieque *Copticâ* linguâ (z) ΘΒΑ, *Thba*, ſunt *decem millia.* In eodem *Diodoro* (a) *Ægypti* Regem *Oſmandyam* bellum in *Bactros* geſſiſſe πεζῶν μὲν τετρακοντα μυριάσιν, ἱππεῦσι δὲ δισμυρίοις, *copias habentem peditum quadringentorum millium, & equitum viginti millium*, teſtatur vetus Inſcriptio. Et (b) *Seſooſis*, qui aliis (c) *Seſoſtris*, & (d) *Seſonchoſis*, & in Scriptura (e) *Seſac*, ſi *Joſepho* (f) credimus, κατέγραψε πεζῶν μὲν ἑξήκοντα μυριάδας, ἱππεῖς δὲ δισμυρίους καὶ τετρακισχιλίους, ζεύγη δὲ πολεμιστήρια δισμύρια καὶ ἑπτακισχίλια, *conſcripſit peditum ſexcenta, & equitum viginti & quatuor millia, & bellicarum bigarum viginti & ſeptem millia.* Et apud *Apollonii* Scholiaſtem (g) vetuſtiſſimus Chronologus *Xenagoras* ἵππους τοὺς Αἰγυπτίους ἀρχαιοτάτους γεγονέναι λέγει, Ægyptios *equos*

(y) Lib. 1. p. 30.
(z) Lex Copt. Kircheri, pag. 278. & 287.
(a) Lib. 1. p. 32.
(b) Ibid. p. 35.
(c) Herod. lib. 2.
(d) Juſtin. Martyr. in Paren. pag. 10. Apollon. Schol. &c.
(e) 2 Par. 12. 3.
(f) Antiq. l. 8. cap. 4.
(g) In lib. 4. v. 268. & 276.

antiquiſſimos eſſe tradit. Ibidem, Σεσογχωσίδα πρῶτον φασὶν εὑρηκέναι ἵππων ἄνθρωπον ἐπιβαίνειν· οἱ δὲ ταῦτα εἰς Ὧρον ἀναφέρουσι· Seſonchoſidem *artem equitandi primum inveniſſe ajunt, alii autem ad* Orum *referunt.* Quod videtur verius: *Ægyptios* enim equitâſſe diu ante *Seſoſtrim*, vel ex Scriptura conſtat. Et rectè hoc ad *Orum* referri, qui fuit *Ægypti* Rex antiquiſſimus, etiam ex *Plutarcho* in *Iſide* colligere eſt: ubi fabulantur *Ægyptii Oſiridem*, ex Inferis reducem, *Oro* filio adfuiſſe, ut eum ad bellum inſtitueret, & *rogâſſe quodnam animal ad pugnam euntibus cenſeret utiliſſimum: cumque equum reſpondiſſet* Orus, *miratum fuiſſe* Oſiridem, *& dubitaſſe cur non leonem dixiſſet potius quàm equum. Ad quæ* Orum *regeſſiſſe*, Ὡς λέων μὲν ὠφέλιμος ἐπιδεομένῳ βοηθείας, ἵππος δὲ φεύγοντα διασπάσαι, καὶ καταναλῶσαι τὸν πολέμιον, *Leonem quidem illi utilem fore, qui auxilio indigeret, equum autem ad fugientem hoſtem labefactandum, & perdendum. Quo reſponſo patrem delectatum, tanquam* Oro *ad pugnam ſatis inſtructo.* Proinde in ſymbolis ſuis leoni equum præferebant. Quippe ἀλκῆς μὲν καὶ ῥώμης σύμβολον αὐτοῖς ὁ λέων, ἀνδρείας δὲ καὶ παρρησίας ὁ ἵππος, *roboris quidem & virium leo illis ſymbolum erat, equus autem fortitudinis & audaciæ.* Ita habet *Clemens* lib. 5. *Stromatωn.* Ex his cum conſtet ſatis, equos quanti fecerint, & quam frequentes habuerint vetuſtiores *Ægyptii*, duabus potiſſimum de cauſis videtur equos alendi ſtudium apud eos refrixiſſe. Una eſt, quam jam indicavimus, quod, poſtquam vel à *Perſis*, vel *Macedonibus* ſervili jugo preſſi ſunt, nihil amplius generoſum ſpiraverunt, nec eorum, quæ ad bellum conferunt fuerunt ſoliciti, ut qui ſcirent illorum curam jam ad ſe non pertinere. Altera eſt, quod, poſtquam *Ægyptus* cœpit eſſe lacunoſis incilibus voraginoſa, illius non minima pars equis & curribus deſiit eſſe pervia. Neque enim naturales ſunt plerique *Nili* alvei, ſed arte facti, priſcis *Ægypti* Regibus ita procurantibus; 1. Ne aqua deeſſet etiam iis, qui à *Nilo* remotiores erant. 2. Ut merces, & terræ proventus hinc inde deportarentur. 3. In viatorum uſum, quorum per barides, & cymbas vectura eſt percommoda. 4. Denique, ut *Ægyptus*, invia fieret, atque inacceſſa. Hinc *Diodorus* lib. 36. Τὸν γὰρ πρὸ τοῦ χρόνον ἡ κρατίστη τῆς Αἰγύπτου πᾶσα σχεδὸν ἱππάσιμος οὖσα, καὶ τῇ συνωρίσιν ἔμβατος, ἀπ᾽ ἐκείνου τοῦ χρόνου, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκ τοῦ ποταμοῦ διωρύγων, δυσεφοδωτάτη γέγονεν. *Cum enim anteà* Ægypti *optima pars ferè tota fuerit equitabilis, & curribus pervia, exinde, propter incilium copiam è flumine derivatorum, viæ factæ ſunt difficiles admodum.* Et *Herodotus* lib. 2. Ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ χρόνου Αἴγυπτος, ἐοῦσα πεδιὰς πᾶσα, ἄνιππος καὶ ἀναμάξευτος γέγονε· αἴτιαι δὲ τούτων αἱ διώρυχες γεγόνασι, ἐοῦσαι πολλαί, καὶ παντοίους τρόπους ἔχουσαι· *Nam ab eo tempore* Ægyptus, *cum tota ſit plana, inequitabilis, & plauſtris invia fuit, propter incilia, quæ & multa ſunt, & varia habent diverticula.* Hoc porro opus *Seſoſtri* tribuunt *Herodotus* & *Diodorus*. Sed illud haudquaquam puto fuiſſe tam vetuſtum. Aut id operis ſolùm incepit *Seſoſtris*, non abſolvit. Rex quippe *Nilus*, *Seſoſtri* aliquot ſæculis recentior, nomen amni ſuum impoſuiſſe creditur, (h) πλείστας εὐκαίρους διώρυγας, καὶ τάφρους κατασκευάσας, καὶ πολλὰ περὶ τὴν εὐχρηστίαν τοῦ Νείλου φιλοτιμηθείς· *cum incilia opportuna plurima, & foſſas adornâſſet, & multa eſſet aggreſſus, ut* Nilum *faceret commodiorem.* Quin, diu poſt *Nilum*, *Sabacon Æthiops*, factus *Ægypti* compos, (i) reos, mortis ultimo ſupplicio exemptos, terræ circa ſua oppida fodiendæ, & aggerandæ addicens, (k) πολλὰ μὲν χώματα κατεσκεύασεν, οὐκ ὀλίγας δὲ διώρυγας ὤρυξεν εὐκαίρους, *multos adornavit aggeres, nec pauca incilia effodit valdè opportuna.* Porro, quando vixerit *Sabacon*, non poteſt ignorari, quia illi ſucceſſit *Sethon*, *Vulcani* Sacerdos, (l) quo regnante, *Ægyptus* à *Sennacheribo* tam in-

(h) Diod. l. 1. pag. 39.
(i) Herod. l. 2. c. 137.
(k) Diod. l. 1. p. 41.
(l) Herod. l. 2. c. 141. Joſeph. Antiq. lib. 10. cap. 1.

faüſto conatu tentata eſt, quam *Judæa* ſub *Ezechia*. Tum ergo abſolutis incilibus, cum *Ægypti* magna pars equitatui propè eſſet inacceſſa, *Ægyptiam* illam ἱπποτροφίαν paulatim in deſuetudinem abiiſſe, nihil mirum eſt. Quamvis ex parte duraſſe videatur uſque ad *Ptolemæum Philadelphum*, quem narrant Hiſtoriæ equitum habuiſſe viginti millia, curruum verò duo millia, & elephantos, quos primus eduxit ex *Æthiopia*, quadringentos. Ita aſſerit *Hieronymus* in *Danielem*, cap. 11. Quin hunc equitum numerum duplicat *Appianus Alexandrinus*, cujus verba ſunt in *Præfatione* ad libros *Civilium*: Τοῖς ἐμοῖς βασιλεῦσι μόνοις ἦν στρατιά τε πεζῶν μυριάδες εἴκοσι, καὶ μυριάδες ἱππέων τέσσαρες, καὶ ἐλέφαντες πολεμισταὶ τριακόσιοι, καὶ ἅρματα ἐς μάχας δισχίλια, &c. Ἐς γὰρ δὴ τοσοῦτο παρασκευῆς τε, καὶ στρατιᾶς, ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν φαίνεται προσαγαγών τε, καὶ καταλιπὼν ὁ δεύτερος Αἰγύπτου βασιλεὺς μετ' Ἀλέξανδρον. *Meis Regibus ſolis erant copiæ peditum* CCM, *& equitum* XLM, *& elephantorum in bellicos uſus* CCC, *& curruum* IIM, &c. *Ex commentariis quippe regiis colligitur hunc belli apparatum habuiſſe & reliquiſſe ſecundus* Ægypti *Rex poſt Alexandrum*, id eſt, *Ptolemæus Philadelphus*.

Quomodo equi *Solomonis* ex *Ægypto* educerentur, narratur 1 *Reg*. 10. *v*. 28, 29. & 2 *Paral*. 1. *v*. 16. 17. Sed iis verbis, quæ interpretes, ſi quid video, in alieniſſimum ſenſum torquent. Ego ſic reddenda ſenſeo, *Et educebantur equi Solomoni ex Ægypto. Et vectigal* quod attinet, *mercatores Regis Solomonis vectigal* illud *accipiebant pretio* redemptum à Rege Ægypti. *Et aſcendens ex Ægypto quadriga exibat ſexcentenis argenti ſiclis, & equus centum quinquagenis. Et ſic omnibus Hetthæorum Regibus, & Regibus Syriæ per manus ſuas educebant.* Quia nobiles equi tum temporis alibi quam in *Ægypto* pauci reperiebantur, illos è regno ſuo *Pharao* non patiebatur educi, niſi gravi tributo exacto, nempe in ſingulos equos ſiclorum CL, aut, quod idem eſt, DC in ſingulas quadrigas. Siclus *Hebræus* ſacer uno verbo eſt *Romana* ſemuncia. Vulgaris igitur, qui dimidio minor eſſe creditur, eſt quarta pars unciæ. Sic CL. ſicli vulgares erunt argenti libræ duæ cum unciis quinque & ſemi, quæ *Pharaonis* exactio in ſingulos equos fuit graviſſima. Neque enim hoc fuit equi מחיר *pretium*, ut volunt interpretes, ſed מקוה *vectigal*, quod Regi ſolvebatur, ut ex *Ægypto* liceret educere. Alioqui in omnes equos idem pretium fuiſſet conſtitutum, quod abſurdum eſſe nemo non videt. *Solomon* igitur, qui equorum multa millia ſibi ex *Ægypto* comparavit, ut à tam gravi tributo quoquo modo ſe eximeret, à ſocero ſuo, *Pharaone*, per mercatores ſuos totum illud jus certo pretio quotannis redimebat. Unde fiebat, ut, ſolo *Solomone* à vectigali immuni, cæteri omnes illud ſolverent, *Syriæ* puta Reges, & *Chananæorum* omnium, qui *Hetthæorum* nomine hìc intelliguntur per Synecdochen. Neque enim *Ægyptios* equos, quorum erant maximè cupidi, aliter nanciſci poterant, quam per mercatores *Solomonis*, in quos *Ægypti* Rex, accepto pretio, de quo convenerat, totum jus ſuum tranſcribebat. Hunc iſtius loci ſenſum, qui per ſe planus eſt, & obvius, quominus ſequantur interpretes, ſtat per *Hebræam* vocem מִקְוֵה bis repetitam, quâ illi quidvis aliud potius, quam *vectigal* intelligunt. Nonnulli, mutatis vocalibus, legerunt מִקְוֵה, vel מִקּוֹה, & voluerunt eſſe loci nomen. Hinc *Hieronymus*; *Et educebantur equi* Solomoni *de* Ægypto, *& de* Coa: *negotiatores enim Regis emebant de* Coa. *Septuaginta* etiam, ἐκ Κουὲ, pro quo nonnullæ editiones perperam, ἐκ Θεκουὲ, vel ἐξ Ἐκουέ. Porro Κουὲ, vel *Coa*, Ptolemæo *Co*, Stephano *Cos*, Arabibus قوص *Kuts*, eſt *Ægypti* urbs, & inſula in *Nilo* prope *Cynopolin*. *Syrus* habet 2 *Paral*. 1. *v*. 16. *Emebant equos* Solomoni *ex* Ægypto ܘܗܘܘ ܙܒܢܝܢ ܠܗ ܪܟܫܐ & *ex urbe* (vel *provincia*) *Aphelia*. Et *Arabs* ومن مدينة القبليين. *Et ex urbe Auſtralium*: quorſum ignoro juxta cum ignariſſimis; niſi *Aphelia* putetur eſſe *Ægypti* pars ἀφηλιῶτις, vel ἀπηλιῶτις, de qua *Ruffinus*. Unde ventus ἀπηλιώτης, ſeu *Subſolanus*; id eſt, ὁ ἀπὸ τοῦ περὶ τὰς ἰσημερινὰς ἀνατολὰς τόπου πνέων, *qui flat ab ortu Æquinoctiali*. Ac ſi *Hebr*. מקוה ſit pro מִקַּו *à linea* ſupple *æquinoctiali*, quam *Hebræi* Aſtronomi appellant קו השוה *lineam Æquatoris*. Quamvis קוה etiam pro *linea* reperiatur *Jerem*. 31. *v*. 39. Nos olim, ſermonis ſerie nondum ſatis perpensâ, ſic reddebamus, *Et educebantur equi* Solomoni *ex* Ægypto, ומקוה *& Michoe*, id eſt, ex *Troglodytica* prope *Ægyptum*, quam priſcos *Michoen* dixiſſe ſcribit *Plinius* lib. 6. c. 29. Alii מקוה putant id ipſum eſſe, quod תקוה *Joſ*. 11. *v*. 17. nempe *netum*, ſeu *filum tenue*. Quaſi dicatur *Solomon* ex *Ægypto*, præter equos, per mercatores, etiam netum eduxiſſe, lini ſcilicet *Ægyptiaci*, ex quo texebatur byſſus *Prov*. 7. *v*. 16. *Eſa*. 19. *v*. 9. *Ezech*. 27. *v*. 7. Ita nonnulli apud *Kimchium*. Aliis מקוה eſt *collectio*, ut *Exod*. 7. *v*. 19. מקוה מים eſt *collectio aquarum*. Ita tamen, ut prius מקוה ſit collectio ſeu ſocietas mercatorum; & poſterius collectio equorum, id eſt, armentum, hoc modo, ומקוה *Et collectio* (id eſt, *ſocietas*) *mercatorum Regis accipiebant* מקוה *collectionem* (id eſt, *armentum*) equorum certo *prætio*. Sunt & aliæ hujus loci interpretationes, quas nec referre, nec refellere noſtri in præſens eſt otii. Tantum aſſero, pleraſque has interpretationes mutare Vocales, aut ſaltem Accentus, aut vim facere verbis, aut ſermonis filum abrumpere, aut multa gratis ſupponere, & ſine ulla probatione; quod per ſe deprehendet quiſquis illas cum ipſo textu contulerit paulò accuratiùs. Quæ vitabimus incommoda, ſi מקוה, *collectionem*, pro *tributo* hìc ſumamus, quomodo ſupra diximus. Ita ut *Hebræum* מקוה ſit idem, quod *Chaldæum* מגביתא. Nempe, ut קוה *Hebræis*, ita גבא *Chaldæis*, *colligere* eſt, & unum ex altero factum eſſe nemo non videt. Nam, ut ק & ג, ita ו & ב ſunt literæ homogeneæ, quæque permutantur paſſim. Itaque, ut מגביתא, *collectio*, pro *tributo* ſumitur in *Chaldæa* Paraphraſi 2 *Reg*. 23. *v*. 33. ita planè מקוה hoc loco, quod *Esdras* מקוא ſcribit 2 *Paral*. 1. *v*. 16. ita ut propius accedat ad *Chaldæum* גבא, in quo ultima radicalis eſt *Aleph*. Obiter ex hoc loco diſcere eſt quadrigas plerumque fuiſſe *Ægypti* currus *Solomonis* ævo, quandoquidem vectigal pro curru exigebatur quadruplo majus, quam pro ſingulis equis. Sunt, qui *Moſis* ætate trigas fuiſſe colligunt ex eo, quod curruum ἀναβάται *Hebr*. vocantur שלישים *Exod*. 14. 7. & 15. *v*. 4. nomine facto ex שליש, quod *tres ſonat*, *Græci* τριστάτας reddunt, id eſt, ſi credimus *Græcis Scholiis* in *Ezech*. 23. *v*. 23. τοὺς ἐπὶ τριῶν ἵππων ἐπιβεβηκότας· οἱ γὰρ παλαιοὶ, ἐν πολέμῳ ἐξιόντες, ἐπὶ τριῶν ἵππων ἐπωχοῦντο, *eos, qui tribus equis inſidebant*: *veteres enim, cùm ad bellum proficiſcebantur, tribus equis vehebantur*. Alii שלישים, aut τριστάτας, dici volunt, quod tres in curru ſedebant; quorum ὁ μὲν ἡνιόχει, ὁ δὲ ὑπερήσπιζεν, ὁ δὲ ἐμάχετο, *unus aurigam agebat*, *alius clypeo protegebat*, *& tertius pugnabat*. Ita *Origenes* & *Gregorius Nyſſenus*. At *Arabs* in Paraphraſi 1 *Reg*. 10. *v*. 29. وكان المركبة ستة مائة مثقال لان المركبة اربعة افراس مشدة جميعا ويجلس عليها اربعة رجال للحرب *Et erat currus ſexcentorum ſiclorum, quia currus conſtabat ex quatuor equis ſimul conjugatis, & ei inſidebant quatuor viri ad pugnam.*

Rurſus

Rurſus *Eſa.* 21. *v.* 7. רכב צמד פרשים currus eſt, cui bini inſident. Et 2 *Reg.* 9. *v.* 25. רכבים צמדים videntur eſſe, qui bini in eodem curru vehuntur.

Una quæſtio ſupereſt hîc agitanda: Lex Regi diſertè dicit *Deut.* 13. *v.* 16. לא ירבה לו סוסים *Non multiplicabit ſibi equos:* & ibi *Jonathan* in *Paraphraſi*, לא יסגון ליה על תרין סוסון *Non multiplicabit ſibi ſupra duos equos.* Quamvis ne id quidem concedant poſteriores. *Maimonides* in Tractatu *De Regibus* cap. 3. ſect. 3. ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושין שאר המלכים אסור *Et non multiplicabit ſibi equos, niſi juxta currus ſuos: equus enim vel unus otioſus, qui currat ante eum pro more cæterorum Regum, eſt prohibitus.* Et *Joſephus Karo* ibidem in carmine ex *Gemara Talmudica*, דאפולו סוס אחד והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים *Quia vel unus equus ſuperfluus transgreditur Legem, quæ vetat multiplicare equos.* Cujus prohibitionis hæ videntur eſſe cauſæ. 1. Ne vel ipſe, vel Magnates ejus, his equis cum pompa abutentes, ſupra fratres efferentur, & nimio faſtu intumeſcant; quod *Jonathan* obiter ita tangit, דלמא ירכבון רברבנוי עליהון ויתגאון ויתבטלון בפתגמי אורייתא *Ne Magnates ejus illos inequitent, & ſuperbiant, & verba Legis irrita reddant.* Nempe non ſolùm equus eſt animal γαῦρον, & τύφȣ plenum; ſed & contagione quâdam ſeſſorem ſuum ſæpe ita inficit, ut alieno etiam equo inſidentes nonnulli ſuperbiant. Unde eſt, quod *Plato*, (m) ἐφ' ἵππȣ καθίσας, εὐθέως κατέϐη, φήσας εὐλαϐεῖσθαι, μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ, *cum equo inſediſſet, ſtatim deſcendit, dicens vereri ſe, ne equeſtri* (aut etiam *equino*) *faſtu corriperetur.* A quo vitio illum non fuiſſe immunem judicavit *Antiſthenes*, qui, (n) πομπῆς γινομένης, ἵππον θεασάμενος φρυαττόμενον, φησὶ πρὸς τ. Πλάτωνα, Ἐδόκεις μοι καὶ σὺ ἵππος ἂν εἶναι λαμπρυντής; *in pompa quadam equum intuitus cum fremitu ferocientem*, Platoni *dixit*, *Etiam tu mihi videris equus eſſe, qui magnificè ſe oſtentat.* Eum ſcilicet ita ſuggillans ὡς τετυφωμένον. 2. Regi vetitum eſt equos multiplicare, שלא יבטח על רכבו כי רב ועל פרשיו כי עצמו מאד אבל יהיה מבטחו בשם אלהיו *ne fidat equitatui ſuo, quia multus eſt, aut equitibus ſuis, quia ſunt maximè fortes; ſed fiduciam ſuam habeat in ſolius Dei nomen.* Ita *R. Moſes*, filius *Nachmanis*, in hunc locum, juxta illud *Davidis* Pſal. 20. *v.* 8. *Hi curruum, & illi equorum; nos verò nominis Domini Dei noſtri memores erimus.* Et *Solomonis* Prov. 21. *v.* 31. *Equus paratur ad diem prælii; Domini autem eſt ſalus.* Et Eſai. 31. *v.* 1. *Va iis, qui nituntur equis, & confidunt curribus cum multi ſunt, & equitibus cum ſunt numeroſi valde, neque reſpiciunt ad Sanctum* Iſraëlis, *& Dominum non requirunt.* Et Oſ. 1. *v.* 7. *Servabo eos per Dominum Deum ipſorum; at non ſervabo eos arcu, gladio, aut prælio, equis aut equitibus.* 3. Boni Regis eſt timere, ne equitatu nimio, & ſolum ad pompam comparato, ſubditis ſuis ſit gravis: quomodo *Thraciæ* Rex, *Diomedes*, quem equos ſuos humanâ carne paviſſe fabulantur, eo quod, ad eos alendos ſumptus faciens immodicos, ſubditorum opes, & facultates omnes exhauriebat. 4. Quarta denique prohibitionis ratio in ipſa Lege eſt, *Ne reducat populum in* Ægyptum *ad multiplicandos equos.* Arabs *Pariſiis* editus, للاستكثار من الخير *ad multiplicationem bonorum.* Sed legendum الخيل *equorum.* Hieronymus, *Nec reducat populum in* Ægyptum *equitatus numero ſublevatus.* Et *Syrus*, eodem ſenſu, *Ne reducat populum in* Ægyptum, ܕܟܕ ܢܣܓܘܢ ܠܗ ܪ̈ܟܫܐ *cum equi fuerint ei multiplicati*, nempe *Ægyptum* invaſurus. Quod ab hoc loco planè eſt alienum. *Hebraicè* enim habetur, למען הרבות סוס *ad multiplicandum equum*, id eſt, *equos*, vel *equitatum:* & *Græcè*, ὅπως πληθύνῃ ἑαυτῷ ἵππον. & *Onkelos*, בדיל לאסגאה סוסון: & *Samaritanus*, [illegible] & *Arabs Erpenianus*, بسبب ان يكثر دراذين, Omnes eadem mente, quia tum temporis equi ex *Ægypto* adducebantur, ut ad hunc locum obſervat *R. Selomo*, *R. Bechai*, & *Aben Ezra*, & nos multis jam probavimus. Itaque timendum erat, ne Rex, equis comparandis plus nimio addictus, populum in *Ægyptum* reduceret, שיהיו לו שם מעבדיו ומעמו שרי מקני יושבים בערי הרכב למען הרבות סוס כענין שלמה *ut ibi haberet è ſervis ſuis, & populo ſuo, qui, ut emptione præeſſent, habitarent in urbibus equeſtribus ad multiplicandos equos, quomodo habuit* Solomo. Ita *R. Moſes*, filius *Nachman.* Quin & alii potuiſſent, hoc exemplo provocati, redire in *Ægyptum*, atque in *Ægyptios* mores relabi: quos ideo Deus maximè oderat, quia nulla gens erat ad Idololatriam proclivior. Inde eſt, quod in *Jeremia* (o) Deus tam gravia iis interminatur, qui, metu *Chaldæorum*, in *Ægyptum* ſecedebant. Quæritſur autem, annon hanc Legem transgreſſus ſit Rex *Solomon*, cùm ſibi comparavit tam multos equos, eosque ex *Æpypto* adductos. *Hebræorum* plerique ita ſentiunt. In his *Nachmanides* nuper citatus: & *R. Selomo* in 2 *Par.* 9. *v.* 25. עבר על לא ירבה לו סוסים *Peccavit in Legem, "quæ dicit* Non multiplicabit ſibi equos. Et *Kimchius* in 1 *Reg.* 4. *v.* 26. ואמרו חכמים ז"ל כי עבר על לא ירבה לו סוסים ופירוש לא ירבה לו סוסים בטלים וכיון שלא היו לו אלא שנים עשר אלף פרשים והיו לו ארבעים אלף ארות סוסים הרבה סוסים בטלים היו לו ומה שהרבה שלמה סוסים ופרשים והוא לא היתה לו שום מלחמה לא עשה אלא לכבוד וגדולה כדי שילכו עמו כשילך ממקום למקום וגם קצת מלחמה היתה לו כשלקח חמת צובה ועציון גבר *Et dixerunt Sapientes beatæ memoriæ eum transgreſſum eſſe Legem, quæ vetat, ne Rex multiplicet equos, id eſt, ne abundet equis ſuperfluis. Nempe, cum* Solomon *non habuerit niſi duodecim equitum millia, & ſtabulorum habuerit quadraginta millia; plurimos habuit equos ſuperfluos. Quod autem multiplicavit* Solomon *equos, & equites, cum nullum illi eſſet bellum, non fecit niſi ad pompam, & magnificentiam, ut eum comitarentur, cum iret è loco in locum. Quinetiam illi fuit belli nonnihil, cum cepit (p)* Hamath-Soba, *& (q)* Eſion-Gaber. Hæc *Hebræi*, quibus calculum nolim addere in omnibus. Primò enim in eo videntur æquo ſcrupuloſiores, quod ne unum quidem equum ſuperfluum Regi concedunt. At privatis etiam bini, aut plures equi ſæpe præſto ſunt, ut altero de via feſſo, deſiliant in recentem: ut quos *Romani* vocabant *deſultorios*, *qui paribus equis*, (inquit *Feſtus*) *id eſt, duobus, utebantur in prælio, ut ſudante altero, tranſirent in ſiccum.* Iidem *Græcis* ἀμφιπποι. Auctor ignotus *De verbis militaribus* in fine *Suidæ*, voce Ὁπλῖται, Ἀμφιπποι μὲν οἱ ἐπὶ δυοῖν ἀστρώτοιν ἵππων συνδεδεμένον ὀχȣμενον (lege ἵπποιν συνδεδεμένοιν ὀχȣμενοι, ut apud *Suidam* in Ἱππικὴ) οἱ καὶ καταπηδῶσιν ἀπ' ἄλλȣ ἐπ' ἄλλον. Amphippi *quidem ſunt, qui duobus equis non ſtratis ſimul junctis vehuntur; qui, cum opus eſt, ab uno in alterum deſiliunt.* Mendosè in *Polluce* (r) habetur ἄνιπποι, pro ἀμφιπποι. *Ælianus* in *Tacticis* ita nominari dicit Barbaros prope *Iſtrum*, ὡς εἰθισμένȣς μεταϐαίνειν ἀπ' ἄλλων ἵππων ἐπ' ἄλλȣς, *tanquam ſolitos ex uno equo in alterum deſilire.* In quo numero *Mœſi*: unde *Valerius Flaccus* lib. 6. *Argonaut.*

- - comitumque celer mutator equorum
Moeſus. - - - - - - -

(m) Laert. lib. 3. in Platone.

(n) Laert. l. 6. in Antiſthene.

(o) Jer. 42. 43. 44.

(p) 2 Par. 8. 17.

(q) 1 Reg. 9. 26. 2 Par. 8. 71.

(r) Lib. 1. cap. 16. ſect. 5.

Quadi etiam, & *Sarmatæ* de quibus *Ammianus* lib. 17. *Trahenteſque ſingulos* (equos) *interdum & binos, uti permutatio vires foveat jumentorum, vigorque otio integretur alterno.* Sed & *Romanos* ita pugnâſſe docet *Feſtus* in *Paribus equis.* Atque inde *pararium æs* appellatum fuiſſe *id, quod equitibus duplex pro binis* (ſeu paribus) *equis dabatur.* Neque id ignotum *Arabibus*, qui خيل جنيب *equum lateralem* appellant eum, quem à latere ſuo vacuum ducit eques, conſcendendum cum neceſſe eſt. Hinc *Arabs* Interpres edit. *Pariſ.* de *Joſepho* Geneſ. 41. verſ. 43. واركب جنيبه *Et impoſitus fuit laterali ejus* (id eſt, *Pharaonis*) *equo ſecundo, qui ducebatur à latere.* Sed *Hebræa* habent, וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו *Et ſedere fecit eum* Pharao *in curru ſuo ſecundario.* Nempe Reges etiam in bello, præter primarium currum, alium habebant ſecundarium. Quo pertinet, quod de *Joſia* legitur 2 *Paral.* 35. *verſ.* 24. A curru demiſſum ſervi ejus impoſuerunt על רכב המשנה אשר לו *ſuper currum ſuum ſecundarium.* Ubi *Kimchius*, לפי שדרך המלך לרכוב על שני המרכבות הראשונה עיקר ואם יצטרך ישב בשניה *Quia ſolebant Reges duplici curru vehi, quorum primus erat principalis: & in altero ſedebant, cum opus erat.* Ex quo ipſo colligere erat, tam licere Regi vacuum equum, quam vacuum currum deducere. Neque verò pro ſuperfluis habendi ſunt equi, quotquot ſunt vacui. Et in bello præſertim Regem neceſſe eſt plures equos, quàm equites habere, ut ſit, unde morientibus, & ægris, & læſis, & feſſis equis ſuppleat. Nimis igitur rigidos hîc ſe præbent *Judæorum* Magiſtri, per quos ne unum quidem vacuum habere Regi licet. Nec tam Legis τὸ ῥητὸν, quam mens attendenda eſt. In quam non peccabat Rex, qui multos equos congerebat, modo ne iis ad pompam, aut tyrannidem abuteretur; ſed vel ad vecturas neceſſarias, vel ad inſurgentium hoſtium impetus propulſandos. Adde in *Solomone* aliquid fuiſſe peculiare, quem Deus externo illo ſplendore voluit eminere ſupra reliquos Reges, cum quia ſic promiſerat, tum ut in illo *Meſſiæ* typum haberemus expreſſiorem. Utut ſit, *Solomon* his equis ſe non fidiſſe profitetur his verbis *Proverb.* 21. *v.* 31. *Equus paratur ad diem prælii; Domini autem eſt ſalus.*

CAPUT DECIMUM.

De Equis *Soli* conſecratis.

Equos Soli *conſecraverunt* Rhodii, Spartani, Maſſagetæ, Æthiopes, Armeni, Perſæ, *&c. Ita etiam* Judææ *Reges idololatræ, quod à* Joſia *eſt abolitum* 2 *Reg.* 23. *v.* 11. Ceſſare fecit, *id eſt, deſtruxit. Interpretes* Græci, *&* Syrus, *emendati. Refelluntur, qui pro equis equorum effigies intelligunt. Hos equos* Soli *dederant, id eſt, conſecraverant, vel mactandos, vel mane cum pompa deducendos verſus Orientem* Solem, *cum* Judæos *Lex juberet adorare verſus Occaſum. Superſtitionis auctores,* Manaſſe, *&* Amon. *Locus* Parvarim, *vel* Pharurim, Symmacho Φρέελον. *Urbis Orientale ſuburbium, in quo ad Ortum manè currebant, ut Orienti* Soli *occurrerent. De quo curſu nihil in Scriptura.* Parvar, *&* Parbar, *idem.* V, *&* B, *permutabiles.*

SOli currus, & equos veteres conſecrârunt, vel ὡς τάχιστον τῷ ταχυτάτῳ, vel quia is curru fingitur totum orbem circumvehi. Ita de *Rhodiis Feſtus,* voce *October*, *Quotannis quadrigas* Soli *conſecratas in mare jaciunt, quod is tali curriculo fertur circumvehi mundum.* Et de *Spartanis Pauſanias* in *Laconicis*, Ἄκρα δὲ τοῦ Ταϋγέτου Ταλετὸν ὑπὲρ Βρυσέων ἀνέχει. ταύτην Ἡλίου καλοῦσιν ἱερὰν· καὶ ἄλλα τε αὐτόθι Ἡλίῳ θύουσι, καὶ ἵππους. Taygeti *vertex* Taletum *ſupra* Bryſeas *ſuſtinet: hunc ſacrum* Soli *appellant; ibique adeo cum alias hoſtias, tum equos* Soli *cædunt.* Et de *Maſſagetis Strabo* lib. 11. Θεὸν δὲ Ἥλιον μόνον ἡγοῦνται, τούτῳ δὲ ἱπποθυτοῦσι. Solem *putant unum eſſe Deum; equos autem illi immolant.* Atque, ut addit *Herodotus* in fine libri primi, νόμος οὗτος τῆς θυσίης· τῶν θεῶν τῷ ταχίστῳ πάντων τῶν θνητῶν τὸ τάχιστον δατέονται· *hæc ſacrificii ratio eſt: Deorum celerrimo mortalium omnium celerrimum aſſignant.* Quod ipſum de *Æthiopibus* habet *Heliodorus* lib. 10. Ἡλίῳ μὲν τέθριππον λευκὸν ἐπῆγον, τῷ ταχυτάτῳ θεῶν, ὡς ἔοικεν, τὸ τάχιστον καθοσιοῦντες. Sed & in *Armenia* (*Xenophon.* lib. 4. *Anabaſeως*) ἵππον, ὃν εἰλήφει παλαιότερον, δίδωσι τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καταθῦσαι, ὅτι ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ Ἡλίου· *Equum, quem ſumpſerat ſeniorem, pagi præfecto, qui illum enutriverat, reddidit immolandum, quia* Soli *ſacrum eſſe audiit.* Et de *Perſis idem* lib. 8. *Cyrop.* Ἐπειτα ἔθυσαν τῷ Ἡλίῳ, καὶ ὡλοκαύτωσαν τοὺς ἵππους· *Deinde* Soli *ſacrum fecerunt, & equos in holocauſtum obtulerunt. Trogus* itidem lib. 1. *Solem unum eſſe Deum* Perſæ *credunt, & equos eidem Deo ſacratos ferunt.* Et *Ovidius* lib. 1. *Faſt.*

Placat equo Perſis *radiis* Hyperiona *cinctum*,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Hinc apud *Dionem Chryſoſtomum* in Orat. *Boriſthen.* Οἱ Μάγοι τῷ Διῒ τρέφουσιν ἅρμα Νισαίων ἵππων, Ἡλίῳ δὲ ἕνα ἵππον· *Magi* Jovi *currum educunt* Niſæorum *equorum*, Soli *autem unum equum.* Et in *Apollonio Philoſtrati* lib. 1. *Perſarum* Rex λευκὸν ἄρα ἵππον τῶν σφόδρα Νισαίων καταθύειν ἔμελλε τῷ Ἡλίῳ, φαλάροις κοσμήσας, ὥσπερ ἐς πομπήν, *album equum, è præcipuis inter* Niſæos, Soli *erat immolaturus, phaleris ornatum tanquam ad pompam.* Et, in *Dionis Nicæi Severo*, Plautianus ἵππους Ἡλίῳ τιγροειδεῖς, τοὺς ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ νήσων, πέμψας ἑκατοντάρχους ἔκλεψεν, *miſſis centurionibus, equos tigribus ſimiles, ex Rubri Maris inſulis* Soli *furatus eſt*; cui ſcilicet ſacri erant.

Hac eadem ſuperſtitione imbuti *Judææ* Reges currus, & equos *Soli* dicârunt, quod à pio Rege *Joſia* eſt abolitum. Rem ita narrat Sacer Scriptor 2 *Reg.* 23 *v.* 11. *Et ceſſare fecit* (Joſias) *equos, quos* Soli *dederant Reges* Juda, *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathanmelechi *Eunuchi, quæ erat in* Parvarim, *& currus* Solis *combuſſit igne. Ceſſare fecit* Hebr. וישבת, id eſt, *abolevit, amovit, abſtulit, deſtruxit*; ut paulo ante, verſu 5. והשבית את הכמרים, *Et ceſſare fecit Chomarim*, id eſt, *deſtruxit, interemit idolorum ſacrificulos.* Et Levit. 26. v. 6. והשבתי *Et ceſſare faciam beſtias malas è terra*, id eſt, *perdam, & deſtruam. Græci* habent, Κατέκαυσε τοὺς ἵππους, *Combuſſit equos:* & verſu 5. Κατέκαυσε τοὺς Χωμαρὶμ· ſed utrobique legendum, Κατέπαυσε, *Ceſſare fecit.* In *Syro* etiam pro ܩܛܠ, *occidit*, ſuſpicor reponendum ܒܛܠ, *ceſſare fecit*, quomodo habet Chaldæus.

Porro veros equos hîc intelligo cum *Hebræis* Interpretibus, non ſculptas equorum effigies, ut pleríque recentiores, qui vel aureas, vel argenteas, vel æneas *Solis* quadrigâ vecti ſtatuas hîc ſignificari exiſtimant. Quod non videtur convenire ſatis cum verbis Sacri Textûs. Nam, ſi de ſtatuis hîc ageretur, non ſimpliciter diceretur equos amoviſſe *Joſias*, ſed equos aureos, vel æneos, *&c.* Et materiam Scriptura indicâſſet ad vitandam homonymiam, quomodo vituli ab *Aarone*, & ſerpentis à *Moſe*, & boum ac leonum à

Solomone

Solomone conflatorum. Nec in una ſtatua equos à curru diſtinxiſſet; prout his verbis fecit, *Et amovit equos*, &c. *Et currus* Solis *combuſſit igne*. Præterea, cum ſtatuæ nonniſi loculum ſuum occupent, quorſum equis ſtatuæ affixis, quique adeo illius fuiſſent particulæ, & appendices, aſſignatum fuiſſe diceretur ſpatium inter Templi fores & domum *Nathan-melechi* in *Parvarim* interjectum? Omnino hæc verba deſignant plateam aliquam Templo attiguam, in qua equis *Soli* ſacratis exſpatiari liberum fuit. Quid quòd *Solis* imagines Idololatræ potiùs in ipſo ipſo Templo erexiſſent, quam in vicina platea.

Hos equos *Soli* dediſſe, id eſt, conſecrâſſe, dicuntur *Judæi* Reges: ut *Levit.* 20. 2. *Quiſquis dederit de ſemine ſuo Molecho*, id eſt, *quiſquis conſecraverit*. Itaque in his *Græcæ* verſionis, Τὰς ἵππους, οὓς ἔδωκαν βασιλεῖς Ἰούδα τῷ Ἡλίῳ, pro ἔδωκαν, *dederant*, *Ximeniana* editio, & nupera *Pariſienſis* rectè habent ἀνέθηκαν, *conſecraverant*. Equos hìc *Soli* dare, & conſecrare, eſt illos ſeponere, vel *Soli* mactandos, vel, ut *Hebræi* ſentiunt, manè cum pompa deducendos verſùs Orientem *Solem*. *R. Selomo* in hunc locum, המשתחוים לחמה היו להם סוסים מוכנים לקראת החמה בבוקר *Qui* Solem *adorabant, habebant equos paratos ad occurrendum illi manè.* Et *Kimchius*, היו רוכבים עליהם והולכים לקראת השמש בבקר מורחה *Equitabant ſuper eos, & ibant in occurſum* Solis *manè verſus ortum.* Et *R. Levi*, הם היו הולכים מבית יי לפאת המזרח להשתחוות שמש הפך מה שכוונה התורה *Ibant à domo Domini verſus Orientem, ut adorarent* Solem; *contra quam Lex proponit.* Quæ ſcilicet *Judæos* juſſerat adorare verſùs Occaſum. Hujus ſuperſtitionis origo refertur ad *Judææ* Reges, qui *Joſiam* præceſſerant, id eſt, *Manaſſen*, & *Amonem*: quorum ille (*a*) *adoraſſe* legitur *omnem militiam cœli*; hic (*b*) *feciſſe malum coram Domino, ſicut fecerat* Manaſſe *pater ejus.* Rem non licet altiùs repetere; quia, *Manaſſis* pater, *Ezechias* omnia Idololatriæ monimenta deleverat. Locum ſive alendis, ſive exercendis his equis deſtinatum definit Sacer Scriptor *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathan-melechi *Eunuchi, quæ erat in* Parvarim. *Græci*, & *Vulgatus*, Φαρουρὶμ *Pharurim*, legunt. Id putavit *Symmachus* eſſe φρέλον, *caſtrum*, puta *Davidis*, propter alluſionem. *Theodoretus* in lib. 4. *Reg.* Quæſt. 56. Τὸ δὲ Φαρουρὶμ, ὁ φρουρὰς οἱ περὶ τὸν Σύμμαχον ἡρμήνευσαν. *Res* & *Daleth* permutatis, פרודים *Parudim*, legerunt *Syrus*, & *Arabs*, & reddiderunt ܦܪܘܕܐ *Peruda*, vel *Pheruda*; quod loci nuſquam quod ſciam, ſed viri nomen eſt *Ezræ* 2. 55. *Chaldaicè* פרורין *Parvarin*, ſunt *ſuburbia*. Proinde *Hebræi* hìc intelligunt *Hieroſolymorum* ſuburbia ad Ortum ſita. Et equos *Soli* ſacros ſummò mane decurriſſe volunt ſpatium inter Templum & illa ſuburbia interjectum, ut Orienti *Soli* occurrerent. Quo exemplo dicit *Benjamin* de incolis *Haulam* (nonnulli *Zeilam* putant) ובבקר הם רצים לקראת החמה *Manè currunt in* Solis *occurſum*, cujus ſcilicet cultui ſunt valde addicti. At in Sacro Textu de curſu equorum in *Solis* gratiam nihil quidquam eſt. Neque enim illorum curſus, ſed ſtatio his verbis definitur, *Amovit equos*, &c. *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathan-melechi *Eunuchi, quæ erat in* Parvarim. Itaque *Parvarim* locus fuit Templo vicinus, à quo ad Templi fores nihil fuit præter equorum ſtationem. Et Plurale *Parvarim* videtur id ipſum eſſe, quod Singulare פרבר *Parbar*, 1 *Par.* 26. *v.* 18. Ibi ſic vocatur locus non ad Ortum Templi, ut volunt, ſed ad Occaſum ſitum. *Beth* & *Vau* literas eſſe permutabiles, nemo eſt, qui neſciat.

(*a*) 2 Reg. 21. 3.
(*b*) 2 Reg. 21. 20.

CAPUT UNDECIMUM.

Quid ſit in Equis ſubnervatio, ſplenis abſciſſio, & plantæ pedis excavatio.

Subnervare equum עקר, al. *ſuffragines ſuccidere*, al. *talos, aut ungulas abſcindere.* *Cum* ערק Hebr. *ſit* nervus, *fortè* עקר *ſumptum pro* ערק, *& ideò redditum* νευροκοπεῖν, ſubnervare. *Cur* Chananæorum *equos ſubnervare juſſerit Deus.* *Boves etiam ſubnervari* Geneſ. 49. verſ. 6. *ubi* שור *alii* Magnates, *alii* Joſephum, *alii* murum *eſſe volunt, qui refelluntur.* *Splen equis eximitur, & ungulæ excavantur, ut ſint velociores.* *De utroque* Chaldæa *Paraphraſis, &* Talmudici. *De ſplenis exciſione quid* Plinius *&* Plautus. *Splenem, ut viſcus inutile, aut noxium, etiam veteres vel* ἀσπληνίοις *medicamentis conſumere, vel ferro abſcindere, vel igne exurere conati. Quod tamen alii vetant. Particula plantæ pedis, quam in equo* Hebræi *abſcindi volunt, eſt* βάτραχος, *ſeu* ranula. Vegetius *emendatus.*

JAm de duobus dicendum: quorum uno prohibetur equus, ne moveatur è loco ſuo; altero fieri creditur habilior ad curſum. Prius eſt ſubnervatio; poſterius ſplenis abſciſſio, & pedum excavatio. *Subnervare equum* Hebr. eſt עקר *Joſ.* 11. *verſ.* 6. 9. & 2 *Sam.* 8. *verſ.* 4. & 1 *Par.* 18. *verſ.* 4. quod Interpretes variè reddunt. *Syrus* [illegible] *conſumere*; Arabs عرقب *talos ſuccidere*, & حل *diſſolvere*; Græci νευροκοπεῖν & παραλύειν. Vulgatus conſtanter, *ſubnervare*; Caſtalio, *confodere, & corrumpere*; Junius, & Tremellius, *ſuffragines ſuccidere*; Kimchius, *talos*, ut Arabs; Pomarius, *ungulas equorum abſcindere*; *Chaldæus* ubique, & *Syrus*, in *Samuële*, & *Paralipomenis*, *Hebræam* vocem retinent, quæ *evellere*, & *eradicare* eſt *Eccleſ.* 3. 2. *Dan.* 7. 8. & *Sophon.* 2. 4. Unde, ad equos translata, *talorum* ſignificat, aut *pedum abſciſſionem*; כי רגלי הבהמה הם יסוד ועקר לבהמה שאין כן באדם לפיכך כנה כריתת עקבי הבהמה בלשון עקירה כמו תלישת הנטוע משורשו *Quia jumenti pedes ſunt illius fundamentum, & radix, ſecus quam in homine.* (Qui arbor eſt inverſa, & radices habet ſupra) *Propterea jumenti talorum ſucciſio, eradicatio dicitur, ac ſi eſſet avulſio plantæ à radice ſua.* Ita *Kimchius* in *Lexico*, cui aſſentitur *Aquinas*. Quid ſi per Metatheſin עקר dicatur pro ערק, tanquam à Nomine ערק, quod *nervum* ſonat? In hac fuiſſe ſententia veterum ii videntur, qui νευροκοπεῖν, & *ſubnervare* reddiderunt, quam verſionem maximè probo; quia, nervis crurum inciſis, equi fiunt planè inutiles.

Ut lectori fiat planius, quid *Hebræi* ſentiant de hac equorum ſubnervatione, libet hìc adſcribere *Kimchii* notam ad hæc *Joſ.* 11. *v.* 9. את סוסיהם עקר *Equos, inquit, eorum* Joſue *ſubnervavit, ut conſtaret id, quod illi dixerat Deus verſu ſexto,* "Equos eorum "ſubnervabis, *rationem habere mandati.* *Jam, ſi quæratur, cur in hoc bello id eum juſſerit Deus, quod in aliis non juſſerat, ratio eſt in promptu. Nempe, in aliis bellis, currus, & equi non ſuppetebant; quia ſuſcepta non fuerant niſi ad urbium invaſionem. Nam & illi quinque Reges, qui* Gabaonem *adorti ſunt*, Joſ. 10. *illam invaſuri venerant, proinde equis, & curribus opus illis non fuit; at in hoc bello cum aciem inſtruxerint numeroſi exercitus, in* Iſraëlitas *depugnaturi, neceſſe habuerunt colligere currus, & equos. Et verò*

multos adduxerunt, prout habetur Deut. 20. verſ. 1. "Si videris equos, & currus, *&c. Et* Joſ. 11. verſ. 4. "Equi erant, & currus multi admodum. *Quòd de aliis bellis dici non reperies. Juſſit igitur Deus Benedictus, ut perderentur equi, & currus, quibus pugnabant gentes, & quorum copiâ confidebant, ignaræ* mendacem eſſe equum ad ſalutem, *Pſal.* 33. *v.* 17. *Et, ſine curribus, & equis,* Iſraëlitæ *vicerunt eos, & confoſſos perdiderunt,* quia Domini eſt ſalus, *Prov.* 21. *v.* 31. *Atque ideò voluit Deus Benedictus, ut equos, & currus* Iſraëlitæ *deprædarentur, ne & ipſi, iis freti, in animo ſuo reputarent ſe per equos bella confeciſſe. Proinde* Joſuæ *mandavit, ut ſubnervaret equos, & currus combureret. Non tamen juſſit equos interfici, quia illorum uſus non eſt per ſe vetitus. Quin reliqua jumenta, curules aſinos, aut camelos puta, non mandavit, ut ſubnervarent, ſed ut caperent in uſum ſuum. At equos, qui non niſi in bellum inſerviebant, ideo ſubnervari juſſit, ne iis captis confiderent: verùm deſtrui noluit; quia non licet vivum animal deſtruere, niſi cum neceſſe eſt, aut uſus illius vetitis. Porrò,* העיקור ſubnervatio, *eſt inciſio pedum jumenti à genu, & infra: quo facto, non moritur; ſolùm incedere non valet, & in illa parte vulnus non eſt inſanabile.* Hæc ad eum locum *Kimchius*, quibus non diſſimilia reperies in 2 *Sam.* 8. 4.

Boves etiam ſubnervari colligere eſt ex his *Jacobi* Patriarchæ de *Simeone*, & *Levi*, filiis ſuis, *Gen.* 49. 6. *Furore ſuo occiderunt viros, & pro arbitrio ſuo* עקרו שור *ſubnervaverunt bovem*, ſeu *boves*; nempe in deprædatione urbis *Sichem*, *Gen.* 34. 25. in qua etiam boves abacti, verſu 28. Ridiculus eſt *R. Jacob*, *Eleazari* filius, qui boum nomine *Magnates* intelligit, quomodo in his *Pſal.* 22. *v.* 12. *Tauri circumdederunt me.* Nec melius *Jeroſolymitanus* Interpres, qui ad *Joſephum* ita refert, זבינו יוסף אחיהון דמתיל לתורא Joſephum *fratrem ſuum vendiderunt, qui cum tauro confertur:* nimirum in benedictione *Moſis*, *Deut.* 33. *v.* 17. Quod ſequitur *R. Selomo*. At *Vulgatus* multo aliter, עקרו שור *ſuffoderunt murum.* Nempe שור non ſolùm *bovem*, ſed & *murum* ſignificat. Itaque, præter *Vulgatum*, etiam de *muro* intelligunt *Syrus*, & uterque *Arabs*; &, è *Chaldæis*, *Jonathan*, & *Onkelos*; &, ex *Hebræis*, *Aben Ezra*, *Pomarius*, & *Aquinas*; &, è *Græcis*, Auctor veteris *Scholii* ad hunc locum, ἐξεῤῥίζωσαν τεῖχος. Tamen שור hìc eſſe *bovem*, primò ſuadet punctum *Cholem*. Nam, cum pro *muro* ſumitur, ſcribitur שור cum *Schurech*. Deinde hæc minus cohærebunt, *Occiderunt viros, & ſubverterunt muros*, quam ſi dixeris, *& ſubnervârunt boves.* Ne dicam *Jacobi* filiis liberum fuiſſe aditum in urbem *Sichem*, ut nihil neceſſe habuerint mœnium illius moliri ſubverſionem. Nec, ſi maximè voluiſſent, facile id fuiſſet duobus viris, qui neque machinis, neque armis ullis uſi leguntur in oppidi direptione, præter gladios, *Gen.* 34. *v.* 25. Denique præter *Kimchium*, cui שור hoc loco *taurus* eſt, etiam *Samaritanus* habet [illegible] *ſubnervaverunt bovem*; & *Seniores* ἐνευροκόπησαν ταῦρον, ne quis putet hanc verſionem hodiè & herì natam.

Supereſt, ut agamus de ſplenis exciſione, & pedum excavatione in equis, quibus illos fieri expeditiores his verbis inſinuat *Chaldæus* Paraphraſtes *Eſth.* cap. 8. v. 10. ושלח פטקין בידא דרהטנין רהטי סוסון ורכבי רכסא ערטוליני רמכין דאתנטילו טחוליהון ואתקדרו פסת כף רגליהון *Et miſit literas per manum curſorum currentium ſuper equos, & equitantium veredos nudos, & equas, quibus ablati fuerant ſplenes, & exciſæ fuerant particulæ plantæ pedis ipſarum.* Cui loco geminus eſt iſte ex *Gemara Sanhedrin* cap. 2. ſect. 9. de quinquaginta curſoribus, quos ſibi comparâſſe legitur *Adonija* 1 *Reg.* 1. *verſ.* 5. כולהם נטולי טחול וחקוקי כפות רגליהם היו *Illis omnibus ſplen eſt ablatus, & plantæ pedum excavatæ.* Quod in *Avoda Zara* totidem verbis repetitum reperies cap. 3. fol. 44. a. Et ſplenem quidem, vel, quod idem eſt, lienem ideò eximi, ut curſus ſit agilior, etiam in *Plinio* reperio lib. 11. cap. 37. *Peculiare*, inquit, *curſûs impedimentum aliquando in eo; quamobrem inuritur curſorum laborantibus, & per vulnus etiam exempto vivere animalia tradunt.* Hinc in *Plauti Curculione* leno *Cappadox* ad lienem refert, quòd in incedendo laborat,

----- (a) *accreſcit labor:*
Nam jam, quaſi zonâ, liene cinctus ambulo.

(a) *Act.* 2. *Sc.* 1.

Ita etiam *Acanthio* in *Mercatore*,

----- (b) *genua hunc curſorem deſerunt,*
Perii, ſeditionem facit lien, occupat præcordia.

(b) *Act.* 1. *Sc.* 1.

Atque ob id ipſum incommodum, & alia longè graviora, quæ non ſunt hujus loci, veteres lienem ſæpe tentârunt vel ἀσπληνοῖς medicamentis, quæ vocant, paulatim conſumere, vel ferro candente exurere, vel exciſione denique ex corpore prorſus eximere, tanquam viſcus noxium, aut certè nullius uſûs, nec certo fine à natura factum. In qua ſententia fuiſſe legitur (c) magni nominis Philoſophus *Eraſiſtratus*, *Theophraſti* diſcipulus, & *Ariſtotelis* ex filia nepos. Ἄσπληνα ſunt teucrium, ſcolopendrium, & hemionitis, ad quam pertinere putat Vir magnus hæc *Vitruvii* lib. 1. cap. 4. ubi de *Cretæ* quodam flumine inter *Gnoſſon*, & *Gortynam*: *Dextrâ, & ſiniſtrâ ejus fluminis paſcuntur pecora; ſed ex his, quæ paſcuntur proximè* Gnoſſon, *ſplenoſa, quæ autem ex altera proximè* Gortynam, *non habent apparentem ſplenem. Unde etiam Medici, quærentes de eadem re, invenerunt in his locis herbam, quam pecora rodendo imminuerunt lienes. Ita eam herbam colligendo curant lienoſos hoc medicamento, quod etiam* Cretenſes aſplenon *vocant.* Remediorum hujuſmodi longam ſeriem habet *Samonicus* cap. 24. quæ ſic incipit,

(c) *Galeni de uſu part. lib.* 4. *cap.* 15. *& lib. De atra bile.*

Nonnulli memorant conſumi poſſe lienem,
Ervum ſi ſemper jejuno ſumpſerit ore,
Arida ficus item, &c.

Sed & ſplenem exſecari ex illo ipſo diſcere eſt, cum ſcilicet

---- *tumidus nocet, & riſum addit ineptum,*
Dicitur exſectus faciles auferre cachinnos.

Et *Paulus Ægineta* docet quâ ratione aduratur lib. 6. cap. 48. *Cutis*, inquit, *quæ lieni incumbit, hamo elevata, oblongo ferro candenti per totum ipſa aduretur, ut unico impreſſu duæ fiant cruſtæ*, &c. Et apud *Riolanum*, *Anthropol.* lib. 2. cap. 23. *Turcis* curſoribus lienem inuri narrat *Roſſetus*. Idque verum eſſe audivit à quibuſdam, ſed modum nunquam reſcire potuit *Nicolai* in ſuis *Peregrinationibus*. Tamen *Abſyrtus* lib. 1. *Veterinaria*, cap. 40. *Nonnulli in equis ſplenem urendum præcipiunt, quod nobis non placet. Quippe, cùm hujus viſceris ſedes feneſtrata videatur, candens ferramentum ſub carne repens fallet, ac urente vi graſſabitur.* Proinde multis carnificina potius, quàm medicina videtur eſſe lienis exſectio, aut exuſtio. Hinc *Trallianus* lib. 8. curatum à ſe refert militem, cui tota lienis regio barbaricis ferramentis candentibus uſtulata fuerat. Et *Cœlius Aurelianus* lib. 3. cap. 4. *Chron. paſſ.* lienem ait exſcindendum, vel urendum, voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum, cum uſtio ſit periculoſa, nec fieri poſſit ſine peritonæi vulnere, quod, ignis vi vexatum, propter nervoſam ſubſtantiam, mortem affert. Proinde quod ſcribit *Leonardus Floravantus* fœminam, liene graviter affectam, eo extracto ope Chirurgi, convaluiſſe, *credat Judæus Apella, non ego*, inquit *Riolanus*, ubi ſupra. Plura de hoc argumento vide apud *Naudæum* lib. 3. cap. 14. *De ſtudio militari.*

Verbum addo de particula plantæ, quam in equo exſcindi dicunt *Chaldæus* Paraphraſtes, & Doctores *Talmudici*. Id ad ungulam puto referendum, quæ detrita circumciditur. *Vegetius* lib. 1. 56. *Oportet ferramento conciſorio ſoleas, ramulaſque purgari.* Lege

ranulaſque ; id eſt, βατράχους, quæ in media ungula ſunt partes tenerrimæ. *Abſyrtus Hippiatricῶν* lib. 1. cap. 8. ubi de crithiaſi, *Ungulas abjicit, in quibus partes illæ, quas* βατράχους *vocant, teneræ fiunt, & ſanguinem emittunt, quas inferius ſcarificare, & circumcidere oportet.*

CAPUT DUODECIMUM.

Hebræa Aſini nomina.

Aſinus neque à turbido cerebro, neque à menſura chomer, *ſed à rubro colore* חמור chamor, *dicitur. Cujus nomine* Ægyptiis *fuit exoſus, tanquam* Typhoni *concolor. Aſini* πύῤῥικοι *dicti, ut probatur ex* Heſychio, *qui obiter emendatur. In Oriente ſcilicet aſini plerumque rubent. Tantem aſinæ* צחורות Jud. 5. 10. *id eſt*, albo & rubro diſtinctæ. *Aſina* אתון athon, *à viribus, aut à conſtantiâ dicta, quæ verius pertinacia. Onager* פרא, *&* ערוד. *Aſellus, & laliſio* עיר ajir. תרתק Tharthak, *Deus aſini figurâ.* Ὄνος, *&* ὑποζύγιον, *unde.*

NUnc ut ab equis ad aſinos deſcendamus, aſinus vel domeſticus, vel ſylveſtris eſt. Ille *Hebræis* חמור *chamor*, dicitur, non à turbido cerebro, ut quidam ineptè ſtatuunt, quia חמר chamar, *turbidum eſſe* ſonat; nec à menſura חומר *chomer*, quam volunt eſſe aſini onus, cùm vel olei, vel frumenti *chomer* ſit penè cameli onus, & duplo, vel triplo gravior, quam ut ab aſino ferri poſſit: ſed à colore rubro, vel rufo. Nempe ut *Arabicè* حمر *chamara*, ita etiam *Hebraicè* חמר chamar, *rubere* eſt *Pſ.* 75. 8. Atque inde חמר chemer, *vinum*, חמר chomer, *lutum* propriè *rubrum*; חמר chemar, *bitumen*, quod rubrum eſſe docent *Dioſcorides, Serapio, Aben Ezra*, &c. יחמור jachamur, *damæ*; aut *capreæ rubræ ſpecies.* Denique חמור chamor, *aſinus*, primò, & propriè, *qui rubet*, deinde etiam quivis alius. Nempe, cum hic aſini ſint ferè λευκόφαιοι, & σποδιαῖοι, in Oriente plerumque rubent. Unde eſt, quod aſinum execrabantur *Ægyptii*, tanquam *Typhoni* concolorem, qui rufus fuiſſe credebatur, id eſt, ὀνώδης τὴν χρόαν, *colore aſininus. Plutarchus* in *Iſide* de *Ægyptiis*, Τῶν μὲν ἀνθρώπων τοὺς πυῤῥοὺς προπηλακίζοντες, ὄνον δὲ κατακρημνίζοντες, ὡς Κοπτῖται, διὰ τὸ πυῤῥὸν γεγονέναι τὸν Τυφῶνα, καὶ ὀνώδη τὴν χρόαν· *Rufos quidem homines* (quibuſdam feſtis) *contumeliis afficientes, atque aſinos etiam de præcipitiis dejicientes, ut* Coptitæ, *quia rufus fuit* Typhon, *& aſinini coloris.* Eodem pertinet, quod *aſinus* Hiſpanis *burro*, & *borrico* dicitur; & Gallis *bourrique*. Quod *Græcè* eſſet πυῤῥὸς & πύῤῥικος, vel πύῤῥιχος, id eſt, *rufus*. Pro quo inferior *Latinitas burrum*, & *burricum* dixit; & recens *Græcia* βέῤῥιχον, ſed pro *manno*, non pro *aſino*, ut ex *Porphyrione* in *(a) Horatium, (b) Vegetio, (c) Paulino, (d) Hieronymo*, & *(e) Iſidoro* conſtat. Vide Cl. *Meurſii Gloſſarium Græcobarbarum* in Βέῤῥιχος, & doctiſſimi *Meſnagii Gallicas Origenes* in voce *Bourrique*. Tamen veteres quoque πύῤῥικον pro *aſino* uſurpâſſe mihi videor colligere ex his *Heſychii*, Πατρόθεν πορδικάδαι, ὅτι πατέρων εἰσὶν ὄνων ἡμίονοι. In quibus à veteri *Comico*, ut ſuſpicor, muli dicuntur eſſe πατρόθεν πυῤῥικάδαι (ita enim omnino legenda vox nihili πορδικάδαι) tanquam à patribus πυῤῥίκοις, id eſt, ab aſinis, orti. Aliud conjectat Vir nobiliſſimus, & *Græcæ* linguæ peritiſſimus, Dominus de *Grentemeſnil*, nempe aſinos ἀπὸ τοῦ πέρδειν dici potuiſſe πέρδικες, unde muli περδικάδαι. Sed illius judicio quamvis multum deferam, meæ tamen conjecturæ non me pœnitet. Interim non omnes aſinos in Oriente rubuiſſe conſtat ex Cantico *Deboræ Jud.* 5. v. 10. ubi commendat אתנות צחורות *aſinas albas*, ut *Hebræi* reddunt, quo-

(a) Epod. 4.
(b) Lib. 4. cap. 7.
(c) Epiſt. 10. ad Sever.
(d) Epiſt. ad Pammach.
(e) In Gloſſ.

modo צמר צחר *Ezech.* 27. v. 18. volunt eſſe *lanam albam*. Sunt, qui aſinas λαμπούσας, *lucentes, nitentes*, & ἔριον στίλβον, *lanam lucidam*, explicant; quaſi צחר per *Cheth* ſit idem, quod צהר per *He*. Sed ex *Arabibus* diſcimus צחר colorem eſſe *ſubalbum*, aut *ex albo & rubro diſtinctum*, etiam in aſino. *Giggeius*; الصاحر *cum camelus haud valde albus eſt, color terræ parum ruber, ad albedinem leviter declinans.* اتان صاحور *aſinus albo rubroque diſtinctus. Alcamus* explicat اتان فيها بياض وحمرة *aſinam, in qua albedo & rubedo mixta.* Et in *Giauhari*, apud *Golium*; اصاحر eſt *aſinus, in quo rubedo, nempe cum albedine.*

Ut חמור chamor, *aſinum*, ſic אתון athon, *aſinam* ſonat. Nomen ab איתן *ethan*, ſeu *robore*, quò majori par eſt oneri, quum ullam aliud animal ſimilis molis. Unde *Jacobus* Patriarcha, *Gen.* 49. *v.* 14. *Iſſachar eſt aſinus robuſtus.* Poteſt etiam idem nomen ad conſtantiæ laudem pertinere. *Arabice* quippe اتن *athana* Verbum eſt *in propoſito conſtanter perſeverare.* Quamvis aſini conſtantia ſit pertinacia potius. Cujus en tibi graphicam deſcriptionem ex *Homeri Iliad* λ'. verſu 557. &c.

Ὡς δ' ὅτ' ὄνος παρ' ἄρουραν ἰὼν ἐβιήσατο παῖδας,
Νωθής, ᾧ δὴ πολλὰ περὶ ῥόπαλ' ἀμφὶς ἐάγῃ,
Κείρει τ' εἰσελθὼν βαθὺ λήιον· οἱ δέ τε παῖδες
Τύπτουσιν ῥοπάλοισι, βίη δέ τε νηπίη αὐτῶν,
Σπουδῇ τ' ἐξήλασσαν, ἐπεί τ' ἐκορέσσατο φορβῆς.

Summa eſt, aſinum ſegetes depaſcentem, quamvis à pueris multi fuſtes in ejus tergo frangantur, ex agro non ante ejici quam ad ſatietatem uſque comederit.

פרא *pere*, eſt *aſinus ferus*, Arabicè فرا *phera*, unde Proverbium in *Damire*, كل صيد في جوف الفرا *Omnis venatio eſt in corpore onagri.* Duobus ſcilicet, quorum unus leporem, alter capream ſe cepiſſe jactabat, id regeſſiſſe fertur tertius, qui onagrum ceperat, quia majus onagro animal non venantur *Arabes*. Onagrum à curſus velocitate ſic appellari ſuo loco docebimus. Falluntur, qui feræ nomen deducunt ex *Arabico* فرا *phera*. Eſt enim *Æolicum* φὴρ pro θὴρ.

Sed & ex uſu *Chaldaico* ערוד *arod*, eſt *onager* Job. 39. verſ. 5. Vox eſt ὀνοματοποιητική, quâ onagri ruditus utcunque effingitur, ut *rudendi Latina* voce.

עיר *ajir*, Arab. عير *air*, & *Chald.* עיל R. & L permutatis; eſt *aſellus*, & *laliſio*, id eſt, vel domeſtici, vel feri aſini pullus. Radix עור *excitare* eſt; quia pullus parentibus multo eſt excitatior.

Hæc de aſini nominibus apud *Hebræos*. *Arabica*, & *Chaldaica* plura ſunt; ſed quæ non ſunt hujus loci.

Non me latet *Auvæorum* numen תרתק *Tharthak* 2 *Reg.* 17. *verſ.* 31. ab *Hebræorum* vulgo aſini figurâ deſcribi. Sed in re planè incerta fides eſto penes auctores.

Ut *jumentum* eſt à *juvando*, ità ὄνον dici vult *Etymologus* παρὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ γινομένην ὄνησιν ἐν τοῖς ἔργοις. Jumentum omne, quod ſub jugo eſt, dici poteſt ὑποζύγιον. *Græci* tamen Interpretes, & *Matthæus*, & *Petrus* nonniſi pro *aſino* ſumunt. Vulgatus *ſubjugale* reddit. Et in *Luciano* ſic de ſe ipſo aſinus, Τῇ μύλῃ με ὑπεζεύγνυεν; quod ita reddidit *Apulejus* lib. 7. *Molæ machinariæ ſubjugum me dedit.* At à *Chaldæo* כדן chedan, *ſubjicere*, & *ſubjugare*, כודן chudan, *mulus* eſt, non aſinus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Aſinus ad quam multa utilis.

Aſini in veterum opibus. Eſdras *Apocryphus*, *&* Arabs *Interpres*, *notati.* *Aſinorum uſus.* I. *Ferunt onera.* *Aſinus panis* 1 Sam. 16. 20. *& in* Soſibio. *Chaldæum* קנתל canthel, *pro aſino, non eſt* Arabicum, *ut volunt*, *ſed* Græcum κανθήλι@. Cantherius *quid propriè.* II. *Aſini olim non ſolùm plebejos, ſed & nobiliſſimos vehebant.* *Cur* Chriſtus *aſino vectus.* Talmudis *locus ex* Perſica *lingua reſtitutus.* Chryſoſtomus *jam Patriarcha*, *& Magnates* Arabum *aſinis vecti*, *ut in* Ægypto *matronæ hodieque, & olim* Romæ. *Cur* חמור *pro aſino* Septuaginta ὑποζύγιον, *&* ἐπιθύμημα *reddiderint*, *ratio fabuloſa.* III. *Aſini curules* Eſ. 21. verſ. 7. *Currus aſinorum*; *alii aliter legunt.* IV. *Aſini aratores*, *maximè ubi terra levis eſt.* *Bove & aſino arare vetitum.* 1. *Quia ſunt diverſi generis.* 2. *Quia bos mundus*, *aſinus immundus.* 3. *Quia bos ruminat*, *aſinus non ruminat.* 4. *Propter vires inæquales.* *In* Homero *boves* ἰσοφόροι. V. *Molam circumagunt.* *Mola aſinaria*, *& truſatilis.* *Velatis oculis molebant.* *Lignum molæ* Thren: 5. 13. *al.* molile, κώπη τῆς μύλης, *molæ capus*; *ſeu manubrium.* Molere *in obſcœnum ſenſum.* VI. *Aſini* πολεμιστὶ, *&* להלחם. 2 Sam. 16.2. Maſorethæ *aliter legunt.* Saracori (*non* Saraguri) *aſinos bellatores habent.* Carmani *item*, *&* Perſæ. *Multi ab aſinis fugati.* *Aſinus invictus.* Chalipharum *unus cur aſinus dictus.* VII. *Aſini in cibis.* *Aſini caput in fame* Samariæ *veniit* LXXX. *ſiclis*, *& in* Caduſiis LX. *drachmis.* *Refelluntur*, *qui pro aſini capite grana intelligunt.* *Aſinina in Lege vetita*, *tamen in fame conceſſa.* *Apud* Arabes *aſini eſus ſitne licitus*, *vel illicitus.* *Pulli aſinorum* Mecœnati *in deliciis.* *His prælati laliſiones.*

O*Rientalium* opes tam aſinorum, quam boum, & camelorum armentis, oviumque, ac caprarum gregibus magna ex parte conſtabant. Itaque in *Patriarcharum* opibus etiam aſinos recenſet *Moſes*, *Gen.* 12. 16. & 24. 35. & 30. 43. & 32. 5. &c. Et *Anam* paviſſe dicit aſinos *Sibonis* patris ſui, *Gen.* 36. 24. Et *Sichemitarum* greges, boves, atque aſinos à *Jacobi* filiis fuiſſe abactos, *Gen.* 34. *verſ.* 28. *Ægyptiiſque Joſephum* panem dediſſe pro equis, ovibus, bobus, ac aſinis, *Gen.* 47. *verſ.* 17. *Iſraëlitas* denique *Madianitis* aſi[illegible]um diripuiſſe unum & ſexaginta millia, *Num.* 31. 34. *Jobo* quoque aſinæ primo quingentæ, poſtea mille fuerunt, *Job.* 1. 3. & 42. 12. Et aſinis ſuis præfecit *David Jediam Meronothitem*, 1 *Par.* 27. *verſ.* 30. Quin qui è captivitate *Babylonica* in *Judæam* poſtliminio regreſſi ſunt, licet ſpoliati ab hoſtibus, & rerum omnium inopes, aſinos tamen habuere VIMDCCXX. *Eſdr.* 2. 67. & *Nehem.* 7. 69. Non VMDXXV. ut ſcribit Auctor Apocryphus 3 *Eſdr.* 5. 41. nec VIMDCXX. ut *Arabs Eſdræ* Interpres. Qui idem, errore non ferendo, aſinorum quinquaginta millia *Agarenis* direpta cenſet, cum textus *Hebræus* habeat ſolum duo millia. 1 *Par.* 5. 21.

De aſinis in *Arabia*, & *Palæſtina* dicit ſpurius Scriptor in *Jobum* ſub *Origenis* nomine: *Quod nunc equi*, & *multi* (lege *muli*) *perficiunt*, *hoc nihilominus aſini adimplebant*, *præſertim tales*, *quales ſunt in regione* Arabiæ, *&* Palæſtinorum *aſini*, *qui veloces ſunt ſimiliter ut equi.* Nos, illo miſſo, aſinos ex Scriptura probamus ad ſeptem uſus fuiſſe adhibitos.

I. Primus, qui hodieque plurimus eſt, ad ferenda quævis onera, puta frumentum, *Gen.* 42. 26. *Ægypti* optima quæque, & cibos in viaticum, *Gen.* 45. *verſ.* 23. Panes, utres vini, pecudes, grana toſta, uvas paſſas, palathas ficuum, æſtivos fructus, 1 *Sam.* 25. *verſ.* 18. & 2 *Sam.* 16. *verſ.* 1. & 1 *Paral.* 12. *verſ.* 40. & *Nehem.* 13. *v.* 15. Hinc חמור לחם, *aſinus panis*, 1 *Sam.* 16. 20. id eſt, *Kimchio* interprete, חמור טעון לחם, *aſinus pane onuſtus.* *Septuaginta*, γόμορ ἄρτων. Nempe voluerunt חמור *chamor*, hic idem eſſe, quod חומר *chomer*, quomodo etiam apud *Kimchium* nonnulli *Hebræorum*, quos percullit lectionis inſolentia. Tamen ecce eamdem phraſin in *Soſibio*, qui *Poëta Tragicus* fuit non inelegans,

> Ἔσθει μὲν ἄρτων τρεῖς ὄνους κανθηλίους
> Τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας.

Ter in brevi die comedit panum tres aſinos prægrandes. Τρεῖς ὄνους ἄρτων, *tres aſinos panis*, id eſt, τριῶν ὄνων φορτίον, *trium aſinorum onus*, ut rectè magnus *Caſaubonus* in *Lectionibus Theocriti* cap. 12. Ὄνος κανθήλιος vel κανθήλι@ ſimpliciter, *Suidæ* eſt ὄνος μέγας. *Talmudicis* קנתל *kanthel*, id ipſum eſt. *Arabes* قنبل *kanbel* corruptè ſcribunt pro قنتل & الحمار الغليظ *aſinum obeſum* explicant. Hinc *Talmudici* Gloſſatores hanc vocem revocant ad *Arabicas* origines. Tamen *Græcam* eſſe docent κάνθων *aſinus*, κανθὶς *aſella*, κανθήλια *clitellæ.* *Cantherium* pro *aſino* ſumi conſtat ex lib. 3. *Apuleji*, cùm de ſe in aſinum mutato quendam inducit ita loquentem. *Quouſque tandem cantherium patiemur iſtum*, *paulo ante cibariis jumentorum*, *nunc etiam ſimulachris Deorum infeſtum?* Tamen alibi *cantherius* pro *equo caſtrato* ſumitur. Itaque apud *Varronem* cantherius ab equo diſtat, ut capus à gallo.

II. Secundo, aſini vehebant, non plebejos ſolùm, ut hodie, ſed & nobiliſſimos. Sic (*a*) *Abram*, (*b*) *Moſes*, (*c*) *Balaam*; alii (*d*) Prophetæ duo, unus è *Bethele*, alter è *Juda*; (*e*) *Acſa*, *Calebi* filia. Principis tribus *Judæ*; (*f*) *Abigail*, ante *Nabalis*, poſtea *Davidis* uxor; (*g*) *Achitophel*, Senator regius; & (*h*) *Mephiboſcheth*, *Saulis* Regis nepos, aſinis vehi non ſunt dedignati. Et, è Judicibus *Iſraëlis*, (*i*) *Jair* triginta, (*k*) *Abdon* quadraginta filios & triginta nepotes habuit aſinis inſidentes. Unde in Cantico *Deboræ* Jud. 5. verſ. 10. *O qui aſinas albas equitatis*, *& judiciis præſidetis!* Neque alio vectore *Chriſtus* (*l*) uti voluit, *Jeroſolymam* cum pompa ingreſſurus, ut qualecunque regni ſui ſpecimen *Judæis* ederet. Quod ipſum Prophetæ diu ante prædixerant: *Jacob* quidem obſcurius, cum agit de aſino ☿ *Silo* Gen. 49. verſ. 11. ſed apertiſſimè *Zacharias* cap. 9. verſu 9. *Ecce Rex tuus tibi venit*, *juſtus*, *& ſalvans*, *pauper*, *& inſidens aſino*, *& pullo filio aſinarum!* Itaque hæc quidem Regis pompa fuit, ſed pauperis, & qui latebat ſub veſte ſervi, quique à pompa Regum hujus ſæculi ſe præſtare voluit maximè alienum. In *Talmudico* Tractatu *Sanhedrin* cap. 11. ſect. 33. *Sapores*, *Perſarum* Rex *Rabbino Samueli* dixit, Prophetam ſuggillans, adeoque *Meſſiam* ipſum, אמריתו משיח על חמרא אתי אשדר ליה אנה סוסיא ברקא דאית לי *Dicitis* Meſſiam *ſuper aſinum venturum*: *ego mittam ipſi varium equum*, *quem h[illegible]eo.* Nimirum ut vel honeſtius, vel commodius ſedeat. Reſpondet *Rabbi Samuel* verbis ſemi-*Perſicis*, quæ reſtituo ex *Baal Aruch*, quia in noſtris editionibus corrupta ſunt, אית לך כר הזר גונא *An tibi eſt aſinus mille colorum?* خر *Perſis* eſt *aſinus* & هزار *mille*, unde illud כר הזר, quod *Talmudis* editores mutarunt in

בר

(*a*) Gen. 22. 3.
(*b*) Exod. 4. 20.
(*c*) Num. 22. 21.
(*d*) 1 Reg. 13. verſ. 13. 23.
(*e*) Joſ. 15. 18. & Jud. 1. 14.
(*f*) 1 Sam. 25. 20.
(*g*) 2 Sam. 17. 23.
(*h*) 2 Sam. 19. 26.
(*i*) Jud. 10. 4.
(*k*) Jud. 12. 14.
(*l*) Matth. 21. 2.

בר חיור *ſilium album*, vel *ſilium albi* (coloris.) Mens *Rabbini* eſt, aſinum illum, quo ſeſſurus eſt *Meſſias*, non fore aſinum è vulgo, ſed animal multiplici colorum mixturâ ita inſigne, ut quemvis equum formâ & pretio longè ſuperet. Nempe Regis cavillos aliter eludere non potuit, quam hoc commento. Sed regerendum erat id, quod res eſt, *Chriſti* regnum ſcilicet non eſſe de hoc mundo. Præterea vectionem aſini non fuiſſe vilem in Oriente, ex iis exemplis, quæ allata ſunt, palam conſtat. Quibus adde, quod *Chryſoſtomus*, in *Titum* Homiliâ primâ, *Conſtantinopolitano* Epiſcopo, id eſt, ſibi dicit objici, tanquam argumentum nimii faſtûs, quod οἰκέτας ἔχει τοὺς διακονουμένους αὐτῷ, καὶ ὅτι ὄνῳ ὀχεῖται, *ſervos habet, qui illi miniſtrent, & aſino vehitur.* Et inter Magnates *Arabum Chalid Saphuani* filius, & *Alphadlus* filius *Iſai Rukaſchienſis*, كانا يختاران ركوب الحمير على ركوب البراذين *malebant equitare ſuper aſinos, quam ſuper equos.* Proinde horum ille, *Baſoræ* ſuper aſinum à Principe quodam deprehenſus, exclamavit, عير من نسل الكداد يحمل الرحلة ويبلغ العقبة ويقل داوه ويخف دواه ويمنعني ان اكون جبارا في الارض وان اكون من المفسدين *Aſellus à genere admiſſariorum* Alcudadenſium *fert hominem ſuum, donec propoſitum terminum aſſequatur, & minuitur morbus ejus, & medicina juvatur: & per illum ſtat, quo minus ſim ex eorum numero, qui in hac terra ſe efferunt, atque alios invadunt, & perdunt.* *Alphadlus* quoque, pari de cauſa, in aſini laudes profuſus, ait nullum eſſe jumentum, quod minori ſumptu alatur, & ad plura inſerviat, & incedat mollius, & conſcendatur facilius. Ita habetur in *Damire*. Sed & *Leo Africanus* lib. 8. auctor eſt *Alcairi* matronas aſinis libentius uti, quam equis, eoſque inibi pannis elegantiſſimis ſterni, & molliter incedere edoctos, gradarios equos facilè antecedere. Quin ex *Romanis* quoque matronis quaſdam aſino fuiſſe vectas ex *Lampridio* colligere eſt in vita *Heliogabali*. *Judæos* tamen id malè habet, non ſolùm, quod *Meſſias* aſino vehendus à Propheta prædicitur, ſed & quod narratur *Moſes* aſino fuiſſe vectus. Ideoque, ut *Ptolemæum Ægypti* Regem id lateret, ut quidem volunt, quo loco uxorem, & filios *Moſes* impoſuiſſe legitur על החמור *ſuper aſinum*, *Exod.* 4. *verſ.* 20. *Græci* Interpretes habent, Ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑποζύγια, *Eos impoſuit ſuper ſubjugalia*, id eſt, inquiunt, על נושא אדם שלא יבוה המלך למושה רבינו שרכב חמור ושלא יאמר היאך נשא חמור אחד אשה וב בנים אין זה אלא מפני עניות ובזיון *ſuper jumentum, quo vehuntur homines, quodcunque illud tandem ſit: ne Rex* Moſem *magiſtrum noſtrum deſpiceret, quod equitâſſet aſinum, & diceret, Quomodo tulit aſinus uxorem ejus, & duos filios? Id non aliâ de cauſa factum, quam propter paupertatem, & vilitatem.* Hæc in *Chronico Templi Secundi*, ſed commentitia prorſus. Nam in *Græcis* Interpretibus ὄνος & ὑποζύγιον ſunt omnino ſynonyma. Itaque duo hæc verba ſunt apud illos in uſu promiſcuo: & pro *aſino* habetur ὑποζύγιον locis credo viginti quatuor. Ejuſdem eſt farinæ, quod ibidem narratur, verba *Moſis* Num. 16: 15. לא חמור אחד מהם נשאתי *Ne aſinum quidem unum ab illis accepi*, *Græcos* ita reddidiſſe, Οὐκ ἐπιθύμημα οὐδενὸς αὐτῶν εἴληφα, *Nullius eorum deſiderium accepi*, שלא יאמר חמור לא נשא אבל שוחד אחר לקח *ne diceret* (Rex *Ptolemæus*) *aſinum non cepit* (Moſes) *ſed munus aliud accepit.* Neque enim *Græcis* Interpretibus quidquam tale venit in mentem. Sed pro חמור *aſino* legerunt חמוד *deſiderium*, quomodo *Samaritani* hodieque legunt, decepti ſimilitudine literarum *Res* & *Daleth*. Sed priorem lectionem confirmant alii interpretes, quotquot ſunt, & locus huic parallelus 1 *Sam.* 12. 3. וחמור מי לקחתי *Et cujus aſinum accepi?*

III. Tertiò, ut equi ab omni ævo, ita etiam aſini tum temporis curules erant. *Columella* de aſino lib. 8. cap. 1. *Non minima pondere vehicula trahit.* Hinc *Eſa.* 21. 7. Propheta meminit רֶכֶב חֲמוֹר *currus aſinorum.* Ita *Maſorethæ* legunt, & *Symmachus*, qui ἅρμα reddit. Sed *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Græci*, & *Hieronymus*, aliis punctis, רֹכֵב legerunt, id eſt, ἀναβάτην, *ſeſſorem*, *aſcenſorem*. Rectène, an ſecus, non definio. Utraque lectio ferri poteſt, & gignit ſenſum commodum.

IV. Quartò, aſinos etiam arâſſe conſtat ex his *Eſa.* 30. *v.* 24. *Boves, & aſini terram colentes*, &c. Et 32. 20. *O vos beatos, qui ſeminatis ad omnes aquas, & eò immittitis pedem bovis, & aſini*, id eſt, qui boum, & aſinorum operâ non alios agros aratis, & conſeritis, quam irriguos. Hinc *Joſephus* contra *Apion.* lib. 2. *Sunt apud nos aſini*, &c. *operibus, & ad agriculturam rebus neceſſariis miniſtrantes.* Sed & οἱ ἔξωθεν Scriptores aratores aſinos nobis deſcribunt. *Varro*, *De re ruſt.* lib. 2. cap. 6. *Plerique deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid vehendum eſt, aut etiam ad arandum, ubi levis eſt terra, ut in* Campania. *Plinius* lib. 8. cap. 43. *Aſinum* CCCC. *nummûm emtum* Q. Axio *Senatori, auctor eſt* M. Varro, *haud ſcio an omnium pretio animalium victo, operâ ſine dubio geruli mirificâ, arando quoque.* Et lib. 17. cap. 5. *In* Byzacio Africæ *illum centenâ & quinquagenâ fruge fertilem campum, nullis, cum ſiccus eſt, arabilem tauris, poſt imbres vili aſello, & à parte altera jugi anu vomerem trahente, vidimus ſcindi.* *Columella* lib. 8. cap. 1. *Hujus animalis tam exiguæ tutelæ plurima, & neceſſaria opera ſupra portionem reſpondent: cum & facilem terram, qualis in* Bætica, *totâque* Libyâ, *ſic levibus aratris proſcindat.* Apuleius *Apologiâ* primâ, *Nuper uſque agellum* Zarathenſem, *quem tibi unicum pater tuus reliquerat, ſolus uno aſello, ad tempeſtivum imbrem, triduo exarabas.* Id ipſum colligere eſt ex verbis Legis, quæ arare vetant bove & aſino ſimul, *Deut.* 22. *verſ.* 10. quod aliter atque aliter *Hebræi* interpretantur. Sunt enim, qui prohibitum id volunt; quia bos & aſinus ſunt diverſæ ſpeciei, quique adeò hanc defenſionem extendunt ad omne animal heterogeneum. Ita *Jonathan* in *Paraphraſi*, לא תהוון רדיין בתורא ובחמרא ובכל ברייתא בתרין זנין קטירין כחדא *Non arabitis bove, & aſino, nec ullis jumentis duarum ſpecierum ſimul junctis*, nempe ſub eodem jugo. Et *Joſephus Antiq.* lib. 4. cap. 8. Βοσὶν ἀροῦν τὴν γῆν, καὶ μηδὲν τῶν ἑτέρων ζώων σὺν αὐτοῖς ὑποζεύγλην ἄγοντας, ἀλλὰ κατ' οἰκεῖα γένη *Bobus* (eos jubet) *arare terram, nullum aliud animal cum ipſis ſubjugum agentes, ſed ejuſdem generis.* Et *R. Selomo*, הוא הדין לכל שני מינין שבעולם *Hæc eſt Lex de omnibus animalibus duarum ſpecierum, quæ in orbe ſunt.* Alii volunt id prohiberi; quia bos mundus, aſinus immundus eſt. Itaque per illos licet diverſas ſpecies ſimul jungere, modò ne una munda ſit, altera immunda. Ita *Rambam* in Tractatu *De heterogeneis* cap. 9. ſect. 7. כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד והיה אחד מהן מין טהור והשני מין טמאה הרי זה לוקה בכל מקום שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו *Quiſquis ad opus quodcunque duabus ſimul uti-*

tur ſpeciebus animalium, ſive feræ ſunt, aut domeſtica, quarum una eſt munda, altera immunda, vapulat ubicunque locorum eſt, quia in Lege dictum eſt, "*Non arabis bove, & aſino ſimul.* Quod ipſum ſequitur *R. Iſaac* in libro, cui titulus עמודי גולה *Columna exilii*, præcepto 168. Et myſterium explicans *Baal Hatturim* hâc prohibitione ſignificari ait שלא ישתתף צדיק עם רשע *nullam eſſe ſocietatem juſti cum impio.* Nec deſunt, qui eò referant hæc *Apoſtoli 2 Cor. 6.* 14. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες τοῖς ἀπίστοις. Quaſi ſic alluſum voluerit ad verba Legis. In quam ſententiam inclino libentius, eo quod, ut Vir magnus in hunc locum obſervat, כלאים, id eſt, *animalia diverſi generis*, ἑτερόζυγα nominant *Græci* Interpretes, quorum iſta ſunt *Levit.* 19. 19. Οὐ κατοχεύσεις τὰ κτήνη σου τῷ ἑτεροζύγῳ, *Animalia tua cum aliis diverſi generis coire non facies.* Ejuſdem interdicti aliam rationem affert *Baal Hatturim*, nempe quod bos ruminat, aſinus autem non ruminat, & cum videt ruminantem bovem, יהיה סבור שהוא אוכל ומצטער *putat illum comedere, & mœrore conficitur*, utpote ſibi æquè ac bovi pabulum non eſſe merito dolens. Neque contemnendum id puto, quod hic habet *Aben Ezra* vetari ne ſimularent bos & aſinus, כי אין כח החמור ככח השור quia robur aſini non eſt ut robur bovis. Quo maximè faciunt hæc *Euclionis* in *Aulularia Plauti*, Act. 2. Sc. 2.

Venit hoc mihi in mentem, Megadore, *te eſſe hominem divitem,*
Factioſum; me item eſſe hominum pauperum pauperrimum:
Nunc ſi filiam locaſſim meam tibi, in mentem venit,
Te bovem eſſe, & me eſſe aſellum, ubi tecum conjunctus ſiem,
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego aſinus in luto:
Tu me bos magis haud reſpicias, gnatus quaſi nunquam ſiem,
Et te utar iniquiore, & meus me ordo irrideat,
Neutrubi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid divortii fuat:
Aſini me mordicitus ſcindant, boves incurſent cornibus.
Hoc magnum eſt periculum, me ab aſinis ad boves tranſcendere.

Idem de equo, & aſino. Quo hæc *Secundi* pertinent *Anthol.* lib. 1. cap. 33.

Τίπτε τὸν ὀγκηστὴν βεβαδότων ὄνον ἅμμιγ' ἐν ἵπποις
Πυρὸν ἀλωειναῖς ἐξελάατε δρόμον;
Cur ubi flaventes dives terit area culmos,
Jungitur alipedi tardus aſellus equo?

Inde eſt, quod *Ulyſſes*, ut crederetur inſanus, equum cum aſino junxit ad aratrum. Ita narrant *Hyginus* Fab. 95. *Nicephorus Babylaces* Hiſt. 4. *Tzetzes* in *Lycophronem*, & Mythologi ferè quotquot ſunt. Et *Xenocratem* ingenio tardum cum *Ariſtotele* conferens *Plato* dixit, Τῷ μὲν μύωπος δεῖ, τῷ δὲ χαλινοῦ· καὶ ἐφ' οἷον ἵππον, οἷον ὄνον ἀλείφω, *Uni calcari opus eſt; alteri fræno: & cui equo quem aſinum allino.* Hæc *Laertius* lib. 4. in *Xenocrate.* An huc alluſit *Paulinus* ad *Auſonium* ſcribens,

Diſcuſſiſſe jugum quereris me, quo tibi doctis
Junctus eram ſtudiis. Hoc nec geſtâſſe quidem me
Aſſero, namque pares ſubeunt juga. Nemo valentes
Copulat infirmis, neque ſunt concordia fræna,
Si ſit compulſis menſura jugalibus impar.
Si vitulum tauro, vel equum committis onagro?

Proinde boves ἰσοφόρους copulari vult *Homerus Odyſſ.* σ'. id eſt, ἴσως φέροντας, ἢ ἕλκοντας, *qui onus æquale ferant, aut trahant*, ut ibi *Scholiaſtes.* Et *Palladius* lib. 4. *Illud ante univerſa curandum eſt, ut viribus ad trahendum* (boves) *comparentur æquales, ne valentioris robur alteri procuret exitium.* Quo hæc *Ovidii* pertinent,

Quam malè inæquales veniunt ad aratra juvenci?

V. Quintus aſinorum uſus fuit molam circumagere, quæ inde μύλος ὀνικὸς, *mola aſinaria* vocatur *Matth.* 18. 6. & *Luc.* 17. 2. Διακριτικῶς ſcilicet, quia molarum erant duo genera, aſinariæ, & truſatiles. *Cato Ruſt.* cap. 10. *Villicus villicos operarios habeat quinque, &c. molas aſinarias unas, & truſatiles unas.* Hæ minores erant, ut quæ manu truderentur: at aſinariæ majores, quas aſinus perpetuâ gyratione circumagebat. *Ovidius* lib. 6. *Faſt.*

Et quæ puniceas verſat aſella molas.

Epigramma vetus de avaro, qui molit ipſe, ne aſinum conducat molitorem,

Cum poſſis parvo ſumptu conducere aſellum,
Qui ſoleat teretes volvere ſæpe molas:
Cur nummi cupidus ſic te contemnis, amice,
Ut cupias duro ſubdere colla jugo?

Luciani aſinus, Εἰσάγει με εἰς τὸν μυλῶνα, καὶ ὁρῶ πολὺ πλῆθος ἔνδον ὁμοδούλων κτηνῶν· ἐν μύλαι πολλαὶ ἦσαν, καὶ πᾶσαι τούτοις ἐστρέφοντο. Et eum imitatus *Apulejus* lib. 7. *In piſtrinum me introduxit, ubi magnam conſervorum jumentorum copiam cerno; ubi & multæ erant molæ, quæ omnes à jumentis hiſce verſabantur.* Et in *Luciano* rurſus idem aſinus, Ὀθόνην τοῖς ὄμμασιν ἐπιπετάσαντες ὑποζευγνύουσί με τῇ κώπῃ τῆς μύλης. Quæ *Apulejus Africana* grandiloquentiâ ita extulit, *Velatâ facie propellor ad incurva ſpatia flexuoſi canalis, ut in orbe termini circumfluentis reciproco greſſu mea recalcans veſtigia vagarer errore certo.* Nota *velatâ facie*, & in *Luciano* ὀθόνην τοῖς ὄμμασιν ἐπιπετάσαντες, *oculis linteo velatis.* Quo hæc *Hilarii* pertinent in *Matth.* cap. 18. *Molæ opus labor eſt cæcitatis: nam clauſis jumentorum oculis aguntur.* Et quod aſinus ita loquitur *Anthol.* lib. 1. cap. 33.

Οὐχ ἅλις, ὅττι μύλοιο περίδρομον ἄχθος ἀναίδης,
Σπειρηδὸν σκοτόεις κυκλοδίωκτος ἔχω;
Nonne ſatis fuerat, quod cæcus, & actus in orbem
Nocte dieque molas irrequietus ago?

Κώπην τῆς μύλης *Lucianus* vocat *molæ ſcapum*, ſeu *manubrium*, ut *Theocriti* Scholiaſtes in *Idyll.* δ'. Ἀπὸ τῶν ἀλούντων, ἢ τῇ κώπῃ τοὺς μύλους ὠθούντων. *Molile* appellat *Cato*, *De re ruſt.* cap. 10. Et *Jeremias* עץ *lignum* Thren. 5. 13. *Juvenes*, inquit, *molam truſerunt, & pueri ad lignum impegerunt*, aut viribus *fracti ſunt* præ nimio conatu. *Ad lignum*, id eſt, ad ligneum molæ ſcapum. *Aben Ezra*, כשל כח הנערים בהניע עץ הטחנה *Defecerunt puerorum vires in movendo ligno molitorio.* Non probo, quod *Hyeronymus* hæc in obſcœnum ſenſum trahit. Quomodo *Judæi* quod de *Samſone* habetur *Jud.* 16. 21. *Molebat in domo vinctorum.* Quaſi idem eſſet, quod *Jobi.* 31. 10. *Molat alteri uxor mea*, &c. Metaphorâ *Poëtis* non ignotâ. Dixit enim *Lucilius*,

(m) Hunc molere, illam autem ut frumentum vannere tu vis. (m) Lil Sat.

Et *Catullus*,

—— *(n) patrui perdepſuit ipſam* (n) In Gellium
Uxorem. ——

Et *Horatius*, ——
—— *(o) alienas* (o) Lib. Sat. 2.
Permolere uxores. ——

Et *Auſonius*,

—— *(p) molitur per utramque cavernam.* (p) Epigr 70.

Et multo ante, *Theocritus Idyll.* 4.

—— τὸ γερόντιον ἦ ῥ' ἔτι μύλλει
Τήναν τὰν κυανόφρυν ἐρωτίδα, τᾶς ποκ' ἐκνίσθη;
—— *Ille vetulus nunquid adhuc molit*
Illam nigra-ſupercilia-habentem amicam, quam olim deperibat:

VI. Sextò, aſinos ad bella fuiſſe utiles ex eo colligitur eſt, quod in *Syrorum* caſtris ad *Samariam* non ſolum equi, ſed & aſini reperti ſunt 2 *Reg.* 7. v. 7. 10. Vel ad impedimenta convehenda, quomodo in *Polluce* (q) habetur, Χρεία δ' εἰς τοὺς πολέμους σκευοφόρων μὲν ὄνων· *Neceſſarii ſunt aſini in bellum ad ſarcinas bajulandas.* (q) Lib. cap. 10

Vel

Vel etiam quibus pugnaturi inſiderent, prout habetur 2 *Sam.* 16. 2. juxta τὸ *Ketib*, *Aſini ſunt pro familia Regis ad equitandum*, ולהלחם *& ad pugnandum.* Cujus rei novitate perculſi *Maſorethæ* legi voluerunt והלחם, *& panis:* idque fortaſſe non incommodè, quia præcedente verſu leguntur iidem aſini advexiſſe *ducentos panes.* Fuere tamen populi, qui ex aſinis pugnabant, quomodo nos ex equis. *Ælianus* lib. 12. cap. 34. Σαρακόροι δὲ ὄυτε ἀχθοφόρους, ὄυτε ἀλετῆρας ἔχουσι τοὺς ὄνους, ἀλλὰ πολεμιστάς· καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν γε τοὺς ἐνοπλίους κινδύνους ὑπομένουσιν, ὥσπερ οὖν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν ἵππων. Saracori *aſinos nec bajulos, nec molitores, ſed bellatores habent: & in illis, ut* Græci *in equis, belli pericula ſuſtinent.* Putat inſignis *Geographus* hos *Saracoros* eoſdem eſſe cum *Suidæ Saraguris.* Sed perperam, ut quidem puto. Nam *Suidæ Saraguri* ſunt *Scytharum* populi, quos *Priſcus* in *Legationibus* memorat cum *Urogis, Onoguris, Sabiris, Abiris,* &c. *Scythas* autem populos aſinis caruiſſe neminem latet. *Strabo* de *Carmanis* lib. 15. Χρῶνται δ᾽ ὄνοις οἱ πολλοὶ, καὶ πρὸς πόλεμον σπάνει τῶν ἵππων· ὄνον τε θύουσι τῷ Ἄρει, ὅνπερ καὶ σέβονται Θεῶν μόνον, καί εἰσι πολεμισταί. *Equorum inopiâ etiam ad bellum plerique aſinis utuntur: & aſinum* Marti *immolant, quem Deorum ſolum colunt, utpote bello addicti.* Et, cum *Darius Scythas* adortus eſt, ὑβρίζοντες οἱ ὄνοι ἐτάρασσον τὴν ἵππον τῶν Σκυθέων· πολλάκις δὲ ἐπελαυνόντων ἐπὶ τοὺς Πέρσας, μεταξὺ ὅκως ἀκούσειαν οἱ ἵπποι τῶν ὄνων τῆς φωνῆς, ἐταράσσοντό τε ὑποστρεφόμενοι, καὶ ἐν θωύματι ἔσκον, ὀρθὰ ἱστῶντες τὰ ὦτα, ἅτε οὔτε ἀκούσαντες πρότερον φωνῆς τῆς τοιαύτης, οὔτε ἰδόντες τὸ εἶδος. *Laſcivientes* Perſarum *aſini perturbabant* Scytharum *equos. Cum enim* Scythæ Perſas *ſæpe adorirentur; quamprimum equi aſinorum ruditum audiverant, conſternati avertebantur, & arrectis auribus ſtupefacti, ut qui talem antea neque vocem audiviſſent, neque ſpeciem conſpexiſſent.* Quibus non abſimile eſt, quod apud *Hyginum* fabulatur *Eratoſthenes* lib. 2. *Aſtronom.* in *Cancro*: *Quo tempore* Jupiter, *bello Gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes Deos convocavit, veniſſe* Liberum Patrem, Vulcanum, Satyros, Silenos, *aſellis vectos: qui, cùm non longè ab hoſtibus abeſſent, dicuntur aſelli pertimuiſſe, & ita pro ſe quiſque magnum clamorem, & inauditum Gigantibus feciſſe, ut omnes hoſtes eorum clamore in fugam ſe converterent, & ita ſunt ſuperati.* Quæ *Græcè* ſic habentur apud *Arati Scholiaſtem* nondum editum capite *De Aſinis, & præſepi*, Ὅτε ἐπὶ Γίγαντας ἐστρατεύοντο οἱ Θεοὶ, λέγεται Διόνυσον, καὶ Ἥφαιστον, καὶ Σατύρους ἐπὶ ὄνων πορεύεσθαι· οὕτω δὲ ὁρωμένων αὐτοῖς τῶν Γιγάντων πλησίον ὄντες ὠγκήθησαν οἱ ὄνοι· οἱ δὲ Γίγαντες ἀκούσαντες τῆς φωνῆς ἔφυγον. *Pauſanias* quoque in *Phocicis* narrat *Ambraciotas* æneum aſinum (*Marti*) dedicâſſe, victis nocturnâ pugnâ *Moloſſis*, quos in inſidiis latentes aſinus ruditu ſuo terruerat, & fugaverat. Quid quod apud *Arrianum* lib. 1. cap. 18. *Epictetus* aſinum vocat ἀήττητον, *invictum*? Et *Chalipharum* viceſimus primus *Merwan* dictus eſt حمار الجزيرة *aſinus* Meſopotamiæ, لشرجته في الحرب فيقال حمار الحرب لا يهرب *eò quòd in bello conſiſteret, quia bellicus aſinus nunquam fugere dicitur.* Ita *Elmacinus Hiſtoriæ Saracenicæ* lib. 1. cap. 21.

VII. Septimò, carnem aſinorum ſaltem in fame pro cibo fuiſſe liquet ex 2 *Reg.* 6. 25. ubi in *Samaria* à *Syris* obſeſſâ narratur aſini caput ſiclis octoginta veniſſe. Sic *Artaxerxes* apud *Caduſios* in ſumma fame τὰ ὑποζύγια μόνον κατέκοπτε, ὥστε ὄνου κεφαλὴν μόλις δραχμῶν ἑξήκοντα ὤνιον εἶναι, *ſola jumenta concidebat*, cum nihil aliud ſuppeteret, *ita ut aſini caput vix drachmis ſexaginta venale eſſet.* Ita *Plutarchus* in *Artaxerxe.* Cum alioqui vivus totus aſinus in *Luciano* in uno loco veneat xxx. drachmis, in altero xxv. Aſinus quidem à *Judæis* immundus habebatur, quia neque ruminat, neque fiſſam habet ungulam. Ac proinde eſus aſininæ erat ex Lege prohibitus. Unde eſt, quod in loco, quem citavimus, ſunt ex *Hebræis*, quibus חמור *chamor*, non eſt *aſinus*; ſed id ipſum, quod חומר *chomer*, id eſt, *certa menſura frumenti* putâ, aut *hordei.* Sed id eſſe valde remotum rectè pronuntiat *Kimchius.* Nam ראש חמור *capùt aſini* rectè dicitur. At caput τοῦ *chomer* quid ſit nemo facile dixerit. Neque fuiſſet immanis annonæ caritas, qualis hic deſcribitur, ſi frumenti *chomer* veniſſet octoginta ſiclis: cùm, capite ſequenti, in ſumma vilitate, *ſatum*, id eſt, trigeſima pars τοῦ *chomer*, ſiclo æſtimetur. Denique Scriptura non dixiſſet indefinitè *chomer veniſſe* LXXX. *ſiclis*, ſed *chomer tritici*, vel *ordei*, vel *avenæ*, vel *ſpeltæ*, quæ non ſunt ejuſdem pretii. Hinc *Eliſæus*, initio capitis ſequentis; *Cras ſatum ſimilæ ſiclo, & duo ſata hordei ſiclo venibunt.* Et *Joannes*, *Apoc.* 6. *verſ.* 6. Χοῖνιξ σίτου, δηναρίου· καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς, δηναρίου. Omnino igitur ראש חמור eſt *aſini caput.* Cujus eſus, quantumlibet ceremoniali Lege vetitus, tamen in ſumma fame licitus erat; quia invicta neceſſitas hujuſmodi prohibitionum violationem excuſabat. Ita *David*, (r) cum eſuriret, edit (r) 1 *Sam.* 21. 6. è ſacro pane, quo veſci non licebat, niſi ſolis Sacerdotibus. Et *Chriſtus* ipſe factum excuſat *Matth.* 12. 3. Unde in hunc locum *R. Levi*, *Tanta ibi erat fames, ut caput aſini valeret octoginta argenteos, & præ fame illud edebant, quia Lex dicit* Levit. 18. 5. "Vivet in iis, *non autem* "*Morietur in iis* (unde colligunt in vitæ periculo hanc Legem potuiſſe violari.) Et *Maimonides* in Tractatu *De Regibus* cap. 8. ſect. 1. חלוצי צבא כשיכנסו בגבול הכותיים ויכבשום מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים *Expediti ad militiam, cum in fines* Cuthæorum (*id eſt*, Ethnicorum) *irruperunt, & ſubegerunt eos: licet ipſis cadavera, & diſcerpta comedere, & carnem porci, atque his ſimilia, ſi eſuriant, neque ad eſum quidquam reperiant præter cibos illos vetitos.*

De cætero diſputatur acriter inter *Arabes*, ſitne aſinorum eſus licitus, vel illicitus. Et domeſticos quidem plerique prohibent: ſed ferorum eſum nemo eſt, qui non concedat. De hac quæſtione ſic *Aſſaphius*, quem plerique ſequntur, لو توحش الحمار الاهلي حرم اكله ولو تاهل الوحشي لم يحرم ولا نعلم في حل الوحش خلافا إلا ما روي من مطرف انه قال انا انس واعتلف صار كالاهلي واهل العلم قاطبة على خلاف قوله *Etiamſi efferetur aſinus domeſticus, eſus ejus manet interdictus: & ferus, etiamſi manſueſcat, non prohibetur tamen, Neque quemquam novimus, qui onagri eſum interdicat. Niſi quod dixiſſe narratur* Mutarriphus *ferum aſinum, cum manſueſit, & pabulo ſaginatur, fieri ſicut domeſticum* (id eſt, æque vetitum) *ſed vulgus Doctorum uno conſenſu huic effato ſeſe opponit.* Nempe aſinum domeſticum volunt abſolutè eſſe vetitum, ferum abſolutè permiſſum. Quod jam ante *Mahumetem* apud *Arabes* obtinuiſſe ex *Theodoreto* ſcimus, qui *Religioſæ Hiſtoriæ* cap. 26. *Iſmaëlitas* ad *Chriſtum* converſos deſcribit τῶν τε ὄνων τῶν ἀγρίων, τῶν τε καμήλων τὴν ἐδωδὴν ἀπαρνουμένους, *onagrorum & camelorum eſum abnegantes*, id eſt, ab eorum deinceps carnibus abſtenturos ſe profitentes.

Domeſticorum

(s) *Lib.* 3. *De alimen. facult at.* (t) *Lib.* 2. *ad Glauc.* Domeſticorum carnem *Galenus* (s) ait eſſe ingrati ſaporis, & concoctu difficilem; & ejus eſu *Alexandrinos* (t) elephantiam contrahere. *Mecœnati* tamen aſelli fuere in deliciis. *Plinius* lib. 8. cap. 43. *Pullos aſinarum epulari* Mecœnas *inſtituit, multum eo tempore prælatos onagris. Poſt eum interiit authoritas ſaporis.* Quæ ſequuntur, *aſino moriente viſo celerrime id genus deficit*, viri docti ita emendant, *Laliſionum oriente uſu, celerrimè id genus deficit.* Laliſio eſt onagri pullus. Idem capite ſequenti, ubi de onagris, *Pullis eorum, ceu præſtantibus ſapore*, Africa *gloriatur, quos laliſiones appellant.* Et *Martialis* lib. 13. *Epigr.* 97.

Cum tener eſt onager, ſolaque laliſio matre
Paſcitur, hoc infans ſed breve nomen habet.

Sed & circa *Berœam Macedoniæ*, *Lucianus* in *Aſino* quemdam amico dicit dono dediſſe ὄνȣ ἀγρίȣ μηρὸν, *agreſtis aſini femur.* Et apud *Simocattam* lib. 4. cap. 7. *Coſroes Hormiſdæ* patri captivo inter regias delitias mittebat ὄνων ἀγρίων τῶν μελῶν τὰ ἐπίσημα, *onagrorum membra præcipua.*

VIII. Octavò, de aſinis admiſſariis, ex quibus muli procreantur, putatur agi *Gen.* 36. *verſ.* 24. Sed de his in ſequentibus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Aſina Balaami.

Janes, *&* Jambres, Balaami *comites. Aſinus mutus.* 2 Pet. 2. verſ. 16. *Sermonis organis deſtitutus. Angelus in aſino loquens, ut in ſerpente Dæmon. Non tamen hic verus ſermo, quia non erat imago mentis. Angelus ille* Michaël *Patribus, &* Hebræis Gabriel, *quod probant per* Gematriam. *Os aſinæ una è decem rebus creatis poſt mundi perfectionem. An vera miracula fiant in pſeudo*-Prophetarum *gratiam. Cur Deus aperuit os aſinæ. Majus miraculum in* Balaamo, *qui benedixit invitus, quam in aſina, quæ loquuta eſt.* שלש רגלים *&* tres vices *ſignificant, &* tria feſta. *Alluſio hic quæſita.* Balaami *ſtylus elegans. Cur aſina ſua maledicere aut non potuerit, aut noluerit. Hanc aſinam à juventute habuerat* Balaam. *Aſini longævi. Quidam aſinam poſſedit per annos quadraginta. Quomodo* Balaamo *oculi aperti ſint. Deus non vult, ut ſaviamus in beſtias, in homines multo minus. Bonus Angelus* Satanæ *nomen aſſumit. Vox* ירט*, in qua laborant interpretes, ex* Arabica *lingua explicatur. Refelluntur* Hebræi, *qui hanc aſinam ab Angelo occiſam fingunt. Mythologos, & Hiſtoricos multa referre hujuſmodi.*

MIracula in aſinis, aut per aſinos à Deo facta, Sacri Scriptores nonnulla memorant, de quibus ut obiter agamus, res ipſa monet. Aſina *Balaami* prima ſe offert, quam refert *Moſes* (a) vidiſſe adſtantem Angelum, quem *Propheta* non videbat, neque illius duo comites, id eſt, ינים וימברים, *Janem*, & *Jambrem*, ſi credimus *Jonathani*. Sive eos ſcotomate percuſſerit Deus, aut aſinæ oculos aperuerit: ut hoc typo ſignificaret ea ſæpe abſcondi ſapientibus, & prudentibus, quæ revelantur parvulis, *Luc.* 10. *verſ.* 21. *Angelum videt aſina*, (inquit *R. Selomo*) *&* Balaam *non vidit*; שהקב"ה נתן רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשראה מזיקין *quia Deus Sanctus Benedictus majorem videndi facultatem bruto indulſerat, quam homini, qui quidem ratione pollebat, ſed turbabatur ratio ejus; cum videbat Dæmones.* Vult magum fuiſſe *Balaamum*, & frequenti commercio cum Dæmonibus non modo infra hominem ſe demiſiſſe, ſed & infra belluas.

(a) *Num.* 22. *v.* 27.

Sequitur de hac eadem aſina miraculum aliud priore illuſtrius, aſinam ſcilicet à domino ter cæſam, quod ab Angelo ſe avertiſſet, atque humi procubuiſſet, tandem humana verba protuliſſe, & de *Balaamo* graviter queſtam. Quod quidem ab aſini natura planè eſt alienum. Aſinus enim eſt ὑποζύγιον ἄφωνον, *jumentum mutum*, 2 *Pet.* 2. *verſ.* 16. neque ſolùm rationis expers, ſed & iis organis deſtitutum, per quæ ſermo formatur. Unde *Lucius* ſub aſino latens, Φωνὴν δὲ ἀνθρώπȣ ἐς τὸ μέμψαϑαι τὴν Παλαίςραν ȣ̓κέτι εἶχον. *Vocem humanam, ut de* Palæſtra *quærerer, non habebam amplius.* Item, Ἐγὼ δὲ τὰ μὲν ἄλλα ὄνος ἤμην· Τὰς δὲ φρένας, καὶ τὸν νȣ̃ν ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ Λȣ́κιος δίχα τῆς φωνῆς, *Cætera quidem aſinus eram, mente vero, & intellectu homo ille* Lucius, *excepta voce.* Et rurſus, Ἀναβοῆσαι ὦ Ζεῦ ϛχέτλιε ἠϑέλησα· ἀλλ' ἡ μὲν φωνὴ ȣ̓κ ἀνέβη μοι ἡ ἐμὴ, ἀλλ' ἡ τȣ̃ ὄνȣ ἐκ τȣ̃ φάρυγγος, καὶ μέγα ὠγκησάμην. *Exclamare volui, O inique* Jupiter; *verum non mea vox è gutture, ſed aſini aſcendit, magnumque rugitum edidi.* Quod imitatus aſinus *Madaurenſis* lib. 3. *Jam*, inquit, *humano geſtu ſimul & voce privatus, quod ſolum poteram, poſtrema dejecta labia humidis cum oculis oblique reſpiciens, ad illam tacitus expoſtulabam.* Et inferius, *Genuino ſermone nomen* Cæſaris *invocare tentavi. Et O quidem tantum diſertum ac validum clamitavi, reliquum autem* Cæſaris *nomen enuntiare non potui.* Et lib. 8. Quirites *proclamare geſtivi, ſed viduatum cæteris ſyllabis proceſſit O tantum.* Itaque ex horum ſententia, ſi homo aſini formam haberet, careret uſu ſermonis; quia naturalia humanæ vocis organa illi deeſſent. Quod verum eſſe deprehendet quiſquis aſini linguam, & rictum, & labra intuebitur, ab humanis prorſus diverſa. Utut igitur picæ, & pſittaci noſtra *verba conari* diſcant, non eſt, quod aſinos, aut ullum aliud quadrupes quiſquam ſperet ſimilia poſſe edoceri; quia non habent inſtrumenta, quæ requiruntur ad formationem vocis. Sed (b) *Dominus aperuit os aſinæ*: hoc eſt, quod in natura deerat, & in naturalibus vocis organis, virtute ſuâ ſupplevit. Non, quod vocem in ore aſinæ formaverit abſque ipſius organis. Alioqui non magis diceretur aſina loquuta, quam domus, in qua loqueretur Angelus. Omnino igitur ex aſinæ lingua proceſſit ſermo: ſed, eam movente Deo per Angelum, & modò ad palatum, modò ad labia, modò ad dentes alliſdente, & inflectente, prout erat neceſſe, & aërem ad ſonos formandos requiſitum intra fauces comprimente, ne per belluinos rictus intempeſtive efflueret. Ita ut Angelus id ipſum in hoc jumento præſtiterit, quod in ſerpente Dæmon, cum *Evam* alloquutus eſt. Non tamen fuit hic verus aſinæ ſermo. Sermo enim eſt imago mentis. Et τὸν λόγον προφορικὸν præcedit ὁ ἐνδιάϑετος. At in aſina nihil fuit tale. Non capiebat animo voces, quas ore ſuo proferebat. Tantum per agens extrinſecum mota lingua illas formabat, ut nervis alienis mobile lignum, quod νευρόσπαςον *Græci* appellant.

(b) *Num.* 22. *v.* 28.

Miraculi auctorem Angelum *Michaëlem* eſſe putant nonnulli Doctorum veterum. *Theodoretus* in *Numeros* Quæſt. 41. Φασὶ δέ τινες τὸν ἄγγελον Μιχαὴλ τȣ̃ λαȣ̃ προεςηκότα εἶναι· *Dicunt quidem Angelum* Michaëlem *fuiſſe populi præſidem.* Ita etiam *Procopius* in hunc locum. At *Hebræis* is fuit *Gabriel.* Quod probat *Baal Hatturim* joculari ratione. Qui ſcilicet מלאך יהוה בדרך בג"י גבריאל המלאך *Verba* Hebræa *Sacri Textus*, "Angelus Domini in via, *per Gematriam idem valent*, *quod* Gabriel Angelus. Senſus eſt, ex literis numeralibus eoſdem con[illegible] numeros. Tamen hi duo numeri unitate differunt. P[illegible]

cum

enim valet 343. poſterior ſolum 342. Sed in numeris, quæ per *Gematriam* inter ſe conferuntur, non putatur unitas ullius eſſe momenti.

In *Chaldæa Jonathanis* Paraphraſi ad hunc locum ita habetur, עשרתי פתגמין אתבריאן בתר שכלל עלמא במיעלי שבתא ביני שימשתא 1 מנא 2 ובירא 3 וחוטרא דמושה 4 ושמירא 5 וקשתא 6 ועננֵי יקרא 7 ופום ארעא 8 וכתב לוחי קיימא 9 ומזיקי 10 ופום ממלל אתנא בהיא שעתא פתח מימרא דיי ית פומה ואודמן לה ממלל ואמרת *Decem res creatæ ſunt poſt perfectionem mundi in aſcenſu Subbathi inter duas veſperas*, 1. *Manna*. 2. *Puteus* (de quo *Num*. 21. 26.) 3. *Virga* Moſis. 4. *Schamir* (id eſt, vermiculus, cujus opera *Solomon* fidit lapides ad ædificationem Templi) 5. *Iris*. 6. *Nubes gloriæ*, (de qua *Exod*. 40. 38.) 7. *Os terræ* (quo *Core* cum ſuis abſorptus eſt *Num*. 16. 30. 32.) 8. *Scriptura tabularum fœderis*. 9. *Dæmones*. 10. *Os loquens aſinæ, quod eo momento aperuit verbum Domini, & præparatus eſt illi ſermo, & dixit*, &c. Decem illæ res à *Talmudicis* ita enumerantur in *Pirke Aboth* fol. 30. a. 1 פי הארץ 2 ופי הבאר 3 ופי האתון 4 והקשת 5 והמן 6 והמטה 7 והשמיר 8 והכתב 9 והמכתב 10 והלוחות Id eſt, 1. *Os terræ*. 2. *Os putei*. 3. *Os aſinæ*. 4. *Iris*. 5. *Manna*. 6. *Virga*. 7. *Schamir*. 8. *Scriptura* (Legis prototypa, quæ eſt in cœlis) 9. *Deſcriptio* (ſive illius ἐκτυπον in tabulis.) 10. *Tabulæ*. Et in Tractatu *Peſachim* fol. 154. a. 1 באר 2 והמן 3 וקשת 4 כתב 5 ומכתב 6 והלוחות 7 וקברו של משה 8 ומערה שעמד בי משה ואליהו 9 פתיחת פי האתון 10 ופתיחת פי הארץ לבלוע את רשעים 1. *Puteus*. 2. *Manna*. 3. *Iris*. 4. *Scriptura Legis*. 5. *Deſcriptio*. 6. *Tabulæ*. 7. *Sepulchrum* Moſis. 8. *Caverna, in qua ſteterunt* Moſes & Elias. 9. *Apertio oris aſinæ*. 10. *Apertio oris terræ ad vorandos impios*. Quæ tum creata fuiſſe dicuntur, non quod re vera creata ſint: ſed שגזר השם לחדש באותות האלה שהן חוץ לתולדת *quia Deus naturam novare decrevit per hæc miracula, quæ ſunt extra naturæ ordinem*. Ita ſentit *Aben Ezra*, Sunt ex *Hebræis*, qui negent ea, quæ leguntur de aſina *Balaam*, ſumenda eſſe ad literam; quia Deus nunquam mutat rerum naturam, niſi להצדיק נביאו *ut juſtificet Prophetam ſuum*. Senſus eſt, miracula non alia de cauſa fieri, quam ut alicujus veri prophetæ doctrina confirmetur, qualis non fuit *Balaam*, ſed קוסם *ariolus*. Sed hos refellit idem *Aben Ezra* exemplo *Ananiæ*, *Miſaëlis*, & *Azariæ*, in quorum gratiam ſignum editum eſt, ignis natura mutata, quamvis Prophetæ non eſſent. *Rabba* in *Numeros* ſect. 20. Deum aſſerit os aſinæ ideo aperuiſſe להודיעו שהפה והלשון ברשותו שאם בקש לקלל פיו ברשותו *ut* Balaamum *doceret, os, & linguam penes ſe eſſe, adeoque os ipſius* Balaami, *ſi quæreret* Iſraëli *maledicere*. Et vero id docuit eventus, cum *Balaam* iis ipſis invitus benedixit, quibus maledicturus tanto apparatu venerat, non minore miraculo, aut etiam majore, quam cum aſina loquuta eſt. Aſina enim erat merè patiens, ſed *Balaam* moventi Deo pro virili obſiſtebat, ut *Saül*, cum Prophetam egit.

Aſina porrò dominum ſuum hoc ſermone compellavit, *Quid feci tibi, ut me percuſſeris his tribus vicibus?* רגלים *Hebraicè* & *vices*, & *feſta ſolennia* ſignificat. In qua æquivocatione *Hebræi* alluſionem quærunt, ſed valde frigidam. *Balaamum* ſcilicet volunt non ſine myſterio aſinam ſuam percuſſiſſe שלש רגלים *tribus vicibus*: cum iret animo gentem illam exſtirpandi, cujus erant שלש רגלים, id eſt, *tria feſta ſolennia* ſingulis annis, *Paſchatis* nempe, & *Pentecoſtes*, & *Tabernaculorum*. Hæc *Rabba* ubi ſupra, & ex eo *R. Selomo*.

Balaam aſinæ reſpondet, כי התעללת בי, *quia illuſiſti mihi*. Et ibi *Rabba*, אע"פי שמדבר בלשון הקדש גוילשונו פורח *Etiam ſi Gentilis is ſit, qui hic lingua ſancta loquitur; tamen ſtylus ejus eſt florens*. Quia & verbum, & conſtructio eſt elegans: ut *Jud*. 19. 25. ויתעללו בה, *& illuſerunt ei*, Et 1. *Sam*. 31. 4. & *Jerem*. 38. 19. והתעללו בי, *& illudant mihi*. Tamen *Arabs Pariſiis* editus multo aliter reddidit لانك تراوغت بي *quia* in cœno proſtrata *volutâſti me*; quaſi pro התעללת legerit התגללת, *Gimel* pro *Ajin*. Interim *Hebræi Balaamum* fruſtra mirantur *Hebraicè* tam eleganter loqui: quamvis enim *Hebraicè* hæc expreſſerit *Moſes* in ſuæ gentis gratiam, tamen *Syriacè* dixit *Balaam*, qui *Syrus* erat, & venerat è montibus *Aram*, ut ipſe profitetur.

Pergit *Balaam*, *Utinam gladius eſſet in manu mea, jam enim te occidiſſem.*) Ad quæ verba *R. Selomo*, *Valde abſurdum hoc fuit, ſi dixit coram Principibus* Moab. *Ibat, ut ore ſuo gentem integram perderet, & armis opus habuit ad hanc aſinam interimendam*. Quæ pluribus ita *Rabba* pag. 189. col. b. *Similis eſt Medico, qui venerat demorſum à ſerpentibus verbis ſuis curaturus, &, viſo in via* אנקה אחת *ſtellione uno, baculum cœpit quærere, ut eum interficeret. Et ipſi dixerunt, Cum ſtellionem hunc verbo non poſſis è medio tollere, quomodo veniſti, ut eum verbo ſanares, qui morſus eſt à ſerpentibus? Ita dixit aſina* Balaamo, אין אתה יכול להרגני אלא אם כן חרב בידך והיאך אתה רוצה לעקור אומה שלימה *Tu non potes me occidere, niſi ſit gladius in manu tua: quomodo igitur exſtirpare vis gentem integram? Tacuit ille, neque habuit quod reſponderet*. Quibus non abſimilia ſunt, quæ *Jeroſolymitanus* Paraphraſtes huic aſinæ affingit, ווי לך בלעם רשיעא חסר דעתא וכל חוכמא לא אשתכח בך הא אנא בעיר מסאב מיתא בעלמא הדין ולא אתיא לעלמא דאתי לא יכלת למילוט יתי בחוכמת דעתך על חד כמה וכמה בנוי דאברהם יצחק ויעקוב דבזכותיהון אתברי עלמא מן שירויא והיך אית אזל למילט יתהון כד גנבת דעתהון דעמא האלין *Væ tibi*, Balaam *impie, ſcientiæ expers, & in quo nulla reperitur ſapientia. Ecce! ego ſum immunda beſtia, moritura in hoc ſæculo, neque ad futurum ſæculum perventura. Non potuiſti tamen mihi maledicere, per doctrinæ tuæ ſapientiam: quanto minus filiis* Abrahami, Iſaaci, & Jacobi, *in quorum gratiam mundus ab initio creatus eſt? Et quomodo tu vadis ad maledicendum illi populo, cujus ſcientiam ſuffuratus es? Jonathan* etiam id ipſum habet verbis parum diverſis. Alii *Balaamum* volunt aſinam ſuam potuiſſe maledictis devovere, & perdere, ſed ideo noluiſſe, לפי שהיה דעתו לקלל את ישראל ואין ב' קללות ביום א' דכתיב לא אוסיף לקלל *quia habebat in animo* Iſraëli *maledicere, neque licet duas maledictiones una die conficere, quia ſcriptum eſt* Gen. 8. 21. "*Non maledicam iterum*. Ita nugatur *Baal Hatturim*.

Moabitis porrò perculſis hoc miraculo, quale ab orbe condito nullum fuerat, inquit *Rabba*, & *Balaamo* negante hanc eſſe ſuam aſinam, illa regeſſit, quæ habentur in Sacro Textu, *Nonne aſina tua ſum, ſuper quam equitaviſti ex quo tu es uſque ad hanc diem? Ex quo tu es*, Heb. מעודך. Recentiores, *Ex quo tua ſum*. Egregiè, quoad ſenſum: ſed *Hebræa* id non ferunt. Itaque etiam *Onkelos* hic habet מדאיתך, *Ex quo tu es*. Et *Arabs Erpenianus*, منذ كنت *Ex quo fuiſti*. Ita etiam *Pariſienſis* ſcripſerat من كنت eodem ſenſu. Sed male editum من كنتُ *Ex quo fui*. Jonathan, Jeroſolymitanus, & Syrus, ܡܢ ܛܠܝܘܬܟ *à juventute tua*; ut *Græcè*, ἀπὸ νεότητός σου. Sic *Geneſ*. 48. *verſ*. 15. *Deus ille, qui paſcit*

paſcit me מעודי *à die, quo ego ſum, uſque ad hanc diem.* Omnino igitur, ſi verbis ſtamus, *Balaam* à juventute habuerat hanc aſinam. Unde colligit *Rabba*, שלא היה זקן שהאתון גדולה הימנו *eum non fuiſſe ſenem, quia aſina erat illo ætate provectior.* Quod tamen non eſt neceſſe. Nam in his verbis, *Equitaſti ſuper me, ex quo tu es*, neceſſe eſt aliquid ſupplere, nempe *ex quo tu es eques*, מיום שרכבת *à die, quo equitaſti*, vel *equitare incepiſti*, ut rectè *Aben Ezra*. Inde multi veterum ſupra, *à juventute tua*, aut *ab adoleſcentia tua*. Neque enim equitaverat infans, aut puer. Et aſinus eſt animal ſatis vivax. *Gignit tota vita*, (inquit *Plinius*) *quæ eſt ei ad trigeſimum annum.* Et *Algiahid*, apud *Damirem*, aſini meminit, quem equitavit dominus ſuus per annos quadraginta. Verba ſunt,

لا يعرف حمارا عاش اكثر من حمار ابي سيارة وهو عميلة ابن خالد كان له حمار اسود جاز عليه من مزدلفة الى منى اربعين سنة *Non notus eſt ullus aſinus, qui plus vixerit aſino patris* Siaræ. *Fuit is* Amila Chalidi *filius. Habuit autem aſinum nigrum, quo per annos quadraginta uſus eſt, cum faceret iter* Muzdalapha *Minam.* Quæ loca ſunt circa *Meccham*, & *Medinam*, à peregrinis frequentata. Si tamdiu vixit aſina *Balaami*, potuit illum vehere à juventute uſque ad inclinantem ætatem. Itaque nihil obſtat, quominus aſina *Balaamo*, vel ſeni, vel ad ſenium vergenti potuerit hoc objicere, *Nonne ego ſum aſina tua, qua vectus es à juventute?* Quamvis de *Balaami* ætate nihil quidquam ex Scriptura poſſit elici.

Tum aperuit Dominus oculos Balaami, *& vidit Angelum*, &c.) Non, ut *Rabba* ſomniat, כי סומא היה להודיעו שאף העין ברשותו *quia cæcus antea fuerat, ut etiam doceret Deus etiam oculum eſſe in poteſtate ſua:* ſed quia præpeditos habuit oculos, ut diſcipuli, qui ibant *Emmauntem* Luc. 24. 16. aut potius ut *Sodomitæ*, qui percuſſi ſcotomate, tota nocte fruſtra ſe fatigarunt in quærendo *Loti* oſtio *Gen.* 19. 11.

Et Balaamo *dixit Angelus, Cur aſinam tuam percuſſiſti tribus vicibus?* Quippe Deus etiam jumenta ſervat, *Pſ.* 36. 7. Et variis legibus eorum coërcet immanitatem, qui plus æquo ſæviunt in beſtias. Vide *Exod.* 23. 19. *Deut.* 5. v. 14. & 22. 6. 7. & 25. 4. Proinde juſtus dicitur *curare vitam jumenti ſui* Prov. 12. verſ. 10. Et *Rambam* in *More Nebochim* lib. 3. cap. 17. hæc Angeli verba, *Quare percuſſiſti aſinam*, &c. conferre dicit ad perfectionem noſtram, ne diſcamus crudelitatem, neve bruta fruſtra lædamus, ſed clementia potius erga illas utamur. Quod ſi beſtias quoque velit Deus clementer haberi, quanto magis homines factos ad imaginem ſuam? Hic igitur *Rabba* non malè Angelum inducit *Balaamo* dicentem, ומה האתון שאין לה זכות ולא ברית אבות נצויתי לתבוע עלבונה מידך אומה שלימה שאתה מבקש לעוקרה על אחת כמה וכמה *Si injuriam aſinæ factam, in qua nulla eſt juſtitia, nec fœdus patrum, requirere juſſus ſum è manu tua, quanto magis, quod gentem integram radicitus exſtirpare conaris?*

Addit Angelus יצאתי לשטן, ad verbum, *Exivi in Satanam*, id eſt, ut eſſem *Satanas*, ſeu adverſarius tibi. Quomodo dictum fuerat verſu 22. *Stetit Angelus Domini in via* לשטן לו *in* Satanam *ipſi*, id eſt, ut ipſi adverſaretur. Itaque hic *Satanæ* nomen bono Angelo tribuitur, atque, ut obſervat *Rabba*, מלאך של רחמים היה ונעשה לו לשטן *Qui miſericordiarum erat Angelus, factus eſt ipſi* (Balaamo) *in* Satanam. At multo aliter, quam Diabolus, qui *Satanas* ideo dicitur, quod Deo adverſetur, & fidelibus. Cum contra, bonus Angelus in fidelium gratiam, *Balaamo* ſe opponat. Quin hoc ipſo *Balaamo* favet, quod illi ſe opponit. Nam, ut rectè obſervat *R. Selomo*, היה רוצה למנעו מלחטא שלא יחטא ויאבד *voluit illum à peccando deterrere, ne peccaret, & periret.* Ut ſi quis furioſo homini ſe opponat, cum in præcipitium ruiturus eſt, aut viatori, qui à recta via aberrat. Quod ſignificat ipſe Angelus, *Exivi*, inquit, in adverſarium tibi, כי ירט הדרך לנגדי *quia perplexa* (vel *intricata*) *eſt via* tua *coram me.* Vocem obſcuram ירט ita reddo ex *Arabica* lingua, qua الورط à *Lexicographis* definitur كل غامض والهلكة وكل امر تعسر النجاة منه والوحل والرزغة يقع فيها الغنم ولا يتخلص وارض مطمئنة لا طريق فيها والبير *Omne, quod occultum eſt, & perditio, & omne id, unde difficile eſt ſe extricare, & lutum denſum,* & *glutinoſum, in quod decidentes oves non poſſunt ſe expedire, & terra occulta, & invia, & puteus.* Hinc verbum quartæ Conjugationis, اورط & quintæ, تورط *In eas anguſtias ſe conjecit*, aut *incidit*; & decimæ, استورط *In eas conjectus non potuit ex iis ſe extricare.* Hæc omnia in *Alcamus*. Itaque Verbum تورط, quo hic utitur *Pariſienſis* editio, eſt *implicari*, & *intricari*. Male *occludi* reddit *Gabriel*. Alter *Arabs*, مال الطريق *declinavit via*. Quod ipſum eſt in *Kimchio* שטה, & in *Aquinate* נטה. *Græci*, οὐκ ἀστεία. Hieronymus, *perverſa*; ut *Aben Ezra* עוות. *Samaritanus.* ࠁࠉࠔࠄ *mala. R. Selomo* ineptè חרד *tremuit, quaſi* ירט fiat à רטט. *Syrus*, ſenſu diverſiſſimo, ܘܐ ܕܬܪܨܬ ܐܘܪܚܟ ܠܘܩܒܠܝ *Quia direxiſti viam contra me.* Et Onkelos, *Quia notum eſt coram me, quod tu volebas ire per viam contra me.* Et Jonathan, *Notum eſt coram me, quod tu vis ire ad male dicendum populo*, ומילא מהוגנא לקבלי *qua res non convenit coram me*, id eſt, mihi diſplicet, ut *Gr.* οὐκ ἀστεία. Tot verſionum examen peperit unius voculæ ambiguitas, quam ex *Arabiſmo* explicavimus. Vox eadem rurſus occurrit *Job.* 16. 11. *Tradidit me Deus iniquo, & inter manus impiorum* ירטני *implicavit me. Hebræum* על ידי, propriè *ſuper manus*, ibi reddendum *inter manus*, ut *Gen.* 42. 37. & 1 *Sam.* 17. 22. 46. & 1 *Reg.* 14. 27. & 2 *Reg.* 10. 24. & 12. 15. & 22. 5. 7. 9. & paſſim alibi.

Sequitur in Angeli verbis, *Et me vidit aſina, & jam ter declinavit à me: niſi declinaſſet à me, etiam te jam occidiſſem, & illam conſervaſſem.* Quæ *Hebræi* ſic explicant. *Niſi aſina declinaſſet, etiam te jam occidiſſem, quomodo illam occido.* Atque eo ipſo momento volunt ab Angelo fuiſſe occiſam, ſive illam obruerit majeſtate gloriæ ſuæ; *Si enim moritur homo viſo Angelo, ut conſtat ex* Gen. 32. 30. *&* Jud. 13. v. 22. אף כי הבהמה שאין לה שום שותפות עם רוח המלאך כבן אדם *quanto magis brutum, quod nullum habet commercium cum Spiritibus Angelicis, quale homo?* Ita in hunc locum *Aben Ezra*. Sive illam Angelus ideo morti addixerit, שלא יהיו אומרים זו שדברה ועושין אותה יראה *ne [illegible]. Hæc eſt aſina, quæ loquuta eſt, & fieret [illegible]* In qua ſententia eſt *Rabba*. Aut ne dicerent [illegible] היא

היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריות *Hæc eſt illa aſina, quæ* Balaamum *vicit in diſputatione, ita ut non habuerit quod reſponderet: Deus enim hominum honori ita conſulit.* Sic brutum, quod mulierem iniit, Lex ideo cum muliere jubet interfici, ne dicatur, ſi maneret ſuperſtes, זו הבהמה שנהרגה אשה פלונית על ידיה *Hoc eſt brutum, propter quod talis mulier morti addicta eſt.* Ita *R. Selomo.* Sed fruſtra quæritur, cur ab Angelo occiſa fuerit aſina, quam non conſtat fuiſſe occiſam. Perperam enim id colligunt *Hebræi* ex verbis, *Etiam te occidiſſem*; quibus hoc ſolum voluit Angelus, ſe, qui properanti *Balaamo* remoram injecerat, & viam obſtruxerat, etiam illum fuiſſe occiſurum, niſi aſina è via declinâſſet. Nec Angelum veriſſimile eſt aſinam eo momento occidiſſe, quo *Balaamum* increpabat, quod illam ſine cauſa verberâſſet. Et *Hebræi*, qui aſſerunt in media via cæſam fuiſſe, *Balaamo* proſpexiſſe debuerant de altero jumento, quo reliquum iter conficeret. Sed de his fortaſſe plus ſatis.

Non poſſum tamen non addere multa hujuſmodi referre tam Hiſtoricos, quam Mythologos. Atque in his quidem *Bacchus aſino illi, quo fuerat vectus, vocem humanam dedit.* Ita, *Hyginus Aſtronom.* lib. 2. in *Cancro.* Et apud *Apollonium* (lib. 1. *Argonaut.*) *Phrixi* aries; cum *Helle* in *Helleſponto* ſubmerſa eſt,

- - - αὐδὴν ἀνδρομέην προέηκε.

vocem humanam emiſit. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Λέγεται, ὅτι, τῆς Ἕλλης καταπεσούσης, ἀγωνιῶντι τῷ Φρίξῳ κατὰ Διὸς βούλησιν ἐφθέγξατο, θαρσύνων αὐτὸν ὁ κριὸς διασώσειν αὐτὸν εἰς τὴν Σκυθίαν. *Cum* Helle *in* Pontum *decidit*, Phrixum *fratrem anxium aries, volente* Jove, *dicitur alloquutus, ut certum faceret ſe illum in* Scythiam *incolumem deducturum.* Item, Ὅτι δὲ ἐλάλησεν ὁ κριὸς καὶ Ἑκαταῖός φησιν· *Arietem eſſe loquutum etiam* Hecatæus *dicit.* Addit *Apollonius* de eodem ariete lib. 2. verſu 1150.

Τὸν μὲν ἔπειτ᾽ ἔρρεξεν ἑῆς ὑποθημοσύνῃσι·

Eum deinde arietem *immolavit ipſius mandatis.* Ubi rurſus *Scholiaſtes*, Τὸν κριὸν, φησὶν, ἔθυσε ταῖς ἑαυτοῦ ὑποθήκαις, τουτέστι κατὰ συμβουλὴν αὐτοῦ τοῦ κριοῦ· αὐτὸς γὰρ ὁ κριὸς, ἀνθρωπίνῃ χρησάμενος φωνῇ, τοῦτο ποιεῖν προσέταξε· *Arietem, inquit, mactabat ex ſuis ipſius præceptis, hoc eſt, juxta conſilium ipſius arietis. Ipſe enim aries, humana voce uſus, juſſit hoc facere.* Et *Tzetzes* in *Lycophronem* pag. 8. ſcribit ἀνθρωπίνῃ φωνῇ λαλῆσαι τὸν κριὸν, καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἐπιβουλὴν ἀναγγεῖλαι; *hunc eumdem arietem, humanâ voce loquutum, omnes inſidias* Phrixo *aperuiſſe*, quem pater erat immolaturus. Quod videtur ſumptum ex *Iſaaci* Hiſtoria, qui, cum à patre eſſet offerendus, per miraculum ereptus eſt, & aries ipſi ſubſtitutus. Tale eſt, quod, *Æliano* auctore *Hiſt.* lib. 4. cap. 54. Ὅμηρος ἔδωκεν ἵππῳ φωνὴν, Homerus *equo vocem tribuit, Xantho* ſcilicet, qui *Iliad. τ.* in fine, dominum *Achillem* alloquitur verſibus totis decem. Nempe

Αὐδήεντα δ᾽ ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη,
Vocali conjux Jovis *illum inſtruxerat ore.*

Ubi *Euſtathius*, Ὅρα τὸ πιθανὸν καὶ ἐνταῦθα τοῦ μύθου· τῷ ὄντι γὰρ, εἴπερ ἐλάλησεν ὁ Ξάνθος, ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ Φρίξου κριὸς, δι᾽ Ἥρας ἂν ἐφώνησεν, ἤγουν δι᾽ ἀέρος. *Hic etiam vide quàm fabula ſit probabilis; revera enim ſi loquutus eſt* Xanthus, *ut &* Phrixi *aries per* Junonem *loquutus eſt, id eſt, per aërem.* Eodem pertinent hæc *Oppiani* lib. 1. *Cynegeticῶν* verſu 226.

Ἵππος ἐν ὑσμίνῃ ῥῆξέν ποτε δεσμὰ σιωπῆς,
Καὶ φύσιος θεσμοὺς ὑπερέδραμε, καὶ λάβεν ἠχὴν
Ἀνδρομέην, καὶ γλῶσσαν ὁμήιον ἀνθρώποισιν.

Equus in pugna quondam ſilentii vincula rupit, & naturæ leges ſuperavit, & vocem ſumpſit humanam, & linguam, qualem homines. Et *Propertii* lib. 2. *Eleg.* ultima,

Qualis & Adraſti *fuerit vocalis* Arion,
Triſtis ad Archemori *funera victor equus.*

Et *Moſchi* in *Europa*,

- - - τὴν δ᾽ ὧδε προσεφώνεεν εὐρύκερως, βοῦς,

Hic illam alloquutus eſt bos latis-cornibus, id eſt, taurus *Europam* vehens, qui verius *Jupiter* ταυρόμορφος. Sed & in Hiſtoriis apud *Euſebium* agnus, *Bocchore* in *Ægypto* regnante loquutus eſt. Quo referenda hæc *Suidæ* in Τὸ ἀρνίον, Ἐν Αἰγύπτῳ, ὥς φασιν, ἀνθρωπείᾳ φωνῇ ἐλάλησεν, *&c.* καί τινι λελάληκε τὰ μέλλοντα· *In* Ægypto (agnus) *ut ajunt, humana voce loquutus eſt, & cuidam futura prænunciavit.* Primus auctor *Manethon Ægyptius*, in cujus fragmentis hæc legere eſt: Βόκχορις Σαΐτης, ἐφ᾽ οὗ ἀρνίον ἐφθέγξατο· Bocchoris Saites, *ſub quo agnus loquutus eſt.* Plura vide in *Æliano*, *Hiſt. animal.* lib. 12. cap. 3. Ita in *Julio Obſequente*; C. Mario, *&* C. Flacco *Coſſ.* Arimini *canis loquutus.* In *Valerio* lib. 1. cap. 6. *Bello etiam* Punico *ſecundo conſtitit* Cn. Domitio *bovem dixiſſe*, "*Cave tibi*, Roma. Et *Livii* lib. 35. *Quod maxime terrebat Conſulem* Cn. Domitium, *bovem loquutum*, "Roma *tibi cave.* Idem lib. 24. dicit *bovem in* Sicilia *loquutum.* Et lib. 27. Priverni *ſatis conſtabat bovem loquutum.* Et lib. 28. *Bos in agro* Romano *loquutus.* Et lib. 51. *In agro* Campano *bovem loquutum eſſe ſatis conſtabat.* Et *Valerius* ubi ſuprà, *P. Volumnio, & Servio Sulpitio Coſſ. bos, mugitu in ſermonem humanum converſo, novitate monſtri audientium animos exterruit. Plutarchus* in *Marcello*, Ἐλέχθη δὲ καὶ βοῦν ἀνθρώπου φωνὴν ἀφεῖναι, *Bos etiam dicebatur humanam vocem emiſiſſe.* Et rurſus *Julius Obſequens*; Scipione Naſica, Cn. Martio *Coſſ.* Fruſinone *bos loquutus.* Item, *Servio Flacco, Q. Calpurnio Coſſ. bos loquutus, & nutritus publicè.* Item, *C. Mario, C. Flacco Coſſ. bubo extra urbem viſus, bos loquuta*, &c. Item, *C. Claudio, M. Perpenna Coſſ. bos loquuta. Virgilius*, ubi de prodigiis in morte *Cæſaris* lib. 1. *Georg.*

- - - *pecudeſque loquuta,*
Infandum. - - -

Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 4. *Eſt frequens in prodigiis priſcorum bovem loquutum: quo nuntiato Senatum ſub dio haberi ſolitum.* Quæ cum apud optimæ notæ Hiſtoricos tam frequenter occurrant, nemo omnia commentitia eſſe dixerit. Itaque hac in parte planum eſt Diabolum ſe præſtitiſſe Dei ſimiam. Addi queat ex *Plutarchi* libro *De fluminibus*, in *Hydaſpe*, *Pori* elephantem domino ſuo humana voce dixiſſe, Δέσποτα βασιλεῦ, τὸ γένος ἀπὸ Γηγασίου κατάγων, μηδὲν ἐξ ἐναντίας Ἀλεξάνδρου ποιήσῃς, Διὸς γάρ ἐστι Γηγάσιος. *Domine Rex, qui à* Gegaſio *genus ducis, ne quidquam contra* Alexandrum *feceris*, Jovis *enim eſt* Gegaſius. Abſurde, & nullo ſenſu. Sed, quod Cl. *Mauſſacum* fugiſſe miror, haud dubiè legendum eſt, Διὸς γάρ ἐστι γένος, Jovis *enim eſt genus.* Nempe credebatur *Alexander Jovis* eſſe filius, & *Poro* ſic opponitur, & præponitur, cujus mortale genus erat ex *Gegaſio.* Item ex *Theophane* ad Annum 749. in *Meſopotamia* è terra aſcendiſſe animal mulinum, loquens humana voce (*Græcè*, (c) ἡμίονον ἀνθρωπίνῃ φωνῇ φθεγγομένην) & prænuntians gentis incurſionem ab eremo adverſus *Arabes*: quod & factum eſt. Hujuſmodi Hiſtorias narrant *Arabum* Lexicographi in vocibus طاخية & اطال

(c) *Vide Voſſium in Melam, pag.* 174.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De mille *Philiſtæis* à *Samſone* aſini maxilla cæſis.

Recens טריה, *vox* Arabica. *In* Samſone, *qui ſolus occidit mille viros, implentur promiſſa* Levit. 26. 8. *&* Joſ. 23. v. 10. *Tale quid de* Joſebo, 2 Sam. 23. 1. *Hebræum* acervi *nomen ad aſini nomen alludit. Similes alluſiones.* Ramath-lechi, *id eſt*, projectio maxillæ: *pro quo* Lechi *ſolùm occurrit. Sic* Hebr. *ex locorum nominibus compoſitis pars prior ſæpe omiſſa.* Lechi *locus fatalis* Philiſtæis. Joſephus *emendatus. Incertum, quid ſit* לַחְיָה lachaja, 2 Sam. 23. 11. 12. *& interpretes in devia abeunt. Sed ſi legas* לֶחְיָה lechija, *cum* Joſepho, *omnia erunt plana.* Joſephus *in* Samſonem *injurius*, מכתש mactes, *id eſt*, maxillæ mortariolum. *R.* Levi *emendatus in voce* שן, *&* Chaldæus *in vocibus* כיפא, *&* רומזא. *Dens molaris* כבא Chald. Levitæ *in* Babylonia *cur pollices ſuos dentibus abſciderint. Dentium capſulæ*, Gr. ὅλμισκοι, Lat. *mortariola. Sic ſume mortarium, quod in maxilla, unde fons ortus. In oryge ſaluberrimi liquoris veſicæ.* Vocavit nomen, *id eſt*, vocatum eſt. *Vox* מקום locus *ſæpe ſuppletur. Liquor è maxilla fluens* fons *dictus Analogicè; ut* fons lacrymarum, fons ſanguinis, *&c. Refelluntur, qui putant hunc fontem eſſe perennem, & durare hodieque.* Syrus *&* Arabs *Interpretes notati.*

Ecce miraculum aliud non in aſino vivo, ſed in mortuo exhibitum! *Samſon*, è manu *Philiſtæorum* elapſus, ruptis vinculis, quibus captivus detinebatur, incidit in maxillam aſini recentem, qua arrepta, mille viros ex iis interfecit, *Jud.* 15. *v.* 15. *In maxillam aſini recentem*, id eſt, in maxillam aſini recens occiſi, cujus oſſa adhuc ſuccida non tam facile franguntur, quam cum, exhauſto humore, penitus exaruerunt. *Recens* Hebr. eſt טריה, quam vocem eſſe *Arabicam* vere aſſerunt *Kimchius* in hunc locum, & *Aben Ezra* in *Eſaiam*. Eam enim *Arabes* paſſim uſurpant. Sic *Avicenna* lib. 2. cap. *De ovis*, فضل الطري *Optimum eſt recens.* Alibi apud eundem السمن الطري eſt *butyrum recens.* Et اللاحم الطري *caro recens.* Et in *Pſ. Savar.* Pſ. 89. 6. طراوة eſt *recentis herbæ viror.* Itaque in loco *Judicum*, in quo verſamur, *Arabs* Interpres ineptè, & ſenſu planè contrario, *Hebræum* טריה reddit عظما يابسا *os ſiccum.* Nec *Græci*, & *Vulgatus* ſatis commodè, σιαγόνα ὄνȣ ἐῤῥιμμένην, *mandibulam aſini, quæ jacebat.* At *Chaldæus* non malè, לועא דחמרא בטינתא, *maxillam aſini in humiditate ſua*, id eſt, adhuc humidam: ut *Eſ.* 1. 6. מכה טריה, *plaga recens*, idem eſt, quod plaga humida, ſeu ſanioſa, & purulenta; quia, ſanie, & pure ſemper fluente, videtur indies renovari. Telum hoc non elegit *Samſon*, ſed caſu oblatum arripuit, aut Deo potius ſic providente, ut ſervo ſuo, inter hoſtes nudo, & inermi ſubveniret. Atque ut *Goliathi* gladio, haſtæ, & pilo prævaluit funda *Davidis*; quia *David* in pugnam deſcenderat in nomine Domini exercituum: ita *Samſon*, Deo propugnante, non timet omnibus *Philiſtæorum* telis unam aſini maxillam opponere, qua mille viros ſolus percuſſit. Quale eſt, quod *Joſebus*, *Davidis* primipilus, legitur 2 *Sam.* 23. *v.* 8. viros octingentos una vice invaſiſſe, & confodiſſe: & *Samgar* ſexcentos ſtimulo bovis, *Jud.* 3. *v.* 31. Nempe oportuit id impleri, quod Deus promiſerat verbis tam ſolennibus *Joſ.* 23. 10. *Unus è vobis perſequetur hoſtium mille viros; quia Dominus Deus veſter pro vobis pugnabit.* Et Levit. 26. 8. *Centum è vobis perſequentur decem millia, & hoſtes veſtri coram vobis gladio cadent.* Quâ fiducia pronuntiat *David* Pſ. 3. 5. 6. *Cubo, dormio, & excitor, quia Dominus ſuſtentat me, ita ut populi myriades, quæ me circumſident, non reformidem.*

Poſt victoriam adeptam cecinit *Samſon* carmen hoc ἐπινίκιον, בלחי החמור חמור חמורתים בלחי החמור הכיתי אלף איש, *Maxilla aſini acervum, duos acervos, maxillâ aſini percuſſi mille viros.* Gratia eſt in alluſione, quia חמור & *aſinum*, & *acervum* ſignificat. Ac ſi quis *Græcè* dixerit, Ἐν σιαγόνι ὄνȣ ὀγκηςȣ ὄγκον, ὄγκȣς. aut Ἐν σιαγόνι σωγμαρέȣ σάγμα, σάγματα. Aut *Latinè*, *Maxillâ cervi acervum, acervos.* Sunt, quibus חמור ubique eſt *aſinus*, hoc ſenſu, *Maxilla aſini, aſini aſinarum* (ſupple *filii*) *maxilla*, inquam, *aſini percuſſi mille viros* Quaſi nomen aſini *Samſon* ſæpe repetierit, quia res erat paradoxa prorſus, aſini maxillâ tot hoſtes fuiſſe cæſos. Quod ideo non poteſt ferri, quia חמורתים Duale eſt. Itaque חמור חמורתים eſſet *aſinus duarum aſinarum*, ſupple *filius*: quod quis explicaverit? Proinde *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & *Hebræi* omnes *acervos* hic intelligunt. Sola *Vulgata* habet *pullum aſinarum*: & è recentioribus *Caſtalio*, *aſinum aſinarium*. LXX. multo aliter, Ἐξαλείφων ἐξήλειψα αὐτȣ́ς, *Delendo delevi eos*, quaſi legerint חרוב חרבתים. Neque enim aliud ſuccurrit à recepta lectione minus remotum.

Abſoluto cantico, *Samſon* projecit maxillam, atque ex argumento locum vocavit רמת-לחי *Ramath-lechi*, id eſt, *projectionem maxillæ.* Non ἀναίρεσιν, *ablationem*, ut *Græci* accipiunt; nec *elevationem*, ut *Hieronymus.* רם *ram*, quidem *excelſum* ſonat, & *Ramath* inde deducit *R. Levi.* Sed *Chaldæus*, & *Kimchius* melius à verbo רמה *rama*, quod *projicere* eſt. Sic enim habet Sacer Textus, *Projecit maxillam de manu ſua; & vocavit locum illum* Ramath-lechi. Pro *Rama* in *Syro* legitur ܕܡܐ *dama*, *ſanguis* (maxillæ) *Daleth* pro *Res*, quod ſequitur *Arabs* Interpres. Loci nomen *Ramath-lechi* contractum in *Lechi*, Jud. 15. v. 14. Nempe, ut alibi obſervamus, in locorum nominibus compoſitis apud *Hebræos*, compendii cauſa, pars prior ſæpe omittitur. Proinde *Salem* dicitur pro *Jeru-ſalem*, Pſal. 76. v. 3. Et *Jemini* pro *Ben-jemini*, Eſth. 2. 5. Et *Seba* pro *Beer-ſeba*, Joſ. 19. 2. Et *Sittim* pro *Abel-ſittim*, Num. 25. 1. Et *Hermon* paſſim pro *Baal-Hermon*: & pro *El-tholad*, *Tholad*, 1 Par. 4. 29. Et *Ataroth*, Joſ. 16. 5. 7. pro *Archi-ataroth.* Plura vide in noſtro *Phaleg.* lib. 2. cap. 24.

De cetero *Lechi*, id eſt, Σιαγὼν, *Maxilla*, locus fuit *Philiſtæis* fatalis, ſi *Joſepho* (a) credimus, in quo ipſo fortium *Davidis* tertius, Ἰλȣ̃ μὲν υἱὸς, Σεϐᾶς ἦ ὄνομα (legendum Ἰγȣ̃ & Σεμᾶς) Igi *filius*, Semas *nomine*, *Philiſtæis* irruentibus, magna animi præſentia, ſe oppoſuit ſolus, atque alios quidem occidit, alios in fugam vertit. Quæ ſumpta ſunt ex 2 *Sam.* 23. 11. 12. ubi *Græca* verſio *Compluti* edita hæc ipſa narrat tanquam facta ἐπὶ Σιαγόνα, *ad Maxillam*, id eſt, לֶחְיָה *Lechija*, quomodo, mutatis punctis, legerunt pro *Hebræo* לַחַיָּה *lachaja*: quod ego ſequerer libens, niſi ſtaret per *Maſorethas*. Quia, ſi legatur לֶחְיָה *ad Lechi*, ita ut *He* locale in fine ſuppleat vicem ȣ̃ *Lamed* initialis, ſenſus erit apertiſſimus. Nempe *Philiſtæos* ad *Lechi* conveniſſe prædabundos, id eſt, ad eumpſe locum, in quo multo ante, ſcilicet centum anni plus minus, ab uno *Samſone* cæſi, & fugati fuerant, magna illorum ſtrage edita. Cujus beneficii memoria ne intercideret, Deum alterum *Samſonem* ſuſcitaſſe

(a) Antiq. l. 7. c. 10.

citâſſe, unum nimirum è *Davidis* Heroibus, qui, ceteris *Iſraëlitis* fugâ dilapſis, eorum impetum ſuſtinuit, & fregit. At, ſi legatur, לַחַיָּה *lachaja*, nemo facilè dixerit, quomodo hæc reddenda ſint ויאספו פלשתים לחיה Itaque hîc Interpretes mirè ceſpitant, & quot capita, ferè tot ſenſus. *Chaldæus* ita reddit, *Et congregati ſunt Philiſtai* לחיתא *ad Chajatha*, quaſi *Chaja*, vel *Chajatha* ſit loci nomen, cujus alibi nulla mentio. Et *Græci*, Συνήχθησαν εἰς θηρία, *Congregati ſunt in feras*, id eſt, לחיות, aut potius על החיות, quaſi de venatione agatur, quod valde eſt alienum, quia venationi vacare in hoſtico neque licet, neque tutum eſt. Itaque alii referunt ad pecus domeſticum, ut *Syrus*, & *Arabs*: quorum ille *Philiſtæos* conveniſſe dicit ܠܡܒܙ ܒܥܝܪܐ *ad diripienda animalia*; hic لينتهبوا انعام بني اسرايل *ut deprædarentur armenta filiorum* Iſraëlis, quo ſenſu חיה in Scriptura nuſquam uſurpatur. Quippe aut in genere *omne animal*, aut in ſpecie *feras* ſignificat, non *domeſticas beſtias*, quæ *Hebraicè* dicuntur בהמות. Nihilo magis placet *Hieronymi* verſio, *Congregati ſunt in ſtatione*, quia, ut *Hebræum* חיה pro ſtatione ſumatur, res eſt ſine exemplo. *R. Selomoni* חיה hîc eſt גדוד *turma*, ut ſtatim v. 13. וחית פלשתים *Et turma* Philiſtæorum, *&c.* Ex qua verſione יאספו לחיה eſſet, *Congregati ſunt in turmam.* Quod placeret, ſi probaretur hanc Phraſin eſſe *Hebræam*. *Kimchio* חיה eſt *pagus*, ut *Arabicè* אל"חי, auctore *R. Jonâ*: unde, inquit, Plurale חוות pro חיות *Num.* 32. *v.* 41. *Jod* & *Vau* permutatis. Sed fallitur *R. Jonas*. Neque enim *Arabicum* الحي *pagus* eſt, ſed *familia*, aut *cognatio*. At الحوا per *Vau* eſt *pagus*, ut *Hebr.* חוה, cujus Plurale חוות. Propriè *Arabes* ita nominant *plura tabernacula in orbem digeſta circa plateam in medio*, quia حوي eſt *circumdare*. Omnino igitur *pagus* Hebr. eſſet חוה per *Vau*, non חיה per *Jod*. In Notis *R. Levi* חיה pro *victu* ſumitur hoc ſenſu, *Congregati ſunt* לחיה *ad victum*, id eſt, ad pabulationem, & frumentationem profecturi, ſed abſque exemplo ſimili. *Victus* enim non eſt חיה, ſed מחיה. *R. Eſaias* vel loci nomen vult intelligi, quomodo *Chaldæus* Interpres, vel caſtra *Philiſtæorum*, ut v. 13. Ubi tamen חיה *turmam*, non *caſtra* ſignificat, quod jam ante docuimus. Vides, lector, in quot ambages hâc ſuâ lectione *Maſorethæ* ſe conjecerint, cum in altera omnia plana ſint, & perſpicua.

Jam ad *Samſonem* revertimur, qui, hoſte profligato, ſiti enectus, Dominum invocavit his ferè verbis, *Tu mihi ſervo tuo magnam hanc victoriam conceſſiſti: & nunc ſiti moriar, & cadam in manus horum incircumciſorum?* *Joſephus* in virum ſanctum injurius eſt, cùm hanc *Samſoni* ſitim fingit in pœnam obveniſſe, quia, fugatis hoſtibus, μείζω ἢ χρὴ ἐπὶ τούτῳ φρονῶν, οὐ κατὰ Θεοῦ συνεργείαν ἔλεγε τοῦτο συμβῆναι, τὴν δ' ἰδίαν ἀρετὴν ἐπέγραψε τῷ γεγονότι, *propterea plus ſatis elatus, non dixit ope divina hoc accidiſſe, ſed propriæ virtuti adſcripſit quod factum fuerat.* Nempe in ἐπινικίῳ illo carmine, quod explicatum eſt ſupra, *Maxillâ aſini acervum*, &c. In quo licet Dei nominis disertè non meminerit, tamen haud dubiè ſenſerat vim illam θεηλάτην, de qua Sacer Scriptor v. 14. *Invaſit eum Dei ſpiritus.* Et, hâc ope fretus, rem agreſſus eſt, quæ erat ſupra vires humanas, nempe, ut vir unus mille cæderet. Unde eſt, quòd *Hebr.* 11. *v.* 32. *Samſonem* numerat *Apoſtolus* in eorum cenſu, qui per fidem in bello robuſti facti ſunt, & hoſtiles exercitus in fugam verterunt. Deum igitur præſentem expertus in tanto diſcrimine, tam inſignem victoriam illi ſoli tulit acceptam, & non vulgare beneficium grato animo recoluit. Atque hoc ipſo, quod ingeminat ſe aſini maxillâ, hoc eſt, imbelli telo, atque invalido, mille homines proſtraviſſe, tacitè agnoſcit, & inſinuat, non factum id viribus humanis, ſed illius virtute, in cujus manu telum debile nullum eſt. Sed, quod in illo carmine ſatis habuerat ſubinnuiſſe, hic diſertis verbis exprimit, Deum ſcilicet tantam illi victoriam indulſiſſe. Quo agnito petit, ut ſiti laboranti nunc ſubveniat, & jam accepto beneficio alterum addat. Deum enim probè noverat non eſſe inſtar hominum, qui, cum dedêre, manum occludunt. Quin ob id ipſum dat Deus, quia jam dedit, & priora dona novis ſubinde cumulat, ut cum *Davide* dicamus, *Quid Domino rependam; omnia ejus beneficia ſunt ſuper me?* Pſal. 116. v. 12.

Proinde *Samſonis* prece Deus exoratus *fidit mortariolum, quod erat in maxilla, & ex eo exiverunt aquæ, & bibit* Samſon, *& rediit Spiritus ejus, & vixit. Ideo vocatum eſt nomen ejus* En hakkore aſcher ballechi (id eſt, *fons invocantis, qui eſt in maxilla*) *uſque ad hanc diem.* Verba ſunt Sacri Textûs, in quibus non pauca ſunt, quæ lectorem ſuſpenſum tenent. Primò enim valde incertum eſt, quid in maxilla ſit מכתש *mactes*, quod nos *mortariolum* reddidimus, at alii multo aliter. E *Græcis* una editio habet, Ἔρρηξεν ὁ Θεὸς τὸν λάκκον τὸν ἐν σιαγόνι, *Rupit Deus lacum, qui erat in maxilla*, id eſt, foveam, aut ciſternam, ſenſu fortaſſe commodo, ut mox dicemus, ſed verbis minus propriis. Altera Ἤνοιξεν ὁ Θεὸς τὸ τραῦμα τῆς σιαγόνος, *Aperuit Deus vulnus maxillæ*: quod non capio, cum vulnus ipſum nihil quidquam ſit, quam cutis apertio. Itaque aperire vulnus eſt aperire, quod jam apertum eſt. At plagam fortaſſe voluit, quiſquis fuit, primus auctor hujus interpretationis. Nempe מכתש eſt *plaga*, ſed *Chaldæis*, non *Hebræis*. Sic *Levit* 13. *v.* 9. in *Onkelo*, & *Jonathane*, מכתש סגיור eſt *plaga lepræ*. Tertia eorum eſt interpretatio, quibus מכתש eſt *Petra*: Quod *R. Levi* ſic explicat, אחשוב שהוא שן סלע דומה למכתש במקום שהוא שמו לחי *Puto eſſe* שן *dentem* (lege שם *nomen*) *petræ mortario ſimilis in loco* Lechi *dicto*. Proinde ex illius ſententia ſic vertendum eſt, *Et fidit Deus* rupem *Mactes* nomine, *quæ eſt in Lechi.* Ita *Mactes* eſt loci nomen in his *Sophon.* 1. *v.* 11. *Ululate incolæ Mactes*, id eſt, incolæ loci à mortarii figura ſic appellati, ſive is fuerit *Hieroſolymis* circa torrentem *Kedron*, ut habetur in *Chaldæa* Paraphraſi, aut circa *Tiberiadem*, ut vult auctor *Midras Aggada*. Id videtur ſequutus *Joſephus*, cujus verba ſunt, Πρὸς ὃν τὰς ἱκεσίας ἐπικλασθεὶς ὁ Θεὸς πηγὴν κατά τινος πέτρας ἀνίησιν ἡδεῖαν, καὶ πολλήν *Deus igitur, precibus flexus, è petrâ quadam fontem emiſit ſuavem, & copioſum.* Sed & *Chaldæus* habet, ובזע יי ית כיפא דבלועא *Et fidit Deus petram, quæ erat in maxilla*, id eſt, (ſi *Kimchio* credimus) *ſub maxilla*. Quaſi *Samſon* maxillam aſini projecerit ſuper rupem: quæ rupes ideo dicatur fuiſſe in maxilla, quod ſub maxilla fuerit. Quæ loquutio ſi admittatur, etiam templum dicetur eſſe in campanili, quod ſit ſub campanili; & menſa eſſe in pane, quia ſubeſt pani impoſito. Quod quia novum eſt, & inauditum, nec videtur ex his verbis commodus ſenſus poſſe elici, puto locum eſſe corruptum, & pro כיפא legendum כבא, quomodo ſe reperiſſe in quibuſdam exemplaribus *Kimchius* ipſe agnoſcit. Ita *Chaldæo* Interpreti cum *Hieronymo* conveniet, qui hunc locum ita reddidit, *Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla aſini.* Nempe כבא eſt *dens molaris*. Ita paſſim uſurpant *Chaldæi* Paraphraſtæ. Vide *Num.* 21. *v.* 36. in *Jonathane*; item Paraphraſes *Chaldaicas* *Job.* 19. *v.* 20. & 29. *v.* 17. & 41. *v.* 5. *Pſ.* 3. *v.* 8. & 35. *v.* 16. *Prov.* 30. *v.* 14. *Eccleſ.* 12. *v.* 3. Et in editione *Veneta* *Pſ.* 137. *v.* 5. ubi cum *Levitas* rogarent *Babylonii*, ut citharis ſuis luderent, & eadem cantica canerent, quæ olim in *Judæa*, מיד קטעו לואי אליניהון בככיהון *ſtatim abſciderunt* Levitæ *pollices ſuos molaribus ſuis.* Et in Tractatu *Talmudico Sanhedrim*,

hedrin cap. 4. *Cæſari* dixit *Rabban Gamaliel*, אימא לי ככיך ושניך כמה הוה *Dic mihi quot ſint molares tui, & dentes tui.* Itaque fallitur *Kimchius*, cum ככא dicit eſſe *cavum, in quo dens figitur.* Addit idem, *Chaldæa* quædam exemplaria pro כיפא, vel ככא, habere רומזא, vocem ſibi prorſus ignotam. Ego לוגמא reſcribo ex *Syro*, qui ſic habet, *Et fidit Dominus Deus* ܘܦܩܥ ܡܪܝܐ ܠܘܓܡܐ quod *Gabriel Sionita* explicat *mentum maxillæ aſini*, ego pro mento *buccam*, qua notione לוגמא in *Talmude* occurrit. Sic in Tractatu *Joma* c. 8. fol. 73. b. האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב *Qui comederit* (die propitiationis) *quantum dactylus eſt craſſus, aut dactyli nucleus, & biberit plenitudinem buccarum ſuarum* (id eſt, quantum uno hauſtu capit bucca) *reus eſt* violati jejunii. Et in *Peſachim* cap. 10. fol. 107. a. וטעם מלא לוגמא *& guſtavit plena bucca.* Supereſt de *Arabe* dicamus, qui מכתש exponens generali *oſſis* nomine, *Terebravit*, inquit, *Dominus* عظم خد الحمار *os maxillæ aſini.* Hæc veteres de voce מכתש *mactes*, quibus obſcuratur veritas potius quam illuſtratur: quia inter tot interpretamenta lector hæret dubius, nec quid ſequatur ſatis ſciens. His igitur miſſis, dicam quod res eſt. Ut כתש eſt τρίβειν, *terere, contundere*; ita מכתש eſſe τριβαίαν (b) *mortarium* tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Id agnoſcunt *Hebræi* omnes. Et palam eſt ex *Prov.* 27. *v.* 22. אם תכתוש את האויל במכתש *Si ſtultum contuderis in mortario:* Theodotion, ἐν ὅλμῳ· & Hieronymus, *in pila*; quod idem eſt. Aliud eſt non minus certum (quod hic nôtandum inprimis, nec ab iis præteriri debuerat, qui locum explicant, in quo verſamur) nempe dentium capſulas, ſeu alveolos, hoc eſt loculamenta maxillarum, in quibus conduntur dentes, ὁλμίσκους, ſeu *mortariola* nominari. *Julius Pollux* lib. 2. cap. 4. ſect. 21. Τῶν μὲν τοι μύλων τὸ μὲν πρὸς τῇ σαρκὶ μομίσκον καλοῦσι, τὸ δὲ λεαῖνον τὰ σιτία τραπέζας, καὶ τὰς κοιλότητας ὁλμίσκους. *Molarium quidem dentium quæ pars carni adhæret* (id eſt, gingivis inſeritur) *momiſcus, quæ cibos conterit menſæ, & cavitates* quibus, inſeruntur *mortariola nominantur.* *Rufus Epheſius*, qui ſub *Trajano* vixit, *De corporis humani partium appellationibus* lib. 1. cap. 8. *Mortariola, & maxillarum cavitates, in quibus dentes defixi ſunt, appellantur.* Jam igitur conſtare credo lectori non prorſus ſtupido, quid ſit in Sacro Scriptore המכתש אשר בלחי *mortarium, quod in maxilla erat*; nempe dentium alveolum, vel alveolos in maxilla aſini. Et vero ita definiunt *Hebræorum* doctiſſimi. *Rabbi Selomo* in hunc locum, את המכתש גומא שהשן יושבת בה עשויה כמין המכתש Mactes, *id eſt, foſſa, in qua dens ſitus eſt, facta ad inſtar mortarii.* David Kimchi, גומה אשר השן שוכב בה עשויה כמכתש *Foſſa, in qua dens jacet, facta ut mortarium.* David de Pomis, גומה של שן שהיה כמו מכתש *Foſſa dentis, quæ eſt ut mortarium:* Aquinas, גומה מהשן נקרא כן *Dentis alveolus ſic appellatur.* Neque aliud *Græci* voluere, cum reddiderunt τὸν λάκκον τὸν ἐν τῇ σιαγόνι. Quippe λάκκος, & גומא idem ſunt. In *Eliæ Methurgeman Chald.* גומא id ipſum eſt, quod *Hebræum* בור, quod *Græci* Interpretes λάκκον reddunt plus quadraginta locis.

(b) Vide Suidam in τρύβη.

Si dicas, in maxillarum aſini mortariolis nullam eſſe aquam, multò minus tantam vim aquæ, ut inde ſedari potuerit *Samſonis* ſitis: ajo in hoc ipſo eſſe miraculum, quod ex aperta maxilla, pro tabo, aut ſanguine, uberes aquæ manaverint, idque eâ virtute factum, quâ ex rupe aquæ eruperunt, & farina crevit in hydria, & oleum in lecytho viduæ *Sareptanæ.* Quamvis de *Africano* oryge aliquid ſimile narret *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Orygem*, inquit, *perpetuò ſitientem* Africæ *generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium. Namque* Getuli *latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris veſicis.* In ipſis *Samſonis* manibus, dum maxillam adhuc teneret, miraculum contigiſſe putat *Sulpitius Severus.* *Arrepto*, ait, *oſſe aſini, quod caſus telum dederat, mille ex hoſtibus proſtravit. Ingraveſcente autem æſtu, cum ſiti affectus eſſet, invocato Domino, ex oſſe, quod manu tenebat, aqua fluxit.* At maxillam abjecerat *Samſon* ſtatim poſt decantatum carmen ἐπινίκιον, ככלותו הדבר *cum abſolveret loqui.* Quo facto, ſiti laborans Deum oravit; & Deus fidit maxillam, ex qua fluxerunt aquæ. Itaque in maxilla jacente vim ſuam exeruit Deus. *Gregorius, Moral.* in *Job.* lib. 13. cap. 6. *Maxilla in terram projecta poſtmodum aquas fudit.* Sed illam reſumpſiſſe *Samſonem* credibile eſt, ut tam avidè exoptatum liquorem exſugeret, cum vidit ex ea manare uberes aquas; *Et rediit ſpiritus ejus, & vixit:* id eſt, ſpiritus vitalis, qui præ ſiti elanguerat, & quaſi abierat, tunc reverſus eſt. Sic *Geneſ.* 45. *v.* 27. *Et vixit ſpiritus Jacobi*, id eſt, vigori ſuo reſtitutus eſt, cum vidit currus à *Joſepho* miſſos, & certò ſcivit illum vivere, & florere in *Ægypto.*

Ideo vocatum eſt nomen ejus En-hakkore, *&c.*) Hebr. *Ideo vocavit*, nempe *vocans*, id eſt, quilibet, non *Samſon* ſolus. *Hebræi* enim ſic loqui amant. Ut *Geneſ.* 16. *v.* 14. *Ideo vocavit puteum* Beer-lachai-roi. *Vocavit*, nempe quilibet. Neque enim ad *Agar* poteſt referri, de qua præcedente verſu; quia קרא *vocavit*, Verbum eſt Maſculinum. Et *Exod.* 15. *v.* 23. *Et non potuerunt bibere aquas de* Mara, *quia amaræ erant. Ideo vocavit* (id eſt, *vocatum eſt*) *nomen ejus* Mara. Ita, hoc loco, *Vocavit nomen ejus* En-hakkore, pro *vocatum eſt. Nomen ejus* Hebr. שמה cum Affixo Fœminino, quod Affixum quo referatur non ſatis conſtat. Neque enim refertur ad המכתש, *mortariolum*, quod *Hebr.* Maſculinum eſt: neque ad לחי, *maxillam*, quia hoc nomen עין הקורא אשר בלחי *fons invocantis, qui eſt in maxilla*, maxillæ non conveniſſet. Maxilla enim in maxilla non eſt. Neque refertur ad מים, *aquas*, cum neque Genus conveniat, neque Numerus. Nam מים Duale, & Maſculinum eſt. Ergo aliud quærendum. Et iis facile aſſentirer, qui ad המקום, id eſt, *locum*, referunt, ſi conſtaret מקום eſſe Fœmininum. Etſi enim *loci* vocabulum non præceſſerit, tamen facile ſuppletur; ut *Gen.* 21. *v.* 17. *Audivit Deus vocem pueri* in loco, *in quo eſt.* Illud *in loco* deeſt in *Hebræo*, ſed ex ſenſu ſuppletur. Et *Gen.* 37. *v.* 17. *Profecti ſunt ex hoc*, ſupple *loco.* Exempla paris ἐλλείψεως vide *Num.* 22. *v.* 19. *Jud.* 17. *v.* 8. *Ruth.* 1. *v.* 16. 17. 2 *Sam.* 7. *v.* 7. 1 *Reg.* 18. *v.* 12. 2 *Par.* 1. *v.* 4. &c. Sed *Hebræum* loci nomen מקום Fœmininum nuſquam reperi, niſi in his *Job.* 20. *v.* 9. תשורנו מקומו *Intuebitur eum locus ejus*, ubi *Hebræi* ſupplent עין יושבי מקומו *oculus incolarum loci ejus*, ne Nomen מקום copuletur cum verbo Fœminino. Itaque, omnibus expenſis, malo ad fontem referre hoc modo, *Et vocatum eſt nomen ejus* (ſupple העין *fontis*) *fons invocantis*, &c. quia עין *fons* Hebr. plerumque eſt Fœmininum. *Fons invocantis* Selomoni eſt מעין שבא על ידי זעקת הקורא אל יהוה *fons, qui fuerat impetratus per clamorem illius, qui Deum invocaverat*, id eſt, *Samſonis.* Fons porro non appellatur liquor è maxilla fluens, niſi analogicè, & καταχρηστικῶς ut *Fons lacrymarum*, Jer. 9. v. 1. *Fons ſanguinis*, Levit. 20. v. 18. & *Marc.* 5. *v.* 29. Neque enim fons propriè dicitur, niſi cum è terra erumpunt perennes aquæ. Qualis ne hic putetur eſſe, jam antea dictum fuerat eum è maxilla exiiſſe; & hoc loco vocatur *Fons in-*

invocantis, qui eſt *in* Lechi *uſque in hunc diem.* Quaſi velit Sacer Scriptor, ſive is ſit *Samuel*, aut alius Propheta poſterior, fontem hunc perduraſſe uſque ad ſuam ætatem. Quin hodieque durare nonnulli aſſerunt, & oſtendi ſcribunt in *Palæſtina.* In quam rem citantur hæc *Hieronymi* in *Epitaphio Paulæ* Epiſt. 27. cap. 6. *Tranſibo ad* Ægyptum, *& in* Sochoth, *atque ad fontem* Samſon, *quem de molari maxillæ dente produxit, ſubſiſtam parumper, & arentia ore colluam.* Et quod aſſerit *Michaël Glycas*, qui ſub *Joh. Comneno* vixit circa Annum 1120. *Hunc fontem in hodiernum uſque in* Eleutheropolis *ſuburbano conſpici, &* Fontem maxillæ *nuncupari.* Sed fontem, qui pro *Samſonis* fonte oſtenditur, ab eo diverſum eſſe conſtat; quia fons *Samſonis* è maxilla ortus eſt, & alter ille è terra oritur. Unius origo miraculoſa fuit, alterius eſt naturalis. Unus fluxit ad momentum, manat alter perenni fluxu. Cum enim non ſoleat Deus miracula exhibere, niſi quantum neceſſe eſt, poſtquam *Samſon* ſedavit ſitim, & abundè potus ex eo loco diſceſſit, quorſum duraſſet miraculum, & in loco fortaſſe deſerto, nullo inſpectante, è maxilla exſudaſſet inutilis humor? Mannam è cœlo pluere ceſſaviſſe quis neſcit, cum veſci terræ frugibus cœperunt *Iſraelitæ*, *Joſ.* 5. *v.* 12? Neque farinam amplius in hydria creviſſe, neque oleum in lecytho, cum Deus dedit pluviam ſuper terram, 1 *Reg.* 17. *v.* 14? Quibus ſi quis hæc opponat, tanquam verba Sacri Textus, *Et vocatum eſt nomen ejus Fons invocantis, qui eſt in* Lechi *uſque ad hanc diem*, reſpondebo in hac verſione duplex eſſe peccatum. Prius in his verbis, *Fons invocantis, qui* eſt *in Lechi*, cum ſit vertendum, *Fons invocantis, qui* fuit *in maxilla:* quod docent puncta Vocalia in בַּלֶּחִי. Aliud enim eſt בְּלֶחִי *belechi*; aliud בַּלֶּחִי *ballechi.* Illud eſſet, *in Lechi*, quomodo verſ. 14. עַד לֶחִי *ad Lechi*: hoc, ἐν τῇ σιαγόνι, *in maxilla*, quia בַּלֶּחִי *ballechi*, eſt pro בְּהַלֶּחִי *behallechi.* Poſterius peccatum in eo eſt, quod hæc junguntur, *qui eſt in* Lechi *uſque ad hanc diem*, quæ divellenda eſſe, docet Accentus *Zakeph-Katon* ſuper בַּלֶּחִי. Receptæ igitur lectioni ſi ſtamus, *Hæbræa* ſic interpretabimur, *Et vocatum eſt nomen ejus* En hakkore aſcher ballechi, (id eſt, *fons invocantis, qui fuit in maxilla*) *uſque ad hanc diem.* Ut ſenſus non ſit, fontem durare ad hanc diem, ſed ita vocari ad hanc diem, nempe ab iis, qui hujus miraculi meminerunt. Quomodo *Nimrodum*, jam pridem fato functum, *Moſes* vocari obſervat *robuſtum venatorem coram Domino.* Utrobique afferuntur quæ ſunt in ore vulgi, ut rei geſtæ fidem adſtruant. Non, quod Deus, in Scriptura loquens, hominum ſuffragio egeat, ut confirmetur ſua veritas, cum per ſe ſit ἀξιόπιστος; ſed, quia ſumus ὀλιγόπιστοι, utitur argumentis noſtro captui accommodatis, ut omnem dubitandi anſam nobis præcidat. *Syrus* Interpres pro עין הקרא, *fonte invocantis*, legit עין הקרן, *fontem cornu*; unde nata eſt hæc verſio, *Ideo vocavit nomen loci illius* ܥܝܢ ܩܪܢܐ ܕܦܟܐ ܕܚܡܪܐ *fontem cornu maxillæ aſini:* quomodo etiam *Arabs* عين قرن الفك الحمار Sed nullo ſenſu commodo. Neque enim capio quid ſit *cornu maxillæ*, aut *cornu aſini.*

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Aſino, & Leone prope *Prophetæ* cadaver, 1 *Reg.* 13. *v.* 24.

Contra naturam leonis eſt, quòd cadaveri, & aſino, & viatoribus parcit: & contra naturam aſini, quod leoni adſtat immotus. Quamvis Arabes *aſinum ſcribant, leone viſo, ſic perturbari, ut illi eat obviam.* Propheta, *Deo cætera obſequens, tamen, quia in una circumſtantia peccat, jure plectitur. Legati* Athenienſium *pari de cauſa morte mulctati. Ne minima quidem Dei mandata negligenda. Tam ſevero judicio Deus terrere voluit Idololatras, qui multo gravius peccabant. Cur aſino, & cadaveri, leo cuſtos appoſitus. Deus illum honorat ut* Prophetam, *quem puniverat ut transgreſſorem. Aſinus in* Prophetæ *honorem ſervatus. An boni, vel mali retributio etiam in beſtias cadat. Bruta neci addicta ex ſententia viginti trium. Non puniuntur ut auctores, ſed ut admiſſi criminis inſtrumenta.*

Venit etiam in hunc cenſum quod narratur in Hiſtoria de *Propheta* à leone interempto 1 *Reg.* 13. v. 24. *Et in via occurrens leo illum occidit: & cadaver illius in via jacebat: & adſtabat illi aſinus, & leo quoque juxta cadaver.* Et verſ. 28. *Invenit* (alter Propheta) *cadaver illius projectum in via, & aſinum, ac leonem, adſtantes juxta cadaver: leo non comedebat cadaver, nec lacerabat aſinum.* Et *Joſeph. Antiq.* lib. 8. cap. 3. Καταστάσας αὐτὸν (λέων) ἀπὸ τοῦ κτήνους ἀπέκτεινε· καὶ τὸν μὲν ὄνον οὐδὲν ὅλως ἔβλαψε· παρακαθεζόμενος δὲ ἐφύλαττε κἀκεῖνον, καὶ τοῦ Προφήτου σῶμα. *Hunc è jumento detractum leo interfecit; & aſinum quidem nullo modo læſit: quin & ipſum, & Prophetæ corpus ſervabat, iis aſſidens.* Et *Theodoretus* in lib. 3 *Reg.* Quæſt. 43. Ἀνεῖλε μὲν αὐτὸν τὸ θηρίον, μεταλαβεῖν δὲ τοῦ σώματος οὐκ ἐτόλμησεν· ἀλλ᾽ εἱστήκει, καὶ τὸν ὄνον, καὶ τὸ σῶμα φυλάττων, ὥστε μηδὲν ἄλλο θηρίον, ἢ πτηνὸν τολμῆσαι λυμήνασθαι αὐτό. *Occidit quidem eum* (virum Dei) *fera; cadaver tamen attingere non auſa eſt, ſed ſtabat, & aſinam, & corpus cuſtodiens, ut ne alia, vel fera, vel volucris, lædere illud auderet.* Proinde, cum veniſſet alter *Propheta*, ut collegæ ſuo juſta faceret, ὑπεχώρησεν (ὁ λέων) ὡς οὐκέτι φυλακῆς δεομένου τοῦ σώματος, *receſſit* leo, *tanquam cadavere non egente amplius cuſtodiâ.* Quod fuiſſe פלא גדול *magnum miraculum*, *R. Levi* merito aſſerit. Nam, & præter naturam leonis id fuit, quod cadaver non attigit, neque aſinum invaſit, neque viatores illac iter habentes, atque abſtinuit à præda tam obviâ, & parabili: & præter aſini naturam, * quod, leone viſo, non territus eſt, neque fugâ ſibi proſpexit. Quamvis *Arabes* aſinum aſſerant conſpectu leonis ita percelli, ut non modo non fugiat, ſed & illi eat obviam, tanquam ſic evaſurus. *Damir* in aſino,

ومن عادته اذا راي الاسد رمي نفسه

عليه من شدة الخوف ويريد بذلك الفرار

منه *In more id illi eſt, cum videt leonem, ut ſe in eum conjiciat præ metûs vehementia, quaſi hâc ratione ab eo eſſet evaſurus.* Unde *Poëta Habib*, filius *Avvaſi*,

* والعير تقدم من خوف علي الاسد *

Et aſellus leoni præ timore occurrit. Fides eſto penes auctores.

Miraculi finis fuit duplex. *Prophetam* enim à leone occidi voluit Deus in pœnam rebellionis: quæ quidem abſoluta non fuit, qualis *Prophetæ Jonæ*, qui, *Ninivem* miſſus, fugit in *Tharſis*; hic enim, *Bethelem* miſſus, eò ſe ſtatim contulit, & legatione bene, & fideliter functus eſt. Sed qui in ſumma præcepti fidelis fuerat, peccavit in circumſtantia, cùm eâdem viâ regredi vetitus, quâ venerat, & cum iis convivari, qui nuper à Dei veritate defecerant, ne

videretur

videretur eorum eſſe συμμέτοχος, invitatus tamen à *Bethelenſi Propheta*, & idem iter eſt remenſus, & apud eum edit, & bibit. Itaque idem illi accidit, quod *Athenienſium* Legatis, quos Ἀθηναῖοι εἰς Ἀρκαδίαν ἀποσαλέντας, ἐπεὶ ἑτέραν ὁδὸν ἦλθον, ἢ οὐ τὴν προστεταγμένην, καί τοι κατορθώσαντας, ὅμως ἀπέκτειναν, Athenienſes, *in* Arcadiam *miſſos, quoniam aliâ viâ iverant, quàm quâ fuerat imperatum, tametſi rem bene geſſiſſent, tamen morte mulctârunt.* Ælian. *Var.* lib. 6. cap. 5. Etſi ſeverum, juſtum tamen fuit hoc judicium; quo docemur, Μηδὲ τῶν σμικρῶν τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖν ἐντολῶν. *Ne mimima quidem Dei mandata eſſe negligenda*; ut hìc habet *Theodoretus*. Nam *Quisquis unum ſolverit ex mandatis hiſce minimis, minimus vocabitur* (id eſt, *nullus erit, nullum locum habebit*) *in regno cœlorum*, Matth. 5. v. 19. Et *Quisquis legem totam ſervaverit, & in uno offenderit, factus eſt omnium reus*, Jac. 2. v. 10. Præterea hâc ipſâ pœnâ in Prophetam alioqui ſanctum inflctâ Deus terrere voluit Idololatras, & à pravo cultu deterrere, ſic edoctos, quàm ſit timendum incidere in manus Dei viventis, quem, par erat, pœnas ab ipſis tanto graviores repetere, quanto graviùs peccabant.

Porro idem leo, qui *Prophetam* occiderat, non modò cadaveri pepercit, & jumento, ſed & illa diu ſervavit, tanquam cuſtos appoſitus, ut miraculum eſſet illuſtrius, nec crederetur id caſu accidiſſe. Unde *Hieronymus* in *Sophoniam* cap. 3. *Ne putaretur caſus, & non judicium Domini, & Pſeudo-Propheta, qui eum deceperat, hoc futurum eſſe prædixit, & ipſe leo, contemptorem puniens, aſinum reſervavit.* Sed & voluit Deus ita honorare ut Prophetam, quem puniverat ut transgreſſorem. *Theodoretus* ubi ſupra, Τετίμηκε γὰρ αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ὁ Θεός. ἐπέστησε γὰρ αὐτῷ φύλακα τὸν φονέα. ταύτῃ μὲν τιμῶν ὡς προφήτην, ἐκείνῃ δὲ κολάζων ὡς παραβάτην. *Sed honore illum etiam poſt mortem affecit Deus; conſtituit utique eumdem illi cuſtodem, qui priùs occiderat: hâc honorans ut Prophetam, illa ut transgreſſorem puniens.* Et Kimchius, *Cadaver quidem non comedit; quia Deus leoni os occluſerat, quomodo leonibus* Dan. 6. v. 22. *Eum tamen in pœnam occidit; quia rebellis fuerat in Deum.* והנה הראה לנו בזה גמול הצדיק וענשו כאחד בעולם הזה *Atque ita nobis pariter oſtendit tam juſti retributionem, quam pœnam in hoc mundo.* Addit etiam aſinum fuiſſe ſervatum in *Prophetæ* honorem. Verba ſunt, וכן גמול החמור בעולם הזה לכבוד הנביא שרכב עליו כי יש גמול ועונש בשאר בעלי חיים בעולם הזה בענין האדם *Aſino quoque ſua fuit retributio in hoc mundo, in honorem Prophetæ, qui illi inequitaverat: prout reliquis animalibus, in hac vita, vel merces, vel pœna rependitur in iis, quæ hominem reſpiciunt.* Quod idem pluribus ita explicat in *Pſ.* 145. *v.* 17. *Magna, & perpetua eſt hæc quæſtio inter Sapientes: quorum nonnulli aſſerunt, felis cum murem rapit, aut leo agnum, atque alia hujuſmodi, hanc pœnam à Deo Benedicto illi animali infligi, quod rapitur. Quò pertinet, quod reperi in verbis patrum noſtrorum beatæ memoriæ*, Rabbi Jochanan, *quoties catarrhacten videbat piſces ex mari expiſcantem, dixiſſe, "Judicia tua, abyſſus magna* (vel, *in abyſſo magna*, id eſt, *in mari.*) *Alii dicunt præmia, & pœnas, ad nullum animal pertinere, præterquam ad hominem ſolum. At nos dicimus, etiam reliquis animalibus rependi præmia, & pœnas, in negotio hominum. Huc facit, quod reperimus* Gen. 9. 5. de ſanguine hominis, *"Etiam è manu omnis animalis "requiram illum. Dicitur quoque* Habac. 2. v. 17. *"Et vaſtitas beſtiarum terrebit eas. Et ad mercedem pertinet, quod habetur* 1. Reg. 13. v. 28. *"Et leo non laceravit aſinum. Sed & Magiſtri noſtri b. m. interpretati ſunt beſtiis mercedem competere, puta aſino, & cani. Dixerunt enim, Cur* Exod. 34. v. 20. *ex omnibus animalibus ſoli aſinorum primogeniti redimuntur? Ratio hæc eſt, quia* Iſraëlitarum *ſpolia ex* Ægypto *portaverunt. Et de canibus dicitur* Exod. 22. v. 31. *"Carnem diſcerptam canibus projicite. Quam ſcilicet meriti ſunt, eo quod* (in Ægypto) *canis* (in Iſraëlitas) *non movit linguam*, Exod. 11. v. 7. *Unde docemur Deum Sanctum Benedictum nullum animal juſtâ mercede defraudare.* Hæc *Kimchius* de propoſita quæſtione, cui definiendæ cum præter rem multa congerat, mirum eſt, illum fugiſſe maledictionem ſerpentis *Gen.* 3. *v.* 14. & leges, quibus bos cornupeta, & beſtia, quam vir, aut quæ mulierem inîit, morti addicuntur, *Exod.* 21. *v.* 28. 29. *Levit.* 20. *v.* 15. 16. Quæ omnino videntur rationem habere pœnæ. Proinde res pendebat ex judicio XXIII. virorum, ad quos capitales cauſæ referebantur. Quin & האב[illegible]נמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה *Lupus, leo, urſus, pardus, hyænachrites, & ſerpens, quivis neci adjudicabantur ex ſententia viginti trium.* Ita habetur in *Sanhedrin* cap. 1. Porrò, ſi pœnæ bruta ſunt obnoxia, quidni etiam illis præmia rependi queant? Tamen hoc certum, ut virtutem, & vitium, ita præmia, & pœnas, propriè dictas, in bruta animalia non cadere. Itaque, ſi bos cornupeta cum domino morte mulctatur, non punitur ut auctor, ſed ut admiſſi criminis inſtrumentum. Ut cum falſarius ſuſpenditur cum calamo, & adulterinis ſigillis: & veneficus cum magicis libris & characteribus, exuritur. Præterea hoc exemplum pertinet, non quidem aliis beſtiis, ſed hominibus: quorum eſt apud ſe perpendere, ſi, ne beſtiæ quidem parcitur, in quam non cadit peccatum, quid futurum ſit de homine, qui contra Legem Dei cognitam, & naturæ ipſius impreſſionem peccaverit.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Aſino, quo CHRISTUS vectus eſt *Hieroſolymam.*

Jericho Hieroſolymis *quantum diſtet.* Beth-phage *vicus* Hieroſolymis *proximus, ubi coquebantur oblationes.* Phage *quid ſignificet.* Bethaniæ, *&* Beth-phages, *agri confines. Vicus ubi aſinus, in quo ſitu.* Vicus, qui contra eſt, *id eſt, è regione. Pullus aſini ſolusne, an cum matre adductus. Eum pullum nemo inſederat. Quorſum id obſervetur.* Ἀποστελεῖ dimittet, *non* remittet. Ἄμφοδον *hic non eſt* bivium, *ſed* platea, vicus. *In vaticinio* Chriſti *de aſino octo circumſtantiæ accuratè prædictæ. Dei vis flexanima, & verticordia.* Themiſtii *de eo locus inſignis.* Chriſtus *inſedit illis, id eſt, uni illorum. Numeri Enallage frequens. Cur* Chriſtus *hâc pompâ* Jeroſolymam *ſit ingreſſus. Per duos aſinos quomodo* Judæi, *& Gentes, putentur ſignificari. Regni ſui naturam ſic adumbravit* Chriſtus, *quod humile eſt, & pacificum, & à pompa ſæculi maxime alienum.* Chriſtus *non implevit ab* Eſaia *prædicta, ut volunt* Nonnus, *&* Æthiops; *ſed* Zachar. 9. v. 9. *ubi de* Chriſto *agi probatur. Ad* Meſſiam *hoc oraculum* Judæos *veteres retuliſſe, multos etiam recentiorum. Refelluntur* Rabbini *duo; quorum unus ad* Nehemiam *hoc refert, alter ad* Judam Macchabæum; *quorum neuter Rex fuit, nec aſino vectus, nec pauper, &c.* Judæi *ſe mutuò refellunt. Poſt abductas decem tribus, earum in* Judæa *multæ reliquiæ. Refellitur Cl.* Grotius, *qui ad* Zorobabelem *refert loca* Zach. 9. v. 9. Jer. 23. v. 5. & Ezech. 33. v. 22. 24. *quæ omnia ad* Chriſtum *palam pertinent.* Zorobabel פחה *gubernator.*

bernator, non Rex. Poſt Sacerdotem nominatur Eſd. 3. v. 2. Meſſiam *toto orbe regnaturum. Quoties Verbo jungitur Conjugatum, ſignificationem multum intendi.* Theodoretus *in* Grotium *diſputat. Probatur octo rationibus* Zachariæ *oraculum ad* Zorobabelem *non pertinere.* Zacharias *de* Zorobabele *non prophetavit, qui poſterior fuit.* נושע ſervatorem *ſignificat, non* ſervatum. Zorobabel *neque Rex fuit, neque pauper, neque aſino vectus,* &c. *Ad hæc viri docti præpoſteræ reſponſiones.*

HIc quoque locum habet ille aſinus, quo *Jeroſolymam Chriſtus* vectus eſt, cum in eo *Chriſti* virtus θαυματουργικὴ variè ſe prodiderit. Rem pluribus referunt *Matthæus, Marcus,* & *Lucas,* obiter attingit *Johannes.* Nos *Lucam* potiſſimum hic ſequemur, qui ita incipit *Luc.* 19. v. 28. *Et his dictis* ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, *præcedebat aſcendens* Hieroſolymam. Neque enim terror mortis proximæ, quam ſibi ſciebat *Hieroſolymis* eſſe oppetendam, obſtitit, quominus alacriter eò pergeret, atque præiret etiam diſcipulis cunctantibus, & moras nectentibus. Diſceſſerat porro ex urbe *Jerichunte,* quæ diſtabat *Hieroſolymis* ſtadiis centum quinquaginta, id eſt, viginti milliaribus, ut *Joſephus* (a) auctor eſt. *Talmudici* in *Joma,* fol. 26. numerant מירושלם ליריחו עשרה פרסי *Hieroſolymis* Jerichuntem *decem paraſangas,* id eſt, leucas ſingulas duorum milliarium. Quod iter cum *Chriſtus* pedes prope confeciſſet, *acceſſit ad* Bethphage, *&* Bethaniam *ad montem, qui dicitur Olivarum.* Ita *Lucas,* & *Marcus* etiam in noſtris exemplaribus, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Sed *Vulgatus* Interpres in *Marco* ſolùm legit εἰς Βηθανίαν. Neque aliter *Origenes,* cujus verba ſunt in *Matthæum* Tractatu 14. *Videamus autem & de nomine* Beth-phage *ſecundum* Matthæum, Bethaniæ *autem ſecundum* Marcum, Beth-phage *autem &* Bethaniæ *ſecundum* Lucam. Proinde ut *Matthæus* ſolius *Beth-phage,* ita *Marcum* putò ſolius *Bethaniæ* meminiſſe, & *Lucam* utrumque junxiſſe ſine ullo reſpectu ad ſitum. Alioqui, in itinere *Jerichunte Jeroſolymam, Beth-phage* nominaſſet ultimo loco, ut *Hieroſolymis* propiorem. *Bethania* enim *Hieroſolymis* diſtabat quindecim ſtadiis *Joh.* 11. *verſ.* 18. id eſt, duobus milliaribus. Et *Bethphage* propè fuit ſub ipſis urbis mœnibus, ſi *Hebræis* credimus. Proinde ibi coquebantur oblationes veſpertinæ, ut probat doctiſſimus *Buxtorfius* ex *Bartenora,* & *Bartenora* ex *Rambam* in Tractatu *Talmudico* cap. 11. fol. 95. b. בית פאגי הוא שם מקום שהיה חוץ לירושלם וסמוך להר הבית ששם היו אופין המנחות Beth-phage *nomen erat loci extra* Hieruſalem, *prope montem Templi; in quo coquebant oblationes.* Quin Gloſſa *Talmudis* vult hoc nomine ſignificari quidquid eſt extra urbem in ambitu. Verba ſunt in Tractatu *Sota* fol. 45. a. כל שהוא בתוך היקף החיצון של ירושלם קרוי בית פאגי ולי נראה שהוא לשון חבישה כמו שקורין צונג"לא של עיר כמו חמור *Quidquid eſt in ambitu exteriore* Hieroſolymorum *vocatur* Bethphage, *& mihi videtur ſignificare cingulam, quomodo cingulam vocant puta pulli aſinini.* Quæ ferè eadem reperias in Gloſſa *Bava Metſia* fol. 90. a. Tamen aliis פגי non eſt cingula, ſed ראש אפסר *caput lupati,* ut à Gloſſatore additur, ubi ſupra. Neque inde loco nomen, ſed, niſi fallor, à groſſis, ſeu ficubus immaturis, ut *Olyntho* urbi *Thraciæ. Groſſi* enim *Chaldæis,* & *Syris* פגי *pagge,* vel *phage* ἀρχαϊκῶς. *Origenes,* & *Hieronymus* in *Matthæum, domum maxillarum* explicant: & *Bernardus* in ſermone *ad milites Templi* cap. 12. *domum buccæ,* quod eſſet בית פכא *Beth-phaccha* vel *Beth-phacche.* Liber nominum, *Beth-phage, domus oris vallium,* id eſt, בית פי גיא *Beth-pi-ge,* quod eſſet merè *Hebræum. Tremellius* exponit *domum fontis,* quaſi בית פיגי *Beth-phege.* Ita enim ſcribitur ab *Hebræis Græcum* πηγή. *Ludovicus de Dieu, domum adulatoris,* id eſt, בית פגיא *Bethphagja.* Sed verum eſt id, quod diximus. Jam, quod res eadem ab uno *Evangeliſta* facta narratur in vico *Beth-phage,* ab altero in *Bethaniæ* pago, à tertio in utroque, facile eſt conciliare. Horum nempe vicorum agri confines erant. Et quod factum eſt in confiniis, dici poteſt in alterutro, vel in utroque factum.

(a) De bell. Jud. l. 5. c. 4.

Sequitur in *Luca, Miſit duos ex diſcipulis ſuis, dicens, Abite in vicum, qui contra eſt, in quem introeuntes invenietis pullum ligatum, ſupra quem nemo unquam hominum ſedit: ſolutum eum adducite. In vicum* Syrus ܠܩܪܝܬܐ ܗܝ & *Arabs Pariſiis* editus, الى هذه القرية *in hunc vicum,* nempe intento digito monſtrabat. *Juvencus* lib. 3.

Obvia caſtelli monſtrans habitacula Chriſtus.

Qui contra eſt, τὴν κατέναντι. *Matthæus* τὴν ἀπέναντι ὑμῶν, & *Marcus* τὴν κατέναντι ὑμῶν, *qui contra vos eſt,* id eſt, è regione veſtri: ut *Matth.* 27. 61. *ſedentes* ἀπέναντι *contra ſepulchrum;* & cum *Carthago* ſita dicitur *Italiam contra,* id eſt, è regione. Nugantur, qui *vicum vobis adverſarium* interpretantur, id eſt, *Hieroſolymam* Apoſtolis adverſaturam. Neque enim *Hieroſolyma* κώμη *vicus,* ſed πόλις *urbs* appellatur, ut certè urbs erat una è totius *Aſiæ* maximis. Et fortaſſe ob id ipſum in *Marco* εἰς τὴν πόλιν pro εἰς τὴν κώμην legunt nonnulli codices: nempe ut *Hieroſolymorum* urbs ſignificari putetur. Ego vicum intelligo, qui oculis ſe offerebat. Quis is fuerit, tacent veteres. Solum in *Nubienſi Geographo* hæc reperio *Clim.* 3. part. 5. وعلي ميلين من جبل الزيتون القرية الذي حمل منها الاتان لركوب لعيسى المسيح عند دخول الي اورشليم وهي الان خراب لا ساكن بها *Et ad duo milliaria è monte* Olivarum *pagus erat, ex quo adducta eſt aſina, quâ vectus eſt Dominus* Chriſtus, *cum ingreſſus eſt* Hieroſolymam: *ſed pagus ille nunc deſertus eſt, nec ullos habet incolas.* Et in *Perdicca Epheſio* de *Dominicis thematibus circa Hieroſolymam,*

Τούτου δὲ ὄρους ἀντικρὺ πρὸς νότον τὸ μέρος,
Καὶ ἡ τὴν ὄνον ἄξασα, καὶ πῶλον σμικρὰ κώμη.

E regione hujus montis ad Auſtralem partem etiam vicus eſt parvus, qui aſinam, & pullum egit. Proxime egerat de *Beth-phage,* & *Bethania.*

Addit *Chriſtus* hic, & in *Marco, In quem introeuntes invenietis pullum ligatum.* Unde *Johannes,* Εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, *Cum autem repeririſſet* Jeſus *aſellum,* nempe per eos, quos miſerat. Sed *Matthæus* paulò aliter, Εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς, *Invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ipſa.* Res tamen eodem redit. Omnes enim de pullo conveniunt. Matris cum pullo adductæ meminit ſolus *Matthæus.* Reliqui id prætereunt tanquam minus neceſſe, quia ſolum pullum *Chriſtus* equitavit, ut poſteà dicetur. Nec fruſtra obſervatur hunc pullum neminem unquam inſediſſe; quia ad honorem *Chriſti* pertinet, ut quod à *Joanne* (b) obſervatur, *Chriſtum* eo ſepulchro fuiſſe conditum, in quo

(b) Joh. 19. 41.

quo nemo unquam poſitus fuerit. Nec abſimili exemplo arcam remiſerunt in plauſtro novo, vaccis adalligatis quæ, nunquam jugum tulerant 1 *Sam.* 6. 7. Et in quibuſdam ſacrificiis injuges hoſtiæ immolabantur, id eſt, quæ ſub jugo nunquam fuerant. Sic apud *Fulgentium Manilius Chreſtus* in libro, quem *de Deorum hymnis* ſcripſit, ait *Minervæ* injuges boves ſacrificari. Et *Macrobius Saturnal.* lib. 2. cap. 5. *Virgilium* obſervat harum hoſtiarum ſic meminiſſe *Æn.* 6.

Hunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et, ut injuges evidentius exprimeret, adjeciſſe,

--- *& intactâ totidem cervice juvencas.*

Addunt in eo latêre myſterium, & *Chriſtum* ita ſignificâſſe ſibi parere etiam quæ maximè ſunt indomita. *Solutum eum* (vel, ut *Matthæus, ſolutos eos*) *adducite: & ſi quis roget cur ſolvatis, ita illi dicetis; Dominus eo* (Matth. *iis*) *opus habet.* Addit *Marcus*, Καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ ὧδε· *Matthæus*, Εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς, quod *Beza* reddit, *Et ſtatim remittet eos*; nempe *Chriſtus.* Malim, *Et ſtatim dimittet eos*; nempe aſinorum dominus, vel quiſquis rogaverit quorſum illos ſolvatis. Dimittet, inquam, cum reſciverit his egere *Chriſtum* Dominum. Cujus Prophetiæ complementum etiam in aliis, ſed potiſſimum in *Marco* vide. Huc facit, quod ἀποστέλλειν apud Sacros Sriptores (ubi vox occurrit plùs quàm centies) ſemper eſt *mittere* vel *dimittere*. Sed *remittere* eſt ἀναπέμπειν. Sic *Luc.* 23. 7. Ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, *Remiſit eum ad* Herodem. Et ejuſdem capitis verſu 11. Ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ, *Remiſit eum* Pilato. Et v. 15. Ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν, *Vos enim ad illum remiſi.* Et *Philem.* 12. Ὃν ἀνέπεμψα, *Quem remiſi.*

Profecti autem qui miſſi fuerant (ait *Lucas*) *invenerunt ut* Chriſtus *eis dixerat.* Id eſt, juxta *Matthæum*, aſinam cum pullo. Quamvis alii pulli ſolius meminerint; qua de cauſa jam diximus. Itaque hic habet *Marcus*, *Invenerunt pullum ligatum ad portam foris* ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, id eſt, *in bivio*, ſi *Vulgatum* ſequimur, & *Eraſmum*, & *Bezam*, & *Genevenſes* Interpretes. At *Syrus* meliùs ܒܫܘܩܐ *in platea*, vel *in vico.* Et *Arabs* علي الطريق *juxta viam.* Neque enim noſtra quidquam intereſt ſcire, an locus, in quo repertus eſt pullus, bivius fuerit, aut trivius, aut quadrivius. Sufficit, ſi ſciamus in medio vico repertum ad pagi portam, vel ingreſſum, prout prædixerat *Chriſtus* ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὑρήσετε πῶλον, *in quem* pagum *ingredientes pullum invenietis.* Propriè τὸ ἄμφοδον, vel ἡ ἄμφοδος, eſt *pagi*, vel *urbis vicus*; Gall. *une rue.* *Suidas*, Ἄμφοδον, δίοδον, ῥύμην· *Heſychius*, Ἄμφοδα, αἱ ῥύμαι, ἀγυιαὶ, δίοδοι. Et *Pollux*, poſtquam vicos urbium ἀγυιὰς vocari obſervavit à *Xenophonte*, & *Homero*, ταῦτα δὲ καὶ ἄμφοδά ἐστιν εὑρεῖν κεκλημένα· *Hos etiam* ἄμφοδα *vocari reperire eſt.* Atque ex *Ariſtophane*, & *Hyperide* id probat. Et *Gloſſarium* vetus *Stephani*, *Vicus*, ἄμφοδος, ῥύμη, &c. Qui de hac re plura deſiderat, *Caſaubonum* legat in *Athenæum* lib. 12. cap. 10. ubi τὰς ἀμφόδους pro *vicis urbium* uſurpari videbis ab (*c*) *Epiphanio*, (*d*) *Galeno*, & (*e*) *Procopio.* Quamvis in Gloſſis *magiſter pagi* ſit ἀμφοδάρχης.

(*c*) *Hær.* 69. *c.* 1.
(*d*) *De uſu part. lib.* 16. *cap.* 1.
(*e*) *De ædif. Juſtin. lib.* 5.

Pergit *Lucas*: *Pullum autem cum ſolverent, dixerunt eis domini ejus* (Marcus *quidam adſtantium*, nempe domini, qui fortè adſtabant) *Quare ſolvitis pullum?* *Syrus* expreſſius, ܠܡܢܐ ܗܘ *hunc pullum? Illi autem dixerunt, Dominus eo eget.* Marcus, *Dixerunt illis, prout* Jeſus *præceperat, Et* illi *eos dimiſerunt.* Ita impletum eſt quicquid à *Chriſto* fuerat prædictum. Quod eo mirabilius, quo expreſſius vaticinium. Neque enim ſolùm prædixerat *Chriſtus* 1 fore, ut aſinus reperirëtur, 2 ſed & aſinus cum matre, 3 iſque nondum ſubactus, 4 & ligatus, 5 & in aditu pagi, 6 & quo momento diſcipuli ingrederentur, 7 & tum, cum ſolveretur, dominos primò reclamaturos, 8 atque aſſenſuros poſtmodum. Quas rerum minutias nemo alius prædixerit, quam qui gerit, & ſuo nutu adminiſtrat. Nempe non caſu factum eſt, ut injugis aſinus eo loco, & momento reperiretur, quo prædixerat *Chriſtus*, & à dominis ſuis tam facilè dimitteretur. Quin omnia hæc diſpoſuit Dei providentia, & jumenti dominos ad aſſenſum inclinavit illa vi flexanima, & vorticordia, qua *Regum etiam corda in manu habet ut rivos aquarum, & quocunque vult inclinat* Prov. 21. 1. Neque *Ethnicos* id latuiſſe teſtantur apud *Themiſtium* Orat. 9. *Aſſyriorum* picturæ, in quibus ὁ νοῦς τοῦ βασιλέως ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ παλάμῃ δορυφορεῖται, *Regis animus in manu Dei ſervatur.*

Sequitur: *Et adduxerunt eum ad* Jeſum, *& palliis ſuis pullo injectis impoſuerunt* Jeſum. Quæ ferè eadem in *Marco.* Sed in *Matthæo*: *Adduxerunt aſinam & pullum, & poſuerunt*, ἐπάνω αὐτῶν *ſuper illis pallia ſua*; καὶ ἐπεκάθισαν, *&* eum *collocârunt* (alia lectio, καὶ ἐκάθισεν, *& ſedit*) *ſuper illis.* In quibus hoc multos torquet, quod vel diſcipulos *Chriſtum* collocâſſe legunt, vel *Chriſtum* inſediſſe ἐπάνω αὐτῶν *ſuper illis*, quaſi in utrumque ſimul fuerit collocatus, aut in utrumque inſederit. Cui incommodo ita occurrit *Theophylactus*, Ἐκάθισε δὲ ἐπάνω αὐτῶν, οὐχὶ τῶν δύο ὑποζυγίων, ἀλλὰ τῶν ἱματίων. ἢ πρῶτον μὲν ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς ὄνου, εἶτα δὲ ἐπὶ τοῦ πώλου· *Sedit autem ſuper illis, non ſuper duobus jumentis, ſed ſuper palliis: aut primùm quidem aſinæ, deinde etiam pullo inſedit.* Quarum ſolutionem prior non ſatis placet, quia ſi diſcipuli duo qui duo jumenta adduxerant, ſingulis ſingula pallia impoſuerant, *Chriſtus* non magis pluribus inſedit palliis, quam pluribus jumentis. Itaque objectio nondum ſoluta eſt. Sed neque probo poſteriorem, qua *Chriſtus* fingitur primo aſinæ, deinde pullo inſediſſe; quia non videtur dignum Majeſtate *Chriſti*, ut in tam ſolemni pompa tam breve iter pluribus jumentis confecerit, & ex uno in alterum inſiliverit quaſi, ut deſultorii equites, quos ἀμφίππους *Græci* dixêre. Omnino igitur hic agnoſcenda eſt numeri Enallage, qua pluribus indefinitè tribuitur quod illorum uni convenit: ut *Gen.* 8. v. 4. *Quievit arca ſuper montes* Ararat, id eſt, ſuper unum montium. *Gen.* 19. *v.* 29. *Quum ſubvertit Dominus urbes in quibus* (id eſt, in quarum una) Lot *habitavit.* Gen. 23. 6. *In electis ſepulchris noſtris* (id eſt, in uno ſepulchrorum noſtrorum, quodcunque eligere viſum fuerit) *ſepeli mortuum tuum.* Joſ. 7. v. 5. *Filii* Iſraëlis *prævaricati ſunt*, id eſt, *Iſraëlitarum* unus *Achan* Jud. 12. verſ. 7. *Sepultus eſt* Jephthe *in urbibus* Galaad, id eſt, in una urbium. Matth. 26. verſ. 8. *Videntes diſcipuli indignati ſunt*, id eſt, diſcipulorum unus *Judas.* Matth. 27. 44. *Id ipſum ei exprobrabânt latrones*, id eſt, latronum unus. Ita hic, *inſedit illis*, id eſt, uni illorum. Unde *Syrus*, de ſenſu potius, quam de verbis ſolicitus, *Et adduxerunt aſinam, & pullum, & poſuerunt* ܥܠ ܥܝܠܐ *ſuper pullum veſtes ſuas, & equitavit* ܪܟܒ ܥܠܘܗܝ *ſuper eum* Jeſus.

Porrò cur hac pompa *Chriſtus* ingreſſus ſit *Hieroſolymam* plures cauſæ afferuntur. *Chryſoſtomus* (f) ait id factum, ut inſigne modeſtiæ exemplum in *Chriſto* haberemus. Auctor operis imperfecti in *Matthæum* (g) vult *Chriſtum* ita ſe Regem *Judæorum* eſſe profeſſum, ut hoſtium invidiam eò acriùs in ſe concitaret, à quibus morti traderetur. Multi ad myſteria confugiunt, & interpretationes allegoricas, ut *Hieronymus* in *Zachariam*, qui per aſinam, & pullum, utrumque populum intelligit circumciſionis, & præputii: quorum prior, inſtar ſubjugis aſinæ, graviſſimum Legis portaverat jugum; alter, ut pullus indomitus, nulli adhuc jugo aſſuetus, *Chriſti* ſeſſione didicit ambulare, & rectam viam ingredi. Similia conſectantur *Ambroſius* in *Lucam*, *Athanaſius* Homilia in *Profecti in pagum*, Auctor imperfecti, *&c.* *Theophylactus*, alii. Nobis nihil tam eſt obvium, quàm quod nonnulli ob-

(*f*) *In Matth. Homil.* 67.
(*g*) *Homil.* 37.

ſervant *Chriſtum* regni ſui naturam ſic adumbrâſſe, quod pacificum, & humile eſt, & ab hujus ſæculi Regum pompa maximè alienum. Præterea neceſſe fuit, ut complerentur Prophetiæ: unde *Matthæus: Hoc autem totum factum eſt, ut impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem*, "*Dicite filiæ* Sion, *Ecce!* "*Rex tuus venit manſuetus, & ſedens ſuper aſinum,* "*& filium ſubjugis aſinæ.* Nec multò aliter *Joannes*, *Nactus autem* Jeſus *aſellum, inſedit ei, ſicut ſcriptum eſt*, "*Ne time filia* Sion; *ecce! Rex tuus venit inſidens pullo aſinæ.* Quamvis VT in *Matthæo* videatur eſſe VT *eventûs*, potiùs quàm VT *finis*. Nam, ſi finem reſpiciamus, res non tam implentur, quia ſunt prædictæ, quàm prædicuntur, quia implendæ. Prophetam, qui hic citatur quidam putant *Eſaiam* eſſe. Ità *Nonnus* in *Paraphraſi Joannis* ad hunc locum.

Ἡσαΐας τόπερ εἶπεν ὅπως πληρούμενον εἴη,
Fiat ut Eſaias *quicquid prædixerat olim.*

Et *Matthæi Æthiops* Interpres ወዝንቱ ፡ ኮነ ፡ ይበጽሕ ፡ ወይትፌጸም ፡ ቃለ ፡ ኢሳይያስ ፡ ነቢይ ፡ ዘተብህለ ፡፡ *Et hoc fuit, ut eveniret, & compleretur dictum* Eſaiæ *Prophetæ, quod dixerat.* Nempe hæc habentur *Eſ.* 62. 11. *Dicite filiæ* Sion, *Ecce! Salvator tuus venit:* Ad quæ *Matthæus* ita alludit, ut etiam è recentioribus nonnulli velint verba quæ citat, ex parte ſaltem ex *Eſaia* eſſe deprompta. Sed is unum Prophetam citat, non plures. *Ut impleretur*, inquit, *quod dictum eſt per Prophetam.* Quem eſſe *Zachariam* quis negaverit, hæc apud illum legens cap. 9. verſ. 9. *Exulta plurimum filia* Sion, *clange filia* Jeruſalem, *Ecce! venit tibi Rex tuus, juſtus, & ſervator, pauper* (al. *manſuetus*, quia Hebr. עני utrumque ſonat) *& ſedens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinarum.* Unde, ſi non omnia, ſaltem quæ ad rem erant maximè, deſcripſerunt *Matthæus* & *Ioannes*, mutatis aliquot verbis, ſed eodem ſenſu ſervato. His enim *Zachariæ*, *Exulta plurimum filia* Sion, *clange filia* Jeruſalem, reſpondent iſta *Matthæi*: *Dicite filiæ* Sion, & hæc *Ioannis*: *Ne time filia* Sion. Nempe *filia Sion* ſunt *Hieroſolymitani*, qui, viſo Rege *Chriſto*, in quo uno ſalutis ſpes erat ſita, cum lætitia, & clangore dixerunt alii aliis verba plena fiduciæ. Quod porrò hic ſupponit uterque *Evangeliſta*, *Zachariam* de *Chriſto* egiſſe, locus ipſe palàm evincit, & quod res ibi prædictas ſolus implevit *Chriſtus*; ut non immeritò exclamet *Chryſoſtomus*, Ἐρώτησον τοίνυν τὸν Ἰουδαῖον, Ποῖος βασιλεὺς ὀχούμενος ἐπὶ ὄνου ἦλθεν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ᾽ οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν ἀλλ᾽ ἢ τοῦτον μόνον· Judæum *igitur interroga, quiſnam Regum aſino vectus venerit* Jeroſolymam? *Neminem profectò dicere poterunt præter hunc ſolum.* Sed & agi de *Chriſto* patet ex iis, quæ ſequuntur de pace per illum Regem reſtituenda, & ita ut curribus, & equis, & armis bellicis amplius non ſit opus, & de imperio ejus à mari ad mare, atque ad extrema terrarum, propagando; de captivis denique per ſanguinem fœderis ab eo redimendis.

Itaque *Judæi* veteres hunc locum ad *Meſſiam* referunt ſummo conſenſu. Quod hic obiter docere non videtur eſſe extra rem. *R. Eliezer* cap. 31. ubi de *Abrahami* aſino, *Hic quoque aſinus erit, cui inſidebit filius* Davidis. *Hinc dicitur* Zach. 9. 9. Exulta filia *Sion*, &c. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 98. a. רבי יהושע בן לוי רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתי וכתיב עני רוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור *Rabbi* Joſue, *filius* Levi *objecit*, *Scriptum eſt de* Meſſia Dan. 7. 13. "*Et ecce cum nubibus cœli, ſicut filius hominis* "*venit. At* Zach. 9. 9. de eodem *ſcriptum eſt* "*Pau-* "*per & inſidens aſino.* Reſp. *Si* Iſraelitæ *digni ſunt*, venit *cum nubibus cœli*: *ſi non ſunt digni*, veniet *pauper, & aſino inſidens.* Indè ibidem cavillus *Saporis* Regis *Perſarum*, אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר ליה סוסיא ברקא דאית לי *Dixit Rex* Sapores *Rabbino* Samueli, *Dicitis* Meſſiam *ſuper aſinum venturum: Ego mittam ipſi varium equum, quem habeo.* Et votum *Rabbi Joſephi* ibidem pagina ſequenti ייתי ואזכו דאתיב בטול דכופיתא דחמריה Utinam *veniat* Meſſias, *& ſedere dignus ſim in umbra fimi aſini ejus.* Et fol. 99. a. ר' הלל אמר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר ר' יוסף שרא ליה מריה לר' הלל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואלו זכריה קא מתנבי בבית שני ואמר גילי מאד בת ציון הריעי וגומר *Rabbi* Hillel, *dicit* (non ille πολυθρύλητος, ſed alius poſterior) *Non erit* Iſraëlitis Meſſias, *quia jam eum conſumpſerunt in diebus* Ezechiæ. *Regerit Rabbi Ioſeph*, *Ignoſce Rabbino* Hilleli, *O Domine ejus:* Ezechias *quando fuit? Tempore primi Templi. Porrò prophetavit* Zacharias *tempore Templi ſecundi:* Et *de Meſſia* tanquam adhuc futuro *dixit, Exulta plurimum filia* Sion, *Clange*, &c. *Galatinus* lib. 4. cap. 2. hæc citat ex *R. Oſaia* in libro *Bereſcith Rabba* ad *Gen.* 49. 14. *Hoc autem; quod ſcriptum eſt* Eſa. 32. v. 20. "*Mit-* "*tentes pedem bovis, & aſini.* Mittentes, *iſte eſt* Elias, *de quo ſcriptum* Mal. 3. 1. "*Ecce ego mitto* "*angelum meum.* Pedem bovis, *hic eſt* Meſſias *filius* Joſeph, *ſicut de* Joſepho *dictum eſt* Deut. 33. v. 17. "*Primogeniti bovis decor eſt illi.* Et aſini, *hic eſt* Meſſias *filius* David, *de quo ſcriptum eſt* Zach. 9. v. 9. "*Pauper, & aſino inſidens.* Rabbi *Nachmanides* in *Midras* ſuper *Geneſin* cap. 49. explicans quorſum *Silo*, ſeu *Meſſias* dicatur ad vitem ligare aſinum ſuum, Gen. 49. 11. וזה שכתוב עני ורוכב על חמור *Is eſt, de quo ſcribitur* Zach. 9. 9. "*Pauper, & aſino inſidens. Midras Koheleth* in hæc *Eccleſ.* 1. 9. *Quod fuit id ipſum eſt, quod futurum eſt*, ורבי ברכיה אומר בשם רבי יצחק כגואל ראשון כן גואל אחרון מה גואל ראשון שנאמר ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור כך גואל אחרון שנאמר עני ורוכב על חמור *Et Rabbi* Barachias *dixit in nomine Rabbi* Iſaaci, *Qualis fuit primus redemptor* (Moſes) *talis erit redemptor ultimus.* (Meſſias) *Qualis fuit redemptor primus? Qualis dicitur* Exod. 4. 20. "*Et ſumpſit* Moſes *uxorem ſuam, & filios ſuos,* "*& aſino eos impoſuit. Ita erit redemptor ultimus, de quo dicitur* Zach. 9. 9. "*Pauper, & aſino inſidens.* Hæc *Hebræorum* Scriptores vetuſtiſſimi: neque aliter ſentiunt plerique recentiorum. *R. Saadias Gaon* in *Daniel.* 7. 13. הלא כתוב על משיח עני ורוכב על חמור הלא יבא בענוה כי לא יבא על סוסים בגאות *Annon de* Meſſia *ſcriptum eſt* Zach. 9. 9. "*Pauper, & equitans ſuper aſinum? Annon cum humilitate veniet, non cum equitatu, & faſtu? R. Selomon* in hunc locum, אי אפשר לפותרו אלא על מלך המשיח שנ' בו ומשל מים ועד ים ולא מצינו מושל לישר כזה בימי בית שני *Locus iſte non poteſt exponi de ullo alio, quàm de* Meſſia; *quia de eo dicitur,* "*Et dominabitur à mari ad mare. Neque ullum reperimus Templi ſecundi tempore, qui ut iſte in juſtitia regnaverit.* Et *Kimchius*, hæc eadem verba exponens, ad *Meſſiam* ita refert; *Juſtus erit, & per juſtitiam ſuam ſervabitur à gladio* Gog, *&* Magog. Item; עני *pauper, hic idem eſt, quod* עניו *mitis, manſuetus: atque ita explicat* Jonathan. *Quale eſt, quod de eo dicitur* Eſaias 42. verſu 2. "*Non clamabit, non at-* "*tollet vocem ſuam, calamum quaſſatum non franget. Et aſino inſidebit, non præ inopia, quia totus orbis erit ſub illius ditione, ſed præ humilitate equitabit ſuper aſinum. Atque etiam ut doceat* Iſraëli *non opus fore equis, & curribus. Proinde addit* "*Exſcindam currum ex* Ephraïm, *& equum ex* Iſraëli. Et eos ſequutus *R. Iſaac Abarbanel*, *Quia populi ſolent Regis ad exemplum ſe componere*, בראות כל ישראל את מלך המשיח עני ורוכב על החמור

החמור *cum videbit totus* Iſraël *Regem* Meſſiam *eſſe humilem, & aſino inſidentem, nullus erit in* Ephraim *(quo nomine ſignificatur regnum* Iſraëlis *decem tribuum) neque* Jeroſolymis *in regno* Judæ, *qui velit currui, aut equo inſidere. Unde eſt, quod dicit,* "*Et exſcindam* "*currum ex* Ephraim, *&c.*

Tamen huic conſenſui tam univerſo opponere ſe auſi ſunt *Rabbini* duo celeberrimi, ſed malâ mente, malo animo, neque alia de cauſa, quam ut *Chriſti* manifeſtationis hoc argumentum nobis eriperent. Hi ſunt *Rabbi Moſes Sacerdos*, & *Aben Ezra:* quorum unus in *Nehemia*, alter in *Juda Macchabæo* impletum eſſe contendunt *Zachariæ* oraculum de Rege, qui pauper, atque humilis *Hieroſolymam* erat ingreſſurus. At manifeſti utrumque erroris convincere facillimum eſt. Nam quicquid illi afferant *Nehemiam* & *Judam* aut in *Judæa* regnâſſe, aut pauperes fuiſſe, aut aſino inſediſſe, nunquam probabunt, nec in ſumma pace vixiſſe, nec imperâſſe à mari ad mare, & uſque ad extrema terrarum. Quæ ſunt κειμήλια Regis illius, de quo agitur in *Zacharia*. *Nehemias* quidem dicitur *Rex in Juda* Nehem. 6. 7. Quod arripit *R. Moſes Sacerdos*, ut Regem fuiſſe probet, ſed per ſummam imperitiam. Neque enim verè Rex dicitur. Tantùm ſcribit *Samballatus Geſemum Arabem* illum affectati regni accuſaſſe. *Fama eſt*, inquit, *ut* Geſemus *ait, te Prophetas conſtituiſſe, qui de te prædicent* Jeroſolymis, *Rex eſt in* Juda. Sed hoc crimen *Nehemias* à ſe his verbis amolitur: *Haud quaquam facta ſunt, quæ tu dicis: ſed illa tu ex animo tuo comminiſceris.* Nempe *Nehemiam* non fuiſſe *Judææ* Regem, ſed Præfectum ſub *Artaxerxe*, etiam ii ſciunt, --*qui nondum ære lavantur.* Et ipſe de ſe aſſerit capite quinto, verſ. 14. juſſiſſe Regem *Artaxerxem*, ut eſſet פחם *dux eorum in terra* Judæ. Idem eſto judicium de *Juda Macchabæo*, & de fratribus, qui ſucceſſerunt, *Jonathane*, & *Simone*, & de *Hyrcano Simonis* filio, qui, utut Reges appellentur in *Chronico Templi ſecundi*, tamen nil quidquam fuere, quam *Judæorum* Pontifices, & ἐθνάρχαι. Proinde ſub illis res gerebantur ex communi populi totius conſilio. Hinc 1 *Macchab*.4.59. Καὶ ἔστησεν Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἐκκλησία Ἰσραήλ· *Et conſtituit* Jūdas, *& fratres ejus*, & *tota Eccleſia* Iſraëlis. *Et* cap. 12. verſ. 6. Ἰωνάθαν ἀρχιερεὺς, καὶ ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους, καὶ οἱ ἱερεῖς, καὶ ὁ λοιπὸς δῆμος τῶν Ἰουδαίων, Σπαρτιάταις τοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν· Jonathan *ſummus Sacerdos, & gentis Senatus, & Sacerdotes & reliquus* Judæorum *populus*, Spartiatis *fratribus ſalutem*. Sed *Hyrcani* filius *Ariſtobulus*, τὴν ἀρχὴν εἰς βασιλείαν μεταθεὶς, περιτίθεται μὲν διάδημα πρῶτος, *principatu in regnum verſo, diadema ſibi primus impoſuit*; ut *Joſephus* nonſemel (*h*) aſſerit, & ex *Joſepho Hegeſippus*, aut *Ambroſius* veriùs lib. 1.cap.2. Jam, ſive *Nehemiæ*, ſive *Judæ* aſinus, quo *Hieroſolymam* venerint, nuſquam comparet. De *Iuda* ne γρῦ quidem profertur. De *Nehemia* hoc ſolùm, illum jumento fuiſſe vectum *Nehem*.2.12.14. Sed cum בהמה, jumenti nomen, ad equum, camelum, mulum, aſinum, *&c.* ſit generale, à genere ad ſpeciem non valet argumentum. Nec pauperes fuiſſe conſtat, quo uno nituntur, ut probent aſinos habuiſſe pro equis. Quin pincerna erat *Nehemias* Regis potentiſſimi, qui *Suſis* diſcedenti copiarum præfectos, atque aliquot equites pro comitatu attribuit *Nehem*. 2. 9. Dum urbis mœnia inſtaurabantur, quotidie *Nehemiæ* menſæ aſſidebant *Iudæorum* Magnates centum & quinquaginta, quibus illius impenſis cædebantur in dies bos unus ſex pecudes, aves plurimæ, &c. *Nehem*. 5. 17. 18. Idem in ſacrum theſaurum contulit mille auri drachmas, crateras quinquaginta, & Sacerdotum tunicas triginta ſuper quingentas, *Nehem*. 7. 70. Hic ille eſt, quem *R. Moſes* habuiſſe negat, unde equum aleret, dum in *Iſraëlis* plebe plus ſeptingenti erant equites, & alii, vel mulis, vel camelis inſtructi ferè totidem, *Nehem*. 7. 68. 69. Rectè igitur hunc refellens *Aben Ezra*, *Præfectus erat*, inquit, *nec petebat ab* Iſraëlitis *panem Præfecto debitum*, Nehem. 5. 14. *Et quotidie multi ad menſam ejus admittebantur*, Nehem. 5. 17. *Quomodo igitur caruiſſet equo?* At, quæ fuit ejus cæcitas, non vidit idem de ſuo *Juda* poſſe objici. (*i*) *Judas* Sacerdos fuit è ſtirpe *Jojarib*, 1 *Macchab*. 2. 1. unde Sacerdotum primus fuit ordo 1 *Par*. 24. 7. Itaque *Judæ* patrem *Mattathiam* quidam à Rege miſſi ita compellant, Ἄρχων, καὶ ἔνδοξος, καὶ μέγας εἶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, *Princeps, & illuſtris, & magnus es in hac urbe*, 1 *Macchab*. 2. 17. Quod *Gorionides* ita reddidit lib. 3. cap. 8. מתתיהו איש נכבד בעמך O Mattathia, *vir illuſtris in populo tuo*. Et *Chronicon Templi ſecundi* pag. 13. אתה ראש בישראל ונשוא פנים *Tu es caput in* Iſraële, *& vir facie honoratus*. Et de hoc eodem *Mattathia Joſephus* lib. 1. cap. 1. *De bello*, Παρελθὼν δὲ ἀπὸ τῆς εὐπραγίας εἰς δυναστείαν· *Ad potentiam ob res feliciter geſtas provectus*. Et *Hegeſippus*, *Potentiam proſperi actus dederunt*. Et, qui ſucceſſit, *Iudas* filius hoſtes plurimos fuderat, antequam veniret *Ieroſolymam*, *Apollonium* puta *Samariæ*, & *Seronem Cœle-Syriæ* Præfectos; *Ptolemæum*, *Gorgiam*, & *Nicanorem* duces à *Lyſia* ſubmiſſos, ipſum denique *Lyſiam*, cui omnes imperii provincias, ab *Ægypto* uſque in *Euphratem*, commiſerat *Antiochus*. In his *Apollonii* & *Samaritanorum* caſtra ſpoliaverat, de quibus 1 *Macchab*. 3. 12. Καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν. Et *Gorionides* lib. 3. cap. 10. ויקחו את כל שללם *Et ceperunt omnia eorum ſpolia*. Et *Ioſephus* lib. 12. cap. 10. Πολλὴν λείαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου λαβὼν τῶν πολεμίων ἀνεχώρησε, *Multa præda ex hoſtium caſtris direpta receſſit*. Sed & è *Ptolemæi*, *Nicanoris* & *Gorgiæ* caſtris *Iudas* ἔλαβεν χρυσίον πολὺ, καὶ ἀργύριον, καὶ ὑάκινθον, καὶ πορφύραν θαλασσίαν, καὶ πλοῦτον μέγαν, *diripuerat aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & multas divitias:* 1 Macchab. 4. 23. & *Ioſephus* lib. 12. cap. 11. (*k*) Eo ſcilicet multi convenerant mercatores bene nummati, captivos è *Iudæis* poſt victoriam, quæ certa putabatur, comparaturi. His demum ſpoliis ditatus, *Iudas Ieroſolymam* recuperavit, Dei cultum inſtauravit, Templum ab *Antiocho* profanatum repurgavit, & vaſa nova in illud intulit, nempe (*l*) λυχνίαν, τράπεζαν, βωμὸν, ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα, *candelabrum, menſam, altare, ex auro conflata*. Frontem etiam Templi ornavit (*m*) στεφάνοις χρυσοῖς, καὶ ἀσπιδίσκαις, *coronis & clypeolis aureis*. Reſtaurati Templi feſtum cum populo celebravit per octiduum, toto illo tempore (*n*) μηδὲν ἀπολιπὼν ἡδονῆς εἶδος· ἀλλὰ πολυτελέσι μὲν, καὶ λαμπραῖς ταῖς θυσίαις κατευωχῶν αὐτοὺς, *nullum voluptatis genus omittens, ſed ſumptuoſis, & ſplendidis ſacrificiis, tanquam epulis eos excipiens*. Hæc ab eo facta, quem inopia redegerit ab equis ad aſinos, credat *Iudæus Apella*, non ego. Proinde ut *R. Moſem Sacerdotem* refellit *Aben Ezra*, ſic *Aben Ezram* refellit *Abarbanel* his verbis; תמהתי מהכוונה הרעה שעורה את שכלו כי הנה לא נקרא יהודה בן חשמונא מלך כל ימיו כל שכן מלך מכונה לציון שהוא דויד שלכד את ציון ואם על החשמונים ניבא מה לו לאפרים כי מלכות אפראים לא היה בבית שני גם שיהודה החשמונאי לא דבר שלום לכל הגוים ולא משל מים עד ים ולא נתקיים בימיו קשת מלכות אפרים כי מלכות עשרת השבטים שנקרא מלכות אפרים לא שב עד הנה ושאר דברי הפרק כלם מכחישים דעתו תכלית ההכחשה *Miror pravam intentionem, quæ intellectum ejus excæcavit: cùm* Judas Haſamonæus *Regis nomen non habuerit toto vitæ ſuæ tempore, multò minùs Regis à* Sione *denominati, quam cepit* David. *Porrò, ſi de* Haſamonæis *prophetavit* Zacharias, *quid ipſi fuit cum* Ephraimitis, *cum regnum* Ephraim *non extiterit ſecundi Templi tempore? Præterea* Judas Haſamonæus *non loquutus eſt pacem omnibus gentibus, ut*

(*h*) De bell. Jud. l. 1. c. 3. & Antiq. l. 13. c. 19.

(*i*) Vide Joſeph. Antiq. l. 12. cap. 8.

(*k*) 1 Mac. 3. 41. 2 Mac. 8. 11. Joſeph. l. 12. c. 11. Gorion. l. 3. cap. 11.

(*l*) Joſeph. ubi ſupra.

(*m*) Mac. 4. 57.

(*n*) Joſeph. i. 1.

que à mari ad mare dominatus eſt, nec diebus ejus firmatus eſt arcus regni Ephraim. *Quin regnum decem tribuum, quod vocatur regnum* Ephraim, *non reſtitutum eſt hactenus. Omnia denique verba hujus ſectionis ſententiam ejus arguunt ſummi erroris.* Hæc *Abarbanel*, in quibus, ut probet hanc Prophetiam nondum eſſe impletam, fruſtrà objicit, *Ephraimitas*, de quibus *Zacharias*, nondum eſſe reſtitutos. Neque enim *Propheta* regni meminit, ut is falsò ſupponit, ſed ſolùm arcus *Ephraim*. Nempe *Iſraelitas* decem tribuum non abduxit omnes *Salmanaſſar*. Itaque, annis ferè centum poſt abductos *Iſraelitas*, *Joſias* eorum reliquias ad reformationem compulit. Et ex eo numero multi pecunias alacriter contulerunt ad Templi reſtaurationem, & Paſcha *Hieroſolymis* celebrârunt cum tribubus *Juda* & *Benjamin*, 2 *Par.* 34. *v.* 6. 9. 33. & 35. *v.* 1. 17. Et ſub *Eſdra*, & *Nehemia*, *Judæi*, *Babylone* reduces, obtulerunt in oblationem pro peccato, pro toto *Iſraele*, duodecim hircos, & juvencos totidem pro numero tribuum *Iſraelis*, Eſd. 6. v. 17. & 8. v. 35. Rurſus *Act.* 26. *v.* 7. τὸ δωδεκάφυλον, duodecim *Judæorum* tribus, aſſerit *Paulus* Deo nocte & die perpetuò ſervire. Ut nihil obſtet, quominus impleri potuerit quod prædicitur *Zachar.* 9. *v.* 13. fore, ut cum *Juda* etiam *Ephraim* bello *Græcos* adoriatur. Et verò id impletum eſt ſub *Macchabæis*; quibus ducibus, *Græcorum* jugum excuſſerunt *Judæi* omnes.

Dum hæc ſcriberem, incidi in magni Viri Notas ad hunc *Zachariæ* locum, quibus illum multò aliter interpretatur, quam factum fuit hactenus à *Chriſtianis* omnibus. *Pertinet*, inquit, *locus*, *primo*, *& maximè obvio ſenſu*, *ad* Zorobabelem, *qui Rex appellatur etiam* Jer. 23. v. 5. *&* Ezech. 37. v. 22. 24. *Nimirum quia, quanquam nomen ſibi regium, pompamque regiam non aſſumpſit, ne id* Perſarum *Regem offenderet; à ſuis tamen ob ortum, quem trahebat à* Davide, *ita cultus, obſervatuſque fuit, quaſi Rex eſſet. Item, Salvator populi fuit ſuo modo, & ad tempus juſto ſcilicet regimine.* Item, *Aſcendens ſuper aſinum*, &c. *Id ſignificabat non tantùm modeſtiam ipſius, ſed & pacis ſtudium: nam bello armantur equi, aſinus pacis animal.* At, quod illius pace dixerim, ſenſus, quem primum eſſe putat, & maximè obvium, mihi videtur perquam alienus. 1. Quia *Zorobabel* neque re, neque nomine Rex fuit. In Scriptura vocatur פחה, id eſt, *præfectus*, *gubernator*. Sic *Mal.* 1. *v.* 8. *Offer illud* לפחתך *gubernatori tuo*, id eſt, *Zorobabeli*. Et *Agg.* 1. *v.* 1. *Verbum Domini fuit per* Aggæum *Prophetam ad* Zorobabelem *filium* Salathielis פחת יהודה *gubernatorem* Judæ. Ita etiam verſ. 14. & cap. 2. verſ. 2. & 21. Et *Eſdr.* 6. v. 7. *Permittite, ut ædificet illius Dei Templum* פחת יהודאי *gubernator* Judæorum. Ἔπαρχον τῆς Ἰȣδαίας reddit *Eſdras* Apocryphus 3 *Eſdr.* 6. *v.* 27 Nempe *Babylone Zorobabel* Regis fuerat σωματοφύλαξ, & τῶν αἰχμαλώτων Ἰȣδαίων ἡγεμὼν, *captivorum* Judæorum *dux*, ut in *Joſepho* (o) habetur, uno verbo *Æchmalotarcha*. Unde primo à *Cyro*, deinde à *Dario Hyſtaſpis* filio, in *Judæam* miſſus eſt, ut provinciam regeret, & regio nomine, & ſumptibus, *Hieroſolymitanum* Templum inſtauraret. Proinde *Eſd.* 3. *v.* 2. nominatur poſt *Joſuam* Sacerdotem; alibi tamen præcedit: quia Pro-rex, & Summus Sacerdos apud *Judæos* erant dignitate pares, aut ſuppares. Fruſtrà objicit Vir doctiſſimus eum appellari Regem *Jer.* 23. *v.* 5. & *Ezech.* 37. *v.* 22. 24. Neque enim iis locis de *Zorobabele*, ſed de *Meſſia* res eſt. Prior ſic habet, *Ecce! dies venient, inquit Dominus, quibus* Davidi *ſuſcitabo germen juſtum, qui regnabit Rex, proſperabitur, & exercebit judicium, & juſtitiam in terra. Diebus ejus ſervabitur* Juda, *&* Iſrael *habitabit ſecurè. Et hoc eſt nomen ejus, quo vocabitur, Dominus juſtitia noſtra.* His verbis agi de *Chriſto*, Rege, & Servatore noſtro, θεανθρώπῳ, & per quem juſtificamur, res ipſa clamat. Itaque ad *Meſſiam* referunt tam *Judæi*, quàm *Chriſtiani* interpretes. Ita *Chaldæus*, qui hic habet, *Suſcitabo* Davidi משיח דצדיקא Meſſiam, *qui juſtus eſt*, &c. Et *Talmudici* in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 75. b. משיח דכתיב וזה שמו אשר יקראו יהוה צדקנו Meſſias, *de quo ſcriptum eſt* Jerem. 23. v. 6. "*Hoc eſt nomen,* "*quo vocabitur, Dominus juſtitia noſtra.* Et *Midras* in *Pſal.* 20. ובמלך המשיח וזה שמו וגו׳ *Et de* Meſſia *Rege ſcriptum eſt* Jer. 23. v. 6. "*Hoc eſt nomen ejus*, &c. Et *Echa Rabba* in *Thren.* 1. *v.* 16. מה שמו של מלך המשיח רבי אבא בר כהנא אמר ה׳ שמו שנאמר וזה שמו אשר יקראו ה׳ צדקנו *Quodnam eſt nomen Regis* Meſſiæ, *Rabbi* Aba *filius* Cahana *dixit, Nomen ejus eſt* יהוה *Dominus: quia dicitur* Jer. 23. v. 6. *Et hoc eſt nomen ejus, quo vocabitur,* "*Dominus juſtitia noſtra.* Et *Abarbanel* in *Jeremiam*, prophetiâ octavâ, quæſtione quartâ, rogat, quomodo hoc dicatur על משיח שימלוך על ישראל, *de* Meſſia, *qui regnabit in* Iſraelem, *& quomodo illi competat Dei nomen proprium, ineffabile, & creaturis incommunicabile. Kimchius* etiam probat *Meſſiam* toto orbe regnaturum ex verbis ומלך מלך *Et regnabit Rex*; quia quoties Verbo jungitur conjugatum Nomen, multum intenditur ſignificatio. Sic *Ezech.* 22. *v.* 27. בצוע בצע, ad verbum, πλεονεκτεῖν πλεονεξίαν, eſt *turpi lucro avidiſſimè inhiare.* Et *Eſa.* 5. *v.* 6. מהמטיר עליו מטר *Ne pluat ſuper eum pluvia*; nempe *multa*, *& copioſa.* Et *Jer.* 12. *v.* 1. כל בוגדי בגד πάντες οἱ ἀθετȣ̃ντες ἀθέτημα, *quotquot prævaricantur prævaricationem*, id eſt, *qui maximè prævaricantur.* Ita hic *regnabit Rex*, id eſt, *latiſſimè regnabit.* Ex quo ipſo colligere eſt de *Zorobabele* non agi, quem certè latè regnâſſe nemo dixerit. In hanc interpretationem cùm conveniant *Hebræi* omnes, miror, quorſum ad *Zorobabelem* eos locum iſtum referre velit *Theodoretus*; cujus verba ſunt, Ταῦτα οἱ ἐμβρόντητοι Ἰȣδαῖοι εἰς τὸν Ζοροβάβελ ἕλκειν ἀναιδῶς ἐπιχειρȣ̃σιν, ἔδει δὲ αὐτȣ̀ς συνιδεῖν, ὅτι ȣ̓ βασιλεὺς ἦν ἐκεῖνος, ἀλλὰ δημαγωγὸς, καὶ Ἰωσεδὲκ ἐκεῖνος ȣ̓κ ἐκαλεῖτο. ȣ̓́τε μὴν ἡ ἑρμηνεία τῆς προσηγορίας πρόσφορος ἐκείνῳ· δηλοῖ γὰρ τὸ ὄνομα, Κύριος δικαιοσύνη ἡμῶν, ἢ, κτ̀ τὴν τȣ̃ Σύρȣ ἑρμηνείαν, Κύριε, δικαίωσον ἡμᾶς. *Hæc fulguriti Judæi* (id eſt, tam ſtupidi, & attoniti, quàm qui fulmine icti ſunt) *ad* Zorobabelem *trahere conantur impudenter. Sed illos conſiderare oportuit eum non fuiſſe Regem, ſed populi ducem; neque vocatum fuiſſe* Joſedek (quomodo *Septuaginta* reddunt, credo, pro Ἰαὼ σεδὲκ, *Dominus juſtitia*) *Imò nec ei convenire hujus appellationis interpretationem. Significat enim hoc nomen;* "Dominus juſtitia noſtra, *aut, juxta* Syram *verſionem*, "Domine, juſtifica nos. Sed quæ *Theodoretus* in *Judæos* fruſtra diſputat, putet in ſe dicta Vir doctus. Alterum quoque locum; quem citat ex *Ezech.* 37. *v.* 22. *&c.* nonniſi ad *Meſſiam* pertinere abundè docet ſola lectio. Ibi enim promittitur fore, ut Rex unus, & paſtor, *David nomine*, *Iſraelitis* omnibus in æternum imperet. Cum *Zorobabel* (p) ſolum *Judæis* illis præfuerit, qui è *Babylone* reduces erant, id eſt, hominum quatuor vel quinque myriadibus, idque in paucos annos, Proinde hic etiam de *Meſſia* rem eſſe agnoſcunt *Hebræi* Commentatores. Kimchius; *Servus meus* David *Rex*) id eſt, המלך המשיח *Rex* Meſſias, *qui vocatur* David, *quia erit è ſtirpe* Davidis. *Abarbanel* itidem, מלך המשיח יקרא דויד *Rex* Meſſias *vocatur* David; *quia erit ex ejus ſemine, & ambulabit in viis ejus, & ejus mores imitabitur. Quomodo omnes* Ægypti *Reges primò* Pharaonis, *& poſtea* Ptolemæi *nomine diu appellati ſunt: ita Rex* Meſſias, *& omnes ejus poſteri* Davidis *nomine vocabuntur.* Unum addo, *Judæos*, contra quam aſſerit Vir doctus, vel maximè timere, ne *Zorobabel* pro Rege habeatur: nempe ne promiſſiones factæ à *Prophetis* de reſtituendo regno *Davidis* poſteris videantur in illo completæ, ita ut Rex alius jam non ſit exſpectandus.

(o) *Antiq. lib.* 11. *cap.* 4.

(p) *Vide Eſd.* 2. 64. 65. *&* *Neh.* 7. 66. 67.

Quo pertinent, quæ leguntur in *Chronico Templi ſecundi* ferè ſtatim initio. בכך שכל הנבאים שנבאו לעתיד לבא כלם אמרו שמלכות בית דויד עתידה שתחזור בבית שני אלו היו המלכים מבית דויד היינו מסתפקין שכבר אבדה תקותנו אבל מלוכה לבית דויד לא היתה בו לעולם אלא שררה לזרובבל ונחמיה ומלוכה לבית חשמונאי ועבדיהם *Cum Prophetæ omnes, qui res venturas vaticinati ſunt, prædixerint fore, ut regnum domui* Davidis *reſtituatur; ſi Templi ſecundi tempore fuiſſent Reges è domo* Davidis, *eſſet, cur timeremus ne jam periiſſet ſpes noſtra: ſed eâ ætate nullum unquam fuit regnum in* Davidis *familia. Tantùm Principum loco fuerunt* Zorobabel, *&* Nehemias. *At in* Aſamonæorum *domo & ſervorum ejus fuit regnum.* 2. Dato, tamen non conceſſo, *Zorobabelem*, pro Rege fuiſſe habitum, de illo non dixerit *Zacharias*, *Lætare*, *filia* Jeruſalem, *ecce! Rex tuus veniet.* Niſi velimus *Prophetam* ut futuram prædixiſſe rem præteritam. Jam enim venerat *Zorobabel* quo tempore ſcripſit *Propheta*, qui anno *Darii* quarto hæc ſe ſcripſiſſe profitetur capitis ſeptimi verſu primo. At *Zorobabel* (*q*) *Hieroſolymam* venerat anno primo *Cyri Majoris*, id eſt, eo anno, quo *Cyrus*, capta *Babylone*, imperii poteſtatem ad ſe tranſtulit; quod factum fuerat ante annos viginti quinque. (*r*) Et, cùm *Babylonem* rediiſſet anno primo *Darii*, ut novo Regi gratularetur, ſtatim in *Judæam* remiſſus eſt, ut Templi inſtaurationem, ſub *Cyro* cœptam, & ſub *Cambyſe*, qui *Perſis Artaxerxes*, interruptam, de novo aggrederetur. Prævidit Vir doctiſſimus fore, ut hoc illi objiceretur. Itaque monet Futurum hîc eſſe pro Præterito. Et ex illius mente, hæc *Prophetæ* verba, *Rex tuus veniet*, ſic reddenda erunt. Jam ante annos viginti quinque venit qui proprie Rex non eſt, ſed gubernator. At mihi יבוא *veniet*, hic idem ſonat, quod in his *Prophetæ συγχρόνȣ*, (*s*) *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante me: Et ſubito* יבוא, *veniet ad Templum ſuum, Dominus ille quem vos quæritis.* Ut de *Aggæo* taceam, *Prophetâ* iiſdem æquali, in quo legit *Hieronymus*, יבוא חמדת כל גוים *veniet deſideratus cunctis gentibus*, ubi nos hodie יבאו legimus. 3. Nec fruſtra eſt, quod *Zacharias* non ſolum dicit יבוא *veniet*, ſed יבוא לך *veniet tibi*, *Ecce Rex tuus veniet tibi*, id eſt, bono, & commodo tuo, non ſuo. Alii phraſi *Hebræis* propria venire, vel ire ſibi dicuntur. Sic *Abraham*, *Geneſ.* 12. *v.* 7. לך לך מארצך *vade tibi è terra tua.* At *Chriſtus* Dominus non ſibi venit, ſed nobis. Hinc *Eſaias*, (*t*) *Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis.* Et Angelus paſtoribus, (*u*) *Natus eſt vobis hodie ſervator, qui eſt* Chriſtus *Dominus.* Non ita *Zorobabel*, qui etiam ſibi venerat. Tam enim illius intererat, quàm reliquorum è populo, ut Templum inſtauraretur. 4. Jam, quod Rex idem juſtus dicitur, quis non agnoſcit *Zorobabeli* minus convenire, quam *Chriſto*, qui non modo in ſe perfectè juſtus eſt, ſed & juſtitia noſtra? Cum de *Zorobabelis* juſtitia Scriptura nihil quidquam referat memorabile. 5. Eodem facit, quod *Servator* dicitur, eo attributo, quod *Chriſto* tam proprium eſt, ut inde nomen habuerit: (*x*) *Vocabis nomen ejus* Jeſum; *ipſe enim ſervabit populum ſuum. Servator* in *Zacharia* eſt נוֹשָׁע, quod, quia formam habet paſſivam, quaſi *ſervatum* ſignificet, non *ſervatorem*, miratur Vir doctus cur *Chaldæus*, *Græci*, *Vulgatus*, (quibus addere potuit *Syrum*, & *Arabem* Interpretes) tanto conſenſu *Servatorem* verterint, & eos יושע pro נושע legiſſe ſuſpicatur. Sed vana eſt hæc conjectatio, quia ישע in *Kal*, non eſt in uſu, neque aliter uſurpatur quàm in *Hiphil*, & *Niphal*. Et *Hiphil* eſt pro Activo *Kal*. Unde *Servator* eſt מושיע, non יושע. Hic נושע dicitur forma Paſſiva, ſed ſignificatione Activâ; quia Participia Paſſiva, cum

(*q*) *Vide Esd.* 1. *v.* 1. & 2. *v.* 2.

(*r*) *Joſeph. Ant. lib.* 11. *cap.* 4. *Esd.* 4. *v.* 24.

(*s*) *Mal.* 3. *v.* 1.

(*t*) *Eſ.* 9. *v.* 5.

(*u*) *Luc.* 2. *v.* 11.

(*x*) *Matt.* 1. 21.

nominaſcunt, actionem ſignificant. Tale *Prov.* 28. *v.* 17. אדם עשוק *homo oppreſſor.* Jer. 9. v. 8. חץ שחוץ *ſagitta mactatrix.* Prov. 30. v. 1. דברי אגור *verba Agur*, al. *verba collectoris.* Eſa. 46. verſ. 1. נְשֻׂאֹתֵיכֶם *geſtatrices veſtræ*, id eſt, beſtiæ, quæ vos portant, vel veſtra onera. 6. עני, ſive *pauperem*, ſive *humilem* reddideris, quanto potiori jure de *Chriſto* dicetur, quàm de *Zorobabele*, qui, primò *Cyri*, deinde *Darii* opibus ſubnixus, Templum *Hieroſolymitanum* exſtruxit magnis ſumptibus. Certè *Chriſtus* fuit tam pauper, ut è muliercularum eleemoſynis (*y*) ægrè ſe ſuſtentaverit, neque locum habuerit (*z*) ubi reclinaret caput. Et virtutes illi tam propriæ fuerunt manſuetudo, ac humilitas, ut eas à ſe, id eſt, exemplo ſuo, potiſſimum nos velit (*a*) edoceri, ad hunc ipſum, ut videtur, *Zachariæ* locum alludens. Quid in *Zorobabele* ſimile occurrat non video. 7. Sed frigidum id eſt imprimis, quod his *Prophetæ* verbis, *Et aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum filium aſinarum*, ſignificari vult *Zorobabelis* modeſtiam, & pacis ſtudium. Sic enim etiam *Solomon* cum toto equitatu ſuo dici potuerit aſino fuiſſe vectus; quia Rex nullus fuit pacis ſtudioſior. 8. Nec minus abſurdum eſt, quod his verbis, *Exſcindam quadrigas ex* Ephraim, *& equos ex* Hieroſolymis, quadrigas, & equos hoſtiles intelligit, non *Iudæorum*. Neque enim è populo exſcinduntur, niſi quæ in illo, adeoque illius ſunt. Unde *Mich.* 5. 9. *Et erit die illa, dicit Dominus, exſcindam* סוסיך *tuos equos è medio tui, & perdam* מרכבותיך *currus tuos.* Ita hic, *Exſcindam quadrigas ex* Ephraim, *& equos ex* Hieroſolymis, *& exſcindetur arcus bellicus*, idem eſt, ac ſi diceret, *Exſcindam è medio tui quadrigas tuas bellicas*, ô Ephraim, *& equos tuos*, ô Jeruſalem, *& arcus tuos conteram, & arma tua bellica.* Sic *Prophetæ* paſſim ſignificant pacem ſpiritualem futuram in Eccleſia ſub regno *Chriſti.* Vide *Eſ.* 2. *v.* 4. *Oſe.* 2. *v.* 18. *Mich.* 4. *verſ.* 3. &c. Atque in eumdem ſenſum hic additur, *Loquetur pacem gentibus*, *Loquetur pacem*, id eſt, *procurabit pacem*; ut de *Mardochæo* dicitur in fine libri *Eſther*, *Quærens bonum populo ſuo, & loquens pacem omni ſemini ſuo.* Hæc Vir doctus, quia non potuit ad *Zorobabelem* referre, retulit ad *Ieruſalem*, quaſi illa dicatur loqui pacem gentibus, quia ſub *Macchabæis* contraxit fœdus cum *Lacedæmoniis*, & *Romanis*. Sed non vidit verbum *Hebræum* דבר quod Maſculinum eſt, neceſſariò ad Regem pertinere, de quo egerat *Propheta*, non ad *Ieruſalem*, cujus nomen etiam *Hebræis* eſt Fœmininum. Idem error in ſequentibus, cùm hæc quoque pertinere vult ad urbem *Hieroſolymam*, *Dominium ejus à mari uſque ad mare, & à fluvio uſque ad fines terræ.* Quippe *dominium ejus* Hebr. משלו cum Affixo Maſculino. Apparet ex hoc ſpecimine Virum, cætera doctiſſimum, in his non ſatis accuratum ſe præſtitiſſe. Sed ad reliqua jam properamus.

(*y*) *Luc.* 8. *v.* 3.

(*z*) *Matt.* 8. 20.

(*a*) *Matt.* 11. 29.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Unde nata ſit fabula de aureo Aſini capite in *Hieroſolymitani* Templi adytis collocato, & culto.

Fabulæ architectus Apion Grammaticus *ſub* Tiberio, Cajo, *&* Claudio. *Cui aſinus non fuit ἀκάνθων, ut in* Joſepho *legitur, ſed κάνθων. Aſini nomen in ridiculis uſurpari ſolitum. Huic ſuccinunt* Damocritus, Plutarchus, Tacitus. *Idem* Chriſtianis *objectum à* Cæcilio, *& aliis, apud* Minutium, *&* Tertullianum, *ubi* Chriſtianorum *Deus*

Deus Ononychites *Voſſio eſt*, Onochœrites. *Martialis* Anchialus *eidem* Ancarius. Joſephus *hæc egregiè refellens, falsò tamen in* Idumæa *negat ullam eſſe* Doram. Tacito Tacitum *ipſum opponit* Tertullianus. *Nos inſuper* Juvenalem, Hecatæum, Strabonem, *&* Dionem, *qui* Judæis *omnem imaginum uſum adimunt. Aſinus* Judæis *quàm vilis,* Prov. 26. v. 3. מתג metheg, aſino, *non eſt* frænum, *ut vulgò, ſed* ſtimulus. Iſaaci *aſino cur* Hebræi *frænum tribuant.* Gath Philiſtæorum *urbs cur dicatur* Methegamma. *Aſinis pro fræno* φορβεία. *Unde nata ſit fabula de aſino à* Judæis *culto. Duæ conjecturæ* Heinſii, *una* Fabri, *Duæ noſtræ:* 1. בדד ſolus, *Dei Epithetum* Deut. 32. v. 11. *& onagri* Oſ. 8. v. 9. 2. *quod in* Prophetis, *& in ore* Judæorum *tum frequens* פי־יהוה Pi-Jao *id eſt,* verbum Domini, *ſumptum ab Ægyptiis, in quibus* Apion, *pro* Pieo, *quomodo illi* aſinum *vocant* יהוה Græcis Ἰαώ. *Cur* Judæis *ſitientibus aſini dicantur aquas monſtraſſe. Conjecturæ* Heinſii, Fulleri, *noſtra.*

QUantumvis profani, & impii fuerint *Ethnicorum*, cavilli apud (a) *Athanaſium*, nos ideò ſuggillantium, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ὁ καλέμϑ(ος) Χριστὸς εἰς ὀνάριον ἐκάθισε, *quia Deus* Chriſtianorum, *qui* Chriſtus *dicitur, aſello inſedit:* tamen id leve fuit præ atrocis calumniæ labe, qua tam *Chriſtanos*, quàm *Judæos* aſpergere conati ſunt, cum vel ab his, vel ab illis aſinum pro Deo coli per ſummam imprudentiam ſcripſerunt. Primus fabulæ architectus *Apion Grammaticus Ægyptius*, ſub *Tiberio*, *Cajo*, & *Claudio* vixit. Edidit is librum adverſus *Judæos*, in quo eos aſſerebat in ipſo Templi *Hieroſolymitani* ſacrario (b) *aſini caput collocaſſe, & id colere, ac dignum facere tantâ religione: Et hoc fuiſſe propalatum, cùm* Antiochus Epiphanes *& expoliaſſet Templum, & illud caput inveniſſet ex auro compoſitum, multis pecuniis dignum.* Tamen idem *Apion* fabulam multò aliter adornat, cum, quo tempore *Judæis* cum *Idumæis* bellum erat, ex *Idumææ* urbe *Dora* narrat τὸν Ζάβιδον ἐπὶ πολλῆς ἡσυχίας εἰς τὸν ναὸν παρελθεῖν, καὶ τὴν χρυσῆν ἀποσῦραι τοῦ κάνθωνος κεφαλὴν (οὕτω γὰρ ἀστειζόμενος γέγραφεν) καὶ πάλιν εἰς Δῶραν κατὰ τάχος ἀπελθεῖν. *Zabidum quemdam multâ quiete ad Templum veniſſe, & aureum detraxiſſe cantherii caput (ita enim ſcripſit, facetus videri volens) & rurſus* Doram *velociter ſe contuliſſe.* Obiter moneo in *Joſepho* pro κάνθωνος legi ἀκανθῶνος. Et paulo poſt, τὸν ἀκανθῶνα τοῦτον ἑαυτὸν Ἀπίων ἐπιφορτίζει. Et rurſus, τὴν τοῦ ἀκανθῶνος (ὡς ᾤετο, κεφαλὴν) ἔχων. Sed ubique reſcribendum κάνθωνος, vel κάνθωνα. Quippe ἀκανθὼν nihil quidquam eſt, quam *ſpinetum*, *ſenticetum*. Sed κάνθων, ut κανθήλιος, eſt *vagrandis aſinus*. Et vox fere jocularis eſt, quam *Græci Poëtæ* vix aliter quam in ridiculis uſurpant. Ita *Grammaticum Glyconem* aſino vehi, atque ex eo decidere ſolitum, *Apollinarius*,

(c) Νῦν Λιβυκὰς κάνθωνας ὀχέμενος, εἶτ' ἀποπίπτων,
Nunc Libycas *aſinas equitans, dein decidens.*

Et incertus, de aſino, qui, malo fato ſuo, ἐξ ἀλαβαρχείης γραμματικὸν ἔγνω, *poſt alabarcham, grammaticum habuit dominum*,

(d) Ἦν ἀγαθὴ κάνθωσι τύχη χαλεπή τε, καὶ ἐσθλή,
Erat aſinis quidem, & dura fortuna, & bona.

Et in *Ariſtophanis Pace* κάνθων vocatur cantharus, quo, tanquam aſino, ruſticus vehi fingitur. Et, in *Veſpis*, κάνθων τί κλάεις *Aſine, quid fles?* Nempe flere fingitur aſinus: quia pondere preſſus eſt, & venum exponendus. A Mythologis *Eryſichthon* Κάνθων ἐκλήθη *Canthon vocabatur* propter voracitatem. Ita *Ælian. Var.* lib. 1. cap. 27. Pro Κάνθων *Athenæus* lib. 10. Αἴθωνα citat ex *Hellanici Deucalionea*. Ita etiam *Euſtathius* in *Iliad.* Quaſi dictus ſit Αἴθων παρὰ τὸ αἴθειν, ὅ ἐστι κατακαίειν *ab exurendo*. *Eraſmus* in *Adagiis* (e) Ἄθωνα, & *Cœlius Rhodiginus* (f) Κλάδωνα, nullo ſenſu: ſed Κάνθων eſt vera lectio. *Suidæ* κάνθων, ſeu κανθήλιος, eſt ὄνος μέγας, *magnus aſinus*, qui reliquis voracior eſt. Vox eadem occurrit aliquoties in *Nazianzeni Carminibus*, ſed ſemper κατ' ἐξουθενισμόν, ſic *Carm.* 49.

Τίς δὲ χάρις κάνθωνι φέρειν χρυσοῖο τάλαντα;
Κάνθων καὶ πολύχρυσος ἐὼν ὀγκηθμὸν ἀείδει·
Nil aſino prodeſt auri geſtare talenta
Quantumvis gravis ære nihil niſi rudit aſellus.

Et Carm. 52.

Ἡμιόνοις τί πατὴρ, πόθ' ὁ κάνθων ἐστὶν ὄνειδος·
Οὐδέν; τίς δέ τ' ὄνοις δόξα παρ' ἡμιόνων;
Quod probrum eſt mulis aſino fluxiſſe parente?
Quod mulos aſinis eſt genuiſſe decus?

Et infra ibidem,

Πῶς σὺ κάκιστος ἐὼν, τόσον φρονέεις προγόνοισιν,
Ὦ κάνθων μυλικὲ, ἵππιον ὕψος ἔχων·
Cur caput inſtar equi, molitor, ſuſtollis, aſelle?
Propter avos, cùm ſis improbus ipſe, tumes.

Cùm igitur aſinus per ludibrium, & contemptum ita vocetur, *Apion* ἀστειζόμενος, id eſt, *facetus videri volens*, τοῦ κάνθωνος κεφαλὴν dixit. Et eodem vocabulo *Joſephus* utitur μιμητικῶς. Sed *Damocritus*, vel *Democritus* Hiſtoricus in libro *De Judæis* diſertè ſcripſit ὄνου κεφαλὴν *Suidas*, Δαμόκριτος ἱστορικός, &c. περὶ Ἰουδαίων (ſupple βίβλιον ἔγραψε) ἐν ᾧ φησιν, ὅτι χρυσῆν ὄνου κεφαλὴν προσεκύνουν. Damocritus *Hiſtoricus*, &c. *de Judæis* librum ſcripſit, *in quo dicit, quod aureum aſini caput adorabant*. Hæc ille in Δαμόκριτος. Et rurſus in Ἰούδας, Δημόκριτος ὁ ἱστορικὸς περὶ Ἰουδαίων τάδε φησι, χρυσῆν ὄνου κεφαλὴν προσεκύνουν καὶ τριετίαν ξένον ἀγρεύοντες προσέφερον, καὶ κατὰ λεπτὸν τὰς σάρκας διέξαινον καὶ οὕτως ἀνῄρουν. Democritus *Hiſtoricus de* Judæis *hæc dicit, Aureum aſini caput adorabant, & tertio quoque anno captum peregrinum illi offerebant, carnibus minutatim diſſectis occidentes.* Quæ eadem in priore loco, niſi quod pro τριετίαν habet ἑπταετίαν. Cauſam tam alieni cultus *Plutarchus* his verbis aſſerit *Sympoſ.* lib. 4. Quæſt. 5. Τὸν ὄνον δὲ ἀναφήναντα πηγὴν αὐτοῖς ὕδατος τιμῶσιν. *Aſinum, qui olim illis monſtraverat aquæ fontem, honore proſequuntur.* Et *Tacitus* multò expreſſius *Hiſtor.* lib. 5. *Nihil æquè* (*Judæos* in deſerto) *quàm inopia aquæ fatigabat: Jamque haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex aſinorum agreſtium è paſtu in rupem nemore opacem conceſſit. Sequutus* Moſes *conjecturâ herbidi ſoli largas aquarum venas aperit.* Et paulo poſt, *effigiem animalis, quo monſtrante, errorem, ſitimque depulerant, penetrali ſacravere.* Unde factum, ut *Chriſtianis* etiam id objiceretur. *Tertullianus Apologet.* cap. 16. *Nam & quidem ſomniaſtis caput aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc* Cornelius Tacitus *ſuſpicionem ejuſmodi inſeruit. Is enim in quinta Hiſtoriarum ſuarum bellum* Judaicum *exorſus ab origine gentis, etiam de ipſa tam origine, quàm de nomine, & religione gentis quæ voluit argumentatus,* Judæos *refert,* Ægypto *expeditos, ſive, ut putavit, extorres, vaſtis* Arabiæ *in locis aquarum egentiſſimos, cùm ſiti macerarentur, onagris, qui fortè de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus, fontibus uſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe. Atque ita inde præſumptum, opinor, nos quoque, ut* Judaicæ *religioni propinquos, eidem ſimulacro initiari.* Et *Cæcilius* Ethnicus in *Octavio Minucii*, *Audio eos* (Chriſtianos) *turpiſſimæ pecudis caput aſini conſecratum inepta neſcio qua perſuaſione venerari.* Quin *Tertullianus*, ubi ſuprà, picturæ meminit à quodam propoſitæ cum ejuſmodi inſcriptione, *Deus Chriſtianorum Ononychites.* Qui erat, ut idem aſſerit, *auribus aſininis, altero pede ungulatus, librum geſtans, & togatus.* *Voſſius* noſter in *Melam*, magni patris magnus filius, pro *Ononychites* legendum contendit *Onochœrites*, quia de *Gnoſticis* ſcribit *Epiphanius*, Φασὶ δὲ τὸν Σαβαὼθ, οἱ μὲν ὄνου μορφὴν ἔχειν, οἱ δὲ χοίρου. *Alii Deum* Sabaoth *aſini, alii porci formam habere*

(a) Homil. in ad p. pro

(b) Joſeph. cont. Apion lib. 2.

(c) Anthol. l. 2. c. 10. Epig. 6.

(d) Ibid. Epig. 13.

(e) Æina, Athon.

(f) Lib. [illegible] cap. 19.

habere dicunt. Idem in notiſſimo *Martialis* Epigrammate de *Theodoro Judæo*,

Ecce! negas juraſque mihi per Templa Tonantis.
Non credo: jura, verpe, per Anchialum.

Anchalium legi obſervat in optimo codice *Thuanæo* jam ante annos octingentos exarato, pro quo reſcribit *ancharium*, vel *ancarium*, id eſt, *aſinum*; quia eſt ἀγγάρι@, ſeu ἀχθοφόρος. Proinde *Lucilius* eamdem vocem ita adhibet,

Hæc, inquam, rudet è roſtris, atque ejulitavit,
Concurſans veluti ancarius, clareque quiritans.

Hactenus calumniæ veterum in hoc argumento, quas recitâſſe eſt refutâſſe. Nam ipſæ ſeſe deſtruunt, ut à *Joſepho*, & *Tertulliano* rectè obſervatum eſt. Quorum ille *Apioni Polybium*, *Strabonem*, *Nicolaum Damaſcenum*, *Timagenem*, *Caſtorem*, & *Apollodorum* opponit, qui *Hieroſolymitani* Templi ab *Antiocho Epiphane* expilati hiſtoriam ita referebant, ut de aſini capite aureo in ejus adytis reperto ne γρῦ quidem habuerint. Addit non ſolùm *Epiphanem*, ſed & *Antiochum* Θεὸν, & *Pompejum Magnum*, & *Licinium Craſſum*, *Titum* denique *Cæſarem* vidiſſe Templi penetralia, nec tale quidquam ibi inveniſſe. Rogat inſuper, quomodo *Zabidus Idumæus*, belli tempore, in Templi ſacrarium irrepſerit, cujus fores altæ ſeptem cubitos, & viginti latæ, auro tam graves erant, ut in iis claudendis, & aperiendis quotidie laborarent ducenti homines. Item, quis caput aureum ſemel à *Zabido* ſurreptum, & in *Idumæam* ablatum in Templum reſtituerit, ut in eo reperiretur ab *Antiocho Epiphane*. Sed & *Doram* oppidum, quò delatum eſſe vult *Apion*, negat uſpiam eſſe in *Idumæa*. Τόπους, inquit, οὐκ ὄντας γράφει, καὶ πόλεις οὐκ εἰδὼς μετατίθησιν· ἡ μὲν γὰρ Ἰδουμαία τῆς ἡμετέρας χώρας ἐστὶν ὅμορος, κατὰ Γάζαν κειμένη, καὶ Δώρα ταύτης ἐστὶν οὐδεμία πόλις. Τῆς μέν τοι Φοινίκης παρὰ τὸ Καρμήλιον ὄρος Δῶρα πόλις ὀνομάζεται, μηδὲν ἐπικοινωνοῦσα τοῖς Ἀπίωνος φλυαρήμασι· τεσσάρων γὰρ ἡμερῶν ὁδὸν τῆς Ἰδουμαίας ἀφέστηκεν. Quibus verbis cum palam fit, nullam ab illo *Doram* agnoſci *Idumææ* propiorem, quam *Doram Phœniciæ* prope *Carmelum*, unde diſtat *Idumæa* quatuor dierum itinere. Tamen ab eodem alibi memoratur *Idumææ* urbs *Dora*, vel *Adora*, vel *Doreon*. Ita enim variè ſcribitur. Sic *Antiqu.* lib. 13. cap. 11. de *Tryphone*, Ἧκεν εἰς Δῶρα πόλιν τῆς Ἰδουμαίας, *Venit* Dora *urbem* Idumææ. Et cap. 17. Ὑρκανὸς δὲ καὶ τῆς Ἰδουμαίας αἱρεῖ πόλεις Ἄδωρα καὶ Μάρισσαν· Hyrcanus *autem* Idumææ *urbes cepit* Adora *&* Mariſſam. Et *De bello* lib. 1. cap. 3. de hoc eodem *Hyrcano*, Αἱρεῖ δὲ καὶ τῆς Ἰουδαίας (lege, ut ſupra, Ἰδουμαίας) ἄλλας τε οὐκ ὀλίγας, καὶ Δωρεὸν, καὶ Μάρισσαν· *Cepit etiam* Idumææ *alias urbes non parvis, &* Doreon, *&* Mariſſam. Omnino igitur memoriâ lapſus eſt, cum contra *Apionem* de *Idumæa* ſcripſit, Δῶρα ταύτης ἐστὶν οὐδεμία πόλις· *Nulla in ea eſt urbs* Dora. Sed hæc ſunt alterius loci, neque ad hanc cauſam quidquam faciunt.

Jam *Tacitum Tertullianus* ex ipſo *Tacito* refellit, *qui in eadem*, inquit, *Hiſtoriâ refert* Cn. Pompejum, *cùm* Hieruſalem *cepiſſet, proptereaque Templum adiſſet ſpeculandis* Judaïcæ *religionis arcanis, nullum illic reperiſſe ſimulachrum.* Nempe hæc ſunt *Taciti* (f) verba, *Romanorum primus* (Judæos) Cn. Pompejus *domuit, Templumque jure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, nullâ intus Deûm effigie, vacuam ſedem, & inania arcana.* Quibus non minus diſertum eſt, quod idem aliquanto ante ſcripſerat, *Judæi mente ſolâ unumque numen intelligunt. Profanos, qui Deûm imagines mortalibus materiis in ſpeciem hominum effingant. Summum illud, & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla ſimulachra urbibus ſuis, nedum Templis ſunt.* Hinc *Poeta* (g) de *Judæis*,

(f) *Hiſt. lib.* 5.

Nil præter nubes, & cœli numen adorant.

(g) *Sat.* 14.

Ad quæ verba *Vetus Scholiaſtes*, *Cœli numen nulla contemplatione colentes.* Sed pro *nullâ* legendum *nudâ*. *Nudâ contemplatione* id ipſum eſt, quod in *Tacito* *mente ſolâ*: *Græci* quoque hoc paſſim docent. *Hecatæus Abderita*, qui ſub *Alexandro* vixit, in libro de *Iudæis*, quo loco Templum deſcribit, Ἄγαλμα δ' οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀνάθεμα τὸ παράπαν· *Ibi nullum omnino ſimulachrum eſt, nec anathema.* Ita citatur à *Ioſepho* lib. 1. contra *Apionem*. *Strabo* de *Moſe* lib. 16. Ἔφη γὰρ ἐκεῖνος, καὶ ἐδίδασκεν ὡς οὐκ ὀρθῶς φρονοῖεν οἱ Αἰγύπτιοι θηρίοις εἰκάζοντες, καὶ βοσκήμασι τὸ θεῖον, οὐδ' οἱ Λίβυες οὐκ εὖ δὲ, οὐδ' οἱ Ἕλληνες ἀνθρωπομόρφους τυποῦντες· εἴη γὰρ ἓν τοῦτο μόνον Θεὸς τὸ περιέχον ἡμᾶς ἅπαντας, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, ὃ καλοῦμεν οὐρανὸν, καὶ κόσμον, καὶ τὴν τῶν ὅλων φύσιν· Τούτου δὴ τίς ἂν εἰκόνα πλάττειν θαῤῥήσειε νοῦν ἔχων, ὁμοίαν τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν; ἀλλ' ἐᾶν δεῖ πᾶσαν ξοανοποιΐαν, τέμενος ἀφορίσαντας, καὶ σηκὸν ἀξιόλογον τιμᾶν ἕδους χωρίς. *Dicebat enim ille, & docebat, non bene ſentire* Ægyptios, *qui beſtiarum & pecorum imagines Diis tribuunt, neque* Afros, *&* Græcos, *qui hominum figurâ illos effingunt. Id vero ſolum eſſe Deum, quod nos omnes, & terram, & mare continet, quod cœlum, & mundum, & rerum omnium Naturam appellamus. Huic vero quis ſanæ mentis imaginem effingere audeat, alicui ſimilem earum rerum, quæ apud nos ſunt? Proinde, omni imaginum effictione repudiatâ, dignum ei Templum, ac delubrum conſtituendum, & ſine figura colendum.* *Dion Nicæus* in *Pompejo*, Τῶν μὲν ἄλλων Θεῶν οὐδένα τιμῶσιν, ἕνα δέ τινα ἰσχυρῶς σέβουσιν· οὐδ' ἄγαλμα οὐδὲν ἐπ' αὐτοῖς ποτε τοῖς Ἱεροσολύμοις ἔσχον· ἄῤῥητον δὲ, καὶ ἀειδῆ αὐτὸν νομίζοντες εἶναι, περισσότατα ἀνθρώπων θρησκεύουσι. *Aliorum quidem Deorum nullum colunt, ſed unum valde venerantur. Neque ullum unquam* Hieroſolymis *ſimulachrum habuerunt: Hunc vero ineffabilem, & inviſibilem eſſe credentes, præ cæteris hominibus maximè colunt.*

Ex tot teſtibus, quos in hac cauſa rejicere, & ejerare eſt nefas, cum *Iudæos* conſtet plus ſatis, nullas, nec in Templo, nec in urbibus habuiſſe imagines, quia Lex expreſſè vetabat: eum aſino ſtultiorem, & ſtupidiorem eſſe oporteat, qui in ipſis Templi adytis illos conſecrâſſe credat aſini caput, hoc eſt, animalis ex Lege immundi, quia neque ruminat, neque fiſſam habet ungulam, & cætera viliſſimi, & deſpectiſſimi. Hinc *Cæcilio* Minutius, *Quod audire te dicis caput aſini rem nobis eſſe divinam, quis tam ſtultus, ut hoc colat? quis ſtultior, ut hoc coli credat?* Et *Joſephus* contra *Apionem*; *Sunt apud nos aſini, quod apud alios ſapientes viros, onera ſibimet impoſita ſuſtinentes. Et, ſi ad areas accedentes comedant, aut propoſita non adimpleant, multas valde plagas accipiunt.* Et *Sirachides* Eccles. 33. v. 25. (al. 28.) Χορτάσματα, καὶ ῥάβδος, καὶ φορτία ὄνῳ, *Pabula, & virga, & onera aſino.* Et *Solomon* Prov. 26. v. 3. *Flagellum equo, ſtimulus aſino, & virga tergo ſtultorum. Stimulus* Hebraicè eſt מתג, quæ vox alibi *frænum*, aut *camum* ſonat (vide *Pſal.* 32. *v.* 9. & 2 *Reg.* 19. *v.* 28. & *Iſa.* 37. *v.* 29.) atque id ſequuntur *Hieronymus*, & recentiores Interpretes. Sed *Græci* κέντρον reddunt. Unde *Juſtinus Martyr* in Epiſtola ad *Zenam*, Κατὰ τὸν προφήτην κεντριστέον μὲν τὸν ὄνον, μαστικτέον δὲ τὸν ἵππον, *Juxta Prophetam ſtimulandus quidem aſinus, & flagellandus equus.* *Lucifer* pro *S. Athanaſio* lib. 1. *Scriptum eſt, Flagellum equo, & ſtimulum aſino.* *Syrus* quoque ܘܡܩܠܐ ܠܚܡܪܐ & *Arabs*, والمناخاز للحمار Et, ex *Hebræis*, *Kimchius*, הוא דרבן חברזל התחוב בקצה העץ שדוקרין בו החמור למהרו *Stimulus eſt ferreus extremo ligno infixus, quo aſinum pungunt ad accelerandum eum.* Neque aliter *R. Aquinas*, הדרבן מברזל תחוב במטה לנהוג החמור וכדומה *Stimulus è ferro, quod baculo inſigitur ad ducendum aſinum, aut aliud ſimile animal.* Quibus antiquior *R. Selomo* in 2 *Sam.* 8. *v.* 1. מתג אגוי״לון בלע״ז Metheg *linguâ vulgari* (id eſt, *Gallicâ*) *aiguillon*, aculeus. *Chaldæus* reddit מגלבא, id eſt, צרועה, *corrigiam* ſi *Eliæ* credimus, & *Aquinati*. Alii *ſtimulum*, alii *baculum*, alii denique *flagellum* malunt. Quidquid ſit,

ſit, non eſſe frænum, ſed verberandi inſtrumentum, collige ex *Bereſchith Rabba* ſect. 40. ubi deſcribitur Angelus *Abimelecho* tota nocte adſtans, & habens מגלב in manu ſua, tanquam eum percuſſurus, ſi *Saræ* vim intentâſſet. Et ex *Jelammedenu* fol. 55. 1. ubi quis *reum ſervum conſtringit, & accipit* את המגלבין *& cædit eum*. His ideo nos accedimus, quia frænum aſini parum habet analogiæ cum flagello, quo equus, & virga, qua ſtultus cæditur. Præterea frænum aſino minus convenire docet illud *Poëtæ*,

(*h*) *Infelix operam perdas, ut ſi quis aſellum*
In campo doceat parentem currere frænis.

Dicit quidem *Luciani* aſinus, Χαλινὰς εἰσεδεχόμην ἀργύρῳ ϗ χρύσῳ πεποικιλμένας· *Frænos argento & auro diſtinctos* ore *reciepiebam*. Et ex illo *Apuleius* lib. 10. *Me frænis argenteis exornatum*. Sed ad pompam id pertinebat, poſtquam patuit aſinum illum rationis uſum habere. Sunt etiam ex *Hebræis*, qui aſino *Iſaaci* frænum tribuunt, ſed joculari de cauſa. Legitur 2 *Sam.* 8. v. 1. *Davidem* cepiſſe את מתג־האמה *Metheg-ammà è manu Philiſtæorum*. Nec ſatis conſtat quid ibi ſit *Metheg-amma*. Græcus reddit τὴν ἀφωρισμένην, *ſeparatam*, id eſt, מתחרמה *mithcharema*. Hieronymus, *frænum tributi*, id eſt, מתג המס *metheg hammas*. Syrus, & Arabs, *Ramath-gama*, malim *Ramath-gome*, *collem junci*. Chaldæus, תקון אמתא *diſpoſitionem aquæ-ductus*. Unde conſtat, veteres hoc nomen aliter atque aliter legiſſe. Utut ſit, hoc certiſſimum, nomine *Metheg-amma* intelligi unam è quinque *Philiſtæorum* Satrapiis, nempe *Gath* cum vicinis oppidis: quia pro *Metheg-amma Eſdras* habet 1 *Par.* 18. *v.* 1. את גת ובנותיה *Gath, & filias ejus*, id eſt, villas ejus. Sed, cur regio circa *Gath* ſic vocetur, non liquet. *Rabbi Selomo* hic מתג *metheg*, pro *ſtimulo* ſumit, quaſi *Gath* ita nominetur, quod fuerit *ſtimulus*, aut *baculus in* Philiſtæos *dominans*, *& Regum urbs metropolis*. Quo refert, quod è quinque *Philiſtæorum* Satrapis ſolus *Gathenſis* Regis titulo inſignitur. Neque enim *Gazæ*, aut *Azoti*, aut *Accaronis*, aut *Aſcalonis* Regem ullum dici reperias, quomodo *Achis* vocatur Rex *Gath*. *Chaldæo*, & *Kimchio* viſum eſt, hunclocum ita dictum ab inſigni aliquo aquæ-ductu, qui urbem *Gath* permeaverit; quia *Metheg-amma* ad verbum ſignificat *frænum aquæ-ductus*. Nempe aquæ alveis ſuis, tanquam frænis, coërcentur, & aquilegis induſtriâ quóvis aguntur. Ut hîc quadret illud *Poëtæ*,

- - - *curſus frænavit aquarum.*

Sed & אמה *amma*, *cubitum* ſonat. Proinde alii reddunt *frænum cubiti*, ſeu *cubitale*. Unde nata eſt *Judaïca* fabella, quæ habetur in *Pirke R. Eliezer* cap. 36. *Iſaac*, inquiunt, *cum pepigit fœdus cum* Abimelechò, *&* Philiſtæis, *Gen.* 26. כרת אמה אחת ממתג החמור שהיה רוכב עליו ונתן להם שיהיה בידם אות ברית שבועה *abſcidit cubitum unum* (id eſt, cubitale fruſtrum) *è fræno aſini, cui inſidebat, & dedit illis, ut eſſet in manu eorum ſignum pacti juramenti* (id eſt, jurati fœderis) *Et cùm voluit Rex* David Philiſtæorum *terram invadere, non potuit propter ſignum fœderis, quod* Iſaacus *jaraverat, donec ab illis id recepiſſet. Proinde dicitur* 2. Sam. 8. 1. "*Et* "*cepit* David Metheg-haamma (*id eſt, frænum cubi-* "*tale*) *è manu* Philiſtæorum. Neve putes hanc fabulam hodie & heri natam, ad eam ita alluſit *Jonathan* in Paraphraſi *Geneſ.* 26. *v.* 31. ופסג מתגא דחמריה ויהב פסגא חדא להום לסהדו *Et diviſit* Iſaacus *frænum aſini ſui & partem unam dedit ipſis in* fœderis *ſignum*. Sed extra hanc fabulam aſino ſolet ab *Hebræis* pro fræno tribui פרומביא, φορβεία, *capiſtrum*, & אפסר, ψαλίον, *habena*; quamvis *Græci* pro *fræno* habeant. *Miſna*, de Sabbatho cap. 5. *Die Sabbathi exeunt* לובדקים בפרומביא *Libyci aſini* μετὰ φορβείας, *cum capiſtro*. *Midras* in *Pſalmum* nonum, תן פרומביא בפיהם כחמורים של טחונים *Inde capiſtrum ori eorum, ut molitorum aſinis*. *Gemara*, de Sabbatho, ubi ſupra, *Quatuor beſtiæ Sabbatho egrediuntur* באפסר μετὰ ψαλίε, *equus, mulus, camelus,* וחמור *& aſinus*. Sed hæc fortaſſe extra aleas: jam è diverticulo in viam.

Anxiè multi quærunt, quid occaſionem dederit putidiſſimæ calumniæ de aſino à *Judæis* culto, quaſi fontem in deſerto ſitientibus monſtraverit. Et ſuſpicatur Vir maximus in feſtiviſſimo libello, cui titulus *Laus aſini*, *Græcos*, cum legiſſent nihil à *Judæis* adorari præter ὀνὸν (quomodo expeditè ὀρανὸν notare ſolent) ex hac ὄνον, ſive ignaros, ſive, ut erant hominum ingenia, feſtivitatis, & ridiculi cauſa, feciſſe. Idem imitatos poſtea *Romanos*, qui, cum cœlum à *Judæis* coli intelligerent, ex eo vocem, quâ *Italiæ* vicini *Dores* pro aſino uti ſolent (*i*) *cillum* lepidè feciſſe. Utrumque pari acumine. *Tanaquillus Faber Cadomenſis*, vir, qui non ſolùm *Græcis*, & *Latinis* literis egregiè eſt imbutus, ſed & rara valet ἀγχινοίᾳ, obſervat locum *Heliopolitanæ* in *Ægypto* Præfecturæ, in quo *Onias* Templum *Judaïci* ritus condidit, vocatum fuiſſe Ὀνίε χώραν, & Templum ipſum Ὀνίε ἱερον, aut Ὀνιεῖον. Quod cum ad *Oniam* ejus conditorem pertineret, *Alexandrinos*, genus hominum dicax, & σκωπτικὸν, ſic accepiſſe, quaſi deduceretur ἀπὸ τῦ ὄνε ἐκεῖ σεβομένε, *ab aſino ibi culto*, aut etiam *Hieroſolymis*. Obiter nota Ἡλίε μητρόπολιν ob id ipſum in nonnullis *Ptolemæi* exemplaribus vocari Ὀνίε μητρόπολιν. Et urbem *On*, cujus vel Sacerdos, vel Præfectus fuit *Joſephi* ſocer *Petephres*, in *Græca* verſione vocari Ἡλίε πόλιν. Unde colliges hanc verſionem recentiorem eſſe quàm putatur, neque ſub *Ptolemæo Philadelpho*, & multò minus ſub patre ejus *Lagi* n..o, fuiſſe procuratam. Nam *Philometor*, ſub quo, *Oniæ*, Templo condito, *Heliopolitana* Præfectura dici cœpit Ὀνίε χώρα, à *Philadelpho* quartus fuit. Et, qui interceſſerunt, *Euergetes*, *Philopator*, & *Epiphanes*, regnarunt per annos ſexaginta ſex. Itaque valde veriſſimile eſt, quod contendit *Uſſerius* ὁ μακαρίτης, *Græcam* editionem, quam *Seniorum* eſſe volunt, ſub *Onia*, vel poſt *Oniam* demùm fuiſſe procuratam.

Nunc, ne diſcedam ἀσύμβολος, de meo quoque aliquid addam. Veri Dei Epithetum eſt בדד *badad*, *ſolus*, Deut. 32. 12. & onagri בודד *boded ſolitarius*, Oſ. 8. 9. Quæ voces, cum ſint ſono, & ſcriptura valde ſimiles, in alluſione quæri potuit à profanis, & malevolis calumniandi anſa. Tamen, quia *Ægyptius* fuit *Apion*, fabulæ architectus, malo ex *Ægyptia* lingua id repetere, qua cum ΠΙΕΩ ſit ὁ ὄνος, *aſinus* (ita habetur in *Ægyptio Nomenclatore Ibnocabari* à *Kirchero* edito pag. 166.) videntur impuri homines ad aſinum traxiſſe (horreſco referens) quod in Scriptura tam frequens eſt, פי־יהוה *pi-jao*, ut quandoque in uno verſu bis vel ter repetatur. Exempla vide *Num.* 9. *v.* 18. 20. 23. Nempe פי יהוה eſt *os Domini*, item *mandatum*, aut *verbum Domini*. Itaque ferè quoties in Scriptura habetur (*k*) *interrogari os Domini*, aut (*l*) *verbum exire*, aut (*m*) *Prophetam loqui ex ore Domini*, aut (*n*) *os Domini loquutum eſſe*, aut (*o*) *nominâſſe*, aut quid (*p*) *fieri juxta mandatum Domini*, aut aliquem (*q*) *mandatum* vel *verbum Domini transgredi*, ferè toties in *Hebræo* leguntur voces פי־יהוה, *pi-jao*. Hic nomen ἀνεκφώνητον *Jao* ſcribimus more veterum. *Græcos* enim illud ita ſcripſiſſe, & extuliſſe, nullus eſt, qui neſciat, qui non ſit idem in his literis planè hoſpes, & peregrinus. Hinc *Diodorus* lib. 1. (*r*) *Moſem* dicit apud *Judæos* τὸν Ἰαὼ ἐπικαλέμενον Θεὸν *Deum* Jao *nomine* legibus ſuis auctorem inſcripſiſſe. Et in *Macrobio* (*s*) *Clarius Apollo*,

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμεν' Ἰαώ.

Dic omnium ſummum Deum eſſe Jao. Proinde id in *Patribus* frequens. *Origines* contra *Celſum* lib. 6. *Putaverunt alium eſſe* Jao; *alium* Sabbaoth, &c. *Cy-*

(*i*) Pollux lib. 7. cap. 13. Κίλλον τὸν ὄνον οἱ Δωριεῖς.

(*k*) *Joſ.* 9. 14.
(*l*) Deut. 8. 3.
(*m*) 2 Par. 36. 12. Jerem. 23. 16.
(*n*) *Eſ.* 1. 20. & 40. 5. & 58. 14.
(*o*) *Eſ.* 62. 2.
(*p*) Exod. 17. 1. Levit. 24. 12. Num. 3. 16. 39. 51. &c.
(*q*) Num. 4. 41. & 22. 1. & 24. 13.
(*r*) Pag. 59.
(*s*) Saturnal. lib. 1. cap. 18.

(t) Pag. 632. E. rillus in *Aggæum* cap. 1. (t) Ἰαὼ δέ ἐστιν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, Jao *autem eſt omnium Deus. Theodoretus* in (u) Tom. I. p. 364. D. 1 *Paral.* ubi de nomine *Nathinæorum*, (u) Εὗρον δὲ καὶ ἐν τῇ τῶν Ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ἑρμηνείᾳ τοῦτο δηλοῦν τὸ ὄνομα δόσιν Ἰαὼ, τουτέστι τοῦ ὄντος Θεοῦ. *Reperi in interpreatiene nominum* Hebraicorum *hoc nomen ſignificare* donum Jao, *id eſt*, *Dei*, *qui eſt.* Et in veteribus editionibus *Quæſt.* 15. in *Exodum*, Καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαρεῖται μὲν Ἰαβὲ, Ἰουδαῖοι δὲ Ἰαώ. *Illud vocant* Samaritani *quidem* Jabe, Judæi *autem* Jao. Et *Hæreticarum Fabularum* lib. 5. in fine cap. 3. Τὸ δὲ Ἰαὼ τὸ ὂν σημαίνει· τοῦτο καὶ ἀνεκφώνητον ἦν παρ' Ἑβραίοις· Σαμαρεῖται δὲ Ἰαβαὶ αὐτὸ λέγουσιν. Jao *autem illum denotat*, *qui revera eſt*; *quod quidem non erat efferendum apud* Hebræos: *at* Samaritani *illud* Jabai *appellant.* Sed poſtrema editio (x) Tom I. pag. 86. B. & Tom. 4. pag. 260. C. utrobique, pro Ἰαὼ, perperam habet (x) Ἀϊά. Et Heſychius, Ἰωαθὰμ, Ἰαὼ, συντέλεια. Joatham, Jao, *perfectio.* Item, Ὀζίας, ἰσχὺς Ἰαώ· Ozias, *fortis* Jao. Et *Tzetzes Chil.* 7. Hiſt. 126. Ἑβραϊκῶς τὸ Ἰαὼ ἀόρατον σημαίνει. *Hebraicè* Jao *inviſibilem ſignificat.* Proinde (y) *Gnoſtici*, (z) *Ophiani*, (a) *Valentiniani*, (b) *Phibionitæ*, atque alii hujus farinæ Hæretici veteres nomine *Jao* variè abuſi ſunt. Et reperiuntur hodieque *Baſilianorum* τελεσμάτων lapides cum decanorum figuris, & Ἰαὼ illis ſubſcripto. E quo numero unum exhibet *Salmaſius* ὁ μακαρίτης in libro *De annis climactericis* pag. 570. Veteribus igitur פי־יהוה ſonabat, quod diximus, *pi-Jao*, vel etiam πι-Ἰαῶ· ita enim nomen יהוה à *Porphyrio* exprimitur apud *Euſebium*, *Evang. Præpar.* lib. 1. & 10. (c) Tamen, ex eodem *Porphyrio*, *Theodoretus* ſcribit Ἰαὼ in Sermone *de Principio* (d) Quocirca cum *Ægyptii* vel in Scripturis noſtris legerent, [illegible] à *Judæis* qui in *Ægypto* frequentes erant, ſæpe audirent Sacerdotem in loco ſancto *pi-Jao*, vel *pi-Jevo*, id eſt, *os Domini*, conſuluiſſe, & *pi-Jao* dixiſſe, vel edixiſſe, & aliquid eveniſſe, prout prædixerat *pi-Jao*, abſurdè & impiè finxerunt *pieo*, id eſt, *aſinum*, à *Judæis* coli, & pro Deo haberi. Jam, quod de ſiti additur, *Nullus dubito* (inquit Vir ille magnus, cujus conjecturas ſupra attulimus) *quin error ex Anochroniſmo*, *& confuſione hiſtoriarum ſit. Quod ex aſini maxilla*, *credo*, *qua mille hominum proſtrata fuerant*, Samſonis *precibus fluxiſſe fontem audiviſſent.* At *Fullerus* in *Miſcellaneis* (e) vult id *Moſi* tributum, quod de *Ana* narrat *Moſes* Gen. 36. v. 24. illum, cum paſceret aſinos *Sibonis* patris ſui, inveniſſe in deſerto את הימן *hajemin*, id eſt, *ſtagna*, vel *fontes*, vel *aquas calidas*, ut quidam interpretantur. Vulgatus, *Iſte eſt* Ana, *qui invenit aquas calidas in ſolitudine*, &c. Et *Syrus*, ܗܘ ܗܘ ܥܢܐ ܕܐܫܟܚ ܡܝܐ ܒܡܕܒܪܐ *Ille eſt* Ana, *qui ſibi invenit aquam in deſerto.* Diodorus Tarſenſis, Ὁ Σύρος, καὶ ὁ Ἑβραῖος, τὸν Ἰαμεὶν ὕδωρ βούλονται λέγειν, ἀντὶ τοῦ, Εὗρε πηγὴν ἐν ἐρήμῳ· Syrus, *&* Hebræus jamin *aquam ſignificare volunt*; *ac ſi diceretur*, *Invenit fontem in deſerto.* Hieronymus, *Alii putant* jamin *maria appellata*: *iiſdem enim literis ſcribuntur maria*, *quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt*, *& volunt illum*, *dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto*, *aquarum congregationes reperiſſe*, *quæ*, *juxta idioma linguæ* Hebraicæ, *maria nuncupantur*, *quod ſcilicet ſtagnum repererit*, *cujus rei inventio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant aquas calidas*, *juxta* Punicæ *linguæ viciniam*; *quæ* Hebrææ *contermina eſt*, *hoc vocabulo ſignari.* Nos, ne cogamur *Moſi* tribuere quæ vel *Samſoni* acciderunt annis plus trecentis poſt mortem *Moſis*, vel *Ana*, *Eſavi* ſocero, annis plus trecentis antequam *Moſes Iſraëlitas* ex *Ægypto* educeret, cenſemus verbis *Taciti*, quæ ſupra citavimus, *Cum grex aſinorum agreſtium è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit*, *ſequutus Moſes*, *conjectura herbidi ſoli*, *largas aquarum venas aperit*, deſcribi deſertum *Elim*, in quo, poſt longam ſitim, quâ confecti fuiſſent *Iſraëlitæ*, niſi aquas *Mara* per miraculum Deus edulcâſſet, tandem in umbra palmeti tot fontes (f) reperti ſunt, quot erant in populo tribus. *Elim* (f) Exod. 15. 27. אילם *Hebraicè* appellatur, quaſi *campos* dixeris. Sic איל פרן eſt *campus Paran* Gen. 14. v. 6. At *Joſephus* (g) pro *Elim* legit Ἠλὶν *Ilin*, ac ſi ab aſinis (g) Antiq. lib. 3. c. 1. nomen haberet. *Syris* enim ܥܝܠܝܢ *ilin* ſunt vel *aſinorum*, vel *onagrorum pulli*, ut *Hebræis* עירים. An indè orta ſit fabula, quam *Plutarchus* & *Tacitus* referunt, aſinos, aut onagros *Judæis* in deſerto indicaſſe fontes aquarum, aliorum eſto judicium. Mihi nondum quidquam occurrit, quod videatur vero propius.

(y) Iren. l. 1. c. 34. (z) Orig. l. 6. cont. Celſ. (a) Theodor. Hær. Fab. l. 1. c. 7. p. 199. D. (b) Epiphan. Hær. 26. (c) Pag. 21. & 285. (d) Tom. 4. p. 493. D. (e) Lib. 3. cap. 8.

Exſpectâſſet aliquis, ut de aſinis feris jam ageremus, quos à domeſticis ſola educatione differre nonnulli putant, quomodo à vulgaribus equis, & felibus, differunt ſylveſtres equi, & feles: ſed onagros ab aſinis tota ſpecie differre certum eſt, & eſſe in ferarum genere. Illos igitur in ſequentem librum rejicere conſultius putamus, ad mulos jam tranſituri.

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Mulorum uſu, natalibus, & nomine.

Mulorum primus uſus in Judæa Davidis *ævo. Muli ad equitationem*, *ſagmarii*, *& curules.* Λαμπήνη, & λαπήνη, mulare vehiculum, *olim* ἀπήνη (Λ *initio vocum additum.*) Rheda *Lat. idem.* Ῥέδιον Suidæ, *& Heſychio* ῥαέδιον mendosè *pro* ῥαίδιον. *Mulares rhedæ bigæ*, *trigæ*, *quadrigæ.* Hebr. טטראמולין *tetramulim.* Iſraëlitæ *in deſerto abripuerunt unum è quatuor Dei tetramulis. Muli in* Thogarma. *In* Scythia *nec muli*, *nec aſini. Aſinos in* Hyperboreis Apollini *immolari meræ nugæ. Aſini*, *& muli in* Cappadocia *præſtantiſſimi. Mulus* à ſeparando *Hebræis dicitur* פרד pered, *non quia cœlebs*, *ſed quia ex iis parentibus ortus*, *qui à naturali conſorte ſeparantur: ut adulteri cum meretricibus* Oſ. 4. 14. Græcè *non dicitur* οὐρεὺς παρὰ τὸ οὖρον, *quia ſemen habet irritum*; *ſed* οὐρεὺς παρὰ τὸ ὄρος, *quia montanum animal. Ita multis animalibus nomen eſt à montibus.*

MUli inter *Hebræos* cœperunt eſſe in multo uſu circa tempora *Davidis*, qui muli meminit *Pſ.* 32. 9. & *Solomonem* jubet, ut in Regem inauguretur, mulæ regiæ inſidentem ad *Gihonem* deduci 1 *Reg.* 1. 33. Sed & reliqui *Davidis* filii mulis vehuntur, 2 *Sam.* 13. v. 29. Et mulo inſidebat *Abſalom*, cùm hæſit inter ramos arborum, &, jumento prætergreſſo pependit inter cœlum & terram, 2 *Sam.* 18. *verſ.* 9. Et inter cætera donaria muli quotannis *Solomoni* offerebantur, 1 *Reg.* 10. *verſ.* 25. & 2 *Par.* 9. *verſ.* 24. Mulis denique plebeji cibos *Davidi* afferunt 1 *Par.* 12. v. 40. Nempe, præter mulos, qui equitabantur, quales muli *Davidis*, & filiorum, alii fuere ἀχθοφόροι, ſeu ſagmarii, ut 1 *Par.* 12. v. 40. Alii item ζυγοὶ, ſeu curules. Unde *Septuaginta* Eſ. 66. 20. Ἐν λαμπήναις ἡμιόνων, *in rhedis mulorum*, pro *Hebræis* בצבים ובפרדים *in rhedis*, *& in mulis*; tanquam hic agnoſcentes figuram ἓν διὰ δυοῖν· ut in his *Pindari*, *Pythia* quartâ,

- - - - Ἀνὰ δ' ἡμιόνοις,
Ξεστᾷ τ' ἀπήνᾳ, προτροπάδαν Πελίας
Ἵκετο σπεύδων· - - - -

Mulis autem, *& politâ rhedâ*, *alacriter* Pelias *venit properans. Mulis*, *& rhedâ*, id eſt, *rheda mulari.* Rectè porrò *Seniores*, Ἐν λαμπήνῃ ἡμιόνων· Λαμπήνη enim, & λαπήνη, idem ſunt. Utrumque eſt in *Suida.*

Et

Et 1 *Sam.* 26. 5. 7. *Græcæ* verſionis una editio *Saülem* dormientem deſcribit ἐν λαμπήνῃ, altera ἐν λαπήνῃ. Porrò, ut λείβειν factum ex εἴβειν; λάχνη ex ἄχνη, λαιψηρὸς, ex αἰψηρὸς; ita λαμπήνη ex ἀπήνη. Et ἀπήνη propriè eſt *mulare vehiculum.* Homerus, *Iliad.* ω. verſu 324.

Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἕλκον τετράκυκλον ἀπήνην,

Antè quidem muli trahebant quatuor-rotarum currum.

Apollonius Argonaut. lib. 3. verſ. 840.

Ἐσσυμένως οὐρῆας ὑποζεύξασθαι ἀπήνῃ,

Incitate mulos adjungere vehiculo.

Plutarchus in *Conſolat. ad Apollon.* ubi de *Cleobi*, & *Bitone*, Τῶν ἑλκόντων τὴν ἀπήνην ἡμιόνων ὑστερησάντων· *Trahentibus currum mulis flacceſcentibus. Pindarus*, in loco nuper citato,

- - - - ἡμιόνοις,

Ξεστᾷ τ᾽ ἀπήνᾳ· - - - -

Mulis, & politâ rhedâ. Et ejus *Scholiaſtes, Olympiâ* quintâ, Ἀπήνη δέ ἐστιν ἅρμα ἐξ ἡμιόνων ζευχθέν· *Apene eſt currus mulis junctus. Polybius* in *Excerptis* lib. 31. Καὶ τῶν ὀρεοκόμων, καὶ τοῦ ζεύγους, καὶ τῆς ἀπήνης αὐτῆς ὑπαρχούσης· *Mulionibus, & biga, & rheda mulari ſua exiſtenti. Pauſanias* in *Eliacis prioribus*, Ἦν δὴ ἀπήνη κατὰ τὴν συνωρίδα ἡμιόνους ἀντὶ ἵππων ἔχουσα· *Mulas pro equis apene bigarum in morem habebat. Heſychius*, Ἀπήνη, ἅμαξα· οἱ δὲ ζεῦγος ἡμιόνων· *Apene, currus; aliis eſt biga mularis.* Itaque id ipſum fuit λαπήνη, vel λαμπήνη. Unde eſt, quod hæc vocabula *Theodoretus* Quæſt. 60. in 1 *Reg.* inter ſe confert tanquam ἰσοδύναμα. Λαμπήνη, inquit, εἶδός ἐστιν ἁρμαμάξης, ὥσπερ ἂν καὶ ἀπήνη· *Lampene, carrucæ genus eſt, ut & apene.* Et *Nauſicaæ* mularis currus ab *Homero* ἀπήνη, & à *Sophocle* λαμπήνη dictus eſt, ut in *Polluce* habetur. Nos *rhedam* ideò reddimus, quia, ut ἀπήνη *Græcis*, ita *rheda Romanis* ferè eſt mularis currus. *Varro, De re ruſt.* lib. 3. cap. 17. *Rhedarias ut tibi haberes mulas.* Sulpicius *Dial.* 2. cap. 4. *Regreſſi ad rhedam ſuam*, *agi quo ire cœperant jumenta præcipiunt*, &c. *Conſumit* Gallicas *mularum pœna maſtigias.* Proinde *Apoc.* 18. 13. pro *Græcis* ἵππων, καὶ ῥαιδῶν, *equorum, & rhedarum*, Arabs habet خيل وبغال *equorum, & mulorum.* Et *Suidæ* λαμπήνη eſt ἱερδίον περιφανὲς, ὅ ἐστιν ἅρμα σκεπαστὸν, *rheda inſignis, id eſt, currus tectus.* Ἱερδίον enim ibi corruptè pro ῥαίδιον. Unde hæc *Heſychii* reſtituenda, Λαμπήνη, &c. ῥαβδίον περὶ κεφαλήν ἐστιν ἅρμα σκεπαστὸν, pro quibus omnino legendum ῥαίδιον περιφανὲς, ὅ ἐστιν, &c.

Mulares porrò illæ rhedæ, vel bigæ erant, vel trigæ, vel quadrigæ. Ad bigas pertinent hæc *Naamanis Syri* 2 Reg. 5. 17. *Detur, quæſo, ſervo tuo* משא צמד פרדים אדמה *onus paris mulorum è terra*, id eſt, onus bigæ mularis. Ad trigas, quod habetur de *Pharaonis Iſraëlitas* inſequentis curribus, in *Jonathane* Exod. 14. 7. ומוליתא תליתתא למנגד ולמרדוף בבהילו אוסיף על כל רתיכא ורתיכא *Et mulam tertiam ad trahendum, & inſequendum cum celeritate addidit ſingulis curribus.* Quadrigæ ab *Hebræis*, voce hybrida, & *Græco-Latina*, טטראמולין *tetramulin* appellantur. Ut in *Exodo* magna ſect. 3. ubi Deus inducitur *Moſi* dicens כשאבא לסיני ליתן להם את התורה אני יורד בטטראמולין שלי שהן מתבוננין בי ושומטין אחד מהן ומכעיסין אותי בי *Cùm veniam ad montem* Sinai, *ut dem ipſis Legem, deſcendam in tetramulis meis, ut ad me attendant. At illi unum ex illis abripient, & in eo me irritabunt.* Quæ ferè eadem repetuntur ſect. 42. & 43. explicatione petita ex *Ezech.* 1. ubi, tanquam Dei quadriga, deſcribuntur quatuor animalia facie hominis, leonis, bovis, & aquilæ. Quorum uno, nempe bove, *Iſraëlitæ* per Idololatriam fœde abuſi ſunt, quo ipſo tempore Deus in monte *Sinai* legem *Moſi* dictabat. Unde eſt, quod, ex Magiſtrorum mente, Deus ſibi abreptum conqueritur unum è jumentis quadrigæ ſuæ: quam vocat טטראמולין *tetramulin*; quia, cum illi hæc commenti ſunt, quadrigæ in vecturis publicis frequentius mulares erant. Proinde טטראמולין *tetramulin* dicuntur primo quadrigæ mulares, deinde etiam quævis aliæ per κατάχρησιν, ut hoc loco Dei quadriga, quam tamen vehunt animalia à mulis diverſiſſima.

Ut ab equorum, & equitum, ita etiam à mulorum præſtantia commendatur *Thogarmæ* regio his verbis Ezech. 27. v. 14. *De domo* Thogarmæ *equos, & equites, & mulos adduxerunt*, O Tyre, *ad nundinas tuas.* Quod perperam ad *Scythiam* referri alibi (*a*) docuimus; quia in *Scythia*, & vicinis locis neque aſini, neque muli ſunt. Scio à doctis objici, quod veterum multi tradunt, in intima *Scythia*, *Hyperboreos Apollini* aſinos immolâſſe. *Pindarus*, *Pythia* decima,

(*a*) *Phaleg. lib.* 3. *cap.* 11. *Vide & pag.* 159. *ſupra.*

Εὕροις ἂν ἐς Ὑπερβορέων ἀγῶ-
να θαυμαστὰν ὁδόν.
Παρ᾽ οἷς ποτε Περσεὺς
Ἐδαίσατο λαγέτας, δώματ᾽ ἐσελθὼν,
Κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας
Ἐπιτόσσαις Θεῷ
Ῥέζοντας. - - -

Invenias ad Hyperboreorum *certamen* (id eſt, *conventum*) *admirandam viam. Apud quos olim* Perſeus *dux epulatus eſt, ædes ingreſſus, cum inveniſſet inclytas aſinorum hecatombas Deo ſacrificantes.* Callimachus,

Φοῖβος Ὑπερβορέοισιν ὄνον ἐπιτέλλεται ἱροῖς,

Phœbus Hyperboreis *aſino placatur in oris.*

Clemens in *Protreptic*, Σκύθαι δὲ τοὺς ὄνους ἱερεύοντες μὴ παυέσθων, ὡς Ἀπολλόδωρός φησι, καὶ Καλλίμαχος· Scythæ *ne ceſſent mactare aſinos, ut dicunt* Apollodorus, & Callimachus. *Arnobius* lib. 4. *Quis ei canes à* Caribus, *quis ab* Scythis *aſinos immolari? Non principaliter cum cæteris* Apollodorus? *Antonius* quoque *Liberalis* Fab. 20. *Hyperboreos* multis deſcribit *Apollini* immolantes τὰς θυσίας τῶν ὄνων, *victimas aſinorum.* Sed conficta hæc eſſe ſciunt, quotquot penetrârunt לחדרי צפון in *Aquilonis* intima, quæ aſinis, & mulis ſunt prorſus inacceſſa. Hinc *Herodotus* in *Melpomene*, Οὐδέ ἐστι ἐν τῇ Σκυθικῇ πάσῃ χώρῃ τὸ παράπαν, οὔτε ὄνος, οὔτε ἡμίονος, διὰ τὰ ψυχρά· *In terra* Scythica *neque aſinus, neque mulus eſt propter frigora. Ariſtoteles* lib. 2. cap. 8. *De generat. animal.* Ἔτι δὲ ψυχρὸν τὸ ζῷον ὄνος ἐστί· διόπερ ἐν τοῖς χειμερινοῖς οὐ θέλει γίνεσθαι τόποις, διὰ τὸ δύσριγον εἶναι τὴν φύσιν, οἷον περὶ Σκύθας, καὶ τὴν ὅμορον χώραν· *Frigidum animal eſt aſinus: proinde in locis frigidis gigni non poteſt, utpote ſua natura frigoris impatiens, velut apud* Scythas, *& vicinas regiones. Strabo*, de *Getis*, lib. 7. Ὄνους τε γὰρ οὐ τρέφουσι· δύσριγον γὰρ τὸ ζῷον· *Nam neque aſinos alunt; eſt enim animal frigoris impatiens.* Antigonus *Mirab.* cap. 13. Οὐδὲ κατὰ τὴν Σκυθῶν χώραν, ὁμοίως δὲ οὐδὲ κατὰ τὴν Ἠλίαν ἡμίονος οὐ γεννᾶται· *Mulus ut in* Scythicis *regionibus, ita neque in* Elide *naſcitur. Plinius*, de aſinis, lib. 8. cap. 43. *Ipſum animal frigoris maximè impatiens: ideo non generatur in* Ponto. Itaque *Thogarma*, vel, ut veteres ſcripſêre, *Torgama*, *Scythiæ* non eſt, ſed *Trogmorum* in *Galatia* regio in *Paphlagoniæ*, *Phrygiæ*, & *Cappadociæ* confiniis, ut probavimus in noſtro *Phaleg.* Ibi nimirum ut equi, ita etiam aſini, & muli fuêre præſtantiſſimi. De equis actum eſt (*b*) ſupra. Ad aſinorum commendationem pertinet, quod *Apuleius* (*c*) ſub aſini figura latens fabulatur à præcone ſe pro *Cappadocio* venditatum: *Cappadocum*, inquit, *me ſatu, & forticulum denuntiat.* Quomodo in *Luciano Lucius* emptorem ſuum inducit domeſticos ſic compellantem, Δοῦλον ὑμῖν ἐώνημαι καλὸν, καὶ ἁδρὸν, καὶ Καππαδόκην τὸ γένος, *Servum comparavi vobis pulchrum, & vegetum, & genere Cappadocem.* Mulorum denique è *Cappadocia*, & vicinis regionibus, paſſim meminêre Scriptores. Sic *Strabo Cappadociam Perſis*, tributi nomine, quotannis conferre ſcribit ἵππους χιλίους καὶ πεντακοσίους,

(*b*) *Cap.* 9. *pag.* 159. *&c.*

(*c*) *Aſin. lib.* 8.

ἡμιόνες ϗ διχιλίες, *equos mille quingentos, & mulos bis mille.* Et apud *Plinium* lib. 8. cap. 44. Theophraſtus *vulgo parere mulas in* Cappadocia *tradit, ſed eſſe id animal ſui generis.* Et *Plutarchus*, Περὶ φιλοπλουτίας, Galaticas mulas ita commendat, *Alium ære alieno obſtringit magnifica domus, alium vicinum olivetum, alium agri tritico, aut vitibus, feraces,* ἄλλον ἡμίονοι Γαλατικαὶ, *alium mulæ* Galaticæ. *Homerus* denique multò antè, *Iliad.* β'. verſu 852.

Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,

Ex Heneta *urbe, genus mulis agreſtibus unde eſt.*

Mulum Hebraicè פרד *pered*, *Hebræi* dici volunt; בעבור שלא הוליד והוא נפרד *quia non generat, & ſeparatus eſt*, id eſt, cœlebs. Quomodo *Græci* ὖρῆα, παρὰ τὸ ὐρώδη γονὴν ἔχειν· ὅθεν ἐν ταῖς συνουσίαις ὐ συλλαμβάνουσιν, ὐδὲ τεκνογονοῦσιν· *quia ſemen habet irritum; unde eſt, quod in coitu* (muli) *non concipiunt, neque generant.* Mihi פרד *pered*, eſt animal ex iis parentibus natum, qui à naturali conſorte ſeparantur, ut cum alienis copulentur. Id enim proprie eſt נפרד. Sic *Oſ.* 4. 14. עם הזונים יפרדו *Cum meretricibus ſeparati ſunt*, id eſt, ab uxorum conſortio ſe ſubduxerunt, ut meretricibus ſe conjungerent. Qua ratione aſinus, ut mulum generet, נפרד עם הסוסה *ſeparatur cum equa*. Et equa viciſſim נתפרדת עם החמור *ſeparatur cum aſino*, id eſt, aſinus aſinam, & equa dimittit equum, ut coëant cum animali heterogeneo. Rectè igitur vocatur פרד *pered*, animal natum ex הפרוד, id eſt, ex disjunctione τῶν ὁμοειδῶν, qui, divortio facto ad tempus, adulterino concubitu cum alienis aliquo modo ſe polluunt. Unde eſt, quod *Æliani* lib. 12. cap. 16. *Democritus* aſſerit μὴ εἶναι φύσεως ποίημα τὴν ἡμίονον, ἀλλὰ ἐπινοίας ἀνθρωπίνης, καὶ τόλμης, ὡς ἂν εἴποις, μοιχίδιον ἐπιτέχνημα τοῦτο, καὶ κλέμμα, *natura opus non eſſe mulam; ſed humanæ machinationis, audaciæque, ut ita dicatur, adulterinum quoddam inventum, & furtum.* Et *Hebræi* in *Anam*, quem primum aſinos ad equas admiſiſſe, ut muli procrearentur, colligere ſe putant ex *Gen.* 36. 24. multa debacchantur, ut capite ſequenti dicam, quaſi primus diverſas ſpecies inter ſe commiſerit, contra creationis ordinem. *Arabice* quoque البغل id eſt, *mulus*, ſæpe pro *ſpurio* ſumitur: & بغل Verbum quaſi ἡμιονεῖν, vel ἡμιονίζειν dicas, eſt *ſpurium pronuntiare*.

Græcum nomen quod attinet, eos haudquaquam probo, qui ὖρῆας dici volunt παρὰ τὸ ὖρον, quamvis in iis ſit *Euſtathius*. Quin ὐρεῦς, ut idem agnoſcit, *Jonicum* eſt pro ὀρεῦς. Et ὀρεῦς ἀπὸ τῶν ὀρῶν, *à montibus*, nomen habet, in quibus qui educantur duriores habent ungulas. *Varro, Ruſt.* lib. 2. cap. 8. *Si muli exacti ſunt æſtivo tempore in montes (quod fit in agro* Reatino*) duriſſimis ungulis fiunt.* Eoſdem ad laborem eſſe aptiores his verbis docet *Palladius* lib. 4. cap. 14. *Annicula mula debet à matre depelli, & per montes aſperos paſci, ut itineris laborem in tenera ætate ſolidata contemnat.* Alii mulum ajunt ἐν ὄρεσι μᾶλλον τῶν ἄλλων ζώων δυνάμενον ἐργάζεσθαι, *animal eſſe ad opera montana maxime idoneum:* unde eſt, quod apud *Poëtam, Iliad.* ρ'. verſ. 742. 743. 744.

- - ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφιβαλόντες
Ἕλκωσ' ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσσαν ἀταρπὸν
Ἠ δοκὸν, ἠὲ δόρυ μέγα νήϊον. - - -
- - - *immani robore muli*
Summo ex monte trahunt loca per prærupta viarum
Tranſtra carinarum, tabulataque. - -

Ut ut ſit, mulis commune eſt cum multis animalibus, ut à montibus nomen habeant. Sic *aper Arabice* dicitur الخنزير الجبلي *porcus montanus*, unde *Hiſpanis javali*. Et *vervecem* tam *Galli*, quam *Itali montonem* vocant. Et *marmotta* nomen in *Alpibus* ex *mure montano* putatur eſſe deflexum. *Ariſtotele* ὀρειπελαργὸς, quaſi *ciconiam montanam* dicas, eſt inter aquilarum ſpecies. *Semiramis* ab *Heſychio* redditur περιστερὰ ὄρειος, *columba montana*; quod nos alibi explicamus.

CAPUT VIGESIMUM.

De Mulorum ſpeciebus.

Mulæ fœcundæ in Syria, Phrygia, Cappadocia, Africa. *Muli proprie dicti ex aſino & equa. Hinni ab equo & aſina. Hinni pumili in equis. Ginni pumili ex mulo & equa. De his* Heſychii *loca corrupta, & reſtituta. Quid* ginnus Martiali. Burdo *idem, quod* hinnus, *& in genere mulus. Arabicè* bardaun *equus clitellarius. Muli ex onagro & equa, vel ex onagro & aſina, quales.* Jonathan *emendatus. Muli ex aſino & equa præſtantiſſimi. Cognoſcuntur ex parvis auribus.* Perſarum *angari tales equitant*, Eſth. 8. v. 10. *Eoſdem laudat* Simonides *in carmine* ἐπινικίῳ. *Mulorum certamen* Olympiæ *antiquiſſimum, etſi* Pauſanias *id neget. Muli publico curſui deſtinati. Muli* Perſis *olim* אחשתרנים ahaſtheranim, *ut hodie* استر aſtar. *Refelluntur qui hanc vocem aliunde arceſſunt, aut aliter explicant.* Aſgandæ *qui, & unde dicti.*

Mulorum duo ſunt genera; fœcundum unum, alterum ſterile. Fœcundum in *Syria* fuiſſe auctor eſt *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 24. Αἱ δὲ, inquit, ἐν τῇ Συρίᾳ τῇ ὑπὲρ Φοινίκης ἡμίονοι καὶ ὀχεύονται, καὶ τίκτουσιν· ἀλλ' ἔστι τὸ γένος ὅμοιον μὲν, ἕτερον δέ. *Mulæ, quæ ſunt ſupra* Phœnicem, *& ineuntur, & pariunt: ſed genus, utut ſimile, tamen aliud eſt.* Et cap. 36. Εἰσὶ δὲ ἐν Συρίᾳ οἱ καλούμενοι ἡμίονοι, ἕτερον γένος τῶν ἐκ συνδυασμοῦ γινομένων ἵππου καὶ ὄνου, ὅμοιοι δὲ τὴν ὄψιν· *Sunt in* Syria *muli dicti, ab iis diverſi genere, qui ex aſini & equæ coitu naſcuntur, forma tamen ſimiles.* Et paulò poſt, Αὗται αἱ ἡμίονοι γεννῶσιν ἐξ ἀλλήλων· σημεῖον δέ· ἦλθον γάρ τινες εἰς Φρυγίαν ἐπὶ Φαρνάκου τοῦ Φαρναβάζου πατρὸς, καὶ διαμένουσιν ἔτι· εἰσὶ δὲ νῦν τρεῖς, τὸ παλαιὸν δ' ἐννέα ἦσαν, ὥς φασιν· *Hæ mulæ ex ſuo genere procreant. Argumento eſt, quod quædam in* Phrygiam *venerunt tempore* Pharnacis *patris* Pharnabazi, *quæ adhuc vivunt. Saltem tres manent, cum novem olim fuerint, ut aſſerunt.* Sed & in *Cappadocia* fuit id mulorum genus. Idem in *Mirabilibus*, Ἐν Καππαδοκίᾳ φασὶν ἡμιόνους εἶναι γονίμους, *Ajunt in* Cappadocia *mulos eſſe fœcundos. Plinius* lib. 8. cap. 44. *Theophraſtus* (mulas) *vulgo parere in* Cappadocia *tradit, ſed eſſe id animal ibi ſui generis.* Creduntur etiam fuiſſe in *Africa*. Et *Varro* tradit (lib. 2. cap. 1. *Ruſt.*) Magonem, & Dyoniſium *ſcribere mulam & equum, cum conceperint, duodecimo menſe parere. Quare non, ſi hic in* Italia, *cum peperit, mula ſit portentum, adſentiri omnes terras.* Unde *Columella* lib. 7. cap. 36. *Quidam vero non diſſimulandi auctores, ut* M. Varro, *& ante eum* Dionyſius, *ac* Mago *prodiderunt, mularum fœtus regionibus* Africæ *adeò non prodigioſos haberi, ut tam familiares ſint incolis partus earum, ac nobis partus equarum.*

Fœcundis mulis ſteriles opponuntur, qui ſunt hybridæ, & ambigenæ, id eſt, ex imparibus editi parentibus, & diverſæ ſpeciei. Hi rurſus multorum generum. Alii enim procreantur ex aſino & equa, qui præſtantiſſimi ſunt, & propriè *muli* dicuntur. Alii ex equo & aſina, *hinni* nomine. *Varro* lib. 2. cap. 8. *Ex equa & aſino fit mulus: contra ex equo & aſina hinnus. Plinius* lib. 8. cap. 44. *Equo & aſina genitos mares* (malim, *aſina genitos matre*) *hinnulos antiqui vocabant? contraque, mulos, quos aſini & equæ generarent. Columella* lib. 7. cap. 36. *Qui ex equo & aſina concepti generantur,*

nerantur, quamvis à patre nomen traxerint, quod hinni vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt. *Hinnos* vult ab equo dici; quia *Græcè* ἴννος eſt *equuleus. Phavorinus*, Ἴννοι οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων· νάννοι δὲ οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων ναννοφυεῖς· *Hinni, qui in equis pumili ſunt; quomodo nani dicuntur, qui pumili naſcuntur in hominibus.* Quæ ſumpta ſunt ex *Scholiaſte Ariſtophanis* in *Pace*, ubi tamen ὕννοι, non ἴννοι. Quomodo in *Heſychio* ὕννος, *hynnus*, eſt πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν κυηθῆναι, *pullus equinus, qui in utero æger fuit, antequam ederetur. Sed* ὦνος, ἴννος, & γίννος *Græcis* ferè idem ſunt. De *ginno* ſic *Heſychius* nullo ſenſu, Γίννος, ὁ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνομα νωθή· Sed legendum, Γίννος, οὗ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνος, ὠνομάσθη *Ginnus vocatur, cujus pater eſt equus, & mater aſina.* Nihilo ſaniora ſunt, quæ de *hinno* idem habet, Ἴννος, ὁ πῶλος, ὁ ἐξ ἵππου πατρὸς, καὶ μητρὸς ἡμιόνου· ἄλλοι δὲ ὄνου. Ἀριστοτέλης δέ φησιν ἴννον ἡμίονον ἄρσενα, τουτέστιν ὀρέα ἐπὶ θηλείας ἀναβαίνοντα, ἴννον δὲ ἐξ ἵππου νοήσαντες, ἄλλοι δὲ ἡμιόνιον, ἢ ἱππάριον ἄναυξες. Ἀριστοφάνης δὲ τοὺς ἴννους γίνεσθαι ἐξ ἵππου, προγόνου δὲ μητρός. In his enim primo id ſuſpectum eſt, quòd hinnum naſci dicit ex equo patre, & matre mula, aut aſina. Hinnum enim ex mula naſci, quæ perpetua ſterilitate damnata eſt, ne per ſomnium quidem cuiquam venit in mentem. Sed ex mulo patre, & equa matre, hinnum procreari nonnulli ſcribunt, quomodo ex equo & aſina. *Plinius* lib. 8. cap. 44. *In plurium* Græcorum *eſt monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocaverunt hinnum, id eſt, parvum mulum.* *Euſtathius* in *Iliad.* λʹ. & ex illo *Phavorinus*, Ἴννος, ὁ ἐξ ἡμιόνου καὶ θηλείας ἵππου. Nempe (auctore *Philoſopho* in fine lib. 2. *Generat. anim.*) utut mula ſemper ſit ſterilis, ὁ δ᾽ ἄρρην ποτὲ γεννήσειεν ἂν διὰ τὸ θερμότερον εἶναι τοῦ θήλεος φύσει τὸ ἄρρεν, *mas* (id eſt, *mulus*) *quandoque generat, quia mares naturâ ſunt fœminis calidiores.* Atque, ut ibidem additur, Τὸ δ᾽ ἀποτελεσθὲν γίνεται γίννος, τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἡμίονος ἀνάπηρος· καὶ γὰρ ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ τοῦ ὄνου γίνονται γίννοι, ὅταν νοσήσῃ τὸ κύημα ἐν τῇ ὑστέρᾳ· *Quod producitur ginnus eſt, id eſt, mulus pumilus: nam etiam ex equo, & aſino ginni proveniunt, cùm fœtus in utero ægrotavit.* Neque dubium, quin *Heſychius* hunc locum reſpexerit. Itaque pro his verbis, Ἀριστοτέλης δέ φησιν ἴννον ἡμίονον ἄρσενα, legendum, Ἀριστοτέλης δέ φησι γίννον γεννῆσαι ἡμίονον ἄρσενα, *Mulum marem* Ariſtoteles *ginnum generare dicit.* Ex φησὶ γίννον factum φησὶν ἴννον. Et poſt γίννον ſequens γεννῆσαι omiſſum eſt, quia voces ſunt ſimiles. Sed & hæc mendoſa ſunt: ἴννον δὲ ἐξ ἵππου νοήσαντες· legendum enim νοσήσαντος, vel νοσήσαντα, *hinnum autem ex equo* generari, *cum ægrotavit*, nempe in utero. Legit enim *Hyſychius* in *Ariſtotele*, ἐκ τοῦ ἵππου γίνονται ἴννοι, ubi nos γίνονται γίννοι. Denique *Ariſtophanes Grammaticus*, quem *Heſychius* ibidem citat, non dixit hinnos naſci ἐξ ἵππου, προγόνου δὲ μητρός· ſed ἐξ ἵππου πατρὸς, ὄνου δὲ μητρὸς. Πατρὸς, ut fit, contractum in πρὸς, & ex πρὸς ὄνου factum προγόνου. Ex iis, quæ citata ſunt, patet *hinnum, Græcè* ἴννον, ὕννον, & γίννον, propriè eſſe *minorem equum*, aut *mulum*. Unde eſt, quod hinni vocantur muli, quibus pater eſt equus, aut mulus; quia veris mulis minores ſunt, quibus aſinus pater eſt, & equa mater. *Varro* ubi ſupra, *Hinnus, qui appellatur, eſt ex equo, aut aſina, minor quàm mulus corpore.* *Ginnum* etiam pro *mulo pumilo* *Martialem* puto dixiſſe. Locus hodie ſic habet lib. 6. *Epigram.* 77.

Non aliter monſtratur Atlas *cum compare mulo:*

prout illud emendavit *Politianus* ex nonnullis exemplaribus MSS. Sed antea legebatur

- - - - - - - *cum compare gibbo.*

Utrumque mendoſe, niſi fallor. Nam *Poëta* ſcripſerat *ginno*, & *Gloſſator* aliquis *mulo* in margine. Quam Gloſſam alii ſubſtituerunt ignotæ voci. Alii, pro *ginno*, *gibbo* ſcripſerunt. *Atlas* nani nomen eſt, de quo *Juvenalis* Sat. 8.

- - - *Nanum cujuſdam* Atlanta *vocamus.*

Itaque in *Martiali*

- - - - Atlas *cum compare ginno,*

nanus eſt, ſeu pumilio mulo inſidens æquè pumilo. Pro *hinno*, vel *ginno*, *burdonem* dixit ſequior ætas. *Epigramma* vetus de ambigenis,

Hæ ſunt ambigenæ, quæ nuptu diſpare conſtant,
Burdonem ſonipes generat commixtus aſellæ:
Mulus at Arcadicis *& equina matre creatus.*

Iſidorus lib. 12. cap. 1. *In animalibus Bigenera dicuntur, quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equa & aſino, burdo ex equo & aſina.* Tamen hæc ſumuntur promiſcuè, & *burdo* uſurpatur pro quovis mulo. Hinc *Hieronymus* 4 Reg. 5. v. 17. *onus duorum burdonum*, id eſt, *mulorum*. *Epigramma* vetus de baſterna,

Hanc geminus portat duplici ſub robore burdo.

Vita Athanaſii pag. 113. *Quaſi burdones altare ſacrum calcibus evertiſſent.* *Victor.* lib. 1. *De perſecut.* Vandal. *Ex transverſo ſuper burdonem vinctum, quaſi quemdam ligni truncum, toto itinere portabamus.* Græcè βόρδων dicitur, & βορδόνιον. *Joh. Moſchus Limonarii* cap. 101. Ἀπῆλθεν μετὰ τῶν βορδονίων, *Abîit cum burdonibus.* Et paulò, poſt, Ἐπάτησεν ὁ βόρδων τὸ παιδίον, *Calcavit burdo puerum.* Et cap. 125. Ἔβαλεν αὐτὸν ὁ οἰκονόμος εἰς τὰ βορδόνια, *Conſtituit illum diſpenſator ſuper burdones.* Item, Ὡς δὲ ἴδον τὰ βορδόνια, καὶ οἱ βορδονάριοι τὸν λέοντα, *Leone viſo, burdones, & burdonarii*, id eſt, muliones. *Ecloga Baſilic.* 44. Τῷ ληγάτῳ τῶν βορδονίων καὶ αἱ μοῦλαι περιέχονται. *Legato burdonum etiam mulæ continentur.* *Arabicè* برذون *bardaum* patet multò latius. Nam ad *equum* etiam extenditur, ſed propriè *clitellarium*, *degenerem*, *auribus flaccidis*. Unde cognominatur أبو الأخطل quaſi dicas, *patrem flaccidum*. Occur[illegible] in *Arabica Pentateuchi* Paraphraſi editionis [illegible] 37. *verſ.* 17. *Exod.* 14. *verſ.* 23. *Deut.* 17. *verſ.* [illegible]. &c. Et *Hiſpanis* id ipſum eſt *albardon*, & *burdegano*.

Sed & ad mulorum ſpecies ii pertinent, quos onager vel ex equa, vel ex aſina generat. *Ælianus* lib. 16. cap. 9. Ἐν Ἰνδοῖς ἵππων τε ἀγρίων, καὶ ὄνων τοσούτων εἰσὶν ἀγέλαι. οὐκοῦν ἀναβαινόντων ὄνων τὰς ἵππους, ὑπομένειν ἐκείνας λέγουσι, καὶ ἥδεσθαι τῇ μίξει, καὶ τίκτειν ἡμιόνους πυρσοὺς τὴν χρόαν, καὶ ἄγαν δρομικούς. *In* Indis *equorum, & aſinorum ſylveſtrium greges ſunt. Et equas ajunt aſinos ineuntes facilè admittere, & coitu delectari, & rufos mulos parere ad curſum præſtantiſſimos.* Plinius, *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, duritiâ eximiâ pedum, verùm ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo. Onagro & aſinâ genitus omnes antecellit.* *Palladius* ubi de mulis, *Creantur etiam ex equo & aſina, vel onagro & equa.* Item, *Utiles admiſſarii naſcentur ex onagro & aſina, qui poſt in ſobole ſequuturâ agilitatem fortitudinemque reſtituant.* Quod *Columella* pluribus ita explicat, *Mula autem non ſolùm ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo, itemque onagro & equa generatur,* &c. *Neque tamen ullum eſt in hoc pecore, aut animo, aut formâ præſtantius, quam quod ſeminabit aſinus. Quamquam poſſit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager; niſi & indomitum, & ſervire contumax ſylveſtri more ſtrigoſum patris præferret habitum. Itaque hujuſmodi admiſſarius nepotibus magis, quam filiis utilior eſt. Nam ubi aſino & onagro natus admittitur equæ, per gradus infractâ feritate quidquid ex eo provenit; paternam formam, & modeſtiam, fortitudinem, celeritatemque avitam refert.* Ex his cum onagri & aſinæ fœtum mulis accenſeri conſtet, clara jam erunt verba *Jonathanis* in Paraphraſi *Gen.* 36. *v.* 24. quæ alioqui lectorem remorabantur. וענא הוא ענא דארבע ירת ערדיא עם אתני ולזמן אשכח ית כודנייתא די נפקו מנהון

Et Ana *ille eſt* Ana, *qui onagros admiſit aſinabus, & tempore ſuo mulos invenit, qui ex illis exîerunt.* Pro עֲרָדַיָּא *onagris* perperam edunt עֶדְרַיָּא *greges*, & pro כּוּדְנַיָּתָא *mulis* כּוּרְנַיָּיתָא, vocem nihili. Locum imperiti ſcribæ ſic corruperant; quia videbatur abſurdum, quod aſſerit *Paraphraſtes*, gigni mulos ex aſinæ coitu cum onagro.

Ex mulorum tot ſpeciebus ut vulgatior, ita nobilior nulla eſt, quam quæ ex aſino & equa procreatur. Neque ſolet aliud intelligi *muli* nomine. Hinc *Homerus*, ubi de præmiis, quæ *Achilles* certantibus proponit in ſui *Patrocli* funere, *Iliad.* ψ. verſ. 265. 266.

- - - - τῷ δευτέρῳ ἵππον ἔθηκεν
Ἑξέτε᾽, ἀδμήτην, βρέφος ἡμίονον κυέουσαν·

Secundò equam poſuit ſexennem, indomitam, pro fœtu mulum utero geſtantem. Et *Odyſſ.* δ. verſ. 635. 636. ita loquitur *Noëmon*, procorum unus,

- - - - - - - - - - μοὶ ἵπποι
Δώδεκα θήλειαι, ὑπὸ δ᾽ ἡμίονοι ταλαεργοί·

Mihi ſunt equæ duodecim fœminæ, & ſub iis muli laborioſi. Et in *Apollinis* oraculo apud *Herodotum* ἡμίονος *mulus* vocatur *Cyrus*; quia ἐκ δυοῖν οὐκ ὁμοεθνέων ἐγεγόνεε, μητρὸς ἀμείνονος, πατρὸς δὲ ὑποδεεστέρου, *ex duabus diverſarum gentium parentibus ortus, matre nobiliore, patre verò inferiore*; muli inſtar, cujus mater equa patre aſino nobilior eſt. Proinde hujuſmodi mulos pluris æſtimant, quotquot de eorum natura ſcripſerunt. Palladius, *Creantur ex equo & aſina, vel onagro & equa: ſed generoſius nullum eſt hujuſmodi animal, quàm quod aſino* (ex equa) *creante naſcitur.* Columella, *Neque tamen ullum eſt in hoc pecore, aut animo, aut formâ præſtantius, quam quod* (in equa) *ſeminavit aſinus.* Item, *Commodiſſimum eſt aſinum deſtinare mularum generi ſeminando, cujus, ut div*[illegible] *imenio eſt ſpecioſior.* Talmud H[illegible]um in *Beracoth* c. 8. אין בעיתון מיזבון מוליון תהון זבנין דאודניהון דקיקין שאמן סוסה ואבין חמור *Si vultis comparare mulas, emite illas, quibus aures ſunt tenues; quia mater illis eſt equa, & pater aſinus.* Idem his verbis aſſerit *R. Jonas* in *Bereſchith Rabba* cap. 82. כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור גדולות אמו חמורה ואביו סוס (Mulus) *omnis, cujus aures parvæ ſunt, matrem habet equam, & patrem aſinum: at is, cujus aures magnæ ſunt, patrem habet equum, & matrem aſinam.* Unde concludit ibidem *R. Mana* eos eſſe præferendos, דאדניהון דקיקין *quorum aures ſunt tenuiores.* Nempe in genere mulorum בני הסוסיות חזקים מבני האתונות *filii equarum robuſtiores ſunt filiis aſinarum.* Ita *Aben Ezra* in *Eſther*. Quia mulis id à natura inſitum eſt, ut matris ingenium potiſſimum referant. Hinc *Damir*, ubi de muli parentibus,

اذا كان الذكر حمارا يكون شديد الشبه بالفرس واذا كان الذكر فرسا يكون شديد الشبه بالحمار *Cum mas eſt aſinus, equo eſt maximè ſimilis: & cùm mas eſt equus, aſinum maximè refert.*

Inde conſtabit quorſum *Eſther.* 8. *verſ.* 10. *Perſarum* Regis angari equitâſſe dicantur הרכש האחשתרנים בני הרמכים *equos, & mulos equarum filios.* Nam הרכש eſſe *equos*, & הרמכים *equas* jam ſuo loco (a) probatum eſt. Et אחשתרנים *mulos* explicamus cum *Aben Ezra*, *Kimchio*, *Pomario*, *Mardochæo*, & *Aquinate*. Muli ergo *equarum filii* vocantur διαγκελικῶς, ut in carmine *Simonidis* in laudem τοῦ νικήσαντος τοῖς ὀρεῦσιν, quod ab *Heraclide* citatur in *Rheginorum* politia, & ab *Ariſtotele Rhetor.* lib. 3. cap. 2.

(a) Supra cap. 6. pag. 99. 100. 101.

Χαίρετ᾽ ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων,

Salvete velocium equarum filiæ. Ut ſciatur haudquaquam agi de hinnis, ſeu burdonibus, qui minores ſunt, & tardiores. Plinius, *Gignitur etiam mula ex equo & aſina, ſed effrænis, & tarditatis indomitæ.* At mulos ex equa natos idem aſſerit eſſe *veloces in curſu*, & *Ælianus* ἄγαν δρομικοὺς, *ad curſum præſtantiſſimos.* Itaque in *Olympicis* non equis modò, ſed & mulis certabatur. *Pollux*, Ἀγὼν δὲ τις ἡμιόνων ἤγετο πάλαι ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ τὸ μὲν τῶν νωτέων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπήνητον. *Olim certamen quoddam mulorum* Olympiæ *celebrabatur: & dorſuariorum mulorum certamen calpe, jugalium verò rhedarium* (ſeu *curule*) *vocabatur.* Nempe ἀπήνη *rheda* erat, ſeu *mulare vehiculum*, ut ſupra (b) docuimus. Et hoc certamen *Pauſanias*, in *Eliacis primis*, fuiſſe negat τῷ ἀνευρήματι ἀρχαῖον, *inventione priſcum.* Tamen ejus meminêre vetuſtiſſimi Scriptores, (c) *Simonides* (d) *Pindarus*, (e) *Ariſtoteles*, (f) *Heraclides.* Et *Anaxilas Rheginus*, *Pſaumis Camarinæus*, *Ageſias Syracuſanus*, atque alii mulis vicêre. Quin & inter animalia publico curſui deputata *Romani* mulos habuerunt. Atque Epiſcopis ad Concilium *Nicænum* delegatis permiſit *Conſtantinus* δημοσίοις ὀρεῦσι, καὶ ἵπποις χρήσασθαι, *publicis mulis, & equis uti*; ut auctor eſt *Theodoretus Hiſtor.* lib. 1. cap. 16. Pari exemplo *Perſarum* hîc angari equos equitant, & *mulos filios equarum*, id eſt, nobiliſſimos illos ex aſino, vel onagro, & equâ natos.

(b) Cap. 19. pag. 229.
(c) Ubi ſupra.
(d) Olymp. 5. & 6.
(e, f) Ubi ſupra.

Muli אחשתרנים *ahaſteranim*, dicuntur voce *Perſicâ*, quam ridiculè admodum *Kimchius* vult tam eſſe hybridam, quàm ipſum animal, adeoque componi ex *Perſico* اخش *magnus*, & *Chaldæo* תרין *duo*, ut ſignificet *jumentum magnum bigener.* Itaque hæc vox ad verbum ſonaret *magnum duo*: quâ Etymologiâ nihil quidquam eſt inſulſius. Mihi videtur אחשתרן *ahaſteran*, alludere ad استر *aſthar*, quod apud *Perſas* pro *mulo* hodieque eſt in uſu. Sic in Hiſtoria *Chriſti Perſica* de *Maria* dicitur pag. 60. استر سوار ميرفت *Mulo inſidens ibat.* Et Plurale استرها *mulos* ſonat in translatione *Perſica* Pentateuchi *Geneſ.* 36. *verſ.* 24. Itaque אחשתרן vel idem ſonat, vel eſt compoſitum ex اخش & استر ita ut ſumatur pro *magno mulo*, quales ab equabus eduntur. Fruſtra ſunt, qui אחשתרנים reddunt *camelos magnos*, tanquam conflatâ voce ex *Perſicis* اخش *magnus*, & شتور *camelus.* Nam, ut ſequentia taceam בני הרמכים *filios equarum* palam ad mulos pertinere, non ad camelos, cameli magni non commendantur inter curſoria jumenta, quia camelus, quò major eſt, eò ad curſum eſt ineptior; & ſtaturæ quantum accedit, tantum decedit velocitati. Proinde in camelorum genere dromades, quæ curſu longè præcellunt, ſtaturæ ſunt breviſſimæ. Iſidorus, *Dromeda* (imò *dromas*) *genus eſt camelorum minoris quidem ſtaturæ, ſed velocius.* Et, multò ante, *Diodorus* lib. 3. pag. 96. Αἱ δὲ ἀνάκωλοι, καὶ λαγαραὶ ταῖς συστάσεσι δρομάδες εἰσὶ, καὶ διατείνουσι πλεῖστον ὁδοῦ μῆκος· *Breves autem, & conſtitutione graciles ſunt dromades, & longiorem viam emetiuntur.* Quidam vir eximius, cujus nomini parco, putavit אחשתרן dici per πρόσθεσιν τοῦ *Aleph*, quaſi חש־תורן, id eſt, *celerem curſorum regium*, atque indidem extrito ר fieri *Perſicum aſtandæ* nomen apud *Suidam pro tabellario Regis.* In qua ſententia mihi

hoc

hoc maximè diſplicet, quod *Perſicum* אחשתרנים ſtatuit eſſe ſeſſores, ſeu curſores, non jumenta, totâ Sacri contextûs ſerie reclamante. Neque vero tutum eſt *Perſicam* vocem ad *Hebraicas*, vel *Chaldaicas* Etymologias revocare; præcipuè, cum טורן *turan* pro *Rege* vel *Tyranno*, ſit *Græcæ* originis, nec niſi à recentioribus *Chaldæis* uſurpetur. Et abſurdum id quoque eſt, quod *aſtandis* nomen deducitur ab אחשתרן *ahaſteran*, cum hæc duo vocabula plurimùm inter ſe diſtent. Taceo *aſtandem* perperam ſcribi pro *aſcande*, vel *asgande*. Ita enim eſt in *Heſychio*, Ἀσκανδής, ἄγγελος. Et in *Alexandro Plutarchi*, Δαρεῖος ἐξ ἀσγάνδου βασιλεὺς γενόμενος. Et *Chaldæi* nuntium *Perſicâ* voce appellant אזגד *azgad*; in Plurali אזגדין *azgaddin*. Paſſim occurrit hoc vocabulum in *Chaldæis Paraphraſtis* pro *Hebræis* (g) ציר *legato*, & (h) מלאך *nuntio*. In *Syra* etiam *Pſ.* 68. *v.* 32. pro *Hebræo* חשמנים, quod *Græci* πρέσβεις, Vulgata *legatos*, & *Arabs* reddit الرسل. Jam nemo non videt ex *azgaddin* fieri ἀσγάνδην, vel ἀσκάνδην, puncto *Daghes* in *Daleth* reſoluto in literam N, ut in μανδύα ex מדו, *maddo*. Pro הרכש האחשתרנים בני הרמכים prius *Thargum* habet ריכסא ערטוליני רמכין. Sed ex ſecundo reſcribendum ריכסא ערטילי בני רמכין *equos nudos, filios equarum*. Volunt fuiſſe nudos, ut expeditius currerent. Et nudi equi phaleratis opponuntur, & cataphractis; quorum illi ad pompam, hi ad bellum pertinent. Sic האחשתרנים *nudos* ſignificaret, & eſſet Epithetum præcedentis הרכש. Sed obſtat numerus diverſus, & litera *He* præfixa, qua docetur האחשתרנים Nomen eſſe Subſtantivum, non Adjectivum. Quod in priore *Thargum* additur, ablatos fuiſſe ſplenes eorum, & plantæ pedis particulas exciſas, explicavimus (i) in Tractatu *De Equis*.

[(g) *Prov.* 13. 17. & 25. 13. (h) *Gen.* 32. 3. *Num.* 21. 21. 1 *Sam.* 23. 26. *Job.* 1. 14. *Pſal.* 78. 49.]

[(i) *Cap.* 11. *ſup. pag.* 178. 179. 180.]

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De prima Mulorum origine.

Muli ex Henetis *primùm orti juxta* Homerum, & Græcos. *Sed, juxta* Arabes, Karon *creditur primus mulorum partum procurâſſe. In* Alcorano *deſcribitur vir ditiſſimus è* Moſis *populo, ſed illi adverſus, & à terra abſorptus. Itaque* Caron *eſt* Core. Hebræi *mulorum inventum* Anæ *tribuunt*, Eſavi *ſocero, tanquam ex* Geneſ. 36. v. 24. *ubi* ימים, jemim, *volunt eſſe* mulos. *Cur* Anam *illum ſtatuant ex inceſto eſſe natum, & mulos à* terrore *nomen habere. Recentiorum interpretum in ea verſione conſenſus, quæ tamen meritò ſuſpecta.* 1. *Quia* mulos *nemo unquam* jemim *appellavit.* 2. *Quia* מצא Hebræum *eſt* reperire quod jam eſt, *non* invenire, & excogitare id, quod nondum eſt. 3. Ana *ſolum aſinos paſcebat, non item equos.* 4. *Mulorum in* Palæſtina *nulla mentio uſque ad tempora* Davidis. *Mulos* Græci *Interpretes* Abrahamo, Joſepho, & Sauli; & Hebræi Iſaaco *tribuunt: ſed perperam.* Arabica *fabula de mulis* Abrahami *ætate ipſorum ſuffragio refellitur. Mulos in* Homero *ex* Henetis *oriundos à noſtris eſſe diverſos.* Caron, *ſeu* Core, *mulos inveniſſe, aut habuiſſe cur putetur. Mulorum origo fortuita. Muli prius in* Græcia, *quàm in* Judæa. *Vox* jemim *quàm variè reddatur. Refelluntur, qui* maria, *aut* equas, *aut* aquas calidas *reddunt.* Onkelos gigantes, & *Samaritanus* Emæos *explicant: rectè omnino.* ימים, *vel pro* אימים, Aleph *initiali omiſſo, vel pro* אמים, Aleph & Jod *permutatis. Utriuſque mul[illegible] exempla. In* Samaritano *codice planè ſcribi*, Invenit [illegible] Emæos: *id eſt, in illos incidit, illos ex improviſo adortus eſt.* Emæi Hebræis *vicini, quorum Princeps* Sibon, Anæ *pater.*

AD hæc (a) *Poëtæ* quæ jam ſupra (b) citata ſunt, [(a) *Iliad.* β. *verſu* 852.]
Ἐξ Ἐνετῶν ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων, [(b) *Pag.* 231. *lin.* 10. *ſupra.*]
Ex Heneta *urbe, genus mulis agreſtibus unde eſt.*

Sic habet vetus *Scholiaſtes*; Ὅπου τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐπενοήθη πρῶτον, καὶ ἐξευρέθη, *Ubi mulorum genus primò excogitatum, atque inventum eſt. Euſtathius* etiam, Ἐνετοὶ δὲ ἔθνος περὶ Παφλαγονίαν, ὅπου ἡμιόνων γένος φασὶν, ἐπενοήθη. Ex iiſdem denique verbis colligit *Conſtantinus Porphyrogennetes*, Themate ſeptimo, Τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐκεῖθεν πρῶτον ἐκφῦναι, *Mulorum genus inde primò eſſe ortum.* Itaque *Græcorum* hæc fuit ſententia, mulos ex *Henetis* primùm veniſſe, quos alii *Paphlagonibus*, alii *Cappadocibus*, alii *Galatis* adſcribunt; quia fuêre in omnium confiniis circa *Amiſum*. Et verò mulos ibi natos, præter *Theophraſtum*, *Strabonem*, & *Plutarchum*, etiam *Ezechiel* (c) commendat, ut jam à nobis eſt obſervatum. [(c) *Ezech.* 27. *v.* 14.]

At *Arabibus* ſi credimus, *Karon*, primus omnium, aſinum equæ, aut equum aſinæ admiſit, ut muli procrearentur. Hinc *Damir* capite البغل ſive *De mulis*, ويقال ان اول من انتاجها قارون *Et* Karon *primus dicitur partum illorum procurâſſe.* *Karon* vir fuit ditiſſimus, *Moſi* æqualis, cujus in *Alcorano* paſſim meminit *Pſeudo-Propheta*. Sic *Suratâ* المومن, id eſt, *Fidelis*, ولقد ارسلنا موسي بآياتنا وسلطان مبين الي فرعون وهامان وقارون فقالوا ساحر كذاب Moſem *utique miſimus cum ſignis noſtris, & potentia manifeſta, ad* Pharaonem, Hamanem, & Karonem: & *dixerunt illum eſſe magum, & impoſtorem.* Et in *Surat* العنكبوت *araneæ*; poſtquam de *Carone*, *Pharaone*, & ſimilibus impiis actum eſt, ومنهم من خسفنا به الارض ومنهم من اغرقنا *Et ex his alios hiatu terræ abſorptos delevimus, atque alios mari ſubmerſimus.* Et in *Surata* القصص *Hiſtoriæ* dicitur idem fuiſſe من قوم موسي *è populo Moſis*, & tot opes habuiſſe, ut theſaurorum ejus ſolæ claves pluribus eſſent oneri, & fortunæ ipſius nemo non invideret. Sed, inquit ibidem Deus *Mahumetis*, خسفنا به وبداره الارض *Illum hiatu terræ cum domo ſua abſorptum delevimus.* Ex quibus *Coren* intelligi patet, principem ſeditionis in *Moſem* excitatæ, quem cum ſuis terra vivum abſorpſit.

Tertia ſententia *Hebræorum* eſt, primam mulorum inventionem illi *Anæ* deberi, cujus filiam *Aholibamam* in uxorem duxit *Eſavus*. Quod exſculpere ſe putant ex verbis *Moſis* Gen. 36. v. 24. *Iſte eſt* Ana, *qui invenit* את הימים jemim *in deſerto, cum paſceret aſinos* Sibonis *patris ſui.* Ibi enim voce *jemim* mulos ſignificari plerique volunt. Cujus interpretationis en auctores vetuſtiſſimos. *Jonathan* in *Paraphraſi*, וארבע ית ערדיא עם אתני ולזמן אשכח ית כודנייתא דנפקו מנהון *Et onagros admiſit aſinabus, & ſuo tempore mulos reperit, qui ex illis egreſſi ſunt.* *Bereſchith Rabba* ſect. 82. כלאים אימתי נבראו בימי ענה הדא הוא דכתיב הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר רבי יהודה בר״ סימון אמר המיונס *Bigenera animalia quando procreata*

procreata ſunt ? In diebus Anæ, *juxta id , quod ſcriptum eſt , " Iſte eſt* Ana, *qui invenit* jemim *in deſerto. R.* Juda *nomine R.* Simonis *dixit*, jemim *eſſe mulos. Rabba* ibidem, מה עשה ענה הביא חמורה וזיוג לה סוס זכר יצאת ממנו פרדה אמר לו הקדוש ברוך הוא אני לא בראתי דבר של היזק ואתה בראתה דבר של היזק הייך שאני בורא לך דבר של היזק מה עשה הביא חבינה וזיוג לה חרדון ויצאת מהם חברבר מעולם לא אמר אדם שנשכו כלב שוטה וחיה חברבר וחיה פרדה לבנה וחיה *Quid fecit* Ana? *adduxit aſinam, & copulavit illi equum admiſſarium, & mula ex eo procreata eſt. Tum dixit illi Deus Sanctus Benedictus, Non creaveram rem ullam noxiam tu vero rem noxiam procreaſti. Ita ego jam tibi rem noxiam procreabo. Quid fecit? Adduxit chamæleontem fœminam, cui copulavit crocodilum terreſtrem, & ex iis natus eſt ſtellio.* (ſeu *ſalamandra.*) *Neque unquam quiſquam dixit ſe vel à cane rabioſo, vel à ſtellione, vel à mula alba morſum fuiſſe, qui convaluerit. Hieronymus* in hunc locum, *Sunt, qui arbitrentur onagros ab hoc admiſſos ad aſinas, & ipſum iſtiusmodi reperiſſe concubitum, ut velociſſimi ex his aſini naſcerentur. Plerique putant, quod equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe fecerit primus aſcendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia naſcerentur.* Nec multo aliter *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 1. niſi quòd inſigni errore *Ana*, qui ſocer fuit *Eſau*, ibi legitur ejus fuiſſe abnepos. *R. Selomo* ad vocem *jemim*, פרדים הרביע חמור על סוס נקבה וילדת פרד והוא היה ממור והביא פסולין לעולם ולמה נקרא שמם ימים שאימתן מוטלת על הבריות (*Jemim* ſunt) *muli.* Ana *ſcilicet aſinum equæ admiſit, & illa mulum peperit. Atque, ut erat ſpurius, ita induxit in mundum profana animalia. Cur porro vocantur* jemim? *quia* אימתן *terror eorum in creaturas incidit. Anam* ſpurium fuiſſe dicit, quia in *Horæorum* Ducum genealogia *Gen.* 36. *v.* 20. 24. *Anæ* duo recenſentur, quorum unus frater fuit, alter filius *Sibonis*, & *Eſavi* ſocer. At *Hebræi* hos duos *Anas*, ut in unum compingant, *Sibonem* fingunt cum matre concubuiſſe, atque ex eo concubitu natum *Anam Sibonis* fuiſſe fratrem, & filium. Quod eſt abſurdiſſimum: ſic enim *Ana Seiri* fuiſſet privignus, non filius; quod tamen diſertè aſſerit *Moſes*. Addit *Selomo* mulos profana eſſe animalia, quia *Levit.* 19. *v.* 19. lex jumentum vetat admitti animali diverſæ ſpeciei. Mulos denique ſubjicit nobis eſſe terrori, propter dictum *R. Chaninæ*, quod idem citat, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה *Nemo me conſuluit unquam de plaga, à mula alba inflicta, qui convaluerit.* Idem ſequuntur *Aben Ezra, Kimchius, Mardochæus, Aben-melech, Pomarius, Aquinas, Hebræi* denique recentiores, quotquot videre mihi contigit. *Perſa* item Interpres, & uterque *Arabs*. Et noſtra, aut patrum ſæculo, *Santes, Arias, Fagius, Münſterus, Mercerus, Druſius, Caſtalio, Junius, Tigurini, Fullerus, Amama, Deodatius, Genevenſes*, & ſi qui alii Sacri Textûs *Latinas*, aut vernaculas verſiones procurârunt. Neque aliud reperias in *Lexicis* ferè quotquot ſunt. Ita ut hujus verſionis aſſertores

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges.

Has tamen habeo rationes, cur illa mihi ſit ſuſpecta. Primò, *mulus* Hebræis eſt פרד *pered*, Chaldæis, & Syris כודנא *chudna*, Arabibus بغل *baglon*, Æthiopibus በቅል፡ *bakal*, Ægyptiis ΤΕΜΘΑΜ *temtham*, *Perſis* olim خستربن *ahaſterans* hodie استر *aſthar*, &c. prout variarum in Oriente gentium varius etiam eſt ſermo. Sed qui mulos ימים *jemim* appellaverint, quomodo volunt hîc appellari, non puto ullos reperiri. Præterea, qui mulos procreandi rationem excogitaſſet, à *Moſe* non diceretur inveniſſe mulos; quia מצא Verbum apud *Hebræos* non ſignificat *excogitare id quod non eſt*, ſed *reperire rem jam extantem. Latinè* quidem *invenire* quandoque eſt *excogitare*. Et *Græcum* ἐξευρίσκειν ita ſumitur, ab *Homeri Scholiaſte*, cum dicit (*d*) de *Henetis*, Ὅπου τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐπενοήθη πρῶτον, καὶ ἐξευρέθη, *Ubi mulorum genus primò excogitatum, atque inventum eſt.* Sed *Hebræum* Verbum מצא, licet in Scriptura extet locis plus quadringentis, nuſquam tamen ita uſurpatur. Neque ad hanc conjecturam firmandam id ſufficit, quod *Ana* tum paviſſe legitur aſinos *Sibonis* patris ſui: cum ex ſolis aſinis muli non procreentur, ſed ex aſino & equa, vel ex equo & aſina, vel ex onagri cum equa aut aſina coitu. Equorum porro, aut onagrorum non fit hoc loco ulla mentio. Addo, parum eſſe veriſimile mulos progignendi rationem in *Idumæa* jam tum fuiſſe repertam; quia *Judæi* mulis uſi fuiſſe non leguntur ante tempora *Davidis*, qui poſterior fuit annis ferè ſeptingentis. Agitur de *Jobi* armentis, & gregibus *Job.* 1. *v.* 3. & *Abrahami* Gen. 12. v. 16. & *Iſaaci* Gen. 24. v. 35. & *Jacobi* Gen. 32. v. 5. & *Achanis* Joſ. 7. v. 24. & *Sichemitarum* Gen. 34. v. 28. & *Ægyptiorum* Gen. 47. v. 17. Exod. 9. v. 3. *&c.* & *Madianitarum* Num. 31. v. 31. *&c.* & *Jerichuntinorum* Joſ. 6. v. 21. & *Iſraëlitarum* Jud. 6. v. 4. & *Amalekitarum* 1 Sam. 15. v. 3. Atque in iis cenſentur cameli, equi, aſini, boves, oves, & capræ, ſed muli nuſquam. Unde valde probabili ratione colligere eſt, mulorum uſum in illis locis non fuiſſe tam vetuſtum. Scribunt quidem *Græci* Interpretes *Gen.* 12. *v.* 16. *Abrahamum* habuiſſe ἡμιόνους, καὶ καμήλους, *mulos, & camelos*, & *Gen.* 45. *v.* 23. *Joſephum* ex *Ægypto* miſiſſe δέκα ἡμιόνους αἴρουσας ἄρτους τῷ πατρὶ αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, *decem mulas patri ſuo panem ferentes in viaticum.* Ut taceam quod apud eoſdem, 1 *Reg.* (Hebr. 1 *Sam.*) 22. 9. *Doëg* conſtitutus fuiſſe legitur ἐπὶ τὰς ἡμιόνους Σαοὺλ; *ſuper mulas Saülis.* Sed in utroque *Geneſews* ὄνους legendum, non ἡμιόνους, cum *Hebræa* habeant אתונות, id eſt, *aſinas.* Et in *Samuele Doëg* non præficitur על פרדי, *ſuper mulos*, quomodo illi legerunt, ſed על עבדי *ſuper ſervos Saülis*, nempe ſuper ſervos paſtores. Unde eſt, quod 1 *Sam.* 21. *v.* 7. vocatur אביר הרועים אשר לשאול *Princeps paſtorum Saulis.* Ubi rurſus habent *Septuaginta*, quid ſequuti non ſatis ſcio, Νέμων τὰς ἡμιόνους Σαοὺλ, *Paſcens mulas Saülis.* Proinde manet, quod diximus, in Scripturæ textu archetypo mulorum mentionem nuſquam fieri, antequam regnaret *David.* Et more ſuo nugantur *Hebræi* in *Bereſchith Rabba* ſect. 64. cùm *Iſaacum Geraris* eò opulentiæ creviſſe aſſerunt, ut vulgo diceretur זבל פרדותיו יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך *Fimum mularum* Iſaaci *præferendum eſſe argento, & auro* Regis *Abimelechi.* Neque verius eſt, quod in *Damire* narrat *Alhaphidh Abulkaſem Ben Aſachir* in *Hiſtoriis Damaſci* poſt *Ali Ben-Abutalib*, ان البغال كانت تتناسل وكانت اسرع الدواب في نقل الحطب لنار ابراهيم خليل الرحمن صلى الله عليه وسلم فدعا عليها فقطع الله نسلها *mulos olim generaſſe. Sed, cum fuiſſent jumentorum omnium promptiſſimi ad ferendum lignum in ignem, quo comburendus erat* Abraham, *amicus Dei miſericordis, cui propitius ſit Deus, & ſuper quem pax,* Abrahamum *iis imprecatum eſſe, & Deum illos prohibuiſſe, ne generarent.* Neque hîc ſibi conſtant *Arabes*, cum ex illorum ſententia primus mulorum inventor *Karon* annis ferè quingentis floruerit

(d) *Ad Iliad.* β'. *verſ.* 852.

ruerit poſt illud tempus, quo *Abrahamum* fabulantur ad ignem eſſe damnatum.

Ex his liquere jam puto, quæcunque proferuntur de mulorum origine eſſe valde incerta. *Græcorum* ſententia nititur uno *Homeri* verſiculo, quo deducit ex *Henetis* in ora *Cappadociæ*

- - - - - ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,

mulorum agreſtium genus. Quibus verbis *muli agreſtes* videntur opponi *domeſticis.* Nec putaverim intelligi mulos illos inſititios, qui hominum opera procreantur, aſino equæ admiſſo: ſed naturales, de quibus ſuprà *Plinius, Theophraſtus* (mulas) *vulgo parere in* Cappadocia *tradit, ſed eſſe id animal ibi ſui generis.* *Arabum* quoque ſententia nihil habet ſani. Quippe *Caron* ille, quem mulis procreandis primùm operam dediſſe volunt, eſt *Core*, ut docuimus. Neque is poteſt *Arabibus* aliunde eſſe notus, quàm ex Scriptura, quæ de eo nihil refert tale. Et verò in *Iſraëlitarum* caſtris, tum cùm ex *Ægypto* exierunt, equos, vel equas fuiſſe, non conſtat, unde muli procrearentur. Aſinos quidem habuiſſe certum eſt, cùm, ſeditione motâ per *Coren*, neget *Moſes* (e) ſe ullius illorum aſinum invaſiſſe. Sed de equis nihil habetur. Nec [illegible] equi adfuerunt, veriſimile eſt *Coren*, qui *Levita* erat, & *Moſis* conſobrinus, & pietatis obtentu multos Procerum ſeduxerat, & aſpirabat ad ſummum ſacerdotium, aſinos equabus, aut equos aſinabus admiſiſſe contra Dei Legem expreſſam *Levit.* 19. 19. Dicam tamen quid huic fabulæ occaſionem dediſſe videatur. *Num.* 16. 32. terra dicitur *os ſuum aperuiſſe, & ſeditioſos deglutiviſſe, & eorum domos, & ſervos, quotquot habuit* Core, ואת כל הרכוש *& omnem cenſum. Cenſus* eſſet κτῆσις, pro quo *Græci* Interpretes hoc loco habent τὰ κτήνη *jumenta*, quaſi pro הרכוש, unâ literulâ minùs, legerint הרכש. Nempe הרכש eſt *jumenti genus:* & nos *equum* eſſe docuimus. Sed ſunt, qui *mulum* interpretentur. *Kimchius* in 1 *Reg.* 4. 28. רכש מין בהמה וי״א שהם פרדים בני הסוסיות כמו רוכבי הרכש Reches *eſt jumenti ſpecies. Sunt, qui mulos eſſe dicant, equarum filios, ut* Eſther. 8. 10. 14. *Equitantes* reches, &c. *Pomarius*, רכש מין הסוס או לפי קמחי מין בקר או לפי אחרים הוא פרד שנולד מן הסוסיה Reches, *equi ſpecies, aut ſecundùm* Kimchium *ſpecies bovis* (leg. מין אחר *ſpecies alia*) *aut ſecundùm alios eſt mulus ex equa natus.* Quam interpretationem multi ſequuntur. Itaque ex loco, quem citavimus, *Coren* habuiſſe הרכש, id eſt, *mulos*, adeoque illos procreandi rationem inveniſſe nonnulli collegerunt, quia mulorum ante illum nuſpiam eſt ulla mentio. Et quomodo *Hebræorum* de primo mulorum ortu ſententia nata eſt ex falſa interpretatione vocis ימים. Sic *Arabum* eadem de re placitis anſam dedit prava vocis הרכוש lectio, & interpretatio. Itaut, omnibus expenſis, mihi maximè arrideat hæc *Æliani* conjectura lib. 12. cap. 16. Δοκεῖ δέ μοι τοῦτο, ἦ δ᾽ ὅς, ὁ ὄνος ἵππον βιασάμενος μετὰ τύχην κυῆσαι, μαθητὰς δὲ ἀνθρώπους τῆς βίας ταύτης γεγενημένους· εἶτα μέντοι προσελθεῖν ἐπὶ τὴν τῆς γονῆς αὐτῶν συνήθειαν. *Hoc mihi quidem videtur, cùm quis aſinus fortè fortunà equæ vim intuliſſet, illam concepiſſe; homines autem hujus vis diſcipulos fuiſſe factos: deinde veniſſe in conſuetudinem horum animalium generationem procurandi.* Quo autem ævo, aut in qua gente primùm cœperit id uſurpari, nobis non conſtat. Tantùm videtur mulorum uſus in *Græcis* fuiſſe antiquior, quam in *Hebræis*. Nam in fabulis *Græcorum* antiquiſſimis mulorum eſt multa mentio. Sic *Homeri Iliados* ſtatim initio, peſtis, ab *Apolline* immiſſa, (f)

Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς,

Græcorum *primùm invaſit mulosque, canesque.*

Et apud eumdem (f) muli vehunt *Priami* currum, & (g) *Nauſicaæ*, & (h) ad *Patrocli* pyram materiam convehunt. Ut de *Iphito* taceam, qui, cum *Tyrintha* veniſſet, equas abactas duodecim quærens, quibus lactentes ſuberant (i) muli totidem, ab *Hercule* eſt interemptus. Hæc porrò facta narrantur diu antè *Davidem*, quo regnante demùm Hiſtorici Sacri mulorum meminiſſe cœperunt.

(e) Num. 16. 15.
(f) Iliad.
(g) Odyſſ. ζ.
(h) Iliad. ψ.
(i) Odyſſ. ζ.

Jam pro corollario libet addere, atque inter ſe conferre varias verſiones vocis ימים *jemim*, quam licet *mulos* exponat, ut diximus, pars interpretum multò maxima, non defuêre tamen, qui multò aliter redderent: quod doceant hæc *Hieronymi. Alii putant* jamim *maria appellata. Iiſdem enim literis ſcribuntur maria, quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt. Et volunt illum, dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto, aquarum congregationes reperiſſe, quæ, juxta idioma linguæ* Ebrææ, *maria nuncupantur, quod ſcilicet ſtagnum repererit, cujus rei inventio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant aquas calidas juxta* Punicæ *linguæ viciniam, quæ* Ebrææ *contermina eſt, hoc vocabulo ſignari.* Inde Vulgatus Interpres, *Iſte eſt* Ana, *qui invenit aquas calidas in ſolitudine.* Alii ſolùm *aquas* reddunt, ut *Syrus*, ܗܢܘ ܥܢܐ ܕܐܫܟܚ ܠܗ ܡܝܐ ܒܡܕܒܪܐ *Iſte eſt* Ana, *qui invenit ſibi aquas in deſerto.* Quo *Diodori* nota pertinet, Ὁ Σύρος, καὶ ὁ Ἑβραῖος τὸ Ἰαμεὶν ὕδωρ βούλονται λέγειν ἀντὶ τοῦ, Εὗρε πηγὴν ἐν ἐρήμῳ· Syrus, & Ebræus *jamin* (imò *jemim*) *aquam ſignificare volunt, ac ſi dixerit* (Moſes) " *Invenit fontem* " *in deſerto.* E *Chaldæis* unus *Onkelos* גבריא, id eſt, *gigantes* exponit, & *Samaritanus* [illegible] *Emæos. Septuaginta* denique, & *Græci* poſteriores, *Aquila, Symmachus, Theodotion*, ἰαμεὶν hic habent, vocem *Hebræam Græcis* Characteribus utcunque efferre contenti, ut quam aliter reddi poſſe deſperaverint.

In his maximè omnium diſplicent, qui *maria* interpretantur. Cum, quia licet iiſdem literis, tamen diverſiſſimis Vocalibus ſcribuntur יֵמִים *jemim*, & יַמִּים *jammim*, id eſt, *maria*: tum quia יַמִּים *jammim*, ſive *maria*, *Hebræis* non dicuntur quævis aquarum congregationes, ſed vel *maria* propriè dicta, vel *magni lacus*, quales *Tiberiadis*, & *Aſphaltites*. Cujuſmodi lacus in deſerto reperiſſe non tanti eſt, ut ab illorum inventione quis potuerit inſigniri, cum hi nemini non pateant. *Syrus* quoque fallitur, qui *aquas* reddit, cum aquæ *Hebræis* non ſint ימים *jemim*, ſed מים *majim*: quod nemo neſcit. Et qui *aquas calidas*, tanquam ex *Punica* lingua primi explicârunt, Vocalibus nondum adſcriptis, pro הימים *hajemim*, videntur חימים *chemim*, legiſſe, & ſumpſiſſe pro חמים voce *Arabicâ* ejusdem ſoni, quæ *aquam calidam* ſonat. *Hebræi* חמים *hammim*, dixerint; & *Syri* ܚܡܡܐ *hemmae*, vel *hammae*, unde *Emmaus*, vel *Ammaus* loci nomen thermis celebris. *Joſephus, De bello Jud.* lib. 4. cap. 1. Μεθερμηνευομένη δ᾽ Ἀμμαοὺς θερμὰ λέγοιτ᾽ ἄν· ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πηγὴ θερμῶν ὑδάτων πρὸς ἄσκησιν (lege ἄκεσιν) ἐπιτήδειος. Ammaus *autem, ſi quis interpretetur, idem erit, quod* thermæ: *ibi enim eſt fons calidarum aquarum ad morborum curam idoneus.* Sed de eo plura habentur in noſtro *Chanaan* lib. 2. cap. 16.

Superſunt *Samaritanus* & *Onkelos*: quorum ille *Emæos*, iſte *gigantes* explicat; quæ ferè eodem recidunt: quia *Emæi excelſi erant ut* Anacæi, *& gigantes reputabantur ut* Anacæi. Ita aſſerit *Moſes*, *Deuter.* 2. 10. 11. Unde eſt, quod in *Bereſchith Rabba*, cap. 26. *Hebræi Emæorum* nomen recenſent inter gigantum nomina ſeptem. Itaque tam *Onkeloſo*, quàm *Samaritano* [illegible] *jemim*, iidem ſunt, qui *Emim*: quorum nomen *Hebræi* vel cum *Jod* אֵימִים ſcribunt, vel אֵמִים ſine *Jod*. Prius ſi ſequamur, dicendum erit in יֵמִים primam radicalem *Aleph* excidiſſe: ut cum מכולות *cibus* legitur pro מאכולת 1 *Reg.* 5. *verſ.* 11. מסורת *vinculum*, pro מאסורת, *Eſ.* 20. 37. השפות *ſtercora*, pro האשפות *Nehem.* 3. *verſ.* 13. תפינים *coctura*, pro תאפינים, *Levit.* 6. 21. al. 24. יהל *tentorium figet*, pro יאהל, *Eſ.* 13. 20. תורני *accinges*

cinges me, pro תאורני, 2 *Sam.*22.40. תולי, *abibis*, pro תאולי, *Jerem.*2.36. וירב *& inſidiatus eſt*, pro ויארב 1 *Sam.*15.5. ימרוך *dicent tibi*, pro יאמרוך, *Pſ.*139.20. להכיל, *ad comedendum*, pro להאכיל, *Ezec.*21.28. מלפנו, *docens nos*, pro מאלפנו, *Job* 35.11. תבא *acquieſces*, pro תאבה, *Prov.*1.10. Itaque ut vir idem *Aram* vocatur *Matth.*1.3. & *Ram*, *Ruth.*4.19. & 1 *Par.*2.9.10. Idem locus אפס־דמים 1 *Sam.*17.1. &, ſine *Aleph*, פס־דמים, 1 *Par.*11.13. Iidem populi vulgò הארמים, id eſt, *Syri* & ſine *Alèph* הרמים, 2 *Par.*22.5. Ita *Emæi* vel cum *Aleph* האימים vel ſine *Aleph* הימים, dici potuiſſe conſtat. At, ſi ſequamur poſterius, dicendùm erit יֵמִים *jemim*, eſſe pro אֵמִים *emim*; *Aleph* & *Jod* permutatis. Quo exemplo תתימרו *vos verbis efferetis*, eſt pro תתאמרו, *Eſ.*61.6. Et ילף *Chaldæis*, & *Syris*, *diſcere* eſt, ut אלף: & יולפנא *doctrina*, ut אולפנא: & *adunare* יחד, vel אחד: & יגר *acervus* eſt ab אגר. Quid ſi, variante lectione, *Onkelos* pro הַיֵּמִים *hajemim*, plenè legerit הָאֵימִים, quomodo hodieque legitur in *Hebræo* exemplari, qui *Pariſiis* editus eſt charactere *Samaritano*? Utut ſit, mihi perſuaſiſſimum eſt, aut *Moſem* ita ſcripſiſſe, aut יֵמִים, & אֵמִים, vel אֵימִים eosdem eſſe populos, atque id *Maſorethas* ſubinnuiſſe, cum voci יֵמִים easdem Vocales adſcripſerunt, quas adſcribunt vocibus אֵימִים, & אֵמִים. Si nimirum ſic intelligas, loci, alioqui obſcuri, & intricati, ſenſus apertus erit, & percommodus. In *Horæorum* Principum genealogiâ duos *Anas* recenſet *Moſes*; quorum unus frater, alter *Sibonis* filius fuit, & *Eſavi* ſocer. Quem ut *Propheta* magis inſigniat, ait illum eſſe *Anam*, *qui invenit* הימים, vel האימים, id eſt, *Emæos in deſerto*, *tum cùm paſcebat aſinos* Sibonis *patris ſui*. Inveniſſe hoſtes *Hebræa* phraſi dicitur, qui incidit, vel etiam qui irruit in illos ex improviſo. Quo ſenſu de tribubus *Judæ* & *Simeonis* dicitur *Jud.*1.5. *Invenerunt* Adoni-bezek *in* bezek, *& pugnaverunt in illum.* Et de *Saüle* 1 Sam.31.3. *Invenerunt eum jaculatores.* Et de *Propheta*, qui è *Juda* venit *Beth-lehem*, 1 Reg.13.24. *Invenit eum leo in via, & occidit.* Et de *Jehu* 2 Par.22.8. *Invenit principes* Judæ &c. *& interfecit eos.* Et de illo, qui caſu occidit, absque odio præcedente, *Num.*35.27. *Si invenerit eum*, &c. *& percuſſerit vindex ſanguinis.* *Cain* etiam eâdem phraſi dixit *Gen.*4.14. *Me quisquis invenerit, occidet.* Et *Saul* 1 Sam.24.20. *Quotusquisque eſt, qui inveniat hoſtem, & illum dimittat illæſum?* Et *David* Pſ.21.9. *Invenies manu tuâ omnes inimicos tuos, dextrâ tuâ invenies oſores tuos.* Ut Sponſa *Cant.*5.7. *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem, percuſſerunt me, vulneraverunt me.* Et Deus ipſe *Eſ.*10.10. *Invenit manus mea regna idolorum.* Eò quoque hæc pertinent *Deut.*31.17. *Invenient eum mala multa, atque anguſtiæ.* Et *Pſ.*116.3. *Angores inferni invenient me.* Et *Pſ.*119.143. *Oppreſſio & anguſtia invenerunt me*, id eſt, in me inciderunt, vel me ex improviſo adortæ ſunt. Ità *Emæos* inveniſſe dicitur *Ana*, ſive in eos inciderit, aut irruerit. Quo caſu tum notiſſimo cum nominis ſui famam ad poſteros propagaverit, ſeu magna clade illos affecerit, aut ſibi paratas inſidias virtute ſuâ eluſerit, hoc quaſi κελτηνείῳ eum *Propheta* deſignat, atque ab alio cognomine diſtinguit. Hoc eo fit veriſſimilius, quod *Horæi*, quibus *Anæ* pater *Sibon* imperabat, *Emæis* vicini erant. *Emæi* enim *Ar* tenuerunt, & campum *Kirjathaim*; & *Horæi* montem *Seir*: donec illi à *Moabitis*, hi ab *Idumæis* pellerentur. Unde factum, ut *Emæorum* regio *Moabitis*, & *Horæorum* regio *Idumæa* diceretur. *Moabitidem* porrò & *Idumæam* regiones fuiſſe finitimas nemo eſt, qui neſciat. Quod de harum gentium ſitu diximus, patet ex duobus *Prophetæ* locis: in quorum uno Reges conjurati quatuor, *Emæis* profligatis in campo *Kirjathaim*, vicinos *Horæos* invadunt in monte (k) *Seir*. In altero, qui eſt multò diſertior, Deus *Iſraëlitas* ſic alloquitur (l) *Moabitas nè oppugnato, neque miſceto cum iis bellum. Neque enim tibi dabo quidquam de terra eorum in hæreditatem. Quin filiis* Loti *dedi* Ar *in hæreditatem. Eam anteà* Emæi *inhabitabant, populus magnus, multusque, & excelſus, ut* Anacæi, *&c. Et montem* Seïr, *anteà* Horæi *inhabitabant, in quorum hæreditatem ſucceſſerunt* Eſavi *filii.* *Emæi* igitur, atque *Horæi*, cum vicini fuerint populi, nihil tam proclive fuit, quàm hos illorum, aut illos horum fines invadere. Quò pertinet, quod ſcribit *Moſes*, *Anam*, *Sibonis Horæorum* Principis filium, paſcentem aſinos patris ſui, reperiſſe את הימים, id eſt, in finitimos *Emæos* incidiſſe, vel irruiſſe. Si quis miretur Principis filium patris ſui paviſſe aſinos, ea videat, quæ à nobis in ſimiles locos afferuntur in capite *De paſtoribus*.

(k) *Gen.* 14.5.6.
(l) *Deut.*2.9.10.11.12.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Cur animalia heterogenea copulare per Legem *Moſis* non licuerit.

Lex de eo Levit.19.19. *Heterogenea* Hebr. כלאים. *Cujus voci* [illegible]*igo aperitur. De heterogeneis* Maimonidis, *&* Philonis *loca. Illa copulare* Judæis *etſi ſit nefas, tamen fœtus, qui ex illis naſcitur, ad uſum conceſſus. Cauſæ prohibitionis.* 1. *Quia hæc copulatio contra naturam.* 2. *Ut deterreantur homines à promiſcuo & illicito concubitu.* 3. *Ne ſimus* ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις, 2 Cor.6.14. *Aliæ quædam Allegoriæ.*

NEgavimus licuiſſe *Judæis* mulorum procreationi incumbere, quia Lex prohibebat his verbis *Levit.*19.19. בהמתך לא תרביע כלאים *Jumentum* (vel *pecus*) *tuum non admittes animalibus heterogeneis.* *Græci* reddunt ἑτεροζύγῳ, quaſi dicas *alteri-jugi*; Hieronymus, *alterius generis animantibus*; *Arabs* uterque نوعين *duabus ſpeciebus*; Onkelos עירובין, Jonathan עירבובין. Samaritanus ࠏࠓࠁࠁࠉࠍ, & Syrus ܡܚܠܛܐ, *mixto* animali, vel *mixtis* animalibus; id eſt, ita ut duæ ſpecies in concubitu miſceantur. Quo ſenſu dixit *Poëta* lib.7. *Æn.*

Miſta Deo mulier. - - - - -

Hebræa vocis כלאים origo ignota hactenus ex *Æthiopica* lingua patet, quâ ክልአ: vel ክልኤ: Fœm. ክልኤቱ: Plur. Maſcul. ክልኤቲ: Fœm. ክልኤት: *duplicem, geminum, duos* ſonat. Hinc *Matth.*4.18. ክልኤቲ: አኃው: *duo fratres.* Matth.18.8. ክልኤ: እደ: ወክልኤ: እገረ: *duæ manus, & duo pedes.* Pſal.149.6. ሰይፍ: ዘክልኤ: አፉሁ: *gladius, cujus geminum eſt os*, id eſt, *anceps*, δίστομος. Matth.2.16. ዘእምክልኤ: ዓመት: *qui ſunt duorum annorum*, διετεῖς, *bimi, biennes.* Luc.1.6. ክልኤሆሙ: *duo ipſi*, id eſt, *ambo.* Matt.11.1. ለዐሠርቱ: ወክልኤቱ: አርድኢሁ: *duodecim diſcipulis ejus.* Matth.24.41. ወክልኤቲ: ይሐርጻ: *& duæ molunt.* Et ካልእ: Fœm. ካልእት: Plur. ካልኣን: *alium, alterum, diverſum* ſonat. Sic *Pſ.*47.12. & 77.4. ካልእ: ትውልድ: *ad alteram generationem.* Luc.6.6. ካልእት: ሰንበት: *in altero Sabbatho.* Matth.13.24. ካልእት: መሰል: *altera parabola.* Matth.5.39. ካልእታሂ: *alteram illam* ſupple መልታሕት: *maxillam.* *Liturg.* pag.176. à ወካልእታሂ: ማርያም: *& altera illa Maria.* Matth.4.21. ካልኣን: ክልኤቱ: *alii duo.* Ita enim *Luc.*23.32. & *Joh.*21.2. Et ክልኤት: eſt *diverſitas, diviſio.*

viſio. Sic *Liturg.* pag. 163.d. ረሰዮሙ፡ከመ፡ይኩኑ፡ለከ፡ዘእንበለ፡ክፍልት፡ *Fac eos, ut ſint tibi ſine diviſione.* Et 1 *Cor.* 16.9. ወገብኦን፡ ſunt ἀντικείμενοι, *oppoſiti, diverſi, adverſarii.* Hinc *Heb.* כלאים in brutis, in vitibus, in ſeminibus, ſunt duæ diverſæ ſpecies, quas ex Lege ceremoniali non licebat ſimul miſcere. In veſtibus etiam, puta lana, & linum. Vide *Levit.* 19. 19. *Deut.* 22. 11. Nos hic de brutis ſolum agimus.

Legem, quâ vetantur admitti, quæ ſunt heterogenea, ita explicat *R. Moſes* in Tractatu כלאים cap. 9. *Qui marem admittit fœminæ diverſæ ſpeciei, ſive ſit quadrupes domeſticum, aut ferum, aut avis, aut animal in mari degens, is juxta Legem vapulat, ſive in terra* Iſraëlis *id fiat, aut alibi; quia dicitur* Levit. 19.v.19. "*Jumentum tuum non admittes heterogeneis. Neque refert ſitne ſuum, an alienum quadrupes, domeſticum, ferum, avis,* &c. *Et vapulet non ſolum, cum manu ſua intromiſit* כמכחול בשפופרת *ut ſtylum in calamum, ſed & duntaxat marem provocavit ad conſcendendum in fœminam, aut voce ſua incitavit, percutitur percuſſione rebellionis* (id eſt, flagellatione). *Licet tamen in uno ſtabulo ſimul claudere duo animalia heterogenea; & qui videt concumbere non tenetur illa ſeparare. Sed* Iſraëlitæ *non licet Ethnico dare jumentum ſuum, ut heterogeneo admittat. At, ſi quis peccavit in hanc Legem, jumentum ſuum cum diverſi generis animante copulando, liber eſt ipſi uſus animalis inde nati. Et, ſi mundus ſit uterque parens, conceſſus eſt illius eſus, prout explanavimus in Tractatu* De cibis vetitis. *Cum duæ ſpecies, tam è feris, quam ex domeſticis animalibus, ſibi ſunt mutuò ſimiles, etſi unum ex altero ſit editum, & magna ſimilitudo intercedat; tamen, quia ſunt duæ ſpecies, pro heterogeneis habendæ ſunt, neque licet illas ſimul copulare. Verbi gratiâ, lupum cum cane, & canem villaticum cum vulpe, & capreæ marem cum capra, & ibicem cum ove, & equum cum mula, & mulum cum aſina, & aſinum cum onagro fœmina; quia quantumvis ſimiles, tamen ſunt diverſi generis. At, cum in eadem ſpecie aliud domeſticum, aliud ferum eſt animal, ut in bove, & equo, quorum nonnulli ſunt ſylveſtres, tum illa copulare liberum eſt; quia ſunt una ſpecies. Tamen vulgaris anſer & ferus ſunt heterogenei: quia illius teſticuli ſunt interiores, hujus autem omnino exteriores. Unde conſtat diverſas eſſe ſpecies.* והכוי *& tragelaphus eſt heterogeneus, utpote ex domeſtici animalis cum fero concubitu editus. Tamen propter illum non vapulant; quia de eo ambigitur. Ea animalia, quæ naſcuntur ex heterogeneis, copulare liberum eſt, ſi modo matres ſint ejuſdem ſpeciei. At, ſi diverſæ ſint ſpeciei, ea copulare eſt nefas, & qui copulat, vapulat. Aut ſi copulat fœtum heterogeneum cum ſpecie, ex qua eſt mater, etiam propterea vapulat. Verbi gratia, mulum, cujus mater eſt aſina, licet admittere mulæ ab aſina natæ: ſed illum aſinæ admittere non licet. Mulum quoque ex equa natum non licet admittere mulæ ex aſina procreatæ. Neque aliter ſe habent reliqua hujuſmodi. Propterea qui mulæ mulum vult admittere, aut ſub eodem jugo jungere duas mulas, advertit ad ſigna aurium, caudæ, & vocis, an ſimilia ſint, ut ſciat an verè ſint unius ſpeciei, adeoque licitæ.* Hæc ad verbum *Maimonides* libri *Jad* tomo tertio. fol. 72. b. & 73. a. Editionis *Venetæ.* Et docet *Scholiaſtes* ex quibus *Talmudis* locis ſingula hæc exprompta ſint. Quibus ſimilia habet *R. Iſaac* in *Ammude gola* cap. CLXIII. *Philo* quoque multò antè in libro *De ſpecialibus legibus*, Τράγον ὐδεὶς ἐάσει ποιμὴν Ἰϐδαῖ@ ἐπιβαίνειν ἀμνάσι, ὐδὲ κριὸν χιμαίρᾳ, ὐδὲ βȣ̃ν ἵππῳ· εἰ δὲ μὴ, τίσει δίκας. *Hircum nullus paſtor* Judæus *ſinet in ovem ſcandere, neque arietem in capram, neque bovem in equam: aut ſi fecerit, dabit pœnas.* Et de mulis ſpeciatim, Τȣ̀ς ὀρεῖς ἔνιοι τῶν ὑποζυγίων ἁπάντων προτιμῶσιν, ἐπειδὴ τὰ σώματ' αὐτοῖς πέπηγε, καὶ σφόδρα νενεύρωται. Κἀν τοῖς ἱπποφορβίοις, καὶ τοῖς ἱπποστάσεσιν ὄνȣς ὑπερμεγέθεις, ȣ̃ς προσαγορεύȣσι Κηλῶνας, ἀνατρέφȣσι, ἵνα ταῖς θηλείαις ἀναβαίνωσι πώλοις. Αἱ δὲ μικτὸν ζῶον ἀποτίκτȣσιν ἡμίονον, ἧς παρὰ φύσιν τὴν γένεσιν εἰδὼς, ἀνάκρατ@ ἀπεῖπε Μωϋσῆς καθολικωτέρᾳ προστάξει. *Mulos jumentis omnibus quidam præferunt, quod bene compacta nervoſaque habeant corpora. Et in equorum paſcuis ſtabulisque aſinos prægrandes alunt, quos* celones, *id eſt, admiſſarios, vocant, ut equas ineant. Illæ autem mixtum animal, mulum ſcilicet, pariunt, cujus genituram, naturæ contrariam eſſe cum ſciret,* Moſes, *penitus interdixit.* Proinde falluntur *Lyranus*, *Cajetanus*, atque alii recentiores, qui *Moſis* interdictum de admittendis heterogeneis ad literam intelligi negant. Et fruſtra objiciunt perpetuum apud *Judæos* mulorum uſum inde à ſæculo *Davidis* Regis. Utut enim heterogenea copulare fuerit nefas, tamen הנולד מהם מותר להנאה *fœtus, qui ex illis naſcebatur, ad uſum fuit conceſſus*, ut nos jam docuit *Maimonides.* Ita etiam *R. Iſaac* ubi ſuprà, tanquam ex *R. Joſe*, והוולדות הבאים מכלאים מותרים באכילה כגון מכבש ועז ובהנאה כגון פרד הבא מסוס וחמורא *Fœtus, qui naſcuntur ex heterogeneis, conceduntur ad eſum, ut* muſimon, *qui naſcitur ex ariete, & capra: & ad uſum, ut mulus, qui ex equo & aſina procreatur.*

Cauſæ prohibitionis plures afferuntur. Prima, quod ambigenarum generatio habeat aliquid παρὰ φύσιν, *præter naturam.* Ea ratio eſt *Philonis*, quam ſic amplificat *R. Menachem* in *Leviticum*, *Si quis heterogeneorum generationem procurat, idem eſt ac ſi crederet Deum Sanctum Benedictum non perfeciſſe quidquid neceſſe eſt, ac proinde plures vellet creaturas addere, atque ipſi adeſſe in mundi creatione.* Item, *Qui mutat ſpecies, & miſcet heterogenea, regii numiſmatis typum adulterat.* Addunt hâc prohibitione deterreri etiam homines, multò plùs quàm pecora, quæ rationis uſu carent, à promiſcuo, & illicito concubitu. *Philo* rurſus, Τοσȣ̃τον δ' ἄρα τὸ προμηθὲς ἐν τοῖς ἱεροῖς νόμοις ἐςὶν, ὡς θ' ὑπὲρ τȣ̃ μηδεμίαν ἔκθεσμον ὁμιλίαν ἀνθρώπȣς προσίεσθαι διείρηται, μηδὲν ἐᾶν ὑπό τιν@ ἑτερογενȣ̃ς ὀχεύεσθαι. *Tanta fuit ſacrarum legum providentia cavendi, ne homines polluerentur coitu nefario, ut diſertè cautum ſit, ne admittatur ullum animal heterogeneum.* Item, Μακρόθεν δ' ὡς ἀπὸ σκοπῆς ἐσωφρόνισεν ἀνθρώπȣς, ἵν' ἐκ τῶν δὲ προμαθόντες ἄνδρες ὁμȣ̃, καὶ γυναῖκες, ἀνέχωσιν ὁμιλιῶν ἐκνόμων· *Eminus tanquam è ſpecula coërcet homines, ut his edocti, tam viri, quam fœminæ, ab illegitimo concubitu abſtineant.* Et *Theodoretus* Quæſt. 27. in *Leviticum*, Ἀπαγορεύει τοίνυν τῶν ἑτερογενῶν τὴν ὀχείαν, οἷον ἵππȣ καὶ ὄνȣ· ἵνα μὴ διαβῇ ἀπὸ τῶν ἀλόγων εἰς τȣ̀ς λογικȣ̀ς ἡ παράνομ@ μίξις. *Heterogeneorum coitum prohibet, puta equi & aſinæ, ne à brutis animalibus ad ratione prædita tranſeat illegitima commixtio.* Idem *Theodoretus* vult Apoſtolum ad hanc Legem alluſiſſe, cum dixit 2 *Cor.* 6. 14. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγȣ̃ντες ἀπίςοις. Nempe fidelis & infidelis animalia ſunt quodammodo ἑτερόζυγα, quomodo heterogenea hic appellant *Græci* Interpretes. Itaque in hanc legem peccat fidelis, qui matrimonio cum infideli jungitur. *Heſychius*, quem *Iſychium* corruptè vocant, ait, fideles ſic prohiberi, ne circumciſionem ſimul & baptiſma ſectentur. *Hebræum* quemdam citat *Munſterus*, qui hinc probat in populo Dei non debere eſſe ערבוב *miſturam*, ſed אחדות שלמה *perfectam unitatem*, & *concordiam.* Sicut enim noluit Deus rerum ſpecies permiſceri, & confundi, ſic neque ejuſdem Eccleſiæ homines vult diverſa ſentire. Multò plura hujus generis addunt recentiores, ut Allegoriarum nullus eſt finis: quæ nos iis conſectanda relinquimus, quibus plus ſuppetit otii.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Varia Elephanti nomina.

Conjectura de origine vocis שנהבים ſenhabim, *qua vel* ebur *vel* elephanti *potius ſignificantur.* 1 Reg. 10.22 *In* Hebræis *vocibus compoſitis mediam ſæpe elidi.* בהמות behemoth *Job.* 40.15. *non eſt elephas, ſed hippopotamus.* פיל phil *elephas* Chald. Syr. Arab. & Perſ. *Ejuſdem* Æthiopica, & Ægyptia *nomina.* Philæ *urbs unde dicta.* تفيل pingueſcere. Zindaphil, & Sindaphim, & Delphinos *quid ſignificent. Elephas in India* Boſare: *Latinè* Barrus. *Vox elephanti exilis,* τετρισμός, ſtridor. Eriſtobaria *urbs* Indiæ *ubi, & unde dicta.* Πιθίσσας Heſychio *elephas.* Praſii, & Taxilæ *elephantes.* Cæſar *Mauris elephas.* Alpha *bos* Phœnicibus, *unde* elephas. *Quadrupedum pleraque majoris molis ad boves referri, ut cervos, bubalos, rhinocerotes,* &c. *Elephas* bos Luca *dictus* à Lucanis, *ubi primum viſus. Vitulus pro pullo elephantis. Taurelephantes, ſeu Rhizes, quale animal.* Nicephorus *emendatus.*

CLaſſis *Solomonis* è *Tharſis* advexiſſe legitur *aurum, & argentum,* שנהבים ſenhabim, *& ſimias, & pavones,* 1 Reg. 10.22. & 2 Par. 9.21. Senhabim *Græci, Chaldæus, Hieronymus, Hebræi* recentiores *dentes elephantorum* explicant: *Syrus,* & *Arabs elephantos.* Quomodocunque ſumas, conſtat שנהבים *ſenhabim,* vocem eſſe compoſitam ex שן *ſen,* & הבים *habim.* Quarum vocum quam nota eſt prior, tam poſterior eſt ignota. Nemo enim eſt, qui neſciat שן *ſen, Hebræis* primò *dentem* in genere ſignificare, deinde καθ' ἐξοχὴν dentem illum eximium, ex quo fit ebur. At vox הבים *habim,* unde facta ſit, aut quid propriè ſignificet, doctiſſimos latuit hactenus. Hic igitur cum non poſſit quidquam afferri certi, liceat ſuſpiciones meas in re obſcura proferre. *Arabicè* قهب kahiba, *fuſcum eſſe* ſonat. Inde قهبة kohba, *color fuſcus* اقهب akhab, *qui colore fuſcus eſt,* الاقهبان الفيل والجاموس Alikhaban, *elephas,* & *bubalus,* à colore ſic dicti, in *Giauhari,* & in *Alcamus.* Elephantis enim, & bubalis idem eſt color, nempe ad fuſcum, aut nigrum vergens. *Vartomanus, Navigat.* lib. 3. cap. 10. *Elephantes ternos bubalos magnitudine excedunt, villo etiam non abſimiles.* An hinc priſcis *Hebræis* elephantes dicti קהבים *kahabim?* Ita ſuſpicor, & pro שן־קהבים *ſen-kahabim,* in compoſitione dici שנהבים *ſenhabim,* mediâ literâ eliſâ, ut paſſim fit compendii cauſa, cum duæ, vel plures voces in unam coaleſcunt. Talia ſunt אברהם *Abraham,* pro אב־רב־המון *Ab-rab-hamon,* pater magnæ multitudinis: שמואל *Samuel,* pro שאול־מאל *Saul-meel,* petitus a Deo: עקרב *akrab, ſcorpio,* pro עקץ־רב *akats-rab,* à magno aculeo: עכבר *achbar, mus* (propriè *agreſtis*) quaſi עכל־בר *achal-bar,* conſumptor agri: ארגון *Argavan, purpura,* pro ארם־גון *aram-gavan,* Syrius color. *Rana* Arabicè ضفدع *diphdà* pro ضفردع *dipharda,* ut Hebraicè צפרדע *tſephardea,* quaſi dicas *limoſæ ripæ incolam.* Sic שנהבים *ſenhabim,* pro שן־קהבים, *ſen-kahabim,* vel eſt *dens elephantorum,* quomodo plerique reddunt, vel ipſemet *elephas,* ut volunt *Syrus* & *Arabs,* qui compoſita voce ita dictus ſit, ut à bubalo diſtingueretur. Uterque enim eſt קהב *kahab,* ſeu *fuſcus.* Ac proinde *Arabicum* اقهبان *ikhaban* eſt utrique commune.

Sed ſolus *elephas* eſt שנקהב *ſenkahab,* vel contractè שנהב *ſenhab,* id eſt, illo dente inſignis, ex quo fit ebur. Et quamvis parum referat utrum שנהבים *ſenhabim,* hic pro *dente* accipias, aut pro ipſomet *elephante,* malo tamen elephantem intelligere. 1. Quia melius cohærebit cum ſequentibus, ſi dicatur claſſis *Solomonis* advexiſſe *elephantos, ſimias, & pavones.* 2. Quia nulla ratio apparet, cur ebur hic dicatur. שנהבים *ſenhabim,* cum in aliis Scripturæ locis nonniſi שן *ſen,* dicatur. Adeoque quarto ante verſu, ubi *Solomon* feciſſe legitur כסא שן גדול *ſolium ex ebore magnum.* 3. Quia ebur non diceretur Plurali numero שנהבים ſenhabim, *dens elephantum,* ſed Singulari שנהב ſenhab, *dens elephantis.* Sic enim in *Chaldæa* Paraphraſi ſemper vocatur שן־דפיל ſendephil, *dens elephantis.* Et in *Syra* Apoc. 18.12. ܓܪܡܦܝܠܐ gremphila, *os elephantis.* Ut *Cant.* 5.14. & 7.4. in *Æthiopica* ቀርነ፡ ነጌ፡ karna-nagè, *cornu elephantis.*

Elephantis iud eſt nomen בהמות *behemoth,* Job. 40.15. ſi Interpretibus credimus. Hi enim *elephantem* volunt בהמות *behemoth,* id eſt, θηρία, ſeu *belluas* Plurali numero dici, quaſi ſit inſtar multarum, propter longè ampliſſimam verèque ſuſpiciendam corporis magnitudinem: ut ratione dignitatis unus Deus אלהים *Elohim,* id eſt, *Dii,* Plurali voce appellatur. Et Dei ſapientia חכמות *chacamoth,* id eſt, *ſapientiæ,* Prov. 1.20. & 9. 1. Et Rex *Ægypti* אדנים *adonim,* id eſt, *Domini,* Gen. 40. 1. & *Eſ.* 19.4. Tamen in *Jobo* vocem בהמות *behemoth,* Singularis eſſe numeri ſuo loco docebimus, & *hippopotamum* ſignificare, non *elephantem,* ut volunt.

At verum *elephantis* nomen eſt פיל *pil,* vel *phil* potiùs, jam inde à multis ſæculis toto Oriente receptum. Neque enim *elephantum* aliter nominant *Chaldai, Syri,* atque *Arabes* Scripturæ Paraphraſtæ. *Perſis* quoque eſt notiſſima vox, quibus *lycium* eſt فيلهرج *philharag,* elephantis fel, & *arum criſpum* فيلجوس *philgius,* elephantis aures, ut auctor eſt *Aben-bitar.* Proinde in Præfatione ad Hiſtoriam *Chriſti Perſicam, Perſarum* hoc adagium legere eſt, فيل را از نشان پاي او جشنا سند *Elephantem ex veſtigio pedum ejus cognoſcent.* Et *ebur* in *India murfil* vocatur, aut *morfil,* id eſt, *dens elephantis. Æthiopibus* hodie *elephas* eſt ነጌ፡ *nage,* & *Ægyptiis* ΔΕΛΦΙΝΟΣ. Sed olim utroſque, aut alterutros *phil* appellâſſe, ex eo mihi ſuſpicio eſt, quod *Philæ* urbs in *Ægypti* & *Æthiopiæ* confiniis, ex *Herodoto,* & *Plinio* videtur eadem eſſe cum aliorum *Elephantine.* Quæ conjectura ſi vera eſt, ab *Æthiopia,* & *Ægypto* uſque ad extremos *Indos* obtinuerit hoc vocabulum. A nomine فيل *phil* formantur *Arabum* verba تفيل *thephaiala,* & استفيل *iſthephaiala,* ut, cum de homine dicunt تفيل *thephaiala* pro سمن *ſammana, pinguis evaſit,* quaſi præ pinguedine ad elephantem accedat. Et de vaſtiore camelo استفيل *iſthephaiala,* id eſt, صار كالفيل *factus eſt ut elephas.* Utrumque eſt in *Alcamus.* In *Damire,* الفيل ضرزدان فيل وزندفيل وهما

وهما كالبخاتي والعراب والجواميس والبقر والخيل والبراذين والجرذ والفار والنمل والذر *Duæ ſunt elephantis ſpecies, quarum una* phil *ſimpliciter dicitur, altera* zindaphil. *Hæ tantum inter ſe differunt, quantum in camelis* bechetti *& Arabici, aut bubali & boves, equus & mannus, mus & ſorex, formica vulgaris &* dſor. (formicæ ſpecies, quam ita puſillam eſſe ajunt, ut earum centum æquet pondere unicum ordei granum). *Zindaphil* à loco videtur dictus, quia in libro *De proprietate elementorum*, quem *Ariſtoteli* falſo tribuunt, cum ſit *Arabis* Scriptoris, *Zindi* in iis locis cenſetur, quorum incolæ nigri ſunt, & capillo criſpo. Sunt, quibus فيل *phil* eſt *mas elephas*, & زندفيل *zindaphil* eſt *fœmina*.

Ex *Chaldæo* שן־דפיל *ſen-dephil*, pro *dente elephantis*, ſeu *ebore*, factum שנדפין *ſendephin*, in *Jonathanis*, & *Hieroſolymitanâ* Paraphraſi *Gen.* 50. v. 5. ubi legitur, *Joſephus* patrem ſuum collocâſſe בערס דשׁנדפין *in lecto deſindaphin*, id eſt, *eburneo*. Nam quod שנדפין *ſendaphin*, ſcribunt eſſe *ligni precioſi genus*, meræ nugæ ſunt. Ita ex *Arabico* الفيل elphil, *elephas* à *Cophtitis* primo dictus ΕΛΦΙΝΟΣ, deinde etiam ΔΕΛΦΙΝΟΣ, diverſi elementi animalium nominibus ita permixtis. Ab iisdem enim *delphin* hoc ipſo nomine appellatur.

Sunt & alia elephantum priſca nomina obiter hic explicanda. Sic apud *Arrianum* in *Periplo* maris *Erythræi*, inter *Indiæ* regiones deſcribitur ἡ Δησαρήνη χώρα, φέρουσα ἐλέφαντα τὸν λεγόμενον Βωσαρή, Deſarena regio, *elephantum ferens dictum* Boſare. *Stuckio* Βωσαρὴ eſt βοῦς Ἄρειος, *bos Martius*. *Fullero* Δησαρήνη χώρα eſt Δωσαρήνη, à qua vult *elephantem* Δωσαρὴ, non Βωσαρὴ dici. Quorum illud *Græcum* eſſet, hoc *Arabicum*. *Arabum* enim populi ſunt *Doſareni*, & iisdem *Bacchus Doſares*, ut alibi docuimus. At, cum jam inde à *Solomonis* ævo *Phœnices* in *Indiam* navigaverint, eosdem magnæ molis elephantem בושרי *boſari*, id eſt, *carnoſum* nominâſſe ſuſpicor. Quale eſt, quod *Syrè* dicitur ܬܠܠܐ ܕܒܣܪܐ *thelala debeſra*, *tumulus carneus* in *Syriaco Ferrarii Lexico* pag. 706. Neque diſſimile, quod *Baſilii* Homil. 9. in *Hexaëm.* vocantur *elephantes* βουνοί τινες σάρκινοι, *carnei quidam colles*.

Barrus etiam pro *elephante* uſurpatur. *Horatius* Epod. 12.

Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris?

Sidonius Carm. 23.

Non, ſi quas eboris trabes refractis
Roſtris Marmarici *dedêre barri*.

Inde *barrire*, & *barritus* de elephanti voce. Incertus auctor in *Philomela*,

Et barrus barrit, cervi glocitant, & onagri.

Gloſſæ veteres, *Barrit*, τρίζει, ἐλέφας βοᾷ. Sunt, qui has voces aſſerunt eſſe ὀνοματοποιητικάς. Feſtus, *Barrire elephanti dicuntur, ſicut oves dicimus balare, utique à ſono ipſo vocis*. Dubito an verè, quia *barriendi* vox videtur plenum boatum exprimere, cum vox elephanti ſit valde exilis. Unde eſt, quod *Græcè* vocatur τρισμὸς, & *ſtridor* in *Livio*, *Hirtio*, *Plinio*, & *Ammiano*.

Quod in *Damire* notant *Arabes*, وليس صياحه علي قدر جثته لانه كصياح الصبي *Non reſpondet vox ejus moli corporis, ſed eſt ut vox infantis*. Itaque, ex aliorum ſententia, *barrus* alludit ad בעיר *beir*, quomodo *jumentum* vocant *Hebræi*, *Syri*, & *Arabes*. Unde בער *baar*, pro *bruto homine* in *Pſalmis*, *Proverbiis*, & *Jeremia* occurrit aliquoties. Alii has ipſas voces ex *India* arceſſunt. *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Apud* Indos *voce* BARRO *vocatur, unde & vox ejus barritus dicitur*. Neque id fortaſſe abſurdè, cum apud *Nonnum* lib. 26. in exercitu *Deriadis Indorum* Regis *Pylætem* elephante vectum ſequatur

Λαὸς εὐκρήδεμνος Ἐριστοβάρειαν ἐάσας,

Populus bene-vittatus, Eriſtobariâ *relictâ*. Quæ *Ptolemæo* eſt Ἀριστόβαθρα urbs ad *Indum*. Fallor, aut verum nomen fuit Ἀριστοβάρεια, illi à *Græcis* inditum ab elephantorum præſtantia, quos *Indi baros* appellaverunt. Ab *Indiæ* locis notiſſimis *Praſii*, & *Taxilæ* quidam elephantes appellati ſunt. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 13. cap. 12. Μέγιστον (lege Μέγιστοι) τῶν ἐκεῖθεν ἐλεφάντων οἱ καλούμενοι Πράσιοι· δεύτεροι δ' ἂν τάττοιντο τῶν δὲ οἱ Ταξίλαι· *Maximi elephantorum, qui illic ſunt*, Praſii *dicti: ſecundi verò ab his exiſtimantur* Taxilæ. Pro *Praſiis*, alii *Præſios*, & *Bræſios* dixerunt, & *Parrhaſios*, vel *Pharraſios* (ut in *Curtio* legere eſt) fortaſſe etiam *Piriſſas*, ut hæc nomina valde variant. Unde *Heſychio* Πιρίσσας, ὁ ἐλέφας.

Mauris denique, & *Pœnis* id ipſum fuit *Cæſar*, quò *Cæſaris* nomen nonnulli referunt. *Spartianus* in *Ælio Vero*; Cæſarem *ab elephanto* (*qui linguâ* Maurorum CÆSAR *dicitur*) *in prælio cæſo, eum, qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi, & eruditiſſimi viri putant dictum*. *Servius* in lib. 1. *Æn.* CÆSAR, *vel quòd cæſo matris ventre natus eſt, vel quòd avus ejus in* Africa *manu propria occidit elephantem, qui* Cæſar *dicitur* Pœnorum *lingua*. Quin *Cæſar* apud priſcos *Romanos* τὸν κεκομῶντα, id eſt, *cæſarie inſignem* ſignificavit. Inde igitur *Cæſar* dictus eſt primus *Cæſarum*. Et à *Cæſaribus* nomen habuit *Mauritania Cæſarienſis*, à qua rurſus *Cæſares* elephantes in ea nati. Elephantis enim maximè fertilem eſſe *Mauritaniam* vix quisquam eſt, qui neſciat. Unde *Strabo* in *Mauritaniæ deſcriptione* lib. 17. Ἐλεφάντων παντοδαπὴ τροφὸς ἡ χώρα ἐστί. *Elephantum omnifaria altrix regio eſt*. Et *Plinius* lib. 8. c. 11. *Elephantes fert* Africa *ultra* Syrticas *ſolitudines, & in* Mauritania. Et initio ejusdem libri, *Auctores ſunt in* Mauritaniæ *ſaltibus, ad quemdam amnem, cui nomen eſt* Amilo, (aut *Valo*, ut legendum contendit *Voſſius* noſter in *Melam*) *niteſcente Lunâ greges eorum deſcendere*. Et *Solinus*, Indicos *elephantos* Mauri *timent*. *Ælianus* etiam *Hiſt.* lib. 10. cap. 1. agit de *Alexandro* quodam ab Imperatore in *Mauritaniam* miſſo ad venandos elephantos. Et lib. 14. cap. 5. elephantum cornua ἐν τῇ Μαυρουσίᾳ γῇ, in *Mauritania* cadere ſcribit ſingulis decenniis. *Juvenalis* denique *Sat.* 11.

Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri *celeres*. - - - - -

Ad quæ vetus *Scholiaſtes*, *Nam & apud* Mauritaniam *interiorem dicuntur naſci elephanti, unde &* Hanibal *habuit*.

Græcum ἐλέφας unde dicatur, non ſatis conſtat. Ad פיל *phil*, plerique revocant, tanquam inverſâ voce. Sed malim ad אלפים *alaphim*, quo *boves* ſignificantur *Pſal.* 8. *v.* 8. *Prov.* 14. *v.* 4. *Eſa.* 30. *v.* 24. &c. Unde *Phœnicium alpha* pro *bove* in *Plutarcho*, & *Heſychio*. Notum enim eſt quadrupedia pleraque majoris molis ab boum referri genus. Ita bubalos, alces, uros, bonaſos, biſontes bubus adſcribi neminem latet. Et cervum quoque *Arabes* cenſent inter boum ferorum genera. *Damir* capite *De bove fero*, هذا النوع اربعة اصناف المها والايلة واليحمور والثيتل *Animalium hoc genus quatuor habet ſpecies*, maha, & ail, & jachmur, & thaithal. *Maha*, & *thaithal* in bubalorum ſunt genere; *ail* cervus; *jachmur* animal huic congener, de quo nos ſuo loco. Ita rhinocerotes *Pauſanias* (in *Eliacis*) *Æthiopicos tauros* appellat. Ipſos deni-

denique elephantes, cum in *Lucaniam* primum egit *Pyrrhus*, *Romani* pro bubus habuerunt, & *Lucas boves* vocitârunt. Quod in *Poëtis* non infrequens. *Ennius* apud *Varronem*,

Atque locuſta bovem Lucam pariet prius

Vocum ordinem à Scribis turbatum ſic reſtituo, ut conſtet verſus. *Lucretius* lib. 5.

Inde boves Lucas turrito corpore tetros.

Seneca in *Hippolyto* Act. 1.

- - - - - - *amat inſani*
Bellua Ponti, Lucæ*que boves.*

Auſonius Epiſt. 15.

- - - - - *ut Lucas boves*
Olim reſumpto præferoces prælio
Fugit juventus Romula.

Hinc *Philoxeni* Gloſſæ, Ἐλέφας, *Elefantus*, *vocluca*, *Barrus*, *Vocluca* pravè ſcriptum pro *Vos luca*. *Vos*, id eſt, *bos*; quæ mutatio in illis *Gloſſis* paſſim occurrit. Vocis originem ſic aperit *Plinius* lib. 8. c. 6. *Elephantes* Italia *primum vidit* Pyrrhi *Regis bello*, *& boves Lucas appellavit in* Lucanis *viſos anno urbis* CCCCLXXII. Nec multo aliter *Solinus*. Sed accuratius *Varro*, ſequutus vetuſtiores, *De Ling. Lat.* lib. 6. *Luca bos, elephas. Cur ita ſit dicta, duobus modis inveni ſcriptum. Nam & in* C. Ælii *Commentario erat* " A Libycis Lucas. *Et in* Verginii *Commentario*, " A Lucanis Lucas. *Ab eo, quod noſtri quam maximam quadrupedem, quam ipſi haberent, vocarent bovem; & in* Lucanis Pyrrhi *bello primum vidiſſent apud hoſtes elephantos, id eſt, quadrupedes cornutas* (*Nam quos dentes multi dicunt, ſunt cornua*) *Lucam bovem appellaſſe.* Eodem pertinet, quod pro vitulis habentur eorum pulli: ut *Plinii* lib. 8. c. 1. ubi elephantes deſcribit *vitulorum fatigatos præ ſe ferentes*; & *Æliani Hiſtor.* lib. 10. c. 1. *Alexander* quidam, ad venandos elephantes in *Mauritaniam* miſſus, narrat ſe vidiſſe μόσχον ἐλέφαντος ὡραίαν συνελθεῖν ἐλέφαντι νέῳ καὶ καλῷ, *formoſam elephantis vitulam cum juvene & pulchro elephante coëuntem.* Viciſſim in boum genere ſcribit *Philoſtorgius* lib. 3. quoſdam ſe *Romæ* vidiſſe è Meridianis locis advectos πυρελέφαντας λεγομένους· ὧν τὸ μὲν γένος τὰ μὲν ἄλλα πάντα βοῦς ἐστι μέγιστος· τὴν δὲ βύρσαν, καὶ τὸ χρῶμα ἐλέφας, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν καὶ τὸ μέγεθος, *Taurelephantes dictos: quod genus quoad cætera omnia bos maximus eſt; corio verò, & colore elephas, ipſaque adeò magnitudine..* Idem in *Nicephoro* legas *Hiſt.* lib. 9. cap. 19. Sed vox ταυρελέφαντας utrobique corrupta eſt. In illo enim ταρελέφαντας, in hoc ſcribitur παρελέφαντας, quod *ſpurios elephantos* perperam reddunt. Puto *rhizes* intelligi, de quibus *Strabo* lib. 17. in deſcriptione *Æthiopiæ*, quæ ſuprà *Mauritaniam* eſt. Ἐνταῦθα δὲ καὶ καμελοπαρδάλεις φησὶν Ἰφικράτης γίνεσθαι, καὶ ἐλέφαντας, καὶ τοὺς καλουμένους Ῥίζεις, οἱ ταυροειδεῖς μὲν εἰσι τὴν μορφὴν· κατὰ δὲ τὴν δίαιταν, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν ἀλκὴν τὴν πρὸς μάχην, ἐλέφασιν ἐοίκασιν. *Auctor eſt* Iphicrates *hoc in loco camelopardales gigni, & elephantes, &* rhizes *quos vocant, forma quidem tauris ſimiles, victu verò, & magnitudine, & viribus ad pugnam elephantis pares.* Barbarum hujus animalis nomen *rhizes*, ut *Græcum* fuit *taurelephantes*. An hi ſunt *Æthiopici* tauri vulgaribus duplo majores, quos multis deſcribit *Ælianus* lib. 17. cap. 45?

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Eboris nomine, & uſu pervetuſto, ac Elephanti cornu, ſeu dente, ex quo conficitur.

Elephantes in Africa *ab omni ævo.* Antæi *clypeus ex coria elephantino. Ebur Heroicis temporibus in* Græcia *jam notum. Ejus meminêre* Poëtæ *vetuſtiſſimi. De arte tractandi eboris* Homerus, *& alii. In Scriptura nullus eboris uſus ante* Solomonem; *cujus ſolium, & palatium ex ebore fuit. Ebur buxo incluſum in* Ezechiele, *&* Virgilio. Ebur, *olim* ebor, Punicè חבור *ab inſigni candore dictum.* Græcè *cur vocetur* ἐλέφας *de animalis nomine. Dentes in elephanto mare ſurſum, in fœmina deorſum reflexi.* Ebur, *Arabicè* عاج ag, *quorſum. Hi dentes à multis veterum pro cornibus habiti, ut hodieque ab* Æthiopibus. *Lapis ebori ſimilis cur* Perſicè chernites. *Ebur aliivolunt ex dente ſumi. Rationes pro utraque ſententia. Videtur Propheta* Ezechiel *inter utramque medius.*

UT in *Italia* ante *Pyrrhum*, ſic in *Græcia* ante *Alexandrum* elephanti nulli viſi ſunt. Elephantos tamen *Africæ* pars, *Europæ* proxima, habuit ab omni ævo. Itaque *Libycus* ille *Antæus*, qui cum vetuſtiſſimo *Hercule* luctatus eſt, creditur habuiſſe clypeum eo corio elephantino. *Mela* (a) à Viro undecunque docto & mihi amiciſſimo, *Iſaaco Voſſio*, & in hoc loco, & in ſexcentis aliis mirâ induſtriâ reſtitutus; Tinge, *oppidum pervetus ab* Antæo (*ut ferunt*) *conditum. Extat rei ſignum parma elephantino tergore exſecta, ingens, & ob magnitudinem nulli nunc habilis; quam locorum accolæ ab illo geſtatam pro vero habent, traduntque, & inde eximiè colunt.* Et Heroicis temporibus ebur jam fuiſſe notum antiquiſſimæ Fabulæ docent: puta de humero *Pelopis* eburneo, & eburneâ *Pygmalionis* ſtatuâ in virginem mutatâ: de ſomniis item, quorum alia per corneam, alia per eburneam portam immitti *Poëtæ* fabulantur. Proinde eboris paſſim meminerunt *Homerus*, & *Heſiodus*, *Poëtarum* qui extant, longè vetuſtiſſimi. Ejuſque tractandi artem in *Lydia*, & *Caria* jam olim viguiſſe ſuadent hæc *Summi Poëtæ*, *Iliad.* δ'. verſu 141.

Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ
Μῃονὶς, ἠὲ Κάειρα· - - - - -

Ut, cum Lyda, *vel* Carica *mulier aliqua ebur rubro inficit.* Quod *Virgilius* ſic imitatur libro ultimo *Æneidos*,

Indum *ſanguineo veluti violaverit oſtro*
Si quis ebur. - - - - - - -

Et *Ovidius* lib. 2. *Eleg.* 5.

Mæonis Aſſyrium *fœmina tinxit ebur.*

At in Scriptura nullus apparet eboris uſus ante *Solomonis* tempora, qui, cum ex *India* elephantos, & multum ebur curâſſet in *Judæam* advehi, grande ſolium ex ebore ſibi conſtrui juſſit 1 *Reg.* 10. *v.* 18. & *eburnea palatia*, id eſt, ebore ornata, *Pſal.* 45. *v.* 9. ut habuit *Menelaus*, *Odyſſ.* δ'. verſ. 72, 73.

- - - - - - - - δώματα ἠχήεντα
Χρυσοῦ τ', ἠλέκτρου τε, καὶ ἀργύρου, ἠδ' ἐλέφαντος,

domus reſonantes auro, electroque, & argento, atque ebore. Et apud *Bacchylidem* (b) *Cei* inſulæ Proceribus χρυσῷ δ', ἐλέφαντί τε μαρμαίρουσιν οἶκοι, *auro, & ebore fulgent domus.* Sed & *Achab* palatium eburneum ædificâſſe legitur 1 *Reg.* 22. *v.* 39. Et privatorum quoque domus, & lecti ex ebore memorantur *Amos.* 3. *v.* 15. & 6. *v.* 4. Ut in *Ægypto Joſephus* patrem ſuum decumbere fecit בערס דשנדפין *in lecto deſindaphin*, ſeu *eburneo*, ſi credimus *Chaldæis* Paraphraſtis, *Jonathani*, & *Hieroſolymitano*, Gen. 50. v. 1. Sed fides eſto penes auctores. Et *Tyri* tranſtra navium erant *ex ebore in buxo ex inſulis* Cittim, *Ezech.* 27. *v.* 6. id eſt, ex ebore, quod buxo *Corſico* incluſum fuit, ut alibi explicavimus. Quem *Prophetæ* locum non parum illuſtrant hæc *Poëtæ*, *Æn.* lib. 10.

- - - - - - - - *quale per artem*
Incluſum buxo, aut Oriciâ *terebintho*
Lucet ebur. - - - - - - - -

Ut *robor*, *jecor*, *femor*, ita olim dictum eſt *ebor*, unde flexu

(a) Lib. 1. c. 5.

(b) Athen. l. 2.

ſlexus caſus *eboris*, & Adjectivum *eboreus*. Optimæ Gloſſæ, *Ebor*, ἐλέφας, οὐ τὸ ζῶον, ἀλλὰ ἡ ἐκ τοῦ ὀδόντος ὕλη. Et, ſi bene conjectamus, *Punicum* fuit hoc nomen cum ipſa re *Romam* ex *Africa* translatum. *Syris* enim, & *Phœnicibus*, unde orti *Pœni*, חור *havar*, *albere*, & חיור *hivar*, *album* ſonabat, &, literis geminatis, חורור *havarvar*, λεύκωμα, *albuginem in oculo*. Pro quo חברבר *habarbar*, per *Beth* ſcribitur *Gen.* 19. *v.* 11. in *Thargum Hieroſolymitano*. Sic ebur *ab albedine* dici potuit חור *havor*, vel חבור *habor*: quod *Latinè* ſcriptum *ebor*, rejectâ Gutturali: ut in *Emor* pro חמור *Hamòr*, *Eva* pro חוה *Hava*, *Emath* pro חמת *Hamath*, *Ezekia* pro חזקיהו *Hizkijahu*. In ebore ſcilicet candor tam inſignis eſt, ut illum certatim celebrent *Poëtæ* omnes. Sic *Iliad.* ε. *Mydone* lethali vulnere ſaucio, ex ejus manibus

Ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον ἐν κονίῃσιν,

Fræna ebore alba humi ceciderunt in pulvere. Et *Odyſſ.* σ. ut *Penelope* procis eſſet gratior, *Pallas*

Λευκοτέρην δ' ἄρα μιν θῆκεν πριστοῦ ἐλέφαντος,

eam ſecto ebore candidiorem fecit. Et in *Heſiodo* fulget *Herculis* clypeus;

- - - πιτάνῳ, λευκῷ τ' ἐλέφαντι,

gypſo, & albo ebore. Et in *Theocriti Syracuſiis*,

Ὦ ἔβενος, ὦ χρυσὸς, ὦ ἐκ λευκῷ ἐλέφαντος

Αἰετώ - - - - - -

O ebenus, O aurum, O ex albo ebore aquilæ. Et de *Indis Dionyſius*,

- - - - - - οἱ δ' ἐλεφάντων

Ἀργυφέους πριοθέντας ἀποξύουσιν ὀδόντας·

Alii candidos elephantum dentes ſectos eradunt. Et, è *Romanis*, *Poëta* ſummus lib. 6. *Æn.*

Altera candenti perfecta nitens elephanto.

Ovidius, *De Ponto* lib. 3. Eleg. 3.

Nec quod erat candens fit terebinthus ebur.

Martialis lib. 14. *Epigr.* 5.

Nigra tibi niveum littera pingat ebur.

Græcè vocatur ἐλέφας, eodem nomine, quo totum animal, per Synecdochen totius pro parte: ut cum βοῦς pro *bovina pelle* ſumitur, aut etiam pro *flagello ex bubulo corio facto*. Hinc *Heſychius*, βοῦς, μάστιξ. Et *Plautus*,

Ubi vivos homines mortui incurſant boves.

Boves, id eſt, *lora bubula*. Dentes, ex quibus fit ebur, mas habet ſurſum, fœmina deorſum reflexos: quod ſibi volunt hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 2. cap. 5. poſtquam egit de iis elephanti dentibus, quibus cibum conficit, Χωρὶς δὲ τούτων ἄλλους δύο τοὺς μεγάλους (ἔχει) ὁ μὲν οὖν ἄῤῥην τούτους ἔχει μεγάλους τε, καὶ ἀνωσίμους· ἡ δὲ θήλεια μικροὺς, καὶ ἐξ ἐναντίας τοῖς ἄῤῥεσι. κάτω δὲ οἱ ὀδόντες βλέπουσι. *Præter hos duos alios habet magnos: & hi quidem in mare ſunt grandiores, & reſimi,* (vel *repandi*, id eſt, *ſurſum reflexi*) *in fœmina minores, & contrario flexu; vergunt enim deorſum.* Quæ à *Plinio* ſic reddita cap. 37. lib. 11. *Præterque eos, qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti, atque proni.* Minùs bene: nam in *Philoſopho* σίμοι ſunt tam maris, quàm fœminæ dentes; ſed in illo ſurſum, in hac deorſum flexi. A quo flexu dens elephantis, ex quo fit ebur, atque ipſum ebur *Arabicè* عاج *ag* dicitur, à Verbo عاج *agia*, quod, in ſecunda, *inflecti* & *incurvari* ſignificat.

Hic præterire non poſſum hos elephantum dentes à multis veterum haberi pro cornibus: ut à (c) *Varrone*, (d) *Pauſania*, (e) *Æliano*, (f) *Oppiano*, & *Juba* Rege apud (g) *Plinium*, & (h) *Philoſtratum*. 1. Quia è cranio oriuntur, quod cornuum proprium eſt. 2. Quia facilè ſecantur, poliuntur, & in quamvis formam effinguntur; quod de aliorum animalium dentibus fruſtrà coneris. 3. Quia decidunt, & renaſcuntur, ut ſolent cornua cervis, cùm alioqui homini ſoli dentes decidant. Itaque etiam *Æthiopes* አቅርንት፡ *akronoth*, id eſt, *cornua*, nominant *Pſal.* 44. *v.* 10. & ቀርነ፡ ነገ፡ *Karna nage*, id eſt, *cornu elephanti*, Cant. 5. 14. & 7. 4. Apoc. 18. 12. *Perſas* quoque in eadem fuiſſe ſententia colligo ex eo, quod lapidem ebori ſimilem *chernitem* appellabant. *Theophraſtus*, libro *De lapidibus*, Καὶ ὁ τῷ ἐλέφαντι ὅμοιος ὁ χερνίτης καλούμενος, ἐν ᾧ πέπλῳ φασὶ καὶ Δαρεῖον κεῖσθαι. Unde *Plinius* lib. 36. cap. 17. *Chernites ebori ſimillimus, in quo* Darium *conditum ferunt.* *Chernites*, id eſt, קרניתא *karnita*, nomine facto ex קרן *keren*, id eſt, *cornu*, quod pro *ebore* uſurpatum; literâ *Coph* per χ expreſſa, ut paſſim. Tamen *ebur* Hebræi שן *ſen*, id eſt, *dentem* appellant: *Chaldæi* item שן דפיל *ſen dephil*, id eſt, *dentem elephantis*, ut jam diximus. Et elephantum arma pro dentibus habent (i) *Herodotus*, (k) *Ariſtoteles*, (l) *Dionyſius Periegetes*, (m) *Ovidius*, (n) *Juvenalis*, (o) *Plinius*, & (p) *Claudianus*. Atque eam ſententiam multis rationibus confirmat *Philoſtratus* ubi ſupra. Nempe dentium inſtar hæc oſſa ubique lævia ſunt, & perpolita. At τὰ κέρατα γραμμὴν ὑποτορνεύει κύκλῳ πρὸς τῇ ῥίζῃ καθ' ἐνιαυτὸν ἕκαστον, *cornua radici quotannis lineam quamdam ut torno impreſſam obducunt:* quod in capreis, & ovibus, & bobus videre eſt. Et, cùm iis ſolùm animantibus creſcant cornua, quibus bifida eſt ungula, elephas habet multifidam. Denique ſolidi ſunt elephanti dentes, non cornuum inſtar concavi. Hæc ferè *Philoſtratus*. Quod ſequuti *Arabes*, qui verborum proprietati maximè ſtudent, *dentes* appellant, non *cornua*. *Damir*, تعظم نابه وربما بلغ الواحد منهما مائة من *Ita creſcunt duo dentes ejus, ut quandoque centum minarum pondus ſinguli exæquent.* Neque verum eſt has partes tam eſſe tractabiles, quàm *Oppianus* credi voluit, & eborario cornuum inſtar cedere, cum rigidiſſima ſit eboris materia, nec unquam flectatur in arcus. Scalpitur quidem, & politur, ſed magno niſu, ut hippopotami dentes. Neque homini ſoli dentes decidere conceſſerim, cùm idem equo, mulo, & aſino contingere *Philoſophus* diſertè aſſerat *Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Fatendum tamen hæc elephantum oſſa ex cranio oriri, & ad inſtar cornuum ex venis cephalicis alimentum ſuum trahere. Proinde iis, qui eboris materiam dentes vocant, ita accedo, ut illos dentes agnoſcam cum cornibus aliquid habere commune. Quocirca *Ezech.* 27. *v.* 15. mixto nomine vocantur קרנות שן, *cornua dentis*, quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant.

(c) *De ling. Lat. lib.* 6.
(d) *In Eliac.*
(e) *Hiſt. lib.* 4. *cap.* 31. & *lib.* 14. *cap.* 5.
(f) *Venat. lib.* 2.
(g) *Lib.* 8. *cap.* 3.
(h) *Apollon. lib.* 2. *cap.* 6.

(i) *Apud Plin. ubi ſupra.*
(k) *De partib. lib.* 3. *cap.* 2. & *Hiſt. lib.* 2. *c.* 5.
(l) *Verſu* 1116.
(m) *Metam. lib.* 8. *cap.* 4.
(n) *Sat.* 11.
(o) *Lib.* 8. *cap.* 3.
(p) *De Laud. Stilich. lib.* 3.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Elephantorum in bellis uſu.

Elephantorum in bello uſus in India *ab omni ævo.* Bacchus, *devictâ* Indiâ, *elephanto vectus triumphat.* *Regi* Indorum *elephantum* CM *tribuit* Cteſias. Poro *quot elephanti fuerint*, *aliis item* Indiæ *Regibus*. Seleuco *quingenti elephanti ab* Androcotto, *vel* Sandrocotto, *donati. Inde* Seleucus ἐλεφαντάρχης *dictus.* Alexandri *ſucceſſores elephantis in bello uſi: &* Pyrrhus. *Elephantorum venatio à* Ptolemæo Philadelpho *inſtituta.* Ptolemais Theron, *vel* Epitheras, *ad hoc condita. Inſcriptio vetus eâ de re in* portu Adulitico. *Circa idem tempus* Carthaginenſes *elephantos ad bellum inſtituere inceperunt. Elephantorum uſus paulo poſt penè ubique abolitus, præterquam in* India. *Cauſa tam ſubitæ mutationis,* Romani *bellicis elphantis inexpiabile bellum penè ubique indixerunt. Elephantes in bellis ſæpe obeſſe, probatur ex Hiſtoriis. Elephanti ab* Alexandro *quàm contempti.*

IN libris *Macchabæorum* aliquot locis agitur de uſu elephantorum in bellis. Cujus inventi gloria tota debetur *Indis*. Unde ad reliquos populos paulatim pro-

propagatum per pauca ſæcula duravit. Sed in *India* ab omni ævo id uſurpatum, & hodieque manet. *Ariſtoteles, Hiſt.* lib. 9. cap. 1. Χρῶνται δὲ οἱ Ἰνδοὶ πολεμιστηρίοις, καθάπερ τοῖς ἄῤῥεσι, καὶ ταῖς θηλείαις· *Iis ad bellum utuntur* Indi, *ſive maribus, ſive fœminis. Plinius* de *Indorum* elephantis, lib. 6. cap. 19. *Iis arant, iis invehuntur, hæc maximè novère pecuaria, iis dimicant, militantque pro finibus.* Et de *Calingarum* regione *Partali* ibidem, *Regi elephanti* DCC *in procinctu bellorum excubant,* Et de *Taluctis, Rex horum elephantos* CCCC *in armis habet.* Et de *Palibothris, Regi eorum elephantorum novem millia per omnes dies ſtipendiantur.* Proinde in *Græcorum* fabulis, cùm expeditionem ſuſcepit *Bacchus* adverſus *Deriadem* Regem *Indorum,*

> Δηριάδη καλέοντι τότε πρόμος ἦλθε Πυλοίτης,
> Ὀρθοπόδην ἐλέφαντα κατὰ κλόνον ἡνιοχεύων.

Deriadi *vocanti tum primus adfuit* Pylœtes, *recti-pedem elephantem ad pugnam agitans.* Et *Bacchus* ipſe, inde redux, *Amazones* terruit,

> Ἠλιβάτων λοφίῃσιν ἐφεδρήσσων ἐλεφάντων,

ſublimium elephantum cervicibus inſidens. Ita *Nonnus* lib. 26. Et *Diodorus* lib. 4. eumdem *Bacchum* ſcribit, poſt devictam *Indiam,* καταγαγεῖν πρῶτον τῶν ἁπάντων θρίαμβον ἐπ᾽ ἐλέφαντος Ἰνδικοῦ, *primum omnium* Indico *elephante vectum triumphâſſe. Plinius* item libro octavo capite ſecundo, *Romæ juncti primùm ſubière currum* Pompeji Magni *Africano triumpho: quod priùs,* Indiâ *victâ, triumphante* Libero Patre, *memoratur.* Sic, auctore *Diodoro* lib. 2. antiquiſſimo *Indorum* Regi *Stabrobati* fuere ἐλέφαντες πολλοὶ καθ᾽ ὑπερβολὴν λαμπρῶς κεκοσμημένοι, εἰς τὸν πόλεμον καταπληκτικοί, *multi elephantes valde magnificè inſtructi, ad bellum terribiles.* Quibus, in *Indico* bello, pro veris elephantis, elephantorum imagines, ex nigris boum pellibus concinnatas, & camelis impoſitas, oppoſuit *Semiramis.* Et, ſi *Cteſiæ* credimus apud *Ælianum,* lib. 17. cap. 29. cùm Rex *Indorum* bellum movet, δέκα μυριάδες ἐλεφάντων προηγοῦνται μαχίμων, *bellatorum elephantorum præcedunt centum millia.* Addit, ſequi ter mille alios maximos, & validiſſimos, οἵπερ οὖν εἰσι πεπαιδευμένοι τὰ τείχη τῶν πολεμίων ἀνατρέπειν ἐμπεσόντες, ὅταν κελεύσῃ βασιλεὺς, ἀνατρέπειν δὲ τοῖς στήθεσι, *qui ad muros hoſtium ipſo incurſu evertendos inſtituti ſunt, quandocunque Rex juſſerit, pectoribusque evertere.* Ideoque hos elephantes *Photius* τειχοκαταλυτὰς vocat, id eſt, *mœnium ſubverſores.* Quæ, utut hyperbolica, atque in majus aucta, tamen hoc ſaltem docent, elephantos ab *Indis* jam olim in bellorum uſum fuiſſe adhibitos, & *Græcos* ex veteri fama id habuiſſe compertum. Neque hæc falſò jactari patuit, cùm Rex *Indorum Porus Alexandro* oppoſuit ducentos elephantos, horum maximo ipſe inſidens. Ita eſt in *Arriano.* Sed *Diodorus* nonniſi CXXX numerat: Curtius ſolùm LXXXV. Horum octoginta capti, reliquis in prælio cæſis. Alios tamen elephantos *Porum* non multo poſt comparâſſe ex *Diodoro* patet, qui *Eudamum* ex *India* veniſſe dicit cum elephantis CXX poſt *Alexandri* mortem *Poro* ablatis. Sed & ex *Indorum* Regibus non paucos elephantes tum habuiſſe memorantur *Aphrikes, Omphis, Taxiles, Muſicanus,* & *Sambus,* quorum plerique *Alexandro* ceſſerint. Et trans *Gangem* coluiſſe *Gangaridas,* & *Pharraſios,* cum ſuo Rege *Agramme,* cujus elephanti trium millium numerum expleverint. Hæc *Curtius* omnium modeſtiſſimè: *Diodorus* enim (qui pro *Agramme Xandramen* vocat, populosque ei ſubjectos *Tabræſios,* & *Gangaridas*) huic tribuit ἐλέφαντας πολεμικοὺς κεκοσμημένους τετρακισχιλίους, *elephantes ad bellum inſtructos quater mille:* & apud *Plutarchum* in *Alexandro,* ἐλέγοντο μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους ἔχοντες οἱ Γανδαριτῶν, καὶ Πρασίων βασιλεῖς ὑπομένειν, *dicebantur* Gandaritarum, & Præſiorum *Reges bellicorum elephantorum ſex millia ſemper habere.* In *Solino,* Rex *Praſiorum,* quos & *Palibothros* nominârunt, *elephantorum octo millia omnibus diebus ad ſtipendium vocat.* At Plinius *novem millia* memorat. Sic *Strabonis* libro decimo quinto legimus apud *Seres* ἀριστοκρατικήν τινα σύνταξιν πολιτείας ἐκ πεντακισχιλίων βουλευτῶν συνεστῶσαν, ὧν ἕκαστον παρέχεσθαι τῷ κοινῷ ἐλέφαντα, *Ariſtocraticum quemdam gubernationis ordinem, conſtantem ex Senatorum quinque millibus, quorum ſinguli elephantem in commune conferant.* Quæ ſaltem ex parte vera eſſe ſuadet, quod unus *Indiæ* Rex, *Androcottus,* vel *Sandrocottus,* qui regnavit non diu poſt *Alexandrum, Seleuco,* πεντακοσίους ἐλέφαντας ἐδωρήσατο, *quingentos elephantos dono dedit.* Quæ tanta Regis illius in *Seleucum* munificentia ne ſupra fidem eſſe videatur, ejus cauſam his verbis aperit *Strabo* lib. 15. in *Arianæ* deſcriptione. *Eorum, quæ prope* Indum *ſunt, partem habent* Indi, *cùm prius* Perſarum *fuiſſent.* Alexander *autem* Arianis *ademerat, & peculiares ibi præfecturas ſibi conſtituerat. Poſteà* Seleucus Nicator *ea* Sandrocotto *dedit, contracta cum eo affinitate,* καὶ ἀντιλαβὼν ἐλέφαντας πεντακοσίους, *& quingentis elephantis viciſſim ab illo acceptis.* Pro quingentis *quinquaginta* perperam reddidit *Xylander,* neque id monuit magnus ille *Caſaubonus.* Proinde, cùm *Seleuco* fuerint multo plures elephanti, quàm reliquis *Alexandri* ſucceſſoribus, illum *Demetrii* adulatores ἐλεφαντάρχην per contemptum appellabant. Ita ex *Phylarcho* teſtantur *Athenæus* lib. 6. & *Plutarchus* in *Demetrio.* Qui idem *Seleucum* narrat, cum conjuratis Regibus in *Antigonum* decertaturum, in caſtris habuiſſe quadringentos elephantes, cùm *Antigono* non eſſent ſupra quinque & ſeptuaginta.

Nempe elephanti, qui ad *Alexandrum* usque in ſola *India* bellis inſervîerant, tum demum ab aliis gentibus in hunc eumdem uſum adhiberi cœperunt. Itaque inter *Alexandri* ſucceſſores vix ullum à *Diodoro* prælium deſcribitur ſine elephantis. Et *Pyrrhus,* hos ſtatim ſequutus, *Romanos* elephantorum, quos *Italia* nondum viderat, mole, & barritu non parum exterruit. Cui æqualem, *Ptolemæum Philadelphum* primum *Ægypti* Regum ajunt ἐλεφάντων θήραν συστήσασθαι, *elephantorum venationem inſtituiſſe.* Ita refert apud *Photium Agatharchides.* Quod de *Æthiopicis* elephantis accipiendum docent hæc *Hieronymi* in *Danielem* de eodem *Ptolemæo; Narrant Hiſtoriæ habuiſſe eum peditum* CCM, *equitum* XXM, *curruum* MM, *elephantos, quos primus eduxit ex* Æthiopia, CCCC. In *Appiani Alexandrini* Præfatione ad libros *Bellorum Civilium* ſolum trecenti numerantur. *Meis,* inquit, *Regibus ſolis erant copiæ peditum* CCM, *equitum* XLM, καὶ ἐλέφαντες πολεμισταὶ τριακόσιοι, *& elephantorum in bellicos uſus* CCC, *& curruum* IIM, &c. *Ex commentariis quippe regiis colligitur hunc belli apparatum habuiſſe, & reliquiſſe, ſecundus* Ægypti *Rex poſt* Alexandrum, id eſt, *Ptolemæus Philadelphus.* Sed fortaſſe pro τριακόσιοι legendum τετρακόσιοι. Utut ſit, ſub eodem Rege ad elephantorum venationem in *Æthiopia* condita eſt *Ptolemaïs, Theron,* vel *Epitheras* inde dicta, *Strabo,* lib. 16. Μεθ᾽ ἣν ἡ Πτολεμαῒς πρὸς τῇ θήρᾳ τῶν ἐλεφάντων, κτίσμα Εὐμήδους τοῦ πεμφθέντος ἐπὶ τὴν θήραν ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου· *Poſt quam eſt* Ptolemais *ad elephantum venationem ab* Eumede *condita, qui venatum miſſus fuerat ſub* Philadelpho. *Plinius* lib. 2. cap. 73. *In eadem gente* (Troglodytarum) *Ptolemaide oppido, quod in margine Rubri Maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt.* Et lib. 6. cap. 29. *Ultrà Sylvæ, ubi* Ptolemais *à* Philadelpho *condita ad venatus elephantorum, ob id* Epitheras *cognominata. Arrianus* in *Periplo;* Πτολεμαῒς ἡ τῶν θηρῶν λεγομένη, ἀφ᾽ ἧς οἱ ἐπὶ Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ θηρευθέντες ἐνέβησαν (malim ἀνέβησαν)· Ptolemais Theron *dicta, ex qua exibant, qui* Ptolemæo *Regi venabantur.* Itaque in Inſcriptione, quam *Philadelphi* filius *Ptolemæus Evergetes in Adulitico portu* conſecraverat, inter cætera hæc legebantur, Ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ δυνάμεων πεζικῶν, καὶ ἱππικῶν, καὶ ναυτικοῦ στόλου, καὶ ἐλεφάντων Τρωγλοδυτικῶν, καὶ Αἰθιοπικῶν,

[...]ες ὅτε πατὴρ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἐκ τῶν χώρων [...]των ἐθήρευσαν, καὶ καταγαγόντες εἰς Αἴγυπτον, κατεσκεύασαν πρὸς τὴν πολεμικὴν χρείαν. *Expeditionem ſuſcepit in* Aſiam *cum copiis pedeſtribus*, *& equeſtribus*, *& nautica claſſe inſtructus*, *&* Troglodyticis, Æthiopicis *que elephantis* [...]*os pater ejus*, *& ipſe primi ex iis locis venati ſunt*, [...] Ægyptum *adductos ab bellicos uſus inſtituerunt.* Exſtabat adhuc hæc inſcriptio ſub *Juſtino* Imperatore, ut teſtatur vetus Scriptor, ex quo illam exhibet noſter *Voſſius* in *Melam* pag. 290. *Carthaginenſes* quoque, in quorum vicinia naſcebantur elephanti, tamen ante hæc tempora iis ad bellum uſi non ſunt. *Timoleonti* ſaltem, qui *Alexandri* tempus attigit, non leguntur ullos oppoſuiſſe elephantos: ut neque *Agathocli*, qui *Alexandri* ſucceſſoribus fuit æqualis. At *Agathocli* ſucceſſit *Hiero*; quo regnante primum bellum *Punicum* in *Sicilia* natum, & confectum eſt, poſtquam durâſſet annos viginti quatuor. In quo bello nemo neſcit ſæpe elephantos præliis grave momentum addidiſſe.

Tum igitur, tam apud Auſtri quam apud Orientis populos, frequens fuit in bellis elephantorum uſus. Qui tamen ſequente ſæculo ferè ubique eſt abolitus, præterquam in *India*. Nam, poſt *Jugurthæ* bellum, qui elephantos XXXIV ad pugnam inſtruxerat, horum uſus eſt valde infrequens. Proinde *Vegetius* lib. 3. cap. 24. eorum cenſum, qui *Romanis* has belluas oppoſuerunt, poſtquam incepit à *Pyrrho* Rege, in *Jugurtha* terminat, quaſi qui non alium noverit, qui poſt *Jugurtham* eos in bellis adhibuerit. Quod *Romanis* partim tribuo, qui bellicis elephantis inexpiabile bellum indixerant. Itaque in illis temporibus, quoties cum hoſte tranſactum, in pacis conditionibus ferè hoc fuit, ut ne ullos aleret elephantos. Ita, poſt ſecundum bellum *Punicum*, pax *Carthaginenſibus* eâ lege conceſſa, *ut traderent elephantos quos haberent domitos*, *neque domarent alios*; *Liv.* lib. 30. & *Polyb.* lib. 15. Et *Macedonum* Regi *Philippo* à *Romanis* Legatis decem inter cætera hoc præſcriptum eſt, *Ne plus quingentis armatorum haberet*, *neve elephantum ullum*; *Liv.* lib. 33. *Antiochus* quoque juſſus eſt *quoscunque habebat elephantos tradere*, *neque ullos deinceps tenere*. Proinde ſub *Eupatore*, cum intellexiſſet Senatus elephantorum gregem in *Syria* ſervari, *Legatos miſit*, *qui elephantos interfici juberent. Miſerandum itaque ſpectaculum præbuit beſtiarum interitus*, *jam manu aſſuetarum*, *& quæ raræ apud omnes erant.* Hæc *Appianus* in *Syriacis*. *Jugurtha* denique, in deditionem acceptus, uti imperatum erat, elephantos triginta tradidit, ut *Saluſtius* auctor eſt.

Præterea, magiſtra rerum experientia palàm fecit elephantos, ut in bellis quandoque plurimum conferunt, ita etiam non raro obeſſe. Sæpe enim hoſtium telis petiti, in ſuos convertuntur, illiſque adeò plus damni, quàm hoſtibus inferunt. Quod de *Pori* elephantis veteres conſtanter docent. *Curtius* lib. 8. *Elephanti*, *vulneribus tandem fatigati*, *ſuos impetu ſternunt*, *& qui rexerant eos præcipitati in terram ab ipſis obterebantur.* Diodorus *lib.* 17. Ἐπιστρέφοντα γὰρ εἰς τοὺς ἰδίους (τὰ θηρία) ταῖς ὁρμαῖς ἀκατασχέτως ἐκφέρετο, καὶ τοὺς φίλους συνεπάτει· *In ſuos enim converſæ belluæ tanto impetu ferebantur*, *ut contineri non poſſent*, *& amicos conterebant.* Arrianus *lib.* 5. Οὐ μείω πρὸς αὐτῶν οἱ φίλοι, ἤπερ οἱ πολέμιοι ἐβλάπτοντο, ἐν τῇ ἐπιστροφαῖς τε, καὶ τοῖς ὠθισμοῖς καταπατούμενοι· *A belluis amici non minus*, *quam hoſtes lædebantur*, *illarum converſione*, *atque impulſione obtriti.* Ita, cùm *Pyrrhus Romanis* tertio congreſſus eſt, narrat *Plutarchus* τὰ θηρία, φυγῇ χωροῦντα διὰ τῶν συμμάχων ὀπίσω, ταραχὴν ἀπειργάσατο, καὶ σύγχυσιν, ἣ τὸ νίκημα παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις, *belluas per ſuos fuga delatas*, *ordines turbâſſe*, *& diſſipâſſe*, *quæ res* Romanis *victoriam dederit.* Hinc *Florus* lib. 1. cap. 18. *Eædem feræ*, *quæ primam victoriam abſtulerant*, *ſecundam parem fecerant*, *tertiam ſine controverſia tradidêre.* Et in ſecundo bello *Punico*, *Hannone* cum *L. Poſtumio*, & *Q. Mamilio* manum conſerente, non procul ab *Agrigento*, cum fugaces è prima acie in belluas incidiſſent, & ſtantes à tergo reliquos ordines, συνέβη πᾶν συνταραχθῆναι τὸ τῶν Φοινίκων στρατόπεδον, *evenit*, *ut univerſus* Pœnorum *exercitus conturbaretur*: unde totius aciei inclinatio, & magna ſtrages conſequuta eſt. Ita *Polybius* lib. 1. pag. 19. Rurſus ibidem pag. 42. in prælio inter *Aſdrubalem* & *Cæcilium* ſub *Panormi* mœnibus edito, συμβελῆ γινόμενα, καὶ κατατραυματιζόμενα (τὰ θηρία) ταχέως διεταράχθη, καὶ στραφέντα κατὰ τῶν ἰδίων ἐφέρετο, τοὺς μὲν ἄνδρας καταπατοῦντα, καὶ διαφθείροντα, τὰς δὲ τάξεις συγχέοντα, καὶ κατασπῶντα τὰς αὐτῶν, *telis confoſſæ*, *vulneribusque confectæ* (belluæ) *ſtatim diſturbatæ ſunt*, *& converſæ in ſuos ruebant*, *ſingulos obterentes*, *& interimentes*, *ordinesque confundentes*, *ac diſſipantes.* Item in *Canuſina* pugna inter *Marcellum* & *Annibalem*, (*Liv.* lib. 27.). *Cn. Decimius Flavius* tribunus militum *dixit ubi maximè tumultum conglobata bellua faciebant*, *pilaque in eas conjici juſſit. Hæſere omnia tela haud difficili ex propinquo in tanta corpora ictu*, *& tam conferta turba. Sed ut non omnes vulnerati ſunt*, *ita in quorum tergis infixa ſtetêre pila*, *ut eſt genus anceps*, *in fugam verſi*, *etiam integros avertere. Tum jam non unus manipulus*, *ſed pro ſe quisque miles*, *qui modo aſſequi agmen fugientium elephantorum poterat*, *pila conjicere. Eò magis ruere in ſuos belluæ*, *tantòque majorem ſtragem edere*, *quam inter hoſtes ediderant*, *quantò acriùs pavor conſternatas agit*, *quàm inſidentis magiſtri imperio reguntur.* Paulo aliter *Plutarchus* in *Marcello*; Flavius *tribunus militum*, *ſigno arrepto*, *occurrit belluis*, *ac primum elephantum haſtili percuſſum in fugam vertit.* Et paulo poſt, *Maximam ſtragem hoſtium cæſa ruentesque ediderunt belluæ. Dicuntur amplius octo millia cæſa.* Qui cæſorum numerus etiam in *Livio* legitur. Ita, in illuſtri pugna inter præſtantiſſimos duces *Scipionem*, & *Annibalem*, elephanti octoginta, quibus maximè confidebat *Annibal*, ululatu; & tubarum ſono territi, fuga præpropera, ac præcipiti in *Mauros*, & *Numidas* converſi ſunt. Quod *Romanis* non parvi fuit momenti ad victoriam conſequendam. Vide *Polybium* lib. 15. & *Livium* lib. 30. Sic quoque in *Ægyptiaco* bello inter *Antiochum Magnum* & *Ptolemæum Philopatorem*, ut *Polybius* auctor eſt lib. 5. τὸ μὲν ἄγημα τὸ τοῦ Πτολεμαίου πιεζόμενον ὑπὸ τῶν θηρίων ἐνέκλινε, Ptolemæi *agmen belluis urgentibus eſt inclinatum*, illis, inquam, belluis, quas in copiis ſuis habebat, cum *Indici* elephantes in *Antiochi* exercitu illas in fugam egiſſent. Sed & in *Romani* Conſulis *Q. Philippi Martii* copiis, quibus *Macedoniæ* Regem *Perſem* aggreſſus eſt, *hoſtilem propè tumultum agmini elephanti præbebant*; *qui*, *ubi ad invia venerunt*, *dejectis rectoribus*, *cum horrendo ſtridore*, *pavorem ingentem equis maximè incutiebant.* Ita *Livius* lib. 44. Et alibi in eodem libro, *Tum elephanti in acie nomen tantum ſine uſu fuerunt.* Et de iisdem *Ampelius*, *Cum inanibus elephantorum ſimulachris à* Marco *Conſule apud* Scyriam (*al.* Aſcurim) *paludem victus.* Nempe *Perſes*, ut *Semiramis Libycis*, *Romanorum* elephantis elephantorum ſimulachra oppoſuerat, ſed æquè irrito ſucceſſu, ut habetur in *Diodoro* ubi ſupra. Non hic omittendum, quod in bello *Africano* habet *Hirtius*, ubi de pugna prope *Thapſum* inter *Cæſarem* & *Scipionem*: *Beſtiæ* (LXIV. in *Scipionis* exercitu) *ſtridore fundarum*, *lapidumque perterritæ*, *ſeſe convertêre*, *& ſuos poſt ſe frequentes ſtipatosque proterere*, *& in portas valli ſemifactas ruere contendunt.* Tamen idem ſcripſerat has easdem beſtias magna arte *Scipionem* condocefacere conatum, nè facile perterrerentur. Uſque adeo verum eſt, quod ibidem ab eo additur, *Audere elephanti*, *multorum doctrina*, *uſuque vetuſto vix edocti*, *tamen communi periculo in aciem producuntur.* Quod ſi libet deſcen-

deſcendere ad inferiora ſæcula, eodem facient hæc *Ammiani* lib. 25. de *Parthorum* copiis, *Elephantis inſidentes magiſtri manubriatos cultros dextris manibus illigatos geſtabant, acceptæ apud* Niſibin *memores cladis. Et ſi forociens animal vires exſuperâſſet regentis, ne reverſum per ſuos, ut tunc acciderat, colliſam ſterneret plebem, vertebram, quæ caput à cervice diſterminat, ictu maximo terebrabant.* Tum ſcilicet, cum *Niſibis* à *Sapore* obſeſſa eſt, *Sergio* & *Nigriniano* Conſulibus, elephanti repulſi, atque in ſuos converſi, decem hominum millia obtrivêre, ut ex *Volageſi Niſibeni* Epiſcopi epiſtola refert auctor *Chronici Alexandrini.* Proinde *Alexander* milites videns à tranſitu *Gangis* deterreri metu elephantum Regis *Gangaridum*, qui dicebantur horum habere multa millia, illos confirmat his verbis, (a) *Quod pertinet ad elephantes, præſens habemus exemplum. In ſuos vehementiùs, quam in nos incurrerunt. Tam vaſta corpora ſecuribus falcibuſque mutilata ſunt. Quid autem intereſt, totidem ſint, quot* Porus *habuit, an tria millia, cum, uno, aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinari videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt. Congregata vero tot millia ipſa ſe elidunt, ubi nec ſtare, nec fugere potuerint inhabiles vaſtorum corporum moles. Equidem ſic animalia iſta contempſi: ut, cum haberem, ipſi non oppoſuerim: ſatis gnarus plus ſuis, quàm hoſtibus periculi inferri.* In quibus verbis cauſæ habentur, cur tandem eviluerint, iiſque fuerint contemptui, quibus olim terrori fuerant. His non poſſum non addere, quod in *Olearii Indicis* nuper legi (lib. 1. pag. 175.) hodieque in Regis *Indorum* copiis ſæpe accidere, ut elephanti, in quibus præcipua belli moles conſiſtit, ignibus ex pyrobolis machinis excuſſis conſternati, ſic peturbentur, ut ſuos longè gravius, quam hoſtes lædant.

(a) Curtius lib. 9.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Hiſtoria de Elephantis, à quibus *Judæi*, *Alexandriæ* obterendi, à Deo per miraculum ſervati ſunt.

Argumentum libri tertii Macchabæorum, *qui potius primus dicendus. Suſpectum, quod quingentos elephantos habuiſſe legitur* Ptolomæus Philopator. *Elephanti vino thure condito efferati. Tali potu etiam homines ad inſaniam adigi. Itaque capite damnatis oblatus fuit. Myrrhatum vinum* Chriſto *oblatum. Myrrha pro quovis aromate. Bellicis elephantis quale vinum dari ſolitum. Eoſdem ordei ſucco mitigari nugantur* Plinius *&* Solinus. *Quod de animali* Græci *non ſcribunt, ſed de dente, qui, zytho immerſus, redditur tractabilior. Elephanti homines non ſolùm pedibus, ſed & genibus obterunt. Genua illis eſſe rigida multi ſcribunt.* Arabum *fabula de elephante Regis* Abraheth. *Quomodo is genu ſemper flexerit, cum Meccham verſus impelleretur. Sine flexu cruris nullus inceſſus. Elephantem genu flectere.* Periſtylum, *&* Hippodromus, Alexandriæ *loca.* Epiphanius *emendatus. Hiſtoria in* Joſepho, *qualis lib. 3.* Macchab. *ſed rei diverſo tempore, & aliâ occaſione geſta.*

HIs præmiſſis, explicabimus quidquid de elephantis habetur in tribus libris *Macchabæorum*, initio facto à tertio, qui melius dicatur primus, cum rei ante *Macchabæorum* tempora geſtæ hiſtoriam contineat. Ibi nempe narratur graviſſima *Judæorum* in *Ægypto* calamitas ſub *Ptolemæo Philopatore*, atque ab eadem inſignis liberatio. Summa eſt, *Philopatorem*, poſtquam *Antiochum* prope *Raphiam* deviciſſet, iviſſe *Hieroſolymam*; &, poſt oblatum ſacrificium, cum à Templi adyto fuiſſet prohibitus, in *Ægyptum* reverſum, iram in *Judæos Ægyptienſes* convertiſſe, & juſſiſſe, ut, abdicata religione, idolis immolarent, aut belluis obterendi objicerentur. Has fuiſſe numero quingentas, quibus vino thure condito inebriatis, cum *Judæi*, ex tota *Ægypto* per quadraginta dies *Alexandriam* pertracti, jamjam eſſent offerendi, belluas rabiem ſuam in carnifices convertiſſe, multoſque eorum proculcâſſe, & profligâſſe: Regemque, cum tanti ſceleris incentoribus, terribili quadam viſione ab incepto deterritum, non ſolùm *Judæos* intactos dimiſiſſe, ſed & magnis honoribus, & privilegiis auxiſſe. Quinetiam per plures dies hilaria à *Judæis* acta, publicum epulum præbente Rege.

In his haudquaquam capio, quod tum temporis *Philopator* habuiſſe legitur quingentos elephantos; cum paulò ante, in prælio ad *Rhaphiam*, nonniſi LXXIII *Antiocho* oppoſuerit: quorum τὰ μὲν τετταράκοντα κατὰ τὸ λαιὸν ἦν, ἐφ' οὗ Πτολεμαῖος αὐτὸς ἔμελλε ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον· τὰ δὲ τριάκοντα καὶ τρία περὶ τὸ δεξιὸν κέρας ἐτέτακτο, *quadraginta lævum cornu occupabant, ubi* Ptolemæus *ipſe pugnam erat facturus; tres & triginta ad dextrum cornu fuerant locati.* Qui ipſe elephantorum numerus multum fuerat imminutus. Quippe in ipſa pugna τῶν ἐλεφάντων ἑκκαίδεκα μὲν ἀπέθανον, ἡρέθησαν δ' αὐτῶν οἱ πλείους, *ex elephantis ſexdecim trucidati fuerant, reliquorum pars magna capta.* Ita *Polybius* lib. 5. Itaque vix ac ne vix quidem anno poſt illam pugnam proximo potuit habere *Ptolemæus* quingentos elephantos. Utut ſit, hos elephantos juſſit tyrannus δαψιλέσι δράκεσι λιβανωτοῦ, καὶ οἴνῳ πλείονι ἀκράτῳ ποτίσαι, *largis thuris manipulis, multoque vino mero potari*, id eſt, *multo mero thure condito*; ἓν διὰ δυοῖν. Ut, ἀγριωθέντες τῇ τοῦ πώματος ἀφθόνῳ χορηγίᾳ, *efferati copioſa potus illius ſubminiſtratione*, in *Judæos* neci devotos majori impetu ruerent. Quippe homines etiam vinum copiosè ſumptum de ſtatu mentis dejicit, atque ad inſaniam adigit. Unde *Apuleius, Florid.* lib. 4. *Prima cratera ad ſitim pertinet, ſecunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad inſaniam.* Maxime, ſi thus admiſceatur, quod μανιῶδές ἐστι πινόμενον ὑπὸ τῶν ὑγιαινόντων, *à ſanis potum, furorem excitat.* Ita *Dioſcorides* lib. 1. Et *Serapio*, *Si nimis cum vino biberint, inducit maniam.* Et *Damir*, وإذا شربه الاصحاء جننهم *Illud ſani cum bibunt, dementes eos facit.* Proinde capite damnatis hunc potum *Judæi* offerebant, ut mortis metum ex eorum animis ſic excuterent. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 6. fol. 43. a. היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו *Ei, qui exit neci tradendus, propinatur granum thuris in calice vini; ut mens ejus perturbetur.* Ubi *Gloſſator* addit, ולא ידאג ויתחמם בהריגתו *Ne mœreat, atque ut ſtupidus fiat, cum morti addicitur.* Huc docti referunt, quod *Chriſto* in crucem figendo bibendum obtulerunt ἐσμυρνισμένον οἶνον, *myrrhatum vinum.* Marc. 15. 23. *Myrrhatum*, id eſt, *myrrhâ conditum*, vel *thure* etiam; quia מור *mor*, *Hebræis*, & *Syris*, primo, *myrrham* ſignificat, deinde etiam *aroma quodvis.* Unde *Græcorum* μύρον, quod ex *Hebræo* מור *mor*, ita factum eſt, ut non ſolùm *myrrhinum*, ſed & *unguentum quodvis* ſonet. In *Marco* igitur ἐσμυρνισμένον idem eſt, quod μεμυρισμένον, vel etiam λελιβανωμένον. Qua voce infra utitur Scriptor noſter, quo loco deſcribit τὰ θηρία οἴνῳ λελιβανωμένῳ φοβερῶς κεκοσμημένα, *bellu[illegible] vino thure condito terribiliter inſtructas.* Alii Scriptores elephantem ſolo vino inebriari tradunt. *Ariſtoteles* in libro *De ebrietate*, Μεθύσκονται πίθηκος καὶ ἐλέφας, πίοντες οἶνον

[Simia] & elephas vini potu inebriantur. Ita citat *Athe[næus]* lib. 10. Et *Ælianus*, *Var.* lib. 2. cap. 40. Πίθηκος δὲ, καὶ ἐλέφας, ἐὰν οἶνον πίωσιν, ὁ μὲν τῆς ἀλκῆς ἐπιλανθάνεται ὁ ἐλέφας, ὁ δὲ τῆς πανουργίας· καί εἰσιν ἀγρεθῆναι πάνυ ἀσθενεῖς. *Simia, & elephas, ſi vinum biberint, hic ſui roboris facilè obliviſcitur, ille verſutiæ: & præ imbecillitate ſunt captu faciles.* Bellicis tamen elephantis vinum propinari ſcribit idem *Hiſt.* libro 13. cap. 8. at non nativum ex vitibus, ſed factitium ex oryza, vel ex calamis. Verba ſunt, Ἐλέφαντι δὲ ἀγελαίῳ μὲν, εἰθισμένῳ γε μὴν, ὕδωρ πόμα ἐστί· τῷ δὲ εἰς πόλεμον ἀθλοῦντι οἶνος μὲν, οὐ μὴν ὁ τῶν ἀμπέλων, ἐπεὶ τὸν μὲν ἐξ ὀρύζης χειρουργοῦσι, τὸν δὲ ἐκ καλάμου·

Si *Plinio* & *Solino* credimus, ſuccus ordei contrarias habet vires. Quos enim vinum irritat, atque exaſperat, eoſdem ordei ſucco mitigari tradit uterque. Ita ſcilicet *Plinius* lib. 8. cap. 7. *Capti celerrimè mitigantur ordei ſucco.* Et *Solinus* in capite de *Mauritania*, *Cum captivitate venerint in manus hominum, manſueſcunt hauſto ordei ſucco.* Sed in utroque manifeſtus error. Nam ordei ſuccus eſt zythum, quo cum *Græci* τὸν ἐλέφαντα tractabilem reddi ſcribunt, *ebur* hoc nomine, ut paſſim, intelligunt, non *elephantem animal.* *Dioſcorides*, lib. 2. in cap. *De zytho*, Εὐεργὴς δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ, *Eo madefactus elephas fit ad opus tractabilis:* id enim propriè eſt εὐεργής. Itaque de ebore agitur, quod zytho immerſum fit ad omne opus ductile. *Plutarchus* ferè in fine libri *Num improbitas ſufficiat ad infelicitatem.* Τὸν ἐλέφαντα τῷ ζύθῳ μαλακὸν γινόμενον, καὶ χαλῶντα, κάμπτουσι, καὶ διασχηματίζουσιν· ἄλλως δὲ οὐ δύνανται. *Elephantem zytho mollem, atque ductilem factum flectunt, atque efformant: aliter autem non poſſunt.* *Elephantem*, id eſt, *ebur*, ut palam docet orationis tota ſeries. *Symeon Sethi*, capite φουκάς *phucas* (quomodo *zythum* vocant *Græci* poſteriores, ut *Arabes* الفقاح *alphuka*) Ἐλεφάντινα ὀστᾶ πρὸς καιρὸν ἐμμείνοντα τοῦτο (lege τούτῳ) μαλάσσονται δίκην κηροῦ. *Elephantis oſſa aliquamdiu in illo manentia ceræ inſtar molliuntur.* *Elephantis oſſa*, id eſt, *ebur*, quod *Syri* vocant ܓܪܡ ܦܝܠܐ *gremphila*, id eſt, *os elephantis*, ut ſupra (a) docuimus. *Avicenna* lib. 2. in capite *De phuca*, ان نقع فيه العاج لينه فيسهل عليه العمل *Si ebur in eo maceratur mollit illud, & reddit ad opus tractabile.* Quod eſſe *Democriti* inventum colligere eſt ex his *Senecæ* Epiſt. 90. Democritum *inveniſſe ajunt quemadmodum, ebur molliretur.* Nonnulli *poliretur*, perperam. Hæc, jampridem ab aliis ex parte obſervata, mirum eſt fugiſſe magnum virum, qui in *Solinum* tam multa ſcripſit.

(a) *Cap. 23. hujusce libri pag.* 248.

Elephantis, quomodo diximus, paratis, atque inſtructis, juravit Rex impius ſe *Iudæos* ἀνυπερθέτως πέμψειν εἰς ᾅδην, ἐν γόνασι, καὶ ποσὶ θηρίων ᾐκισμένους, *ſine mora miſſurum ad Inferos, belluarum genibus, & pedibus cæſos.* Neque enim ſolis pedibus, ſed & elephantum genibus homines atteruntur. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. ubi de venatione elephantorum, Πατουμένων δὲ τῶν ἁλισκομένων, καὶ ἀλοωμένων τοῖς γόνασιν, ἄραβος πολὺς τῶν ὀστέων συντριβομένων ἀκούεται καὶ πόρρωθεν· *Eorum hominum, qui capiuntur,* (elephantinis) *pedibus conculcatorum, & genibus obtritorum oſſa tanto confringuntur ſtrepitu, ut is eminùs audiatur.* *Hirtius* in *De bello* Africano; *Cum in ſiniſtro cornu elephantus, vulnere ictus, & dolore concitatus, in lixam inermem impetum feciſſet, eumque ſub pede ſubditum, deinde genu innixus, pondere ſuo, proboſcide erecta, vibrantique, ſtridore maximo premeret, atque enecaret.* Contrà quam elephantos nonnulli credunt aut planè carere genibus, aut ea habere rigida, atque inflexa prorſus. In qua ſententia fuêre multi veterum multi etiam recentiorum, quibus elephanti non debuerant eſſe ignoti. Ita *Strabo* lib. 16. ubi de *Elephantophagis*, elephantem tradit ſemel inclinatum non poſſe ſurgere, διὰ τὸ σκέλη διηνεκὲς ὀστοῦν ἔχειν, καὶ ἀκαμπές, *quia crura continuum os habent, & flexu carens.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 113. Οὐ δύναται τοῖς γόνασι πρὸς τὴν γῆν συγκαθιέναι τὸν ὅλον ὄγκον· *Non poteſt genibus totam corporis molem demittere.* Item, Πεσὼν δὲ ὕπτιος, μένει τὴν νύκτα κείμενος, διὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν ἀδημιούργητον εἶναι πρὸς ἀνάστασιν· *Cum ſupinus cecidit, manet tota nocte jacens, quia natura corporis ſic comparata non eſt, ut denuò poſſit ſurgere.* Ælianus *Hiſt.* lib. 4. cap. 31. Καθεύδει γε μὴν ὀρθοστάδην· κατακλίναι γὰρ, καὶ ἐξαναστῆναι, ἐργῶδες αὐτῷ. *Somnum erectus capit; quia recumbere, & reſurgere, ipſi eſt operoſum.* Nempe propter genuum τὸ ἀκαμπές, ut disertè docuit *Strabo*. *Solinus* in capite de *Germania*; Gangavia, *inſula è regione* Germaniæ, *emittit animal, quale alces, ſed cujus ſuffragines, ut elephantis, flecti nequeunt.* *Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 4. poſtquam proboſcide dixit cibum & potum ſibi quærere, οὐ γὰρ ἔχει ἁρμασίας, καὶ κύψας νέμεται, καὶ οὐ κάμπτει γόνατα, *non enim habet compages, inclinatuſque paſcitur: genua haud incurvans*; addit, non multò poſt, fœminam in aqua parere: Ἢν γὰρ τέξηται ἐπὶ τῆς γῆς, inquit, ἀδυνατήσει ὁ σκύμνος ἐγερθῆναι, ἀμοιρῶν ἁρμοσιῶν. *Si enim in terra ederet fœtum, is non poſſet ſurgere, cum careat compagibus.* *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homil. 9. Ἀδιάρθρωτοι αὐτῷ οἱ πόδες, οἱονεὶ κίονες ἡνωμένοι τὸ βάρος ὑποστηρίζουσιν· εἰ γὰρ χαῦνα αὐτῷ, καὶ δίυγρα ὑπετέθη τὰ κῶλα, συνεχεῖς ἂν ἐγίνοντο τῶν ἄρθρων αἱ ἐκτροπαὶ, συνοκλάζοντος, καὶ διανισταμένου, κουφίζειν τὸ βάρος μὴ ἐξαρκούντων. *Inarticulati pedes, tanquam continuæ columnæ, pondus ſuſtinent. Si enim molles, & infirmi artus ipſi ſubſtrati fuiſſent, crebræ fierent articulorum emotiones, tantam molem allevare non valentium, cum genu flecteret, aut ſurgeret.* *Ambroſius* in *Hexaëmeron* lib. 6. cap. 5. *Non diſtincti, ut nobis, ſed compacti artus ſunt, quo ſint robuſtiores.* *Compacti*, id eſt, *inarticulati*, ut docent ſequentia, quæ vide. Unde *Cœlius*, *Antiq. Lect.* lib. 4. cap. 12. *Genua elephanti non flectunt, uti* Ambroſius *prodit.* *Damir* quoque elephantem fœminam in amne parere ſcribit, لانها تلد وهي قايمة ولا فواصل لقوايمها *quia, cum parit, recta ſtat, eo quod in pedibus nullos habet articulos.* Tamen in *Alcorani* caput الفيل ſeu *De elephante*, fabulantur priſci *Arabes*, quo anno natus eſt *Mahometh*, nempe anno æræ *Bicornis*, ſeu *Alexandri* DCCCLXXXII. ابرهة الاشرم ملك الحبشة *Abraheth* τὸν ῥινότμητον Regem *Abaſiæ*, ſeu *Abyſſinorum* regionis, veniſſe *Meccham*, ut *Mecchanum* Templum exſcinderet, & peregrinos, qui illud quotannis viſitabant, ad aliud templum invitaret à ſe extructum in urbe *Sanaa* ex ruinis palatii *Belkis* Reginæ *Sabæorum*, quæ *Solomonem* inviſerat. Cum autem tribus ſolùm paraſangis à *Meccha* abeſſet, vectus elephante محمود *Machmud*, (ita enim illi vocabant) Prophetam quendam, *Naphil* nomine, illi elephanti hæc in aurem inſuſurrâſſe, ابرك محمود او ارجع راشدا فانك ببلد الحرام *Electe genu, ô* Machmud, *aut rectâ viâ revertere: tu enim es in regione* Mecchenſi *Deo devotâ.* Tum verò elephantem genu flexiſſe, neque unquam pergere voluiſſe, quamvis virga ferrea ad ſanguinem uſque cæderetur. Sed, capite in *Jeman* obverſo, id eſt, in intimam *Arabiam*, unde venerat, non ſolùm ſurrexiſſe, ſed & expeditè iviſſe;

iviſſe; atque id ipſum præſtitiſſe, cum in *Syriam* obverterentur (tanquam iturus *Hieroſolymam.*) At *Meccham* verſus reclinatum, denuo genu flexiſſe, ac immotum ſemper ſtetiſſe. Ad hæc porro *Scholiaſtæ* recentiores cætera facile concoquunt præter id ſolum, quod elephas genu flexiſſe dicitur, quod elephanti naturæ minus convenire putant, veterum ſuffragiis freti, qui negant elephantum in cruribus ullos habere articulos. Proinde *Aſſabilius*, ut hinc ſe expediat, in omnes partes ſe vertit. Verba ſunt,

قوله فبرك الفيل فيه نظر لان
الفيل لا يبرك ولكن يحتمل ان يكون
فعل فعل البارك الذي يلزم موضعه
ولا يبرح فعبر بالبارك عن ذلك
ويحتمل ان يكون بروكه سقوطه
الي الارض لما جا من امر الله
سبحانه وقد سمعت من يقول ان
في الفيلة صنفا يبرك كما يبرك
الجمل فان صح ولا فتاويله ما
قدمنا

De eo diſputatur, quod dictum eſt elephantem flexiſſe genu; quia elephas non flectit genua: ſed fieri poteſt, ut geſtum genu flectentis imitetur, qui in loco ſuo reſtitat, neque ex eo recedit, & hoc pro genu flexione acceptum ſit. Inſuper fieri poteſt, ut tanquam genuflexio fuerit lapſus in terram, qui evenerit ex Dei mandato, cui ſit laus. Quin audivi, qui dicerent inter elephantos quamdam eſſe ſpeciem, quæ genu flectat ut camelus. Quod ſive verum ſit, aut ſecus, ſtandum eſt illi interpretationi, quam primam protulimus. Sed fruſtra diſputatur de re nihili, & palàm fabuloſâ. Interim elephanto, qui cruris flexum adimunt, illum eâdem operâ immobilem eſſe ſtatuunt. Veriſſime enim *Philoſophus* in libro *De inceſſu animalium* cap. 9. Κάμψεώς γε μὴ οὔσης, οὔτ' ἂν πορεία, οὔτε πτῆσις, οὔτε νεῦσις. *Si flexus non ſit, neque erit inceſſus, neque volatus, neque natatio.* Proinde paulo infra de motu agens ſine flexu cruris, Καὶ περὶ τῶν ἐλεφάντων, ait, ὁ παλαιὸς ἦν λόγος τοιοῦτος, οὐκ ἀληθὴς ὤν. *Etiam de elephantis talis eſt vetus ſermo, ſed minus verus.* Et *Hiſt. anim.* lib. 2. cap. 1. Τὰς δὲ κάμψεις τῶν κώλων, καὶ τῶν ὄπισθεν (πάντα τὰ ζῷα) ὑπεναντίας ἔχουσι, καὶ ἑαυτοῖς, καὶ ταῖς τοῦ ἀνθρώπου καμπαῖς, πλὴν ἐλέφαντος. *Crurum anteriorum flexus contrarios poſteriorum, adeoque hominis etiam flexibus, habent omnia animalia præter elephantem.* Et paulo poſt, Ὁ δὲ ἐλέφας οὐχ οὕτως, ὡς λέγουσί τινες, ἀλλὰ συγκαθίζει, καὶ κάμπτει τὰ σκέλη· *Elephas non ſe habet, ut quidam volunt; ſedet enim, & crura flectit.* Et *Plinius* lib. 11. cap. 43. *Poplites inflectit hominis modo.* Et *Seneca* Epiſt. 85. *Elephantem mimus* Æthiops *jubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem.* Proinde apud *Curtium* lib. 8. *Indus, qui* (Pori) *elephantem regebat, deſcendere eum ratus more ſolito, elephantum procumbere juſſit in genua. Qui, ut ſe ſubmiſit, cæteri quoque (ita enim inſtituti erant) demiſere corpora in terram.* Et *Æliani Hiſt.* lib. 7. cap. 37. idem ille elephas ἑαυτὸν ὑπέκλινε, καὶ ὀκλάσας ἔμεινεν, ἵνα μὴ ἄνωθεν πεσὼν ὁ Πῶρος, εἶτα μέντοι κακωθῇ σῶμα ἔτι μᾶλλον, *ſe ipſum inclinavit, & flexis genibus manſit, ne ex alto decidens* Pori *corpus graviore caſu affligeretur.* Et apud eumdem, lib. 14. cap. 65. elephanti, cum incidentia ſingulis decenniis cornua in terram infodiunt, ἐπερείδουσιν εἰς αὐτὴν ὀκλὰξ ἐλέφαντες, *ea nituntur genibus incumbentes.* *Plinius* quoque de elephanto in *Circo* pugnante lib. 8. cap. 7. *Pedibus confoſſis repſit genibus in catervas.* Et *Vartomanus, Navigat.* lib. 4. cap. 10. *Apud* Canonor, *&c. tres elephanti, genibus innixi, capiteque in humum connixo, navigium in terram trahunt. Verùm ſunt plures, qui exiſtimant in cruribus elephantos non habere internodia, plicareque ob id nequire tibias, quod profecto à vero plurimum abeſt. Habent enim juncturas ut cætera animalia, ſed in ima prope parte crurum.* Et *Oſorius* lib. 9. ubi de muneribus ab *Emmanuele* miſſis ad *Leonem decimum* Anno 1514. *Cum Pontifex è feneſtra ſpectaret, elephantus acceſſit, & ter genibus flexis, & demiſſo corporis habitu venerabundus illum ſalutavit.* Sed & ipſe elephantum vidi flexo poplite ſeſſorem ſuum tam aſcenſurum quam deſcenſurum excipientem.

Belluas egregie inſtructas ὁ ἐλεφαντάρχης, *Hermon* nomine, ἐν τῷ μεγάλῳ περιστύλῳ διεκίνει, *in magno* Periſtylo *excitabat;* id eſt, *exercebat.* Unde in ſuburbanum *Hippodromum* deducti ſunt, ubi *Judæi* in vinculis horam ſupplicio ſuo deſtinatam cum horrore exſpectabant. *Periſtylum* & *Hippodromus* loca erant *Alexandriæ.* Quorum *Periſtylum* mihi quidem non eſt aliunde notum: ſed patet ex ipſo nomine, *locum* ſignificari *columnis cinctum. Ezech.* 40. & 42. περίστυλον eſt pars Templi. Et 2 *Macchab.* 4. 46. περίστυλον pars erat regiæ domus, in qua Rex frigus captabat. *Atrium* reddunt interpretes. Apud *Vitruvium* lib. 6. cap. 9. in *Græcis* ædificiis θυρωρεῖον, ſeu *locum inter duas januas,* ſequitur *periſtylum in tribus partibus habens porticus.* Sed, quia domus vix eſt ulla pars, in qua exerceri poſſint quingenti elephanti, hic Περίστυλον non videtur eſſe pars domus, ſed *Alexandriæ* portio, vel platea à columnis, quibus ambiebatur, ſic appellata. Cujuſmodi plateam in illa ipſa urbe his verbis deſcribit *Achilles Tatius* initio lib. 5. Στάθμη μὲν κιόνων ὄρθιος ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν Ἡλίου πυλῶν ἐς τὰς Σελήνης πύλας. Οὗτοι γὰρ τῆς πόλεως οἱ πυλωροί· ἐν μέσῳ δὲ τῶν κιόνων τῆς πόλεως τὸ πεδίον, ὁδὸς δὲ διὰ τοῦ πεδίου πολλή, καὶ ἔνδημος ἀποδημία. *Recta quidem utrinque eſt columnarum ſeries à portis Solis ad Lunæ portas. Hi enim* (Sol, & Luna) *portarum urbis tutelam habent. Et in medio columnarum eſt urbis campus, per quem ampla eſt via, & civilis quaſi peregrinatio.* Vult inter columnas illas tam latam fuiſſe plateam, ut pro campo haberi potuerit, in quo deambulatio fuerit peregrinationis ſpecies. Vero igitur eſt conſentaneum, amplum hoc intercolumnium, *Græcè* Περίστυλον dictum, illum ipſum locum fuiſſe, unde *Hermon* elephantos ibi ad tempus agitatos ad *Hippodromum* deduxerit. De quo *Strabo* lib. 17. & *Plutarchus* in *Antonio*, & *Epiphanius* in libro *De menſuris, & ponderibus:* ubi ἀπὸ τοῦ Λάγου, à *Lago* conditum fuiſſe ſcribit, & Λαῖον appellatum. Sed legendum ἀπὸ τοῦ τοῦ Λάγου, & Λάγιον. Neque enim hunc *Hippodromum* condiderat *Lagus*, homo plebejus in *Græcia*, ſed *Ptolemæus* ὁ τοῦ Λάγου, *Lagi filius*, qui primus in *Ægypto* regnavit, & de patris nomine *Lagium* nominavit.

Reliqua præterimus, quia ad rem noſtram non faciunt, ad alia jam tranſituri. Sed lectore prius monito, hanc ipſam hiſtoriam, aut certè huic perſimilem, à *Joſepho* narrari libro ſecundo *contra Apionem*, tanquam rem, quæ alio tempore geſta ſit, & ſub poſterioribus Regibus, & de cauſa diverſiſſima. Hujus initium tale eſt in *Græco* exemplari. Ὁ γὰρ Φύσκων ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος, ἀποθανόντος αὐτῷ τοῦ ἀδελφοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, ἀπὸ Κυρήνης ἐξῆλθε, Κλεοπάτραν ἐκβαλεῖν βουλόμενος τῆς βασιλείας. Sed cætera deſiderantur. Itaque ad *Latinum* exemplar neceſſario recurrendum, quod ſic habet. Ptolemæus *enim, qui* [illegible]

Phyſcon, *moriente ſuo patre* (lege, *mortuo ſuo patre*) Ptolemæo Philometore, *egreſſus eſt de* Cyrene, *volens reginam* Cleopatram *expellere*, *& filios Regis*, *ut ipſe regnum injuſtè ſibimet applicaret. Propter hoc ergò* Onias *adverſus eum bellum pro* Cleopatra *ſuſcepit*, *& fidem*, *quam habuit circa Reges*, *nequaquam in neceſſitate deſeruit. Teſtis autem Deus juſtitiæ ejus manifeſtus apparuit. Nam* Phyſcon Ptolemæus, *cum adverſum exercitum quidem* Oniæ *pugnare præſumeret*, *omnes verò* Judæos *in civitate poſitos*, *cum filiis & uxoribus*, *capiens*, *nudos*, *atque vinctos elephantis ſubjeciſſet*, *ut ab eis conculcati deficerent*, *& ad hoc etiam beſtias ipſas inebriaſſet*, *in contrarium quæ præparaverat evenêre. Elephanti enim*, *relinquentes ſibi appoſitos* Judæos, *impetu facto ſuper amicos ejus*, *multos ex ipſis interemêre. Et poſt hæc* Ptolemæus *quidem aſpectum terribilem contemplatus eſt*, *prohibentem ſe*, *ne illis noceret hominibus. Concubinâ verò ſua chariſſimâ*, *quam alii quidem* Ithacam, *alii verò* Irenen *denominant*, *ſupplicante*, *ne tantam impietatem perageret*, *& conceſſit*, *& ex his*, *quæ egerat*, *vel acturus erat*, *pœnitentiam egit. Unde rectè hanc diem* Judæi, Alexandriæ *conſtituti*, *eò*, *quod apertè à Deo ſalutem promeruêre*, *celebrare noſcuntur.* Vides, lector, non ovum ovo eſſe ſimilius quàm hæc hiſtoria illi alteri. Itaque vel duos Reges eædem in *Judæos* intemperiæ exagitârunt? & illos eodem miraculo bis liberavit Deus intra ſpatium annorum ſeptuaginta (totidem enim annis diſtat mors *Philometoris* à victoria, quam *Philopater* in *Antiochum* conſequutus fuerat in pugna prope *Raphiam*) vel è duabus hiſtoriis una conficta eſt ad alterius exemplar, quod nobis eſt vero ſimilius. Nunc, quod ſolùm ſupereſt; ea explicabimus, quæ de elephantis habent primus & ſecundus liber *Macchabæorum*.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Explicantur quæcunque habentur de Elephantis in duobus *Macchabæorum* libris.

Antiochus Magnus *quot elephantos habuerit.* Lyſiæ *elephanti* XXXII, *quem numerum alii minuunt*, *alii augent. Elephantis* XXXII. *præfectus quomodo* Græcè *vocetur.* Româ *miſſi ſunt*, *qui hos elephantos necarent.* Sanguis uvæ, *id eſt*, vinum. *Hic*, *uvis*, *& moris conſpectis*, *irritantur belluæ. Alibi ruber color tauros*, *candidus elephantos concitat. Elephanti turmis immiſti. Belluæ magiſter* Indus *dicitur*, *undecunque ſit ortus. Is* ἅρπην, *vel* ὅρπην *habet in manu*, *quâ elephantum regat. Turres in elephantum tergo*, *unde* turriti *vocantur*, *&* turrigeri. *Milites* XXXII. *in ſingulis turribus pugnâſſe*, *paradoxum. Numerus de mendo ſuſpectus*; *quia nimius. In eum locum conjecturæ. Locus alius* 2 Macchab. 13. v. 15. *ab inſigni mendo expurgatus. Primarius elephas quis dicatur. Elephantum maximis quanta proceritas.* Indicos *elephantes*, *quia majores*, *& fortiores*, Africani *timent. Elephanti cubitos duodecim proceri. Opes* Coſrois, Hormiſdæ *filii*, *quantæ. Elephanti colles carnei.* Iſidorus *emendatus. Elephantes loricati*, *& auro tecti. Mendum in* Chronico Templi ſecundi *elutum. Elephas cur in umbilico cæſus.* Eleazar *cur* Auran, *vel* Avaran *dictus.* Ἐλεφαντάρχης, *&* ἐλεφαντιστὴς, *quid differant.* Cœlius Rhodiginus *notatus.*

LIbro primo *Macchabæorum*, capite octavo, verſu ſexto, *Antiochum Magnum* legas à *Romanis* eſſe devictum, quamvis haberet elephantos centum & viginti, equitatumque, & currus, & exercitum numeroſiſſimum. Quod ipſum habet *Gorionides* lib. 3. c. 15. Tamen, cùm in *Scipionem* prælio decertavit prope *Magneſiam*, quæ ad *Sipylum* eſt, elephantos ſolùm habuit quatuor & quinquaginta. *Livius* de *Romanis* lib. 37. *Sexdecim elephantos poſt triarios in ſubſidio locaverunt. Nam præterquam quod multitudinem regiorum elephantorum* (*erant autem quatuor & quinquaginta*) *ſuſtinere non videbantur poſſe: ne pari quidem numero* Indicis Africi *reſiſtunt*; *ſive quia magnitudine* (*longè enim illi præſtant*) *ſive robore animorum vincuntur.* De iiſdem agit elephantis *Appianus* in *Syriacis*: ſed numerum non adſcribit. At in *Ægyptiaco* bello idem *Antiochus* inſtructus fuit elephantis δυσὶ πλείω τῶν ἑκατὸν, *duobus ſupra centum.* Ita *Polybius* lib. 5.

Hujus *Antiochi* filius *Antiochus Epiphanes*, 1 *Macchab.* 1. *v.* 18. primam expeditionem in *Ægyptum* ſuſcepit cum curribus, & elephantis, & equitibus, & claſſe magna: de qua ut plura dicamus, ad rem noſtram nihil attinet. Idem, in *Perſidem* profecturus, *Lyſiæ* commiſit filium *Antiochum Eupatorem* adhuc puerum, cum parte regni ab *Euphrate* usque ad *Ægyptum*, eidemque tradidit copiarum dimidium, καὶ τοὺς ἐλέφαντας, *& elephantos*, 1 *Macchab.* 3. *v.* 31. &c. vel μέρος τι τῆς δυνάμεως, καὶ τῶν ἐλεφάντων, *copiarum*, *atque elephantum partem aliquam*, ut habet *Joſephus* lib. 12. c. 11. Quibus inſtructus *Lyſias*, *Epiphane* paulò poſt fatis functo, peditum CM, equitum XXM, & elephantos XXXII ad bellum edoctos, in *Judæam* collegit. *Et ſe comparaverunt exercitus ad prælium*; *& tubas clanxerunt. Et elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ*, *ac mororum*, *ut ad prælium eos exſtimularent. Et diſtribuerunt belluas per phalanges*, *& attribuerunt ſingulis elephantis mille viros thorace indutos*, *cum loricis hamatis*, *quorum in capitibus galeæ æreæ erant*, *delectique equites quingenti ordinati ad unamquamque belluam. Hi maturè ubicunque erat bellua aderant*, *& quocunque ibat ſimul ibant*, *nec ab ea diſcedebant. Sed & turres ligneæ ſuper eas munitæ*, *protegentes ſingulas belluas*, *ſuccinctæque erant ſuper eas machinis*, *& ſuper unamquamque milites erant triginta duo pugnantes in eis*, *&* Indus *ejus.* Hæc 1 *Macchab.* 6. *v.* 30. 33. 34. 35. 36. 37. In his multa obſervanda ſunt.

Primo, *Lyſiæ* tribui elephantos XXXII. hic, & *Joſephi* lib. 12. cap. 14. Cui elephantorum numero qui præficitur, *Græcè* vocatur κεραττάρχης, & præfectura ejus κεραταρχία. *Ælianus*, *Tact.* cap. 22. Ὁ μὲν ἑνὸς ἐλέφαντος ἄρχων ζώαρχος καλεῖται· ὁ δὲ τῶν δύο θηράρχος, καὶ τὸ σύστημα θηραρχία· ὁ δὲ τῶν δ. ἐπιθηράρχης, καὶ τὸ σύστημα ἐπιθηραρχία· ὁ δὲ τῶν η. ἰλάρχης, καὶ τὸ σύστημα ἰλαρχία· ὁ δὲ τῶν ιϛ΄. ἐλεφαντάρχης, καὶ τὸ σύστημα ἐλεφανταρχία. ὁ δὲ τῶν λβ. κερατάρχης, καὶ τὸ σύστημα κεραταρχία. Sed pro elephantis XXXII. *Hiſtoria Hebræa ſecundi Templi* ſolum habet XX; & *Jaſonis* Breviator ſolùm XXII, capitis decimi tertii verſu ſecundo: quamvis capitis undecimi verſu quarto *Lyſias* ab eodem deſcribatur πεφρενωμένος ταῖς μυριάσι τῶν πεζῶν, καὶ ταῖς χιλιάσι ἱππέων, καὶ τοῖς ἐλέφασι ὀγδοήκοντα, *animo elatus propter peditum myriades*, *& equitum chiliades*, *& elephantos octoginta.* Ut *Gorionidis* lib. 2. cap. 14. *Miſit* Antiochus Eupator Lyſiam *patruelem ſuum* בחיל פ״ אלף פרשים ופ׳ פילים *cum exercitu octogintamillium equitum*, *& octoginta elephantorum.* Et *Chaldæus* Paraphraſtes *Cant.* 6. *v.* 7. *Tunc ſurrexerunt* Græci, *& congregaverunt ſexaginta Reges de filiis* Eſau, *indutos loricis*, *aſcendentes ſuper equos*, ותמנין דוכסין מבני דישמעאל רוכבין על פיליא *& octoginta Duces de filiis* Iſmaëlis, *equitantes ſuper elephantes. Arabica* denique Hiſtoria *Macchabæorum* cap. 11. *Miſit* (Eupator) *cum* Lyſia, *filio patruelis ſui*, *exercitum magnum*, *in quo erant* ثمانون الف فارس وثمانون فيلا *octoginta equitum millia*, *& octoginta elephanti.* Quos

ipſos elephantos *Romani* non multò poſt juſſerunt interfici; quia pacem eâ lege cum *Antiocho Magno* ſanciverant, ut ne liceret illi ullos habere elephantos. Itaque *Roma* miſſi ſunt, qui belluas necarent. Quo ſpectaculo commotus quidam *Leptines* legationis principem *Cn. Octavium* in *Laodicenſi* gymnaſio deprehenſum occidit. Sed *Lyſias*, ut ſceleris ſuſpicionem à ſe amoliretur, hunc magnificè ſepeliendum curavit. Ita *Appianus* in *Syriacis*, *Julius Obſequens*, & alii.

Secundò, cùm ſuprà potu vini, hîc ejus ſolo viſu efferantur belluæ. *Elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ, & mororum, ut eos ad prælium exſtimularent. Sanguinem uvæ*, id eſt, *vinum*, Phraſi *Hebræis* familiari. Sic Geneſ. 49. v. 11. *Lavat in vino veſtimentum ſuum, & in ſanguine uvarum operimentum ſuum.* Deut. 32. v. 14. *Sanguinem uvæ bibiſti merum.* Sirach. 39. v. 26. *Principium rerum, quæ ad vitam hominis neceſſaria ſunt, aqua, ignis*, &c. *ſanguis uvæ*, & 50. 15. *Libavit ex ſanguine uvæ.* Sed & *Achilles Tatius* lib. 2. vinum vocat αἷμα βοτρύων *ſanguinem uvarum*. Et *Statius* lib. 11. *Theb.*

Deſerit & pingues Bacchæo *ſanguine colles.*

Et pari ratione mororum ſanguis eorum eſt ſuccus, qui ſanguini tam eſt ſimilis, ut ex eo fingatur ortus. *Ovidius*,

\- - - - *madefactaque ſanguine radix*
Purpureo tinxit pendentia mora rubore.

Atque, ob id ipſum, vini, & mororum aſpectu in belluis ſanguinem commoveri, & motu ſanguinis iram concitari, multis probat *Franciſcus Valleſius* cap. 82. *Sacræ Philoſophiæ*. Quamvis in veterum ſcriptis tauri quidem rubro colore, ſed elephanti candido proritari legantur. *Seneca, de ira* lib. 3. cap. 30. *Taurum rubicundus color excitat. Ovidius* lib. 12. Fabulâ de *Cycno*,

Haud ſecus exarſit, quàm circo taurus aperto,
Cùm ſua terribili petit irritamina cornu,
Phœniceas *veſtes.* - - - - -

Itaque *Inſtitut.* lib. 4. cap. 1. furti tenetur, ὅςις ἀπὸ ἐρυθρῷ διεσόβησε τὰ βυκόλια, *qui rubro panno turbatum armentum fugaverit*; nempe, ut in fures incideret. Hæc de tauro ſeorſim. Jam de utroque, tauro inquam, & elephante, ita *Plutarchus* in libro *De Fortuna Alexandri*, Φυλάττονται ταύροις οἱ φθῆναι φοινικίδας ἔχοντες· ἐλέφασι δὲ λευκοὺς χιτῶνας. ἐρεθίζεται. γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων τὰ ζῶα τούτων, καὶ διαθηριοῦται. *Taurorum conſpectum vitant, qui puniceas veſtes geſtant; & elephantorum, qui candidas: irritantur enim illis coloribus, atque efferantur illæ belluæ.* Et in *Conjugial. præcept.* Οἱ προσιέντες ἐλέφασιν ἐσθῆτα λαμπρὰν οὐ λαμβάνουσιν, οὐδὲ φοινικίδας οἱ ταύροις. διαγριαίνεται γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων τούτων μάλιςα τὰ ζῶα. *Qui ad elephantos accedunt clarâ, qui ad tauros puniceâ veſte non utuntur; quia his coloribus maximè irritantur illa animalia.*

Tertiò, diſtribuerunt belluas per phalanges, & ſingulis mille pedites, & quingentos equites attribuerunt. Quod & alibi ſæpe factum. Sic *Diodori* lib. 17. *Porus* τοὺς ἐλέφαντας καταπληκτικῶς κεκοσμημένους κατὰ μέτωπον, ἐν ἴσοις διαςήμασιν ἔςησεν, ἀνὰ μέσον δὲ θηρίων τοὺς λοιποὺς ὁπλίτας ἔταξεν, οἷς συντεταγμένον ἦν παραβοηθεῖν τοῖς θηρίοις, καὶ διακωλύειν ἐκ τῶν πλαγίων εἰσακοντίζειν. *Elephantos terribiliter inſtructos in fronte aciei paribus intervallis diſpoſuit, & in belluarum medio reliquos milites ſtatuit, quibus imperatum fuerat, ut belluis adeſſent, & impedirent, ne ex obliquo ferirentur.* Hinc *Curtius* lib. 8. *Belluæ diſpoſitæ inter armatos ſpeciem turrium procul fecerant*: ut alibi de *Omphis* agmine, quod *Alexandro* occurrit, *Elephanti quoque, per modica intervalla agmini immixti, procul caſtellorum fecerant ſpeciem.* Et *Appianus* in *Syriacis* de *Antiochi* copiis, *Erat muro aſſimilis phalangis forma, elephantorum inſtar turrium.*

Quartò, traduntur hæ belluæ in ligneis turribus dorſo impoſitis geſtâſſe milites triginta duos præter *Indum* ſuum, id eſt, præter rectorem, ſeu ἐλεφαντάγωγον. Is enim *Indus* dicitur, undecunque ſit ortus; quia hac arte maximè præſtant qui in *India* nati ſunt, & alios edocuerunt. Sic apud *Polybium* lib. 1. *Cæcilius*, *Asdrubale* victo, & fugato, θηρία σὺν αὐτοῖς μὲν Ἰνδοῖς ἔλαβε δέκα, *belluas cum ipſis* Indis *decem cepit*. Et lib. 3. cùm *Annibalis* elephanti *Eridanum* trajecerunt, τοὺς μὲν Ἰνδοὺς ἀπολέθαι συνέβη πάντας, τοὺς δ' ἐλέφαντας διασωθῆναι. *cum* Indi *omnes periiſſent, elephantos ſervari contigit.* In quibus verbis *Indi* vocantur, qui in *India* nati non erant, ſed in *Africa*. Res tamen aliter ſe habuit de *Eupatoris* elephantis, quorum rectores cum ipſis belluis ex *India* veniſſe vero conſentaneum eſt *Græca*, ὁ Ἰνδὸς αὐτοῦ, *Vulgatus* reddiderat *Indus magiſter beſtiæ*, pro quo ſcriptum in multis editionibus *intus magiſter beſtiæ*; planè perperam: neque enim *intus*, id eſt, in turribus, latet belluæ rector, ſed humeris inſidet, aut collo etiam, unde belluam nutu, & verbo dirigat.

Turres in elephantum tergo deſcribunt *Philoſtratus* lib. 2. cap. 6. & *Heliodorus* lib. 9. *Plinius* quoque lib. 8. cap. 7. *Turres armatorum in hoſtes ferunt.* Et *Plutarchus* in *Parallelis*, Ὁ Αἰμύλιος ἑκατὸν ἑξήκοντα πυργοφόρους ἐλέφαντας εἰς Ῥώμην κατέπεμψεν. *Æmylius* CLX. *turrigeros elephantos* Romam *miſit.* Et *Hirtius* in bello *Africano*; Scipio, *univerſis copiis productis, elephantisque turritis triginta ante aciem inſtructis.* Et alibi, *Elephantisque turritis interpoſitis, armatisque.* Item, *Cæſar* LXIV. *ornatos, armatosque, cum turribus, ornamentisque capit.* Et *Lucretius* lib. 5.

Inde boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis *turbare catervas.*

Et *Silius* lib. 4.

Vis elephantorum turrito concita dorſo.

Et *Juvenalis* Sat. 12.

\- - - - - - - *dorſo ferre cohortes*
Partem aliquam belli, & euntem in prælia turrem.

Hinc in ſcacchorum ludo, quem ab *Indis*, & *Perſis* nos accepiſſe certum eſt, الفيل *alphil*, id eſt, *elephas*, turris figuram habet.

Sed valdè paradoxum eſt, quod *Macchabæorum* auctor in ſingulis turribus pugnâſſe ſcribit milites XXXII. Nam, ſi *Albertum* excipias, & obſcurum Scriptorem *De natura rerum*, atque alios hujus farinæ ſcriptores, qui ſæculo barbaro vixerunt, non facilè ullum reperias, qui tradat tot numero bellatores uni elephanto inſediſſe. Et in *Chronico Templi ſecundi* de *Antiochi* elephantis legere eſt, ועוד הוציא פילים הרבה שנלחמים עליהם הגבורים יב"על פיל אחד *Eduxit inſuper plures elephantos, ſuper quorum ſingulis pugnabant viri fortes duodecim.* In *Philoſtrati Apollonio* lib. 2. cap. 6. Μάχονται δὲ ἐπεσκευασμένοι πύργοις, οἵους κατὰ δέκα καὶ πεντεκαίδεκα ὁμοῦ τῶν Ἰνδῶν δέξασθαι, ἀφ' ὧν τοξεύουσί τε, καὶ ἀκοντίζουσιν οἱ Ἰνδοί. *Pugnant inſtructi turribus* Indorum *decem, aut quindecim capacibus, ex quibus ſagittas, & jacula* Indi *mittunt.* In *M. Paulo Veneto* lib. 3. cap. 41. ubi de inſula *Zinzibar*; *Cum elephantis & camelis ad bella procedunt, exſtruentes caſtella lignea ſuper elephantos, quæ tanta ſunt, ut quindecim, vel viginti viri muniti ex uno pugnent portatili caſtello.* In *Marmolio*, de *Africa* lib. 1. cap. 23. *Quando los* Ethiopos *van a la guerra, llevan hechos caſtillos de madera ſobre ellos, y desde encima pelean diez y doze hombres con ſaëtas, piedras y dardos:* id eſt, *Cum Æthiopes ad bellum proficiſcuntur, turres ligneas illis imponunt, ex quorum vertice decem, vel duodecim viri pugnant, ſagittis, lapidibus, aut jaculis inſtructi.* Quanquam hæc quoque nimia ſint, atque eos habeant auctores, qui de magnis majora loquuntur. Nam plerique in id conſentiunt, elephantem præter rectorem

[...]es ſolùm, aut quatuor, aut ſex ad ſummum [...]re bellatores. *Ælianus Hiſt.* lib. 13. cap. 1. Πολεμιστὰς μὲν τρεῖς (φέρει) παρ᾽ ἑκάτερα βάλλοντας, καὶ τὸν τρίτον κατόπιν, τέταρτον δὲ τὸν τὴν ἅρπην κατέχοντα διὰ χειρῶν, καὶ ἐκείνῃ τὸ θηρίον ἰθύνοντα· *Bellatores quidem tres gerit, duos ab utraque parte, & tertium retrò pugnantem, quartum autem harpen manu tenentem, quâ belluam dirigat.* (Nota obiter elephantis rectori hîc harpen tribui, ut ejuſdem *Æliani* lib. 13. cap. 22. ubi elephas officii ſui monetur τῇ ἐκ τῆς ἅρπης κρούσει· niſi quis malit ὄρπην ex *Heſychio* legere, cui ὄρπη eſt σίδηρος, ᾧ τὸν ἐλέφαντα νύπτουσιν, *ferrum, quo elephantem verberant:* ut in *Philoſtrato* καλαύροψ eſt *incurvus baculus, quo puer elephantem regit*) *Heliodorus* lib. 9. Οἵ τε δὴ τῶν ἐλεφάντων τοὺς ἐπὶ τοῦ πύργους ἓξ μὲν ἕκαστοι (lege ἕκαστον) κατειληφότες, δύο δὲ καθ᾽ ἑκάστην πλευρὰν ἑκάστην ἐκτοξεύοντες, τὸ ἐπ᾽ οὐρὰν μόνης καὶ εἰς τὸ ἄπρακτον σχολαζούσης· *Et hi, qui erant in elephantis ſuper turres, cum ſingulas viri ſex occuparent, & ab unaquaque parte bini jacularentur, ſola parte, quæ ad caudam eſt, tanquam otioſa vacante.* Cadumuſtus *cap.* 62. ubi de *Calechutiis; Potiſſima animalia ejus regionis ſunt elephanti. His bella conficiunt. Turres quaſdam imponunt capaces trium, vel quatuor virorum, qui de turribus hujuſmodi præliantur.* Vartomanus *Navigat.* lib. 4. cap. 10. *Indi, bella inituri, clitellas elephanti imponunt. Has ſubter alvum cingunt geminæ ex ferro catenæ. Supra clitellas hinc & hinc domus, vel, ſi mavis, turrim, aut caveam ligneam appellare,* &c. *Singulas caveas terni homines ingrediuntur. Inter utramque dorſo belluæ inſidet* Indus, *&c. Itaque ſepteni ſunt homines, qui elephantum bella inituri conſcendunt, loricati, ferentes arcus, lanceas, enſes, ac peltas.* Proinde in loco, quem ex *Macchabæis* citavimus, pro ἄνδρες δυνάμεως δύο καὶ τριάκοντα οἱ πολεμοῦντες ἐπ᾽ αὐτοῖς legendum conjectat nobiliſſimus Dominus de *Grentemeſnil*, ἄνδρας δυνάμεως, δύο, ἢ τρεῖς, ἀκοντίοις πολεμοῦντες ἐπ᾽ αὐτοῖς, *viri forties; duo, aut tres, jaculis pugnantes ſuper ipſos.* Ego auctorem putaverim ſcripſiſſe ſolùm, ἄνδρες δυνάμεως, οἱ πολεμ: *&c.* ſine ullo numero adſcripto: atque numerum illum, δύο καὶ τριάκοντα, perperam hic repeti ex ſuperioribus, quæ ſic habent: *Et erat numerus copiarum ejus centum millia peditum, & viginti millia equitum,* καὶ ἐλέφαντες δύο καὶ τριάκοντα εἰδότες πόλεμον, *& elephantes triginta duo ad prælium edocti.* Quò facit, quod de his ipſis elephantis ita *Joſephus* agit lib. 13. cap. 14. Ἔφερον δὲ οἱ ἐλέφαντες πύργους τε ὑψηλοὺς, καὶ τοξότας, *Ferebant autem elephantes turres excelſas, & ſagittarios:* ſagittariorum numero non addito. Hos interim duobus, aut tribus fuiſſe plures docent quæ leguntur 2 *Macchab.* 13. *v.* 15. occiſum fuiſſe πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων σὺν τῷ κατ᾽ οἰκίαν ὄχλῳ, *elephantorum illorum primarium, cum caterva, quæ erat in domo,* id eſt, in turre ſuperpoſita. Neque enim duo, vel tres dicerentur ὄχλος, *caterva,* ſeu *multitudo.*

Sequitur ejuſdem capitis verſu quadrageſimo tertio inſigne *Eleazari* ἀνδραγάθημα, *qui belluarum unam conſpicatus regiâ loricâ loricatam, quæ omnes belluas ſupereminebat, Regem ea vehi putavit. Itaque devovit ſe ad ſervandum populum ſuum, & ad acquirendum ſibi nomen æternum. Et per mediam phalangem audacter in eam incurrit, dextrâ, lævaque ſtragem edens, adeò ut ab illo hinc & inde diſcinderentur. Elephantumque ſubiens ei ſe ſuppoſuit, occiditque illum, eoque cadente in terram, ſuper ipſum mortuus eſt illic.* Auctor libri ſecundi *Macchabæorum* id ipſum obiter tangit, ſed verbis, quæ egent medica manu, quia à ſcribis palam corrupta ſunt. Ea ſic habent capitis 13. v. 15. Ἀνεῖλεν εἰς ἄνδρας δισχιλίους, καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων, σὺν τῷ κατ᾽ οἰκίαν ὄχλῳ συνέθηκε. *Interfecit* (Judas) *ad bis mille homines, & primarium elephantem, cum multitudine, quæ erat in domo* (ſeu *turri*) *compoſuit.* *Judæ* non malè tribuitur quod ab *Eleazare* præſtitum; quia *Juda* duce id factum, adeoque etiam hortante. Sic enim *Gorionides* lib. 3. c. 20. *Cum vidiſſet* Judas *unum ex elephantis* בשריון זהב *aurea lorica inſtructum, qui eminebat ſupra reliquos; putavit Regem eum equitare, clamavitque dicens,* מי בכם נערים *Quis in vobis eſt, ô juvenes?* Nempe, qui ſe virum præſtet illum elephantem interimendo. Quod in *Arabica* hiſtoria diſertius; *Videnſque* Judas *elephantem cum ornamentis aureis, vocavit viros ſuos, & ait,* من منكم يبرز فيقتل هذا الفيل *Quis veſtrûm exiturus eſt, ut hunc elephantem interficiat?* Sed hæc quis intelligat? Καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων σὺν τῷ κατ᾽ οἰκίαν ὄχλῳ συνέθηκε? Mendoſa eſſe verba nemo non videt, cum ſanum ſenſum nullum admittant. Illa igitur, me auctore, ſic lege, Καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων ὃς σὺν τῷ κατ᾽ οἰκίαν ὄχλῳ συντέθνηκε· ut ſenſus ſit, *Judam* cum bis mille viris etiam primarium elephantem interfeciſſe, qui perierit cum iis, quos in turri ſua geſtabat.

Primarius elephas, πρωτεύων τῶν ἐλεφάντων, is dicitur, qui, ætatis, aut molis, aut virium ratione, cæteris præire ſolet. Sic enim inter illos vivitur. *Plinius* lib. 8. cap. 5. *Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus.* Ælianus, *Hiſt.* lib. 6. cap. 61. Τροφῆς ἀφίστανται τοῖς πρεσβυτέροις οἱ νέοι, καὶ γήρᾳ παρειμένους θεραπεύουσιν αὐτούς· *De cibo juniores ſenioribus cedunt, & ſi qui ſunt præ ſenio debiles, iis ſerviunt:* quod addit illos facere proprio naturæ ductu, ſine metu legum *Lycurgi.* Aut *primarius elephas* is dicitur, quem poſſeſſor cæteris præfert. Putà *Pori* elephas, de quo *Curtius, Ipſum vehebat elephantus ſuper cæteras belluas eminens.* Et *Diodorus,* Ὁ Πῶρος τεταγμένος ἐπὶ τοῦ κρατίστου τῶν ἐλεφάντων, Porus *elephantorum præſtantiſſimo impoſitus.* Ita elephas, de quo hoc loco, in primo *Macchabæorum* ἦν ὑπεράγων πάντα τὰ θηρία, *ſupra omnes belluas eminebat.* Et in *Gorionide,* הוא גדול על כל הפילים *Omnium elephantorum erat maximus.* Jam, ſi roges, quæ ſit elephantorum maximis proceritas, primo in genere hoc obſervandum, elephantos *Indicos* majores eſſe *Africanis.* Hinc *Philoſtratus* lib. 2. c. 6. Ὅσον δὲ ἵππου Νισαίου μείζων ὁ Λιβυκὸς ἐλέφας, τοσοῦτον τῶν ἐκ Λιβύης οἱ Ἰνδοὶ μείζους· *Quantò equo* Niſæo *major eſt* Libycus *elephas, tanto* Libycis *elephantis majores ſunt* Indici. *Strabo* de iiſdem lib. 15. Μείζους δὲ τῶν Λιβυκῶν, καὶ ἐρρωμενεστέρους ἐκεῖνός τε εἴρηκε, καὶ ἄλλοι· *Majores eſſe* Libycis, *& validiores, cum is* (Oneſicritus) *tum alii dixerunt.* *Plinius* lib. 8. cap. 9. *Indicum* Afri *pavent, nec contueri audent: nam & major* Indicis *magnitudo eſt.* Solinus, *Indicos elephantos* Mauri *timent, parvitatis ſuæ conſcii.* Ita & *Livius* lib. 37. *Indicis Africos* reſiſtere negat, *ſive quia magnitudine* (*longè enim illi præſtant*) *ſive robore animorum vincuntur.* Et *Polybius* lib. 5. *Libycas Ptolemæi Philopatoris* belluas certamen cum *Indicis Antiochi Magni* elephantis detrectâſſe aſſerit, atque *id Libycis* paſſim accidere: Τὴν γὰρ ὀσμὴν, inquit, καὶ φωνὴν οὐ μένουσιν, ἀλλὰ καταπεπληγμένοι τὸ μέγεθος, καὶ τὴν δύναμιν, ὥστε μοι δοκεῖ, φεύγουσιν εὐθέως ἐξ ἀποστήματος τοὺς Ἰνδικοὺς ἐλέφαντας· *Neque enim* Indicorum *odorem, & barritum ferunt: ſed cum magnitudine, tum robore illorum, ut equidem arbitror, perterriti, properè fugiunt, & ex longo intervallo.* Sed, ut propoſitæ quæſtioni ſatisfiat accuratius, *Vartomanus Indic. Navigat.* lib. 4. cap. 10. quoſdam ait *ad ſextum decimum palmum altitudine aſſurgere,* id eſt, ad pedes duodecim. *Ælianus* lib. 13. cap. 8. *ad novem cubitos altitudinis, & quinque latitudinis.* Novem cubiti ſunt pedes tredecim cum ſemiſſe. Auctor مراة الزمان id eſt, *Speculi temporum,* elephantos memorat cubitos 12. proceros, id eſt, pedes decem & octo, quo loco agit de opulentia magna illius *Coſrois,* quem devicit

cit *Heraclius*. Quem locum, quia inſignis eſt, & libri apud *Arabes* tam celebris, quam apud nos ignoti non gravabor hic adſcribere ابرويز بن هرمز

اجتمع عنده من الاموال والفيلة والخيول
والمماليك والجوار والامتعة ما لم يجتمع
عند احد ممن تقدمه من ملوك الفرس
فانه كان يرفع الي خزانته في كل
سنة اربع مائة الف الف دينار
ذهب واضعافها من الفضة وكانت
جواهره في الف صندوق وكان علي
مربطه الف فيل منها ما هو ابيض
مثل الثلج ومنها ما ارتفاع من
الارض اثنا عشر ذراعا وهذا نادر
لان اكثر ما يكون ارتفاع الفيل
من الارض سبعة اذرع وكان له
مائة الف فرس منها خمسون الف
مروجها مكللة بالجواهر واليواقيت
وكان له مائة الف مملوك وعشرة
الف امراة ومائة الف جارية للغنا
والفراش Aberwez, *filius* Hormoz (*Perſæ* Coſroem *Hormiſdæ* filium ita vocant) *plures congeſſit opes, & elephantos, & equos, & ſervos, & puellas, & plus pretioſæ ſuppellectilis, quâm ullus Regum* Perſiæ, *qui præceſſerant. Nempe in theſauris recondebat quotannis quadringentos milliones denariorum aureorum, & argenteorum duplo magis. Et margaritæ ejus erant in mille arcis. Habebatque in ſtabulis mille elephantos, quorum nonnulli candore nivem æquabant, nonnulli duodecim cubitos proceri erant, quod valde rarum eſt; quia plerique non ſuperant ſeptem cubitos* (id eſt, pedes decem cum ſemiſſe) *Erant illi inſuper equorum centum millia, in his quinquaginta millia, quorum ephippia margaritis, & carbunculis erant ornata. Servorum item centum millia, & uxorum decem millia, puellarum denique centum millia ad uſum & pellicatum.* Ex his conſtat plus ſatis non fruſtrà eſſe, quod elephantem, ut ſupra notavimus, *Syri* vocant ܬܠܐ ܕܒܣܪܐ *collem carneum.* Quod imitatus *Baſilius* de elephantis hæc habet *Homil.* 9. in *Hexaëm.* Οὐχ ὁρᾷς ἐν τοῖς πολέμοις, ὅτι οἱονεὶ πύργοί τινες ἔμψυχοι, ἢ βουνοί τινες σάρκινοι; Et ex illo *Ambroſius*, *Velut quidam mobiles montes verſantur in præliis, & ut colles alto eminent vertice.* *Ammianus* quoque lib. 24. *Poſt hos elephanti gradientium collium ſpecie.* Et, è *Poetis*, *Oppianus* lib. 2. *Cynegeticῶn*,

- - - - - φαίης μὲν ἰδὼν ἐλέφαντα,
Ἢ κορυφὴν ὄρεος πανταπείρατον, ἢ νέφος αἰνὸν
Χεῖμα φέρον δειλοῖσι βροτῶν ἔπι χέρσιν ὁδεύειν·

- - - - - - *conſpecto elephante, putabis*
Aut nubem imbriferam, aut montis juga celſa moveri.

Proinde *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Elephantem Græci* à *magnitudine corporis vocatum putant, quod formam montis præferat.* Græcè *enim mons* ὁ λόφος *dicitur.* Ita lego pro voce nihili *eliſio*. Proinde quiſquis ſcripſit *Secundi Templi Chronicon*, hæc habet de magno illo elephante, quem occidit *Eleazar*, ומפני גובהו לא היה יכול להלחם על הרוכבים עליו *Propter proceritatem ejus, pugnari non poterat cum iis, qui illi inſidebant.*

Non tamen is ſolâ corporis mole, ſed & phaleris inſignis fuit, & auro. Deſcribitur enim τεθωρακισμένος θώρακι βασιλικῷ, *loricâ regiâ loricatus.* Quamvis enim elephantis duriſſimum ſit dorſo tergus, nec facilè penetrabile, tamen ad majorem cautionem loricis ferreis in bello muniebantur. Unde *Hirtius* in bello *Africano*; *Ornatuſque ac loricatus elephantus cum eſſet.* Heliodorus *lib.* 9. Ὅσοι δὲ καὶ διεδιδράσκον ἀπόρρητοι, καὶ οὐδὲν δράσαντες τοὺς ἐλέφαντας ἀπεχώρουν· τὸ γὰρ θηρίον πέφρακται, καὶ σιδήρῳ παραγινόμενον εἰς μάχην. *Quicunque effugiebant, nullo facinore edito, nec ullo detrimento elephantis illato, diſcedebant. Bellua enim ferro munita eſt, cum ad prælium accedit.* Huic autem non lorica quævis, ſed regia fuerat indita, id eſt, qualis elephanti regio ſolet apponi. Quod *Gorionides* interpretatur שריון זהב *loricam auream.* Et *Chronicon Templi ſecundi* סכין של זהב *enſem ex auro.* Sed legendum סרין *loricam.* Et *Arabica* Hiſtoria تجافيف من ذهب *ornamenta*, ſeu *phaleras aureas.* Nempe regalium elephantorum is cultus fuit. *Curtius* lib. 8. de *Indiæ* Rege, *Breviora itinera equo conficit: longior ubi expeditio eſt, elephanti vehunt currum, & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro.* Inde igitur *Judas* & *Eleazar* collegerunt hunc regium eſſe elephantem, ipſumque Regem eo vehi, *Antiochum* ſcilicet *Eupatorem*, ut disertè habet *Chronicon ſecundi Templi*, וחשב כי על אותו הפיל היה אופיטור המלך רוכב *Et putavit* (Eleazar) *Regem* Eupatorem *huic elephanto inſidere.* Sperans igitur ipſum Regem cum elephante occubiturum, & eo occiſo, fore, ut diſſiparentur copiæ, in ſuæ gentis exitium undequaque collectæ, magno animo ad belluam rectà contendit, exerto gladio viam ſibi faciens, & obvios quoſque cædens, eamque cum ſubiiſſet, occidit. *Gorionides* expreſſius, ויבא בין רגלי הפיל וידקור אותו בחרבו על טבורו *Et ſubiit pedes elephantis, & confodit eum gladio ſuo in umbilicum impacto.* Et *Ioſephus* lib. 12. cap. 14. Ὑποδὺς δὲ ὑπὸ τὴν γαστέρα, καὶ πλήξας· *Cum ſub ventrem ejus ſuccedens percuſſiſſet.* Et *Syrus* Interpres, ܘܡܚܝܗ ܗܘ ܒܣܝܦܗ ܒܟܪܣܗ *Eumque gladio in ventre percuſſit.* Et *Chronicon Templi ſecundi*, ויתקע את חרבו בכרס הפיל *Et gladium ſuum infixit in ventrem elephantis.* Et *Arabica* Hiſtoria, وسار الي ان انتهي الي الفيل فدخل تحته وشق بطنه *Et proceſſit quouſque perveniſſet ad elephantem, quem ſubiens diſcidit ventrem ejus.* Neque enim aliter vulnerari poterat loricatus elephas. Præterea ex *Plinio*, & *Solino* ſcimus, *elephantem duriſſimum dorſo tergus habere ſed ventri molle.* Proinde יתוש *janthus*, paluſtris culicis genus, qui *Græcis* [illegible], נכנס

לו

[...]ומ[.]חידו לו בטבורו *in umbilicum ejus penetrans eum* [...]*rimat*. Ita eſt in *Aruch*. Et rhinoceros *ejus al*[*v*]*um maximè petit, quam ſcit eſſe molliorem. Plinii* verba ſunt lib. 8. cap. 20. Elephas igitur, ità cæſus, periit cum omnibus inſidentibus, ut docuimus ex 2 *Macchab*. 13. *verſ*. 15. Sed & ipſe *Eleazar* ejus ruinâ oppreſſus eſt, quam fuiſſe tam ſubitam credi[bi]le eſt, ut non licuerit illi ſe ſubdūcere. In *Arabica Hiſtoria* magno errore hic *Eleazar* legitur eſſe *Judæ* ſervus, فتي من اهل ܒܝܬܗ *adoleſcens è domeſticis ejus*: Cùm is vocetur Ἐλεάζαρ ὁ Αὐαρὰν, *Eleazar Avaràn cognomine*, qui fuit *Judæ* frater germanus, ex eodem patre *Mattathia*, ut diſertè docetur 1 *Macch*. 2. *verſ*. 5. Unde *Joſephus*, Ἐλεάζαρος δ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὃν Αὐαρὰν ἐκ[άλου]ν· Eleazar *autem frater ejus, quem* Auran *vocabant*. Et *Gorjonides*, וידלג אלעזר אחיו אחד מבחורי חשמונים *Exiliit* Eleazar *frater ejus, unus ex juvenibus* Aſamonæis. Et *Chronicon Templi ſecundi*, ושם מת אלעזר בן מתתיה אחי המלך יהודה *& ibi mortuus eſt* Eleazar Mattathiæ *filius, frater Regis* Judæ. Porrò cognomen Αὐαρὰν à *Syro* ܚܘܪܢ ſcribitur, & *ab albedine* ſumptum eſt. Sic λευκὴ κώμη, *albus pagus* ad *Arabicum* ſinum, *Arabibus*, & *Syris* ܚܘܪܢ dicitur, & in *Stephano* Αὔαρα. Loc[um] alibi citavimus.

De elephantis nihil habetur amplius in *Macchabæorum* libris, niſi quod 2 *Macchab*. 14. *v*. 12. *Nicanor* ex elephantarcha fit *Judææ* Dux. *Elephantarcha* is dicitur, qui imperium habet in belluas, ut *Craterus*, quem *Alexander* elephantis ſuis præfecerat, *Ariani* lib. 6. Quamvis enim in *Æliani Tacticis*, *elephantarcha* propriè dicatur is, qui ſedecim elephantos regit, ut *ceratarcha*, qui XXXII. *phalangarcha*, qui LXIV. tamen, latè ſumpto vocabulo, elephantarcha dicitur, quiſquis elephantis præficitur, quamlibet magno ſint numero. Itaque *Hermon*, cui quingentos elephantos commiſerat *Ægypti* Rex *Philopator* (lib. 3 *Macchab.*) ſæpe vocatur ἐλεφαντάρχης. Et Regi *Seleuco* Ἐλεφαντάρχου cognomen inditum ſuprà docuimus à *Demetrii* adulatoribus; quia plures habuit elephantorum centurias. Aliud ἐλεφαντιστὴς *Philoſopho Hiſt*. lib. 9. cap. 1. nempe qui elephanto inſiliens illum κατευθύνει τῷ δρεπάνῳ, *falce dirigit*. Is alio nomine dicitur ἐλεφανταγωγός, quem ab elephantarcha *Pollux* ità diſtinguit lib. 1. cap. 10. Ὁ μὲν ἄγων ἐλέφαντα ἐλεφανταγωγὸς καλεῖται, ὁ δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἄρχων ἐλεφαντάρχης· *Qui quidem elephantum agit*, elephantagogus; *qui autem illis dominatur*, elephantarcha *dicitur*. Itaque ab elephantiſte, vel elephantagogo tantum diſtat elephantarcha, quantum ab equiſone ὁ ἱππάρχης, ſeu magiſter equitum. In bello enim elephantarcha non ſolis elephantis præeſt, ſed & eorum inſeſſoribus. Hæc in *Cœlium Rhodiginum* obſervamus, cui *Ariſtotelis* elephantiſtes, & *Plutarchi* elephantarcha pro eodem habentur *Lect. Antiq*. lib. 13. cap. 18.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De *Hebræis* Bovis nominibus.

Hebræa *Bovis ſeptem nomina. I.* עגל egel, *vitulus propriè anniculus, nondum domitus. Tamen alicubi Fœm.* עגלה egla, *vitula, ſeu juvenca, trituræ apta, & lactifera. Et vitula* משלשת, Gen. 15. 9. *Vel* שלישיה, Eſ. 15. 5. *id eſt*, triennis. *Refelluntur aliæ interpretationes. Eadem* κατάχρησις *in* P[...]. *Vocis* עגל *origo vera &* Arabum *commentitia*. Æthiopibus ዐገል፡ agel *pro catulo, pullo, & filio cujusvis animalis. Ità* μόσχου, *&* vituli *vox latiſſimè patet.* Γ *&* Τ *permutari. An ab* עגל ἰταλός, vitulus, *&* Italia. *II.* פר par, *juvencus, bovis fœtus jam cornutus,* פרה *juvenca fœta, nondum domita. Tamen* פר *ſeptennis* Jud. 6. verſ. 25. *Cur bos quinquennis, & novennis à* Philoſopho *pro eodem habeantur. De utriuſque vigore.* פר *creditur à* fœcunditate *dici. Alia origo vocis. Quid ſit* אשפר 2 Sam. 6. verſ. 19. Πόρις juvenca *ex* פר par. *III.* שור ſor, *bos cujuſlibet ſexûs, & ætatis. A* firmitate *ſic dicitur, non* ab intuendo, *ut volunt*. Ex Hebræo שור *ſor*, Chaldæum, *&* Phœnicium תור *thor*, Ægyptiacum ΑΘΥΡ, Græcum ταῦρος, taurus. *IV.* בקר bakar, *bos mas, & fœmina. Inde* vacca *per aphæreſin* τȣ̃ *R, ut in* muſa, zona, mappa, *&c. Nomen* à ſcindendo *potius, quam* ab inquirendo; *quia terram vomere proſcindit.* Triones *à terendo, vel à ſtria. Bos alter alterum inquirit.* ܒܩܪ Syriacè *pro grege quovis.* בוקר bubulcus, *&* caprarius. בקורת flagellatio, *propriè* loro bovino *V.* אלפים alaphim, *vel* alluphim, *boves propriè edocti, & domiti.* الف alapha, *jungere* Arabicè: Alpha *bos* Phœnicibus. Heſychius *emendatus. VI.* אבירים abbirim, *tauri*, à robore. Apis *an inde dicatur, ut colligi videtur ex* Græca *verſione* Jer. 46. 15. *In eum locum conjecturæ. VII.* מריא meri, *vox incertæ notionis. Sunt, qui* agnum, arietem, ovem, *explicant. Alii* جاموس giamus, *id eſt*, bubalum: *alii* bovem ſaginatum: *alii* pingue de quolibet animali mundo. *Talmud.* מרא mara, *ſaginare.* Arab. ماري *mari*, lævis, nitidus, *&* pilis æqualibus. *A* Bellonio *deſcribitur bos quidam in* Syria *ita comptus, & lævigatus, ut ſplendere videatur. Is non eſt veterum bubalus, qui capreæ fuit ſpecies, ſed* מריא meri; *quod multa probant.* Uri *jam olim pro bubalis perperam habiti.* Meri *non eſt immundum animal, ut ſtatuit* R. Hai.

BOvis apud *Hebræos* ſunt omnino ſeptem nomina. I. Primum עגל *egel*, *vitulum* ſonat, & Fœm. עגלה *egla*, *vitulam*. *Hebræi*, & *Arabes* definiunt *filium bovis*. Quod ſumptum ex his *Moſis* Levit. 19. 2. קח לך עגל בן בקר *Sume tibi vitulum filium bovis*. Alii עגל, *vitulum* primo anno dici volunt, aut donec generet, & jugum ferat. *Maimonides* in Tractatu *De ſacrificiis* cap. 1. §. 14 עגל *egel*, & פר *par*, ita diſtinguit, ut עגל velit *bovem anniculum*, פר *bovem bimum* ſignificare. Verba ſunt, וכל מקום שנאמר בו עגל הרי זה בן שנה פר בן שתים *Ubicunque dicitur* egel, *intelligitur bos anniculus*; *at ubi dicitur* par, *intelligitur bos biennis*. Et verò vituli בני שנה *filii anni*, id eſt, *anniculi*, vocantur *Levit*. 9. 3. & *Mich*. 6. 6. Et *Ieremias* ſe à Deo caſtigatum fuiſſe queritur כעגל לא למד, *ut vitulus nondum inſtitutus*, id eſt, qui nondum ſubactâ ferre jugum valet cervice, ſed multis plagis, & verberibus ad id inſtituitur, ut incipiat jugum pati. Ne quis tamen putet hoc perpetuum, *Oſ*. 10. *verſ*. 11. עגלה *vitula* dicitur vacca jam מלמדה *inſtituta*, & אהבתי לדוש *triturare amans*. Et *Eſ*. 7. *verſ*. 21. 22. עגלת בקר *vitula bovis*, quæ jam eſt diſtenta lacte, ex quo fiat butyrum. Et *Geneſ*. 15. *verſ*. 9. *Abraham* Deo jubetur offerre עגלה משלשת *vitulam trimam*. Scio cum *Onkelo* nonnullos interpretari *vitulam triplicem*, ſeu *tres vitulas*. Quò pertinent hæc *Kimchii* in *Lexico*, פרוש שלש עגלות ואין לומר בת שלוש שנים כי בת שלש שנים נקרא פרה *Significantur tres vitulæ. Neque dicendum eſt vitulam triennem intelligi, quia, cùm triennis eſt, vocatur*

פרה *para*. Ita etiam *R. Selomo* in *Notis* ad hunc locum, שלשה עגלים רמז שלשה פרים פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה. *Tres vituli deſignant tres juvencos: juvencum, qui offerebatur die propitiationum*, Num. 29. verſ. 7. 8. *Et juvencum, qui offerebatur pro re, quæ latebat Eccleſiam*, Levit. 4. verſ. 13. 14. *Et vitulam* (ſeu *juvencam*) *quæ decollabatur*, Deut. 21. 4. Alii quoque *vitulam* intelligunt שלישית לבטן *quæ tertio partu edita eſt*, quaſi ſit robuſtior. Alii tria ſacrificiorum genera, *holocauſtum*, *ſacrificium pro peccato*, & *pacifica*. Alii denique μυστικωτέρως in *Bereſchith Rabba*, cap. 42. tres *Babylonis* Reges, de quibus Propheta *Daniel*, *Nebucadnetſarem*, *Evilmerodachum*, & *Belſatſarem*. At, qui *vitulam trimam* reddunt, non paucos numerant, quos ſequantur è veteribus. In his *Jonathan* hic habet עגלא ברת תלת שנין *vitulam filiam trium annorum*. Et *Græci* Interpretes δάμαλιν τριετίζουσαν. Et Hieronymus *vaccam triennem*. Et Aben Ezra *vitulam* בת שלש שנים *trimam*. Ita *Eſ.* 15. *verſ.* 5. עגלה שלישיה à *Græcis* exponitur δάμαλις τριέτης. Et ab Aben Ezra *vitula* שיש לו ג׳ שנים *quæ tertium agit annum*. Et ab Abarbanele *vitula* בת ג׳ שנים כי היא הטובה *triennis, quâ ætate maximè præſtat*. Quomodo etiam à *Kimchio* ſui oblito. Qui idem in *Lexico* fruſtrà objicit vaccam trium annorum non dici עגלה *vitulam*, ſed פרה *juvencam*. Sæpe enim hæc confunduntur. Sic à *Prophetis* vitulam vocari docuimus vaccam, quæ jam eſt lactifera, & domita, & trituræ apta, cui ſimile eſt illud *Nicandri* in *Theriacis* verſu, 552.

Ἦτε ϗ ἀςόργοιο κατείρυσεν ἔξαπα μόσχε
Πρωτογόνε, ςέργει δ' ϖαλισφαρυγεῦσα γάλακτι·
Et vitulæ primùm enixæ quæ lac ciet herba,
Ut priùs exoſis ſua præbeat ubera natis.

Et hoc *Poëtæ* Eclogâ tertiâ,

---ego hanc vitulam nè forte recuſes
(Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono. ---------

Et lib. 4. *Georg.*

Tum vitulus bimâ curvans jam cornua fronte.

Id eſt, *vitulus biennis, & cornutus*. Si divinare liceat, *vitulus* עגל *egel*, dictus eſt quaſi עגול *agol*, *rotundus*; quia præ cæteris pecudibus formæ eſt maximè teretis, præcipuè cùm ſaginatur. *Hebræi* vocant עגל מרבק 2 *Sam.* 28. 24. & *Græci* μόσχον σιτευτὸν *Luc.* 15. 23. Nam joculare eſt, quod *Damir Arabs* vitulum عجل *iglon* dici aſſerit; لاستعجال بني اسرائيل عبادته *quia cultum ejus urſerunt* Iſraëlitæ. Neque verius eſt, quod addit idem, وكانت مدة عبادتهم اربعين يوما فعوقبوا في التيه اربعين سنة جعل الله كل سنة في مقابلة يوم *Et tempus cultûs ejus fuit quadraginta dierum: unde eſt, quòd in deſerto pœnas dederunt per annos quadraginta, Deo ſingulos annos ſingulis diebus opponente. Hebræum* עגל pro *vitulo Chaldæi* etiam & *Syri*, & *Arabes*, iiſdem literis ſcribunt, ſed *Æthiopes* እጓል፡ per *Aleph*. Sic እጓላት፡ pro *vitulis* occurrit in *Æthiopica* Paraphraſi *Deut.* 32. 14. Et, quod mirere, hoc ipſum እጓል፡ de filio, catulo, & pullo hominum, quadrupedum, atque avium ab iiſdem paſſim uſurpatur. Sic *Joh.* 16. 21. እጓል፡ dicitur infans nuper editus, & *Luc.* 1. 41. *Johannes* in utero latens. Rurſus *Pſ.* 9. 28. & *Jac.* 1. 27. እጓለ፡ ምውት፡ *filius mortui*, eſt *pupillus*, vel *orphanus*. Et paſſim እጓለ፡ እመሕያው፡ *filius vivi*, legitur pro *filio hominis*. Sed & እጓል፡ de agno legere eſt, *Pſ.* 28. *verſ.* 1. de catulo leonis, *Pſ.* 103. *verſ.* 22. de pullo aſinæ, *Matth.* 21. 5. aquilæ, *Deut.* 22. *verſ.* 11. corvi *Pſ.* 146. 10. gallinæ, *Luc.* 13. 34. columbæ, *Luc.* 11. 24. & turturis, *Pſ.* 83. *verſ.* 3. Quâ καταχρήσει de elephantis dixit *Plinius* lib. 8. cap. 1. *Vitulorum fatigatos præ ſe ferentes*: & de balænis lib. 9. cap. 6. *Irrumpunt orcæ in ſecreta, & vitulos earum, ac fœtas vel etiam gravidas lancinant morſu. Græci* quoque non ſolùm *vitulum*, ſed & *agnum* μοσχίον appellant. *Pollux*, ubi de ovium ætatibus, lib. 7. cap. 33. Τὸ μὲν ἀπὸ γονῆς εἴποις ἂν μοσχίον, *nuper natam* moſchion (*quaſi parvum vitulum*) *dices*. Paulò aliter *Iſter* in libro *De dictionibus Atticis*, Ἐλέγετο δὲ καὶ μοσχίας ὁ τριέτης κριός. *Etiam aries triennis* moſchias *dicebatur*. Sic *Palladius*, in *Macario Alexandrino*, bubalidis, quæ capreæ eſt ſpecies, catulum μόσχον appellat. Verba ſunt, Ἀνεφάνη πλῆθος βυβάλων, ἐξ ὧν μία ἔχουσα μόσχον. *Apparuit copia bubalidum, quarum una vitulum habens.* Et de eadem paulò poſt, Ἐμὲ μὲν θηλάζουσα, τὸ δὲ μόσχον αὐτῆς μὴ δεχομένη. *Me quidem lactans, ſuum autem vitulum non admittens.* Et *juvencum* non ſolùm de bobus, verùm etiam de hominibus adoleſcentibus dici notavit *Porphyrion* in illud *Horatii* lib. 2. *Od.* 8.

Te ſuis matres metuunt juvencis.

Quò eodem nonnulli referunt hoc *Catulli* ad *Juventium* puerum,

O qui floſculus es juvenculorum.

Sed alii legunt *Juventiorum*. Et, apud *Euſtathium*, *Achæus* pullum hirundinis appellat μόσχον χελιδόνος.

Cl. *Salmaſius* in *Solinum* poſtquam *ſpinturnicia* appellari docuit ἀπὸ τοῦ σφιγγός, Γ, inquit, *in* T *mutatur, ut in aliis ſexcentis ſoliti ſunt* Latini. *Ita* τρυγὸς, Æolicè τυγὸς, Latinè *turtur*. Et ζῶρον *Etymologus* dici vult quaſi χαῦρον. Huc etiam nonnulli referunt, quòd *Heſychio* γέλεα & τέλεα idem ſunt, ζαγῶσαι item & ζατῶσαι. Ut *Suidæ* ὕσγινος color, qui aliis ὕσγινος. Et apud *Perſas* curſor regius ἀσάνδης & ἀγγάνδης. Et *Liv.* lib. 38. *Orgiago*, *Gallorum* Regulus, qui aliis (*a*) *Ortiago*. Et idem unguentum (*b*) Μεγαλεῖον, & (*c*) Μετταλεῖον. Quæ ſi vera, quidni ab עגל *egel*, vel *igel*, ut ſcribunt nonnulli *Arabum*, factum fuerit *Græcum* ἰταλὸς, & ἰτελος, à quo *vitulus*. Heſychius, Ἰταλός, Ῥωμαῖος, ταῦρος. *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 1. *Italia à vitulis nominatur, ut ſcribit* Piſo. Et cap. 5. *Græcia antiqua* (*ut ſcribit* Timæus) *tauros vocabat* ἰταλοὺς, *à quorum multitudine, & pulchritudine, & fœtu vitulorum*, Italiam *dixerant*. Et *De Ling. Lat.* lib. 4. *Vitulus, quod* Græce *antiquitùs* ἰτελος. Idem afferunt *Timæus* apud *Gellium*, initio lib. 11. & *Columella* in Præfatione lib. 7. *Italiam* tamen inde dici non aſſentior. Quin alibi docuimus *Italiam* apud priſcos Scriptores nihil quidquam fuiſſe, quàm *Bruttiorum* regionem, quæ *Phœnicibus* עיטריא *Itaria*, quaſi *picearia* dicta eſt, propter picis copiam, & præſtantiam.

II. Bovis ſecundum nomen eſt פר *par*, Fœm. פרה *para*, *Juvencum, & juvencam* exponunt *Lexicographi*; & *Maimonides bovem bimum*. Nempe, ut ſcias aliquid habere ſupra vitulum, פר *par*, cornutus deſcribitur à *Davide*, Pſal. 69. *verſ.* 32. & פרה *para*, jam partu fœcunda, *Job.* 21. *verſ.* 10. & vitulos ſuos lactans, 1 *Sam.* 6. *verſ.* 7. 10. Sed juniorem eſſe ex eo apparet, quòd פר Scripturæ locis triginta minimùm בן בקר appellatur, id eſt, *filius bovis*. Et פרה *Num.* 19. 2. vacca adhuc integra, quæque nondum ſubiit jugum. Qualem pollicetur *Diomedes* ſe *Palladi* immolaturum *Iliad.* κ.

Σοὶ δ' αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἤνιν εὐρυμέτωπον
Ἀδμήτην, ἣν ὕπω [illegible] ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ·
Anniculam, lateque tibi mactabo juvencam
Frontis, & edomitâ nondum cervice ſuperbam.

Et

(*a*) Polyb. in Excerp. pag. 114. Suid. in Παιδοπωλίτης.
(*b*) Plin. Suid. Etymol.
(*c*) Heſych. Clem. lib. 2. Pædag. Hellad. apud Photium.

Et quæ *Horatii* lib. 5: *Od.* 5.

Nondum ſubactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

Proinde *bovem* פר *par*, & *vaccam* פרה *para*, circa bimatum, aut trimatum dici concludunt *Hebræorum* Magiſtri. Ita definit *Kimchius* in *Lexico*, vocibus פר, עגל. Tamen פר יקרא אפילו הזקן *Par vocatur etiam bos ſenior*; ut, præter *Kimchium*, agnoſcunt *Aquinas*, & *Pomarius*. Huc facit, quod *Jud.* 6. *verſ.* 25. פר memoratur שבע שנים, ἑπταέτης, *ſeptennis*; quæ in bove matura eſt ætas, ut in homine virilis. l. l. *Ariſtoteles* (*d*) quinquennem maximè florere dicit, ſed iis verbis, quæ non capio ſatis. Ἀκμάζει δὲ μάλιστα πενταέτης ὤν· διὸ καὶ Ὅμηρόν φασι πεποιηκέναι τινὲς ὀρθῶς, ποιήσαντα ἄρσενα πενταέτηρον, καὶ τὸ βοὸς ἐννεώροιο. δύναται γὰρ τὸ αὐτόν. *Viget* (bos) *quinquennis maximè: quocirca* Homerum *rectè dixiſſe ajunt marem* (bovem) *quinquennem, & bovis novennis; hæc enim idem eſſe.* Apud *Homerum* ſcilicet *Iliad.* η. *Agamemnon* mactat bovem,

Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενέϊ Κρονίωνι,

Marem quinquennem potenti Saturnio, id eſt, *Jovi.* Et *Odyſſ.* τ'. *Autolyci* filii ad cœnam parant.

-----βοῦν ἄρσενα πενταέτηρον,

bovem marem quinquennem: quia ex *Poëtæ* ſententia, tam ad ſacrificia, quàm ad convivia bos quinquennis eſt aptior. At *Odyſſ.* κ'. *Æolus*,

------δείρας ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο,

cùm bovis novennis utrem excoriâſſet, (id eſt, pellem utri concinnando, quæ in bove novenni durior eſt, & compactior) eâ ventorum flatus incluſit. Hæc quorſùm idem eſſe dixerit *Philoſophus* divinare non poſſum. Niſi velit novennem bovem tam florere, quàm quinquennem; quia uſque ad nonum annum eſt in pleno ætatis vigore. Unde *Heſiodus* in *Operib.* lib. 2.

---- βόε δ' ἐνναετήρω
Ἄρσενε κεκτῆσθαι· τῶν γὰρ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν,
Ἥβης μέτρον ἔχοντε, τὼ ἐργάζεσθαι ἀρίστω.

Senſus eſt, Ad terræ culturam boves novennes eſſe comparandos; quia tum ſunt in pleno robore, ac vigore ætatis, & ad arandum quàm optimi. Utut ſit, cùm in libro *Judicum* פר dici conſtet bovem ſeptennem, פר non ſolùm eſt juvencus, ſed & bos in pleno vigore. Itaque malim eo loco, cum *Hieronymo*, *taurum* reddere, quem *Græci* definiunt βοῦν τέλειον; καὶ ἐνόρχην. Et verò, ut quidem volunt, פר *par*, fit à Verbo פרה *para*, quod *fœcundum eſſe* ſonat. Unde bovem quidam colligunt פר *par*, poſſe appellari, quamdiu fœcundus, atque habilis eſt ad fœminas ineundas. Quam ætatem à quadrimatu ad annum uſque duodecimum extendit *Columella*. *Ex his*, inquit, (*e*) *qui quadrimis minores ſunt, majoreſque duodecim annorum prohibentur admiſſurâ. Illi, quoniam puerili ætate ſeminandis armentis parùm idonei habentur, hi, quia ſenio ſunt effœti.* At *Philoſophus* coire, & generare vult anniculos, vel ſaltem bimos, atque inde quamdiu vivunt. Verba ſunt, Ὀχεύει δὲ τὰ ἄρρενα, καὶ ὀχεύεται τὰ θήλεα, ἐνιαύσια ὄντα πρῶτον, ὥστε καὶ γεννᾶν, οὐ μὴν ἀλλὰ, τό γε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐνιαύσιοι, καὶ ὀκτάμηνοι· τὸ δ' ὁμολογούμενον μάλιστα διετεῖς. *Inire mares, & iniri fœmina primo jam anno incipiunt, ita ut plerumque vigeſimo menſe, aut, quod maximè in confeſſo eſt, biennes generent.* Et paulò poſt, Καὶ τίκτει, καὶ ὀχεύει ἕως ἂν ζῇ. *Et pariunt, atque ineunt, quamdiu vivunt.* Vivere autem addit annos quindecim, vel viginti ad ſummum. Itaque toto hoc tempore, ſi illis creditur, quos diximus, bos poſſet פר *par*, vocari. Sed, ut dicamus quod res eſt, פר fieri à Verbo פרה *para*, non ſatis certum eſt. Poteſt enim ejuſdem eſſe originis cum *Arabico* فرار *phurar*, vel *phirar*, quod & فرير *pharir*, & فرافر *phuraphir*, & فرفر *phurphur* & فرفور *phurphur* ſcribunt, & uſurpant pro ولد النعاجة والمعازة والبقرة الوحشية *fœtu ovis, & capræ, & vaccæ ſylveſtris.* Deducunt autem à Verbo فر *pharra*, id eſt, كشف عن اسنان الدابة لينظر ما سنها *detexit jumenti* (aut *pecoris*) *dentes, ut videret quot annos agat.* Unde in quarta Conjugatione افر *aphrara*, de jumento, aut pecore, سقطت رواضعها وطلعت غيرها *ceciderunt dentes ejus lactentes* (quas vocant) *& alii ſuborti ſunt.* Hæc *Giauhari*, & *Alcamus*. Veriſimile igitur eſt vitulum proprie dici פר *par*, tum cùm emittit dentes primigenios, ut illis alii ſuccedant. Porro (auctore *Philoſopho* Hiſt. lib. 6. cap. 21.) τοὺς ὀδόντας βάλλει βοῦς διέτης, *dentes biennis ejicit.*

(*e*) *Lib.* 7. *cap.* 23.

Si *Talmudicos* ſequamur אשפר 2 *Sam.* 6. *verſ.* 19. & 1 *Par.* 16. *v.* 3. propriè erit *juvenci ſexta pars:* & ſic ſumendum, quod *David* ſingulis è populo dediſſe legitur *collyridem panis*, & אשפר. Ita explicat *R. Hanan Abæ* filius Tractatu *de Paſchate* cap. 2. fol. 36. b. אשפר אחד מששה בפר, *portionem unam è ſex in juvenco.* Mactatum enim animal in tot partes dividebant, & harum ſex partium ſingulæ dicebantur אשפר, voce compoſitâ ex tribus, nempe אחד, *unum*, שש, *ſex*, & פר, *juvencus*. Quod *Hieronymus* ex parte ſequutus אשפר reddidit *aſſaturam bubulæ carnis*, aut *partem aſſæ carnis bubulæ*, ubi perperàm *bubalæ* legunt. At *Hebræorum* aliis a Verbo שפר, quod *decorum eſſe* ſignificat, אשפר eſt carnis cujuſcunque honeſta, & decens portio. Cui ſententiæ accedo potiùs, cùm quia vocis compoſitio, quam *Talmudici* ſibi fingunt, planè eſt inſolens; tum quia vix crediderim, unumquemque è populo, viros inquam, & mulieres omnes omnino ut habetur in Sacro Textu, viritim auferre potuiſſe ſextam bovis, aut juvenci partem, præter panem, & laganum. Utut ſit, etiam apud *Arabes* شقص pro *parte*, & *portione* occurrit, non tamen carnis, ſed agri, terræ, aut arenæ.

Ab *Hebræo* פרה *para*, juvenca πόρις *Græcè* dicitur. *Homerus*, *Odyſſ.* κ'.

Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας.

Ut cum agreſtes juvencæ circa vaccas armentarias, &c. *Aratus* verſu 120.

Σκυθραὶ λειμῶνος πόριες, καὶ βουβοσίοιο,

Triſtes prati juvencæ, & bubilis paſcui. Sunt, qui *juvencos*, aut *vitulos* exponant. *Suidas*, Πόριες, νέοι βόες μόσχοι. Sed & in *Homero* legitur πόρτις, & πόρταξ, tanquam ex *Phœnicio* פרתא *partha*. Et in *Heſychio* Πορτάκιον eſt μοσχίον & Πορτάζει, δαμαλίζεται, quaſi *vitulari dixeris.*

Non poſſum non addere in *Græca* verſione *Jud.* 6. *verſ.* 25. pro *juvenco*, aut *tauro ſeptenni* legi μόσχον ἑπταετῆ, quod ſequutus vetus Interpres hic habuit *vitulum annorum ſeptem.* Unde *Auguſtinus*, *Locut.* l. 7. *Hic manifeſtum eſt, quomodo vitulos appellet Scriptura. Bos enim annorum ſeptem, ſecundum conſuetudinem locutionis noſtræ, non eſt utique vitulus.* Et in *Judices* cap. 25. *An* Græcæ *locutionis conſuetudo eſt etiam vitulos eos appellare, qui grandes ſunt? Nam ità loqui vulgò in* Ægypto *perhibentur. Sic apud nos pulli* (Gallicè *poultes*) *gallinæ appellantur cujuslibet ætatis.*

III. Tertio, שור *ſor*, vocatur bos cujusvis ætatis, & ſexûs. Cum *Levit.* 22. 27. שור modò natus matri legitur ſubfuiſſe per ſeptiduum, neceſſario *vitulus* intelligitur. Et *Pſal.* 106. *verſ.* 19. 20. ubi vitulus, quem in deſerto conflârunt *Iſraëlitæ*, modò עגל, modo שור appellatur. Sed ad *bovem* jam *maturum* pertinent hæc *Exod.* 21. *v.* 28. Si ὁ שור ſor, *cornu feriat*, &c. Et *Num.* 18. 17. *Primogenitum*, τὸ שור ſor *non redimes.* Et *Deut.* 25. 4. *Non capiſtrabis* τὸ שור ſor *triturantem.* Et *Prov.* 14. 4. *Copia proventuum eſt in virtute* τὸ שור *ſor.* Et ad taurum ſpeciatim quod habetur *Job.* 21. 10. *Illius* ὁ שור ſor *imprægnat*, & *Semen non effundit*; ſi quidem ſtamus receptæ verſioni, de qua infrà ſuo loco. Pro *vacca* denique ſumitur *Exod.* 34. 19. ubi Deus ſibi reſervat quidquid aperit vulvam τὸ שור *ſor*, & *Levit.* 22. 28. ubi prohibet τὸ שור *ſor* mactare ſimul cum fœtu ſuo.

Quia verbum שור *intueri* ſignificat, alii bovem שור dici volunt, tanquam animal valde conſpicuum, alii à torvo viſu, alii διὰ τὸ ὀξυδερκές. Taurum enim acutiſſime videre nonnulli ſcribunt. Sic ad hæc *Lycophronis.* (g)

(g) *Verſu* 555.

Λέοντα ταύρῳ συμβαλόντα φύλοπιν,

Leonem cum tauro prælium committentem, ita *Scholiaſtes*, Κάςορα λέοντα λέγει· ταῦρον δὲ τὸν Λυγκέα, διὰ τὸ ὀξυδερκές· φασὶ γὰρ ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ γῆν ἔβλεπε· Caſtorem *leonem vocat, taurum autem* Lynceum *ab acumine viſus: dicitur enim vidiſſe etiam ea, quæ ſub terra ſunt.* Tamen quia Verbum שור neque *conſpicuum eſſe*, nec *torvè intueri*, nec *acutè videre* ſignificat, ſed ſolum *intueri*, nec alibi tauro tribui video τὸ ὀξυδερκές, Nomen שור *ſor*, referre malim ad reduplicativum שרר *ſarar*; quomodo מור *mor*, id eſt, *myrrham*, quæ amara eſt, ad מרר *marar*, *amarum eſſe*; & חור *chor*, *liberum*, & *ingenuum eſſe* ad חרר *charar*, *liberum eſſe*; & בור *bor*, id eſt, *puritatem*, & *ſaponem*, ad ברר *barar*, quod ſignificat *mundare*, *purificare.* Porrò שרר ſarar, *Syris*, *Chaldæis*, & *Talmudicis* eſt *firmari*, vel *ſtabiliri.* Sic *Pſal. Syr.* 18. 35. ܘܫܪܪ *Et firmavit ut arcum æreum brachia mea.* Et *Pſal.* 44. 3. ܘܫܪܪܬ ܐܢܘܢ *Et ſtabiliviſti eos.* Et *Act.* 3. 7. ܘܫܪܘ *Confirmati ſunt pedes ejus.* Et in *Thargum* Prov. 8. 6. dicit æterna Sapientia, id eſt, *Chriſtus. Audite, quia* דשרירותא *quod firmum eſt ego loquor.* Et in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 22. fol. 145. b. de piſce colia dicitur, לא שריר שדריה *Non firma eſt ſpina dorſi ejus.* *Æthiopicè*, etiam ሰረረ፡ *fundare*, & *ſtabilire* eſt, *Pſal.* 23. *verſ.* 2. & 103. *verſ.* 6. 9. & 118. 90. *Matth.* 7. 25. *Luc.* 6. *verſ.* 48. Unde ሰረረት፡ *fundamentum* Pſal. 101. verſ. 26. & መሰረት፡ idem *Pſal.* 86. 1. *Luc.* 6. *verſ.* 48. *Act.* 16. *verſ.* 26. *Apoc.* 21. 14. *Lyturg.* 175. b. Et *Arabicè* سرير الراس eſt *capitis firmitas* مستقر الراس في العنق *cum caput collo firmiter hæret* & ضربا يزيل الراس عن سريره *caput ictu à firmitate ſua dimovit.* Ita habetur in *Alcamus.* Quàm rectè huc referatur bovis nomen, cui & totum corpus, & cervix imprimis firmiſſima eſt, neminem eſſe puto, qui non videat. *Chaldæi*, & *Syri*, quibus ſolenne eſt *Hebræum* ש & ת mutare, ex שור *ſor*, fecerunt תור *thor*; & *Arabes* ثور *thaur.* *Phœnices* quoque *thor*, in *Plutarchi Sylla*, Θὼρ γὰρ οἱ Φοίνικες τὴν βοῦν καλοῦσι. Thor *autem* Phœnices *bovem appellant.* *Ægyptii* ἈΘΥΡ. *Heſychius*, Ἄθυρ μῆνα καὶ βοῦν παρ' Αἰγυπτίοις. *Græci*, & *Romani* Ταῦρος, *taurus.* *Arabibus* الثور *thaur* propriè eſt الذكر من البقر *mas in boum genere.* Iidem ſic dici volunt; لانه يثير الارض *quia terram concutit.* *Hebreas* enim vocum origines plane neſciunt.

IV. Quarto בקר *bakar*, *bovem* ſignificat marem, aut fœminam. Hanc vocem, præter *Hebræos*, *Chaldæi* etiam uſurpant, & *Syri*, & *Arabes*, qui dicunt eſſe اسم جنس يقع علي الذكر والانثي *nomen genericum in marem & fœminam cadens.* Hinc *Moſes* Levit. 3. verſ. 1. *Si offert* מן הבקר *ex* bakar (ſeu *bobus*) *ſive marem*, *ſive fœminam.* Et *Gen.* 33. *v.* 13. הבקר עלות *bakar*, ſeu *boves lactantes*, id eſt *vaccæ.* Et *Deut.* 32. *verſ.* 4. חמאת בקר *butyrum bakar.* Et 2 *Sam.* 17. 29. שפות הבקר *caſei bakar*, id eſt, *vaccarum.* Adeoque *vaccæ* nomen videtur factum ex בקר *bakar*, R finali detracto per *Aphæreſin.* Tale Μῶσα, *Muſa*, ex *Hebr.* מוסר *muſar*, id eſt, *doctrinas:* Ζώνη, *zona*, ex *Chald.* זונר *zonar*, id eſt, *cingulum*: *Mappa*, *Punica* vox, ut alibi docuimus, ex מפר *mappar*, pro מעפר: Et טינע *petra* in *Thargum* Job. 19. verſ. 26. pro טינר *tinar*: Et *Talmudica* זוטא *zuta*, *parvus*, pro זוטר *zutar*: Et גודא *guda*, *ſepes*, pro גודר *gudar*: Et טמא *tama*, *abſcondere*, *pro* טמר *tamar.* Hoc videtur differre בקר *bakar*, ab iis boum nominibus, quæ præceſſerunt, quòd *vitulum*, aut *juvencum* propriè non ſignificat, ſed *bovem in plena ætate.* Proinde עגל *vitulus*, & פר *juvencus* paſſim appellantur בני בקר *bene bakar*, *filii bakar.* Et 1 *Sam.* 14. 32. *Iſraëlitæ* mactant *Philiſtæorum* בקר ובני בקר bakar, & *filios* bakar, id eſt, *boves*, & *juvencos*, ſeu *vitulos.* Tamen 2 *Par.* 29. *verſ.* 22. בקר *bakar*, vocantur, qui priùs פרים *parim*, *juvenci.* Et promiſcuè uſurpantur שור *ſor*, & בקר *bakar*, multis in locis. Exempla vide *Exod.* 22. 1. *Num.* 7. 3. 1 *Sam.* 14. *verſ.* 32. 34. & 15. *verſ.* 3. 9.

Verbum בקר *bakar*, eſt *quærere*, & *inquirere.* Inde בקר *bakar*, *bovem* dici volunt, quòd magnâ paſtoris inquiſitione, & inſpectione egeat. Cui probando hoc afferunt ex *Ezek.* 34. *verſ.* 11. 12. ובקרתים כבקרת רועה עדרו *Et quæram eos quomodo quærit paſtor gregem ſuum.* Sed præter rem, ut quidem puto. Ibi enim agitur de grege ovium, non de armento boum. Adeoque oves non quærit paſtor, niſi cum diſſipatæ ſunt. Quod ibidem additur, *Et quæram eos quomodo quærit paſtor gregem ſuum, quandocunque eſt in medio diſſipatarum ovium.* Ut in *Evangelii* Parabola (*h*) paſtor quærit ovem, quæ erraverat. Itaque hæc diſquiſitio ad ordinariam paſtoris curam non pertinet. Proinde bovem *Hebræis* בקר *bakar*, ſi quis *à quærendo* dici pertendat, nolim hoc ad paſtorem, ſed ad bovem ipſum referre, de quo *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *Boum in ſocios eximia pietas. Nam alter alterum inquirit, cum quo ducere collo aratra conſuevit, & frequenti mugitu pium teſtatur affectum, ſi forte defecerit.* Sed & videndum, annon *Arabes* felicius hanc vocem ex ſua lingua deducant, quâ بقر *bakara* eſt *incidere.* *Bovem* igitur بقر *bakar* hinc dici aſſerunt; quia تشق الارض بالحراثة *terram arando proſcindit.* Ita *Damir* in البقر & iidem rurſus in الثور *tauro*, eum ab *Arabibus* ſic appelarie ait; لانه يثير الارض كما سميت البقرة بقرة لانها تبقرها *quia terram concutit, quomodo vacca vocatur* bacra, *quia illam vomere proſcindit.* *Sic tria* Romanis *à terendo* bos dictus eſt.

(*h*) *Matth.* 18. 12. *Luc.* 15. 4.

Var-

Varro De Ling. Lat. lib. 6. *Triones enim, & boves appellantur à bubulcis etiam nunc, maximè cùm arant terram. E quibus ut dicti* valentes glebarii, *qui facilè proſcindunt glebas: ſic omnes, qui terram arabant à terra* teriones, *unde* triones, *ut dicerentur à detritu.* At Scaliger *triones* pro *ſtriones* à ſtria, quam proſcindendo ſulcos faciunt. Sic enim *Varro* jubet in *ſtriam* ſulcos imprimi. Et *Plinius* vetat in arando ſæpius *ſtriare*, id eſt ſæpius iterare ſtriam. בקר etiam pro *armento boum* paſſim ſumitur & à *Syris* καταχρηστικῶς pro quovis grege. Tale ܒܩܪܐ ܕܚܙܝܪܐ, *grex porcorum*, Luc. 8. verſ. 32. Hinc בוקר *boker*, propriè eſt *bubulcus*. Tamen *Amos* 7. *verſ.* 14. LXX. *Seniores* αἰπόλον *caprarium* reddiderant. Sed *Aquila, Symmachus, Theodotion*, & Quinta editio melius βουκόλον, & Hieronymus *armentarium*. Et בקורת *Levit.* 19. *verſ.* 20. propriè eſt מלקות ברצועה של בקר *flagellatio, quæ fit nervo bovino.* Ita *Saadias Gaon, Aben-Ezra, Kimchius.* Nec multò aliter *Pomarius*, & *Aquinas*. Sic ſeptem fratres cum matre μάστιξι, καὶ νευροῖς αἰκιζομένους, *flagris, & taureis cruciatos fuiſſe legas.* Et in *Sticho Plauti*,

------ monumentis vos commonefaciam bubulis.

Et in *Aulularia*,

Apud fuſtitudines ferricrepedinas inſulas,
Ubi vivos homines mortui incurſant boves.

Tamen בקורת ſumitur pro quavis flagellatione.

V. Quintò, אלופים *alluphim*, vel אלפים *alaphim*, ſunt *boves*. Sic *Pſal.* 8. *verſ.* 7. 8. *Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus, oves,* ואלפים כלם *& boves, quotquot ſunt.* Pſal. 144. verſ. 14. אלופינו מסבלים *Boves noſtri arvinâ graves.* Prov. 14. verſ. 4. באין אלפים אבוס בר *Ubi non ſunt boves, præſepe vacuum eſt.* Eſ. 30. verſ. 24. והאלפים *Et boves, qui colunt terram.* Deut. 7. verſ. 13. שגר אלפיך *fœtus vaccarum tuarum:* unde conſtat etiam de fœmina dici. Itaque iis non aſſentior, qui propriè *armenti ducem* ſignificari putant; quia ſæpe אלוף *ducem* ſonat. Potiùs à Verbo אלף, quod *diſcere* eſt, & *aſſueſcere* אלפים *alaphim* puto dictos boves jugum pati edoctos, atque aſſuetos. Quò facit, quod *ſtimulus boum* dicitur מלמד הבקר *Jud.* 5. *verſ.* 31. quia boves eo docentur. Et *Jerem.* 31. *verſ.* 18. pro *Hebræis* כעגל לא למוד *ut vitulus non edoctus. Chaldæus* habet כעגל לא מליף ניר *ut vitulus qui jugo non aſſuevit*; uſus eo ipſo Verbo, ex quo deducimus nomen אלפים. Et rurſus *Eccleſ.* 12. *verſ.* 12. היכמא דמאלף לתורתא *ſicut qui docet bovem.* Res ferè eodem recidet, ſi dicamus אלפים dici *boves, ſub jugo jungi ſolitos*, ab *Arabico* Verbo ألف *alapha*, quod *jungere*, & *copulare* ſignificat. Atque inde eſſe, quòd non occurrit in Singulari, ut neque *Græca* συζυγῆ, & συζυγεῖς. Nam aliud eſſe כבש אלוף *Jerem.* 11. *verſ.* 19. ſuo loco dicetur. *Phœnicio* tamen ſermone *alpha* pro *bove* dicebatur numero unitatis. Teſtem habemus *Plutarchum* in *Sympoſiacis* lib. 9. quæſt. 2. ubi *Cadmum* dicit τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν, *Alpha literis omnibus præpoſuiſſe, quia* Phœnices *bovem ſic vocant.* Itaque in *Heſychio* pro Ἄλφα, βοὸς κεφαλή legendum, Ἄλφα, βοῦς, κεφαλή, *Alpha, bos, caput*, non *bovis caput.* Nempe apud *Phœnices alpha* non ſolùm *bovem*, ſed & *caput*, ſeu *ducem* ſignificabat, ut *Hebraicum* אלוף *alluph.*

VI. Sextò, אבירים, tauri à *robore* appellantur; quaſi *fortes*, aut *robuſtos* dixeris. Sic *Pſal.* 23. 13. *Circumdederunt me juvenci multi,* אבירי בשן *robuſti Baſan* (id eſt, *tauri Baſan*) *cinxerunt me.* Pſal. 50. 13. *An veſcor carne robuſtorum*, (id eſt *taurorum.*) Pſal. 68. 31. *Perde*, &c. *cœtum robuſtorum* (id eſt *taurorum*) *cum vitulis populorum.* Eſa. 34. verſ. 7. *Juvenci cum robuſtis*, id eſt, *cum tauris.* Sunt quibus *Ægyptius Apis* videtur idem eſſe quod אביר *abir*; R & S permutatis: quod paſſim fieri nemo eſt, qui neſciat. In qua fuiſſe ſententia LXX. *Seniores* ex eo colligunt, quòd *Jer.* 46. *verſ.* 15. *Hebræa* מדוע נסחף אביריך vel, ut legerunt אבירך, *quare abductus eſt robuſtus tuus?* illi *Græce* ſic efferunt, Διατί ἔφυγεν ἀπὸ σοῦ ὁ Ἆπις ὁ μόσχος ὁ ἐκλεκτός σου; *Cur à te fugit vitulus electus tuus?* Ità habent vulgatæ editiones: ſed in *Theodoreto* deeſt ἀπὸ σοῦ. & in *Ximeniana* editione pro ἀπὸ σοῦ ὁ Ἆπις ſolùm legitur ὀπίσω *retro*, quam puto veram eſſe ſcripturam, & pro ὀπίσω alios ἀπὸ σοῦ, alios ὁ Ἆπις, alios que utrumque ſcripſiſſe. Ἔφυγεν ὀπίσω, id eſt, *retro fugit*, quod elegantiùs diceretur εἰς τοὔπισω, vel εἰς τὰ ὀπίσω. Ex voce ὀπίσω eò facilius deflexum eſt ὁ Ἆπις, quòd *electus* ille *vitulus*, quem ex *Græcorum* mente *Ægyptiis* eripiendum *Propheta* interminatur; non videbatur alius eſſe, quàm *Apis. Arabica* verſio, quæ ex *Græca* expreſſa eſt, ſine ulla mentione *Apidis*, ſolùm habet لماذا فر عاجلك المختار هاربا *Cur fugiens fugit vitulus tuus electus?* Itaque defuit vox ὁ Ἆπις in eo exemplari, quo uſus eſt *Arabs* Interpres. *Equos* etiam dici אבירים *abbirim*, jam antè (*i*) monuimus.

(i) Cap. 6. hujuſce libri, pag. 96. ſuprà.

VII. Septimò, מריא *meri* nonnullis eſt bovis ſpecies. In aliquot Scripturæ locis nominatur in iis animalibus, quorum uſus fuit in *Hebræorum* menſis, & ſacrificiis. Sic 2 *Sam.* 6 *verſ.* 13 *Et ſacrificavit* שור ומריא *bovem &* meri. Et 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. Adonija *mactavit* צאן ובקר ומריא *oves, boves, &* meri. Et de eodem verſibus 19, & 25. ויזבח שור ומריא וצאן לרב *Et mactavit boves, &* meri, *oves magnâ copiâ.* Et *Eſa.* 11. *verſ.* 6. ועגל וכפיר ומריא יחדיו *Et vitulus, & leunculus, &* meri (erunt) *ſimul.* Hinc Plurale מריאים *meriim*, Eſ. 1. verſ. 11. *Satur cum holocauſtis arietum,* וחלב מריאים *& adipe* meriim. Et in Regimine מריאי *merie*, Ezech. 39. verſ. 16. *Et ſanguinem Principum terræ bibetis, arietum, agnorum, & hircorum,* פרים מריאי בשן כלם *juvencorum, qui omnes erunt* merie *Baſan.* Et cum Affixo *Amos* 5. *verſ.* 22. ושלם מריאיכם לא אביט *Et ad pacifica* merie *veſtrorum non reſpiciam.* Alibi in Scriptura non extat. Vera ſignificatio vocis hactenùs eſt incomperta. Quatuor ſunt ſententiæ. Prima eorum, quibus מריא *meri* eſt, ἀρὴν, *agnus*, vel *aries*, vel *ovis*. Ita plerumque *Græci* (k) explicant. Sed & *Vulgatus* Interpres 2 *Sam.* 6. *verſ.* 13. & *Eſa.* 11. *verſ.* 6. Quæ ſententia videtur hoc fundamento niti, quod, dum arca deduceretur ex domo *Obed-Edom* in civitatem *David*, alibi (l) *bos*, & *meri*; alibi (m) *juvenci*, & *arietes* mactati fuiſſe leguntur. Ac ſi *aries* & *meri* in eadem ſpecie ſint uti *juvencus* & *bos*. Secunda ſententia eſt *R. Nathanis* in *Baal Aruch*, cui accedunt (n) *Kimchius*, (o) *R. Eſaias*, (p) *Aben Ezra*, (q) *Abarbanel*, (r) Aquinas; מריא *meri*, peregrinum eſſe animal bovi ſimile, ſed majus, quod *Arabicè* dicitur جاموس *giamus*, Ital. *bufalo*, Lat. *bubalus*. Tertia ſententia eſt *R. Solomonis* in *Ezech.* 39. *verſ.* 18. מריא *meri*, *bovem* eſſe *pinguem*. Hanc firmare conatur *Arabum* ſuffragio, quos *bovem ſaginatum* vocare dicit المري *almari*. Et eòdem facere videtur, quòd à *Græcis* Interpretibus מריא redditur ταῦρος, & à *Syro* ܬܘܪܐ, & ab *Arabe* الثور *Eſa.* 11. *verſ.* 6. Quarta ſtatuit מריא *meri*, idem eſſe, quod בריא *bari*, nempe generale nomen omnis animalis ſaginati, vel ad eſum, vel ad ſacrificium, à Verbo מרא *mara*,

(c) 2 Reg. 6. 13. & 3 Reg. 1. 9. 19 25. Eſ. 1. 11.
(l) 2 Sam. 6. 13.
(m) 1 Par. 15. 26.
(n) In Lexico.
(o) In 2 Sam. 6. 13.
(p) In Eſ. 1. 11.
(q) Ibid.
(r) In Lexico.

quod, juxta *Talmudicos*, in *Paëlel* eſt *ſaginare*: ut cùm in *Miſna* legitur (Tractatu *De Sabbatho* cap. 24. fol. 155. *b.* ואין מאמירין את העגלין אבל מלעיטין *Non ſaginant vitulos* (die Sabbathi) *ſed ſolùm cibant.* Docti monent ibi מאמירין perperam legi pro ממריאין. Quod apparet ex *Gemara*, ubi hæ voces ſic exponuntur, איזוהי המראה ואיזוהי הלעטה אמר רב יהודה המראה למקום שאינה יכולה להחזיר והלעטה למקום שיכולה להחזיר רב חסדא אמר אידי ואידי למקום שאינה יכולה להחזיר והמראה בכלי והלעטה ביד *Quid eſt* המראה? *Et quid eſt* הלעטה *Dixit* R. Juda, המראה *Eſt cibi ingeſtio in os in locum, unde non poſſit redire, &* הלעטה *in locum, unde poſſit redire.* R. Chaſda *dixit, Et hæc, & illa in locum, unde non poſſit redire, ſed* מריא *inſtrumento aliquo,* הלעטה *ſolâ manu.* Ex iſta ſententia *Chaldæus* מריא *meri*, conſtanter פטים, id eſt, *pinguem*, exponit. Ita etiam *R. Hai*, & *Mardochæus*, & *Pomarius*. Et *Ezech.* 39. *verſ.* 18. מריאי, *meriæ*, *Græci* ἐστεατωμένοι· & *Hieronymus* reddit *altiles & pingues*; *Syrus* quoque paſſim (s) ܡܦܛܡܐ, & *Arabs* (t) المعلوفة omnes in eumdem ſenſum.

(s) 2 Sam. 6.13. 1 Reg. 1.9. 19.25. &c.

(t) Ibid.

Jam, ſi conſulas *Arabes*, المارى *Mari*, inquiunt, ولد البقرة الاملس الابيض *fœtus eſt vaccæ lævis, & albus*: cujus Fœmininum المارية *maria*. Et الممرية mamria, *vacca tali vitulo prædita.* Sed & المارية *maria* eſt القطا الملسا والمراة البيضا البراقة *palumbus lævis, & mulier alba & renidens.* Hæc in *Alcamus*. Et in *Damire*, المارية بتشديد اليا القطا الملسا وبالتخفيف البقرة الوحشية Almarija *cum* theſdid (id eſt, *Daghes*) *in litera* Je *eſt palumbus lævis. Et cum* thechphiph (id eſt, *Raphe*) almaria *eſt vacca ſylveſtris.*

Antequàm aggrediar tam diverſas ſententias inter ſe conciliare, neceſſe habeo pauca præfari de *Syro*, & *Africano* bubalo, quem à ſe viſum his verbis teſtatur *Bellonius*, *Obſervat.* lib. 2. cap. 50. *Vidimus in urbe* Caira *parvum bovem* Africanum, *formâ corporis plenâ, parvâ, lævi, pingui, in ſe confertâ, & affabrè factâ. Hunc ſtatim bubalum veterum* Græcorum *eſſe conjeci ex notis omnibus. Advectus autem erat* Cairam *è regione* Aſamiæ, *quamvis in* Africa *quoque reperiatur. Ætate jam provectus erat, corporis mole cervo inferior, ſed plenior, & major capreolo. Membris omnibus tam ſcitè in ſe confertis, & compactis, ut jucundum ſui ſpectaculum præberet. Pilus etiam, cùm coloris ſubflavi eſſet, præ ſplendore lævigatus videbatur. Idem ſub ventre magis rufus eſt, quàm in dorſo, ubi ferè baticus apparet. Pedes ejus bubulis ſimiles ſunt. Crura compacta, & brevia. Collum craſſum, & breve. Palearia vix modicè præ ſe ferens. Caput bovis, in quo cornua ab oſſe quodam attolluntur in vertice capitis nigra, & valde crenata, ſicut in gazella* (capreoli ſpecie) *& arcuata inſtar lunæ creſcentis: quibus non admodum ſe defendere poſſet, eò quòd mucrones introrſum verſi ſe invicem ſpectent. Auriculæ vaccinæ. ſcapulæ nonnihil ſublatæ, & præpingues. Cauda, ut camelopardali, uſque ad poplites extenditur, pilis nigris intecta duplo craſſioribus quàm ſetæ in cauda equi. Mugitus ut bovis, ſed minus altus. Denique, ſi quis ſibi fingat videre ſe bovem parvum, politum, bene compactum, fulvum, & ſplendidum, cornibus inſtar lunæ creſcentis armatum, altis, & ſupra erectis; veram hujus animantis formam conceperit.* *Bellonius* hactenùs, quem in eo falli certum eſt, quòd hoc animal *Græcorum* βούβαλον eſſe cenſet. Longè aliter *Heſychius*, Βούβαλος, δορκάδιον. Et *Oppianus*, qui lib. 2. *Cyneget.* bubalum cum caprea, & damâ eurycerote, ſeu platycerote confert, tanquam beſtias congeneres. Et *Græci* Interpretes, qui βούβαλον (u) habent pro יחמור rupicapræ ſpecie, tam *Arabibus*, quàm *Hebræis*. Inde eſt, quòd bubali cervis, damis, & capreis ſæpe jungantur. *Herodotus* lib. 4. cap. 192. Πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 6. Ἐν δὲ τῷ τῆς ἐλάφου, καὶ προκὸς, καὶ βουβαλίδος, καὶ ἄλλων τινῶν οὐκ εἰσὶν ἶνες· *In cervi, damæ, bubalidis, & aliorum quorumdam ſanguine non ſunt fibræ.* Et *De partibus anim.* lib. 3. cap. 2. poſtquàm cervis nocere potiùs, quàm prodeſſe dixit, quod cornua magna ſunt, & multifida, addit, καὶ βουβάλοις τε, καὶ δορκάσι, *bubalis item, & capreis.* *Strabo* de *Mauritania*, lib. 17. Δορκάδων, καὶ βουβάλων, καὶ τῶν παραπλησίων ζώων παντοδαπὴ τροφὸς ἡ χώρα ἐστί· *Caprearum, & bubalorum, & ſimilium animalium regio eſt varia nutrix.* *Ælianus* de *Cynoproſopis*, *Hiſt.* lib. 10. cap. 25. Ζῶσι δὲ ἄρα οὗτοι, θηρῶντες δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας· *Vivunt autem illi caprearum, & bubalidum venatu.* *Ammianus* de *Ægypto*, lib. 22. *Et in aridis quidem capreoli veſcuntur, & bubali.* Ita legendum, non *bucali*. At bubalus *Bellonianus* capreis accenſeri non poteſt, cùm à bove vix differat, niſi quia mole minor eſt, & cornua habet in alio ſitu, corpus quoque plenius, compactius, & nitidius, denique tam comptum, & lævigatum, ut ſplendere videatur, & quaſi lucis radios ex ſeſe emittere. Quod in *Bellonii* deſcriptione imprimis obſervari velim; quia inde colligitur, hoc ipſum animal eſſe *Arabum* المارى *almari*, quem ita lævem eſſe dicunt, & pilis tam æqualibus, ut ab ejus nomine مارية *Maria* vocetur in mulieribus, ſi quæ maximè nitet, aut in palumborum genere, ſi quis plumis eſt nitidis, & fulgentibus.

(u) Deut. 14. 5.

Sed & *Hebræorum* מריא *meri*, idem eſſe animal liquet: I. Ex nominis ſimilitudine. II. Ex natalibus. Teſtatur enim *Bellonius* ex *Aſſamia* fuiſſe advectum, id eſt, ex *Syria*, quam *Arabes* vocant الشام *Aſſam*. III. Huc facit, quod *Hebræorum* alii *bovem*, alii *bubalum* interpretantur; quia reverâ eſt animal bovi formâ ſimillimum, quodque adeò *Bellonius* bubalis adnumerat. Quod potuiſſet ferri, ſi non addidiſſet bubalum eſſe *Græcorum*, cùm bubalus *Græcorum* ſit planè diverſum animal. IV. Ex ipſis Scripturæ verbis id non obſcurè colligas, cùm *bos* & *meri* toties jungantur ſimul, ut vicina animalia. Sic 2 *Sam.* 6. *verſ.* 13. *Sacrificavit bovem, & meri.* Et 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. *Immolavit bovem, & meri.* Quomodo rurſus verſibus 19. & 25. Et *Eſ.* 1. *verſ.* 11. *Satur ſum adipe merium, & ſanguine juvencorum.* Et cap. 11. 6. prædicitur fore, ut ſub regno *Meſſiæ* cum catulo leonis ſimul ſint *vitulus*, & meri. V. *Bovem* tamen non eſſe apparet, neque *vitulum*, aut *juvencum*, propriè dictos; quia ab iis diſtinguitur in locis, quæ citavimus. VI. Sed neque *ovem*, aut *agnum*, aut *arietem*; quia ut diverſum ab his animal proponitur 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. 19. 25. *Eſ.* 1. *verſ.* 11. & 11. *verſ.* 6. Loca videat lector. VII. Neque temerè prætereundum eſt, quòd hos ab arvina commendat *Eſaias* in his verbis, *Satur ſum adipe merium.* Ita enim & *Bellonius*, *Formâ corporis plenâ eſt, pingui, in ſe confertâ*, &c. VIII. Hinc factum, ut nomen מריא *meri*, per quamdam analogiam, extendatur ad animalia quævis pinguia, & arvinâ diſtenta. Sic ſumo hæc *Ezechielis* cap. 39. [illegible] *Arietes, agni, hirci, juvenci, qui meriæ Baſan ſunt omnes*, [illegible], animalia tam farta, & pinguia, quàm ſit *meri*. IX. [illegible] 2 *Sam* [illegible] 6. 13.

6. 13. nomine *meri* non neceſſe eſt *arietem* intelligere, ut concilietur locus cum iis, quæ habentur 1 *Par.* 15. 26. Ibi enim *bos*, & *meri*, à *Davide*: hic verò *juvenci ſeptem*, & *arietes* totidem immolantur, ſed à *Levitis*, ut palàm fiat non agi de eodem ſacrificio. X. At, inquies, *Bellonio* bubalus eſt bove minor, *meri* major juxta *Hebræos*. Fateor; ſed cauſa patet. *R. Nathan*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Abarbanel*, *Aquinas*, & *Hebræorum* alii, cùm à majoribus ſuis accepiſſent *meri* eſſe *bovem ſylveſtrem*, putarunt id bovis ſylveſtris genus ſignificari, quod *bubalum* vulgò vocant. Quippe jam olim id obtinuit, ut, per vulgi imperitiam, bubali dicerentur *feri boves Germanici domeſticis majores*, qui veriùs *uri* ſunt. *Agathias*, Ταῦρος ὑλόνομος, ἢ ὄρειος, ἢ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίπαλον διαφθείρων· βουβάλους οἶμαι τόδε τὸ γένος καλοῦσι· *Taurus in ſylvis paſcens, & montanus, & cornibus obſtantem interficiens: quod genus bubalos, ut opinor, appellant.* Et *Plinius* lib. 8. *cap.* 15. *Excellentique & vi, & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit.* Et ex eo *Solinus*, *Sunt & uri, quos imperitum vulgus vocat bubalos.* Quales bubali in *Judæa* nulli ſunt, nec in vicinis locis, ut rectè notat *Aben Ezra* in *Amos.* 5. 22. Sed idem poſt *R. Hai*, ex eo, quod dicit Deus *Eſa.* 1. *verſ.* 11. *Satur ſum adipe* meriim, ineptè colligit agi de animali, cujus adeps ſit prohibitus, tanquam immundus per Legem. Neque enim adipem τῶ *meri* magis rejicit Deus, quàm holocauſta arietum, & ſanguinem juvencorum, agnorum, & hircorum, quibus idem ſaturum ſe eſſe dicit. Non, quòd immundæ eſſent victimæ, ſed quòd ab iis offerrentur, quorum manus erant plenæ ſanguine, adeoque impuræ. Itaque in offerentibus erat hæc impuritas, non in victimis. Et veriùs de *meri* aſſerit *Saadias* שחלבו מותר *adipem ejus eſſe licitum.*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De quibuſdam Bovi propriis apud Scriptores Sacros.

Juvenci, cornibus, & ungulis jam inſignes, Deo oblati, ut Jovi *apud* Poëtas. *In quam alienum ſenſum* Judæi *hæc detorqueant. Mugiunt boves pabuli deſiderio* Job 6. verſ. 5. *& vaccæ vitulorum* 1 Sam. 6. verſ. 12. Bos גועה goe, *id eſt*, mugiens. *An inde* γοάω, *quia in ejus mugitu quid* γοερόν. *Vaccarum* Perſicum, Alpinum, *&* Germanicum *nomen huc alludit.* Columella *emendatus. Aliæ voces, quæ ad boum mugitum alludunt. M litera mugiens. Taurorum robur quantum.* Ἐπίταυρον *validum.* Gandari, Indiæ *populi; unde dicti. Forma boum ut à* Prophetis, *ita ab* Ægyptiis *quoque, &* Poëtis *laudata.* Cedri *Libani* ut vituli exiliunt, *Pſal.* 29. *verſ.* 6. *Vitulus animal* σκιρτητικόν. *Falluntur, qui aliter exponunt. Eſ.* 1. *verſ.* 3. bovem nôſſe dominum ſuum. *Unde colligant veteres* Chriſtum *inter bovem & aſinum in præſepi jacuiſſe. Boves inſcios ad lanienam deduci* Prov. 7. v. 22. *ut alibi oves. Boves plerumque rufi. Quid ſit in* Theocrito *bos* πυῤῥιχος. *Variæ ſententiæ.* Vacca rufa perfecta *Num.* 19. *verſ.* 2. *id eſt*, perfectè rufa, *ut* Judæi *volunt. Ab Ægyptiis quoque non immolari boves, niſi perfectè rufos.*

BOs multa habet propria, è quibus hic ea ſolùm edecumabimus, quæ attingunt Sacri Scriptores. *Pſal.* 69. *v.* 39. ſperat *Propheta* laudem, quâ Dei nomen celebraturus eſt, illi placituram משור פר מקרן מפרים *præ bove juvenco, cornibus, atque ungulis jam inſigni*; vel, ut habet *Apollinaris*,

νέον ἡβώῃ, πίσυνος κεράεσσι, καὶ ὁπλαῖς,

Qui primum pubeſcat, fretus cornibus, & ungulis: quâ ætate maximè placent. Proinde *Aſcanius Jovi* hujuſmodi juvencum ita promittit lib. 9. *Æn.*

Jupiter *omnipotens, audacibus annue cœptis:*
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolennia dona,
Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum
Candentem, pariterque caput cum matre ferentem,
Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.

Et *Juvenalis* Sat. 12.

Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem,
Tarpeio *ſervata* Jovi, *frontemque coruſcat:*
Quippe ferox vitulus templis maturus, & aræ,
Spargendusque mero, quem jam pudet ubera matris
Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.

Nec multo aliter *Horatius* de hœdo, quem *Blanduſiæ* fonti oblaturus eſt, lib. 3. *Od.* 13.

Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem, & prælia deſtinat.

Quamvis hoc à *Davide* ſignificari ſit clarius luce meridianâ; tamen *Chaldæus* ejus verba ſic παραφράζει, ותפשר צלותי קדם יי מן תור פטים ובחיר דקריב אדם קדמי דקדמינו קרנוי לטלפוהי *Et placebit oratio mea coram Domino magis quam bos pinguis, & electus, quem obtulit* Adam *coram me, cujus cornua priora fuerunt ungulis ejus.* Ita etiam *Talmudici* paſſim, ut in Tractatu *De Idololatria* cap. 1. *De Sabbatho* cap. 2. & *Cholin*, ſeu *De profanis* cap. 3. Et in hunc ipſum locum *R. Selomo*, & *Kimchius*. Volunt nimirum acuti homines hî agi de bove monocerote, quem primus parens ſtatim à creatione Deo in ſacrificium obtulerit. Quaſi שור *ſor*, id eſt, *bos*, vocetur nomine generis; & פר *par*, *juvencus* reſpectu ſtatûs, in quo creatus fuerit, nempe in juvenili robore. Et pro מקרין, id eſt, *cornutus*, dicatur מקרן cum defectu *Jod*; quia unicum habuit cornu. Addunt *Prophetam* priùs cornuum, quàm ungularum meminiſſe: quia quo momento è terra eſt editus, cornua priora emerſerunt. Ipſa *Hebræorum* loca citabimus in Tractatu *De Monocerote*.

Mugire etiam bovis proprium, quod *Hebræis* eſt געה, ut נעא *Chaldæis*, & *Syris*. Hinc in *Hebræo* textu *Job.* 6. *verſ.* 5. אם יגעה שור *An mugiet bos ſuper farraginem ſuam?* Nam, ut habetur *Joël.* 1. *verſ* 18. cùm deficit pabulum, jumenta ingemiſcunt, & armenta boum perplexa ſunt, ac proinde mugiunt; at mugire non ſolent, cùm non deſunt neceſſaria. Rurſus 1 *Sam.* 6. *verſ.* 12. vaccæ fœtæ, quæ arcam è *Palæſtina* vi θεηλάτῳ in *Judæam* reduxerunt, *ibant*, וגעו & *mugiebant*, id eſt, *ibant mugientes*; nempe vitulorum deſiderio, quos invitæ reliquerant. Ita *Livius* lib. 1. ubi de *Herculis* bobus à *Caco* abactis, *Cùm actæ boves quædam ad deſiderium, ut fit, relictarum mugiſſent.* In *Syra* quoque Paraphraſi legitur *Job.* 21. *v.* 10. *Bos ejus tranſibit*, [illegible] *& non mugiet*: ſed aliter eſt in *Hebræo*, ut ſuo loco dicetur. Et in ſecundo *Thargum Eſther*, capitis primi verſu 2. ubi voces habentur multorum animalium, תורין געיין אריותא נהמין דובין הטפין אמרין פעיין *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi uncabant, agni balabant.* Videndum, an à *Benoni* גועה *goe*, quod *mugientem* ſonat, *Græci* γοάω deduxerint. Quidni enim bovi tribuatur, quem deſcribit *Lucianus* in libro *De ſacrificiis*, γοερόν τι μυκώμενον, *lamentabile aliquid mugientem*, cùm in ſacrificium offertur? Et vacca *Perſis* eſt *gao*, & bugloſſum *gaozabon*. Ita ſcribit *Teixeira* in Hiſtoria Regum *Perſiæ*, capite primo. Sed *Avicenna* كاوزاون unde Barbari *keuzauguen*, ut buphthalmum كاوچشم *keugiſem*. Sic apud *Columellam* lib. 7. cap. 23. *Altinas vaccas ejus regionis incolæ cevas appellant*: ut *Germani*, *Belgæ*, & *Angli* Kühe / Koe /

Koe/ Cow/ Sed *Altinæ* vaccæ nullæ ſunt. Nam ex *Altino* prope *Venetias* non dicerentur *Altinæ*, ſed *Altinates*. Sic apud *Varronem Ruſt.* lib. 2. cap. 2. *In ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt* Tarentinæ, *&* Altinates) *pellibus integuntur*. Et in *Gratii Cynegetico*,

Taxique, pinuſque, Altinateſque *geniſtæ*.

Itaque in *Columella* legendum, *Alpinæ vaccæ*. Quomodo in his *Plinii* lib. 8. cap. 45. *Plurimum lactis Alpinis (vaccis) quibus minimum corporis*, &c. Eaſdem enim in *Columella* deſcribi docet, quod de illis ſequitur, *Hæ ſunt humilis ſtaturæ, lactis abundantes*, &c. Proinde *Hebræum, Syrum*, & *Chaldæum gaa*, vel *goe*, *Græcum* γοάω, *Perſicum gao*, vel *keu*, *Alpinum ceva*, *Germanicum* Kuhe/ *Anglicum* Kow/ ſunt voces, quæ ut ſignificatione, ita ſono non multùm differunt. Illas tamen ab invicem deducere neceſſe non eſt: quia omnes fictitiæ ſunt, & à boum voce expreſſæ, ut & βοῦς βοᾶν, *bovare, boare, boatus*, &c. prout voces ἄναρθροι variè efferuntur. Indidem etiam μυκᾶσθαι *mugire*, μυκηθμὸς *mugitus*, &c. quibus ab M eſt initium, quia M literarum omnium optimè boum vocem exprimere putatur. Unde eſt, quòd *mugientem literam* vocat *Quintilianus* lib. 12. cap. 10. communi cum bobus Epitheto, de quibus *Horatius*,

Aut in reducta valle mugientium
Proſpectat errantes greges.

Et *Homerus*, *Iliad.* υ'.

---βοῶν ὑπὸ ποσσ' ἐριμύκων.

Ita etiam *Heſiodus*, & *Poëtarum* alii. Vocis generale verbum, pro mugitu, & balatu, à *Samuële* ſic adhibetur 1 *Sam.* 15. *verſ.* 14. *Quæ eſt* קול הצאן *vox pecoris hujus in auribus meis*, וקול הבקר *& vox boum, quam audio?*

Eſt & robur boum eximium, *Prov.* 14. *verſ.* 4. *Multitudo proventuum eſt* מכח שור *è robore bovis*, ſeu *tauri*, qui ideo אביר *abbir Hebræis*, id eſt, *robuſtus* dicitur, *Pſal.* 22. 13. & 50. 13. 48. 31. &c. Hinc *Poëta* lib. 1. *Georg.*

Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes invertant tauri. ----

Et *Tibullus* lib. 2.

Fortis arat valido ruſticus arva bove.

Et *Ovidius* lib. 9. *Metam.* ubi deſcribit *Herculis* cum *Acheloo* certamen,

Non aliter vidi fortes concurrere tauros.

Ut *Smyrnæi* lib. 4. luctantur *Ajax* & *Diomedes*,

Ταῦροι ὅπως συνόρουσαν ἀταρβέες, ὅιτ' ἐν ὄρεσσι
Θαρσαλέης μένεος πειρώμενοι, εἰς ἓν ἵκωνται.

Ut intrepidi concurrunt tauri, qui in montibus roboris audacis periculum facturi congrediuntur. Et ſpeciatim de *Syriacis* tauris, *Oppianus* lib. 2. *Cyneget.*

Αἴθωνες, κρατεροὶ, μεγαλήτορες, εὐρυμέτωποι,
Ἄγραυλοι, σθεναροὶ, κεραελκέες, ἀγριόθυμοι,

Nigri, robuſti, magnanimi, latâ fronte, noctu in agris degentes, fortes, validis cornibus, feroces. Itaque ἐπίταυρον veteres pro *valido* uſurpaverunt. *Heſychius*, Ἐπίταυρον, ἰσχυρόν. Idem, Γάνδαρος, ὁ ταυροκράτης παρ' Ἰνδοῖς. Vult *Gandaros Indiæ* populos circa *Gangem* à taurinis viribus *Indorum* linguâ ſic appellari. Non capio cur *Salmaſius* in *Solinum* corrigi velit ταυροκέρατος.

Formam etiam in hoc genere laudari videas. Sic *Jerem.* 46. *verſ.* 20. Egyptus eſt ut עגלה יפהפיה *vitula formoſiſſima*, geminatis radicalibus, ad majorem αὔξησιν. Et de juvenca, qua cum confertur *Ephraim*, Oſ. 10. 11. *Tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* Ut lib. 3. *Georg.*

Paſcitur in magnis ſylvis formoſa juvenca.

Et *Ovid.* lib. 1. *De art.*

Invida formoſas oderat illa boves.

Et *Metam.* lib. 15. de bove in ſacrificium offerendo,

Victima labe carens, & præſtantiſſima formâ.

In tauro maximè probatur quædam in aſpectu generoſitas,

----- torvæque decorus
Frontis honos.

Proinde *Joſepho Moſes* benedicit his verbis, Deut. 33. verſ. 17. *Decor* (aut *majeſtas*) *illi eſt primogeniti bovis*. Et taurum coli voluit *Ægyptiorum* Rex *Mnevis*, ἁπάντων ὡραιότατον αὐτὸν εἶναι πεπιστευκὼς, *cùm omnium formoſiſſimum illum eſſe crederet.* Quò *Prophetæ Ægyptii* illud *Homeri* referebant lib. β'. *Iliad.*

Ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων
Ταῦρος.

Taurus in armento præcellit ut omnibus unus.

Hæc videſis in *Æliano*, *Hiſt.* lib. 11. cap. 10. Proinde apud *Ciceronem* lib. 1. *De Nat. Deor. Cotta* in *Epicureos* diſputans, qui homine ſtatuunt nihil eſſe pulchrius, *At me hercle*, inquit, *ego quamvis amem ipſe me, tamen non audeo dicere pulchriorem eſſe me quàm ille fuit taurus qui vexit* Europam.

De cedris *Libani* dicitur *Pſ.* 29. 6. וירקידם כמו עגל *Et exſilire fecit eas ſicut vitulum.* Hieronymus, *Et diſperget eas*, id eſt, וידריקם, ex uſu *Chaldaico*. *Seniores*, Καὶ λεπτυνεῖ αὐτάς. Unde Vulgatus, *Et comminuet eas*, *Arabs* uterque وجعلها دقة. *Syrus*, *Pariſiis* editus, ܘܦܩܣ ܐܢܘܢ *Æthiops* ወይደቅቆሙ፡ omnes eodem ſenſu, quaſi legerint וידיקם. At *Chaldæus* שורנון, & *Syrus Erpenii* ܘܦܩܣ ܐܢܘܢ & *Aquila* σκιρτώσει, & *Symmachus* ὀρχεῖσθαι ἐποίησεν, & Quinta editio σκιρτοποιήσει. Itaque legerunt hi omnes, quomodo *Hebræi* hodiè, וירקידם, quæ vera eſt, & certa lectio. Nam in terræ motu (ut cum Lex promulgata eſt in monte *Horeb.*) Deus facit, ut cedri, ac ipſi montes, in quibus conſiti ſunt, exſiliant, atque ſubſultent. Proinde hi montes arietibus, & agnis conferuntur *Pſal.* 114. 4. & cum vitulis hoc loco, quia vitulus animal eſt σκιρτητικόν. Quò faciunt hæc *Seniorum*, *Jerem.* 50. 11. Ἐσκιρτήσατε ὡς βοΐδια ἐν βοτάνῃ, *Exſiliiſtis ut juvenci in herba.* Et *Malach.* 4. 2. Σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια, *Exſilietis ut vituli.* Et *Homeri Odyſſ.* κ'.

Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας
Ἐλθούσας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται,
Πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι ----

Ut cùm in agro degentes buculæ circa vaccas armentarias, ad mandram venientes, poſtquam herbâ ſaturæ ſunt, omnes ſimul oppoſitæ ſubſultant. Et *Theocritus* in *Bucoliaſtis*,

Ὠρχεῦντ' ἐν μαλακᾷ ταὶ πόρτιες αὐτίκα ποίᾳ,

Et vitulæ ſtatim ſaltabant in molli gramine. Proinde *Heſychius*, Μοσχιναῖοι, σκιρτητικοί.

En aliud de bove *Eſa.* 1. *verſ.* 3. *Bos cognovit poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe dominorum ſuorum*, alii *domini ſui*. Quibus hæc *Florentini* confer libro decimo ſeptimo *Geoponicῶν*, Οἱ δὲ βόες καὶ τὴν φωνὴν τοῦ βουκόλου γνωρίζουσι, καὶ καλούμενοι τοῖς ἐπιτεθεῖσιν ὀνόμασιν ἀκούουσι, καὶ ὑποκλίνουσι πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα παρὰ τοῦ ἐπιτάκτου. *Boves etiam bubulci vocem noverunt, propriiſque vocati nominibus intelligunt, & attendunt ad præfecti juſſa.* Qualia hæc *Oppiani* de equo libro primo *Cynegeticῶν*,

Αἰὲν γινώσκουσιν ἑὸν φίλον ἡνιοχῆα,
Καὶ χρεμέθουσιν ἰδόντες ἀγακλυτὸν ἡγεμονῆα.

Charum ſuum aurigam ſemper agnoſcunt, & inclyto rectore viſo adhinniunt.

Ex *Eſaiæ* loco, quem citavimus, & altero *Hab.* 3. 2. juxta *Græcam* editionem, Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. *In medio duorum animalium cognoſceris*, colligunt multi veterum *Chriſtum* inter duo animalia, nempe bovem & aſinum, in præſepi jacuiſſe. Unde, eſt, quòd in Hymnis canitur,

Agnoſcat bos & aſinus,
Jacentem in præſepio.
Item,
Cognovit bos & aſinus,
Quòd puer erat Dominus. Sed *Habacuki* locus, quo potiſſimum

potiſſimum nituntur, ſic habet in *Hebræo*, יהוה פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע *Domine, opus tuum in medio annorum, vivum ſervato illud, in medio annorum, quos notificâſti.* Nempe *Judæis*, qui in captivitate *Babylonica* detinebantur, prædictum fuerat fore, ut in libertatem aſſererentur poſt annos ſeptuaginta, *Jerem.* 25. 11. 12. & 29. 10. *Dan.* 9. 2. & 2 *Par.* 36. 21. Itaque *Habacuk*, qui in illo annorum intervallo ſcripſit, Deum rogat, ut interea a temporis captivum populum ſuum, quem vocat *opus Dei*, tueatur, & ſervet. Neque multo aliter hic habent *Græcorum* alii. Ita enim *Aquila*, Ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη ζώωσον αὐτόν. Et *Symmachus*, Ἐντὸς τῶν ἐνιαυτῶν ἀναζώωσον αὐτόν. Et *Theodotio*, Ἐν μέσῳ ἐτῶν ζώωσον αὐτόν. *Hieronymus* item, *In medio annorum vivifica illud, in medio annorum notum facies. Chaldæum* denique patet eamdem ſequi lectionem ex prolixa, quam habet, hujus loci Paraphraſi. At *Syrus* legiſſe videtur בקרב שני חיים *In medio annorum vitæ*: is enim ita reddit ܒܓܘ ܫܢܝܐ ܕܚܝܐ ܐܢܬ ܡܬܝܕܥ *In medio annorum vitæ, in medio annorum innoteſces.* Et *Græci* בקרב שנים חיים ἐν μέσῳ δύο ζώων, *in medio duarum vitarum* pro quo, mutato Accentu, ſcripſerint poſteriores, ἐν μέσῳ δύο ζώων, *in medio duorum animalium.* Utriuſque lectionis *Theodoretus* ita meminit, ut priorem præferat. *Per duo*, inquit, *animalia quidam intellexerunt angelos, & homines; quidam ex angelicis vritutibus eas, quæ ad divinam gloriam propius accedunt*, Cherubim *nempe & Seraphim*; *alii* Judæos, & Babylonios: ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ ζῶα, ἀλλὰ ζωὰς εἰρηκέναι τὸν προφήτην τήν τε παροῦσαν, καὶ τὴν μέλλουσαν, ὧν μέσος ὁ δίκαιος κριτὴς ἀναφαίνεται· *Mihi videtur non animalia, ſed vitas Prophetam dixiſſe, præſentem, & futuram, quarum in medio judex juſtus apparet.* Sed & *Cyrillus Alexandrinus* utramque lectionem enarrat. Et *Cyrillum Hieroſolymitanum*, Catech. 12. legiſſe δύο ζωῶν, *duarum vitarum*; non δύο ζώων, *duorum animalium*, ut habent noſtræ editiones, ex eo patet, quod de *Chriſto* aſſerit hæc manifeſtè dici: *quia poſt adventum in carne vixit, & mortuus eſt, deinde poſt reſurrectionem à mortuis vixit iterum. Theophylactus* denique diſertè hic habet, *In medio duarum vitarum cognoſceris. Duæ vitæ ſunt, & præſens, & futura*, &c. Itaque qui *Chriſtum* volunt inter duo animalia in præſepi jacuiſſe, nihil habent, quod proferant, quàm *Seniorum* locum, eumque perincertum, cum à veteribus aliter atque aliter legatur.

Cum mors ſit ignota brutis omnibus, bovi peculiare non eſt, quod inſcius ducitur ad lanienam. Itaque, ut qui mulierum artibus irretiri ſe patitur, confertur à *Solomone* cum bove, qui *ad mactationem abit*, Prov. 7. 22. ita, in *Laërtio*, *Diogenes* ἰδὼν Ὀλυμπιονίκην εἰς ἑταίραν πυκνότερον ἀτενίζοντα, Ἴδε, ἔφη, κριὸν Ἀρειμάνιον, ὡς ὑπὸ τοῦ τυχόντος κορασίου τραχηλίζεται, *eum qui vicerat in* Olympiis, *videns in ſcortum oculos frequenter defigentem, Vide, inquit*, Martium *illum arietem, quomodò à vili puella, tanquam obtorto collo, trahatur*: nempe ad lanienam, in quam, ut boves, ità & oves quotidie abducuntur, fati ſui profuſus ignaræ, *Pſal.* 44. 23. *Jerem.* 11. 19. *Rom.* 8. 36.

In boum coloribus rufus eſt vulgatiſſimus. Inde *Jaſon Peliæ* dicit, *Pindari Pythiâ* quarta,

> Μῆλά τε γάρ τοι ἐγὼ,
> Καὶ βοῶν ξανθὰς ἀγέλας ἀφίημι,

Ego tibi pecudes, & boum rufa armenta relinquo. Et cum idem *Neptuno* ſacrificavit,

> Φοίνισσα δὲ Θρηικίων ἀγέλα ταύρων
> Ὑπάρχεν,

Rubrum adfuit Thraciorum taurorum armentum. Et *Theocriti* Idyll. 4.

> Λεπτὸς μὰν χὠ ταῦρος ὁ πύρριχος.

Macer quidem & iſte taurus rufus eſt. Ubi *Scholia*ſtes, Πύρριχος, ὁ χάλαιος. quod *Arabicè* eſt أشقر *askar*, ſcribitur & ξάλαιος, ut in *Leontio*, ubi de Sphæra *Arati*, quod *Meurſius* non intellexit. Πύρριχος palàm factum ex πυῤῥὸς ut ex *burrus burrichus*, vel *burricus*. Tamen apud *Theocriti Scholiaſtem* nonnulli τὸν πύρριχον pro *Epirotico* dici volunt ἀπὸ Πύῤῥου τοῦ ἐκεῖ βασιλεύσαντος, *à* Pyrrho *Rege, qui ibi regnavit.* Cui ſententiæ favent hæc *Plinii* lib. 8. cap. 45. *In noſtro orbe* Epiroticis *bubus laus magna, à* Pyrrhi, *ut ferunt, jam inde Regis cura.* Omnino enim intelligit ἐν τῇ Ἠπείρῳ τοὺς καλουμένας Πυῤῥίχας βοῦς, quas memorat *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 7. Eas tamen ipſas non à Rege, ſed à colore traxiſſe nomen, mihi eſt perſuaſiſſimum. Huc nempe facere videtur, quod illi ipſi boves ex eorum eſſe genere crediti ſunt, quos ex *Erythia* inſula abduxerat *Hercules*, ut alibi docuimus. Cum enim à colore dicerentur ἐρυθραὶ, vel ἐρυθαὶ, id ita ſumptum à Mythologis, quaſi abacti fuiſſent ex *Erythia* inſula, quæ eſt ultra *Gades*. A qua tamen Ἐρυθεῖς dicendi, vel Ἐρυθεῖοι.

Cur vaccam rufam Deus immolari jubeat *Num.* 19. 2. aliis relinquo diſquirendum: tantum obſervo *Judæos* hæc duo copulâſſe. *Adducant ad te juvencam* אדמה תמימה *rufam perfectam*; quaſi his verbis vetuerit Deus ullam juvencam ſibi offerri, quæ non eſſet perfectè rufa. Proinde אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות בתוך גומא אחת או בתוך שתי כוסות והם מונחות זו על זו פסולה *Si duos ſolùm pilos albos, aut nigros, ſibi mutuò incumbentes habuit in medio loci depreſſi, aut inter duos poros, habebatur pro polluta*, id eſt ad ſacrificium inepta. Ita *Maimonides* in Tractatu *De vacca rufa.* cap. 1. §. 2. Et multò plura *Talmudici* in Tractatu *Para* fol. 94. Qua ipſa ſuperſtitione imbuti *Ægyptii* τῶν βοῶν τὰς πυῤῥὰς καθιερεύουσιν, οὕτως ἀκριβῶς ποιούμενοι τὴν παρατήρησιν, ὥστε κἂν μίαν ἔχῃ τρίχα μέλαιναν, ἢ λευκὴν, ἄθυτον ἡγεῖσθαι, *boves rufos immolant, hoc tam accuratè obſervantes, ut ſi bos vel unum pilum nigrum, aut album habeat, putetur eſſe profanus.* Ita *Plutarchus* in *Iſide.*

Juvenca indomita, & *contumax*, quorſum vocetur פרה סוררה *Oſ.* 4. 16. dicemus in capite *De uſu boum*, & in Tractatu *De inſectis*, capite *De œſtro*, ſeu *aſylo*, cur à *Senioribus* id ſit redditum δάμαλις παροιστρῶσα, id eſt, *juvenca œſtro percuſſa.*

CAPUT TRIGESIMUM.

Explicantur obſcura quædam Scripturæ loca de Vaccarum prægnatione, & partu, & Vitulorum lactatione.

Job. 21. 10. שור *ſor*, *non eſt* taurus, *ut putant*, *ſed* vacca. עבר *ibidem non eſt* inire, *vel imprægnare*, *ſed* concipere, *ex* Chaldæorum *uſu. Ibidem* געל ſemen ejicere, *aut* reſpuere. *Et* פלט, *ut* מלט, parere. Μύλιττα Aſſyriis *Lucina.* שכל abortire. *Hujus verſus prius hemiſtichium, quod hodie ad marem referunt, omnes veteres ad fœminam referre, quamvis illud non ſatis intelligant.* פלט *Chald.* ſemen evomere, *quod fœminæ proprium.* أجعل agial *Arab.* marem appetere, *quod in vaccis* ταυρᾶν. *Vaccæ quam libidinoſæ. Fœminarum ardor in brutis ſtatim à conceptu deſævit, paucis exceptis. Locus* Pſal. 144. 14. *priori parallelus.* אלף *etiam eſt* vacca. סבל ferre, *id eſt*, gra-

gravidam eſſe, *Phraſis* Arabum ; *ut Lat.* forda *bos*, à ferendo. פרץ orbitas, *vel* abortus. יוצאת quæ emittit; Kal *pro* Hiphil. *Cæteri Interpretes multò aliter.* Deut. 8. 13. שגר *ſeger*, fœtus *ab emittendo. Fabula* Judaica *de quodam infante, qui modò natus incedebat*, &c. *Cur primogenitus* פטר peter *vocetur* Exod. 34. v. 19. *An quia* Arab. فطر phatara *eſt* incipere? *Boves, vel oves* עלות aloth, *quidem* gravidas, *alii* parientes, *alii* lactantes *exponunt, quæ verſio præfertur. Latinè* fœtas *dixeris. Obiter* ח *&* ע *literas eſſe permutabiles.*

LIbet hoc capite explicare varia Scripturæ loca de vaccarum prægnatione, & partu, & vitulorum lactatione, nondum ſatis intellecta. Initium eſto ab eo, quòd *Job*, ut impio doceat omnia proſperè cedere, inter cætera hæc habet capitis vigeſimi primi verſu decimo, שור עבר ולא יגעל תפלט פרתו ולא תשכל. Quæ omnino ſic vertenda ſunt, *Bos ejus concipit, &* ſemen *non ejicit. Parit juvenca ejus, & non abortit.* Quiſquis perpendet ſingulas voces, ſtatim animadvertet rectam eſſe hanc verſionem.

Plerique recentiorum שור *ſor*, pro *tauro* hic ſumunt, nos pro *bove fœmina*; quia nomen eſt ἐπίκοινον, atque, utut ſemper Maſculinum, tamen ad *vaccam* ſæpe pertinet, ut *Exod.* 34. 19. *Num.* 18. 17. *Deut.* 15. 19. & 33. 17. *Jud.* 6. 25. &c. Et ſequentia verba עבר, & יגעל ad marem referri non poſſunt, ſed ſolùm ad fœminam. Neque enim עבר eſt *inire*, aut *gravidam facere*, aut *imprægnare*, ut illi volunt, qui hic habent, *Taurus ejus init*, aut *gravidat*, aut *imprægnat*: ſed עבר eſt *concipere*. Res ex *Chaldaiſmo* certa, unde *Job* hoc verbum mutuatus eſt, Sacris alioqui Scriptoribus prorſus ignotum. Apud *Chaldæos* עבר de mare fœminam ineunte, vel imprægnante ne ſemel quidem, ſed de fœmina, quæ concipit, paſſim uſurpatur. Quandoque in Conjugatione *Kal*, ut *Pſ.* 51. 8. *Et in peccato* עַבְרַת מִנִּי אִמִּי *de me gravida facta eſt mater mea.* Et *Gen.* 16. 5. in paraphraſi *Hieruſalem*, & *Jonathanis*, *Et vidit quod* עַבְרַת *conceperat.* Quandoque in Conjugatione *Phael* (id eſt, *Phiel*) qua *Job* utitur hoc loco, ut *Gen.* 16. 5. ubi ſupra, *Et cum vidi me non eſſe* מְעַבְּרָא *gravidam.* Et verſu 11. *Ecce tu es* מְעַבְּרָא *gravida.* Et *Gen.* 38. *verſu* 25. *Ab eo ſum* מְעַבְּרָא *gravida.* Et in *Ethphahel Gen.* 19. 36. וְאִתְעַבְּרָן *Et conceperunt ambæ* Loti *filiæ.* Et *Gen.* 21. *v.* 2. de *Sara*, וְאִתְעַבְּרַת *Et concepit.* Vide inſuper *Jonathanem*, Gen. 19. verſu 32. 33. 34. 35. & 30. 7. 17. 19. 23. &c.

Verbum quoque יגעל ad fœminam referri palàm eſt. Nam געל eſt *rem oblatam reſpuere*, & *cum faſtidio rejicere.* Itaque de bove fœmina rectè dicitur, *Bos ejus concipit*, ולא יגעל *&* ſemen *non reſpuit*, vel *non rejicit.* At mas quomodo dici poſſit ſemen rejicere, aut non rejicere, nullus video. Ajunt ſic ſignificari marem non ejicere ſemen in caſſum: quaſi *Hebræum* געל eſſet *jacere in caſſum*; quod novum eſt, & inauditum. Omnino enim געל eſt *aliquid oblatum faſtidire*, & *rejicere*, & *ſpernere.* Neque aliud quidquam ſonat. Verum igitur eſt, quod diximus, *Hebræa* verba neceſſario eſſe reddenda, *Bos ejus concipit, &* ſemen *non ejicit*, aut *non reſpuit.* Quibus ſequentia optimè cohærent, *Parit juvenca ejus & non abortit.* Ita ut duo hemiſtichia in hoc ſolum inter ſe differant, quod in priore de conceptu agatur, in poſteriore de partu. Atque ut conceptui opponitur ejectio ſeminis è vulva; ita partui abortio.

Parit Hebr. eſt תפלט, à Verbo פלט *palat*, facto ex מלט *malat*, permutatione literarum *Bumaph.* Proinde utrique Verbo hoc commune eſt, quod, cum in genere ſignificet *liberare*, vel *liberari*, ſpeciatim referantur ad *liberationem* ἀπὸ τῶν ὠδίνων, *à partus onere, & doloribus.* Ut enim hic תפלט פרתו *liberat ſe vacca ejus* id eſt, *parit*: ita *Eſ.* 34. *verſu* 15. *Ibi nidificabit acontias*, ותמלט *& ſe liberabit*, id eſt, *pariet.* Et *Eſ.* 66. 7. המליטה זכר *liberata eſt à mare*, id eſt, *marem peperit.* Quod vernaculè dixeris, *Elle s'eſt delivrée d'un mâle. Aſſyria Venus*, quam præſediſſe partui, atque eamdem fuiſſe cum *Lucina*, & *Ilithya*, multis probat *Seldenus* ὁ μακαρίτης in libello *De Diis Syris*, ab hoc verbo videtur nomen habuiſſe Μυλίττας, ut eſt in *Herodoto*; aut Μυλήτας, aut Μιλίτης, ut eſt in *Heſychio*: potius quam *à generandi* Verbo ילד *jalad*, prout conjectat magnus *Scaliger*; cum, ut verbi ſonus, ita etiam ſignificatio congruat magis. *Lucina* enim in partu juvat, non in generatione.

Et non abortit) Hebr. ולא תשכל. Utut enim plerumque שכל ſit idem quod *orbari*, occurrit tamen aliquot locis in *abortiendi* notione. Sic *Gen.* 31. 38. *Capræ tuæ* לא שכלו *non abortiverunt.* Exod. 23. 26. *Non erit* משכלה *abortiens, & ſterilis in terra tua.* Cant. 4. 2. & 6. 6. *Omnes gemellipare ſunt*, ושכולה *& quæ abortiat non eſt in iis.* Oſ. 9. 14. רחם משכיל *vulva abortiens.* 2 Reg. 2. 19. *Aquæ malæ ſunt, & terra* משכלת *abortum faciens*, propter aquas, è quibus quæ prægnantes bibebant, abortum patiebantur. Ita hic, *Parit vacca ejus, & non abortit*, melius quam ſi reddas, *& non orbatur*, quia *abortio partui* directius opponitur, quam *orbitas.* Deinde, ut in priore hemiſtichio ad *conceptum* ſeminis ſe habet *ejectio*; ita in iſto ad *partum* ſe habet *abortio.*

His ita expoſitis, quam bene, aut male hunc locum reddant, qua veteres, qua recentiores Interpretes proclive erit judicare. *Græci* ſic habent, Ἡ βοῦς αὐτῶν οὐκ ὠμοτόκησεν, διεσώθη ἡ αὐτῶν ἐν γαστρὶ ἔχουσα, καὶ οὐκ ἔσφαλεν· *Bos eorum non peperit fœtum immaturum, & ſervata eſt eorum prægnans, & non offendit.* In quibus error multiplex: nam in priore membro omiſerunt τὸ עבר, συνέλαβε, *concepit*, quaſi non intellexerint. Et לא יגעל reddiderunt οὐκ ὠμοτόκησεν, quod potius pertinet ad ſequens לא תשכל. In poſteriore nihil eſt ſani: nam תפלט redditum διεσώθη, cum eo loco ſit ἔτεκε, *peperit.* Et αὐτῶν ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα *eorum prægnans*, *Hebraicè* eſſet הרתו (vel הרתם) potiùs, non פרתו. Et οὐκ ἔσφαλεν, *non offendit*, non eſt לא תשכל, ſed לא תכשל, quomodo illos legiſſe conjectamus. *Hieronymus* igitur multò rectius, *Bos eorum concepit, & non abortivit: vacca peperit, & non eſt privata fœtu ſuo.* Tamen in eo minus placet, propter cauſas jam allatas, quod תשכל redditur *eſt privata fœtu ſuo*, id eſt *orbata*; & יגעל *abortivit.* Quamvis etiam *Symmachus* habuerit ἐξέτρωσε. Atque eodem redeat *Seniorum* ὠμοτόκησεν. Ab his τὸ διὰ πασῶν diſſidet *Syra* verſio ܬܘܪܗ ܥܒܪ ܘܠܐ ܓܥܐ ܘܦܠܛܬ ܬܘܪܬܗ ܘܠܐ ܬܬܚܒܠ *Bos ejus tranſivit, & non mugîit: liberata eſt vacca ejus, nec corrumpetur.* Sed ex prava lectione nata eſt prava verſio. Nam in *Hebræo* lectum עָבַר *tranſivit*, pro עִבֵּר *concepit*, & יגעה *mugiet*, pro יגעל ſemen *ejicit.* Et in *Syro* corruptè habetur ܬܬܚܒܠ *corrumpetur*, pro ܬܬܟܠ *abortiet. Arabs* ex *Syro* eſt expreſſus, & eum ſequitur κατὰ πόδα.

Itaque unus veterum ſupereſt *Chaldæus* Interpres, eo legendus accuratius, quod illum aut ſequuntur, aut ſaltem ſequi ſe putant recentiores omnes. Is porrò habet תורידה מבטין ולא יפלט תשיזיב תורתיה ולא תתכל, id eſt, ut volunt, *Taurus ejus imprægnat, & non evomit: parit vacca ejus, nec abortit. Imprægnat* eſt מבטין *Benoni Aphel* Verbi בטן, quod *in ventre concipere* ſignificat, & *progignere. Evomit* eſt יפלט, quomodo in *Buxtorfiana* editione rectè ſcribitur. Reliquæ habent יפקט, & *Aruch* legit יפקטת, tanquam à Verbo [illegible], [illegible]od

quod ille exponit *evomit*. Proinde aliquando ſuſpicatus ſum *Chaldæum* אפקטיז *aphaktez*, eſſe deflexum ex *Græco* ἀπεκθύζει, vel ἐκθύζει, id eſt, ἐκζεῖ, ἐξεμεῖ, *efferveſcit, evomit*, ut explicatur ab *Heſychio*. Sed malo aſſentiri doctiſſimo *Buxtorfio*, qui tam יפקטון, quam יפקטן cenſet eſſe corrupta, & legendum יפלט. Nempe פלט *Chaldæis* eſt *evomere*. Exempla vide in *Jonathane, Levit.* 18.25.28.&22.22. Et in hoc ipſo libro capitis vigeſimi verſu decimo quinto. *Et divitias, quas devoravit,* יפלט יתה *evomit eas.* Jam quorſum *Chaldæus taurum* dixerit *imprægnare, & non evomere*, nemo facilè explicaverit: cum *Hebræa* phraſi *ſemen evomere* non dicatur niſi fœmina, quæ ſemen è vulva ejicit. Sic in *Talmudico* Tractatu *Bezacoth* ſub finem tertii capitis, ונדה שפלטה שכבת זרע *Et menſtruata, quæ evomit coitum ſeminis.* Et ibi *Gloſſa*, פולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי *Quæ evomit coitum ſeminis, ea eſt ut vir ſemini-fluus*, id eſt, æquè immunda. Et in Tractatu *Mikvaoth*, ſeu *De balneis*, capite octavo, fol. 132.6.2. הפולטת זרע ביום ג' טהורה *Quæ ſemen evomit die tertio, munda eſt.* Item, נכרית שפלטה שכבת זרע מישראלי טמאה בת ישראל שפלטה שכבת זרע מנכרי טהורה *Peregrina, quæ evomit coitum ſeminis ex viro* Iſraëlita, *immunda eſt: ſed* Iſraëlitica *mulier, quæ evomit coitum ſeminis ex peregrino, munda eſt.* Et *R. Selomo* in hæc verba *Moſis*, *Ne accedite ad uxores.* Exod. 19. 15. *Nempe*, inquit, *toto iſto triduo, ut uxores veſtræ ſe abluant ad diem tertium, & mundæ ſint ad accipiendam Legem: quia ſi coiviſſent illo triduo,* שמא תפלוט האשה שכבת זרע *fortaſſe mulier aliqua evomuiſſet coitum ſeminis poſt ablutionem ſuam, & rurſus polluta fuiſſet. Sed poſt triduum exactum corrumpitur ſemen, & ad generationem ineptum eſt, & mundius eſt, quàm ut polluat* הפולטת *fœminam illud evomentem.* Ex tot probationibus abundè conſtat פליטת הזרע *evomitionem ſeminis* fœminarum eſſe propriam, adeoque nugari *Chaldæum* Paraphraſtem, ſiquidem id tauro tribuat, quod nonniſi vaccæ competit. Sed quia vix credibile eſt illum junxiſſe τὰ ἀσύςατα, & id mari tribuiſſe, quod fœminarum eſt, numquid *Chaldæa* תוריה מבטין ולא יפלט conſultius ſit ſic reddere, *Bos ejus prægnans, neque ſemen evomit:* ita ut *Hiphil* מַבְטִין ſit idem, quod בְּטַן in *Kal*? Quod non eſſe ſine exemplo ſciunt illi omnes, qui primoribus labris has literas attigerunt. Sic הוליד in *Hiphil, generare*, ut ילד in *Kal*. Et השכיל *abortire*, ut שכל. Quidni eodem exemplo *Aphel* אַבְטֵן idem ſit, quod *Kal.* בְּטַן? Quo dato, ut *Græci*, & *Symmachus*, & *Hieronymus*, ita *Chaldæus* etiam totum hoc comma refert ad fœminam bovem. In qua eadem ſententia ſunt *Aben Ezra, R. Levi, Mardochæus, Aquinas*, & quantum memini, *Hebræi* omnes præter *Selomonem*, & *Kimchium*. Itaque nullus capio, quorſum novi interpretes tanto conſenſu hujus commatis prius colon ad taurum pertinere voluerint.

Pro corollario libet addere novam interpretationem vocis יגעיל ex *Arabiſmo* petitam. Verbum געל apud *Arabes* in quarta Conjugatione (quæ reſpondet *Hebrææ Hiphil*, unde illud יגעיל) de fœmina uſurpatur, quæ, libidine æſtuans, maris appetitu angitur. *Alcamus*, اجعلت الكلبة وغيرها احبت السفاد *Canis, aut alia fœmina* אגעלת id eſt, *coitum appetivit.* Unde ibidem مجعل dicitur *brutum, quod appetit maris congreſſum.* Qua libidine vaccas incendi ajunt præ cæteris animantibus, ſi ſolam equam excipias. Ita *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 6. cap. 28. Τῶν δὲ θηλειῶν ὀρμητικῶς ἔχει πρὸς τὸν συνδυασμὸν μάλιςα μὲν ἵππος, ἔπειτα βοῦς. *E fœminis equa præcipuè conjunctionem* impetuoſè appetit, proximè vacca. Itaque ut ſus κάπρᾶν, & equa ἱππομανεῖν, & canis σκυζᾶν, ita vacca dicitur ταυρᾶν, & ταυελᾶν, cum inſano illo libidinis æſtu rapitur: qui quamdiu durat, auctore *Philoſopho*, vaccæ tauros ubique ſectantur, atque etiam conſcendunt, & ita fiunt καζακώχιμαι, ut eas capere, vel continere bubulci planè nequeant. Proinde *Chuſis, Ægypti* vico, in *Nomo Hermopolitano*, una cum *Urania Venere* vaccas ideo colebant; quia illas credebant προσήκειν τῇδε τῇ δαίμονι, *huic Deæ convenire*. Nempe πλοίαν εἰς Ἀφροδίσια ἰσχυρὰν ἔχει βοῦς θήλυς, καὶ ὀργᾷ τοῦ ἄῤῥενος μᾶλλον· ἀκούουσα γοῦν τοῦ μυκήματος εἰς τὴν μίξιν θερμότατα ἐξηνέμωται, καὶ ἐκπέφλεκται. Καὶ οἱ ταῦτά γε συνιδεῖν δεινοὶ, καὶ ἀπὸ τριάκοντα ςαδίων ἀκούειν ταύρου βοῦν ἐρωτικὸν σύνθεμα, καὶ ἀφροδίσιον μυκωμένου φασί. *Magnam ad Venerea propenſionem habet bos fœmina, & mare longe libidinoſior eſt; cujus mugitum cum audiit, coitus appetitu vehementiſſimo eventilatur, & exardeſcit. Adeoque harum rerum qui periti ſunt ajunt à triginta ſtadiis vaccam tauri mugientis amatorium quaſi ſignum audire.* Hæc *Ælianus, Hiſt.* lib. 10. cap. 27. Verum, ut ſcias animalibus ad ſpeciei propagationem Deum hunc affectum indidiſſe, tam veſanus ardor deſævit, & ſedatur ſtatim à conceptione. *Plutarchus* Περὶ φιλοςοργίας. Μίγνυται τῷ θήλει ὁ ἄῤῥην, οὐχ' ἅπαντα χρόνον· ἡδονὴ γὰρ οὐκ ἔχει τέλος, ἀλλὰ γέννησιν, καὶ τέκνωσιν. *Non omni tempore mas fœminæ miſcetur: neque enim voluptatem ut finem ſibi proponit, ſed generationem, & propagationem.* Et in eo libro, quo *Bruta uti ratione* contendit; Ἡ καθ' ὥραν ἔτους, ὥσπερ φυτῶν βλάςην, ἐγείρουσα τῶν ζώων τὴν ἐπιθυμίαν, εὐθὺς ἔσβεσεν, οὔτε τοῦ θήλεος προσιεμένου μετὰ τὴν κύησιν, οὔτε πειρῶντος ἔτι τοῦ ἄῤῥενος. *Quæ* (Venus) *congruo anni tempore, ut plantarum germen, ſic excitavit animalium libidinem, ſtatim extinguit, neque fœmina poſt conceptionem* marem *admittente, neque mare* fœminæ *amplius vim inferente. Lactantius* lib. 6. cap. 23. *Deus, cum cæteras animantes, ſuſcepto fœtu, maribus repugnare voluiſſet, ſolam omnium mulierem patientem viri fecit.* Ibidem, *Mutum animal, &c. ſuſcepto fœtu mari repugnat: quod ideo facit, quia neceſſe eſt in dolorem, atque in periculum veniat, ſi admiſerit. Plinius* pauca excipit, *Præter mulierem* (inquit lib. 7. cap. 11.) *pauca animalia coitum novere gravidæ. Oppianus* lynces, & lepores. Verba ſunt libro tertio *Cynegeticῶν*,

Οὐ γάρ τοι θήρεσσι νόμος, γαςὴρ ὅτε πλήθει,
Εἰς λέχος ἐρχομένοις τελέειν φιλοτήσιον ἔργον,
Νόσφι μόνων λυγκῶν, ὀλιγοδρανέων τε λαγωῶν.
Non ſolet ulla feras, utero prægnante, voluptas
Ad coitum, Veneriſque vagos impellere luſus,
Si lyncem excipias, leporumque fugacia ſæc'la.

Ariſtoteles, De generatione animalium lib. 4. cap. 5. præter mulierem; ſolam excipit equam; Μόνα τῶν ζώων ὀχείαν ἐπιδέχονται γυνὴ καὶ ἵππος. *Sola animalium coitum admittunt mulier & equa.* Et *Hiſt.* lib. 7. cap. 4. Δέχεται δ' ὀχείαν κυοῦντα μάλιςα τῶν ζώων γυνὴ καὶ ἵππος. τὰ δ' ἄλλα, ὅταν πληρωθῇ, φεύγει τοὺς ἄῤῥενας. *Ex animalibus mulier & equa præcipuè coitum prægnantia admittunt; cætera autem, quando conceperint, mares fugiunt.* Tamen idem *Hiſt.* lib. 6. cap. 21. gravidas vaccas aſſerit nonnunquam προσδέχεσθαι τὴν ὀχείαν, *coitum admittere.* Sed id inter oſtenta ponit, & tempeſtatum præſagia. Et aliud eſt coitum admittere, aliud furere in marem. Ut nihil obſtet, quominus vacca prægnans verè dici poſſit coitum non oppetere. Ex qua interpretatione *Jobi* verba ſic ſonabunt, *Bos ejus concipiet, & marem non appetet*; quia tam dextrè inibitur, ut, illo coitu gravida, nihil cauſæ ſit, cur marem amplius deſideret. Quæ quidem interpretatio nihil habet incommodi: tamen primam præfero, cum quia videtur melius cohærere cum ſequentibus, tum quia rarò ad *Arabiſmum* confugio, niſi coactus. Quamvis in *Jobo* id

id poſſit ferri, in quo ſcribit *Hieronymus* ex *Arabico* & *Syro* ſermone nonnulla fuiſſe deſumpta.

Loco, quem explicavimus, ecce alterum ferè geminum *Pſ.* 144. 14. אלופינו מסבלים אין פרץ ואין יוצאת quæ verba puto ſic reddenda, *Boves noſtræ ſint gravidæ, non ſit* in iis *orbitas* (aut *abortus*) *nec quæ ejiciat* ſemen, aut fœtum. Antea *Propheta* rogaverat, ut oves millecuplis, aut decies millecuplis fœtibus augerentur. Nunc etiam bobus exoptat eamdem fœcunditatem. Maſculinum eſt אלופינו: ſed ut ad fœminam referatur locus poſtulat, ut *Deut.* 7. 13. שגר אלפיך eſt *fœtus vaccarum tuarum.* A Verbo סבל, quod *ferre* eſt, מסבלים, *ferentes*, vel *oneratos* ſonat. Nos hic boves onus uteri geſtantes, id eſt, fœtas, aut gravidas intelligimus. Ea phraſis eſt *Arabum*, apud quos حمل *ferre* etiam eſt *concipere*. Ita *Luc.* 1. 24. editionis *Erpenianæ*, حملت *geſtavit* (id eſt, *concepit*) Eliſabeth *uxor ejus*. Gen. 3. 16. *Multiplicabo dolorem tuum*, وحمالتك *& geſtationem tuam*, id eſt, *conceptum tuum*, vel *in conceptu, & graviditate tua moleſtiam.* Gen. 29. 31. ورزقها الحمالة *Et largitus eſt illi geſtationem*, id eſt, *illi conceſſit, ut conciperet*, pro Hebræo, *Et aperuit vulvam ejus.* Et paſſim (a) وحملت *& geſtavit* pro *Hebræo* ותהר *& concepit.* Et *Pſal.* 50. 6. edit. *Savar.* *In iniquitate* حملت *geſtatus ſum*, id eſt, *conceptus.* Et *Locmani* Fab. 18. de equa, كانت حاملة *fuit geſtans*, id eſt, *concepit.* Denique prægnans mulier ثقال id eſt, *onuſta*, *Arabicè* rectè vocatur: quod omnino reſpondet *Hebræo* מסבל. *Romanis* quoque gravidæ boves *fordæ* à *ferendo* dictæ. *Ovidius* lib. 4. *Faſt.*

Forda ferens bos eſt, fœcundaque dicta ferendo.

Et *geſtare in alvo*, vel *in utero*, dicuntur in *Plauto* mulieres, & in *Plinio* elephanti.

(a) *Vide Gen.* 4. 1. 17. & 16. 4. &c.

Sequitur ואין פרץ, *Ne ſit orbitas*) Kimchius אין פרץ בנו ובבהמותינו שכולה כי השכול הוא פרץ *In nobis, & in pecudibus noſtris nulla ſit orba, nempe* פרץ *eſt orbitas.* Id vero probat ex eo, quod *Uzæ* orbatio, ſeu clades פרץ vocatur 2 *Sam.* 6. 8. Vel *ne ſit abortus*; quia quandoque פרץ eſt *violenta eruptio.* Sic 2 *Sam.* 5. 20. כפרץ מים *ſicut eruptionem aquarum.* Et *Job.* 28. *v.* 4. פרץ נחל *erupit torrens.* Et *Oſ.* 4. 2. פרצו *eruperunt*, Vulgata *inundaverunt*, de vitiis graſſantibus. Sed & de fœtu in utero, *Gen.* 38. *v.* 29. מה פרצת עליך פרץ *Quam violenter erupiſti, ſuper te ſit eruptio*, id eſt, *ab ea nomen habeas.* Agitur de geminis fratribus in utero *Thamar*, quorum cum *Zare* manum prior exeruiſſet, tamen alter præceſſit, & ante *Zaram* erupit. A qua eruptione *Phares* appellatus eſt; quaſi *eruptionem* dixeris. Pari ratione poteſt abortus vocari פרץ *perets*; cum abortus ſine violenta ex utero eruptione non fiat.

Supereſt ואין יוצאת, ſupple פרה, *Et non ſit* vacca, *quæ emittat*, nempe *ſemen*, aut *fœtum*. Felix Pratenſis, *Et non eſt faciens abortivum.* Propriè יוצאת eſt *quæ egreditur*; ſed & Tranſitivè *quæ emittit*, ac ſi eſſet in *Hiphil.* Sic *Amos* 5. 3. העיר היוצאת אלף *urbs, quæ mille emittit, reliquos faciet centum*, והוצאת מאה *& quæ emittit centum, reliquos faciet decem.* Et *Deut.* 14. 22. היוצא השדה *agrum educentem*, vel *producentem.* Vide ad utrumque locum quid notet *Aben Ezra.*

Reliqui hujus loci interpretes in diverſiſſima abeunt. *Selomoni* אלופינו hoc loco non ſunt *boves*, ſed *Principes*, quomodo אלוף paſſim ſumitur. Quaſi Principes hortetur *David*, ut inferiores ferant, qui viciſſim iis obſequantur, ne fiat פרץ, id eſt, *diviſio*) in populo. Quod, ut cætera taceam, hic diceretur præter rem. *Kimchio*, & *Pomario* boves מסבלים vel ſunt boves *oneri pares*, id eſt, *robuſti*; vel boves *arvinâ graves*, id eſt, *pingues*, *obeſi*. Prius ſequuntur *Syrus*, & *Aben Ezra*, & ex recentioribus, *Flaminius*, *Caſtalio*, *Felix Pratenſis*, *Anglicana* verſio. Poſterius *Græci*, *Hieronymus*, *Vulgatus*, *Æthiops*, uterque *Arabs*, *Chaldæus* etiam, *cui* תורינו מרי ſunt *boves noſtri pingues*, (non *dominatores*, ut habet perridiculè *Latinus Chaldæi* textus interpres) Sed & noſtro ſæculo plerique id amplectuntur. Jam quæ ſequuntur tam obſcura ſunt, ut nuſquam inter interpretes ſit majus diſſidium. *Chaldæus* ita reddit, מטול לית תקיף ולא מקפא ביישא *Quia non eſt violentia, nec prolatio mala.* Syrus ܘܠܐ ܒܗܘܢ ܥܩܪܐ ܠܝܬ ܬܘܒܪܐ *Et non eſt in iis ſtrerilis, non eſt confractio.* Symmachus, Οὐκ ἔστι διακοπὴ, οὔτε ἐκφορά. *Non eſt interciſio, neque evagatio.* Græci, Οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ, οὐδὲ διέξοδος. Unde Vulgatus, *Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus*: quod fere ſequuntur *Æthiops*, & uterque *Arabs*. Hieronymus, *Non eſt interruptio, & non eſt egreſſus*: in quo ſequitur *Symmachum.* Nec ſibi conſtant *Hebræi*: ex quibus *Raſi*, *Ne ſit diviſio inter nos, nec rumor infauſtus, qui latè diffundatur.* Et Aben Ezra, *Ne ſit ruina in urbis mœnibus, nec quæ egrediatur ex portis*, &c. Et Kimchius, *in nobis, & pecoribus noſtris, ne ſit orbitas, neque ulla anima, quæ in captivitatem exeat* Sed & novi interpretes plurimum inter ſe diſſident. Nos in re incerta diximus quid videatur vero proximum. Et noſtra interpretatio hoc habet ſupra reliquas, quod ex ea hemiſtichii, in quo verſamur, partes optimè inter ſe cohærant, & cum præcedente verſu.

Jam libet explicare, quid ſit in bove שגר *ſeger*, vel Conſtructum *ſegar*, cum dicitur *Deut.* 7. *v.* 13. *Benedicet Deus* שגר אלפיך ſegar *boum tuarum.* Quomodo etiam repetitur *Deut.* 28. 4. 18. 31. *Chaldæi*, & *Syrus* בקרי, vel בקרא, id eſt, *armenta* reddunt, ut *Vulgatus.* *Græci* quoque τὰ βουκόλια τῶν βοῶν σου. Sed *Arabs*, *Pariſiis* editus, melius نتاج *fœtum*; & *Erpenianus* اولاد *filios.* Proinde *Hebr.* שגר בהמה ſegar *Pecoris*, *Exod.* 13. 12. *Onkelos* quoque interpretatur ולד בעירא *filium pecoris.* Et *Jonathan* diſertiùs ולד בעירא דמשגרא אמיה *filium pecoris, quem emiſit mater ſua*, id eſt, *peperit.* Quod addidit, ut doceret fœtum pecoris ideò *ſeger* dici; quia per partum אשתגר *emittitur.* *Chaldæis* enim Verbum שגר eſt *emittere.* Sic *Jer.* 13. 17. in *Thargum* ותשגר עיני דמען *Et emittet oculus meus lacrymas.* Et ex *Arabico* مساجير الما ساجر *ſagiara* eſt *emiſſio aquæ.* Qua ratione *Hebræum* שלח etiam ad partum refertur, ut *Job.* 22. 11. ישלחו כצאן עוילהם *Emittunt* (id eſt, *pariunt*) *ut oves parvulos ſuos, & natieorum ſaliunt*, nempe, ut agni primùm editi. Quæ cùm ſint hyperbolica, tamen *Hebræi* ad literam ſumunt. Et *R. Selomo* ad hunc locum fabellam profert ex *Haggada* in *Geneſin* de quodam infante, qui בעת לידתו היה הולך ומרקד מיד ואם פוגע במזיק ולחם בו והיתה אומרת לו אמו הבה לי מספרים ואחתוך שורך *quo ipſo momento natus eſt, ſtatim inceſſit, & exſiliit: & ſi in Diabolum incideret, in eum pugnabat. Et dixit ei mater ejus, Affer mihi novaculam, qua umbilicum tuum præcidam.* Additur ex *Bereſchith Rabba*, matrem inſuper ei dixiſſe לך והדליק לי את הנר *Ito, & accende mihi lucernam.*

Illud etiam hic quærendum, [illegible]que dum conſtat ſatis, quid proprie ſit פטר *peter*, in [illegible] Legis *Exod.* 34. 19. כל פטר רחם לי *omne* [illegible] *peter vulvæ meus eſt.* Et paulò poſt, [illegible] שור ושה peter [illegible] levis

bovis, & ovis. Patet quidem in eo loco, & aliis (b) ſimilibus, voce פטר, *peter*, ſignificari *primogenitum*. Sed quorſum *primogenitus* ſic appelletur, non æquè conſtat. Plerique פטר רחם *apertionem vulvæ* explicant; quaſi vulvam antea clauſam aperiat primogenitus. In quam interpretationem videntur hæc duo poſſe objici. Unum, quod ſi פטר *peter*, eſt *apertio* in loco, quem citavimus, פטר שור ושה erit *apertio bovis, & ovis*; & ſtatim, ſequente verſu, פטר חמר *apertio aſini*: quæ erunt duriora, niſi ſuppleatur vox *vulvæ*. Alterum, quod Verbum פטר *patar*, nuſquam eſt *aperire*, ſed *diſcedere* 1 Sam. 19. v. 10. *dimittere* 2 Par. 23. v. 28. unde פטורים *dimiſſi, immunes* 1 Par. 9. v. 33. *emittere* (de aquis) *Prov.* 17. *v.* 14. unde פטורי ציצים *emiſſiones florum* 1 Reg. 6. v. 18. Et in *Hiphil*, de labiis, *movere*, vel *diſtorquere* Pſal. 22. verſ. 8. Alibi in Scriptura non extat. Fortaſſe igitur ad *Arabiſmum* pertinet, quod *primogenitus* פטר *peter*, vocetur. Nam *Arabicè* فطر phatara, *incipere*, & *inchoare* eſt: & الفطر alphatro, *initium*, *exordium*, & *quod in unaquaque re primum eſt*. Unde *primogenitus*, qui *initium roboris* patris ſui dicitur *Gen.* 49. *v.* 3. *Deut.* 21. *v.* 17. & *Pſal.* 78. *v.* 51. appellari potuit פטר *initium*, & פטר רחם *initium vulvæ*, id eſt, fœtûs, quem vulva primum efformavit, atque in lucem edidit. Huc facit, quod pro פטר vel, פטר רחם, *Arabs, Pariſiis* editus, quandoque habet اول ما يولد (c) *quod primum generatur*; quandoque اول بطن (d) *primum ventris*, quandoque بكر (e) *primogenitum*. Quomodo etiam alicubi (f) *Chaldæi* Interpretes, (g) *Græci*, & (h) *Vulgatus*. Interim idem erit ſenſus, ſi cum vulgo interpretum reddas, *quod aperit vulvam*, & *apertionem vulvæ*. Proinde à recepta interpretatione non diſceſſit *Lucas Evangeliſta* capitis ſecundi verſu vigeſimo tertio.

(b) Exod. 13. v. 2. 12. 13. 15. Num. 3. v. 12. & 8. v. 16. & 18. v. 15. Ezech. 20. 26.

(c) Exod. 34. 19.

(d) Num. 3. 12. & 18. v. 15.

(e) Exod. 13. 13. & 34. v. 20.

(f) Exod. 34. v. 19. 20.

(g. h.) Ex. 13. 13.

Hoc quoque eſt ambiguum, in quo ſtatu boves, vel oves dicantur עלות *aloth Gen.* 33. *v.* 13. & 1 *Sam.* 6. *v.* 7. 10. & *Pſal.* 78. *v.* 71. & *Eſa.* 40. *v.* 11. quibus locis occurrit hæc vox. *Aben Ezra* הרות, id eſt, *prægnantes*, reddit, tanquam à Verbo עלה *conſcendere*; quia in grege mares inituri עולים על הצאן *fœminas gregis conſcendunt*, quomodo loquitur *Moſes* Gen. 30. v. 10. 12. Ita etiam multi veteres. Sic *Pſal.* 87. *v.* 71. ubi *David* ſe abductum fuiſſe dicit מאחור עלות *à tergo τῶν aloth*, ut paſceret Dei populum, *Aquila* habuit ἐξόπισθεν τῶν ἐν γαστρὶ ἐχόντων, *à tergo gravidarum*; *Symmachus*, ἀκολουθοῦντα ἐγκυμοῦσιν, *ſequentem prægnantes*: & *Eſa.* 40. *verſ.* 11. τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει, pro *Hebræis* עלות ינהל τὰς aloth *leniter ducet*. Secunda interpretatio eorum eſt, quibus עלות *aloth*, ſunt *boves*, vel *oves in ipſo partu*, vel *primò*, aut *nuper enixæ*. Sic *Pſalmo* nuper citato *Seniores Davidem* ſumptum fuiſſe tradunt ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων, *à tergo parientium*. Et *Gen.* 33. *v.* 13. Καὶ τὰ πρόβατα, καὶ αἱ βόες λοχεύονται· *Et oves, & boves pariunt*; ubi *Hebræa* והצאן והבקר עלות. Et 1 *Sam* 16. *v.* 10. δύο βόας πρωτοτοκούσας, *duas vaccas primò enixas*. Et *Joſephus*, *Antiq.* lib. 6. cap. 1. βόας ἀρτιτόκους, *vaccas nuper enixas*, pro *Hebræo* שתי פרות עלות. Quaſi à verbo חול, quod *parere* eſt עלות dicantur pro חלות, literis *Cheth* & *Ajin* permutatis, quod apud *Hebræos* tralatitium. Tale eſt *Joel.* 3. *v.* 11. עושו, pro חושו, *feſtinate*. Ita *Selomo* ex *Menachem*. Et וישמע 2 *Reg.* 20. v. 13. pro וישמח *Eſa.* 39. *v.* 2. Et עויא *ſerpens* Galilæis pro חויא. Et quod *Chaldæis*, & *Syris*, *ſerpens*, qui caput ad caudam reflectit, tam עכנא dicitur, quàm חכנא: & *baſiliſcus* tam ערמן quam חרמן: & *validus* עלים, & חלים: & *ungue ſecare* עום, & חום: & *amplecti* ܥܦܩ *Syriacè* pro *Hebræo* חבק. Plura hujus generis ex *Moſe*

Gerundenſi habet *Druſius* ad *Deut.* 13. Tertiò, ut עיל, & עלל, & עויל *parvulum lactentem* ſonat, ita עלות nonnulli volunt eſſe *matres lactantes*. In qua ſententia ſunt *Jonathan*, *Onkelos*, *Syrus*, *Arabs* uterque, &, ex *Hebræis*, *Selomo*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*. His accedo libentius, quia 1 *Sam.* 6. *v.* 7. עלות *aloth*, dicuntur vaccæ, quæ vitulos lactant. *Capite* (inquiunt *Philiſtæorum* ſacrificuli) *duas vaccas* עלות *aloth*, &c. *Et filios earum* (vitulos) *domum reducite, ne eas ſequantur*. Et verſu decimo, *Et ceperunt duas vaccas* עלות *aloth*, &c. *& filios earum domum reduxerunt*. Agitur de vaccis, quæ, ſine ullo ductore, arcam à *Philiſtæis* ad *Bethſemitas* reduxerunt. Atque, ut obſervat *Kimchius* in hunc locum, צוו לקחת פרות עלות להראות המופת שלא שבו בעבור בניהם *Juſſerunt ſumi vaccas* aloth (id eſt, *quæ lactabant vitulos*) *ut miraculum eſſet illuſtrius, eò quòd non redirent propter vitulos ſuos*. Quod me propè fugerat, *Hieronymus* quoque 1 *Reg.* 6. *v.* 10. reddit *vaccas, quæ lactabant vitulos*, & verſu ſeptimo, *vaccas fœtas*; quæ eodem recidunt. Nam *fœtæ* Latinè dicuntur non ſolùm fœminæ prægnantes, ſed & quæ, onere levatæ, parvulos lactant. *Plinius* de panthera, lib. 8. cap. 17. *Fœta erat, catulis procul in cavea delapſis*. Varro apud Nonnum, *Veniebant ad fœtam amicæ gratulatum*, id eſt, *ad puerperam*. Virgilius *lib.* 3. Georg.

- - - - - - - - - *nec tibi fœtæ*
More patrum nivea implebunt mulctralia vaccæ;
Sed tota in dulces conſument ubera natos.

Et lib. 8. *Æneidos*,

Fecerat & viridi fœtam Mavortis *in antro*
Procubuiſſe lupam, geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros. - - - - -

Statius *lib.* 9. Thebaidos,

- - *imbellem non ſic amplexa juvencum*
Infeſtante lupo, cùm primum fœta tuetur
Mater, & ancipiti circumfert cornua gyro.

Primùm fœta mater, id eſt, *quæ primùm peperit*. Neſianus *Eclogâ* ſecundâ,

Siccaque fœtarum lambentes ubera matrum
Stant vituli. - - - - - - - -

Calphurnius *Eclogâ* quintâ,

Parce tamen fœtis, nec ſint compendia tanti,
Deſtruat ut niveos venalis caſeus agnos.

Fœtis, id eſt, *matribus, quæ parvulos lactant*; quas negat eſſe mulgendas, ne fœtui alimentum ſubtrahatur.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Boum pabulum, & ſaginatio, & tria *Judææ* loca Bobus maximè compaſcua.

Pabulum bovis in Scripturis herba, viride agri, fœnum, palea, farrago. Viride agri, *præter herbam, etiam frondes arborum complectitur.* Lingere, *id eſt*, conſumere, *Phraſis* Hebraica, *&* Arabica. *Perquirere* Chaldæis *idem.* Perquirens, *id eſt*, *dens jumenti.* *Pro* בליל, *ſeu* farragine, Chaldæus *habet* אספסתא, *id eſt*, herbam Medicam. *Hujus* Arabica, *&* Hiſpanica *nomina.* *Quando in* Græciam *ſit advecta.* *Illius eſu alii lac exſtingui, alii augeri ſcribunt.* Ephraim vitula triturans, *Oſe.* 10. *v.* 11. Eritis ut vitula triturans, *Jerem.* 50. *v.* 11. *Alii malè, ut* vitula herbilis. *Id ipſum* vituli מרבק marbek, *Malach.* 4. *v.* 2. *quod probatur pluribus.* Arabicum ربقة ribka, *vinculum in colo bovis, ovis, avis etiam.* *Avium collum laqueo conſtringere*,

aucupii genus apud veteres. Talmudicis רבקה ribka, *proprie vinculum, quo triturantis bovis collum conſtringitur. Quatuor boves juxta* Hebræos *in tritura ſimul juncti, aut tres ſolum juxta* Arabes, *quorum ſingulis proprium nomen.* Septuaginta *emendati. Boves, & vaccæ pingues, quomodo* Hebræis. *His oppoſitæ vaccæ* רקות, *quæ vox ex lingua* Arabica, *&* Syra *explicatur. Bos* אבוס abus, *id eſt,* ad præſepe ſaginatus. דרס, pecudem ſaginare cibo in os ingeſto. *Origo vocis.* הלעיט cibare *ſolum oblato cibo.* רפת bubile, *unde dictum. Loca bubus compaſcua.* Baſan, *ſeu* Batanæa. *Ratio nominis. Regio quam ſit ferax. Aliud* Beth-ſan, *ſeu* Scythopolis. Tzetzes *notatus.* Saron *circa* Joppen, *malè, in* Arabe, Sarphanda, *id eſt,* Sarepta. Σαρωνὶς *Græcè* quercus cava, *unde* Saronicus ſinus. *Aliud Hebræis* Saron. *Diverſus locus* Saronas *circa mare* Tiberiadis. *Rex* Laſſaron. *Vallis* Achor *prope* Jericho. *Malè aliis* Achan.

BOvis in Scriptura pabulum primò eſt עשב, βοτάνη, *herba.* Sic *Dan.* 4. *v.* 29. עשבא *herba, ut boves, te cibabunt.* Et verſu 30. *Herbam boum inſtar come..ebat.* Et *Pſal.* 106. *v.* 20. *Mutârunt gloriam ſuam* (id eſt, Deum ſuum, ut *Jerem.* 2. *v.* 11. ad quæ loca *Paulus,* alludit, *Rom.* 1. *v.* 23.) *in ſimilitudinem bovis comedentis* עשב, *herbam. Chaldæus* addit πρὸς ἐξουθενισμὸν, ומודהם, *& inquinantis ſe,* ſtercore ſuo ſcilicet poſt eſum herbæ. Aliud agebat *Latinus* Interpres, qui reddidit *& mugientis.* Quia *Hebraicè* עשב, & דשא ferè idem ſunt, aut vix aliter differunt, quàm *Græcè* βοτάνη, & πόα. Eodem plerique referunt, quod *Jerem.* 50. *v.* 11. *Chaldæi* creviſſe dicuntur כעגלת דשא, id eſt, ut quidem volant, *ut vitula herbilis,* vel ποηφάγος. Quaſi דשא *daſa,* ſit pro דשאה *deſaah,* litera *He* ex fine exciſa. Ita ferè recentiores, *Kimchium* ſequuti, qui hæc verba ſic παραφράζει כעגלה שהיא תמיד רועה בדשא שהיא שמנה ובריאה בשר *Sicut vitula, quæ in gramineto jugiter paſcitur, & proinde pinguis eſt, atque obeſa carne.* Veteres quoque præiverant. Hic enim habent *Seniores,* Ὡς βοΐδια ἐν βοτάνῃ· Ut *Arabs* eodem ſenſu مثل عاجاجيل في النبات Et *Hieronymus, Sicut vituli ſuper herbam.* Tamen infra docebimus hæc verba aliud ſonare.

Bovis quoque pabulum eſt *viride agri.* Unde *Balak* de *Iſraëlitis* Num. 22. v. 4. *Linget cœtus iſte quidquid eſt circa nos,* כלחוך השור את ירק השדה *ut lingit bos viride agri.* Quod non ſolum herbam ſignificat, ut volunt recentiores, ſed & *frondes arborum.* Patet id ex *Exod.* 10. *v.* 15. ubi locuſtæ in *Ægypto* omnia depaſcuntur, ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה *nec remanſit ullum viride in arboribus, & in herbis agri.* Et verò boves tam arborum ramuſclos, & folia, quam herbas agri conſumunt. Ut *Eſa.* 27. *v.* 10. *Ibi paſcetur vitulus, & ibi accubabit* וכלה סעפיה *& conſumet ramos ejus. Heſiodus* in *Operibus,*

Καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας μήπω τετοκυίης

Et bovis arborivoræ caro nondum enixæ. Varro, *Ruſt.* lib. 2. cap. 5. ubi de bobus; *Paſcuntur armenta commodiſſimè in nemoribus, ubi virgulta, & frons multa. Columella* lib. 7. cap. 3. *Tota æſtate, & deinde autumno* (boves) *ſatientur fronde: quæ tamen non ante eſt utilis, quàm maturuerit, vel imbribus, vel aſſiduis roribus. Probatur maximè ulmea, poſt fraxinea, & ab hac populnea. Ultima ſunt ilignea, & quernea, & laurea. Sed poſt æſtatem neceſſario deficientibus cæteris, poſſunt etiam folia ficulnea probè dari. Palladius* lib. 6. cap. 7. ubi de bove nuper caſtrato: *Sequenti die præbeantur ei teneræ arborum ſummitates, & fruteta mollia.* Notanda porro hæc Phraſis, *Linget cœtus iſte quidquid eſt circa nos, ut lingit bos viride agri.* In qua *lingere,* vel *lambere* non eſt *leviter attingere,* ſed *edere,* & *abſumere.* Hieronymus *delere* reddit, & *uſque ad radices carpere. Græci* non male ἐκλείχειν, *elingere,* quod non eſt lingere ſimpliciter, ſed lingendo abſumere, ut Medicorum ἐκλείγματα. *Syrus* expreſſit per ܢܠܚܟ *depaſcitur.* Et *Jonathan* hic habet ישיצון *perdent,* &c. היכמא דמבעי תורא ית עסבא דחקלא *quomodo perquirit bos herbam agri. Perquirit* vox eſt juridica; unde in *Bava kama* ſtatim initio, ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה והמבער *Quatuor ſunt partes* (id eſt, quatuor fontes) *damnorum, bos* (id eſt, pes bovis) *fovea, perquirens, & incendium. Perquirens,* id eſt, *dens,* ut exponit *R. Samuel* in *Gemara* fol. 3. b. Et cauſam addit *R. Moſes,* quia pecora herbas dente quærunt, & evellunt. *Samaritanus* & *Onkelos* retinent *lingendi* verbum. *Arabs* quoque *Erpenianus, habet* يلعق & *Pariſienſis* يلاحس quæ idem ſunt. Adeoque, ut hanc Phraſin ſcias tam *Arabicam* eſſe, quam *Hebræam, Arabicè* لحس Verbum de pecude eſt *herbas carpere.* Et nomen لحس de tinea *lanæ eroſio,* de locuſta *herbæ depaſtio.*

Fœnum etiam eſt in boum cibariis *Job.* 40. *v.* 10. ubi dicitur de *Behemoth,* ſeu de hippopotamo, חציר כבקר יאכל Et ibi *Seniores,* Χόρτον ἴσα βουσὶν ἐσθίει· & *Hieronymus, Fœnum quaſi bos comedet.* Unde eſt, quod apud *Sirachidem* arator invigilat εἰς χορτάσματα δαμαλέων, *Ecclef.* 38. *v.* 28. Et *Heſiodus* in *Operibus* lib. 1. ubi de hyeme appetente,

Δὴ τότε χορτάζειν ἕλικας βόας ἔνδον ἐόντας,

Flexipedem in ſtabulis fœno tum paſcito vaccam.

Et lib. 1. verſu 604.

Χόρτον δ' ἐσκομίσαι, καὶ συρφετὸν, ὄφρα τοι εἴη
Βουσὶ, καὶ ἡμιόνοισιν ἐπηετανόν, - - - -

Fœnum autem importato, & paleas, ut tibi ſit bobus, ac mulis annuum pabulum.

Rectè *fœnum & paleas:* nam & hîc paleæ locus ſuus, *Eſa.* 11. *v.* 7. & 65. *v.* 25. *Leo ut bos comedet paleas. Plinius* lib. 18. c. 30. *Hordei ſtipulam bubus gratiſſimam ſervant.* Item, *Palea plures gentium pro fœno utuntur; melior ea, quæ tenuior, minutiorque, & pulveri propior, ideò optima è milio, proxima ex hordeo, peſſima ex tritico,* &c.

Farrago denique *Hebr.* בליל eſt in hoc cenſu *Job.* 6. *v.* 5. *An mugiet bos* על בלילו, *ad farraginem ſuam?* Et *Eſ.* 10. *v.* 24. *Et boves, & aſelli colentes terram* בליל חמיץ יאכלו אשר זרה ברחת ובמזרה *farraginem ſubacidam comedent, quæ ventilata fuerit vanno, & ventilabro.* בליל *farraginem* reddimus, quia בלל, & in genere *miſcere* eſt, & in ſpecie *miſcere diverſas fruges,* aut *fœnum & paleam cum frugibus, in pecorum, aut jumentorum pabulum.* Sic *Judic.* 19. *v.* 21. *Et miſcuit aſinis ejus,* ſupple *farraginem in pabulum.* Ad quæ verba dicit *Kimchius* בליל ſic appellari שבוללים למאכל הבהמה השעורים והשבולת שועל או אחד מהם עם התבן *quia miſcent ad bruti pabulum hordeum cum ſpica vulpis* (id eſt, *avena*) *aut unum eorum cum palea.* Sed & *Græci* habent in *Eſaia* φάγονται ἄχυρα ἀναπεποιημένα ἐν κριθῇ λελικμημένῃ, *Comedent paleas commixtas hordeo ventilato.* Hanc porro farraginem cur חמיץ *ſubacidam* appellet *Eſaias,* abunde explicavimus in capite *De coloribus equorum.* Addit fore, ut excutiatur, & ventilabro ventiletur. Qua Hyperbole ſignificatur tantam fore frugum ubertatem, ut etiam expurgatiſſimæ in pabulum jumentorum cedant.

Pro בליל חמיץ *Chaldæus* habet בליל כפטם *farraginem, quæ impinguat.* An quia *Talmudici* חימצא vocant partem corporis שעל הקיבה בחלב *pinguedine,*

quæ eſt ſupra ventriculum, id eſt, *omaſum*, vel *abdomen*, ut quidem puto? Vide Tractatum *Cholin* cap. 3. fol. 59. b. & ibi *Gloſſam*. Idem *Chaldæus* בליל in *Jobo* reddit אספסתא, *iſaphſatha*, ita legendum. Quæ vox cum in *Paraphraſtis*, & in *Talmude* paſſim occurrat, tamen non intelligitur. Falluntur enim, qui *migma*, & qui *avenam* explicant. Neque ſatisfaciunt, qui מאכל הבהמות, id eſt, *pabulum jumentorum* reddunt, quia hoc generale nimis eſt. Sed *iſaphſatha* eſt *herba Medica*, *Gallis ſainfoin*, quæ *Perſicè* dicitur اسفست *iſaphſath*, & *Arabicè* فصفصة *phaſphaſa*, & رطبة *ratba*: cum eſt recens, & قت *coth*, cum eſt arida. *Abenbitar* قت هو يابسة الرطبة والرطبة هي الفصفصة *Coth eſt ratba arida, & ratba eſt alphaſphaſa*. Et paulo poſt, وهي بالفارسية اسفست *Et* Perſicè *vocatur iſaphſath*. Ibidem hæc *Dioſcoridis*, Μηδικὴ ἔοικε μὲν ἀρχομένη φύεσθαι τριφύλλῳ τῷ ἐν χορτοκοπίοις, προϊοῦσα δὲ στενοφυλλοτέρα γίνεται, *Arabicè* ſic redduntur, الرطبة شبيه في ابتدا نباتها بالحندقوقا النبات في المروج فاذا تمت صارت ادق ورقا منه *Ratbæ*, (id eſt, *Medicæ herbæ*) *planta initio ſimilis eſt* handakokæ *(trifolio) creſcenti in pratis: ſed cum perfecta eſt, folium hujus fit anguſtius, quàm folium illius*. De eadem ſic *Avicenna* lib. 2. *Can.* قت الماهية هو الاسفست الرطبة وهو علف الدواب Coth *quid eſt? eſt* iſaphſath, *vel* ratba, *& eſt pabulum jumentorum*. In *Abenbitare* alio nomine vocatur قضب *kadhab*, nempe poſtquam ſectum eſt. Nam قضب *reſecare* eſt, planè ut *Hebræum* קצב; & مقضاب *falx fœniſeca*. Ex *Arabico alphaſphas* corruptum eſt *Hiſpanicum Medicæ* nomen *alfalfa*, vel *alfalfes*. In *Græciam* advectam ſcribit *Plinius* per bella *Perſarum*, quæ *Darius* intulit. *Ariſtoteli* ſi credimus (*Hiſtor.* lib. 3. cap. 21.) *Medica* herba ſi vaccis detur, & reliquis animalibus, quæ ruminant, copiam lactis extinguet. Verba ſunt; Τῆς δὲ τροφῆς ἡ μὲν σβέννυσι τὸ γάλα, οἷον ἡ Μηδικὴ πόα, καὶ μάλιστα τοῖς μηρυκάζουσι. Tamen contra *Sotion* in *Geoponicis* lib. 17. Μηδικῇ θρέψωμεν τὰς γαλαθηνοὺς βόας· πλέον γὰρ ἕξουσι γάλα οὕτω τραφεῖσαι· Medica *herba boves lactantes nutriamus: plus enim lactis habebunt ita nutritæ*. Et *Æliani Hiſtor.* lib. 12. cap. 11. bos *Onuphis* in *Ægypto* σιτεῖται πόαν Μηδικήν, *herba* Medica *paſcitur*, quaſi ſacro bovi ſaginando nulla credatur aptior.

Boves inter *Judæos* tum maximè pingueſcebant, cùm erat trituræ tempus, quia bovis triturantis os capiſtrare Lex prohibebat, ut ſuo loco dicetur. Itaque inter trituturandum bovi liberum erat veſci frugibus ad ſatietatem uſque. Proinde *Propheta Oſeas*, ut *Iſraëlitas* laborem detrectare, & genio indulgere doceat, eos confert cum vitula, quæ ſoli trituræ aſſuevit, neque aliâ re delectatur, *Oſ.* 10. *v.* 11. *Ephraim*, inquit, *vitula eſt, quæ aſſuevit, & amat triturare*. Quo eodem ſenſu dicitur *Jerem.* 50. *v.* 11. תפושו כעגלה דשה *pingues eritis ut vitula triturans*. Non lego דשא per *Aleph*, ſed דשה per *He* in fine; quia ſic reperio in multis exemplaribus *Venetiis*, *Baſileæ*, *Antverpiæ*, *Genevæ*, *Leidæ* editis. Et libros quoque vetuſtiores hanc lectionem exhibuiſſe nos docent *Rabb. Jonas* & *Kimchius*. *Mardochæus* etiam id ipſum ſequitur in *Hebraicis Concordantiis*. Sed hoc potiſſimum, quod altera lectio vix poteſt ſtare, quamvis illam ferè ſequantur recentiores Interpretes. Quid enim eſſet *vitula* דשא per *Aleph*? Ajunt דָּשָׁא, *daſa*, eſſe pro דְּשָׁאָה *deſaah*, & ſic dici vitulam, quæ herba veſcitur, ejusque paſtu pingueſcit. Sed ne dicam grave id eſſe, quod דשא *daſa*, volunt eſſe pro דשאה *deſaah*, illa ipſa vox דשאה *deſaah*, non id eſſet, quod aſſerunt. Neque enim דשא Verbum *herba veſci* ſignificat, ſed *herbaſcere*. Sic *Geneſ.* 1. v. 11. תדשא הארץ *herbaſcat terra*, Joël. 2. v. 22. דשאו נאות מדבר *Herbuerunt paſcua deſerti*. Et *Chaldæum* דתדא id ipſum eſt, ש & ת de more permutatis. Itaque דשאה eſſet *herbaſcens*, & de terra, vel agro rectè diceretur; de animali non item. Denique huic *Jeremiæ* loco, *Pingues fuiſtis ut vitula* דשה *triturans*, ecce alterum plane geminum, *Malach.* 4. *v.* 2. ופשתם כעגלי מרבק *& pingues fuiſtis ut vituli marbek*. In quo ſi probavero *vitulos marbek* eſſe vitulos triturantes, facilè concedetur idem eſſe vitulam דשה; quia cætera ſunt ſimilia. In utroque loco verbum פוש uſurpatur in pingueſcendi notione, quod alioqui eſt ſine exemplo. In utroque à vitulis ducitur ſimilitudo, ſolum ſexu mutato. Itaque hæc duo loca erunt omni ex parte parallela, ſi vitula דשה ſit idem, quod vituli מרבק *marbek*, id eſt, ſi conveniat utraque vox in triturandi notione. Sed *vitulos marbek* dici vitulos, qui triturant, planè videbitur inſolens, quia multò aliter ſumunt priſci & novi Interpretes. Vox occurrit in quatuor Scripturæ locis. Primus eſt, 1 *Sam.* 28. 24. ubi mulier ἐγγαστρίμυθος legitur domi habuiſſe עגל מרבק *vitulum marbek*, quem Regi *Sauli* obtulit. Secundus *Jer.* 46. *v.* 21. ubi *Ægyptii* milites, qui in tam pingui ſolo educati, ipſi etiam farti, & pingues erant, leguntur eſſe כעגלי מרבק *ut vituli marbek*. Tertius *Amos* 6. *v.* 4. ubi proceres *Iſraëlis* luxu & mollitie diffluxiſſe inter cætera ex eo probat *Propheta*, quod comedebant vitulos מתוך מרבק *è medio marbek*, ſupple *eductos*. Quartus denique hic ipſe locus, in quo verſamur, *Malach.* 4. *v.* 2. *Et pingueſcitis ut vituli* marbek. *Græcos* autem Interpretes non ſatis ſciviſſe quid eſſet *vitulus marbek*, colligere eſt ex verſionum inconſtantia. Quot enim ſunt Scripturæ loca, in quibus adhibetur hoc vocabulum, tot illius nova cudunt interpretamenta. Nempe in primo *vitulus marbek* illis eſt δάμαλις νομάς, *juvenca paſcualis*. In ſecundo *vituli* marbek μόσχοι σιτευτοὶ, *vituli ſaginati*. In tertio *vituli è medio* marbek, μοσχάρια ἐκ βουκολίων γαλαθηνὰ, *vituli ex armentis lactentes*. In quarto rurſus *vituli* marbek, μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα, *vituli ex vinculis ſoluti*. Et hos ex parte ſequutus *Hieronymus*, modò *vitulos paſcuales*, aut *ſaginatos*, reddit, modò *vitulos de armento*, aut *de medio armenti*. *Chaldæus* quoque in *Samuele* habet עגל פטים *vitulum ſaginatum*. Sed in aliis tribus locis ſemper pro מרבק *marbek*, habet רבקא *ribka*, iiſdem radicalibus, quamvis mutata forma nominis. Unde *Kimchio* מרבק *marbek*, vel רבקא *ribka*, eſt *locus ſaginationis*, uno verbo *ſaginarium*. Et *vituli marbek*, vel *ribka*, *vituli ſaginarii*, ſeu *ſaginati*, quod ſequuntur recentiores. Hæc in genere, nunc conabimur aliquid de his vocibus docere magis præciſum. *Arabicè* بقرة *bacara* eſt bos, & رقبة *rakaba* collum. Ad utrumque videtur alludere ربقة *rabaka*, vel *ribca*, id eſt, *vinculum* propriè *in collo bovis*. Unde in *Alkamus* ربق Verbum eſt *bovis collum vincire*, & الربيقة *rabica* eſt bos, aut etiam aliud jumentum في الربقة in *ribka*, i. e. collum habens vinculo adſtri-

ctum

ctum. Unde ad alia transfertur. Nam & de ove legas رَبَقَ الضّانَ ovem collo devinxit. Et de homine رَبَقْتُهُ مِن عُنُقِي illum collo meo adſtrinxi. Et Metaphoricè de iis, qui promiſſorum nexibus tenentur obligati لكم الوفا بالعهد ما لم تاكلوا الارباق *Vobis ſtandum erit promiſſis, niſi colli vincula devoratis.* Et in aucupiis ارتبق الطير في حبالته *Avis collo adſtricta eſt in laqueis ejus.* Quod aucupii genus *Græcis* fuit notiſſimum. E quo numero *Archia Poëta* laqueum hujusmodi vocat δειραγχὲς εὔβροχον ἄμμα πετεινῶν, *collo oneroſum multis laqueis avium rete.* Et *Antipater Sidonius* πετεινῶν ἄρρηκτον δειροπέδαν, *infractum volucrium colli laqueum.* Item κλαγγεῶν λαιμοπέδαν γεράνων, *clangentium gruum gulæ laqueum.* Et alius apud *Suidam* δειραγχέας πάγας, *laqueos collum frangentes.* Proinde *Homerus, Iliad.* χ'. procorum pellices, quorum

Δειρῇσιν βρόχοι ἦσαν ὅπως οἴκτιστα θάνοιεν,

collis laquei erant, ut miſerrimè morerentur, cum turdis & palumbis confert, qui laqueo implicati ſunt, collo nimirum adſtricti. Conſtat igitur hactenus apud *Arabes* رِبْقَة *ribka* eſſe *colli vinculum*, primò in bove, deinde καταχρηστικῶς in quovis animante. Sed *Hebræi*, hac in parte accurati magis, nonniſi de bove uſurpant, idque cum ad areæ palum, aut columnam collo adalligatur, ut grana pedibus ſuppoſita trituret. Cujus ritus in *Talmudicis* libris non pauca ſunt veſtigia. Ut in Tractatu *Gittin* cap. 5. fol. 53. 1. פרה שהכניסה לרבקה על מנת שתינק ותדוש *Juvenca, quam inducit in* ribkam, *ut ſugat, & trituret.* Et in *Bava Metſia* cap. 2. fol. 30. a. Et in *Peſachim* cap. 2. fol. 26. a. rurſus de juvenca, הכניסה לרבקה ודשה *Inducit eam in* ribkam, *& illa triturat.* Et *Gloſſa* ad priorem locum, רבקה קו"פלא בלע"ז שמדבקים שלש בהמות או ארבעה בצואריהן זו אצל זו ודשים הדישה Ribka *vulgari lingua eſt copula, qua tres, aut quatuor pecudes collis ſuis ſimul junctas, devinciunt ad triturandum.* Et ad poſteriorem, רבקה קו"פלא בלע"ז שקושרין ד' פרות ביחד Ribka *vernaculo ſermone copula, qua quatuor juvencas ſimul vinciunt.* Et ad vocem ודשה, *& triturat*, eadem *Gloſſa*, ודשה תבואה עם חבירותיה *Et triturat proventum cum ſociis ſuis.* Et in Tractatu *Eruvin.* cap. 2. fol. 17. b. וביניהן כמלא שתי רבקות של ג' בקר דברי ר"מ ר' יהודה אומר של ד' קשורות *Et inter eas* (columnas areæ ad triturandum) *ſit ſpatium duabus* ribkis, *quarum ſingulæ capiant tres boves juxta* R. Meir; *ſed* R. Juda *dixit quatuor boves ligatos.* *Arabes* in tritura tres ſolum boves adhibent, quorum medius راكس *rachis* vocatur, & طاحن *tachin*, & هاد *had* (vel *hadin* Vocalibus additis) & extimus طايق *taik.* Alcamus,

الراكس الثور الذي يكون في وسط البيدر حين يداس والثيران حواليه

Rachis, *bos, qui eſt in media area cum tritura fit, & alii duo circa eum.* Reliqua videat apud eumdem, qui harum rerum curioſus eſt. Nobis docuiſſe ſufficit, quod probandum ſuſceperamus, nempe voce רבקה *ribka, copulam* ſignificari, vel *vinculum in collo boum*, aut *vitulorum, quo triturantes vinciuntur.* Porro מרבק *marbek*, idem eſt, quod רבקה *ribka*; ut ex *Jonathane* conſtat, in quo רבקא *ribka*, ter eſt pro מרבק *marbek*, ut jam ante notavimus. Itaque מרבק *marbek*, à *R. Selomane* conſtanter *copula* redditur, *Jer.* 46. *v.* 21. *Amos* 6. *v.* 4. & *Malach.* 4. *v.* 20. Sed & *Græci Seniores Malachiæ* verba, ופשתם כעגלי מרבק *Et pingues fuiſtis, ut vituli* marbek, haud dubiè reddiderant, Καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν. *Et ſalietis ut vituli ex vinculis*, quibus ſcilicet in area devinciuntur, ut ſubſultando grana triturent. Sed additum ἀνειμένα, *ſoluti*, ex Gloſſemate; quia ſcribis imperitis, qui de tritura hîc agi non cogitabant, id videbatur abſurdum, ut *ex vinculis ſaltare* dicerentur, niſi ſoluti. Omnino igitur vituli illi, qui in *Hebræo* textu dicuntur *vituli* מרבק *marbek*, & in *Chaldæo vituli* רבקא *ribka*, ſunt vituli, qui in vinculis grana triturant, & eorum eſu pingueſcunt. Et *Jeremiæ* loco, *Pingueſcetis, ut vitula triturans*, hic *Malachiæ* eſt parallelus, *Pingueſcetis ut vituli* marbek. Rectè tamen reddideris, *ut vituli ſaginati*: qua figura Conſequens ponitur pro Antecedente.

Alioqui boves pingues *Hebraicè* dicuntur בריאים *beriim.* Sic ad menſam *Solomonis* conferebantur in dies decem boves בריאים *beriim, pingues*, vel *domi ſaginati*, & viginti רעי *paſcui*, ſeu *paſcuales*, 1 *Reg.* 4. *v.* 23. Et ſpecioſæ illæ vaccæ, quas per ſomnium vidit *Pharao*, ſæpe vocantur בריאות *pingues* Geneſ. 41. v. 2. 4. 18. 20. Ἐκλεκτὰς, vel ἐκλεκτὰς LXX. reddunt; quia ברא quandoque eſt *eligere*, æquè ac ברה, ac ברר. Alii στερεμνίους, *ſolidos.* Sed plerique meliùs *pingues.* Ut colligere eſt ex *Ezech.* 34. *v.* 20. ubi opponuntur שה בריה, & שה רזה, id eſt, *ovis pinguis*, & *ovis macra.* Ita vaccis *Pharaonis* viſu formoſis, & pinguibus opponuntur *aſpectu fœdæ*, דלות *macilentæ*, דקות *tenues, &* רקות בשר *exiles carne.* Nam hæc tria ferè idem ſunt. Et רקות *rakkoth*, quod extra *Gen.* 41. nusquam in uſu eſt, ex *Arabicâ* lingua notiſſimum eſt, quâ رق rakka, *tenuem eſſe*, & رقاق *rokak*, & رقيقة rakik, *tenuem* ſonat. Nihil frequentius in *Avicenna*, quilib. 1. (*a*) in deſcriptione focilium brachii dicit, *Eorum* (a) Fen. 1. Doctrin. 5. Sum. 1. cap. 19.
ſuperius, quod ad pollicem tendit, أرق *arakko*, id eſt, *tenuius eſt.* Et paulo poſt, ورقق الوسط *Et tenuius factum eſt medium.* Et lib. 2. cap. 3. ubi de medicinis ſingularibus, *Cum earum quædam ſunt frigidiores.* لرقته ارق *etiam ſunt ſubtiliores.* Et ſtatim لرقته *propter ſubtilitatem ſuam.* Et infra, *Cum ſeparatur ab eo calor igneus,* رق *attenuatur.* Sic in *Pentateucho Erpeniano*, Exod. 30. v. 36. *Et contundes ex eo* رقيقا *minutum.* Et Exod. 16. v. 14. رقيق مقشر *tenue decorticatum.* Et *Deut.* 32. *v.* 2. الشتا الرقيقة *pluvia minuta.* Et in hoc ipſo loco *Geneſ.* 41. *v.* 3. *vaccæ* رقاق *tenues*, & *v.* 23. *ſpicæ* رقيقات *tenues.* Sed & *Syriacè* ܪܩܝܩܐ eſt *tenuis*; & ܪܩܠܐ *comminutio.* Et ὁ κρόταφος, *tempus*, *Hebraicè* dicitur רקה διὰ τὴν λεπτότητα.

Multi מריאים *meriim*, *boves pingues* dici putant pro בריאים *beriim*, B & M permutatis. Alii à מרא deducunt, quod *Talmudicis ſaginare* eſt. Nec deſunt, quibus boves מסבלים ſunt *boves ſaginâ graves*, Pſal. 144. verſ. 14. Sed nos utrumque aliter explicavimus. Proinde ſupereſt, ut doceamus quid propriè ſit אבוס *abus, Proverb.* 15. *v.* 17. ubi *Solomon* convivium olerum, in quo ſit dilectio, præfert convivio bovis אבוס *abus*, in quo ſit odium. *Theodotion* σιτευτὸν, *Chaldæus, Syrus, Hieronymus* reddunt *ſaginatum.* *Aqui*[illegible], qui vocum originationibus hæret mordic[illegible] reddiderat, ut quidem puto, Βο[illegible] φατ[illegible], [illegible]mali [illegible] præ-

præſepiatum dixeris; quomodo idem ſcripſerat *Prov.* 14.4. אבוס בר φατνιάζεται γένημα. Nempe אבוס ebus, *præſepe*, & אבס abas, *ſaginare* ſunt conjugata. Itaque שור אבוס propriè dicitur *bos, qui ad præſepe ſaginatur*. Ita malo, quàm quod *Talmudici*; quibus אבס eſt *pecudem tam copioſo pabulo alere, ut fiat* כמין אבוס בתוך מעיה *tanquam præſepis ſpecies in medio viſcerum ejus*. Vox ita uſurpatur in *Miſnia*, Tractatu *De Sabbatho* cap. 24. fol. 155. *b.* אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין *Non ſaginant* (ad præſepe camelum die Sabbathi), *neque cibum illi in os ingerunt, ſed ſolum offerunt*. *Cibum in os ingerere* eſt דרס *daras*, quod videtur per Metatheſin factum ex *Arabico* دسر *daſara*. Nempe دسر eſt *impellere*: ut, cum de ambaro dicunt *Ibno Abas* & *Aſſaphius* in *Damire*, هو شي دسره البحر اي اغطه *Res eſt, quam mare ad ſuos impellit, hoc eſt ejicit*. Pro اغط *ejicit*, aliud exemplar abſurdè habet لقط *collegit*, unius puncti ſitu mutato. Inde دسر transfertur ad *concubitum*, & ad *confoſſionem*, quæ haſta fit, aut telo quovis. Et دسار *diſar* eſt *clavus, qui in lignum intruditur*. Et, quod maximè huc pertinet, دوسر *dauſar* eſt *camelus obeſus, qui* ſcilicet *ſaginatur cibo in os impacto, & intruſo*. Opponitur הלעיט, quod *cibare* eſt *ſolùm oblato cibo*, vel *aliquid cibandum, & delibandum offerre*. Sic *Eſau Jacobo* dixit *Gen.* 25. 30. הלעיטני נא *Nunc mihi guſtandum offer de hoc rufo*. *Græci*, Γεῦσόν με. *Onkelos*, & *Syrus* אטעימני, uterque *Arabs* أطعمني id eſt, *Da mihi guſtandum*. *Aben Ezra*, *Kimchius*, & *Aquinas*, האכילני *Edendum mihi offer*. Melius quam *R. Selomo*, & *Talmudici*, quibus הלעיט quoque eſt *cibum in os ingerere*, ſed *ſola manu, & ita ut redire poſſit*. Neque enim veriſimile eſt *Eſavum* à *Jacobo* petiiſſe, ut ſibi, tanquam infanti, cibus in os ingereretur. Et jumenta ſic cibare cum ſit valdè laborioſum, Doctores non conceſſiſſent, ut id fieret die Sabbathi. Cum neque tum licita fuerit האביסה *ſaginatio ad præſepia*, quæ minori labore impletur.

(b) Vide Eſ. 1. 3. & Job. 39. 9. al. 12.

(*b*) Non ſolùm bovis, ſed & aſini, & jumenti cujusvis præſepe eſt אבוס *ebus*. Sed רפת *raphath*, eſt *bubile*. Sic *Habuc.* 3. 17. *Et non erant boves* ברפתים *in bubilibus*. *Græci*, & *Vulgatus*, ἐν ταῖς φάτναις, *in præſepibus*. *Arabs* quoque علي مذاود *ſuper præſepia*. Syrus ܒܒܩܪܐ *in armentis*. Sed Magiſtri *bubilia* reddunt. Et veteres *Hebræos* ſic uſurpâſſe docet *Kimchius*, & loca ex *Talmude* profert Cl. *Buxtorfius* in magno illo *Lexico*. Alludit *Arabicum* رفت *raphth* pro *fæno*, quomodo ſcribit *Alcamus*. Quamvis frequentius legatur geminatum رف vel رفة quod تبن id eſt, *paleam*, reddit *Damir*, *De animalibus*, in ذفة Radix رف eſt *comedere*, & *pabulum carpere*.

Loca terræ *Chanaan* bubus compaſcua in Scripturis tria memorantur, *Baſan*, *Saron*, & vallis *Achor*.

BASAN, Heb. בשן, *Chald.* & *Syr.* מתנן & בותנן & בתנן & בתניא, *Arab.* بثنية Græcè *Joſepho*, *Ptolemæo*, & *Stephano* Βαταναία, vel Βατανέα, regio eſt trans *Jordanem* inter torrentes *Jabok* & *Arnon*, paſcuis feciſſima. Proinde *Gaditæ*, & *Rubenitæ*, qui pecore abundabant, hanc ſibi dari poſtulant, *Num.* 32. *v.* 4. quia eſt ארץ מקנה γῆ κτηνοτρόφος, *alendo pecori apta regio*. Et *Moſes* laudat *agnos*, & *arietes filios* Baſanis, id eſt, *Baſane* natos, *Deut.* 32. *v.* 14. Ut *David* אבירי בשן, *tauros Baſanis*, Pſ. 22. 13. qui *Senioribus* ſunt ταῦροι πίονες. *Aquilæ* λιπαροί, *Symmacho* σιτιστοί, *Vulgato*, & *Hieronymo*, *tauri pingues*, utrique *Arabi* ثيران سمان Et *Æthiopi* አስዋር፡ ስቡሓን፡ quod id ipſum eſt. Sic *Ezech.* 39. 18. pro מריאי בשן כלם *Merie* Baſan *ſunt illi omnes*, *Græci* habent Οἱ μόσχοι ἐστεατωμένοι πάντες, Vulgatus, *Et pinguium omnium*; Arabs عاجول قوية بيا ܟܠܟܘܢ *Vituli robuſti vos omnes*. Et *Amos*. 4. 1. פרות בשן, *juvencæ* Baſan; *Symmacho* ſunt αἱ βόες εὔτροφοι, & *Hieronymo vaccæ pingues*. Nempe illo ipſo auctore in *Eſ.* 33. *Baſan interpretatur uberrima, & pinguis*. Quod tamen apud *Hebræos* nuſquam reperi. Sed *Arabice* بثنة dicitur ارض سهلة ولينة *ſolum planum, & molle*. Ita legitur in *Giauhari*. Et in *Alcamus* ارض اسهل وزبدة *ſolum planum, & ferax*. Et ibidem additur البثنية *Batanæam* dici terram prope *Damaſcum* الحنطة الجيدة منها والرمل اللينة *in qua optimum eſt triticum, & arena mollis*. Inde *Baſan* habere nomen mihi eſt perſuaſiſſimum. De cætero veteres paſcua *Baſan* mirè extollunt. *Hieronymus* in *Amos* 4. *Vaccas pingues de armento ſe eſſe noverint, ſive quæ nutriantur in paſcuis* Baſan, *quæ ſunt loca herbarum fertiliſſima*. *Theodoretus* ibidem, Δαμάλεις δὲ αὐτὰς τῆς Βασανίτιδος ὀνομάζει, ὡς ἁβροδιαίτους, καὶ χλιδῇ παντοδαπῇ κεχρημένας. Τοιαῦται γὰρ καὶ τῆς Βασανίτιδος αἱ δαμάλεις, διὰ νομῆς ἀφθονίαν σκιρτῶσαι. *Eas autem appellat juvencas* Baſanitidis, *tanquam molliter viventes, & omnigeno luxu diffluentes. Ejuſmodi enim erant vaccæ* Baſanitidis, *ob pabuli copiam exultantes*. Scilicet, teſte *Cyrillo* in eumdem locum, χώρα ἡ Βασανῖτις εὔβοτός τε, καὶ εὐανθής, καὶ πολὺ λίαν ἐπιτηδείως ἔχουσα πρὸς τὸ δύνασθαι καταπιαίνειν ἀμφιλαφῶς τὰ ἐν αὐτῇ βοσκόμενα. Baſanitis *regio paſcua, & florida eſt, & idonea imprimis ad pecora, quæ in ea paſcuntur, ubertim ſaginanda*. Apud *Tzetzem Chil.* 10. Hiſt. 306. Βασὰν κατά τινας Σκυθῶν λέγεται πόλις εἶναι. Baſan *juxta nonnullos* Scythopolis *eſſe dicitur*: magno errore. Aliud enim *Baſan* regio, aliud *Bethſan* oppidum, quod *Græcè* Σκυθόπολις dictum eſt, non tamen à *Scythis*, ut volunt; ſed quia ſpinæ genus שטה *ſcitta*, ibi creſcebat affatim, ut alibi, cum bono Deo, docebitur.

SARON eſt regio campeſtris circa *Joppen* & *Lyddam*, de qua *Act.* 9. 35. Οἱ κατοικοῦντες Λύδδαν καὶ τὸν Σαρωνᾶν. *Arabs Erpenianus* صرفندة *Sarphandam* perperam reddit, id eſt *Sareptam*, quæ urbs eſt maritima inter *Tyrum* & *Sidonem* à *Joppe* remotiſſima. *Saronis*, aut *Saronæ* ſitum diſcere eſt tam ex *Lucæ* verbis quæ citata ſunt, quam ex his *Euſebii* in locis: *A* Cæſarea Palæſtinæ *uſque ad oppidum* Joppen, *omnis terra, quæ cernitur, dicitur* Sarones. Et *Hieronymi* in *Eſ.* 33. Saron *omnis juxta* Joppen Lyddamque *appellatur regio, in qua latiſſimi campi, fertileſque tendantur*. Et in *Eſ.* 65. *In* Hebræo שרון Saron *ponitur*. *Omnis regio circa* Lyddam, Joppen, & Jamniam, &c. Sunt, qui *Saronis* nomen *campum* explicant ex *Symmacho*, qui *Eſ.* 35. 2. hæc *Prophetæ* verba, *decor Carmeli & Saron*, ita *Græcè* reddiderat, εὐπρέπεια τοῦ Καρμήλου καὶ τοῦ πεδίου. Quod ſequutus *Hieronymus*, *Eſ.* 65. 10. pro *Sarone* habet *campeſtria*. Sed *Græci* δρυμὸν habent, id eſt, *ſylvam*, propriè *quernam*, & *glandiferam*. Fortè ex *Græca* lingua, qua σαρωνὶς eſt *quercus*. *Callimachus* Hymno in *Jovem*,

Ἣ πολλὰς ἐφύτευσε σαρωνίδας ὑγρὸς Ἰάων
Ἤειρεν - - - - - -
Innumeras quercus liquidus producit Jaon
- - - - *Deſuper.*

Et ibi *Scholiaſtes*, Σαρωνίδας, δρῦς. Et *Plinius* lib. 4. cap. 5. *Sinus* Saronicus *olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita* Græcia *antiqua appellante quercum.* Et forte *Galli* indidem *Druides* alio nomine Σαρωνίδας appellabant, ut auctor *Diodorus* lib. 5. p. 213. Nonuullis σαρωνίδες propriè ſunt *cavæ quercus, & propter vetuſtatem hiantes. Etymologus* in Σαρώμενον, ἢ σαρωνίδες, αἱ κοῖλαι δρύες. *Heſychius*, Σαρωνίδες πέτραι, ἢ διὰ τὴν παλαιότητα κεχηνυῖαι δρύες. Sed aliud *Hebræis* שרון *ſaron, locus* ſcilicet *lati proſpectus.* Nomen eſt formæ ששון, & זדון, & לצון, à Verbo שור, quod *proſpicere* ſignificat. Proſpectus porro nullibi patet latius, quàm in campis apertiſſimis. *Cyrillo* in *Eſ.* 33. *Saron* Judææ *locus eſt* εὐήροτα μὲν ἔχων πεδία, πρὸς δέ γε τὸ χρῆναι γεωπονεῖν ἐπιτηδείως ἔχοντα λίαν, *campos habens arabiles, & ad agriculturam valde accommodos.* Sed paſcuos deſcribit *Hieronymus*, cui hæc notiora fuêre. *Omnis regio* Saron (inquit in *Eſ.* 65.) *circa* Lyddan, Joppen, *&* Jamniam *apta eſt paſcendis gregibus.* Quo faciunt Scripturæ loca *Eſ.* 65. 10. *Et erit* Saron *in caulam gregum.* Et 1 *Par.* 27. 29. *Et bubus paſcentibus in* Sarone *præpoſitus fuit* Sitrai *Saronita.* Agitur de *Davidis* Regis armentis, quæ ibi paſcebantur, tanquam in campo uberrimo, & paſcuis fertiliſſimo. Fuit & alius ejuſdem nominis locus, de quo *Euſebius* in locis; *Hodieque regio inter montem* Tabor *&* Tiberiadis *ſtagnum vocatur* Saronas. *Joſ.* 12. 18. ubi Vulgata *Rex Saron, Hebræa* habent מלך לשרון, *Rex Laſſaron. Chaldæus* item, & *Arabs*, & *Græci* Βασιλέα Λεσαρὼν, & *Syrus* ܡܠܟܐ ܚܕ ܕܢܣܪܘܢ *Rex unus Neſron*; L & N permutatis. Locus eſt à *Sarone* diverſus. Neque enim L initiale Genitivi nota eſt, ut putavit *Hieronymus*, ſed pars nominis. Sed ubi locorum fuerit, ignoramus juxta cum ignariſſimis. Regna, quæ ibi deſcribuntur, aut urbes, aut oppida ſunt, quorum nonnulla deſtruxit *Joſue*, ita ut illorum veſtigia fruſtrà quærantur.

Supereſt vallis *Achor*, de qua *Eſ.* 65. *v.* 10. *Et erit* Saron *in caulas ovium, & vallis* Achor *in cubili boum.* Locus eſt ad Septentrionem *Jericho*, nec procul à *Galgalis*, ut docet *Hieronymus* in locis. Addit à regionis accolis uſque hodiè ſic nominari. *Theodoretus* in *Oſ.* 2. *v.* 15. aſſerit *Achar* pro *Achor* in *Syro* legi: Τὸ δὲ Ἀχὼρ παρὰ τῷ Σύρῳ Ἀχὰρ εὗρον. Nempe in ea valle *Achan* lapidibus oppreſſus eſt ܥܟܢ *Achan*, ſed ܥܟܪ *Achar.* Quomodo etiam in *Græca.* Nam, utut Ἀχὰν legatur in *Complutenſi* editione, & *Pariſienſi* nupera, tamen reliquæ Ἀχὰρ habent. Et ſic legerunt (*b*) *Joſephus*, (*c*) *Athanaſius*, (*d*) *Baſilius*, (*e*) *Lucifer*, (*f*) *Cyrillus*, (*g*) *Theodoretus.* Quam lectionem veram eſſe ſuadet, quod *Eſdras* quoque eam ſequutus, 1 *Par.* 2. *v.* 7. *Filii*, inquit, *Charmi* עכר עוכר ישראל Achar, *qui turbavit* Iſraëlem. Ut doceat nomen *Achar* ad Verbum עכר *achar* alludere, quod *turbare* eſt. Quaſi per alluſionem ei dixerit *Joſue* (*h*) מה עכרתנו יעכרך יהוה *Cur turbaſti nos? turbabit te Dominus*, Unde vallis, in qua ſceleris ſui dedit pœnas, vocata ſit *Achor*, vel *Achar.* Pro valle *Achar*, Joſ. 7. v. 26. *Arabs* habet برج الافتضاح *turrim vituperii*, Sed pro برج legendum مرج *pratum*, aut *paſcuum*, ut *Joſ.* 19. 7.

(*b*) *Antiq. lib.* 5. *cap.* 1.
(*c*) *Cont. Arian. Orat.* 1. *pag.* 293. *d.*
(*d*) *Reg. brev. Quæſt.* 47.
(*e*) *Lib. De non parc. delinq.*
(*f*) *De adorat. lib.* 5.
(*g*) *In Joſ. Quæſt.* 9.
(*h*) *Joſ.* 7. 25.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De boum uſu in aratione, tritura, plauſtris, eſu, &c.

Vegetii *locus de bovis uſu*, I. *Bos ad aratrum adhibitus. De aratri inventore variæ ſententiæ. Aratrum non unus monſtravit, ſed diverſi in diverſis locis. Deus illius primus auctor.* II. *Bovis uſus ad trituram. Grana olim excuſſa quatuor modis.* 1. *Baculis, & flagellis, quod* Græcè *dicitur* ῥαβδίζειν. 2. *Trahâ, vel traheâ factâ ex tabula, ferro, aut lapidibus exaſperata, quæ* Hebr. *dicitur* morag, *&* Arab. naurag. *Ratio nominis. In* Ægypto ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΝ. *Lexicon* Copt. *emendatum. Idem* Hebr. חרוץ charuts. *A bubus trahebatur.* 3. *Ploſtello Punico, de quo* Varro, *& Patres in* Eſaiam. 4. *Boum ungulis, quo alluſum* Mich. 4. 13. *Id in uſu apud* Hebræos, Syros, Arabes, Ægyptios, Græcos, *&c. Nec boum ſolùm, ſed & equorum, mulorum,* &c. *Boves cur* triones *dicti.* Bos laſſus fortius figit pedem. *Mos in* Aſia *hodieque durat.* III. *Plauſtra trahunt. Plauſtrum* Cybeles. *Primi inventores,* Bacchus, *&* Ceres. *Plauſtrum boum* Hebraicè עגלה, Græcè ἅμαξα. *Inde* Hamaxobii. *In* Scythis *qui* ὀκτάποδες. Budini *unde dicti.* IV. *Boves onera geſtant. Contra,* Cicero, *&* Horatius; *& vetus Proverbium,* Clitellæ bovi impoſitæ. *Tamen feretro ſe ſubmittunt, & homines dorſo gerunt.* Ampelus, Europa, *&* Hercules *tauris vecti.* V. *Vituli in veterum deliciis. Bubula quoque in conviviis recepta. Et in menſa* Solomonis, *&* Nehemiæ. *Et Heroum apud* Homerum. *Tamen ab eſu bovis multi veterum per ſuperſtitionem abſtinuerunt.* Athenis *lex ea de re. Hujus veſtigia in* Diipoliis, *&* Buphoniis. *Boves æneâ demum, vel ferrea ætate cæſi.* Romæ *etiam par ſuperſtitio. His Dei verbum oppoſitum.* VI. *Bovis lac utiliſſimum, unde butyrum, & caſeus. Butyri uſus ſerò ad* Græcos *devenit. Cur in* Cypro *dictum ſit* ἔλφος, *&* Hebraicè חמאה chema. Hebræa *caſei nomina tria.* 1. חריצים, Græcum τρυφαλίδες *quid propriè. Formellæ, formatica, formagines.* 2. שפות *à colando.* 3. גבינה *à coagulatione.* Ὄρος τετυρωμένον, mons incaſeatus. *Caſeus ex lacte bubulo majore copiâ.* VII. *Buccinæ ex cornu bovis. Idem* Jobel, *unde* Jubilæus *annus. Quid* attollere cornu 1 *Par.* 25. 1. *Cornu olei.* Κέρας *poculi genus, unde* κεράσαι. Bacchus *cur* ταυρόκερως. Xenophon *emendatus.* VIII. בקורת *flagellatio ex loro bubulo.*

DE bovis uſu inſignis eſt hic *Vegetii* locus in *Prologo* lib. 3. *Veterin. Cuncta legumina, ſive frumenta bobus meritò, aratriſque debentur. Vinearum ipſarum uſus periret, niſi eorum adminiculis ſubvehendis carpenta ſudarent. Quid de diverſorum onerum comparatione referamus; dum inter mobilia, & quidquid gravius eſt, abſque vehiculis pænè reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipſæque cohortales aves ex eorum capiunt labore ſubſtantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur boum labore frumenta? Et, ne longum faciam, bobus debet alimenta quidquid ali poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus uſus eſt. Nulla poteſt ratio eſſe ſine bubus.* Quæ, utut eleganter dicta, tamen

minùs accurata ſunt. Bovis enim uſus multò plures vel ex ſola Scriptura colligi poſſunt. Horum alii communes ſunt, alii ſacri. In illis primus eſto, quod ad aratra adhibetur. Sic *Job*. 1. 14. *Boves arabant, & aſinæ paſcebant juxta eos*. Et 1 Reg. 19. verſ. 19. *Reperit* Eliſæum *filium* Saphat *arantem duodecim jugis boum*. Et *Eſ*. 30. 24. *Boves etiam & aſini, qui colunt terram*. Docuimus enim ſuo loco etiam aſinis arari, qui tamen nihil ad boves. Proinde *Solomon* Prov. 14. 4. *Ubi deſunt boves, præſepe mundum eſt* (id eſt, *vacuum*) *& proventuum copia pendet ex viribus bovis*. Hinc *Samſon* eo alludens *Jud*. 14. 18. *Si non araſſetis vitulâ meâ, non inveniſſetis ænigma meum*. Et *Amos* cap. 6. verſu 12. ut doceat res haudquaquam ſuccedere, cum præpoſterè fiunt, *An current in petra equi! An ea bubus arabitur?*

Græcorum alii hoc inventum ad *Cererem* referunt, de qua *Orpheus*,

Ἡ πρώτη ζεύξασα βοῶν ἀροτῆρας τένοντα,

Quæ prima junxit boum aratricem cervicem. Alii ad *Triptolemum*, tanquam ab ea edoctum. *Hyginus* Fab. 277. Ceres *boves domare, & alumno ſuo* Triptolemo *fruges ſerere demonſtravit*. Neque alius apud *Poëtam*

- - - *uncique puer monſtrator aratri*.

Alii ad *Buzygem* Heroem. *Plinius* lib. 7. cap. 56. *Bovem, & Aratrum* (invenit) *Buzyges Athenienſis; ut alii*, Triptolemus. *Heſychius*, Βουζύγης, ἥρως Ἀττικὸς, ὁ πρῶτος βοῦς ὑπὸ ἄροτρον ζεύξας· Buzyges, *Heros* Atticus, *qui primus boves aratro junxit*. Nec deſunt, qui *Minervæ* tribuant, quæ Βοαρμία dicta fuerit â *Bœotis*, παρὰ τὸ συναρμόσαι, ἢ ζεῦξαι εἰς ζύγον, καὶ ἄροτρον, βόας. Ita veterum aliquis apud *Phavorinum*. Ab aliis creditur *Bacchus* primus eſſe hujus artis auctor: *Bacchus*, inquam, non *Semeles*, ſed *Proſerpinæ*, & *Jovis* filius, quem tradit *Diodorus* lib. 3. πρῶτον βοῦς ὑπ' ἄροτρον ζεῦξαι, τὸ πρὸ τοῦ ταῖς χερσὶ τὴν γῆν κατεργαζομένων, *primum boves ſub aratro junxiſſe, cum anteà homines nonniſi manibus terram colerent*. Addit ideo cornùa à pictoribus, & *Poëtis* ipſi affingi. *Arrianus* quoque in *Indicis* aſſerit βόας ὑπ' ἀρότρῳ ζεῦξαι Διόνυσον πρῶτον, καὶ ἀροτῆρας ἀντὶ νομάδων ποιῆσαι Ἰνδῶν τοὺς πολλοὺς, Bacchum *primum aratro boves junxiſſe, &* Indorum *multos ex paſtoribus aratores feciſſe*. Neque ab eo diverſum puto *Ægyptiorum Oſirin*, cui idem inventum tribui tam ex *Plutarcho*, quam ex *Diodoro* conſtat. Unde *Servius* ad hæc *Poëtæ*,

- - - *uncique puer monſtrator aratri:*

Alli Triptolemum, *alii* Oſirin *volunt*. In *Æſchyli Prometheo vincto* hoc idem *Prometheus* ita ſibi vindicat,

Κἄζευξα πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα
Ζεύγλαισι δουλεύοντα σώμασιν θ', ὅπως
Θνητοῖς, μεγίστων διάδοχοι μοχθημάτων
Γένοιντ'.

Et jumenta (id eſt, *boves*) *primus jugo ſubjeci, quæ jugi collaribus* (id eſt, *collis jugo inſertis*) *& corporibus ſerviunt, ut homines à maximis laboribus ſublevent*. In *Hiſpania* vetuſtiſſimus *Tarteſſiorum* Rex *Abides* boves primò aratro domari, frumentaque ſulco ſerere docuit, ut *Trogus* auctor eſt lib. 24. Huc pertinere videtur *Abidis* nomen, aut cognomen potiùs, illi Regi, niſi fallor, inditum à *Phœnicibus Tarteſſi* jam olim incolis, ut alibi planum fecimus. Quia *Phœnicio* ſermone עבד abad, *terram colere*, עביד abid, *agricolam*, עבודה abuda, *culturam terræ* ſignificat. Itaque ut *Athenis* Βουζύγης, ſic in *Hiſpania Abides* nomen habuit ab argumento. Sed, ut de aratri origine litem decidam, *Servio* calculum addo; ex cujus ſententia *Non unus aratrum in toto orbe monſtravit, ſed diverſi in diverſis locis*. Nec eſt, quod *Græci* hoc inventum *Cereri* aut *Triptolemo* adſcribant, cum utroque antiquior *Moſes* de agricultura leges tulerit. Ut cum arare vetat primogenito bovis, *Deut*. 15. 19. & bovem ad aratrum cum aſino jungere, *Deut*. 22. *verſ*. 10. Et ad cædis expiationem juvencam decollari jubet, quæ nondum araverit, neque ſub jugo traxerit, *Deut*. 21. 3. Quid quod diu ante *Moſem Jobo* fuêre primò quingenta, deinde mille juga boum, & agricolatio multa, *Job*. 1. 3. & 42, 12. Proinde agriculturæ nullum alium auctorem agnoſco, quam ſummum Deum, è quo hoc inventum exîiſſe diſertè tradit *Eſaias* in fine capitis 28; ut doceret ſe mirabilem eſſe conſilio. Prima igitur artis rudimenta *Caino* cum inſpirâſſet, eodem auctore poſteriores colophonem addiderunt, boum uſi miniſterio, quos homini ſubjecerat, ut legitur *Pſal*. 8. 7. 8. Itaque γεωργίαν ὑπὸ ὑψίστου ἐκτισμένην, *agriculturam à ſummo Deo creatam* fuiſſe, *& inſtitutam* verè ait *Sirachides* Eccleſ. 7. 15.

II. Secundus boum uſus eſt ad trituram, de quo jam quædam à nobis obſervata ſunt in explicatione vocum דישה *daſa*, & מרבק *marbek*. Sed, ut res plenius intelligatur, ſciendum eſt, veteres grana quatuor modis excuſſiſſe, vel extriviſſe. Primo enim virgis, & flagellis, ex folliculis excutiebant. *Columella* lib. 2. cap. 21. *Spicæ poſſunt per hyemem vel baculis excuti, vel exteri pecudibus*. Et infrà, poſtquam culmos tribula, vel trahâ comminui dixit, *Ipſæ autem ſpicæ melius fuſtibus tunduntur*. *Judæos* nonniſi debiliora ſemina ſic excuſſiſſe ſuadent hæc *Hieronymi* in *Eſaiam*, Gith, & *cyminum, quæ infirmiora ſunt ſemina, non rotis plauſtrorum teruntur*, &c. *ſed virga excutiuntur, & baculo, quæ vulgò flagella dicuntur*: quæ ex ipſo *Propheta* ſumpta. Ita enim *Eſaias* cap. 28. verſu 27. *Quia* gith *tribula non trituratur, nec rota plauſtri ſuper cyminum volvitur*: *ſed* במטה יחבט קצח וכמן בשבט *baculo* gith *excutitur, & cyminum virgâ*. Poſt quæ ſequitur, panem, id eſt, triticum, ex quo fit panis, multò aliter, nempe rota plauſtri eſſe conterendum. Itaque *Eſaiæ* ætate vera fuit hæc *Hieronymi* diſtinctio. At olim grana quævis baculo excutiebantur. Ita *Jud*. 6. 11. *Gedeon* חובט חטים בגת *virgâ*, vel *baculo, excutiebat frumenta in torculari*. Id enim propriè חבט. Hinc *Græci* ῥαβδίζων σῖτον ἐν ληνῷ. Et *Ruth* 2. 17. *Et collegit in agro ad veſperam uſque*, ותחבט *& virga excuſſit quod collegerat*: ubi *Græci* rurſus, Καὶ ἐῤῥάβδισεν ἃ συνέλεξε. Et *Kimchius* in *Judices*, חבט כמו דש אלא שהדישה בבהמות והביטה במקל וכן כי תחבוט זיתך חובט במקל בזית להפיל הזיתים *Idem* חבט excutere, *quod* דש triturare, *niſi quod tritura fit per beſtias, & excuſſio baculis*. *Ita* Deut. 24. 20. " Cum excuſſeris olivam " tuam, *baculo ſcilicet arborem cedens, ut olivæ in terram cadant*. De oleis tamen *Theophraſtus*, (*De cauſ*. lib. 1. cap. 23.) Τὰ δένδρα λυμαίνοιτ' ἂν ῥαβδιζόμενα, *Arbores baculis percuſſi corrumperentur*. Proinde vult exſpectari plenam olivarum maturitatem, ut ex arbore ſponte decidant.

Secundò grana exterebantur quodam tribuli genere facto ex tabula lapidibus aut ferro aſperata, quæ impoſito auriga, aut pondere grandi, trahebatur jumentis junctis. Ita *Varro*, *Ruſt*. lib. 1. cap. 52. Hoc tribuli genus à *Columella traha* dicitur, & à *Virgilio* cum Epentheſi *trahea* è *trahendo*; quia non habebat rotas. Lingua ſacra מורג *morag*, vocatur *Eſ*. 41. *v*. 15. pro מוגר *mogar*, per Metatheſin, ut quidem puto. Nam גרר *garar*, eſt *trahere*, unde מוגר *mogar*, *traha* dicatur forma analogica: ut à רדד radad, *extendere*, מורד morad, *opus extenſum* 1 Reg. 7. v. 29. Ex *Hebræo* מורג *morag*, factum eſt *Arabicum* نورج *naurag*, M & N permutatis. *Alcamus* نورج *naurag* definit *inſtrumentum ferreum, aut ligneum, quo fruges in area teruntur*. Lexicon. *Copto-Arabicum Copticè* reddit ΠΙΑΣΤΗΡΙΟΝ, pro quo lego ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΝ, id eſt, *preſſorium inſtrumentum*, ἀπὸ τοῦ πιέζειν, *à premendo*. Suidas Πιεστήριον,

ειον, τὸ ἐκθλίβον. Sed definitio τοῦ מורג *morag* non poteſt aliunde meliùs deſumi, quam ex *Eſ.* 41. *v.* 15. ubi *Iſraëlitis* dicit Dominus, *Ponam te* למורג חרוץ חדש בעל פיפיות *in novum* morag (ſeu *tribulum*) *inciſum variis inciſuris, ut montes tritures, & comminuas, colleſque ponas ut glumam.* A quibus inciſuris vocatur etiam חרוץ *inciſum*, ut nuper *Eſ.* 28. *v.* 27. Gith *non trituratur* בחרוץ *inciſo*, id eſt, *tribulo.* Ita חרצי, vel חרצות הברזל ſunt *tribuli ferrati* 2 *Sam.* 12. 31. & 1 *Par.* 20. 3. & *Amos.* 1. *v.* 3. Boves autem hujuſmodi tribulos traxiſſe colligitur ex 2 *Sam.* 24. 22. ubi *Arauna*, qui in area ſua triturabat, offert Regi *Davidi boves ſuos ad ſacrificandum*, והמורגים *& tribula, & inſtrumenta boum pro lignis.*

Tertiò, plauſtro rotis inſtructo ad triturandum utebantur. *Ploſtellum Pœnicum* vocat *Varro*, ubi ſuprà, tanquam à *Pœnis* inventum, qui ex *Chananæa* venerant. Et factum fuiſſe memorat ex aſſibus, ſeu aſſeribus dentatis cum orbiculis, id eſt, rotulis. Addit in eo aliquem ſediſſe, atque agitâſſe quæ trahebant jumenta, & in *Hiſpania* citeriore, atque aliis locis ita fieri. *Hieronymus* etiam in *Eſ.* 25. *Sunt carpenta ferrata, rotis per medium in ſerrarum modum ſe volventibus; quæ ſtipulam conterunt, & comminuunt in paleas.* Et in *Eſ.* 28. *Quæ* (plauſtrorum rotæ) *in ſerrarum ſimilitudinem ferreæ circumaguntur, & trahuntur ſuper demeſſas ſegetes.* Item, *Triticum, de quo efficitur panis, rotis ferreis teritur, & omnis ejus ſtipula comminuitur in paleas.* Et *Cyrillus* in *Eſ.* 45. poſtquam in *Ægypto* triticum dixit boum ungulis triturari: *Alibi*, ait, ἁμάξαις χρώμενοι, καὶ τροχοῖς πριονοειδέσι, αὐτὸ δὴ τοῦτο μεμελετήκασι κατορθοῦν, *plauſtris, & rotis ſerratis utentes, id ipſum præſtant.* Quin ab *Eſaia* ſæpe alluſum ad hæc triturantium plauſtra, ſi ſequimur Interpretes. Ita enim habet *Græca* editio *Eſ.* 25. 10. Καταπατηθήσεται ἡ Μωαβίτις, ὃν τρόπον πατοῦσιν ἅλωνα ἐν ἁμάξαις. Et *Romana*, *Triturabitur* Moab *ſub eo, ſicut teruntur paleæ in plauſtro.* Et *Eſ.* 38. *v.* 27. Οὐδὲ τροχὸς ἁμάξης περιάξει ἐπὶ τὸ κύμινον, ubi *Romana*, *Neque rota plauſtri ſuper cyminum circuibit.* Et de pane, verſu 28. *Neque vexabit eum rota plauſtri.* Et *Eſ.* 41. *v.* 15. Ἐποίησά σε ὡς τροχοὺς ἁμάξης ἀλοῶντας. Et *Vulgata*, *Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans.* Neque multò aliter *Syra*, & *Arabica.* Sed, utut fatear me omnes locos, qui citati ſunt, præſtare nolle, tamen ipſum *Prophetam* de his plauſtris egiſſe certus ſum, *Eſ.* 28. 27, 28.

Quartò ab ipſis bobus, aut jumentis aliis grana obterebantur. Quo hæc *Jeremiæ* pertinent, cap. 50. verſu 11. *Pingues eritis* כעגלה דשה *ut vitula triturans.* Et *Oſ.* 10. 11. Ephraim *vitula eſt, quæ aſſuevit, & amat triturare.* Et Lex *Moſis*, Deut. 25. 4. *Trituranti bovi os non obligabis.* Fortaſſe etiam quatuor (a) loca de vitulis מרבק *marbek*, quæ ſuprà explicavimus. Eâ enim voce docuimus ſignificari vincula, quibus vituli triturantes alligantur. Neque dubium, quin Deus ad hunc morem alludat, *Mich.* 4. 13. *Tritura*, inquit, *filia* Sion, *quia cornu tuum ponam ferreum, & unglas tuas ponam æreas, & comminues populos multos.* Hunc verò triturandi morem olim in uſu fuiſſe apud *Hebræos*, *Syros*, & *Arabes* capite præcedenti probavimus. Nunc ecce idem de *Ægyptiis* apud *Cyrillum* in *Eſ.* lib. 3. tom. 5. Αἰγυπτίων μὲν παῖδες συνενεγκόντες ἐξ ἀγρῶν ἐπὶ τὴν ἅλωνα δράγματα, εἶτα βοῦς ἐπαφιέντες αὐτοῖς, καὶ ἐν κύκλῳ περικομίζοντες, καταλεπτύνουσι ταῖς χηλαῖς τοὺς ἀστάχυς (lege ἀστάχυας) Ægyptiorum *filii, comportatis ex agro in aream manipulis, his deinde boves immittunt, & circumagunt, ut ſpicas ungulis comminuant. Græcorum* quoque vetuſtiſſimus boum operâ idem præſtitiſſe hæc *Homeri* doceant *Iliad.* υ΄.

(a) 1 *Sam.* 28. 24. *Jer.* 46. 21. *Amos* 6. 4. *Malach.* 4. 2.

Ὡς δ᾽ ὅτε τις ζεύξῃ βόας ἄρσενας εὐρυμετώπους,
Τριβέμεναι κρῖ λευκὸν ἐϋκτιμένῃ ἐν ἀλωῇ,
Ῥίμφα τε λέπτ᾽ ἐγένοντο βοῶν ὑπὸ πόσσ᾽ ἐριμύκων.

Ut cùm boves mares, latis frontibus, jungit aliquis, ut in rotunda area album hordeum obterant, & ſub mugientium boum pedibus grana ſtatim tenuia fiunt. Callimachus Hymno in *Cererem*, hoc inventum illi tribuens, canit,

– – ὡς καλάμην τε, καὶ ἱερὰ δράγματα πρώτα
Ἀσταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι.

quomodo calamum, & ſpicarum ſacros manipulos prima abſciderit, & boves calcatum immiſerit. Xenophon in *Oeconomico* docet accuratius qua ratione id factum fuerit, cùm τὰ ὑποζύγια, id eſt, *jumenta* dicit πατεῖν τὸν σῖτον ἐλαυνόμενα, *frumentum obterere, cum ſtimulantur.* Et his adeſſe τοὺς ἐπαλώστας, *trituræ moderatores*, qui στρέφοντες, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ὑποβάλλοντες τὰ ἄτριπτα, ἀεὶ δηλονότι μάλιστα ὁμαλίζοιεν ἂν τὸ δεινὸν, καὶ τάχιστα ἀνύτοιεν, *qui vertunt, & pedibus ſubjiciunt ea, quæ trita non ſunt, ut duriora nimirum æquè obterantur, ac celerrimè perficiantur.* Interim ne quis ab eo putet ſolos boves intelligi, *jumenta* hic vocari dicit βοῦς, ἡμιόνους, ἵππους, *boves, mulos, & equos. Varro* quoque boum ſpeciatim in hoc negotio non meminit, ſed jumentorum in genere. *Apud alios*, inquit, *exteritur grege jumentorum inacto, & ibi agitato perticis, quod ungulis è ſpica exteruntur grana.* Et, ſi creditur *Columellæ* lib. 2. cap. 21. *Nihil dubium eſt, quin equis melius, quàm bubus ea res conficiatur.* Sed, ut *Judæi*, *Syri*, *Arabes*, *Ægyptii*, & *Græci* apud *Homerum*, ita *Romani* veteres boum operâ potiſſimum videntur grana triviſſe, atque à terendo *triones*, quaſi *teriones*, appellitâſſe. Quin illud *Hieronymi*, *Bos laſſus fortiùs figit pedem*, videtur ex *Comicorum* aliquo ſumptum, qui de bove triturante uſurpaverit. Alioqui enim nihil refert quàm fortiter bos pedem figat. Sic triturandi morem in *Aſia* hodieque retineri probat *Druſius* in *Micheam* ex his *Leunclavii Turcic.* pag. 234. *Solent illarum regionum incolæ, poſtquam demeſſæ fruges ſunt, non domum eas ex agris, more noſtro, granis nondum excuſſis, in horrea convehere: ſed in aream quamdam ſub dio comportare; deinde, ſparſis per aream manipulis frugum, boves, & bubalos immittunt, qui dum pedibus ſubjectas proterunt, ariſtis grana nullo negotio excutiuntur.* Idem ab illis *Tartaris* uſurpari, qui circa *Volga* oſtia degunt, aſſerit *Olearius*, teſtis αὐτόπτης, idemque ἀξιοπιστότατος, *Moſcovitici*, & *Perſici* itineris lib. 4.

III. Tertius boum uſus eſt, quod plauſtra trahunt, de quo ſæpe Sacri Scriptores. Sic *Num.* 7. 3. *Et adduxerunt oblationem ſuam coram Domino, ſex plauſtra camerata, & duodecim boves*, qui ſcilicet bijuges ſingula plauſtra traherent. Proinde verſ. 7. & 8. dantur *Gerſonitis* duo plauſtra, & quatuor boves, & *Meraritis* quatuor plauſtra cum octo bobus. Et 1 *Sam.* 6. 7. *Facite plauſtrum novum, & accipite duas juvencas fœtas, quibus nunquam impoſitum ſit jugum, ut eas jungatis illi plauſtro.* Et 2 *Sam.* 6. 3. 6. *Impoſuerunt arcam Dei plauſtro novo*, &c. *Et boves in luto hæſerunt.* Sæpe etiam profani. *Smyrnæus* lib. 6.

Ὡς δ᾽ ὅθ᾽ ὑπὸ ζεύγλῃσι βόες μέγα κεκμηῶτες
Ἀξονίην ἐρύουσι πρόσω μεμαῶτες ἀπήνην·

Ut cum boves ſub jugo valde laborantes ligneum porrò nitendo plauſtrum trahunt. Veterum epigrammata in amnis concreti deſcriptione,

Quà ratis egit iter, juncto bove plauſtra trahuntur.

Item,

Plauſtra boves ducunt, quà remis acta carina.

Cybele, mater Deûm, è *Phrygia* navi advecta hujuſmodi plauſtro *Romam* invecta eſt, *Ovid. l.* 4. *Faſt. v.* 345.

Ipſa ſedens plauſtro portâ eſt invecta Capenâ,
Sparguntur junctæ flore recente boves.

Bacchus & *Ceres* putantur primi boves plauſtro junxiſſe. *Tibullus* lib. 2. *Eleg.* 1.

Illi etiam tauros primi docuiſſe feruntur
Servitium, & plauſtro ſuppoſuiſſe rotam.

Tale plauſtrum *Hebræis*, & *Syris*, עגלה, *agala*, vocatur, & *Arabicè* عاجلة *egela*. non à *rotunditate*, ut volunt, ſed quia illud trahunt עגלים *agalim*, id eſt, *vituli*, ſeu *boves*. Quod his verbis me docuit *Alcamus*, العاجلة الالة التي ياجرها الثور Egela, *plauſtrum, quod trahunt boves*. Proinde *Hebræum* עגלה, *Græci* Interpretes ἄμαξαν conſtanter reddunt, id eſt, *plauſtrum, cui junguntur boves*, Quamvis enim ἄμαξα ſæpe ſumatur latiùs, tamen id propriè ſonat, ut ἅρμα *mularem currum*. Vetus aliquis *Scholiaſtes* in *Phavorino*, Ζεῦξαι, τὸ τὰς βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι, ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα. Unde *Hamaxobii* dicuntur *Scythæ*, qui pro domibus plauſtra boum habent. Et ὀκτάποδες, quotquot domini ſunt δύο βοῶν, καὶ ἁμάξης μιᾶς, *boum duorum*, *& plauſtri unius*. Ita *Lucianus* in *Scytha*. *Budini* quoque, gens *Scythica*, ſi Veteribus credimus περὶ τὸ δινεῖν ἐπάνω ἁμαξῶν ὑπὸ βοῶν ἐλαυνομένων, *quia circumeunt vecti plauſtris à bobus actis*. Ita *Stephanus* ex *Parmenione Byzantio*. *Scythica* hæc plauſtra *Ovidius* paſſim deſcribit, ut *Triſt*. lib. 3. *Eleg*. 10.

Ducunt Sarmatici *barbara plauſtra boves*.

Et *Eleg*. 12.

Stridula Sauromates *plauſtra bubulcus agit*.

Et *De Ponto* lib. 4. *Eleg*. 7.

Ipſe vides, onerata ferox ut ducat Jazis
Per medias Iſtri *plauſtra bubulcus aquas*.

IV. Quartò, boves etiam onera geſtabant 1 *Par*. 12. *v*. 40. *Panem afferebant in aſinis, & camelis, & mulis, & bobus*. Quibus hæc *Tullii* opponi queant *De Nat. Deorum* lib. 2. *Quid de bobus loquar, quorum ipſa terga declarant non eſſe ſe ad onus accipiendum figurata?* Et Proverbium vetus ex eodem (b) *Tullio*, (c) *Quintiliano*, & (d) *Ammiano*; *Clitellæ bovi impoſitæ, planè non eſt noſtrum onus*. Cui non abſimile hoc *Horatii* lib. 1. *Epiſt*. 14.

(b) Lib. 5. ad Attic. Epiſt. 15.
(c) Lib. 5.
(d) Lib. 16.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Quaſi ut arare ab equo, ita dorſo vehere à bove tum fuerit alienum. Agitur enim de iis, qui, ſuâ ſorte non contenti, alienam ſemper appetunt. Sed, utut bos ad arandum potius ſit natus, quam ad vehendum, tamen eum ad vecturas non eſſe prorſus inutilem docet experientia. Hinc *Ælianus*, *Hiſt*. lib. 7. cap. 4. tauros ait feretro ſe ſubmittere, & puerum, aut puellam cervice, dorſo mulierem geſtare. Et *Phile* cap. 46.

Παντεργησον ἡ βοῦς, καὶ κομίζει φορτία·
Ad omnia aptus bos, onera etiam gerit.

Hinc in fabulis *Ampelus*, puer *Baccho* charus, taurum conſcendit,

Καὶ θρασὺς ἵζανε κοῦρος ὑπὲρ βοέοιο μετώπου·
Et audax ſedebat puer ſuper bovina fronte. Ita *Nonnus* *Dionyſ*. lib. 11. verſu 167. Atque ut Poetæ *Europam*, ita *Romani* Hiſtriones *Herculum* tauro vexerunt. Liber *Spectaculorum*, *Epigr*. 16.

Vexerat Europen *fraterna per æquora taurus*:
At nunc Alcidem *taurus in aſtra tulit*.

Et hoc ipſo, quod *Solomon* æneo mari boves pro Atlantibus ſuppoſuit, docuit hoc animal ad geſtanda onera non eſſe prorſus inhabile. Nec in *India* hodieque quidquam eſt frequentius, quam boves videre gerulos.

V. Quintò, vituli non ſolùm in cibis, ſed & in deliciis veterum *Hebræorum* fuerunt. Hinc *Abraham* apponit Angelis *vitulum tenerum, & bonum*, Gen. 18. v. 7. Et Regi *Sauli* *Pythoniſſa* mactari jubet עגל מרבק *vitulum marbek*, ſeu *triturando ſaginatum*, 1 *Sam*. 28. v. 24. Nec paterfamilias in parabola quidquam habet lautius, quo reſipiſcentem filium excipiat, quàm vitulum ſaginatum, *Luc*. 15. *v*. 23. Quò faciunt hæc *Jerem*. 31. *v*. 12. *Confluent ad bona Domini, ad frumentum, muſtum, & oleum, & ad fœtus boum, & ovium*. Et *Amos* 6. *v*. 4. *Comeditis agnos ex grege, & vitulos* מתוך מרבק *ex medio marbek*, id eſt, cibos quosque ſelectiſſimos. Neque vitulina ſolum, ſed & bubula tum fuit in conviviis recepta. Exempla vide 1 *Reg*. 1. *v*. 9. & 19. 21. & 1 *Paral*. 12. *v*. 40. & 2 *Par*. 18. *v*. 2. & *Eſa*. 22. *v*. 13. Itaque *Prov*. 15. *v*. 17. convivolo ex oluſculis opponitur convivium משור אבוס *ex bove altili*, tanquam tenuiſſimo lautiſſimum. Et *Matth*. 22. *v*. 4. Rex, regni ſui Proceres ad filii nuptias vocans, Οἱ ταῦροί μου, inquit, καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, *Tauri mei, & altilia mea mactata ſunt*, id eſt, tauri mei altiles, per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Proinde in quotidianis *Solomonis* & *Nehemiæ* cibariis cenſentur boves 1 *Reg*. 4. 23. & *Nehem*. 5. *v*. 18. In *Homericis* Heroibus eamdem frugalitatem Veteres pridem obſervarunt. In his *Socratis* diſcipulus *Dioſcorides*, qui ſcripſit τοὺς παρ' Ὁμήρῳ νόμους, *Homerum* notat neque in feſtis neque in nuptiis, neque in ullo alio conventu quidquam apponere præter bubulam: quamvis *Agamemnonem Græcorum* Optimates convivio excipientem ſæpe introducat, & *Menelaum Hermiones*, filiique, & filiæ nuptias celebrantem. Addit eumdem hoſpiti ſuo *Telemacho* tantum offerre νῶτα βοὸς, *terga bovis*. Quomodo *Ajaci Agamemnonem*, atque etiam *Neſtori* ſeni. *Neſtor* quoque, cum multos convivas invitâſſet, *Aliquis*, inquit, πεδίονδ' ἐπὶ βοῦν ἴτω, *in campum ad bovem eat*. Quid quod *Alcinous Ulyſſi*, & delicatis illis *Phæacibus* tales apponit menſas? Neque aliis cibis proci veſcuntur in domo *Penelopes*, quamvis omnium hominum maximè voluptati dediti. Hæc pluribus perſequitur *Dioſcorides*, quem diximus, unde quædam excerpſit *Athenæus* libro primo, ſed multò plura *Suidas* voce Ὅμηρος.

Conſtat tamen multos Veterum ab eſu bovis per ſuperſtitionem abſtinuiſſe. Nam, ut *Ægyptios*, & *Phœnices* taceam, qui, auctore *Porphyrio*, humanis veſci carnibus, quam vaccam morſu attingere maluiſſent: *Barcæosque*, & *Cyrenæos*, & paſtoritios *Afros*, inde ab *Ægypto* uſque ad *Tritonidem* lacum, quos ab eſu vaccæ abſtinuiſſe teſtatur *Herodotus*: & apud *Phrygas* morte mulctatum fuiſſe, quisquis bovem aratorem interfeciſſet, ut eſt in *Æliano*, *Hiſt*. lib. 12. c. 34. *Athenis* quoque, & in *Peloponneſo* id olim fuit prohibitum. *Varro*, *Ruſt*. lib. 2. cap. 5. *Hic ſocius hominum in ruſtico opere, & Cereris miniſter. Ab hoc antiqui manus ita abſtineri voluerunt, ut capite ſanxerint, ſi quis occidiſſet. Qua in re teſtis* Attice, *teſtis* Peloponneſos. *Atticam* ea de re legem citat *Ælianus*, *Var*. lib. 5. c. 14. Βοῦν ἀρότην, καὶ ὑπὸ ζυγὸν πονήσαντα σὺν ἀρότρῳ, ἢ καὶ σὺν τῇ ἁμάξῃ, μηδὲ τοῦτον θύειν, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός· *Bovem aratorem, & ſub jugo laborantem cum aratro, vel cum plauſtro, ne mactanto; quia ille etiam eſt agricola, & hominum in laboribus ſocius*. Quo alludens *Plato* lib. 6. *De Legibus*: ὅτε οὐδὲ βοὸς ἐτολμῶμεν γεύεσθαι, *cum ne bovem quidem guſtare audebamus*. Meliore ſcilicet ſeculo lex illa antiquata eſt. Tamen hujus veſtigia manebant in *Diipoliorum*, & *Buphoniorum* feſtis, quibus, mactato bove, enſem damnabant, tanquam cædis auctorem. Ita *Ælianus*, *Var*. lib. 8. cap. 3. Et aureæ, vel argenteæ ætatis homines tale quid perpetrâſſe *Poetæ* negant. Sed ænea, inquit *Aratus*,

- - - πρῶτοι δὲ βοῶν, ἐπάσαντ' ἀροτήρων,
boves aratores primi guſtarunt. Alii ad ferream uſque deſcendunt, ut *Cicero* lib. 2. *De Nat. Deor*.

Ferrea tum verò proles exorta repente eſt;
Auſaque funeſtum prima eſt fabricarier enſem,
Et guſtare manu victum, domitumque juvencum.

Niſi *ferream* vocet, quia ferrum tum inventum eſt. *Germanicus* in *Arateis*,

Ærea ſed, poſtquam proles terris data, &c.
Ferrique invento mens eſt læta metallo,
Polluit & taurus menſas aſſuetus aratro.

Eodem pertinent hæc ſummi *Poetæ* lib. 2. *Georg*.

Ante etiam ſceptrum Dictæi *Regis, & ante*
Impia quàm cæſis gens eſt epulata juvencis.

Itaque *Domitianus*, cùm inter initia imperii à cæde maximè abhorreret, hujus *Virgiliani* verſus memor, edicere deſtinavit, ne boves immolarentur. Hæc Suetonius cap. 9. Si *Plutarcho* credimus lib. 2. *De carnium eſu*, priſci mortales in fera & malefica animalia graſſari cùm incepiſſent, ab illorum eſu paulatim creſcens licentia ἐπὶ βοῦν ἐργάτην ἦλθε, καὶ τὸ κοσμοῦν πρόβατον, καὶ τὸν οἰκουρὸν ἀλεκτρυόνα, *ad bovem aratorem devenit, & ad ovem, quæ nos ornat, & ad gallum domûs cuſtodem.* Apud *Plinium* lib. 7. cap. 56. *Animal occidit primus* Hyperbius Martis *filius*, Prometheus *bovem.* Itaque *Pythagoras* ſui ſæculi homines ab animalium cæde abſterrens, hoc potiſſimùm urget apud *Poetam*, *Metam.* lib. 15.

Quid meruere boves, animal ſine fraude, doloque,
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores?
*Immemor eſt * demum, nec frugum munere dignus,*
Qui potuit, curvi dempto modò pondere aratri,
Ruricolam mactare ſuum, qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat annum,
Tot dederat meſſes, percuſſit colla ſecuri.

*Malim *Divum.*

Et paulo poſt,

Cùmque boum dabitis cæſorum membra palato,
Mandere vos veſtros ſcite, & ſentite colonos.

Quin, apud *Laërtium*, *Ariſtoxenus*, *Pythagoram* ſcribit cætera omnia animalia in cibum permiſiſſe, μόνων δ' αὐτὸν ἀπέχεσθαι, ἀροτῆρος βοὸς, καὶ κριοῦ, *nec niſi à bove aratore, & ariete abſtinuiſſe.* Neque veteres *Romanos* ab hac ſuperſtitione fuiſſe prorſus immunes ex his *Plinii* colligas lib. 8. cap. 45. *Damnatus à populo* Romano, *die dicta, qui, concubino procaci rure omaſum ſe ediſſe negante, occiderat bovem: actuſque in exilium, tanquàm colono ſuo interempto.* Hinc *Columella* de bove in *Præfat.* lib. 7. *Cujus tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale eſſet bovem necaſſe, quàm civem.* Sed his, præter exempla Sanctorum, *Abrahami, Eliſæi, Joſiæ*, & aliorum, qui boves in cibum adhibuerunt, Dei Legem opponimus, cùm generalem *Gen.* 9. *v.* 3. *Omne, quod movetur, & vivit, vobis erit in cibum:* tum ſpecialem *Deut.* 14. *v.* 4. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis, boves, fœtus ovium*, &c. Non peccant, qui creaturas ad illum uſum referunt, propter quem à Deo creatæ ſunt.

VI. Sextò, bovis quoque lac eſt utiliſſimum, ex quo butyrum, & caſei fiunt. *Deut.* 32. *v.* 13. 14. *Dat ei ſugendum*, &c. חמאת בקר *butyrum bovis.* 2 Sam. 17. *v.* 29. *Et mel, & butyrum, & oves,* ושפות בקר *& caſeos bovis* Davidi *afferebant.* Eſa. 7. v. 21. 22. *Et erit in die illa, ut quisquis ſervaverit buculam unam, & duas oves, præ copia lactis, quod proveniet, butyro veſcatur.* Nempe ob id ipſum terra *Chanaan* toties dicitur *lacte manare*, quod in eâ pecora proventu lactis uberrimo dominum ſuum ditabant. Butyri uſum, apud *Hebræos* antiquiſſimum, ad *Græcos* ſerò admodum deveniſſe probamus in Tractatu *De ovibus*. Et *Græcè* βούτυρον, id eſt, *bubulum caſeum*, minus aptè vocari, cum à caſeo res diverſa ſit, & tam ex ovillo, & caprillo lacte, quam ex bubulo fiat. Fortaſſe etiam butyri *Cyprium* nomen ἔλφος, *à bove* ſumptum, quem *Phœnices* ἄλφα vocârunt & *Hebræi* אלוף *alluph*, vel אלף *eleph*, unde Plurale אלפים *alaphim*. Itaque duo hæc nomina non videntur ſatis patuiſſe. At *Hebraicè butyrum* rectè dicitur חמאה *chema*, cùm *Arabicè* خمأ chama *de lacte condenſari*, & *concreſcere* ſignificet, ſcilicet *in modum butyri*. Porro vocem חמאה *chema*, pro *butyro* conſtanter uſurpant Sacri Scriptores, ubicunque de eo agitur, decem ſcilicet locis, niſi quod, *Aleph* eliſo, חמה *chema*, legitur *Job.* 29. *v.* 6. At caſei mentio cum in Scriptura ſolum ter fiat, hujus tria occurrunt nomina, quæ libet hic excutere, quia non ſatis intelliguntur.

Primum eſt חריץ *charits*, undè חריצי החלב 1 *Sam.* 17. *v.* 8. *Græci* reddunt τρυφαλίδας τοῦ γάλακτος. Et *Heſychio* τρυφαλίδες ſunt τὰ τμήματα τοῦ ἁπαλοῦ τυροῦ, *caſei mollis ſegmenta*, Quod *Hebræum* prorſus exprimit. Nam חרץ *charats*, eſt *ſecare*. *Græci* συντέμνειν exponunt *Proverb.* 21. *v.* 5. *Eſa.* 10. *v.* 23. & 28. *v.* 22. *Dan.* 9. *v.* 2. &c. Inde igitur deductum חריץ *charits*, eſt τμῆμα, *ſegmentum*. *Arabes*, quibus ſolenne eſt ح & ك permutare كريص vocant *mollem caſeum*. *Vulgatus* habet *formellas caſei*; minùs propriè: quia *formellæ*, id eſt, τάλαροι, ſeu *fiſcellæ*, ex quibus caſeus exprimitur, aliud ſunt ab ipſo caſeo. Sed illi interpreti *formellas caſei* credibile eſt idem fuiſſe, quod *caſeos ex formellis, ſeu fiſcellis expreſſos.* Qui proinde barbaris ſeculis *formatica* dicti ſunt, & *formagines*. Itaque in *Ariſtotele*, pro *Græca* voce τρυφαλίδας, *formagines* dixit *Gaza*, *Hiſt. anim.* lib. 3. c. 20. Ad caſei formas, ſeu fiſcellas pertinent hæc *Gregorii Nazianzeni* Carm. 4.

Τοῖς μὲν ἐγὼν ἁπαλὴν πλάσθην φρένα, καὶ νεόπηκτος
Οἷα τυρὸς, ταλάρου λαμβάνον αἶψα τύπον·

Per hæc mens tenera mihi efficta eſt, & ut caſeus nuper coagulatus, fiſcellæ formam protinus ſumpſi. Et Carm. 49.

Ὡς τυρὸν πλεκτοῖσιν ἐειδόμενον ταλάροισιν.

Ut caſeum flexis fiſcellis ſimilem. Vide plura in *Heſychio*, in vocibus ταρρὸς, ταρροί, & ταρσοί.

Secundum *caſeorum* nomen eſt שפות *ſaphoth*: ut 2 *Sam.* 17. *v.* 29. ושפות בקר *& caſeos bovis*, id eſt, *ex lacte bubulo*. Pro quo *Græci*, σαφὼθ βοῶν, *Hebræam* vocem, tanquam ignotam, nudè exſcribentes. *Complutenſis*, ex aliquo veterum, puta ex *Aquila*, *Symmacho*, &c. γαλαθηνὰ μοσχάρια, *lactentes vitulos*; Vulgatus, *pingues vitulos*; Arabs, *lac bovis*. Sed *Chaldæus*, *Syrus*, & *Hebræi* omnes, *caſeos*. Quos puto שפות *ſaphoth* appellari; quia שפה *ſapha*, *Hebræis*, & *Chaldæis*, inter cætera, *colare*, vel *percolare* ſignificat. Caſeus autem non aliter fit, quàm lac percolando, ut ſerum effluat. Hinc *Job.* 10. *verſ.* 10. *Nonne ſicut lac me percolaſti, & ſicut caſeum me coagulaſti?* Et *Tibullus* lib. 2. *Eleg.* 3. de fiſcella, in qua fit caſeus;

Tunc fiſcella levi detexta eſt vimine junci,
Raraque per nexus eſt via facta ſero.

Tertium *caſei* nomen גבינה *gebina*, in loco *Jobi*, quem nuper citavimus, ex *Hebræa* lingua ignotum, ex *Chaldæis*, *Syris*, & *Arabibus* notiſſimum eſt. *Chaldæis* enim, & *Syris* גובנא *gubna*, & *Arabibus* جبنة *giubna* eſt *caſeus*. Et *coagulare* Talmudicis גבן *gibben*, & *Arabibus* اجبن agbana: *coagulari* ܐܬܓܒܢ *ithgeban* in *Pſalterio Syro*, & تاجبن *thegiabbana* in *Arabico* edito *Pariſiis*, Pſal. 118. v. 70. Rurſus *Pſal.* 68. *v.* 16. pro *Hebræo* הר גבננים *mons gabnunim*, *Græci* habent ὄρος πεπηγμένον· Vulgata, *montem coagulatum*; Pſalterium vetus, *montem incaſeatum*; Hilarius, *montes caſeatos*; Arabs, الاجبال الماجبن omnes eodem ſenſu. Sed *Hieronymus* melius, *montem excelſum*; quod ſequuntur *Hebræi* omnes: quia גבן gibben, *gibboſum* ſonat *Levit.* 21. *v.* 20. Et in celſis montibus vertex eminet, quomodo gibbus in dorſo. Inde ܓܒܝܢܐ *gebina* Syris *cacumen*, *vertex*. Ita *Lucæ* 4. *verſ.* 29. ܠܓܒܝܢܐ ܕܛܘܪܐ *in cacumen montis.*

Caſeus tam fit ex ovillo, & caprino lacte, quàm ex bubulo, ſed ex bubulo majore copia. *Ariſtoteles*, *Hiſtor.* lib. 3. cap. 20. Ἔχει δὲ πλείω τυρὸν τὸ παχύτερον τῶν γαλάκτων, *Plus caſei habet illud lac, quod craſſius eſt.* Et paulo poſt, Παχύτερον δὲ τὸ βόειον. *Bubulum autem eſt craſſius.* Ea infra, Ἔστι δὲ τυρὸς πλείων ἐν τῷ βοείῳ,

βοείῳ, ἢ ἐν τῷ αἰγείῳ· γίνεσθαι γάρ φασιν οἱ νομεῖς ἐκ μὲν ἀμφορέως αἰγείου γάλακτος τρυφαλίδας ὀβολιαίας μιᾶς δεούσης εἴκοσιν, ἐκ δὲ βοείου τριάκοντα. *Caſei plus eſt in bubulo lacte, quam in caprino: paſtores enim ex amphora caprini lactis caſeos obolares undeviginti fieri tradunt; ex bubulo autem* (pari menſurâ) *triginta.* Itaque bubulum caprino triente, & ampliùs, hac in parte, fertilius eſt.

VII. Septimò, bovis cornua in buccinarum uſum inſerviunt, *Varro, De Ling. Lat.* lib. 4. *Cornua dicta, quod ea, quæ nunc ſunt ex ære; tunc fiebant ex bubulo cornu.* Dionyſius Halicarn. *lib.* 2. Τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινες κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον, *Plebeios miniſtri quidam bubulis cornibus buccinantes ad concionem convocabant.* Itaque, cùm dicitur *Pſal.* 98. *verſ.* 6. *Tubis*, וקול קרן *& ſono cornu clangite coram Rege Domino*: cornu nullum aliud, quam bubulum intelligo. Ut neque in his *Joſ.* 6. *v.* 5. במשוך בקרן היובל *cum tractim ſonabitur cornu Jobel*, ſeu *jubilationis*. Eos enim, qui cornu arietum hic ſignificari contendunt, nullâ ratione niti, ſuo loco docebo. Eodem refero, quod 1 *Paral.* 25. *v.* 5. filii *Heman* à Deo conſtituuntur להרים קרן *ad attollendum cornu*, id eſt, ut, ſtatis temporibus, corneis tubis altâ voce buccinent. Ut cùm de iiſdem dicitur 2 *Par.* 8. *v.* 13. וכהרים קול בחצוצרות *Cùm attollerent vocem in tubis.* Et *Eſa.* 58. *v.* 1. כשופר הרם קולך *Attolle vocem tuam ſicut tubam.* Fateor alios interpretes, quotquot videre licuit, in diverſiſſima abire: quaſi elatio cornu ibi ſumatur pro roboris exaltatione, ut paſſim. Sed locum attentè legenti patebit aliena hæc eſſe, & præter mentem Sacri Scriptoris. Etiam in *Daniele* קל קרנא *vox cornu* pro buccinæ ſono ſumitur aliquoties, ut *Dan.* 3. *v.* 5. 7. 10. Et שופר ſeu *tubam*, *Græci* Interpretes κερατίνην, id eſt, *corneam buccinam*, reddunt duodetriginta locis. Sed & *bubulum cornu* ſignificari puto, cùm *cornu* pro *vaſe* adhibetur; ut 1 *Sam.* 16. *v.* 1. *Imple cornu tuum oleo.* Et verſ. 13. *Tulit ergo* Samuel *cornu olei.* Et 1 *Reg.* 1. *v.* 39. *Sumpſitque Sacerdos cornu olei de tabernaculo.* *Arabs* in Samuele habet وعا *vas*, id eſt, genus pro ſpecie. Apud *Græcos* κέρας *cornu* in poculis fuit; ut *Athenæus* multis docet, & *Nicandri Scholiaſtes* in *Alexipharmaca.* Inde eſt, quod κεράσαι *miſcere* ſignificat, & *temperare* potum. Et quod *Bacchus* fingitur eſſe ταυρόκερως. De hujuſmodi poculis apud *Thraces* in uſu vide *Xenophontem* lib. 7. *Anabaſews*: in quo libro *Ceraſuntii* ſignum dant αὐλοῖς τε, καὶ σάλπιγξιν ὁμοβοΐναις, *tibiis, tubiſque ex bubulis oſſibus*, ut quidem reddit *Amaſæus.* Sed per ω legendum ὠμοβοΐναις, *è crudo bovis corio factis.* Neque enim *Græca* eſt vox ὁμοβοΐναις.

VIII. Octavò, in pœnis flagellatio בקורת *bikkoreth*, dicitur *Levit.* 19. *v.* 20. quia fiebat loro bovino, ita *Saadias* apud *Kimchium* & *Rabbi Aben Eſra* in h. l. *Tauream Latinè* dixeris ut in *Vulgato* 2 *Macchab.* 7. *v.* 1. & *Juvenalis* Sat. 6.

- - - - - - - - taurea punit
Continuò flexi crimen facinuſque capilli.

Græcè etiam ταυρέαν. *Heſychius*, Μάραινα, μάστιξ, ῥάβδος, γωνία· lege, Μάραγνα μ. ρ. ταυρεία. Et continuo poſt pro Μάραγνα, γῆ ταυρεία· lege Μαράγνα, τῇ ταυρεία. Hinc in *Aſinaria* Plautus, *Abſtinebit cenſione bubulâ.* Et in *Pœnulo*,

- - - - - heri in tergo meo
Tres facilè corios contriviſti bubulos.

Sed de eo jam actum in capite *De boum nominibus.*

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

De Boum uſu in Sacris.

Sacrificia, holocauſta, pacifica, & propitiatoria, quæ vel pro peccato, vel pro delicto. Bos ad holocauſta qualis, & quo ritu oblatus. Quid peculiare in ſacrificio pacifico, & pro peccato. Cur pro peccato bos, & pro delicto, quod gravius, ſolum aries oblatus. Sacrificia quædam temporum, quædam perſonarum propria. Votiva ſacrificia. Decimæ ex pecore. Sacrificia mundationum. Extraordinaria, ut in conſecratione primi & ſecundi Templi, & reſtitutione divini cultûs ſub Ezechia, *&* Joſia. Suidas *notatus. Sacrificium juvencæ rufæ,* Num. 19. *& juvencæ, quæ in valle aſpera immolabatur,* Deut. 21. *Sacrificia* Gentilium *quàm ſimilia* Judaicis. *Exemplum in holocauſtis* Levitici, *ſtatim initio. Eadem victimæ. Bos major hoſtia. Holocauſtum in ſacrificiis primas tenuit.* Ægyptii *nonniſi mares boves,* Græci, *&* Romani *etiam, vaccas ſed injuges offerebant. Victimæ* τέλειαι, *& poſt ſcrutationem à ſacerdotibus ſignatæ. Nonniſi in Templis offerendæ. Earum capiti* Ægyptii *imprecabantur, ut pœnæ, quas commeruerant, in illud verterentur. Has jugulabat popa. Alius ſanguinem excipiebat vaſe, quod* Homerus Syra *voce* ἀμνίον *vocat. Hoc ſanguine aræ perfuſæ. Jugulationem ſequebatur excoriatio, & diſſectio. Quam ritè fieri oportuit.* Ὀρθοτομεῖν Pauli *vox inde petita. Ut* Jerem. 34. Iſraëlitæ *tranſeunt inter partes diſſecti vituli, ita* Bœoti, *&* Macedones *inter partes diſſecti canis:* Xerxis *copiæ inter partes diſſecti hominis:* Græci, *&* Trojani *Heroes inter partes diſſecti porci. Porco cæſo ſanciebatur fœdus, & porcâ cæſâ etiam, nec* Virgilium *mutâſſe genus, ut volunt. Fœdus icere, ferire, percutere,* Hebraicè כרת. Moloſſi *fœdus diſſecto bove iciunt.* Zenodoti, *&* Eraſmi *lapſus.* Scythæ *quando bove minutatim diſſecto ejus tergori inſideant. Bos à* Saule *quorſum diſcerptus,* 1. Sam. 11. v. 7. *De pane bubulo ſtercori incocto,* Ezech. 4. *Panis focatius, ſeu ſubcineritius quomodo* Hebraicè, Chaldaicè, *&* Arabicè. Græcè ἐγκρυφίας, ἐσχαρίτης, *&* ἐπανθρακίς. *De eo Scripturæ loca,* Eſ. 6. v. 6. רצפה ritſpha, *non eſt* carbo, *ut volunt, ſed* lapis ignitus, Arabicè رضفة *multa de hujus uſu. De eodem lapide* 1 Reg. 19. v. 6. Chaldaica, *&* Græca *verſio hujus loci corrupta, & reſtituta. Panis ſubcineritius non coquitur, niſi vertatur,* Oſe. 7. v. 8. *Bubulum ſtercus ubi pro ligno.*

BOum ſacer uſus in Sacrificii maximè ſitus eſt, quorum apud *Judæos* multa fuêre genera, & varii ritus. Nam ratione formæ, & finis, alia fuerunt holocauſta, alia pacifica, alia propitiatoria. Holocauſta quid fuerint; ipſo nomine ſignificatur. *Græcè* enim ὁλόκαυστον vocatur, *quod totum igne comburitur.* Itaque in holocauſtum offerri dicebatur victima, quam offerens totam igne abſumebat, ut ſe ſuaque omnia Deo debere profiteretur. Holocauſti *Hebræa* duo nomina כליל, & עולה, ſi jungantur, ſignificabunt id totum in fumum ſurſum aſcendere. Unum enim *ab integritate*, alterum *ab aſcenſione* ſumptum. Neque his malè reſpondet *Græcum* nomen. Pacifica *Hebraicè* שלמים, *Græcè* εἰρηνικά, σωτήρια, & εὐχαριστικά, dabantur in ſignum gratitudinis poſt accepta beneficia. Propitiatoria vel pro peccato offerebantur, vel pro delicto. Illud חטאה ἁμαρτία, hoc אשם πλημμέλεια dicitur, & eſt priore gravius. A conſcio

enim

enim perpetratur, cum alterum fiat per errorem. In plerisque his ſacrificiis non ſolùm boves, ſed oves quoque, & capras, columbasque, & turtures oblatas fuiſſe legimus. At de bobus ſolum hic agitur.

Porro bos ad holocauſtum mas & integer ſelectus, ad oſtium Tabernaculi conventûs adducebatur, & ab offerente manus capiti ejus imponebatur. Tum *Levita* illum jugulabat. Et, poſtquam alius ſanguinem vaſe exceptum altari inſperſerat, hoſtiam excoriatam idem *Levita* in fruſta concidebat, quæ igni impoſita ſacerdos adolebat in holocauſtum grati odoris Domino. Hæc Legislator *Lev.* 1. *v.*3.*&c.* At initio capitis tertii agitur de bove, qui offertur in ſacrificium pacificum, quod à priore differt, 1. Quia bovem offerendum marem eſſe neceſſe non fuit; nam fœmina quoque admittebatur. 2. Præterea non jubetur totum ſacrificium abſumi, ſed ſolùm adipem, renes, & lobum jecoris. Sacerdoti cedebant pectus & dexter humerus, *Levit.* 7.*v.*21.22. Reliqua offerenti, quæ vel eodem die, vel poſtridie ſaltem comedenda, & quidquid in tertium diem ſupererat, igne abſumendum, *Levit.* 7.*v.*6.7.8. Capite quarto *Levitici* deſcribitur juvenci ſacrificium pro peccato. In quo peculiare hoc fuit, quod Sacerdos, poſtquam, digito in ejus ſanguine intincto, ſepties ante velum aſperſerat, atque eodem imbuerat cornua altaris ſuffitûs, reliquum effundebat ad baſim altaris holocauſtorum in aditu Tabernaculi. Adeps, renes, & lobus jecoris in altari adolebantur. Corium, & tota caro, caput, pedes, exta, & fimus extra caſtra comburebantur. Juvenco ſic offerendo Sacerdos manus imponebat, cum pro peccato Sacerdotis: & ſeniores populi, cùm pro peccato *Eccleſiæ* offerebatur, *Levit.* 4.*v.*4. 15.

Supereſt, ut dicamus de ſacrificio pro delicto, quod cùm fuerit gravius, non tamen majoribus hoſtiis expiabatur, ſed ſolum ariete oblato. Ita enim Legislator *Levit.* 6.*v.*6. *Et delictum ſuum* (id eſt, *ſacrificium pro delicto*) *offeret Domino arietem integrum de pecore*, &c. Quod hic mirari ſubit, quia peccatum gravius non videtur leviore, ſed graviore mulctâ fuiſſe expiandum. Reſpondeo, contraria contrariis eſſe curanda: & peccato אשם, duod ſuperbiam, & proterviam habet adjunctam, melius opponi ovium placidum, & mitem animum, quas qui jubebantur offerre pro delicto, eâdem opera monebantur mores ſuos ita eſſe componendos, ut hujus animalis docilitatem, & ſimplicitatem referrent. In quam rem notanda hæc *Feſti*, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore.*

In ſacrificiis, quæ diximus, fuêre quædam temporum, quædam perſonarum propria. Temporum, ut agni duo, qui quotidie manè, & veſperi in holocauſtum offerebantur, *Exod.*29.*v.*38. *Num.*38.*v.*4. Qui agnorum numerus die Sabbathi fuit duplicatus. Nam his duobus agnis alii duo ſuperadditi *Num.*28.*v.*9.10. Et neomeniis juvenci duo, aries unus, & agni ſeptem in holocauſtum, & juvencus pro peccato, *Num.*28.11. Ita etiam feſto *Paſchatis* per ſingulos ſeptem dies, *Numer.*28.*v.*19, *&c.* Et die *Pentecoſtes*, *Num.*29.*v.*2.5. Die tubarum juvencus unus, aries unus, ſeptem agni, & hircus unus, *Num.* 29.*v.*25. Quod idem præſtitum die propitiationum, *Num.*29.*v.*8.11. Præterea Sacerdos eodem die in Sancta Sanctorum ingreſſurus juvencum pro peccato, & arietem in holocauſtum offerebat, & duos hircos, quorum uno immolato alter emittebatur, peccatis populi in illum quaſi tranſmiſſis, *Lev.*16. Diebus ſeptem Tabernaculorum ſeptuaginta boves oblati, nempe die primâ tredecim, die ſecundâ duodecim, die tertiâ undecim, boum numero ad ſeptimum uſque ſic decreſcente, prout creſcebat dierum numerus. Præterea toto illo ſeptiduo arietes duo, & agni quatuordecim indies immolabantur, & hircus unus, *Num.*29.*v.*13. &c.

Fuêre & perſonis propria ſacrificia, ut initiandi Sacerdotis juvencus unus, & arietes integri duo, *Exod.* 29.*v.*1. *Lev.*8.*v.*1. Et ejusdem in Sancta Sanctorum ingreſſuri ſacrificium, de quo jam modo. Et à *Levitis* juvenci duo, unus pro peccato, alter in holocauſtum oblati, antequam ad munus ſacrum admitterentur, *Num.*8.*v.*8.12. Princepes quoque duodecim tribuum *Iſraelis* cenſu facto, ſinguli juvencum, arietem & agnum anniculum in holocauſtum, & hircum pro peccato, & in pacifica boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos totidem obtulerunt, præter boum plauſtra ſex, & alia munera, quæ recenſentur *Num.*7.

His adde votiva ſacrificia, quæ impetrandi beneficii cauſa ſolebant Deo voveri; pecorumque, & frugum primitias, atque decimas illi ſacras, & ſacrificia mundationum pro leproſo, pro puerpera, pro menſtruoſa muliere, pro viro ſeminifluo. Et extraordinaria ſacrificia, ut in conſecratione altaris boves duodecim in holocauſtum oblatos, arietes, agnos, & hircos totidem, & in pacifica boves viginti quatuor, arietes, hircos, & agnos anniculos de ſingulis ſexaginta, *Num.*7. *v.*87, 88. In dedicatione primi Templi *Solomon* obtulit boum viginti duo millia, oviumque, & caprarum centum viginti millia, tam in altari, quàm in medio atrii, diebus circiter quindecim, quibus duravit hæc ſolennitas, 1 *Reg.* 8.*v.*63.&c. 2 *Par.*7.*v.*5. Et divino cultu ſub *Ezechia* reſtituto, poſt ſeptem juvencos, arietes, agnos, & hircos totidem pro peccato immolatos, tota congregatio in holocauſtum obtulit tauros ſeptuaginta, arietes centum, & agnos ducentos. Et Domino conſecravit inſuper boves ſexcentos, & ovium tria millia, 2 *Paral.* 30.*v.*21.32.33. Et *Paſchate* ſtatim ſequente Rex *Ezechias* mille boves, & ovium tria millia, principes quoque mille boves, & ovium decem millia Congregationi *Iſraëlis* liberaliter indulſerunt, ne deeſſet unde ſacrificarent, 2. *Paral.*30.24. Cujus pietatis æmulus *Joſias* itidem in *Paſchali* feſto de ſuo dedit populo ter mille boves, agnorumque, & hœdorum triginta millia. Et Regis exemplum imitati principes boves octingentos largiti ſunt, & agnorum ſeptem millia, & ſexcentos, 2 *Paral.*35.*v.*7.8.9. Qui boum & agnorum numerus cum tam ex *Joſepho*, quàm ex Scriptura conſtet, mirum, cur de *Joſia* ſcribat *Suidas*, boum numero in triplum, aut quadruplum aucto; Τὸ Πάσχα ἐποίησεν οἷον οὐ γέγονεν ἀπὸ τῶν χρόνων Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ Σαμουὴλ, ἐν ᾧ βόας ἔθυσε χιλιάδας ιϐ΄. πρόβατα χιλιάδας λη΄. Paſcha *celebravit, quale à temporibus* Jeſu Nave *filii, &* Solomonis *celebratum non fuit, in quo boum duodecim, & ovium triginta octo millia immolavit.* In dedicatione ſecundi Templi à populo nuper reduce à captivitate *Babylonica*, atque omnium rerum egeno leguntur oblati juvenci centum, arietes ducenti, agni quadringenti, & hirci duodecim pro peccato totius *Iſraëlis* pro numero tribuum *Esdr.*6.*verſ.*17. Quamvis enim decem tribus pridem abduxiſſet *Salmanaſſar*, tamen nonnullos ex plebe remanſiſſe tam ex hoc loco colligitur, quàm ex 2 *Par.*30.*v.*1.5.10.11.& 34.*v.*7.9. & 35. *v.*3.17. *Esdr.* 8.*v.*35. *Act.*26.*v.*7. Sed & dedicationem altaris à *Juda* reſtituti per totum octiduum *Judæi* celebrârunt holocauſta cum lætitia offerentes, ſacrificiaque ſalutis, & laudis, 1 *Macchab.* 4.*v.*56.

Duo ſuperſunt ſacrificiorum genera nondum à nobis memorata, unum juvencæ rufæ, immaculatæ, injugis, quam extra caſtra immolabat Sacerdos, totamque cum ligno cedrino, hyſſopo, & cocco bis tincto comburebat, ut ejus cineribus aquæ ſeparationis immiſtis aſperſi mundarentur, qui propter cadaveris contactum, aut alia de cauſa polluti erant, *Num.*19. *v.*2. Alterum juvencæ pariter à jugo adhuc immunis, quâ in vallem aſperam deductâ, & decollatâ, expiabatur cædes, cujus auctor erat ignotus, *Deut.* 21. *v.*1. &c.

Hæc & alia non pauca de boum ſacrificiis in Sacris

ſcriptis reperire eſt, quorum omnium interpretationem ſi liberet aggredi, hic tractatus immenſum excreſceret. Nam in ipſa Scriptura multa ſunt, multa in Patrum, multa in *Hebræorum* libris, quibus hæc illuſtrari queant. Quid quod profanis quoque Scriptoribus hic ſuus eſt locus, ex quorum lectione diſcas, gentes, à veri Dei cognitione alienas, prava quadam κακοζηλίᾳ id affectâſſe, ut ſtercoreis Diis ſuis eundem cultum exhiberent, quem vero Deo *Iſraëlitæ?* Quod quia παράδοξον videri poteſt, libet obiter probare allato ſpecimine ex initio *Levitici*, ubi præſcribuntur ritus aliquot, quos ſervari voluit Deus in offerendo bovis holocauſto.

Statim verſu ſecundo quadrupedum oblationes ſumi jubentur מן הבקר ומן הצאן, id eſt, *tam ex bobus, quam ex ovibus, & capris.* Nam הצאן utrumque ſonat. *Ethnici* autem, licet alias quoque victimas immolaverint, puta *Soli* equos, *Marti* lupos, *Priapo* aſinos, *Dianæ* cervas, *Cereri*, ſues, *Hecate* canes, plerumque tamen, ac pluribus Diis boves, oves, & capras immolârunt. Proinde *Achilles Homericus*, non procul ab initio *Iliadis*, tria illa genera quaſi in unum faſcem congerens, petit, an *Apollo*, qui *Græcis* peſtem immiſiſſe credebatur, iis ſuccenſeat propter neglecta vota, aut *hecatomben* (id eſt, ſacrificium centum boum,) aut an, agnorum, perfectarumque caprarum nidorem aſſequutus, peſtem ab iis ſit depulſurus. Verba ſunt,

Εἴτ᾽ ἄρ᾽ ὅγ᾽ εὐχωλῆς ἐπιμέμφεται, εἴθ᾽ ἑκατόμβης·
Αἴκεν πως ἀρνῶν κνίσσης αἰγῶν τε τελείων
Βούλεται ἀντιάσας ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι;

Sequitur verſus tertius, *Si oblatio ejus ſit holocauſtum è bove, marem perfectum offerat eum; ad oſtium tabernaculi conventus*, &c. Legiſlator à bove incipit, quem *Livius majorem hoſtiam* paſſim appellat. Proinde *Plinius*, ubi de bove, lib. 8. cap. 44. *Hinc victimæ opimæ, & lautiſſima Deorum placatio.* Et in veterum
(a) Vide Eraſmi Adag. 2150. *Proverbiis* (a) βουθυτεῖν *magnificos ſumptus facere*, & βουθυσία *ſplendidum apparatum* ſonat; quia bovem offerre nonniſi ditiorum erat. Quod ex *Ariſtophanis Pluto* probat *Eraſmus* in *Adagiis*. Porrò, ut bos in victimis, ita in ſacrificiorum ſpeciebus holocauſtum primas tenuit. Hujuſque adeo in *Græcorum* ſcriptis mentio non eſt infrequens. *Xenophon* de *Cyro*, & *Perſis* lib. 8. *Cyrop.* Ἔθυσαν τῷ Διῒ, καὶ ὡλοκαύτωσαν, τοὺς ταύρους, ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ, καὶ ὡλοκαύτωσαν τοὺς ἵππους. *Sacrum facientes* Jovi *tauros, deinde* Soli *equos in holocauſtum obtulerunt.* Et apud eumdem lib. 7. *Anabaſ. Euclides Phliaſius* vates, Εἰώθειν ἐγὼ ὑμῖν θύεσθαι, καὶ ὡλοκαυτεῖν. *Solebam ego pro vobis immolare, & holocauſta offerre.* *Strabo* de *Gallis* lib. 4. Βοσκήματα, καὶ παντοῖα θηρία, καὶ ἀνθρώπους ὡλοκαύτουν· *Pecudes, & omnis generis beſtias, atque homines etiam in holocauſtum offerebant.* *Metrodorus* in *Ionicis*, & ex eo *Plutarchus*, *Sympoſ.* lib. 6. *Probl.* 8. Σμυρναῖοι, τὸ παλαιὸν Αἰολεῖς ὄντες, Βουβρώστει ταῦρον μέλανα, καὶ κατακόψαντες αὐτόδορον ὁλοκαυτοῦσιν· Smyrnæi, *ab Æolibus oriundi,* Bubroſti *nigrum taurum immolant, & diſſectum cum ipſa pelle in holocauſtum offerunt.* Quomodo etiam capras, & oves offerri memorat *Lucianus* in libro *De Sacrificiis*. Ne quis tamen hoc apud illos perpetuum fuiſſe putet, plerumque ſolùm victimæ partem cremabant, & reliqua
(b) Odyſſ. ξ. v. 429. ſervabant in convivium ſacrificio conjunctum. Unde *Homerus* (b) de *Eumæo* ſacrum faciente,

Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ,
Μίστυλλόν τ᾽ ἄρα τ᾽ ἄλλα, καὶ ἀμφ᾽ ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

Et partem quidem in ignem jecit, ubi commiſcuiſſet farina flore, alia vero minutatim ſecuerunt, & verubus confixerunt.

Quod addit *Moſes*, bovem marem, & integrum offerendum, ab *Ægyptiis* maximè obſervatum eſt, de quibus *Herodotus* lib. 2. cap. 41. Τοὺς μὲν νῦν καθαροὺς ἄρσενας τῶν βοῶν, καὶ τοὺς μόσχους οἱ πάντες Αἰγύπτιοι θύουσι· τὰς δὲ θηλέας οὔ σφι ἔξεστι θύειν. *Boves mundos, eóſque mares, ac vitulos univerſi* Ægyptii *immolant; fœminas autem immolare ipſis non licet.* At *Hebræi* etiam fœminas admittebant in ſacrificiis pacificis, *Levit.* 3. *v.* 1. ut in omnibus *Græci*, & *Romani*. Et quædam ſacrificia memorat *Moſes*, *Num.* 19. 2. & *Deut.* 21. v. 3. in quibus nonniſi vacca offerebatur, ſed quæ nondum arâſſet, neque jugum tuliſſet. Ita enim *Num.* 19. 2. אשר לא עלה עליה עול *ſuper quam non aſcenderit jugum.* Et *Deut.* 21. 3. אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעול *Quæ ad agricolationem non ſit adhibita, neque jugum vexerit.* Quomodo *Palladi Diomedes* Iliad. κ. & *Neſtor* Odyſſ. γ.

Σοὶ δ᾽ αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἦνιν εὐρυμέτωπον,
Ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ·

Tibi viciſſim ego offeram vaccam anniculam, latæ frontis, indomitam, quam nondum ſub jugum quiſquam duxerit. *Virgilius* lib. 4. *Georg.* ubi de *Ariſtæi* ſacrificio;

Quattuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.

Ovidius lib. 3. *Faſt.*

- - - - - *cæſa prius ille juvencâ,*
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.

Et lib. 4.

- - - - - *ſine labe juvencam*
Mactârunt, operum, conjugiique rudem.

Quaſi in *Homero* Ἀδμήτης utrumque ſignificet, quod multi putant. *Horatius*, *Epod.* 9.

Io triumphe, *tu moraris aureos*
Currus & intactas boves:

In ſacrificium ſcilicet ab *Auguſto* poſt *Actiacam* victoriam offerendas. *Seneca* in *Oedipo*,

Adpellite aris candidam tergo bovem,
Curvoque nunquam colla depreſſam jugo.

Et in *Agamemnone* Chorus *Junoni* dicit,

- - - - - *ad tua conjux*
Candida tauri delubra cadit,
Neſcia aratri, nullo collum
Signata jugo. - - - -

Præter ſexum maſculum etiam id requirit *Moſes* in bove holocauſti, ut ſit תמים *perfectus.* *Græci* ἄμωμον reddunt, ſed alibi preſſius τέλειον, ut *Exod.* 12. 5. ubi de agno Paſchali, πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον ἔσται ὑμῖν, *agnus perfectus, maſculus, anniculus vobis erit.* *Aquila* etiam conſtanter ita exponit *Hebæum* תמים. Et eadem voce ſuprà uſus *Achilles* apud *Homerum*, *Apollini* offert

- - - ἀρνῶν κνίσσης, αἰγῶν τε τελείων,

nidorem agnorum, & caprarum perfectarum. Nempe, ut ibi *Euſtathius*, Τοῖς θείοις ὡς τελείοις προσάγειν χρὴ τέλεια, *Diis tanquam perfectis perfecta ſunt offerenda.* Perfecta autem victima dicitur, in qua nihil deſideratur. Itaque apud *Apollonium* lib. 1. *Argonaut.* *Jaſon*, ante diſceſſum *Apollini* ſacra facturus, ſervos harum rerum peritos jubet

- - βόας ἀγέληθεν εὖ κρίναντας ἐλάσσαι,

boves, è grege cùm bene elegerint, adducere. Et in *Ægypto* Sacerdos ad id conſtitutus ſingula ſcrutabatur, ὀρθοῦ ἑστεῶτος τοῦ κτήνεος, καὶ ὑπτίου, *pecude tam erecta, & ſtante, quam reſupinata.* Quo facto, ſi perfectam, & ab omni vitio immunem repererat, eam notabat byblo cornibus alligato, & applicita terra ſigillari cum annullo ſuo impreſſo. Alioqui enim pecudem ἀσφράγιστον immolare credebant tum grande nefas, & morte piandum. Tale eſt, quod notatum dicit *Plinius*, non litare vitulum claudicantem, nec aliena hoſtia Deos placari.

Sequitur ſiſtendam eſſe victimam ad oſtium Tabernaculi conventûs, ubi ſcilicet altare fuit, ut habetur verſu quinto. Quod rurſus jubetur ſub pœna mortis, *Levit.* 17. 3. uſque ad 9. ut in *Platone De Legibus* circa finem lib. 10. Ἔσω νόμος ὅδε τοῖς ξύμπασι κείμενος ἁπλῶς· ἱερὰ μηδὲ εἷς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἐκτήσθω· θύειν δ᾽ ὅταν ἐπὶ νοῦν ἴῃ τινί, πρὸς τὰ δημόσια ἴτω θύσων, καὶ τοῖς ἱερεῦσί τε, καὶ ἱερείαις ἐγχειριζέτω τὰ θύματα, οἷς ἁγνεία τούτων ἐπιμέλης,

μελῆς, *Lex iſta ſit omnibus abſolutè poſita, ut nemo in privatis ædibus ſacella habeat. Cum verò quis ſacra facere in animum induxerit, ad publica Templa ſacrificaturus ſe conferat, & victimas tradat Sacerdotibus, ſeu viris, ſeu fœminis, quibus harum ſanctitas curæ eſt.* Itaque ante publicas aras victimæ ſtatuebantur. *Virgilius* lib. 9. *Æn.*

Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum.

Et lib. 2. *Georg.*

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.

Ut *Pſ.* 118. 27. *Ligate funibus* (id eſt, *ligatum funibus adducite*) *ſacrificium feſti uſque ad cornua altaris.*

Verſu 4. *Et imponet manum ſuam capiti holocauſti, ut ſit acceptum pro ipſo ad expiandum pro eo.*] Nam imponendo manus in victimæ caput peccata confitebatur, *Levit.* 16. 21. ut eorum pœnam in victimam transferret, q. d. Quidquid à me peccatum eſt, ſit in hujus victimæ caput: id eſt, pœnam peccato commeritam ab illa repoſcat Deus. Cujus loquutionis exempla vide 2 *Sam.* 1. 16. *Eſth.* 9. 25. *Pſ.* 7. 17. *Ezech.* 33. 4. *Act.* 18. 6. Rectè igitur *Euſebius* lib. 1. *Demonſtrat. Evang.* offerentem victimæ manus impoſuiſſe ſcribit, ὡσανεὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὸ ἱερεῖον προσφέροντα, *tanquam pro ſuo capite victimam offerentem.* Neque abſimile eſt, quod tradit *Herodotus* lib. 2. cap. 39. *Ægyptios* victimarum capita in hæc verba execrari, εἴ τι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτην τραπέσθαι, *aut ſi quid mali aut ipſis immolantibus, aut univerſæ Ægypto futurum ſit, id in hoc caput convertatur. Plutarchus* etiam in *Iſide*, Τῇ μὲν κεφαλῇ τοῦ ἱερείου καταρασάμενοι, καὶ ἀποκόψαντες, εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίπτουν πάλαι, νῦν δὲ τοῖς ξένοις ἀποδίδονται. *Poſtquam victimæ capiti imprecati illud abſciderant, olim in flumen conjiciebant, nunc autem dant peregrinis.*

5. *Et jugulabit juvencum coram Domino, & Sacerdotes filii* Aaron *ſanguinem offerent, & ſpargent circumquaque ſuper altare, quod eſt ad oſtium Tabernaculi conventus.*] *Jugulabit* ſupple *jugulans*, id eſt, vel is ipſe, qui victimam de ſuo offerebat, vel, ut volunt, *Levita* aliquis: quod colligi poſſe putant ex 2 *Paral.* 30. 17. & 35. 10. 11. ubi *Levitæ* paſchales agnos jugulant, ſed ſanguinem ſpargunt Sacerdotes. Sic apud *Romanos* Sacerdos non jugulabat victimam, ſed popa, aut victimarius ad Sacerdotis nutum. Itaque victimæ adſtans ſubinde dicebat *Agon*; id eſt, *Agone*; *Seneca* lib. 2. *Controv.* 3. *Filius cervicem porrigat, carnifex manum tollat, deinde reſpiciat ad patrem, & dicat,* Agon, *quod fieri ſolet victimis.* Faſtorum lib. 1. *Poëta* ſuſpicatur indè *Agonali* feſto nomen eſſe:

Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cœlitibus, quo feriente, cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
Semper agatne rogat, nec niſi juſſus agit.

Popâ autem victimam jugulante, alius vaſe ſanguinem excipiebat: quod vas *Attici* σφάγιον, ſed *Homerus* ἄμνιον vocat *Odyſſ.* γ'.

-- -- πέλεκυν δὲ μενεπτόλεμος Θρασυμήδης
Ὀξὺν ἔχων ἐν χειρὶ παρίστατο, βοῦν ἐπικόψων,
Περσεὺς δ' ἄμνιον εἶχε. - - - -

Adſtabat autem bellicoſus Thraſymedes *acutam ſecurim in manus habens, bovem cæſurus*; Perſeus *autem vas habebat*, quod ſcilicet ſanguinem exciperet. Sunt, qui αἵμνιον legunt, quaſi ab αἷμα: alii δάμνιον pro δ' ἄμνιον. Sed ἄμνιον hac notione *Cretenſes* uſurpâſſe teſtatur *Euſtathius.* Et videtur eſſe *Syra* vox, quia vaſa *Syri* ܡܐܢܐ *mane*, & per Metatheſim ܐܡܢܐ *amne* vocant. Prius ubique occurrit, poſterius in *Talmudis* Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. Hujuſmodi vaſa *Latinè pateras* dixeris. Sic *Virgilius Æn.* lib. 3.

Sanguinis & ſacri pateras. - - -

nempe *de victimis ſumpti*, ut ibi *Servius.* Et lib. 6.

Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suſcipiunt pateris. - - - -

Moſes אגנות *aganoth*, vocat *Exod.* 24. 6. pro quo *Chaldæi* habent מזרקיא quaſi dicas *aſperſoria*, *Syrus* ܠܩܢܐ λεκάνας, *Arabum* unus اجاجين *hydrias*, alter طاسات *taſſath* (Galli *taſſes*) id eſt, *pateras*; *Seniores*, & *Vulgatus* κρατῆρας, *cratera.* Hoc porrò ſanguine aræ perfundebantur: unde *Poëta*

- - - - - - - - - - *illius aram*
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

Id eſt, *ſæpe perfundet*, inquit *Servius.* Et *Lucianus* in libro *De Sacrificiis*, Ὁ δὲ ἱερεὺς τὸ αἷμα τῷ βωμῷ προχέων, *Sacerdos autem ſanguinem aræ circumfundens.* Quomodo hic *Moſes*, *Sacerdotes ſanguinem offerent, & circumquaque ſpargent ſuper altare.* Et *Exod.* 24. 6. *Tulit itaque* Moſes *dimidiam partem ſanguinis, & miſit in pateras, partem autem reſiduam fudit ſuper altare.*

6. *Et nudabit pelle holocauſtum, & illud fruſtatim concidet:*] Poſt victimæ jugulationem hic ſequuntur excoriatio & diſſectio, ut *Iliad.* α. [illegible]

- - - ἢ ἔσφαξαν, ἢ ἔδειραν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον. - - - -

Et jugularunt, & excoriarunt, femoraque ſecuerunt. Et *Apollonius* lib. 1. *Argonauticῶν*,

Τοὺς δ' ἕταροι σφάξαν τε θοῶς δεῖράν τε βοείας,
Κόπτον, δαίτρευόν τε, καὶ ἱερὰ μηρί' ἐτάμοντο.

Hos vero (boves) *ſocii celeriter jugularunt, pelleſque exemerunt, ſecuerunt, diviſeruntque, & ſacras coxas inciderunt.* Et *Dionyſius Halicarnaſſ.* lib. 7. Οἱ δὲ πίπτοντος ὑπετίθεσαν τὰς σφαγίδας, καὶ μετὰ τοῦτο δείραντές τε, καὶ μελίσαντες. *Illi verò cadentis victimæ jugulo cultros mactatorios ſubjecerunt, deinde cum illam excoriaſſent, & membratim diſſecaſſent,* &c. Quod tamen in holocauſtis non ſemper eſt obſervatum, quæ cum ipſa pelle nonnunquam in ignem conjiciebant. Unde *Plutarchus* ſuprà de tauro *Bubroſti* Deæ oblato, Κατακόψαντες αὐτόδορον ὁλοκαυτοῦσιν, *Percuſſum eum cum ipſa pelle in holocauſtum offerunt.* Et *Lucian. De Sacrificiis*, Ἐπὶ πᾶσι δὲ πῦρ ἀνακαύσας, ἐπέθηκε φέρων αὐτῇ δορᾷ τὴν αἶγα, καὶ αὐτοῖς ἐρίοις τὸ πρόβατον. *Igni poſt omnia accenſo, capram cum ipſa pelle allatam, & ovem cum ipſis lanis imponit.* In ſacrificiis pro peccato juvenci pellis cremabatur una cum carne, ſed extra caſtra, *Exod.* 29. *v.* 14. *Levit.* 4. *v.* 11. & 8. *verſ.* 17. & 16. 27. ut & pellis vaccæ rufæ, *Num.* 19. *v.* 5. At holocauſti pellem ſervari voluit Deus, & Sacerdoti dari *Levit.* 7. 8. Proinde Sacerdotum erat excoriare victimas. Ita tamen ut iis *Levitæ* adeſſent, ſi res exigeret, 2 *Par.* 29. *verſu* 34. & 35. *verſu* 11. *Hebræum* הפשיט propriè *ſpoliare*, & *nudare* eſt, hic *pellem abſtrahere*, ut in ſimili argumento dixit *Poëta* lib. 1. *Æn.*

Tergora diripiunt coſtis, & viſcera nudant:

id eſt, *carnem pelle ſpoliant. Viſcera enim non tantùm inteſtina dicimus*, ſed *quidquid ſub corio eſt*; *unde viſceratio.* Ita *Servius* ad hunc locum. Diſſectionem quod attinet, eam non fuiſſe temerè factam, ſed cum arte, & induſtria colligunt ex eo, quod in *Poëta* (a) ſæpe legitur,

Μίστυλλόν τ' ἄρ' ἐπισταμένως,

Ritè, aut *doctè diſſecabant.* Proinde ex ſacrificiis petita videtur vox ὀρθοτομεῖν, cum dicit *Paulus*, Ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, 2 *Tim.* 2. 15. Et *Seniores*, Ἵνα ὀρθοτομῇ τὰς ὁδούς σου, *Prov.* 3. *v.* 6. Et δικαιοσύνη ἀμώμους ὀρθοτομεῖ ὁδούς, *Prov.* 11. 5. Hinc Deum *Caino* dixiſſe volunt, Οὐκ, ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες. *Nonne, ſi bene offeras, nec bene dividas, peccaſti?* Quæ verſio ex eo nata, quod legerunt לנתח pro לפתח *Gen.* 4. 7. Plura hujus generis vide in doctiſſimo Cl. *Dilherri* Tractatu *De καινοζηλίᾳ Gentilium*, ex quo ingenuè agnoſco me non pauca didiciſſe.

(a) *Iliad.* η. 317. & ω. 626. *Odyſſ.* ν'. 422.

Alius

Alius fuit boum ſacer uſus in percutiendo fœdere, cum, bove, aut vitulo in duas partes diſciſſo, inter has partes ii tranſibant, quorum erat jurare fœdus. Unde gravis illa *Iſraëlitarum* inculatio *Jerem.* 34. *v.* 18. 19. *Tradam homines iſtos, qui transgreſſi ſunt fœdus meum, qui non præſtiterunt verba fœderis, quod coram me pepigerant, cum transiverunt inter dimidias partes ejus vituli, quem in duo diſſecuerant. Nempe principes* Judæ, *& principes* Jeruſalem, *eunuchos, & ſacerdotes, totumque populum hujus terræ, qui inter dimidias vituli partes tranſiverunt.* Cujus ritùs alibi in Scriptura nullum eſt veſtigium: niſi quod *Gen.* 15. 9. 10. jubetur *Abraham* vitulam triennem, capram triennem, & arietem triennem per medium diſſecare, & partes ſingulas ſingulis ex adverſo opponere. Et verſu decimo ſeptimo lampas ignis inter ſegmenta illa transîit, id eſt, Deus Opt. Max. per typum illum ſignificatus, qui cum *Abrahamo* pepigit fœdus, ut habetur verſu ſequente. *Bœotos* & *Macedonas* inter diſſecti canis partes transîiſſe reperias ritu non abſimili, ſed diſſimili de cauſa. Luſtralis enim fuit ille ritus, non fœderalis; ſi verbo datur venia. *Plutarchus, Rom. Quæſt.* 111. Βοιωτοῖς ἡ δημοσίᾳ καθαρμός ἐστι, κυνὸς διχοτομηθέντος τῶν μερῶν διεξελθεῖν· *Apud* Bœotos *publica eſt luſtratio per canis diſſecti partes transire. Livius* lib. 40. ubi de *Macedonum* Rege *Philippo*; *Fortè luſtrandi exercitus venit tempus, cujus ſolenne eſt tale. Caput mediæ canis præciſæ, & prior pars ad dextram cum extis, poſterior ad lævam viæ ponitur, inter hanc diviſam hoſtiam copiæ armatæ traducuntur.* Rurſus in *Plutarcho, de virtutibus mulierum* capite ultimo. *Xerxes Pythis* filium, quem pater repetîerat, σφάξας, καὶ διατεμῶν, ἐκέλευσε τὸν στρατὸν διελθεῖν, *cum jugulâſſet, & in duas partes diſſecuiſſet, copias juſſit inter diſſectas partes transire,* ut tam atroci ſupplicio militiæ deſertores terreret. Itaque idem fuit ritus, qui *Judæorum*, ſed finis planè diverſus. At, niſi *Cretum* more mentiatur *Dictys Cretenſis* ὁ ψευδώνυμος, ritus ille etiam in ſanciendo fœdere tam apud *Græcos*, quam apud *Trojanos* obtinuit, jam inde ab Heroum ævo. Nam, libro quinto, Diomedes *atque* Ulyſſes *jurare occipiunt permanſuros ſe in eo, quod ſibi cum* Antenore *conveniſſet, teſteſque in eam rem* Jovem *ſummum* Terramque *matrem*, Solem, *atque* Oceanum *fore. Dein, exciſis in duas partes hoſtiis, quæ ad eam rem admotæ erant, ita ut pars ad Solem, reſiduum ad naves ſpectaret, per medium tranſeunt. Dein* Antenor *in eadem verba placitum confirmat.* Et libro ſecundo *Agamemnon*, ſacramento confirmaturus quidquid *Achilli* promiſerat, *afferre hoſtiam lictores jubet, ac mox ſublatam ſuper terram, cum eam duo, quibus imperatum erat, ſuſpenſam tenerent, gladium vagina educit, eoque bifariam exciſam hoſtiam in conſpectu, uti diviſerat, collocare. Dein ferrum ſanguine oblitum manu retinens, inter utramque ſacri partem medius vadit*, &c. Sed hoſtia illa pro vitulo porcus fuit. Sic enim idem libro primo, Chalcas, *filius* Neſtoris (lege *Theſtoris*) *præſcius futurorum, porcum marem in medium forum afferri jubet, quem in duas partes exſectum Orienti Occidentique dividit, atque ita ſingulos nudatis gladiis per medium transire jubet. Deinde mucronibus ſanguine ejus oblitis, adhibitis etiam aliis neceſſariis, inimicitias ſibi cum* Priamo *per religionem confirmant, neque prius ſe bellum deſerturos, quam* Ilium, *atque omne regnum eruiſſent.* Nempe apud vetuſtiores legerat ſpurius Scriptor porco cæſo ſanciri fœdus. *Varro, Ruſtic.* lib. 2. cap. 4. *Initiis pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur.* Non tamen mas ſolus, ut ille vult, ſed & fœmina ad hoc ſacrum eſt adhibita. *Virgilius* lib. 8. *Æneid.*

- - - *cæſâ jungebant fœdera porcâ.*

Suetonius in *Claudio* cap. 25. *Cum Regibus fœdus in foro icit porca cæſâ, ac veteri fecialium præfatione adhibitâ.* Feſtus, *Porci effigies inter militaria ſigna quintum locum obtinebat; quia, confecto bello, inter quos pax fieret, cæſâ porcâ, fœdus firmari ſolebat.* Itaque *Servio* non aſſentior, qui vult *Poëtam*, cum *cæſâ porcâ* dixit, uſurpâſſe genus pro genere: nec *Quintiliano*, qui ad ſermonis elegantiam id pertinere contendit, quod ſcripſit *cæſa porca* potiùs, quam *cæſo porco.* Verba ſunt lib. 8. cap. 3. *Quædam non tam ratione, quàm ſenſu judicantur, ut illud,*

- - - ', cæſâ jungebant fœdera porcâ,

fecit elegans fictio nominis, quod ſi fuiſſet porco, *vile erat.* Utut ſit, porcum in duas partes fuiſſe diſſectum, & illos, qui fœdus ſanciebant, inter illas partes transîiſſe apud probatos Scriptores nuſquam legitur. Tantùm porcus occidebatur, aut lapide feriebatur. Sic libro primo *Livii*, cum *Romanus* fecialis leges pacis *Albano* populo recitâſſet, *Illis*, inquit, *legibus populus* Romanus *prior non deficiet. Si prior defexit publico conſilio, dolo malo, tu illo die,* Jupiter, *populum* Romanum *ſic ferito, ut ego hunc porcum hodiè feriam, tantòque magis ferito, quanto magis potes, polleſque. Id ubi dixit, porcum ſaxo ſilice percuſſit.* Itaque *Servius* fœdus dici vult *à porco* (ita legendum) *fœdè, & crudeliter occiſo, cujus mors optabatur ei, qui à pace reſilîiſſet.* Ita etiam *Iſidorus* lib. 18. Et *fœdus icere, ferire, percutere* manifeſtâ dicimus ad hunc ritum alluſione. Quomodo *Hebræi* dicebant כרת ברית & *Chaldæi* גזר קים, ad verbum *ſcidit pactum?* quia qui fœdus feriebant, victimam, quo ritu diximus, mediam diſſecabant.

Eraſmus in *Adagiis* aliquid ſimile tribuit *Homolottis* populis, tanquam ex *Zenodoto*, quem prodidiſſe ait *Homolottos* populos, diſſecto in minimas partes bove, fœdus jungere. Sed uterque fallitur, cum *Homolotti* populi nullibi ſint terrarum. Error ex eo natus eſt, quod Adagium Βοῦς ὁ Μολοττῶν, id eſt, *Bos Moloſſorum*, pravè legitur Βοῦς Ὁμολοττῶν, quaſi ſit *Bos Homolottorum.* Sed legendum eſſe ὁ Μολοττῶν ex *Suida* planum eſt, qui, poſtquam hoc Adagium dici aſſeruit ἐπὶ τῶν εἰς πολλὰ διαιρουμένων, καὶ κατακοπτομένων πράγματα, *de iis, qui in multa negotia diſtrahuntur, & quaſi diſſecantur*, addit continuo poſt, Οἱ γὰρ Μολοττοὶ ἐν τοῖς ὁρκωμοσίοις κατακόπτοντες εἰς μικρὰ τοὺς βοῦς τὰς συνθήκας ἐποιοῦντο. Moloſſi *enim inter jurandum bovem in fruſtula diſcindentes fœdus feriebant.* Huc quoque pertinere videri poſſit, quod in *Toxari* memorat *Lucianus*, apud *Scythas*, ſi quis ab alio potentiore læſus eſt, eum, bovis immolati tergori inſidentem, carnes fruſtulatim conciſas, & igne toſtas prætereuntibus offerre. E quibus quotquot comedunt, & bovis tergus dextro pede calcant, ſe illi pro viribus adfuturos pollicentur. *Itaque*, inquit, *in tergore bovis nonnunquam ingens cogitur multitudo. Qui exercitus & certiſſima fide cohæret, & hoſtibus eſt inexpugnabilis, tanquam jure jurando devinctus. Nam tergus calcâſſe eſt jurâſſe.*

Eſt & aliqua ex parte ſimile, quod legitur 1 *Sam.* 11. 7. *Saulem*, cum audiviſſet in quo periculo verſarentur incolæ *Jabes-Galaad*, Spiritu Dei correptum, par boum, quos ex agro domum ducebat, membratim lacerâſſe, & eorum particulas quaquaverſum ad *Iſraëlitas* miſiſſe, minis additis, fore, ut ſic fieret eorum bubus, qui ſe, poſtridiè cum *Samuele* ad bellum profecturum, ſequi abnuiſſent. Qua denuntiatione territi ſunt omnes *Iſraëlitæ*, ויצאו *& egreſſi ſunt tanquam vir unus. Septuaginta* abſurdè, Καὶ ἐβόησαν, quia legerunt ויצחו. Boum igitur diſcerpta membra eos tum temporis non minus affecerunt, quàm olim affecerant duodecim pellicis partes, quas *Levita* miſerat per omnes *Iſraelis* tribus, *Jud.* 19. 29.

Sed hæc ſunt extraordinaria, ut quod *Ezech.* 4. 15. jubetur *Propheta* panem ſuum facere ſuper bovis ſtercora. Quod ut intelligatur, ſciendum eſt hæc non dici de quovis pane, ſed de pane ſubcineritio, ut patet ex verſu duodecimo. Qui panis *Hebraicè* dicitur עגה *ugga*, vel עוגה *ouga*, &, mutata forma, מעוג *maog*, Chaldaicè חררא *charara*, ut *Talmudicis* חררה *cha-*

charara, Arabicè ملّيل *malil*, *Græcè* ἐγκρυφίας vel ἐσχαρίτης, *Latinè*, in *Hieronymo*, *ſubcineritius*, & in *Iſidoro focatius*, ut vernaculo ſermone *focatia*, ſupple *placenta*. Et *Hebræi* quidem nominis ratio eſt perincerta, quamvis hodieque عجّة *uggia*, vel *ugga*, ſit *panis*, aut *lagani genus* apud *Arabes*, ſed ab iſto diverſi. Coquitur enim in ſartagine ovis admiſtis. At cur *Chaldaicè* חררא *charara* vocetur, non eſt obſcurum. Nam חרר *charar* eſt *torrere*; unde & הרחור *charchur*, *pars toſta panis*, in Tractatu *Talmudico Tibul jom* cap. 1. §. 3. Itaque חררא rectè dicitur & חרחור *panis, qui ſupra carbones torretur*. Hoc multò verius eſt, quam quod vult *Baal Aruch*, עושין חור בארץ ומחמין אותו באש ואופין בו לחם ונקראות חררה על שם החור שאפויה בו *Foramen in terra faciunt, quo igne calefacto panem in eo coquunt, qui vocatur* charara *de nomine* chor (id eſt, *foraminis*) *in quo coquitur*. *Arabicum* ملّيل *malil* proprie ſignificat *in calido cinere coctum*. *Arabibus* enim ملّ *malla* Verbum eſt *ſic coquere*, & ملّة mallah *cinis calidus*, aut *ſcrobs in eo facta, in qua panis, aut caro coquatur*. Græcè ἐγκρυφίας, quaſi *abdititius*, vel *occultatitius*, dicitur; quia, dum coquitur, latet in cinere ſepultus.* *Heſychius*, Ἐγκρυφίας, ἄρτου εἶδος, ὁ ἐν σποδῷ γινόμενος, τῷ (imò διὰ τὸ) μὴ εἶναι κλίβανον· Encryphias, *panis ſpecies, qui in cinere fit, quia deeſt furnus*. Unde *Lucianus* alicubi, Ὁ δὲ σποδοῦ πλέως, ὥσπερ ἐγκρυφίας ἄρτος τις ἐστίν. *Is autem eſt cinere plenus, ut panis encryphias*. Scribitur enim ἔγκρυπτος· *Heſychius* Ἔγκρυπτος, πέμματος εἶδος. Encryptus, *placentæ genus*. Neque aliud ἐσχαρίτης dictus ab ἐσχάρα ſeu *foco*, in quo coquitur. Idem *Heſychius*, Ἐσχαρίτης, ἄρτος ἔγκρυπτος. Eſcharites, *panis abdititius*. Fuit is in uſu *Rhodi*, inter panem & placentam medius. *Pollux*, Ὁ δὲ ἐσχαρίτης Ῥοδιακὸς, μεθόριος ἄρτου καὶ πλακοῦντος. Quo referendum, quod in *Onkelo Exod.* 16. 31. manna ſapuiſſe legitur כאסקריטון בדבש *ut* ἐσχαρίτῃ *in melle*. Nam ἐσχαρίτην melle conditum fuiſſe refert *Lynceus Samius* apud *Athenæum* libro tertio, & tantæ ſuavitatis, ut eo veſcentes vix ſatiarentur, & inter edendum ſemper eſurirent, ut inter bibendum ebrii ſemper ſitiunt. Jam quorſum *focatius*, aut *ſubcineritius* dicatur, nemo non intelligit.

Panis ita cocti Scriptura ſæpiuſcule meminit. Sic *Gen.* 18. *v.* 6. *Abraham* uxori dicit, *Depſe tria ſata ſimilæ, & fac* עוגות *panes ſubcineritios*. Exod. 12. 39. ubi de prima Paſcha, *Et coxerunt* עגות מצות *panes ſubcineritios azymos*. Num. 11. v. 8. ubi de manna, *Faciebant ex eo* עגות *panes ſubcineritios*. 1 Reg. 17. 12. vidua *Sareptana* dicit *Eliæ*, *Vivit Dominus Deus tuus, ſi mihi ſit* מעוג *panis ullus ſubcineritios* (vel materia unde fiat) *præter plenam volam farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho*. Et *Propheta* regerit, *Fac mihi ex eo* עגה קטנה *panem ſubcineritium parvum*. Sed notanda imprimis tria, quæ ſequuntur loca.

Primus 1 *Reg.* 19. *v.* 6. de eodem *Elia* in deſerto, *Jezabelis* metu, latente; *Et reſpexit, & ecce ad caput ſuum* עגת רצפים *panem ſubcineritium, carbonibus toſtum*, vel *inter prunas coctum*. Ita *Hebræi* explicant, & eos ſequuti recentiores: quaſi רצפים ſint *carbones*. Quomodo *Eſ.* 6. *verſ.* 6. *Et volavit ad me unus è Seraphim, & in manu ejus* רצפה *carbo*. Nemo eſt hodiè, qui aliter interpretur; quia *Seniores* hic habent, Καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα, *Et in manu ſua carbonem habuit*. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*. Et hanc interpretationem *Hebræi* omnes calculo ſuo comprobant, ut utrique loco valde congruam. Nam *panem ſubcineritium* ideò חררה dici monuimus; quia torretur ſuper carbones. Quo faciunt hæc *Dioclis Caryſtii* apud *Athenæum* ubi ſupra. Ἡ δ' ἐπανθρακὶς ἐστι τῶν λαγάνων ἁπαλωτέρα· ἔοικε δὲ καὶ οὗτος ἐπ' ἀνθράκων γίνεσθαι, ὥσπερ καὶ ὁ παρ' Ἀττικοῖς ἐγκρυφίας. *Epanthracis in laganis eſt cæteris delicatior: videtur autem etiam hic panis ſuper carbones coqui, ut* Athenienſium *encryphias*. Et in *Eſaia* id, quod unus è *Seraphim* ex altari forcipe ſumpſit, & ad *Prophetæ* labia applicu[illegible] purificaret, quid aliud ſit, quam carbo? His rationibus ii nituntur, qui רצפה *carbonem*, & רצפים *prunas* explicant. Quas vix quiſquam erit, qui non judicet eſſe valde veriſimiles. Eſt tamen, cur aliter ſentiam. *Cant.* 3. 10. רצוף *lapidibus ſtratum* ſonat, & מרצפת *pavimentum* 2 *Reg.* 16. 17. Et illa ipſa vox רצפה, quam in *Eſaia carbonem* reddunt, vel pro *pavimento* ſumitur, vel pro *lapidibus*, *quibus ſternitur pavimentum*, Eſther. 1. 6. & *Ezech.* 40. 17. 18. & 42. 3. Et *Arabicè* رضفة, idem eſt. Lapidibus porrò cum carbone nihil commune eſt. Itaque idem nomen vix conceſſerim duo tam diverſa ſignificaſſe. Et verò pro his *Seniorum* verbis *Eſ.* 6. 6. Καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα, habetur in *Hieronymo*, *Et in manu ejus calculus*. Qua in parte *Aquilam, Symmachum*, & *Theodotionem* ſequitur. Nam calculus iſte, ut ait, à ſolis *Septuaginta* redditur ἄνθραξ. Hos tamen alii interpretes ideò libentius ſequuti ſunt; quia non videbatur calculi vox ad rem facere. Nempe neſciebant voce רצפה *ritſpa*, vel *ritſpha*, duo ſignificari, diverſæ quidem, ſed vicinæ ſignificationis. Primò, *calculum*, aut *lapidem* quemvis, cujus in pavimento uſus eſt. Secundò, *lapidem ignitum*, ſeu *candefactum*, qui *Arabicè* iiſdem Literis, & Vocalibus رضفة *ridpha* dicitur, quamvis paulò aliter ſonet propter punctum adſcriptum ſuper *Tſade*. Hujuſmodi lapidum apud *Arabes* multiplex uſus eſt. Iis enim lac coquere, carnes ad eſum aſſare, ſtigmata etiam, & cauteria vivæ carni imprimere, ac inurere ſolent. De *ridpha* vide *Erpenium* in *Adagiis* poſt *Locmani* Fabulas editis, & omnes *Lexicographos*, quibus رضفة non ſolùm eſt *lapis*, quem diximus, ſed & *patellæ genus*; quia ejuſdem eſt formæ & رضف *radapha* Verbum *lapide ignito coxit, aſſavit, inuſſit, impreſſit*, &c. Et مرضوف marduph, *quod ſic coctum, aſſatum*, aut *inuſtum eſt*. Itaque in altari puto hujuſmodi fuiſſe lapides, quorum contactu caro victimarum, quæ Deo offerebantur, vel coqueretur, vel abſumeretur citiùs. Et horum uno per viſionem ablato *Seraphinum* Prophetæ labia tetigiſſe, ac mundaviſſe. Sed & 1 *Reg.* 19. 6. עגת רצפים videtur eſſe *panis coctus ad lapides candefactos*. À *Græcis* quorſum reddatur ἐγκρυφίας ὀλυρίτης, *panis ex olyra* vel *zeâ factus*, nemo facile dixerit. *Olyra* enim *Hebræis* non eſt רצפה *ritſpha*; ſed כסמת *chuſſemeth*. An pro ὀλυρίτης legendum κολλυρίτης, qua voce ſignificatur *panis*, aut *lagani genus* in editione *Complutenſi* 1 *Par.* 16. 3? Rurſus pro עגת רצפים *Chaldæus* habet חררא מעפפא, niſi fallor, pro מרצפא; vel pro דרעפא, ut in *Syro*. Quorum prius idem eſſet, quod *Arabicè* مرضوف poſterius *panis in placentæ modum*. Nam ad מעפפא quidquid afferunt videtur eſſe præter rem. *Hieronymus* vocem רצפים reliquit ἀνέκδοτον. Itaque veteres Interpretes de hac voce fruſtrà conſulas.

Secundò notandum, *Ephraimitas* (qui Gentibus ita ſe commiſcuerant, ut *Judaicam* religionem, quam in ſpeciem profitebantur, profanis Gentilium ſuperſtitionibus polluerent) conferri *Oſ.* 7. *v.* 8. cum

עגה,

עֻגָה לֹא הֲפוּכָה, id eſt, cum *pane ſubcineritio, qui inter coquendum non fuit verſus*, ac proinde partim coctus eſt, partim crudus, ita ut merito dubites, ſitne panis, an mera paſta. Neque enim perfectè coquitur hic panis, niſi vertatur. Unde *Talmudici* in *Kidduſin* cap. 3. fol. 59. a. עָנִי מְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָא וּבָא אַחֵר וְנָטְלָהּ הֵימֶנּוּ *Pauper ſubcineritium vertit, venit alius, & aufert eum ab ipſo.* Quo ſenſu *Poëta* dixit,

Sic vos non vobis, &c.

Et *Iſidorus*, *Orig.* lib. 20. cap. 2. *Panis ſubcineritius, cinere coctus, & reverſatus, ipſe eſt & focatius. Reverſatus*, id eſt, *inter coquendum verſus.* Vox eſt *Hieronymi*, qui *Oſeæ* verba ſic reddit, *Ephraim factus eſt ſubcineritius panis, qui non reverſatur.* Græci, Ἐγκρυφίας ἐ μεταστρεφόμενος. *Columella* dixiſſet, *Panis, qui non verſatur:* ut cum jubet aviarium *gallinarum ova manu verſare, ut æqualiter calore concepta facile animentur*, lib. 9. cap. 5. Pro quo *Florentinus* lib. 14. *Geoponicῶν*, Μεταστρεψάτω τὰ ὠὰ, ἵνα πάντοθεν ὁμαλῶς θάλπωνται.

Tertio, de hoc pane locus is ipſe eſt, in quo verſamur, *Ezech.* 4. *verſ.* 12. ubi Deus *Prophetæ* dicit וְעֻגַת שְׂעֹרִים תֹּאכֲלֶנָּה *Et panem ſubcineritium hordeaceum comedes, & ſtercoribus humanis* תְּעֻגֶנָה *coques eum in oculis eorum.* Verbum *coquendi* תְּעֻגֶנָה *theuggenna*, factum ex Nomine עֻגָה *ugga*, & ad illud alludit, quomodo ad לְבִיבוֹת *lebiboth*, alludit Verbum לִבֵּב *libbeb, liba*, vel *placentas coquere*; quaſi *libare* dixeris, vel *placentare.* Hinc *Amnon* ad patrem *Davidem* 2 *Sam.* 13. *v.* 6. *Veniat nunc* Thamar *ſoror mea*, וּתְלַבֵּב לְעֵינַי שְׁתֵּי לְבִבוֹת quaſi dicat, *& libet in oculis meis duo liba*, aut *placentet duas placentas.* Græci, κολλυρισάτω δύο κολλυρίδας, *collyrizet duas collyridas.* Cum igitur par ſit alluſio inter עֻגָה, & תְּעֻגֶנָה, eam *Græci* Interpretes, quantum poterant, exhibentes, ut עֻגָה ἐγκρυφίαν, ita תְּעֻגֶנָה ἐγκρύψεις reddiderunt. Ac ſi *Latinè* quis diceret, *Subcineritium panem ſubcinerabis.* Cavendum interim, ne ſyllabarum alluſio ſic quæratur, ut verborum ſenſus pereat. Et ne putetur Deus à *Propheta* id exegiſſe, ut panem comederet humano ſtercore coopertum, quomodo videtur accepiſſe *Hieronymus.* Tantum vult, ut panem pro carbonibus humano ſtercore coctum comedat, quo miſeri homines quandoque pro ligno utuntur. Idque ſymbolica de cauſa, & ut ſignificaret *Iſraelitis* fore, ut in captivitate *Babylonica* in ſumma rerum omnium inopia verſarentur, & cogerentur etiam immundis cibis pollui. Et quia *Prophetæ* gravius videbatur panem humano ſtercore coctum edere, Deus, illius precibus flexus, conceſſit, ut humano bubulum ſubſtitueret. Quod hodieque in *Friſia* ad ligni materiam ſiccari teſtatur *Eraſmus* in Proverbio *Boliti pœnam. Boliti*, id eſt, *bubuli ſtercoris*, quod *Græcè* βόλιτον dicitur, & βόλβιτον, *Hebraicè* in *Levitico* generali nomine פֶּרֶשׁ, ſed in *Ezechiele* ſpeciali צְפִיעַ. Et vocis aliunde ignotæ *Arabes* originem aperiunt. *Arabicè* ſcilicet ضفع iiſdem radicalibus eſt *ſtercus egerere*, ut ضفع Nomen *ſtercus*, non tamen bovis, ſed elephantis. Hinc *Alcamus*, & alii explicant باجو الفيل.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De aureis *Aaronis* & *Jeroboami* Vitulis.

Deus ſuorum gloria. Contrà, idola בֹּשֶׁת*, id eſt*, pudor, *&* confuſio. *Hinc* Baal, *&* בֹּשֶׁת *ſæpe ſynonyma. Quàm grave peccatum Deum in bovem mutare: Dii ſtercorei, qui* Jeroboami *peccatum gravius, quam* Aaronis, *& hujus pœna gravior.* Judæorum *fabulæ de mora* Moſis *in monte. Eoſdem majorum ſuorum idolomaniam in* Ægyptios *rejicere, ſed falſò. Quam abſurda ſit hæc oratio*, Fac nobis Deos, *&c. Fabula de* Hure *cæſo, eò quòd idololatris ſe oppoſuiſſet. Quomodo* Aaronem *excuſent. Idola* Græcorum *ex viliori materia; barbarorum aurea, & argentea. Inaures in illis locis utrique ſexui communes. Verba* וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט *malè reddi*, & formavit illud ſtylo, *cùm ſignificent*, & recondidit illud in marſupio. *Vituli formationem à* Judæis *vi magicæ, aut aſtris ineptè tribui. Cur* Aaron *Deum forma bovis exhibuerit. Rationes commentitiæ, quæ refelluntur. Deus, Cherubo vituli ſpecie vectus*, Iſraelitis *non apparuit.* Joſephum *ſub* Apidis, *vel* Serapidis *nomine ab* Ægyptiis *non fuiſſe cultum.* Serapidis *cultus multò recentior. Nec* Serapis *idem cum* Apide. Heſychius *emendatus. Taurus aureus, in* Philone, Typhi, *vel* Typhonis *ſymbolum. In aliis*, Apis, *&* Mnevis Oſiridi *ſacri: &* Typhon Ægyptiis *non tam Deus, quam cacodæmon. In* Typhonis *hiſtoria multa haberi, quæ palam ad* Moſem *pertinent. Vituli, & boves in* Ægypto *maximè culti. Quid ſit* abominationem *Ægyptiorum* ſacrificare, *Exod.* 8. *v.* 26. *Animalium quoque imagines ab* Ægyptiis *cultæ.* Judæos Ægyptiorum *Diis ſerviiſſe. Vituli aurei cultus ex* Ægypto *allatus.* Vituli caput *Patribus, id eſt*, vitulus. *In* Homero, *&* Virgilio *ſimilis loquutio.* Hi ſunt Dii tui, *id eſt*, Hic eſt Deus tuus. *Enallage Numeri frequens, cùm agitur de Deo. In idolo verum Deum à ſe coli prætexunt idololatræ. Ipſo viſu idololatras ad idolorum cultum incitari.* Judæorum *pro* Aarone *inanes apologiæ; cum eum accuſet* Moſes *ut graviſſimè reum. Et ipſe Deus eum voluerit perdere. Cur illum permiſerit Deus tam fœdè labi. Holocauſta, & pacifica vitulo oblata, ſed omiſſa ſacrificia pro peccatis. Idololatrica ſacrificia ſequuntur ſaltationes immodeſtæ.* Μεθύειν, *quia* μετὰ τὸ θύειν. Θοῖναι, *&* θαλίαι, *unde dictæ. Ebrietatis prima origo.* Epicharmus *emendatus. Cum* Iſraelitæ *leguntur ſurrexiſſe ut luderent, neque ſcortationem intelligi, neque effuſionem ſanguinis, ut* Hebræi *volunt.* Iſraëlitas *non bibiſſe uſque ad ebrietatem. Vox* οἶνος *in* Græca *verſione unde irrepſerit. Quomodo* Moſes *vitulum combuſſerit, & attriverit. Cur aquâ torrentis, hujus auri pulvere aſperſa, potaverit* Iſraëlitas. *Rationes fabuloſæ. Locus* 1 Reg. 7. v. 6. *iſti parallelus non eſt, ut volunt. Non omnes idololatræ cæſi, ſed pars longè minima.* Vulgatus *pro* tribus millibus *habet* viginti tria millia. *Cauſæ myſticæ, cur has aquas idololatris* Moſes *propinaverit. Quomodo hæc aqua omnibus ſuffecerit.* Aaronis *vitulo quam ſimiles vituli* Jeroboami. *Cur hos vitulos conflaverit* Jeroboam. *Veræ rationes, &* Talmudicæ. *Cur ſæpe* vitulæ *vocentur Fœminino genere. Quid ſit*, multum vobis ab aſcendendo, 1 *Reg.* 12. *v.* 28. *Cur vituli* Dane, *&* Bethele *erecti. Sacerdotes quo ſenſu ſumpti dicantur* ex extremis populi. Jeroboami *inſtituta profana omnia. An per* ἀνθρωποθυσίας *vitulos coluerint. Quando vituli in* Aſſyriam *abducti ſint. Veteres non ſolum de victis gentibus, ſed etiam de Diis triumphâſſe.* Oſ. 5. v. 13. *&* 10. *v.* 6. *cur* Jareb *vocetur* Aſſyriæ *Rex.* Jeroboamum *non excuſant* Moſis *&* Solomonis *exempla; quorum hic boves æneos in Templo, & uterque* Cherubinos *in ipſo adyto poſuit. Cur* Alcoranus Aaronem; *qui conflavit vitulum*, Samaritanum *faciat.*

Poſtquam de bovis uſu abundè actum eſt, ſequitur, ut de abuſu agamus. Hujus criminis rei fue-

fuerunt imprimis idololatræ, qui *mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem bovis comedentis herbam*, Pſal. 106.v.20. De *Gentibus* dicit *Paulus* Rom.1.v.23. *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei*, &c. Sed de *Judæis* David, *Mutaverunt gloriam ſuam.* Et Deus ipſe *Jerem.*2.v.11. *Populus meus mutavit gloriam ſuam in idolum. Gloriam ſuam*, id eſt, *Deum ſuum*; quia Deus *Judæorum*, non *Gentium* gloria fuit. Hinc *David* Pſ. 3.v.4. *Tu autem, Domine, ſuſceptor meus es, & gloria mea.* Et *Pſal.*5.v.11. *Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum.* Et *Pſal.*62.*v.*8. *In Deo eſt gloria mea.* Et 1 *Cor.*1.*v.*31. *Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hinc per gloriam ſuam jurat, id eſt per Deum*, 1 Cor.15.v.31. Meritò igitur exclamavit uxor *Phineas*, cùm intellexit à *Philiſtinis* abductam fuiſſe arcam, quæ divinæ præſentiæ ſymbolum erat, *Tranſlata eſt gloria ab* Iſraele, *quia capta eſt arca Dei.* Et in rei memoriam puerum tum ſibi natum appellavit *Icabod*, quaſi *inglorium*, aut *ſine gloria* dixeris, id eſt, *ſine vero Deo.* Deus igitur non ſolùm eſt glorioſus, ſed etiam ipſa gloria; adeoque gloria non in ſe ſolùm, ſed & noſtro reſpectu, cum in eo ſolo gloriemur. At de idolis eſt plane ſecus, *Confundentur enim omnes, qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis*, Pſal. 97. v. 7. Proinde paſſim in Scriptura idolum בשת vocatur, id eſt, *pudor*, & *confuſio*: ut *Jerem.*3. *v.*24.& 11.v.13. *Oſ.*9.*v.*10. &c. Et quia *Baal* erat infame idolum, ideò multa nomina promiſcuè vel in *Baal*, vel in בשת *boſeth*, aut *beſeth* deſinunt, id eſt, *confuſionem.* Sic idem vocatur *Jerubbaal* Jud.6.v.32. & *Jerubbeſeth* 2 Sam.11.v.21. Idem *Esbaal* 1 Par. 8.v.33. & 9.39. & *Isboſeth* 2 Sam.2.v.8. Idem *Meribbaal* 1 Paral.8.v.34. & *Mephiboſeth* 2 Sam.4. v.4.

In idolis porrò quid vilius, quid contemptius pecorum imagine, quæ Natura prona, atque ventri obedientia finxit? Quò *Pſaltes* reſpiciens *Judæos* dicit *mutàſſe gloriam ſuam* (id eſt, *Deum*) *in ſimilitudinem bovis comedentis herbam.* Et ad majorem ἐξουθενισμὸν *Chaldæus* addit ואדוהם *& ſe inquinantis*; nempe ſtercore ſuo, de quo *Sirachides* Eccleſ.22.v.2. *Πᾶς ὁ ἀναιρούμενος αὐτὸν ἐκτινάξει χεῖρα, quisquis tollet ipſum, excutiet manum.* Itaque non ſine cauſa Dii tales גלולים, id eſt, *ſtercorei* vocantur *Levit.*26. *v.*30. Deut.29. 17. &c. Tamen in fœdum hunc errorem ſemel atque iterum inciderunt *Iſraëlitæ.* Primò cùm in exitu ex *Ægypto*, unde illos eduxerat Deus tam potenti manu, vitulo aureo à ſe conflato divinos honores exhibuerunt. Secundò, cùm *Jeroboam*, facto ſchiſmate, vitulos in *Dane* & *Beth-ele* erexit, per quos *Iſraelis* decem tribus à veri Dei cultu avertit. Quod crimen audeo dicere fuiſſe priore gravius; quia non poterant peccato ſuo ignorantiam obtendere. De rei atrocitate abundè edocti tam à *Moſe* Exod. 32. & *Deuter.* 9. v. 16. quàm à *Davide* Pſal. 106. v. 19. Præterea, cùm prius malum nonniſi paucas horas duràſſet, poſterius in plura ſæcula continuatum eſt. Et cùm *Iſraëlitæ* in deſerto reſipuerint, quamprimum à *Moſe* moniti ſunt, longam *Prophetarum* ſeriem ad decem tribus Deus miſit in caſſum. Itaque cum prioris criminis pœna intra paucos conſtiterit, poſterius aliter expiari non potuit, quàm tota gente in tam remotas terras tranſlatâ, ut ejus deinceps veſtigia in Hiſtoriis nulla reperiantur.

Hiſtoria vituli in deſerto conflati habetur *Exod.* 32. Occaſionem hujuſmodi Deos ab *Aarone* exigendi ſumpſit populus ex mora *Moſis* in monte, unde non rediit niſi poſt quadraginta dies exactos, *Exod.* 24. 18. Quæ cum in Sacro Textu clara ſint, tamen à *Judæis* in alienum ſenſum detorquentur. Nam ad *Hebræa* verba וירא העם כי בושש משה *Et vidit populus* Moſem *moram facere*, ſic *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* cap. 9. pag. 89. a. אל תקרי בושש אלא באו שש בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל לסוף ארבעים יום בתחלת שש אני בא לסוף ם׳ יום בא שטן ועירבב את העולם אמר להם משה רבכם היכן הוא אמרו לו עלה למרום אמר להם באו שש ולא השגיחו עליו מת ולא השגיחו עליו הראה להן דמות מטתו והיינו דקאמרי לאהרון כי זה משה האיש וג״מ *Ne legas* בושש (id eſt, *moram fecit*) ſed באו שש (id eſt, *venerunt*) *ſex* (ſupple *horæ*) *Quippe cùm in altum aſcendit* Moſes, *dixerat* Iſraelitis, "*In* [illegible] *quadraginta dierum, in principio ſex horarum*) [illegible]bus incipiet dies quadrageſimus) "*ſum rediturus. Cùm igitur dies illi quadraginta complerentur, venit* Satan, *ut turbaret mundum, & dixit illis,* "*Ubi eſt* Moſes *doctor veſter? Reſponderunt, illum in altum aſcendiſſe. At, inquit, venerunt ſex horæ* (intra quas ſe rediturum promiſerat) *Quod cum illi non curarent,* Moſem *occubuiſſe addidit. At cum nihilo magis moverentur, oſtendit eis ſpeciem feretri ejus: tum verò* Aaroni *dixerunt,* "*Neſcimus quid de* Moſe *factum ſit*, &c. In *Bereſchith Rabba* ſect. 41. Diabolus ipſum *Moſem* oſtendiſſe legitur תלוי בין השמים והארץ *ſuſpenſum inter cœlum & terram.* In Paraphraſi *Jonathanis*, *Moſes*, ut conjectabant, "אשתלהב בטוורא דאשא מצלהבא מן קדם יי *conſumptus fuerat in monte, in quo ignis à facie Dei fulgebat.* Itaque, tanquam à *Moſe* duce ſuo deſtituti, petunt Deos viſibiles, qui ſe præcedant. Quin ſi *Tanchumæ* credimus fol. 46. c. qui hoc ab *Aarone* petierunt, non fuerunt *Iſraëlitæ*: ſed ארבעים אלף שעלו עם ישראל ושנים חרטומים מצרים עמהם ושמותם יונס וימברס *quadraginta hominum millia, qui cum* Iſraëlitis *ex* Ægypto *aſcenderant, &* Ægyptii *Magi duo,* Janes, & Jambres *nomine.* Sed hæc fruſtra comminiſcuntur, ut majores ſuos excuſent ab idololatriæ crimine, cum nulli fraus non ſuboleat, qui non ſit prorſus obeſæ naris. Nam, ſi pro בושש legas באו שש, hiulca erit periodus, neque cum ſequentibus hæc ullo modo cohærebunt. Præterea ſupponetur ætate *Moſis* dies in horas jam fuiſſe diviſos, quod planè eſt ἀνιστόρητον; Diei enim in horas duodecim diviſionem à *Babyloniis* inventam longè ſeriùs reliquæ gentes didicerunt, ut ex *Herodoto*, & aliis ſcimus. Hoc præcipuum, quòd ſi *Moſes*, à Deo monitus, prædixit quo tempore eſſet rediturus, eo ipſo momento rediit, quo prædixerat, nec fuit, cur populus morarum eſſet impatiens. Denique nihil falſius, quàm ſolos peregrinos, qui *Iſraelitis* ex *Ægypto* excedentibus ſe adjunxerant, ab *Aarone* Deos petiiſſe. Nam verſu primo populus ad *Aaronem* conveniſſe legitur: & verſu tertio *totus populus* inaures ad eundem attuliſſe. *Neſcimus enim*, inquiunt, *quid acciderit illi* Moſi, *qui nos ex* Ægypto *deduxit. Moſes* autem ſolos *Iſraëlitas* propriè deduxerat. Alii ſponte ſequebantur. Quid quod verſu octavo vocantur *Iſraël*, & verſu decimo tertio *poſteri Abraami*, & verſu decimo quarto *Dei populus?* Itaque *Levitæ*, in reos animadverſuri, non cædunt ſolos exteros, ſed fratres, filios, amicos, proximos ſuos, obviorum nemini parcentes; quia communis erat reatus. Meritò igitur martyr *Stephanus Judæis* objicit, patres illorum *Aaroni* dixiſſe, *Fac nobis Deos*, &c. *Act.* 7. *v.* 39.40.

Hac porro oratione quid abſurdius, *Fac nobis Deos, qui nos procedant?* Quaſi pro Diis haberi poſſint, qui ab homine facti ſunt, aut ſimulachra nos præcedere, (a) *quæ pedes habent, & non ambulant*, ut taceam monſtrum τῆς πολυθεότητος hac oratione inſinuari, quamvis non ſit neceſſe, ut poſtea dicemus. *Aaron* autem ſummus Sacerdos, qui debuerat gliſcenti malo totis viribus ſe opponere, tam impiæ orationi ſtatim aſſentiens, *Tollite*, inquit, *inaures aureas, de uxorum, filiorumque, & filiarum veſtrarum auribus, & afferte ad me*; nempe ut idolum ex iis conflem. Quod *Aaronis* crimen *Judæi* ut quomodocunque incruſtent, fingunt *Hurem*, ſororis ejus filium, ipſo præſente fuiſſe occiſum, quia populum increpaverat. Res ſic narratur in

(a) Pſal. 115. 7.

in *Semoth Rabba*, עמד עליהם חור ואמר להם קציעי צואריא אין אתם נזכרים מה ניסים עשה לכם הקב"ה מיד עמדו עליו והרגוהו נכנסו על אהרן שנאמר ויקהל העם על אהרן ואמרו לו כשם שעשינו לזה כך אנו עושים לך כיון שראה אהרן כך נתיירא שנאמר וירא *Obſtitit ipſis* Hur, *& dixit, Duri cervice, nonne ſignorum meminiſtis, quæ in veſtri gratiam fecit Deus Sanctus Benedictus? Hi verò, in Hurem inſurgentes, eum ſtatim interemerunt. Et in* Aaronem *congregati, prout dicitur, "Et populus (b) adverſus* Aaronem *congregatus eſt, minitati ſe cum illo acturos, quomodo cum* Hure *egerant. Quod cum vidiſſet* Aaron, *territus eſt. Quo pertinet, quod legitur verſu quinto,* וירא *"Et timuit.* Ibi nempe pro וַיַּרְא *Et vidit*, legi volunt וַיִּרָא *Et timuit.* Et huic falſæ lectioni totam hanc fabulam inædificant. Quam eandem referunt *Chaldæi* duo Paraphraſtæ, *Tanchuma*, *R. Eliezer*, *R. Selomo*, & quis non? Sed eos abundè refellit ipſum *Moſis* ſilentium, qui tam illuſtre ſui ex ſorore nepotis martyrium haudquaquam diſſimulâſſet. Addunt *Aaronem* ab *Iſraëlitis* uxorum, & liberorum inaures ideo petiiſſe; quia credidit non facile conceſſuros, & ſic negotium abruptum iri. Et verò mulieres huic conſilio ſe conſtanter oppoſuiſſe fabulantur, atque inde eſſe, quod populus attuliſſe dicitur inaures aureas, quas habebant באזניהם *in auribus ſuis*, cum Affixo Maſculino, non Fœminino. Abſurdè, cùm Maſculino genere uterque ſexus contineatur. Neque hic ſatis ſibi conſtant. Quid enim vero abſimilius, quam populum, quem in idololatriæ barathrum tanto impetu ruiſſe volunt, ut virum unum è primariis, *Hurem* ſcilicet, illos officii ſui monenten, morte mulctaverint, parſurum fuiſſe ſumptibus ad idoli confectionem neceſſariis? *Aaron* igitur, ſive metu, ſive alio affectu præpeditus, apud ſe conſtituerat inſanienti populo obſequi. Ac proinde juſſit, ut aurum conferrent, ex quo conflaretur idolum: ut rei, per ſe viliſſimæ, materiæ præſtantia pretium, & dignitatem adderet. Qua ipſa de cauſa tot erexit aureas, atque argenteas ſtatuas, veterum ſuperſtitio potiſſimum inter Barbaros. Nam in *Græcia* minus fuit receptum, ut ex auro Dii fierent. Quin λίθινοι, ἢ χαλκοῖ ἅπαντες ἢ οἵγε πολυτελέστατοι αὐτῶν ἐλεφάντινοι, ὀλίγον ὅσον τοῦ χρυσοῦ ἐπιστίλβον ἔχοντες, ὡς ἐπικεχρῶσθαι καὶ ἐπηυγάσθαι μόνον, *lapidei, aut ærei omnes, vel eorum pretioſiſſimi eburnei erant, paucula auro renidentes, ut qui eo tantum intincti refulgerent.* Ita *Lucianus* in *Jove Tragœdo.* At res aliter ſe habuit apud Barbaros, qui, quod arti deerat, opulentiâ, & ſumptibus compenſare nitebantur. Itaque, apud eumdem *Lucianum*, *Bendis Thracica*, & *Ægyptius Anubis*, & *Phrygius Attis*, & *Perſicus Mithres* erant ὅλοι ὁλόχρυσοι, καὶ βαρεῖς, καὶ πολυτίμητοι ὡς ἀληθῶς, *ex ſolido auro conflati, graves, & magni re verâ pretii.* Unde eſt, quod aureos, & argenteos Deos *Prophetæ* paſſim memorant. Exempla vide *Eſ.* 2. *v.* 20. & 30. *v.* 22. & 31. *v.* 27. & 40. *v.* 19. *Jerem.* 10. *verſ.* 4. *Dan.* 5. *v.* 23. *Oſ.* 2. *v.* 8. *Habac.* 2. *v.* 19. *Paulus* quoque *Actor.* 17. *v.* 29. & *Joannes*, *Apoc.* 9. *v.* 20. idolorum ex auro disertè meminerunt. Et *Ægyptios Judæis* hâc in parte exemplo ſuo præiviſſe his verbis docet *Moſes*, *Deuter.* 29. *v.* 16. 17. *Noviſtis quomodo nos habitavimus in terra Ægypti, &c. Et vidiſtis abominationes, & ſtercoreos deos illorum, ligna ſcilicet, & lapides, argentum, & aurum, quæ ſunt apud eos*: id eſt, *deos ligneos, lapideos, argenteos, & aureos.* Proinde *Iſraelitis* ex *Ægypto* exeuntibus hos nominatim interdixerat Deus *Exod.* 20. *v.* 23. *Deos*, inquit, *argenteos, aut Deos aureos ne facite vobis.* Tamen, contra verba Legis tam diſerta & *Aaron* auctor eſt, ut Deo conflando aurum conferant, & ipſi libenter obſequuntur. Hoc porro aurum non viſum eſt aliunde potuiſſe commodius ſumi, quam ex uxorum inauribus, filiorumque,

(b) Imo ad Aaronem.

& filiarum, *Exod.* 32. *v.* 2. Inaures enim ibi locorum utrique ſexui communes erant. Proinde *Jud.* 8. *v.* 24. etiam *Iſmaelitarum* milites aureas habent inaures. Et *Plinius*, ubi de auribus, lib. 11. cap. 37. *In Oriente quidem & viris aurum geſtare eò loci decus exiſtimatur.*

Natus ad Euphratem, *molles quod in aure feneſtra*
Arguerint, licet ipſe negem. - - - -

Et vetus auctor apud *Suidam* in Ἐλόβια de *Augari*, *Oſrhoënis* Regis filio, ſub *Trajano* Imperatore, Τῷ δὲ ἦν ἄμφω τὰ ὦτα τετρημένα, καὶ ἐξ ἀμφοῖν χρυσία ἐνώπια ἐξηρτημένα. *Illi autem ambæ aures erant perforatæ, & ex utriſque aureæ inaures pendebant.* Itaque mos eſt translatus à *Syris*, & *Phœnicibus* ad *Pœnos*, de quibus *Plautus* in *Pœnulo* Act. 5.

- - *quia incedunt cum annulatis auribus,*
Adibo ad hoſce, atque appellabo Punicé.

Et à *Pœnis* ad *Mauros*, ut in *Macrino* apparet. Is enim, quia *Maurus* erat, τὸ οὖς τὸ ἕτερον κατὰ τὸ τῶν Μαύρων ἐπιχώριον διετέτρητο, *habuit aurem alteram perforatam, ut eſt* Maurorum *conſuetudo.* Ita legitur in *Dione Nicæa.* Et *Plutarchus*, in *Mario*, de *Jugurtha* captivo ſcribit, Οἱ δὲ σπεύδοντες ἀφελέσθαι βίᾳ τὸ χρυσοῦν ἐλλόβιον, ἅμα τὸν λοβὸν συναπέρρηξαν· *Alii, illi vi abripere auream inaurem properantes, unâ operâ lobum auris evulſerunt.* Hæc obiter, ne miremur non ſolùm uxores, & filias, ſed & *Iſraelitarum* filios aureas habuiſſe inaures. Has porro, quamvis ad ornatum, ut erant tempora, pertinentes, *Aaroni* incunctanter dederunt, cùm quia in illo deſerto minor fuit cura cultus corporis, tum quia prævalebat ſuperſtitio, quæ ne liberis quidem parcit, ut ex eorum pater exemplo, qui filios *Molocho* immolabant.

Aaron autem hoc aurum accepit, ויצר אותו בחרט *& ligavit* (ſeu *recondidit*) *illud in marſupio*, vel *& formavit illud ſtylo.* Hæ duæ verſiones ab invicem tantum diſtant,

Quantum Hypanis Veneto *diſtat ab* Eridano.

Ambæ tamen magnos auctores habent, & *Hebræa* verba videntur utramque admittere. Nam צור, unde ויצר, quandoque *formare* eſt, ut יצר. Sic 1 *Reg.* 7. *v.* 15. ויצר *Et formavit duas columnas æreas*, & ex quorumdam ſententia *Pſal.* 139. *v.* 5. *Retrò, & ante* צרתני *formâſti me.* Et *Eſa.* 44. *v.* 12. *Et malleis* יצרהו *formabit illud.* Sed & idem Verbum צור *ligare*, & *recondere* ſignificat, planè ut צרר. Sic *Deuter.* 14. *v.* 15. וצרת *Et ligâſti* (vel *recondidiſti*) *pecuniam in manu tua.* Et 2 *Regum* 5. *v.* 23. ויצר *Et ligavit duo argenti talenta in duobus marſupiis.* Et 1 *Reg.* 12. *v.* 11. ויצרו *Et ligaverunt* (ſeu *reconsiderunt*) *numeratam pecuniam, quæ in Domini domo inventa eſt.* Sed & חרט eſt ambiguum. Nam *ſtylum*, ſeu *cælum* ſignificat, ut *Eſa.* 8. *v.* 1. *Sume tibi grande volumen, & in eo ſcribe* בחרט אנוש *ſtylo hominis.* Unde Plurale חרטים *Eſa.* 3. *v.* 22. id eſt, *mulierum acus crinales.* Præterea hoc idem חרט palam eſt pro *marſupio* ſumi in eo loco, quem nuper citavimus ex 2 *Reg.* 5. *v.* 23. *Et ligavit duo talenta argenti* בשני חרטים *in duobus marſupiis.* Et verè obſervat *Kimchius Arabicam* eſſe vocem. Reperitur enim خريط vel خريطة pro *marſupio* in *Arabum* Lexicographis, & in *Arabica* Paraphraſi *Erpeniana* Deut. 25. v. 13. Neque eſt, quod mireris *ſtylo* & *marſupio* nomen eſſe commune: figura enim utrique eſt *conica.* Et *conus* dicitur *Arabicè* ناجروط *Avicennæ* lib. 1. pag. 40. & in *Euclide Arabico* lib. 11. & paſſim in *Mathematicorum* libris. His ita obſervatis, non immeritò quæritur, utrum *Moſis* verba ויצר אותו בחרט *Aaronem* aurum in marſupio recondidiſſe ſignificent, aut verò, ſtylo formaſſe, ut ex eo fieret vitulus, cùm utramque verſionem cum *Hebræo* textu ſtare poſſe jam appareat. Inter illas *R. Selomo* hæret ita medius, ut neſciat utram præferat. *Hæc verba*, inquit, *reddi*

poſſunt

poſſunt duobus modis. Uno ita, ut ויצר *ligationem ſignificet, &* חרט *ſudarium*, &c. *Altero, quaſi* ויצר *fiat à Nomine* צורה, *quod figuram ſonat, &* חרט *ſit aurificum inſtrumentum, quo in auro figuras incidunt, & inſculpunt*, &c. Priorem *Jonathan*, poſteriorem *Onkelos*, & *Græci* Interpretes ſequuntur, &, ex *Hebræis*, *Kimchius*, ut è noſtris *Pagninus*, *Munſterus*, *Arias*, *Junius*, *Caſtalio*, *Druſius*, *Piſcator*, *Angli*, *Itali*, *Genevenſes*, denique recentiorum quotquot videre licuit. Tamen, quod illorum pace dixero, hæc non ſatis cohærent, *Et formavit illud ſtylo* (vel *cælo*) *& fecit ex eo vitulum fuſilem.* Quomodo enim *fuſile* dicatur, quod *cælo formatum* eſt? Aut *cælo formari* vitulus, qui *ad ignem in typo fuſus eſt?* Unde eſt, quod *Moſi* dicit *Aaron* verſu 24. *Aurum ubi conjeci in ignem, prodiit iſte vitulus.* Si, quod illi ferè reſpondent, *Aaronem* cælo dicas expoliviſſe vitulum, poſtquam in igne fuſus fuerat: rurſus quæretur, 1. Cur vitulum cælo formâſſe dicatur, quem fuſione jam formatum ſolum expolivit? 2. Cur ordine præpoſtero hæc referantur, *Et formavit illud cælo, & fecit ex illo vitulum fuſilem*, cum dicendum fuiſſet, *Et fecit vitulum fuſilem, quem poſtea cælo expolivit?* 3. Quis *Aaronem* edocuerit artem auri cælo expoliendi, vel lævigandi? 4. Cum homini, haud dubiè harum artium rudi, multo tempore opus fuerit ad ſtatuam hanc lævigandam: quomodo poſtridie fuſionis feſtum indixerit in idoli hujus honorem celebrandum? 5. Sic *Aaronem* reſpondeas, hoc per alium feciſſe, tamen de illo alio idem quæretur. 6. Præterea, ſi apud *Hebræos* ſtatuas igne fuſas ſtylo lævigare moris erat, cur Scriptura, quæ fuſionis, & fuſilium meminit plus triginta locis, alibi ne ſemel quidem ea ſtylo expolita, & lævigata fuiſſe tradit? *Solomonis* ævo maximè, qui, ut in magnis opibus, & in ſumma pace vixit, ita majore pompa, & arte, fuſilia Templi ornamenta elaborâſſe credendus eſt. 7. Quid quod τῷ חרט, id eſt, *ſtyli*, vel *cæli*, ſculpere, & cælare proprium eſt, non lævigare; Neque enim ſtylo, ſed lima, & ſcalpro metalla expoliuntur. Proinde *Deut.* 9. *v.* 21. de hoc eodem vitulo in *Chaldæo* Paraphraſte legas, ושפית יתיה בשופינא יאות *Et illum limâ bene limavi.* Quocirca, ut devitentur incommoda, quæ notavimus, verba *Moſis* ſic reddenda ſunt, *Et è manu eorum acceptum illud aurum in marſupio recondidit, & fecit ex eo fuſilem vitulum.* Ut *Eſa.* 46. *v.* 6. *Qui aurum è marſupio educunt, & argentum lance appendunt, conducunt aurificem, qui faciat ex eo Deum.* Quam loci *Moſis* interpretationem firmant duo loci ſimiles: unus, quoad res; alter, quoad verba, de quorum ſignificatione dubitatur. Prior *Jud.* 8. *verſ.* 24. ubi *Gedeon*, victis *Iſmaelitis*, petit à commilitonibus aureas *Iſmaelitarum* inaures, quas ex præda reportaverant. Et libenter conceſſas veſte ſuper terram expanſa excepiſſe legitur, atque *Ephod* ex iis feciſſe; quo cum *Iſraelis* populus in idololatriam abuſus eſſet, ceſſit id *Gedeoni* in ruinam, & toti ejus familiæ. Hæc hiſtoria noſtræ non eſt abſimilis. Nam, ut *Aaron*, ita *Gedeon* aureas inaures à populo petit, ut convertat in uſum idololatricum: & has ultrò oblatas expanſa veſte accepiſſe dicitur, quomodo *Aaron* in marſupio recondidiſſe, ex interpretatione, quam aſſerimus. Alter locus jam bis citatus ex 2 *Reg.* 5. *v.* 23. ויצר ככרים כסף בשני חרטים *Et recondidit duo argenti talenta in duobus marſupiis*, tamen hic repetendus eſt, ut lector peritus obſervet in eo haberi utramque vocem in loco *Moſis* controverſam, nempe ויצר, & חרט & in eadem conſtructione. Unde valde veriſſimili ratione colligere eſt, has voces utroque loco eodem modo eſſe explicandas. *Syrus*, & uterque *Arabs* in *Exodo* habent, *Et formavit illud in typo:* quaſi חרט *typum* ſonaret. *Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, וצר יתיה בשושיפא ורמא יתיה בטופוא *Et recondidit illud in pallio, & conjecit in typum.* Quo eodem pertinet, quod חרט *Aben Ezra* דמות, id eſt, *ſimilitudinem* exponit. Hi nimirum interpretes voci חרט coacti ſunt novam, & inauditam notionem affingere, ne in ea incommoda inciderent, de quibus ſupra. Sed nihil neceſſe fuit, ut de typo *Moſes* ageret; quia ex hoc ipſo, quod vitulum vocat *fuſilem*, illum ſatis ſequitur ex typo fuiſſe expreſſum. *Judæi* tamen, ſemper inepti, nodum in ſcirpo quærunt, nec in hujus loci explicatione minus laborant, quàm ſi res eſſet valde obſcura. Ideo maximè, quod *Aaron* ſcelus ſuum apud *Moſem* extenuans dicit verſu vigeſimo quarto, *Et conjeci illud* (aurum) *in ignem, & exiit iſte vitulus*, nullâ typi factâ mentione. Quod *Jonathan* ſic παραφράζει, וטלקתיה בנורא ועאל סטנא בגויה ונפק מניה דמות עגלא הדין *Et cùm in ignem conjeciſſem, in medium ejus* Satan *ingreſſus eſt, & inde exiit iſta vituli figura.* In *Tanchuma* R. Jeremias *Aaronem* dicit aurum in ignem conjicientem, oculis in cœlum intentis, tali oratione apud Deum ſe excusâſſe, *Ad te oculos attollo, O qui in cœlo habitas, tu, qui es* καρδιογνώστης, *ſcis hæc illos me invito facere. Tum verò* (inquit) *Magi accedentes magicis artibus vitulum formârunt.* Ibidem alii fabulantur *Micham*, quem in *Ægypto*, ſub ædificio attritum, è mediis lateribus eripuerat *Moſes*, tabulam ſuſtuliſſe, in qua *Moſes* ſcripſerat עלה שור *Aſcende bos*; & hanc in catinum, in quo erant inaures, cùm conjeciſſet, ſtatim exiviſſe vitulum mugientem. Hunc verò מקרטע *exilientem Iſraelitæ* cum vidiſſent, ſtatim exclamâſſe, *Hi ſunt dii tui, ô* Iſrael. Hanc fabulam ut illuſtret *R. Selomo*, *Moſem* ait ideò laminæ inſcripſiſſe, *Aſcende bos; Aſcende bos:* ut, eâ in *Nilum* conjectâ, *Joſephi* feretrum educeret, quod *Nilus* inundaverat. Et in vitulo probat fuiſſe ſpiritum vitæ, ex eo, quod dicit *Pſaltes*, *Mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem bovis comedentis herbam.* Quale eſt, quod in *Capitulis Eliezer* R. *Juda* ad eundem bovem refert *Eſaiæ* verba, *Novit bos poſſeſſorem ſuum:* Neque minus inſulſum, quod apud *Aben Ezram Judæi* Aſtrologi neſcio quam aſtrorum conjunctionem ſibi fingunt in ſigno *Tauri* ad hunc vitulum efformandum. Quin pondus vituli definire audent. Probat enim *Rabbi Tanchuma* illud fuiſſe מאה ועשרים וחמשה קנטרין זאב *centum viginti quinque talentorum auri.* Ita enim *R. Aſi*, & *Baal Hatturim*; quia vox מסכה, id eſt, *fuſilis*, valet numero cxxv. Itaque vitulus fuſilis totidem talentis gravis eſſe debuit.

Sed, his miſſis, quæ recitâſſe eſt rufutâſſe, venimus ad quæſtionem, quam multi movent; quorſum *Aaron Iſraelitis* Deum formâ bovis exhibuerit, cui ſi quem è fæce vulgi ſimilem eſſe dixeris, is pro gravi offenſa habebit, cum tam hebeti, & ſtupido animali ſe conferri? Variæ ſunt ſententiæ. Quidam *Aaronem* putâſſe volunt Deo bovis imaginem placituram imprimis, quomodò boum ſacrificiis maximè delectabatur. Atqui hæc ſunt ἀνακόλουθα. Quin ex eo ipſo, quòd bos in victimam offerebatur, *Aaron* colligere debuit bovem pro Deo coli non poſſe. Quid enim abſurdius, quàm ut idem animal & victima ſit, & Deus, cui offerantur victimæ? Et bovis imagini veros & vivos boves mactari, & adoleri, quis ferat? Sunt, quibus videtur *Aaron* maluiſſe Deum populo ſub tam ridiculo ſchemate exhibere, ut illum ab idololatria ſic averteret. Quæ, ſi bene memini, *Procopii* eſt ſententia. Sed *Aaronem* ſeriò egiſſe docent omnes textûs circumſtantiæ. Ipſe enim aurum acceptum fudit, ut vitulum ex eo faceret, & aram illi erexit, & feſtum conſecravit, & ſacrificia obtulit. Nihilo ſanior eſt *Monceii* ſententia, *Aaronem* hunc bovem finxiſſe ad exemplar *Cherubi*, cui Deum inſidentem viderat, cùm apparuit ſenioribus *Exod.* 24. *v.* 10. Ibi enim *Moſem*, *Aaronem*, *Nadab*, *Abihu*, & ſeptuaginta Seniores vidiſſe Deum *Iſraelis* legimus, habentem ſub pedibus tanquam opus lapidis ſapphirini, aut tanquam cœlum cum ſerenum

eſt

eſt. At *Cherubo* fuiſſe vectum, eoque vituli ſpecie nusquam legitur. Quin Deus diſertè negat tum *Iſraëlitis* apparuiſſe ullius animalis ſpeciem, *Deut.* 4. 15. &c. Itaque nihil falſius, quam quod ſibi fingit *Monceius*, Deum vitulo vectum ſe præbuiſſe conſpiciendum. Qua tamen aſſertione nititur tota libri moles *De vitulis* ration[illegible] in quo *Aaronem* à peccato excuſare nititur [illegible]bus, quæ ipſi *Aaroni* in mentem non venerunt tum, cum à *Moſe* accuſatus eſt. Auctor *Scripturæ Mirabilium* ſub *Auguſtini* nomine lib. 1. cap. 15. ad *Joſephum* hoc referens, *Bovis*, inquit, *ſimulachrum juxta ſepulchrum* Joſeph *ſtatuerunt, eò quod bos viro in agricultura cooperatur. Quâ etiam cauſa filii* Iſraël, *cum in deſerto idolum adorare vellent, non aliam aliquam ſtatuam, quàm vitulum, id eſt, bovem fecerunt, hâc vel maximè causâ, quid ipſe in* Ægypto *juxta ſepulchrum* Joſeph *adoraretur.* Cui ſententiæ in ſpeciem favet, quod cultus *Serapidis*, vel *Sarapidis*, quem cum *Apide* eumdem faciunt, à veterum nonnullis ad *Joſephum* refertur. In his eſt *Julius Firmicus*, qui de *Joſepho* dicit in libro *De errore profan. relig.* cap. 14. *Huic poſt mortem Ægyptii, patrio gentis ſuæ inſtituto, templa fecerunt. Et ut juſtam diſpenſationis gratiam poſteritas diſceret, quo modio eſurientibus, & ementibus frumenta diviſerat, capiti is ſuperpoſitus eſt: Nomen etiam, ut ſanctius coleretur, ex primo auctore generis accepit. Nam, quia* Saræ *pronepos fuerat*, Sarapis *dictus eſt* Græco *ſermone, hoc eſt* Σαῤῥᾶς ἀπὸ. *Ruffinus* quoque *Hiſt.* lib. 2. cap. 23. poſtquam *Sarapin* ſcripſit modium habuiſſe capiti ſuperimpoſitum, *Quidam*, inquit, *in honorem noſtri* Joſephi *formatum perhibent ſimulachrum, ob diviſionem frumenti, quâ famis tempore ſubvenit* Ægyptiis. Et *Suidas* in Σάραπις, Τοῦτον δὲ οἱ μὲν Δία ἔφασαν εἶναι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον, διὰ τὸ μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ, &c. ἄλλοι δὲ τὸν Ἰωσήφ. *Illum quidam* Jovem *eſſe dexirunt, alii* Nilum, *quia modium habet in capite*, &c. *Alii* Joſephum. *Sarapis* autem idem, qui *Apis*, ſi *Nymphiodoro Amphipolitæ* credimus, tradenti τὸν Ἆπιν τὸν ταῦρον τελευτήσαντα, καὶ ταριχευθέντα εἰς σορὸν, ἀποτίθεσθαι τῷ ναῷ τοῦ τιμωμένου δαίμονος, κἀντεῦθεν Σοροάπιν κληθῆναι, καὶ Σάραπιν, &c. Apim *taurum mortuum, & conditum loculo, qui* σορὸς Græcè *dicitur, reponi in templo dæmonis, qui colitur, atque hinc* Soroapin, *vel* Sarapin *appellari.* Quem locum citant *Clemens* libro primo *Stromatων*, & *Euſebius* libri decimi capite duodecimo *Præparationis Evangelicæ.* Eodem pertinent hæc *Ruffini*, ubi ſupra; *Alii repertum in Hiſtoriis* Græcorum *veteribus ferunt*, Apin *quemdam patrem familias, ſeu Regem in* Ægypto Memphis *poſitum, cum famis tempore frumenta apud* Alexandriam *defeciſſent, ex proprio affatim civibus alimenta præbuiſſe. Quo defuncto, in honorem ejus inſtituerint apud* Memphis *templum, in quo bos quaſi indicium optimi agricolæ nutritur, habens quædam coloris inſignia, qui ex nomine ejus* Apis *appelletur.* Σορὸν *verò, id eſt, ſepulchrum, in quo corpus ejus inerat,* Alexandriam *deduxerint, &* Soron Apis *primò ex compoſitione* Soroapin, *poſt vero per corruptionem* Sarapin *nominârint.* Quæ ipſa ſuperioribus addit *Suidas*, &, niſi fallor, ex eodem fonte hauſta. Ex his igitur inter ſe collatis colligit vir maximus, *Apim*, & *Sarapim* idem fuiſſe Numen, & *Ægyptios* in utroque *Joſephum* coluiſſe: adeoque contendit ejus ſymbolum fuiſſe bovem *Apim* multis de cauſis. 1. Quia *Deut.* 33. 17. *Joſephus bos* vocatur, aut certè cum bove confertur ab ipſo *Moſe.* 2. Propter interpretationem ſomnii *Pharaonis* de ſeptem vaccis pinguibus, quas devoraverant vaccæ aliæ totidem aſpectu fœdæ, & macie confectæ. 3. Quia cum *Joſephus* tempore famis *Ægyptiis* optimè proſpexerit, non potuit ullo aptiore, quàm bovis ſymbolo hoc beneficium exprimi: cum annonæ ratio tota ex agricultura pendeat, in qua bos homini laboris ſocius, tanquam *Cereris* miniſter, ut veteres illum indigitant. 4. Denique, cum *Hebrais* אב ab, *patrem*; שור ſor, *bovem*; & שר ſar, *principem* ſonet: inde *Joſephus Apis*, id eſt, *pater*, dici potuit, cum vocetur *pater Pharaonis* Gen. 45. 8. Item Σάραπις, *princeps pater*, cum præfuerit toti *Ægypto.* Aut Σόραπις, *bos pater*, ob cauſas jam allatas. Hæc, ab eximio viro quanquam acutè excogitata, mihi tamen non perſuadent, quod is probandum ſuſceperat, *Joſephum Ægyptiorum Apim* fuiſſe, aut ſub bovis imagine ab iis cultum. Nam, quod tradunt quidam veteres, *Joſepho* mortuo, propter accepta ab eo beneficia, divinos honores fuiſſe exhibitos, *Moſis* ſcriptis parùm conſonat, ex quibus *Joſepho* mortuo Regem alium ſurrexiſſe ſcimus, qui *Joſephum* non noverat, *Exod.* 1. 8. id eſt, qui, nullâ ejus, nec fratrum, & poſterorum ratione habitâ, graviſſimam in eos tyrannidem exercuit. Huic Regi ſucceſſit alius *Iſraëlitis* æquè infenſus, quem, in populi ſui gratiam, Deus gravibus plagis afflixit, & tandem ſub aquis demerſit cum omnibus copiis ſuis. Unde mutuum inter *Judæos* & *Ægyptios* odium in plura ſæcula duravit. *Joſephum* igiter pro Deo in *Ægypto* fuiſſe cultum planè vero eſt abſimile. Neque *Serapidis* apud eos cultus fuit ita vetuſtus. *Herodotus*, qui de Diis *Ægyptiorum* tam multa ſcripſit, de *Serapide* ne γρῦ quidem habet. Neque quiſquam alius ante *Alexandri* tempora. Et plerique ex *Ponto* in *Ægyptum* advectum ſcribunt, ita procurante *Ptolemæo.* Advectionis hiſtoriam prolixè ſcribit *Tacitus*, *Hiſtoriarum* libro quarto. Eamdem paucis proſequitur *Clemens* in *Protreptico.* Atque, ut *Serapidem* ſcias in locis circa *Pontum* jam olim fuiſſe notum, vetus Σαραπιεῖον, id eſt, *Serapidis* fanum, in ora *Propontidis* deſcribit *Polybius* libro quarto, *Hiero* oppoſitum, ubi *Jaſonem* fama eſt duodecim Diis ſacrificâſſe. At *Serapidis* in *Ægypto* nulla mentio, antequam ex urbe *Pontica Sinope* adveheretur. Proinde *Cypri* Tyrannus *Nicocreon*, qui tum vivebat, adventitii Dei novitate perculſus, eum per legatos ſollicitè rogavit, quis Deorum haberetur? Et ſuperbum Dæmonis ea de re conſulti reſponſum legere eſt *Macrobii Saturnalium* libri primi capite vigeſimo. *Origenes* contra *Celſum* inter Topicos quoſdam Deos, quorum cenſum inſtituit libro quinto, Ναυκρατῖται δὲ, inquit, οὐ πάλαι (al. οὐ πάνυ πάλαι) ἀρξάμενοι, ὠνόμασαν Σάραπιν· Naucratitæ *non ita pridem* Sarapim *inter Deos recenſuerunt.* Sed intercedit quidem vir eximius, *Taciti* auctoritate fretus, cujus verba ſunt, *Templum pro magnitudine urbis exſtructum loco, cui nomen* Rhacotis. *Fuerat illic ſacellum* Serapidi, *atque* Iſidi *antiquitus ſacratum.* Ex quibus hujus Numinis in *Ægypto* vetuſtas aperte videtur adſtrui: ſed attentè legenti conſtabit his *Taciti* verbis nihil eſſe abſurdius, nihil falſius. Narraverat enim *Ptolemæum*, cum *Alexandriæ* recens conditæ templa, & religiones adderet, per ſomnium fuiſſe monitum, ut, fidiſſimis amicorum in *Pontum* miſſis, hujus effigiem acciret, & viſum ſuum Sacerdotibus *Ægyptiis* aperuiſſe. Quos cum *Ponti* reperiſſet, & rerum externarum parum gnaros, *Timotheum Athenienſem* à gente *Eumolpidarum*, quænam illa ſuperſtitio, quod Numen eſſet, interrogâſſe? Neque ipſi *Timotheo* id aliter fuiſſe compertum, quàm per eos, qui in *Pontum* meâſſent. Tum Legatos, & dona *Sinopenſium* Regi *Scydrothemidi* miſiſſe *Ptolemæum.* Quo cunctante multis de cauſis, rem tandem, exacto triennio ægrè fuiſſe confectam. Hæc longioris hiſtoriæ ſumma, quam concidere totam neceſſe eſt, ſi ſacellum jam antiquitus habuit *Serapis* in eo ipſo *Alexandriæ* loco, in quo templum poſtea conditum. Neque enim *Ægyptii* ignorâſſent *Serapis* quale ſit Numen, neque opus habuiſſent exteros ea de re conſulere, aut illius ex *Ponto* effigiem tanto molimine accerſere: neque eo facto *Ptolemæus Alexandriæ* novas religiones addidiſſet. Hic igitur *Tacitus* palam hallucinatur. Sed bene eſt, quod fontes erroris patent ex his *Clementis* (c) de *Ptolemæo*, Δεξάμενος τὸν ἀν-

θελάντα κατίδρυσεν ἐπὶ τῆς ἄκρας, ἣν νῦν Ῥακῶτιν καλοῦσιν, ἔνθα καὶ τὸ ἱερὸν τετίμηται τοῦ Σαράπιδος. *Statuam acceptam poſuit in promontorio, quod nunc* Rhacotin *appellant, ubi &* Serapidis *templum colitur.* Senſus eſt, *Ptolemæum* hanc *Serapidis* ſtatuam poſuiſſe ubi hodieque templum ejus eſt. *Tacitus* tamen, ut ſuſpicor, ex ſimilibus *Græci* Scriptoris verbis collegit jam anteà *Serapidis* ſacellum ibi fuiſſe. 1. Quia τὸ ἱερὸν tam *ſacellum*, quam *templum* ſonat. 2. Quia τετίμηται Verbum eſt Præteriti temporis. Sed hujuſmodi Præteriti ſignificatio ſæpe eſt Præſens. Sic 2 *Macchab.* 3. v. 12. ubi *Vulgata* rectè habet, *Templo, quod per univerſum mundum honoratur*; *Græcè* eſt, Τοῦ τετιμημένου κατὰ τὸν σύμπαντα κόσμον ἱεροῦ. Conjecturam hanc non parùm firmat, quod Hiſtoriam *Serapidis Tacitus* ita orditur, *Origo Dei nondum noſtris auctoribus celebrata. Noſtris*, id eſt, *Romanis.* Ergo ex *Græcis* illam hauſerat, & fortaſſe ex illis ipſis, ex quibus *Clemens* non toto ſæculo recentior. *Serapidis* porrò imaginem ne quis *Apidi* bovi ſimilem fuiſſe putet, ecce ejus deſcriptionem ex *Macrobio! Simulachro ſignum tricipitis animantis adjungunt, quod exprimit medio eodemque maximo capite leonis effigiem. Dexterâ parte caput canis exoritur manſuetâ ſpecie blandientis; pars verò læva cervicis rapacis lupæ capite finitur: eaſque formas animalium draco connectit volumini ſuo, capite redeunte ad Dei dexteram, qua conſpicitur monſtrum.* Neque ſatis conſtat, quem Deum tam portentoſâ figura deſignari voluerint; Tamen pro *Plutone* plerique habent, ut *Plutarchus* in *Iſide* ex *Archemacho Eubœenſi*, & *Heraclide Pontico*; & alii apud *Diodorum*, *Tacitum*, *Clementem Alexandrinum*, &c. Eodem faciunt hæc *Heſychii*, Σάραπις, Περσικὸς χιτὼν, *&c.* Καλεῖται δὲ καὶ ὁ Πλάτων οὕτως· *Serapis*, Perſica *tunica*, &c. Pluto *etiam ſic vocatur.* Nam pro Πλάτων legendum Πλούτων. Fateor tamen eſſe nonnullos, qui *Serapidem*, aut *Sarapidem*, ſi mavis, cum *Apide* confundunt. *Apollodorus* ferè initio libri ſecundi. *Apis, relatus inter Deos*, Sarapis *appellatus eſt.* Et de eodem *Clemens* libro primo *Stromatων*, Τοῦτον δὲ Ἀρισέας ὁ Ἀργεῖος ἐπονομασθῆναί φησι Σάραπιν· *Hunc autem* Ariſteas Argivus *dixit* Sarapin *cognominari.* Et *Auguſtinus* lib. 18. cap. 15. *De Civitate Dei*; Apis, *navibus tranſvectus in* Ægyptum, *cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt* Serapis, *omnium maximus* Ægyptiorum *Deus. Nymphiodorus* etiam, & *Ruffinus*, & *Suidas*, locis ſupra citatis, *Serapin* dici volunt quaſi *Soroapin*, aut *Sorapin*, quod in *Apidis* templo conditus fuerit *Apis*. Et *Auguſtinus* eamdem ex *Varrone* affert nominis Etymologiam. Sed *Plutarchus* in *Iſide* illam meritò deridet his verbis, Πολλῷ δὲ ἀτοπώτερα τῶν λεγόντων οὐκ εἶναι Θεὸν τὸν Σάραπιν, ἀλλὰ τὴν Ἄπιδος σορὸν οὕτω ὀνομάζεσθαι. *Multò abſurdiora ſunt, quæ quidam dicunt*, Serapidem *non eſſe Deum, ſed* σορὸν, *ſeu ſarcophagum* Apidis *ſic nominari.* Nec minus futile, quod *Apis* in *Ruffino* legitur, *cum famis tempore frumenta apud* Alexandriam *defeciſſent, ex proprio affatim civibus alimenta præbuiſſe*: ut in *Suida*, Λιμοῦ δὲ γενομένου, τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐκ τῶν ἰδίων τροφὴν παρέσχε· *Fame autem exorta*, Alexandrinis *è proprio victum præbuit.* *Apis* enim, qui multis ſæculis ante conditam *Alexandriam* ab *Ægyptiis* coli cœpit, quomodo potuerit *Alexandrinis* in fame ſubvenire? Sed neque in *Joſephum* hæc quadrant, qui obîit annis mille trecentis, & ampliùs, antequam *Alexander* de *Alexandria* condenda cogitâſſet; neque *Alexandriæ* ſepultus eſt, ſed propè *Sichem* in terra *Chanaan*, Joſ. 24. 32.

Philoni peculiare eſt, quod taurum aureum *Typhi*, ſeu *Typhonis*, in *Ægypto* maximè culti ſymbolum fuiſſe aſſerit, & ad hujus imitationem *Iſraelitas* vitulum aureum fabricâſſe. Quod miror ab aliis non fuiſſe obſervatum, cum id ſæpe repetat. Sic in libro *De Temulentia* huc alludens, Προσεπιβαίνειν ἠξίωσεν, ὡς θεοπλαστεῖν μὲν τὸ σῶμα, θεοπλαστεῖν δὲ τὸν παρ' Αἰγυπτίοις μάλιστα τιμώμενον Τῦφον· οὗ σύμβολον ἡ τοῦ χρυσοῦ ταύρου κατασκευὴ, περὶ ὃν χοροὺς ἱστάντες οἱ φρενοβλαβεῖς ᾄδουσι. *Prævaricari auſus eſt ita, ut corporeum Deum ſibi finxerit, & inſtar* Typhi, *quem* Ægyptii *maximè colunt: cujus ſymbolum fuit aurei tauri fabrica, circa quem inſani choreas ducentes canunt.* Item, *Quisquis ad caſtra accedit, vitulum videt, ac choreas, quibus ip[illegible] tur:* Τύφῳ γὰρ, καὶ τοῖς Τύφου χορευταῖς [illegible] *In* Typhum *enim, & in* Typhi *ſaltatores* [illegible]. Et libro tertio *De vita* Moſis, *Cum dixiſſet* Moſes, *Si quis eſt Domini, veniat ad me*, &c. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων οἱ μὲν, ἕνεκα τοῦ τὸν Αἰγυπτιακὸν ἐζηλωκέναι Τῦφον ἀφηνιάζοντες, οὐ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις· *Aliiquidem, fræno excuſſo, quia zelo fervebant erga* Ægyptium Typhum, *dicto non audîerunt.* Item, Τεκτηνάμενοι ταῦρον χρυσοῦν, Αἰγυπτιακοῦ μίμημα Τύφου· *Tauro aureo fabrefacto ad imitationem* Ægyptii Typhi. Et libro *De Specialibus legibus*, Ταῦρον δὲ κατασκευασάμενοι χρυσοῦν, Αἰγυπτιακοῦ μίμημα Τύφου, θυσίας ἀνῆγον ἀθύτους καὶ ἑορτὰς ἀνεόρτους, καὶ χοροὺς ἀχορεύτους· *Cum taurum aureum concinnâſſent ad Ægyptii* Typhi *ſimilitudinem, ſacra profana celebrarunt, & ferias nefaſtas, & choreas inordinatas.* Et libro ſecundo *De Monarchia*, Τὴν Αἰγυπτιακὴν ἔπεισαν ζηλοῦν ἠλιθιότητα, καὶ τὸν ἐγχώριον Τῦφον, ὃν ἐπ' ἀλόγοις ζώοις, καὶ μάλιστα ταύροις μυθοπλαστοῦσι· *Perſuaſerunt* Ægyptiorum *ſtoliditatem ſectari, & regionis illius* Typhum, *cui brutorum animantium, & taurorum maximè ſpeciem affingunt.* Hos omnes locos congerere ideò neceſſe fuit, ut ex eorum collatione appareat, doctiſſimos viros, *Turnebum*, *Stephanum*, atque alios graviter falli, cum τῦφον hic pro *mania*, & *ſtultitia* ſumunt, ut apud *Hippocratem*, *Plutarchum*, *Lucianum*, & *Suidam*: cum palàm ſit *Thyphi* nomine aliquem intelligi, qui in *Ægypto* colebatur. Itaque *Philoni Typhus* ille ipſe eſt, quem *Plutarchus* in *Iſide Typhonem* vocat, magnum Dæmonem eſſe dicens, quique certis ſacrificiis ab *Ægyptiorum* Sacerdotibus mulceatur, ac deliniatur. Quamvis *Philo*, magno errore, *Typho*, vel *Typhoni* tribuat, quæ *Oſiridis* erant propria. Neque enim *Typhus* vel *Typhon*, ſed *Oſiris* ab *Ægyptiis* in præcipuo culto fuit, & pro ſymbolo taurum habuit. Ita *Diodorus* ſcribit τοὺς ταύρους τοὺς ἱεροὺς, τόν τε ὀνομαζόμενον Ἄπιν, καὶ τὸν Μνεῦιν Ὀσίριδι καθιερωθῆναι, *ſacros tauros tam* Apidem, *quàm* Mnevin Oſiridi *eſſe conſecratos.* Et *Strabo* lib. 17. de urbe *Memphi*, Ἔχει δὲ ἱερὰ τό τε τοῦ Ἄπιδος, ὅ ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ Ὄσιρις, ὅπου ὁ βοῦς Ἄπις ἐν σηκῷ τινι τρέφεται· *Habet etiam templa*, Apidis *nimirum, qui idem eſt* Oſiris, *ubi bos* Apis *in delubro quodam alitur.* Et *Plutarchus* in *Iſide*, Εὔμορφον εἰκόνα χρὴ νομίζειν τῆς Ὀσίριδος ψυχῆς τὸν Ἄπιν· Apis *cenſendus eſt animæ* Oſiridis *pulchra eſſe imago.* Et alibi, Οἱ ἱερεῖς βοῦν διάχρυσον ἱματίῳ μέλανι βυσσίνῳ περιβάλλοντες, ἐπὶ πένθει τῆς Θεοῦ δεικνύουσι· βοῦν γὰρ Ὀσίριδος εἰκόνα νομίζουσιν. *Sacerdotes bovem auratis cornibus nigro amictu byſſino induentes, in luctu Deæ* (*Iſidis* pro *Oſiridis* nece) *oſtentant. Bovem enim putant eſſe* Oſiridis *imaginem.* At *Typhoni* τῶν μὲν ἡμέρων ζώων ἀπονέμουσι τὸ ἀμαθέστατον, ὄνον, τῶν δὲ ἀγρίων τὰ θηριωδέστατα, κροκόδειλον, καὶ τὸν ποτάμιον ἵππον, *cicurum animalium ſtupidiſſimum tribuunt, aſinum, & ferorum ſæviſſima, crocodilum, & hippopotamum. Typhon enim* ab *Ægyptiis* non tam pro Deo eſt habitus, quam pro cacodæmone. Proinde ad illum referebant quidquid adverſi accidebat, πάντα καὶ ζῷα, καὶ φυτὰ, καὶ πάθη τὰ φαῦλα, καὶ βλαβερὰ, Τυφῶνος ἔργα, καὶ μέρη, καὶ κινήματα ποιούμενοι, *omnia animalia, & ſtirpes, & affectus malos, & noxios, pro* Typhonis *operibus, & partibus, & motibus, habentes.* Et *eidem ſimpliciter imputantes* ὅσον ἐστὶν ἄμετρον, καὶ ἄτακτον ὑπερβολαῖς, ἢ ἐνδείαις, *quidquid in exceſſu, aut defectu immodicum, & inordinatum eſt.* Hæc omnia ex *Plutarcho*, cujus tractatum *De Iſide* quisquis attentè leget, reperiet in *Ægyptiaca Typhonis* hiſtoria multa haberi, quæ ad *Moſem* pertinent, quamvis tot fabulis involuta, ut non facilè exſculpi poſſint.

Tal

Tale eſt, quod *Typhonem*, Regis *Oſiridis* fratrem, ex eadem matre natum, quamvis ex diverſo patre, narrant in Regem multa machinatum, *συνωμότας ἄνδρας ἑβδομήκοντα καὶ δύο πεποιημένον, καὶ συνεργὸν ἔχοντα βασίλισσαν ἐξ Αἰθιοπίας παροῦσαν*, *adſcitis in conjurationem viris* LXXII, *& conatum adjuvante Regina Æthiopiæ illi adſtante*: & poſt varia facinora, tandem ἐπὶ ὄνου τῷ Τυφῶνι τὴν φυγὴν ἑπτὰ ἡμέρας γενέσθαι, καὶ σωθέντα γεννῆσαι παῖδας Ἱεροσόλυμον, καὶ Ἰουδαῖον, Typhonem *aſino vectum per ſeptem dies fugiſſe, elapſumque filios genuiſſe*, Hieroſolymum, *&* Judæum. E regia ſtirpe eum deducunt, & ex eadem cum Rege matre; quia filia *Pharaonis Moſem* infantem adoptaverat, cujus potuit eſſe filius ille *Pharao*, ſub quo jam octogenarius *Moſes* tot patravit miracula. Interim alibi in eodem libro *Phrygum* Hiſtoriæ citantur, ex quorum ſententia Ἰσαακοῦ καὶ Ἡρακλέους ὁ Τυφῶν, Typhon *eſt* Iſaaci *filius, qui fuit ex ſtirpe* Herculis. Quod non minus alienum, quam quod ſcribit *Cleodemus* apud *Joſephum*, *Abrahami* ex *Chetura* filios Ἡρακλεῖ συστρατεῦσαι ἐπὶ Λιβύην, καὶ Ἀνταῖον, *ductu* Herculis *militâſſe contra* Libyen, *&* Antæum. Notandum tamen ibi *Typhonem* ad *Iſaaci* genus referri. Viros ſeptuaginta duos ideo conjuraſſe fingunt; quia *Moſi*, & *Aaroni* additi ſunt ſeptuaginta Seniores, qui *Iſraëlitis* præeſſent. Regina *Æthiopiæ* illi comes fuit uxor *Moſis*, quam antiquiſſimæ Scripturæ verſiones *Æthiopiſſam*, & *Judæorum* Hiſtoriæ Regis *Æthiopiæ* filiam fuiſſe aſſerunt. Fuga *Typhonis* eſt *Moſis* ex *Ægypto* exceſſus. Aſino vectum fuiſſe dicunt, quomodo deſcribitur *Moſes Exod.* 4. 20. Et fugiſſe per ſeptem dies, ut *Tacitus* de *Judæis* ex *Ægypto* profugis ſcribit *Hiſtoriarum* libro quinto; *Continuum ſex dierum iter emenſi, ſeptimo, pulſis cultoribus, obtinuêre terras, in quibus urbs, & Templum dicata ſunt.* Utrobique pari errore, ex eo nato, quod Lex quieti deſtinat diem ſeptimum. Eodem pertinent hæc *Trogi* de *Moſe* lib. 36. *Montem Sinæum occupat, in quem ſeptem dierum jejunio per deſerta* Arabiæ, *cum populo ſuo fatigatus, cum tandem veniſſet, ſeptimum diem more gentis Sabbathum appellatum, in omne ævum jejunio ſacravit: quoniam ille dies famem illis, erroremque finierat.* Imprimis id ridiculum, quod *Typhoni*, pro filiis, *Hieroſolymum*, & *Judæum* aſſignant. Tamen vel hinc colligas *Typhonis* nomine *Iſraëlitarum* ducem ſignificari, a quo ex *Ægypto* deducti in *Chananææ* fines tandem *Hieroſolymorum*, adeoque *Judææ* totius compotes facti ſunt. Sed nihil impudentius, quàm quod *Typhoni*, id eſt, *Moſi*, Regis ſui ſcelera imputant. Rex edicto juſſerat, ut omnes *Judæorum* filii in *Nilum* conjicerentur. Cujus edicti veſtigia hodieque ſuperſunt inter vicinos *Arabes*, qui quamvis cædem تغريق *thagrik*, id eſt, *demerſionem* appellant, quia olim القابلة كانت تغرق المولود في الما للقتل *obſtetrices in aquis infantes demergebant, ut occiderent.* Ita *Alcamus*. Huic igitur edicto mater *Moſis* invita obſequens, eum, arca incluſum, in ripa amnis expoſuit. Sed in *Plutarcho* contrà, tanquam verſis rerum vicibus, *Typhon* Regem *Oſiridem* arcâ incluſum in *Nilum* conjicit. Atque, ut ſcias, mutatis nominibus, eamdem rem agi, & ad *Moſis* hiſtoriam in fabula alludi, conjectus fuiſſe legitur διὰ τοῦ Τανιτικοῦ στόματος, *per Taniticum* Nili *oſtium*, atque inde *Byblum* delatus. Nempe *Moſes* quoque creditur prope *Tanim* fuiſſe expoſitus, ubi tum erat regia, *Pſal.* 78. *verſ.* 12. & à filia Regis ibi fuiſſe repertus. Nec temerè prætereundum; arcam latuiſſe בסוף *in ſuph*, Exod. 2. verſu 3. id eſt, in *alga Nilotica*, quæ eſt *papyrus*, vocabulo latius ſumpto. Proinde *Eſ.* 19. *v.* 6. in Prophetia contra *Ægyptum Hebraicum* סוף *ſuph*, *Græci* πάπυρον reddunt; *Syrus* ܦܦܝܪܐ, *Arabs* البردي, *Chaldæus* גומא, id eſt, *papyrum*. Et in *Exodi* loco pro בסוף *Hieronymus* habet *in papyrione*, Arabs *Erpenii* في البردي *in papyro*. Jonathan, בגו גומיא *in medio papyrorum*. Quin arca ipſa fuit תבת גומא *arca papyracea*. *Arabs* explicat تابوت من بردي *Græci*, θῖβιν παπύρου· *Joſephus*, πλέγμα βύβλινον· *Suidas*, κιβώτιον ἐκ βύβλου λεπτὸν ὡς κοφινῶδες· *Clemens* (lib. 1. *Stromatων*) ἐκ βύβλου τῆς ἐπιχωρίης σκεῦος· *Origenes*, Homil. 2. in *Exodum*) *genus tegminis ex virgis, aut ex papyro contextum.* Ibi enim ἡ βύβλος, id eſt, *papyrus*, magna copia provenit, ut alibi multis probavi. Inde igitur nata fabula, quam, præter *Plutarchum*, etiam *Lucianus* refert in libro *De Dea Syria*, hanc arcam ex oſtio *Tanitico* in *Byblum* urbem per mare fuiſſe delatam, inibique ab *Iſide* inventam. Cum re verâ ἐν τῇ βύβλῳ, id eſt, *in papyrione*, & ἐν θίβῃ ἐκ βύβλου, *in arca byblina*, ſeu *papyracea*, ut poſita, ita etiam reperta fuerit. Itaque id, quod diximus, eſt veriſſimum, quod *Oſiris*, à *Typhone* arca incluſus, in *Taniticum Nili* oſtium conjectus, & ibi repertus fuiſſe fingitur, ſumptum eſſe ex hiſtoria *Moſis*, ſed mutatis perſonis, & Regis crimine in *Typhonem*, id eſt, *Moſem*, derivato. Sic, *Æliani Hiſt.* lib. 10. cap. 21. *Apollonopolitæ* leguntur crocodilum odiſſe; quia dicunt Τυφῶνα ὑποδῦναι τὴν τούτου μορφὴν Typhonem *ejus formam induiſſe.* Sed quanto juſtiùs ad Regem id referatur, qui ut crocodilum feritate ſuperabat, ita crocodili nomine gloriabatur. Alibi enim docebimus *Pharaonis* nomine *crocodilum* ſignificari, ac proinde Regem *Ægypti* cum crocodilo conferri *Ezech.* 32. 2. Simili μεταστάσει *Typhonem* ajunt τῇ χρόᾳ πυρρόν, *colore rufum* fuiſſe; id *Hebræorum* duci tribuentes, quod Scriptura *Idumæorum* patri, qui à colore rufo *Edom* dictus eſt, *Gen.* 25. 25. Nempe *Judæos* & *Idumæos* quandoque ſumi promiſcue, nemo eſt, qui neſciat. Proinde *Jupiter Veneri* de *Veſpaſiano* dicit *Silii* libro tertio,

Palmiferamque ſenex bello domitabit Idumen.

Idumen, id eſt, *Judæam*. Et *Stephano* Ἰδουμαῖοι ſunt ἔθνος Ἑβραίων. Et *Phalargyro*, *Iduma* urbs *Judææ*. Quamvis eo recurrere nihil ſit opus, ſi apud *Euſebium* (lib. 9. *Præparat.*) *Artabanus* verè aſſerit γεγονέναι τὸν Μωϋσῆν μακρὸν, πυρράκην, *&c.* Moſem *fuiſſe procerum, rufum*, &c. Opponet aliquis, *Moſem* fuiſſe forma eximium. Ita enim legitur *Exod.* 2. *verſu* 2. ותרא אותו כי טוב הוא *Et videns eum eſſe pulchrum*; *Aquila* ἀγαθόν, ſed *Septuaginta* melius ἀστεῖον, *Symmachus* καλόν, *Syrus* ܫܦܝܪ, *Arabs Erpenii* مليحا & *Pariſienſis* حسنا omnes eodem ſenſu: ſed & è *Suecia* MSS. unus حسنا جدا *valde pulchrum*, alter جميلا ضاحكا *venuſtum*, vel *venuſtè arridentem*, Jonathan, בר קיומי *procerum*. Stephanus *Act.* 7. 20. ἀστεῖον τῷ Θεῷ, *venuſtum Deo*, phraſi *Hebræa*, id eſt, *maximè venuſtum*, ut *Jon.* 1. 2. *Et* Ninive *erat urbs* גדולה לאלהים *magna Deo*, id eſt, *multo maxima*. *Philo* lib. 1. *De vita Moſis*, Ὄψιν ἐνέφηνεν ἀστειοτέραν ἢ κατ' ἰδιώτην, *ſpeciem præ ſe ferre viſus venuſtiorem, quàm plebeii homines.* Et aliquanto poſt Regis filiam addit *eum à capite ad calcem contemplatam*, τήν τε εὐμορφίαν, καὶ εὐεξίαν ἀποδέχεσθαι, *ejus formam, & bonam corporis habitudinem probâſſe.* *Joſephus* quoque, Ἰδοῦσα τὸ παιδίον ὑπερηγάπησε, μεγέθους τε ἕνεκα, καὶ κάλλους· *Cum vidiſſet puerum.*

rum, tam proceritatis, quam formæ ratione maximè dilexit. Huic porrò formæ parùm convenire videbitur rufus capillitii color, qui inter mali animi κελτήεια ponitur in *Martialis* Diſticho notiſſimo,

Crine ruber, niger ore, &c.

Sed vetuſtiores patet hunc colorem probâſſe, ex eo, quod de *Davide* dicitur 1 *Sam.* 16.*v.* 12. *Erat rufus, & pulcher aſpectu, decoraque facie.* Et rurſus cap. 17. verſu 42. *Erat adoleſcens rufus, & pulcher aſpectu.* Quibus hæc *Feſti* conſona; Rutilius *rufum ſignificat, cujus coloris ſtudioſæ etiam antiquæ mulieres fuerunt.* Nec fruſtrà eſt, quod legitur *Typhon Oſiridem* in partes quatuordecim diſcerpſiſſe. *Moſes* enim totidem partes, id eſt, totidem populos, è regni corpore avulſerat, quos facile eſt dinumerare. Nam ex *Jacobi* filiis duodecim natæ ſunt tredecim tribus, nempe ſingulæ ex ſingulis, præterquam ex *Joſepho*, ex quo duæ tribus ortæ ſunt, *Ephraim*, & *Manaſſe.* Hæ tredecim tribus ſunt partes totidem ex *Oſiridis* corpore avulſæ. Quibus acceſſit decima quarta, *miſcellanea ſcilicet turba multa, quæ aſcendit cum eis*, Exod. 12. v. 38. *Moſes* vocat אספסוף, id eſt, *promiſcuam convenarum turbam*, Num. 11. 4. Hos ad quadraginta millia fuiſſe, & duces habuiſſe *Janem & Jambren*, *Hebræi* ex *Tanchuma* probant. Ad eundem *Typhonem* referunt ζῶα τὰ φαῦλα, ἢ βλαβερὰ, *animalia mala, & noxia*; quia *Moſes*, ranis, pediculis, muſcis caninis, & locuſtis in *Ægyptiorum* perniciem uſus eſt. Εἰσὶ δέ τινες οἱ τὸ σκίασμα τῆς γῆς, εἰς ὃ τὴν σελήνην ὀλισθαίνουσαν ἐκλείπειν νομίζουσι, Τυφῶνα καλοῦντες. *Nec deſunt, qui umbram terræ, in quam Lunam illapſam deficere exiſtimant,* Typhonis *nomine indigetent.* Quia ſcilicet *Moſem* triduanas tenebras in *Ægyptum* induxiſſe ſucurrebat. Præterea, Τὴν θάλασσαν οἱ ἱερεῖς ἀφοσιοῦνται, καὶ τὸν ἅλα Τυφῶνος ἀφρὸν καλοῦσιν, καὶ τῶν ἀπαγορευομένων ἕνεστιν αὐτοῖς ἐπὶ τραπέζης ἅλα μὴ προτίθεσθαι· καὶ κυβερνήτας οὐ προσαγορεύουσιν, ὅτι χρῶνται θαλάττῃ, καὶ τὸν βίον ἀπὸ τῆς θαλάττης ἔχουσιν· οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὸν ἰχθὺν ἀπὸ ταύτης προβάλλονται τῆς αἰτίας, καὶ τὸ μισεῖν ἰχθύϊ γράφουσιν· *mare execrantur Sacerdotes, & ſalem* Typhonis *ſpumam vocant, ipſiſque inter alia interdictum eſt, ne ſalem in menſa apponant. Neque ſalutant navium gubernatores: quia mari utuntur, & victum ſuum è mari petunt: piſcemque eadem de cauſa non parùm averſantur, & odium per piſcem deſcribunt.* Memores nempe ad *Moſis* nutum mare refluum, Regem, & Regis copias univerſas ſic obruiſſe, ut ne unus quidem cladis nuntius ſuperfuerit. Unde *Moſi* crediderim Τυφῶνος nomen ab *Ægyptiis* eſſe inditum. Quia ut *Hebrais* צוף *tſuph*, ita *Syris* ܛܘܦ *tup, inundare* eſt, & ܛܘܦܢܐ *tuphana, inundatio*, quomodo *Arabibus* طوفان *tuphan.* *Ægyptios* igitur, qui ex *Syris*, & *Arabibus* multas voces mutuati ſunt, id ipſum vocabulum uſurpâſſe, atque inde *Moſem* appellaſſe, vero conſentaneum eſt, quia Rubri maris exundatione tam Regem, & Magnates, quàm immenſam populariùm ſuorum turbam demerſerat. Neque hic omittendum, quod Scriptura breviter quidem, ſed diſertiſſimis verbis docet, qua nocte *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exceſſerunt, *Dominum in omnes* Ægypti *Deos judicia exercuiſſe.* Exod. 12. 12. & Num. 33. 4. Tamen quale fuerit hoc judicium, non expreſſit. Itaque Interpretes multa comminiſcuntur. Et *Jonathan* quidem in Paraphraſi Deum inducit ſic loquentem ובכל טעוות מצראי אעבד ארבעתי דינין טעוות מתכא מתרככין טעוות אבנא מתגדעין טעוות פחרא מתעבדין בקיקין טעוות אעא מתעבדין קטם דינדעון מצראי ארום אנא יי *In omnia* Ægyptiorum *idola quatuor judicia exercebo. Idola fuſilia liquefient; idola lapidea confringentur; idola fictilia in fruſtra diſſilient, & idola lignea in cinerem redigentur: ut ſciant* Ægyptii *me eſſe Dominum. R. Eliezer* cap. 48. *Cum egreſſi ſunt* Iſraëlitæ *ex Ægypto, quid fecit Sanctus Benedictus? Deturbavit omnes imagines abominationum ipſorum, juxta illud, "Et in Deos illorum exercuit judicia.* *Artabanus* (*d*) dicit motu terræ concidiſſe τῶν ναῶν τοὺς πλείστους, *pleraque templa.* Unde petita ex parte crediderim hæc *Hieronymi* ad *Fabiolam* Epiſt. 127. *Illud* Hebræi *autumant, quod nocte, quâ egreſſus eſt populus, omnia in Ægypto templa deſtructa ſunt, ſive motu terræ, ſive ictu fulminum.* Et *Trogi* lib. 36. *Dux exulum factus* Moyſes *ſacra* Ægyptiorum *furto abſtulit, quæ repetentes armis* Ægyptii *domum redire tempeſtatibus compulſi ſunt.* In his quædam falſa; quædam incerta. Tantùm hoc ſcimus in commentitia *Ægypti* numina verum Deum *Moſis* miniſterio graviter animadvertiſſe; cum in multas ætates duraverit pœnæ tum inflictæ memoria, quamvis portentoſis fabulis quaſi ſepulta, & propè obruta. Huc enim pertinet, quod *Typhonis* metu Deos in variis animalium formis aliquamdiu latuiſſe fabulantur. *Apollodorus* lib. 1. *Dii in* Ægyptum *properabant, & ubi illum* (Typhonem) *inſequentem vident, in varias animantium formas ſeſe quiſque transmutabat.* *Hyginus* Fab. 196. *Dii in* Ægypto, *cum* Typhonis *immanitatem metuerent,* Pan *juſſit eos, ut in feras beſtias ſe converterent, quò faciliùs eum deciperent. Suidas* in Τυφῶς, Εἰς ἀλόγων ζώων μετεβάλλοντο μορφὰς διὰ τὸν ἐκείνου φόβον, *Ejus metu in brutorum animantium formas ſe convertebant.* Nempe, ſi *Plutarchum* ſequimur, in formas ἴβεων, καὶ κυνῶν, καὶ ἱεράκων, *ibium, canum, & accipitrum.* Sed ex *Nicandro* multò plura *Antoninus liberalis* in *Typhone*, Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἱέραξ, Ἑρμῆς δὲ ἶβις, Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθὺς, Ἄρτεμις δὲ σίλουρος (lege αἴλουρος) τράγῳ δὲ εἰκάζεται Διόνυσος, ἔλλῳ δὲ Ἡρακλῆς, βοῒ δ' Ἥφαιστος, μυγάλῃ δὲ Λητώ. Apollo *quidem factus eſt accipiter,* Mercurius *ibis,* Mars *lepidotus piſcis,* Diana *felis,* Bacchus *autem in hircum mutatus eſt,* Hercules *in hinnulum,* Vulcanus *in bovem,* Latona *in murem araneum. Ovidius* quoque lib. 10. *Metam.*

Huc quoque terrigenam veniſſe Typhoëa *narrat,*
Et ſe mentitis Superos celâſſe figuris.
Duxque gregis, dixit, fit Jupiter: *unde recurvis*
Nunc quoque formatus Libys *eſt in cornibus* Ammon.
Delius *in corvo, proles* Semeleia *capro,*
Fele ſoror Phœbi, *nivea* Saturnia *vacca,*
Piſce Venus *latuit,* Cyllenius *ibidis alis.*

Et *Diodorus* libro primo vult hæc animalia in *Ægypto* coli, quia, cum terrigenæ gigantes in Deos inſurrexiſſent, διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου διαφυγεῖν τὴν ὠμότητα, καὶ βίαν αὐτῶν, *eorum vim, & ſævitiam Dii hoc modo effugerant.* Qua fabula, ſi quid video, ſignificatur *Ægyptios* idola ſua è templis detracta in pecorum ſtabulis, & ſterquiliniis, aut etiam in ferarum luſtris, & latibulis, *Moſis*, & *Iſraëlitarum* ex *Ægypto* turmatim excedentium metu, abſcondiſſe, ut tutius laterent. Quomodo *Rachel Labanis* idola abdidit ſub cameli clitellis *Gen.* 31. *verſ.* 34. Et aureos etiam, argenteosque Deos in talparum foramina, & verſpertilionum latibula cultores ſui dejiciunt, *Eſ.* 2. 20. 21. Utut ſit, *Ægyptii* à *Typhone*, ſeu *Moſe*, tot modis malè mulctati, tamen eum, ſervili metu adacti, aliquo modo colebant, ſed quomodo *Romani* Febrim, *Græci* Furias, ne ſcilicet nocerent. Atque ita, ut in ejus cultu eſſent valde varii, & parùm ſibi conſtarent. Quandoque enim, ut *Plutarchus* auctor eſt, eum παρηγοροῦσι θυσίαις, ἢ πραΰνουσιν, *ſacrificiis demulcent, & deliniunt:* ſed, vice verſa; quandoque ἐκταπεινοῦσι, καὶ καθυβρίζουσιν ἔν τισιν ἑορταῖς, τῶν μὲν ἀνθρώπων τοὺς πυῤῥοὺς καὶ προπηλακίζοντες, ὄνον δὲ κατακρημνίζοντες, ὡς Κοπτῖται, διὰ τὸ πυῤῥὸν γεγονέναι τὸν Τυφῶνα, καὶ ὀνώδη τὴν χρόαν, *quibuſdam feſtis eundem deprimunt,*

(d) Apud Euſeb. lib. 9. Præpar.

&

& contumeliis afficiunt, rufos quidem homines probris inſectantes, aſinum verò etiam præcipitem dejicientes, ut Coptitæ, *quia rufus fuit* Typhon *& aſinini coloris.* Addit, aſinum propter id ipſum pro immundo haberi, & δαιμονικῷ ζώῳ, *Buſyritasque*, & *Lycopolitas* à tubis abſtinere; quia ruditus ſonum referunt: nec niſi rufos boves mactari in *Typhonis* odium. Eſt igitur, quod *Philonem* miremur (virum impenſe doctum, & in *Ægypto* natum, fratremque Alabarchæ *Alexandrini*) de *Ægyptio Typho*, vel *Typhone* verius, ita egiſſe, quaſi hæc ignoraverit. Eum enim deſcribit tanquam Deum ab *Ægyptiis* μάλιστα τιμώμενον, *maxime cultum*, & qui pro imagine, vel ſymbolo taurum habuerit. Cum *Typhoni* pro tauris aſinos, & crocodilos, & hippopotamos *Ægyptii* conſecraverint, neque illum alio numero habuerint, quam quo habebantur apud *Græcos* οἱ ἀλάστορες, καὶ παλαμναῖοι Θεοί.

Miſſo igitur *Typho*, & *Typhone*, *Philoni* tamen ex parte accedimus, qui vitulinæ illius ſuperſtitionis originem ex *Ægypto* rectè arceſſit, ubi vituli, & boves in plurimo cultu fuêre. Ita *Memphitarum* Deus fuit *Apis*, & *Mnevis Heliopolitarum*: quod nemo neſcit. Et ſacræ vaccæ idem honor præſtitus eſt à *Momemphitis*. Alibi boves non quidem Dii, ſed tamen ſacri habiti. Quæ omnia ſic paucis expedit *Strabo* lib. 17. ubi de *Momemphi*, & *Momemphitis*: Τρέφεται θήλεια βοῦς ἱερὰ, καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἆπις ἐν Μέμφει (lege καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἆπις) ἐν Ἡλίου δὲ πόλει ὁ Μνεῦις· οὗτοι μὲν οὖν Θεοὶ νομίζονται. οἱ δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις, καὶ παρὰ πολλοῖς γὰρ δή ἔν τε τῷ Δέλτᾳ, καὶ ἔξω αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἄῤῥην, τοῖς δὲ θήλεια τρέφεται· οὗτοι δὲ Θεοὶ μὲν οὐ νομίζονται, ἱεροὶ δέ. *Sacram ibi vaccam alunt, ut* Apis *quidem* Memphi, Heliopoli *autem* Mnevis *nutriuntur. Atque illi quidem Dii putantur. At qui alibi aluntur (à Multis enim tam in* Delta, *quàm extra* Delta *bos alitur mas, vel fœmina) dii non putantur, ſed ſacri.* Proinde idem alibi, Τινὰ μὲν γὰρ τῶν ζώων ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, καθάπερ τῶν πεζῶν μὲν τρία, βοῦν, κύνα, αἴλουρον. *Quædam animalia univerſi colunt* Ægyptii, *ut terreſtrium tria, bovem, canem, felem.*

Ut perfectior ſit probatio, tria hic obſervanda. Primò, brutorum cultum apud *Ægyptios* jam olim obtinuiſſe, & antequam *Iſraelitæ* ex *Ægypto* excederent uſurpari cœpiſſe. Itaque cum *Moſi*, & *Aaroni* dixit *Pharao, Ite, ſacrificate Deo veſtro in hac terra*, reſpondit *Moſes*, Exod. 8. v. 26. *Non convenit ita facere, quia abominationem* Ægyptiorum *ſacrificaremus Domino Deo noſtro. Ecce! ſi ſacrificaremus abominationem Æ*gyptiorum *ante eorum oculos, nonne lapidarent nos? Abominationem Ægyptiorum*, id eſt, boves, & oves, quibus in abominabilem idololatriam abutuntur. Gentium enim idola *abominationes* appellant Sacri Scriptores *Deut.* 7. *v.* 25. & 12. *v.* 30. 31. 2 *Reg.* 23. *v.* 13. *Esd.* 9. *v.* 1. *Eſa.* 44. *v.* 19. Vel *abominationem Ægyptiorum*, id eſt, ſacrificium, quod *Ægyptiis* erit abominationi, nequaquam perpeſſuris, ut ea immolemus animalia, quæ ipſi colunt, quomodo accipiunt *Chaldæi* Interpretes. Secundò, id quoque notandum, *Ægyptios* eorum animalium, quæ viva coluerunt, ſtatuas paſſim in templis erexiſſe. *Mela* lib. 1. cap. 9. *Colunt effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia. Strabo* lib. 17. ubi de eorum templis, Ξόανον δὲ οὐδὲν, ἢ οὐκ ἀνθρωπόμορφον, ἀλλὰ τῶν ἀλόγων ζώων τινός, *Simulachrum verò nullum, aut non ad hominis formam, ſed beſtiæ alicujus, effictum.* Proinde Rex *Mycerinus* filiam ſuam in ligneæ bovis auro obductæ utero condiderat, cui *Saitæ* quotidie omnifarios odores adolebant. Sic habetur in *Herodoto* lib. 2. Et apud *Stephanum De urbibus* voce Βούσιρις: Ἐκεῖ λέγεται θάψαι τὸν Βούσιριν (lege Ὄσιριν) Ἶσις, ἐμβαλοῦσα εἰς ξυλίνην βοῦν· ὡς τε Βουσόσιριν εἶναι τὴν πόλιν. Vult *Oſirin* ibi ſepultum à matre *Iſide* ligneo bovi fuiſſe incluſum, à quo urbs primò *Buſoſiris*, deinde per contractionem *Buſiris* dicta fuerit. Itaque fallitur vir doctus, qui viva ſolùm animalia, non eorum effigies coluiſſe vult *Ægyptios*, nec boum ſimulachra in eorum ſacris fuiſſe adhibita uſpiam legi. Tertiò, certum eſt *Judæos*, dum *Ægyptiis* ſerviebant, eorum quoque Diis ſervîiſſe. In quam rem diſertè *Joſue* cap. 24. v. 14. *Auferte Deos, quibus ſerviêrunt patres veſtri in* Meſopotamia, *& in* Ægypto. Et *Ezechiel* cap. 20. v. 7. 8. *Edixeram eis, unusquisque offenſiones oculorum ſuorum abjiciat. Et ſtercoreis* Ægypti *Diis nolite pollui. Ego ſum Dominus Deus veſter. Sed in me rebellaverunt, nec audire voluerunt. Quisque oculorum ſuorum offenſiones non abjecerunt, & ſtercoreos* Ægypti *Deos non reliquerunt.* Et *Ezech.* 23. *v.* 3. *Scortatæ ſunt in* Ægypto, *in adoleſcentia ſua ſcortatæ ſunt.* Et verſu 8. *Scortationes ſuas ab* Ægypto *allatas non dereliquit.* Ex quibus videtur ſequi, *Judæos* ad *Ægyptiorum* exempla ſe compoſuiſſe, cum vitulum aureum in deſerto fuſum adorârunt. Quò commodè referuntur hæc *Stephani* protomartyris *Actor.* 7. *v.* 39. *Averſi ſunt cordibus ſuis in* Ægyptum, &c. *Et vitulum fecerunt.* Rectè igitur de iiſdem *Lactantius* lib. 4. c. 10. *Ad profanos* Ægyptiorum *ritus animos tranſtulerunt. Cum enim* Moſes *dux eorum aſcendiſſet in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput bovis, quem vocant* Apim, *quod eos ſigno præcederet, figurârunt.* Et *Hieronymus* in *Oſ.* 4. *Videtur autem mihi idcirco & populus* Iſrael *in ſolitudine ſibi feciſſe caput vituli, quod coleret, &* Hieroboam, *filius* Nabat, *vitulos aureos fabricatus, ut quod in Æ*gypto *didicerant*, Ἆπιν, καὶ Μνεῦιν, *qui ſub figura boum coluntur, eſſe Deos, hoc in ſua ſuperſtitione ſervarent.* Et *Auguſtinus* in *Pſal.* 73. *Vitulus ille, quem adoravit populus infidelis, & apoſtata, quærens Deos Æ*gyptiorum. Et *Baſilius Seleucienſis* Orat. 6. Προσεκύνουν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθάπερ ἐν Αἰγύπτῳ, τῷ μόσχῳ, *Vitulum in deſerto, ſicut in* Ægypto, *adorabant.* Obiter nota pro *bove*, vel *vitulo*, Lactantium *caput bovis*, & Hieronymum *caput vituli* dixiſſe. Quomodo *Tertullianus* adverſus *Judæos* cap. 1. *Cùm præceſſiſſet eis bubulum caput.* Et *Cyprianus* De bono Patientiæ, *Ut itineris ſui duces nuncuparet caput bubulum, & terreſtre figmentum.* Et *Ambroſius*, *De Pœnitentia* lib. 1. cap. 8. *Vituli caput fidei immemores adoraverunt.* Et in *Exodum*, *Conflatum eſt vituli caput.* Item, *Cur autem vituli caput exîerit, ſequentia docent.* Item, *Fregit tabulas* Moyſes, *& comminuit vituli caput.* Et *Optatus* lib. 3. *Temporibus* Moſis *populus* Iſrael *caput vituli coluit.* Et *Hieronymus* in *Oſe.* 7. *In eremo vituli conflaverunt caput.* Et in *Amos* cap. 5. *Aurum in caput vituli transformarunt.* Et *Auguſtinus* in *Pſal.* 61. *Caput vituli corpus erat impiorum.* Et *Iſidorus*, *Originum* lib. 8. cap. 11. ubi de *Apide Ægyptio*, *Hujus capitis imaginem ſibi in eremo videri fecerunt*, lege *Judæi fecerunt.* Et ſententiæ Patrum ſeptimæ *Synodi* de imaginum uſu, Ὅτε τὴν χρυσοῦ τοῦ μόσχου κεφαλὴν ἐχώνευσεν; *Cum aurei vituli caput ex tempore fecit.* Et *Eutychius Alexandrinus* lib. 1. *Hiſt.* pag. 106.

اخذوا حلي نساءهم فسبكوه فاخرج لهم راس عاجل *Mulierum ſuarum mundum cœperunt, & fuderunt, & exîit ipſis caput vituli.* Quod mirabitur lector, cùm Scripturæ locis, ni fallor, decem, *Iſraelitæ* (c) *vitulum* conflâſſe, & adorâſſe, & *Moſes* vitulum contriviſſe legatur, nusquam *vituli caput.* Non tamen eſt, quod quisquam hoc idolum ſibi fingat ex mente veterum ſolum vituli caput, cætera hominis habuiſſe, quomodo apud *Herodotum* muliebre *Iſidis* ſimulachrum fuit βούκερων. Quin bovis, aut vituli caput nihil aliud, quam bovem aut vitulum ſignificat. Sic *Iliad.* ψ. verſu 260. in ludis ad *Patrocli* funus, *Achilles*, pro decertantium præmiis, è navibus adduci curavit

(c) *Exod.* 32. *v.* 4. 8. 19. 20. 24. *Deut.* 9. 16. 21. *Pſ.* 106. 19. 20. *Nehem.* 9. 18. *Act.* 7. *v.* 41.

Ἵππους θ', ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα.
Equosque, mulosque, & boum fortia capita, id eſt, περιφραστικῶς βοῦς, *periphraſticè boves*, ut ibi *Scholiaſtes.* Rurſus Hymno in *Mercurium* boves *Apollinis*, ab eo per dolum amotæ, ter appellantur βοῶν ἴφθιμα κάρηνα. Quod *Poeta* ſic imitatur lib. 5. *Æn.*

Bina boum vobis Troja *generatus* Aceſtes
Dat numero capita in naves. - - -

Bina boum capita, id eſt, *binos boves.*

Hæc de vituli fuſione. Jam ſequitur abuſus, primò populi, qui dixit, *Hi ſunt Dii tui, ô* Iſrael, *qui ex* Ægypto *te eduxerunt:* ſecundò *Aaronis*, qui *vidit, & altare exſtruxit coram eo, proclamavitque dicendo, Cras erit feſtum Domini.* Et in populi verbis videbitur eſſe ἀσύστατον, quod de uno vitulo dicunt, *Hi ſunt Dii tui, ô Iſrael*; quaſi in uno vitulo plures Deos conciperent. Sed fatendum ibi Plurale pro Singulari uſurpari, quod ſæpe fit, cum de Deo res eſt. Sic *Abraham*, qui non niſi unum Deum agnoſcebat, dixit tamen *Gen.* 20. 13. התעו אותי האלהים *Errare me fecerunt Dii è domo patris mei.* Et *Gen.* 35. *v.* 7. Jacob *vocavit locum* Beth-el, *quia ibi* נגלו אליו האלהים *revelati fuerant illi Dii.* Et *David Pſal.* 149. *v.* 2. *Lætetur* Iſrael בעושיו *in factoribus ſuis.* Et *Solomon* Eccleſ. 12. *v.* 1. *Memento* את בוראיך *creatorum tuorum. Philiſtæi* quoque, quamvis ſcirent unum Deum in *Iſraële* coli, ejus tamen metu perculſi, *Quis nos liberabit*, inquiunt, *è manu Deorum illuſtrium iſtorum; Hi ſunt Dii, qui percuſſerunt* Ægyptios. Proinde hæc accepit *Jonathan* tanquam Singulari numero dicta de uno Deo. Ita etiam *Theodoretus* in lib. 1. *Regum* Quæſt. 10. Neque dubium, quin *Iſraëlitæ* idem his verbis voluerint, *Hi ſunt Dii tui, ô Iſrael.* Quod palam docent ſequentia, *qui è terra* Ægypti *te eduxerunt.* Quibus non ſignificabant, ſe ab hoc idolo fuiſſe erutos, quod inanimatum eſſe ſciebant, & nuper fuſum: ſed, ne viderentur idololatræ, credi voluerunt verum Deum à ſe in hoc idolo coli. Quod ipſum *Aaron* reſpiciens *feſtum Jehovæ* vocat verſu ſequente feſtum illi vitulo ſacrum, quaſi vituli illius cultus ad Deum pertineret. *Micham* etiam, qui *Teraphim*, & *Jeroboamum*, qui vitulos fuderunt, idem prætexuiſſe patet ex *Judic.* 17. *v.* 3. 13. & 1 *Reg.* 12. *v.* 28. Quod tamen fuit inane ſubterfugium, nec eos ab idololatriæ crimine coram Deo liberavit. Hanc *Iſraëlitis* fuiſſe mentem, & verbis, *Hi ſunt Dii tui*, idem ſignificari quàm ſi dixiſſent, *Hic eſt Deus tuus*, probatur ex his *Nehem.* 9. *v.* 18. *Fecerunt ſibi vitulum fuſilem, & dixerunt* זה אלהיך אשר העלך ממצרים *Hic eſt Deus tuus, qui eduxit te ex Ægypto*, id eſt, imago, ſeu ſymbolum illius unici Dei, qui quod patribus tuis promiſerat ipſo opere præſtitit, & forti manu, brachioque extenſo, ab *Ægyptiaca* ſervitute te liberavit.

Et vidit Aaron, *& altare exſtruxit coram eo*, &c.] Id eſt, quomodo populi precibus flexus hoc idolum fuderat, ita cum vidit illud à populo tanto plauſu accipi, illico conſecravit, altari, ſacrificiis, & ſolennibus feſtis in ejus cultum inſtitutis. Poteſt etiam verbis, *Et vidit Aaron*, aliud ſignificari, nempe *Aaronem* quoque ipſo vituli viſu fuiſſe ad ejus cultum incitatum, ac proinde altare, & diem feſtum illi conſecrâſſe. Nam hic quoque nonnunquam locum habet illud *Poëtæ*,

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

Itaque cum Deus in monte *Moſem* alloquutus eſt, ſtante ad pedem montis univerſo populo, noluit ulla viſibili ſpecie præbere ſe conſpiciendum, ne populus eam illi ſpeciem affingeret, quam *Propheta* exhibuiſſet. *Non vidiſtis*, inquit, *ullam ſimilitudinem die, quâ vos alloquutus eſt Dominus in* Horeb *è medio ignis, ne vos corrumpatis, & faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi, vel fœminæ ſimilitudinem ullius animalium, quæ ſunt ſuper terram*, &c. Deut. 4. *v.* 15. 16. Hic autem *Judæi* rurſus in omnes partes ſe vertunt, ut Sacerdotem ſuum excuſent. In *Vajikra Rabba* cap. 10. *Dixit* Aaron *apud ſe, Quid faciam? Jam occiderunt* Hurem, *qui Propheta erat: ſi me inſuper occidant, qui ſum Sacerdos, in eis implebitur, quod ſcriptum eſt* Thren. 2. 20. (Quaſi *Aaronis* ævo id jam fuerit ſcriptum) "*Annon occiſi ſunt Sacerdos & Propheta in Sanctuario Domini? Et ſtatim in captivitatem abducentur. Aliter.* Et vidit *Aaron. Quid vidit? Si hoc altare ædificent* Iſraëlitæ, *unus calculum, alter lapidem afferet, & uno momento perficietur eorum opus. At ego, ſi illud ædificem, lentiùs in opere meo procedam, & deſcendet interim magiſter noſter* Moſes. *Præterea, illi idolis, at ego illud conſecrabo nomini Dei Sancti Benedicti, prout ſcriptum eſt* Aaronem *proclamaſſe*, Cras erit feſtum Domino. *Neque enim ſcriptum eſt*, Cras erit feſtum vitulo, *ſed* Cras erit feſtum Domino. *Aliter.* Et vidit *Aaron. Quid vidit? Dixit apud ſe, ſi altare hi ædificent, ipſis hoc peccatum imputabitur. At ego malo, ut mihi imputetur peccatum, quam Iſraëli.* Quod novum charitatis genus eſt, peccare pro alio, ne is peccando reus fiat: & idololatris malle obſequi, ne, ſi obſiſtas, & te occidant, id crimen iis imputetur. Id *Danielis* ſociis ſi veniſſet in mentem, ſtatuam adoraſſent, ne Rex illos perſequendo Deum in ſe provocaret. Quæ remedia ſunt pejora morbo, imò nec remedia ſunt. Neque enim peccatis aſſentiendo medemur, ſed obſiſtendo. Quod *Aaronem* addunt in hoc negotio lentiùs proceſſiſſe, ex Scriptura non apparet. Illa enim ipſa die, qua populus novos Deos petiit, *Aaron* inaures juſſit afferri, à populo oblatas fudit in modulo ad id parato, vitulum inde expreſſum populo exhibuit, altare ei fabricavit, & ſolenne feſtum in craſtinum indixit. Quod quidem vocat *feſtum Domini*, ſed quâ ratione docuimus ſolere idololatras ſuis ἐθελοθρησκείαις veri Dei cultum obtendere. Certè feſtum ei conſecravit, cui altare extruxerat. Altare autem diſertè dicitur *coram eo extruxiſſe*, id eſt, coram vitulo, de quo proximè actum fuerat. Sed fruſtra diſputamus, cum *Aaronis* frater *Moſes* eum incuſaverit, ut qui grave peccatum non ſolum ipſe admiſerit, ſed & ſuper *Iſraëlitas* induxerit. Ita enim *Aaroni Moſes* verſu 21. *Quid tibi fecit iſte populus, ut graviſſimum peccatum ſuper eum induceres?* Et verſu 25. idem *Aaron* dicitur *Iſraëlitas* denudaſſe. Unde eſt, quod *Deut.* 9. *v.* 20. narratur Deus, in *Aaronem* vehementer iratus, voluiſſe eum perdere, & re verâ fuiſſe perditurum, niſi pro eo *Moſes* interceſſiſſet. Et verò hoc crimen in plebejis longè fuit tolerabilius, quàm in *Aarone*, cujus manu Deus multa in *Ægypto* miracula patraverat, quemque adeò aliquoties alloquio ſuo dignatus fuerat, & ad ſummum gradum evexerat, totique populo, abſente *Moſe*, præfecerat. Sed Deus quandoque permittit, ut ſanctiſſimi fœde labantur, ne de propriis viribus plus nimio præſumant, quomodo *Petrus* ante lapſum. Præterea hoc ipſo, quod non primarius ſolum, ſed & primus *Levitici* ordinis Sacerdos in tam grave peccatum incidit, *Iſraëlitas* docuit Deus noſtram cum Deo reconciliationem non poſſe fieri hujuſmodi Sacerdotum miniſterio, qui ipſi peccatores eſſent, & priùs pro ſuis delictis offerre opus haberent. Nam, ut rectè hic habet *Ferus*, *Quomodo unus captivus alium liberaret?* Neceſſe igitur fuit, ut Eccleſia alium haberet Pontificem, qui eſſet *ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*, Hebr. 7. *v.* 26.

Ab *Aarone* igitur *Iſraëlitæ* in craſtinum convocati cum ſummo manè conveniſſent, vitulum adorârunt, eique holocauſta obtulerunt, & hoſtias pacificas, ſeditque populus, ut manducaret, & biberet, & ſurrexit, ut luderet. Nempe hoc idolum eodem modo colitur, quo verus Deus. Niſi quod inter genera ſacrificiorum omittuntur ſacrificia pro peccatis, quibus tamen maximè egebant. Sed quamlibet rei, tamen ſibi videbantur ſacris egregiè defuncti, atque illorum conſcien-

ſcientiæ ad tam grave ſcelus obtorpuerant. Convivia, & ſacri ludi ſacrificiorum erant appendices etiam in cultu divino. Cum enim ſacrificia vel holocauſta eſſent, vel expiatoria, vel pacifica: in holocauſtis victima tota comburebatur; in expiatoriis pars cedebat Sacerdotibus, qui ſoli epulabantur; in pacificis offerentes aliquam victimæ portionem pro jure ſuo retinebant, ut amicis, ſi viſum eſſet, convocatis, agitarent convivia læti. In his enim conviviis jubebantur *Iſraëlitæ* lætari coram Domino, *Deut.* 12.*v.*7. & 16.*v.*11. non tamen gaudio futili, laſcivo, & petulanti, ſed pio, moderato, & cum celebratione Divini nominis conjuncto, tanquam ipſo Deo præſente,

- - - - ὃς πάνϑ' ἐφορᾷ, καὶ πάνϑ' ἐπακούει.

Nec ludos defuiſſe patet ex exemplo *Davidis*, quem, poſt ſacrificia coram Arca peracta, *Michaël* è feneſtra vidit ſaltantem, atque ludentem, 2 *Sam.* 6.*v.* 16. & 1 *Paral.* 15.*v.*29. Sed, cùm alios ἐμμελῶς, id eſt, *modeſto*, & *concinno corporis motu*, alios πλημμελῶς, id eſt, *immodeſtè*, & *inconcinnè* ſaltare dicat *Plato* (*De Legibus* lib. 7.) haud dubiè *Davidis* ſaltatio fuit ἐμμέλεια, id eſt, *ſaltatio modeſta*, & *compoſita*, non deſultoria, & levis. At idololatræ fidelium hac in parte ſimiæ ſic fuerunt, ut intra hos limites non ſe continuerint. Nam hæ ſacrificiales epulæ ſæpe in temulentiam, aut laſciviam, aut contentiones, clamores, verbera, & cædes deſinebant. Itaque Veteres ebrietatis primam originem huc referunt. Et apud *Athenæum* lib. 2. docet *Ariſtoteles* τὸ μεϑύειν, id eſt, *inebriari*, *Græcè* dici, quia μετὰ τὸ ϑύειν, *poſt peracta ſacrificia*, *largiùs compotabant*. Quale eſt, quod ibidem convivia ϑοίνας vocari ſcribit *Seleucus*, ὅτι διὰ Θεοὺς οἰνοῦσθαι δεῖν ὑπελάμβανον, *quia propter Deos vino indulgendum eſſe putabant*. Et ϑαλίας, ὅτι Θεῶν χάριν ἠλίζοντο, καὶ συνῄεσαν, *quia in Deorum gratiam congregabantur, & conveniebant*. Alioqui enim τὸ παλαιὸν οὐκ εἶναι ἔϑος, οὔτ' οἶνον ἐπὶ πλεῖον, οὔτ' ἄλλην ἡδυπάϑειαν προσφέρεσϑαι μὴ Θεῶν ἕνεκα τοῦτο δρῶντας, *non fuiſſe vetuſti moris aut vinum, aut alias delicias quasvis largius apponere, niſi propter Deos fieret.* Quò pertinet illa *Epicharmi* gradatio. Ἐκ μὲν ϑυσίας ϑοίνη, ἐκ δὲ ϑοίνης πόσις ἐγένετο (χάριεν ὥς γέ μοι) ἐκ δὲ πόσιος κῶμος, ἐκ κώμου δ' ἐγένετο (f) ϑυανία, ἐκ δὲ ϑυανίας δίκη, ἐκ δὲ δίκης καταδίκη, ἐκ δὲ καταδίκης πέδαι τε, καὶ (g) σφάκελος, καὶ ζημία. *E ſacrificio epulum, ex epulo compotatio fuit, (quod mihi perjucundum) ex compotatione protervia, ex protervia convitium, ex convitio lis, ex lite condemnatio, ex qua compedes, & cippus, & mulcta.* Pro ϑυανία, voce nihili, reſcribo ὑανία, id eſt, λοιδορία, καὶ ἡ διὰ χειρὸς μάχη, *convitium, & manuum conſertio.* Et pro σφάκελος, quæ vox nihil ſignificat ad rem, σφαλὸς, id eſt, ξύλινον ποδῶν δεσμωτήριον, *ligneum pedum vinculum.* Utrumque eſt in *Heſychio.* Cum dicuntur *Iſraëlitæ* poſt ſacrificium accubuiſſe, ut ederent, & biberent, & ſurrexiſſe, ut luderent; Magiſtri *ludendi* voce pleraque hæc intelligunt. Nam, præter ludos indecoros, *Tanchuma* vult alia duo hic deſignari, nempe גלוי עריות ושפיכות דמים *ſcortationem, & effuſionem ſanguinis.* Et prius probat ex *Gen.* 39. *v.* 14. 17. ubi *Potipharis* uxor *Joſephum* accuſat, quaſi venerit לצחק *ad ludendum ſecum*, vel *ad illudendum ſibi*, id eſt, *ad vim ſibi inferendum.* Poſterius ex 2 *Sam.* 2. *v.* 14. ubi *Abner Joabo* dicit de *Benjamitis* duodecim, qui cum totidem *Davidis* militibus committuntur, *Surgant nunc juvenes*, וישחקו *& ludant coram nobis. Ludant*, id eſt, *dimicent, & in mutuas cædes ruant.* Quaſi certamen acerrimum, in quo juvenum paria duodecim mutuis vulneribus ſe confecerunt, à ſpectatoribus pro ludo ſit habitum, ut *Romæ* gladiatorum commiſſiones. Unde *Hebræi* Veteres apud *Kimchium*, לפי שעשה עם דם הנערים שחוק נענש ונפל בחרב *Quia populus pro ludo habuit ſanguinem illorum juvenum, mulctatus eſt, & gladio cecidit*; nempe in illo prælio, quod narratur verſu decimo ſeptimo. At cur *Iſraëlitæ* poſt vitulum adoratum ita luſiſſe credantur, hoc eſt, vel in Venerem, vel in mutuas cædes ruiſſe, mihi nulla apparet ratio. Fateor quidem, hæc ſæpe fuiſſe ebrietatis conſectaria: ſed *Iſraelitas* comediſſe, & bibiſſe reperio, non tamen ad ebrietatem. Quin *Deut.*29.*v.*5.6. leguntur vino, & ſicera, id eſt, potu inebriante, caruiſſe totis quadraginta annis, quibus in deſerto commorati ſunt. Itaque cum in *Græca* verſione, verſu 18. *Moſes*, ex monte deſcendens, dicit *Joſuæ* ſervo ſuo, Φωνὴν ἐξαρχόντων οἴνου ἐγὼ ἀκούω, *Vocem præcinentium vinum ego audio*, illud οἴνου, undecunque irrepſerit, merum eſt gloſſema, cujus neque *Hebræus* textus, neque aliæ verſiones ullum veſtigium exhibent. Nam in *Hebræo* ſolum eſt קול ענות *Vocem cantantium ego audio*, vel, ſi mavis, *alternis canentium.* Puto igitur *Græcorum* alios Φωνὴν ἐξαρχόντων reddidiſſe, alios φωνὴν ὀνοὺθ, pro quo οἴνου ſcripſerint ſemidocti, & ex utroque conflatum, φωνὴν ἐξαρχόντων οἴνου. Sic ὀνοὺθ fuerit pro *Hebræo* ענות, quomodo ante Vocales adſcriptas legi potuit, & *Græcè* ſcribi ab iis, quos latebat vis *Hebraiſmi.* Illis enim tralatitium fuit voces ignotas nude exſcribere. *Samaritanus* reddit קל סצכחתש, *vocem peccatorum*, ut & *Syrus* ܩܠܐ ܕܚܛܝܐ, quia pro ענות legerant עוונות. Verè igitur *Græcus Scholiaſtes*, Τὸ Σαμαρειτικὸν, Φωνὴν ἁμαρτιῶν ἐγὼ ἀκούω. Neque *Druſio* debuit id eſſe ſuſpectum.

(f) Lege ὑανία & ὑανίας,
(g) Lege σφαλὸς.

Hæc ad initia capitis de vitulo ab *Aarone* fuſo: cujus reliqua pari ſtylo ſi proſequeremur, longiores eſſemus, quàm patitur noſtri inſtituti ratio; itaque ſufficiat aliquid addere de modo, quo *Moſes* vitulum contrivit, & in pulverem redegit. Is ſic habetur verſu 20. *Deinde accipiens vitulum illum, quem fecerant, exuſſit igne, & moluit, donec contriviſſet, ſparſitque in aquam, & bibendum obtulit* Iſraëlitis. Quod ipſe *Moſes* huic populo ita narrat *Deuter.* 9.*v.*21. *Peccatum autem veſtrum, nempe vitulum, quem feceratis, accipiens igne combuſſi, & contrivi eum molendo optimè, donec in pulverem eſſet contritus, & projeci pulverem ejus in torrentem, qui deſcendit ex illo monte.* In quibus tria quæruntur. 1. Quomodo *Moſes* vitulum aureum combuſſerit, cùm aurum poſſe comburi, negent rei metallicæ periti. 2. Quomodo in pulverem molendo contriverit, cum aurum molendo, vel atterendo, ab iiſdem negetur in pulverem poſſe redigi. 3. Cur aqua torrentis, hujus auri pulvere aſperſa, potaverit *Iſraëlitas.* Ad primam quæſtionem ſic *Aben Ezra*, י״א כי וישרוף במו ויתך באש ואין צורך כי יש דבר שיושם באש עם הזהב ומיד ישרף ויהיה שחור ולעולם לא ישוב זהב וזה דבר מנוסה ואמת הוא *Sunt, quibus* comburere *hic idem eſt, quod* igne liquefacere: *quò recurrere neceſſe non eſt; cùm res quædam ſit, quæ ſi in ignem cum auro conjiciatur, ſtatim illud comburitur, & fit nigrum* (carbonum inſtar) *neque unquam rurſus fit aurum. Quod verum eſt, & experimento probatum.* Sunt etiam è noſtris, qui, neſcio cujus, herbæ vi aurum ſolvi dictitant, & in cineres redigi. Sed neque hanc herbam nominant, neque *Moſem* eam noviſſe, aut in illo deſerto ad manum habuiſſe probant. Addo, hanc ſententiam ſtare non poſſe cum verbis *Moſis.* Nam, ſi vi medicaminis aurum in ignem conjectum ſolutum, atque in cineres redactum eſt, poſt combuſtionem quid fuit opus illud molere, & conterere, ut abiret in pulverem, quod *Propheta* factum aſſerit? Itaque, quod *Aben Ezra* rejicit, veriſſimum eſt, hunc vitulum à *Moſe* non aliter combuſtum dici, quàm auri illius fuſione, ex quo conflatum fuerat. Quamvis enim vituli materia (id eſt, aurum) in igne non periërit, tamen forma, & ſpecies externa ſic abolita

eſt,

eſt, ut hoc haberi potuerit pro vera combuſtione. A quo loquendi genere *Romanos* non abhorruiſſe ſuadet, quod *uſtrinam* vocabant *locum*, *in quo metalla conflantur*. Secundæ quæſtioni facile erit ſatisfacere, ſi ſequimur *Syrum* interpretem, & *Chaldæos*, & *Arabes*, ex quorum mente *Moſes* lima vitulum elimavit, atque in tenuiſſimam ſcobem attrivit. Nempe ars aurum ſic elimandi *Hebræis* non fuit ignota. Id ex *Joſepho* apparet, qui *Solomonis* equites dicit ψῆγμα χρυσίου, id eſt, *ſcobem auream*, quotidie capillis ſic inſperſiſſe, ut Solis repercuſſu Illuminati ſplenderent, *Antiq.* lib. 8. cap. 2. Quomodo *Trebellius* Gallienum *crinibus ſuis auri ſcobem aſperſiſſe*, & *Spartianus* Commodum *capillo ſemper fucato, & illuminato fuiſſe* tradit. Neque illa auri ramenta ex *Tagi*, aut *Pactoli* arenis, ſed ex auri maſſis deſumpta, quas limâ eradebant, ut ſcobem decidentem capiti aſpergerent. *Moſem* igitur veriſimile eſt hac eadem ratione vitulum paulatim attriviſſe, atque in ſcobem ſic contudiſſe. Hinc moluiſſe dicitur, quia auri ramenta tam minuta fuêre, quàm quæ in piſtrino ſunt commolita: Antecedens pro Conſequente. Ad tertiam quæſtionem variè reſpondetur. *Hebræorum* plerique putant *Moſem* ideò auream vituli ſcobem in aquas conjeciſſe, & eas aquas populo bibendas obtuliſſe, ut idololatriæ reos cognoſceret. Quomodo Sacerdos adulteras aquæ amaræ potu dignoſcebat, ut habetur *Num.* 5. *v.* 27. Hinc *Jonathan* in *Paraphraſi*, *Et potavit filios* Iſraelis וכל מאן דיהב תמן כל מאנא דדהבא הוא סימא נפקא באנפו *Et quisquis ibi dederat vas aliquod aureum* (ad vituli confectionem) *in ejus ore ſignum apparebat*. Proinde in *Tanchuma* fol. 47. b. & in Notis *Rabbi Selomonis* hæ aquæ conferuntur cum aquis adulteræ, tanquam eadem vi pollentes. Et *Aben Ezra*, והנה המים חדשו אות בעובדי העגל בפניהם או שצבתה בטנם כי לולי זה איך הבינו בני לוי עובדי העגל מי היו *Et, ecce! aquæ novaverunt ſignum* (nullo ſenſu, aut valde obſcuro; ſed pro חדשו per *Daleth* legendum חרשו per *Res*, id eſt, *impreſſerunt ſignum*) *in iis, qui vitulum coluerant, in faciebus ipſorum: aut venter eorum intumuit* (quomodo venter adulteræ). *Alioqui enim quomodo* Levitæ (illi, à quibus è populo ter mille interfecti ſunt) *eos cognoviſſent, qui vitulo ſervierant?* Ad *Hebræorum* ſententiam valde accedit, quod aliquot retro ſæculis multi docuerunt omnes idololatriæ reos, poſtquam aquas hauſiſſent aurea ſcobe aſperſas, barba aurea fuiſſe inſignes. *Petrus Comeſtor.* Hiſt. *Exodi* cap. 73. *Videns* Moyſes *ſibi indicatos à Deo ſcelerum auctores per pulverem bibitum, qui in barbis eorum miraculosè apparuit.* *Petrus de Riga* in *Aurora* ſua,

Hebræi *tradunt* Moſem *feciſſe quod audis,*
Ut ſciret ſolos hac ratione reos.
Nam rutilans auro monſtrabat barba nocentes,
Dum patulo latices fluminis ore bibunt.

Bibliorum tranſlatio *Gallica* vetus inchoata Anno 1289. in *Notis* ad hunc locum; *Ceux qui le veau adorerent, eurent la barbe dorée, car la poudre étoit arrétée par miracle à leurs barbes, ſi en furent leurs barbes dorées.* Nauclerus, *Chron.* Generat. 27. *Dedit potum filiis* Iſrael: *remanſit autem color auri circa ora nocentium, ita ut diſcerni poſſent ab innocentibus.* Nec diſſimile eſt, quod ad verba, *Convenerant in* Maſphat *hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini* 1 Reg. 7. v. 6. (*h*) habent *Traditiones Hebraicæ*, *Hieronymo* perperam adſcriptæ; Hebræi *tradunt*, *quod coram Domino in eandem aquam maledicta conjecta ſint. Et ſicut in Lege mulier zelotypa* (lege *mulier zelotypi*) *hauſta aqua probatur, ita & hic idololatræ hac aqua probati ſunt. Hi videlicet, qui ſe idola coluiſſe penitus denegabant. Tradunt etiam, quod quicunque idololatra hanc aquam guſtâſſet, labia ejus ita ſibi mutuo adhærerent, ut nequaquam ea ab invicem idololatra ſeparare poſſet. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur.* Et in eadem verba Comeſtor Hiſt. primi *Regum* cap. 8. *Effundens aquam coram Domino, in qua maledicta congeſta erant, quam ſi idololatra biberat, labia ejus adhærebant ſibi inſeparabiliter,* &c. *Quidam tamen aſſerunt* Samuelem *quoddam idolum redegiſſe in pulverem, & mixtum dediſſe populo ad bibendum; & in barbis eorum judicaſſe reos idololatriæ à non reis, ſicut quondam fecit* Moyſes. Hæc illi, ſed fabuloſe omnia. Nam, ut ordiamur à loco 1 *Sam.* 7. *v.* 6. in quo *Iſraëlitæ*, qui *Baali*, & *Aſtartæ* ſervierant, ad ſolum Dominum converſi, aquam hauſtam coram illo effudiſſe, & tota die jejunaſſe leguntur. Ibi *Chaldæus* interpres &, eum ſequuti, *Junius*, & *Tremellius*, non alias aquas intelligunt, quam lacrymas contritionis, quæ ex intimo corde hauſtæ per oculos coram Deo effuſæ fuerint. Alii aquas, quibus corporis ſordes eluerint, ut animam ſignificarent à peccatorum maculis pari ratione eſſe purgandam. Alii, quod veriſimilius, aquas in terram effuſas, in ſignum expiationis iniquitatum, juxta illud *Job.* 11. *v.* 16. *Ut aquarum, quæ tranſierunt, non recordaberis.* Joſephus *Antiq.* lib. 6. cap. 2. putat *Judæos* hanc aquam Deo libaſſe, quomodo *David Bethlehemiticam* 2 *Sam.* 23. *v.* 16. Utut ſit, has aquas *Iſraëlitæ* non leguntur bibiſſe, ſed effudiſſe. Illos igitur has aquas bibiſſe commentitium eſt, & quidquid huic commento ſuperſtruitur. At res aliter ſe habet de iis *Iſraëlitis*, qui vitulum coluerant, quibus aquas, aurea vituli ſcobe aſperſas, *Moſes* propinaſſe legitur. Nihilo tamen verius eſt, quod additur, iis, qui has aquas biberant, aut ventrem intumuiſſe, aut barbas fuiſſe auro concolores. Nam hoc quoque falſo fundamento nititur, nempe *Moſem*, & *Levitas*, cum in idololatras promiſcua cæde graſſati ſunt, habuiſſe notam aliquam διακριτικὴν, qua vituli cultores à fidelibus dignoſcerent, ne pro illis hi cæderentur: Neque enim tali nota fuit opus, cum כל העם *univerſus populus* reus fuerit, ut disertè habetur *Exod.* 32. *v.* 3. Fuit nempe tam generalis hæc defectio, ut inter tot idololatras, ſi qui in veri Dei cultu perſtiterint, ii conſpicui non fuerint in tanto prævaricatorum numero. Itaque cum verſu vigeſimo octavo eos, qui Deo adhærebant, ad ſe convenire juſſit *Moſes*, præter *Levitas* nulli adfuerunt. Et, ſi neceſſe fuiſſet vituli cultores ſpeciali nota dignoſci, barba aurea non ſuffeciſſet. Fuêre enim in magno populo imberbes multi juvenes, neque dum veſticipes, fuêre multæ mulieres, fuêre etiam eunuchi, ad quos hæc nota non pertinuit. Addo, nihil cauſæ poſſe afferri, cur miraculum de barbis in aureum colorem aquæ potu mutatis Scriptura ſuppreſſiſſet, cum ad auctoris gloriam pertineant miracula, quæcunque Deus edidit, ut nomen ſuum ab idololatrarum contemptu vindicaret. Sed, ut commenti vanitas clarius eluceſcat, peto, an omnes vituli cultores ſint morte mulctati? Ita ferè ſtatuunt quotquot barbas aureas, aut aliud viſibile ſignum idololatris affingunt. *Tanchuma* ubi ſupra, היה בודקן במים כסוטה והורגן *Probabat eos per aquas, ut adulteram, & occidebat.* Hinc *Comeſtor*, *Occidat quiſque amicum ſuum, & fratrem, quem ſcilicet ſignatum pulvere invenerit.* Et tranſlatio *Gallica*, quam ſupra citavimus, *Occies chacun ſon frere, & ſon ami, & ſon prochain, voire ceux, qui ont les barbes dorees.* Ut in *Regum* libros *Hieronymus*, vel quiſquis eſt, *Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & occidebatur.* Hoc porro falſiſſimum eſt, omnes idololatras à *Levitis* fuiſſe cæſos. Nam, poſt promiſcuam illam cædem, populus adhuc fuit reus, & precibus obnixiſſimis pro illo interceſſit *Moſes* Exod. 32. 30. &c. Fruſtrà, ſi jam occiſi fuerant omnes μοσχόλατραι. Præterea cum Scriptura disertè dicat univerſum illum populum inaures ſuas

(*h*) *Hebr.* 1 *Sam.* 7. 6.

Aaron

Aaroni obtuliſſe ad conflandum vitulum, *Exod.* 32. *verſ.* 3. quis auſit affirmare in populo tam numeroſo, ut ex eo prodirent (*i*) plus quàm ſexcenta armatorum millia, nonniſi ter mille fuiſſe reos, id eſt, nè ducenteſimam quidem militum partem? Ut de aliis taceam: Hoc autem illos affirmare neceſſe eſt, qui *Levitarum* gladio cecidiſſe volunt omnes idololatriæ reos. Neque enim ceciderunt ſupra tria hominum millia. Ità aſſerit *Moſes* Exod. 32. 38. Non me latet *Vulgatum* Interpretem pro *tribus millibus* ibi habere *viginti tria millia*, atque id ſequi *Gregorium*, & *Rupertum*. Sed videtur ille numerus perperam huc eſſe tranſlatus ex 1 *Cor.* 10. *verſ.* 7. 8. ubi *Paulus* *Iſraëlitarum* alios idololatras, alios ſcortatores fuiſſe ſcribit, & ex ipſis *cecidiſſe unâ die viginti tria millia.* Quod ſic acceptum, quaſi dicatur de vituli cultoribus, cum ad eos pertineat, qui cum *Moabiticis* mulieribus fornicati ſunt, *Num.* 25. *verſ.* 9. Ubi *Moſes* quidem aliquantò plura, nempe occiſa hominum viginti quatuor millia, [illegible]ſet. Sed hæc facilè conciliantur. Nam populi Principes, Deo jubente, ſuſpenſi fuerant, & initiati *Baal-peor* gladio cæſi, *Num.* 25. *verſ.* 4. 5. Sed ſcortatorum longè plures plagâ, id eſt, peſte à Deo immiſſâ, unâ die perierunt. De his ſolùm egit *Paulus*, ſed *Moſes* de omnibus. Itaque ex *Moſe* & *Paulo* inter ſe collatis colligimus, mille circiter ſuſpendio, & gladio, viginti tria millia peſte interiiſſe: quæ ſimul juncta faciunt viginti quatuor millia. At vituli cultorum nonniſi tria millia cæſa fuiſſe ſcimus, 1. Ex *Hebræo* textu. 2. Ex omnibus omnino Scripturæ verſionibus præter *Vulgatam*, *Græcis, Chaldæis, Syris, Arabicis, Perſicis, Samaritanis.* 3. Ex *Hebræorum* conſenſu, quorum antiquiſſimus *Philo* ſic habet libro tertio *De Vita* Moſis, Οἱ δὲ αὐτοβοεὶ τρισχιλίους κτείναντες τοὺς ἀρχηγέτας μάλιστα τῆς ἀσεβείας γενομένους. *Illi autem* (Levitæ) *cùm ſublato clamore viros ter mille occidiſſent, qui impietatis fuerant præcipui incentores.* Et *Tanchuma* fol. 47. b. *Omnis, in quem erat* התראה *monitio* (id eſt, *accuſatio*) *ſed nulli teſtes, per aquas probabatur, ut adultera, & interficiebatur, prout dicitur* Exod. 32. verſ. 20. "Et ſparſit "ſuper aquas, & propinavit *Iſraëlitis*. *Etiam quiſquis per teſtes convincebatur accuſatione pravià, ſtatim morte mulctabatur.* *Unde eſt, quod dicitur verſu* 27. "Quiſque fratrem ſuum interficiat. *Sed is, in quem neque teſtes erant, neque ulla accuſatio,* (à Deo) *percutiebatur, ut habetur verſu* 35. "Et Dominus percuſſit populum עד שנהרגו כשלשת אלפי איש *donec interfecta fuerint tria circiter hominum millia.* Ità etiam alii plures. 4. Ex veterum ſuffragio, in quibus *Ambroſius* in Epiſtola ad *Romulum*, *Occiſa quidem ſcribuntur tria millia hominum: nec numeri invidiâ movemur, quia melius eſt paucorum ſupplicio univerſos exui* (fortè *eximi vel erui*) *quàm in omnes vindicari.* Nempe *Ambroſius* ità legerat in *Italica* verſione, quæ *Vulgatam* præceſſit. Sunt, qui *Iſidorum* huic addunt, qui jam non eſt ad manum. *Rabanus* quoque in *Exodum* lib. 4. cap. 18. *Ipſe numerus trium millium interfectorum triplicem formam indicat peccatorum. Omne enim peccatum aut facto, aut verbo, aut cogitatione committitur.* *Petrus Comeſtor*, tanquam dubius inter utramque lectionem; "*Et ceciderunt ea die quaſi tria millia:* *Alia tranſlatio habet*, "*Viginti tria millia.* Itaque illius ætate ambigua erat lectio, ſed tandem prævaluit pejor. Quamvis hodieque in *Complutenſi*, & *Pariſienſi* nuperâ, in majoribus illis *Bibliis* πολυγλώττοις, legantur *tria millia.* Sed, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, cùm aquis vituli ſcobe aſperſis Scriptura nullas virtutes tribuat, nos quoque nullas tribuimus. Itaque has populo propinâſſe videtur *Moſes* ſymbolicâ de cauſâ. Fortaſſe quaſi dixiſſet quomodo *Sapientia* Prov. 31. 31. *Comedent fructus viæ ſuæ, ſuiſque conſiliis ſaturabuntur.* Vel, ut ſignificaret peccatum hoc non cuti ſolùm adhærere, ſed in viſceribus eſſe defixum, nec exteriora ſolùm, ſed & intùs latentes affectus inquinâſſe. Vel juxta *Hieronymum*, ut contemnere diſcerent quod in ſeceſſum projici viderent, ſcirentque hujuſmodi Deos verè eſſe ſtercoreos. Denique, ut ſcirent maledictionem, quam in ſe hoc peccato accerſiverant, ſibi tanquam amarum calicem exhauriendam eſſe, ac ebibendam. Et verò *Judæi* recentiores, poſtquam multa moverunt, ut majores ſuos ſaltem ex parte excuſarent, tamen fatentur hoc peccatum uſque adeò grave fuiſſe, ut nondum ſit expiatum. Unde *Moſes Gerundenſis*, אין לך ישראל פורענות שאין בה אוקיא מעון העגל *Non eſt tibi ulla pœna*, O Iſraël, *in qua non ſit uncia de iniquitate vituli.* Quale illud *R. Iſaaci* in Tractatu *Talmudico Sanhedrin* cap. 11. fol. 102. a. אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון *Tibi non eſt ulla pœna, quæ veniat in mundum, in qua non ſit una vigeſima quarta pars* (id eſt, drachma) *in depreſſione libræ de vitulo primo.* Si roges, quomodo *Moſes* auream vituli ſcobem ità diſpenſaverit, ut ſuffecerit tot hominum myriadibus, reſponſio erit facilis. Nempe *Moſem* hanc ſcobem inter illos non ità diviſiſſe, ut ſingulis ſua eſſet portio, ſed in amnem ex monte *Horeb* fluentem projeciſſe, ut habetur *Deut.* 9. 21. Ex quo bibere coacti ſunt omnes *Iſraëlitæ*; quia potus alius non ſuppetebat.

(*i*) *Num.* 1. 45. 46.

Hæc de vitulo *Aaronis*, pro quo, duplicato crimine, duos conflavit *Jeroboam*. Unde *R. Oſaias* in *Sanhedrin* ubi ſuprà, עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מכאן ואילך משנים ושלושה עגלים *Uſque ad* Jeroboamum Iſraëlitæ *ſuxerant ex uno vitulo. Exinde duplicaverunt, & tres fuerunt vituli.* Non ovum ovo ſimilius, quàm *Aaronis* vitulo vituli *Jeroboami*. Eadem enim utriſque materia, aurum ſcilicet. Utrique ex æquo fuſiles, 2 *Reg.* 17. *v.* 16. & *Oſ.* 13. 2. Et pari de cauſa conflati ſunt. *Aaronis* quidem vitulus propter *Moſis* abſentiam; & vituli *Jeroboami*, quia ſacra urbs (in qua erat Templum, & altare, & veri Dei Sacerdotes) *Iſraëlitis* jam erat inacceſſa. Atque ut *Aaron*, ita *Jeroboam* vitulorum cultum in *Ægypto* didicerat, ubi degerat per multos annos ſub *Ægypti* Rege *Seſaco*, 1 Reg. 11. v. 40. Nec minùs de *Jeroboami* vitulis, quàm de *Aaronis* vitulo dictum, *Hi ſunt Dii tui*, O Iſraël, *qui ex* Ægypto *te eduxerunt*, 1 Reg. 12. verſ. 28. Quin ut huic, ità & illis feſti dies conſecrantur, & offeruntur victimæ. Sed ut *Moſes* vitulum *Aaronis*, ità *Joſias* vitulum, quem in *Beth-ele Jeroboam* erexerat, altare etiam, & excelſum locum deſtruxit, atque combuſſit, & comminuit in pulverem, 2 *Reg.* 23. *v.* 15. Addo, *Iſraëlitarum* crimen ſub Rege *Jeroboamo* multâ cæde fuiſſe expiatum. Nam pro ter mille vituli cultoribus, quos interfecerat *Moſes*, *Abia* Rex *Juda* unus è piis, poſtquam *Jeroboamo*, & *Iſraëlitis* vitulorum cultum exprobrâſſet, eos tantâ clade fregit, ut unica prælio corruiſſe legantur virorum quingenta millia, 2 *Par.* 13. 8. 17. quâ clade majorem uſpiam me legere non memini.

Porrò quâ occaſione vitulos conflaverit *Jeroboam*, Sacra Hiſtoria his verbis docet, 1 *Reg.* 12. 26. 27. *Dixit apud ſe* Jeroboam, *Nunc revertetur regnum hoc ad domum* Davidis, *cùm aſcendet populus iſte ad offerenda ſacrificia in domum Domini* Hieroſolymis. *Et convertetur animus populi iſtius ad* Roboamum *Regem* Judæ, *dominum ſuum, & me interficient.* Fuit enim id veriſimile fore, ut cùm *Iſraëlitæ* ter in anno ad ſolennia feſta *Hieroſolymam* ſe conferrent, prout Lex præſcripſerat, à Rege, & populo, ſed præcipuè à Sacerdotibus, & *Levitis*, ad defectionem ſolicitarentur, Templique, & regiæ urbis ſplendore caperentur, *Davidiſque*, & *Solomonis* memoriâ inſtigarentur ad rerum mutationem, & *Jeroboamum* non ſolùm dignitate, ſed & vitâ ſpoliarent. Itaque cùm debuiſſet *Jeroboam* rem totam Deo committere, qui eum ad regnum evectum poterat inter tot pericula ſartum

& tectum tueri, ad malas confugit artes, &, quod Principes ſæpe ſolent, religionem ad ſua commoda pravè detorſit. His *Talmudici* quædam addunt, quæ, quia minùs nota, non gravabor hìc inſerere, licèt non magni momenti. In *Sanhedrin* ſic *R. Nachman*, גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברא הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הוא וקטלין לי ואולו בתריה מיד *Didicerant nemini jus eſſe in atrio Templi ſedendi, præterquàm Regibus è domo* Judæ. *Si igitur* (inquit apud ſe *Jeroboam*) *ſedente* Roboamo *me ſtantem viderint, ſtatuent unum eſſe Regem, alterum ſervum; aut, ſi ſedeam, me in Regem eſſe rebellem: ac, me proinde interfecto, ſtatim illi adhærebunt.* Nam populum ſediſſe nunquam, ſed vel in Templo ſtetiſſe, vel in genua procubuiſſe *Hebræi* probant ex *Pirke Aboth* cap. 5. עומדים צפופים ומשתחוים רווחים *Qui ſtantes in arcto erant, in genua procumbentes dilatabantur:* quod unum eſt è primi Templi miraculis. At Regibus è domo *Davidis* ſedere conceſſum fuit, quod colligunt ex 2 *Sam.* 7. *verſ.* 18. *Et ingreſſus Rex* David *ſedit coram Domino.* Unde *Maimonides* Tractatu *De Regibus* cap. 2. אם נכנס לעזרה והיה מזרע דויד ישב ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דויד *Cùm in atrium Templi ingreditur, ſedet, ſi ſit è ſemine* Davidis; *quia in atrio jus ſedendi non eſt, niſi* Davidicæ *domûs Regibus.* Aliud ex *Talmude* de *Jeroboamo* affert *Kimchius.* במוצאי שמיטה מלך ירבעם אמר כתיב במועד מקץ שבע שנים וגו תקרא את התורה הזות אם אני ארצה לקרוא יאמרו מלך העיר יקרא קודם ואם אני אקרא שני גנאי הוא לי ואם לא אקרא בזיון הוא לי *Cum venit annus remiſſionis, dixit apud ſe Rex* Jeroboam, *Scriptum eſt* Deut. 31. verſ. 10. "A fine "ſeptem annorum, ſtato tempore, *&c.* leges hanc "Legem. *Eam legere ſi voluero, dicent, Metropolis urbis* (id eſt, *Hieroſolymorum*) *Regem eam priùs lecturum. Et ſi legero ſecundus, ignominioſum erit mihi. Aut, ſi planè non legero, deſpectui habebor.* Hujuſmodi multa Regem impium eò adduxerunt, ut ſubditis ſuis, à veri Dei cultu averſis, alios Deos proponeret.

Quapropter inito conſilio, (id eſt, in conſilium adhibitis ſeculi hujus prudentibus, qui, dummodo ſtet reſpublica, religionem ſuſque deque habent,) *erexit duos vitulos aureos*, qui deinceps pro vero Deo colerentur. *Græci*, δύο δαμάλεις χρυσᾶς, *duas juvencas aureas*, Ità etiam *Joſephus Antiq.* lib. 8. cap. 3. Et vetus verſio *Italica*, quâ uſus eſt *Lucifer Caralitanus* lib. 1. *De Regibus apoſtaticis*, "*Et fecit duas vitulas aureas. Tobias* etiam capitis primi verſu quinto, Πᾶσαι αἱ φυλαὶ αἱ συναποστᾶσαι ἔθυον τῇ Βάαλ τῇ δαμάλει. *Omnes tribus, quæ defecerant, ſacra faciebant* Baali *juvencæ.* Sed & *Oſ.* 10. 5. in *Hebræo* textu Fœminino genere legas לעגלות בית־און *ad vitulas Beth-aven*, id eſt, *Beth-elis.* Quod autem à ſequiore ſexu *juvencæ*, & *vitulæ* vocantur *Jeroboami* vituli, putant ad contemptum pertinuiſſe: ut illud *Græci* vatis,

(k) Iliad. β'. ---- (k) Ἀχαΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί.

Et *Romani*,

(l) Æn. 9. (l) *O verè Phrygiæ, nec enim Phryges.*

Neque dubium, quin illud ἐξοθενισμὸς genus multùm valuerit apud *Hebræos*, qui Deorum ſexus neſciunt, ut alibi probavimus. Proinde in Diis cenſentur *Berith* Jud. 8. verſ. 33. & *Aſtarte* 1 Reg. 11. verſ. 5. 33. quamvis reverâ apud cultores ſuos pro Deabus habitæ fuerint. Fœminino igitur genere *juvencæ*, & *vitulæ* vocantur idola *Jeroboami*, ut eò magis conſtet illa non poſſe haberi pro vero Deo, cujus decem nomina omnia Maſculina ſunt. Sic apud *Laërtium* in *Præfatione* à *Chaldæis* Magis ii inprimis damnantur, qui dicunt ἄρρενας εἶναι Θεοὺς, καὶ θηλείας, *Deos eſſe mares, & fœminas. Jeroboam* tamen, ut ad vitulorum cultum populum incitaret, *Sufficit*, inquit, *vobis hactenùs aſcendiſſe* Hieroſolymam: *Ecce Dii tui*, *O* Iſraël, *qui eduxerunt te è terra Ægypti!* In prioribus verbis hærent interpretes, quia conſtructio eſt difficilis. *Hebraicè* enim habetur רב לכם מעלות ירושלם id eſt, ad verbum, *Multum vobis ab aſcendendo* Jeroſolymam. Sed illud *multum* ſæpe idem eſt, quod *ſufficit*. Proinde *Græci* reddunt ἱκανούσθω ὑμῖν, *ſufficiat vobis*; quomodo ſæpe alibi. Exempla vide *Num.* 16. *verſ.* 7. *Deut.* 1. *verſ.* 6. & 2. *verſ.* 3. & 3. *verſ.* 26. &c. Perpende tamen imprimis verba hæc *Ezech.* 44. *verſ.* 6. רב לכם מכל תועבותיכם *Multum vobis ab omnibus abominationibus*: ubi *Græci*, Ἱκανούσθω ὑμῖν ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν, *Sufficiat vobis ab omnibus iniquitatibus veſtris.* Quod, quia propter brevitatem eſt obſcurius, *Petrus* ità extendit 1 *Pet.* 4. 3. Ἀρκετὸς ἡμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου τὸ θέλημα τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, &c. *Sufficit nobis præteritum vitæ tempus, quod quæ libero Gentibus patraverimus, cùm inceſſimus in laſcivi*[illegible]. Sed, ut in pauca rem conferamus, ut *Hebr. Multum eſt vobis à peccatis veſtris*, idem eſt, ac ſi quis dicat, *Plus ſatis anteà peccaviſtis:* ità omnino, *Multum eſt vobis ab aſcendendo* Hieroſolymam, id eſt, *Anteà* Hieroſolymam *plus ſatis aſcendiſtis.* Par enim eſt utrobique conſtructio. Et ſequentia eodem pertinent, *Ecce Dii tui*, *O* Iſraël, *qui te eduxerunt de terra* Ægypti! Itaque non eſt, cur *Hieroſolymam* magno labore, & multis ſumptibus, ter quotannis vos conferatis: cùm verus Deus, qui ex *Ægyptiaca* ſervitute vos liberavit, prout Patribus veſtris promiſerat, hic inter nos non minùs habitet, quàm in urbe *Hieroſolymitana.* Nam eſſentiæ ratione illum ubique eſſe non ignoratis, neque ullo loco includi: & ſpecialis ejus præſentiæ ſymbola ſi requiritis, illa habetis in his vitulis, quos erexi. Quaſi cuivis eſſet liberum Dei præſentiæ ſymbola ex animo ſuo comminiſci. Illorum autem vitulorum *unum* Beth-ele *poſuit*, *&* *alterum* Dane. Non poſuit in urbe regia, id eſt, *Sichemis*; ſed *Beth-ele*, & *Dane.* Quarum *Beth-el* ad Auſtrum, *Dan* ad Aquilonem fuit. Et *Beth-el* quidem dudum celebris, quia *Jacobo* Patriarchæ Deus ſemel atque iterùm ibi apparuerat, & multa promiſerat. *Dan* etiam propter ſculptile ibi à *Danitis* erectum non diu poſt *Joſuæ* tempora, *Jud.* 18. *verſ.* 30. Itaque etiam hoc ultimum fuit *in cauſa peccati.* Et quamvis *Dan* fuerit ad fontes *Jordanis*, in extremo *Judææ* termino, tamen *Danem uſque populus ſe conferebat*, huic idolo ſacra facturus. *Et illi ipſi*, quibus grave fuerat ad veri Dei cultum ſe conferre *Hieroſolymam*, grave non fuit ire *Danem* uſque, ut idolo vota facerent. Et, quia *Levitici* Sacerdotes noluerunt, vero Deo abnegato, huic idolo ſe mancipare, *Jeroboam* alios *Sacerdotes inſtituit* מקצות העם *ex extremis populi, qui non erant ex tribu* Levi. Obiter nota eos falli, qui *ex extremis populi* putant idem eſſe, atque *ex infimis.* Quod nullo modo quadrat, cùm etiam in numeroſa illa turba Sacerdotum è tribu *Levi* nonnulli fuerint, qui ſupra homines infimi ordinis non multùm aſſurrexerint: ut qui ſupplices ſe proſternebant pro obolo, & fruſto panis, 1 *Sam.* 2. *verſ.* 36. Et verò קצות העם non ſunt *extremi populi*, ſed *extrema populi.* Unde Sacerdotes deſumere idem eſt, ac ex univerſo populo illos deſumere, quia extrema pertinent ad complementum rei. Neque ullus dici poteſt totum orbem peragrâſſe, donec venerit ad extrema. Itaque in his *Pſ.* 19. 4. *In totam terram exivit delineatio eorum*, ובקצה תבל *& in extremitatem orbis verba eorum*, palàm eſt *totam terram*, & *extremitatem orbis*, poni ut ſynonyma. Et *Gen.* 19. *verſ.* 4. *totus populus* מקצה *ab extremitate* (id eſt, *in univerſum*) *Loti* domum circumdedit. Et *Gen.* 47. 2. *Joſephus* מקצה אחיו *ex extremitate fratrum ſuorum*, (id eſt, *ex omnibus fratribus ſuis*)

quinque

quinque accepit, quos conſtitueret ante Pharaonem. Et *Num.* 11. *verſ.* 1. *Accenſus in eos ignis à Domino devoravit,* מקצה המחנה *ab extremitate caſtrorum*, id eſt, *per univerſa caſtra*. Et *Eſ.* 56. verſ. 11. *Omnes ad viam ſuam reſpiciunt, quiſque ad avaritiam ſuam,* מקצהו *ab extremo ejus*, id eſt, *ad unum omnes:* ut *Jerem.* 50. 26. *Venite ad eum* מקץ *ab extremitate*, id eſt, *tota*. Plura hujus generis doctè obſervat *Ludovicus de Dieu* in *Ezech.* 33. *verſ.* 1. Ita igitur *Jeroboam, Leviticâ* (*m*) tribu neglectâ, & *Aaronis* familiâ, Sacerdotes ſibi delegit *ex extremis populi*, id eſt, *ex univerſo populo*. Quaſi ſolius *Aaronis* virgam floruiſſe neſciret, & terram eos abſorpſiſſe, qui in *Moſem*, & *Aaronem* inſurrexerant, *Num.* 16. *verſ.* 32. & 17. *verſ.* 8. Quin ſacerdotium ipſe invaſit, & Diis à ſe confictis propriâ manu ſacrificia obtulit. Quod *Judæorum* Regibus è familia *Davidis* uſque adeo vetitum fuit, ut in hujus criminis pœnam *Ozias* fuerit leprâ percuſſus, 2 *Par.* 26. *verſ.* 19. Denique idem *Jeroboam* recens inſtituit ſolennitatem, non ſeptimo, ut Lex juſſerat, ſed octavo menſe celebrandam. Hîc igitur profana omnia, profani Dii, profani Sacerdotes, profana feſta, profana ſacrificia. Nam in materia religionis profanum eſt, quidquid non habet Deum auctorem. Itaque hi vituli pro *Diis* vocantur *Diaboli* 2 Par. 11. verſ. 15. Et horum myſtæ, pro *Sacerdotibus*, כמרים comarim, *ſacrificuli*, Oſ. 10. 5. Et ſolennia, pro *Dei feſtis*, *Regis dies*, Oſ. 7. 5. quia à Rege, non à Deo fuerant inſtituta. Et locus, pro *Beth-el*, *Beth-aven*. Oſ. 10. verſ. 5. 8. id eſt, pro *domo Dei*, *domus idoli*, vel *domus iniquitatis*. Mutato enim unguento in venenum lethiferum, non debuit manere pyxidis inſcriptio.

Tamen, quod dictu horrendum eſt, his vitulis creduntur *Iſraëlitæ* humanis hoſtiis litâſſe; quia dicitur *Oſ.* 13. *verſ.* 2. זבחי אדם עגלים ישקון *Qui ſacrificant homines, vitulos deoſculantur.* Ita enim hæc verba reddunt *Hebræi* veteres apud *Selomonem*, & *Kimchium*. Nec multò aliter *Syrus* Interpres. *Græci* quoque, Θύσατε ἀνθρώπους. & *Vulgatus*, *Immolate homines, vitulos adorantes:* quia legerunt זבחו. Itaque *Hieronymus*, *Cyrillus*, *Theodoretus ad* τὰς ἀνθρωποθυσίας illa referunt. Sed fatendum זבחי אדם poſſe reddi *ſacrificantes hominum*, id eſt, *ii hominum, qui ſacra faciunt*. Sic *Eſ.* 29. *verſ.* 19. אביוני אדם *pauperes hominum*, id eſt, *homines pauperes*, vel אבינים מאדם *pauperes ex hominibus*, ut habetur *Prov.* 30. 14. In quam interpretationem ideo ſum proclivior, quia cùm in vitulis illis ſe verum Deum colere profiterentur *Iſraëlitæ*, illos haud dubiè colebant eo modo, quo verum Deum. Is autem humanas hoſtias nunquam ab ullo exegit præterquàm ab *Abrahamo*, cujus manum in ipſo ictu inhibuit, ſolâ voluntate contentus. At ſaltem vel ex hoc loco certum eſt *Iſraëlitas* hos vitulos ſacrificiis, oſculis, atque adorationibus mactâſſe. Quale eſt, quòd *Amos* 8. 14. *Jurant per delictum* Samariæ, *& vivit Deus tuus, O* Dan, id eſt, *vitulus tuus*. In quibus criminibus cùm jugiter perſeverarent, nec aſſiduę *Prophetarum* monitiones apud illos quidquam proficerent, tandem ille populus cum Diis ſuis in captivitatem abductus eſt ab *Aſſyriis*, ut prædixerat *Oſeas* capitis decimi verſibus quinto, & ſexto.

Si *Judæis* credimus in *Seder Olam majori*, anno vigeſimo *Phace* Regis *Iſraël*, *Tiglath Phalaſſar*, Rex *Aſſur* abſtulit è *Dane* vitulum aureum: quod colligere ſe putant ex 2 *Par.* 28. *verſ.* 21. Et duodecimo Regis *Achaz*, id eſt, octavo poſt anno, etiam alter vitulus è *Beth-ele* à *Salmanaſſare* ablatus eſt, ut *Propheta* prædixerat *Oſ.* 10. *v.* 5, 6. In quo morem agnoſcis veterum Ducum, qui non ſolùm de victis gentibus, ſed & de Diis triumphabant. Proinde *Philiſtæi* arcam abducunt 1 *Sam.* 5. *verſ.* 2. Et, captâ *Babylone*, *Babyloniorum* idola, *Bel*, & *Nebo*, in captivitatem abierunt, *Eſ.* 46. *verſ.* 1. 2. *Moabitide* itidem à *Chaldæis* exciſâ, *Jeremias* vaticinatur fore, ut *Chamos*, *Moabitarum* Deus, in tranſmigrationem eat, *Jerem.* 48. *verſ.* 7. Et de *Ammonitarum* Deo, *Malcham*, idem prædici videas, *Jerem.* 49. *verſ.* 3. & *Amos* 1. *verſ.* 15. ubi מלכם *Malcham*, nonnulli alieno ſenſu *Regem eorum* reddunt. Quo eodem exemplo, *Ptolemæus Euergetes*, victo *Seleuco Callinico*, & *Syris*, *Deos eorum captivos ducit in Ægyptum*, Dan. 11. verſ. 8. Quod ipſum à *Romanis* ſæpè uſurpatum. Ita *Plutarchus*, in *Marcello*, eum accuſatum fuiſſe ſcribit, ὡς ἐπίφθονον ποιοῦντα τὴν πόλιν, οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ Θεῶν, οἷον αἰχμαλώτων, ἀγομένων ἐν αὐτῇ, καὶ πομπευόμενον (lege πομπευομένων) *Quòd invidiam conflaret urbi, in qua non ſolùm homines, ſed & Dii, tanquam captivi, cum pompa in triumphis agebantur.* Et idem in *Paulo Æmylio*, ubi de triduano ejus triumpho, Ἡ μὲν πρώτη (ἡμέρα) μόλις ἐξαρκέσασα τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνδριᾶσι, καὶ γραφαῖς, καὶ κολόσσοις, ἐπὶ ζευγῶν πεντήκοντα καὶ διακοσίων κομιζομένοις. *Prima dies cùm vix ſuffeciſſet captivis ſtatuis, & picturis, & coloſſis, qui vehiculis* CCL. *vehebantur.* In *Appiani Mithridatico* tertium *Pompeii* triumphum decorant Θεῶν βαρβαρικῶν εἰκόνες, *barbaricorum Deorum imagines*. Multò plura hujuſmodi facile eſſet proferre, ſi tanti eſſet. Ita igitur *Aſſyriæ* Rex, cum univerſa gente, *Iſraëlitarum* quoque Deos in captivitatem abduxit. Et idola, quæ *Prophetæ* ſuis concionibus non potuerant ſubvertere, ab aliis idololatris ſubverſa ſunt, atque aliò tranſvecta. Unde eſt, quod *Aſſyriæ* Regem vocat *Oſeas* מלך ירב *regem* Jareb, *Oſ.* 5. *verſ.* 13. & 10. *verſ.* 6. tanquam ad id alludens, quòd *Gedeon*, arâ *Baalis* ſubverſâ, *Jerubbaal* dictus eſt; quia locorum incolis, de ara illa diruta apud patrem conquerentibus, reſponderat pater; *Si Deus eſt* ירב בו הבעל *contendat in eum* Baal, vel, ut reddit *Hieronymus*, *Ulciſcatur ſe de eo* Baal, *Jud.* 6. *verſ.* 32. Itaque idem pro rege *Jareb* habet *Regem ultorem*, ut *Symmachus* ἔκδικον, vel, ἐκδικητὴν, & *Chaldæus* מלכא דייתי לאתפרעא להון *Regem, qui veniet, ut animadvertat in eos.*

Sunt, qui *Jeroboamum* ſaltem ex parte excuſare poſſe ſe putant exemplo *Moſis*, & *Solomonis*; quorum hic boves æneos duodecim in Dei Templo poſuit, quibus inniteretur labrum æneum. Et uterque *Cherubinos* in ipſo adyto collocavit, quos vitulorum ſpeciem habuiſſe probari videtur ex *Ezech.* 1. *verſ.* 10. cum *Ezech.* 10. 14. collato. Nam in poſteriori loco פני הכרוב *facies Cherubini* vocantur, quę in priore פני שור *facies bovis*. Sed utrumque fruſtrà profertur. A *Cherubinis* enim ut ordiar, etſi de illorum ſpecie ſit magna lis inter Scriptores, eoſque *Joſephus* definiat (*Antiq.* lib. 3. cap. 6.) ζῶα πετεινὰ μορφὴν οὐδενὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπων ἑωραμένων παραπλήσια, *animantia volucria nulli eorum, quæ ab hominibus viſa ſunt, ſimilia.* Et eodem auctore lib. 8. cap. 2. τοὺς δὲ Χερουβεὶς οὐδεὶς ὁποῖαί τινες ἦσαν εἰπεῖν, οὐδὲ εἰκάσαι δύναται· Cherubes *quales fuerint nemo dicere, vel concipere poſſit*. Multique adeò putent ex *Ezechiele* ſe colligere illos ex homine, leone, bove, & aquilâ mixtam habuiſſe formam. Fateor ex citatis locis valdè veriſimili ratione colligi, *Cherubinos* ad bovis figuram magis acceſſiſſe. Itaque *Cherubinum* appellari nonnulli volunt à *Chaldæo*, & *Syro* verbo כרב *cherab*, quod *arare* ſignificat, vel *aratro terram invertere*, ut *Arabicè* كرب *charaba*; quia bovis proprium eſt officium. Sed, ſive *Jeroboam* id reſpexerit, cùm fabricavit vitulos, ſive *Aaronem*, aut *Ægyptios* ſibi propoſuerit imitandos, nullum habuit in *Cherubinis* cauſæ ſuæ patrocinium. Primò enim *Moſes Cherubinos* arcæ impoſuit, ut Deo obſequeretur, qui illi diſertè dixerat, *Facies duos Cherubinos aureos*, Exod. 25. verſ. 18. Quale mandatum *Jeroboam* nullum potuit proferre. Quin totum hunc cultum legitur de ſuo confinxiſſe, 1 *Reg.* 12. *verſ.* 33. Præterea *Cherubini* neque Dei

erant imagines, ut vituli *Jeroboami*: neque Angelorum ullius, ſed emblemata potiùs, quibus Angelica naturâ utcumque exprimebatur. Itaque *Cherubinorum* imagines *Judæorum* nemo coluit, quomodo vitulos *Jeroboami*. Cùm enim in arca fuerint *ſimplex ornamentum*, *accomodata ſuggeſtui*, *longè diverſas habendo cauſas ab idololatriæ conditione*, *ob quam ſimilitudo prohibetur*, *non videntur ſimilitudinum prohibitarum legi refragari*, ut rectè *Tertullianus* contra *Marcion.* lib. 2. cap. 22. Ita etiam *Thomas*; (primâ ſecundæ, quæſt. 102. art. 4.) *Similitudines* Seraphim (*Cherubim* voluit dicere) *non ponebantur ad cultum*, *quod prohibebatur primo Legis præcepto*, *ſed in ſignum myſterii.* Et *Lorinus* in *Act.* 17. *v.* 25. *De* Cherubinis *juſſu Dei factis*, *& de aliis à* Salomone, *dicendum*, *fuiſſe duntaxat ut appendicem*, *& additamentum ornatûs alterius rei*, *non verò per ſe propoſitas modo accommodato ad adorationem*, *quam conſtat quoque ab* Hebræis *non eſſe ipſis exhibitam.* Quibus ſimilia habent *Vaſques*, (*Diſput.* 104. cap. 6.) *Viſorius* in *Monceium*, (pag. 14. & 16.) & alii non parvi nominis Theologi. Denique, cùm *Jeroboami* vituli palàm proſtiterint ab univerſo populo conſpiciendi, adorandi, & oſculandi, *Cherubini*, arcæ impoſiti, & in adyto Templi latentes, *à nemine conſpiciebantur. Nemo enim ingredi poterat Sanctum Sanctorum*, *niſi Pontifex*, *idque ſemel tantùm in anno*, *tumque nebula*, *& fumus incenſi tegebat*, Cherubinos, *ut videri non poſſent.* Hæc *Cornelius à Lapide* in *Exod.* 25. *verſ.* 18. Et arca, cùm in deſerto è loco in locum transferretur, tegebatur ab *Aarone*, & filiis, triplici velo, *Num.* 4. *verſ.* 5. 6. Et illi ipſi, qui eam ferebant, *Levitæ*, filii *Caath*, non priùs accedebant, quàm à Sacerdotibus tecta, & obvelata fuiſſet, ne, ſi eam tangerent, vel nudam conſpicerent, illico morerentur, ut habetur ibidem verſibus 15. 19. 20. Jam de bobus, à *Solomone* æneo mari ſuppoſitis, dicere neceſſe non eſt. Hos enim fuiſſe cultûs objectum nemo eſt, qui ſuſpicetur: quin ipſa loci vilitas nonnullis ſuaſit hoc feciſſe *Solomonem* in contemptum vituli ab *Iſraëlitis* in deſerto culti, atque ut in hac figura diſcerent nihil eſſe adoratione dignum. Quid? quòd, ſi *Joſepho* credimus, ἁμαρτεῖν αὐτὸν ἔτυχε, καὶ σφαλῆναι περὶ τὴν φυλακὴν τῶν νομίμων, ὅτε τῶν χαλκῶν βοῶν ὁμοιώματα κατασκευάσε τῷ ὑπὸ τῇ θαλάττῃ ἀναθήματι, &c. *peccare ipſi contigit*, & *ab obſervatione legum aberrare*, *cùm æreas boum effigies baſi maris addidit*, &c. Sed, ut dicam quod res eſt, illi non facilè acceſſerim; quia miraculis poſt conditum Templum editis Deus abundè docuit à ſe probari quidquid fecerat *Solomon*, tanquam ipſius directione, ac inſpiratione factum.

Non poſſum non addere *Beth-elis*, & *Danis* vitulos, à *Prophetis*, *Samariæ* quandoque tribui; quia *Samaria* caput erat regni *Iſraëlitici.* Sic *Oſ.* 8. *verſ.* 5. *Expulit te vitulus tuus*, *O* Samaria! Et verſu ſexto, *In ſcobem redigetur vitulus* Samariæ. Et 10. 5. *Propter vitulas* Beth-aven *pavebunt incolæ* Samariæ. Et *Amos* 8. *verſ.* 14. *Qui jurant per delictum* Samariæ, *& dicunt*, *Vivit Deus tuus*, *O* Dan. Indè eſt, quòd vel *Sergius*, vel *Mahumetes*, vel auctor *Alcorani*, quisquis eſt, Scriptor omnium, quos novi, longè futiliſſimus, putavit, non jam dico hos vitulos, ſed & vitulum illum, qui ætate *Moſis* conflatus eſt, à *Samaritanis* eſſe profectum, adeoque ipſum *Aaronem* fuiſſe *Samaritanum.* Locum profert *Seldenus* ex *Azoara* trigeſima, quæ *Arabibus* vigeſima eſt: *Aſcemeli* (Arab. السامري id eſt, *Samaritanus*, ſupple *Aaron*, ut ſequentia docent) *taurum fudit corporeum emittentem mugitum*, &c. (*Arab.* عاجلا جسدا له خوار) Quod ſequutus *Nubienſis* (*Clim.* 2. part. 5.) *Samaritanos* deſcribit in quandam *Rubri Maris* inſulam deductos, ut credimus, من اليهود المنسوبين الي السامري صاحب العاجل في زمن موسي عليه السلام à Judæis *illis*, *qui genus ſuum referunt ad* Samaritanum (Aaronem) *vituli auctorem tempore* Moſis, *cui ſit pax.* Et *Alcamus*, عبد السامري الذي العاجل كان عاجا كرمان او عظيما من بني اسرايل Samaritanus, *qui coluit vitulum*, *fuit proſelytus ex honoratioribus*, *aut magnatibus è filiis* Iſraëlis. Fallitur doctiſſimus *Seldenus*, cùm سامري *cuſtodem* exponit, quaſi ſic dicatur *Aaron*, quia, *Moſe* abſente, Dei populus illi commiſſus fuerat. Nam, utut *Hebræis* שומר *ſomer*, ſit *cuſtos*, tamen *Arabicè* سامري *Samari* nihil quidquam, quàm *Samaritanum* ſonat. *Aaroni* porrò hoc cognomen ab imperitis hominibus non aliâ de cauſâ fuit inditum, quàm quia aurei vituli fabricatio, & cultus communis illi fuit cum illis *Iſraëlitis*, quorum *Samaria* erat metropolis. Qui immanis eſt error: ſed ab iis profectus, quibus ſolenne eſt ſic impingere etiam in rebus maximè obviis. Et *Chriſtus* ipſe, *Joh.* 8. *verſ.* 48. *Samaritanus* ab iis vocatus eſt, qui cum *Samaritanis* putabant eum συμφωνεῖν.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Miracula quædam à Deo in Bobus, aut per Boves præſtita: & primò de igne cœlitùs in Sacrificia delapſo.

Hujus miraculi exempla, Levit. 9. verſ. 24. 1 Par. 21. verſ. 26. & 2 Par. 7. verſ. 1. 2. 3. *&* 1 Reg. 18. 38. 39. *Eò referri verba* Pſaltis, *Pſal.* 20. 3. *Ignis ità delapſus ſervabatur inextinctus*, Levit. 6. verſ. 12. 13. Aaronis *filii conſumpti*, *quòd alienum ſubſtituiſſent*, Levit. 10. 2. *Duravit ille ignis uſque ad captivitatem* Babylonicam. *Quòd tum quoque in puteo reconditum*, *& poſteà repertum narrat* Jaſon 2 Macchab. 1. 19. Jeremias, Nehemias, Eſdras, *&* Joſephus *ſilent. Et* Hebræi *omnes hunc ignem cenſent in quinque rebus*, *quæ in ſecundo Templo defuerunt. Horum loca à falſa* Petri Coſti *interpretatione vindicata. Indè invictum in* Judæos *argumentum.* Veſtales *quoque* Romæ, Græci Delphis *&* Athenis, Afri *in delubro* Ammonis, Perſæ *in* Pyreis *ſeu* Pyrathæis *ſuis*, Brachmanes *in* India *ignem ſervabant inextinctum.* Indos, Lydos, *&* Perſas *ignem ſacrum jactâſſe è cœlo eſſe delapſum. Ejuſdem miraculi veſtigia in* Virgilii *Pharmaceutria.* Seleuco *ſacrificanti*, *& uxori* Ciceronis, *&* Æmyliæ Veſtali, *aut ejus diſcipulæ*, *ignis per ſe accenſus. In* Siciliæ *colle* Vulcanio, *&* Salentinorum *urbe* Egnatia, *ſarmenta*, *aris impoſita*, *ignem ſponte concipiebant. Hæc Diaboli virtute poſſe fieri probatur ex* Job. 1. verſ. 16. Epheſ. 2. verſ. 2. *&* Apoc. 13. 13.

JAm aliquot de bobus hiſtorias referemus, in quibus emicuit Dei virtus extraordinaria. In illis agmen ducent boum ſacrificia ab igne cœlitùs delapſo incenſa, & conſumpta. Sic *Levit.* 9. 24. Cùm ſacrificia pro peccato, holocauſta, & euchariſtica ex bobus, hircis, & arietibus, altari impoſuiſſet *Aaron ignis à conſpectu Domini exiens conſumpſit in altari holocauſtum*, *& adipes: quo viſo*, *totus populus acclamaverunt*, *& in faciem ſuam prociderunt.* Hoc ſcilicet mi-

raculo

raculo Deus ordinem ſacerdotalem Legis veteris à ſe inſtitutum, ſuas de ſacrificiis leges confirmavit, atque obſignavit. Simile miraculum accidit in ſacrificio *Davidis* ad peſtem amoliendam oblato. Cùm enim boves, ab *Arauna*, qui & *Ornan*, certo pretio comparatos, *David* partim in holocauſtum, partim in ſacrificium euchariſticum obtuliſſet, Dominumque invocâſſet, *exaudivit eum Dominus, igne cœlitùs demiſſo ſuper altare holocauſti*, 1 Par. 21. verſ. 26. Et in initiatione Templi, *cùm* Solomon *orandi finem feciſſet, ignis, è cœlo illico delapſus, abſumpſit holocauſta, & reliqua ſacrificia, & gloria Domini implevit domum. Adeò ut Sacerdotes in Domini domum ingredi non poſſent; quia eam impleverat gloria Domini. Et omnes* Iſraëlitæ, *deſcendentem ignem videntes, & gloriam Domini in domum, inflexerunt ſe facie pronâ in terram ad pavimentum, & proſtrati Dominum celebraverunt; quia bonus eſt, & in ſæculum benignitas ejus*, 2 Par. 7. verſ. 1. 2. 3. Quæ duo miracula eòdem pertinuerunt. *David* enim *Araunæ* boves in eo ipſo loco mactaverat, in quo poſteà Templum conditum eſt. Utroque igitur miraculo docuit Deus ſe in eo loco libenter coli. Itaque hoc ſolo differunt, quòd priore *Davidem* monuit Deus Templum ibi loci eſſe condendum; poſteriore, jam conditum probavit, & conſecravit. Rurſus cùm Propheta *Elias* veri Dei cultum contra *Baalitas* aſſeruit, ligna, & juvencum altari impoſuit, nullo igne admoto. Contrà, holocauſtum, & ligna, duodecim aquæ cadis perfundi juſſit, ità ut aquæ circa altare fluerent longè latèque, & vicinum alveum replerent. Tamen ad *Eliæ* preces *ignis Domini decidens, holocauſtum, ligna, & lapides, & pulverem ipſum conſumpſit, aquamque etiam elinxit, quæ erat in alveo. Quod cùm vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait, Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus*, 1 Reg. 18. verſ. 38. 39. Proinde, Prophetis *Baaliticis* juſſu Prophetæ jugulatis, verus Dei cultus reſtitutus eſt. Ad hujuſmodi miracula nonnulli volunt *Iſraëlitas* alludere, cum, *Davidi* Regi ſuo fauſta apprecantes, inter cætera bona, hoc petunt, *Pſal.* 20. *verſ.* 3. *Ut omnium oblationum ejus Deus ſit memor, & holocauſta ejus* ידשנה *incineret*; id eſt, igne cœlitùs immiſſo in cinerem redigat, ut favorem ſuum illi teſtetur hoc ſigno. Ad quæ verba *Kimchius*, כלומר שישלח אש לשרפה ויקבלנה לרצון *Quaſi dicerent, ut immittat ignem ad illa conſumenda, & ea benevolè ſuſcipiat.* Plura de hoc miraculo vide in Tractatu *De ovibus* ad locum *Gen.* 4. *verſ.* 4. Hîc ſolùm addimus, ignem illum, per miraculum è cœlo demiſſum, pro ſacro fuiſſe habitum. Itaque jubebantur Sacerdotes eum perpetuò ſervare inextinctum. Verba ſunt *Levit.* 6. *verſ.* 12. 13. *Ignis autem, qui eſt ſuper altare, aletur in eo, nec extinguetur: ſed faciet Sacerdos, ut ligna ſuper illud quolibet manè ardeant*, &c. *Ignis* (inquam) *jugiter aletur in altari, nec extinguetur.* Proinde *Aaronis* filii, *Nadab, & Abihu*, quia pro igne ſacro ignem alienum, in thuribulis ſuis poſitum, Domino obtulerant, *egreſſus ignis à Domino exanimavit eos, atque ità coram Domino conſumpti ſunt.* Neque enim in thuribulo alius ignis poni debuit, quàm ſacer ex altari ſumptus, *Levit.* 6. *verſ.* 12. *& Apoc.* 8. 5. Servatus autem eſt ſacer ille ignis uſque ad *Babylonicam* captivitatem. Nec deſunt, qui etiam poſt captivitatem arſiſſe, & ad extremum uſque *Judaorum* excidium durâſſe velint. Nempe 2 *Macchab.* 1. verſ. 19. leguntur pii Sacerdotes, ante tranſmigrationem, ignem altaris in puteo quodam arido abſcondiſſe, & poſt reditum *Nehemias* ὕδωρ παχὺ, *aquam denſam*, ex eodem puteo eruiſſe, quâ cùm aſperſæ fuiſſent victimæ, indè accenſam eſſe πυρὰν μεγάλην, *pyram magnam*, ità ut mirarentur omnes. Spurius quoque *Joſephus* (*Hiſt. Jud.* lib. 1. cap. 17.) eundem ignem narrat à *Jeremia* in puteo quodam abſconditum, è quo cùm *Eſdræ* juſſu Sacerdotes מים שמן ועב כדבש *aquam pinguem, & denſam ut mel*, pugillis ſuis hauſiſſent, & ſuper altare ſparſiſſent; tantum ignem ſubitò exarſiſſe; ut fugere coacti ſint; nec ſolùm holocauſtum, & ligna combuſſiſſe; ſed & totum Templum, & vaſa ejus luſtrâſſe. Sed nihil horum neque in *Jeremia*, neque in *Nehemia*, neque in *Eſdra*, neque in vero *Joſepho* legas. Et *Hebræi* ferè omnes magno conſenſu tradunt ſacrum illum ignem in poſteriori Templo defuiſſe. Ità *Midras* in *Cant.* 8. *verſ.* 9. אלו חמשה דברים שהיה בית אחרון חסר מן הראשון ואלו הן אש של מעלה ושמן המשחה ארון ורוח הקדוש ואורים ותמים. *Quinque res habuit prima domus, quibus ſecunda caruit, nempe* 1. *ignis ſupernè delapſus*, 2. *oleum unctionis*, 3. *arca*, 4. *Spiritus ſanctitatis*, 5. *Urim, & Thummim.* In *Talmude Hieroſolymitano*, Tractatu *Sanhedrin*, eædem illæ quinque res hoc ordine narrantur; 1. ignis, 2. arca, 3. *Urim, & Thummim*, 4. Oleum unctionis, 5. Spiritus Sanctus. Et in *Babylonico* Tractatu *Joma* cap. 1. ferè in fine, paulò aliter, ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים 1. *Arca, propitiatorium, & Cherubim*, 2. *ignis*, 3. *Dei Majeſtas*, 4. *Spiritus Sanctus*, 5. *Urim, & Thummim.* Quod ſequitur *Kimchius* Pſ. 85. verſ. 10. Sed in *Agg.* 1. *verſ.* 8. diverſo ordine ארון ואורים ותומים ואש העליונה ושכינה ורוח הקודש 1. *Arca*, 2. *& Urim, & Thummim*, 3. *& ignis cœleſtis*, 4. *& Dei Majeſtas*, 5. *& Spiritus Sanctus.* Ità etiam *Sepher Amana* cap. 6. Sect. 70. הארון עם כפורת וכרובים אש שכינה רוח הקודש אורים ותומים 1. *Arca cum propitiatorio, & Cherubinis*, 2. *ignis*, 3. *Dei Majeſtas*, 4. *Spiritus Sanctus*, 5. *Urim, & Thummim.* Ipſa *Hebræorum* verba profero, ut *Petrum Coſtum* falli appareat, cùm in *Typo Meſſiæ* pag. 138. ſimul jungit אש שכינה & *divinum ignis ſplendorem* exponit, *quo veluti præſens Deus totum Templum perluſtrabat.* Quâ interpretatione pravè conjungit quæ erant divellenda, nec quidquam commune inter ſe habent. Nam אש eſt *ignis* de quo diximus, & שכינה *Dei Majeſtas.* Itaque in *Joma* non legitur אש שכינה *ignis Dei Majeſtas*, ſed אש ושכינה *ignis, & Dei Majeſtas.* Ità etiam in *R. Selomone.* Et in *Midras* אש של מעלה *ignis de ſurſum* ſupple *delapſus.* Et in *Kimchio*, ואש העליונה ושכינה *Et ignis ſupernus, & Dei Majeſtas.* Quæ duo ſi conjungant ità, ut אש שכינה ſit *Dei majeſtatis ignis*, non conſtabit numerus, & pro quinque rebus, quæ in poſteriore Templo defuerunt, ſolùm quatuor reperientur. Tamen *Hebræi* omnes quinque numerant. Et *Agg.* 1. *verſ.* 8. *He* paragogicum in voce אכבד *glorificabor* ideò deeſſe volunt, ut ſignificetur illas quinque res in ſecunda domo fuiſſe deſideratas; quia in numeris *He* valet quinque. Neque id *Coſtum* latuit. Itaque ne deeſſet unitas in quinario illo numero, arcam & propitiatorium ſeorſum numeravit, ut res diſtinctas. At propitiatorium nihil quidquam fuit, quàm arcæ operculum. Ne igitur divellerentur, dixit auctor *Sepher Amana* הארון עם כפורת וכרובים *arcam cum propitiatorio, & Cherubinis*, ut doceret propitiatorium & *Cherubinos* arcæ adhæſiſſe, & ejus fuiſſe quaſi appendices, adeoque pro uno hîc ſumi. Et *Midras* in *Cantica, Talmud Hieroſolymitanum, Kimchius* in *Aggæum*, & alii, arcam nominâſſe contenti, propitiatorium omittunt, & *Cherubinos* illi inſculptos; quia *arcæ* nomine continentur. Nec fruſtrà eſt, quòd Deus in poſteriore Templo deſiderari voluit externa illa ornamenta, quæ prius Templum inſigniebant. Ità nimirum nos docuit hujus Templi privilegium non aliud fuiſſe, quàm quòd *Chriſtus* illud ſuâ præſentiâ, doctrinâ, & miraculis illuſtre reddidit: atque eo referenda eſſe hæc *Aggæi Prophetæ* verba, *Major futu-*

ra eſt gloria domûs hujus poſterioris, quàm prioris illius, *ait Dominus exercituum*, Agg. 2. 9. Alioqui enim ſecundum Templum ad prioris gloriam nullâ ex parte acceſſerit: neque verè dixerit *Aggæus* majorem fore ejus gloriam. Ad quod argumentum *Judæi* planè obmuteſcunt, neque habent quod regerant.

Sed, ut ad ignem è cœlo delapſum, & à Sacerdotibus per multa ſæcula ſervatum redeamus, nota Diabolum, hâc etiam in parte Dei æmulum, ſuos habuiſſe Sacerdotes, qui ignem ſervarent inextinctum. De *Veſtalibus*, quæ à *Pontifice Maximo* in abdito conclavi, lineo velo obtento, flagris cædebantur, ſi ſacrum, & æternum ignem deficere paſſæ eſſent, res notior eſt, quàm ut probatione egeat. Hoc nempe *Romanis* fuit maximè formidoloſum, quaſi ignis extinctio ἀφανισμὸν τῆς πόλεως, *excidium urbis*, portendiſſet. Ita *Dionyſius Halicarnaſſenſis* libro ſecundo. *Græci* quoque *Delphis*, & *Athenis*, πῦρ ἄσβεστον, *ignem inextinctum* ſervabant. Non tamen virgines ei præfuerunt, ſed γυναῖκες πεπαυμέναι γάμων, *mulieres, quæ deinceps à conjugio abſtinebant*. Et, ſi quando extinguebatur, eum ad Solem denuò ſuccendebant, oppoſitis illi τοῖς σκαφείοις, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου κοιλαινόμενα, συννεύει δ' εἰς ἓν ἐκ τῆς περιφερείας κέντρον, *ſcaphiis quæ excavantur lateribus æqualibus rectangulis trigonis, ita ut ex circumferentia in unicum centrum concurrant*. Hæc *Plutarchus* in *Numa*. Et in *Ammonis* delubro, *Silio* teſte libro tertio,

Ineſtincta focis ſervant altaria flammæ.

Perſarum quoque *Pyrea* nota, in quibus æternum ignem non ſervabant ſolùm, ſed & pro Deo colebant, ut multis docet *Briſſonius* libro ſecundo *De regno Perſarum*. Πυραιθεῖα vocat *Strabo* libro decimo quinto, & in *Cappadocia* quoque deſcribit. Sed & videtur ille mos in *Indiam* ad *Brachmanes* uſque penetrâſſe, de quibus *Ammianus* libro vigeſimo tertio, *Feruntque, ſi juſtum eſt credi, etiam ignem, cœlitùs lapſum, apud ſe ſempiternis foculis cuſtodiri.* Nota hæc verba *ignem cœlitùs lapſum*. Ideò enim vel ſervatus, vel etiam cultus eſt ignis; quia putabatur è cœlo eſſe demiſſus. Nam & hoc à myſtis ſuis Diabolus credi, & prædicari voluit, ne hujus miraculi gloria Deo eſſet peculiaris. Itaque in *Græcorum*, & *Romanorum* libris nihil frequentius, quàm ſacrum ignem è cœlo decidiſſe, aut ſponte ſuâ fuiſſe accenſum. Sic *Appianus* in *Syriacis* de Rege *Seleuco* dicit, Ἐν Μακεδονίᾳ τὴν ἑστίαν αὐτῷ τὴν πατρῴαν, οὐδενὸς ἅψαντος, ἐκλάμψαι πῦρ μέγα, in Macedonia *paternam aram magno ipſi igne fulſiſſe, cùm nemo illam accendiſſet*. Et de eodem *Pauſanias* in *Atticis, cùm ex* Macedonia *cum* Alexandro *profecturus* Pellæ Jovi *ſacrificaret*, τὰ ξύλα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ κείμενα, προέβη τε αὐτόματα πρὸς τὸ ἄγαλμα, καὶ ἄνευ πυρὸς ἥφθη, *ligna aris impoſita ultrò ad Dei ſimulachrum acceſſerunt, & ſine igne accenſa ſunt.* Et in *Eliacis prioribus*, ubi de *Lydiæ* urbibus, *Cæſarea*, & *Hypæpis*; *In templo utriuſque urbis ampliſſimo cella cum aris: ſuper his cinis alio longè colore à vulgari cinere. Huc ingreſſus Magus, ubi, foco lignis impoſitis, tiarâ caput velavit, implorat cognomen Dei, quicunque ille ſit. Ex libro enim recitat carmen barbaricum, linguâ planè ignotâ* Græcis. *Ubi peroravit, ſponte ſuâ è lignis, nullo igne admoto, puriſſima emicat flamma. Græcè*, Ἄνευ γὰρ δὴ πυρὸς ἀνάγκη πᾶσιν ἀφθῆναι τὰ ξύλα, καὶ περιφανῆ φλόγα ἐξ αὐτῶν ἐκλάμψαι. Quod in *Lydia* miraculum ipſe ſe vidiſſe aſſerit. *Perſæ* etiam ſi *Tzetzi* fides *Chil.* 3. *Hiſt.* 66. ignem, qui in *Perſide* pro Deo colebatur, ἐκ κεραυνοῦ μὲν ἀναφθὲν ὑπὸ Περσέως πάλαι, *ex fulmine à* Perſeo *fuiſſe olim accenſum* jactitabant. Quale eſt, quod apud *Cedrenum Perſeus* ignem coli ſtatuit, ὡς ἐκ οὐρανοῦ κατενεχθέντα Θεόν, *ut Deum è cœlo delatum.* Quò eodem fortè pertinet, quod fingitur *Prometheus* ignem cœlitùs ſurreptum in terras detuliſſe. Jam, *Romanis*, è *Poëtam* audi in *Pharmaceutria*.

Aſpice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſuâ, dum ferre moror, cinis ipſe: bonum ſit.

Ubi *Servius*, *Hoc uxori* Ciceronis *dicitur contigiſſe, cùm poſt peractum ſacrificium libare vellet, in cinere viſa eſt flamma, quæ flamma eodem anno oſtendit Conſulem futurum ejus maritum.* Ut in hæc libri duodecimi *Æneidos*.

—— Qui fœdera fulmine ſancit,

idem *Servius*, *Apud majores aræ non incendebantur: ſed ignem divinum precibus eliciebant, qui incendebat altaria* (Nota *eliciebant*, unde *Jovi Elicio* nomen, cui aram in *Aventino* monte dicavit *Numa*. Vide *Plinium*, & *Livium*, & Ovidium in *Faſtis*) In *Valerio* lib. 1. cap. 1. *Maximæ virginis* Æmyliæ *diſcipulam, extincto igne, tutam ab omni reprehenſione* Veſtæ *Numen præſtitit. Quâ adorante, cùm carbaſum, quam optimam habebat, foculo impoſuiſſet, ſubitò ignis emicuit.* Ut miraculum ſit illuſtrius, dicit *Dionyſius*, libro primo, ἐκ τῆς κατεψυγμένης πρὸ πολλοῦ, καὶ οὐδένα φυλαττούσης σπινθῆρα, τέφρας ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν διὰ τῆς καρπάσου, *ex cinere pridem frigido, neque ullam ſcintillam ſervante multam flammam per carbaſum emicuiſſe. Solinus* in capite *de Sicilia*; *Nec longè inde collis* Vulcanius, *in quo qui Divinæ rei operantur, ligna vitea ſuper aras ſtruunt, nec ignis apponitur in hanc congeriem, cùm proſicias intulerint. Si adeſt Deus ſacrorum probator, ſarmenta, licèt viridia, ignem ſponte concipiunt, & nullo inſtigante halitu, à Numine fit incendium: ibi epulantibus alludit flamma, quæ, flexuoſis exceſſibus vagabunda, quem contigerit non adurit. Nec aliud eſt, quàm imago nuntia perfecti ritè voti. Plinius* lib. 2. cap. 107. ubi de ignium miraculis; *Reperitur apud auctores*, &c. *In* Salentino *oppido* Egnatia, *impoſito ligno in ſaxum quoddam, protinùs flammam exiſtere.* Quod tamen cùm in ipſâ *Egnatiâ*, ſeu *Gnatiâ*, quod idem eſt, ab incolis audiviſſet *Horatius*,

----- Epicuri *de grege porcus*,

ita rejecit ut fabuloſum, lib. 1. *Sat.* 5.

---- *dehinc* Gnatia, *lymphis*
Iratis extructa, dedit riſuſque, jocoſque,
Dum flammâ ſine thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. Credat Judæus Apella,
Non ego. ----

Sed tam multis teſtibus fidem abrogare difficile eſt: cùm hæc *Satanæ* potentiam non ſuperent, qui eſt ἄρχων τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, *Epheſ.* 2. 2. & in elementa multa poteſt, ignemque immiſit cœlitùs in *Jobi* greges, *Job.* 1. 16. Proinde hujus virtute, beſtia, quæ aſcendit ex terra, ignem è cœlo emittit in conſpectu hominum, *Apoc.* 13. 13. Tamen *Baalitæ* non potuerunt cœleſtem ignem ſuis precibus elicere. Neque *Satanas*, qui haud dubiè favebat idololatris, hoc in illorum gratiam præſtitit; quia Deus impediebat.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM

De Morbis *Philiſtæorum*, & Vaccis, quæ captivam arcam reduxerunt, & *Beth-ſemitarum* plagâ.

Arca captiva Philiſtæos *quàm malè mulctaverit. Cur Templi limen tranſiliant. Agri eorum cur à muribus vaſtati.* עפולים, *vel* טחורים, *quod morbi genus. Variæ ſententiæ.* טחור tachor, σφιγκτήρ, *ſeu* podex; עפולים *apholim*, tumores in illa parte. *Lat.* mariſcæ, *vel* fici, *quorſum.* عفل aphal *Arab.* tumor in vulva.

* *An ad mariſcas pertineat locus* Pſal. 78. *verſ.* 66. אשם

אשם *cur Græci* βάζανον *reddant.* Caſmilli קסמיאל. *Cur* Philiſtæi *murium, & mariſcarum imagines Deo offerant. Veteres, ab aliquo malo liberati, hujus inſignia Diis conſecrabant.* Philiſtæorum *vocabula* סרנים ſarnim; & ארגז argaz: *quorum illud* principes, *hoc* riſcum *ſonat.* Aquila *cur* ὕφος *ἀγρὸς verterit. Voces quædam* Philiſtæis, *&* Phrygibus *communes. Cur arcam in novo plauſtro* Philiſtæi *poſuerint vaccasque indomitas, & fœtas illi junxerint. An has vaccas Deo offerre licuerit. Dei cultus tum nulli loco affixus.* אבן eben *cur mutatum in* אבל ebel. *Arcam tangere, & introſpicere vetitum.* Beth-ſemitarum *ſolùm ſeptuaginta cæſi, non ſeptuaginta millia. EX* Hebr. *ſæpe ſuppletur.*

JAm ad aliud miraculum nos conferimus priore nihilo minus. *Philiſtæi* captivam arcam in ſuis urbibus non aliter detinebant quàm *Spartanus* puer geſtabat vulpeculam in ſinu, quæ interim ejus vitalia carpebat. Ità enim arca captiva illos pluribus modis vexaverat, & malè mulctaverat. Quàm primùm ſcilicet in *Dagonis* ædem deducta fuerat, impurum illud idolum coram ea ſemel atque iterùm pronum in terram ceciderat, capite, & manibus limini alliſis, truncatum. Itaque in rei memoriam exinde *Philiſtæi* à calcando templi limine, tanquam idoli contactu conſecrato, abſtinuerunt. Quem ritum per multa ſæcula duràſſe colligere eſt ex his *Soph.* 1. *v.* 9. *Et animadvertam in omnes eos, qui limen tranſiliunt, Philiſtæorum* exemplo ſcilicet. Unde *Chaldæus,* ואסער על כל מהלכין בנימוסי פלשתאי *Et animadvertam in omnes, qui ambulant in legibus* Philiſtæorum. Et *Midras* apud *Kimchium*, מצינו שהחמירו ישראל בעז יותר מאומות העולם באומות כתיב על כן לא ידרכו כוהני דגון אבל בישראל כתיב הדולג על המפתן *Reperimus* Iſraëlitas *idolorum cultui impenſius ſe addixiſſe, quàm gentes mundi. De gentibus enim ſcriptum eſt* 1 Sam. 5. 5. "*Ideo Sacerdotes* Dagon *non calcant* (ſuper limen) *ſed de* Iſraëlitis *ſcriptum eſt* Soph. 1. 9. "*Tranſiliunt limen.* Quaſi limen tranſilire ſit gravius, quàm ſimpliciter non calcare.

Præterea, ut conſtaret *Dagonem* non eſſe verum Deum דגן *dagan,* ſeu *frumenti,* quod nomen ſignificabat (unde eſt, quòd in *Euſebio Phylo Byblius* Σίτωνα reddit, quaſi Deum σίτȣ) *Philiſtæorum* agri, muribus immiſſis, vaſtati ſunt, qui ſegetes, atque omnem terræ proventum abſumpſerunt.

Denique, quod graviſſimum fuit malum, neque ullo modo tolerabile, Deus ipſos *Philiſtæos* moleſtiſſimis morbis afflixit, quos Sacer Textus עפולים *apholim,* ſed *Maſorethæ* טחורים *techorim,* vocant. Quam ipſam vocem ſuo more inflexam uſurpant *Chaldæi,* & *Syri* Interpretes. Sed quale morbi genus ſit, parùm conſtat; quia extra hanc hiſtoriam nonniſi ſemel nominatur. Nempe *Deut.* 28. *v.* 27. in morborum ſerie, quorum metu Legiſlator *Iſraëlitas* deterret à rebellione in Legem. Neque ulla notantur illius ſymptomata, ex quibus poſſit certò colligi, quæ ſit natura morbi. Itaque hìc Interpretes in diverſiſſima abeunt. *Septuaginta* conſtanter reddunt τὰς ἕδρας, *ſedes,* ſeu *nates.* Hieronymus, *anos, ſecretiorem partem natium, partem corporis, per quam ſtercora egeruntur.* Quibus vocibus fortaſſe morbi locus ſignificatur, non ipſe morbus. *Joſephus,* τὸ τῆς δυσεντερίας πάθος, *dyſenteriæ morbum. Symmachus* modo τὰ κρυπτὰ, *occulta;* modò πρόλυσιν τῆς ἕδρας, *reſolutionem ſedis,* id eſt, ἕδραν προπίπτουσαν, *ſedem prociduam,* qui morbus in pueris frequens. *Aquila,* τὸ τῆς φαγεδαίνης ἕλκος, *ulcus phagedænicum. Jonathan* in Lege, טחוריא דמסמין חוותא, quaſi hoc morbo viſus excæcetur. *Arabes* in *Samuele* & in *Eutychio,* زحير *profluvium ventris.* Ità etiam in *Pentateucho* Manuſcripto: ſed in editis بواسير *mariſcas,* ſeu *hæmorrhoidas;* quod ſequuntur plerique *Hebræorum,* & novi Interpretes ferè quotquot ſunt. Nos, ut in tanta interpretum diſcordia dicamus quid videatur vero propius. Primò diſtinguendum putamus inter voces טחורים *techorim,* & עפולים *apholim;* quas *Maſorethæ* tam promiſcuè ſumunt, ut pro עפולים *apholim,* ſemper legi velint טחורים *techorim,* quaſi voces eſſent prorſus ἰσοδύναμοι. At nobis טחור *tachor,* eſt, *anus,* ſeu *podex,* & עפולים *apholim,* eſt *morbus in illa parte.* Nempe טחר *tachar,* Verbum in *Aruch* eſt עצם *claudere,* & *conſtringere; Græcè* σφίγγειν dixeris; unde טחור *tachor,* σφιγκτὴρ, ſeu *podex.* Et *Syris* ܛܚܪ *techar,* eſt *niti;* & ܦܚܪܐ *niſus ad ventrem exonerandum,* in *Ferrarii Lexico* pag: 889. Quæ ità ſunt contraria, cùm in uno facultas retentrix, in altero expultrix agat, ut tamen idem ſphincter utriusque ſit organum. Ab utraque igitur facultate potuit illi nomen indi. Sed עפולים *apholim, illius partis* eſſe *tumores* puto, quia עפל in *Pual* eſt *tumere,* & *efferre ſe,* & in *Hiphil* ſignificat *in altum contendere.* Et Nomen עופל *ophel,* pro *clivo* aliquoties in Scripturis occurrit. Itaque dicuntur עפולים *apholim,* morbi, quibus pars illa protuberat, atque intumeſcit, cùm melancholico ſanguine diſtenditur. *Mariſcas,* ſeu *ficos, Romani* vocant; quia accedunt ad ficûs formam. Unde *Juvenalis* Sat. 2.

Cæduntur tumidæ, Medico ridente, mariſcæ.

Et *Martialis* lib. 1. *Epigr.* 66.

Dicemus ficos, Cæciliane, *tuos.*

Etiam *Arabicè* عفل *aphal,* eſt *tumor,* ſed ab עפולים *apholim,* diverſus. Hoc enim eſt in podice, ut docuimus; illud in muliebri vulva, & pro herniæ genere habetur. *Alcamus* in mulieris & camelæ vulva extare, & protuberare ſcribit كالادرة من الرجال *ut herniam in viris.* Et عفل *aphala* Verbum *tali herniâ laborare;* عفلا aphla, *mulierem,* vel *camelam tali morbo laborantem;* عفيل aphil, *morbi curam* ſignificat. Uſus Scripturæ palàm confirmat, quod docuimus ex Etymologia vocum, עפולים *apholim,* eſſe *morbum,* & טחורים *techorim,* eſſe partem *affectam.* Sic *Deut.* 28. *v.* 27. *Percutiet te Dominus ulcere Ægyptio,* ובעפולים *&* apholim, *& ſcabie, & prurigine,* &c. Vides, lector, ibi עפולים non eſſe τὰς ἕδρας, *nates,* ut *Græci* habent, nec *partem corporis, per quam ſtercora egeruntur,* ut *Hieronymus* reddidit, ſed *morbi genus.* Neque aliter ſumendum, cùm de *Philiſtæis* dicitur 1 *Sam.* 5. *verſ.* 6. *Et percuſſit eos* בעפולים *apholim.* Et verſu duodecimo, *Percuſſi ſunt* בעפולים, id eſt, *mariſcis.* Itaque verſu nono dicitur, וישתרו להם עפולים *Et latebant ipſis apholim:* quod ad *nates,* aut *podicem* pertinere non poteſt, ſed ad *mariſcas* referendum, quarum quæ intùs latent graviùs dolent, & difficiliùs curantur. Proinde non fruſtrà obſervatur illas intùs delituiſſe. Ut igitur in loco Legis, quem citavimus, ſic toto illo capite עפולים ſunt *mariſcæ.* Rurſus capitis ſexti verſu quarto חמשה עפלי זהב ſunt *quinque mariſcæ aureæ.* Et verſu quinto צלמי עפליכם *imagines mariſcarum veſtrarum.* Sed eædem verſu undecimo vocantur צלמי טחוריהם *imagines anorum ſuorum.* Et verſu decimo ſeptimo טחורי הזהב *ani aurei;* quia anos referebant cum mariſcis adnatis. Itaque illas imagines liberum fuit ab utrovis denominare.

Ad hanc *Philiſtæorum* plagam multi *Davidis* verba referunt *Pſal.* 78. 66. *Et percuſſit hoſtes ſuos* אחור,

אחור, *retrò, opprobrium æternum dedit ipſis.* Sic *Chaldæus* Paraphraſtes, ומחא מעיקיו בטחוריא באחוריהון *Et oppreſſores eorum mariſcis percuſſit in poſterioribus.* Apollinaris,

Ὀρνύμενος δ' ἕδρῃσι κακῶς ἐδάμασσεν ἀλείτας,

Surgens ſceleratos natibus malè mulctavit. Auguſtinus, *Percuſſi ſunt in ſedibus ſuis.* Arnobius, *Percuſſit omnes inimicos in ſecreto natium eorum.* Theodoretus, Λέγει δὲ τῆς ἕδρας τὸ πάθος, ὅπερ ἡ ἱστορία διδάσκει. *Natium morbum intelligit, quem docet hiſtoria.* Suidas in Ἕδρα, Καὶ τοῦτό φησιν ὁ προφήτης, (lege ἡ προφητεία) Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, τῆς ἕδρας τὸ πάθος σημαίνουσα. *Etiam hoc Prophetia dicit, "Et percuſſit hoſtes ſuos retrò, natium morbum "ſignificans.* R. *Selomo* quoque intelligi vult מכת אחורים בעפולים ובטחורים *plagam mariſcarum, & hæmorrhoidum in poſterioribus partibus.* Et huic accedit *Aben Ezra.* Tamen nihil opus eſt huc recurrere. Nam in præliis à tergo percutiuntur quivis fugaces: cùm viri fortes adverſo pectore vulnera omnia excipiant. Ut *Thraſybulus, Tynnichi* filius, de quo Epigramma vetus in *Plutarchi Laconicis,*

Τὰν Πιτάναν Θρασύβουλος ἐπ' ἀσπίδος ἤλυθεν ἄπνους,
Ἑπτὰ πρὸς Ἀργείων τραύματα δεξάμενος,
Δεικνὺς ἀντία πάντα. ------

Thraſybulus *in clypeo exanimis* Pitanen *venit, cùm ab* Argivis *ſeptem accepiſſet vulnera, ea oſtendens adverſa omnia.* Et apud *Plutarchum Craſſus*, cùm in *Caii Cannicii*, & *Caſti* copiis, hominum millia duodecim & ducentos cæcidiſſet, δύο μόνους εὗρε κατὰ νώτου πεπτωκότας, *duos ſolùm invenit à tergo vulneratos*: reliqui enim omnes, in acie ſtantes, & cum *Romanis* fortiter pugnantes, occubuerant. Itaque hoſtes ſuos *à tergo percutere* idem eſt, quod *in fugam vertere.* Neque aliud hìc intellexit *Kimchius*, cujus verba ſunt, הכה אותם עד ששבו אחור *Percuſſit eos, donec terga dederunt.* Quamvis ad rebelles ex *Iſraëlitis* perperàm referat, quod de *Iſraëlitarum* hoſtibus dicit *David*, Deum eos à tergo percuſſiſſe, id eſt, in fugam vertiſſe, ut ab *Iſraëlitis* à tergo cæderentur.

Philiſtæos quod attinet, tot malis preſſi, & domiti, Sacerdotes, & vates ſuos conſuluerunt, quorum monitu arcam plauſtro, cum muneribus pro delicto, impoſuerunt. *Delictum* Hebræis eſt אשם *aſam: Græci* ferè πλημμέλειαν reddunt; at in hac hiſtoria βάσανον, quâ de cauſa nullus capio, niſi quis illos putet (ut *Hebræas* voces quandoque retinent) pro אשם *aſam*, ſcripſiſſe ἀσαμὸν, quod in βάσανον mutaverit ſcribarum imperitia. *Vates, & miniſtri Deorum* קסמים *koſemim*, vocantur; ut *Romanis* Casmilli, id eſt, קסמי אל *koſme el, miniſtri Dei.* Cujus Fœmininum *Caſmilla*, vel *Camilla.* Virgilius *Æn.* lib. 11. verſu 542.

------ *matriſque vocavit*
Nomine Caſmillæ, *mutatâ parte*, Camillam.

Et verſu 557.

Alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia *virgo,*
Ipſe pater famulam voveo.

Ubi *Servius, Voveo, conſecro in tuum miniſterium, unde & Camilla dicta eſt,* &c. Vide & *Macrobium, Saturnal.* lib. 3. cap. 8. & *Turnebum, Adverſar.* lib. 14. cap. 13. ubi *Camœnas* contendit olim *Caſmœnas* fuiſſe dictas. Hi autem Deorum miniſtri, & vates, arcam remittendam ſuadent, non ullâ pietate erga Deum, ſed metu pœnæ, & *Ægyptiorum* exemplo territi; qui, captivos *Iſraëlitas* retinere fruſtrà conati, tandem gravibus plagis coacti ſunt Deo cedere, & populo ejus facere abeundi poteſtatem. Sed & munera adjungunt, ab ipſa natura edocti, Deum donis eſſe placandum. Unde *Poeta*,

Δῶρα θεοὺς πείθει, καὶ αἰδοίους βασιλῆας,

Et *Ovidius* lib. 3. *De Arte*,

Munera, crede mihi, capiunt hominesque, Deoſque,
Placatur donis Jupiter *ipſe datis.*

Offeruntur autem muneris loco ex auro ſolido imagines tam murium, qui agros devaſtaverant, quàm mariſcarum, quæ in pudendis tot dolores creaverant. Solebant enim veteres, aliquo metu, vel periculo defuncti, præteritorum malorum inſignia, ac monumenta illis Diis conſecrare, à quibus ſe liberatos putabant. Ità naufragi *Iſidi*, vel *Neptuno* tabulam dedicabant, quæ expreſſam naufragii ſui imaginem continebat. Unde *Juvenalis* Sat. 12.

------ *pictores quis neſcit ab* Iſide *paſci?*

Et *Horatius* Ode 5.

------ *me tabula ſacer*
Votiva paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

Gladiatores arma *Herculi* appendebant. Idem *Epiſt.* 1.

---- Veianius *armis*
Herculis *ad poſtem fixis latet abditus agro.*

Servi, & captivi, in libertatem aſſerti, catenam laribus offerebant. Idem lib. 1. *Sat.* 5. de *Sarmento* diu ſervo,

------ *donâſſet jamne catenam*
Ex voto Laribus *quærebat.* ----

Quin *Chriſtiani*, horum æmuli, quinto poſt *Chriſtum* ſæculo, cœperunt donaria in Templis appendere, imaginem habentia partium, quæ aliquo morbo afflictæ convaluerant. Ità diſertè teſtatur *Theodoretus* in octavo *Therapeuticωn*, Ὅτι δὲ τυγχάνουσιν ὧνπερ αἰτοῦσιν οἱ πιστῶς ἐπαγγέλλοντες, ἀναφανδὸν μαρτυρεῖ τὰ τούτων ἀναθήματα, τὴν ἰατρείαν δηλοῦντα· οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν, οἱ δὲ ποδῶν, ἄλλοι δὲ χειρῶν προσφέρουσιν ἐκτυπώματα. καὶ οἱ μὲν ἐκ χρυσοῦ, οἱ δὲ ἐξ ὕλης ἀργύρου πεποιημένα. *Quod verò votorum compotes fiunt, qui fideliter promittunt, palàm teſtantur eorum donaria curationem indicantia: Alii enim oculorum, alii pedum, alii manuum effigies offerunt, ex auro, vel argento confectas. Philiſtæi* igitur ab *Iſraëlitarum* Deo, ut ſperabant, ex malis ſuis propediem liberandi, murium, & mariſcarum imagines illi Deo vovent, à quo ſalutem expectabant. Singularum autem offerunt quinque numero; quia *Philiſtæorum* regio erat πεντάπολις, & quinque habebat Principes. Hi, voce *Philiſtæis* propriâ, סרנים *ſarnim*, dicuntur in libris *Joſuæ, Judicum, Samuelis*, & *Paralipomenωn.* Quod eſſet *Hebraicè* שרים *ſarim*, ut explicatur 1 *Sam.* 29. *verſ.* 9. De cætero, vel famâ, vel proprio periculo edocti, Dei arcam abſque periculo non poſſe aperiri, munera ſua in ipſa arca non recondunt, ſed בארגז, *in argaz, ſeu capſa à latere arcæ ponendâ.* Eſt & ארגז *argaz*, ut videtur, *Philiſtæorum* vocabulum; quia extra hanc hiſtoriam nullibi reperitur. *Seniores* ignotam vocem nudè exſcripſerunt, quæ à ſcribis variè corrupta eſt. *Jonathan* reddit תיבותא thebutha, *arculam*; Arabs مخلاة *michla, peram* propriè *pabulatoriam*; Selomo, *ſcrinium*; Joſephus, γλωσσόκομον, *marſupium*; Symmachus, λαρνάκιον· unde *Hieronymus, capſellam*; Aquila, ὕφος κουρᾶς, *textile ex lana detonſa*, quod in mendo non cubat, ut à *Druſio* creditum, ſed nititur etymo vocis, quam deduci putavit contentioſus Interpres ex ארג *arag*, & גז *gez*, quorum illud *texere*, hoc *tonſionem* ſonat. *Græci* Scholiaſtæ, πλεκτὸν ὡσανεὶ κόφινον, *textilem quaſi cophinum*, vel ἐκ τριχῶν οἷα σακκία, *ex crinibus ut ſaccos* cilicinos. *Syrus* pro ארגז *argaz*, iiſdem radicalibus ܪܓܙܬܐ *ragzatha, quod Syri* recentiores *ſaccum cilicinum*, vel *ſportam cilicinam* explicant. *Arabicè* رجازة *rigiaza* eſt clitellæ camelinæ genus, ex qua utrinque pendent ſacci cilicini lapidibus oppleti, qui illi ſint pro ſacomate, ut in equilibrio maneat. Id ipſum erat ארגז *argaz*, & ſaccos ſignificabat ex utraque parte arcæ pendulos, ut ſacculi,

ſacculi, quo deſcripſimus. Et veteres *Syros* putaverim per Metatheſin [illegible] *razga*, vel *rizga* ſcripſiſſe, atque inde ῥίσκον, *riſcum*, dici *ciſtam ex pellibus*. Sic θαλιόποιοι *Heſychio* ſunt οἱ τὰ σκυτέμενα κιβώτια, καὶ τοὺς δερματίνους ῥίσκους ἐργαζόμενοι, *qui arculas corio obductas, & riſcos pelliceos conficiunt*. Fallitur, ſi quis putat vocem eſſe recentioris *Græciæ*, quia in *Polluce* (a) *arca*, quæ veteribus erant κίβωτοι, ἢ κίσαι, ἢ ζυγάστρια, dicuntur παρὰ τοῖς νεωτέροις ῥίσκοι, ἢ κανδύτανες, *à recentioribus riſci, & candytanes*. Idem enim (lib. 10. cap. 31.) hanc vocem citat ex *Antiphanis Aleatoribus*. Et eâdem utitur *Terentius* in *Eunucho*. Ad quem locum *Donatus riſcum* pro *ciſta pelle contectâ* tradit eſſe nomen *Phrygium*. Neque mirum, *Phrygibus* quaſdam voces communes fuiſſe cum *Philiſtæis*, ſi *Philiſtæorum* urbs *Aſcalon* ab *Aſcalo Phryge*, *Tantali* fratre, verè fuit condita, prout apud *Stephanum* tradunt *Xanthus*, *Lydius* & *Nicolaus Damaſcenus*. Utut ſit, multa *Phrygum* vocabula certum eſt ex *Palæſtina* fuiſſe ſumpta: cujuſmodi *Cabiri* pro *Diis magnis*; *Coes*, eorum *Sacerdos*; ΕΥΟΙ, *Euoe*, vox *Bacchantium*; ΝΙΝΗΑΤΟΣ, ſeu *nænia*, *tympana* matris Deûm; ipſum *Cybeles* nomen; *Athidis* nomen, quod *hircum* explicant; ΒΑΛΛΗΝ pro *Rege*; ΣΟΥΣΟΝ pro *lilio*; & ſimilia, de quibus plura aliàs. Pertinet ad arcæ honorem, quod cum illo riſco ponitur in plauſtro novo, quomodo *Chriſtus* in monumento novo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat, *Matth.* 27. *verſ.* 60. & *Luc.* 23. *verſ.* 53. Atque ob id ipſum plauſtro junguntur juvencæ duæ nondum jugum expertæ. Quod etiam in certis ſacrificiis fuiſſe obſervatum jam antè notavimus. Sed & alia de cauſa [illegible]erunt vaccas illas eſſe injuges. *Philiſtæi* enim omen captabant. Si arca, inquiunt, rectâ viâ in urbem *Beth-ſemes* contenderit, fatebimur *Iſraëlitarum* Deum hoc nobis malum intuliſſe. Sin minus, tum ſciemus ejus manum nos nequaquam attigiſſe, ſed hæc contigiſſe caſu. Itaque, ut omen eſſet certius, injuges vaccas elegerunt, quia ad miraculum faciebat, ut vaccæ hactenus indomitæ, ſine ullo duce, rectam viam inſiſterent. Qua ipſa de cauſa fœtas ceperunt, id eſt, quæ vitulos lactabant, ad quos, Naturâ duce, rediiſſent, niſi vis major eas alio impuliſſet. His igitur obſervatis, tamen vaccæ, rectam viam inſiſtentes uſque *Beth-ſemes*, ſtratâ viâ iverunt perpetuò mugientes (vitulorum, quos lactabant, deſiderio, ut ſuo loco (b) docuimus) neque ad dextram, aut ſiniſtram declinaverunt. Quæ *Philiſtæos* non latuerunt, illorum enim Principes ſequebantur, ut viderent, quo res tandem evaderet. Hæc *Philiſtæi* hactenus.

(b) Cap. 29. ſuprà pag. 282. 283.

Beth-ſemitæ autem, quorum plerique tum temporis erant in agris, quia tritici meſſi vacabant, arcam tam mirâ ratione ex captivitate reducem cum lætitia exceperunt, plauſtrique lignis ſuccenſis vaccas duas in holocauſtum Deo obtulerunt, adhibitis Sacerdotibus, quorum ibi fuit copia; quia *Beth-ſemes* oppidum erat Sacerdotale, *Joſ.* 21. 16. Si quis objiciat, *Philiſtæorum* vaccas Deo non potuiſſe offerri, quia *ſacrificium impiorum Deo eſt abominationi*, Prov. 21. 27. reſpondebo, non à *Philiſtæis*, ſed ab *Iſraëlitis* fuiſſe oblatas, in quorum poteſtatem venerant, Deo illas in *Judæam* eâdem providentia deducente, quâ in montem *Morija* arietem illum deduxerat, quem pro *Iſaaco* obtulit *Abraham*. Et quia tum Dei cultus nulli loco erat affixus, pro altari fuit *ſaxum antiquum, ingens, campo quod fortè jacebat*, quod pro אבן גדולה *eben gedola*, id eſt, pro *lapide magno* dictum eſt אבל גדולה *ebel gedola*, *luctus magnus*, à luctu ibi edito, ut habetur verſu decimo nono, ויתאבלו העם *Et luxerunt populus*. Luctûs enim acerbiſſimi cauſa fuit ſequuta clades hominum plus quinquaginta millium; quia arcam temerè apertam curioſiùs introſpexerant: quod Deus non ſolùm plebeiis, ſed & *Levitis*, ſub pœna mortis, interdixerat, *Num.* 4. 20. Hæc ex vulgi ſententia, à qua tamen non diſſimulabo me eſſe remotiſſimum, ut qui cum *Joſepho* ſentiam nonniſi ſeptuaginta *Beth-ſemitas* fuiſſe cæſos. Is enim ita habet *Antiq.* lib. 6. cap. 2. Ὀργὴ δὲ, καὶ χόλος τοῦ Θεοῦ μέτεισιν, ὥστε ἑβδομήκοντα τῶν ἐκ τῆς Βηθσάμης κώμης, ὡς οὐκ ὄντας ἀξίους ἅψασθαι τῆς κιβωτοῦ, ἱερεῖς γὰρ οὐκ ἦσαν, καὶ προσελθόντας αὐτῇ, βαλὼν ἀπέκτεινεν. *Acceſſit autem ira, & indignatio Dei, ita ut ſeptuaginta homines ex pago* Beth-ſemes *feriens interfecerit, eò quod ad arcam acceſſiſſent, cum eam attingere digni non eſſent, neque enim erant Sacerdotes.* Neque aliud ſonabunt *Hebræa* verba 1 *Sam.* 6. *v.* 19. ſi commodè reddantur ויך באנשי בית־שמש כי ראו בארון יהוה ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש Illa enim puto ſic eſſe vertenda, *Et percuſſit è* Beth-ſemitis, *quia Domini arcam introſpexerant, percuſſit* (inquam *ex* illo *populo ſeptuaginta homines, quinquaginta* ſcilicet *è mille hominibus*: ut ſenſus ſit, Deum pro indulgentia ſua noluiſſe in omnes reos animadvertere, ſed è reis multò pluribus ſolùm ſeptuaginta morte mulctâſſe, hâc proportione obſervata, ut pro mille reis nonniſi quinquaginta perirent, id eſt, pars vigeſima. Reos igitur arcæ introſpectæ ſic ſequatur fuiſſe mille quadringentos, quorum partem vigeſimam, id eſt, ſeptuaginta homines, Deus percuſſerit. Itaque hæc verba, *quinquaginta* ex *mille hominibus*, nihil quidquam ſignificabunt, quam proportionem, quam obſervavit Deus in pœnis exigendis. Quomodo, apud *Romanos*, milites mortis reos decimare in more fuit. Sed hanc eſſe *Hebraiſmi* vim ideò fugit Interpretes, quia non viderunt in verbis חמשים אלף איש ſupplendum eſſe מ ante vocem אלף, & locum ſic reddendum, quaſi legeretur חמשים מאלף איש id eſt, *quinquaginta è mille hominibus*. Tamen hujus propoſitionis Ellipſi nihil eſt frequentius. Sic *Exod.* 19. 12. *Cavete vobis* עלות בהר *aſcendere in monte*, pro מעלות *ab aſcendendo*. Exod. 36. 8. *Fecerunt cortinas decem* שש, pro משש, *ex byſſo*. Et verſu 19. *Et fecit tegmen tabernaculo* עורות אילים pro מעורות, *è pellibus arietum*. Et v. 34. *Et annulos earum fecit* זהב, pro מזהב, *ex auro*. Et v. 35. *Et fecit velum* תכלת, pro מתכלת, *ex hyacintho*. Et paſſim toto illo capite. *Joſ.* 10. 13. *Donec ulciſceretur ſe gens* איביו, pro מאיביו *de inimicis ſuis*. 2 Sam. 23. 24. *Elchanan filius Dodo* בית־לחם, pro מבית־לחם *è Beth-lehem*. 2 Reg. 17. 24. *Adduxit Rex Aſſur, ex Babel, & ex Cuth, & ex Hara, & ex Hamath*, וספרוים *& Sepharvajim*, pro ומספרוים, *& ex Sepharvajim*, quomodo ſuppletur in τῷ *Keri*. Hanc conjecturam maximè firmant vulgo receptæ verſionis incommoda, qua ſtatuitur Deus percuſſiſſe *Beth-ſemitarum* quinquaginta millia & ſeptuaginta. Nam, ex illorum ſententia, *Hebræa* ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש ad verbum ſic ſonabunt, *Et percuſſit in populo ſeptuaginta homines, quinquaginta millia hominum*. Quæ erunt ἀσύνδετα. Itaque, ut ſimul jungantur, tanquam partes ejuſdem numeri, ſupplenda erit conjunctio ET. Præterea vocum ordo planè erit inverſus. Debebant enim millenarii præcedere numeros inferiores, quod in Scriptura perpetuum æquè, ac in linguis noſtris. Itaque dicendum fuiſſet, *quinquaginta hominum millia, & ſeptuaginta*; non contrà, *ſeptuaginta homines, & quinquaginta millia*. Denique vox *hominum* fruſtra repeteretur. Suffeciſſet enim dicere חמשים אלף ושבעים איש *quinquageſies mille, & ſeptuaginta homines*. Hæc de verbis: rem quod attinet, quid vero abſimilius, quam Deum Optimum Maximum tantam eorum ſtragem edidiſſe, qui redeuntem arcam cum gaudio exceperant, & lætitiam ſuam multis ſacrificiis oblatis teſtati fuerant, 1 *Sam.* 6. 13. 15? Aut in extrema *Judæa* oppidum, vel pagum verius, ut à *Joſepho* appellatur, tot ho-

hominum myriadas mœnibus ſuis incluſiſſe? Qui advenas fuiſſe regerunt, quos reverſæ arcæ fama ex vicinis urbibus exciverit, non ſolùm id gratis aſſerunt, ſed & contra Scripturam. Neque enim ulli alii à Deo percuſſi leguntur, quàm *Beth-ſemitæ*, qui arcam introſpexerant. Verba ſunt, ויך באנשי בית־שמש *Et percusſit in hominibus Beth-ſemes*; id eſt, ex oppidi incolis.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

Cum in luto hæſiſſent Boves, qui arcam vehebant, *Uza*, illam attingere auſus, à Deo percuſſus eſt.

Arca in Kirjath-jearim. *Inde* Davidis *juſſu abducta. De eo Scripturæ loca duo ἐναντιοφανῆ conciliantur.* Fullerus *notatus. Arca* Kaathitarum *humeris ferri debuit, non in boum plauſtro vehi. Eadem area cur* Nachon *dicatur, &* Chidon; *& Syriacè* Damin, *quomodo legendum, non* Ramin. *Loca quædam à ſanguine dicta.* Vox שמטו ſamatu, *de bobus quam varie reddatur. Hujus vera ſignificatio ex* Arabiſmo *eruitur.* Hebr. ש Arabes *in* ث *mutant. Falluntur, qui* Uzam Levitam *fuiſſe negant. Neque id docet* Joſephus, *ſed contrarium. Bona intentio non excuſat.* Uzæ *peccatum duplex. Genus mortis ignotum.*

Aliud Dei judicium ſimile, quo vir, haud dubiè ſpectabilis, propter arcam temerè attrectatam, à Deo percuſſus eſt, ideò libentiùs hic referemus; quia in eo quoque boves ſuas partes habent. *Bethſemitæ*, eâ clade territi, de qua diximus, arcam retinere non audent, ſed mittunt *Kirjath-jearim*, quaſi Ὑλόπολιν, ſeu *ſylvarum urbem* dicas, ubi poſita eſt in *Abinadabi* domo, quæ erat in vicino colle. Et unus è filiis ejus *Eleazar* nomine ad cuſtodiam arcæ conſecratus eſt, 1 *Sam.* 7. *v.* 1. Ibi igitur manſit arca uſque ad *Davidis* tempora, qui anno regni ſui octavo, eam inde abduxit, ut in *Sionem* transferret. Urbs *Kirjath-jearim* alio nomine vocatur *Kirjath-baal, Joſ.* 15. *v.* 60. & 18. *v.* 14. & *Baala*, vel *Baale Juda*, 1 *Par.* 13. *v.* 6. & 2 *Sam.* 6. *v.* 2. In quibus locis diſſidere videntur *Eſdras*, & *Prophetarum* quisquis auctor eſt librorum, qui à *Samuele* nomen habent. Ille enim *Davidem* aſſerit cum toto *Iſraële* contendiſſe בעלתה *Baalam*, quæ eſt *Kirjath-jearim*, ut arcam inde aveheret. At in altero diſcedit *David* cum ſuis מבעלי יהודה *è Baale Judæ*, ut abducat arcam. Quod Cl. *Fullerum* ita perculit (*Miſcellan.* lib. 1. cap. 4.) ut inde collegerit in *Samuele* מבעלי יהודה *è Baale Judæ* id ipſum eſſe, quod in *Paralipomenis* בעלתה, *ad Baalam*. Sed ita ſentientes pridem refellit *Kimchius* in *Samuelem*, docens unum ſignificare, הרחוק, *remotionem à loco*; & alterum הקרוב, *acceſſum ad locum*. Neque verò hic opus fuit τῷ *Mem* contrariam receptæ ſignificationem affingere, ut auctori librorum *Samuelis* cum *Eſdra* conveniret. Utrumque enim verum eſt: *Davidem* primò iviſſe *Baalam*, deinde ex ea diſceſſiſſe, ut arcam abduceret. Et horum unum in *Samuele*, alterum in *Paralipomenis* legitur. Nonne verum eſt, exploratores, à *Moſe* miſſos, & in vallem *Eſcol* veniſſe, & ex ea diſceſſiſſe, ut inſignem illam uvam ad populares ſuos in deſertum referrent?

Arcam autem cum humeris ferre debuerint *Kaathitæ*, prout jubentur *Num.* 7. *v.* 9. & 1 *Paral.* 15. *v.* 15. atque ob id ipſum plauſtra boum illis conceſſa non fuerint, ut reliquis *Levitarum*: tamen *Iſraëlitæ*, Lege neglecta, maluerunt, *Philiſtæorum* exemplo, eam plauſtro imponere, à bobus advehendam. Et bubulcorum vicem præſtabant duo filii *Abinadab Uza*, & *Achio*; quorum hic præcedebat, ille comitabatur arcam. Fuitque iter proſperum uſque ad גרן נכון *aream Nachon*. In *Græca* editione, & vetuſtis *Vulgatæ* exemplaribus legitur *Nachor*, cum R in fine: ſed perperam. Meritò igitur *Nachon* repoſuerunt *Sixti Quinti* correctores. *Hebraicè* כון quandoque eſt *parare*, *apparare*; itaque גרן נכון *aream apparatam* reddidit *Aquila*: *Syrus* quoque, & *Arabs*, *areas apparatas*. Frigidè, ut videtur. Neque enim noſtra refert ſcire, an areæ, quæ in hac via occurrebant, fuerint paratæ, necne. Quid quod *area parata* non diceretur גרן נכון, ſed גרן נכונה, quia גרן eſt Fœmininum? Aliis *Nachon* eſt viri nomen, at mihi loci, qui per anticipationem ſic appelletur, propter *Uzam* ibi percuſſum, ut ſubinde dicetur. Nam à verbo נכה nacha, *percutere*, נכון nachon, *percuſſionem* puto ſignificâſſe, ut ſit nomen ejusdem formæ, cujus nomina Verbalia חזון, חרון, יגון, רזון, רצון, שאון, & ſimilia. Itaque *area Nachon* eſt *area percuſſionis*. Ita vocatur in *Samuele*: & in *Chronicis* גרן כידון *area Chidon*, quia כיד chid, *exitium* ſonat. Et in *Syra* verſione ibidem ܐܕܪܐ ܕܪܡܝܢ, *area Ramin*. Sed puto legendum ܕܕܡܝܢ *damin*, ut ſit *area ſanguinum*; ſi verbo datur venia. Nam, ut *Hebraicè*, ita etiam *Syriacè*, R & D Scribarum incuriâ ſæpè permutantur, quia ſunt literæ ſimiles. *Area* autem *ſanguinea* dicta eſt propter *Uzæ* ſanguinem ibi effuſum. Sic אדמים *Adomim*, id eſt, *cruores*, dicebatur *Judææ* locus, inter *Æliam* & *Jericho*, *propter ſanguinem, qui illic crebrò à latronibus fundebatur*. Proinde *Hieronymus*, in *Locis*, caſtellum militum ibi ſitum fuiſſe ſcribit ad auxilia viatorum: & *Chriſtum* quoque hujus cruenti loci meminiſſe in Parabola deſcendentis *Hierichuntem* ex *Hieroſolymis*, *Luc.* 10. 30. Et *Brochardus* viatores ibi hodieque aſſerit in latrones ſæpè incidere. Et collis quidam prope *Ciliciæ Adanam* Αἱματὸς βουνὸς, *Sanguinis collis*, dictus eſt propter *Agarenos* tot numero ibi cæſos, ὡς ῥεῦσαι διὰ τῶν πρανῶν τὸ αἷμα ποταμηδὸν, *ut per declive in amnis modum flueret ſanguis*, ut *Cedrenus* (a) auctor eſt. Sic apud *Spoletium Sanguinarii pontis*, ab *Æmiliani* cæde ſic appellati, meminit *Aurelius Victor* in *Vibio Gallo*.

(a) Edit. Pariſ. pag 654. B.

Porrò ad aream, quam diximus, quid acciderit bobus, qui arcam vehebant, Sacer Textus expreſſit voce שמטו *ſamatu*, tam in *Samuele*, quam in *Paralipomenis*. Vox autem illa quid ſignificet valde incertum eſt: & de ejus vera notione *Grammatici* certant;

- - - *& adhuc ſub judice lis eſt.*

Neque ullibi majus diſſidium eſt inter veteres Interpretes. *Græci* enim hic habent, Περιέσπασεν αὐτὴν ὁ μόσχος, *Eam* (arcam) *circumflexit vitulus*. Et *Chaldæus*, מרגוהי תוריא *Eam propulerunt boves*. Et Vulgatus, *Calcitrabant boves*. Et *Syrus* ܐܫܬܡܛܘ ܠܗܘܢ ܬܘܪܐ, quod *Arabs*, ex *Syro* expreſſus, reddidit لثيران قد انسلت من الرباط *Boves ſubtraxerunt ſe à loris*. Sed, ut in his verſionibus ſcias nihil eſſe firmum, illi Interpretes ſibi non conſtant. Nam easdem voces in *Paralipomenis* multò aliter reddunt. Græci, Ἐξέκλινεν αὐτὴν ὁ μόσχος, *Inclinavit eam vitulus*: unde *Joſephus*, & ex eo *Suidas* in Ὀζὰν, Τῶν βοῶν ἐπινευσάντων τὴν κιβωτὸν, *Cum boves arcam depreſſiſſent*. Et Hieronymus, *Bos laſciviens paululum inclinaverat eam*. Sed *Syrus*, ܗܘܘ ܪܗܛܝܢ ܠܗܘܢ ܬܘܪܐ ܠܐܕܪܐ *Currebant boves ad aream*: quomodo etiam *Arabs*. Et *Eutychius* pag. 162 فاندلت.

اذاخدلت ارجل العاجول واسترخت وكاد التابوت يقسط ad verbum, *Cum vitulorum pedes debilitati, & infirmati fuiſſent, parum abfuit, quin arca caderet.* Et *R. Selomo*, ינענעוהו *dimoverant eam.* Et *Kimchius* in *Commentariis*, נתפרקו איבריהם מקדושת הארון *Divellebantur membra eorum propter ſanctitatem arcæ.* Quod in *Lexico* ex *R. Jona*; & *Hebræis* vetuſtioribus, ſe hauſiſſe profitetur. Jam ex recentioribus *Munſterus*, *Excuſſerunt ſe boves*; Arias, *labaſcebant*; ut Genevenſes, *les bœufs avoient gliſſé.* Alii aliter, prout viſum eſt hunc, vel illum veterum ſequi. Ego cum *Kimchio* cenſeo שמטו Verbum eſſe עומד *ſtans*, id eſt, Neutrum, & Intranſitivum. Quia, ſi ſignificaret boves arcam circumflexiſſe, moviſſe, inclinâſſe, aut impuliſſe, ut multi reddunt, pro ſimplici שמטו, ſcriptum fuiſſet שמטוהו, vel שמטוה cum Affixo, *Circumflexerunt eam, moverunt eam*, &c. Neque placent, qui explicant boves è loris ſe ſubtraxiſſe, aut ad aream cucurriſſe: 1. Quia unicum Verbum tam multa ambitu ſuo complecti parùm veriſimile eſt. 2. Quia *Uza*, ut huic malo mederetur, non tetigiſſet arcam, ſed boves, è loris ſe ſubtrahentes, jugo junxiſſet firmius, aut alio divertentes in viam reduxiſſet. Jam, quod arcæ majeſtate boum plauſtro junctorum membra divulſa fuiſſe dictitant *Hebræi* veteres, commentum eſt merè *Rabbinicum.* Cui ſi quis habeat fidem, ejus erit proſpicere, & definire, quâ ratione, bobus illis membratim divulſis, & diſcerptis, & *Uzâ* arcæ contactu interempto, arca ab area *Nachon* deducta fuerit uſque ad ædes *Obed-Edom.* Hactenus igitur, quod viderim, nihil allatum vero propius, quàm שמט idem eſſe, quod *labi*, vel *labaſcere*; Gallicè *gliſſer.* Sic enim videbitur *Uza* arcæ meritò timuiſſe, cum periculum fuerit, nè boves eam unà cum plauſtro ſubverterent. Tamen, quia hæc interpretatio mera divinatio eſt, cum neque *Hebræorum*, neque veterum ſuffragiis nitatur, nec ullum in vicinis linguis habeat fundamentum; aliud afferemus, eruditi lectoris judicio ſubmittendum. *Hebræum* ש *Arabes* in ث mutant ſæpe ſæpiùs; ut in vocibus.

Hebræis,	*Arabicis*,	*Latinis.*
שוב	ثوب	*Reverti.*
שכל	ثكل	*Orbari.*
אשם	اثم	*Delinquere.*
שקל	ثقل	*Appendere.*
ירש	ورث	*Hæreditate poſſidere.*
חרש	حرث	*Arare.*
ישב	وثب	*Sedere.*
שקף	ثقف	*Proſpicere.*
שנים	اثنان	*Duo.*
שלוש	ثلث	*Tres.*
שמנה	ثمان	*Octo.*
שם	ثم	*Ibi.*
נשים	اناث	*Mulieres.*
שד	ثدي	*Mamma.*
שום	ثوم	*Allium.*
קשא	قثا	*Cucumer.*
שור	ثور	*Bos.*
ליש	ليث	*Leo*
עש	عث	*Tinea.*
שועל	ثعلب	*Vulpes.*
שלג	ثلج	*Nix.*
אשכול	عثكول	*Botrus.*
חדש	حدث	*Novus.*
משל	مثل	*Parabola.*
פרש	فرث	*Fimus.*
עשן	عثن	*Fumus.*

Talia ſunt ὡσεὶ κόνις. Itaque Conjugata eſſe putamus *Hebræum* Verbum שמט, & *Arabicum* Nomen ثمط id eſt, *lutum tenue, in quo jumenta detinentur*, quod aliis eſt وحل ab *Arabico* Verbo وحل *wachila*, id eſt, *in luto hærere.* Vide *Arabicam* Paraphraſin 1 *Sam.* 14. 26. & *Arabum Lexicographos* in vocibus ثمط & وحل quas illi habent pro ſynonymis. Itaque de bobus שמטו ſignificabit illos in molli & tenaci luto ita hæſiſſe, ut non potuerint ſe expedire. Quod bobus frequentius accidit, quia graves ſunt, & fortius figunt pedem, neque ulla membrorum agilitate valent. Cum igitur ita hærerent hi duo boves, à quibus vehebatur arca, *Uza* veritus, ne Rex, & populus, qui arcam ſequebantur, nimias ibi moras necterent, aut ne in ipſo conatu boum plauſtrum violentius concuſſum rueret, illi manum admovit, & cœpit arcam, eo fortaſſe conſilio, ut illam cum fratre ferret uſque ad montem *Sionis*, à quo credibile eſt aream, quam diximus, non fuiſſe valde remotam. Sed *ira Domini in* Uzam *eſt accenſa*: *& percuſſit eum ibi Deus propter temeritatem. Et mortuus eſt ibi prope arcam Dei.* Hebraicè ויכהו, *& percuſſit eum*, eſt à נכה *nacha, percutere*, unde etiam נכון *nachon, percuſſio.* Aream igitur indè eſſe dictam, ut monuimus, valde veriſſimile eſt.

Propter temeritatem] *Hebraicè* על השל, à Verbo שלה, quod *errare* eſt. Temeritas in eo fuit, quod manum ſuam miſit ad arcam, ut interpretatur *Eſdras*: non quod *Levita* non fuerit, ut plerique aſſerunt. *Levitam* enim fuiſſe multò eſt credibilius, cum patrem habuerit *Abinadabum*, & fratrem *Eleazarum*, quem viri *Kirjathjearim* קדשו *conſecraverant ad cuſtodiendam arcam Domini*, 1 Sam. 7. verſ. 1. Notum eſt autem tum temporis neminem ad hujuſmodi miniſteria fuiſſe conſecratum, qui *Levita* non eſſet. Itaque *Joſephus*, qui patrem, pro *Abinadabo*, *Aminadabum* vocat, eum disertè aſſerit *Levitam* fuiſſe, juſtitiæ, & pietatis fama celebrem, *Antiq.* lib. 6. cap. 2. Et idem (lib. 7. cap. 4.) negat quidem *Ozam* fuiſſe Sacerdotem, non tamen negat fuiſſe *Levitam*, neque diverſæ tribui illum adſcribit, quod *Joſepho* perperam imputat *Theodoretus*,

Quæſt.

Quæſt. 19. in lib. 2. *Regum.* Sed, utut *Levita* fuerit *Uza*, atque (ut credibile eſt) ex ea *Levitarum* familia, cui Arcæ geſtatio commiſſa fuit, tamen illam tangere, imò nec videre debuit. In quam rem Lex eſt diſerta *Num.* 4. 15. *Cùm abſolverit* Aaron, *& filii ejus, tegere Sanctuarium, & omnia vaſa Sanctuarii* (in quorum numero fuit Arca omnium longè pretioſiſſimum) *tum demùm accedant filii* Kaath *ad ea bajulanda: ſed ne attingant rem ullam ſanctam, ne moriantur.* Et verſu vigeſimo, *Ne aſpiciant veniendo, cùm* Sacerdotes *tegent rem ſanctam, ne moriantur.* Si quis igitur Deum putet in *Uzam* gravius animadvertiſſe, quam pro culpæ merito, cum Arcam, ut putabat ruituram piâ intentione ſuſtinuerit: meminerit eam intentionem verè piam eſſe non poſſe, quæ contra Dei Legem eſt; & *meliorem eſſe obedientiam, quàm victimas? & auſcultare præſtantius, quàm offerre adipem arietum*, 1 Sam. 15. 22. Bona intentione *Saul* gregibus *Amalekitarum* pepercit; nempe, ut eos Deo immolaret, 1 *Sam.* 15. 21. Tamen ideo rejectus eſt, quia Deo non fuit obſequens. Qui occidebant *Apoſtolos*, putabant *ſe Deo gratum cultum exhibere*, Joh. 16. 2. Neque iis fuit alia mens, qui *Chriſtum* in crucem egerunt: *Dominum enim gloriæ ſi noviſſent, nequaquàm crucifixiſſent*, 1 Cor. 2. v. 8. Vana tamen eſt hæc excuſatio; quia quacunque intentione malum fiat, tamen eſt malum. Neque hominis intentio, quæ ſæpe cæca eſt; ſed Dei Lex debet eſſe norma Divini cultus. *Uzæ* igitur intentio quæcunque fuerit, tamen juſtâ morte mulctatus eſt; quia peccavit in Legem diſertiſſimam, idque geminato crimine. Prius enim peccatum in eo fuit, quod Arcam, quam humeris geſtare juſſus fuerat, bubus commiſit devehendam: poſterius, quod manibus eam attingere auſus eſt. A Deo igitur percuſſus obiit prope Arcam Dei, *ſuper quam invocabatur Dei nomen*, ut habetur verſu ſecundo, id eſt, quæ Dei nomine vocabatur. Proinde ſcribit *Eſdras* Uzam *obiiſſe coram Domino*, quaſi dicat, coram Arca, quæ *Deus* vocabatur, quia ſpecialis Dei præſentiæ ſymbolum erat. Genus mortis definiunt quidam Veterum. Auctor *Mirabilium* ſuffocatum fuiſſe tradit. Et qui *Hieronymi* nomine ſcripſit in *Paralipomena*, aruiſſe brachium, & humerum ejus, quibus arca Domini portanda erat, atque hanc eſſe diviſionem *Uzæ*. Ex aliorum ſententia fulmine ictus eſt. Nec deſunt, qui contabuiſſe velint. Sed incerta ſunt hæc omnia: & ſufficit, ut ſciamus eum ſubitâ morte coram Arca periiſſe, nulla naturali de cauſâ, & ſolâ Dei manu percuſſum.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

Boum ſacrificium, à *Davide* oblatum in *Araunæ* area, illo ipſo momento ſedâſſe peſtem.

Quod fuerit Davidis *peccatum in recenſendo populo. In populi numero* ἐναντιοφανῆ *conciliantur. Fames*, Davidi *propoſita, triumne, aut ſeptem annorum. Tempus* מועד moed, *id eſt*, ſtatutum, *cur* Græci *reddant* tempus prandii. *In his verbis, à* mane uſque ad tempus מועד moed, moed *non eſſe totum triduum, quod Deus peſti deſtinaverat, ſed mane &* moed *eſſe ejuſdem diei partes oppoſitas. Itaque* moed *vel eſt* meridies, *vel* veſpera, *ſed* veſpera *potiùs, quâ ad preces conveniebant*, Act. 3. v. 1. *Cùm dies afflictionum Deus contrahat, an ideò ſit mutabilis. Quàm gravis fuerit hæc lues.* David, *populi miſertus, clamat*, Ego ſum, qui peccavi, *ut in* Poëtis Niſus, *&* Corœbus. Arauna, *vel* Ornan, *an fuerit Rex. De* Jebuſæis *nugæ* Hebræorum. Araunæ *area in monte* Morija. David *de proprio debuit offerre. Quomodo eadem area alibi quinquaginta, alibi ſexcentis ſiclis emi dicatur. Sicli aurei, & argentei; quorum portio duodecupla.* במקום in loco, *id eſt*, illico. משקל *non ſolum pondus, ſed & valorem ſonat. Sacrificio* Davidis *Deus pacatus docet ſe in loco magis eſſe placabilem, ubi poſtea Templum conditum.*

ULtimum hic eſto miraculum, quod boum ſacrificium, à *Davide* oblatum in *Araunæ* area, peſtem in *Iſraëlitas* graſſantem, ipſo momento ſedâvit. Peſtem illam immiſerat Deus, ad iram concitatus propter populi cenſum à *Davide* inſtitutum. Quamvis enim poſſit populus legitimè cenſeri: tamen Deus, ſcrutator cordium, *Davidem* ambitione & faſtu noverat eò delatum, tanquam regni ſui potentiam ex ſuorum potius multitudine, quàm ex divino favore æſtimantem. Addit *Joſephus*, neglectam fuiſſe Legem, quæ jubet, ut in cenſu dimidium ſiclum quisque perſolvat, *Exod.* 30. 13.

In *Joabi* recenſione occurrit ἐναντιοφανές. Nam in libris *Samuelis* ex tribu *Judæ* cenſita leguntur quingenta pugnatorum millia, ex reliquis octingenta. At in *Paralipomenis* ex tribu *Judâ* ſolùm cenſentur quadringenta, & ſeptuaginta millia; ſed ex reliquis undecies centena millia. Ad hæc concilianda nihil apparet magis obvium, quam, quod nonnulli aſſerunt, hunc numerum, aut majorem, aut minorem fuiſſe, prout legionarii vel ad cenſum addebantur, vel ex cenſu eximebantur. Legionarios enim viginti quater mille ex ſingulis tribubus habuit *David*, 1 *Par.* 27. v. 1. Qui ſimul juncti faciunt hominum penè trecenta millia. Hos ſi addas octingentis *Iſraëlitarum* millibus, ex quorum tribubus plerique erant, fient undecies centena millia. Rurſus, ſi quadringentis ſeptuaginta millibus, ex tribu *Judæ* deſcriptis, addas viginti quatuor legionariorum millia ex eadem tribu, proximè accedes ad quingenta millia.

Poſt cenſum exactum Propheta *Gad* trinam pœnam *Davidi* denunciat, nempe vel triennii famem, vel bellum trium menſium, vel tridui peſtem, & eligendi arbitrium ei concedit Dei nomine. Hic ſequimur libros *Paralipomenων*, cum *Samuelis* libri pro *triennii* fame *ſeptem annorum* famem habeant. Sed *Græci* Interpretes utrobique habent τρία ἔτη, *quod* ſequuntur plerique Veterum. Et *veroſimilius eſt*, trimeſtri bello, & triduanæ *peſti oppoſitam* fuiſſe famem triennem.

David cum peſtem elegiſſet, qui maluit in Dei, quàm in hominum manus incidere, Deus peſtem in *Iſraëlem* immiſit *à matutino tempore* (id eſt, ab illo momento, quo *Gad* egerat cum *Davide*; eum enim mane convenerat) *uſque ad tempus* מועד *moed*, pro quo *Septuaginta* legiſſe videntur סעודה, id eſt, *prandium*, Reddunt enim, ἕως ὥρας ἀρίστου, *uſque ad prandii tempus.* Quod ſequuntur *Joſephus*, *Theodoretus*, & *Suidas* in Ὄντοι. Hæc lectio ſi vera eſſet, fruſtrà diſputaretur, quod tempus vocetur מועד *moed*, de quo multa quæſtio eſt inter hujus loci Interpretes. Et, quia מועד *moed*, ſæpe ſumitur pro *condicto tempore*, doctiſſimi noſtrorum hic intelligunt tempus illud, quod Deus ad peſtem futuram condixerat, id eſt, integrum triduum. Itaque ex illorum mente Deus peſtem immiſiſſe dicitur *à mane uſque ad tempus* מועד *moed*, id eſt, uſque ad triduum elapſum, quod graſſaturæ peſti definiverat. Quâ interpretatione non puto quidquam eſſe à vero alienius: (quod eorum pace dixero) nam ſtatim ſequenti verſu legitur, Deum hujus mali pœnituiſſe, & Angelo dixiſſe, qui perdebat populum, *Sufficit, nunc contine manum tuam.* Deum autem non pœni-

pœnitet mali; id eſt, pœnæ jam inflictæ, ſed infligendæ, ut ipſe ait, *Jerem.* 26. *v.* 6. *Pœnitebit me mali, quod cogitaveram facere iis.* Et verſu 13. *Pœnitebit Dominum iſtius mali, quod loquutus erat contra vos.* Neque Deus diceretur Angelum repreſſiſſe, ſi jam impleviſſet ille Angelus quidquid erat ſui muneris. Poſt jugulatum *Iſaacum*, Deus patri fruſtrà dixiſſet, *Ne extendas manum tuam in hunc puerum. Quod factum eſt*, ut ait *Poëta*, *infectum fieri nequit.* Præterea matutino tempori quidquid opponitur, ejuſdem diei debet eſſe pars: ſive ſit pars indefinita, ut *Ruth.* 2. *v.* 7. *A mane usque nunc ſtat in agro.* Sive ſit definita pars; putà *meridies*, ut 1 *Reg.* 18. *v.* 26. *Invocaverunt nomen* Baalis *à mane usque ad meridiem.* Et *Nehem.* 8. *v.* 3. *Legit à mane usque ad meridiem.* Aut *veſpera*, quod multo eſt frequentius; quia mane & veſpera ſunt diei partes maximè oppoſitæ. Sic *Exod.* 18. *v.* 13. *Moſes* judicat populum *à manè usque ad veſperam.* Job. 4. v. 20. *A mane usque ad veſperam ſucciduntur.* Eſa. 38. v. 12. *A mane ad veſperam me deſtrues.* Act. 28. v. 3. de *Paulo*, *Exponebat regnum Dei à manè usque ad veſperam.* Sirach. 18. v. 26. *A mane usque ad veſperam immutabitur tempus.* 1 Macchab. 9. v. 13. *Commiſſum eſt prælium à mane usque ad veſperam.* Et 10. v. 80. *Jecerunt jacula in populum à mane usque ad veſperam.* Quomodo *veſpertino* tempori *matutinum* ſæpe opponitur. Ita *Levit.* 24. *v.* 3. *Aaron* aptabat lucernas, ut lucerent *à ad veſpera usque mane.* Num. 9. v. 21. *Si fuiſſet nubes à veſpera usque mane.* Itaque cum legitur peſtis immiſſa fuiſſe *à mane usque ad tempus* מועד *moed*, quidquid ibi ſit *tempus moed*, haud dubiè pertinet ad illum ipſum diem, cujus mane ipſi eſt oppoſitum. Quod agnoſcunt *Hebræi* omnes, quamvis inter illos non conveniat, quæ ſit illa pars diei. *Chaldæus* reddit מעיד דמתכנים תמידא ועד מתסק *A tempore, quo immolatur juge ſacrificium, usque quò adoleatur.* Aliis apud *Kimchium* tempus *moed* eſt חצי היום *meridies*, quaſi tria ſint ſtatuta diei tempora, quibus conveniat hoc nomen, ortus, meridies, & occaſus. Quo ipſo ſenſu *Syrus* hic habet ܘܥܕܡܐ ܠܫܬ ܫܥܝܢ *usque ad ſextam horam.* Et *Arabica* الي ست ساعات من النهار *ad horas ſex diei*, id eſt, ad meridiem usquè. Aliis ſic dicitur tempus, משהאיר מזרח עד הנץ החמה *ex quo ortus illuxit, donec ſplendet Sol*, id eſt, ab ortu ad occaſum. *R. Chaja* dixit; משחיטת התמיד עד זריקת דמו *A jugulatione ſacrificii continui usque ad aſperſionem ſanguinis ejus.* Nugantur auctores *Midras*, Deum horas triginta ſex peſtis graſſationi deſtinâſſe, nempe duodecim in ſingulos dies. Sed פרקליטין גדולין *paracletos*, ſeu *advocatos magnos*, interceſſiſſe, qui hoc tempus decurtaverint, quinque ſcilicet libros Legis, ſeptem dies hebdomadis, octo dies circumciſionis, tres Patriarchas, duodecim deniquè tribus, aut ut alii ſtatuunt, decem mandata, & duas Legis tabulas. Quæ quia ſimul juncta valent triginta quinque, in eorum gratiam Deum horas totidem ex hac plaga exemiſſe, ita ut horarum triginta ſex non niſi una ſuperfuerit. Nobis non licet eſſe tam acutis. Tantùm aſſerimus *tempus* מועד *moed*, eſſe diei partem aliquam, nempe vel *tempus meridianum*, vel *veſpertinum*; quia hæ diei partes *matutino* opponuntur. Sed *veſpertinum* potius, cum quia *matutino* opponitur magis propriè, & frequentiùs, tum quia מועד *moed*, propriè *conventum* ſonat. Itaque *tempus moed* videtur eſſe tempus, quo ad veſpertinas preces conveniebat populus circa horam diei nonam, id eſt, tertiam poſt meridem. Unde eſt, quod *Actor.* 3. *v.* 1. Petrus, & Johannes *ſimul aſcendunt in templum* ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην, *ſub horam orationis, nonam* ſcilicet. De qua hora precationis, ejusque origine, & uſu ex *Judæorum* ſcriptis multa obſervat *Druſius* in illum locum. Hujusmodi conventus ante Templum conditum in Tabernaculo fiebant, aut in Synagogis hinc inde ſparſis. Proinde Tabernaculum ſæpe dicitur אהל מועד ohel moed, *tabernaculum conventûs*; & Synagogæ מועדי אל moade el, *conventus Dei*, Pſal. 74. v. 18. id eſt, loca, in quibus populus ad Deum colendum conveniebant. Eodem pertinent hæc *Hieronymi* in *Traditionibus Hebraicis* in lib. 2. *Regum. De mane usque ad tempus conſtitutum:* Tempus conſtitutum *dicit quando ſacrificium veſpertinum offerebatur.* Hoc dato, lues in populum per novem circiter horas graſſata fuerit, quæ præciſè conficiunt tridui partem octavam. In quo temporis ſpatio cum Angelus occiderit ſeptuaginta hominum millia, ſi per totum triduum ſingulis novem horis totidem occidiſſet, eorum, qui cenſiti fuerant, partem plusquam tertiam conſumpſiſſet tetra illa lues. Sed, ut hic habet *Kimchius*, מרחמי האל קצר זמן הדבר *Ex Dei miſericordia peſtis tempus contractum eſt.* Quomodo dies afflictionum propter electos decurtare dicitur Deus *Marc.* 13. *v.* 20. Non, quòd Deus ſit mûtabilis, ſed quia quæ decreverat ſub certa conditione revocat, cùm in conditione aliquid deeſt. Ita decreverat, ut lues per *Judæam* toto triduo graſſaretur, ſi *David* & populus fuiſſent ἀμετανόητοι. Sed, iis pœnitentibus, illud tempus ita contraxit, ut ſolum pars octava ſuperfuerit.

Varia morbi hujus συμπτώματα *Joſephus* mirè deſcribit, undecunque id habuerit: *Grave malum*, inquit, *clam ingruens ſubitam mortem inferebat. Aliis derepentè cum graviſſimis doloribus, & acerbo cruciatu animam agentibus: aliis ægritudine tabefactis, & ne ad ſepulturam quidem relictis, ſed ipſo morbo planè conſumptis. Alii ſubito tenebris ob oculos obortis præfocati ejulabant. Nonnulli etiam, domeſticorum alicui juſta facientes, ſepulturâ nondum abſolutâ, moriebantur.* Neve mirum videatur, quod Deus in *Iſraëlitas* tam graviter animadvertit propter unius *Davidis* crimen, legendus eſt *Theodoretus* in 2 *Reg.* Quæſt. 45. ubi docet à populo quoque meritas pœnas juſtè repeti, eò quòd, pio Rege deſerto, cuique tam multa debebant, ad parricidam filium paulò ante defeciſſent. Poſſent & alia adferri, cum

- - - - nemo ſine crimine vivat.

Tamen, cùm admiſſi criminis in populi enumeratione ſolus *David* ſibi eſſet conſcius, exclamavit, viſo Angelo cum gladio in manu jam ſuper urbem protenſo; *Ego ſum, qui peccavi, ſed iſtæ oves quid fecerunt? Sit igitur manus tua contra me.* Sic, peſte ab *Apolline Argis* immiſſa propter *Corœbi* crimen, is exclamat apud *Statium* lib. 1. *Theb.* verſu 651.

Quid meruêre Argi? me, me, Divûm optime, ſolum
Objeciſſe caput fatis præſtabit. - -

Et in *Poëta Niſus*,

Me, me, adſum, qui feci, in me convertite ferrum.

Interim, Propheta *Gad*, ad *Davidem* iterum miſſus, eum monet, ut *Arauna Jebuſæi* aream emat, altare in ea exſtruat, & ſacrificia offerat, quibus Dei iram emolliat. *Arauna* etiam *Aranja* vocatur, & *Ornan*; uno, ut videtur, nomine aliter atque aliter flexo. Idem *Joſepho* eſt Ὀρϕόνα, & Ὀρόννα, *Antiq.* lib. 7. cap. 3. & 10. Malim Ὀρόφνα, & Ὀρῦνα. Fuit is inter *Jebuſæos* ditiſſimus, erga *Judæos* benevolus, & inter præcipuos *Davidis* amicos. Proinde in urbis expugnatione, quæ olim *Jebuſæorum* fuerat, nihil illi moleſtum accidit. Hæc omnia apud *Joſephum*. Rex vocatur, ut quidam putant, 2 *Sam.* 24. *v.* 23. ubi ſic ſacer Textus הכל נתן ארונא המלך למלך *Omnia dedit* Arauna *Rex Regi.* Unde quidam colligunt, ante captam urbem, aut illum *Jebuſæorum* Regem fuiſſe, aut dignitate primaria, ita ut eſſet quaſi Rex. Sed illud המלך, ſeu *Rex*, fugit Interpretes, *Græcum*, *Syrum*, & *Arabem*: nec legebatur in plerisque *Vulgatæ* exemplaribus

ante *Sixti* correctionem; neque in *Chaldæa* Paraphraſi ævo *Kimchii*, qui ſic citat יהב ארון למלך די בעא מניה מלכא *Dedit* Araun *Regi quod ab eo petiit Rex.* Et cum *Arauna*, vel *Ornan*, in libris Sacris memoretur locis quatuordecim, eſt, quòd eum miremur hoc uno loco *Regem* vocari. Utut ſit, hic *Arauna* fuit ex illis *Jebuſæis*; quos tribus *Juda* & *Benjamin* non potuerunt expellere ex urbe Metropoli, *Joſ.* 15. *v.* 63. & *Jud.* 1. *v.* 21. Et ex quorum nomine *Jeruſalem* dicitur *Jebus*, *Joſ.* 18. *v.* 28. & *Jud.* 19. *v.* 10. Hos autem *Chananæos* fuiſſe neminem latet. Tamen *Hebræi* fabulantur ideo non debuiſſe pelli; quia genus ſuum referebant ad *Philiſtæorum* Regem *Abimelechum*, cum quo fœdus contraxerant Patriarchæ veteres. His addunt ægrorum ſomnia, quæ legat apud *Kimchium* in *Joſ.* 15. qui nugarum curioſus eſt. Neque enim vacat ea referre.

Araunæ area fuit in monte *Morija*, in eo ipſo loco, in quo *Iſaac* olim oblatus, & Templum poſtea conditum 2 *Paral.* 3. *v.* 1. Proinde Deus per *Prophetam* juſſit *Davidem*, ut altare ibi exſtrueret, & mactaret victimas. Cui mandato *David* illo ipſo momento obſequens, ad *Araunam* profectus eſt, qui non ſolum aream, ſed & boves in holocauſtum, & plauſtra boum pro ligno, & triticum pro oblatione Regi gratis obtulit. Sed Rex nonniſi de proprio voluit offerre victimas, juxta illud *Solomonis* Prov. 3. *v.* 9. *Honora Dominum de ſubſtantia tua.* Quod *Græci* reddunt, Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ τῶν δικαίων πόνων· *Honora Dominum de tuis juſtis laboribus*, id eſt, de iis, quæ à te juſto labore parta ſunt. Unde *Sirachides*, *Eccleſ.* 34. *v.* 18. *Qui ex injuſto ſacrificat, ejus oblatio eſt* μεμωκημένη, *deriſoria.* Ut igitur de proprio Rex offerret, *Araunæ* aream, & boves emit quinquaginta ſiclis. Ita diſertè legitur 2 *Sam.* 24. *v.* 24. ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים *Et emit* David *aream, & boves argento*, nempe, *quinquaginta ſiclis.* Quod valde torquet Interpretes, quia 1 *Paral.* 21. *v.* 25. hæc eadem area emitur à *Davide*, ut quidem putant, *aureis ſiclis ſexcentis.* Quæ ut concilientur, *Hebræi* ſomniant ſingulas tribus quinquaginta ſiclos dediſſe, quorum ſumma confecerit ſexcentos ſiclos. Quod eſt ineptiſſimum. Neque enim à duodecim tribubus, ſed à ſolo *Davide* facta eſt emptio. Proinde is *Araunæ* dixit, *Emam à te pretio, neque enim holocauſta Deo meo gratis offeram.* Nec emiſſe legitur quinquaginta ſiclis pro unaquaque tribu, ſed abſolutè. Noſtri non multò felicius *Davidem* ſolos boves quinquaginta ſiclis, & aream ſexcentis ſiclis comparâſſe ſtatuunt. Illud autem in priore loco, hoc in poſteriore haberi. Quin diſertè prior locus, *Emit* David *aream*, *& boves*, &c. *quinquaginta ſiclis.* Neque ulla apparet ratio, cur boum pretium ibi indicaverit Sacer Scriptor, areæ pretio ſuppreſſo, quod momenti eſt multo majoris. Audaci conſilio *Syrus* Interpres in utroque loco ſcripſit ܒܚܡܫܝܢ ܐܣܛܐܪܝܢ *quinquaginta ſtateribus*, ut ita ſecaret nodum, quem non poterat ſolvere. *Arabs* in *Paralipomenis*, cumulato errore, pro *ſexcentis ſiclis* habet مايتي أستير من ذهب *ducentos auri ſtateres.* Mihi nihil aliud apparet, quam quod jam ex parte vidit Vir Doctiſſimus, qui ſcripſit in *Ezechielem*, in uno loco ſiclos aureos, in altero argenteos intelligi, quorum proportio ſit duodecupla, ita ut quinquaginta ſicli aurei valeant ſiclos argenteos ſexcentos. Ita enim ſe habuiſſe aurum ad argentum docet *Platonis* locus in *Hipparcho*, ubi *Socrates Hipparchum* ſic interrogat, Φέρε γὰρ ἐάν τις, χρυσίου σταθμὸν ἥμισυ ἀναλώσας, διπλάσιον λάβῃ ἀργυρίου, κέρδος; ἢ ζημίαν εἴληφεν; *Si qui dimidiam auri libram impendit, duplum argenti reportet, dic utrum lucrum, an jacturam fecerit?* Et reſpondet *Hipparchus*, Ζημίαν δήπου, ὦ Σώκρατες, ἀντὶ δωδεκαστασίου γὰρ, διστάσιον αὐτῷ καθίσταται τὸ χρυσίον, *Jacturam ſanè, ô Socrates, nam pro duodecuplo nonniſi duplum* (argentum) *auro ipſius rependitur.* Quàm interpretationem ad ſacra verba ut referamus, locum *Samuelis* ita reddimus, *Et emit* David *aream, & boves pecunia*, nempe *quinquaginta ſiclis* aureis. Hieronymus, *argento ſiclis quinquaginta.* Ita etiam *Genevenſes*: quaſi *Hebræum* בכסף *argento* materiam ſiclorum ſignificet. Quin ut *Gallis argentum*, ita *Hebræis* כסף *pecuniam* ſæpe ſignificat, ex quacunque materia ſit. Quod vel ex hac hiſtoria conſtat, in qua *David*, hæc empturus, בכסף מלא *argento pleno* pro ſolutione dat שקלי זהב *ſiclos aureos.* 1 *Paral.* 21. *v.* 21. 22. 23. 24. Hoc igitur maneat, in *Samuelis* libris ſignificari *Davidem* aream, & boves emiſſe quinquaginta ſiclis aureis. Quod 1 *Paral.* 21. *v.* 25. *Eſdras* ita explicat, ut nos intelligimus, *Et illico dedit* David τῷ Ornan *ſiclos aureos valoris ſexcentorum* ſupple *ſiclorum vulgarium*, ſeu *argenteorum.*

Illico] Hebr. eſt במקום, id eſt, *in loco.* Sed id tam temporis, quàm loci eſt Adverbium, planè ut Romanum *illico.* Nam *illico* dicitur pro *in loco*, ut à *Nonnio*, & aliis notatum. Alii, *Dedit pro loco*, id eſt, *pro area*: quomodo ſumunt *Syrus*, *Vulgatus*, & plerique recentiores. Quod minus probo; quia *David* illos aureos non dedit pro ſola area, ſed & pro bobus, & plauſtris, & tritico ad oblationem, ut apparet ex verſu vigeſimo tertio. Senſus igitur eſt, *Davidem* hæc ſolviſſe præſenti pecunia, tanquam de ſuo non oblaturus, niſi reapſe ſolviſſet.

Valoris ſexcentorum] Hebraicè משקל שש מאות. Quamvis enim *Hebræum* משקל propriè pondus ſignificet, tamen pro valore hic ſumimus, quia res ita poſtulat, ut hæc quandoque promiſcuè ſumuntur. Sic cùm de corona Regis *Ammonitarum*, quam ab ejus capite detractam capiti ſuo impoſuit *David*, legitur, 1 *Sam.* 12. *v.* 30. ומשקלה ככר זהב *& pondus ejus talentum auri*, pondus eo loco valorem ſonat, aut coronæ pretium. Nam, ſi pondus propriè ſumas, quis capite coronam tulerit talento gravem, id eſt, libris, ut volunt, cxxv. Itaque hoc de pretio, & valore accipiendum, non de pondere propriè dicto. Neque enim ex auro ſolùm, ſed ex gemmis etiam conſtabat hæc corona, quæ ad pondus auri non exiguntur. Valebat igitur auri talentum propter lapides magni pretii auro intermixtos. Proinde Verbum שקל, quod propriè *pendere*, vel *ponderare* ſonat, *Græci* quandoque τίειν, ἀποτίειν, & τιμᾶν, id eſt, *ſolvere*, *exſolvere*, & *æſtimare* reddunt. Et *Latinè* quoque *pendere*, *impendere*, *rependere*, *compenſare*, *diſpenſare*, quamvis à pondere ſumptæ voces, tamen ad rerum pretium, valorem, & æſtimationem non rarò referuntur. Ita igitur משקל pro pondere valorem ſonat in *Eſdræ* loco, in quo verſamur. Neque is aliud ſibi propoſuit, quàm ut doceret quinquaginta illos ſiclos, quibus *David* emiſſe legitur *Araunæ* aream, & boves, non fuiſſe vulgares ſiclos, id eſt, argenteos, quorum uſus multò fuit frequentior; ſed aureos, quorum ſinguli pretio duodecim argenteos æquaverint, ac proinde quinquaginta illos ſiclos ſexcentis argenteis æquivaluiſſe. Quo pretio ſoluto, in area jam ſua *David* ſtatim altare conſtruxit, & boves immolavit, ut holocauſta offerret, & ſacrificia pacifica. In quæ ignis è cœlo delapſus docuit Deum eſſe pacatum. Itaque Angelus, qui, ut cometa ξιφίας, gladio evaginato ſuper urbem ſtabat, gladium in vaginam recondere viſus eſt, & ſtatim ceſſavit lues. Unde collegit *David*, Deum in eo loco magis eſſe placabilem, & conſilium cepit de Templo ibi ædificando. Sed opus à *Davide* vix dum affectum, & inchoatum, filius ejus *Solomon* ad umbilicum perduxit.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

De Bubulcis, & Boum ſtimulis.

Sirachidis locus de bubulcis emendatus. Stiva aratri *ibi* δόρυ *dicta, ut* charba Syris, *&* Arabibus, *id eſt,* gladius, *&* haſta, *ſeu* lancea: *ut* vomer *Romanis* culter, *nobis* coultre. *Non ſolum* de tauris narrat arator, *ſed & eos alloquitur. Bubulci ætate* Sirachidis *in ſummo contemptu. At olim viri principes boum curam geſſêre, quod probatur in* Patriarcharum *gratiam, qui non ſolum paſtores, ſed & bubulci fuêre. Ita etiam* Amos 7. v. 14. 15. *Quæ verba explicantur.* Nec Propheta, nec filius Prophetæ, *ſimilis alibi phraſis.* בולם שקמים Græcè κνίζων συκάμινα. *Quid id propriè in* Theophraſto, *&c. Aliæ interpretationes vocis* בולם boles. Arabicè *&* Æthiopicè بلس balas, *ficus. Ergo* בלס balas, *Verbum* συκάζειν, ἐρινάζειν, *&c. Sycamina fructus non magnæ rei. Ergo ad contemptum pertinet, quod de* Amoſo *habetur. Boum ſtimulus cur* Hebraicè מלמד malmad, *&* Talmudicè מרדע marda. *Res inſertum multis vocibus.* Samgar *ſtimulo boum inſtructus, ut* Lycurgus βουπλῆγι, *in* Homero, *&* Nonno. Lycurgi *pugna prope* Carmelum, *ubi* Samgar. *Pro ſtimulo boum bipennem utrobique intelligi, vomerem etiam.* Samgar *Suidæ* Audod. *Stimulus boum etiam* דרבן darban, *unde dicatur, & quid differat à* malmad. *Dicta ſapientum ut aculei, & clavi. Idem de* Pericle, *&* Nigrino *Philoſopho.* Æſchyli *verba* γομφοπαγῆ. Chriſti *Proverbium,* Contra ſtimulos calcitrare, *etiam à* Græcis, *&* Romanis *uſurpatum, ſed multò antè à Prophetis, in quibus fuit* Chriſti *ſpiritus.*

Bubulcorum, & aratorum genus quàm ſit indocile, alienumque ab omni doctrinæ & diſciplinæ cultu, his verbis docet *Sirachides* Eccleſ. 38. v. 26. Τί σοφισθήσεται ὁ κρατῶν ἀρότρου; καὶ καυχώμενος ἐν δόρατι κέντρου. 27. Βόας ἐλαύνων, καὶ ἀναστρεφόμενος ἐν ἔργοις αὐτῶν, καὶ ἡ διήγησις αὐτοῦ ἐν τοῖς υἱοῖς ταύρων. 28. Καρδίαν αὐτοῦ δώσει ἐκδοῦναι αὔλακας, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ εἰς χορτάσματα δαμάλεων. Id eſt, juxta *Druſium*; *Quo pacto fiat ſapiens, qui tenet aratrum, & gloriatur in haſtili ſtimuli; Boves agens, & verſans in eorum operibus, ejuſque narratio de filiis taurorum. Cor ſuum applicat ad ducendos ſulcos, & vigilia ipſius de pabulis juvencarum.* In quibus vix dixeris, quid ſit *haſtile ſtimuli.* Nemo enim reperietur, qui ſtimulum bovis ſic vocaverit. Sed *Græca* verba aliter legenda, & explicanda. Sic nimirum, Καυχώμενος ἐν δόρατι. Κέντρῳ βόας ἐλαύνων, &c. id eſt, *Qui gloriatur in ſtiva. Qui ſtimulo boves agit.* Quomodo diſtinxit vetus Interpres, qui ſic habet, *Qui gloriatur in jaculo. Stimulo boves agitat.* Rectè, niſi quod neſcivit δόρυ hoc loco idem eſſe, quod ἐχέτλην, ſeu *ſtivam aratri,* non *Græca* phraſi; ſed *Hebraica, Syra,* & *Arabica.* Nam ἐν δόρατι *Hebr.* erat בחרב *in chereb,* quod reddi queat *in gladio, in cultro,* vel *in haſtili latæ cuſpidis,* quale *Arabes* حربة *charbah* vocant. Itaque *Job.* 41. *v.* 17. *Græcum* λόγχαι reſpondet *Hebr.* חרב. Porro, cum de aratione agitur, hoc idem חרב *chereb,* Syr. ܚܪܒܐ *charba,* & Arab. حربة *charbah,* eſt *ſtiva aratri.* Proindè in hoc ipſo loco habet *Arabs* الماسك حربة الفدان *qui tenet haſtile aratri,* id eſt, *ſtivam. Syrus* itidem ܥܠ ܚܪܒܐ ܕܦܕܢܐ Ut *Luc.* 9. *v.* 62. *Nemo manum admovet* ܥܠ ܚܪܒܐ ܕܦܕܢܐ *ad haſtile aratri* id eſt, *ad ſtivam.* Et in *Talmudico* Tractatu *Celim,* cap. 21. ſect. 2. חרב *chereb,* eſt *Gloſſatori* העץ שתופס בו האיש החורש *lignum, quod tenet arator. Haſtile* autem vocatur id lignum propter inſertum vomerem. Omnino enim hoc lignum cum inſerto vomere haſtile imitatur latæ cuſpidis, quod nos *halebardam* vocamus. Poſſis etiam *cultrum* reddere, quomodo *Romani* vomeris genus vocitabant, ut *Plinius* auctor eſt libri decimi octavi capite decimo octavo. Unde vernaculo ſermone vomer hodieque *coultre* dicitur. Omnino igitur legendum, ut diximus, Καυχώμενος ἐν δόρατι, id eſt, *qui in ſtiva gloriatur,* ut ſit idem, quod prius ὁ κρατῶν ἀρότρου, *qui tenet aratrum.* Nam hæc hemiſtichia ſolent eſſe ἀντίστροφα. In ſequentibus pro ἀναστρεφόμενος, *qui verſatur,* quædam exemplaria habent ἀνατρεφόμενος, *qui innutritus eſt in laboribus eorum.* Sed utrum legas parum refert: tamen prior lectio magis arridet, quam ſequitur vetus Interpres; quia Scriptoris genium magis refert. Is enim ita paſſim. Sic *Eccleſ.* 8. *v.* 9. *Ne negligas narrationem ſapientum, & in Proverbiis ipſorum* ἀναστρέφου *verſare,* Et 39. v. 3. Ἐν αἰνίγμασι παραβολῶν ἀναστραφήσεται, *In ænigmatibus parabolarum verſabitur.* Et 50. v. 30. Μακάριος, ὃς ἐν τούτοις ἀναστραφήσεται· *Beatus, qui in his verſabitur.*

Sequitur, Καὶ ἡ διήγησις αὐτοῦ ἐν τοῖς υἱοῖς ταύρων, *Ejuſque narratio eſt de fœtibus taurorum,* juxta illud *Poëtæ,*

Navita de ventis, de tauris narrat arator.

Sed *Syrus* pro ἐν τοῖς υἱοῖς legiſſe videtur σὺν τοῖς υἱοῖς Reddit enim ܘܡܡܠܠܗ ܥܡ ܒܢܝ ܬܘܪܐ *Et confabulatio ejus eſt cum filiis taurorum.* Ut *Arabs,* وحديثه مع العجاجيل *Et colloquium ejus cum vitulis.* Quod poteſt ferri. Ita enim *Thyrſis* apud *Poëtam,*

Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.

Et *Corydon* vaccæ dicit apud *Theocritum* Idyll. 4.

Σίτθ' ἁ Κυμαίθα ποτὶ τὸν λόφον. οὐκ ἐπακούεις;

Heu, abi Cymætha *ad tumulum. Annon audis?* Et *Daphnis* tauris *Idyll.* 27.

Ταῦροι καλὰ νέμεσθ' ἵνα παρθένῳ ἄλσεα δείξω,

Tauri bene paſcimini, dum virgini nemora oſtendo.

Interim, cùm appareat ex loco, quem citavimus, bubulcos, & aratores, quâ ætate ſcripſit *Sirach,* in ſummo contemptu vixiſſe; nihil mirum, quòd, in *Theocriti Bucoliſco, Eunica* puella bubulcum hoc ſermone repellit,

- - - - - - - ἔρρ' ἀπ' ἐμεῖο.

Βωκόλος ὢν ἐθέλεις με κύσαι, τάλαν; οὐ μεμάθηκα

Ἀγροίκως φιλέειν.

Abi à me in malam rem. Bubulcus cum ſis, vis me oſculari, miſer? Non didici more ruſtico oſculari. Et poſt multa hujuſmodi,

- - - - - τρὶς εἰς ἑὸν ἔπτυσε κόλπον,

ter in ſinum ſuum deſpuit: ut *Idyll.* 27. pari faſtidio puella, quam oſculatus fuerat *Daphnis* bubulcus,

Τὸ στόμα μευ πλύνω, καὶ ἀποπτύω τὸ φίλαμα·

Καλόν σοι δαμάλας φιλέειν, οὐκ ἄζυγα κώραν.

Os meum lavo, & oſculum deſpuo: decet te vitulas oſculari, non innuptam puellam. Sed apud priores mortales longè aliter res ſe habuit. Tum enim boum curam non dedignabantur viri principes. Hinc *Iliad.* ζ. *Cilicum* Regis filia, *Andromache, Achillem* ſeptem fratres ſuos interfeciſſe queritur

Βουσὶν ἐπ' εἰλιπόδεσσι, καὶ ἀργεννῆς ὀΐεσσι,

Apud boves curvis pedibus, & oves albas. In quem locum *Euſtathius,* Βουκολοῦντες παλαιῷ ἔθει, καὶ οἶς νέμοντες ἐκεῖνοι, ἔπεσον ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. *Illi boves, & oves veteri more paſcentes, ſub* Achille *ceciderunt.* Et *Iliad.* υ. *Æneas,*

Æneas ſe jam antea cum *Achille* congreſſum eſſe narrat,

Ἐξ Ἴδης ὅτε βουσὶν ἐπήλυθεν ἡμετέρῃσι,

Cum ex Ida, inquit, *boves invaſit noſtros*, quibus ſcilicet ipſe cuſtos aderam. Et *Iliad* φ΄. *Phœbo* dicit *Neptunus*.

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες,

Tu autem, Phœbe, *pedibus, & cornibus flexis boves paſcebas*. Et *Theocriti Bucoliſcus*, hujuſmodi hiſtorias, aut fabulas plures congerens,

Ἀλλ' ὅτι βωκόλος ἐμμὶ παρέδραμε, κοὔποτ' ἀκούει
Ὡς καλὸς Διόνυσος ἐπ' ἄκεσι πόρτιν ἐλαύνει.
Οὐκ ἔγνω δ', ὅτι Κύπρις ἐπ' ἀνέρι μήνατο βούτᾳ,
Καὶ Φρυγίης ἐνόμευσεν ἐν ὤρεσιν· αὐτὸν Ἄδωνιν
Ἐν δρυμοῖσι φίλασε, καὶ ἐν δρυμοῖσιν ἔκλαυσεν.
Ἐνδυμίων δὲ τίς ἦν; οὐ βωκόλος; ὄντε Σελάνα
Βουκολέοντα φίλασεν. ἀπ' Οὐλύμπω δὲ μολοῖσα
Λάτμιον ἂν νάπος ἦλθε, καὶ εἰς ἕνα παιδὶ κάθευδε.
Καὶ σὺ, Ῥέα, κλαίεις τὸν βωκόλον. οὐχὶ δὲ καὶ τύ,
Ὦ Κρονίδα, διὰ παῖδα βοηνόμον αὐτὸς ἐπλάγχθης.

Sed, quia ſum bubulcus, me præterit, nec unquam audivit, quomodo formoſus Bacchus *in vallibus vitulam agit. Neque ſcit* Venerem *amore bubulci inſanivisse, & in* Phrygiæ *montibus una paviſſe. Ipſumque* Adonidem *in ſylvis amâſſe, & in ſylvis deplorâſſe.* Endymion *autem quis erat? Annon bubulcus? Quem tamen boves paſcentem* Luna *deperîit, & è cœlo deſcendens in* Latmium *ſaltum venit, & unâ cum puere cubuit. Et tu*, Rhea, *defles bubulcum. Nonne & tu, ô* Jupiter, *propter puerum boves paſcentem ipſe errâſti?* Quæ, utut pleraque fabuloſa, docent tamen bubulcos non fuiſſe adeo viles, cum illa conficta ſunt. Hæc in *Patriarcharum* gratiam afferimus, qui non ſolùm paſtores, ſed & bubulci fuerunt. At hi bubulci divites erant, & propriis armentis præerant.

Quæritur, an *Amos* Propheta, qui ſe bubulcum fuiſſe dicit, fuerit proprii pecoris, aut verò alièni cuſtos. Prius tuentur *Hebræi* poſt *Chaldæum* Interpretem, qui pro *bubulco* appellat מרי גתין *dominum pecorum*. Poſterius priſci Patres, qui pauperrimum deſcribunt. Ut decidatur hæc lis, *Prophetæ* verba explicanda ſunt. *Neque Propheta eram*, inquit, *neque Prophetæ filius; ſed bubulcus, vellicans ſycomoros*, Amos 7.v.14. Ad prima verba notat Cl. *Buxtorfius* in majore *Lexico*, *radice* נגר, *Talmudicos* quoque ſic loqui: ut, cùm in ע״ז f. 50. b. de quadam objectione dicitur, לית נגר ולא בר נגר דיפרקנירה *Non eſt artifex, neque artificis filius, qui eam ſolvat.* Et reſpondit *R. Seſeth*, אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ופריקנה ליה *Ego neque ſum artifex, neque filius artificis, attamen ſolvam illam*, Contra quam *Paulus* Act. 23.v.6. *Ego ſum Phariſæus, filius Phariſæi.* A verbo בקר *bakar*, id eſt, *bos*, בוקר *boker*, pro *bubulco* hic ſolum occurrit. *Syrus* ܪܥܝܐ *paſtorem* reddit. Arabs راعي المعز *paſtorem caprarum*, ut *Græci* αἰπόλον· ſed melius *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotio*, & quinta editio βουκόλον; *bubulcum* & Hieronymus *armentarium*. Tamen eumdem paſtorem fuiſſe apertè docet verſus ſequens, *Et ſumpſit me Dominus* מאחרי הצאן *à tergo ovium, & caprarum*, ut de *Davide* dicitur *Pſal.* 78.*v.*71. מאחר עלות *à tergo fœtarum adduxit eum.* Sed & ex ipſo Prophetiæ titulo id evincitur, *Verba* Amoſi, *qui fuit* בנוקדים *in opilionibus è Thekoa*, de qua voce nos ſuo loco.

Vellicans ſycomoros.] Ita *Hieronymus* pro *Hebræo* בולס שקמים *boles ſikmim*, & *Græco* κνίζων συκάμινα in verſione *Seniorum*. Sycomori ſcilicet *agreſtes afferunt ficus, quæ, ſi non vellicentur, amariſſimas cariculas faciunt, & à culicibus corrumpuntur. Hieronymi* verba ſunt, quibus non abſimile eſt, quod ſe à quodam audiviſſe profitetur *Theodoretus*, Ὡς ὁ τούτων καρπὸς οὐ πεπαίνεται μὴ πρότερον τομὴν ἤνα βραχεῖαν δεξάμενος, *Horum fructum non matureſcere, niſi prius brevem quamdam inciſionem exceperit.* Quæ ſumpta ſunt ex Naturæ Scriptoribus. Ita enim *Theophraſtus* Hiſt. lib. 4. cap. 2. Πέττειν οὐ δύναται ἂν μὴ ἐπικνισθῇ. ἀλλ' ἔχοντες ὄνυχας σιδηροῦς ἐπικνίζουσιν· ἃ δ' ἂν ἐπικνισθῇ, τεταρταῖα πέττεται. *Matureſcere non poſſunt, niſi vellicentur. Proinde unguibus ferreis vellicant: &, poſtquam vellicata ſunt, quarto die matureſcunt.* Et *Dioſcorides* lib. 1. Φέρει δὲ καρπὸν μὴ πεπαινόμενον δίχα τοῦ ἐπικνισθῆναι ὄνυχι, ἢ σιδήρῳ. *Fert fructum, qui non matureſcit, niſi vellicetur ungue, vel ferro*, pro eo, quod Theophraſtus, *unguibus ferreis. Plinius* lib. 13. cap. 7. *Ficus eſt prædulcis ſine granis interioribus, perquàm fœcundo proventu, ſcalpendo tantùm ferreis unguibus; aliter non matureſcit.* Heſychius, Κνίζων συκάμινα, τουτέστι κεντῶν, ὥστε γένεσθαι πέπειρα· *Vellicans ſycamina, id eſt, pungens, ut matura fiant. Avicenna* capite جميز quem *Latinus* Interpres miſerè decurtavit, ليس ينضج دون ان يشرط بماخلب من حديد *Non matureſcit, niſi incidatur ungue ferreo.* Hæc ad *Seniorum*, & *Hieronymi* verſionem. Jam, ſi lubet alios quoque Interpretes conſulere, omnes in diverſa abeunt. *Chaldæus* ita habet, שקמים לי בשפלתא *Sycomori mihi erant in planicie*. Syrus, ܠܩܛ ܦܘܩܐ *colligens ſycomoros*: quomodo etiam *Arabs*. Theodotio, χαρακῶν συκαμίνους, *pedamentis fulciens ſycomoros*. Nunquid potius χαράσσων, *incidens?* Symmachus, ἔχων συκομόρους, *habens ſycomoros*: Aquila, ἐρευνῶν, *ſcrutans*; quia Chaldaicè בלש eſt *ſcrutari*, & *perquirere*. Neque aliter explicat *Selomo Jarchi*. Aliam interpretationem petit *Kimchius* ex *Talmudicis*, quibus בלם eſt *commiſcere*. Vult igitur בולס hic eum dici, *qui ſycomori fructum cum rebus aliis miſcet, quas pecori ſubminiſtret*. Abſurdè, cum συκάμινα non ſint pecorum cibus. Supereſt *Aben Ezra*, in quo בולס ex *Arabiſmo* explicatur מיבס *exſiccans*, quomodo in *Giggeio* legas ابلس *exſiccavit*. Quin in *Lexicis Arabum* ابلس *ablaſa*. idem eſt, quod يبس *jabiſa*, *deſperavit*, unde ابليس *ibliſo*, *Diabolus*, quia deſperat de Dei miſericordia. Sed pro يبس inſigni errore uterque legit يبس *jabaſa*, *ſiccus fuit*, aut *exſiccavit*. Verum, his miſſis, aliud mihi venit in mentem. Tam *Arabicâ*, quam *Æthiopicâ* lingua بلس *balas* eſt *ficus*. *Alcamus*, البلس ثمر كالتين والتين نفسه Albalaſo, *fructus ut ficus, & ficus ipſe*. Hinc in verſione *Pſalmorum Æthiopica* ወበለሶሙ: *& ficus eorum*, Pſal. 104.v.31. Vide & *Æthiopum* verſiones *Cant.* 2.13. *Hab.* 3.*v.*17. *Matth.* 7.*v.*16. & 21.*v.*19. &c. *Marc.* 11.*v.*13. &c. *Luc.* 6.*v.*44. & 13.*v.*6. & 21.*v.*29. *Ioh.* 1.*v.*48.50. *Jac.* 3.*v.*12. *Apoc.* 6.*v.*13. ubi pro *ficu* vox eadem conſtanter uſurpatur. Sed & pro שקמות *ſycaminis* occurrit *Pſal.* 78. *v.*47. Ergo ut בלס Nomen eſt *ficus*, vel *ſycaminus*, inde formatum בלס Verbum erit *ficare*, vel *ſycaminare*, ſi verbo datur venia. Cujuſmodi verba *Græci* multa habent, ut συκάζειν, ἀποσυκάζειν, ἐρινάζειν, ὀλυνθιάζειν, θριάζειν, ἀποθριάζειν. In his συκάζειν in *Heſychio* eſt τὰ σῦκα τρώγειν, *ficus edere*, & ἀποσυκάζειν idem. At in *Ariſtophanis Avibus* συκάζειν eſt τὰ σῦκα ἐκλέγειν, *ficus colligere*. Et in *Equitibus* ἀποσυκάζειν propriè τὸ ἀποθλίβειν τὰ σῦκα, ἢ ὠμὰ, ἢ πέπειρα, *ficus premere, ut ſcias, an matura ſint, necne.* Unde per Metaphoram δοκιμάζειν. In *Polluce* συκάζειν eſt τὰ ἔρινα (lege τὰ ἐρινὰ) συλλέγειν, καὶ περιαρτᾷν, *groſſos*, ſeu *ficus immaturas colligere*. *& ex caprifico ſuſpendere*, ut demorſæ à culicibus, quas generat caprificus, citiùs matureſcant. *Caprificari* uno verbo dixit *Plinius*, ut *Theophraſtus* ἐρινάζειν, & ὀλυνθιάζειν.

Et

Et quia θρία ſunt *folia ficus*, θριάζειν eſt φυλλολογεῖν τῆς συκῆς, *ficuum folia decerpere* collucandi gratia. In *Polluce* (lib. 7. cap. 32.) perperam ſcribitur κυθριάζειν. Unde compoſitum ἀποθριάζειν. Vide *Heſychium* in ἀπεθρίακεν. Ex exemplis allatis apparet, iis verbis, quæ facta ſunt ex variis ficuum nominibus, ſignificari quidquid ad eorum curam pertinet. Quidni pari ratione, cum בלס *ficum*, & *ſycaminum* ſonet, בולס is rectè dicatur, *qui ficus colit*, & *ſycaminos*, quaſi ὁ συκάζων, ὁ ἐρινάζων, ὁ ὀλυνθιάζων, ὁ ἐπικνίζων, ὁ θριάζων, & ſi quid aliud in ficûs cultura requiritur. Quod ne quis putet alienum ab *Hebrææ* linguæ genio, etiam à כרם *vinea*, כורם in Scriptura paſſim dicitur *is, qui colit vineas*. Porrò ſycomori fructus in *Dioſcoride* eſt ἄτροφος, & κακοστόμαχος. In *Aetio* facilè corrumpitur. *Athenæi* libro tertio ſcribit *Andreas Medicus* ἄρτους τινὰς ἐν Συρίᾳ γίνεσθαι ἐκ συκαμίνων, ὧν τοὺς φαγόντας τριχορρυεῖν, *in* Syria *ex ſycomoris panem confici, cujus eſu capilli defluant*. Itaque non videtur hic fructus eſſe magnæ rei. Et cum agnoſcit *Amos* ſe neque *Prophetam* fuiſſe, neque *Prophetæ filium*, ſed *bubulcum, ſycomoros vellicantem*, idem eſt, ac ſi dicat, ſe infimæ ſortis homuncionem, & in re tenui natum, ita ut miſeram vitam parco & frugali victu ægrè ſuſtinuerit, ne cogitâſſe quidem de Prophetico munere inter *Iſraëlitas* obeundo, donec ad id ſuſcipiendum vis major illum impulerit, hoc eſt, divina inſpiratio.

Hic obiter de boum ſtimulo, qui *Hebraicè* vocatur מלמד *malmad*, à Verbo למד *lamad, diſcere*; quaſi διδακτικὸν dixeris, quod eo bos edoceatur, & erudiatur quaſi. Unde *Thargum* Eccleſ. 12. 11. היכמא דמאלף תורתא *ut qui bovem edocet*. Et bovem hinc אלוף quaſi *edoctum* dici ſuo loco (*) obſervavimus. Et עגלה מלמדה, *vitulam edoctam*, Oſ. 10. 11. cui opponitur עגל לא למוד, *vitulus nondum edoctus*, Jer. 31. 18. Itaque etiam *Talmudicâ* linguâ *ſtimulum bovis* idem מרדע *marda* dici volunt, quod ſit מורה דעת לפרה *juvencæ ſcientiam docens*. Ita habetur in *Vajekra Rabba*, ſect. 29. Quod tamen haudquaquam probo, quia hujuſmodi compoſitiones apud *Hebræos* parùm uſitatæ ſunt. Sed ab *Arabico* ذرع quod *pungere*, & *fodicare* eſt, primò factum eſt מדע pro *ſtimulo*, deinde מרדע inſerto *Res*, ut in vocibus, גרמיד, & שרביט, & פרציד, & שרנק, & פרנק, & ערגל & דרמשק, & ſimilibus.

(*) Cap. 28. ſupra pag. 279. lin. 45.

Jud. 3. 31. *Samgar* ſtimulo boum ſexcentos *Philiſtæos* percuſſiſſe legitur. Quod an ſolus fecerit, aut tumultuaria ruſticorum turma comite, cujus Ducem ſe præſtiterit, Scriptura non definit. Utut ſit, hoc notabile, quod, non alio telo, quàm boum ſtimulo inſtructus, viros egregiè armatos non ſolum aggreſſus ſit, ſed & fregerit. Quale eſt, quod *Iliad.* ζ *Lycurgus*, eodem telo armatus, circa *Nyſam* fugat *Bacchi* copias, & ejus nutrices,

Θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν, ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου
Θεινόμεναι βουπλῆγι. Διώνυσος δὲ φοβηθεὶς
Δύσεθ' ἁλὸς κατὰ κῦμα - - -

Thyrſos in terram projecerunt, ab homicida Lycurgo *boum ſtimulo percuſſæ. Et ipſe* Bacchus *territus maris fluctus ſubiit*. Proinde *Nonni Dionyſ.* lib. 20. *Lycurgus Bacchum* ita compellat.

Εἰ κεραοῖς Σατύροισι, κερασφόρε Βάκχε, κελεύεις,
Ὑμέας, ἶσα βόεσσιν, ὁμοίῃ βουπλῆγι δαμάσσω·

Si cornutis Satyris, *O cornute* Bacche, *imperas, vos, boum inſtar, ſimili ſtimulo domabo*. Ibidem hæc pugna deſcribitur *-- ἐγγύθι Καρμήλοιο, *prope Carmelum*, montem in *Judæa* notiſſimum. Et fortaſſe *Lycurgus* idem eſt cum noſtro *Samgare*. *Arabs* Interpres non *ſtimulo*, ſed بفاس البقر *ſecuri boum*, id eſt, πελέκει βοῶν ἀναιρετικῷ, *Samgarem* pugnâſſe ſtatuit. Quomodo apud *Homerum* βουπλῆγα ſumi non pauci volunt. Quibus ſcilicet viſum eſt ad *Bacchi* decus id pertinere, ut bipenni ceſſerit potius, quàm ſtimulo boum. Ita *Samgarem Arabs* bipenni maluit inſtruere, ut non ſolum commodius, ſed & honeſtiùs pugnaret. At ille hâc ſua prudentia Sacri Scriptoris ſcopo repugnat, qui hanc pugnam nobis proponit, ut rem inſolitam, & paradoxam. Quamvis βουπλῆγα ſic ſumant *Græcorum* etiam nonnulli, ut *Oppianus*, qui βουπλῆγα vocat ἀμφίτομον, *Halieut* lib. 5. verſ. 257. Ἀμφίτομον, id eſt, *ancipitem*: quod non eſt *ſtimuli*, ſed *bipennis* Epithetum. *Hieronymus*, qui *vomerem* reddit, *Græcos* habuit, quos ſequeretur. At ipſi *Græci* cur hic habeant ἐν τῇ ἀροτροπόδι, nullus capio. Ut neque cur, qui *Hebræis* eſt *Samgar*, & *Græcis* Interpretibus Σαμεγάρ, & *Joſepho* Σανάγαρος, à *Suida* vocetur Ἀυδώθ. Sunt, qui Ἀώδ corrigant. Sed per litterarum ſeriem non licet quidquam mutare. Neque *Aod* idem cum *Samgare* fuit. Hic ſucceſſor, ille anteceſſor. *Sangaris* nomen in uſu fuit etiam apud *Phrygas*, qui *Sangarium* fluvium à *Sangari*, ſeu *Sagari* quodam dictum volunt, ibi ſubmerſo, immiſſo furore à *Cybele* Deûm matre, cujus numen ille ſpreverat.

Aliud eſt *ſtimuli* nomen דרבן *darban*, 1 Sam. 13. 21. להציב הדרבן ubi *Iſraëlitæ* leguntur iviſſe ad *Philiſtæos*, *ad aptandum ſtimulum*: quod *R. Selomo* exponit, לחדדו בראשו לנועצו ולהציבו בתוך המרדע *ad acuendum caput illius, & infigendum, & conſtituendum eum in conti medio*. Nec multò aliter *Kimchius*. Sic *Arabicè* ذباب eſt *enſis, cultri, ſecuris*, &c. *manubrium*: & اذبب *manubrium indere*. Itaque דרבן *darban*, non ſignificat *ſtimuli contum*, ſed *ferreum aculeum conto inditum*. In quo differunt מלמד & דרבן. Nam מלמד propriè *contus* eſt, in quem aculeus inditur. Hinc *Talmudici* in *Kelim*, capite nono, בוש שבלע את הצנורה מלמד שבלע את הדרבן *Fuſus; qui vorat verticillum; & contus, qui vorat ſtimulum*. *Vorare* Hebræâ phraſi eſt *in ſe recipere quod inſeritur*. Sic fuſus verticillum recipit, quod pro axe habet, & contus aculeum infixum. Vocis דרבן *darban*, originem, *Hebræis* prorſus ignotam, ex *Arabica* lingua ſcimus, qua ذرب daraba *acutum eſſe*, ذرب darib *acutum*, ذربة dirba, & ذراب durab *acumem* ſignificat. A voce דרבן *darban*, Phœnices *Drepano* feciſſe nomen alibi obſervavimus; quia in portu *Drepanitano* terra deſinit in longum acumen: ut in *Achaiæ* promontorio *Drepano*, quod alio nomine Ῥίον nonnulli dictum volunt, παρὰ τὸ ῥαίζειν τὰ καταλήγειν εἰς ὀξὺ, *eò quod in acutum deſinit*.

A Singulari דרבן *darban*, fit Plurale דרבנות *darbanoth*, quo *Solomon* eleganter utitur *Eccleſ.* 12. v. 11. כדרבנות וכמשמרות נטועים ubi *dicta Sapientum* ait eſſe *ut aculeos, & clavos infixos*. Ita *Lucianus* de *Nigrino* Philoſopho, Κατὰ τὸν Κωμικὸν ὡς ἀληθῶς ἐγκατέλιπέ τι κέντρον τοῖς ἀκούουσι. *Juxta Comicum quàm verè auditoribus aculeum quemdam reliquit*. In *Nigrinum* ita transferens quod de *Pericle* dixerat Comœdia vetus. *Cicero* lib. 3. *De Orat. Quid* Pericles? *cujus in labris veteres Comici leporem habitâſſe dixerunt, tantamque in eo vim fuiſſe, ut in eorum mentibus, qui audiſſent, quaſi aculeos quoſdam relinqueret*. Et *Valerius Maximus* lib. 8. cap. 9. *Veteris Comœdiæ maledica lingua, quamvis potentiam viri perſtringere cupiebat, tamen in labris ejus hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare: inque animis eorum, qui illum audierant, quaſi aculeos quoſdam relinqui prædicabat*. *Eupolidis Demos* intellige, in quibus de *Pericle* inter cætera hæc habebantur,

Πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χείλεσιν,
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Quædam inſidebat Suada *labris illius,*
Mulcebat arte tantâ, ut unus linqueret
Fixos in animis audientium aculeos.

Citat *Plinius* lib. 1. *Epiſt.* 19. & de ſuo hæc addit, *Relinquere verò aculeum in audientium animis is demùm poteſt, qui non pungit, ſed infigit.* Quæ *Chriſtianus*, aut *Judæus* ſi dixiſſet, putaretur alluſiſſe ad verba *Solomonis*, quibus cum aculeis, & clavis infixis, verba Sapientum conferri notavimus. Planè diverſo ſenſu *Æſchyli* grandia verba vocat *Ariſtophanes* ῥήματα γομφοπαγῆ, *verba clavis connexa*, id eſt, juxta *Scholiaſtèm*, ἀκριβέςατα, πολυσυνθετα, σκληρὰ, ἢ ἦχον ποιοῦντα, ὥσπερ αἱ κεκαρφωμέναι σανίδες, *accuratiſſima, plurimùm compoſita, dura, & ſonora, ut ſicci aſſeres.*

De ſtimulis hoc unum addo, *Chriſtum*, è cœlis *Hebraicè Paulum* alloquentem, inter cætera dixiſſe, *Durum eſt tibi contra ſtimulos calcitrare*, Act. 9. 5. & 26. 14. Quod Proverbium, à bobus refractariis ſumptum, *Græci* quoque & *Romani* Scriptores paſſim uſurpant. *Æſchylus* in *Agamemnone* verſu 1620.

Πρὸς κέντρα μὴ λάκτιζε, μὴ πήσας μογῇς,

Contra ſtimulos ne calcitra, ne patiendo labores. Et in *Prometheo vincto*, verſu 321.

Οὔκουν, ἐμοί γε χρώμενος διδασκάλῳ,
Πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτενεῖς·

Non igitur, me magiſtro uſus, contra ſtimulos membra extendes. In *Euripidis Bacchis* dicit Nuntius verſu 793.

Θύοιμ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ θυμούμενος
Πρὸς κέντρα λακτίζοιμι θνητὸς ὢν Θεῷ·

Potiùs illi ſacrificarem, quàm Deo infenſus adverſus ſtimulum calcitrarem, mortalis cum ſim. Pindarus in fine *Pythiæ* ſecundæ,

Φέρειν δ' ἐλαφρῶς
Ἐπαύχενιον λαβόντα
Ζυγὸν, ἀρήγει· ποτὶ κέντρον δέ τοι
Λακτιζέμεν, τελέθει
Ὀλισθηρὸς οἶμος· - - -

Ferre autem leviter ſuper cervicem jugum, quem ſumpſeris, prodeſt: at contra ſtimulum calcitrare, eſt lubrica via. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἡ δὲ τροπὴ ἀπὸ τῶν βοῶν. τῶν γὰρ βοῶν οἱ ἄτακτοι κατὰ τὴν γεωργίαν, κεντριζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀροῦντος, λακτίζουσι τὸ κέντρον, καὶ μᾶλλον πλήττονται. *Figura eſt à bobus* ſumpta. *Boves enim refractarii, cum ad arationem ab agricola punguntur, in ſtimulum calcitrant, & eo gravius feriuntur. Terentius* in *Phormione*, Actûs primi Scenâ ſecundâ,

Nam quæ inſcitia eſt
Adverſum ſtimulum calces

ſupple *jactare? Plautus* in *Truculento*, Scenâ *Lepidè (a).*

(a) *Act.* 4. *Sc.* 11. *v.* 55.

- - - *Si ſtimulos pugnis cædis, manibus plùs dolet.*

Qui Scriptores cum omnes *Chriſti* adventum præceſſerint, abſit tamen, ut credamus *Chriſtum* ex iis ſumpſiſſe quidquam: quod eſſet fontem limpidiſſimum ex lacunoſis rivulis derivare. Quomodo *Platonici* illi, qui *Chriſtum* ex *Platonis* ſcriptis multum profeciſſe aſſerebant, & quidquid habet eximium inde hauſiſſe. Quos in libro *De Sacramentis*, ſive *De Prophetia*, qui hodie non extant, confutavit *(b) Ambroſius.* At nobis hic ſufficiet id obſervâſſe, quod in rem noſtram eſt, nempe hæc in *Moſe (c)* legi, qui *Æſchylum*, & *Pindarum* mille circiter præceſſit annis, *Saginatus eſt rectus*, ויבעט *& recalcitravit*, nempe in Legis ſtimulos, quibus ad officium urgemur. Et 1 *Sam.* 2. *verſ.* 29. למה תבעטו בזבחי *Cur in ſacrificia mea recalcitrâſtis?* Et *Oſ.* 4. *v.* 16. in *Thargum*, כתורא דאתפטם ובעט *Ut bos, qui ſaginatus eſt, & recalcitrat, ita rebellis fuit propter multitudinem bonorum* Iſraël. In his porrò Prophetis fuit ſpiritus *Chriſti* Propheticus, 1 *Pet.* 1. 11.

(b) *Auguſtin. Epiſt.* 34. *&* De *doctrina Chriſt. lib.* 2. *cap.* 28. *&* Re*tract. lib.* 2. 4.

(c) *Deut.* 32. 15.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Leges de Bobus.

Boves olim in quo pretio. Exod. 21. 28. &c. *Leges de bove cornu-peta. Si quem occiderit, lapidabitur juxta Legem*, Gen. 9. 5. *Quod factum quatuor de cauſis.* Romani *bovis cornu-petæ cornu fœno circumligabant.* Solon *canem, qui momorderat, noxæ tradere juſſit.* Draconis, & Thaſiorum *Leges etiam in* ἄψυχα, *quæ læſerant.* Theagenes *pugil, cur dictus* Nicon. *Bovis cornu-petæ caro per Legem immunda. Dominus quoque morte mulctatus, ſi monitus non recluſerit.* Judæorum *ad hanc Legem exceptiones. Capitalis pœna quo caſu in pecuniariam mutata. Pro ſervo cæſo triginta ſicli, quo pretio* Chriſtus *venditus, qui ſervi formam acceperat. Leges* Salicæ *ſimiles.* Bovis *nomine intelligi quodvis aliud animal noxium, quod tamen à* Samaritano *perperam in Sacrum Textum intruſum eſt. Damni tenetur, qui ciſternam aperit, in quam cadat bos alienus. Hujus Legis minutias* Maimonides *quàm penſiculatè excutiat. Lex de bove, qui bovem alienum cornu feriit. Inde alia multa per Analogiam colligi. Cum reliqua furta nonniſi dupli reſtitutione Lex puniat, cur pro ove quadruplum, & pro bove abacto quintuplum repetat.* 2 Sam. 12. 6. ארבעתיים, *licet Duale, tamen nonniſi* quadruplum *ſignificat, ut Lat.* quadrigeminus, trigeminus, ſeptemgeminus, *nonniſi* quadruplum, triplum, ſeptuplum. *In* Auſonii *Grypho, qui ſint* tergemini vigiles. *Quatuor vigiliæ* Romanis, *ſed* Hebræis *ſolùm tres. Fur, qui non habet unde reddat, vendatur.* Judæi *hanc Legem ſic emolliunt, ut propè abrogent. Qui bovem ipſum furto ablatum reddit, cur nonniſi dupli tenetur. Lex eadem* Athenis. Gellius *emendatus.* Judæorum *exceptiones. Lex de pecude, quæ in agro pauperiem fecit. Leges de bove depoſito, ſurrepto,* &c. *Bos errans, ſive fratris, ſive inimici, reducendus.* Jonathanis *prava exceptio. Lex de bove, & aſino, vel fratris, vel inimici, in via lapſo,* Deut. 22. 4. & Exod. 23. 5. *Cujus Legis obſcuriſſima verba crucem figunt Interpretibus. In illam conjectura duplex. Lex quæ vetat arare cum bove & aſino ſimul, quàm variè accepta. Bovem triturantem* Græci *olim capiſtrabant, alii quoque populi; quod Lege Dei vetitum. Varia capiſtri genera,* φιμὸς, fiſcella πανωκάπη, *etiam ſervis indita. Aliæ rationes, quibus ab eſu boves arceantur. Hæc omnia Lege prohibita. Legis ſcopus. Leges ceremoniales de bove.* Romæ *bovem, qui in ſpecum decidiſſet, feriis liberare licebat, ut* Luc. 13. 15. & 14. 5.

Boves quanti fecerint priſci mortales cùm alii Scriptores docent, tum maximè *Pauſanias* in *Meſſeniacis*, cujus hic locus unus erit inſtar omnium. *Præterquam quod* Iphicli *boves* Neleus *expetivit*, Herculi *etiam imperavit* Euryſtheus, *ut, cum in* Hiſpania *præclaras ſpecie boves eſſe comperiſſet,* Gerionis *inde armentum abigeret. Sed & ejuſdem pecoris ex* Erythea *abacti mirâ fuiſſe cupiditate incenſum* Erycen *in* Sicilia *ex eo conſtat, quod, cum in luctæ certamen cum* Hercule *deſcendiſſet, hinc* Herculis *boves, illinc* Erycis *regnum præmia victori propoſita fuerunt. Teſtatum etiam in* Iliade *reliquit* Homerus, Iphidamantem, Antenoris *filium, inter ſponſalia dona, primò centum boves ſocero ſuo dediſſe. Quæ omnia ſatis perſpicuo argumento ſunt, bobus imprimis priſcos illos homines delectatos.* Inde eſt, quod Scriptura inter opes Veterum, *Abrahami* puta,

Iſaaci,

Iſaaci, *Jacobi*, *Jobi*, &c. ſemper memorat boves. Et boum fœcunditas eſt in cenſu benedictionum, *Deut.* 7. 13. & 28. 4. & *Pſal.* 144. 14. ut eorumdem ſterilitas, vel abactio in præcipuis maledictionibus, *Deut.* 28. 18. 51. *Jerem.* 51. 23. *Habac.* 3. 17. In *Exodo* denique, & *Deuteronomio* non paucæ occurrunt Leges de bobus, quas obiter explicare, quo ordine ſeſe offerunt, non erit prorſus extra rem.

Exod. 21. 28. & ſequentibus, quædam habentur Leges de bove cornu-peta, quarum prima hæc eſt, *Si bos cornu-peta percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes ejus, dominusque bovis erit innocens.* Caſus eſt, non ſolùm *ſi percuſſerit*, ſed *ſi percuſſerit ictu lethali.* Nam, ſi quis à bove cornu-peta citra mortem læſus fuiſſet, dabatur compenſatio; & tenebatur bovis poſſeſſor quoquo modo providere, ne in poſterum tale quid accideret: at, ſi bos percuſſerat ictu lethali, lapidibus obruebatur, juxta Legem ſtatim à diluvio promulgatam, *Gen.* 9. 5. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu omnium beſtiarum.* Non, quod bos ſit propriè reus; neque enim vitium, aut virtus in brutum animal cadunt: ſed id fiebat propter homines, in quorum uſum beſtiæ creatæ ſunt. Primò enim dominus, qui hoc malum non ſatis præcaverat, bovis ſui jactura mulctabatur. Secundo, hoc exemplo alii monebantur, ut cautiores eſſent. Tertiò, Deus ſic docebat homicidium crimen eſſe graviſſimum; cùm ejus pœna etiam ad belluas aliquo modo pertineret. Quartò, cædendo animal, qui hominem lethaliter percuſſerat, & poterat in poſterum alios pari ratione cædere, vitæ, & ſecuritati hominum conſulebatur. *Romanis* quidem ſatis fuit τῶν κυριττόντων τῶν βοῶν, ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας, *bobus cornu-petentibus, ut obvii ſibi caverent, cornu fœno circumligare.* Ita *Plutarchus* in *Craſſo*. Cujus moris rationem idem exquirit *Quæſt. Rom.* 71. Et, eo alludens, *Horatius* Sat. 4.

Fœnum habet in cornu, longè fuge.

Et *Hieronymus* in *Apologetico* ad Domnionem; *De nobis quoque dici poteſt, Fœnum habet in cornu*, &c. Sed boves cornu-petas, quamvis hoc ſigno notatos, ſemper vitare non eſt cujusvis. Et eos mactâſſent juſtiùs quàm canes, quos quotannis crucifigebant in illorum memoriam, qui nocturnam *Gallorum* in Capitolium irruptionem latratu non indicaverant. Unde *Plinius* lib. 29. cap. 4. *Supplicia annua pendunt inter ædem* Juventutis *&* Summani, *vivi in furcas ſambucea arbore fixi.* Ita *Solon Athenis*, ut *Plutarchus* auctor eſt, Κύνα δακόντα παραδοῦναι κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον· *Canem, qui momordit, noxæ tradere jubet quadricubitali catenâ vinctum.* Quod, inquit, factum πρὸς ἀσφάλειαν, *ad indemnitatem.* Sed & *Draco* ſanxerat etiam τὰ ἄψυχα, ἐάν τινα ἐμπεσόντα ἀποκτείνῃ, ὑπερορίζειν, *inanimata* (putà ligna, lapides, ferrum) *quorum caſu cædes alicujus facta ſit, finibus ejici.* Legis meminêre *Demoſthenes* contra *Ariſtocratem*, *Æſchines* contra *Cteſiphontem*, *Pollux* libri octavi capite decimo, *Pauſanias* quoque in *Atticis*, & in *Eliacis poſterioribus.* Ubi *Thaſios* etiam narrat pugilis *Theagenis* ſtatuam, latâ ſententia, in mare ideo dejeciſſe, quod ruina ſua quemdam oppreſſiſſet. Quod idem de *Nicone* narrat *Suidas*. Sed fallor, aut *Theagenis* cognomen fuit Νίκων, illi inditum, quia luctâ, pancratio, curſu, & reliquis certaminibus, *Nemeæ*, *Olympiæ*, atque in *Iſthmo* ſemper victor, ἔλαβε στεφάνους, ὥς φασι, χιλίους καὶ τετρακοσίους, *coronas accepit, ut ajunt, mille & quadringentas.* Ita *Suidas* in Νίκων. Neque aliter *Pauſanias* de *Theagene*, niſi quod, millenario prætermiſſo, coronas ſolùm quadringentas illi tribuit.

De bove cornu-peta Lex addit, *non comedi carnes ejus.* Ad quæ verba *Maimonides* Tractatûs *De cibis vetitis* cap. 4. ſect. 22. *Quomodo poſſet comedi, poſtquam lapidibus eſt obrutus, cum ſit cadaver? Sed Scripturæ ſcopus alius non eſt, quàm ut te doceat, quod quamprimum lata eſt lapidationis ſententia, vetitus eſt, & ſit ut beſtia immunda. Ita ut, ſi quis, hanc ſententiam præveniens, illum legitimè mactet, tamen ejus uſus ſit interdictus, & vapulet quisquis è carne ejus comederit quantum olivam. Proinde, cum lapidatus eſt, neque venditur, neque datur canibus, neque* Cuthæis, *&c.* Addunt nonnulli, bovis homicidæ carnem pro polluta, Lege ceremoniali, cenſeri; quaſi hanc comedere ſit humana carne veſci.

Interim dominus ſola bovis jactura mulctabatur; ſiquidem bos tum primùm incepiſſet cornu ferire. At, ſi monitus bovem ſuum huic vitio eſſe obnoxium, non proſpexiſſet, tum non bos ſolus, ſed & dominus mortis erat reus. Quod in Lege diſertè habetur; *Quod ſi bos cornu-peta fuerit ab heri & nudius tertius, & conteſtati ſint dominum ejus, nec recluſerit eum, occideritque virum, aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominos quoque ejus occident.* Sed *Hebræi*, ut hanc legem emolliant, diverſas exceptiones adhibent. *Maimonides* Tractatûs *De damnis* cap. 6. ſect. 2. conteſtationem nullam eſſe docet, אלא בפני הבעלים ובפני בית דין *niſi fiat coram dominis, & coram Magiſtratu.* Et ſectione prima vult agi de bove, qui ferîit tribus diverſis diebus. Nam, ſi probetur uno die plures ferîiſſe, אפילו מאה פעמים אין זה מועד *vel centum vicibus, non is eſt conteſtatus. Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, ואסהדו על אנפי מריה תלתי זמני *Et conteſtatio facta ſit in os domini ejus tribus vicibus.* Sed hoc peſſimum, quod verba Legis, *Et dominum quoque ejus occident*, idem Interpres ſic reddit, ואף מריה יתקטל במיתותא דמשתלחא עלוי מן שמיא *Atque etiam dominus ejus interimetur, morte illi cœlitus immiſſa.* Itaque cum Lex velit in dominum bovis judiciaria pœna animadverti, iſte, hac Lege antiquata, rem ſoli Deo committit. Tamen quia in certo caſu hæc pœna mortis gravior videri potuit; puta, ſi bos ferîit provocatus, aut ruptis vinculis, quibus detinebatur, aut per ſervi negligentiam, cui à domino commiſſus fuerat: Deus, judicibus permittens capitalem pœnam quandoque in judiciariam commutare, *Si redemptionis pretium*, inquit, *ei fuerit impoſitum, tum det pretium redemptionis ſuæ, planè ut ei fuerit impoſitum*, id eſt, juxta *Jonathanem*, בכל מה דישוון עלוהי סנהדרין דישראל *prout de eo æſtimaverint Sanhedrin*, ſeu συνέδριον *Iſraëlis.* Et juxta *Maimonidem* cap. 11. *De damnis*, כמו שראו הדיינין שהוא דמי הנהרג הכל לפי שוויו של נהרג *prout videbunt judices pretium eſſe occiſi, omnino juxta æſtimationem illius.* Cedet autem hoc pretium ליורשי הנהרג *occiſi hæredibus.* Et, ſi uxor fuerit cæſa, ליורשיה מאביה ואינו לבעל *hæredibus ejus ex familia patris, non viro.*

Sequitur in Lege Dei, *Si filium, aut filiam bos percuſſerit, idem de eo ſtatuetur. Sed, ſi ſervum, aut ancillam percutiat, triginta ſiclos argenteos domino dabit* (bovis dominus) *& bos lapidibus obruetur.* Quia quod de viro, & muliere, à bove percuſſis, dictum fuerat, reſtringi poſſe videbatur ad patres, & matres familias, quorum ut jactura major eſt, ita vita pretioſior; hic additur, de liberis eamdem eſſe Legem. Quod tamen ad ſolos *Iſraëlitarum* liberos referunt *Jonathan* & *Onkelos*, qui hic habent אין לבר ישראל ינח תורא או לברת ישראל ינח *Si filium* Iſraëlis, *aut ſi filiam* Iſraëlis *bos cornu-petat.* Nam præ illis nos fungi & numerus ſumus, *— & fruges conſumere nati.* In *Maimonidis* capite undecimo, Si gravida mulier à bove percuſſa abortiat, etiamſi in illum conteſtatio facta ſit, *domini bovis immunes ſunt à pretio pro prole ſolvendo; quia Lex non condemnat pro pretio prolis, ſed hominis.* At, ne dicam etiam liberos eſſe in hominum cenſu, in Lege diſertè dicitur *pro filio, aut filia eamdem eſſe Legem.* Denique Divina Lex neminem præter ſervos excipit, quibus à bove occiſis, dominus bovis

nonniſi triginta ſiclis mulctabatur. Ad quæ *Maimonides*, *Et expiatio pro ſervis, ſive ſint magni, aut parvi; ſive ſint mares, aut fœminæ; mulcta eſt in Lege definita, nempe triginta ſicli* כסף יפה *probi argenti, ſive ſervus centum minis æſtimetur, aut ne denarium quidem valeat. Et ſi quis* (poſt impletum ſervitii ſui tempus, anno remiſſionis & Jubilæi) *differat habere* גט שחריר *literas manu-miſſionis, pro eo nulla eſt mulcta; quia non habet dominum, ſed in libertatem jam eſt aſſertus.* At, ob id ipſum, quod liber eſt, mulcta major eſſe debuit, utpote pro libero homine, non quidem domino, ſed illi ipſi ſolvenda. Cur *Jonathan* hanc Legem ad *Chananæos* ſervos reſtringat, nullus capio. Notandum eſt, *Jeſum Chriſtum*, qui formam ſervi acceperat, à proditore *Juda* triginta ſiclis (a) fuiſſe venditum; quo ipſo pretio ſervi vita hic æſtimatur. Cum Legibus, quas explicavimus, hanc componit *Bochellus* (b) ex *Salicæ* Legis Tit. 31. *Si homo ex aliqua quadrupede domeſtica occidatur, pro media parte leudi* (id eſt, *ſubditi hominis*) *dominus componat, & pro alia animal det; niſi pecoris dominus vitium antè non intellexerit.* Et alteram ex lege *Ricardi*, Tit. 4. *De damnis animalium; Qui bovem, aut taurum, aut aliam quadrupedem nocentem, aut vitioſam habuerit, antequam noceat, jubetur occidere: & ſi, poſt denuntiatum vitium à vicinis, non occiderit, & illud animal aliquem vulneret, vel occidat, tenetur damnum componere, ut de homicidio.* In qua lege hoc obſervandum, bovi, & tauro addi quamvis *aliam quadrupedem nocentem.* Quod ipſum in *Moſis* Legibus de bove analogica ratione debet ſubintelligi. Neque id ab *Hebræis* eſt præteritum. *Maimonides* ſtatim initio libri *De damnis*, *Quodcunque animal eſt in poteſtate hominis, ſi noceat, dominus tenetur ſarcire damnum, quod à poſſeſſione ſua eſt illatum. Cùm enim dicitur,* "Cum bos alicujus "bovem alterius percuſſerit, *cum bove idem ſunt reliquæ pecudes, feræ item, & aves. Scriptura enim de bove non agit,* אלא בהווה *niſi exempli cauſa.* Et author libri *Chinnuch*, pag. 25. וכבר נתרבו נזקי שור באדם ולאו דוקא שור אלא אפילו כל בהמה וחיה ועוף שהזיקו חייבין. *Cùm multa referuntur damna bovis in hominem; non bos ſolùm, ſed etiam omne jumentum, fera, & avis, quæ damnum inferunt, Lege tenentur.* Itaque in toto hoc contextu *Samaritanum* exemplar pro *bove* habet ࠔࠅࠓ ࠀࠅ ࠊࠋ ࠁࠄࠌࠄ *bovem, aut quamvis beſtiam,* aut etiam ࠁࠄࠌࠄ *beſtiam* ſimpliciter pro ࠔࠅࠓ, ſeu *bove*; id eſt, nomen Genericum pro Specifico. Quod quidem in *Paraphraſi* ferri potuit, ſed in ipſum Textum *Hebraicum* intrudi non debuit, niſi ab iis, qui putent ſe Deo plus ſapere; ut rectè omnino obſervat vir ſummus *Jo. Henricus Hottingerus* in *Anti-Morinianis* ſuis, ſect. 71.

Excipit alia Lex de bove, & aſino, ejuſdem capitis verſibus 33. & 34. *Si quis aperuerit ciſternam, vel foderit, nec operuerit eam, cecideritque in eam bos, aut aſinus, dominus ciſternæ reddet jumenti pretium, & reſtituet domino ejus, & quod mortuum eſt erit illius.* Rectè ſupplet *Jonathan* בשוקא *in vico*, aut *platea publica.* Nam in proprio fundo ciſternam licet fodere, & aperire; non in communi, vel publico. Hinc *Maimonides* in Tractatu *De damnis*, capitis duodecimi ſtatim initio, החופר בור ברשות הרבים *Qui fodit ciſternam in loco, qui eſt poteſtatis multorum,* id eſt, communi, & publico. Ibidem omnes hujus Legis minutias, mirâ ἀκριβείᾳ, quaſi ad trutinam exigit. Sic ſectione prima docet reum eſſe ciſternæ dominum, ſi cadat, & moriatur in ea bos, aut aſinus, aut aliud quodvis animal, etiamſi ciſterna plena ſit גזות של צמר *lanâ detonſâ*, aut alia re hujuſmodi; quia dicitur, *Dominus ciſternæ reſtituet.* Sectione ſecundâ docet ex æquo eſſe reos, qui fodiunt ciſternam in loco communi, & qui in proprio defoſſam in loco communi aperiunt, aut prope vicini prædium. Eos quoque hac Lege teneri, qui, poſtquam in proprio fundo ciſternam foderunt, & aperuerunt, fundum illum publici juris faciunt, excepta ſolâ ciſterna: at eum eſſe immunem, qui tam fundum, quàm ciſternam, aut ciſternam ſaltem fecit publici juris, aut Deo conſecravit; quia dicit Lex, *Ciſternæ Dominus reſtituet*, qualis non eſt amplius. Sectione tertia, Quin ſi foſſam illam aries, aut aliud animal foderit, dominum damni teneri, niſi repleat aut operiat: & idem eſſe, ſi ipſe foderit, aut ab alio effoſſam emerit, aut dono acceperit; quia dicitur, *Foſſæ dominus reſtituet*, undecunque illi devenerit hoc dominium. Sectione quarta, Tam reum eſſe, qui foſſam aperit, quàm qui fodit, quia dicitur, *Si quis ciſternam aperuerit, vel foderit.* Sed, ſi operiat כראוי *convenienter*, & ſi carioſum fiat operculum, & bos in medium foſſæ decidat, & moriatur, liberum eſſe dominum, quia dicitur, *Si non operuerit eam.* Eâ igitur opertâ, liberum eſſe. Quod ſi operculum boves ſuſtinere poſſit, ſed camelos non item, & cameli, illàc iter facientes, illud fregerint, deinde boves in ciſternam deciderint: ſi cameli non ſoleant illàc iter facere, liberum eſſe foſſæ dominum, מפני שזה אונס *quia hæc fuit mera neceſſitas.* Sed, ſi cameli ſoleant illàc iter facere, אפילו לפרקים *quamvis nonniſi certis temporibus*, reum eſſe dominum. Et ſectione quinta, Si tamen boves deciderunt, quia carioſum eſt operculum, etiam camelis ſit illàc conſuetum iter, & ratione camelorum in Legem peccaverit, eum nihilominùs eſſe liberum; quia boves non alia de cauſa deciderunt, quam propter ligni cariem. Sectione ſexta, Si foſſam quis reperit, & operuit, deinde rediens aperuit, foſſæ dominum eſſe reum, & alterum iſtum liberum. Sed, ſi alter ille foſſam pulvere obſtruxerit, & poſtmodùm refoderit, eum eſſe reum, quia, cum foſſam pulvere obſtruxit, prioris opus deſtructum eſt. Sectione ſeptima, Si ciſterna ſit communis inter duos, & unus eorum tranſiens illam non operuerit, deinde tranſeat alter, qui nec ipſe eam operiat, priorem eſſe reum, niſi ſitulas ſuas alteri tradiderit: ſed, ſi tradiderit alteri, ut è ciſterna hauriret, priorem eſſe liberum, & alterum teneri ad eam operiendam. Si poſtquam prior operuit, ignotus aperit, & poſterior apertam reperiens non claudat, hunc eſſe reum, & ſemper ſolùm manere reum, donec prior reſciverit ciſternam eſſe apertam. Qui cum conduxit operarios, ut cedros exſcindant, & operiant, quodcunque animal decidat, & moriatur intereà temporis, ſolum poſteriorem ejus eſſe reum: ſed exinde, ſi quæ moriantur, utroſque ex æquo eſſe reos. Sectione octava, Cum ciſterna cuſtodi traditur, hujus eſſe præſtare damnum, modo ne ſit ſtultus, aut puer, tum enim eſſe dominorum. Sectione nona, Cum quis ciſternam operit ſitulis vicini ſui, & vicinus eas repetit, atque aufert, dominum teneri damni. Sectionibus decima & undecima, Idem eſſe, ſi quis fodiat בור או שיח או מערה או חריץ *ciſternam, aut foveam, aut ſpeluncam, aut aquæ-ductum, modò altitudo ſit* עשרה טפחים *decem palmorum:* nam in foveam minus altam cadi abſque vitæ diſcrimine. Id tamen de fovea inaquoſa accipiendum. Si enim aqua ſit in fundo, unum aquæ palmum haberi pro duobus aridis. Sectione duodecima, Si unus fodiat ciſternam decem palmorum, quam ſecundus ad vigeſimum, tertius ad trigeſimum palmum excavet, omnes eſſe ex æquo reos. Sed, ſi unus nonniſi novem palmos foderit, & alter decimum addiderit, aut ad palmi altitudinem ciſternæ oram evexerit, iſtum ſolum eſſe reum. Sectionibus decima tertia & decima quarta, Si quis profundam foſſam fodiat, & alter eam dilatet, & bos in eam decidens nonniſi ex exhalatione ejus moriatur, qui dilatavit liber eſt; quia minuit exhalationem: nam quo foſſa latior, eò minor eſt exhalatio. Sed, ſi ipſo caſu bos moritur, eum eſſe reum, cum

bos

(a) Matth. 26, 15.

(b) In Legibus Politicis V. & N. T. tit. 31.

bos cecidit ex qua parte is dilatavit. Multa ſunt hujusmodi usque ad finem capitis: de terræ aggere decem palmorum facto in loco publico, ex quo bos præceps cadat. De quali præcipitio idem judicium, quod de fovea; nempe, ſi bos ſit cœcus, aut noctu cadat: nam ſi interdiu cadat bos oculatus, id fieri præter morem. Neque enim bovem oculatum interdiu in foveam, aut ex præcipitio in declive, cadere ſolere. Item de beſtia, quæ ſolùm læſa eſt; non item cæſa. De beſtia polluta, quæ ſepeliri debet, non comedi. De beſtia, quæ in foveam cadit ipſo illo tempore, quo foditur, non progrediendo, ſed recedendo, fodientium ſtrepitu abſterrita. De beſtia, quæ hoc ipſo metu non cadit in foveam, ſed ad oram foveæ, & moritur. De beſtia, quam in foveam bos impellit, uter damni teneatur, bovis dominus, an foveæ. Et, ſi quis lapidem ponat ad oram foveæ, ad quem impingens jumentum cadat, uter ſit reus, foveæ dominus, an qui lapidem appoſuit. Et, ſi bos caſu ſuo hominem interimat fodientem in loco publico, foſſorne ſit reus, an dominus bovis. Hæc ille, & plura alia, quæ conſultò præterimus, ne lectori faſtidium creent. Ex quo ſpecimine abundè apparet, *Hebræos* veteres, ex quibus hæc deſumpta ſunt, fuiſſe in his minutulis ad ſuperſtitionem usque accuratos, dum negligebant τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, *quæ Legis graviora ſunt*: quod illis jure merito *Chriſtus* objicit *Matth. 23. v. 23.*

Exod. 21. v. 33. 34. *Si ferierit bos alicujus bovem proximi ſui, itaut moriatur, vendent bovem vivum, & pecuniam pretii ejus inter ſe divident; ſed & mortuum divident. Aut ſi notum fuerit, bovem antea fuiſſe petulcum, nec cuſtodiverit eum dominus ejus, reddet bovem pro bove, & qui mortuus eſt erit illius.* Pro quo *Jonathan*, ונבילתא ומשכא יהא דיליה *Ejusque cadaver & pellis erit illius.* Ad hanc Legem ita *Maimonides* cap. 1. libri *De damnis*: *Omne animal quod eſt in hominis poteſtate, ſi læſit, tenetur dominus reparare damnum; quia poſſeſſio ejus id intulit. Dicitur enim in Lege*, Si feriat bos alicujus bovem "proximi ſui, &c. *Quod æque pertinet ad omnes beſtias; feras, & aves; cùm Lex de bove non agat, niſi* בהווה *exempli gratià. Et tantundem reddit, ſi læſit in iis, quæ jugiter ſolet facere per Legem creationis ſuæ; putà, ſi jumentum comedit fœnum, aut gramen, aut ſi pede ſuo nocuit iter faciens, tenetur damnum integrum reparare* מן היפה שבנכסיו *è præcipuis bonis ſuis: prout dicitur* Exod. 22. v. 5. "Optimum agri "ſui, & optimum vineæ ſuæ rependet. *Sed, ſi diverſum quid faciat ab eo, quod jugiter ſolet, & in eo noceat, puta, ſi bos cornu feriat, aut mordeat, tenetur dominus reſtituere damni dimidium ex corpore jumenti ipſius, à quo damnum illatum eſt; prout dicitur,* "Et vendent bovem vivum, & divident pretium "ipſius, *&c. Cum bos, minam unam valens, ferit bovem viginti minarum, & eum necat, & cadaver valet quatuor minas, dominus bovis deberet rependere octo minas, quæ facerent dimidium noxæ* (additæ ſcilicet dimidiæ parti pretii cadaveris) *Tamen non tenetur reddere, niſi ex corpore bovis, qui læſit; quia dicitur,* "Et vendent bovem vivum. *Proinde, ſi bos viginti nummorum occidit bovem ducentorum, cujus cadaver minam valeat, cadaveris dominus non poteſt dicere domino vivi bovis, Da mihi quinquaginta nummos. Quin ei dicetur, Penes te eſt bos, qui læſit, accipe eum, & abi; quamvis ſupra denarium non valeret.* Hæc ille tribus primis ſectionibus. Sed idem ſectione ſeptima obſervat ſic reparari damnum, cum jumentum noxium in læſi paſcuum ingreſſum eſt, & læſit illud. Alioqui enim, ſi qui damnum accepit in alterius paſcuum ingreſſus eſt, & ibi bos illius eum, aut bovem ejus percuſſerit, alterum illi poſſe dicere, Niſi in prædium meum ingreſſus eſſes, non accidiſſet tibi hoc malum. Atque id poſſe colligi ex verbis Legis, *Exod. 22. v. 5. Si quis dimiſerit jumentum ſuum, ut paſcat in agro alterius*, &c. Et capitis ſeptimi ſectione quarta, Si quis bovem ſuum in alterius domum deduxit, & ibi feriat eum bos, vel mordeat canis domini domûs, dominus domûs immunis erit: ſed, ſi bos eò deductus feriat bovem domini domûs, qui eum deduxit damni mediam partem reſtituet; ſi bos, qui feriet, eſt תם *perfectus*: integrum, ſi ſit מועד *conteſtatus*. Bos *perfectus* eo loco idem eſt, quod *non conteſtatus*, id eſt, de quo per teſtes nondum probatum ſit, eum antea cornu feriiſſe. Et ſectione nona, Si bos, valens ducentos nummos, cornu percuſſus moriatur, & cadaver ejus momento mortis centum nummos valeat, ſed, dum de eo lis intenditur, pretium imminutum eſt, nec valet ſupra octoginta nummos: qui damnum intulit, ſi bos fuerit conteſtatus, nonniſi centum reſtituet; ſi perfectus, ſolum quinquaginta de corpore ejus. Et capitis octavi ſectione prima, Bos *Iſraëlitæ* ſi percuſſit bovem Deo ſacrum, aut bos ſacer ſi percuſſit bovem *Iſraëlitæ*, immunis eſt; quia dicitur in Lege, *Si percuſſerit bovem proximi ſui*, non *ſi bovem Deo ſacrum.* Et ſectione quinta, *Si bos* Iſraëlitæ Cuthæi *bovem percuſſerit, ſive ſit perfectus, aut conteſtatus, immunis eſt*, &c. *Sed, ſi* Cuthæi *bos* Iſraëlitæ *bovem feriat, ſive ſit perfectus, aut conteſtatus*, Cuthæus *integrum damnum reſtituit.* Quæ aperta eſt προσωποληψία, cùm non habetur rei, ſed perſonæ diſcrimen. Cætera, quæ de hac Lege in *Maimonide* habentur, accuratiùs perſequi longum eſſet, & tædioſum.

Exod. 22. v. 1. *Si quis bovem, aut ovem furatus fuerit, & occiderit, vel vendiderit, quinque boves pro uno bove, & quatuor oves pro una ove reſtituet.* In his duo obſervanda: Primò, reliqua furta ex Dei Lege ſolùm dupli reſtitutione puniri, ſed hæc quadrupli, aut quintupli. Secundò, graviùs in bovis, quàm in ovis furem animadverti: ab hoc enim nonniſi quadruplum, ab iſto quintuplum repetitur. Utrumque à *Joſepho* ſic obſervatur *Antiq.* lib. 4. cap. 8. *Qui aurum, aut argentum ſurripit, duplum rependat, ſed pecudem qui furatur, mulctam ſolvat quadruplam; niſi ſit bos, pro quo quintuplum pendat.* Et à *Maimonide*, libri *De furto* capitis primi ſectione ſexta, תשלומי כפל *Dupli reſtitutio recepta eſt in omnibus, præterquam in ove, & bove. Bovem enim, aut ovem qui furatus eſt, & mactavit, aut vendidit, pro ove quidem quadruplum, pro bove autem quintuplum reddit.* Et pecudum abactores ideò graviori pœnâ mulctabantur; quia difficilior fuit eorum cuſtodia. Cùm enim veſtes, pecunia, annuli, monilia, & reliquus mundus muliebris, quæ inter pretioſiſſima ſunt, in ſcriniis reponantur; armenta & greges in communibus paſcuis oberrabant, omnium rapinæ expoſiti, niſi Legum metus abactores coercuiſſet. Itaque etiam apud *Scythas*, quorum opes erant in pecore ſitæ, nullum fuiſſe ſcelus furto gravius teſtatur *Trogus* lib. 2. *Quippe*, ait, *ſine tecto, munimentoque, pecora, & armenta habentibus quid ſalvum eſſet, ſi furari liceret?* Porro in bovis abactorem ideò gravius animadverſum, quam in abactorem ovis, aut capræ, non ſolùm, quia bos pretii longè majoris, ſed & quia ad plura eſt utilis, putà ad arandum, vehendum, triturandum, *&c.* Quod ex parte vidit *Jonathan.* Scribit enim in *Paraphraſi*, pro uno bove quinque reddi מן בגלל דבטליה מן רדיה *propter ceſſationem ejus ab agricultura.* Et pro una ove ſolum reddi quatuor, מן בגלל דאקטירה בגניבותיה ולית בה עבידתא *quia in furto ejus moleſtia fuit, neque ab illa colitur terra.* Senſus eſt, duabus de cauſis mitius agi cum eo, qui ovem furto ſubduxit; 1. Quia in furto ovis plus laboris eſt. Bos enim ſolùm abigitur, ovis autem aufertur humeris: qui labor, ut quidem volunt *Hebræi*, in partem pœnæ cedit. 2. Bos hominis in ruſtico opere aliquo modo ſocius eſt: ovis, aut aries non item. Quorum ut primum futile eſt, ita alterum veriſſimum, & rectè obſervatum.

David, hanc Legem reſpiciens, ita ſtatuit de divite, quem pauperis oviculam *Nathan* abſtuliſſe dixerat, *Et pro ove ejus reddet* ארבעתים *quadruplum*, 2 *Sam.* 12. *v.* 6. *Kimchius* intelligit שני פעמים ארבעה *bis quatuor*; quia ארבעתים Dualem habet formam. Proinde *Pagninus* hic habet, *Agnam reſtituet bis quadruplatam.* Et *Munſterus* in *Notis*, *In* Hebræo *propriè habetur*, Reddet bis quatuor, *hoc eſt*, *octo*: *nam eſt* ארבעתים *Dualis numeri.* Sed hæc ratio, ſi quidquam valet, etiam Duale שבעתים ſignificabit *bis ſeptem*; ut cum *Juno* dicit apud *Poëtam*,

Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,

id eſt, *quatuordecim*. Quod eſt apertè falſum. Nam ubicunque adhibetur שבעתים, nihil niſi *ſeptuplum* ſonat. Sic *Gen.* 4. *v.* 15. *Omnis*, *qui occidet* Cain, שבעתים יקם *ſeptuplo vindicabitur.* Pſal. 12. v. 7. *Argentum purgatum in catino*, &c. מזקק שבעתים *defæcatum ſepties.* Pſal. 79. v. 12. *Redde vicinis noſtris* שבעתים *ſeptuplum.* Eſa. 30. v. 26. *Et lux Solis erit* שבעתים *ſeptupla*, *ſicut lux ſeptem dierum.* Qui locus eſt apertiſſimus. Nam lux ſeptem dierum, collata cum unius luce, ſolum eſt ſeptupla, non bis ſeptupla. Itaque Dualia ארבעתים, & שבעתים, non ſignificant duplicari quaternarium, & ſeptenarium; ſed rem ipſam, de qua agitur, per quaternarium, aut ſeptenarium geminari, & multiplicari. Neque Veterum eſt ullus, qui non ſic accipiat. Quod patebit locorum, quæ citavimus, *Chaldæas*, *Syras*, *Arabicas*, *Græcas*, & *Romanas* verſiones inter ſe conferenti. Niſi quod in loco *Samuelis*, pro *quadruplo*, in nonnullis Exemplaribus *Chaldæus* habet על חד ארבעין *pro uno quadraginta*: & *Græcus*, τὴν ἀμνάδα ἀποτίσει ἑπταπλασίονα, *agnam reddet ſeptuplam.* Sed utrumque mendoſè. Itaque in editionibus *Complutenſi*, *Pariſienſi*, & *Anglicanâ*, legitur in *Thargum* ארבעה, *quatuor*, & in *Græco* textu τετραπλάσιον, *quadruplicem.* Cui lectioni veteres ſuffragium addunt. Nam *Joſephus* (c) habet τετραπλῆν, *Theodoretus* (d) τετραπλασίονα, *Ambroſius* (e) ex *Italica* verſione, quæ ex *Græca* expreſſa fuerat, *in quadruplum.* Eodem facit, quod *Hebræi* vetuſtiores, prout citat *R. Levi.* ominoſa fuiſſe ſcribunt verba *Davidis*, cùm tot illi filii periêrint, quot oves divitem repenſurum dixerat, is nimirum, quem habuerat ex *Berſabea*, *Amnon*, *Abſalom*, *&* *Adonija.* Alii *Adonijæ*, qui patri per aliquot dies fuit ſuperſtes, *Thamarem* ſubſtituunt, quam violavit *Amnon*: quod ſequuntur *Selomo*, & *Kimchius.* Itaque etiam veteribus *Hebræis* Duale nomen ארבעתים *quadruplum*, non *octuplum*, ſignificavit. In *Romana* lingua dicam exemplum ſimilis locutionis. *Plinius* lib. 8. cap. 25. ſcribit *ceraſtis eminere cornicula ſæpe quadrigemina*, id eſt, *octo*, ſeu *quaterna geminata*, ſi ſequimur barbaros Interpretes. Hinc *Vincentius* (*Doctrinalis* lib. 16. cap. 108.) *Ceraſtes eſt ſerpens octo cornua in capite habens.* Ita etiam liber *De natura rerum.* Et *Bellonius* (*Singular.* lib. 2. cap. 54.) *Plinio* litem intendit, quaſi ceraſtem dixerit *octo habere cornua*, cùm ſit *bicornis*, quales profitetur ſe vidiſſe in *Ægypto.* At *bicornes* eſſe *Plinius* haudquaquam negat. Tantùm in *ceraſte* aſſerit *eminere cornicula ſæpe quadrigemina*, id eſt, *quaterna*, non *octona*, ut volunt. Sequitur enim *Nicandrum*, cujus verba ſunt,

Ἄλλοτε μὲν πισύρεσσι, τότ᾽ ἐν δοιοῖσι κεράστης,

Quandoque quatuor quidem, *quandoque duobus* cornibus *ceraſtes.* Unde *Scholiaſtes*, Εἰσὶ καὶ τετρακέρατοι κεράσται, καὶ δίκεροι. *Sunt & quadricornes ceraſtæ*, *& bicornes. Cornicula* igitur *quadrigemina* prorſus idem ſunt, quod *quaterna.* Sic *ſeptemgeminus* eſt *ſeptenus*; non *bis ſeptenus.* *Catullus* ad *Furium*, & *Aurelium*,

Sive qua ſeptemgeminus colorat
Æquora Nilus.

Virgilius lib. 6. *Æneidos*,

Et ſeptemgemini turbant trepida oſtia Nili.

id eſt, *ſepteni. Nilo* enim amni notum eſt ſolùm fuiſſe ſeptem oſtia. Et habetur *Eſa.* 11. *v.* 15. Sic apud *Claudianum* in *Feſcenninis* nuptiarum *Honorii* & *Mariæ*,

Aurea ſeptemgeminas,
Roma *coronet arces*:

id eſt, *ſeptenas in ſeptem* Romæ *montibus. Tergeminus* quoque, vel *trigeminus*, idem quod *ternus.* Ut apud *Livium* lib. 1. ubi de *Horatiis*, & *Curiatiis*; *In duobus tum exercitibus erant trigemini fratres.* Item, *Trigemini arma capiunt.* Pro quo infrà, *terni juvenes.* Et rurſus, *Princeps* Horatius *ibat trigemina ſpolia præ ſe gerens. Aurelius Victor*, in *Tullo Hoſtilio*, *Erant apud* Romanos *trigemini* Horatii, *tres apud* Albanos Curiatii. *Florus*, (lib. 1. cap. 3.) Horatiis, Curiatiiſque *tergeminis hinc atque inde fratribus utriuſque populi fata commiſſa ſunt. Virgilius* lib. 4. *Æneidos*,

Tergeminamque Hecaten, *tria virginis ora* Dianæ.

Et *Æneidos* lib. 8.

Tergemini nece Gerionis. - - -

Ut *Lucretius* lib. 5.

Quidve tripectora tergemini vis Gerionai.

Tibullus de *Cerbero* lib. 3. *Elegia* 4.

Cui tres ſunt linguæ, *tergeminumque caput.*

Seneca in *OEdipo* trivium deſcribens,

Trigemina quà ſe ſpargit in campos via.

Auſonius in *Gripho Ternarii*,

Et tres fatidicæ nomen commune Sibyllæ,
Quarum tergemini fatalia carmina libri.

Et aliquantò ante,

- - - - - - *noctiſque per umbram*,
Tergemini vigiles. - - - - - -

Ad quæ verba *Scaliger*; *Ita intelligendum puto*, *ut*, *cùm ſint quatuor vigiliæ*, *in ſingulis terni vigiles ſint. Ut unuſquiſque pro ſua hora excubet. Tres enim horas habet una vigilia. Verùm aliter ſententiam hujus loci conſtare putem.* Ex qua interpretatione pro tribus duodecim vigiles conſtituit Vir illuſtris, imo & vigilias totidem. Tot enim ſunt vigiliæ, quot novi vigiles excubant. Ego *Poëtam Chriſtianum*, quique Sacros libros non perfunctoriè legerat, putaverim hîc ſequi *Hebræos* vetuſtiores, apud quos nonniſi tres vigiliæ fuerunt. Prima dicitur ראש אשמרות *initium vigiliarum*, Thren. 2. v. 19. Secunda התיכונה *media*, Jud. 7. verſ. 19. Tertia אשמרת הבקר *vigilia matutina*, Exod. 14. v. 24. *Kimchius* in *Judices*, והיו חולקים אשמרת הלילה לשלשה חלקים השומרים בתחילת הלילה היו עורים עד שליש הלילה והוא סוף האשמורת הראשונה וראש האשמורת התיכונה והיו השומרים הראשונים הולכים לישן והאחרים קמים משנתם לשמור *Dividebant noctis vigilias in tres partes. Qui initio noctis excubabant*, *vigilabant uſque ad noctis tertiam partem*, *quæ finis erat primæ vigiliæ*, *& initium mediæ. Tum verò primi vigiles ibant cubitum*, *& alii è ſomno excitati his ſuccedebant.* Et *R. Selomo*, שכן דרך בני גייסות להעמיד שומרים אלו ישמרו שליש הלילה הראשון ואלו שליש השני ואלו שליש האחרון *Quia qui in exercitu degebant*, *ſolebant vigiles conſtituere*; *quorum alii primum*, *alii ſecundum*, *alii tertium noctis trientem vigilabant.* Unde *Talmudici* in *Beracoth*, שלשה משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר הקדוש ברוך הוא אומר אוי שחרבתי את ביתי *Tres ſunt vigiliæ noctis*; *& ſingulis vigiliis Deus Sanctus & Benedictus dicit*, *Heu quòd deſolavi domum meam?* At *Romanis* demum temporibus, pro tribus vigilibus, quatuor conſtitui cæperunt. Unde eſt, quod quartæ vigiliæ mentio

(c) *Antiq. lib.* 7. *c.* 7.
(d) *In* 2 *Reg.* 4. *v.* 24.
(e) *In Apologia Davidis prima*, *c.* 5. *& ſecunda*, *c.* 11.

mentio eſt *Matth.* 14. *v.* 25. & *Marc.* 6. *v.* 48. *Lucas* tamen more veteri tertiam vigiliam habere videtur pro ultima, cap. 12. v. 38. *Quadrigeminus*, & *ſeptemgeminus*, *Græcè* eſſet τετραδίδυμος, & ἑπταδίδυμος, pro quibus *Strabo* lib. 15. contractè ſcribit τετράδυμον, & ἑπτάδυμον, ubi de mulierum in *Ægypto* fœcunditate: ut *Plutarchus* in *Parallelis* dixit τριδύμους ἀδελφοὺς, & τριδύμους προμάχους, pro τριδιδύμους.

Quid ſi fur non habeat unde reddat? Deus jubet verſu tertio, ut pro furto ſuo vendatur. Sed ad hanc Legem *Judæi* multa excipiunt. Primo enim *vir ſolus pro furto ſuo venditur, mulier non item.* Quod profitentur ſe habere מפי הקבלה *ex Kabbala*, ſeu *traditione.* Secundò, *Fur non venditur, niſi* בקרן *pro ſumma capitali. At pro duplo, vel quadruplo, vel quintuplo non venditur; ſed hoc illi creditur, donec diteſcat.* Tertiò, *Etiam pro ſumma capitali non venditur, qui* Cuthæo *furatur, aut qui rem ſanctam ſurripit; ſed creditur illi hæc ſumma, donec diteſcat.* Quartò, *Si ſumma furto ablata valeat centum nummos, & furis æſtimatio ſit ſolùm quinquaginta nummorum, ille venditur, & reliquum ſummæ cum dupla,* &c. *illi creditur, donec è ſervitute exeat anno ſeptimo, & diteſcat, & ſolvat.* Quintò, *Si fur æſtimetur nummis centum, & uno,* (id eſt, unico nummo ſupra furti pretium) *non venditur; quia dicitur in Lege,* "Pro furto ſuo vendatur: *nempe ita, ut pretium ejus furti pretio totum abſorbeatur.* Hæc *Maimonides*, *De furto* cap. 3. §. 12. 13. 14. Idem in Tractatu *De ſervis* docet ſervum *Hebræum* non vendi, niſi *Iſraëlitæ*, aut Proſelyto, neque vendi בפרסום על אבן המקח ולא בסימטא כדרך שהעבדין נמכרין *publicè ſuper lapidem emptionis, neque in platea, ut ſervi vendi ſolent, ſed* בצנעה ודרך כבוד *occultè, & decorè:* quod probant ex *Levit.* 25. *v.* 42. Quorum pleraque divinæ Legis ſeveritatem ſic emolliunt, ut eam propè antiquent, ac abrogent. Tamen etiam in Legibus duodecim Tabularum una fuit, quæ furem manifeſtum ei, cui furtum factum erat, in ſervitutem tradebat, ut auctor eſt *Gellius* lib. 20. cap. 1.

Verſu quarto pro quadruplo ovis, & quintuplo bovis abacti, cùm occiſus, aut diſtractus eſt, Legislator nonniſi duplum exigit, cùm vivus, & integer in manu furis reperitur. Nempe qui bovem non ſolùm abigit, ſed aut mactat, aut vendit, magis eſt reus; quia furtum ſuum majore celat induſtria, & omnem ſpem reſtitutionis ita videtur adimere. Ecce *Athenis* Legem ſimilem ex *Demoſthenis Timocratea!* Ὅ ἐάν τις ἀπολέσῃ, ἐὰν μὲν αὐτὸ λάβῃ, τὴν διπλασίαν καταδικάζειν· ἐὰν δὲ μή, τὴν δεκαπλασίαν. *Si illud ipſum, quod furto perierat, receperit dominus, ſolùm duplione luito, qui furtum fecit; ſin minus, decuplione.* Quam Legem reſpicit *Gellius*, cum de *Solone* ſcribit lib. 11. cap. 18. *Is, ſua Lege in fures, non* (*ut* Draco *antea*) *mortis, ſed duplici pœna vindicandum exiſtimavit.* Pro *duplici pœna* legendum *dupli pœna*, ut cum infra de Decemviris addit idem, *Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifeſta appellantur, pœnam impoſuerunt dupli.* Quæ pœna fuit mitiſſima, & neceſſaria prorſus. Nam, ut rectè *Demoſthenes*, Ὤιετο δὲ δεῖν τόνδε τὰ αἰσχρὰ ἐργαζόμενον, μή, ἃ ὑφείλετο μόνον ἀποδιδόντα, ἀπηλλάχθαι· πολλοὶ γὰρ ἂν αὐτῷ ἐδόκουν οὕτω γ᾽ οἱ κλέπται ἔσεσθαι, εἰ μέλλοιεν λαθόντες μὲν ἕξειν, μὴ λαθόντες δὲ αὐτὰ μόνα καταθήσειν ἃ ὑφείλοντο. Solon *eum credidit, qui turpia perpetrat, non eſſe dimittendum, iis ſolum quæ ſubtraxit redditis; cum fures exiſtimaverit magna copia futuros, ſi ea, quæ furto abſtuliſſent, aut cum latent retinerent, aut cum patent ſola redderent.* Tamen hic quoque *Hebræi* habent quod excipiant. *Maimonides, De furto* cap. 1. §. 7. 8. 9. *Mulier conjugata, quæ non habet quod reddat, credetur ei duplum, donec repudiata fuerit, aut obîerit vir ejus, & ab ea recedunt judices. Puer pro furto non tenetur duplum reſtituere. Sed, ſi quid illi ereptum eſt, reſtituitur. Et rem ſurreptam ſi amiſit, non tenetur quidquam reddere præter ſummam capitalem; idque poſtquam adoleverit. Servus quoque, qui furatur, à dupli reſtitutione liber eſt, ut & ſervi dominus. Neque enim quiſquam tenetur ſervorum noxam præſtare.* Volunt tamen ſententia judicis pueros pro ætate, & ſervos aſperius cædi, ne furto ſenſim aſſueſcant. Cætera ibi vide.

Verſu quinto, *Si quis depaſtus fuerit agrum, vel vineam, & immiſerit pecus ſuum ut paſcat in agro alterius, optimum agri ſui, & optimum vineæ ſuæ rependet.* Maimonides, *De damnis* ubi ſuprà, vult à domino bruti plenè & planè reſtitui damni quidquid intulit בדברים שדרכה לעשותם תמיד כמנהג ברייתו *in rebus, quæ ſemper facit juxta morem creationis ſuæ, ut ſi comedat fœnum, aut gramen, aut pede ſuo inter eundum lædat* terræ proventum, *dominus damnum plenè reparare tenetur* מן היפה שבנכסיו *ex iis, quæ præcipuè habet in bonis; quia dicitur in Lege,* "Optimum agri ſui, & "optimum vineæ ſuæ rependet. Simile, *Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur, ei, cujus intererit, in eum, qui dominus erit quadrupedis, actio noxalis eſto;* nempe ex Legibus duodecim Tabularum. Vide *Inſtitutionum* libri quarti Titulum nonum, & ad eam Legem Juriſconſultos.

Multa hic haberemus inſerenda de bove alteri credito, aut depoſito, vel in cuſtodiam commiſſo: qui ſi ab ignoto ſurripiatur, aut moriatur, aut à feris diſcerpatur, aut ab hoſte abigatur, tenetur depoſitarius, ſi rei geſtæ teſtes, aut certa indicia deſunt, coram judicibus ſacramento ſe purgare; aut duplum reſtituere, ſi rem fidei ſuæ commiſſam reperiatur fraude aliquâ interrertiſſe. Quod pluribus docet *Moſes* à verſu ſeptimo usque ad decimum ſextum. Sed de his tacere malumus, quàm pauca dicere; cùm in hunc Legis locum *Maimonis* filius tres Tractatus ſcripſerit, ſingulos multorum capitum: quorum unus eſt *De conducto*; ſecundus *De depoſito*, tertius *De mutuo*. Eos autem hîc deſcribere neque otii, neque inſtituti eſt noſtri: quamvis quædam habeant lectu & ſcitu non indigna.

Exod. 23. v. 4. *Si offenderis bovem inimici tui, aut aſinum ejus errantem, reducito eum ad illum.* Et *Deut.* 22. *v.* 1. *Si videris bovem fratris tui, aut pecudes ejus errantes, non occultabis te ab illis: ſed eas reduces ad fratrem tuum.* Hæc duo loca ſi conferas, in quibus Lex eadem diverſis verbis effertur: primò notabis in poſteriore eum vocari *fratrem*, qui in priore *inimicus*: quia homines etiam infenſiſſimi pro fratribus habendi ſunt, cùm communem nobiſcum habeant originem, & gerant imaginem ejusdem Dei. Secundò, in uno de bove, & aſino; in altero de bobus, & pecudibus errantibus ſic agi: ut & aliud quodvis animal, cujus dominum novimus, ſignificetur. Itaque poſt hæc *Exodi* verba, *Si offenderis bovem inimici tui, aut aſinum ejus*, addunt *Samaritani*, ࠀࠅ ࠊࠋ ࠁࠄࠌࠕࠅ *aut quodcunque ejus animal.* Quin, ut ſcias hanc Legem patere multò latius, Legiſlatoris ipſius ἐπεξήγησιν audi *Deut.* 22. *v.* 3. *Et ſic facito aſino ejus, ſic etiam veſtimento ejus, & omni rei amiſſæ fratris tui: cum perierit illi, & eam inveneris, non poteris te occultare,* id eſt, te ſubducere, & oculos avertere, quaſi non videas quæ vides. *Jonathan* in *Exodo* ſic habet, *Si incidas in bovem inimici tui,* ואת סני ליה בחובתא דאת ידע ביה בלחודך *quem oderis propter peccatum, quod tu ſolus in eo noveris.* Planè extra aleas. *Inimicus* enim is vocatur, qui nos odit, non quem ipſi odimus. Neque enim per Legem nobis licet quemquam odiſſe. *Phariſæorum* quidem hæc fuit doctrina, *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum:* ſed quam meritò refellit *Chriſtus* *Matth.* 5. *v.* 43. Et cauſa odii ſive publica, aut privata ſit, ſive nota omnibus, aut nobis ſolis; tamen tenemur huic Legi obſequi; quia quemvis inimicum pro fratre

agno-

agnoſcere debemus, & omnibus ſinceræ charitatis officiis pro virili proſequi: ut, quantum fieri poteſt, bono malum vincamus juxta *Pauli* exhortationem *Rom.* 12. *v.* 21.

Ejuſdem Legis conſectarium eſt, quod ſequitur *Deuter.* 22. *v.* 4. *Viſo aſino fratris tui, aut bove ejus in via lapſis, non ab eis te occultabis, ſed unà cum illo eriges.* Pro *aſino fratris tui* Syrus habet ܠܚܡܪܗ ܕܒܥܠܕܒܒܟ? *Arabs* itidem, quem in *Suecia* vidi manuſcriptum, حمار عدوك *aſinum inimici tui.* Neque id aliunde ſumptum, quam ex loco parallelo *Exod.* 23. *v.* 5. qui, quia eſt obſcuriſſimus, obiter eſt explicandus. *Hebræa* ſunt, כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו. id eſt, ad verbum, *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere ſuo jacentem, deſines à relinquendo ipſi: relinquendo relinques cum eo.* Quæ quia in ſpeciem contraria ſunt, *Deſines*, ſeu *abſtinebis ab aſino ſub onere jacente inimico tuo relinquendo:* &, *Aſinum cum hoſte tuo relinquendo relinques*; interpretes, ut hæc concilient, in omnes partes ſe vertunt. Et veteres quidem, de verbis non multum ſolliciti, ſat habuerunt ſenſum utcunque exprimere. In his *Hieronymus, Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo:* ut *Græci*, Οὐ παρελεύσῃ αὐτὸ (τὸ ὑποζύγιον) ἀλλὰ συναρεῖς αὐτὸ μετ᾽ αὐτοῦ. *Complutenſis*, ἀλλὰ συνεγερεῖς. Ita etiam *Cyrillus* lib. 8. *De Adoratione.* Unde Pſeudo-*Phocylides* verſu 132.

Κτῆνος δ᾽ ἢν ἐχθροῖο πέσῃ καθ᾽ ὁδὸν, συνέγειρον,

Jumentum inimici cùm per viam ceciderit, cum eo *ſimul excita.* Jonathan, משבוק תשבוק בההיא שעתא ית סנא דבלבבך עלוי ותפרוק ותטעון עמיה *Dimittendo dimittes eo momento odium, quod eſt in corde tuo contra eum, & ſublevabis, onerabiſque cum eo.* Alii in poſtremo commate nonniſi alterutrum habent. Ita *Onkelos*, ותפרוק עמיה *& ſublevabis eum eo.* Et *Syrus*, ܡܫܩܠܘ ܠܡܫܩܠܘ ܥܡܗ *ſublevando ſublevabis cum eo.* At *Samaritanus*, ࠅࠏࠆࠁ ࠕࠏࠆࠁ ࠏࠌࠄ *onerando onerabis cum eo.* Contra quam *Arabs Pariſiis* editus, فواجب ان تاحط معه حطا *Oportet, ut eum exonerando exoneres.* Et *Erpenianus*, معون تعون معه *Auxiliando auxiliaberis cum eo.* Nempe ex *Selomonis* ſententia, cui עזיבה זו לשון עזרה *derelictio hîc auxilium ſonat.* Quod ut probet, affert exempla ex *Deut.* 33. *v.* 36. & *Nehem.* 3. *v.* 8. Sed quæ ſunt planè extra rem, ut inſpicienti patebit. Et præcedentia בתמיה, id eſt, *interrogativè*, ſumens, totum locum ita exponit, *Cùm videbis aſinum inimici tui ſub onere jacentem, an deſines illi auxiliari? Quin auxiliando auxiliaberis cum illo.* Quod ſequuntur *Pagninus*, *Caſtalio*, *Ainſvvorthius*, & *Anglicana* verſio. At *Kimchius* (quomodo ſupra *Jonathan*, & *Samaritanus*) *Aſinum onerando onerabis cum eo*, id eſt, cum hoſte, quem adjuvabis ad onus aſino collapſo, & erecto rurſus, imponendum. Quaſi עזב *relinquere* hoc loco ſit *onerare*, quomodo ſumi contendit *Job.* 10. *v.* 1. Sed perperam, ut docet *Mercerus* ad *Jobum.* Et *Aben Ezra* de ſuo multa inferciens, *Cave, ne id relinquas ipſi ſoli: ſed vincula cum ipſo ſolves, & onus ſublevabis, ut hinc vel inde cadat, & ſurgat aſinus.* Unde Junius, *Si videris ſuccumbentem*, &c. *dum abſtines à deponendo* ónere *illius, omnino deponito cum eo* onus. Munſterus, *Ceſſabis dimittere eum, relinquendo relinqueris cum eo.* At תעזוב eſt *relinques*, non *relinqueris.* Mercerus, *Deſines relinquere ei*, onus ſcilicet, id eſt, non committes, ut ei onus relinquatur, ne oneri ſuccumbat, *ſed relinquendo relinques cum eo*, id eſt, rurſus, eum adjuvans, illi onus impones. Ex qua interpretatione, ut cætera taceam, idem Verbum priore loco *exonerare*, poſteriore *onerare* ſignificabit. *Schindlerus*, *Deſerendo deſeres cum eo*, id eſt, rejectis aliis negotiis, ſis cum eo. *Buxtorfius*, negatione de ſuo additâ, *Relinquendo* (non) *relinques cum eo.* *Deodatius* in *Italica* verſione, *Del tutto fa con lui ſi che poſſe andar oltre*, id eſt, *Omnino ita fac cum eo, ut poſſit ire ulterius.* Et in *Gallica*, *Ne fau point à luy aider à le relever*, id eſt, *Cave, ne inimico non adſis ad aſinum ejus erigendum.* *Genevenſes* valdè obſcurè, *Tu de deporteras de le luy laiſſer là, tu le lairras ſeulement avec luy.* Ludovicus de Dieu, *Potius quam relinquas ei* (aſino) ſupple *onus*, *ſub quo jacet*, vel *relinquas eum* ſupple *ſub onere, relinque potius omnino* litem, quæ *cum ipſo* (hoſte) tibi eſt. Vel, *Cùm videbis aſinum oſoris tui jacentem ſub onere, cave, ne relinquas id ipſi. Relinquendone relinqueres cum ipſo?* Id eſt, cave, ne aſino ejus relinquas onus, ſub quo preſſum eum vides. Vel ſic, *relinquendo relinque cum ipſo*, vel *apud ipſum*; id eſt, ubi ſublevatus fuerit aſinus, ne tu onus ejus tibi auferas, ſed apud aſinum relinque. Ex quorum collatione planum eſt, viros doctos, qui hunc locum attentant, in magnis verſari anguſtiis. Neque verò id immeritò. Nam quidquid agatur, non puto ullum ex recepta lectione commodum ſenſum poſſe elici.

Sed videat peritus Lector, annon ſenſui conſulatur, ſi, *Maſoretharum* diſtinctione neglecta, לו *lo*, per *Vau* vel ſic legatur, vel ſic reddatur, quaſi eſſet לא per *Aleph*. Quo conceſſo, Lex de aſino jacente ſublevando ſic habebit, *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere jacentem*, וחדלת מעזב לא עזב תעזב עמו *à relinquendo* (ſupple *illo*) *abſtinebis. Cum eo* (ſupple, inimico, illum) *relinquendo non relinques.* Nempe, ut ſolus jacentem aſinum quomodocunque erigat, quaſi hoc ad te nihil attineret. Ita hæc duo commata idem dicent. Sed mandatum noſtris affectibus tam oppoſitum ingeminare neceſſe fuit, ne illud mundani homines perfunctoriè legerent, & leviter præterirent. Commatum Scripturæ diſtinctionem, quam *Maſorethæ* obſervant, non ſemper eamdem fuiſſe, cum alii probarunt, tum maximè *Capellus* ὁ μακαρίτης *Criticæ Sacræ* libri quinti capite quarto. Et לו *lo*, per *Vau* ſæpe occurrere pro לא *lo*, per *Aleph*, ut viciſſim לא pro לו, idem probat multis exemplis ex Lege, & Prophetis allatis ejuſdem *Criticæ* libri tertii capite decimo. Itaque lectio, quam indicavimus, nihil ſupponit, quod non ſit uſitatiſſimum. Res eodem redibit, ſi ſic legas, וחדלת מעזב לו לא עזב תעזב עמו *à relinquendo illi* (aſinum ſub onere jacentem) *abſtinebis. Relinquendo*, inquam, *non relinques cum eo.* Particularum enim לו *lo*, per *Vau*, & לא *lo*, per *Aleph* ſe mutuò ſubſequentium, facilè potuit à Scribis poſterior præteriri, quia ſunt ſono planè ſimiles. Potuit etiam ſic legi, וחדלת מעזב לו עזור תעזור עמו *Et abſtinebis ab* (aſino jacente) *ipſi relinquendo:* aſino potius *auxiliando auxiliaberis cum eo*, id eſt, cum inimico tuo. In qua lectione, pro vocibus עזב תעזב, haberetur עזור תעזור, *Beth* & *Res* permutatis. Quod non eſt ſine exemplo. Nam in una & eadem hiſtoria de *Joſaphato* legitur 1 *Reg.* 22. *v.* 32. ויסרו עליו *Et declinaverunt ad eum*, & 2 *Paral.* 18. *v.* 31. ויסבו עליו *Et circumdederunt eum.* Quomodo utrobique legiſſe *Græcos* Interpretes docet, quod utrobique reddunt, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτόν. Sic *Ezech.* 2. *v.* 6. כי סררים ab iiſdem redduntur διότι παροιστρήσουσι, quia legerunt כי סררים: ut *Oſ.* 4. *v.* 16. כפרה סררה סרר, quod exponunt, ὡς δάμαλις παροιστρῶσα παροίστρησεν, de quo plura in capite *De Oeſtro.* Et *Amos* 6. *v.* 12. בבקרים, *in bobus*, reddunt ἐν θηλείαις, quaſi legerint בנקבים, *Nun* pro *Beth*, & *Beth* pro *Res.* Accedit, quod ex עזור תעזור, per Scribarum imperitiam facilè fieri potuit עזוב תעזוב, quia immediatè præcedit מעזוב לו. Neque eſt, quòd in hujuſmodi conjecturas paratragœdiet Vir magnus, cujus pater, illi doctrinâ non inferior, *Græcos* Inter-

Interpretes conjicit *Amos* 5.25. pro כיון legiſſe ריון ῥεφὰν, litera כ infernè evanidâ. Tamen hæc pono, non ſtatuo. Neque mihi tam *Suffenus* ſum, ut non omnia mea peritiorum judicio libens ſubmittam.

Deut. 22. 10. *Non arabis bove & aſino ſimul.* Addit *Jonathan*, ובכל בריתא בתרין זנין קטורין כחדא *neque ullis jumentis duarum ſpecierum ſimul junctis.* Ita etiam intelligunt *Joſephus* & *R. Selomo.* Alii cum *Maimonide* ſolùm hinc colligunt, mundum animal, qualis eſt bos, cum immundo, qualis eſt aſinus, ſimul copulari non poſſe. Alii jungi debere negant; quia vires habent inæquales. Alii, quia bos ruminat, aſinus autem non ruminat, & bovi ruminanti invidet, quaſi pabulum, quo ipſe caret, illi ſuppetat: tum verò

Invidus alterius rebus macreſcit opimis.

Sed de hoc jam actum ſuprà (f).

(f) Cap. 13. ſupra. pag. 187. lin. 17. 18.

Deut. 25. v. 4. *Bovem triturantem non capiſtrabis.* Quod olim apud *Græcos*, & fortaſſe etiam apud alios, tam fuit uſu receptum, ut inde natum ſit Proverbium, de quo *Suidas*, & reliqui Paræmiographi, Βοῦς ἐπὶ σωρῷ, ἐπὶ τῶν ἀλοώντων, καὶ διὰ φιμοῦ ἐσθίειν κωλυομένων· *Bos in acervo, de bobus triturantibus, & qui per camum ab eſu prohibentur.* Tamen, quia inhumanum videtur, ut in mediis frugibus bos, qui laborat, inſtar *Tantali*, obſervare cogatur eſuriales ferias, Deus hanc Legem ſanxit *Iſraëlitis*, *Bovem triturantem non capiſtrabis.* *Hebraicè* לא תחסום, & *Græcè* οὐ φιμώσεις, quod ſequitur *Apoſtolus* 1 *Cor.* 9. 9. & 1 *Tim.* 5. 18. Nempe חסם, *Græcè* φιμοῦν, propriè eſt *os jumenti capiſtrare*, ne edat, vel mordeat. Et capiſtrum, quo id fit, *Hebraicè* מחסום, vel חסום, *Græcè* φιμὸς vocatur. Hinc *Pſ.* 39. 2. *Symmachus*, Φυλάξω τὸ στόμα μου φιμῷ, pro *Hebræis* אשמרה לפי מחסום. Et *Sirach.* 20. 29. *Munera, & dona, ὡς φιμὸς ἐν στόματι, ut capiſtrum in ore, avertunt reprehenſiones.* *Talmudici* etiam in Tractatu *De Sabbatho* cap. 5. *Ne egrediatur vacca* (die Sabbathi) בחסום שבפיה *cum capiſtro, quod ori ejus inditur.* Ubi *Gloſſa*, שחוסמין אותה שלא תרעה בשדה *quo capiſtrant eam, ne paſcatur in agro.* Item, ובשמגיעין למקום מרעיתם נוטלין אותה הימנה *Et cum venerunt ad locum paſcui ſui, hoc illi adimunt.* Hujuſmodi capiſtris olim non ſolum triturantes, ſed & arantes boves capiſtrare moris erat. *Fiſcellas* à figura *Romani* Scriptores appellant. Hinc *Cato*, *Ruſt.* cap. 54. *Boves fiſcellas habere oportet, ne herbam ſectentur, cum arabunt.* *Plinius* quoque jubet *boves fiſcellis capiſtrari, ne germinum tenera præcerpant*, lib. 18. cap. 19. Alii collo jumentorum ligneam indebant machinam, qua ab eſu prohiberentur. Quod ſervis quoque in piſtrino molentibus factitatum eſſe legimus. *Græci* παυσικάπην vocabant. *Euſtathius* in *Iliad.* 22. ex *Ælio Dionyſio*, Παυσικάπη, μηχάνημά τι τροχῷ ἐμφερὲς, δι' οὗ τὸν τράχηλον διεῖρον τῶν ὑποζυγίων, ὥστε μὴ ἐσθίειν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μὴ δύνασθαι τὰς χεῖρας τῷ στόματι προσάγειν. Pauſicape, *machina quædam rotæ ſimilis, per quam jumentorum collum trajiciebant, ne ederent: quomodo etiam hominum, ne manus ori admovere poſſent.* Unde παυσικάπη dicta, ὡς παύουσα τῆς κάπης, ἢ τοῦ κάπτειν, ὅ ἐστι τοῦ ἐσθίειν, *eò quod ab eſu prohiberentur.* De eadem vide *Pollucem*, *Heſychium*, *Suidam*, &c. Alii hac ipſa de cauſa ora boum fimo oblinebant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 25. Ὅταν ἀλοητὸς ᾖ, καὶ στρέφονται περὶ τὸν δῖνον οἱ βόες, καὶ πεπληρωμένη τῶν δραγμάτων ἡ ἅλως ᾖ, ὑπὲρ τοῦ τοὺς βοῦς μὴ ἀπογεύεσθαι τῶν σταχύων, βολίτῳ τοὺς ῥῖνας ἐπιχρίουσιν αὐτῶν. *Cùm trituræ tempus eſt, & boves in gyrum aguntur, & manipulis ſegetum plena eſt area, ne boves ſpicas comedant, nares eorum unguntur fimo bubulo.* Fuêre etiam, qui voce, aut alio metu, aut aculeo in ore indito, bovem ab eſu abſterrebant, aut admoto matri vitulo, aut potu diu illi denegato; ut bos ſiti laborans à cibo abhorreret. Alii ſegetes pellibus obtegebant, ne bos poſſet illas morſu attingere. Itaque in eorum cenſu, qui hujus Legis violatæ rei ſunt, à *Maimonide* ponitur ישב לה קוץ בפיה ודש בה והרי אין אוכלת הרביץ לה ארי מבחוץ או שהרביץ בנה מבחוץ הרי שצמאה ואינו משקה אותה פרס עור על גבי הדיש כדי שלא תאכל *qui in ore beſtiæ ſpinam ponit, cum ea triturat, ne comedat: aut qui facit, ut leo prope aream, aut vitulus ejus illi accubet: aut qui ſitientem non potat: aut qui pelles extendit ſuper trituram, ut ab eſu prohibeat.* Denique כל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה *quiſquis jumentum ab eſu prohibet, dum operi incumbit.* Addit, cum bove hic idem eſſe quodvis aliud animal, ſive mundum, ſive immundum. Et cum tritura hic idem eſſe כל מלאכות של גדולי קרקע *omnia opera, quæ ad proventum terræ pertinent.* Et triturantem bovem ſolùm adduci בהווה *exempli cauſa.* Neque referre, utrum in ipſo labore, aut ante laborem obligetur os bovis. Et pro obligatione haberi etiam quæ fit בקול *ſolâ voce*, cùm nempe quis clamore, & minis, bovem ab eſu abſterret. Et eum, qui jumentum conduxit, & eo capiſtrato triturat; præterquam quod vapulat, quia Dei legem violavit, debere jumenti domino pro bove quatuor cabos; & pro aſino tres cabos, quos nimirum veriſimile eſt illos fuiſſe eſuros, niſi fuiſſent capiſtrati. Hæc & multò plura *Maimonides* in Tractatu שכירות *Sechiruth*, ſeu *De conductione*, capite ultimo. Scopus Legis eſt, ut juſtos ſciamus, ne beſtias quidem ſuas negligere debere, multò minùs familiam, & egenos homines. Hinc *Solomon* Prov. 12. 10. *Juſtus etiam jumenti ſui vitæ proſpicit, ſed impiorum viſcera crudelia ſunt.*

Leges, quæ arare vetant primogenito bovis, *Deut.* 15. 19. & de bove die octavo offerendo, & ejus quiete die Sabbathi, *Exod.* 22. 30. & 23. 12. ideo præterimus, quia ſunt merè ceremoniales. *Chriſtus* docet die Sabbathi licuiſſe bovem & aſinum à præſepi ſolvere, & aquatum deducere. Et, ſi in puteum decidiſſent, illa ipſâ die potuiſſe extrahi, *Luc.* 13. 15. & 14. 5. Quomodo apud *Romanos Scævola*, conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit, *Quod prætermiſſum noceret.* Quapropter, ſi bos in ſpecum decidiſſet, eumque pater-familias, adhibitis operis, liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe. Hæc *Macrobius Saturnalium* libri primi capite decimo ſexto.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

Similitudines à Bobus ductæ.

Somnium Pharaonis *de ſeptem vaccis*, Gen. 41. יאר *propriè* Nili διῶρυξ. *Vaccæ* באחו in achu, *ſeu* carice. Ægyptiis *idem* 'AXI'; *&* Arabibus اخية achia. Græcus *Scholiaſtes notatus*, Heſychius *emendatus*. *Somnium* Archelai *ſimile ſomnio* Pharaonis. *Septem vaccæ, ſeptem anni: ut in* Homero *novem paſſeres, novem anni; & duodecim* Romuli *vultures, tot ſæcula. Bos, agriculturæ ſymbolum. Somnii* Pharaonis *reliqua explicantur. Septem annorum fertilitas, & fames miraculoſa. Fames novennalis ſub* Buſiride *ab hac diverſa. Quid de* Joſepho Trogus*; &* Philo *Senior.* Deut. 33. 17. *primogeniti bovis decor aut* Joſepho *tribuitur, aut tribubus ex eo natis. Primogenituræ jus partim in* Joſephum *translatum.* Jud. 14. 18. Samſon *non dicit* Philiſtæos *araſſe vitulam ſuam, id eſt,* Dalilam*; quod eſſet obſcœnius: ſed araſſe cum ea; quia illius operâ arcanum ſuum rimati fuerant.* Job. 6. v. 8. An mugit

mugit bos juxta pabulum? *Ita* Job *non querebatur, quamdiu bonis abundabat.* Job. 40. 10. Herbam ut bos comedit, *ut* Eſ. 11. 7. & Dan. 4. 29. *Obiter explicantur duo loca* Sirachidis *obſcuriſſima.* Pſ. 22. 12. *cum tauris, iisque* Baſanis, *conferuntur homines ſtolidè feroces, qui alios tanquam cornibus impetunt. Eadem Metaphora alibi frequens. Tauri duces armenti.* Pſal. 29. 5. 6. *Cedri ad Dei vocem* ut vitulus exiliunt. Prov. 7. 22. *Juvenis, ab adultera ſeductus, ut bos, qui ducitur ad lanienam.* Eſ. 1. 3. *Bovi, qui poſſeſſorem agnovit, quam diſſimilis* Iſraël. Eſ. 11. 6. 7. *Vitulus & leo, vacca & urſa ſimul, id eſt, Gentes cum* Judæis *in eadem Eccleſia.* Eſ. 15. 5. Cor meum clamat ut vitula triennis, *quæ tauro vocalior eſt, ea ætate imprimis.* Jerem. 31. 18. Caſtigatus fui ut vitulus nondum edoctus, *qui pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur.* Jer. 46. 20. Vitula ſpecioſiſſima Ægyptus: *cur* Syrus picturatam *reddat. Verſu ſequenti* Ægyptii *milites ut* vituli מרבק marbek, & Jerem. 50. verſ. 11. pingues ut vitula triturans. *Idem de juſtis* Malach. 4. 2. *Quatuor animalia ſpecie bovis,* &c. Ezech. 1. 7. 10. & Apoc. 4. 7. *An* Cherub *forma vituli &* Aaron *vitulum faciens id reſpexerit. Vox* cherub *quid ſignificet.* Oſ. 4. 16. ut juvenca refractaria, refractarius Iſraël. *Quid ſit* paſci in loco ſpatioſo. *Boves refractarii cervicem, & humeros, quantum poſſunt, jugo ſubducunt: ita* Iſraël. *Oſ.* 10. 11. Ephraim vitula edocta, & amans triturare. *Cur dicatur Deus* tranſiviſſe ſuper collum ejus. *Oſ.* 14. 2. *quomodo Deus auferat omnem iniquitatem, & accipiat bonum. Ibidem, quid ſit* reddere juvencos, *aut* fructus labiorum. Καρπὸς *pro* oblatione. *Amos* 6. 12. Quis arabit bobus? *nempe in petra. Cur* bubalos *ſubſtituat* Hieronymus: & Græci *quomodo legerint. Paſtores* currere *dicuntur, & eorum labor agriculturæ genus.* 1 Cor. 9. 9. *ad paſtores refertur Lex, quæ bovem triturantem capiſtrare vetat. Cur neget* Paulus *boves Deo eſſe curæ. Eadem ferè verba uſurpant* Philo & R. Menachem.

Quia non multum refert quo ordine referantur ſimilitudines à bobus ductæ, nos ſimpliciter ſequemur Sacrorum Scriptorum ordinem, ſolùm iis ſimul junctis, quæ ſæpiùs recurrunt. In his primò ſe offert *Pharaonis* ſomnium de vaccis, quæ vel fertilitatis, vel famis annos referebant. Illud ſic refert *Moſes* Gen. 41. Pharao *in ſomniis ſibi viſus eſt ſtare ad flumen. Et ecce ex flumine aſcenderunt ſeptem vaccæ pulchræ aſpectu, & pingues carne, quæ paſcebantur in carice. Ecce item ſeptem aliæ vaccæ aſcenderunt poſt eas ex eodem flumine, turpes aſpectu, & tenues carne, quæ ſteterunt juxta vaccas illas ad ripam fluminis, & devoraverunt vaccæ illæ turpes aſpectu, & tenues carne, ſeptem vaccas pulchras aſpectu, & pingues.* Flumen illud eſt *Nilus.* Proinde *Arabica* verſio in majoribus *Bibliis* pro *flumine* ubique habet النيل *Nilum. Hebræum* nomen היאר, non tam *flumen* ſonat, quam διώρυγα, *rivum*, ſeu *alveum ex flumine deductum*, quales ex *Nilo* multos deduci nemo eſt, qui neſciat. Vaccæ pulchræ, & pingues, quæ indè emerſerunt, paſcebantur in carice, *Hebraicè* באחו *in achu.* Ut *Job.* 8. 11. *An adoleſcet juncus absque cœno,* aut *creſcet* אחו *achu* (id eſt, *carex*) *ſine aqua?* Alibi non occurrit. Sed *Ægyptiis,* ut putant, id ipſum fuit *achi.* Hinc *Sirachides*, qui in *Ægypto* ſcripſit, *Eccleſ.* 40. v. 16. Ἀχὶ ἐπὶ παντὸς ὕδατος, καὶ χείλους ποταμοῦ. Et *Septuaginta* de vaccis *Gen.* 41. *v.* 2. 18. Ἐνέμοντο ἐν τῷ ἄχί. Et *Eſ.* 19. 7. Τὸ ἄχι τὸ χλωρὸν πᾶν τὸ κύκλῳ τοῦ ποταμοῦ· ubi tamen *Hebraicè* non eſt, אחו, ſed ערות. Et ad hunc locum *Hieronymus, Audivi ab* Ægyptiis *hoc nomine lingua eorum omne, quod in palude virens naſcitur, appellari.* Etiam *Arabicè* اخية *achia.* & Plur. اواخي *awachi* in *Giauhari* dicuntur اسباب ترعي *res paſcuales.* Et in *Græco Scholiaſte* in *Geneſin*, Ἄχος, ἐστὶ τὸ λεπτὸν, καὶ βοτανῶδες φυτάριον, Achos *tenuis, & herboſa planta eſt.* Sed ἄχος perperam habetur pro indeclinabili ἀχί. Et in *Heſychio*, pro Ἀχιοποῦ, ἢ χόρτῳ χλωρῷ legendum Ἀχὶ, πόα, ἢ χόρτῳ χλωρῷ.

Pharao in ſomnii narratione hoc ſolùm addit, ſeptem vaccas deformes, poſtquam ſeptem pingues devorâſſent, & in viſcera demiſiſſent, id non apparuiſſe; quia, illis abſumptis, tam turpes, & macræ fuerunt quàm priùs. Somnio de ſeptem bobus ſimile fuit alterum de ſeptem ſpicis plenis, & pulchris, quas vorârunt ſeptem tenues. Et ex utroque conflatum ſomnium *Archelai Judæi* Regis, de quo *Matth.* 2. 22. Is enim, ut refert *Joſephus* ſub finem libri decimi ſeptimi, ſomniavit ſe videre decem ſpicas maturas, & tritico plenas, à bobus abſumi. Et ſomnii interpres, *Simon Eſſæus*, indè collegit, eum non victurum ſupra decem annos, & rerum fore mutationem; quia bos terram invertit: cui prædictioni reſpondit eventus. At *Pharao* de ſomniis ſuis cum ariolos & conjectores fruſtrà conſuluiſſet, *Joſephus* advocatus ſibi nihil arrogavit: ſed *Deus*, inquit, *ſine me ſalutaria* Pharaoni *reſpondebit.* Ut *Daniel Nebucadnetſari* Dan. 2. 28. *Profecto eſt Deus in cœlo, qui revelat arcana.* Deinde, ad ſomniorum Regis interpretationem ſe accingens, docet utrumque ſomnium idem ſignificare, nempe ſeptem annos ubertatis, & ſeptem ſterilitatis. Sed, ut de ſpicis jam taceamus, etiam in auguriis voluere veteres per aves annos deſignari. Si, *Græcis Trojam* obſidentibus, cùm draco octo paſſerculos cum ipſa matre devoraſſet, *Calchas* Augur dixiſſe fertur *Iliad.* β΄.

Ὡς οὗτος κατὰ τέκνα ἔφαγε στρουθοῖο, καὶ αὐτὴν,
Ὀκτὼ, ἀτὰρ μήτηρ ἐνάτη ἦν, ἣ τέκε τέκνα·
Ὡς ἡμεῖς τοσσαῦτ᾽ ἔτεα πολεμίζομεν αὖθι.

Quæ *Tullius* ita reddidit libro ſecundo *De Divinatione*,

Nam quot aves retro mactatas dente videtis,
Tot nos ad Trojam *belli exantlabimus annos.*

Ut ex duodecim vulturibus à *Romulo* viſis *Varro* apud *Cenſorinum* refert, *Vectium* Augurem collegiſſe *Romanorum* imperium à tempore urbis conditæ ad mille & ducentos annos perventurum, id eſt, ad ſæcula duodecim, quod ipſo eventu comprobatum eſt. Ita igitur *Pharaoni* boum numero Deus annorum numerum ſignificavit. Præterea, quia boum opera coluntur agri, in *Ægyptiorum* Hieroglyphicis, ut *Clemens* auctor eſt libro quinto *Stromatων*, γῆς τε αὐτῆς, καὶ γεωργίας, καὶ τροφῆς σύμβολον ὁ βοῦς, *terræ ipſius, & agriculturæ, & cibi bos ſymbolum eſt.* Boum igitur pinguedine fertilitas, & macie fames optimè eſt adumbrata. Nec fruſtrà macræ boves ſeptem *Pharaoni* viſæ ſunt totidem opimas devoraſſe, cum ſeptem annorum ubertatem conſumpſerit ſeptem ſequentium ſterilitas. Hoc quoque obſervandum, macras boves, pinguibus deglutitis, nihilo fuiſſe obeſiores, atque habitiores. Id enim in fame ſæpe accidit, ut homines quamlibet voraces; nunquam tamen exſatientur; quia Deus frangit baculum panis, id eſt, ſuſtentandi vim ei adimit. Quò faciunt minæ Legis, *Levit.* 26. 26. *Frangam vobis baculum panis, & comedetis, nec ſaturabimini.* Vide & *Oſ.* 4. 10. *Mich.* 6. 14. *Agg.* 1. 6. &c. Neque omittendum, tam pingues, quàm macras boves ex *Nilo* aſcendiſſe; quia, cum in *Ægypto* vix pluat, *Nilus Ægyptiis* tam copiæ, quàm inopiæ ſolus auctor eſt, prout magis aut minus creſcit. Si enim ſolùm ad duodecimum, aut infra duodecimum cubitum exun-

det *Nilus*, regio fame premitur; quia pauci agri rigantur. At, cum excedit aliquot cubitis, ubertas magna ſequitur. *Plinius* libri quinti capite decimo nono, *In duodecim cubitis famem ſentit* (Ægyptus) *in tredecim etiamnum eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum fuit ad hoc ævi cubitorum decem & octo*, Claudio *Principe. Minimum quinque*, Pharſalico *bello*; *velut necem* Magni, *prodigio quodam, flumine averſante*. Veriſimile igitur eſt per ſeptem annos fertilitatis *Nilum* ultra ſolitum exundâſſe. Et contra, per annos famis, aut intra limites ſuos ſe continuiſſe prorſus, aut eos parùm exceſſiſſe. Quod Naturæ non tribuerim, ſed miraculo. Ita enim ſuadent *Joſephi* verba *Gen.* 41. 28. *Deus oſtendit* Pharaoni *quod facturus eſt*. Quippe, utut Naturæ opera Deo etiam tribuantur, tamen extraordinaria virtus his videtur ſignificari. Quin ipſa viſio ſatis docuerat aliquid hic futurum præter Naturam. Neque enim bovi naturale eſt, ut alter alterum voret. Quidam ad hanc famem referunt quod in *Ovidio* legitur libro primo *De Arte*,

Dicitur Ægyptus *caruiſſe juvantibus arva*
Imbribus, atque annis ſicca fuiſſe novem:
Cum Thraſius Buſirin *adit, monſtratque piari*
Hoſpitis effuſo ſanguine poſſe Jovem.

Sed non convenit annorum numerus. Nam fames ſub *Buſiride* novem annorum fuit; ſub *Joſepho* nonniſi ſeptem. Et *Buſiris* in *Ægypto* diu poſt *Joſephum* regnavit, *Moſe* jam ſene. Proinde illum *Iſocrates* ſolùm ducentis annis facit *Perſeo* vetuſtiorem, cùm annis ferè quadringentis ante natum *Perſeum Joſephus Pharaonis* ſomnium explicaverit. Sed rei tantæ teſtes externos qui deſiderat, *Trogum* legat libro trigeſimo ſexto, ubi de *Joſepho* hæc habet; *Minimuſque inter fratres ætate* Joſeph *fuit. Cujus excellens ingenium veriti fratres, clàm interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in* Ægyptum, *cùm Magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, brevi ipſi Regi percharus fuit. Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat, & ſomniorum primus intelligentiam condidit: nihilque divini juris humanique ei incognitum videbatur. Adeo ut etiam ſterilitatem agrorum ante multos annos providerit: periiſſetque omnis* Ægyptus *fame, niſi monitu ejus Rex edicto ſervari per multos annos fruges juſſiſſet: tantaque experimenta ejus fuerunt, ut non ab homine, ſed à Deo reſponſa dari viderentur.* Neminem turbet, quod Magicis artibus *Joſephum* id præſtitiſſe vult, quod Deo revelante didicerat. Neque enim aliud potuit venire in mentem *Ethnici* hominis, & veri Dei cognitione deſtituti. Eodem pertinent hæc *Philonis* apud *Euſebium* libro nono *Præparationis*,

Ἰακὼβ εὐτέκνοιο τόκος Ἰωσὴφ, ὃς ὀνείρων
Θεσπιστὴς, σκηπτοῦχος ἐν Αἰγύπτοιο θρόνοισι,
Δινεύσας λαθραῖα χρόνου πλημμύρεσι μοίρης.

Jacobi *liberis beati proles* Joſephus, *qui ſomniorum interpres fuit, ſceptriger in* Ægypti *ſoliis, occulta temporis reciproco fati æſtu verſans.* *Philonem* intellige, non *Byblium*, neque *Alexandrinum*, ſed alium utroque vetuſtiorem, quem de rebus *Judaicis* citant *Joſephus* libro primo contra *Apionem*, & *Clemens* primo *Stromatων*. Itaque is à *Joſepho* vocatur Φίλων ὁ πρεσβύτερος, *Philo ſenior*.

Dubitatur, an de *Joſephi* perſona, vel de tribubus ab illo oriundis dixerit *Moſes* Deut. 33. 17. *Primogeniti bovis decor illi eſt*. Si prius, videbitur *Joſephus* à forma commendari: ut revera fuit formæ venuſtate inſignis, *Gen.* 39. 6. qualis fuerat mater, *Gen.* 29. 17. Deo volente, ut non ſolùm animi, ſed & corporis dotibus præ reliquis emineret, quo Regis, & Magnatum benevolentiam ſibi faciliùs conciliaret. Nam illud *Poëtæ* veriſſimum eſt,

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Interim hæc ipſa forma fuiſſet ipſi exitioſa, niſi providiſſet Deus, cùm egregius ille juvencus ab hera ſua, tanquam laſciviente vaccâ, ad ſtuprum appetitus eſt. Addunt, *Joſephum* conferri cum bove non immeritò; quia in agricultura bos homini cooperatur: *Joſephus* autem, ut bonus agricola, proſpexerat, ne panis *Ægyptiis* famis tempore deeſſet: atque inde eſſe, quod bovis ſimulachrum ejus ſepulchro impoſuerunt, adeoque ipſum in *Apide* bove coluerunt. Sed ſuprà (*) probavimus hæc falſa eſſe, vel incerta. (*) Cap. 34. ſupra. p. 337. 338. Et verò *Prophetæ* verba non tam ad *Joſephum* pertinent, quàm ad tribus ex illo ortas. Quod ſequentia palàm docent, ubi hæc verba referuntur ad myriades *Ephraim*, & chiliades *Manaſſe*. His igitur tribuit *Moſes* primogeniti bovis, id eſt, tauri decorem, ſeu gloriam. Nam הדר non ſolùm *decorem*, ſed & *gloriam* ſonat. Tauri autem gloria præcipua eſt ex robore, quod in his tribubus tantum fuit, ut ſemper firmiſſimum fuerint regni *Iſraëlitici* columen. Ex tribu *Ephraim* ortus eſt *Joſue* primus *Judicum*, & *Jerobeam* primus Regum poſt divortium decem tribuum. Indidem *Nadab, Sallum, Pekach, Menahem, Pekachia, Hoſeas*, totidem Reges. Sed & in tribu *Manaſſe, Jair, Jephte*, & *Gedeon* inter populi Judices magnum nomen conſequuti ſunt. Si roges, cur *Joſephus* non ſolùm cum *tauro* conferatur, ſed & cum *bovis primogenito*, reſponſio eſt in promptu. Primogenituræ jus, quo propter inceſtum excidit *Ruben*, in *Joſephum* ex parte translatum eſt 1 *Paral.* 5. 1. 2. ac proinde in terra *Chanaan* obtigit illi duplex portio.

Jud. 14. 18. *Philiſtæis* dicit *Samſon*, qui ænigma ejus aperuerant, *Niſi arâſſetis cum vitula mea, ænigma meum non inveniſſetis. Vitulâ*, id eſt, *uxore*, quæ viro idem eſt, quod tauro vitula, aut juvenca. Itaque δάμαρ *uxor*, & δάμαλις *juvenca*, ſunt voces ejuſdem originis. Utraque enim eſt à δαμάω. Atque hoc quidem ſatis planum eſt. Sed quorſum *Philiſtæos* ſuâ vitulâ *Samſon* araſſe dixerit, non eſt ita obvium. *R. Levi, arandi* verbo ſenſum obſcœnum tribuens, *Samſon*, inquit, *hoc dixit, ut doceret ſe ſuſpicari* שאשתו זנתה עם אחד מהם *uxorem ſuam ſcortatam eſſe cum una ex illis; cui ideo ænigmatis expoſitionem indicâſſet, illum autem aliis urbis incolis ſignificaſſe.* Neque infrequens eſt hæc Metaphora. Ita enim *Theognis* verſu 579.

Ἐχθαίρω ἢ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα τε μάργον
Ὃς τὴν ἀλλοτρίην βούλετ' ἄρουραν ἀροῦν.

Vagam odi mulierem, & virum procacem, qui alienum vult arvum arare. Et *Plautus* alicubi de homine adultero,

Fundum alienum arat, ſuum incultum deſerit.

Et *Virgilius* libro tertio *Georgic.*

- - - - *nimio ne luxu obtuſior uſus*
Sit genitali arvo, ſulcoſque oblimet inertes.

Proinde in *Græca* verſione, pro lectione vulgo recepta, Εἰ μὴ ἠροτριάσατε ἐν τῇ δαμάλει μου, *Complutenſis* editio habet; Εἰ μὴ κατεδαμάσατε τὴν δάμαλίν μου, *Niſi ſubegiſſetis juvencam meam.* Quâ eadem mente *Syrus* interpres, ܐܠܘܠܐ ܦܬܝܬܘܢ ܠܥܓܠܬܝ *Niſi ſeduxiſſetis vitulam meam.* Ut *Exod.* 22. v. 16. idem *Syrus*, ܘܟܕ ܢܦܬܐ *Et cum ſeduxerit vir virginem*: & *Onkelos* ibidem, וארי ישדל *Et ſi ſeduxerit*, &c. Quaſi non fuerit veriſimile, uxorem tam grande viri ſui arcanum aliter, quam per ſtuprum aperuiſſe. Nec deſunt è recentioribus qui hoc ſequantur. At obſtat, quod *Hebræa* non habent, *Niſi araſſetis* עגלתי *vitulam meam*, ſed *Niſi araſſetis* בעגלתי *vitulâ meâ*: quæ non parùm differunt. Itaque *Philiſtæi Samſonis* vitulam araſſe non dicuntur, ſed eâ ad arandum uſi. Et *arare* hic eſt *rimari*; quod aratorum verbum eſt, qui ter-

ram aratro, & raſtro rimantur. Unde *Poëta* libro tertio *Georgic.*

Ergo ægrè raſtris terram rimantur - - -

Rimantur, id eſt, in rimas agunt; inquit *Servius.* Hinc, ad arcana translatum, *rimari* eſt *perſcrutari*, & *perquirere*. Huc pertinet, quod *Samſonis* verba *Chaldæus* ita reddit, אילולפון בקרתון באיתתי *Niſi per uxorem meam rimati*, aut *perſcrutati eſſetis*, ut aratores arvum, bovis arantis opera, rimantur, & ſcrutantur. Cùm nempe *Samſonis* arcanum eſſet quaſi ſub terra latens, uxoris operâ illud eruerunt, & in lucem eduxerunt.

Job. 6. 5. *Nunquid rudit onager juxta herbam? An mugit bos juxta pabulum ſuum?* Mirabantur amici *Jobi*, virum, alios erudire, & conſolari ſolitum, nunc ejulare, & de ſua ſorte tam graviter conqueri. Reſpondet is, antea non fuiſſe cur ejularet, ductâ ſimilitudine à mutis animantibus, quæ clamare non ſolent, cùm habent cibos ſibi neceſſarios. *Didymus*, Ταῦτα δέ φησιν ὁ δίκαιος, ὅτι, Ὡς οὐ μάτην ἀνακράζει ὄνος, ἢ βοῦς, ἀλλ' ὅταν ἐπιλείπῃ τὰ βρώματα· οὕτως οὐδ' ἐγὼ ἠθύμουν, εἰ μὴ πρὸς ἔσχατον ἐληλάκειν κακοῦ. *Hoc autem juſtus dicit; Ut non fruſtrà vociferatur aſinus, aut bos, ſed cùm alimentum defuerit: ita nec ego animo conciderem, niſi ad extremitatem malorum deveniſſem.* Similis locus *Joël.* 1. 20. ex communi interpretatione, *Etiam beſtiæ agreſtes clamant ad te, propterea quòd exaruerunt alvei aquæ.* De qua dicetur alibi.

Job. 6. 15. legitur de *Behemoth*, qui aliis eſt *elephas*, nobis *hippopotamus*; *Herbam, ut bos, comedit*, Et *Eſ.* 11. 7. *Leo herbam, ut bos, comedit*. Et *Dan.* 4. 29. *Nebucadnetſari* dicitur, *Herbâ, ut boves, te cibabunt*. Et verſu ſtatim ſequenti, *Herbam, ut boves, comedit*. Utut enim herbâ veſcantur multa animalia: tamen ab iſto ſolo ducitur ſimilitudo; quia in domeſtico pecore, propter molem corporis, maximè omnium eſt ποηφάγον. His videbitur poſſe jungi quod habet *Græca* verſio *Eſ.* 5. 17. Καὶ βοσκηθήσονται οἱ διηρπασμένοι ὡς ταῦροι, *Et paſcentur direpti ut tauri*. Sed in *Hebræo* Textu planè aliter legitur ורעו כבשים כדברם *Et paſcentur agni juxta morem ſuum*. Pro quo *Græcos* legiſſe putaverim ורעו נבוים כהפרים. Miror neminem vidiſſe hactenus ad hunc *Græcæ* verſionis locum alludere *Sirachidem*, cum dicit *Eccleſ.* 6. 2. Μὴ ἐπάρῃς σεαυτὸν ἐν βουλῇ ψυχῆς σου, ἵνα μὴ διαρπαγῇ ὡς ταῦρος ἡ ψυχή σου· *Ne te ipſum extollas ob conſilium animæ tuæ, ne diripiatur ut taurus anima tua.* In quibus verbis meritò quærunt interpretes quid ſit *diripi ut taurum*, cum taurus non diripiatur, ſed magis diripiat. Proinde hic exclamat *Druſius*, *Inepta comparatio!* & ſuſpicatur in *Hebræo* fuiſſe כתור *ut turtur*, vel כטור *ut mons Taurus*: vel *ne diripiatur, ut taurus, anima tua*, idem eſſe, quod *ne diripiatur velut à tauro vita tua*: vel denique verbum ὡς ταῦρος, aut totum hoc hemiſtichium, merum eſſe Gloſſema; quia in *Aldi* & *Baſilienſi* Editione deſideratur. *Syrum* tamen, *Arabem*, & *Vulgatum* Interpretem illud legiſſe apparet, quamvis aliter atque aliter exponant. Sed quidquid objicitur facile erit ſolvere, ſi obſervemus *tauri* nomen non rarò ſumi pro *bove* in genere; ut in vulgato verſu,

Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν,
Equi veſparum ortus, tauri autem apum.

Et apud *Poëtam*,

Pingue ſolum primis extemplò à menſibus anni
Fortes invertant tauri. - - - -

Nempe *Hebræum* שור *ſor* (unde *Chaldaicum* תור *thor*, *Arabicum* ثور *thaur*, Ægyptium ΑΘΟΥΡ, & *Græcum* ταῦρος) ſumitur in genere pro *bove*: quomodo *taurum* ſi ſumas in loco *Sirachidis*, nulla erit difficultas, quia bos quotidie διαρπάζεται, id eſt, *diripitur*, & *diſcerpitur*, cum ducitur in lanienam, *Prov.* 7. 22. Nec ſine cauſa dixit *Sirachides*, διαρπαγῇ ὡς ταῦρος, potiùs quàm διαρπαγῇ ὡς βοῦς. Maluit enim alludere ad locum, quem diximus, βοσκηθήσονται οἱ διηρπασμένοι ὡς ταῦροι. In quo tamen voces ὡς ταῦροι non cohærent cum proxima διηρπασμένοι, ſed cùm βοσκηθήσονται, ut ſenſus ſit, fore, ut qui direpti fuerant, jam liberè paſcantur ut tauri.

Libet obiter alium exponere ejusdem *Sirachidis* locum de bove, quem puto non intelligi. *Eccleſ.* 26. 7. ſic habetur, Βοοζύγιον σαλευόμενον, γυνὴ πονηρά· *Jugum boum motum eſt uxor mala.* Quorum verborum volunt hanc eſſe mentem, conjugium viri cum mala uxore eſſe inſtar boum diſcordium ſub uno jugo, qui in diverſa feruntur, ac proinde multa movent, nihil promovent. Atqui βοοζύγιον σαλευόμενον non ſignificat jugum boum, qui in diverſa feruntur, ſed ſimpliciter qui moventur. Et cum tali jugo non confertur conjugium, ſed mala uxor. Fallor, aut *Sirach Hebraicè* ſcripſerat מוט צמד הבקר אשת רע quod *Sirachides* reddidit, Βοοζύγιον σαλευόμενον, γυνὴ πονηρά· quia מוט Verbum idem eſt, quod σαλεύεσθαι, & in *Græca* verſione vigeſies minimùm ſic exponitur. Sed & מוט Nomen pro *jugo* aliquoties occurrit. Itaque verba quæ diximus, ſic erant exponenda, *Jugum paris boum eſt mala uxor*, ſenſu apertiſſimo. Significatur enim viro malam uxorem tam eſſe gravem, & moleſtam, quam jugum boum collo impoſitum.

Cum dicit *David* Pſ. 22. 12. *Circumdant me juvenci multi, robuſti* tauri *Baſanis me circumcingunt*, paucis verbis, ſed graviſſimis, hoſtium in ſe inſurgentium furorem, & potentiam exaggerat. Primò enim à multis ſe ſolum oppugnari queritur: ut *Pſal.* 3. v. 2. *Domine, quam multi ſunt hoſtes mei, quàm multi inſurgunt contra me!* & *Pſal.* 56. 3. *Multi me oppugnant, O excelſe.* Secundo, à juvencis, & tauris ſe queritur impeti. Quo nomine Sacri Scriptores ſæpe intelligunt homines ſtolidè feroces, quique virium fiduciâ obvios quosque obterunt, & tanquam cornibus impetunt, imprimisque tenuioribus crudeliter inſultant. Tertiò, tauros *illos* vocat אבירי בשן *robuſtos* tauros *Baſanis*; *quaſi dicat*, eos non eſſe vulgares tauros, ſed tauros robuſtiſſimos, eosque è *Baſane* regione fertiliſſimâ, in qua ut giganteâ ſtaturâ homines, putà *Og* Rex *Baſanis*, ita boves etiam fuiſſe dicuntur habitiores, obeſiores, majorisque molis, & virium. Proinde *Septuaginta* πίονας vocant, *Aquila* λιπαροὺς, *Symmachus* hic σιτιστοὺς, & εὐτρόφους *Amos* 4. 1. Alius παμμεγέθεις. Denique addit ab iis ſe circumdari, & *circumcingi*, ità ut nullus ſit effugio locus. Similia loca multa ſunt: ut *Pſal.* 68. 31. ubi Deum *David* ita compellat, *Increpa congregationem taurorum, cum vitulis populorum*; duces *taurorum*, & plebem nomine *vitulorum* ſignificans. *Græci* maluerunt συναγωγὴν τῶν ταύρων ἐν (vel σὺν) ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν, *congregationem taurorum, cum vaccis populorum*, quaſi tauri non tam vitulorum, quàm vaccarum gregis ſint duces. Nam vituli ſequuntur matres, ſed matres virum armenti; id eſt, taurum. Unde *Poëta* libro duodecimo *Æneidos*,

Cùm duo converſis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pavidi ceſſêre magiſtri,
Stat pecus omne metu mutum, muſſantque juvencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta ſequantur.

Quod ſic imitatur *Statius* libro quinto *Thebaidos*,

Sic ubi ductorem trepidæ, ſtabulique maritum,
Quem penes & ſaltus, & adultæ gloria gentis,
Maſſylo *frangi ſtupuêre ſub hoſte juvencæ.*

Et libro undecimo,

- - - - magnâ ſtat fervidus irâ
Ante gregem, ſpumisque animos ingentibus effert,
Nunc pede torvus humum, nunc cornibus aëra findens,
Horret ager, trepidæque expectant prælia vaccæ.

At

At myſticos illos tauros; quamlibet terribiles, non ſolum increpat Deus, ſed & prorſus exſcindit. Quò pertinent minæ illæ in *Idumæorum* potentiſſimos *Eſa.* 34. *v.* 6. 7. *Gladius Domini implebitur ſanguine, pingueſiet adipe,* &c. *Deſcendent juvenci cum tauris; & inebriabitur terra eorum ſanguine, pulviſque eorum adipe pingueſiet.* Et in *Babylonios* Jerem. 50. v. 27. *Gladio tollite omnes juvencos ejus, deſcendent ad mactationem.* Et in populos *Gog,* & *Magog,* ad *Iſraëlem* Ezech. 39. v. 18. 19. *Carnem potentum comedetis, & ſanguinem principum terræ bibetis; arietum, agnorum, hircorum, juvencorum, pinguium* Baſanis *omnium. Comedetis adipem ad ſatietatem, & bibetis ſanguinem ad ebrietatem,* &c. Sic *Philoſtrati* libri ſexti capite decimo quarto *Apollonius, Titi* Imperatoris collum demulcens, dixit, Τίς βιάσεται ταῦρον, αὐχένα ὄντω καρτερὸν, ὑποσχεῖν ζύγῳ; *Quis tam valida cervice taurum jugum ſubire cogeret?* Unde *Romanis* Principibus hanc appellationem non diſplicuiſſe colligas.

Pſal. 29. v. 5. 6. *Vox Domini confringit cedros,* &c. *facit, ut exſiliant ſicut vitulus.* Non quo ſenſu dicit *Poëta* ad *Sileni* cantum

- - - - *rigidas motare cacumina quercus.*

Ad quæ verba *Servius, Quaſi genus ſaltationis vult eſſe in arboribus cacuminum motum.* Ibi enim agitur de tripudio, ſeu ſaltatione ad modum rhythmi, & cantilenæ. At in *Pſalmo* de ſubſultatione ex metu, qualem Poëtica Hyperbole cedris, atque ipſi *Libano* tribuit Divinus *Pſaltes;* quaſi terrificus tonitruum fragor non ſolùm celſas arbores, ſed & montes excelſiſſimos à radicibus ſuis convellat, atque ſubvertat. Vide *Pſal.* 114. *v.* 4. 6. Sed de hoc loco ſupra (*a*) jam actum.

(*a*) Cap. 29. pag. 288. lin. 36.

Prov. 7. *v.* 22. Juvenis, qui adulteræ artibus patitur ſe allici, confertur cum bove, qui inſcius ducitur ad lanienam; quia ſimilis eſt in utroque ſtupor, & par utrobique periculum. Quippe, ut bobus laniena, ita domus adulteræ juvenibus funeſta, & exitioſa eſt. Id profana hiſtoria *Paridis,* & ſacra *Davidis* exemplo docet, cui dicit Deus 2 *Sam.* 12. *v.* 10. *Non amovebitur gladius à domo tua uſque in ſæculum, eò quòd, me inſuper habiti, rapuiſti uxorem Uriæ.* Itaque, ſub finem capitis, ſcribit *Solomon, Multos confoſſos dejecit, & numeroſi ſunt omnes ab illa interfecti. Viæ inferi ſunt ejus ædes, quibus deſcenditur ad penetralia mortis.* In quam mentem *Horatius* lib. 1. *Sat.* 2.

Audire eſt operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara cadat dura inter ſæpe pericla.
Hic ſe præcipitem letho dedit; ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam; dedit hic pro corpore nummos.

Cætera ibi vide.

Eſa. 1. v. 3. *Agnoſcit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: ſed* Iſraël *non agnoſcit, populus meus non animadvertit* David *Pſal.* 49. *v.* 21. dicit, *Hominem, qui in honore eſt, neque intelligit, ſimilem eſſe jumentis, quæ intereunt:* at hic *Eſaias* hujuſmodi homines deprimit infra beſtias, eaſque ſtupidiſſimas. Bobus enim, & aſinis vix quidquam eſt ſtupidius. Tamen poſſeſſorem ſuum agnoſcunt, & præſepe domini ſui, à quo aluntur, in non ſuum, ſed in illius bonum; nec filiorum loco habentur, ſed jumentorum, nec evehuntur ad dignitatum faſtigia, ſed gravantur magnis & quotidianis laboribus; dum *Iſraëlitæ,* ex mera Dei gratia electi, & in filios adoptati, & ad ſummos honores evecti, Dominum Deum ſuum non agnoſcebant, & ejus mandata, quamlibet æqua, & juſta, ſuſque-deque habebant. Vide locum ſimilem *Jerem.* 8. *v.* 7.

Eſa. 11. v. 6. 7. *Vitulus & leunculus ſimul erunt, & vacca & urſa ſimul paſcent, & unà cubabunt catuli earum.* Non, ut *Hebræorum* nonnulli volunt apud *Kimchium,* כי בימות המשיח יתחלפו טבעי החיות והבהמות *quia in diebus* Meſſiæ *mutabuntur naturæ ferarum, & pecudum:* quin, ut alii meliùs, כל זה משל *hæc omnia dicuntur per Parabolam.* Et *ferarum* nomine vel Gentes intelliguntur ad *Chriſtum* convertendæ; vel violenti homines, qui per vim ſpiritûs *Chriſti* miteſcent, & manſueti fient.

Eſa. 15. v. 5. *Cor meum propter* Moab *clamat, propter fugitivos ejus uſque ad* Tſoar, *ſicut vitula triennis.* Quia in hoc *Prophetæ* verſu voces interciſæ ſunt, nec ſenſus conſtare poteſt, niſi quædam ſuppleantur, verum hujus ſenſum exſculpere difficile eſt. Tamen verſio, quam attulimus, videtur eſſe vero proxima. Patet ex toto contextu agi de *Moabitide,* à *Salmanaſſare* triennio poſt miſerum in modum devaſtandâ. *Propheta* igitur, futuræ cladis miſericordiâ commotus, *Cor meum,* inquit, *propter* Moabum *clamat. Cor meum clamat,* id eſt, *Ego clamo:* ut in *Ennio,*

- - - - (*b*) *quem credidit eſſe meum cor,* id eſt, *quem ego credidi.* Prophetas enim non ſolùm Eccleſiæ, ſed & vicinarum gentium mala graviter afficiebant, & ad gemitus provocabant. Proinde exclamat idem *Propheta* capitis ſequentis verſu undecimo, *Viſcera mea propter* Moabum, *tanquam cithara, perſtrepunt; & interanea mea propter* Kircheres. Vide & *Eſa.* 21. *v.* 3. *Jerem.* 47. *v.* 6. & 48. *v.* 36.

(*b*) Ap. Gellium l. 7. cap. 2.

Propter fugitivos ejus uſque ad Tſoar] quæ erat *Moabitarum* extrema urbs verſus *Judæam.*

Sicut vitula triennis]. Hæc jungenda cum initio verſus hoc ordine, *Cor meum clamat,* id eſt, *Ego clamo ſicut vitula triennis.* Quod colligere eſt ex loco parallelo *Jer.* 48. *v.* 34. *Edent vocem ſuam à* Tſoare *uſque ad* Horonajim, *ſicut vitula triennis.* Et cum natura bovis rectè convenit, qui ab *Homero* vocatur ἐρίμυκος, id eſt, μεγαλόφωνος, *magnæ, & contentæ vocis.* Itaque vel *à boatu bos* dicitur, vel *boatus à bove,* tam *Græcis,* quàm *Romanis.* Et *Propheta* fœminæ potiùs, quàm maris meminit; quia in ſolo hoc genere fœmina eſt vocalior. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 4. ſub finem, Καὶ περὶ φωνῆς δὲ, πάντα τὰ θήλεα λεπτοφωνότερα, καὶ ὀξυφωνότερα; πλὴν βοὸς, ὅσα ἔχει φωνήν· οἱ δὲ βόες βαρύτερον φθέγγονται αἱ θήλειαι τῶν ἀῤῥένων. Quæ *Plinius,* in capite *De vocibus,* ſic in pauca contraxit, (*c*) *Bubus tantùm fœminis vox gravior, in alio omni genere exilior quàm maribus.* Fœminam tamen in bubulo genere non quamvis *Propheta* profert, ſed triennem, quâ ætate vox plenior; quia tum robur firmius. Unde *Plinius,* (*d*) *Domitura boum in trimatu, poſteà ſera, ante præmatura.* Et ante *Plinium Columella,* ubi de bobus domandis, (*e*) *Neque ante tertium, neque poſt quintum annum juvencos domari placet: cùm illa ætas adhuc tenera ſit, hæc jam prædura.*

(*c*) Lib. 2. c. 51.

(*d*) Lib. 8. c. 45.

(*e*) Lib. 7. c. 2.

Jerem. 31. *verſ.* 18. *Ephraimitarum* ad Deum hæc querela eſt, *Me caſtigaſti, & caſtigatus fui,* בעגל לא למד *ut vitulus non edoctus,* id eſt, jugo nondum aſſuetus, quique pluribus plagis ad id ferendum inſtituitur. *Columella* ubi ſupra, *Retinaculis eos contineant: & unus, cum clava lignea procedens, modicis ictibus ſubinde impetus eorum coerceat.* Tamen idem ibidem docet quomodo ad patientiam laboris pauciſſimis verberibus perducatur. Nempe, ſi fabricetur jugum, quo tres jungantur, & juvencus contumax inter duos boves veteranos collocetur. Tum enim, ſive efferatus proſilit, duorum arbitrio inhibetur; ſeu conſiſtit, duobus gradientibus obſequitur; ſeu conatur decumbere, à valentioribus ſublevatus trahitur. Quale eſt, quod bovem cubitorem, hoc eſt, qui in medio ſulco decumbit, non vult ſtimulis, aut ignibus, aut aliis tormentis excitari; ſed pedes ejus vinculis obligari, ne

ne aut inſiſtere, aut progredi, & per hoc paſci poſſit. Quo facto, inediâ & ſiti compulſus, deponit ignaviam. Nam eum vehementius afficiunt naturalia deſideria, quam plagæ. Sed ævo *Jeremiæ Judæi* has artes ignorabant, nec aliter quàm ſtimulis & verberibus, juvencorum vel ignaviam, vel contumaciam corrigebant: ac proinde *ſtimulum boum* vocabant מלמד *malmad*, quaſi διδακτικὸν dixeris, ut jam ſupra (f) notatum. Merito igitur *Ephraimitæ*, qui in *Medica* captivitate dira patiebantur, queruntur ſecum agi, ut cum juvenco nondum domito. Ita tamen, ut Deum agnoſcant meritò illos ſic affligere; ut, his plagis edomiti, paulatim aſſuefiant ad jugum Legis ferendum, quod rebellione ſua jampridem excuſſerant.

(f) Cap. 39. ſupra. pag. 385. lin. 30.

Jerem. 46. v. 20. *Vitula ſpecioſiſſima eſt Ægyptus: excidium ei ab Aquilone omnino venturum eſt. Specioſiſſima* Hebraicè eſt יפה פיה geminatis Radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior: ut in חפר־פרות *Eſa.* 2. v. 20. & פקח־קוח *Eſa.* 61. v. 1. Veterum plerique יפה־פיה explicârunt tanquam diſtinctas voces. Sic *Græci* in *Theodoreto*, δάμαλις καλὴ κεκαλλωπισμένη· quamvis noſtræ editiones ſolùm ultimam exhibeant: Hieronymus, *vitula elegans atque formoſa*: Syrus ܥܓܠܬܐ ܫܦܝܪܬܐ ܡܨܝܪܬܐ *vitula pulchra, picturata*; quia فوي *Arab.* eſt *rubiâ tingere*, & فوة rubia *Hebræis* פואה, ut in Tractatu *De Sabbatho*, cap. 9. fol. 89. b. in *Miſna*, אסטים ופואה כדי לצבוע בהן *Iſatis, & pua* (rubia) *ad tingendum illis*. Et in *libro Nominum*, qui *Hieronymo* tribuitur, *in Exodo*; Fua *rubrum* redditur: ut Φουὰ ἐρυθρὸν à *Philone* in libro *Quis divinarum rerum ſit hæres*. Sed & פוח *puach*, per *Cheth*, videtur idem ſignificâſſe; ut cum *Talmudici*, agentes de luctu, & ſquallore, in quo ſunt propter Templi vaſtationem, dicunt in *Bava Bathra*, ſub finem capitis tertii, אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפייחין בזמן הזה *Hoc tempore* (*Judæi* domus ſuas) *neque calce oblinunt, neque figuris, neque coloribus ornant*. Itaque jam apparet, cur *Syrus Hebræum* פיה *picturatam* reddat. Quæ tamen verſio eſt nihili. Nam *picturatas veſtes* in *Poëta* legimus: ſed picturatæ vitulæ alibi nulla eſt mentio. Et vera eſt prima verſio, quâ cum ſpecioſiſſima vitula confertur *Ægyptus*; quia fuit מלכות יאיא *regnum inclytum* (ut *Chaldæus* hic habet) & in amœniſſima, & præpingui tellure ſitum. Sed inclyto huic regno Deus minatur excidium ab *Aquilone*, id eſt, ex *Chaldæa* venturum. Pro quo *Hieronymus*, ut ſervet Metaphoram, *Stimulator ab Aquilone veniet ei*. At *Hebræis* omnibus קרץ *kerets*, eſt *excidium*; & Verbum קרץ *karats*, exſcindi, *Job*, 33. v. 6. *Græci* ἀπόσπασμα *avulſionem* reddunt, *Arabs* الانكسار *fractionem*, Syrus ܚܝܠܐ *exercitum*, Chaldæus עממין קטולין *populos occiſores*. Quæ, utut diverſa verbis, tamen in eumdem ſenſum recidunt.

Jerem. 46. v. 21. *Etiam mercenarii ejus in medio ejus* כעגלי מרבק *ut vituli marbek*, id eſt, ut ſupra (g) probavimus, vituli ad areæ palum collo devincti, ut triturando ſaginentur. Cum his vitulis conferuntur ab *Ægyptiis* conducti milites; quia, otio diffluentes, in agro, rerum omnium proventu tam ubere, non poterant non eſſe pingues. Rurſus *Jer.* 50. v. 11. de *Chaldæis* dicitur, qui *Judæam* expilaverant, *Pingues fuiſtis ut vitula triturans*. Et *Amos* 4. v. 1. de regiæ urbis *Samariæ* potentioribus, qui ex pauperum ſpoliis opes ſuas contraxerant, ut *Cyclops*, qui apud *Poëtam*,

Viſceribus miſerorum, & ſanguine paſcitur atro:

de illis, inquam, ſic *Propheta*, *Audite verbum iſtud*, *vaccæ* Baſan, *quæ eſtis in monte* Samariæ, *quæ opprimitis tenues, & quaſſatis egenos. Vaccæ Baſan*, id eſt, tam pingues, quàm vaccæ in *Baſane* ſaginatæ. Neque neceſſe eſt, ut, cum *Hebræis*, *potentiorum uxores* intelligamus. Nam viri quoque poſſunt conferri cum vaccis *Baſan*, non ſexûs ratione, ſed pinguedinis. Quomodo *Juda* & *Gad* leguntur eſſe כלביא *ut leæna*, *Gen.* 49. v. 9. *Deuter.* 33. v. 20. & *David*, cum ſuis, *ut urſa* catulis *orbata*, 2 Sam. 17. v. 8. De cætero ne putetur hæc ſimilitudo ſemper odioſè ſumi, etiam piis dicitur *Malach.* 4. v. 2. *Et pingueſcitis ut vituli marbek*; quod jam ante (h) explicavimus. Sed ut fames, & ſatietas, ita etiam obeſitas quædam eſt piis propria. De fame, & ſatietate dicitur *Matth.* 5. v. 6. *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt Juſtitiam; quoniam ſaturabuntur*. Et de obeſitate *Pſal.* 32. v. 30. *Comedentes incurvabunt ſe* (coram Domino) *omnes pingues terræ*. Pſal. 92. v. 15. *Adhuc germinabunt in canitie, pingues, & virentes erunt*. Proverb. 28. v. 25. *Qui confidit in Dominum, pinguis fiet*. Et nonnunquam gratiæ cœleſtes per pinguedinem adumbrantur. Unde illud *Pſal.* 36. v. 9. *Inebriabuntur* (id eſt, *explebuntur*) *pinguedine domûs tuæ*. Et *Pſalm.* 63. v. 6. *Sicut adipe, & pinguedine ſaturabitur anima mea, & labiis canticorum laudabit te os meum*.

(g) Cap. 31. ſup. p. 303. & 304. lin. 16. & cap. 32. p. 310. & infra, pag. 413. lin. 60.

(h) Cap. 31. pag. 302. lin. 19.

Ezech. 1. v. 7. 10. & *Apocal.* 4. v. 7. quatuor animalia deſcribuntur, quæ in hominis, leonis, bovis, & aquilæ ſpecie primò *Ezechieli*, deinde etiam *Joanni* apparuerunt. De quibus dicetur in Tractatu *De Leonibus*. Hic obſervâſſe ſufficiet uni horum animalium pro *facie bovis*, Ezech. 1. v. 10. tribui *faciem Cherub*, Ezech. 10. v. 14. quaſi *facies Cherub* eadem ſit, quæ bovis. Unde colligit non nemo, *Cherubos*, qui arcam obumbrabant boum habuiſſe ſpeciem, atque inde eſſe, quod *Aaron* & *Jeroboam* verum Deum vituli formâ coli voluerint. Sed de *Aarone* res palam falſa, cùm, quo tempore fudit vitulum, arca fœderis nondum fuerit fabricata. Interim puto *Cherubos* varias animalium formas ita exhibuiſſe, ut ad bovis ſpeciem propiùs acceſſerint. Hoc ſaltem certum vitulorum pedes illis tribui *Ezech.* 1. v. 7. Et Verbum כרב *cherab*, unde כרוב *cherub*, *arandi* notionem apud *Syros* obtinere, quod bovis maximè proprium. Aliis כרוב *cherub*, placet per Metatheſim deducere à voce רכוב *rechub*, quæ *currum*, aut *plauſtrum* ſonat. Sed & boves plauſtro junguntur. Reliqua in *Leone* vide.

Oſ. 4. v. 16. *Sicut juvenca refractaria, refractarius eſt* Iſraël,] id eſt, ſicut juvenca adhuc

Ἀδμήτης, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ,

indomita, quam nondum quiſquam ſub jugum duxit. Ita enim *Iſraëlitæ* ad Legis jugum erant refractarii, tanquam adhuc indomiti, & inaſſueti. Quod *Oſeæ* ætate fuit intolerabile, cùm jam ante octo ſæcula jugum illud ſubîiſſent. Itaque Deus hoc ſcelus non reliquit impunitum: ſed, *quia ſicut vacca refractaria refractarius eſt* Iſraël, *nunc paſcet eos Dominus, quaſi agnum in loco ſpatioſo*; id eſt, in vaſtiſſimas regiones, *Mediam* nempe, & *Aſſyriam*, captivos deportabit, in quibus oberrent, ut agnus, qui à grege divulſus, & à matre deſtitutus, inani balatu omnia complet, & tandem præda fit lupis. Ita intelligunt veteres, *Hieronymus*, *Cyrillus*, *Theodoretus*, *Theophylactus*, & *Hebræorum* nonnulli, plerique etiam recentiorum. Quibus tamen ut accedam, à me impetrare non poſſum; quia *paſci in loco ſpatioſo* planè aliud ſignificat, quàm in *captivitatem abduci*. Hoc enim in malam partem, illud in bonam accipitur. Et ex perpetua Scripturæ phraſi *locum alicui dilatare* eſt *eum ex anguſtia liberare*, & *in libertatem aſſerere*. Quo ſenſu *Pſaltes* dicit *Pſal.* 4. v. 2. *In tribulatione locum dilatâſti mihi*. Et *Pſal.* 18. v. 20. *Eduxit me in latum, liberavit me*. Et *Pſal.* 31. verſ. 9. *Statuiſti in latitudine pedes meos*. Et *Pſal.* 118. verſ. 5. *Ex anguſtia invocavi Dominum, qui reſpondens in loco*

lato

lato me collocavit. Et *Pſal.* 119. *v.* 45. *Ambulabo in latitudine; quia mandata tua quæro.* Denique, quod maximè ad rem facit, *Eſa.* 30. *v.* 32. inter multa Dei beneficia hoc *Judæis* promittitur, *Depaſcent pecora tua die illâ paſcuum latum.* Ex quo loco *Kimchius Oſeæ* verba ſic exponit, neque id malè, ut quidem puto, *Ut vacca refractaria refractarius fuit Iſraël* (Alioqui) *nunc paſceret eos Dominus, tanquam agnos in loco ſpatioſo.* Hebr. *tanquam agnum*, per Numeri Enallagen; ut cum *Jacobus* dicit *Gen.* 32. *v.* 5. *Eſt mihi bos, & aſinus, ovis, & ſervus, & ancilla:* id eſt, *Sunt mihi boves,* &c. Cur pro *juvenca refractaria* in *Græca* verſione habeatur δάμαλις παροιστρῶσα, *juvenca aſilo percuſſa*, dicetur in capite *De Aſilo*, ſeu *Oeſtro.* Hic ſolum addam, boves ideo potiſſimum dici *refractarios*, quod promovere juſſi, contra retrocedentes, cervicem, & humeros, quantum poſſunt, jugo ſubducunt. Proinde ad utrumque ſic alluditur *Nehem.* 9. *v.* 29. *Exhibebant humerum refractarium, cervicemque ſuam obdureſcebant, neque auſcultabant.* Alii ad ſolum humerum alludunt; ut Zachar. 7. v. 11. *Renuerunt attendere, & præbuerunt humerum refractarium.* Alii ad ſolam cervicem; ut cum de *Iſraëlitis* dicit Deus *Exod.* 32. *v.* 9. *Ecce populus duræ cervicis eſt!* Et *Stephanus* proto-Martyr *Actor.* 7. *v.* 51. Σκληροτράχηλοι, *Duri cervice, & incircumciſi corde, & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obnitimini.* Ejuſdem locutionis exempla vide *Exod.* 33. *v.* 3. 5. & 34. *v.* 9. & paſſim *(i).* Neque alio pertinet, quod populo ſuo dicit Deus *Eſa.* 48. *v.* 4. *Scivi enim te durum eſſe, & nervum ferreum cervicem tuam.* Et *Propheta* Jerem. 5. v. 5. *At ipſi pariter fregerunt jugum, diruperunt vincula.* Et Jerem. 27. v. 12. *Inducite colla veſtra in jugum Regis* Babyloniæ, *& ſervite ei.*

(*i*) Deut. 9. 6. 13. & 10. 16. & 31. 27. 2 Reg. 17. 14. 2 Par. 30. 8. & 36. 13. Neh. 9. 16. 17. 29. Prov. 29. 1. Jer. 7. 26. & 19. 15.

Oſ. 10. *v.* 11. idem *Propheta*, qui *Iſraëlitas* cum *juvenca indomita*, & *refractaria* comparaverat, eoſdem cum *vitula domita* confert, ſed planè alio ſenſu. Tum enim florebant *Iſraëlitarum* decem tribus: & Rex eorum *Pecach*, *Remaliæ* filius, cum Rege *Syriæ Retſimo* fœdere junctus, *Judæam* devaſtaverat, *Judæorum* CXXM uno die jugulaverat, & captivorum CCM abduxerat, quos tamen, à *Propheta* quodam monitus, gratis remiſit, 2 *Paral.* 28. *v.* 6. &c. Itaque proſperum *Iſraëlitarum* ſtatum his verbis deſcribit *Oſeas*; Ephraim *eſt vitula edocta, & amans triturare. Et ego tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus. Equitare feci* Ephraimum. *Aravit* Juda, *occavit ei* Jacob. *Vitulum* vocat eodem ſenſu, quo antea *juvencam:* ut hæ voces promiſcuè ſumuntur. Et *vitulam edoctam* non ad arandum, ſed ſolùm *ad triturandum.* Quod opus aratione longè facilius erat, atque etiam fructuoſius: quia in trituratione boves non ligabantur ſub jugo; ſed vel ſinguli pedibus triturabant, vel trahas, aut ploſtella rotis ferreis agebant, quibus grana è ſiliquis elicerent; & liberum illis erat de frugibus ſubinde aliquid arripere, quia Lege cautum erat, ne os eis obligaretur. Huic igitur operi incumbentes mirum in modum pingueſcebant, ut ſuo loco (*k*) pluribus docuimus. Et cum boum arantium collum ſub jugo atteratur, atque exulceretur, in hac vitula colli pulchritudinem laudat Deus, *Ego*, inquit, *tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* Quod dici puto per Hypallagen. Deus enim hic agit tanquam armentarius, qui ſuper boves non tranſit, ſed ſub ejus virga boves tranſeunt: ut dicitur *Levit.* 27. *v.* 32. *Et omnis decima bovis, & pecoris, omne, quod tranſit ſub virga, decimum ejus erit ſanctitas Domino.* Quem Legis locum explicabimus in capite *De Paſtoribus.* Hic ſolum monemus *Prophetam* eò alludere, & Dei verba ſic ſumenda, quaſi dixiſſet, *Pulchritudo colli ejus, ſeu juvenca hæc pulchro collo tranſiit ſub virga mea;* id eſt, *Eam pro mea agnovi, & in armento meo recepi.* Sed, quia triturationem præcedunt aratio, & occatio, & reliqua, quæ ad terræ cultum pertinent, ſi *Ephraimitis* ſolum triturationis cura fuit, quæri potuit quoſnam alios ad ruſtica hæc opera adhibuerit. Cui quæſtioni *Propheta* ſic ſatisfacit, *Equitare faciam* Ephraimum: *arabit* Juda, *occabit ei* Jacob. Quod idem eſt, ac ſi dicat fore, ut tribus *Judæ* laborioſa hæc miniſteria peragat, dum equitabit *Ephraim*, id eſt, lautè vivet, & opiparè: ut cùm dicitur *Deut.* 32. *v.* 13. *Fecit eum equitare ſuper excelſa terræ, & comedit proventus agri.* Et *Eſa.* 58. *verſ.* 14. *Tunc deliciaberis in Domino, & equitare te faciam ſuper excelſa terræ, & cibabo te hæreditate* Jacobi *patris tui*, &c.

(*k*) Cap. 31. ſup. pag. 303. & 304. lin. 16. & cap. 32. pag. 310. & hoc capite pag. 411. lin. 63.

Oſ. 14. v. 2. *Omnem iniquitatem aufer, & accipe bonum, & reddemus juvencos labiis noſtris.* Ut *ferre iniquitatem ſuam* in *Levitico*, & paſſim, eſt *pœnâ commeritâ mulctari*; ita *auferre peccatum alicujus* eſt *ab hac pœna illum eximere*, uno verbo *illi condonare*, & *ignoſcere.* Sic *Joſepho* fratres dicunt *Gen.* 50. *v.* 17. *Aufer prævaricationem fratrum tuorum*, id eſt, Remitte pœnam, quam ab illis poſſes juſtè exigere propter peccatum in te commiſſum. Hoc ſenſu Deo hîc dicitur, *Omnem iniquitatem aufer.* Nam, quod pravos peccati habitus eximi, & aboleri notant per Spiritum Sanctificationis, verum quidem eſt, ſed non ad rem: quia *auferre peccatum* phraſi Scripturæ nihil quidquam eſt, quam quod diximus. Vide *Geneſ.* 18. *v.* 24. 26. *Exod.* 10. *v.* 17. & 23. *v.* 21. & 32. *v.* 32. & 34. *v.* 7. &c. Rogatur autem, ut omnem iniquitatem auferat, nulla excepta: ut *Pſal.* 51. *v.* 11. *Dele omnes iniquitates meas:* quia fruſtra partem ignoſceret, ſi vel una ſupereſſet, cujus nomine rei eſſemus apud Deum, *Maledictus enim eſt, quiſquis non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis*, Gal. 3. verſ. 10. *Et quiſquis totam Legem ſervaverit, peccaverit autem in uno, omnium eſt reus*, Jac. 2. verſ. 10. Itaque Deus iis, quorum in *Chriſto* miſeretur, omnia omnino peccata remittit. Hinc *David* Pſal. 103. v. 3. *Condonat* (Dominus) *omnes iniquitates tuas, medetur omnibus morbis tuis.* Et Pſal. 130. v. 8. *Et ipſe redimet* Iſraëlem *ab omnibus peccatis ejus.* Et Dominus ſervo nequam in Parabola *Matth.* 18. *v.* 32. *Illud totum debitum remiſeram tibi.* Et *Apoſtolus* Coloſſ. 2. verſ. 13. *Condonans vobis omnia delicta.* Additur in *Oſea*, *Et accipe bonum*, ut rectè *Hieronymus.* Reliqui veteres multò aliter; quia non intellexerunt quo ſenſu rogetur Deus, ut accipiat bonum: non certè in nobis, in quibus bonum aliud nullum reperit, quàm quod ipſe poſuit. Rogatur igitur, ut bonum de ſuo accipiat, quod nobis conferat. Sic *Gen.* 21. *v.* 21. Agar *accepit filio* Iſmaël *uxorem*, nempe quam illi copularet. Ita etiam de *Juda* Gen. 38. v. 6. & *Pſal.* 68. v. 19. *Accepit dona hominibus*, nempe quæ daret, & diſtribueret. Proinde Apoſtolus *Epheſ.* 4. *v.* 8. pro ἔλαβε, habet ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις. Hæc fidelium oratio hactenus. Sequitur votum, ſeu promiſſio, quâ gratitudinem pro acceptis à Deo beneficiis pollicentur. ונשלמה פרים שפתינו *Et reddemus juvencos labiis noſtris*, id eſt, laudes, & gratiarum actiones, quas bovis immolati loco habeas. Hæc enim ſacrificia Deo fideles ſæpe offerebant pro libamine, & thure. Hinc *David* Pſal. 116. v. 12. 13. *Quid rependam Domino? omnia beneficia ejus ſuper me ſunt. Poculum ſalutis accipiam, & nomen Domini invocabo.* Et verſu 17. *Tibi ſacrificabo ſacrificium laudis.* Et *Pſalm.* 141. *v.* 2. *Statuatur oratio mea, ut ſuffitus coram te; elatio manuum mearum, ut oblatio verſpertina.* Quod ſacrificiorum genus, etiam ſub œconomia Legis, Deo longè fuit acceptius, quam boum ſacrificia. Hinc *Pſ.* 50. *v.* 13. 14. *An veſcor ſanguine taurorum, aut ſanguinem hircorum bibo? Sacrifica Deo laudem, & redde Excelſo vota tua.* Et Pſal. 51. v. 17. *Sacrificia Deo, ſpiritus contritus*, &c. Et Pſal. 69. v. 31. 32. *Laudabo nomen*

Dei

Dei cantico, & magnificabo eum gratiarum actione: quæ Domino melior videbitur quoquam bove, & juvenco cornuto ungulam fiſſam habente. *Oſeæ* verba *Græci* reddunt, Καὶ ἀνταποδώσωμεν καρπὸν χειλέων ἡμῶν, *Et reddamus fructum labiorum noſtrorum.* Quaſi, pro פרים שפתינו, aliter diviſis vocibus, legerint פרי משפתינו *fructum è labiis noſtris.* Idem ſequuntur *Syrus* & *Arabs.* Et *Paulus* huc palam alludens *Hebr.* 13. *v.* 15. *Per ipſum igitur* (inquit) *aſſiduè offeramus Deo ſacrificium laudis, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus.* Sed ſenſus planè idem eſt. Nam καρπὸς *fructus* eo loco pro *oblatione* ſumitur: ut in *Græca* verſione κάρπωσις, κάρπωμα, ὁλοκάρπωσις, ὁλοκάρπωμα, quæ pro *ſacrificio*, & *holocauſto* paſſim occurrunt.

Amos. 6. v. 12. *An current in petra equi? Aut quis arabit bobus?* Nempe *in petra*, quod ſupplere facile eſt ex priore hemiſtichio. *Syrus* igitur non male, *Num current ſuper petras equi?* ܐܘ ܒܟ̈ܐܦܐ ܣܘܣܘܬܐ ܦܕܢܐ *aut ducent in illis jugum boum?* Tamen in re obvia hæſerunt alii veterum. Sic *Hieronymus*, cum hæc *Prophetæ* verba non caperet ſatis, אם יחרוש בבקרים *An* quis *arabit bobus?* quibus videtur negari boves ad aratrum eſſe commodos; voluit voce בבקרים pro *bobus* vulgaribus, *bubalos* intelligi; *qui*, inquit, *tam indomiti ſunt, ut jugum cervicibus non recipiant, &, cùm ſylveſtres boves ſint, propter feritatem nolint terram vomere ſcindere.* Atqui *bubalus Hebræis* non dicitur בקר, ſed תוא; vel תאו. *Græci* hunc eumdem locum plane aliter reddunt, Εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι; εἰ παρασιωπήσονται ἐν θηλείαις; *An perſequentur in petris equi? An ſilebunt inter fœminas?* id eſt, *inter equas.* Nempe חרש non ſolum *arare*, ſed & *ſilere* ſignificat. Et, pro בבקרים *in bobus*, legerunt בנקבים, *in fœminis.* Quamvis ne ſic quidem rectum eſſet; quia *Hebræis fœminæ* non ſunt נקבים, ſed נקבות. Ut taceam cauſam non eſſe, cur hic agat *Propheta* de equis ad fœminas hinnientibus. Sed dum totus in eo eſt, ut *Iſraëlitas* in peccatis plane obduruiſſe probet, nec jam ullam in eo populo ſupereſſe ſpem reſipiſcentiæ, inter cætera dicit, *An current in petra equi? aut* quis in ea *bobus arabit?* quaſi dicat hos homines habere cor lapideum, adeoque *Prophetas* fruſtra inter eos currere, ut munus ſuum obeant, & laborare incaſſum, ut tam dura corda proſcindant verbi vomere. Quæ Metaphoræ ſunt aptiſſimæ, & Sacris Scriptoribus ſatis frequentes. Sic *currere* dicuntur *Prophetæ*, aut *Apoſtoli*, *Jerem.* 23. *v.* 21. 1 *Corinth.* 9. *v.* 26. *Galat.* 2. *v.* 2. *Philipp.* 2. *v.* 16. &c. Et eorum labor cum agricultura confertur, 1 *Cor.* 3. *v.* 9. & 9. *v.* 10. & 2 *Tim.* 2. *v.* 6.

1 Cor. 9. v. 9. *In* Moſis *Lege ſcriptum eſt*, "Non "obligabis os bovi trituranti. *Num boves curæ ſunt Deo? An propter nos hoc omnino dicit? Propter nos enim ſcriptum eſt. Nam ſub ſpe debet is, qui arat, arare; & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.* Certum eſt, Dei providentiam non ſolum ad boves, ſed & ad minima quæque extendi. Itaque Deum etiam beſtiis proſpicere paſſim docent Sacri Scriptores. Sic *Geneſ.* 8. *v.* 1. *Recordatus eſt Deus* Noæ, *& omnium beſtiarum, ominiumque pecudum, quæ erant cum ipſo in arca.* Job. 39. v. 3. *Quis corvis eſcam præparat, cum pulli eorum ad Deum clamant*, &c. Pſal. 36. v. 6. *Homines, & jumenta conſervas, Domine.* Pſal. 104. v. 21. *Juvenes leones rugiunt ad prædam, & eſcam ſuam à Deo quærunt.* Pſalm. 147. v. 9. *Dat jumentis cibum ſuum, pullis corvorum, qui crocitant.* Jon. 4. v. 11. *Et ego non parcerem* Ninivæ, *in qua ſunt pluſquam centum viginti millia hominum, qui neſciunt diſcrimen inter dextram & ſiniſtram ſuam, jumentaque multa.* Matth. 6. v. 26. *Reſpicite volucres cœli, quæ neque ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cœleſtis paſcit illas.* Matth. 10. v. 29. *Nonne duos paſſeres aſſe væneunt? Et unus ex illis non cadit ſuper terram ſine patre veſtro.* Itaque cum hic dicit Apoſtolus, *An boves curæ ſunt Deo?* non ſimpliciter negat, vel boves, vel jumenta reliqua Deum ullo modo curare: tantùm vult, Deum hanc Legem non tam propter boves, quàm propter homines, condidiſſe; & hoc præcipuè reſpexiſſe, ut nos doceret ex labore ſuo unumquemque vivere oportere: adeoque in his Paſtores, quorum quò nobilius miniſterium eſt, eò eſſet iniquius debitam illis mercedem denegare. Quo argumento iterum uſus 1 *Tim.* 5. *v.* 17. 18. *Presbyteri*, inquit, *qui bene præſunt, duplici honore digni habeantur, maximè ii, qui laborant in ſermone, & doctrinâ. Dicit enim Scriptura, "Bovi trituranti non obligabis os; &, "Dignus eſt operarius mercede ſuâ. Apoſtolo* æqualis *Philo* in libro Περὶ Θυσιῶν ea ferè verba uſurpat, quæ *Apoſtolus*; quanquam in diſſimili argumento. Agens enim de Lege, quæ præcipit, ut Deo victimæ eximiæ, integræ, puræ, atque ab omni labe immunes offerantur, ait tam accurato victimæ examine morum emendationem in offerente ſignificari: Οὐ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλόγων ὁ νόμος, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν νοῦν καὶ λόγον ἐχόντων· ὥστε οὐ τῶν θυομένων φροντίς ἐστιν, ἀλλὰ τῶν θυόντων, ἵνα μηδὲν πάθος κηραίνωσι. Quæ ſic reddit *Latinus* Interpres, *Nec enim bruta Legi curæ ſunt, ſed animæ rationis compotes: itaque de offerentibus, non de victimis eſt ſollicita, ne quod vitium eis inſideat.* Sic, apud *Druſium*, *Menachem Ricinenſis* ad locum *Deuter.* 22. *verſ.* 6. "Non accipies matrem cum pullis, *Intentio præcipientis non eſt miſereri avium, ſed propter homines hoc dicit, quos ita voluit aſſuefacere ad manſuetudinem, & commiſerationem.*

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

Oves, & Capras *Hebraicè* eodem nomine contineri; quia multa habent communia.

Probatur ex Ariſtotele; *capras & oves multa habere communia. Itaque in unum gregem ſæpe coeunt. Quomodo vocetur* Arabicè *grex ex utriſque conſtans.* Ἐμμηλάδες, capræ cum ovibus. *Καπιάδες*, capræ, quæ ovibus præeunt. *Eodem modo paſcuntur. Morbos habent ſimiles. Eadem utriſque venena. Eædem medicinæ. Hœdi & agni eodem tempore caſtrantur. Oves & capræ in tres claſſes dividuntur.* Homerus μήλων *nomine complectitur utrumque pecus.* Σηκοὶ, ovium, & caprarum caulæ. Μηλωτὴ *tam* capræ, *quàm* ovis pellem *ſonat.* Heſychius *emendatus.* Νάκος *etiam non ſolùm* capræ, *ſed &* ovis pellis; *unde* νακοτίλτης, lanarum evulſor: *&* κατωνάκη, veſtis genus. *Origo vocis.* Syriaca. Σπυράδες *tam* ovium, *quam* caprarum excrementa. Heſychius *rurſus emendatus. Balatus utrique gregi communis.* Hebr. צאן *tſon*, ovis, *aut* capra. שה *ſeh*, hœdus, *&* agnus. Agnus *Hebraicè* טלה tale: hœdus *Æthiopicè* ጠሊ: tali: *Arabicè* طلا tala, *utrumque.* Arabicæ *voces plurimæ utriſque communes.*

CApras & oves multa habere communia, jampridem à *Philoſopho* eſt obſervatum. Sic *Hiſtoriæ animalium* libri ſecundi capite primo, Τὰ δὲ διχηλὰ, ἀντὶ τῶν ὀνύχων χηλὰς ἔχει, ὥσπερ πρόβατον, καὶ αἴξ. *Biſulca autem pro ungulis forcipes habent, ut ovis, & capra*

Et capite tertio, Ἔχουσι δὲ πλείους οἱ ἄρρενες τῶν θηλειῶν ὀδόντας ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἐπὶ προβάτων, καὶ αἰγῶν· *Mares fœminis plures habent dentes, tam in hominibus, quàm in ovibus, & capris.* Et libri tertii capite decimo ſeptimo, Οἱ δὲ ζωμοὶ τῶν στέαρ ἐχόντων πήγνυνται, οἷον προβάτου, καὶ αἰγός· *Jura ex animalibus, quæ ſebum habent, concreſcunt, ut ovis, & carpræ.* Et capite vigeſimo primo lac augere dicit κυάμων πλῆθος ὀλίγον οἰΐ, καὶ αἰγί, *fabarum nonnihil ovi, & capræ datum.* Et libri quarti capite decimo, ſomniare, præter alia, quædam animalia, ἔτι δὲ πρόβατα, καὶ αἶγας, *etiam oves, & capras.* Et libri quinti capite decimo quarto, Πρόβατον μὲν, καὶ αἴξ, αὐτοετὲς ὀχεύεται, καὶ κύει· *Ovis, & capra, anniculæ ineuntur, & uterum ferunt.* Et capite trigeſimo primo, Τὰ δὲ πρόβατα, καὶ αἶγες κρότωνας, φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι. *Oves, & capræ ricinos habent, non pediculos.* Et libri ſexti capite decimo octavo, Τοῖς μὲν οὖν προβάτοις, καὶ αἰξὶν, ἐπειδὰν ἡ ὥρα ὀχεύεσθαι, ἐπισημαίνει πρὸ τοῦ ὀχεύεσθαι· *Ovibus, & capris, cùm eſt coëundi tempus* (menſtrua) *id ſignificant antequam coëant.* Et capite decimo nono, Τὰ δὲ πρόβατα κυΐσκουσι μὲν ἐν τρισὶν, ἢ τέτταρσιν ὀχείαις, ἂν δὲ ὕδωρ γένηται μετὰ τὴν ὀχείαν, ἀνακυΐσκει· ὁμοίως δὲ καὶ αἶγες· *Oves autem tertio, aut quarto initu implentur; &, ſi poſt coitum imber ingruat, patiuntur abortum: ita etiam capræ.* Et rurſus, Κύει δὲ πέντε μῆνας πρόβατον, καὶ αἴξ· διὸ ἐν τοῖς τόποις, ὅσοι ἀλεεινοί εἰσι, καὶ ἐν οἷς εὐημεροῦσι, καὶ τροφὴν ἄφθονον ἔχουσι, δὶς τίκτουσι· *Oves, & capræ uterum ferunt quinque menſibus: ideo in locis calidioribus, & in quibus commodè degunt, & pabuli copiam habent, bis pariunt.* Item, Ὀχεύει δὲ, καὶ ὀχεύεται, ἕως ἂν ζῇ, καὶ πρόβατον, καὶ αἴξ, *Init, & initur, quamdiu vivit, capra, & ovis.* Ibidem, Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες, διά τε εὐβοσίαν, καὶ ἐὰν ὁ κριὸς, ἢ ὁ τράγος ᾖ διδυμοτόκος· *Geminos autem pariunt oves, & capræ, cùm pabuli beneficio, tum ſi aries, aut hircus natura ſit gemelli-parus.* Et libri octavi capite decimo, Πρόβατα δὲ, καὶ αἶγές εἰσι μὲν ποηφάγα, &c. *Oves autem, & capræ ſunt herbivoræ,* &c. Et capite vigeſimo octavo, Καὶ ἐν Κιλικίᾳ αἱ αἶγες κείρονται, ὥσπερ τὰ πρόβατα παρὰ τοῖς ἄλλοις· *Etiam capræ in* Cilicia *tondentur, ut oves apud alios.* Et libri noni capite tertio, Κατακεῖνται δὲ αἱ οἶες, καὶ αἶγες ἀθρόαι κατὰ συγγένειαν· *Cubant verò oves, & capræ confertæ per cognationem.* Et capite quinquageſimo, Μηρυκάζει δὲ τὰ μὴ ἀμφώδοντα, οἷον βόες, καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες· *Ruminant verò quæ utrimque dentes non habent, ut boves, capræ, & oves.* Et *De partibus animalium* libri tertii capite duodecimo, Σπλῆνα δ' ἔχει, τὰ μὲν κερατοφόρα, διχηλὰ, καὶ στρογγύλον, καθάπερ αἴξ, καὶ πρόβατον. *Lienem rotundum habent quæ cornuta ſunt, & biſida, ut capra, & ovis.* Et libri quarti capite ſecundo, Συμβαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ περὶ τὰ πρόβατα, καὶ τὰς αἶγας· τὰ μὲν γὰρ πλεῖστα τούτων ἔχει χολήν· ἀλλ' ἐνιαχοῦ μὲν τοσαύτην, ὥστε δοκεῖν τέρας εἶναι τὴν ὑπερβολὴν, οἷον ἐν Νάξῳ· ἐνιαχοῦ δὲ οὐκ ἔχουσιν, οἷον ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐβοίας. *Tale quid etiam ovibus, & capris evenit: pleraque enim fel habent; & quidem alicubi tale, ut prodigii inſtar habeatur ejus exceſſus, ut in* Naxo, *alibi autem non habent, ut in* Eubœæ *Chalcide.* Et *De generatione animalium* libri quarti capite quarto, in *Ægypto*, ubi fœcundiora ſunt animalia, plura dicit monſtra gigni: Ἐν δὲ ταῖς αἰξὶ καὶ προβάτοις γίνεται μᾶλλον· πολυτοκώτερα γάρ ἐστιν· *ſed imprimis inter capras, & oves, quæ ſunt maxime fœcundæ.* Et *Problem.* 6. quæſtione decimâ quærit, Διὰ τί αἶγες μὲν, καὶ πρόβατα ἀμέλγονται πλεῖστον γάλα, οὐ μέγιστον σῶμα ἔχοντα? *Cur capris, & ovibus, quæ corpore non maximo ſunt, mulgeatur lactis plurimum?* Niſi hæc eſſent plus ſatis: multò plura proferri poſſent ex *Varrone*, *Columella*, *Plinio*, & *Æliano*; unde conſtaret, capras, & oves animalia eſſe in multis ſimilia. Unde eſt, quòd in eundem gregem quandoque coëunt. *Virgilius Ecloga ſeptima*,

Compulerantque greges Corydon *&* Thyrſis *in unum:*
Thyrſis *oves*, Corydon *diſtentas lacte capellas.*

Cujusmodi grex *Arabicè* dicitur البكيلة *albechila.* Lexicon *Alcamus*, البكيلة الضان والمعز يتخالط Albechila, *oves, & capræ, quæ commixta ſunt.* Vocatur etiam الاعرم *alaram.* Ibidem, الاعرم القطيع من ضان ومعزي Alaram, *grex ex ovibus, & capris.* Prius nomen propriè μίξιν, poſterius δίχροον ſonat. Ita *Heſychius* ἐμμηλάδας αἶγας appellari ait τὰς μετὰ τῶν προβάτων γινομένας, *capras, quæ ſunt unà cum ovibus*, nempe in eodem grege. Ἐπιμηλάδες id ipſum ſonat. *Callimachus*, Hymno in *Apollinem*,

--- οὐδέ κεν αἶγες
Δεύοιντο βρεφέων ἐπιμηλάδες.

Neque capræ egeant hœdis admixtæ ovibus. Et, *Pauſaniâ* teſte in *Arcadicis*, ſolebant *Lacedæmoniorum* Reges oves ſecum in bella educere, ut Diis ante prælia litarent; quibus itineris duces capræ præibant, inde appellatæ Κατοιάδες. Verè igitur de ovibus *Ælianus*, (*Hiſt.* lib. 7. cap. 27.) Καὶ μέν τοι καὶ ἕπονται ταῖς αἰξί· *Etiam capras ſequuntur.* Et *Varro* (*Ruſt.* lib. 2. cap. 3.) docet utrumque hoc pecus uno ferè modo paſci, de capris ſcribens, *Nec multò aliter tuendum hoc pecus, atque ovillum.* Morbi etiam ſæpe ſimiles: ſic podagra, teſte *Athenæo*, eſt αἰπολίων καὶ προβάτων νόσος, *caprarum, & ovium morbus.* Eædem herbæ utriſque noxiæ. *Plinius* libri decimi ſexti capite vigeſimo, *Sabina capris, & ovibus venenum eſt.* Et libri vigeſimi capite decimo quarto, *Guſtatum à pecore capriſque* (pulegium) *balatum concitat. Unde quidam* Græci, *literas mutantes*, blechon *vocaverunt*, cùm alioqui vocetur γλήχων. Et libri vigeſimi quarti capite undecimo, *Pecus, & capræ, ſi aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur.* Et alibi, *Oves, & capras perdunt euonymus, & conyza.* Eadem quoque remedia. *Columella* libri octavi capite ſeptimo, *Sicut in ovillo pecore prædictum eſt, caprino medebimur.* Et capite tertio, *Capri, vel arietis petulci ſævitiam paſtores hac aſtutia repellunt. Menſuræ pedalis robuſtam tabulam configunt aculeis, & adverſam fronti cornibus religant,* &c. *Plutarchus* de alyſſo, (*Sympoſ.* lib. 3. cap. 1.) Λέγεται δὲ καὶ ποιμνίοις ἀγαθὴ, καὶ αἰπολίοις, παραφυτευομένη ταῖς μάνδραις. *Dicitur & ovium, & caprarum gregibus eſſe utilis, ſi prope caulas plantetur.* *Plinius* libri vigeſimi ſexti capite decimo, *Satyrii genus erythraicon arietibus quoque, & hircis, ad Venerem ſegnioribus, in potu datur.* *Heſiodus* etiam in *Operibus & Diebus* (*a*) eâdem menſis die jubet (*a*) *Verſu* 784.

---- ἐρίφους τάμνειν, καὶ πώεα μήλων,

hœdos caſtrare, & greges ovium. Et *Odyſſ.* ι'. (*b*) *Homerus* tam oves, quàm capras in tres claſſes vult dividi, ita ut (*b*) *Verſu* 219.

---- χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι, ----

ſeorſim quidem ſint ætate provectiores, ſeorſim mediæ, & ſeorſim recens editæ. Proinde idem μήλων communi nomine paſſim complectitur utrumque pecus. Ita *Iliad.* κ'.

(*c*) Ὡς δὲ λέων, μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν, (*c*) *Verſu* 485.
Αἴγεσιν, ἢ ὀΐεσσι, κακὰ φρονέων, ἐνορούσῃ·

Ut leo, μήλοισιν *incuſtoditis ſuperveniens, capris, aut ovibus, mala machinans, irruit.* Et *Iliad.* π',

(*d*) Ὡς δὲ λύκοι, ἄρνεσσιν ἐπέχραον, ἢ ἐρίφοισι, (*d*) *Verſu* 352.
Σίνται, ὑπὲκ μήλων αἱρεύμενοι, αἵ τ' ἐν ὄρεσσι
Ποιμένος ἀφραδίῃσι διέτμαγεν ----

Ut lupi, in agnos, aut hœdos irruentes, noxii, ἐκ μήλων

eas ſurripientes, quæ in montibus *paſtoris ſtultitiâ diſperſæ ſunt.* Et *Odyſſ.* 9.

(e) Verſu 184. (*e*) Μῆλ᾽, ὄϊές τε, καὶ αἶγες ἰαύεσκον· -----

Dormiebant μῆλα, *oves* ſcilicet, *& capræ.* Ad quem locum *Scholiaſtes*, Προτάξας τὸ γένος, ἐπιλύεσκε τὸ εἶδος· *Præpoſito genere, ſpeciem addidit.* Hinc eſt, quòd *Iliad.* δ΄. de caprario dicit,

(f) Verſu 279. ----- (*f*) ὑπό τε σπέος ἤλασε μῆλα,

ſub ſpeluncam autem μῆλα *compulit*, id eſt, *capras.* Et *Odyſſ.* ξ΄. de *Ulyſſis* caprariis,

----- (*g*) ἕκαστος ἐπ᾽ ἤματι μῆλον ἀγινεῖ,

(g) Verſu 105. Ζατρεφέων αἰγῶν ὅστις φαίνηται ἄριστος·

Quiſque in diem μῆλον *abducit, ſaginatarum caprarum quæcunque apparet optima.* Tale eſt, quòd σηκοί *caulæ* ſunt *ovium, & caprarum*, Odyſſ. 9.

(h) Verſu 219. ----- (*h*) στείνοντο δὲ σηκοὶ

Ἀρνῶν, ἠδ᾽ ἐρίφων· -----

Plenæ autem erant caulæ agnis, & hœdis. Et quòd μηλωτή non ſolùm τοῦ προβάτου δοράν, *ovis pellem*, ut plerumque, ſignificat, ſed & *caprinam*, quam αἰγείαν μηλωτὴν nonnulli vocant. *Heſychius*, Ἴσηλαι, κίκλαι, ἢ αἱ αἴγειαι μηλωταί. Item, Ἰοθλή, αἴγεια μηλωτή, ἀμερίς· (lege Ἀμερίας, Græci Gloſſatoris nomen, quem *Athenæus* ſæpe citat) Proinde multis Veterum *melote* eſt *caprina pellis. Hieronymus* Præfatione in *Regulam* Pachomii, *Et caprinam pelliculam, quam* meloten *vocant. Sedulius* in Epiſtolæ ad *Hebræos* caput undecimum, *Eſt autem* melota *pellis caprina ex uno latere dependens, quâ Monachi utuntur* Ægyptii. *Caſſianus* lib. 1. *Inſtitut.* 8. *Ultimus eſt habitus eorum pellis caprina, quæ* melotes, *vel* pera *appellatur.* Iſidorus, *Orig.* lib. 19. cap. 24. *Melotes, quæ etiam* pera *vocatur, pellis eſt caprina à collo pendens, præcincta uſque ad lumbos.* Tamen *melota* à caprarum pellibus diſtingui videtur in
(i) Hebr. 11. 37. his *Pauli* ad *Hebræos* (*i*) Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· niſi dicatur ultimum illud per explicationem eſſe additum.

Sed & νάκη, vel νάκος, quod pro *capræ pelle* palàm
(k) Odyſſ. ξ΄. verſu 530. uſurpant (*k*) *Homerus*, & (*l*) *Theocritus*, à *Simonide* pro *ovillo vellere* ſumitur. Quo quidem nomine apud
(l) Idyll. 5. 2. *Etymologum* ita carpitur, Νάκη, τὸ αἴγειον δέρμα· κῴδιον, τὸ προβάτιον. οὐκ ἄρα τὸ ἐν Κόλχοις νάκος ῥητέον· κακῶς οὖν Σιμωνίδης νάκος φησί. *Caprina pellis eſt* νάκη, *ut ovilla* κῴδιον. *Itaque* Colchicum *vellus non dicendum eſt* νάκος. *Malè igitur* Simonides νάκος *appellat. Simonidis* tamen exemplo νάκος pro *vellere* ab iis uſurpari video, qui puriſſimè loquuti ſunt. Sic apud *Herodotum* (lib. 2. cap. 42.) *Thebani Jovem* fabulantur, ariete cæſo, καὶ ἐνδύντα τὸ νάκος, *& vellere illius aſſumpto, Herculi* apparuiſſe. Et, in *Syria Luciani Dea*, quiſquis illi ſacra facit, ove mactatâ, τὸ νάκος χαμαὶ θέμενος, ἐπὶ τούτου ἐς γόνυ ἕζεται, *vellus humi ſternens, ſuper hoc in genua procumbit*, &c. Et *Archippo* νακοτιλεῖν eſt *vellera tondere*, aut *vellicare.* Et *Philemoni* νακοτίλτης, *vellerum evulſor.* Et *Cratino* νακότιλτος ὥσπερεὶ κῴδιον, *qui velleris inſtar vulſus eſt.* Quæ omnia apud *Pollucem* libri ſeptimi capite nono. Proinde *Heſychio* νακοτίλται ſunt οἱ κείροντες τὰ πρόβατα, *qui tondent oves. Suidæ* etiam & *Cyrillo* apud me manu-ſcripto, οἱ τῶν προβάτων κουρεῖς, *ovium tonſores.* Et νάκος huic κῴδιον, *vellus*; illi δορὰ προβάτου, *ovilla pellis.* Et *Gloſſatori* veteri, *Pellis lanata*, νάκη. Unde *Varro, Feſtus*, & *Paulus*; *Naccæ appellantur vulgò fullones*, &c. *Quòd omnia ferè opera ex lana* nacæ *dicantur à* Græcis. Et κατωνάκη *Polluci* libri ſeptimi capite decimo quarto, Ἐξ ἐρίου μὲν ἦν ἐσθὴς παχεῖα. νάκος δὲ αὐτὸ κατὰ τὴν πέζαν προσέρραπτον· *Lanea veſtis erat denſa cum ipſo vellere ad fimbriam aſſuto.* Vox in *Ariſtophane* extat non ſemel, & in *Heſychio*, & *Suida*, quos vide. Ex his probatur plùs ſatis, νάκην, vel νάκος tam *vellus eſſe*, quàm *capræ pellem.* Et eſt, cur credam de *vellere* primò & propriè dici. *Hebræis* נקי naki, eſt *innocens*, נקה naka, *innocentem eſſe.* Hinc *Syris* ܢܩܝܐ *nekjo*, vel *nakjo*, eſt *ovis.* Et *Græcis*, niſi fallor, νάκη, vel νάκος, pro *vellere*, ſeu *ovis pelle*; unde ad *capram* eſt translatum.

Huc quoque pertinet, quòd σπυράδες, σφυράδες, σπύραθοι, σπύρελαι tam ſunt *ovium*, quam *caprarum excrementa. Galenus* in *Exegeſi*, Σπυράδες, τὰ τῶν αἰγῶν, καὶ προβάτων ἀποπατήματα. *Heſychius*, Σπύραθοι, τῶν προβάτων καὶ αἰγῶν ἡ κόπρος. Item, Σφυράδες, τὰ διαχωρήματα τῶν αἰγῶν, καὶ προβάτων· οἱ δὲ, σπυρίας. Unde apud eundem in Σπορθύγγια, τὰ διαχωρήματα τῶν αἰγῶν, ἅτινες σπυρίδας καλοῦσιν· pro διαχώρηματα ſcribendum διαχωρήματα· & σπυράδας, vel σπυρίας, pro σπυρίδας. Nam σπυρίδας eſſe *ſportas* nemini non eſt notum. Et ὀισυπος, aliis τοῦ προβάτου, *Heſychio* eſt ὁ τῆς αἰγὸς ῥύπος. Neque hoc omittendum, ut ovibus, ita & capris balatum tribui. *Plinius* ubi ſupra, de pulegio, *Guſtatum à pecore* (id eſt, *ovibus*) *capriſque balatum concitat. Ariſtophanes* in *Pluto*, Actu ſecundo,

Βληχώμενοί τε προβατίων, αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη.

Balantes ovium, & grave-olentium caprarum cantus. Et *Theocritus Idyll.* 5.

----- αἱ δὲ χίμαιραι

Αἵδε κατεβληχῶντο, ----

capræ autem illæ balabant. Græcè tamen μηκᾶσθαι caprarum proprium eſt, ut βληχᾶσθαι ovium. Sed hæ voces ſæpe promiſcuæ ſunt, atque ut capris βλήχημα, viciſſim ovibus μηκασμόν quandoque tribui videas. De ovibus enim dixit *Poëta*

----- Ἀζηχὲς μεμακυῖαι,

Iliad. δ΄. verſu 435. &

Θήλειαι δ᾽ ἐμέμηκον -----

Odyſſ. 9. verſu 439. Non poſſum hic omittere vocem κυρηβάσθαι, æquè ac κυρίσσειν, arietibus, & hircis communem, qui cornibus mutuò ſe impetunt. *Heſychius*, Κυρηβάσθαι, διαμαχέσθαι, ἀπὸ τῶν κεράτων, καὶ τῶν τράγων, ἔνθεν καὶ τὸ κυρίσσειν.

Hæc præmittere neceſſe habui, ne quis miretur, quòd *Hebræi* quædam habeant vocabula capris, & ovibus communia: putà צאן *tſon* & שה *ſeh*; quibus *oves* frequentiſſimè, ſed & quandoque *capras* ſignificari certum eſt. Hinc de priore *Kimchius* in *Lexico*, הבהמה הדקה הכבשים והעזים יקראו צאן פעם כולל כלם *Pecus minutum, ut oves, & capræ, vocantur quandoque* צאן *univerſali nomine.* Et *Pomarius*, ותדע שצאן הוא שם כולל עזים וכבשים *Scito nomen* צאן *commune eſſe capris, & ovibus.* Et *Aquinas*, הבהמה הדקה כמו כבש ועז יקרא בשם זה הכולל *Tenue pecus, ut ovis, & capra, vocatur hoc generali nomine.* Itaque צאן *Hebræis* idem eſt, quod μῆλον *Græcis.* Neque aliter reddi debuit, cum de capris uſurpatur: ut *Gen.* 27. *verſ.* 9. *I nunc* אל הצאן, πρὸς τὰ μῆλα, *& cape mihi inde* שני גדיים עזים טובים *duos hœdos caprarum bonos.* Et Geneſ. 38. verſ. 17. *Mittam hœdum caprarum* מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων. Et Levit. 1. verſ. 10. *Et ſi ſit* מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων, *oblatio ejus ex ovibus*, nempe *aut capris.* Et Jerem. 50. 8. *Eſtote ut hirci* לפני הצאן, κατὰ πρόσωπον τῶν μήλων.

Etiam שה tam *hœdum* eſſe, quàm *agnum*, patet ex locis, quæ ſequuntur. *Gen.* 30. *verſ.* 32. כל שה חום בכבשים וטלוא ונקוד בעזים *Omnis* שה *niger in ovibus, & maculoſus, & guttatus in capris.* Exod. 12. verſ. 5. ubi de *Paſchate*, שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם *Integer* שה, *maſculus, anniculus erit vobis, quem capietis ex ovibus, & capris.* Num. 15. *verſ.* 11. *Sic unicuique bovi fiet, aut unicuique arieti*, או לשה בכבשים ובעזים, *aut* τῷ שה *ex ovibus*, *&* capris. Et Deut. 14. 4. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis*; *Bos*, שה כבשים ושה עזים *&* שה *ovium, &* שה *caprarum.* Unde eſt, quod in *Lexico Kimchius*, והקטן בן הכבשים ומן העזים הוא שיקרא שה *Et parvulus tam ex ovibus, quam ex capris is eſt, qui vocatur* שה. Quod ipſum tradunt *Hebræorum* ali

Si-

Sic, apud *Damirem*, *Arabum* الشاة quod idem eſt, نقع علي الذكر والانثي من الضان والمعز *occurrit de mare, & fœmina, ex ovibus, & capris.*

Rurſus *Hebræum* טלה *tale*, & *Arabicum* طلا *tala*, cum *agnum* ſonet, tamen *Æthiopicè* ጠሊ: *tali*, eſt *hircus, hœdus*, & *capra*. Exempla vide in *Æthiopicis* verſionibus *Deut.* 14.4. *Pſ.* 49.14. & 65.14. *Cant.* 4.1. & 5.7. *Matth.* 25.32.33. *Luc.* 15.29. *&c.*

Æquivoca hujuſmodi multò plura ſunt apud *Arabes*. Sic فرير aut فرفر & ساخلة & حلان ſeu حلام totidem ſunt nomina *hœdis* & *agnis* communia. Et جهم eſt *hœdum*, vel *agnum ablactare*. Et حبلة *ovium, aut caprarum grex*. Et, quod jam (m) diximus, بكيلة & اعرم *capræ & oves ſimul commixtæ*. Et ثحبيمة & مبيش *ovilli lactis cum caprino mixtio*: quod *Siculum* eſſe inventum dicit *Philoſophus Hiſt. animal.* lib. 3. cap. 20. Et يعار *tam caprarum balatus, quàm ovium*. Et شمال *ſaccus, quo vel ovis, vel capræ ubera reconduntur, ne illa exſugat parvulus.* Hæc junctim de ovibus, & capris; jam de utriſque ſeorſim agendum.

(m) Pag. 418. lin. 2.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Ovium *Hebræa* nomina, & *Chaldaica* quædam, ordine Alphabetico explicantur.

Ut אל Deus, *ita* איל aries *à robore dictus. Hinc* Jupiter κελοπρόσωπος. *Contrà*, agni *tam* Græcum, *quàm* Arabicum *nomen* ab infirmitate *ductum. Agnus cur* à lana *dicatur* אמר *in* Eſdra, *& alibi. Agnina pellis, id eſt*, ἀρνακὶς, *ſeu* rheno, *in veſtium uſum quam commoda.* Agnus in ora veſtis *quid ſit* Chaldæis. *Idem* Græcis ὦα, *vel* ὄα. Bezek *in* Kimchio *non eſt* agnus, *ut volunt, ſed* calculus, *ut* Chaldaicum ביזקא bizka, *&* Græcorum *recentiorum* βιζάκιον. Iſraëlitæ *à* Saüle *per calculos & agnos numerati. Arietes in* Eſdra דכרין, *id eſt*, mares, *dicti. Aries, qui gregem ducit, quomodo* Talmudicis, Chaldæis, Syris, Arabibus, *&* Græcis. *Dux gregis cur* Homero κτίλος. טלה tale, *Hebræis* agnus ſubrumus. *Arabice* tala, talu, *&* tila; *Æthiopicè* tali, *&* vajatal; *Chaldaicè* tele, *vel* talja, *quid differant.* Ταλιθὰ κοῦμι. Puella nubilis *Græcè* τάλις. *Origo vocis* טלה tale. Jobel יובל *non eſt* aries, *ut volunt. Veterum buccinæ ex boum, non ex arietum cornibus.* Servius, *&* Joſephus *notati. Vocis* Jobel *variæ interpretationes. Harum vero ſimillimæ.* Jubilum, & jubilare, *quid propriè. Agnus quâ ætate dicatur* Hebræis כבש chebes *&* Arabibus كبش chebs. Bidens, *&* ſiſarra *quid propriè. Pro* כבש *ſcribitur* כשב, *tanquam voce à lucro facta.* Car כר *propriè* paſcualis ovis, *aut* agnus. *Chaldæum* פלגים phalgis *idem*; *ex* Græco φάγιλος, *id eſt*, agnus quadrimeſtris; *quia tum maximè edulis* Jonibus κὰρ pediculus, *&* agnus. Caria *inde dicta*, *&* Cos *inſula* Caris. Pediculus *cur* Homero κὰρ, vel ἶκαρ. *Quæ oves dicantur* המשנים hamiſnim, 1 *Sam.* 15.9. *Vox à Veteribus pravè lecta.* Miſnim *propriè* bidentes: *quæ vox accuratè explicatur.* Aſtaroth עשתרות, armenta, *aut* greges: *unde* Venus Aſtarte; *in cujus tutela boves. An oves à* ditando *dicantur* aſtaroth. Tſon צאן, capris, *&* ovibus *commune nomen*, à fœcunditate *ductum*. Saanan צאנן Judææ, *oppidum*; *malè* Græcis Sennaar. Εὐσθενεῖν; *&* εὐθύνειν, *pro* εὐθηνεῖν. Keſita קשיטה *non eſt* ovis, *ut reddunt, ſed nummi genus. Vox propriè* ſincerum *ſonat*, *&* ἀκίβδηλον. Jacobi *ævo non ſolebant res permutari, ſed nummis appenſis, vel numeratis, emebantur. Ager à* Jacobo *emptus* argenti pretio, *Act.* 7.16. *Tria in eo loco ἄπορα. Non* Joſephi *ſolius, ſed & fratrum corpora in terram* Chanaan *exportata, idque in agrum* Sichemitarum, *non* Chebronem. *Cur* Chebron *dicta* Kirjath-arba. *In* Iſraëlis *nomine contineri omnes, qui* Chebrone *ſepulti ſunt.* Abraham *pro* Jacobo *nominatus, id eſt, pater pro filio. Similes alibi locutiones.* [illegible] Abrahami *nomen merum Gloſſema.* Emmor τοῦ Συχὲμ, *id eſt*, Sichemi *pater, non filius. Ejuſdem Phraſis varia exempla. Cur monetæ genus* Keſita *pro* agnis *accepta. De eo conjecturæ tres.* Keſita, *quod genus nummi ſit.* Rachel רחל, *ovis* Hebræis, Syris, *&* Arabibus. Arias *notatus. Ovis* reicula: Rachel, Jacobi *uxor, cur ovis dicta.* Theræ filius *quorſum vocatus* οἰόλυκος. *Quid differant* שה & צאן. Hebræi *Lexicographi notati. Vocis* שה *origo* Arabica.

OVium in Scripturis nomina, quia plura occurrunt, libet in hoc capite explicare juxta literarum ordinem.

איל *ajil*, eſt *aries*. Sic *Gen.* 15.9. איל משלש, *aries triennis*. Gen. 22.13. איל אחר נאחז בסבך בקרניו *Aries à tergo detentus in* veprium *perplexitate cornibus ſuis*. 2 Reg. 3.4. אילים צמר *Arietes* cum *lana*, id eſt, *intonſi*. Pſal. 114.4. *Montes exſilierunt* כאילים, *ut arietes*. Eſ. 60.7. אילי נביות *Arietes Nabatæorum*. Dan. 8.4.6. איל בעל הקרנים *Aries cornutus*: & איל מנגח *aries cornu feriens*. Nomen ab אל, id eſt, *robore*, ductum: ita ut איל *aries*, & אל *Deus fortis*, ſint conjugata. Quin vox Pluralis אלים, *elim*, & *arietes*, & *Deos* ſonat. Unde eſt, quod *Ethnicorum* vetuſtiſſimi *Jovem* ſuum finxerunt κελοπρόσωπον. Porrò à *robore* dictus eſt *aries*, ut opponeretur *agno*, qui *Græcè* vocatur ἀμνός, quaſi ἄμενος id eſt, *ſine viribus*: & *Arabicè* ساخلة *ſachla*, à Verbo ساخل *ſachala*, quod *infirmum eſſe* ſignificat, ut خسل *chaſala*, & *Hebræa* חשל *chaſal*, & חלש *chalas*. Tria enim hæc vocabula eaſdem habent Radicales, ſed ordine permutato.

אמר *immar* eſt *agnus*. Inde Plur. אמרין *immerin*, *Eſdræ* 6.9.17. & paſſim in *Paraphraſtis*. Eſt enim *Chaldaica* vox, quam *Arabes* quoque uſurpant. Nempe *Chaldæis*, quibus ſolenne eſt צ & ע permutare, *lana* eſt עמר, pro צמר. Et ab עמר fit אמר, quæ licet ſcripturâ diverſa, tamen ſono tam vicina erant, ut *Galilæi* inter loquendum confunderent; quod *Talmudici* teſtantur in Tractatu עירובין fol. 53.2. *Chaldæum* igitur *agni* nomen *à lana* ductum eſt, quæ in matribus quidem villoſior eſt. Hinc *Theocritus Idyll.* 12.

- - - ὅσσον ὄϊς σφετέρης λασιωτέρη ἀρνός,

Quantò ovis agno ſuo villoſior eſt. Sed in agnis eſt tenuior, & tactu mollior, atque eo ipſo plus in pretio. Proinde *Martialis* lib. 5. *Epigr.* 38.

Puella ſenibus dulcior mihi cygnis,
Agnâ Galeſi *mollior* Phalanini.

Aut *Phalantini* potiùs, quia ad *Galeſum* amnem *Tarentum* condidit *Phalantus.* Et ῥλώικας, ſeu ἀρνακίδας, id eſt, *agninas pelles unà cum lana*, in veſtium uſum, maximè commendant Mediorum filii, ut quæ non ſolùm plus caloris, quàm ovillæ, conferant, ſed & dorſo & renibus plurimùm proſint. Hujuſmodi veſtis eſt *rheno*; ſi vocis origo ſervatur. Nam *Græcè* ῥλω eſt *agnus.* Et אמרא *imra*, *Chaldæis* non ſolùm *agnum*, ſed & *limbum veſtis* ſignificat, cui aſſuebatur ἀρνακίς. Sic *Pſ.* 133. 2. in *Chaldæa* Paraphraſi, *Sicut unguentum bonum, quod effuſum ſuper caput deſcendit ſuper barbam, barbam* Aaronis, *quod deſcendit* על אמרא דלבושוי, *ſuper agnum veſtis ejus*, id eſt, *ſuper oram veſtis ejus agnina pelle ſuffultam. Græci* habent ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ ἐνδύματος, quod ferè idem eſt. Nam ὦα, ὤα, ὄα, vel ὄια, primò μηλωτὴν *vellus* ſignificavit, ſeu *ovis pellem cum lana. Heſychius*, Ὤα τοῦ προβάτου, ἡ μηλωτή. *Suidas*, Ὦα, μηλωτή. *Pollux*, Τὴν δὲ ὤαν, καὶ ὄαν λέγουσιν· ὄα δὲ καλεῖται καὶ ἡ τοῦ προβάτου δορὰ ἡ σὺν τῷ ἐρίῳ. Secundo ſic dicta eſt *ora veſtis cum hujuſmodi pelle aſſuta.* Καὶ γὰρ οἱ ἀρχαῖοι προβάτων δέρματα ἔβαλλον ἐν τοῖς κρασπέδοις τῶν ἱματίων. Ita *Etymologus*, & *Cyrilli* Lexicon nondum editum, in voce ὦα. Et *Euſtathius* in *Iliad.* ε΄. Οἱ παλαιοὶ καὶ ταύτης οἰὸς δέρμα προσέρραπτον, ἵνα ἥκιστα τρίβοιντο τὰ κάτω τῶν ἱματίων. Hinc igitur *ora veſtis inferior* ὦα, vel ὄα dicta eſt: neque *inferior* ſolùm, ſed & *ſuperior*, quam aliter περιστόμιον, & περιτραχήλιον vocant. *Pollux*, Ὦα δὲ τὸ ἐξωτάτω τοῦ χιτῶνος ἑκατέρωθεν. *Heſychius*, Ὦαι δὲ τῶν ἱματίων, καὶ τὸ λῶμα τοῦ ἐνδύματος, καὶ τὸ περιστόμιον τοῦ ἱματίου. Quod à *Pſalte* intelligi palàm eſt. Rectè igitur *Suidas* poſt *Theodoretum*, τὸ περιστόμιον ὤαν ἐκάλεσεν ὁ Δαβίδ, ὃ καλοῦμεν περιτραχήλιον.

בזק bezek, *agnum* multi explicant tanquam ex *Talmude*, & *Kimchio.* Schindlerus, *Talmudicis* בזק *agnus.* Boderianus, בזק *eſt agnus ſecundum R.* David *in libro* Radicum. David de Pomis, בזק שה לפי ר׳ ד׳ קמחי שמואל י״א Bezek, *agnus, ſecundum R.* Davidem Kimchium 1 *Sam.* 11. In quo tamen nihil tale reperio, neque in *Hebræis* vetuſtioribus. Tantùm ad locum 1 *Sam.* 11. 8. ubi de *Saüle* dicitur, *Et recenſuit eos* (Iſraëlitas) *in Bezek*, poſtquam notavit *Kimchius* (in *Lexico*) *Bezek* eſſe loci nomen, de quo *Jud.* 1. 5. *Et repererunt* Adoni-bezekum *in Bezek*, addit in libro *Haggada* בזק *bezek* hic pro *calculo* ſumi, ac ſi dicatur *Saül* populum באבנים per *calculos* recenſuiſſe, quos ſinguli viritim dederint. Nempe, ut βιζάκιον apud *Græcos* recentiores (a), ſic *Chaldæis*, (b) בזק *bezek*, vel בזקא *bizka*, pro *calculo* uſurpatur. Rurſus, quia טלאים *telaim*, ſunt *agni*, ut dicetur in ſequentibus, cum idem *Saül* 1 *Sam.* 15. 4. populum recenſuiſſe legitur *in Telaim*, quod loci nomen fuit *ab agnis* dicti, ut *Græcis Rhene, Arne, Polyrrhenium*; idem liber *Haggada* per טלאים, telaim, *agnos* intelligit, per quos *Iſraëlitas* numeravit *Saül.* In qua eadem ſententia fuit *Chaldæus Paraphraſtes*, qui pro בטלאים *in Telaim*, habet באימרי פסחיא, *per agnos Paſchales*; quaſi tum fuerit *Paſcha* tempus, & per *Paſchæ* victimas, quæ plerumque per decurias comedebantur, initus fuerit populi cenſus. Et author *Tanchumæ*, ſive *Jelammedenu*, hæc duo loca inter ſe conferens, *Saülem* dicit pauperes per calculos, & divites per agnos dinumeraſſe. Quem locum cùm citet *Kimchius*, abundè docet בזקיא, id eſt, *calculos*, & אימריא, id eſt, *agnos*, nihil habere commune. Itaque nullus capio, quomodo ex his verbis docti collegerint בזק bezek, *Kimchio* eſſe *agnum.*

דכרין dichrin, *Chaldæis* primò *mares* in genere, deinde in ſpecie ſunt *mares ovium*, id eſt, *arietes*; ut in Sacro Textu *Eſd.* 6. 9. 17. & paſſim in *Paraphraſtis.* Ita *Homerus* arietes (c) ἄρσενα μῆλα, & ἄρσενας ὄϊας, id eſt, *oves maſculas* appellat. *Talmudicis* porrò כרכשתא *charchaſtha*, vel קרקשתא *karkaſtha*, eſt *aries, qui gregem præit, appenſo tintinnabulo*, atque ipſum *tintinnabulum*, à Verbo קרקש *karkas*, quod *ſonare* eſt. Neque aliud משכוביתא *maſchobitha*, in *Paraphraſi Jonathanis*, quæ de *Jacobo* ſic habet, *Gen.* 30. 40. ויהב בריש ענא משכוביתא *Et maſchobitham poſuit in capite ovium.* Pro quo legendum videtur משבוכיתא, *masbochitha*, vel משבוקיתא, *masbokitha*; quia سبق *Arabibus* eſt *præire* & *antecedere*, unde dictum putaverim *arietem* gregis ducem. *Gemariſtæ*, in *Bava Kama*, משכוכית *maſchochith*, ſcribunt per duplex *Caph*; tanquam à משך maſach, *trahere*: quo hæc *Gloſſatoris* pertinent, יש לכל בעל עדר עז חריף ותולה לה זוג להלוך בראש והעדר נמשך והולך אחריה *Quisquis eſt gregis dominus, habet ovem præeuntem, cui tintinnabulum appenditur, ut eat in capite* gregis: *& grex trahitur* quaſi, *& illam ſequitur.* Nec multò aliter *Aruch. Syris* id ipſum eſt ܟܘܪܙܐ *chorzo.* Baptiſta Ferrarius, ܟܘܪܙܐ Chorzo, *hircus, vel aries, qui eſt dux gregis.* Quod puto eſſe *Arabum* كراز *chorraz*, quomodo ab illis vocari reperio الكبش تاحمل خرج الراعي *arietem, qui peram paſtoris gerit.* Nempe *pera*, quæ vulgo خرج *horg* (unde Hiſpanum *alforjas*) etiam كرز *chorz* vocatur. Itaque ut كرز *chorz* eſt *pera*, ſic كراز *chorraz* eſt ὁ πηροφόρος. His ſi *Græca* libeat addere; *Heſychio* Σκίλος; & Κτίλος, eſt ὁ προηγούμενος τῆς ποίμνης κριός, *aries, qui præcedit gregem.* Nec prius aliunde novimus. Sed κτίλος eſt ex *Homero* notiſſimum, qui de *Ulyſſe* dicit *Iliad.* γ΄:

Αὐτὸς δὲ, κτίλος ὥς, ἐπιπωλεῖται στίχας ἀνδρῶν.

Is autem, ut dux gregis aries, luſtrat virorum ordines. Et *Iliad.* ν΄. populus *Æneam* ſequi tradit,

- - - - ὡσεί τε μετὰ κτίλον ἕσπετο μῆλα,

ut ducem gregis arietem ſequuntur oves. Sectarium ex *Feſto* rectè dixeris, cui *Sectarius vervex* eſt, *qui gregem agnorum præcedens ducit.* Nec vero eſt abſimile, quod habet *Homeri Scholiaſtes*, κτίλον dici, quaſi ἄκιλον, ἀπὸ τοῦ ἄγειν τὰ λοιπὰ θρέμματα, *à ducendo reliquo pecore.* Et *Servio* ſi credimus, *Laconum lingua* Tityrus *dicitur aries major, qui gregem anteire conſueverit.*

טלה *tale*, propriè eſt *agniculus, agnus ſubrumus*; ἄρνος ὑπομάζιος. Solùm occurrit tribus locis: nempe 1 *Sam.* 7. 9. *Et* Samuel *cepit* טלה חלב *agnum lactis*; id eſt, *lactentem.* Et *Eſ.* 40. 11. *Paſcet ut paſtor gregem ſuum, brachio ſuo congregabit* טלאים *agnos, & ſinu ſuo portabit.* Et *Eſ.* 65. 25. זאב וטלה *Lupus & agnus paſcentur ſimul.* Quartus additur locus ex 1 *Sam.* 15. 4. *Et recenſuit eos* בטלאים, quod quidam *Hebræorum* reddunt *per agnos*: & Hieronymus *quaſi agnos*, quia legit כטלאים. Sed ibi *Telaim* jam (d) docuimus loci nomen eſſe proprium. Quod agnoſcunt plerique interpretes, quamvis aliter atque aliter efferant. *Syrus* enim habet ܒܛܠܝܐ *in Telaja*, diverſa terminatione; *Arabs* في موضع يقال له · طويلا *in loco, qui vocatur Tavila*: cujus nominis urbs eſt In *Luſitania. Græci*, ἐν Γαλγάλοις, pro ἐν Τελάοις quomodo Scribæ imperiti ſolent ignotis nominibus notiora ſubſtituere. Porrò, ut *Hebræis* טלה *tale*, ſic *Arabibus* طلا *tala*, eſt *agnus*: cujus vocis originem his verbis aperit *Damir*, الطلا بالفتح ... اولاد الغنم واذما

(a) *Vide Macarium, Homil.* 17. *& Antiochum Homil.* 66. *& Suidam in* Βιζάκιον.

(b) *Thargum Prov.* 26. 8.

(c) *Vide Iliad.* μ΄. *verſu* 451. *&* ψ΄. *verſu* 337. *Odyſſ. ι.* v. 425. *&* 438.

(d) *Pag.* 423. *lin.* 53.

سمي بذلك لانه يطلي اي تشد رجليه داخيط الي وتد Tala, *per* Fata, *eſt fœtus ovillus adhuc parvulus, quomodò vocatur, quia* jutla, *hoc eſt, pedibus, ad paxillum fune ligatur*, nempe mactandus. Neque enim Verbum *Arabicum* طلي eſt *ligare* in genere, ſed *ligare mactandum agnum*, ut *Hebraicè* עקד. Tamen inde dici vel *Arabum* طلا *tala*, vel *Hebræorum* טלה *tale*, pro *agno*, vix crediderim. Et Verbum ex Nomine potiùs, quam Nomen ex Verbo videtur factum. Utut ſit, طلا *tala*, & طلو *talu*, cum ſcripturâ parum differant, tamen apud *Arabes* ſunt notionis diverſiſſimæ. Illud enim *ovis*, hoc *lupi fœtum* ſignificat. Et طلا *tila*, cum *Keſra*, ولد ذوات الاظلف *catulum animalium, quæ habent ungulam fiſſam*. Ita *Damir*. At *Æthiopicè* ጠሊ፡ *tali*, eſt *hœdus*, aut *caper*. *Arabes* quoque ita uſurpant, ut obſervat *Giggeius* in vocibus طلي, & الجدي. *Æthiopicè* rurſus ወይጠል፡ *vajatal*, eſt *caprea*. Et *Chaldaicè* טלה *tele*, vel טליא *talja*, puer, & טליתא *taljetha*, vel ἀρχαϊκῶς *talitha*, puella. Unde notiſſimum illud, Ταλιθὰ κοῦμι, *Puella, ſurge*; Marc. 5. v. 41. A quo deflexum *Æolicum* τάλις pro *puella nubili*. Heſychius, Τάλις, ἡ μελλόγαμος παρθένος, καὶ κατωνομασμένη τινί· Talis, *virgo nubilis, & alicui deſponſata*. Quomodo *Callimachus* uſurpat, & *Sophocles* in *Antigone* verſu 639. ad quem vide *Scholiaſtem*. *Suidas* etiam hic conſulendus, qui ex *Scholiaſte* pleraque habet. Unum addo, טלה, vel טלא, unde Plurale טלאים, videri prius *hœdum*, quam *agnum* ſignificâſſe. Nam טלה, vel טלא, quodcunque ſit animal, *à maculis* ita dictum eſt, quod *hœdo* maxime convenit. *Hœdus* enim adhuc ſubrumus certis maculis aſperſus eſt, quas ætas delet. Unde *Poëta* Ecl. 2.

Capreoli ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Ad quem locum *Servius*, *Qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes: acceſſu enim temporis mutatur color.* *Capreolus* porro eſt hœdi ſylveſtris ſpecies: & continetur ſub *Arabico* nomine طلا *tala*, Itaque الظبية *caprea* in *Damire*, *Arabicè* dicitur ام الطلا *mater τοῦ tala*.

יובל *jobel*, creditur eſſe *aries*; quia *Joſ.* 6. *v.* 5. 6. קרן היובל *cornu* jobel, *Chaldæus* reddit קרן דכרא *cornu arietis*; & שופרות היובלים *buccinas* jobelim, שופריא דקרן דכריא *buccinas è cornu arietino*. Et *Talmudici* volunt *Arabicam* eſſe hanc vocem; quia id his verbis aſſerit *Rabbi Akibas* in *Roshhaſſana* cap. 3. fol. 26. a. כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא *Cum in* Arabiam *profectus ſum, arietem vocabant* jobela. Proinde cornu arietino quinquageſimus annus promulgatus fuiſſe fertur: atque ideo vocari יובל *jobel* & שנת יובל *annus jobel*, ſeu *jubilæus*, Levit. 25. v. 10. 13. &c. Sed valde vereor, ne commentum hoc ſit merè *Rabbinicum*: cùm aries *Arabicè* nuſquam vocetur *jobel*, quod quidem ſciam, ſed حمل *hamal*, aut كبش *chebs*, aut شافع *ſaphi*, aut, ſi ſit procerior, جاجاج *giuchgiuch*, & هاجهج *hughug*, &c. Tantum وبلة *wabala* in ove eſt شهوة الفاحل *admiſſarii* (ſeu *arietis*) *appetitus*, & اسقوبلت الغنم *ovis arietem appetiit*. Ita habetur in *Alcamus*. Quod videtur occaſionem dediſſe huic commento. Præterea nuſquam legitur in Sacris Scriptoribus quinquageſimum annum promulgatum fuiſſe cornu τοῦ *jobel*, ſed בשופר תרועה *tuba clangoris*; quo nomine *cornu arietis* deſignari. ... *credat* Judæus Apella, *non ego*. Veterum certè buccinæ ex boum erant, non ex arietum cornibus. *Dionyſius Halicarnaſſæus* libro ſecundo, Τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινὸς, κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες, ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον· *Plebejos miniſtri quidam, bovinis cornibus buccinantes, ad concionem cogebant*. Et multo ante *Varro* libro quarto *De Lingua Lat.* *Cornua* dicta; *quod ea, quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu*. Solus, quod meminerim, *Servius* buccinam ex capræ cornu fieri in ſpeciem docet. Verba ſic habent, *Cum Dii Inferi inducuntur, quare ſignum buccinæ datur* (*Æn.* lib. 7. verſu 518.) *Solvitur, quod buccina ex ...... capræ fiat, & quod ſit propriè* Ditis *patris hoſtia*, &c. Legendum *ex cornu capræ*: neque enim aliud occurrit, quod poſſit commodè ſuppleri. Itaque, ex mente *Servii*, buccina fuit ex capræ cornu. Sed de tuba, vel buccina ex cornu arietino, apud veteres *Græcos*, & *Romanos* nulla mentio. Neque verò id commodum eſſet, cùm ſit omnino ſolidum, neque cavum quidquam habeat; in quo flatus recipiatur. Itaque nullus capio, unde ſumpſerit *Joſephus* quod de *Gedeonis* militibus refert *Antiq.* lib. 5. cap. 8. Ἐκόμιζον δὲ πάντες, &c. ἐν τῇ δεξιᾷ κριοῦ κέρας, ἐχρῶντο δ' τούτοις ἀντὶ σάλπιγγος· *Ferebant omnes in dextra manu cornu arietis, quo pro tuba utebantur*. In Scriptura enim שופרות, id eſt, *tubas*, reperio *Jud.* 7. *v.* 8. 16. 18. 19. 20. 22. & in *Græcis* κερατίνας, *cornua*: ſed arietis cornua pro tubis uſurpata, neque in Sacro Textu legi, neque apud ullum Interpretem. Quid erunt igitur *annus τοῦ jobel*, aut vero *tuba τοῦ jobel*? Plures ſunt ſententiæ, ut fit in re obſcura. *Jubilæum* Joſephus ἐλευθερίαν explicat; *Aquila*, & *Seniores* ἄφεσιν· *Philo*, in *libro Nominum*, *dimittentem*; *Hieronymus* in *Eſaiam* lib. 2. *dimiſſionem*; & *Moſes Gerundenſis* in *Levit.* 25. *v.* 10. שלוח, eodem ſenſu. Sed puto illos Interpretes rem reſpexiſſe, non verbum: neque enim יבל uſpiam eſt *dimittere*, vel *remittere*. Sunt, qui שנת היוביל volunt eſſe שנת המוביל, id eſt, *annum reducentis*; quia eo anno ſervus, & captivus, & exul quaſi poſtliminii jure revertebatur ad ſuos: quod *Fullerus* maxime probat *Miſcellaneorum* libri quarti capite octavo. Nonnulli יובל referunt ad יבול *terræ proventum*, cujus eo anno defectum ſupplebat Dei benedictio, *Levit.* 25. *v.* 20. 21. *Oleaſter*, *Ribera*, *Serrarius*, alii, Scripturæ aliquot loca proferunt, in quibus יבל in *Hiphil* eſt *afferre cum gaudio*: unde colligunt יובל ideo dici *quinquageſimum annum*; quia bonis omnibus erat fœcundus. Sed הוביל eſt ſimpliciter *afferre*, vel *reducere*, ſive id fiat *cum gaudio*, ut *Pſal.* 45. *verſ.* 16. &c. ſive *cum mœrore & luctu*, ut *Job.* 10. *v.* 19. & 21. *v.* 30. 32. *Eſa.* 23. *v.* 7. & 33. *v.* 7. *Jerem.* 11. *v.* 19. *Oſe.* 10. *v.* 6. &c. *Avenario* יובל *jobel* eſt *ſonus ex tuba profluens*, ut יבלי מים, id eſt, *decurſus aquarum*, Eſa. 30. verſ. 25. & 44. v. 4. *Maſii* ſententia non caret veriſimilitudine, *Hebræum* vocabulum *jobel*, & *Latina jubilum*, & *jubilare*, à *Jubal* eſſe deducta, primo inventore Muſices, *Gen.* 4. *v.* 21. ac *voces* quaſque *canoras* illas quidem, ſed *ruſticas*, *duras*, *agreſtes*; & *quaſi ululantes* ſignificare: quales inchoata illa, ſed non perfecta primi artificis inſtrumenta edebant. Eo ſenſu משך היובל *Exod.* 19. *verſ.* 13. & קרן היובל & שפרות היובלים *Joſ.* 6. *v.* 5. 6. ſunt *tubæ*, vel *cornua ſoni grandis, & protracti ruſtico more*. Et annus *Jobel* eſt *annus, cujus promulgatio fiebat tali cornu, vel tubâ.*

Quo faciunt hæc *Varronis* libro quinto *De Lingua Latina.* *Ut* quiritare *urbanorum, ſic* jubilare *ruſticorum. Itaque hos imitatus* Apriſſius *ait in* Bacche (vel, ut emendat *Scaliger*, *aptè* Attius *ait in* Bacchis) "*Quis me jubilat?* Et hæc *Feſti*, *Jubilare eſt ruſticâ voce inclamare,* Unde *Gloſſarium* vetus, Κραυγὴ ἀγροικῶν, *Ejulatus agreſtium.* Item, Ὀλολυγμὸς ἀγροικῶν, *Jubilatus agreſtium.* Cujus locutionis exempla ſi deſideras, en tibi ex *Silii* libro decimo quarto:

Et lætus ſcopulis audivit jubila Cyclops;

id eſt, *cantus paſtoris* Daphnidis: & ex *Calphurnii Ecloga* prima,

Nec montana ſacros diſtinguunt jubila verſus:

& *Ecloga* ſeptima,

Et tua mœrentes expectant jubila tauri:

& ex *Apuleji* libro octavo, *Villæ vero coloni canes rabidos & immanes,* &c. *jubilationibus ſolitis,* &c. *nobis inhortantur*, id eſt, *in nos hortantur, & concitant.* Et ex *Ammiano Marcellino* lib. 22. *Cum miles cantilenas meditaretur pro jubilo molliores. Pro jubilo,* id eſt, *pro militari voce, vel cantu;* qui ruſticus eſt & incomtus.

כבש chebes, *Arabicè* كبش *chebs*, eſt *mediæ ætatis agnus*, inter טלה tale *agniculum*, & איל ajil *arietem.* Nempe ut *Homerus* ovile genus in tres ætates ita diſtinguit. *Odyſſ.* ι verſu 221.

- - χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
χωρὶς δ' αὖθ' ἔρσαι, - - - - - -

ſeparatim quidem erant ætate priores, ſeparatim quoque mediæ, ſeparatim denique recens natæ: ſic etiam *Hebræi* hos trium ætatum gradus in ovibus obſervant, & triplici nomine inſigniunt; atque ut טלה eſt *ſubrumus agnus*, 1 Sam. 7. v. 9. *quique in ſinu geſtatur*, Eſa. 40. v. 11. & איל *aries trimus*, Gen. 15. v. 9. ita כבש inter utrumque medius, ab anno primo ad tertium, hoc nomen obtinet. Unde in Scriptura toties כבש בן שנה *agnum anniculum*, & כבשים בני שנה *agnos anniculos* legas. Exempla vide *Exod.* 12. *v.* 5. & 29. *v.* 38. *Levit.* 9. *v.* 3. & 12. *v.* 6. & 23. *v.* 12. 18. 19. *Num.* 6. *v.* 12. 14. & 7. *v.* 15. & ejuſdem capitis locis aliis viginti quinque. Inde *Kimchius*, ונקרא כבש בן שנה כי הגדול משנה יקרא איל *Et vocatur* chebes *anniculus; quia, ſi ſit anniculo major, vocatur* ajil. Quod ipſum ſequuntur *Pomarius*, & *Aquinas.* At *Arabes* id nominis paulo latius extendunt. *Damir*, الكبش فاحل الضان في اي سن وقيل اذا اثني وقيل اذا اربع Alchebs, *ovis maſculus ætate quavis* (nempe καταχρηστικῶς) *aut, ut alii dicunt, cum duales; aut, ut alii, cum quatuor dentes ejicit.* Alcamus, الكبش الحمل اثني او اذا جرجت رباعيته Alchebs, *aries, cum duales ejicit; aut cum prodeunt quatuor ejus dentes:* id eſt, ut idem explicat, *dentes,* التي بين الثنية والناب *qui inter duales & molares medii ſunt;* quod anno ſecundo, aut tertio contingere infra dicetur, ubi de voce משנים. Itaque in ovibus الكبش ferè idem eſt, quod *bidens*, quod poſtea explicabimus. Poſſis & *ſiſarram* reddere, quomodo vocatur ovis, quæ primum annum ſuperavit. Gloſſæ, *Siſarra*, πρόβατον μεῖζον ἐνιαυτοῦ. Quippe *ovem* etiam ſignificat כבש ut *Levit.* 4. *v.* 32. *Si obtulerit* כבש *in oblationem ſuam, fœminam integram eam offeret.* Tamen, quia de mare plerumque uſurpatur, ex כבש fit כבשה Fœminina terminatione, ut ſignificetur *agna*, ſeu *ovicula.* Sic *Levit.* 14. *v.* 10. וכבשת אחת בת שנתה *Et ovicula una annicula.* Et, in *Nathanis* Parabola, 2 *Sam.* 12. *v.* 3. *Pauperi cuidam nihil erat præter unam* כבשה *oviculam.* Et *Geneſ.* 21. *v.* 28. שבע כבשות *ſeptem agnæ.* Per ἀναγραμματισμόν כבש chebes, mutatur in כשב *cheſeb*, Geneſ. 30. v. 22. & paſſim in *Moſis* libris. Unde *Arabum* كسب *chesb*, vel *chisb*, pro *quæſtu* & *proventu*, qui populis Orientis ex pecore maximus fuit. Hinc *Arabs Erpenianus* de *Iſaaco*, Gen. 26. v. 14. *Et fuerunt ipſi greges ovium, & armenta boum,* وكسب عظيم *& chesb* (id eſt, *proventus*) *magnus.*

כר contractum ex ככר (ut בת *pupilla* ex בבת) primò *paſcuum* ſignificat; ut *Eſa.* 30. *v.* 23. & *Pſal.* 65. *v.* 14. Secundò *paſcualem agnum, & ovem*, aut *paſcalem*, ſi mavis ἀρχαϊκῶς. *Lucilius*,

Paſcali pecore & montano, hirto atque ſoloci.

Feſtus, *Paſcales oves* Cato *poſuit pro Paſcuales.* Sic *Deuter.* 32. *v.* 14. עם חלב כרים ואילים בני בשן *cum adipe paſcualium* agnorum, *& arietum* Baſanæorum. 1 Sam. 15. v. 9. *Et indulgens fuit* Saül *& populus erga* Agagum, *& erga optimas oves, & boves, & bidentes*, ועל הכרים *& erga* agnos *paſcuales.* 2 Reg. 3. v. 4. de Rege *Moab*; *Rendebat* Iſraëlis *Regi centum millia* כרים agnorum *paſcualium.* Pſal. 37. v. 20. *Quia peribunt impii, & Domini hoſtes* ביקר כרים *ut pretioſum* agnorum *paſcualium* (id eſt, adipes) *deficiunt, in fumum abeunt.* Ejuſdem vocis exempla plura ſi deſideras, quære *Eſa.* 16. *v.* 1. & 34. *v.* 6. *Jerem.* 15. *v.* 40. *Ezech.* 27. *v.* 21. & 39. 18. & *Amos* 6. *v.* 4. Nobis ſufficiet hic obſervare in loco *Davidis*, quem nuper citavimus, *Hebræa* verba ביקר כרים à *Chaldæo* reddi היך יק פלגיסין דמן אולא מתפטמין וסופיהון מתנכסין *quomodo pretioſum* palgiſin (aut *phalgiſin* potius) *qui primum quidem ſaginantur, ſed poſtmodum immolantur.* In quibus verbis, quorſum agni vocentur *phalgiſin*, *Hebræi* quærunt non immeritò; quia פלגים *phalgis* pro *agno* nuſquam alibi reperitur. Et alii quidem componunt ex פלג־גם, quaſi *portionem craſſam*, aut *pinguem* dixeris: alii ex פלג־שה, ac ſi ſit *ovis dimidia.* Ita *Elias*, qui inde colligit פלגים eſſe שה שיצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא *pecus ovilli generis, quod perfectionem agni ſuperat, ſed arietis perfectionem nondum attigit.* Et, hunc ſequuti, *Pomarius* & *Aquinas* volunt *agnum* eſſe *tredecim menſium*; quaſi כבש non dicatur, niſi qui præciſè eſt *anniculus*: quæ ſunt nugaciſſima. Omnino enim פלגים *phalgis*, trajectis literis, deflexum eſt ex *Græco* φάγιλος, id eſt, *agnus.* *Plutarchus* in *Hellenicis*, *Quæſt.* 14. ubi de mulcta, quam procorum hæredibus, ab *Ulyſſe* interemptis, impoſuit *Achillis* filius *Neoptolemus*; Ἦν δὲ ἄλφιτα, οἶνος, κηρία, ἔλαιον, ἅλας, ἱερεῖα πρεσβύτερα φαγίλων. Φάγιλον δέ φησιν Ἀριστοτέλης τὸν ἀμνὸν εἶναι. *Erat autem* (mulcta illa) *farina, vinum, favi mellis, oleum, ſal, victimæ phagilis adultiores. Phagilum verò* Ariſtoteles *agnum eſſe dicit. Heſychius*, & *Phavorinus*; Φάγιλος, ἀμνός. Ita legendum, non φάγηλος per η. Φάγιλος enim nomen eſt ejuſdem formæ, cujus ὀργίλος, αἴγιλος, νεογιλός, κίλλος, κορυπίλος, εἴσπνιλος. Ita nempe dicitur *agnus*, cum *edulis* eſſe incepit, ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, id eſt, quadrimeſtris ut minimùm. Vix enim eduntur agni antequam depulſi ſint, nec niſi quarto menſe depelluntur. *Nutricantur* (inquit *Varro*) *quoad facti ſint quadrimeſtres.* Itaque φάγιλος *Græcè* id ipſum eſt, quod *Arabicè* الجفر *algiaph*[illegible] enim *agnum Arabes* ita nominant. *Alcamus* [illegible] اولاد الشاه مما [illegible]

عظم واسككرش او بلغ اربعة اشهر Algiaphro, *ex ovis fœtibus, qui crevit, & ventre jam intumuit, aut attigit quartum menſem.* Et verò ex φαγίλω, R & L permutatis, potuit fieri primò الفاجر *alphagro*, deinde per Metatheſin الجفر *algiaphro:* ut per aliam Metatheſin à *Chaldæis* φάγιλος mutatum in פלגים *phalgis.* Quin פלגים, vel φάγιλος, planè videntur exprimere vim *Hebræi* כר *car*; quo, niſi fallor, nomine ſignificatur *agnus, qui, à matre depulſus, jam cœpit eſſe paſcualis.* Porrò, ſi quis roget, qui factum ſit, ut *Græca* vox φάγιλος, ipſis *Græcis* non multùm nota, ad *Chaldæos* & *Arabes* penetraverit; ipſum rogabo viciſſim, unde devenerit ad *Græcos Hebræorum* כר *car*; cùm populi, qui in vicinia habitant, *Arabes* & *Syri* putà, hoc vocabulum prorſus ignorent, atque ipſimet *Hebræi* nonniſi rarò uſurpent: tamen ad *Græcos* deveniſſe, & *Jonicam* fuiſſe vocem ex *Heſychio* ſcimus, cujus verba ſunt, Κὰρ, θάνατος, φθεῖρον (lege φθεὶρ) πρόβατον. Item, Κάρα, &c. Ἴωνες τὰ πρόβατα. Et, creſcente voce, Κάρνος, φθεὶρ, βόσκημα, πρόβατον. Item, Καρνοσάσιον, στάβλος, ὅπου τὸ κάρνον ἵσταται. Item, Κάρος, &c. βόσκημα. Item, Καρφθεὶρ, προβάτου εἶδος. Lege diviſis vocibus Κὰρ, φθεὶρ. *Ovem* igitur *Græci* ſignificarunt vocibus κὰρ, & καρὸς, & κάρνος, vel κάρνον· quæ palàm deductæ ſunt ex *Hebræa* כר *car.* Neque vero eſt abſimile, quod jam alibi obſervavimus, indidem dici *Cariam*, cujus ager eſt maximè compaſcuus. *Cicero* libro primo *De Divinatione*; Arabes *autem*, & Phryges, & Cilices *paſtu pecudum maximè utuntur*, &c. *Tum* Caria *tota, præcipueque* Telmiſſenſes, *quos antè dixi, quod agros uberrimos maximeque fertiles incolunt. Palæphatus*, ubi de *Heſperidibus*; Ἕσπερος ἦν ἀνὴρ Μιλήσιος, ὃς ᾤκει ἐν τῇ Καρίᾳ, &c. τούτῳ δὲ ἦσαν οἶες καλαὶ, καὶ ἔγκαρποι· οἷαι καὶ νῦν ἐν Μιλήτῳ, ἐπὶ τούτῳ δὲ ὀνομάζονται χρυσαῖ. Heſperus *vir erat* Mileſius, *qui in* Caria *habitabat. Huic autem erant oves pulchræ & fœcundæ; cujusmodi etiam nunc ſunt* Mileti, *ac proinde vocantur aureæ.* Et *Cariæ* vicina *Cos* inſula etiam ipſa *Caria* dicitur. *Stephanus*, Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Καρία· aut Καρὶς *Caris*, ut legit *Euſtathius*, qui hæc habet ad librum ſecundum *Iliados*, Ἡ Κῶς Καρὶς ἐλέγετο κατὰ τὸν ἐπιλέκτην τῶν Ἐθνικῶν. Cos *dicebatur* Caris juxta Collectorem Gentilium Nominum. Nempe & ipſa fuit valde εὔβοτος. Proinde *Callimachus* de hac inſula Hymno in *Delum*, verſu 164.

---- λιπαρή τε, καὶ εὔβοτος, εἴ νύ τις ἄλλη.

Et pinguis & paſcua, ſi qua alia. Unde eſſe, quòd *Cos* vocatur, affirmat *Euſtathius* in *Iliad.* ξ. Verba ſunt, Φασὶ δὲ τοὺς Κᾶρας οὕτω καλεῖν τὰ πρόβατα, ὅθεν καὶ ἡ νῆσος Κῶς, ὡς πολυθρέμμων, δι' εὐβοσίαν. *Dicunt autem* Cares *ſic appellare oves, unde & inſula* Cos, *utpote multa alens pecora propter paſcui ubertatem.* Sed κῶς, vel κώδιον, *vellus* eſt, ut *Arabum* كز *cad*; non *ovis.* Itaque, ſi ab εὐβοσίᾳ dicta eſt, eò potiùs pertinet alterum inſulæ nomen Καρὶς, quia κὰρ *Jonicè* ovem, *Hebraicè* non ſolùm *ovem*, aut *agnum*, ſed & *paſcuum* ſignificat. Vox eadem κὰρ ab *Heſychio* φθεὶρ exponitur, ſeu *pediculus.* Id ex *Homero* ſumptum, apud quem *Achilles* de *Agamemnone* dicit *Iliad.* ι. verſu 378.

-------- τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ,

quod, *Euſtathio* teſte, nonnulli ſic explicant, Τιμῶ αὐτὸν ἐν μοίρᾳ καρὸς, ὅ ἐστι φθειρὸς τοῦ περὶ τὴν κεφαλήν· *Eum non pluris facio, quàm pediculum capitis.* Quomodo ſi interpreteris, legi malim -- ἔγκαρος αἴσῃ, ut *pediculus* ἔγκαρ dicatur, quia eſt ἐν κάρᾳ *in capite.* Et verò id *Euſtathio* maximè placet. Sed hæc obiter. Quomodo à voce כר fiat מכרכר 2 *Sam.* 6. *verſ.* 14. dicemus infra.

משנים *miſnim*, quæritur quid ſint 1 *Sam.* 15.9. ubi *Saül* peperciſſe *legitur optimis gregibus, & armentis, &* המשנים hamiſnim, *& agnis.* Plerique Veterum ſic reddunt, quaſi aliter legerint. *Chaldæus*, שמיניא; *Syrus* ܫܡܝܢܐ; *Arabs* السمان *pinguibus*, id eſt, השמנים pro המשנים, *Mem* & *Schin* tranſpoſitis; *Græci*, τῶν ἐδεσμάτων id eſt, הזמנים *Zajin* pro *Schin*; Hieronymus, *veſtibus*, id eſt, השנים, omiſſo *Mem.* Ex *Hebræis*, *R. Eſaias* ſequitur *Jonathanem*; *R. Selomò* putat *boves pingues* המשנים, id eſt, *duplos* appellari; quod duplam habeant carnem, & pinguedinem, quomodo *Gen.* 43.12. כסף משנה *duplum argentum* ſignificat. *Kimchius* explicat שניים לבטן *ſecundo partu genitos*, ac ſi ſint præſtantiores, aut בני שתי שנים *biennes.* Contra, *R. Jacob Eleazaris* filius בני שנה *anniculos* hic intelligit. Inter tot expoſitiones fluctuat *Pomarius*, neſcius quid ſequatur. Et *R. Levi* maluit hunc locum intactum præterire, quam cum cæteris nugari. *Druſius* exponit *ſecundarios*, ut intelligatur *Saül* non ſolùm optimis gregibus, & armentis peperciſſe, ſed & iis, qui erant in proximo illis ordine; & ſi non optimi, ſaltem ab optimis ſecundi. Quæ ſingula perpendere noſtri non eſt otii, nec inſtituti. Tantùm id afferam, quod vero videtur eſſe proximum. משנים quod omnes ſciunt, fit ab *Hebræo* Verbo שנה *ſchana*, id eſt, *iterare* & *duplicare*, ut *Arabicum* ثني *tſana.* A quo ثنيان *thſaniath*, id eſt, *duales*, vel *gemini*, dicuntur dentes duo, qui in jumentis, & omni pecore, ſed in ovibus præſertim, eminent certâ ætate, nec multò poſt excidunt. Et اثنى *athſna* Verbum quartæ Conjugationis, quæ reſpondet *Hebrææ Hiphil*, ſignificat apud *Arabes*, *hos dentes abjicere.* Et *qui abjicit* ثني *thſani* dicitur, atque inde colligitur quot annos agat. Agnus enim illos dentes ſecundo, aut tertio anno abjicit; vacca tertio, aut quarto; equus quarto; camelus ſexto. *Alcamus*, الثنية الناقة الطاعنة في السادسة Thſania, *cameli fœmina, quæ ſextum annum attigit.* Idem, البعير الثني والفرس الداخل في الرابعة والشاة في الثالثة كالبقرة *Camelus* thſani (id eſt, *ſexennis*) *Equus quartum ætatis annum agens, & ovis tertium, ut & vacca.* Alii *Arabes* apud *Giggeium* الثني Thſani, *jumentum, quod duales dentes abjicit. Agnus biennis. Camelus ſexennis. Equus quadriennis. Ovis biennis. Vacca triennis, quod duales dentes tunc abjiciant.* Et in *Alcamus* jumentum, aut pecus dicitur الجذع قبل الثني Algiadſo, *antequam duales abjiciat, id eſt, infirmus, invalidus, ætatis nondum ſatisfirmæ.* Proinde idem addit, اسم له في زمن وليس بسن ينبت او يسقط *Hoc nomen à tempore ductum eſſe, non à dentibus, quæ creſcunt, aut decidunt.* Tempus igitur, quo dentes duales abjiciuntur, ideo paſtores curioſiùs obſervant; quia hæc eſt ætas pleni roboris, ad quam pecora quo propiùs accedunt, eo majori ſunt in pretio. Proinde in ovibus bidentes, id eſt, in quibus ſeſe exerunt hi duo dentes, quos diximus, olim exquirebantur, ut Diis acceptiores, & ſacrificiis aptiores. *Virgilius* libro quinto *Æneidos*;

------- *cædit quinas de more bidentes.*

Et libro ſexto,

Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et libro ſeptimo,

Centum lanigeras mactabat ritè bidentes,

Et libro duodecimo,

---- *intonſamque bidentem*
Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.

Et *Silius* libro decimo tertio,

---- *circumque bidentum*
Viſceribus laceris, & odori ſulfuris aurâ,
Graminibusque novis, & longo murmure purgat.

Et *Seneca* in *Oedipo*,

Nigro bidentes vellere, atque atra boves
Retrò trahuntur. ----

Non me latet, à multis Veterum hanc vocem multò aliter ſumi. Nam apud *Gellium* (d) & *Macrobium* (e) Nigidius *bidentes* appellari ait non *oves* ſolas, ſed *omnes beſtias bimas*. Et ibidem *Gellius bidentes* dici vult, quaſi *biennes*. Et *Nonnius Marcellus*, Bidentes *qui æſtimant ob eam cauſam oves à* Virgilio *dictas, quòd duos dentes habeant, peſſimè ac vitioſè intelligunt*, &c. *Et melius intelligi poteſt, ſi* biennes *dixerit*. *Hyginus* tamen (qui, *Gellio* teſte, jus *Pontificium* non ignoravit) *bidentes* appellari ſcripſit *hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in majorem tranſcendiſſe conſtaret ætatem*. Et *Feſto* quoque *bidentes* ſunt *oves duos dentes longiores cæteris habentes*. *Iſidorus* etiam libri duodecimi capite primo quaſdam ex ovibus bidentes vocari refert, *eò quòd inter octo dentes duos altiores vocant*. Et *Gloſſa Philoxeni*, Διόδυς, *Bidens*. Et *Gloſſarium* aliud vetuſtiſſimum, *Bidentes*, Ἐπὶ τ̃ προβάτων, διὰ τὸ διόδοντα αὐτὰ εἶναι. Quibus ideo accedit *Scaliger* ad *Varronem*; quia ſi *bidens* eſſet quaſi *biens*, vel *biennis*, inde *bidennes*, non *bidentes* dicerentur. Sed, cùm de ove agitur, parvi momenti eſt hæc quæſtio; quia duos hoſce dentes eminulos ovis non habet, antequam ſit biennis. Itaque *bidens biennem* ſignificat ſaltem ex conſequenti. Unde eſt, quòd utroque modo nonnulli interpretantur. *Servius* in librum ſextum *Æneidos*, *Bidentes ſunt oves circa bimatum, habentes duos dentes eminentiores, quæ erant aptæ ſacrificiis*. *Gloſſæ* veteres, *Bidentis*, Διετὴς ὄϊς, ὄδοντα προβάτα· lege διόδοντα πρόβατα. Utut ſit, המשנים *Hebræis*, ut ثنيون *Arabibus*, dictas fuiſſe *pecudes* puto, atque in his *ovis* maxime, vel *cùm eminebant*, vel *cùm excidebant hi duo dentes*. Quod cùm adultæ ætatis ſit indicium, hoc ipſo maxime præſtabant.

(d) Lib. 16. cap. 6.
(e) Lib. 6. cap. 9.

עשתרום *aſtharoth*, Deut. 7.13. & 28.v.4.18.51. *Arabs* Pariſienſis *agnos*, & Kimchius *oves* explicat. *Liber nominum* in Hieronymo *caulas, præſepia, ovilia, atria*. Alii plerique *armenta*, aut *greges*. Ita enim *Græci, Chaldæi, Syrus, Samaritanus, Arabs Erpenianus, Vulgatus* Interpres, *Aben Ezra, David de Pomis*, & magna pars recentiorum. Et verò inde dicta *Aſtarte* videtur non ſolùm gregibus, ſed & armentis præfuiſſe, atque ideo capiti impoſuiſſe βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρε, *tauri caput pro regni inſignibus*, ut habet *Sanchoniathon*. Nempe *Aſtarte* eſt *Venus*: quod ex eodem *Sanchoniathone*, ex *Cicerone*, *Theodoreto*, *Procopio Gazæo*, *Suida*, & aliis probare eſſet obvium, ſi hæc res ageretur. Porro de *Venere Lucretius*,

---- *per te genus omne animantum*
Concipitur, viſitque exortum lumina Solis.

Et *Manilius* libro ſecundo, ubi de cœli ſignis, quæ ſub Deorum tutela ſunt,

---- *taurum* Cytherea *tuetur*:

ut taurum illi ſcias ſpeciali curâ fuiſſe commiſſum. Vocem עשתרות quod attinet, illam *Talmudici* referunt ad עשר, quod *diteſcere* eſt in *Cholin* capite tertio. Verba ſunt, אמר רבי יוחנן הרוצה שיתעשר יעשוק בבהמה דקה אמר רבי חסדא מאי דכתיב ועשתרות צאנך שמעשרות את בעליהון *Dixit* Rabbi Johannes, *Quiſquis vult diteſcere, occupetur in minuto pecore*. *Dixit* Rabbi Chaſda; *Quorſum dicitur* Deut. 7.v.13. "Et *aſtaroth* (greges) ovium tuarum? *Quia ditant dominos ſuos*. Itaque, ex illorum ſententia, poſt ſecundam Radicalem litera *Thau* in עשתרות eſt epenthetica. Quod ideo non admittimus, quia res eſt ſine exemplo.

צאן *tſon*, jam ante (*f*) docuimus commune nomen eſſe ad *ovillum* & *caprinum* genus; quamvis צאן *tſon* & *capræ* quandoque opponantur, ut cùm de *Nabale* dicitur 1 *Sam*. 25.2. *Et ei erant* צאן *tſon*, (id eſt, *oves*) *ter mille, & mille capræ*. Idem nomen, utut ſemper Singulare, tamen vim Pluralem ubique habet. Neque enim צאן unam ovem, aut unam capram ſignificat, ſed multas ubique collectas. Et ſecunda Radicalis *Aleph*, quæ alibi ſolet moveri, hic quieſcit in *Cholem*. Unde eſt, quòd *Lexicographi* referunt ad צון, quaſi *Aleph* ſit loco *Vau*. Sed nihil erat neceſſe, cùm in vocibus ראש *caput*, & פארה *ramus*, *Aleph* Radicale medium pariter quieſcat in puncto *Cholem*: itaque apud *Arabes Elif* τῶ ضان *hamza* habet adſcriptum, quâ notâ indicant illud *Elif* pertinere ad Radicem. Notandum interim, alicubi pro *Hebræa* צאן ſcribi צנא, & צנה, ut *Chaldaicè* ענא. Sic *Num*. 32.v.24. *Ædificate vobis civitates pro parvulis veſtris, & caulas* לצנאכם *pro ovibus veſtris*. Et Pſal. 8.v.7. *Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus, boves*, וצנה *& oves*. Quomodo ſi ſcribatur, Radix erit צנא, vel צנה, id eſt, *Arabicè* ضنا vel ضنى quod apud illos *ſoboleſcere, fœtificare*, & *fœcundum eſſe* ſignificat. Sic apud *Lexicographos*, ضنات المرأة *multâ prole fuit mulier*, ضنا المال *greges valde fœcundi fuerunt*, الضنو *prolis copia*. Quod ovibus quàm conveniat infra dicemus. A voce צאן vocatur צאנן *Saanan*, *Judæ* quoddam oppidum, *Mich*. 1.11. quaſi *pecoroſum* dixeris. Hodie legitur Σενναὰρ *Sennaar* in *Græcis* editionibus, id eſt, שנער, nomine ignoto, ut ſæpe fit, deflexo in alterum notius. Sed *Theodoretus* Αἰνὰν legit in *Commentariis* in hunc locum. Ita etiam *Chryſoſtomus* Homiliâ decimâ octavâ *Ad populum Antiochenum*; aut, ut habet margo, Σαινὰν, quod ſequuntur *Complutenſis Bibliorum* editio, & nupera *Pariſienſis*. Symmachus *abundantem, uberem, fertilem* reddiderat. *Hieronymus* in *Micheam*, *Porrò quod ſequitur*, " *Non eſt egreſſa, quæ habitat in* Sennan, &c. Symmachus *vertit*, " *Non eſt egreſſa habitatio abundans*. Idem in *Locis*; Sennaar, *pro quo* Aquila *Sennan*, Symmachus *interpretatur* uberem. *Meminit hujus* Micheas *Propheta*. Hinc *Gloſſæ* veteres, *Sennaar, fertilis*. *Symmachus* quidem apud *Cyrillum* reddidit planè aliter. Ἐκδεδώκασι μὲν, inquit, οἱ ἑβδομήκοντα Σενναὰρ, Ἀκύλας δ̀ ἔφη Σεναὰν εὐθενῶσαν δ̀ Σύμμαχος. quod potiùs *validam* ſonat. Sed pro εὐθενῶσαν reſcribendum εὐθηνῶσαν· quomodo *Hieronymum* in *Symmacho* legiſſe certum eſt. Εὐθηνεῖν enim eſt *abundare, uberem*, & *fertilem eſſe*. *Heſychius*, Εὐθηνῶν εὐδαιμονῶν, πλετῶν. Gloſſæ *Philoxeni*, Εὐθηνία (lege Εὐθηνία) *copia, ubertas, annona, abundantia, merges*. *Pollux*, (lib. 1. cap. 12. §. 13.) in laudibus prati ponit, ut ſit πολύφορος, ὀργῶν, εὔθυνον. Reddit *Gualterus* Interpres *ferax, germinans, juſtum*: quorum ultimum, cùm ad pratum non pertineat, mutandum in εὐθηνῶν *abundans*. Sic, cùm in arbore idem requirit, ut ſit εὐπέταλον, εὐθηνῶν, εὔφορον, πολυφόρον, εὔκαρπον, πολύκαρπον, ut planè conſtet εὐθ[illegible] ſcribi debere pro εὐθηνῶν; ſtatim pro Concretis ſequuntur Abſtracta totidem; id eſt, Subſtantiva nomina pro Adjectivis: Καὶ δένδρε εὐπεταλία, εὐθηνία, εὐφορία, πολυφορία, εὐκαρπία, πολυκαρπία. Conſimili modo in *Homeri* Hymno in *Terram* legitur in nonnullis e[illegible] plan[illegible]

plaribus, κτλώεσιν ἐυθωνεῖ; pro ἐυθλωεῖ. Sed & in *Græca* Scripturæ verſione quædam editiones habent ἐυθωνῶν pro ἐυθλωνῶν, *Job.* 21. 23. & *Dan.* 4. 1. ἐυθωνοῦντες pro ἐυθλωνοῦντες, *Pſ.* 72. 12. ἐυθωύσαν, pro ἐυθλωύσαν, *Jerem.* 12. 1. ἐυθωνοῦσαν pro ἐυθλωνοῦσαν, *Thren.* 1. 6. ἐυθωνία; pro ἐυθλωνία, *Pſal.* 29. 7. & 121. 6. 7. *Ezech.* 21. 49. *Dan.* 11. 21. 24. Porrò, quod צאן *Symmachus* ἐυθλωνοῦσαν exponit, confirmat id, quod diximus, צאן *pecus* dici ab *Hebræis* ab ubertate, & fertilitate, & quia in immenſum ſobolefcit.

קשיטה *keſita*, plerisque veterum *agnum*, aut *ovem* ſonat. Sic *Gen.* 33. 19. ubi *Jacob* emiſſe dicitur à filiis *Hemor* portionem agri במאה קשיטה, *centum keſitas*; *Keſitarum* nomine *Græci*, *Onkelos*, *Syrus*, *Arabs* uterque, *Vulgatus* Interpres *centum agnos*, aut *oves* intelligunt. Nec locus huic parallelus *Joſ.* 24. 32. aliter redditur ab ullo vetuſtiorum interpretum. Et *Job.* 42. 11. ubi ab amicorum ſingulis *Job* accipit קשיטה אחת, *keſitam unam*, *Chaldæus* habet חורפא, *agnum*, Græci ἀμνάδα, *agnam*, *Syrus* ܢܩܝܐ, *Arabs* الشاة, Vulgatus *ovem*: eodem omnes ſenſu. Mihi tamen eſt perſuaſiſſimum קשיטה *keſitam*, *Hebræis* nec *ovem* fuiſſe nec *agnum*, ſed aliquod *nummi genus*. Quæ ſententia nititur his rationibus: 1. Cum de ovium paſtu, proventu, mactatione, & ſacrificiis libri *Prophetici* agant locis plùs centum, in his *agnus* כשב, & כבש, & שה, & כר, & טלה, & אמר; *ovis* צאן vocatur, & רחל, & כבשה, nuſquam קשיטה. Nec in vicinis linguis, *Chaldæa* putâ, *Syrâ*, *Samaritanâ*, *Æthiopicâ*, & *Arabicâ*, quæ *Hebraicæ* Dialecti ſunt, ullum extat, quod quidem ſciam, hujus vocis veſtigium. Unde valde veriſimili conjecturâ colligo, nunquam ab Orientis populis eâ notione uſurpatam. 2. Quia *Talmudicis* קשיטה *keſita*, eſt *nummi ſpecies*. Ita explicat *R. Akiba* in *Ros haſſana*, cap. 3. fol. 26. a. כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה למאי נפקה מינה לפרושי מאה קשיטה דאוריתא מאה דנקי *Cùm per* Africam *peregrinarer*, *obolum vocabant* keſitam. *Quanam inde eſt utilitas? Ut centum* keſitæ, *de quibus agitur in Lege* Moſis, *explicentur centum* δάνακες. Atque id ſequuntur *R. Selomo*, & *R. Levi Ben Gerſon* in *Commentariis* in hunc locum: &, in *Lexicis* *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*: & in *Concordantiis* R. *Mardochæus*: *Hebræi* denique omnes præter unum *Aben Ezram* in *Jobum*; cui *keſita* eſt כבשה קטנה, *ovicula*, aut *agna*. 3. Et, ſi liceret per *Maſorethas*, qui nulla, ut puto, neceſſitate adducti, punctum τοῦ *Sin* in קשיטה *keſita* è dextro cornu tranſtulerunt in ſiniſtrum, ipſa origo vocabuli decideret hanc litem. Nam קשט *koſet*, *Hebræis* eſt veritas. Extat hoc vocabulum *Pſ.* 60. 6. & *Prov.* 22. 21. Et *Chaldæum* קשוט *keſot*, id ipſum ſonat, *Dan.* 4. 34. & paſſim. Unde קשיט *kaſit*, pro *vero*, & *ſincero* ſæpe habetur in *Paraphraſtis*. Itaque קשיטה *keſita*, id eſt, *vera*, aut *ſincera*, non *agnæ*, aut *ovis*, ſed *probæ monetæ* eſt attributum, ſive materiæ ratione, ſive ponderis. Hinc *Deut.* 25. 15. in *Onkelo* מתקלין שלמין דקשוט *pondera perfecta* (Dikeſot) *veritatis*, & מכילן שלמין דקשוט *menſuræ perfectæ veritatis*, id eſt, *juſtæ*, & *æquæ*. Et in *Jonathane* ibidem, משחתא דקשוט *ſtateræ veritatis*, & קסטין דקשוט *ſextaria veritatis*; non ſine alluſione τοῦ *keſot*, ad τοὺς *keſatin*: quorum illud *veritatem*, hoc *ſextaria* ſonat. Et *Prov.* 16. 11. pro *Hebræis* אבני כיס *lapides marſupii*, *Chaldæus* Interpres habet מתקלי דקושטא *pondera veritatis*; ac ſi כיס eo loco, quod quidam volunt, deducatur à כסס, id eſt, *ſupputare*, & *numerare ad juſtam ſummam*. Ex his cùm conſtet plus ſatis קושט koſet, *veritatem* (juxta *Hebræos*) ponderum eſſe attributum, potuit קשיטה *keſita*, id eſt, *vera*, dici moneta, quæcunque habuit juſtum pondus, aut etiam *moneta ſincera*, & ἀκίβδηλος, ut opponeretur adulterinæ, quam *Hebræi* vocant מטבעי שקר *monetam falſitatis*, ut nos vernaculè *falſam monetam*: Et generale probæ monetæ attributum ad certam ſpeciem transferri, quæ ideo קשיטה *keſita*, dicta ſit, quod maximè eſſet ſincera, & ex auro, vel argento puriſſimo conflata, vel quod in ea pondus rigidè, & exactè obſervaretur. Utut ſit, cùm omnis moneta extendi, & appendi, & ſignari, & numerari ſoleat, tamen à פשט, quod *extendere* eſt, פשיטה *peſita*, dicta eſt certa monetæ ſpecies, eâdem formâ nominis, quâ קשיטה *keſita*. Et à Verbis שקל *ſakal*, & פלס *pilles*, aut *philles*, quæ *appendere* ſignificant, שקל ſekel, *ſiclus*, & פולס phullas, *follis*. Et à טבע *taba*, quod *ſignare* eſt, & χαρακτηρίζειν, טבעה *tiba*, pro *dimidio ſiclo*. Et à מנה *mana*, id eſt, *numerare*, מנה *mane*, Græcè μνᾶ, nobis *mina*. Rurſus כסף cheſeph, *argenteus*, זהוב zahob, *aureus*, apud *Hebræos* fuêre nummi certæ ſpecies, quamvis ferè omnibus id commune ſit, ut vel ex argento, vel ex auro conflentur. Proinde, licet in nummis τὸ ἀκίβδηλον ubique requiratur, tamen potuit una quædam ſpecies קשיטה *keſita*, nominari peculiari de cauſa, quæ nos lateat. 4. Quadrabit igitur nomen *keſita*, ſi de nummo accipiatur. At, cur ſic vocetur agnus, nulla poteſt dari ratio, quæ vel minimam habet veri ſpeciem. Imò קשיטה *keſita*, non eſſe *agnum* docet Fœminina terminatio. Et *agnam* ſi intelligas, ſequetur, *Iacobum* pro agri pretio, quem emit à filiis *Emor*, nonniſi agnas dediſſe: & *Iobum* ab amicis ſolùm accepiſſe fœminas abſque ullo mare, quòd parùm eſt veriſimile. *Agnorum* quidem nomine poſſunt etiam *agnæ* contineri, ſed non viciſſim. Itaque, ſi de ovillo fœtu ageretur in illis locis, eas adhibuiſſent voces Sacri Scriptores, quæ mares potius deſignaſſent. 5. Præterea *Iacobi* ævo, & multò antè, jam deſîerant res rebus permutari, & in uſu erant veræ emptiones, quæ nummis fiunt, vel appenſis, vel numeratis. Itaque *Iacobi* avus *Abraham* ſervos habuit ἀργυρωνήτους, *Gen.* 17. 12. 13. Et *Hephronis* agrum emit quadringentis ſiclis probæ monetæ, ac inter mercatores receptæ, *Gen.* 23. 16. *Ioſephum* quoque à fratribus viginti nummis emptum *Iſmaëlitæ* in *Ægypto vendiderunt*. Et *Iacobus* ipſe, famis tempore, filios eodem amandavit, ut præſenti pecunia frumentum compararent. Quod ipſum *Ægyptii* cùm aliquamdiu præſtitiſſent, nummis tandem conſumptis, anxii hæſerunt, & conſilii inopes, donec *Ioſephus* illis permiſit armenta, & greges frugibus permutare, *Gen.* 47. 16. Ex quo ipſo ſatis apparet, factum id fuiſſe præter ſæculi morem, ut in re extraordinaria. 6. Quid? quòd ille ipſe ager, de quo *Moſes*, & *Ioſue*, legitur *Actor.* 7. 16. à filiis *Hemor* emptus fuiſſe τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*. Verba ſunt, Κατέβη δὲ Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. Καὶ μετετέθησαν εἰς Συχὲμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὸρ τοῦ Συχέμ. In quo quidem loco fateor eſſe tria, quæ lectorem remorentur. Quorum primum eſt, quod ibi patrum, id eſt, duodecim *Patriarcharum*, corpora ex *Ægypto Sichemam* tranſlata fuiſſe leguntur, cum id Scriptura tribus locis nonniſi de *Ioſepho* tradat. Secundum, quod hunc agrum, vel monumentum, quod in eo agro fuit, emiſſe dicitur *Abraham* à filiis *Emmor*, cum agri prope *Sichemum Iacobus* emptor fuerit, non *Abraham*, *Gen.* 33. 19. & *Ioſ.* 24. 32. Tertium, quod agrum illum emiſſe dicitur *Abraham* à filiis *Emmor* τοῦ Συχὲμ, id eſt, filii *Sichemi*, ut quidam volunt, cùm *Emmor* non fuerit *Sichemi* filius, ſed pater, ut in *Geneſi*, & *Ioſua* clarè docetur. Sed primum facilè ſolvitur: cùm *Ioſephus* ſolus fratrum vates fuerit, & *Iudæorum* in *Ægypto* mox ſequuturam oppreſſionem, & ex *Ægyptiorum* jugo liberationem ſpiritu Prophetico ſolus præviderit, is etiam in morte ſolus petîit, ut oſſa ſua ex *Ægypto* in *Chananæam* trans-

transferrentur. Quo nomine illum commendat *Apoſtolus* Hebr. 11.22. Neque id petiiſſe contentus, gravi etiam ſacramento populares ſuos adſtrinxit, ne huic officio deeſſent. Quod cum memoràſſet *Moſes*, *Gen.* 50.25. neceſſe habuit docere, quomodo ſe hoc juramento liberaverint *Iſraëlitæ*. Proinde *Exod.* 13. 19. narrat ſe ex *Ægypto* exeuntem *Joſephi* oſſa ſecum exportàſſe, ut juramento ab illo moriente exacto ſatisfieret. Et *Joſ.* 24.32. leguntur hæc eadem oſſa ſepulta fuiſſe *Sichemæ* in agro, quem *Jacob* emerat à filiis *Emor* patris *Sichem*. Sed quamvis de *Joſephi* fratribus idem non referatur, tamen id conjicere facile fuit, quia par erat ratio. Utut enim *Joſephus* in *Ægypto* dignitate ſupra fratres eminuerit, omnium tamen *Patriarcharum* apud *Judæos* eadem fuit dignitas. Itaque ſi *Patriarcharum* unius oſſa ex *Ægypto* neceſſe fuit in *Chananæam* transferri, nulla cauſa apparet, cur non reliquis quoque *Patriarchis* idem honor ſit exhibitus. Et verò *Joſephus* Hiſtoricus (*Antiq.* lib. 2. cap. 4.) poſt hiſtoriam de morte *Joſephi Patriarchæ* de fratribus hæc ſubjungit, Τελευτῶσι δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ, ζήσαντες εὐδαιμόνως ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου. καὶ τούτων μὲν τὰ σώματα κομίσαντες μετὰ χρόνον αὐτῶν οἱ ἀπόγονοι, καὶ οἱ παῖδες ἔθαψαν ἐν Χεβρῶνι. *Sed & obierunt fratres ipſius, cùm in* Ægypto *feliciter vixiſſent: atque eorum quidem corpora cùm poſt aliquod tempus poſteri exportàſſent,* (eorum qui exportaverant) *filii* Chebrone *ſepeliverunt.* Quod ex vetuſtiorum *Judæorum* traditione hauſit *Joſephus*: quamvis in eo fallatur, quod *Chebronem* ſcripſit pro agro *Sichemitarum*. Atque hunc eſſe memoriæ lapſum palàm facient ea, quæ dicturus ſum. *Hebræorum* eſt vetus traditio, quam referunt *Hieronymus* in *Locis* in voce *Arboc*, & in *Traditionibus Hebraicis* in *Geneſin*, & *Eugeſippus* in *Deſcriptione Terræ Sanctæ* ſtatim initio, & *R. Selomo Jarchi* in *Gen.* 23. *Chebronem* alio nomine vocatam fuiſſe קרית-ארבע *Kirjath-Arba*, id eſt, πόλιν τῶν τεσσάρων, à quatuor *Patriachis* inibi ſepultis. Hi ſunt *Adam*, *Abraham*, *Iſaacus*, & *Jacobus*. Quod de *Adamo* tam incertum, quam de reliquis tribus certum & indubitatum eſt. Licet etiam de *Adamo* probare conentur ex *Joſ.* 14.15. Sed quàm verè hæc illi dixerint, jam non quærimus. Tantum notamus, hæc ab illis ſic affirmari. Quod neutiquam facerent, ſi præter illos quatuor *Patriarchas*, etiam *Joſephi* fratres undecim crediidiſſent ibidem fuiſſe ſepultos. Neque obſervàſſent Doctores *Cabaliſtici* in nomine ישראל ſeu *Iſraëlitis*, omnes illos contineri per *Raſe theboth*, qui *Chebrone* ſepulti ſunt. Nempe in nomine ישראל quinque ſunt literæ, quarum prima *Jod* eſt initialis nominum *Iſaaci*, & *Jacobi*; ſecunda *Schin*, nominis *Saræ*; tertia *Res*, nominis *Rebeccæ*; quarta *Aleph*, nominum *Adami*, & *Abrahami*; quinta denique *Lamed*, nominis *Leæ*. *Saram* porrò, *Rebeccam*, & *Leam* idem habuiſſe ſepulchrum cum *Patriarchis*, quos diximus, *Moſes* docet *Gen.* 49. *verſ.* 30. 31. Hoc potiſſimum, quod *Hieronymus*, cui *Judæa* non minùs nota fuit, quàm *Joſepho*, teſtatur *Jacobi* duodecim filios ſepulchra habuiſſe prope *Sichemam*, cùm Epiſtolâ vigeſima ſeptima ad *Euſtochium* ſcribit de *Paula* matre, *Tranſivit* Sichem, *&c. Atque inde divertens vidit duodecim Patriarcharum ſepulchra.* Meritò igitur *Stephanus* de *Patriarchis*, Μετετέθησαν εἰς Συχὲμ, *Tranſlati ſunt Sichemam*, id eſt, *prope Sichemam* ut *Hebr.* 9.4. *In arca erat urna aurea, & virga* Aaronis, id eſt, *prope arcam*. Nam præciſè loquendo, nihil fuit in arca præter duas Legis tabulas, 1 *Reg.* 8. *v.* 9. Sed longè plus eſt difficultatis in eo, quod idem *Stephanus Abrahamum* dicit *Patriarcharum* ſepulchrum emiſſe à filiis *Emor*: cum agrum, in quo fuit illud ſepulchrum, non emerit *Abraham*, ſed *Jacobus* diu poſt *Abrahamum*. Sunt, qui *Abrahamum* putant, ideo pro *Jacobo* nominari; quia parentes, & filii idem eſſe moraliter cenſentur: atque inde eſſe, quod 1 *Reg.* 12. 16. populus *Roboamo* infenſus dicit, *Quæ pars nobis in Davide*, id eſt, in *Roboamo Davidis* nepote. Et quod 1 *Reg.* 15. 6. perpetuum bellum interceſſiſſe legitur inter *Roboamum*, & *Jeroboamum*, quamdiu hic fuit in vivis. Nam *Roboami* nomine, qui pridem obîerat, *Abias* filius intelligitur, qui graviter afflixit *Iſraëlitas* uſque ad obitum *Jeroboami*, 2 *Par.* 13.17.18.19. 20. Tale, quod *Chriſto* tribuitur *Davidis* nomen *Jerem.* 30. *v.* 9. & *Exech.* 34. *v.* 23. Et *Æneas*, pro *Dardanide*, *Dardanus* vocatur in his *Poëtæ* libro quarto *Æneidos*,

Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, *& noſtræ ſecum ferat omina mortis.*

Alii, in quibus *Beza*, & *Maſius* in *Joſuam*, nomen *Abraham* ſuſpicantur eſſe Gloſſema, quod à ſciolo in margine adſcriptum tandem in textum irrepſerit. Nempe ſcripſerat *Lucas*, *Deſcendit* Jacob *in* Ægyptum, *& obiit tam ipſe, quàm patres noſtri, qui* Sichemam *tranſlati ſunt, & poſiti in monumento, quod emerat argenti pretio.* Quod emerat, ὃ ὠνήσατο, nempe *Jacob*, de quo paulo ante. Quod non ſatis animadvertens ſemi-doctus aliquis, putavit ante ὠνήσατο rectum caſum deeſſe, & in margine ſcripſit Ἀβραὰμ, ac ſi eo loco res eſſet de ſepulchro, quod *Abraam* emiſſe legitur *Gen.* 23.16. &c. Atque alius æquè indoctus quod perperam adſcriptum fuerat è margine in textum infulſit. Jam, quod ſupereſt, παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὸρ τοῦ Συχὲμ, ab Interpretum pleriſque, adeoque etiam à noſtris malè redditur *à filiis Emor*, filii *Sichem*. Reddendum enim, *à filiis Emor* patris *Sichem*. *Emor* ſcilicet *Sichemi* pater fuit, non filius. Nec quidquam obſtat, quominus *Græca* verba id ferre poſſint. Nam in *Herodoti Clio*, Ἄδραστος ὁ Γορδίεω τοῦ Μίδεω, id eſt *Adraſtus* nepos *Gordii* patris *Midæ*. Et in *Æliani Variis* lib. 13. cap. 30. Ὀλυμπιὰς ἡ Ἀλεξάνδρου eſt *Olympias* mater *Alexandri*. Et in *Stephani Ethnicis*, voce Δαίδαλα, Ἡ δὲ πόλις ἀπὸ Δαιδάλου τοῦ Ἰκάρου ἡ ἐν Λυκίᾳ, id eſt, *Urbs in* Lycia *condita eſt à Dædalo* patre *Icari*. Quin & *Luc.* 24. 10. Μαρία Ἰακώβου, id eſt, *Maria* mater *Jacobi*, ut rectè reddunt *Syrus*, & uterque *Arabs*, nempe ex *Marc.* 15.40. ubi expreſſe id habetur. Itaque, ut eò redeat oratio, unde deflexa eſt, omnino agitur in loco *Stephani* de agro, qui, à *Jacobo* emptus centum *Keſitis*, poſteris pro ſepulchro, aut cœmeterio fuit, in quo cum *Joſepho* ſepulti ſunt undecim fratres. Et in eo loco cum *Stephanus* emptum fuiſſe dicat τὸ μνῆμα, id eſt, *agrum, in quo ſepulchrum fuit*, τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*, centum illæ *Keſitæ*, quibus emptum eſt, non fuerunt centum agnæ, niſi aureas, & argenteas *Mandrabuli* agnas intelligas, aut oves; quas in crumena ſe condidiſſe dicit *Strabax* in *Plauti Truculento*, id eſt, ovium à patre venditarum, pretium viginti minas, quibus illum interverterat. Atque id quidem clarum eſſe puto. Sed duo quærenda reſtant: unum, cur, pro *nummis*, *agros*, aut *oves* reddiderint tam multi veteres; alterum, quod nummi genus fuerit *Keſita*. Quorum utrumque valde obſcurum eſt. Tamen ad priorem quæſtionem ſunt qui reſpondent, errori anſam præbuiſſe *Græcam* verſionem hic facili lapſu corruptam, cùm ex ἑκατὸν μνῶν, id eſt, *centum minis*, ſcriptores imperiti feciſſent ἑκατὸν ἀμνῶν, *centum agnis*. Sic *Gen.* 31. *verſu.* 7. *Jacob*, de *Labane* multa queſtus apud uxores, inter cætera dicit, *Mutavit mercedem meam* עשרת מנים *decem vicibus*. Quod *Græci* reddiderant, Ἤλλαξε τὸν μισθόν μου δέκα μνῶν, *Mutavit mercedem meam decem minis*; quia *Hebræum* מנים & *vices*, & *minas* ſignificat. Deinde per Scribarum oſcitantiam ex δέκα μνῶν, id eſt, *decem minis*, factum δέκα ἀμνῶν, *decem agnis*. Unde *Hieronymus* in *Quæſtionibus* in *Geneſin*, *Pro eo, quod nos poſuimus* decem vicibus, *Septuaginta, neſcio quâ opinione ducti, poſuerunt* decem *agnis*. Et *Auguſtinus* in *Geneſin*, *Quæſtione* n[illegible]

gefi-

geſimâ quintâ, *Conquerens de patre illarum* (uxorum) *ait, inter cætera;* "*Et mutavit mercedem meam decem* "*agnorum.* Alii *agnorum* nomine nummos intelligunt agnorum imagine ſignatos. Quomodo apud *Plinium* (lib. 18. cap. 3.) *Servius*, *Romanorum* Rex, boum, oviumque imaginibus primus ſignavit æs. Et apud *Athenienſes* nummus erat bovis imagine ſignatus, qui & *bos* dicebatur. Unde *Proverbium*, Βȣ̃ς ἐπὶ γλώττης, *Bos in lingua*, in eos, qui pecunia corrupti tacent. Et *Argivi* lupum; *Theſſali* equum, *Cyziceni* & *Lycii* leonem, *Rhegini* leporem, alii cervum, alii alias pecudes nummis impreſſêre. Quibus docti videant an addi poſſit tertia hæc conjectura, cui nec ipſe multùm fido. Si, quod multi ſuſpicantur, numeri olim non plenè ſcripti ſunt, ſed per literas numerales expreſſi, duæ voces במאה קשיטה ſcribebantur ב'ק קשיטה, duobus *Koph* ſe mutuo ſubſequentibus: quorum altero ſuppreſſo, ut ſæpe fit in literis ſimilibus, vox קשיטה *keſita*, mutata eſt in שיתה, vel שיתא *ſetha*, (*Chaldæi* ſic *ovem* dicunt, ut *Hebræi* שה) & ב'ק שיתא redditum, *centum ovibus*, aut *centum agnis*. Jam ſecunda quæſtio, quod nummi genus ſit *keſita*, multò eſt obſcurior; *Hebræi* ſummo conſenſu מעה exponunt, id eſt, *obolum*: quod videtur ridiculum, quia *Hebræorum* obolus vix aſſem valuit noſtræ monetæ. Itaque ex hac ſententia *Jacobus* agrum ſuum centuſſe circiter emerit. Et amici *Jobi* minutam illi ſtipem contulerint, ſinguli nempe unum aſſem, quod fuerit contumeliæ genus. At, ſi *Græcum* ἑκατὸν ἀμνῶν factum eſt ex ἑκατὸν μνῶν, ex *Græcorum* calculo *centum keſitæ* fuerunt minæ totidem, quarum ſingulæ pendebant duas argenti libras cum ſemiſſe. Itaque centum *keſitarum* pondus librarum fuerit quingentarum. Sed hæc ii diſcutiant, qui ſcribunt de re nummaria; nobis aliud penſum incumbit: itaque hoc ſolum addimus, קשוט *kiſſut*, in *Paraphraſtis* quandoque pro *ornatu* ſumi; quod reſpexiſſe videntur *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres, quibus agri à *Jacobo* empti pretium ſunt מאה מרגלין *centum margaritæ*, aut verò *centum gemmæ*, ut quæ inter ornamenta primas teneant.

רחל rachel, *Hebraicè* eſt *ovis*. Sic *Gen.* 31. *v.* 38. רחליך, *oves tuæ*, *& capræ tuæ non abortierunt.* Gen. 32. 14. רחלים מאתים, *ducentæ oves.* Cant. 6. 6. *Dentes tui* כעדר רחלים *ut grex ovium.* Eſ. 53. 7. וכרחל *Et ſicut ovis, quæ coram ſe tondentibus obmuteſcit.* Alibi in Scriptura non extat. Sed frequens eſt in *Paraphraſtis*. Ita in *Jonathane* Levit. 22. 28. תורא או רחלא יתה וית ברה *vaccam, aut ovem, ipſam & fœtum ejus.* Et Deut. 14. 4. ואמרין בני רחלין *& agni filii ovium.* Ubi *Onkelos*, אמרין דרחלין *agni ovium.* Et *Arabs Pariſiis* editus *Gen.* 31. *verſ.* 38. رخالك ومواعزك *oves tuæ*, *& capræ tuæ.* Doctores quoque uſurpant, ut in Adagio *Talmudico*, Tractatu *Cetuboth* cap. 5. רחילא בתר רחילא אזלא *Ovis ovem ſequitur.* Et *De Sabbatho* cap. 5. רחלות יוצאות שחוזות *Oves* (die Sabbathi) *exeunt caudâ ſurſum ligatâ, & erecta.* Arabicè verbum شاحن tale aliquid ſignificat. Dicitur enim in *Lexico Alcamus* de camela, quæ عند الماخاض رفعت ذنبها فالوته الوا شديدا *in doloribus partus caudam attollit, & eam validè contorquet.* Idem definit رخل *rachil*, vel *richal*, id eſt, *ovem*, (ita enim efferunt *Arabes*) الانثي من اولاد الضان *fœtum ovis fœminei ſexus.* Itaque, cùm *Hebræi* & *Chaldæi* pro *matre* uſurpent,

apud *Arabes* propriè eſt *agna*. Et verò ſic ſumitur aliquoties رخلة in *Nathanis* Parabola 2 *Sam.* 12. Reſpondet enim *Hebræo* כבשה, quod *agnam* ſanat. Tamen inde Verbum ترخل *theracchala* eſt *ovibus abundare*. *Ariæ Montano* רחל *rachel*, dicta videtur *ovis*; quia eſt רוח חולה *ruach chola: quod*, inquit, *ſpiritum modeſtum, & patientem, & ingenium manſuetum interpretari poſſumus.* Sed vir in his literis impenſè doctus, ut argumento ſubſerviret, videtur plus æquo ſibi indulſiſſe. Neque enim רוח חולה *manſuetum*, ſed *ægrum animum* ſonat, aut *ex ægritudine infirmum*. Itaque, ſi verum illud eſt, quod conjectat *Arias*, ovem רחל *rachel*, ideo dici, quia eſt רוח חולה, ſignificatur hoc nomine ovem infirmum eſſe animal, & multis morbis obnoxium. Et ſono, & ſenſu utcunque alludit *Romana* vox *reicula*, quâ ſignificatur *ovis ægrota*. Noli tamen illam ad *Hebraiſmum* revocare, cum *reiculam* ovem *à rejiciendo* dici planum ſit. Vide (f) *Catonem*, (g) *Varronem*, (h) *Nonnium*, &c. *Jacobi* uxorum una *Rachel* dici potuit à manſuetudine. Ita de *Fabio* *Plinius* in libello *De viris illuſtribus*; Quintus Fabius Maximus, *ut* Verucoſus *à veruca in labris*, *ita* Ovicula *à clementia morum.* Et *Plutarchus*, Ὁ δ' Ὀυικȣ́λας σημαίνει τὸ πρόβατον· ἐτέθη πρὸς τὴν πρᾳότητα, καὶ βαρύτητα τȣ̃ ἤθȣς ἔτι παιδὸς ὄντος. Ovicula *autem ovem ſignificat: imponebatur propter manſuetudinem, & gravitatem morum illius jam pueri.* Vel à cura pecorum *Rachel* dicta eſt. *Gregem enim ipſa paſcebat*, Gen. 29. 9. Ita *Varro, Ruſt.* lib. 2. cap. 1. *Multa nomina*, inquit, *habemus ab utroque pecore; à majore, & à minore: à minore* Porcius, Ovinius, Caprilius; *ſic à majore* Equitius, Taurus, *cognomina adſignificari; quod dicuntur, ut* Annii Capræ, Statilii Tauri, Pomponii Vituli: *ſic à pecudibus alii multi.* Apud *Herodotum* libro quarto *Theras*, in *Calliſtam* inſulam navigaturus, cum ſe dixiſſet *Spartæ* filium καταλείψειν ὄϊν ἐν λύκοισι, *relinquere* ut *ovem inter lupos*, ab eo dicto nomen *Oeolyci* (quaſi *Ovi-lupum* dixeris) adoleſcenti fuit. Quod ideò obſervo; quia alludit ad *Chriſti* dictum *Matth.* 10. 16. *Ecce ego mitto vos ut oves in medio luporum.* In *Lexico Cyrilli* apud me manu-ſcripto, Ῥαχὴλ, ἀμνὰς ἤτοι μαίνȣσα. Quidam pro ἀμνὰς legi vult μαινάς. Male: rectum enim eſt ἀμνάς. ſed ſequens ἤτοι μαίνȣσα mutandum eſt in ἢ ποιμαίνȣσα.

(f) cap
(g) *Ruſt.* lib. 2. c. 1.
(h) *Cap.* 2. *in Reiculas oves.*

שה ſeh, *Hebræis*; شاة ſah *Arabibus*: שיתא ſetha *Chaldæis*; tam capram, quam ovem ſignificat, ſive ſit mas, ſive fœmina. Itaque tam generale eſt, quàm צאן. Sed שה, & צאן, in eo differunt, quod צאן collectivum eſt, nec niſi de pluribus dicitur: at שה tantùm de ſingulis. Neque enim habet Plurale, ſaltem apud *Hebræos*, & *Chaldæos*. At *Arabicè* شاة *ſah* duo habet Pluralia, unum paucitatis شياه à tribus ad decem; alterum multitudinis شا *ſao*, cum plures ſunt quàm decem. Quid differant צאן, & שה, collige ex his *Ezech.* 45. 15. ושה אחת מן הצאן מן המאתים *Et* ſeh (*ovis* aut *capra*) *una ex* tſon, ſcilicet *ex ducentis.* *Hebræorum* Lexicographi *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas* שה definiunt הקטן מן הכבשים ומן העזים *parvulum ex ovillo, aut caprino genere.* Quod quidem ſæpe verum eſt, non tamen perpetuum. Nam in his *Exod.* 34. 19. פטר שור ושה *Primogenitus bovis, & ſeh*, palam eſt voce *ſeh* non ſignificari parvulum, ſed ovem, quæ jam mater eſt. Et paſſim in lege שה generale eſt ad ovem cujuſcunque ætatis, aut ſexus. Sic *Exod.* 22. 1. *Si quis furatus fuerit bovem, aut* שה ſeh, *&c. quinque boves reddet pro bove, & quatuor* צאן tſon, *pro* השה *illa ſeh.* Proinde tam *ſeh*, quam *tſon*

(i) Pag. 432. ſupra lin 15. pag. 438. lin. 54.

de quavis ove dicitur. Tantùm, ut jam (i) obſervavimus, צאן de pluribus, שה non dicitur niſi de una. Unde eſt, quod *Arabes* hanc vocem extendunt ad omne genus ovillum, & caprinum utriusque ſexûs, ſine ulla ætatis diſtinctione. *Damir*, الشاة الواحد من الغنم تقع على الذكر والانثى من الضان والمعز Sah, *unica ex pecore; de mare, & fœmina dicitur in ovibus, & capris.* *Alcamus* itidem, الشاة من الغنم الذكر والانثى ويكون من الضان والمعز Sah, *in pecore mas, & fœmina, ſive ovilli ſit, aut caprini generis.* *Kimchius* quoque exemplis allatis probat שהמלה כוללת זכר ונקבה *vocem eſſe, quæ marem, & fœminam complectitur.* Tantum in ætate fallitur, quæ ad ovium, aut caprarum parvulos reſtringi non debuit, cum ovis, & capra שה dicatur quâvis ætate. Radix *Arabibus* eſt شوه cum *Vau*; ſed *Hebræis* שיה cum *Jod* medio. Id apparet cum adduntur Affixa, ut in שיו *ovem ejus*, Deut. 22. 1. & in שיהו, *ovem ſuam*, 1 *Sam.* 14. 34. Porro שיה quid ſit, neſcimus. At inverſum שהי, *Arabicè, concupiſcere, & libidine ardere* ſignificat, quod fortaſſe huc pertinet; quia hircus, & aries, ſunt valde proni in libidinem. Unde *Philoſophus* (*Hiſt. anim.* lib. 6. cap. 18.) poſtquam de ſuibus egit, qui in rivales ad mortem pugnant, Ὡσαύτως δ', inquit, καὶ οἱ ταῦροι, καὶ οἱ κριοὶ, καὶ οἱ τράγοι· πρότερον γὰρ ὄντες σύννομοι ἕκαστοι, περὶ τοὺς καιροὺς τῆς ὀχείας μάχονται, διιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους. *Ita etiam tauri, arietes, & hirci: nam qui priùs ſimul pacate paſcebantur, pugnant tempore coitûs, ab invicem diſſidentes.* Varro, (*Ruſt.* lib. 2. cap. 3.) dicit addenas capras ſe ſingulos parare hircos. Quâ proportione ſervatâ etiam inter oves & arietes, *Jacob Eſavo* fratri obtulit cum ducentis capris viginti hircos, & cum ovibus ducentis arietes viginti, *Gen.* 32. 4.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

De gregum Paſtoribus.

Multa in laudem agriculturæ. Huic tamen Patriarchas paſtoritiam artem meritò prætuliſſe; quæ ad plura eſt utilis, & eſt imago Politici, atque etiam Eccleſiaſtici regiminis. Regere, *&* Regum *nomen ex* Syro ܪܥܐ rega, *id eſt*, paſcere. *Quid propriè ſit* נוקד noked. *Reges olim paſtores. Tributa ex ovibus.* Amos Propheta *paſtor*, *& bubulcus. Vocis* נוקד noked, *falſæ interpretationes, & vera ex* Arabiſmo. פרנס pharnas, *Chald.* paſtor, *&* gubernator. *Unde* Pharnabazus, *&c. &* Gr. Παρνασσός. Parnaſſi *gramen quàm eximium. Paſtor alius gregis dominus, alius mercenarius. Mercenarii paſtores alii primarii, alii ſecundarii. Illi dicuntur principes gregis* Gen. 47. 6. *in quibus* Doeg. 1 Sam. 21. *Pecoris regii præfecti plures ex Hiſtoriis.* Talmudicis כרזיל, *carzil*, paſtoris diſcipulus. Paſtor malus, *&* nihili, *quomodo* Arabicè. *Hujus inſignis deſcriptio.* Zachar. 11. 16. Jerem. 23. v. 1. Ezech. 34. 2. Joh. 10. 1. *quæ loca explicantur. Vocis* הנער *nova verſio.* פרק avellere. *Ungula pro re viliſſima. Ovis* נדחה, diſpulſa, *id eſt*, *vaga, & palabunda.* חלב *in* Ezechiele *potiùs* lac, *quam* adeps. *Latro per feneſtram ingreditur. Paſtores furax hominum genus.* Oves uni ademptas alteri committere *quomodo dicant* Arabes *uno verbo. Bonus paſtor ubi deſcribatur, & quomodo. Ovem in ſinu ferre.* נהל minare pecus, *item* ſuſtentare. *Separare oves ab hœdis*, Matth. 25. v. 32. *unde ſumptum. Paſtor novit oves ſuas ex nota inuſta, puta in aure, crure, clunibus*, &c. *Stabulorum* σημάντορες, *&* μῆλα ἀσήμαντα, *quid propriè. Boni paſtoris eſt vitam pro ovibus ponere, & ex fauce leonis eas eripere: quod ſæpe factum. Gregum fœcunditas quomodo etiam ex paſtore pendeat. Paſtor an diſcerptas, & furto ablatas pecudes teneatur reſtituere. De eare Lex* Exod. 22. 10. *&* Hebræorum *in eam exceptiones. Oves ferreæ quæ* Talmudicis. *Pecus noctu ſubreptum quomodo* Arabicè. Adurere *de gelu, & de Luna quomodo dictum. Verbum oppoſitum quandoque ſupplendum, ut* 1 Tim. 4. 3. Ἀγραυλεῖν *quid propriè. Veſperugo ſtella cur dicatur* αὔλιος. Grotius *notatus. Paſtor* ἀγραυλῶν *quomodo* Arabicè. Chriſtum *hyemali ſolſtitio non eſſe natum. Hyeme pecudes ſub dio non degunt. Oves frigoris impatientiſſimæ. Qui ſub tabernaculis cum pecore degunt non dicuntur* ἀγραυλεῖν. Abiæ ἐφημερία. Chriſti *natale olim in* Ægypto Pachone *menſe celebratum, quo ipſo menſe metebant. Vaſa paſtoris quæ ſint. Quo ſenſu paſtor dicatur* involvere veſtem ſuam *Jerem.* 43. 12. *Hujus loci* Græca *verſio emendata, & explicata. Pera paſtoris quomodo* Hebr. Chald. *&* Arab. *An verè* עטין *ſit* mulctrale *Job.* 21. 24. *Alia hujus vocis verſio diverſiſſima.* Pedum *quomodo* Hebræis. *Quando pecus ſub virga tranſeat*, Levit. 27. 32. *Numeratur pecus manè & veſperè, idque ſub virga paſtoris. Eadem locutio* Ezech. 20. 37. Goliath *à* Davide *vulneratus per galeæ partem*, ἐπόφθαλμιον. *De eo* Judaica *fabula. Cur tribus lapidibus ictus fuiſſe fingatur. Cithara* Davidis *quomodo* Saülis *furorem compeſcuerit. Muſica mira vis ex Hiſtoriis probata. An in dæmonem aliquid poſſit. Muſica eodem modo malum ſpiritum abigit, quo bonum accerſit* 2 Reg. 3. 15. David *quædam inſtrumenta muſica excogitavit*, Amos 6. 5. *&* Pſal. 151. Græci *Muſicæ inventionem ad paſtores referunt. An* Luc. 2. 8. *paſtores* ἀγραυλοῦντες *ii dicantur, qui tibiâ canunt. Paſtores interdiu, non noctu canunt. Multa de paſtorum tabernaculis. Horum uſus antiquiſſimus, maximè inter* Judæos. Scenitæ, *&* Nomades. Jabal *primus inventor.* ET *pro* CUM, Gen. 4. 20. *& paſſim.* רעה paſcere, *etiam* divagari *ſignificat* Num. 14. 33. Jabal *Ethnicis* Pales. *Paſtorum caulæ* Hebræa *nomina quinque habent.* מרבץ cubile, *propriè* ovium, *ut* Gr. κλισίον.

SUnt, qui in *Caini* odium, & *Abelis* gratiam (quorum ille agricola, hic paſtor fuit non multò poſt orbem conditum, *Gen.* 4. 2.) non contenti paſtoritiam aratoriæ longè præferre, agriculturam, per quam omnes vivimus, mirè deprimunt, ut vilem, & abjectam artem, cuique nonniſi propter peccatum ſimus addicti. Tamen eorum omnium, quæ ad hanc vitam pertinent, ſolum panem diſertè petimus, ut ſummè neceſſarium. Et *Eccleſ.* 5. 9. *Solomon* terram habere dicit ὑπεροχὴν ſupra omnia & *Regem ipſum agro ſervire.* Proinde, ut *Hieronem* taceam, & *Philometorem*, & *Attalum*, & *Archelaum*, etiam è piis Regibus *Uzzias* agriculturæ fuit addictiſſimus 2 *Par.* 26. 10. Et *Romæ* præcipui duces, ut *Camillus*, *Reg[ulus]*, *Fabius*, *Cato*, *Serranus*, *Cincinnatus* ex aratro periti ſunt. Atque ut paſtores in *Prophetis*, & *Patriarchis*, ſic agricolas fuiſſe certum eſt, *Noam* putà, *Iſaacum*, & *Eliſæum*. Hoc potiſſimum, quod arator à *Deo* dicitur *edoceri* Eſa. 28. v. 26. Et Deus ipſe ſuo modo eſt agricola,

cola, Joh. 15. v. 1. & fideles *Dei agricultura*, 1 Cor. 3. v. 9. & paſtores Dei συνεργοὶ in ſacra hac agricolatione. Neque dicendum eſt, terræ colendæ neceſſitatem ex peccato deveniſſe, cùm etiam ante peccatum hortum coluiſſe dicatur *Adam* Geneſ. 2. verſ. 15. Tantum operi, jam ante peccatum neceſſario, difficultas ex peccato acceſſit; quia terra propter peccatum hominis maledicta, non reſpondet labori noſtro, & cultoris ſpem plerumque eludit. Interim *Patriarchas* fatendum eſt plus adhibuiſſe operæ in gregum curam, quæ laborioſa minus eſt, neque animum ita occupat, ut non ſuperſit multum temporis ad naturæ contemplationem & rerum divinarum meditationem. Neque paſtores, ut aratores, ſaltem in illis locis, certæ glebæ addicti erant: ſed, *Nomadum* more, liberè divagabantur, & tentoria, ſub quibus degebant, pro paſcuorum ratione, è loco in locum transferebant; quod iis convenit magis, qui ſe profitentur peregrinos, quomodo *Patriarchæ* omnes usque ad *Moſem*. Præterea cum fruges nonniſi ad ſolum victum, pecudes inſuper ad veſtitum proſunt, atque ex iis ſacrificia, & victimæ petebantur, quibus placaretur Deus in peccatores juſtè infenſus. Quid? quòd ex paſtorali arte multò plura trahuntur ad vitam, & mores, quàm ex agricultura. In illa enim Politici regiminis aliquam ſpeciem videre eſt, quia ut paſtor ſe habet ad oves, ita Rex ad ſubditos. Unde illud in *Poëta* toties repetitum,

- - - - - Ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν.

Sed & in Scriptura paſſim Reges dicuntur *paſcere populos ſuos*, & regale ſceptrum confertur cum paſtorali pedo: ut cum de *Davide* dicitur *Pſal.* 78. *v.* 71. *A tergo fœtarum duxit eum ad paſcendum populum ſuum.* Et ipſi *Davidi* dicit Deus 2 *Sam.* 5. *v.* 2. *Paſce populum meum.* Et capitis ſeptimi verſu ſeptimo, *Loquutus ne ſum quidquam ulli ſceptrorum* (id eſt, *rectorum*) Iſraëlis, *quibus præceperam, ut paſcerent populum meum?* Et *David* Deo viciſſim *Pſal.* 80. *v.* 2. *O qui paſcis* Iſraëlem, *audi, qui* Joſephum *ducis ut gregem.* Denique ſexcentis Scripturæ locis Eccleſia cum ovili, fideles cum ovibus, & verbi Divini præcones cum paſtoribus conferuntur. Quod loquendi genus in Novi Teſtamenti libris tam eſt frequens, ut *Chriſtianorum* vulgus *Paſtorum* nomine vix alios intelligat, quàm eos, qui Eccleſiæ præſunt; ac ſi Metaphorica locutio propriam penè aboleverit.

Paſtor porro *Hebræis* eſt רועה roge; *paſcere* רעה *raga*; ut Syris ܪܥܐ *rega*: unde *regere*, & *reges* dicti, quos jam docuimus eſſe paſtores populorum. *Ajin* medium per G efferimus ἀρχαϊκῶς. Ita enim ſonaſſe apud veteres conſtat ex nominibus רעו, *Ragau*, & רעואל *Raguel*, inde deductis.

Sed & *paſtor* dicitur נוקד *noked*, in duobus Scripturæ locis. Prior eſt 2 *Reg.* 3. *v.* 4. *Et* Meſa *Rex* Moab *erat* נוקד *noked.* Ubi *Septuaginta* Interpretes cum hærerent, ſolum *Hebræam* vocem *Græcis* literis ſic expreſſerunt, Καὶ Μεσὰ βασιλεὺς Μωὰβ ἦν νωκήδ. Et *Syrus* quoque hic habet ܢܩܕܐ *nokda*, ſola flexione mutata. Sed *Chaldæus* מרי ניתא; & *Arabs* صاحب ماشية *dominum pecoris*; & *Græcorum* nonnulli ἀρχιποιμένα, *paſtorum principem*, & *Hieronymus* πολυφερτικῶς, *nutriebat pecora multa.* Quæ verſio non parùm firmatur ex iis, quæ ſequuntur de eodem Rege *Moab*; *Et is ſolvebat Regi* Iſraëlis *centum mille agnos, & centum mille arietes cum lana.* Neque id fuit ἀσύστατον, ut qui Rex erat, etiam eſſet paſtor. Tum enim non privatorum modo, ſed & Regum opes pecore conſtabant. Sic paſtor haberi potuit *Job*, qui inter ſuos habitabat *tanquàm Rex in exercitu*, Job. 29. v. 25. *Abraham* quoque, & *Iſraël* ſeu *Jacobus*, & *Moſes*: quos Reges fuiſſe ſcribit *Trogus* lib. 36. Et Rex *Elidis Augias* quid aliud quam paſtor fuit? *Adonis* etiam, de quo *Theocritus*, *Idyll.* i.

Ὡραῖος χὤδωνις, ἐπεὶ καὶ μῆλα νομεύει.

Et eum imitatus *Poëta* Ecl. 10.

Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.

Cinyræ, *Cypriorum* Regis, filius fuit. Ut *Sibonis Horræorum* ducis *Ana*, qui *paſcebat aſinas patris ſui*, Gen. 36. 24. Proinde *Odyſſ.* ν, *Pallas Ulyſſi* apparet,

Ἀνδρὶ δέμας εἰκυῖα νέῳ, ἐπιβώτορι μήλων,
Παναπάλῳ, οἷοί τε ἀνάκτων παῖδες ἔασιν:

Corpore ſimilis juveni viro, paſtori ovium, planè teneros quales ſunt Regum filii. In quæ verba vetus *Scholiaſtes* Τὸ παλαιὸν καὶ οἱ τῶν βασιλέων παῖδες πανάπαλοι ἐκαλοῦντο, καὶ ἐποίμαινον. *Filii Regum olim & πανάπαλοι* (id eſt, *planè teneri*) *dicebantur, & greges paſcebant.* Eſt & ex uſu veterum, quod *Meſa*, Rex tributarius, non aliud ſolvit tributum, quam ex ovibus. In quam rem inſignia ſunt hæc *Plinii* lib. 18. cap. 3. *Etiam nunc in tabulis Cenſoriis paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet; quia diu hoc ſolum vectigal fuerat.*

Alter eſt locus in *Amoſo*, ſtatim initio: *Verba* Amoſi, *qui fuit* בנקדים *in nokedim* (id eſt, *in paſtoribus*) *è Tekoa*: ubi *Syrus* rurſus, *in nokda*; & *Theodotio* ἐν νωκεδείμ. Sed *Septuaginta* cùm legiſſent בנקרים, *Res* pro *Daleth*, *Græcè* ſcripſerant ἐν νακκαρείμ. quod variè detortum eſt. Nam, è duobus N poſteriore ablato, pleraque exemplaria nunc habent ἐν Ἀκκαρείμ, quomodo & *Hieronymum*, & *Cyrillum*, & *Arabem* legiſſe conſtat. Sed *Theodoretus* multò aliter ἐν Καριαθιαρείμ, & *Complutenſes* ἐν Ἀκκαρπί. Nempe his viſum eſt בנקרים eſſe loci nomen. At alii veriùs *paſtores*, aut *pecorum poſſeſſores* interpretantur. Sic *Chaldæus*, בְּמָרֵי גִתִין *in dominis pecorum*; *Aquila*, ἐν ποιμνοτρόφοις, vel κτηνοτρόφοις, *in pecoris altoribus*: quomodo in *Cyrillo* legendum pro κλινοτροφείοις *Symmachus*, & quinta editio, ἐν τοῖς ποιμέσιν, & Vulgata *in paſtoribus.* Nempe paſtor fuit *Amos* latè ſumpto vocabulo. Nam ipſe ſe vocat בוקר, *bubulcum* capitis ſeptimi verſu decimo quarto. Proinde huic interpretationi accedunt *Hebræi* omnes. Et paſtorem *Kimchius* vult ideo dici נוקד *noked*; quia pecudum nonnullæ ſunt נקודות *nekudoth*, id eſt, κατάστικτοι, ſeu *maculoſæ*, ut oves *Jacobi*, & *Labanis*, Gen. 30. & 31. Sed *Druſio* נוקד *noked*, potius *ille eſt, qui pecora ſua ſignat, atque iis notam inurit, quò ſic ab aliis dignoſci poſſint.* Mihi neutrum probatur: non prius, quia cùm in magno grege maculoſæ oves pauciſſimæ ſint, ab iis pauciſſimis denominari paſtorem parum viriſimile eſt. Nec poſterius, quia *Hebræis* oves non dicuntur נקודות *nekudoth*, propter characterem in certo loco à paſtore impreſſum, ſed propter maculas ubique à natura ſparſas. Proinde videtur conſultius, ut vocis originem ex *Arabica* lingua petamus, qua نقد *nokdon*, & *nikdon*, *pumilio* dicitur, aut *puer*, *cujus tarda ſunt incrementa.* Unde, ad pecudes translatâ voce, نقد *neked*, eſt ovis, aut capræ genus, deforme quidem, & pumilum, & cætera viliſſimum, ſed pilis, aut lanis mollibus, quæque magni æſtimantur. Cujusmodi gregis paſtor propriè vocatur نقاد *nakkad*, vel *nokkad*, & in Plurali نقاد *nikad*, & نقادة *nikada.* Quin & pro paſtore quovis in genere videtur ſumi, ut ſit planè idem, quod נוקד *noked.* Quod ne videar dixiſſe gratis, en tibi teſtes idoneos! *Alcamus*, النقد جنس من الغنم قبيح الشكل وراعيه نقاد Neked *genus eſt ovis ſpecie deformis, cujus paſtor vocatur* nokkad. Idem alibi, الجهبذ النقاد الخبير *Gibbid*, id

eſt, *nokkad*, ſeu paſtor *peritus*. *Damir* quoque النقد *neked* explicat صغار الغنم *parvas oves*. Et apud eumdem *Gianhari*, جنس من المعز قصار الارجل قباح الوجوه تكون في البحرين *Caprarum genus, quæ breves habent pedes, & facies deformes, & ſunt in Baharin*, quæ *Arabiæ* provincia eſt. Inde in *Proverbiis* apud *Damirem*, & alios, اذل من النقد *Vilior* τῆ *neked*, id eſt, *caprâ*, vel *ove* ſic appellatâ. Et in *Aſſamio* Parœmiographo, اجود الصوف صوف النقد *Lana optima eſt lana* τῆς *neked*, id eſt, *ovis* ita vocatæ. Et in *Giggeio* نقدى *nakdon* eſt *gregum deformium munus*. Et اعطاه النقد *Greges deformes illi dedit*. In *Golio* hæ ipſæ oves alio nomine قرار *kerar* vocantur, fortaſſe à loco ubi naſcuntur; nam *Kerar* eſt loci nomen.

In *Chaldæa* Paraphraſi *paſtor* eſt פרנס *parnas*, ſeu *pharnas*, quod & *rectorem*, ſeu *gubernatorem* ſonat. Itaque Magnatum in Oriente nomina, ut *Pharnabazus*, *Pharnaſpes*, *Pharnazathres*, *Tiſſaphernes*, *Orophernes*, & in libro *Judith Olophernes*, ex *Suidæ* ſententia *Cambyſis* ἀρχιστράτηγος, manifeſta habent hujus vocis veſtigia. Indidem *Parnaſſo*, ſeu *Parnaſo*, ut libri ſcribunt, nomen eſſe *Caſaubonus* in *Perſium* his verbis tradit: *Nugantur* Græci *Grammatici*, Parnaſſum *quaſi* Larnaſſum *fuiſſe dictum, quòd in eo monte diluvii* λάρναξ, *hoc eſt, arca, conſtitiſſet. Nos alibi dicebamus, & Bœotiæ, & vicinæ* Phocidis *pleraque loca à* Cadmo, *& aliis* Phœnicibus, *aut* Syris *fuiſſe condita. Cujus rei etiamſi* Plutarchus, *atque alii Hiſtorici ſiluiſſent, appellationes tamen ipſorum manifeſtam fidem facerent. Ab ea origine eſt huic monti nomen.* ܦܪܢܣ parnes Syris *eſt* νέμειν, ܦܪܢܣܝܢ parnaſin *paſtores. Inde* Parnaſus *eſt* οἱ νομαὶ *ſic montem dixerunt, ubi greges ſuos paſcebant.* Nempe ut circa montem *Heliconem*, ubi canit *Heſiodus* ſe Poëtica facultate donatum fuiſſe,

Ἄρνας ποιμαίνονθ' Ἑλικῶνος ὕπο ζαθέοιο,

Cum agnas paſceret ſub Helicone *divino*. Nam & *Parnaſſum* gramine abundare Medicorum filii docent, à quibus inter graminis ſpecies *Parnaſſium* maximè commendatur. *Dioſcorides* libro quarto, Ἡ δὲ ἐν τῷ Παρνασσῷ γινομένη ἄγρωστις πολυκλαδωτέρα ἐστὶ, &c. *Plinius*, ubi de gramine, libri vigeſimi quarti capite decimo nono; *Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In* Parnaſo *tantum hederaceâ ſpecie denſius quam uſquam fruticante, flore odorato, candidoque, jumentis herba non alia gratior, ſive viridis, ſive in fœno ſiccata.* Plura in *Galeno* vide libro ſexto *Simplic.* & in *Pauli* libro ſeptimo, & in *Ætii Tetrabiblo* libro 1. Serm. 1. Sed & ad *Arabes* devenit *Parnaſſii* graminis fama, de quo *Abenbitar* capite ثيل id eſt, *gramen*, واما اغرسطس النابت بجبال يقال له فرنسوس فهو اكثر اغصانا من غيره من اغرسطس وله ورق شبيه بورق اللبلاب وزهر ابيض طيب الرائحة وثمر صغار ينتفع به وعروق خمسة او ستة فيه غلظ اصبع بيض لينة حلوة منتنة

Porrò ἄγρωστις (id eſt, *gramen*) *creſcens in regione, quæ vocatur* Parnaſſus, *majores habet ramos, quàm aliæ agroſtis ſpecies, & folium ſimile folio helxines* (Dioſcorides *hederæ*) *& florem album boni odoris, & fructum parvum, ſed cui ſuus eſt uſus: & radices quinque, aut ſex digitalis craſſitudinis, candidas, molles, dulces, fœtidas.* Dioſcorides ἰσχυρὰς, *validas*.

Paſtorum ſunt variæ ſpecies: unus enim eſt gregis dominus; alius μισθωτὸς *mercenarius*, Joh. 10. v. 12. qui paſcit alienos greges. Ille, ſi *Druſio* credimus in *Amoſi* Prophetiam, נוקד vocatur, hic רועה. Quin רועה utrumque ſignificat, non *mercenarium* ſolum. *Abel* vocatur רועה *Gen.* 4. *v.* 2. Et *Rachel* Gen. 29. v. 9. Et *Patriarchæ* omnes *Geneſ.* 47. *v.* 3. qui tamen aut gregum domini erant, aut dominorum liberi, non ſervi aut mercenarii. Quin ipſe Deus hoc nomen non dedignatur *Pſal.* 23. *v.* 1. & 80. *v.* 2. Rurſus, ſi נוקד *noked*, *Hebræum*, vel, quod idem eſt, *Arabicum* نقاد *nokkad*, ſignificaret *dominum gregis*, id *Arabes* non tacuiſſent. *Chaldæus* quidem, & *Arabs* Interpretes ita reddunt: & *Aquila* ποιμνιοτρόφον, aut κτηνοτρόφον· quia videbatur honeſtius, ut Rex, & Prophetæ gregum domini, & altores dicerentur, non ſimpliciter paſtores. Sed ſolo *paſtoris* nomine potuit id ſignificari, cùm *paſtor* ſæpe dicatur etiam is, qui dominus eſt. Neque ab *Hebræis* id poſtulandum, ut paſtorem gregis dominum à paſtore mercenario propriis vocibus diſtinguant, cùm alia lingua nulla ſit, quæ hoc aliter, quàm per periphraſin efferat. Niſi quis *cuſtodis* nomen paſtori mercenario ſpeciale eſſe colligat ex 1 *Sam.* 17. *verſ.* 20. ubi *David* oves legitur reliquiſſe על שומר *penes cuſtodem*. Qua mente *Poëta* Ecloga tertia,

Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora.

Et *Ecloga* decima,

Atque utinam ex vobis unus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturæ vinitor uvæ.

Sed ne putetur id perpetuum, *Pana* etiam ita compellat lib. 1. *Georgic.*

Pan *ovium cuſtos, tua ſi tibi* Mænala *curæ*.

Porro inter paſtores mercenarios varii gradus, & alii primarii ſunt, alii ſecundarii. Sic *Pharaoni* plures fuerunt שרי המקנה, *principes gregis*, *Gen.* 47. *verſ.* 6. Ita etiam *Davidi* Regi. Nam boum alii in campis *Saron*, alii in vallibus paſcebantur: quorum his *Saphatus*, illis præerat *Sitraus*, ut camelis *Obil*, aſinis *Jechdias*, ovibus denique, & capris *Jazizus*; 1 *Paral.* 27. *v.* 29. 30. 31. Sed *Saül* tam armentis, quam gregibus videtur præfeciſſe unum *Doëgum*, qui proinde vocatur 1 *Sam.* 21. *verſ.* 7. אביר הרועים אשר לשאול, id eſt, *princeps paſtorum Saülis, & ipſis præfectus*, ut rectè reddunt *Chaldæus*, *Kimchius*, & *Rabbi Levi*. Sic in *Syria* ſub *Nino* Rege, *Simma* erat πρόεδρος τῶν βασιλικῶν κτηνῶν, *pecoris regii præfectus*, ut ex *Cteſia* refert *Diodorus* libro ſecundo. Et *Plutarchus* in *Pyrrho* meminit cujuſdam Σάμωνος ὃς τὰ ποίμνια καὶ τὰ βουκόλια τῷ Νεοπτολέμῳ διοικοῦντος, *Samonis*, *qui* Moloſſorum Regis *Neoptolemi greges, & armenta adminiſtrabat. Latini* quoque ἀρχιποίμην erat *Thyrrus*. de quo *Poëta* libro ſeptimo *Æneidos*,

- - Tyrrhus*que pater, cui regia parent*
Armenta, & latè cuſtodia credita campi.

In quem locum *Servius*; *Magiſtrum hunc pecoris vult fuiſſe, & ſaltuarium*, &c. *Magiſter autem pecoris eſt, ad quem omnia pertinent animalia.* Cicero

Ne-

Nominat hominem, quem magiſtrum pecoris eſſe dicebat. Proinde *Livius* lib. 1. de *Fauſtulo*, cui *Latii* Rex *Numitor* eamdem curam demandaverat: *Ut lupam linguâ lambentem pueros* (*Remum*, & *Romulum*) *magiſter regii pecoris invenerit.* Quem eumdem *Dionyſius Halicarnaſſæus* tanquam ex *Fabio Pictore* fuiſſe dicit συφορβῶν βασιλικῶν ἐπιμελούμενον. Et de *Phorbante*, quem *Laius Thebarum* Rex paſtoribus ſuis præfecerat, ita *Seneca* in *Oedipo* Actu 4. verſu 815.

- - - - - - - regios pavit greges,
Minor ſub illo turba paſtorum fuit.

Et rurſus verſu 839.

Arbitria ſub quo regii fuerant gregis.

Proinde ipſe ille *Phorbas* ita loquitur in *Sophoclis Oedipo Tyranno* verſu 1038.

Ἐνταῦθ᾽ ὀρείοις ποιμνίοις ἐπεστάτουν,
Montanis ibi gregibus præeram.

Ut in paſtorum ſupremo gradu eſt אביר הרועים, ſeu ὁ ἀρχιποίμην ita כרזיל *carzil*, in infimo, quem *Talmudici* paſtoris diſcipulum eſſe dicunt. Proinde *Baal Aruch*, כרזלא לרועה כמו ראש דיכנא למלמדי תינוקות Quorum verborum hæc mens eſt, eum, quem *carzil*, vocant, à paſtore tantum differre, quantum à pædagogo differt hypodidaſcalus. ברזיל per *Beth* ſcribitur aliquoties in *Bava kama* capite ſexto: ſed ſcribendum eſſe per *Caph* diſcimus cùm ex Lexico *Baal Aruch*, qui hanc vocem habet in *Caph*, tum ex *Nomenclatore Syriaco Ferrarii*, in quo ܟܪܙܘܠܐ *carzul*, eſt *paſtor ovium, opilio*. In *Calphurnio* Ecloga quinta paſtores duo,

Fortè Mycon *ſenior*, Canthu*ſque*, Myconis *alumnus*,
Torrentem patulâ vitabant arbore ſolem,
Cum, juveni ſenior præcepta daturus alumno,
Talia verba refert tremulis titubantia labris.

Horum *Mycon* ſenior, & qui *Canthum* docet, eſt רועה, ſed qui docetur *Canthus* eſt כרזיל *carzil*, aut ܟܪܙܘܠܐ *carzul*, ut *Syri* efferunt.

Sed in paſtoribus maximè differunt bonus à malo, qui *Zach.* 11. *v.* 15. 17. dicitur paſtor אולי, id eſt, *ſtultus*, & paſtor אליל, id eſt, *nihili*; ut *Job.* 13. *v.* 4. רופאי אליל ſunt *Medici nihili*. Et idola vocantur אלילים quia ſunt nihili, & nullius uſus, juxta illud *Apoſtoli* 1 Cor. 8. v. 4. *Idolum nihil eſt in mundo.* Talis paſtor *Arabicè* uno verbo dicitur حطمة *chutma*. *Alcamus*, الحطمة راعي الظلوم للماشية Alchutma, *paſtor iniquus gregi*. Ad hujus deſcriptionem pertinent quæ habentur *Zach.* 11. *v.* 16. *Pereuntes non viſitabit: errantem non requiret: & confracta non medebitur; & ſtantem non ſuſtentabit: & pinguis carnem comedet; etiam ungues earum avellet.* Quæ ſingula ut explicentur: *Pereuntes*, inquit, *non viſitabit:*] *Hebræum* הנכחדות propriè *perditas* & *exciſas* ſonat, ita ut jam lateant, nec uſquam compareant. Nam Verbum כחד eſt *abſcondere*. Sed *pereuntes* in Præſenti reddimus, cum *Græcis*, *Syro*, *Arabe*, & *Hebræo Jarchio*, quia viſitantur qui pereunt, non qui jam periêre. Et in *Hebraiſmo* tempora ſæpe mutantur. *Errantem non requiret:*] *Hebræa* habent הנער *hannaar*, id eſt, ad verbum, *infantem*, aut *puerum non requiret*. Sed *Hebræi*, *pueri* nomine, agnum hic intelligunt, eumque *à caula aberrantem*. *Kimchius* הטלה *agnum* explicat. *Aben Ezra* שה אובד הקטן *oviculam perditam*. *Jarchius* השוטות שאינן יודעות לבא אל הדיר *ſtultas oves, quæ ad caulam ire neſciunt*. In qua interpretatione durum hoc videbitur, quod נער vocetur *agnus*, cùm alibi ſemper de homine uſurpetur, hoc eſt, locis pluſquam ducentis. Et vel ſi *agnum* intelligas, tamen hæc parum cohærebunt, *agnum non requiret*. Agnus enim non ſæpe quæritur, quia vix aberrat à grege, & matrem ſolet ſequi. Proinde in Parabola *Matth.* 18. *v.* 12. non quæritur agnus, ſed ovis, quæ vagabatur. Hoc potiſſimum, quod veteres, ante Vocales à *Maſorethis* adſcriptas, hic legerunt, iiſdem literis, ſed diverſo ſono, *hannoër*, aut *hannaür*, non *hannaar*. צאן הנער *tſon hannoër*, propriè eſt *ovis*, *quæ migrat è loco in locum*. Hoc me docuit doctiſſimus *Buxtorfius* in mirabili illo opere triginta annorum, ubi ex *Talmude Hieroſolymitano* hæc citantur השוכר את הצאן אסור לנערה מהו לנערה מוליכה ממקום למקום *Qui conducit gregem ovium, prohibetur* לנערה. *Quid hoc eſt* לנערה? *Eſt de loco uno deducere in locum alium.* Itaque הנער *hannoër*, potuit hic dici צאן, vel שה, ovis, quæ è loco in locum non quidem deducitur, ſed palabunda migrat. Quo notione نعر *naara* verbum in uſu eſt etiam apud *Arabes*. Cl. *Golius* in *Lexico*, ex *Arabum* ſcriptis magno labore, nec minori induſtriâ, conflato: نعر Naara, *peragravit regionem, huc illuc profectus fuit*. Et in *Giggeio* النعر من الرجل Annaaro, *de viro, inſtabilis, ſedes mutans*. Quomodo veteres accepiſſe in loco *Prophetæ*, in quo verſamur, illorum verſiones palam docent: *Chaldæus* enim hic habet, דאטלטלו לא יתבע, *Illos, qui migraverunt, non quæret*; & *Syrus* ܠܕܛܥܝܢ, *illos, qui errant*; & *Arabs* الشارد *divagantem*; & *Græci* τὸ ἐσκορπισμένον & Hieronymus *diſperſum*. Sequitur, *Et confracta non medebitur:*] nempe, os fractum, aut luxatum obligando, ut habetur *Ezech.* 34. *v.* 4. *Fracta pecudum non aliter quam hominum crura ſanantur: involuta lanis oleo atque vino inſuccatis, & mox circumdatis ferulis conligata.* Hæc *Columella* lib. 8. cap. 5. *Et ſtantem non ſuſtentabit,*] nempe cibo, & alimento. Id enim propriè יכלכל. Nam, ut confractis, & ægris medelâ opus eſt, ita ſtantibus, & valentibus, alimento, quo bona illa habitudo conſervetur, & perſeveret in ſtatu ſuo. Rectè igitur *Syrus*, ܠܕܩܝܡܝܢ ܠܐ ܡܬܪܣܐ *Stantes non alet*. Et *Hieronymus*, *Id, quod ſtat, non enutriet*. *Stans* hic opponitur *jacenti*, & *ex morbo decumbenti*. Chaldæus *ſtantes* pro iis accipit, qui non poſſunt è loco ſe movere. Unde eſt, quod reddit, *illos, qui ſtant* (ſeu, *qui immobiles ſubſiſtunt*) לא יסבור כלכל in *ferendi* notione nuſquam occurrit. Itaque hoc minùs placet. *Et pinguis carnem comedet;*] ut *Ezech.* 34. *v.* 3. *Etiam ungues earum avellet.*] Hebr. יפרוק. Id alii *franget* exponunt, quæ recepta, & uſitata eſt hujus verbi ſignificatio. Sed & apud *Hebræos* פרק eſt *avellere*. Sic עד דמתפרקין אבריו *donec divellerentur ejus membra*. Et de nucibus, מפרקין בהן קליפה החיצונה *Avellunt ab iis corticem exteriorem*: quæ in *Buxtorfio* vide. Porro ungues avelluntur potius quam diffringuntur. Et *Propheta* hac Hyperbole ſignificat, paſtorem illum, aut lupum rapacem veriùs, ad ſuum commodum omnia omnino converſurum, ne viliſſimis quidem omiſſis, quales ſunt pecudum ungulæ. Ejuſdem ἀκριβείας, ſed in diſſimili cauſa, exemplum ſuggerunt verba *Moſis* Exod. 10. v. 26. *Etiam pecudes noſtræ nobiſcum ibunt, nec relinquetur ungula.* Nec diſſimilis eſt loquendi modus apud *Arabes*, qui, de equo uſurpari cœptus, etiam ad alia transfertur, النقد على الحافر *Pecunia præſens uſque ad ungulam.* Senſus eſt, ſe vel equum, vel aliud quidquam emptori non crediturus, ante pretium ſolutum, & perſolutum, uſque ad ultimum quadrantem. Sed & ab ungue ſermo noſter quædam habet, quæ pertinent ad ſummam ἀκρίβειαν, ut *Ne latum quidem unguem diſcedere*, aut *Ne tranſverſum quidem unguem*; & *Tenere ad unguem*, & *Reſecare ad unguem*, quod

Græcè eſt ἐξονυχίζειν. Et in *Horatio*,

- - - - - - - - - *ad unguem*
Factus homo, - - - - - - - -

&,

- - - *carmen non caſtigavit ad unguem.*

Et in *Virgilio*, lib. 2. *Georg.*

- - - - - - - - - *Omnis in unguem*
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

Sed diverſa hic eſt Metaphora. Nam, ut monet *Servius*, *translatio eſt à marmorariis, qui juncturas unguibus probant.*

Sed & de malis paſtoribus dicitur *Jer.* 23. *v.* 1. *Væ paſtoribus, qui perdunt, & diſſipant oves mei paſcui!* Et verſu 2. *Vos oves meas diſſipatis, & dispellitis, nec eas viſitatis.* Quæ quidem tam ſunt Allegorica, quam quæ jam explicavimus, Pertinent enim ad Reges, & Magiſtratus, qui ſunt ποιμένες λαῶν. Sed ſenſus Allegoricus literali nititur, qui hic non eſt ſatis obvius, cùm nemo ſit paſtor tam malus, ut oves ex ovili dispellat, & ejiciat. Hoc luporum & leonum eſt, de quibus *Jerem.* 50. *v.* 17. *Ovis* פזורה *vaga eſt* Iſrael, *quam leones dispulerunt.* Verum enimverò ovis נדחה non ſemper eſt *ovis dispulſa*, ſed ſimpliciter *ovis errans.* Sic *Deut.* 22. *v.* 1. *Cùm videris bovem fratris tui, aut ovem ejus,* נדחים *dispulſos*, id eſt, תועים *errantes*, quomodo habent omnes Interpretes; quia ſenſus id evincit, & hujus loci collatio cum *Exod.* 23. *v.* 4. Proinde *Ezech.* 34. *v.* 4. *Et ovem* הנדחת *dispulſam non reduxiſtis:* Et verſu 16. *Dispulſam reducam*, id eſt, *errantem.* Et *Eſa.* 13. *v.* 14. *Et fuit ut caprea* מדח *dispulſa: & ovis* (ſupple *dispulſa*, id eſt, *errans*) *nec fuit, qui congregaret.* Quin apud *Arabes* تندح de ove, eſt *à caula ſua longiùs aberrare.* *Alcamus*, تندحت الغنم من المرابضها تبددت Quod *Giggeius* ita reddidit, *A caulis ſuis oves longè disperſæ ſunt.* Et *Golius*, *Disperſæ, & longius à caulis ſuis digreſſæ ſunt oves.* Itaque ut ex חיה *vivere*, החיה in *Hiphil* eſt *permittere, ut quis vivat:* ita ex נדח *dispelli*, ſeu *errare* ſimpliciter, הדיח in *Hiphil* non ſemper eſt *dispellere*, ſed *permittere, ut quis erret*, ſive *errantem negligere.* Proinde mali paſtores dicuntur *oves dispellere*, cùm errantes negligunt, neque quærunt, neque viſitant. Et *Jeremiæ* verba ſic poſſunt optimè reddi, *Vos oves meas diſſipatis, & errare ſinitis, nec eas viſitatis.* Sic *Iliad.* π'. verſu 354. Oves

Ποιμένος ἀφραδίῃσι διέτμαγεν, - - -
Paſtoris ſtultitiâ disperſæ ſunt.

Zachariæ, & *Jeremiæ* locis, quæ citavimus, en tertium parallelum *Ezech.* 34. *verſ.* 2. ſed multò diſertiorem! *Væ paſtoribus* Iſraëlis, *qui paſcunt eos*, ut *Syrus*; vel *qui paſcunt ſeipſos*, ut habent alii veterum, ſenſu acuto, & eleganti, ſed quem *Hebræa* vix ferre poſſunt. *Nonne gregem paſtores paſcunt?* (id eſt, Nonne paſtorum id officium eſt, nonne hoc muneris illis incumbit, ut paſcant gregem ſibi commiſſum? Juxta illud *Poëtæ*,

- - - - - *paſtorem*, Tytire, *pingues*
Paſcere oportet oves. - - - - - -)

At vos adipem comeditis, & lanam induitis, & quod pingue eſt mactatis, & oves non paſcitis.] *Adipem* Hebr. החלב *hacheleb*, *Græci*, *Hieronymus*, & *Arabs* diverſis Vocalibus legerunt *hachalab*, id eſt, *lac:* non incommodè. Fortaſſe etiam aptius, quia ſic vitatur repetitio, quæ ex altera lectione emergit. *Adipem comeditis*, &c. *& quod pingue eſt mactatis.* Et manifeſta ὑστέρωσις, cum ovium adeps non comedatur, niſi poſtquam mactatæ ſunt. Itaque in hanc ſententiam valde propendeo, *Prophetam* ſcripſiſſe, *lac comeditis*; & *lac* הצאן, id eſt, *ovis*, & *capræ*, pro *cibo* hìc proponi, ut *Deuter.* 32. *v.* 14. & *Prov.* 27. *v.* 27. Paſtori porro quandoque licet lacte ovium ſuſtentari. *Quis paſcit gregem, & ex lacte gregis non edit?* 1 Cor. 9. v. 7. Sed hi paſtores ψευδώνυμοι modum non ſervabant:

Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora,
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.

Præterea, cùm ovium lacte & adipe veſcerentur, & lanam induerent, tamen eas non paſcebant, quod egregiè declarat ſequens ἐπεξήγησις. *Infirmas non roborâſtis, & ægram non ſanaſtis, & confractam non alligaſtis, & diſpulſam* (id eſt, *errantem*) *non reduxiſtis, & perditam non quæſiviſtis, & durè & aſperè iis dominati eſtis.* Quod de myſticis ovibus, id eſt, *Iſraëlitis*, expreſſe prohibetur *Levit.* 25. *verſ.* 43. 46. 53. Sed reliqua ibi videnda.

Nobis hìc ſuffecerit de malo paſtore pauca ſubjicere ex *Chriſti* verbis *Joh.* 10. *v.* 1. *Qui*, inquit, *in caulam ovium, non per oſtium, ſed aliunde ingreditur, eſt fur, & latro.* Nempe, ſic fures, & latrones ſolent, *Joel.* 2. *v.* 9. בעד החלונים יבאו כגנב *Per feneſtras ingredientur, ut latro:* ubi *Kimchius*, *ut latro, qui, portam clauſam inveniens, conatur per feneſtras ingredi.* Paſtores porro, ut furax hominum genus deſcribit *Jobus* 24. *verſ.* 2. *Greges*, ait, *quos rapiunt, paſcunt.* *Theocritus* item in *Bucoliaſtis*, ubi de *Lacone* paſtore *Comatas* caprarius,

Αἶγες ἐμαὶ τῆνον τὸν ποιμένα τὸν Συβαρίταν
Φεύγετε τὸν Λάκωνα, τό μευ νάκος ἐχθὲς ἔκλεψεν.

Capræ meæ paſtorem illum Sybaritam Laconem *fugite, qui meam pellem heri furatus eſt.* Ad quæ verba regerit *Lacon*,

Οὐκ ἀπὸ τᾶς κράνας σίττ' ἀμνίδες; οὐκ ἐσορῆτε
Τὸν μευ τὰν σύριγγα πρώαν κλέψαντα Κομάταν;

Annon à fonte fugitis oves? Comatam *non videtis, qui mihi nuper fiſtulam furatus eſt?* Quale illud *Menalcæ* ad *Damœtam*,

Quid domini facient, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi Damonis, *peſſime, caprum*
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſcâ?

Lycidas quoque apud *Calphurnium* hæc habet de paſtore *Mopſo*,

Ut mala nocturni religavit brachia Mopſi
Tityrus, *& medio furem ſuſpendit ovili.*

Et in *Ægypti Bucolium* bubulcos & paſtores plurimos confluxiſſe, qui prædonum vitam agerent, ex *Heliodoro* & aliis ſcimus. Unde *Hieronymus* in vita *Hilarionis*, *Cupienti rurſum ad* Ægyptum *navigare, hoc eſt ad ea loca, quæ vocantur* Bucolia, *eò quòd nullus ibi* Chriſtianorum *eſſet, ſed barbara tantum, & ferox natio.* Alii *furax natio.* Quæ potuit eſſe cauſa, cur *Ægyptiis* paſtores tam fuerint odioſi, *Gen.* 46. *v.* 34. Itaque cum parabolæ ex conſuetis deſumantur, ad eos paſtores, qui iidem ſunt latrones, & fures, *Chriſtus* alluſit non immeritò.

Addit idem verſu duodecimo, *Mercenarius, & qui paſtor non eſt, cujus non ſunt oves propriæ, videns lupum venientem, relinquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit, & diſpergit ovile. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, neque eſt illi cura ovium.* Quod de iis ſolùm intellige, qui verè ſunt mercenarii, hoc eſt, quæſtuarii, & lucri-petæ, quique de conſcientia, & fama non multum ſoliciti; nullo alio affectu ducuntur, quam turpi φιλοκερδείᾳ. Alioqui enim fieri poteſt, ut quis alienas oves mercede paſcat, qui idem ſit paſtor bonus, qualis apud *Labanem Iacobus* fuit.

Quod oves ſuas dicit Deus è malorum paſtorum manu ſe repetiturum, ut aliis tradat, *Ezech.* 34. *v.* 10: 23. *Arabes* verbo رمز *ramaza* propriiſſime dixerint. Nam رمز de ovibus dictum ſignificat لا رمز رعية الراعي فاحولها الى راعي اخر *Non probavit dominus paſtionem, & eas alii paſtori commiſit.* Ita *Alcamus*.

Malo paſtori *bonus* opponitur, ad cujus officium, & mores Scriptura paſſim alludit: ut cum de *Chriſto* dicitur *Eſ.* 40. 11. *Paſcet ut paſtor gregem ſuum, in brachio ſuo colliget agnos, & in ſinu ſuo portabit, fœtas minabit.* Quibus apud *Calphurnium* hæc *Myconis* conferenda,

Te quoque non pudeat, cum ſerus ovilia viſes,
Si qua jacebit ovis partu reſoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, natosque tepenti
Ferre ſinu tremulos, & nondum ſtare paratos.

Minabit Hebr. ינהל. *Minare*, de pecore, & jumentis, propriè dicitur. Feſtus; *Agaſones, equos agentes, id eſt, minantes.* Idem, *Agere modò ſignificat ante ſe pellere, id eſt, minare.* Virgilius,

- - - *& potum paſtas age, Tityre.* - - -

Anianus, *Actus quo pecora minare conſuevimus.*
Juvenalis Scholiaſtes in *Sat.* 6. *Hanc igitur* Io *in tantum perſequuta eſt* Juno, *ut* in vaccam transformata) *per omnem mundum minaret. Hieronymus* Exod. 3. 1. *Cumque minâſſet gregem ad interiora deſerti.* Et (a) 1 *Reg.* 30. 20. *Greges, & armenta minâvit ante faciem ſuam.* Et *Eſ.* 11, 6. *Vitulus & leo, & ovis ſimul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.* Et *Jerem.* 31. v. 24. *Agricolæ, & minantes greges.* Auſonius *Epigr.* 66.

(a) Hebræis 1 Sam. 30. 20.

Ageret juvencas cùm domum paſtor ſuas,
Suam relinquens, me minabat ut ſuam.

Hebræum quoque נהל id ipſum eſt, ita ut *minandi* voce commodiſſimè reddi poſſit. Sic *Pſal.* 23. v. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt,* &c. *In graminoſis paſcuis facit, ut cubem: ad aquas tranquillas* ינהלני *minat me,* nempe ut ovem ſuam. Et *Eſ.* 49. 10. *Ad ſcaturigines aquarum* ינהלם *minabit eos,* inter paſcendum ſcilicet. Proinde *Johannes* ad hunc locum ita alludit *Apoc.* 7. 17. *Paſcet, & deducet eos ad vivos fontes aquarum.* Quin quia hæc deductio ad pecorum paſtum pertinet, נהל quandoque ſignificat *paſcere,* & *ſuſtentare;* ut *Gen* 47. 17. וינהלם בלחם *Et ſuſtentavit eos pane.* Quomodo ſumpſit *Syrus* in loco, in quo verſamur. *Hebræa* enim עלות ינהל reddit ܘܠܡܝܢܩܢ ܡܬܪܣܐ *Et lactantes nutrit.* At *Hieronymus, portabit,* id eſt, ינטל. Et *Græci,* παρακαλήσει, *conſolabitur,* id eſt, ינחם: quod ipſum ſequitur *Arab.* Omnium optimè *Thargum,* בניח מדבר *lentè deducens,* quomodo hanc vocem explicant *Aben Ezra* & *Kimchius.* Fortaſſe ex *Gen.* 33. 14. ubi *Jacob,* eo ipſo verbo uſus in Conjugatione *Hithpahel,* dicit *Eſavo* fratri, אתנהלה לאטי *Lentiùs me deducam;* id eſt, me familiæ & pecoris ducem præſtans, ibo lentiùs, & temperabo gradum: quia ſi matres lactantes urgerent pecuarii, periret grex univerſus.

Iterùm boni paſtoris perſonam Deus induens dicit *Ezech.* 34. 12. *Ut paſtor quærit oves diſperſas gregis ſui: ſic ego eas eruam ex omnibus locis, in quæ fuerunt diſperſæ in die nubis, & caliginis.* Et verſu decimo tertio, *Et educam eos è populis, & reducam in terram ſuam, ut paſcam eos in montibus* Iſraëlis, *& ad alveos,* &c. Et verſu decimo quinto, *In paſcuo bono paſcam eos, & in montibus excelſis* Iſraëlis *erit caula eorum,* &c. Et verſu decimo quarto, *Ego paſcam gregem meum, & recubare faciam.* Et verſu decimo ſexto, *Pereuntem requiram, & diſpulſam* (id eſt, *errantem*) *reducam, & fractam obligabo, & debilem roborabo: pinguem verò, & obduratam diſperdam* (non *pinguem* ſimpliciter, ſed *pinguem &* החזקה *obduratam:* quod capite ſequenti explicabimus.) Et verſu decimo ſeptimo, *Ecce ego diſcernam inter pecus & pecus, inter arietes & hircos.* Ad quæ verba *Chriſtus* alludens *Matth.* 25. 32. *Congregabuntur,* inquit, *ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos unum ab altero; ſicut paſtor, qui ſeparat oves ab hœdis.*

Idem *Joannis* capite decimo de bono paſtore tria dicit: (1) *Illum ingredi per oſtium, & janitorem illi aperire;* ut à *latrone* ſic diſtinguat, *qui per feneſtram irrumpit in ovile:* de quo jam actum. (2) *Oves illi eſſe notas, & viciſſim illum ovibus, quæ vocem ejus audiant, & internoſcant.* Et paſtor quidem novit oves ſuas ex nota inuſta, aut impreſſa. *Calphurnius* ubi ſuprà,

- - - - - - *nec Brutia deſit*
Dura tibi, & liquido ſimul unguine terga memento,
Si ſint raſa, linas: vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen aheno,
Impreſſurus ovi tua nomina. - - - - -

Virgilius libro primo *Georgic.*

Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis.

Ad quem locum *Servius, Id eſt, facit aut characteres, quibus pecora ſignantur; aut teſſeras, quibus frumentorum numerus deſignatur. Palladius,* in *Januario* menſe, capite decimo ſexto, *Hoc menſe, ſicut Columella dicit, maturi agni, & animalia omnia, minora, atque majora, charactere ſignentur.* Et in *Aprili,* capite ſeptimo, *Nunc calidis locis tondeantur oves, & ſerotini fœtus hoc menſe ſignentur.* Sic *Eulogius* apud *Photium,* Auctore CCLXXX. ovium dicit ἔνια μὲν ἐπὶ τοῦ ὠτὸς, ἄλλα δὲ ἐπὶ τοῦ σκέλους σφραγιδοῦσθαι, *alias in aure; alias in crure ſignari.* Arabicè طراق eſt *nota ovi inuſta in mediis auribus:* & قبلة الأذن *nota ad anteriorem partem auris:* & المنطقة *ovis rubro notata* في موضع المنطاق *in loco cinguli,* id eſt, circa lumbos: & قيض *ovis clunes lapillo ſignavit,* qui dicitur القيض & عزق *ovi notam appoſuit,* propriè inſignibus illi appenſis, quæ *Arabibus* عزقة *Druſium* jam (b) docuimus huc referre perperam, quod *paſtor* vocatur נוקד *noked.* Neque iis potior fides, qui *paſtorem Græcè* σημάντορα, quaſi *pecorum ſignatorem,* dici volunt. In *Apollonio* quidem legas libro primo *Argonauticῶν,* (b) Pag. 442. lin. 45.

(c) Δμῶες ἐμοὶ σταθμῶν σημάντορες. - - -

At ibi σταθμῶν σημάντορες non ſunt *ſtabulorum ſignatores,* ſed *præfecti,* & *præſides,* quomodo ea vox paſſim ſumitur. Sic μῆλα ἀσήμαντα non ſunt μῆλα ἀσφράγιστα, *oves non ſignatæ,* ut putat *Suidas:* ſed *quæ paſtore carent.* Homerus, *Iliad.* κ'. verſu 485. (c) Verſu 355.

Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν,

id eſt, *Ut leo ovibus incuſtoditis ſuperveniens.* Vetus *Scholiaſtes* reddit ἀφυλάκτοις, ἀφροντίστοις, μὴ ἔχουσι ποιμένα, *incuſtoditis, neglectis, paſtorem non habentibus.* Et *Euſtathius* ἀπροστατεύτοις, *præfecto carentibus.* Nec multò aliter *Heſychius,* adeoque ipſe *Suidas* in ſequentibus. Oves quomodo paſtorem noverint, dicemus ubi de ovibus. (3) Bonum denique paſtorem addit *Chriſtus vitam pro ovibus ponere,* id eſt, *exponere.* In eo numero cenſendus *David,* qui fortaſſe vixdum ephebus, ut ovem modò ex leonis, modò ex urſi faucibus eriperet, extremum vitæ periculum adire haudquaquam timuit. Unde illud *Sirachidis* Eccleſ. 47. 3. *Cum leonibus luſit ut cum hœdis, & cum urſis ut cum agnis ovium.* Neque id fuiſſe planè inauditum, ut irruenti leoni paſtores ſe opponerent, docet, quod *Amos,* ipſe paſtor, (capitis tertii verſu duodecimo) *Iſraëlitarum* reliquias, ab hoſtium inſultu Dei potentiâ ſervandas, cum ove confert, cujus portiunculam ex ore leonis paſtor eripit. Quamvis alioqui leo ne paſtorum quidem concurſu facilè abſterreatur, aut abigatur à præda. Proinde *Eſaias* capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Ut rugiens leo, & juvenis leo ad prædam ſuam, cum convocatur in eum multi-*

tudo paſtorum, illorum voce non terretur, nec ob ſtrepitum eorum cedit. Et Poëta ſummus *Iliad. σ'.* verſu 161.

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔ τι λέοντ' αἴθωνα δύναντι
Ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δίεσθαι·

Ut fulvum leonem, cùm valde eſurit, à corpore abigere non poſſunt paſtores, qui in agris degunt. Et *Iliad. μ'. v.* 302.

Βῆ ῥ' ἴμεν, ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὅς τ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν· κέλεται δέ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ,
Μήλων πειρήσοντα, καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας,
Σὺν κυσὶ, καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα·
Οὔ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι.

Perrexit ire, ſicut leo in montibus nutritus, qui indigens dudum ſit carnium. Impellit autem ipſum animus ſuperbus, oves tentaturum, etiam in denſam caulam ire. Etſi enim apud eas invenerit viros paſtores, cum canibus, & haſtis cuſtodias agentes circa oves; tamen nonniſi facto periculo à ſtabulo pelli ſuſtinet.

Aliud boni paſtoris ſpecimen in *Jacobo* habemus, qui cùm *Labanis* greges ſibi commiſſos per viginti paviſſet annos ſumma fide, & ſedulitate; tamen avunculi calumniis penè oppreſſus, innocentiam ita tuetur, *Gen.* 31. 38. *Dum fui tecum his viginti annis, oves, & capræ tuæ non abortierunt; & arietes gregis tui non comedi.* 39. *Diſcerptam pecudem ad te non retuli; quin ego illud luebam. De manu mea id repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſet furto ſublatum.* 40. *Æſtus die me abſumebat, & gelu noctu: & ab oculis meis ſomnus fugiebat.* Atque id quidem, quod *Labanis* pecudes abortiſſe neget, non tam ex ipſo pendebat, quam ex Deo benedicente. Proinde gregum fœcunditatem à Deo petit *Pſaltes Pſ.* 144. 13. Sed propter *Jacobum Labanis* gregibus benedixerat Deus, ut agnoſcit ipſe *Laban*, *Gen.* 30. 27. Itaque hanc in greges ſuos Dei benedictionem *Jacobo* debuit *Laban*. Præterea paſtor eſt aliquo modo Deo συνεργὸς, cum admiſſuram non negligit, quâ commodè adhibita, pecudes utplurimum ſoboleſcunt. Addit ſe *gregis arietes non comediſſe*, quomodo paſtores illi, de quibus nuper *Ezechiel*, *qui pingues oves mactabant, neque paſcebant gregem.* Quin maluit lenticulis, & tenui victu contentus eſſe, ne quid domini commodis decederet. Nihil neceſſe eſt monere, *arietum* nomine etiam *agnos* contineri, quos ſi comediſſet *Jacob*, non magna fuiſſet frugalitas, quòd ab arietum eſu abſtinuit. Quod ſubjungit *Jacobus* ſe *diſcerptas pecudes, aut etiam furto ablatas* Labani *reſtituiſſe*, qui de manu ſua eas repoſcebat: magnas in *Labane* ſordes, & ſummam avaritiam prodit, &, quod pejus eſt, animum erga piiſſimum nepotem iniquiſſimum, qui cum in avunculi ovibus ritè paſcendis, & ſervandis, magnam adhiberet diligentiam, ſi quid interim in magno grege vel per vim abriperetur, vel ſurriperetur per fraudem, non tenebatur id reſtituere, quod ipſo invito, & quantum poterat, fruſtrà renitente, fuerat ablatum. Itaque ex Lege *Moſis* Exod. 22. 10. *Si quis proximo ſuo aſinum, aut bovem, aut ovem, aut jumentum ſervandum dederit, quod mortuum, aut fractum, aut vi abactum fuerit nullo vidente: juramentum Domini eſto inter utroſque, annon* (pecoris, aut jumenti cuſtos) *manum ſuam extenderit in rem proximi. Quod ubi acceperit rei dominus, ille non reſtituet.* Et verſu decimo tertio, *Si diſcerptum eſt, pro teſtimonio id afferat, nec diſcerptum reſtituet.* Non me latet in *Hebræorum* ſcriptis non paucas in hanc Legem exceptiones reperiri. Quale eſt*, quod reſtitui volunt, quod ab unico lupo diſcerptum eſt. *Maimonides* in Tractatu שכירות cap. 3. § 4. רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו אם היה זאב אחד אין זה אונס *Cùm in paſtorem lupi irruunt, & feras diſcerpunt; ſi lupus ſit unicus, hac violentia non eſt* (*qua ſcilicet paſtor à reſtituendo excuſetur) Et quod reſtitutioni judicatur obnoxius, quia pecora ultro deduxerit in locum feris, aut latronibus infeſtum. *Hebr.* המוליך הבהמות למקום גדודי חיות וליסטים *Maimonides ib.* §. 5. Item qui neglexerit vicinorum opem implorare. Ibidem ſect. 6. הרועה שהיה להציל הטרפה או השבויה ברועים אחרים ובמקלות ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל הרי זה חיב *Paſtor, qui potuit diſcerptam, aut captivam pecudem per alios paſtores, aut per baculos liberare; ſi paſtores non convocat, aut baculos non affert, is utique eſt reus.* Et *Talmudici* צאן ברזל *oves ferreas* vocant, quas paſcendas eâ conditione paſtor accepit, ut, ſi pereant, illas teneatur domino ſolvere, & reſtituere. Unde *Magiſtrorum* Canon in *Bava Metſia* capite quinto, אין מקבלים צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלים צאן ברזל מן הנכרים *Non accipiunt oves ferreas ab* Iſraëlitis; *quia hoc eſſet fœnus, ſed accipiunt oves ferreas à peregrinis.* Utut ſit, cum conſtet ſatis ex iis, quæ diximus, ovem diſcerptam, aut abreptam, à paſtore repetere non licuiſſe, niſi in certo caſu, *Laban*, qui omnes à *Jacobo* repetebat abſque cauſæ cognitione, prorſus iniquè ſe geſſit erga nepotem; maximè, cùm is avunculi greges per multos annos gratuito paverit, & ſine ulla ſpe mercedis. Neque fruſtrà eſt, quod addit, *De manu mea repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſet ſublatum.* Nam in locis, in quibus paſtores ἀγραυλοῦσι, gravius eſt repetere quod noctu ſublatum eſt, id eſt, الجريسة *algeriſa*; ita enim vocant *Arabes*. *Alcamus*,

الجريسة ما يسرق من الغنم بالليل

Algeriſa, *quod ex pecore noctu ſublatum eſt.* Itaque minùs rigidè id repetunt, quàm quod de die, & in plena luce eſt ablatum.

Pergit *Jacobus*, *Æſtus die me abſumebat, & gelu noctu.* Ubi *Græci* Ἐγενόμην τῆς ἡμέρας συγκαιόμενος τῷ καύματι, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός· Ita ut συγκαιόμενος, *aduſtus*, tam ad noctis glaciem, quam ad diei æſtum pertineat. Ut *Pſ.* 121. 6. συγκαύσει, *aduret*, tam de Luna, quàm de Sole dicitur. Unde *Suidas* voce Σελήνη, Lunam collegit æquè ac Solem corpora calefacere. Φασὶ, ait τὴν σελήνην μὴ μόνον ὑγρὰν εἶναι, ἀλλὰ καὶ θερμαίνειν ὁμοίως τῷ ἡλίῳ τὰ σώματα. Δαβὶδ, Ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε, οὐδ' ἡ σελήνη τὴν νύκτα. *Lunam dicunt non ſolùm humidam eſſe, ſed & corpora calefacere aquè ac Solem.* David, "*Sol diei non aduret "te, neque Luna nocte.* Sed perperam id colligitur. Nam in his locutionibus aliud verbum ſubaudiendum eſt oppoſitæ ſignificationis. *Æſtu die adurebar, & gelu noctu*, ſupple *obrigeſcebam*. *Die Sol non aduret te, nec Luna noctu*, ſupple *refrigerabit*. Sic 1 *Tim.* 4. 3. κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, *prohibentium nubere, & abſtinere cibis*, ſupple *jubentium*. Sed *Jacobum* noctis frigus pati quid neceſſe fuit, aut à ſomno abſtinere? Reſponſio eſt obvia. Paſtores ἀγραυλεῖν, id eſt, *in agris pernoctare*, moris erat, ovibus inter crates incluſis, ne noctu vagarentur. *Horatius* Epod. 2.

Claudenſque textis cratibus lætum pecus

Et *Calphurnius* diſertiùs *Eclogâ* primâ, quâ deſcribuntur *Halcyonia*, ſeu tempora, quibus in alta pace vivitur, nec ullus eſt ab hoſte metus;

- - - licet omne vagetur
Securo cuſtode pecus, nocturnaque paſtor
Claudere fraxineâ nolit præſepia crate:
Non tamen inſidias prædator ovilibus ullas
Afferet. - - - - - - - -

Hinc *Lucæ* 1. 8. paſtores *Beth-lehemitici*, quibus apparuit Angelus, erant ἀγραυλοῦντες, καὶ φυλάσσοντες τὰς φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν, *in agris pernoctantes, & vigilias noctis ſervantes in gregem ſuum.* Quales, qui *Homero* & *Heſiodo* dicuntur ποιμένες ἄγραυλοι.

ἄγραυλοι, & in Hymno in *Mercurium*, ἄγραυλοι μηλοβοτῆρες Et in *Nicandri Theriacis* verſu 403.

- - - - - ὅτ' ἀμφ' ἐλάτῃσι μακεδναῖς,
Ἄγραυλοι ψύχωσι, λελοιπότες ἔργα νομήων·

Cum circa proceras abietes in agris degentes (paſtores) *frigus captant; relicto paſcendi opere.* Ovibus quoque quadrat idem Epithetum. *Dionyſius Periegetes* verſu 672.

- - - ἢ ἀγραύλων γένος οἰῶν.

Et verſu 996.

Μήλοις ἀγραύλοισιν ἐφέσπεται. - - -

Et ἄγραυλοι, ſive greges, ſive paſtores, *ii* dicuntur *qui in agris pernoctant. Heſychius*, Ἄγραυλοι, οἱ ἐν ἀγρῷ νυκτερεύοντες· id eſt, *per noctem in agro degentes.* Quo ſenſu *Strabo* libro quarto de *Belgarum* ſuibus dixit, Αἱ δ' ὕες καὶ ἀγραυλοῦσιν. Nempe ἀγραυλεῖν nihil quidquam eſt, quam ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι, *in agro pernoctare*, vel *excubare.* Quomodo id verbum paſſim uſurpant *Xenophon*, & *Thucydides*, & *Græci* Interpretes circiter trigeſies pro *Hebræo* לון. Unde αὐλισμὸς *Heſychio* eſt διανυκτέρευσις, *pernoctatio.* Et *veſperugo* ſtella *Græcè* vocatur αὔλιος, quia præcedit noctem, &, illâ oriente, tam greges, quàm homines αὐλίζονται. *Apollonius* libro quarto *Argonauticῶν*,

Ἦμος δ' ἠέλιος μὲν ἔδυ, ἀνὰ δ' ἤλυθεν ἀστὴρ
Αὔλιος, ὅς τ' ἀνέπαυσεν ὀϊζυροὺς ἀροτῆρας·

Cum verò Sol occubuit, & orta eſt ſtella αὔλιος, ſeu *veſpertina, quæ miſeros aratores recreat.* Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Αὔλιον ἀστέρα τὸν ἕσπερον λέγει· ἢ παρὰ τὸ αὐλίζεσθαι, ὅ ἐστι κοιμᾶσθαι· ἢ παρὰ τὸ ἐν αὐλαῖς διατρίβειν, καθ' ἣν ὥραν ὁ ἕσπερος ἀνατέλλει. *Stellam* αὔλιον *vocat* Heſperum; *vel à Verbo* αὐλίζεσθαι, *quod eſt cubare; vel in caulis degere qua hora* Heſperus *exoritur.* Quibus conſona hæc *Stephani, De urbibus*, in voce Αὐλή. Λέγεται δὲ αὔλιος ὁ ἑσπέριος ἀστὴρ, παρὰ τὸ ποιεῖν ἡμᾶς αὐλίζεσθαι· *Veſperugo ſtella dicitur &* αὔλιος, *quia nos excubare facit.* Itaque fallitur Vir magnus, qui in *Lucam* ſcripſit, Ἀγραυλοῦντες, *agentes ſub dio: nam in hac voce nulla eſt noctis ſignificatio, quam ſequentia exprimunt.* Quin ſequentia *Lucas* addit ἐπεξηγητικῶς, ut paſtores in agris ſignificet ideo pernoctâſſe, ut vigilias noctis ſervarent in gregem ſuum. Proinde ἀγραυλοῦντες *Hieronymus* reddidit *vigilabant*, Eraſmus *vigilantes*, & Beza *excubantes.* Talis paſtor *Arabicè* هيهاس *hishas* vocatur voce maximè propriâ. *Alcamus*, الهيهاس الراعي يرعى الغنم ليلة كله Alhishas, *paſtor, qui totâ nocte oves paſcit.* Ad illas paſtorum vigilias alludi puto, quoties Dominici gregis paſtoribus Scriptura vel *ſomnum* exprobrat, vel commendat *vigilantiam*; ut *Eſ.* 56. 10. *Act.* 20. 31. 2 *Cor.* 6. 4. 2 *Tim.* 4. 5. *Apoc.* 3. 2. 3.

Porrò ex eo, quod, *Chriſto* naſcente, paſtores, & oves noctem in agris degebant, multi recentiores rectè colligunt eum hyemali ſolſtitio non eſſe natum, ut vulgus putat. Id enim anni tempus eſt frigidiſſimum, quo raro interdiu, nunquam noctu pecudes ſub dio degunt: quin in caulis clauſæ latent, etiam in *Africa*, ſi *Calphurnius*, ut putatur, ibi ſcripſit eas *Eclogas*, quas *Nemeſiano Carthaginenſi* dicavit. In quinta enim, quæ de gregum cura multa habet inſignia, hæc legere eſt;

- - - *vere novo, cùm jam tinnire volucres*
Incipiunt, nidosque reverſa lutabit hirundo,
Protinus hyberno pecus omne movebis ovili.

Hybernò ovili, id eſt, *caulis, in quibus per hyemem incluſum fuit.* Proinde ſequitur aliquantò poſt,

Sed non antè greges in paſcua mittite clauſos,
Quàm fuerit placata Pales. - - -

Et eadem *Ecloga* ſub finem,

- - - *cùm pecudes extremus clauſerit annus.*

Virgilius quoque libro tertio *Georgic.*

- - - *ſtabulis edico in mollibus herbam*
Carpere oves, dum mox frondoſa reducitur æſtas.

Et *Columella* libri octavi capite tertio, *Hyeme, & vere, matutinis temporibus intra ſepta contineantur, dum dies arvis gelicidia detrahat.* Hinc *Heſiodus* de *Lenæone* menſe, quo hyems ſævire incipit,

- - - μεὶς γὰρ χαλεπώτατος οὗτος
Χειμέριος, χαλεπὸς προβάτοις, χαλεπὸς δ' ἀνθρώποις.

Menſis hybernus ille eſt graviſſimus, gravis ovibus, gravis etiam hominibus. Ovium ide meminit; quia, ut obſervat *Columella* ubi ſuprà, *id pecus, quamvis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt.* Unde eſt, quod ovibus, ne hyeme frigeant, magna cura proſpici volunt, quotquot eâ de re ſcripſêre. *Virgilius*,

Et multâ duram ſtipulâ, filicumque manip'lis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus. - - - - - -

Calphurnius,

Præcipuè gelidum ſtipulis, & fronde caducâ,
Sterne ſolum, ne fortè rigor penetrabile corpus
Urat, & interno vaſtet præcordia morbo.

Et *Columella* humilia facere ſtabula jubet, & in longitudinem porrecta, & contra medium diem, *ut hyeme calida ſint*, & annis omnibus, in demortuarum vitioſarumque ovium locum, totidem, vel etiam plura capita ſubſtituere; *quoniam ſæpe frigorum, atque hyemis ſævitia paſtorem decipit, & ex eo vis interimit.* Ovem proinde צאן *tſon*, *Arias* dici putavit à *Syro* ܨܢ *tſeſan, frigere*; quia vix ullum aliud eſt animal tam alſioſum. Ex quibus cum pateat ſatis, oves, in fine *Decembris*, in agris non excubâſſe, iis accedere omnino neceſſe eſt, qui natalem *Chriſti* diem in aliud tempus rejiciunt. Si quis objiciat, *Scenitas*, & *Nomadas* toto anno in agris degere, negabo hos propriè ἀγραυλεῖν, quia ſub dio non degunt, ſed pro domibus habent tentoria, in quibus non ſolùm dominis, ſed armentis quoque, & gregibus loca ſunt deſtinata, ut aureo illo ſæculo,

Cum pecus & dominos communis clauderet umbra.

Unde *Poëta* libro tertio *Georgic.*

Quid tibi paſtores Libyæ? *quid paſcua verſu*
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itaque pecus longa in deſerta, ſine ullis
Hoſpitiis, tantùm campi jacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer *agit, tectumque, laremque.*

Tectumque, laremque, id eſt, *tentoria militum more*, ut ibi habet *Servius.* Inde Scriptura toties memorat *paſtorum tabernacula, & tentoria*, ut pluribus dicetur, nec *paſtorum* modò, ſed & *pecoris*, 2 *Par.* 14. 15. Illos porrò paſtores, qui ſub tentoriis degunt, non cenſeri in numero τῶν ἀγραυλούντων, ex eo patet, quod *Gen.* 25. 27. *Eſau* איש השדה *vir agri*, id eſt, ἀγραυλῶν, & *Jacobus* frater יושב אהלים *in tabernaculis degens*, ſibi mutuò opponuntur. Sed & alia ſunt argumenta, ex quibus colligit vir ſummus, qui multos habet ſequaces, *Jeſum Chriſtum* non *Decembri* menſe, ſed *Martio* natum eſſe. In his palmarium illud, quod *Zachariæ, Johannis Baptiſtæ* patri, hebdomadario Sacerdoti ἐξ ἐφημερίας Ἀβία, & in ordine *Abiæ* ἱερατεύοντι, apparuit Angelus, *Luc.* 1. 5. 8. 11. *Abiæ* porro ἐφημερία eo anno in *Decembrem* incidit, quod ille pluribus probat, & *Chriſtus* ſexto poſt menſe, id eſt, *Junio*, conceptus eſt: unde ſequitur, natum eſſe circa *Martium*, qui eſt poſt *Junium* nonus. Huc accedit, quod apud *Clementem Alexandrinum*, libro primo *Stromatέων*, *Chriſtianorum* vetuſtiſſimi *Chriſti* natalem referunt ad menſem *Ægyptium Pachonem*, quo falcem *Ægyptii* in ſegetes mittebant.

Ἀγία δ' αὐανθέντα Παχὼν δρεπάνοισι φυλάσσει,
Segetes florentes Pachon *falci cuſtodit*, id eſt, *deſtinat*. Quod tempus ſi non in *Martium*, ſaltem in *Aprilem* incidit. *Marmolius*, ubi de *Ægypto*, *Africæ* ſuæ lib. 1. cap. 9. *A principio de* Abril *ſiegan el pan, y a veinte de* Majo, *ha de eſtar todo trillado y alçado.* Neque aliter *Leo Africanus* libro octavo, *Sub* Aprilis *initium ſegetes ſuccidunt, ſuccisas confeſtim triturant: neque ſpicam ad vigeſimum* Maji *ſecandam relinquunt.*

Jam ſupereſt, ut nonnihil de paſtorum vaſis dicamus, quorum Scriptura non ſemel meminit. Sic 1 *Sam.* 17. 40. *Et elegit ſibi quinque lapides lævigatos de torrente, quos poſuit* בכלי הרועים אשר לו *in vaſe paſtorali, quod habebat.* Et verſu quadrageſimo nono, *Et* David *poſuit manum ſuam* אל הכלי *ad vas*, (id eſt, *in vaſe*,) *& inde ſumpſit lapidem.* Et *Zachar.* 11. 15. *Sume tibi* כלי רועה אולי *Vas paſtoris ſtulti.* Quod priusquam explicemus, lector monendus eſt, *Hebræum* כלי, quod propriè *vas* ſignificat, patere multò latiùs quam ii putant, qui *Hebraiſmi* ſunt ignari. *Vaſorum* enim nomine *Hebræi*, præter vaſa propriè dicta, *veſtes*, & *arma* intelligunt, & *inſtrumenta omnia*, & quidquid eſt *ſupellectilis*. Sic paſſim כלי מלחמה *vaſa belli* ſunt *arma*, & כלי שיר *vaſa cantici* ſunt *inſtrumenta muſica*. Et *Jerem.* 49. 29. *Illorum oves, & tentoria diripient,* וכל כליהם *& vaſa eorum omnia*, id eſt, *totam ſupellectilem*. Quo eodem ſenſu dicitur *Matth.* 12. 29. τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, *vaſa ejus diripere.* Et *Deut.* 22. 5. *Non erit* כלי גבר *vas viri* (id eſt, *virilis veſtis*) *ſuper mulierem*. Unde eſt, quod ſtatim ſequitur, *Nec vir muliebrem veſtem induet.* Et *Eſ.* 61. 10. *Ut ſponſam, quam ornant* כליה *vaſa ſua*, id eſt, *veſtes nuptiales*. Itaque hic *paſtoris vaſa* dicuntur non ſolùm vaſa propriè dicta, puta γαυλός, σκάφις, πέλλη, κυμβίον, καρχήσιον, κισσύβιον, mulctrale, ſinus, & ſi quæ alia ſunt hujuſmodi; ſed & veſtis, & arma, & inſtrumenta muſica, & tota ſupellex. Hinc in *Zachariam* Hieronymus, *Vaſa autem paſtoris inſignia illius, & habitum debemus accipere, peram, baculum, fiſtulam, & ſibilum.* Melius, quàm *Cyrillus*, qui ad *baculum* reſtringit. *Cùm enim*, inquit, *æqui paſtores graciles habeant virgas, quibus pecora ità percutiunt, ut ne conterant, paſtor imperitus* ἁδροτέροις αὐτὰ συντρίβει ῥοπάλοις. καὶ ταῦτα, οἶμαι, ἐστὶ τὰ σκεύη τὰ ποιμενικὰ τοῦ ἀπείρου ποιμένος, *craſſioribus baculis ea contundit: & hæc, ut puto, vaſa ſunt paſtoralia imperiti paſtoris.* *Kimchius*, hujus vaſa diverſa eſſe dicit à vaſis boni paſtoris. *Nam in* boni *paſtoris vaſis pera eſt, in qua conditur panis, quo veſcatur; & calix in quo bibat; atque alia, quibus eget, cùm oves in deſerto paſcit: At paſtoris ſtulti vaſa ſunt* פחות וגרוע *diminutionis, & jacturæ; & ſtatim ei deficit victus, quo cùm eget, in oves iraſcitur, & graſſatur, nec ulli parcit.* Ego, cum paſtor ſtultus à bono non videam quomodo ex habitu poſſit diſtingui, puto *Prophetam*, à Deo juſſum, paſtorem quidem veſte, perâ, pedo *&c.* ſed ejus ſtultitiam factis expreſſiſſe. Dum ſcilicet ovium gregem, qui in viſione apparebat, ſusque deque habebat, neque fractas ligabat, neque errantes quærebat, &c, pinguiſſimis mactatis, earum carne veſcebatur. Quomodo paſtorem illum ſtultum erga myſticas oves, id eſt, Dei Eccleſiam, ſe geſturum prædixerat (*d*) Deus.

(*d*) *Zach.* 11.16.

Sed, ut ſingula, quæ de paſtorum veſtibus, vaſis, armis, & tota ſupellectile habet Scriptura, excutiantur accuratius, en de veſtibus locum inſignem *Jerem.* 43. 12. *Et involvet terram Ægypti* (Nebucadnetſar) *ut paſtor involvit veſtem ſuam*; id eſt, *corpus veſte ſuâ*. Eſt Hypallage omnibus linguis frequens. Ità *Græcè* ἐνδύειν τὴν ἐσθῆτα, & Latinè *veſtem induere*, eſt ἐνδύειν τὸ σῶμα τῇ ἐσθῆτι, *corpus veſte induere*. Quod plerique interpretes, cum non animadverterent, ſenſum valde obſcurum huic loco affinxerunt; quaſi *Propheta* ſignificet fore, ut *Nebucadnetſar Ægypto* amiciatur (id eſt, inquiunt, *Ægypti ſpoliis*) quomodo paſtor veſte ſuâ amicitur, & involvitur. Sunt, qui ad *inveſtituræ* morem alludi volunt, qui *Prophetâ* pluribus ſæculis recentior eſt. Quin *involvi* dicitur *Ægyptus* à *Babyloniorum* copiis, non illas *involvere*, & *amicire*. Itaut *Jeremiæ* locus ſit parallelus *Ezechielis* loco de *Pharaone*, & *Ægypto*, capitis trigeſimi ſecundi verſu tertio. *Expandam ſuper te rete meum, per congregationem multorum populorum* (id eſt, *Chaldæorum*) *qui te inducent in ſagenam meam.* Nam, ut in *Ezechiele Chaldæi Pharaonem*, & *Ægyptum* in rete inducunt, quo tota includitur, ita in *Jeremia Chaldæorum* dux *Nebucadnetſar involvit terram* Ægypti. *Involvit* Hebr. eſt עטה, quod *involvere* reddimus, ut *Eſ.* 22. 17. ubi de *Sebna* dicitur, ועטך עטה *& involvendo te involvit.* Alii reddunt, *obtegit*, quia *Arabicè* غطي *tegere* eſt. Et *Ægyptus Chaldæorum* copiis obtecta fuit, ut paſtorem veſtis obtegit. A paſtore potius ducitur comparatio; quia hoc hominum genus, ut cœli injuriis eſt maximè obnoxium, cum ſub dio ſemper degat, ita contra ventorum ingruentium procellas neceſſe habet ſe majori cura tueri, veſtibus circa corpus ſedulò convolutis: ut apud *Avienum*, in Fabula *De Borea & Sole*, viator, flante *Borea*,

Ille magis duplicem lateri circumdat amictum,
Turbida ſummotos quo trahit aura ſinus.

Itaque apud *Syrum* Interpretem *paſtoris veſtis* ܓܘܠܬܐ *gultha* vocatur, id eſt, εἴλυμα, aut περιβόλαιον. Fit enim à Verbo ܓܠܠ quod *volvere* eſt, & *involvere*. Sed *Græcorum* mira eſt verſio, quam hic intactam præterire non poſſum. Ea ſic habet, Φθειριεῖ τὴν γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθειρίζει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. *Expediculabit* (ſi verbo datur venia) *terram* Ægypti, *ut paſtor expediculat veſtem ſuam*, id eſt, ex ea pediculos eximit. In quæ verba *Theodoretus*, Διδάσκων ὡς οὐ πάρεργον ποιήσεται τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου στρατείαν, ἀλλ' ἐπιμελῶς αὐτὴν καθελύσει, ἀπεικάζει αὐτὸν ποιμένι τοὺς φθεῖρας συλλέγοντι. ἐπιμελῶς γὰρ τοῦτο ποιοῦσι οἱ ποιμένες, πλείστης σχολῆς ἀπολαύοντες. *Ut doceat ſe non perfunctoriè bellum in* Ægyptum *geſturum, ſed illam exactè deleturum, eum cum Paſtore confert, qui pediculos ſuos colligit. Nempe id accuratè faciunt paſtores; quia otio maximè abundant.* Quod cum ab *Hebræo* textu ſit alienum prorſus, nec Sacro Scriptore ſatis dignum, ut vaſtatorem *Ægypti* putetur paſtori comparâſſe, qui pediculos ſuos eximit, *Græcos* ſcripſiſſe ſuſpicor Φθερεῖ τὴν γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθείρει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, *Ægyptum corrumpet*, ſeu *deſtruet*, *ut paſtor corrumpit*, ſeu *deterit*, *veſtem ſuam*. Quam ſcriptionem tria confirmant: Primo, *Arabica* verſio ex *Græca* expreſſa, quæ ſic habet,

يفسد ارضهم كما يفسد الراعي ثوبه

Corrumpet terram eorum, ut corrumpit paſtor veſtem ſuam. Secundò, ܚܒܠ *Syris* eſt *delere*, & *deſtruere*. Itaque *Hebræum* עטה *Græci* ſic reddiderunt, ut vocem ex *Syris* à *Propheta* mutuatam: quod non eſt ſine exemplo. Tertio, iſta verſio, quamvis priore non verior, tamen eſt minùs abſona. De cœlis in fine rerum Dei virtute deſtruendis dicitur *Pſal.* 102. 27. *Ut veſtimentum veteraſcent.* Ita nihil erit abſurdi, ſi quis *Ægypti* vaſtationem putet cum veſte detrita conferri, adeoque cum veſte paſtoris, qua ſordidius atque incomptius vix quidquam eſt.

A paſtoris veſtibus primum occurrit ילקוט *jalkut*, id eſt, *mantica*, ſeu *pera*; quæ diſertè cenſetur inter vaſa paſtorum, 1 *Sam.* 17. 40. A Verbo לקט *lakat*, id eſt, *colligere*, *pera* dicitur ילקוט; quòd in ea viaticum, & quidquid neceſſe eſt, paſtor colligit. Unde eſt, quòd *Græci* Interpretes συλλογὴν reddunt. A voce *jalkut Græca* lingua, mirâ literarum trajectione,

θύλακα

θύλακα fecit, & θύλακον, & θυλάκιον. Pro ילקוט jalkut, *Arabs* habet مخلاة michla; & *Chaldæus*, & *Syrus* ܬܪܡܝܠܐ *tharmil*, aut ܬܪܡܠܐ *tharmal*. Et illud quidem propriè *peram cibariam* ſonat. Fit enim à خلا *chela*, id eſt, *pabulum*, *cibus*, ut *Græcè* χίλος. Idem eſſe *Chaldæum* תרמיל *tharmil*, patet ex *Ruth*. 2. *verſ*. 18. ubi *Thargum*, *Et protulit* מן תרמילא *ex* tharmila, *& dedit ipſi cibum ſuum*. Et fortè eſt *Græcæ* originis. *Græcè* enim ἁρμαλιὰ eſt τροφή, *cibus*, *alimentum*. Vox occurrit in *Heſiodo*, in veteri *Epigrammate*, in *Heſychio*, *Suida*, *Tzetze*, *Etymologico*, &c. Itaque, ſervili *Thau* præfixâ, *Syros*, & *Chaldæos* putaverim inde feciſſe תרמלא pro *pera cibaria*.

Eſt & עטין *atin*, vas ποιμενικὸν, ſi *mulctrale* rectè redditur: ſed, quamvis id ſequantur *Lexicographi* ferè quotquot ſunt, & Scripturæ interpretes plerique recentiores, tamen, ut molliſſimè dicam, verſio eſt valde incerta. Vox alibi non occurit, quàm in his *Iob*. 21. *verſ*. 24. עטיניו מלאו חלב, quæ hodie ſic reddunt, *Mulctralia ejus lacte plena ſunt*. Sed veteres multo aliter. *Græci*, Τὰ δὲ ἔγκατα αὐτοῦ πλήρη στέατος. Et hos ſequutus *Hieronymus*, *Viſcera ejus plena ſunt adipe*. Nempe, pro עטיניו legerunt בטיניו, id eſt, *inteſtina ejus*, à voce בטן, quæ *ventrem* ſonat, & חֵלֶב *cheleb*, id eſt, *adipem*, pro חָלָב *chalab*, id eſt, *lacte*; iiſdem literis, ſed diverſis Vocalibus. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*; niſi quod, pro עטיניו, ille habet ܓܒܘܗܝ hic جوانبه *latera ejus*, id eſt, עטמיו, quomodo eos legiſſe puto. Nam hæc ſcriptura ad noſtram proximè accedit: & עטם *Hebræis* eſt *latus*. Vox in *Talmude* occurrit, & in ſecundo *Thargum* Eſther 1. v. 2. ubi עטמיה דימינא legas pro *latere ejus dextro*, & עטמיה דשמלא pro *latere ejus ſiniſtro*. In nonnullis editionibus litera initialis eſt *Aleph*, ſed in aliis *Ajin*; quæ literæ ſunt valde permutabiles. At, his poſterior, *Chaldæus* עטיניו neque *viſcera*, neque *latera*, ſed ביזוי *ubera ejus* reddit prope coactus. Scripſit enim poſt *Maſorethas*, qui quod vetuſtiores חֵלֶב *cheleb*, id eſt, *adipem*, legerant, Vocalibus additis, legi voluerunt חָלָב *chalab*, id eſt, *lac*. Unde nata eſt illa verſio, *Ubera ejus lacte plena ſunt*; quia humani corporis nulla pars lacte turget præter ubera. Atque id, ex *Hebræis*, ſequuntur *R. Moſes Bar Nachman*, *R. Levi*, *R. Abraham Peritſol*, &c. Sed alii cautiores, cùm ex hac verſione ubera lacte plena viro tribui animadvertiſſent, in varia ſe verterunt, ut vitarent hoc incommodum. *R. Selomo* obſervat מעטן vocari *trapeti cupam*, *in qua olivæ reponuntur*, *ut ex iis exprimatur oleum*. Unde colligit, *viri ſuccum*, & *adipem*, & *pinguedinem* עטין vocari: quod eſt ineptiſſimum. Quis enim ſic loquentem ferat, *Adipes ejus lacte implentur?* *R. Jonas* ex *Arabiſmo* עטינים exponit *loca*, *in quibus aquæ*, *& alia congregantur*. Et *Aben Ezra* המקום שיברכו עליו הגמלים על המים *locum*, *in quo cameli genu flectunt ad aquas*. Atque hic quidem verè. *Alcamus* العطن وطن الابل ومبركها حول الحوض ومربض الغنم حول الما Alatan, *ſtabulum cameli*, *& locus*, *in quo genu flectit prope piſcinam*; *& locus*, *in quo oves ad aquas jacent*. Ibidem, عطنت الابل رويت ثم بركت Senſus eſt, *atana* verbum *de cameli fœmina dici*, *quæ*, *poſtquam bibit ad ſaturitatem*, *flectit genua*. Et *Abenbitar* in libro *De animalibus*, capite القراد *Alcorâd*, ſeu *De ricino*, القردان منتشرة في اعطان الابل *Ricini diſperſi in camelorum ſtabulis*. Et in capite المعز id eſt, *De capris*, العطن idem explicat المرابض *loca*, *in quibus capræ jacent*. Sed hæc nihil ad *Jobi* locum. Supereſt igitur *Kimchii* locus, quo unico nituntur, qui עטין *mulctrale* exponunt. Is ſic habet, יש מפרשים הכלים שחולבין לתוכן ואין בזה יתרון עושר וגדולה אלא ידמה כי ירצה לומר הכלים גדולים *Sunt, qui exponunt vaſa mulctralia: ſed in eo non eſt opum abundantia, & amplitudo* (ſi quis dicatur mulctralia habere lacte plena) *itaque videtur velle innuere majora vaſa*. Vides, lector, quisquis es, quam cunctanter hæc ille afferat, & ex ignotis auctoribus, quos ne nominare quidem dignatur, & ex parte refellit. Non erat igitur, cur tot interpretes, hoc uno auctore freti, עטין *mulctrale* exponerent. Maximè, cùm ad *Jobi* verba non ſatis quadret hæc verſio: quam ſi ſequimur, ſic habebit verſus integer, *Mulctralia ejus ſunt plena lacte, & medullâ oſſa ejus irrigantur*. Quæ duo hemiſtichia non erunt ἀντίστοιχα, ut ſolent eſſe *Jobi* carmina, id eſt, ſibi invicem ita reſpondentia, ut unum ex altero poſſit explicari. Quippe mulctralia cum oſſibus, & lac pecuinum cum medulla noſtrorum oſſium commune nihil habent. Proinde, ne jungantur ἀσύγκλωστα, ſtatuendum עטיניו partes eſſe noſtri corporis, ut עצמותיו, *oſſa ejus*, in ſequente hemiſtichio. In qua fuiſſe ſententia veteres omnes jam probavimus. Utut enim in diverſa abeant, cùm alius *viſcera*, alius *ubera*, alius denique *latera ejus* interpretetur: tamen hoc commune habent, quod humanum aliquod membrum volunt hac voce deſignari. Porro tres illæ verſiones ſi inter ſe conferantur, *Syrus* & *Arabs*, qui *latera* exponunt, videbuntur merito ſuo aliis præferendi. *Chaldæum* enim quis ferat ubera lacte plena viro tribuentem? Sed, ut jam ante monuimus, illum eò adegit *Maſorethica* lectio quæ hic habet חָלָב *lac*, pro חֵלֶב *adipe*. Quo modo cur legerint vetuſtiores, hanc habuerunt rationem non contemnendam, quod voci חלב reſpondet מוח, id eſt, *medulla*, in altero hemiſtichio. In Scriptura porro non ſunt Synonyma *medulla*, & *lac*, ſed *medulla* & *adeps*. Sic *Eſa*. 25. *verſ*. 6. *Faciet Dominus convivium* שמנים ממחים *pinguium medullatorum*. Proinde חֵלֶב *adipem*, veteres quandoque *medullam* reddunt. Tale in *Græca* & *Vulgata* verſionibus μυελὸς τῆς γῆς, *medulla terræ*, Geneſ. 45. v. 18. *medulla olei*, *& vini*, Num. 18. v. 12. *medulla tritici*, Deut. 32. v. 14. pro חֵלֶב, quod in *Hebræo* eſt. Omnino igitur vel, cum *Græcis* עטיניו vertendum *viſcera ejus*; vel, cum *Syro*, *latera ejus adipe plena ſunt*. Sed eſt, cur *latera* malim. Cùm utrique à recepta *Hebræi* textus lectione nonnihil receſſerint (nam, pro עטיניו, *Græcos* בטיניו, & *Syrum* עטמיו legiſſe ſuprà (*e*) docuimus) *Syrus* multo minus recedit. *Græci* enim pro *Ajin* initiali *Beth* legerunt, quæ ſunt literæ multum diſſimiles. At *Syrus*, pro *Jod*, & *Nun*, legit *Mem*; quæ mutatio leviſſima eſt, & ferè nulla: ſaltem in ſcriptura *Rabbinica*, qua *Mem* videtur ex *Jod*, & *Nun* eſſe conflatum. Præterea, latera, cùm ſint partes oſſeæ, ſimiliora ſunt oſſibus, de quibus agit poſterius hemiſtichium. Proinde, donec meliora ſuppetant, *Syræ*, & *Arabicæ* hujus loci verſioni primas dabimus.

Paſtorum arma ſunt virga, & pedum; &, quibus eminus pugnant, arcus, ſagittæ, fundæ, lapides, *&c.* *Virga*, ſeu *pedum*, quandoque מקל *makkel*, dicitur: ut 1 *Sam*. 17. *v*. 40. *Et ſumpſit* מקלו *pedum ſuum in manu ſua*, de *Davide* tum paſtore. Et *Zach*. 11. *v*. 7. *Aſſumpſi mihi* שני מקלות *duplex pedum*, *& pavi pecora*. Tamen in genere מקל *makkel*, eſt *baculus quivis*, *quo nitimur*, ut *Gen*. 32. 10. *Exod*. 12. 11. &c. Alludit *Arabum* مكن *maccana* in *firmandi* ſignificatione. Nam, ut *Koph*, &

Caph, ita *Lamed*, & *Nun* ſunt literæ permutabiles. Unde eſt, quod *Michaelem Arabes* مكاين *Michain* vocant.

Aliud eſt *virgæ*, ſeu *baculi* generale nomen שבט *ſcebet*, *Græcè* σκῆπτον, ſeu σκῆπτρον· quod pro *pedo* nonnunquam occurrit; ut *Pſal.* 23. *v.* 1. 4. *Dominus eſt paſtor meus*, &c. שבטך ומשענתך ינחמוני *Pedum tuum*, *& baculus tuus me conſolantur.* Et *Mich.* 7. *v.* 14. *Paſce populum tuum* בשבטך *pedo tuo, oves poſſeſſionis tuæ.* Hinc explicatur locus obſcurus *Levit.* 27. *verſ.* 32. *Et omnis decima bovis*, *& pecoris*, *omne*, *quod tranſit* תחת השבט *ſub virga*, *decimum ejus erit ſanctitas Domino.* In quem *R. Selomo*, *Cùm ad decimationem proceditur*, *per oſtium educuntur* (pecora decimanda) *unum poſt aliud: & decimum virgâ percutitur tinctâ* בסקרא *ſyrico* (ſeu *minio*) *ut ſciatur hoc ad decimam pertinere: quomodo quotannis fit tam de agnis*, *quàm de vitulis.* Nos agi non putamus de virga decimatoris, ſed de paſtoris pedo, quomodo multi ſumunt. Ita *Syrus*, ܟܠ ܕܥܒܪ ܬܚܝܬ ܫܒܛܐ ܕܪܥܝܐ *Quidquid tranſit ſub virga paſtoris.* Et *Arabs*, quem in *Suecia* vide manuſcriptum, ما يجوز تحت عصا الراعي *Quod tranſit ſub virga paſtoris.* Et *Vulgatus*, *Quæ ſub paſtoris virga tranſeunt.* *Aben Ezra* quoque hic habet שבט הרועה, *virgam paſtoris.* Nempe ſub virga paſtoris tranſibant armenta, & greges, quoties illorum numerus ſubducebatur. Unde *Septuaginta* hoc ipſo loco, Πᾶν, ὃ ἂν διέλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον· *Quidquid in numero* (id eſt, *inter numerandum*) *ſub virga tranſit.* Numeratur autem pecus ab iis, qui accurati ſunt, mane, & veſperi, & *dum vadit ad paſcua*, *& dum inde revertitur*; ut habet *Servius* in illud *Poëtæ Eclogâ* tertiâ,

Bisque die numerant ambo pecus, alter & hœdos.

Sed maximè ſub veſperam, cùm è paſtu reducitur. *Theocritus Idyll.* 8.

- - τὰ δὲ μᾶλα ποθέσπερα πάντ᾽ ἀριθμεῦντι,

Oves autem veſpere ſemper omnes numerant. Virgilius *Ecloga* ſexta,

Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre
Juſſit, & invito proceſſit veſper Olympo.

Et *Georgicorum* libro quarto, ubi de *Proteo* phocas numerante,

Ipſe (*velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,*
Veſper ubi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni)
Conſedit ſcopulo medius, numerumque recenſet.

Calphurnius Ecloga tertia,

- - *quot noſtri numerantur veſpere tauri.*

Quò *Jeremias* reſpiciens capitis trigeſimi tertii verſu decimo tertio, *Adhuc*, inquit, *tranſibunt oves* על ידי מונה *per manum numerantis*, id eſt, per paſtoris manum, qui eas numerabit. Nam verſu proximè præcedente dixerat, *Tuguria paſtorum erant oves ſtabulantium.* Porro *ſub virga tranſire* dicuntur oves, quæ numerantur; quia in ovile ingredientes, ut ſuſpicamur, ſingulas paſtor extremâ virgâ tactas, præſente domino, aut villico, recenſebat. Ad eumdem ritum palam alluditur his Dei verbis ad *Iſraëlem* ſuum *Ezech.* 20. 27. *Et vos tranſire faciam ſub virga*, *& inducam vos ad vinculum fœderis.* Quod ita exponit *Kimchius*; *Quomodo legitur* Levit. 37. v. 32. "Omne, quod tranſit ſub virga, *quaſi dicat*, *Ut qui numerat oves manu ſua*, *virgam capit*, *quâ ſingulas numerat*, *& decima in decimationem cedit*, *ita vos numerabo*, *& peccator peribit* (*Hebraicè* יהחוט יאבד nullo ſenſu, ſed legendum והחוטא) Ego verò non puto *Prophetam* eam pecoris enumerationem reſpicere, quæ fit ab exactore decimæ, ſed eam, quæ à paſtore fit: ut doceat Deus ſe populi ſui eamdem curam gerere, quam gregis bonus paſtor, ita ut omnes ſuos, acſi ſub paſtoris virga tranſeant, accuratè recenſeat, & recognoſcat. Proinde ſequitur, *Et inducam vos ad vinculum fœderis*, id eſt, Novo fœdere me vobis, & vos mihi devinciam.

Præter virgam, ſeu pedum, ſunt & alia paſtoribus arma, quibus eminùs pugnant, ſi res poſtulat; tela, & ſagittæ putà. *Virgilius* lib. 3. *Georgicorum*,

- - - - - - - - *omnia ſecum,*
Armentarius Afer *agit*, *tectumque*, *laremque*
Armaque, Amyclæum*que canem*, Creſſam*que pharetram.*

Et lib. 4. *Æneidos*,

- - - *qualis conjecta cerva ſagitta,*
Quam procul incautam nemora inter Creſſia *fixit*
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum.

Ita paſtor *David*, in *Goliathum* depugnaturus, præter pedum, fundam etiam ſumpſit, & lævigatos quinque lapides, quos in pera geſtabat. Et horum uno gigantem in fronte percuſſum proſtravit, & ſolo alliſit. *Hebræi*, ſæpe nugaces, quærunt apud *Kimchium*, qui potuerit lapis, ex funda excuſſus, cataphracti, & galeati gigantis frontem attingere? Et propoſitam quæſtionem ita ſolvunt, *Cùm* Goliatho *dixit* David, "*Dabo carnem tuam avibus cœli*: *ad avium mentionem* Goliath *ſurſum aſpexit*, *ita ut frontale ejus in poſteriora deciderit*, *quo ipſo momento* David, *excuſſa funda*, *eum in fronte percuſſit.* Sed nihil opus tot ambagibus. Galeæ pars ἐπιφθάλμιος aliquid habet apertum, unde proſpicit qui galeatus eſt (*viſieram* appellamus; *Chaldæi*, & *Syri* ܒܝܬ ܥܝܢܐ *domum oculorum*) in eam partem lapis impactus *Goliathi* frontem feriit, unde *Chaldæus* ומחא ית פלשתאה על בית עינוהי וטבעת אבנא בבית עינוהי *Et* Philiſtæum *percuſſit ad domum oculorum ejus*, *& immerſus eſt lapis in domum oculorum ejus.* Nec *Syrus* multò aliter. *Joſephus* (*Antiq.* lib. 6. cap. 11.) & *Suidas* (voce Καρωθεὶς) lapidem dicunt fronti alliſum ad cerebrum uſque penetrâſſe, & gigantem καρωθέντα, *veterno correptum*, in faciem pronum cecidiſſe. Quod fabulatur *Comeſtor*, *Philiſtæum* nonniſi tertio lapidis jactu fuiſſe proſtratum, ſumptum eſt ex ſpurio *Pſalmo* CLI. quem ad tres Pentecontadas nonnulli impoſtores in fine *Pſalterii* addiderunt. Eum in *Æthiopica*, & *Arabica Pſalmorum* verſionibus reperias *Romæ* procuratis Annis 1513. & 1619. & in *Syro-Arabica*, quæ *Romæ* etiam edita eſt *Syris* characteribus, & in *Apollinaris Paraphraſi* ſæpe cuſa, & recuſa. Illius porro *Pſalmi* verſu ſeptimo de *Philiſtæo* dicit *David* in *Arabica* editione Anni 1619. فرميته بثلثة احجار في جبهته بقوة الرب *Et proſtravi eum tribus lapidibus in fronte ejus in virtute Domini.* Quæ tamen in *Syro-Arabica* deſunt, & in *Apollinari.* Et verò ſunt apertè falſa, & Sacro textui palam adverſantur, atque ideo in pleriſque editionibus ſunt omiſſa. Sed fabulæ occaſionem dedit, quod 1 *Sam.* 17. *v.* 49. 50. ter idem repetitur πρὸς αὔξησιν, *Et manum immiſit* David *in peram* 1 *& inde ſumpſit lapidem*, *quo fundo jacto* Philiſtæum *in fronte percuſſit.* 2 *Et lapis in frontem penetravit*, &c. 3 *Et* David *funda*, *& lapide*, Philiſtæo *prævaluit*, *&* Philiſtæum *percuſſit*, *& interfecit.* Atque hic quidem ſe prodidit *Davidis* induſtria, & robur. Sed longè magis eminuit Dei virtus, qui hanc fiduciam in *Davidis* animum inſpiravit, vireſque ei dedit, peritiamque jaculandi, & in re tanta ſucceſſum ſupra omnem ſpem. Neque hunc lapidem minus direxit, quam lapidem, quo (f) *Abimelech*; & telum, quo (g) *Achab* cæſus eſt; & ferrum, quod, è lignatoris ſecuri elapſum, in (h) prætereuntem impingitur. *Phæ-*

(f) Iud. 9. 53. 56. 57.
(g) 1 Reg. 22. 34. 38.
(h) Exod. 21. 13. Deut. 19. 5.

Phœnices alibi docuimus inſignes fuiſſe funditores, atque ex iis hanc artem ad *Baleares*, atque alios populos deveniſſe. Unde eſt, quòd *funda habenam* ab *Hebræa* voce קלע *Græci* κῶλον appellant.

Jam ad paſtorum Muſicam me vocat *Davidis* cithara, *Hebræis* כנור *cinnor*; unde *Græcè* κιννύρα, quam *Joſephus* ita deſcribit *Antiq.* lib. 7. cap. 10. Ἡ μὲν κιννύρα δέκα χορδαῖς ἐξημμένη τύπτεται πλήκτρῳ. *Cinyra quidem, decem chordis inſtructa, plectro pulſatur.* Proinde dubito, an כנור *cinnor*, rectè reddatur *cithara*, quam auctor Epiſtolæ ad *Dardanum* ſub *Hieronymi* nomine in modum *Delta* literæ, id eſt, triangularem deſcribit, cum chordis viginti quatuor, quæ per digitos *Pindari* variis vocibus tinnulis ictibus diverſis modis concitentur. Utut ſit, narratur *David* 1 *Sam.* 16. v. 13. hoc inſtrumentum arte tanta pulſaviſſe, ut *Saülis* furorem & veſaniam compeſcuerit. Cujuſmodi vires Muſicæ tribuunt multi veteres. Quippe, ut de *Orpheo* & *Amphione* taceam, de quibus ea referuntur, quæ vel apertè fabuloſa ſunt, vel in myſticum ſenſum trahenda, quod ita facit *Horatius De Arte Poëtica*,

Sylveſtres homines ſacer interpreſque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tigres, rapidoſque leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ *conditor arcis,*
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet. - - - - - -

Hæc, inquam, ut taceam, en de Muſicæ vi in corpora, & animos plurima, quæ Hiſtoricâ, non Poëtica fide conſtant. Cum *Sparta* ſeditionibus laboraret, *Lacedæmonii*, oraculi monitu, *Terpandrum* Muſicum è *Lesbo* accerſiverunt, qui Muſica ſua ἥρμοσεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, καὶ τὴν στάσιν ἔπαυσεν, *ipſorum animos delinivit, & ſeditionem ſedavit.* Unde natum eſt Adagium, Μετὰ Λέσβιον ᾠδόν. de quo *Suidas*, & *Zenodotus*. Sed & *Clinias Pythagoræus*, ſi quando ad iracundiam ſe præcipitem ferri ſenſiſſet, τὴν λύραν ἁρμοσάμενος ἐκιθάριζε, *lyram adaptatam pulſabat*. Quod cur faceret rogatus reſpondit, Πραΰνομαι, *mitigor*. Hæc *Ælianus* in *Variis* lib. 14. cap. 23. & *Athenæus* lib. 14. cap. 5. ex *Chamæleonte Pontico*. *Homericus* quoque *Achilles* τῇ κιθάρᾳ κατεπραΰνετο, *cithara demulcebatur*: quod idem ibidem obſervat. Et apud *Marinum Proclus* hymnos ſubinde cani jubebat, καὶ λεγομένων τῶν ὕμνων, πᾶσα εἰρήνη τῶν παθῶν ἐγίγνετο, καὶ ἀταραξία, *& recitatis hymnis, pax, & tranquillitas ſumma erat in affectibus.* Quale eſt, quod *Apollonii Mirabilium* capite quadrageſimo octavo citatur *Theophraſti* locus ex libro *De Enthuſiaſmis*, quo docet τὴν Μουσικὴν πολλὰ τῶν περὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα γινομένων παθῶν ἰατρεύειν, καθάπερ λειποθυμίαν, φόβους, καὶ τὰς ἐπὶ μακρὸν γινομένας τῆς διανοίας ἐκστάσεις· ἰᾶται γὰρ, φησιν, ἡ καταύλησις ἰσχιάδα καὶ ἐπιληψίαν, *Muſicam multis animi & corporis morbis mederi, ut animi deliquio, pavoribus, & mentis abalienationibus, quæ diu duraverunt: quin tibiarum concentum morbum iſchiadicum, & comitialem ſanare addit.* *Gellius* quoque libri quarti capite tertio, *Creditum hoc à pleriſque eſt, & memoriæ mandatum, iſchiaci, cùm maximè doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores.* Item, *Ego nuperrimè in libro* Theophraſti *ſcriptum inveni viperarum morſibus tibicinem ſcitè modulateque adhibitum mederi.* Et de *Democrito* ibidem. *Docet plurimis hominum morbis medicinam fuiſſe incentiones tibiarum: tanta prorſus eſt affinitas corporibus hominum, mentibuſque, & propterea quoque vitiis, aut medelis animorum, & corporum.* Et *Hermogenes* libro *De Ideis*, poſt hiſtorias de *Timotheo* qui *Alexandrum* tibiis ad iram concitabat, & *Lacedæmoniis*, qui, πρὸς τὸ ἐμβατήριον τοῦ αὐλοῦ ῥυθμὸν, *ad embaterium tibiæ ſonum*, in hoſtes ferebantur: *Ajunt*, inquit, *Pythagoræos, ſi quando affectus ipſis concitarentur, aut alios viderent iis correptos*, διὰ τῶν ἐν αὐλοῖς τε, καὶ ψιθύραις ῥυθμῶν, μετάγειν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον τὴν ψυχὴν, *per tibiarum, & citharæ modulos, animum ad mitiorem ſtatum reducere.* Idem ex *Jamblicho Pythagoram* ſubjicit juvenis cujuſdam, cum lampade, & tibicina noctu graſſantis, & domum combuſturi, petulantiam coercuiſſe, παρακελευόμενον τῇ αὐλητρίδι μεταβάλλειν τὸν ῥυθμὸν ἐπί τι καθεστηματικώτερον μέλος τὸ καλούμενον σπονδεῖον. Quod, ex antiquioribus deſumptum, ita expreſſit *Quintilianus* libri primi capite decimo, *Pythagoram accepimus concitatos ad vim pudicæ domui adferendam juvenes, juſſa mutare in ſpondæum modos tibicine, compoſuiſſe.* Simile eſt, quod, cùm protervus quidam adoleſcens cædem eſſet admiſſurus, *Empedocles*, ἀνακρουσάμενος ἢ καταστηματικὸν τῇ κιθάρᾳ μέλος, ἣν ἔτυχε μετὰ χεῖρας ἔχων, διεκώλυσε τὸν φόνον γενέσθαι, χαλάσας τοῦ νεανίσκου τὸν θυμὸν μαλθακωτέρῳ ῥυθμῷ, *cithara, quam fortè manu habebat, ſedatiorem concentum modulatus prohibuit, ne cædes perpetraretur, adoleſcentis animo per pacatiorem modulum ſedato, & delinito*: quod in eodem *Hermogene* legere eſt. Multa hujuſmodi habentur, *Martiani Capellæ* libro nono, in quo de ſe ipſa *Muſica* hæc inter cætera dicit; *Perturbationibus animorum, corporeiſque morbis, medicabile crebrius carmen inſonui. Nam phreneticos ſymphonia reſanavi. Quod* Aſclepiades *quoque Medicus imitatus, cùm conſulentibus urbium patribus plebis inconditæ vulgus infremeret, ſeditiones accenſas crebrior cantus inhibuit. Ebrios juvenes, perindeque improbius petulantes,* Damon, *unus è ſectatoribus meis, modulorum gravitate perdomuit. Quippe tibicinem ſpondæum canere jubens temulentæ perturbationis dementiam infregit. Quid afflictationibus corporis nonne aſſiduâ meditatione ſuccurri? Febrem curabant, vulneraque, veteres cantione.* Aſclepiades *item tubâ ſurdiſſimis medebatur. Ad affectiones animi tibias* Theophraſtus *adhibebat. Iſchiadas quis neſcit expelli aulica ſuavitate?* Xenocrates *organicis modulis lymphaticos liberabat.* Thaletem Cretenſem *citharæ ſuavitate compertum eſt morbos ac peſtilentiam fugaviſſe.* Hierophilus *ægrorum venas rhythmorum collocatione penſabat.* Hinc apud *Philoſtratum* libri quinti capite ſeptimo, *Canus*, ætatis ſuæ tibicinum præſtantiſſimus, roganti *Apollonio* reſpondit, *Se quidquid vellet Muſicâ ſuâ poſſe præſtare: facturum* ſcilicet, τὸν λυπούμενον μὲν κοιμίζεσθαι αὐτῷ τὴν λύπην ὑπὸ τοῦ αὐλοῦ· τὸν δὲ χαίροντα ἱλαρώτερον ἑαυτοῦ γίγνεσθαι· τὸν δὲ ἐρῶντα θερμότερον· τὸν δὲ φιλόθυτον, ἐνθεώτερόν τε, καὶ ὑμνῳδὴν, *ut mœrenti à tibia mœror ſopiatur, lætus verò ſe ipſo reddatur hilarior, & qui amat calidior, & qui ſacris addictus eſt, in Dei cultum & laudes fiat pronior.* *Sozomeni* libri ſeptimi capite vigeſimo tertio *Theodoſium* Imperatorem *Antiochenis*, ob ſtatuas ipſius à populo dejectas, meritò infenſum, eadem arte demulſit *Flavianus*: *Perſuaſit nimirum iis juvenibus, qui ad regiam menſam canere ſolebant, ut eas canerent cantilenas, quæ in* Antiochenſium *ſupplicationibus erant.* Quo facto, Λέγεται φιλανθρωπίᾳ διαχυθέντα τὸν βασιλέα κρατηθῆναι τῷ ἐλέῳ, καὶ αὐτίκα τὴν ὀργὴν ἐκβαλεῖν, καὶ πρεῖσαι πρὸς τὴν πόλιν δάκρυσι βρέξαντα τὴν φιάλην, ἣν ἔτυχε κατέχων. *Imperatorem ajunt humanitatis affectu perfuſum, & miſericordia victum, ſtatim iram depoſuiſſe, & urbi reconciliatum fuiſſe, patera, quam fortè tenebat, lachrymis irrigata.* Quin ſi lubet ad inferiora deſcendere, *Albertus Krantzius*, *Daniæ* ſuæ libri quinti capite tertio, Muſicum quemdam narrat, qui cùm cithara ſua quoſcunque vellet excitaret affectus, juſſus à Rege artis ſpecimen edere, paruit, licet invitus: *Et primùm gravi ſono mœrorem quemdam audientibus ingerebat? inde ſuccinendo plauſibilius in lætitiam vertit, ut paulum abeſſet, quominus jocabundi diſſultarent. Tum, modis acrioribus intentatis, indignationem quamdam concitabat, quæ ubi invaluit, furere Regem, aſtanteſque, cernere erat.* Jam quis neſcit à Tarantula demorſi, quæ eſt phalangii ſpecies in *Apulia*, quàm

quàm graviter afficiantur. *Aliqui*, inquit *Scaliger*, *ſopore occupantur, ſed non pauciores perpetuis vigiliis diſtrahuntur: alii flent, alii riſu diffunduntur: quidam currunt; nonnulli inertes ſedent: ſunt, qui ſudent, qui vomant, qui inſaniant.* Tot porro affectus, & tam varios, Muſica ſedari compertum eſt. Quod diſertiſſimis verbis aſſerunt αὐτόπται teſtes, idem *Scaliger* (in *Cardanum Exercitat.* 185.) *Alexander ab Alexandro* (*Genialium dierum* lib.2. cap. 17.) *Matthiolus* in *Dioſcoridem* (lib.2.cap.57.) atque alii, quorum hac in parte fides nulli debet eſſe ſuſpecta. Itaque ex tot exemplis conſtat omnino Muſicam in animos hominum tam multum poſſe, ut & mœrore dejectos erigat, & irâ exaſperatos mitiget, & metu conſternatos confirmet, & alio quovis affectu perturbatos intra rectæ rationis limites coërceat. Unde *Caſſiodorus* (*Var.* libro 2. *Epiſt.* 40.) rudi quidem oratione, ſed verâ: *Triſtitiam noxiam jucundat: tumidos furores attenuat: cruentam ſævitiam efficit blandam: excitat ignaviam, ſoporantemque languorem: vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem: vitiatam turpi amore ad honeſtum ſtudium revocat caſtitatem: ſanat mentis tædium, bonis cogitationibus ſemper adverſum, pernicioſa odia convertit ad auxiliatricem gratiam: & quod beatum genus curationis eſt, per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones.*

At *Saülem*, inquies, non perturbabant proprii affectus, ſed malus Dæmon exagitabat, in quem Muſica nihil poteſt. Neque enim inani ſono, ſed (i) *jejunio, & oratione* Dæmon pellitur. Sunt, qui Dæmonem à *Davide* pulſum reſpondent, non vi Muſicæ, ſed piarum cantionum, Pſalmorum putà, & orationum, quas canebat ſuper citharam. Atque id quidem verum eſt, *Davidem* citharam ſuam non turpibus cantilenis, ſed ſacris canticis deſtinâſſe, & conſecrâſſe, quod liber *Pſalmorum* abundè docet. Tamen hoc certum, ſervos *Saülis*, id eſt, Medicos ægro adſtantes, de materia cantûs parum ſollicitos, hoc ſolum quæſiviſſe, ut vocaretur peritus κιθαριστής, qui Regem, à cacodæmone divexatum, arte ſua recrearet, & liberaret. Proinde Sacerdotem, aut Prophetam non poſtulant, ſed Muſicum. Itaque in ipſa Muſica putaverunt aliquid eſſe, quod Regi eſſet levamento, & ſpei reſpondit ſucceſſus. Aliter ergo reſpondendum, nempe Muſicam, quæ res eſt corporea, per ſe nihil poſſe in Dæmonem, qui ſpiritus eſt: tamen aliquid poſſe per accidens; quia, mitigatis affectibus, per quos in animos noſtros Diabolus ſe inſinuat, & mœrore, aut furore pulſo, aut ſi quid aliud ſit, quo in perniciem noſtram humanæ ſalutis hoſtis abutatur, etiam ipſe pellitur. In hanc rem diſerta ſunt *Pauli* verba (*Epheſ.*4.*verſ.*26.27.) *Sol ne occidat ſuper iracundiam veſtram, ne detis locum Diabolo.* Ex iis enim patet per inordinatos affectus (præcipuè ſi ſint vehementes, qualis *ira*, quæ *furor brevis eſt*) aditum patere Diabolo. Diabolus igitur excluditur ea arte, qua hi affectus demulcentur. Exemplo ſint radii Solis, qui neque gladio ſecari, neque flatu extingui, neque ullo conatu averti queunt, itaut verè dicatur, nos in eos nihil poſſe. Radios tamen, clauſa feneſtra, ex cœnaculo excludimus. Ita, quamvis Muſica in Dæmonem directè nihil poſſit, eum tamen excludit, obſtructo aditu, quo animorum arcem invadit. Denique Muſica malum ſpiritum eodem modo abigit, quo bonum accerſit. Bonum autem ſpiritum accerſit, dum perturbatum animum pacat, & pia voluptate permulcet, ne in mente noſtra quidquam ſit, quod Sanctum Spiritum repellat, aut reſiſtat ejus inſpirationibus. Unde eſt, quòd *Eliſæus* fidicinem juſſit advocari, quo pulſante fieret idoneus ad oracula fundenda. *Et, dum fides pulſabat fidicen, ſuper eum fuit manus Domini*, 2 Reg. 3. verſ. 15. *Lunaticus* vocatur, qui dæmonium habuit, *Matth.* 17. *v.* 15.18. quia idem Lunæ erat obnoxius, id eſt, morbo, qui Luna creſcente intendebatur. Quo morbo ita aucto à Diabolo arripiebatur. Itaque, ſi Medicus morbum illum ſanaſſet, is ægrum eâdem opera à Dæmone liberâſſet. Quidni pari ratione Muſicus, *Saülis* animum mitigando, potuerit illum ab eo ſpiritu liberare, cui veſania ſua locum dederat? Sed & *Davidem* agnoſcendum eſt aliquid habuiſſe ſupra communem hominum ſortem, & extraordinariam Muſicæ peritiam huic paſtori Deum indulſiſſe, ut ſic illi viam ad majora paulatim præſtrueret, ut ex eventu apparuit.

(i) Matth. 17. 21.

Quin ex Scriptura illum diſcimus non ſolum citharam arte mirâ pulſaviſſe, & ſacras illas conciones compoſuiſſe, quas hodieque canit *Chriſtianus* orbis univerſus, ſed & inſtrumenta Muſica ipſum excogitâſſe, & fabricaſſe. Ita enim *Amos Propheta*, capitis ſexti verſu quinto, de ſui ævi troſſulis, *Qui nablio numeros modulantur, &* כדויד חשבו להם כלי שיר *ut* David *inſtrumenta Muſica ſibi excogitaverunt*, aut, juxta *Chaldæum*, אתקנו *aptaverunt, fabricaverunt.* Unde fortaſſe pſeudo-*Pſaltes*, *Pſal.* 151. in editione *Syriaca*,

ܟܕ ܪܥܐ ܗܘܝܬ ܥܢܐ ܕܐܒܝ ܐܝܕܝ ܥܒܕ
ܐܪܓܢܐ ܘܨܒܥܬܝ ܬܩܢ ܟܢܪܐ

Me paſcente oves patris mei, manus meæ fecerunt organum, & digiti mei citharam compegerunt. Nec multò aliter *Arabs*, & *Æthiops*. Et *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

> Εἰροπόκων ὀΐων ἀγέλας ἀγροῖσι νομεύων,
> Χεῖρες ἐμαὶ φόρμιγγα λιγύθροον ἐντύναντο,
> Δάκτυλα δ' ἁρμονίην θεοτερπέα τεκτήναντο.

Citharam quidem, & alia quædam Muſica inſtrumenta, non ſolùm ante *Davidem*, ſed & ante diluvium invenerat *Caini* trinepos *Jubal*, *Gen.*4.*v.*21. Sed potuit *David* inventis addere, & in paſtorali otio multa excogitare, quibus ars dudum inventa magis ac magis excoleretur. Ita *Græci* quoque Scriptores Muſicæ inventionem ad paſtores referunt. *Apollo* enim citharæ repertor, ut quidem volunt, Regis *Admeti* greges per novennium paviſſe fertur. Et lyra *Mercurii*, fiſtula *Panis* inventum eſt, quorum uterque pro Deo paſtorum cultus eſt. Et de tibia ſic *Lucretius* libro quinto,

> *Inde minutatim dulces didicêre querelas:*
> *Tibia quas fundit digitis pulſata canentûm,*
> *Avia per nemora, ac ſylvas, ſaltusque reperta,*
> *Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia.*

Et *Nicander* lib. 1. ἑτεροιουμένων de *Terambo Melienſi* paſtore ad *Othrys* montis radices: Ἐγένετο δὲ αὐτῷ θρέμματα πλεῖστα, καὶ αὐτὰ ἐποίμαινεν αὐτὸς, Νύμφαι δὲ συνελάμβανον αὐτῷ, διότι αὐτὰς ἐν τοῖς ὄρεσιν ᾄδων ἔτερπεν. Λέγεται γὰρ μουσικώτατος τῶν τότε γενέσθαι, καὶ ἐπὶ βουκολικοῖς ᾄσμασι διαβοηθῆναι, καὶ σύριγγα ποιμενικὴν ἐν τοῖς ὄρεσι συνθεῖναι, καὶ λύρᾳ πρῶτος ἀνθρώπων κεχρῆσθαι, πλεῖστά τε, καὶ κάλλιστα μέλη ποιῆσαι. *Is pecus, quod ei obtigerat copioſiſſimum, ipſe paſcebat, adjuvantibus Nymphis, eò quod illas ipſe canendo oblectabat. Fertur enim ſuæ ætatis hominibus arte Muſicâ præcelluiſſe, & Bucolicis carminibus celeberrimum fuiſſe, & paſtoralem fiſtulam in montibus compoſuiſſe, lyraque primus hominum uſus eſſe, multasque, & pulcherrimas cantiones edidiſſe.* Neque ſæculis poſterioribus Muſicam neglexiſſe paſtores, *Idyllia Theocriti* docent, *Virgilii*que, *Calphurnii*, & *Nemeſiani Ecloga*, in quorum plerisque paſtores inter ſe de peritia cantûs magnâ contentione decertant. Proinde paſtores ἀγραυλοῦντες, de quibus *Lucas* ſupra, *Theophylacto* ſunt paſtores ἀγροικὸν αὐλοῦντες, id eſt, *ruſtico more tibiâ canentes.* Nam utut fiſtula maximè, tamen etiam tibiâ delectabantur paſtores illius ævi. Hinc *Theocritus Idyll.* 6.

> Αὔλει Δαμοίτας, σύρισδε δὲ Δάφνις ὁ βώτας,
> *Tibiâ* Damœtas, *& fiſtula canebat* Daphnis *bubulcus.*

Et

Et *Idyll.* 7.

Αὐλησεῦντι δέ μοι δύο ποιμένες,

Tibiâ verò cantabunt mihi paſtores duo. Et in *Bucoliſco* paſtor quidam,

Ἀδυ δέ μοι τὸ μέλισμα, ϰὴ ὢν σύριγγι μελίσδω,
Κἢν αὔλῳ λαλέω, ϰὴν δώνακι, ϰὴν πλαγιαύλῳ·

Dulce meum carmen eſt, & cum fiſtula modulor, & cum tibia cano, & calamo, & obliquâ tibiâ. Et paſtor *Damon* apud *Poëtam Eclogâ* octavâ,

Incipe Mænalios *mecum mea tibia verſus.*

Et in *Nemeſiano Tityrus, Eclogâ* primâ,

Dicat honoratos prædulcis tibia manes.

Hinc *Anthologiæ* libri ſexti capite vigeſimo quarto;

- - - - - - Αὐλὰς
Πανὶ Μελίσκ☉, &c.

tibias Pani conſecrat *Meliſcus* paſtor. Tibiam denique à paſtoribus fuiſſe repertam nos docuit jam modo *Lucretius*. Tamen ad tibiæ cantum pertinere haud quaquam puto, quòd ἀγραυλοῦντες dicuntur ii paſtores, qui *Chriſtum* adoraverunt; quia hæc non cohærerent, *Paſtores tibiâ canebant, & noctis vigilias ſervabant in greges ſuos.* Neque ad ſcriptoris ſcopum id obſervâsſe pertineret. Tum, utut paſtores ſoleant

- - - *cantando ducere ſoles,*

vix ullum ceciniſſe legas in noctis canticinio, præter *Polyphemum* in *Theocrito*, qui deſcribitur

- - - - ἀείδων πολλάκι νυκτὸς ἀωρί.

ſæpe canens nocte intempeſtâ; quod ipſum ad mores barbaros, & *Cyclopicos* pertinet. Præterea, quamvis ſimplex αὐλεῖν ſit *tibiâ canere*, compoſitum tamen ἀγραυλεῖν *tibiâ ruſticè canere* nuſquam ſignificat, ſed, quod ſuprà (k) diximus, ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι. Neque id ipſum latuit *Theophylactum*, cujus verba ſunt, Ἀγραυλοῦντες, τουτέστιν, ἀγροῖκον αὐλοῦντες, ἢ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐλιζόμενοι· Ἀγραυλοῦντες, *id eſt, ruſticè canentes, vel in agro cubantes.*

(k) Pag. 453. ſupra lin. 17.

Ad alia properantem remorantur *paſtorum tabernacula*, quæ quandoque dicuntur משכנות, ut *Cant.* 1. 8. *Paſce capellas tuas* על משכנות הרועים *ad tabernacula paſtorum.* Quandoque אהלים, ut 2 *Par.* 14. 15. *Percuſſerunt etiam* אהלי מקנה *tentoria pecorum.* Et *Eſ.* 38. 12. *Mea duratio effluxit, & à me translata eſt* כאהל רעי *ut tabernaculum paſtoris.* Et *Jerem.* 6. 3. *Ad eam venient paſtores cum gregibus ſuis, & in illa circumquaque figent* אהלים *tentoria.* Prius eſt à Radice שכן *ſacan*, *habitare*, unde *Græca* σκηνή, & σκηνόω. Poſterius ab אהל *ahal*, *tentorium figere* vel *movere*, unde Nomen אהל *ohel*, Plur. אהלים *ohôlim*, Græcè αὐλαία, *aulæa*, *tentoria.* Sub hujuſmodi tentoriis ſemper degiſſe *Patriarchas* obſervat *Apoſtolus* Heb. 11. 9. Qui idem fuit ſtatus *Iſraëlitarum* omnium in deſerto per annos quadraginta. Proinde ſervabatur quotannis feſtum Σκηνοπηγίας, quo, deſertis urbibus, & pagis, *Judæi* per ſeptiduum in agris degebant ſub tentoriis, juxta Legem; quæ habetur *Levit.* 23. 42. 43. *Sub tabernaculis habitabitis per ſeptem dies. Quisquis in* Iſraële *indigena eſt, habitabit in tabernaculis, ut poſteri veſtri ſciant me feciſſe, ut in tabernaculis habitarent* Iſraëlitæ, *cum è terra* Ægypti *eos eduxi.* Itaque in exitu ex *Ægypto* prima *Iſraëlitarum* manſio *Succoth*, id eſt, *tentoria*, dicta eſt *Exod.* 12. 37. qui ibi primùm cœperunt ſua tentoria explicare. Atque in ipſa terra *Chanäan* multi domibus tentoria illa præferebant. Unde eſt, quod toties (l) legas, cùm conventus diſſolvitur, aut diſſipatur exercitus, unumquemque *fugiſſe*, aut *ſeceſſiſſe in tentoria ſua.* Et *Jahel Siſaram* in tentorio ſuo excepit, & occidit *Jud.* 4. 17. *David* cæſi gigantis arma detulit in tabernaculum ſuum, 1 *Sam.* 17. 54. *Rubenitæ*, pulſis *Agarenis*, eorum tentoria occupârunt, 1 *Par.* 5. 10. Et *Recabitæ*, per multa ſæcula, ſibi nefas eſſe duxerunt alibi habitare, quam in agro ſub tentoriis; quia domos, & urbes, *Recab* pater eis in perpetuum interdixerat, *Jerem.* 35. 7. Et חוות יאיר, *villæ Jair*, quæ memorantur *Num.* 32. 41. *Deut.* 3. 14. & paſſim, non videntur quidquam fuiſſe, quam tentoria in orbem digeſta, & collecta. Nam *Arabicè* حوا propriè *pagum* ſignificat *ex tentoriis ita digeſtis.*

(l) Joſ. 22. 14. Jud. 7. 8. & 20. 8. 1 Sam. 4. 10. & 13. 2. 2 Sam. 18. 17. & 19. 8. & 20 1. 22. 1 Reg. 8. 66. & 12. 16. 2 Reg. 13. 5. & 14. 12.

Sed, utut tentoriorum uſus inter *Judæos* fuerit receptiſſimus; tamen id agnoſcendum eſt à paſtoribus incepiſſe; & inter eos populos maximè duraviſſe, qui pecuariam exercuerunt; quales in *Arabia Scenitæ*, & *Nomades* in *Africa.* Rei originem arceſſit *Moſes* ab ante-diluvianis temporibus *Gen.* 4. 20. ubi de *Jubalis* fratre *Jabale* ſic habetur; הוא היה אבי ישב אהל ומקנה *Is pater fuit habitantis in tabernaculo, & pecoris.*

Pater habitantis, id eſt, *primus auctor habitandi*; vel *primus habitantium.* Quo eodem ſenſu, paulò poſt, *Jubal* Muſicorum, & *Tubal-Cain* fabrorum ferrariorum *patres* dicuntur. *Habitantis in tabernaculo, & pecoris*, id eſt, *cum pecore.* Nam apud *Hebræos Vau* copulativum quandoque eſt idem, quod *cum.* Sic *Exod.* 1. v. 5. *Erantque omnes animæ egreſſorum è femore* Jacobi *ſeptuaginta animæ, &* Joſephus, *qui erat in* Ægypto. *Et Joſephus*, id eſt, *cum Joſepho.* Neque enim *Joſephus* addendus eſt illis ſeptuaginta, ſed in illis cenſendus, & numerandus, ut patet ex *Geneſeos* capite quadrageſimo ſexto. Rurſus *Job.* 19. 23. 24. *Utinam ſcribantur ſermones mei; utinam in libro ſculpantur ſtylo ferreo, & plumbo in perpetuum in rupe incidantur! Et plumbo*, id eſt, *cum plumbo* ſuperinducto, & literarum ſulcis infuſo, ut hic notat *R. Selomo.* Neque enim ſtylo plumbeo quidquam in rupe poteſt incidi. Et 1 *Sam.* 14. 18. *Erat arca Dei in die illa, & filii Iſraëlis*, id eſt, *cum filiis Iſraëlis*, ut *Chaldæus, Syrus, Arabs, Vulgatus*, & *Hebræi* omnes rectè interpretantur. *Græci*, ἐνώπιον Ἰσραήλ, *coram Iſraële*; quod eodem redit. Et *Jerem.* 22. 7. *Præparabo contra te deſtructores unumquemque, & arma ſua*, id eſt, *cum armis ſuis.* Eâdem igitur ratione *Jabal pater* fuiſſe dicitur *habitantium in tabernaculis, & pecoris*, id eſt, *habitantium in tabernaculis cum pecore.* Neque enim *pater* fuit *pecoris*, id eſt, *primus auctor cogendi pecoris.* Nam *Abel*, aliquot ſæculis vetuſtior, fuerat paſtor ovium. Et haud dubiè patrum plurimi idem cum *Abele* vitæ inſtitutum ſequuti fuerant. At arti jam antè inventæ, *Jabal* aliquid inſigne addidit: nempe, ut ne cogerentur greges ſemper iiſdem hærere paſcuis, tanquam uni glebæ addicti, ſed è loco in locum migrarent pro ratione paſcuorum: & ubicunque nox, aut frigus, aut cœli inclementia illis eſſet moleſta, ſub tentoriis ſecederent, tanquam in caulis αὐτοκαβδάλοις, ac tumultuaria opera factis, & fabricatis. Itaque, ne *Jabali* putentur duæ artes hic adſcribi: una, quod tabernacula primus fixerit, altera, quod paverit greges, *Græci* hæc duo ſic conjunxerunt; Οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων, *Is pater pecuariorum fuit ſub ſcenis habitantium.* Et Interpretum *Arabum* unus, quem in *Suecia* vidi manu-ſcriptum, وهو اول المسكان في الاخيم الذي لرعاة الغنم *Is primus fuit habitantium in tabernaculis, quæ habent paſtores gregum.* Et *R. Selomo* in hunc locum; *Is primus fuit, qui pecudes pavit in locis deſertis: & ſub tentoriis degens, loca mutabat pro ratione paſcuorum gregis ſui; itaut paſcuo* (id eſt *pabulo*) *in uno loco conſumpto, in alio loco figeret tabernaculum ſuum.* Inde *Eſaias*, ubi ſuprà, durationem ſuam à ſe translatam fuiſſe queritur, *ut tabernaculum paſtoris.* Et *Hebræum* רעה non ſolum *paſcere* ſignificat, ſed & *errare*, ſeu *divagari*, quomodo greges ſolent paſcuorum cauſa. Sic *Num.* 14. 33. *Et filii veſtri erunt* רועים *paſcentes in deſerto quadraginta annis. Paſcentes*, id eſt,

eſt, *errantes.* *Jonathan* טעיין vertit: & *Arabs* in majoribus *Bibliis* تائهين: & Hieronymus *vagi*: omnes eodem ſenſu. Et *R. Selomo* in hunc locum obſervat ad morem paſtorum alludi, qui uno loco ſtare non ſolent, ſed transferre tabernacula. Hujus porrò inſtituti primus auctor, *Jabal*, *Ethnicis* non videtur fuiſſe prorſus ignotus. Alibi notavimus *Jod* initiale non raró deficere, ut cum dicitur עבור *avor*, pro יעבור *jaavor*, Eſ. 28. 15. עשה *aſe*, pro יעשה *jaaſe*, 1 Sam. 20. 2. אר *or*, pro יאר *jeor*, Amos 8. 8. בול *bul*, pro יבול *jebul*, Eſ. 44. 19. & Job. 40. 15. Et *Phœnicie* רוד *rod*, *draco*, pro ירוד *jarod*; unde *Rhodi* inſulæ nomen. Et apud *Arabes* nonnunquam قاحطان *Kahtan* pro يقطان *Jaktan*, quem pro conditore agnoſcunt. Eodem exemplo בל *Bal*, pro יבל *Jabal*, dici potuit, &, addita terminatione, inde fieri *Bales*, vel *Pales*, paſtorum Deus. Deam plerique faciunt, & genere Fœminino appellant. Sed alii, in quibus *Varro*, Maſculino, ut notat *Servius* ad librum tertium *Georgicorum*.

Ad paſtorum tabernacula caulæ pertinent, quas *Hebræi*, quantum memini, quinque appellant nominibus, ſed diverſæ rationis. I. Primum eſto גדרה *gedera*, *ſeptum*; unde Plurale גדרות *caulæ*, & גדרות צאן *caulæ ovium*, *Num.* 32. 16. 24. 36. & 1 *Sam.* 24. 4. & *Sophon.* 2. 6. Unde גדרות, *Gaderoth*, urbs in tribu *Juda*, 2 *Par.* 28. 18. à caulis dicta, ut *Græcè* Ἀυλὶς. Et *Gadium* priſcum nomen, Γάδειρα, à *Phœnicibus* inditum, *Heſychius* explicat περιφράγματα, & SEPTUM *Plinius*, *Solinus*, *Avienus*, *Iſidorus*. II. Secundum דבר *dober*, Mich. 2. 12. *Congregando congregabo reſiduum* Iſraëlis: *ſimul ponam illum*; *ut oves* Botſræ, *ut gregem in medio* הדברו *caulæ ſuæ.* Nempe verbum *Hebræum* דבר non ſolum *loqui*, & *dicere*, ſed & *ducere* ſignificat, quia homines ducuntur, & reguntur ſermonibus,

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Hinc *Pſal.* 18. 48. וידבר *Et deducet populos ſub me*, id eſt, *mihi ſubjiciet*, quod in *Chaldaiſmo* frequens. Inde דבר *dober*, primò *ductus*, ut *Eſ.* 5. 17. *Paſcent arietes* כדברם *ſecundum ductum ſuum*, id eſt, *prout duci ſolent.* *Vulgata* non malè, *juxta ordinem ſuum.* Secùndò *caula*, *in quam aguntur pecora.* Veriſimile eſt idem verbum in uſu fuiſſe inter *Pœnos*, atque illud in animo habuiſſe *Auguſtinum*, quoties *Synagogam* definit *pecorum congregationem*, ut ab *Eccleſia* diſtinguat, in quam homines convocantur; *quia convocari*, inquit, *magis hominibus congruit*, *congregari autem magis pecoribus.* Vide illum in expoſitione *Epiſtolæ* ad *Romanos*, & in *Pſalmum* Octuageſimum primum. III. Tertium *caulæ* nomen eſt מכלה *micla*, Hab. 3. 17. *Ovem abſcidit* hoſtis ממכלה *ab ovili.* Contractum eſt ex מכלאה, unde Plural. מכלאות. Sic *Pſal.* 50. 9. *Non accipiam è domo tua juvencum*, *nec* ממכלאותיך *è caulis tuis hircos.* Et *Pſal.* 78. 70. *Et elegit* David *ſervum ſuum*, *& aſſumpſit eum*, ממכלאות צאן *è caulis ovium.* Radix כלא *cala*, eſt *claudere*: unde deducitur *Græcum* κλείω. IV. Quartum נוה *naue*, ut 2 *Sam.* 7. 8. *Te ſumpſi* מן הנוה *ex caula à tergo ovium.* Eſ. 65. 10. *Et erit* Saron לנוה צאן *in caulam gregis*, id eſt, *in caulas.* Jerem. 33. 12. *Et in omnibus civitatibus ejus* נוה רועים מרבצים צאן *caula paſtorum ſtabulantium oves* Ezech. 34. 14. *In bono paſcuo paſcam eos*, *& in montibus celſis* Iſraëlis *erit* נוהם *caula*, vel *paſcuum eorum.* Plurale Maſculinum נוים Jerem. 23. 3. *Et reducam eas* על נויהן *ad caulas ſuas.* Et Fœmininum נות Sophon. 2. 6. נות כרות רועים *caulæ effoſſionum paſtorum*, id eſt, *caulæ à paſtoribus effoſſæ in cryptis ſubterraneis ad vitandum Solis æſtum.* Quale *Polyphemi* antrum fuit, in quo

- - - - - μῆλ', ὄϊές τε, καὶ αἶγες ἰαύεσκον, *pecora*, *oves* ſcilicet, *& capræ dormiebant.* Pro נוה plerumque נאוה ſcribitur, ut *Pſal.* 23. 2. בנאות דשא *in caulis*, vel *in paſcuis herbidis faciet ut recubem.* Et Jerem. 25. 37. *Excidentur* נאות השלום, *caulæ pacis*, id eſt, *pacatæ.* Et נאות מדבר, *caulæ deſerti*, *Pſal.* 65. 13. *Jerem.* 9. 10. *Joël.* 2. 13. Radix נוה *nava*, habitare, *Græcè*, ναίειν. V. Denique מרבץ *marbets*, vel רבץ *rebets*, eſt *cubile ovium*, à Verbo רבץ. *Arabicè* ربض quo propriè ſignificatur *ovem in pectus procumbere.* Nam de camelo dicitur برك, & de ave جثم. Ita *Arabes.* Tamen *Hebræi* id non obſervant. Nam רבץ de feris dicitur *Sophon.* 2. 15. de leone *Gen.* 49. 9. *Pſal.* 104. 22. *Ezech.* 19. 2. de pardo *Eſ.* 11. 6. de urſa *Eſ.* 11. 7. de thoe *Eſ.* 13. 21. de dracone *Eſ.* 35. 7. de crocodilo *Jerem.* 29. 3. de bove *Eſ.* 11. 7. & 27. 10. & 65. 10. de hœdo *Eſ.* 11. 6. de aſino *Gen.* 49. 14. *Exod.* 23. 5. *Num.* 22. 27. de ave *Deut.* 22. 6. Sed de ovibus, & paſtoribus, frequentius: ut *Gen.* 29. 2. *Ecce puteum in agro*, *& ibi tres ovium greges* רובצים עליה *ad eum recubantes.* Et Pſal. 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In caulis herbidis* ירביצני, *facit*, *ut recubem.* Cant. 1. 7. *Indica mihi ubinam paſcas*, איכה תרביץ *ubinam recubare facias*, ſupple *oves tuas*, *circa meridiem.* Eſ. 13. 20. *Et paſtores* לא ירבצו שם *non facient ibi recubare*, ſupple *oves ſuas.* Jer. 33. 12. *Et in omnibus civitatibus ejus caula paſtorum* מרבצים צאן *facientium ut oves recubent.* Et 50. 6. *De monte in collem abeunt* (oves errantes) שכחו רבצם *oblitæ ſunt cubilis ſui.* Ezech. 25. 5. *Redigam* Ammon למרבץ צאן *in cubile ovium.* Et 34. 14. שם תרבצנה *Ibi recubabunt oves in bono paſcuo.* Et verſu 15. ואני ארביצם *Et ego eas recubare faciam.* Sophon. 2. 14. de *Ninive*, ירבצו *Recubabunt in medio ejus greges.* Itaque מרבץ *Hebraicè* ferè idem eſt, quod *Græcè* κλίσις, id eſt, ἔπαυλις, ἀπὸ τοῦ κλίνεσθαι ἐν αὐτῇ τὰ θρέμματα, *ſtabulum*, *ita dictum*, *quod in eo recubent pecora.* Ita *Heſychius.* Neque aliud κλισίον, quod idem exponit προβάτων, ἢ βοῶν στάσιν, *ovium*, *& boum ſtabulum.* Sed κλείσιον ſcribit *Suidas*, tanquam à κλείω. Sic eſſet מכלאה, non מרבץ.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

De Ovium balatu, lacte, lana, & partibus cùm externis, tum internis, quæ in Scriptura memorantur.

Ovium propria, & partes, quæ in Scriptura memorantur. *Balatus*, 1. קול vox, *dicitur.* 2. שריקות ſibili, *ut in* Arriano *barritus elephanti.* 3. פעה *eſt* balare, *quod de parturiente dictum* Eſ. 42. 14. *Similis* κατάχρησις *etiam in aliis linguis.* *Adipis eſus ſub pœna mortis in Lege prohibitus.* *Ad hanc Legem exceptiones.* *Vox* פדר peder, *variè reddita.* *Propriè eſt* adeps à carne ſeparatus, *quo tecta victimæ faciliùs conſumuntur.* *Agni* מחים, *id eſt*, μεμυελωμένοι, medullati, *ſeu* pingues; *quod ex* Arabiſmo *probatur.* *Veteres multò aliter.* *Multa de lactis ovini & caprini præſtantia.* *Butyrum ex eo pinguiſſimum*, *quod* Galenum *latuit.* *Butyri vox quàm inepta.* *Hujus uſus ex Barbaris ad* Græcos *ſerò devenit.* *Cur* Hebræis חמאה. Agnus ſubrumus, *Hebræis* agnus lactis. *Conjecturæ in locum* Sirachidis. *Lana ovibus pro pila.* *In ea quatuor obſervanda.* *Lana frequentius alba.* *Quomodo nix lanæ ſimilis*, Pſal. 146. 16. *In lana* צחר *quis color.* *Candor ſummus videtur in rubrum inclinare* חום chum, fuſcus. Arabibus, *& Ægyptiis voces ſimiles.* נקוד nakod

kod, στικτὸς, compunctus; *color in equis, cervis, hyænis, pardis, cenchrite, dracone,* &c. קרוח *non ſignificat* excornem, *ut volunt, ſed* maculoſum. Ῥαντὸς, *quid propriè.* טלוא *talu,* magnis maculis aſperſus, *ut* נקוד *nakod,* parvis. רקוע maculis albis inſignis, *ut* ابلق *&* Διάλευκος. Salmaſius *notatus.* עקוד akod, λευκόπους. *Quomodò idem* Chaldaicè, *&* Arabicè. ברוד *barud,* grandinatum *non ſignificat, ſed* rubro & albo diſtinctum. Borda, *quæ veſtis.* ربدا rabda, *in capris, quis color. Galangæ color. Tonſionis dies ſolennes, & convivales.* גזז gazaz, Schindlero, *non eſt* tondere, *ſed* vellere. *Olim lana vellebatur. Capilli quoque in luctu. Imò* גזז *eſt* tondere; *quòd multis probatur.* גז pratorum tonſio. *Lapides* גזית. Lana *à* laniando *non fit, ſed à* Græco λῆνος. *Lanam vellendi mos* Romæ, *nec in* Græcia, *nec in* Judæa. Πείκειν tondere, *non* vellere. גזז *propriè* κείρειν. *Comarum tonſio in luctu tam recepta, quam vulſio.* Πελαμωθῆναι, Priami more radi. *Sponſæ dentes cur conferantur cum grege tonſarum ovium,* Cant. 4. 2. *Agni in veſtitum, lanæ ratione, non pellis,* Prov. 27. 26. *Lanæ primitiæ Deo datæ. Quomodo lumbi pauperis diviti munifico benedicant. Quædam* Paulus *habet tanquam ex* Moſe, *quæ in eo non leguntur.* Characmoba *ubi.* Ptolemæus *emendatus.* Prov. 31. 13. *cur pro* דרשה Græci *habent* μηρυομένη. *Quid* Arabicum ربد. *In* Heſychium *conjectura.* Ezech. 27. 18. vinum Chelbon, *id eſt,* ex Chalybone, *quod eximium fuit.* Plutarchus *&* Suidas *emendati.* Vinum Chelath. *Lana* מילת, *id eſt,* Mileſia. *Oves* pellitæ, *Hebr.* מכבנין. *Origo vocis,* שעטנז. *Lanæ & lini mixtio vetita.* כלך calch, *vel* כולכא colcha, *Hebr.* τὸ πίννινον ἔριον *id eſt,* pinnæ, *ſeu* conchæ margaritiferæ lana, *quod pluribus probatur.* Ariſtoteles *emendatus.* Βρύττοι, *marini echini genus,* unde βρυττίνη ἀμοργός. *Marinum vellus aureum.* Πιννινότειχα πεύβατα. *Ex marino vellere comæ adſcititiæ. Indidem ellychnia, chlamydes, marſupium,* &c. Procopius *emendatus.* Perſis *&* Arabibus *quid ſit propriè* chaz, *vel* kaz. *Vir doctiſſimus notatus. Pinnici frequens piſcatio in* Indiæ Colchis, *hodie* Cochin, *unde* Hebræis *vellus marinum* כולכא colcha, *dictum.* Ariſtoteles *emendatus. Cur* margaritæ *Hebr.* פנינים peninim, *& vulgò* perlæ. *Cur lanæ & lini miſtionem Deus prohibuerit.* Joſephus *notatus. Laneæ veſtes quando Sacerdotibus interdictæ. Quid ſit* cingi ביזע in ſudore *Ezech.* 44. 18. *Ægyptiis Sacerdotibus nonniſi lineæ veſtes, & quorſum. Lana* σητόβρωτος. *Lepra in lana qualis. Lepra* ממארת, *id eſt,* aſpera, *&* acerba. *Aliæ interpretationes. Conjectura in locum* Levit. 13. 55. *Lobus auris in ove* בדל, *in homine* תנוך, *cur* Græcè λοβὸς, *Latinè* lanna, *vel* lamna. *Cauda* אליה *quàm gravis, & quanti pretii in Oriente. Huic ploſtella ſupponi. De tali cauda egiſſe* Moſem; *quod nondum obſervatum. Probatur* עצה *eſſe* coccygem. יותרת jothereth, *non eſt* membrana tenuis, quo tegitur jecur, *ut contendit* Fullerus; *ſed* maximus loborum hepatis, in quem incidit veſica fellis. *Explicatur locus* Jonathanis *de diaphragmate* Exod. 29. 13. *Jecur prope diaphragma.* יותרת trapeza Rabbinis, *ut* τράπεζα Græcis. *Conjectura in locum* Heſychii. *Cur* reticulum *reddat* Hieronymus. Omentum *cur* Hebræis מכסה. *Hujus in ſacris uſus.* Heſychius *emendatus.* Perſæ *ſolum omentum Diis offerebant.* Omento *ab* omaſo *nomen non eſt.* Renes *cur* Hebræis כליות, *&* טוחות.

Renes pinguiſſimi, maximè in ovibus. Ariſtoteles *emendatus. Gula* Meruanis קבה marſupium in lactentis pecoris inteſtinis, in quo lac coagulatur. Græcè ἔνυστρον, *vel* ἤνυστρον, *de cujus ſitu diſputatur. Ratio nominis.* Χελώνιον, *vel* χελώνιον, *quid* Græcè. Stephanus *notatus.* Moſis χελῶναι, Deut. 34. 17. *Quid propriè ſint* כסלים. *Variæ ſententiæ. Probatur eſſe* lumbos, *Ex* כסל *factum* ἰξὺς, *id eſt,* lumbus. *Alii aliter reddunt, ſed perperam.* Bodeianus *notatus.* Lumbi *quomodo aliter* Hebræis. Homero *junior* Heſiodus. Hebræum TSADE, Arabes, Æthiopes, *&* Chaldæi *in* KOPH *mutant,* Lumbi *à firmitate* מתנים *dicti.*

Ovium in Scriptura memorantur קול *balatus,* 1 *Sam.* 15. 14. שריקות *ſibili,* Jud. 5. 16. בשר *caro,* Exod. 12. 8. דם *ſanguis,* Exod. 12. 7. חלב cheleb, *adeps,* Gen. 4. 4. פדר peder, *adeps* etiam, ſed *à carne ſeparatus,* ut in ignem injiciatur, *Levit.* 1. 12. & 8. 20. עצמות *oſſa,* Exod. 12. 46. מוח *medulla,* Pſ. 66. 15. & Eſ. 5. 17. חלב chalab, *lac,* Deut. 32. 14. גז *vellus,* Deut. 18. 4. צמר *lana,* 2 *Reg.* 3. 4. & è lanæ coloribus לבן *albus,* Gen. 30. 35. צחר *candidus,* vel *rutilus,* Ezech. 27. 18. חום *fuſcus,* Gen. 30. 32. *Varii* quoque, & *mixti,* ut נקוד, & טלוא, & עקוד, & ברוד, Gen. 30. & 31. Et in partibus diſſimilaribus externis ראש *caput,* Levit. 1. 12. און *auris,* & בדל און *lanna,* ſeu λοβὸς ὠτὸς, *lobus auris,* Amos 3. 12. קרנים *cornua,* Gen. 22. 13. & Dan. 8. 4. לחיים *maxillæ,* Deut. 18. 3. חזה *pectus,* Exod. 29. 26. צד *latus,* Ezech. 34. 21. כסלים *lumbi,* Levit. 3. 10. עצה *coccyx,* Levit. 3. 9. אליה *cauda,* Exod. 29. 22. זרוע *humerus,* Num. 6. 20. שוק *femur,* Exod. 29. 22. כרעים *crura,* Exod. 12. 9. פרסים *ungues,* Zachar. 11. 6. Et in internis partibus כבד *jecur,* Exod. 29. 22. יותרת הכבד *maximus jecoris lobus,* qui & τράπεζα ſeu *menſa,* ibidem. מכסא *omentum,* Levit. 9. 19. כליות *renes,* Exod. 29. 22. קבה *ventriculus,* vel *ventriculi pars,* quæ *Græcis* ἤνυστρον, *in qua lac coagulatur,* Deut. 18. 3. קרב *exta,* Exod. 12. 9. & 29. 22. In quibus ea tantum ediſſeremus, quæ habent aliquid obſcurum, aut obſervatu dignum.

Ovium *balatus,* & boum *mugitus,* 1. generali nomine קול *vox* dicitur; ut 1 *Sam.* 15. 1. *Quænam eſt vox ovium illarum in auribus meis, & vox boum, quam ego audio?* 2 שריקות *ſibili,* ut in Cantico *Deboræ* Jud. 5. 16. לשמוע שרקות עדרים *ad audiendos ſibilos gregum.* Quod in illo carmine ſi quis miratur, in quo

- - - *per audaces nova dithyrambos,*
Verba - - - - -

devolvit mulier θεόπνευστος, ſciat etiam in ſoluta oratione *Græcos* ſic loqui. Elephantorum enim *barritus,* qui à ſibilo non minùs diſtat, quàm *balatus* ovium, appellatur tamen *ſibilus* in his *Arriani* libro quinto, ubi de *Pori* elephantis, Ὡς δὲ καματηροί τε ἦσαν τὰ θηρία, καὶ οὐκέτι αὐτοῦ (lege αὐτῶν) ἐρρωμέναι αἱ ἐκδρομαὶ ἐγίγνοντο, ἀλλὰ συριγμῷ μόνον διαχρώμενα. *Feſſis autem belluis, cùm illarum incurſus validi amplius non eſſent, ſed ſibilo ſolùm uterentur.* 3. פעה eſt *balare,* ut געה *mugire,* tam *Hebræis,* quam *Chaldæis,* & *Syris.* Unde ſecundus libri *Eſther Paraphraſtes,* capitis primi verſu ſecundo, תורין געיין אריותא נהמין דובין חטפין אמרין פעיין *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi uncabant, agni balabant.* De parturientis ejulatu ita uſurpatur *Eſ.* 42. v. 14. כיולדה אפעה *ut parturiens ejulabo.* Sed brutorum propriæ voces ſæpe ad homines transferuntur, adeoque illa ipſa *balandi* vox. *Varro, Ruſt.* lib. 2. cap. 3. *Cui* Coſſinius, *Quoniam ſatis balaſti, inquit,* O Fauſtule *noſter.* Et *De lingua Lat.* lib. 6. *Cæcilius; Tantam rem dibalare ut pro nihilo*

hilo habuerit. Ariſtophanes in *Veſpis* Scena, Καὶ μὴν

Τὰ δ' (παιδάρια) συγκύπτοντ' ἅμα βληχῶντο·

Pueruli verò inclinati ſimul balabant. Nicander in *Alexipharmacis*, de eo, qui bibit toxicum,

Αὐτὰρ ὁ μηκάζει μανίης ἄπο μυρία φλύζων,

Is autem præ inſania balat, ſexcenta deblaterans. Atque illud ipſum *blaterandi* verbum de ariete uſurpat auctor carminis *De Philomela*,

Blaterat hinc aries, hinc pia balat ovis.

Alii à camelo ſumptum putant. Feſtus, *Sed & camelos, cum vocem edunt*, blaterare *dicimus*. Sic μυκᾶν *mugire*, quod boum eſt, apud *Ariſtophanem Baccho* ita tribuit πανδοκεύτρια in *Ranis*, Actûs ſecundi Scenâ quartâ,

Ἔβλεψεν εἰς ἐμὲ δριμὺ, κἀμυκᾶτό γε,

Me torvè intuebatur, & mugiebat. Ut *Homerus* de *Xantho*, *Iliad.* φ'.

- - - μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος,

tauri inſtar mugiens. Quale apud *Varronem*, ubi ſuprà, illud *Ennii*,

- - - *clamore bovantes.*

Item, *Tibicina maximo labore mugit.* Quid ſi *Hebræis* vetuſtioribus פעה idem fuerit, quod *Arabibus* ثغا quod non ſimpliciter *balare* ſonat, ſed *balare inter pariendum? Alcamus*, الثغا ضعف صوت الغنم والظبا والغيرها عند الولادة Tſagha, *duplicatio balatûs ovis, aut capræ, & ſimilium in partu.*

De carne, & ſanguine, & oſſibus ſi quid dicendum occurrit, rejiciemus in caput *De agno paſchali.* In adipe hoc turbat, quod quandoque omnis adeps *Judæis* videtur interdici, ut res Deo ſacra, & devota. Ita enim habetur *Levit.* 3. 16. *Omnis adeps Domini erit.* Et verſu decimo ſeptimo. *Nullum omnino adipem, nec ſanguinem comedetis.* Et *Levit.* 7. 23. *Non comedetis ullum adipem bovis, aut ovis, aut capræ.* Et verſu vigeſimo quinto, *Quisquis comederit adipem ex iis pecudibus, ex quibus offertur, quod igne abſumendum eſt, è populis ſuis exſcindetur ille, qui comederit.* Proinde 1 *Sam.* 2. 14. 15. *Heli* Sacerdotis filiis objicitur ut crimen grave, quod victimarum carnes rapiebant, antequam adipem adoleviſſent. Tamen *Deut.* 32. 13. 14. populo ſuo Deus exſugendum concedit *adipem agnorum, & arietum è* Baſane, *& hircorum.* Hæc ut concilientur, ſciendum eſt *Judæis* gravem videri, & tanquam ſanguine ſcriptam Legem, quâ eſus adipis ſub pœna mortis illis interdicitur. Itaque omnem lapidem movent, ut hujus Legis rigorem aliqua ex parte emolliant. Et primò id obſervant violatæ Legis reum eſſe, non qui בשגגה *per errorem*, ſed qui במזיד *per ſuperbiam* comederit, idque כזית *quantum oliva craſſa eſt.* 2. Non omnem omnino adipem prohiberi, ſed ſolum bovis, ovis, & capræ; quæ tria animalia *Levit.* 7. 23. 25. Deo offerebantur. 3. Prohiberi ſub pœna mortis adipem, quo teguntur extra, renes, & ilia, quem adoleri jubet Deus *Levit.* 3. 9. 10. Unde analogicâ ratione concludunt, eum adipem prohiberi, qui carnem ambit, non qui in media carne latet: unde natum hoc Axioma, כל מקום שתמצא בו החלב תחת הבשר והבשר מקיף אותו מכל סביביו ולא יראה עד שיקרע הבשר הרי זה מותר *Ubicunque repereris adipem ſub carne, & carnem illum undequaque ambientem, ita ut non appareat, niſi caro dilaceretur, illius adipis eſus conceſſus eſt.* Hæc, & alia hujus generis, habentur in *Maimonidis* Tractatu *De vetitis cibis*, cap. 7. §. 1. 5. 8. *&c.*

Præter adipis vulgare nomen (חלב *cheleb*) eſt & alterum פדר *peder*, *Levit.* 1. 8. 12. & 8. 20. ubi de bove, hœdo, & agno, vel ariete res eſt, quod multis interpretibus crucem figit. Et è recentioribus *Pagninus* quidem *adipem* exponit, & Caſtellio *ſebum:* ſed Junius *inteſtina*, Schindlerus *diaphragma*, Mercerus *truncum corporis, dempto capite, & cruribus* (quod *Arabes* جلمة *gelema* vocant, & *Itali buſto*) Munſterus *reticulum illud, quod ſuper hepar poſitum invenitur.* Nec minus incerti veteres, in quibus *Jonathan* גוף, id eſt, *corpus*, exponit; Hieronymus *ea omnia, quæ jecori adhærent*; Levit. 1. 8. 12. *Arabs Pariſiis* editus, قصبة *fiſtulam*, nempe jecoris, id eſt, venam cavam, & portam, quæ vocantur ἢ ἥπατος ἡ σύριγξ, *fiſtula jecoris*, ab *Hippocrate* libro *De nat. muliebri*, & paſſim. Sed plerisque פדר *peder*, eſt *adeps. Græci* enim στέαρ hic habent. *Syrus* quoque, & *Onkelos* תרבא, & *Arabs Erpenianus* شاحمة & *Hebræi* recentiores חלב, id eſt, *adipem.* Quomodo etiam *Talmudici* ſæpe uſurpant: ut in *Thamid*, cap. 4. fol. 65. a. & in *Cholin*, cap. 2. fol. 27. a. b. locis, niſi fallor, decem. Itaque etiam ex iis, qui aliter accipiunt, nonnulli in hæc caſtra transeunt. Sic idem *Hieronymus*, cui *Levit.* 1. 8. 12. פדר *ea* ſignificat, *quæ jecori adhærent*, verbum idem *adipem* exponit *Levit.* 8. 20. Et *Jonathan*, qui ſuprà *corpus*, in eodem loco habet *adipem* תרבא; & *Levit.* 1. 8. פריסותא דתרבא *ſeparationem adipis.* Unde patet origo vocis. Nam פרד *parad*, eſt *ſeparare.* Ergo פדר *peder*, inde factum per Metatheſin (ut in כשב & כבש, חשל & חלש, אלגומים & אלמוגים) non ſignificat *adipem* ſimpliciter, ſed *adipem à carne ſejunctum*, Lev. 3. 9. & 4. 35. ut in unum collectus & in ignem conjectus alat flammam, qua victimæ reliquæ partes citiùs & faciliùs abſumantur. Quâ ipſa de cauſa, ut poſt *Talmudicos* obſervant *Selomo* & *Kimchius*, in victimæ capite, cum in ignem injiciebatur, היה חופה הפדר את בית השחיטה *adeps tegebat locum decollationis*, qui alioqui, tabo & ſanguine diffluens, potuiſſet flammam extinguere. Cujus ritus veſtigia ſunt *Exod.* 29. 17. ubi viſcera capiti, & membris, & *Levit.* 9. 20. ubi adipes victimæ pectori ſuperponuntur. Ut *Græci*, *Jovi* ſacra facientes, *Iliad.* β'. verſu 423.

Μηρούς τ' ἐξέταμον, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν,

Femora inciderunt, & adipe adoperuerunt.

A voce מוח, id eſt, *medulla*, מחים dicuntur *arietes*, vel *agni pingues*, quaſi μεμυελωμένους, ſeu *medullatos* dixeris, ſi *medullare* ſit *Latina* vox, quomodo *emedullare.* Occurrit *Pſal.* 66. 15. *Holocauſta* מחים *medullatorum* (agnorum) *offeram tibi cum ſuffitu arietum.* Et *Eſ.* 5. 17. *Et paſcent agni arbitratu ſuo*, וחרבות מחים גרים יאכלו *& ſolitudines medullati* (arietes) *peregrini depaſcentur. Septuaginta* pro מחים גרים legerant מחוים כרים & reddiderant τὰς ἐρήμους τῶν ἀπαλειφομένων ἄρνες φάγονται, *deſerta eorum, qui deleti ſunt, agni comedent.* Sed ἀπαλειφομένων, mutatum eſt in ἀπειλημμένων; id eſt, *eorum, qui capti ſunt.* Quamvis neutro modo legerit *Arabs* Interpres, qui verſionem ſuam ex *Græca* expreſſit. Is enim habet خربات المتهودين id eſt, τὰς ἐρήμους τῶν ἀπειλουμένων, *deſerta eorum, qui minis territi ſunt.* Rurſus *Syrus* multò aliter, nempe ܡܚܪ̈ܒܐ ܕܐܬܒܢܝܘ *vaſtitates* (id eſt, *ruinas*) *quæ reſtauratæ ſunt.* Ac ſi מחים fiat à Verbo חיה, quod *reſtaurare* ſignificat. *Nehem.* 4. 2. & 1 *Par.* 11. 8. Sic in obſcuro loco Interpretes non ſemel ceſpitârunt. Sed מחים id omnino eſt, quod diximus. Atque ita intelligunt *Hebræi* ferè omnes. *Kimchius* in *Pſalmos*, מחים *eſt nomen formatum à* מוח, *id eſt, medulla, quaſi dicat*, כבשים בעלי מוח ושומן *arietes medulla & adipe refertos.* Et *R.*

Selomo

Selomo שמונים, *pingues.* Et *Aben Ezra* כבשים שמונים בעלי מוח, *arietes pingues medullâ plenos.* Et idem in *Eſaiam*, הם הכבשים השמונים שיש בהם מוח *Sunt arietes pingues, in quibus eſt medulla.* Et in *Lexico Kimchius*, מחים הטלאים והכבשים שמונים *Medullati ſunt agni, & arietes obeſi.* Nota eamdem Phraſin in uſu eſſe apud *Arabes.* A quibus à Nomine مخ *much*, quod *medullam* ſignificat, ماخخة *machicha*, id eſt, *medullata*, dicitur *ovis pinguis.* Et inde Verbum امخ *amaccha*, *medullavit*, de ove, quæ pingueſcit. Utrumque me his verbis docuit *Alcamus*, شاة ماخخة شميعة *Ovis medullata, id eſt, pinguis.* Item, امخت الشاة سمنت *Ovis medullavit, id eſt, pinguis evaſit.* Ibidem, الهملاج *Alhimlag* eſt شاة لا مخ فيها لهزالها *ovis, quæ propter maciem ſuam medulla caret.* Et الزاهف السمين الماخخ من الدواب Zahik, *id eſt, pinguis, medullatus, de jumentis.* Sed & *Poëta Iliad.* χ', ut *Aſtyanactem* molliter vixiſſe doceat, dum pater *Hector* in vivis fuit,

Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν,
Solum adipe agnino vixit, pinguique medulla.

Lac ovillum in Scriptura commendatur pluſculis locis. Sic *Deut.* 32. *v.* 13. 14. *Sugendum ei dedit mel è petra, & oleum è ſilice petræ: butyrum vaccæ, & lac ovium, cum adipe agnorum.* Et *Eſa.* 7. *v.* 21. 22. *Et fiet in die illa, ut ſi quis buculam unam alat, & duas oves, præ copia lactis, quod proveniet, butyro veſcatur.* Et *Ezech.* 34. *v.* 2. prout legerunt veteres, & quidem rectè, ut puto, *Lac* (ovium) *comeditis, lanam induitis*, &c. Et 1 *Cor.* 9. *v.* 7. *Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non edit?* Quæ eadem loca etiam poſſunt ad capras pertinere, quæ faciunt partem gregis, & continentur ſub *Hebræo* צאן, quo hic utuntur Sacri Scriptores. Proinde *Solomon* de caprino lactè ſpecialius *Prov.* 27. *v.* 27. *Sufficiet lac caprinum in cibum tuum, & in cibum tuæ domûs, & in ancillarum tuarum victum.* Et de utroque lacte multa veteres. Sic *Philoſophus* (*Problem.* Sect. 10. §. 6.) quærit, Διὰ τί αἶγες μὲν, καὶ πρόβατα ἀμέλγονται πλεῖστον γάλα, οὐ μέγιστον σῶμα ἔχοντα; *Cur capris, & ovibus mulgeatur plurimum lactis, cum corpore non maximo ſint?* Varro *De re ruſtica* lib. 2. cap. 11. *Lac eſt omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium maxime alibile; & id ovillum, inde caprinum. Columella* lib. 8. cap. 11. *Caſei, lactiſque* (ovilli) *abundantia non ſolum agreſtes ſaturat, ſed etiam elegantium menſas jucundis & numeroſis dapibus exornat. Quibuſdam verò nationibus, frumenti expertibus, victum commodat. Ex quo* Nomadum Getarum*que plurimi* γαλακτοπόται *dicuntur. Plinius* lib. 28. cap. 9. *Stomacho accommodatiſſimum lac caprinum, quoniam fronde magis quam herba veſcuntur: bubulum medicatius: ovillum dulcius, & magis alit.* Plura vide apud Medicos, *Dioſcoridem, Galenum, Aëtium, Rufum, Æginetam, Avicennam, Abenbitarem* &c. quorum loca de utroque hoc lacte hic deſcribere non putavi eſſe operæ pretium. Tantum ad *Eſaiæ* locum, quo butyrum tam ex ovillo, aut caprino, quam ex bubulo lactè fieri aſſerit, obſervandum eſt, veteres id ipſum ſtatuere diſertis verbis. *Dioſcorides* lib. 2. cap. 65. alias 66. Βούτυρον σκευάζεται καλὸν ἐκ τοῦ λιπαρωτάτου γάλακτος, οἷον δέ ἐστι τὸ προβάτειον. γίνεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ αἰγείου, ἐν ἀγγείοις κινουμένου τοῦ γάλακτος, καὶ χωριζομένου τοῦ λίπους. *E lacte pinguiſſimo probatum fit butyrum, quale ovillum eſt. Fit etiam ex caprino, agitato in vaſis lacte, donec pingue ſeparetur. Plinius* ubi ſuprà, *E lacte fit & butyrum, barbararum gentium laudatiſſimus cibus, & qui divites à plebe diſcernat. Plurimum è bubulo, & inde nomen; pinguiſſimum ex ovibus. Fit & ex caprino, ſed hyeme calefacto lacte, æſtate expreſſo tantum, crebro jactatu in longis vaſis, anguſto foramine ſpiritum accipientibus ſub ipſo ore, aliàs præligato. Serapion* cap. 457. *Butyrum accipitur ex lacte caprarum, vaccarum, & ovium. Galenus* quoque lib. 10. *Simplic.* juxta *Arabicum* exemplar, ex quo *Abenbitar* citat capite زبد ſeu *De Butyro*, الزبد يستخرج من البان الضان والبان المعز والبان البقر يضرب من الماخض *Butyrum exprimitur ex lacte ovis, & ex lacte capræ, & ex lacte bovis, per verberationem ex lactis agitatione.* Quod eſſet *Galeno* dignius; quam quæ in *Græco* textu habentur: Θαυμάζω δὲ ὅπως ὁ Διοσκορίδης ἐκ προβατείου φησὶν αὐτὸν καὶ αἰγείου τὴν γένεσιν ἔχειν· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ βοείου τὸ φάρμακον τοῦτο γινόμενον οἶδα, καὶ διὰ τοῦτο νομίζω καὶ βούτυρον καλεῖσθαι. *Miror autem, quomodo* Dioſcorides *ex ovillo & caprino lacte illud confici dixerit: ego enim ex bubulo hoc pharmacum fieri novi, ac proinde butyrum vocari puto.* Ex quibus *Galenum* apparet ignoraſſe, quod hodiè nemo eſt qui neſciat, butyrum etiam exprimi ex ovillo, & caprino lacte: & ideò ſolum bubulum admiſiſſe; quia *butyri* nomen *à bove* ſumptum eſt, quæ ratio valde infirma eſt. Neque enim neceſſe fuit, ut *Græco* butyri nomine includerentur pecora omnia, ex quorum lacte elicitur. Sufficit à bove denominari, qua utplurimum fit ex bubulo. Sed aliud in hoc nomine meritò deſideramus, quod à caſeo ſumptum eſt. Βούτυρος enim ad verbum eſt *bovinus caſeus.* Butyrum porro à caſeo plurimum differt. In lacte enim tres ſubſtantiæ ſunt, ut *Medicorum* filii obſervant: ἡ τυρώδης, unde caſeus; ἡ ὀῤῥώδης, unde ſerum; & ἡ λιπαρὰ, unde butyrum. Quæ tres lactis ſubſtantiæ cùm ſint naturâ prorſus diſtinctæ, non debuit ἡ λιπαρὰ in *butyri* nomine confundi cum τῇ τυρώδῃ. Sed *Græci* hic ideò minus accurati fuêre; quia butyri cognitio, & uſus ad eos ſerò devenit, nec niſi per barbaras nationes. Itaque cum caſei, & lactis, *Homerus, Theocritus, Euripides in Cyclope*, & *Poëtarum* alii meminerint ſexcentis locis, βούτυρον ne ſemel quidem nominârunt, quod meminerim. *Ariſtoteles* quoque de lacte & caſeo multa habet inſignia, *Hiſt. anim.* lib. 3. cap. 20. & 21. de butyro ne γρῦ quidem, niſi quis ad butyri deſcriptionem putet hæc pertinere, Ὑπάρχει δὲ ἐν τῷ γάλακτι λιπαρότης, ἣ καὶ ἐν τοῖς πεπηγόσι γίνεται ἐλαιώδης. *Ineſt lacti pinguedo quædam, quæ, cum concretum eſt, fit oleoſa.* Quomodo in *Hecatæo* butyrum intelligunt, cùm *Pæonas* ungi dicit (a) ἐλαίῳ ἀπὸ γάλακτος, *oleo ex lacte*, ſupple *expreſſo.* Ut ut ſit, vel inde apparet *butyri* nomen tum temporis nondum fuiſſe in uſu, adeoque nec rem ipſam, niſi inter barbaros. Cùm rem, & nomen *Orientales* uſurpaverint ab omni ævo. Ita *Gen.* 18. *v.* 8. *Abraham* Angelis ad cœnam invitatis obtulit חמאה וחלב *butyrum, & lac.* Et *Deut.* 32. *v.* 14. Deus populo ſuo largitur inter cætera חמאת בקר *butyrum vaccarum, & lac ovium.* Et *Jahel* offert *Siſaræ lac, & butyrum*, Jud. 5. v. 25. *Davidi* quoque, à filio pulſo, viri boni butyrum afferunt, & caſeos bubulos, 2 *Sam.* 17. *v.* 29. Plura vide *Job.* 20. *v.* 17. & 29. *v.* 6. *Pſal.* 55. *v.* 22. & *Prov.* 30. *v.* 33. ubi obiter butyri conficiendi ratio à *Solomone* ſic docetur, מיץ חלב יוציא חמאה *Expreſſio lactis educit butyrum.* Pro quo *Syrus* ܡܢ ܫܘܡܢܗ ܕܚܠܒܐ ܢܦܩ ܚܐܘܬܐ *Ex pinguedine lactis egreditur butyrum.* Cur *Hebraicè butyrum* vocetur חמאה *chemea*, ex *Arabibus* diſcere eſt, apud quos خما *chama*, de lacte, *ſpiſſum & concretum eſſe* ſignificat, nempe *in butyri modum.*

(a) *Athenæus lib. 10. cap. 14.*

Tamen *Arabicè* خمة *chemah* pro *butyro* non occurrit, ſed زبد *ſpuma*, vel سمن *pinguedo*.

A lacte matris, quem exſugit agnus ſubrumus, vocatur *Hebraicè* טלה חלב *agnus lactis*. Sic 1 *Sam.* 7. *v.* 9. *Et cepit* Samuel *agnum lactis* (id eſt, *lactentem*) *unum, quem Domino totum obtulit in holocauſtum*. *Græci* habent ἄρνα γαλαθηνόν. Unde *Sirachides* de *Samuele*, capitis quadrageſimi ſexti verſu decimo ſexto, *Et invocavit Dominum*, &c. ἐν προσφορᾷ ἀρνὸς γαλαθηνοῦ, *in oblatione agni lactentis*. Pro quo *Vulgatus*, *in oblatione viri inviolati*, id eſt, ἀνδρὸς ἀληθινοῦ, quomodo illum legiſſe puto. Certè ἀνδρὸς pro ἀρνὸς legas in Editionibus *Complutenſi*, *Baſilienſi*, *Lipſienſi*, & *Pariſienſi* nupera. Sed in omnibus habetur γαλαθηνοῦ, non ἀληθινοῦ. Unde legendum conſtat ἀρνός. Quid enim eſſet ἀνδρὸς γαλαθηνοῦ?

Lana, *Hebræis* צמר, in ovillo pecore id ipſum eſt, quod in aliis pili. Hinc 2 *Reg.* 3. *v.* 4. אלים צמר, pro בצמר, *Arietes* cum *lana*, id eſt, *lanati*, vel *lanigeri*. Nam, ut ovis frigidiſſimum, ita veſtitiſſimum eſſe animal voluit Deus. Quamvis non tam ſibi, quam nobis lanam gerat, unde *Poëta*,

Sic vos non vobis vellera fertis oves.

In lana ex Sacris Scriptoribus quatuor hæc obſervanda ſunt, color, tonſio, uſus, & corruptio. Et color quidem eſt multiplex, ſed albus maximè vulgaris, proinde ſæpe memoratur. Sic *Gen.* 30. *v.* 35. *Et quidquid fuit album*, nempe in *Jacobi* pecore. *Eſa.* 1. *v.* 18. *Si fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur*; & *ſi fuerint ut vermiculus, lanæ inſtar fient*, id eſt, *æquè alba*. Dan. 7. v. 9. *Et veſtimentum ejus candidum ut nix, & capilli capitis ejus ut lana munda*. Ad quæ à *Johanne* ſic alluſum *Apoc.* 1. *v.* 14. Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς χιών· *Caput autem ejus, & capilli albi, ut lana alba, ut nix*. Aliter intelligunt quod habetur *Pſal.* 147. *v.* 16. *Dans nivem ſicut lanam*. Quidam ad uſum referunt, quia terra per hyemem nive obtegitur, tanquam veſte lanea, ne ſata corrumpat nimium frigus. Alii reſpici putant ad externam nivis ſpeciem, quæ lanam utcunque refert. In his *Theodoretus*, Γίνεται δὲ χιὼν, μανή τε, καὶ μαλακὴ, καὶ ἐρίῳ καθάπερ μιμουμένη· *Eſt autem nix rara, & mollis, & lanæ glomum referens*. Et *Euſtathius* in *Dionyſium Periegetem*, pag. 91. Τὴν χιόνα ἐριῶδες ὕδωρ ἀστείως οἱ παλαιοί φασι, ἐκ τοῦ σοφοῦ βασιλέως Δαβὶδ ἀφορμὴν ἐνδόντος αὐτοῖς, ὅτε εἴπῃ, Διδόντος χιόνα αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον. *Nivem aquam laneam veteres eleganter vocant, occaſione natâ ex ſapientis Regis* Davidis *dicto*, “*Dantis nivem ſuam ſicut lanam*. Quo eodem pertinet, quod nivem *Martialis* appellat *denſum vellus aquarum* lib. 4. *Epigr.* 3.

Aſpice quam denſum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Cæſaris, *atque ſinus*.

Sic in ſpuria illa *Alexandri* ad *Ariſtotelem* Epiſtola, *Cadere mox in modum vellerum cœperunt nives*. Nec diſſimili Metaphorâ uſus *Arnobius* libro ſecundo, *Poteſtis*, inquit, *interrogati planum facere*, *ſcientiſſimèque monſtrare*, *quid nivem in plumeas ſubaperiat cruſtulas?* Alludens, credo, ad locum *Herodoti* in *Melpomene* quo *plumarum* nomine, quibus in extrema *Scythia* oppleri aërem, & viſum præpediri *Scythæ* narrant, perpetuas nives intelligit: Ἔοικε γὰρ ἡ χιὼν πτεροῖσι. *Nix enim*, inquit, *plumis ſimilis eſt*. Et paulò poſt, Τὰ ὦν πτερὰ, εἰκάζοντας τὴν χιόνα, τοὺς Σκύθας τε, καὶ τοὺς περιοίκους δοκέω λέγειν· *Plumas igitur à* Scythis, *& vicinis gentibus dici puto*, *his nivem comparantibus*. Quale eſt, quod nives *Arabum Poëtæ* appellant *alas cœli*. Alcamus, جداف السفينة والسما والثلج رمث به *Alæ navis* (id eſt, *remi*) *& alæ cœli propter nivem, quæ ab eo decidit*. Quæ etſi afferri poſſint ad *Prophetæ* locum illuſtrandum, *Chaldæo* tamen accedo, qui, ut nivem cum lana conferri doceat albedinis ratione, *Pſaltis* verba ſic reddit, דיהב תלגא חיור היך עמר *Qui dat nivem albam ut lanam*. Quod ſequutus *Kimchius*, *Dans nivem ſicut lanam, id eſt, nivem, quæ alba eſt ut lana, ſupple alba*: *ut* Eſa. 1. v. 18. “Erunt inſtar lanæ, *ſupple albæ*. *Neceſſe autem albedinis hujus meminiſſe, quia albedo in nive maximè eminet. Et ideo cum lana confert, quamvis albedine lana nivi ſit inferior, quia in rebus terrenis nihil eſt magis album, cum quo nix poſſit conferri*.

Ezech. 27. *v.* 18. id ipſum eſt צמר צחר, ſi credimus *Syro*, & *Hebræis*, qui *lanam albam* reddunt, ut *Jud.* 5. *v.* 10. אתונות צחורות *aſinas albas*. Sed alii longè aliter. *Græcorum* nonnulli ἔριον σίλβον, *lanam lucidam*, vel in Plurali ἔρια σίλβα, quia legerunt צהר, pro צחר, *He* pro *Cheth*. Nam *Hebraicè* צהר *tſohar*, eſt *ſplendor*: & *Chaldaicè* צהר *tſehar*, *lucere*. Hieronymus, *lanas coloris optimi*, quod eſt generale admodum. *Aquila*, & *Theodotion*, *lanas Soor*; quaſi *Soor* eſſet loci nomen. Neque alia mens fuit τῶν ἑβδομήκοντα, qui hic habent ἔριον ἐκ Μιλήτου. Unde *Arabs* صوف من ميليطوس *lanam ex Mileto*. Nempe cum *Soor* crediderint loci nomen eſſe eximiâ lanâ nobilis, huic aliud ſubſtituendum putârunt, quod *Græcis* eſſet notius. Unde *Hieronymus*, Miletum *in* Hebraico *non habetur*: *ſed quia inde lanæ præcipuæ deferuntur, pro* Soor Miletum *interpretati ſunt*. *Chaldæus* item עמר מילת כבינרה, *lanam Mileſiam tectam*, quod infra explicabimus, non *lanam ſericeam ſubtilem*, ut in *Bibliis* majoribus ineptè reddunt. Jam, ne lector anceps hæreat inter tot interpretamenta, ex *Arabibus* docebo quid propriè ſit צחר. In *Lexico Alcamus*, الاصادر قرب من الاصاحب *Color* ashar *ferè idem*, *qui* ashab. Et اصاحب *ashab*, *color* eſt *ex rubro & albo*, ſeu, quod idem eſt; *albus in rubrum vergens*. Proinde in eodem *Alcamus*, صاحور اجل واتان فيها بياض وحمرة Sahur *dicitur camelus*, *vel aſina*, *in qua album eſt*, *& rubrum*, id eſt, τὸ λευκὸν ἐρυθρίζον. Quomodo candor ſummus, quodam errore viſus, videtur in rubrum inclinare. Quod non ſolum in lumine, ſed & in nive; & in cygnis *Poëtæ* deprehendunt. Inde *Horatius* libri quarti Odâ primâ,

Purpureis ales oloribus.

Et *Albinovanus*, ad *Liviam*,

- - *purpureâ ſub nive terra latet.*

Quomodo interpretor, quod *Jeremias*, *Thren.* 4. *v.* 7. viros vegetos, & boni habitus, rubere dicit מפנינים *plus quam margaritas*. Ita etiam lana ſummè candida potuit vocari צמר צחר, quaſi ad rubedinem vergeret.

Lanæ colori *albo*, aut *candido*, opponitur חום chum, *fuſcus* Gen. 30. v. 32. &c. Radix חמם *Hebræis*, & *Arabibus* *calere* eſt, aut *calefacere*: ſed *Arabibus* inſuper *denigrare* in Conjugationibus ſecunda, & quarta. Unde احم acham, *niger*; حممة chumma, *nigredo*; حمم chumam, *carbo*; يحموم jachmum, *fumus*. Et *Ægyptium* CHEMIA pro *nigro*, *quod eſt in oculo*. *Plutarchus* in *Iſide*, Ἔτι τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς μάλιστα μελάγγειον οὖσαν, ὥσπερ τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ χημίαν καλοῦσιν.

Sequuntur Synonyma quatuor petitâ ex *Geneſ.* 30. & 31. quibus *varius color* in ovibus & capris ita ſigni-

ſignificatur, ut in ſingulis aliquid ſit peculiare. 1. נקוד *nakod*: 2. טלוא *talu*: 3. עקוד *akod*: 4. ברוד *barud*. Et primum quidem נקוד *nakod*, στικτὸν propriè ſignificat. Nam *Hebræis* Verbum נקד *nakad*, eſt στίζειν, *pungere*, vel *puncta adſcribere in Magiſtrorum ſcriptis*. Et in ipſa Scriptura נקודות ſunt *puncta* Cantic. 1. v. 11. *Græci* Interpretes optimè στίγματα reddunt. Itaque *Labanis* gregum Epithetum נקוד, *Gen.* 31. v. 32. &c. meliùs στικτὸν reddidiſſent, quàm ῥαντὸν, aut ποικίλον. Maximè, cum à *Græcis* στικτὰ, & κατάστικτα, id eſt, *compuncta*, dici ſoleant quæcunque animalia varia ſunt, & maculoſa. Sic in *Electra Sophoclis* verſu 569. *Agamemnon* in *Dianæ* luco interficit

Στικτὸν κεράστην ἔλαφον, - - - -

compunctum cornutum cervum. Et in *Oedipode Coloneo* verſu 1086. Chorus *Dianam* vocat

- - πυκνο-
στίκτων ὀπαδὸν
ὠκυπόδων ἐλάφων,

compunctorum venatricem velocium cervorum. Et in *Philoctete* verſu 183. *Philoctetes* in *Lemno* inſula jacet

Στικτῶν, ἢ λασίων μετὰ
Θηρῶν, - - - -

inter compunctas, aut hirſutas feras. In *Euripidis Iphigenia* in *Aulide* verſu 220. *Eumelus*, ſtadium decurſurus, habuit

Τὰς μὲν μέσας ζυγίας
Λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλιὰς,

medios quidem jugales equos, crine albis notis compuncto varios. Oppianus *Cyneget*icῶν, libri ſecundi verſu 178. cervorum genus deſcribit,

Στικτὸν, ἀρίζηλον, ποταμηπόρον, ὑψικάρηνον,

compunctum, eximium, flumina trajiciens, capite arduum. Et libri tertii verſu 288. miraculum ſe audiviſſe profitetur

- - - - - περὶ στικτῶν ὑαινῶν,

de compunctis hyænis. *Nonnus* etiam de *Actæone* in cervum mutato, lib. 5. verſ. 321.

Καὶ στικτοῖς μελέεσσι νόθη ποικίλλετο μορφή,

Et compunctis membris adulterina variabatur forma. Et paulò poſt, *Actæonis* canes,

Στικτὸν ἐθοινήσαντο νόθον δέμας ἄφρονι λύσσῃ,

Compunctum devorabant falſum corpus inſana rabie. Itaque apud *Pollucem* cervi habent τὸ χρῶμα ὑπόξανθον, κατάστικτον λευκοῖς γράμμασι, πλείω δὲ αἱ θήλειαι τὰ στίγματα ἔχουσι, *colorem ſubflavum, albis lineis interpunctum, ſed fœmina plura habent puncta*. Sic *Nicander* in *Theriacis* cenchrinem, ſeu miliarem ſerpentem deſcribit

- - - - - - περίστικτον φολίδεσσιν,

ſquamis circumpunctum. Et præiverat *Heſiodus* in *Aſpide* ubi στίγματα, ſeu *puncta*, vocat maculas in tergo draconis. Verba ſunt,

Στίγματα δ᾽ ὡς ἐπέφαντο ἰδεῖν δεινοῖσι δράκουσι
Κυάνεα κατὰ νῶτα, - - - - -

Quædam autem veluti puncta apparere videbantur horrendis draconibus nigra ſuper terga. Ubi *Scholiaſtes*, Ὥσπερ δὲ στίγματα ἦσαν ἐπάνω τῶν ῥάχεων τῶν δρακόντων· κατάστικτοι γὰρ, καὶ ποικίλοι οἱ ὄφεις· *Super dorſa draconum erant veluti puncta quædam; compuncti enim, & varii ſunt ſerpentes*. Proinde *Græci Hebræum* נקוד poterant eleganter reddere στικτὸν, vel κατάστικτον, & *Latini* quoque *compunctum*. Qua voce utitur *Tullius*, ſed nonnihil diverſo ſenſu, cum barbarum deſcribit (b) *compunctum notis Threiciis*. Sed *Hebraiſmi* elegantiam nemo interpretum aſſequitur præter *Arabes*, qui hic habent منقط vocem non ſolum notionis, ſed & originis ejuſdem cum *Hebraica*. *Punctum* enim ut *Hebræis* נקדה, ſic *Arabibus* نقطة dicitur, *Daleth*, & *Ta* permutatis, quod in illis linguis tralatitium

(b) De Offic. l. 2.

eſt. Et ex نقطة formatur منقط, id eſt, κατάστικτος, *compunctus*. In *Hieronymo* redditur *varius*, in *Jonathane*, *Onkelo*, & *Samaritano* נמור, quaſi dicas παρδάλειον, aut παρδαλωτὸν, *pantheræ in modum varium, & maculoſum*. In *Hieroſolymitano* & *Syro*, ܩܘܪܢܐ vel ܩܪܢܝܐ quod *excornem* interpretantur *Gabriel Sionita*, *Johannes Baptiſta Ferrarius*, *Thomas à Novaria*, & alii Scriptores; ſed, niſi fallor, magno errore. Hic enim agitur de coloribus, non de cornibus pecudum. Dicam tamen quid fefellerit viros cætera non indoctos. קרח *Hebraicè* propriè *calvum* & *glabrum* ſonat. Unde *Talmudiſtæ* in *Sanhedrin* capite ſeptimo, *Viri Hamath fecerunt* Aſima 2 *Reg.* 17. v. 30. *Quid illud eſt?* ברחא קרחא *hircus glaber*. Ubi *Gloſſa*, ברחא קרוי כל צאן והעז קרו ליה קרחא על שם שאין לו צמר כל כך Barcha *vocatur etiam omnis ovis, ſed capra vocatur* Karcha (id eſt, *glabra* ψιλικῶς) *quia non habet tantum lanæ*, id eſt, quia pilos habet breves, neque cum ovium lana conferendos. Ergo cum קרח *glabrum*, adeoque *calvum* propriè ſonet, inde potuit à *Syris* pro *excorni* uſurpari; prout agni, aut capri glabra frons cornutæ arietis, aut hirci fronti opponitur. At hic dicitur קרח *aries*, aut *hircus*, *cujus albæ maculæ, vel in fronte, vel toto corpore ſparſæ calvariam imitantur*. Sic *Arabicè* قرحة *macula* eſt *alba in equi fronte*, & اقرح *equus tali nota inſignis*. *Græcum* ῥαντὸς, quo hic utuntur *Seniores*, *aſperſum*, aut *inſperſum* ſonat, ſupple *maculis*. Ita nævi *corpori inſpergi* dicuntur. *Horatius Satyra* ſexta,

- - - - - - - - - - - - *velut ſi*
Egregio inſperſos reprendas corpore nævos.

Nec multo aliter *Poëta*,

Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Vel ῥαντὸς, ἀπὸ τῶν ῥανίδων, à *guttis* ſumptum, idem eſt, quod *guttatus* in illo *Martialis*,

Et picta perdix, Numidicæque *guttatæ*.

id eſt, *maculis quibuſdam in modum guttarum diſtinctum*.

טלוא *tala*, *Hebræi* omnes explicant *magnis maculis*, *ut* נקוד *nakod*, *parvis*, ſive *punctis aſperſum*. Nempe טלא *talu*, propriè eſt *conſuere ex multis pannis, & coloribus*, quomodo centonem ſolent. Hinc *Ezech.* 16. v. 16. *Sumpſiſti de veſtibus tuis, & feciſti tibi* במות טלואות *excelſa* (id eſt, *aras*, ſeu *ſacella*) *multicoloria*, id eſt, *variis pannis, & multorum colorum inſtrata*. *Aquila*, & *Theodotio* ἐμβολίσματα tranſtulerunt, quod ſignificat *diverſos pannos hinc inde conſutos*, quaſi πολύρραφον veſtimentum. Ita habetur in *Hieronymo*. Et *Joſ.* 9. v. 5. *Gabaonitis* tribuuntur נעלות בלות ומטלאות, quod *Græci* explicant, σανδάλια παλαιὰ, καὶ καταπεπελματωμένα, & *Vulgatus*, *calceamenta peranti qua, quæ (ad indicium vetuſtatis) pittaciis conſuta erant*. Inde igitur ſumpta Metaphora, *oves*, aut *capræ* טלואות ſunt, *quæ maculas habent aſperſas*, aut *tanquam aſſutas*, ut in centone particulas, & aſſumenta. Sed plerique veterum *maculas albas* intelligunt. Nam in *Onkelo* רקוע *rakoa*; in *Arabibus* ابلق *ablak*, & مبلق *muballik*; in *Græca* verſione διάλευκος ſignificant *maculis albis inſignem*. Et *Chaldæum* quidem רקוע *rakoa*, propriè id eſſe, quod diximus, ex *Arabibus* didicimus, quibus رقعا *raka* dicitur *ovis*, *quæ latera habet alba*, & رقاع rika, *quod nigrum, & album eſt*. Neque aliud ابلق *ablak*. Nam in *Lexico Alcamus*, بلق *belek*, vel بلقة *bulka* redditur سواد وبياض *nigredo cum albedine mixta*. *Græcum*

de-

denique διάλευκος eodem pertinet. Falluntur enim *Bibliorum* editores, qui *ſubalbum* exponunt. Cum διάλευκον ſit idem, quod μεσόλευκον, vel *album in medio*, cum extrema ſint diverſi coloris. Ita Regum *Perſidis purpureæ tunicæ medium albo intextum erat*, ut in *Curtio* legere eſt, quam proinde *Græcorum* alii μεσόλευκον alii διάλευκον vocant. In illis *Xenophon Cyropædiæ* libro octavo, ubi deſcibitur *Cyrus* ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, *rectam habens tiaram, & tunicam purpuream in medio albam.* Et apud *Athenæum* libro duodecimo *Ephippus Olynthius Alexandrum* narrat, cum in *Perſarum* mores tranſiiſſet, geſtaſſe χλαμύδα τε πορφυρᾶν, καὶ χιτῶνα μεσόλευκον, *purpuream chlamydem, & tunicam in medio albam.* Sed de eodem *Diodorus* libro 18. pag. 603. Περσικὸν διάδημα περιέθετο, καὶ τὸν διάλευκον ἐνεδύσατο χιτῶνα. Perſico *diademate cingebatur, & induebat tunicam* διάλευκον. Et *Plutarchus* in *Alexandro*, Οἱ τὴν Περσικὴν ζώνην, καὶ τὸν διάλευκον χιτῶνα προσκυνοῦσι. *Qui* Perſicam *zonam, &* διάλευκον *tunicam adorant*, id eſt, qui *Perſarum* Regibus ſubſunt. *Plinius* quoque in argumento diverſiſſimo, nempe in croci deſcriptione; libri vigeſimi primi capite ſexto, *Eſt per ſe genus ſativi blandiſſimum vulgo, cum ſit medio candidum*, dialeucon *vocant.* Quam lectionem fruſtra ſollicitat Vir magnus in *Solinum*. *Ovis* igitur διάλευκος eſt, *quæ in nigro, aut rufo vellere medias habet maculas albas.* Quod ipſum ab *Hebræis* voce טלוא *talu*, ſignificatum. Atque inde per Metatheſin factum videtur *Arabicum* لطا *lata* pro *macula in equi fronte.* Reliquas hujus vocis interpretationes conſulto prætereo; quia nihil habent inſigne.

עקוד *akod*, eſt à verbo עקד *akad*, quod *ligare* ſignificat, non quidvis, ſed *ovem tondendam*, aut *mactandam.* Unde *Geneſ.* 22. *v.* 9. de *Abrahamo* dicitur, ויעקד *Et ligavit* Iſaacum *filium ſuum*, nempe ut ovem mactandam. Et 2 *Reg.* 10. 12. בית עקד הרועים *domus ligationis paſtorum*, putatur eſſe locus, in quo tondendas oves ligabant *Samaritani* paſtores. Quia porro vel mactandum, vel detondendum pecus pedibus vincire moris erat, inde עקודים explicat *R. Selomo* משונים במקום עקידתם הם קרסולי ידיהם ורגליהם *varios in loco ligationis, id eſt, in malleolis anteriorum, & poſteriorum pedum.* Ita etiam *Kimchius*, *Pomarius*, & *Hebræorum* alii. Neque aliud voluere *Symmachus*, qui λευκόποδας, & *Onkelos*, qui רגולין, id eſt, *pedibus varios*, aut *faſciatos*, & uterque *Arabs*, qui محاجلة reddunt, id eſt, *pedibus albos.* Quamvis ad equum referant *Arabum* Lexicographi. *Alcamus*,

التحجيل بياض في قوام الفرس كلها ويكون في رجليه فقط Thachgil *eſt albedo in omnibus equi pedibus, aut in poſterioribus ſolum.* Cætera ibi vide. Videtur à perdice ſumptum, quam *Arabes* حجل *chagel* vocant. Perdicis enim crura ſupra genua plumæ albicantes veſtiunt.

ברוד *barud*, Hebræi χαλαζώμενον *grandinatum* explicant, ſeu *reſperſum maculis albis inſtar grandinis*; quia *Hebræis* ברד *barad*, eſt *grando.* At *Syra* vox ܒܘܪܕܐ *bordo*, qua hic utitur *Syrus* Interpres, *rubro & albo diſtinctum* ſonat, ſi creditur *Syrorum* Lexicographis. Et *Arabicè* برد *bord* vel بردة *borda* eſt ثوب مخطط *ſtriata veſtis*, & per ſimilitudinem *ala locuſtæ* in *Poëtis*. Ita *Alcamus*, & *Giauhari*. Et per Metatheſin ربد *rabada*, *nigro & albo, vel nigro & rubro diſtingui*, idque propriè de capra, & ove. Hinc *Alcamus*, الربدا من المعز السودا المنقطة بحمرة Rabda *de capra, id eſt, nigra rubro interſtincta.* An huc reſpiciunt *Arabes*, qui كلنجون vel خلنجية habent pro *Hebræo* ברודים *Geneſ.* 31. *v.* 10. 12. quaſi *galangiatos* dixeris, id eſt, *galangæ concolores*: quam definit *Avicenna* (lib. 2. *Can.*) قطاع ملتوية حمر وسود *fruſta involuta, rubra, & nigra*, &c. Utut ſit, cum ברודים hircorum Epithetum *Gen.* 31. *v.* 10. 12. ponatur pro טלואים *Gen.* 30. *v.* 35. 39. videntur hæ duæ voces eſſe prorſus ſynonymæ: & ut à centonibus טלואים, ita dici ברודים ab *Arabum borda*, quæ eſt *veſtis multicolor.* Sed de hac voce plura vide (c) in *Equorum coloribus*, in quibus cenſentur ברודים *Zach.* 6. *v.* 3. 6.

(c) Cap. 7. ſup. pag. 109. 110.

Jam de ovium tonſione agendum, de qua Scriptura paſſim. Ita de *Labane* dicitur *Geneſ.* 31. *v.* 19. *Abierat ad tondendum oves ſuas.* Et de *Juda* Geneſ. 38. v. 12. *Aſcendit ad tonſores gregis ſui.* Et verſu decimo tertio, *Aſcendit* Timnam, *ut tonderet oves ſuas.* Et de *Nabale* 1 Sam. 25. v. 2. *Cum tonderentur illius oves Carmeli.* Et de *Abſolomo* 2 Sam. 13. v. 23. *Cum tonſores haberet Baal-haſore.* Quo prætextu *Davidem* patrem, & fratres ad ſe invitat verſu vigeſimo quarto, *Nunc*, inquit, *ſervus tuus habet tonſores: veniat igitur Rex, & ſervi ejus apud ſervum ſuum*, id eſt, *apud me convivaturi.* Nam, quia viris illis πολυμήλοις tonſio erat altera meſſis, ſolebant tonſionis dies ſolennes eſſe, & convivales. Proinde *Judas*, abſoluto luctus tempore propter uxoris obitum, ut animum recrearet, ivit ad tonſores ſuos. Et *Davidis* ſervi, ad *Nabalem* tonſionis tempore miſſi, dicunt ſe *die bono* (id eſt, *hilari & feſto*) veniſſe 1 Sam. 25. *v.* 8. *Hebræum* porro גזז *gazaz*, quod veteres *tondere* reddunt, *Schindlero*, & recentiorum aliis, non eſt *tondere ferro*, ſed *manu vellere*, & *extrahere*: & גוזז *gozez*, *evulſor*, non *tonſor.* Lana enim, inquiunt, prius vulſa eſt, quàm tonſa, quod docet nomen *velleris*, non à tondendo, ſed *à vellendo* deductum. *Varro* libro quarto *De Lingua Lat. Id dictum, quod vellebant lanam.* Et alibi in eodem libro, *Veliæ unde eſſent plures accepi cauſas: in queis, quod ibi paſtores* Palatini *ex ovibus, ante tonſuram inventam, vellere lanam ſint ſoliti, ex quo* vellera *dicta.* Et *De re Ruſtica* libri ſecundi capite undecimo, *Alii* vellera, *alii* vellumina *appellant, ex quorum vocabulo animadverti licet, prius lanæ vulſuram, quam tonſuram inventam.* Quod, ut ævo *Varronis* ſcias nondum in deſuetudinem abiiſſe, addit continuo poſt; *Qui etiam nunc vellunt* (oves) *antè triduò habent jejunas, quod languidæ minus radices lanæ retinent.* Quomodo etiam *Plinius* libri octavi capite quadrageſimo ſexto, *Oves non ubique tondentur: durat quibuſdam in locis vellendi mos.* Proinde *Iſidorus* (d) *lanam* dici vult *à laniando*, ut *à vellendo* vellus, *quòd prius lanæ vellerentur, non tonderentur.* Jam, ut probent *Hebræo* verbo גזז gazaz, *vulſionem* illam ſignificari, obſervant *Jerem.* 7. *v.* 29. *Propheta verba* גזי נזרך *Chaldæum* cum reliquis non reddidiſſe, *Tonde capillum tuum*, vel *cæſariem tuam*; ſed תלישי על רברביך *Evelle* (ſupple *crines*) *propter principes tuos.* Et *Job.* 1. *verſ.* 20. cum de *Jobo* dicitur, ויגז את ראשו ſignificari contendunt eum *capitis capillos evulſiſſe*, non *totondiſſe*; quia in mœrore, & luctu capillos evellere, & diſcerpere moris erat. Unde eſt, quod *Eſdras* de ſeipſo ſcribit capitis noni verſu tertio, *Evulſi pilos capitis, & barbæ.* Et *Homerus* de *Ulyſſis* ſociis

(d) Orig. l. 1.9. cap. 27.

ſociis in morte *Elpenoris*, *Odyſſ.* libro decimo,

Ἑζόμενοι δὲ καταυθιγόων, τίλλοντό τε χαίτας·

Ibi ſedentes ejulabant, & evellebant comas. Et *Iliad.* χ'. de *Priamo* graviter ferente, quod *Hector* cum *Achille* dimicatum ibat,

- - - πολιὰς δ' ἄρ' ἀνὰ τρίχας ἕλκετο χερσὶ,
Τίλλων ἐκ κεφαλῆς. - - - -

Canos verò capillos manibus extrahebat, ex capite avellens. Sed & *Agamemnon*, multis ſuorum ab *Hectore* cæſis, *Iliad.* κ'.

Πολλὰς δ' ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους ἕλκετο χαίτας,

Multos ex capite crines radicitus evellebat. Ad quem locum reſpiciens *Cicero* libro tertio *Tuſculanarum Qu.* *Hinc ille* Agamemnon Homericus, *& idem* Accianus;

"*Scindens dolore identidem intonſam comam,*

In quo facetum illud Bionis, "*Perinde ſtultiſſimum Regem in luctu capillum ſibi evellere, quaſi calvitio mœror levaretur.* *Smyrnæus* quoque, id imitatus libro tertio, *Græcos* deſcribit in luctu *Achillis*

Χαίτας ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους δηϊόωντας,

Crines ex capite radicitus vellentes. Et in *Luciani* libro *De luctu*, cum quis obiit, παρὰ πάντων δάκρυα, καὶ στέρνα τυπτόμενα, καὶ σπαραττομένη κόμη, *ab omnibus funduntur lacrymæ, & pectus verberatur, & coma diſcerpitur.* Sed filius patri, obitum ſuum lugenti, fingitur dicere, Παῦσαι τιλλόμενος τὴν κόμην, *Deſine comam evellere*, &c. Etiam *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis* Act. 1. Sc. 7. cenſet inter officia mortuis neceſſario debita τὸ τίλλειν τὰς τρίχας, καὶ κόπτεσθαι, *comas evellere, & plangere.* Eodem pertinent hæc *Martialis* in *Selium* lib. 2. *Epigr.* 11.

Quid dextra pulſat pectus, & comam vellit?
Non ille amici fata luget, aut fratris.

Hæc illi: ſed quidquid afferant, certum eſt vocem גזז ad *tonſionem* pertinere. Res clara ex his *Talmudis* in *Sanhedrin*, cap. 11. fol. 96. a. זיל אייתי לי מספר ואיגזייך, id eſt, *Ita, affer mihi novaculam, & tondebo te.* Proinde איגזייך in *Gloſſa* redditur אגלחך. Patet etiam ex *Act.* 8. 32. ubi *Græca* ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτοῦ *coràm tondente ſe*, Syrus *Paraphraſtes* explicat ܩܕܡ ܓܙܘܙܗ & *Arabs Leidæ* editus امام الجزاز & alter, qui *Pariſiis*, قدم من يجزه Sic 1 *Cor.* 11. 6. pro καὶ κειρέσθω, *& tondeatur*, unus *Arabum* habet فلتجز شعر راسها, id eſt, *& tondeat capillos capitis ſui.* Itaque גזז tam apud *Arabes*, quam apud *Syros*, *tondere* ſonat, non *evellere*. Proinde, ut *Latinè prata*, & *ſegetes tonderi* dicuntur, id eſt, *falce ſecari*, ut in *Poëta*,

(e) Georg. lib. 1. verſu 390.

(e) *Nocte leves ſtipulæ meliùs, nocte arida prata*
Tondentur: - - - - - - - - -

ſic *Arabicum* جز ad utrumque adhibetur: & ماجز eſt *falx* tam *meſſoris*, quàm *fœniſecæ*. Quomodo *Hebræum* גז *gez*, quod pro *vellere* vulgò ſumitur, etiam *ſectum fœnum* ſignificat *Pſal.* 72. 6. & *Amos* 7. 1. Hoc potiſſimum, quòd λίθοι ξυστοὶ, id eſt, lapides, qui ferro raduntur, & expoliuntur, *Hebraicè* vocantur אבני גזית 1 *Reg.* 5. 17. & paſſim alibi. Itaque גזז, unde גזית, non eſt *manu vellere*, ſed *ferro ſecare, tondere, radere, & expolire.* His poſitis, quæ objecta ſunt facilè diluentur. Lanæ vulſio, inquiunt, tonſione eſt antiquior: *vellus* enim *à vellendo* eſt, & *à laniando lana.* Reſpondeo, poſtremum illud de lanæ nomine eſſe falſiſſimum: quod ſatis docet prima Syllaba; quam *lana* longam, at *lanio* Verbum brevem habet. Quin *LANA Græcum* eſt, ut apud *Varronem Polybius*, & *Callimachus* ſcribunt. *Lana* nempe eſt λῆνος, vel λᾶνος, ſi mavis, quomodo *Dores* & *Æoles* efferebant. Hâc voce utitur *Æſchylus*, cum *Oreſtem* in *Diris* ſcribit

Λήνει μεγίστῳ σωφρόνως ἐστεμμένον,

Lanâ maximâ modeſtè coronatum, id eſt, ἀργῆτι μαλλῷ *candido vellere*, ut ipſe exponit ſequente verſu. Et *Apollonii* libro quarto aureum vellus commendabat μαρμαρυγὴ λήνεων, *ſplendor lanarum*, & quod βεβρίθει λήνεσιν ἐπηρεφὲς, *gravabatur lanis coopertum.* Ad quem locum *Scholiaſtes*, Λήνεσιν, τοῖς ἐρίοις, ὅθεν καὶ λανάριοι καλοῦνται οἱ κτενισταί. Vult inde *lanarios* dici lanæ carminatores. *Heſychius* quoque, Λήναια, τὰ ἔρια. Item, Ληνεῖ, ἐρίῳ. Pro Λήναια lege Λήνεα. Nam aliud ſunt Λήναια, nempe *Bacchi* feſtum *Athenis.* Vellendi morem quod attinet, is olim *Romæ* fuit in uſu, & in vicinis locis, non in *Judæa*, nec in *Græcia.* Saltem apud *Heſiodum*, qui de re pecuaria ſcripſit primus omnium, ὄϊας πείκειν, non eſt *oves vellere*, ſed *tondere*: ut in *Theocriti Bucoliaſtis*,

- - - ὁππόκα πέξω
Τὰν ὄϊν τὰν πέλλαν,

cum ovem pullam tondebo. Verbum enim πείκειν *Scholiaſtes* notat hic idem eſſe, quod κείρειν *tondere*, ὡς καὶ παρ' Ἡσιόδῳ, *ut & apud* Heſiodum. *Heſychio* etiam πέξαι eſt κεῖραι· & πέξις, ψίλωσις, κουρὰ, ξύρησις. Et, quamvis apud *Archippum*, *Cratinum*, & *Philemonem* νακοτιλτῶν, vel νακοτίλτης, *vellerum vulſorem* propriè ſonet, veteres tamen *tonſorem* explicant. (*Heſychius*, Νακοτίλται, οἱ κείροντες τὰ πρόβατα· *Suidas*, Νακοτίλται οἱ τῶν προβάτων κουρεῖς·) quia in vocum explicatione non tam etymon, quam uſus reſpicitur. Nec opponendus unus *Onkelos*, cui גזי eſt תלישי, *evelle*, Jerem. 7. 29. tot aliis interpretibus, quibus גזז eſt κείρειν. In quibus *Lucas* Evangeliſta *Hebræa Eſaiæ* verba (f) כרחל לפני גוזזיה *Græcè* ita extulit, (g) ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτόν. Quin *Hebræi lanæ vulſorem* opponunt τῷ גוזז, id eſt, *tonſori*: ut *Maimonides* in *Biccurim* cap. 10. §. 6. התולש צמר רחלים בידו ולא גזז חייב בראשית הגז *Etiam qui lanam ovium manu ſuâ vellit, & non tondet, debet velleris primitias.* Denique, quod maximè urgent, in *Jobo* ויגז את ראשו neceſſariò eſſe reddendum, *& evulſit* crines *capitis ſui*, quia in luctu comæ vellebantur, non tondebantur, ne umbram quidem habet veri. Neque enim comarum tonſio in luctu minùs recepta fuit, quàm evulſio. Sic *Iliad.* ξ'. jurat *Achilles* ſe caput ſanie, & tabo infectum non abluturum,

(f) Eſ. 53. 7.
(g) Act. 8. 32.

Πρίν γ' ἐνὶ Πάτροκλον θέμεναι πυρὶ, σῆμά τε χεῦαι,
Κείρασθαί τε κόμην· - - - -

Prius quam Patroclum *rogo impoſuerit, tumulumque erexerit; & comam totonderit.* Ad quæ verba ſic *Euſtathius*, Τὸ δὲ κείρεσθαι κόμην ἐπὶ νεκροῖς, πλατὺ ἔθιμον ὂν καὶ τοῖς πάλαι, ἦν καὶ αὐτὸ λύπης τε ἔνδειξις, καθὰ καὶ τὸ τίλλειν πενθικῶς κεφαλῆς τρίχας. *Comam tondere propter mortuos, apud veteres in multo uſu, fuit etiam mœroris argumentum, ut & capitis crines in luctu avellere.* Et in *Achillis* funere *Odyſſ.* ω'.

Δάκρυα θερμὰ χέον Δαναοὶ, κείροντό τε χαίτας,

Lacrymas calidas fuderunt Danai, *& crines totonderunt.* Ut *Smyrnæi* libro tertio,

- - - - ἀμφὶ δὲ χαίτας
Μυρμιδόνες κείραντο, νέκυν δ' ἐκάλυψαν ἄνακτος,
Καὶ δ' αὐτὴ Βρισηὶς, ἀκηχεμένη περὶ νεκρῷ,
Κειραμένη πλοκάμους πύματον πόρε δῶρον ἄνακτι.

Myrmidones *autem, capillis circumtonſis, cadaver Regis texerunt: & ipſa etiam* Briſeis, *dum functum mœret, detonſam cæſariem ultimum Regi munus exhibuit.* Inde eſt, quod poſt tot ſuorum funera *Priamus* in theatra tonſus inducebatur. *Euſtathius*, Οἱ μεθ' Ὅμηρον καὶ κείρουσιν αὐτόν· ὅθεν καὶ Πριαμωθῆναι, τὸ ξυρηθῆναι, ἐπεὶ ὁ τραγικὸς Πρίαμος ξυρίας εἰσήγετο. Homero *poſteriores etiam illum tondent, unde* Πριαμωθῆναι *eſt* Priami *more radi, quia in Tragœdiis* Priamus *raſus exhibebatur.* Quæ ferè eadem habet *Heſychius*

in Πελαμωϑησομαι. Et, ne putentur hujus ritus exempla non aliunde peti, quam ex fabulis, poſt navium *Athenienſium* viginti quinque naufragium ad *Arginuſas*, narrat *Xenophon*, rerum *Græcarum* libro primo, fuiſſe ſubornatos ἀνθρώπους μέλανα ἱμάτια ἔχοντας, καὶ ἐν χρῷ κεκαρμένους πολλοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ, ἵνα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἥκοιεν, ὡς δὴ συγγενεῖς ὄντες τῶν ἀπολωλότων, *pullatos homines plurimos, & ad cutem uſque detonſos, ut ad conventum ſe conferrent* (Apaturiorum) *feſto, tanquam cognati eorum, qui perierant*. Et apud *Herodotum Argivi*, à *Spartanis* victi & *Thyreis* pulſi, ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου κατακειράμενοι τὰς κεφαλὰς, πρότερον ἐπάναγκες κομῶντες, *ab eo tempore tonſis capitibus, cum antea neceſſario comati fuiſſent*, legem ſanxerunt, ut ne quis *Argivorum* comam aleret, antequam *Thyreas* recuperaſſent. Et *Iſocrates* in oratione funebri apud *Ariſtotelem*, *Rhetoricorum* libri tertii, capite decimo, Ἄξιον ἦν ἐπὶ τῷ τάφῳ τῶν ἐν Σαλαμῖνι τελευτησάντων κείρεσθαι τὴν Ἑλλάδα. *Æquum erat ad ſepulchrum eorum, qui* Salamine *occubuerant, tonderi* Græciam. Sed & ad barbaros manavit ille ritus. Itaque in *Germanici* morte, *regulos quosdam barbam poſuiſſe* (ferunt) *& uxorum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus*. Ita *Suetonius* in *Caligula*, capite quinto. Hinc idem *Herodotus*, qui ſupra, libro ſecundo, ubi de *Ægyptiis*, *Apud alios homines more receptum eſt* ἅμα κήδει κεκάρθαι τὰς κεφαλὰς, *ut in luctu ſtatim capita tondeantur*. Et apud *Athenæum* libri decimi quinti capite quinto etiam in alieno luctu, ὁμοιοπαθεῖς τοῦ κεκμηκότος, κολοβούμενοι ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κουρᾷ τῶν τριχῶν καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει, *afflicto compatientes, nos decurtamus tam capillorum tonſione, quàm coronarum detractione*. Sed de hoc ritu, plura qui volet, *Kirchmannum* conſulat *De Roman. funer*. lib. 2. cap. 13. 14. 15.

Obiter nota ſponſæ dentes *Cant*. 4. 2. gregi tonſarum ovium non conferri, quo ſenſu plerique putant. Neque enim *Hebræa* habent גזוזות, quod propriè *tonſas* ſonat, sed קצובות: quæ vox nuſquam adhibetur, quibus locis agitur de lanæ tonſione. Quin קצב (unde קצובות) eſt *lignum cædere, & dedolare*, 2 *Reg*. 6.6. Unde non ſolum *Cherubini*, qui lignei erant, ſed & res fuſiles dicuntur habere קצב אחד *eamdem cæſionem*, 1 *Reg*. 6.25. & 7.37. Quâ phraſi ſignificatur res duas, aut etiam plures ita eſſe dolatas, & exaſciatas, ſi materia ſit lignea, aut cælo & ſcalpro ita formatas, ſi lapidea ſit, aut fuſilis, ut inter eas ſarvetur eadem proportio. Metaphora igitur ſumptâ ab iis, quæ arte fiunt, oves קצובות dicuntur, id eſt, *cæſæ* vel *dedolatæ*, cum inter ſe tam ſunt ſimiles, quam ſi ex ligno, aut ære ad eumdem typum effictæ fuiſſent, & fabre-factæ. Ita *Hebræi* intelligunt. *Aben Ezra* in hunc locum, ועניין הקצובות שיש להן מדה אחת כאילו נחצבת כל אחת כמו חברתה *Significatur voce* קצובות *illis eamdem eſſe menſuram, ac ſi unaquæque cæſa fuiſſet ad inſtar ſociæ ſuæ*. Et in *Lexico Kimchius exponit* שוות בקומתן במדתן כאילו הן חתוכות בשוה *Staturâ & menſura æquales, ac ſi æqualiter fuiſſent ſucciſæ*. Rectè igitur *Pagninus*, *Dentes tui ut grex ovium æqualium*. Et *Junius*, *Dentes tui ſimiles gregi æquarum pecudum*. Nam in dentibus maximè laudatur proportio, & συμμετρία. Hinc in *Imaginibus Lucianus*, Πλὴν μειδιάσασά γε, ὦ Πολύστρατε, ὀδόντας ἐξέφηνε, πῶς ἂν εἴποιμί σε, ὅπως μὲν λευκοὺς, ὅπως δὲ συμμέτρους, καὶ πρὸς ἀλλήλους συνηρμοσμένους; εἴπου κάλλιστον ὅρμον εἶδες ἐκ τῶν στιλπνοτάτων, καὶ ἰσομεγέθων μαργαριτῶν, οὕτως ἐπὶ στίχου ἐπεφύκεσαν. *At ſubridendo*, Polyſtrate, *dentes oſtendebat, quomodo dixerim tibi quam albos, quàm æquales, & inter ſe coaptatos? Sicubi monile pulcherrimum vidiſti ex nitidiſſimis, & magnitudine paribus margaritis: adeo concinnâ ſerie erant nati*.

Lanæ præcipuus in veſtibus uſus. Unde *Solomon* Prov. 27:26. כבשים ללבושך *agni in veſtitum tuum*. Neque enim *agnorum* nomine intelliguntur κώδια, vel ἀρνακίδες, id eſt, *agninæ pelles*. Ut cum in *Chaldæa* Paraphraſi *Pſ*. 133.2. oleum ex vertice *Aaronis* defluere legitur על אמרא דלבושוי *ſuper agnum veſtis illius*, id eſt, *ſuper oram veſtis agninâ pelle ſuffultam*. Hæc ſi eſſet mens *Solomonis*, agnos hircis non opponeret, quomodo opponit his verbis, *Agni in veſtitum tuum, & hirci ſunt pretium agri*. Pelles enim caprinæ, æquè ac ovillæ in veſtium uſum adhibentur, & utriſque commune nomen *melotæ*. *Agni* igitur *in veſtitum tuum*, id eſt, *agnorum lana*, vel, quod idem eſt, *ovilla*. Quamvis enim alicubi etiam è pilis caprinis panni texantur, tamen id eſt infrequentius, neque in *Judæa* receptum fuit. Et veteres quidem in *Lycia*, & *Cilicia* capras memorant fuiſſe longiſſimis villis, & ut oves tonderi ſolitas: ſed ex iis nihil contextum, aut confectum legi, præter cilicia, & rudentes in uſum nauticum, aut funes ad tormenta bellica. At lanei panni uſus ubique receptus eſt, & ab omni ævo. Proinde lanei panni meminit *Moſes*, cui linum miſceri vetat *Deut*. 22.11. Et *Job*. 31.20. *vellere*, ſeu *tonſione ovium caleſieri*, id eſt, *panno ex lana detonſa confecto*. Et *Ezech*. 34.3. *Lac ovium comeditis, & lanam induitis*. Et *Ezech*. 44.17. de Sacerdotibus dictum, *Lana non aſcendet ſuper ipſos*, id eſt, *lanâ non induentur*. Et *Oſ*. 2. 9. *Eripiam lanam meam, & linum meum, quibus tegebant nuditatem ſuam*, id id, *laneas, & lineas veſtes*.

Hæc in genere de lanæ uſu præcipuo, & primario: ſed, ſi ad ſpecialia deſcendas, ejus uſum reperies primò in ſacris. Nam lanæ primitiæ DEO ſolvebantur. Hinc *Deut*. 15.19. *Ne tondeto primogenitum ovium tuarum*. Et *Deut*. 18.4. *Primitias velleris ovium tuarum ei dato*, Sacerdoti ſcilicet. Hanc legem multis explicat *Maimonides* in *Biccurim* capitis decimi paragraphis ſexdecim, quorum primo obſervat primitias velleris in Lege non æſtimari, ſed in ſcribarum verbis, qui vetant, nè minores ſint מאחד מששים *quàm unum ex ſexaginta*. Addit alibi non ſolvi, quàm in *Judæa*, ſive ſtet Templum, ſive non ſtet, *ut ſegetum primitias*, nec ſolvi de ſacris, ſed de profanis. Cætera ibi vide, neque enim vacat hæc deſcribere.

Eòdem poteſt referri quod propter Deum pauperi dabant. *Job*. 31.19.20. *Si quem perire vidi veſtis inopiâ, & pauperem abſque operimento, ſi non mihi benedixerunt lumbi ejus, ac non incaluit agnorum meorum vellere*. Etiam ingrati pauperis lumbi nobis dicuntur benedicere eleganti Proſopopœiâ, quia tale beneficium non perit apud Deum, qui illud rependit ſuo tempore. Ut ſanguis occiſi *Abelis* de terra clamâſſe legitur, quia impius fratricida ultorem habuit Deum. At *Syrus* multò aliter ܥܠ ܒܘܪܟܝ ܐܬܪܒܝܘ *Super genua mea educati ſunt*, quaſi legerit על ברכי אתחסלו pro לא ברכוני חלצי. *Chaldæis* nimirum חסל eſt *ablactare*, & *educare*.

Etiam ad ſacra pertinet aſpergillum ex hyſſopo & lana coccinea, de quo *Levit*. 14.49. & *Heb*. 9.19. ubi de *Moſe* quædam habet *Apoſtolus*, ut & capitis duodecimi verſu vigeſimo primo, 2 *Tim*. 3.8. quæ à *Moſe* nuſquàm referuntur. Sed ea diſcere potuit vel ex *Judæorum* libris, vel ex Dei revelatione.

Sunt & alii lanæ uſus. Lana partem faciebat tributi Regis *Moab*, qui pro tributo annuo centum agnorum millia *Iſraelis* Regi ſolvebat, & totidem arietes ſimul cum lana, 2 *Reg*. 3.4. Neque enim detonſos licebat exhibere. Huc pertinere creditur, quod *Eſ*. 16.1. *Moabitas* ita compellat *Propheta*, *Mittite agnum dominatori terræ è* Petra, *quæ eſt verſus deſertum ad montem filiæ* Sion. *Mittite agnum*,] id eſt, agnorum numerum olim imperatum. Eſt Enallage numeri. *Dominatori terræ*] id eſt, *Ezechiæ* Regi, qui, regno *Iſraelis* ab *Aſſyriis* jam deſtructo, & abolito, *Judææ* totius

totius jam eſt verus & legitimus Rex. Itaque illi debetur tributum, quod primò *Davidi*, & *Solomoni*, 2 *Sam.* 8.2. & 1 *Paral.* 18.2. poſteà, [lacerato regno], Regibus *Iſraëlis* ſolutum eſt, 2 *Reg.* 1.1. & 3.4. *E* Petra, *quæ eſt verſus deſertum*) quam poſteriora ſæcula vocârunt כרך־מואב *Charach Moab*, id eſt, *arcem Moab*, & *Græci* Χαράκμωβα. *Stephanus*, Χαράκμωβα, πόλις τῆς νῦν τρίτης Παλαιστίνης, ἣν ἀναγράφει Πτολεμαῖος ἐν Γεωγραφικοῖς ἐν πέμπτῳ βιβλίῳ, ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς. Characmoba, *urbs* Palæſtinæ *nunc tertiæ dictæ, quam in* Geographicis *deſcribit* Ptolemæus *libro quinto in Arabicis*. Inde igitur *Ptolemæus* eſt corrigendus, in quo pro Χαράκμωβα perperam hodiè legitur Χαράκωμα. Eodem hæc *Glauci* pertinent *Arab.* lib. 4. Ἡσύχαζον δ᾽ ἐν τούτοις Χαρακμωβηνοί· *Interea quieti erant* Characmobeni.

De muliebribus lanificiis ita *Solomon* in deſcriptione mulieris fortis, id eſt, ſtrenuæ & induſtriæ *Prov.* 31. 13. *Quærit lanam, & linum, & operatur pro voluntate manuum ſuarum. Quærit*, Hebr. דרשה, id eſt, *comparat*, ut *Aben Ezra*. Sed hic *Græci* μηρυομένη, id eſt, *filum deductum glomerans*. Nempe legerunt דרה unâ literâ minùs, tanquam à דרר, quod *Arabicè* in quarta Conjugatione ſignificat *torquere fuſum*. Et دراره eſt *fuſus, qui ſic torquetur:* & مدرة *mulier, quæ fuſum celeriter torquet*. Quæ omnia rectè in *Golio*, ſed in *Giggeio* valde corrupta; quia pro المغزل, id eſt, *fuſo*, legit القول *ſermonem*. Vide illum *Theſauri Arabici* tom. 2. pag. 48. Itaque ex hac lectione reddendum, *Glomerat lanam, & filum*; nempe circa fuſum, quem torquet. Tamen *Aquila, Symmachus*, & *Theodotion* hic habuerunt ἐζήτησεν, & *Chaldæus* תבעת, & *Syrus* ܒܥܬ, id eſt, *quæſivit*. Conſtat igitur eos omnes eodem modo legiſſe. At *Arab.* تمد يدها *Extendet manum ſuam ad lanam, & linum*; quod ſumptum ex *Græco*, quem hic ſequitur, ſed perperam intellecto. *Græcum* enim μηρυομένη in *Heſychio* exponitur ἐκτεινομένη· & μήρυγμα, τὸ ἐκτεινόμενον, quia filum extendi oportet, antequam glomeretur fuſi circumactione. Niſi pro ἐκτεινομένη, & ἐκτεινόμενον, legendum ſit ἐκπηνιζομένη, & ἐκπηνιζόμενον. Certum enim eſt hæc duo verba paſſim ſe mutuò explicare. Sic *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis*, ad vocem ἐκπηνιεῖται, Metaphoram eſſe docet ἀπὸ τῆς κρόκης μηρυομένης εἰς πηνία. Et *Heſychius* ipſe alibi, Ἐκπηνιεῖται, ἐκμηρύσεται, quomodo rectè legit *Stephanus* pro ἐκμυρίσεται. In ſequentibus, *Et operatur pro arbitrio manuum ſuarum*, manibus ſtrenuæ mulieris voluntas, & προαίρεσις, per Proſopopœiam tribuitur, & ad laborem propenſio, ut contra, pigri manibus à labore averſio, cum de eo dicitur *Prov.* 21. 25. *manus ejus quidquam operari renuunt*.

De lanis ad commercia locus eſt inſignis *Ezech.* 27. 18. quem ſupra jam attigimus. Ibi *Propheta Tyrum* ita compellat, *Damaſcus negotiatrix eſt tua*, &c. *Vino* Chelbon, *& lanâ candidâ*, vel *rutilâ*, ſi mavis. Nam *Hebræo* צחר ſignificari docuimus colorem album ſubrubrum, qui fortaſſe *Græcis* rutilus, & *Erythræus*. *Plinius* lib. 8. cap. 48. ubi de ovium, & lanarum coloribus; Hiſpania *nigri velleris præcipuas habet*, Pollentia *juxta* Alpes *cani*, Aſia *rutili*, quas Erythræas *vocant*. Qui color etiam in quoſdam aſinos non malè quadrat, ut inde dici potuerint אתונות צחרות *Jud.* 5. 10. Utut ſit, ex *Ezechielis* loco ſupra allato colligere eſt *Damaſcenos* duabus maximè rebus *Tyrias* nundinas inſigniviſſe, vino ſcilicet, atque lanâ. Et vinum quidem vocatur *Hebraicè* יין חלבון *vinum Chelbon*, id eſt, ex *Chelbone*, ſeu *Chalybone*, quomodo *Græci* efferunt, quod vinum fuit tam eximium, ut *Perſarum* Reges è nullo alio biberint. *Strabo* libro decimo quinto, Διὰ δὲ τὴν πλοῦτον εἰς τρυφὴν ἐξέπεσον οἱ βασιλεῖς, ὥστε πυρὸν μὲν ἐξ Ἄσσου τῆς Αἰολίδος μετιέναι, οἶνον δὲ ἐκ Συρίας τὸν Χαλυβώνιον. *Per opulentiam Reges in luxum prolapſi ſunt, ita ut triticum advehi juberent ex* Aſſo Æolidis, *& vinum ex* Syria Chalybonium. Unde *Heſychius*, Χαλυβώνιος, εἶδος οἴνου ἀπὸ τόπου τινὸς τῆς Συρίας, Chalybonium, *vini ſpecies à loco quodam* Syriæ. Malè in *Suida* ſcribitur Χαλυδώνιος οἶνος. Et *Plutarchi* lib. 2. *De fortuna Alexandri*, Οὐδὲ τρυφαὶ Μηδικαὶ, καὶ τράπεζαι, καὶ γυναῖκες, οὐδὲ Χαλυδώνιος οἶνος· *Neque deliciæ* Medicæ, *& menſa, & mulieres, neque* Chalydonium *vinum*. Et utrobique reſcribendum Χαλυβώνιος. Nec eſt, quod quis miretur è *Damaſco Tyrum* fuiſſe advectum. Nam *Chalyboniæ* vites *Damaſci* propagatæ fuerant, *Perſis* (id eſt, *Aſſyriis*, ut hi populi à *Græcis* promiſcuè ſumuntur) ita procurantibus. Id ex *Poſidonio* docet *Athenæus* libri primi capite vigeſimo ſecundo; quod maximè notandum: Ὁ Περσῶν βασιλεὺς, inquit, τὸ Χαλυβώνιον μόνον οἶνον ἔπινεν· ὅν φησι Ποσειδώνιος κἀν Δαμασκῷ τῆς Συρίας γίνεσθαι, Περσῶν αὐτόθι καταφυτευσάντων τὰς ἀμπέλους. Perſarum *Rex nonniſi* Chalybonium *vinum bibit, quod ait* Poſidonius *etiam* Damaſci *gigni, cum ibi* Perſæ *vites* (Chalybonias) *propagaverint*. Porrò vinum illud cur *Chaldæus* appellet חמר חילת מבשל *vinum Chelath coctum*, ignoro juxta cum ignariſſimis. Nugantur enim, qui reddunt *vinum dulce conditum*. Omnino *Chelath* eſt loci nomen, ſed mihi prorſus ignoti. Pagi fortaſſe nomen fuit circa *Damaſcum*, in quo *Aſſyrii* vites, quas diximus, propagaverant. At cur *Damaſcena lana* eidem interpreti dicatur עמר מילת כבינא *lana Melat circumligata*, alibi jam aperui. Nec *Melat* ἀπὸ τῆς μηλώτης, ut hactenus fuerat creditum, ſed à *Mileto* nominari, ubi eximium fuit lanæ genus. Itaque *Græci* etiam hic habent ἔριον στιλβὸν ἐκ Μιλήτου. Non, quod *Damaſcenos* hanc lanam è *Mileto* attuliſſe crediderint, ſed quia *Mileſiam* lanam æquabat puritate, & mollitie. Atque ob id ipſum erat כבינא *circumligata*, ut habetur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 5. מכבנין אותו למילת *Circumligant eum* (agnum ſcilicet) *ut ſit melath*. Et ibi *Gloſſa*, לעשות מצמרו כלי מילת, *ut ex lana ejus fiant* Mileſiæ *veſtes*. Et *Selomo* in *Ezechielem*, ביום שנולד הטלה וטיהרתו אמו בלחיכתה עושין כסות ומכבנין אותו סביביו בקרסין כדי שיהא צמרו נקי *Quo die natus eſt agnus, & mater illum lambendo expurgavit, parant ei integumentum, quod fibulis circumquaque annectunt, ut pura ſit lana ipſius*. Oves hujuſmodi *Varro pellitas* vocat *De re ruſt.* lib. 2. cap. 2. *Pleraque*, inquit, *ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem* (*ut ſunt* Tarentinæ *&* Altinates) *pellibus integuntur, ne lana inquinetur*. Unde *Diogenis Cynici* jocus apud *Laërtium* libro ſexto, cum *Megaris* videns τὰ μὲν πρόβατα τοῖς δέρμασιν ἐσκεπασμένα, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν γυμνοὺς, *oves quidem pellibus tectas, eorum autem liberos nudos, præſtare dixit* Megarenſis *arietem eſſe, quàm filium*. Et *Columella* (lib. 8. cap. 4.) monet, ut liberis campis, & omni ſurculo ruboque vacantibus, paſcant, *ne & lana carpatur, & tegumenta. Damaſcenæ* porrò lanæ fama durabat adhuc ævo *Hieronymi*, qui in hunc locum de *Tyro* ſic habet; *Ad nundinas ejus de* Damaſco *deferebatur vinum pinguiſſimum, & lana præcipua, quod uſque hodie cernimus*. Sed ſericum, & goſſipium, quorum hodie *Damaſci* maximus eſt proventus, lanæ famam obſcuraverunt.

Circa lanæ uſum duo ſunt in Lege prohibita, quorum ratio non ſatis liquet. Primum שעטנז *ſaatnez*, *Levit.* 19. 19. Quod quid ſit ne ignoremus, ita explicatur in repetitione Legis *Deut.* 22. 11. *Non induetis* שעטנז צמר ופשתים יחדו *ſaatnez, lanam & linum ſimul*. Ergo lanam & linum in eodem panno aut veſtimento ſimul commixta *Hebraicè* vocantur *ſaatnez*. De origine vocis *Hebræi* multa nugantur, quæ conſultò prætereo; quia

quia nullam habent veri ſpeciem. Videtur eſſe compoſita ex שעט *ſaat*, & נז *nez*. Ad prius alludit *Arabum* سوط vel ساط *ſata*, quod *miſcere* eſt, propriè *res liquidas*, ſed & alia quævis, puta opes, greges, & ſimilia. Et נז *nez*, Hebræi *textum* reddunt. Itaque, cum ſimul miſcentur duo heterogenea, potuit id vocari שעטנז *ſaatnez*. In שעט, & سوط, *Ain* & *Vau* permutata ſunt, ut in *Syro* [illegible] pro [illegible] *Arabs* Interpres in *Suecia* manu-ſcriptus verba Legis ſic reddit, ولا تلبسوا ثيابا مخلطة من كتان وصوف واشباه ذلك *Non induetis veſtes mixtas ex lino & lana, & his ſimiles.* Quaſi analogicâ ratione Lex prohiberet etiam alias pannorum miſturas. Sed contrà *Talmudici* in *Kelaim* cap. 9. ſtatim initio, אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים *Nullum* (in pannis) *heterogeneum prohibitum eſt præter lanam, & linum.* Sequitur tamen exceptio, quam affero ut explicem, quia non ſatis intelligitur, השריים והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים מפני מראית העין Senſus eſt, Dei Legem, quæ lanam & linum prohibet in eodem panno ſimul miſcere, non idem vetare de bombycino, & *calch*: tamen *Magiſtros* vetare, nè miſceantur propter externam ſpeciem, id eſt, quia linum & lanam externâ ſpecie ità referunt, ut quisquis ea miſcuerit videri poſſit peccâſſe in Dei Legem, unde materia eſſet ſcandali. Quæritur porrò, quid ibi ſit כלך *calch*, --- *& adhuc ſub judice lis eſt. Baal Aruch* ita explicat, כלך גושקרא מטכסא השיראין והסיריקין כלן ממין שירא פרנדא הן אלא משונין באריגתן יש מהן דקים ויש מהן עבים יש מהן בניר אחד ויש מהן ב׳ב נירין ויותר יש שיש בהן צורה ויש שאין בהן צורה כדאמרינן ברוקם וחושב ויש מפרשים כלך פסולת של משי אותן קליפורת שנשארו מן המשי שמוציאין התולעין ואין * נוחין לטוות Calch, guskra, metacſa, *bombycinum, & ſericum; ſunt totidem ſpecies ſerici* Pharandæi, *quæ ſunt textura variæ. Aliæ enim tenues ſunt, aliæ craſſæ: aliæ fili unius, aliæ duorum, aut plurium: aliæ figuratæ, aliæ ſine figuris, ut diximus in vocibus* רוקם, *&* חושב. *Porro ſunt, qui* calch *ſtupam ſerici interpretantur, aut cortices, qui ſuperſunt ex bombycino, quod educunt bombyces, quique ad nendum ſunt inepti.* Hæc ille, quosdam ſequutus, qui ità reddunt in *Gemara Talmudica* Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. At ibidem *Rabbi Samuel* ſe rogaſſe dicit, quid ſit כלך *calch*, ab iis, qui in mare deſcendunt, qui reſponderunt alio nomine vocari כולכא *colcha*. Quod ita explicat *Hebræorum* longe doctiſſimus *Maimonides* in libro *De heterogeneis* cap. 10. ויש בכרכי הים כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח תבניתו כתבנירת הזהב והוא רך ביותר וכלך שמו ואסור עם הפשתן מפני מראית העין שהוא דומה לצמר רחלים וכן השירין והכלך אסורין מפני מראית העין *Eſt in maritimis urbibus tanquam lana petris innaſcens, quæ ſunt in mari Salſo* (id eſt in Oceano) *aurei coloris, valde tenera,* calch *nomine, quam lino miſcere vetitum, quia externa ſpecie lanam ovium refert. Quomodo ſericum &* calch *non licet ſimul miſcere propter externam ſpeciem*, quâ ſcilicet linum & lanam referunt. Nempe *calch* lanæ ſimile eſt, ut ſericum lino, ut ibidem habet *Gloſſa*. Quam interpretationem alterâ illa eſſe veriorem, quæ *calch* ſtatuit ſpeciem eſſe ſerici craſſioris, vel ex eo colligas, quod ſericum, quantumvis craſſum, lino, quàm lanæ ſimilius eſt. Itaque *calch*, quidquid ſit, aliud eſt à ſerico, nempe aliquid lanæ ſimillimum, itaut viſum fallat, & credatur eſſe lana, ac proinde prohibeatur, ne quidquam fiat, quod vel in ſpeciem ſit contrarium Legi Divinæ. Sed quid illud tandem ſit, quod in *Oceani* littore petris adnaſcitur, aurei coloris, lanæ ſimile, *calch*, vel *colcha* nomine, ex quo pannus texitur, aut texi poteſt, dicere non eſt obvium, & rem ignotam edocenti δίδακτρον meritò debebitur pro indicinæ præmio: ego, dum meliora ſuppetant, rem hic afferam, quæ vel vera eſt, vel certe vero proxima. Nempe *Hebræos* hoc nomine nihil quidquam deſignaſſe, quam τὸ πίννινον ἔριον, id eſt, *pinnæ* ſeu *conchæ margaritiferæ lanam*, quia in illam omnes notæ, quas diximus, apprimè quadrant. Primò, pinna petris hæret, atque innaſcitur, quod omnes ſciunt, & in *Orientalis Oceani* littoribus eſt maxime frequens. Secundo, hirſutam, & villoſam deſcribunt priſci Scriptores. *Androſthenes* in *Indiæ* παράπλῳ apud *Athenæum* libri primi capite decimo tertio, ubi de concha margaritifera, quam *Indi* appellant *Berberi*; Οὐ διέγλυπται, ἀλλὰ λεῖον τὸ ὄστρακον ἔχει, καὶ δασύ. *Non eſt ſculpta, ſed lævem habet teſtam, & hirtam.* In quæ verba magnus interpres, *Quod teſtam, eamdem* λείαν *&* δασεῖαν *facit* Androſthenes, *difficultatem parit, niſi de variis partibus intelligas.* Sed non opus eſt huc recurrere. Neque enim λειότης, *lævor*, ubique τῇ δασύτητι, *hirſutiei*; ſed ſæpe τῇ τραχύτητι, *aſperitati* opponitur. Proinde λεία dici poteſt etiam concha villoſa, modo non ſit ſtriata & inæqualis, aut ſcabra, & aſpera, ut vulgaria oſtrea. Quod voluiſſe *Androſthenem* patebit attento lectori. *Sculpta non eſt* inquit, *ſed lævem habet teſtam.* Ergo *lævem* ideò vocat, quia ſculpturis, & inciſuris caret, cum de cætero ſit δασὺς, id eſt, *hirta* & *villoſa*, ut lepus δασύπους dicitur, quia hirtos habet pedes. Tale eſt, quod apud *Plinium* (lib. 9. cap. 35.) *Juba* dicit eſſe *hirſutam echinorum modo*, nempe marinorum, qui *Ariſtoteli* βρύττοι. *Heſychius*: Βρύττοι, εἶδος ἐχίνου πελαγίου, ὡς φησιν Ἀριστοτέλης. Itaque pro βελόσων legendum βρύττων in his *Ariſtotelis*, *Hiſt*. lib. 4. cap. 1. Ἄλλα δὲ δύο γένη, τό τε τῶν σπατάγγων καὶ τὸ τῶν καλουμένων βελόσων· γίνονται δ' οὗτοι πελάγιοι καὶ σπάνιοι. *Sunt & alia duo* (echinorum) *genera, ſpatagi, & qui vocantur briſſi* (imo *brytti*) *qui marini ſunt, & infrequentes.* Porrò ab his bryttis, qui villoſi erant, dici βρυττίνην ἀμοργὸν, id eſt, *bryttinam byſſam*, in *Cratini Malthacis* & βρύττινον πήνισμα, *bryttinum ſtamen*, rectè conjicit *Salmaſius* ὁ μακαρίτης, quamvis *Heſychius* aliter accipiat. Unde eſt, quod villorum ratione cum his echinis pinna confertur à *Juba*, & *Plinio*, qui ob id ipſum conchas quasdam *crinitas*, & *criſpas* eſſe dixerat capite trigeſimo tertio. Tertiò, pinnæ villus *lana*, & *vellus* appellatur, & cum ovillo confertur. *Neophytus* in *Jatrico*, Μήρυγμα, ἡ κροκὺς τῶν κηρύκων, καὶ τῶν πιννῶν, καὶ τὸ ἐξημμένον καὶ μαλακὸν ἔριον· Merygma, *floccus muricum, & pinnarum, & lana mollis iis annexa.* Gloſſæ, Πίννινον, *marinum vellus.* Tertullianus, *De pallio* cap. 3. *Nam & de mari vellera, quo muſcoſæ lanoſitatis lautiores conchæ comant. Baſilius* Homilia ſeptima *ad divites*, Τὰ δὲ ἐκ θαλάττης ἄνθη, ἡ κόχλος, ἡ πίννα (σπουδάζεται) ὑπὲρ τὸ ἐκ τῶν προβάτων ἔριον. *Maris autem flores, concha, pinna, majore ſtudio quæritur, quàm lana ex ovibus.* Lexicon *Cyrilli* apud me nondum editum, Πίννος, καὶ πινῶδες, ῥύπος, καὶ ἔριον θαλάσσιον. Vult his vocibus non ſolùm *ſordes*, ſed & *lanam marinam* ſignificari. Quartò, pinnino velleri color aſſignatur aureus. *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia ſeptima, Πόθεν τὸ χρυσοῦν ἔριον αἱ πίνναι τρέφουσιν, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἀνθοβάφων ἐμιμήσατο; *Unde lanam auream pinnæ nutriunt, quam nemo eorum imitatus eſt, qui floridis coloribus lanas imbuunt?* Quod more ſuo ſic amplificat *Ambroſius* in *Hexaëmeron* lib. 5. cap. 11. *Aureum etiam vellus aqua nutrit, & lanam in memorati ſpeciem metalli gignunt littora, cujus colorem nullus adhuc eorum, qui fucis diverſis obducunt vellera, imitari potuit: adeò naturæ maritimæ gratiam humana implere neſcit induſtria.* Et paulo poſt, *Hic naturalis*

** Fortè* נכונין

color

color eſt, quem nullus adhuc fucus æquavit: hoc quoque pinnis eſt vellus. Inde πιννιότριχα πρόβατα vocari obſervat *Salmaſius* oves, quæ lanam habent ejusden coloris cum pinnarum vellere, id eſt, aurei. Et in *Ezechiele Tragœdo* phœnix, qui *Moſi* ſcilicet apparuit prope *Elim*, κροκοπίνοις μαλλοῖσιν ἐυτρεπίζετο, *croceo pinnæ vellere decorabatur.* Ita legit *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, non κροκωτίνοις, ut *Euſebius* libro nono *Præparationis Evangelicæ.* Unde patet quorſum *Hebræa* verba *Prov.* 25.12. וחלי כתם vetus aliquis interpres, quem citat *Scholiaſtes*, reddat, Καὶ πίνωσις χρυσῆ, ubi *Druſio*, & aliis hæret calculus. Πίνωσις χρυσῆ eſt *aureum pinnæ vellus.* Itaque videtur ille interpres pro חלי legiſſe חלך, verbum ſono tam vicinum *Talmudico* כלך ut pro eodem ſumpſerit. Quintò, veteres etiam patet hanc lanam neviſſe, ut ex ea facerent comas adſcititias. *Phile*, cap. 88. *De animalibus*,

Πίννη δὲ ποιεῖ καὶ τριχῶν βλάστην ξένην,
Ὡς ἐξ ἀραχνῶν συμφυῶν τῶν ἐγκάτων·
Ἧς ἡ φεραυγὴς, καὶ χλιδῶσα λεπτότης,
Ξανθοῖσι πλοχμοῖς ἐνδεθεῖσα παρθένων,
Σπαργῶντας αὐταῖς μαστροπεύει νυμφίους.

Pinna autem pilorum mirabile facit germen; ac ſi ex aranearum viſceribus produceret: cujus lucida, & delicioſa tenuitas, flavis virginum cincinnis illigata, procos in eas prurientes conciliat. Sed & ad ellychnia fuiſſe adhibitam hanc lanam *Talmudici* ſic docent. אין מדליקין בלכש ולא בחוסן ולא בכלך *Lucernas* die Sabbathi *non accendunt cedri muſco, nec ſtupâ lini, neque τῷ calch,* ſeu *colcha.* Verba ſunt in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. Veſtes quoque ex eadem materia ſic deſcribit *Procopius* in Commentario *De Juſtiniani fabricis* ſub initium libri tertii, Χλαμὺς ἐξ ἐρίων πεποιημένη, οὐχ οἷα τῶν προβάτων ἐκπέφυκεν, ἀλλ' ἐκ θαλάσσης συνειλεγμένων (lege συνειλημμένων·) πίννους τὰ ζῶα καλεῖν νενομίκασιν, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐρίων ἔκφυσις γίνεται. *Chlamis ex lanis facta, non quales ſunt ovium, ſed è mari ſumptis: pinnas vocari cenſent animalia, in quibus hæ lanæ producuntur.* Marſupium ingens cum aſſutis è pinna fimbriis nobilem virum Dominum à *Beringen, Henrici Quarti* Regis Cubiculariorum primicerium, ſibi oſtendiſſe teſtatur *Caſaubonus* in *Athenæum* lib. 3. cap. 11. Ex quo viro nata rari exempli mulier, nec minùs virtute, & pietate, quam genere nobilis, Domina *de la Luſerne* in hac ipſa urbe habitat. Lanam porro, quam diximus, Perſæ قز *kaz*, & *Arabes* خز *chaz* vocant. *Giggeius* explicat *ſericum craſſius*, aut *veſtem ex lana & ſerico*, id eſt, ex lana, quæ habetur pro craſſiore ſerico. Et præſtantiſſimus *Golius*, ex *Maruphide*, *lanam ſeu pilos animalis marini, ex quibus texuntur veſtes, & pannum ex iis contextum.* Hinc in *Naſrio* (Scriptore *Arabe Oneirocritico*, quem legi adoleſcens in *Oxonienſi* Bibliotheca) in illo, inquam, *Naſrio* libro 3. capite 43. ſect. 25. ثياب خز *veſtes chaz*, in ſomnis viſæ, divitias ſignificant. Fallitur vir doctiſſimus, qui marinum animal, ex quo lana illa deſumitur, putat eſſe *caſtorem.* Caſtor enim marinum non eſt animal, ſed fluviatile. Et ejus pilos *Arabes* وبر potius, quam صوف, ſeu *lanam*, appellant. Nec opus eſſet circumloqui, ſi de caſtore ageretur, qui *Perſico* nomine, apud illos notiſſimo, جندبادستر *gendobadſter* dicitur. Sextò, ut lector intelligat, cur *Talmudici* pinnam, & auream ejus lanam כלך *calch*, vel כולכא *colcha* nuncupent, notandum eſt præter *Colchos* illos πολυθρυλλήτους, alios ad *Orientalem Oceanum* fuiſſe *Colchos*, de quibus *Ptolemæus*, & *Arrianus* in *Periplo.* Hodie *Cochin* appellant non multùm diverſo nomine. Ibi porro, & in vicinis locis, multa eſt pinnici piſcatio, id eſt, pinnarum, unde margaritæ. *Ptolemæus* in deſcriptione *Indiæ intra Gangem*, lib. 1. cap. 7. Καρέων, ἐν κόλπῳ Κολχικῷ, ἐν ᾧ κολύμβησις πιννικοῦ· *Careorum regio in ſinu* Colchico, *in quo pinniti piſcatio. Arrianus* in *Periplo*, Ἄλλη παρήκει χώρα, &c. ἡ Παραλία λεγομένη, πρὸς αὐτὸν τὸν νότον, ἐν ᾗ καὶ κολύμβησίς ἐστιν, ὑπὸ τὸν βασιλέα Πανδίονα, πιννικοῦ· καὶ πόλις ἡ λεγομένη Κόλχοι. *Alia ſequitur regio ad* Auſtrum *ſpectans*, Paralia (ſeu *Littorea*) *dicta, in qua pinnici eſt piſcatio, ſub rege* Pandione, *& urbs* Colchi *dicta.* Et paulo poſt de *Comari* (hodie *Comorin*) regione *Colchis* proxima, Ἀπὸ δὲ τοῦ Κομαρεὶ ἐκτείνουσα χώρα μέχρι Κόλχων, ἐν ᾗ κολύμβησις τοῦ πιννικοῦ ἐστιν· ἀπὸ δὲ καταδικασίμων κατεργάζεται. *A* Comari *regio quædam ad* Colchos *usque porrigitur, in qua margaritarum eſt piſcatio, cui capite damnati operam navant.* Et rurſus, Μετὰ δὲ Κόλχους ἐκδέχεται πρότερος αἰγιαλὸς ἐν κόλπῳ κείμενος, ἔχων χώραν μεσόγειον, λεγόμενος Ἀργάλου. ἐν ἑνὶ τόπῳ περονεῖται παρ' αὐτὴν τοῦ Ἠπιοδώρου συλλεγόμενον πιννικόν. *Poſt* Colchos *autem ſequitur primum littus in ſinu ſitum*, Argali *dictum, regionem habens mediterraneam. In cujus unico loco margaritæ perforantur juxta* Epiodori *inſulam collectæ.* Pro Ἀργάλου *Ptolemæus* Ἀργείρου, vel Ἀργάρου, unde margaritæ putantur dictæ. Sed, ſive ſcribatur Ἀργάρου vel Ἀργάλου, parum refert, cum *Syris margarita* ſit, ܡܪܓܠ *margal*, & ܡܪܓܠܝܬܐ *margalith*, per L. Ex his igitur cùm conſtet ſatis magnam eſſe pinnarum copiam circa *Colchos*, juſta fuit cauſa, cur, ab iſtis *Colchis* ſumpto nomine, כולכא *colcha* diceretur aurea illa lana, quæ pinnis adnaſcitur. Noſtram hanc in *Colchos* usque, vetuſtis illis longè remotiores, excurſionem lector, ut quidem ſperamus, non iniquo feret animo, cum, *Argonautarum* inſtar, inde referamus aureum vellus. Quod me pene fugerat, ad pinnæ lanam multi referunt locum *Ariſtotelis*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 15. Αἱ δὲ πίνναι ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βύσσου ἐν τοῖς ἀμμώδεσι, καὶ βορβορώδεσι· quæ *Gaza* ita reddidit, *Pinnæ erectæ locis arenoſis cœnoſisque ex byſſo, id eſt, villo, ſive lanâ illâ pinnali proveniunt. Scaliger* quoque, *Pinnæ ſurrectæ enaſcuntur ex byſſo in ſabuletis, & cœno.* Et *Rondeletius*, *Pinnæ*, &c. *ex byſſo proveniunt.* Sed *Geſnero* id ſuſpectum eſt, 1. Quia pinnarum villus non appellatur *byſſus* uſpiam, ſed *lana*, aut *vellus*. 2. Sive *byſſum*, aut *lanam* appelles, ex eo villo pinna non provenit, ſed potius villus ex pinna. 3. *Byſſus* pro *lino* Fœmininum eſt: itaque dicendum fuiſſe ἐκ τῆς βύσσου, non ἐκ τοῦ βύσσου. 4. Proinde, mutato accentu, legendum contendit ἐκ τοῦ βυσσοῦ, id eſt, *ex fundo maris proveniunt*, qui ferè pinnarum naturalis eſt locus. 5. Inde eſt, quod *Athenæus*, hunc ipſum locum *Ariſtotelis* referens, pro ἐκ τοῦ βύσσου habet ἐκ τοῦ βυθοῦ, *ex fundo.* Et de pinna dicit *Oppianus* libri ſecundi *Halieuticῶn* verſu 186.

Ὄστρακον αὖ βυθίας μὲν ἔχει πλάκας,

Teſta quidem profundas maris plagas obtinet. Et *Nicandri Alexiph.* verſ. 391. quædam editiones ſic legunt,

Κνώδαλα φυκιόεντα, βαθὺς ἅτε βόσκεται ἅλμης,

Animalia in alga degentia, quæque paſcuntur in fundo maris, id eſt, pinnæ, & conchæ reliquæ, quas recenſet continuo poſt. Quibus rationibus cum videatur vir doctiſſimus etiam ab invitis aſſenſum extorquere, miror, cur *Caſaubonus* ὁ μέγας inter utramque hanc ſententiam hæreat ita ſuſpenſus, ut neſciat cui ſe addicat. Ego ut rem certam aſſero, *Græcos* vetuſtiores nihil ſcripſiſſe de lana pinnæ, nec ejus meminiſſe quemquam ante *Jubam*, & *Androſthenem*, quos pares, aut ſuppares fuiſſe putaverim. De ea ſaltem apud *Cteſiam* nihil extabat, nec apud eos, qui ſcripſerunt de rebus *Alexandri*, quos *Strabo*, & *Diodorus* diligenter evolverant. Nec ante *Procopium Græcorum* ullus eſt, quod ſciam, qui veſtis meminerit ex ea materia confectæ. Sed *Talmudici* Doctores, qui *Babylone* degebant, de mercibus *Indiæ* ſui temporis potuerunt citius & certius edoceri, quàm *Græci.* Tale eſt, quod margaritæ in *Græcia* diu ignotæ à *Jobo* & *Solomone* celebrantur diſertis verbis. Atque ipſum nomen פנינים *peninim*,

videtur ex *pinna* factum, tranſlato conchæ nomine ad gemmam in ea incluſam. Quomodo nos *perlam* appellamus, voce ex *perna* deflexa. Quippe etiam *perna* dicitur concha margaritifera, quia pernæ figuram utcumque imitatur.

Sed, ut eo jam revertamur, unde digreſſi ſumus, ſi quis quærat quorſum Deus lanæ cum lino mixtionem *Iſraëlitis* interdixerit, cùm res per ſe ſit prorſus ἀδιάφορος, pauca habebo, quæ reſpondeam. Neque verò hujuſmodi rituum ratio exigenda eſt, cùm plerique ex mero pendeant legislatoris arbitrio. Veteribus tamen aſſentior, qui Deum volunt ſuos hoc ritu vocâſſe ad morum ſimplicitatem. *Theodoretus* in *Leviticum* Quæſtione vigeſima ſeptimâ nos ita doceri aſſerit πράξεις ἐναντίας μηδαμῶς ἐπιτηδεύειν, *non eſſe dandam operam contrariis actionibus. Cyrillus* libro ſeptimo *De adoratione* confert *Lev.* 19. *v.* 16. Οὐ πορεύσῃ δόλῳ ἐν τῷ ἔθνει σου, *Non ambulabis doloſe in gente tua*, cum verſu decimo nono, quo vetatur ἱμάτιον ἐκ δύο ὑφασμένον, *veſtis ex duobus texta*; quaſi ſit idem diverſis verbis. Et iis, qui ſunt duplici corde, opponit μονοτρόπους, de quibus *Pſal.* 67. *v.* 7. Κύριος κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ. Ubi tamen μονότροποι non dicuntur *viri ſimplices*, ſed יחידים *ſolitarii*, id eſt, *qui liberis carent.* Ut ſæpe μονότροπον pro *ſolitario* uſurpant *Plutarchus* & *Baſilius*. *Joſephus*, utut Sacerdos, *Judaicarum* tamen Legum interpres quandoque peſſimus, vult ſoli populo interdici veſtes ex lana & lino, ut ſic diſtinguatur à Sacerdotibus, quibus erat permiſſa. Verba ſic habent *Antiq.* lib. 4. c. 8. Μηδεὶς ἐξ ὑμῶν καλῶς τὴν ἐξ ἐρίου καὶ λίνου στολὴν φορείτω· τοῖς γὰρ ἱερεῦσι μόνοις ταύτην ἀποδέδειχθαι. *Nemo veſtrum ex lana & lino veſtem honeſtè gerat. Sacerdotibus enim ſolis hæc conceſſa eſt.* Quod eſt oppido falſum. Nam quidquid habetur legum *Lev.* 19. & *Deut.* 22. ubi veſtis heterogeneæ uſus interdicitur, tam Sacerdotes, & *Levitas* reſpicit, quàm reliquas *Judæorum* tribus. Nihil ibi reperias peculiare plebi. Et verò, licet Sacerdoti variæ veſtes aſſignentur, byſſinæ, purpureæ, coccineæ, hyacinthinæ, tamen illarum nulla pars ex tali miſturâ conſtitit. Quin certi miniſterii tempore lanearum veſtium uſus Sacerdotibus prorſus fuit interdictus. *Ezech.* 44. *v.* 17. *Cum ingredientur portas interiores atrii, veſtes lineas induent, nec laneum indumentum gerent.* Ad verbum, *Non aſcendet ſuper eos lana, cum miniſtrabunt in portis interioris atrii. Lana*, id eſt, כסות צמר *lanea veſtis*, ut habet *Chaldæus* Interpres. Eodem refert *Junius* quod habetur verſu ſequente, *Non cingent ſe* ביזע, ad verbum *in ſudore*, id eſt, ſi illum ſequimur, *ulla re ſudatoria, ut ſunt veſtimenta lanea, quorum proximè meminerat.* Quod ille ſumpſit ex *R. Selomone*. At veſtimenta lanea non ſunt ſemper ſudatoria. Gauſapa, & lanea fuerunt, ἀμφίμαλλα. Dicit tamen apud *Martialem* penula gauſapina libro 14. *Epigr.* 144.

Is mihi candor ineſt, villorum gratia tanta eſt,
Ut me vel mediâ ſumere meſſe velis.

Præterea de cingulo hic agitur, quod, ex quacunque ſit materia, ſudorem non excitat. Denique *ſudoris* nomine durum eſt *rem ſudatoriam* intelligere, ſeu *quæ ſudorem provocet.* Proinde *Talmudicis* accedo potius, quibus *cingi in ſudore* eſt (*b*) *cingi* במקום שמזיעין *in locis, in quibus ſudant*, id eſt, vel ad axillas, vel infra lumbos. Quorum neutro Sacerdotes lineis veſtitos cingi voluit Deus, ne ſudor corporis ſacras veſtes inficeret. Proinde cingebantur in medio intervallo, id eſt, in coſtis, & circa mammas. Quam interpretationem valde confirmat, quod ſummum Eccleſiæ Sacerdotem, id eſt, Dominum noſtrum *Jeſum Chriſtum Joannes* raptus in extaſin, vidit περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μαζοῖς ζώνην χρυσῆν, *zona aurea cinctum circa mammas*, Apoc. 1. v. 13. Sed hæc ſunt alterius loci. Hic obſervaſſe ſufficiat, quod *Ægyptii*, in multis *Judæorum* æmuli, nonniſi lineas veſtes Sacerdotibus ſuis permittebant. Et alii quidem, auctore *Plutarcho* in *Iſide*, τῶν μὲν ἐρίων, ὥσπερ τῶν κρεῶν, σεβόμενοι τὸ πρόβατον, ἀπέχεσθαι λέγουσι, *eos, ovem venerantes, tam lanis, quam ovillis carnibus abſtinere dictitant*: Φορεῖν δὲ τὰ λινὰ διὰ τὴν χρόαν, ἣν τὸ λίνον ἀνθοῦν ἀνίησι, τῇ περιεχούσῃ τὸν κόσμον αἰθερίῳ χαροπότητι προσεοικυῖαν, *& linum gerere propter colorem, quem florens habet, ſimilem ſplendori ætheris mundum ambientis*: cum *Joſepho* (*i*) linum terram ſignificet, διὰ τὸ ἐξ αὐτῆς ἀνιέναι τὸ λίνον, *quia linum ex ea provenit.* At *Plutarchus* ipſe rem ſic expedit. Ab eo, qui purus eſt, impurum tangi non debet, qualia ſunt excrementa omnia; ut lanæ, comæ, ungues, *&c.* Proinde raduntur Sacerdotes. Id autem eſſet valde abſurdum, ut qui proprios deponit crines, quo mundior ſit, pecorum lanis amiciretur. *Linum verò*, inquit, *naſcitur ex immortali Tellure, & edulem fert fructum, tenuemque, & puram veſtem exhibet, quæ gerentem non gravat, & ad omnia anni tempora apta eſt, nec pediculos gignit.* Ita de lino *Plutarchus* multa philoſophatur ſubtilius, quam ſolidius, ignarus ab *Hebræis* ad *Ægyptios* multa hujuſmodi manâſſe.

(*b*) Talmud. De ſacrif. cap. 2. fol. 19. a.

(*i*) lib. 3.

Supereſt, ut de lanæ corruptione dicatur, quæ vel eſt ex externa vi, ut ſi ſit σητόβρωτος, vel ex interno morbo. De priore ſic *Eſa.* 51. *v.* 8. *Sicut veſtimentum abſumet eos tinea, & ſicut lanam comedet eos blatta.* Quæ, cum bono Deo, explicabimus in libro *De inſectis*. De poſteriore *Moſes* Levit. 13. verſ. 47. &c. *Cum erit in aliqua veſte plaga lepræ, in veſte lanea, aut in veſte linea, aut in ſtamine, aut ſubtegmine, lineis, laneiſve*, &c. *eritque plaga illa viridis, aut rubra in aliqua veſte, aut in pelle, aut in ſtamine, aut in ſubtegmine*, &c. *plaga lepræ eſt.* De quo lepræ genere cum altum ſit ſilentium apud Scriptores exoticos, tamen *Hebræi* loquuntur ut de re nota. Vide *Talmudicos* in Tractatu נגעין ſeu *De plagis* cap. 11. Et *Maimonidem* libro *De lepra* cap. 12. & 13. quorum prius ita incipit, צרעת בגדים כנגעים כצרעת אדם אבל פחות מכנגעים טהור ושלשה סימני שנמצאה יש בהן ירקרק אדמדם ופסיון ושלשתן מפורשין בתורה ירקרק הוא הירוק שבירוקין שהוא ירוק הרבה ככנף הטווס וכהוצי הדקל ואדמדם הוא אדום שבאדומים שהוא אדום הרבה כזהורית יפה *Lepra veſtium lata ut faba freſſa cenſetur ut lepra hominis; ſed, ſi ſit minus lata quàm faba freſſa, veſtis pro pura habetur. In veſtibus porro tria ſunt ſigna immunditiei, viror, rubedo, & extenſio, quæ tria in Lege ſunt explicata. Et viror*, qui ירקרק *dicitur* (geminatis Radicalibus) *eſt viror in viroribus* (id eſt, *viror intenſiſſimus*) *qualis eſt in ala pavonis, aut in palmæ foliis. Et* אדמדם *rubedo eſt rubedinum*, (id eſt, *in intenſo gradu*) *ut eſt pulchrum coccineum.* Idem tamen agnoſcit hanc veſtium affectionem nonniſi æquivoce *lepram* appellari, æquè ac *lepram domorum*, Levit. 14. v. 34. *&c.* & utramque fuiſſe miraculoſam, & *Judææ* propriam. Verba ſunt ejuſdem libri cap. 16. §. 9. הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת ונפילת קצת שער הראש או הזקן קרוי צרעת ושנוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא היה בישראל *Lepra eſt nomen æquivocum, res multas complectens, quæ nullo modo ſunt ſimiles. Nam exalbeſcentia cutis rubræ lepra vocatur. Et defluvium partis pilorum capitis, aut etiam barbæ, lepra vocatur. Sed & alteratio coloris veſtium, aut domorum, appellatur hoc eodem lepræ nomine. Hæc porrò veſtium, & domorum alteratio, quam per æquivocationem Scriptura lepram nominat, non accidebat juxta conſuetum naturæ ordinem, ſed ſignum, & miraculum erat in Iſraële.*

Obiter

Obiter dicendum quid ſit lepra ממארת, quomodò vocatur *lepra veſtium* Levit. 13. v. 51. & *lepra domorum* cap. 14. verſu. 44. cum per ſeptiduum duravit. *Græci* reddunt ἔμμονον, & *Vulgatus perſeverantem*, id eſt, מתמידת. *Jonathan* מחלטא *abſolutè declaratam, & pronunciatam*, id eſt, מאמירת. *Syrus* ܡܦܫܩܐ & *Arabs* in *Suecia* MSS. مر *amarum*, id eſt, ממרת, tanquam ab המר. *Onkelos* מחסרא *minuentem*. *Arabs Erpenianus* ذاقص eodem ſenſu, ſed *Pariſiis* editus ماحق *delentem*, id eſt, ut ſuſpicor, מארת tanquam ab ארה, quod *carpere* eſt: unde *leonem* אריה dici volunt, tanquam *à carpenda præda*. *Samaritanus* צערתותא quod veteribus eſt φιλόνεικο͵. Ita enim *Græcus* Scholiaſtes in *Leviticum*, Σαμαρειτικὸ φιλόνεικο͵, Junius *dolorificam*, quod non capio: cum plaga domûs, aut veſtium, quam contagioſam fuiſſe non apparet, nemini ſit dolorifica. Video tamen quid ſequatur. *Ezech.* 28. *v.* 24. קוץ מכאב *eſt ſpina dolorem inferens*. Porrò סלון ממאיר quod immediatè præcedit, putavit idem ſignificare, adeoque ממאיר & מכאב tam eſſe ſynonyma, quàm קוץ & סלון. Nunc in tanta interpretum turba, quorum ferè tot capita, quot ſenſus, ne lector in incerto fluctuet, conabor ignotæ vocis vim eruere, & aperire. *Arabicè* مار eſt *irritare*, unde مير الجرح *vulnus irritatum eſt*, aut *recruduit*. Ita explicat *Alcamus*. Sic *Hebraicè* צרעת ממארת eſt *lepra exaſperata*, id eſt, *aſpera*, *& acerba*. Quomodo *Græcum* παροξύνειν etiam ad morbos transfertur, qui dicuntur παροξύνεσθαι, cum exacerbantur, & ingraveſcunt. Et *Ezech.* 28. *v.* 24. סלון ממאיר eſt *ſpina, quæ acriter, & acerbè pungit*. Ita מאר eſt ejuſdem ſignificationis cum המרה *Hiphil* τȣ̃ מרה. Unde *Pſal.* 78. *v.* 56. וימרו *Et irritaverunt Deum excelſum*. Et *Pſal.* 106. *verſ.* 33. המרו *Irritaverunt ſpiritum ejus*. Sic etiam in *Samaritano* תמסא צערתנה eſt *lepra irritata*. Veteres φιλόνεικον reddunt tanquam ex *Arabiſmo*. Nam مري in tertia Conjugatione *rixari* eſt, & *altercari*. Sic 1 *Cor.* 11. *v.* 16. فان مري الانسان *ſi quis contendit*. Et *Tit.* 3. *v.* 9. مماراة *contentiones* in *Arabe Erpeniano*.

In fine verſus quinquageſimi quinti tres ſunt voces בקרחתו או בגבחתו, id eſt, ad verbum, *in calvitio occipitis ejus, aut in calvitio ſincipitis ejus*, quæ eò translatæ videri poſſint ex verſibus quadrageſimo ſecundo & quadrageſimo tertio, ubi de leproſi calvitie, & depilatione agitur. Neque enim facilè dixeris quomodo calvitium ad veſtes pertineat. Itaque *Græci* Interpretes planè aliud habent, nempe ἐν τῷ ἱματίῳ, ἢ ἐν τῷ σημόνι, ἢ ἐν τῇ κρόκῃ. Ac ſi legerint בבגד או בשתי או בערב. Videntur tamen omnes alii interpretes ſtare receptæ lectioni, quamvis aliter atque aliter explicent, ut ſit in re obſcura. In his maximè placet, quod recentiores intelligunt utramque panni partem, quaſi recta pars ſinciputi, inverſa occipiti reſpondeat, iiſque calvis, quia lepra tam pannos, quam homines depilabat, & deglabrabat.

In ovis partibus בדל האזן, *lobus auris*, alibi non legitur, quam *Amos* 3. *v.* 12. ubi Deus, populi ſui reliquias hinc inde colligens, cum paſtore confertur, qui *ex ore leonis eripit* ovis *duo crura*, *& lobum auris*. Itaque בדל in ove eſt, quod in homine תנוך *Exod.* 29. *v.* 20. & paſſim in *Levitico*. Eam particulam *Syri* ܥܘܩܐ *extremum* vocant, *Samaritani* צער *ſummum*; ineptè admodum, cum de homine res eſt, quia eſt ima pars auris. *Arabes* شاحمة *pingue*, non malè, cum in aure nihil ſit pinguius. *Chaldæi* הסחוס, vel סחוס, *cartilaginem*, quod non capio, cum pars ſit auris minimè cartilaginoſa. *Græci* λοβὸν, ἀπὸ τȣ̃ λαμβάνειν, quia veteres ut admonerent, aurem ea parte vellebant. Unde *Poëta*,

> \- - - - - - *mihi* Cynthius *aurem*
> *Vellit & admonuit*. - - - - - -

Latini *lanam*, *lannam*, aut *lamniam*. *Gloſſarium* vetus, *Lana*, λοβὸς ὠτὸς. *Gloſſarium* B. *Benedicti*, *Lannæ*, λοβοί. Lexicon *Philoxeni*, Λοβὸς ὠτὸς, *lamna*. Cujus vocabuli ratio planè me latet, ut & *Hebræi* תנוך Sed בדל propriè eſt *portio*, ut Verbum בדל in *Hiphil* eſt *dividere*. Falluntur, qui ad דל referunt, ut ſit *teneram auris* quaſi *Beth* eſſet Servile; quamvis id ſequatur *Kimchius*. Nam in his *Prophetæ* שתי כרעים או בדל האזן *duo crura, aut lobum auris*, omnino conſtat *Beth* eſſe Radicale.

In reliquis animalibus *cauda Hebraicè* dicitur זנב (k) *zanab*, ſed in ove אליה *aljah*; voce maximè propriâ. Sic *Exod.* 29. *v.* 22. *Et capies ex ariete adipem*, והאליה *& caudam*. Et *Levit.* 3. *v.* 9. de agno, qui offertur in ſacrificium euchariſticum, האליה תמימה *caudam integram uſque ad coccygem removebit*. Et *Lev.* 7. *v.* 3. ubi de oblatione agni pro delicto, את האליה *caudam offeret, & adipem, qui operit exta*. Et *Lev.* 8. *v.* 25. de agno conſecrationum, *Et cepit adipem*, ואת האליה *& caudam*. Et *Levit.* 9. *v.* 19. *Et ex ariete obtulerunt* האליה *caudam*. Alibi in Scriptura non extat. Sed eamdem vocem uſurpant *Samaritani*, *Syri*, *Chaldæi*, & *Arabes*. Quin apud hos ألي *alia* Verbum, de ove, ſignificat *caudam habere amplam, & adipoſam*: unde ad homines transfertur, qui nates habent carne & arvina diſtentas. Et كبش الايان vel الي vel آل vel آلي eſt *agnus ampla cauda*, ut ovis pari de cauſa dicitur نعاجة الياذة, vel اليا. Et آلا *mercator adipum hujuſmodi*. Hic enim duo obſervanda ſunt; 1. *Arabicè* الية quandoque non ſolam *caudam* ſignificare, ſed العجيزة او ما ركب العجز من شاحم اولحم *nates etiam, aut quidquid carnis, & pinguedinis nates operit*. Ita habet *Alcamus*. 2. Hoc ipſo nomine non intelligi vulgares ovium caudas, ut in *Europa* nos habemus, ſed, ut verè aſſerit *Lexicographus* longè optimus *Golius* noſter, *quales in Orientis ovibus ſpectare eſt, quarum minimæ decem, vel duodecim libras pendent, nonnullæ autem quadraginta libras pondere excedunt. Eas autem minutatim conciſas liquant, & adipem in uſus ſuos ſervant, vel ad condiendum imprimis frumentaceum cibum, vel etiam, ut in* Perſia, *& alibi, ad conficiendas candelas*. Proinde caudam hujuſmodi *Arabes* alio vocabulo nominant وافرة, quaſi *divitem*, & *copioſam* dixeris, & وذيلة *ſegmentum ejus*, cujuſmodi multa proſtant apud *Arabum* fartores, & macellarios. De his caudis multa legere eſt tam in veterum, quàm in recentiorum ſcriptis, quæ hic referre non eſt extra rem. Ut ab *Hebræis* ordiar, in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 5. in *Miſna* ſic habetur, ואין הזכרים יוצאים בעגלה שתחת האליה שלהן *Arietes* (die Sabbathi) *non egrediuntur cum ploſtello cum cauda ſua*. Et ibidem in *Gemara*, ואין הזכרין יוצאין בעגלה כי היכי דלא לחמטן אלייתיה *Non egrediuntur arietes cum ploſtello* (quod illis datur) *ne caudam ſuam inflectant*. *Gloſſa* etiam ad eum locum, עגלה כגון קרון קטן שעושין לו תחת זנבו שראש

(k) Exod. 4. v. 4. Jud. 15. v. 1. Job 40. v. 12.

שראש זנב אותן האלים רחב כמין כר קטן ואין בו עצם אלא שומן ועב וכבד וכשנגרר לארץ נשרט ונשחת ועושין לו עגלה מתגלגלת אחריו כשהוא הולך והזנב קשר עליה *Ploſtellum illud eſt parva rheda, quam caudæ ſupponunt, quia caput caudæ illorum arietum eſt latum, ad inſtar agniculi: neque habet oſſa, ſed pinguedinem, & denſitatem, & gravitatem: &, cum humum verrit, laceratur, & corrumpitur. Proinde ploſtellum ipſis aptant, quod poſt eos volvitur, cum ambulant, & cauda illis alligatur.* Ejuſdem moris veſtigia reperire eſt in *Græcis* Scriptoribus, in *Herodoto* inprimis lib. 3. cap. 115. ubi de *Arabibus*: Δύο δὲ γένεα οἴων σφί ἐστι θώυματος ἄξια, τὰ οὐδαμόθι ἑτέρωθί ἐστι. Τὸ μὲν αὐτῶν ἕτερον ἔχει τὰς οὐρὰς μακράς, τριπήχεων οὐκ ἐλάσσονας, τὰς εἴ τις ἐπείη σφι ἀπέλκειν, ἕλκεα ἂν ἔχοιεν, ἀνατριβομένων πρὸς τῇ γῇ τῶν οὐρέων. νῦν δ᾽ ἅπας τις τῶν ποιμένων ἐπίσταται ξυλουργέειν ἐς τοσοῦτο. ἁμαξίδας γὰρ ποιεῦντες, ὑποδέουσι αὐτὰς τῇσι οὐρῇσι, ἑνὸς ἑκάστου κτήνεος τὴν οὐρὴν ἐπὶ ἁμαξίδα ἑκάστην καταδέοντες. Τὸ δὲ ἕτερον γένος τῶν οἴων τὰς οὐρὰς πλατέας φορέουσι, καὶ ἐπὶ πῆχυν πλάτος. *Duo autem habent ovium genera admiratione digna, quæ nusquam alibi ſunt. Quorum unum longas habet caudas, tricubitalibus non minores: quas trahere ſi permitterentur, ulcera contraherent, cum caudæ ad terram attererentur. Sed unusquisque paſtorum hactenus arte fabrili doctus eſt, ut ploſtella faciant, quæ illarum caudis ſubligent, ſingulas ovium caudas ſingulis ploſtellis devincientes. Alterum autem ovium genus ad cubitalem latitudinem caudas gerit.* Cum his conferat, qui volet, *Ælianum* lib. 10. cap. 4. *De animalibus*, ubi ex *Herodoto*, ſed aliis verbis, deſcribit utrumque hoc ovium genus. Ad poſterius pertinent hæc *Philoſophi*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 28. Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως. *In* Syria *autem oves caudas habent cubitalis latitudinis.* Et hæc *Plinii* lib. 8. cap. 48. Syriæ *cubitales ovium caudæ, plurimumque in ea parte lanicii.* *Diodorus* quoque libro ſecundo *Arabiæ* partem ad *Oceanum* intimam ſcribit θρεμμάτων παντοδαπῶν πληθύειν, καὶ μάλιστα βοῶν, καὶ προβάτων, τῶν τὰς μεγάλας καὶ παχείας οὐρὰς ἐχόντων, *ſcatere pecoribus omnis generis, ſed bobus maximè, & ovibus, ex iis, quæ magnas, & craſſas caudas habent.* Et *Cteſias* de *Indis* apud *Ælianum* lib. 3. cap. 3. Πρόβατα τὰ ἐκείνων οὐρὰς πήχεως ἔχειν τὸ πλάτος που φησιν· *Oves eorum alicubi caudas cubitum latas habere dicit.* Et libro 4. cap. 32. de eadem *India*, Καὶ τοῖς μὲν προβάτοις αἱ οὐραὶ πρὸς τὸν πόδα τέτανται. *Et caudæ quidem ovillæ ad pedes usque pertinent.* Et paulò poſt, Τῶν μὲν οὖν οἴων τῶν τίκτειν ἀγαθῶν ἀποκόπτουσι τὰς οὐρὰς οἱ νομεῖς, ἵνα ἀναβαίνωνται. ἐκ δὲ τῆς πιμελῆς τούτων καὶ ἔλαιον ἀποθλίβουσι. τῶν δὲ ἀῤῥένων διατέμνουσι τὰς οὐρὰς, καὶ ἐξαίρουσι τὸ στέαρ, καὶ ἐπιῤῥάπτουσι, καὶ ἐνοῦται πάλιν ἡ τομὴ, καὶ ἀφανίζεται τὰ ἴχνη αὐτῆς. *Paſtores igitur ovium, quæ ad partum idoneæ ſunt, caudas amputant, ut faciliùs ineantur. Sed ex illarum adipe oleum exprimunt. Arietum quoque caudas diſſecant, atque adipem extrahunt, & iterum conſuunt: & ſectio ita coaleſcit, ut ejus veſtigia nulla appareant.* *Photius* item in *Excerptis* ex *Cteſia*, Ἔχουσι οὐρὰς μεγάλας· διὸ τῶν τοκάδων ἀποτέμνουσιν, ἵνα δύνωνται ὀχεύεσθαι· *Caudas magnas habent: proinde idonearum ad partum caudas abſcindunt, ut à mare iniri poſſint.* *Arabes* non abſcindunt quidem, ſed in altum ſublatas tenent, dum ovem init aries, quod coitûs genus غفل (l) dicitur. Iidem de *Indicarum* ovium caudis referunt multò portentoſiora. *Damir*, *De Animalibus*, capite الضان ſeu *De ove*,

ويجلب من الهند نوع من الضان في صورة الية وعلي كتفيه اليتان وعلي فاخذيه اليتان وعلي ذنبه الية وربما تكبر الية الضان حتي تمنعه من المشي *Affertur ex* India *ovis ſpecies, quæ in pectore caudam habet, & ſuper humeros duas caudas, duas item in femoribus, & unam à tergo, quæ quandoque ita augetur, ut eam ab inceſſu prohibeat.* Jam ſequentur alii recentiores. *Paulus Venetus* de *Camandu* in *Perſide* lib. 1. cap. 22. *Arietes illius regionis non minores ſunt aſinis, caudam ferentes tam longam, & latam, ut triginta librarum pondus habeat.* *Ludovicus Vartomanus*, *Navigat.* lib. 2. cap. 5. *Ædibus Principis* (*Aden* in *Arabia Felice*) *inerrabat præpinguis vervex, cujus cauda adeo obeſa erat, ut pondo eſſet librarum quadraginta.* Et capite nono, ubi de *Reame* urbe *Arabiæ Felicis*; *Ibi nonnulla vervecum genera, quorum ego caudam animadverti pondo eſſe librarum* XLIV. *Carent cornibus, adeoque ſunt obeſi, & pingues, ut vix incedere poſſint.* Et capite decimo quinto de *Zeila* Æthiopiæ, *Sunt etiam illic verveces nonnulli, qui ponderoſiſſimas trahunt caudas, utpote pondo ſedecim librarum.* Eaſdem oves reperire eſt in *Aſiæ* parte, quæ *Byzantio* vicina eſt. *Busbequius*, Epiſtola prima, in itinere *Nicæâ* Ancyram; *Eſt quoque frequens iiſdem locis genus illud ovium (neque enim ex alio ferè conſtant greges) quod pinguem, & ponderoſam caudam trahit: quæ modò trium, aut quatuor, modò etiam octo, aut decem librarum eſt. Quinimò in eam aliquando magnitudinem excreſcit in ovibus vetuſtioribus, ut duas rotulas cum media tabella ſubjici neceſſe ſit, in quam illa recumbat, ut oves trahant quod ferre non poſſunt.* *Olearius* etiam harum ovium meminit, tanquam in *Syria*, *Meſopotamia*, *Gordyæa*, & *Perſide* vulgarium. Illum vide *Moſcovitici* & *Perſici itineris* lib. 5. pag. 548. & *Indici* lib. 1. pag. 91. Sed & in *Africa*, & in *Ægypto* ſimiles deſcribit *Leo Africanus* libro nono; *His arietibus* (inquit) *nullum ab aliis diſcrimen eſt præterquam in cauda, quam latiſſimam circumferunt: quæ cuique quo opimior eſt, eò craſſior obtigit, adeo ut nonnullis libras decem, aut viginti pendeat, cum ſua ſponte impinguantur. Verùm in* Ægypto *plurimi, farciendis vervecibus intenti, furfure, ordeoque ſaginant: quibus adeo craſſeſcit cauda, ut ſe ipſos dimovere non poſſint. Itaque qui eorum curam gerunt, caudam exiguis vehiculis alligantes, gradum promovere faciunt. Vidi in* Aſiota Ægypti, *ad* Nilum *civitate*, CL *paſſuum millia ab* Alcairo *ſita, hujusmodi caudam libras* LXXX *ponderare, aliis ſe vidiſſe affirmantibus, quæ* CL *libras expendiſſent. Omnis itaque horum animalium pinguedo in caudâ conſiſtit, nec usquam* (in Africa) *niſi* Tuneti, *& in* Ægypto *reperiuntur.* *Ludovicus Marmolius* (*Africæ* ſuæ libro 1. capite 23.) *Hiſpanicè* appellat *carneros de cinco quartos*: quia, cùm noſtri ſolum in quatuor partes, hi in quinque dividuntur, quarum partium una eſt cauda, eaque ſæpe potiſſima. Has caudas cum ſale comedi docet *Sirachides* capitis vigeſimi verſu vigeſimo, juxta *Syrum* Interpretem, ubi legitur ܐܝܟܢܐ ܕܠܐ ܡܫܟܚܐ ܐܠܝܬܐ ܕܬܬܐܟܠ ܕܠܐ ܡܠܚܐ *Ut* (arietis) *cauda ſine ſale comedi non poteſt.* Ita etiam in *Arabe*, كما ان الالية لا توكل بغير ملح. Sed id unde ſumpſerint, nullus capio, cum in *Græcis*, & *Latinis* exemplaribus nihil ſimile reperiatur. Naturam porro in hac parte fuiſſe valdè providam his verbis docet *Cardanus*, *De Subtilitate* libro decimo, *Caudæ vervecum in peregrinis quibusdam regionibus tantæ ſunt, quantus apud nos nullus vervex. Contingit hoc, quia humidiſſimum eſt animal,*

(l) Vide *Golii Lexicon*, pag. 1723.

animal, & inter quadrupedia frigidum. Cumque cætera oſſa extendi nequeant, ne pinguedine propriâ obruatur animal, totum humorem in caudam transmittit. Hæc ideo docui pluribus, quia τῶν Ἑβραϊζόντων nemo notaverat hactenus quid propriè ſit אליה, & à vulgari cauda quid differat, quod tamen intererat ſcire, ne quis miretur, quod *Moſes,* qui in boum & hircorum ſacrificiis de cauda ne γρῦ quidem habet, de ovilla tam eſt ſolicitus, quæ apud nos ſolet eſſe vervecini femoris appendix, tam parvæ rei, ut ne teruncium quidem ematur. Quid quod vocem apud omnes *Orientales* receptiſſimam *Græci* Interpretes uſque adeo non intellexerunt, ut in *Exodo* planè omiſerint, & in *Levitico* conſtanter τὴν ὀσφὺν, id eſt, *lumbum*, explicaverint? Ex quo errore natus eſt alius, ignoratio nimirum vocis עצה, de qua jam dicturi ſumus.

In ſacrificio euchariſtico ex ovibus ſumpto, Deus inter cætera vult adoleri האליה תמימה לעמת העצה quod *Græci* reddunt τὴν ὀσφὺν ἄμωμον σὺν ταῖς ψόαις, *lumbum immaculatum cum* vicinis *muſculis*. In qua verſione peccatum eſt quadruplex. Primum jam notavimus, quod האליה illis eſt ἡ ὀσφὺς *lumbus*, aut *pars circa lumbos*, cum eâ voce planè conſtet *caudam* ſignificari, eamque *ovillam*. 2. Quòd תמימה, ἄμωμον *immaculatam* explicant, cùm ὅλην *totam* debuiſſent, vel ὁλόκληρον *integram*. Sic *Levit.* 23. 15. שבתות תמימות ſunt *hebdomades integræ*, non ἄμωμοι, *inculpatæ*. Et *Ezech.* 15. 5. de ligno vitis, בהיותו תמים *cum eſt integrum*, quod *ambuſto* opponitur. 3. Particula לעמת, id eſt, *è regione, contra, uſque, ad, propè*, malè redditur σὺν, *cum*; ac ſi Deus caudam adoleri velit una cum העצה, cum nonniſi caudam poſtulet, ſed *totam uſque ad* העצה. 4. Denique non poteſt ferri, quod τὰς ψόας habent, id eſt, *muſculos propè lumbos*, pro *Hebræo* העצה. Quod quidem verbum obſcurum eſt, & ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Unde eſt, quod in ejus interpretatione Veteres in tam diverſa abeunt. *Hieronymus renes* explicat. *Syrus* ܡܚܠܠܐ quod Gabriel *dorſi crepidinem*, ego *lumbos* expono ex *Hebræo* מתנים. *Hieroſolymitanus* עציא, quæ eſt ipſa vox *Hebræa Chaldæo* more inflexa. *Samaritanus* ࠁࠒࠑࠄ, id eſt, *vertebram*, ut 1 *Sam.* 4. 18. מפרקת eſt *compages vertebrarum cervicis*. *Onkelos* שורתא. Arabs *Erpenianus* itidem الشزرة. *Mardochæus* quoque, & *Pomarius* שדרה *dorſi ſpinam*. Arabs *Pariſiis* editus العصعص *coccygem*. Kimchius, קצה השדרה *extremum ſpinæ*. R. Selomo, למעלה מן הכליות היועצות *quod eſt ſupra renes conſiliarios*. Quibus verbis ad id alluditur, quòd *Hebræi* veteres partem renibus vicinam עצה dici voluerunt tanquam à Verbo יעץ, quod *conſulere* eſt; quia dicit *David* Pſ. 16. 7. *Erudiunt me renes mei*. Vide *Kimchium* in *Lexico*. Tamen inter tot interpretamenta non difficilis eſt optio. Primo enim illud ex ipſo contextu liquet, העצה in ove partem eſſe caudæ proximam & attiguam. Ita enim habet Sacer Textus, *Auferet caudam integram uſque ad* העצה. Itaque העצה neque τὰς ψόας, neque *renes* ſignificat, aut *lumbos*, aut *dorſum*, aut *dorſi crepidinem*, aut *ſpinam*. Harum enim partium nulla eſt caudæ proxima. De renibus, & ταῖς ψόαις res notiſſima eſt. Et infra dorſum ſunt lumbi, ubi ſpina deſinit, ad quam cauda non attingit, quia os ſacrum & coccyx interjacent. Proinde, ſi preſsè loqui velimus, ovilli corporis nulla pars eſt caudæ contigua & continua, præter coccygem. Atque id omnino voluit *Moſes* voce העצה. Et ejus verba ſic reddenda ſunt, *Caudam totam uſque ad coccygem auferet.* Quod ipſum Nomen עצה evincet, ſi conferatur cum *Arabico* عصعص. Nam עצה & عصعص idem ſunt, neque aliter differunt, quàm Radicalium geminatione in *Arabico* عصعص. Porrò عصعص eſſe *coccygem* conſtat ex *Avicennæ* definitione, quæ ſic habet, (m) العصعص مولف من فقرات (m) Lib. 1. Fen. 1. Doct. 5. Sum. 1. cap. 12.

ثلث غضروفية لا زوايد لها ينبت

العصب منها عن ثقب مشتركة

كما الرقبة لصغرها واما الثالثة

فيخرج عن طرفها عصب فرد

id eſt, *Coccyx compoſitus eſt ex tribus oſſibus cartilaginoſis, quæ nulla habent additamenta,* (ſeu *nullas* ἐπιφύσεις.) *Et nervi quidem inde oriuntur ex communibus foraminibus, ut in collo, propter eorum parvitatem, & ex extremitate tertii nervus egreditur impar.* Coccygem reddo, quia deſcriptio convenit, qualis eſt in *Galeni* libro *De oſſibus*, Ἐπὶ τῷ πέρατι τοῦ πλατέος ἕτερον ὀςοῦν ἐςὶ τὸ καλούμενον κόκκυξ, ἐκ τριῶν καὶ τοῦτο συγκείμενον ἰδίων μορίων χονδρωδεστέρων· *In extremitate oſſis lati* (ſeu ſacri) *aliud eſt os, coccyx nomine, ex tribus compoſitum propriis partibus cartilaginoſis.* Et paulò pòſt, Διεξέρχεται δὲ κατὰ τὰς τούτων συντάξεις ἐκ τῶν ὀπίσω καὶ πρόσω μερῶν νεῦρα· *Nervi verò transeunt per eorum compoſitiones, tam ex poſterioribus, quàm ex anterioribus partibus.* Et rurſus, Ὅσον δὲ ὑπόλοιπον τοῦ νωτιαίου κατὰ τὸ πέρας αὐτοῦ τοῦ τρίτου διεξέρχεται μόνον ἄζυγες· *Et ad finem tertii tranſit nervus impar, qui ex ſpinali medulla ſolus ſupereſt.* Hæc igitur conferenti cum iis, quæ ex *Avicenna* deſcripſimus, clarum fiet עצה, vel עצעץ, eſſe *coccygem*. Neque vero hæc verſio prorſus nova eſt. Nam, ut *Arabem* taceamus *Pariſiis* editum, qui pro העצה habet العصعص id ipſum eſt, quod *Kimchius* appellat קצה השדרה *extremitatem ſpinæ*, & *Samaritanus* ࠁࠒࠑࠄ *vertebram*, ſeu *ſpondylium*. Utut enim ſpina dorſi tota ex vertebris conſtet, tamen extremum illud os ſpeciali nomine *ſpondylium* dicitur, id eſt, *vertebra*. *Pollux* de ſacro oſſe, Ἄρχεται μὲν ἐξ εὐρύτητος ὑπὸ τὴν ῥάχιν· ὑποστενοῦται δὲ κατὰ τὸ κοκκύγα καλούμενον, ὃς καὶ σπονδύλιον, ὃ ὀρροπύγιον ὀνομάζεται. *Initio quidem ſub ſpina dilatatur: coarctatur verò circa os, quod & coccygem vocant, & ſpondylium, & orrhopygium.*

Jam diſquirendum quæ pars tam bovini, quàm ovilli, & caprini jecoris *Hebraicè* dicatur יותרת *jothereth*, Exod. 29. 13. 22. & paſſim (n) in *Levitico*. In quo fruſtra ſe fatigavit vir doctiſſimus, & in his rebus valde accuratus, *Nicolaus Fullerus*, *Miſcellan. Sacr.* lib. 5. cap. 14. Vult enim is voce יותרת ſignificari *membranam illam tenuiſſimam, quâ jecur integitur*, atque id ipſum in *Hieronymo* eſſe *reticulum jecoris*, & in *Græca* editione λοβὸν τοῦ ἥπατος. Quomodo in leguminibus λοβὸν vocant ſiliquam, aut folliculum, quo ſemen continetur. In quibus ne apparet quidem vel minima veri ſpecies, quod hæ rationes palàm facient. Deus in ſacrificiis partes victimarum opimas, hoc eſt, optimas & pinguiſſimas ſibi deligit ſuper altare ſuum adolendas. Puta in ove caudam, qualem ſuprà deſcripſimus, & arvinæ quidquid habent externæ partes; & in internis omentum, & renes, & ſi quid aliud adipoſum eſt in ventre, & extis, uſque ad ilia. In his porro cenſetur etiam יותרת *jothereth* jecoris: unde apertè concluditur ea voce non intelligi curiculam, qua jecur integitur, quæ macra, & exilis, &

(n) Levit. 3. 4. 10. 15 & 4. 9. & 7. 4. & 8. 16. 25. & 9. 10.

jejuna eſt, ſtipulaque levior, & foliis farfari. Hanc igitur qui Deo aſſignant, idem faciunt, ac ſi ex nuce conſecrarent ſolum putamen, aut ſola culiola, aut nihil ex ovo darent præter teſtam, aut pelliculam, quæ albumen obtegit. Præterea cuticula illa jecoris ſubſtantiæ tam arctè nexa eſt, ut vix ab ea poſſit divelli. Saltem id plenum otium requireret, & lentam operam, qualem ad altare adhibere non potuerunt *Levitæ*, & Sacerdotes, quibus quandoque paucis horis plura pecudum millia immolare neceſſe fuit. Tertiò, quorſum jecoris membranula *reticulum* ab *Hieronymo* diceretur, cum in ea ἀκλυώδες, vel *reticulatum* nihil quidquam ſit? Denique quis neſcit apud *Græcos* lobum jecoris non eſſe cuticulam, ſed ſubſtantiæ partem, quomodo in aure, & pulmone lobus pars eſt ſubſtantiæ, non membrana, aut cuticula? Miſſo igitur *Fullero*, docebo, cum bono Deo, quid in jecore ſit יותרת *jothereth*, tam ex *Hebrææ* linguæ genio, quam ex veterum Interpretum collatione. *Hebraicè* יתר *jathar* eſt *abundare* & *ſupereſſe* : & יותר jother, *quod abundat, quod ſupereſt, quod excedit, quod ſuperfluit.* Inde factum יותרת *jothereth*, ſolum addita Fœminina terminatione. Proinde in jecore יותרת *jothereth* eſt pars aliqua, quæ excedit, quomodo lobi, & appendices. Inde eſt, quod ab *Arabibus* id ipſum vocatur زيادة *ziada* verbo maximè proprio, quodque *Hebræum* prorſus exprimit. Nam ut *Hebraicè* יתר *jathar*, ſic *Arabicè* زاد *zada*, *excedere* & *redundare* eſt. Et ex زاد *zada* factum زيادة *ziada* eſt *augmentum, exuberantia, additamentum.* In *Abenbitare*, capite *De hirundine*, زيادة القمر eſt *augmentum Lunæ.* In *Proverbiis Abi Ubeid*, جا يطلب زيادة واتلف ما عنده *Venit petitum auctarium, & amiſit quod penès ſe erat.* In Novo Teſtamento editionis *Erpenianæ* Act. 4. 17. & 9. 22. بزيادة *in augmento* reſpondet *Græcis* ἐπὶ πλεῖον, & μᾶλλον, & *Syris* ܠܚܕܐ & ܝܬܝܪܐ. Itaque, cum *Hebræum* יתר *jathar*, & *Arabicum* زاد *zada* verba ſint ejuſdem notionis, veriſſimum eſt in jecore *Hebræum* יותרת idem eſſe, quod *Arabicum* زيادة. Unde eſt, quod cum in quatuor inciderim *Pentateuchi* verſiones *Arabicas*, quæ in multis differunt, quia una *Hebræum* textum, alia *Chaldæum Onkeloſi*, alia *Syram*, alia denique *Græcam Seniorum* editionem exprimit, tamen omnes hoc commune habent, quod יותרת *jothereth* reddunt زيادة *ziada.* Quo ſemel animadverſo, facile erit ſolvere quæſtionem propoſitam. Jecoris enim partem aliquam *Arabicè* vocari زيادة *ziada*, vel زائدة & in Plurali زوايد *zavvaid*, diſcimus ex *Lexicographis*. *Golius* ex *Giauhari*. زايد Fœm. زايدة *Plur.* زوايد *redundans. Et hinc Servilis litera apud Grammaticos*, &c. *Et res acceſſoria, adnata alteri. Peculiariter exiguum quid tale in latere hepatis.* Et *Avicenna* rem deſcribit accuratiùs his verbis (o) وللكبد زوايد يحتوي بها على المعدة ويلزمها كما يحتوي على المقبوض عليه بالاصابع واعظم زوايدها هي الزايدة بالخصوصة باسم الزايدة وقد وضع عليها المرارة وجعل مدة الى اسفل وجملة زوايدها اربع او خمس *Et hepar quædam habet* zayvaïd (id eſt, *augmenta, additamenta*, vel *proceſſus quoſdam*) *quibus ſtomachum amplectitur, & adhæret ei; quomodo quis id amplectitur, quod digitis tenet. Quorum augmentorum maximum illud eſt; quod ſpeciali nomine vocatur* zaïda (ſive *augmentum.*) *Illi autem fel incumbit, unde ad inferiora extenditur. Ejus porrò augmenta quatuor omnino, vel quinque ſunt.* En perfectam definitionem ejus, quod quærebamus! Ex qua duo colliguntur, primò in jecore زوايد *Arabibus* id ipſum fuiſſe, quod *Græcis* λοβὸς, de quibus *Hippocrates* in libro *De oſſium natura* §. 9. Ἧπαρ πέντε λοβοί, *Jecoris lobi quinque ſunt.* Sed *Galenus Anatom.* lib. 6. cap. 8. Οὐ μὴν τοί γε πλῆθος ἴσῳ ἀριθμῷ τῶν λοβῶν τοῦ ἥπατος ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστὶν, οὔτε κατὰ τὸ γένος, οὔτε κατ' εἶδος. ὥσπερ οὐδὲ τὸ μέγεθος, ἴσον οὐδὲ τῶν λοβῶν, οὐδ' ὅλου τοῦ σπλάγχνου. *Jecoris lobi non ſunt numero pares in cunctis animantibus, neque ſecundùm genus, neque ſecundùm ſpeciem : ut neque magnitudo æqualis eſt cum loborum, tum totius viſceris.* Et apud eundem *Galenum Herophilus*, Λοβοὺς γὰρ ποτὲ μὲν οὐδ' ἔχει, ἀλλ' ἔστιν ὅλον στρογγύλον καὶ ἄνορθον, τοῖς δὲ δύο, τοῖς δὲ καὶ πλείους, καὶ πολλοῖς δὲ τέσσαρας ἔχει. *In quibuſdam ne lobos quidem habet, ſed ex toto rotundum eſt, minuſque rectum, quibuſdam duos, aliis plures, multis etiam quatuor obtinet.* Secundò, in illis jecoris augmentis (ſeu lobis) ex *Avicenna* colligitur unum eſſe majus aliis, quod κατ' ἐξοχὴν زايدة *zaïda*, ſeu *augmentum* dicitur. Illud nimirum, in quod fel incumbit, de quo *Hippocrates*, ubi ſuprà; Ἧπαρ πέντε λοβοί. ἐπὶ δὲ τοῦ τετάρτου λοβοῦ ἐπίκειται ἡ χολή. *Jecoris lobi quinque ſunt, quorum quarto fel incumbit.* Et *Galenus* in *Anatomia* de veſica fellis, Θέσις γε μία τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν ζώοις ἐστὶ διαπαντὸς, ἡ κατὰ τὸν μέγιστον τῶν λοβῶν τοῦ ἥπατος ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστὶν. *Eam habentibus animalibus ſemper idem ſitus eſt, nempe in omnibus ad maximum loborum hepatis.* Et *Pollux*, Τὸ δὲ μέγιστον ἔργον ἥπατος διακρίνειν τὴν τροφὴν εἰς αἷμα, καὶ χολὴν, καὶ ταῖς μὲν ἀγγεῖον ἐμπληροῦν ὃ ἔγκειται τῷ μεγίστῳ λοβῷ. *Præcipuum jecoris officium eſt cibum in ſanguinem bilemque diſtribuere, & bile implere quoddam vaſculum, quod maximo jecoris lobo inſidet.* Ergo maximus ille loborum hepatis, in quem incumbit veſica fellis, ut *Arabicum* زايدة *zaïda*, vel زيادة *ziada* dicitur κατ' ἐξοχὴν, id eſt, *augmentum*, vel *exuberantia*, ita *Hebraicè* יותרת *jothereth* eſt appellatum eodem planè ſenſu. Atque hæc fuit pars jecoris, quam juſſit Deus in altare ſuum adoleri. Hodie multi tam *Arabes*, quàm *Græcos* erroris arguunt, quod hujuſmodi lobos deſcribunt etiam in humano jecore, cum nonniſi in brutis reperiantur. Sed hæc diſputatio ad nos nihil attinet. Neque enim hic de humano, ſed de pecuino jecore cum *Moſe* agimus, quod in plures lobos dividi, atque in illis unum eſſe reliquis craſſiorem & eminentiorem, nemo negavit hactenus. Quod ideo hic obſervamus, ut *Fullero* ſatisfiat, qui rogat, cur *Græci* Interpretes Singulari numero dixerint τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος, ſi plures illos lobos intelli-

gant

(o) *Arab.* pag. 455. *Lat.* lib. 3. *Canon.* *Fen.* 13. *cap.* 1.

gant, in quos fiſſum eſt brutorum jecur. Ad quod viri docti quæſitum jam facilis eſt reſponſio, nempe tam in *Moſe* יותרת *jothereth*, quam in *Græca* verſione τ̃ λοβὸν non omnes jecoris lobos, ſed maximum illum ſignificâſſe, quem Deus ſibi ſelegerat. Quem زائدة id eſt, יותרת ſpecialius fuiſſe dictum ex *Avicenna* probavimus. Fruſtrà etiam id objicitur, lobos ſubeſſe jecori, cum יותרת *jothereth* à *Moſe* deſcribatur על הכבד, *ſuper jecur*, *Exod.* 29. 13. & in *Levitico* pluries. Nam על הכבד iis locis reddendum eſt *ad jecur*, non *ſuper jecur*, Neque aliud *Græcè* ἐπὶ τ̃ ἥπατος. Sic rectè dixeris ἐπὶ τ̃ ὁδȣ̃, *ad viam*, ἐπὶ θυρεῶν, *ad fores*, aut *pro foribus*, non *ſuper fores*. Fateor tamen *Syrum*, & *Chaldæos* ad hunc lapidem impegiſſe: cum enim verba על הכבד eodem modo, quo *Fullerus*, intellexerint, putaverunt nomine יותרת deſignari partem aliquam ſupra jecur, ac proinde חצר, vel חצרא reddiderunt, id eſt, *ſeptum*, nempe tranſverſum, ſeu διάφραγμα, à quo jecur immediatè dependet. *Septum* interpretor cum *Gabriele Sionita* ex *Arabica* linguà, quâ صعار eſt *ſepimentum*. Et diaphragma ſignificari apertè docent hæc *Jonathanis*, *Exod.* 29. 13. modò rectè legantur: וית דמתשאר על חצר כברא *Et quod carnoſum eſt in jecoris ſepto.* Nempe cum in diaphragmate, quod omnes nôrunt, ambitus ſit carneus, medium nervoſum & membranoſum, voluit *Jonathan* Deo ſervari ſolùm id, quod carneum eſt. Atqui *Jonathani* hanc eſſe mentem ideo nemo vidit, quia in voce דמתשאר punctum ſiniſtrum τ̃ *Sin* tranſlatum eſt in cornu dextrum. Itaque planè aliter & nullo ſenſu interpretantur, *Et quod reſiduum eſt*, &c. Sed neque ullus animadverterat rem, quæ valde erat obvia, apud *Syros* & *Chaldæos*, חצר כברא, *ſeptum jecoris*, aut חצרא דעל כברא, *ſeptum, quod eſt ſupra jecur*, eſſe diaphragma. Quod & *Talmudici* uſurpant in *Joma* capite octavo, ubi morſum à cane rabioſo cibari volunt מחצר כבד שלו, *ſepto jecoris illius*, id eſt, diaphragmate. *Septum jecoris* ideo appellant, quia jecur diaphragmati non ſolum vicinum, ſed & junctum eſt, & ex eo appenſum. Unde *Poëta Odyſſ.* ι.

- - - πρὸς ςῆθος, ὅθι φρένες ἧπαρ ἔχȣσι,

ad pectus, ubi diaphragma jecur continet. *Hebræos* jam ſi conſulas, eos *Græcis* & *Arabibus* concinere reperies in interpretatione vocis יותרת *jothereth*, quod ſententiæ noſtræ, aliunde jam ſatis probatæ, non leve pondus addit. En ipſa eorum verba! *Mardochæus* in *Concordantiis*, יותרת מה שהוא שם הטרפ״שא Jothereth, *id, cujus aliud nomen eſt* τράπεζα. R. Selomo, ואת היותרת היא טרפ״שא דכבדא שקורין טיב״ריש Jothereth *eſt jecoris* τράπεζα, *quam* Gallicè *vocant Tibres*, lege פיב״רש *Fibres*. Kimchius, הוא הנקרא בלשון רז״ל טר״פש ובלעו אב״רש *Id eſt, quod lingua patrum noſtrorum beatæ memoriæ* τράπεζα *dicitur*, & Hiſpanica *vulgari* hebras. *Fibræ* in jecore, Gallis *fibres*, & Hiſpanis *hebras*, ſunt lobi, & extremæ partes. *Varro*, *De Ling. Lat.* lib. 4. *Antiqui fibrum dicebant extremum. Unde in ſagis extrema fimbriæ, & in jecore extremum fibræ.* *Poëta* de *Tityo*, cujus immortale jecur vultur exedit, libro ſexto,

- - - *nec fibris requies datur ulla renatis.*

Et ibi Servius, *Fibræ, jecoris extremitas.* Feſtus, *Fibras jecinorum; & fimbrias veſtimentorum dicimus.* Iſidorus, *Fibræ jecoris ſunt extremitates.* *Gloſſarium* vetus, *Fibra*, λοβὸς ἥπατος, *Philoxenus*, λοβὸς ἥπατος, *fibra, fiber*. *Hebræi* igitur rectè hactenus. Certum quoque in majorum ſcriptis, hoc eſt, in *Talmudicis*, טרפ״שין ſeu τραπέζας aliquid eſſe in jecore. Sic in *Cholin* capite tertio, טרפ״שה דכבדא τράπεζαι jecoris. Item נדלדל כבד ומעורה בטרפ״שין *languidum jecur, & adhærens trapezis.* Quod mutuati ſunt à *Græcis*. *Nicander* in *Theriacis* verſu 559.

- - - - - - ἢ ἀπὸ κάπρȣ
Ἥπατος ἀκρότατον κέρσας λοβὸν, ὅστε τραπέζης
Ἐκφύεται, νεύει δ' ἐπὶ χολῆς ἀγχόθι, ἠδὲ πυλάων.

Aut ex apro extremum jecoris lobum detondens, qui ex trapeza naſcitur, & ad fel vergit, & jecoris portas. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, τράπεζα, καὶ πύλη, μέρη τινά εἰσιν ἐξημμένα τ̃ ἥπατος, ὥσπερ καὶ ὄνυξ, καὶ μάχαιρα, καὶ κάνεον. *Trapeza* (aut *menſa*) & *porta ſunt partes quædam hepati adhærentes, ut & unguis, & gladius, & caniſtrum.* *Polyænus* libro quarto in *Attalo*, Ὁ μάντις ἐπιδιεξιὼν τȣ̀ς λοβȣ̀ς, καὶ τὴν χολὴν, πύλας τε δὴ, καὶ τράπεζαν, καὶ ὅσα ἄλλα σημεῖα καταναοῶν· *Haruſpex victimæ lobos percurrens, & veſicam fellis, portas quoque, & trapezam, & quælibet alia ſigna inſpiciens.* Heſychius, Δόλȣ τράπεζα, ἐπὶ τ̃ ἥπατος σημεῖον ἐν θυτικῇ· *Doli trapeza, in jecore ſignum in haruſpicina.* *Rufus Epheſius*, ubi de hepate, Ἃ δ' ἐν ἱεροσκοπίᾳ πύλας, καὶ τράπεζαν καὶ μάχαιραν καὶ ὄνυχα καλȣ̃σιν, ἔςι μὲν καὶ ἐν ἀνθρώπῳ, ἀσαφῆ δὲ, καὶ ȣ̓κ εὔδηλα. *Quæ autem in haruſpicina portas, & trapezam, & gladium, & unguem vocant, etiam in homine ſunt, ſed incerta, nec ſatis manifeſta.* Tamen *Theophilus Proto-ſpatharius*, *De fabrica humani corporis* lib. 2. cap. 11. jecoris quatuor lobos nominari ait τράπεζαν, ἑςίαν, μάχαιραν, ἡνίοχον, *menſam, focum, gladium, aurigam*: & cauſas etiam addit, cur ita nominentur, ſed quæ non ſunt hujus loci. Utut ſit, ex *Nicandro* conſtat τράπεζαν in jecore fuiſſe χολῆς ἀγχόθι, *prope fel*, ubi etiam ille jecoris lobus, qui *Hebræis* יותרת & *Arabibus* زائدة. Et præter *Selomonem*, *Mardochæum*, & *Kimchium*, quibus hic *lobus* cum *trapeza* idem eſt, etiam *Talmudicus Gloſſator* ad locum *Cholin*, quem citavimus, poſtquam abſurdè *trapezas* pronuntiavit eſſe *renes*, ומצאתי לישנא אחרינא ביותרת הכבד איב״רש בלעז והן טרפ״שין *Etiam*, inquit, *reperi aliam Gloſſam, quæ* jothereth *jecoris fibras explicat, id eſt, trapezas.* Ubi notandum, *trapezas* Plurali numero dici, cum *Græci* nonniſi unam agnoſcant. Nempe, cum apud *Græcos* τραπέζης, ſeu *menſæ* nomen maximo jecoris lobo fuerit peculiare, quia menſæ inſtar eſt latus, *Hebræi*, quibus verbi vis erat ignota, hoc idem nomen ad omnes jecoris lobos extenderunt. Ita ut illis טרפ״שא τράπεζα ſit idem, quod *Græcis* λοβός, & *Romanis fibra*. Porrò fibris etiam ſuam ineſſe pinguedinem, cujus ratione potuerint cum aliis pinguioribus in altari adoleri, vel ex *Perſio* diſcere eſt, qui ad fibrarum adipem ſic alludit *Satyrâ* tertiâ,

Sed ſtupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingue, &c.

Nunc, ſi roges quorſum יותרת *Hieronymus reticulum* interpretetur, cum in jecore nihil retiforme ſit; duo habebo, quæ reſpondeam. Unum, videri vocem eſſe corruptam, & *Hieronymum* ſcripſiſſe *reſticulum*, non *reticulum*. Nam ex *reſti* utrumque deducitur, *reſticula*, & *reſticulus*. Et priori utitur *Hieronymus* 3 *Reg.* 7. 23. Alterum, cùm Vocales deeſſent, legiſſe יתרת *jethereth*, tanquam à יתר *jether*, quod *reſtim* ſonat: ac *reſticulum* reddidiſſe, non conſultis iis, qui periti ſunt anatomiæ, à quibus didiciſſet nullam eſſe partem jecoris, quæ ita nominetur.

Ventriculum, atque inteſtina pingui ac tenui omento integi dicit *Plinius* lib. 11. cap. 38. Unde eſt, quod à *Græcis* dicitur ἐπίπλοον, quaſi viſceribus *innatans*. Et definitur πιμελώδης ὑμὴν ἐπὶ τ̃ κοιλίας, καὶ τ̃ ἐντέρων, *adipoſa membrana ſuper ventrem, & inteſtina.* Quin *Arabicum omenti* nomen ثرب *tharb*, vel *thirb*, (barbaris *zirbus*) eſt ab adipe factum. *Syris* enim ܬܪܒܐ *tharba* eſt *adeps*. Et apud ipſos

Arabes ذربا *tharba* de ove *pinguem* ſonat, & أذرب athraba *pingueſcere*. Itaque *Exod*. 29. 13. & *Levit*. 3. 9. החלב המכסה את הקרב *adeps inteſtina operiens*, videtur eſſe omentum: ut & ſimplex המכסה *operiens* in his *Moſis Levit*. 9. 19. *Ex ariete* (*obtulerunt*) *caudam*, & המכסה *operientem* (ſupple *adipem*, id eſt, omentum, quo inteſtina operiuntur) & *renes*. Nempe in ſacris omenti plurimus fuit uſus, etiam apud *Romanos* & *Græcos*, qui *Judæos* æmulati ſunt. Hinc *Perſius Satyra* ſecunda,

Tot tibi cùm in flammis junicum omenta liqueſcit.

Et *Homerus Iliad*. β′.

- - - κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν
Δίπτυχα ποιήσαντες. - - - -

Ad quæ *Etymologus*, Δίπτυχα ποιήσαντες, διπλώσαντες τὴν κνίσαν, νῦν δὲ λέγει τὸν ἐπίπλουν· *Duplicia facientes, id eſt, adipem duplicantes, nunc autem omentum ſignificat*. Et *Heſychius*, eodem haud dubiè reſpiciens, Δίπτυχα, δύο ἐπιβολὰς ἔχοντα, ἢ διπλοῦν (lege ἢ διπλοῦν ἐπίπλουν, quarum vocum una omiſſa eſt à Scribis propter τὸ ὁμοιόπτωτον) ὥστε τῷ μὲν ὑπεστρῶσθαι τὸν ἐπίπλουν, τῷ δὲ ἐπιβεβλῆσθαι· *Duplicia, id eſt, duos injectus habentia, aut duplum omentum, ab altera ſuperponatur*. Sed & apud *Perſas* ex toto ſacrificio ſolùm omentum, aut omenti pars Diis ſervabatur. *Strabo* libro 15. *Cum Magus, qui ſacrificium enarrat, carnes diſtribuit, parte ſuâ acceptâ, quiſque abit. Deum enim dicunt nihil quidquam petere præter animam*. Ὅμως δὲ τοῦ ἐπίπλου τι μικρὸν τιθέασιν, ὥς λέγουσί τινες, ἐπὶ τὸ πῦρ· *Omenti tamen nonnihil, ut quidam ajunt, in ignem injiciunt*. Sic, apud *Catullum* in *Gellium*, *Perſarum* Magus

- - - accepto veneratur carmine Divos,
Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Et ex omenti ſtatu & ſitu haruſpices multa conjectabant. Proinde *Lucanus*, ubi de inauſpicato *Aruntis* ſacrificio, libri primi verſu 624.

Cor jacet, & ſaniem per hiantes viſcera rimas
Emittunt, produntque ſuas omenta latebras.

Et, in *Oedipo Senecæ*, *Manto*, extis inſpectis, *Tireſiæ* patri tum cœco inter cætera dicit,

- - - non molli ambitu
Omenta pingues viſcerum obtendunt ſinus.

Itaque *omentum* ab *omine* quidam deducunt. Quod etſi præſtare nolim, tamen puto veriſimilius, quam quod plerique ſtatuunt, *omentum* ab *omaſo* dici; quia in *omaſo* prima eſt brevis. *Horatius* lib. 2. *Sat*. 5.

- - - ſeu pingui tentus omaſo:

& alibi,

- - - patinas cœnabat omaſi.

Nævius in *Aulularia*,

Præciſum, omaſum, pernam, callum, glandia.

Omentum ovis Arabicè eſt ثفل *athſal*, & ejus *adeps* سماحيق *ſamahik*. Ita habetur in *Alcamus*.

De renibus quoque dicendum, quorum *Hebræa* nomina duo ſunt: unum vulgare כליות à libidine ſumptum, cujus ſedes eſt in renibus. Nam כלה Verbum inter cætera *ſummè appetere* ſignificat. Alterum infrequentius טחות *Job*. 38. 36. & *Pſal*. 51. 8. ſumptum ab adipe, quo illiti ſunt atque obducti. *Hebræis enim* טוח *illinere* & *obducere* eſt. Hinc *Aben Ezra*, in *Pſalmos*, Veteres dicit *renes* ita vocâſſe, שהם מכוסות חלב *quia ſunt adipe obducti*. Huc facit, quod, *Jod* & *Vau* permutatis, *Arabicum* Verbum طبخ de iis uſurpatur, quos ſagina obruit. Ita enim in *Alcamus*, طباخة السمن *Sagina illum obduxit*. Renum autem adipem *Poëtarum* princeps ἐπινεφρίδιον appellat *Iliad*. φ′.

Δημὸν ἐρεπτόμενοι ἐπινεφρίδιον, κείροντες,
Adipem comedentes, qui ſupra renes eſt, & deglutientes. Ad quæ verba vetus *Scholiaſtes*, Δεῖ συνάπτειν δημὸν ἐπινεφρίδιον· ἐπὶ τῶν νεφρῶν γὰρ ἡ πιμελή. *Voces* δημὸν & ἐπινεφρίδιον *conjungendæ ſunt; quia ſupra renes eſt adeps*. Alii tamen divellunt, & ἐπινεφρίδιον jungunt cum ſequente κείροντες, ac ſi ἐπινεφρίδιον per ſe ſignificet τὸ ἐπὶ τῶν νεφρῶν λίπος, quomodo *Heſychius* & *Suidas* exponunt. Utut ſit, renes conſtat eſſe partes pinguiſſimas. Quod unde fiat, ita docet *Philoſophus De partibus anim*. lib. tertio capite nono, Ἔχουσι δὲ οἱ νεφροὶ μάλιστα τῶν σπλάγχνων πιμελήν. ἐξ ἀνάγκης μὲν, διὰ τὸ διηθεῖσθαι τὸ περίττωμα διὰ τῶν νεφρῶν. τὸ γὰρ λειπόμενον αἷμα, εὔπεπτον ὄν, τέλος δι᾽ εὐπεψίας αἱματικῆς πιμελὴ, καὶ στέαρ ἐστίν· *Renes omnium viſcerum ſunt maximè pingues, quod neceſſario fit, quia quidquid* ſanguinis *ſuperfluum eſt per renes percolatur. Sanguis enim reliquus, cum ſit apprimè coctus, tandem per bonam ſanguinis coctionem fit adeps & pinguedo*. Alia ratio ſequitur, Ἡ δ᾽ ὀσφὺς ἄσαρκος· ἄσαρκοι γὰρ αἱ καμπαὶ πάντων. ἀντὶ σαρκὸς γοῦν ἡ πιμελὴ γίνεται πρόβλημα τοῖς νεφροῖς· *Lumbus eſt ſine carne; quia flexus omnes carne carent. Pro carne igitur adeps renibus eſt pro munimento*. Ecce & tertiam, Ἔτι δὲ διακρίνουσι, καὶ πέττουσι τὴν ὑγρότητα μᾶλλον πίονες ὄντες. τὸ γὰρ λιπαρὸν θερμὸν, πέττει δὲ ἡ θερμότης· *Præterea cum pingues ſunt, humorem melius ſecernunt, & concoquunt. Nam omne pingue eſt calidum; calor autem concoquit*. Porrò, ut omnium viſcerum renes ſunt pinguiſſimi, ita omnium animalium maxime in ovibus pinguedo exuberat. Ex quo περίνεφροι fiunt, & in morbum incidunt, qui in *Ariſtotele* vocatur σκεφαλισμός. Sed legendum σφακελισμός, id eſt, *gangræna*, *cum ſummum attigit corruptionis gradum*. Quod paucis ita *Plinius* lib. 11. cap. 38. *Animalia in renibus pinguiſſima. Ovibus quidem letaliter, circum eos concreto pingui*. Sed *Philoſophus* multò pluribus, ubi ſuprà, Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ζώοις συμφέρει τε τοὺς νεφροὺς ἔχειν πίονας, καὶ πολλάκις ἔχουσιν ὅλως περιπλέως· τὸ δὲ πρόβατον, ὅταν τοῦτο πάθῃ, ἀποθνήσκει· *Cum aliis animalibus renes habere pingues proficiat, & ſæpe totos obeſos habeant: ovi, cum hoc patitur, letale eſt*. Reliqua ibi vide. Et *Hiſt. anim*. lib. 3. cap. 17. ubi eas mori dicit τῶν νεφρῶν πάντῃ καλυφθέντων, *cùm renes adipe ſunt planè obducti*. Quo & ſequentia pertinent, Γίνεται δὲ περίνεφρα δι᾽ εὐβοσίαν, οἷον τῆς Σικελίας περὶ Λεοντίνους. διὸ καὶ ἐξελαύνουσιν ὀψὲ τὰ πρόβατα τῆς ἡμέρας, ὅπως ἐλάττω λάβωσι τὴν τροφήν. *Ubertate pabuli renes illis adipe circumſcribuntur, ut circa* Siciliæ Leontinos. *Quocirca nonniſi ſub veſperam oves agunt ad paſcua, ut minus pabuli capiant*. Quod de ovibus timetur magis, quia, ut idem alibi habet, τῶν ἄλλων τοῖς στεατώδεσιν ἧττον πυκνὸν τὸ στέαρ ἢ τοῖς προβάτοις, καὶ τῷ πλήθει πολὺ τὰ πρόβατα ὑπερβάλλει, γίνεται περίνεφρα τάχιστα τῶν ζώων τὰ πρόβατα, *aliis animalibus adipoſis minus pinguis eſt adeps, quàm ovibus, &* adipis *copiâ oves longè excedunt, proinde illis adipe renes citiſſimè opplentur*. Hæc ideo notanda duxi, quia *Eſ*. 34. 6. *adipem renum arietum* commendat *Propheta* diſertis verbis. Non poſſum his non addere *Elmacini* locum inſignem de *Meruanis* gula, qui fuit *Ægypti* pro-Rex ſub imperio *Saffahi Caliphæ* XXII. *Is*, inquit, *guloſus admodum fuit, & tantopere delectabatur* كلا الخراف الشوا *toſtis ovium renibus, ut quotieſcunque in manus ejus incidiſſet ovis, continere ſe non potuerit, quin manum ſuam, tunica manicâ involutam, in ovis ventrem inſereret*, فياخذ الكلا وياكلها *reneſque acciperet, & comederet. Tunica autem illa deinde exuta, aliam induebat. Ajuntque eum plures quam decem mille tunicas reliquiſſe, quarum manicæ* دهن الكلا *pinguedine renum inquinatæ erant*. Hæc ille *Hiſtoriæ Saracenicæ* libri ſecundi capite ſecundo, & rurſus capite octavo.

Quod

Quod penè omiſeram, קֵבָה putatur eſſe *victimæ ſtomachus*, ſeu *ventriculus*, Deut. 18. v. 3. ubi quisquis offert victimam, dare jubetur Sacerdoti הזרוע, *humerum*, & הלחיים *maxillas*, והקבה, & *ventriculum*. A *Kimchio* קבה definitur הכיס שבמעי הבהמה שבו כנוס חלב היונק וקרוש בו Quod *Mercerus*, apud *Pagninum* in *Lexico*, exponit *locum*, *ſeu receptaculum in beſtiæ viſceribus, in quo congregatur adeps exſugens, & concreſcit*. Sed peſſimè, & nullo ſenſu, quod tanti viri pace dixerim. Quid enim eſt *adeps exſugens*? Itaque hæc ſic reddenda, קבה *eſt marſupium in pecoris inteſtinis, in quo lactentis lac collectum coagulatur*. Quæ vera eſt expoſitio. Nam & *Arabicè* قبة id ipſum ſignificat. *Arabes ventriculum* explicant *ex agno reſectum*, cujus aliud nomen انفحة. Porro انفحة eſt *lactentis agni, hœdi*, aut *leporis ventriculus*; & *lactis coagulum, quod in eo concreſcit*. A quo كرش *Hebræum* כרש hoc ſolo differt, quod *jam ablactati animalis* eſt *ventriculus*. Itaque in *Græca* verſione pro utroque occurrit ἔνυστρον· Nam, ut habetur pro הקבה cum legitur *Deut.* 18. v. 3. Δώσεις τὸν βραχίονα τῷ ἱερεῖ, καὶ τὰ σιαγόνια, καὶ τὸ ἔνυστρον· ita in his *Malach.* 2. v. 3. Σκορπιῶ ἔνυστρον ἐπὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν, ἔνυστρον ἑορτῶν ὑμῶν, *Cappellus* ὁ μακαρίτης rectè obſervat ἔνυστρον ibi eſſe pro *Hebræo* כרש, quomodo legerunt pro פרש. Porro ἔνυστρον *Heſychio* eſt τὸ μέγα ἔντερον τῶν ζώων, ἡ κοιλία, *magnum animalium inteſtinum, venter*. Alii ἤνυστρον ſcribunt, quod ab eodem definitur ἡ πρώτη κοιλία τῶν μηρυκαζομένων ζώων, *primus venter animalium, quæ ruminant*; aut, ex aliorum ſententia, ὑπογάστριον, *imus venter*. Prius videtur ſequi *Suidas*, cum ventrem dicit εἰς τρία τμηθῆναι· ἤνυστρον, ἐχῖνον, κεκρύφαλον, *in tria dividi, enyſtrum, echinum, & reticulum*; cum ἤνυστρον primo loco cenſeat. Et disertè *Nicandri Scholiaſtes* ad *Theriaca* verſu 579. Οἱ δὲ τῶν μηρυκωμένων ζώων τρεῖς τὰς κοιλίας λέγοντες· τὴν μὲν πρώτην ἤνυστρον καλοῦσι· τὴν δὲ δευτέραν ἐχῖνον· τὴν δὲ τρίτην κεκρύφαλον· Tamen apud *Philoſophum* ἤνυστρον appellatur *ima ventriculi pars*, (*Hiſt.* lib. 2, cap. 17.) ubi animalia, quæ ruminant, quatuor ventriculos habere aſſerit, quorum primum ad os ſtomachi vocant τὴν κοιλίαν τὴν μεγάλην, *magnum ventrem*; ſecundum κεκρύφαλον, *reticulum*, à figura retiformi; tertium *ab aſperitate* ἐχῖνον· quartum denique ἤνυστρον. Et libri tertii *De partibus animalium* capite decimo quarto docet hos quatuor ventriculos ſupplere vicem dentium, quæ illis ab una parte deſunt. Neque enim ſunt ἀμφόδοντα· ac proinde pluribus opus eſſe ventriculis, qui cibum prorſus digerant, & conficiant. Et illos rurſus recenſens eodem ordine, quo ſuprà, *Vocantur*, inquit, κοιλία, καὶ κεκρύφαλος, καὶ ἐχῖνος, καὶ ἤνυστρον· Nempe ἤνυστρον eſt ab ἤνυσε, *perfecit*, & *abſolvit*: quia cibi digeſtio, in prioribus ventriculis ſolùm affecta, in iſto planè perficitur, & conſummatur; quod his verbis docet *Philoſophus*, Ἡ τῶν κοιλιῶν ἑτέρα παρ' ἑτέραν δεχομένη τὴν τροφὴν, ἡ μὲν ἀκατέργαστον, ἡ δὲ κατειργασμένην μᾶλλον, ἡ δὲ πάμπαν, ἡ δὲ λίαν. Inde vocatur ἤνυστρον, quaſi *perfectorium*, ultimus ille ventriculus. Sed קבה, in quo agni, vel hœdi, vel lepuſculi lactentis lac coagulari ſolet, ſitne primus, vel ultimus, aut unus è mediis ventriculis planè neſcimus. Utut ſit, certum eſt ἤνυστρον à Veteribus cenſeri inter cupedias. Hinc *Ariſtophanes* in *Equitibus*,

(p) Ἐγὼ δέ γ' ἤνυστρον βοὸς, καὶ κοιλίαν ὑείαν καταβροχθίσας,

Ego verò cùm enyſtrum bovis, & ventrem porcinum deglutivero. Item,

(q) Καὶ χόλικος, ἠνύστρου τε, καὶ γαστρὸς τόμον,

Et viſceris, & enyſtri, & ventris tomaculum. Proinde *Heſychio* ἤνυστρον non eſt ὑπογάστριον ſimpliciter, ſed ὑπογάστριον ἡδυσμένον, *imus ventriculus conditus*. Quod ideò hic obſervamus, ne cui mirum videatur, quod à *Græcis* Interpretibus, cum humero, & maxillis victimæ, etiam ἔνυστρον Sacerdoti aſſignetur. *Maxillarum* porro nomine etiam *labra* contineri, diſcere eſt ex *Joſepho*, qui χελώνιον reddit, cùm è pecoribus, quæ quisque mactat domi, Sacerdotibus offerri ait ἔνυστρόν τε, καὶ χελώνιον, καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα τοῦ θύματος, *enyſtrum, & labium, & occiſi pecoris dextrum humerum*; Antiq. lib. 4. cap. 4. Neque enim *Henrico Stephano* aſſentiendum, cui χελώνιον in eo loco eſt *dorſi convexa pars*, aut *armus*, aut *quod prominet in ſcapulis*, aut *pecoris pectus*. Quin χελώνιον idem eſt, quod χελώνη. *Heſychio* autem χελώνη eſt χεῖλος, καὶ μέρος τῶν ἱερείων. Itaque ut χελώνη *labium* eſt, ita etiam χελώνιον. Fruſtrà objicitur idem *Heſychius*, cui χελύνιον eſt χελώνιον; quod *Stephanus* exponit *tegumentum teſtudinis*, & *convexam dorſi partem in modum teſtudinei tegminis*; cùm *labium* debuiſſet. Ita enim *Græci* uſurpant, cùm de *Moſe* dicunt *Deut.* 34. v. 7. Οὐκ ἠμαυρώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐφθάρησαν τὰ χελώνια αὐτοῦ. *Non caligaverunt oculi ejus, neque corrupta ſunt labia ejus.* Pro *Græcis* χελώνια αὐτοῦ; *Hebræa* habent לחה, *vigor ejus*. Sed *Seniores* legerunt לחיו *genæ*, vel *maxillæ ejus*, quomodo & plures alii. *Syrus* ܘܠܐ ܐܬܟܡܫ ܦܟܘܗܝ *Nec genæ ejus rugas contraxerunt.* *Arabum* unus in *Suecia* manuſcriptus ولم ينقبض عارضه eodem ſenſu. *Jonathan*, ולא נתרון ניבי לסתיה *Et non exciderant molares dentes maxillæ ejus.* Hieronymus, *Nec dentes illius moti ſunt.*

Sed neque ſatis certum eſt quid propriè ſint כסלים in bove, ove, aut capra, *Levit.* 3. v. 4. 10. 15. & 4. v. 9. & 7. v. 4. & in homine, *Job.* 15. v. 27. & *Pſal.* 38. v. 8. *Hebræi* recentiores *ilia* reddunt; ut *Aquila* λαγόνας, *Symmachus* ψόας, vel ψύας, *partes lumborum muſculoſas*: quomodo & *Seniores* in *Jobo*, ſed alibi μηρὸς, & μηρία, *femora*. *Hieronymus* in *Levitico*, *ilia*; in *Jobo*, *latera*; in *Pſalmo*, *lumbos*. Syrus ܓܒܐ *latus*, Onkelos גיססיא *latera*, Arabs Erpenianus خواصر *hypochondria*, alter احشا *inteſtina*. Jonathan כפלי, quod idem eſſe puto, quamvis *lumbos*, aut *ilia* exponant *Lexicographi*. Nam vox כפל, quæ *duplicatum* & *tortuoſum* ſonat, inteſtinorum ſpiras, & anfractus optimè exprimit. Præterea *Talmudicum* effatum in *Cholin* cap. 7. חמשה חוטי אית בהו בכפלי *Quinque fila* (ſeu *ductus*) *ſunt in* כפלי, videtur poſſe referri ad inteſtina quinque. Qui inteſtinorum eſt numerus juxta (r) *Philoſophum*, (s) *Galenum*, (t) *Julium Pollucem*, & Veterum alios, quamvis recentiores ſextum addiderint. Sunt & ejuſdem vocabuli verſiones aliæ longè remotiores, quas conſultò prætereo, cum quia ex prava lectione natæ ſunt, tum quia quæ hactenus ſunt allatæ plus ſatis docent Veteres in meris tenebris hic verſari. Quibus ut lux inferatur, primò id obſervandum eſt, כסלים partes eſſe renibus proximas, quod docent verba *Moſis* in *Levitico* ſæpe repetita, **Renes duo cum adipe, qui eſt ſuper ipſos, qui* (inquam) *eſt ad* הכסלים. Secundò partes eſſe adipoſas tam ex hoc loco conſtat, quàm ex altero *Jobi*, *Adipe operuit facies ſuas, & fecit* (id eſt, *obduxit*) *arvinam ſuper* כסל. *Arvina* Hebraicè eſt פימה *pima*. Alludit *Græcum* πιμελή, quod *Symmachus* hic uſurpat. Recentiores ad פום referunt, id eſt, *ora*; quia obeſi, ut inquiunt, ſtrigas habent, & plicaturas in cute, quæ ora utcumque imitantur. Quod cùm ſit remotum, malo פימה ex *Arabica* lingua deducere, quâ فهم *pinguſcere* ſonat. Sic in *Lexico Camus*, فهم حارك البعير *Obeſum fuit interſtitium*

(p) Act. 1. Scen. 3.

(q) Act. 4. Scen. 1.

(r) De part. anim. lib. 3. c. 14.

(s) De loc. affect. lib. 6. c. 2.

(t) Lib. 2. cap. 4. ſect. 43.

tium ſcapularum cameli, & بعير مغام *Camelus in ea parte obeſus.* Tertiò, כסלים eſſe partes, quæ facile incaleſcant, colligere eſt ex his *Pſal.* 38. *v.* 8. כסלי מלאו נקלה: quibus illas queritur ardore eſſe plenas. Quæ omnia in lumbos cadunt. Lumbis enim non ſolum ſunt vicini renes, ſed & iis prorſus incumbunt. Et iiſdem immergitur adeps, quo renes ambiuntur, de quo jam actum. Lumbis denique communis eſt renum ardor; quem non ex urina ſolùm, ſed & ex tactu deprehendi docet *Avicenna* lib. 3. *Fen.* 18. tract. 1. c. 4. Huc accedit; quod ex כסל factum videtur ἰξύς· nam *Caph* & *Samech* latent in Ξ, & *Lamed* Finale de more mutatum in S. Tale Ἀννίβας pro חני־בעל *Hanni-baal*, Ἀσδρύβας pro אזרו־בעל *Azru-baal*, κύκλος pro גלגל *Gilgal*, Γολγὸς in Cypro locus pro *Phœnicio Golgol*. Quomodo & Liquidæ omnes. Ita כרכם *carcom* Græcè eſt κρόκος, לאם *leom* λεώς, אגן *agan* ἄγγος, צפון *tſaphon* ζόφος, כהן *cohen* κοής, נציבין *Neſibin* Νεσίβις, צפורין *Tſipporin* Σεπφωρὶς اسقنقور *iſcancur* σκίγκος, אביר *abir* Ἄπις. Sic *Joſepho Cain* eſt Καῖς; & *Jonathan* Ἰωνάθης. Eodem, inquam, exemplo factum ἰξύς pro ἰξύλ ex *Hebræo* כסל *ceſel*, vel *cſal*, ut ſcribitur in Regimine. Porrò ἰξύς eſt *lumbus*. Ita plerique reddunt. *Heſychius*, *Erotianus*, *Homeri* vetus *Scholiaſtes*, in librum tertium *Odyſſ.* Ἰξύϊ, ὀσφύϊ. *Suidas*, Ἰξυῦ, τὴν ὀσφυῦ. *Pollux* ubi de coccyge, Οὐ τὸ ὑπεράνω ὀσφὺς, ἢ ἰξύς. *Etymologus*, Ἰξύς, ἡ ὀσφύς. *Euſtathius* ad *Iliad.* δ. Ἴξαλος de hirco, ὁ ἐκ τὰς θηλειῶν ἰξύας, ἤτοι ὀσφύας ἀπαλλόμενος, *Nicandri Scholiaſtes* ad *Theriaca* verſu 248. Τῇ ἰξύϊ, ἤγουν τῇ ὀσφύϊ. Et vetus auctor *Iſagoges ad Medicinam* Ὀσφυῦ καὶ ἰξυῦ nominari dicit *eam partem, quâ cingimur, & quæ ſpinam excipit*, id eſt, *lumbos*. Eſtque id ex *Homero* planum; apud quem *Calypſo Odyſſ.* ε', & *Circe Odyſſ.* κ'.

- - - - - - - περὶ ζώνην βάλετ' ἰξύϊ,

id eſt, *zonam lumbo circumpoſuit*. Proinde *Centauros* & *Onocentauros* multi ſcribunt humanam habuiſſe formam uſque ad ἰξυῦ, id eſt, *uſque ad lumbum*. *Calliſtratus* ad *Centauri* ſtatuam, Τῆς μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης (φύσεως) ὅσον ἀπ' ἰξύος εἰς ἄκραν ὑπέφερε, τὴν βάσιν, ἀφεῖλε· *Ab humana natura, quantum à lumbo ad imos pedes ſubtenditur, detraxit.* *Oppianus* ferè initio libri ſecundi *Cynegeticῶν*,

Ἀμφίποδος φολόης ἀνεμώδεος ἄγρια φῦλα,
Θηρομιγῆ, μερόπων μὲν ἐπ' ἰξύας, ἰξύοφιν δὲ
Ἵππων ἡμιβρότων, - - - - - -

Utrinque clivoſæ, ventoſæque Pholoes *ſæva ſæcula, hominum quidem formâ uſque ad lumbos, à lumbis autem equorum ſemi-hominum.* *Ælianus* lib. 17. cap. 9. in deſcriptione *Onocentauræ*, Ὦμοι δὲ, καὶ βραχίονες, καὶ πήχεις, ἔτι δὲ χεῖρες, καὶ στέρνα εἰς ἰξυῦ, ἢ πάντα ἀνθρωπικά. *Humeri autem, & brachia, & cubiti, manus quoque, & pectus uſque ad lumbum, omnia hæc humana erant.* Et *Phile* eandem deſcribens capite 40.

Πρόσωπον ἀνδρὸς εἶδον, Ἰνδὲ, καὶ κόμην,
Καὶ στέρνα, καὶ τράχηλον, ἄχρις ἰξύος,

Faciem virilem vidi, ô Inde, *& comas, & pectus, & collum uſque ad lumbum.* Quale eſt, quod *Nonni Dionyſiacῶn* libro ſexto deſcribuntur *Tritones*;

Ἔγχλοον αἰθύσσοντες ἐπ' ἰξύϊ δίπτυχον οὐρὴν,

Viridem moventes ſub lumbo duplicem caudam. Et libro decimo quarto idem de *Satyris*,

- - ἱππείη δὲ, πτυγομένη διὰ νώτου,
Ὄρθιος, ἀμφιέλικτος, ἐπ' ἰξύος ἔρρεεν οὐρή.

Equina cauda per dorſum extenſa, erecta, circumvoluta ſuper lumbum fluitabat. Lumbum intelligi patet, quia dorſum & ἰξὺς ibi ſunt ſynonyma. Sic in *Arato* cœleſtes Urſæ duæ

- - κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἰὲν ἔχουσιν
Ἀλλήλων. - - - - - - -

capita ad lumbos invicem ſemper habent. Quod *Germanicus* ita reddidit,

- - - - - - - *obverſa refulgent*
Ora feris caput alterius ſuper horrida terga.

Et *Cicero*, Ubi de Urſa minore,

Obſtipum caput, & tereti cervice reflexum;
Obtutum in cauda majoris figere dicas.

Rurſus apud *Maximum Tyrium*, Sermone quadrageſimo, cervæ natatu maria trajiciunt, ἐπιθεῖσαι ἑκάστη τὴν κορυφὴν τῇ τῆς ἡγουμένης ἰξύϊ, *unaquæque caput imponens anterioris lumbo.* Pro quo *Ælianus* in fine libri quinti, Τὰ γένεια αἱ ἑπόμεναι τῶν προηγουμένων τῇ ὀσφύϊ ἐπερείδουσαι, *Sequentes mentum ſuper antecedentium lumbum fulcientes.* Ex qua collatione apparet *Maximo* τῇ ἰξύϊ id ipſum eſſe, quod *Æliano* τῇ ὀσφύϊ. *Hippocrates* quoque promiſcuè ſumit utramque vocem libro Περὶ γυναικ. φύσεως, ubi, poſtquam ſæpe dixit, Ὀδύνη ἔχει τὴν νείαιραν γαστέρα, καὶ τὰς ἰξύας, *Dolor imum ventrem, & lumbos detinet*, ſemel hoc idem repetens, pro τὰς ἰξύας, habet τὴν ὀσφυῦ. Non deſunt tamen, quibus ἰξὺς aliud eſt. *Suidas* ex ignoto *Poëta*, Ἐπ' ἠιόνι ψυχόμενον χηλάς τε, ἢ ἰξύας, τουτέστι τὴν ῥάχιν, *In littore exſiccantem ungulas, & ἰξύας, id eſt, dorſi ſpinam.* *Heſychius*, Ἰξύϊ, ὀσφύϊ, λαγόνι, ac ſi non ſolum *lumbum*, ſed & *ilia* ſignificet. Quomodo accepiſſe videtur *Archias Poëta*, cùm de acheta, cicadæ genere, dicit *Anthologiæ* lib. 3. cap. 24. *Epigr.* 7.

Ἔκρεκες εὐπτέρυγοιο δι' ἰξύος, ἀχέτα, μολπάν,

O acheta, per alata ilia carmen canebas. Cicadas intelligit, de quibus *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo ſexto, *Quæ canunt, vocantur achetæ.* Et multo ante *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 7. Τοὺς μὲν καλουμένους ἀχέτας ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα διῃρῆσθαι, ἢ ἔχειν ὑμένα φανερόν· *Achetas, quas vocant, ſub diaphragmate dividi, & membranam habere liquet.* Et canoras eſſe illa parte etiam *Ægyptii* obſervant. *Horus*, *Hierogl.* lib. 2. cap. 52. Διὰ τοῦ στόματος οὐ λαλεῖ, ἀλλὰ διὰ τῆς ῥάχεως φθεγγόμενος καλὸν μέλος ἀείδει. *Hæc, non ore, ſed ſpinâ dorſi reſonans, pulchrum concentum edit.* Et *Ælianus* lib. primo capite vigeſimo. Τὰ μὲν ἄλλα τῶν Ἰνδικῶν (lege ᾠδικῶν) ὀρνέων εὐστομεῖ, ἢ τῇ γλώττῃ φθέγγεται δίκην ἀνθρώπου· οἱ δὲ τέττιγες καὶ τὴν ἰξὺν εἰσι λάλιστοι. *Canoræ quidem aves aliæ ore valent, & linguâ loquuntur hominum more; ſed cicadæ circa lumbum ſunt loquaciſſimæ*, membranulæ ſcilicet agitatione ſtridorem edentes. Quod ipſum voluit *Archias*, niſi quod illi ἰξὺς εὐπτερος, id eſt, *alata*, non poteſt eſſe lumbus, cum alæ non ſint à tergo. Proinde *ilia* intelligo. Et *Heraclitus* Περὶ ἀπίστων, cum *Centauros* ſcribit τὰ μὲν ἐπάνω τῶν λαγόνων ἀνδρῶν ἔχοντας, τὸ δὲ ἄλλο τοῦ μέρους πᾶν ἵππων, *quæ ſunt ſupra ilia hominum habuiſſe, reliqua autem omnia equorum*, λαγόνας, id eſt, *ilia* vocat, quod alii ἰξυῦ. Quin ipſe *Hippocrates*, ubi ſupra, videtur τὴν ὀσφυῦ, & τὰς ἰξύας, tanquam diverſa, diſtinguere, cum dicit, Ὀδύναι ἴσχουσι τήν τε ὀσφυῦ, καὶ τὴν νείαιραν γαστέρα, ἢ τὰς ἰξύας. Itaque *Galenus* ſcribit ἰξύας quibuſdam eſſe τὰ τῶν λαγόνων ὀστᾶ, *iliorum oſſa*; aliis τὰ ὑπεράνω αὐτῶν, *ſuperiorem partem, quæ propriè* λαπάρη dicitur. Et ipſe definit τὸ μεταξὺ τῶν ἰσχίων καὶ τῆς ὀσφύος, *coxendicis & lumborum partem intermediam.* Et in *Etymologico* ἰξὺς vel eſt ἡ ὀσφὺς, *lumbus*, vel τὸ ἰσχίον, *coxendix.* Et in *Gloſſario Philoxeni* ἰξὺς *clunis* redditur. Quæ hic ideo affero, ut Lector ſciat *Græcis* ἰξυῦ tam eſſe ambiguum, quam *Hebræis* כסל. Tamen utrumque puto primò *lumbum* ſignificâſſe, deindè per κατάχρησιν vicinas partes, putà *ilia*, & *oſſa ilii*, adeoque *os femoris huic ſuppoſitum*, atque inde eſſe, quod כסל à *Græcis* μηρὸς redditur, & μηρίον, id eſt, *femur*. Et in *Talmude* כסול vocatur *qui femur unum habet altero longius.* Aliud agebat doctiſſimus *Boderianus*, cum reddidit, tanquam ex *Aruch*, *æqui-crurem*, *habentem femora æqualis altitudine.* Nam in Tractatu *Talmudico Bechoroth*, cap. 6. f. 40. a. in ipſo *Miſna* textu, ut שחול is eſt, שנשמטה יריכו

ירכיו, *cujus luxatum eſt femur:* ita כסול definitur אחת מירכיו גבוהות ש *cujus unum femur eſt altius.* Quod ipſum exſcribit *Aruch*, niſi quod pro גבוהות habet גבוהה, quæ melior eſt lectio.

Lumbi Hebræis aliter vocantur חלצים; & מתנים, quæ voces ſunt frequentiſſimæ. Et à priore חלץ eſt *ad militiam ſe accingere*; quia ſuper lumbos ſe accingebant. Quomodo etiam in *Homero Iliad.* ψ'. *Epeus*, & *Euryalus*, pugiles decertaturi,

- - - ζωσαμένω βήτην εἰς μέσσον ἀγῶνα.

In quem locum vetus *Scholiaſtes*, Κατὰ γὰρ τὴν λ' καὶ δευτέραν Ὀλυμπιάδα Ὀρίππου τοῦ Λακεδαιμονίου λυθὲν ἀγωνιζομένου τὸ περίζωμα αἴτιον αὐτῷ ἥττης ἐγένετο, ἐξ οὗ νόμος ἐτέθη γυμνοὺς τρέχειν· *Circa* Olympiadem XXXII Orippi Lacedæmonii *decertantis cingulum ſolutum cauſa fuit cur vinceretur, à quo temporè lege cautum eſt, ut nudi currerent.* Sed *Euſtathius* rectiùs *Orſippum* ſcribit, & ad *Olympiadem* XIV hoc idem refert. Verba ſunt, Μετὰ τὴν ιδ' Ὀλυμπιάδα συνέβη, Ὄρσιππόν τινα, ἐμποδισθέντα ὑπὸ τοῦ περιζώματος, πέσειν, καὶ τελευτῆσαι, ἢ κατά τινας νικηθῆναι· ὅθεν ἐθεσπίσθη, γυμνοὺς τοὺς τοιούτους ἀγωνίζεσθαι· ἀφ' οὗ καὶ Γυμνάσιον ὁ τόπος, ἐν ᾧ τοὺς ἀγῶνας ἐποιοῦντο. *Poſt* Olympiadem XIV *contigit, ut* Orſippus *quidam, à cingulo ſuo impeditus, caderet, & moreretur, aut juxta nonnullos vinceretur; unde ſancitum eſt, ut deinceps hi nudi decertarent: ac proinde Gymnaſium dicebatur locus, in quo edebantur hæc certamina.* Quin, ut ibidem additur, ex eo *Heſiodum* colligunt *Homero* eſſe juniorem; quia γυμνὸν εἰσάγει Ἱππομένην ἀγωνιζόμενον τῇ Ἀταλάντῃ, *nudum inducit* Hippomenem *cum* Atalanta *certantem.* Ex quo ſequatur *Heſiodum* vixiſſe poſt *Olympiadem* XIV, quod ſcripſerunt multi Veterum, cùm *Homerus* primam *Olympiadem* uno, aut altero ſæculo præceſſerit. Sed hæc obiter. Pro חלצים *Chaldæi* חרצין ſcribunt, *Lamed* & *Res* permutatis: & *Syri* ܚܨܝܐ vel ܚܨܐ utroque eliſo. Et *Tſade* illud *Arabes* & *Æthiopes* in *Koph* mutant. Illis enim حقو his ሐቌ፡ eſt *lumbus*. Sic *Chaldæis* ארקא eſt *terra* Jerem. 10. v. 11. pro *Hebræo* ארץ. Quæ mutatio alioqui eſt valde infrequens. Ita paulatim linguæ deſciſcunt à prima origine.

מתניים *mothnajim*, *Hebræum* pro *lumbis*, licet in Scriptura occurrat locis ferè quinquaginta, tamen apud *Hebræos* vox eſt incertæ originis. Sed rem, illis prorſus ignotam, ab *Arabibus* didicimus, quibus متن *mathana* Verbum, *firmum* & *ſolidum eſſe* ſignificat. Et متين *mathin*, id eſt, *firmus* & *ſolidus*, membrorum, quæ in humano corpore firmiora & validiora ſunt, Epithetum, in *Avicenna* ſæpe eſt in uſu. *Lumbi* igitur *Hebraicè* מתניים *mothnajim*, & *Arabicè* متان *mithan*, meritò inde dicti, cum in iis conſiſtat robur, & virtus corporis. Proinde dictum de *Behemoth*, ſeu *hippopotamo*, Job. 40. v. 11. כחו במתניו *robur ejus in lumbis*. Et *Eſa.* 45. *v.* 1. מתני מלכים אפתח *lumbos Regum aperiam*, ſeu *ſolvam*, id eſt, juxta *Seniores*, ἰσχὺν βασιλέων διαῤῥήξω; *robur Regum confringam*, niſi ſcripſerint ἰξύν, quod, quia minus notum, Scribæ in ἰσχύν mutaverint. De re incerta nihil ſtatuo, quamvis alii Interpretes *dorſa*, aut *lumbos* hic habeant.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Ovium propria, & mores.

Ovium mira fœcunditas, maximè in Judæa. *Paſcua induuntur ovibus*, Pſal. 65. v. 14. *Oves plerumque unipara: tamen in* Judæa, *& alibi quandoque gemellipara.* Δικύμα πρόβατα, *&* ambegnæ oves *dicta*, Græcos *id* Apollini Nomio *tribuiſſe. Alicubi etiam bis in anno pariunt. Sed nusquam ter, ut fabulantur. An* Labanis *oves bifera fuerint.* Decies, *id eſt*, multoties: *numerus finitus pro infinito. Quid ſint agni* עטפים, *&* קשרים Gen. 30. v. 41. 42. Agnus *Chaldaicè* חורפא *ab hyeme, ut* hircus χίμαρος *at* ἔριφος *à vere, quo naſcitur.* שדי, *Dei nomen, unde. Ovis, & agni, diverſa nomina juxta ætates. Agnus quando ad ſacrificia aptus. Aries trimus in pleno robore.* Heſychius *emendatus. Agnus animal* ἀλτικόν. כרכר *circer* in agni modum ſubſilire. *Viri docti oſcitantia. Hippurus piſcis cur* ἀρνευτής. *Urinator cur* ἀρνευτήρ. *Oves gaudere montibus. An inde montana loca* Homero οἰοπόλα. Heſychius *emendatus. Oves in paluſtribus majores, ſed caro deterior. Oves in metu ſe colligunt & mutuò premunt, unde* Homero ἀγχιστῖναι. *Oves* בצרה Botſræ, *vel* ἐν θλίψει, Mich. 2. v. 12. *Herba paſtus ovium. Obiter de ſaccharo Veterum; Arab.* tabaſchir. *Ros pecori gratus, quando ſalubris, vel inſalubris.* ترز tharz, *in ovibus quis morbus. Oves quando ad paſtum, ad aquas, & ad umbram ſint deducendæ; quo alludunt ſacri Scriptores.* Meſopotamiæ *paſtores cur coarguerit* Jacob. *Sponſa quomodo* כעטיה Cant. 1. v. 7. *Literarum trajectio in hac voce. Hebræis vaga, id eſt*, meretrix. *Ovis animal mitiſſimum*, Syriacè ܬܡܝܡܐ *id eſt*, innocua, *dicta.* Fabius Maximus, *cur* Ovicula *vocatus. Agnus* אלוף aluph, *id eſt*, manſuetus, *Jer.* 11. *v.* 19. *quod probatur ex* Arabiſmo. *Oves quam ſint dociles. Voces quasdam intelligunt. Paſtori quam ſint morigera.* Ovicula in ſinu domini quieſcens, *&c. in parabola* Nathanis. *Exempla hujusmodi in canibus, felibus, & draconibus. Vitia duodecim, quæ animal ab aris excludunt.* Levit. 22. *proponuntur, & explicantur.* Melitæus canis *quomodo* Arabicè. Cheth *&* Ajin *permutari. Caſtrandi quatuor modi. Claudæ victimæ rejecta. Eunuchi à ſacris excluſi. Ovis* كنوف canuph, *quæ à grege longius aberrat: quod per morbum quandoque accidit. Ovis præ pinguedine laſciviens.* שמר perdere, *ſed* שמר ſervare. *Saginari, & obfirmari; in malum. An oves paſtæ paſcua proculcent, & aquas pedibus turbent.* Prophetæ *quandoque* ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ *plura habent, quam* ἐν τῷ μύθῳ. *Hirci, & arietes, petulci & cornu-petæ.* Κορύπτειν, κυρηβάζεσθαι, κυρίττειν, arietare, coniſcare, *Synonyma.* Heſychius *emendatus, &* Gloſſarium *vetus.* Ventilare *quid* Hieronymo. *Aries & hircus myſtici, à* Daniele *viſi, quid portenderint.* Syllæ *viſio ſimilis, &* Tarquinii Superbi.

IN eo capite, in quo *Hebraica* ovium nomina explicavimus, illas צאן, vel צנה, docuimus (a) à *fœcunditate* dici. Neque verò id immeritò, cùm ovis ſit pecudum omnium fertiliſſima. Proinde *Pſ.* 144. 13. David

(a) *Cap.* 43. *p.* 432. *ſupra.*

David oves deſcribit in *Judææ* plateis, & vicis, מאליפות, χιλιοπλασιαζομένας, & מרבבות, μυριοπλασιαζομένας, id eſt, *per chiliadas, & myriadas fœtificantes.* Eodem recidit quod habetur *Pſal.* 65. *v.* 14. לבשו כרים הצאן *Induuntur paſcua ovibus.* Quâ Metaphorâ valde eleganti ſignificatur ovibus ita obtegi terræ ſuperficiem, ac ſi lanigerum pecus illi eſſet pro indumento. Neque id fruſtrà dici patet ex prodigioſis ovium enumerationibus, quæ in Scriptura paſſim habentur. Sic in *Arabiæ* parte, non procul à *Judæa* diſſita, *Job* primò ſeptem, deinde quatuordecim habuit ovium millia, *Job.* 1. *v.* 3. & 42. *v.* 12. Et *Meſa*, Rex *Moabitidis, Iſraëlitarum* Regi pro tributo annuo pendebat agnorum centum millia, & lanatorum arietum parem numerum, 2 *Reg.* 3. *v.* 4. Et ex *Agarenorum* gregibus *Rubenitæ* ovium abegerunt ducenta quinquaginta millia, 1 *Par.* 5. *v.* 21. Ut de *Solomone* taceam, qui in Templi initiatione obtulit in ſacrificium millia ovium centum viginti, 2 *Par.* 7. *v.* 5. Et de *Joſia*, nonniſi duarum tribuum regulo, qui ſuis largitus eſt agnorum triginta millia ad *Paſchæ* celebrationem, 2 *Par.* 35. *v.* 7. Quod leve videbitur præ eo, quod narrat *Joſephus, De bello Judaico* libri ſeptimi capite decimo ſeptimo, duabus horis, veſpera *Paſchæ*, quæ ſub *Ceſtio* celebrata eſt, cæſa fuiſſe *Hieroſolymis* agnorum ducenta quinquaginta millia & ſexcentos. Miraculum auget, quod ovem quotannis obſervant nonniſi ſemel parere, *Damir*, Scriptor *Arabs*,

جعل الله البركة في نوع الغنم
وهي تلد في عام مرة ويوكل منها
ما شا الله ويتملا منها وجه
الارض خلاو السباع فانها تلد ستا
وسبعا ولا يري منها الا واحد واحد
في اطراف الارض

In genus ovium Deus benedictionem ſuam effudit: ita ut, cùm in anno nonniſi ſemel pariant, & ex iis comedatur quantum vult Deus; tamen terræ ſuperficiem repleant. Contrà quàm (b) *feræ, quæ, licet ſex, aut ſeptem edant catulos, non videntur niſi ſingulæ in terræ finibus,* id eſt, in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Sed, quòd ovem ajunt quotannis parere ſemel duntaxat, nec niſi unum agnum, verum quidem eſt ἐπὶ τὸ πολὺ, non tamen perpetuum. Primò enim in *Judæa* oves quandoque fuiſſe διδυμοτόκους, ſeu *gemelliparas*, colligere eſt ex his *Cant.* 4. *v.* 2. *Dentes tui ſunt ut grex* ovium *æqualium, quæ ex lavacro aſcendunt, & omnes ſunt gemelliparæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Vocem *ovium*, quæ deeſt, ſupplemus ex *Cant.* 6. *v.* 5. ubi disertè habetur. *Æqualium*, id eſt, הקצובות, quod jam ante explicavimus. *Gemelliparæ* Hebraicè ſunt מתאימות, quod nonulli aliter explicant. *Rabbi Selomo* reddit *integras*, tanquam ex מתום *Pſal.* 38. *v.* 8. quod *Grammatica* non patitur. Nam à Singulari מתום Plurale Fœmininum eſſet מתומות, non מתאימות. Recentiorum aliis *oves* מתאימות ſunt *quæ geminæ incedunt:* quod nihilo eſt veriſimilius. Quippe, cum תאמים propriè *geminos in partu* ſonet, ut *Gen.* 25. *v.* 24. & 38. *v.* 27. & *Cant.* 4. *v.* 5. & 7. *v.* 3. inde *Benoni Hiphil* מתאימות *eas* propriè ſignificat, *quæ geminos faciunt*, id eſt, *pariunt.* Quod optimè cohæret cum ſequentibus, *Omnes ſunt gemelliparæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Cum hæc ſint ἀσύστατα, *Incedunt geminæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Nihil enim commune habet inceſſus cum abortu. Vera igitur & certa eſt interpretatio, quam diximus. Proinde illi mordicus hærent veterum Interpretum quotquot ſunt. Sic *Syrus*, ܡܬܐܡܢ *gemelliparæ.* Arabs, ذوات اذوام *gemellos habentes.* Chaldæus, ילדן תיומין בכל עדן *geminos parientes omni tempore.* Seniores, διδυμεύουσαι. Aquila, διδυμοτόκοι. Hieronymus, *omnes gemellis fœtibus.* Et, ex *Hebræis*, Kimchius, כלומר שכולם יולדות תאומים *Quaſi diceret eas omnes gemellos parere.* Et *Pomarius*, פ״ התאים *Gemellos fecit*, Cant. 4. Et *Aquinas*, שכולי יולדות זוגות זוגות ר״ל דו ילדים *Significat omnes per paria peperiſſe, id eſt, duos fœtus.* Denique novæ interpretationi nemo favet præter *Aben Ezram*; qui, confundens *Kal* & *Hiphil*, dicit מתאימות, idem eſſe, quod תואמות, id eſt, *geminas*, quamvis fateatur alios intelligere שיש לפני כל אחת תאומים *ſingulas oves ante ſe habere geminos fœtus.* Itaque non video, cur ab interpretatione tam recta & tam recepta diſceſſerint novi Interpretes, niſi, peregrinas oves ex ſuarum natura dimetientes, hoc pecus putaverint nuſpiam eſſe gemelliparum. Tamen in eam rem expreſſa ſunt Veterum teſtimonia. *Ariſtoteles* (*Hiſtor.* lib. 6. cap. 19.) de ovibus, & capris; τίκτουσι δὲ τὰ μὲν πλεῖστα δύο· ἐνίοτε δὲ καὶ τρία, ἤδη δὲ καὶ τέτταρα. *Multa verò geminos pariunt; quandoque etiam tres, aut quatuor.* Et rurſus, Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες διά τε εὐβοσίαν, καὶ ἐὰν ὁ κριὸς, ἢ ὁ τράγος ᾖ διδυμοτόκος, ἢ ἡ μήτηρ· *Geminos pariunt tam oves, quam capræ, & pabuli beneficio, & ſi aries, aut hircus, aut mater naturâ ſint gemellipari.* Et in *Mirabilibus*, Λέγεται δὲ καὶ ἐν Ἰλλυρίοις τίκτειν τὰ βοσκήματα δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰ πλεῖστα διδυμοτοκεῖν· *In* Illyriis *pecora* (id eſt; oves, & capræ) *dicuntur bis in anno parere, & geminos pleraque edere.* Quin *Ælianus* libri quarti capite trigeſimo ſecundo ſcribit *Indicas* oves ἀποκύειν τέτταρα ἑκάστην, οὐ μείω γε μὴν τῶν τριῶν, *ſingulas quatuor, aut tres ut minimum fœtus edere.* Oves gemelliparas ἀπὸ τοῦ δὶς κύειν *Græci* δικύμα πρόβατα vocant. *Suidas*, & *Phavorinus*; Δικῦμα, τὰ διδυμοτόκα πρόβατα. Eædem priſcis *Romanis* AMBEGNÆ dicebantur. *Fulgentius* in libello *De priſco ſermone ad Chalcidium* cap. 6. Bebius Macer, *qui Faſtos dies ſcripſit, ait,* Junoni *eas, quæ geminos parerent, oves ſacrificari cum duobus agnis altrinſecus alligatis; quas oves* ambegnas *vocari, quaſi ex utraque parte agnos habentes.* Quam ovium fœcunditatem *Græci* ad *Apollinem Nomium* referebant. Proinde *Callimachus* Hymno in *Apollinem* petit, ut ejus beneficio

Ἡ δέκε μουνοτόκος διδυμοτόκος αἶψα γένοιτο,
Quæ unipara erat, gemellipara repentè fiat.

Sed & aliud obſervandum eſt, oves quandoque non ſolum eſſe gemelliparas, ſed & biferas, id eſt, bis in anno parere. Quod de *Illyricanis Philoſophus* jam ſupra docuit. Quale eſt, quod idem habet *Hiſt.* lib. 6. cap. 18. Ἐν ἐνίοις τόποις, ὅσοι ἀλεεινοί εἰσι, καὶ ἐν οἷς εὐημεροῦσι, καὶ τροφὴν ἄφθονον ἔχουσι, δὶς τίκτουσι. *Quibusdam in locis, qui mitiores ſunt, & in quibus commodè degunt, & pabuli copiam habent, bis pariunt.* Et *Problem.* cap. 10. ſect. 46. Τὰ αὐτὰ ἄλλοθι μὲν ἅπαξ τίκτει, ἄλλοθι δὲ πλεονάκις· οἷον τὰ πρόβατα ἐν Μαγνησίᾳ καὶ Λιβύῃ τίκτει δίς. *Eadem animalia alibi pariunt ſemel, alibi ſæpius, ut oves in* Magneſia *&* Lybia *bis pariunt.* Quin *Odyſſ.* δ' *Homerus*, Poëticè rem augens, de eadem *Libya* ſcribit,

Τρὶς γὰρ τίκτει μῆλα τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτόν,
Ter enim (ibi) *pariunt oves in anno perfecto.*

Sed res merè eſt impoſſibilis, quia ovis uterum gerit per dies CL., vel, quod idem eſt, per quinque menſes. *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Gerunt partum diebus* CL. *Philoſophus*, ubi ſupra, Κύει δὲ πέντε μῆνας πρόβατον, καὶ αἴξ. Qui menſium numerus in anno bis quidem reſt, ſed non ter reperiri. Itaque valde ſuſpectum eſt quod legitur in

(b) Vel leænæ.

in libro *Mirabilium*, Παρὰ τοῖς Ὀμβρικοῖς φασὶ τὰ βοσκήματα τρὶς τίκτειν τοῦ ἐνιαυτοῦ· *Apud* Ombricos *pecora ter in anno parere ajunt.* Utut ſit, quàm incertum, imò & falſum eſt, quidquid de triplici fœtura; tam verum & certum eſt, quod de duplici traditur. Nam & de ſua *Italia Virgilius* lib. 2. *Georg.*

Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.

Ad quem locum *Servius*, *Verum eſt: inde enim eſt in* Bucolicis,

"*Lac mihi non æſtate novum, non frigore deſit.*

Ibi ſcilicet *lac novum* Servio *coloſtrum* eſt, quod matrum partum ſtatim ſequitur. Quale hyeme & æſtate haberi non poteſt, niſi biferæ ſint oves. *Arabes* proprias habent voces, quibus id ſignificent. Sic المغلة *almagla* in *Lexico Alcamus* eſt المغاجة نتاجت في عام مرتين *Ovis, quæ in anno bis parit.* Et مغل *magala*, vel اغيل *agiala*, de ove, eſt *bis in anno parere.* Sic in *Meſopotamiæ* parte, in qua degebat *Laban*, oves fuiſſe biferas ex eo multi probant, quod mercedem ſuam ſexennii ſpatio decies à *Labane* mutatam fuiſſe, & interverſam, queritur *Jacob*, *Gen.* 31. 7. 41. Cùm enim è fœtura pecoris ſumeretur *Jacobi* merces, non potuiſſet per ſexennium mutari ſupra ſexies, ſi *Labanis* oves quotannis nonniſi ſemel peperiſſent. Proinde *Hieronymus* in *Quæſtionibus* Hebraicis; *Hic magis ſenſus probatur, quod per ſingulos fœtus ſemper* Laban *conditionem mutaverit. Si videbat varium naſci pecus, poſt fœtum dicebat,* "*Volo, ut in futurum mihi varia naſcantur. Rurſus cum vidiſſet, unius coloris naſci pecora,* (Jacob *quippe, hoc audito, virgas in canalibus non ponebat.) dicebat, ut futuros fœtus unius coloris ſibi pecora procrearent. Ecquid plura? usque ad vices decem, ſemper à* Laban *pecoris ſui, ſive* Jacob, *mutata conditio eſt. Et quodcunque ſibi propoſuerat ut naſceretur; in contrarium colorem vertebatur. Ne cui autem in ſex annis decem pariendi vices incredibiles videantur, lege* Virgilium, *in quo dicitur,* "Bis gravidæ pecudes. *Natura autem* Italicarum *ovium, &* Meſopotamiæ, *una eſſe traditur. Auguſtinus* quoque in *Geneſin* Quæſt. 95. *Bis pariebant in anno.* Et quia videtur inde ſequi *Labanis* oves ſexennio illo duodecies peperiſſe, adeoque *Jacobi* mercedem mutatam fuiſſe duodecim vicibus, reſpondet primo anno à pacta mercede nonniſi ſemel peperiſſe, quia hoc eodem anno jam pepererant ſemel ante pactam mercedem; & rurſus ultimo anno tantùm ſemel peperiſſe, quia *Jacob*, diſcedere coactus ante ſextum annum prorſus completum, ſecundum partum non expectavit. Atque ita è toto partuum numero duos eximit, ut nonniſi decem ſuperſint. Sed nihil opus eſt calculos tam accuratè ſubducere. *Mutâſti mercedem meam decem vicibus*, id eſt, *multis*: Numerus finitus pro infinito: ut *Num.* 14. 22. *Tentaverunt me jam per decem vices.* Et *Job.* 19. 3. *En decies mihi pudorem incutitis*, id eſt, *multoties.* Proinde, ſi aliud non eſſet, rationem haberemus dubitandi, an *Labanis* oves reverâ fuerint biferæ. At id ipſum videbitur conſtare certiùs ex *Gen.* 30. 41. 42. ubi, juxta receptam interpretationem, è duabus *Labanis* ovium fœturis prior, quæ multò erat potior, *Jacobo* ſemper cedebat, & *Labani* ſolùm poſterior. Naſcebantur enim agni *Jacobi* virgis concolores. Suas porrò virgas non objiciebat *Jacobus* niſi prioris fœturæ matribus. Itaque, ubi *Hebræa* habent *Labanis* fuiſſe העטפים & *Jacobi* הקשרים, pro העטפים *Syrus* & *Chaldæus* uterque habent לקישיא *ſerotinos*; *Arabs Erpenianus* المؤخرون *poſteriores*, & alter *Lutetiæ* editus الخريفية *Autumnales*; Aquila, ὄψιμα· Symmachus, δευτερόγονα· Hieronymus, *ea quæ ſunt ſerotina.* Et his oppoſiti הקשרים *Syro* & *Chaldæis* ſunt בכיריא, *primitivi*, aut *primogeniti*; *Arabibus* الربعية *vernales*; *Aquilæ*, ut ſuſpicor, πρώϊμα, & *Symmacho* πρωτόγονα, ut Hieronymo *quæ primi temporis. Kimchius* quoque, *Aben Ezra*, *Pomarius*, *Aquinas*, & alii *Hebræorum* priorem fœturam referunt ad menſem *Niſan*, ſecundam ad menſem *Tiſri*: quorum ille *Martio*, hic *Septembri* ferè reſpondet. Et agnos prioris fœturæ ideo קשרים, id eſt, *vinctos*, ſeu *ligatos*, dici aſſerunt, quia corpus habent compactius: & alios עטפים, id eſt, *deficientes*, quia ſunt infirmiores. Tamen *Autumnales* vernis, & hyemales æſtivis à plerisque præferuntur. *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Multi hybernos agnos præferunt vernis, quoniam magis intersit ante ſolſtitium, quàm ante brumam firmos eſſe, ſolumque hoc animal utiliter brumâ naſci.* Et *Columella* lib. 8. cap. 3. *Melior eſt agnus* Autumnalis *verno; ſicut ait veriſſimè* Celſus, *quia magis ad rem pertinet, ut ante æſtivum, quàm hybernum ſolſtitium convaleſcat; ſolusque ex omnibus animalibus brumâ commodè naſcitur.* Unde eſt, quod ab *Hebræo* חורף *choreph*, quod *hyemem*, vel ab Arabico خريف *chariph*, quod *Autumnum* ſonat, *agnus Chaldæis*, & *Syris*, ܚܘܪܦܐ *churpha* dicitur, & *Arabibus* خروف *churuph*, tanquam χειμερινὸν, vel ὀπωρινὸν ζῶον, *hyeme*, vel *Autumno naſci ſolitum.* Quale eſt quod *Heſychio* Ἔριφος dicitur ὁ μικρὸς αἴξ ὁ ἐν τῷ ἔαρι φαινόμενος, ἤγουν ὁ πρώϊμος· χίμαρος δὲ, ὁ ἐν τῷ χειμῶνι. Verùm ut dicam quod res eſt, in *Hebræis Prophetæ* verbis nullum fœturæ duplicis veſtigium reperio. Illa enim puto ſic poſſe reddi commodiſſimè, *Evenit autem, ut quandocunque oves incaleſcerent,* Jacob *virgas poneret ante earum oculos in canalibus ut ad virgas illas incaleſcerent. Sed cum debiles erant oves, non poneret: & ſic debiles* Labanis, *robuſtæ autem* Jacobi *eſſent.* Nempe, ut ait *Poëta Venuſinus*, libri quarti Odâ quartâ,

Fortes creantur fortibus, & bonis.

Itaque è robuſtis matribus robuſti agni naſcebantur. At, eædem ſi debiles erant, fœtus procreabant ſimiles. A Verbo קשר, quod *ligare* eſt, *oves robuſtæ*, & *vegetæ* מקשרות, & *agni* pariter *vegeti* קשרים à *Moſe* appellantur, quomodo illæ linguæ *ligandi* verbis ad corporis & animi vigorem ſignificandum ſæpe abutuntur. Sic *Arabica* Verba ربط *rabata*, & اوثق *authſaka*, primo *vincire*, & *ligare* ſignificant; deinde *animum obfirmare*, & *confirmare*. Et, quod maximè ad rem facit, à Verbo شد *ſcadda*, in *ligandi* notione his Synonymo, شديد *ſcadid robuſtum* ſonat, & Dei nomen שדי *ſcaddai* παντοκράτωρ. Præterea ligari ſolent animalia, quæ ſaginantur, & in his oves. Quod *Arabicè* بنن *bannana* dicitur voce maximè propriâ. *Alcamus*, بنن اربط الشاة ليسمنها *Bannana, ligavit ovem, ut eam ſaginaret.* Itaque in ovibus מקשרות *ligatæ*, & in agnis קשרים *ligati*, dici potuêre obeſiſſimi, & pinguiſſimi. Contrà עטפים *debiles* reddimus, & *viribus defectos*; quia Verbum עטף *languere* ſignificat, *deficere*, & *labaſcere*. Exempla vide *Pſ.* 61. 3. & 77. 4. & 102. in Titulo, & 107. 5. & 142. 4. & 143. 4. & *Thren.* 2. 11. 12. 19. & *Jon.* 2. 8. &c. Aut vehementer fallor, aut hæc eſt verborum *Moſis* vera interpretatio. In his igitur nihil eſt de diverſo tempore, aut diverſâ ovium fœtu-

fœtura: cum nihil obſtet, quominus matres, vigore & viribus impares, eadem anni tempeſtate ineantur. Itaque *Græci* Interpretes, omnium antiquiſſimi, de diverſa illa fœtura nihil quidquam habent. Tantùm intelligunt *Labanis* pecora ita diſtingui in ἐπίσημα, & ἄσημα, hoc eſt, *nobilia* & *ignobilia*: ita ut nobilia *Jacobo*, ignobilia *Labani* ceſſerint. Quâ arte porrò *Jacob* ſit uſus, ut varios agnos ex unicoloribus matribus eliceret, dicetur in ſequentibus.

Judæos ovium ſexus, & ætates accuratè diſtinxiſſe jam apparuit ex iis, quæ De Hebræis *Ovium nominibus* (c) differuimus. Illis enim טלה *taleh*, erat *agnus lactens*, id eſt, uſque ad quartum menſem; כר car, *paſcualis agnus*; כבש *chebes*, aut כשב *cheſeb*, nomen ad utrumque commune; איל ajil, aries; משנים miſnim, *bidentes*; כבשה chebaſa, *agna*; רחל rachel, ovis; שה *ſeh*, & צאן *tſon*, ad caprillum & ovillum pecus communes appellationes, ita tamen, ut שה de ſingulis, צאן de pluribus dicatur, quia Collectivum eſt nomen. Apud *Arabes* in *Alcamus*, الشاة

اول سنة حمل او جدي ثم جذع ثم

ثني ثم رباع ثم سديس ثم سالغ

Sah, (id eſt, *capra*, ſeu *ovis*) *primo anno dicitur* hamal, *aut* gedi, *deinde* giadſa, *deinde* tſani, *deinde* raba, *deinde* ſadis, *deinde* ſalig. Hæc ille in سلغ *ſalâga*. Agnus octavo die ad ſacrificium erat aptus. Ita enim ſtatutum in Lege *Exod.* 22. 30. *Septem diebus ſit cum matre ſua, & die octavo reddes illum mihi.* Et *Levit.* 22. 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cum genita fuerint, ſeptem diebus erunt ſub matre ſua: die autem octavo, & deinceps, accepta erunt in oblationem ignitam Domino.* Quibus *Moſis* legibus conferenda ſunt hæc *Plinii* lib. 8. cap. 51. *Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octavo.* Itaque cum in Lege totius (d) *agnum anniculum* Deus poſtulat ſibi offerri, non ſignificatur agnus præciſè δωδεκάμηνος, ſed agnus ab octavo die uſque ad annum completum. Cur vitulam, capram, & arietem, pro anniculis, trimos offerre juſſus ſit *Abraham Gen.* 15. 9. aliis diſquirendum relinquo, hic contentus id obſervâſſe, trimum arietem eſſe in pleno robore, & vigore ætatis. Unde eſt, quod apud *Lucianum*, in *Deorum Dialogis*, *Ganymedes* à *Jove* raptus, & dimitti petens, pro λύτρῳ ſuo promittit ſe arietem *Jovi* immolaturum τὸν τριετῆ, τὸν μέγαν, ὃς ἡγεῖται πρὸς τὴν νομὴν, *triennem, magnum, qui gregi in paſcua præit.* Qualis aries ἀρνειὸς, & μοσχίας *Græcè* dicitur. *Heſychius*, Ἀρνειὸς, ὁ τριετὴς κριός. Et *Phavorinus* in Ἀρνειὸς ex *Euſtathio*, Ἴστρος ἐν Ἀττικαῖς λέξεσι λέγει ἄρνα, εἶτα ἀμνὸν, εἶτα ἀρνειὸν, εἶτα λειπογνώμονα. Ἐλέγετο δὲ καὶ μοσχίας ὁ τριετὴς κριός. *Poëtæ* τρίκουρον, id eſt, *ter-tonſum*, vocant. *Heſychius*, Τρίκουρος, ὁ ἐπὶ τρία ἔτη κεκαθαρμένος κριὸς (lege κεκαρμένος.) Cur has hoſtias *Abram* diviſerit, cum fœdus ſanxit cum Deo, *Gen.* 15. 10. quomodo *Iſraëlitæ*, *Jerem.* 34. 18. jam anteà docuimus.

(c) Cap. 45. pag. 421. 422. &c. ſupra.

(d) Exod. 29. 38. Levit. 1. 10. & 9. 3. &c.

Agnus eſt animal ἁλτικὸν & πηδητικὸν· quo pertinent hæc *Pſalmi* 114. 6. *Montes, ſubſiliſtis, ut arietes; colles, ut fœtus ovium*, id eſt, *agni*. Itaque ut כר *car*, eſt *agnus*; ita, geminatis Radicalibus, כרכר *circer*, eſt *in agni modum ſubſilire*. Hinc 2. *Sam.* 6. 14. ודוד מכרכר בכל עז, *Et* David *ſaltavit totis viribus*. Et verſu decimo ſexto, *Et vidit* (Michal) *Regem David* מפזז ומכרכר, *exſilientem, & ſaltantem*. Duo verba ſunt Synonyma, niſi quod hoc ab agno, illud à dorcade ſumptum eſt, ut ſuo loco dicetur. Non poſſum mirari ſatis viri docti oſcitantiam, cui ܟܝܐ Syris *gaudium*, & מכרכר ſunt Conjugata. Quin כרא pro *gaudio* eſt *Græcum* χαρά. Et, quod diximus, eſt veriſſimum, τὸ כרכר eſſe agnorum proprium. Itaque apud *Athenæum* libro ſeptimo *Numenius* hippurum piſcem ἀρνευτὴν vocat, tanquam ab agnino ſaltu, διὰ τὸ συνεχὲς ἐξάλλεσθαι, *quia jugiter ſaltat*, ut ibidem obſervatur. Et *urinator*, qui pronus in mare deſilit, *Homero* eſt ἀρνευτὴρ, καθ' ὁμοιότητα τῆς τῶν ἀρνῶν πορείας, οἱ σκιρτῶντες τοῖς μὲν ὀπισθίοις ποσὶν ἅλλονται, τὴν δὲ κεφαλὴν τῇ γῇ πελάζουσι, *ab agnorum inceſſus ſimilitudine, qui, cum ſaltu laſciviunt, pedibus poſterioribus ſaliunt, & caput terræ admovent.* Hæc *Euſtathius* in *Iliad.* π'. pag. 1110.

Arietem *Itali*, nos vervecem ideo *montonem* vocamus; quia montibus gaudet ovillum pecus. Sic *Exod.* 3. 1. Moſes *paſcebat oves* Jethronis *ſoceri ſui Sacerdotis* Madian, *cumque minaret gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei* Horeb. Et *Theocriti Idyll.* 3. *Adonis.*

- - - ἐν ὤρεσι μᾶλα νομεύει,

in montibus oves paſcit: ut *Idyll.* 8.

Μᾶλα νέμων (ὥς φαντὶ) κατ' ὤρεα μακρὰ Μενάλκας,

Oves paſcens (ut ajunt) in montibus altis Menalcas. Et *Corydon* apud *Poëtam*,

Mille meæ Siculis *errant in montibus agnæ.*

Quo nonnulli referunt, quod à *Poëtis* οἰοπόλα dicuntur montana loca, ut *Iliad* ν'. verſu 471.

- - - σῦς ὥρεσιν ἀλκὶ πεποιθὼς,
χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ· - - -

& *Iliad* ω'. verſu 614.

Νῦν δέ που ἐν πέτρῃσιν, ἐν οὔρεσιν οἰοπόλοισιν·

& *Odyſſ.* λ'. verſu 573.

Τοὺς αὐτοὺς κατέπεφνεν ἐν οἰοπόλοισιν ὄρεσσι.

Quaſi οἰοπόλα non tantùm *ſolitaria loca* ſignificet, à Nomine οἶος, quod *ſolum* ſonat, ſed & loca, in quibus ὄϊες πολοῦσι, *oves degunt*. Hinc *Euſtathius* in *Iliad.* ν'. pag. 917. Οἰοπόλος δὲ χῶρος κἀνταῦθα ὁ ἔρημος. ἐν ᾧ οἶός τις, ὅ ἐστι μόνος, πολεῖ· ἢ ἔνθα οἰῶν πώεα πολοῦσι βοσκόμενα· Vetus *Scholiaſtes*, Οἰοπόλῳ, ἤτοι ἐν ᾧ ὄϊες ἀναστρέφονται, ὅ ἐστι πρόβατα· πολεῖν γὰρ τὸ ἀναστρέφεσθαι· ἢ ἐν ᾧ οἶός τις, καὶ μόνος πολεῖται· *Heſychius*, Οἰοπόλῳ ἐν ᾧ ὄϊοαι πωλοῦσιν, ἢ μόνος λις πωλεῖται· lege Οἰοπόλῳ, ἐν ᾧ ὄϊες πολοῦσιν, ἢ μόνος τις πολεῖται. Similia habent *Etymologus*, *Phavorinus*, alii. At *Arabicè* توشعث propriiſſimè de ove dicitur, quæ في الجبل صعدت لترعا *montem conſcendit ad paſtum*. Ita *Alcamus*. Procerior quidem eſt ovis, quæ in locis depreſſis alitur. *Columella* lib. 8. cap. 2. *Pinguis & campeſtris ſitus proceras oves tolerat; gracilis, & collinus, quadratas; ſylveſtris, & montoſus, exiguas.* Sed caro eſt deterior. Τὰ κρέα χείρω, ὅπου, εἰς ἑλώδη χωρία νέμονται, ἢ ὅπου μετεωρότερα· *Carnes pejores ſunt, cùm in locis paluſtribus paſcunt, quam cum in editioribus.* Ita *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Tamen cum oves utrobique degant, & paſcere ament, meritò de myſticis ovibus ſuis, id eſt, *Iſraëlitis Babylone* captivis, Deus ſic agit *Ezech.* 34. 12. 13. *Requiram* צאני *oves meas, &c. ut paſcam eas in montibus* Iſraëlis, *in aquarum alveis*, &c. Nec erat, cur hic *Kimchius* oves à capris diſtingueret; quia צאן utrumque ſignificat, quaſi alterum capris, alterum ovibus promittatur: כי העזים טוב מרעיתם בהרים והכבשים והרחלים בעמקים ובאפיקים, *quia capræ libentiùs in montibus paſcunt; agni autem, & oves in vallibus, & aquarum alveis.* Utut enim צאן tam capras quam oves ſonet, tamen ſolùm oves ſignificat, cum agitur de *Iſraële*, qui paſſim cum ovibus, nunquam cum capris confertur.

Hoc quoque ad naturam ovium pertinet, ut in metu ſe colligant, & mutuò premant: unde eſt, quòd apud *Poëtam Iliad.* ε' cum ovium gregem adoritur leo,

Ἀι μϑὺ τ' ἀγχιςῖναι ἐπ' ἀλλήλῃσι κέχυνται,
Hæ quidem coacervatæ aliæ ſuper alias funduntur. Ἀγχιςῖναι ab aliis ſcribitur ἀγχηςῖναι, & ἀγχιςῖναι; & vel ab ἄγχιςα deducitur, id eſt, *proximè*, vel ab ἄγχι ἑςάναι, id eſt, *prope ſtare.* Sed quomodocunque ſcribas, aut undecunque vocem deducas, tamen de ſenſu convenit. Explicatur enim à veteri *Scholiaſte* ἐπάλληλοι, πυκναὶ, πλησίον, ἅμα ἀλλήλοις, *aliæ aliis incumbentes, denſæ, quæ prope & ſimul ſunt.* Ab *Heſychio* σύνεγγυς ἀλλήλων, ἢ συνεχεῖς, ὅ ἐςι πυκναὶ, ἢ ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις, *ſibi invicem proximæ, aut contiguæ, quod eſt confertæ, & aliæ in alias.* Ab *Euſtathio* αἱ ἄγχι ἀλλήλων ἑςηκῦαι, ὅ ἐςι πυκναὶ, *quæ ſtant aliæ prope alias, id eſt, denſæ.* Et *Phavorinus* addit ὃ ποιῦσιν αἱ ὄϊες διὰ φόβων πυκνούμεναι, ὡς ἐπὶ συνασπισμῷ, *quod faciunt oves, cum præ metu coacervantur, ut in militari teſtudine.* Eodem pertinet vox κέχυνται, quam *Scholiaſtes* exponit κεῖνται ἀθρόαι, *confertæ jacent.* Neque dubium, quin *Propheta Micheas* id reſpexerit, cum Dei nomine minatur fore, ut præ metu hoſtium ingruentium, & terram devaſtantium, colligantur intra urbes, ut *Botſræ* oves in caulis ſuis, nempe cum lupus, aut leo gregem infeſtat. *Colligendo, inquit, te colligam,* O Jacob, *totum: congregando congregabo reſiduum* Iſraëlis, *ſimul ponam illum, ut oves* Botſræ, *ut gregem in medio caulæ ſuæ: perſtrepent præ hominibus*, id eſt, *præ copia hominum.* Falluntur enim, & totam ſeriem orationis abrumpunt, qui hæc in promiſſis cenſent, ut legenti ſtatim conſtabit. Rectè igitur *Kimchius* ופי' אסף אאסוף שיכנסו במצור בערים הבצורות מפחד האויב *Verbis* congregando congregabo *ſignificatur fore, ut, præ metu hoſtium, ad arces, & urbes munitas confluant.* Et paulò poſt, אמר שידמו ישראל בברחם אל הערים והאספם בהם מפחד האויב לצאן שיכניסו אותם אל הערים והאספם מפני האויבים · כלומר שלא יהיה להם כח לעמוד לפני האויב כמו הצאן, *Dicit* Iſraëlitas *in urbes ſeceſſuros, & conventuros præ metu hoſtium, ſimiles fore ovibus, quæ in urbibus, hoſte ingruente, colliguntur, & congregantur; quaſi dicat tam imbelles fore, quam oves, ad obſiſtendum hoſti.* Non malè, niſi quod non ſatis intellexit hominum trepidationem, deſertis agris, in loca munita magno numero confluentium, conferri cum ovium metu, quæ, lupo, aut leone viſo, in arctum ſe colligunt. Quo fortaſſe pertinet, quod pro *ovibus Botſræ* veteres aliis Vocalibus legerunt *oves* בְּצָרָה *betſara*, id eſt, *in anguſtia*: quod *Græci* reddunt πρόβατα ἐν θλίψει. Sed & extra metum ovibus naturale eſt, ut ſe condenſent; contrà quam capris, quæ diſpergunt ſe. *Varro* libri ſecundi capite tertio, *In gregibus eſt minor* (numerus) *caprino, quam in ovillo, quod capræ laſcivæ, & quæ diſpergunt ſe: contra quàm oves, quæ ſe congregent, ac condenſent in locum unum.* Et *Columella* de capris, *Numerum generis hujus majorem, quàm centum capita ſub uno clauſo non expedit habere: cum lanigeræ mille pariter commodè ſtabulentur.* Vulgaris ovium paſtus herba eſt. *Philoſophus, Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Πρόβατα δὲ, καὶ αἶγές εἰσι μὲν ποηφάγα· *Oves autem, & capræ ſunt herbivoræ.* Unde *Pſaltes* Pſal. 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt, nihil mihi deerit. In caulis* (vel *in amœnitatibus*) *herboſis* (Hebraicè בנאות דשא) *faciet, ut recubem.* Septuaginta εἰς τόπον χλόης, *in loco herbæ viridis.* Aquila, & Symmachus, ἐν ὡραιότητι πόας, *in pulchritudine herbæ.* Et *Ezech.* 34. *verſ.* 14. *Ibi requieſcunt* (oves meæ) בנוה טוב *in caula bona.* Septuaginta, ἐν τρυφῇ ἀγαθῇ, *in deliciis bonis*, aut, ἐν τροφῇ, *in pabulo.* Hieronymus, *in herbis virentibus.* Et *Gen.* 47. 4. *Joſephi* fratres *Pharaoni* dicunt, *Ad peregrinandum in hac terra venimus, quia* (in terra *Chanaan*) אין מרעה *non eſt paſcuum ovibus, quas habent ſervi tui.* Hieronymus *non eſt herba.* At in *Praſiis*, quæ *Indiæ* gens eſt circa *Gangem*, pluit mel quoddam liquidum, (e) ὅπερ, ἐμπίπτον τῆς πόαις, καὶ τῆς τῶν ἑλείων καλάμων κόμαις, νομὰς τοῖς βουσὶ, καὶ τοῖς προβάτοις παρέχει θαυμαςὰς *quod, in herbas, & paluſtrium arundinum comas incidens, mira bobus & ovibus pabula præſtat.* Paſtores enim ex pecore eo rore depaſto ἀμέλγουσι γλυκύτατον γάλα, καὶ οὐ δέονται ἀναμίξαι αὐτῷ μέλι, ὅπερ οὖν δρῶσιν Ἕλληνες, *ſuaviſſimum lac exprimunt, nec ei mel miſcere opus habent, quomodo* Græci *faciunt.* Nempe mel illud eſt ipſiſſimum veterum Scriptorum ſaccharum, de quo *Dioſcorides, Plinius, Galenus, Paulus Ægineta, Arrianus* in maris *Erythræi Periplo, Heſychius* verbo Σάκχαρον. *Aphrodiſæus* lib. 2. *Problem.* 74. *Arabes* طباشير *tabaſchir* vocant, & recentiores ſaccharum *Bambu*, aut *Mambu.* Quod ideo hic obſervo, quia *Iſraëlitarum* armenta, & greges aliquamdiu in deſerto ſimili rore vixerunt, Manna ſcilicet cœlitus delapſo, quod pecori nonniſi pabulum, Dei populo fuit pabulum, & ſacramentum. Quin ros vulgaris pecori gratus, nec inſalubris eſt, ſi *Poëtæ* credimus, qui in *Pharmaceutria* ſic habet,

Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.

Et rurſus lib. 3. *Georg.*

Luciferi *primo dum ſidere frigida rura*
Carpamus, dum manè novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.

Non tamen hoc verum ubique, ſi verè *Servius* ad hunc locum, *Manè paſci præcipit oves ſecundum morem provinciæ ſuæ: nam in aliquibus locis morbum contrahunt, niſi jam ſiccato rore paſcantur.* Quod confirmari videtur ex *Arabum* teſtimonio, à quibus inter morbos pecudum unus eſt nomine ثرز *tharz* ان ذاكل الغنم حشيشا فيه الندي فينقطع اجوافها *cum oves rore madentes herbas comedunt, & venter earum diffinditur.* Ita definit *Alcamus.* Sed diſtinguenda ſunt tempora. Æſtivis enim ſolùm menſibus, capris, & ovibus ſalubres ſunt herbæ roſcidæ: quod *Poëta* his verbis diſertè monet,

At verò Zephyris *cum læta vocantibus æſtas,*
In ſaltus utrumque gregem, atque in paſcua mittes,
Luciferi *primo cum ſidere*, &c.

Neque aliter alii Scriptores. *Varro, Ruſticorum* libri ſecundi capite ſecundo; *Æſtate, prima luce exeunt paſtum, præterea quod tunc herba roſcida, meridianam, quæ eſt aridior, jucunditate præſtat*, &c. *Hæc ab* Vergiliarum *exortu ad Æquinoctium* Autumnale *maxime obſervant*, &c. *Reliquæ paſtiones hyberno ac verno tempore hoc mutant, quod, pruina jam exhalata, propellunt in pabulum.* Et *Columella* libri octavi capite tertio, *De temporibus autem paſcendi, & ad aquam ducendi per æſtatem, non aliter ſentio, quam ut prodidit* Maro,

"Luciferi *primo cum ſidere*, &c.

Hyeme, & vere, matutinis temporibus, intra ſepta contineantur, dum dies arvis gelicidia detrahat. Nam pruinoſa iis herba pecudi gravedinem creat. Et *Palladius* libri duodecimi capite decimo tertio, *Æſtivis menſibus paſcantur ſub lucis initio, cum graminis teneri ſuavitatem roris mixtura commendat. Hyeme autem, vel vere, reſolutis gelicidiis ad paſcua prodire non debent.* *Calphurnius* tamen *Ecloga* quinta, ſine ulla temporis diſtinctione,

- - - *ante diem pecus exeat, humida dulces*
Efficit aura cibos, quoties, fugientibus Euris,
Frigida nocturno tinguntur paſcua rore,
Et matutinæ lucent in gramine guttæ,

(e) *Ælian. Hiſt. lib.* 15. *cap.* 7.

Poſt matutinum paſtum, oves horâ diei quartâ, quæ nobis eſt decima, deducebantur ad aquas, dein ad umbram, & quietem meridianam, unde rurſus ad aquas. Quo facto, iterùm paſcebant usque ad veſperam, & Solis occaſum. *Virgilius* ubi ſuprà,

Inde, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ,
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam;
Æſtibus & mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis *antiquo robore quercus*
Ingentes tendat ramos; aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacrâ nemus accubet umbrâ.
Tum tenues dare rurſus aquas; & paſcere rurſus
Solis ad occaſum, cum frigidus aëra veſper
Temperat, & ſaltus reficit jam roſcida Luna.

Varro, *Circiter meridianos æſtus, dum deferveſcant; ſub umbriferas rupes, & arbores patulas ſubjiciunt: quod refrigerato aëre veſpertino, rurſus paſcant ad Solis occaſum.* Et *Columella* Poëtam ſequutus, *Inde, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora, ad puteos, aut alta greges ad ſtagna perducamus: medioque die, ut idem, ad vallem,* &c. *Rurſus deinde, jam mitigato vapore, compellamus ad aquas,* &c. *Et iterùm ad pabulum producamus.* Palladius; *Quarta hora caleſcente, potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios Solis calores vallis, aut arbor umbroſa declinet. Deinde, ubi, flexo jam die, ardor infringitur, & ſolum primo imbre veſpertini roris humeſcit, gregem revocemus ad paſcua.* Nam in calidis regionibus, niſi pecora, horis meridianis ad umbram, & aquas ſubducta, vitarent æſtum diei, in periculoſos morbos inciderent. Hinc رمض *ramadha, torrere*, cum ovibus tribuitur, eſt illas *in pleno Sole circa meridiem paſcere.* Alcamus رمضت الغنم *torruit oves*, id eſt, رعت في شدة الحر فقرحت اكبادها *pavit* illas *in ſummo diei æſtu & jecora earum ulcus contraxerunt.* Et lac per æſtum corrumpitur. Hinc paſtor *Menalcas* apud *Poëtam*,

Cogite oves pueri, ſi lac præceperit æſtum,
Ut nuper, fruſtrà preſſabimus ubera palmis.

Quæ ideo huc afferimus, quia Sacri Scriptores ad hunc paſcendi morem, quem diximus, alludunt aliquoties. Sic *Cant.* 1. 7. *Indica mihi ubi paſcas, & ubi* gregem tuum *requieſcere facias ſub meridiem.* Et *Pſal.* 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt,* &c. *In caulis herboſis facit ut recubem, ad aquas quietis me deducit,* id eſt, ad aquas, in quibus circa meridiem quieſcunt greges, friguſque, & umbram captant. Et *Ezech.* 34. 13. *Paſcam eos in montibus* Iſraëlis, *& ad alveos.* Et verſu decimo quarto, *Ibi recubabunt in caula bona.* Et verſu decimo quinto, *Ego paſcam gregem meum, & faciam ut recubent.* Eſ. 49. 10. *Non eſurient, neque ſitient, neque feriet eos æſtus, aut Sol: nam qui miſeretur eorum deducet eos; ad fontes aquarum minabit eos.* Cui loco parallelum vide *Apoc.* 7. 16. 17. *Meſopotameni, Labanis* & *Jacobi* ævo, cum greges ſuos circa meridiem adaquaverant, ad paſcua non reducebant pomeridianis horis. Quo nomine gentis illius paſtores *Jacobus* his ferè verbis meritò coarguit, *Gen.* 29. 7. *En diei cum multum adhuc ſuperſit, nec ſit tempus cogendi pecoris, oves adaquate, & ad paſcua reducite.*

Obiter nota in his verbis Sponſæ ad Sponſum *Cant.* 1. 7. *Indica mihi ubi paſcas, & ubi* gregem tuum *recubare facias circa meridiem, ne ſim* כעטיה *ut operta* (ita habetur ad verbum) *ad caulas ſociorum tuorum,* multùm laborare interpretes in expoſitione vocis כעטיה. *Kimchius* reddit כנוטה וסרה *ſicut declinans, & recedens,* ex 1 *Sam.* 14. *v.* 32. & 15. *v.* 19. ubi ויעט, vel ותעט אל השלל reddi vult, *Et declinavit*, vel *declinaviſti ad ſpolium.* Quin עיט, vel עטה, unde יעט, & תעט, eſt *irruere*, & *involare more rapacis avis*, quæ *Hebraicè* dicitur עיט *ajit*, unde *Græcum* ἀετὸς, & αἰετὸς, *aquila.* Aliis כעטיה *ut operta*, ſeu *velata*, id eſt, *ut meretrix*; quia meretrices velantur. Et velari meretrices probant ex hiſtoria *Thamaris*, *Gen.* 38. 14. 15. Verùm hæc fruſtrà adducuntur, cùm non ſit meretricum proprium *velari*, ſed *revelari*, potiùs, *Eſ.* 46. 3. *Ezech.* 16. 36. 37. *Nahum.* 3. 5. Neque more meretricis *Thamar* ſe theriſtro obtexerit, ſed ne agnoſceretur. Aliis *ut operta*, id eſt, *ut lugens*; quia lugentes tegebant labrum ſuperius, *Ezech.* 24. 17. quod quàm alienum ſit nemo non videt. Quid ſi, trajectis literis, *Ajin* & *Teth*, כעטיה ſcriptum fuerit, pro כטעיה, *ut vaga*, *ut oberrans*, aut etiam *ut meretrix*? *Syris* enim, & *Chaldæis* טעיתא primò *vagam*, ut *Hebræum* טעיה, deinde etiam *meretricem* ſonat. Sic *Eſ.* 1. 21. pro *Hebræis*, *Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis?* *Chaldæus* habet. *Quomodo mutata ſunt opera ejus, ut eſſent* כטעיתא *tanquam meretricis?* Scribitur & מטעיא in *Onkelo* Levit. 21. 7. & מטעיה, vel מטעיתא, in *Jonathane*. *Gen.* 38. 21. & 42. 9. 12. Quia טעה non ſolùm *errare*, & *divagari*, ſed & *ſcortari* ſignificat. Itaque, ſi *Solomon* ſcripſit כטעיה, reddi poterit vel *ut vaga*, vel ut *meretrix*. Utut ſit, veterum nonnullos puto vel legiſſe כטעיה, vel ita legendum conjeciſſe. *Syrus* enim reddit ܐܝܟ ܛܥܝܐ. Et *Aquila*, ὡς ῥεμβομένη, *ut vaga*. Et *Hieronymus*, *ne vagari incipiam*, id eſt, *ne ſim ut vaga*. Et *Chaldæus Paraphraſtes*, ad populares ſuos hæc referens, totum hemiſtichium ita exponit, *Cur erunt* מטלטלין *divagantes inter greges filiorum* Eſau, *&* Iſmaël, (id eſt, inter *Romanos*, & *Saracenos*) *qui adjungunt tibi idola ſua pro ſociis.* In quibus verbis planum eſt טעיה explicari per מטלטלין *divagantes.*

Hactenùs non diximus, quod in ove præcipuum, placidiſſimum, & mitiſſimum eſſe animal. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite primo, *In queis* (animalibus) *primùm non ſine cauſa putant oves aſſumptas, & propter utilitatem, & propter placiditatem. Maximè enim hæ naturâ quietæ.* Feſtus, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore.* Unde eſt, quod *Herculis* abnepotes, *Euryſthenes*, & *Procleas*, ab oraculo moniti, ut ibi uxorem ducerent, ubi τὸ ἀγριώτατον ἀπαντήσῃ ζῶον φέρον τὸ πρᾳότατον, *ſummè ferum occurreret animal mitiſſimum ferens*; de lupo id interpretati ſunt, qui agnum ferens in *Cleonæorum* agro illis occurrit. Ita *Ælianus Hiſt.* lib. 12. cap. 31. Itaque *ovis Syriacè* ܢܩܝܐ id eſt, *innoxia*, dicitur. Et *Q. Fabium Maximum OVICULÆ* cognomen habuiſſe πρὸς τὴν πρᾳότητα τοῦ ἤθους, *à clementia morum*, ex *Plutarcho*, & *Plinio* ſcimus. Et *Chriſtus* ipſe non dedigantur cum agno & ove conferri. *Ecce agnum Dei, qui tollit peccata mundi*, Joh. 1. 29. *Redempti eſtis pretioſo ſanguine, utpote agni immaculati, & incontaminati, nempe Chriſti,* 1 Pet. 1. 19. *Ductus eſt ad lanienam ut agnus, & ut ovis muta coram tondente*, Eſ. 53. 7. Et *Jeremias*, aut, ut volunt veteres, & multi recentiorum, ipſe *Chriſtus*, Jerem. 11. 19. *Ego fui ut agnus manſuetus, qui ducitur ad occiſionem. Ut agnus manſuetus*. Hebr. ככבש אלוף cum *Hieronymo* ita interpretor, ex *Arabiſmo* ſcilicet. Nam אלף Hebraicè *diſcere* eſt, ſed Arabicè *manſuefacere*. *Golius* noſter ex Lexico *Ibnomaruphi*, الف (alapha) *manſuefactus fuit*, *etiam de brutis*. Inde igitur אלוף *aluph*, aptiſſimum agni Epithetum, quod tanquam ex Deorum ſententia, *Ælianus*, ubi ſupra, πρᾳότατον.

πων ζῶον *manſuetiſſimum animal* eſſe aſſerit. Quin, ut ſcias hoc ipſum אלוף *aluph*, ovis Epithetum eſſe apud *Arabes*, in explicatione Verbi رووم *rawum*, quod *ovem manſuefactam* & *cicuratam* ſonat, ita habet *Alcamus*, شاة رووم الوف تلاحس ثياب من مربها *Ovis rawum* eſt ovis *aluph* (id eſt, *cicurata, manſueta*) *quæ lingit veſtes educatoris ſui*. Et facti diritatem id auget, ut talis ovis ducatur ad lanienam. Proinde à *Propheta* conſultò additum, *Ego fui ut agnus* אלוף *aluph, qui ducitur ad occiſionem*, id eſt, ut agnus tam manſuetus, ut illorum lambat veſtes, à quibus ad lanium rapitur. Hæc vera notio vocis, in qua hærent interpretes. *Chaldæus* reddit בחיר; & *Syrus*, ܓܒܝܐ *electum*; *Græci*, ἄκακον, *innoxium*; *Hebræi* copulam ſupplent, *Ego fui ut agnus* & *aluph*, quod *bovem* explicant. Nempe neſciunt אלוף *aluph*, manſuetæ, vel manſuefactæ ovis eſſe Epithetum apud *Arabes* familiare.

Eſt & ovis animal valde docile. *Ælianus* libri ſeptimi capite vigeſimo ſeptimo, Εὐπειθέστατα δὲ ἄρα τῶν ζώων τὰ πρόβατα ἦν, καὶ ἀρφεδὸς (lege ἀρχεδὸς) φύσει πεπαιδευμένα· ὑπακούει γοῦν καὶ τῷ νομεῖ, καὶ τοῖς κυσί, καὶ μέν τοι καὶ ἕπονται ταῖς αἰξί. *Oves præ omnibus animalibus obedientes, & ad parendum natura factæ ſunt. Obtemperant enim & paſtori, & canibus, & capras quoque ſequuntur.* Sed paſtori imprimis morigeras ſe præbent, atque (ut ait *Chriſtus* Joh. 10. v. 4.) *eum ſequuntur, & vocem ejus audiunt. Ariſtoteles* (*Hiſt.* lib. 6. cap. 19.) ſingulis gregibus ſcribit arietem eſſe pro duce, ὃς, ὅταν ὀνόματι κληθῇ ὑπὸ τοῦ ποιμένος, προηγεῖται, *qui, ſuo nomine à paſtore vocatus, antecedit.* Sed & paſtores alias habent voces proprias, quibus aſſueſcunt pecudes, ut σίττα, vel ψίττα, quod eſt βουκολικὸν ἐπιφώνημα apud *Theocritum*, & *Euſtathium*. Cujuſmodi paſtores *Arabum* multa uſurpant. Ita oves increpant voculis فع فع *phapha*, & غير غير *gair gair*, & اوس اوس *anſa anſa*. Ad ſe vocant voculis بس بس *bus bus*, & رحالة رحالة *rihala rihala*. Et ad mulgendum vocibus ادهج ادهج *adhag adhag*, ازار ازار *azar azar*, & حبر حبر *habar habar*. Et ad aquas invitant voce هرهر *hirhir*, vel *harbar*. Sunt & alia plura hujus generis ἐπιφωνήματα, quæ oves intelligunt longâ aſſuetudine, atque iis obſequuntur. Nempe ſentiunt ſe non poſſe aliter ſubſiſtere, & ab hoſtibus ſe tueri, quam ſi paſtori ſint morigeræ: cum neque aſtu valeant, neque viribus, neque pedum celeritate; & omnium animalium injuriis pateant, cùm à paſtore deſeruntur. Proinde nihil tam miſerum eſt, quam oves ſine paſtore, quod Scriptura toties repetit, ut *Num.* 27. *v.* 17. & 1 *Reg.* 22. *v.* 17. & 2 *Par.* 18. *v.* 16. & *Zachar.* 10. *v.* 2. & 13. *v.* 7. & *Matth.* 9. *v.* 36. & *Marc.* 6. *v.* 34. Et videtur apud *Hebræos* ceſſiſſe in Proverbium.

In Parabola *Nathanis* 2 *Sam.* 12. legitur pauper quidam unam habuiſſe oviculam à ſe emptam, & enutritam, quæ unà cum filiis ejus adoleverat, ejus pane veſcens, ex ejus calice bibens, & in ejus ſinu quieſcens, & illi erat loco filiæ. Quæ Parabola quò minus videatur vero abſimilis, non jam afferam inſanum nobilium amorem in *Melitæos* catellos, quos in deliciis habent, qualis fuit *Iſſa Publii* apud *Martialem*, libro primo. *Epigr.* 110.

Iſſa *eſt deliciæ catella* Publî,
Collo nixa cubat, capitque ſomnos,
Ut ſuſpiria nulla ſentiantur.

Aut in feles, qualis *Mechlempe*, cui *Conſtantini Monomachi* uxorem lautos cibos & opiparos in aureis vaſis quotidie apponi juſſiſſe refert *Tzetzes Chil.* 5. *Hiſt.* 12. Sed, quod maximè fidem ſuperat, dracones, immanem belluam, nonnulli enutriviſſe non contenti, etiam in lecti conſortium admiſerunt. Quod in medium afferre non auderem, niſi rei tam paradoxæ haberem auctores idoneos. *Plutarchus* in libro *Utra anim.* &c. Ὁ δὲ δράκων, ὁ τῆς Αἰτωλίδος ἐρασθεὶς, ἐφοίτα νύκτωρ πρὸς αὐτὴν, καὶ τοῦ σώματος ὑποδυόμενος ἐν χρῷ, καὶ περιπλεκόμενος, οὐδὲν οὔτε ἑκὼν, οὔτε ἄκων, ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ κοσμίως ἀεὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀπηλλάττετο. *Draco verò, cum Ætolam virginem amaret, ad eam noctu veniebat, & ejus corpori maxime adrepens, atque implicitus, eam neque ſponte, neque invitus, ullo modo lædebat, ſed appetente luce ſemper modeſte ſecedebat.* In *Judæa* quoque ſub Rege *Herode* draco maximus cùm puella quadam συνεκάθευδε σφόδρα ἐρωτικῶς, *peramanter dormiebat*, ut *Ælianus* auctor eſt libri ſexti capite ſeptimo. Quale eſt quod ejuſdem libri capite ſexageſimo tertio alium immanis magitudinis draconem in *Arcadia* deſcribit καθεύδοντα σὺν τῷ παιδὶ ἐπί γε τῆς κλίνης αὐτῆς, *in eodem lecto ſimul cum puero dormientem*. Et ex *Democrito* nos docet *Plinius* (lib. 8. cap. 17.) *Arcadi* illi puero *Thoanti* fuiſſe nomen. Sed & alter *Ælianus* (*Var.* lib. 13. cap. 46.) ſimilem habet hiſtoriam de *Patrenſi* puero, qui δράκοντα μικρὸν ἐπρίατο, καὶ ἔτρεφε μετὰ πολλῆς τῆς κομιδῆς, αὐξηθέντος δὲ αὐτοῦ ἐλάλει πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς ἀκούοντα· καὶ ἤθυρε μετ' αὐτοῦ, καὶ συνεκάθευδεν αὐτῷ, *draconem parvum emit, & magna cura educavit, cumque creviſſet, eum alloquebatur tanquam intelligentem: ludebat quoque, & dormiebat cum ipſo.* Ut jam nemini ſit mirum de ove hoc idem aſſeri: maximè, cum ſoleant *Arabes* inſignem aliquam ovem apud ſe habere, quam manſuefaciunt, & domi mulgent, nec foras paſtum dimittunt. Qualis ovis ثيمة *thima* dicitur, voce, cujus ratio mihi non eſt ſatis nota. Poteſt etiam رووم & الوف appellari, de quibus ſupra.

Ovium dotibus, de quibus hactenus, opponuntur vitia; quorum alia ſunt corporis, putà morbi, & languores, & ſi claudæ ſint, aut cæcæ, aut mutilæ, aut fracto crure, quales in ſacrificiis offerre non licebat. Unde eſt, quod jubetur toties, ut offeratur agnus תמים *integer*, & ovis תמימה *integra*. Vide *Exod.* 12. *v.* 5. *Levit.* 1. *v.* 10. & 3. *v.* 6. & 4. *v.* 32. &c. Et *Levitici* capitis vigeſimi ſecundi verſibus 22. 23. 24. enumerantur vitia duodecim, quæ animal ab aris excludunt, quorum nonnulla ſunt parum nota. I. Si fuerit עורת *cæcum*, ſeu *cocles*, utrumque enim *Hebræi* intelligunt. Et quæ vox *Hebraicè cæcum*, eadem *Arabicè coclitem* ſonat. II. שבור, *fractum*; ad oſſa refertur, femoris putà, aut cruris. Proinde *Jonathan* reddidit תבירא גרמא, *quod oſſe confractum eſt*. III. חרוץ quid propriè ſit valde incertum eſt. Plerique *mutilum* reddunt; *Græci*, γλωσσότμητον, *cui lingua excisa fuit*; Hieronymus, *cicatricem habens*; Jonathan, *cujus palpebræ, aut oculi contuſi ſunt*; Hebræi, *cujus palpebræ, aut labia ſunt fiſſa, vel abſciſſa*. Quid ſi *capite contuſum* ſonet, ex *Arabico* حروصة quo *capitis contuſionem* ſignificari ſcribunt *Arabum Lexicographi*? IV. יבלת *verrucam*, aut *verrucoſum* explicant *Hebræi* omnes, & *Græci* μυρμηκιῶντα, quia μυρμηκίαι ſunt *verrucarum ſpecies*. Hieronymus *papulas* reddit, id eſt, ψυδράκια. V. גרב eſt ψώρα *ſcabies*, quod ex *Avicenna* conſtat, ubi ſcabies ſemper vocatur جرب Vide illum imprimis libro quarto *Fen.* 7. Tractatu 3. capitibus ſexto & ſeptimo, ubi de ſcabie, & cura ejus, multis agit. VI. ילפת *Græci* explicant λειχῆνας. Hieronymus, *impetiginem*; Hebræi, החזזית המצרית *porriginem Æ-*

gyptiam, & *Arabes* حزاز. *Porriginem* explico ex *Avicenna* libro 4. *Fen.* 7. Tract. 2. capitibus 24. & 25. ubi حزاز id ipſum eſt, quod *Græcis* πιτυρίασις, Latinis *porrigo*, & *furfures*, nobis *tinea*. VII. שרוע dicitur animal, cùm è partibus, quæ geminæ ſunt, una eſt alterâ longior, & extenſior. VIII. קלוט contrà, cùm una pars juſto brevior eſt, & contractior. Ita *Hebræi* omnes, & *Arabes* excuſi duo, & *Samaritanus*, & *Chaldæi Jonathan*, & *Onkelos*. Quæ vera eſt interpretatio, & confirmatur ex his *Eſa.* 28. *v.* 20. *Brevior eſt lectus* מהשתרע *quàm ut in eo quis ſe extendat*, ubi שרע, in *Hithpahel*, *extendere ſe* ſignificat. Et ex *Arabibus*, quibus شراع eſt *cameli collum*, à longitudine ſic dictum, & *herba ſuper terram extenſa*, & *via lata & ampla*. At قلطي contra, in cane, *nanum*, & *pumilionem* ſonat; quia membris eſt contractior. Proinde *Melitæi* canes *Arabicè* ſic appellantur. Hinc *Damir*, *De animalibus*, capite de ظربان *Dhorban*, muſtelæ ſpecie, quam à putore barbari Scriptores *putorium* vocant. الظربان علي قدر الهر والكلب القلطي *Putorius accedit ad ſtaturam felis, aut canis Melitæi*. Et capite de القنفذ ſeu *Herinaceo*, قنفذ · يكون بارض الشام وعراق في قدر الكلب القلطي *In terra* Syriæ, & Meſopotamiæ, *herinaceus ſtatura æquat* Melitæum *canem*. Ideo קלוט in *Arabe Pariſiis* edito قلمط redditur, quod *Gabriel Sionita nanum* exponit. Itaque ſupplenda eſt hæc vox in *Lexico* doctiſſimi *Golii*, qui eam omiſit imprudens. Quod penè omiſeram, שרוע, vel סרוע (neque enim per *Schin* ſcribitur, ſed per *Sin* cum puncto ſiniſtro, quaſi dicas per *Samech*) idem eſt, quod סרוח, *Cheth*, & *Ajin* permutatis, quod in illis linguis eſt frequens. Porro סרוח *ſuperfluum* ſignificat, & *quod redundat*. Ergo קלוט, huic oppoſitum, eſt *quod deficit*, & *juſto eſt minus*. Hæc cùm ſint manifeſta, mirabere, quorſum *Græci* שרוע ὠτότμητον, & קלוט κολοβόκερκον exponant; unde *Hieronymus*, *aure & caudâ amputatis*: & verſionem tam alienam etiam *Syrum* ſequi, & *Arabes* duos, quos in *Syria* vidi manu-ſcriptos. IX. מעוך *compreſſus*. X. כתות *contuſus*. XI. נתוק *avulſus*. XII. כרות, *exciſus*, id eſt, *cui teſticuli compreſſi*, vel *contuſi*, vel *avulſi*, vel *exciſi ſunt*. Nam tot modis caſtratur agnus, ut ex agno fiat vervex. Quomodo etiam capri, & vituli, de quorum caſtratione vide *Philoſophum* (*Hiſt. anim.* lib. 9. cap. 50.) & ex *Magone Columellam* (lib. 7. cap. 25.) & *Palladium* (lib. 6. cap. 7.) & *Sotionem* in *Geoponicis*. Nam in his immorari non vacat. Tantum monebo, *Græcis* quatuor vocabula ſuppetere, quæ *Hebræis* totidem reſpondent ad amuſſim. Nam מעוך, *compreſſus*, eſt θλιβίας· כתות, *contuſus*, θλαδίας, vel θλασίας· נתוק, *avulſus*, σπάδων· כרות, *exciſus*, τομίας, vel ἐκτομίας. Proinde *Seniores* aut has ipſas voces uſurpant, aut eorum conjugatas, nempe θλαδίαν, καὶ ἐκτεθλιμμένον, καὶ ἐκτομίαν, καὶ ἀπεσπασμένον. In quibus tamen non ſervatur verus ordo. Nam mediæ duæ voces debuerant eſſe in extremis. Vitiis, quæ diximus, à quibus victimas ſuas immunes eſſe voluit Deus, addi poteſt *claudicatio* ex *Deuter.* 15. *v.* 21. ubi de bovis, & ovis primogenito hæc habentur, *Si ſit in eo macula, ſi ſit claudus, aut cæcus; aut maculam ullam malam habeat, non offeres eum Domino Deo tuo.* Unde *Malach.* 1. *v.* 8. *Cum admovetis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? Et cùm admovetis claudum, & ægrotum, nonne malum eſt? Offer illud jam Duci tuo, num placebis ei, aut ſuſcipietne vultum tuum, dicit Dominus exercituum?* Sed & in ſacris ſuis *Græci* & *Romani* hoc accuratè obſervabant, ut hoſtiæ lectæ & eximiæ eſſent, neque claudæ, & vitioſæ. Unde in *Poëta* libro 4. *Æneidos*,

- - - mactant lectas de more bidentes.

(*f*) *Lectæ dicuntur hoſtiæ majores, & uberius depaſtæ, quæ claudæ, morboſæ, aut vitioſæ non ſunt.* Hinc *Dicæopolis* apud *Ariſtophanem* in *Acharn.* (*g*) de porca quadam,

Ἀλλ' ὅδε θύσιμός ἐστιν αὐτῆι, &c.
Κέρκον οὐκ ἔχει, - - - - -

Sed neque ad ſacrificia hæc apta eſt, caudam non habet, Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Τὰ γὰρ κόλουρα ἐν τῇ ἱερουργίαις οὐ θύεται, καὶ καθόλου ὅπερ ἂν ᾖ μὴ τέλειον, καὶ ὑγιὲς, οὐ θύεται τοῖς θεοῖς *Nam quæ cauda mutilata ſunt, in ſacrificiis non mactantur, &, in ſumma, quidquid perfectum, & ſanum non eſt, Diis non offertur.* Quibus ſimillima reperire eſt apud *Suidam* in Κόλουρα, & *Plinium* lib. 8. cap. 45. *Victimarum probatio in vitulo, ut articulum ſuffraginis cauda contingat; breviore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, ſicut nec claudicantem*, &c. An etiam caſtratas hoſtias illis offerre fuerit nefas, haudquaquam ſcio. Sed, ut eunuchos a ſacra congregatione excludit Deus, *Deut.* 23. *v.* 1. ſic in *Eunucho Luciani*, *Diocles* aſſerit, Μὴ γὰρ τὴν ἀρχὴν θεμιτὸν εἶναι τῷ Βαγώᾳ μεταποιεῖσθαι φιλοσοφίας, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ ἀρετείων, εὐνοῦχῳ γε ὄντι· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους οὐχ ὅπως τούτων ἀποκεκλεῖσθαι ἠξίου, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν αὐτῶν, καὶ περιρραντηρίων, καὶ τῶν κοινῶν ἁπάντων συλλόγων· *Neque principiò Bagoæ licere, cum Eunuchus eſſet, Philoſophiam, ejuſque præmia ſibi vindicare; ſed & tales non ſolùm ab his excludendos cenſuit, ſed & ab ipſis ſacris, & aſpergillis, & publicis omnibus cœtibus.* Hinc de Eunuchis *Claudianus* in *Eutropium* libro primo,

Hi nullas meriti vittas, ſemperque profani.

Sunt & in pecore quædam animi vitia, ut ita dicam, puta cum ovis divagari ſolet, nec ſequitur reliquum gregem. Ad quod ovium genus pertinet quod dicitur in fine *Pſalmi* 119. *Erravi ſicut ovis perdita*: & Eſa. 53. v. 6. *Nos omnes, ut oves erravimus, quiſque in viam ſuam converſi ſumus*: & 1 Pet. 2. *v.* 25. *Eratis ſicut oves errantes*. Qualem ovem *Arabes* peculiari nomine كنوف *canuph* vocant. *Alcamus* كنوف من الغنم القاصية لا تمشي مع الغنم Canuph *in ovibus eſt, quæ longiùs aberrat, nec incedit cum reliquo grege.* Quod in ovibus vitium quandoque eſt à natura, quandoque per morbum accidit, qui *Arabicè* dicitur ثول *thſavval*. Rurſus *Alcamus*, الثول استرخا في الاعضا الشا خاصة او كالجنون يصيبها فلا تتبع الغنما وتستدير في مرتعها Thſavval, *Languor peculiariter in ovium, aut caprarum membris, aut maniæ genus, qua cum accidit, non ſequuntur alias oves, ſed paſcua ſua circumeunt.* ثول *Hoc morbo laboravit.* اثول *Aries, aut hircus, hoc morbo laborans.* ثولا *Ovis, aut capra, ſic affecta.*

Aliud in pecore vitium, cùm in opimis paſcuis præ pinguedine laſcivit, petulanſque, & petulcum eſt. Cujuſmodi oves *pingues*, & *robuſtæ* dicuntur. *Morituque*, & *errantibus* ſic opponuntur, *Ezech.* 34. *v.* 16. *Perditam requiram, & errantem reducam, & ægrotam* ...

(*f*) *Alex. ab Alex. Genial. lib.* 3. *cap.* 12.
(*g*) *Act.* 3. *Sc.* 3.

confirmabo; ואת השמנה ואת החזקה אשמיד, *ſed pinguem, & robuſtam perdam. Hebræum* אשמיד *Chaldæus* rectè reddidit אשיצי, *perdam, conſumam*: ſed alii veterum, ſenſu non ſolùm diverſo, ſed & contrario, *ſervabo. Græci* enim hic habent, φυλάξω· *Hieronymus*, conſervabo; *Syrus*. ܐܛܪ, *Arabs*, احفظ, omnes in eamdem mentem. Nempe, pro אשמיד legerunt, אשמיר, mutatione quoad ſcripturam leviſſimâ, ſed quoad rem graviſſimâ. Utut enim ſcripturâ parùm differant, tamen re nihil eſt tam oppoſitum, quam שמד, *perdere*, & שמר, *ſervare*. Sed, ut priorem lectionem pateat eſſe veriorem, has oves obſervandum eſt *pingues*, & *robuſtas*, hic odiosè, & φορτικῶς dici: ut in Scriptura paſſim שמן *ſaginari*, & חזק *roborari*, pro vitio adſcribuntur. De priore res notiſſima. Dicitur enim *Deuter*. 32. *v*. 15. וישמן *Et ſaginatus eſt rectus, & calcitravit*. Item, שמנת *Saginatus es, pinguefactus es, adipem obduxiſti, & deſeruit Deum*. Pſal. 78. v. 31. *Ira Dei aſcendit in eos, & occidit* במשמניהם *eorum pinguiſſimos*. Eſa. 6. v. 10. השמן *Saginato cor populi hujus, & aures ejus aggrava*. Jerem. 5. v. 28. שמנו *Saginati ſunt, nitidi facti ſunt, malefacta prætereunt, cauſam non judicant*, &c. Sed & חזק, *roborari* ſæpe idem ſignificat: ut cum de *Pharaone* toties (*h*) legitur ויחזק לב פרעה *Et roboratum eſt cor Pharaonis*, id eſt, *obduratum, & ad malum obfirmatum*. Exod. 14. v. 17. *Ecce ego ero* מחזק, *roborans* (id eſt, *obdurans*) *cor Ægyptiorum*. Joſuæ 11. v. 20. de Chananæis, *A Domino hoc fuit*, לחזק לבם, *quod roborabant cor ſuum*, id eſt, *obdurabant*. Jud. 8. v. 1. *Contenderunt cum eo* בחזקה, *in robore*, id eſt, *aſperis verbis*. Jerem. 5. v. 3. חזקו, *Roborant*, (id eſt, *obdurant*) *facies ſuas præ petra, converti nolunt*. Et in ipſo *Ezechiele*, capitis ſecundi verſu quarto, *Duri facie*, וחזקי לב, *& robuſti corde*, id eſt, *in malum obfirmati*. Et capitis tertii verſu ſeptimo, חזקי מצח, *robuſti fronte*, id eſt, *præfracti, & obſtinati*. Itidem in loco, in quo verſamur, oves *pingues*, & *robuſtæ* dicuntur, quæ *protervæ* ſunt, & *petulantes*, & *præ pinguedine laſcivientes*, ut jam ante monuimus. Quod *Arabicè* ديص *daiſa* dixeris cum *Je hamzato* voce maximè propriâ, quæque fugit *Lexicographos*. *Alcamus*, ديص اشر وبطر والمال امتلا سمنا Daiſa, *Protervus fuit, petulans fuit, & pecus pinguedine diſtentum fuit*, atque inde protervum, & petulans. *Prophetam* ita hic uſurpaſſe patet ex ſequentibus, *Et paſcam eas* (pecudes) *in judicio. Et, vos* quod attinet, *ô mi grex, ſic dicit Dominus Deus, Ecce! ego dijudicabo inter pecus & pecus, inter arietes, & hircos*. Ad quæ verba *Chriſtus* alludens *Matth*. 25. *v*. 32. 33. *Cogentur*, inquit, *coram eo omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis: & ſtatuet oves quidem à dextra ſua, hœdos autem à ſiniſtra*. Sequitur in *Propheta*, *Parumne eſt vobis paſcuum optimum depaſci, niſi etiam pabulorum veſtrorum reliquias pedibus obteratis? Aut limpidiſſimam aquam bibere* (Hebraicè משקע מים, *ſedimentum aquarum*, id eſt, in quibus deſidunt omnes ſordes) *niſi inſuper reliquam pedibus turbetis, ut oves meæ pedibus veſtris obtrita paſcant, & turbata bibant?* Quibus verbis, ovibus illis, aut hircis cum ovillo genere mixtis, duo tribuit *Propheta*: unum, quod pabuli ſui reliquias pede obterunt, quod ferinum eſt potius, quàm pecuinum; proinde *Daniel*, capitis ſeptimi verſu ſeptimo, de quarta illa fera cæteris ferociore, *Comedebat, ac comminuebat, & reliquum pedibus ſuis conculcabat*. Alterum, quod aquas limpidas pedibus ſuis turbant. Quod camelo tribuit *Philoſophus*, qui (*i*) πίνει ἥδιον θολερὸν, καὶ παχὺ, οὐδ' ἀπὸ τῶν ποταμῶν πρότερον πίνει, ἢ συνταράξει, *turbulentam, & craſſam aquam ſuavius bibit, neque ex fluviis potat, antequam turbaverit*. Sed, cum camelus aquam proturbet, antequam bibat, quia ſic bibit ſuavius, hæ pecudes, poſtquam affatim ederunt, & biberunt, reliquias pedibus proculcant, & proturbant; quaſi, ejuſdem boni uſuram aliis invidentes, timerent ne quid iis purum ſuperſit, quæ poſtmodum paſturæ, aut bibituræ ſunt. Quæ ſi minùs conveniunt veris ovibus, quadrant tamen in oves myſticas, quæ hic intelliguntur, id eſt, in *Iſraelitas*, in quibus multi divites, poſt plenam meſſem & vindemiam, pauperibus ſpicilegium & racemationem invidebant. Neque hoc inſolens apud *Prophetas*, ut plus ſit ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ, quam ἐν τῷ μύθῳ, & ea tribuantur τῷ τυπωθέντι, quæ in typum minùs cadunt. Nunc ſequentia maximè adverte, *Propterea dicit iis Dominus Deus, Ecce ego dijudicabo inter pecus pingue & pecus macrum*. Ex quibus palam eſt oves *pingues macris* opponi, ut malos bonis; & protervos, qui rerum ſucceſſu inſoleſcunt, tenuibus, atque humilibus: ut ad utroſque pertinent quæ *Ezechiel* ſubjicit; *Quia latere & humero detruſiſtis, & cornibus veſtris impetiiſtis infirmas, donec eas foras propelleritis*. In quibus minus recedit ab inſtituta Metaphora. Sive enim ad hircos, aut ad arietes referas, utrumque petulcum eſſe animal, & cornu-petam, etiam ii

- - - *ſciunt, qui nondum ære lavantur*.

Unde *Poëta*,

Occurſare capro (cornu ferit ille) caveto:

ex *Caprario Theocriti*, qui ſic habet,

Τὸν Λιβυκὸν Κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.

Cave tibi à Lybico *Cnacone*, (hirco ejus nominis) *ne te cornu feriat*. Ubi *Scholiaſtes*, Τὸ κερατίζειν κορύπτειν (lege κορύπτειν) οἱ Ἀττικοὶ λέγουσιν, ὡς συντρεχόντων ἀλλήλοις τῶν κριῶν, καὶ τὰς κορυφὰς πληττόντων, καὶ ῥηγνυομένων (lege ῥηγνυμένων) *Atticis* κορύπτειν *eſt cornu ferire, quia mutuo concurſu arietes* τὰς κορυφὰς (id eſt, *capita*) *collidunt, & elidunt*. Unde colligas de arietibus propriè dici. Tamen de hirco uſurpat *Theocritus*, ubi ſupra: in *Bucoliaſtis* ab eo ipſo Verbo hirci Epithetum eſt κορυπτίλος pro *cornu-peta*. Ita in *Heſychio* Κυρηβάσασθαι, arietum & hircorum eſt commune Verbum. Κυρηβάσασθαι, inquit, διαμαχήσασθαι· ἀπὸ τῶν κριῶν, καὶ τῶν τράγων. Κυρηβάζεσθαι *eſt dimicare*; deſumptâ voce *ab arietibus, & hircis*. Sed malim κυρηβάζεσθαι, quia in *Ariſtophanis Equitibus* lego

- - - - - πρὸς σκέλος κυρηβάσει.

& in *Scholiis*, Κυρηβασία λέγεται ἡ διὰ τῶν κεράτων μάχη, ἥπερ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις γίνεται· *Pugna, quæ cornibus fit*, κυρηβασία *dicitur; quæ inter animalia bruta evenit*. Et rurſus, Κυρηβάσεις γὰρ λέγονται αἱ πλήξεις τῶν τράγων· καὶ γὰρ ἐκεῖνα ταῖς κεφαλαῖς διαμάχονται· *Ictus hircorum* κυρηβάσεις *dicuntur; illi quippe capitibus dimicant*. Nec multò aliter *Suidas* in Κυρηβασία. Eodem pertinet κυρίττειν. *Heſychius*, Κυρίξειν (lege κυρίσσειν) ἢ κυρίττειν, κέρασι μάχεσθαι. Item, Κυρίσσει, κερατίζει, τύπτει μετὰ τῆς κεφαλῆς ἢ βοᾷ, lege ἡ βοῦς. Quamvis arietum ſit magis proprium. Idem *Heſychius*, Διακυρίττεσθαι, ἀντιμάχεσθαι, κυρίως δὲ κριῶν. Proinde *Græcum* Proverbium, Κριὸς τροφεῖα ἀπέτισε, *Aries nutricationis præmia perſolvit*, in ingratos uſurpari, ſcribit *Suidas*; quia τοὺς κριοὺς ἐκτραφέντας φασὶ κυρίττειν τοὺς θρεψαμένους, ὅ ἐστι πλήττειν, *nutritos*, & jam adultos *arietes ajunt altores ſuos* κυρίττειν, *id eſt, percutere*, ſeu cornu ferire. Et rurſus in altero Proverbio, Κριοῦ διακονία, *Arietis miniſterium*, idem *Suidas*, Κυρίττει γὰρ τοὺς τρέφοντας, *Altores enim percutit*. Sed quod arietum proprium eſt, non ſolùm in hircos, ſed & in boves transfertur: quomodo *Arabicum* نطح natacha *cornu-petere*, & نطاح natach *cornu-peta*, quod de bove uſurpant *Locmanus* Fabula prima, & *Paraphraſtæ Arabes* Exod. 21. v. 28. &c. Quamvis qui purè loquuntur, ad arietem velint maximè pertinere. Unde eſt, quod duas

(*h*) *Exod*. 7. *v*. 13. 22. & 8. 15. & 9. 35.

(*i*) *Hiſt. lib*. 8. *cap*. 8.

duas illas ſtellas, quæ in capite cœleſtis *Arietis* tanquam cornua eminent, *Aſtrologi* vocant النطح vel الناطح Et de eo, qui ad incitas eſt redactus, dici ſolet ليس له ناطح ولا خابط, id eſt, *Neque ovem habet, neque camelum.* Ita enim exponunt *Lexicographi. Romanis* quoque ſuæ ſunt voces, quibus agnum, aut arietem cornu ferire ſignificant, nempe *arietare*, & *coniſcare.* Quarum prior ab animali ſæpe transfertur ad cognominem machinam, quâ mœnia urbium capiuntur, & dejiciuntur, ut ſit idem, quod κριοκοπεῖν. Sed & quandoque propriè ſumitur, ut in *Accii Bruto*, quem paulo poſt citabimus, atque id ipſum eſt, quod κορύπτειν. Itaque quo loco legitur in Veteri *Gloſſario*, *Arcetat*, κρύπτει, utraque vox mendoſa eſt, & legendum, *Arietat*, κορύπτει, quomodo in *Philoxeno*, κορύπτει, *arietat*. Poſterior *coniſcare* à *Lucretio* ſic uſurpatur libri 2. verſu 320.

Et ſatiati agni ludunt, blandeque coniſcant.

Et à *Cicerone*, ſed in contemptum; *Caput opponis, cum eo coniſcans*, ut teſtatur *Quintilianus* libri octavi capite tertio. Non *conificans*, ut reſcribunt inepti correctores, tanquam à *cono* deducta voce. Sunt, qui *ventilandi* verbum his ſynonymum eſſe colligunt ex *Hieronymi* verſione, in qua legere eſt *Deut.* 33. *v.* 17. *Cornua rhinocerotis, cornua illius: in ipſis ventilabit gentes.* Et 1 *Reg.* 22. *v.* 11. *His* (cornibus) *ventilabit* Syriam. Et *Ezech.* 32. *v.* 2. *Ventilabas cornu in fluminibus tuis.* Et 34. *v.* 21. *Cornibus veſtris ventilabatis omnia infirma pecora.* Et *Dan.* 8. *v.* 4. *Vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem.* Et *Zach.* 1. *v.* 19. 21. *Hæc ſunt cornua, quæ ventilaverunt* Judam. Et 1 *Macchab.* 7. *v.* 46. *Ventilabant eos cornibus.* Sed fallitur, quisquis putat *Latinam* eſſe Phraſim, cùm ex his *Zachariæ* ſumpta ſit, *Hæc ſunt cornua, quæ* זרו *ventilaverunt* Judam: nec alibi legatur uſpiam.

Danielis capite octavo, *aries*, qui cornibus ſuis omnis orbis partes ita impetebat, ut nullus ei obſiſteret, eſt *Perſarum* Rex. Dicitur *ſediſſe ad Eulæum*, quia *Suſa*, regni metropolis, ad eum amnem ſita erant. Et *cornua duo habuiſſe*, id eſt, duo regna, *Medicum*, & *Perſicum*, *quorum poſtremum ſublimius*, id eſt, *Perſicum*, quod *Medicum* dignitate, & potentia ſuperabat. *Hircus* huic oppoſitus, *Macedonum* Monarchiam in genere ſignificat, & ſpeciatim *Alexandrum*, primum Monarcham. Hircus ille fuit è *capris*, id eſt, *juvenis*, *Hebræa* Phraſi. Vix enim vigeſimum annum agebat *Alexander*, cum bellum ſuſcepit in *Perſas*. *Veniſſe* dicitur *ex occaſu*, & ex *Javan*, id eſt, ex *Græcia*, & *Macedonia*, quæ eſt ad occaſum regni *Perſici*: *In ſuperficiem totius terræ*; quia orbis magnæ parti imperavit: *Nec tetigiſſe terram*; quia mira fuit ejus alacritas, & in victoriis celeritas: & *Arietem proſtraviſſe*; & *utrumque ejus cornu fregiſſe*; quia, debellato Rege *Dario*, regnum ejus utrumque occupavit. Et *hirci cornu magnum*, quod primo unicum, deinde fractum, ut illi ſuccederent minora quatuor, ſignificabat *Alexandro Magno*, in ipſo victoriarum curſu mortuo, ſucceſſuros quatuor Reges, *Seleucum*, *Antigonum*, *Caſſandrum*, & *Ptolemæum*, à quibus *Græcorum* Monarchia in totidem portiones divideretur. Sed quia hæc ſunt alterius loci, ſufficiet ad præſens inſtitutum, ut obſervemus etiam aliis apparuiſſe viſiones hujuſmodi, quæ futura portenderent. Ita, *Plutarcho* teſte in vita *Syllæ*, ἐν Καμπανίᾳ περὶ τὸ Ἥφαιον ὄρος (lego Τιφατὸν) ἡμέρας ὤφθησαν δύο τράγοι μεγάλοι συμφερόμενοι, καὶ πάντα δρῶντες, καὶ πάσχοντες, ἃ συμβαίνει μαχομένοις ἀνθρώποις, *in* Campania, *circa* Tiphaton *montem* (qui aliis *Tifata*) *interdiu viſi ſunt confligere magni hirci duo, & ea omnia facere, & pati, quæ viri in pugna ſolent.* Spectrum autem, è terra ſenſim elatum, paulo poſt diſſipatum, & ex oculis elapſum eſt. Nec multo poſt *Sylla*, *Mario Juniore*, & *Norbano* Conſule, in eo ipſo loco fuſis, & profligatis, & cæſis hominum ſeptem millibus, Conſulem incluſit *Capuæ*. Et in *Accii Bruto*, qui à *Cicerone* citatur libro primo *De Divinatione*, *Tarquinius Superbus* ſuum hoc ſomnium narrat.

Viſum eſt in ſomnis paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclariorumque alterum immolare me:
Deinde ejus germanum cornibus connitier
In me arietare, eoque me ad caſum dari:
Exin proſtratum terrâ graviter ſaucium,
Reſupinum, in cœlo contueri maximum.

Hi arietes conſanguinei *L. Junium Brutum*, & fratrem ejus à *Tarquinio* cæſum ſignificabant; quorum ille, in *Tarquinium* inſurgens, eum regno ſuo ſpoliavit.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

Inter Oves & Lupos quanta ſit antipathia.

Lupi odium in oves nunquam deponunt. Etiam ſaturi totos greges paſſim jugulant. Ovis viciſſim lupum horret plusquam ullum aliud animal. Ovillæ pellis lupinâ admotâ pili excidunt. Tympanum lupinum ſi percutiatur, ovilla tacent, aut etiam crepant. Ovis à lupo interempta pellis pediculis ſcatet, & varios gerenti morbos parit. Oves *Scriptura, ſæpe* lupis *opponit. Contra* Eſa. 11. v. 6. *&* 65. v. 25. lupus, *&* agnus *ſimul.* Poëtarum *loca ejuſdem argumenti.*

Ovibus infeſtæ & infenſæ ſunt feræ quævis, leones, & urſi puta, 1 *Sam.* 17. *v.* 34. Saüli *dixit* David, *Cum ſervus tuus paſceret oves patris ſui, venit leo, & urſus, qui abſtulit ovem è grege.* Jerem. 50. v. 17. *Ovis vaga fuit* Iſraël, *quam leones diſpulerunt.* Mich. 5. v. 8. *Ut leo inter ſylvæ beſtias, ut leunculus inter greges ovium; ſi tranſeat, & conculcet, & rapiat, non eſt qui eruat.* Amos 3. v. 12. *Ut paſtor eripit ex ore leonis* ovis *duo crura, & lobum auris.* Sed, utut *leo* (a) ſit *inter feras maximè terribilis*, & urſus, morum feritate & aſperitate nulli cedat; ovis tamen hoſtem non habet lupo immaniorem, qui cum illa perpetuas exercet inimicitias, eique, ubique terrarum, mortiferum, & implacabile bellum indicit. Unde *Sirachides*, *Eccleſ.* 13. v. 9. τί κοινωνήσει λύκος ἀμνῷ; Quod *Arabs* ita reddidit, لماذا يشارك الذيب الحمل الا ليهلكه *Quod conſortium inibit lupus cum agno, niſi ut perdat eum?* Nec multo aliter *Poëta* ſummus *Iliad.* χ'.

Οὐ δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν,
Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διάμπερες ἀλλήλοισι·

Neque lupi & agni concordem animum habent, ſed mala ſibi ſemper invicem moliuntur. Et *Poëta* incertus apud *Platonem* in *Phædro*,

Ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί·

Ut lupi agnum amant, ita puerum amatores. Et *Horatius* in *Menam.* Epod. 4.

Lupis & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt.

Sunt proinde, qui lupos ſcribant, quantumvis cicuratos, odium in oves nunquam deponere, &, iis viſis, ad lupinum ingenium ſtatim redire, & diſciplinam

(a) Prov. 30. 30.

plinam omnem obliviſci: & in caulam ingreſſos non ſolùm interficere quod ſatis eſt ad famem ſedandam, ſed & totum gregem paſſim jugulare. Et ovis viciſſim lupum horret pluſquam ullum aliud animal. Unde *Cyclops* in *Theocrito*,

Φεύγεις ὥσπερ ὄϊς, πολιὸν λύκον ἀθρήσασα.

Fugis ut ovis, cum canum lupum vidit. Et *Horatius* in *Gratidiam*, Epod. 12.

O ego non felix, quem tu fugis, ut fugit acres
Agna lupos, capreæque leones.

Et *Ovidius* libro primo *De Arte*,

Ut fugiunt aquilas timidiſſima turba columbæ;
Utque fugit viſos agna novella lupos.

Quod *Damir*, Scriptor *Arabs*, his verbis cenſet inter miracula naturæ ovillæ. ومن عاجيب امرها انها اذا رات الفيل والجموس لا تهابهما مع كبر ابدنهما وتري الذيب فيعتريها خوف عظيم لمعني خلقة الله تعالي في طبعها *E miraculis naturæ ejus eſt, quod, ſi elephantem, aut bubalum videat, eos non metuit, utut vaſta habeant corpora: ſed, ſi videat lupum, illam corripit timor maximus. Unde patet Deum Optimum Maximum hunc timorem ei à natura indidiſſe.* Sed, quod mirere magis, naturalis hæc antipathia etiam poſt mortem durat, ſi vera ſunt, quæ idem habet in capite *De Lupo*, وعداوته مع الغنم شديدة بحيث انه اذا اجتمع جلد شاة مع جلد ذيب تمعط جلد الشاة *Summa illi eſt in oves antipathia, ita ut, ſi pellis ovilla lupinæ admoveatur, ovillæ pili excidant.* Cui ſimile eſt, quod habetur in ſectione *De propriis*, اذا علق وتر من ذيب علي شي من الملاهي وضرب بها تقطعت جميع اوتار الغنم التي تكون علي الملاهي *Si ſuſpendatur lupi nervus ſupra aliquod Muſicum inſtrumentum, & illud percutiatur, diſcinduntur omnes ovium nervi, qui ſunt in illo inſtrumento.* Aliud exemplar addit, ولم يسمع له صوت *Neque auditur ulla vox.* Quale eſt, quod *Cardanus* tanquam rem certam aſſerit, lupi fidibus agninas malè obſtrepere. Sequitur, وكذلك ان عمل من جلده طبل وضرب به بين طبول تشققت الطبول كلها *Itidem, ſi ex pelle ejus tympanum fiat, quod inter (ovilla) tympana percutiatur, crepabunt omnia illa tympana.* Quod ſumptum ex his *Oppiani* libro tertio *Cynegeticῶν*,

Εἰ δὲ λύκον δείρας, ῥινῶν ἄπο τεκτήναιο
Τύμπανον εὐκέλαδον, Διδυμήϊον, ὠλεσίκαρπον,
Μοῦνόν τοι μετὰ πᾶσι βαρύβρομον ἔκλαγεν ἠχὼ,
Καὶ μοῦνον παταγεῖ· τὰ δὲ εὔθροα πρόσθεν ἐόντα
Τύμπανα σιγᾶται, κώφησέ τε πᾶσαν ἰωήν.

Sin autem, lupo excoriato, ex pellibus confeceris tympanum ſonorum, Dindymeum, *frugi-perdam* (id eſt, *Dindymenes*, ſeu *Cybeles*, cujus miniſtri caſtrati erant) *ſolum inter omnia gravem edit ſonum, & ſolum ſtrepit: quæ verò antea ſonora fuerant tympana conticeſcere facit, obtunditque omnem ſtrepitum.* Quæ de tympanis ex ovis pelle confectis intelligi docet qui ſequitur verſus,

Καὶ φθίμενοι γὰρ ὄϊς φθίμενον λύκον ἐῤῥίγασι,

Quippe etiam oves mortuæ mortuum lupum perhorreſcunt. Non poſſum non addere vivas oves à pediculis eſſe immunes, ſed in iiſdem à lupo cæſis vellus, & lanam eſſe φθειρώδεις vel maxime. Prius docet *Philoſophus Hiſt.* lib. 5. cap. 31. Τὰ δὲ πρόβατα, καὶ αἶγες κρότωνας, φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι. *Oves autem, & capræ ricinos quidem, ſed pediculos non habent.* Poſterius *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Τῶν δὲ λυκοβρώτων προβάτων τὰ κώδια, καὶ τὰ ἔρια, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἱμάτια, φθειρωδέστερα γίνεται πολὺ μᾶλλον τῶν ἄλλων. *Cæſarum à lupis ovium vellera, & lanæ, & quæ ex iis fiunt veſtes, ſunt multò plùs quam aliæ pediculis obnoxiæ.* Hinc *Plinius* lib. 11. cap. 33. *Pilos habentium aſinum tantùm immunem hoc malo* (pediculis) *credunt, & oves. Gignuntur autem & veſtis genere, præcipuè lanitio interemptarum à lupis ovium.* *Plutarchus* etiam *Sympoſiῶν* libri ſecundi capite nono hanc quæſtionem accuratè tractat, Διὰ τί τὰ λυκόβρωτα τῶν προβάτων, τὸ κρέας μὲν γλυκύτερον, τὸ δὲ ἔριον φθειρόποιον ἴσχει. *Cur oves à lupis cæſæ carnem quidem ſuaviorem, ſed lanam habeant pediculis obnoxiam.* Quin *Phile* capite quadrageſimo octavo indui nos vetat ἐκ δορᾶς λυκοσπαράκτου προβάτου, *pelle ovis à lupo diſcerptæ*; hâc addita ratione,

Ποιεῖ γὰρ εὐθὺς κνησμονήν τε, καὶ φρίκην,
Παλμοὺς ἀτερπεῖς ἐμβαλὼν τῇ καρδίᾳ·

Statim enim pruritum excitat, & febrilem horrorem, & injucundas palpitationes in cor immittit. Quæ quidem omnia ut pro veris præſtare nolim, ita neque rejicienda puto ut falſa, & conficta prorſus. Atque ideò huc affero, ut illuſtrem Scripturæ loca, quibus *oves lupis* opponuntur. Sic *Matth.* 7. 15. *Cavete vobis à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos cum indumentis ovium* (id eſt, ἐν μηλωταῖς, quæ *Prophetarum* erat veſtis) *& intus ſunt lupi rapaces.* Matth. 10. 16. & Luc. 10. 3. *Mitto vos ut oves* (Lucas, *ut agnos*) *in medium luporum*: quò referenda quæ de Oeolyco ſuprà diximus. Joh. 10. 12. *Mercenarius, videns lupum venientem, deſerit oves, fugitque: lupus autem rapit, & diſpergit eas.* Act. 20. 29. *Novi, quod poſt diſceſſum meum ingreſſuri ſunt inter vos lupi graves, non parcentes gregi.* Itaque magna rerum converſio ſignificatur, cum dicitur *Eſ.* 11. 6. *Habitabit lupus cum agno.* Et *Eſ.* 65. 25. *Lupus & agnus paſcentur ſimul.* Qualia hæc *Poëtæ*,

Nec lupus inſidias pecori, &c.

Et pſeudo-*Sibyllina* libro tertio,

Ἐν δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν οὔρεσιν ἄμμιξ ἔδονται, &c.

Quæ cum iis, quæ ſequuntur, tanquam ex *Erythræa Sibylla*, ſed corruptiſſima, citat *Lactantius* libri ſeptimi capite vigeſimo quarto. Alludunt etiam hæc *Horatii* libri tertii *Odâ* 18.

Inter audaces lupus errat agnos.

Audaces, id eſt, lupum non metuentes, *Fauni* præſidio freti. Neque diſſimilia habent *Claudianus* de *Orpheo* canente, in præfatione libri ſecundi *De raptu Proſerpinæ*,

Securum blandi leporem fovêre moloſſi,
Vicinumque lupo præbuit agna latus:

& *Martialis* libri noni *Epigrammate* 73.

Maſſyli *leo famâ jugi, pecoriſque maritus*
Lanigeri, mirum quâ coiêre fide,
Ipſe licet videas, caveâ ſtabulantur in unâ,
Et pariter ſocias carpit uterque dapes.

Niſi quod de leone, non de lupo, ibi agitur.

Lupi ovibus quàm infenſi, tam illis ſunt amici canes, quos jam olim ad pecoris cuſtodiam fuiſſe adhibitos docent hæc *Job.* 30. 1. *Quorum patres non dignabar ponere cum canibus ovium mearum*, id eſt, עם כלביא נטרי עני *cum canibus, qui cuſtodiunt oves meas*, ut *Chaldæus* hic habet. In quibus, qui lupo veniente tacent, vocantur *canes muti*, *latrare non valentes*, Eſ. 56. 10. Sed de cane gregis cuſtode ſuo loco (*b*) plura dicemus.

(*b*) *cap. 56. infra.*

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Loca quædam in *Prophetarum* ſcriptis Ovium proventu celebria.

Baſan *terra pecoris: ejus paſcua uberrima. Vox* Baſan *ab interpretibus ſæpe prorſus omiſſa, aut aliter reddita. Quid propriè ſonet, ex* Hieronymo, *&* Arabibus. Carmeli *vox quod ſignificet. Duo montes hujus nominis. Unus prope* Ptolemaidem, *ubi antrum* Eliæ, *& templum* Jovis *poſtmodum. Ipſe mons pro Deo habitus. Alter prope* Hebronem. Amalekitis *à* Saüle *ibi devictis, &* Nabalis *paſcuis celebris, de quo* Prophetæ *paſſim.* Saron *juxta* Joppen, *&* Lyddam. Saron, *id eſt*, campus. *Ibi paſcua, & vites.* Syrus *Interpres emendatus.* Botſra, Idumæorum, *aut* Moabitarum *urbs, regio valde pecoroſa. Vox* Boſra *Mich.* 2. 12. *à* Græcis *aliter lecta.* Carthaginis Byrſa *unde dicta.* Boſra, *id eſt*, Roma. Cedar, *&* Nebajoth; *id eſt*, Cedrei, *&* Nabatæi. *Horum opes ſolo pecore conſtitiſſe. Iidem cur* Dachareni *dicti.* Stephanus *notatus.* Nabatæis, *&* Cedarenis, *unde nomen. Illi clari, hi obſcuri.*

LOca quædam à *Prophetis* memorantur ovium & boum etiam proventu celebria: ut in *Judæa* BASAN, CARMEL, & SARON; extra *Judæam* BOSRA, KEDAR, & NEBAJOTH.

Ad paſcuorum BASAN commendationem maximè pertinet, quod filii *Ruben*, & *Gad*, cum haberent pecora multa, aſſignari ſibi petunt terram, quam percuſſerat Dominus in conſpectu filiorum *Iſraël*, quia erat מקום מקנה *locus pecoris*, & ארץ מקנה *terra pecoris*. *Græci* reddunt τόπον κτήνεσι, & γῆν κτηνοτρόφον, *aptas animalibus terras*, & *regionem uberrimam ad paſtum animalium*, Num. 32. 1. 4. Sic ajo commendari paſcua terræ *Baſan*, ad quæ hæc referuntur verſu trigeſimo tertio, qui ſic habet, *Dedit itaque* Moſis *filiis* Gad, *&* Ruben *&c. regnum* Sihon *Regis* Amorrhæi *& regnum* Og *Regis* Baſan, *& terram eorum.* Proinde de pecoribus *Baſanitidis* in Scriptura paſſim agitur. Sic *Deut.* 32. 14. *Et arietum filiorum Baſan*, id eſt, *Baſaniticorum*. Pſal, 22. 13. *Tauri* Baſan *obſederunt me.* Ezech. 39. 18. *Sanguinem arietum, agnorum, hircorum, & taurorum, quæ omnia ſunt altilia* Baſan. Amos 4. 1. *Vaccæ* Baſan, *&c.* Sed pleraque hæc veterum interpretum nonnulli aliò detorſerunt, ita ut nomen *Baſan* in iis non compareat. Sic *Deut.* 32. 14. pro *filiis Baſan*, *Græci* habent υἱοὺς ταύρων, *filios taurorum*; *Syrus* ܒܢܝ ܕܟܪܐ, & *Arabs*, quem in *Suecia* vidi manuſcriptum, اولاد الوعول *filios ibicum*. Quaſi pro בני בשן, illi בני שור, hi בני דישן legerint *Pſ.* 22. (alias 21.) 13. pro *tauris Baſan Seniores* habent ταῦροι πίονες· *Aquila*, λιπαροί. *Symmachus*, σιτιστοί, Vulgata, *tauri pingues*, quod ſequuntur *Arabs* & *Æthiops*. Ezech. 39. 18. pro *altilia Baſan omnia*, *Græci*, omiſſa voce *Baſan*, ἐστεατωμένοι πάντες· Hieronymus, *altilium, & pinguium omnium*; *Chaldæus*, tanquam Allegoriam explicans, עתירי נכסיא כלהון *omnes illi cenſu divites*. Amos. 4. 1. pro *vaccis Baſan*, Symmachus, αἱ βόες εὔτροφοι. Hieronymus, *vaccæ pingues*. Sic *Pſ.* 78. (aliàs 77. 16.) pro Hebræo *mons Dei, mons Baſan*, LXX ὄρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πῖον. Hieronymus, *mons Dei, mons pinguis*. Jer. 50. 19. *Paſcet in* Carmelo *& in* Baſan. *Græci* in pleriſque editionibus ſolùm habent Νεμήσεται ἐν Καρμήλῳ omiſſa voce *Baſan*. Et *Eſ.* 33. 9. pro *Baſan* eſt ἡ Γαλιλαία. Quas interpretum aberrationes hic ſigillatim excutere non aggredimur. Tantùm, ne quis miretur *Baſan*, toties per *pingue* reddi, & pro *tauris* & *vaccis Baſan*, toties legi *tauros*, & *vaccas pingues*; & *altilia pinguia*, pro *altilibus Baſan*; & *montem pinguem*, pro *monte Baſan*: duo hic obſervanda ſunt. Primò, paſcua *Baſan*, cùm uberrima fuerint, & pinguiſſima, *pinguia* dici jure merito tam ipſum montem *Baſan*, quàm pecora in eo ſaginata, quæ arvina diſtenta, ac quaſi differta fuiſſe, vero conſentaneum eſt. Secundò, illam ipſam vocem BASAN *pinguedinem* ſignificaſſe. *Hieronymus* in *Eſ.* 33. BASAN, *regio trans* Jordanem, *quam duæ & dimidia tribus poſſederunt, & quæ interpretatur* uberrima, *&* pinguis. Et in *Locis*, capite *De Numeris*, BASAN, bruchus *ſive* pinguedo. *Nam, quod interpretari ſolet* ignominia, *vel* confuſio, BUSA *dicitur.* Quod quidem *Hebræos* latuit. Neque enim eorum ullus eſt, qui nos moneat *Baſan* idem eſſe, quod *pingue*. Tamen id ab illo verè obſervari ex *Arabibus* ſcimus, qui بثنة vel بثنية quomodo hoc nomen ſcribunt, non multò aliter exponunt. In *Giauhari* بثنة redditur ارض سهلة ولينة *terra facilis, & mollis*. Et in *Alcamus*, البثنة والبثنية الارض السهلة والزبدة والمرأة البضة والنعمة وكورة بدمشق والبثنية الحنطة الجيدة منها والرملة اللينة Bathſana, & Bathſania, *terra facilis, fertilis. Item, mulier ſpecioſa, & venuſta. Item, regio prope* Damaſcum. *Item*, Bathſania, *triticum optimum ex ea. Item, arena mollis.* Arabibus igitur بثنة, quod cum *Baſane* idem eſt, *terram* ſignificat *facilem*, *mollem*, & *fertilem*. *Facilem* hic voco, non *planam*, ut viri docti interpretantur, ſed εὐάροτον, *facilè arabilem*. Qualis eſt *Byzacena*, de qua *Plinius* libri decimi quinti capite quinto, *In* Byzacio Africæ *illum centenâ & quinquagenâ fruge fertilem campum, nullis, cum ſiccus eſt, arabilem tauris, poſt imbres vili aſello, & à parte altera jugi anu vomerem trahente, vidimus ſcindi.* Inde igitur nomen agro in *Judæa* fertiliſſimo, qui Hebraicè בשן *Baſan* dicitur; Arabicè بثنة *Bathſana*, vel بثنية *Bathſania*; Syriacè ܡܬܢܝܢ *Mathnin*; Chaldaicè מתנן *Mathnan*, & בותנן *Buthnan*, & בתניא *Bathnaja*; Græcè Βαταναία, *Batanæa*, quæ vox in *Joſepho*, *Ptolemæo*, *Stephano*, *Euſebio*, *Hieronymo*, & aliis paſſim occurrit.

CARMEL & BASAN ſæpe junguntur; ut *Eſ.* 33. 9. *Jerem.* 50. 19. *Mich.* 7. 14. *Nahum.* 1. v. 4. Et CARMEL æquè ac BASAN *ubertatem* ſonat. Nam vel appellativè ſumitur, vel propriè. Et priore ſenſu כרמל *carmel*, dicitur *locus* quivis *arboribus conſitus, frugibuſque, aut gramine fertilis*, Eſ. 16. 10. Jerem.

Jerem. 48. 33. &c. Voce, ut ſuſpicor, compoſita ex כר *car*, quod *paſcuum*, aut *agrum* ſonat, & מול *mul*, quod *ſuccidere* eſt: ut כר־מל ſit *pratum*, vel *ager ſuccisionis*, id eſt, ex quo fœnum, vel ſpicæ ſucciduntur. Unde & *ſpica recens ſuccisa* מלילה vocatur, & כרמל. Sed & כרמל *Carmel*, proprium nomen eſt duorum in *Judæa* montium: quorum unus ad Aquilonem eſt παραθαλάσσιος, prope *Ptolemaïdem*, in confinibus *Aſer* & *Zabulon*, de quo *Joſ.* 12. 22. & 19. 26. Alter ad Meridiem μεσόγειος, prope *Hebronem* in tribu *Juda*; de quo *Joſ.* 15. 55. In priore habitavit *Elias* 2 *Reg.* 2. 25. & 4. 25. & altare Deo erexit: & per inſigne miraculum coram *Iſraëlitis* præſtitum, *Baalitas* confutavit, & veri Dei cultum reſtituit. Sed illud ipſum altare poſtmodum in ſuperſtitionem verſum, & *Jovi* conſecratum eſt. Unde *Scylax*, ex doctiſſimi *Voſſii* emendatione, Κάρμηλος ὄρος, καὶ ἱερὸν Διός, Carmelus *mons*, *& templum Jovis*. Quamvis in eo *Tacitus*, *Hiſtoriarum* libro ſecundo, templum ullum fuiſſe neget, ſed montem ipſum aſſerit pro Deo fuiſſe cultum. *Eſt* (inquit) Judæam *inter* Syriamque Carmelus. *Ita vocant montem, Deumque. Nec ſimulacrum Deo, aut templum, ſic tradidère majores, aram tantùm, & reverentiam.* Inde eſt, quod in *Suetonio Veſpaſianus Carmeli* Dei oraculum conſuluiſſe legitur. In altero monte *Carmelo Saul*, devictis *Amalekitis*, מציב לו יד *fecit ſibi plateam*, 1 Sam. 15. 12. vel *ad dividenda ſpolia*, ut *Chaldæus*; vel *ad caſtra-metationem*, ut *Kimchius* intelligit; vel, juxta *Hieronymum*, *fornicem*, *ſive arcum triumphalem ibi erexit*; vel denique altare ibi ædificavit, quod reparavit *Elias* 1 Reg. 18. 30. Ita *Midras*, & *R. Selomo*: ſed ineptè admodum; quia *Carmelus*, de quo hic agitur, ab *Eliæ Carmelo* diverſus eſt, & valde remotus. In eodem hoc *Carmelo* degebat *Nabal*, qui numeroſos habuit greges, mille ſcilicet capras, & ovium tria millia; 1 *Sam.* 25. 2. Proinde ad hunc *Carmelum* referunt quæcunque habent *Prophetæ* de *Carmeli* paſcuis. Ut *Jerem.* 50. 19. *Reducam* Iſraëlem *ad caulam ſuam, ut depaſcat* Carmelum, *&* Baſanem. *Amos* 1. 2. *Luxerunt tuguria paſtorum, quia exaruit* Carmeli *vertex.* Mich. 7. 14. *Paſce populum tuum cum pedo tuo, gregem poſſeſſionis tuæ, habitantem ſolitariè in ſylva, in medio Carmeli.* Pro quo *Syrus* Interpres, ܢܫܪܘܢ ܒܠܚܘܕܝܗܘܢ ܐܝܟ ܥܢܐ ܒܓܘ ܟܪܡܠܐ *Habitent ſolitariè ut oves in medio Carmeli*; quaſi pro יער legerint כצאן. Utut ſit, hæc loca referri poſſunt etiam ad *Eliæ Carmelum*.

De SARONE ſic *Eſ.* 65. 10. *Et erit* Saron *in caulam ovium.* Pro quo *Seniores*, Καὶ ἔσονται ἐν τῷ δρυμῷ ἐπαύλεις ποιμνίων· Et *Hieronymus*, *Et erunt campeſtria in caulas gregum.* *Campeſtria*, id eſt, πεδιάς: quomodo *Eſ.* 35. 2. *Decor Carmeli, & Saron*, à *Symmacho* redditur εὐπρέπεια τοῦ Καρμήλου, καὶ τοῦ πεδίου, *decor Carmeli, & campi*. Et *Cant.* 2. 1. חבצלת השרון, *narciſſus Saron*, Senioribus eſt ἄνθος τοῦ πεδίου, & Hieronymo *flos campi*. Itaque vocem שרון *Saron*, *campum* ſignificâſſe valde veriſimile eſt, quamvis id *Hebræos* lateat. Nempe à Verbo ישר *rectum* & *planum eſſe*, unde מישור eſt *planities*, factum etiam ישרון formæ רבעון, & per Aphæreſin, שרון. Qualis in אור pro יאור, & לדרת pro ילדרת; & דעה pro ידעה, & עצה pro יעצה, &c. Niſi potiùs à Verbo שור, id eſt, *à contemplando* deducatur; quia ex illa planitie latè patet proſpectus, quod jam alibi diximus. Utut ſit, in his *Eſaiæ*, *Et erit* Saron *in caulam ovium*, *Saron* eſſe loci nomen omnino docet Comma ſequens, *& vallis* Achor *erit in cubile boum*: ut in altero loco, quem citavimus, *Decor Carmeli & Saron*, ut *Carmelus* nomen eſt proprium, ita etiam *Saron*. Itaque in neutro *Saron* debuit appellativè ſumi. Maximè, cum, *Hieronymo* teſte in *Eſaia* cap. 33. Saron *omnis juxta* Joppen Lyddam*que appelletur regio*, *in qua latiſſimi campi*, *fertileſque tenduntur.* Unde *Act.* 9. 35. *Et viderunt eum omnes, qui habitabant* Lyddæ, *&* Saronæ. Et 1 *Paral.* 27. 29. *Armentis, quæ paſcebantur in* Sarone, *propoſitus fuit* Setrai *Saronites*. Sic apud *Talmudicos* (a) יין השרוני *vinum Saroniticum* inter generoſa cenſetur, in quibus miſcebantur שני חלקי מים *duæ partes aquæ.* Sed *Cant.* 2. 1. poteſt ferri, quod (a) Tract. De Sabbatho. cap. 7. & Nidda, cap. 1.
חבצלת השרון pro *narciſſo Saron* explicatur *flos campi*; quia ſic meliùs cohæret cum eo, quod ſequitur, שושנת העמקים *lilium convallium.* Ne quis roget, cur pro *narciſſo*, aut *flore Saron*, *Syrus* habeat ܫܘܫܢܬ ܫܪܘܝܢܐ, quod *Gabriel* explicat *florem abietum*, ſciendum vocem ܫܪܘܝܢܐ eſſe corruptam, & ablato *Jod*, legendum eſſe ܫܪܘܢܐ, *Sarona*. Flos abietis nullus eſt, quamvis aliter ſtatuat *Theophraſtus Hiſtoriæ Plantarum* libri tertii capite ſexto. Neque, flos abietis ſi eſſet, ܫܘܫܢܐ diceretur, cum ܫܘܫܢܐ non ſit *flos* quivis, ſed *lilium*. Denique ܫܪܘܝܢܐ *Syris* (ita enim ſcribendum) *cedros* eſſe puto potiùs, quàm *abietes*: ut *Chaldais* שורבן *ſurban*, & *Arabibus* شربين *ſcerbin*; eſt *cedrus*. Res clara eſt ex *Abenbitare* cum *Dioſcoride* collato. Verè igitur *Sylvaticus* in *Pandectis*, *Scerbin* Arabibus *eſt arbor Alkitran*, *& eſt Cedrus apud* Dioſcoridem. Corrigenduſque eſt *Avicenna*, qui ſcribit شربي lib. 2. *Can.* Et ſupplenda hæc vox in *Giggeii* & *Golii Lexicis*, in quibus deeſt.

Ad BOSRÆ oves hæc pertinent *Mich.* 2. 12. *Congregabo reſiduum* Iſraëlis, *ſimul ponam illum ut oves Boſræ.* Fuit hæc urbs *Idumeæ* vetuſtiſſima, in qua natus eſt *Jobab*, Rex *Edom*, Gen. 36. 33. & 1 *Par.* 1. 44. *Idumææ* disertè adſcribunt *Prophetæ* tres, *Eſaias* 34. 6. & 63. 1. *Jeremias* 49. 13. & *Amos* 1. 12. Tamen unus ex hoc numero *Jeremias* 48. 24. *Boſram* cenſet inter *Moabitarum* urbes. Itaque vel utrique adſcribitur, eo quod in utriuſque regionis fuerit confinibus: vel, quod puto veriùs, gemina fuit *Boſra*; una *Idumæorum*, altera *Moabitarum*. Nec multum refert, utram intelligas in his *Micheæ*, *ponam illum ut oves Boſræ*: quia utraque regio fuit valde pecoroſa. De *Moabitide* res clara eſt ex 2 *Reg.* 3. 4. ubi *Meſa*, Rex *Moab*, *Iſraëlitis* pro tributo legitur annuatim ſolviſſe agnorum, vel lanatorum arietum, ducenta millia. Et *Idumæos* quoque pecore abundâſſe docent hæc *Eſ.* 34. 6. *Gladius Domini implebitur ſanguine agnorum, & hircorum, adipe renum arietum; quia ſacrificium erit Domino* Boſræ, *& mactatio magna in terra* Edom. Sed *Micheæ* locum veteres multò aliter interpretantur. Nam, pro *Hebræis* כצאן בצרה *ut oves Boſræ*, *Græcos* habere jam (b) monuimus ὡς πρόβατα ἐν θλίψει, quod ſequuntur *Syrus* & *Arabs*; quia, mutatis Vocalibus, ex בָּצְרָה fecerunt בַּצָּרָה. *Chaldæus*, *Hieronymus*, & *R. Selomo*, *caulam*, aut *ovile* reddunt, quia caula eſt quaſi vallum ovium, & בצרה *boſra*, propriè *vallum*, aut *munimentum* ſonat. Inde *Carthaginis* arcem, à *Didone* conditam, *Pœni* BOSRAM, & *Græci* Βύρσαν appellârunt, barbarum vocabulum more ſuo emollientes. De *Idumæis* quidquid legitur in *Prophetarum* ſcriptis *Hebræi* perabſurdè ad *Romanos* transferunt. Quod ſequutus *Abarbanel* in *Commentariis* in hunc locum *Boſram* vult eſſe *Romam*, à paſtoribus, ut ait, conditam, & *Valentiam* olim dictam, à robore ſcilicet, & munimento, ut *Idumæorum Boſram*.

(b) Cap. 46. pag. 517. lin. 50. ſupra.

Superſunt CEDAR & NEBAJOTH, de quibus *Eſ.* 60. 7. *Omnes oves* Cedar *congregabuntur ad te, arietes* Nebajoth *tibi ſervient.* Et *Ezech.* 27. 21. Arabes *& omnes principes* Cedar *erunt negotiatores plateæ*

tuæ (id eſt, *fori tui*) *agnis, arietibus, & hircis erunt negotiatores tui. Nabajoth* ſunt *Nabatæi*, quibus nomen fecit *Nabajoth*, filius *Iſmaëlis* primogenitus; ut ſecundus *Cedar Cedarenis*, qui *Geographis Cedrei*, & *Cedranitæ*. Vide *Gen.* 25. 13. & 1 *Par.* 1. 29. Horum pecora tam illuſtribus verbis in Scriptura deprædicari non mirabitur, qui ſciet gentis opes ſolo pecore conſtitiſſe. Quod de *Nabatæis Diodorus* diſertè ſcribit libro decimo nono, pag. 722. Νόμος δ' ἐςὶν αὐτοῖς, μήτε σῖτον σπείρειν, μήτε φυτεύειν μηδὲν φυτὸν καρποφόρον, μήτε οἴνῳ χρῆσθαι, μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν· ὃς δ' ἂν παρὰ ταῦτα ποιῶν εὑρίσκηται, θάνατον αὐτῷ πρόςιμον εἶναι· χρῶνται δὲ τῷ νόμῳ τούτῳ, διαλαμβάνοντες τοὺς ταῦτα κεκτημένους ἀναγκασθήσεσθαι ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἕνεκα τῆς τούτων χρείας ποιεῖν τὸ προςαττόμενον τρέφουσι δ' αὐτῶν οἱ μὲν καμήλους, οἱ δὲ πρόβατα, τὴν ἔρημον ἐπινέμοντες. *Lex ipſis eſt, ut neque fructus ſerant, neque fructiferam ullam arborem inſerant, neque vino utantur, neque domos ædificent* (quæ ſunt ipſiſſima *Rechabitarum* inſtituta *Jerem.* 35. 6. 7.) *Et ut, quiſquis reperietur his imcumbere, mortis habeatur reus. Eos exiſtimantes, qui hæc poſſident, talium rerum uſu à potentioribus facilè cogi, ut imperata faciant. Sed eorum alii camelos, alii oves alunt, deſertum depaſcentes.* Et *Strabo* libro decimo ſexto, de hac eadem gente, Πρόβατα λευκότριχα, βόες μεγάλοι· ἵππων ἄφορος ἡ χώρα, κάμηλοι δὲ τὴν ὑπουργίαν ἀντ' ἐκείνων παρέχονται. *Oves iis ſunt albi velleris, boves magni: equos non fert regio, ſed cameli eorum officium implent.* De *Nabatæis* iidem, *Diodorus*, inquam, & *Strabo*, multa habent inſignia, quæ non ſunt hujus loci. *Nabatæos Stephanus* (ex *Uranio*, niſi fallor) alio nomine ſcribit Δαχαρηνοὺς appellari, quod ſignicat ἀρσενικῶς, ſed legendum ἀρσενικοὺς *mares*, ut in *Euſtathio* habetur. Nempe, ut *Hebræis* זכר *zachar*, & *Syris* ܕܟܪ *dechar*, *marem* ſignificat, ita ذكر *dachar Arabibus*, vel *dſachar* blæſo ſono propter punctum adſcriptum τῷ *Dal*. Et illo nomine *Nabatæos* ſeſe olim extuliſſe ex eo colligere eſt, quod hodieque intima deſerti ſui فلاة مذكار *Phelath midſchar*, id eſt, *deſertum maſculeum*, vocant *Arabes*, tanquam ſolis maribus penetrabile, ut habetur in *Alcamus*. Idem *Stephanus Nabatæos* ἀπὸ Ναβάτου τινὸς, à *Nabate* quodam nomen habere verè aſſerit. Neque alius fuit ille *Nabates* ab *Iſmaëlis* filio *Nabajoth* de quo *Moſes* Gen. 25. 13. Sed quod addit falſiſſimum, Ναβάτης δέ ἐςιν ὁ ἐκ μοιχείας γενόμενος, nempe Ἀραβιςί, ut ſupplet *Euſtathius*. Nabates *autem* Arabicè *eum ſignificat, qui ex ſcortatione natus eſt. Arabicè* quidem نبذ *nabada*, vel *nabadſa*, eſt *aliquem ut ſpurium abjicere*; unde منبوذ manbuds *ſpurius*, quo videtur reſpexiſſe illius commenti auctor, quiſquis eſt: ſed نبا *naba*, unde *Nabajoth*, *eminere* eſt, & *excellere*. Et *Cedar* Hebraicè *fuſcum* ſonat, qui ferè *Arabum* color eſt; quia ſunt à Sole aduſti, quales propriè dicuntur קדרים *cedarim*. Unde eſt, quod *Job* queritur ſe קדר, id eſt, *fuſcum* ambulaſſe, quamvis à Sole intactum, *Job.* 30. 28. ut luctum in ſe doceat id ipſum præſtitiſſe, quod in aliis Solis aduſtio. Et Sponſa *Cant.* 1. 5. nigram ſe eſſe dicit ut tentoria *Cedar*, id eſt, juxta *Chaldæum*, כבני דכוש דשרין במשכני קדר *ut filii* Chus, *qui habitant in tentoriis Cedar:* imò, ut *Iſmaëlitæ*, quorum pars filii *Cedar*. Ex his plus ſatis conſtat ineptire *Etymologum*, cui Κήδαρ eſt *Græca* vox, quæ σημαίνει, ait, τὸ σκοτεινόν; παρὰ τὸ κήδω τὸ κοιμῶμαι. A *Cedare Cedrei*, vel *Cedranitæ*, ut jam diximus. De quibus *Plinius* lib. 5. cap. 11. *His* Arabes *junguntur, ab Oriente* Chanclei (imò *Chavilei*) *à Meridie* Cedrei, *qui deinde ambo* Nabatæis. Et *Stephanus*, Κεδρανῖται, ἔθνος τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας, Οὐράνιος Ἀραβικῶν τρίτῳ· *Cedranitæ, gens Arabiæ Felicis, Uranius in tertio Arabicorum.* De cætero *Cedrei* tam obſcuri & ignoti ſunt, quàm *Nabatæi* celebres. Tamen Sacri Scriptores gentem *Cedar* ſæpe nominant. Et, ſi *Suidæ* credimus, eorum nomen durabat uſque ad illius ævum. Μέχρι σήμερον, inquit, οὐ πόρρω τῆς Βαβυλῶνος ἐσκηνώνται. *Uſque hodie non longè à* Babylone *habitant.* Sed credo hæc illum habere ex alio vetuſtiore: quia *Suidæ* ætate gentis *Cedar* apud *Arabes* dudum nomen interciderat. Itaque in ſcriptis *Arabum* nulla eſt, quod meminerim, *Cedareorum* mentio; quamvis illorum non pauci ſcripſerint ante *Suidam*.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Miracula in Ovibus à Deo facta.

In verbis, ad *Abelem* reſpexit Deus, *tria quæruntur*: 1. *Quid ſit* reſpicere *in Deo*. Reſp. *Deum dici eos reſpicere, quorum miſeretur, & oblationes reſpicere, quas benevolè accipit*. 2. *Cur* Abelis *oblatio Deo fuerit acceptior, cum* Cain *major natu fuerit, & matri charior. Cauſæ commentitiæ, cur* Cain *rejectus fuerit. Vera, quod* Abel *per fidem obtulit*, Hebr. 11. 4. Cain *non item. Quid ſit* offerre per fidem. 3. *Quo ſigno innotuit* Abeli *Dei favor, &* Caino *Dei averſio. An per ignem è cœlo miſſum in* Abelis *ſacrificium. Ità conjectant veteres. Exempla hujus miraculi.* Abraham *arietem in vepreto detentum pro filio obtulit. Aries ille creatus non fuit ab initio, ut* Judæi *fabulantur, ſed à vicino grege aberraverat. Hujus hiſtoriæ laciniæ in* Græcorum *fabulis. De hoc ariete* Hebræa *lectio vetus hodiernæ collata. Aries detentus* בסבך, *id eſt*, in loco perplexo. *Aliæ vocis hujus interpretationes. An* Abraham *hunc arietem de ſuo obtulerit.* ET *pro* POSTQUAM. *Hic aries* Chriſti *figura. Ut oves agnos varios conciperent*, Jacob *triplici arte uſus eſt. Fuitne hoc Naturæ opus, aut Dei ſolius virtute factum? Naturæ quidem opus fuit, quod multa probant; ſed naturalibus mediis Deus extraordinariè benedixit.* Jacobo *licuiſſe hâc arte avunculum ſuum ſpoliare; quia Deo auctore fecit, qui partem opum, quas ingratus* Laban *ex* Jacobi *labore comparaverat, in* Jacobum *juſtè tranſtulit. Vellus, pro* Gedeonis *voto, modò ſiccum, modò roſcidum. Area, in qua vellus, fuit ſub dio.* Area *Hæbræis* גורן goren; *unde* Græci γῦρον. Arabicè, *&* Æthiopicè *area quomodo dicta. Ros Dei donum.* ספל *an ſit* ſimpulum. *Ros duplex, nocturnus, & matutinus. Utriuſque nomen* Arabicum. *Ita* Manna *utroque tempore pluit. Dei beneficia parata, & obvia. An per diffidentiam duplex miraculum petîerit* Gedeon, *& Deum ſic tentaverit.*

E Scriptura quatuor de ovibus eliciuntur, vel θαύματα, vel θαυματώδη. Primum ex *Moſis* verbis de *Cain* & *Abelis* oblationibus, Gen. 4. 4. 5. *Et ad* Abelem ישער *reſpexit Deus, & ad oblationem ejus: ſed ad* Cainum לא ישע *non reſpexit, nec ad oblationem ejus.* Secundum de ariete, qui in monte *Morija* repertus eſt, & pro *Iſaaco* immolatus, *Gen.* 22. 13. Tertium de *Jacobi* ovibus, quæ agnos objectis virgis concolores concipiebant, *Gen.* 30. 37. &c. Quartum denique de vellere ad *Gedeonis* votum modo ſicco, modo roſcido, *Jud.* 6. 37. &c. De quorum ſingulis pauca dicemus.

I. Primum

I. Primum quod attinet: de his verbis, *ad* Abelem *reſpexit Deus*,&c. tria quæruntur. 1.) Quid ſit in Deo *reſpicere*, vel *non reſpicere*. 2.) Cur ad *Abelem* reſpexerit Deus potius, quàm ad *Cainum*. 3.) Quo ſigno patuerit Deum ad *Abelem* potius, quàm ad *Cainum* reſpexiſſe. Quarum quæſtionum *prima* eſt facilis. Deus enim ἀνθρωποπαθῶς *eos reſpicere* dicitur, quorum miſeretur; & *oblationem reſpicere*, quam benevolè accipit. Sic de perſona dicitur *Exod.* 2.*v.*26. *Reſpexit Deus filios Iſraëlis*, id eſt, eorum in *Ægypto* miſertus eſt. *Judic.* 6.*v.* 14. de *Gedeone*, *Reſpexit ad eum Dominus*. Pſal. 11.v.7. *Rectum reſpicit facies ejus*. Pſal. 25.v.16. *Reſpice me, & miſerere mei.* Eſa. 66. v. 2. *Ad quem reſpiciam, niſi ad afflictum, & contritum ſpiritu?* Et de oblationibus *Num.* 16.*v.* 15. *Ne reſpicias ſacrificia eorum*, nempe ſacrificia *Core*, *Dathanis*, & *Abirami*. Amos. 5.v.22. *Munera veſtra non habebo accepta, & pingues pro ſalute hoſtias veſtras non reſpiciam.* Et Malach. 2. v. 13. *Non amplius reſpiciam ad munus, nec illud benevolè recipiam è manu veſtra.* Itaque *munus reſpicere* eſt *illud benevolè accipere*: Metaphorâ ab iis ſumpta, qui oculorum nutu ſignificant munus ſibi eſſe acceptum; aut, ſi diſplicet, oculos avertunt, nec dignantur intueri. Quæ nemini non ſunt obvia.

Sed aliquanto plus eſt operæ in *ſecunda quæſtione*, quâ quæritur, cur *Abelis* munus Deo fuerit acceptius? Neque enim miramur, quod *Aaroni* poſtponantur *Nadab*, & *Abihu*; aut *Core*, *Dathan*, & *Abiram*: cum illi pereginum ignem in altare intulerint, *Levit.* 10.*v.* 1. hi, ſine vocatione, thus obtulerint, *Num.* 16. v. 1. &c. Nec immeritò *Elias* præfertur *Baaliticis*. Is enim erat *Propheta* verus, & veri Dei cultor; iſti falſi Sacerdotes, & falſo Deo devoti, 1 *Reg.* 18.*v.* 19.*&c.* Cauſa denique fuit ſontica, & manifeſta, cur *Judaica* ſacrificia præferrentur *Samariticis*: cùm *Judæi Jeroſolymis* ſacra fecerint in loco, quem Deus elegerat; *Samaritani Sichemis*, & in monte *Garizim*, & colendo Dominum Diis quoque ſuis ſervîerint, 2 *Reg.* 17. v.33. At hìc nihil tale occurrit. Agitur enim de duobus fratribus, qui in eodem ventre nati erant, in eadem Schola educati, & ejusdem Eccleſiæ pars erant, & eidem Deo ſacrificabant, eodem tempore, & loco, & ex eadem occaſione. Aut, ſi qua in re differebant, eſt, cur *Cain* videatur *Abeli* fuiſſe præferendus. Is enim prior obtulerat, & fratri præiverat exemplo ſuo: adeoque erat natu major, & dici potuit *virtus patris, ac principium roboris ejus*, æquè ac *Ruben Jacobi* Geneſ. 49.v.3. Quin, ut matri gratiorem, & acceptiorem fuiſſe ſcias, illa *Caino* naſcente dixerat, *Virum acquiſivi à Domino*, & inde *Cainum* appellaverat, ac ſi Κτισιᾶν *Græcè* dixeris, aut Ἐπίκτητον, quaſi hac poſſeſſione ſe ditiorem eſſe crediſſet: at *Abeli* à *vanitate* nomen à parentibus inditum, quaſi fuerit homo nihili. *Abele* tamen accepto, *Cainum* rejecit Deus. Cujus rejectionis varias cauſas varii comminiſcuntur. Nonnulli enim rejectum volunt, quòd terræ fruges obtuliſſet, cui Deus maledixerat. Sed hæc maledictio fideles non reſpicit, quibus omnia munda ſunt, juxta illud *Pauli* Tit. 1.v.15. *Omnia munda mundis.* Alii, quòd in fine dierum obtuliſſet, id eſt, ſerius, & in exitu anni, cùm Deus primitias ſibi velit offerri: ſed Lex, qua id jubetur, nondum fuerat promulgata. Et illa ipſa Lege jubentur *Iſraëlitæ* feſtum ſolenne celebrare in exitu anni poſt omnes fructus congregatos, *Exod.* 23.v.16. nec apparere vacui ante Dominum, *Deut.* 16. *v.* 16. Sunt, qui *Cainum* ſtatuunt exiles Deo ſpicas, & parca manu obtuliſſe: quod aſſeritur gratis, nec uſpiam habetur in Sacro Textu. Quin *Hebræa* vox ויבא ad verbum *& venire fecit*, (id eſt, *juſſit afferri*) *Cainum* ſubindicat aliorum operâ uſum fuiſſe in iis afferendis, quæ Deo obtulit; unde colligere eſt largam fuiſſe oblationem. Plerique ſtatuunt *Caini* munus Deo diſplicuiſſe, quia diſſidebat à fratre. Debuerat igitur, inquiunt, *munus ad altare relinquere, & prius cum fratre conciliari*, Matth. 5.v.24. ut *Deo manus puras attolleret ſine ira & diſceptatione*, 1 Tim. 2. v. 8. Fruſtrà enim pacem ambit apud Deum, qui cum fratre pacem non colit. Quæ quidem verè afferuntur; ſed minùs ad rem: quia *Caini* cum *Abele* fratre diſſidium poſt rejectum munus natum eſt. Sed oblationis vitium fruſtrà in externis quæras; cùm totum intus latuerit, nec patuerit niſi ſoli Deo. Itaque adhuc neſciremus, niſi nobis revelâſſet Deus per *Apoſtolum Hebr.* 11.*verſ.*4. ubi legitur *Abel per fidem obtuliſſe Deo præſtantius ſacrificium quàm Cain.* Utut igitur extrinſecus *Abelis* oblatio nihil habuerit ſupra fratris oblationem, tamen in offerentium animis magna fuit diſſimilitudo. Fratrum enim unus fidelis, alter infidelis fuit. Et qui fidelis erat, acceptus eſt; qui infidelis, cum ſuo munere à Deo rejectus, & excluſus. Nam *ſine fide quidquid fit, peccatum eſt*, Rom. 14. verſ. 23. Nec *absque fide poſſumus Deo placere*, Hebr. 11.v.6. Itaque quâ fide ſervamur, eadem fide ſervati ſunt ii, qui *Chriſtum* præceſſerunt: *& inter nos & illos nihil discrevit Deus, qui corda illorum fide purificavit*, Act. 15. v.9. Porro, ut cum fide quid offeratur, tria requiruntur. 1. Ut ſciamus actionem illam Deum verbo ſuo aut juſſiſſe, aut permiſiſſe. *Fides* enim eſt *ex auditu, & auditus ex verbo Dei*, Roman. 10.v.17. Quo ſenſu *Apoſtolus*, *Rom.* 14. *v.* 23. vult, ut edamus *cum fide*, id eſt, ut certi ſimus hunc eſum eſſe licitum, neque à Deo prohibitum. 2. *Offerre cum fide* eſt offerre cum fiducia remiſſionis peccatorum, & gratiæ Dei per Mediatorem, vel mittendum, ut olim ante Legem, & ſub Lege; vel miſſum, ut hodie ſub ſtatu gratiæ. 3. Quisquis offert cum fide, cum oblatione ſua *ſeipſum offert in ſacrificium vivum, ſanctum, & Deo acceptum*, Rom. 12.v.1. Quorum trium duo priora ſunt de eſſentia fidei, & tertium eſt effectus inde neceſſariò conſequens. Quisquis enim verè, & ex animo credit *Chriſtum* pro ſe ſatisfeciſſe, aut quandoque ſatisfacturum, is, ſe, ſuaque omnia Deo deberi agnoſcens, non poteſt illi non offerre ſacrificium euchariſticum. Quomodo *Pſaltes*, quem ſenſus Dei beneficentiæ ad hoc compellit ἐπιφώνημα, *Quid Domino retribuam?* &c. Pſal. 116.v.12. Trium porrò, quæ diximus, primum in *Caino* fuit, qui ſacrificia ſciebat à Deo eſſe imperata: ſed reliqua duo illi deerant. Non acceſſit cum fiducia in Dei gratiam, nec cum certo conſilio Deo totum ſe devovendi. Terræ fructum obtulit Deo, non fructum labiorum confitentium nomini ejus. Aut, ſi labiis Deum honorabat, cor ejus procul aberat. Et per opera eum negabat, quem ore confitebatur. Speciem habens pietatis, virtutem ejus abnegaverat. Oblationem è frugibus offerebat, non ſacrificium contriti cordis, quo delectatur Dominus. Jactabat ſe Deum diligere, quem non viderat; nec amabat fratrem, quem videbat. Denique *Caini* victima cor nullum habuit, ſed fellis plurimum, ac proinde à Deo rejecta eſt: ſed in *Abele* fuerunt contraria omnia. Sciebat enim hæc agnorum ſacrificia Deum conſtituiſſe in figuram ſacrificii à *Chriſto* pro nobis offerendi, in quem ſolum totam ſalutis ſpem, & fiduciam collocaverat. Itaque, agnum immolans, cogitabat de agno ante jacta mundi fundamenta pro nobis immolato. Victimæ ſanguinem fundens, *Chriſtum* habebat in animo, qui ſanguinem ſuum fuſurus erat pro remiſſione peccatorum. In igne cœlitùs delapſo, ut ſtatim docebitur, quo conſumebatur ea pars victimæ, quæ Deo ſervata fuerat, iræ Divinæ imaginem videbat in peccatores juſtè accenſæ, & pœnas illis debitas à *Chriſto*, vade, & vindice noſtro, meritò repoſcentis. Reliquas denique ejusdem victimæ carnes comedens, *Chriſtum* fide amplectebatur, cujus caro verè cibus eſt, & ſanguis verè potus, ita ut quisquis manducat carnem ejus, aut bibit ſanguinem ejus, vivat in ſempiternum. Accedebat igitur cum fiducia in Dei gratiam, per Filii merita, & preces, nobis con-

ciliati. Et in tanti beneficii memoriam, cum victima ſua ſeipſum in poſterum Deo conſecrabat, certus vivere deinceps in Dei timore, ut in illius gratia moreretur, & in gloriam reciperetur. Quibus de cauſis, *Caino* rejecto, Deus *Abelem*, & oblationem ejus reſpexit, & benevolè accepit.

Supereſt *tertia quæſtio*, quæ maximè eſt hujus loci, nempe quo ſigno innotuerit aut *Abeli* Dei favor, aut *Caino* Dei averſio: ſive in ipſa oblatione, vel poſt peracta ſacrificia. Et in genere quidem reſpondet *Apoſtolus* Hebr. 11. v. 4. *Abelis* juſtitiam patuiſſe, μαρτυρῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, *ipſo Deo muneribus teſtimonium perhibente*. Sed rurſus quæritur, quo indicio Deus, hoc teſtimonium perhibuerit. An viſibili aliquo ſigno, aut cœleſti oraculo, aut Angelo miſſo è cœlis, qui *Abeli* dixerit, quomodo *Danieli* *Dan.* 9. *v.* 23. *Vir deſideriorum es*, id eſt, Deo gratus, & acceptus? Si credimus *Aben Ezra*, יתכן שירדת אש ודשנה מנחת הבל ולא מנחת קין *Vero conſentaneum eſt ignem* è cœlo *deſcendiſſe, & Abelis quidem oblationem in cineres redegiſſe; ſed* Caini *oblationem non item*. Quod idem his verbis ſcribit auctor *Faſciculi myrrhæ*; *Deſcendit ignis à Domino, & conſumpſit adipem, atque ita benevolentiam ſuam erga* Abelem, *& munus ejus, declaravit.* Cujus ſententiæ vetuſtiſſimus auctor eſt *Theodotion*, qui verba *Moſis* ſic reddiderat, Καὶ ἐνεπύρισεν *Et inflammavit Dominus ſuper* Abel, *& ſuper ſacrificium ejus: ſuper* Cain *verò, & ſuper ſacrificium ejus* οὐκ ἐνεπύρισεν, *non inflammavit.* Et *Hieronymus* in *Traditionibus Hebraicis* hanc verſionem calculo ſuo ita comprobat, *Unde ſcire poterat* Cain, *quod fratris ejus munera ſuſcepiſſet Deus, niſi illa interpretatio vera eſſet, quam* Theodotion *poſuit?* Et *Cyrillus* libro primò *Glaphyr.* Ἐπὶ μὲν τοῖς τοῦ Ἄβελ δώροις πῦρ, καθιὲν οὐρανόθεν, δαπανᾶσθαι παρεσκεύασε τὰ ἱερώματα. ἐπὶ δὲ Κάϊν, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ, οὐ προσέσχε, φησίν. οὐ γὰρ τὸ σύνηθες ἐπηφίει πῦρ τοῖς προσενηνεγμένοις. *In* Abelis *quidem dona ignis, cœlitùs deſcendens, ad oblationum conſumptionem comparatus fuit: ad* Cainum *verò, & oblationes ejus, Deus, inquit, non attendit; neque enim ſolitus ignis in oblata ab eo immiſſus eſt.* Ita etiam *Procopius* in *Geneſin*, & *Fauſtus Rhegienſis*, libri ſecundi capite ſexto *De libero arbitrio*, & veterum Scriptorum alii. Quia divini favoris hoc erat indicium, cum ignis οὐρανοπετὴς ſponte victimam incendebat. Cujuſmodi exempla habemus in ſacrificio, quod obtulit *Moſes*, *Levit.* 9. *v.* 24. & in cibis Angelo à *Gedeone* oblatis, *Jud.* 6. *v.* 21. & in oblatione *Davidis* ad peſtem amoliendam, 1 *Paral.* 21. *v.* 26. & in ſolenni *Solomonis* ſacrificio in Templi encæniis, 2 *Paral.* 7. *v.* 1. 3. & in ſacrificio, quo *Elias Baalitas* confutavit, & veri Dei cultum aſſeruit, 1 *Regum* 18. *v.* 38. Unde eſt, quod *Iſraëlitæ*, *Davidi* Regi ſuo fauſta apprecantes, inter cætera bona hoc quoque petunt, *Pſalm.* 20. *verſ.* 4. ut omnium oblationum ejus Deus ſit memor, & ejus holocauſta ידשנה *incineret* (ut ita loquar) id eſt, *in cinerem redigat*. Sed de his alibi (*a*) jam actum.

(*a*) *Cap.* 35. *ſupra pag.* 360. 361. *&c.*

II. Ecce aliud mirabile, quod *Abrahamo* accidit, filium immolaturo. Poſtquam Angelus illi ſubitò apparens, ὡς ἐκ μηχανῆς, gladium, in *Iſaaci* jugulum jam intentatum, cohibuiſſet, *Abraham* ſublatis oculis arietem animadvertit in vepreto detentum cornibus ſuis, quem ſtatim arreptum pro filio in holocauſtum obtulit, *Gen.* 22. *v.* 13. Arietem illum *Judæi* nugaces creatum fuiſſe volunt ante annos bis mille & ampliùs, nempe ſub veſperam diei ſextæ creationis. *Jonathan* in *Paraphraſi*; *Et* Abraham *ſuſtulit oculos ſuos, & aſpexit*, והא דכרא חד דאתברי ביני שמשתא דשכלול עלמא אחיד בחרישותא דאילנא בקרנוי *& ecce arietem unum, qui creatus fuerat inter duas veſperas perfectionis mundi, detentum in perplexitate arborum cornibus ſuis.* Rabbi Selomo, והנה איל מוכן היה לכך מששת ימי בראשית *Aries ille porro propterea paratus fuerat à ſex diebus creationis.* Tanchuma, (*b*) זה אחד מי׳ דברים שנתבראו בין השמשות *Iſte aries res una eſt è decem, quæ creatæ ſunt inter duas veſperas.* Tamen in *Jonathanis* Paraphraſi *Num.* 22. *v.* 28. & in *Pirke Aboth* fol. 30. a. & in Tractatu *Talmudico Peſachim* fol. 54. a. & *Capitulis R. Eliezer* initio capitis decimi noni, ubi enumerantur res illæ decem, quas ſub veſperam ſextæ diei creatas fuiſſe fingunt; arietis nulla eſt mentio. Itaque hac in parte *Judæi* ſibi non conſtant, quod in tanta mentiendi licentia mirum non eſt. Arietem quidem creare potuit Deus ſtatim initio, & per multa ſæcula in hunc uſum ſervare: ſed nihil fuit neceſſe, nec miracula ex noſtro ingenio confingenda ſunt. Sufficit, ut ea credamus, quæ Deus revelavit. Cujus hîc providentiam, non potentiam celebrat *Moſes*. *Iſaaco* enim, inquirenti de holocauſto, reſponderat *Abraham* fore, ut Deus provideret, *Geneſ.* 22. *verſ.* 8. Et poſtquam providiſſe vidit multo aliter, quàm putaverat, hoc ariete illi oblato, ipſi loco nomen indidit *DOMINUS PROVIDEBIT*, unde natum eſt apud poſteros hoc Proverbium, *In monte Dei providebitur*, *Gen.* 22. *v.* 14. Deus igitur non creavit arietem, quod potentiæ fuiſſet opus; ſed ſolùm *Abrahamo* obtulit, & fecit, ut commodum occurreret, quod fuit providentiæ. Neque quærendum eſt anxiè hic aries unde venerit. Ovium à grege aberrantium Scriptura meminit paſſim. Et omnes ſciunt vix quidquam eſſe, quod accidat frequentiùs. Proinde hunc arietem à vicino grege aberraſſe veriſimile eſt, & in *Abrahamum* incidiſſe, Deo rem ſic dirigente, ne ſanctus *Patriarcha*, qui ſacrificandi animo illuc iverat, re infectâ diſcederet, & ut, filio à morte exempto, haberet unde Deo teſtaretur debitam gratitudinem. Hujus hiſtoriæ lacinias, ſed de more interpolatas, *Græci* ſuis fabulis immiſcuerunt. Sic *Iphigeniam* narrant à patre *Agamemnone Dianæ* fuiſſe oblatam: &, cum *Chalcantis* miniſterio jamjam eſſet mactanda; *Vox quædam*, inquiunt, *luco emiſſa, aſpernari Numen ſacrificii genus, & ob id abſtinendum à corpore virginis*, &c. *Itaque curarent id, quod in vicem virginis oblatum animadverterent, immolari*, &c. *Interim, deliberantibus cunctis, quidnam, & ubi eſſet, quod immolari juberetur, cerva, formâ corporis admirandâ, ante ipſam aram intrepida conſiſtit. Eam prædictam hoſtiam rati, oblatamque divinitus comprehendunt, moxque immolant.* Ita *Dictys Cretenſis*, vel quiſquis illius nomine abutitur, libro primo ſub finem. Alii aliud animal, aut anum etiam pro *Iphigenia* mactatam ſcribunt. *Tzetzes* in *Lycophronem* pag. 40. Ἰφιγενείας τῇ θυσίᾳ, καὶ μελλούσης θύεσθαι, ἄρκτος, ἢ ταῦρος, ἢ ἔλαφος διέδραμε μέσον τοῦ τῶν Ἑλλήνων στρατοῦ, καὶ προσταγαῖς τοῦ μάντεως διεθλὸν ἐκεῖνο ἀναιρεῖται. *Cùm ad immolationem adſtaret* Iphigenia, *& eſſet immolanda, urſus, aut taurus, aut cervus, medium* Græcorum *percurrit exercitum, & quodcunque præteriit mandato vatis mactatum eſt.* Nec deſunt, qui immolatam aſſerant ipſam *Iphigeniam*, aut, quod idem eſt, *Iphianaſſam*. *Lucretius* libro primo,

> Aulide *quo pacto* Triviaï *virginis aram*
> Iphianaſſæo *turpârunt ſanguine fœdè*
> *Ductores* Danaûm. - - - -

Propertius de *Chalcante* libri quarti *Eclogâ* primâ.

> *Idem* Agamemnoniæ *ferrum cervice puellæ*
> *Tinxit, &* Atrides *vela cruenta dedit.*

Et ipſe *Calchas ad Græcos* libro ſecundo *Æneidos*,

> *Sanguine placâſtis ventos, & virgine cæſâ.*

Sed ibi *Servius*, *Virgine cæſa non verè, ſed ut videbatur. Et ſciendum in ſacris ſimulata pro veris accipi.* *Nempe*, ut paulò ante dixerat, *cum* Iphigenia *in eo*

(*b*) *Fol.* 28. *b. col.*

eſſet, ut immolaretur, Numinis miſeratione ſublata eſt, cervâ ſuppoſitâ. Et, cùm putaret ipſe *Chalcas* ſe virginem mactaviſſe, ſenſit ſe fuiſſe deceptum.

Ἔλαφος γὰρ ἀσπαίρουσ' ἔκειτ' ἐπὶ χθονί,

Cerva enim palpitans jacebat in terra. Ita refert nuntius, qui huic ſacro interfuerat, apud *Euripidem* in *Iphigenia in Aulide* verſu 1587. Et ſequenti Dramate ipſa *Iphigenia*,

Ἀλλ' ἐξέκλεψεν, ἔλαφον ἀντιδοῦσά μου,
Ἄρτεμις, Ἀχαιοῖς. - - - - -

Sed me ſubduxit, cervam pro me ſubjiciens, Diana *Græcis*. Unde *Metamorphoſews* libro duodecimo.

Victa Dea eſt, nubemque oculis objecit, & inter
Officium, turbamque ſacri, voceſque precantum,
Suppoſita fertur mutâſſe Mycenida *cervâ.*

Et *Hyginus* Fab. 98. *Cùm parens eam immolare vellet,* Diana *virginis miſerata eſt, & caliginem eis objecit, cervamque pro ea ſuppoſuit.* In *Plutarchi Parallelis*, capite trigeſimo quinto, ſimiles fabulæ duæ ſunt: una *Græca* ex *Ariſtodemo*, quæ ſic habet: *Peſte* Lacedæmone *graſſante, cum ex oraculi monitu* Helena *fuiſſet aris admota, ut pro ſalute popularium immolaretur*, ἀετὸς καταπτὰς ἥρπασε τὸ ξίφος, καὶ εἰς τὰ βουκόλια κομίσας ἐπὶ δάμαλιν κατέθηκεν; *aquila devolans gladium arripuit, & in armentum deferens buculæ impoſuit*, quæ proinde *Helenæ* ſubſtituta eſt. Altera *Romana*, ex *Ariſtidis Italicis*, de *Valeria Luperca*, quæ, in remedium graſſantis peſtis pariter immolanda, ſimili caſu ſervata eſt, cùm arreptum gladium aquila injeciſſet δαμάλει τινὶ παρὰ τὸν ναὸν βοσκομένῃ *in juvencam quandam prope templum paſcentem.*

Hæc in genere ad hiſtoriam arietis, qui *Iſaaco* ſubſtitutus eſt. Nunc, ſi libet expendere ipſa *Prophetæ* verba, *Abraham*, inquit, *ſuſtulit oculos ſuos, & vidit, & ecce* איל אחר *arietem poſt tergum.* Ita *Hebræi* poſt *Hieronymum.* Sed exemplar *Samaritanum*, *Et ecce* ࠀࠉࠋ ࠀࠇࠃ *arietem unum*, id eſt, *Daleth* pro *Res*, quæ lectio magis arridet multis de cauſis. 1. Primò enim è veteribus longe plures habet aſſertores. Nam, ſi priori favet *Hieronymus*, poſteriorem *Græci* ſequuntur, & è *Chaldæis Jonathan*, & *Onkelos*, & *Samaritanus Paraphraſtes*, & *Syrus. Arabes* quatuor vocem planè omiſerunt, quia putârunt אחר hic eſſe ſuperfluum, & verba *ecce arietem* tantum valere, quantum *ecce arietem unum*; hanc particulam non omiſſuri, ſi legiſſent אחר *à tergo.* 2. Si legas אחד per *Daleth*, planè parallelus erit hic locus cum altero *Dan.* 8. *v.* 3. *Et ſuſtuli oculos meos, & vidi, & ecce* איל אחד *arietem unum*, &c. 3. *A tergo* Hebraicè eſſet אחור *achor*; non אחר *achar*. Et אחר ita ſolitarium potius eſt *temporis* Adverbium, quàm *loci*. 4. *Abraham* arietem à tergo *ſublatis oculis* vidiſſe non diceretur, ſed in poſteriora reflexis. 5. Neque fruſtrà dicitur *Abraham unum* arietem vidiſſe. Aries quippe, cùm gregarium ſit animal, ſignanter dicitur hunc arietem *unum*, & *ſolum* fuiſſe, nec ulli gregi adjunctum. De eodem ſequitur, fuiſſe detentum cornibus ſuis בסבך *in denſitate*, aut *perplexitate* ſupple *ſylvæ, fruticum*, aut *arborum.* Id enim eſſe ſupplendum patet, tam ex ipſa textûs ſerie, quàm ex locis ſimilibus. Sic *Pſalm.* 74. *v.* 5. *Prout ſecures ſurſum efferebat* בסבך עץ *in perplexitate lignorum:* Græci, ἐν δρυμῷ ξύλων. Eſa. 9. v. 18. *Et incendet* (ignis) בסבכי היער *in perplexitatibus ſylvæ:* Græci, ἐν τοῖς δάσεσι τοῦ δρυμοῦ. Eſa. 10. v. 34. *Et ferro excidet* סבכי היער *perplexa ſylvæ.* 2 Sam. 18. v. 9. *Venit* (Abſalomi) *mulus* תחת שבך האלה הגדולה *ſub perplexitate magnæ quercus:* Græci, ὑπὸ τὸ δάσος τῆς δρυὸς τῆς μεγάλης. Nam שובך & סבך idem ſunt, quamvis hoc per *Samech* ſcribatur, illud per *Sin*, ut שבכה *rete* Job. 18. v. 8. & paſſim in libris *Regum* & *Paralipomenωn.* Unde *Arabum* شبكة & *Hiſpanorum* XABECA, vel XABEGA. Quomodo *rete* vocari conſtat; quia perplexum, & implicatum eſt opus. Itaque nihil hic fuit, quod remorari poſſet Interpretes. Et à mente *Prophetæ* plerique parùm recedunt. Sic arietem *Jonathan* detentum fuiſſe ait בחרישותא, ἐν ὑλήματι (ita *Hanovienſis* editio, non ברחישותא, ut aliæ perperam, & nullo ſenſu) *Onkelos*, באילנא, *in arbore*; *Syrus*, ܒܣܘܟܐ, *in ramis*; Arabs *Pariſiis* editus, في شعب الشاجر *in ramis arborum*; Arabs *Erpenianus*, في الشوك *in ſpinis*; alius *Arabs* manuſcriptus, في شاجرة *in arbore*; Aquila, ἐν συχνῷ, *in condenſo* ſupple *arborum*; *Symmachus* tamen ἐν δικτύῳ, *in reti*, quod eſſet בשבכה. Et *Septuaginta Seniores*, & poſt eos *Theodotion*, ἐν φυτῷ σαβὲκ, ac ſic סבך *ſabec*, ſit arboris, aut fruticis peculiaris ſpecies, in qua hæſerit ille aries. Quod *Heſychius* βάθος explicat, ſed legendum βάτος, *rubus.* Et *Cyrillus*, & *Phavorinus*, χρυσολάχανον· legerim χρυσόγονον. Sic à *Dioſcoride* vocatur ὁ θάμνος πυκνός, *frutex denſus*, cui folia quernis ſimilia. At χρυσολάχανον, aliis ἀτράφαξις *atriplex*, olus eſt in hortis creſcens, quod arietem detuliſſe, aut implicaſſe, ne ſomniando quidem quiſquam finxerit. Alios taceo, quibus סבך *ſabec*, eſt ἄφεσις *remiſſio*, ut *Syrum* ܫܒܘܩ *ſchabok*, per *Schin* & *Koph*: & *Græci Scholiaſtis* ineptias, qui σαβὲκ exponit ὄρθον, *rectum*, aut ἐπηρμένον *ſublatum*; ut aries, cornibus implicatis, erectus, aut ſublatus hærens, meliùs referat *Chriſtum* in cruce pendentem. Quale eſt, quod נאחז *detentum* Melito κρεμάμενον & unus *Arabum*, quos in *Suecia* legi, معلقا *ſuſpenſum* reddit. Hinc Pſeudo-*Athanaſius*, in *Interpretatione Parabolarum*, Quæſt. 66. Φυτὸν Σαβὲκ ὁ τίμιός ἐστι σταυρός. *Planta* ſabec *eſt veneranda crux.* Et arietem ibi detentum idem aſſerit *Chriſtum* ſignificâſſe ἐν τῷ σταυρῷ θάνατον ὑποστάντα ἕνεκεν ἡμῶν, *qui pro nobis in cruce mortem ſubiit.* Sed nihil opus eſt *Hebræis* verbis vim facere, ut pateat hunc arietem fuiſſe figuram *Chriſti* pro nobis crucifigendi, cum res per ſe pateat ſatis, quod ſtatim docebimus. Si *Hebræis* credimus apud *Jarchium*, ille aries היה רץ אצל אברהם והשטן סיבכו ומערבבו באילנות, *ſponte ad* Abrahamum *currebat: ſed* Satanas *eum arboribus implicuit, & immiſcuit.* Quod tamen tribuo potiùs Dei providentiæ, quâ ſic detentum *Abrahamus*, jam annis gravis, nullo labore cepit pro *Iſaaco* filio mactandum, & immolandum, ut *Propheta* ſubjungit, *Et* Abraham *accepit arietem illum, & obtulit eum in holocauſtum* תחת בנו *pro filio ſuo.* Nempe, ut *Hebræi* volunt, *quidquid in ariete faciebat, Deum precabatur his verbis, Id benevolè accipe tanquam factum in filio meo,* כאלו בני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ועשוי דשן *ac ſi filius meus jugularetur, ac ſi ſanguis ejus funderetur, ac ſi filius meus pelle nudaretur, ac ſi is adoleretur, & in cinerem redigeretur.* Hæc *Rabbi Selomo*, quibus ſimilia tradunt *Rabbi Benajah* & *Rabbi Phinees* in *Bereſchith Rabba*, ſectione quinquageſima ſexta. Dices arietem ita repertum Deo non debuiſſe offerri. Nam quiſquis ſacrificat, de ſuo debet, non de alieno ſacrificare. *Honora Deum de tua ſubſtantia*, Prov. 3. v. 9. *De injuſto immolantis oblatio ridicula eſt*, Eccleſ. 34. v. 21. Proinde *David Araunæ* boves emit, & ſolvit, Deoque tum demum obtulit. *Emam*, inquit, *dato pretio, nec holocauſta gratis offeram Domino Deo meo*, 2 Sam. 24. v. 24. Et à *Chriſto* is damnatur, qui patri dicit, ne teneatur ejus inopiam ſublevare, *Korban* (ſeu *Deo devotum*) *id omne eſt, quo à me juvari poſſes*, Matth. 15. v. 5. & Marc. 7. verſ. 11. Quia qui Deo vovet quæ patri neceſſaria ſunt, aliena vovet, non ſua. Nam

pars

pars bonorum, quâ pater eget, mea non eſt, ſed patris. *Zacchæus* quoque Publicanus *Luc.* 19. *v.* 8. malè parta reſtituit, antequam det pauperibus: *Dimidium*, inquit, *bonorum meorum do pauperibus, & ſi quid cuipiam per fraudem eripui, reddo quadruplum.* *Do & reddo*, id eſt, *dabo poſtquam reddidero*, ex *Hebræorum* phraſi, apud quos Copulativa *Vau* quandoque eſt Ordinativa. Sic *Joſ.* 7. *v.* 25. *Eos igne combuſſerunt, & lapidibus obruerunt*, id eſt, *poſtquam lapidibus obruiſſent.* Job. 14. v. 10. *Morietur vir, & debilitabitur*, id eſt, *morietur, poſtquam debilitatus fuerit.* Ex præmiſſis ſequi videtur, *Abrahamum* non potuiſſe offerre arietem in dumis repertum, quià non erat *Abrahami* aries, ſed illius, à cujus grege aberraverat. Noſtra eſſe reſpondeo, quæ in loco publico inveniuntur, quamdiu ignoratur prior dominus. Ita crumenam, aut pecuniam in via ſi quis reperit, ea utitur tanquam ſua, ſi neſciat cujus fuerit. Et bovem, aut ovem, cujus dominus ignotus eſt, ſervare jubetur qui reperit, donec à domino repetatur, *Deut.* 22. *v.* 2. Itaque ſemper ſervabit, ſi dominus nunquam repetat, aut ſi nuſquam apparet. Neque enim poteſt eſſe dominus, quamdiu non apparet. *Non eſſe* enim, & *non apparere* tantumdem valet, quoad eum, cui non apparet. Vide *Grotium De Jure Belli & Pacis* lib. 2. cap. 10. §. 11.

Pro corollario addam quomodo hic aries *Chriſtum* figuraverit. Et in genere *Chriſtus* aut aries, aut certè agnus fuit innocentia, lenitate, humilitate, & patientia. *Qui non peccavit, nec inventus fuit dolus in ore ejus. Qui, conviciis affectus, non conviciabatur viciſſim; & cum malis afficeretur, non minabatur, ſed committebat* cauſam ſuam *ei, qui juſte judicat*, 1 Pet. 2. v. 22. 23. *Ut oves ad mactationem ductus eſt, ut agnus coram ſe tondente mutus, non aperuit os ſuum*, Act. 8. v. 32. Et, ut carne ſua nos alit, *Joh.* 6. *v.* 53. ſic lana veſtit, unde eſt, quod *Chriſtum induere* dicimur *Rom.* 13. *v.* 14. *Galat.* 3. *v.* 27. &c. & *alba veſtimenta* jubemur *ab eo comparare, ne nuditatis noſtræ deducus appareat*, Apoc. 3. v. 18. Sed, ut ex his generalibus ad ſpecialia deſcendamus; Hic aries ex *Abrahami* ovilibus ſumptus non fuit, ſed tanquam à Deo illi datus, & à non quærente inventus: *Chriſtus* itidem, de quo *Propheta* Eſa. 9. verſ. 6. *Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Et *Evangeliſta* Joh. 3. v. 16. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum dederit.* Et *Chriſtus* ipſe *Rom.* 10. 20. *Inventus ſum à non quærentibus me*, &c. *Abraham*, Deo loquente, ſuſtulit oculos, & vidit arietem, quem antea non animadverterat: ita *Chriſtus*, antea ignotus, per verbum Dei nobis patefactus eſt. Hunc *caro, & ſanguis non revelavit; ſed Pater, qui eſt in cœlis:* Matth. 16. v. 17. Quod ſi *Abraham* arietem vidit à tergo, ut fert hodie recepta *Hebræi* textus lectio, ita etiam *Chriſti* diem vidit illum pone ſequuturi, *Joh.* 8. *v.* 56. Virgulta, & ſpinæ, in quibus hæſit aries, ſunt incommoda vitæ, cruces, & tentationes perpetuæ, cum quibus conflictatus eſt *Chriſtus*. Denique, ut aries pro *Iſaaco* eſt oblatus, qui in lumbis habuit univerſum Dei populum: ita *Chriſtus obiit pro populo*, Joh. 11. v. 50. *Animam poſuit pro ovibus*, Joh. 10. v. 11. *Eccleſiam acquiſivit ſanguine ſuo*, Act. 20. v. 28. *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros portavit. Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras. Attritus eſt propter ſcelera noſtra. Caſtigatio pacis noſtræ ſuper eum eſt, & livore ejus ſanati ſumus*, Eſa. 53. v. 4. 5.

III. Hoc quoque in ovibus, ſi miraculum non fuit, ſaltem eſt admirabile, quòd arte nova *Jacobus* uſus gregum avunculi *Labanis* optimam partem ſuam fecit. Is nimirum *Labani* per annos quatuordecim ſervierat omnino gratis, idque tanta fide, & induſtria, ut *Labanis* greges, antea pauci, & tenues, in immenſum excreviſſent. Quo nomine *Laban* profeſſus ſe multum *Jacobo* debere, mercedis illi dedit optionem. Petiit ille, ut è *Labanis* gregibus removerentur omnes oves variæ & maculoſæ, illis ſolum relictis, quæ unius coloris eſſent. Ex quibus ſi quid varium in poſterum procrearetur, id ſibi in mercedem cederet. Quod facile conceſſit *Laban*, ex unicolore grege ratus diſcolores fœtus pauciſſimos oborituros, quia colores ferè ſequuntur corporis temperamentum, quod plerumque propagatur à parentibus in ſobolem: unde *Poeta*,

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos, &c.

Sed planè aliter accidit, quia *Jacob* triplici arte uſus eſt, ut in fœtura gregum *Labanis* quidquid erat eximium ad ſe transferret. Quarum *prima* hæc fuit, quod virgis ſumptis ex arboribus, quæ in illis locis ſuppetebant, populis nimirum, amygdalis, & platanis, earum amovit corticem per certa intervalla usque ad alburnum, quod, apparens inter eninentem corticem fuſcum, diſcolores virgas efficiebat. Et has virgas, ſic adaptatas aquarum canalibus, circumpoſuit ipſo admiſſuræ tempore, ut ex earum aſpectu matres fœtus concolores conciperent, & ſuo tempore in lucem ederent. Huic ſimilis ars *altera* fuit, quod, poſtquam res ſucceſſiſſet, & hac arte agni maculoſi nati fuiſſent aliquammulti, illos, à reliquo grege ſejunctos, & in unum collectos, *Labanis* ovibus ſemper objiciebat, ut fœtas matres feriret perpetuum hoc objectum, & ad agnos ſimiles procreandos induceret. Quas tamen artes non adhibuit, niſi erga habitiores & vegetiores *Labanis* oves; cæteris ideo neglectis, ut ne ſibi parerent, ſed *Labani*. Quæ *Iacobi* fuit ars *tertia*. Hinc natæ duæ quæſtiones: *Prior*, An naturæ fuerit opus vel divinæ omnipotentiæ, quod *Labanis* oves fœtus, vel virgis, vel agnis objectis concolores, pariebant? *Poſterior*, An *Jacobo* licuerit *Labanem* avunculum ſuum gregum parte maxima, & optima, his artibus ſpoliare?

Neque harum quæſtionum *prior* uno modo ſolvitur. Nam *Græci* Patres plerique ad miraculum referunt, quod ad virgarum obtutum varios agnos concepêre *Labanis* oves. *Chryſoſtomus* Homil. 57. in *Geneſin*, Ταῦτα ποιεῖ ὁ δίκαιος, οὐκ οἴκοθεν ὁρμώμενος, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος ἐνηχούσης αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ· οὐδὲ γὰρ ἦν κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν τὸ γινόμενον, ἀλλὰ πολὺ τὸ παράδοξον, καὶ ὑπερβαῖνον τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἦν. *Hæc non fecit juſtus proprio ductu, ſed ſuperna gratia mentem ipſius inſpirante. Non enim erat juxta naturæ ordinem quod fiebat, ſed valde admirandum, & naturæ modum tranſcendens.* Et *Cyrillus* (*Glaphyr.* in *Gen.* lib. 5. pag. 147.) poſtquam videri dixit hoc opus naturali quâdam lege contigiſſe, per modum ἐπανορθώσεως ſtatim addit, Ἄρρητα γὰρ τὰ τοιαῦτα παντελῶς, καὶ ταῖς ἡμετέραις ἐννοίαις ἄστιβη. *Quin talia prorſus ſunt ineffabilia, & noſtris mentibus inacceſſa.* Et *Theodoretus* in *Gen.* Quæſt. 89. Τὰς ῥάβδους ἐλέπισεν, οὐ ταύταις θαῤῥῶν, ἀλλὰ τὴν θείαν ἐπικουρίαν περιμένων· *Virgas decorticavit, non iis fretus, ſed divinum auxilium expectans.* Sed videntur *Latini* Patres in diverſa eſſe ſententia. In quibus princeps *Hieronymus* in *Quæſt. Hebr. Nec mirum*, inquit, *hanc in conceptu fœminarum eſſe naturam, ut quales perſpexerint, ſive mente conceperint in extremo voluptatis æſtu, quo concipiunt, talem ſobolem procreent: cùm hoc ipſum etiam in equarum gregibus apud* Hiſpanos *dicatur fieri. Et* Quintilianus *in ea* Controverſia, *in qua accuſabatur matrona, quod* Æthiopem *peperiſſet, pro defenſione illius argumentetur hanc conceptûs eſſe naturam, quam ſupra diximus. Et ſcriptum reperitur in libris* Hippocratis, *quod quædam ſuſpicione adulterii fuerat punienda, quod pulcherrimum peperiſſet, utrique parenti generique diſſimilem, niſi memoratus Medicus ſolviſſet quæſtionem, monens quærere, ne forte talis pictura eſſet in cubiculo: quâ inventa, mulier à ſuſpicione liberata eſt.* Et *Auguſtinus* in *Gen.* Quæſt. 93. *Multa dicuntur ſimiliter fieri in animalium fœtibus: ſed & mulieri accidiſſe traditur. Et ſcriptum reperitur in libris antiquiſſimi & peritiſſimi Medici* Hippocratis. Et quæ ſequuntur, ut apud *Hieronymum*, ex quo ſumpta ſunt.

Idem

Idem (*De Civitate Dei* lib. 18. cap. 5.) docens qui factum fuerit, ut, *Apide* mortuo, ſemper alius reperiretur iiſdem notis inſignitus; *Non magnum erat dæmonibus ad vos decipiendos phantaſiam talis tauri, quam ſola cerneret, oſtentare vaccæ concipienti, atque prægnanti, unde libido matris attraheret, quod in ejus fœtu jam corporaliter appareret. Sicut* Jacob *de virgis variatis, ut oves & capræ variæ naſcerentur, effecit.* Iſidorus *Orig.* lib. 12. cap. 1. Jacob *contra naturam colorum ſimilitudines procuravit. Nam tales fœtus oves illius concipiebant, quales umbras arietum deſuper aſcendentium in aquarum ſpeculo contemplabantur.* Ex quo ſpecimine ſatis apparet *Latinos* Doctores naturali *Jacobi* induſtriæ id tribuiſſe, quod *Græci* virtuti Divinæ ſupra Naturam operanti.

Nos, in hoc diſſidio, *Latinorum* ſententiam, ut veriorem, ideò amplectimur, quia Naturæ Scriptores illi ſuffragari videmus, cum matrum prægnantium oculis aut imaginationi objecta ſtatuunt imprimere fœtui notas indelebiles. Et de mulieribus quidem id multi tradunt. Sic apud *Galenum* in *Hiſtoria Philoſophica* vetuſtiſſimus Philoſophus *Empedocles* docet τῇ κατὰ σύλληψιν ὄψει τε καὶ φαντασίᾳ τῆς γυναικὸς μορφοῦσθαι τὰ βρέφη, πολλάκις γοῦν ἀνδριάντων καὶ εἰκόνων ἠράσθησαν, καὶ ὅμοια τούτοις τετόκασιν, *viſu & imaginatione mulieris inter concipiendum formari fœtus, itaut ſæpe mulieres ſtatuas & imagines adamaverint, iiſque ſimiles liberos procreaverint.* Et *Galenus* ipſe in libro *De theriaca* ad *Piſonem.* Τῶν ἀμόρφων τις δυνατὸς εὔμορφον θέλων γεννῆσαι παῖδα, ἐποίησε γράψαι ἐν πλατεῖ ξύλῳ εὐειδὲς ἄλλο παιδίον· καὶ ἔλεγε τῇ γυναικὶ συμπλεκόμενος ἐκείνῳ τῷ τύπῳ τῆς γραφῆς ἐμβλέπειν· ἡ δὲ ἀτενὲς ἐμβλέπουσα, καὶ, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ὅλον τὸν νοῦν ἔχουσα, οὐχὶ τῷ γεννήσαντι, ἀλλὰ τῷ γεγραμμένῳ, ὁμοίως ἀπέτεκε τὸ παιδίον. *Cum deformis quidam opibus potens formoſum vellet procreare puerum, pingi curavit in lato ligno puerum alium valde elegantem: & uxorem in ipſo complexu juſſit, ut illam picturam inſpiceret. Illa autem defixis intuens oculis, &, ut ita dicam, totam mentem illuc advertens, infantem non patri, ſed picto ſimilem peperit.* Quod *Galenus* factum addit, τῆς ὄψεως διαπεμπούσης τῇ φύσει τοὺς γεγραμμένους τύπους, *viſu picti imaginem ad naturam transmittente.* Tale quid habet *Oppianus* de *Laconum* arte, ut formoſos liberos conſequantur, *Cynegeticων* libri primi verſu 357.

> Ναὶ μὴν ὧδε Λάκωνες ἐπίφρονα μητίσαντο
> Αἰσι φίλαις ἀλόχοις, ὅτε γαστέρα κυμαίνουσι,
> Γράψαντες πινάκεσι, πέλας θέσαν ἀγλαὰ κάλλη,
> Τοὺς πάρος ἀστράψαντας ἐν ἡμερίοισιν ἐφήβους.

Certè hoc pacto Lacones *ingenioſa commenti ſunt in caris ſuis uxoribus, cùm utero turgent; pingentes in tabulis, propè conſtituunt ſplendidas formas* (eos ſcilicet) *adoleſcentes, qui olim inter homines emicuerunt.* Et poſtquàm in his cenſuit ex hominibus, *Nireum, Narciſſum,* & *Hyacinthum*; ex ſemi-Deis, *Caſtorem,* & *Pollucem*; ex Diis denique, *Apollinem,* & *Bacchum*: ità concludit,

> Αἱ δ' ἐπιτέρπονται πολυήρατον εἶδος ἰδοῦσαι,
> Τίκτουσίν τε καλοὺς ἐπὶ κάλλεϊ πεπληγυῖαι·

Illæ verò oblectantur amabilem formam intuitæ, pariuntque formoſos, ſuper formam obſtupefactæ. His adde quæ ex *Hippocrate* & *Quintiliano* ſuprà citavit *Hieronymus*, & hiſtoriolam recentiorum ſcriptis vulgatiſſimam, de muliere, quæ hirſutum puerum peperit, quia *Johannis Baptiſtæ* imago ei in conceptu obverſabatur. Proinde *Iſidorus* ubi ſuprà, *Indè eſt, quòd quidam gravidas mulieres jubent nullos intueri turpiſſimos animalium vultus, ut cynocephalos, & ſimias, nè viſibus occurrentes ſimiles fœtus pariant.* Et libro quarto *Heliodori*, cujus narrationes, quantumlibet fabuloſæ, tamen veri ſpeciem habent, *Charicleæ* mater, *Perſina*, *Æthiopiæ* Regina, albam ſe filiam ideo peperiſſe dicit, quia παρὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα, προσβλέψαι τὴν Ἀνδρομέδαν ἡ γραφὴ παρασχοῦσα, καὶ πανταχόθεν ἐπιδείξασα γυμνήν, ὁμοειδὲς ἐκείνῃ τὸ σπαρὲν οὐκ εὐτυχῶς ἐμόρφωσεν, *in conſuetudine cum viro pictura* Andromedam *videndam offerens, & undequaque nudam exhibens, ſparſum* ſemen *illi ſimile* quid *infeliciter efformaverat.* Hinc libro decimo ex ea tabula *Perſina* legitur ἑωρακέναι τινὰ εἴδωλα, καὶ φαντασίας ὁμοιοτήτων, *attraxiſſe quædam ſimulachra, & imaginationes ſimilitudinum*: unde factum ſit, ut *Andromedam Chariclea* planè referat. Ex horum igitur ſententia, ſi in mulieribus imaginatio effigiem ſuam fœtui inſculpſit, multò magis in brutis; quia ut brutorum animus humano eſt minùs mobilis, & quaſi ad unum defixus, ità in embryo notas firmius atque altius imprimit. Unde eſt, quòd *Philoſophus* (*Problem.* ſect. 10. §. 12.) fœtus in brutis parentum naturas ideò magis referre, quam in hominibus docet, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος πολλαχῶς διατίθεται τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν ὁμιλίαν· καθὼς δ' ἂν ὅτε πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ διατεθῶσιν, οὕτω ποικίλλεται καὶ τὰ γινόμενα· τὰ δὲ ἄλλα ζῷα, τὰ μὲν πλεῖστα πρὸς αὐτὸ τοῦτό εἰσι· *quia ſæpe in ipſo congreſſu hominis animus variè afficitur: prout autem affecti fuerint pater & mater, ita fœtus evariant; at reliqua animalia pleraque ad hoc ſolum intenta ſunt.* Quod ſic imitatur *Plinius* lib. 7. cap. 12. *Similitudinum quidem in mente reputatio eſt, & in qua credantur multa fortuita pollere, viſus, auditus, memoria, hauſtæque imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet, animum ſubitò transvolans, effingere ſimilitudinem, aut miſcere exiſtimatur. Ideo plures in homine, quàm in cæteris omnibus, differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii varietas multiformes notas imprimit: cùm cæteris animantibus immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus, ſingulique in ſuo cuique genere.* Itaque quod in ovibus *Jacobus* legitur præſtitiſſe, id alii in equis, & aſinis, aliiſque animalibus præſtiterunt. Abſyrtus, *Sunt, qui rerum perpulchrarum ſtudioſiores, aſinum, aut alium quemvis admiſſarium hujus coloris, veſtimento contegunt, quem futuram pullationem referre volunt: ſiquidem qualem veſtitu colorem ii mentientur, in talem enata progenies degenerabit.* Oppianus, *Cynegeticων* libri primi verſu 327.

> Δηθάκι δ' ἄλλα βροτοὶ πανεπίφρονα μητίσαντο,
> Πῶλον ἐπιγράψαι καὶ νηδύϊ μητρὸς ἐόντα.
> Ὦ πόση κραδίη, πόση μερόπεσσι πέλει φρήν!
> Ἔρξαν ὅπως ἐθέλουσι· θέσαν πολυειδέας ἵππους.
> Μητρὸς ἔτι γλαγερῇσι περισχομένους λαγόνεσσιν,
> Ὁππότε θηλυτέρην γὰρ ἕλῃ φιλοτήσιος ὁρμή,
> Ἵππον δ' ἐγγὺς ἰόντα κλυτὸν μεγαλήτορα μίμνῃ:
> Δὴ τότε δαιδάλλουσι πόσιν καλὸν, ἀμφὶ δὲ πάντῃ
> Πᾶν δέμας εὐστίκτοισι περὶ χροιῇσι γράφουσι,
> Καὶ ποτὶ λέκτρον ἄγουσιν, ἐπ' ἀγλαΐῃ κομόωντα.

Sæpe verò alia homines ingenioſiſſima excogitarunt, ut (videlicet) *pullum ſtigmatizent etiam in matris utero latentem. O quantum ingenium, quanta hominibus ineſt ſolertia! Faciunt quomodocunque volunt. Faciunt verſicolores equos lacteis etiamnum matris ilibus contentos. Cùm enim equam corripuerit amoris impetus, & equum accedentem inclytum & animoſum expectat: tunc ſanè pingunt maritum formoſum, & uſquequaque totum corpus variis coloribus inſigniunt, & ad cubile ducunt forma ſe efferentem.* Et paulo poſt,

> Ἡ δ' ὑποκυσαμένη πολυανθέα γείνατο παῖδα,
> Νηδύϊ μὲν πόσιος γόνιμον θορὸν ἀείρασα,
> Δεξαμένη μορφὴν δὲ πολύχροον ὀφθαλμοῖσι·

Illa autem gravida facta floridum parit filium, utero quidem mariti fœcundum ſemen auferens, verſicolorem verò formam oculis recipiens. Sequitur de columbis, quæ in amore miſcentur. verſu 353.

> Δὴ τότε μῆτιν ὕφαινε κλυτὴν πθασοτρόφος ἀνήρ.
> Ἀγχι δὲ θηλυτέρῃσιν ἐθήκατο δαίδαλα πολλὰ
> Εἵματα πορφύρεα· ταὶ δὲ κλιδὸν ὄσσε βαλοῦσαι,
> Θυμὸν ἰαινόμεναι, τίκτουσ' ἁλιπόρφυρα τέκνα.

Tunc equidem ſolers conſilium texit, qui cicures aves nutrit: prope fœminas ſcilicet dædala multa veſtimenta purpurea collocat; illæ verò, limis oculis conjectis, animoque oblectatæ, purpureos pullos pariunt. *Iſidorus* quoque cum equos, tùm columbas his artibus ad libitum effingi ſcribit. *Hoc ipſum*, inquit, *in equarum gregibus fieri fertur, ut generoſos objiciant equos viſibus concipientium, quo eorum ſimiles concipere, & creare poſſint. Nam & columbarum dilectores depictas ponunt pulcherrimas columbas iiſdem locis, quibus illæ verſantur, quo, rapiente viſu, ſimiles generent.* Et quâ ratione id fiat, ſic docet *Avicenna* libro quinto *De Animalibus*, quem *Arabicè* videre nondum contigit; *Fortis imaginatio ſpiritus aëreos, & naturâ ſuâ mobiles, ſtatim movet, hiſque optatæ rei ſpeciem inſculpit; & ſpiritus ſanguini, proximo fœtûs alimento, permiſti eamdem figuram imprimunt.* His auctoribus, atque exemplis freti, *Jacobi* factum, & ſucceſſum, Naturæ quidem adſcribimus: ſed ita, ut Deum putemus naturalibus mediis extraordinariè benedixiſſe. Quod *Jacobo* ſignificatum eſt per viſionem Angeli, maculoſos illi admiſſarios oſtendentis, qui admiſſuræ tempore capras & oves inibant, & Deo patere aſſerentis quidquid à *Labane* paſſus eſſet, ut ſe è Deo protegi ſciret, & illi curæ eſſe res ſuas. Vide *Gen.* 31.11.12.13.

Priore quæſtione ſic ſoluta, difficile non erit etiam *alteram* ſolvere, qua quærebatur, Utrum *Jacobo* licuerit iis artibus, quas diximus, avunculum ſpoliare gregis ſui parte maxima, atque adeo præſtantiſſima? Apparet enim licuiſſe, quandoquidem, Deo per Angelum monente & movente, id factum conſtat. Alioqui videretur *Jacobus* cum avunculo non ſatis ingenuè egiſſe. Nam inter illos convenerat, ut variæ oves *Jacobi* eſſent: nempe quæ ſorte, ſeu caſu; non quæ arte ſic naſcerentur. Ea enim fuit mens *Labanis*. Et contractus intelligi debet ex communi mente contrahentium. Fruſtrà *Jacobum* regeſſeris clavum clavo truſiſſe, & artem arte deluſiſſe, nec niſi graviter læſum ita egiſſe cum avunculo. *Laban* enim *Rachelem*, quam gratis dare debuerat, eamque non indotatam, *Jacobo* vendiderat ſeptem annorum ſervitio. Quibus peractis, ſumma fraude *Leam* illi ſubſtituerat, & aliud ſervitii ſeptennium pro ea extorſerat, & in omnibus erga generum iniquiſſimè ſe geſſerat. Nec ulli erant judices, apud quos de illatis ab avunculo injuriis poſſet conqueri: ita ut coactus fuerit jus ipſi ſibi dicere, & ſuum repetere, quomodocunque potuit. Hæc, inquam, à nonnullis in *Jacobi* defenſionem fruſtrà afferuntur. Neque enim malum malo repellere, & proprias injurias ulciſci, & acceptâ damna ſarcire, privatis licet. Quin verè fidelium eſt *malum bono vincere*, *Rom.* 12.21. vindicemque, & ultorem Deum expectare, qui dicit, *Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore*, Deut. 32.35. Et verò id à *Jacobo* ſanctè & religioſè obſervatum eſt, qui, toties & tam graviter læſus ab avunculo, tamen ſe ſemper illi præſtitit ſervum fidelem: donec eâ arte, quam diximus, ſuum repetiit, auctore Deo, qui partem opum, quas *Laban* ex *Jacobi* labore comparaverat, in *Jacobum* juſtè tranſtulit, quomodo vaſa *Ægyptiorum* voluit ab *Iſraëlitis* auferri, in duriſſimæ ſervitutis mercedem, ingratis dominis abſque ullo ſtipendio per multos annos exhibitæ. Unde *Philo*, vel quiſquis alius auctor eſt libri *Sapientiæ*, capitis decimi verſu decimo ſeptimo; Ἀπέδωκεν ὁσίοις μισθὸν ὁσιότητος κόπων αὐτῶν. *Reddidit ſanctis mercedem ſanctitatis laborum ſuorum.*

IV. Supereſt quartum miraculum in *Gedeonis* vellere, qui à Deo ad id vocatus, quod videbatur ſupra vires, nempe ad liberandos *Iſraëlitas* à *Madianitarum* jugo, quo graviter premebantur, petiit aliquo ſigno in hac vocatione confirmari. *Situ* (inquit) *Iſraëlem manu mea ſervaturus es, quemadmodum loquutus eſt: en ego ſtatuo lanæ vellus in area; ſi ros fuerit in ſolo vellere, & in tota terra ſiccitas, ſic novero te manu meâ ſervaturum* Iſraëlem, *Jud.* 6.36.37. Pro *lanæ vellere* alibi legas *ovium* aut *agnorum vellus*; ut *Deut.* 18.4. & *Job.* 31.20. Quæ adduntur διαχειριστικῶς, quia *Hebræum* גּזּה, vel גּז, non ſolùm *vellus* ſignificat, ſed & *herbam reſectam, fœniſecium*; ut *Pſ.* 72.6. & *Amos* 7.1. In area porrò ponitur vellus cœleſti rore imbuendum, quia tum erant ſub dio illæ areæ, in quibus grana ventilabant, vel triturabant; non, ut noſtræ, ſub tecto clauſæ. Proinde illas omni vento patuiſſe conſtat ex his *Oſ.* 13.3. *Sicut palea turbine rapta ex area.* *Area* Hebræis eſt גּרן *goren*. Fallor, an inde *Græci* γῦρον dixerunt pro *gyro*, & *ambitu*? Rotundas enim eſſe oportuit areas, ut boves, in iis in gyrum acti, grana pedibus triturarent. Quocirca *Græca* vox ἅλως, vel ἅλων, quæ *aream* ſignificat, etiam pro *circulo* paſſim ſumitur: ut in *Æſchyli* Tragœdia, cui titulus *Septem ad Thebas*, verſu 441.

Ἅλω τε πολλὴν (ἀσπίδος κύκλον λέγω)

Et multam halo, clypei circulum dico. Et in *Polluce* ἅλως in oculo eſt ὁ ὑπὸ τὴν ἶριν κύκλος, ὁ τῷ λευκῷ προσιών, *circulus ad irim albugini proximus.* Apud *Phyſicos* quoque ὁ ἅλως eſt *circulus apparens circa ſolem & Lunam*, Senecæ *circulus ſiderum*. Sed & *Æthiopicè* ዐውድ፡ *area* (a) eſt à verbo ዐወደ፡ quod *circumire*, & *circumdare* (b) ſignificat. Quod ideo hic obſervo, quia videtur *David Hebræum* verbum עוד eodem ſenſu uſurpare *Pſ.* 119.61. ubi *Hebræa* חבלי רשעים עודני *Græci* reddunt Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι· & *Vulgatus*, *Funes peccatorum circumplexi ſunt me*: quæ verſio eſt aptiſſima, & loco maximè convenit. Dum in eo ſumus, non poſſum non addere *areæ* nomen *Arabicum* أندر *ander*, ut *Chaldaicum*, & *Syriacum* אדרא *iddera*, pro *indera*, literâ N latente in *Daghes*, fieri, ut quidem ſuſpicor, ex *Græco* ἄνδηρον, vel ἀνδηρὶς per κατάχρησιν. Neque enim ἄνδηρον eſt *area triturantium*, ſed *horti area*, vel *areola*. Suidas, Ἄνδηρα, μέρος τι τοῦ κήπου, ὥσπερ ἡ πρασιά. Andera, *pars quædam horti, ut areola*. Ita etiam ἀνδηρίς. *Heſychius*, Ἀνδηρίδες, πρασιαί. *Theocritus* in *Bucoliaſtis* ἄνδηρα uſurpat pro *floribus* alia κατάχρησει, quia in hortorum areolis creſcunt. *Gedeon* porrò, cum à Deo petit, ut areâ ſiccâ madeat ſolum vellus, ſupponit roris diſtillationem divinum eſſe donum, quod Scriptura ſæpe teſtatur. Sic *Gen.* 28.28. *Det tibi Deus de rore cœli.* Et *Mich.* 5.7. *Ros à Domino*: qui proinde dicitur *generare guttas roris*, Job. 38.28. id eſt, virtute ſua procreare. Hinc in peccatores infenſus, 1 *Reg.* 17.1. minatur per *Eliam* ſe rorem cohibiturum, ut ne terram aſpergat: & *Agg.* 1.10. ſe clauſurum cœlum à rore, id eſt, ne dimittat rorem. Et idem pacatior *Zach.* 8.12. pollicetur ſe facturum, ut cœli dent rorem ſuum. Itaque qui virtute ordinariâ rorem ſolet ubique ex æquo demittere, rogatur hic, ut extraordinaria virtute roris defluvium in *Gedeonis* aream ita moderetur, ut ſolum vellus irriget. Quod & à bono Deo factum eſt: cùm enim ſummo manè ſurrexiſſet *Gedeon*, reperit in area ſicca vellus ita madere, ut ex eo expreſſerit *plenum aquâ ſimpulum*. *Hebræum* ספל ſephel, *ſimpulum* reddo poſt *Scaligerum*, qui ex ספל *ſephel*, deduci putat *ſimpulum*; ut *ſindon* ex סדין *ſedin*; & *camphora* ex كافور *caphur*; & τύμπανον ex תוף *toph*. Hoc ſaltem vero ſimilius, quam, quod vult *Varro*, *ſimpulum* à *ſumendo* dici. Dubitari tamen poteſt, an ספל ſit prorſus idem, quod *ſimpulum*. In Scriptura ספל bis ſolùm occurrit, hic, & in Cantico *Deboræ* capitis præcedentis verſu vigeſimo quinto, ubi *Jahel Siſaræ* butyrum offert בספל אדירים *in ſephel*, ſeu *vaſe magnificorum*. Ex utroque loco colligere eſt ספל *ſephel*

(a) *In Æthiopico Paraphraſte Matth.* 3.12. & *Luc.* 3.17.
(b) *Ibid. & Matth.* 12.43. & 23.15. *Luc.* 9.6. *Act.* 9.13. & 28.13. &c.

ſephel, eſſe vas patens, & ſatis amplum. Quò facit, quod pro *pelvi* ſumitur in *Miſna*, Tractatus *Bava Bathra* capite quarto, ubi qui vendidit balneum, non cenſetur cum balneo etiam aſſeres vendidiſſe, והספלין *& pelves*. At ſimpulum vas parvum fuit. Feſtus, *Simpulum vas parvum fuit, non diſſimile cyatho*. Unde *Gloſſæ* veteres, *Simpulum*, κύαθος. Et pro vaſculo videtur ſumi in *Ciceronis* Adagio, libro tertio *De Legibus*; *Excitabat fluctus in ſimpulo, ut dicitur*, Gratidius, *quos poſt filius ejus* Marius *in Ægeo excitavit mari*. Præterea in *Miſnæ* Tractatu *Succa*, capite quarto, memorantur ספלין של כסף, id eſt, *argenteæ pelves*. At ſimpulum fictile fuit. *Plinius* lib. 35. cap. 12. *In ſacris quidem, etiam inter has opes, non myrrhinis, cryſtallinisve, ſed fictilibus prolibatur ſimpulis innocentius*. Et *Apuleius*, *Apologia* primâ, *Diis immortalibus ſimpulo & catino fictili ſacrificat*. Tamen utrumque vas in ſacris adhibitum fuiſſe conſtat. De ſimpulo jam probavimus ex *Plinii* & *Apuleii* locis, quibus adde ex *Varronis De lingua Latina* libro quarto, *In ſacrificiis remanſit guttum, & ſimpulum*. Et ex *Feſto*, *Simpulum, vas parvum, non diſſimile cyatho, quo vinum in ſacrificiis libabant. Unde & mulieres, rebus divinis deditæ, ſimpulatrices dicuntur*. Cui de ספל *ſephel*, ſimilis eſt locus in *Jonathane* Num. 15. 7. וחמר ענבא תלתות הינא תקריב בסיפלי לניסוכא *Et vini uvarum trientem ꝗ Hin offeres in ſiphle* (ſeu *ſimpulis*) *pro libatione*. Et in *Talmudico* Tractatu *De Sacrificiis*, cap. 10. in *Gemara*, ויין תקריב לנסך לספלין *Et vinum offeres pro libamine in ſimpulis*. Et *Exod*. 24. 6. ubi è ſacrificii ſanguine legitur *Moſes* partem in altari fudiſſe, partem באגנות *in pelvibus*, *Hieroſolymitanus* אגנות reddidit ספלין, ut *Aruch* auctor eſt. Itaque ספל & *ſimpulum* in ſacris eumdem uſum habuerunt. Tamen *ſimpulum* propriè eſt *fictilis cyathus*; & ספל *ſephel*, potiùs *pelvis* ex quacunque materia. Rectè igitur in *Gedeonis* hiſtoria, in qua verſamur, *Græci* λεκάνην, id eſt, *pelvim*, reddunt; *Chaldæusque*, & *Syrus* ܠܩܢܐ *lakna*, quod idem eſt. Nec malè *Arabs* سطل *ſetel*, id eſt, *ſitulam*, vel, ut *Arabes* definiunt, *hauſtrum anſatum, quo in balneis, qui lavantur, aquam hauriunt*. Et Hieronymus *concham*, id eſt, *pollubrum in concha formam*. Proinde idem 2 *Paral*. 4. 6. *Fecit quoque conchas decem*, &c. *ut lavarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant*. Et *Juvenalis* Sat. 6. *Cum bibitur conchâ*, Hyperbolicè pro grandiore poculo, aliter quàm apud *Græcos*, quibus κόγχη, vel κογχίον eſt *vaſculum*, vel menſura naturali conchâ non major. Eodem facit, quod in Cantico *Deboræ* ספל *ſephel*, redditur פילי, *phiala*, à *Chaldæo*, & *Hieronymo*. Quæ *Athenæo* non eſt *poculum*, ſed χάλκεόν τι, καὶ ἐκπέταλον, λεβητῶδες, δύο ὦτα ἔχον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, *æneum quid, & patulum, lebeti ſimile, ex utraque parte auritum*. At *Aſclepiadi Myrleano*, ἡ μὲν φιάλη κατ' ἀντιστοιχίαν ἐστὶ πιάλη, ἡ τὸ πιεῖν ἅλις ἔχουσα μείζων τοῦ ποτηρίου, *phiala, per tranſelementationem dicitur, quaſi piala, quia continet quantum ad bibendum ſatis: major enim poculo eſt*. Hæc omnia pertinent ad augendum miraculum, quo vellus in area ſicca tam multo rore aſperſum eſt, ut ex eo *Gedeon* expreſſerit quantum ſatis fuit ad implendum ספל *ſephel*: quâ voce non intelligitur *Romanorum ſimpulum*, id eſt, vas parvum, ſed phiala utrimque anſata, aut ſitula, aut pelvis, cujus in balneis uſus eſt. *Gedeon* tamen, hoc miraculo nondum plenè confirmatus, audet aliud à Deo petere, nempe ut, verſis vicibus, in area rorâ madida maneat ſiccum vellus: *Ne*, inquit, *ira tua in me accendatur, & loquar tantùm hâc vice*: אנסה *tentabo ſolùm hac vice in vellere: ſit precor ſiccitas in ſolo vellere, & ſuper totam terram ſit ros*. In quæ verba *Rabbi Levi*, לא הספיק לו האות הא׳ כי מדרך הגזה שתמשוה * הלחות ולזה שאל אות שני הפך הא׳ *Non ſuffecit ei miraculum primum, quia eſt de natura velleris, ut attrahant illud humores. Ac proinde petiit miraculum ſecundum, contrarium primo*. Et *Gedeonis* votum ſtatim exaudiit Deus. *Et illa ipſa nocte ſiccitas fuit ſuper vellus, & ros ſuper univerſam terram. Illa ipſa nocte*, inquit, בלילה ההוא. Ros enim alius manè pluit, alius ipſâ nocte. Ille in *Oſea* dicitur טל משכים, δρόσος ὀρθρινή, *ros matutinus*, Of. 6. 4. & 13. 3. Et ῥανὶς δρόσου ὀρθρινή, *gutta roris matutina*, Sap. 11. 23. Hunc *guttas noctis* vocat *Solomon Cant*. 5. 2. ubi ſic ſponſus, *Caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctis*. *Arabes* hæc diſtinguunt propriis nominibus. Illis enim æquè, ac *Hebræis* طل *tal rorem* in genere ſonat; & ندي *nedan matutinum*, ut سدي *ſedan nocturnum rorem* ſonat. Utroque tempore pluebat *Manna*, aut ros illi prævius, de quo dicitur *Exod*. 16. 13. *Manè quoque ros jacuit per univerſum caſtrorum*. Et *Num*. 11. 9. *Cumque deſcenderet nocte ſuper caſtra ros*. At hìc Deus, non matutinis horis, ſed illa ipſa nocte, quâ rogatus fuerat, rore totam aſpergit aream, ſicco manente vellere. Sic enim parata & obvia eſſe ſolent Dei beneficia, ita ut preces noſtras non tam ſequantur, quàm occupent, atque antecedant. Ut *Gen*. 24. 15. ubi *Abrahami* ſervus exauditur, antequam intra ſe orationis verba compleviſſet. Et *David* Pſal. 32. 5. *Dixi, Confitebor*, &c. *Et tu remiſiſti*, &c. Et *Dan*. 9. 21. *Adhuc me loquente in oratione, ecce* Gabriel, &c. Denique *Eſ*. 65. 24. *Eritque, ut, antequam clament, ego reſpondeam, & adhuc illis loquentibus ego exaudiam*. Quæ eò pertinent, ut ſciamus Deum ſuis promptè adeſſe, quotieſcunque urget periculum, & præſenti ſubſidio eſt opus.

(*) Lege תמשכוה

Nunc paucis occurremus iis, qui *Gedeonem* inſimulant, quaſi diffidentiæ ſuæ magnum ſpecimen ediderit, petendo, ut Dei verbum, quod planum, & apertum erat, duplici miraculo confirmaretur, tanquam alioqui non crediturus. Illumque hoc ipſo addunt Deum graviſſimè tentaſſe, & ea reſponſione dignum fuiſſe, quâ *Chriſtus Phariſæos* excepit; *Generatio mala & adultera ſignum quærit*, &c. Math. 12. 39. & 16. 4. Quæ ſi vera ſunt, quomodo Deo gratus fuit & acceptus, & oratio ejus exaudita? Et quorſum *Gedeonis* fides ab *Apoſtolo* commendatur *Hebr*. 11. 32. Ut igitur quæſtioni ſatisfiat, fatendum quidem eſt, *Gedeonem* non ſtatim plenè crediſſe, ſed initio vacillâſſe, & fluctuâſſe, ut qui dicebat, *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam*, Marc. 9. 24. Proinde *R. Levi* non malè *Gedeonem* ait fuiſſe מאמין ואינו מאמין *credentem & non credentem*, id eſt, ita credentem, ut tamen aliquid ſuperfuerit hæſitationis. In quo ſtatu cum eſſet, petiit, ut ſua fides aliquo ſigno confirmaretur. Neque illum negaverim hac ſua petitione Deum aliquo modo tentaviſſe. Habemus enim confitentem reum, cum, poſt prius miraculum de ſolo vellere ſicco, contrarium alterum petiit, *Tentabo*, inquit, *ſolùm hac vice*. Sed duplici modo tentatur Deus. Nonnunquam infirmitate fidei, quæ, ſentiens ſe labaſcere, confugit ad miracula, quibus fulciatur, & ſublevetur, quomodo qui titubat baculum petit, quo ſuſtentetur. Nonnunquam etiam inſita animi pervicacia tentatur Deus ab iis, qui non ſolùm increduli ſunt, ſed & prorſus infideles, nec miraculum petunt ut credant, ſed ne credant, quia de Dei potentia, & providentia quidquid dicitur, inter fabulas rejiciunt, & verbo ejus non acquieſcunt, quin ut futile, & abſurdum irrident. Priorum exemplum eſto *Gedeon*, qui jam crediderat antequam ſignum à Deo peteret, &, prout fuerat juſſus, aram idoli ſubverterat, & undequaque nuntios ad *Iſraëlitas* miſe-

rat, multaque hominum millia convocaverat, & copioſum exercitum jam conſcripſerat. Quibus fidei ſuæ ſignis editis, nondum tamen plenè confirmatus, ampliùs confirmari poſtulavit extraordinariâ ratione, ut vocabatur ad munus prorſus extraordinarium. Neque dubium, quin *Ezechias* (Rex omnino pius, & ſanctus, & atavi *Davidis* veſtigiis inſiſtens 2 *Reg*. 18. 3.) ita fuerit affectus, cum petiit, ut Dei promiſſio de valetudine intra triduum perfectè reſtituenda ſigno aliquo confirmaretur, 2 *Reg*. 20. 8. Sed *Scribæ*, & *Phariſæi*, qui ſignum à *Chriſto* petebant, eum omnino rejecerant. Neque illis ſignis contenti, quæ multa, & valde illuſtria in terris jam ediderat, alia petebant edi cœlitùs, *Matth*. 16. 1. quæ ut priora deſpexiſſent, atque inſuper habuiſſent. Venerant enim ad eum πειράζοντες, id eſt, ut rectè exponit doctiſſimus interpres, ut experirentur ecquid hoc poſſet præſtare quod petebant, ſed captioſè, & malo animo ad id petendum ipſos inſtigante, nempe quod ſperarent ſe aliquid in eo reperturos, unde juſtæ reprehenſionis occaſionem arriperent. Duo tentandi genera, quorum unum licitum, alterum illicitum, *Saadias* ita diſtinguit. הנסיון ביכולת הבורא אסור כמו שאמר וינסו אל בלבבם ואמרו הגם לחם יוכל תתאבל גדעון לא היה לו ספק ביכולת הבורא אלא רצה לנסות אם הוא ראוי לנס גדול כזה *Tentatio de potentia creatoris vetita eſt, prout dicitur* Pſal. 78. 18. "*Et tentaverunt Deum in cordibus ſuis, & dixerunt, An etiam poterit dare panem? Sed* Gedeoni *nulla fuit dubitatio de creatoris potentia. Tantùm tentare voluit, an dignus haberetur tam inſigni miraculo.* Alii ſignum petiiſſe volunt, ut ſciret an verè Dei eſſet Angelus, qui illum compellaverat.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

De Agno *Paſchali*.

Miraculum Paſchalis *agni cur majus præcedentibus. In eo* Chriſti *typus valde expreſſus. Septem de* Paſchate *tractanda. I. Nomen, quod* Chaldæum *eſt. Radix* פסח paſach, *ſignificat* διαβαίνειν, & ὑπερβαίνειν. *Quid* διαβατήρια Græcis. *Ratio nominis. Cur* Baalitæ *altare tranſilierint*, 1 Reg. 18. 26. *variæ interpretationes.* Hieronymiana *præfertur.* Paſchæ *vox quam homonyma.* Πασχαλινὸς *quis.* Syri, Æthiopes, *&* Græci Paſchæ *nomen quàm variè reddant. II.* Paſchæ *tempus menſis* Abib, *quæ vox variè reddita. Menſis* Βύσιος Delphis, *quaſi* Φύσιος. *Menſis* Niſan Chaldæis *unde dictus; quod nondum obſervatum. Hoc belli gerendi fuiſſe tempus, ut* Martium *nobis*, Στρατεῖον Bithynis, Φαμενὼθ Ægyptiis. Abib *è ſeptimo factus menſium primus.* Paſcha *inter duas veſperas. Quid ſint duæ veſperæ. Idem* Chaldaicè *&* Talmudicè, duo Soles: Græcis δείλη πρωΐα, *&* δείλη ὀψία, *quæ Latinis* veſper ſerus. *Quam multa fecerint Sacerdotes inter duas veſperas, & quo ordine. Duabus illis veſperis tertiam addi perperam ex* 1 Sam. 20. 5. *Tempus medium inter duo extrema poſſe ab alterutro denominari.* Paſcha *non celebratum eſt veſpera diei* XIV. *incipientis, ſed deſinentis.* Chriſtus *ultimum* Paſcha *celebravit eodem die, quo* Judæi. *Quo ſenſu multi è noſtris* Chriſtum *velint diem à* Judæis *receptum anticipâſſe. Canones* Judæorum *de* Paſchate Chriſti *ætate nondum fuiſſe in uſu, neque cum* Talmud *ſcriptum eſt, ex ipſo* Talmude *probatur, & ex* Patribus. Judæos *olim* Paſcha *conſtituiſſe per Lunæ* φάσεις. *Quod probatur ex* Maimone, *& ex* Karaita *quodam Anonymo. Quâ ratione id factum. Privato non licuiſſe id mutare. Mutatio, qualem volunt, fuiſſet inutilis.* Paſcha Hieroſolymis *nunquam per biduum celebratum. Nec indictum* κατὰ τὴν σύνοδον. Moſis *ætate nulli in* Ægypto *Aſtrologi. Solvuntur objectiones. An* Chriſtus *die feſto morti ſit traditus. Feſto* Paſchatis *quædam licuiſſe, quæ Sabbatho vetita. Horæ feſti nocturnæ diurnis minùs ſacræ. Scelera graviſſima diebus feſtis patrata.* Paſchalis *agnus die feſto non mactabatur, ſed die* ἐργασίμῳ. Joh. 18. 28. Paſcha manducare, *id eſt, Paſchalia ſacrificia ab agno diverſa.* Deut. 16. 2. Mactabis Paſcha *eodem ſenſu dictum.* Paraſceve, *id eſt, dies* Veneris Joh. 19. 14. Paraſceve Paſchæ *non eſt præparatio ad* Paſcha, *ſed ad* Sabbatum, *ideo* Paſchæ *dicta, quia in* Paſchæ *feſtum incidit.* Magnam diem *poſſe dici quodlibet feſtum.* Magnum Sabbatum *quando.* Philo *de more crucifixos è cruce die feſto deponendi. An primi* Chriſtiani *crediderint* Pentecoſten, *de qua* Act. 2. *in diem* Dominicam *incidiſſe. An quinquaginta dies à* Paſchate *ad* Pentecoſten *potuerint à* Sabbato *incipere.* Impleri *Hebræis, id eſt,* impletum eſſe. *Quo anno* Chriſtus *paſſus eſt.* Dominica in Ramis *nonniſi quinque diebus præceſſit feſtum* Paſchatis. Paſcha *ſecundo menſe cur inſtitutum.* Paſcha *primum, & ſecundum, quid commune, aut diverſum habuerint.* Paſcha *primum ſub* Ezechia, *cur ſecundo menſe celebratum. An* Paſcha *potuerit in tertium menſem rejici. III. In* Ægypto *agni domi mactati, in* Judæa Hieroſolymis, *& in Templi atrio.* Paſcha *verum fuiſſe ſacrificium tam ex Scriptura probatur, quàm ex ipſo ritu. Sanguis agni Deo oblatus, & ad altare aſperſus, in quo formalis ratio ſacrificii. Quomodo in* Ægypto *hæc aſperſio obſervata. Ibidem fuiſſe propitiatorium. Ejuſdem adeps Deo adolebatur. Refelluntur, qui* Paſcha *putant ubivis potuiſſe mactari, & comedi. Quomodo tot agnorum millia paucis horis potuerint in Templi atrio mactari, & offerri. IV. Ante Sacerdotes inſtitutos primogeniti eorum munia obierunt. Etiam in* Judæa *plebeios die* Paſchatis *pro Sacerdotibus fuiſſe* Philonis *error.* Θυσίαν ἀνάγειν, Lucæ, *&* Philonis *phraſis. Plebeii quidem* Paſchalem *agnum, ſed & alias victimas æquè mactabant. Sed ſoli Sacerdotes ſanguinem accipiebant, & aſpergebant. In ſacrificiis quinque res ad plebem attinent, quinque ad ſolum Sacerdotem. Populi cenſus quomodo per agnos factus. V. Convivæ vel genuini, id eſt, veri* Judæi; *vel adſcititii, id eſt, qui* Judæi *fiebant, quorum plura genera. Nemo incircumciſus admiſſus. Baptiſmus* Judæorum. *Servos emptitios non potuiſſe invitos circumcidi. De vernis quid ſtatuendum: & de apoſtatis.* Chaldæum *aliter legiſſe* Exod. 12. 43. *Fœminas ad tria feſta veniſſe, & ſacrificia participâſſe: in his* Paſchalia *etiam, nec pro incircumciſis habitas. Legalis immunditia excludebat. Immunditiæ quædam ſolùm in diem, aliæ diuturniores. Quomodo immundi ad* Paſcha *admiſſi*, 2 Par. 30. Sanare, *id eſt,* peccata remittere. *Remotum iter, quod à* Paſchatis *communione excuſabat, aliter à* Philone, *aliter à recentioribus* Hebræis *definiri. Agni convivæ per domos conveniebant.* Familia *latiùs patet, quàm* domus. *Cùm minor erat domus, vicini advocati. Convivæ quot circiter. Quantum unuſquiſque comederit.* Contubernia *quomodo* Hebraicè *&* Græcè *dicta, & ex qualibus conſtiterint. VI. In ritibus obſervanda, 1. victimæ ſeparatio, 2. mactatio, 3. aſſatio, 4. manducatio. 1. Seponi jubetur* שה ſeh, *id eſt,* agnus, *vel* hœdus: *tamen potiùs* agnus; *quod multis* probatur.

Fabu-

Fabuloſum Iſaaci Paſcha *in* Elieꝫeris Capitulis. *Agnus in* Ægypto *cur die decimo ſepoſitus.* Joſephus *notatus.* Aries *&* Taurus *cur prima* Zodiaci *ſigna.* *Seponi debet agnus* integer, maſculus, anniculus. Integer, *id eſt*, ſine labe, *Vitia in eo quinquaginta à* Maimonide *recenſita.* *In his* טרפות teraphoth, *id eſt*, à feris diſcerpta; *quorum ſeptuaginta ſpecies.* *Maſculus cur præfertur.* Auguſtinus *emendatus.* שה *communis generis* Hebræis, *&* Arabibus. Agnus anniculus, *id eſt*, qui annum non ſuperaverit. *Nam octavo die jam erat aptus ſacrificio.* *Idem in* Plinio. *Secundo anno cur vetitus.* Judæi *hic quam accurati.* *Agnorum fœtura duplex, quomodo, & quibus nominibus, diſtinguatur.* 2. *Mactatio toti populo communis.* *Infidelium Sacerdos, ara, & mactatio, quomodo* Chaldæis *dicta.* *Vaſa, quibus ſanguis excipitur,* ספות ſippoth. Simpuvium *quid.* Sipo *in* Plinio σίφων *ad reſtinguenda incendia.* *Hyſſopi faſciculo agni ſanguis aſpergebatur.* *Ejuſdem alii uſus.* Hebræum אזוב ezob, *eſt* hyſſopus, *non* muſcus, *nec* adiantum, *nec* libanotis. *De ea voce quid* Talmudici, Syrus, Arabs, Joſephus. *Probatur* אזוב *eſſe* hyſſopum. Joſephus *emendatus.* *Cur in* Syro, 1 Reg. 4. v. 33. *legatur* ܠܘܦܐ lupha, *id eſt*, ἀείζωον, *pro* ܙܘܦܐ zupha, *id eſt*, hyſſopus. *De origano, maro, & ſampſucho obiter.* *Faſciculum hyſſopi quomodo* Hebræi *deſcribant.* *De hyſſopo* qui naſcitur in pariete, *1 Reg. 4. v. 33.* *Annon potius,* qui naſcitur in muro, *id eſt*, propemœnia *Jeruſalem.* Iſaaci Ben-Omran *locus de hyſſopo in montibus* Hieroſolymitanis. *IN aliquando idem, quod PROPE.* *Hyſſopi quatuor ſpecies apud* Hebræos. *Conjectura de hyſſopo* Cothalienſi *in* Talmude. Elhanan *cur legatur* Goliathum *percuſſiſſe* 2 Sam. 21. v. 19. *Quid ſit* Joh. 19. v. 29. ὑσσώπῳ περιθέντες. Calamus *in aliis* Evangeliſtis, *& in* Joanne hyſſopus *non idem ſunt.* *Crucis altitudo, hyſſopi humilitas.* *Hyſſopus neque arbor, neque arbuſtum.* *Receptam lectionem variè ſollicitari.* *Si pro* ὑσσώπῳ *ſcribas* ὕσσωπον, *omnia poſſe conciliari.* *Nova expoſitio Prophetiæ Davidis Pſal. 69. v. 22.* *Veterum hyſſopus ab* Iſaaco Ben-Omran *deſcripta.* *Cur limen non fuit ſanguine aſperſum, ſed ſuperliminare, & poſtes.* *Quomodo utrumque,* Græcè, Hebraicè, Talmudicè, *&c. obiter de veſtibulo.* *Primogenitorum occiſio in* Ægypto, *quam gravis plaga.* *Cur ſanguis pro ſigno datus.* 3. *Aſſus agnus edi debuit, non crudus, nec elixus.* Hebraicè נא na, *non ſignificat* fractum, *ut vult* Oleaſtrius; *ſed* crudum, *aut* ſemicoctum *potius:* *quod probatur ex* Hebræo, *&* Arabico. Μώλυνσις; *&* στάτευσις, *quid in* Ariſtotele. *Caro ſæpe ſemicocta comeditur, vel per coquorum incuriam, vel per helluonum immoderatam ingluviem, cujus etiam in ſacrificiis multa exempla.* *De agno* בשל *dictum non eſt* elixare, *ut vulgò, ſed in genere* coquere, *aut etiam* aſſare. *Par ambiguitas in* Arabiſmo. Græca *verſio emendatur.* Elixare, lix, lixæ, *quid propriè.* Hebræorum λεπτολογήματα *in hujus Legis explicatione.* *Cur agnus aſſus potius quam elixus.* *Aſſatio antiquiſſima, ſimpliciſſima, ſaluberrima, expeditiſſima.* Aſſa caro, *id eſt*, ſola. 4. *Manducare jubentur cincti, cum baculis, & calceati.* *Priora duo breviter explicata.* *Ad tertium quæritur, an* Hebræi *fuerint aliquando diſcalceati.* Græcos *quidem, &* Romanos *diſcalceatos accubuiſſe: ſed hujus moris nulla veſtigia apud* Hebræos *vetuſtiores, qui menſæ non accumbebant, ſed, ut heroes* Homerici, *ſedebant.* *Fruſtrà hic viatorum calceos à vulgaribus diſtingui.* *Apud veteres quàm vulgaris fuerit* ἀνυποδησία. *Hujus exempla varia in multis gentibus.* *Ejuſdem in* Hebræis *veſtigia.* Attæ *quid propriè, & unde dicti.* David *&* Eſaias *diſcalceati.* *Ita etiam qui lugebant mortuos.* Berenice, Agrippæ *Regis ſoror, cur coram* Floro γυμνόπους. *De quo* Joſephus, *&* Juvenalis. *Stantes ediſſe* Paſcha *in* Ægypto, *& cum feſtinatione, quorſum.* Azyma *Hebraicè* מצות à ſinceritate *dicta: quo alluſum* 1 Cor. 5. v. 8. *Fermentatio ſpecies corruptionis.* *Ideo ejus uſus* Flamini Diali *interdictus.* *Error* Taciti. Judæos *azyma in exitu ex* Ægypto *per menſem comediſſe.* *Sed exinde ſolum ſeptem* azymorum *dies.* *Cur primus, & ultimus, feſti.* *Cur capitale fuerit fermentum per illud ſeptiduum ediſſe.* *Ad hanc legem exceptio duplex.* *Quid hîc* Suidas. *Quinque ſegetum ſpecies, unde fermentum.* Spica vulpis, *&* ſiphon *quid.* *In herbis amaris, quæ cum agno comedebantur, quinque notæ, & quinque ſpecies.* 1. Lactuca, *quæ* Chaldæis, *&* Arabibus, *cur* חס chas, *dicta: &* Pythagoræis εὐνοῦχος, ἀστυτὶς, & νεκύων βρῶμα. Plinius *emendatus.* *Cur dicatur* Adonis *in lactuca obiiſſe.* *Cur eadem* Cypriis βρένθις. *Lactuca* Romanos *ante* Auguſtum *abſtinuiſſe, falſum.* Plinius *id non dicit.* *Locus, ex quo id elicitur, corruptus, & reſtitutus.* *Lactuca quando à fine convivii ad principium traducta.* Lactucini *unde dicti, &* lactucæ Cæcilianæ. *Cur* lactuca חזרת Hebraicè. 2. עולשין *ulſin*, intuba. *Eadem dici* τρώξιμα eſcaria (*unde* ſcaria, *&* ſcariola) *quæ nomina, ut &* עולשין *idem ſignificant.* *Vir magnus obiter notatus.* *Duæ ſpecies* ulſin. 3. מרור meror, *idem, quod* Græcum πικρὶς, lactucæ, *vel* intubi amari *ſpecies, alias* cichorium. *Lactuca* Græcis *recentioribus à* Majo *dicta* μαρούλιον, *deinde etiam* Μαρούλιον. *Arabibus* meruria *idem, quod* meror *Hebræis.* Lactuca meconis, *quid.* Lactuca *unde dicta.* 4. תמכא thamca, *quam variè reddatur.* *Videtur eſſe* parthenium, *herba amara, & edulis, quæ* Pœnis thamacath. *Plinio aliter* tamnacum, *officinis* tanacetum. 5. חרחבין charchabin, *vel* חרחלין charchalin, *non eſſe* eryngium, *ut volunt, ſed* urticam *potius, cujus* Latinum, Græcum, Arabica *nomina explicantur.* *Urtica edulis, & amara.* Hebræorum הרדופנין hardophnin, *eſſe* rhododaphnen, *ex deſcriptione probatur.* *Rhododaphne* herba aſinaria *cur dicta.* Gloſſæ *emendatæ.* *Jumentis, & pecori herba mortifera; ſed homini ſalutifera.* *Aquas* Mara *per eam edulcuiſſe.* *An etiam minuta agni oſſa frangere vetitum.* *Quò pertinuerit hæc Lex.* *Agni ne in poſterum diem quid relinquatur.* *Idem de* Manna, *& pleriſque ſacrificiis.* *Reliquiæ comburendæ, ut* Romæ *in ſacro* Protervia *dicto; de quo* Catonis *jocus.* *Pridianæ dapes quam contemptæ.* *Quorſum data hæc Lex.* *Cur totâ nocte exire vetitum.* *Cur è domo de carne agni nihil fuerit efferendum.* Paſchæ *ritus quidam perpetui, quidam in ſolâ* Ægypto *obſervati.* *In* Judæa *die decima non ſeponebatur agnus, nec poſtes ſanguine aſpergebantur, nec accincti cum baculis, & raptim comedebant, nec è domo tota nocte exire vetitum.* *VII. Duo beneficia per hos ritus ſignificata.* 1. *Liberatio ex* Ægypti *ſervitute, & plagis in* Ægyptios *inflictis, imprimis ab ultima.* 2. *Liberatio à peccato, & morte æterna per* Chriſtum. *Amaræ herbæ, & azyma miſeram* Iſraëlitarum *in* Ægypto *vitam adumbrabant.* *Alii ritus ſignificabant inde propere eſſe excedendum.* *Et ipſum* Paſchatis *nomen monebat Angelum* Judæis *pepercisse.* *Iiſdem ritibus ſignificatur* Chriſti 1. *perſona,* 2. *mors,* 3. *mortis fructus,* 4. *quo-*

modo illorum ſiamus participes. Chriſtus *cum agno collatus propter manſuetudinem, humilitatem, ſimplicitatem, patientiam. Leonis in agnum metamorphoſis. Agnus ille nos alit, lavat, induit. Aries pro* Iſaaco *immolatus. Agnorum jugeſacrificium.* Chriſtus *quomodo agnus è grege ſumptus, perfectus, maſculus, anniculus, die decimo ſepoſitus. Mactatus* Paſchatis *feſto, inter duas veſperas, idque* Hieroſolymis, *& ab univerſo* Iſraële. *Sanguis ejus pro Dei populo effuſus, pretioſus, & Eccleſiæ theſaurus. Quo igne fuerit aſſatus. Agni veru crucem imitatur. Ejus nullum os fractum. Myſterium in eo, quod è cruce ſub veſperam eſt depoſitus. Deus iis ſolis parcit, qui hujus ſanguine aſperſi ſunt. Nec illis quidquam timendum ab Angelis percuſſoribus. Cum agnus in* Ægypto *cæſus eſt,* Iſraëlitæ *ex ſervitute liberati; & in Deos* Ægyptiorum *judicia Deus exercuit? & menſis* Abib *factus eſt primus menſium: quæ omnia in* Chriſtum *quadrant. Ut horum ſimus participes,* 1. *ejus ſanguine aſpergendi poſtes, id eſt, corda noſtra, quæ Deo tam patent, quam nobis poſtes ædium. Quomodo fiat illa aſperſio. Cavendum, ne hic ſanguis è poſtibus, & ſuperliminari in limen abjiciatur. Ejuſdem agni caro verè edenda, quia verè cibus eſt, ſed animæ. Ideo non editur ore, ſed fide. Eadem caro quomodo cocta, & tota edatur, tamen abſque oſſibus. Herba amara, & azyma quid hic ſint. Polluti, peregrini, incircumciſi, cur excludantur. Quinam ſtantes, & accincti dicantur, & calceati, & baculis innixi. Viatorum hunc eſſe habitum, quales omnes fideles. Quam hic neceſſaria feſtinatio. Agnus cur in una domo edendus, nec inde excedendum.* Chriſtus, Paſcha *noſtrum.*

MIraculis quatuor, quæ per oves, aut in ovibus Deum edidiſſe docuimus, hoc capite quintum addemus, de quo ſeorſim agere viſum eſt, quia majoris eſt momenti. *Iſraëlitarum* primogenitos intelligo, per agni ſanguinem ædium poſtibus & ſuperliminari affuſum, ab *Ægyptiorum* clade exemptos. Quod miraculum ad ſingulos, ut priora, non pertinuit, ſed ad univerſam gentem: neque unicum fuit, ſed multiplex. Tot enim miracula fuiſſe nemo negaverit, quot agnorum millia cæſa. Taceo in tota Lege nullum haberi *Chriſti* mortis typum ita expreſſum, quam in agno *Paſchali.* Proinde dicit *Paulus* 1 Cor. 5. v. 7. *Paſcha noſtrum, Chriſtum* ſcilicet, *pro nobis eſſe immolatum.* Et *Joannes*, capite decimo nono, *Chriſti* crura obſervat in cruce non fuiſſe fracta, quomodo crura latronum: ut in illo impleretur quod de agno Lex edixerat, *Non confringetur ullum os ipſius.* Itaque idem, in *Apocalypſi, agni* nomine *Chriſtum* deſignat duodetriginta locis. Et *Joannes* alter, digito in illum intento, *Hic*, inquit, *eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, Johan. 1. v. 29. Ne igitur tantæ rei memoria periret, *Iſraëlitas* juſſit Deus eam renovare quotannis *Paſcha* celebratione. De quo ſolenni plenè hoc loco tractare cum non ſit opus, ſolum ſeptem hæc levi calamo perſtringemus, *Paſcha* nomen, tempus, locum, miniſtros, convivas, ritus, & myſterium.

I. Nomen.

Paſcha nomen eſt *Chaldaicum*, ut rectè notat *Philo* libro tertio *De vita Moſis.* Sed *Hebræis* idem eſt פסח *Peſach* (veteribus *Phaſe*, & *Phaſec.*) Radix פסח *paſach*, eſt διαβαίνειν *transgredi*, vel ὑπερβαίνειν *prætergredi. Joſephus* ὑπερβασία reddit, & *Philo* διαβατήρια. Ita etiam *Origenes* libro octavo *Contra Celſum.* Proinde *Gregorius Nazianzenus* hoc idem feſtum διάβασιν vocat Oratione quadrageſima tertia; & ἑορτὴν διαβατήριον Epiſtola quinquageſima quarta ad *Helladium*, voce *Græcis* non ignota. *Lacedæmone* enim τὰ διαβατήρια dicebantur *ſacrificia pro tranſitu*, id eſt, pro felici expeditionis progreſſu; quibus ſi non eſſet litatum, expeditio in aliud tempus rejiciebatur. Hoc verbo utuntur non ſemel *Xenophon* & *Thucydides.* Et apud *Plutarchum Lucullus, Euphratem* trajecturus, ἔθυσε τῷ Εὐφράτῃ ταῦρον διαβατήρια. Ita *Auguſtinus*, in *Joannem* Tractatu quinquageſimo quinto, putat *Paſcha tranſitum* dici; *quia tunc primum* Paſcha *celebravit populus Dei, quando, ex* Ægypto *fugientes, Rubrum mare tranſierunt. Gregorius* itidem Πάσχα, ſeu διάβασιν, vult appellari, διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν, καὶ μετανάστασιν, *propter* (Iſraëlitarum) *ex* Ægypto *fugam, & migrationem.* Sed conjecturis nihil eſt opus, cùm ex ipſo *Moſe* pateat *Paſcha Hebræis* dici פסח *Peſach*: ut *Chaldæis* פסחא *Piſcha*, vel *Paſcha*, quia פסח, id eſt, *tranſivit*, vel *tranſilivit* Deus ſuper *Iſraëlitarum* oſtia, poſtes eorum videns agni ſanguine tinctos, prout habetur *Exod.* 12. *v.* 23. Nempe ita promiſerat verſu decimo tertio, *Videbo ſanguinem*, ופסחתי עליכם, *& tranſibo ſuper vos*, vel *præter vos*, ſi mavis; quaſi dicat, ſe illos tranſmiſſurum, & intactos præteriturum, cùm in *Ægyptios* animadvertet. Sic *Eſa.* 31. *v.* 5. Deus *Jeruſalem* liberat פסוח *tranſiliendo*; vel, ut *Aquila, Symmachus*, & *Theodotion* reddunt, ὑπερβαίνων *prætergrediens*, cum de reliquis populis commeritas pœnas repoſcit. Et 1 *Reg.* 18. *v.* 28. de *Baalitis* dicitur, ויפסחו *Et tranſiliebant altare, quod fecerat* (faciens) id eſt, *quod factum fuerat.* Nempe, quaſi furore Prophetico extra ſe rapti, incompoſitis motibus huc illuc ferebantur. *Prophetas* enim egiſſe patet ex verſu vigeſimo nono, *Et prophetaverunt usque dum offerretur oblatio.* Proinde *Chaldæus* utrobique habet, ואשטתו *Et pro inſanis ſe gerebant.* Pro eodem ויפסחו in *Græca* verſione legas, καὶ διέτρεχον, *Et tranſcurrebant ſuper altare*, &c. diviſis hinc inde turmis mutui incurſus imagine (qui propriè διαδρομὴ in *Suida*, & aliis.) In *Syra* ܘܐܬܟܬܫܘ *Et colluctabantur.* In *Arabica* واضطربوا *Et conturbabantur. Selomo* reddit ויפסעו, *Et incedebant*, quaſi *Cheth* & *Ajin* permutatis. *Kimchius*, עשו עצמם כפסחים וכואבים הולכים ושבים על המזבח *Tanquam claudos, & dolentes ſe gerebant, euntes, & redeuntes ſuper altare*; quia פסח alibi *claudicare* eſt. Sed *Hieronymus* optimè, *Tranſiliebantque altare*; quod in monte *Carmelo* tumultuario opere factum non multum ſupra terram eminebat. Non nemo, *Et tranſiliebant altare, quod fecerat* (*Elias*) tanquam per ludibrium. Ut novos *Romæ* muros fratris ludibrio *Remus* (a) tranſiliiſſe fertur, ubi *Dionyſius Halicarnaſſæus* voces ὑπερβαίνειν, & ὑπεράλλεσθαι adhibet. Sed *Elias* tum temporis altare ſuum nondum erexerat. Neque illi ludebant, ſed precibus maximè ſeriis Dei ſui opem implorabant. Itaque à Verbo פסח, *Paſcha* deductum, primò Angeli tranſitum ſignificat; qui, *Ægyptios* percutiens, *Iſraëlitarum* domos tranſiliit. Secundò, agnum, qui in hujus liberationis memoriam immolabatur; ut *Exod.* 12. *v.* 21. *Jugulate Paſcha.* 2 Par. 35. *v.* 11. 13. *Et immolaverunt* Paſcha, &c. *& aſſaverunt* Paſcha *ad ignem juxta præceptum.* Luc. 22. v. 7. *Venit dies azymorum, quo oportebat mactari Paſcha.* Tertiò, ſacrificia tum temporis offerri Deo ſolita; ut *Deuter.* 16. *v.* 2. *Offeres* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves.* Quartò, feſtos dies, quibus hæc celebrantur; ut *Luc.* 22. *v.* 1. *Prope erat feſtum azymorum, quod dicitur Paſcha.* Hinc πασχαλικὸς nonnullis, qui *feſtorum obſervationi maximè* eſt *addictus. Marcus Hieromonachus*, Εἰ δέ τις ἴσως λίαν ἐστὶ πασχαλικὸς, καὶ φιλέορτος. *Si quis autem pariter feſtorum obſervationi valde eſt addictus, & illorum amans. Syri*, pro פסחא *Paſcha*, ſcribunt ܦܨܚܐ *Petſcha*, *Tſade* pro *Samech*, quaſi à *lætitia* dicatur. ܦܨܚ eſt *exultare*, Pſal.

(a) Liv. lib. 1.

Pſalm.93.v.4. & paſſim in Eſaia. Unde in Syro Interprete ܦܨܚܝ exulta, Galat.4.v.27.& ܦܘܨܚܐ hilaritas, Rom.12. v. 8. Quæ Chaldæis per Metatheſin eſt צפוח Ezech.25.v.6. Sed Æthiopibus ፋሢሕ: Ita ut Hebræum Paſcha nomen Æthiopicè nihil quidquam, quàm gaudium, & lætitiam ſonet. In qua vocum alluſione ideo Syri ſibi placent; quia hoc feſto nihil lætius. Contrà, è Græcis non defuerunt, qui Paſcha dici putaverunt ἀπὸ τοῦ πάσχειν, quia Paſcha tempore Chriſtus paſſus eſt. Hinc Irenæus libri quarti capite vigeſimo tertio, Diem paſſionis non ignoravit (Moyſes) ſed figuratim pronuntiavit, eum Paſcha nominans. Et paulo poſt, Paſſus eſt Dominus adimplens Paſcha. Quod ſequutus Tertullianus, adverſus Judæos cap.10. Adjecit, inquit, Paſcha eſſe Domini, id eſt, paſſionem Chriſti. Et Gregorius Nazianzenus, Oratione quadrageſima ſecunda, poſtquam ex Hebraiſmo vocem explicavit, quoſdam addit crediſſe τοῦ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι, hoc ſalutiferæ paſſionis nomen eſſe.

II. Tempus.

Paſcha tempus cum alibi notatur, tum maximè Levit.23.v.5. Primo menſe, die menſis decima quarta, inter duas veſperas erit Paſcha Domino. Ibi nempe tria notantur, menſis, dies, & pars diei, qua Paſcha celebratur. Menſis primus hic appellatur, qui alibi menſis אביב Abib, ſeu ניסן Niſan, à quo veris initium. Is enim partim Martio, partim Aprili noſtro reſpondet. Menſis Abib dicitur Exod.13.v.4.& 23.v.15.& 34.v.18.& Deut.16.v.1. Quod Arabes editi reddunt شهر الفريك menſem graneſcentis ſegetis. Et Græci τὸν μῆνα τῶν νέων, ſupple καρπῶν, aut χλόων, aut γεννημάτων, menſem novarum frugum; quia Hebræis אביב abib, ſpicam adhuc recentem ſonat. Tum ſcilicet in Judæa, ut ait Philo ubi ſupra, τὰ μὲν σπαρτὰ ἡ ἀναγκαία τροφὴ τελειογονεῖται, matureſcunt ſegetes ad vitam neceſſariæ. Ad Hebræum אביב, ſono alludit Syrum ܗܒܒܐ hababa, quod florem ſonat. Proinde Syrus hic habet ܝܪܚܐ ܕܗܒܒܐ menſem florum: & Arabes duo, quos in Suecia vidi manu-ſcriptos, menſem الزهر vel الفقاح florum. Sed & Macarius Ægyptius, Homilia quadrageſima ſeptima, Deum ſcribit Iſraëlitas ex Ægypto eduxiſſe ἐν τῷ μηνὶ τῶν ἀνθῶν, ὅτε πρῶτον ἐπιφαίνεται τὸ ἡδὺ τοῦ ἔαρ, menſe florum, quo ver gratiſſimum primùm apparet. Sic Delphis unus menſium Βύσιος dici creditus eſt quaſi Φύσιος· quia, cùm incipiat ver, τὰ πολλὰ φύεται τηνικαῦτα, καὶ διαβλαστάνει, multa eo menſe naſcuntur, & progerminant. Ita Plutarchus in Hellenicis. Cur idem menſis à Chaldæis vocetur ניסן Niſan, Nehem.2.v.1. Eſther.3.v.7. & paſſim in Paraphraſtis, nondum à quoquam eſt obſervatum. Errant enim toto cœlo, qui deducunt à Verbo נוס nus, quod fugere eſt; quia illo menſe Judæi ex Ægypto fugerunt. Ad Chaldæos enim, à quibus impoſitum eſt hoc nomen, nihil attinebat obſervare quando ex Ægypto exceſſiſſent Iſraëlitæ. Sed fallor, aut ſcribendum נִסָּן Niſſan, per duplex S, ut in Joſepho, Antiquitatum libri tertii capite decimo, Τῷ δὲ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ, ὃς Νισὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται, Menſe Xanthico, qui Niſſan apud nos vocatur. Vel in ניסן Niſan, Vocalis longa ſupplet defectum τοῦ Daghes, ut ſæpe in ניסין niſin, pro נסין niſſin, id eſt, vexilla. Ita menſi Niſan nomen erit percommodum à bellicis ſignis, ſeu vexillis, quæ illo menſe primùm educuntur. Quippe hoc ipſum tempus Hebræi intelligunt in his 2 Sam.11.v.1. Et factum eſt, vertente anno, quo tempore Reges ſolent ad bella procedere. Menſe Adar ſcilicet, anno revoluto, & abſoluto, alius annus primo vere ſuccedebat menſe Niſan, quod belli gerendi tempus eſt commodiſſimum, & uſu maximè receptum. Unde eſt, quod Julianus Imperator, ut Perſas imparatos aggrederetur, hoc anteceſſit tempus. Socrates Hiſt. lib.3. cap.21. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν Περσῶν ἐνέβαλε μικρὸν πρὸ τοῦ ἔαρος, πυθόμενος ἀσθενέστατα, καὶ ἀνανδρότατα εἶναι χειμῶνος τὰ ἔθνη Περσῶν· κρυμὸν γὰρ μὴ φέροντες, ἀπόμαχοι μένουσι κατὰ τὸν τοῦ χρόνον· Imperator autem paulò ante ver in Perſarum regionem irrupit, eam gentem audiens hyeme invalidiſſimam eſſe, & ignaviſſimam; illamque adeo, cùm non ferat frigus, eo tempore prorſus à pugna abſtinere. Illis igitur Niſan meritò dictus eſt ille menſis, quo ניסן niſin, id eſt, militaria ſigna, ſolebant primum emittere, poſtquam otioſa in armamentariis tota hyeme ſervata fuerant. Pari de cauſa verni menſes priores duo Bithynis dicti ſunt Στρατεῖος, & Ἄρειος· ut Romanis Martius à Marte. Proinde apud veterem Poëtam ſic loquitur Martius menſis,

Ἄρχετ' Ἄρης ἀπ' ἐμοῖο, καὶ ἄνθεα, καὶ γλάγος ἤδη,
Marti principium, lactiqu., & floribus à me eſt.

Et alius ita habet de Ægyptio menſe Phamenoth, qui Martio ferè reſpondet;

Ἄρεος ὅπλα φέρειν Φαμενὼθ δείκνυσι μαχηταῖς,
Militibus Phamenoth Mavortia tela miniſtrat.

Porro menſis Abib, ſeu Niſan, cum antea ſeptimus fuerit, poſt exitum ex Ægypto, cœpit pro primo haberi, Deo ſic ſanciente Exod.12.v.2. Hic menſis vobis erit principium menſium. Primus ille ſit vobis inter menſes anni. Quod tamen non obtinuit, niſi in rebus ſacris. Judæos enim omnes ſciunt annum habuiſſe duplicem, civilem unum, alterum ſacrum. Illius initium fuit menſe Tiſri circa autumnum, hujus menſe Niſan circa ver. Itaque תשרי Tiſri, Chaldæis initium ſonat. Servilis enim eſt litera ת, & Radix שרה eſt incipere. Neque ſolum anni, ſed & mundi menſe Tiſri fuiſſe initium Joſephus Scaliger, Sethus Calviſius, Chriſtianus Schotanus, atque alii magno numero aſſerunt, iis rationibus, quas non refellunt, qui in diverſa ſunt ſententia. De civilis hujus anni uſu apud Judæos conſulendus eſt ipſe Moſes Exod.23.v.16.& 34.v.22.& Levit.25.v.8.9.10.

Hæc de menſe Abib, ſeu Niſan, quam Legiſlator Iſraëlitis ſignificâſſe non contentus, etiam diem, & pene horam indixit, qua Paſcha voluit quotannis ab illis celebrari, diem nempe menſis decimam quartam בין הערבים, inter duas veſperas, quia eo ipſo puncto temporis primum Paſcha in Ægypto fuerat celebratum, Exod.12.v.6. Levit.23.v.5. Num.9.v.3.5.11.&c. Diem naturalem apud Judæos à veſpera incepiſſe, & in ſequentem veſperam duraviſſe, apertè conſtat ex hiſtoria creationis. Proinde jubentur ſervare Sabbatum מערב עד ערב à veſpera ad veſperam, Levit.23.v.32. Sunt, qui utramque hanc veſperam ſignificari volunt, cum Paſcha celebrare jubentur inter duas veſperas. Quod eſt abſurdiſſimum: cum enim in illo ſpatio horæ viginti quatuor includantur, quavis hora Paſchalem agnum mactare, & edere licuiſſet, contra Legis diſerta verba, Deut.16.v.6. Paſcha immolabis בערב כבוא השמש veſpere circa occaſum Solis. R. Selomo, Kimchius, & Pomarius hic per duas veſperas totum pomeridianum tempus cum prima parte noctis intelligunt, quaſi Sol occaſu ſuo duas veſperas dividat. Sed ex Aben Ezræ ſententia duæ veſperæ incipiunt ab occaſu Solis, & in crepuſculo deſinunt, aut prima face, quod temporis intervallum horâ cum triente conſtare ſcribit. Pro duabus veſperis Chaldæi habent בין שמשיא, inter duos Soles: quod mendoſum eſſe videri poſſit, &, una litera mutata, legendum eſſe בין רמשיא, inter duas veſperas: prout hic Syrus habet ܒܝܬ ܪ̈ܡܫܐ, & Samaritanus, [illegible]. Tamen nihil mutandum. Hæc eſt enim Chaldæa phraſis, Talmudicis non ignota. Sic in Talmude Hie-

Hie-

Hieroſolymitano, Tractatus *Berachoth* capite primo, כל זמן שפני מורח מאדימין זהו יום הכסיפו זהו בין השמשות השחירו נעשה העליון דומה לתחתון זהו לילה *Omne illud tempus, quo facies Orientis rubet, vocatur Dies; quando incipit palleſcere, vocatur Inter-Soles: quando nigreſcit, & ſuperius fit ſimile inferiori, tum eſt Nox.* His ſimillima reperias in *Talmude Babylonico*, Tractatus *De Sabbatho* capite 2. fol. 34. b. ſed ex parte corrupta, atque hinc reſtituenda. Duo Soles ſunt duo tempora, quibus Sol à meridie lucet, quorum unum meridiei, alterum occaſui propius. Id ipſum ſunt duæ veſperæ. Et *Græci* quoque ſic definiunt. *Heſychio* enim δείλη πρωΐα, ἡ μετ᾽ ἄριστον ὥρα, *veſpera matura tempus eſt à prandio* (proximum) & δείλη ὀψία ἡ περὶ δύσιν ἡλίου, *veſpera ſera, quæ circa Solis occaſum.* Hinc *Euſtathius* in librum 17. *Odyſſ.* Διττὴ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἡ δείλη, ἡ μὲν γὰρ ὀψία δείλη, τὸ τελευταῖόν φασι τῆς δείλης μέρος τὸ περὶ ἡλίου δυσμάς. ἑτέρα δὲ δείλη πρωΐα, τὸ πρῶτόν φασι τῆς δείλης, τὸ εὐθὺς ἐκ μεσημβρίας. *Juxta veteres duplex eſt veſpera: ſera enim veſpera eſt, ut ajunt, veſperæ pars extrema; altera verò matura veſpera, cujus initium ſtatim à meridie.* *Suidas* addit *Atticum* eſſe hoc loquendi genus. Ejusque proferuntur exempla ex *Philemone*. Eodem pertinet illud *Varronis* in *Satyra Menippea*, *Neſcis quid veſper ſerus vehat.* *Veſper ſerus*, id eſt, δείλη ὀψία, cui πρωΐα opponitur. Ita igitur *Hebræis* duplex fuit veſpera, utraque ante Solis occaſum; una meridiei, altera occaſui propior. Et inter, vel potius intra illas veſperas, id eſt, intra illud ſpatium, quod ambæ complectuntur, præter *Paſchalem* agnum etiam mactabatur juge ſacrificium, accendebantur lampades, & fiebat ſuffimentum, *Exod.* 29. *v.* 39. & 30. *v.* 8. Quæ ſingula quo ordine facta ſint ita docet *Maimonis* filius in Tractatu *De Paſchate* cap. 1. ſect. 4. שחיטת הפסח אחר חצות ואם שחטו קודם חצות פסול ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים אחר שמקטירין קטרת של בין הערבין ואחר שמטיבין את הנרות מתחילין לשחוט את הפסחי עד סוף היום Paſchæ *mactatio fit à meridie: nam antemeridiana mactatio profana eſt. Neque mactatur niſi poſt ſacrificium juge, quod inter duas veſperas offerri debet poſt ſuffimenti oblationem. Deinde aptantur lampades. Et tum demum incipiunt jugulare* Paſchata *usque ad finem diei.* *Miſna* in *Peſachim* ſtatim initio capitis quinti horas ita definit. תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת חל ערב פסח להיות בע"ש נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצא והפסח אחריו *Cum juge ſacrificium* (veſpertinum) *mactari ſoleat horâ octavâ & ſemi, & horâ nonâ & ſemi offerri, veſperâ* Paſchæ *horâ ſeptimâ & ſemi immolatur, & octavâ & ſemi offertur, ſive dies ſit profanus, aut Sabbatum. At ſi veſpera* Paſchæ *in Sabbati Paraſceven incidat, horâ ſextâ & ſemi mactatur juge ſacrificium, offerturque ſeptimâ & ſemi. Deinde* Paſcha *ſequitur. Hora ſeptima & ſemi*, id eſt, inter primam & ſecundam à meridie. Hæc in *Miſna*: & *Gemariſtæ* tempus veſpertinum dividi dicunt inter duas veſperas, ita ut ſint שתי שעות ומחצה לכאן שתי שעות ומחצה לכאן ושעה אחת לעשייתו *inde duæ horæ cum dimidia, & illinc totidem aliæ, & in medio hora una ad parandum agnum.* Ibidem harum initium eſt tempus, משינטו צללי ערב, *à quo declinant umbræ veſpertinæ*, vel מעידנא דמתחיל שמשא למערב, *tempus, à quo Sol incipit in occaſum vergere.* Et veſpera futuri Sabbati, cum mactandus eſt *Paſchalis* agnus poſt juge ſacrificium, tempus jugis ſacrificii ideo anticipat, ne agni aſſatio attingat Sabbatum. Et in *Gloſſa* Solis umbra legitur in neutram partem inclinare primâ ſemihorâ poſt meridiem, ſed poſt ſemihoram illam palam ad occaſum vergere. Ex quo colligitur veſperam inde habere initium. Itaque quidquid temporis ſuperfuit usque ad occaſum Solis, potuit tam ad jugis ſacrificii oblationem, quàm ad *Paſchatis* mactationem & aſſationem inſumi. In *Joſepho* (b) *Paſchales* agni mactantur ἀπὸ ἐννάτης ὥρας μέχρι ἑνδεκάτης, id eſt, *ab hora tertia usque ad quintam veſpertinam.* Et tertia illa hora videtur, ex *Joſephi* ſententia, priorem veſperam à poſteriori diſtinxiſſe. His duabus veſperis ſunt qui tertiam addunt ex 1 *Sam.* 20. *v.* 5. ubi *David* in agro ſe abſcondit עד הערב השלשית *usque ad tertiam veſperam.* Verum inepte hæc proferuntur, cùm ibi tres veſperæ non ſint unius diei, ſed trium, ut docet contextus ſeries. Neque verò poſt duas veſperas tertiæ fuit locus, cùm duas illas veſperas, intra quas mactari jubetur agnus, pateat ex *Deuter.* 16. *v.* 6. usque ad Solis occaſum durâſſe: poſt quem tertia non fuit ejusdem diei veſpera, ſed ſequentis initium. Ita ut potuerit cœna *Paſchalis* ad utrumque referri, cùm in utriusque diei confinio comedebatur agnus; & pars una cœnæ præcedebat, altera ſequebatur Solis occaſum, & in noctem usque producebatur. Quod *Chriſto*, Domino noſtro, in ultima illa cœna accidiſſe colligas non ſolùm ex *Apoſtolo*, qui eum refert qua nocte traditus eſt ſacram cœnam inſtituiſſe, ſed & ex *Johan.* 13. *v.* 30. ubi *Judas*, accepta offula, ſtatim exivit, cum jam nox eſſet. Et ex *Matthæo*, *Marco*, & *Luca*, apud quos hæc eadem cœna refertur ad primum diem *azymorum*, id eſt, menſis diem decimam quintam, cùm, ex inſtituto Legis, *Paſcha* celebrari debuerit die menſis decima quarta. Sed, ut rectè *Gellius* in argumento planè diverſo, *tempora duo, cum inter ſe oppoſita ſunt, atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur, non refert, utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis, locus ipſe confinis demonſtretur.*

(b) De bello Jud. lib. 7. c. 17.

Hinc ſolvitur *duplex quæſtio*, quam de præciſo *Paſchæ* tempore multi movent. *Prior*, cùm dies apud *Judæos* à veſpera inceperit, & in veſperam deſîerit, an veſpertinum illud tempus *Paſchæ* celebrationi ex Lege deſtinatum fuerit in principio, aut in fine diei decimi quarti menſis *Abib*? Apparet enim in fine fuiſſe, quandoquidem *Paſchæ* celebrationi ſtatim ſucceſſit dies decimus quintus, qui primus fuit *azymorum*, aut etiam *Paſchalis* cœna celebrata ſit illo die decimo quinto jam ineunte. Itaque in hiſtoria primi *Paſchatis* in *Ægypto celebrati*, mane ſequens, quo *Iſraëlitæ* ſine ulla mora diſcedere coacti ſunt, non fuit decimi quarti pars, ſed decimus quintus dies. Ita habetur *Num.* 32. *v.* 3. *Decimo quinto die menſis primi, poſtridie* Paſchatis *egreſſi ſunt Iſraëlitæ.* Præterea à veſpera diei decimi quinti, quâ comedebatur *Paſchalis* agnus, usque ad finem diei vigeſimi primi, numerabantur ſeptem *azymorum* dies. Ita habetur *Exod.* 12. *v.* 18. *Paſcha* igitur comedi oportuit non initio, ſed in fine diei decimi quarti. Nam ſi ab initio inceperis, non jam ſeptem *azymorum* dies, ſed octo erunt numerandi. Denique ערבים id eſt, duas illas veſperas, intra quas mactari, & aſſari debuit agnus, præceſſiſſe docuimus occaſum Solis. Hujusmodi autem veſperas dies *Judaicæ* non habuerunt niſi in fine, cùm ab occaſu Solis inceperint.

Altera quæſtio, an *Chriſtus* eodem, quo *Judæi* die, aut pridiè, ut *Græci* volunt, ultimum *Paſcha* celebraverit, indidem quoque videtur ſolvi. *Judæi* enim *Paſcha* celebrabant in fine diei decimi quarti, aut jam ineunte decimo quinto, qui primus erat *azymorum*. *Chriſtus* autem eo ipſo die cum *Apoſtolis* ultimum *Paſcha* celebravit. Itaque *Matth.* 26. *verſ.* 17. *Marc.* 14. *v.* 12. & *Luc.* 22. *v.* 7. *Paſcha* illud parari, & celebrari legitur primâ die *azymorum*. Et fuiſſe

id

i[llegible] *Paſchatis* apud *Judæos* celebrandi ſolenne tempus docent iſta *Marci*, Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον, *Primâ azymorum die, quâ* Paſcha *immolabant*, nempe *Judæi*. Quin *Lucas* ita oportuiſſe fieri diſertè aſſerit, Ἦλθε δὲ, inquit, ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. *Venit* (prima) *dies azymorum, quâ* Paſcha *mactari oportuit*. Fruſtrà, ſi *Chriſtus* ſolitum tempus anticipavit, neque enim ita fieri neceſſe fuit. Eodem pertinet, quod Diſcipulis dixit *Matth*. 26. 2. *Scitis, quod poſt biduum* Paſcha *fiet*, nempe à *Judæis*. Quâ ipsâ mente dicitur *Marc*. 14. 1. Paſcha *autem, & azyma erant poſt duos dies*. Itaque, cum poſt duos illos dies *Paſcha* celebravit *Chriſtus*, celebravit quo *tempore *Paſcha* fiebat, & *azyma* erant apud *Judæos*. Et dies ſequens, quo *Chriſtus* traditus, & crucifixus eſt, feſtus fuit. Proinde *Barabbas* liberatus eſt, quia feſto illo ſolebat reus aliquis liber dimitti. Ita habetur *Matth*. 27. 15. *Marc*. 15. 6. *Luc*. 23. 17. *Joh*. 18. 39. Unde novum emergit argumentum. Nam feſtum illud celebrationem **Paſchatis* proximè ſequens non potuit aliud eſſe, quàm feſtum *azymorum*, de quo *Moſes* Levit. 23. 5. 6. *Primi menſis die decimâ quarta inter duas veſperas erit* Paſcha *Domino. Et ejuſdem menſis die decimâ quintâ inter duas veſperas feſtum* azymorum *erit Domino*. Hinc *Joh*. 13. 1. 2. ſolennis illa *Chriſti* cœna celebratur πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, *ante feſtum Paſcha*, id eſt, *pridie feſti Paſchatis*, de quo in Lege. Et *Joh*. 13. 27. verba *Chriſti* ad *Judam*, cùm jam nox eſſet, exeuntem: *Quod facis fac citiùs*, *Apoſtoli* ſic acceperunt, quaſi his verbis *Chriſtus* emi juſſiſſet quæ neceſſaria erant ad feſtum. Feſtum igitur fuit proximum. Nam, ſi totus dies interceſſiſſet, non veniſſet *Apoſtolis* in mentem nocte intempeſtâ *Judam* ad ea comparanda fuiſſe miſſum. Quid enim opus fuiſſet tanta feſtinatione? Præterea non potuit *Paſchalis* agnus alibi mactari, quam in *Hieroſolymitano* Templo, poſt ſanguinem ad altare fuſum, & adipem ibidem igne abſumptum, ut infrà probabimus. In Templo autem mactari non potuit citra generalem populi conſenſum. Proinde dies mactationis à privato homine non potuit anticipari. Aut, ſi anticipavit *Chriſtus*, comedit agnum *Paſchalem* in Templo non mactatum, atque eo facto, quod abſit, Legem violavit. Sed & hoc ipſum, quod diem anticipavit, ſi *Græcorum* ſententiæ ſtatur, & celebravit die decima tertia, cum Lex præſcribat decimam quartam, fuerit aperta violatio Legis. Maximè, ſi pro *azymo*, uſus eſt ἐνζύμῳ pane, quomodo iidem ſtatuunt. Nec poteſt dari idonea ratio, cur *Chriſtus*, *Judaicum* Sacramentum celebrans, non obſervaverit ritus, qui ſunt in Lege præſcripti; quos negligere, aut alterare non potuiſſet ſine gravi ſcandalo, *Chriſtique* hoſtes, à *Juda* moniti, id illi objeciſſent ut grande crimen: neque opus habuiſſent alios teſtes conquirere, ut eum violatæ Legis reum peragerent.

Sunt tamen etiam è noſtris viri longè doctiſſimi, qui, *Græcis* ex parte accedentes, *Chriſtum* diem à *Judæis* receptum anticipâſſe volunt. Sed id accipiunt multò aliter. Cùm enim *Græci* cenſeant *Chriſtum* die menſis decimo tertio, *Judæos* autem decimo quarto die celebrâſſe: ex horum ſententia *Chriſtus* die decimo quarto celebravit, *Judæi* autem die decimo quinto, ne feſtum *azymorum*, in *Veneris* diem incidens, cum *Sabbato* continuum eſſet. Quia *Judæi* feſtis diebus ab omni opere tam ſcrupuloſè abſtinebant, ut continua duo feſta ab illis obſervari non potuerint abſque gravi incommodo. Et verò hodie feſtum *azymorum* immediatè ante *Sabbatum*, vel continuò poſt nunquam ſervant. Non eſt tamen, quòd quis putet illos apertè Legi refragari. Nam *Paſchale* convivium menſis *Niſan* decimâ quartâ, & feſtum *azymorum* decima quinta ſemper celebrant. Sed in *Calendariis* ſuis Neomenias ita diſponunt, ut feſti dies cum *Sabbato* nunquam continui ſint. Atque, ut vitent hoc incommodum, Canones quoſdam habent de ſuis feſtis, quos accuratè obſervant, quale illud de *Paſchate* לעולם לא בד״ו פסח *Nunquam Badu Paſcha*: id eſt, *Paſcha* nunquam incidat, in ſecundam, quartam, aut ſextam feriam voce בד״ו ſignificatas. Sed hi Canones *Chriſti* tempore nondum erant in uſu. Quin *Talmudici* libri, qui quinto demùm poſt *Chriſtum* ſæculo abſoluti ſunt, paſſim meminêre feſtorum, quæ *Sabbato* continua ſunt. Ut in *Succa*, capite quinto, יום טוב סמוך לשבת בין לפניה בין לאחריה *Feſtum* Sabbato *conjunctum, ſive præcedat, aut ſubſequatur*. Et in *Betſa*, capite primo, יום טוב שחל להיות אחר שבת *Feſtum, quod poſt* Sabbatum *incidit*. Et in *Chagiga*, capite ſecundo, עצרת שחל להיות בערב שבת *Feſtum, quod in* Sabbati *Paraſceven incidit*. Verè igitur *Aben Ezra* in *Levit*. 23. 4. במשנה גם בתלמוד ראיות שהיה פסח בבד״ו *Tam ex* Miſna, *quam ex* Talmude *probatur* Paſcha *in ſecundam, quartam, & ſextam feriam quandoque incidiſſe*. Concinit *Epiphanius*, in *Ebioneis* ſect. 32. ubi de *Judæorum* Neomeniis, feſtis Tabernaculorum, *Paſchalibuſque*, & jejuniis agens, Ὅτε ἐμπίπτουσιν, inquit, αὗται αἱ ἡμέραι ἤτοι ἐν δευτέρᾳ σαββάτων, ἢ ἐν τρίτῃ, ἢ ἐν τετράδι· *Cùm hæ dies incidunt in hebdomadis ſecundam, tertiam, aut quartam*. Et in *Alogis* ſect. 31. de *Paſchali* feſto, Ἡ τοιαύτη ἁγία ἡμέρα, εἰς Σάββατον ἀγιασθεῖσα, κἂν τε Κυριακὴ εἴη, κἂν δευτέρα, κἂν τε τρίτη καταντήσῃ. *Sancta illa dies in* Sabbatum *conſecrata, ſive in* Dominicam *aut ſecundam, aut tertiam feriam incidat*. Itaque apud *Teſſareſcædecatitas*, qui *Paſcha* celebrabant iiſdem diebus, quibus *Judæi*, *Paſcha* in quamlibet hebdomadis diem incidebat, nullâ exceptâ. Ita habet *Euſebius*, *Hiſt*. lib. 5. cap. 23. Ὁποίᾳ ἂν ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος περιτυγχάνοι, *In quamcunque hebdomadis diem incideret*. Et *Epiphanius*, Hæreſi 50. Ὁποίᾳ δ' ἂν ἐμπέσῃ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη τῆς σελήνης. *In quamcunque diem incidat decima quarta Lunæ*. Et *Auguſtinus*, *De Hæreſibus* cap. 29. *Quilibet ſeptem dierum occurrat dies*. Et expreſſius *Philaſtrius* in *Hæreſi* de feſto *Paſchatis*, *Diem non* Dominicam *ſemper cuſtodiunt* Paſchæ, *ſed ſecundâ, aut tertiâ, aut quartâ, aut quintâ, aut ſextâ die celebrant*.* Et *Theodoretus*, *Hæretic. Fab*. lib. 3. Ποτὲ μὲν τρίτῃ, ποτὲ δὲ πέμπτῃ, ποτὲ δὲ σαββάτῳ, ἢ ὅπως ἂν τύχῃ, πανηγυρίζουσι τοῦ πάθους τὴν μνήμην· *Interdum feriâ tertia, interdum quintâ, nonnunquam* Sabbato, *aut prout incidit, Paſſionis memoriam celebrant*. Itaque *Judæi* tum temporis Neomenias nondum loco ſuo moverant, ne *Paſchale* feſtum cum *Sabbato* continuum eſſet.

Ut res ſit compertior, notandum eſt *Judæos*, quamdiu ſtetit eorum Reſpublica, non aliter Neomenias & feſta ſua conſtituiſſe, quàm juxta Lunæ φάσεις. Quod *Judæorum* doctiſſimus *Maimonides* ita diſertè docet in Tractatu *De conſecratione Novilunii* cap. 5. ſect. 2. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי הראיה ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבים בו היום ואין נזקקים לראיה אלא פעמים שהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראיה או קודם לו ביום או אחריו ביום *Hæc eſt conſtitutio* Moſis *in monte* Sinai, *quòd, quamdiu durarent* Sanhedrin, *Neomenias conſtituerent ſecundùm Lunæ φάσιν· At, ubi non ſunt* Sanhedrin, *conſtituant ſecundùm hanc computationem, quâ nos hodie utimur, quia ad φάσιν non adſtringimur. Sed quandoque dies, quem per hanc computationem conſtituimus, eſt dies τῆς φάσεως, quandoque etiam uno die præcedit, aut ſubſequitur*. Et ſectione tertiâ tempus, quo hæc computatio uſurpari cœpit, ita indicat. ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב

לחשב בחשבון זה מסוף חכמי הגמרה בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי הגמרה עד ימי אביי ורבא על קבועת ארץ ישראל היו סומכין *Quando primùm cœpit totus* Iſraël *hanc computationem uſurpare? Poſt finem Doctorum* Gemaræ, *cum deſolata eſt terra* Iſraël, *neque ibi ſuperfuit judicii domus ſtata, & fixa. Sed in diebus Doctorum* Miſnæ, *& ſimiliter in diebus Doctorum* Gemaræ, *usque ad diem* Abijæ *&* Rabbæ, *à deciſione terræ* Iſraëlis (reliqui *Judæi*) *pendebant*. Itaque in manu-ſcripto cujusdam *Karaitæ* libro, quem in hoc argumento citat egregius Scriptor *Anglicanus*, id in confeſſo eſſe legitur apud omnes *Iſraëlitas*, שמזמן המלכות היו מקדשים החדשים בראיות הירח *quod à Regum tempore νεομηνίας conſecraverunt per Lunæ φάσεις*. Addit idem Lunarem menſem vocari חודש *chodes*, ab innovatione Lunæ, quæ *Hebraicè* dicitur חדוש *chiddus*. Et *Rabbanæos* gravis in Deum criminis arceſſit; quia feſtorum indictiones non dirigunt ex ſola Luna: *quo facto*, inquit, מרו ועצבו את רוח קדשו *Irritaverunt, & afflixerunt Spiritum ſanctitatis ejus*. Hinc multa poſſent inſeri de curia in fine menſis convocari ſolita in loco dicto בית־יעזק *Beth-jaazek* prope Templi atrium, ut audirentur idonei teſtes, quotquot de Lunæ naſcentis φάσει certum aliquid referrent. Et his auditis, quomodo vel per πυρσοὺς, ſeu *faces in celſis locis accenſas*, vel per nuntios undequaque miſſos, curiæ decretum ſignificaretur uſque ad loca, quæ ab urbe diſtabant decem dierum itinere. De quibus multa *Maimonides* ubi ſupra poſt *Talmudicos* in *Ros haſſana* capite ſecundo. Sed puto jam conſtare ſatis *Judæos Chriſti* ævo *Paſcha* tempus in Lege *Moſis* præſcriptum accuratè obſervaſſe, quantum poterant per Lunæ φάσεις.

At, dato, non conceſſo, veteres illos *Judæos* ferias *Paſchales* ea ratione computaſſe, quâ *Judæi* poſteriores, non licuiſſet tamen alio tempore *Paſcha* celebrare, quam quo celebrabat tota gens. Hic ſcilicet locum habere potuit *Judaicus* Canon, בית דין שקדשו את החדש בין שוגגים בין מטעים הנה זה מקודש וחייבין הכל לתקע המועדים על היום אע"פי שזה יודע טענו *Cum domus judicii Neomeniam conſecravit, ſive erret, aut in errorem inducat, illa tamen eſt conſecrata: nec quisquam eſt, qui non teneatur feſta obſervare ſecundum illam diem, licet errorem noverit.* Nam, in feſtivitatibus certo anni tempore celebrandis, non jubemur præcisè ſequi rationes Aſtronomicas, quæ vulgus plerumque latent; ſed illorum ſequi definitiones, quibus id incumbit muneris, ut *Calendariis* præſint. Hoc potiſſimum, quod qui *Judæos* volunt *Paſcha* in diem ſequentem ideo tranſtuliſſe, ut primus dies *azymorum* in *Sabbatum* incideret, ne duo feſta eſſent continua, non vident ſe incommodo hac ratione non mederi. Quia, ſi ſeptem *azymorum* primus dies in *Sabbathum* eſt tranſlatus, ultimus in *Veneris* diem incidit, & cum ſequente *Sabbato* fuit continuus. Primus autem & ultimus ex æquo fuêre feſti. Utroque enim indicitur ſancta convocatio, & ſervile opus interdicitur, *Levit*. 23.7.8. Quin *Deut*. 16.8. ultimus vocatur עצרת *feſtum*. Itaque hujus tranſlationis primus auctor, quisquis fuit,

Incidit in Scyllam, *dum vult vitare* Charybdim.

Sunt viri doctiſſimi, & piiſſimi, qui, ne incidant in hæc ἄτοπα, alias cauſas ſibi fingunt, cur *Chriſtus* & *Judæi* diverſis diebus *Paſcha* celebraverint. Liberum erat, inquiunt, ſingula feſta per duos dies celebrare; quia de vero tempore, quo debebant celebrari, non erant ſatis certi. Atque id quidem convenit cum eorum praxi hodierna. Recentiores enim *Judæi*, מספק מחברות המאורים *propter dubium conjunctionis luminarium*, Paſcha *celebrant XV & XVI Niſan*. Ita *Scaliger*. Et *Buxtorfius* in *Synagoga*, *Feſtum* Paſchatis *per duos dies celebrant, ut eò certiores ſint, & à vero feſti die omnino non aberrent*. Veteres quoque, ſi qui erant à *Judæa* remotiores, binos dies obſervabant; quia latebat illos, qua die *Hieroſolymitani* decreviſſent celebrare cujuſque menſis Neomeniam, ex qua reliqua feſta pendebant. *Maimonides* in libro *De die feſto* cap. 6. ſect. 14. היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל *Quamdiu ſtetit judicii domus in terra* Iſraëlis, *Neomenias conſecrabant κατὰ φάσιν. Sed qui erant in captivitate, per biduum eas celebrabant, ut ex dubio ſe expedirent, quia ignorabant quem diem conſecraſſent incolæ terræ* Iſraelis. At in *Judæa*, & *Hieroſolymis*, alios uno die, alios altero *Paſcha* immolaſſe, nuſquam habetur. Quod tamen probandum illis incumbit, qui *Chriſtum Hieroſolymis* negant eâdem die celebrâſſe, qua aut *Judæi* reliqui, aut *Judæorum* pars maxima. Non erat *Hieroſolymis* ullum eâ de re diſſidium, quia quidquid decreviſſet domus judicii, id ſequebantur.

Eadem obſervatio iis eſt opponenda, qui *Judæorum* alios putant Neomenias indixiſſe κατὰ τὴν φάσιν, alios κατὰ τὴν σύνοδον, id eſt, ſecundum Lunæ cum Sole συζυγίαν, quæ τὴν φάσιν præceſſerit integro ut minimum die. Quorum utrumque potuerit fieri legitimè, cum Lex non definiat quando inchoanda ſit Neomenia, an à συνόδῳ, an verò à φάσει. *Chriſtum* igitur, eos ſequutum, qui ἀπὸ τῆς συνόδου Neomeniam inchoabant, alios, quibus ἀπὸ τῆς φάσεως menſis initium erat, uno die anteceſſiſſe. Quæ omnia gratis dicuntur, & ſine ullo teſte vetuſtatis. Doctores enim *Talmudici*, quorum nonnulli ſæculum *Apoſtolicum* proximè attingunt, ne γρῦ quidem habent de Neomeniarum indictione ἀπὸ τῆς συνόδου. Quæ tamen eos non potuit latere, ſi tum fuit in publico uſu. Præterea, ſi Legiſlatorem ſtatuas hanc voluiſſe reſpici, neceſſaria fuerit *Iſraëlitis* Aſtronomiæ peritia, ut Legi Divinæ obſequerentur, idque ea ætate, qua, hujus primi inventores, *Chaldæi* has artes aut adhuc ignorabant, aut nondum evulgaverant. In *Beroſo* quidem decima poſt diluvium generatione vixiſſe narratur apud *Chaldæos* vir quidam juſtus, καὶ τὰ οὐράνια ἔμπειρος, *& rerum cœleſtium peritus*, quem *Joſephus* vult *Abrahamum* fuiſſe, & eumdem *Ægyptiis* tradidiſſe τὰ περὶ ἀστρονομίαν, *Antiq*. lib. 1. cap. 8. & 9. Sed hæc palàm fabuloſa ſunt, cum apud *Ægyptios Moſes* מכשפים *Magos*, & חרטמים *incantatores*, ſed Aſtrologos nullos cenſeat. Itaque *Janni*, & *Jambri*, qui *Moſi* in *Ægypto* obſtiterunt ſolum Magiæ peritia tribuitur, non item Aſtronomiæ. Aſtronomiam igitur *Ægyptii* aut ab *Abrahamo* non didicerunt, aut ſtatim oblivioni tradiderunt. Sed nec apud *Iſraëlitas* ullum apparet hujus ſcientiæ veſtigium, ne quidem poſt reditum è captivitate *Babylonis*, ubi erant הוברי שמים החזים בכוכבים מודיעים לחדשים *Aſtrologi, ſtellarum inſpectores, Neomenias declarantes* Eſ. 47. 13. Id eſt, ut quidem puto, qui ex ſiderali ſcientia hæc ipſa deprehendebant, quæ *Iſraëlitæ* ex ſola φάσει. Itaque mihi non apparet hactenus aut *Paſchalis* agni ſolennia, aut *Paſchale* feſtum ſubſequens *Hieroſolymis* per biduum fuiſſe celebratum. Neque verò hujus ſententiæ primi auctores eam alia de cauſa amplexi ſunt, quàm quia non crediderunt *Johannem* cum *Matthæo, Marco*, & *Luca* poſſe conciliari, niſi hoc præſupponatur. Et fatendum ab illis nonnulla objici, quæ ſpecie non carent. Ea igitur obiter excutere erit operæ pretium.

Primo objicitur ſacram, *Chriſti* cœnam & lotionem pedum fuiſſe περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, *ante feſtum Paſchatis*, Joh. 13. 1. 2. unde colligunt feſtum *Paſchatis* nonniſi poſtridiè fuiſſe celebratum. Reſpondeo περὶ

τῆς

τῆς ἑορτῆς idem eſſe, quod ἐν τῷ προεορτίῳ, quod ita præcedit feſtum, ut tamen ſit pars feſti. Ut πρόλογος eſt pars orationis, πρόδομος pars domûs, προγλωσσὶς pars linguæ, προκόμιον pars comæ, προμετωπὶς pars frontis, προάστειον pars urbis, προτείχισμα pars muri, & multa hujuſmodi. Itaque *ante feſtum Paſchatis* idem eſt, quod *in ipſo feſti exordio*. Ante occaſum Solis agnum mactari & aſſari oportuit, die *Niſan* decimo quarto, & comedi in ipſo occaſu Solis ineunte feſto diei decimi quinti. Quod ſuo loco jam probavimus. *Johannes* igitur illius cœnæ tempus accuratè deſignat. Et mirum ab illis id objici, quod tam facilè queat in ipſos retorqueri. Sed in ſequentibus plus videbitur eſſe virium.

Joh. 18. 28. *Judæi*, qui ex *Caiphæ* domo *Chriſtum* ad *Pilatum* deduxerunt, noluerunt in Prætorium ingredi, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ᾽ ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα, *ne pollueruntur, ſed ut* Paſcha *manducarent*; id eſt, ne ingreſſus in Prætorium in capitali cauſa eos ità pollueret, ut à *Paſchali* convivio excluderentur, ad cujus communionem ſe parabant. Ergo, inquiunt, *Judæi* nondum *Paſcha* manducaverant. At *Chriſtus* pridiè manducaverat. Non igitur eâdem die *Chriſtus* & *Judæi* manducaverunt. Reſpondeo *Paſchatis* nomine agnum non intelligi, quem jam manducaverant, ſed pacifica ſacrificia per ſeptem dies offerri ſolita. Sic in ſolenni *Paſchate* ſub *Ezechia* Rege 2 *Par.* 30. *v.* 22. *Comederunt ſeptem diebus ſolennitatis, immolantes victimas pacificorum*, &c. Nempe populo Rex piiſſimus de ſuo dederat mille juvencos, & ovium ſeptem millia, & magnates juvencos totidem, & ovium decem millia, ut ſequitur verſu vigeſimo quarto. Quam *Ezechiæ* munificentiam *Joſias* longè ſuperans in idem feſtum contulit agnorum, aut hœdorum triginta millia, & boum tria millia. Hujusque æmuli Principes pecudum etiam, & boum aliquot chiliadas his addiderunt, 2 *Par.* 35. 7. 8. 9. Ubi notandum hæc ita narrari, ut videantur tam boves, quam oves, & hœdi deſtinari לפסחים *ad Paſchata* inprimis, verſu octavo, & nono: quorum prior ſic habet, *Sacerdotibus dederunt* לפסחים *ad* Paſchata *bis mille & ſexcentos.* (ſupple *agnos, & hœdos*, quod ex prioribus repetendum) *& boves trecentos.* Et poſterior, *Largiti ſunt* Levitis *ad* Paſchata *quinquies mille*, (agnos, aut hœdos) *& quingentos boves.* Proindè *Hieronymus* verſu octavo, *Dederunt Sacerdotibus ad faciendum* Phaſe *pecora commixtim* MMDC. *& boves* CCC. Et *Græci* ibidem, Ἔδωκαν εἰς τὸ Φασὲκ πρόβατα, καὶ ἀμνοὺς, καὶ ἐρίφους δισχίλια ἑξακόσια, καὶ μόσχους τριακοσίους. Et verſu nono, Ἀπήρξαντο τοῖς Λευίταις εἰς τὸ Φασὲκ πρόβατα πεντακισχίλια, καὶ μόσχους πεντακοσίους· quomodo etiam *Syrus* & *Arabs*. Et Apocryphus *Eſdras* capitis primi verſu octavo, & nono, utrobique εἰς Πάσχα. In his igitur vix cauſam dixeris, cur non vox לפסחים, *ad Paſchata*, bobus, & agnis cenſeatur eſſe communis. Tamen, quia id negari poterit à contentioſo Interprete, res conſtabit certius ex his *Deut.* 16. 2. וזבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר *Mactabis* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves*: ubi *Paſchæ* nomen oves & boves palam complectitur. Scio non paucos interpretes hic *Paſchatis* nomine ſolùm agnum intelligere, quaſi tria hic jubeat *Moſes*, nempe ut Deo mactentur *Paſchata*, ſeu *Paſchales* agni, oves, & boves. Sed huic interpretationi repugnare verborum ordinem attentus lector animadvertet. Inconfeſſo enim eſt hæc omnia Deo fuiſſe mactanda, quod ut ſignificetur, ſi *Paſcha*, oves, & boves ſint tria diverſa, Lex ſic erat concipienda, *Mactabis Deo* Paſcha, *oves, & boves*; vel, *Mactabis* Paſcha, *oves, & boves Deo Domino tuo.* At in verbis ita conceptis, *Mactabis* Paſcha *Deo Domino tuo, oves & boves*, ſolum *Paſcha* jubetur Deo mactari, quia eſt genus ad ſequentia, quaſi dicat, *Mactabis Paſcha Deo*, nempe *oves, & boves*. Quæ adduntur ἐπεξηγητικῶς, ut ſciamus quid ſit illud *Paſcha*, quod Deo eſt immolandum. Bene igitur *Hieronymus*, *Immolabis* Phaſe *Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus.* *Syrus* itidem, ܡܢ ܥܢܐ ܘܡܢ ܬܘܪܐ *Ex ovibus, & bobus.* Neque aliter *Arabes* duo inediti. Et *Saadias*, من الغنم ومعه من البقر *Ex ovibus, & inſuper ex bobus.* Ita etiam pleræque vernaculæ. Maluerim tamen *Hebræa* verbatim ſic reddere, *Mactabis* Paſcha *Deo Domino tuo*, nempe *oves & boves.* Ut ſenſus ſit apertior, ſuppleo vocem *nempe*, ut in ſimilibus locis. Sic *Exod.* 20. 24. *Immolabis*, &c. *pacifica ſacrificia tua*, nempe *oves tuas, & boves tuos.* Exod. 24. 5. *Obtulerunt ſacrificia pacifica Domino*, nempe *vitulos.* *Num.* 28. 11. *Offeretis holocauſtum Domino*, nempe *juvencos fœtus boum duos, arietem unum, agnos*, &c. 1 *Par.* 29. 21. *Obtulerunt holocauſta Domino*, nempe *juvencos mille, arietes mille, agnos mille*, &c. 2 *Par.* 7. 5. *Mactavit Rex* Solomon *hoſtias*, nempe *boum viginti millia, & ovium centum viginti millia.* *Paſcha* igitur *Deut.* 16. 2. tam eſt genus ad ea, quæ ſequuntur (nimirum *oves*, & *boves*) quàm *holacauſti, ſacrificii*, & *hoſtiæ* voces in locis modò citatis. Et מנחה *mincha*, id eſt, *munus*, in iis, quæ ſubjiciemus. Geneſ. 43. 11. *Deferte ad virum illum* מנחה *munus*, nempe *parum reſinæ, parùm mellis, ſtyracem, maſtichem, piſtacia, amygdala.* Nehem. 13. 5. *ibi ponebant munus*, nempe *thus, & vaſa, & decimam frumenti, muſti, & olei.* Et de *Selomone* 1 Reg. 10. 25. *Quisque illi afferebat munus ſuum*, nempe *vaſa argentea, & vaſa aurea, & veſtes, & arma, & aromata, & equos, & mulos.* Quisquis attentè hæc loca conferet cum eo, de quo agitur, vix ac nè vix quidem à ſe impetrabit, ut dubitet de veritate noſtræ interpretationis. Itaque ibi loci *Paſcha* vocantur oves & boves, quæ *Paſchalibus* feriis in pacifica ſacrificia mactare moris erat. In his חגיגת ארבעה עשר *chagiga diei* XIV. dicebatur victima, vel pars victimæ, quæ unà cum agno *Paſchali* menſæ imponebatur. Cujus eſus poterat in poſterum diem differri, ut pacificorum omnium *Levit.* 7. 16. & 19. 6. De *chagiga* qui plurà volet, conſulat *Maimonidem De oblatione Paſchatis* cap. 10. ſect. 12. 13. 14. Ibi videbit ad *chagigam* ſpeciatim referri locum, in quo verſamur. Verba ſic habent, זו היא הנקראת חגיגת י"ד ועל זה נאמר בתורה וזבחת פסח להשם אלהיך צאן ובקר *Hæc eſt, quæ vocatur* chagiga *diei* XIV. *& de qua dicitur in Lege*, "*Et mactabis* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves.* Nos quoque aut *chagigam*, aut quodvis aliud *Paſchale* ſacrificium è pacificis intelligimus tam *Deut.* 16. 2. quam *Joh.* 18. 28. ubi *Judæi* pollui timent, nè prohibeantur ab eſu *Paſchæ*, id eſt, *Paſchalis* victimæ. Quia res ſanctas comedere iis non licebat, qui legali immunditia quoquo modo polluti erant; *Levit.* 7. 19. 20. & 22. 3. &c. Quod me penè fugerat, *Paſchatis* nomine *Deut.* 16. 2. non ſignificari ſolùm agnum, ſed *Paſchalia* ſacrificia, quæcunque per ſeptem *azymorum* dies comedebantur, maximè docent hæc ſequentis verſus, שבעת ימים תאכל עליו מצות *ſeptem diebus comedes cum eo* (Paſchate) *azyma.* Neque enim per ſeptiduum azyma cum agno comedebantur, ſed illâ ſolum hora, quâ comedebatur agnus. Ut *azyma* cum *Paſchate* comedantur per ſeptem dies, neceſſe eſt *Paſchatis* nomine ſignificari ſeptiduana ſacrificia.

Imprimis id urgetur tanquam palmarium argumentum, quòd *Ioan.* 19. *v.* 14. dies, quo *Chriſtus* crucifixus eſt, vocatur *Paraſceve Paſchæ.* Unde invicta, ut inquiunt, ratione id evincitur, *Paſcha* nondum veniſſe tum, cùm *Chriſtus* crucifixus eſt. Aliud enim *Paſcha*, aliud *paraſceve Paſchæ*; ut aliud feſtum,

aliud vigilia feſti. Reſpondeo hic *paraſceven* idem eſſe, quod *Hebræis* ערב, vel ערובתא, qua voce non ſolùm *paraſceve* vel *Sabbati*, vel alius feſti vocatur, ſed & ſpeciatim *Veneris* dies, quia *Sabbati* fuit *paraſceve*. Proinde in *Bereſith Rabba* cap. 11. dies hebdomadis ſic numerantur, חד בשבתא תרי תלתא ארבעתא חמשתא ערובתא שבת *Prima hebdomadis, ſecunda, tertia, quarta, quinta, paraſceve, Sabbatum.* Quod vocabulum ita obtinuit, etiam inter *Arabes*, qui *Sabbatum* non obſervabant, *Veneris* dies vocata ſit العروبة *paraſceve*. Ita aſſerit *Giauhari* (c) & fuiſſe hanc vocem veteris *Arabiſmi*. Nam poſt *Mahumetem* dici cœpit يوم الجمعة *dies algiuma*, ſeu *congregationis*; quia illa die populus in *Moſcheas* convocatur. Itaque cum *Veneris* dies *paraſceve* vocabatur tam ab *Hebræis*, quàm ab *Arabibus*, quidni *Paraſceve Paſchæ* dicta fuerit illa dies *Veneris*, qua fuit *Paſcha*, quomodo *Dominica Paſchæ*, vel *Dominica Pentecoſtes* dicitur, quæ concurrit cum feſto *Paſchæ*, vel *Pentecoſtes*? Nam, cum alibi *Paraſceve* pro *præparatione* ſumitur, non refertur niſi ad *Sabbatum*. Sic *Marc.* 15.42. ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον, *quia erat Paraſceve, id eſt, ante Sabbatum.* Et *Luc.* 23.54. *Et dies erat Paraſceve, & Sabbatum illuceſcebat.* Et in ipſo *Joanne* ubi ſupra verſu 31. *Ne manerent in cruce corpora* Sabbato; *erat enim Paraſceve.* In quibus locis nota, non dici *Paraſceven Sabbati*, ſed ſimpliciter *Paraſceven*; quia Sacri Scriptores aliam *Paraſceven*, ſeu *preparationem* non nôrunt, quam *Sabbati*. *Sabbato* nempe cum (d) nec ignem accendere, nec parare cibum licuerit, ut jam ſupra monuimus, neceſſaria fuit *Paraſceve*, id eſt, horas aliquot ante *Sabbati* veſperam inſumere in iis inſtruendis, & adornandis, quæ ad feſtum erant neceſſaria. Quo pertinent hæc Legis *Exod.* 15. 5. *Die ſexto præparent quod intulerunt.* Et rurſus verſu 23. *Requies* Sabbati *ſancti cras eſt Domino. Quod vobis pinſendum eſt pinſite, & quod coquendum coquite*, &c. Ne ſcilicet harum rerum cura *Sabbati* quietem interturbet. At aliis feſtis præter *Sabbatum* Lex non fuit ita præciſa. Iis enim ſervilia opera ita prohibita fuêre, ut tamen licuerit parare cibos. Quod de *Paſchalibus* feſtis diſerte legas *Exod.* 12. 16. ubi de *azymorum* die primo & ultimo dicitur, *Nullum opus fiet in iis: at quod unicuique comedendum eſt, illud ſolùm parabitur vobis.* Itaque de illorum παρασκευῇ nihil in Lege præſcribitur. Sed dies, quo *Chriſtus* crucifixus eſt, cum alibi προσάββατον, & παρασκευὴ dicatur (nempe *Sabbati*) à *Joanne* appellatur παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, quia hoc habuit peculiare, quod in *Paſchatis* feſtum incidit, unde hoc illi proprium, quod à *Paſcha* denominatur: ut *Veris*, vel *Autumni æquinoctium* vocamus, quod in Ver, vel in Autumnum incidit. Quin, ut ab ipſo præparationis verbo deſumamus exemplum (quamvis *paraſceven* hic aliter ſumi docuerimus) nonne *Aſſueri* puellæ, de quibus *Eſther.* 2. 12. dici queant præparatione primi ſemeſtris unctæ fuiſſe oleo myrrhino, & præparatione ſecundi ſemeſtris aliis aromatibus, ita ut præparatio nomen habeat à tempore, quo fiebat? Sic *præparatio Paſchæ* dici potuerit, quæ in diem *Paſchatis* incidebat. Sed eo devenire non eſt opus, cum *paraſceve* hoc loco non aliud ſignificet, quam diem *Veneris*.

Etiam objicitur locus *Joan.* 19. 31. *Ut non manerent in cruce corpora* Sabbato, *quoniam erat* Paraſceve: ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου, *erat enim magna dies illius* Sabbati. Senſus eſt, ut volunt, tam *Chriſti*, quàm latronum corpora fuiſſe de cruce properè deponenda, quia erat *paraſceve*, adeoque paraſceve diei, qui apud *Judæos* ſit maximè in honore, propter *Sabbati* concurſum cum prima *azymorum*, ac proinde à *Joanne* vocetur *magnus dies*. Quaſi non alia poſſit eſſe cauſa, cur dies aliqua *magna* vocetur, quàm duorum feſtorum concurſus. Quin apud *Judæos* nullum fuit feſtum, in quod non quadret hoc nomen. *Joh.* 7. 37. *magna dies feſti* vocatur ultima *Scenopegiæ*; Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, &c. quæ tamen ſupra primam nihil habuit. *Eſ.* 1. 13. pro *Hebræis* חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל *novilunium, & Sabbatum, & ſolennem convocationem non feram*, *Græci* habent τὰς νουμηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. Ex qua verſione pro *magna* haberi debet quæcunque dies ſacris cœtibus convocandis eſt deſtinata. Proinde ad illum locum *Procopius magnam diem* appellari aſſerit πᾶσαν τὴν ἐν τῷ νόμῳ καλουμένην κλητὴν, οἷα ἡ πρώτη καὶ ἑβδόμη τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ τῆς πεντηκοστῆς, καὶ ἡ δεκάτη τοῦ μηνὸς, καὶ πᾶσαι ἁπλῶς ἐπίσημοι ἑορταὶ, *diem quamlibet in Lege* κλητὴν (à populi convocatione) *dictam, quales* azymorum *prima & ſeptima, &* pentecoſte, *& decima menſis* (Tiſri) *& uno verbo feſta quævis ſolennia.* Itaque nullum eſt Sabbatum, quod non poſſit ſic appellari. Imprimis, ſi in aliquem *azymorum* diem incidat, ad quorum celebrationem *Hieroſolymam* undequaque confluebant *Judæi* omnes. Tamen hodie שבת הגדול, *Sabbatum magnum*, *Judæi* vocant non quod in *Paſchales* dies incidit, ſed quod illos proximè præcedit. Cujus appellationis ratio fabuloſa eſt in *Synagoga Buxtorfii* cap. 12. Nota obiter ad morem crucifixos è cruce eximendi, ut feſti honori conſulatur, inſignia eſſe hæc *Philonis* in *Flaccum*, ubi de feſto *Imperatoris* natalitio, Ἤδη τινὰς οἶδα τῶν ἀνεσκολοπισμένων, μελλούσης ἐνίστασθαι τοιαύτης ἐκεχειρίας καθαιρεθέντας, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἐπὶ τῷ ταφῆς ἀξιωθῆναι, καὶ τυχεῖν τῶν νενομισμένων ἀποδοθέντας· ἔδει γὰρ καὶ νεκροὺς ἀπολαῦσαί τινος χρηστοῦ γενεθλιακοῖς αὐτοκράτορος, καὶ ἅμα τὸ ἱεροπρεπὲς τῆς πανηγύρεως φυλαχθῆναι. *Quoſdam novi jam crucifixos, inſtante tali feſto, de cruce depoſitos, & cognatis redditos, ut ſepulturam, & juſta exequiarum conſequerentur: decebat enim vel ad mortuos redire aliquem fructum ex* Imperatoris *natalibus, ſimulque ſolennitatis ſacrum honorem ſervari.*

Iis, qui ex *Joanne* afferuntur, ita ſolutis, cætera erunt minoris momenti, ut quod *Matth.* 26. 5. inter *Judæorum* Sacerdotes & Scribas hoc conveniſſe legitur, ut ne *Chriſtus* morti traderetur die feſto, ne tumultus in populo fieret. Unde colligunt quo die *Chriſtus* crucifixus eſt, nondum fuiſſe feſtum *azymorum*. Reſpondeo, illos quidem id in animo primum habuiſſe, ut ne feſto die quidquam in *Chriſtum* molirentur metu populi, quem ſciebant eum magnifacere. Sed ab hoc conſilio diſceſſiſſe, oblata per *Judam* occaſione: neque id ſine numine. Ita enim factum, ut *Chriſti* mors plures haberet teſtes, & in ipſum *Paſchæ* feſtum incideret, ut vel hinc *Chriſtum* ſciremus per *Paſchalem* agnum fuiſſe adumbratum. Sed & hinc conſtat à *Chriſto* morti tradendo ipsâ feſti religione non fuiſſe deterritos, ſed ſolo populi metu. Quod notandum in ſequentem objectionem: ea ſic habet.

Primâ die *azymorum* omne opus ſervile prohibetur, *Levit.* 23. 7. Qualia multa *Judæos* feciſſe conſtat eâ die, qua *Chriſtus* traditus eſt. Ita *Joſephus Arimathæus* emit ſindonem, qua *Chriſti* corpus, è cruce ſublatum, aromatibusque conditum, involvit, in monumentum depoſuit, oſtioque monumenti ſaxum advolvit, *Marc.* 15. 46. Sanctæ mulieres paraverunt aromata, *Luc.* 23. 56. *Judæi Chriſtum* in jus traxerunt, interrogârunt, teſtes produxerunt, *Romanis* tradiderunt, accusârunt, & importunis clamoribus condemnationem ejus à *Pilato* extorſerunt. Itaque, inquiunt, illa dies non potuit eſſe prima *azymorum*, quâ hæc omnia Lex prohibebat. Reſpondeo die *azymorum* licuiſſe parare cibum, *Exod.* 12. 16. quod die *Sabbati* nefas. *Exod.* 16. *verſu* 2. &c. Et quodvis iter conficere. Nam qui è locis remotis venerant in locum, quem Deus elegerat, putà *Hieroſolymam*, ut *Paſcha* celebrarent, poſt-

(c) Vide Golium pag. 1551. & Giggeium Tom. 3. p. 282.

(d) Vide Exod. 35. 3.

poſtquam agnum veſperè mactaverant, & comederant, poterant manè redire ad ſuos, id eſt, ipſo Paſchatis feſto, ut diſertè habetur *Deuter.* 16.*v.*5.6.7. Itaque eo ipſe die *Judæi* ex *Ægypto* ſummo manè diſceſſerant, & ex oppido *Rameſſe Succotham* ſe contulerant, *Num.* 13.*v.*3.5. cum iter *Sabbati* breviſſimum fuiſſe cônſtet ex *Act.* 1.*v.*12. Et multi planè prohibitum fuiſſe collegerint ex *Exod.* 16.*v.*29. Proinde *Judæos Chriſtus* monet, ut Deum orent, ne fugæ neceſſitas illis in *Sabbatum* incidat, *Matth.* 24.*v.*20. Unde illos colligas reliqua feſta non obſervâſſe tam ſcrupuloſe, quam quietem *Sabbati*. Itaque die *Pentecoſtes* mortuum effert *Tobias*, ut ejus ſepulturæ proſpiciat, *Tob.* 2.*verſ.*1.4. &c. Quidni de *Chriſto* idem licuerit, cum res non poſſet differri, quia inſtabat *Sabbatum*? Jam de *Chriſti* hoſtibus quid ſtatuatur noſtra nil refert. Eos, qui divina, & humana jura omnia pedibus inſolenter proculcant, nil mirum eſt feſti religione non retineri. Neque tum primum devenerant eò furoris, & veſaniæ. Nam magna & ultima die feſti Tabernaculorum Sacerdotes & *Phariſæi* lictores immiſerant, qui in *Chriſtum* manus injicerent, *Joh.* 7. *v.* 2.37.44.45. Et feſto encæniorum *Judæi* lapides ſuſtulerant, quibus illum obruerent, *Joh.* 10.*v.*22. 31. Denique in pleno Synhedrio jam ante deliberatum fuerat, an *Chriſtum* ipſo feſto morte mulctarent. Neque feſti religio, ut ſupra obſervatum, ſed ſolus populi metus eos ab hoc conſilio abſterruerat. Quid quod ipſa die *Sabbati* lignator quidam coram *Moſe* & *Aarone* ſiſtitur, & in carcerem conjicitur, *Num.* 15.*v.* 32.33.34? Neque ex ſacro textu ſatis conſtat, an *Moſes*, conſulto Deo, eum ipſo momento lapidibus obrui juſſerit, aut ſupplicium in ſequentem diem diſtulerit, quamvis poſterius ſentiant *Hebræi* omnes. Præterea, etſi feſta *Judæorum* noctem & diem duraverint, tamen nocturnis horis putaverim multo plura licuiſſe, quam diurnis, quibus populus convocandus, & cultui Divino vacandum erat. Nocturnis autem pleraque hæc facta. Sic illa ipſa nocte, qua *Chriſtus* cum *Apoſtolis Paſcha* celebraverat, à *Judæis* miſſi lictores eum invaſerunt, & primò ad *Annam*, deinde ad *Caipham* adduxerunt, à quo interrogatus eſt, cum eò conveniſſent Scribæ, Sacerdotes, & Seniores profundâ nocte, & jam concubia, quod probavimus in capite *De Gallicinio*. Et, orto Sole, cætera *Pilato* commiſerunt. Rurſus illa ipſa die *Chriſto* crucifixo, *Joſephus Arimathæus Pilatum* adiit, ut *Chriſti* corpus impetraret, ὀψίας γενομένης, *cum jam eſſet veſpera*, Matth. 27.*v.*57. Quo facto corpus è cruce depoſitum pollinxit, & ſepelivit. Et ſanctæ mulieres, quæ id viderant, aromata paraverunt, *Luc.* 23.*v.*55.56. Itaque τὸ βίαιον retorqueri poſſe puto quod de *Judæis* objicitur, qui videntur ob id ipſum profunda nocte conveniſſe, ut de *Chriſti* capite agerent, quia propalam, & pleno die his vacare vix potuiſſent abſque gravi ſcandalo propter feſti religionem.

Ecce alteram objectionem priori non abſimilem, *Judæos* veſpera *Paſchatis*, & ſtatim poſt eſum *Paſchalis* agni, in *Chriſtum* tanto impetu irruiſſe non videri veriſimile. *Reſp.* Quidni verò, ſi eodem ſpiritu acti ſunt, quo proditor *Judas*, qui, *Paſchate* jam modò cum *Chriſto* celebrato, tam ſceleratæ cohortis ducem, & incentorem ſe præſtitit? *Cainum* à fratricidio non prohibuit ſacrificium ſolenni more nuper oblatum. Adultera mulier, poſt conſecratas victimas, & vota ſua Deo reddita, mox in libidines ruit, *Prov.* 7.*v.*14.15. *Zachariam*, vel *Jojadæ*, vel *Barachiæ* filium, in ipſo Templi atrio prope altare *Judæi* lapidibus obruerunt, 1 *Paral.* 24.*v.*21. & *Matth.* 23.*v.*31. idque die propitiationum, ſi *Hebræis* credimus. Plebejus furor nullos habet limites, maximè, cùm religionis velum illi obtenditur. Quo prætextu in *Chriſtum*, & ejus ſervos *Judæi* ſæviebant. Unde illud *Chriſti* Joh. 16.*v.*2. *Veniet tempus, quo quiſquis vos interfecerit, putabit ſe λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ, cultum Deo præſtare* vel *oblationem Deo offerre*, ut hic habent *Syrus* & *Arabs*.

Objectio ultima ſumitur à *Pentecoſte*, quam omnis *Chriſtianitas*, inquiunt, ab ultima uſque antiquitate credidit anno Paſſionis *Chriſti* in *Dominicam* incidiſſe. Ergo vel tota Eccleſia hac in parte erravit, vel primus *azymorum* fuit *Sabbatum*, non dies *Veneris*. Id prima fronte videtur ἀποδεικτικόν. Nam à ſecunda die *azymorum* numerabantur ſeptem hebdomades, id eſt, dies quadraginta novem, quibus pro colophone addebatur quinquageſima, unde *Pentecoſte* dicta. Itaque ſi prima *azymorum* fuit *Sabbatum*, prout illi contendunt, prima ſeptem hebdomadum, adeoque ſex reliquæ inceperunt die *Dominica*, & in *Sabbatum* deſierunt. Et poſt *Sabbatum* ſeptimæ hebdomadis dies *Dominica* ſequuta eſt, id eſt, *Pentecoſte*. At, ſi prima *azymorum* in diem *Veneris* incidit, in eamdem *Veneris* diem omnes hebdomades deſierunt, & quinquageſima fuit *Sabbatum*. Reſpondemus primò, gratis id dici, ab omnibus *Chriſtianis* ab ultima uſque antiquitate creditum *Pentecoſten* anno Paſſionis in *Dominicam* incidiſſe. Nam, ſi *Clementis Conſtitutiones* excipias, & *Auguſtini* Sermonem *De Tempore* CLIV, quæ ſcripta ſunt ψευδεπίγραφα, nemo citatur, qui id aſſerat ante *Leonem Primum*, ad *Romanum* Epiſcopatum evectum ſæculo quinto plus dimidio. Secundo, ex ipſa Lege dubium oboritur de vero die *Pentecoſtes*. Ita enim habetur *Deut.* 16.*v.*9. *Ex quo cœpit falx in ſegetem immitti, incipe numerare ſeptem hebdomadas.* Falx autem in ſegetes immittebatur poſtridie feſti primi *azymorum*, quod vocatur *Sabbatum Levit.* 23.*v.*15. ut ex demeſſis frugibus offerretur Deo manipulus. At; cùm, feſtum *azymorum* ſequebatur *Sabbati* dies, manipulus ille frugum non poſtridie, ſed perendie videtur fuiſſe oblatus; quia *Sabbato* non licebat falcem in ſegetes immittere. Quo dato nulla fuerit objectio, cùm quo anno *Chriſtus* paſſus eſt primo poſt feſtum die *Sabbatum* fuerit, unde ſequatur frugum oblationem, & ſeptem hebdomadum enumerationem in primam feriam fuiſſe rejiciendam, adeoque *Pentecoſten* in eumdem diem incidiſſe. Tertio, *Lucæ* verba *Actor.* 2.*v.*1. Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ſic accipi poſſunt quaſi dixiſſet, μετὰ τὸ συμπληρωθῆναι, *poſtquam impleti ſunt dies Pentecoſtes*. Quod non eſt ſine exemplo. *Hebræi* enim ſic loqui amant. Sic *Lev.* 12.*v.*6. de puerpera dicitur ובמלאת ימי טהרה ad verbum καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς καθάρσεως αὐτῆς, *cum implerentur dies purgationis ejus*. Tamen *Græci* Interpretes, ὅταν ἀναπληρωθῶσιν· & *Hieronymus*, *Cum impleti fuerint dies*, &c. Rectè omnino. Agitur enim de oblatione, quam offerebant puerperæ poſt quadraginta dies, ſi marem, aut poſt octoginta dies à partu impletos, ſi fœminam peperiſſent. Proinde *Maimonides* in libro *De iis, qui non egent ſacrificio expiatorio* cap. 1. ſect. 5. היולדת אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר או ביום שמנים לנקבה אלא מערבת שמשה ומביאה קרבנה למחר שהוא יום מ״א לזכר ויום פ״א לנקבה והוא היום שנ״א בו ובמלאת ימי טהרה *Puerpera non offert oblationem ſuam die quadrageſimo pro mare, aut octogeſimo pro fœmina, niſi poſtquam ei occubuit Sol.* (ultimæ diei, id eſt, poſt diem plenè completam) *Offert igitur oblationem ſuam poſtridiè, id eſt, die quadrageſima prima pro mare, & octogeſima prima pro fœmina. De qua die dicitur* Levit. 12. verſ. 6. “ *Et cum implentur dies purgationis ejus*, καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι, &c. Id eſt, ut vult intelligi, *Poſtquam plenè & planè impleti ſunt*. Rurſus *Num.* 6.*verſ.*13. ביום מלאת ימי נזרו *Quando complentur* (id eſt, *quando completi ſunt*) *dies nazireatus ejus*. Et *Eſther* 1.*v.*5. ובמלאת הימים האלה ἐν τῷ ἀναπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας ταύτας, id eſt, ὅτε ἀνεπληρώθησαν, *cùm impleti ſunt illi dies*, ut ibi habent Interpretes. Sic, dato, non conceſſo, *Judæorum Pentecoſten* in *Sabbatum* incidiſſe quo anno

Chriſtus paſſus eſt, poſſet tamen intelligi Spiritus Sanctus in *Apoſtolos* die *Dominica* deſcendiſſe, quia *Græca* ἐν τῷ συμπληροῦσθαι, &c. *Hebraico* loquendi more non ſolum ſignificant impleri dies *Pentecoſtes*, ſed & jam impletos fuiſſe. Non fuerunt autem perfectè adimpleti usque ad diem ſequentem. Denique argumento à *Pentecoſte* ducto, nos ſumptum opponemus à *Dominica in Ramis*, quod hæc *Joannis* ſuggerunt capitis duodecimi verſu primo; *Jeſus ergo ſex diebus ante* Paſcha *venit Bethaniam*. Et verſu duodecimo, *Poſtero die multa turba, quæ venerat ad feſtum, cum audiſſent* Jeſum *venire* Hieroſolymam, *acceperunt termites Palmarum, & prodierunt ei obviam. Poſtero die*, id eſt, *Dominica in Ramis*, cujus in cujusdam *Homiliæ* titulo meminit *Maximus Taurinenſis* circa annum 420. *Jeſus* igitur *Bethaniam* venerat die *Sabbati*; qui ſi fuit ſex diebus ante *Paſchale* feſtum, feſtum illud die *Veneris*, non *Sabbati*, celebratum eſt. Sextus enim à *Sabbato* dies non eſt *Sabbatum*, ſed dies *Veneris*.

Præter *Paſcha* primi menſis aliud celebrabatur die decimo quarto ſecundi menſis, in eorum gratiam, qui tempore primi *Paſchatis* immundi erant, aut in locis ab urbe tam diſſitis, ut ad eam maturè ſe conferre non poſſent. Hujus inſtitutio & praxis habentur *Num.* 9. *v.* 6. &c. *Maimonides* in libro *De Paſchate* cap. 6. & 7. multa habet de iis, qui à primo *Paſchate* excludi debent, & ad ſecundùm ablegari, quæ hic referre longum eſſet, & tedioſum. Sed, ſi quis aveat ſcire quomodo *Judæi* ſecundum *Paſcha* à primo diſtinguant, id ille docet his verbis cap. 10. ſect. 15. מה בין פסח ראשון לפסח שני הראשון אסור בחמץ בבל׳ יראה ובל ימצא ואינו נשחט על חמץ ואין מוצאין ממנו חוץ לחבורה וטעון הלל באכילתו ומביאין עמו חגיגה ואיפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת כמו שביארנו אבל פסח שני חמץ * ומצה עמו בבית ואינו טעון הלל באכילתו ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה ושניהן דוחין את השבת וטעונין הלל בעשייתן ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור ואין מותירין מהן ואין שוברין בהן את העצם *Quid inter ſe differunt* Paſcha *primum & ſecundum? In primo vetitum eſt, ne fermentum* (in domo) *videatur, aut reperiatur, nec cum fermento mactetur. Neque ex eo quidquam auferatur extra* τὴν φρατρίαν. *Et hymnus inter comedendum eſt decantandus. Et cum eo offertur* chagiga. *Et fieri poteſt, ut cum immunditie celebretur, ſi contacta mortui polluta eſt major pars congregationis, ut ſupra docuimus. Sed cum* Paſchate *ſecundo poſſunt fermentum & azymum ſimul cum eo eſſe in domo. Nec neceſſe eſt, ut inter comedendum canatur hymnus. Nec cum eo offertur* chagiga. *Nec cum immunditie celebratur. At ambo impellunt Sabbatum* (id eſt, celebrantur, etiamſi ſit Sabbatum). *Et dum paratur agnus, hymnum oportet cani. Et toſtus comeditur in una domo cum azymo, & herbis amaris. Neque ex iis quidquam ſervatur. Neque frangitur ullum os.* His merito poteſt objici, ſecundum *Paſcha* in omnibus primo debere æquari; quia de eo dicitur *Num.* 9. *v.* 12. *Juxta omnem ritum primi* Paſchatis *illud celebrabunt*. Quod ut ſolvatur, obſervat à *Moſe* quosdam *Paſchatis* ritus ibidem exponi, qui ſint בגופו *in corpore ejus*, id eſt, illi eſſentiales, ut ſciamus in his ſolùm ſecundum primo exæquari. Sed hæc non ſatisfaciunt. Quippe, cùm jubet *Moſes Paſcha* ſecundum celebrari juxta omnem prioris ritum, aperte docet hæc duo *Paſchata* nullo modo differre ab invicem, niſi in ſola temporis circumſtantia. Quamvis ne tempore quidem prius ab altero differat, niſi reſpectu menſis. Nam de cætero æquè ac prius die menſis decima quartâ, atque inter duas veſperas celebratum eſt, *Num.* 9. *v.* 11. Addi poteſt prius fuiſſe altero ſolennius, quia ad illius celebrationem confluebant mares omnes, iis tantùm exceptis, quos vel legalis immunditia, vel major ab urbe diſtantia prohibebat. Hi enim ſoli in alterum *Paſcha* ſe reſervabant. Non tamen id perpetuum fuit: nam ſub *Ezechia* Rege *Paſcha* primo menſe celebratum non fuit, ſed ſolum ſecundo. At cauſa eſt in promptu. *Achaz*, *Ezechiæ* pater, Dei altare loco ſuo moverat, ut alterum, *Damaſceno* ſimile, ei ſubſtitueret, Templum clauſerat, Liturgiam aboleverat, totum Dei cultum ſubverterat, idola ubique erexerat, & omnia ſusque deque miſcuerat, 2 *Regum* 16. *v.* 10. Hæc reſtituere conatus *Ezekias* primo regni ſui anno ineunte menſe *Niſan*, non habuit ſatis temporis, ut Templum, Sacerdotes, *Levitas*, & populum ipſum repurgaret ante diem menſis *Niſan* decimam quartam. Templi enim conſecratio abſolvi non potuit ante diem decimam ſextam, 2 *Paral.* 29. *v.* 27. Neque dum ſanctificati fuerant Sacerdotes *ad ſufficientem numerum*. Nec populus potuerat *Hieroſolymam* convocari 2 *Paral.* 30. *v.* 3. Ideoque primi *Paſchatis* celebratio in ſecundum menſem neceſſariò fuit differenda. *Auguſtinus* in *Numeros* Quæſt. 15. dubitat, an *Paſcha* poſſit etiàm in tertium menſem rejici, *ſi fortè talis immunditia etiam ad ſecundum menſem occurreret*. Ego tempus à Deo in Lege ſua indictum non puto quacunque de cauſa potuiſſe prorogari. Præſtat enim à *Paſchatis* celebratione ad tempus abſtinere, quam illud obſervare tempore non ſuo. Inter *Jeroboami* peccata hoc unum eſt, quod ſolenne feſtum celebravit בחדש אשר בדא בלבו *menſe, quem confinxerat ex corde ſuo*, 1 Reg. 12. v. 32. 33. id eſt, ברעותיה *arbitrio ſuo*, ut *Chaldæus* hic habet. Hæc de *Paſchatis* tempore: jam de loco.

* Legerim ימצא reperitur.

III. Locus.

In genere ex Scriptura docemur *Paſcha* non ſolum in *Judæa*, ſed in *Ægypto* quoque fuiſſe celebratum, *Exod.* 12. *v.* 21. & in deſerto *Sinai*, Num. 9. *v.* 5. *Paſcha* autem in *Ægypto* in propria domo mactavit quisque *Iſraëlitarum*, quia non licebat alibi, cùm in *Ægypto* nullum fuerit altare, nec ullus locus, ad quem convenire illi populo eſſet liberum. At poſt exceſſum ex *Ægypto* res aliter ſe habuit. Tum enim non potuit *Paſcha* alibi mactari, quam in loco, quem Deus elegerat. Ita habetur *Deut.* 16. *v.* 5. 6. *Non poteris immolare* Paſcha *intra ullam è portis tuis, quas Dominus Deus dat tibi: ſed in loco, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi collocet nomen ſuum.* Id eſt, non ſolum *Hieroſolymis*, poſtquam ibi Templum ædificavit *Solomon*, ſed & in ipſo Templi atrio, ubi reliquas victimas mactare moris erat. Locus enim, quem Deus elegit, ut in eo collocet nomen ſuum, quid aliud ſit, quàm ſacer locus? Itaque in eo loco holocauſta, & ſacrificia quævis, oblationes, vota, decimas, primitias, primogenita offerri, & abſumi legas, *Deut.* 12. & 14. & 15. & 27. Et ibidem non ſolum *Paſcha*, ſed & reliqua feſta cum lætitia celebrari, *Deuter.* 16. Et Sacerdotes conſuli, *Deut.* 17. *v.* 8. 9. Et convenire *Levitas*, *Deut.* 7. *v.* 6. Adeoque totum *Iſraëlem* ante Domini faciem comparere, *Deut.* 31. *v.* 11. Itaque ex illo ipſo *Deuteronomii* loco, quem citavimus, probat *Maimonides Paſcha* etiam in celſis locis, tum, cum licita fuêre, mactari non potuiſſe, ſed ſolum in Templi atrio. Verba ſic habent libri *De Paſchate*, cap. primo ſectione tertia, אין שוחטין הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים אף בשעת התר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחת שעריך *Non mactant* Paſcha *niſi in Templi atrio, ut reliqua ſacra. Etiam tum cùm licita fuêre loca celſa,* Paſcha *in loco celſo privato non offerebant. Et vapulabat quisquis in loco celſo privato offe-*

offerebat, quia dicitur Deut. 16. v. 5. "*Non pote-* "*ris immolare* Paſcha *in ulla portarum tuarum.* Neque obſcurum eſt, cur *Paſcha* in loco ſacro mactari oportuerit. Nempe *Paſcha* non ſolum ſacramentum, ſed & ſacrificium fuit. Quod *Moſes* non ſemel docet. Sic *Exod.* 12. v. 27. *Hoc eſt ſacrificium* Paſchatis *Domino.* Exod. 23. 18. & 34. v. 25. *Non immolabis cum fermentato ſanguinem ſacrificii mei*, id eſt, *Paſchalis* agni, ut ſtatim docebimus. *Num.* 19. v. 7. qui propter immunditiem excluſi fuerant, petunt cur prohibeantur, *ne oblationem offerant Domino ſtato tempore ſuo*, quæ eadem locutio repetitur verſu decimo tertio. Et *Deut.* 16. v. 4. *Neque pernoctabit de agni carne, quam ſacrificabis veſpere.* Et verſu quinto, *Non poteris ſacrificare Paſcha.* Et verſu ſexto, *Paſcha ſacrificabis veſpere.* Neque aliter loquuntur novi fœderis Scriptores. *Marc.* 14. *v.* [illegible]. Ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον. *Luc.* 22. *v.* 7. Ἐδἑ θύεσθαι τὸ [illegible]σχα. 1 *Cor.* 5. *v.* 7. Τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη. Sacrificium autem fuiſſe propriè dictum, ex ipſo ritu apparet. Sanguis enim agni Domino offerebatur. Quod colligere eſt ex verbis *Moſis* Exod. 23. v. 18. *Non offeres ſanguinem* זבחי *ſacrificii mei cum pane fermentato: nec adeps feſti mei remanebit usque manè. Sacrificii mei*, id eſt, *Paſchatis mei.* Itaque *Onkelos* hic habet דם פסחי, *ſanguinem Paſchatis mei.* Et *Jonathan*, אדם נכסת פסחי *ſanguinem libaminis Paſchatis mei.* Et *Saadias* in *Arabica* Paraphraſi, *Non immolabis* فساحي *Paſcha meum.* Neque aliter ſumunt *R. Selomo*, *Aben Ezra*, *Menachem*, *Abarbanel*, aut *Hebræorum* ullus, quòd quidem ſciam. Et hanc ſuam interpretationem duplici ratione probant. 1. Ex loco parallelo *Exod.* 34. *v.* 25. *Non immolabis cum pane fermentato ſanguinem ſacrificii mei, nec remanebit usque manè* זבח חג הפסח *ſacrificium feſti* Paſchatis. Ubi vides in poſteriore hemiſtichio Legem *Paſchatis* diſertè meminiſſe. 2. Ex ſequentibus utroque loco, *Principium primitiarum terræ tuæ feres in domum Domini tui. Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.* Quorum unum ad *Pentecoſten*, alterum ad feſtum Tabernaculorum pertinere volunt, ut dicetur ſuo loco. Ita ut *Exodi* 23. *v.* 18. 19. & 34. *v.* 25. 26. duobus verſibus continuis tres habeantur Leges, quæ tria feſta reſpiciunt in *Judæa* ſolennia, *Paſcha*, *Pentecoſten*, *Scenopegiam.* Hoc præcipuum, quod agni ſanguis per Sacerdotem ſpargebatur. Quod diſertis verbis teſtatur *Esdras* 2 Paral. 30. v. 16. הכהנים זורקים את הדם מיד הלוים *Sacerdotes ſpargentes* (*Paſchalis* agni) *ſanguinem è manibus Levitarum* (acceptum.) Et rurſus cap. 35. v. 11. *Et mactârunt* Paſcha ויזרקו הכהנים מידם *& aſperſerunt Sacerdotes è manu eorum.* Quod ad ſacrificium pertinere nemo neſcit. Ac proinde, quoties offeruntur victimæ in *Exodo* & *Levitico*, toties Sacerdos ſpargit ſanguinem ad altare circumcirca. Et idem victimæ ſanguis libris, vaſibus, veſtibus, Sacerdotibus, populo univerſo inſpergitur. Id *Paulo* eſt τῷ αἵματι ῥαντίζειν, *Hebr.* 9. *v.* 21. Et *Petrus*, eodem alludens, nos electos fuiſſe ſcribit εἰς ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, *in aſperſionem ſanguinis* Jeſu Chriſti, 1 *Pet.* 1. *v.* 2. Itaque *Judæorum* hic Canon eſt notiſſimus, עקר הזבח בהזיית הדם *Radix* (ſeu *eſſentia*) *ſacrificii eſt in aſperſione ſanguinis.* Hinc *Maimonides*, *De Paſchate* cap. 2. ſect. 6. שהזריקה חמורה שהיא עקר הקרבן *quia aſperſio magni momenti eſt, cum ſit radix oblationis.* Et pelvis, aut crater, quo Sacerdotes ſanguinem aspergendum excipiebant, מזרק dicitur, quod ῥαντιστήριον, *aſperſorium.* Quid quod in primo illo *Paſchate*, quod in *Ægypto* celebrârunt *Iſraëlitæ*, cum nullum eſſet altare, ad quod conveniret populus, ut agni ſanguis ad illud ſpargeretur, tamen huic aſperſioni id fuit analogum, quod agni ſanguine ſuperliminare, & poſtes illinere juſſi ſunt, *Exod.* 12. *v.* 22. Itaque multi interpretes *aſpergendi* vocem hic adhibent. Ita *Onkelos*, & *Jonathan* ותדון *& aſpergetis.* *Syrus* quoque eodem ſenſu, ܘܬܪܣܘܢ. Et *Hieronymus*, *Aſpergite ex eo ſuperliminare.* *Apoſtolus* vocat πρόσχυσιν *affuſionem*, cum dicit *Moſem* per fidem feciſſe *Paſcha*, καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, *& affuſionem ſanguinis*: ubi rurſus *Syrus* habet ܘܣܘܡܣܐ ܕܕܡܐ *& aſperſionem ſanguinis.* Nec quisquam negaverit propitiatorium fuiſſe illum ſanguinem, cum ejus vel illitu, vel aſperſione Deum placaverint. Jam, ſi *Hebræos* conſulas, diſces non ſolum ſanguinem ad altare effundi, ſed & ejus viſcera, & adipes adoleri debuiſſe, ut in aliis ſacrificiis, *Lev.* 17. *v.* 6. *Maimonides*, *De Paſchate* cap. 1. §. 6. דם הפסח טעון שפיכה כנגד היסוד ואחר כך ששופכין דמו מפשיטין אותו וקורעין את בטנו ומוציאין את אמוריו ומקטירין אותן חלבין כל זבח וזבח לבדו ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו ומביא לביתו לירושלם וצולהו ואוכילו לערב *Sanguinem* Paſchatis *ad baſin altaris effundere neceſſe eſt. Et poſt ſanguinem effuſum illud pelle denudant, & ex ejus ventre diffiſſo extorum adipes educunt, & eos adolent, in unoquoque ſacrificio ſeorſim. Et ſacrificii dominus,* Paſcha *ſuum una cum pelle auferens, defert in domum, quam habet* Hieroſolymis, *& aſſatum veſperè comedit.* Et ſectione ſeptimâ, המניח אמורין ולא הקטיר עד שלנו ונפסלו בלינא הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא ילין חלב חגי עד בוקר *Qui reponit extorum adipes, nec adolet donec pernoctaverint, ita ut pernoctatione illiciti fiant, peccat in mandatum negativum; quia dicitur* Exod. 23. v. 18. "*Non* "*pernoctabit adeps feſti mei usque manè.* Et ſectione octava, ומקטירין חלבי פסחין כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר *Et tota nocte adolent* Paſchatum *adipes, donec aſcendat columna Auroræ.* Et ſectione decima quarta, poſtquam longam Sacerdotum ſeriem circa altare deſcripſit cum aureis & argenteis pelvibus, addit, cum quis *Paſcha* mactaviſſet, ſanguinem in pelvi fuiſſe exceptum à Sacerdote vicino, qui eum alteri traderet, & ſic deinceps, עד שהגע הדם אצל כהן הקרוב למזבח שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד *donec pervenerit ſanguis ad Sacerdotem vicinum, qui eum unica effuſione ad altaris baſim effunderet, & quam pelvim plenam acceperat, vacuam redderet.* Et ſectione decima octava, שחיטת הפסח וזריקת דמו ומיחוי קרבו והקטר חלביו דוחין את השבת *Jugulatio* Paſchatis, *& aſperſio ſanguinis ejus, & ventris ejus percuſſio, & adipum ejus ſuffitus impellunt Sabbatum.* Senſus eſt, his vacandum eſſe etiam die *Sabbati*, quia Lex jubet, ut fiant במועדו *ſtato tempore ſuo*, ac proinde non poſſunt in aliud tempus rejici. Hæc omnia ferè totidem verbis legas in *Miſnæ* Tractatu *De Paſchate* cap. 5. & 6. Nec leviter prætereundum eſt etiam *Karaitas*, qui *Judaicas* Traditiones rejiciunt, ut ex ſola Scriptura pendeant, plerisque his aſſentiri. Id probat doctiſſimus *Anglus* ex his veteris cujusdam *Karaitæ* verbis, quem penes ſe eſſe aſſerit, דע שהקרבת הפסח הוא במקום המובחר ככתוב לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך ומקום שחיטתו בעזרה ושפיכת דמו אל יסוד המזבח ואמוריו היו נקטרים במזבח *Scito* Paſchæ *oblationem fieri in loco* [à Deo] *electo, ſicut ſcriptum eſt,* "*Non* "*poteris immolare* Paſcha *in ulla portarum tuarum. Locusque mactationis ejus eſt in Templi atrio: & ſanguinis ejus effuſio ad altaris baſin. Extorum denique adipes in altari adolentur.* Hæc ille in capite, cui titulus eſt במקום הקרבת הפסח ואכילתו *De loco, in quo* Paſcha

offeren-

offerendum eſt, & ejus eſu. Vir quidam piiſſimus & doctiſſimus, qui *Paſcha* putat potuiſſe ubivis mactari, & comedi, quamdiu ſtetit *Jeruſalem*, non cogitabat

(e) Exod. 23. v. 17. & 34. 23. Deut. 16. 16.

fruſtra toties (*e*) juberi mares omnes, ut quotannis veniant *in locum, quem Deus elegerit*, hoc feſtum celebraturi, ſi tum potuit agnus ubivis mactari, & manducari. Nec fuiſſe opus, ut qui erant בדרך רחקה *in via remota* tempore primi *Paſchatis*, *Hieroſolymam* ſe ſiſterent ſecundo menſe, & in eorum gratiam *Paſcha* alterum obſervaretur. Neque, ut Deus illorum urbes ab invaſione per miraculum ſervaret, dum ad feſta celebranda in unum locum ſe conferrent; quomodo ſe facturum pollicetur *Exod.* 34. *v.* 24. Neque enim opus eſt miraculis, cum media ordinaria non deſunt. Illa autem non defuiſſent, ſi viri potuiſſent *Paſcha* alibi celebrare, quia vacuas urbes non reliquiſſent. Temporis & loci anguſtia fruſtra objicitur, quaſi inter duas veſperas non potuerint tot agnorum millia ad unum altare ſiſti & offerri. Templi enim atrium latiſſimè patuiſſe docent viginti duo millia boum, & ovium centum viginti millia in Templi encæniis à *Solomone* ibi oblata, 1 *Reg.* 8. *v.* 63. & à reliquo populo ſacrificia ſine numero, 2 *Par.* 5. *v.* 6. Neque parvum fuit altare, quod in ſecundo Templo deſcribit *Ioſephus* τετράγωνον, tam latum, quàm longum, cubitis quinquaginta, id eſt, pedibus ſeptuaginta quinque, *De bello Iud.* lib. 6. cap. 6. In illud autem altare non toti agni, ſed ſolum extorum adipes imponebantur, & ſanguis fundebatur ad baſin. Quibus offerendis vacabant plurimi & expediti Sacerdotes per horas quatuor, ſi res ita poſtularet; quod ex *Talmudicis*, *Maimonide*, & *Hebræorum* aliis probare ſit obvium. Quin ſupra docuit *Maimonides* agni adipes tota nocte potuiſſe adoleri, & donec aſcenderet columna Auroræ.

IV. Miniſtri.

Sed, ut jam de miniſtris agamus accuratius, hi vel è plebe fuerunt, vel *Levitæ*, vel Sacerdotes. Plebejos fuiſſe nonnulli probant ex primo illo *Paſchate*, quod in *Ægypto* celebratum eſt. Quæ probatio non valet: quia tum temporis, cùm Sacerdotes nondum inſtituiſſet Deus, neceſſe erat plebejos Sacerdotum implere locum. Ita tamen, ut hoc muneris vel cederet patrifamilias, vel ejus filio natu majori. Quod obtinuit maximè poſt exitum ex *Ægypto*. Tum enim Deus, *Iſraelitarum* primogenitos ex communi clade eximens, novum jus in eos ſibi acquiſivit, *Exod.* 13. *v.* 15. & *Num.* 8. *verſ.* 17. Illos igitur vel redimi oportuit, *Exod.* 13. *v.* 13. pretio nempe quinque ſiclorum, *Num.* 18. *v.* 16. vel Deo conſecrari. Atque ut mundarum pecudum fœtus primogeniti pro victimis fuêre; ita hominum primogeniti Sacerdotum loco habiti ſunt: donec, iis in deſerto recenſitis & ſupra viginti duo millia numeratis, *Levitas*, qui ferè totidem reperti ſunt, Deus in illorum locum ſibi adſcivit, & cultui ſuo dicavit, *Num.* 3. & 8. Itaque, cum Sacerdotes, qui ad Deum accedunt, jubentur ſe ſanctificare, *Exod.* 19. *v.* 22. plerique *Sacerdotum* nomine primogenitos intelligunt, quia tum nulli erant Sacerdotes propriè dicti. Neque aliter accipitur, quod *Exod.* 24. *v.* 5. *juvenes de filiis Iſraëlis* Deo leguntur holocaſta obtuliſſe, & pacificas victimas immolaviſſe. Unde eſt, quod, pro *juvenibus*, *Onkelos*, & *Ionathan Chaldæi*, *Saadias Arabs*, & *Tavvaſius Perſa*, *primogenitos* habent. Atque eoſmet ipſos intelligunt *Rabbi Selomo*, & *Aben Ezra*. Quidni igitur pari ratione *Paſcha* in *Ægypto* fuerit adminiſtratum aut à patrefamilias, aut ab hujuſmodi primogenitis? At etiam in terra *Chanaan* non pauci plebejis putant idem fuiſſe juris. Quibus præiviſſe videtur *Philo Iudæus*, cum dicit de feſto *Paſchatis* in libro *De Decalogo*, Ἐν ᾗ (ἑορτῇ) θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν οὐκ ἀναμένοντες, ἱερωσύνην τοῦ νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος, εἰς αὐτουργίαν θυσιῶν· *Quo feſto paſſim ſinguli ſacrificant, non expectatis Sacerdotibus, Lege ſacerdotium quotannis univerſæ genti una die eximiâ concedente, ut ſacrificia per ſe faciat.* Et rurſus libro tertio *De vita Moſis*, Ἐν ᾗ οὐχ οἱ μὲν ἰδιῶται προσάγουσι τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, θύουσι δ' οἱ ἱερεῖς· ἀλλὰ νόμου προστάξει σύμπαν τὸ ἔθνος ἱερᾶται, τῶν κατὰ μέρος ἑκάστου τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας ἀνάγοντος τότε, καὶ χειρουργοῦντος. *Quo feſto non* (ut aliàs) *plebeji homines victimas ad altare adducunt à Sacerdote mactandas: ſed, jubente Lege, tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſque hoſtiam offert, & propriis manibus immolat.* In quibus verbis obiter nota *Philoni* θυσίας ἀνάγειν idem eſſe, quod *Lucæ*, *Act.* 7. *v.* 41. ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, *obtulerunt ſacrificium idolo*: cujus locutionis alioqui rara exempla. Sed, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, non *Philo* ſolus, ſed ipſe Deus videri poſſit id toti populo conceſſiſſe, ut *Paſcha* mactet. Sic enim Lex de agno *Exod.* 12. *v.* 6. *Eum mactabunt* כל קהל עדת ישראל *tota congregatio Synagogæ Iſraëlis.* Proinde in ſolenni *Paſchate* ſub *Ezekia* videtur id fuiſſe extraordinarium, quod agni non à populo, ſed à *Levitis* immolati ſunt. *Eſdras* enim rem ita refert, ac ſi præter morem facta ſit propter populi immunditiam. Verba ſunt 2 *Par.* 30. *v.* 17. *Quia plerique è congregatione non ſe ſanctificaverant, ideo* Levitæ *vacabant mactationi* Paſchatum *pro omni immundo, ut ea Domino ſanctificarent.* In quem locum *R. Selomo*, *Ne mireris, cur non ipſi* Paſchatum *domini illa mactaverint, ideo ſcriptum continuo poſt,* "*Quia plerique non ſe ſanctificaverant*, &c. Eodem hæc pertinent *Eſd.* 6. *v.* 20. *Mundaverant ſe Sacerdotes, ac* Levitæ *pariter, omnes mundi erant. Ideo mactaverunt* Paſcha *pro omnibus iis, qui ex captivitate redierant.* Qui nimirum ipſi mactaſſent, ſi fuiſſent æquè mundi. Plebejis igitur agnos mactare per Legem fuit liberum, modo ne immundities obſtaret. Non tamen inde ſequitur, quod contendit *Philo*, Oratorum more rem exaggerans, plebejos die *Paſchatis* Sacerdotum egiſſe partes. Neque enim hic fuit quidquam peculiare, cum in quovis alio ſacrificio idem fuerit conceſſum plebejis hominibus. Sic de holocauſto dicitur *Levit.* 1. *v.* 3. 4. 5. *Si quis holocauſtum offerat*, &c. *manum imponet holocauſti capiti*, &c. *Et mactabit filium bovis* (id eſt, *vitulum*) *coram Domino. Et Sacerdotes, filii* Aaron, *ſanguinem offerent, & ad altare ſpargent circumcirca.* Et de ſacrificio pacifico, *Levit.* 3. *verſ.* 2. *Manum imponet capiti oblationis ſuæ, & mactabit eam præ foribus tabernaculi conventus: Sacerdotis autem*; &c. Et de ſacrificio pro peccato *Levit.* 4. *v.* 24. *Et manum imponet hirci capiti, & mactabit eum in loco, ubi jugulatur holocauſtum coram Domino. Et Sacerdos accipiet de ſanguine*, &c. Hinc *Maimonides* in libro *De ingreſſu Sacerdotis in Sanctuarium*, cap. 9. ſect. 6. שחיטת קדשים כשרה בזרים אפילו קדשי קדשים בין קדשי יחיד בין קדשי ציבור שנאמר ושחט את בן הבקר לפני יי והקריבו בני אהרן *Mactatio victimarum per peregrinos legitima eſt* (id eſt, facta per eos, qui non ſunt ex *Aaronis* familia) *etiam ſanctiſſimarum, ſive ſint privati hominis victimæ, aut totius congregationis. Dicitur enim* Levit. 1. v. 5. "*Et mactabit vitulum coram Domino, & filii* Aaron *offerent.* Sed additur continuo poſt, מקבלה ואילך מצות כהונה *Receptio* (ſanguinis) *& quæ ſequuntur, pertinent ad ſacerdotium.* Ita *Talmudici* in *Zebachin* capite quinto, שחט ישראל וקבל הכהן *Mactat Iſraël* (id eſt, *quivis Iſraëlita*) *ſed Sacerdos* ſanguinem *accipit.* E ibi *Bartenora*, שחט ישראל אם ירצה שהשחיטה כשרה בזרים בכל הקרבנות *Mactat Iſraël* (quivis è plebe) *ſi velit, quia victimæ mactatio per peregrinos legitimè fit in omnibus ſacrificiis;*

ciis;

ctis : *ſed Sacerdotum eſt accipere ſanguinem.* Proinde *Abarbanel* in *Leviticum* res decem in ſacrificio numerat, quarum quinque ad eos attinent, qui victimas offerunt, quinque ad ſolum Sacerdotem. Illæ ſunt, 1 manuum impoſitio in caput victimæ, 2 mactatio, 3 excoriatio, 4 diſſectio, 5 extorum ablutio: hæ, 1 ſanguinem in pelvi accipere, 2 eundem aſpergere, 3 ignem ſuper altare accendere, 4 ligna digerere, 5 & partes carnium, quæ adolentur. Hæc pluribus refert egregius Scriptor *Anglicanus* ignoti nominis, quem hic me ſequi ingenuè profiteor. Ex illis autem abundè patet in oblatione *Paſchatis* nihil licuiſſe privatis, quod non iis æquè licuerit in quovis alio ſacrificio. Nam, ut in aliis ſacrificiis, ita etiam in *Paſchate* ſolus Sacerdos ſanguinem, vel à *Levitis*, vel à plebejis acceptum, in altare ſpargebat, ut ſuprà docuimus ex 2 *Par.* 30. 16. & 35. 11. Solus item extorum adipes in altari adolebat, quod *Hebræi* omnes aſſerunt. Hinc Sacerdotes non latebat quot numero eſſent *Paſchata*. Et ſub *Nerone* οἱ ἀρχιερεῖς, ut *Ceſtio* ſatisfacerent, *Judæorum* numerum ab iis ſciſcitanti, reſponderunt ſe *Paſchæ* ſolenni die numeraſſe (f) τῶν μὲν θυμάτων εἴκοσι πέντε μυριάδας πρὸς ἢ πεντακισχίλια ἑξακόσια, *hoſtiarum viginti quinque myriades, & inſuper quinque millia, & ſexcenta.* Ut 1 *Sam.* 15. 4. in *Chaldæa* Paraphraſi *Saül Iſraëlitas* numeraſſe legitur באמרי פסחיא *per agnos Paſchales.* Quod, licet fabuloſum, ut alibi docuimus, probat tamen ex illius interpretis ſententia, qui creditur eſſe *Jonathan*, *Iſraëlitas* ſic potuiſſe numerari. Quod ne concipi quidem poteſt, ſi agnum domi ſuæ mactatum quiſque comedit. Hæc de ſacrorum miniſtris. In *Paſchali* autem convivio pater-familias, miniſtri vices gerens, cæteris in eadem menſa accumbentibus panem, & agni carnes, & poculum diſtribuebat.

(f) *Joſeph. De bello, lib. 7. c. 17.*

V. Convivæ.

Convivas quod attinet, hi vel genuini fuerunt, vel adſcititii *Judæi*, *Genuinos* hic voco, quotquot erant ex *Abrahami* genere. *Adſcititios* τοὺς מתיהדים, id eſt, quotquot aliunde orti, περιετέμνοντο, καὶ Ἰουδάϊζον, *circumcidebantur, &* Judæi *fiebant*, ut habetur *Eſther.* 8. 17. Horum alii עבדים ילידי בית *vernæ*, ſeu *ſervi domi nati*, alii מקנת כסף ſervi ἀργυρώνητοι, alii שכירים *mercenarii*, alii תושבים *inquilini* terræ *Chanaan*, nulli ſervitio addicti: de quibus omnibus *Gen.* 17. 12. & *Exod.* 12. 44. 45. Qui ad *Judaiſmum* convertitur *Hebraicè* dicitur גר *ger*, & *Chaldaicè* גיורא *giora*, unde *Græcum* γειώρας *Exod.* 12. 19. & *Eſ.* 14. 1. ſed frequentius προσήλυτος. Ante circumciſionem nemo ad *Paſcha* admittebatur, in quam rem eſt diſerta lex *Exod.* 12. 48. *Nemo incircumciſus ex eo comedet.* Et proſelytos inſuper baptizari oportuit, poſtquam circumciſionis vulnus coaluerat, de quo baptiſmo multa *Judæi*. Mercenario, & inquilino, inter *Judæos* degentibus, haud dubiè liberum fuit à circumciſione abſtinere. Sed ſervos ἀργυρωνήτους ad circumciſionem potuiſſe cogi multi colligunt ex *Gen.* 17. 12. ubi *Abraham* circumcidere jubetur tam ſervum emptitium, quam dominatum. Quibus concinere videntur hæc Legis de *Paſchate* Exod. 12. 44. *Omnem ſervum, argento emptum, circumcides, tum vero de eo comedet.* Tamen vix crediderim quemquam ad circumciſionem mera vi fuiſſe adactum: quia ſic ſumenti imponeretur peccandi neceſſitas, & juberetur hypocriſis. Nec talis circumciſio ſacramentum eſſet Dei fœderis, quo non trahimur inviti, ſed id volentes amplectimur. Denique vera Religio ſuaderi debet, non imperari; nec hominum metu ſuſcipi, ſed ſolius Dei timore. Quem qui colit invitus, eo non eſt melior, qui idolis ſponte ſervit. In Lege igitur dominos non puto juberi ſimpliciter, ut ſervos à ſe emptos circumcidant; ſed ut circumcidant, quantum in ſe eſt, aut aliter à ſe abdicent. Hanc Legem ab *Hebræis* ſic intelligi docent iſta *Maimonidis De circumciſione* cap. 1. ſect. 6. לקח עבד גדול מן הכותים ולא רצה העבד למול מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש יתר על כן אסור לקיימו כשהוא ערל אלא חוזר ומוכרו לכותים *Si quis ſervum jam adultum à* Cuthæis *comparaverit, qui circumcidi nolit; revolvuntur cum eo omnes duodecim anni menſes* (id eſt, toto anno ſervatur) *ſed non licet eum ſervare diutius incircumciſum. Debet igitur* Cuthæis *iterum venundari.* Vernas tamen, ſeu infantes à ſervis domi natos, etiam invitis parentibus, à dominis octavo die potuiſſe circumcidi palàm eſt; quia liberi in ſervitute nati non tam erant patris, quàm heri. Proinde ſervus, anno *Sabbatico* Legis beneficio ex ſervitute exiens, liberos ex ancilla creatos ſecum non abducebat, ſed domino relinquebat, *Exod.* 21. 4. Quæ Lex excludebat incircumciſos, excludebat etiam apoſtatas, & rebelles in Dei Legem. Nempe, ut ait *Apoſtolus* Rom. 2. 25. *Circumciſio quidem prodeſt, ſi Legem exſequaris, ſed ſi transgreſſor Legis fueris, circumciſio tua facta eſt præputium.* Hinc *Exod.* 12. 43. ita habuit *Hieroſolymitana* Paraphraſis, prout *Elias* citat in *Thisbi*, *Nemo Iſraëlita*, דאשתמד *qui defecit* (vel *apoſtata fuit*) *ex eo comedet.* Pro quo *Onkelos*, דאסתלק, *qui receſſit.* Et *Jonathan* cum auctuario, דאסתלק ולא הדר *qui receſſit, nec reverſus eſt*; ne quis putet non relinqui locum pœnitentiæ. Sed in *Hebræo* ſolum eſt, כל בן נכר *Quisquis eſt peregrini filius non comedet ex eo. Peregrini filius*, id eſt, ἀλλογενὴς *alienigena*, ut *Græci* & *Hieronymus* rectè reddunt. Itaque hæc verba ad *Gentes* pertinent, non ad *Judæos* apoſtatas. Sed *Chaldæos* pro בֶּן־נֵכָר *ben nechar*, id eſt, *filio peregrini*, puto legiſſe בֶּן־נֵכֶר *ben necher*, id eſt, *filium alienationis*, & eos intellexiſſe, qui per apoſtaſiam à Deo alienantur. Videri poſſit qua Lege excluduntur incircumciſi, etiam excludi fœminas, quæ non circumcidebantur: maximè, cum in Lege ſoli mares ad tria feſta ſe conferre jubeantur. Vide *Exod.* 23. 17. & 34. 23. & *Deut* 16. 16. Sed *Exod.* 12. 6. 47. כל עדת ישראל *omnis cœtus Iſraël* jubetur *Paſcha* celebrare. Itaque fœminas unà cum viris ſolennia hæc feſta celebrâſſe patet exemplo *Elkanæ*, qui quotannis ambas uxores, cum filiis & filiabus, ſecum ducebat *Siluntem* ad ſolennia feſta, 1 *Sam.* 1. 3. 4. *Joſeph* quoque, & ſancta virgo, feſto *Paſchatis Hieroſolymam* annuatim ſe conferebant, *Luc.* 2. 41. Neque dubium, quin idem præſtiterint omnes eorum temporum piæ mulieres. Proinde illis fuit ſua pars in ſacris conviviis. Et quo die ſacrificabat *Elkana*, uxori ſuæ *Peninnæ*, ejusque filiis, & filiabus omnibus dabat ſacrificii partes. Et *Annæ*, quam amabat, dabat מנת אחת אפים *portionem unam honorariam*, 1 *Sam.* 1. 4. 5. *David* quoque, oblatis ſacrificiis euchariſticis, horum partem impertîit omnibus *Iſraëlitis* למאיש ועד אשה *à viro ad mulierem*, id eſt, tam his, quam illis, 2 *Sam.* 6. 18. 19. Et Sacerdotum filiæ ſacris cibis veſcebantur, *Num.* 18. 11. 19. Quidni igitur credamus mulieres etiam *Paſchæ* participâſſe; quod euchariſtici ſacrificii fuit genus, ut docuimus? *Hebræos* certè *Maimonides*, *Paſch.* cap. 2. §. 4. non ſolum mulieres admittere docet in *Paſchalibus* conviviis, ſed & nonnunquam, ut ait, עושים חבורה כלם נשים אפילו בפסח שני *contubernium faciunt totum ex mulieribus etiam in ſecundo* Paſchate. Neque verò illas excluſit lata Lex in incircumciſos: cum mulier incircumciſa dici nequeat; quia ad eam non pertinet circumciſio. Quid quod ערל *arel*, propriè ἀπερίτμητον *incircumciſum* non ſonat, quomodo reddi ſolet; ſed ἀκρόβυστον *præputiatum*, ſi ita loqui liceat, quod ſequutus eſt *Aquila*. Mulierem autem non

poſſe eſſe ἀκρόβυϛον *præputiatum*, eos non latet, qui ſciunt quid ſit ἀκροβυϛία *præputium.*

Legalis etiam immunditia *Iſraëlitas* à *Paſchatis* communione excludebat, donec ab ea expurgati eſſent. *Joſephus*, *De Bello* lib. 7. cap. 17. Οὔτε γὰρ λεπροῖς, οὔτε γονοῤῥαίοις, οὔτε γυναιξὶν ἐπεμμήνοις, οὔτε τοῖς ἄλλως μεμιασμένοις ἐξῆν τῆς δὲ τῆς θυσίας μεταλαμβάνειν. *Neque enim leproſis, neque gonorrhœâ laborantibus, neque menſtruatis mulieribus, neque aliter pollutis licebat hujus ſacrificii participem eſſe.* Sic *Num.* 9. 6. *Quidam fuerunt, qui, cum immundi eſſent ex contactu humani cadaveris,* Paſcha *illo die celebrare non potuerunt.* Itaque, ut tam illis, quam aliis deinceps in ſimili caſu provideretur, alterum *Paſcha* Dei juſſu in ſequentem menſem eſt indictum. Non, quod eo recurrere ſemper neceſſe fuerit. Quædam enim immunditiæ non durabant niſi in diem, & ſub veſperam expurgabantur. Hinc *Maimonides*, *Paſch.* cap. 6. ſect. 1. *Quisnam eſt ita immundus, ut ad* Paſcha *ſecundum impellatur? Quisquis non poteſt comedere* Paſcha *nocte decima quinta menſis* Niſan *propter immunditiam ſuam:* כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובועלי נדוה *ut viri ſeminis, & mulieres ſanguinis fluxu laborantes, menſtruatæ, puerperæ, & qui cum menſtruatis mulieribus rem habuerunt. Sed qui cadaver reptilis tetigit, aut reptile, aut quid aliud ſimile die decima quarta, is lavatur, &, poſtquam lotus eſt, pro eo* Paſcha *mactant. Et ſub veſperam, cum Sol ei occubuit, comedit* Paſcha. Quia qui ſe polluerat rerum hujuſmodi contactu, nonniſi uſque ad veſperam immundus erat, *Levit.* 11. 24. At per ſeptem dies erant polluti, qui humanum cadaver tetigerant, *Num.* 19. 11. &c. Item, qui viri ſeminis, & quæ mulieres ſanguinis fluxu laboraverant, & qui menſtruatam inierat, *Levit.* 15. 13. 19. 24. 28. Quæ marem pepererat, per hebdomadem; quæ fœminam, per duas hebdomadas impura fuit: nec illa ante quadrageſimum, hæc ante octogeſimum diem perfectè purgari potuit, *Levit.* 12. 2. &c. Proinde donec purgationis tempus eſſet elapſum, non licebat illis vel agni *Paſchalis*, vel ullam euchariſtici ſacrificii carnem morſu libare ſub pœna exciſionis. Ita de Sacerdotibus pronuntiat Lex *Levit.* 22. 3. &c. *Quicunque è toto ſemine veſtro acceſſerit ad res ſacras, quas Domino ſanctificaverint filii* Iſraëlis, *dum ejus immunditia in ipſo eſt, is utique exſcindetur à facie mea,* &c. *Quisquis è ſemine* Aaronis *eſt leproſus, aut gonorrhœa laborat, de rebus ſacris ne comedat uſquedum mundus fuerit: ſimiliter qui tetigit ullum immundum à mortuo, aut ullum, ex quo exiit ſemen concubitus. Aut quicunque tetigerit ullum reptile,* &c. *Quisquis illud tetigerit, immundus erit uſque ad veſperam. Ne igitur comedat de rebus ſacris donec laverit corpus ſuum aqua. Et poſtquam occubuerit Sol, mundus erit, & poſtea comedere poterit de rebus illis ſanctis, quia ſunt ejus cibus.* Et de quovis *Iſraëlita* Levit. 7. 20. *Quisquis comederit carnem è ſacrificio euchariſtico, quod eſt Domini, cum immunditia ſua in ſe, exſcindetur vir ille è populis ſuis.* Ideoque ſupra nos docuit *Joannes* noluiſſe *Judæos* in Prætorium ingredi, ne *Paſcha* comeſuri polluerentur, *Joh.* 18. 28. Ubi, ſive *Paſchatis* nomine *Paſchalem* agnum intelligas, ut plerique volunt; aut ſacrificia euchariſtica, quæ vel cum agno, aut poſt agnum diebus *azymorum* comedebantur: tamen hic locus omnino ad rem eſt, quia quisquis erat pollutus ab utriuſque eſu prohibebatur. At ſub *Ezechia* Rege piiſſimo hanc Legem violaverunt multæ tribus *Iſraëlis*, de quibus ita habetur 2 *Paral.* 30. 17. כי רבת בקהל *Quia multitudo fuit in congregatione, qui ſe non ſanctificaverant.* Et rurſus verſu decimo octavo כי מרבית העם *Quia magna pars populi,* רבת *multitudo ex* Ephraim, *&* Manaſſe, & Iſachar, & Zabulon, *non ſe mundaverant, ſed comederant* Paſcha בלא ככתוב *aliter quam ſcriptum eſt.* Tamen verè converſis ignovit Deus, pii Regis oratione pacatus. Proinde ſequitur, *Sed pro iis oravit* Ezechias, *dicens, Bonus Dominus propitius illi ſit, qui totum animum ſuum comparaverit ad quærendum Deum, Dominum Deum patrum ſuorum, licet non* כטהרת הקודש *ſecundum purificationem ſanctitatis.* Id eſt, licet ab immunditia ſua ſe non purificaverit ſecundum ritus in Lege ceremoniali præſcriptos. *Et exaudivit Dominus* Ezechiam, וירפא את העם *& ſanavit populum*, id eſt, ei ignovit, itaut ex peccati reatu, tanquam ex morbo convaleſceret. Sic *Pſ.* 41. 5. *Sana animam meam, quia peccavi,* id eſt, ignoſce mihi. Et *Prophetæ* verba *Eſ.* 6. 10. *Et convertatur,* ורפא לו *& ſanetur, Chriſtus* ſic reddit *Matth.* 13. 15. *convertantur, & ſanemeos*; & *Marc.* 4. 12. *convertantur,* καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα, *& remittantur eis peccata. Maimonides* (*Paſch.* cap. 7. §. 1.) eos aſſerit, qui primo *Paſchate* immundi ſunt propter contactum mortui, rejici in ſecundum *Paſcha*, ut alios immundos, ſi ſint, מיעוט הקהל *minor pars congregationis:* ſed, ſi ſint רוב הקהל *major pars congregationis*, omnes ità admitti, ut pro immundis habeantur. Si præcisè dimidia, omnes quidem admitti, ſed ita, ut mundi cum mundis, immundi cum immundis ſeparatim coëant. Idem in libro *De ingreſſu ſummi Sacerdotis in Sanctuarium* cap. 4. §. 10. quærit an eo anno, quo *Ezechias* ſolenne illud *Paſcha* celebravit, intercalaris *Adar* in fine anni ſit additus, ut differretur *Niſan*, quia plerique nondum erant ſanctificati. Sed Scriptura diſertè docet *Paſcha* celebratum fuiſſe ſecundo menſe 2 *Par.* 30. 2. id eſt, menſe *Jiar*, non menſe *Niſan* per intercalationem dilato.

Sed & remotum iter non tam excludebat, quam excuſabat *Iſraëlitas* à celebratione *Paſchatis*. Itaque quisquis menſe primo erat בדרך רחקה *in via remota*, ita ut non poſſet ſtato die venire *Hieroſolymam*, differebat in menſem ſecundum, *Num.* 9. 10. 11. *Via remota* definitur in *Miſnæ* Tractatu *Peſachim* cap. 9. ſtatim initio, ſpatio, quo urbs מודיעים *Modiim* (è qua oriundi *Macchabæi*) diſtabat *Hieroſolymis*. Et in *Gemara* dicuntur eſſe מן מודיעים לירושלם חמשה עשר מילין *è* Modiim Hieroſolymas *quindecim milliaria*, (longè aliter, quam *Eugeſippus*, qui ſolum ſex numerat.) Hinc *Maimonides*, *Paſch* cap. 5. §. 8. 9. ואיזו היא דרך רחוקה חמשה עשר מיל חוץ לחומות ירושלם מי שהיה בינו ובין ירושלם יום ארבעה עשר אם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הוה דרך רחוקה היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלם אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת *Quænam eſt via remota? Millia quindecim extra* Hieroſolymitana *mœnia: ſi quis igitur die decima quarta* (menſis *Niſan*) *inter ſe &* Hieroſolymam, *orto jam Sole, millia quindecim, aut amplius interjecta habeat, hæc eſt via remota. Sed, ſi quid habeat minus, non eſt via remota: quia poteſt* Hieroſolymam *poſt meridiem pervenire, etiam ſi pedes eat, & lento gradu.* Si quem, qui in viam ſe dedit, remoratur jumentorum tarditas indomita, aut morbus pedum, aut carcer, quo detinetur extra urbis mœnia, is non cenſetur eſſe in via remota, ſed אנוס *per vim detentus*. Vide plura in *Maimonide* ubi ſupra. Hic ſolùm addo, longinquum iter à *Philone* libro tertio *De vita Moſis* longè aliter accipi, nempe pro peregrinatione in regionem à *Judæa* procul diſſitam, cùm ſecundum *Paſcha* permitti dicit τοῖς μακρᾶς χάριν ἀποδημίας κωλυομένοις ἅμα τῷ παντὶ ἔθνει συνιερουργεῖν· οὐ γὰρ οἱ ξενιτεύοντες, καὶ ἑτέρωθι οἰκοῦντες ἀδικοῦσιν, ὡς στερεῖσθαι τῆς ἴσης τιμῆς· καὶ ταῦτα, μὴ χωρούσης πολυανθρωπίαν (f) τὸ ἔθνος μιᾶς χώρας, ἀλλ' ἀποικίας πολλαχόσε διαπεμψαμένης, *iis, qui longinquæ peregrinationis ergo prohibiti ſunt, ne cum reliqua gente ſacrifica-*

(f) Legé τοῦ ἔθνους vel διὰ τὸ πολυανθρωπίαν.

ficarent. Neque enim qui peregrinantur, & alibi terrarum degunt, ullum peccatum admittunt, cur honore cum cæteris communi priventur. Maximè, cum una regio gentem tam populoſam non capiat, ſed colonias in multa loca mittat. Et vero hæc videtur fuiſſe legis vera mens. Nam qui ſolùm quindecim ab urbe milliaribus abfuit die menſis decima quarta, ſi non potuit illa ipſa die *Hieroſolymam* ſe conferre, cur non pridiè diſceſſit, ut feſto intereſſet, nec pateretur à tempore ſe intercipi. Hæc exceptio ſi valeat, in ipſa *Judæa* potuit *Iſraëlitarum* pars maxima à feſto impune abeſſe, nempe quotquot quindecim paſſuum millibus ab urbe aberant. Itaque Doctores videntur interpretatione tam diluta *Iſraëlitis*, ſacra feſta negligentibus, conſuiſſe pulvillos, ut mollius caderent in peccatum prolabentes.

Agni convivæ per domos convenire jubentur *Exod.* 12. 3. *Accipiant ſibi quiſque agnum pro domo patrum, agnum pro unaquaque domo.* Sunt nonnulli interpretes, qui pro *domo familias* habent, id eſt, משפחות, minùs rectè. Aliud enim *familia*, aliud *domus*. *Familia* latiùs patet, atque ut tribus in plures familias, ſic familia dividitur in plures domos, *Joſ.* 7. 14. Itaque, cum in una familia plures agni comederentur, ſæpe minor fuit domus, quam ut agno comedendo par eſſet. In quo caſu Lex jubet vicinos advocari, ita ut conveniant, quantum ſit ſatis ad comedendum agnum, *Exod.* 12. 4. Nec convivarum numerus ſit infra decem, aut ſupra viginti excreſcat. Quo faciunt hæc *Jonathanis* in *Paraphraſi* ואין זעירין אינשי ביתא ממנין עשרא כמיסת למיכל אמרא *Et ſi homines domûs numero ſunt minùs quàm decem, quantum ad comedendum agnum ſatis eſt.* Item hæc *Joſephi, De bello* lib. 17. cap. 7. Ὥσπερ ἡ φρατρία περὶ ἑκάστην γίνεται θυσίαν, οὐκ ἔλασσον ἀνδρῶν δέκα (μόνον γὰρ οὐκ ἔξεστι δαίνυσθαι) πολλοὶ δὲ καὶ σὺν εἴκοσιν ἀθροίζονται. *Tanquam cognatio erit circa unamquamque victimam hominibus decem non minor (ſolum enim convivari non licet) multi autem ad uſque viginti congregantur.* Nec fortaſſe minor fuit convivarum numerus in ſuprema *Chriſti* menſa, ſi cum *Apoſtolis* duodecim, ut nonnulli conjectant, illi adfuit ædium dominus, cum domeſticis ſuis. Nec debuit excedi *ille numerus*, ut adſtantium unuſquiſque ſaltem haberet agninæ offulam, vel ut *Hebræi* definiunt, כזית *quantum olivam.* Itaque *Baal Hatturim* obſervat verba *Moſis* Exod. 12. 4. איש לפי אכלו *unuſquiſque ſecundum id, quod comedit*, per *Gematriam* idem valere, quod אכל כזית *comedit quantum olivam.* Nempe apud *Cabaliſticos* nullum momentum habet unitas, qua ſola differunt duo numeri ex illis vocibus emergentes. Porrò contubernia, in quibus comedebatur agnus, *Joſephus* φρατρίας vocat, *Hebræi* חבורות *ſodalitia*, & commenſales בני חבורות *filios ſodalitii.* In his contuberniis ſimul accumbebant viri & mulieres, ſenes & pueri, ſani & ægri, domini & ſervi, *Judæorum* denique quotquot poterant comedere carnis offulam, ne infantibus quidem excluſis, modò ne eſſent ἀρτιγέννητα βρέφη, *infantes modò geniti*, quales lacte egere dicit *Paulus*, & non ſolido cibo, *Hebr.* 5. 12. Interim *Maimonides*, *De Paſch.* cap. 1. ſect. 4. ſodalitium iniri negat inter mulieres & ſervos, ne ſit קלות ראש *levitas capitis inter eos*, id eſt, ne levius & protervius ſe gerant, quam in tali feſto deceat. Sed idem approbat ſodalitium totum ex mulieribus, aut totum ex ſervis conflatum, non tamen totum ex pueris, quia nondum ſunt rationis compotes. Neque totum ex ægris, aut ex ſenibus, aut ex אוננים, id eſt, *propter mortuum lugentibus*, quia tales parum comedunt. Timendum igitur, ne quid ſuperſit, & agni reliquiæ vileſcant, & profanæ fiant. Quod idem ſit periculum, ſi omnes eſſent proſelyti, qui agni carnes diſſecare ſolent in tenuiſſimas partes. Sed piget hic referre tam futilia λεπτολογήματα.

VI. Ritus.

In præſcriptis à *Moſe* ritibus quatuor ſunt examinanda. 1. Victimæ ſeparatio. 2. Ejuſdem mactatio. 3. Aſſatio. 4. Manducatio. Primum quod attinet, *Exod.* 12. 3. שה *ſeh*, jubetur ſeponi, id eſt, *agnus*, vel *hædus*. Nam, ut capræ & oves in natura multas habent communes dotes, ita in ſermone communia habent non pauca vocabula. Sic ſuo loco (g) *Homerum* obſervavimus μήλων nomine utrumque pecus ſæpe complecti. Et σηκοὺς tam *caprarum*, quàm *ovium* eſſe *caulas*. *Pellem* utramque dici νάκος; & μηλωτὴν, *excrementa* σπυράθους, *vocem* βληχημα, ſeu *balatum*, & κυρίττειν, vel κυρηβάζειν, tam hircis, quàm arietibus convenire, qui cornibus ſe mutuo impetunt. Ità etiam *Hebræis* צאן *tſon*, tam *capram*, quam *ovem*, & שה *ſeh*, tam *hædum*, quàm *agnum* ſonat. Quod ex *Moſe* abunde patet, qui *Gen.* 30. 32. meminit τοῦ שה ſeh, *nigri in ovibus, & maculoſi in capris.* Et *Num.* 15. 11. *Sic fiet*, inquit, לשה τῷ ſeh, *in ovibus, & in capris.* Et *Deut.* 14. 4. *Comeditis* שה כבשים ושה עזים ſeh *ovium, &* ſeh *caprarum.* Cum igitur *Exod.* 12. 3. jubet ſeponi τὸ שה *ſeh*, per ſingulas domos, non dubium eſt, quin intelligat utrumque pecus. Itaque ſignanter addit verſu quinto, *Ex ovibus, & ex capris eum accipietis:* id eſt, ex ovibus, aut ex capris. Neque enim utrumque ſeponi oportuit, ſed alterutrum, prout libebat. Qua tamen libertate pios putaverim ſic eſſe uſos, ut agnum frequentiùs, & libentiùs obtulerint, tanquam victimam Deo gratiorem; quia major eſt in ovibus manſuetudo, docilitas, innocentia. Unde factum eſt, ut olim ovis etiam apud *Ethnicos* pro maxima hoſtia haberetur. *Paulus* ex *Feſto*, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo pacatiore.* Et ipſe *Feſtus*, *Agnus dicitur à* Græco ἁγνὸς, *quod ſignificat* caſtum; *eo quod ſit hoſtia pura, & immolationi apta.* Proindè *Ezech.* 34. 17. dijudicari dicit *Propheta inter pecus & pecus, inter arietes & hircos.* Quo *Chriſtus* alludens *Matth.* 25. 32. 33. electorum à reprobis ſeparationem, quam faciet ultima die, confert cum paſtore, qui ſeparat oves ab hœdis. Adeoque cùm idem nobis proponatur tot locis ſub *agni* typo, ne ſemel quidem *hœdi* nomine illum inſigniri videas. Et utrique commune *Hbræum* שה *ſeh*, *Græci* Interpretes ἀμνὸν, κριὸν, πρόβατον, id eſt *agnum*, *arietem*, *ovem* reddunt quadraginta locis; χίμαρον *hœdum* ſemel tantùm. Et *Chaldæi* tres interpretes vix uſpiam aliter reddunt, quàm אמר *immar*, vel אמרא *immera*, id eſt, *agnum*. Et jam olim pro *Chriſti* typo fuerat aries *Iſaaco* ſubſtitutus, *Gen.* 22. 13. Itaque etiam in *Paſchate* videtur agnus communior fuiſſe victima; neque hœdus mactatus, niſi cum agni deerant. Quo faciunt hæc *Theodoreti* in *Exodum*. Quæſt. 24. Ἵνα ὁ μὲν πρόβατον ἔχων, θύσῃ τοῦτο· ὁ δὲ σπανίζων προβάτου, τὸν ἔριφον· *Ut qui ovem habet, eam immolet; & qui ove caret, hœdum.* Et in *Chaldæa* Paraphraſi, 1 *Sam.* 15. 4. *Saül* populum dinumeraſſe legitur באמרי פסחיא *per agnos Paſchales*, non *per Paſchales hœdos.* Non me latet (quod *Eliezer* refert in *Capitulis* ſect. 32.) *Jacobum* duos hœdos patri ideo appoſuiſſe, cum ab illo benedictus eſt, quia dies erat *Paſchatis*; & horum alterum fuiſſe pro *Paſchate.* Sed nihil fingi potuit ineptius. Nam, ut cætera taceam, *Paſcha* non inſtituit Deus, niſi in exitu ex *Ægypto*.

Præparatio ad *Paſcha* incepit à die decimo, quo Deus agnum ſeponi juſſit mactandum die decimo quarto, *Exod.* 12. 3. Mira igitur eſt *Joſephi* ἀβλεψία, qui, decimæ diei decimam tertiam ſubſtituens, Deum *Moſem* juſſiſſe dicit, (h) ut populo nuntiaret θυσίαν ἑτοίμην ἔχειν, παρασκευασαμένους τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ Ξανθικοῦ μηνὸς εἰς τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην, *ut paratam habeant victimam, Xanthici menſis die decimo tertio in*

(g) *Cap.* 42. *p.* 418. *lin.* 36. & *c ſupra.*

(h) *Antiq. lib.* 2. *c.* 5.

decimum quartum præparatum. Cur autem tanto tempore, antequam mactaretur, præparari voluerit Deus, *Hebræi* has cauſas afferunt. 1. Ne in ipſo diſceſſu, ſi eo usque hanc curam diſtuliſſent, negotiorum turba obruti, id oblivioni traderent. 2. Ut accuratius obſervarent, an fortè aliquis defectus in agno eſſet. 3. Ut ex agni aſpectu occaſionem haberent inter ſe colloquendi de ſua ex *Ægypto* redemptione. 4. Ut ſe maturè accingerent ad futurum feſtum celebrandum. *Sabbatum* fuiſſe addunt decimum illum diem: & ab eo ad diem decimum quartum ſingulos *Iſraëlitas* agnum habuiſſe lectorum ſpondæ alligatum; rogantibusque *Ægyptiis*, quorſum id fieret, reſpondiſſe ſe mactaturos in Dei honorem die decimo quarto. Quod *Ægyptios* malè habebat; quia ſignum *Arietis* illo ipſo menſe colebant. Itaque *Judæos* malè mulctâſſent, niſi divina vis eos coërcuiſſet. In cujus miraculi memoriam *magnum* vocant quodcunque *Sabbatum* proximè præcedit *Paſchatis* feſtum. In quibus, licet fabuloſis, tamen haudquaquam abſurdum eſt, quod arietem volunt jam olim ab *Ægyptiis* pro Deo fuiſſe cultum. *Ægyptii* enim à *Chamo* oriundi ſunt, cujus filius מצרים *Mitſrajim*, *Ægypto* nomen dedit. Et ille quidem *Hammon* dictus eſt; hic Μεσρὲ vel *Oſyris*: quorum prior in *Ariete*, poſterior in *Tauro* cultus eſt. Id Mythologorum neminem latet. Proinde à *Judæis* utrumque immolari vult *Tacitus* in *Ægyptiorum* contemptum. *Cæſo*, inquit, *ariete velut in contumeliam* Hammonis. *Bos quoque immolatur, quem* Ægyptii Apim *colunt*. Valde igitur veriſimile eſt eòdem eſſe referendum, quod in *Zodiaci* ſignis *Aries* primum locum, *Taurus* ſecundum obtinet. Maximè, cum *Chaldæos Ægyptii* in *Aſtrologiæ* ſtudio proximè ſequuti ſint. Itaque *Ptolemæus Petoſirin Ægyptium* κατ' ἐξοχὴν paſſim appellat τὸν ἀρχαῖον, quaſi nullum *Aſtrologum* noverit antiquiorem. Et ejuſdem meminerunt *Græci* vetuſtiores, ut *Ariſtophanes* in *Danaidibus*,

Καὶ τὸ Κυλλάςιν φθέγγε, καὶ τὸν Πετόσιριν.

Ægyptios tamen æquè, ac *Chaldæos Aſtrologiam* primos reperiſſe, *Clementi* non conceſſerim, cujus verba ſunt libro primo *Stromatων*, Αἰγύπτιοι γὰρ πρῶτοι ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώπους ἐξήνεγκαν· ὁμοίως δὲ καὶ Χαλδαῖοι. Ægyptii *ſiquidem primi Aſtrologiam inter homines intulerunt*; *ut &* Chaldæi. *Chaldæos* enim præceſſiſſe facile eſſet docere, ſi hæc res ageretur.

In agno, aut hœdo mactando Legiſlator tria requirit, ut ſit *integer*, *maſculus*, & *anniculus*, Exod. 12. 5. Quæ jam ex parte explicavimus libri ſecundi capite trigeſimo tertio. Et docuimus τέλειον *perfectum* dici agnum, aut quodvis aliud victimæ genus, omnis vitii, & labis expers. Ita Legiſlator explicat *Levit*. 22. 19. 20. *Perfectum marem ex bobus, ex agnis, aut ex capris, in quo nullum ſit vitium offerte. Alioqui non eſſet acceptus pro vobis.* Et rurſus verſu vigeſimo primo, *Perfectum ſit* (ſacrificium veſtrum) *ut ſit acceptum, nullum in eo ſit vitium.* Et *Malach*. 1. 8. *Cum admovetis cæcum ad immolandum, nunquid malum eſt? Et cùm admovetis claudum, & ægrotum, nunquid malum eſt? Offer illud jam Duci tuo, num placebis ei, aut an ſuſcipiet vultum tuum?* Quæ ſint in victima vitia pluribus recenſet *Moſes Levit*. 22. 22. *Si ſit* (animal) *cæcum, aut fractum, aut mutilum: ſi ſit verrucoſum, aut ſcabie, aut impetigine laboret.* Et verſu vigeſimo tertio. *Si ſit* שרוע וקלוט, id eſt, *ſi membrum aliquod juſto longius, aut brevius habeat.* Et verſu vigeſimo quarto, *ſi ſit* (teſticulis) *compreſſum aut contuſum, aut avulſum, aut exciſum*; Græcè θλιβίαν, θλαδίαν, σπάδωνα, & ἐκτομίαν dixeris. Quæ quaſi non ſufficiant, & ſolùm לדוגמא in exemplum proferantur, *Hebræi* longè plura de ſuo comminiſcuntur, propter quæ nec offerre potuerit Sacerdos, nec offerri victima. Itaque *Maimonides* in libro *De ingreſſu Sanctuarii* cap. 7. hujuſmodi vitia quinquaginta recenſet. Quinque in auriculis, ſi ſint fractæ, fiſſæ, perforatæ, tabidæ, duplicatæ. In palpebra tria, ſi ſit perforata, fiſſa, fracta. Octo in oculo, ſi quis cœcus ſit, aut cocles; ſi humores ſuffuſi viſum intercipiant; ſi ſcotomate laboret, quod *Hebraicè* סנורים; ſi tanquam ענב *uvam* in oculo habeat; ſi carnem ſuperfluam, quâ pupillæ pars obtegatur; ſi albuginem, quæ *Hebraicè* תבלול; ſi punctum album habeat in pupillæ medio, aut etiam nigrum profundum: quorum utrumque דק *Hebræis*. In naſo tria, ſi ſolùm ab una parte perforatus eſt, aut ſi fiſſus, aut ſi fractus eſt. In ore ſex, ſi labium eſt perforatum, fractum, aut fiſſum; ſi maxilla inferior ſuperiorem excedat; ſi os naturâ balbum, & lingua impedita (quæ duo vitia nonniſi ad Sacerdotem pertinent.) In pudendo duodecim, ſi nervus compreſſus, contuſus, avulſus, aut exciſus eſt. Teſticuli itidem ſi compreſſi, contuſi, avulſi, aut exciſi ſunt. Si quis μόνορχις duplex ſcrotum habeat, aut duos teſticulos in uno ſcroto. Si ſit הטומטום *ambigui ſexus*, aut *androgynus*. Sex in manibus, & pedibus: ſi ſit claudus, ſi femur unum habeat longius, qui *Hebraicè* שרוע, aut ſi habeat altius. Si in oſſe manus, aut pedis anterioris, eſt fractura notabilis. Si idem in poſteriore. Si pedes natura habeat מבולמות *conſtrictos*: (*vaciumne* velit, *Græci* ῥαιβὸν aut *compernem*, *Græcè* σκαμβὸν, aut tertium aliquid, non ſatis ſcio.) In toto corpore ſunt quatuor, ſcabies ſicca, verruca, impetigo *Ægyptia* חזזית מצרית, quæ *Hebraicè* ילפת. Os aliquod exciſum, quod *Hebraicè* חרוץ. His adduntur tria vitia, ut abſolvatur πεντηκοντὰς, ſi præ ſenio tremat, aut ſi præ morbo, & ſi victima ſit טרפה *terepha*, id eſt, à *feris diſcerpta*. Sed nihil actum hactenùs, cùm *Talmudici* in *Cholin* cap. 3. fol. 42. a. meminerint שמנה עשרה טרפות שנאמרו למשה בסיני *Octodecim terephoth, quæ* Moſi *traditæ ſunt in monte* Sinai. Hinc *Jonathan*, Levit. 11. 1. *Ut caveant & ſeparent ſe* מסואבות תמניסירי טריפן *à pollutione octodecim terephoth.* Quod tamen leve eſt præ *Maimonidis* περιεργίᾳ in libro *De mactatione* cap. 10. ſect. 9. ubi reperiri contendit ſeptuaginta ſpecies *terephoth*, quas dinumerat ſingulas.

Idem agnus debuit eſſe *maſculus*, quia mas præſtat fœmina, & præſtantiora Deo ſunt immolanda. Itaque *mas corrupto* opponitur in his *Malach*. 1. 14. *Maledictus eſto vir doloſus, qui, cum habeat maſculum in grege ſuo, corruptum Domino vovet, & ſacrificat.* Et à Nomine איש *vir*, Verbum אתאשש *pro viro ſe gerere, & fortem eſſe* ſignificat, ut *Græcum* ἀνδρίζεσθαι. Sic *Eſ*. 46. 8. *Hujus mementote*, והתאששו *& viriliter agite*; Chaldæus, ואתקפו *& roboramini.* Ut 1 *Cor*. 16. 13. *Vigilate, ſtate in fide*, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, *viriliter agite, eſtote fortes.* Unde eſt, quod in holocauſtis, quæ ſacrificii ſpecies perfectiſſima fuit, ſoli mares offerebantur, *Levit*. 1. 3. 10. Et ab *Hebræis* manavit ille ritus ad *Ægyptios*, quos alibi (*i*) probavimus ex *Herodoto* nihil aliud Diis ſuis mactaviſſe, quàm τοὺς καθαροὺς ἄρσενας τῶν βοῶν, καὶ τοὺς μόσχους, *boves, & vitulos mundos, eosque mares.* Miratur *Auguſtinus* in *Exod*. 4. 42. cur dicatur *agnus maſculus, quaſi agnus poſſit eſſe maſculus*, legendum *non maſculus.* Nempe virum magnum latuit *Hebræum* שה *ſeh*, quo hic pro *agno* utitur *Moſes*, communis eſſe generis. Itaque שה פזורה *ſeh diſperſa* legitur *Jerem*. 50. 17. שה בריה *ſeh opima*, *&* שה רזה *ſeh macra*, Ezech. 34. 20. ושה אחת *& ſeh una*, Ezech. 45. 15. Sed & *Arabicum* شاة *ſah* eſt utriusque generis, & tam fœminam, quam marem ſonat. *Damir*, الشاة من الغنم الذكر والانثى ſah *ex pecore, mas, & fœmina.*

(*i*) *Cap.* 33. *pag.* 321. *lin.* 70. *ſupra.*

Tertia

Tertia in agno conditio eſt, ut ſit *anniculus*, Hebraicè בן שנה *filius anni*. Qua locutione agnum non intelligunt, qui primum annum attigerit, ſed qui nondum ſuperaverit. Neque enim ſolus agnus, ſed & hœdus, & bos quoque jam inde ab octavo die ſacrificio purus erat. Ita ſancit Legis-lator *Exod.* 22. *v.* 30. ubi poſtquam de hominum primogenitis Deo conſecrandis actum, *De bobus quoque*, inquit, *& ovibus ſimiliter facies: ſeptem diebus ſit cum matre ſua, die octavo reddes illum mihi.* Et *Levit.* 22. *v.* 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cùm nata fuerit, dieſque ſeptem fuerit ſub matre ſua, poſtmodum à die octavo, & deinceps accepta erit in oblationem ignitam Domino.* Cujus ritûs ratio licet maximè pendeat ex arbitrio ſancientis, non inſcitè tamen hic obſervat non nemo, recens natas animantes, quia brevem lucis uſuram habuêre, & incertum adhuc eſt, an vita illis vitalis ſit, ante octavum diem vix in cenſu animantium æſtimari. Ad hoc, nondum ſpurcitiem defluxiſſe, quæ ex utero illis, atque ex partu, credita eſt adhæreſcere. Eamque cauſam eſſe, cur ex hoc genere mactari ſibi victimas vetuerit Deus, cui ingratum eſt quidquid ſemi-perfectum, aut impurum eſt. Sed aliud afferunt *Hebræorum* Magiſtri, nempe in ſeptem diebus, qui octavum præcedunt, aliquod eſſe *Sabbatum*, quo mundari oporteat quæ Deo ſunt offerenda. Atque ob id ipſum pueros ante octavum diem Deo per circumciſionem conſecrari non debuiſſe. Mirabere, quiſquis hæc leges, etiam gentes, à veri Dei cognitione remotiſſimas, obſervâſſe ſimiles ritus. Quod planum faciunt hæc *Plinii* lib. 8. cap. 51. *Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt;* PECORIS, DIE OCTAVO. Ab octavo igitur die offerri potuit agnus uſque ad primum annum impletum. At ſecundo tales hoſtias ideo non accepit Deus, quia tum demum puræ, & intactæ eſſe deſinunt. Secundo enim anno agnorum libido accendi ſolet, quâ in coitum feruntur, raro primo, ſed hœdorum potiùs. *Philoſophus* lib. 5. cap. 14. Πρόβατον μὲν, καὶ αἲξ αὐτοετὴς ὀχεύεται, καὶ κύει· μᾶλλον δὲ ἡ αἴξ· καὶ οἱ ἄῤῥενες δὲ ὀχεύουσιν ὡσαύτως. *Ovis quidem, & capra annicula initur, & concipit; capra autem potius. Mares autem pariter ineunt.* Interim *Judæos* vetuſtiores non putaverim in exigendis temporum minutiis tam fuiſſe accuratos, ut prima ſtatim hora ſecundi anni ineuntis putaverint agnos, aut boves hoc ipſo fieri profanos, quòd Legis terminum exceſſiſſent. Quod his verbis aſſerit *Maimonides* in libro *De ſacrif. offer.* cap. primo ſect. 13. קרבן שמצותו להיות בן שנה אם הוסיף על השנה שעה אחת נפסל *Victima, quam anno primo Lex jubet offerri, ſi ad annum addatur hora unica, fit profana.* Proinde in ſacrificiis numerari dicit horas, ne profana fiant, אם הוסיפו שעה אחת או פחתו *ſi una hora vel addatur, vel deſit. Judæos* ſcilicet credibile eſt pecorum natalia ephemeridibus ſuis inſcripſiſſe, ne vel momento aberrarent. Quin alibi (*k*) notavimus in illis locis pecora fuiſſe bifera, & fœturæ unius tempus in menſem *Niſan*, alterius in menſem *Tiſri* incidiſſe, adeoque primæ fœturæ pecudes الربيعية *vernales*, poſterioris الخريفية *autumnales* Arabicè appellari: ut *Chaldæis* בכוריא, & לקישיא. *Aquila* πρώϊμα, & ὄψιμα· *Symmacho* πρωτόγονα, & δευτερόγονα· Hieronymo *pecora primi temporis*, & *ſerotina*. Quæ *Columella* inter ſe conferens (libro 8. capite 3.) *Melior*, inquit, *eſt agnus autumnalis verno, ſicut ait veriſſimè* Celſus. Et *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Multi hybernos agnos præferunt vernis*, &c. Proinde agnus ab *hyeme*, *Syris*, & *Chaldæis* חורפא *churpha*, & *Arabibus*, ab *autumno* خروف *churuph* dicitur: ut *Græcè* hœdus à *vere* ἔριφος, & ab *hyeme* χίμαρος, ſi *Grammaticis* credimus. Utriuſque porro fœturæ agnos die *Niſan* decimo quarto puto potuiſſe haberi pro ἐνιαυσίοις etiamſi in priore nonnulli annum unâ aut alterâ hebdomade jam exceſſiſſent: in poſteriore plerique ſolum eſſent ſemeſtres. Nam, ſi abſit ſuperſtitio, hæc cenſentur ex æquo & bono, non κατὰ τὸ ἀκριβοδίκαιον. Quin agni, illo ipſo menſe nati, quo *Paſcha* celebrabant, modò ſuperâſſent octavum diem, habebantur pro *anniculis*. Agni igitur *anniculi* triplicis erant fœturæ, nati ſcilicet jam ante annum menſe *Niſan*, nati ante ſex menſes menſe *Tiſri*, & illo ipſo menſe nati nondum menſtrui.

(k) Cap. 46. p. 514. ſupra.

Agni *ſepoſitionem* ſequitur *mactatio*, quam Deus, *Moſem* alloquens, toti *Iſraëlis* cœtui vult imperari: *Et mactabunt eum*, inquit, *omnis congregatio Synagogæ* Iſraëlis, *Exod.* 12. *v.* 6. Proinde omnibus dicit *Moſes* verſu vigeſimo primo, *Mactate Paſcha*, id eſt, *Paſchalem agnum*: non ſolùm, quia tum temporis quiſque pater-familias, aut quilibet primogenitus in familia ſua erat Sacerdos, ſed & quia mactatio tam ad populum, quam ad Sacerdotes pertinebat, ut jam (*l*) probatum. Mactatio legitima, *Hebraicè* שחיטה *ſechita*, ut *Hebræorum* Magiſtri tradunt, acutiſſimo cultro fit per animalis jugulum ducto, & reducto. Sed נחירה *nechira*, mactatio illegitima eſt, qua nares diſcinduntur, quali uſus eſt *Balak*, Rex *Moabitarum*. De eo enim legitur in *Ionathane* Num. 22. v. 40. ונחר בלק תורין ועאן *Et mactavit* Balak *boves, & oves*; mactatione ſcilicet à naſo inchoata; quod ex Verbo נחר *nechar*, colligunt naſuti homines, quia alludit נחיר *nechir*, *naſus*. Sed nos hujus libri capite octavo (*m*) docuimus *partem pectoris ſuperiorem*, quæ *Græcis* στῆθος, *Arabibus* dici ناحر *nachar*. Unde eſt, quod in equi deſcriptione *Iob.* 39. *verſ.* 23. pro *Hebræis* הוד נחרו *Græci* habent δόξα στηθέων αὐτοῦ, *gloria pectoris ejus*. Inde igitur ناحر *nachara*, *mactare* eſt, cultro non in naſum, ut nugantur, ſed in ſummum pectus adacto prope jugulum. Quod verbum *Arabibus* notiſſimum etiam *Chaldæi* uſurpant, cùm de victimæ mactatione agitur in infidelium ſacrificiis, in quo numero erat *Balak*. Itaque, ut *infidelium Sacerdos* כומר, & *ara* אגורא dicitur; ita נחר *ſacrificare* nonniſi de infideli uſurpatur.

(l) Pagg. 575. 576. ſupra.

(m) Pagg. 124. 125. 126. ſupra.

Vas, quo agni ſanguis excipitur, סף *ſaph* vocatur *Exod.* 12. *v.* 22. voce æquivoca, quæ etiam *limen* ſonat. Quomodo hic perperam ſumunt nonnulli Interpretum. Sed *Onkelos*, & *Syrus* ܡܐܢܐ *vas* reddunt, & *Ionathan* מן פחרא *vas fictile*, & alibi קולא *hydriam*. Reperitur *Zach.* 12. *v.* 2. סף רעל pro *calice horroris*. Et plurale ספים *ſippim*, ספות *ſappoth*, vel *ſippoth*, in (*n*) *Ieremia*, & libris (*o*) *Regum*, ubi de vaſis Sanctuarii. An hinc *ſimpuvium* dictum vaſis lignei genus in ſacris adhibitum apud *Nonium* ex *Varrone*? Putavit non nemo *ſiponem* indidem appellari vas ad reſtinguenda incendia, quia in *Plinio* legerat, *Epiſtolarum* libro decimo, ubi de *Nicomediæ* incendio ad *Trajanum*; *Nullus unquam in publico ſipo, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda.* Sed *ſipo eſt* σίφων, ſeu *tubus ſubterraneus, ex quo emittitur aqua in incendiis.* Ita *Heſychius*, Σίφων, ὄργανόν τι εἰς πρόεσιν ὑδάτων ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς. *Hero Mechanicus*, in libro Περὶ πνευματικῶν, hujuſmodi ſiphonum rationem & fabricam docet, qui adverſus incendia aquam in ipſa quoque ædium faſtigia ejaculabantur, ut obſervat *Turnebus*, *Adverſ.* lib. 19. cap. 23. Ita *Romæ* tantum aquæ eſſe per aquæ-ductus derivatæ ſcribit *Strabo* lib. 5. *ut flumina per meatus ſubterraneos labantur*, ἅπασαν δὲ οἰκίαν σχεδὸν δεξαμενὰς, καὶ σίφωνας, καὶ κρουνοὺς ἔχειν ἀφθόνους, *& omnis prope domus ciſternas, ſiphones, & canales habet copioſos.* Sed ſupra (*p*) cap. trigeſimo tertio nos quædam habemus de vaſis, qui-

(n) Jer. 52. 19.

(o) 1 Reg. 7. 50. 2 Reg. 12. 13.

(p) Pagg. 323. 324.

bus victimarum ſanguis excipitur, quæ *Moſes* alibi vocat אגנות *aganoth*.

In agni porro ſanguine intingi jubetur אגדת אזוב, *faſciculus hyſſopi*, qua aſpergantur ædium poſtes, & ſuperliminaria. Ita *Levit.* 14. *v.* 6. 7. ex cedro, coccino, & hyſſopo fit aſpergillum, quâ in aquam, & immolati paſſeris ſanguinem, immerſa leproſus aſpergitur ſepties, ut à lepra ſua mundetur. Et verſibus 49. 50. 51. 52. hac ipſa ratione purgatur domus lepra infecta. Neque aliter aſpergebantur aquis נדה, *ſeparationis*, homines, tentoria, vaſa, & quidquid aliud cadaveris contactu pollutum fuerat, *Num.* 19. *verſ.* 6. 18. Quo alludens *Propheta David* à peccatis ſuis purgari petit, באזוב, *hyſſopo*, ut ſit mundus, *Pſal.* 51. *v.* 9. Et ob id ipſum ὕσσωπος *Heſychio* eſt βοτάνη σμήχουσα, *herba abſtergens*, ſeu *purgans*; nempe in Lege *Moſis*. Alioqui enim in hyſſopi natura nihil eſt σμηκτικόν. *Hebræum* אזוב ezob, *hyſſopum* reddo cum vetuſtiſſimis interpretibus, quos palam ſequitur *Apoſtolus*, cum *Moſem* ſcribit, ſumpto ſanguine vitulorum, & hircorum, cum aqua, lana coccinea, & hyſſopo, ipſum Legis librum, & totum populum, tabernaculum quoque, & omnia vaſa miniſterii aſperſiſſe, *Hebr.* 9. 19. 21. Tamen hodie in quæſtionem vocatur hæc verſio: & *Tremellius* maluit *muſcum* exponere; *Levinus Lemnius*, & ex eo *Schindlerus*, *adiantum*; *Piſcator* denique *libanotidem*, ſeu *rorem marinum*, *Ochinum* ſequutus, qui prior ſic reddiderat in libro *De harmonia mundi*. Sed multò ante de vocis אזוב *ezob*, ſignificatione *Talmudici* diſputaverant. Et in Tract. *De Sabbatho* cap. 14. fol. 109. b. alius vult *ezob* eſſe אברתא (junci ſpeciem apud *Arabes*) alius אזוביון, quod diviſis vocibus legerim אזוב יון *ezob Javan*, id eſt, *hyſſopum Græcam*; alius מרוא חיורא *marum album*; alius שמשוק *ſampſuchum*. Et cap. 16. fol. 128. a. videntur פאה *peah*, & סיאה *ſeah*, & צתרי *tſithri*, & קורנית *kornith*, cenſeri inter *hyſſopi* ſpecies, aut herbas huic congeneres. Rurſus in *Cholin* cap. 3. fol. 62. b. mentio fit אזוב יון, *hyſſopi Græca*, & אזוב כוחלי, *hyſſopi Cochalienſis*, & אזוב רומי *hyſſopi Romanæ*, & אזוב מדברי, *hyſſopi ſylveſtris*, vel *ex deſerto*. Ita etiam in *Succa* cap. 1. fol. 13. a. & in *Negain* capitis ultimi ſect. 6. *Syrus* Interpres pro אזוב *ezob*, habet ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt, ἀείζωον, *ſemper-vivum*, 1 Reg. 4. v. 33. Sed idem alibi conſtanter ܙܘܦܐ *zupha*, id eſt, *hyßopum*, interpretatur. Quod ſequuntur *Arabes*, *Pſalm.* 51. *v.* 9. & *Hebr.* 9. *v.* 19. Quamvis in Lege صعتر, id eſt, *origanum*, exponant, quomodo etiam *Kimchius*. *Joſephus* (cui אזוב *ezob*, eſt *hyſſopus*. *Antiq.* lib. 8. cap. 2.) videtur inſinuare hyſſopum, ſua ætate, in *Judæa*, *chor*, vel *echor*, fuiſſe dictam, cum nomen pagi Βαθεχώρ explicat οἶκον ὑσσώπε, *domum hyſſopi*; *De Bello* lib. 7. cap. 8. Et novum ſcrupulum injicit *Aruch*, cum תמרות *themaroth*, definit מין גרגרין קטנים שיש בראש האזוב *parvorum acinorum ſpeciem, qui ſunt in vertice τȣ̃ ezob*; quia in hyſſopi apice nulli ſunt tales acini.

Mihi tamen אזוב *ezob*, eſſe *hyſſopum* multa non ſolum ſuadent, ſed & perſuadent. 1. Vocum ſimilitudo: neque enim quiſquam eſt, qui non fateatur ad אזוב *ezob*, alludere *Græcum* ὕσσωπον, quæ ratio, utut ſola non multum proſit, tamen, cum aliæ accedunt, ſuum pondus habet. 2. Hyſſopus *Chaldaicè* אזובא *ezoba*, dicitur, & *Æthiopicè* ሐዞብ: *ezob*, planè ut *Hebraicè*. 3. Et vix credibile eſt hujus verſionis primos auctores, id eſt, *Græcos* Interpretes, qui ὕσσωπον conſtanter reddunt, in voce אזוב *ezob*, potuiſſe falli. Quia, cum ſacros libros interpretati ſunt, ſtabat adhuc *Judæorum* Reſpublica, in qua τȣ̃ אזוב *ezob*, quotidianus erat uſus in iis aſpergendis, & repurgandis, quæ per τὸν אזוב *ezob*, aſpergi & repurgari Lex juſſerat. Neque enim abſque אזוב *ezob*, mundari poterat quiſquam, qui mortui contactu ſe polluerat, ut qui morientibus adſtabant, & pollinctores, & veſpillones, & libitinarii. Idem de leproſis judicium, quos à morbo ſanatos *Chriſtus* ad Sacerdotes amandabat, ut ea facerent, quæ præſcripſerat *Moſes*, *Matth.* 8. *v.* 4. *Marc.* 1. *v.* 44. *Luc.* 17. *v.* 14. Sacerdos igitur tum nullus fuit, quem latuerit quid eſſet אזוב *ezob*. Et *Græci* Interpretes ſi ignorâſſent, rei tam protritæ doctores habuiſſent paſſim obvios. 4. Neque in errore tam craſſo illos ſequutus eſſet Divinus Scriptor, qui *Corinthiis*, πολυγλωττίαν ſuam in plena Eccleſia non ſine aliqua jactantia oſtentantibus, ſe pluribus loqui linguis ſcribit, quam illos omnes, 1 *Cor.* 14. *v.* 18. 5. Sed neque hic contemnenda eſt *Joſephi* auctoritas, qui, cum Sacerdos fuerit unus è primis, & in eo miniſterio conſenuerit, τῷ *ezob* ſæpe uſus eſt propter cauſas ſupra jam allatas. Tamen is, *Græcos* ſequutus, Regem *Solomonem* tradit de qualibet arbore ſuam dixiſſe parabolam ἀπὸ ὑσσώπȣ ἕως κέδρȣ, *ab hyſſopo ad cedrum*. Et fruſtra objicitur *Batechor* ab eodem exponi *hyſſopi domum*. Nam, ut *hyſſopum* taceam potuiſſe apud *Hebræos* eſſe πολυώνυμον, non dubito quin pro Βαθεχώρ, voce nihili, legendum ſit Βαθεζωβ, vel Βηθεζωβα, *domus hyſſopi*, cum in veteri verſione, ſolum R in fine inſerto, legam, *Vetezobra*, pro *Vetezoba*: ut illo ævo B ſæpe expreſſum eſt per V conſonum, quod conſtat ex *Gloſſariis* vetuſtiſſimis. In *Latino Nicephoro* ſcribitur *Batechzor*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 7. Sed *Græca* conſulenda eſſent, quæ jam non ſunt ad manum. 6. *Syrus* quoque, cum alibi ܙܘܦܐ *zupha*, id eſt, *hyſſopum*, reddiderit, illi non imputo, quod 1 *Reg.* 4. *v.* 33. pro ܙܘܦܐ *zupha* legitur ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt, ἀείζωον· ſed ſcribæ ſemidocto, qui putaverit locum eſſe mendoſum, & quod ibi legebatur *zupha in pariete naſci*, hyſſopo non convenire, ſed ἀειζώῳ· quod eſt parietariæ ſpecies. Itaque, unius literulæ mutatione, ex ܙܘܦܐ *zupha* factum ܠܘܦܐ *lupha*. Obiter nota, cavendum, ne in illis linguis promiſcuè ſumantur ܠܘܦ *luph*, & ܠܘܦܐ *lupha*: quorum illud *arum*, aut *dracontium* ſonat, ut omnes ſciunt; hoc *ſemper-vivi* ſpeciem. Hujus longam deſcriptionem ita orditur *Abulabas*,

لوفا حي العالم المسمي باذن القسيس
بالديار المصرية وبالشام ايضا عصارته
عندهم من الدهن معلاة تنفع من
وجع الاذان وكثير اما يتاخذونها
في البساتين وعلي القبور وفي
السطوح في المراكن وهي ايضا
ماخمرة في الاسهال Lupha *eſt ſemper-vivum.*

In Ægypto, *&* Syria *vocatur Auricula Sacerdotis. Inde exprimitur oleum dolori aurium mirè conferens. Magna copia colligitur in hortis, ſepulchris, & tectorum angulis. Sed & in campeſtribus locis reperitur.* Cætera ibi vide. 7. *Arabes* autem, & *Kimchius*, qui צעתר, id eſt, *origanum* exponunt, à recepta ſententia parum recedunt. Hyſſopus enim veterum origano fuit ſimilis. *Dioſcorides* libro tertio, Ὀρίγανος Ἡρακλεωτική, &c. φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ· *Origanus* Heracleotica *folium habet hyſſopo ſimile.* Et infra de origano onitide, Ἡ δὲ ὀνῖτις καλȣμένη λευκοτέρα τοῖς φύλλοις ἐστὶ, καὶ μᾶλλον ἔοικυῖα ὑσσώπῳ. *Quæ verò*

onitis

onitis dicitur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. 8. Hinc etiam *Talmudici* ציתרי *tſithri*, id eſt, *origanum*, numerant inter hyſſopi genera. Marum quoque, & ſampſuchum, majoranæ ſpecies; ab illis habentur pro herbis hyſſopo congeneribus. Neque id mirum, cum hodieque idem ſentiant viri in re herbaria non infimi nominis. Sic in *Hiſtoria plantarum Lugdunenſi* lib. 8. cap. 29. Pena *hyſſopum genuinum* Dioſcoridis *ſtatuit eſſe communem illam majoranam in* Gallia *&* Belgio *notam, quæ* majorana craſſa, *&* Anglica *vocatur, quia in* Anglia *lætior & cibo aptior provenit. Quod ut probet*, &c. Aliis majorana eſt marum. Ibidem capite quarto, *Quidam, teſte etiam* Dodonæo, *Marum eſſe exiſtimant id plantæ genus, quod ille origani ſpeciem ſtatuit, quam olitores colunt, &* amaracum Britannicum, *ſive* craſſum *vocant.* At veteribus idem ſunt שמשוק *ſampſuchum*, & *amaracus. Dioſcorides* de ſampſucho libro tertio, Κράτιστον τὸ Κυζικηνὸν, καὶ τὸ Κύπριον· δευτερεύει δὲ τούτου τὸ Αἰγύπτιον, καλεῖται δὲ ὑπὸ Κυζικηνῶν, καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ, ἀμάρακον· *Optimum eſt* Cyzicenum, *&* Cyprium: *huic autem proximum* Ægyptium; *vocatur autem à* Cyzicenis, *&* Siculis, *amaracum. Plinius* lib. 21. cap. 11. *Amaracum* Diocles *Medicus*, *&* Sicula *gens appellavêre, quod* Ægyptus, *&* Syria, *ſampſuchum. Heſychius*, Σαμψουχος πλείστη γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ; ἄλλοι δὲ μάραθον (lege ἀμάρακον) καλοῦσιν αὐτήν. *Sampſuchus multa naſcitur in Ægypto; alii autem* amaracum *illam appellant. Servius* in illud *Poëtæ* libro primo *Æneid.*

- - - - - *ubi mollis amaracus illum*, &c.

Hic puer regius unguentarius fuit, qui, caſu lapſus, dum ferret unguentum, majorem ex confuſione odorem creavit. Unde optima unguenta amaracina *dicuntur: hic poſtea in herbam ſampſuchum verſus eſt, quam nunc* amaracum *dixit.* Ex his omnibus colligimus vetuſtiores Interpretes vocem אזוב ita variè explicâſſe, ut non multum inter ſe diſſentiant. Et vel majoranam ab illis intelligi patet, vel herbæ genus majoranæ non abſimile. Et verò ad aſperſiones majorana noſtra eſſet percommoda, cùm parva, frequentia, & tenera habeat folia, eaque leviter villoſa, quæ, in aquam, aut ſanguinem immerſa, humorem ſtatim imbibunt, & eumdem excuſſa facilè emittunt. Et ex hujuſmodi plantis aptum fieret aſpergillum tribus caulibus in unum faſciculum colligatis, quomodo his verbis deſcribit *Maimonides*, *De vacca rufa* cap. 11. ſect. 1. לוקח אדם טהור שלשה קלחים של אזוב ואוגדן אגדה אחת כל בד ובד גבעול אחד וטובל ראשי גבעולין במי נדה שבכלי *Sumit vir mundus tres hyſſopi caules, quos in faſciculum unum compingit, & ſinguli rami ſpicas habent, quarum apices immergit in aquam ſeparationis, quæ eſt in vaſe. Jonathan* quoque in *Paraphraſi* Num. 19. v. 18. ויסוב אזוב תלת קלחין באיסרא חדא *Et capiet hyſſopum, tres nempe caules in uno faſciculo.* Et *Talmudici* in *Para* cap. 11. in fine אזוב שלשה קלחין ובהן שלשה גבעולין *Hyſſopus triplici caule, in quibus totidem culmi*, ſeu *ſpicæ*. In his autem ſpicis ſunt תמרות *themaroth*, id eſt, grana ſeminis tenuiſſima, quæ deſcribit *Aruch*. Itaque hactenus omnia belle procedunt. Sed jam ſequentur duo Scripturæ loca, quæ videntur ſubvertere quidquid hactenus adſtruximus, unum in veteri Teſtamento, alterum in Novo.

Prior eſt celebris de *Solomone* locus 1 *Reg.* 4. *v.* 33. *Diſſeruit etiam de plantis à cedro, quæ eſt in* Libano, *uſque ad* ezob, *qui naſcitur in pariete.* Unde colligunt *ezob* non eſſe *hyſſopum*, neque herbam congenerem; quia neque hyſſopus, neque herbæ congeneres in pariete naſcuntur. Antequam reſpondeamus, audiendus eſt *Iſaac Ben-Omran* de hyſſopo; زوفا يابس هي حشيشة تنبت في جبال البيت المقدس وتفرش اغصانها علي وجه الارض في طول الذراع او اقل ولها ورق واغصان فورقها يشبه قدره قدر مرزنجوش ولها رايحة وطعم مر وتجمع في ايام الربيع *Hyſſopus ſicca* (cui opponitur زوفا رطب hyſſopus humida; ita *Arabes* Oeſypum vocant) *herba eſt in montibus* Hieroſolymitanis *proveniens, cujus rami ſuper faciem terræ extenduntur ad cubiti longitudinem, aut aliquantò minus. Folio enim, & ramis luxuriat. Et folii menſura eadem, quæ folii ſampſuchi: ſuavis odor, ſapor amarus, verno tempore colligitur.* Iſta *Arabis* celeberrimi, & αὐτόπτου proferre neceſſe habui, cum aliis de cauſis, ut patebit ex ſequentibus; tum maximè ut conſtet hyſſopum circa *Hieroſolymam* copioſe provenire, nempe in illis montibus, quibus inædificata, & cincta fuit, ut habetur *Pſal.* 87. *v.* 1. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis.* Et Pſal. 125. v. 2. *Montes in circuitu ejus.* Itaque, cum tradit Sacer Scriptor cedrum in *Libano*, & hyſſopum in muro naſci, fortaſſe hoc ſolum voluit, ut in *Libano* cedri magna copia ſoboleſcunt; ita hyſſopum ad mœnia urbis feliciter provenire. Quippe, cum auctor libri *Regum Hieroſolymis* ſcripſerit; fieri poteſt; ut illud בקיר *in muro* de ſuæ urbis mœnibus intellexerit. Neque enim *Hebræum* קיר *kir*, ſolum *privatos parietes* ſignificat, ſed & *urbium mœnia*. Sic *Num.* 35. *v.* 4. *Levitis* aſſignantur agri mille cubiti circumquaque מקיר העיר, *à muro urbis.* Et *Joſ.* 2. *v.* 15. *Raab* domum habuit בקיר; id eſt, *in* ipſis *mœnibus* urbis *Jerichuntinæ*. Neque dubium, quin *Moabitarum* urbs קיר־חרם *Kircheres*, *Jerem.* 48. *v.* 31. à teſtaceis mœnibus nomen habuerit. Porro *in muro* creſcere dici poteſt herba ſummœniana, etiamſi ex ipſo muro non creſcat. Ita ut בקיר *in muro* hic ſit idem, quod על־קיר *ad murum*, vel *prope murum*; ut cum dicitur *Joſ.* 10. *v.* 10. *percuſſit eos cæde magnâ* בגבעון *in Gabaone*; id eſt, *prope Gabaonem*. Neque enim in ipſa urbe pugnatum fuerat. Et *Jud.* 18. *v.* 12. *Caſtrametati ſunt* בקרית־יערים *in Kirjath-jearim*; id eſt, *prope Kirjath-jearim*. Nam ſequitur continuò poſt, locum vocatum fuiſſe *caſtra Dan, qui eſt poſt Kirjath-jearim*, id eſt, ab occidente ejus. *Chriſtum* quoque paſſum eſſe dicimus in urbe *Jeruſalem*; quia paſſus eſt in vicinia. Et *Hebr.* 9. *v.* 4. *in arca* fuiſſe leguntur urna aurea *Mannâ* plena, & virga *Aaronis*, id eſt, *prope arcam*. Nam in ipſa arca nihil fuit præter duas Legis tabulas, 1 *Reg.* 8. *v.* 9. Sic אזוב *ezob*, non fuerit herba parietaria, & nulla erit objectio. Dato tamen, non conceſſo, agi de planta verè parietaria, hoc tantùm inde ſequetur, *Hebræum* nomen אזוב *ezob*, patere latius, quàm *Græcum* ὑσσώπου. Quod ultrò concedimus, cùm *Græci* nonniſi unam, aut alteram, *Hebræi* quatuor hyſſopi ſpecies numerent. *Maimonides* in Tractatu *De vacca rufa* cap. 3. ſect. 2. ומיני אזוב ארבעה *Et quatuor ſunt ſpecies ezob, nempe Græca, Cochalienſis, Romana*, & *ſylveſtris* ſeu *deſerti*: quas *Talmudici* enumerant tribus locis ſuprà citatis. In his porro quia neſcitur quæ ſit hyſſopus *Cochalienſis* אזוב כוחלי; & plerique *fuſcam* ineptè reddunt, cum nulla ſit hyſſopus fuſca, & reliquæ tres à locis denominentur: pro כוחלי *cochali*, libenter reſcripſerim כותלי *cothali*; quod vel *parietariam*, vel *ſummœnianam*

reddere

reddere poſſis, à voce כותל *cothel*, quæ *parietem*, aut *murum* ſonat. Certè literæ ח & ת, ut ſunt figura perſimiles, facilè permutantur. Hinc 2 *Sam.* 21. *v.* 19. *Elhanan* percuſſiſſe legitur את־גלית *Goliathum*, cum reverâ *Goliathum* non percuſſerit, ſed אח גלית *fratrem Goliathi*, ut ſcimus ex 1 *Paral.* 20. *v.* 5. *Goliath* autem à *Davide* percuſſum fuiſſe neminem latet. Itaque in *Samuele* את ſcriptum pro אח, ut rectè obſervat *Ludovicus Capellus* ὁ μακαρίτης.

Alter locus eſt *Joh.* 19. *v.* 29. *Illi autem, cum ſpongiam aceto impleviſſent*, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, *& hyſſopo circumdediſſent, ori ejus admoverunt.* Quem ſi conferas cum *Matth.* 27. *v.* 48. *Cum ſpongiam cepiſſet, & aceto impleviſſet*, καὶ περιθεὶς καλάμῳ, *& calamo circumdediſſet*; & cum *Marc.* 15. *v.* 36. *Cum ſpongiam aceto impleviſſet*, περιθεὶς τε καλάμῳ, *calamoque circumdediſſet:* ſtatim colliges in *Johanne* ὑσσώπῳ περιθέντες idem eſſe, quod περιθεὶς καλάμῳ in *Matthæo*, & *Marco*. In his enim ut calamus, ita in illo hyſſopus ſpongia aceto plena circumdatur, & *Chriſto* in cruce ſitienti offertur. *Johanni* igitur cum *Matthæo* & *Marco* non conveniet, niſi ſtatuas illis *calamum* idem eſſe, quod *hyſſopum Johanni*. Ut ſenſus ſit, impios homines, ut *Chriſto* in cruce ſitienti illudere pergerent, ſpongiam aceto plenam pro vero potu illi obtuliſſe. Et, quia in cruce ſublimis erat, nec ſola manu poterant ad illius os pertingere, ſpongiam hyſſopi cauli circumpoſuiſſe, qui caulis à *Johanne hyſſopus*, à *Matthæo*, & *Marco*, *calamus* appelletur. Sunt viri pii, & docti, qui, loca hæc duo ἐναντιοφανῆ ſic conciliare conati, ut unum incommodum vitarent, in alterum inciderunt. Nam, ut vocetur *calamus* herbæ caulis, in qua nihil eſt δονακῶδες, res eſt ſine exemplo. Κάλαμος quidem non eſt ſola *arundo*, ſed propriè τοῦ σίτου ὁ καυλός, *frumenti caulis*, ut habetur in *Heſychio*. Unde ad alia transfertur, & *calamus* dicta fiſtula ex calamis conflata, & *ſtipula* καλάμη. *Et propriè calamitatem ruſtici grandinem dicunt, quod comminuat calamum, hoc eſt, culmum, ac ſegetem.* Ita *Donatus* ad *Comicum*. Et *calamus* ſcriptorius, quomodo cum *Græci* κάλαμον nunquam ſumpſerint, hujus tamen uſus à *Romanis* ad *Chaldæos*, *Arabes*, *Æthiopes*, & *Perſas* eſt propagatus. Sed calamum pro herbæ caule, qui neque ſit nodoſus, neque concavus, qualis eſt hyſſopi caulis, non puto me legiſſe uſpiam. Præterea nullus video, quomodo ſpongia, hyſſopi cauli defixa, vel involuta, potuerit ad *Chriſti* crucifixi os admoveri. Debent, qui in magna turba in exemplum ſtatuuntur, tam ſublimes evehi, ut omnibus ſint conſpicui, nec viſum intercipiant peditibus, ſi qui equites proximè adſtant. Non dubium igitur, quin, ut cæteri patibularii, ita etiam cruciarii in ſublime evecti fuerint. Unde eſt, quod *Artemidori Onirocriticων* libri quarti capite quinquageſimo quinto *gloriam* ſignificat, ſi quis ſe crucifigi ſomniat, διὰ τὸ ὑψηλότερον εἶναι τὸν ἐσταυρωμένον, *quia qui crucifigitur ſublimior eſt*. Itaque, ut de *Hamane* (q) taceam, in crucem cubitorum quinquaginta ſublato, de *Regulo* legitur apud *Silium*,

(q) *Eſther.* 8. *v.* 9. 10.

- - - - - vidi, cum, robore pendens,
Italiam cruce ſublimis ſpectaret ab alta.

Et de *Hippolyto Martyre* in *Prudentio*,

- - - - - - crux iſtum tollat in auras.

Et apud *Nonnum* de ipſo *Chriſto*,

Εἰς δόρυ τετράπλευρον, ἐπήορον, ὑψόθι γαίης
Ὄρθιον ἐξετάνυσσαν - - - -

Supra lignum quadratum, ſublime, ſupra terram arduum extenderunt. Proinde זקף Chaldæis *in altum evehere*, ſed Syris *crucifigere* eſt. Et ipſa crux זקיפא utriſque dicitur *ab attollendo*. Quò *Chriſtus* reſpiciens *Joh.* 3. *v.* 14. *Ut* Moſes, inquit, *ſerpentem exaltavit in deſerto, ita Filium hominis* ὑψωθῆναι δεῖ, *exaltari oportet*. Et rurſus *Joh.* 12. *v.* 32. Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, *Si exaltatus fuero ex terra.* Ad hanc porro altitudinem quid faciat hyſſopi caulis, quem ferè cubitalem ſuprà deſcripſit *Iſaacus Ben-Omran*, at alii minorem. *Meſue* hyſſopi habet duo genera, hortenſem, & montanam; quarum illa ſemicubitalis, hæc brevior eſt. Ajunt hyſſopum in *Judæa* majorem eſſe, ut ſinapi, de quo *Chriſtus Matth.* 13. *v.* 31. Et arboreſcere colligunt ex eo, quod dicitur *Solomon* de omni arbore diſſeruiſſe à cedro usque ad hyſſopum, quaſi hyſſopus ſit arbor. Unde *Joſephus*, Καθ' ἕκαστον γὰρ εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. Reſpondeo pro *arboribus Hebraicè* haberi עצים *ligna*, quæ vox extenditur usque ad λινοκαλάμην *Joſ.* 2. *v.* 6. Hoc præcipuum, quod hyſſopi rami non ſolùm exiles deſcribuntur, ſed & humi jacentes. *Iſaacus* ubi ſuprà, وتنفرش اغصانها علي وجه الارض, *Et extenduntur rami ejus in terræ ſuperficiem.* Ne quiſquam ſibi fingat illos eſſe firmos & rigidos, ita ut calamorum vicem præſtare poſſint.

Sunt, qui receptam *Johannis* lectionem ſollicitant, &, pro ὑσσώπῳ, οἰσύπῳ legi volunt, vel ὕσσῳ, vel ὑσσώτῳ. Tot enim diverſas reperio de hoc loco conjecturæ, quas expendere in præſens non eſt noſtri otii, nec inſtituti. Sed, ut de meo aliquid afferam, puto omnia poſſe conciliari, ſi, ſolùm Caſu mutato, pro ὑσσώπῳ ſcribas ὕσσωπον. Ita enim habebit locus; *Illi autem, cum ſpongiam aceto impleviſſent*, καὶ ὕσσωπον περιθέντες, *& hyſſopum circumdediſſent, ori illius admoverunt.* Sic ſpongia hyſſopum non circumdederit, ſed hyſſopus ſpongiam, ut, aceti acore cum hyſſopi amaritudine mixto, fieret potus ingratior. Reliqui duo *Evangeliſtæ* de aceti ſpongia egerant, & quomodo calamo alligato *Chriſti* ori fuiſſet admota. Sed hoc unum prætererant, quod *Johannes* hic ſupplet, ſpongiam illam fuiſſe hyſſopo circumdatam, ut non ſolum acerbus, ſed & amarus eſſet *Chriſti* potus. Quod ſcire nos intererat; quia ſic perfectè adimpletum eſt *Davidis* vaticinium, quo, ſub perſona *Chriſti* loquens, *Pſal.* 69. *v.* 22. *Fel*, inquit, *in cibum mihi dederunt, & aceto me potaverunt in ſiti mea. Fel* reddimus *Hebræum* ראש cum vulgo interpretum, cùm ſit propriè herbæ amaræ genus in ſegetibus naſcens, *Oſ.* 10. *v.* 4. quæ cum abſinthio ſæpe jungitur ut æquè amara. Exempla vide *Deut.* 29. *v.* 18. *Jerem.* 9. *v.* 15. *Thren.* 3. *v.* 19. & *Amos* 6. *v.* 12. Mirabilis igitur eſt hæc Prophetia, in qua & aceti fit mentio, & herbæ amaræ illi adjunctæ. Amaram enim in *Judæa* eſſe hyſſopum ex *Iſaaco Ben-Omran* jam didicimus. Quia pleriſque viſum eſt *hyſſopum* in *Johanne* idem eſſe, quod *calamum* in aliis, Caſus à Scribis mutatus, & pro ὕσσωπον περιθέντες, ſcriptum ὑσσώπῳ, ut Caſu conveniret cum aliorum καλάμῳ.

Quod *Iſaacum* de noſtra hyſſopo egiſſe volunt, non de hyſſopo veterum, puto eſſe falſiſſimum. Neque enim is noſtram hyſſopum, ſed *Judaicam* deſcribit, in montibus prope *Jeruſalem* hodieque naſcentem, & priſcum nomen & naturam in *Judæa* ſervantem. Itaque, cùm noſtra hyſſopus oblonga & anguſta habeat folia, ille hyſſopum deſcribit ſampſuchi foliis, quæ rotunda ferè ſunt, quomodo & prigani, cui *Dioſcorides* & *Plinius* hyſſopi folium tribuunt. Agit ergo de eadem hyſſopo, de qua ab illis actum. Præterea in hyſſopo noſtra nullus eſt inſignis amaror. Proinde illam non ſolum officinarum, ſed & culinarum cauſa coli aſſerunt auctores *Hiſtoriæ Plantarum Lugduni* editæ. Et *Levinus Lemnius* eandem in *Belgio* ſcribit condimenti vice juri innatare; *quod eximii ſit odoris, ac ſaporis non ingrati: ſic ut elixa quæque non minus ſalubria efficiat, quam ſapida.* Sed fruſtra hæc diſputantur, cùm tam edulis hyſſopus, quàm quæ propter amaritudinem edulis non erat, vetuſtioribus *Hebræis* nota fuerit. Et prior quidem ſimpliciter vocatur אזוב *ezob*, de qua in Lege agi volunt, altera אזוב יון, *hyſſopus Græca*, quæ nonniſi in Medicinis recepta fuit.

Itaque

Itaque in Tractatu *De Sabbato* cap. 14. fol. 109. b. ita habet *Miſna*, אין אוכלין אזוב יון בשבת שאינו מאכל בריאים *Non comedunt hyſſopum Græcam die Sabbati; quia non eſt ſanorum cibus.* Nam quæ fuit illorum ſuperſtitio, putabant die *Sabbati* ægro non licere ullis uti remediis, quantumvis urgeret morbus, ſed ſolùm iis veſci cibis, quibus utuntur qui valent. Proinde die *Sabbati* hyſſopi *Græcæ* uſum vetabant, quia illius in cibum nullus fuit uſus, ſed ſolùm in Medicinam. At alteram concedebant, id eſt, אזוב דכתיב באורייתא *hyſſopum, de qua in Lege ſcriptum eſt*, ut habetur in *Gemara*. Quo reſpiciens *Maimonides* hæc habet *Sabbat.* cap. 11. ſect. 22. אוכל אדם אכלין ומשקין שדרך הבריאין לאכולן ולשתותן כגון הכוסברא והכשות והאזוב אעפ״ שהן מרפאין ואכלן כדי לְהִתרפאות בהם מותר הואיל והם מאכל בריאים *Si quis comedat, & bibat* (Sabbato) *cibos, & potus, quos ſani homines comedere, & bibere ſolent, ut coriandrum, lupulum, & hyſſopum, etiamſi remedia ſint, & illa comedat, ut per ea ſanetur, tamen id licitè fit, quia ſunt ſanorum hominum cibus.*

Hæc de hyſſopo hactenùs; quo in agni ſanguinem immerſo Lex aſpergi jubet utrumque oſtii poſtem, & ſuperliminare. Superliminare, inquam, non limen, ne ſanguinem ſacrum, quique tam ſacrificii, quàm ſacramenti locò fuit, tranſeuntes pedibus conculcarent. Quidni enim in illis vera religio præſtiterit quod in *Azotiis* ſuperſtitio, qui à calcando Templi ſui limine diu abſtinuerunt, poſtquam in eo *Dagon* cernuus cecidiſſet, 1 *Sam.* 5. 5. & *Sophon.* 1. 9. Ut *feræ* Hebræis זיזים *à motu* dicuntur, quomodo *Græcis* κνώδαλα, & κινώπετα· ita etiam *poſtes* מזוזות, non quòd ipſi moverentur, ſed à valvarum motu, quæ illis innituntur. At *Græcis* fortaſſe meliùs σταθμοὶ, & παραστάδες, quia ipſis ſunt immobiles. Proinde hic *Græca* verſio ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν· & *Syriaca* ܥܠ ܬܪܝܢ ܦܪܣܛܕܐ ἐπὶ τῶν δύο παραστάδων, voce à *Græcis* mutuatâ. *Pollux*, Σταθμοὶ ἢ τὰ ἑκατέρωθεν ξύλα κατὰ πλευρὰν τῶν θυρῶν, ἃ καὶ παραστάδας φασίν. *Arabs* quoque, qui ex *Græca* verſionem ſuam expreſſit علي قايمة الباب *ſuper ſtantes* (partes) *oſtii*, id eſt, *ſuper poſtes*. At alius MSS. علي اعضاد الباب *ſuper brachia oſtii*. Et *Erpenianus*, علي زوج الخدود *ſuper duas maxillas*. Quomodo *in Lexico Kimchii* מזוזות *poſtes* voce *Talmudicâ* vocantur לחיי השערים *maxillæ oſtiorum*, quæ miræ ſunt Metaphoræ, & noſtris prorſus ignotæ. *Superliminaris Hebræum* nomen משקוף extra hoc caput non reperitur. A proſpectu ſic dici puto, propter cancellos, aut clathros ſummis foribus apponi ſolitos, ut per eos proſpicerentur, qui fores pultaverant, antequàm recluderetur oſtium. Cujuſmodi januas *Polybius* appellat θύρας διαφανεῖς δικτυωτάς; Paulinus, *Epiſtolâ* duodecimâ ad *Severum*, *pellucentem tranſennam*; Caſſiodorus, *tralucidas fores*. Poteſt & veſtibulum intelligi, ex quo in viam patet proſpectus, *Græce* πρόθυρον & προπύλαιον. Quò fortaſſe pertinet, quòd *Græci* τὴν φλιὰν hic habent. *Heſychio* enim φλιὰ eſt πρόθυρον. Neque aliud المطل in *Arabico Saadiæ*. Nam *Arabicè* طل in quarta eſt *extra eminere*. Porrò, ne videretur ſuperfluum, poſtes, & ſuperliminare ædium, agni ſanguine inungere, Deus mandati ſui rationem *Moſi* aperire non dedignatur, ſe nempe per *Ægyptum* illâ nocte tranſiturum, & percuſſurum omnem primogenitum ab homine uſque ad pecus: illis autem parſurum, quorum ædes agni ſanguine tinctæ fuerint, *Exod.* 12. *v.* 12, 13. Quibus verbis gravem plagam *Ægyptiis* interminatur, & iis, quæ præceſſerant, longè acerbiorem. Nam liberi omnes chari ſunt, ſed in his primogeniti; maximè, ſi ſint unici, ut tum *Ægyptus* multos habuit. Notum illud *Zach.* 12. *v.* 10. *Plangent de eo ſecundùm planctum de unico, & amarè dolebunt de eo, ut quis amarè dolet de primogenito.* Et hi omnes primogeniti unâ nocte ſublati novo & ignoto mortis genere; Deo, per Angelos malos, cunctos fere unò temporis momento percutiente, ita ut nullus pater alii poſſit eſſe ſolatio, quia illorum nemo fuit, quem non communis clades tangeret, præter ſolos *Iſraëlitas*, quos pollicetur Deus ſe ab hoc malò immunes præſtiturum, ſi modò agni ſanguine oſtia aſpergant. *Erit*, inquit, *ſanguis vobis in ſignum, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos, nec erit in vobis plaga diſperdens.* Non, quòd in agni ſanguine naturalis eſſet ulla vis; aut quod externo ſigno DEUS egeat, ut ſuos dignoſcat ab hoſtibus, & *Iſraëlitas* ab *Ægyptiis*. *DEI fundamentum manet firmum*, inquit (r) *Paulus: hoc ſigillum habens, Novit Dominus, qui ſint ſui.* Et *Chriſtus* non ſemel dicit ſe nôſſe oves ſuas, *Joh.* 10. *v.* 14. 27. Itaque hoc ſignum Deo non datur, ſed *Hebræis*, ut, eo confirmati, de liberatione certi ſint. Quod de *Moſe* dicitur *Hebr.* 11. *v.* 28. *Per fidem fecit* Paſcha, *& affuſionem ſanguinis, ne qui perimebat primogenitos, ipſos tangeret.*

(r) 2 Tim. 2. 19.

Agni *immolationem* ſequitur *aſſatio* Exod. 12. v. 9. *Non comedetis ex eo crudum quidquàm, aut coctum in aqua, ſed aſſum igne. Crudum* eſt *Hebraicè* נא *na*, quæ vox una eſt ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Tamen inter veteres de ejus expoſitione convenit. Nec recentiorum alicujus nominis quiſquam diſſentit, quod meminerim, præter unum *Oleaſtrium*, qui receptam interpretationem tanquam abſurdam exſibilat, quaſi non ſit veriſimile DEUM *Judæis* crudæ carnis eſum prohibuiſſe, ac ſi fuiſſent λείκοσιν ἐοικότες ὠμοφάγοισιν, aut immani illi *Cyclopi*, de quo apud *Poëtam Achamenides*,

- *vidi, atro cùm membra fluentia tabo*
Manderet, & tepidi tremerent ſub dentibus artus.

Is igitur נא *na*, *fractum*, & *diſſectum* reddidit, tanquam à Verbo נוא *no*, quod *frangere*, & *diſſecare* ſonat. Nempe DEUS, ut quidem putat, agnum integrum aſſari, & comedi jubet, non per partes diſſecari, ut fit in iis, quæ elixantur. Quæ fateor me non capere. Nam poteſt quidem agnus integer vel aſſari, vel elixari; at comedi non poteſt, niſi diviſus, atque diſſectus. Quis igitur eſt, qui animo concipiat quod vult *Oleaſtrius*, Deum *Moſi* dixiſſe, *Non comedetis agnum diſſectum?* Tamen idem jam antè ſenſerant anonymi quidam Doctores è recutitorum grege, quos jure merito refellit *Aben Ezra*. Neque verò ullius momenti eſt *Oleaſtrii* objectio: cùm נא *na*, præcisè loquendo, non ſignificet *planè crudum*, ſed *imperfectè coctum*. Ita rectè omnino reddit *Maimonides* in *Paſch.* cap. 8. §. 6. נא שהזהירה עליו תורה הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדין *Illud* na, *de quo Lex admonet, carnem ſignificat, quam ignis incepit afficere, ita ut nonnihil toſta ſit, ſed nondum ad hominis eſum idonea. Selomo* quoque, & *Kimchius* explicant *quod non eſt toſtum*, aut *quod non eſt coctum* כל צרכו *quantum ſatis eſt*. Et *Pomarius*, *quod eſt* בלתי אפוי בשלמות *ſine perfecta coctione.* Res ex *Arabica* lingua certior; quâ נא, vel ני idem ſonare verè obſervant *Selomo* & *Aben Ezra*. Cl. *Golius* ex *Giauhari*, & *Camus*, *Lexici* ſui pag. 2491. نا (*Naa*) *ſemi-cocta, cruda fuit caro. Et in ſecunda Tranſitivè, crudam, vel ſemi-coctam reliquit carnem.* ني *cruda, ſemicocta caro.* Itaque pro נא hoc loco نيا habet uterque *Arabs*. Vide & 1 *Sam.* 2. v. 15. Eodem pertinet, quòd *Avicenna*

cenna نيا vocat carnem in ſtomacho nonniſi ex parte concoctam, neque dum perfectè digeſtam. Locus eſt Can.lib.1.Fen.3. Doct.2. cap.4. cui titulus De regimine infantium, ويحبنبون مما امكن شرب الما علي الطعام ليلا ينفذ فيهم نيا قبل الهضم Et, quantum fieri poteſt, à potu aquæ poſt cibum eos prohibeant, ne crudus (id eſt, nonniſi ſemi-concoctus) in eos penetret ante (perfectam) digeſtionem. Itaque, cùm de carne coquenda agitur, Hebræis נא, & Arabibus ني dicitur caro, quæ non prorſus cruda eſt, ſed ſolùm ex parte cocta. In Ariſtotele, Meteorol. lib.4.cap.3. duæ cenſentur ſpecies hujus imperfectæ coctionis, μόλυνσις & σάτευσις· quarum illa ἑψήσει elixationi, hæc ὀπτήσει aſſationi opponitur. Itaut in μολύνσει caro maneat ἡμίεφθη ſemi-elixa, ut ἡμιόπτη ſemi-aſſa in στατεύσει. Utrumque complectitur Hebræum נא in Moſe, & Arabicum ني quo utuntur ejus interpretes. Itaque non prohibet Deus, ne comedatur agnus omnino crudus, quod, etiam nullo vetante, Judæi facturi non erant: ſed, ne comedatur ſemi-coctus, & ſolum מהבהב uſtulatus, ut hic habet Hieroſolymitana verſio. Nempe coquorum incuriâ ſæpe accidit, ut non perfecta ſit coctio. Hinc apud Alexim in Pannychide quidam coquum ita objurgat,

--- ἡμίοπτα μὲν
Τὰ κρεάδι' ἐστὶ, τὸ περίκομμ' ἀπόλλυται·

Semicoctæ ſunt hæ carnes, corruptum eſt minutal. Et Martialis Næviæ, lib.3.Epigr.13.

Accuſas, rumpiſque coquum, tanquam omnia cruda
Attulerit. ---

Et Rufo, Epigr.93.

Eſſe negas coctum leporem, poſciſque flagella.

Quandòque etiam caro ſemi-cocta comeditur per immoderatam helluonum ingluviem, quæ nullas patitur moras. Et fuere, qui dapes propè crudas eripuerint non ſolum ex popinis, ſed etiam ex locis ſacris. Sic 1 Sam. 2. v. 13. Cùm quis immolabat victimam, veniebat puer Sacerdotis, dum coquerentur carnes, tridentem fuſcinam habens in manu, eamque in labrum, aut in ollam, aut in caccabum, aut in lebetem immittens: & quidquid fuſcinâ illâ depromebat, id accipiebat Sacerdos. Qualis apud Athenæum deſcribitur ab Archeſtrato mulier quædam, quæ ſacra nondum immolata devorabat, ἐφαρπάζουσ' ὀβελίσκους, à veru illa rapiens. Et in Suetonio Vitellius, Homo non profundæ modo, ſed intempeſtivæ quoque, ac ſordidæ gulæ, ne in ſacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem ſtatim viſcus, & farta penè rapta è foco manderet, circaque viarum popinas fumantia obſonia. Denique, ut Poëta auctor,

Eſt etiam è mediis victima rapta focis.

Cujuſmodi ventres ferit illud Simonidis, quod tandem in Proverbium ceſſit.

Ἄθυτα δ' ἱερὰ πολλάκις κατεσθίει,
Nondum immolata ſacra ſæpe devorat.

Proinde in Heſiodo, inter alia præcepta, quæ ad mores pertinent, hoc quoque habetur in Operibus, verſu 746.

Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιρρέκτων ἀνελόντα
Ἔσθειν· - - - -

Neque ab ollis nondum ſacrificatis (cibum) rapiens comedito. Nam, ut ῥέζειν, & ἐπιρρέζειν, ſacrificare eſt; ita ἀνεπίρρεκτος eſt ἄθυτος, nondum ſacrificatus, vel immolatus, prout à Tzetze redditur. Quod ideo profero, ne quis cum Oleaſtrio communem verſionem erroris ſuſpectam habeat, quaſi ex ea DEUS Legem Iſraëlitis ſanciat, quam nemo unquam violaverit. Quanquam aliud μυστικώτερον reſpiciat hæc prohibitio, ut infrà docebimus.

Sed agnum perfectè coquere non ſufficiebat, niſi coqueretur eo modo, quo Deus præſcripſerat, nempe aſſando, non elixando. Ne comedatis, inquit, ex eo crudum ובשל מבשל במים & coquendo coctum in aquis, ſed צלי באש aſſum ad ignem, Exod. 12. v. 9. Contra quam reliqua ſacrificia pacifica, quorum carnes, tam à populo, quàm à Sacerdotibus comedendas, elixare moris erat, etiam ipſo Paſchali feſto. Proinde 2 Paral. 35. v. 13. hæc accuratè diſtinguuntur, Et Paſcha igne coxerunt juxta morem, reliqua verò ſacrificia coxerunt in lebetibus, & caccabis, & ollis. Ubi nota utrobique adhiberi Verbum בשל, ut illud ſcias tam ad aſſationem, quàm ad elixationem pertinere, pro ratione ſubjecti. Itaque, cùm in Exodo dicatur de Paſchate, Ne comedatis מבשל, ſed צלי tamen de eodem legitur Deut. 16. v. 7. ובשלת. Nempe, etiamſi בשל utplurimùm ad elixationem pertineat, non tamen id eſt perpetuum. Nam בשל in genere eſt coquere: & alia eſt בשילה באש coctio ad ignem, id eſt, צליה aſſatio, cujus reſpectu dicitur in loco Paralipomenωn, quem citavimus, ויבשלו הפסח באש כמשפט Et Paſcha igne coxerunt juxta morem; alia בשילה במים coctio in aquis, id eſt, elixatio, quæ vetatur in Exodo. Itaque in Paralipomenis, poſtquam actum de Paſchate igne cocto, ſequitur, Reliqua verò ſacrificia coxerunt in lebetibus, &c. Et ad Deuteronomii vocem ובשלת dicit R. Selomo זהו צלי אש שאף הוא קרוי בשול Hæc eſt aſſatio ad ignem, quæ & ipſa vocatur בשול. Quod probat Aben Ezra ex loco Paralipomenωn. Et ibidem ויבשלו Kimchius exponit ויצלו & aſſaverunt. Sic pro ובשלת in Jonathane legas ותטוו & aſſabitis. Eodem poteſt referri, quod habent Saadias وانضجه & alter Arabs وتطبخ Quamvis enim نضج & طبخ ſæpe nihil quàm coquere ſonent, tamen utrumque ad aſſationem, vel toſtionem nonnunquam pertinere certum eſt. Nam ex نضج factum منضاج eſt veru, quo aſſantur carnes. Et ex طبخ factum طابخ vel طباخ Arabibus eſt Angelus, qui damnatos in Inferis torret. Et طبيخ febris vehemens, quâ ægroti torrentur quaſi. Et طوابخ venti fervidi, & torridi. Sed Græca verſione quid abſurdius, in qua ובשלת redditur, καὶ ἑψήσεις, καὶ ὀπτήσεις, & elixabis, & aſſabis; quod eſt oppoſitum in appoſito. Abſit igitur à nobis, ut utrumque putemus eorum dem eſſe interpretem. Quin cum alii ובשלת reddidiſſent καὶ ἑψήσεις, & elixabis, quomodo plerumque ſumitur; alii καὶ ὀπτήσεις, & aſſabis, quod neceſſario hic ſignificat, inepti Scribæ duas verſiones in unam compegerunt. Interim, quamvis vox בשל ſit ambigua, tamen in Lege Exod. 12. v. 9. nihil eſt ambiguum. Neque enim Deus ſimpliciter vetat comedere agnum מבשל coctum, ſed מבשל במים coctum in aquis, cui opponit צלי באש aſſatum igne. Quæ fuiſſent ſuperflua, ſi מבשל per ſe elixum ſignificaret. Neque enim dicimus aliquid aquâ elixari, quia elixari per ſe id ſonat. Nempe lixa veteribus fuit aqua; lix cinis aquâ maceratus, unde lixivium; lixæ, qui militibus in caſtris aquam portabant, ut calones, qui ligna. Quales inter Judæos Gabaonitæ. Sed, ut ad penſum redeamus, Hebræi in hac Lege explicanda ſe produnt mirè ſuperſtitioſos. In Maimonide illius

illius violatæ reus eſt, non ſolùm qui in aquis, ſed & qui in aliis, quæ bibuntur, aut in ſucco fructuum agnum elixat. Item qui priùs elixum aſſat, aut qui priùs aſſum elixat. Quamvis agnus inter aſſandum vino, oleo, aut fructuum ſucco rigari poſſit, aut jam aſſatus lavari, excepta tamen aquâ. Nec debet aſſari ſuper lapidem (putà ſuper *Arabum* رضفة *ridpham*, de qua nos alibi) nec in vaſe fuſili, vel conflato ex metallo, (patellâ putà, aut ſartagine æreâ, vel ferreâ) quia dicitur *aſſum igne*: niſi vas ſit perforatum (ut craticula) ut ignis illud penetret. Neque aſſatur veru fuſili, ſed ligneo. Quia veru ferreum cùm incaluit, aſſat locum ſuum, id eſt, agni partem, quam attingit. Nec in medio furno ſuſpenſum aſſare licet, cùm igne nuper ejecto adhuc calet, aut ſuper ollæ tergum, aut ad tegulam, aut ad thermas *Tiberiadis*. Sed aſſatur veru ligneo, quo ab ore ad podicem transfigitur, aut in medio furno cum igne ſubjecto ſuſpenſus. Veru ex ligno mali punicæ ad aſſationem egregiè purgatur, ne humor inde ſparſus in agni carnes eas elixet. Si eædem furni tegulas alicubi attingunt, locus excoriatur; quia carnem illam coxit tegula, non ignis immediatè. Eò, quòd *Exod.* 12. *v.* 9. non ſolùm corporis truncum, ſed caput quoque agni, cum cruribus, & inteſtinis, Deus aſſari jubet; monet idem crura, & viſcera (à trunco corporis divulſa, ut purgentur) ſeparatim eſſe ſuſpendenda, nec in agni ventrem inſerenda; quia, ſi ſic coquerentur, hoc eſſet כמין בשול *tanquam ſpecies elixationis*. Agni venter ſcilicet videretur illis eſſe iſtar ollæ. Hæc, & plura alia ejuſdem commatis, quæ conſulto prætereo, leguntur in *Maimonide, De Paſchate* cap. 8. §. 7. &c. Neque dubium, quin in his Traditionum minutiis multa fuerint ſuperſtitioſa, & præter mentem Legis obſervata: de quibus meritò, dicatur, (ſ) *Quis quæſivit hæc de manibus veſtris?* Et (s) *Fruſtrà me colunt, docentes doctrinas*, quæ ſunt, *mandata hominum*. At ſaltem hæc Legis diſerta, *Non comedetis coctum in aqua, ſed aſſum igne*. Cujus prohibitionis variæ cauſæ à noſtris afferuntur. 1. Hunc coquendi modum eſſe antiquiſſimum. Proinde *Homerum* Diis ſuis nunquam elixas carnes, ſed ſolùm aſſas apponere. 2. Eſſe etiam ſimpliciſſimum, cùm neque ollâ, neque aquâ, neque ullo ſaporis alieni condimento ad carnem aſſandam ſit opus, ſed ſolo igne. Unde veteri voce *aſſa caro*, id eſt, *ſola*, dicitur: ut *aſſâ voce cantare*, id eſt, *ſolâ voce*, nullo organo adhibitò. Ita ex *Varrone*, & *Catone*, *Nonius*. 3. Aſſâ carne veſcentes robuſtiora habere corpora, qualia eſſe debuerunt *Iſraëlitis* ad longum iter ſe comparantibus. 4. Sic iiſdem eſſe ſignificatum quâ feſtinatione eſſet opus, quia celeriùs aſſatur caro, quàm elixatur. Quò pertinet, quod *Iliad.* ξ. *Eumæus* ſubulcus,

Ὀπτήσας δ' ἄρα πάντα φέρων, παρέθηκ' Ὀδυσῆϊ·

Omnia aſſata afferens, appoſuit Ulyſſi; quia videbat rem urgere. Hinc *Euſtathius* ad illum locum, Ὅρα δὲ ὅτι ὀπτὰ κἀνταῦθα ὁ συβώτης τῷ Ὀδυσσεῖ κρέα παρέθετο, σχεδιάσας διὰ τάχος. *Nota hic diligentem Eumæum aſſas carnes Ulyſſi apponere, cùm eas tumultuariè paraſſet præ feſtinatione*. Hæc tamen Deum reſpexiſſe, cùm agnum juſſit aſſari, vix conceſſerim, cùm pleraque ſint valde incerta, nec ſatis ad rem. Itaque videtur potiùs hic ſubeſſe aliquid myſticum, de quo deinceps.

Aſſationem excipit manducatio, in qua multa notanda. 1. Manducantium habitus, ut lumbis eſſent ſuccinctis, calceatis pedibus, & cum baculo in manu, *Exod.* 12. *v.* 11. Qui viatorum eſt habitus, & eorum, qui operoſum aliquid moliuntur. *Orientalium* enim veſtes, cùm longæ, & fluxæ fuerint, & plerumque diſcinctæ, eas oportuit ſuccingi, cùm vel ad iter ſe parabant, vel ad opus laborioſum, ne eſſent impedimento. Hinc *Eliſæus* ſervo dicit 2 *Reg.* 4. *v.* 29. *Accinge lumbos tuos, & ſume baculum meum in manu tua, &*

(ſ) Eſ. 1. v. 12.
(s) Matth. 15. v. 6.

vade. Et uni è filiis *Prophetarum* capitis noni verſu primo, *Accinge lumbos tuos*, &c. *&* abi Ramotham *Galaadis*. Et *Jerem.* 1. *v.* 17. Deus *Prophetam* ſic alloquitur, *Accinge lumbos tuos, & ſurge, ut eloquaris apud eos, quæ præcepero tibi*. Nec in *Evangelio* minùs frequens hæc locutio. Nam *Luc.* 12. *v.* 35. jubemur *lumbis eſſe præcincti*. Et *Luc.* 17. *v.* 8. dominus ſervo ſuo imperat, ut cœnam paret; & præcinctus ſibi miniſtret. Et *Joh.* 13. *v.* 4. *Chriſtus*, ut lavet pedes Diſcipulorum, accepto linteo, præcingit ſe. Proindè *Latinè* dicimus *aliquem ad iter*, vel *ad opus accingi*. Et *Poëta* ſummus *Æn.* lib. 7.

Accingunt omnes operi. ---

Neque rarò *accinctus* ſumitur pro *homine induſtrio*, & *expedito*; qui *Græcis* εὔζωνος ἀνὴρ & *Hebræis* חלוץ *chaluts*, quia חלצים *chalatſim*, ſunt *lumbi*, ubi cingulum. Sic *Joſ.* 4. *v.* 13. *Græci* εὔζωνοι εἰς μάχην ubi *Hebræis* חלוצי הצבא. Baculum quoque ad iter pertinere nemo neſcit, cùm eo viatores fulciantur in locis lubricis, & ab aggreſſoribus ſe tueantur. Itaque *Gen.* 32. *v.* 10. *Jacob* cum baculo tranſit *Jordanem*. Et *Gen.* 38. *v.* 18. *Juda*, *Timnam* ſe conferens, baculum in manu habuit. Neque aliud fuit virga *Moſis* tam decantata, quàm iter facientis baculus; *Exod.* 4. *v.* 2. Unde eſt, quòd *Chriſtus* profecturis Diſcipulis præcepit, ut nihil ad iter ſumerent, niſi baculum ſolum, *Marc.* 6. 8.

Hæc igitur facilia hactenus: ſed mirari ſubit, quorſum *Iſraëlitæ Paſcha* jubeantur calceati comedere, quaſi antea fuiſſent diſcalceati. Sunt, qui referant ad morem apud veteres receptum deponendi calceos inter edendum, ne lectos inquinarent, in quibus diſcumbebant. Quaſi voluerit Deus *Paſchale* convivium à reliquis hac in parte differre, ut ne calceos pro more deponerent. Sed mos accumbendi menſæ non fuit tam vetuſtus. Priſci enim mortales menſæ aſſidebant, ut nos hodie. *Athenæus* libri primi capite decimo quarto, Καθέζοντο δ' ἐν τοῖς συνδείπνοις οἱ ἥρωες, οὐ κατεκέκλιντο. *Sedebant in conviviis Heroës* (apud *Homerum*) *non accumbebant*. Quem morem apud *Macedones*, *Alexandri*, & *Caſſandri* ævo, nondum planè exoleviſſe, ex *Duri* & *Hegeſandro* probat. Itaque in *Prophetarum* libris convivas in menſa ſemper ſedere reperias, nuſquam accumbere. Sic *Gen.* 27. *v.* 19. *Jacobus* patri dicit, *Sede, & comede de venatione mea*. Gen. 37. v. 25. *Joſephi* fratres *ſedent ad comedendum cibum* Gen. 43. v. 33. iidem in *Ægypto* à *Joſepho* invitati *ſederunt coram eo*. Exod. 16. v. 3. ajunt *Iſraëlitæ* ſe ibidem, *ollis carnium aſſidentes, ad ſaturatitem comediſſe*. Et *Exod.* 32. *v.* 6. poſt aurei vituli cultum in deſerto *ſedit populus ad edendum, & bibendum*. Judic. 19. v. 6. *Levita*, & ſocer ejus, *ſedentes comederunt ambo una, & biberunt*, Ruth. 2. v. 14. *Booz* Ruthæ, *meſſoribus aſſidenti, porrexit ariſtas toſtas*. 1 Sam. 20. v. 5. *Jonathani* dicit *David*, *Novi-lunium eſt cras, quo ego cum Rege ſedere ſoleo ad comedendum*. Et verſibus 24. & 25. *Saüle* ad cibum ſedente, *Abner* illi aſſidet. Et, cùm eidem *Saüli*, apud *Pythoniſſam* cœnaturo, lectus eſſet oblatus; quia vires defecerant; in eo tamen non recubuit, ſed ſedit, 1 *Sam.* 28. *v.* 23. Tale eſt, quòd de duobus *Prophetis* dicitur *Bethele* convivantibus, *cumque ſederent ad menſam*, 1 Reg. 13. v. 20. Et de *Aſſuero* prandente, *Dixit verò mihi Rex, & conjux ei aſſidens*, Nehem. 2. v. 6. Hinc *Proverb.* 23. *v.* 1. *Cum ſedebis, ut comedas cum Principe*. Jerem. 16. v. 8. *In domum convivii ne ingrediaris, ut ſedeas cum eis*. Et *Ezech.* 44. *v.* 3. *Princeps ibi ſedebit, ut comedat panem coram Domino*. Ex tot *Prophetarum* locis cùm veteres illos pateat in menſa ſediſſe, non accubuiſſe, cauſa non fuit, cur ad menſam accedentes calceos eximerent. Proinde quoſdam legas, qui aliud comminiſcuntur, Deum ſcilicet ſanxiſſe, ut *Iſraëlitæ Paſchale* convivium celebraturi, viatorum calceos ſumerent, quos à vulgaribus fuiſſe diverſos aſſerunt, non

tamen probant, cùm Lex nihil tale habeat. Solùm enim *Judæos* jubet ut calceati comedant, ſed de calceorum genere nihil præſcribit. Hæc igitur eſt mera divinatio. Proinde hoc unum habeo, quod objectioni reſpondeam, *Judæos*, ut non ſemper cincti, aut baculis inſtructi fuere, ita nec ſemper fuiſſe calceatos. Quod non difficulter credet, quisquis ſciet quam vulgaris fuerit ἀνυποδησία apud veteres. Sic in *Lycophrone Baleares*.

Ἄχλαινον ἀμπεδῦσι νήλιπον βίον,

Sine tunica trahunt diſcalceatam vitam. *Lycurgus Lacedæmonum* noluit pedes calceis emolliri, ſed eorum privatione firmari, & obdurari, ἀντὶ γε μὴν τῷ ἁπαλύνειν τοὺς πόδας ὑποδήμασιν, ἔταξεν ἀνυποδησίᾳ κρατύνειν. Ita *Xenophon* in libro *De eorum politia*. In *Nicolao Damaſceno*, *De moribus gentium*, deſcribuntur οἱ Κρητῶν παῖδες τὰς θήρας, καὶ δρόμους τε ἀνάντεις ἀνυπόδητοι κατανύοντες, Cretenſium *pueri venationes, & curſus arduos diſcalceati conficientes.* Et ad id ipſum *Oppianus* venatorem ſuum his verbis inſtituit libro primo *Cynegetticon*,

---- γυμνοῖσι δὲ ποσὶν ὁδεύειν
Κείνους, τοῖσιν ἴχνη μέλεται δυσδερκέα θηρῶν·

Nudis pedibus illi incedant, quibus obſcura ferarum veſtigia curæ ſunt. Ibidem libro quarto puella, veris tempore.

Ἀβλαύτοισι πόδεσσιν ἀν' οὔρεα πάντ' ἀλάληται,
Ἄνθεα διζομένη, ----

diſcalceatis pedibus per omnes montes oberrat flores quærens. Et *Cyrenaicæ* virgines ſic loquuntur in *Callimachi* Hymno in *Cererem*,

Ὡς δ' ἀπέδιλωτοι, καὶ ἀνάμπυκες, ἄστυ πατεῦμες,

Ut diſcalceatæ, & ſine vittis, urbem perambulamus. Quin virgo regii ſanguinis, *Antigone* in *Sophoclis Oedipo Colonæo* deſcribitur,

---- πολλὰ μὲν καθ' ἀγρίαν
Ὕλην ἄσιτος νηλίπους τ' ἀλωμένη.

Sæpe in horridis ſylvis jejuna, & nudipes oberrans. Quod ſi ut fabuloſum rejeceris, ſaltem pro comperto haberi debet quod de *Phocione* tradit *Plutarchus*: *Peregrè, & in bello* ἀνυπόδητος ἀεὶ, καὶ γυμνὸς ἐβάδιζεν, *ſine calceis ſemper, & nudus incedebat, niſi frigus eſſet immodicum, & intolerabile.* Et de *Lycurgo Rhetore* in ejus vita, Ὑπεδέδετο δὲ ταῖς ἀναγκαίαις ἡμέραις, *Calceos nonniſi neceſſario tempore ſumebat.* De *Catone* etiam, Πολλάκις δ' ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προῆλθε μετ' ἄριστον. *Crebrò ſine calceis & tunica in publicum à prandio procedebat.* Sic etiam in *Achaica* peregrinatione *Nero* plerumque in publicum prodibat *ſine cinctu, & diſcalceatus*, ut *Suetonius* auctor eſt capite quinquageſimo primo. Et apud *Martialem* libro duodecimo, *Cotta*, cùm ſoleas inter cœnandum bis perdidiſſet,

Excalceatus ire cœpit ad cœnam.

Quin ſi *Clementis* judicio ſtamus *Pædag.* lib. 2. cap. 11. Ἀνδρὶ δὲ εὖ μάλα ἁρμόδιον ἀνυποδησία, πλὴν εἰ μὴ στρατεύοιτο. *Viro maximè convenit, ut ſit diſcalceatus, niſi ad militiam proficiſcatur.* Nimirum τὸ ὑποδέδεσθαι *calceari*, ut ait, penè idem eſt, quod τὸ δέδεσθαι *vinciri*. Alluſione captatâ in verbis, ac ſi *caligatum* dixeris poſſe pro *ligato* haberi.

Jam, ut conſtet clariùs non eſſe παράδοξον, quod *Judæorum* plurimos conjectamus in *Ægypto* fuiſſe excalceatos, tria hic obſervanda ſunt. 1. *Ægyptum* eſſe in fervida plaga fere ſub ſidere *Cancri*, ac proinde ejus incolas poſſe calceis carere facilius. Ut hodieque non paucos *Afros*, ſub eodem cum *Ægypto* parallelo, magnâ anni parte, nudis pedibus incedere nemo neſcit. 2. *Judæos* in *Ægypto* ſub jugo miſeræ ſervitutis fuiſſe preſſos, ac penè oppreſſos: in quo ſtatu valde credibile eſt illis multa defuiſſe, quæ ad vitam commodè degendam requiſita ſunt. 3. *Judæorum* ἀνυποδησίας etiam in ipſa *Judæa*, rebus illorum maximè florentibus, veſtigia ſuperfuiſſe. Quod pluribus exemplis conſtaret, ſi ſequeremur Interpretes. Sic enim de *Samaria* habet *Græca* verſio *Mich.* 1. v. 8. Πορεύσεται ἀνυπόδητος, καὶ γυμνή, *Incedet diſcalceata, & nuda.* Ad quæ verba *Cyrillus*, Ἡ δὲ γυμνότης, καὶ ἀνυποδησία, τὸ τῶν αἰχμαλώτων σχῆμα δεικνύει. *Nuditas autem, & excalceatio, captivorum habitum ſignificant.* Et de Rege *Achabo*, ad *Eliæ* verba reſipiſcente, ſcribunt *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs*, 1 Reg. 21. v. 27. *Cum cilicio jacuit, & ivit diſcalceatus.* Sed neutrum exemplum eſt ad rem. Nam in primo perſona mutata eſt, nec de *Samaria* dicit *Propheta*, ſed de ſe ipſo אלכה שולל וערום *Ibo ſpoliatus, & nudus:* nec de ἀνυποδησίᾳ ullum eſt verbum. In altero Rex *Achabus* non legitur iviſſe diſcalceatus, quod eſſet יחף *jacheph*; ſed iviſſe אט *at*, id eſt, *leniter*, *ſenſim*, *pedetentim*, tanquam præ mœrore languens. Quo eodem verbo *Jacobus* uſus *Eſavo* dicit Gen. 33. v. 14. אתנהלה לאטי *Lente progrediar*, nempe, ut ad greges, & pueros, quos ſecum habebat, greſſum ſuum attemperaret. Et *Eſ.* 8. v. 6. *Aquæ* Siloe *fluentes* לאט *ſenſim.* Fortaſſe ab illa אט *at*, quod propriè *greſſus tarditatem*, & *lentitudinem* ſonat אטא *atta*, primò *Punicè*, deinde etiam *Latinè* dictus eſt, qui propter crurum vitium nonniſi lentè incedit. *Feſtus*, Attæ *appellantur, qui propter vitium crurum, (t) aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram, quam ambulant: quod cognomen* Quintio *Poëtæ adhæſit.* Gloſſæ, *Atta*, ὁ τοῖς ποσὶν ἀρχόμενος περιπατεῖν.

(t) Fortè haud pedum plantis inſiſtunt.

Sed jam vera ſequentur ἀνυποδησίας exempla, & ex *Hebræo* textu petita. *David*, regno ſuo pulſus, à rebelli filio (u) *aſcendit montem* Olivarum *flens, & operto capite, & ibat* יחף *diſcalceatus.* Eſ. 20. v. 2. *Eſaias* jubetur ire ערום ויחף *nudus, & diſcalceatus:* ut ſimilem *Chuſæis*, & *Ægyptiis* nuditatem, & diſcalceationem in triennium portenderet. *Ezech.* 24. v. 17. *Prophetam* lugere vetat DEUS propter ademptam uxorem, & calceos deponere, ut fiebat in luctu. Quod *Judæi* cùm tanquam inſolens mirarentur, quia tum aliter fiebat, prædicit ipſos quoque, liberis gladio ſublatis, calceato pede manſuros, nec ullum luctus ſignum edituros. In *Joſepho* quoque (*De bello Judaico* lib. 2. cap. 15.) *Judææ* Gubernator *Florus*, narratur in *Judæos* immanem in modum ſæviiſſe. Quorum miſerta, Regis *Agrippæ* ſoror, *Berenice* γυμνόπους πρὸ τοῦ βήματος ἱκέτευσε τὸν Φλῶρον, *nudipes coram tribunali* Florum *deprecata eſt.* Hinc de eodem *Floro Hegeſippus* lib. 2. cap. 8. *In conſpectu* Beronices, *quæ ſoror* Agrippæ *Regis, ad templum religionis causâ venerat, acerbiſſimâ cæde in populum deſæviebat: nec obſecranti deferendum arbitratus; cùm inſervientem religioni nudis pedibus adſtantem cerneret.* Nec aliò referenda hæc *Juvenalis Satyra* ſextâ,

(u) Sam. 15. v. 30.

---- *deinde adamas notiſſimus, & Bernices*
In digito factus pretioſior: hunc dedit olim
Barbarus inceſtæ, dedit hunc Agrippa *ſorori,*
Obſervant ubi feſta mero pede Sabbata *Reges.*

Agitur enim de *Bernice*, *Agrippæ* ſorore, & ejus γυμνοποδία obiter perſtringitur. Itaque nugatur vetus *Scholiaſtes*, qui *Agrippam Auguſti* nepotem, & ſororem ejus *Juliam* hic intelligit. Hæc de *Judæorum* ἀνυποδησίᾳ, quæ cum in *Ægypto* minùs fuiſſet periculoſa, iiſdem, longum, aſperum, & ſenticoſum iter jam aggreſſuris, voluit DEUS de calceis proſpici: ut qui amicum ſuum ſic monet in *Theocriti Paſtoribus.*

Εἰς ὄρος ὄκχ' ἕρπῃς, μὴ ἀνάλιπος ἔρχεο, Βάττε.
Ἐν γὰρ ὄρει ῥάμνοι τε, καὶ ἀσπάλαθοι κομόωντι·

In monte cùm ambulas, ne diſcalceatus eas, Batte: in illo enim rubi, & aſpalathi frondent. Quin, ut religio quoque eos ad rei tam neceſſariæ curam adigeret, ſancitt, ut nonniſi calceati *Paſcha* manducarent. Neque paſſus eſt calceos, quos ad hoc ſolenne feſtum ſibi comparaverant, per annos quadraginta deteri, *Deut.* 29. v. 5.

Porrò,

Porrò, an ſtantes ederint, vel ſedentes, Lex diſertè non dicit. Tamen ſtantes ediſſe multa ſuadent. 1. Neque enim ſediſſe credibile eſt, qui lumbis præcincti, calceati, baculis innixi, & ad iter inſtructi comedebant. 2. A *Philone* (in libro *De Sacrificio* Abelis & Caini) *Paſcha* comediſſe leguntur ἀκλινῶς, ἢ παγίως ἑστῶσι τοῖς ποσὶ, *pedibus immobiliter & firmiter ſtantibus*. 3. Ad eumdem ritum videntur alludere hæc *Apoſtoli* Epheſ. 6. v. 15. Στῆτε οὖν· *State igitur lumbis veritate cinctis*, &c. *Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis*.

Additur edendum eſſe בחפזון *in feſtinatione*; quia res maximè urgebat. Erant enim in procinctu, & illâ ipſa nocte ex *Ægypto* exituri. *Aquila* reddit ἐν θάμβῳ, *in pavore*; quia חפז alicubi *pavere*, & *trepidare* ſonat. Sed prior interpretatio videtur præferenda; quia pavor non jubetur, neque percellit niſi invitos. Præterea quæ præceſſerant de lumbis præcinctis, calceatis pedibus, & baculo in manu, feſtinationem quidem indicant, ſed non pavorem. Denique cum hoc loco alia duo ſunt conferenda. Unus *Deut.* 16. v. 3. ubi *Iſraëlitæ* jubentur *azyma* comedere; *quia ex Ægypti terra egreſſi erant* בחפזון *in feſtinatione*, antequam panis eſſet fermentatus. Alter *Eſ.* 52. v. 12. *Non exibitis* בחפזון *in feſtinatione, neque ibitis* במנוסה *in fuga*, id eſt, tanquam fugientes; *quia præiturus eſt vobis Deus, & in extrema acie erit Deus* Iſraëlis. Docet *Iſraëlitas* è *Babylone* non exituros, quomodo ex *Ægypto* exierant properè, & fugientium in morem, ſed pacate & quietè; quia Deus & primam & poſtremam aciem aget.

Cum *Paſchali* agno duo comedenda præſcribuntur; מצות *azyma*, מרורים *herba amara*. *Azyma* cur dicantur מצות, non conſtat. Falluntur enim viri docti, qui *à comprimendo* deducunt, quaſi *Hebræum* מצץ id ſonet. Quin *Hebræis, Chaldæis, Syris*, & *Arabibus* מצץ eſt *emulgere, exſugere, exprimere*, non *comprimere*. Azyma autem ab exprimendo nullis fidiculis expreſſeris, nec extorſeris. Et panis *azymus* non comprimitur, ſed manet in naturali ſtatu, cùm fermentatus intumeſcat. Sed aliud occurrit, nempe *Arabicum* مصامص iiſdem Radicalibus; quod *Lexicographi* خالص exponunt, id eſt, *purum* & *ſincerum*. Itaque מצות propriè ſunt *puri* & *ſinceri panes, & ab omni fermento expurgati*, quod corruptionis eſſe genus voluerunt multi veteres. Hinc *Hieronymus* 1 *Cor.* 5. 6. & rurſus *Gal.* 5. 9. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*; ubi *Græcè* eſt ζυμοῖ *fermentat*. Et *Plutarchus* in *Romanis Quæſtionibus* vult fermenti uſum *Flamini Diali* fuiſſe interdictum; quia ἡ ζύμη καὶ γέγονεν ἐκ φθορᾶς αὐτή, καὶ φθείρει τὸ φύραμα μιγνυμένη, *fermentum, cùm ipſum ſit ex corruptione natum, maſſa admixtum illam corrumpit*. Et paulò poſt, καὶ ὅλως ἔοικε σῆψις ἡ ζύμωσις εἶναι *atque omnino fermentatio videtur eſſe putrefactio*. *Sincerus* igitur jure vocatur *panis*, cui nihil fermenti eſt admixtum. Quò fortaſſe alludit *Gentium* Doctor ὁ πολύγλωττος, qui jubet, ut feſtum celebremus ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας *in azymis ſinceritatis*, 1 Cor. 5. 8. Hunc panem putavit *Tacitus Judæis* fuiſſe perpetuum. *Raptarum*, inquit, *frugum argumentum*; *panis* Judaicus *nullo fermento detinetur*. Sed Lex illius uſum non præſcribit ultra ſeptiduum, cujus initium veſperâ diei decimi quarti, finis veſperâ diei vigeſimi primi menſis *Niſan*. Quin, ſi *Judæis* credimus, ſeptem illis diebus fermentato pane veſci fuit nefas, ſed *azymum* edere nonniſi primo fuit neceſſarium, ſex reliquis liberum. Itaque pro *azymis* per ſex illos dies אורז *oryzam* edere licuit, aut דחן *panicum*, aut קליות *fruges toſtas*, aut פירות *fructus*, quod ex *Maimonide* & *Selomone* rectè probat *Petavius* in *Epihanium*, ad *Audianorum Hæreſin* pag. 293. Semel quidem *Iſraëlitæ azymos* panes per totum menſem comederunt, nempe in exitu ex *Ægypto*, à die decimo quinto primi menſis uſque ad decimum quintum & decimum ſextum menſis, quibus Deus illis largitus eſt *Mannam*, & coturnices, *Exod.* 16. v. 1. 13. &c. Sed neceſſitate id factum; quia in deſerto nihil illis fuit, unde ſe toto illo menſe ſuſtentarent præter φύραμα, quod ex *Ægypto* infermentatum attulerant; quia præ feſtinatione expectare non licuerat, donec fermentatum eſſet; *Exod.* 12. v. 39. Quod autem illo anno neceſſitate factum ſequentibus repetierunt, ut Legi obſequerentur, in quâ Deus, ſeptem dies *azymos* indixiſſe contentus, de cætero conceſſit illis fermentati panis uſum. Neque fruſtrà id inſtitutum. Sic enim ſuæ ex *Ægypto* liberationis memoriam quotannis refricabant, ne tanti beneficii ſenſum ex eorum animis ulla deleret ætas. E ſeptem autem *azymorum* diebus cùm medii quinque fuerint ἐργάσιμοι, primum, & ultimum pro feſtis haberi voluit Deus; quia ut primo ex tam dura ſervitute in libertatem aſſerti fuerant, ita ſeptimo *Pharaonem* cum omnibus copiis ſuis mare *Erythræum* abſorpſerat. Proinde, cùm maximi momenti fuerit illa Lex, ad ejus obſervationem omnes præciſè adſtricti ſunt. Et vetitum fuit per illos dies non ſolùm fermentum comedere, ſed & domi habere, idque ſub gravi pœna, exciſionis ſcilicet ex *Iſraële*. Unde multi concludunt id capitale fuiſſe crimen: quomodo *Sabbati* violatio, cujus quiſquis erat reus, è medio populorum ſuorum exſcindebatur, *Exod.* 31. v. 14. id eſt, morti tradebatur, ut explicatur verſu ſequente. Nec pœna delicto gravior: nam eadem debebatur *Paſcha* reverentia, quæ circumciſioni. Circumciſionem autem qui rejecerat, exſcindebatur è populis ſuis; quia irritum fecerat Dei fœdus: *Gen.* 17. v. 14. Idem igitur de *Paſcha* judicium, cujus contemptor cum ſigno rem etiam ſignificatam, id eſt, ipſum DEI fœdus irritum feciſſe cenſebatur. Ab hac pœna tamen excipit *Maimonides* hominum duo genera: 1. eos, qui בשגגה *per errorem*; 2. eos, qui פחות מכזית *minus, quam quantum olivam*, ex fermentato pane comederant. Quorum illis imponit ſacrificium offerri ſolitum pro delicto per errorem admiſſo: hos autem cædi vult (x) מכת מרדות *plagâ rebellionis*. Non memini me alibi legere quod in *Suida* habetur voce Ζύμη, ab hora ſexta decimi quarti diei menſis, σάλπιγγος φωνούσης, *ſigno tubâ dato*, omnem panem fermentatum, ſi quis apud *Hebræos* reliquus fuiſſet, igne cremari, & penitùs abſumi ſolitum. *Maimonides* quinque granorum ſpecies enumerat (y) quarum fermentum in *Paſchate* vetitum, duas tritici, nempe החטה והכוסמת *triticum propriè dictum, & ſpeltam*; & duas hordei, nempe השעורה ושבולת שועל והשיפון *hordeum propriè dictum, ſpicam vulpis, & ſiphonem*. *Spica vulpis* eſt avena, cujus ſpica caudam vulpis imitatur. Et *ſiphon* eſt αἰγίλωψ, qui alio nomine σίφων dicitur in *Auctario Dioſcoridis*. Idem *Arabicè* eſt دوسر *dauſar*. Addit *Maimonides*, *Oryza, panicum, faba, lentes, & ſimilia nullum fermentum habent. Nam etiamſi depſatur farina oryzæ, & ſimilium, in aquis ferventibus, & obtegatur veſtibus ita, ut intumeſcat ut maſſa quæ fermentatur, tamen ejus eſus conceſſus eſt: quia non eſt fermentum, ſed putredo. Quin quinque granorum ſpecies, ſi ſolùm depſantur in ſucco fructuum ſine ullis aquis, nunquam fermentantur; & quamvis totâ die relinquantur, donec intumeſcat maſſa, licitus eſt illius eſus: quia ſucci fructuum non fermentant, ſed putrefaciunt*.

Herbæ amaræ, quas cum agno comedi voluit Deus, minus notæ ſunt. Paucis tamen conveniunt quinque notæ, quas dicturus ſum, in iis requiſitæ. 1. Ut ſint amaræ: inde enim vocantur מרורים *merorim*, ab ama-

(x) De ferm. & azym. cap. 1. ſect. 1. & 7.

(y) Ibid. cap. 3.

amaritudine facto nomine. Nam מרר marar, *amarum eſſe*; מרירי meriri, *amarum*; & מרורה merora, *fel* ſonat; 2. Ut ſint edules; quia illas cum agno edi oportuit. 3. Ut vernæ ſint, & vere vigeant; quia edebantur menſe primo, & ſecundo, qui verni erant, *Exod.* 12. *v.* 8. *Num.* 9. *v.* 11. 4. Ut in *Ægypto*, & *Judæa*, & in vicino deſerto reperiantur, in quibus locis *Paſcha* celebratum eſt. 5. Ut ſint obviæ, & in uſu promiſcuo: nam herbæ rariores, & δυσεύρετοι, nec facilè occurriſſent, nec ſufficere potuiſſent tantæ multitudini. Et has quidem *Hebræi* deſignant, ſed iis nominibus, quæ intelligere non eſt cujuſvis. In *Jonathanis* Paraphraſi, & anonymo *Cantici* Paraphraſte, capitis ſecundi verſu nono, ſolùm cenſentur תמכה *thamca*, & עולשין *ulſin*, ſed ab auctore *Miſnæ* in *Peſachim* cap. 2. fol. 39. a. his adduntur חזרת *chazareth*; חרחבינא *charchabina*; & מרור *meror*. Unde *Maimonides* in libro *De ferm.* cap. 7. §. 13. מרורים האמורים בתורה הן החזרת והעולשין והתמכה והחרחבינה והמרור *Herba amaræ in Lege memoratæ ſunt* chazareth, *&* ulſin, *&* thamca, *&* charchabina, *&* meror. Quæ herbarum quinque nomina ſi coner interpretari, erranti, ut ſpero, facilè ignoſcetur; quia rem aggrediar nondum à quoquam attentatam.

Ut à facilioribus ordiar, חזרת *chazareth*, eſſe *lactucam* in confeſſo eſt. Et nomen maximè convenit lactucæ ſeſſili, & capitatæ, cujus caput orbiculare eſt. Nam חזר *chazar*, eſt *circuire*; חזור chizur, *ſphæra*; חזורא chazora *tintinnabulum*; חזרר chizrar, *pomi ſpecies*; חזרא chizra, *carduus*, à figura capitis; חזרן chazran, *ambitus*; מחזור machzor, *cyclus*, aut *circulus*. Ergo חזרת *chazareth*, eſt propriè *lactuca capitata*, quam à pomi forma vulgus apud nos *pomatam* appellat. Nomine tamen à ſpecie translato ad genus, ſic dicitur lactuca quævis. Et in *Gemara* explicatur per Synonymum חסא *chaſſa*; quam vocem eſſe *Arabicam Hebræi* monent. *Arabibus* ſcilicet خس *chas* eſt *lactuca*. Quod ex Medicorum ſcriptis conſtat, ex *Avicenna* imprimis, & *Abenbitare*, ubi ad خس *chas* refertur quidquid habent de *lactuca Dioſcorides* & *Galenus*. Et خس *chas* eſt à Verbo خس *chaſſa*, quod *ignobile*, *vile*, & *contemptum eſſe* ſonat. Neque vero eſt abſimile, *Arabes lactucam* inde appellaſſe, quia olim fuit in maximo contemptu propter frigidam facultatem, quâ viros evirare credebatur, & ad Venerem inutiles reddere. Ac proinde ἄνυχον & ἀσυπίδα à *Pythagoreis* dictam eſſe auctor eſt *Ibycus* ipſe *Pythagoreus*. Plinius *Eunuchion* ſcribit, & *Aſtylida*, libri decimi-noni capite octavo: quorum poſterius palàm corruptum eſt. Nam ἄσυπις cur dicatur, neminem doctorum latet: at ἄσυλις *Heſychio* aliud eſt, nempe φυτὸν, ὅθεν ὁ ἰξὸς, *herba, unde viſcus*; cujus una ſpecies στῆλις, in (z) *Theophraſto*. *Eubulus* quoque in Ἀσώτοις *lactucam* vocat νεκύων βρῶμα, *mortuorum cibum*. Unde *Amphis* in *Jalemo*,

Ἐν τῇς θριδακίναις, τῇς κακῶς ἀπολουμέναις,
Ἃς εἰ φάγοι τις ἐντὸς ἑξήκοντ' ἐτῶν,
Οὐ πώποτε γυναικὸς λαμβάνοι κοινωνίαν.

Inter lactucas, quæ peſſimè pereant, quas ſi quis edat nondum ſexagenarius, is cum muliere conſuetudinem nunquam habebit. Eodem referunt fabulam de amaſio *Veneris*, *Adonide*, in lactuca latente, aut etiam ibi mortuo, tanquam ἀλληγορούντων τῶν ποιητῶν, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι πρὸς Ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς θρίδαξι χρώμενοι, *Allegorizantibus Poëtis, quia qui lactucis continuò utuntur, ſunt ad Venerea impotentes.* Ita *Athenæus* libro ſecundo. Quò fortaſſe pertinet, quòd in *Cypro* lactuca βρένθις appellabatur. *Arabicè* ſcilicet برد *berd*, vel *bered*, eſt *frigus*, & إبردة ibreda, *morbus, quo quis ad Venerem frigidus, & impotens redditur.* Inde igitur à *Phœnicibus*, tum *Cypri* dominis, quorum lingua ſemi-*Arabica* fuit, *lactuca* ברדת *beredeth*, vel ברי־תא *beredtha* dici potuit, & *Græcis* in *Cypro* βρένθις. Aſſerit *Caſaubonus* (a) ſuperſtitioſam hanc opinionem adeo in animis hominum inveteraſſe, ut *Romæ* etiam ad *Auguſtum* Principem multis eſſet religio veſci lactucis. Nempe id ſibi velle videntur hæc *Plinii* ubi ſuprà, *Divus certè* Auguſtus *lactuca conſervatus in ægritudine fertur prudentiâ* Muſæ *Medici, cùm priores eam ob religionem minimè commanducarent:* aut, ut alii, *cùm priores caverent, religione nunc omni caret:* & alii rurſus, *cùm priores eam minimè ob religionem manducarent.* Sed non diſſimulabo hunc *Plinii* locum eſſe inſigniter corruptum, & partim ex codicibus *Turnebi*, *Thuani*, *Rigaltii*, & *Chifletii*, partim ex nondum edito *Apuleji* libro *De remediis ſalutaribus*, à magno *Salmaſio* (b) ſic fuiſſe reſtitutum: *Divus certè* Auguſtus *lactucâ conſervatus in ægritudine fertur prudentiâ* Muſæ, *Medici, cùm prioris* Camelii *religio nimia ei abnegaret.* Senſus eſt *Camelium* Medicum, quo *Auguſtus* ante *Muſam* uſus eſt, lactucarum eſum ægrotanti *Auguſto* negâſſe: *Muſa* verò operâ ex ancipiti valetudine convaluiſſe lactucæ uſu. Itaque hæc ad rem non faciunt. Et verò lactucarum eſum *Romæ* tum primùm incepiſſe mera fabula eſt. Notiſſimum illud *Martialis* libro decimo tertio,

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Dic mihi cur noſtras inchoet illa dapes?

Ex quo conſtat lactucas in *Romanis* menſis ſitum mutaſſe, & à fine convivii in principium fuiſſe traductas; ut oſtrea, & echinos, & cruda omnia olera, de quibus ita *Plutarchus Sympoſ.* lib. 8. Quæſt. 9. Αἱ δὲ καλούμεναι ψυχραὶ τράπεζαι πρότερον, ὀστρέων, ἐχίνων, ὠμῶν λαχάνων, ὥς ψιλῶν ὁπλιτῶν, ἀπ' οὐρᾶς ἐπὶ στόμα μεταχθεῖσαι, τὴν πρώτην ἀντὶ τῆς ἐσχάτης τάξιν ἔχουσι. *Quæ enim frigidæ menſæ priùs vocabantur, oſtreorum putà, echinorum, crudorum olerum, tanquam levis armaturæ militum, à cauda ad os tranſlatæ, primum pro ultimo ordinem obtinent.* Et facta videtur hæc mutatio *Auguſti* ævo, quo priorum error deprehenſus, de quo plura *Plutarchus*. *Auguſto* enim æqualis *Horatius* eum errorem obiter ſic tangit lib. 2. *Sat.* 4.

------ *nam lactuca innatat acri*
Poſt vinum ſtomacho. ------

Itaque avi illi, quorum cœnas claudere ſolebat lactuca, *Auguſtum* præceſſerunt. Quid? quòd in ipſo *Plinio* legere eſt LACTUCINOS *in* Valeria *familia non puduiſſe appellari*, nempe à *lactucarum* cultu; ut *à cæpis* COEPIONES, *à fabis, piſis, lentibus, ciceribus*, FABIOS, PISONES, LENTULOS, CICERONES. Itaque anno Urbis conditæ CCXCVIII, id eſt, annis ferè quadringentis ante *Auguſtum* natum, *Romani* Conſulem creaverunt cum *Sp. Virginio*, *Tricoſto* Μάρκον Ὀυαλέριον Λακτοῦκαν *Marcum Valerium Lactucam*. Is ità vocatur *Diodori* libro duodecimo. Lactucarum igitur cultus *Romæ* jam tùm ità viguit, ut ab eorum ſtudio cognomen deſumpſerit illuſtriſſima familia. Viciſſim inter lactucarum ſpecies idem *Plinius Cæciliana* meminit: *Purpuream*, inquit, *maximè radicis* Cæcilianam *vocant*: nempe à *Cæcilio Metello*, quod docent hæc *Columellæ* in horto, ubi varia deſcribit lactucarum genera.

Altera crebra viret, fuſco nitet altera crine,
Utraque Cæcilii *de nomine dicta* Metelli.

Qui primo *Punico* bello *Romæ* Conſul creatus anno Urbis conditæ DIII, annis circiter CCXX antequàm imperaret *Auguſtus*. Unde priſca lactucarum apud *Romanos* nobilitas altero emergit argumento.

Sequens עולשין *ulſin*, variè reddunt, *intybum*, *chære-*

(z) De Cauſ. lib. 2. cap. 23.

(a) In Athen. lib. 1. cap. 27.

(b) In Solinum pag. 1272.

chærophyllum, *cicerbitam*, *ſonchum*, *troximum*. Plerique tamen הינדבי *intuba*, de quibus *Poeta* ſummus,

------ *& amaris intuba fibris.*

Quàm verſionem veram eſſe multa probant. Primò, *Gemara Hieroſolymitani Talmudis* in *Paſchim*, ubi עולשין *ulſin*, explicantur טרוקסימון τρώξιμον. *Troximum* autem eſt *intubum*, Græcè Σέρις. Hinc *Didymus*, *Geoponicωn*, lib. 12. cap. 28. Σέρις, τουτέστι τρώξιμα. *Intuba*, *id eſt*, *troxima*. Et ipſum caput inſcribitur Περὶ σέρεως, καὶ τρωξίμων. *De intubo*, *& troximis*: quod additur ἐπεξηγητικῶς, ut in *Tralliano* [illegible] ἐντύβον, καὶ τρώξιμον. *Ætii* lib. 9. cap. 48. Ἀναλάμβανε χυλῷ τρωξίμων, *Excipe ſucco intuborum*. Porrò τρώξιμον, id eſt, *edule*. Inter tot herbarum edulium ſpecies *intubum* ſic vocatur; quia in acetariis crudum comeditur. Unde *Gloſſa* à *Stephano* editæ pag. 12. *Acetaria*, τρώξιμα. Et pag. 256. *Eſcaria*, τρώξιμα. Et in vetuſto *Salmaſii* codice, τρώξιμα, *Scaria*. Hinc vernaculum *ſcariola* pro *intubo*. Proinde fallitur vir magnus, qui *ſcariolam* dici vult, vel quaſi *ſeriolam* ex *Græco* σέρις, vel quaſi *ſerriolam*, quia folia ejus *inſtar ſerræ* pungunt. *Scariola* enim ex *ſcaria* factum, quod rurſus pro *eſcaria*, ab *eſca*, & *eſu*; ut τρώξιμον ἀπὸ τοῦ τρώγειν. *Chaldæum* etiam עולשין *ulſin*, ſimilem habet originem. Nam *Arabicè* علس *alaſa* Verbum eſt *edere*; Nomen علس *als*, vel *alſon*, *cibus*, علاس *ulas*, vel علوس *alus*, *edule*. Neque dubium, quin עלש *alas*, *Chaldæis* idem fuerit; quod *Arabibus* علس *alaſa*, unde Nominis עולשין *ulſin*, vera eſt origo. In *Gemara* leguntur עולשין *ulſin*, duarum eſſe ſpecierum עולשי שדה ועולשי גינה *ulſin agri*, *& ulſin horti*. Et additur, וחזרת עולשי גינה *ulſin horti eſſe lactucam*: non quòd verè lactucæ ſint, ſed quòd lactucæ ſint ſimiles. Hinc *Dioſcoridi* σέρις ἥμερος θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος, *intubum ſativum lactucæ ſimilius eſt*, *& latifolium*.

Jam dicemus quid ſit מרור *meror*. Hujus Plurale מרורי *merorim*, videtur eſſe generale nomen ad omnes herbas amaras, quarum in *Paſchate* uſus fuit. Sed Singulare מרור *meror*, ad certam ſpeciem reſtringi, ut *Græcum* πικρὶς etiam *ab amaritudine* factum. Videndum igitur quid propriè ſit πικρὶς, ut eâdem operâ diſcamus quid ſit מרור *meror*. Πικρὶς aliquando ſumitur pro lactucæ ſpecie, quæ reliquis eſt amarior. Ita *Plinii* lib. 19. cap. 8. *Peſſimum autem lactucæ genus cum exprobratione amaritudinis apellavêre picrida*. Et lib. 8. cap. 27. *Draco vernam nauſeam ſylveſtris lactucæ ſucco reſtinguit*. *Sylveſtris lactucæ ſucco*, id eſt, *picridis ſucco*. Ita enim *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 6. Ὁ δὲ δράκων ὅταν ὀπωρίζῃ, τὸν ὀπὸν τῆς πικρίδος ἐκροφεῖ. Neque aliter *Ælianus* lib. 6. cap. 4. Οἱ δράκοντες, ὅταν ὀπώρας μέλλωσι γεύεσθαι, τῆς πικρίδος καλουμένης ῥοφοῦσι τὸν ὀπόν. Hinc *Apulejus Herbarii* cap. 30. *cui titulus De lactuca ſylveſtri*. *Græcis* θρίδαξ ἀγρία *dicitur* &c. *aliquibus* πικρὶς. Quod ſequutus *Hieronymus* in *Exodo*, & *Numeris*, *Græcum* ἐπὶ πικρίδων reddidit *cum lactucis agreſtibus*. Sed & πικρὶς eſt *ſylveſtre intubum*. Dioſcorides, Σέρις, ἀγρία καὶ ἥμερος· ὧν ἡ μὲν ἀγρία πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλουμένη. *Intubum*, *vel ſylveſtre*, *vel ſativum eſt*: *ſylveſtre eſt picris*, *quæ etiam cichorium dicitur*. *Ætio* utrumque intubum *cichorii* nomen habet, ſed ſolùm agreſte πικρὶς vocatur. Σέρις, inquit, ἡ κιχώριον, ὑπόπικρόν ἐστι λάχανον, καὶ μᾶλλον τὸ ἄγριον, ὅπερ καὶ πικρὶς προσαγορεύεται, πολὺ δὲ καὶ κιχώριον. *Intubum*, *ſive cichorium*, *ſubamarum eſt olus*, *agreſte imprimis*, *quod & picris dicitur*, *quibusdam etiam cichorium*. Suidas, Σέρρεις (lege Σέρεις) εἶδος λαχάνων, τὰ παρ' ἡμῖν σείρικα (imo σερίκα) λεγόμενα· αἱ πικρίδες παρ' ἄλλοις, ἢ μᾶλλον, τὸ ἀληθέστερον εἰπεῖν, Μακεδονήσια. *Seres* (intuba) *genus oleris*, *quod apud nos ſerica vocatur*, *ab aliis picrides*, *vel*, *ut veriùs dicamus*, *Macedonica* (à loco.) Et his omnibus longè antiquior *Theophraſtus Hiſt.* lib. 7. cap. 11. ponit picridem inter τὰ κιχωριώδη. Horum enim ſpecies percurrens, Ὡσαύτως δὲ, ait, καὶ ἡ πικρὶς, καὶ γὰρ αὕτη τῷ ἦρι ἀνθεῖ. *Similiter & picris*, *nam & ipſa vere floret*. Et paulò poſt, Τῇ γεύσει δὲ πικρὰ, διὸ καὶ τοὔνομα εἴληφε· *Guſtu amara eſt*, *unde illi nomen*. Unde *Plinius* lib. 21. cap. 17. *Amara aphace*, *& quæ picris nominatur*, *& ipſa toto anno florens*: *nomen ei amaritudo impoſuit*. Itaque tam in intubis, quàm in lactucis, quæ eſt reliquis amarior, *picris* vocatur. Niſi quis *lactucæ ſylveſtris*, & *intubi ſylveſtris* nomine velit unum idemque ſignificari. Quâ mente videri poſſit hæc ſcripſiſſe *Neophytus* Σέρις τὸ κιχώριον ἤτοι τὸ ἄγριον μαρούλιον, ὃ καὶ πικρομάρουλον λέγεται, καὶ πικρίς· *Seris* (intubum) *cichorium*, *aut lactuca ſylveſtris*, *quæ & picromarulum* (amara lactuca) *dicitur*, *& picris*. Μάρουλον, vel μαρούλιον, pro *lactuca* vox eſt *Græciæ* recentioris, deflexa ex μαιούλιον, quomodo *lactucas* vocaverat ſuperior ætas, quia *Majo* maximè vigent. *Heſychius*, Θριδακίναι, &c. αἱ παρ' ἡμῖν θρίδακες, ἤτοι μαιούλια. *Suidas*, Θριδακίνη, τὸ παρ' ἡμῖν μαιούλιον. *Etymologus*, Θριδακίνη, τὸ μαιούλιον. At poſteriores μαρούλια dixerunt. *Symeon Sethi*, Μαρούλια, ἃ καὶ θριδακίναι καλοῦνται. Et *Nicomedes Jatro-ſophiſta* in *Lexico*, Ἀδενία, θρίδαξ, ἤτοι μαρούλιον. Jam apparet quid ſit πικρὶς, & מרור *meror*, *meror* id ipſum eſt. Itaque, cùm חזרת *chazareth*, propriè *lactucam ſativam* ſonet, & עולשין *ulſin*, *ſativa intuba*, מרור *meror* (ut *Græcum* πικρὶς) ab utroque in eo differt, quod non-niſi *ſylveſtrem lactucam* ſignificat, aut verò *ſylveſtre intubum*. Ea enim ſic vocantur ſpeciali nomine ratione amaritudinis, quæ in illis major, quàm in ſativis. Quibus illuſtrandis iſta conferent, ex *Abenbitare* petita, مرورية هو صنف من الهندبا البري شديد المرارة وفي الكتاب الحاوي المرورية صنف من الخس له مرارة ويسيل منه لبن Meruria *eſt intubi ſylveſtris ſpecies maximè amari*. *In libro* Alhavi (id eſt, *aggregatoris*, cujus auctor *Serapio*) meruria *eſt lactucæ ſpecies*, *in qua eſt amaritudo*, *& unde fluit lac*. Vides, Lector, ab *Hebræo* מרור *meror*, factum *Arabicum* مرورة *meruria*, illa duo ſignificare, quæ diximus; 1. *ſylveſtre intubum* valde amarum: 2. *lactucam amaram*, & *lacte fluentem*, quæ ſunt lactucæ ſylveſtris notæ. De eo enim *Dioſcorides*, Πικρὰ δὲ ἐστι τῇ γεύσει ὁμοιοῦται δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν μήκωνι· ὅθεν καὶ τὸν ὀπὸν αὐτῆς ἔνιοι μίσγουσι τῷ μηκωνίῳ. *Guſtu amara eſt*; *papaveri ſimiles vires habet*: *ideoque lac ejus quidam papaveri miſcent*. Et multò antè *Theophraſtus* (*Hiſt.* lib. 7. cap. 4.) deſcripſerat hoc lactucæ genus ὀπῶδες σφόδρα; *lactiferum valde*: & capite ſexto, Θριδακίνη *lactuca ſylveſtris* τὸν ὀπὸν ἔχει δριμὺν, καὶ φαρμακώδη, *ſuccum acrem habet*, *& medicatum*. *Succum*, id eſt, *lac*, ut Interpretes rectè accipiunt. Ita in *Plinio* lactucæ ſylveſtris ſpecies una eſt, *quæ* meconis *vocatur à copia lactis ſoporiferi*. Addit *olim in* Italia *hoc ſolùm genus fuiſſe*, *& ideo* lactucæ *nomen adeptum*. Ita ex *Apuleji Herbario* ἀνεκδότῳ hæc citat *Salmaſius*: *Lactuca alba* μηκωνὶς *vocatur à copia lactis ſoporiferi*, &c. *In* Italia *hoc ſolum genus fuit*, *& ideo à lacte* lactucæ *dicta*.

Nihil tam incertum, quàm quid ſit תמכא *thamca*; quod *R. Selomo* exponit מרו"ביא *marrubium*; Baal Aruch קר"דו *carduum*; Gemariſtæ Hieroſoly-

Hieroſolymitani גינגיד, *gingidium*; ibidem alii סיב הגדל סביבות הדקל *muſcam creſcentem circa palmam*; *Judæi* recentiores, & ex iis *Buxtorfius* in עולשין, *raphanum majorem*; nos ex conjectura *parthenium*, quod *ſapore amaro* deſcribit *Plinius*, & *Dioſcorides* τῇ γεύσει πικρίζον, *Arabes* quoque في طعامه مرارة *in ſapore ejus eſt amaritudo*. Vide *Avicennam*, & *Abenbitarem* in اقاحوان *Ukhuen*; quomodo *parthenium* vocant *Arabes*. Idem ab *Afris*, ſeu *Pœnis*, *thamacath* dicebatur. Ita habetur in *Auctario Dioſcoridis*, Παρθένιον, Ἄφροι θαμακάθ. Et in *Plinio*, *alii Tamnacum vocant*. Quæ ad תמכה *thamca*, palàm alludunt. Quin una parthenii ſpecies hodieque in officinis vocatur *tanacetum* (Gallis *tanaiſie*) quâ condiuntur artolagana. Plura vide in noſtro *Phaleg* pag. 873.

Solum ſupereſt חרחבינין *charcabinin*, in cujus explicatione interpretes fere obmuteſcunt. *Maimonides*, & *Bartenora*, poſt *Iſaacum*, exponunt per *Arabicum* קרצינא vel קרצעינה. Id eſſet *eryngium*; quod *Arabicè* قرصعنة *kirſenna*, dicitur vel قرصعنة. Id me docuit *Abenbitar*, qui huc refert quidquid de *eryngio* habent *Galenus* & *Dioſcorides*. Idem ab *Hiſpanis* vocari dicit شوكة ابراهيم *Spinulam Abrahami*. Et *Abulabas* id ſe vidiſſe aſſerit prope *Hieroſolymam*. *Dioſcorides* herbam eſſe dicit τῶν ἀκανθωδῶν ἧς ἐν ἀρχῇ τὰ φύλλα λαχανεύεται εἰς ἁλμαίας συντιθέμενα, *è ſpinoſarum genere, cujus initio* (id eſt, primùm naſcentia) *folia ſale condita olerum modo comeduntur*. Et ad eum ſcribit *Marcellus* pluribus in *Italia* locis melle ſervari radicem ejus, nec habere ingratum in cibis ſaporem. His igitur ſubſcriberem libens, ſi quid amarum eſſet in eryngio, quod mihi nondum conſtat, cui non ignotum eſt eryngium. *Gemariſtæ* videntur חרחבין *charchabin*, & חרחלין *charchalin*, pro eodem uſurpare. Sed non conſtat quid ſit חרחלין *charchalin*. Et in margine id ſolum habet *Gloſſa* לא אתפרש שמו *Non explicatur nomen ejus*. *Aruch Talmudis* locum de *charchabin* deſcripſiſſe contentus, nullam expoſitionem addit. Et *Pomarius* tantum eſſe dicit מין עשב או ירק, *herba, aut oleris genus*. Illis igitur palam eſt calculum hic hærere. Aliquando ſuſpicatus ſum pro חרחבין *charchabin*, ſcribendum eſſe חרחכין, *carcachin*, id eſt, *Caph* pro *Beth*, quæ literæ ſunt ſimillimæ: & *Arabicè*, قرصعين *karitſin*, vel قرصعون *karitſun* potius; ut *urtica* ſignificetur, cui *ab urendo* nomen, *eò quod tactus ejus corpus adurat*. Ita habetur in *Iſidoro*. Sic eadem eſſet ratio *Hebræi* nominis. *Hebræis* enim חרך *charac*, eſt *urere*, unde *urtica* diceretur חרחכין *charchacin*, per primæ geminationem: ut in *Gemara* voce חרחלין *charchalin*, pro חרולין *charulin*. Nam חרול *charul*, pro *urtica* occurrit *Job*. 30. *v*. 7. & *Sophon*. 2. *v*. 9. Et Plurale חרולים *charulim*, Proverb. 24. v. 31. ubi *Chaldæum* חרלי. Cui conjecturæ robur videantur addere *Arabica urticæ* nomina حريق *chorraik*, & قريص *korraits*: quorum prius *ab urendo* factum, ut *Latinum* urtica; & poſterius *à vellicando*, ut *Græcum* κνίδη. *Arabibus* enim حرق *charaka* eſt *urere*, ut *Hebræis* חרך *charac*; & قرص *karatſa* eſt *vellicare*, ut *Græcis* κνίζειν: & *urtica* ab illo حريق *chorraik*, ab hoc قريص *korraits* dicta eſt. Cujus Plurale Genitivum قرصين *karitſin* maximè accedit, ad illud קרצינה, quo חרחבין explicari video. Urticam porrò in cibis adhiberi, non ſolùm in extrema fame, quòd docet *Procopius* libro tertio *Gothicorum*; aut in morborum remedia, quod Medici ſæpe præſcribunt, ſed & in quotidianum uſum hæc *Chryſippi* me docuerunt apud *Athenæum* libro quarto, Μὴ περὶ ἐλαίαν ἐσθίειν ἀκαλήφην ἔχων χειμῶνος ὥρᾳ. *Ne comede unquam olivam* (id eſt, optima quæque) *ſi urticam habeas hyemis tempore*. Et *Horatium* ad *Iccium*, Epiſtolâ duodecimâ.

Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Vivis, & urticâ. --------

Amaram denique eſſe urticam ex *Plinio* colligere eſt, à quo urticæ tribuitur *amaritudo mordax* libri vigeſimi primi capite decimo tertio. Fateor tamen ipſi mihi hæc non ſatisfacere, & ſi quid afferatur melius me libenter amplexurum.

Ad *Miſnæ* locum de *Paſchalibus* herbis cum agno comedi ſolitis *Gemariſtæ* nonnullas alias de ſuo inferciunt: in quibus הרדופנין *hirdophnin*, non tam herba, quam arbuſtum eſt. Nam הרדופנין *hirdophnin*, eſt *rhododaphne*, vel *rhododendron*; quod miror *Lexicographos* non potuiſſe divinare; cum præter nomen etiam plantæ deſcriptio, quam *Hebræi* nobis exhibent, maximè conveniat. In *Schemoth Rabba* capite quinquageſimo legitur *ad aquas creſcere, floreſque habere roſis ſimiles, & folia, quæ beſtiis ſint venenum*. Ita etiam in *Jelammedenu* eſt אילן הגדל על שפת הנהר ועושה פרחין דומין לשושנין והן מרין ביותר והוא סם המות של בהמה *Arbuſtum eſt creſcens ad oras amnium, floribus liliorum inſtar, valde amaris, quæque beſtiis ſunt lethifera*. Ita citat *Baal Aruch*, & addit *Hiſpanorum* nonnullos vocare סנגיגו *Sangiago*. In *Cholin* cap. 3. fol. 58. b. ad *Miſnæ* verba ושאכלת הרדופני *& quæ comedit hirdophnen*, notant *Rambam*, & *Bartenora*, *hirdophnen* beſtiis eſſe lethiferam, ſed homini nihil nocere. Quæ de rhododaphne dici qui non videt nihil videt. Illam enim τόποις παραποταμίοις, ſecùs *amnes creſcere* obſervat *Dioſcorides*, & *habere* τὸ ἄνθος ῥοδοειδὲς quod ex ipſo nomine conſtat. Is proinde flos, ſi credimus, *Apuleio* propè impoſuit, qui, in aſinum mutatus, cùm, roſas quærens, quarum eſu priſtinam formam recuperaret, in rhododendri flores incidiſſet, illud venenum roſarium ſumere geſtiebat, quod fuiſſet illi lethale. Hinc *Lucianus* in *Lucio*, de hoc eodem arbuſto, κακὸν ἄριστον, inquit, ὄνῳ τούτῳ (lege τοῦτο) καὶ ἵππῳ. Φασὶ γὰρ τὸν φαγόντα ἀποθνήσκειν αὐτίκα. *Malum hoc eſt prandium omni aſino, & equo; ajunt enim eo veſcentem illicò mori*. Itaque *Arabes* non ſolùm دفلي *diphla* vocant, nomine ex *daphne* deflexo; ſed & سم الحمار *ſemolhimari*, id eſt, *venenum aſini*. Abenbitar, هو سم الحمار الدفلي *ſemolhimari* (id eſt *venenum aſini*) *eſt diphla*; ſeu *rhododaphne*. Reſcribe igitur in *Gloſſario*, *Herba aſinaria*, ῥοδοδάφνη, pro eo, quod nullo ſenſu legitur, *Herba ſinaria*, &c. *Strabo* libro decimo quinto in *Ariana* docet multa *Alexandri* jumenta hujus plantæ eſu periiſſe; Ἦν δέ τι ὅμοιον τῇ δάφνῃ φυτὸν, inquit, οὗ τὸ γευσάμενον τῶν ὑποζυγίων ἀπέθνησκε, μετ᾽ ἐπιληψίας, καὶ ἀφροῦ *Planta erat lauro ſimilis, quâ guſtatâ jumenta comitiali morbo correpta, & ſpumantia, moriebantur*. Quanquam non ſolis jumentis, ſed & pecori ſit mortifera. *Dioſcorides*, Δύναμιν δὲ ἔχει τὸ ἄνθος, καὶ τὰ φύλλα, κυνῶν μὲν, καὶ ὄνων, καὶ ἡμιόνων, καὶ πλείστων τετραπόδων ζώων φθαρτικήν. *Flos, & folia vim habent canibus, mulis, & quadrupedum pleriſque lethiferam*. Et infrà τὰ δὲ ἀσθενέστερα τῶν ζώων, ὡς αἶγες, καὶ πρόβατα, ἐπὰν τὸ ἀπόβρεγμα αὐτῶν πίῃ, ἀποθνήσκει. *Infirmiores beſtiæ, ut capræ, & oves poto tantum eorum diluto, moriuntur*. Quæ ita contrahit *Plinius* lib. 16. cap. 20. *Jumentis, capriſque & ovibus venenum eſt*. Quod ut à primi hominis labe

labe derivet *Prudentius* in *Hamartigenia*, cicutam ante peccatum & rhododaphnen innoxias fuiſſe his verbis docet,

Cum priùs innocuas tulerit Natura cicutas;
Roſcidus & viridem qui veſtit flos rhododaphnem
Pabula laſcivis dederit ſincera capellis.

Sed in hac planta veteres id mirantur imprimis (quàm verè jam non quærimus) quod quæ beſtiis venenum eſt, non modò homini non nocet, ſed & plurimum prodeſt. Ita *Dioſcorides* vim ejus eſſe dicit quadrupedibus quidem pernicioſam, ἀνθρώπων δὲ σωστικὴν πρὸς [illegible]γμάτων θηρίων, *ſed hominibus ſalutarem contra venenatorum morſus.* Et *Plinius* lib. 24. cap. 11. *Mirum, folia ejus quadrupedum venenum eſſe, homini verò contra ſerpentes præſidium.* Quibus ſimilia habet *Iſidorus* de *rodandaro*, ſic enim *rhododendrum* corruptè vocat *Orig.* l. 17. c. 7. Jam igitur nulli non patet *Hebræorum hirdophnin* eſſe veterum *rhododaphnen*: ſed hoc *Hebræis* peculiare eſt, quod hujus arbuſti ramo in aquas *Mara* injecto volunt eas edulcuiſſe. *Jonath.* in *Paraph. Exod.* 15. 25. וצלי קדם יי ואחוי ליה יי אילן מריר דארדפני וכתב עלוי שמא רבא ויקורא וטלק לגו מיא ואתחלין מיא *Et oravit* Moſes *coram Domino, qui indicavit illi arborem, amaram* nempe *[h]irdophnen, cui inſcripſit* (Dei) *nomen magnum, & pretioſum, eâque in aquas projecta, illæ ſtatim dulces factæ ſunt.* Miraculum ſcilicet ut eſſet illuſtrius, Deum contrariis mediis uſum eſſe ſibi fingunt, & amari ligni injectione amaras aquas edulcaviſſe. Cur agnum oportuerit cum herbis amaris comedi, & quid illæ ſignificaverint, *infra* dicetur.

In ritibus, qui ſuperſunt, vix quidquam eſt, quod nos detineat; Quod dicitur *Exod.* 16. 46. *Os in illo ne confringatis;* & repetitur *Num.* 9. 12. *Os in eo non confringent*, ubi de *Paſchate* ſecundi menſis, *Judæi* non intelligunt de minuſculis oſſibus. *Maimonides*, *Paſch.* cap. 10. ſect. 3. *Rei non ſunt niſi propter fractionem oſſis, quod carnem ſuper ſe habet quantum olivam, aut in quo eſt medulla. Sed, ſi medulla careat, aut carnis habet olivâ minus, reus non eſt, qui illud fregit.* Et ſectione ſeptima, *Qui frangit os caudæ non vapulat; quia ad eſum apta non eſt.* Sed ad generalem Dei Legem, noſtrum non eſt quidquam excipere. Itaque ad agni oſſa potuit transferri quod in alio argumento dicit *David*, *Pſal.* 34. 20. *Omnia oſſa ejus ſervat,* (Deus) *ne unum quidem frangitur.* Et ipſe *Maimonides* ſcribit, ubi ſuprà ſectione nona, שאחד השובר עצם קשה או עצם רך *Idem eſſe, ſi quis durum os, aut tenerum confringat;* id eſt, reatum utrobique parem eſſe. Videri poterat ea Lex ad id pertinuiſſe, quod raptim edere juſſi fuerant. Neque enim qui properant, in emedullandis oſſibus tempus terunt, qua ferè de cauſa franguntur. Sed & in ea Lege latebat myſterium, de quo *Johannes.*

Ecce aliam Legem *Exod.* 12. 10. *Ne relinquite quidquam ex ea* (id eſt, ex agni carne) *uſque ad matutinum tempus, ſed ſi quid reliquum erit comburite.* Cujuſmodi fuere Leges in omnibus ſacris conviviis. Sic de *Manna* dicitur *Exod.* 16. 19. *Nemo ex ea quidquam relinquat uſque in craſtinum.* Et de ſacrificio Eucharistico *Levit.* 22. 30. *Eodem die illud comedetis, nec ex eo quidquam reliquum facietis ad uſque mane.* Ita etiam *Levit.* 7: 15. Sed verſibus decimo ſexto, & decimo ſeptimo, excipitur votivi & voluntarii ſacrificii caro, quæ poterat in poſterum diem ſervari: at in tertiam diem quod ſupererat, comburebatur. Tale quid *Romæ* obſervatum *Macrobius* narrat his verbis *Saturnalium* lib. 2. cap. 2. *Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur* Protervia. *In eo mos erat, ut, ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur. Hinc* Catonis *jocus eſt. Namque* Albidium *quemdam, qui ſua bona comediſſet, & noviſſimè domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet,* "Proterviam *feciſſe dicebat, quod comeſſe non potuerit, id combuſſiſſe.* Nec ſolum in ſacris conviviis, ſed in privatis quoque veteres pridianas dapes aſpernabantur. Unde ἕωλον, id eſt, τὸ εἰς τὴν ἕω λειπόμενον, *quod in Auroram uſque relinquitur. Suidæ* idem eſt, quod ψυχρὸν, μάταιον, ἀνωφελὲς, ἀνίσχυρον, *frigidum, vanum, inutile, invalidum*: Metaphora ſumptâ à cibis, qui in craſtinum ſervantur. His porro legibus ſacris cibis conſultum voluit Deus, ut ne corrumperentur, nec in profanos uſus cederent. In agno imprimis cavendum fuit, ne aut ejus λείψανα diſceſſuros *Iſraëlitas* onerarent, ſi auferrentur, aut *Ægyptiis* eſſent ludibrio, vel canibus prædæ, ſi domi relinquerentur. Fortaſſe etiam hæ reliquiæ ab *Iſraëlitis* ſervatæ ceſſiſſent in objectum idololatriæ, quomodo ſerpens æneus: cum Deus per agnum non minus miraculum patrâſſet, quàm per ſerpentem. His igitur incommodis non potuit aliter melius proſpici, quam agni reliquiis, id eſt, carne, pelle, & oſſibus, igne conſumptis.

Et verſu vigeſimo ſecundo, *Nullus veſtrum exeat è foribus domus ſuæ uſque mane.* Ne in percuſſorem Angelum incidat, qui quidem potuiſſet etiam extra ædes *Iſraëlitas* dignoſcere: ſed ut doceret eorum ſalutem in eo eſſe ſitam, ut ſe continerent veluti ſub cuſtodia ſanguinis agni, qui effuſus fuerat, ne eorum ſanguis effunderetur. Quod ſalutis ſuæ ſacramentum ſi rejeciſſent, hoc ipſo, gratia quoque, illo ſigno ſignificata, indignos ſe reddidiſſent. Sic, graſſante diluvio, *Noacho*, & ſuis nulla ſalus fuit, niſi in arca incluſis. Neque familiæ *Raab* in *Ierichuntis* excidio præterquam in domo, ex qua pendebat funiculus coccineus; cui reſpondet hic agni ſanguis. Proinde huc videtur alludi *Eſ.* 26. 20. ubi populum ſuum Deus jubet, ut in conclavia ſua ingrediatur, & foribus occluſis ibi latitet, donec præterierit indignatio.

Et verſu quadrageſimo ſexto, *In una domo edatur, nec de carne ejus quidquam effer ex domo.* Hæc ex præcedentibus videbuntur neceſſario conſequi. Neque enim agni caro potuit è domo efferri illa nocte, quâ ſtare in domo juſſi ſunt, & totum agnum vel eſu, vel igne conſumere, antequam oriretur dies. Sed hic *domus* nomine *Judæi* החבורה, id eſt, τὴν φρατρίαν, *contubernium* intelligunt. Ita ut quisquis uni alicui contubernio ſe addixit, ex illo non poſſit ad alterum ſe conferre, quamvis ſit in eadem domo, priusquam agni ſui carnes viderit planè conſumptas. Mihi videtur hæc lex jungenda cum verſu quarto, in quo familiæ minores, quam ut totum agnum comedere poſſint, jubentur cum vicina ſocietatem inire. Hic autem, ne quis putet agnum poſſe dimidiari, ita ut ad abſentem familiam pars una deferri poſſit; Lex monet, ut, duabus familiis in unam coëuntibus, agnus in domo una edatur, nec ex ejus carne quidquam efferatur. Quia non potuit dividi victima tam ſalutaris, nec niſi integer agnus in unaquaque domo potuit domeſticos imminenti cladi eripere.

Sunt & alii *Paſchatis* ritus, quos invexit ſuperſtitio: ſed eos referre ſat habuimus, qui in Lege præſcribuntur. In quibus id notandum, horum alios fuiſſe perpetuos; ut agni immolationem, aſſationem, manducationem cum azymis & herbis amaris, abſque ulla oſſium fractione, &c. alios ſemel tantùm, neque alibi, quàm in *Ægypto* obſervatos. Quod his verbis agnovit *Maimonis* filius in fine libri *De Paſchate*, שלקח הפסח מבעשור ושהוא טעון הגערת דם באגדת אזוב למשקוף ולשתי המזוזות ושיאכל בחפזון אין הדברים נוהגות לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד *Quod decima die ſumendus* Paſchalis *agnus, & aſpergendus ſanguis ejus hyſſopi faſciculo in ſuperliminare, & duos poſtes, & raptim comedendus, non ſunt res uſurpatæ* (ſequentibus) *generationibus, neque enim factæ ſunt, niſi in Ægypti* Paſchate *ſolùm.* Id ut diſtinctius percipiatur, primò

cum *Maimonide* non putamus extra *Ægyptum*, & in *Judæa* neceſſe fuiſſe, ut agnus, die decima quarta mactandus, decima ſeponeretur, id eſt, quatriduo ante tempus mactationis. Id enim in *Ægypto* fieri voluit Deus, ne inter infenſos populos, quales erant plerique *Ægyptii*, agnos non facilè reperirent, ſi nonniſi extremo tempore iis quærendis incumberent. At in *Judæa* non fuit, cur id timeretur, cum in id conſpiraverit tota gens, ut huic ſacrificio nihil deeſſet. Nec iis, qui è remotis *Judææ* partibus in urbem ſe conferebant, facilè fuiſſet tanto ante feſtum ſibi de agno proſpicere. Pleriſque enim *Jeroſolymam* venire moris non erat, niſi feſti παρασκευῇ, aut ad ſummum προπαρασκευῇ. Itaque tum demum agnos ab iis comparabant, qui boves, oves, & columbas in Templo venum exponebant, cum *Judæorum Paſcha* inſtabat, *Joh.* 2. 13. 14. Proinde *Joſephus*, pro Lege *Moſis* ſui ævi morem reſpiciens, *Judæos* in *Ægypto* ſcribit *Paſchales* victimas præparâſſe τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ Ξανθικοῦ μηνὸς εἰς τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην, *decima tertia* Xanthici *menſis in decimam quartam*. Secundò, in ſola *Ægypto* ædium ſuperliminaria, & poſtes agni ſanguine fuiſſe aſperſos credimus. 1. Quia Deus, hoc jubens, eam addit mandati ſui rationem, quæ ſolam *Ægyptum* reſpicit, *Exod.* 12. 12. 13. *Tranſibo per terram* Ægypti *ea ipſa nocte, & percutiam omnem primogenitum in terra* Ægypti, *&c. Erit autem ſanguis ille pro vobis in ſignum ſuper illas domos, in quibus eritis, ut ſanguinem illum videns vos præteream.* 2. Ex 2 *Paral.* 30. 15. 16. & 35. 5. 6. 10. 11. docemur in *Judæa Paſchales* agnos in atrio Templi fuiſſe cæſos, ibique effuſum eorum ſanguinem. Neque apparet in privatas domos fuiſſe delatam ullam hujus ſanguinis partem, qua poſtes ædium aſpergerentur. Tertio, id etiam *Judæis* in *Ægypto* videtur fuiſſe peculiare, quod accincti, & calceati, cum baculis in manu & raptim, *Paſcha* comederunt, tanquam iter longum & operoſum, poſt paucas horas, in hoſtili terra ſuſcepturi. Quo emenſo, quietos, non jam accinctos, ſed diſcinctos; nec ſtantes, ſed ſedentes; nec raptim, ſed lentè & pacatè comediſſe, veriſimile eſt. Ita *Chriſtus* non ſolum ſedens, ſed &, more *Romano*, cum Diſcipulis diſcumbens, in triclinio ἐστρωμένῳ *Paſcha* ultimum celebravit. Proinde in illorum cenſu, quibus differt nox *Paſchatis* à reliquis noctibus, *Judæi* hoc quoque obſervant, בכל הלילות אנו אוכלים ושותים בין יושבים ובין מסובים והלילה הזה כלנו מסובים *In omnibus aliis noctibus edentes, & bibentes, vel ſedemus, vel diſcumbimus: Hâc autem nocte omnes diſcumbimus.* Objiciuntur hæc *Chryſoſtomi* de *Iudæis*, *Homilia* vigeſima tertia in Epiſtolam ad *Epheſios*; *Ideò nunc præcincti, & calceati veſcuntur, ut rogati dicant, Quoniam ad iter faciendum eramus parati.* Et eum reſpondetur de prima illa actione, ut de re præſenti, loqui, cum dicit, NUNC *præcincti, & calceati*, Sed addi poteſt voculam NUNC, quâ potiſſimum nititur objectio, in *Græco* textu non legi, ſed hoc ſolum, Διὰ τοῦτο περιεζωσμένοι, καὶ ὑποδεδεμένοι ἐσθίουσιν, &c. Quarto, nonniſi in *Ægypto Iudæi* tota nocte ex ædibus egredi prohibiti ſunt, ne ſcilicet inciderent in Angelum à Deo miſſum, ut *Ægyptiorum* primogenitos percuteret. Itaque id in *Iudæa* non fuit obſervatum. Quod patet exemplo *Chriſti*, & *Apoſtolorum*. Ii enim illa ipſa nocte, qua *Paſcha* celebraverant, in montem *Oliveti* ſe contulerunt, *Matt.* 26. 30.

VII. MYSTERIUM.

Supereſt, ut breviter doceamus quò tantus cærimoniarum apparatus collimaverit. Et in genere id certum eſt, duo beneficia his fuiſſe adumbrata. Unum temporarium & genti *Iudaicæ* peculiare, nempe liberationem non ſolùm ex *Ægyptiaca* ſervitute, ſed & à plagis in *Ægyptios* inflictis; maximè, qua nocte Angelus percuſſit eorum primogenitos. 2. Alterum æternum, & omnibus verè credentibus commune; nempe liberationem à peccato, morte, & inferis, per Dominum noſtrum *Ieſum Chriſtum*. Herbæ amaræ, cum agno comedendæ, vitam amaram ſignificabant, quam in *Ægypto* egerant. Prout *Hebræis amara* dicuntur *quæcunque animum graviter angunt*. Ità *Eſau*, cum ſcivit ſe à paterna benedictione per *Iacobi* artes excidiſſe, clamâſſe legitur *clamore magno, & amaro valde*, Gen. 37. 34. Dicitur etiam de *Ioſepho*, qui, à fratribus divenditus, gravia multa in *Ægypto* pertulerat; *Amaritudine affecerunt eum*, Gen. 49. 23. Et *Ruth.* 1. 20. dicit *Noëma*; *Ne vocetis me* Noëmi (id eſt, *amœnam*;) *ſed vocate me* Mara (id eſt, *amaram*:) *quia me Omnipotens amaritudine replevit*. Sed hujus locutionis exempla alibi quærere neceſſe non eſt, cum de *Iſraëlitis* in *Ægypto* dicatur *Exod.* 1. 14. *Amaram fecerunt vitam eorum ſervitute durâ in luto, & lateribus*, &c. Ita ut exclamare meritò potuerint, ut in *Babylonica* captivitate, *Thren.* 3. 15. ſe amaritudine fuiſſe ſatiatos, & abſinthio inebriatos. Quoties igitur *Paſchatis* feſto veſcebantur intubis, & lactucis ſylveſtribus, quibus vix quidquam eſt amarius, toties in animum revocabant acerba illa tempora ſuæ in *Ægypto* ſervitutis. Quod teſtabantur his verbis apud *Maimonidem*, *De Paſchate* cap. 8. ſect. 4. מרור זה שאנו אוכלים על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו שנא׳ וימררו את חייהם *Amarum iſtud comedimus, quia amaritudine affecerunt* Ægyptii *vitam patrum noſtrorum in* Ægypto, *prout dicitur* Exod. 1. 14. " *Et amaritudine affecerunt vitam ipſorum.* Panis quoque *azymus*, qui palato parùm gratus eſt, eodem fine comedebatur. Proinde pater-familias, ejus κλάσματα domeſticis diſtribuens hæc verba proferebat הא לחמא דעניא די אכלו אבהתנו בארעא דמצרים *Hic eſt panis miſeriæ, quem comederunt patres noſtri in terra* Ægypti. Sic nempe vocatur ab ipſo *Moſe* Deut. 16. 3. *Septem*, inquit, *diebus comedes cum eo* (Paſchate) מצות לחם עני *azyma, panem miſeriæ.* Hæc proinde non apponunt, niſi fruſtulatim diviſa; quia pauperibus fruſta panis dantur, non panes integri. *Maimonides* ubi ſupra, ſectione ſexta, מפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר יומים טובים משום שנאמר לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה *Cur non recitat benedictionem ſuper duobus panibus* (integris) *ut reliquis diebus feſtis? Quia vocatur* Deut. 16. 3. *Panis miſeriæ* (aut *paupertatis*) *Pauperis autem conſuetudo quænam eſt? fruſtis panis* (donari) *Ita hic fruſtis panis* (ſupple *utimur*). Plerique alii ritus *Iſraëlitis* ſignificabant, ut, ad libertatem à Deo vocati, quam citiſſimè poſſent, ex hac ſervitute ſe eriperent. Ideò enim ſtantes, & accincti, & calceati, & baculis innixi, & raptim comedere juſſi ſunt, tanquam illo ipſo momento diſceſſuri. Nec elixo cibo, ſed aſſo veſci; quia ſic parabilior eſt. Et *azymis* panibus, ne diſcedendi occaſio è manibus elaberetur, ſi tantillas moras necterent, dum maſſa fermentaretur. Et ipſum nomen *Paſchatis*, quo *præteritionem* ſignificari diximus, monebat Angelum ſuas domos intactas præterîiſſe, qua nocte in *Ægyptios* ita graſſatus eſt, ut eorum nulla domus à cæde eſſet immunis, *Exod.* 12. 30. Tamen, quia muta ſigna per verbum explicari neceſſe eſt, liberis rogantibus quid hic cultus ſignificaret, reſpondere jubentur, *Hoc ſacrificium* Paſchæ *Domino*. *qui tranſiens præter domos* Iſraëlitarum *in* Ægypto, *tum, cum percuſſit* Ægyptios, *domos noſtras liberavit*, Exod. 12. 27 Sed hæc obiter attigiſſe ſufficiat, ut ad alia tranſeamus, quæ ſunt majoris momenti, & magis ad nos pertinent. Docendum enim eſt, hoc ipſo ritu ſignificari nos ab æterna morte per *Chriſti* ſanguinem eſſe redemptos. Quod ut fiat accuratius, probabimus hoc ſacramento quatuor hæc nobis depingi, & quaſi

ob oculos poni. 1. Ipſam *Chriſti* perſonam; 2 Mortem, quam in cruce paſſus eſt; 3. Mortis fructus; 4. Quomodo illorum fiamus participes.

Primò enim *Chriſti* perſonam ſub agni typo nobis exhibent *Propheta*, & *Apoſtoli*. In illis ſcilicet *Eſaias* ita de *Chriſto*, (a) *Sicut agnus ad occiſionem ducetur.* Et *Jeremias*, de ſe ipſo ſub *Chriſti* perſona loquens, (b) *Ego eram ut agnus manſuetus, qui ducitur ad mactationem.* Ut, in his, *Petrus* nos redemptos fuiſſe ſcribit (c) *agni pretioſo ſanguine.* Et *Johannes* paſſim agni meminit (d) *qui occiſus fuerat, & nunc in ſolio ſedet, & coram quo procidunt quatuor animalia, & viginti quatuor Seniores.* Cujuſmodi loca in libro *Revelationum* ferè triginta reperias. *Philippus* (e) quoque ad *Chriſtum* refert quæcunque de agno habet *Eſaias*. Et, qui inter *Prophetas* & *Apoſtolos* medius fuit, *Chriſti* præcurſor, digito in *Chriſtum* intento, dixit, (f) *Hic eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* *Chriſtus* nempe agnus fuit manſuetudine, & humilitate. *Diſcite*, inquit, *à me, quia mitis ſum, & humilis corde*, Matth. 11.29. Et morum ſimplicitate, *Neque enim inventus eſt dolus in ore ejus*, 1 Pet. 2.22. Sed patientia imprimis *Chriſtus* agnum ſe præſtitit. Nam, *ut agnus, coram ſuo tonſore mutus, non aperuit os ſuum*, Act. 8.32. *Non contendit, non litigavit, neque audiit quiſquam vocem ejus in plateis*, Eſ. 42.2. & Matth. 12.19. *Convitiis laceſſitus, non viciſſim convitiabatur; cum malis afficeretur, non minabatur: ſed committebat cauſam ſuam Deo, qui juſtè judicat*; 1 Pet. 2.23. Non quod eſſet expers virium; *data* enim illi fuerat *omnis poteſtas in cœlo, & in terra*, Matth. 28.18. Et penes ſe habuit (g) *plusquam duodecim Angelorum legiones*, quorum unus facilè potuiſſet omnes *Chriſti* hoſtes diſſipare, & peſſumdare. *At non venerat, ut ſibi meniſtraretur; ſed ut ipſe miniſtraret, daretque animam ſuam in redemptionis pretium pro multis*, Matth. 20.28. Proinde *ipſe ſe ſubmiſit, factus obediens ad mortem, mortem autem crucis.* Et leo tribûs *Juda*, mira metamorphoſi, ex leone factus eſt agnus. Sicque ænigma *Samſonis* in *Chriſto* impletum eſt: & *ex edente exivit cibus, & ex acri dulcedo*, Jud. 14.14. Idem ille agnus carne ſua nos alit: ſanguine potat, lavat, redimit: lana denique ſua induit: Proinde *Chriſtum induere* dicimur *Rom.* 13.14. & *Gal.* 3.27. Et *veſtes albas ab eo accipere, quibus nuditatis noſtræ dedecus obtegatur* Apoc. 3.18. Quocirca, diu ante *Paſcha* inſtitutum, aries, pro *Iſaaco* immolatus, *Geneſ.* 22.13. non obſcura fuit *Chriſti* figura. Et juge illud ſacrificium, quo agni duo in dies offerebantur, unus mane, alter veſperi, *Exod.* 29.38. *Iſraëlitis* ſignificabat victimam æternæ virtutis à *Chriſto* pro nobis offerendam. Quod ſacrificii genus à *Chriſto* ſemper oblatum eſt, donec id morte ſua *Chriſtus* aboleverit, ut prædixerat *Daniel* capitis noni verſibus 26.27. Quia corpori umbras, & veritati typos cedere neceſſe fuit. Sed in agno *Paſchali* hoc ipſum apparuit multò expreſſius, ut ſequentia palàm facient.

(a) Eſ. 53.7.
(b) Jerem. 11.19.
(c) 1 Pet. 1.18.19.
(d) Apoc. 5.6.7.8.12. &c.
(e) Act. 8.32.
(f) Joh. 1.29.36.
(g) Matth. 26.53.

Nam, ut agnus è grege ſumptus eſt, *Exod.* 12.3. ita *Chriſtus* ex fratribus ſuis, *Deut.* 18.15. Æquè *particeps carnis, ac ſanguinis, illis denique per omnia ſimilis*, Hebr. 2.14.17. *peccato tamen excepto*, Hebr. 4.15. Quod ipſum Lex apertè innuit, cum agnum jubet *integrum* eligi, *Exod.* 12.5. Pro quo *Græci* τέλειον *perfectum* habent, aut ἄμωμον *immaculatum.* Quo patet *Petrum* alludere, cum redemptionem noſtram tribuit ſanguini (h) ἀμνοῦ ἀμώμου, καὶ ἀσπίλου, *agni immaculati, & incontaminati*, id eſt, à peccato immunis. Peccata enim ſunt animæ maculæ. Ab his autem *Chriſtum* fuiſſe prorſus immunem in confeſſo eſt. *Quis* enim *eum arguit de peccato*, Joh. 8.46? *Non peccavit, neque inventus eſt dolus in ore ejus*, 1 Pet. 2.22. Ille ipſe *Pilatus*, qui *Chriſtum*, tanquam reum damnavit, eundem, tanquam inſontem, ſuffragio ſuo abſolvit, profeſſus coram *Judæis* ſe nullam in eo noxam reperiſſe, *Luc.* 23.14. *Talis* ſcilicet *decebat ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*, Hebr. 7.26. *Qui per Spiritum æternum ſe ipſum Deo* ἄμωμον *immaculatum offerret*, Hebr. 9.14. Neque enim (i) pro nobis potuiſſet ſatisfacere, qui victimas offerre pro peccatis propriis neceſſe habuiſſet, ut Sacerdotes ſub Lege. Neque immerito à *Judæis* id illi fuiſſet objectum, *Alios ſervavit, ſe ipſum non poteſt ſervare*, Matth. 27.42. Proinde *Joannes* hæc duo jungit ut ἀχώριστα, & ἀδιαίρετα, *Scitis illum apparuiſſe, ut peccata noſtra tolleret*, & *Peccatum in eo non eſſe*, 1 Joh. 3.5. Idem agnus *maſculus* debuit eſſe, *Exod.* 12.5. atque illud quidem, etiam ad literam, in *Chriſto* completum; quem maſculum eſſe oportuit, ut eſſet Dei filius, Regisque & Sacerdotis, & Prophetæ in Eccleſia munus cum dignitate obiret. Itaque *Luc.* 2.23. ad *Chriſtum* referuntur hæc verba Legis, *Omnis maſculus primogenitus ſanctus erit Domino.* Et de Eccleſia dicitur *Apocal.* 12.5. *Peperit filium maſculum, qui omnes gentes virga ferrea regeret*: id eſt, *Chriſtum*, qui maſculus dicitur, non tam ſexus, quàm virtutis ratione; ideò additur ἐπεξηγητικῶς, *qui regeret*, &c. Agnum denique oportuit eſſe *anniculum*; quia, cum primum annum aſſequutus eſt agnus, incipit eſſe in pleno vigore. Tum igitur oblatus meliùs expreſſit vim & vigorem ſacrificii à *Chriſto* in cruce pro nobis oblati. Nec fruſtrà eſt, quod agnus per quatriduum à caula ſegregatus eſt, nempe à die decimo, quo ſeponi, ad diem decimum quartum, quo immolari juſſus eſt, *Exod.* 12.3.6. Id enim etiam in *Chriſto* obſervatum, ſi more *Prophetarum* (k) *dies* pro *annis* uſurpentur. Cum enim è materna domo, tanquam ex caula, in qua natus, & educatus fuerat, anno ætatis trigeſimo diſceſſiſſet, quarto poſt anno crucem ſubiit. Sed & id notatu dignum eſt, *Chriſtum* illa ipſa die veniſſe *Hieroſolymam*, quâ Deus agnum in *Ægypto* ſeponi juſſerat, nempe decima menſis *Niſan*, Joh. 12.1.12.

(h) 1 Pet. 1.19.
(i) Hebr. 9.28.
(k) Vide Ezech. 4.6.

Jam, ut de morte agamus, mactabatur *Paſchalis* agnus medio menſe *Niſan*, in pleni-lunio, inter duas veſperas: quo ipſo tempore *Chriſtus* è medio ſublatus eſt. Sunt, qui menſe *Niſan* obſervant, præterito æquinoctio, dies noctibus fieri longiores; ut ſignificetur nova lux mundo tum affulſiſſe, pulſis per *Chriſtum* erroris atque ignorantiæ tenebris. Nec deſunt, qui per *plenilunium* velint (l) *plenitudinem temporum*, aut per *duas veſperas mundi veſperam*, & *noviſſima tempora* adumbrari, quibus *Chriſtus* ſeipſum in ſacrificium obtulit, juxta illud *Apoſtoli* Hebr. 9.26. *Semel in conſummatione ſæculorum patefactus eſt, ad peccatum per ſui ipſius immolationem abolendum.* Sed nihil hic opus μετεωρολογεῖν, & remota conſectari, cum *Chriſti* mors inciderit in ipſum tempus *Paſchatis*, ſive illis accedas, qui *Chriſtum* expiraſſe volunt quo ipſo momento à *Judæis* mactatus eſt *Paſchalis* agnus; aut eos ſequaris, qui *Chriſti* mortem in ſequentem diem differunt, id eſt, in *Paſchatis* feſtum. Et de hora ſaltem convenit. Nam mactabatur agnus inter duas veſperas, id eſt, *Joſepho* interprete, ἀπὸ ἐννάτης ὥρας μέχρι ἑνδεκάτης, *ab hora nona uſque ad undecimam.* *Chriſtum* autem hora diei circiter nona (quæ nobis eſt tertia poſt meridiem) animam egiſſe ſcribitur *Matth.* 27.46.50. Locus etiam prorſus idem eſt. Nam inde à *Davidis* ævo *Paſchales* agnos mactari oportuit *Hieroſolymis.* Ibi autem *Chriſtus* paſſus eſt, prout ipſe prædixerat non contingere, ut *Propheta* pereat extra *Jeruſalem* Luc. 13.33. Et quod de agno dicitur *Exod.* 12.6. *Mactabit eum tota multitudo congregationis* Iſraëlis, *Chriſtus* ſuo modo implevit; in quem conſpiraverant Sacerdotes, Scribæ, *Phariſæi*, & univerſus populus. Itaque, cum *Pilatus* petiit, ut *Chriſtum* dimitti paterentur pro more apud illos re-

(l) Gal. 4.4. Epheſ. 1.10.

cepto, ut aliquem feſto dimitterent, *Matth.* 27. 22. *Omnes illi dixerunt, Crucifigatur.* Et *Luc.* 23. 18. *Exclamaverunt autem παμπληθεὶ, ſimul univerſa turba, dicentes, Tolle hunc, & dimitte nobis* Barabbam. Et *Johan.* 18. 40. *Rurſus igitur omnes clamaverunt, Non hunc* (dimitte) *ſed Bar-abbam.* Genus quoque mortis convenit. Nam, ut agni, ita & *Chriſti* ſanguis in morte eſt effuſus. Uterque pro Dei populo. Neque agni ſanguis humi fuſus eſt, ſed, tanquam quid pretioſum, pelvi exceptus, *Exod.* 12. 22. Quia ſignificabat *pretioſum illum ſanguinem agni immaculati*, de quo *Petrus Apoſtolus.* Ille enim ſanguis perpetuus eſt Eccleſiæ theſaurus, quem Patri hodieque pro nobis offert filius, & in æternum oblaturus eſt. Agni inſuper ad ignem aſſatio, quam plenam eſſe oportuit *Exod.* 12. 8. 9. iræ divinæ ardorem exprimit in peccatores meritò accenſæ. Nam cum *igne* paſſim (*m*) confertur iræ Dei ardor in impios. Quo eum torreri oportuit, qui peccatorum ſe vadem præſtiterat, ut pœnas pateretur ab illis commeritas. Hinc graves illæ querelæ *Pſal.* 22. 15. 16. *Cor meum ceræ inſtar eſt; liqueſcit in viſceribus meis. Aruit ut teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis.* Hic quoque momentum habet modus aſſationis, qui in *Maimonide* ſic deſcribitur in libro *De Paſchate*, cap. 8. ſect. 10. כיצד צולין אותו חותכו מתוך פיו עד בית נקבותו בשפוד של עץ ותולהו לתוך התנור והאש למטה *Cum eum aſſant, à medio ore usque ad pudenda transfigunt eum veru ligneo, & ſubjecto igne in medio furno ſuſpendunt.* Illum igitur ut aſſarent, non verſabant in veru ferreo, more noſtro; ſed veru ligneo transfixum ſuſpendebant, quod *Chriſtum* in cruce pendentem utcunque referebat. Maximè, ſi hæc *Juſtini* vera ſunt in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, (*n*) Τὸ γὰρ ὀπτώμενον πρόβατον, σχηματιζόμενον ὁμοίως τῷ σχήματι τοῦ σταυροῦ ὀπτᾶται· εἷς γὰρ ὄρθιος ὀβελίσκος διαπερονᾶται ἀπὸ τῶν κατωτάτω μερῶν μέχρι τῆς κεφαλῆς, καὶ εἷς πάλιν κατὰ τὸ μετάφρενον, ᾧ προσαρτῶνται καὶ αἱ χεῖρες τοῦ προβάτου. *Agnus enim aſſus, in figuram cruci ſimilem conformatus, ad ignem torretur. Nam veru unum ab infimis partibus ad caput usque adactum perfigitur, & aliud rurſus ad interſcapilium, cui appenduntur agni manus* (ſeu *pedes anteriores*). Quidni vero illi hac in patre credamus, viro non ſolùm ſancto, ſed & rerum *Judaicarum* peritiſſimo, cum *Sichemis* natus fuerit ex patre *Samaritano.* Sed in eo maximè elucet Dei providentia, quod latronum crura fracta ſunt, *Chriſti* non item, quia jam expiraverat: ut in *Chriſto* impleretur quod de agno Lex edixerat, (*o*) *Oſſa ejus non confringetis.* Quomodo, cum *Chriſtum Judæi* è cruce exemerunt, propter inſtans *Sabbatum*, Legi imprudentes obſequuti ſunt, quæ agnum ſervari vetabat usque ad matutinum tempus, *Exod.* 12. 10.

(*m*) *Jer.* 4. 4. *Thren.* 1. 13. & 2. 4.

(*n*) Pag. 259. B.

(*o*) *Exod.* 12. 46. *Num.* 9. 12. *Joh.* 19. 31. &c.

Sequitur, ut hujus ſacrificii fructus, & conſectaria dicamus, quæ nobis plura ſe offerunt. Primò enim hujus agni ſanguine aſperſi ſunt *Iſraëlitarum* poſtes, & ſuperliminaria, ut communem cladem evaderent, neque eos attingeret Angelus, à quo cæſi ſunt *Ægyptiorum* primogeniti. Ut ſciamus Dei juſtitiam iis ſolis parcere, quorum conſcientiæ *Chriſti* ſanguine aſperſæ ſunt. Quippe, ut agni, ita & *Chriſti* ſanguis non alia de cauſa effuſus eſt, quàm ut aſpergeretur, & aſperſione ſua nos è morte eximeret, & liberaret. Quo fortaſſe ſenſu de *Chriſto* dictum eſt *Eſ.* 52. v. 15. *Iſte aſperget gentes multas.* Quomodo prima *Petri* Epiſtola iis inſcribitur, *qui electi ſunt* εἰς ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, *in aſperſionem ſanguinis* Jeſu Chriſti. Et *Hebr.* 12. 24. *ſanguis aſperſionis* Chriſti *meliora loqui* legitur, *quam ſanguis* Abel. Atque, ut de agni ſanguine *Judæis* dixit Deus, *Videns ſanguinem illum, Tranſibo præter vos, nec erit in vobis plaga diſperdens, cum percutiam terram Ægypti.* Ita, viſo Filii ſanguine, quo electos ſuos aſpergit, ex communi peccatorum maledictione illos excipit, ne eâdem cum reliquis ruina involvantur. Inde *Petrus* ubi ſupra. *Redempti eſtis pretioſo* Chriſti *ſanguine, tanquam agni immaculati, & incontaminati.* Et *Paulus* Rom. 5. 9. *Juſtificati ſanguine ipſius multò magis ſarvabimur ab ira per eum?* Non eſt igitur, quod timeamus amplius ultoris Angeli gladium. Sive enim tenebrarum is fuerit Angelus, *Deus eripuit nos ex poteſtate tenebrarum*, &c. *per ſanguinem Filii ſui*, Col. 1. 13. 14. Sive fuerit cœleſtis Angelus, *Pace per ſanguinem ejus facta, reconciliavit omnia ſibi, tam quæ in terra, quam quæ in cœlis ſunt*, ibidem verſu 20. Itaque qui nos olim verſatili gladio ex *Paradiſo* terreſtri excluſerant, nunc in cœleſtem deferunt, *Luc.* 16. 22. Suntque *adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæredes ſunt ſalutis*, Heb. 1. 14. Secundò, qua nocte cæſus eſt agnus, data eſt *Iſraëlitis* plena poteſtas ex *Ægyptiaca* ſervitute in libertatem ſe aſſerendi: ut ſciremus *Chriſtum* ſanguine ſuo nos ex mundi & Diaboli ſervitute redemiſſe, ut vocaret in libertatem gloriæ filiorum Dei, *Rom.* 8. 20. Inde 1 *Cor.* 7. 23. *Pretio redempti eſtis, nolite fieri ſervi hominum.* Et *Hebr.* 2. 14. 15. *Ut per mortem liberaret eos, qui metu mortis per totam vitam noxii erant ſervituti.* Et *Joh.* 8. 36. *Si vos Filius in libertatem vindicaverit, verè liberi eritis.* Tertio, hâc eâdem nocte Deus in *Ægyptiorum* Dêos judicia exercuit, *Exod.* 12. 12. & *Numer.* 33. 4. Judicia nempe quatuor, ſi *Jonathani* fides, cujus in *Paraphraſi* hæc verba ſunt, טעוות מתכא מתרככין טעוות אבנא מתגדעין טעוות פחרא מתעבדין בקיקין טעוות אעא מתעבדין קטם *Idola fuſilia liquefacta ſunt; idola lapidea ſucciſa ſunt: idola fictilia in fruſta contrita ſunt; idola lignea in cinerem redacta ſunt.* Quæ ut vera præſtare nolim, quia, cum Scriptura taceat quale fuerit judicium, id divinare, aut definire noſtrum non eſt: tamen has minas inanes non fuiſſe, neque effectu caruiſſe certum eſt. Et quidquid illæ ſignificent, etiam hac in parte agnus in *Ægypto* mactatus figura fuit *Chriſti*, in cujus morte ſoluto intergerini parietis ſepto (*p*) quo à *Judæis* dividebamur, plurimæ gentes ad veri Dei cognitionem vocatæ, talpis, & veſpertilionibus idola ſua objecerunt, *Eſ.* 2. 20. Et *Deus emaciavit omnes Deos terræ, ut eum adorarent omnes inſulæ gentium, unaquaque è loco ſuo*, Sophon. 2. 11. Quartò, cum menſis *Abib*, ante *Paſcha* inſtitutionem, in anno *Judaico* menſium ſeptimus fuerit, Deus, inſtituto *Paſchate*, ſtatuit, ut deinceps pro primo haberetur, & ex eo *Judæi* ſacrum annum ordirentur. Quo ipſum nomen *Abib*, videbatur eos invitare. Nam אביב *abib*, eſt *ſpica recens.* Itaque hunc menſem veteres vocabant *menſem novarum frugum*, aut ſimpliciter μὴν τῶν νέων *menſem novorum.* Eique initium cum vere commune fuit, quo, cum Deus ſpiritum ſuum emiſit, omnia recreantur, & renovatur terræ facies, *Pſal.* 104. 30. Et hoc quoque ad *Chriſtum* refertur, qui novum induxit ſæculum, & vetera abolevit, ut ea in melius mutaret, ac recuderet quaſi. *Ecce*, inquit, *nova facio omnia*, Apocal. 21. 5. (*q*) *Creavit novos cœlos & novam terram.* (*r*) *Dedit nobis mandatum novum.* (*s*) Novum inſtituit fœdus. (*t*) Novum nomen victori pollicetur. (*u*) Novam nobis viam per carnem ſuam conſecravit. (*x*) Nos invitat ad novam *Jeruſalem.* (*y*) Ex duobus populis condidit in ſemetipſo unum novum hominem. (*z*) Vult, ut Deo ſerviamus in novitate ſpiritûs, non in vetuſtate literæ. (*a*) Et veterem hominem crucifigamus, ut (*b*) novo induamur. Proinde *ſi quis eſt in Chriſto*, ut ait (*c*) *Apoſtolus*, *nova ſit creatura: vetera enim præterierunt, & nova facta ſunt omnia.*

(*p*) Epheſ. 2. 15.

(*q*) 2 Pet. 3. 13.

(*r*) Joh. 13. 14.

(*s*) Matth. 26. 28.

(*t*) Apoc. 2. 17.

(*u*) Heb. 10. 21.

(*x*) Apoc. 3. 12.

(*y*) Epheſ. 2. 15.

(*z*) Rom. 7. 6.

(*a*) Epheſ. 4. 24.

(*b*) Col. 3. 10.

(*c*) 2 Cor. 5. 17.

Ut abſolvatur hæc tabula, ſupereſt, ut doceamus qua ratione *Iſraëlitæ* eorum bonorum facti fuerint participes, quæ per agnum conſequebantur. Duo autem requirebantur. 1. Ut agni ſanguine ædium poſtes, & ſuperliminare aſpergerent. 2. Ut ejuſdem carnem ederent. Nam, ſi quis *Iſraëlitarum* alterutrum neglexiſſet, eo ipſo reſpuiſſet ipſam gratiam, quæ his mandatis erat annexa. Per poſtes autem ædium, quibus hic jubentur *Iſraëlitæ* agni ſanguinem aſpergere, & *Deut.* 11.*v.*20. mandata Dei inſcribere, corda noſtra ſignificari puto: quia hæc aſpergit Deus ſanguine filii ſui, ut dicitur *Hebr.* 10.*v.*22. *Aſperſis cordibus à conſcientia mala*, id eſt, *Chriſti* ſanguinis aſperſione à peccati labe purgatis. Et iiſdem Leges ſuas inſcribit. *Indam*, inquit, *legem meam menti eorum, & cordi eorum illam inſcribam*, Jerem. 31.v.33. Et corda hominum Deo æque patent, quam nobis poſtes ædium. *Ego*, inquit, *non judico juxta intuitum hominis: homo enim videt ea, quæ patent; Dominus autem intuetur cor*, 1 Sam. 16.v.7. Cordium autem poſtibus *Chriſti* ſanguinem aſpergimus, cùm firma fide amplectimur doctrinam crucis, certi Dei Filium pro nobis ſanguinem ſuum fudiſſe, ut quisque noſtrum dicat cum *Apoſtolo* 1 Tim. 1.v.15. *Certus eſt hic ſermo, & dignus, qui modis omnibus recipiatur*, Chriſtum Jeſum *veniſſe in mundum ut peccatores ſervaret, quorum primus ego ſum*. Ut Dei Legem cordi inſcribimus, cùm, Deum toto corde amantes, ejus mandatis plenè nos ſubmittimus, ei in omnibus pro virili obſequi certi. Cavendum interim, ne quæ ſuperliminari, & poſtibus jubemur inſpergere, & inſcribere, limini inſpergamus, & inſcribamus, tanquam pedibus proculcandum: ne nos feriant *Apoſtoli* fulmina in eos, qui Dei Filium proculcant, & ſanguinem fœderis, per quem ſanctificati fuerant, profanum ducunt, *Hebr.* 10.*v.*29. Hi ſunt canes, & porci, quibus ſancta, & margaritas projicere vetamur, ne eas pedibus conculcent, *Matth.* 7.*v.*6.

Eadem fide, qua docuimus veri agni ſanguinem cordis poſtibus aſpergi, etiam ejus carnes comeduntur. Et comedi quidem neceſſe eſt. *Amen, amen dico vobis, niſi ederitis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis*, Joh. 6.v.53. Et verſu quinquageſimo quinto, *Caro mea verè cibus eſt*; ſed animæ cibus, non corporis. Proinde non editur ore corporis, ſed animæ, quæ eſt fides. *Quid paras dentes, & ventrem? crede, & manducaſti.* Ea ratione hujus agni caro manducatur, & ſanguis bibitur, qua animæ fami & ſiti ſatisfit, id eſt, veniendo ad *Chriſtum*, & in illum credendo. *Qui venit ad me*, inquit, *nequaquam eſuriet; & qui credit in me, non ſitiet unquam*: Johan. 6. v. 35. Eo modo recipitur, quo habitat in nobis. *Habitat* autem *in cordibus noſtris per fidem*. Epheſ. 6.v.17. Itaque *illum recipere* eſt *credere in nomen ejus*. Quomodo exponit *Johannes* capitis primi verſu duodecimo, *Quotquot eum receperunt, dedit eis hoc juris, ut filii Dei fiant*, nempe *iis, qui credunt in nomen ejus*. Ita fuit cibus, & potus *Iſraëlitarum* in deſerto, de quibus *Apoſtolus* 1 Corinth. 10.v.3.4. *Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt; & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra: petra autem erat* Chriſtus. Sed non aliter, quam per fidem, eum biberunt, & manducaverunt. Neque enim ore potuit manducari corpus, quod nondum erat; nec niſi poſt multa ſæcula in ventre Sanctæ Virginis formatum eſt. Cruda autem agni caro edi non debet, nec ſemi-cocta. Cujus criminis rei ſunt, qui hæc myſteria non concoquunt aſſidua meditatione. Meditatio autem id eſt animo, quod ſtomacho concoctio & digeſtio. Hinc, apud Petronium, *cruda adhuc ſtudia in vulgus propellere* eſt ea proferre, quæ nondum attenta meditatione concocta, & digeſta ſunt. Debuit idem agnus totus comedi, ita ut nihil eſſet reſiduum, *Exod.* 12.*v.*10. Neque enim ſufficit illum ex parte comedere: ut, ſi quis *Chriſti* gloria frui velit, nec paſſionum ejus eſſe particeps; aut illum habere pro redemptore, non pro Legiſlatore, & domino. Aut, ſi quis *Chriſti* meritis non ſatis tribuens, in propriis operibus, aut in aliorum mediatione, ac interceſſione, ſalutis fiduciam ex parte ponat. Sed nec totum *Chriſtum* recipiunt *Arriani*, qui divinam, & *Eutychiani*, qui humanam naturam ipſi adimunt; & *Apollinariſtæ*, qui animam negant. Carnes interim ſic edendæ ſunt, ut ne oſſa confringamus. Agni autem oſſa confringere eſt ea rimari, & ſcrutari velle, quæ captum noſtrum ſuperant: quaſi fidem obviis paſci, & ſuſtentari non ſufficiat; niſi conemur ea indagare, quorum cognitio vetita eſt, & inveſtigatio periculoſa. Qualia velle ſcrutari eſt in oſſibus genuinum frangere; & eadem populo proponere, eſt pro pane lapidem eſurienti porrigere, *Matth.* 7.*v.*9. Hic igitur ſuccurrat illud *Moſis* Deuter. 29.v.29. *Quæ occulta ſunt penes Dominum Deum noſtrum ſunto; at quæ revelata, nobis ſint, & filiis noſtris in ſæculum.* Et eximium illud *Hieronymi*, Proverb. 25. v. 27. quamvis cum *Hebræo* minus congruum; *Qui ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur à gloria.* Herbæ amaræ, cum quibus agnum oportuit comedi, ſignificant *omnes qui volunt pie vivere in* Chriſto Jeſu, *perſecutionem pati*, 2 Timoth. 3. v. 10. *Ut, per communionem paſſionum illius, conformes fiamus morti ejus*; Phil. 3. v. 10. Eodem enim tendentibus idem iter eſt proſequendum. Et ſpinea corona nobis cum *Chriſto* ferenda eſt, ut ſuccedat corona gloriæ, juxta illud *Apoſtoli*, *Si ſuſtinemus, etiam cum illo regnabimus*, 2 Timoth. 2. v. 12. Etiam ad mores illud pertinet, quòd iis, qui vocantur ad agni manducationem, fermentum toties, & tam disertè prohibetur. In Scriptura enim fermentum corruptionis eſt ſymbolum. Hinc *Pſal.* 71.*v.*4. *David* liberari petit *à manu impii, à manu prævaricatoris*, וחומץ *& fermentati*, id eſt, cujus animus fermenti inſtar acidus eſt. Qualem *Arabes* حامض الفواد *corde acidum*, Græci ὀξίνην, & Romani *vappam* appellant, quod jam alibi pluribus explicavimus. Proinde *Chriſtus* ſuos monet, ut ſibi caveant à fermento *Phariſæorum*, quod ad doctrinam refert (d) *Matthæus*, (e) *Lucas* ad hypocriſin. Et *Paulus fermento malitiæ* opponit *azyma ſinceritatis, & veritatis*, 1 Cor. 5. v. 8. Alii ad ſuperbiam referunt; quia maſſa fermentata ſtatim intumeſcit. Alii ad odia, & ſimultates; quibus aceſcunt animi, & exacerbantur. Ab his nempe vitiis expurgari debet quisquis cum *Chriſto* communicat. Cùm hypocritas is non ferat (f) *in cujus ore dolus non eſt inventus*; nec ſuperbos, qui (g) *ſe demiſit uſque ad mortem crucis*; nec contentioſos, qui (h) *pax noſtra eſt, & ideò ſeipſum obtulit, ut nos reconciliaret.* Sed & à *Paſchalis* agni communione excludebantur polluti, peregrini, incircumciſi; quia nullum eſt conſortium juſtitiæ cum iniquitate, nec communio lucis cum tenebris, nec concordia *Chriſti* cum *Belial*: 2 Cor. 6. v. 14. 15. Rurſus *Iſraëlitæ* agnum comedere juſſi ſunt accincti, calceati, & baculis nitentes. Ad quos ritus alludi videas in variis Scripturæ locis. Ut *Luc.* 12. *verſ.* 35. *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ veſtræ accenſæ.* Et 1 *Pet.* 1.*v.*13. *Quapropter ſuccincti lumbis mentis veſtræ, ſobrii*, &c. Et *Epheſ.* 6.*v.*14.15. *State igitur lumbis circumcincti veritate*, &c. *Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis.* Et fides proponitur ut baculus, quo innitimur, cùm dicimur *ſtare fide*: ut *Rom.* 11.*v.*20. *Tu autem fide conſtitiſti.* Et 1 *Cor.* 16.*v.*13. *Vigilate, ſtate in fide.* Sed notandum imprimis hunc viatorum eſſe habitum, quæ omnium eorum eſt conditio, qui *Chriſti* ſunt participes. Illi enim in hac vita peregrini ſunt, & ad meliorem tendunt. Itaque non ſolùm *Patriarchæ* peregrinos ſe profitentur, ſed

(d) *Matth.* 16.12.
(e) *Luc.* 12.1.
(f) 1 *Pet.* 2.22.
(g) *Phil.* 2.8.
(h) *Epheſ.* 2.14.15.16.17.

ſed & *David*, ſolio inſidens, & rebus maximè florentibus, Deum tamen ita compellat *Pſal.* 39. *v.* 13. *Advena ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.* Nempe id commune fuit *Iſraëlitis* omnibus, ut Deus ipſe diſerte docet, *Levit.* 25. *v.* 23. *Mea eſt terra* (Chanaan) *ſed vos peregrini eſtis, & inquilini apud me.* Quin *Chriſtus* ipſe, licet omnium dominus, tamen à propriis fratribus pro (*i*) *peregrino* & (*k*) *ignoto* eſt habitus; & in diverſorio natus eſt: neque habuit (*l*) *ubi caput reclinaret:* & agnovit coram *Pilato* (*m*) *regnum* ſuum *non eſſe de hoc mundo.* Et quæ capitis, ea membrorum eſt conditio. Ideo nos hortatur *Petrus*, (*n*) ut, *tanquam advena & peregrini, abſtineamus à carnis cupiditatibus.* Quale eſt, quod *Apoc.* 12. *v.* 14. alæ dantur Eccleſiæ, ut in deſertum avolet, ibique per tempus alatur. Addo hunc habitum *Iſraëlitis* in *Ægypto* maximè conveniſſe; quia in procinctu erant, & continuò poſt diſceſſuri, & *Ægyptii* inſtabant. Itaque jubentur raptim edere, quia periculum erat in mora. Quod ipſum ad nos pertinet; quia multi hoſtes imminent, & iter longum eſt, & tempus breve, noſque infirmi ſumus, & facilè fatiſcimus. Proinde: ut (*o*) *Lot* è *Sodoma*, & *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exituri (*p*) properare jubemur, & magna vi contendere, ut tanquam è Diaboli faucibus eripiamur, & *violentos* (*q*) illos imitemur, qui *rapiunt regnum cœlorum.* Sic *Petrus* jubet (*r*) *properemus in adventum diei Domini,* Et *Chriſtus*, ut (*ſ*) *memores* ſimus *uxoris Loti*, quæ cunctatione ſua periit. Nec temerè prætereundum, quod agnus in una domo edi debuit, ex qua nefas erat egredi, ne in Angelum mortis inciderent. Hæc enim domus eſt *Eccleſia, extra quam nulla eſt ſalus*, nulla cum *Chriſto* communio. Quod Pſeudo-*Nicomeditæ* notent, qui inter *Ægyptios* putant ſe tuto poſſe latere, & ſufficere, ſi *corde crediderint*, etiamſi *ore ſuo non confiteantur Dominum Jeſum*; ſic divellentes quæ diſertis verbis conjungit *Apoſtolus Rom.* 10. *v.* 9. Itaque, ſi ſapiant, ne deſerant congregationem noſtram, *Hebr.* 10. *v.* 35. Et in hanc domum ſemel ingreſſi, ex ea nunquam excedant, ad illud de apoſtatis ſeriò attendentes, (*t*) *E nobis egreſſi ſunt, ſed non erant ex nobis: nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent nobiſcum: ſed* (egreſſi ſunt ex nobis,) *ut pateret non omnes eſſe ex nobis.* Nemo eſt, qui, his lectis, non agnoſcat quam meritò *Chriſtum* Apoſtolus *Paſcha* nomine indigitet, cùm dicit *Paſcha noſtrum*, nempe *Chriſtum, pro nobis eſſe immolatum*, 1 Cor. 5. v. 7.

(*i*) Pſ. 69. v. 9.
(*k*) Joh. 9. 29.
(*l*) Luc. 9. 58.
(*m*) Joh. 18. 36.
(*n*) 1 Pet. 2. 11.
(*o*) Gen 19. 15. 22.
(*p*) Deut. 16. 3.
(*q*) Matth. 11. 12.
(*r*) 2 Pet. 3. 12.
(*ſ*) Luc. 17. 32.
(*t*) 1 Joh. 2. 19.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

De Caprarum nominibus, pilis, & lacte plurima.

Ovibus & capris multa communia. Capra *Hebrais* עז ez, *quia ove robuſtior*: *Phœnicibus* aza; *Syris* izza, *unde* ἰζάνη. Chaldæum, Arabicum, & Græcum capræ *nomen indidem deducta.* *N ſæpe inſertum loco* Daghes. *Literæ permutabiles Z & X; item Z & G. Greges caprarum ſemper parvi.* חשף grex caprarum, 1 *Reg.* 20. *v.* 17. *aut potius* capreæ hinnulus. Binarius *numerus* paucitatem *ſignificat. Hinnulus quam imbelle animal, & fugax.* Arabicæ *de* Chriſto *fabula.* *Quid ſint* teraphim, & κενοτάφια, 1 Sam. 19 v. 13. *Ibidem quid* caprarum כביר cebir. *Variæ interpretationes* כביר, *id eſt*, magnus, *unde* Cabiri. Magnus caprarum, *ſupple* pilus, *quæ vox ſæpe ſuppletur.* *Capræ longiore pilo ubi ſint.* Plinius *emendatus.* *Mulieres in* Syria *pilos caprinos neviſſe.* *De pilis*, كبر chabara *eſt* creſcere. *Pilus caprarum ſubtilior unde dicatur* merhazi, & *craſſior* meſcha. *Lana caprina. Caprini pili in* Oriente *humanis ſimiles. Capilli ſponſæ cum caprinis, pilis collati* Cant. 4. verſ. 1. *Ibidem vox* שגלשו, *parum nota, variè redditur. Sed* גלש *eſt* aſcendere, *quod multis probatur. Capræ, cum aſcendunt pilos habent in naturali ſitu. An capræ dici poſſint è monte aſcendere. In his verbis trajectio, cujus varia exempla. Mons* Galaad *celſiſſimus. Regio* Galaad εὔβοτος, & *capris aptior. Ibi* צרי *eſt* reſina, *non* balſamum, *ut* Hebræi *reddunt, & multi recentiores; quod planè eſt* ἀνιςόρητον. *Lac caprinum in cibum.* Varro *præfert ovillum: ſed Medici aliter ſtatuunt.* Jupiter *caprino lacte nutritus.* Amalthea *capra unde dicta. Mel cur cum caprino lacte jungatur. Quod in* Jove *infante obſervatum. Alii etiam infantes primò melle, deinde lacte nutriti. Spongia melle plena iis ſugenda offerebatur. Notandum in* Eſ. 7. v. 15. *Utrumque in Baptiſmo veterum.*

OVes & capras multa habere communia ex *Philoſopho* & aliis ſupra (*a*) docuimus. Utriſque pro ungulis χηλαὶ *forcipes*, & dentes ab una ſolùm parte, quibus ruminant, iique ferè plures maribus, quam fœminis; & pro adipe ſebum, quod facilè concreſcit: & rotundus lien: & fel alicubi ampliſſimum, alibi nullum prorſus: & lac pro corporis magnitudine plurimum, quod augetur fabarum eſu. Rurſus in utroque pecore fœminæ primo ſtatim anno, atque exinde quamdiu vivunt, ineuntur, & uterum ferunt, menſtruis coëundi tempus paulò ante ſignificantibus, tertioque, aut quarto initu implentur, & quinto menſe pariunt, & patiuntur abortum, ſi poſt coitum imber ingruat. Et, cum plerumque fœtum unum pariant, nec niſi ſemel quotannis, tamen alicubi, pabuli beneficio, biferæ ſunt, & gemelliparæ. Atque, ut in *Ægypto* ſunt fœcundiores, ita ſæpius monſtra pariunt. Utriſque porro caſtrandi tempus idem eſt, idem quoque paſcendi modus, & morbi plerique ſimiles, atque eadem remedia. Unde eſt, quod in unum gregem capræ & oves facillimè coëunt: & in doctorum linguis communia habent nomina, qualia *Hebrais* צאן, & שה, quæ abundè ſunt explicata.

(*a*) Cap. 42. pag. 416. &c.

At *capra* nomen *Hebraicum* peculiare eſt עז *ez*, à *robore* ductum; quia capra & ovis inter ſe ſunt ita ſimiles, ut capra ſit robuſtior. Unde *Philoſophus, Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Ὑγιεινότεραι μὲν ὖν ὄιες τῶν αἰγῶν, ἰσχύουσι δὲ μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν ὀίων. *Oves quidem capris ſunt ſaniores, ſed capræ ſunt ovibus robuſtiores.* Nomen עז *ez*, vicinæ linguæ variè inflexerunt. Nam inde *Phœnicibus* capra erat *aza*. *Stephanus* de *Palæſtina* urbe *Azoto*, Ταύτην ἔκτισεν εἷς τῶν ἐπανελθόντων ἀπ' Ἐρυθρᾶς θαλάσσης φυγάδων, καὶ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἄζας ὠνόμασεν, ὅ ἐστι χίμαιρα. *Eam ædificavit exulum unus è* Rubro *mari redeuntium, & ab uxore ſua* Aza *nominavit, quod capram ſonat. Phœnices* intelligit, quos ex *mari Rubro*, id eſt, *Perſico*, veniſſe veteres crediderunt; quia *Phœnicia* partem tenebant *Samaritani* è *Perſide* advecti, 2 *Reg.* 17. *v.* 24. quod alibi multis docemus. Sed hos *Azotum* condidiſſe, aut ab *Aza* nominaſſe falſum eſt. *Azotus* eſt *Philiſtæorum* urbs condita multis ſæculis ante *Samaritanorum* è *Perſide* migrationem. Neque ab *Aza*, id eſt, *capra*, dici potuit; cum *Phœnicia* nomina אשדוד *Asdod*, id eſt, *Azotus*; & עזא *aza*, vel *azza* potius, id eſt, *capra*, commune nihil habuerint. Pro *ez*, vel *azza*, capra, *Syris*, & *Chaldæis* עזא *izza*, dicitur; Plur. עזן *izzan*, unde *Græcum* ἰζάνη, *caprina pellis*. *Julius Pollux* libri quarti

capite

capite decimo octavo; qui eſt *De hiſtrionum apparatu*; Ἡ δὲ σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς αἰγῆ, ἣν καὶ ἰζάνην ἐκάλουν, καὶ τραγῆν. *Satyrica autem veſtis, hinnulea, aut caprina pellis, quam etiam* izanen, *& hircinam vocabant.* In *Chaldæis Paraphraſtis* pro עזים, ſeu *capris*, paſſim occurrit מעזי *maze*, quod fit ex *Hebræo* עז *ez*, præfixo ſervili M. Proinde etiam apud *Arabes* معز *maz* eſt *capra*. Neque diverſæ eſt originis عنز *enz*, quod iidem pro *capra* ſæpe uſurpant. Quippe *Hebræum* עז *ez*, mutatum in عنز *enz*, inſerto N loco *Daghes*, quod creſcente voce apparet. Tale سنط *ſent* pro שטה *ſitta*, ſpinæ genere, ex quo fabricata eſt arca fœderis: عنكبوت *ancabuths*, id eſt, *aranea*, pro *Hebræo* עכביש *acchabis*: قنفذ *kunphud*, id eſt, *hyſtrix*, pro *Hebræo* קפוד *Kippod*: حنطة *chinta*, id eſt, *triticum*, pro *Hebræo* חטה *chitta*. Sed & ex *Hebræo* עז *ez*. videtur factum *Græcum* αἶξ, αἰγὸς. Vocali nempe mutata in Dipthongum vicini ſoni, & Z in Ξ recti Caſus, & Γ obliqui; quia Z, Ξ, & Γ literæ ſunt homogeneæ; & facile permutabiles. De Z & Ξ en exempla. Eadem *Palæſtina* regio זיף *Ziph*, *Hebraicè* dicitur, & *Joſepho* Σιφλώη, & *Stephano* Ξιφλώη. Iidem populi *Troadis Heſychio* Αἰζιοῖ, & Αἰξιοῖ. Eadem gens circa *Colchidem* Κοραξοὶ, & Κοραζοὶ, *Tzetzi*, Hiſt. *Chiliad.* 9.329. & 11.388. Eadem *Africæ* urbs ad *Oceanum Ptolemæo* Ζιλία; & *Stephano* Ξιλία: ut circa *Syrtim* urbs eadem *Straboni* Ζοῦχις, quæ *Artemidoro* Ξοῦχις, utrumque apud *Stephanum*. Quo ipſo teſte *Topaziæ* inſulæ nomen διὰ τὸ Ξ ἐξεφέρετο πρότερον. Et ἐξάμιτον, panni genus, *Græcis* recentioribus etiam dicitur ζάμιτον. Et apud *Chalcondylam* libro ſeptimo *Turcici* quidam milites βιτάξιδες, & βιτίζιδες: ut *Scacchorum ludus* Perſis eſt *xatrang*, Hiſpanis *axedres*, & *Græcis* hodie ζατρίκιον. Iidem G *Arabum* per Z efferunt; ut in ζουπᾶ pro جبة *giubba*: & ζιζοῦλαν pro جلجلان *gialgiulan*, & ζελάπιον pro جلاب *giulab*. Contra, Hiſpanis *girafa* pro Arabico زرافة *zirafa*. Ita in literarum ordine *Latinum* G locum obtinet *Græci* Zeta.

Grex caprarum חשיף *chaſiph*, dicitur voce maximè propria, quæ ſolum extat 1 *Reg.* 20. *v.* 27. ubi *Iſraëlitarum* turmæ puſillæ, duæ immenſæ hoſtium multitudini nullo modo conferendæ, fuiſſe dicuntur præ iis כשני חשפי עזים *ut caprarum duo greges*. Hieronymus, *quaſi duo parvi greges caprarum*. Quomodo etiam *Kimchius*, & *R. Levi*, & *Pomarius*, & *Aquinas*. Ac ſi חשפים non *quoſvis caprarum greges*, ſed *parvos* ſolum ſignificet. Quod ſupponere nihil eſt neceſſe, cum caprarum greges ſemper parvi ſint. *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 3. *In gregibus eſt minor* (numerus) *caprino, quàm in ovillo, quod capræ laſcivæ ſunt, & quæ diſpergant ſe: contra oves, quæ ſe congregent, ac condenſent in locum unum. Itaque in agro* Gallico *greges plures faciunt potius quam magnos; quod in magnis cito exiſtat peſtilentia, quæ ad perniciem eos perducat. Satis magnum gregem putarunt eſſe circiter quinquagenas. Quibus aſſentiri putant id, quod uſu venit* Gaberio *E*quiti Romano. *Is enim, cum in ſuburbano mille jugerum haberet, & à caprario quodam, qui adduxit capellas ab urbe decem, ſibi in dies ſingulos denarios ſingulos dare audiſſet; coëgit mille caprarum, ſperans ſe capturum de prædio in dies denarios mille. Tantum enim fefellit, ut brevi omnes amiſerit morbo. Contra, in* Salentinis, *& in* Caſinati, *ad centenas paſcunt. Columella* libri octavi capite ſexto; ubi de caprino pecore; *Numerum generis hujus majorem, quàm centum capitum ſub uno clauſo non expedit habere; cum lanigeræ mille pariter commodè ſtabulentur.* Quæ ipſiſſima cauſa eſt, cur *Iſraëlitarum* paucitatem potius cum caprinis gregibus, quàm cum ovillis, contulerit Sacer Scriptor.

De cætero planè neſcitur, quorſum *grex caprarum* חשיף *chaſiph*, dicatur. Neque enim huc pertinet *Hebræum* verbum חשף *chaſaph*, quod vel *haurire* ſignificat, vel *denudare*. Et quæ hic afferunt Interpretes pudet referre, cum ne ſpeciem quidem veri habeant. Quid, ſi חשפי העזים, pro *gregibus caprarum*, ex *Arabica* lingua *hinnulos caprearum*, id eſt, *capreolos*, interpretemur? Nam vox *Arabica* عنز *enz*, quæ reſpondet *Hebrææ* עז *ez*, non ſolum *capram* ſonat; ſed & *capream*. Ita explicant *Alcamus*, & *Giauhari*. Et خشف *chiſph*, vel *chuſph*, eſt *hinnulus*, vel *capreolus*. *Alcamus*, الخشف ولد الظبي اول ما يولد• اول مشيه او الذي انفزت من اولادها وتشردت Alchiſpho, *fœtus capreæ, cum primum natus eſt, aut cum primum incedit. Aut fœmina, quæ à patre & matre recedit, & divagatur.* Nec multo aliter *Damir*, & *Giauhari*. Quod ſi ſequaris, *Iſraëlitas*, qui & pauci erant, & deſtituti viribus, quibus adverſus ingruentes tot hoſtes ſe tuerentur, Sacra Hiſtoria contulerit cum duobus caprearum hinnulis. Et *binarius* quidem numerus *paucitatem* ſignificabit, ut in Scriptura paſſim. Sic 1 *Reg.* 17. *v.* 12. *colligam duo ligna*, id eſt, pauca numero. Et *Eſa.* 17. *v.* 6. de *Iſraële* dicitur, *Tantum relinquetur in eo racematio, ut cum ſtringitur olea, duæ, treſve baccæ in ſummis ramis.* Et *Jerem.* 3. *v.* 14. *Aſſumam vos, unum ex civitate, & duos ex familia*, id eſt, pauciſſimos. Et *Oſ.* 6. *v.* 2. *Vivificabit nos poſt duos dies*, id eſt, intra breve tempus. Rurſus *Iſraëliticæ* plebis conſternatio, & debilitas per hinnulos deſignabitur, quod imbelle eſt animal, pavidumque, & fugax. Unde *Anacreon*, Οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα, γαλαθηνὸν, ὅς ἐν ὕλῃ κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ἀπὸ μητρὸς ἐπτοήθη. *Ut hinnulum recens editum, lactentem, quique, in ſylva derelictus à matre cornigera, attonitus eſt.* Quod *Horatius* ſic imitatur libri primi *Ode.* 23.

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſylvæ metu;
Nam, ſeu mobilibus veris inhorruit
Adventus foliis, ſeu virides rubum
Dimovêre lacertæ;
Et corde, & genibus tremit.

Pro *hinnulo* occurrit *Arabicum* الخشف *alchiſpho* apud *Damirem* in Hiſtoria de *Chriſto*, quam, utut fabuloſam, libet hic obiter referre, ut pateat quàm celebre & venerabile ſit etiam apud infideles *Jeſu Chriſti* Domini noſtri nomen. Ea ſic habet ad verbum; *Narrat* Giarir *ex* Laithſo (qui ſunt *Arabici* Scriptores vetuſti ſatis, nec incelebres) *quemdam conveniſſe* Jeſum *filium* Mariæ, *ſuper quem pax, & ei dixiſſe, Ero tecum, ô Spiritus Dei, & comitabor te. Iverunt igitur ſimul, donec ad ripam fluminis deveniſſent, ad quam ſederunt cibum ſumpturi. E tribus porro placentis, quas habebant, cum duas comediſſent, una ſuperfuit. Tum ſurrexit* Jeſus, *ut iret ad flumen, & biberet. Unde, cùm rediiſſet, nec reperiſſet placentam, ab illo petiit; quis cepiſſet placentam, & is reſpondit ſe neſcire. Tum profecti ſunt* فراي ظبية معها خشفان لها

Et capream vidit (Jeſus) *& cum ea hinnulos duos ipſius. Et vocavit* Jeſus, *ſuper quem pax, unum eorum. Qui, cum veniſſet, mactavit eum; & ex aſſata carne ejus uterque comederunt.* ثم قال للمخشف قم بإذن الله *Tum hinnulo dixit, Surge cum bono Deo. Et ſurrexit is, & abiit. Quo facto,* Jeſus *viro dixit; Jam peto à te, poſtquam oſtendi tibi hoc ſignum, quis ceperit placentam: qui rurſus ſe ignorare reſpondit. Unde profecti cùm ad alium amnem veniſſent,* Jeſus *virum manu ſumpſit, & inceſſit ſuper aquas. Et, amne trajecto, dixit, Poſtquam alterum hoc ſignum oſtendi tibi, rogo te quis ceperit placentam: quod is ſe ſcire iterum diſſimulavit. Cum inde ad antrum veniſſent, & conſediſſent,* Jeſus, *terram & arenam colligens, dixit, Fiat id aurum cum bono Deo, & factum eſt aurum. Quo in tres partes diviſo, dixit* Jeſus, *Triens eſto mihi, triens tibi, & triens illi, qui cepit placentam. Tum verò is placentam ſe cepiſſe confeſſus eſt, & totum aurum* Jeſus *illi tradidit. Quo accepto, cùm* Jeſum *reliquiſſet & abiiſſet, ut ſtaret prope aurum in antro, ad eum acceſſerunt viri duo, qui, ut aurum ſurriperent, mortem illi intentaverunt. Quam ut vitaret, promiſit ſe unicuique daturum auri trientem. Et cum inter eos ſic conveniſſet, miſerunt ad urbem unum è ſuo numero, ut emeret cibos: qui ità miſſus apud ſe dixit, quorſum dividerem has opes? Quin venenum immittam in cibos, ut eos conficiam, quod & præſtitit. Interim, eo abſente, dixerunt ſocii duo, Quorſum is opum erit particeps; Itaque, cum redierit, interficiamus eum, ut opes dividamus in duas partes. Et venientem adorti interemerunt. Sed & ipſi, cibo comeſo, mortui ſunt. Et manſit aurum in antro: & tres illi circa aurum mortui jacebant. Quo cum veniſſet* Jeſus, *& ſic jacentes inveniſſet, diſcipulis ſuis dixit, Ita agit mundus cum ſuis. Et timuerunt eum.*

Jam videndum, an aliqua ratione poſſit exſculpi quid proprie ſit כביר העזים cebir *caprarum*. 1 *Sam.* 19. *v.* 13. ubi *Mical*, *Davide* elapſo, ad cervical ejus poſuiſſe legitur כביר העזים. Quod ita obſcurum eſt, ut plerique veterum hic in diverſa abeant. Ut res repetatur altiùs, *Saülem* Regem ſciendum eſt in *Davidem* generum, quamvis optimè de ſe meritum, ira tam graviter exarſiſſe ut eum, indicta cauſa, morti adjudicaverit, & miſiſſe lictores, qui noctu domum obſiderent. Quo comperto, *Mical* uxor virum ſuum per feneſtram fune dimiſit, & ſumpſit תרפים *teraphim*, quæ poſuit in lecto pro *Davide*. *Teraphim* hic *idola* non ſunt, ut in Scriptura paſſim. Quippe veri Dei cultui addictior fuit *David*, quàm ut in ædibus ſuis ulla ſervaret idololatriæ monumenta. Neque, cum *Aben Ezra*, *imagines* intelligo *cœleſtis influentiæ capaces*: quod ſi minùs idololatricum, ſaltem eſt ſuperſtitioſum, & *Davidis* ævo multo recentius. Sed hoc loco *teraphim* ſunt *grandes puppæ*, cujuſmodi unam aliquam fecit *Mical* tumultuario opere, quæ ad hominis formam utcunque accederet. Quales erant, quæ tauris objiciebantur in *Circo*, aut *Argei*, ſeu ſcirpeæ effigies è ponte *Sublicio Romæ* Maji Idibus in *Tiberim* jaci ſolitæ, aut μορμολύκεια in hortis, aut in agris, ad terrendas aves poni ſolita. Proinde, pro *teraphim*, *Aquila* hic habet μορφώματα. Hieronymus, *ſtatuam*, & *ſimulachrum*; *Chaldæus* צלמניא, *Syrus* ܨܠܡܐ, *Arabs* تماثيل omnes eodem ſenſu. Soli *Septuaginta* κενοτάφια reddunt, quod non capio, niſi ſit verum, quod quidam volunt, *imagines* intelligi, *quales cenotaphiis imponi tum ſolebant, quæ abſentem aliquo modo referrent.* Quò hæc *Suidæ* referunt, Κενοτάφιά λινα ἦσαν (b) ἐλασσόμενα ὡς τύπος νεκροῦ, μὴ ἔχοντα νεκρόν. Utut ſit huic *theraph*, ſeu imagini, quam pro *Davide* in lecto poſuerat *Mical* impoſuit כביר העזים, quod *Septuaginta Seniores* exponunt ἧπαρ τῶν αἰγῶν, *jecur caprarum*. Ad quem locum ſcribit *Theodor.* quæſt. 49. in lib. primum *Regum*, Τὸ τῶν αἰγῶν ἧπαρ ὑποτεθῆναι, ἵνα κινούμενον τὸ σχῆμα πιθανὸν ἀπεργάσηται· καὶ γάρ φασι τῶν αἰγῶν τὸ ἧπαρ κινεῖσθαι μέχρι πολλοῦ. *Jecur caprarum* (ſtragulis) *fuiſſe ſuppoſitum, ut, cum moveretur figmentum efficeret veriſimile: ajunt enim caprarum jecur aliquamdiu moveri.* Quod ex *Joſepho* ſumptum, apud quem ſimilia legas *Antiquitatum* libri ſexti decimo quarto. Sed, quod illorum pace dixero, ne umbram quidem veritatis id habet, exenteratæ capræ jecur ſtragulis ſuppoſitum, μέχρι πολλοῦ, id eſt, *per longum tempus* ita palpitare, ut ſtragula ſublevet, & motu ſuo vitam mentiatur. Et כביר, quidquid fuerit, non latebat ſub ſtragulis, ſed eminebat מראשתיו, *ad pulvinar ejus*, nempe *Davidis*, ut habetur in Sacro Textu. Sed pravum hunc ſenſum peperit prava verſio. Et prava verſio nata eſt ex *Græcorum* prava lectione, qui, pro כביר, legerunt כבד, id eſt, *jecur*. Alii Interpretes mirè diſſident. Sic כביר *Chaldæus* interpretatur נודא *utrem*; *Aquila*; στρογύλωμα τριχῶν, *orbem pilorum*; Kimchius, כר *pulvinar*; Pomarius *modium*, aut *lagenam*, quia in *Kimchio* pro כַּר *car*, legit כֹּר *cor*, ſeu *corum*, menſuræ genus: Hieronymus, *pellem piloſam*. Fortè ex *Syro*, in quo hic ܡܣܟܐ *meſco*, id eſt, μέσκος, vox ex *Nicandro* nota, quam *Heſychius* κώδιον & δέρμα exponit. Quæ ſingula expendere noſtri non eſt otii. Tantùm ea hic afferam, quæ videntur vero proxima; ne inter tot interpretamenta ſuſpenſus hæreat lector, & incertus quid eligat. Vox כְּבִיר *cebir*, eſt in Regimine: ſtatus Abſolutus eſt כָּבִיר *cabir*. Et כָּבִיר *cabir*, idem, quod כַּבִּיר *cabbir*, vox notiſſima, quam pro *multo*, aut *magno*, *Jobus* & *Eſaias* ſæpe uſurpant. Sic *Job.* 8. *v.* 2. רוח כביר *ventus multus*, aut *ventus magnus*, גדול, ut *Aben Ezra*. Et *Iob.* 15. *v.* 10. כביר ימים *multus*, aut *magnus diebus*, id eſt, *grandævus*, ubi rurſus *Aben Ezra* גדול *magnus* tanquam ex lingua *Kedar*, id eſt, *Arabica*, qua كبير cabir, *magnus*, etiam ad ætatem refertur. Et *Iob.* 31. *v.* 25. כביר מצאה ידי *multum quid*, aut *magnum quid invenit manus mea*. Et *Iob.* 34. *v.* 17. צדיק כביר *juſtus magnus*, quo ſenſu *Gallis*, *un grand homme de bien*. Et *Iob.* 34. *v.* 24. ירוע כבירים *conteret magnos*, id eſt, *potentes*. Et *Iob.* 36. *v.* 5. אל כביר *Deus magnus*. Item כביר כח לב *magnus virtute animi*. Et *Eſa.* 16. *v.* 14. *Et reſiduum* Moab *paucum*, *parvum*, לא כביר *non magnum*. Et *Eſa.* 17. 12. & 28. *v.* 2. מים כבירים *aqua multa*, aut *aquæ magnæ*. Inde Cabiri *Phœnicibus* apud vetuſtiſſimum Scriptorem *Sanchoniathonem*; de quibus nos alibi multa. Et, quod jam *Aben Ezra* notavit, hodieque apud *Arabes* كبير *cabir* eſt *magnus*. Itaque etiam verba *Samuelis*, in quibus verſamur, ואת כביר העזים שמה מראשתיו ſignificare puto, *Et magnum caprarum poſuit ad cervical ejus*. Quæ quidem Elliptica eſt oratio, & in qua aliquid eſt neceſſariò ſupplendum. Sed quid illud ſit linguæ periti ſtatim animadvertent. Supplendum nempe שער *pilum*. Et hæc ſunt accipienda, quaſi ſcripſiſſet Sacer Vates, ואת שער העזים הכביר *Et magnum* (ſeu *longiorem*) *caprarum pilum poſuit ad cervical ejus*. Quæ Ellipſis vocis שער ante העזים nemini dura videri debet, cùm in Scriptura ſit valde frequens. Sic *Exod.* 25. *v.* 4. שש ועזים *byſſus & capræ*, id eſt, *& pilus caprarum*. Et *Exod.* 26. *v.* 7. יריעות עזים *aulæa caprarum*, id eſt, *è pilo caprarum*.

(b) *Fortè* πλασσόμενα.

Et

Et *Exod.* 35.26. טוו את העזים *neverunt capras*, id eſt, *pilos caprarum*. Et *Cant.* 4. 1. *Capillus tuus eſt* כעדר העזים *ut grex caprarum*, id eſt, *ut pilus gregis caprarum*. Hic itidem כביר העזים *magnus caprarum*, id eſt, *magnus pilus caprarum*. Nam alicubi capræ ſunt longiore pilo, & tondentur ut oves & in varios uſus adhibentur earum villi. Sic in *Hiſpania* circa *Cynetas*. *Feſtus Avienus* in ora maritima,

Hirtæ hic capellæ, & multus incolis caper,
Dumoſa ſemper intererrant ceſpitum,
Caſtrorum in uſum, & nauticis velamina,
Productiores & graves ſetas alunt.

Et in *Phrygia*. *Varro* ſub finem libri ſecundi *Ruſt.* *Tondentur, quod magnis villis ſunt in magna parte* Phrygiæ: *unde Cilicia, & cætera ejus generis fieri ſolent.* Et in *Lycia*. *Ælianus* libri decimi ſexti capite trigeſimo, Ἐν Λυκίᾳ λέγει Καλλισθένης ὁ Ὀλύνθιος κείρεσθαι καὶ τὰς αἶγας, ὥσπερ οὖν πανταχῆ τὰ πρόβατα, γίνεσθαι καὶ δασύτατας, καὶ εὐτρίχας δεινῶς τὰς αἶγας, ὡς εἰπεῖν βοστρύχους, ὥς τινας ἕλικας κόμης ἐξηρτῆσθαι αὐτῶν. *In* Lycia *dicit* Calliſthenes Olynthius *etiam capras tonderi, ut oves ubique locorum: Ibi enim eſſe hirſutiſſimas, & egregiis villis, ita ut ab iis cincinni, & tanquam retorti capilli dependere videantur.* Et in *Africa* circa *Cinypem* amnem *Virgilius* libro tertio *Georgicorum*.

Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cinyphii *tondent hirci, ſetasque comantes,*
Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.

Et in *Cilicia*. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 22. Ἐν Κιλικίᾳ αἱ αἶγες κείρονται ὥσπερ τὰ πρόβατα παρὰ τοῖς ἄλλοις. *Plinius* quoque libri octavi capite quinquageſimo, *In* Cilicia, *circaque* Syrtes *villo tonſili veſtiuntur*. Alii *circaque Syrias*, non malè: cum in *Iſraële* mulieres pilos caprarum neviſſe conſtet, & ex iis aulæa facta, quibus tectum fuerit tabernaculum (vide *Exod.* 25.4. & 26.7. & 35.6.23.26. & 36.14.) Quomodo *Scenitarum Arabum* tentoria *Solinus cilicina* fuiſſe ſcribit, id eſt, ut ipſe interpretatur, *è caprarum pilis texta*. *Caprarum* porrò *villus tonſilis*, ex quo ſaga fiebant, & tentoria, rectè כביר appellatus eſt; quia major & prolixior: ut *pilorum incrementa* ſignificantur *Arabico* verbo كبر *cabara*. Sic in *Erpeniana Paraphraſi*, quæ ex *Chaldæa Onkeloſi* expreſſa eſt, *Levit.* 10.6. *Caput veſtrum* (id eſt, *pilos capitis veſtri*) لا تَكبروا *non ſinetis creſcere*. *Chaldæus* habet לא תרבון *non nutrietis*. Et *Levit.* 21. *v.* 10. *Capillum capitis ſui* لا يُكبر *non ſinet creſcere*; Chaldæus לא ירבי *non nutriet*. Et *Num.* 6.5. يُكبر سبولة شعر راسه *ſinet creſcere cæſariem pilorum capitis ſui*; Chaldæus ירבי. Et *Hebræus* textus גדל. Sed & *Hebraicè* כבר in *Hiphil* eſt *augere*, & *multiplicare* Job. 35.16. & 36.31. Caprarum igitur villum, indies creſcentem, & fruticantem, כביר inde fuiſſe dictum valde veriſimile eſt. Hujus duæ ſunt ſpecies: unus craſſior, ex quo fit pannus مساحة *meſcha* nomine, cujus uſus eſt دمسوح in ſaccis, & ciliciis; alter longè ſubtilior, ex quo fiunt panni cymatiles tantæ tenuitatis, ut ſericeis parum cedant. Latere ajunt hanc quaſi lanuginem ſub craſſioribus caprarum pilis. Ea vocatur مرعزي *mirizza*, vel *marizza*, voce, quæ uſu eſt *Arabica*, ſed origine *Syriaca*. Facta enim eſt ex *Syris* vocibus ܥܡܪܐ ܕܥܙܐ *amarizza*, quaſi *lanam caprinam* dixeris. Ut *Horatius* ad *Lollium*,

(c) Lib. 1. Epiſt. 18.

(c) *Alter rixatur de lana ſæpè caprina.*

Vox occurrit in *Lexicographis*, & in *Pentateucho Pariſiis* edito *Exod.* 25.4. & paſſim. Lanam *merhazi* vocat *Andreas Bellunenſis*. *Lana* (inquit) merhazi, *eſt lana capræ ſubtiliſſima, ex qua fiunt* Zambelotti, *& alia vellera ſubtilia*: ut eidem *Meſcha rudis eſt panni genus, contextum ex pilis aſinorum & caprarum, ac interdum ex ſolis caprinis, ex quo qui deſerta habitant* Arabes *tentoria & ſaccos ſibi conficiunt*. Jam facile erit conjicere, cur hujuſmodi caprarum villos *Mical* in *Davidis* cervical impoſuerit; nempe, ut ejus cæſariem aliquo modo referrent. Caprini enim in Oriente pili humanis non ſunt prorſus abſimiles. Unde eſt, quod in *Apuleii Aſino*, libro tertio *Photis*, cum non potuiſſet *Bœotii* juvenis capillos apud tonſorem ſurripere, prout à domina juſſa fuerat, quia tonſor prohibuerat id ſcelus, *cum triſtis*, inquit, *inde diſcederem, ne prorſus vacuis manibus redirem, conſpicio quemdam forficulis tondentem caprinos utres; quos cum probè conſtrictos, inflatosque, & jam pendentes cernerem, capillos eorum humi jacentes,* FLAVOS, AC PER HOC ILLI BOEOTIO JUVENI CONSIMILES, *aufero, eosque dominæ meæ, diſſimulata veritate, trado*. Quale eſt, quod ex *Calliſthene* ſupra didicimus, capras in *Lycia* eſſe εὐτρίχας *bene capillatas*, ita ut ab iis dependere dixeris βοστρύχους *cincinnos*; & ὥς τινας ἕλικας κόμης, *quaſi quosdam comarum cirros*. Proinde galericuli ex hœdina pelle confecti ad diſſimulandam calvitiem *Martialis* ita meminit, libri duodecimi *Epigrammate* 45.

Hœdina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora verticesque calvæ.

Et *Rebecca* hœdinis pellibus texit *Jacobi* collum, & manus, *Gen.* 27.16. ut haberetur pro fratre *Eſavo*, qui hirſutus erat toto corpore. Non immerito igitur *Mical* viri ſui cæſariem quomodocunque imitari conata eſt mollioribus illis & tenuioribus caprarum pilis, quos eam in promptu habuiſſe nihil mirum, cum illorum temporum matronæ inter cætera nere diſcerent caprinos villos, ut ſuprà probavimus ex *Exod.* 35.26.

Ut ad caprini pili commendationem valde pertinent quæ dicta ſunt ad præcedentem locum, ita etiam quæ dicentur ad ſequentem *Cant.* 5.1. ubi capilli ſponſæ cum caprarum pilis conferuntur, ſed iis verbis, quæ Interpretes non parum torquent. Nos illa putamus ita reddenda, *Capillitium tuum eſt ut gregis caprarum, quæ aſcendunt è monte Galaad*, vel *è Galaad*; ut habetur in loco parallelo *Cant.* 6. 4. *Ut gregis caprarum*, ſupple *pili*. Nam, cum de capris agitur, eam vocem ſupra docuimus ſæpe ſuppleri. Et hic ſupplendam eſſe ex ſermonis contextu patet. Neque enim ſponſæ capilli capris in genere, ſed caprarum pilis, ſunt ſimiles, quas alicubi habere ὡς βοστρύχους καὶ ὥς τινας ἕλικας κόμης ex *Calliſthene* jamjam aſſeruit *Ælianus*: id eſt, *Geſnero* interprete *pilos ut muliebres crines implexos*; quia ex multorum ſententia βόστρυχος propriè eſt *muliebris cirrus*. Proinde *Gregorius Nyſſenus* in *Canticum Homilia* decima tertia pilos hic in capra propriè reſpici animadvertit: Τὸ δὲ, inquit, τῆς αἰγὸς ζῶον εἰς τὸν τριχῶν ἔπαινον παρελήφθη, τάχα μὲν ὅτι καὶ ἡ φύσις τοῦ τοιούτου ζώου καταλλήλως πρὸς τὴν γένεσιν τῶν τριχῶν κατεσκεύασται, ὥστε αἴνιγμα τοῦ διὰ τῶν τριχῶν κόσμου γενέσθαι τὸ ζῶον, τὸ ταῖς θριξὶ φυσικῶς δασυνόμενον. *Caprinum autem animal ad capillorum laudationem ideo fortaſſe ſumptum eſt, quod hujus natura idoneè ad pilorum laudationem comparata ſit: Ita ut ornamenti, quod in capillis ſitum eſt, imago quædam ſit hoc animal, cum denſis pilis ſit naturaliter hirſutum.* Et hæc quidem facilia ſunt: ſed quæ ſequuntur non item, שגלשו מהר גלעד quæ nos reddimus, *quæ aſcendunt è monte Galaad*. Nam, ut ſupra vox כביר, ita hic valde ambigua eſt vox שגלשו; quia verbum גלש non occurrit uſpiam, præterquam in duobus locis parallelis, quæ expendimus. *Græci* videntur legiſſe שגלו pro שגלשו, poſteriore ש omiſſo. Nam duobus verbis ſynonymis expli-

cant, αἱ ἀπεκαλύφθησαν, & αἱ ἀνεφάνησαν. Unde *Hieronymus*, poſteriore loco, *quæ apparuerunt*. Ita etiam *Arabs*. Et *Aben Ezra*, שנשקפו ונראו או יתגלו מן העין *quæ apparent, & videntur, aut deteguntur ab oculo*. Reſcripſimus יתגלו pro יתגדלו voce nihili, quam habent noſtra exemplaria. *Rabbi Jonas*, השכימו *manè ſurrexerunt*, tanquam ex lingua Arabica, quâ *auroram* גולש vocari aſſerit. Alii obſervant vocem גבח quæ *recalvaſtrum* ſignificat, ab *Onkelo* reddi גלוש, & à *Jonathane* גלשלשן, *Levit*. 13.41. Unde inferunt שגלשו reddendum eſſe *quæ depilantur*; nempe inter dumeta, & ſpinas montis *Galaad*, in quibus hærere par eſt longiores caprarum villos. In qua ſententia ſunt, præter *Jarchium*, *Pomarius* & *Aquinas*. Sed, quia id videtur incommodum, ut ſponſæ crines conferantur cum capris calvis, & depilibus; capræ, inquiunt, in illo monte non planè depilantur, ſed נמרטו ונסרקו בינות עצי היער ונתיפו כאלו נסרקו במסרק *poliuntur, & comuntur inter arbuſta ſylvæ; atque ita decoræ fiunt ac ſi pectine pecterentur*. Quæ res eſt ſine exemplo, ut pili, dumis hærentes, ſic digerantur, ac ſi cum arte, & induſtria, pexi fuiſſent. Nec, ſi fieret, voce גלש id ſignificaretur, ſi גלש eſt *depilari*. Aliud enim eſt *comi*; aliud *depilari*, & *deglabrari*. Et pecten ad glabrum, & calvum nihil attinet: Unde *Poëta* in *Apophoretis*,

Quid faciet nullos hic inventura capillos,
Multifido buxus quæ tibi dente datur?

Et *Phædrus*, Fabula octogeſima ſeptima,

Invenit calvus fortè in trivio pectinem.
Acceſſit alter æquè defectus pilis.
Heia, inquit, commune, quodcunque eſt lucri.
Oſtendit ille prædam, & adjecit ſimul,
Superûm voluntas favit, ſed fato invido:
Carbonem, ut ajunt, pro theſauro invenimus.

Proinde ex *Aben Ezræ* ſententia הוא רחוק בעניין *hoc ſignificatione remotum eſt*, aut *hoc remotum eſt* בעיני *in oculis meis:* quod illum ſcripſiſſe puto, quia ſic ferè loquitur, cum aliquid rejicit tanquam ineptum, & abſurdum. Neque minus hic diſſidium eſt inter recentiores, quorum alius habet *quæ niteſcunt*, alius *emicantium*, alius, *quæ detondent* ſupple *dumeta*, alius *quæ detondentur*, alius *quæ ſe depilarunt*, alius *quæ aſpiciunt*, vel *quæ proſpectant*. Nos reddimus *quæ aſcendunt*, quomodo non pauci veterum. Ita enim *Græci* Interpretes in *Complutenſi* editione, & *Pariſienſi* nupera, *Cant*. 6.4. αἱ ἀνέβησαν. Et *Hieronymus* Cant. 4.1. *quæ aſcenderunt*. Et *Syrus* utrobique ܐܝܟ ܓܙܪܐ ܕܥܙܐ ܕܣܠܩ ܡܢ *ut grex caprarum, qui aſcendit*. Quod ſumptum ex *Arabica* lingua, qua جلس *gialaſa* Verbum non ſolum *ſedere*, ſed & *aſcendere* ſignificat. Ita *Golius* noſter ex *Giauhari*, جلس *ſedit*, &c. *& vaſit, aſcenditque, & venit in elatiorem terram*. Et ibidem جلس *gels* Nomen idem eſt, quod نجد *negid*; nempe *elatior terra*. Et in *Giggejo* جلس *gels* eſt *mons excelſus*. Quo eodem facit, quod *Auroram* גולש *Arabicè* vocari ait *R. Jonas*. Aurora enim nihil quidquam eſt, quam aſcenſus Solis. Præterea *Chaldæis* quoque גלשושיתא, *galſuſitha*, vox palàm indè deducta, *collem*, & *eminentiam* ſonat. Sic in graphica illa ſenilis ætatis deſcriptione *Eccleſ*. 12.8. pro *Hebræis* גם מגבה ויראו *etiam ab excelſo loco timebunt*, ſic habetur in *Chald. Paraphraſi*, וגלשושיתא קלילא מתילא באנפי נפשך לטור רם *Et parva eminentia in facie animæ tuæ ſimilis erit excelſo monti*, i. e. tibi videbitur eſſe inſtar montis excelſi. In editione *Buxtorfii* legitur וגבשושיתא per *Beth*, ſed in *Antverpiana*, & *Pariſienſi*, melius per *Lamed* וגלשושיתא. Quin in *Paraphraſi* locorum, in quibus verſamur, *Chaldæus* μετεωρολογῶν, & palam ad hoc verbum alludens per *capras Galaaditicas* שגלשו. *Jacobi filios* intelligit; qui collectis lapidibus, עבדו גלשושיתא בטורא גלעד *eminentiam*, (id eſt, *acervum*) *fecerunt in monte Galaad*. Neque corrumpi potuit vox גלשושיתא ut in loco *Eccleſiaſtis*; quia propter alluſionem prorſus eſt neceſſaria. Proinde illam retinent editiones, quotquot ſunt. Itaque verſionem vocis שגלשו, quam adduximus, præter *Græcos*, & *Syrum*, & *Romanum* interpretem, *Arabica* inſuper, & *Chaldaica* lingua confirmant. Neque vero fruſtra dicuntur ſponſæ capilli ſimiles eſſe caprarum villis, cum *aſcendunt*, non cum *deſcendunt*. Quia capræ, cum aſcendunt, longiores illi villi ſunt in naturali ſitu; at cum deſcendunt, iidem reflectuntur, & invertuntur, quod minus decorum eſt. Sed huic interpretationi unum eſt, quod poſſit opponi, nimirum id non quadrare, ut capræ dicantur *aſcendere* מהר גלעד *è monte Galaad*. Neque enim *è monte aſcenditur*, ſed *deſcenditur*. Abſonum proinde videbitur quod hic habet *Syrus* Interpres, *Ut grex caprarum*, ܕܥܙܐ ܕܣܠܩ ܡܢ ܛܘܪܐ ܕܓܠܥܕ *qui aſcendit è monte Galaad*. Et Hieronymus *Sicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad*. Unde eſt, quod *Aponius*, hic hærens, libro ſexto in *Cant*. *De monte*, inquit, *deſcendere dicitur, & in montem aſcendere*. Et, cum aliud non ſuccurreret, confugit ad myſteria, quæ non ſunt hujus loci. Sed duo ſunt, quæ reſpondeam. Primo etiam è monte aſcendi, nempe è monte inferiore ad alterum ſuperiorem, vel ex ejuſdem montis partibus inferioribus ad alias ſuperiores. Sic qui ex *Alpium*, vel *Pyrenæorum* media parte ad cacumen enititur, dici poteſt è monte aſcendere. Itaque, utut verum ſit, quod à *Brocardo* aſſeritur, montem *Galaad* vicinorum omnium eſſe altiſſimum, & ut reliquorum caput ob ſui eminentiam, tamen ex illo monte capras aſcendere verè dixeris, cum illius partem emenſæ, *nituntur ad faſtigium*. Secundò poteſt hic eſſe verborum *trajectio*, ita ut illa intelligas quaſi hæc ordine ſita ſint, *Capillitium tuum eſt, ut gregis caprarum è monte* Galaad *quæ aſcendunt* ſupple *ad illum montem*. Cujus trajectionis exempla ſunt ὡσεὶ κόνις. Sic 2 *Sam*. 11.2. *Et vidit mulierem ſe lavantem ex tecto* (ita eſt in *Hebræo*) id eſt, *vidit è tecto mulierem ſe lavantem*. Et Pſal. 68.24. *Ut tingas pedem tuum in ſanguine, linguam canum tuorum ex hoſtibus*, &c. Ordo eſt, *Ut tingas ſanguine ex hoſtibus*, ſeu *hoſtili*, *pedem tuum, & linguam canum tuorum*. Et rectè dicitur *caprarum è monte Galaad?* quia regio fuit εὔβοτος, & compaſcua. Unde *Galaad* dicitur *Num*. 32.1. מקום מקנה *locus pecuariæ*: & *Mich*. 7.14. *Depaſcent* Baſan, & Galaad: & *Jerem*. 50.19. *Paſcetur* Carmel, & Baſan; *& in monte* Ephraim, & Galaad. Quin ut terra *Baſan* ovibus, ita terra *Galaad* eſt capris aptior; quia montoſa, & ſylvoſa eſt. *Dioſcorides* libro ſecundo in capite *De lacte*, capras paſci dicit δρυΐ, καὶ σχίνῳ, ἢ θαλίᾳ, ἢ τερμίνθῳ, *quercu, lentiſco, olea, & terebintho*; cujusmodi arboribus ſcatent montana *Galaad*. Reſiniferas ſaltem arbores, quales ſunt lentiſcus, & terebinthus, in iis locis non defuiſſe docent Sacri Scriptores, qui *reſinæ de terra Galaad* non ſemel meminerunt. Sic *Gen*. 38.25. *Iſmaëlitæ* mercatores reſinam è *Galaad* in *Ægyptum* deferunt. Et *Jerem*. 8.22. *Nunquid reſina non eſt in* Galaad? Et *Jerem*. 46.11. *Aſcende in* Galaad, *& tolle reſinam, virgo filia* Ægypti. *Reſina* Hebræis eſt צרי *tſeri*, *Græcè* ῥητίνη per Metatheſin, & צ mutato in T: ut in Τύρος ex צור *Tſor*; & Τάνις ex צען *Tſoan*. Quod novi interpretes, poſt *Kimchium*, *balſamum* reddunt, eſt prorſus ἀνιστόρητον. Conſtat enim ex hiſtoriis balſamum cis *Jordanem* creviſſe prope *Engadi*, & *Hiericihuntem*; non trans *Jordanem* in terra *Galaad*

laad. *Strabo*, ubi de *Phœnicone Hierichuntis* libro decimo ſexto; Ἔστι δ' αὐτοῦ ὁ τοῦ βαλσάμου παράδεισος, καὶ ἐνταῦθα μόνον γεννᾶται· *Ad illum etiam pertinet balſami paradiſus, & ibi* Solum *naſcitur. Diodorus* etiam de hoc eodem *Phœnicone* loquutus libro decimo nono, pag. 724. Γίνεται δὲ περὶ τοὺς τόπους ἐν αὐλῶνί τινι καὶ τὸ καλούμενον βάλσαμον, ἐξ οὗ πρόσοδον ἁδρὰν εἶναι συμβαίνει. οὐδαμοῦ μὲν τῆς ἄλλης οἰκουμένης εὑρισκομένου τοῦ φυτοῦ. *Naſcitur autem in valle quadam circa illa loca balſamum, quod vocant, unde maximi colliguntur reditus, nec alibi terrarum uſpiam reperitur hæc planta. Trogus* libro trigeſimo ſexto; *Opes genti ex vectigalibus opobalſami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur: eſt namque vallis, quæ, continuis montibus, velut muro quodam, cincta, ad inſtar hortorum clauditur: ſpatium loci CCM jugera, nomine* Jericho *dicitur. In ea valle ſylva eſt, & ubertate & amœnitate inſignis: ſiquidem palmeto & balſameto diſtinguitur. Joſephus* de *Hierichunte*, *Antiquitatum* libri quarti capite tertio, Πόλις δ' ἐστὶν, εὐδαίμων αὕτη; φοίνικάς τε φέρειν ἀγαθὴ, καὶ βάλσαμον νεμομένη· *Ea eſt beata urbs, cujus ſolum eſt palmis ferax & balſamum diſtribuit.* Et *Belli Judaici* libri quinti capite quarto, de eodem agro rurſus, Φέρει δὲ καὶ ὀποβάλσαμον· *Fert etiam opobalſamum. Hegeſippus* libri quarti capite decimo ſeptimo, *Illic opobalſamum gignitur. Gorionides* libri quarti capite vigeſimo ſecundo, במקום ההוא היה צומח בלסמו הוא שמן הטוב הנקרא אפרסמן והוא פנג *In illo loco creſcebat balſamum, id eſt, oleum ſuaviſſimum, quod* apharſemon *vocant, &* pannag. *R. Levi* in 2 *Reg.* 20. *v.* 13. ושמן הטוב והוא שמן אפרסמון שלא היה נמצא כי אם בארצו ובמקום אחד ממנו לבד והוא נקרא בשמ"י בלעז *Oleum illud* (quod legatis *Babyloniis* oſtendit *Ezechias*) *eſt apharſemon, quod alibi non reperiebatur quàm in regno ejus; idque in uno ſolùm loco* (nempe prope *Jericho*, nam terra *Galaad* non erat pars regni *Ezechiæ*) *atque id ipſum eſt, quod balſamum vulgò appellant.* Et, quod maximè notandum, in eundem locum ipſe *Kimchius*, שמן טוב זה שמן אפרסמון שלא היה בכל העולם אלא ביריחו *Oleum pretioſum*, id eſt, *apharſemon*, ſeu *balſamum*, *quod nuſpiam terrarum erat, præterquam prope Jericho.* Proinde ipſo *Kimchio* teſte, צרי terræ *Galaad* non poteſt eſſe *balſamum*, cum à valle *Jerichuntis* terra *Galaad* plurimum diſtet. Quid quod in terra *Galaad* jam erat צרי ævo *Jacobi* Patriarchæ, *Gen.* 37. 25. & 43. 11. At balſamum in *Judæa* notum non fuit ante *Solomonis* tempora, quibus eo translatum eſt ex *Arabia Felici* à Regina *Sabæorum*, ut docet *Joſephus Antiquitatum* libri octavi capite ſecundo.

Pro corollario hic addam lactis caprini laudes, quod non ſolum eſt in Medicina magni uſus, ſed & apud quosdam populos in quotidianis cibis. Hinc *Solomon* Prov. 27. 27. *Et ſufficiet lac caprarum in cibum tuum, & in cibum domus tuæ, & in victum ancillarum tuarum.* Et *Hieronymus* in *Jovinianum* libri ſecundi capite quarto, *Eſto*, inquit, *bos ad arandum, ad ſedendum equus, canis ad ſervandum, capra ad lac, oves ad lanitia conditæ ſint.* Et *Locmanus* in Fabula *De homine, & porco*, الكبش لصوفه والعنز يطلب للبنها *Agnus propter lanam, & capra propter lac quæritur.* Et *Galenus* in libro Περὶ εὐχυμίας, &c. capite quarto, Αἰγείῳ μὲν οὖν γάλακτι πλείστῳ χρῶνται παρ' ἡμῖν, ὥσπερ ἐν ἄλλοις ἔθνεσι βοείῳ. *Caprino lacte apud nos* (in victu quotidiano) *multùm utuntur, ut bubulo apud alios populos.* Et *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite undecimo, *Eſt omnium rerum, quas cibi cauſa capimus; liquentium* (lac) *maximè alibile, & id ovillum, inde caprinum.* Quibus verbis in alimentis, quæ ex rebus liquidis conſtant, dat primas ovillo lacti, & caprino ſolùm ſecundas. Sed Medicorum filii caprinum ovillo præferunt. *Dioſcorides* libro ſecundo, de lacte, Τὸ δὲ αἴγειον ἧττον κοιλίας ἅπτεται, διὰ τὸ τὰς αἶγας τὸ πλέον στυφούσῃ νομῇ χρῆσθαι, δρυῒ, καὶ σχίνῳ, καὶ θαλίᾳ, καὶ τερμίνθῳ· ὅθεν καὶ εὐστόμαχόν τυγχάνει· τὸ δὲ προβάτειόν ἐστι παχύ τε, καὶ γλυκὺ, καὶ πάνυ λιπαρὸν, οὐχ οὕτω δὲ εὐστόμαχον. *Lac caprinum alvum minus tentat, propterea quod capræ multo adſtringente pabulo utuntur, quercu, lentiſco, olea, terebintho: unde & ſtomacho bonum eſt. Ovillum vero craſſum, & dulce eſt, & valde pingue; nec ita utile ſtomacho.* Et *Galenus* ubi ſuprà, poſtquam lac ovillum craſſum eſſe dixit, contrà quam aſinorum, & bovinum pinguius, de caprino addit; Ἁπάντων δ' ἔχει συμμέτρως τὸ τῶν αἰγῶν, οὔτε γὰρ ἱκανῶς ἐστιν, οὔτε λιπαρὸν, οὔτε παχύ· καὶ διὰ τοῦτο μέσον τι τῶν ἄλλων ὑπάρχει κατὰ τὰς ἐνεργείας, ἃς ἐνεργεῖ κατὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων σῶμα. *Sed omnia moderatè habet caprinum; quippè cum nec immodicè pingue, neque verò craſſum ſit: ideoque aliorum medium quid eſt quoad operationes, quas in humano corpore edit.* Paulus Ægineta; *Lac muliebre temperatiſſimum eſt, mox caprillum, hinc aſininum, ovillumque, poſtremo vaccinum. Aëtius* in *Tetrabiblo* primo, *Serm.* 2. cap. 87. *Caprinum lac moderatam compagem habet, & ad purgandum debilius bubulo eſt, de cætero æquè commodum, & multum nutriens. Ovillum hoc craſſius eſt, verùm vitiligines albas ſub cute inducere ſolet, ſi quis eo aſſiduè utatur.* Proindè ſummus Deorum *Jupiter*, aut *Cretæ* Regulus verius, circa *Abrahami* tempora, capræ lacte nutritus fertur. Et capram illam *Aſtronomi* in cœlum tranſtulerunt. Qui nôrunt *N* & *L* eſſe literas maximè permutabiles, facilè credent *Amaltheam* fuiſſe dictam ex *Phœnicio* אמנתא *amantha*, deflexo ex *Hebræo* אמנת; quod pro *nutrice* occurrit *Ruth.* 4. 6. & 2 *Sam.* 4. 4. Sed obſervandum ex *Galeno* ubi ſuprà, Οὐκ ἀσφαλὲς, ἄνευ μέλιτος προσφέρεσθαι τὸ τῶν αἰγῶν γάλα· πολλοῖς γὰρ τῶν μόνον αὐτὸ πιόντων ἐπάγη κατὰ τὴν γαστέρα, καὶ θαυμαστὸν ὅπως βαρύνει τε, καὶ πνίγει τὸν ἄνθρωπον· *Non tuto lac caprarum abſque melle offerri: cum multis, qui ſolum ſumpſerant, in ventre ſit coagulatum, quod hominem mire gravat, atque ſuffocat.* Quod vetuſtiſſimos illos mortales non latuit; qui *Jovi* duas nutrices aſſignârunt: unam *Amaltheam*, quæ lac caprinum; alteram *Meliſſam*, quæ mel illi adminiſtraret. *Lactantius* libri primi capite vigeſimo ſecundo *De falſa religione*: Didymus *in libris* ἐξηγήσεως Πινδαρικῆς *ait*, Meliſſea, Cretenſium *Regem primum, Diis ſacrificâſſe, ac ritus novos, ſacrorumque pompas introduxiſſe. Hujus duas fuiſſe filias*, Amaltheam, *ac* Meliſſam, *quæ* Jovem *puerum caprino lacte ac melle nutriverunt. Unde Poëtica illa fabula originem ſumpſit, advolaſſe apes, atque os pueri melle complêſſe.* Hinc *Callimachus* Hymno *in Jovem*;

- - - - - σὺ δ' ἐθήσαο πίονα μαζὸν
Αἰγὸς Ἀμαλθείης, ἐπὶ δὲ γλυκὺ κηρίον ἔβρως;

Tu autem ſuxiſti pingue uber capræ Amaltheæ, *& inſuper dulcem favum comediſti.* Nec deſunt è veteribus, qui quoslibet infantes primò melle, deinde lacte nutritos fuiſſe teſtentur. Epiſtola *Barnabæ*, τί οὖν τὸ γάλα, καὶ μέλι; ὅτι πρῶτον τὸ παιδίον μέλιτι, εἶτα γάλακτι ζωοποιεῖται. *Quid ergo lac, & mel? Quia primùm infans melle, deinde lacte vivificatur*, id eſt, *alitur.* Quod ex Medicorum præſcripto factum, ut ad eum locum obſervat doctiſſimus *Voſſius*, magni patris magnus filius. *Paulus* περιοδευτής. Πρώτην τροφὴν εἰσφέρειν δεῖ τῷ νεογενεῖ παιδίῳ τοῦ μέλιτος, μετὰ δὲ τοῦ γάλακτος, &c. *Aëtius* Περὶ παιδοτροφίας· Δοτέον δὲ αὐτῷ πρὸ πάσης τροφῆς μέλι κάλλιστον ἀπηφρισμένον ἐκλείχειν, &c. Itaque in χυτριδίῳ, ſeu *ollula*, ſpon-

ſpongia melle plena infanti ſugenda offerebatur. Quò pertinent hæc *Ariſtophanis* in *Acharn.*

Δός μοι χυτρίδιον σφογγίῳ βεβυσμένον.

Ad quæ *Scholiaſtes*, Ὅτι χύτραν φέρουσιν, ἐν ᾗ σπόγγος πεπληρωμένος μέλιτος· καὶ τιθέασιν ἐν τῷ στόματι τοῦ παιδίων. Itaque etiam *Eſ.* 7. 15. mel infanti præſcribitur cum lacte & butyro. Et in baptiſmo veterum ſcribit *Hieronymus* adverſus *Luciferianos* capite quarto, è lavacro egreſſos *lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem.* Quomodo *Tertullianus, De corona militis* capite tertio, *Dehinc ter mergitamur,* &c. *Inde ſuſcepti lactis, & mellis concordiam prægustamus.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

Explicantur Scripturæ loca de Hœdis; in his Lex, quæ Hœdum coquere vetat in lacte matris ſuæ.

Hœdus Hebraicè גדי. *Cur dicatur hœdus caprarum. Vicus* Engedi *cur ab hœdis nomen habuerit. Aliud ejus nomen* Haſaſon-thamar. *Ibi palmæ, & balſamum.* Vineæ Engedi, *id eſt,* balſameta. *Hœdi olim in deliciis. Horum caro ſaluberrima.* Iſaacus *per hœdos duobus modis deceptus. Hœdus capreolo ſimilis. Hiſtriones, ut Satyros referrent, hinnuli pelle tecti, quomodo hœdina* Jacobus, *ut pro* Eſavo *haberetur. Lex, quæ hœdum in lacte matris coquere vetat, ter repetita. Verborum verſio multiplex.* Samaritanus *Interpres emendatus, & notatus.* Auguſtinus *negat hanc Legem ad literam poſſe intelligi. Hujus quinque interpretationes; quarum quatuor rejiciuntur; quinta probatur, & confirmatur. Refelluntur objectiones: Cur hœdus in lacte matris coctus ſit potiùs quam aliud animal quodvis. Ratio prohibitionis. Aliquid in ea Lege tropologicum. Crudelitatem etiam in mortua animalia poſſe exerceri.* Aben Ezræ *eâ de re locus. Quomodo* Judæi *recentiores hanc Legem ampliaverint, & quàm ſuperſtitiosè obſervent. De eadem Lege quid* Abarbanel, *&* Karaita *anonymus.*

HOEdi nomen *Hebræum* גדי *gedi, Syri* etiam uſurpant, & *Chaldæi,* & *Arabes,* qui definiunt الذكر من اولاد المعز *capra fœtum maſculum.* In libris *Moſis, Judicum,* & *Samuelis* paſſim occurrit. Sic *Gen.* 38. 23. *Ecce miſi,* הגדי הזה, *hunc hœdum. Jud.* 14. 6. de leone *Samſonis, Et dilaceravit eum,* כשסע הגדי, *ac ſi dilaceraſſet hœdum.* Et 1 *Sam.* 10. 3. *Unus ferens* שלשה גדיים, *tres hœdos.* Sed & *Eſ.* 11. 6. *Et pardus* עם גדי, *cum hœdo accubabit.* Fœmininum גדיה, *capella:* Unde *Cant.* 1. 8. ורעי ארת גדיותיך, *Et paſce capellas tuas.* Et *Arabicè* Levit. 4. 18. in *Erpeniana* Paraphraſi, *Et offeret oblationem ſuam* جدية من المعز *capellam è capris:* unde deductum جداية *gidaia* eſt *capreæ catulus. Damir,* الجداية الذكر والانثى من اولاد الظبي اذا بلغ ستة اشهر او سبعة وخص بعضهم به الذكر منهم Algidaia, *maſculus, aut fœmina ex capreæ catulis, cum ſextum, aut ſeptimum menſem attigit, quamvis nonnulli velint capreæ fœtum maſculum peculiariter hâc voce deſignari.* Quod mirum, cum terminatio ſit Fœminina.

Sæpe in Scriptura *hœdus* non dicitur גדי ſimpliciter, ſed גדי העזים *hœdus caprarum.* Sic *Gen.* 27. 9. *Ito ad gregem, & inde cape mihi* שני גדיי עזים, *duos hœdos caprarum.* Et verſu decimo ſexto, *Et pelles* גדיי העזים, *hœdorum caprarum.* Et *Gen.* 38. 17. *Ego mittam* גדי עזים, *hœdum caprarum.* Et verſu vigeſimo, *Et miſit* Juda את גדי העזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 6. 19. *Et* Gedeon *ingreſſus eſt, & paravit* גדי עזים *hœdum caprarum* Et *Jud.* 13. 15. Manoa *dixit Angelo,* &c. *Parabimus tibi* גדי עזים, *hœdum caprarum.* Et verſu decimo nono, *Et cepit* Manoa את גדי העזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 15. 1. *Viſitavit* Samſon *uxorem ſuam* בגדי עזים, *cum hœdo caprarum.* Et 1 *Sam.* 16. 20. *Iſai* per *Davidem* ad Regem *Saülem* mittit *aſinum panis* (id eſt, pane onuſtum, quomodo apud *Athenæum Soſibius* dixit ἄρτων τρεῖς ὄνους κανθηλίους, *panum tres aſinos cantherios*) *& vini utrem,* וגדי עזים אחד, *& hœdum caprarum unum.* Inde colligit *Kimchius* nomen גדי eſſe commune agnis, & hœdis, & גדי *caprarum* dici διακριτικῶς, ut diſtinguatur à גדי *ovium.* Sed, cum גדי nec *Hebræi,* nec *Syri,* nec *Arabes,* de agno unquam uſurpent, accedo potiùs *Aben Ezræ,* qui גדי עזים *hœdum caprarum* ideo dici autumat; quia עדיין צריך לעזים *capris adhuc indiget,* id eſt, quia, cum ſit tenellus adhuc, nondum poteſt matre carere. Quamvis ne hoc quidem ſatisfaciat, quia tam dicitur שעיר עזים, & צפיר עזים, id eſt, *hircus caprarum,* quàm גדי עזים, *hœdus caprarum.* Sic *Gen.* 38. 31. *Et jugulaverunt* שעיר עזים, *hircum caprarum:* cujuſmodi loca propè triginta reperire eſt tam in libris Legis, quàm apud *Ezechielem.* Et צפיר עזים, vel העזים, occurrit 2 *Par.* 9. 21. *Eſd.* 6. 17. & *Dan.* 8. 5. ubi *hirci* nomine non poteſt hœdus intelligi, quia cornutus deſcribitur, & in arietem æquè cornutum incurrit, eumque victum proſternit, & pedibus proculcat; quæ in hœdum haudquaquam quadrant. Itaque aliud ſubeſſe oportet, cur *Hebræi hœdum caprarum,* aut *hircum caprarum* dicant, potius quam *agnum ovium,* aut *vitulum vaccarum,* quod ampliùs quærendum. An quia שעיר primò *piloſum,* deinde *hircum* ſignificat, שעיר עזים, quaſi *piloſum caprarum* dixerunt διακριτικῶς, ut ſciretur non piloſum in genere, ſed hircum deſignari? Quo exemplo dictum etiam צפיר עזים, & גדי עזים, quamvis non par ſit homonymia.

Ab hœdis nomen habet *Engedi* vicus in agro *Jerichuntino,* qui *Plinio En-gadda, Ptolemæo,* & *Stephano Engada,* ſed *Hebræis* עין־גדי *En-gedi* dicitur, id eſt, *fons capri,* ut in libro *Nominum* rectè interpretatur *Hieronymus.* Hoc nomen à ſitu adeptus, ut quidem ſuſpicamur. Eſt enim in celſis rupibus, quæ in valles ſubjectas caſum minari videntur, & terrorem tranſeuntibus incutiunt. Itaque fons inde promanans ideo *fons hœdi,* vel *capreæ,* videtur appellatus, quaſi ſolis capris eſſet pervius. Et pagus ibi conditus fontis nomen retinuit. Idem ille pagus 2 *Par.* 20. 2. vocatur חצצון־תמר *Chaſaſon-thamar,* à tuguriis in palmeto ſitis: Saltem pars prior nominis alludit ad *Arabum* خصاص *chuſas,* quod *caſas* ſonat, ſeu *tuguria.* Poſteriore *palmam* ſignificari nemo eſt qui neſciat. Circa pagum illum ſcilicet palmetum fuit nobiliſſimum, & longè palmeto præſtantior hortus opobalſami, de quo jam actum capite præcedenti. Proinde *Joſephus Antiquitatum* libri noni capite primo, de *Moabitis,* & *Ammonitis; Bello oppugnabant* Engadde, *oppidum* Aſphaltiti *lacui vicinum, ſta-*

diis trecentis diſſitum à Jeroſolymis. Γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῇ φοίνιξ ὁ κάλλιστος, καὶ ὀποβάλσαμον. *In eo autem naſcuntur egregiæ palmæ, & opobalſamum.* Nempe *Engedi* pars erat agri *Jerichuntini*, ubi balſamum proveniſſe ſupra docuimus. Unde eſt, quod per כרמי עין גדי *vineas Engedi* Cant. 1. v. 14. multi *Solomonem* putant balſameta ſignificaſſe; quia balſametis vinearum ſpecies fuit. *Plinius* lib. 12. cap. 25. *Oſtendere arbuſculam hanc urbi Imperatores* Veſpaſiani, *&c. In totum aliâ naturâ, quam noſtri externique prodiderant. Quippe viti ſimilior eſt quam myrto. Malleolis ſeri dicitur, nuper vincta, ut vitis; & implet colles vinearum modo.* *Juſtinus* lib. 36. *Arbores opobalſami formam ſimilem piceis arboribus habent, niſi quod ſunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur.* Et è recentioribus *Marinus Sanutus* lib. 3. cap. 14. *Arbuſcula illa eſt ſicut lignum vitis trium annorum.*

Hœdi apud *Hebræos* maximè erant in deliciis. Hinc, cùm *Iſaac* ab *Eſavo* מטעמים *cupedias* petiit, quibus ſenilis palati faſtidiis aliquo modo ſubveniret, *Rebecca* illi paravit duos hœdos. Non, ut unus *Paſchalis* eſſet, alter in cibum, quod *Hebræi* ſtultè aſſerunt; cum *Paſcha* multis demum ſæculis poſt *Iſaacum* fuerit inſtitutum: ſed ut condirentur الوان diverſis modis; quomodo hic habet Interpres *Arabs Pariſiis* editus *Gen.* 27. *v.* 9. 14. 17. Et è variis condimentis eligeret *Iſaacus* quod maximè arrideret. *Gedeon* quoque *Jud.* 6. *v.* 10. & *Manoah Jud.* 13. *v.* 15. hoſpites ſuos lautè excepturi, Angelos nempe qui latebant ſub hominum ſpecie, hœdos illis apponunt. Et *Davidis* pater, *Iſai*, Regi hœdum audet offerre 1 *Sam.* 16. *v.* 20. Ut de *Juda* taceam, qui pro אתנן ſeu *concubitus mercede* hœdum *Thamari* obtulit *Gen.* 38. *v.* 17. Et de *Samſone*, qui *Dalilæ* hoc idem munus deſtinat *Judic.* 15. *v.* 1. Ut qui dicit apud *Poëtam*;

Præterea duo nec tutâ mihi valle reperti
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo;
Bina die ſiccant ovis ubera, quos tibi ſervo.
Jam pridem à me illos abducere Theſtylis *orat,*
Et faciet, quoniam ſordent tibi munera noſtra.

Et verò antequam tot gulæ mangonia reperta eſſent, quibus harum artium magiſtri id tandem obtinuerunt, ut ad communes dapes palatum obbruteſceret, magni fiebat hœdina caro; & in conviviis apud veteres ſæpe laudatur inter præcipuos cibos. Sic *Athenæi* libri noni capite decimo quarto, Περιεφέροντο καὶ ἔριφοι πολλάκις ποικίλως ἐσκευασμένοι, ἄλλοι δὲ καὶ πολὺ τοῦ ὀποῦ ἔχοντες, οἵτινες οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν παρεῖχον ἡμῖν. *Sæpe etiam hœdi circumferebantur vario apparatu, quorum nonnulli, multum habentes laſerpicii, nos non vulgari voluptate afficiebant.* Et *Ariſtophanes* in *Ciconiis* inter dapes opiparas cenſet κωλᾶς ἐρίφων, *hœdorum pernas.* Et *Xenophanes Colophonius* in *Elegis*,

Πέμψας γὰρ κωλῆν ἐρίφου, σκέλος ἤραο πῖον
Ταύρου λαρινοῦ. - - - - - -

Miſſa hœdi pernâ, crus præpingue reportaſti Larini *tauri.* Et *Juvenalis Perſico*, quem ad cœnam invitat, hœdum his verbis pollicetur, *Sat.* 11.

De Tiburtino *veniet pinguiſſimus agro*
Hœdulus, & toto grege mollior, inſcius herbæ
Nec dum auſus virgas humilis mordere ſalicti,
Qui plus lactis habet, quàm ſanguinis. - - -

Quin ſibi fingit *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *hœdum* ab *edendo* dici, quaſi appellari mereatur *edullium* κατ' ἐξοχὴν propter ſaporem eximium. Nec hœdina caro minoris fit à Medicis, qui ſaluberrimam cenſent. *Galenus* Περὶ εὐχυμίας capite quarto, poſtquam agnorum, & porcellorum recens natorum membra, quia ſunt valde humida, βλεννώδη *mucoſa* eſſe notavit, ac proinde difficulter concoqui, τὰ δὲ τῶν ἐρίφων, inquit, ἐπειδὰν ξηρότερα φύσει τὰ ζῶα, πολὺ βελτίω, καὶ πρὸς πέψιν ἐστὶ, καὶ πρὸς τροφήν, *hœdorum autem membra, quia hæc animalia naturâ ſunt ſicciora, multò meliora ſunt tam ad concoctionem, quàm ad alimentum.* Et capite octavo libri, *De attenuante victus ratione*, qui *Græcè* non habetur: *Ex terreſtribus vero animalibus hirci & arietes, & genus omne ovium, & caprarum, non undequaque laudabilis ſunt alimenti. Solis autem hœdis innoxiè utere.* Et *Symeon Sethi* capite *De cibariorum facultate*, Τὰ τῶν ἐρίφων κρέα εὔπεπτά ἐστι, καὶ σύμμετρα. ἀπογεννᾷ δὲ αἷμα λεπτὸν, καὶ ὑγρὸν, ὠφελεῖ δὲ τὰς θερμὰς, καὶ ξηρὰς κράσεις· *Hœdorum carnes facilè concoquuntur, & temperatæ ſunt; ſanguinemque tenuem & humidum gignunt, calidas autem & ſiccas habitudines juvant.* Et è recentioribus *Platina* in libro *De honeſta voluptate, & valetudine*; *Hœdorum carnem, quâ nulla inter domeſtica animalia potior habetur, edito. Parum enim recrementi in ſe habet, facilè concoquitur, benè alit, ſanguinem bonum generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus convenit lautè viventibus.*

Iſaacus Geneſ. 27. per hœdos *Jacobi* deceptus eſt duobus modis. Primò, ſapore carnis, quam putavit eſſe ferinam. Secundò, tactu pellium, quibus *Jacobus* collum, & manus obvolverat, ut haberetur pro *Eſavo*. Nec difficile fuit *Iſaaco* tum valde ſeni ſic imponere, cui ætas ingraveſcens ut hebetaverat oculos, ita etiam reliquos ſenſus obſtupefecerat. Præterea ut capra capreæ, ſic hœdus capreolo eſt perſimilis, neque carnes multum differunt, maximè ſi condimenta accedant, quibus naturalis ſapor ita alteratur, ut vix poſſit internoſci. Memini me vidiſſe viros, rei venatoriæ non imperitos, qui bubulam in artocreate pro cervina comederint. *Eſavum* quod attinet, is natus erat hirſutus ad inſtar villoſi pallii, *Geneſ.* 25. *v.* 25. quomodo *Poëtæ Satyros* nobis deſcribunt. Ac proinde qui *Satyrorum* in theatris perſonam ſuſtinebant, hinnulorum, aut hircorum pellibus induebantur. *Pollux*, Ἡ δὲ Σατυρικὴ ἐσθὴς νεβρὶς αἰγῆ, ἣν καὶ ἰξάλην ἐκάλουν, καὶ τραγῆν. Ita *Jacobum* oportuit, ut *Eſavum* fratrem referret, hœdinâ obtegere eas partes, quæ nudæ eſſe ſolent, nempe collum, & manus. Notant *Hebræi* eundem *Jacobum*, qui patrem per hœdum fefellerat, viciſſim à filiis ſuis deceptum fuiſſe per hœdum illum, cujus ſanguine *Joſephi* tunicam cruentaverunt, ut *Jacobus* crederet feras illum diſcerpſiſſe.

Lex eſt in *Moſe* de hœdo ter repetita, ſcilicet *Exod.* 23. *v.* 19. & 34. *v.* 26. & *Deut.* 14. *v.* 21. *Hœdum non coques in lacte matris ſuæ.* Cujus verba, utut facilia, tamen Interpretes variè torquent. *Græci Seniores*, quibus alibi גדי ſemper eſt ἔριφος, vel αἰγίδιον, id eſt, *hœdus*, conſtanter ἀρνὰ *agnum* hic habent. *Symmachus*, Οὐ σκευάσεις ἔριφον διὰ γάλακτος μητρὸς αὐτοῦ, *Non condies hœdum lacte matris ſuæ.* Cùm enim de cibis agitur, σκευάζειν Græcè *condire* eſt. *Onkelos* non tam verba reſpiciens, quam quem credidit ſenſum eſſet verborum, לא תיכל בשר בחלב *Non comedes carnem cum lacte*, quod ſequitur *Arabs Erpenianus*. Et utriſque præiit *Hieroſolymitana* hæc Paraphraſis לא אתון רשאין לא לבשלא ולא למיכלא בשר וחלב מעורבין בחדא *Vobis licitum non eſt coquere, nec edere carnem, & lac ſimul commixta.* Quæ ferè eadem habet *Jonathan* cum auctario pleno minarum. Et in *Paraphaſi* quidem illud eſt tolerabile. Sed *Samaritanos* quis ferat, qui poſt verba Legis, *Hœdum non coques*, &c. in ipſum *Moſis* textum hæc inſerere auſi ſunt, ࠊࠉࠏࠔࠄ ࠆࠀࠕ ࠊࠆࠁࠇ ࠔࠊࠇ ࠅࠏࠁࠓࠄ ࠄࠉࠀ ࠋࠀࠋࠄࠉ ࠉࠏࠒࠁ *Et qui hoc facit eſt, ut qui macrum ſacrificat, quod irritat Deum Jacobi.* Vox ࠔࠊࠇ *oblivionem* ſonat, quod cum hic ſit prorſus extra rem, muto in ࠊࠇࠔ id eſt, *macrum*. Aliud conjectat doctiſſimus *Hottingerus* in *Anti-Morinianis* ſuis capite ſeptuageſimo, quem conſulat, & ſequatur, qui volet. Hæc

de verbis: rem quod attinet, vix ulla eſt Lex in toto *Moſis Pentateucho*, de cujus ſenſu minus conſtet. Sunt, qui literalem ſenſum prorſus excludunt, ut ſubſtituant Allegoricum. In his *Auguſtinus* in *Exodum* Quæſt. 90. multis probare nititur hæc non poſſe intelligi ſecundùm verborum proprietatem: quod & alii ſequuntur veterum, & recentiorum. Itaque nihil non movent, ut his verbis doceant Allegoricum ſenſum ſubeſſe. At nobis non licet eſſe tam acutis, quibus id ſolum eſt propoſitum, ut ad literam ſingula exponamus, certi nullam eſſe Dei Legem, quæ juxta literalem ſenſum non poſſit, & debeat intelligi. Quo poſito, & explicato, ſi quis ex illo conatur Allegorias elicere, per nos non ſtabit, dummodo ne in eo ſit nimius, & remota ac aliena non conſectetur. Sed in hac Lege ſtatuere quis ſit literalis ſenſus, hoc opus, hic labor eſt. Nonnulli verba, *Hœdum in lacte matris ſuæ*, ſimul connectunt, quaſi hic coqui prohibeatur hœdus, qui eſt in lacte matris ſuæ. Alii malunt hæc jungere, *Non coques in lacte matris ſuæ*, quaſi hœdus prohibeatur in lacte materno coqui. Et priores in tres claſſes, poſteriores in duas dividuntur, unde enaſcuntur horum verborum quinque interpretamenta, quæ ſingula ordine proponemus. 1. Sunt, quibus *hœdus in lacte matris ſuæ* hœdus eſt in matris utero latens, ubi nonniſi lacte matris alitur, atque augetur. Et rem explicant verbis *Clementis Alexandrini*, qui ſic habet libro ſecundo *Stromatων*, Οἱ δὲ καὶ περιλακτίζοντες τὰς γαστέρας πρὸ τῆς ἀποτέξεως ζώων τινῶν, ἵνα δὴ γάλακτι ἀνακεκερασμένην σάρκα θοινάζωνται, τάφον τῆς κυοφορουμένων τὴν εἰς γένεσιν κτισθεῖσαν μήτραν πεποιήκασι, διαῤῥήδην τοῦ νομοθέτου κελεύοντος, Ἀλλ' οὐδὲ ἑψήσεις ἄρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ· μὴ γὰρ γινέσθω ἡ τοῦ ζῶντος τροφὴ ἥδυσμα τοῦ ἀναιρεθέντος ζώου, φησὶν, ἡ σάρξ· μηδὲ τὸ τῆς ζωῆς αἴτιον, συνεργὸν τῇ τοῦ σώματος καταναλώσει γινέσθω. *Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum calces impingunt, ut contemperatâ carne lacte veſcantur, matricem, quæ eſt creata ad generationem, faciunt ſepulchrum fœtus, qui geſtatur in utero: cum Lex apertè ſtatuat, "Sed neque coques agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, inquit, quæ viventis nutrimentum eſt, interempti animalis condimentum: neque quod eſt cauſa vitæ ad corporis deſtructionem inſerviat.* Quale illud *Plutarchi* Περὶ σαρκοφαγίας lib. 2. Οἱ δὲ οὔθασι συῶν ἐπιτόκων ἐναλλόμενοι, καὶ λακτίζοντες, ἵνα αἷμα, καὶ γάλα, καὶ λόθρον ἐμβρύων ὁμοῦ συμφθαρέντων ἐν ὠδῖσιν ἀναδεύσαντες (ὦ Ζεῦ καθάρσιε) φάγωσι τοῦ ζώου τὸ μάλιστα φλεγμαῖνον. *Alii autem ſuum partui vicinarum uberibus inſilientes, ea calcibus feriunt, ut ſanguinem, & lac, & tabum embryonum ſimul peremptorum in doloribus partus immiſcentes (proh piacularis* Jupiter*) maximè æſtuantem animalis partem devorent.* 2. Alii hœdum in lacte matris cenſent primo poſt partum ſeptiduo, quo maximè tempore hœdus eget lacte materno, ut ejus ſuctu invaleſcat, & cibo reddatur idoneus. Itaque ex horum ſententia Lex vetat hœdum coquere, Deo ſcilicet offerendum, ante octavum à partu diem, ut hic aliis verbis idem dicatur, quod *Exod.* 22. *v.* 30. ubi, poſtquam hominum primogenitos ſibi conſecrari juſſit Deus, de brutis addit, *De bobus quoque, & minuto pecore* (id eſt, de ovibus, & capris) *idem facies: ſeptem diebus eſto cum matre ſua, die autem octavo illud reddes mihi.* Et *Levit.* 22. *v.* 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cum nata fuerit, & ſeptem dies manſerit ſub matre ſua, die octavo, & deinceps offerri Deo poterit in ignitam oblationem.* Cujus ſententiæ vel auctores, vel aſſertores, *Junius*, *Piſcator*, alii hoc potiſſimum fundamento niti videntur, quod ut *Exod.* 22. *v.* 30. Legi de primitiis Deo offerendis ſubjicitur Lex de pecore ante diem octavum Deo non offerendo: ita *Exod.* 23. *v.* 19. & 34. *verſ.* 26. eandem Legem de primitiis inibi repetitam ſequitur Lex de hœdo in lacte matris non coquendo. Quod *Deut.* 14. *v.* 21. ideo volunt rurſus interdici, ut non ſacer ſolum, ſed & privatus uſus prohibeatur hœdi, qui adhuc eſt in lacte matris. Neque enim ibi agitur de primitiis, ut in *Exodo*: ſed poſt vetitum eſum morticinii additur *Non coques hœdum in lacte matris ſuæ*: ut in privatis cibis hœdi ſeptiduani eſus tam eſſe vetitus intelligatur, quàm eſus morticinii. Nec deſunt, qui ad *Paſchalem* hœdum, aut agnum hæc referant ex *Exod.* 34. *v.* 26. quia præcedente verſu de *Paſchali* ſacrificio actum fuerat. 3. Tertia interpretatio eorum eſt, quibus hœdus, aut agnus in lacte matris eſſe cenſetur, ac proinde in cibis interdictus, non ſolum per ſeptiduum, ſed quamdiu à matre lactatur. Lactationis porro tempus tres in hœdis, quatuor in agnis menſes durat. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite primo, *Ferè ad quatuor menſes à mamma non disjunguntur agni, hœdi tres.* Et capite ſecundo, *In nutricatu hœdi, trimeſtres cùm ſunt facti, tum ſubmittuntur, & in grege incipiunt eſſe.* Itaque toto illo tempore horum uſum, & eſum *Judæis* interdictum fuiſſe volunt, cum quia tunc ſunt minùs ſalubres, &, quod ait *Poëta*,

Plus lactis habent quam ſanguinis;

tum quia lactantem fœtum ab uberibus matris avellere, ut occidatur, videtur aliquid habere immanitatis. 4. Quartò, lac matris aliis per Hypallagen eſt mater lactans. Et *hœdum coquere in lacte*, aut *cum lacte matris*, eſt hœdum coquere unà cum matre, quæ vivum lactavit, quod hac Lege vetitum eſſe cenſent. Quomodo *Levit.* 22. *v.* 28. vaccam, aut ovem, aut capram eadem die cum fœtu mactare prohibetur. Et *Deuter.* 20. *v.* 6. matrem in avium nido cum pullis accipere. Quale eſt illud Pſeudo-*Phocylidis*.

Μηδέ τις ὄρνιθας καλιῆς ἅμα πάντας ἑλέσθω,
Μητέρα δ' ἐκπρολίπης, ἵν' ἔχης πάλι τῆς δὲ νεοττούς.

Neque quis aves è nido ſimul omnes auferat: ſed matrem dimittas, ut pullos ex ea rurſus habeas. 5. Quinta denique interpretatio id ſolum hac Lege ſanciri ſtatuit, quod verba præ ſe ferunt, nempe ut ne in lacte materno coquatur hœdus.

Jam de ſingulis interpretationibus liberè dicemus quid videatur. 1. In prima ſupponit *Clemens Moſis* ſæculo jam fuiſſe in uſu remſui ævi, nempe ut gravidæ matris uterum, & mammas, lurcones calcibus ideo impeterent, ut fœtus per abortum ex vulva excidens eſſet palato gratior. Quod ut credam mihi non poſſum in animum inducere. Neque enim tam docta & ingenioſa fuit gula prioribus illis ſæculis. Nonniſi poſt multas ætates *magiſter artis, ingeniique largitor, venter* has artes excogitavit. Itaque illarum nemo, quod ſciam, meminit ante *Plutarchum*, qui *Moſe* junior fuit annis circiter mille quingentis. Ut taceam de hœdis, aut agnis, hæc in eo non legi; ſed de porcellis, quorum eſus *Judæis* prorſus erat interdictus. 2. Sed neque eos probo, qui volunt *hœdum in lacte matris* eum dici, qui recens natus eſt, neque dum attigit octavum diem. Quia hœdus tam eſt in lacte matris, quamdiu lactatur, quam prima hebdomade. Neque ulla ratio eſt, cur ſeptimo à partu die dicatur eſſe in lacte potius quam octavo, aut nono. 3. Hoc quoque parum eſt veriſimile hœdum lactentem toto lactationis tempore *Judæis* fuiſſe interdictum, quia quidquid per Legem ſacrificare licuit, licuit etiam comedere. Neque enim ullus cibus per Legem fuit interdictus, niſi propter legalem immunditiem. Id porro per Legem immundum cenſeri non potuit, quod Deus habebat acceptum, & in ſacrificiis admittebat. Admittebat autem hœdos, & agnos nondum ablactatos, nempe ſtatim ab octavo die, ut expreſſe habetur *Exod.* 22. *v.* 30. & *Levit.* 22. *v.* 27. Unde eſt, quod *Samuel* Deo obtulit טלה חלב *agnum lactis*, id eſt, ἄρνα γαλαθηνὸν, *agnum ſubrumum*, ut habent *Græci* Interpretes. Et Deus multo fragore tonitruum, & *Iſraëlitarum* hoſtibus fuſis fugatiſque, teſtatus eſt ſe ratum, & gratum habere hoc ſacrificium, 1 *Sam.* 7. *v.* 9.

v. 9. 10. & *Eccleſ.* 46. *v.* 20. 21. Itaque, ut lactentem hædum, vel agnum licuit offerre Deo, ita etiam comedere non fuit illicitum. 4. Videtur etiam dura Hypallage, qua per lac matris matrem ipſam ſignificari volunt, quæ ſimul cum hœdo coquatur. Quod ſi voluiſſet *Moſes* quidni dixiſſet? *Hœdum cum matre non coques*; cùm verba legum clara, & diſerta eſſe oporteat, ne ulla ſit excuſatio.

5. Itaque nihil ſupereſt, niſi ut ſtatuatur Legiſlator hoc voluiſſe, quod verba ſonant, nimirum, ut ne coquatur hœdus in lacte matris ſuæ. In quam interpretationem nihil objici video, quod non poſſit facile refelli. Fruſtra, inquiunt, id vetetur, quod non fit; neque verò unquam factum eſt. Quis enim hœdum unquam audiit in lacte matris fuiſſe coctum? Non reſpondebo cum *Aben Ezra* in hunc locum id hodieque fieri apud *Iſmaëlitas*, neque cum *Thoma* in *prima ſecunda* Quæſt. 102. artic. 6. *Gentiles* in idolorum ſolemnitatibus hœdorum carnes in matrum lacte decoxiſſe ad immolandum, & comedendum. Quippe incerta hæc eſſe fateor, cùm è veteribus neminem ſciam, qui tale quidquam aſſerat. Sed & æquè incertum eſt nihil tale fuiſſe in uſu ætate *Moſis*. Quin ad vicinarum gentium ritum aliquem alludi puto, cujus in tanta vetuſtate veſtigia non ſupereſſe quis miretur, cùm è profanis Scriptoribus nullum habeamus ſuperſtitem, qui non ſit *Moſe* poſterior multis ſæculis. Addunt nihil eſſe cauſæ, cur id de hœdo vetetur potius, quam de agno aut vitulo. Sed in promptu eſt reſponſio, de ſolo hœdo id vetari; quia vicini populi ſolùm hœdum ita coquebant. Neque deſunt rationes ſaltem vero ſimiles, cur ſolus hœdus ita coctus ſit. Nonniſi carnem tenerrimam in lacte poſſe coqui planum eſt; quia niſi eſſet tenerrima, non coqueretur tam citò, quam ipſum lac, quod ferè momento coquitur. Porro caro tenerrima non eſt niſi in animali recens nato. At ex animalibus recens natis ſolus hœdus ad cibum eſt idoneus; quia ſiccior. Ne agnum quidem hic excipimus, quamvis ad hœdi naturam proximè accedat. *Galenus, De attenuante victu* capite octavo, *Solis hœdis innoxiè utare. Agnorum eſus propter inſignem humiditatem eſt fugiendus.* Et *De alimentorum facultate* libri tertii capite ſecundo, poſtquam hœdinam caprinæ prætulit, & porcellos rejecit propter humiditatem, ὑγροτάτην ἢ ἔχουσι, καὶ φλεγματώδη σάρκα, καὶ οἱ ἄρνες, *ſed & agni humidiſſimam, & pituitoſam carnem habent.* Quæ eadem habet *Aëtius, Tetrab.* 2. cap. 121. Itaque agni tenelli, & recens nati, vel planè non comeduntur, aut ſaltem ad ignem aſſantur, ut nimia illa humiditas ex parte conſumatur. Et peſſimè ſibi conſuleret, qui comederet in lacte coctos, quia humidiſſimo humidiſſimum ſic admoveret. Proinde agnos in lacte qui coquerent nulli fuerunt, neque id prohibere fuit neceſſe quod à nemine fiebat. Jam ſi petatur quæ fuerit ratio prohibitionis, rogabo viciſſim quorſum vetuerit Deus trituranti bovi os alligare, *Deut.* 25. *v.* 4. Et animalia virium inæqualium, ut bovem & aſinum, ſub eodem jugo copulare, *Deut.* 22. *v.* 10. Et vaccam, ovem, aut capram mactare una cum fœtu, *Lev.* 22. *v.* 28. Et in avibus matrem una cum pullis accipere, *Deut.* 32. *v.* 6. Quæ non ideo ſanxit Deus, quod illi curæ eſſent beſtiæ. Sed illæ Leges propter nos latæ ſunt, 1 *Cor.* 9. *v.* 9. 10. Nempe ut iis doceremur, quàm humani & æqui eſſe debeamus erga homines, qui nobis ſunt ſimiles, ad & imaginem Dei facti. Quandoquidem in bruta etiam Lex ea vetat admitti, quæ ſpeciem habent immanitatis. Itaque hæ fuerunt Leges ita ceremoniales, ut tamen includerent aliquid tropologicum. Sed & *Athenienſes* in puerum animadverterunt, qui configebat cornicum oculos, & τῷ ζῶντι τὸν κριὸν ἐκδείραντι δίκην ἐπέθηκαν, *pœnam illi irrogârunt, qui vivum arietem excoriaverat*, ut teſtatur *Plutarchus* συμποσ. libro primo. Et in ſecundo idem in eos acriter invehitur, qui veru candentia in ſuum jugulum intrudunt, ut ſanguis circa ferri tincturam extinctus, atque diffuſus, carnem teneram & friabilem reddat: Aut qui in ſuum ubera inſiliunt, & calcibus impetunt eo fine, quem jam diximus, aut qui ſaginandis gruibus, & oloribus oculos conſuunt. At, inquiunt, ſic conferuntur quæ non ſunt ſimilia ſatis. Nam Leges de aſino & bove ſub eodem jugo non copulandis, & de bove triturante non obligando, & de matre cum fœtu non capiendâ, vel mactandâ; exempla quoque ex *Plutarcho* allata reſpiciunt animalia viva, quæque vel immanitatis, vel miſericordiæ poſſunt quadantenus eſſe objectum. Quod de hœdo dici non poteſt, qui in lacte matris coquitur. Neque enim ad animal occiſum attinet, qua ratione coquantur ejus carnes. Cum *Thoma* reſpondemus (*prima ſecunda* Quæſt. 102. artic. 6.) etſi hœdus occiſus id non ſentiat, tamen id in decoquentis animo crudelitatis ſpeciem habere, ſi lac matris, quod ei pro nutrimento datum eſt, adhibeatur ad carnium ipſius conſumptionem. Falſum enim eſt, quod hi ſupponunt, nonniſi in vivos, & ſentientes crudelitatem exerceri. Annon immanitas fuit in *Fulvia*, (*a*) quod mortui *Ciceronis* linguam acu crinali pupugit? Et in *Nerone* (*b*) quòd matris à ſe interfectæ membra curioſius inſpexit, & contrectavit? Et in uxore *Tarquinii Tullia*, quod (*c*) ſupra cadaver patris adhuc cruentum, vecta carpento, conſternatos equos egit. Et in *Scythis* apud *Herodotum*, (*d*) quod hoſtium corio pro amiculis utebantur, & iiſdem pharetras integebant? Quæ tamen mortuos non ſenſiſſe in confeſſo eſt. Ita ſunt, qui in pecudes tam mortuas, quam vivas atrociores ſe exhibent: quorum utrumque divina Lex *Iſraëlitis* interdixit, ne qui in bruta ſævire incepiſſent, inde etiam in homines graſſari paulatim aſſueſcerent. In hunc locum qui plura volet conſulat *Aben Ezræ* Commentaria, ex quibus non piguit hæc *Latinè* reddere in eorum gratiam, quibus *Hebræa* ſunt inacceſſa: *Vulgo non comeditur caro cum lacte, cùm quia cibus eſt inſuavis, tum quia caro nonniſi per multum tempus coquitur; quod in lacte ſecus ſe habet. Quin hodieque in regione* Arabum *non ſolet comedi agnus in lacte elixus, quia in agno multa eſt humiditas, quomodo etiam in lacte, quocirca id eſſet noxium, ac proinde non comeditur. At quia hœdus non eſt carnis humidæ, ſed calidæ ſtatim à teneris, ideo in lacte coquitur. Neque id mirum videri debet; quia horum locorum homines hœdo caprarum* (id eſt, lactente) *veſci non ſolent. Nam fatentur Medici nullam eſſe talem carnem* (id eſt, tam ſalubrem) *Unde eſt, quod ejus eſum ægrotis conceſſerunt. Et in morbis ea veſcuntur in* Hiſpania, *&* Africa, *& terra* Iſraëlis, *&* Perſide, *&* Babylonia. *Quod etiam apud veteres receptum fuit. Proinde dicitur* Gen. 27. v. 9. "*Hœdos caprarum duos bonos accipe. Et* Jud. 13. v. 15. "*Parabimus tibi hœdum caprarum. Et unum pro peccato comedebat Sacerdos. Porro, quia caro viva non comeditur, vetitum eſt coquere hœdum in lacte matris ſuæ. Sunt, qui dicunt Verbum* בשל (quo hic utitur *Moſes*) *non uſurpari niſi de coctione, quæ fit per ignem* (id eſt, aſſatione) *Sed nonne idem verbum uſurpatur, cùm ſcribitur* Exod. 12. v. 9. "*Et coquendo coques in aquis, Et* 1 Paral. 35. v. 13. "*Et coxerunt in ollis; Neque verò ſolemus eſſe ſolliciti de ratione prohibitionum* (ceremonialium) *quæ doctiſſimos etiam latent. Sed fortaſſe hæc facta eſt, quia coquere hœdum in lacte matris ſuæ habet aliquid atrox: ut Lex ſit iſtis ſimilis:* "*Bovem, & ovem, & capram cum fœtu ſuo non mactabitis* Lev. 22. v. 8. "*Et matrem cum pullis non accipies,* Deut. 22. v. 6. In ſequentibus hoc ſolum notandum duxi והנה גם הישמעאלים מודים כי אם יבושל הגדי בחלב אמו שהתולדת שוה אז הוא יותר ערב *Etiam* Iſmaëlitæ *aſſerunt hœdum in lacte matris elixum longè eſſe ſuaviorem propter æqualitatem temperamenti.* Cætera conſulto prætereo, quibus majores ſuos excuſare conatur, quod hanc prohibitionem non parum ampliaverint.

(*a*) Dio in Aug.
(*b*) Suet. in Ner. cap. 34.
(*c*) Florus lib. 1. cap. 7.
(*d*) Lib. 4. c. 64.

Nam

Nam *hœdi* nomine bovis etiam, & agni carnem, & *coctionis* nomine quemvis carnium illarum uſum intelligunt: neque lac ſolum matris, ſed aliud quodvis negant cum carne debere comedi. *Maimonides* libro *De cibis vetitis* cap. 9. בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה וקוברין אותו ואפרו אסור כאפר כל הנקברים ומי שבשל משניהם כזית כאחד לוקה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו וכן האוכל כזית משניהם מהבשר והחלב שנתבשלו כאחד לוקה ואעפ׳ שלא בשל *Carnem in lacte coquere vetitum eſt, & comedere etiam Lege vetitum. Vetitum denique eſt omne ex ea lucrum. Itaque ſepelitur, & cinis quoque ejus vetitus eſt, ut cinis eorum omnium, quæ ſepulta ſunt. Et vapulat quisquis ex illis duobus mixtis elixaverit ad olivæ magnitudinem. Quia dictum eſt, "Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. Sed & vapulat quisquis ex iis duobus comederit quantum olivam, ex carne, inquam, & lacte ſimul elixis, etiamſi ipſe non coxerit.* Hic primus eſt ex viginti octo paragraphis, quos in illo capite habet *Maimonides* de hac eadem prohibitione, qui tamen hoc argumentum *Hebræorum* omnium breviſſimè transcurrit. Alii enim libros integros de ea Lege ſcripſerunt, ex quibus illos habere conſtat duplicia vaſa culinaria, altera ad carnes, altera ad cibos lactarios. Quorum lactaria tribus diſtinctis notis ſignant, eò quod hæc prohibitio ter in *Moſe* repetatur. Aliquando iisdem inſcribunt vocem חלב, id eſt, *lac*, ut reliquis בשר *caro*. Quale eſt, quod ſinguli *Judæi* duos ſemper cultros deferunt, unum ad carnes, alterum ad caſeum, pariter tribus inciſuris notatum. Duo quoque in menſa habent ſalina; quorum alterum eodem modo notatur. Et, ſi alterum pro altero uſurpatur, ſal effunditur, nec eo amplius uti licet. Vaſa item ſi mutata ſunt, cibos in illis coctos non edunt, fictilia confringunt, lignea probè abluunt, ferrea in igne mundant. Carnes, & lacticinia non coquuntur ſimul in eodem foco, nec ſimul menſæ apponuntur, ſed pro utrisque peculiares habentur mappæ, & mantilia inſcripta, quomodo diximus, ne ab incautis permiſceantur. Qui carne, vel jure è carnibus veſcitur, per horam integram caſeo, & lacticiniis abſtinet; nonnulli etiam per ſex horas. Qui tamdiu expectare nequit, carnem dentibus curioſè eximat, os abluat, & panis fruſtulo carnium ſaporem detergat & auferat. Si ſebum in lac inciderit, cibus ille vetatur, niſi ſebum ſexagies quantitate ſuperet. Hæc & alia hujus generis vide apud *Buxtorfium Synagoga Judaica* cap. 26. & apud *Fagium* in hunc locum, ubi bonam hodie partem religionis *Judaicæ* obſervat in horum rituum obſervatione conſiſtere. Quod me penè fugerat, *Exod.* 23. *v.* 18.19. & *Deut.* 34. *v.* 25. 26. Deus, *Iſraëlitas* cohortatus ad tria feſta quotannis celebranda, hæc quatuor illis præſcribit, 1. Ne cum fermentato pane fiat: 2. Ne in poſterum ſervetur *Paſchale* ſacrificium. 3. Primitiæ afferantur in Dei domum. 4. Ne coquatur hœdus in lacte matris. Quorum ut duo priora palam ad *Paſcha* pertinent, & tertium ad *Pentecoſten*, ita quartum refert *Abarbanel* ad feſtum Tabernaculorum, ſeu collectionis frugum. Quaſi hoc feſto Deus ideo prohibuerit coquere hœdum in lacte matris, quia tum ſolebant Idololatræ לבשל גדיים בחלב בזמן אסיפת התבואות לחשבם שבזה יתרצו לאלהיהם *hœdos in lacte coquere, quo tempore legebant fruges, ut ſic magis propitios haberent Deos ſuos.* Eſt & *Karaita* Scriptor anonymus, qui factum id fuiſſe dicit דרך כשפה magica ratione, & veteres idololatras poſt collectionem frugum hoc lacte arbores, agros, hortos, & paradiſos ideo aſperſiſſe, ut in ſequentem annum feraciores eſſent. Ac proinde caviſſe Legem, ne tale quid admitterent *Iſraëlitæ*. Id in *Anglicano* libro reperi *Londini* edito *Anno* 1642. in quo vir doctiſſimus *Paſcha Judaicum* cum cœna Domini mira ratione confert.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

Hebræa Hircorum nomina quatuor explicantur.

I. שעיר ſair, *id eſt*, piloſus. Vulgata *emendatur.* Τράγος *unde.* Cilicii *hirci. Hircipili.* Feſtus *emendatus.* Hircus *&* hirtus *conjugata. C & T permutantur.* Iſraelitæ *in* Ægypto *cum* piloſis *fornicati ſunt. Hirci à* Mendeſiis *culti. Ibidem mulieres hircis fœdè ſe ſubmittebant. Ut* Jupiter *arietis*, Anubis *canis*, Diana *felis*, *ita* Pan hirci *ſpecie in* Ægypto *cultus. Idola, cur* Græcè τὰ μάταια· Piloſi, *id eſt*, dæmones. *Dæmonum in deſertis voces.* Τελχῶντες, *dæmonum genus. Dæmones hircorum ſpecie ſæpe viſi. Tragœdia unde dicta.* Satyri τράγοι *dicti. Arabibus* aſatiro *hirci.* Mendes *hircus* Ægyptiacè. Ægyptii *ætate* Moſis *à veri Dei cultu jam alieni. Quid ſit* immolare abominationem Ægyptiorum, *Exod.* 8. *v.* 26. Græcanici *mores cum* Ægyptiacis ἀσύστατοι. *De eo locus* Anaxandridis. *Cur paſtores* Ægyptiis *odioſi. Magia jam olim in* Ægypto. Janes, *&* Jambres. Plinius *notatus.* Janis, *&* Jambris κηποτάφιον *in* Ægypto. Iſraëlitæ *ibidem idololatræ.* II. עתוד atud, *hircus* Hebræis, *&* Arabibus. עתודים atudim, *id eſt*, parati. *Hirci cur ita dicti. Principes etiam.* Alexander *hircus caprarum.* Attidis, *vel* Atydis *nomen indidem.* Arnobius *emendatus.* Atages *hirci* Phrygibus. Ἄττηγοι *idem.* III. צפיר *tſaphir*, hircus, *vox* Chaldæa *potius, propriè* matutinum *ſonat. Capræ ſummo mane ad paſcua deducendæ, certo anni tempore ad orientem Solem convertuntur.* IV. תיש thais, *hircus* Hebræis, Chaldæis, Syris, *&* Arabibus. *Ad denas capras hirci ſinguli. Hirci in* Arabia *plurimi. Hircus dux gregis quam magnificè incedat.* Chaldæus *interpres a gravi mendo expurgatus.* Thais *Arabicè non ſolum* mas caprarum; *ſed &* ibicum, *&* caprearum. Aſima *al.* hircus, *al.* agnus, *al.* ſimia. Pithecuſæ, Enariæ, *&* Arimi, *idem locus.*

HEbraica hircorum nomina quatuor ſunt. Primum שעיר *ſair*, *Hebræis* peculiare. Secundum עתוד *atud*, Arabibus. Tertium צפיר *tſaphir*, Chaldæis. Quartum תיש *tajis*, utrisque commune cum *Hebræis*. Niſi quod *Arabes* تَيْس *taïs* ſcribunt, literis *Sin* & *Scin* ſuo more permutatis.

I. Ut שער ſear, *pilum*, *villum*, ita שעיר *ſaïr*, propriè *piloſum*, aut *villoſum* ſonat. Sic *Gen.* 27. *v.* 11. *Et dixit* Jacobus *matri ſuæ, Frater meus eſt* איש שעיר (is ſaïr) *vir piloſus*: & *ego ſum* איש חלק (is chalak) *vir lævis*, ſeu *glaber*, *Græcè* ἀνὴρ λεῖος, non *lenis* per *N*, ut hodie perperam legitur in *Vulgata*. Ibidem verſu vigeſimo tertio, *Manus ejus erant ſicut manus* Eſau *fratris ſui.* שעירות (ſeiroth) *villoſæ.* Inde igitur eadem vox שעיר *ſaïr* hircum etiam ſignificat, quaſi *piloſum* dixeris. Sic *Gen.* 37. *v.* 31. *Et jugulaverunt* שעיר עזים (ſeïr izzim) *piloſum caprarum*, id eſt, *hircum*. Levit. 4. v. 23. 24. *Et afferet oblationem ſuam, piloſum caprarum, maſculum integrum. Et ponet manum*

ſuam ſuper caput piloſi, id eſt, *hirci*. Et Fœm. genere, verſu vigeſimo octavo, *Et afferet oblationem ſuam* שעירת עזים *piloſam caprarum*, id eſt, *capellam*. Talia *piloſus peccati* Levit. 9. v. 15. *Piloſus Azazel* Levit. 16. v. 5. *Piloſus vivus* Levit. 16. 20. id eſt, *hircus*. Cujuſmodi loca plùs quinquaginta occurrunt in *Prophetarum* ſcriptis. Sed & *Græcè* τράγος dictus putatur παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, *ab aſperitate pellis*. Et Κιλίκιοι τράγοι λέγονται οἱ δασεῖς, τοιοῦτοι γὰρ ἐν Κιλικίᾳ γίνονται τράγοι. ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τριχῶν συντιθέμενα κιλίκια λέγονται. *Cilicii hirci dicuntur, qui ſunt pilis denſioribus. Tales enim hirci ſunt in* Cilicia. *Unde eſt, quòd quæ ex pilis conſtant cilicia vocantur*. Utrumque habet *Etymologus*. Et *Feſtus*; *Hircipili, denſorum pilorum homines*. Malè legunt *duorum*. *Theocritus* in *Thalyſiis* de caprario *Lycida*,

Ἐκ μὲν γὰρ λασίοιο δασύτριχος εἶχε τράγοιο
Κνακὸν δέρμ' ὤμοισι ------

Habebat enim ex hirſuto, & denſioris pili hirco flavam pellem ſuper humeros. Fortaſſe etiam conjugata ſunt *hircus*, & *hirtus*; C. & T. permutatis: quod non eſt ſine exemplo. Sic pro κεῖνος οἱ Δωριεῖς τῆνος λέγουσι, τὸ Κ τρέποντες εἰς Τ. Ita *Moſchopulus*. Περὶ σχεδῶν pag. 15. Et *aurium ſordes*, vulgò κυψέλη, etiam dicuntur τυψέλη. *Heſychius*, Τυψέλη, ὁ ἐν τοῖς ὠσὶ ῥύπος. Et *beſtia* eſt pro *beſcia* à *Græco* βόσκημα. Et *clôportes* Gallis *clauſæ portæ* pro *clauſis porcis*. Vide doctiſſimi *Meſnagii Gallicas Origines* pag. 220.

Obiter docendum, quos hircos, aut piloſos intelligat *Moſes Levit*. 17. *v*. 7. ubi *Iſraëlitas* ex *Ægyptiaca* ſervitute liberatos offerre vetat ampliùs ſacrificia ſua לשעירים אשר הם זונים אחריהם *piloſis, cum quibus fornicati erant*. Tria reſponderi poſſunt. Primò, hircos intelligi, ſeu piloſa animalia, quæ in *Ægypto* coluerant. Secundò, illorum ſtatuas, & imagines. Tertiò, dæmonia in iis culta, juxta illud *Pſalm*. 95. (al. 96.) *v*. 5. in editione *Græca* & *Vulgata*, Πάντες οἱ Θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, *Omnes Dii gentium dæmonia*. Unde eſt, quod *Apoſtolus* gentes dæmoniis ſacrificare diſertè pronunciat 1 *Cor*. 10. *v*. 20. De quorum ſingulis ut dicamus, *Ægyptios* multa piloſa animalia, puta boves, canes, lupos, cebos, ſimias, cynocephalos; ichneumones, feles, muſtelas, & in his hircos, qui κατ' ἐξοχὴν שעירים, id eſt, *piloſi*, dicuntur, impensè coluiſſe certum eſt. Atque, ut de reliquis taceamus in præſens, en de hircis in *Ægypto* cultis diſerta veterum teſtimonia. *Herodotus* libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Σέβονται δὲ πάντας τὰς αἶγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τοὺς ἔρσενας τῶν θηλέων. *Omnes autem capras* Mendeſii (*in* Ægypto) *colunt, ſed mares plusquàm fœminas*. *Diodorus* libro primo pag. 55. Τὸν δὲ τράγον ἀπεθέωσαν, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τετιμῆσθαι λέγουσι τὸν Πρίαπον, διὰ τὸ γεννητικὸν μόριον· *Hircum autem deificârunt, ut apud* Græcos Priapum *coli dicunt propter genitalem partem*. *Strabo* libro decimo ſeptimo, Μένδης ὅπου τὸν Πᾶνα τιμῶσι, καὶ ζῶον τράγον· Mendes, *ubi* Panem *colunt, & vivum hircum*. Et rurſus. Αἶγα δὲ, καὶ τράγον (τιμῶσι) Μενδήσιοι· *Capram autem, & hircum* colunt *Mendeſii*. Hinc *Lucianus* in *Imaginibus* inter *Ægyptiorum* numina hircum cenſet, cum in magnificis illorum Templis ἢν ζητῆς τὸν Θεὸν, inquit, ἢ πίθηκός ἐστιν, ἢ ἶβις, ἢ τράγος, ἢ αἴλουρος, *ſi Deum quæras, aut ſimia eſt, aut hircus, aut ibis, aut felis*. *Plutarchus* denique in *Iſide*, *Stephanus*, *Suidas*, *Phavorinus* voce Μένδης, aut Μένδην, *Nonnus*, & *Elias Cretenſis* in illud *Nazianzeni* Oratione quartâ, Οἱ Μενδήσιοι Θεοὶ, *Mendeſios* aut hircum coluiſſe teſtantur; aut *Panem* in hirci forma. Nempe ΜΕΝΔΗΣ, unde oppido & nomo fuit nomen, *Ægyptiacè* hodieque *hircum* ſonat. Proinde *Pan* quoque *Mendes* dictus eſt. Et in ejus honorem ab hircis, & capris abſtinebant, ut ſcribunt *Herodotus*, *Nonnus*, *Suidas*, alii. Quò hæc *Poëtæ* pertinent.

------ *nefas illic fœtum jugulare capellæ*.

Neque feſta defuiſſe hircis conſecrata ſcribit *Elias*. Meritò igitur *Moſes Iſraëlitas* dehortatur ab hircorum illorum cultu; cum quibus in *Ægypto* fornicati fuerant. Et haud dubiè *fornicandi* verbum, ut paſſim, ad idololatriam refertur. Ita tamen, ut ſimul alludat ad *Ægyptiorum* impuriſſimas libidines; horreſco referens. In parte hircini cultûs id fuit, quod quædam mulieres, tanquam religione addictæ, ſacris ſcilicet hircis fœdè ſe ſubmittebant.

Tantum relligio potuit ſuadere malorum.

Unde *Pindarus*,

Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης,
Νείλου κέρας ἔσχατον αἰγίβατοι
Ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται.

Hinc *Strabo*, Ὡς δὲ Πίνδαρός φησιν, οἱ τράγοι ἐνταῦθα γυναιξὶ μίγνυνται. Et *Ælianus*, *Hiſt*. lib. 7. cap. 19. Ἀκόλαστοι δὲ κυνοκέφαλοί τε, καὶ τράγοι· οὗτοι μὲν καὶ ὁμιλεῖν γυναιξί φασιν αὐτούς· καὶ ἔοικεν αὐτὸ θαυμάζειν ὁ Πίνδαρος. Quin *Herodotus* id propalam factum afferit, cùm eſſet in *Ægypto*, & in hominum notitiam deveniſſe: Ἐγένετο δὲ, inquit; ἐν τῷ νομῷ τούτῳ ἐπ' ἐμεῦ τοῦτο τὸ τέρας γυναικὶ τράγος ἐμίσγετο ἀναφανδὸν τοῦτο ἐς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ἀπίκετο. Quamvis ſalaciſſimum animal, & à mulieribus formoſiſſimis provocatum, ab hac fœditate nonnunquam abhorruiſſe teſtentur, iſta *Plutarchi* in libro, quòd *bruta ratione utuntur*: Ὁ δὲ Μενδήσιος ἐν Αἰγύπτῳ τράγος λέγεται πολλαῖς καὶ καλαῖς συνειργνύμενος γυναιξὶν, οὐκ εἶναι μίγνυσθαι πρόθυμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς αἶγας ἐπτόηται μᾶλλον. Nempe ſola in brutis natura ſæpe plus poteſt, quàm in homine ratio.

Secundò, nomine שעירים *ſeïrim*, prohiberi à *Moſe* diximus hircorum atque animalium quorumvis imagines, quibus *Ægyptii* ad idololatriam maximè abutebantur. *Panem* enim, ut jam tetigimus, pingebant τραγοπρόσωπον καὶ τραγοσκελέα, *caprina facie, hircinisque cruribus*. Ita habetur in *Herodoto*. Et *Jupiter Thebanus* erat κριοπρόσωπος, *arietinâ facie*. Latrator *Anubis* הנובח *caninâ*. *Bubaſtis*, ſive *Diana* feli erat ſimilis, quem ΒΟΥΒΑΣΤΟΝ *Ægyptii* appellabant. *Stephanus*, Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι βούβαστον τὸν αἴλουρόν φασι. Neque obſcurum, cur *Diana* ſic ab *Ægyptiis* vel dicta, vel picta fuerit. Cùm illam, ut reliquos Deos, *Typhœus* perſequeretur, in felem mutata eſt.

Fele ſoror Phœbi, *niveâ* Saturnia *vaccâ*,
Piſce Venus *latuit*, Cyllenius *ibidis alis*.

Ita *Ovidius* lib. 5. *Metam*. Fab. 5. Et quòd *Jupiter* arietis habet ſpeciem, nititur fabellâ non abſimili, quam vide apud *Herodotum*. Hujuſmodi ergo ſtatuas, quæ in *Ægypto* frequentes erant, *Græci* videntur intellexiſſe in loco *Moſis*, quem ita reddunt, Οὐ θύσουσιν ἔτι τὰς θυσίας αὐτῶν τοῖς ματαίοις, *Non immolabunt ampliùs hoſtias ſuas vanis*, id eſt, idolis, quibus nihil eſt vanius. *Idolum enim nihil eſt in mundo* 1. *Cor*. 8. *v*. 4. Unde eſt, quòd in *Prophetis* הבל, & און, *vanitas*, quandoque pro *idolo* ſumitur. Et *Act*. 14. v. 15. ἀπὸ τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν eſt *converti ab idolis*. Itaque juxta *Paulum* Rom. 1. v. 21. ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, *vani facti ſunt in ſermonibus ſuis*, qui *mutaverunt gloriam incorruptibilis* DEI *in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium*. Nec omittendum eſt etiam, 2 *Par*. 11. *v*. 5. in *Græca* verſione legi *Jeroboamum* Sacerdotes excelſorum conſtituiſſe τοῖς εἰδώλοις, καὶ τοῖς ματαίοις, *idolis, & vanis*. Quæ ambo reſpondent *Hebræo* לשעירים, τοῖς *ſeïrim*. Sed alterum videtur eſſe Gloſſema ex alia verſione huc intruſum. Utut ſit, ibi שעירים *ſeïrim*, eſſe *idola* ſuadent, quæ ſequuntur ולעגלים אשר עשה *& vitulis, quos fecerat*. Idola enim erant ii vituli, quos erexerat *Jeroboam*.

Tertiò, שעירים *ſeïrim*, *Moſi* eſſe *dæmones*, *qui coluntur in idolis*, putant plerique Interpretes. Ita enim *Chaldæi* reddunt, & *Syrus*, & *Arabs* uterque, & *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Neque res eſt ſine exemplo. Nam ad dæmones referunt *Græci*, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs* quod habetur *Eſ.* 13. v. 21. de *Babylonis* futura deſolatione, והשעירים *Et piloſi ſaltabunt ibi.* Et *Eſ.* 34. *v.* 14. de *Idumææ* deſertis, ושעיר *Et ſaïr* (ſeu *piloſus*) *ad ſocium ſuum clamabit*, id eſt, dæmon ad dæmonem, quorum ululatus *Arabicè* vocantur الهدهدة. *Alcamus* · الهدهدة اصوات الجن Alhadhada, *dæmonum voces.* Quomodo idem explicat زيزي *zizi* & ضـزي *dſizi* & العزيف *alazipho*, de qua voce hæc habet hic obſervanda, العزيف صوت الجن وهو جرس يسمع بالمفاوز بالليل Alazipho, *vox dæmonum*, *id eſt*, *ſuſurrus*, *qui noctu auditur in deſertis locis.* Et paulò poſt العزاف جبل بالدهنا علي اثني عشر ميلا من المدينة سمي لانه كان يسمع به عزيف الجن Alazapho, *mons in* Dahana *ad milliare duodecimum à* Medina, *ita dictum, quod in eo dæmonum ſuſurri audiantur.* Neque aliud voluit *Aquila*, cùm שעירים *ſeïrim*, reddidit τριχῶντας, unde Hieronymus *piloſos*. Saltem, ſi *Procopio* credimus, cui τριχῶντες ſunt dæmonum genus ſylveſtre & tenebroſum. Verba ſunt, Τούτους δὲ φασι τριχῶντας Ἀκύλας ὠνόμασε, δηλῶν κάθυλον, καὶ ἐσκοτισμένον δαίμονα· Et *Hebræi* varias afferunt cauſas, cur dæmones ſic appellantur. *Aben Ezra* in *Leviticum*, נקראו כן שנצטער הגוף הרואה אותם *Sic vocatur, quia mœret quiſquis illos videt.* Sequitur; והקרוב בעבור שיראו אותם המשוגעים כדמות שעירים *Sed verò ſimilius eſt ſic vocari, quia maniaci vident eos in ſpecie hircorum.* Quod idem ſequitur *Abarbanel* in *Eſaiam*. Et *Kimchius* in *Lexico*, *Eos ita nominat* Moſes, *quia hircorum ſpecie ſibi credentibus apparent.* *Maimonides* itidem in *More Nebochim* lib. 3. cap. 46. *Ex* Zabiis *quidam fuerunt, qui dæmones colebant, & eos exiſtimabant habere formam hircorum. Vnde etiam dæmones* שעירים ſeïrim, *hoc eſt, hircos appellabant. Quæ opinio* Moſis *ævo jam longè latèque in orbe diffuſa fuit, ſicut ait*, Levit. 17. v. 7. " *Et non ſacrificabunt ultrà ſacrificia ſua* לשעירים *hircis*, *id eſt*, *dæmonibus ita appellatis.* Huc refer, quòd in *Jamblichi Babylonicis* apud *Photium* τράγου τι φάσμα ἐρᾷ Σινωνίδος, *hirci ſpectrum quoddam deperit Sinonidem*, id eſt, diabolus hirci ſpecie: Et totam veterum Theologiam de *Pane*, *Fauno*, *Sylvano*, *Silenis*, & *Satyris*, qui & ipſi *hirci* dicti ſunt. Proinde *Etymologus* Tragœdiam ex eo nomen habere aſſerit, ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ Σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν τράγους, *quod chori plerumque ex* Satyris *conſtabant*, *quos hircos appellabant.* Quin *Arabicè ſatar*, Plur. *aſatir*, *hircum* ſonat. *Alcamus*, الستر العتود من الغنم Satar, *hircus è grege.* Et Plurale ibidem eſt. اساطر *aſatiro.* Scribitur etiam الصطر per *Sad.*

Et *Panis* nomen *Ægyptium* Mendes *hircum* ſignificabat, ut jam antè monuimus. Neque obſcurè colligitur ex ipſo *Moſe*, has ſuperſtitiones illius ævo in *Ægypto* jam invaluiſſe. Nam præter locum, in quo verſamur, ſunt & alia, quæ *Ægyptios* apertè docent gentem fuiſſe à vero DEI cultu prorſus alienam, & idololatriæ addictiſſimam. Profitetur enim *Pharao* ſe Deum planè ignorare *Exod.* 5. *v.* 2. *Quis*, inquit, *eſt Dominus*, *ut illius voci obſequar? Ego non novi Dominum.* Et de *Ægyptiacis* idolis palam agitur *Exod.* 12. *v.* 12. ubi minatur DEUS fore, ut judicia ſua exerceat in omnes *Ægypti* DEOS. Atque id impletum legitur *Num.* 33. *v.* 4. Quo reſpiciens *R. Eliezer* Capitulo 48. *Cùm*, inquit, *ex* Ægypto *egreſſi ſunt* Iſraëlitæ, *quid fecit Sanctus Benedictus? Deturbavit omnes imagines abominationum ipſorum*, *juxta illud* Num. 33. v. 4. "*Et Dominus in* "*illorum Deos judicia exercuit.* Quin eoſdem coluiſſe beſtias ex eo colligunt, quòd, cùm *Pharao* juberet *Iſraëlitas* in *Ægypto* ſacrificare, reſpondit *Moſes* Exod. 8. v. 26. *Non expedit ita facere, quia abominationem* Ægyptiorum *immolaremus Deo noſtro*, &c. *Et, ſi immolaremus abominationem* Ægyptiorum, *nonne illi nos lapidarent? Abominationem Ægyptiorum*, id eſt, boves, & oves, & capras, quas illi colunt, quas ſi immolaremus, id illis eſſet abominabile. Proinde *Onkelos* reddit, *Si immolaverimus* ית בעירא דמצראי דחלין לה *animal*, *quod* Ægyptii *colunt.* Et *Jonathan*, אמריא דהנון טעוותהון דמצראי מנהון ניסב ונקרבא קדם יי אלהן *Agni cùm ſint* Ægyptiorum *idola*, *ex iis ſumeremus quod offerremus Domino Deo noſtro.* Et *Syrus*, *ſi ſacrificamus.* ܕܢܕܒܚ ܕܚܠܬܐ ܕܡܨܪ̈ܝܐ ܠܥܝܢܝܗܘܢ *Deos* Ægyptiorum *in oculis ipſorum.* Et *Hieronymus*, *Quod ſi mactaverimus ea*, *quæ colunt* Ægyptii *coram iis.* Et *Gen.* 43. *v.* 32. ubi *Ægyptios* legimus non poſſe panem comedere cum *Hebræis*; *quia id* Hebræis *eſt abominatio*, ultima verba ſic interpretatur *Jonathan*, ארום בעירא דמצראי דחלין לה יהודאי אכלין *Quia beſtias*, *quas* Ægyptii *colunt*, Judæi *comedunt.* Nec multò aliter *Onkelos*, & *Arabs Pariſiis* editus لان طعامهم مكروه عندهم *quia illorum cibus his eſt abominabilis.* Qua in parte non ſolùm *Judaici*, ſed & *Græcanici* mores cum *Ægyptiacis* erant ἀσύστατοι. Unde eſt, quòd *Athenæi* libro ſeptimo Comicus *Anaxandrides Ægyptios* ita deridet,

Οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ,
Οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ ὁμονοοῦσ' οὔθ' οἱ νόμοι
Ἡμῶν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσιν πολύ.
Βοῦν προσκυνεῖς, ἐγὼ δὲ θύω τοῖς θεοῖς.
Τὴν ἔγχελυν μέγιστον ἡγῇ δαίμονα.
Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον παραπολύ.
Ego eſſe veſter non queam commilito,
Quando nec leges, *nec mores conſentiunt*,
Sed multis inter ſe intervallis diſſident.
Bovem tu adoras, *ego quem ſacrifico Diis.*
Anguillam numen eſſe reris optimum,
Quæ mihi putatur eſſe optimum obſonium.

Proinde non licebat *Ægyptio Græcum* hominem ſuaviari, ejuſve cultro, veru, aut ollâ uti, ut ſcribit *Herodotus* libri ſecundi capite quadrageſimo primo. Eodem quoque multi referunt, quòd *Ægyptii* paſtores averſabantur *Gen.* 36. *v.* 34. qui nimirum pecora non ſolùm paſcere, & ſaginare, ſed & mactare ſolent. Unde in hunc locum *Jarchius Ægyptios* pecudum paſtores ideo abominari aſſerit, לפי שהן להן אלוהות *quia illas pro Diis habent.* Nec *Moſis* ſolùm & *Joſephi* ætate Magia jam in *Ægypto* vigebat, *Gen.* 41. *v.* 8. Et *Jannes*, & *Jambres*, qui *Moſi* obſiſtere auſi ſunt, tam ex *Paulo* noti ſunt 2 *Tim.* 3. v. 8. quàm

quam ex *Judæorum*, *Græcorum*, *Romanorum*que monimentis. Sic *Exod.* 7. *v.* 11. verba *Moſis*; *etiam* Ægypti *Magi ſimiliter fecerunt per incantationes ſuas*, *Jonathan* ſic παραφράζει, ועבדו לחוד הנון יניס וימברים חרשין דמצרים בלחשי קוסמיהון היכדין *Etiam ſimiliter fecerunt* Janes & Jambres, Ægyptii *Magi, per muſſitationes incantationum ſuarum.* Et *Talmud Babylonicum* Tractatu *Menachoth* capite nono in *Gemara*, אמר ליה יוחני וממרא למשה תבן ארת מכנים לעפריים ואמר להו אמרי אנשי למתא ירקא ירקא שקול Moſi *dixerunt* Janes & Jambres, *Stramen tu infers in* Aphraim (*Ægypti* urbem, ubi multum ſtraminis) *Et reſpondit* Moſes, *Vulgo dicere homines, In urbem oleris olera deferto.* *Numenius* apud *Euſebium*, *Præpar. Evang.* lib. 9. pag. 241. Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς Αἰγύπτιοι ἱερογραμματεῖς ἄνδρες οὐδενὸς ἥττους μαγεῦσαι κριθέντες εἶναι, ἐπὶ Ἰουδαίων ἐξελαυνομένων ἐξ Αἰγύπτου· Μουσαίῳ γοῦν τῷ Ἰουδαίων ἐξηγησαμένῳ ἀνδρὶ γενομένῳ Θεῷ εὔξασθαι δυνατωτάτῳ, οἱ παραστῆναι ἀξιωθέντες ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ τῶν Αἰγυπτίων, οὗτοι ἦσαν, τῶν τε συμφορῶν, ἃς ὁ Μουσαῖος ἐπῆγε τῇ Αἰγύπτῳ, τὰς νεανικωτάτας αὐτῶν ἐπιλύεσθαι ὤφθησαν δυνατοί. Janes & Jambres *ſacri ſcribæ* Ægyptii, *viri Magicis artibus excellere judicati: tum cum* Judæi *ex* Ægypto *expulſi ſunt.* Muſæo (Moſi) *igitur* Judæorum *duci*, *viro, qui precibus apud Deum multùm poterat, hi opponi digni habiti ſunt ab* Ægyptiorum *populo. Et calamitatum, quas* Muſæus Ægypto *intulit, potiſſimas ſolvere poſſe viſi ſunt.* *Plinius* lib. 30. cap. 1. *Eſt & alia Magices factio à* Moſe, *&* Jamne, *&* Jochabele, Judæis *pendens.* In his erratum multiplex. 1. Quòd *Moſem* Prophetam ſanctiſſimum in Magorum cenſu numerat. 2. Quòd *Jamnem*, vel *Jannem*, *Moſis* in *Ægypto* antagoniſtam, pro *Judæo* habet. 3. Quòd *Jochabelem*, ſeu *Jochabedem* veriùs, matrem *Moſis* *Exod.* 6. *v.* 20. & *Num.* 26. *v.* 59. inter Magos recenſet; quia in aliquo *Græculo* legerat Magorum factionem aliquam cœpiſſe ἀπὸ τοῦ Μωσέως τοῦ Ἰωχάβηλου, καὶ τοῦ Ἰαννοῦ, quod reddi debuerat à *Moſe*, *Jochabelis* filio, & *Janne*, non à *Moſe*, *Jochabele*, & *Janne*, quomodo putavit *Plinius.* Sunt, qui pro *Jochabele* ſcribunt *Jotape*, nullo ſenſu. *Apulejus Apologiâ* ſecundâ, *Ego ille ſim* Carinondas, *vel* Damigeron, *vel* Hiſmoles, *vel* Joannes (lege *vel is* Moſes, *vel* Jannes) *vel* Apollonius, *vel ipſe* Dardanus, *vel quicunque alius poſt* Zoroaſtrem & Hoſthanem *inter Magos celebratus eſt.* Ubi rurſus *Moſes* cum *Janne* inter Magos recenſetur eodem errore, quo priùs. In *Palladii Lauſiacis* capite vigeſimo narratur *Macarius* in vaſta ſolitudine *Jannis* & *Jambris* fratrum, qui propter Magicæ artis peritiam apud *Pharaonem* primo loco erant, κηποτάφιον, id eſt, *ſepulchrum* in horto viſitâſſe. Verba ſunt, Ἐπεθύμησεν ποτε εἰς τὸ κηποτάφιον εἰσελθεῖν τοῦ Ἰαννοῦ, καὶ Ἰαμβροῦ, τῶν μαγῶν τῶν ἐπὶ τοῦ Φαραώ, χάριν ἱστορίας, ἢ καὶ συντυχίας τῶν ἐκεῖσε δαιμόνων. Ἐλέγετο γὰρ παμπόλλους, καὶ χαλεποὺς ἀποκεκληρῶσθαι παρ' αὐτῶν ἐκείνων τῷ τόπῳ ἐκείνῳ δαίμονας δι' ὑπερβολὴν τῆς ἀτίμου τέχνης αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τὸ κηποτάφιον γέγονεν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰαννοῦ καὶ Ἰαμβροῦ τῶν ἀδελφῶν δι' ὑπερβολὴν τῆς μαγικῆς τέχνης τὰ πρῶτα ἐχόντων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρὰ τῷ Φαραώ. *Optavit aliquando in ſepulchrum ingredi, quod in horto habebant* Jannes & Jambres *ſub* Pharaone *Magi, ut videret, & occurreret dæmonibus, qui illic ſunt. Dicebantur enim infamis illorum artis vi locum illum eſſe ſortiti multi, & moleſti dæmones. Factumque fuerat hoc hortenſe ſepulchrum ab illis ipſis fratribus* Janne & Jambre, *qui propter Magicæ artis præſtantiam tum temporis apud* Pharaonem *primas tenebant.* Hæc de ſuperſtitione *Ægyptiorum*, cui *Iſraëlitas* in multis adhæſiſſe, dum in *Ægypto* erant, ex *Joſua*, & *Ezechiele* conſtat. Quorum ille ſic habet *Joſ.* 24. *v.* 14. *Auferte Deos, quibus patres veſtri ſervierunt trans fluvium, & in* Ægypto. Hic autem *Ezech.* 20. *v.* 5. 6. &c. *Apparui eis in terra* Ægypti, *& levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra* Ægypti. *Et illis dixi, Unusquiſque offenſiones oculorum ſuorum abjiciat; & in idolis* Ægypti *nolite pollui: ego enim Dominus ſum Deus veſter. Sed irritaverunt me, noluĕruntque me audire. Unusquiſque abominationes oculorum ſuorum non projecit: nec idola* Ægypti *reliquerunt.* Et capite 23. *v.* 2. 3. *Duæ mulieres matris unius filiæ fuerunt* (nempe *Judâ*, & *Iſraël*) *quæ in* Ægypto *fornicatæ ſunt in adoleſcentia ſua*, id eſt, idolis ſe proſtituerunt. Meritò igitur *Iſraëlitis* ex *Ægypto* eductis dixit *Moſes*, *Non offerent amplius ſacrificia ſua piloſis* (id eſt, *hircis*, vel *idolis*, vel *dæmonibus*) *cum quibus* (in *Ægypto*) *ſcortati fuerant.* Et, ut rectè notat *Aben Ezra*, מלת עוד תורה שכן היו ישראל עושין במצרים *Dictio* עוד (id eſt, *adhuc*, vel *amplius*) *docet* Iſraëlitas *in* Ægypto *ita feciſſe.*

Secundum *hircorum* nomen, עתודים *atthudim*, vel *athudim*, in ſacris libris non occurrit, niſi in Plurali numero; ſed Singulare عتود *athud* apud *Arabes* eſt frequens; & definitur in *Alcamus* الحولي من اولاد المعز *E capræ catulis qui annicu lus eſt.* Idem alibi الجذع dicit eſſe ولد الضان كالعتود من المعز *fœtum ovis, ut* alathud *eſt fœtus capræ.* Damiri *athud eſt* الصغير من اولاد المعز اذا قوي ورعي واتي عليه حول *Parvus è capræ catulis cùm invaluit, & paſcitur, & primum annum attigit.* Ut ferè idem ſit, quod שעיר, quamvis diſtinguat *Kimchius*, cui è capræ catulis הגדולים נקראו עתודים ותישים והקטנים שעירים *majores vocantur* athudim, & thajaſim, & *minores* ſeirim. Quòd illum colligere puto ex eo, quod nunquam legas עתודי עזים, nec תישי עזים, quomodo paſſim שעירי עזים; quaſi שעירים adhuc ſubſint matribus. Sed fortaſſe שעירי עזים, ad verbum *piloſi caprarum*, dicuntur διακριτικῶς non ratione ætatis, ſed ut ita diſtinguantur ab aliis piloſis animalibus, quod jam antè monuimus. Utut ſit, vox עתודים propriè *paratos* ſonat. Et in hircos quadrat id nomen, cùm ad ſacrificia, ad lanienam, ad commercia, ad coitum, ad præcedendum gregem, & ad alia, ut ita dicam, hircorum munia obeunda parati ſunt, & idonei. Itaque עתודים ad hæc omnia adhiberi videas. Ad ſacrificia, *Pſ.* 65. *v.* 15. *Holocauſta pinguium arietum offeram tibi cum ſuffitu. Parabo boves* עם עתודים *cum hircis.* Ad commercia, *Ezech.* 27. *v.* 21. Arabes, *& omnes Principes* Kedar *erant negotiatores mercium manus tuæ, agnis, arietibus*, ועתודים *& hircis.* Et *Prov.* 27. *v.* 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum, & pretium agri* עתודים *hirci*, id eſt, ex eorum pretio agrum comparare poteris. Ad coitum, *Gen.* 31. *v.* 10. *Et ecce* העתודים *hircos, qui pecudes ineunt.* Denique ad præcedendum gregem, *Jerem.* 50. *v.* 8. *Eſtote* כעתודים *velut hirci ante gregem.*

Itaque, ut Principes (*a*) אלים, & (*b*) כרים id eſt, *arietes*, ita etiam עתודים, id eſt, *hirci*, quandoque appellantur; quia ut arietes, ita etiam hirci gregem præcedunt. Sic *Eſ.* 14. *v.* 9. כל עתודי ארץ *omnes hirci terræ*, id eſt, omnes Principes terræ. Ita ſumunt *Græci*, *Hieronymus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Rabbini* omnes Et ipſe *Propheta* ita explicat, cùm addit ἐπεξηγητικῶς כל מלכי גוים *omnes Reges gentium.* Sic etiam *Zachar.* 10. *v.* 3. *Contra paſtores iſtos excan-*

(*a*) *Exod.* 15. *v.* 11. *Pſ.* 29. *v.* 1. *Ezech.* 17. *v.* 13. & 32. *v.* 21.
(*b*) 2 *Reg.* 11. *v.* 4. 19. *Ezech.* 21. *v.* 22.

duit ira mea, ועל עתודים *& in hircos animadvertam:* quod *Chaldæus* ita reddidit, *In Reges fuit furor meus* ועל שולטניא *& in Sultanos (ſeu principes) ego eorum peccata viſitabo.* Et *Jarchius, Aben Ezra, Kimchius,* & *Abarbanel* hæc referunt ad *Seleucidas,* qui in *Judæos* ſuperbè dominati ſunt. Quale eſt, quòd *Dan.* 8. *v.* 5. *Alexander* vocatur *hircus caprarum.*

Eſt, cur *Attidis*, vel *Athydis Phrygium* nomen fluxiſſe credam ex illo עתוד *atthud*, vel *athud*. *Arnobius* hircinum eſſe nomen *Atydis*, & ab hirco ſumptum apertè docet, cùm de *Atyde* ſic habet libro quinto; *Repertum neſcio quis formas lacte alit, hirquino* (lege) (c) *formis lactis alit hirquini*, id eſt, caſeis) *Et quoniam* Lydia *ſcitulos ſic vocat, vel quia hircos* Phryges *ſuis atages locutionibus nuncupant, inde* Atys *nomen ut ſortiretur effluxit.* Et infrà eodem libro, *Atydem eum nominamus. Solem, inquit, ſignificamus, & dicimus,* &c. Item, *Quid tandem de vobis Sol aureus meruit, ut ei cum ſemi-viro faceretis vocabulum iſtud eſſe commune: ſin hirquinum, &* Phrygium *eſt.* Sic alicubi apud *Euſtathium* Ἀτῆγοι dicuntur αἶγες ἄῤῥενες. Ex his conſtat *Arnobium* in ea fuiſſe ſententia *Atydem* habuiſſe nomen à *Phrygia* voce *Atages*, quâ hircos vocant. At mihi nomen *Atydis* eſt purum putum *Hebræum* עתוד *athud*; quod *Phryges* putaverim in *atages* deflexiſſe ævo poſteriore, quomodo ex *Carthada Carthago* facta, ut alibi docuimus.

(c) Vide Meſnagii Gall. orig. in voce Fromage.

Tertium *hircorum* nomen צפיר *tſaphir*, nemo *Hebræorum* uſurpavit ante (d) *Danielem*, & (e) *Eſdram*; quorum ille in captivitate *Babylonica*, hic paulò poſt reditum ſcripſit. Et *Dan.* 8. *v.* 21. poſt והצפיר additur השעיר ἐπεξηγητικῶς, quia צפיר potiùs *Chaldæum* eſt. Itaque, ut in Ἀββᾶ, ὁ πατὴρ, *Marc.* 14. *v.* 36. *Rom.* 8. *v.* 15. *Gal.* 4. *v.* 6. vox prior, quæ *Syra* eſt, per poſteriorem explicatur, quæ eſt *Græca*, ita, quo loco diximus, *Chaldæum* צפיר explicatur per *Hebræum* שעיר. *Chaldaicè* porrò ut צפר *manè ſurgere*, & צפרא *auroram*, ita צפיר propriè *matutinum* ſonat. Quo nomine cur primùm à *Chaldæis*, deinde etiam ab *Hebræis* appellatus fuerit *hircus*, nemo facilè dixerit. An quia per æſtatem ſummo manè capræ æque, ac oves ducuntur ad paſcua? *Varro*, *Ruſticorum* libri ſecundi capite ſecundo, *Æſtate, primâ luce exeunt paſtum.* *Virgilius* libro tertio *Georgicorum*,

At verò Zephyris *cùm læta vocantibus æſtas,*
In ſaltus utrumque gregem, atque in paſcua mittes,
Luciferi *primo cum ſidere.* --------

Columella lib. 8. cap. 3. *De temporibus autem paſcendi, & ad aquam ducendi per æſtatem, non aliter ſentio quam ut prodidit* Maro &c. *Palladius* lib. 12. cap. 13. *Æſtivis menſibus paſcantur ſub lucis initio.* *Calphurnius* Ecl. 5. *ante diem pecus exeat.* Aut ſi quæ ratio quæritur caprino generi peculiaris, eo forte pertinebit, quod à *Plutarcho* refertur in libro *Utra animal,* &c. capras certo anni tempore (nempe tum cùm canicula oritur unà cum Sole) ἐκεῖ ςρεφομένας ἀποβλέπειν πρὸς τὴν ἀνατολὴν, *eo converſas ortum reſpicere.*

(d) Dan. 8. v. 5. 21.
(e) Eſd. 6. v. 17. & 8. v. 35. 2 Par. 29. v. 21.

Quartum & ultimum hirci nomen eſt תיש *thajis*. Neque enim תיש eſt *aries*, ut reddidit *Hieronymus*, *Prov.* 30. *v.* 31. nec *taxus*, ut nonnullis placet, nec hircus minor, id eſt, *hædus*, ut habetur in *Pagnini* Lexico, ſed hircus, ut tres illæ voces, quas jam explicavimus. Quod planum facit 1. conſenſus interpretum, qui in hanc verſionem magno numero concurrunt: 2. vicinæ linguæ, *Chaldæa*, & *Syra*, cui ܬܝܫܐ *thajeſa*, & *Arabica* præcipuè, cui تيس *thais*, hircum ſonat. Sic *Avicenna* lib. 2. لحية التيس eſt τραγοπώγων *barba hirci*. Ibid. cap. *De carne*, لحم التيس ردي مطلق *Caro hirci eſt abſolutè mala.* Et lib. 3. (f) دم التيس *Hirci ſanguis in domo defoſſus fugat pulices.* In *Alcamus* معنز كالتيس اللحية explicatur لحية *cujus barba eſt inſtar hirci.* Et الوغف ibidem eſt corii, aut panni fruſtum, quod alligatur على بطن العتود او التيس *ſuper ventrem* athud, *aut* thais, ne lotium ſuum ebibat, aut fœminam ſubigat. Unde colligas *athud* & *thais* illi eſſe ſynonyma. Sic in verſione *Pſalm.* 65. *v.* 14. *Offeram tibi boves,* وتيوس وجدا *& hircos, & hædos.* Utrumque reſpondet *Græco* χιμάρων, & *Hebræo* עתודים. Sed videtur id ex duplici verſione natum, quarum una جدا *hædos*, altera وتيوس *hircos* reddiderat. Ut *Hebr.* 9. *v.* 13. δι' αἵματος τράγων, *Erpeniana* verſio reddidit بدم الجدا *per ſanguinem hædorum*, & *Pariſ. per ſanguinem* التيوس *hircorum.* 3. Sed hoc potiſſimum, quod ex ipſo contextu palam eſt תיש eſſe *hircum*, ubi in Scriptura occurrit. Sic *Gen.* 30. *v.* 36. *Removit in illa die* את התישים *hircos faſciatos & maculoſos, & omnes capras punctis diſtinctas & maculoſas.* Et *Gen.* 32. *v.* 14. *Jacob* offert *Eſavo capras ducentas,* ותישים עשרים *& hircos viginti, & oves ducentas, & arietes viginti* proportione decuplâ utrobique ſervatâ; quam *Varro*, *De re ruſtica*, ſuo commendat exemplo libri ſecundi capite tertio, *De maribus*, inquit, *& fœminis idem ferè diſcrimen, ut alii ad denas capras ſingulos parent hircos, ut ego.* 2 Paral. 17. *v.* 11. *Arabes Joſaphato* Regi pro tributo ſolviſſe leguntur *arietum ſeptem millia, & ſeptingentos,* ותישים *& hircorum ſeptem millia, & ſeptingentos.* Nempe utriuſque in *Arabia* pecoris magnum fuiſſe proventum conſtat ex *Ezech.* 27. *v.* 21. *Eſ.* 60. *v.* 7. &c. Et de *Arabum*, *Nabatæorumque* hircis, & capris in hiſtoria ladani nonnulla habent (g) *Herodotus*, & (h) *Plinius*. Vocis תיש in Scripturis nullum eſt alibi veſtigium, præterquam *Prov.* 30. *v.* 31. ubi recenſetur inter animalia מיטיבי צעד, id eſt, quæ magnificè incedunt. Quod intelligunt priſci Interpretes de hirco, qui præcedit gregem. Hinc *Septuaginta*, τράγος ἡγούμενος αἰπολίου. Et *Arabs* التيس المتقدم القطيع Et *Syrus*, ܬܝܫܐ ܕܡܕܒܪ ܠܥܢܐ Omnes eodem ſenſu, quia ut leo, & equus, de quibus proximè actum in *Solomonis* loco, quem citavimus, ita etiam hircus cum quadam pompa incedit, tum cùm, barbæ & ſexûs fiduciâ, præit gregem. Hoc *Ælianum*, non latuit, qui cùm de capra dixiſſet, quæ in ovillo grege eſt, libri ſeptimi capite vigeſimo ſexto, Οὐκ ἀξιοῖ ᾗ προβάτων ἐξηγεῖν, ἀλλ' ἡγεῖσθαι ἦν αὐτὴν δεῖν καὶ ἐν τῆς βαδίσεως ὁμολογεῖ· *Dedignatur autem in extremo ovium agmine ſubſiſtere, ſed ſe præcedere debere ipſo inceſſu profitetur*, de hirco ſtatim addit, Προθεῖ γοῦν ἐκεῖνα (malim ἐκείνη) καὶ μὲν τοι ᾗ αὐτὰς τὰς αἶγας ὁ τράγος τῷ γενείῳ θαῤῥῶν, ᾗ κατά τινα φύσιν θαυμαςὴν ᾗ θήλεος προηγεῖον (lege προκρίνων) τὸ ἄῤῥεν. *Illic autem etiam ipſas capras præcurrit hircus, barbâ fretus, & mirabili quodam naturæ inſtinctu marem fœminæ præferendum judicans.* Unde *Pollux*, (i) Ὁ ᾗ τῶν αἰγῶν ἡγεμὼν τράγος, *Caprarum verò dux hircus eſt.* Et *Jerem.* 50. 8. *Eſtote velut hirci* לפני צאן *ante gregem.* In quæ verba *R. Selomo* דרך העתודים ללכת לפני העדר בראש העזים *Hirci gregem præire ſolent in capite caprarum.* Quæ quidem facilia ſunt. At *Chaldæi* Interpretis quis hæc

(f) Fen. 6. tract. 3. c. 11.
(g) Lib. 3. cap. 112.
(h) Plin. lib. 12. cap. 17.
(i) Lib. 1. cap. 12. ſect. 19.

hæc capiat ותישא דאזל בירת גיורא *Et hircus, qui it in peregrini domum?* Quid hæc ad mentem *Solomonis?* Quis fando unquam audiit hircum magnificentiùs ferri, & majori pompâ incedere in advenæ, quam in civis ædibus? Res certè eſt tam ridicula, ut Interpretes ne conati quidem ſint illam explicare, ne viderentur velle cum ratione inſanire. Sed locus eſt de mendo ſuſpectus, & pro בירת גיורא, legendum ſuſpicor בינת גיורה, *inter gregem*, גורא vel גיורא, eſt *grex*, unde Plural. גורי עזין *greges caprarum*, 1 Reg. 10. v. 27. Et *Syrus* hoc ipſo loco ܘܬܝܫܐ ܕܐܙܠ ܒܪܝܫ ܥܢܐ *Et hircus, qui incedit in capite gregis.* Et בינת pro בין, id eſt, *inter*, paſſim uſurpat *Proverbiorum Chaldæus* Paraphraſtes. Exempla ſunt *Prov.* 1. *v.* 14. & 8. *v.* 2. & 14. *v.* 9. & 15. *v.* 31. & 17. *v.* 2. & 18. *v.* 18. Quin בירת retineri poteſt ex *Syrorum* dialecto, quâ בירת eſt idem, quòd בין. Itaque, ſi ſolum ו mutaveris in ז, ut ex גיורא fiat גיזרא, quæ mutatio eſt leviſſima, cum *Vau* & *Zajin* ſint perſimiles literæ, ex ἀτοπίᾳ illa, quam diximus, ſenſus emerget valde commodus, nempe hircum cum faſtu & pompa ferri, cùm incedit inter gregem, id eſt, in medio grege, quaſi capris ſuis ſe venditet. Et *incedere inter gregem* hic idem erit, quod in aliis *ante gregem*, aut *in capite gregis.* Unum addo, apud *Arabes* ut عنز non ſolùm *capram*, ſed & *capream* ſignificat, ita تيس etiam ad *ibices*, & *capreolos* extendi. *Alcamus*, التيس الذكر من الظبا والمعز والوعول واذا اتى عليه السنة Thais *mas eſt caprarum, caprearum, & ibicum, cùm primum annum attigit.* Idem etiam in *Damire* habetur, & in *Gianhari.* Et rurſus in *Alcamus*, تيس الظبا البغيبغ *Albogaibag* redditur تيس السمين *hircus caprearum pinguis.* A voce تيس *capra in hirci modum cornuta* تيسا dicitur, & تياس *qui hircos multos poſſidet*, & تيسة *fœtor hircinus*, & استتيس τραγίζειν, id eſt, *hircum libidine, vel fœtore referre.*

Quintum hirci nomen aliqui ſumunt ex 2 *Reg.* 17. *v.* 30. Ubi *Hamathæorum* idolum אשימה *aſima*, Talmudici ברחא קרחא *hircum glabrum* explicant in *Sanhedrin* capite ſeptimo. Sed hoc tam fabuloſum puto, quàm quod habet *Aben Ezra* in Præfatione in librum *Eſther*, *Cuthæos* ſeu *Samaritanos* initio *Pentateuchi* pro ברא אלהים *Creavit DEUS*, ſcripſiſſe ברא אשימא, *Creavit aſima*, quod falſum eſſe, vel pueri jam ſciunt, cùm in omnium manibus verſetur *Samaritanorum Pentateuchus*, in quo primus verſus idem eſt, qui in editione *Judaica*, nec *Aſima* in toto opere nominatur uſpiam. Aliis *aſima* eſt *agnus*, quod habent ex *Talmude Hieroſolymitano.* Aliis denique eſt הקוף, *ſimia*, credo propter alluſionem cum *Latino ſimiæ* nomine. In qua ſententia eſt *Elias* in *Thisbi*, voce אשמאי: quaſi *ſimiæ* vox ab *Aſima* ſit deducta, cùm à *ſimitate* dicatur. Unde etiam *enaris*, quaſi ſine naribus, & *Phœnicibus* חרים *harim.* Unde *Arimi* in *Pithecuſis* inſulis, quæ *Romanis Enariæ*, ut alibi multis probamus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM

De Hirco *Azazel*, qui vulgò *emiſſarius* dicitur.

Vox Azazel *ignota. In ea myſterium. Nonnullis montis nomen. Vox compoſita, ut multis placet, qui refelluntur. Aliis* Azazel emiſſarius *tanquam ex* Græca *verſione. In qua tamen aliud* ἀποπομπαῖος, nempe *ἀποτρόπαιος*, averruncus, depulſor malorum. Heſychius *emendatus.* Πομπαῖος Ἑρμῆς. Ἀποδιοπομπεῖος. *Sors una Domino, altera* τῷ ἀποπομπαίῳ, *id eſt*, averrunco Dæmoni, *juxta* Julianum Apoſtatam. *Ita* Hebræis Azazel *Dæmon, cui hircus oblatus die propitiationum. Hoc uno die cur* Satan *in homines nihil poſſit, ratio* Cabaliſtica. Valentinianis *etiam &* Magis Azazel *Dæmon. Qui omnes confutantur. Etiam hircus* Azazel *Deo devotus.* Azazel *neque* mons *eſt, neque* hircus emiſſarius. *Nova vocis explicatio ex* Arabiſmo. Tityrus, *&* muſimon, *quid propriè. Victima, DEI cibus. Etiam hircus* Azazel *coram Deo ſiſtitur. Lingua coccinea, capiti hirci* Azazel *imponi ſolita die propitiationum, ex albeſcebat in ſignum propitiationis. A* Chriſti *morte deſiit hoc miraculum, & Templi valvæ ſponte apertæ ſunt. Cur manus à Sacerdote victimæ capiti impoſitæ. Manu-miſſionis ritus. Idem in* Ægypto *factum. Ibidem ab animantium capite abſtinebant. Oratio ſummi Sacerdotis ad Deum die propitiationum. Quis ſit vir* עתי Levit. 16. v. 21. *Quò hircus ſit ablegatus, & quo ritu, & per quos. Iter* Sabbati. *Hircus in præcipitium detruſus vi* θεηλάτῳ. *Potiùs* ἄφετος, *id eſt*, liber dimiſſus, *ut apud* Græcos *&* Arabes *ſacra animalia. Horum* Græca *nomina &* Arabica. *Iſte hircus, ut paſſer emiſſus* Levit. 14. v. 4. 49. *Uterque Chriſti redivivi typus. Hircus ille* κάθαρμα, *& piacularis hoſtia.* Jonathan *emendatus.* Græcos *vulgari Adagio* Κατ' αἶγας ἀγρίας, in ſylveſtres capras *imminentia mala amandâſſe.*

Locus poſtulat, ut diſcutiamus quid ſit עזאזל *Azazel* Levit. 16. ubi legitur verſ. 8. *Aaron ſortes jaciet ſuper duos hircos, ſortem unam Domino, & ſortem unam* לעזאזל *Azazeli.* Et verſu. 10, *Et hircus, in quem ceciderit ſors*, Azazeli *ſtabit vivus, coram Domino, ut per eum fiat propitiatio, & mittatur ad* Azazelem *in deſertum.* Et verſu. 26. *Et qui miſerit hircum ad* Azazelem, *lavabit veſtes ſuas*, &c. In iis locis quid propriè ſit *Azazel*, magno molimine quærunt interpretes, neque dum id conſtat ſatis. Prudentiores vocem *Hebræam* relinquunt ἀνερμήνευτον, ut è multis interpretationibus lectori libera ſit optio. Ita *Jonathan*, *Onkelos*, *Samaritanus*, & plerique recentiorum. *Aben Ezra* in hac dictione magnum aliquod myſterium ſubeſſe ſignificat, quod nemo poſſit capere ante annos virilitatis. Multis *Azazel* eſt nomen montis in quem hircus deducebatur. *R. Selomo* עזאזל הוא הר עז וקשה צוק וגבוה שנאמר ארץ גזרה חתוכה Azazel *eſt mons aſper, & confragoſus, anguſtus, & celſus, qui (verſu vigeſimo ſecundo) dicitur terra* גזרה *id eſt, ab aliis divulſa, & exciſa.* Quod ex *Jonathane* ſumptum, qui, cùm alibi vocem עזאזל *Azazel*, invariatam retineat, tamen in fine decimi verſus *Hebræa* verba, לשלח אותו לעזאזל למדברה *ad mittendum eum ad* Azazelem *in* de-

deſertum, ita reddit לשדרא יתיה במתת באתר תקיף וקשי במדברא דצוק דהוא בית הדורי *ad mittendum eum ad mortem in locum aſperum & confragoſum, in deſerto* Tſuk, *qui eſt locus flexuoſus. Arabes* quoque pro *ad Azazelem* ubique habent الجبل العزاز *ad montem* azaz, vel *ad montem aſperum.* Nam عزاز *azaz*, id propriè ſonat. Et *R. Saadias Gaon*, putat eſſe vocem compoſitam ex עזז & אל, ut mons עזאזל *azâzel* dicatur pro עזזאל *azazel*, id eſt, *mons aſper Dei.* Quo ſenſu celſos montes *David* appellat הררי אל *montes Dei* Pſ. 36. v. 7. Idem ſenſiſſe videtur *Syrus*, qui hic habet ܠܥܙܐܙܠ. Sed *R. Levi* meritò rejicit hanc originationem; quia *Moſes* non ſcribit עזזאל *azazêl*, ſed עזאזל *azâzel*, literâ *Aleph* insertâ inter duo *Zajin*. Quod eſſet divellere literas Sacri nominis monoſyllabi, & biliteri. Itaque *Hebræorum* alii, *Kimchius, Pomarius, Aquinas*, &c. literarum ordine ſervato, vocem עזאזל *azâzel*, conflatam eſſe dicunt ex עז ez, *caper*, & אזל azal, *abîit*, & inde nomen inditum monti, in quo caper oberrabat, eò miſſus à Sacerdote. Quæ originatio priore nihilo eſt melior. Nam עז non eſt *caper*, aut *hircus*, ſed *capra*. Nec genere conveniunt עז & אזל. Illud Fœmininum eſt, hoc Maſculinum. Proinde vox non potuit ex utroque conflari.

Tamen id ipſum ſequuntur, quotquot volunt עזאזל *azazel* fuiſſe nomen hirci in deſertum emiſſi: in quâ ſententia eſt magna pars recentiorum. Itaque ex illorum mente verba *Moſis* ſic reddenda ſunt, *Aaron jaciet ſortes ſuper duos hircos, ſortem unam Domino*, id eſt, in hircum Domino mactandum; *& alteram in Azazelem*, id eſt, in hircum in deſertum abiturum & dimittendum. Quo pertinere volunt quod habet *Symmachus* εἰς τράγον ἀπερχόμενον, *in hircum abeuntem.* Et *Aquila*, εἰς τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον, *in hircum, qui in deſertum dimittitur.* Et *Seniores*, τῷ ἀποπομπαίῳ, vel εἰς τὴν ἀποπομπήν. Atque in hanc rem citantur *Græci Patres*, quibus ὁ τράγος ὁ ἀποπομπαῖος hircus eſt, qui in deſertum emittitur. *Theodoretus* in *Leviticum*, Ὁ τράγος ἀποπομπαῖος ἐκλήθη, ὡς ἀποπεμπόμενος εἰς τὴν ἔρημον. *Cyrillus* in *Glaphyris*, Τῶν τράγων ὠνομασμένων, τοῦ μὲν ἑνὸς κυρίου, τοῦ δὲ ἑτέρου ἀποπομπαίου, διὰ τὸ ἀποπέμπεσθαι. Unde eſt, quòd ὁ ἀποπομπαῖος *Hieronymo* eſt *caper emiſſarius.* Interim certum eſt has voces longè alium habere uſum apud *Græcos* Scriptores. Illis enim ἀποπομπὴ, fere eſt ἀποτροπὴ, id eſt, *malorum depulſio, quæ fit per ſacrificia, & preces.* Quales fieri ἀποπομπὰς dicit *Iſocrates* in Oratione ad *Philippum*, ut avertantur mala, quæ nobis à noxiis Diis imminent. Unde *Harpocration*, ἀποπομπὰς, ἀποτροπάς· Ἰσοκράτης Φιλίππῳ. Et *Suidas*, Ἀποπομπὴ, ἀντὶ τοῦ ἀποτροπή. Quin feſta hujuſmodi ſacrificiis dicata ἀποπομπαὶ dicebantur. Et ἀποπομπαῖοι Θεοὶ, *Dii averrunci*, id eſt, qui mala credebantur avertere. *Heſychius*, Ἀποπομπαὶ, ἡμέραι τινὲς, ἐν αἷς θυσίαι ἐτελοῦντο τοῖς πομπαίοις Θεοῖς, Legendum ἀποπομπαίοις. Θεὸς πομπαῖος unus eſt *Mercurius*, quem in *Ajace Sophoclis* verſu. 844. *Ajax* ita invocat, gladio ſuo ſe confoſſurus,

------ καλῶ δ᾽ ἅμα
Πομπαῖον Ἑρμῆν χθόνιον, εὖ με κοιμίσαι·

Rogo ſimul Pompæum Mercurium *ſubterraneum, ut me ſuaviter conſopiat.* Πομπαῖον, id eſt, τὸν ψυχοπομπὸν, ut exponit *Scholiaſtes*, ſeu Deum illum, qui animas (*a*) *ſub triſtia Tartara mittit.* Sed ἀποπομπαῖοι Θεοὶ, vel δαίμονες, iidem, qui ἀποτρόπαιοι, vel *averrunci. Pollux* lib. 5. cap. 26. Οἱ δὲ δαίμονες, οἱ μὲν λύοντες τὰς ἀράς, ἀλεξίκακοι λέγονται, ἀποπομπαῖοι, ἀποτρόπαιοι, λύσιοι, φύξιοι. Hinc *Suidas*, Ἀποπομπαῖοι, Θεοί τινες οὕτως ἐκαλοῦντο. De his ſcripſiſſe *Apollodorum* libro ſexto *De Diis*, qui hodie non habetur, ex his

(*a*) *Æneid. lib.* 4.

Harpocrationis ſcimus: Ἀποπομπαῖοι, τινες ἐκαλοῦντο Θεοὶ, περὶ ὧν Ἀπολλόδωρος ἐν ἕκτῳ περὶ Θεῶν διείλεκται. In eo numero *Herculem* cenſebant, & *Apollinem*, & Διοσκούρους, & *Jovem* omnium principem. Unde natum verbum elegans ἀποδιοπομπεῖσθαι, id eſt, ἀποτρέπεσθαι διὰ τοῦ ἀποπομπαίου Διός. Itaque, cum hircum *Septuaginta Seniores* in deſertum mitti ſcripſerant εἰς τὴν ἀποπομπὴν, *Joſephus* intellexit ἀποτροπὴν, vel, quod idem eſt, ἀποτροπιασμόν. Is enim ita de hirco illo *Antiquitatum* libri tertii capite decimo, Εἰς τὴν ὑπερόριον ἐρημίαν πέμπεται ἀποτροπιασμὸς, καὶ παραίτησις τοῦ πλήθους παντὸς ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ἐσόμενος. *In remotum deſertum amandatur, ut ſit malorum depulſio, & populi pro peccatis ſatisfactio.* Et *Julianus Apoſtata* hoc *Moſis* loco abutitur, ut eum ſcripſiſſe probet ὑπὲρ ἀποτροπαίων, id eſt, *De Diis averruncis*, quod multis refellit *Cyrillus* libro nono in *Julianum*. Sed & inter ejuſdem *Cyrilli* Epiſtolas una extat bene longa ad *Melitenes* Epiſcopum *Acacium* (*b*) Περὶ τοῦ ἀποπομπαίου, quâ in eos acriter diſputat, qui ex eo, quòd in *Græca* verſione legerant in duos hircos jactas fuiſſe ſortes, unam Domino, & alteram τῷ ἀποπομπαίῳ, colligebant ex duobus hircis unum quidem Deo ad ſacrificium deputari, τόν γε μὴν ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινι, καὶ πονηρῷ, καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἱερέως, καὶ ἐκ νομικοῦ θεσπίσματος, *alterum autem ad averruncum aliquem malum & impurum Dæmonem in deſertum fuiſſe amandatum, idque per ſacram manum, atque ex decreto Legis.* Nec eſt, quòd quis hic dicam ſcribat *Græcis* interpretibus, quaſi ambiguâ verſione huic errori anſam dederint, cùm ex *Hebræis* etiam in hunc eundem lapidem multi impegerint. Ita *Menachem* in *Leviticum* ex hoc loco colligit עזאזל *Azazel* unum eſſe ex quatuor Dæmonum anteſignanis, quorum hæc ſunt nomina, ſi recutito credimus, סמאל, עזאזל, עזאל, מחזאל, *Sammaël, Azazel, Azael*, & *Machazeel.* At in *Capitulis* R. Eliezer *Azazel* Dæmon idem, qui *Sammael*, cui cur *Iſraëlitæ* hircum obtulerint die propitiationum, prout concludere ſe putat ex verbis *Moſis*, en tibi jocularem rationem capite quadrageſimo ſexto: *Die, quo data fuit Lex, Deum Sanctum, & Benedictum ita compellavit* Sammaël; *Domine mundi, cur in reliquos totius orbis populos mihi dediſti poteſtatem præter ſolos* Iſraëlitas: *Reſpondit Deus, Etiam in illos habebis poteſtatem, ſi die propitiationum peccatum in illis inveneris. At, ſi peccati ſunt expertes, nihil erit tibi juris in illos.* לפיכך היו נותנין שוחד ליום הכפורים לסמאל שלא יבטל קרבנם שנאמר גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל גורלו של הקב"ה הוא קרבן העולה וגורל עזאזל שעיר חטאת כל עונות של ישראל עליו *Ideo* Sammaëli *dant munus die propitiationum, ne irritam reddat illorum oblationem. Hinc dicitur: Una ſors DEO, altera* Azazeli. *Sors Sancti & Benedicti Dei eſt oblatio holocauſti, & ſors* Azazelis *eſt hircus peccati, ſuper quem ſunt omnes iniquitates Iſraëlis.* Hinc legas in libro *Caphthor* pag. 71. prout citat *Buxtorfius Synag.* cap. 21. *Judæos ideo* Satanæ *dediſſe munus, ut illius oculos perſtringerent, ne ab illo accuſarentur; quia ſcriptum eſt*, Exod. 23. v. 8. *Munus excæcat oculos videntis.* Alii *Satanam* aſſerunt hoc uno die nihil poſſe, atque inde eſſe, quòd literæ numericæ nominis השטן, id eſt, *Satanæ*, valent CCCLXIV, quia per anni dies totidem imperium ſuum exercet in homines, nec ullus excipitur in toto anno præter diem, quem diximus. *Valentinianos* quoque *Azazelem* pro Dæmone habuiſſe ſuadent veteris *Poëtæ Chriſtiani* carmina in *Marcum*, *Valentini* diſcipulum, qui præſtigiis ſuis credebatur ſpectatoribus illudere:

Εἰδωλοποιὲ Μάρκε, καὶ τερατοσκόπε,
Ἀστρολογικῆς ἔμπειρε, καὶ μαγικῆς τέχνης,

(*b*) *Com.* 5. *Tom.* 2. *pag.* 121.

Ai.

Δι' ὧν κρατύνεις τῆς πλάνης τὰ διδάγματα,
Σημεῖα δεικνὺς τοῖς ὑπό σου πλανωμένοις,
Ἀποστατικῆς δυνάμεως ἐγχειρήματα,
Ἃ σοι χορηγεῖ σὸς πατὴρ Σατὰν ἀεὶ,
Δι' ἀγγελικῆς δυνάμεως Ἀζαζὴλ ποιεῖν,

Hos verſus ex *Irenæo* citat *Epiphanius Hæreſi* trigeſimâ quartâ, & vir doctus ita reddidit.

Idola fingens Marce, *monſtrorum artifex*,
Fraudisque gnare magicæ, & aſtrorum ſciens,
Erroris inde dogma peſtiferum ſtruis.
Portenta cœca ficta dum turba exhibes,
Per te rebellis qualia aggreditur manus:
Hæc tu illa Satanæ *fretus auxilio patris*
Azazel*ique mira deſignas ope.*

Quin hodieque in Magorum libris cenſetur *Azazel* inter Dæmones, qui elementis præſunt. Sed hæc commenta præter *Cyrillum*, de quo diximus, *Theodoretus*, *Iſychius*, & *Procopius* meritò rejiciunt. Cum nihil quidquam fingi potuerit abſurdius, quàm Deum ex duobus hircis alterum ſibi, alterum Diabolo deſtinâſſe, & offerri juſſiſſe; Cùm ſequentis capitis verſu ſeptimo ſacrificare dæmonibus vetet diſertis verbis. Et ille ipſe hircus, qui ſervabatur vivus, *coram Domino* ſiſti jubeatur *Levit. 16. v.* 10. Itaque hircus uterque Deo fuit ex æquo devotus, & ſolùm differebant in offerendi modo. Unus enim ſuper altare mactabatur, alter in deſertum vivus emittebatur. Quid igitur hæc ſibi volunt, *ſors una Domino, altera Azazeli?* An ibi *Azazel* eſt montis nomen, ut ſtatuunt *Arabes*, & non pauci ex *Hebræis*? Non videtur veriſimile; quia in regione toties peragrata, & tam accuratè deſcriptâ, nemo eſt, qui meminerit montis *Azazel*. Itaque nemo ſitum indicat præter anonymum in *Aben Ezra*, qui admovet monti *Sinai*. Quò hircum ab urbe quotannis *Iſraëlitas* deduxiſſe non facilè illis perſuadebitur, qui norunt quàm vaſtæ ſint interjectæ ſolitudines. Præterea, ſi *Azazel* eſt nomen montis, cur id tacuiſſet *Moſes*? Quidni dixiſſet הר עזאזל *montem Azazel*, æquè ac *montem Abarim*, Num. 27. v. 12. *montes Ararat*, Gen. 8. v. 4. *montem Ebal*, & *montem Garizim*, Deut. 11. v. 29. *montem Galaad*, Gent. 31. v. 21. *montem Hermon*, Deut. 3. v. 5. *montem Hor*, Num. 20. v. 22. *montem Horeb*, Exod. 33. v. 6. *montes Kedem*, Num. 23. v. 7. *montem Nebo*, Deut. 34. v. 1. *montem Pharan*, Deut. 33. v. 2. *Saphar montem Orientis*, Gen. 10. v. 30. *montem Seir*, Gen. 36. v. 8. *montem Sepher*, Num. 33. v. 23. *montem Sion*, Deut. 4. v. 48. &c. *montem Sinai*, Exod. 29. v. 11. *Libanum* & *Horeb*, & *Sinai* fruſtrà regeras non ſemper montes nominari. Neque enim id neceſſe fuit, quia tum erant notiſſimi, quod de monte *Azazele* dici non poteſt. Nihilò magis arrident qui *Azazelem* dici volunt hircum ipſum emiſſarium. Nam, ut hanc interpretationem niti taceam falsâ originatione vocis *Azazel*, ut abunde docuimus, hæc videntur valde implicata, *Sortes ponet* Aaron *ſuper duos hircos, ſortem unam Domino, & ſortem alteram hirco emiſſario.* Neque illa potuit *Cyrillus* aliter interpretari, quàm ſupponendo hircorum unum vocatum fuiſſe יהוה *Iehova*, quòd nomen eſt incommunicabile. Fateor interim me de voce עזאזל *Azazel*, nihil habere ſatis certum. Sed conjecturam affero, quam doctorum judicio ſubmitto libens. Ea ſic habet. *Arabicè* verbum عزل *azala*, *removere*, & *ſeparare* eſt. Exempla paſſim extant. *Abenbitar.* cap. اسفيداج *aſphidegi* ſeu *De ceruſſa*, اخذ ما كان من الخل صافيا وعزل في ناحية *Sumitur quod ex aceto purum eſt, & ſeorſim ſeponitur.* Hiſtoria *Saracenica* capite decimo ſexto, *Præfecit* Jezidus *fratrem ſuum regionibus* Irak, & Choraſan, ثم عزله عنهما *deinde removit eum ab illis*, id eſt, à præfectura depoſuit. Et paulò poſt, عزل ايوب *Removit* Jobum, *qui gubernaverat* Ægyptum. *Paulus* 1 Cor. 16. v. 12. *Unusquisque veſtrum prima* (hebdomadis) *die* فليعزل في بيته *domi ſuæ ſeponat;* Græcè, παρ' ἑαυτῷ τιθέτω. Et octavâ Conjugatione *Act.* 23. *v.* 19. واعتزل به ذاتية *Et ſeorſum receſſit:* Græcè, ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν. Et *Gal.* 2. v. 12. اعتزل *Separavit ſe*, ἀφώριζεν ἑαυτόν. Et 1 *Corinth.* 7. *v.* 10. لا تعتزل المراة من زوجها *Uxor à viro ſuo ne ſeparetur.* Et verſu ſequente, فان اثرت ان تعتزل *Et ſi maluit ſeparari:* Græcè χωρισθῇ, & χωρισθῆναι. Et verſu decimo quinto فليعتزل χωριζέσθω, *ſeparetur.* Et 2 *Cor.* 6. *v.* 17. *Exite è medio eorum*, واعتزلوا منهم *& ſeparamini ab illis*, ἀφορίσθητε. *Eſaiæ* locus eſt capitis quinquageſimi ſeptimi verſu undecimo, ubi *Arabs* habet Conjugatione ſeptimâ انعزلوا ut *Ezech.* 34. *v.* 12. خرافة المنعزلة *agni ſeparati:* Græcè, διακεχωρισμένων. Indidem apud *Arabes* معتزلة eſt ſecta quædam Schiſmaticorum. Et عازل & معزال qui ab aliis ſe ſubducit. Et اعزل tam de paſtore, quàm de pecude dicitur, cùm ſeorſim paſcunt. Fallor, an hinc factum عزازل *azazil* (quod *Hebræi* עזאזל *azazel*, efferunt) cujus formæ Pluralia multa ſunt apud *Arabes*, quibus mediam Radicalem ità duplicare ſolenne eſt cum *Elif* inter duas geminatas inſerto. Talia ſunt; بزازل *bazâzil* mammæ in *Arabe Erpeniano* Gen. 49. v. 25. ذرارج *dſarârig* cantharides, خطاطف *chatâtiph* hirundines, عجاجل *agiâgil* vituli, خنانص *chanânis* porcelli, سنانر *ſananir* feles, زقاقع *zakâki* pulli coturnicum, خفافش *chaphâphis* veſpertiliones, فرارج *pharârig* pulli gallinacei, كرارز *carâriz* accipitres anniculi cùm mutant plumas. نساسف *naſâſiph* aves quædam ut hirundines زرارق *zarârak* accipitres albi, درارج *darârig* attagenes, زبابر *zabâbir* veſpæ, زمامج *zamâmig* aquilarum genus, ابابل *abâbil* hominum & equorum agmina hinc inde ſparſa, اجاجر *agiâgir* tecta, ارارس *arâris* agricolæ, بلالط *balalit* pavimenta, عقاقل *akâkil* θῖνες, ſive arenarum aggeres, عكاكز *acaciz* haſtilia, تنانر *thananir* furni, دنانر *dananir* denarii, جمامس *giamamis* tuberum genus, دبابس *dababis* clavæ, كلالب *calalib* uncini سنانر *ſananir* anſæ clypei, سكاكن *ſacacin* cultri, قطاطس

قطاطس *phatâtis* mallei, كتاتب *cathâthib* puerorum parvæ ſagittæ, quibus jaculari diſcunt, شبابك *ſabábic* cancelli, شقاقل *ſakákil* ἐρύγγιον, vulgo carduus centum capitum. Vides, lector, totidem voces à radice triliterâ deductas quâ ratione diximus. Ita ex Verbo عزل *azala*, quod *ſeparare* & *recedere* eſt, potuerunt *Arabes* formare Nomen عزازل *azâzil*, quod χωρισμὸς, vel ἀναχώρησις, id eſt, *ſeparationes*, aut *receſſus*, & *ſeceſſus* ſignificaverit, & ex عزازل *azâzil Hebræi* mutuari ſuum לעזאזל *azâzel*, ac eodem ſenſu uſurpare. Ita hircorum unus rectè dicetur Domino fuiſſe ſervatus, nempe ut ſuper altare mactatus illi eſſet in cibum, quod de victimis legitur *Levit.* 21. *v.* 6. & paſſim. Alter ſervatus לעזאזל *adazâzel*, πρὸς ἀναχώρησιν, id eſt, ut in locum deſerti remotum & ſeparatum deducatur, qui vocatur verſu vigeſimo ſecundo ארץ גזרה, *terra exciſa*, aut *divulſa*.

Ut res planior fiat, libet explicare obiter quidquid dicitur de *azazel Levit.* 16. *v.* 5. Jubetur *Aaron* duos hircos die propitiationum ab *Iſraëlitis* ſumere in oblationem pro peccato. *Jonathan* habet תרי שעירי בני עיזי דלא עירובין *duos hircos filios caprarum, qui non ſint mixti*, ſeu *heterogenei*; quomodo *tityrus*, qui ex hircô & ove; aut *muſimon*, qui ex ariete & capra naſcitur. *Epigramma* vetus de ambigenis,

Tityrus ex ovibus oritur, hircoque parente;
Muſimonem & capra ex vervegno ſemine gignit.

Requirebatur inſuper, ut hi duo hirci eſſent שוין במראה בקומה ובדמין ולקיחתן כאחד *pares ſpecie, ſtaturâ, & pretio, & ſimul comparati.* Ita *Talmud* in *Joma* cap. 6. & *Maimonides De die propitiationum* cap. 5. §. 14.

Verſu 7. & 8. *Et capiet duos hircos, & ſtatuet eos coram Domino ad oſtium Tabernaculi conventûs. Et ſortes ponet* Aaron *ſuper duos hircos, ſortem unam pro Domino, & ſortem alteram pro Azazele.* De ſitu hircorum ita *Maimonides* ubi ſupra cap. 3. §. 2. ומעמידים שני השעירים פניהם למערב ואחוריהן למזרח וכהן גדול בא לשם והסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושני השעירים לפניו אחד לימינו ואחד לשמאלו *Et hircorum duorum facies ſtatuunt verſus Occaſum, & terga verſus Ortum: &, magno Sacerdote ad Dominum ingrediente,* Sagan (*ſeu ſecundus Sacerdos*) *adſtabat illi à dextra, & princeps domus patrum à ſiniſtra, quomodo & hirci duo; unus à dextris, alter à ſiniſtris.* Quorum pleraque ſumpta ſunt ex *Joma* cap. 3. Jam, ſortes quod attinet, ibidem §. 1. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל *Super unam ſcriptum erat pro Domino, & ſuper alteram ſcriptum erat pro Azazele.* Quamvis enim uterque hircus Deo fuerit conſecratus, unde eſt, quòd uterque coram illo ſtatuebatur, tamen in Dei ſortem cedere videbatur, magis ſpeciali jure qui ſuper altari mactabatur; quia victimæ in illius honorem immolatæ *Hebræâ* Phraſi vocantur Dei cibus *Levit.* 21. *v.* 6. & paſſim. Et huic opponitur alter hircus לעזאזל, id eſt, εἰς χωρισμὸς, vel πρὸς ἀναχώρησιν, id eſt, hircus ad id deſtinatus, ut ad loca remota deductus à grege ſeponeretur. Porrò ut hircos, ita & ſortes oportuit eſſe pares, ne ab extrinſecùs intuentibus dignoſcerentur. Unde *Jonathan, Et ſuper duos hircos ponet* Aaron עדבין שוין *ſortes pares.* Et *Maimonides* diſertiùs, והן כשרים מכל הדבר בין מן העץ בין מן האבן בין מן המתכת אבל לא יהיה אחד גדול ואחד קטון אחד כסף ואחד זהב אלא שניהם שוין *Et hæ aptæ ſunt ex quavis materia, ſive ex ligno, aut ex lapide, aut ex metallo: modò ne una magna ſit, altera parva; una argentea, altera aurea; ſed ambæ ſint æquales.* In *Joma* capite tertio, שני גורלות של אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב *Duæ ſortes erant buxeæ, ſed* Gamlæ *filius fecit aureas.* Ita *Maimonides* has ſortes ſcribit olim fuiſſe ligneas, ſed in Templo ſecundò aureas. Et ambas in uno vaſe reconditas, quod caperet utramque manum כדי שיכנים שתי ידיו ולא יתכוין *ut* Sacerdos *duas manus in illud immitteret, nec attenderet*, id eſt, ut ſortes utrâque manu indiſcriminatim tolleret, neque hanc, vel illam alteri præferret, ſed omnia ſortis arbitrio permitteret, aut Dei potiùs, qui ſortes dirigit, juxta illud *Solomonis* Prov. 16. v. 33. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* Sequitur, vas fuiſſe profanum, & ligneum, & קלפי, κάλπιν, ſeu κάλπιν appellatum. Ita *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Veſpas*, Τὰς κάλπεις, ἔνθα τὰς ψήφους καθίεσαν δικάζοντες, *urnas, in quas calculos* (ſeu *ſortes*) *mittebant judices.* Et *Lucianus* in *Hermotimo*, Κάλπις ἀργυρᾶ πρόκειται ἱερὰ τοῦ Θεοῦ. ἐς ταύτην ἐμβάλλονται κλῆροι μικροὶ, ὅσον δὴ κυαμιαῖοι τὸ μέγεθος ἐπιγεγραμμένοι. *Argentea urna Deo ſacra in medio poſita eſt: in eam inſcriptæ conjiciuntur parvæ ſortes fabæ magnitudine.* Addit *Maimonis* filius hanc urnam ad Orientem atrii, & Aquilonem altaris fuiſſe ſitam; &, eâ motâ, ſortes in Sacerdotis manus incidiſſe juxta nomen duorum hircorum. Et, ſi Dei ſors in manum dextram incidiſſet, dixiſſe Saganem, qui à dextris adſtabat, אישי כהן גדול הגבה ימינך *Domine mi, magne Sacerdos, tolle dexteram tuam.* Et, ſi incidiſſet in ſiniſtram, dixiſſe principem domûs patrum, *Domine mi, magne Sacerdos, tolle ſiniſtram tuam*, tum verò Sacerdotem dexteram ſortem hirco dextero, & ſiniſtro ſiniſtram impoſuiſſe: quæ eadem in *Joma* legas capite quarto. De his quoque *Jonathan* verſ. octavo, ויטריף בקלפי ויופקינון ויטלקינון על צפיריא *Et movet urnam, & educit eas* (ſortes) *& ſuper hircos illas projicit.*

Verſu 10. *Et hircus, in quem cecidit ſors ad azazel* (id eſt, cui ſorte id obtigit, ut ſeparetur, & ſeponatur) *ſiſtetur vivus coram Domino.* (Unde *Theodoretus* rectè colligit hunc hircum æque ac alterum Domino fuiſſe conſecratum) *ut per eum fiat propitiatio, & dimittatur ad azazel* (id eſt, *ad loca remota*) *in deſertum.* Jonathan, *ut expiet iniquitatem populi domûs* Iſraël, *& mittatur ad mortem in locum aſperum & confragoſum, nempe in deſertum* צוק Tſuk, *qui locus eſt flexuoſus. Chaldaica* verba jam ſuprà protulimus. Apud *Rambam* ubi ſuprà §. 4. *Sacerdos* קושר לשון של זהורית משקל שתי סלעים בראש שעיר המשתלח ומעמיד כנגד בית שלוחו *ligabat linguam coccineam* (id eſt, panni fruſtum in linguæ formam cocco tinctum) *ponderis duorum ſiclorum in capite hirci emiſſarii, & eum dirigebat verſus locum, in quem dimittendus erat.* Olim hanc linguam alligabant ad oſtium porticus exterioris, aut etiam interioris. Et, cum exalbeſcebat, quod paſſim contigiſſe referunt, id habebatur pro fauſto omine: inde ſcilicet conjectabant remiſſa ſibi eſſe peccata, juxta illud Prophetæ *Eſ.* 1. *v.* 18. *Si rubra ut coccinum fuerint peccata veſtra, tanquam nix exalbeſcent.* Hinc *Gemara* in *Joma* capite ſexto, תנו רבנן בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין ומתביישין התקינו שיהיו קושרין על פתח אולם מבפנים ועדין היו מציצין ורואין הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין *Tradunt Magiſtri linguam coccineam olim alligatam fuiſſe ad oſtium porticus exterioris: tum verò ſi exalbeſcebat, lætabantur: ſin minus, dolebant, & pudore ſuffundebantur. Statuerunt etiam, ut ligaretur ad oſtium porticus interioris, & tum quoque introſpiciebant, & videbant: &, eâ exalbeſcente, læti erant; non exalbeſcente, mœſti.* Sed obſervari deſiit hoc ſignum remiſſionis peccatorum annis quadraginta antè Templi *Hieroſolymitani* excidium, ut iidem *Talmudici*

dici

dici ſcribunt in *Joma* cap. 4. fol. 39. b. תנו רבנן ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין ולא היה לשון של זהורית מלבין ולא היה נר מערבי דולק והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן *Magiſtri docuerunt quadraginta annis ante Templi deſolationem non aſcendiſſe amplius ſortem in manum dextram, neque linguam coccineam amplius exalbuiſſe, & neque lucernam veſpertinam amplius arſiſſe; Templi fores per ſe patuiſſe.* Nempe annis quadraginta ante Templi deſolationem *Chriſtus* paſſus eſt. Et illius morte legalibus ſacrificiis omnis virtus adempta, lumen cognitionis in ea gente extinctum, nec Templum ſolùm, ſed & cœlum hactenus clauſum gentibus tum demum patere cœpit. Quod ſignificabant Templi fores ſponte apertæ. Seu mavis *velum Templi, quod medium ſciſſum eſt,* ut habent *Evangeliſtæ.* Idem enim intelligi ſuadet *Syra* verſio, quæ ſic habet. *Matt.* 27. 51. ܘܡܚܕܐ ܐܦܝ ܬܪܥܐ ܕܗܝܟܠܐ ܐܬܦܠܓ ܠܬܪܬܝܢ *Et illico facies portæ Templi diviſa eſt in duas partes.*

Verſ. 20. 21. 22. *Et offeret hircum vivum: & imponet* Aaron *utramque manum ſuper caput hirci vivi, & confitebitur ſuper eum omnes iniquitates filiorum* Iſraëlis, *& omnes prævaricationes eorum ex quibuſvis peccatis. Et, cum eas hirci capiti impoſuerit, amandabit eum in deſertum per manum viri parati. Et portabit hircus omnes iniquitates eorum* אל ארץ גזרה *in terram* ab aliis, quæ habitantur, *divulſam, & ideo hircum in deſertum mittet.* Ritus imponendi manus ſuper caput victimæ non hic ſolùm uſurpatus. Ejuſdem veſtigia videre eſt *Levit.* 1. 4. & 3, 2. & 4. 4. 33. & 8. 14. 18. & 16. 21. in ſacrificiis omne genus, id eſt, tam pacificis, quàm expiatoriis. Ritum multis deſcribit *Maimonides* in libro *De oblationibus* cap. 3. ſect. 6. 8. 9. &c. Neque obſcura fuit hujus inſtituti ratio. Primò enim victimam offerens eam hoc ritu Deo tradebat, & quaſi manu-mittebat, profeſſus ſe renunciare juri, quod in iſtud animal habebat, ſeque illud dominio ſuo eximere, & cultui Divino dicare. Quomodo priſci *Romani* ſervum in libertatem aſſerendum manu tenebant dicentes, *Hunc hominem liberum eſſe volo.* Unde eſt, quod aſſertio in libertatem *manumiſſio* appellabatur. Secundò, hoc eodem ritu iram Dei peccator deprecabatur, eamque immitti petebat in illius victimæ caput, quam ſuo loco ponebat. Proinde hic ſummus Pontifex ſolenni expiationis feſto, *totius Eccleſiæ* perſonam ſuſtinens, jubetur, utrâque manu *in hirci* caput impoſita, *Iſraëlitarum* omnia peccata confiteri, eoque ipſo hircum devovere, ut quidquid pœnarum in populum propter admiſſa peccata impenderet in illum converteretur. Neque dubium quin inde apud *Ægyptios* manaverit ſimilis ritus. De iis enim ſic *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo nono, Καταρέονται δὲ τάδε λέγοντες τῇσι κεφαλῇσι, εἴ τι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτην τραπέσθαι· *Execrantur autem* (victimarum) *capita in hæc verba, ut ſi quid mali aut ipſis immolantibus, aut toti Æ*gypto *futurum ſit, id in hoc caput convertatur.* Sequitur per *Ægyptum* univerſam idem fieri κατὰ τὰς κεφαλὰς τῶν θυομένων κτηνέων, *circa capita pecudum immolandarum:* & inde eſſe, quod οὐδὲ ἄλλου οὐδενὸς ἐμψύχου κεφαλῆς γεύσεται Αἰγυπτίων οὐδείς, *nemo* Ægyptiorum *de ullius animantis capite guſtat.* In *Joma* cap. 6. fol. 66. a. legitur ſummus Sacerdos, utrâque manu in hirci caput impoſita, talem orationem habuiſſe; אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת מושה עבדך לאמור כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו *Rogo te, Domine, peccarunt, iniquè egerunt, prævaricati ſunt coram te populus tuus domus* Iſraël. *Quæſo, Domine, expia nunc peccata, iniquitates & prævaricationes, quibus peccârunt, inique egerunt, & prævaricati ſunt in te populus tuus domus* Iſraël, *prout ſcriptum habetur in Lege* Moſis *ſervi tui* (Levit. 16. 30.) "*Quia iſto die vos expiabit ad vos mundan*"*dos ab omnibus peccatis veſtris: coram Domino mundabimini.* Et Sacerdotes, & populus, qui ſtabant in atrio, cum audiebant שם המפורש *nomen explicatum*, id eſt, nomen יהוה, prolatum ex ore ſummi Sacerdotis, flexis genibus adorantes proni in faciem dicebant, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד *Benedictus ſit Dominus, gloria regni ejus ſit in æternum.*

Hac oratione peracta, hircus in ſolitudinem deducebatur ביד איש עתי *per manum viri* ad id *parati.* Ita rectè veteres vocem עתי reddunt, quæ alibi non extat, quia עת *Hebraicè tempus* ſignificat, ut *Chaldaicè* זמן. Inde עתי collegerunt idem eſſe, quod זמין, vel מזומן, id eſt, *paratum*, & *inſtructum.* Alii *commodum & opportunum* malunt, quaſi ſit idem, quod *Græcè* καίριος, & εὔκαιρος. Quidquid ſit, vir ille ad id paratus, & deſtinatus erat מן אשתקד *ab anno præterito*, ſi *Jonathæ* credimus: at, ſi *Jarchio*, ſolum מיום אתמול *ab heſterno die. R. Moſes* ſcribit quoslibet aptos fuiſſe ad id muneris, modo ſummi Sacerdotes eos deſignarent, neque ullum *Iſraëlitam* eò amandatum. Quod ipſum *Talmudici* habent in *Joma* cap. 6. Iidem tamen addunt ערסלא מצפורי *Arſalam Tſipporienſem* hircum deduxiſſe, quamvis eſſet *Iſraëlita.*

Locus, in quem deducebatur hircus, à *Moſe* vocatur מדבר *deſertum*, & עזאזל *azazel, ſeceſſus*, vel *receſſus*, ut nos quidem putamus, & terra גזרה *gezera, exciſionis*, id eſt, exciſa, vel divulſa, ut volunt, à locis habitatis; quomodo *Arabicè* جَزِيرَة *gezira* eſt *inſula*, quia à continente divulſa. *Græci* γῆν ἄβατον reddunt, Hieronymus *terram ſolitariam*, Jonathan אתר צדיא *locum deſolatum*, Onkelos ארע לא יתבא *terram inhabitabilem*, Syrus ܐܪܥܐ ܒܝܪܬܐ *terram incultam*, Arabs uterque, omnium optimè, niſi fallor, ارض منقطعة ad verbum *terram exciſam*, ut *Hebræum* ארץ גזרה. Nam *Arabicum* قطع idem eſt, quod *Hebræum* גזר. Sed & منقطع propriè *invium* ſonat, ut notant *Lexicographi*, quia montes, & rupes, cum exciſæ & abruptæ ſunt, etiam ſunt inviæ. Itaque hæc *Arabum* verſio eadem, quæ *Græcorum*, qui habent γῆν ἄβατον. Sed ideo *Græca* præferenda, quod *Hebrææ* vocis vim aperit, & effert per ſimile loquendi genus. Locum eumdem à *Jonathane* vocari diximus מדברא דצוק *deſertum Tſuk*, id eſt, *anguſtum*, & אתר תקיף וקשי *locum aſperum & confragoſum*, & בירת הדורי ad verbum *domum anfractuum*, id eſt, locum flexuoſum & tortuoſum. Eos egregiè falli conſtat, qui deſertum illud volunt fuiſſe prope *Sinai*, ſi verum eſt, quod *Talmudici* aſſerunt, ab urbe non diſtâſſe ſupra תשעים ריס *nonaginta ſtadia*, id eſt, duodecim milliaria; quorum ſingula ſunt ſeptem ſtadiorum cum dimidio. Verba ſunt ubi ſuprà, fol. 66. b. מיקירי ירושלם היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה עשר סוכות מירושלם ועד צוק תשעין ריס שבעה ומחצה לכל מיל *Nobiles* Jeruſalem *comitabantur ipſum* (nempe deductorem hirci) *uſque ad primum Tabernaculum. Decem erant Tabernacula ab* Hieroſolymis *uſque ad* Tſuk, *& nonaginta ſtadia, & ſeptem ſtadia cum ſemiſſe in unoquoque milliari.* Quæ quia ſubobſcura

ſunt,

ſunt, audi *Maimonidem*, qui pleraque hæc ſic effert diſertius, וסוכות היו עושין מירושלם עד תחילת המדבר ושובת איש אחד או אנשים הרבה בכל סוך וסוך מהן כדי שיהיו מלוין אותו מסוכה לסוכה *Et faciebant Tabernacula ab* Hieroſolymis *uſque ad initia deſerti. Et in ſingulis Tabernaculis unus, aut multi viri degebant, ut eſſent qui illum comitarentur* (ſeu *deducerent*) *ab uno Tabernaculo ad aliud Tabernaculum.* Quia res agebatur magni momenti, ne quid hirci deductori in via ſecus accideret, illum neceſſe fuit per totum iter aliquos habere comites. Sed obſtabat feſti religio, ne quis illi comes eſſet perpetuus. Quia die *Sabbathi*, vel alio quovis feſto, nefas erat ſupra quindecim ſtadia emetiri. Quod inſtitutum violare cum nemini liceret præterquam ſoli hirci ductori, quem ipſa Lex apertè excipit, comites mutari neceſſe erat per ſingula milliaria, quæ in reditu duplicabantur. Proinde à primo urbe milliari, quo illum deducebant nobiles *Hieroſolymitani*, decem ſtationes erant, diſpoſitæ, atque in ſingulis unus, aut plures, qui illi adſtarent, uſque ad milliare undecimum. Et על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון הרי מים אם כשל כחו וצריך לאכול אוכל ומעולם לא צריך לאדם לכך *Et ad ſingula tentoria illi dicebant, En tibi cibum, en potum! Et, ſi vires fatiſcerent, ita ut cibo egeret, edebat. Quod tamen haud unquam ulli contigiſſe obſervatum eſt.* Sequitur in *Maimonide*, ואנשי הסוכה האחרונית עומדין בסוף התחום ורואין את מעשיו מרחוק *Et viri extremi tentorii ſtabant in fine termini, viſuri eminus quid faceret.* Neque enim iis licebat ulteriùs progredi. Itaque hirci ductor conficiebat ſolus milliare ultimum, & ſic perveniebat ad deſertum צוק *Tſuk*. In quo, ſi *Miſnæ* fides, & eum ſequuto *Maimonidi*, hirci ductor היה חולק לשון של זהורית שבקרניו חציו קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו ודוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד לא היה מגיע לחצי ההר עד שהוא נעשה איברים איברים *dividebat coccineum panni fruſtulum, quod hircus habebat in cornibus, & illius parte rupi, parte altera hirci cornibus alligata, eum à tergo impellebat. Is verò* è ſumma rupe *devolvebatur, & cadebat præceps, & membratim diſcerpebatur, prinſquam præcipitii mediam partem attigiſſet.* Qua in parte *Talmudicis* cum *Jonathane* non convenit, qui detruſum fuiſſe ſcribit vi quâdam θεηλάτῳ· quod apertè hæc ſignificant *Levit.* 16. 22. ויפטר גברא ית צפירא למדברא דצוק ויסוק צפירא על טוריא דבית הדורי וידחניה רוח זיקא מן קדם יי וימות *Et vir dimittebat hircum in deſertum* Tſuk, *& hircus aſcendebat ſuper montes, ubi loca ſunt anfractuoſa, & impellebat eum ventus procelloſus à facie Domini, & moriebatur.* Sed hæc ſunt palàm falſa. Hircum enim à ductore ſuo dimiſſum ſcribit *Moſes*, non in præceps detruſum, aut ventorum turbine abreptum. Hinc in *Græca* verſione *Levit.* 16. 26. *ſegregatus* fuiſſe legitur *in dimiſſionem*, διεσταλμένος εἰς ἄφεσιν. Quomodo ſcilicet ſacra quædam animalia, quæ *Græci* ἄφετα vocabant, quia in Dei alicujus honorem libera dimittebantur. Quo alludens *Plato* libro ſexto *De Republica*, eos, qui jam ſenes à reipublicæ adminiſtratione ad Philoſophiam ſe conferunt, ἀφέτους νέμεσθαι ſcribit. *Syneſius* itidem *Epiſtola* LVII. Ἔζων μετ' ἀγαθῶν τῶν ἐλπίδων, ὥσπερ ἐν ἱερῷ περιβόλῳ τῷ κόσμῳ ζῶον ἄφετον. *In mundo bona cum ſpe vivebam, ut in ſacro ſepto ſolutum animal.* Aliis *idem* ἄνετος. Hinc *Athenæus*, libri ſeptimi capite ſeptimo, Ἱερὸν βοῦν dic vult τὸν ἄνετον. Et *Harpocration* in *Hyperidis Deliaco* ἄνετον exponit τὸν ἱερὸν, καὶ ἀνειμένον Θεῷ τινι. *Cœlius Rhodiginus*, in fine libri ſeptimi, ejuſdem ritûs veſtigia trans *Euphratem* obſervat, ubi paſcebantur, inquit, boves *Dianæ Perſicæ* ſacræ, nullo cuſtode, & ἄφετοι, Deæ charagmate inſignes. Et *Suetonius* in *Julio* capite octuageſimo primo memorat equorum greges, quos *in trajiciendo* Rubicone *flumine conſecraverat* (Cæſar) *ac vagos, & ſine cuſtode dimiſerat.* Sic *Arabes* في الجاهلية *in Ethniciſmo*, id eſt, antequam impuro *Mahumeti* nomen dediſſent, quædam jumenta, & pecora, puta camelos fœminas, oves, & capras Diis ſuis ſic devovebant. Et pecudem ita devotam بحروها وتركوها وترعي *auribus fiſſis relinquebant, ut liberè paſceretur* فكان حراما عليهم لحمها ولبنها وركوبها *Et erat ipſis interdicta caro ejus, lac ejus, & equitatio ejus.* Et dicebatur سايبة *ſaibah*; id eſt, ἄφετος. Quomodo *Deut.* 15. 1. 2. pro *Hebræo* שמטה, quod *Græci* reddunt ἄφεσιν, *Arabs* uterque habet تسييب *remiſſionem, dimiſſionem.* Sed & *Arabicè* pecus ita dimiſſa بحيرة *bahirah* dicitur ab auribus fiſſis, quia بحر *bahara* eſt *aures findere*; & صربي *ſarba*, quia libera erat à mulctura, & lac retinebat in mammis, à Verbo صرب *ſaraba* quod *lac in vaſe colligere* ſignificat. وصيلة *waſilah* vocatur, quæ ideò dimiſſa eſt, quia in ſeptimo partu marem & fœminam junctos peperit, quia وصل waſala *jungere* & *copulare* eſt. Hircum ita fuiſſe dimiſſum verba Legis planum faciunt. Quod ingenuè agnovit *Aben Ezra*, qui hæc habet in *Lev.* 16. השם צוה להוליך השעיר ולהעלותו שם עד שישמט *Deus juſſit, ut eò deduceretur hircus, & ad aſcenſum promoveretur*, ἕως ἂν ἀφεθῇ, *donec dimitteretur.* Et rurſus de quodam anonymo, וזה מפ׳ אמר כי השעיר ישולח במדבר כי כן כתוב ושלח את השעיר במדבר וטעמו כטעם צפור המטהר מהצרעת שהוא על פני השדה מקום שאין שם ישוב והעד אל ארץ גזרה ואנחנו כי השעיר ישלחו במדבר כאשר הוא כתוב וירדוף אחריו עד יברח ויעל אל הצור על כן אמרו חז״ל ודוחפו *Et iſte ſic interpretatur, Dicit Deus, ut hircus mittatur in deſertum; ita enim ſcriptum eſt* Levit. 16. 22. "*Et mittet hircum in deſertum: quo ſenſu de paſſere dicitur, qui mundabat à lepra, ut mittatur in ſuperficiem agri* (ita etiam hircus mitti jubetur) *in locum inhabitabilem, quod teſtantur hæc Legis verba, in terram exciſam* (vel *abruptam*) *Et nos quoque* eodem modo intelligimus, *ut hircum mittat in deſertum, ſicut ſcriptum eſt,* "*Et eum inſequatur donec evadat, & rupem* "*conſcendat. Proinde dixerunt ſapientes beatæ memo*"*riæ, Et impellat eum.* In quibus hoc placet imprimis, quod Lex de duobus hircis, quorum unus mactari jubetur, alter in deſertum emitti, confertur cum Lege ſimili de duobus paſſeribus *Levit.* 14. 4. 49. quorum uno jugulato, alteri liber in agros volatus permittebatur. Nam, ut *Pharaonis* duplex ſomnium ad eundem ſcopum collimabat; ita hoc duplici typo, quamvis in argumento diſſimili, Deus videtur idem ſignificâſſe; nempe *Chriſti*, Servatoris noſtri, mortem, & reſurrectionem. Quippe, cum animæ lepra ſit peccatum, tam *Chriſtum* figurabant duo paſſeres pro mundatione lepræ, quam hirci duo pro peccatis oblati. Atque, ut mactatus hircus, & jugulatus paſſer, *Chriſti* in cruce ſublati, ita ejuſdem redivivi typus erant hircus, & paſſer, qui vivi emittebantur. Aliis hircus, aut

paſſer,

paſſer, emiſſi, *Chriſti* animam ſignificant, aut naturam divinam, aut *Barabbam*, aut humanum genus in morte *Chriſti* ſervatum.

Verſu 26. *Et qui emiſerit hircum ad* azazel (ſeu *receſſus*) *abluet veſtes ſuas, & lavabit aqua carnem ſuam, & poſtea redibit ad caſtra.* Qui deduxerat hircum, redibat, & manebat ſub ultimo tentorio uſque ad veſperam. *Maimonides* עד תחשך *donec tenebræ invaleſcerent*; quia legalem immunditiam contraxerat ex hirci contactu, qui erat inſtar καθάρματος, & piacularis hoſtiæ. Et hæc immunditiès durabat uſque ad veſperam, *Levit.* 15. 5. Et, cum ſimplicem lotionem præſcribat *Moſes*, *Jonathan* corpus & veſtes ablui vult בארבעין סאוין דמוי *quadraginta lotionibus aquarum*. סאוין, vel סוין, ut paulò pòſt ſcribitur, vox eſt nihili. Sed puto legendum סחיין à סחה, quod *lavare* eſt. Unde in *Syro* Interprete ܣܚܝܐ eſt *lavacrum*, *Epheſ.* 5. 26.

Non poſſum non addere videri *Græcos* ad hunc *Hebræorum* ritum alluſiſſe, cum ad capras ſylveſtres imminentia mala amandabant. *Eraſmus* Adagio 2178. Κατ' αἶγας ἀγρίας, *In capras feras. Abominantis eſt ſermo, & malum deprecantis, inque ſylveſtres capras avertentis.* Quod ex *Athenæi* loco probat.

Cui poterant addi hæc *Heſychii*, Κατ' αἶγας ἀγρίας, παροιμία λεγομένη εἰς ἀγρίας αἶγας τρέπειν τὰς νόσους, μάλιστα δὲ τὴν ἱεράν. *In capras agreſtes, Proverbium, quo morbi, & maximè comitialis, converti dicuntur in capras agreſtes. Suidas* etiam uſurpari dicit ἐπὶ κατάρας, κατ' αἶγας ἀγρίας τρέπειν τὰ κακὰ, *per execrationem in feras capras mala convertere.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Canum *Hebræum* nomen, latratus, gannitus, hirritus, fames, cibus, potus, & mictus.

Hebræum כלוב club, *cavea* (*unde* κλουβὸς, & κλωβὸς *idem Græcis*) Item *uncinus*, *forceps. Hinc* canis כלב celeb, *dictus à tenacitate morſus. Ferreus harpax Latinis*, lupus, *&* canicula. Canis *compedis genus.* Davidis *ex* Abigale *filius* Daniel, *&* Cileab *vocatus.* Caleb *à cane dictus.* Nabal Calebita, *non* κυνικὸς, *ut* Græci *reddunt.* Æſculapius *canino lacte nutritus, unde illi nomen. Canes in ejus Templo. Alia nomina ex cane ſumpta.* Caſinæ *cur latrans nomen. Malè reſcriptum* Caniſſa. קסנא caſna, *in* Talmude *parvi & teneri canis Epithetum.* נבח nabach, latrare, *canum proprium.* Albaſus, Arabica *mulier in canem mutata, ut* Hecuba نبح *nabacha* Arabicum *de cane, hirco, & ſerpente.* Anubis *unde dictus.* Nubæ *canem pro Rege habuerunt.* Nibchaz *Deus effigie canis.* Pſal. 59. 7. 15. יהמו frement ut canes. *Græcè* λιμώξουσιν, eſurient. *Legendum* μαιμάξουσιν, tumultuabuntur. Athenis Jupiter Μαιμάκτης, *& menſis hybernus* Μαιμακτηριών. Græcæ *verſionis duo loca in eadem voce corrupta. Hoc verbum* Hieronymo, *& aliis ignotum, ac proinde corruptum. Canis animal famelicum.* Κυνώδης ὄρεξις, *morbi genus.* Λαφυγμός. *Proverbium* Arabicum *de cane, qui propriam caudam comedit. Et* Talmudicum, Famelicus ut canis. Κυνοπεῖναι *monſtroſi populi, potius* Cynopanes. Γρύζειν *de cane* Exod. 11. 7. *ſuum potius, ut* Rom. grunnire. *Sed* ῥύζειν *canum. R littera canina. Id* Latinè gannire, *&* hirrire, *ut* Arabicè هر harra. *Gannitus etiam blandientis canis, ut* Græcum κνυζηθμός. Heſychius *emendatus.* Γρύζει *pro* Hebræo יחרץ *quod propriè* acuere *eſt, ut* שנן. *Ante Activum verbum* Hebræi *ſæpe omittunt nomen agentis.* خرش *&* فرش frendere, *de cane irritato.* Κυνάρια, *qui canes. Horum cibus micæ*, Matth. 15. 27. *id eſt, panis fruſtula, non micæ propriè dictæ.* Philoſtrati *locus ſimilis.* Res Hebræum *poſt primam Radicalem à* Syris *ſæpe inſeritur. Canes* τραπεζῆες *in* Homero. *Canum* ἀπομαγδαλία, *quid propriè.* Euſtathius *&* Heſychius *emendatus. Canis panes ſomniat. Canis mediæ naturæ inter feram & pecus domeſticum. Caro ejus cibus. Cur caro diſcerpta cani projicienda*, Exod. 21. 31. *Miræ prædictiones de* Achabo, Jezabele, *&* Aſcletarione *Mathematico.* Σκύβαλα, *cibus canum.* Canem redire ad vomitum. Ἐξέραμα *quid propriè.* Laërtius *emendatus. Quid* Syris ܠܚܣܘܐ. *Canes lingendo vulnera ſanant. Aquas lambere, canum proprium,* Græce λάπτειν, *Gallicè* laper. *Quomodo id* Arabicè. *Cur canes in* Nilo *aquam currentes lambant.* Heſychius *ter emendatus. Qui ſint equi* λυκοσπάδες. *Equi* Heneti *prope* Adriam, *non in* Paphlagonia. *De* Lycoſpadum *nomine nova conjectura. Cur excluſi* Gedeonis *milites, qui aquam non lambebant more canum. Canis, crure ad parietem ſublato, mingit. Quomodo id* Arabicè. *Quid in* Prophetis *ſit* neminem relinquere, qui mingat ad parietem. *Refelluntur, qui canes intelligunt. Quid ſit* clauſus, & derelictus, 1 *Reg.* 14. 10. Mingens ad parietem, *id eſt*, vir. *Poſt victoriam tum ſoli viri cædebantur. Viros in oriente mulierum more minxiſſe falſum. Lotium cur Hebræis* aqua pedum. *Voces* mingentem ad parietem *quomodo veteres aliò detorſerint.*

POſtquam de gregibus abundè actum eſt, jam libet in cuſtodiam canes illis apponere, ne feris cedant in prædam. *Canis Hebræum* nomen eſt כֶּלֶב *celeb*; quod alii *quaſi cor* explicant, id eſt, כְּלֵב; alii *totum cor*, id eſt, כָּל לֵב; alii denique, *ſicut leo*, id eſt, כְּלָבִיא; quæ non tam ſunt vocis origines, quam ad illam frigidæ alluſiones. Neque enim compoſitum, ſed ſimplex Nomen eſt כלב. Proinde conabimur aliquid afferre vero propius. *Hebraicè* כלוב *club*, eſt *cavea*. Sic *Jerem.* 5. 27. ככלוב מלא עוף *ut cavea plena avibus.* Unde *Græcorum* κλουβὸς, vel κλωβός. *Philoſtorgius*, apud me MSS. edito multo emendatior, libri decimi capite undecimo; Ὁ δὲ Αἰγύπτιος οὕτω κατεβραχύνετο, ὡς τὰ μὴ δ' ἀχαρίστως τὰς ἐν τοῖς κλουβοῖς πέρδικας ἐκμιμεῖσθαι, καὶ συναθύρειν αὐτῷ πρὸς ἔριν ἐκεῖνος. Ægyptius *autem* (pumilio) *ita contrahebatur, ut non malè imitaretur perdices caveis incluſas, & eæ cùm ipſo per contentionem luderent.* Heſychius, Κάρταλον, τὸ πλεκτὸν ἀγγεῖον ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς, κλοβός (malim κλωβός). *Cartallus, vas textile in libris de re culinaria, cavea. Philoxenus* in *Gloſſis*, Κλωβὸς, *cavea. Poëta* vetus apud *Suidam*, κλωβοὺς ἀμφιρρῶγας, *caveas undequaque ruptas*, ſeu *apertas. Cedrenus* pag. 592. B. Ζῶον δέ τι πτηνὸν ἐν κλωβῷ κατὰ τὰ βασίλεια αἰωρούμενον. *Avis quædam erat in regia, caveâ appenſa. Oppiani* Scholiaſtes *Halieut.* lib. 3. Κύρτον, ζωγρεῖον, κλωβίον. Et in *Ixeuticis* ipſe *Oppianus* ægithum capi κλωβῷ aſſerit, in quo ægithus illex includitur. Hæc obiter de *Hebræa* voce à *Græcis* pridem uſurpata. Sed & כלוב *club*, Amos 8. 1. 2. *uncinum* reddit *Hieronymus*. Et verò apud Ara-

Arabes كلوب vel كلاب id omnino ſignificat. Et كلبتان vel كلابتان ſunt *forcipes*. Utrumque habent *Arabicæ Pentateuchi* Paraphraſes: prius *Pariſienſis*, poſterius *Erpeniana* editio *Num.* 4. 9. Neque *Chaldæis* fuit ignota vox, quibus כולביא non ſolum *ſecuris* eſt, ſed & צבת *forceps*, juxta autorem *Aruch*, & *Kimchium* in 1 *Sam.* 13. 20. Et *Hebræum* כבל *cebel*, pro *compede* videtur indidem factum per literarum trajectionem. Canis igitur potuit inde appellari כלב *celeb*, à *firmitate dentium*, quibus tanta eſt morſus tenacitas, ut harpagonum, & forcipum, & ferreorum compedum inſtar eſſe videri queant. Niſi forcipi, & harpagoni, & compedi malis à cane nomen eſſe. Tale, quod *Iſidori Orig.* lib. 20. cap. 15. *lupus*, & *canicula* nominatur ferreus harpax, quo extrahitur quod in puteum decidit. Et apud *Feſtum*, *Catulus genus quoddam eſt vinculi, quod interdum* canis *appellatur*. Hinc *Plautus* in *Caſina*, Scenâ *Face Chalino*,

Taceo, Deos quæſo, ut quidem hodie canem, & furcam feras.

Sunt, qui *camum* perperam legunt.

Tractatum *De Cane Damir* ita orditur الكلب حيوان معروف وربما وصف به فقيل للرجل كلب وللمرأة كلبة Alcelb (id eſt, *canis*) *animal notum eſt, à quo ſæpe viro cognomentum inditur, ut mulier vocatur Celba*, id eſt, *canis fœmina*. Quò refertur paulò pòſt, quod كلاب اسم رجل من اجداد النبي Cilab *fuit nomen unius ex Prophetæ avis*, id eſt, impuri *Mahometis*. Sed nomen כלאב *Cileab* filio *Davidis* inditum, quem illi peperit *Abigail*, *Hebræi* multò aliter interpretantur. Eum enim obſervant fuiſſe binomium, & alibi (*a*) *Danielem*, alibi (*b*) *Cileabam* vocari. Et *Daniel* quidem, inquiunt, fuit שמו העיקר *nomen ejus fundamentale*, ſeu *primarium*; quia dixit *David*, illo naſcente, דנני אל מנבל *Deus à* Nabale *me vindicavit*, ſed & *Cileabum* appellavit, id eſt, *patri ſimilem*, quia cum ליצני הדור ævi illius deriſores *Abigailem* aſſererent ex priore viro *Nabale* concepiſſe, & naſciturum infantem *Nabalis* eſſe filium, ad amoliendam hanc calumniam permiſit Deus, ut קלסתר פניו *figura faciei ejus Davidis* vultum planè referret. Utut ſit, *Calebo* ſaltem nomen à cane fuiſſe, quacunque tandem de cauſa, certum atque indubitatum eſt. Et *Nabalem* dici כלבי, *Calebi*, id eſt, *Calebitam*, 1 *Sam.* 25. 3. quia erat מדבית כלב *ex Calebi domo*, ut *Chaldæus*; vel *de genere Caleb*, ut *Hieronymus* reddidit. Quanquam alii veterum *caninum* interpretentur; ac ſi hac voce illum innuat Sacer Scriptor caninos habuiſſe mores, & caninum ingenium. Inde in *Græca* verſione vocatur ἄνθρωπος κυνικὸς, *homo cynicus*, vel *caninus*. Et in *Syra* ܟܠܒܢܐ *rabioſus ut canis*. Et *Arabs* disertè يشبه الكلاب في صنيعه *cani ſimilis erat in actionibus ſuis*. *Æſculapius* quoque *Phœnicum*, Deus ut ex *Sanchoniathone* patet, & *Damaſcio* apud *Photium*, fortaſſe *Phœnicie* dictus eſt איש-כלבי, *is-calibi*, *vir caninus*, unde *Græcè* Ἀσκλήπιος, & *Romanè* ÆSCULAPIUS. Neque verò cauſa defuit, cur à cane nomen deſumeret. *Hunc* Tarquitius, *de illuſtribus viris diſſerens, ait incertis parentibus natum, expoſitum, & à venatoribus inventum, canino lacte nutritum*. Ita *Lactantius*, *De falſa religione* lib. 1. cap. 10. Et *Feſtus* vocibus, *In inſula Æſculapio*, &c. *Canes adhibentur ejus Templo, quod is uberibus canis ſit nutritus.* Sed, ſi *Arabum*, *Hebræorum*, & *Phœnicum* nonnulli à cane nomen habuerunt, nihil hic illis fuit peculiare: cum apud *Græcos* Κύνης, vel Κυνίδης, unde Κυνίδαι genus ſacrum *Athenis*, & Κυναίγειρος, & Σκύλαξ, & Κύννα, & Κύνη, & Κυνίσκη· & apud *Romanos Catulus*, *Catullus*, *Caninus*, *Caninius*, *Canidius*, *Canuleius* ſint ex eadem origine. De *Caſina* quoque videtur idem eſſe ſtatuendam, quia Comœdiam ita inſcriptam *Plautus* dicit habere *latrans nomen*, id eſt, *caninum*. Is enim ita in *Prologo*,

Κληρούμενοι *vocatur hæc Comœdia*
Græcè, Latinè *Sortientes*, Diphilus
Hanc Græcè *ſcripſit*: *poſt, id rurſum denuò*
Latinè Plautus *cum latranti nomine*.

Fateor tamen mihi calculum hic hærere cum viris longè doctiſſimis, qui vel hoc ſecurè tranſmittunt, vel ea dicunt, quæ tacuiſſe præſtitiſſet. *Plautum* (inquit *Canterus Nov. Lect.* lib. 7. cap. 22.) *canis & Caſinæ nomen idem valere Comicè dixit, quoniam ab eadem incipiunt Syllaba*. Et *Samuel Petitus* ὁ μακαρίτης *Miſcellan.* lib. 2. cap. 18. pro *Caſina Caniſſam* ſcribit, quomodo *Plautum* reddidiſſe vult *Græcum* Κυνίσκης nomen, quo *catella* ſignificatur, aut *canicula*. Sed *Caniſſa* vox eſt nihili. *Plautus* vel retinuiſſet *Græcum cyniſcæ* nomen, vel mutaſſet in *Latinum catella*, aut *caniculæ*. Præterea, ſi loca expendas in quibus occurrit *Caſinæ* nomen, in pleriſque videbis non poſſe in *Caniſſam* ſine flagitio mutari; quia id non patitur metri ratio. Exemplo ſint pauca hæc è multis Actu primo,

Bellam, & tenellam Caſinam, *conſervam tuam.*

Et Actu ſecundo,

Ne Caſinam *uxorem ducam.* St. *Quid tum poſtea?*

Et rurſus,

Sorti ſum victus, Caſina *nubet villico.*

Et Actu quarto,

Quem dent pro Caſina *nuptum noſtro villico.*

Et in fine ejuſdem Actus,

Quin imus ergo? St. *Bella tu, mea* Caſina.

His, inquam, locis *Caniſſam*, pro *Caſina* ſcribe, & verſum claudicare facilè deprehendes. Proinde *Grammatici* veteres, quotquot ſuperſunt, *Varro*, (*De Ling. Lat.* lib. 6. in *Fringutis*) *Feſtus* (in *Caſina*, & *Nepa*) *Nonnius Marcellus* (in *Calvitur*, & *Lingulaca*) *Fulgentius* (in *Catillare*, & *Sculponeas*, & *Titivillitium*) hoc Drama non aliter citant, quam ſub *Caſinæ* nomine. *Gellius* quoque libri primi capite ſeptimo. Plautus *etiam in* Caſina, *cùm de puella loqueretur*, *occiſurum dixit*, *non occiſuram*, *his verbis*: "*Etiamne habet* Caſina *gladium*, &c. Denique *Caſinæ* nomen præferunt ſex Acroſtichi verſus, quibus argumentum Fabulæ continetur. Quorum verſuum auctor fuit vel ipſe *Plautus*, vel alius propè æqualis, ut ex ipſo ſtylo docti colligunt. *Caſinam* igitur à *Plauto* dictam fuiſſe hanc fabulam tam certum eſt, quàm quod eſt certiſſimum. Et potuit eſſe canis nomen, aut attributum apud vicinos barbaros. Ut קסנא *kaſna*, in *Talmude*, quod de catulo *parvum* & *tenerum* ſonat. Hinc in Tractatu *Cetubim* capite quinto in *Gemara* ומטלא בגורייתא קסנייתא *Et qui ludit cum catulis parvulis.* Ibi enim *Gloſſator* בכלבים דקים *cum canibus teneris*, aut וזוטרתא *parvis.*

Ut homini *ridere*, ita cani *latrare* proprium: quod *Hebraicè* eſt נבח *nabach*. Hinc *Eſ.* 56. 10. *Omnes illi canes muti ſunt*, לא יוכלים לנבח, *latrare non poſſunt*. Vox alibi non habetur in Sacræ Scripturæ libris. Sed apud *Hebræos* paſſim occurrit. Ut, cum de decrepito ſene dicitur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbato* cap. 23. fol. 152. 2. כלבוהי לא נבחין טחנוהי

(*a*) 1 Par. 3. 1.
(*b*) 2 Sam. 3. 3.

טחנוהי לא מתנין *Canes ejus non latrant, mola ejus non molunt:* id eſt, vox ita ſubmiſſa eſt, ut non amplius audiatur, & dentes ita detriti, aut confracti, ut non poſſint mandere. Et in *Eruvin* cap. 8. fol. 86. a. in *Gemara* נבח בך כלבא עיל נבח בך גורייתא פוק *Si te allatrat canis maſculus, ingredere; ſed, ſi canis fœmina te allatrat, exi.* Nec immerito obſervat *Aben Ezra* ſic efferri בלשון קדר *linguâ Kedar*, id eſt, *Arabicâ*, qua frequentius nihil eſt. Sic ipſum Eſaiæ hunc locum *Arabs* ita expreſſit لا يستطيعون ان ينبحوا *latrare non poterunt.* Et *Exod.* 11. *v.* 7. verſio *Pariſiis* edita لا ينبح كلب بفمه *Canis ore ſuo non latrabit.* Et de cane فقفق *phakphaka* explicatur in *Alcamus* نبح فرقا *Timidè latravit.* Et البسوس *Albaſus* eidem eſt *mulier, quam Deus* جعلها كلبة نباحة *mutavit in canem latrantem*, quod de *Hecuba Græci* fabulantur. Sed cum *Hebræi* נבח nonniſi de cane uſurpent, latius patet نبح apud *Arabes*. Nam in *Alcamus* نبح الكلب والظبي والتيس والحية. Quibus verbis ſignificatur نبح dici de latratu canis, de capreæ, ac hirci balatu, & de ſibilo ſerpentis. Indidem *Ægyptiis* dictus *latrator Anubis*, quod *Hebrais* eſſet הנובח, *hannobeah*. Quamvis enim *Ægyptia* lingua plurimum ab *Hebræa* differat, *Ægyptii* tamen à *Syris*, & *Hebræis* multas voces mutuati ſunt; quod docere eſſet obvium. *Nubiæ* quoque nomen eodem puto referri poſſe, quia *Nubarum* pars *Ptoëmphanæ* (Ptolemæo Πτοεμφανεῖς) *canem pro Rege habuerunt; motu ejus imperia augurantes.* Ita *Plinius* lib. 6. c. 30. Et *Hermippus* ex *Ariſtocleone* apud *Ælianum De Animalib.* lib. 7. c. 40. Sed & à latratu dictus eſt *Avaorum* Deus נבחז *nibchaz*, 2 *Reg.* 17. *v.* 13. ſi verè habuit latrantis canis effigiem; ut aſſerunt *Jarchius*, & *Kimchius* poſt *Talmudicos* in libro *Sanhedrin* capite ſeptimo fol. 63. b.

Id etiam ad latratum canum multi referunt, quod habetur *Pſal.* 59. *v.* 7. 15. יהמו ככלב *frement*, vel *obſtrepent ut canes.* Proinde hic *Hieronymus*, *latrent ut canes.* Et *Aben Ezra*, דמה אותם לכלבים שהם נובחים בלילה *Confert eos cum canibus, qui noctu latrant.* Et *Kimchius*, כמו הכלב שהולך ונובח בלילה *ut canis it noctu latrans*, &c. Alii ad ululatum malunt. Ita *Syrus*, ܢܥܘܘܢ ܐܝܟ ܟܠܒܐ. Et *Arabs*, يعوون مثل الكلاب *ululabunt ut canes.* Sed *Hebræa* vox ad omnem ſtrepitum & tumultum generalis eſt. Rectè igitur *Symmachus* ἠχήσουσιν ὡς κύνες, *perſtrepent ut canes.* Et *Chaldæus* מתרגשין איך כלבא *Et tumultuantur ut canes.* At *Græci* planè aliter, λιμώξουσιν ὡς κύων· unde Vulgatus, *Famem patientur ut canes.* Et *Æthiops* ይርኅቡ፡ ከመ፡ ከልብ፡ *Eſurient ut canis.* Et *Apollinaris*, Καὶ κυσὶ πειναλέοις ἴκελοι, *Et canibus famelicis ſimiles.* Quod novum iis videbitur, qui has literas colunt, cùm verbum המה, quo hic utitur *Pſaltes*, commune nihil habeat cum iis verbis, quæ *famem* aut *eſuriem* ſignificant. Itaque vox λιμώξουσιν, utut jam olim lecta, mihi tamen de mendo ſuſpecta eſt, & *Seniores* pro λιμώξουσιν ſcripſiſſe puto μαιμάξουσιν: Quod apprimè hic quadrat. Μαιμάσσειν quippe, vel μαιμάζειν, inter cætera *ſtrepere eſt, turbari, tumultuari.* *Suidas*, Μαιμάζει, σφύζει, πτοεῖται. κυματοῦται, πηδᾷ, καχλάζει, κλονεῖται. *Salit, promptus eſt, fluctuat, ſaltat, ſtrepit, turbatur.* *Heſychius*, Μαιμάξ, ταραχώδης. Μαιμάσσει, σφίζει (lege σφύζει) πτοθυμεῖται. Inde Ζεὺς Μαιμάκτης dictus *Athenis*, quaſi furioſus, & turbulentus. Et Μαιμακτηριὼν hyemalium menſium primus; quo aër incipit turbari, & commoveri. Proinde *Jovi Mæmacti* ſacra fiebant *Mæmacteria* dicta, ut pacatior eſſet hyems. *Harpocration* in voce Μαιμακτηριών, Ὠνόμασαι δὲ ἀπὸ Διὸς Μαιμάκτου. Μαιμάκτης δ' ἐστὶν ὁ ἐνθουσιώδης, καὶ ταρακτικὸς, ὥς φησι Λυσιμαχίδης ἐν τῷ περὶ τῶν Ἀθήνησι μηνῶν. ἀρχὴν ἢ λαμβάνοντος τοῦ χειμῶνος ἐν τούτῳ τῷ μηνὶ, ὁ ἀὴρ ταράττεται, καὶ μεταβολὴν ἔχει. Nec fuit ignota vox *Græcis* interpretibus, qui de mari dixerunt *Job.* 38. *verſ.* 8. Ὅτε ἐμαίμασσεν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη, *Cum tumultuaretur ex utero matris ſuæ prodiens.* Et *Jer.* 4. *verſ.* 19. Τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου μαιμάσσει, *Cordis mei ſenſoria tumultuantur*, vel *concitantur.* Et, quod maximè notandum, ibi μαιμάσσει eſt pro *Hebræo* הומה. Vero proinde conſentaneum eſt, eoſdem Interpretes idem verbum reddidiſſe μαιμάξουσιν in *Pſalmi* loco, in quo verſamur. Sed ſcribæ tribus de cauſis hunc locum corruperunt. Prima & præcipua hæc eſt, quod *Græcum* verbum μαιμάσσω, licet elegans, & *Atticum*, tamen parum eſt in uſu. Proinde in *Jeremiæ* loco, quem citavimus, multos torſit Interpretes. Et profitetur *Hieronymus* ſe non intelligere. *Ubi, inquit, juxta* Symmachum *poſuimus* turbati ſunt, *in* Hebræo *ſcriptum eſt* הומה. Septuaginta, *&* Theodotio *poſuerunt* μαιμάσσει, *quod verbum uſque in præſentiarum quid ſignificet ignoro.* Aquila *autem poſuit* ὀχλάζει, *quod & ipſum tumultum ſonat. Hoc de verbo dictum ſit, ſuper quo ſcio apud pleroſque magnum eſſe certamen.* Hæc *Hieronymus* hactenus. Itaque etiam in *Jeremia* vox corrupta eſt, & pro μαιμάσσει ſcriptum μὲ μάσσει, tanquam à μάσσω *premo, ſubigo*, in editione *Complutenſi*, & *Pariſienſi* nupera. Sed μαιμάσσει rectè ſcribi tam ex *Hieronymo* conſtat, quàm ex *Theodoreto* in hunc locum, & *Gregorii Nazianzeni* Orat. 17. ubi ſtatim initio hæc *Jeremiæ* verba citantur, & explicantur. In *Jobo* denique pro ἐμαίμασσε quidam legerunt ἐμαίωσε, ut hic notat *Olympiodorus*. Ex quibus apparet ſcribas huic voci tanquam ignotæ ἄσπονδον πόλεμον indixiſſe, & omnem moviſſe lapidem, ut illam è Scripturis eliminarent. Præterea hæc verba *Pſal.* 59. (al. 58.) verſ. 15. Λιμώξουσιν ὡς κύων, *Famem patientur ut canis*, videbantur bellè cohærere cum ſequentibus, quæ in eadem verſione ſic habent, Καὶ κυκλώσουσι πόλιν, αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν, ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσιν. Et in Vulgata, *Et circuibunt civitatem, Ipſi diſpergentur ad manducandum, ſi verò non fuerint ſaturati, murmurabunt.* Eſuritio denique, quæ canibus ſic adſcribitur ad illorum naturam pertinere viſa eſt: quia canis eſt animal valde famelicum, à quo κυνώδης ὄρεξις, *Arabicè* الشهوة الكلبية, *caninus appetitus* dicitur morbus in homine τῇ βουλιμίᾳ non abſimilis; de quo *Galenus De locis affectis* lib. 5. cap. 5. *Aëtius* lib. 9. cap. 21. *Avicenna* lib. 3. Canonis Fen. 13. tract. 2. cap. 2. & ſeq. Proinde λαφυγμὸς dicitur immenſa *canum aviditas.* *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus:* Λαφυγμὸν γὰρ λέγει τὸ ἀπλήστως ἐσθίειν. Et paulo poſt, Ἔστι γὰρ λάπτω, καὶ λαφύσσω, τὸ ῥοφῶ, κυρίως ἐπὶ κυνῶν, καὶ χοίρων· ὅθεν παράγεται καὶ ὁ λαφυγμός. Et meminerunt *Arabes* mulieris cujuſdam هومل *Haumal* nomine, cujus canis اكلت ذنبها جوعا *caudam ſuam præ fame comedit.* Unde natum eſt Proverbium vulgare apud illos, أجوع من كلبة هومل *Cane* Haumalis *plus eſuriens.* Ita habe-

habetur in *Alcamus*, & in *Talmudico* Tractatu *Gittin* cap. 5. fol. 56. a. quidam ideo vocabatur בן כלבא שבוע *Ben calba ſebua*, id eſt, *filius ſaturi canis*, שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב יוצא כשהוא שבע *quia quiſquis in domum ejus ingrediebatur famelicus ut canis, ex ea ſatur exibat.* His addi poſſe videbitur, quòd inter monſtroſos populos cenſentur *Cynopenæ* in *Tertulliani Apologetico* capite octavo, & libro primo *ad Nationes*. Ibi enim *Cynopenæ Salmaſio* ſunt Κυνοπεῖναι, id eſt, *qui canina fame laborant. Voſſio* tamen noſtro potius aſſentior; qui *Cynopanes* mavult, ut κυνόπανες dicantur; quomodo τετρόπανες, αἰγόπανες, ἐρμόπανες. Proximè accedit ſcilicet *Pamelii* lectio, *Cynophanes*.

Ecce aliud de cane, latratui proximum *Exod.* 11. *v.* 7. Οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ. *Canis lingua ſua non hirriet*, vel *non ganniet*. Unde *Judith.* 11. *v.* 19. Οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ἀπέναντί σου. *Canis lingua ſua contra te non hirriet.* Tamen apud *Græcos* Scriptores γρύζειν non eſt canum, ſed ſuum, aut porcellorum; ut *grunnire* apud *Romanos*. *Pollux* de vocibus animalium libri quinti capite 13. Συῶν δὲ γρυλλισμὸς, γρυλλίζειν, γρυλλίζοντες, καὶ γρύζειν, καὶ γρύζοντες. *Heſychius*, Γρυλλίζοντα, γρύζοντα. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Plutum* Act. 2. Sc. 5. Κυρίως δὲ γρύζειν ἐπὶ τοὺς μικροὺς χοίρους φωνὴν προΐεσθαι. *Alcæus* in *Palæſtra* apud *Athenæum* lib. nono cap. 12.

Οἶδ' ὅ ἀκούειν αὐτὸν, εἰ μὴ γρύξομαι,
Ὧν σοι λέγω, πλέον τι γαλαθηνοῦ ὑός;

Cenſen' iſtum quæ dicam tibi intellecturum magis quàm lactentem porcellum, niſi grunniam? Unde γρυσμὸς *porci grunnitus. Agathocles Babylonius* de *Jove* apud *Athenæum* libri noni capite quarto, Λέγεται γὰρ ὡς ἄρα θηλὴν ὑπέχειν ὗς, καὶ τῷ σφετέρῳ γρυσμῷ περιοιχνεῦσα τὸν κνυζηθμὸν τοῦ βρέφεος ἀνεπάϊστον τοῖς παριοῦσιν ἐτίθει. *Ajunt enim ſuem illi ſugendam mammam præbuiſſe, & circumcurſantem grunnitu ſuo impediviſſe ne illius vagitus poſſet intelligi.* Sed ut γρύζειν *porcorum*, ita ῥύζειν eſt *canum*, quod & ῥόζειν ſcribitur, & ῥοίζειν, & ἀῤῥίζειν, & ἀραρίζειν. *Pollux* ubi ſupra de canum vocibus, Εἴποις ἂν καὶ ἀῤῥίζειν, καὶ ἀῤῥίζοντας, καὶ ῥύζειν, καὶ ῥύζοντας. *Suidas*, Ῥόζειν, ῥέγχειν, ὑλακτεῖν, κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν κυνῶν, μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ ἀνθρώπων. In *Euſtathio* ῥοίζειν pro eodem habetur, & in *Ammonio* ἀῤῥίζειν, tanquam ἀπὸ τῆς ἄρ φωνῆς, à voce AR, quam edunt canes lingua inter dentes vibrata. Unde eſt, quod *canina* vocatur *litera* R. *Perſius* Sat. 1.

- - - - - - *ſonat hic de nare canina*
Litera. - - - - - - - -

Canis igitur propriè loquendo non γρύζει, ſed ῥύζει, vel ῥόζει, &c. Quod *Arabicè* هر *harra*, ut *Latinè hirrire*, & *gannire*. Alcamus, هر الكلب اليه هو صوتة دون نباحة من قلة صبرة علي البرد *Hirrivit canis in eum. Hæc eſt vox ejus infra latratum, ut fit ex impatientia frigoris.* Feſtus, *Hirrire, garrire, quod genus vocis eſt canis rabioſæ.* Lege *Hirrire, gannire*, &c. Neque enim *garrire* canum eſt, ſed *gannire*. Nonnus cap. 6. *Gannire cùm ſit propriè canum*, Varro, *aſinos rudere, canes gannire, pullos pipire dixit.* Feſtus, *Gannitio, canum querula murmuratio.* Sed cum *hirrire* ſit irati canis, *gannire* vox media eſt. Quippe blandiuntur etiam gannitu canes: de quibus *Lucretius*,

- - - - - - (a) *gannitu vocis adulant.*

(a) Lib. 5. verſu 1069.

Itaque gannitus quandoque eſt κνυζηθμός. Sic appellatur canum vox blanda, quam latratui opponit *Poëta* ſummus, apud quem canes ad ſtabuli fores, viſa *Pallade* (b)

(b) Odyſſ. π'. verſu 162.

- - - - - - - - - - - ἐχ' ὑλάοντο,
Κνυζηθμῷ δ' ἑτέρωσε διὰ σταθμοῖο φόβηθεν·

Non latrabant, ſed blando gannitu ex altera parte per ſtabulum fugiebant. Ex iis, quæ diximus, colliget aliquis in Sacro Textu, pro οὐ γρύξει κύων, legendum eſſe οὐ ῥύξει, vel οὐ ῥόξει. Tamen rectum eſſe οὐ γρύξει collige ex eo, quod in *Exodo*, & in libro *Judith* conſtanter legitur οὐ γρύξει. & *Joſ.* 10. *v.* 21. de quo ſtatim, οὐκ ἔγρυξεν. Eodem faciunt hæc *Heſychii*, Γρύξαι, ἠρέμα κράξαι, ἠρέμα φθέγξασθαι, ἢ ὑλακτῆσαι· *Leniter clamare, leniter loqui, aut latrare.* In exemplaribus noſtris pravè legitur Γρύψαι, ἠρέμα κράξαι· ſed reponimus, Γρύξαι, ἠρέμα κράξαι, quia ſenſus ita poſtulat, & literarum ordo. Nam τὸ γρύψαι eſt inter γρύψ & γρυπή. Conſtat igitur ex *Heſychio* etiam γρύξαι de canibus uſurpari, cùm leniter latrant, id eſt, hirriunt, aut ogganiunt. *Græcum* porro γρύξαι reſpondet *Hebræo* חרץ. Ita enim habet *Moſes*, לא יחרץ כלב לשונו; quod exponit *Kimchius*, *Non movebit*; ſed *R. Selomo* rectius לא ישנן *Non exacuet canis linguam ſuam*, id eſt, in acumen non exeret, linguam inter dentes vibrando non producet, ut canes hirrientes ſolent. Nam verbum חרץ, *movere* non eſt, ut multi volunt, ſed *acuere, acrem eſſe, acriter agere.* Hinc *Job.* 41. *v.* 21. *Sternit ſibi* חרוץ, *rem acutam in luto.* Et *Eſa.* 41. *v.* 15. מורג חרוץ, eſt *tribula acuta*. Et per Metaphoram חרוצים, *acuti* dicuntur *Prov.* 10. *v.* 4. qui ſunt diligentes, ſolertes, induſtrii. Ita hoc loco לא יחרץ *Non acuet canis linguam ſuam*, id eſt, *Non hirriet.* Antecedens pro Conſequente. Locus eſt huic parallelus *Joſ.* 10. *v.* 21. לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו *Non acuit* (ſupple *acuens*, id eſt, canis) *linguam ſuam in filios Iſraël in eorum ullum.* Vocem *canis* ſuppleo ex uſu linguæ *Hebraicæ*, quæ ante Verbum Activum ſæpe omittit nomen agentis, ac proinde id ſupplendum eſt. Sic *Eſa.* 9. *v.* 6. de *Jeſu Chriſto*, *Vocabit nomen ejus Dominum, admirabilem*, &c. *Vocabit*, ſupple *vocans*, id eſt, Deus, aut fidelis, qui in eum credit. *Mich.* 2. *v.* 4. *Tollet ſuper vos parabolam*, nempe המושל *parabolis utens.* Amos 4. *v.* 2. *Tollet vos ſentibus, & poſteros veſtros ſpinis piſcatoriis*, nempe *qui tollit*, id eſt, hoſtis. *Hab.* 3. *v.* 6. *Abſcindet ab ovili gregem*, nempe *abſciſſor*, ſeu *devaſtator*. Ita hic, *Non acuit* (*acuens* ſcilicet, ſeu canis) *linguam ſuam*, &c. Obiter nota tam שנן, quam חרץ de lingua dici, quæ excrendro acuitur. Sed ut חרץ ad canem, ita שנן ad hominem pertinet, & ad ſerpentem,

- - - - *qui linguis micat ore triſulcis.*

Sic *Pſal.* 140. *v.* 4. שננו לשונם כמו נחש *Exacuerunt linguam ſuam ut ſerpens.* Et *Pſal.* 64. *v.* 4. שננו כחרב לשונם *Exacuerunt ut gladium linguam ſuam.* Ab *Hebræo* חרץ factum *Arabicum* خرش de cane *irritari* ſignificat, & *dentibus frendere.* *Giggeio* ماخرش vel ماخارش كلب ماخروش vel eſt *canis multum irritatus.* Et تخارشت الكلاب *Canes irritati fuerunt.* Et كلب خراش *Canis incitatus, canis dentibus in alium frendens.* Scribitur etiam هرش per *He.* Unde *Arabica* verſio 1 *Sam.* 3. *v.* 8. كلاب تهارش *canes irritantur.*

Paſtus canum primò panis eſt, *Matth.* 15. *v.* 27. Τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. *Catelli comedunt de micis, quæ cadunt è menſa dominorum ſuorum.* Catellos hic intellige, non præciſè *Melitæos*, qui plerumque micas panis ſub menſa non colligunt, ſed in ipſo ſinu dominæ iisdem cum illa ciborum deliciis lautè veſcuntur. *Tzetzes Chil.* 5. Hiſt. 12.

- - - - - - νῦν ἢ κυνίδιόν τι
Παρὰ ἀρχέσης γυναικὸς φερόμϐον τοῖς κόλποις
Δίαιταν ἔχῃ τὴν αὐτὴν, καὶ τ᾽ ἄλλα ὁμοίως·

Nunc autem catellus quiſpiam, à principe muliere gremio delatus, victum habet eundem, & alia ſimiliter. Hic igitur κυνάρια ſunt canes quivis infra moloſſos, & vertagos, quibus cadentes è menſa micæ non ſufficerent, ſed majoribus offis opus eſt. Nempe domeſtici canes ſunt ut plurimum in hoc genere, id eſt, infra majores illos; ac proinde κυνάρια merito dicti, non tamen è minimis, quos habent mulieres in deliciis. *De micis*, id eſt, *de fruſtulis*: neque enim canes colligunt micas propriè dictas, ſed gallinæ, aut aves aliæ; quibus roſtrum eſt acutius, aut minora animalcula. Ita de *Diogene* narrat *Plutarchus* in libro *De Prof. virt. ſent.* Μῦν τινὰ προσερπύσαντα, περὶ τὰς ψίχας αὐτοῦ τῆς μάζης ἀναστρέφεσθαι, *Murem quendam adrepentem circa mazæ ejus micas fuiſſe obverſatum.* Itaque ψιχία hic aliud ſunt; nempe οἱ σμικρότατοι, καὶ ψιχώδεις ψωμοὶ, fruſta tam parva, ut micarum inſtar haberi poſſint. Proinde *Arabs* reddidit الفتات *fruſta*, voce deductâ ex *Hebræo* פרת. Unde פת לחם *fruſtum panis*, *Gen.* 18. *v.* 5. *Jud.* 19. *v.* 5. 1 *Sam.* 2. *v.* 36. & 28. *v.* 22. 1 *Reg.* 17. *v.* 11. &c. Et פתותי לחם *fruſta panis*: Ezech. 13. v. 19. *Syrus* quoque hic habet ܦܪ̈ܬܘܬܐ, de more inſerto R poſt primam Radicalem. Talia גרמיד, *cubitus* pro גמד, דרמשק, *Damaſcus* pro דמשק, ערגל *volvere* pro עגל, פרנק, *deliciari*: pro פנק, שרנק, *ſuffocari* pro שנק, שרביט *ſceptrum* pro שבט, פרציד, *rivus* pro פציד. *De micis, quæ cadunt è menſa*, ſive fortè fortuna id fiat, ſive à domino projiciantur. Itaque etiam *Philoſtratus* quoſdam ſcribit πλησίον τοῖς κυσὶ πράττειν τοῖς σιτουμένοις τὰ ἐκπίπτοντα τῆς δαιτὸς, *facere canum inſtar, qui veſcuntur dapibus quæ excidunt.* Quomodo ſaturari voluit *Lazarus* ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου *de micis, quæ cadebant è menſa divitis.* Apud *Homerum* canes τραπεζῆες, ſeu *menſarii* ſæpe nominantur. Sic *Iliad.* χ. verſu 69. de canibus ſuis *Priamus.*

Οὓς τρέφον ἐν μεγάροισι τραπεζῆας πυλαωροὺς,

Quos in ædibus alui menſarios janitores. Et *Iliad.* ψ. verſu 173. de *Patroclo*,

Ἐννέα τῷ γε ἄνακτι τραπεζῆες κύνες ἦσαν,

Novem huic Regi menſarii canes erant. Et *Odyſſ.* ρ. verſu 309.

- - - οἷοί τε τραπεζῆες κύνες ἀνδρῶν
Γίγνοντ᾽, ἀγλαΐης δ᾽ ἕνεκέν κομέουσιν ἄνακτες,

Quales ſunt virorum menſarii canes, quos deliciarum gratia nutriunt Reges. Τραπεζῆες, id eſt, οἱ ἐν τραπέζῃ τρεφόμϐοι, παράσιτοι, *qui ad menſam aluntur, paraſiti.* Prius eſt in veteri *Scholiaſte*, poſterius in *Rhetorico Lexico* apud *Euſtathium*. Ita *Luc.* 16. *v.* 21. ad menſam purpurati divitis canes adſtabant. Ad hujuſmodi canes pertinet illud *Poëtæ Odyſſ.* κ. verſu 216.

Ὡς δ᾽ ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαιτηθεν ἰόντα
Σαίνωσ᾽ (αἰεὶ γάρ τε φέρει μειλίγματα θυμοῦ·

Ut cùm è convivio proficiſcentem canes circum blandiuntur. Is enim ſemper affert animi delinimenta, id eſt, juxta veterem *Scholiaſtem*, πρὸς ἡδονὴν θωπεύματα, ἢ κρέα τινὰ, ἢ τὴν ἀπομαγδαλίαν, ἣν προσδεχόμϐοι οἱ κύνες ἐγρηγόρασι, *dona ad delicias, ſive ſint carnes, aut apomagdalia; quam expectantes canes vigilant.* *Apomagdaliæ* quid ſint *Julius Pollux* accuratè docet his verbis lib. 6. cap. 14. Οἱ δὲ πάλαι τῆς καλουμένης ἀπομαγδαλιαῖς ἐχρῶντο, αἳ ἦσαν τὸ ἐν τῷ ἄρτῳ μαλακὸν, καὶ σταιτῶδες, εἰς ὃ ἀποψησάμϐοι, τοῖς κυσὶν αὐτὸ παρέϐαλλον· ὅθεν καὶ Λακεδαιμόνιοι κυνάδα τὴν ἀπομαγδαλίαν καλοῦσιν· ὑποδηλοῖ δὲ καὶ Ὅμηρος, &c. *Apomagdaliis, quas vocant,* veteres *utebantur. Ea erant quod in pane molle, & paſtaceum eſt*, (utor voce barbarâ, quia *Latina* nulla ſuppetit) *quo poſtquam ſe abſterſerant, canibus id projiciebant. Unde eſt, quod apomagdaliam* Lacedæmonii *cynadem* (quaſi *caninam*) *vocant. Atque id ſubinnuit Homerus*, nempe, eo loco, qui ſupra. In quem etiam *Euſtathius* tanquam ex *Pauſania*, Ἀπομαγδαλία, καὶ ἀπομαγδαλὶς, ψωμὸς, εἰς ὃν ἐκματτόμϐοι τὰς χεῖρας, μετὰ δεῖπνον ἐρρίπτουν κυσίν. *Apomagdalia, & apomagdalis, fruſtum panis eſt, quo cum manus deterſiſſent, illud à cœna canibus projiciebant.* Addit à *Dioſcoride* κυνὰ; id eſt, *canem*, appellari. Sed κυνάδα legendum, ut in *Polluce*, & *Athenæo*. *Heſychius*, Ἀπομαγδαλία, στέαρ, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν τοῖς δείπνοις· βαλόντες δὲ αὐτὸ τοῖς κυσὶν ἀναλύοντες ἀπὸ τῶν δείπνων. *Apomagdalia, adeps, quo manus inter cœnandum abſtergebant, è cœna autem redeuntes canibus id faciebant.* Non probo, quod στέαρ vocat, id eſt, *adipem*: de quo meritò rogaveris, unde abſtergantur, qui inde abſterguntur. Itaque ab aliis σταῖς appellatur, non στέαρ, & à *Polluce* σταιτῶδες. Et σταῖς quidem quandoque eſt *adeps*. Sed & plerumque σταῖς eſt maſſa farinacea, quam *paſtam* appellamus, quo ſenſu hic omnino ſumitur. Plura de magdalia, & apomagdalia, habent *Ariſtophanes* in *Equitibus*, & ibi *Scholiaſtes*, *Athenæus* lib. 4. & 9. *Plutarchus* in *Lycurgo*, *Suidas*, *Euſtathius* in lib. 4. *Iliados*, *Eraſmus* in *Adagio*, *Canis vivens ex magdalia*, *Rhodiginus* lib. 28. cap. 1. quos conſulat cui hæc non ſufficiunt. Piſcator quidam in *Theocrito Idyll.* 21. piſces ſe ſomniare ait, ut canis panes ſomniat. Verba ſunt,

- - - - - - - καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις
Πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ἰχθύα κ᾽ ἠγών.

Etenim in ſomnis canis omnis panes auguratur; & ego piſces. Vir doctus ἄρτως non probat, & legi mavult ἄγρως *agros*. Quorſum nullus video. Nam ut piſcator piſces, quidni canis panes ſomniet, quorum eſu impenſe delectatur? Maxime, ſi apomagdaliæ intelligantur, quæ panum erant cupediæ, atque, ut ait *Poëta*, μειλίγματα θυμοῦ, *canini animi delinimenta*.

Secundò, canum cibus eſt caro, qua ferino more veſcitur. Unde canem *Arabes* colligunt mediæ eſſe naturæ inter feras & pecus domeſticum. *Damir*, وهو لا سبع ولا بهيمة حتى كانه من الخلق المركب لانه لو تم له طباع السبعية ما الف الناس ولو تم له طباع البهيمة ما اكل لحم الحيوان *Neque fera eſt, neque pecus, quin eſt tanquam compoſita naturæ. Nam, ſi ferina natura in eo eſſet perfecta, non degeret cum hominibus: nec animalium carne veſceretur, ſi perfectè eſſet pecuina.* In Scriptura canibus ea maximè caro deſtinatur, quam homines attingere eſt nefas. Sic *Exod.* 22. *v.* 31. *Carnem à feris diſcerptam non comedetis, ſed eam canibus projicietis.* Unde Pſeudo-*Phocylides* verſu 136.

Μηδέ τι θηρόϐορον δαίσῃ κρέας, ἀργίποσιν δὲ
Λείψανα λεῖπε κυσίν - - - - -

Ne quam à feris depaſtam comedas carnem, ſed velocibus reliquias linque canibus. Et *Jonathan*, לכלבא תרמון יתיה לסוטריה *Cani projicies eam pro mercede ſua.* Nempe quia, cum *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exceſſerunt, canis in eos לא יחרץ *non exacuit linguam ſuam*; Scripturâ ſic docente שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה *Deum Sanctum, & Benedictum nulli creaturæ denegare mercedem ſuam.* Ita *Rabbi Selomo* in hunc locum, & *Kimchius* in *Pſalmo* 145. ex *Talmudico* Tractatu *Bava Kama* cap. 4. Canum etiam eſt cadavera trahere, lacerare, & devorare, quibus pœnis ſæpe mulctantur impii,

impii. Sic *Jerem.* 15.*v.* 3. quatuor pœnarum generibus minatur Deus ſe in *Judæos* animadverſurum, in quibus ſunt הכלבים לסחוב *canes ad trahendum*, vel lacerandum eorum cadavera, qui gladio interempti ſunt. Et *Pſal.* 68. *v.* 24. *Ut immergas pedem tuum, & linguam canum tuorum in hoſtili ſanguine.* Et 1 *Reg.* 14. *v.* 11. *Morientem* Jeroboamo *in civitate comedent canes, morientem verò in agro comedent volucres cœli.* Quod idem de *Baaſa* prædicitur 1.*Reg.* 16. *v.* 4. Et de *Achabo*, 1 Reg. 21. v. 9. *Ut linxerunt canes ſanguinem* Nabothi, *ita etiam canes ſanguinem tuum lingent.* Et verſu vigeſimo tertio, *Canes* Jezabelem *comedent ad caſtrum* Jezraëlis. Et verſu vigeſimo quarto, *Morientem* Achabo *in urbe comedent canes*, &c. Quarum prædictionum veritatem comprobavit eventus. Eorum enim Regum familiæ deletæ ſunt funditus, & ad internecionem cæſæ: & inſepulta cadavera canibus aut avibus ceſſere in prædam, prout Prophetæ prædixerant. Atque id imprimis memorandum eſt, quod de *Achabo* refertur, eum in curru fuiſſe ictum lethali vulnere; & dum currus regio ſanguine cruentatus in *Samaria* piſcina lavaretur, canum ingruentium turbam juxta divinum oraculum ejus ſanguinem linxiſſe, 1 *Reg.* 22. *v.* 38. Et *Jezabelem* in caſtro *Jezraëlis* captam, & è feneſtra dejectam, qui poſt paucas horas ſepeliendam quæſiverunt, nihil de ea reperiſſe, præter calvariam, & pedes, & volas manuum, quia canes reliqua omnia abſumpſerant, 2 *Reg.* 9. *v.* 35. Tale aliquid refert *Suetonius* de *Aſcletarione* Mathematico, aut Mago veriùs, qui cùm affirmâſſet fore ut brevi à canibus laceraretur, eum *Domitianus* interfici quidem ſine mora, ſed ad coarguendam temeritatem artis, ſepeliri quoque accuratiſſimè imperavit. Quod cum fieret, evenit, ut, repentinâ tempeſtate dejecto funere, ſemi-uſtum cadaver diſcerperent canes. Nec multò aliter *Dio*, Ἐρωτηθεὶς ὁποίῳ αὐτὸς τέλει τοῦ βίου χρήσεται, καὶ ἀποκρινάμενος ὅτι ὑπὸ κυνῶν ἀναλωθήσεται, ἐκελεύσθη μὲν ζῶν κατακαυθῆναι, καὶ τὸ πῦρ αὐτῷ προσήχθη· ὑετοῦ δὲ ἐν τούτῳ πολλοῦ καταῤῥυέντος, ἥ τε πυρὰ ἐσβέσθη, καὶ ἐκεῖνον κύνες, ὀπίσω τὼ χεῖρε δεδεμένον, καὶ ἐπικείμενον ἐπ' αὐτῆς εὑρόντες, διεσπάραξαν. Sed *Aſcletarioni* hoc inſpiraverat Dæmon, cui facile eſt prædicere quid ſit futurum de ſuis mancipiis, cùm id exequatur ipſe, quod eventurum prænunciavit.

Tertiò, veſcuntur canes rebus impuriſſimis. *Damir*, الجيف احب اليه من اللحم العريض

وياكل العذرة ويرجع في قيه

Cadaver fœtidum illi gratius eſt carne capri anniculi, & ſtercus comedit, & redit ad vomitum ſuum. De cadavere jam actum. Stercus *Græcè* dicitur σκύβαλον, etiam à *Paulo*, *Philipp.* 3. *v.* 8. quaſi κυσίβαλον, id eſt, τὸ τοῖς κυσὶ βαλλόμενον, *quod canibus projicitur*, ut volunt *Suidas* & magnus *Etymologus*. Inde *Vulturius* cani apud *Phædrum* Fab. 27.

- - O canis, meritò jaces,
Qui concupiſti ſubito regales opes,
Trivio nutritus, & educatus ſtercore.

Et *Martialis* lib. 1. *Epigr.* 84.

Non miror merdas ſi libet eſſe cani.

Et canem redire ad vomitum, ut quod evomuit rurſus comedat, pridem obſervavit *Solomon*, cujus verba ſunt *Prov.* 26. *v.* 11. ככלב שב על קאו *Ut canis redit ad vomitum ſuum, ita ſtultus iterat ſtultitiam ſuam.* In quæ verba ſic *Aben Ezra*, *Ut canis* אחר (lege אכל) *cibum, quem vomuit, edit denuò: ita ſtultus iteratis vicibus recidit in ſtultitiam ſuam, nec erubeſcit.* Et Rabbi Levi, *Ut canis, qui repetit cibum, quem evomuerat, non ſentiens illum ſibi fuiſſe noxium: ita eſt de ſtulto, qui ſtultitiam ſuam iterat, poſtquam jam expertus eſt eam ſibi malè ceſſiſſe.* Ex *Solomone* ſumptum hoc *Petri* 2 *Pet.* 2. *v.* 22. Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα, *Canis ad proprium vomitum rediens*: quamvis *Græca* verſio ἔμετον habeat, non ἐξέραμα. Quam vocem alibi me legere non memini. Sed ἐξερᾶν, id eſt, *educere, expromere, evacuare*, paſſim occurrit. Sic apud *Dioſcoridem* libro ſexto in *Pharico*, quod eſt veneni genus, Δεῖ δὲ, μετὰ τὸ ἐξερᾶσαι αὐτοὺς, ποτίζειν οἶνον ἀψινθίτην, *Oportet autem, poſtquam evacuati ſunt, abſinthite vinum bibendum dare.* Et apud *Laërtium Heraclitus*, aquâ intercute laborans, Medicos interrogavit, Εἴ τις δύναιτο ἔντερα ταπεινώσας ὑγρὸν ἐξερᾶσαι, *An quis poſſet ex inteſtinis preſſis humidum educere*: ubi ἐξᾶραι pro ἐξερᾶσαι perperam ſcribunt recentiores editiones, etiam *Caſauboniana*. *Syris* uno verbo ܡܩܦܘܪܟܒܠܐ dicitur *canis quæ vomuit reſorbens*, ſi *Ferrario* creditur *Syriaci Nomenclatoris Romæ* editi paginâ 860. Sed pro *Caph* ſcripſerim *Koph*; quia *Hebræum* מקיאה eſt *vomitus*. Compoſiti nominis prima pars unde fiat, non ſatis notum.

Sed & canis tam propria lingit vulnera, quam aliena. De his *Luc.* 16. *v.* 21. in parabola de *Lazaro*, *Canes venientes* ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ, *ipſius ulcera lambebant.* De propriis ita *Lipſius* ex *Sexto Empirico* libro primo *Pyrrhon. Hypotyp.* cap. 14. *Si feſtuca ſit impacta, eam extrahit dentium miniſterio: ſi ulcus alibi (quoniam ea ſordentia ægrè, facilè autem munda curantur) leviter tabem inde fluentem abſterget*, linguâ ſcilicet, cui nihil ſordet. Hinc *Ælianus*, *De anim.* lib. 8. cap. 9. Τρωθέντες δὲ ἔχουσι τὴν γλῶτταν φάρμακον, ἥπερ ὧν περιλιχμώμενοι τὸ τρωθὲν μέρος εἰς ὑγείαν ἐπανάγουσι· *Vulnerati linguam habent pro pharmaco, quâ partem læſam circumlambentes ſanitate reſtituunt.* Et *Gratius* de cura velnerati canis,

Quod ſi diſtricto levis eſt in vulnere noxa,
Ipſe habet auxilium validæ natale ſalivæ,

quam lambendo vulneri obducit.

Aqua canis eſt potus, quam non ſorbet pleno hauſtu, ſed ſolum lambendo bibit. Inde *Judic.* 7. *verſ.* 5. *Quisquis lambet aquas lingua ſua* כאשר ילק הכלב *ut lambit canis.* Quod rectè *Onkelos*, כמא דמלחיך כלבא. Rectè etiam *Syrus* ܐܝܟ ܕܡܠܚܟ ܟܠܒܐ *ut lingit canis.* Sed *Arabs* minùs expreſſe: *Quisquis* يشرب *bibet linguâ ſuâ*, كما يشرب الكلب *ut bibit canis.* Non linguæ culpâ, ſed Interpretis, cum *Arabicæ* voces plures ſuppetant, quibus id poterat efferri. In his ولغ *walaga* vox notiſſima. *Alcamus*,

ولغ الكلب في الاناء وفي الشراب

شرب ما فيه باطراف لسانه اذا

ادخل لسانه فيه *Canis* walaga *in vaſe, aut in potu, id eſt, quod in vaſe erat linguâ extremâ bibit, linguâ in illud immiſſâ.* Ibidem huic ſynonyma verba ſunt لغب & مغمغ & قفن Et ذدق feris omnibus generale eſt, quæ aquam linguis lambunt. Ita enim *Alcamus*, ذرفت السباع شربت الما بالسنتها At *Græcis* id ipſum λάπτειν, nobis *laper*, voce fictitiâ dicitur, quæ bibentis canis ſtrepitum utcunque imitatur. Hinc *Græca* verſio *Jud.* 7. *v.* 5. Πᾶς, ὃς ἂν λάψῃ τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ὕδατος, ὡς ἂν λάψῃ ὁ κύων. Et *Ælianus* de canibus, qui ex *Nilo* bibunt, *Animal.* lib. 7. cap. 53. Τὴν μὲν ὄχθην περιθέουσι. λάπτουσι δὲ τῇ γλώττῃ ἁρπάζοντες, ὡς ἂν εἴποι τις, ἢ καὶ νὴ Δία κλέπτοντες τὸ πῶμα. *Ripam quidem percurrunt, lambunt autem (aquam) linguâ: quaſi potum ſubripientes, ut ita dicam, aut per Jovem ſuffurantes.* Et

alter

alter *Ælianus Var.* lib. 1. c. 4. Οὐκ ἀθρόως, οὐδὲ ἀνέδην, οὐδὲ ἐλευθέρως ἐκ τοῦ ποταμοῦ πίνουσιν, ἐπικύπτοντες ἅμα, καὶ ὅσον διψῶσι λάπτοντες, &c. *Non continue, neque ad ſatietatem, neque libere ex amne bibunt, inclinati ſimul, & quantum ſitiunt lambentes*, &c. Ut *Plinius* lib. 8. cap. 40. *Certum eſt* (canes) *juxta* Nilum *amnem currentes lambere.* Et *Solinus* in capite de *Boryſthene*, Ægyptii *canes è* Nilo *nunquam niſi currentes lambitant.* Hinc *Phædrus* lib. 1. Fab. 25.

Igitur cum currens bibere cœpiſſet canis;
Sic crocodilus, Quamlibet lambe ocyus.

Et *Macrobius Saturnal.* lib. 2. cap. 2. *Poſt* Mutinenſem *fugam quærentibus quid ageret* Antonius, *reſpondiſſe familiaris ejus ferebatur, Quod canis in Ægypto, bibit, & fugit: quoniam in illis regionibus conſtat canes raptu crocodilorum exterritos currere, & bibere.* Itaque Verbum λάπτειν à *Grammaticis* ferè ad canes refertur. *Philoxenus*, Λάπτω, ἐπὶ κυνὸς, *lambo. Suidas*, Λάπτοντες, τῇ γλώττῃ πίνοντες οἱ κύνες. Et ad eandem vocem *Heſychius*, Πεποίηται δὲ ἀπὸ τῶν κυνῶν τῶν τοιούτων (lege ἢ τῶν τοιούτων) οὕτω πινόντων μετὰ ψόφου. *Fictitia vox eſt a canibus, aut ab hujusmodi animalibus, qui cum ſtrepitu bibunt.* Et *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus* ad vocem Ἀπολέψεις) ἀπολεπίσεις. ἐὰν δὲ, ὡς τοῖς πολλοῖς, ἀπολάψης, ἐκπίῃ, ἀπὸ τῶν κυνῶν ἡ μεταφορὰ, ἢ ὅσα λάπτοντα πίνει, id eſt, *decorticabis; aut, ſi legas* ἀπολάψης, (*ut plerisque* legendum videtur) *ebibes, à canibus* erit *Metaphora, vel quotquot lambendo bibunt.* Neque enim id cani peculiare, ſed iis omnibus convenit, quibus ſerrati ſunt dentes. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 6. Πίνει δὲ τῶν ζώων τὰ μὲν καρχαρόδοντα, λάπτοντα· τὰ δὲ συνόδοντα σπᾷ, οἷον ἵπποι, καὶ βόες. Quæ ſic *Plinius* lib. 11. cap. 3. *In potu, quibus ſerrati dentes, lambunt; quibus continui dentes, ſorbent, ut equi, & boves.* Serratos porrò dentes præter canem etiam lupi habent, hyænæ, vulpes, thoes, *&c.* Quocirca de lupis ſcribit *Poëta* ſummus *Iliad.* π'. verſu 161.

Λάψοντες γλώσσῃσιν ἀραιῇσιν μέλαν ὕδωρ,

Lambentes linguis tenuibus nigram aquam. Ad quem locum *Euſtathius*, Ἄκρον δὲ λάπτουσιν ὕδωρ, διότι κατὰ τοὺς παλαιοὺς οὐ καθιᾶσι τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ ὕδωρ, ὡς οἱ βόες, οὐδὲ κατὰ τοὺς λυκοσπάδας ἵππους τὸ ἥμισυ τῆς ὄψεως, ἀλλὰ τοῦ ἐπιπολῆς ὕδατος πίνουσιν, ὡς εἴπερ καὶ ἔλειχον. *Summam aquam lambunt: propterea juxta Veteres linguam in aquam non demittunt, ut boves, neque medium vultum, ut equi lycoſpades, ſed aquæ ſuperficiem delibant, ac ſi lingerent.*

Si quis ſcire laborat qui ſint equi *lycoſpades*, conſulat *Plutarchum* in *Sympoſiacis* lib. 2. Quæſt. 8. ubi multa de his equis. Quibus hoc ſolum addo, ab *Heſychio* dici λυκοσπαδεῖς, & poni circa *Andriam* περὶ τὴν Ἀνδρίαν, ſed errore manifeſto. Legendum enim περὶ τὴν Ἀδρίαν, *circa Adriam*, ubi nobiles equi *Veneti* à Veteribus tam decantati. Idem *Heſychius*, Ἐνετίδας, πώλους στεφανηφόρους ἀπὸ τοῦ περὶ τὸν Ἀδρίαν (lege περὶ τὴν Ἀδρίαν) Ἐνετίδος. διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ. Henetidas, *pullos equinos coronatos, ab* Henetide (id eſt, *Venetia*) *quæ circa* Adriam *eſt. Ibi enim excellunt. Euripides* in *Hippolyto* verſu 230.

Εἴθε γενοίμαν ἐν σοῖς δαπέδοις
Πώλους Ἐνέτας δαμαζομένα·

Utinam eſſem in tuis campis, pullos Henetos (id eſt, *Venetos*) *domans.* Et verſu 1131.

Οὐκ ἔτι συζυγίαν
Πώλων Ἐνετᾶν ἐπιβάσῃ·

Non amplius jugum equorum Henetorum (Venetorum) *conſcendes.* Ubi *Scholiaſtes*, Ἐνετᾶν) Παφλαγονικῶν. Ἐνετοὶ γὰρ ἔθνος Παφλαγονίας. Sed meliùs in priorem locum, Πώλους Ἐνέτας) ταῦτα ἀνακεχρόνισται. οὐδέπω γὰρ Ἕλληνες ἐχρῶντο ἵπποις (adde Ἐνέταις vocem hic omiſſam) Οἱ γὰρ Ἐνέται, Παφλαγονίαν πρότερον οἰκοῦντες, ὕστερον ἐπὶ τὸν (lege τὴν) Ἀδρίαν διέβησαν. Λέων δὲ πρῶτος Λακεδαιμόνιος ἐνίκησεν Ἐνέταις ἵπποις, ὡς Πολέμων ἱστορεῖ, καὶ ἐπέγραψεν ἐν εἰκόνι, ΛΕΏΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΌΝΙΟΣ ἹΠΠΟΙΣΙ ΝΙΚΩ͂Ν ἘΝΈΤΑΙΣ, ἈΝΤΙΚΛΕΊΔΑ ΠΑΤΉΡ. *Equos Venetos* cum *Phædra, Hippolyti* noverca, nominâſſe fingitur, *committitur anachroniſmus. Nondum enim equis* Venetis Græci *utebantur.* Heneti *enim, qui prius* Paphlagoniam *habitaverant, tandem ad* Adriam *trajecerunt.* Leo *autem Lacedæmonius* (in *Olympico* Certamine) *Venetis equis primus vicit, ut refert* Polemo, *& in tabula ſcripſit*, LEO LACEDÆMONIUS, ANTICLIDÆ PATER, EQUIS ENETIS VICTOR. Unde equos illos liquet *Henetos* non dici ab *Henetis Paphlagoniæ*, niſi ratione primæ originis, ſed ab *Henetis* prope *Adriam*, id eſt, *Venetos*. Quod ipſum *Strabo* pluribus docet libro quinto, ubi *Henetos*, vel *Venetos* circa *Padum* nonnullos deducere refert à *Galliæ Venetis*, alios ab *Henetis Paphlagoniæ*, unde muli apud *Homerum*. Quo pertinere volunt, quod *Veneti*, tanquam priſcæ originis memores, equis alendis olim tantoperè ſtudebant. Unde eſt, quod *Dionyſius, Siciliæ* Tyrannus, ἐντεῦθεν τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων, ὥς τε καὶ ὄνομα ἐν τοῖς Ἕλλησι γενέσθαι τῆς Ἐνετικῆς πωλείας, καὶ πολὺν χρόνον εὐδοκιμῆσαι τὸ γένος· *Inde certatorum equorum armentum inſtituit, ita ut inter* Græcos Veneticorum *pullorum fama innotuerit, & genus illud diu fuerit in magna exiſtimatione.* Res porrò eſt valde incerta, cur equi illi dicti fuerint *Lycoſpades*, nec quidquam affert *Plutarchus*, quod cordatis ſatisfaciat. *Græcos* ego putaverim ad ſuæ linguæ genium deflexiſſe vocem barbaram, quæ ſignificaverit equos ad *Padum*, aut *Paduſam* natos, aut equos *lacus Paduſæ*, ſiquidem in illa gente vox *lacus* priſca fuit.

Sed, ut ad canes redeam, quæritur cur eos *Gedeonis* milites, qui aquam, manu è flumine hauſtam, lambebant more canum, illis prætulerit Deus, qui flexis genibus pleno flumine ſe proluebant. *Joſephus* putat τοὺς μὲν κατακλιθέντας, καὶ οὕτως πίνοντας, *eos qui ſe inclinaverant, atque ita biberant*, hoc indicio εὐψύχους *animoſos* patuiſſe. Quotquot verò biberant ἐσπευσμένως, καὶ μετὰ θορύβου, *feſtinanter, & cum perturbatione*, ut canis è *Nilo* bibit, & fugit) id feciſſe præ metu hoſtium. Et Deum hos timidos cæteris prætuliſſe, ut victoria eſſet illuſtrior, & uni Deo accepta referretur. Quod cum hiſtoria ſacra parùm convenit. Nam verſu tertio timidos omnes Deus jam excluſerat. Nec trecenti viri timidi *Gedeonem* ſequi voluiſſent contra tot *Madianitarum* millia proficiſcentem. Et hoc ipſo, quod tam pauci numero hoſtilem exercitum aggredi auſi ſunt, illuſtre animi ſui ſpecimen ediderunt. Itaque malo accedere ſententiæ *R. Levi*, qui indicium חריצות וגבורה *alacritatis, & fortitudinis* fuiſſe vult, quod quidam ſtantes biberint, & manu ſolùm ad os admota, qua è flumine aquam hauſerant; cum ſe prodiderint עצלים, id eſt, *ignavos*, qui genua flexerant, & toto corpore inclinato potaverant. Itaque eumdem Deum, qui trepidos jam excluſerat, etiam hos ignavos amandaviſſe, ut ii ſoli ſupereſſent, qui ſtrenuos & alacres ſe exhibuerant. Auctor *Midras* in hunc librum, & ex eo *Selomo*, & *Kimchius*, ſtatuunt eos omnes, qui biberant flexis genibus, etiam coram *Baale* flexiſſe genu, & voluiſſe Deum, ut qui per idololatriam ſe polluerant hoc ſigno dignoſcerentur: quod myſticum eſt, & valde incertum.

Eſt & canis ex animalibus, quæ mingunt crure ſublato. Hinc de leone *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Οὐρεῖ γὰρ αἴρων τὸ σκέλος, ὥσπερ οἱ κύνες. Quod ſequutus *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto tradit *urinam mares* (leones) *crure ſublato reddere ut canes.* Nec deſunt *Arabibus* propriæ voces, quibus id ſignificetur. *Alcamus*, سفح الكلب رفع رجله ليبول

ليبول *Canis ſakacha*, id eſt, *ſuſtulit pedem ſuum ut mingeret.* Adde ex eodem huic Synonyma قزح *kazacha*, & قاحز *kachaza*, quæ ex سقح *ſakacha* per Metatheſin facta ſunt, & *Sin* cum *Ze* permutato. Ibidem شغر الكلب *ſagara* de cane, id eſt, رفع احدي رجليه بال او لم يبل او فبال *ſuſtulit unum pedum ſuorum ut mingeret, ſive minxerit, aut non minxerit.* Inde شغري *ſagra* dicitur lapis quidam prope *Meccham*, ex quo jumenta conſcendunt, quia يشغر عليه الكلاب *canes ad eum pedem tollunt tanquam micturi* Quapropter in diverſis Scripturæ locis, cum in aliqua domo ad internecionem delenda, vel deleta, legitur neminem eſſe relinquendum, aut neminem eſſe relictum משתין בקיר, *qui mingat ad parietem*, puta in domo *Nabalis*, 1 Sam. 25.22.23. *Jeroboami*, 1 Reg. 14.10. *Bahaſæ*, 1 Reg. 16.10. *Achabi* denique 1 *Reg.* 21.21. & 2 *Reg.* 9.8. id ad canes multi extendunt. Neque aliter accipiunt, quam *Aureliani* minas, quas *Vopiſcus* refert his verbis, *Cum* Thyanam *veniſſet, eamque occluſam reperiſſet, iratus dixiſſe fertur, Canem in hoc oppido non relinquam.* In ea ſententia fuit *Arabs* Interpres, qui 1 *Reg.* 21.21. משתין בקיר reddidit كلبا علي حايط *canem ad parietem*, ſupple بايلا *mingentem*; quod puto à ſcribis omiſſum. Ex *Hebræis* quoque *Jarchius*, *Kimchius*, *R. Eſaias*, *Aquinas*, alii plures canem intelligi aſſerunt שדרכו להשתין בקיר *quia ad parietem meiere ſolet.* Et recentiorum magna pars hanc interpretationem ut veram amplectitur. In ea tamen multa deſidero. Primò, quod hæc deſcriptio pertinere non poteſt ad canum genus univerſum. Neque enim omnes canes ad parietem ſublato crure mingunt, ſed ſoli mares, iique ſexto demum, aut etiam octavo menſe. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 20. Τὸ δὲ σκέλος αἴροντες οὐροῦσιν οἱ ἄρρενες, ὡς μὲν ἐπιτοπολὺ ὅταν ἑξάμηνοι ὦσι· ποιοῦσι δέ τινες καὶ ἕτεροι τοῦτο, ἤδη ὀκτάμηνοι ὄντες. Et paulò pòſt, Αἱ δὲ θήλειαι πᾶσαι καθεζόμεναι οὐροῦσιν. Quæ in pauca contraxit *Plinius* lib. 10. cap. 63. *Exiſtimantur in urina attollere crus ferè ſemeſtres, id eſt ſignum conſummati roboris. Fœminæ hoc idem ſedentes.* Neque id fugit *Eliam*, qui ad vocem שתן ſic habet in ſuo *Thisbi*, אם נפרשהו על הכלב אין נקבה הכלב בכלל כי הכלבה אינה משתנת בקיר *Si interpretamur de cane, canis fœmina non poterit includi, quia canis fœmina non mingit ad parietem.* Secundò, in his verbis, *Exſcindam*, &c. משתין בקיר עצור ועזוב בישראל *mingentem ad parietem, clauſum, & derelictum in* Iſraële 1 *Reg.* 14.10. & 21.22. & 2 *Reg.* 9.8. ad canes ſi referas τὸ *mingentem ad parietem*, nulla ratione cohærebunt quæ ſequuntur, *clauſum & derelictum in Iſraële*, quoquo modo interpreteris. Sunt, qui *captivos*, & *liberos* hic intelligunt. Alii *in urbibus clauſos*, & *in agris ſparſos.* Alii *conjuges*, & *cœlibes*, quam interpretationem ex *Arabica* lingua multis aſſerit vir in his literis, dum vixit, doctiſſimus *Conſtantinus l'Empereur.* Sed quidquid eligas, hæc non cohærebunt, *Exſcindam canes, & captivos, & liberos*, aut *cœlibes, & conjugatos*, &c. Et is his 1 *Reg.* 16.11. *Percuſſit omnem domum* Bahaſæ; *non reliquit ei mingentem ad parietem, & cognatos, & amicos ejus*, eadem erit ἀναχολουθία. Neque enim dixeris alicujus familiam ita fuiſſe deletam, ut neque canis in ea relictus ſit, neque cognatus, aut amicus ullus. Iis igitur accedo potius, quibus *mingens ad parietem, maris*, aut *viri* eſt periphraſis, ut ſtatuunt quidam *Hebræorum.* In quo numero *R. Levi*, משתין בקיר והוא הזכר *mingens ad parietem, id eſt, mas.* Et *Elias* ubi ſupra, ואני אומר שיותר נכון לפרש משתין בקיר כל זכר שדרכו להשתין בקיר כי הנקבה אינה משתנת בקיר *At ego dico magis convenire, ut mingens ad parietem de omni viro intelligatur, cum ad parietem viri mingant, quod mulieres non ſolent.* Itaque, ex hac ſententia, *Exſcindam mingentem ad parietem, clauſum, & derelictum*, &c. id eſt, Exſcindam omnem marem, ſeu captivum, ſeu liberum, vel in urbe degentem, aut in agris, vel conjugatum, aut cœlibem. Et in domo *Bahaſæ non reliquit mingentem ad parietem, & cognatos, & amicos ejus*, id eſt, Non pepercit ulli viro, tam ex cognatis, quam ex amicis *Bahaſæ.* Et in *Achabi* domo, quia quod prædictum fuerat fore, ut deleretur quisquis mingit ad parietem, pertinebat ad ſolos mares, ſequitur Prophetia peculiaris de nece *Jezabelis* uxoris 2 *Reg.* 9.8.9.10. Poinde cum hoc oraculum implevit *Jehu*, præter *Joramum*, *Achabi* filium natu maximum, ejusdem filios, aut nepotes ſeptuaginta interemit, 2 *Reg.* 10.11. &c. ſed fœminam omnino nullam, ſola *Jezabele* excepta. Nempe ſolos viros cædere etiam in atroci bello tum fuit uſitatiſſimum, Sic in *Sichemitis*, *Gen.* 34.25. in *Madianitis*, *Num.* 31.7. in *Idumæa*, 1 *Reg.* 11.16. in urbibus *Boſor*, & *Maſpha*, & *Ephrone*, 1 *Macchab.* 5.28.35.51. & *Joſephi* libri duodecimi capite duodecimo enſis ſtrictus eſt in ſolos viros, fœminis omnibus cladi exemptis. Lege etiam ita jubente *Deut* 20.13.14. *Cum civitatem tradiderit Dominus Deus tuus in manum tuam, percuties omnem marem ejus acie gladii. Tantùm fœminas, parvulosque, & jumenta, & quidquid erit in civitate, omnia ſpolia ejus diripies tibi.* Proinde *Deut.* 25.19. ubi jubentur *Iſraëlitæ* delere *memoriam Amalek*, pro זֵכֶר *zeker*, id eſt, *memoria*, nonnulli aliis Vocalibus זָכָר *zakar*, id eſt, *marem*, legebant, de quo vide hiſtoriolam, aut fabellam veriùs, in *Bava Bathra* cap. 2. fol. 21. a. b. Fruſtrà vir doctus objicit viros in *Oriente* ad parietem non mingere, ſed mulierum more ſubſidere. *Europæis quidem*, inquit, *is mos eſt, qui veſtes ad id aptatas habent, ſed non* Aſiaticis, *qui veſtes geſtant talares. Et quamvis ſub iis habeant quoque femoralia, non tamen ad eum uſum aperta ſunt, ut* Europæis, *ſed crumenæ inſtar contrahuntur, & laxantur, quibus laxatis, & demiſſis ſubſidunt viri inſtar mulierum, ut ſub veſtium talarium latebra, quibus pedes teguntur, honeſte lotium reddant.* Hæc, inquam, fruſtrà afferuntur. Neque enim illa conceſſerim niſi de ſolis *Perſis.* Saltem *Turcas* more noſtro ad parietem mingere plane certum eſt. *Olearius*, teſtis αὐτόπτης, *Perſici Itiner.* lib. 5. pag. 570. Perſæ *ſtantes non mingunt, ſed mulierum more ſubſidunt, & poſtea lavantur. Proinde* Turcas Sekſunni *per contumeliam appellant, quia canum inſtar ad parietem mingunt.* Præterea veteres eo, quo *Perſæ* hodie, ſitu minxiſſe nullo probatur argumento. Et verò præter Sacerdotes, cum ad altare accedebant, non reperio quemquam è priſcis *Judæis* geſtaſſe femoralia. Proinde ad hæc verba *Miſnæ* in *Bava Bathra* cap. 8. §. 1. המבייש את ערום *qui ignominia afficit nudum*, ille ipſe vir doctus hanc habet notam, *Obſerva, non quemvis nudum hic ſpectari, ſed eum hic ſpeciatim ab ignominia defendi, cui caſu quodam contingit, ut exterior veſtis elevetur. In Oriente veſtes talares* Judæis *in uſu erant, quas ita ſubduci, ut corpus videretur, ignominioſum habebatur. Quapropter gradibus ad altare aſcendere vetitum, ne ſublatis pedibus laciniæ & veſtis alæ attollerentur, adeoque femora conſpicerentur,* Exod. 20.26. &c. *Ne ergo, ſi ventus alam attollat, alterius nuditatem quis augeat, veſtemque amplius ſubducat, hic interdicitur. Alioqui ignominiæ illatæ*

nomine

nomine quicunque id fecerit mulctam ſoluturum. *Nam qui Sacerdotes non erant femoralibus ſæpe* (meliùs dixiſſet *ſemper*) *caruiſſe videntur ex* Deut. 25. 11. *Inde in* Gemara *legimus*, מאי ערום דאתא זיקא ברכינהי למאניה יאתא הוא דלינהו טפי ובייש׳ה *Quid eſt, quod dicitur* Nudus? *cum irruente vento, qui ſurſum inflectit ipſas veſtes, accedens quis eas magis ſurſum ſubducit, ipſumque dedecore afficit.* Hæc de veterum *Judæorum* veſtibus. Mingentium ſitum quod attinet, ad rem non eſt *Saülis* exemplum, qui *texit pedes ſuos*. 1 *Sam.* 24. 4. ut *Eglon*, *Jud.* 3. 24. id eſt, in terram ſe demiſit, non micturus, ut vult ſolus *Kimchius*, ſed להפנות הנקבים הגדולים ut alii ex *Miſna* probant. *Hieronymus* rotundè, *ut purgaret ventrem*; *Aquila*, ἀποκενῶσαι· *Seniores*, παρασκευάσασθαι· Pro quo ex *Polluce* ſcripſerim ἀποσκευάσασθαι· *Atticè* θακεύειν dixeris, quod propriè *ſedere* eſt, ut in lege *Piſiſtrati*, quæ vetabat ἐν Πυθίῳ θακεύειν. At *Græcos* in eo ſitu minxiſſe nullibi reperias præterquam in *Heſiodo*, ubi damnatur is, qui contra Solem erectus mingit, aut προβάδην *incedendo*, & ἀπογυμνωθεὶς *denudatus*. Cum contra

Ἑζόμενος δ' ὅγε θεῖος ἀνὴρ πεπνυμένα εἰδὼς,
Ἢ ὅγε πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς·

Sedens mingat *vir Deorum amans, & prudens, aut ad porietem accedens bene-ſepti atrii.* Itaque *Heſiodi* ævo *Græci* bene-inſtituti vel ſedentes mingebant, vel ad parietem accedentes. Sed, poſterioribus ſæculis, prius illud à uiris uſurpari deſiit, & mulieribus relictum. Itaque in *Græcorum* monumentis nullum extat exemplum viri, qui ſedens minxerit. In *Æſopi* vita *Xanthus* ἐν τῷ περιπατεῖν τὸν χιτῶνα ἀνασυρόμενος οὐρεῖ, *incedens veſte ſurſum retracta mingebat.* In *Laërtio Diogenes*, in quosdam infenſus, qui oſſa tanquam cani projecerant ἀπαλλαττόμενος προσεούρησεν αὐτοῖς ὡς κύων, *digreſſus eos perminxit ut canis.* *Heſychius* voce Ἐν Πυθίῳ refert *Athenienſium* nonnullos in *Piſiſtrati* odium προσουρεῖν τῷ περιφράγματι, *minxiſſe ad ſepem templi Apollinis*, quod is in *Pythio* ædificabat. In *Plutarchi* libro *De Stoicis contrar.* *Chryſippus* dicit ἀνεκτέον εἶναι τὸ πρὸς βωμὸν οὐρεῖν, ἢ ἀφίδρυμα Θεοῦ, *non ferendum eſſe, ſi quis ad aram mingat, aut ad Dei ſtatuam*, quod nonniſi ſtantes faciunt. Sed *Herodoto* nihil expreſſius, qui, ut probet *Ægyptios* in pleriſque aliter ſe gerere, quam reliquos homines, inter cætera hæc habet libri ſecundi capite trigeſimo quinto, Οὐρέουσι αἱ μὲν γυναῖκες ὀρθαὶ, οἱ δὲ ἄνδρες κατήμενοι, *Fœminæ quidem ſtantes mingunt, viri autem ſedentes. Alibi igitur viri ſtabant.* Et de *Græcis* id jam probatum. De *Romanis* quoque idem patet ex his *Lucretii* de pueris libri quarti verſu 1020. *

Puſi ſæpe lacum propter ſe, ac dolia curta,
Somno devincti, credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum ut corpori fundant.

Credunt nimirum in ſomnis ſe id facere, quod vigilantes ſolent. Sed & *Judæos* in eo ſitu lotium excreviſſe docet *Talmudica* Lex, quam in Radice שתן citat *Kimchius* לא ישתן בצד כותלו של חבירו אלא א״כ הרחיק ממנו שלושה טפחים *Nemo mingat ad vicini ſui parietem, niſi poſtquam ab eo tribus palmis receſſerit.* Quam ipſam Legem cum citet vir doctus, quem refellimus, quomodo idem *Judæos* neget ad parietem minxiſſe, nullus video. Addit lotium ab *Hebræis* מי הרגלים *aquam pedum* appellari, quia, dum ſubſidunt, inter pedes emittitur. Quaſi neſcierit *Hebraicè pedum* nomine cenſeri quidquid eſt infra ventrem, & maximè partes illas, unde emittitur lotium. Sic *Gen.* 49. 10. Et *Legiſlator* מבין רגליו, *è medio pedum illius.* Jonathan, מזרעיה *è ſemine illius.* Onkelos מבני בנוהי, *è filiis filiorum ejus.* Deut. 28. 57. *Et in ſecundinam ejus, quæ prodit* מבין רגליו *è medio pedum ejus*; Græci, διὰ τῶν μηρῶν αὐτῆς. Hieronymus, *de medio feminum ejus*; Jonathan, מבית תורפה בעידן מולדה *è loco pudendo tempore partûs ejus.* Eſ. 7. 20. *In die illa radet*, &c. *caput* ושער הרגלים, *& pilum pedum*, id eſt, הערוה *pudendi*, juxta *Kimchium*. Ex quibus patet quorſum urina dicatur *aqua pedum*. At, ſi *mingens ad parietem* nec canem deſignet, nec virum, ut vir doctus utrumque excludit, quid igitur intelligemus? *Puerilem*, inquit, *ætatem, quam non pudet ad parietem mingere.* Verùm enim verò, viris excluſis, ne pueri quidem ſupererunt, quia *viros* hic accipimus, non ut *pueris*, ſed ut *fœminis* opponuntur. Itaque viri hic ſunt mares omnes, הזכרים ut diſertè ſtatuunt *Elias* & *R. Levi.* Et verò par eſt ratio. Proinde utrique hic vel admittendi, vel excludendi. Aut ſi qui excludendi eſſent, id ad pueros potiùs pertineret, qui ob id ipſum, quod eos nihil pudet, non tam mingunt ad parietem quam ubivis in propatulo. Nihilo magis placet *Theodoreti* ſententia, qui in 3. *Regum* Quæſt. 1. per *mingentem ad parietem* putat ſignificari τὸν ἀσθενῶς διακείμενον, καὶ στῆναι δίχα τοῦ ἐρείδεσθαι τῷ τοίχῳ παντελῶς μὴ δυνάμενον, *eum, qui ita infirmus eſt, ut nullo modo ſtare poſſit, niſi parieti innitatur.* Qui ad parietem micturi obvertuntur, fulcrum non quærunt, ſed latebras, & pudori ſic conſulunt, non infirmitati virium. Sed in his diutiùs immorari pudet, & piget.

Tamen, antequam manum è tabula tollamus, Lector obiter monendus eſt, quosdam Veterum, ante Vocales appoſitas, pro משתין בקיר, id eſt, *mingentem ad parietem*, legi voluiſſe מושתין בקיר, *ponentes*, vel *poſitos ad parietem*. Quæ lectio, ut multis de cauſis inepta & abſurda eſt, duas interpretationes peperit æquè abſurdas. Una eſt eorum, qui intelligunt omnia, quæ in domo ſunt, ita vaſtari & deſtrui, ut ne quidem iis parcatur, quæ ad parietem ſunt appenſa, vel appoſita. In quam mentem apud *Syrum* Interpretum, 1 *Sam.* 25. 21. jurat *David* in *Nabalis* domo ſe nihil relicturum, ܘܡܕܡ ܕܡܣܬܡܟ ܠܐܣܬܐ *quod apponatur ad parietem.* Et, apud *Arabem*, ſe non relicturum شي يعلق علي الوتد *quidquam, quod appendatur è paxillo.* Altera interpretatio *Jonathanis* eſt, qui משתין בקיר conſtanter reddit ידע מדע *ſcientem ſcientiam*, id eſt, aliquâ rerum cognitione imbutum, ut ii omnes intelligantur, qui infantiæ annos exceſſerunt, in qua ætatula non novimus bonum, aut malum, *Deut.* 1. 39. nec quid à ſiniſtra dextra differat, *Jon.* 4. 11. Cujus interpretationis ratio nos lateret absque *Hebræis*, qui *Jonathanem* obſervant alludere ad locum *Jerem.* 4. 19. ubi præcordia vocantur *parietes cordis*, ac proinde, ex illius mente, *ponentes in pariete*, ſupple, *cordis ſui*, eos dici, qui per ætatem rationis jam ſunt aliquo modo compotes. At, ut cætera taceam, hæc interpretatio cum Hiſtoria Sacra ſtare non poteſt, quæ docet in *Achabi* domo nulli ætati parcitum. Nam in ſeptuaginta illius liberis, aut nepotibus, haud dubiè nonnulla fuerunt ἀρτιγέννητα βρέφη. Tamen omnes ex æquo cæſi ſunt.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Canum vitia, & virtutes, quarum in Scriptura mentio. Alia quædam.

Canes eſſe ſomniculoſos perperam probari ex Eſ. 56. 10. *cum contra ſint vigilantiſſimi.* הזה Hebræum *quid propriè. Canes ſomniant, & ſomnia ſua geſtu & latratu patefaciunt. Inter dormiendum*

σκύζουσιν. Pollux *emendatus. Canum ſomnia* Poëtæ *definiunt. Canes quorſum,* | *in* Pſalmo, noctu circumire *dicantur. Quomodo id* Arabicè *dicatur.* Σαίνειν, & αἰκάλλειν, Arabicè بصبص. *Canum erga dominos mira fides. De eo nova hiſtoria. Canes* Melitæi *in utra* Melite *naſcantur. Quomodo* Arabicè *vocentur. Aliud in* Evangelio κυνάρια. *Nam ad contemptum vox pertinet.* Prov. 30. 31. זרזיר מתנים *quibuſdam venaticus canis.* Ariſtoteles *emendatus. Canes, pecoris cuſtodes,* Job. 30. 1. Gargittius Geryonis *canis. Canis* Apollinis. *Canis* Abelis. *Paſtores cum canibus collati.* Eſ. 56. 10. *ut in* Ægypto *ſacri ſcribæ. Præfici canibus quam probroſum.* Caput canis *quid. Canis, vile animal.* Canum *nomine ſignificari infideles, profanos, piorum hoſtes, impuros homines, & paſtores mercenarios. Vitia canum.* | Χεαμάδουλοι, *canes pigri. Canum proprium* τὸ λοιδορεῖν. *Baculi in canes.* Arabicum قطر baculo canem ferire. Hecuba *cur fingatur fuiſſe mutata in canem. Mulier rixoſa ex cane facta. Canina facundia. Canis valde iracundus, & rabiei obnoxius. Cane nihil incivilius, nec inhoſpitalius. Canum impudentia. Canes poſt coitum diu colligati. Gula canum.* Cynoſargi *unde nomen. Canes firmi anima* Eſ. 56. 11. Pandoræ *canina mens.* Κυνόμυια. Heſychius *emendatus.* Κυναλώπηξ. Κυνοκέφαλος Cleonis *cognomen, non* Periclis, *qui* Plutarcho σχινοκέφαλος. Pollux *emendatus.* Cynici *ſummè impudentes. Tres valde impudentes. Canis immundum animal. Canes & ſues cur ſæpe juncti. Canem vel pretium canis offerre nefas,* Deut. 23. *Vox* canis *ibi variè reddita. Canes in* Ægypto *mirè culti,* Anubis *canino capite. Canis* Ægyptiacè ΣΩΘΙΣ. *Canis ubi in ſacrificiis admiſſus. Per diſſecti canis partes tranſire, expiatio publica.* Περισκυλακισμός. Plinius *emendatus.* Genitæ Manæ *canis immolatus. Canina ſacra non ita pridem inventa. Hyæna cani adverſa,* Eccleſ. 13. *Vomitus imitatione canes allicit, & umbra ſua ſtupefacit.* Hyæna *vox in* Sirachide *ab Interpretibus ſecus accepta.* Κύων ἐπὶ δεσμῷ, *ſacrum Adagium ſumptum ex* Græca *verſione* Prov. 7. 22. *Legendum* κύων *pro* κύφων. Κύφων *quid propriè.* Heſychius *emendatus.* Κύφων *pro ſcelerato.* Τραχηλίζεσθαι.

EX eo, quod falſi paſtores *Eſ.* 56. 10. conferuntur cum canibus, שוכבים אוהבי לנום *qui dormiunt, & ſomnum amant, Hebræi* canem colligunt ſomniculoſum eſſe animal. *Kimchius,* מנהג הכלבים לנום תמיד לפיכך המשילם לכלבים *Canes ſolent ſemper dormire, proinde comparat eos canibus.* Et *Aben Ezra,* לפי שהכלבים הם ארוקים בתנומה יותר משאר כל בעלי חיים *Quia canes ſomno plus dediti, quam reliqua animalia.* Quod eſſe falſiſſimum nemo eſt, qui neſciat, cum canis ſit potiùs unum è vigilantiſſimis. Hinc *Lucretius* libri quinti verſu 862.

Et levi-ſomna canum fido cum pectore corda.

Et *Ovidius Faſtorum* libri quarti verſu 488.

- - - - *jam vigiles conticuere canes.*

Et *Faſtorum* libri quinti verſu 142.

Pervigilantque Lares, *pervigilantque canes.*

Et *Horatius* lib. 3. *Od.* 16.

Incluſam Danaën *turris ahenea,*
Robuſtæque fores, & vigiles canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis.

Et *Columella* de canibus lib. 8. cap. 12. *Quis fidelior comes? Quis cuſtos incorruptior? Quis inveniri poteſt vigilantior?* Fateor canes dormientes *Gallis Capitolium* ſilentio ſuo prodidiſſe. Sed id accidit præter morem. Et Hiſtorici, qui rem referunt, mirantur magis, quod *Galli* canes, quam quod cuſtodes latuerint. *Livius* libro quinto, *Tanto ſilentio in ſummum evaſere, ut non cuſtodes ſolùm fallerent, ſed ne canes quidem, ſollicitum animal, ad nocturnos ſtrepitus excitarent. Plutarchus* libro *De Fort. Roman.* Ἀνέβησαν λαθόντες οὐ μόνον τοὺς φύλακας, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνεργοὺς, ἐπὶ τοὺς περιπόλους τῶν φρουρᾶς κύνας ὕπνῳ κρατηθέντας. Canibus igitur ſomnolentia tribuitur ab *Eſaia,* non ut proprium, & naturale quid, ſed ut vitium præter naturam. Et ex illis *Prophetæ* verbis canes eſſe ſomnolentos tam ineptè colligitur, quàm ſi quis eos eſſe mutos nec latrare poſſe colligat ex iis, quæ præcedunt; *Omnes illi canes muti ſunt, qui latrare nequeunt.*

In eodem verſu הוזים *Chaldæus* reddit נימין *dormientes,* tanquam iis Synonymum, quæ jam explicavimus. Atque id ſequuntur *Hebræi* ferè quotquot ſunt, *R. Dones, R. Jonas, R. Selomo, Aben Ezra, Mardochæus, Pomarius, Aquinas,* &c. *Kimchius* quoque, ſed ita, ut quoſdam in *Lexico* citet Interpretes, qui הוזים vocari dicunt המדברים בשינה דברי תהו ובקצת החלאים *eos, qui loquuntur in ſomnis verba vana, & in quibuſdam morbis,* quod vernaculè, inquit, id eſt, (*Hiſpanicè* dixeris) פרלא״ר אי״ן סוני״ו *parlar en ſueño.* Et *Arabicè* هذيان cum *Daleth* raphato (id eſt, *Dſal*) loco *Hebræi Zajin.* Quæ, licet obiter dicta, & ab *Hebræorum* aliis omiſſa, & neglecta, veriora tamen ſunt iis, quæ ad Sagram. Omnino enim *Hebræum* הזה *haza,* quod hic ſolùm occurrit, idem eſt, quod *Arabicum* هذي *hadſa,* literis *Zajin* & *Dſal* de more permutatis. Et هذي *hadſa, delirare* eſt, unde هذيان *hadſian, deliratio,* ſive per ſomnum, aut per morbum fiat. Vox paſſim occurrit in *Avicenna,* ſed inprimis *Can.* lib. 3. *Fen.* 1. tract. 4. cap. 8. & ſequentibus, ubi agitur de natura, cauſis, ſignis, & cura delirationis, quæ eſt ex morbo. *Alienationem* vocat vetus interpres. Et הזיות pro *ſomniis, & deliramentis,* occurrere in præfatione ſ *More Nebochim,* & libri ſecundi capite trigeſimo ſexto obſervat *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico.* Utitur quoque *Abarbanel,* cum in hunc ipſum locum de pſeudo-Prophetis dicit היו עושים הזיות ובדיות מלבם *Somnia, & mendacia è corde ſuo confingebant.* Neque aliud voluit *Eſaias.* Proinde הוזים à *Græcis* non male redditur ἐνυπνιαζόμενοι, id eſt, *ſomniantes,* & ab *Aquila* φανταζόμενοι, id eſt, *phantaſiis, & vanis imaginationibus acti.* Quo eodem referri poteſt *Symmachi* verſio ὁραματισταὶ, & Hieronymi *videntes vana,* modo ne legerint חוזים per *Cheth,* pro הוזים per *He.* Quod mihi fit veriſimile, quia חזון eſt ὅραμα *viſio.* Unde eſt, quod *Prophetæ* paſſim dicuntur חוזים *videntes.* Sed, quamvis חוזים, & הוזים, ſcriptura, & ſono parùm differant, tamen ſenſus multum eſt diverſus. Nam veri *Prophetæ* ideo dicuntur חוזים *videntes?* quia vident Dei viſiones: at falſi הוזים *delirantes;* & *ſomniantes;* quia vanis rerum imaginibus & ipſi deluduntur, & credentes in ſe deludunt. Et in hac parte cum canibus meritò conferuntur, qui non modò ſomniant ut multa animalia, ſed ſomnia ſua vel latratu, vel geſtu ſaltem ex parte patefaciunt. Proinde *Philoſophus Hiſt.* lib. 4. cap. 10. poſtquam non ſolos homines, ſed & omnes quadrupedes ſomniare aſſeruit, de ſolis canibus addit; Δηλοῦσι δ' οἱ κύνες τῷ ὑλαγμῷ, *Canes autem latratu ſignificant* ſupple *ſua ſomnia.* Quamvis plenus non ſit latratus, ſed murmuratio quædam, cujus reſpectu dicuntur σκύζειν. *Heſychius,* Σκύζεσθαι, ἡσυχῇ ὑποφθέγγεσθαι ὥσπερ κύνες. *Pollux,* ubi de canum vocibus,

Σκύζειν

Σκυζᾶν (imò σκύζειν) τὸ καθεύδοντας ἀποφθέγγεσθαι. Emendo σκύζειν ex *Heſychio*, quia σκυζᾶν aliud eſt. Hac porro demurmuratione ſua ſomnia tam apertè produnt: ut *Poëtæ* ea definire auſi ſint. *Theocritus* jam ſupra allatus;

- - - - - - - ἢ γὰρ ἐν ὕπνοις
Πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, - -

Nam in ſomnis omnis canis panes auguratur. Et *Æſchylus* in *Diris*,

Ὄναρ διώκεις θῆρα, κλαγγάνεις θ' ἅπερ
Κύων, μέριμναν οὔ ποτ' ἐκλιπὼν πόνου.

Nam per ſomnium perſequeris, & latras ut canis, laboris ſollicitudinem nunquam deponens. *Lucretius* libri quarti verſu 988.

Venantumque canes in molli ſæpè quiete
Jactant crura tamen ſubitò, vocesque repentè
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum.

Canum alii in urbibus, alii in agris degunt. De prioribus dicitur 1 *Reg*. 14. *v*. 11. *Morientem* Jeroboam *in civitate comedent canes*. Et *Pſal*. 59. *v*. 7. 15. *Redibunt ſub veſperam frementes ut canes, & circuibunt urbem*, noctu ſcilicet. Quod *Arabicè* uno verbo, عسوا rectè dixeris. Nam عس *aſſa* eſt طاف في الليل *noctu circumivit*. Unde عاس *vigil, qui noctu circumit*. Et عسعاس *lupus, qui noctu circumiens prædam quærit*. Et القنافذ, id eſt, *ericii* vocantur العساعس لكثرة ترددها بالليل *aſaïſo, quia noctu multum diſcurrunt*. Sed maximè huc facit, quod de cane noctu ſic circumeunte *Arabes* hoc Proverbium habent, ut auctor eſt *Alcamus* كلب اعسّ خير من كلب ربض *Canis noctu circumiens præſtat cane jacente*. Et in Fulgentio *Catillare eſt per alienas domos gyrare, tractum à catulis, quòd per omnes domos circumeant*. In urbibus porro canes plerique ſunt οἰκουροὶ, *cuſtodes domus*, aut *dominum ſequi ſoliti*. Ita, *Tobia* cum Angelo proficiſcente, ὁ κύων τοῦ παιδαρίου μετ' αὐτοῦ, Tobiæ *junioris canis erat cum ipſis*. Et iisdem redeuntibus, Συνῆλθεν ὁ κύων ὀπίσω αὐτῶν, *Simul ivit canis, poſt ipſos*, Tobiæ cap. 5. verſ. 23. & cap. 11. verſ. 3. Neque plura *Græcum* exemplar. Sed *Vulgatus* hæc addit, undecunque ſumpta ſint, *Tunc præcucurrit canis, qui ſimul fuerat in via, & quaſi nuntius adveniens, blandimento ſuæ caudæ gaudebat*. Canes caudam ſic agitantes vocat *Heſychius* σαινέρους, & σαινουρίδας, quia σαίνειν eſt *caudæ* vel *aurium motu blandiri*. Sic apud *Poëtam Argus* canis, *Ulyſſem* dominum agnoſcens, *Odyſſ*. ρ'. verſu 302.

Οὐρῇ μὲν ῥ' ὅ γ' ἔσηνε, καὶ οὔατα κάββαλεν ἄμφω,

Cauda quidem eſt adulatus, & ambas dejecit aures. Quod ita imitatur *Heſiodus Theogon*. verſu 771.

Σαίνει ὁμῶς οὐρῇ τε, καὶ οὔασιν ἀμφοτέροισιν.

Cui Synonymum eſt αἰκάλλειν. *Heſychius*, Αἰκάλλει, σαίνει, θωπεύει. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Equitibus*, Αἰκάλλειν ἐστὶ τὸ τὴν κύνα τοῖς ὠσὶ, καὶ τῇ οὐρᾷ σαίνειν τοὺς ἠθάδας. Proinde *Ælianus* (*Anim*. libri undecimi capite tertio) verbum utrumque jungens ſcribit de *Ætnais* canibus, qui ſunt in æde *Vulcani*, Οἱ δὲ σαίνουσι, καὶ αἰκάλλουσι. *Arabicè* بصبص *basbaſa* dixeris. *Alcamus*, بصبص الكلب حرك ذنبه *Canis basbaſa*, id eſt, *movit caudam ſuam*, nempe blandiendi cauſa. Unde eſt, quod idem Verbum in *Giauhari* redditur تملق *blanditus eſt*. Hinc de cane *Damir*, ومن طباعه البصبصة بذنبه *Etiam è natura ejus eſt adulatio caudâ ſuâ*. Ita habet unum exemplar. In altero vox بذنبه *caudâ ſuâ* omiſſa eſt; quia البصبصة per ſe id ſignificat, ut *Græcum* σαίνειν. Itaque idem alibi rurſus de cane; يبصبص له ويخشع بين يديه *Blanditur ipſi* (caudæ motu) *& ſe demittit coram eo*. Sic in his *Perſii*

- - - - - *caudam jactare popello*

eſt *populo blandiri*, tranſlatione ſumpta à canibus, qui, cum blandiuntur dominis, caudam movent. Ita *Cornutus* ad eum locum. Hic locus eſſet agendi de fide canum erga dominos. Sed, quia res eſt protrita, ſolum hæc ex *Damire* notentur, يجيب اذا دعي بعد الضرب ويرجع بعد الطرد واذا لاعبه ربه عضه العض الذي لا يولم *Reſpondet, cum vocatur, etiam poſt verbera; & redit, poſtquam expulſus fuit. Et, cum dominus cum eo ludit, morſicat illum morſu innoxio*. Hiſtoriam, à *Scaligero* (o) & aliis deſcriptam, & in cœnaculo regio pictam de cane in *Gallia*, qui domini homicidam magnis & continuis latratibus, & foſſam, in quam cadaver ejus projectum fuerat, prodidit, illuc identidem eundo, & redeundo, hoc loco non attingerem, niſi huic parallelam reperiſſem in libro *Mirabilium* ante annos ferè quingentos ab *Alkazuinio* ſcripto. Ea ſic habet, شخص قتل شخصا باصبهان والقاه في بير وكان للمقتول كلب ينظر اليه فكان ياتي كل يوم الى راس البير وينحي التراب عنها ويشير اليه واذا راي القاتل نبح عليه فلما تكرر منه ذلك حفروا الموضع فوجدوا القتيل فيها ثم اخذوا الرجل وقرروه فاقر فقتلوه به *Quidam alium interfecerat in* (urbe *Perſidis*) Eſpahan, *& in puteum projecerat. Et qui occiſus eſt habebat canem, qui hoc viderat, & quotidie ad os putei veniebat, terram ex eo eruens, nutuque rem indicans. Idem, quoties videbat homicidam, eum allatrabat. Quod cum ſæpe repetiviſſet, nonnulli locum effoderunt, repertoque ibi cadavere, hominem ceperunt, & de crimine interrogaverunt, quod cum confeſſus eſſet, merita morte pœnas luit*. Sed veteres hiſtorias replicare nihil opus eſt, cum hodie *Lutetiæ Pariſiorum* vivat canis, qui domini in *S. Innocentii* cœmeterio ſepulti tumulo jam pene triennium incubuit, nec ullis inde blanditiis abduci potuit. Quin à nonnullis vi abſtractus, & ad aliam partem urbis tranſlatus, ibique aliquandiu detentus, quamprimum fuit ſui juris, priſtinam ſtationem

(o) *Scal. in Card. exercit.* 201 *ſect.* 6.

tionem repetiit, domini cadaveri, ut videtur, tandem immoriturus, niſi obſtet vis major. Res, anno, quo hæc ſcribo, Æræ ſcilicet *Chriſtianæ* milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo, ideo viſa eſt mirabilior, quod in illo cœmeterio per hyemales menſes nix fuit altiſſima, & frigus intenſiſſimum. Si de tam fidi canis victu lector eſt ſollicitus, ſciat locorum accolas, rei novitate perculſos, huic abunde proſpicere, pane & aqua ad tumulum, cui aſſidet, ſubinde miſſis.

Sunt & in urbicis canibus *Melitæi* catelli, quos opulentæ mulieres in deliciis habent. *Melitæos* dici vult *Strabo* à nobiliore illa *Melita*, quæ *Siciliæ* ſubjacet. At *Callimachus*, *Plinius*, *Stephanus*, *Etymologus* ad alteram *Meliten* referunt, quæ pertinet ad *Illyricum*. Neque lis facilè poteſt decidi, cum hodie catelli ſimiles in neutra reperiantur. *Melitæi* canis apud *Arabes* nomen eſt multiplex, ſed vulgatiſſimum *kalati*. القلطي هو صغير الجرم قصير جدا ويسمي الصيني وبعض الناس يسونه زغاري Alkalati *canis eſt parvo corpore, membris valde contractis, qui etiam* Sini *vocatur. Sunt & qui* Zagari *appellent.* Ita *Damir.* *Sini*, id eſt, *Sinenſis*, *Zagari*, id eſt, *parvus*, ut الحم *Syris*. Hoc nemini non eſt apertum. Sed cur dicatur *Kalati* non eſt æquè obvium. An à *Græco* Καλαθίνη, quod in *Adæi* Epigrammate lib. 1. cap. 33. *Melitææ* catellæ aptum nomen eſt, quia in calatho, ſeu quaſillo circumfertur. An potius ab *Hebræo* verbo קלט *kalat*, quod ſignificat *membra habere contracta*, ut שרע ſara, *æquo longiora*, Levit. 22. v. 23. Hos catellos *Græci* plerumque κυνίδια, ſed & κυνάρια nominant, ut *Athenæi* libro duodecimo, ubi *Timon Sybaritas* habere dicit κυνάρια Μελιταῖα, ἅπερ αὐτοῖς καὶ ἕπεσθαι εἰς τὰ γυμνάσια, *catellos* Melitæos, *qui ſequuntur ad balneum euntes*. Et *Epictetus* in *Arriano* lib. 2. cap. 22. Κυνάρια οὐδέποτ᾽ εἶδες σαίνοντα καὶ προσπαίζοντα ἀλλήλοις; *Nonne aliquando vidiſti catellos abblandientes invicem, & inter ſe colludentes?* Proinde *Matth.* 15. 27. & *Marc.* 7. 28. κυνάρια illa, quæ micas è menſa cadentes colligunt, vir longè doctiſſimus vult eſſe *Melitæos* catellos. Quod mihi non probatur, quia ibi vox κυναρίων ad contemptum pertinet, quaſi viliſſimos canes dixeris. Ut ſi pro *homine* dicas *homuncionem*, & pro *muliere mulierculam*. Quomodo *Apoſtolus* 2 Tim. 3. v. 6. αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια, *captivas ducentes mulierculas*. Et *Græci* Interpretes *Job.* 24. v. 21. γύναιον οὐκ ἠλέησε, *mulierculæ miſertus non eſt*. Nempe menſarii canes, qui ſub menſa cibi reliquias abliguriunt, ferè minoris ſtaturæ ſunt, ut jam ante monuimus. Proinde *Agaſæos* in *Britannia*, ſagaces canes, qui non ſunt magnæ molis, cum his ita confert *Oppianus* libro primo *Venat.* verſu 471.

Τῶν ἤτοι μέγεθος μὲν ὁμοίιον οὐτιδανοῖσι
Λίχνοις οἰκιδίοισι τραπεζήεσσι κύνεσσι,

Quorum quidem magnitudo æqualis eſt vilibus, catillonibus, domeſticis, menſariis canibus.

Canibus urbicis quantò ſint præſtantiores qui in agris educantur, *Lycurgus* (b) palam fecit exemplo duorum canum ex eadem ſtirpe: quorum qui in urbe nutritus fuerat inter culinæ lautitias in patinam oblatam irruit; alter, qui in agris vixerat, emiſſum leporem inſequutus eſt. Nempe canes plerique in agris venationi aſſueſcunt, quæ abſque canibus mutila eſt & imperfecta. Proinde *venatio Græcè* dicitur κυνηγεσία, *venari* κυνηγεῖν, *venator* κυνηγός, vel κυνηγέτης, à ductandis canibus. Sic de *Nimrodo* dicit *Græca* verſio *Geneſ.* 10. v. 9. Οὗτος ἦν γίγας κυνηγός. Et de *Eſavo* Geneſ. 25. v. 27. Ἠσαῦ ἄνθρωπος εἰδὼς κυνηγεῖν. Et *Pſal.* 22. *verſ.* 17. Ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί· pro quo *Aquila*, & *Theodotio*, Κυνηγέται πολλοί. Tamen in *Hebræo* Textu nulla apparent veſtigia venationis, quæ fit per canes. Niſi fortaſſe *Proverb.* 30. v. 31. ubi זרזיר מתנים, ad verbum *renibus ſuccinctum*, *Hebræorum* non pauci volunt eſſe canem leporarium, qui aliis *vertagus*, & *Gallicus* dicitur, aut *Laconicus*. *R. Levi*, הוא הכלב הדק המתניים שוליכוהו הצידים לצוד *Canis eſt lumbis tenuibus, quo ad venationem utuntur venatores.* *R. David* in *Lexico*, ויש אומרים שהוא כלב הצד ציד לבר"ר בלעז ונקרא כלפי שהוא דק במתניו כאלו הוא חבוש או חגור במתניו *Sunt, qui dicant canem eſſe venaticum, qui vulgari lingua leporarius vocatur, ita dictum, qui lumbos habet tenues, ac ſi lumbis conſtrictus, aut cinctus eſſet.* Ita etiam *Pomarius*, & *Aquinas*, & auctor *Porta cœli* fol. 19. a. & 21. d. Proinde *Gratius*, in *Cynegetico*, de hoc eodem cane,

- - - *adſtricti ſuccingant ilia ventris.*

Et *Ovidius* ubi *Actæonis* canes deſcribit,

Et ſubſtricta gerens Sicyonius *ilia* Ladon.

Eodem hæc refero, quæ habet auctor *Alcamus*, الازور كلب سبرق جوشن صدره *Azur* (id eſt, *ſuccinctus*) *canis tenui pectoris ambitu.* Ubi nota ازور *azur*, & זרזיר *zarzir*, voces eſſe vicinas, & quarum una videri poſſit ex altera deducta. Neque hic omittenda, quæ habet *Ariſtoteles* in *Phyſiognomonicis* capite ſexto, Οἱ ζωνοὶ (lege οἱ εὔζωνοι) φιλόθηροι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας, καὶ τοὺς κύνας. ἴδοι δ᾽ ἄν τις καὶ τῶν κυνῶν τοὺς φιλοθηροτάτους ζωνοὺς ἔχοντας (lego εὐζώνους ὄντας) *Qui* (ilibus) *ſuccincti ſunt venationis ſunt ſtudioſi. Refertur* hoc *ad leones, & canes. E canibus enim maximè venaticos* ilibus *ſuccinctos videre eſt.* Plura huic verſioni firmandæ vide apud *Fullerum Miſcellan.* libri quinti capite duodecimo, *Venaticus canis* Arabicè سلوقي *ſaluki* dicitur à *Saluk*, urbe *Jeman*, id eſt, *Arabiæ Felicis*, à qua etiam الدروع *loricæ* denominantur. Ita *Damir*, & *Alcamus*.

Venaticis canibus adde paſtoritios, quibus pecoris cuſtodia committitur. De his disertè *Job.* 30. *verſ.* 1. *Quorum patres non dignabar ponere cum canibus ovium mearum.* Unde conſtat jam olim id in uſu fuiſſe, ut canes feris à grege arcendis adhiberentur. Itaque hujuſmodi canum frequens eſt mentio apud *Poëtas* vetuſtiſſimos. *Homerus Iliad.* κ΄. verſu 183.

Ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσωνται ἐν αὐλῇ,
Θηρὸς ἀκούσαντες κρατερόφρονος. - -

Ut autem canes circum oves moleſtam cuſtodiam agunt in caula, auditâ feroce ferâ. Et *Iliad.* μ΄. verſu 302.

- - - - - - - - - βώτορας ἄνδρας
Σὺν κυσὶ, καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα.

Paſtores viros, cum canibus, & haſtis cuſtodiam agentes circa oves. Et *Iliad.* ρ΄. verſu 109.

- - - - - - ὥς τε λῖς ἠϋγένειος,
Ὅν ῥα κύνες τε, καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται.

Ut bene-jubatus leo, quem canes, & viri à ſtabulo abigunt. Quin ipſe *Homerus* circa *Boliſſum*, cum ad *Glauci* greges acceſſiſſet, ὑλάκτεον αὐτὸν οἱ κύνες, *cum* pecoris cuſtodes *canes allatrabant*, *quos* Glaucus, *commodum ſuperveniens*, ἀνεκάλεσε, καὶ ἀπεσόβησεν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, *revocavit, & ab* Homero *excuſſit*. Ita *Herodotus* in ejus vita. *Heſiodus* quoque *Poëta*, qui prope *Heliconem* paſtor fuit, canes habuit, qui, παραμείναντες αὐτῷ ἀναιρεθέντι, κατήλεγξαν ὑλακῇ τοὺς φονεύσαντας, *juxta eum occiſum manentes, occiſores latratu prodidere*, ut refert *Pollux* lib. 5. cap. 5. Sed *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. canem unum memorat

(b) *Plut.* Περὶ παιδ. *& in Apophtheg. Lacon.*

morat τὰς Γανύκτορος ἐξελέγξαντα ἢ Ναυκλήτιε παῖδας, ἀφ' ὧν ὁ Ἡσίοδος ἀπέθανεν, *qui* Ganyctoris Naucletii *filios prodiderit, à quibus* Heſiodus *interemptus eſt.* Et in Fabulis apud *Pollucem*, ubi ſupra, ὁ Γηρυόνε κύων, ὁ τὰς βᾶς φυλάττων, Geryonis *canis*, *illius boves cuſtodiens*, *Cerberi* frater, *Gargitius* nomine, ab *Hercule* cæſus eſt. De quo cane plura qui volet, *Albricum* conſulat in *Deorum imaginibus*, capite de *Hercule*. Sed & *Mercurius*, ut boves *Apollini* ſurriperet, πρῶτα μὲν ἐμβάλλει τῇ κυσὶν, αἳ ἐφύλαττον αὐτὰς, λήθαργον, καὶ κυνάγχην, *primum canibus*, *qui eos cuſtodiebant*, *veternum anginamque immiſit*, ut poſt *Heſiodum*, & alios, ſcribit *Antonius Liberalis Metam.* 23. Quin, ſi cum *Hebræis* nugari licet, usque ad *Abelem* aſcendemus, quo à *Caino* fratre cæſo, *canis*, *qui cuſtodiebat gregem* Abelis, *tutatus eſt illum adverſus omnem feram agri*, *& volucrem cœli.* Ita habet *R. Eliezer* Capitulo vigeſimo primo.

Cum his maxime canibus *Eſa.* 56. *v.* 10. paſtores conferuntur, quorum munus eſt invigilare gregi, & lupos, id eſt, Eccleſiæ hoſtes, latratu prodere. Proinde etiam *Ægyptii* per canem ἱερογραμματέα, ſeu *ſacrum ſcribam* ſignificabant: Ἐπειδήπερ τὸν βελόμενον ἱερογραμματέα τέλειον γίνεσθαι, χρὴ πολλὰ μελετᾷν, ὑλακτεῖν τε συνεχῶς, καὶ ἀπηγριῶσθαι μηδενὶ προσχαριζόμενον, ὥσπερ οἱ κύνες. *Quoniam quicunque voluerit perfectus eſſe ſacer ſcriba*, *eum oportet multa curare*, *& aſſidue latrare*, *& ferum eſſe*, *nec ulli gratificari*, *more canum.* Ita *Horus Apollo* libro primo *Hieroglyph.* capite trigeſimo ſeptimo. Merito igitur *Eſaias* in eos paſtores invehitur, qui ſunt ut muti canes, nec latrare poſſunt, &, neglecto munere ſuo, ſomno tantum & gulæ indulgent. In quem locum ita *Kimchius*, *Comparat eos canibus*, *quia canes gregem cuſtodiunt*, *& cum malam feram gregi imminentem ſentiunt*, *latrant donec ea receſſerit. At falſi Prophetæ*, *qui ſe vigiles & cuſtodes* Iſraëlis *eſſe profitentur*, *ſunt inſtar canum mutorum*, *quique latrare nequeunt*, *& gregi ſunt inutiles*, *ita ut ingruens fera oves pro libitu diripiat. Aut ſunt ut ſomnolenti canes*, *qui*, *ferâ rugiente & ad prædam imminente*, *non excitantur. Itaque ſunt hi canes ac ſi non eſſent*, *neque ſolum ſunt inutiles*, *ſed & noxii*, *quia pecoris cuſtos*, *iis fretus*, *feras ad deprædandum venturas haudquaquam timet.* Hæc & alia non malè recutitus ille Doctor.

De cætero in *Jobi* verbis, *Non dignabar eos ponere cum canibus gregis mei*, *ponere cum canibus* eſt *in canes præficere*, quod munus eſt abjectiſſimum. Huc pertinere putatur, quod *Abner* à Rege ſuo ſe contemptim haberi putans, 2 *Sam.* 3. *v.* 8. *Sumne*, *inquit*, *ego caput canis?* id eſt, *caput canum*, ut redit *Syrus.* Ita etiam *Hebræi* omnes. R. Selomo, *Quaſi diceret*, *Ego habitus ſum* כראש שומר הכלבים *inſtar ducis*, *qui cuſtodit canes.* Kimchius, אפילו לא הייתי ממונה אלא על הכלבים *Etiamſi non fuiſſem præfectus niſi ſuper canes.* R. Eſaias, אני ראש לכל ישראל ובזיתני כאלו הייתי ראש הכלבים *Cum ſim caput* (id eſt, *Imperator*) *totius* Iſraëlis, *ſprevisti me*, *quaſi ſolum fuiſſem caput* (ſeu *præfectus*) *canum. Græcè* κυνάγωγον dixeris. Ita nominat *Xenophon* in libro *De Venatione.* Et *Juvenalis* Satyrâ ſextâ *dominum*, nempe canis illi commiſſi:

- - - - - - *nam, ſi latratibus alti*
Rumpuntur ſomni, fuſtes huc ocyùs, inquit,
Afferte, atque illis dominum jubet ante feriri,
Deinde canem. - - - - - -

Et præfectura canum ideo vilis eſt, quia canis ipſe vile eſt animal. Proinde leonem & canem ponit in extremis *Solomon*, & illi hunc opponit, ut fortiſſimo & præſtantiſſimo viliſſimum, cum dicit *Eccleſ.* 9. *v.* 4. *Canis vivus melior eſt leone mortuo.* Quale *Græcorum* eſt Adagium,

Νεκρῷ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζεσι λαγωοί.

Et κατ' ἐξεθενισμὸν nonnulli *canes* ſe vocant, atque etiam *canes mortuos.* Ita *David Sauli* 1 Sam. 24. v. 15. *Poſt quem egreſſus eſt Rex* Iſraëlis? *Quem perſequeris? Perſequeris canem mortuum.* Et *Davidi Mephiboſeth* 2 Sam. 9. v. 8. *Quid eſt ſervus tuus*, *ut reſpexeris ad canem mortuum*, *qualis ſum ego?* Et *Eliſeo Hazaël* 2 Reg. 8. v. 13. *Quid eſt ſervus tuus? canis*; *ut magnam hanc rem præſtet. Græci*, ut ſupra, Τίς ἐστιν ὁ δοῦλός σου, ὁ κύων ὁ τεθνηκώς, Sed *Hebræi* ſolum, *Quid eſt ſervus tuus? canis*; Nec multo aliter *Helena Hectori Iliad.* ζ. verſu 356.

Δᾶερ, ἐπεί σε μάλιστα πόνος φρένας ἀμφιβέβηκεν
Εἵνεκ' ἐμεῖο κυνός. - - - - - -

O levir, *quoniam animum tuum labor maxime invaſit propter me*, *quæ ſum canis.*

Atque id quidem humilitatis eſt, cum quis eousque ſe abjicit, ut *canis* vocari non dedignetur. Sed alterum qui ſic appellat, eum docet ſe prorſus ſpernere, & pro nihilo habere. Ut, cum *Abiſai* dicit de *Semei* 2 Sam. 16. v. 9. *Cur malediceret canis iſte mortuus domino meo Regi?* Et *Ulyſſes* procis *Odyſſ.* χ. Ὦ κύνες, *O canes.* Et *Diomedes Hectori* Iliad. χ. Ἐξ αὖ νῦν ἔφυγες θάνατον, κύον. *Rurſus jam effugiſti mortem*, *ô canis.* Et cum ſperat *Hector Iliad.* θ. Ἐξελάαν ἐνθένδε κύνας κηρεσιφορήτους, *ſe expulſurum inde canes à fatis advectos*, id eſt, *Græcos Trojam* obſidentes. 1. Et Scriptura quidem *canum* nomine primo infideles ſignificat: ut *Matth.* 15. *v.* 26. *Non eſt bonum capere panem filiorum*, *& canibus projicere*, id eſt, iis, qui à Dei fœdere ſunt alieni. 2. Profanos Verbi Divini contemptores, qui crudeliter ſæviunt in veritatis præcones. Quo ſenſu *Matth.* 7. *v.* 6. prohibemur *projicere ſanctum canibus*, *& margaritas porcis*, *ne conculcent eas pedibus*, *& converſi nos dilacerent.* 3. Quosvis piorum hoſtes, & invaſores: ut *Pſalm.* 22. *v.* 17. *Circumdederunt me canes*, *cœtus maleficorum circumvenerunt me.* Et verſ. 21. *Eripe à gladio animam meam*, *& à cane unicam meam.* 4. Impuros, qui variis ſceleribus polluti & contaminati ſunt: ut *Apoc.* 22. *v.* 15. *Foras canes*, *& venefici*, *& ſcortatores*, *& homicidæ*, *& idololatræ*, &c. 5. Paſtores mercenarios, qui pro Domini grege ſeipſos paſcunt: ut *Eſ.* 56. *v.* 10. *Epiſcopi ipſius*, &c. *ſunt canes muti*, *qui non poſſunt latrare. Delirant*, *jacent*, *ſunt ſomnolenti. Sunt canes avidiſſimi* (aut, ut alii, *impudentiſſimi*) *qui non nôrunt ſaturitatem. Propterea ipſi ſe paſcunt*, *docere neſciunt*, &c. Et *Phil.* 3. *v.* 2. *Cavete à canibus: cavete à malis operariis.*

Nempe aut in genere canes, aut ſaltem nonnulli canum iis vitiis laborant, quibus hæc ſunt analoga. Nam, ut taceam multos eſſe canes ſomno & gulæ deditos, ut deſcribuntur *Eſa.* 56. *v.* 10. 11. Multos ἀγαθὰς ὑλακτεῖν, καὶ διαλείχειν τὰς χύτρας, *qui nihil quam temere latrare ſciunt*, *atque ollas lingere*, ut ait *Labes Ariſtophanicus* in *Veſpis:* multos denique κεραμαδοίλων cognomento digniſſimos, quomodo vocari refert *Heſychius* teſtudines, cochleasque, & τὰς νωθροτάτας τῶν κυνῶν, *canum tardiſſimas & pigerrimas.* Et ſcatere privatas ædes

- - - - - - - - - - ἐπιδανοῖσι,
Λίχνοις, οἰκιδίοισι, τραπεζήεσι κυνέαισι,

domeſticis canibus, *nullius uſus*, *catillonibus*, *& menſariis.* Hæc, inquam, ut taceam, quæ non ſunt omnium canum vitia, ſed plurimorum, in canino genere univerſo multa ſunt, quæ meritò deſideres.

Sic notat *Philoſophus Phyſiognomicῶν* capite quarto canum proprium eſſe τὸ λοίδορον *convitiari.* Et *Clearchus Solenſis* de cane apud *Athenæum* libro decimo tertio, Λοίδορος ἦ, καὶ παμφάγε τὸ ζῶον πεφυκότος, *Cum canis ſit animal contumelioſum*, *& vorax.* Canis enim, quantumvis manſuetus & cicur, ignotos quoslibet latratu, ſæpe etiam morſu laceſſit, nullâ injuriâ provocatus. Id viatorum neminem latet, qui baculis

&

& lapidibus adverſus canum impetum ſe tueri neceſſe habent. Unde *Goliath Davidi* 1 Sam.17.v.43. *An canis ego ſum, quod venis ad me cum baculis?* Septuaginta, Ὅτι ἐξῆλθες ἐν ῥάβδῳ καὶ λίθοις ἐπ' ἐμέ. *Quod in me egreſſus es cum baculo & lapidibus.* Sed illud καὶ λίθοις, *& lapidibus*, addunt de ſuo, & contra hiſtoriæ fidem, cujus ſeries *Davidem* docet tum habuiſſe lapides in pera reconditos, neque dum exhibuiſſe. Gigas igitur *Davidi* ſolum objecit baculum, quo viatores ſolent canes à ſe repellere & abigere, aut ferire, cum res poſtulat. Quod *Arabes* efferunt Verbo حطر *hatara* maxime proprio. Nam de cane حطر in *Alcamus* eſt حطرة بالخشبة *eum baculo læſit*, aut *occidit*. *Græcè* κυνοκοπεῖν dixeris: ut apud *Ariſtophanem* in *Equitibus*,

Κυνοκοπήσω σε τὸν νῶτον,

ubi *Scholiaſtes*, τυπήσω σε καθάπερ κύνα, *Te verberabo ut canem*, id eſt, tergum tuum fuſtibus egregiè dedolabo. Itaque cum canis genium ſit, quale deſcripſimus, vel merè Hyperbolicum eſt, quod habetur *Exod.*11.v.7. nullum canem hirriviſſe in tot *Iſraëlitarum* millia ex *Ægypto* excedentia, vel id fuit inſigne miraculum, quo Deus teſtatum voluit ſe huic populo ſpecialius invigilare & proſpicere. Nec immeritò fingitur *Hecuba* in canem fuiſſe mutata, quia *Græcorum* proceribus perpetuis conviciis quaſi oblatrabat. *Plautus* in *Menæchmis* Act.5.S.1.

ME. *Non tu ſcis mulier* Hecubam *quapropter canem*
Graji *eſſe prædicabant?* MU. *Non equidem ſcio.*
ME. *Quia idem faciebat* Hecuba, *quod tu nunc facis.*
Omnia mala ingerebat, quemquam aſpexerat;
Itaque adeo jure cœpta appellari eſt canis.

Cicero lib.3.*Tuſcul. Quæſt.* Hecubam *autem putant propter animi acerbitatem quamdam & rabiem, fingi in canem eſſe converſam.* Quale eſt, quòd mulieres, prout diverſa habent ingenia, *Poëtæ* fingunt ex diverſis animalibus eſſe conflatas, & in his clamoſam, ac rixoſam ex cane. Sic *Phocylides* apud *Stobæum* Serm.71. Ἡ δὲ κυνὸς χαλεπή τε καὶ ἄγριος. *Quæ verò eſt ex cane, moleſta & fera eſt.* Et *Simonides* τὴν ἐκ κυνὸς ſemper latrare ſcribit, neque ſilet, inquit, ſive vir conetur minis, aut blanditiis eam compeſcere, ἀλλ' ἐμπεδῶς ἄπρηκτον αὐονὴν ἔχει, *ſed pertinaciter inutilem clamorem habet.* Hinc in Adagio *canina* eorum dicitur *facundia*, qui tantum ad maledicendum eloquentiæ ſtudium exercent. Eo utuntur *Salluſtius*, *Quintilianus*, *Hieronymus* ad *Ruſticum*, &c. Et *Ovidius* in *Ibin*,

Latrat & in toto verba canina foro.

Quapropter *Onirocriticus* Scriptor apud *Suidam*,

Κυνῶν ὑλαγμὸς ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην,

Canum latratus damnum ab hoſte ſignificat. Et quàm ſint irritabiles, ex eo maximè patet, quod etiam in baculum & in lapidem morſu ſæviunt, & iræ vehementiâ quandoque occæcantur. *Plutarchus* in *Sympoſiacis* libri quinti capite ſeptimo, Θυμοὶ κυνῶν ἐν ταῖς πρὸς τὰ θηρία γινομέναις ἁμίλλαις ἀποσβεννύουσι τὰς ὄψεις πολλάκις, καὶ τυφλοῦσι· *Ira canum, dum in feras decertant, ſæpe viſum eorum extinguit & excæcat.* Quid ſi rabies accedat, cui morbo canis omnium animalium maximè eſt obnoxius? Hinc *Arabicè* ut كلب *celb* eſt *canis*, ſic اكلب *aclaba*, quaſi *canire* dixeris, *rabioſum eſſe* ſignificat, & كلب calib *rabioſum*, & كلاب celab *à rabie furorem* & *delirium*, & اكتلب ictelaba *ira furere & delirare*. Nec de cane ſolùm dicitur, ſed & de homine, & de animali quovis, quaſi quiſquis rabioſus eſt, canino morbo laboret. Proinde canes irritare, atque in ſe concitare, tutum non eſt. Et quod tam *Græco*, quàm *Romano* Proverbio, Τῶν ὤτων λύκον κρατεῖν, *Auribus lupum tenere* fertur, qui iis implicatur malis, unde eluctari difficile eſt, *Hebræi* ad canem transferunt. Et *Solomon Prov.*26.v.17. eum, qui, alienæ liti ſe immiſcens, ultrò malum in ſe acceſſit, confert cum eo, qui canem auribus prehendens eum irritat, & provocat ad ſe mordendum. *Qui prehendit canem auribus*, in *Hebræo* eſt מחזיק באזני כלב pro quo *Græci*, ὁ κρατῶν κέρκου κυνός, *Arabs* itidem من يمسك ذنب كلب *Qui tenet caudam canis.* Ac ſi pro באזני legerint בזנב. Sed prius ſequuntur *Chaldæus*, *Syrus*, *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Atque id præferendum docet ſimile de lupo Proverbium, quod jam diximus: & quòd in majus periculum ſe conjicit, qui aures tenet, quæ dentibus ſunt propiores, & è manibus facilius elabuntur, quia ſunt cauda plerumque breviores. (c) Non poſſum non addere *Scaligeri* de cane judicium. *Nullum penè animal cane incivilius. Duo namque pacifico animo etiam in vaſtis ædibus vix habitare poſſunt. Canem heri aſſeclam, viatorem, ingenio pavidum, natura imbecillum, de via feſſum, canis amici hoſpes, ferox animo, robore invictus, otio exultans, aggreſſus interficiet. Hoc enim à nobis viſum eſt.* Item, *Nihil profectò eſt inhoſpitalius cane. Hoc enim penè ſolus habet, aut cum paucis commune, ut nullam cum ſuis popularibus ineat ſocietatem.* Item, *Invidiam habet pertinacem.* Et, *canis id ingenium eſt, ut nulli, præterquam ſibi ſoli, quidquam eſſe velit.*

(c) *In Card. Exercit.* [illegible] *Sect.* 5.

Canum quoque vitium eſt ſumma impudentia. Reliqua enim animalia hominum reverentia nonnihil coercentur. At canis, ſive gulæ, ſive libidini indulgeat, nihil non patrat in propatulo. Et in *Venerea* copulatione manet mas cum femina colligatus aliquamdiu. *Oppianus* lib.1.*Halieut.* verſu.534.

- - - - - - - μάλα δηρὸν ἕκαστοι
Ἐξόπιθεν συνέχονται, ἀρηρότες ἠΰτε δεσμῷ,

Valde diu ſinguli à tergo cohærent, nexi tanquam vinculo. Quaſi non ſufficiat, ut canina libido hominum oculis pateat, niſi & diu pateret. Cur ita poſt coitum colligentur, quærit *Aphrodiſienſis* lib.1. *Problem.*73. Hanc canum colligationem *Arabes* vocant العظال *alidhal*. Alcamus في العظال الملازمة السفاد من الكلاب والجراد وغيره *Alidhal* eſt *in coitu mutua cohæſio canum & locuſtarum, aliorumque animalium.* Gulam quod attinet, quis canes neſcit in media hominum turba exta, & carnes victimarum ex ſacerdotum, & poparum manibus nonnunquam diripuiſſe: atque inde nomen inditum *Cynoſargi*, loco *Athenis* notiſſimo, eo quod, ſacra faciente quodam *Didymo*, κύων ἀργὸς (id eſt, λευκὸς) ἥρπασε τὸ ἱερεῖον, *canis albus victimam rapuit?* Proinde *Eſa.*56.v.11. *Hebræa* verba הכלבים עזי נפש, id eſt, *canes firmi animâ*, LXX. reddunt οἱ κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ, *Arabs* quoque الكلاب الوقاحة النفس *canes impudentes animâ*. Et Hieronymus *canes impudentiſſimi*. Neque fortaſſe id malè, cum huic gemina phraſi עזי פנים *firmi facie* dicantur, qui ſunt *perfrictæ frontis*. Exempla vide *Deut.*28.v.50. *Prov.*7.v.13.&21.v.19. *Eccleſ.*8.v.1. *Dan.*8.v.23. Alii Interpretes reddunt, *canes avidi animâ*, id eſt, guloſi & voraces: ut hæc melius cohæreant cum ſequentibus, *neſciunt ſaturitatem*. Sed & voracitatis inverecundia ferè comes eſt: ita ut helluones & paraſitos paucos videas, qui non iidem ſint ſummè impudentes. Præterea id bellè convenit, ut iis tribuatur impudentia, qui traducuntur *canum* nomine, cùm in omnibus vitiis nullum ſit caninum magis. Inde pleraſque voces, quæ *impudentiam* ſignificant, *Græci* à cane deſumunt. *Heſychius*, Κυώαιδος, λίαν ἀναιδής. Item, Κυναῖος, ἀναιδής. Item, Κυνεῖς, ἀναιδεῖς. Item, Κυνώη, ἀναιδεστάτη. Item,

Κυώτατον,

κύνζατον, ἀναιδέστερον, & κύντερον, ἀναιδέστατον, quaſi κυνότερον, & κυνότατον dixeris, id eſt, caniniorem, & caniniſſimum, ut ita loquar. Etiam ipſum *canis* nomen pro *impudente* ſumitur. Idem *Heſychius* in voce Κύων, Δηλοῖ ϗ ϗ τ ἀναιδῆ. Item, Κύνες, ἀναιδεῖς, & Κυνὸς, ἀναιδὲς. Sic apud *Pollucem* lib. 5. cap. 11. Ἀριστογείτων ὁ Κυδιμάχου (alii Λυσιμάχου) κύων διὰ τὴν τόλμαν ἐκαλεῖτο, *Ariſtogiton Cydimachi* (aut *Lyſimachi*) *filius canis propter audaciam appellabatur.* Et *Achilles Agamemnoni*,

- - Κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην τ᾽ ἐλάφοιο,

quaſi cervorum timiditati junxerit caninam impudentiam. Proinde eundem vocat κυνώπην, tanquam canino aſpectu. Quo ipſo ſenſu κυνῶπις, & κυνοβλὼψ paſſim uſurpantur, & κυνοφθαλμίζεται, id eſt, ἀναιδῶς ἐμβλέπει. Hinc eſt, quod cum *Pandoræ* tribuit *Heſiodus*

- - κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος,

caninam mentem, & furaces mores, per caninam mentem Interpretes ἀναιδῆ τε, καὶ τολμηρὸν λογισμὸν, *impudentem & audacem rationem* intelligunt. Et κυνόμυια mulier, vel Dea dicitur διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀναιδείας, *propter immodicam impudentiam*, quia vox compoſita eſt ἐκ δύο ἀναιδῶν πλείων, τοῦ τε κυνὸς, καὶ τῆς μυίας, *ex duobus ſummè impudentibus, cane, & muſca.* Ita ad *Homerum Grammatici.* Et *Ælianus Anim.* lib. 7. c. 19. Ἀναιδῆ ἐστι, καὶ μὴ ῥᾳδίως ὑποστελλόμενα μυῖαι, καὶ κύνες· *Impudentes ſunt, neque facilè cedunt muſcæ & canes.* Et *Heſychius*, Κυνόμυια, ἀναιδὴς, καὶ ἰταμὴ, καὶ θρασεῖα. Τοιαῦτα γὰρ τὰ ζῶα ὁ κύων, καὶ ἡ κυνόμυια (lege καὶ ἡ μυῖα) *Cynomyia, impudens, & inverecunda, & audax. Talia enim animalia canis, & muſca.* *Athenæi* libro quarto, κυνάμυια Νίκιον ſcortum *Nicium* cognomine *Cynamia* propter impudentiam. Tale, quod à *Comico* quidam vocatur κυναλώπηξ, cui cum vulpina vafritie canina fuit impudentia. *Cleon* quoque ab eodem in *Equitibus* dictus eſt κυνοκέφαλος, ἀντὶ τοῦ δεινὸς καὶ ἀναίσχυντος, *pro gravi, & inverecundo*, vel, ut alii, ἰταμὸς, ἀναιδὴς, καὶ ἁρπακτικὸς, *pro audaci, impudente, & rapaci.* Sed in *Periclis* viri optimi memoriam injurius eſt *Rhodiginus*, cum hoc idem cognomentum ei adhæſiſſe ſcribit lib. 17. cap. 27. *Cynocephali*, inquit, *cognomentum, quod cum aliis, tum verò* Pericli *adhæſiſſe legimus, non ferè aliud, quàm impudentiam, & rapacitatem ſignat.* Neque veriùs *Pollux* (*d*) Ἐχινοκέφαλον δὲ Κρατῖνος τὸν Περικλέα εἶπε. Nec enim *Cynocephalus*, aut *Echinocephalus*, ſed *Schinocephalus* à *Cratino* vocatus eſt *Pericles*, quia fuit κεφαληγερέτης, id eſt, oblongi capitis, quomodo idem eum appellavit, & caput habuit ad ſquillæ formam, plantæ bulbacei generis, quam *Athenienſes* σχῖνον vocabant. *Plutarchus* in *Pericle* pag. 279. Οἱ δὲ Ἀττικοὶ ποιηταὶ σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουν, τὴν γὰρ σκίλλαν ἔστιν ὅτε καὶ σχῖνον ὀνομάζουσι· τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν Κρατῖνος ἐν Χείρωσι, &c. μέγιστον τίκτε τὸν τύραννον, ὃν δὴ κεφαληγερέταν Θεοὶ καλέουσι. Et pag. 291. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θρᾴτταις παίζει πρὸς αὐτὸν,

(d) lib. 2. cap. 4. pag. 3.

Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὅδε προσέρχεται Περικλέης.

Quod *Rhodiginus* ipſe agnovit lib. 20. cap. 12. At *Cynicis* certum eſt nomen à canibus eſſe inditum, quia erant ſummè impudentes. Οὗτοι γὰρ ἤλεγχόν τινα δημοσίᾳ, οὐ κατ᾽ ἰδίαν· καὶ ὅτε ἤσθιον, ἢ ἄλλό τι ἔπραττον, ἀναφανδὸν αὐτὸ ἐποίουν ὡς οἱ κύνες. *Illi enim publicè, non privatim reprehendebant: & ſive comederent, ſive quid aliud agerent, id faciebant in propatulo ut canes.* Ita edocti ſcilicet à ſectæ ſuæ principe *Diogene*, qui εἰώθει πάντα ποιεῖν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τὰ Δήμητρος, καὶ τὰ Ἀφροδίτης· *Solebat omnia palam facere, & quæ ad* Cererem, *& quæ ad* Venerem *pertinent.* Quamvis in his fortaſſe nimii fuerimus, non poſſum non addere *R. Jakimi* Apophthegma in *Semoth Rabba* cap. 42. שלשה חצופים הם הצף בחירה כלב בעוף תרנגול ובאומות ישראל *Tres ſunt valde impudentes, in quadrupedibus canis, in avibus gallus, & in gentibus* Iſraël. Sic confitentem reum habemus, & αὐτοκατάκριτον.

Eſt etiam canis immundum animal. Hinc *Poëta* lib. 1. *Georg.*

Obſcœnique canes, importunæque volucres.

Et *Horatius* de *Ulyſſe* lib. 1. *Epiſt.* ad *Lollium*,

Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Ubi nota canem & ſuem ſimul jungi, quomodo lib. 2. *Epiſt.* ad *Julium Florum*,

Hac rabioſa fugit canis, hac lutulenta ruit ſus.

Et lib. 4. *Tibulli*,

Caniſque ſæva, ſusque ligneo tibi
Lutoſus adfricabit oblitum latus.

Et in Scriptura paſſim. Sic *Eſ.* 56. 3. *Qui mactat pecus, quaſi decollaret canem: qui offert oblationem, quaſi ſanguinem ſuillum offerret.* Et *Matth.* 7. 6. *Ne date quod ſanctum eſt canibus, ne projicite margaritas veſtras coram porcis.* Et 2 *Pet.* 2. 22. *Canis reverſus eſt ad ſuum vomitum, & ſus lota ad volutabrum cœni.* Nempe utrumque animal ex æquo immundum eſt, cum quia utrique ex æquo eæ notæ deſunt, quas requirebat Lex *Moſis* in mundis animalibus, tum ratione victus, qui tam in cane, quàm in ſue valde impurus eſt. Quippe ſupra jam docuimus nihil eſſe viſu tam fœdum, aut odore tam fœtidum, quo non veſcatur canis. Putrida cadaverum carne maximè delectatur, lingit ſaniem ulcerum, σκατοφαγεῖ, *quod evomuit reſorbet.* Proinde *Deut.* 23. 18. Lex vetat offerri Deo non ſolùm canem, ſed & canis pretium מחיר כלב. Hoc eſt non tantum فلوس كلب *folles canis*, ſeu *obolos*, id eſt, pecuniam, quam dedit emptor, ut habet *Arabs Erpenianus*: ſed etiam quodvis aliud ἀντάλλασμα. Itaque *Græci* habent ἄλλασμα κυνός. *Onkelos*, חולפן. *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* פירוג. *Samaritanus* [illegible], quæ voces ſignificant quidquid datur in compenſationem. In qua Lege *Hebræi* de more omnia penſiculatè tanquam ad trutinam exigunt. *Maimonides* in *Iſſure Mizbeach* cap. 4. §. 16. *Si aliquis ſocio dixerit, En tibi agnum hunc pro iſto cane: aut ſi canem permutaverit cum aliquot beſtiis, aut avibus, aut aliis hujuſmodi, omnia illa ſunt interdicta.* Et §. 17. *Duo, qui ſocietatem inierant, inter ſe diviſerunt. Horum unus decem agnos, alter novem accepit cum uno cane. Qui ſunt cum cane ſunt liciti. Sed è decem oppoſitis ſi unus tantum valet, quantum canis, aut etiam plus quàm canis, is è numero eximitur, ut cedat in compenſationem canis, & alii novem agni ſunt liciti. At, ſi ſingulorum pretium minus eſt pretio canis, omnes decem ſunt interdicti.* Et §. 18. *Si alteratur pretium, exempli cauſa, ſi canis cum tritico permutatur, ex quo commolitò farina fiat, ea farina eſt licita.* Cætera ibi vide. *Joſephus Antiq.* lib. 4. cap. 8. vult hac Lege vetari, ne Deo quis offerat mercedem acceptam pro admiſſura canis venatici, aut paſtoralis. Μηδ᾽ ἂν, inquit, ἐπ᾽ ὀχείᾳ κυνὸς, ἢ θηρευτικοῦ, ἢ ποιμνίων φύλακος, λάβοι τις μισθὸν, ἐκ τούτου θύειν τῷ Θεῷ. Quod ſequutus *Caſtellio* hanc Legem ita reddidit, *Admiſſuræ canis pretium in* Jovæ *Dei tui Templum ullum ob votum ne inferto.* Junio *canis* hoc loco eſt *meritorius puer*; quia cum ſcorto jungitur. Ita enim habet Lex, *Ne inferto mercedem ſcorti, aut pretium canis in domum Domini Dei tui.* Et in præcedente verſu, *Ne eſto meretrix e filiabus* Iſraëlis, *neque eſto meritorius è filiis* Iſraëlis. Ex quibus inter ſe collatis colligit vir acutiſſimus eundem hic dici *canem*, quem ſupra *meritorium*; quia meritorii cum canibus impudentiâ, & obſcœnitate certant. Mihi tamen videtur ſimplicius, ut verus canis intelligatur, quia Legis-latores Tropis, & Metaphoris uti non ſolent, ſed edicta ſua verbis propriis efferre, ne ulla ſubſit æquivocatio. Eò nos ducit *Eſaiæ* locus, quo Deus canis, & ſuis, ſacrificia rejicit,

ut pariter abominanda *Eſ. 66. 3.* Nec defuit cauſa, cur Deus id ſpeciali Lege prohibere voluerit. In *Ægypto*, unde nuper exceſſerant *Iſraëlitæ*, cum Lex eſt *Moſi* data, canis impenſè colebatur. *Juvenalis Satyra* decima quinta,

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Diodorus lib. 1. pag. 52. Σέβονται γὰρ ἔνια τῶν ζώων Αἰγύπτιοι καθ᾽ ὑπερβολὴν, οὐ ζῶντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντα· οἷον τούς τε αἰλούρους, καὶ τοὺς ἰχνεύμονας, καὶ νυφίτζας, καὶ κύνας. *Quædam enim animalia* Ægyptii *impenſe colunt, non viva ſolùm, ſed & mortua: ut feles, ichneumones, muſtelas, & canes.* Sed canes potiſſimum, ut conſtat ex *Herodoto*, quo teſte, *in quibuſcunque ædibus felis eſt ex ſe mortuus, omnes eorum incolæ ſola radunt ſupercilia*, παρ᾽ ὁτέοισι δ᾽ ἂν κύων, πᾶν τὸ σῶμα, καὶ τὴν κεφαλὴν, *at in quibus moritur canis, totum corpus, & caput.* Et feles *Bubaſti* ſolùm, ſed canes per totam *Ægyptum* aromatibus conditi ſacris in loculis ſepeliebantur. Quid quod *Anubis*, unus ex ſummis *Ægypti* Diis, caninum habuit caput? *Diodorus* pag. 54. Τὸν Θεὸν τὸν παρ᾽ αὐτοῖς καλούμενον Ἄνουβιν παρεισάγουσι κυνὸς ἔχοντα κεφαλήν. •Unde apud *Lucianum* in *Deorum concilio* Momus, Σὺ δὲ, ὦ κυνοπρόσωπε, καὶ σινδόσιν ἐσταλμένη, Αἰγύπτιε, τίς εἶ, ὦ βέλτιστε, ἢ πῶς ἀξιοῖς Θεὸς εἶναι ὑλακτῶν; *Tu verò canino vultu,* Ægyptie, *quique ſindonibus obvolutus es, qui es, O optime, & quomodo te dignum cenſes, qui ſis Deus, cum latres?* Et *Virgilius Æn.* lib. 8.

Omnigenûmque Deûm monſtra, & latrator Anubis.

Et *Ovidius Metam.* lib. 9. ubi de *Iſide*,

- - - - *cum qua latrator* Anubis.

Et *Propertius* lib. 3. de regina *Ægypti Cleopatra*,

Auſa Jovi *noſtro latrantem opponere* Anubin.

Quæ confirmant quod ſupra diximus, *Anubin* Ægyptiis *latrantem*, vel *latratorem* ſignificâſſe, ut *Hebræis* הנובח *hannobeah*. *Plutarchus* proinde *canem* videtur explicare, cum de *Anubi* dicit in *Iſide* Τὴν τοῦ κυνὸς ἐπίκλησιν ἔχειν. Sed *canis Ægyptiis* erat ΣΩ'ΘΙΣ. ut hodieque apud *Coptos*. Ita afferunt præter eumdem *Plutarchum Horus Hieroglyph.* lib. 1. cap. 3. & *Porphyrius* in libro *De Nympharum antro*. Verum canem in *Ægypto* jam olim tam impensè cultum ajunt his honoribus ex parte excidiſſe, poſtquam *Apidis*, à *Cambyſe* mactati & projecti, carnes ſolus omnium animalium morſu violare auſus eſſet. *Plutarchus*, ubi ſuprà, Πάλαι μὲν τὰς μεγίστας ἐν Αἰγύπτῳ τιμὰς ὁ κύων ἔσχεν· ἐπεὶ δὲ Καμβύσου τὸν Ἆπιν ἀνελόντος, καὶ ῥίψαντος, οὐδὲν προσῆλθεν, οὐδ᾽ ἐγεύσατο τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἢ μόνος ὁ κύων, ἀπώλεσε τὸ πρῶτος εἶναι, καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τῶν ἑτέρων ζώων. Alibi canis non quidem cultus eſt, ſed in ſacrificiis admiſſus. Ita *Cares Marti* canem immolabant (*e*), qui proinde dictus eſt (*f*) Καρικὸν θῦμα. Quamvis *Spartanos Carum* exemplum eſſe imitatos doceant hæc *Plutarchi, Rom. Quæſt.* CXI. Ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῷ φονικωτάτῳ Θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας ἐντέμνουσι. Et ibidem pro publica expiatione habitum fuerit apud *Bœotos*, κυνὸς διχοτομηθέντος τῶν μερῶν διεξελθεῖν *per canis in duo diſſecti partes tranſire.* Quod *Macedones* quoque uſurpârunt. *Livius* lib. 40. ubi de *Philippo* Rege *Macedonum*, non *Alexandri* patre, ſed *Demetrii* illius, qui obſes *Romæ* fuerat: *Fortè luſtrandi exercitus venit tempus, cujus ſolenne eſt tale. Caput mediæ canis præciſæ; & prior pars ad dexteram cum extis, poſterior ad lævam viæ ponitur. Inter hanc diviſam hoſtiam copiæ armatæ traducuntur.* Et in *Lycophronem*,

Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς Θεᾶς.

Samathracia antrum eſt, in quo canes in *Hecates* honorem mactari ſoliti. Unde κυνοσφαγοῦς Θεᾶς nomen habuit. Omnes denique *Græcos* in ſacris expiatoriis canem immolâſſe *Plutarchus* his verbis diſertè aſſerit *Quæſt* 68. Τῷ δὲ κυνὶ πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, Ἕλληνες ἐχρῶντο, καὶ χρῶνται μέχρι νῦν ἔνιοι σφαγίῳ πρὸς τοὺς καθαρμούς. Quod genus expiationis περισκυλακισμὸν ibidem appellat. Et *Lupercos* vult hoc exemplo mactâſſe canem menſe *Februario*, qui à *februando*, ſeu *purgando* dictus eſt, quod urbem eo menſe luſtrari & expurgari oportebat. Quibus hæc *Plinii* conſonant lib. 29. cap. 4. *Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hoſtiarum vice uterentur his. Genito mane catulo, res divina fit, & in cœnis Deûm etiam ponitur catulina.* Sed in his *Plinii* verbis inſigne eſſe mendum vir doctus pridem monuit, & pro *genito mane catulo* legendum, *Genitæ* Manæ *catulo res divina fit.* Ita enim *Plutarchus* Quæſt. 52. Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ Μάνῃ κύνα θύουσι; *Cur* Genitæ Manæ *quæ dicitur, canem immolant?* vocabatur Dea generationis præſes, ut apparet ex ſequentibus. Interim, ut agnoſcit ille ipſe *Plutarchus Quæſt. Rom.* 111. Οὐ μὴν οὐδὲ καθαρεύειν ᾤοντο παντάπασιν οἱ παλαιοὶ τὸ ζῶον, καὶ ὀλυμπίων μὲν γὰρ οὐδενὶ Θεῶν καθιέρωται· *Veteres hoc animal ullo modo purificare non putaverunt, ac proinde cœleſtium Deorum nulli immolabatur.* Itaque canina illa ſacra non ita pridem in mundum invexerat immundus ille ſpiritus, atque omnis immunditiei pater, Diabolus.

Hyæna cani maximè adverſa eſt. Unde *Sirachides Eccleſ.* 13. 20. al. 21. Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Quæ pax hyænæ cum cane?* Et auctor *Homiliarum* in *Marcum*, quæ *Chryſoſtomo* tribuuntur, *Homil.* 13. *Hyæna hanc naturam habet: maximè canibus delectatur, & ipſos rapit ac devorat.* Item, *Non delectatur niſi cadaveribus mortuorum, & canibus: eos vult occidere, qui ſervant domum.* Canes venari dicitur duobus modis, primò dum hominum vomitum imitatur, atque eos ád ſe hac arte allicit. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Τοὺς δὲ κύνας καὶ ἐμοῦσα θηρεύει, ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. *Ælianus Hiſt.* lib. 7. cap. 22. Ἡ γοῦν ὕαινα πρὸς τὰ αὔλια νύκτωρ φοιτᾷ, καὶ μιμεῖται τοὺς ἐμοῦντας· ἀκούοντες δὲ οἱ κύνες προσίασιν ὡς ἐπ᾽ ἄνθρωπον, ἡ δὲ αὐτοὺς συλλαμβάνει, καὶ ἐσθίει. *Plinius* quoque lib. 8. cap. 30. eamdem ſcribit *vomitionem hominis imitari ad ſollicitandos canes, quos invadat.* Et *Solinus*, *Vomitus quoque humanos mentitur, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes ſic devorat.* Secundò, hyæna dicitur homines & quodvis animal, ſed præcipuè canes ſtupefacere, & mutos, aut immotos reddere, vel præcipites dejicere, ſi umbram eorum calcaverit. *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ ὑαινῶν τι γένος φασὶν εἶναι, ὃ ἐπειδὰν προΐδῃ τὸ θηρίον, ἢ ἀνθρώπου ἐπίβῃ τὴν σκιὰν, ἀφωνίαν ἐργάζεται καὶ πῆξιν (al. πῆξιν) τοιαύτην, ὥστε μὴ δύνασθαι κινεῖν τὸ σῶμα· τοῦτο δὲ ποιεῖν καὶ ἐπὶ τῶν κυνῶν. *In* Arabia *hyænarum quoddam genus eſſe ajunt, quæ ſi priùs feram viderint, aut hominis umbram calcaverint, vocem illis auferunt, atque ita ſtupefaciunt* (aut *defigunt*) *ut corpus movere non poſſit. Et in canes quoque idem operatur.* *Damir*, in capite *De cane*,

بينه وبين الضبع عداوة شديدة
وذلك انه اذا كان في موضع
مرتفع ووطيت الضبع ظله في القمر
رمي نفسه اليها ماخذولا فتاكله

Inter eum & hyænam gravis eſt antipathia: ita ut, ſi canis in loco celſo exiſtentis umbram hyæna ad Lunam calcaverit, is ad hyænam præcipitem ſe conjiciat, mox ab illa devorandus. Et in capite *De hyæna* وهي
اذا وطيت ظل الكلب في القمر
وهو علي سطح وقع الكلب
اليها فتاكله *Cum umbram canis,*

qui

(*e*) *Arnob. lib.* 4.
(*f*) *Suidas.*

qui ſupra tectum eſt, hyæna ad Lunam calcat. Canis ad eam decidens devoratur. Hæc illi. At ex aliorum ſententia hyæna non calcat umbram canis, ſed propriæ umbræ contactu vocem, aut vires iis adimit. Ita *Plinius umbræ ejus contactu canes obmuteſcere* tradit. Et *Ælianus* lib. 3. cap. 7. Κύνας δὲ ἀφώνους ἀποφαίνειν τὰς ὑαίνας, ὅταν αὐτοῖς τὴν σκιὰν ἐπιβάλῃ. *Hyænas canes mutos reddere, umbra ſua in illos injecta.* Et *Solinus, Si venantes* (canes) *umbram ejus, dum ſequuntur, contigerint, latrare nequeunt, voce perdita.* Et *Phile* capite 43.

Οὔσης γὰρ αὐγῆς δαψιλοῦς ἐν ἑσπέρᾳ
Παρῆκεν αὐταῖς τὴν σκιὰν τοῦ σώματος,
Τὸ κατόπιν κρύψασα τοῦ δρόμου σέλας.
Καὶ καταστιγάσασα τοὺς τρισαθλίους,
Ὡς φαρμακὶς εὔτεχνος ἐξ ἐπασμάτων,
Ἀνεῖλε πικρῶς μὴ ἀγνοοῦντας τὸν δόλον·

Cum enim veſperè lucis abunde eſt, immittit in canes umbram corporis, curſus ſui fulgorem retro occultans: & ter miſeros obmuteſcere faciens, ut perita venefica per incantationes, ignaras doli amarâ morte tollit. Magorum vanitatem ſapit quod habetur apud *Plinium* lib. 28. cap. 8. *Eos, qui hyænæ linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus.* Idem tamen eſt in *Damire*, اذا حمل انسان لسانها لم تنبح عليه الكلاب *Si quis linguam ejus ferat, eum canes non allatrabunt.* Quod idem præſtat, ſi credimus جلد الضبع اذا امسكه انسان *hyænæ pellis, quam quis tenet.* واذا دهن كلب بشحمها جن واختلط *Et, ſi ejus adipe ungatur canis, furit & perturbatur.* Multas hujusmodi nugas legere eſt apud *Arabes*, quibus neſcio an veriora ſint hæc *Plinii*, ubi ſupra, carnes hyænæ, ſi edantur, contra canis rabidi morſus efficaces eſſe, adipem quoque illitum, & corium ſubſtratum.

Mira metamorphoſi *Arabica Sirachidis* verſio *hyænam* transmutavit in *crocodilum terreſtrem*, & *Vulgata* in *ſanctum hominem.* Nam hæc *Græci* textus Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Quæ pax hyænæ cum cane? Arabica* ſic exponit, لماذا يعاشر الكلب للضب *Quorſum ſocietatem inibit canis cum crocodilo terreſtri?* Et *Vulgata* ſic, *Quæ communicatio ſancto homini ad canem?* Sed *Arabica* facile eſt reſtituere; nempe, ſi pro للضب, id eſt, *cum crocodilo terreſtri*, adjecto *Ain* finali, ſcribas للضبع *cum hyæna.* In *Vulgata* non ita patent fontes erroris. Dicam tamen quid ſentiam. Interpres rectè ſcripſerat, *Quæ communicatio hyænæ ad canem?* Sed pro *hyænæ* ſcriptum eſt *homini*, per Scribarum imperitiam, quos latebat quid eſſet hyæna; &, Epitheto poſtmodum addito, *ſancto homini:* quaſi hic *ſancti* homines *impuris* opponerentur, quos Scriptura *canes* vocat.

Eraſmus Adagiorum Chil. 2. Cent. 7. num. 67. unum habet in hæc verba, κύων ἐπὶ δεσμά; *id eſt, Canis in vincula. Dicebatur ubi quis ſe-ipſum in ſervitutem, aut in malum aliquod injiceret. A canibus ſumptum ultrò ſe præbentibus vinciendos cibi lenocinio. Auctor* Zenodotus. In *Heſychio* quoque eſt, Κύων ἐπὶ δεσμά, παροιμία ἐπὶ τῶν ἑαυτοὺς ἐπὶ κολάσεις ἐπιδιδόντων. Λέγεται δὲ καὶ Βοῦς ἐπὶ δεσμά. Nec diſſimilia habent *Suidas* & *Phavorinus.* Illud Adagium pro corollario hic addo, quia, quod *Eraſmum* & alios latuit, ſacrum eſt Adagium. Extat enim in *Græca* editione *Prov.* 7. 22. ubi de eo dicitur, qui adulteræ lenociniis ineſcari & irretiri ſe ſinit; Ὥσπερ δὲ βοῦς ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται, καὶ ὥσπερ κύων ἐπὶ δεσμούς. *Ut bos ducitur ad lanienam, & ut canis ad vincula.* Sed & in *Chaldæa* legas, ואיך כלבא לאסורא Et in *Syra* ܘܐܝܟ ܟܠܒܐ ܠܐܣܘܪܐ *Et ut canis ad vinculum*, vel *ad vincula.* In *Arabica* itidem مثل الكلب يساق الي الماجور *Ut canis, qui ducitur ad ſagiur. Arabes* ita vocant خشبة تعلق في عنق الكلب *lignum, quod è collo canis appenditur.* Sic definit *Alcamus*: ut ſit idem, quod *Græcè* κλοιός. Sed in ea verſione mirum eſt concurrere tot Interpretes, cùm *Hebræa* de cane ne γρῦ quidem habeant. Neque enim עכס eſt *canis*, quod illi volunt, ſed *cippi*, aut *compedis* genus. Ita ex *Hebræis* explicant *Aben Ezra, R. Levi, Kimchius, Pomarius, Aquinas.* Et Plurale עכסים Eſ. 3. 18. *muliebres periſcelides* ſonat, ut ex *Talmude* abundè probat *Buxtorfius* in *Hebraico Lexico.* Quin ipſe *Propheta* docet עכסים fuiſſe *pedum ornamenta.* Et *Arabicè* العكس iisdem literis eſt ان تشد حبلا في خطم البعير الي يديه ليذل *cum funem à jumenti naſo ad anteriores ejus pedes deligas, ut ſubigatur.* Et hujusmodi funis عكاس *ucas* vocatur. Quod me docuit *Alcamus.* Proinde in loco, in quo verſamur, *Hebræum* עכס *Græcè*, ut ſuſpicor, redditum fuerat κύφων, non κύων. Κύφων eſt *cataſtæ* genus, qua rei vinciebantur, aut torquebantur. Ita ſcribit *Ariſtoteles Politicorum* lib. 5. cap. 6. *Heracleæ Eurytionem*, & *Thebis Archiam* in adulterii pœnam δεδῆσθαι ἐν ἀγορᾷ ἐν τῷ κύφωνι, *in foro cyphoni fuiſſe alligatos. Suidas* quoque legis cujuſdam fragmentum his verbis refert, Ἐὰν δέ τις θρασυνόμενος τὰ ἐκ τοῦ νόμου παρ' οὐδὲν ποιήσηται, δεδέσθω ἐν κύφωνι πρὸς τῷ Ἀρχείῳ ἡμερῶν εἴκοσι ἐπιρρεόμενος μέλιτι γυμνὸς, καὶ γάλακτι· ἵνα ἦ μελίτταις, καὶ μυίαις δεῖπνον. *Si quis verò per proterviam ea, quæ Legis ſunt, nihili fecerit, per viginti dies prope archivum cyphoni nudus alligetur, melle & lacte perfuſus, ut apibus & muſcis ſit pabulum.* Hinc in *Ariſtophanis Pluto* Actus ſecundi Scena quarta exclamat *Blepſidemus*, ut Πενίαν, id eſt, *Paupertatem*, accedentem à ſe abigat,

Ὦ τύμπανα, καὶ κύφωνες, οὐκ ἀρήξετε,

O tympana, & cyphones, non ſuccurretis? Et eandem Scena ſequenti *Chremylus* amandat ἐς τὸν κύφωνα, *in cyphonem.* Sic in *Luciani* Νεκυομαντείᾳ inter Inferorum ſupplicia ſunt στρέβλαι, καὶ κύφωνες, καὶ τρόχοι, *tormenta, & cyphones, & rotæ.* Definitur porrò *cyphon* ab *Ariſtophanis Scholiaſte* δεσμὸς ξύλινος, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσι, οἱ δὲ καλιόν. *Suidas* ſcribit καλοιόν. Dicitur παρὰ τὸ τοὺς δεσμίους ἀναγκάζεσθαι κύφειν, διπλῶς ἅμα κολαζομένους, τῇ τε τοῦ τραχήλου πιέσει, καὶ τῷ μηδαμῶς ἀνανεύειν δύνασθαι, *ab eo, quod qui ſunt in his vinculis incurvari coguntur, ita ut duplici pœna mulctentur: una, quod collum premitur; altera, quod nullo modo poſſunt ſurſum ſe erigere.* Alii definiunt ξύλα ἐπιτιθέμενα εἰς τοὺς τένοντας τῶν καταδίκων, ἵνα μὴ ἔχωσιν ἀνακύψαι, ἐκ γὰρ τοῦ κελευόμενον ποιοῦσι κύφειν, *ligna damnatorum cervicibus impoſita, ne poſſit ſurſum aſpicere, reum enim deorſum inclinant.* Et *Heſychius* ξύλον βασανιστικὸν κολαστήριον, ᾧ κατέτεμνον τοὺς θανάτῳ κατακεκριμένους, *lignum tortorium, & pœnale, quo morti addictos concidebant.* Legerim κατέτεινον, *extendebant.* Neque enim ligno concidimus. Neque ad hanc rem pertinet τὸ κατατέμνειν. Sed κατατείνειν tortorum verbum eſt. Sic apud *Demoſthenem*, Κατατεινόμενος ὑπὸ τῆς βασάνου ὡμολόγησε. Et in *Baſilio* ἐπὶ τρόχου κατα-

πινόμϑῳ. Et in *Sophiſta Themiſtii*, Σπέλδν τε αὐτὸς, καὶ κα⁊ατείνειν. κύφων, porrò non ſolum *lignum tortorium* ſigificabat, ſed & *reum hac pœna dignum*. *Ariſtophanis Scholiaſtes* ubi ſuprà, Ἔνθεν καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος κύφων, *Unde & vir ſceleſtus* vocatur *Cyphon*. Item, Ἀρχίλοχος ἢ ἀντὶ τε κακὸς, καὶ ὀλέθρος. Archilochus *autem pro malo, & pernicioſo uſurpat*. Quo ipſo ſenſu puto *Seniores* uſurpaſſe, cum de mulierario dixerunt, ſi noſtra conjectura valet, *ut bos ducitur ad lanienam*, ὡς κύφων ἐπὶ δεσμὸς, *& ut reus ad vincula*. Illis enim עכס, id eſt, *cippus*, aut *cataſta*, idem fuit, quod איש עכס, id eſt, *vir cippo*, aut *cataſta dignus*. In qua ipſa ſententia eſſe video viros doctiſſimos, *Junium*, & *Buxtorfium*. Non abſimile eſt quod *Diogenes* de *Dioxippo* dixit, *Olympionico* pugile, quem mulierculæ forma detinebat, Ὁρᾶτε τὸ ἀθλητὴν ὑμῶν τὸ μέγαν ὑπὸ παιδίσκης ἐκτραχηλιζόμϑον. *Videte magnum illum pugilem veſtrum, quem puella tanquam obtorto collo trahit*. Ita *Ælianus* in *Variis* lib. 12. cap. 58. Nec multò aliter *Laërtius* in *Diogene*, & *Plutarchus* in libro *De curioſitate*. Pari ratione τραχηλίζεϑς dici poterat, qui cyphoni alligabatur, quandoquidem rei cervicibus imponebatur hoc lignum, collumque graviſſime premebat & coarctabat. Ita ut in eodem argumento eadem utrobique ſervata ſit Metaphora. Nec male reſpondet *Græcum* κύφων *Hebræo* עכס, quo *cippum*, vel *cataſtam* ſignificari probavimus. Tamen, ut anteà μαμμάοσω verbum elegans, ita hic nomen κύφων per Scribarum imperitiam depravatum eſt, & mutatum iu κύων. Et, quod mirere magis, ex ſcriptura ſic depravata verſionem ſuam expreſſerunt tres veteres Interpretes, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs*. Alii jam obſervarunt, in hoc eodem Hemiſtichio pro אל מוסר, *ad caſtigationem*, *Græcos* legiſſe אל מסרת, *ad vinculum*; &, pro אויל *ſtulto*, איל *cervum*; & hanc eandem vocem ab hoc verſu detractam ſequenti copulaſſe. Itaque in his non hæremus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

De Suibus, & Siliquis.

Sus, חזיר *chazir*, Hebraicè *ab oculi anguſtia*. Arabicè خزر chizron μυωπία. *Oculi ſuibus quam profundi. Vel* ſus חזיר *dicitur, quia teres, & rotundus. Nulli in* Judæa *ſues, nulli ſubulci. Acolaſtus non in* Judæa, *ſed in remota regione porcos pavit.* Gadara, *ubi porcorum duo millia*, Græca *fuit urbs, non* Judaica. Gadareni *cur* Gergeſeni *Matth.* 8. *&* Hieronymo Geraſeni. Geraſa *&* Gadara *diverſæ urbes, ſed vicinæ.* Chriſtum Judææ *limites quandoque exceſſiſſe. Porcus ad ſolam mortem nutritur.* Phrygia *de eo fabula. Cur* Judæi *à ſue abſtinuerint. Cauſæ commentitiæ à* Græcis *allatæ. Aliæ veriores in* Hebræorum *&* Patrum *ſcriptis. Cur Deus non admiſerit niſi animalia quæ ruminant, & ungulam fiſſam habent. Porcus natura non immundus, ſed ſignificatione. Quinque hic obſervanda.* I. *Legem, quæ porcinæ eſum prohibet, fuiſſe valde præciſam.* II. *Inde* Judæorum *hoſtes occaſionem ſumpſiſſe eos protervè deridendi, & acriter perſequendi.* III. *Non tamen vere pios ab exacta ejus obſervatione ſic potuiſſe abſterreri. Quin ſuem alere vetuerunt ſub pœna maledicti atque etiam nominare.* IV. *Vicinos etiam populos multos à ſue abſtinuiſſe; ut* Arabes, *&* Saracenos, Phœnices, *&* Ægyptios. *His adde* Barcæos, Æthiopes, *&* Indos. Hieronymus *emendatus.* V. *Has Leges à* Chriſto, *&* Apoſtolis *fuiſſe antiquatas. A ſuibus Parabolæ.* נזם nezem, *vel* ἐνώτιον, *vel* ἐπιῤῥίνιον. *Margaritæ cur porcis non projiciendæ, nec ſacra myſteria profanis proponenda. Non ſolum ab apris, ſed & à ſuibus homines dilacerari.* Strabonis *locus malè redditus. Lota ſus cur ad volutabrum ſtatim redeat. Sues in cœno pingueſcere.* Συῆλαι *Gall.* ſueil. *Luſtra, Lamæ, lacunæ, budia, Gal.* bauge. Κόλαβρος porcellus, *unde* κολαβρισθήσονται *Job.* 5.4. Heſychius *ter emendatus. Subulci viliſſimi: In Ægypto profani, in* Græcia *contemptiſſimi. Itaque in* Bucolicis *nullus his locus. Porcorum ſiliquæ* Luc. 15. *non ſunt leguminum* λοβοὶ, *ſed* κεράτια, Syr. ܚܪܘܒܐ charub, *Gall.* carouge, *al.* ξυλοκέρατα, & ξυλόγλυκα, *quia prædulces. Arbor* κερωνία, & κερατωνία *non eſt* glycyrrhiza, *ut vult nonnemo, nec* Ægyptia *ficus. Hujus variæ ſpecies ex* Avicenna, *& aliis. Siliquæ victus tenuiorum. Siliqua per miraculum creata. Siliquæ porcorum pabulum. Siliquæ* janbuth *dictæ deſcriptio ex* Arabibus.

TRanſimus à canibus ad ſues, quæ duo genera animalium in Scriptura quandoque jungi ut pariter immunda jam ſupra obſervavimus. Sus *Hebræis*, & *Syris* חזיר *chazir*, & *Arabibus* خنزير *chinzir* dicitur cum *Nun* Epenthetico. Neque origo vocis ſatis certa eſt. *Ibno Saida*, & reliqui *Arabum* ſic appellari contendunt من خزر العين *ab oculi anguſtia*. Nam *Arabicè* خزر *chazara* eſt *anguſtos oculos habere*. Et تخازر *thechâzara* in ſexta Conjugatione de homine dicitur اذا ضيق جفنه ليحدد النظر *cum contrahit palpebras ſuas, ut videat acutius*. Ita *Damir*, & *Alcamus*. Et خزر *chizr* eſt μυωπία. Et اخزر μύωψ, id eſt, μύων ὦπας *oculis connivens*. Proinde apud *Philoſophum Problematum* Sect. 31. §. 16. μύωπες ii vocantur qui συνάγοντες τὰ βλέφαρα ὁρῶσι, *contractis palpebris vident*. Neque id in ſues malè quadrat, quibus oculos ita cavos profundoſque tribuit *Geſnerus*, ut eximi non poſſint abſque vitæ periculò. Eodem referri queat, quod tradit *Plutarchus Sympoſ.* lib. 4. Quæſt. 5. Τὰ ὄμματα τῶν ὑῶν ὅτως ἐκκεκλάϑς καὶ κατεσπάϑς τὴν ὄψεσιν, ὥς τε μηδενὸς ἀντιλαμβάνεϑς, μηδέποτε τῶ ἄνω, μηδὲ προσορᾶν τὸ ἐρανὸν, ἂν μὴ φερομένων ὑπτίων ἀναστροφὴν ἵνα παρὰ φύσιν αἱ κόραι λάβωσιν. *Suum oculos viſum habere tam reflexum & retractum, ut eorum, quæ ſupra ſunt, nihil percipere poſſint, neque cœlum intueri, niſi cum ſupini jacent, & pupillæ præter naturam invertuntur*. Alii חזיר referunt ad *Chaldæum* & *Syrum* ܚܙܪ *chazar*, quod *redire*, & *volvere* ſignificat; quia ſus lota redit ad cœni volutabrum, ut in eo volvatur, ſeu volutetur. Sed & hoc obſervandum eſt, cum in ſe redeant quæ rotunda ſunt, ab eodem verbo deduci חזור *chizur*, pro *ſphærula*; חזורא *chazora*, pro *tintinnabulo*; חזרר *chizrar*, pro *pomi* ſpecie; חזרא *chizra*, pro *carduo*, cujus caput eſt orbiculare; חזרת *chazareth*, pro *lactuca* propriè *ſeſſili*, ſeu *capitata*, cujus folia in orbem circumvolvuntur; חזרן *chazran*, pro *ambitu*; מחזור *machzor*, pro *Solis*, aut *Lunæ cyclo*; atque alia hujus generis. Itaque etiam *porcus*, maximè qui ſaginatus eſt, חזיר *chazir*, dici potuit, quia eſt totus teres, atque rotundus.

De ſue pauca habent Sacri Scriptores, quia, quamdiu ſtetit *Judæorum* reſpublica, in *Judæa* nulli erant ſues. Hinc 1 *Par.* 27. 29. 30. legitur *David* alios

habuiſſe

habuiſſe præfectos על הבקר *ſuper boves*, alios על הגמלים *ſuper camelos*, alios על הצאן *ſuper oves, & capras*; ſed de ſubulcis nulla eſt mentio. Et *Patriarcharum* opes camelis, aſinis, bobus, ovibus, & capris conſtitiſſe cùm identidem memoret *Moſes*, ſuum, quos habuerint cum reliquo pecore, non meminit uſpiam. Quin, in vicina *Arabia*, *Job* in tot pecudum millibus ne unum quidem ſuem poſſediſſe legitur. Et, cum è vicinis gentibus armenta & greges ſæpe abegerint *Iſraëlitæ*, ſues in præda bellica nuſquam cenſentur, ſive nulli fuerint, aut nullo loco habiti. Quin *Porphyrius* in libro *De abſtinentia à cæde animalium* ullos in *Judæa* naſci ſues diſertè negat. Οὐδ' ὅλως, inquit, ἐν τοῖς τόποις ἐφύετο ὗς. Unde eſt, quod in Parabolâ *Luc.* 15. *v.* 11. filius acolaſtus porcos in *Judæa* non pavit, ſed in longinqua regione: Ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν, &c. Et urbs *Gadara*, in cujus agro paſcebantur porcorum duo millia, *Marc.* 5. *v.* 1. 13. & *Luc.* 8. *v.* 26. 32. *Græca* fuit, non *Judaica*. *Joſephus Antiq.* lib. 17. cap. 13. Γάδαρα, καὶ Ἵππος, Ἑλληνίδες εἰσὶ πόλεις· Gadara, *&* Hippos *urbes* Græcæ *ſunt*. Proinde idem, libri decimi tertii capite vigeſimo tertio, inter urbes peregrinas, quas *Judæi* tenebant ſub Rege *Alexandro*, cenſet *Gadara* oppidum ab *Alexandro* occupatum poſt decem menſium obſidionem, ut habetur capite vigeſimo primo. Et à *Judæis* dirutum *Pompejus*, in liberti ſui *Demetrii Gadarenſis* gratiam, reſtituiſſe narratur *Belli Jud.* libri ſecundi capite quinto. Sed *Auguſtus* cum *Herodis* regno attribuiſſet, *Antiq.* libri decimi quinti capite undecimo, *Herode* fatis functo, *Romanorum* provinciæ *Syriæ* adjunxiſſe *Antiq.* lib. 17. cap. 14. Et verò *Matth.* 8. *v.* 28. ubi pro *Gadarenis Gergeſeni* nominantur, apertè ſignificatur locorum illorum incolas non fuiſſe *Judæos*, ſed è ſtirpe *Chanaanis*, in cujus filiis *Moſes* cenſet את הגרגשי *Gen.* 10. *v.* 16. pro quo *Græci* habent τὸν Γεργεσαῖον. Niſi quis pro *Gergeſenis* Evangeliſtam *Geraſenos* ſcripſiſſe colligat ex *Hieronymo*, qui tam in *Matthæo*, quàm in *Marco*, & *Luca*, conſtanter habet *Geraſenos*, ut *Gadarenos* Syrus, & *Gergeſenos* Arabs, & Æthiops. Ita ut hujus loci vera lectio ex veterum Interpretum collatione non poſſit erui. Atque id quidem certum eſt, *Geraſam*, & *Gadara* diverſa fuiſſe oppida. Ita enim diſtinguit *Joſephus* libri ſecundi capite decimo nono *De bell. Jud.* Τάς τε κώμας τῶν Σύρων, καὶ τὰς προσεχεῖς ἐπόρθουν πόλεις, Φιλαδέλφειάν τε, καὶ Γεβωνῖτιν, καὶ Γέρασαν, &c. ἔπειτα Γαδάροις, καὶ Ἵππῳ, καὶ τῇ Γαυλανίτιδι προσπεσόντες· Syrorum *autem vicos, & vicinas urbes* (Judæi) *devaſtârunt*, Philadelphiam, Gebonitin, *&* Geraſam, &c. *Deinde in* Gadara, *&* Hippon, *&* Gaulanitidem *irruentes*, &c. Et capite vigeſimo, Ἱππηνοί τε, καὶ Γαδαρεῖς ὁμοίως τοὺς μὲν θρασυτέρους ἀπεσκευάζαντο, τοὺς δὲ φοβεροὺς διὰ φυλακῶν εἶχον· Hippeni *autem*, *&* Gadarenſes Judæorum *quidem audaciſſimos amoliebantur, metuendos autem in cuſtodiis habebant*. Et paulò pòſt, Γερασηνοί τε οὔτε εἰς τοὺς ἐμμείναντας ἐπλημμέλησαν, καὶ τοὺς ἐξελθεῖν ἐθελήσαντας προέπεμψαν μέχρι τῶν ὅρων· *Et* Geraſeni *neque immanentes iniquè ſe geſſerunt, & egredi volentes usque ad fines ſuos deduxerunt*. Sed cum *Gadara*, & *Geraſa* vicina fuerint oppida, ab utroque potuit idem ager denominari, & fortaſſe etiam à *Gergeſæis*, qui fuerint horum locorum priſci incolæ. Itaque *Gergeſa* pagus ibi oſtendebatur. *Hieronymus* in *Locis*. Gergeſa, *ubi eos, qui à dæmonibus vexabantur, Salvator reſtituit ſanitati. Et hodieque ſuper montem viculus demonſtratur juxta ſtagnum* Tiberiadis, *in quod porci præcipitati ſunt*. *Eugeſippus* in Tractatu *De diſtantiis locorum terræ ſanctæ*. *Decimo ſexto milliari à* Nazareth *contra Orientem ſupra mare* Galilææ, Gergeſa *viculus*, &c. Sed ſive *Gadarenos*, aut *Geraſenos*, aut *Gergeſenos* legas, conſtat *Græcos*, aut *Syros* ibi degiſſe, non *Judæos*. Ut eos porcis alendis contra morem *Judæorum* operam dediſſe nihil ſit mirum. Ad hæc ſi quis objiciat id parùm videri veriſimile, ut *Chriſtus* exceſſerit extra *Judææ* limites, cum ipſe profiteatur ſe non fuiſſe miſſum, niſi ad oves perditas domus *Iſraëlis*, *Matth.* 15. *v.* 24. facilis erit reſponſio. Nam ea ipſa verba protulit *Chriſtus* extra *Judæam* in finibus *Tyri* & *Sidonis*, *Matth.* 15. *verſ.* 21. *Marc.* 7. *v.* 24. 31. Potuit igitur pari ratione etiam ire ad *Gadarenos*, maximè cum apud eos non fuerit niſi ad tempus breviſſimum, & poſt patratum in ipſo appulſu miraculum, quo edidit virtutis ſuæ inſigne documentum, rogatus ab incolis ſtatim exceſſerit, ad ſuos poſtliminio rediturus.

Neque obſcurum, cur ſues *Judæi* non aluerint. Verè obſervat *Lactantius Inſtit.* lib. 4. cap. 17. porcùm ad ſolam mortem nutriri: cùm nullum, quamdiu vivit, præſtare poſſit uſum, ſicut cæteræ animantes, quæ vel ſedendi vehiculum præbent, vel in cultibus agrorum juvant, vel plauſtra collo trahunt, vel onera tergo geſtant, vel indumentum exuviis ſuis exhibent, vel copiâ lactis exuberant, vel cuſtodiendis domibus & gregibus invigilant. Proinde in *Locmani Fabulis* porcus, qui cum agno & capra ad urbem deferebatur, rogatus, cur, cùm illi pacatè degerent, ſolus ſe diſtorqueret, ita reſpondit, انا اعلم ان الكبش لصوفة والعنز يطلب للبنها واذا الشقي لا صوف لي ولا لبن اذا عند وصولي الي المدينة ارسل الي المسلخ لا محالة *Agnum propter lanam, & capram propter lac quæri ſcio: at ego miſer, qui neque lanam, neque lac habeo, cùm in urbem venero, haud dubiè mittar in lanienam.* Quod licet in *Æſopi Fabulis*, quas *Planudes* colligit, nuſquam reperiatur, tamen ex *Æſopo* citat *Ælianus* in *Variis* libri decimi capite quinto, Φρύγιος, inquit, οὗτος λόγος· ἔστι γὰρ Αἰσώπου τοῦ Φρυγός. τὴν ὗν, ἐάν τις ἅψηται αὐτῆς βοᾷν, καὶ μάλα γε εἰκότως, οὔτε γὰρ ἔρια ἔχει, οὔτε ἄλλό τι, καὶ ὀνειροπολεῖ εὐθὺς τὸν θάνατον, εἰδυῖα εἰς ὅ τι τοῖς χρησομένοις λυσιτελεῖ. Porcus igitur vulgo hominum nonniſi mortuus prodeſt, at *Judæis* ne mortuus quidem ulli uſui eſſe potuit, cum neque eum ad ſacrificia, neque ad eſum adhiberi Lex permiſerit. Cujus prohibitionis varii varias cauſas afferunt. *Tacitus Hiſt.* lib. 5. *Sue abſtinent* Judæi *memoriâ cladis, quòd eos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. Calliſtratus* apud *Plutarchum Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. *Judæos* à ſuibus ideo abſtinere ſuſpicatur, quod eos in honore habeant, quomodo *Ægyptii*, qui ſuem colunt, eo quod τῷ προέχοντι τῆς ὀρύχης, id eſt, ſummo roſtro, terram proſcindens, arationem primus docuit & uſum vomeris, qui ὕνις dicatur ἀπὸ τῆς ὑός. Ac ibidem *Lampridius Judæos* ſuem abominari ſibi fingit. 1. Quia ſub ventre ſolet eſſe λέπρας ἀνάπλεως, καὶ ψωρικῶν ἐξανθημάτων, *leprâ plenus, & ſcabiei puſtulis*. 2. Quia nullum aliud eſt animal βορβόρῳ χαῖρον οὕτω, καὶ τόποις ῥυπαροῖς, καὶ ἀκαθάρτοις, *cœno tam gaudens, ſordidiſque & impuris locis*. 3. Quia cœlum nunquam videt niſi ſupinus. 4. Eò quòd à ſue *Adonis* interemptus eſt, quem alii *Baccho* in deliciis, alii eundem cum *Baccho* fuiſſe putant. *Bacchum* autem eum eſſe Deum, quem *Judæi* colebant, iis contendit argumentis, quæ veriùs figmenta dixeris & febricitantis ſomnia. In his ut multa vana & inepta ſunt, tanquam ab eo profecta, qui, utut cætera vir magnus, tamen *Judaicorum* rituum fuit planè imperitus, tamen quædam habentur, quæ ipſi *Judæi* hic afferunt. Ita *Maimonides* in *More Nebochim* part. 3. cap. 48. *Potiſſima autem cauſa, propter quam Lex nobis prohibuit carnibus ſuillis veſci, eſt fœda porcorum ſordities, & quod multas ſordidaſque res*

res comedant. Noſti enim quam anxie Lex omnes ſordes, omnemque immunditiam prohibuerit; in agris quoque & in caſtris, ut nil dicam de ipſis urbibus. Quod ſi autem permiſſum eſſet porcos comedere, plateæ, & domus omnes longe ſordidiores eſſent, quam ſterquilinia, & latrinæ. Hæc *Buxtorfius* ex textu *Hebræo*, qui jam non eſt ad manum. Aliud addunt *Talmudici* Tractatûs *De Sabbatho* fol. 129. b. פגע בדבר אחר קשה לדבר אחר *Qui incidit in rem aliam, periclitatur de re alia:* id eſt, juxta *Gloſſatores*, *Porcum comedenti periculum eſt à lepra.* Hinc *R. Bechai* in Legem ſcribit in quibuſdam libris Medicinalibus ſe reperiſſe, *Infantem, ſi lac ſuillum ſugat, fieri leproſum.* Quod eſt in *Plutarchi Iſide*, Τῶν τ' (ὑὸς) γάλα πινόντων ἐξανθεῖ τὸ σῶμα λέπραν, καὶ ψωρικὰς τραχύτητας. *In eorum, qui lac ſuillum bibunt, corporibus lepra pullulat, & ſcabiei aſpredines.* Et *Plutarchus* id habet ex *Manethone*. *Ælianus* libri decimi capite 16. *De animalibus*, Ἀκούω δὲ καὶ Μανέθωνα τὸν Αἰγύπτιον, σοφίας εἰς ἄκρον ἐληλακότα ἄνδρα, εἰπεῖν, ὅτι γάλακτος ὑείου γευσάμενος ἀλφῶν ὑποπίμπλαται, καὶ λέπρας· Manethonem porro Ægyptium *virum, qui ſapientiæ ſummum attigit faſtigium, audio dicere, eum, qui ſuillo lacte veſcatur, vitiliginibus & lepra oppletum iri.* *Judæi* ergo hanc Legem putant Phyſicas habere cauſas: ſed *Patres* eam ad mores referunt. *Clemens Alexandrinus* libro tertio *Pædagogiæ*, per ſues, quorum eſus in Lege prohibetur, vitandos intelligit impuros homines, qui more ſuum ἡδοναῖς σωματικαῖς, καὶ ἀκολάστῳ τροφῇ, καὶ γαργαλισμοῖς ἀσελγέσι κνησιῶντες, περὶ Ἀφροδίτης κακόσχολον ἡδονὴν χαίρουσι, *corporeis voluptatibus, ſtercoreiſque cibis, & impudicis titillationibus prurientes, ad pernicioſam Veneris voluptatem exultant.* Et libro ſecundo *Stromatων* Deum *Judæis* prohibuiſſe dicit quæcunque ſunt φύσει πίονα *naturâ pinguia*, ut ſuum genus, quod eſt εὐσαρκότατον, *maximè corpulentum.* Τρυφητιῶσι γὰρ ἡ τοιαύτη χρῆσις χορηγεῖται. *Luxurioſis enim talium uſus conceditur.* Et libro ſeptimo ſuem edere quoſdam negat διὰ τὸ καταφερὲς ἐς συνουσίαν εἶναι τὸ ζῶον, quia *proclive eſt animal ad coitum.* Nec multo poſt ſuillam addit, cùm ſit multi nutrimenti, τοῖς μὲν ἀσκοῦσι τὸ σῶμα χρησιμεύειν, τοῖς δὲ αὔξειν τὴν ψυχὴν ἐπιχειροῦσι διὰ τὴν νωθείαν τὴν ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας ἐγγινομένην, οὐκ ἔτι, *iis qui corpus exercent* (id eſt, *athletis*) *eſſe utilem, iis autem, qui ipſam animam augere conantur, non item, propter hebetudinem, quam ingenerat eſus hujuſmodi carnium.* *Novatianus* capite tertio *De cibis* Judaicis, *Cum ſuem cibo prohibet aſſumi, reprehendit utique cœnoſam, & luteam, & gaudentem vitiorum ſordibus vitam, bonum ſuum non in animi generoſitate, ſed in ſola carne ponentem.* *Lactantius* ubi ſupra, *Eodem ſpectat ſuillæ carnis interdictio, ut ſe à peccatis atque immunditiis abſtinerent. Eſt enim lutulentum hoc animal, & immundum. Nec unquam cœlum aſpicit, ſed in terra, toto & corpore, & ore projectum, ventri ſemper, & pabulo ſervit.* Item, *Interdixit ergo, ne porcina carne uterentur, id eſt, ne vitam porcorum imitarentur, qui ad ſolam mortem nutriuntur: ne, ventri ac voluptatibus ſervientes, ad faciendum juſtitiam inutiles eſſent, ac morte afficerentur. Item ne ſe fœdis libidinibus immergerent, ſicut ſus, quæ ſe ingurgitat cœno: vel ne terrenis ſerviant ſimulachris, ac ſe luto inquinent. Luto enim ſe oblinunt, qui Deos, id eſt, qui lutum terramque venerantur.* Procopius *in* Leviticum, *Animalia quadam, quæ divino cultu proſequebatur* Ægyptus, *ut ovem, & bovem, Deus ut pura in cibo haberi voluit, ut contemnere ea diſcerent* Judæi: *illa verò, quæ Ægyptii avidius lurcabantur prohibuit, ut ſuillam, quam in ſolitudine etiam deſiderabant.* Plura hujuſmodi poſſent ex *Patrum* aliis congeri; ſed hi ſunt inſtar omnium, quia illorum veſtigiis reliqui ferè inſiſtunt. E recentioribus addit non nemo Deum hac abſtinentia voluiſſe, ut *Judæorum* pietas, & docilitas eluceſceret: quia, cum ſuilla caro ſit ſuaviſſima, & ad humanam naturam maximè accommodata, his propter Deum deliciis in perpetuum orbari arduum fuit & operoſum. Nec deſunt, qui balſametis, aliiſque aromatibus ea ratione conſultum velint, quorum radices hoc animal roſtro potuiſſet ſubvertere, atque eruere, ſi liber illi fuiſſet in *Judæam* acceſſus. Tamen interdicti ſui hanc ſolam rationem affert Legiſlator, ſuem immundum eſſe animal, quia non ruminat, *Lev.* 11. *v.* 7. & *Deuter.* 14. *v.* 8. Quippe Lex ceremonialis pro mundis ea ſolum admittit animalia, quæ & ruminant, & ungulam habent fiſſam. Itaque utut porcus fiſſam habeat ungulam, tamen quia non ruminat, cenſetur in immundis. Quæ, ſi myſticè intelligas, dicetur is ruminare, qui cibum animæ, id eſt, verbum Dei, aſſiduâ meditatione recolens, ita mandit, & concoquit, ut in alimentum ſuum convertat. Et fiſſam habet ungulam homo ſpiritualis, qui omnia diſcernit, & dijudicat, ut, poſtquam probavit omnia, id retineat, quod bonum eſt. Animalia porro, quæ his notis carebant, natura immunda non erant, ſed ſignificatione ſolum, ut rectè obſervat *Auguſtinus* contra *Fauſtum* libri ſexti capite ſeptimo, & in *Pſalmum* 141. Natura enim immundum nihil eſt. Quippe creavit Deus omnia valde bona. Et omnis creatura Dei bona eſt. Et omnia munda mundis. Proinde natura ſua porcus tam mundus erat, quam agnus: ſed ſignificatio fuit diverſa. Hic enim aliquid mundum, ille immundum aliquid ſignificat.

Sed quæcunque fuerit hujus interdicti ratio, quinque habemus hic obſervanda. Primò legem fuiſſe valde præciſam, & in hujus tranſgreſſores Dei Prophetas graviter intonaſſe. Ita enim *Eſaias* capitis ſexageſimi quinti verſu tertio & quarto, *Populus eorum eſt, qui me coram ſemper provocant: qui ſacrificant in hortis,* (ſeu, lucis idolorum, ut *Exod.* 34. *v.* 13.) *Qui adolent in tegulas* (id eſt, ſuper tecta domorum, ut idololatræ tum ſolebant. (Vide 2 *Reg.* 23. *v.* 12. *Jerem.* 19. *v.* 13. & 32. *v.* 29. *Sophon.* 1. *v.* 5.) *Qui habitant in ſepulchris, & in locis deſolatis pernoctant* (ut dæmones conſulant arte necromanticâ, ut 1 *Sam.* 28. *v.* 8. & *Eſa.* 8. *verſ.* 19.) *Qui comedunt carnem ſuillam, & jus immundarum carnium habent in vaſis ſuis* (id eſt, in ollis, in quibus ſuillæ carnes elixantur; quæ eſt ſceleris in Legem admiſſi oratoria exaggeratio.) Et capitis ſequentis verſu 17. *Qui ſe ſanctificant & purificant in hortis, poſt unam* arborum, quæ *in medio ſunt* (ſuppleo vocem *arborum*, cum quia locus poſtulat, tum quia implicitè continetur in *Hebræo* הגנות, quod non quoſvis hortos ſignificat, ſed hortos arboribus conſitos, uno verbo *lucos*, aut *paradiſos*) *Qui porci carnem comedunt, & rei abominabilis, & muris, pariter conſumentur, inquit Dominus.* Et de hypocritarum ſacrificiis agens ejuſdem cap. 5. v. 3. *Qui jugulat bovem ac ſi occideret hominem: qui mactat ovem, ac ſi decollaret canem: & qui offert oblationem, ac ſi offerret ſanguinem porci.* Quæ duplex eſt abominatio. Nam ut ſuis, ita ſanguinis eſus *Judæis* fuit interdictus. Unde hic *Abarbanel*, היה פגול מצד היותו דם ומצד היותו חזיר *Fuit id abominatio, tam quia ſanguis, quam quia porcus fuit.* Et tale ſacrificium confertur cum mactatione hominis aut canis in victimam, quorum uterque erat exſecrandum.

Addi queat ex *Græca* verſione *Pſal.* 16. (*Heb.* 17.) verſu 14. Ἐχορτάσθησαν ὑείων, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν, *Saturati ſunt porcina, & dimiſerunt reliquias parvulis ſuis.* Niſi conſtaret tam ex emendatis exemplaribus, quam ex collatione cum *Hebræo*, pro ὑείων, aut ὑῶν legendum eſſe υἱῶν. Sed melius *Symmachus* Χορτασθήσονται υἱοί, *Saturabuntur filii.* *Hebræa* enim habent ישבעו בנים. Tamen ſpuria lectio jam olim ita prævaluit, ut ejus veſtigia reperias in *Pſalterio Romano*, & *Arabico*, & apud *Paulinum*, & *Auguſtinum* in hujus Epiſtola 58. & 59. Et in *Arno-*

bii

nobii Commentariis in *Pſalmos*. Unde *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

Πλησθέντες σιάλων λίπον υἱέσι λείψανα δαιτὸς,

Impleti porcis pinguibus reliquerunt filiis reliquias convivii. Et *Arabica* verſio ex utraque conflata in editione *Savariana Romæ*, & *Pariſienſi* nupera من لحم الخنازير شبع بنوهم *E carne porcorum ſaturati ſunt filii eorum.* Quod me penè fugerat etiam *Antiochenorum Canonum* ab *Apoſtolis* editorum, ſi *Turriano* credimus, nonus ſic habet, *Belluina* Judæorum *Synagoga ſuem quidem abominatur, turpem verò vitam vivit, & impietate tenetur conſtricta, ſicut ait Propheta*, Ἐχορτάσθησαν ὑείων, *Saturati ſunt porcinâ.* Sed quo numero illi *Canones* habendi ſint diſce ex doctiſſimi *Dallæi Pſeudepigraphis Apoſtolicis.*

Secundò, cùm *Judaici* nominis hoſtes hanc ab eſu ſuillæ abſtinentiam habuerint pro ſuperſtitione, & dementia, inde ſumpſerunt occaſionem *Judæos* aut protervè deridendi, aut acriter perſequendi, Quorum *Antiochus* anteſignanus *Eleazarum* ad eſum ſuillæ carnis ſollicitans, Διὰ τί, inquit, τῆς φύσεως κεχαρισμένης, κάλλιστην τὴν τοῦδε ζώου σαρκοφαγίαν βδελύττῃ· καὶ γὰρ ἀνόητον τοῦτο μὴ ἀπολαύειν τῶν χωρὶς ὀνείδους ἡδέων, καὶ ἄδικον ἀποστρέφεσθαι τὰς τῆς φύσεως χάριτας· *Cur, cum optimam ejus animalis carnem natura indulſerit, illius eſum abominaris? Inſanum enim eſt, non frui deliciis, quæ probroſum nihil habent, neque juſtum eſt naturæ dona repudiare.* Ita refert *Joſephus* in libro *De Macchabæis.* Et apud *Macrobium Saturnalium* lib. 2. cap. 4. Auguſtus, *cum audiſſet inter pueros, quos in* Syria *Herodes, Rex* Judæorum, *infra bimatum juſſit interfici, filium quoque ejus occiſum, ait, Melius eſt* Herodis *porcum eſſe, quàm filium.* Eum ſcilicet ſuggillans, quòd porcis parceret, qui filio non pepercerat. Et apud *Philonem* libro *De Legatione ad Cajum.* Cum *Judæos Cajus* interrogaſſet, cur à ſuilla abſtinerent, qui adſtabant in riſum effuſi ſunt, ὑπὲρ τοῦ τὸ λεχθὲν δοκεῖν σὺν εὐτραπελίᾳ καὶ χάριτι εἰρῆσθαι, *quia videbatur id facetè & cum lepore dixiſſe.* Et in *Plutarchi Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. *Lampriæ* avus dictitabat, τοὺς Ἰουδαίους ἐπισκώπτων, ὅτι τὸ δικαιότατον κρέας οὐκ ἐσθίουσιν, Judæos *ſubſannans, eos à carne omnium juſtiſſima abſtinere*, id eſt, quam edere juſtiſſimum eſt, quia porcus videtur ad id ſolum creatus, ut nobis eſſet in cibum. Et *Joſephus* contra *Apionem*, libro ſecundo, *Nos accuſat* (Apion) *eò quod animalia ſacrificamus*, καὶ χοῖρον οὐκ ἐσθίομεν, *& ſue non veſcimur.* Nec defuit hic *Poëtis* cavillandi materia. *Juvenalis* enim de *Judæis Satyra* quarta.

Nec diſtare putant humana carne ſuillam.

Id eſt, ab utriusque eſu æquè abhorrent. Et *Satyra* ſexta,

Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Senibus dicit, quia ſeneſcunt, cum non mactentur. Falſum enim & abſurdum eſt, quod ait vetus *Scholiaſtes*, *Senibus, id eſt, majoribus parcunt; nam minores manducant.* Sed leves & tolerabiles fuerunt hi profanorum hominum ſarcaſmi præ *Antiochi* immanitate, qui, poſtquam in ipſo *Hieroſolymorum* ſacrario mactaſſet ſues, fanis, & aris oppidatim extructis, in quibus hoſtiæ ſimiles Diis ſuis offerrentur, *Judæos* ad impura hæc ſacra paſſim adegit, metu mortis intentato. Et in eos, qui ſuum immolatione & eſu polluere ſe recuſabant, diris modis animadverſum. Vide 1 *Macchab.* 1. *v.* 50. & 2 *Macchab.* 6. *v.* 18. & 7. *v.* 1. &c. Et *Joſephum Antiq.* lib. 12. cap. 7. & *De bell. Jud.* lib. 1. cap. 1.

Interim, quæ tertia ſit obſervatio, nec profanorum hominum judicia, nec tyrannorum minæ verè pios abſterruerunt ab exacta & accurata horum rituum obſervatione. Nam, ut *Ezechielem* taceam, qui aliquid immundum delibare juſſus reſpondit: *Ah! Domine Deus, ecce anima mea non eſt polluta. Nam cadaver, aut diſcerptum, à pueritia mea huc uſque non comedi, neque intravit in os meum ulla caro immunda;* Ezech. 4. v. 14. Et *Petrum*, qui in pari occaſione ſimile dedit reſponſum, *Abſit, Domine, nunquam enim edi quidquam pollutum, vel impurum;* Actor. 10. v. 14. Et *Danielem* cum ſociis, qui maluerunt ſolis leguminibus veſci, quàm regio cibo pollui, *Dan.* 1. *v.* 8. 12. Hæc, inquam, exempla ut taceam, *Eleazarus*, qui ἀναχανὼν ἠναγκάζετο φαγεῖν ὕειον κρέας, *hians* (id eſt, ore per vim diducto) *cogebatur ſuillam edere*, 2 Macchab. 6. v. 18. extrema quæque paſſus eſt potius quàm ut Regi hac in parte obſequeretur, Μὴ μικρὰν ait, εἶναι νομίζῃς ταύτην εἰ μιαροφαγήσαιμεν ἁμαρτίαν· τὸ γὰρ ἐπὶ μικροῖς, καὶ μεγάλοις παρανομεῖν ἰσοδύναμόν ἐστι· δι' ἑκατέρου γὰρ ὁ νόμος ὁμοίως ὑπερηφανεῖται. *Ne parvum hoc peccatum eſſe æſtimes, ſi pollutos cibos cibamus. Perinde enim eſt, ſive in magnis, aut in parvis transgrediaris, quia per utrumque lex pariter contemnitur.* Ita ille apud *Joſephum*. Et *Eleazari* virtutem imitati ſeptem fratres unà cum illo eadem de cauſa multa perpeſſi vitam martyrio finierunt. Horum agon deſcribitur 1 *Macchab.* 7. & in *Joſephi* libro de *Macchabæis*. Neque dubium quin Regis æſtuantis furor ſævierit in multo plures. Nam, ut teſtatur *Joſephus Antiq.* lib. 12. cap. 7. Διὰ τοῦτο κατὰ πᾶσαν ἡμέραν αἰκιζόμενοι καὶ πικρὰς βασάνους ὑποφέροντες ἀπέθνησκον, *Propterea quotidie diſcruciati, & dira tormenta perpeſſi moriebantur.* Proinde cum ab hac tyrannide *Judæi* reſpirare cœperunt, feruntur hanc legem ſanxiſſe ארור מי שיגדל חזיר *Maledictus, quisquis ſuem aluerit.* Ea habetur in libro *Juchaſim*. Et eorum nonnulli ſuem ita deteſtati ſunt, ut ne nominare quidem dignati pro *ſue* dicerent דבר אחר *rem aliam*, ut in loco *Talmudico*, quem ſupra citavimus פגע בדבר אחר, *qui incidit in rem aliam*, id eſt, *in porcum*. Et in Tractatu *De Sabbatho* fol. 100. b. דבר אחר הוטראנא *res alia maculoſa*, id eſt, *porcus maculoſus*, ſeu *punctis latis reſperſus*. Et in *Beracoth* fol. 43. b. תלי ליה קורא לדבר אחר ואיהו דידיה עביד *Appende palmæ cerebrum rei aliæ, tamen illa quod ſuum eſt facit.* Senſus eſt, ſuem, etiam delicatiſſimis cibis appoſitis, tamen ſtercore veſci, & rebus impuriſſimis. Et *ſuis* nomen apud eos ideo taceri aſſerit *Elias* in *Thisbi*, ne pueri, eo audito, inde occaſionem habeant inquirendi de ſue, ויבאו לידי אכילה *& ad eſum uſque deveniant.* Quapropter etiam panem fermentatum non nominant feſto *Paſchatis*.

Sed & è vicinis populis nonnulli, *Judæorum* æmuli, etiam à ſue abſtinebant, quod quarto loco hic obſervamus. In his primò *Arabes*, apud quos porcus ne vivere quidem poteſt, ſi Veteribus creditur. *Plinius* lib. 8. cap. 52. *In Arabia ſuillum genus non vivit.* Et *Solinus* capite de *Arabia*, *Suillis carnibus prorſus abſtinent. Sane hoc animalis genus, ſi invectum illò fuerit, moritur illico.* Hinc *Hieronymus* de *Saracenis*, qui *Arabum* pars erant, libri ſecundi in *Jovinianum* capite ſexto, *Hi nefas arbitrantur porcorum veſci carnibus. Sues enim, qui glande, caſtaneis, radicibus filicum, & ordeo ali ſolent, aut raro apud eos, aut penitus non inveniuntur, & ſi inventi fuerint, alimentaque non habent, ſupra diximus.* Lege *alimenta non habent, quæ ſupra diximus*, atque ob id ipſum ibi non vivunt. II. Et *Phœnices*; *Herodiani* libro quinto *de Heliogabalo*. Ζῶά τε πάντα, ὅσα, ἥμερα, ὅσα ἀτίθασσα, πλὴν χοίρων, τούτων γὰρ ἀπείχετο Φοινίκων νόμῳ· *Beſtias quoque omne genus, ſive cicures, ſive feras,* (populo dabat in miſſilibus) *exceptis ſuibus. His enim, lege* Phœnicum, *abſtinebat.* Tamen de eodem *Lampridius* in ejus vita, *Exhibuit & ſumina aprugna per dies decem tricena quotidie cum ſuis bulbis.* Item, *Habuit etiam iſtam conſuetudinem, ut*

cœnas

cœnas ſibi exhiberet tales: una die nonniſi de faſianis tantùm ederet, omneſque miſſus ſola faſianorum carne ſtrueret. Item alia die de pullis, alia de piſce illo & item illo, alia de porcis, &c. Quæ quomodo concilientur, fateor me non videre ſatis. III. *Ægyptii. Herodoti* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, Ὗν δὲ Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἥγηνται θηρίον εἶναι. Καὶ τοῦτο μὲν, ἤν τις ψαύσῃ αὐτῶν παριὼν ὑὸς, αὐτοῖσι τοῖσι ἱματίοισι ἀπ᾽ ὧν ἔβαψε ἑωυτὸν, βὰς ἐς τὸν ποταμόν. *Suem autem* Ægyptii *pollutum animal eſſe putant. Et eum ſi quis vel tranſeundo contigerit, abit immerſum ſe flumini cum ipſis veſtibus. Græcus* aliquis apud *Anaxandridem* ἐν Πόλεσι varias cauſas afferens cur *Ægyptiam* militiam detrectet,

Οὐκ ἐσθίεις ὕει, ἐγὼ δὲ γ᾽ ἥδομαι
Μάλιστα τούτοις, - - -

Suilla non veſceris, ego autem ea maximè delector. Ælianus *Hiſt.* lib. 10. cap. 16. Ἡ ὗς καὶ τῶν ἰδίων τέκνων ὑπὸ τῆς λαιμαργίας ἀφειδῶς ἔχει. Καὶ μὲν τοι καὶ ἀνθρώπου σώματι (lege σώματι) ἐντυχοῦσα οὐκ ἀπέχεται, ἀλλ᾽ ἐσθίει· ταύτῃ τοι καὶ ἐμίσησαν Αἰγύπτιοι τὸ ζῶον ὡς μιαρὸν καὶ παμβόρον. *Sus præ voracitate ne propriis quidem fœtibus parcit, & cum in humanum corpus incidit, non abſtinet, ſed illud mandit. Proinde hoc animal* Ægyptii *oderunt ut abominandum, & omnivorum.* Plutarchus *in* Iſide, Τὴν ὗν ἀνίερον ζῶον ἡγοῦνται, ὡς μάλιστα γὰρ ὀχεύεσθαι δοκεῖ τῆς σελήνης φθινούσης· *Suem animal impurum eſſe æſtimant: plerumque enim coire videtur, cum Luna decreſcit. Joſephus* contra *Apionem* libro ſecundo de *Ægyptiis* Sacerdotibus, Ἐκεῖνοι τοίνυν ἅπαντες καὶ περιτέμνονται, καὶ χοιρείων ἀπέχονται βρωμάτων· *Illi omnes & circumciduntur, & porcinis abſtinent carnibus.* IV. *Barcææ* mulieres in *Africa Cyrenaica. Herodotus* libri quarti cap. 186. Αἱ δὲ τῶν Βαρκαίων γυναῖκες οὐδὲ ὑῶν πρὸς τῇσι βουσὶ γεύονται· Barcææ *quidem mulieres præter vaccas etiam à ſuibus abſtinent.* V. Porphyrius *etiam Æthiopes* ab iiſdem abſtinere vult, ἐπεὶ ἐν Αἰθιοπίᾳ φασὶν οὐχ ὁρᾶσθαι τὸ ζῶον τοῦτο, *quia in* Æthiopia *negant hoc animal uſquam videri.* VI. His denique *Indos* addimus ex *Æliani* libri decimi ſexti capite trigeſimo ſeptimo, Ὗν δὲ ἐν Ἰνδοῖς οὔ φασι γίνεσθαι, οὔτε ἥμερον, οὔτε ἄγριον· μυσάττονται δὲ καὶ ἐσθίειν. τοῦδε τοῦ ζώου Ἰνδοὶ, καὶ οὐκ ἂν γεύσαιντό ποτε ὕειων, ὥσπερ οὐδὲ ἀνθρωπείων οἱ αὐτοί. *Suem autem apud* Indos, *neque cicurem, neque ferum naſci aſſerunt, &* Indos *tam à ſuillæ, quàm ab humanæ carnis eſu abhorrere.* Hæc ille haud dubiè ex *Cteſia.* Ita enim *Philoſophus Hiſtor.* libri octavi capite trigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ, ὥς φησι Κτησίας, οὐκ ὢν ἀξιόπιστος, οὔτε ἥμερος, οὔτε ἄγριος σῦς. *In* India, *ut dicit* Cteſias, *auctor parum fide dignus, ſus neque cicur, neque ferus eſt.* Et *Photius* in *Excerptis* ex *Cteſia*, Ὗς δὲ οὔτε ἥμερος, οὔτε ἄγριός ἐστι ἐν τῇ Ἰνδικῇ.

Supereſt, ut quinto loco doceamus has de cibis immundis Leges pridem fuiſſe antiquatas & abrogatas à *Chriſto* & *Apoſtolis*; quorum hæc ſunt diſerta verba, *Quod ingreditur in os, non polluit hominem*, Matth. 15. verſ. 11. *Quod Deus purificavit, tu pollutum ne dixeris*, Actor. 5. v. 15. *Novi, & perſuaſum habeo nihil eſſe impurum per ſe*, Rom. 14. v. 14. *Regnum Dei non eſt eſca, & potus*, Ibidem verſu decimo ſeptimo. *Eſca nos non commendat Deo: neque enim, ſi veſcamur, plus habemus; neque, ſi non veſcamur, minus habemus: Quidquid in macello venditur edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini enim eſt terra, & plenitudo ejus. Quod ſi quis infidelium vos vocat, & vultis ire, quidquid apponitur vobis edite*, &c. 1. *Corinth.* 10. v. 25. 26. 27. *Ne quis vos damnet ob cibum, vel potum*, &c. *Quæ ſunt umbra rerum futurarum, at corpus eſt* Chriſti, Col. 2. v. 16. 17. *Si mortui cum* Chriſto, *liberi eſtis ab elementis mundi: quid ut viventes in mundo ritibus oneramini? Ne ederis, neque guſtâris, neque attigeris.* Ibidem verſu 20. 21. *Quidquid creavit Deus, bonum eſt, nec quidquam rejiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur*, 1 Tim. 4. v. 4. *Omnia munda mundis*, Tit. 1. v. 5. Itaque, ſi quis adhuc more *Judaico* diſtinguit cibos, ut hodie præter *Judæos*, *Arabes*, & *Mahumetani*, quotquot ſunt, inani ſcrupulo tenetur, nec ea fruitur libertate, quam *Chriſtus* ſua morte nobis peperit.

A ſuibus quaſdam Parabolas mutuantur ſacri Scriptores. Ita *Solomon*, cum dicit *Prov.* 21. *v.* 22. *Ut annulus aureus in naſo ſuis, ita mulier pulchra*, וסרת טעם *& perverſi animi. Annulus* Hebraicè נזם *nezem* propriè eſt *circulus, qui, ornatus cauſa,* vel *auribus, vel naſo appenditur.* Illud *Græcè* ἐνώτιον, id eſt, *inauris*; hoc dicitur ἐπιῤῥίνιον. Ad ἐνώτια hæc pertinent *Gen.* 35. *v.* 4. *Dederunt Jacobo*, &c. את הנזמים *annulos, qui erant in auribus ſuis.* Et *Exod.* 32. *v.* 2. *Tollite* נזמי הזהב *annulos aureos, qui ſunt in auribus uxorum veſtrarum*, &c. Et verſu tertio, *Et totus populus ſuſtulit* את נזמי הזהב *annulos aureos, qui erant in auribus ſuis.* Et ad τὰ ἐπιῤῥίνια quod habetur *Geneſ.* 24. *v.* 47. ואשים הנזם על אפה *Et poſui annulum ſuper naſum ejus.* Et *Eſa.* 31. *v.* 21. ונזמי האף *& annulos naſi*; Vulgata, *Et gemmas in fronte pendentes.* Et *Ezech.* 16. *v.* 12. ואתן נזם על אפך *Et poſui annulum ſuper naſum tuum.* Ad quem locum *Hieronymus*, *Verbum* Hebraicum נזם *nezem* (perperam legitur משי *maſi* in noſtris editionibus) *excepto* Symmacho, *qui interpretatus eſt* ἐπιῤῥίνιον, *omnes* inaurem (ἐνώτιον) *tranſtulerunt. Non, quod inaures ponantur in naribus, quæ ex eo, quod de auribus pendeant,* inaures *vocantur: ſed quod circulus, in ſimilitudinem factus inaurium, eodem vocabulo nuncupatur. Et uſque hodie inter cætera ornamenta mulierum ſolent aurei circuli in os ex fronte pendere, & imminere naribus.* Ad hujuſmodi annulos palam alludunt hæc *Solomonis*, נזם זהב באף חזיר *ut annulus aureus in naſo ſuis.* Et ſenſus eſt formam corporis mulieri perverſæ mentis tam male convenire, quam ſui talis ornatus. Quia cum corporis ſpecies ſit egregium Dei donum, eam fœde proſtituit prava mulier, dum in ſtupris & ſpurcis libidinibus volutatur, ut ſus in volutabro cœni. Ibi enim prava mulier, vel mulier perverſæ mentis, *Hebraicè* סרת טעם eſt *cujus animus recedit*, vel *avertitur*, nempe ab amore viri ſui, ut ad alium transferatur. Itaque ut adulteræ forma cum annulo aureo, ſic ipſa mulier adultera cum ſue comparatur, impuræ vitæ ratione, & fœdarum libidinum.

Alio reſpectu vetat *Chriſtus* projicere porcis margaritas, *Matth.* 7. *v.* 6. *Ne date*, inquit, *ſanctum canibus, nec projicite margaritas veſtras coram porcis: ne quando conculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos.* Planum enim eſt per *margaritas* eo loco *Evangelii myſteria* ſignificari, & per *canes* & *porcos profanos homines*, qui hæc deſpiciunt & ſuſque deque habent. In genere quidem jubemur *quæ audivimus in tenebris dicere in pleno lumine, & quæ in aure nobis dicta ſunt nuntiare ſuper tecta*, Matt. 10. v. 27. & *Evangelium prædicare omni creaturæ*, Mar. 16. v. 15. Nempe quamdiu aliqua ſpes ſucceſſus affulget, & ii, quibus prædicamus, non ſunt prorſus immorigeri. At, cum quis ſanctæ doctrinæ profanum contemptorem, aut obſtinatum hoſtem ſe præbet, ita ut veritatis præcones non modo non audiat, ſed & iis acre bellum indicat, tum is pro *cane & porco* habendus eſt, id eſt, pro eo homine, cui ſacra hæc myſteria exponere tam ſit abſurdum & incongruum, quam ſi quis cani rem ſanctam, puta ſub Lege partem aliquam ſacrificii, projeciſſet, aut porco pretioſiſſima quæque, puta gemnas, & margaritas. Inde eſt, quod *Apoſtoli* à gente *Judæorum*, cui primum prædicaverant, variis affecti contumeliis, & indignis modis repulſi, ita demum concludunt: *Vobis neceſſe fuit primum exponi verbum Dei: ſed, cùm illud repellatis, & voſmet-ipſos vitâ æternâ indignos decernatis, jam ad gentes convertimur*, Act. 13. v. 26. Et *Chriſtus* ipſe eadem de cauſa *Phariſæis* concionabatur

per

per Parabolas; *ut videntes non viderent, & audientes non audirent*, Matth. 13. v. 13. ut illi, de quibus *Prometheus* apud *Æſchylum* in *Prometheo* verſu 435.

Οἳ πρῶτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάτην,
Κλύοντες οὐκ ἤκουον. -----

Hic enim propriè locum habet, quamvis in re diſſimili, dictum illud vetus, quo excludebantur ἀμύητοι;

Procul, ô procul, eſte profani,
vel,
----- ἑκὰς, ἑκὰς, ὅστις ἀλιτρός,
aut;
----- θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις.

Quia, cùm profanis hominibus ſacroſancta myſteria promiſcuè objiciuntur, duplex inde malum exſurgit. Unum, quod contemnuntur, & pedibus proculcantur, ut margaritæ à porcis, qui earum pretium neſciunt. Quo ipſo verbo uſus *Apoſtolus Hebr.* 11. *v.* 29. dicit impios τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατῆσαι, *filium Dei tanquam pedibus proculcare*. Atque id in contemptorum perniciem cadit; qui hoc ipſo contemptu reatum ſuum non parùm augent, & ſemet ipſos gravioribus ſuppliciis addicunt. Tum *Evangelii* contemptus redundat in auctorem, id eſt, in ipſum Deum, cujus gloria ſic offuſcatur, ut lumen Solis nube interpoſitâ. Et, quamvis verbo Dei ſemper maneat ſua ſanctitas, utut ab impiis deſpiciatur, tamen idem illi accidit, quod margaritis, quas cùm porci pedibus proculcant, quamvis de illarum pretio nihil minuatur, tamen aliquid decedit de dignitate. Præterea, cùm profani homines Dei verbum non ſolùm contemnant, ſed & oderint, timendum eſt, ne, dum illos intempeſtivè hortamur, etiam irritemus, atque ita grave malum in noſmet ipſos accerſamus, ſi ex contemptoribus perſecutores fiant, & Eccleſiæ bellum denuntient. Quod his verbis inſinuat *Chriſtus*, *Ne quando conculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos.* Atque id quidem apris convenit potiùs, quàm porcis domeſticis. Tamen etiam ſues hominem quandoque lacerare Veteres ſcribunt. *Plinius* lib. 10. cap. 63. *Fœminas ſubantes in tantum efferari ajunt, ut hominem lacerent, candidâ maximè veſte indutum.* Et *lacerare* Græcè eſt ῥῆξαι, cujus compoſitum συῤῥῆξαι, vel συῤῥήγνυσθαι tam de ſue, quàm de apro dicitur. *Pollux* lib. 5. cap. 15. Εἴποις δ' ἂν σῦν καὶ κάπρον συῤῥήγνυσθαι, λέοντα δ' ἐφορμᾶν, &c. Et de *Belgarum* ſuibus ita *Strabo* libro quarto, Αἱ δ' ὕες καὶ ἀγραυλοῦσιν, ὕψει τε, καὶ ἀλκῇ, καὶ τάχει διαφέρουσαι, κίνδυνός γοῦν ἐστὶ τῷ ἀήθει προσιόντι, ὡσαύτως καὶ λύκῳ· *Sues etiam in agris pernoctant, proceritate, robore, & celeritate præſtantes, ad quas nemo inſuetus niſi cum periculo accedit, ut neque lupus.* Male Interpres, *à quibus accedenti non minus quàm à lupo eſt periculi.* Notandum in his *Chriſti* verbis, *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis*, aliquid eſſe Proverbiale, ut probat *Druſius* ex *Hebræo* libro, cui titulus מבחר הפנינים *Electio Margaritarum.* Ibi enim legitur de ſapientia capite primo, *Ne projicite margaritas coram porcis. Hebraicè*, ut quidem puto, quia liber non eſt ad manum לא תשליכו את הפנינים לפני החזירים Et in *Scholio* Adagium eſt, quod mox explicat, *Ne tradite ſapientiam ei, qui non novit dignitatem ejus. Nam eſt pretioſior margaritis, & qui non quærit eam pejor eſt porco, qui fœdat & volutat ſe in ſterquilinio: ſic qui non novit dignitatem ſapientiæ, prophanat gloriam ejus*, &c.

Ecce aliud de ſue 2 Pet. 2. v. 22. Ὗς λουσαμένη (ἐπιστρέψασα) εἰς κύλισμα βορβόρου. *Sus lota rediens ad volutabrum cœni* (illud ἐπιστρέψασα ſuppleo ex præcedente hemiſtichio, κύων ἐπιστρέψας, &c.) Cui ſimile illud *Cratetis* in *Apoſtolio*, Adagio 1910. Ὗς ἐν βορβόρῳ ἐλινδᾶται, *Sus in cœno ſe provolvit.* Eſt Adagium à ſue ſumptum, quem fruſtrà laveris, quia ſtatim ad volutabrum redit, cùm luto maxime gaudeat, & volutatione in cœnoſis locis pingueſcat. *Ariſtoteles* *Hiſt.* lib. 8. cap. 6. Τὰς τὲ ὗς (πιαίνει) καὶ τὸ λοῦεσθαι ἐν πηλῷ, *Sues autem* pinguefacit *lavatio in cœno.* Ælianus *Anim.* lib. 5. cap. 45. Παχύνεσθαι δὲ τὸν σῦν ἀκούω μὴ λουόμενον μάλιστα, ἀλλ' ἐν τῷ βορβόρῳ διατρίβοντά τε, καὶ στρεφήμενον, (lege στρεφόμενον) καὶ πίνοντα ὕδωρ τεθολωμένον. *Suem autem pingueſcere audio, non cùm maxime lavatur, ſed cum in luto verſatur & volutatur, & aquam turbidam bibit.* Varro *Ruſt.* lib. 2. cap. 4. *Admiſſuras (ſuum) cum faciunt, prodigunt in lutoſos limites ac luſtra, ut volutentur in luto, quæ eſt illorum requies, ut lavatio hominis. Columella* lib. 8. cap. 9. *In luto volutentur, quod eſt huic pecori gratiſſimum.* Et capite decimo, *Cùm ſit æſtuoſiſſimum* (animal) *non eſt contentum potione aquæ, niſi obeſam illuviem, atque diſtentum pabulo alvum demerſerit & refrigeraverit: nec ullâ re magis, quàm rivis atque cœnoſo lacu volutari.* Et lib. 9. cap. 4. Epheſius Eraclitus *ait ſues cœno, cohortales aves pulvere, vel cinere lavari. Plinius* lib. 8. cap. 5. *In luto volutatio ſuillo generi grata.* Clemens *in* Protreptico, Ὕες ἥδονται βορβόρῳ μᾶλλον, ἢ καθαρῷ ὕδατι· καὶ ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν κατὰ Δημόκριτον. *Sues luto delectantur magis, quàm aquâ mundâ, & juxta* Democritum *in cœno laſciviunt.* Quod *Aratus* imitatur, cùm dicit verſu 1123.

----- σύες φορυτῷ ἐπιμαργαίνουσαι.

Suum, aut *aprorum volutabra* Græce συῆλαι dicuntur. *Heſychius*, Συῆλαι, τόποι βορβορώδεις, Latine *luſtra, lacunæ, lamæ*. Feſtus, *Luſtra ſignificant lacunas* (alii *lamas*) *lutoſas, quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia: A quâ ſimilitudine ii, qui in locis abditis & ſordidis, ventri & deſidiæ operam dant, dicuntur in luſtris vitam agere.* Idem, *Lacuna, aquæ collectio, à lacu derivatur, quam alii lamam, alii luſtrum dicunt.* Gloſſæ veteres, *Lamæ*, πηλώδεις τόποι. Nobis id ipſum *ſevil*, & *bauge*: quorum illud eſt *Græcum* Συῆλαι hoc ex *budia* deflexum, & *budia* ex *buda*. *Buda* propriè eſt *ulva*. *Servius* in lib. 2. *Æn. Ulvam dicunt rem, quam vulgus* budam *vocat.* Hinc *Epigramma* vetus,

Ut devota piis clareſcant lumina flammis,
Niliacam *texit cerea lamna* budam.

Inde factum, ut *buda* primò *paluſtrem uliginem*, deinde etiam *lutum quodvis* ſignificaverit, unde lutum Gallicè *boüe*, & apri volutabrum *bauge*, id eſt, *budia*, ut diximus. Porrò cur ſui, quæ ad volutabrum redit, *Petrus* eos conferat, qui flagitia jam expiata iterant, tam clarum eſt, ut non egeat ampliori explicatione.

Pſal. 80. ut *Judæorum* Eccleſia viti confertur ex *Ægypto* translatæ, quæ ramos ſuos à mari, ſive *Rubro*, ſive *Mediterraneo*, usque ad amnem *Euphratem* emiſerat; ita hoſtium Eccleſiæ figura eſt porcus ſylveſtris; qui vitem illam ſuffodit & depaſcitur. Sed hoc pluribus exponemus in capite De *Apro*.

In *Græca* verſione 3 *Reg.* 21. *v.* 19. narratur *Elias* Propheta hæc *Achabo* Regi dixiſſe, Ἐν παντὶ τόπῳ, ᾧ ἔλειξαν αἱ ὕες καὶ οἱ κύνες τὸ αἷμα Ναβουθαὶ, ἐκεῖ λείξουσιν οἱ κύνες τὸ αἷμά σου· *Ubicunque linxerunt ſues & canes ſanguinem* Nabuthæ, *ibi lingent canes ſanguinem tuum.* Illud αἱ ὕες, *ſues*, merum eſt *gloſſema*, ut quod additur continuò pòſt in fine ejuſdem verſus, καὶ αἱ πόρναι λούσονται ἐν τῷ αἵματί σου, *Et meretrices lavabuntur in ſanguine tuo.* Tamen in Prophetiæ impletione capitis 22. verſu 38. rurſus, Καὶ ἐξέλιξαν αἱ ὕες, καὶ οἱ κύνες τὸ αἷμα, καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο ἐν τῷ αἵματι. *Et ſanguinem linxerunt ſues, & canes, & meretrices in ſanguine ſe lavârunt.* Veteres hunc locum aliter atque aliter citant. *Canum*, & *ſuum*, & *fornicariarum* hîc meminit *Lucifer Caralitanus.* Sed *ſues* omittunt *Ambroſius* & *Theodoretus.* Nec tale quidquam *Hebræi* habent, neque *Chaldæus*, neque *Syrus*, neque *Arabs*, neque *Latinus* Interpres. Adeoque id abſurdum eſſet, cùm ſuprà probaverim in *Judæa* nullos fuiſſe ſues. At meretricum mentio unde venerit, non eſt obſcurum. *Hebræa* verba והזנות רחצו

רחצו *Et arma laverunt*, *Græce* reddita, Καὶ αἱ πόρναι ἐλέσαντο, quia *Hebræum* הזנות tam *meretrices*, quàm *arma* ſonat.

Κόλαβρος *Græcè* eſt *porcellus*. In *Olympiodoro* & *Suida* redditur ὁ μικρὸς χοῖρος, & in *Heſychio* τὸ κοιλίδιον. ſed legendum τὸ χοιρίδιον. Inde κολαβρίζειν Helleniſtis *contemnere*; quia porcello apud *Judæos* nihil fuit contemptius. Hinc de impiorum poſteris dicitur *Job*. 5.4. in *Græca* verſione κολαβρισθείησαν δὲ ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, *Hebraicè* ידכאו בשער *Atterantur in porta*, id eſt, in judicio damnentur, & causâ cadant. Nam ad portas urbium ſedebant ſeniores, ut jus dicerent. Vide *Deut*. 21.*v*.19. & 22.*v*.15. & 25.*v*.7. *Ruth*.4.*v*.1.2. *Pſ*.128.*v*.5. &c. *Jobi* verba rectè à nobis exponi patebit illa conferenti cum his *Prov*.22.*v*.22. *Ne diripias tenuem, quia ipſe tenuis eſt*, ואל תדכא עני בשער *& ne atteras pauperem in porta*, id eſt, judicio iniquo ne opprimas, ut apparet ex ſequentibus verſu vigeſimo tertio, *Quia Dominus cauſam eorum aget, & rapiet animam eos diripientium*. Sed *Græci* videntur utrumque locum ad eos retuliſſe, qui mendicantes oſtiatim, dum ſtant pro foribus ædium, variis contumeliis ſunt obnoxii. Habent enim in Proverbiis, Μὴ ἀποβιάζου πένητα· πτωχὸς γάρ ἐστι, καὶ μὴ ἀτιμάσῃς ἀσθενῆ ἐν πύλαις· *Ne vim facias pauperi; pauper enim eſt, & infirmum in oſtiis ne ignominiâ afficias*. Et in *Jobi* loco, ut diximus, Κολαβρισθείησαν δὲ ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, *Deſpiciantur autem* etiam *in inferiorum oſtiis*. Addita voce ἡσσόνων, quæ in *Hebræo* nuſquam eſt, quia gravior eſt contumelia, ſi quis ab inferiore deſpiciatur. Et monent interpretes voce κολαβρισθείησαν, à porcellis deductâ, ſummum contemptum ſignificari. *Olympiodorus*, Τοῦτ' ἔστιν ἐπιτριβείησαν, ἐξουτενισθείησαν, *Hoc eſt, atterantur, vileſcant*. Et rurſus, Εὐτελεῖς νομισθήσονται, καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξιοι, ἀλλοτρίαις θύραις προσφθειρόμενοι, καὶ ταῦτα τῶν ἐπὶ ἐλαττόνων. *Viles reputabuntur, neque digni ut eorum ulla habeatur ratio, alienis portis contabeſcentes, idque inferiorum*. Suidas, Κολαβρισθείη, χλευασθείη, ἐκτιναχθείη, ἀτιμασθείη, &c. οὐδενὸς λόγου ἄξιος νομισθείη. *Irrideatur, excutiatur, ignominiâ afficiatur, nullius pretii habeatur*. *Heſychius* per ᾱ loco ὁ, Καλαβρισθείησαν, χλευασθείησαν. Et per ω Κωλαβρισθείησαν, κοπηθείησαν, ποδοκοπηθείησαν. *Irrideantur, contundantur, pedibus percutiantur*. Pro κολαβρισθείησαν *Complutenſis* ἐπιτριβήσονται *atterentur*, quod ex *Aquila* ſumptum, ut nos docent *Olympiodori Scholia* in hunc locum.

Neque dubium, quin ut ſues, ita etiam ſubulci apud *Judæos* viliſſimi fuerint. Unde eſt, quòd acolaſtum, ut ad extremas incitas ſciatur fuiſſe redactus, *Chriſtus* ad paſcendos porcos rus amandatum fuiſſe narrat *Luc*.15.*v*.15. Sic *Ægyptii* ſubulcos uſque adeo contemnebant, ut tanquam profanos homines à templorum aditu arcerent, neque ex fæce plebis quiſquam eſſet, qui cum illorum familiis ullam conjugii ſocietatem inire vellet. *Herodotus* lib. 2. cap. 47. Οἱ συβῶται ἐς ἱρὸν οὐδὲν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐσέρχονται μοῦνοι πάντων· οὐδέ σφι ἐκδίδοσθαι θυγατέρα οὐδεὶς ἐθέλει, οὐδ' ἄγεσθαι ἐξ αὐτέων, ἀλλ' ἐκδιδόνται οἱ συβῶται, καὶ ἄγονται ἐξ ἀλλήλων. Atque, utut *Eumæum* ſubulcum *Poëta* ſummus tam multis commendaverit, ſubulcos tamen in *Græcia* non fuiſſe multo meliore loco ſuadet, quòd nuſquam eos *Theocritus* introducit cum opilionibus, aut bubulcis colloquentes. Quin, ut *Donatus* obſervat, tria ſunt tantùm paſtorum genera, quæ dignitatem in *Bucolicis* habent, bubulci, opiliones, & omnium minimi αἰπόλοι, ſeu *caprarii*. Proinde etiam in *Virgilio* de ſubulcis altum ſilentium. Et *Eclogâ* decimâ,

Venit & upilio, tardi venere bubulci,

rectè obſervat vir doctus à *Servio* pro *bubulci* perperàm legi *ſubulci*. Quod docet *tardi* Epithetum, bubulcis apprime congruum, ſed ſubulcis non item, quibus per porcorum celeritatem tardis eſſe non licet. Et *Theocriti* verſus (*a*) quem *Poëta* hic imitatur,

Ἦλθον τοὶ βοῦται, τοὶ ποιμένες, αἰπόλοι ἦλθον, (*a*) *Idyl. verſu* 80.

ubi ſubulcorum nulla mentio.

Jam pauca de ſiliquis porcorum cibo *Luc*. 15.*v*.16. ubi acolaſtus in fame repleri cupit ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, *Siliquis, quas porci comedebant*. Nec deſunt, qui leguminum ſiliquas intelligant (Gall. *gouſſes*) quales habent piſa, fabæ, lupini, phaſeoli, atque alia hujus generis. Sed *Græca* vox κερατίων eos abunde refellit. Nam leguminum ſiliquæ non ſunt κεράτια, ſed λοβοί. Sic apud *Theophraſtum* lib.4.cap. 8. *De Cauſis*, Τὰ χεδροπὰ περιεχόμενα τῷ λοβῷ, *Legumina ſiliquâ comprehenſa*. Et *Hiſt*. lib.3. cap. 14. de colytea, τὸν δὲ καρπὸν ἐν λοβῷ ἔχει, καθάπερ τὰ χεδροπά. *Fructum habet ſiliquâ incluſum, ut legumina*. Et lib. 8. cap. 3. τὰ μὲν ἔχει στάχυν, τὰ δὲ χεδροπὰ λοβόν. *Illa quidem ſpicam habent, ſed legumina ſiliquam*. Et capite ſequente, Πολύλοβον δὲ καὶ ἡ τίφη, καὶ ἡ ὀλύρα. *Multis ſiliquis eſt typha, & olyra*; niſi ſit legendum πολύλοπον, *multis tunicis*. Utut ſit, κεράτια ſunt planè aliud, nempe *fructus arboris ceratoniæ ſiliquis digitalibus incluſi*, aut etiam ipſæ *ſiliquæ*. Κεράτια propriè ſunt *cornicula*, quomodo dici potuit vel ipſe fructus à corniculis, quæ in eo eminent, vel etiam ſiliquæ, quæ in modum cornuum curvatæ ſunt. Unde *falcatas* vocat *Plinius* lib. 5. cap. 14. *Digitorum*, inquit, *hominis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine*. Arbor *Theophraſto* κερωνία, *Galeno* & *Paulo* κερατωνία, Plinio *ſiliqua* & *ceraunia*, *Syris* & *Hebræis* חרוב *charub*, *Arabibus* quoque خروب *charub*, & خرنوب *charnub*. Quomodo etiam *ſiliquam* & *fructum* vocant. Unde χάρουβα *Græcis* recentioribus, *algaroba* Hiſpanis, *caroba* Italis, *carouge* Gallis. Id ipſum *Simeoni Sethi* ξυλοκέρατα, ὡς καὶ κέρατα, quia ſiliquæ illæ lignoſæ ſunt. Unde *Plinius* lib. 15. cap. 28. *In ſiliquis verò quod manditur, quid niſi lignum eſt?* Alii ξυλόγλυκον appellant ab inſigni dulcedine. Idem *Plinius* ubi ſuprà, *Alia ſiliquis gignuntur, ipſis dulcibus, ſemen complexis amarum*. Et ejuſdem libri capite vigeſimo quarto, poſtquam egit de quadam caſtanearum ſpecie, quæ ſuum pabulo gignuntur: *Haud procul abeſſe videantur & prædulces ſiliquæ, niſi quod in iis cortex ipſe manditur*. Proinde *ſiliquam Gloſſæ* veteres κεράτιον reddunt, & ξυλόγλυκον, quod inſigni errore vir doctiſſimus, in *Gloſſario Græco-barbaro glycyrrhizam* exponit. Neque levius peccat *Iſidorus Orig*. lib. 17. cap. 7. cùm *xyloglycon* confundit cum *acaciæ ſiliqua*, & *Latinum ſiliquæ* nomen deducit ex *xyloglyco*. *Xyloglycon* (inquit, ita enim ſcribendum pro *ſilicon* ſequentia palàm faciunt) *quam* Latini *corruptè* ſiliquam *vocant, ideo à* Græcis *tale nomen accepit, eo quod ligni ejus fructus dulcis; ξύλον quippe dicunt* lignum, γλυκύ dulce. *Hujus arboris pomo ſuccus expreſſus acacia* Græcis *dicitur*. Sed & jam olim veteres de hac arbore ſic egerunt, quaſi eadem eſſet cum *Ægyptia* ficu. Unde *Heſychius*, Κερωνία, τὸ δένδρον, ἡ συκῆ Αἰγυπτία. Item, Κερατωνία, συκῆ Αἰγυπτία. Et rurſus, Συκῆ Αἰγυπτία, ἡ λεγομένη κερατία τὸ δένδρον. Et multò antè *Theophraſtus*. *Hiſt*. lib. 1. cap. 18. Ἡ τε κερωνία, ἣν τινὰ καλοῦσι συκῆν Αἰγυπτίαν. Sed hunc errorem idem refellit his verbis libri 4. cap. 2. Ταύτῃ δὲ παραπλησία καὶ ἣν οἱ Ἴωνες κερωνίαν καλοῦσιν. ἐκ στελέχους γὰρ καὶ αὕτη φέρει τὸν πλεῖστον καρπὸν, ἀπὸ δὲ τῶν ἀκρεμόνων, ὥσπερ εἴπομεν ὀλίγον. ὁ δὲ καρπὸς ἐν λοβῷ, ἣν καλοῦσί τινες Αἰγύπτιον σῦκον διημαρτηκότες· οὐ γίνεται γὰρ ὅλως περὶ Αἴγυπτον. Quæ *Plinius* ita contrahit lib. 13. cap. 8. *Similis his ſiliqua, quam* Jones *ceranniam vocant* (imò *ceroniam*) *trunco, & ipſa fertilis, ſed pomo ſiliquæ. Ob id quidam* (quod ſit trunco fertilis) Æ*gyptiam ficum dixere errore manifeſto: neque enim in* Ægypto *naſcitur*.

In *Abenbitare Abuchanipha* ſiliquæ meminit *Janbuth*, vel *Almagri* dictæ. Hujus duas habet ſpecies, quarum deſcriptionem hic apponere viſum eſt. Eæ ſic ha-

habent. ينبوت هو خروب المعزي عند
اهل الشام ابوحنيفة هو ضربان
احدهما هذا هو الشوك القضار الذي
يسمى الخرنوب النبطي له ثمرة
كانها نفاخة فيها حب احمر وهو
عقول للبطن والاخر شجر عظيمة
تكون مثل شجرة التفاح العظيمة
ورقها اصغر من ورق التفاح ولها
ثمرة اصغر من الزعرور سودا
شديدة السواد شديدة الحلاوة
ولها عاجمة توضع في الموازين
وهي شبه الينبوتة في كل شي
الا انها اصغر ثمرة وهي عالية
كثيرة والاولى تنفرش على الارض
وله شوك وقد يتوقد به النار الغاس
اذا لم يجدوا غيره Janbuth *eſt ſiliqua* Almagri *Syris.* Abuchanipha. *Ea eſt duarum ſpecierum, quarum una ſpinas habet breves. Vocatur ſiliqua* Nabatæa. *Fructus eſt tanquam veſicula, in qua granum eſt rubrum ventrem adſtringens. Altera eſt arbor ut magna malus, ſed flaviore folio, fructu minore meſpilo, inſignis nigredinis & dulcedinis, cujus grana in trutinis ponuntur. Priori ſiliquæ in omnibus eſt ſimilis, niſi quod fructus minor eſt, & maxime attollitur, cùm prior ſpargatur per terram. Habet ſpinas, quibus accenditur ignis, cùm aliud non ſuppetit.* Sequitur ejuſdem arboris altera deſcriptio priori non abſimilis, in qua ad rem noſtram hæc nota imprimis.

وحمل احمر خفيف كانه تفاح
شبيع لا يوكل الا في المجاهدة

Et fructus ejus ruber, levis ſicut pomum (uno puncto àblato, lege كانه نفاخ *ſicut veſicula*) *mali ſaporis, nec comeditur niſi in ſumma penuria. Avicenna* etiam libro ſecundo *Canonis* duo facit genera خرنوب *charnub*, ſive *ſiliquæ*, quorum unum, idque optimum eſt الشامي *Syrum*, vel *Damaſcenum*; alterum النبطي *Nabatæum.* Et *Althemthemi* in libro, cui titulus المرشد id eſt, Ὁδοιπορικόν, *Syram ſiliquam* ſubdiſtinguit in tres ſpecies, quarum الصيدلاني *ſeidalaz* nomine, reliquis mollior & dulcior. Proinde, ut addit idem

هو ماكول عندنا بالشام من الخرنوب *Hæc ſola ſiliquæ ſpecies apud nos, id eſt, in* Syria, *edulis eſt.* Hæc *Arabes* de *Syra*, & *Nabatæa* ſiliqua. De *Ionica*, *Græca*, *Italica*, & *Gallica*, alii. *Theophraſtus* de ceronia *Hiſt.* lib. 4. cap. 2. Περὶ Συρίαν (γίνεται) καὶ ἐν Ἰωνίᾳ ϛ, περὶ Κνίδον, καὶ Ῥόδον. Lege καὶ περὶ Κνίδον, καὶ Ῥόδον· ut *Plinius* rectè omnino. *In Syria* (naſcitur) *Ioniaque, & circa* Gnidum, *atque in* Rhodo. Unde *Græcam* nonnulli vocant. *Columella* lib. 6. cap. 8. *Siliquam* Græcam, *quam quidam* κεράτιον *vocant, & perſicum ante brumam per autumnum ſerito. Plinius* lib. 17. cap. 18. *Siliqua* Græcæ, *& perſicis ante brumam per autumnum conſerendi tempus.* Ne quis tamen in *Italia* peregrinam fuiſſe putet, idem lib. 15. cap. 24. & 28. deſcribit ut notam arborem, & indigenam. *Matthiolus* quoque, & *Dalechampius*; *Multum hæc cognita* Nicææ, *& maris* Liguſtici *accolis.* (in *Provincia Galliæ*) *Naſcitur* & *in agro* Neapolitano, *præſertim in* Apulia, *ac etiam in* Campania. *In via* Appia *frequentiſſimè conſpicitur. Incolæ* Salequa *vocant, nomine à Siliqua detorto.* Siliquas æſtate & autumno profert, quæ recentes ab arbore decerptæ guſtui ſunt ingratæ, ſed diu in cratibus ſiccatæ adeo miteſcunt, ut dulces fiant, neque inſuaves. Ita ut iis pro cibo utantur tenuiores. Unde eſt, quod ſiliquas *Poëtæ* pro tenui victu ſumunt. *Horatius* lib. 2. *Epiſt.* 1. de Poëta,

--- *vivit ſiliquis, & pane ſecundo.*

Perſius, Satyrâ tertiâ, de juvenibus, qui *Stoicis* in diſciplinam ſe tradunt,

--- *inſomnis quibus & detonſa juventus*
Invigilat, ſiliquis & grandi paſta polentâ.

Juvenalis, Satyrâ undecimâ,

Sed laudem ſiliquas occultus ganeo.

id eſt, viles cibos extollam, gulæ meæ luxum diſſimulans. *Talmudici* in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 33. b. narrant *Simeonem Jochæi* filium, qui martyrio vitam finiit in *Adriani* bello contra *Judæos*, in ſpelunca quadam cum filio per duodecim annos metu Imperatoris latuiſſe. *Tum autem*, inquiunt, איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא *factum eſt miraculum. Creata eſt ipſis ſiliqua, & ſcaturigo aquæ.* Et ibi *Gloſſa*, איברי להו חרובא לאכול פירותיו ועינא דמיא לשתות *Creata eſt ipſis arbor ſiliqua, ut ejus fructibus veſcerentur, & ſcaturigo aquæ, ex qua biberent.* Porcorum quoque pabulum ſunt hæ ſiliquæ. *Columella* lib. 8. cap. 6. *Nemora* (ſuibus) *ſunt convenientiſſima, quæ veſtiuntur, quercu, ſubere, fago, cerris, ilicibus, oleaſtris, termitibus, corylis, pomiferiſque ſylveſtribus, ut ſunt albæ ſpinæ,* Græcæ *ſiliquæ,* &c. *Hæc enim diverſis temporibus miteſcunt, ac pene toto anno gregem ſaturant. Plinius* ubi de caſtaneis, *Cætera ſuum pabulo gignuntur,* &c. *Haud procul abeſſe videntur & prædulces ſiliquæ, niſi quod in iis cortex ipſe manditur. Dalechampius* de ceratonia, *Eam eſitant pueri, etiamque porci.* Hoc proinde ſiliquæ genus à *Luca* ſignificari non eſt quod quiſquam dubitet. Et verò vetuſtiores Interpretes ſic accipiunt. Ita *Syrus* hic habet ܚܪܘܒܐ *charubo. Arabs* الخرنوب *alcharnub. Æthiops* ሐመሬ፡ ጸሬኸ *chamar tſoro*, id eſt, *ſiliquam Græcam*, quomodo illam vocant *Columella* & *Plinius.* Neque aliud voluit *Theophylactus*, cùm ſcripſit ad hunc locum, Κερατίοις παραβάλλεται ἡ ἁμαρτία γλυκύτητα ἔχουσα, καὶ τραχύτητα.

ROYAL

DE
SCRIPTURÆ ANIMALIBUS,
PRIMÆ PARTIS
Liber Tertius:
DE
Feris quadrupedibus.

CAPUT PRIMUM.

Leonum nomina, & natalia, in *Prophetarum* Scriptis.

Initium à leone, quia Rex ferarum eſt. Iſidorus *notatus. Leo cur* Arabicè baſil, *&* السبع fera κατ' ἐξοχὴν, *ut* Græcè θὴρ, *Latinè* Africana, *aut* Libyca, *ſupple* fera. Hebræa *leonum nomina ſeptem totidem ætatum gradus ſignificare falsò creditur. I.* גור gur, *catulus non ſolùm* leonis, *ſed & urſi, canis, ceti,* &c. *à congregando; quia catuli circa matrem congregantur. II.* כפיר cephir, *pro* כביר cebir, *ab adoleſcendo, ut* Arabibus شبل λεόντιον, *qui jam adolevit, & prædari incipit. III.* ארי ari, *leo cujuscunque ætatis, aut ſexûs, pro* ראי, *per Metatheſin; ut* λέων *à* λάω video. *Hæc Metatheſis frequens. Leonis tota vis in oculis, quibus ſago opertis facilè capitur.* Ariel, *id eſt,* leo Dei, *olim virorum fortium cognomen, ut hodieque inter* Arabes. *Athletæ, & milites,* leones *dicti. Altare cur dictum* Ariel. *IV.* שחל ſachal, *pro* שחר ſachar, *leo niger. Leones ferè fulvi, quidam tamen nigri, ut in* Syria, *&c.* שחלת onyx, *à nigredine. V.* שחץ ſachats, *non eſt* leo, *ut volunt, ſed* proceritas corporis, *vel* elatio, *&* faſtus animi. *Animalia quædam* בני שחץ *dicta, ut* Græcè ὑπερέχοντα. *VI.* לביא labi, *leæna,* Copticè ΛΑΒΟΙ, Arabicè لبوة labwa. *Quædam Maſculina terminatione, ſed Fœminina genere. Leæna marem æquat robore, & feritate, aut etiam ſuperat. VII.* ליש lajis, *non eſt leo decrepitus, ſed fortiſſimus, ut* archoleon, *vel* acreolon. *Origo vocis.* Μυρμηκολέων *leonis ſpecies.* Tigris *leoni quàm ſimilis. Leonis apud* Arabes *plusquàm quingenta nomina, præcipua viginti quatuor. Leones in* Judæa *multi, maximè prope* Jordanem. *Leonum urbs, & fluvius. Leones in* Syria, *&* Arabia. *In* Ægypti Thebaide, Æthiopiâ ſub Ægypto, Cyrenaicâ, Marmaricâ, *&* Libyæ *parte vicinâ* Alexandriæ.

IAM de feris acturus non diu deliberabo unde initium faciam. Primus enim ſe offert leo, qui propter eximias dotes Rex ferarum eſſe putatur, Ita *Poëtæ* ſtatuunt; ut *Oppianus* (*a*) in quo leones

(a) Cyneg. lib. 3.

Δώροισιν μετόπισθε Διὸς μέγα κοιρανέουσι
Θηρσὶν ὀρειαύλοις, ------

Donis Jovis poſtmodum potenter imperant feris montivagis. Proinde idem vocat

(b) Ibid.

----- (*b*) κλυτὸν βασιλῆα λέοντα,

inclytum Regem leonem. Et *Phile* capite trigeſimo primo,

Θηρῶν τε βασιλεὺς ὁ θρασὺς ἄναξ λέων,

Et qui ferarum ſtrenuus Rex eſt leo. Ita *Philoſophi*: ut *Apollonius* (*c*) qui *Amaſim* olim *Ægypti* Regem, converſum fuiſſe aſſerebat εἰς τὸ βασιλικώτατον τῶν θηρίων, *in feram maximè regiam,* nempe leonem. Et *Ælianus* (*d*) qui, leonem cum delphino conferens, Βασιλεύουσιν, inquit, ὁ μὲν τῶν χερσαίων, ὁ δὲ τῶν ἁλίων. *Regnant, ille quidem in terreſtribus, hic autem in æquoreis.* Et apud *Suidam* Anonymus, Ἀρχὴ ἡ μὲν φυσική, ὡς λέοντος ἐν ζώοις, καὶ ἀετοῦ ἐν ὀρνέοις· ἡ δὲ χειροτονητή, ὡς ἐπὶ βασιλέως ἀνθρώπων. *Principatus quidem alius eſt naturalis, ut leonis in quadrupedibus, & aquilæ in avibus, alius verò per electionem, ut in hominum Rege.* Ita *Mythologi*: ut *Æſopus* Fab. 72. & paſſim. Et *Phædrus* Fab. 20.

(c) Philoſtrat. lib. 5. cap. 17.

(d) Lib. 15. cap. 17.

Cùm ſe ferarum Regem feciſſet leo,
Et æquitatis laudem vellet conſequi.

Ita plebeji homines: ut, apud *Ælianum* libri tertii capite primo, *Mauritana* muliercula, quæ leonem ſic affatur,

fatur, Σὺ ἢ οὐκ αἰδῇ λέων ὤν, ὁ τῶν ζώων βασιλεὺς, ἐπὶ τὴν ἐμὴν καλύβην ἰὼν, καὶ γυναικὸς δεόμενος ἵνα τραφῇς. *Nunquid te pudet, leo cum ſis, & Rex animalium, in meum ingredi tugurium, & mulierculæ opera egere, ut vitam tuam ſuſtentes:* Ita etiam *Patrum* chorus: ut *Epiphanius*, cui (e) leo eſt βασιλικώτατον γένος ἐπὶ τὰ ἄλλα ζῶα, *maxime regium genus ſupra reliqua animalia.* Et *Iſidorus*, qui vocat (f) *principem beſtiarum.* Quamvis magno errore aſſerat id *Græco leonis* nomine ſignificari. *Leo* (inquit) *Græce*, Latine *Rex interpretatur, eo quod ſit princeps beſtiarum,* Quod quam falſum & abſurdum, tam vero conſentaneum eſt, *leonem Arabicè* dici الباسل *albaſil*, quaſi τὸν βασιλέα, nomine à *Græcis* mutato. Saltem id certum *leonem Arabes* appellare السبع id eſt, *feram*, ut *Græcos*, θῆρα κατ' ἐξοχὴν, eo quod inter feras ſit eximia. Quale eſt, quod apud *Romanos* Scriptores *Libyca*, aut *Africana* (fera) eſt leo. *Suetonius* in *Caligula* capite decimo octavo, *Interjecta modò* Africanarum *venatione*; id eſt, *leonum.* *Plinius* libri ſexti Epiſtolâ ultimâ, *Vellem,* Africanæ, *quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurriſſent*, id eſt, *leones.* *Symmachus* libri ſecundi Epiſtolâ quadrageſimâ ſextâ, *Lybicarum largitione*, id eſt, *leonum*: ut Epiſtolâ ſeptuageſimâ quintâ ejuſdem libri, *Et de leonibus fama conticuit, quorum adventus poſſet efficere, ut urſorum defectum congreſſio* Libyca *compenſaret.* Et libri ſeptimi Epiſtolâ 122. *Ut aliarum* Libycarum *emptio mihi ſacrâ auctoritate præſtetur.* Itaque non ſolùm de feris, ſed de univerſis animalibus magnum opus à leone incipit *Damir Arabs* cum hac præfatione انما ابتدانا به لانه اشرف الحيوان المتوحش ان منزلته منها منزلة الملك المهاب لقوته وشجاعته وقساوته وشهامته وشراسة خلقه *Ab eo utique nobis initium eſt, quia ferarum eſt nobiliſſima, & dignitas ejus præ illis tanquam timendi Regis propter ejus robur, & audaciam, & aſperitatem, & generoſum animum, & naturalem proterviam.*

(e) Hær. 78. Sect. 12.
(f) Orig. lib. 12. cap. 2.

Hippocrates Medicus (g) in ſeptem ætatum gradus diſtribuit humanæ vitæ tempora. Idem in leonibus à *Judæis* præſtitum, ſi Magiſtris credimus, qui *Hebræa* ſeptem leonum nomina, ſcilicet גור *gur*, vel *gor*; כפיר *cephir*; ארי *ari*, vel אריה *arjeh*; שחל *ſachal*; שחץ *ſachats*; לביא *labi*; & ליש *lajis* totidem ætatis gradus continere ſibi perſuadent. Nempe גור *gur*, vel *gor*, ut inquiunt, eſt catulus leonis: כפיר *cephir*, leunculus, ſi verbo ſit venia: ארי *ari*, vel אריה *arjeh*, leo jam adultus, ſed junior: שחל *ſachal*, leo jam ætate & viribus confirmatior: שחץ *ſachats*, leo in pleno vigore: לביא *labi*, leo jam annoſus: ליש *lajis*, denique leo decrepitus, qui viribus præ ſenio fractis & imminutis prædam amplius conſequi nequit. De quibus præter *Lexicographos* vide *Druſium Obſervationum* lib. 10. cap. 4. Sed, ut molliſſimè dicam, hic *Grammatici* videntur mirè ſibi indulgere, cùm pleraque hæc de ſuo afferant ſine ulla probatione idonea. Neque verò credibile eſt priſcos illos mortales tam accuratos fuiſſe in re tantula; atque in animali fero, cuique cum homine ferè nihil eſt commercii, tam penſiculatè ſingulas annorum minutias ad normam exegiſſe, neglectis interim ſpecierum & ſexûs differentiis, quæ oculis primò ſe ingerunt, & ſunt momenti multo majoris. Itaque Lectori ne ſit grave, ſi pleraque hæc alio pertinere jam docuero.

(g) Cenſorin. De die Nat. c. 14.

Fateor quidem de גור *gur*, & כפיר *cephir*, illos id pronunciare, quod verum eſt. Nam, ut à priore ordiar, omnino גור *gur*, vel *gor*, eſt *catulus leonis.* Sic *Gen.* 49. *v.* 9. Juda *eſt* גור אריה, *gur arjeh*, id eſt, *catulus leonis.* Quod ipſum de *Dane* legitur *Deut.* 33. *v.* 22. Et *Jerem.* 51. *v.* 38. *Fremuerunt* כגורי אריות, *ut gore arjoth*, id eſt, *ut catuli leænarum.* Et *Ezech.* 19. *v.* 2. de leæna, *nutrivit* גוריה *gureah*, id eſt, *catulos ſuos.* Et *Nahum.* 2. *v.* 13. *Leo rapiens* בדי גורותיו *bede gorothau*, id eſt, *quantum ſufficit catulis ſuis.* Tamen, ut σκύμνους *Heſychius* exponit ἐκγόνους λεόντων, καὶ ἄλλων ζώων, *fœtus leonum, & aliorum animalium*, ita גור *gur*, etiam aliis tribuitur præter leonem animalibus. Sic *Thren.* 4. *v.* 3. *Jeremias* ait תנים *thannim*, ſeu *cete* præbere mammam, ut lactent גוריהן *gurehen*, *catulos ſuos.* Et *Midras* in 1 *Sam.* 17. tam de urſo, quàm de leone uſurpat. Dicit enim שהיו שם חמש חיות רעות כיצד ארי ושני גורותיו והדוב וגורו *quia ibi erant quinque malæ beſtiæ, leo nimirum, & duo gurothau* (id eſt, *catuli ejus*) *& urſus, & guro* (id eſt, *catulus ejus*) Et *gur* de catulo canis *Hebræi* paſſim uſurpant. Ut in *Seder Olam* capite 25. מכלבא בישא גורא טבא לא נפיק *E cane malo catulus bonus non naſcitur.* Et in *Vaikra Rabba* ſect. 9. גור טוב מכלב ביש לא תרבי גור ביש מכלב ביש על אחת כמה וכמה *catulum bonum ex cane malo non educabis, quantò magis catulum malum ex cane malo.* Sic *Arabicum* جرو *giarou* factum ex *Hebræo* גור *gur*, literis *Re* & *Vau* tranſpoſitis, tam de catulo canis, quàm de catulo leonis uſurpatur. Ut in *Abi Ubeid* Prov. 170. *A cane malo ne compara* جروا *catulum.* Et in *Alcamus* النفة دويبة كاجرو الكلب Nuffa, *animalculum, ut catulus canis.* Et alibi, قردس جروا الكلب دعاه Kardaſa *catulum canis, id eſt, vocavit illum.* Et eidem كالبة ماجرية eſt canis ذات جرو *quæ catulum habet.* Et الجرو ibidem ولد الكلب والاسد *Catulus canis, & leonis.* Occurrit etiam in eodem de catulo lyncis, urſæ, hyænæ, vulpis, &c. Neque obſcura eſt origo vocis. Apud *Hebræos* אגר *agar*, eſt *congregare* & *colligere*, unde *Græcum* ἀγείρω. Quâ eâdem notione etiam occurrit גור *gur*, Hab. 1. v. 15. & *Pſ.* 56. v. 7. & 59. v. 4. & 140. v. 3. & paſſim. Inde igitur גורים *gurim*, ſunt catuli, qui circa matrem colliguntur & congregantur, quomodo pulli in avibus, quos mater ἐπισυνάγει, & ſub alis ſuis congregat, *Luc.* 13. *v.* 34. Unde eſt, quòd *Arabes gallinam* vocant ام حفص *matrem congregationis.*

Jam כפיר *cephir*, leunculus, *Græcè* λεόντισκος, λεοντιδεύς, λεοντίδιον, *Arabicè* شبل tantùm differt à גור אריה *gur arjeh*, ſeu *catulo leonis*, quantum à vitulo juvencus, aut ephebus à puero. Res clara, *Ezech.* 19, *v.* 2. 3. *Mater tua leæna*, inquit, *Propheta, evexit unum* מגוריה *è catulis ſuis, ut eſſet* כפיר *cephir* (id eſt, *leunculus*) *& aſſueſceret ex rapto vivere, & comederet homines.* Itaque quam primum catulus leonis, à lacte depulſus, prædari incipit, & ſibimet victum quærere ſine matris opera, tum deſinit eſſe גור *gur*, & rectè vocatur כפיר *cephir.*

Sic الشبل definit *Alcamus* ولد الاسد اذ ادرك الصيد *catulum leonis, cùm prædari incipit.* Hujuſmodi λεοντίδιον *Horatius* ita deſcribit lib. 4. *Od.* 4.

Qualemve lætis caprea paſcuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum leonem
Dente novo peritura vidit.

Cùm nihil ſit uſitatius permutatione literarum *Beth* & *Pe*, puto כפיר *cephir*, dici pro כביר *cebir*, à Verbo كبر *cabara, adoleſcere*, ut ſit *leo jam adoleſcens.* Hanc conjecturam valde confirmat, quòd كبر *cabara*, & شبل *ſabala* ſunt verba Synonyma. Nam, ut كبر *cabara*, ita etiam شبل *ſabala, adoleſcere* ſignificat, ſic in *Alcamus*, شبل الغلام *ſabalalgulamo, crevit adoleſcens*, ſeu *adolevit*. Atque hinc شبل *ſablon* nomen eſt λεόντιος, ut *Hebræum* כפיר *cephir*. Itaque nobis convenit hactenus cum vulgo interpretum in explicatione nominum גור *gur*, & כפיר *cephir*. Sed reliqua, quæ afferunt, leonum vocabula nihil minùs ſignificare, quàm ætatum diſcrimina patebit ex ſequentibus.

Primum eſt ארי *ari*, vel אריה *arjeh*, quo deſignari volunt *leonem* jam *adultum*, ſed juniorem, mediæ ætatis inter כפיר *cephir*, & שחל *ſachal*. At nihil videt, qui non videt ארי vel אריה ſpeciei totius eſſe nomen ſine ullo reſpectu ad ætatem, cùm hoc ſolum leonis nomen ſemper adhibeant Sacri Scriptores in narrationibus hiſtoricis. Niſi quòd *leunculus*, qui à *Samſone* cæſus eſt, ſemel appellatur כפיר *cephir*, Jud. 14. v. 5. Sed & idem paulò poſt vocatur אריה *arjeh*, ut ſcias qualibet ætate leonem eſſe *arjeh*. Quale eſt, quòd iiſdem animalibus tribuuntur פני אריה, *facies arjeh*, ſeu *leonis*, *Ezech.* 1. v. 10. & 10. v. 14. & פני כפיר, *facies cephir*, ſeu λεοντιδῶς, *Ezech.* 41. v. 19. *Chaldæis* quoque, & *Syris* ܐܪܝܐ *leonis*, אריוא, vel אריות in regimine *leæna* generale nomen eſt. Quod vel ex *Heſychio* diſcas, cujus verba ſunt, Ἀρωθ, ἡ λέαινα ὑπὸ Σύρων. Radix non eſt ארה, ut putant. Nam ארה *arah*, *Hebræis* eſt *carpere*, vel *decerpere*. Sic de myſtica vite, quam ex *Ægypto* Deus in *Judæam* tranſtulit, legitur *Pſal.* 80. v. 13. *Cur rupiſti maceries ejus* וארוה, *& decerpſerunt eam omnes viatores?* Et *Cant.* 5. v. 2. אריתי מורי *Decerpſi myrrham meam.* Vox alibi non extat. Itaque aliud nihil ſignificat, ac proinde ad leonem pertinere non poteſt, qui proventum terræ non carpit, ſed carnivorum eſt animal. Aliud igitur quærendum, neque à ſcopo aberrabimus, ſi *Græcos* ſequamur duces, qui λέοντα *leonem* dici volunt à λεύσσω, vel λάω, id eſt, *video*, unde ἀλαὸς *cæcus*. Ita *Porphyrius*, *Euſtathius*, *Etymologus*, & *Grammaticorum* alii, quia leo eſt ὀξυδερκέστατον θηρίον, *animal viſûs acerrimi*, ut ſcripſit *Manethon Ægyptius* in notis ad *Herodotum*. Unde eſt, quòd tam lucidos habet oculos, ut aliorum animalium viſum fulgore ſuo perſtringat. *Oppianus* de leonibus *Venat.* lib. 3.

Καὶ πυρὸς ἀστράπτουσιν ἀπ' ὀφθαλμῶν ἀμαρυγές,
Et ſcintillæ ignis ab oculis fulgurant. Et libro quarto de equis,

----- τρέουσι δ' ἀποκλίνουσιν ὀπωπὰς
Δειμαίνοντες ἄνακτος ἑοῦ πυριλαμπέα κανθόν,

Tremunt, & avertunt oculos, metuentes Regis ſui (id eſt, *leonis*) *fulgentem aſpectum.* *Callimachus* Hymno in *Cererem* de *Eryſichthone*, in illam concitato,

Τὰν δ' ἄρ' ὑποβλέψας χαλεπώτερον ἠὲ κυναγὸν
Ὤρεσιν ἐν Τμαρίοισιν ὑποβλέπει ἄνδρα λέαινα
Ὠμοτόκος (τᾶς φαντὶ πέλειν βλοσυρώτατον ὄμμα)

Hanc verò cùm limis oculis aſpexiſſet torvius quàm in montibus Tmariis *virum venatorem aſpicit leæna crudipara, cujus dicunt atrociſſimum eſſe oculum.* Quò pertinet, quòd ab *Homero* χάροπες vocantur, & σμερδαλέοι. Nam χάροπες dicuntur, qui glaucos & fulgidos, atque ideò truces habent oculos. Et σμερδαλέοι *Euſtathio* ſunt οἱ τῇ ὄψει καταπληκτικοὶ, *qui viſu ſunt terribiles.* Ut μέρδειν *videre* eſt, & ἀμέρδειν *excæcare, offuſcare.* Itaque *Plinius* leonem capi ſcribit ſago contra ingruentis impetum objecto, quia hujus vis omnis conſtat in oculis, libri octavi capite decimo ſexto: ut *Lucani* libro quarto legitur venator *Afer*,

Veſtibus iratos laxis operire leones.

Proinde à Verbo ראה *raa*, quod *videre* ſignificat, *leo* primò ראי *rai*, & ראיה *rajeh*, deinde per Metatheſin dictus ארי *ari*, & אריה *arjeh*. Ita quandoque medium *Aleph* mutat ſitum & primam Radicalem præcedit. Sic *gemere* eſt נאק *naak*, & אנק *anak*; *gemitus* נאקה *naaka*, & אנקה *anaka*; *dolere* דאב, *daab* & אדב *adab*; *labruſcæ* in *Eſaia* באושים, in *Talmudicis* אובשים. Quid quod etiam *Arabicè* leo vocatur مبصر *mubſir*, id eſt, *videns*, quia يبصر الفريسة من بعد فيقصدها *prædam ſuam videt eminus, & ad eam contendit?* Ita eſt in *Alcamus*.

Ex ארי *ari*, & אל *el*, compoſitum אריאל *ariel*, propriè eſt *leo Dei*, id eſt, leo magnus, ut montes Dei, cedri Dei, luctationes Dei. *Ariel* fuit virorum fortium cognomentum in terra *Moab*. Unde eſt, quod *Benaja* percuſſiſſe legitur שני אריאל מואב, *duos Ariel Moabitarum*, 2 *Sam.* 23. v. 20. Et hinc fortaſſe אראלם, *viri fortes eorum*, Eſ. 33. v. 7. ut recentiores multi volunt. Sed notandum imprimis hodieque apud *Arabes* virum fortem dici اسد الله *aſedollahi*, leonem Dei. *Damir*, وقيل لحمزة بن عبد المطلب اسد الله ويقال من نبل الاسد انه اشتق لحمزة بن عبد المطلب وكذلك لابي قتادة فارس النبي صلي الله عليه وسلم *Et* Hamza *filius* Abdolmutalibi *vocatus eſt* Aſedollahi (ſeu *leo Dei*) *quod cognomentum ferunt propter leonis præſtantiam illi fuiſſe inditum. Quomodo etiam* Abuketadæ, *equiti Prophetæ, cui Deus miſericordiam, & pacem præſtet* (id eſt, uni ex equitibus *Mahumeti* pſeudo-Prophetæ.) Et in libro juridico, cui titulus صاحيح مسلم *Verus fidelis*, in capite *De occiſi ſpoliis occiſori diſtribuendis*, de quodam alio dicit *Abubeker*, ودع اسد من اسد الله يقاتل عن الله وعن رسوله ونعطيه سلبه *Et vocavimus eum leonem è leonibus Dei, ut nomine DEI & Prophetæ ejus interimeret, & dedimus ei ſpolia. Marmolius Africæ* ſuæ lib. 2. cap. 12. *Por muerte de* Solyman *ſuccedio en el imperio de los* Arabes Omar Aben Moadi *hijo de* Abdelmelic, *aquien tambien llaman* Açedalla; *que quiere dezir leon de Dios.*

Id

Id eſt. "Per *Solimani* mortem *Arabum* imperio ſuc-"ceſſit *Omar Ibnomoadi*, *Abdolmelici* filius, quem etiam vocabant *Aſcd-allah*, quod *leonem Dei* ſignificat. A *Perſis* quoque τῷ *Hali* ſectæ ſuæ principi idem cognomen eſt inditum. Itaque, ut fabulantur, is, dum eſſet adhuc in vivis, unà cum *Mahumete* in Paradiſum ſe contulit, neque in eum eſt admiſſus, donec janitori ſignificâſſet ſe eſſe شير خدا *ſchir choda*, id eſt, *leonem Dei*. Vide *Olearium Perſ. Itiner.* lib. 5. pag. 562. Tale eſt, quòd athletas *Græci* leones nuncupabant. *Lucianus* in *Demonact.* Τὲς νῦν ἀθλητὰς οἱ παρομαρτῦντες λέοντας καλῦσι. *Athletas hujus temporis leones appellant qui ſunt eorum aſſeclæ.* Et in his *Claudiani* de bello *Gildonico*.

Dictaque ab Auguſto *legio, nomenque probantes*
Invicti clypeoque animoſi teſte leones.

Leonum nomine videntur intelligi milites, qui clypeo leonem appingebant.

Idem nomen אריאל *ariel*, etiam altari inditum *Ezech*.43.*v*.15.16. adeoque Templo, & urbi *Eſ*. 29. *v*.1. niſi fallor propter altare, cujus ignis perpetuò accenſus holocauſta, leonis inſtar, vorabat & conſumebat. Frigidum enim eſt, quod vult *Aben Ezra*, *Jeruſalem Ariel* dici שמולת אריה quia leonis ſydus ei dominabatur. Neque iis aſſentior magis, qui leonis figuram Templo aſſignant, quia erat צר מאחוריו ורחב מלפניו *anguſtum à poſteriori parte, latum ab anteriori*. In libro *Juchaſin Hebræi* dicunt, poſterius Templum cum priore conferentes, אש על המזבח רובץ ככלב כי בטל כחו שחסרו חמשה דברים בבית שני ובבית ראשון היה כאריה *Ignis ſuper altare cubat, ut canis, quia periit vis ejus, poſtquam defecerunt quinque res in domo ſecunda. Sed in prima domo erat ſicut leo.* In *Talmudico* Tract. *Succa*, *Maria* quædam, *Bilgæ* filia, Templum ingreſſa, ſandalio detracto, eo percuſſit altare, dicens, לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונו של ישראל *Lupe, lupe, quamdiu conſumes* Iſraëlitarum *opes?* Quod quidem ab illa factum eſt malo animo, erat enim apoſtata. Tamen vel hinc colligas quo ſenſu Templi altare cum fera conferatur, quia ſcilicet omnes victimas, quas offerebat populus, vorabat ignis in altari ſemper accenſus feræ rapacis inſtar.

Sequitur aliud *leonis* nomen שחל *ſachal*; quem medium eſſe dictitant inter אריה *arjeh*, & שחץ *ſachats*, hoc juniorem, illo ſeniorem. Cujus aſſertionis cauſam ſi roges, nihil aliud reſpondebitur, quàm ſic placuiſſe *Grammaticis*. At אריה *arjeh*, leonem dici quâvis ætate jam docuimus: & שחץ *ſachats*, ne leonem quidem eſſe, ſtatim dicetur. Jam שחל *ſachal*, quod attinet, puto *nigrum eſſe leonem*, quem *Arabes* ادلم *adlamon* vocant. *Alcamus* الادلم من الاسد الاسود Aladlamo *de leone, niger*: ut الاكلف *Alachlapho* dicitur leo, in quo eſt السواد في الصغرة *nigredo cum flavedine*. Nempe à Verbo שחר *ſachar*, *nigrum eſſe*, leo pro שחר *ſachar*, dicitur שחל *ſachal*. L & R ita paſſim permutari nemo eſt, qui neſciat. Sic ſigna quædam cœleſtia vel מזלות *mazzaloth*, dicuntur, vel מזרות *mazzarot*; *palatia* אלמנות *almenoth*, vel ארמנות *armenoth*: *conari, & contendere*, השתדל *hiſtaddel*, vel השתדר *hiſtadder*. Ecce *Chaldæis* אלו *alu*, vel ארו *aru*, bos ſylveſtris: תורבלא *thorbala*, vel תרברא *thorbara*, vidua: *Hebraicè* אלמנה *almana*, *Chaldaicè* ארמלא *armelah*. Ita videtur leo niger pro שחר dictus שחל. Leonum quidem color ferè fulvus eſt. Proinde *fulvos* noſtri *Poëtæ*, & *Græci* appellant αἴθωνας, δαφοινὲς, πυῤῥὲς, & ξανθοκόμας. Atque id eſſe perpetuum credidit *Philoſophus*, qui ſic habet *De generat. anim.* lib. 5. cap. 6. Τῶν δ' ζώων τὰ μέν εἰσι μονόχροα. Λέγω δ' μονόχροα, ὧν τὸ γένος ὅλον ἓν χρῶμα ἔχει· οἷον οἱ λέοντες πυῤῥοὶ πάντες. *Animalium quædam ſunt unicoloria. Dico autem unicoloria; quorum univerſum genus unum habet colorem, quomodo leones omnes fulvi ſunt.* Tamen quoſdam leones eſſe nigros ex *Oppiano* conſtat, qui de *Lybico* leone ſcribit libro 3. *De venatione*,

Σμερδαλέος δὲ πρόσωπα, καὶ αὐχένα, πᾶσι δὲ γυίοις
Ἦκα μέλαν κυάνοιο φέρει μεμορυγμένον ἄνθος·

Facie & cervice terribilis eſt, & omnibus membris ſubnigrum fert fuſco temperatum florem, id eſt, colorem. Et de *Æthiopico* idem paulò pòſt,

Ἐκ δέ ποτ' Αἰθιόπων Λιβύην ἠμείψατο γαῖαν,
Θαῦμα μέγ' εἰσιδέειν, μελανόχροος ἠΰκομός τε·

Aliquando ex Æthiopibus *in* Lybiam *venit terram (mirabile viſu) leo nigri-color & bene-jubatus.* Atque, ut eum ſcias de re comperta loqui, ſtatim addit, Ἔδρακον, οὐ πυθόμην, *Vidi, non audivi.* Proinde idem agens de leonum in *Æthiopia* venatore libro quarto, *Excitat*, inquit, *feram nigram*, ὀρίνει θῆρα κελαινόν. Quale eſt; quod in epiſtola *Hebraica* Regis *Abyſſinorum*, quam *Munſterus* edidit, quatuor leonum in *Abyſſinis* colores memorantur, aureus, fulvus, albus, & niger. Sed & *India* nigros habet leones, ut *Ælianus* auctor eſt lib. 17. cap. 26. Δέρη ἐκείνων λεόντων μέλαινά τε ἰδεῖν, καὶ φρίξασα, ὀρθή τε ἀνίσταται, καὶ συνεκπέμπει δέος οἷον ἐκπληκτικόν. Denique, quod maximè ad rem facit, etiam in *Syria* ſunt leones hujusmodi. *Plinius* lib. 8. cap. 17. *Leonum color tantùm in* Syria *niger*. Nempe *Æthiopicos* illos, & *Indicos* non noverat, de quibus *Oppianus* & *Ælianus*. Omnino igitur è *Syriæ* leonibus, qui nigri erant, primò שחרים, deinde שחלים ſunt appellati. Ut res ſit confirmatior, en tibi exemplum ſimile in hac ipſa Radice! Unguis odoratus *Hebraicè* שחלת *ſecheleth* vocatur, *Exod*. 30. *v*. 34. nempe ab atro colore pro שחרת *ſechereth*. Hoc conchæ genus *Græci* ὄνυχα, *Chaldæi* טופרא, *Arabes* اظفار *unguem*, vel *ungues* à forma, ſed *Hebræi*, שחלת *ſecheleth*, à colore nominant. Niger enim eſt ὁ ὄνυξ unguis odoratus, ſaltem *Babylonicus*, qui notior *Judæis*, quia propior. Unde *Dioſcorides*, poſtquam egit de onyche *Erythræo*, ſeu *Perſico*, addit de *Babylonico*: Μέλας δ' ὁ Βαβυλώνιος, καὶ μικρότερος· ἀμφότεροι δ' εὐώδεις θυμιώμενοι. *Sed* Babylonius *onyx niger, & minor eſt; utrique autem in ſuffitu ſunt boni odoris.* Et *Avicenna* libro ſecundo, واما البابلي فاسود صغير جدا *Et verò* Babylonicus *unguis niger eſt & valde parvus.* Et *Alchalil Ben Achmed*, الاظفار شي من العطر اسود شبيه بالظفر يجعل في الدخن ولا تفرد منه الواحدة *Adhphâr* (ſeu *ungues*) *res eſt aromatica, nigra, ungui ſimilis, ex qua fit ſuffitus, Singulari caret.* Porrò ut nigros leones, ita conchas videre nigras valde inſuetum eſt. Proinde utriſque fecit nomen color inuſitatus.

Succedit שחץ *ſachats*, leo ſcilicet medius inter שחל *ſachal*, & לביא *labi*. Ita pleriſque perſuaſum, cùm ne leo quidem ſit שחץ *ſachats*, nec animalis ullius nomenclatura, ſed *elatio*, vel *proceritas*. *Arabicè* certè شاخص *ſachatſa*, eſt *attollere*, *procerum eſſe*. Ita de viſu شاخص eſt *oculos ſurſum tollere*: de loquela, *vocem intendere*, vel *attollere*: de via, *per ſublimiora loca iter facere*: de ſtatura, *pinguis & proceri eſſe corporis*. Hinc ad animam translatum שחץ apud *Talmudicos* pro *ſuperbia* ſumitur, atque *animi elatione*. Sic in Tractatu *De Sabbatho* cap. 4. אנשי

שחץ

אנשי שחץ, *viri elationis* ii dicuntur, qui inani faſtu turgent, & ſupra alios ſe efferunt. Quocirca בני שחץ *Job.*28.*v.*8. & 41.*v.*26. (quibus Scripturæ locis occurrit, neque uſpiam alibi) nihil quidquam ſignificare reor, quàm *filios elationis*, aut verò *proceritatis*, id eſt, procera animalia. Hæc interpretatio utrique loco bellè convenit. In primo Sacer Scriptor humanam induſtriam hâc ratione extollit, quod, ut aurum effodiat & gemnas ex terræ ſinu, ea loca pervadat homo; quæ neque avibus pervia ſunt, neque *filiis elationis*; id eſt, feris procerioribus, quantumvis hominem ſuperent mole & vaſtitate corporis. In *Græca* verſione pro בני שחץ ſunt υἱοὶ ἀλαζόνων, *filii ſuperborum*. Ad quæ verba *Olympiodorus*, Λέοντες, ἢ τὰ ἕτερα μεγάλα θηρία, ταῦτα γὰρ υἱοὺς ἀλαζόνων καλεῖ· *Leones, aut alia majores feræ, has enim vocat filios ſuperborum*. In altero loco *Leviathan*, id eſt, *crocodilus*, quamvis vere reptilis, deſpicere tamen dicitur quidquid altum eſt, & Rex eſſe על כל בני שחץ *ſupra omnes filios elationis*, id eſt, ſupra animalia proceriſſima, ut explicabitur pluribus in capite *De Leviathan*. Procera hæc animalia *Græcè* rectè dixeris τὰ ὑπερέχοντα ζῶα, quomodo apud *Herodotum* lib. 7. cap. 10. dicit *Artabanus Perſa* τὰ ὑπερέχοντα ζῶα κεραυνοῖ ὁ Θεὸς, *procera animalia fulmine ferit Deus*.

Ita לביא *labi*, *leo annoſus* non eſt, ut volunt; ſed *leæna*, ut *Copticè* ΛΑΒΟΙ, & *Arabicè* لباة *laba*; لبوة *labua*, & لبية *labia*. Radix لبا *labaa* in prima Conjugatione *mulgere* eſt propriè *coloſtrum*, ſeu *primum lac*, in quarta *lactare coloſtro*. Inde nomen *leæna*, cujus lac craſſius eſt inſtar coloſtri. Itaque לביא *labi*, propriè *leæna* eſt ἡ τοὺς σκύμνους θηλάζουσα. Sic *Ezech.* 19.*v.*2.3. אמך לביא, *mater tua leæna*, &c. *inter leones* רבצה *cubavit. In medio leunculorum* רבתיה *educavit catulos ſuos.* Vides לביא Fœmininum, & pro leæna ſumi, quæ catulos educat. *Maſorethæ*, quibus perſuaſum erat לביא *leonem* eſſe *marem*, cùm hoc loco viderent palàm pro *leæna* ſumi, pro לָבִיא *labi*, punctis mutatis, legi voluerunt לְבִיָּא *lebija*: ſed contra analogiam. Nam, ut ex נביא *nabi*, *propheta*, נביאה *nebiah*, eſt *prophetiſſa*: ſic ex לָבִיא labi, *leone* fieret לְבִיאָה lebiah, *leæna*; non לְבִיָּא, *lebija*. *Kimchium* id non latuit, qui vult in לְבִיָּא, *lebija*, *Jod* eſſe loco *Aleph*, & *Aleph* loco *He*, & *Jod* protractionis abſorberi in *Daghes*, &c. Sed nihil opus eſt tot ambagibus, ſi לביא *labi*, ſimpliciter dicatur eſſe *leæna*, quomodo plerumque reddit *Hieronymus*. Nihil obſtat terminatio, quæ propria Maſculinorum eſt, cùm alia multa occurrant animalium nomina, ut רמך, *equa*, עז, *capra*, שלו, *coturnix*, אפעה, *vipera*, רחל, *ovis*, אתון, *aſina*, quæ genere Fœminina ſunt, quamvis Maſculina terminatione. לביא *labi*, duplex habet Plurale, unum לבאים *lebaim*, *Pſ.*57.*v.*5. in ים *im*, deſinens more Maſculinorum (qualia ſunt רמכים, *equæ*, עזים *capræ*, רחלים, *oves*, &c.) alterum לבאות *lebaoth*, apertè Fœmininum, *Nahum.* 2.*v.*13. *Leo rapiens ſufficienter catulis ſuis, & ſuffocans* ללבאותיו, *leænis ſuis.* Nec eſt, quòd quis miretur לביא *labi*, ſeu *leænam*, in Scriptura ſæpe cenſeri inter leones ferociſſimos. Puta *Gen.* 49.*v.*9. *Num.* 23.*v.*24. & 24.*v.*9. *Deut.* 33.*v.*20. *Job.*4.*v.*11. & 39.*v.*1. *Pſal.* 57.*v.*5. *Eſ.* 5.*v.*29. & 30.*v.*6. *Oſ.* 13.*v.*8. *Nahum.* 2.*v.* 11. 12. Leonem enim æquat leæna, aut etiam ſuperat robore & feritate. Hinc *Herodotus* lib. 3. cap. 108. Ἡ δὴ λέαινα ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον. Et *Gellius*; *Animalium acerrimum leæna, & audaciſſimum.* Et *Plutarchus* in Tractatu, *Quod beſtiæ ratione utantur*, Αὐτὸς δὲ καὶ παρδάλεις, καὶ λεαίνας πολλάκις ἑώρακας, ὡς οὐδέν τι τοῦ θήλεα τοῖς ἄρρεσιν ὑφίεται τοῦ θυμοῦ, καὶ ἀλκῆς. *Ex pantheris etiam, & leænis ipſe crebrò animadvertiſti fœminas animo & robore maribus haudquaquam cedere.* Proinde φασὶ γοῦν καὶ Σεμίραμιν τὴν Ἀσσυρίαν, οὐκ εἴποτε εἷλε λέοντα, ἢ πάρδαλιν κατέκτανεν, ἢ ἄλλό τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' εἰ λεαίνης ἐγκρατὴς ἐγένετο, μέγα ἐφρόνει. Semiramidem Aſſyriam *dicunt, non ſi leonem, aut pardalim, aut aliam ſimilem feram interfecerat, ſed ſi leænam ceperat, magnopere ſe extuliſſe.* Hæc *Ælianus* in *Variis* lib. 12. cap. 39. unde natum hoc illius axioma, quòd πεπίστευται οὐ μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀλκιμώτατόν τε καὶ δυσμαχώτατον εἶναι θηρίον ἡ λέαινα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις, *non ſolum apud* Græcos, *ſed etiam apud Barbaros leæna creditur eſſe robuſtiſſimum atque invictiſſimum animal.*

Supereſt ultimum leonum nomen ליש *lajis*, vel *lais* ἀρχαικῶς, quo leonem decrepitum, & virium tam effœtarum, ut prædam aſſequi nequeat, ſignificari volunt. Cujuſmodi leonum graphicas deſcriptiones *Poëtæ* ſæpe nobis exhibent. In his *Smyrnæus*, cum hæc *Neſtori* tribuit libri ſecundi verſu 329.

Νῦν δ' ὥς τίς τε λέων ὑπὸ γήρως ἄχθομαι αἰνοῦ,
Ὅν τε κύων σταθμοῖο πολυρρήνοιο δίηται
Θαρσαλέως. ὃ δ' ἄρ' οὔτι λιλαιόμενός περ ἀμύνει
Οἱ αὐτῷ· οὐ γάρ οἱ ἔτ' ἔμπεδοί εἰσιν ὀδόντες,
Οὐδὲ βίη· κρατερὸν δὲ χρόνῳ ἀμαθύνεται ἦτορ.

At nunc moleſto gravor ſenio, ut leo aliquis, quem canis à caula agnis repleta audacter fugat. Qui, licèt cupiat, tamen non ſeſe vindicat. Non enim ſolidos dentes, neque vires habet amplius: ſed validum cor temporis longinquitate marceſcit. Et *Cornelius Gallus* Elegiâ primâ,

Fracta diu rabidi compeſcitur ira leonis,
Lentaque per ſenium Caſpia *tigris erit.*

Et *Statius Thebaidos* lib. 11.

--------- *qualis leo rupe ſub alta,*
Quem viridem quondam ſylvæ monteſque tremebant,
Jam piger & longo jacet exarmatus ab ævo.

Et *Phædrus* Fab. 21.

Defeſſus annis, & deſertus viribus
Leo cùm jaceret ſpiritum extremum trahens.

Ut Fabulator *Æſopus*, Λέων γηράσας, καὶ μὴ δυνάμενος διαρκέσαι αὐτῷ εἰς τροφήν. Et *Ælianus* ſtatim initio libri noni, Ὁ λέων ἤδη προήκων τὴν ἡλικίαν, καὶ γήρᾳ βαρὺς γεγενημένος θηρᾶν μὲν ἥκιστός ἐστιν. Et *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Γηράσας δὲ ὁ λέων, καὶ εἰς ἄγραν βαδίζειν ἀτονῶν, &c. Leonem ita affectum voce ליש *lajis*, deſignari probare conantur ex *Job.* 4.*v.*11. ubi ליש *lajis*, perire dicitur *abſque præda*, vel *inopia prædæ*. At ex iis *Jobi* verbis planè ſequitur contrarium, nempe ליש leonem eſſe robuſtiſſimum, & prædæ conſequendæ vel maximè idoneum. Ibi enim in eo totus eſt ſacer vates, ut Dei potentiam hâc ratione commendet, quòd impiorum conatus, quamlibet ſint potentès, ſolo halitu difflet atque diſſipet. Verba deſcribam eò libentius, quòd in iis diverſa leonum nomina quinque ſunt, id eſt, quæcunque habent *Hebræi*, præter ſolum גור *gur*, quo catulum non ſolum leonis, ſed & canis, & urſi, *&c.* ſignificari docuimus. *Vidi*, inquit, *arantes ſcelus, & ſeminantes moleſtiam, eam metere; halitu Dei pereunt, & flatu furoris ejus deficiunt. Deficiunt*, inquam, *rugitus* אריה, *leonis, & vox* שחל, *leonis nigri, & evelluntur dentes* כפירים, *leunculorum*: ליש, (lajis) *perit inopiâ prædæ, & filii* לביא, *leænæ, diſperguntur.* Summa eſt, homines rapaciſſimos, quique immanium leonum inſtar prædæ ſemper inhiant, & potentiâ ſuâ freti nihil non audent, ſolo Divini numinis halitu ita percelli atque proſterni, ut de ſpe conatuque depulſi ad ſummam rerum omnium inopiam redigantur. Cui loco en alterum geminum *Pſal.* 34.*v.*11 *Leunculi deſtituuntur, & eſuriunt, ſed qui quærunt Dominum, non egebunt ullo bono.* His ita explicatis, nemo non videt

ליש

ליש non poſſe eſſe *leonem effœtum*, & *decrepitum*. Niſi quis Sacrum Scriptorem velit Dei potentiam ſic extollere. Etiam leonem effœtum & decrepitum Deus halitu ſuo ita percellit, ut inopia prædæ pereat. Quod encomii genus, tam ridiculum & præpoſterum, videatur cedere potius in Dei contumeliam. Huc accedit, quod *Prov.* 30. 30. *Solomon* dicit ליש *fortem eſſe in animalibus, nec ab ullius conſpectu retrocedere.* Itaque ליש *lajis*, in leonum genere is eſt potius, qui robore maximè valet. Nempe auctore *Philoſopho Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Γένη δ᾽ ἐστὶ λεόντων δύο· τούτων δ᾽ ἐστὶ τὸ μὲν στρογγυλώτερον, καὶ οὐλοτριχώτερον, καὶ δειλότερον· τὸ δὲ μακρότερον, καὶ εὐθύτριχον, ἀνδρειότερον. Et hunc ſequutus *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto tradit eſſe *leonum duo genera, compactile, & breve, criſpioribus jubis. Hos pavidiores eſſe, quàm longo ſimplicique villo, eos contemptores vulnerum.* *Ælianus* etiam leones ita diſtinguit, quamvis verbis prorſus aliis *Hiſt.* lib. 4. cap. 34. Sunt, qui fortiores illos à *Julio Capitolino* in *Gordiano juniore* dici putant *archoleontes*, aut, ſi mavis *acroleontes*. Nam diverſa eſt lectio: & pro utroque alii legendum contendunt *agrioleontes*, alii *argoleontes*; quod ſubalbi ſint, & vulgaribus minus flavi. Nec deſunt, qui *jubatos* appellari aſſerant in his *Plinii* ubi ſupra, *Leonum plurium pugnam* Romæ *princeps dedit* Q. Scævola, &c. *Centum autem jubatorum primus omnium* L. Sylla, &c. *Poſt eum* Pompejus Magnus *in* Circo DC, *ac in iis jubatorum* CCCXV. Utut enim jubati ſint mares leones omnes, tamen in fortioribus illis juba maximè notabilis, quia promiſſior, longoque & ſimplici villo. Et fortaſſe hoc ipſum eſt leonum genus, quod *Hebraicè* dicitur ליש *lajis*, *Chaldaicè* ליתא *lajith*, & *Arabicè* ليث *laiths*. Unde paſſim in *Paraphraſtis* شبل الليث *catulus leonis.* Et in vita *Tamerlanis* pag. 15. وهاجموا الي العساكر هاجوم الليث *Et in caſtra irruerunt impetu leonis.* *Græcè* uno verbo λεοντηδὸν dixeris, ut 2 *Macchab.* 11. 11. Λεοντηδὸν δὲ ἐντινάξαντες εἰς τοὺς πολεμίους, *Cum leonum impetu in hoſtes irruiſſent.* Utut ſit, hoc leonis genus à robore & audacia nomen habet. Nam *Arabicè* لايث *lajathſa*, & تليث *thelajathſa* eſt *ſtrenuè ſe gerere*, & اليث *alaitſo* idem quod شاجاع *ſtrenuus, animoſus.* Et in *Alcamus* مليث eſt شديد القوي *robore maximè valens.* Indidem λῖς mutuatum, *Græcum leonis* nomen frequens apud *Poëtas*, in cujus origine inveſtiganda *Grammatici* incaſſum ſe fatigant, cum merè ſit *Hebraicum*: Hinc in *Aquila* λῖς pro ליש legebatur *Job.* 4. 11. Quod mihi ſe probat magis quam *Vulgati* Interpretis *tigris*, & *Seniorum* μυρμηκολέων. Quamvis μυρμηκολέων ſit leonis ſpecies, ſed in intima *Africa*, ut alibi docebimus. Et tigris animal leoni quàm ſimillimum, niſi quod habet virgatam cutem. *Varro De Ling. Lat.* lib. 4. *Tigris eſt ut leo varius.* *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶν*;

Πάντα μὲν ἀθρήσειας ὀρέσβιον οἷα λέαιναν,
Νόσφι μόνου ῥινοῖο, τὸ αἰόλον ἐστεφάνωται·

Per omnia ipſum videas montanam uti leænam, præter ſolam pellem, quâ varia circumdatur. Proinde טיגרים *tigris* definitur à *Talmudicis* אריא דבי עילאי *leo, qui eſt in ſylva Elai* in Tractatu *Cholin* fol. 59. b.

Hæc de leonum nominibus apud *Hebræos*, quæ utut multa, valde pauca ſunt præ *Arabicis*, quæ numerantur per centurias. *Damir*, قال ابن خالوية للاسد خمس مائة اسم وزاد عليه علي بن قاسم اللغوي مائة وثلثين اسما *Dixit* Ibno Chalwia, *leonem habere quingenta nomina. Quibus centum & triginta ſuperaddidit* Ali Ben Kaſim *Allaguienſis*. Ex his اشهر id eſt, *celebriora*, viginti quatuor recenſet *Damir*, & aliquot cognomina. Nempe in hoc argumento illorum *Poëtæ* ludunt, quia leo nobiliſſimum eſt animal; & in *Judæa*, *Syria*, & *Arabia* valde frequens. Quod probare eſt obvium. Nam leonum in *Judæa* Scriptura ſæpe meminit. *Libanum*, *Amanum*, *Sanirem*, & *Hermonem*; montes in terra *Chanaan*, luſtris leonum ſcatere ſcribit *Solomon Cant.* 4. 8. Et *Jeremias* minatur fore, ut leones, è ſylvis erumpentes, *Judææ* urbibus ſic immineant, ut ex iis in agros exituri plerique diſcerpantur *Jerem.* 5. 6. Ita in *Samaritanos* leones immiſit Deus 2 *Reg.* 17. 25. Et à leone diſcerptus eſt Propheta quidam prope *Beth-el*, 1 *Reg.* 13. 24. Alius item ad oppidum *Aphek*, 1 *Reg.* 20. 36. Contrà, *Samſon*, *Jud.* 14. 5. *David*, 1 Sam. 17. 24. *Benaja*, 2 Sam. 23. 20. leones obvios fortiter aggreſſi peremerunt. Unde in *Judæa* leonum abundè fuiſſe colligas. Proinde *Johannes Phocas*, qui de *Judæa* ſcripſit ante annos quingentos, dicit capite vigeſimo tertio circa *Jordanem* μέγα τι καλάμων χρῆμα ἐκφύεσθαι, ἐν οἷς λεόντων φῦλα εἰώθασι κατοικεῖν, *magnam naſci vim arundinum, in quibus leonum catervæ degere ſoleant.* *Hieronymus* itidem in *Zachar.* 11. *Jordani fluvio, qui maximus in* Judæa *eſt, juxta quem morantur leones.* Sic in *Phœnice* proxima inter *Berytum*, & *Sydonem*, à leonibus dicta eſt Λεόντων πόλις, *Leonum urbs*, ad fluvium cognominem. Urbis meminere *Strabo*, & *Plinius*, fluvii *Ptolemæus*. Et de *Syriæ* leonibus agunt (a) *Ariſtoteles*, & (b) *Plinius*. *Curtius* quoque libro octavo, ubi *Lyſimachum*, cum in *Syria* venaretur, leonem occidiſſe refert eximiæ magnitudinis. Eoſdem in *Meſopotamia* deſcribit *Ammianus* libro octavo. De *Arabicis* ſic habet *Agatharchides* lib. 5. cap. 33. Οἱ κατὰ τὴν Ἀραβίαν μὲν λέοντες ψιλώτεροι μέν εἰσι, καὶ θρασύτεροι. *Leones quidem circa* Arabiam *minus hirſuti ſunt, & ferociores.* Et *Diodorus* lib. 2. pag. 93. Θηρίων τε πλῆθος ἀλκίμων ἡ προσορίζουσα τῇ Συρίᾳ τρέφει· καὶ γὰρ λέοντας καὶ παρδάλεις ἐν αὐτῇ πολλῷ πλείονας καὶ μείζους καὶ ταῖς ἀλκαῖς διαφόρους πεφυκέναι ἤπερ ἐν τῇ Λιβύῃ συμβέβηκε· *Robuſtarum vim ferarum alit* Arabiæ *pars* Syriæ *vicina. Leones enim & pardi in ea multò plures & viribus præſtantiores quam in* Libya *procreantur.* Et lib. 3. pag. 124. ubi de *Nabatæis*, Φοιτῶσιν ἐκ τῆς ἐρήμου λεόντων, καὶ λύκων, καὶ παρδαλέων ἀγέλαι, πρὸς ἃς οἱ κτηνοτροφοῦντες ἀναγκάζονται, καὶ μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ θηριομαχεῖν ὑπὲρ τῶν θρεμμάτων. *Ex deſerto commeant leonum, luporum, & pardorum catervæ, in quos pro pecoribus die nocteque depugnare coguntur pecuarii.* A *Strabone* quoque libro decimo ſexto, in iiſdem locis deſcribuntur λέοντές τε, καὶ παρδάλεις, καὶ λύκοι συχνοί, *leones, pardi, & lupi plurimi.* *Oppianus* etiam libro tertio *Cynegeticῶν*, genera leonum enumerans;

Τοὺς δὲ τρέφει μεγάδωρος Ἐρεμβῶν αὖθις ἄρουρα;

Alios autem nutrit Eremborum (ſive *Arabum*) *fertilis terra.* Et his omnibus vetuſtior *Xenophon* in libro *De Venatione* leones capi aſſerit ἐν τῇ Νύσῃ τῇ ὑπὲρ τῆς Συρίας, *in* Nyſa *monte ſupra* Syriam.

In *Judæa* porrò, & regionibus, quæ *Judæam* attingunt, cum ſit leonum tanta vis, quorſum ex *Ægypto* venire לביא וליש *leænam & leonem* ſcribit *Eſaias* capitis 30. verſu 26. An, ut nonnulli aſſerunt, leones

(a) *Hiſt. lib.* 6. *c.* 31. (b) *Lib.* 8. *cap.* 16.

intelligit Metaphoricos, id eſt, immanes homines, & truculentiæ plenos? Vel, quod puto verius, in *Ægypto*, ac vicinis locis leones aut plures eſſe ſignificat, aut immaniores, quam in *Judæa*. De feris *Thebaidis* ſæpe mentio eſt in vitis *Patrum*. Et cum *Nili* catadupa præteriiſſet *Apollonius* cum ſociis, ἑώρων καὶ λέοντας ἀρχὰς τῆς ὁδοῦ, καὶ παρδάλεις, καὶ τοιαῦτα θηρία ἕτερα, *viderunt & leones prope viam, & pardos, & alias hujusmodi feras.* Sic apud *Strabonem* lib. 7. in *Æthiopia* circa *Meroen* θήρα καὶ ἐλεφάντων ἐστὶ, καὶ λεόντων, καὶ παρδαλέων, *venatio elephantorum eſt, & leonum, & pardorum.* Et libro 16. agitur de leonibus τοῖς καλουμένοις μύρμηξιν, *qui formicæ vocantur,* quibus abundat *Troglodytica. Oppianus* quoque memorat leones *Æthiopicos* lib. 3. *Venat.* Et *Cyrenaicos Pindarus*, quos fugavit colonia eò à *Batto* deducta. Ad quem locum vetus *Scholiaſtes*, Ἀρίσταρχος κατὰ τὸν τόπον φησὶ οὗτον, καθ' ὃν ἔκτισται ἡ Κυρήνη, λέοντας διατρίβειν πολλούς· τῷ δὲ Βάττῳ τὸν Ἀπόλλωνα δοῦναι τινὰς ἐπῳδὰς, δι' ὧν αὐτοὺς ἔμελλεν ἀποσοβῆσαι, καὶ τὸν τόπον ἡμερῶσαι, Ariſtarchus *circa illum locum, in quo* Cyrene *condita eſt, multos degiſſe leones refert:* Batto *autem* Apollinem *quaſdam incantationes dediſſe, quibus illos abigeret, & locum manſuefaceret.* Sunt & *Marmarici* leones *Ægypto* proximi. *Seneca* in *Agamemnone* verſu 735.

- - - - - - Marmaricus *leo*
Morſus cruentos paſſus audacis feræ.

Nemeſianus Ecloga quarta,

Et ſua Marmaricos *coget juga ferre leones.*

Nec *Diodoro* facilè crediderim *Arabicos* leones prope *Syriam Libycis* præferenti. Quia de *Libycis Oppianus* planè aliter lib. 3. *Venat.*

Ἀλκὴ δ' ἐν μελέεσσιν ἀπείριτος, ἡ δὲ λεόντων
Κοιρανικῶν Λίβυες μέγα κοιρανέουσι λέοντες.

Rob[illegible] verò in membris immane eſt, atque inter leones regios Libyci *leones potenter dominantur.* Quod ipſum *Leo Africanus* aſſerit, hac addita ratione, quæ valdè eſt vero ſimilis: *Quanto fervidioribus locis, tantò major eorum eſt rabies, & audacia. Veluti in* Temeſnæ *&* Feſſæ *regnorum confiniis,* Angad *deſerto juxta* Teleuſinam, *quique inter* Hipponam *&* Tunetum *degunt, quos inter celebriores & truculentiores totius* Africæ *leones referunt.* Apud *Athenæum* lib. 15. κατὰ τὴν πλησίον τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Λιβύην in *Libya Alexandriæ* proxima leonem inter venandum proſtraviſſe legitur *Adrianus* Imperator, immanem belluam, quæ diu *Lybiam* univerſam ita vaſtaverat, ut ejus magna pars eſſet deſerta.

CAPUT SECUNDUM.

De natura Leonum multa inſignia in Sacris Scriptoribus.

Leo ferarum fortiſſimus. Nihil timet. Limis non intuetur. Dormit ubivis. Non retrocedit, etſi multi ingruant. Si tandem numero cedat, ſæpe reſtitat, & convertitur. In leone Scriptura notat quinque terribilia. I. *Faciem. Ita etiam* Poëtæ. *Virilem illi ſpeciem tribuit* Philoſophus. *In* Ariſtotelem *&* Heſychium *conjecturæ. Quid ſit in leone τὸ ἐπισκύνιον demiſſio. Vox in* Stephani Theſauro *omiſſa, nec ab* Ariſtotele *ſatis explicata. Nube obduci videtur facies irati hominis.* II. *Magnificum inceſſum,* Prov. 30. 30. *Hujus accurata deſcriptio ex* Philoſopho, *&* Arabibus. III. *Rugitum,* Amos 3. 8. *&c. Leonum rugitum* Parthi *pugnaturi imitantur.* Oppianus *cum* Gange *confert. Poſt rugitum leonis ſtatim ſequitur cædes, & dilaceratio. Hinc* terram rugitu ſuo vaſtare *dicitur. Antecedens pro Conſequente. Non tamen in eo vis magica, quæ audientes detineat. Rugire in* Græca *verſione* ὠρύεσθαι. Aquilæ βρυχᾶσθαι *melius: quia* ὠρύεσθαι Græci *minoribus feris tribuunt, ſed & leoni quandoque.* Rugire *Hebraicè* 1. שאג *locis quindecim,* 2. נהם, *id eſt,* fremere, 3. נער, rudere. *Et* Johannes Apoc. 10. 3. μυκᾶσθαι, *quorum illud aſinorum, hoc boum. Tamen utrumque de leone in* Poëtis, *&c.* 4. הגה, muſſitare, murmurare, *ſono demiſſiore, cum ſuæ prædæ jam eſt compos. Idem de engaſtrimuthis* Eſ. 8. 19. *Ita* Magi, *umbræ, dæmones exili ſono loquuntur.* IV. *Os & dentes. Os leonis rectè dici. Os illi vaſtiſſimum: & dentibus cataphractum, qui duriſſimi. Ex oſſibus leonis colliſis ignis elicitur. Medulla carent. Dentibus quàm valeant. Syris* animal dentis, *id eſt,* fera. V. *Manum, id eſt, pedes anteriores.* Arabes *quoque ſic vocant, &* Græci. *Sub manu* Oppianus *illi tribuit* νάρκα θολὴν, *non* σάρκα, *ut pravè corrigunt. Idem de hyæna tradi. Leonis digiti quinque, id eſt, ungues, qui maximi, & acutiſſimi. Eos ſollicitè ſervat.* Exarmare leonem *quid. De eo fabella* Eumenis. *Leones ſylvicolæ, & monticolæ. Cur leo dicatur* à præda aſcendere, *Gen.* 49. *Cur leonibus vehatur* Cybele. *Leo cur ad urbes quandoque accedat, & ad paſtorum caſas. Leonis luſtra apud* Arábes *pro varietate ſitus diverſa habent nomina.* רבץ *de leone* in luſtro cubare. *Leo noctu venatur. Animal eſſe inſidioſum probatur, quod negat* Philoſophus. *Quid ſit* זנק Deut. 33. 22. *Variæ verſiones.* Chaldæus *notatus.* זנק in prædam inſilire, *ut* Arabibus زنق *per Metatheſin, &* Æthiopicè ቀነጸ፡ *per inverſionem. In prædam inſilire leonum proprium.* Theocriti *locus explicatus. Leo lingit ſanguinem, oſſa frangit, carnes diſcerpit, præcipuè cor appetit.* Oſ. 13. 8. *quæ ſingula multis probantur. Refellitur commentum de ave coredulo. Loca à leonibus vaſtata, & deſolata. Magna in* Libya *provincia ab uno leone vaſtata. Similia in* Prophetis. *Leænam tantùm ſemel, nec niſi unum catulum parere, quia matris vulvam diſcerpit catulus, mera fabula. In* Prophetis *leænæ multos catulos tribui, & in* Ariſtotele. *De numero catulorum* Græcæ *&* Arabicæ *fabulæ refelluntur. Similes nugæ de partu felis. Leonis halitus fœtens* Job. 6. 7. *in* Græca *verſione. Quod quidem verum, ſed in* Hebræo *nihil tale. Unde ſit hoc gloſſema.*

LEoni regnum aſſignatur ſuper reliqua animalia propter inſignem fortitudinem, quam diſertis verbis paſſim deprædicant Sacri Scriptores. Sic *Jud.* 14. 18. *Quid leone fortius?* Prov. 30. 30. *In beſtiis leo fortiſſimus eſt.* Hinc de *Saüle*, & *Jonathane*, 2 Sam. 1. 23. *Erant aquilis leviores, & leonibus fortiores.* Et 2 Sam. 17. 10. *Fortiſſimus quiſque, cujus cor erat ut cor leonis. Græcè* uno verbo θυμολέοντα, vel λεοντόθυμον dixeris. Ita *Herculem* (a) & *A-* (a) Iliad.
chillem (b) θυμολέοντα *Poëtæ* vocant. De leone ſcilicet ε. 639. O-
idem pronunciant *Græci* & *Romani* Scriptores, illo dyſſ. λ'.
nihil eſſe fortius. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 1. cap. 1. 266.
Τὰ δὲ θηρία, ἐλεύθερα, καὶ ἀνδρεῖα, καὶ εὐγενῆ, οἷον λέων· (b) Iliad
Feræ quædam liberæ ſunt, & ſtrenuæ, & generoſæ, ut 288.
leo. Lucretius libro quinto, Heſiod.
Theog. ver-
ſu 1007.

Principio genus acre leonum ſævaque ſæc'la
Tutata eſt virtus, vulpes dolus, & fuga cervos.

Germanicus ad *Aratum*, *Leonem beneficio* Junonis *inter aſtra collocatum dicitur, eò quod virtute cæteras præcelleret.* *Ælianus Var.* lib. 12. cap. 39. Ἀλκι-μα…

ρωματώτατόν τε, καὶ δυσμαχώτατον θηρίον, ἡ λέαινα· *Omnium robuſtiſſimum & invictiſſimum eſt animal leæna.* Fortitudinis in leone & generoſitatis indicium eſt, quod nihil timet. *Nahum.* 2. 11. *Ubi eſt luſtrum leonum, & paſcuum leunculorum, quo it leo, ubi eſt leæna cum catulis ſuis,* ואין מחריד *nec eſt, qui terreat.* Hinc *Solomon Prov.* 28. 1. צדיקים ככפיר יבטח *Juſti ut leunculus confidit*, id eſt, Sunt ut leunculus, qui confidit, vel *confidit*, id eſt, *confidunt.* Sic *Pſ.* 125. 1. *Qui confidunt Domino, inſtar montis* Sion לא ימוט *non commovebitur*, id eſt, *non commovebuntur. Hebraiſmus* eſt, quo Verbum cum propinquo Nomine convenit, non cum remotiore. Ad leonis fiduciam pertinent hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἔστι δὲ τὸ ἦθος, οὐχ ὑπόπτης οὐδενὸς, ὑφορώμενος οὐδέν· *Mores quod attinet, non eſt ſuſpicax, neque limis oculis aſpiciens,* ut ſuſpicioſi ſolent. Quo *Plinius* alludens lib. 8. cap. 16. *Dolis*, inquit, *carent, & ſuſpicione, nec limis intuentur oculis.* Hoc quoque fiduciæ argumentum eſt, quod ad dormiendum non ſecedit in loca remota & abdita, ſed ſomnos capit ubivis. *Oppianus, De Venat.* lib. 3.

Οὐδ' ὕπνον μυχάτοισιν ἔχει περὶ πέρμασι πέτρης.
Ἀμφαδὸν ὑπνώει δὲ θρασύφρονα θυμὸν ἑλίσσων,
Εὕδει δ' ἔνθα κίχησιν ὑπείροχος ἑσπερίη νύξ.

Nec ſomnum capit ad extremos ſcopuli terminos. Quin dormit in propatulo, audacem animum verſans. Dormit autem ubicunque eum eminens deprehendit veſpertina nox. Quaſi ſciat neminem eſſe, qui ubivis ſic dormientem excitare audeat. Unde *Jacob* de *Juda* Gen. 49. 9. *Decubuit leonis, aut leænæ inſtar, quis excitabit eum?* Et *Balaam* de populo *Iſraëlitico* Num. 24. 9. *Inclinavit ſe, & dormivit ut leo, & ut leæna, quis excitabit eum?* Sed leonis generoſitas maximè apparet in periculis. Dum enim prædæ ſuæ incumbit, *licet convocetur in eum multitudi paſtorum, voce eorum non terretur, nec propter ſtrepitum eorum cedit*, Eſ. 31. 4. *Nec ullius metu retrogreditur*, Prov. 30. 30. Quale illud *Homeri Iliad.* μ'. verſu 299.

- - ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, ὅς τ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δέ ὁ θυμὸς ἀγήνωρ,
Μήλων πειρήσοντα, καὶ εἰς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν·
Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας
Σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
Οὔ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι.
Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἢ ἥρπαξε μετάλμενος, ἠὲ καὶ αὐτὸς
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.

Sicut leo in montibus nutritus, jam diu carnium indigens, quem impellit animus ſuperbus oves tentaturum etiam in denſam caulam ire. Et ſi inveniat apud ipſas paſtores viros cum canibus & haſtis, cuſtodiam agentes circa oves, non tamen re intentata à caula pelli ſuſtinet: ſed aut is rapit tranſiliens, aut etiam ipſe vulneratur inter primos jaculo ab expedita manu emiſſo. Et *Iliad.* σ'. v. 461.

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔ τι λέοντ' αἴθωνα δίεσθαι,
Ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δύνανται·

Ut fulvum leonem, cùm valde eſurit, à corpore abigere non poſſunt paſtores, qui in agris degunt. Ubi σώματος *corporis* nomine ἄψυχον τὸ σῶμα, id eſt, *cadaver*, intelligit *Euſtathius*, ut *Iliad.* γ'. 23. Sed vetus *Scholiaſtes* utrobique vivum animal, quia νεκροῦ φασι σώματος μὴ ἅπτεσθαι λέοντα, *leonem cadaver attingere negant.* Quod ſi venatorum & canum numero tandem cedere cogitur, tamen illum apparet, nonniſi coactum cedere, quia ſubinde reſtitat, & convertitur. Unde *Poëta Iliad.* ρ'. *Menelaus* Hectori cedit,

Ἐντροπαλιζόμενος, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος,
Ὅν ῥα κύνες τε καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται
Ἔγχεσι, καὶ φωνῇ· τοῦ δ' ἐν φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ
Παχνοῦται, ἀέκων δέ τ' ἔβη ἀπὸ μεσσαύλοιο.

Subinde ſe convertens, ut leo bene jubatus, quem canes & viri à ſtabulo haſtis & clamore abigunt: hujus autem in præcordiis fortis animus mœrore afficitur, invitusque abit à caula. Nec multò aliter *Poëta* ſummus libro nono *Æneidos*,

- - - - *ceu ſævum turba leonem*
Cum telis premit infenſis, atteritus ille,
Aſper, acerba tuens, retrò redit. Et neque terga
Ira dare, aut virtus patitur, nec tendere contra
Ille quidem, hoc cupiens, potis eſt per tela, viroſque.

Nec eſt, quod quis *Poëtas* putet more ſuo leonis animum plus juſto efferre. Quippe etiam Naturæ Scriptores leonem apertè & contento curſu fugere negant, quantacunque vis canum, aut venatorum in illum ingruat. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἐν δὲ ταῖς θήραις ὁρώμενος μὲν οὐδέποτε φεύγει, οὐδὲ πτήσσει, ἀλλ' ἐὰν καὶ διὰ πλῆθος ἀναγκασθῇ τῶν θηρευόντων ὑπαγαγεῖν, βάδην ὑποχωρεῖ, καὶ κατὰ σκέλος, καὶ κατὰ βραχὺ ἐπιστρεφόμενος. *In venationibus autem, dum videtur, nunquam fugit, nec conſternatur. Sed, ſi per venatorum copiam cedere cogitur, ſenſim recedit, & pedetentim, & crebrò ſe convertens.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Quamlibet magna canum & venantium urgente vi, contemptim reſtitanſque cedit in campis, quamdiu ſpectari poteſt.* Et *Solinus*, *Cum premuntur à canibus, contemptim recedunt, interdumque ancipiti receſſu diſſimulant timorem.* Et *Ælianus* lib. 4. cap. 34. Καὶ φύγοι δὲ οὐκ ἄν ποτε τὰ νῶτα τρέψας λέων, ἡσυχῇ δὲ ἐπὶ πόδα ἀναχωρεῖ, βλέπων ἀντίος, καὶ ὑποβρύχων. *Nunquam terga vertit in fuga, ſed ſenſim pedetentimque ſe recipit, cum rugitu contra intuens.*

Quinque hæc Scriptura notat in leone terribilia, 1. faciem, 2. inceſſum, 3. rugitum, 4. os, ſeu dentes, 5. manum denique, vel ungues aduncos. Terribilem eſſe faciem *Eſdras* apertè inſinuat, cum fortiſſimos illos *Gaditarum* duces undecim, qui ſtabant à *Davidis* partibus, refert habuiſſe *leonum facies*, 1 Par 12. 8. Sic etiam *Ovidius* de *Hippomene*, & *Atalanta* jam leonibus,

Iram vultus habet. - - - -

Et *Oppianus De Venat.* lib. 3. verſu 8.

Σμερδαλέος δὲ πρόσωπα καὶ αὐχένα.

Terribilis eſt facie & cervice. Et apud *Statium Thebaidos* libro undecimo leonem præ ſenio jam viribus effœtum commendat tamen faciei majeſtas. Verba ſunt,

- - - - *qualis leo rupe ſub alta,*
Quem viridem quondam ſylvæ monteſque tremebant,
Jam piger, & longo jacet exarmatus ab ævo:
Magna tamen facies, & non adeunda ſenectus.

Magnam illam faciem ita graphicè deſcribit *Philoſophus* in *Phyſiognomonicis* capite quinto, Φαίνεται τῶν ζώων ἁπάντων λέων τελεώτατα μετειληφέναι τῆς τοῦ ἄρρενος ἰδέας· ἔστι γὰρ ἔχων στόμα εὐμεγέθες· τὸ δὲ πρόσωπον τετραγωνότερον, οὐκ ἄγαν ὀστῶδες, τὴν ἄνω τε γνάθον οὐ προεξεστηκυῖαν, ἀλλὰ ἰσορροποῦσαν τῇ κάτω· ῥῖνα δὲ παχυτέραν, ἢ λεπτοτέραν· χαροποὺς ὀφθαλμοὺς, ἐγκοίλους, οὐ σφόδρα περιφερεῖς, οὔτε ἄγαν προμήκεις, μέγεθος δὲ μέτριον, ὀφρῦν εὐμεγέθη, μέτωπον τετράγωνον, ἐκ μέσου ὑποκοιλότερον πρὸς δὲ τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν ῥῖνα ὑπὸ τοῦ μετώπου οἷον νέφος ἐπανεστηκὸς, ἄνωθεν δὲ τοῦ μετώπου μετὰ τὴν ῥῖνα ἔχει τρίχας ἐκκλινεῖς, οἷον ἂν ἄσυλον· *Virilem ſpeciem leo videtur omnium animalium perfectiſſimè referre. Habet enim os magnum, faciem quadratam, neque oſſeam nimis, ſuperiorem mandibulam non eminentem, ſed deorſum æqualiter pendentem: naſum magis craſſum, quam tenuem: oculos cæſios, concavos, non valde rotundos, neque nimis oblongos, ſed mediocris magnitudinis, ſupercilium magnum, frontem quadratam, in medio aliquantum cavam, ad ſupercilia autem & naſum ſub fronte tanquam nubem incumbentem: & ſupra frontem ad naſum habet pilos inclinatos tanquam aſylum.* Quid ibi vocet ἄσυλον ignoro cum ignariſſimis. Vox fortaſſe eſt corrupta, & pro ἂν ἄσυλον diviſis vocibus, ſcribendum ἀνάσυλλον, vel ἀνάστιλλον, id eſt, *coronam.* *Heſychius*, Ἀνασεσυλλᾶσθαι, ἐστεμμένας ἔχειν τὰς τρίχας, ἀνάστιλλος στέφανος. Legendum ἀνασεσυλλᾶσθαι, & ἀνάσυλλος, vel ἀνα-

ἀνάστιλλα δὲ, & ἀνάστιλλος. In *Etymologico* ἀνάστιλλον τείχωμα eſt *capillitium* ἀπὸ μετώπε εἰς κορυφὴν ἀνεςραμμένον, *à fronte in verticem verſum*. Sed *Heſychius* hoc idem ſcribit ἀνάσιμον. Verum eſt, quod primum diximus, legendum eſſe ἀνάστιλλον, vel ἀνάστυλλον. Voluit enim *Philoſophus* leonis antias, ſive capronas, in frontem propendere in coronæ modum. Nubes porrò, quam ſub fronte ad naſum & ſupercilia deſcribit, creditur id eſſe, quod *Poëta* vocat τὸ ἐπισκύνιον, cum de leone dicit *Ilid.* ρ´, verſu 135.

- - - - ὁ δέ τε σθένεϊ βλεμεαίνει,
Πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων·

Ille autem robore ferociens totum epiſcynium deorſum trahit, oculos tegens. Τὸ ἐπισκύνιον veteri *Scholiaſti* ad hunc locum eſt τὸ ἐπάνω τῶν ὀφθαλμῶν μέρος, ἤτοι δέρμα, τὸ συνοφρύωμα τοῦ μετώπου· ὅθεν καὶ σκύζεσθαι τὸ ὀργίζεσθαι διὰ τὸ ἐνδιάθετον γίνεσθαι τὸ μέρος τοῖς ὀργιζομένοις, *pars, quæ eſt ſupra oculos, aut cutis; locus frontis, in quo ſupercilia concurrunt: unde & σκύζεσθαι eſt iraſci; quia in iratis hæc pars afficitur.* Et *Euſtathio* ἐπιδέρμιον ὃ ἐπιχαλᾶται τοῖς τῶν λεόντων ὀφθαλμοῖς, καὶ καλύπτει αὐτοὺς προνοίᾳ φύσεως, οὐ τοσοῦτον διὰ θυμὸν, ὅτε σκύζεται τὸ θηρίον, ὅ ἐστιν ὀργίζεται, ὅσον ἵνα μὴ βλέπων τὰ ἐπιρριπτόμενα βέλη, δειλαίνεται, *cuticula, quæ in leonum oculos demittitur, & eos obtegit providentia naturæ, non tam in ira, cum fera σκύζεται, id eſt, iraſcitur, quam ne tela, quæ conjiciuntur, videns timore percellatur.* In *Heſychio* redditur τὸ ὑπεράνω τῶν ὀφθαλμῶν ὀφρύδιον, ἢ τὸ μεσόφρυον, *parvulum ſupra oculos ſupercilium, aut quod inter ſupercilia medium eſt.* Et in *Cyrillo* τὸ ἐπικείμενον τῷ μετώπῳ, ἢ ἡ αἰδὼς, ἢ τὸ ὀφθαλμοῖς δέρμα τὸ ἐπάνω τῶν ὀφρύων· *Quod fronti ſuperjacet, aut verecundia, aut in oculis cutis ſuper ſupercilia.* In *Polluce* σκυνία eſt *ſuperior palpebra*, unde ἐπισκύνια *dicuntur*, τὰ περὶ τὰς ὀφρῦς γεῖσα, *ſuperciliorum ſuggrundia*, ſeu *partes prominentes.* In *Theocriti Scholiaſte* Idyll. 16. Λέγεται ἡ τῶν ὀφρύων κάθεσις ἐπισκύνιον· τοῦτο δὲ ποιεῖ ὁ λέων, ὅταν κυσὶ κυκλωθῇ, καὶ μέλλῃ πολεμεῖν αὐτοῖς· Epiſcynion *dicitur ſuperciliorum demiſſio, quod facere leo dicitur, cum, à canibus obſeſſus, in eos pugnaturus eſt.* Eandem vocem uſurpat *Ariſtophanes* in *Ranis*, ubi *Æſchylum* cum leone confert his verbis,

Φρίξας δ' αὐτοκόμου λοφιᾶς λασιαύχενα χαίταν,
Δεινὸν ἐπισκύνιον ξυνάγων, βρυχώμενος ἥσει
Ῥήματα γομφοπαγῆ· - - - -

Cervicis per ſe comatæ hirſutam jubam erigens, horrendumque epiſcynium contrahens, cum rugitu mittet verba tanquam clavis compacta. Et ibi *Scholiaſtes* pellem interpretatur, quæ eſt circa ſupercilia, voce à σκύλος deducta, Λ & Ν permutatis; Σκύλος enim, inquit, *pellis* dicitur, unde σκυλοδέψης *coriarius*, ut βυρσοδέψης. Ita etiam *Etymologus*. *Oppianus* etiam, tigridem cum leone conferens, libro tertio *Cynegeticῶn*,

- - - - τοῖον ὕπερθεν
Νεύει ἐπισκύνιον, τοῖον λαλαγεῦσιν ὀδόντες·

Tale ſupernè nutat epiſcynium, ita crepitant dentes. Et *Suidas* ex *Epigrammate*, ut videtur,

Γυμνωθέντος βίου παντὸς ἐπισκυνίου,

Nudato vitæ totius epiſcynio. *Philoſtratus* quoque utitur, cum de *Achille* dicit in *Heroum Imaginibus*, Ἐπισκύνιόν τε, καὶ θυμοειδὲς φρύαγμά ἐστι μὲν ἤδη τῷ παιδί· *Epiſcyniumque, & iracunda ferocia puero jam ineſt.* *Gloſſarium* vetus in capite *De membris*, ἐπισκύνιον cilium reddit, & Philoxenus *ſupercilium*. *Tzetzes Chil.* 10. Hiſt. 305. exponit τὸ μέρος τῶν ὀφρύων, ὅπερ ποτὲ χαλάσαντες τοῖς τόποις τῶν βλεφάρων δοκοῦμεν ἄγριοί τινες εἶναι, καὶ θηριώδεις, *partem ciliorum, quam aliquando demittentes in loca palpebrarum, videmur ruſtici quidam eſſe atque ferini.* Addit à feritate dici τῶν σκύμνων, id eſt, *catulorum leonis*, ἢ ἐκ τοῦ σκύζω, id eſt, *irrito*. Mirabere vocem à *Græcis* toties uſurpatam & tam accuratè explicatam, in *Theſauro Stephani* fuiſſe prorſus omiſſam. Et τὸ τῶν λεόντων ἐπισκύνιον à *Philoſopho*, qui *Homerum* tanta cura legerat, ſolùm deſcribi hac periphraſi, περὶ τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν ῥῖνα ὑπὸ τοῦ μετώπου, οἷον νέφος ἐπανεστηκὸς, *ſuperciliis, & naſo ſub fronte, tanquam nubes, incumbens.* Ubi tamen eleganti Metaphora *nubes* vocatur epiſcynii in ira demiſſio, quo & oculi pars obtegitur & vultus, tanquam nube obductus, fit triſtior & moroſior. Hinc de *Iſmene Sophocles* in *Antigone* verſu 533.

Νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν
Ῥέθος αἰσχύνει, - - - -

Nubes autem ſuper ſupercilia cruentam faciem deformat. Et *Euripides* in *Hippolyto*, de nutrice *Phædræ*,

Στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφος αὐξάνεται,

Triſtis ſuperciliorum nubes augetur. Et in ejuſdem *Electra Clytemneſtræ* imputatur, quod, cum res *Trojanorum* malè cederent, illam viderent συννεφοῦσαν ὄμματα, *oculos obnubilantem.* Et in *Phœniſſis* Regem *Creontem* συννεφῆ, *nubiloſum*, id eſt, *triſtem* & *moroſum* appellat Chorus. Quale illud *Ciceronis Orat.* 37. in *Piſonem*, *Frontis tuæ nubeculam pertimeſcerem.* Et *Horatii* ad *Lollium* lib. 1. Epiſt. 18. *Deme ſupercilio nubem.* Id explicavi pluribus, quia nihil eſt in irritati leonis facie terribilius, quàm illa, quam diximus, epiſcynii demiſſio. Et tum verè eſt عابس *abis*, vel عودس *ubas*, vel عبّاس *abbas*, vel عبوس *abus*. Quibus nominibus *leonem* vocant *Arabes* à tetrico & auſtero vultu.

De leonis inceſſu ita *Solomon*, *Prov.* 30.30. *Tria ſunt, imò quatuor, quæ magnificè incedunt: Leo, in beſtiis fortiſſimus, qui nullius metu retrogreditur*, &c. Et *Philoſophus Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Κατὰ σκέλος δὲ βαδίζουσιν ὅ τε λέων, καὶ αἱ κάμηλοι ἀμφότεραι, αἵ τε Βακτριαναὶ, καὶ αἱ Ἀράβιαι. τὸ δὲ κατὰ σκέλος ἐστὶν, ὅτι οὐ προβαίνει τῷ ἀριστερῷ τὸ δεξιὸν, ἀλλ' ἐπακολουθεῖ· *Pedatim incedunt leo, & cameli utrique*, Bactriani *&* Arabici. *Pedatim autem incedere eſt, cùm pes dexter ſiniſtrum non tranſgreditur, ſed ſubſequitur.* Idem in *Phyſiognomonicis* leoni tribuit βάσιν νεανικὴν *juvenilem greſſum*, id eſt, ſtrenuum, qualis eſt juvenum. Et deſcribit tanquam animal βαδίζον βραδέως, καὶ μεγάλα διαβαῖνον, καὶ διασαλεῦον ἐν τοῖς ὤμοις ὅταν πορεύηται, *tardè incedens, & magnis paſſibus, & humeros quatiens, cum ambulat.* Unde capite ſequenti, Οἱ τοῖς ὤμοις ἐπανασαλεύοντες ἐκκεκυφότες, μεγαλόφρονες· ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας· *Qui (inter gradiendum) curvati humeros quatiunt, ſunt magnanimi: refertur enim ad leones.* Nec multò aliter *Adamantius*, Ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινούμενος, καὶ ἅμα πράως κεκυφὼς, μεγαλονοίας καὶ ἀνδρείας δὴ ἥκει· οὕτω γὰρ καὶ λέων βαίνει· *Movere humeros leviter inflexum, magnanimitati & fortitudini convenit: ita enim graditur leo.* Sed, cum *Græcis* & *Romanis* propriæ voces nullæ ſint, quæ leonis inceſſum peculiariter deſignent, en tibi multas apud *Arabes*! أخبعث in *Alcamus* مشي مشية الاسد *inceſſit more leonis.* Ibidem المتدولف eſt *leo, qui lentè incedit*, id enim propriè eſt دلف. Et المقدي in leonibus eſt المباخذر id eſt, *cum faſtu incedens.* Ita etiam المياس *leo, qui inter eundum corpus in latera movet*, qui ſuperbus eſt inceſſus. Sed & الهواس *leonis* genus eſt à *greſſu dicti.* Nempe الهوس المشي الذي يجنس فيه صاحبه على الارض

Alhaus *eſt inceſſus genus, quo qui utitur, terræ firmiter innititur*. Hæc de leonum inceſſu apud *Arabum Lexicographos*, quibus *Solomonis* locus non parum illuſtratur.

Rugitus quoque leonis terribilis eſt. Hinc *Amos* 3. *v.* 8. *Leo rugiit, quis non timebit?* Leonis ſcilicet rugitus valde ſonorus eſt. Unde *Eſa.* 12. *v.* 8. de eo, qui in excubiis eſt, *Et clamavit* ut *leo*, quid videat ſignificaturus. Et *Apoc.* 10. *v.* 3. de Angelo, *Et clamavit voce magna, ut rugit leo.* Sed & dirum aliquid habet, & ominoſum, quodque comparatum videtur ad terrorem incutiendum. Proinde apud *Plutarchum* in *Craſſi* vita, *Parthi*, ad prælium ſe comparantes, ut hoſtes metu percellerent, partim æreis quibusdam crepitaculis, partim militari ululatu, βύθιόν τι, καὶ δεινὸν ὠρυγῇ θηριώδει, καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον, *profundum quiddam, & dirum rugitu ferino*, (id eſt, leonino) *& tonitrus aſperitate miſtum* exprimebant. Neque ſucceſſu res caruit. Sequitur enim, ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸν ἦχον, Romanis *eo ſtrepitu perterritis*. Nempe, ut idem addit, τῶν αἰσθητηρίων ἀκοὴ ταρακτικωτάτην ἐστὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιστα κινεῖ, καὶ μάλιστα ἐξίστησι τὴν διάνοιαν, *auditus omnium ſenſuum maximè turbat animum, ejusque affectus ocyſſimè ciet, ac potiſſimum mentem de ſtatu dejicit*. Apud *Oppianum, De Venatione* libro quarto, *Ganges*, maximus *Indiæ* fluvius, qui, viginti fluviis auctus, magno impetu per ſcopuloſa & abrupta dejicitur, non tantùm edit fragorem,

Οἷον ἐπισμαραγεῖ δρυμὸς ἄσπετον, ἠδὲ χαράδραι
Βρυχηθμοῖς ὀλοοῖσιν, ἐπιβρέμεται δ' ὅλος αἰθήρ·

Quàm reſonat ſylva vehementer, & valles leonis *rugitibus pernicioſis, reboat verò totus æther*. Sed in rugitu leonis hoc maximè terribile eſt, quod hac quaſi clarigatione, aut hoc claſſico, ſi mavis, bellum indicit. Et poſt rugitum ſtatim ſequitur ſtrages, & dilaceratio. Neque enim acri illo, & contento rugitu rugire ſolet, niſi cum videt prædam, in quam protinus irruat. Unde *Amos* 3. *v.* 4. *An rugiet leo in ſylva, cum præda non eſt ei? An edet leunculus vocem ſuam è cubili ſuo, niſi ſit quod capiat?* Et *David* Pſal. 104. v. 21. *Leunculi rugientes ad prædam.* Et *Eſaias* capitis quinti verſu vigeſimo nono, *Rugitus ei ut leænæ, & rugiet ut leunculi, & fremet, & capiet, & ſalvam prædam auferet, nec erit qui eripiat.* Et capitis trigeſimi primi verſu quarto. *Ut rugit leo, & leunculus ad prædam ſuam.* Et *Jerem.* 2. *v.* 15. *In eum rugient leunculi. Ediderunt vocem ſuam, & poſuerunt terram ejus deſolationi.* Et *Ezech.* 22. *v.* 25. *Ut leo, qui rugiens rapit prædam.* Et capitis decimi noni verſu ſeptimo, *Deſolata eſt terra, & plenitudo ejus voce rugitus illius*. Antecedens pro Conſequente. Nam præciſè loquendo per rugitum ſuum leo terram non deſolat, ſed per ea, quæ rugitum conſequuntur. Nempe cùm rugitu edito in homines & greges inſilit, eosque immanem in modum contritos, & diſcerptos vorat. Sumptâ tamen occaſione ex hujusmodi Scripturæ locis, nonnulli Veterum leonis rugitui vim tribuunt, prope dixerim magicam, qua animalia ſic detineat, ut eo ſemel audito obtorpeſcant, & fugere haudquaquam poſſint. *Gloſſa* vetus in *Amos* 3. *v.* 4. ex *Remigio Altiſſiodorenſi*: *Leo, cùm famem patitur, ſi videt prædam, dat rugitum, quo audito feræ ſtant fixo gradu ſtupefactæ.* Et de eodem *Baſilius* in *Hexaëmeron Homilia* nona, Οἷς καὶ τηλικοῦτο τῆς φωνῆς τὰ ὄργανα ἡ φύσις ἐνέθηκεν, ὥστε πολλὰ τῶν ζώων ὑπερβάλλοντα τῇ ταχύτητι μόνῳ πολλάκις ἁλίσκεσθαι τῷ βρυχήματι· *Cui natura talia præſtitit vocis organa, ut animantium complura, quæ ipſum celeritate ſuperant, ſolo ſæpe rugitu vocis capiantur.* Quod *Ambroſius* ſic imitatur in *Hexaëmeron* libri ſexti capite tertio, *Cujus vocis tantus naturaliter ineſt terror, ut multa animantium, quæ per celeritatem poſſent impetum ejus evadere, rugientis ejus ſonitu, velut quadam vi attonita, atque icta deficiant.* *Græcis rugire* eſt βρυχᾶσθαι, & *rugitus* βρύχημα. quas voces ſæpe adhibuit *Aquila* pro *Hebræis* שאג, & שאגה, ut apparet ex fragmentis, quæ ſuperſunt, *Pſal.* 22. *v.* 2. & 32. *v.* 3. & 38. *v.* 9. *Eſa.* 5. *v.* 29. &c. Sed *Seniores* utuntur libentius vocibus ὠρύειν, vel ὠρύεσθαι, & ὠρύωμα, ac ſi ſint Synonymæ prioribus, quas diximus. Sic *Jud.* 14. *v.* 5. Σκύμνος λέοντος ὠρυόμενος. *Pſal.* 22. *v.* 22. al. 21. *v.* 23. Ὡς λέων ἁρπάζων, καὶ ὠρυόμενος. *Pſal.* 104. al. 103. *v.* 22. Σκύμνοι ὠρυόμενοι. *Jer.* 2. *v.* 15. Ἐπ' αὐτὸν ὠρύοντο λέοντες· *Ezech.* 19. *v.* 7. de leone, Ἀπὸ φωνῆς ὠρυώματος αὐτοῦ. *Ezech.* 22. *v.* 25. & *Soph.* 3. *v.* 4. Ὡς λέοντες ὠρυόμενοι. *Zachar.* 11. *v.* 3. Φωνὴ ὠρυομένων λεόντων. Unde *Petrus Apoſtolus* 1 Pet. 5. v. 8. Ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ. Proinde *Eſa.* 5. *v.* 29. pro ὠργιῶσιν ὡς λέοντες, legendum eſt ὠρύωσιν. Nam *orgia* nihil ad leonem. Et *Hebræa* habent, שאגה לו כלביא, *rugitus illi tanquam leænæ*. Sunt, quibus hæ locutiones minus *Græcæ* videntur, quia in *Polluce* (lib. 5. cap. 13.) luporum, vulpium, & thoum eſt, ὠρύεσθαι, ut leonum, urſorum, & pantherarum βρυχᾶσθαι. Et verò ὠρύεσθαι de canibus plerumque dicitur, & minoribus feris. Sic *Lucianus* meminit τῶν κυνῶν ὠρυομένων. In *Oppiani* lib. 4. *De Venatione* canis

- - - - - περιστερχὴς ὀδύνῃσιν
Ὠρυθμοῖς ὑλάει. - - - -

In *Bione Adonidem*

- - - - - - φίλοι κύνες ὠρύσαντο.

Et de *Daphnide* dicit *Theocritus*,

Τῆνον μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο.

In *Nonni Dionyſiacis*, libro ſecundo, inclamante *Typhœo*,

Ὠρυγὴ κελάδησε λύκων, βρύχημα λεόντων.

In *Theophraſti* libro *De ſignis tempeſtatis*, Λύκος ὠρυόμενος χειμῶνα σημαίνει· ut in *Arato*,

Καὶ λύκος ὁππότε μακρὰ μονόλυκος ὠρύηται.

Tamen etiam leonibus τὸν ὠρυθμὸν tribui videas, & τὸ ὠρύεσθαι. Nam apud *Theocritum* de leone *Nemeæo* dicit *Hercules*,

Ἦματος ἦν τὸ μεσηγὺ, καὶ οὐδ' ὅπῃ ἴχνια τοῖο
Φρασθῆναι δυνάμην, οὐδ' ὠρυθμοῖο πυθέσθαι·

Jam diei medium erat, neque usquam illius veſtigia poteram animadvertere, neque rugitum audire. Et *Apollonius Argonauticῶν* lib. 4. verſu 1338.

- - - λέων ὡς, ὅς ῥά τ' ἀν ὕλην
Σύννομον ἣν μεθέπων ὠρύεται. - -

Ut leo, qui per ſylvam compaſcuam ſuam ſequens rugit. Ubi *Scholiaſtes*, Ὠρύεται, ἀντὶ τοῦ βοᾷ, ἔστι γὰρ τῶν λεόντων φωνῆς. *Heſychius* itidem, Ὠρυομένων, κραζόντων· κυρίως δ' ἐπὶ λιμῷ κλαιόντων λύκων, ἢ λεόντων, ἢ κυνῶν. Et *Philoxeni Gloſſa*, Ὠρύομαι, *rugio*. Hæc de *Græcis*. At *Hebræi* quatuor vocibus hoc ipſum efferunt, quarum prima שאג in *Prophetis* pro *rugitu leonis* occurrit quindecim locis. Inſuper Deo tribuitur, qui, rugientis leonis inſtar, voce ſua graviter intonat, ut *Job.* 37. *v.* 4. *Jer.* 25. *v.* 30. *Joel.* 3. *v.* 16. *Amos* 1. *v.* 2. Et hominibus, ſive minentur, ut *Pſal.* 74. *v.* 4. ſive graviter ingemiſcant, ut *Pſal.* 22. *v.* 2. & 32. *v.* 3. & 38. *v.* 9. Quin pro lacrymis ſumitur, quæ gemitum comitantur, in his *Job.* 3. *v.* 24. *Stillant, ut aquæ rugitus mei.* Sed & *Græcè* ὠρυθμὸν *ruigtum* pro *ejulatu*, & *planctu* adhibet *Quintus* Calaber. Et in *Nicandri Alexipharmacis* verſu ducenteſimo vigeſimo primo, qui toxicum bibit βρυχανάαται ὠρυδὸν *rugit cum fremitu*, aut *cum rugitu*, id eſt, *graviter ejulat*.

II. Verbo שאג *ſaag* Synonymum נהם *naham* ſacri Scriptores nonniſi de leunculis uſurpant. Sic *Prov.* 19. *v.* 12. & 20. *v.* 2. נהם ככפיר, *rugiit*, vel *fremuit, ut leunculus*. Et *Eſa.* 5. *v.* 29. וישאג ככפירים וינהם, *Et rugiet ut leunculi, & fremet.* *Chaldæi* tamen, & *Arabes* cuivis leoni tribuunt. Proinde *leo Arabicè* dicitur نهام. Propriè נהם eſt *fremere*, ut המה. Itaque quomodo המה *fremere* de mari paſſim occur-

occurrit (ut *Pſal.* 46. *v.* 4. *Eſa.* 17. *v.* 12. & 50. 42. & 51. *v.* 55. *Jerem.* 5. *v.* 22. & 6. *v.* 23. & 31. *v.* 35. & 51. *v.* 55.) ita legas *Eſa.* 5. *v.* 30. וינהם, *Et fremet ſuper illum in ea die* כנהמת ים, *juxta fremitum maris*, id eſt, *prout mare fremit.* Unde in leonem rectè transfertur. Nam & de leone *Poëta* dixit *Æneidos* libro nono, & duodecimo,

- - - - - - - *fremit ore cruento.*

Et *Lucanus* lib. 1.

- - *vaſto & grave murmur hiatu*
Infremuit. - - - - - -

Et *Seneca* in *Oedipo*,

- - *ceſſat irati fremitus leonis.*

Et *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Ubi ſævit in viros, priusquam in fœminas, fremit.* Et *Licentius Hipponenſis* de *Proteo*;

Spumat aper, fluit unda, fremit leo, ſibilat anguis.

Græcis quoque *leonum* Epitheta ſunt ἐριβρεμέτης, & ἐρίβρομος, ut *Oppiani Cynegeticῶν* lib. 4.

- - - - - ἐρίβρομος ἠΰκομος λῖς,
Graviter fremens bene-jubatus leo.

III. Magis inſolens videbitur, quòd *Jeremias* leonum catulos rudere ſcribit capitis quinquageſimi primi verſu 38. *Ut leunculi*, inquit, *rugiunt, rudunt ut catuli leonum.* Id enim propriè נערו. Itaque ad hunc locum *R. Selomo*, & *Kimchius* obſervant *aſinum rudentem Hebraicè* dici חמור נוער. Sed eadem Catachreſi dixit *Poëta* ſummus lib. 7. *Æneidos*,

- - - - - - - *iræque leonum*
Vinc'la recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum.

Ubi *Servius*, *Ruditus propriè clamor eſt aſinorum, ut grunnitus porcorum, ranarum autem coax.* *Johannes* etiam *Apoc.* 10. *v.* 3. Ὥσπερ λέων μυκᾶται, *ut leo mugit:* cum *mugire* ſit boum. Sed rationem καταχρήσεως ita docet *Plutarchus* in libro *De terreſtribus & aquaticis animalibus*, Κᾂν λάβωσιν ὁτιοῦν, ἀνακαλοῦνται μόσχου μυκήματι τὸ βρύχημα ποιοῦντες ὅμοιον· *Si quid capiant*, (patres leones) *advocant* (catulos ſuos) *rugitum vituli mugitui ſimilem edentes.* Hinc *Theocritus* in *Bacchis* de *Agave Penthei* matri,

Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα,
Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνης·

Mater quidem mugiit capite filii ſublato tanto mugitu, quantus eſt fœtæ leanæ mugitus. Et *Seneca* in *Hercule Oetæo*,

At ille, ut ingens, nemore ſub Naſamonio,
Æger reclivi pectore admugit leo.

Oppianus quoque mugitum videtur cum rugitu confundere, cum dicit, ubi ſupra,

Μυκᾶται βρύχημα πελώριον, - - -

Gravi rugitu mugit. Et in *Ajace Sophocles* verſu 323.

Ὑπεστέναζε ταῦρος ὣς μυκώμενος,

Gemebat ut taurus mugiens, pro μυκώμενος quædam editiones habent βρυχώμενος *rugiens*, pro *mugiens.*

IV. Quid quod הגה Verbum, quod *meditari* & *muſſitare* ſignificat, de leone ſic uſurpatur? *Eſ.* 31. *v.* 4. כאשר יהגה האריה והכפיר על טרפו ad verbum, *Ut muſſitabit leo, & leunculus ſuper prædam ſuam:* nempe analogica ratione. Neque enim intelligitur plenus leonis rugitus, ſed demiſſior ſonus, qualem edit leo prædæ ſuæ jam compos. Qui à pleno rugitu non minus differt, quàm à latratu gannitus, aut à pleno ſermone muſſitatio. *Græcè* dixeris ὑποβρύχημα. *Ovidius murmur* appellat, cum de *Hippomene* & *Atalanta* in leones mutatis dicit,

Iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt.

Atque id propriè eſt הגה. Hinc *Eſa.* 8. 10. *Conſulite* Pythonicos, *& ariolos*, המצפצפים והמהגים *qui ſuſurrant, & qui muſſitant.* Agitur de engaſtrimuthis, & vatibus necromanticis, qui mortuorum umbras evocant, ut docent ſequentia. Hi porro exili ſolent & ſubmiſſa voce loqui. Hinc *Nonnus* libri quarti *Dionyſiacῶν* verſu 272.

Καὶ κρυφίῃ μάγον ὕμνον ἀνέκλαγε θυάδι φωνῇ
Λεπτὸν ἔχων ὀλόλυγμα· - - - - -

Et magicum hymnum reſonavit occulta voce ſacra exile murmur edens. Qualem etiam dæmonibus vocem tribuunt hujus artis ἐπόπται. *Pſellus* de dæmonibus Ἐξεπίτηδες τὸ γένος τοῦτο τὸν ἀμυδρὸν ἦχον ἐπιτηδεύονται, ἵνα διὰ τὴν ἀσάφειαν τῆς φωνῆς τὸν τῶν ψευδῶν ἀποδιδράσκωσιν ἔλεγχον. *Data opera hoc genus exili ſono loqui ſtudet, ut per vocis obſcuritatem mendacii reprehenſionem effugiant.* Inde in *Alcamus* التهويد تجاوب الجن الزجيع بالصوت في ليل Atthahuido, *reſponſa dæmonum, & vocis lenis percuſſio*; qualis ſcilicet putatur eſſe dæmonum. Item, العزيف صوت الجن وهو جرس يسمع بالفاوز بالليل Alazipho, *vox dæmonum, id eſt, levis ſonus, qui noctu auditur in deſertis.* Unde nomen habet mons العزاف *Alazipho* in *Dakna* milliaribus duodecim à *Medina* diſſitus, in quo hujuſmodi ſibili creduntur ſæpe audiri. Sic apud *Petrum Crinitum* (lib. 6. cap. 11. *De honeſta Diſciplina*) profitetur *Hermolaus Barbarus vocem ſe dæmonis pertenuem & pene ſubſibilantem audîſſe, quâ ille de* Ariſtotelis *fortè* Entelechia *interrogatus, ſibi ipſi &* Georgio Placentino *reſponſitavit.* Quod nominatim aſſerit *Procopius* in *Eſaiam* de iis dæmonibus, qui animarum vicem præſtant, cum evocantur arte Necromantica. Λεπτὰ λέγοντες, inquit, καθάπερ ἐπὶ νεκρομαντείας οἱ δαίμονες ψυχὰς τὰς καλουμένας ὑποκρινόμενοι· *Exiliter loquentes ut dæmones, qui ſimulant ſe eſſe animas, quæ per Necromantiam evocantur.* Itaque etiam *Poëtæ* mortuorum umbris tenuem hanc loquelam aſſignant. Ita, cùm *Æneam* viderunt in Inferis lib. 6. *Æneidos*,

- - - - - - - *pars tollere vocem*
Exiguam, inceptus clamor fruſtratur hiantes.

Et *Horatius* lib. 1. *Satyra* 8. poſtquam multis deſcripſit, quibus artibus uſæ ſint *Canidia*, & *Sagana*, veneficæ, ut elicerent animas reſponſa daturas.

Singula quid memorem, quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Sagana *reſonarent triſte & acutum?*

Et *Lucanus* lib. 6.

Auribus in certum feralis ſtrideat umbra.

Stridere Græcè eſt τρίζειν, qua voce *Homerus* uſus eſt in argumento ſimili, nempe in *Odyſſea*, libri ultimi ferè initio, ubi procorum animas, quas in Inferos deducebat *Mercurius*, ſtriduiſſe refert more veſpertilionum, quæ in intimo magni antri ſinu ſtridentes volant:

- - - - - ταὶ δὲ τρίζουσαι ἕποντο,
Ὡς δ' ὅτε νυκτερίδες μυχῷ ἄντρου θεσπεσίοιο
Τρίζουσαι ποτέονται· - - - - -

Nempe, ut ait *Euſtathius*, μυθικῶς ταῖς ψυχαῖς ἐπελέχθη τριγμὸς, οἷα λόγου μὲν ἐνάρθρου ἐστερημέναις, *fabuloſè animabus tribuitur ſtridor, quia ſermone articulato carent.* Sed hæc obiter ad locum *Eſaiæ.*

Præter leonis faciem, & greſſum, & rugitum, etiam os eſt terribile, de quo Scriptura paſſim. Ita *Pſal.* 22. *v.* 22. *Libera me ex ore leonis.* Dan. 6. v. 22. *Dominus meus miſit Angelum ſuum, & clauſit os leonum, ne me perderent.* 2 Timoth. 4. v. 17. *Ereptus fui ex ore leonis.* Hebr. 11. v. 33. *Occluſerunt ora leonum.* Apoc. 13. v. 2. *Et os ejus ut os leonis.* Mirum fuiſſe, qui negarent *os feræ* Latine dici, quos *Nonius Marcellus* ita refellit; *Os hominum tantum dici putant, cum auctoritate Veterum, & pecudum, & ferarum dici poſſit*, &c. Virgilius *de leone*, Æneid. *lib.* 7.

"Im-

Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Addi poterat quod idem etiam de leone dicit libro undecimo,

- - - - - - lavit improba teter
Ora cruor. - - - - - -

Et ex *Statio* lib. 2. *Thebaidos*,

- - - - - - - excuſſaque leonum
Ore dapes. - - - - - - -

Os porro leonis vaſtum & immane eſt. *Ariſtoteles* in *Phyſiognomonicis*, Ἔστι γὰρ ἔχων στόμα εὐμέγεθες. *Virgilius* libro decimo,

Gaudet hians immane. - - - - -

Lucanus lib. 1.

- - vaſto & grave murmur hiatu
Infremuit. - - - - - - -

Sed os quam vaſtum habeat leo nihil tam docet, quam quod aſſerit *Phile* cap. 31.

Ῥοφεῖ δὲ νεβρὸν εὐχερῶς ὅλον βρύχων,

Frendens autem totum facilè abſorbet hinnulum. Proinde leonis os *Oppianus* libro 4. *Cynegeticῶn* appellat φόνιον χάος *lethiferum chaos*, ſeu *hiatum*. Et *Phile* κατάφρακτον στόμα, propter ſeptum dentium, quorum quanta ſit firmitas & durities, vel hinc collige. Στερεὰ δὲ μάλιστα ὁ λέων πάντων ἔχει τὰ ὀστέα. οὕτω γὰρ ἐστι σκληρά, ὥστε συντριβομένων, ὥσπερ ἐκ λίθων, ἐκλάμπειν πῦρ. *Oſſa habet leo omnium firmiſſima: nam ita dura ſunt, ut ex iis colliſis ignis, tanquam ex ſilice, eliciatur.* Proinde medullam nullam habet, aut ferè nullam. Hoc utut rideat *Epicurus* in Epiſtola, quam citat *Athenæus* lib. 8. cap. 12. tamen ut rem compertiſſimam repetit *Philoſophus* ejuſdem libri cap. 20. & *De partibus* lib. 2. cap. 6. & 9. *Ælianus* quoque *Hiſtor.* lib. 4. cap. 34. Εἰ δέ τις τὰ ὀστᾶ τοῦ λέοντος διακόπτοι, πῦρ ἐξ αὐτῶν ἐξάλλεται· μυελοὺς δὲ οὐκ ἔχει· οὐδὲ γάρ ἐστι κοῖλα αὐλῶν δίκην. *Si quis oſſa leonis collidat, ignis ex ipſis elicitur. Medullis autem carent: neque enim fiſtularum modo cava ſunt.* Et *Phile*,

Καὶ κοῖλον ὀστοῦν οὐκ ἔχει τὸ θηρίον,

Et os cavum hæc fera non habet. Porro in quovis animali dentes oſſa reliqua duritie, firmitate, & ſoliditate longè ſuperant, molares præcipuè. Ideo in Sacris Libris res maximè noxiæ cum leonum dentibus & molaribus conferuntur. Et de locuſtis dicitur *Joel.* 1. *v.* 6. *Gens aſcendit contra terram meam valida & innumerabilis. Dentes ejus ut dentes leonis, & ei ſunt leænæ molares.* Quod in myſticas locuſtas *Johannes* ita transtulit *Apoc.* 9. *v.* 8. *Dentes earum erant ut leonum dentes.* Et *Sirachides* εἰς τὴν ἁμαρτίαν *in peccatum*, de quo ſcribit *Eccleſ.* 21. *v.* 3. *Dentes leonis dentes ejus ſunt, perimentes animas hominum.* Et, cùm tyrannorum potentiam retundit Deus, *molares leonum avellere*, aut *confringere* dicitur. Ita *Job.* 4. *v.* 8. *Quemadmodum vidi, quod arantes iniquitatem metunt illam. Flatu Dei pereunt, & ſpiritu furoris ejus deficiunt. Rugitus leonis, & vox leonis nigri, & dentes leunculorum excutiuntur.* Et *Pſal.* 58. *verſ.* 7. *O Deus, deſtrue dentes eorum in ore ipſorum. Molares leunculorum avelle, Domine.* Quapropter leones dentibus maximè valere hæc *Anacreontis* inſinuant *Oda ſecunda*,

Φύσις κέρατα ταύροις,
Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις,
Ποδωκίην λαγώοις,
Λέουσι χάσμ' ὀδόντων.

Natura cornua tauris, ungulas dedit equis, celeritatem leporibus, leonibus hiatum dentium. Itaque cum *Syro* ſermone fera quævis vocetur ܚܝܘܬܐ ܕܫܢܐ *animal dentis*, *Apocal.* 6. *v.* 8. & 11. *v.* 7. & 13. *v.* 1. &c. hoc nomine credibile eſt leonem potiſſimùm intelligi, cujus dente tam *Syria*, quàm vicinæ regiones maximè infeſtantur. Et cum *Alcibiadi* dixiſſet colluctator ab ipſo morſus, Δάκνεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες. Οὐκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες. *Mordes, ô Alcibiades, more mulierum: Minimè verò, inquit, ſed more leonum.* Ita *Plutarchus*.

Quintò in leone timenda eſt manus, de qua *David* 1 Sam. 17. v. 37. *Dominus, qui eripuit me è manu leonis, & è manu urſi, idem eripiet me è manu* Philiſtæi *iſtius*. Et *Darius* in edicto ſuo *Dan.* 6. *v.* 27. *Liberavit* Danielem *à manu leonum.* Neque ulla eſt κατάχρησις in hoc loquendi genere, ut viri docti ſibi fingunt. Nam pedes leonis anteriores, quibus potiſſimum diſcerpit, dum poſterioribus nititur, verè & propriè dicuntur *manus*. Et ſic *Arabes* conſtanter vocant. *Alcamus* قمط الاسد جمع بين يديه ورجليه *Leo* kamata, *id eſt, collegit inter manus ſuas & pedes ſuos.* Ex uſu *Romanæ* linguæ dixeris *inter anteriores & poſteriores pedes.* Sed & à *Græcis manus* vocatur leonis pes anterior. Cujus locutionis ecce illuſtre exemplum in *Oppiani* libro tertio *Cynegeticῶn*, quodque non tam propter verba, quam propter rem ipſam hic profero,

Ἔκλυον αὖ κἀκεῖνο λεοντοκόμων αἰζηῶν,
Δεξιτερὴν ὑπὸ χεῖρα φέρειν αἴθωνα λέοντα
Νάρκα θολήν, τῇ πάντα λύειν ἀπὸ γούνατα θηρῶν.

Hoc porro etiam audivi de manſuetariis leonum juvenibus, fulvum leonem ſub dextra manu geſtare promptam torpedinem, qua omnia ſolvat ferarum genua. Quod nihilo videtur verius, quàm quod alii ſupra aſſeruerunt, reliqua animalia leonis rugitu ſtupefieri. Tamen hæc non alia de cauſa conficta ſunt, quàm propter leonis robur immenſum, quo reliquas feras tam facilè obruit, quam ſi vis ναρκωτικὴ illarum artus ſtupefaceret. Pro νάρκα θολὴν *Brodæus* legi voluit σάρκα θολήν, quia νάρξ, unde Accuſativus νάρκα, alibi nuſquam legitur. *Torpedo* enim νάρξ non dicitur, ſed νάρκα, vel νάρκη. Proinde *Ritterſhuſii* editio, atque aliæ recentiores, contra veterum fidem, habent σάρκα, non νάρκα. Sed præferenda videtur lectio vetus, quia ſenſus ita poſtulat. Νάρκα θολήν, id eſt, *torpedinem*, quæ ſtatim obſtupefacit. At per σάρκα θολὴν quid intelligi poſſit nullus video. Itaque per Metaplaſmum, cujus exempla non deſunt, νάρκα, pro νάρκαν, aut νάρκην, *Poëta* ſcripſit. De hyæna Veteres aliquid ſimile ſcripſerunt. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 14. Ἡ ὕαινα, ὡς Ἀριστοτέλης λέγει, ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ἔχει δύναμιν ὑπνοποιόν, καὶ ἐνεργάζεται κάρον μόνον προσθιγοῦσα. *Hyæna, ut tradit* Ariſtoteles (nempe in *Mirabilibus*, ubi locus de hyænis hodie mutilus eſt) *in læva manu vim habet ſoporiferam, & ſolo tactu vim conciliat.* *Phile* capite quadrageſimo tertio.

Καὶ τὴν ἑαυτῆς ἐντυχοῦσα δεξιὰν,
Καθῆκεν εἰς τὴν ῥῖνα τοῦ κοιμωμένου,
Κάρου γὰρ εἶναί φασιν αὐτὴν ἐργάτιν·

Et ſuam dexteram parans mittit in dormientis naſum, eam enim ajunt vim habere ſoporiferam. Vides tam hyænæ, quam leoni manum tribui, eique manui vim ſoporiferam. Et *Ariſtoteles* quidem ſiniſtram manum dixerat, ſed *Phile* dextram. Ita ut, mutato nomine, de hyæna idem, quod de leone narretur. In manu leonis *digiti* imprimis ſunt terribiles. *Ungues* ita nominat *Philoſophus*, cùm de leone dicit libri quarti *De partibus* capite decimo, Πεντεδάκτυλος ἔχει τοὺς προσθίους πόδας, τοὺς δὲ ὄπισθεν τετραδακτύλους. *Priores pedes quinis digitis diſtinctos habet, poſteriores quaternis.* Cujuſmodi digitos idem lupis tribuit, & canibus, & pantheris. Sed illorum ungues parvi ſunt præ leonum unguibus. Proinde eſt inter leonum imperii notas, quas in *Jambis* collegit *Phile*,

- - - - - - - ποδῶν μέγας ὄνυξ,

pedum magnus unguis. In quo tam notabilis eſt magnitudo, ut inde natum ſit Adagium, Leonem ex ungue dignoſci. Idem quoque eſt acutiſſimus. *Herodotus*

rodotus lib. 3. c. 108. de leone, Ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, *Cum ex omnibus feris ungues habeat longè acutiſſimos.* Quin quaſi ſcirent leones quantum unguibus valeant, eos ſumma cura cuſtodiunt. Atque, ut ex *Plinio Solinus* refert, *Gradientes mucrones unguium vaginis corporum claudunt, ne acumina attritu retundantur.* Leonis ungues *Arabicè* مخالب *machalibo*, & pulpæ, ſeu digiti, quibus adhærent, براثن *barathſino* dicuntur, & عكازيل *achazilo.* De leonum dente, & ungue multa habet *Oppianus Cynegeticῶn* lib. 4. in quibus hæc notanda,

Αὐτὰρ ὁ γ᾽ ἐν τ᾽ ὀνύχεσσι γένυσσί τε λευγαλέῃσιν
Ἄσχετος, ὃν κεν ἕλῃσιν ἐπαμβώσων κεραΐζει·

At ipſe quidem unguibus maxilliſque pernicioſis indomitus, quemcunque corripuerit, eum concutiens trucidat. Proinde in leonum venatione *Æthiopes* habere dicit clypeos è bubulis pellibus,

Ἄλκαρ ἔμμεν τ᾽ ὀνύχων βλοσυρῶν, γενύων τε δαφοινῶν,

Ut ſint tutamen adverſus robuſtos ungues, & cruentas maxillas. Ac leonem impunè laceſſere, iis clypeis fretos,

Τοὺς οὔ τε κρατεροὶ γενύων τάμνουσιν ὀδόντες,
Οὔτε σιδηρείων ὀνύχων πείρουσιν ἀκωκαί.

Quos neque validi maxillarum ſecant dentes, neque unguium ferreorum perforant cuſpides. Et de utroque ſic *Horatius* lib. 2. *Oda* 19. ad *Bacchum*,

Rhœcum retorſiſti leonis
Unguibus horribilique mala.

Rhœcum enim *Gigantem Bacchus* leonis ſpecie dentibus & unguibus viciſſe fertur. Hinc *exarmare leonem* eſt illi dentes & ungues avellere apud *Lampridium* in *Heliogabalo.* Et apud *Diodorum* (*a*) libro decimo nono *Eumenes* fabellam refert de leone, qui cum virginem, cujus amore tenebatur, in conjugem petiiſſet, eam conceſſit pater, modo leo dentes & ungues eximeret. Quo facto, τὸν πατέρα θεωρήσαντα πάντα, δι᾽ ὧν ἦν φοβερὸς, ἀποβεβληκότα, τύπτοντα τῷ ξύλῳ ῥᾳδίως ἀποκτεῖναι, *patrem, cum leonem illa omnia depoſuiſſe videret, quibus erat formidabilis, illum baculis conciſum facilè interfeciſſe.*

(*a*) Pag. 684.

Leones in ſolitudine plerumque degunt, in ſylvis puta, & montibus, ab humano commercio remotiſſimis. De leonibus ſylvicolis ecce aliquot Scripturæ loca! *Pſal.* 104. *v.* 20. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, quâ erepunt omnes beſtiæ ſylvæ. Leunculi rugientes ad prædam*, &c. Jer. 5. v. 6. *Percutiet eos leo è ſylva*, &c. Jer. 12. v. 8. *Eſt mihi hæreditas mea* ut *leo in ſylva*, &c. Amos 3. v. 4. *An rugiet leo in ſylva?* &c. Mich. 5. v. 8. *Erunt reliquiæ* Jacobi *in gentibus inter populos multos velut leo inter beſtias ſylvæ.* Sic è *Poëtis Theocritus* Idyll. 1.

Τῆνον χὼ ᾽κ δρυμοῖο λέων ἀνέκλαυσε θανόντα,

Etiam morientem illum leo ex ſylva flevit. Ovidius de *Hippomene* & *Atalanta* jam leonibus,

Pro thalamis celebrant ſylvas. - - -

Seneca in *Thyeſte*,

Sylva jubatus qualis Armeniâ *leo.*

Ecce itidem Scripturæ loca de monticolis leonibus! *Deut.* 33. 22. Dan *eſt catulus leonis, inſiliet ex* monte *Baſan.* Cant. 4. v. 8. *Mecum è* Libano *veni, ô ſponſa, contemplare ex* Amani *vertice, ex vertice* Scenir, *&* Hermon, *è luſtris leonum, è montibus pardorum.* Ezech. 19. v. 9. de leone myſtico, id eſt, de Rege *Judæ*, quem *Babylonii* captivum abduxerant, *Non audietur amplius rugitus ejus ſuper montes* Iſraëlis. Jerem. 49. v. 19. & 50. v. 44. *Ut leo aſcendit ex* Jordanis *faſtigio in loca aſpera.* Gen. 49. v. 9. *Catulus leonis eſt* Juda. *A præda, fili mi, aſcendiſti.* A leonibus ſumptum, qui, poſtquam in planis prædati ſunt, ſaturi ad montes redeunt. Unde *Xenophon, De Venat.* Τὰ δὲ αὐτὰ καταβαίνοντα εἰς τὸ πεδίον τῆς νυκτὸς, ἀποκλειόμενα μετ᾽ ἵππων καὶ ὅπλων, ἁλίσκεται εἰς κίνδυνον καθιστάντα τοὺς αἱροῦντας. *Quæ feræ noctu in plana deſcendunt, equis & armis* à reditu *interclusæ, non ſine venatorum diſcrimine capiuntur.* Ibidem leones, pardi, lynces, pantheræ, & urſi degere dicuntur in montibus, puta in *Pangæo*, & *Citto* ſupra *Macedoniam*, & *Olympo Mœſiæ*, & *Pindo Macedoniæ*, & *Niſa* ſupra *Syriam.* Hinc *Homerus Iliad.* μ'.

Ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, - - -

Ut leo in montibus nutritus. Theocritus *Idyll.* 13.

- - - τις ἐν ὤρεσιν ὠμοφάγος λίς,

Aliquis in montibus crudivorus leo. Dionyſius libr. 3. *Baſſaric.* apud *Stephanum* in Κάσπειρος,

Ὅσσον γάρ τ᾽ ἐν ὄρεσσιν ἀριστεύουσι λέοντες,

Quantum enim in montibus virtute præſtant leones. Oppianus lib. 3. *Cynegeticῶn*

- - - - - Ὀρέστιον οἷα λέαιναν,

Ut montanam leænam. Actæon apud *Nonnum*, cum à canibus laceraretur *Dionyſiacῶn* lib. 5.

Αἴθε λέων με δάμασσεν ὀρειδρόμος - -

Utinam me domâſſet leo in montibus currens. Catullus de *Rufa*,

Num te leæna montibus Libyſtinis.

Virgilius,

Optat aprum, aut fulvum deſcendere monte leonem.

Proinde *Pollux*, τῶν δὲ θηρίων τὰ μὲν ὄρεια ἐπὶ πλεῖστον εἰσιν ὡς οἱ λέοντες· *Ferarum quædam ſunt plerumque montanæ, ut leones.* Et *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Avibus*, Κυβέλην φασὶ τὴν Ῥέαν παρὰ τὰ Κύβελα ὄρη· ὀρεία γὰρ ἡ Θεὸς, διὸ καὶ ἐποχεῖται λεόντων ζεύγει. *Cybelem Rheam vocant à* Cybelis *montibus: montana enim eſt Dea, ac proinde bigâ leonum vehitur.*

Tamen ad urbes & loca culta leones interdum accedunt, & feræ aliæ. *Jerem.* 5. *v.* 6. *Percutiet eos leo è ſylva; lupus veſpertinus vaſtabit eos; pardus vigilabit ad civitates eorum: quiſquis egredietur ex iis diſcerpetur.* Ita *Samaritanos* leones interimebant 2 *Reg.* 17. 25. 26. Et præ metu leonis piger non audet è domo egredi. *Leo*, inquit, *eſt foris, in mediis plateis occidar*, Prov. 22. v. 13. Et rurſus, *Prov.* 26. *v.* 13. *Leo niger eſt in via, leo eſt in plateis.* Porro leones è deſertis locis ad cultiora veniunt, ſive vis quædam θεήλατος ad impiorum ultionem eos impellat, ut ſuo loco dicetur, ſive naturâ propriâ eò ferantur. Ita enim *Philoſophus Hiſt.* libri noni capite quadrageſimo quarto, Πρὸς δὲ τὰς πόλεις ἔρχονται μάλιστα, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀδικοῦσιν, ὅταν γίνωνται πρεσβῦται, διά τε τὸ γῆρας ἀδυνατοι θηρεύειν ὄντες, καὶ διὰ τὸ πεπονηκέναι τοὺς ὀδόντας· *Ad urbes veniunt, & hominibus infeſti ſunt, maxime cum ſenuerunt, & propter ſenium & dentium imbecillitatem venari nequeunt.* Et apud *Plinium* lib. 8. cap. 16. *Polybius, Æmyliani comes, in ſenecta hominem appeti ab iis refert, quoniam ad perſequendas feras vires non ſuperant. Tunc obſident* Africæ *urbes*, &c. *Origenes Catenâ* in *Jeremiam*, Ὁ δὲ λέων, ὡς ἱστορεῖται, γηράσας περὶ τὰς πόλεις νέμεται, θηρεύειν θέλων ἀνθρώπους· *Leo, cum ſenuit, ut refertur, circa urbes degit, ut venetur homines. Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Γηράσας δὲ, καὶ εἰς ἄγραν βαδίζειν ἀπονῶν, ἐφεδρεύει ταῖς πόλεσιν, θηρεύειν εἰς βίωσιν τοὺς ἀνθρώπους γλιχόμενος· *Cum ſenuit, & ad venandum eſt impar, urbibus inſidiatur, hominibus inhians; ut inde vitam ſuſtentet.* Alii non ad urbes, ſed ad paſtorum caſas tum leonem accedere ſcribunt. *Ælianus* lib. 4. cap. 34. Τοῦ γήρως δὲ ὑπερχόμενος, καὶ ὑπὸ τὰ αὔλια ἔρχεται, ἐς ἐπὶ τὰς καλύβας, καὶ ἐπὶ τὰς οἰκήσεις τὰς τῶν νομέων τὰς ὑπάντρους· τῇ γὰρ ὀρείοις ἔτι θήραις ἐπιθαρρεῖν ἀδύνατός ἐστι. *Cum ſeneſcere incipit, ad caulas, tuguria, & ſubterraneas paſtorum caſas proficiſcitur. Infirmus enim cum ſit, montanis prædis non confidit amplius.* Unde *Phile* cap. 31.

Ὅταν δὲ γηρᾷ, καὶ τροφῆς χρείαν ἔχῃ,
Ἐπεὶ τὸ θαρρεῖν εἰς τὸ θηρᾶν οὐκ ἔχει,
Φοιτᾷ πρὸς ἀγρὰς, καὶ νομαδικαῖς αὐλαῖς.

Leo, ubicumque degat, luſtrum habet vel in antro, vel

vel in vepretis, vel in denſis arboribus, ubi latet interdiu tanquam in inſidiis. Id *Arabicè* dicitur خدر *chidron*, & ناموس *namuſon* à latendo; مربضة *irriſaton* à quieſcendo; أجمة *agiamaton*, & خيس *cheiſon*, cum eſt in arundineto; غيل *ghilon*, & عرين *arinon*, cum eſt in ſylva; خيفة *chaiphaton*, cum eſt in declivi montis. Tot enim vocabulis, & fortaſſe multo pluribus *leonis luſtrum* ſignificant. *Hebræi* quoque non pauca habent, quibus id ipſum deſignent, ſed aliunde mutuata. Ita סך *ſoc*, vel סכה *ſucca*, propriè *tugurium*, *tabernaculum*, pro *leonis luſtro* ſumitur *Job*. 39. 2. *Pſ*. 10. 9. & *Jerem*. 25. 38. Et מעון *maon*, vel מעונה *meona*, eodem ſenſu occurrit *Job*. 39. 2. *Pſ*. 104. 22. *Cant*. 4. 8. *Amos*. 3. 4. *Nahum*. 2. 11. 12. cum vox ſit generalis ad quodvis habitaculum. מסתר *miſthar* quoque, id eſt, *latibulum*, pro *luſtro leonum* uſurpant *David Pſ*. 10. 9. & *Jeremias Thren*. 3. 10. Quomodo *Jerem*. 4. 6. *Exivit leo* מסבכו, *ex perplexitate ſua*, id eſt, ex vepreto, cujus rami perplexi pro luſtro illi ſunt. Et *Nahum*. 2. 11. *Ubi* מעון *habitaculum leonum*, ומרעה, *& paſcuum eſt leunculorum*? id eſt, luſtrum. Et verſu ſtatim ſequente. *Et præda replebat* חוריו, *foramina ſua*, id eſt, antra, ſeu luſtra. Quippe in luſtris leones prædam colligunt, quâ & ipſi veſcantur, & catulos ſuos alant. *Nahum*. ubi ſuprà, *Leo rapiebat ſufficienter pro catulis ſuis, & ſuffocabat pro leænis ſuis, & præda replebat foramina ſua, & habitacula ſua rapina.* Hinc apud *Gellium* libri quinti capite decimo quarto, *Androdus* (aut *Androcles* veriùs) *triennium*, inquit, *totum ego & leo in eadem ſpecu eodemque victu viximus. Nam quas venabatur feras, membra opimiora ad ſpecum mihi ſuggerebat*. In iiſdem luſtris cubat leo. *Job. cap*. 39. *verſ*. 1. (*al*. 38. 39.) *Nunquid venaris leoni prædam, & animam leunculorum imples, cum* ישחו, *inclinantur in habitaculis, &* ישבו, *ſedent in tugurio?* Pſal. 17. verſ. 12. *Et ut leunculus* ישב *ſedens in latibulis.* Pſal. 104. verſ. 22. *Et in habitaculis ſuis* ירבצון, *recubant*. Quod leonum proprium: unde *Jacob* Gen. 49. verſ. 9. *Incurvavit ſe*, רבץ כאריה, *recubuit ut leo*. Et *Ezech*. 19. 2. *Leæna inter leones* רבצה, *recubans*. Hinc *Arabicè* رابض eſt leo, quaſi *recubitorem* dicas. Leones porrò, ut reliquæ feræ, diurnis horis potiſſimum in luſtris ſuis recubant, ſomnoque indulgent, ut noctu ad prædam quærendam divagentur. Unde *Pſal*. 104. *verſ*. 20. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, & erepunt omnes ſylvæ beſtiæ. Leunculi rugiunt ad prædam, & ut à Deo quærant eſcam ſuam. At, exorto Sole, recipiunt ſe, & in habitaculis ſuis recubant.* Nec deſunt *Arabibus* voces, quibus ſignificetur *leonis nocturna venatio*. العوف الاسد لانه يعوف بالليل *Alcamus*, *Alaupho, leo*, ſic dictus, *quia noctu venatur*. Idem, ما عواف *Uvvaſon*, & عوافة *Uvvaſathon* بالليل . الاسد يتعوفه *quod leo nocte venatur*. Item, يقمر الاسد طلب الصيد في القمر Ὁ λέων ἐσεληνίασεν, id eſt, *Leo ad Lunam quæſivit prædam*. Nonnunquam etiam leones ex latibulis ſuis, aut reliquis animalibus, aut hominibus inſidias ſtruunt. *Job* ubi ſuprà, *Sedent in tugurio ſuo* למו ארב, *ad inſidias*. Pſal. 10. 10. יארב, *Inſidiatur in latibulo ut leo in tugurio*. Pſal. 17. 12. *Similis eſt leoni; qui prædam appetit, & leunculo, qui ſedet in latibulis.* Thren. 3. 10. *Urſus inſidians eſt mihi, leo in latibulis.* Sirach. 27. 10. *Leo venationi inſidiatur.* Et ejuſdem capitis verſu vigeſimo nono; *Ultio, tanquam leo, illis inſidietur.* Leonem in antro ſuo inſidiantem ita deſcribit *Statius* libri ſeptimi verſu 670.

Qualis ubi primam leo manè cubilibus altis
Erexit rabiem, & ſævo ſpeculatur ab antro
Aut cervum, aut nondum bellantem fronte juvencum.

Itaque non probo, quod *Philoſophus* leonem inſidioſis animalibus ita opponit *Hiſt*. lib. 1. cap. 1. Τὰ δ' ἀνελεύθερα, καὶ ἐπίβουλα· οἷον οἱ ὄφεις. τὰ δ' ἐλεύθερα, καὶ ἀνδρεῖα, καὶ εὐγενῆ· οἷον λέων. τὰ δὲ γενναῖα, καὶ ἄγρια, καὶ ἐπίβουλα. οἷον λύκος. *Beſtiæ quædam ſunt illiberales, & inſidioſæ, ut ſerpens: quædam liberales, fortes, & nobiles, ut leo: quædam generoſæ, & inſidioſæ, ut lupus.*

Leo ex inſidiis erumpens in prædam oblatam plerumque inſilit. Hinc *Deut*. 33. 22. Dan *eſt catulus leonis*, יזנק, *inſiliet ex* monte *Baſan*. Verbum יזנק unum eſt ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Proinde in ejus expoſitione valde laborant Interpretes. Pro יזנק, *Syrus*, una litera minus, aut legit, aut legi voluit ינק. Unde nata eſt illa verſio, *Dan catulus leonis* ܕܝܢܩ ܡܢ ܡܬܢܝܢ *qui lac ſugit ex Mathnin*. Idem ſequutus unus *Arabum*, quem in *Suecia* MSS legi, ſic habet شبل الليث دان الذي يرضع من البثنية *Catulus leonis* Dan, *qui lactatus fuit ex Batanea*, ſeu *Baſan*: quam regionem ſcatere leonibus ſcribit *Chazkuni* in hunc locum. Huic lectioni favere videtur, quod גור אריה *catulus leonis* leunculum deſignat, quâ ætate lac ſugit. Secunda interpretatio *Chaldæorum* eſt, qui id referunt ad amnes, quibus irrigatur terra *Dan*. Ita *Onkelos* דן תקיף כגור אריון ארעיה שתיא מן נחליא דנגרין מן מתנן Dan *robuſtus eſt ut catulus leonum, terram ejus potant amnes, qui fluunt ex Mathnan*, ſeu *Baſan*. Nec multo aliter *Jonathan*, & *Feroſolymitanus* Interpres. Unde *R. Selomo*, יזנק מן הבשן כתרגומו שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמייאס והיא לשם שהיה בחלקו של דן שנאמר ויקראו לשם דן תנוחו וקלוחו מן הבשן *Hæc verba* יזנק fluet ex Baſan *intelligenda ſunt ſecundum* Targum *eorum*, (id eſt, ſecundum *Chaldaicam* Paraphraſin) *quia* Jordanes *ex ejus portione fluebat, nempe ex antro Pamias* (id eſt, *Paneadis*) *quæ aliter dicta eſt* לשם Leſem. *Erat enim ea urbs in portione* Danis, *Unde eſt, quod dicitur* Joſ. 19. 47. "*Et vocaverunt* Leſem Dan. Jordanis *autem emanatio, & defluxus eſt ex* Baſan. *Hieronymus* quoque hic habet, *Fluet largiter de Baſan*. Et verò זנק *zanak*, in *Talmude* paſſim *fluere* ſignificat: Et זנוק מים, *fluxus aquarum*. Et *Arabicè* زرذوق inſerto R, *rivulus*, aut *fluentum* eſt. Eſt tamen, cur huic interpretationi non poſſim meum calculum addere. Si זנק hic eſt *fluere*, verba *Moſis* ſic habebunt, *Dan eſt catulus leonis, fluet ex Baſan*: quæ verba nullum habent ſenſum commodum. Itaque *Chaldæus* Interpres cogitur hic multa ſupplere, nempe amnes, qui rigant terram ejus, fluere ex *Baſane*. Sed ne ſic quidem quidquam profecit. Nam, ut taceam hæc non cohærere, *Dan eſt catulus leonis, amnes, qui rigant terram ejus, fluunt ex Baſan*, rem aſſerit, quæ planè falſa eſt, nempe *Danitarum* ſolum rigari amnibus ex *Baſanitide* ortis. *Danitæ* enim alii habitabant prope *Philiſtæos* ad rivum *Sorek* à *Baſane* remotiſſimum; alii ad fontes *Jordanis*, qui nec ipſe ex *Baſane* oritur, ſed ex *Trachonitide*, quæ à *Baſane* prorſus diverſa eſt. Itaque jam ſupereſt eorum interpretatio, quibus זנק eſt

exſilire, vel *inſilire*. In his *Græci* Interpretes, Δὰν σκύμνος λέοντος, καὶ ἐκπηδήσει ἐκ τοῦ Βασάν. Et *Arabs Erpenianus*, يقفز من المغارة. *Hebræi* quoque, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*, ידלג. Et recentiores ferè omnes, *inſiliet*, *ſaltabit*, *exſiliet*. Huc facit, quod *Arabicè* نزق *nazaka*, *Nun* & *Ze* tranſpoſitis, hoc ipſum ſonat. Sed & ex *Hebræo* זנק *zanak*, palàm factum eſt *Æthiopicum* ቀንጸ: *kanatſa*, inverſis nempe literis, & permutatis *Zain* & *Tſade*, quæ literæ ſunt maximè permutabiles. Et familiaris eſt *Æthiopibus* vocum *Hebræarum* inverſio. Talia ምሐረ: *machara*, *miſertus eſt*, pro רחם *racham*: ሰለቀ: *ſalaka*, *illuſit*, pro קלס *kalas*: ረድአ: *rada*, *juvit*, pro עזר *azar*: አንጐርጐረ: *angurgur*, *murmuravit*, pro רגן *ragan*, &c. Ita ቀንጸ: *kanatſa*, factum ex זנק *zanak*. Extat in *Æthiopica* Paraphraſi *Cant.* 2. 8. pro *Græco* πηδῶν *ſaliens*. Præterea in his verbis, *Dan eſt ut catulus leonis*, *qui ex* Baſan *exſiliet*, ſenſus apprimè quadrat, modò ne catulus leonis præciſè intelligatur adhuc lactens, ſed qui jam eſt כפיר, *leunculus*. Quomodo hæc ſæpe confunduntur. Et ſuo loco (*b*) docuimus עגל *vitulum* ſæpe vocari, qui jam eſt פר *par*, *juvencus*. Nempe leonibus id naturale eſt, ut in prædam inſiliant, *Ariſtoteles Hiſt*. lib. 9. cap. 44. Διώκων μέν τοι ἐπιῤῥίπτει ἑαυτὸν, ὅταν ᾖ πλησίον· *Cum inſequitur*, *injicit ſeipſum*, *cùm in propinquo eſt*. *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Dum ſequitur*, *inſilit ſaltu*. Solinus, *Cum inſequuntur*, *niſum ſaltu adjuvant*. *Pollux* lib. 5. cap. 14. Τὰ θηρία ταῦτα, οἷον παρδάλεις, καὶ λέοντες, δρόμῳ μέχρι τοῦ κυνηγέτου χρώμενα, πλησιάζοντα πηδᾷ. *Feræ iſtæ*, *pardi putà*, *& leones*, *curſu ad venatorem uſque delatæ*, *cùm propinquæ ſunt*, *inſiliunt*. Et capite decimo quinto, Εἴποις δ᾽ ἂν ἔλαφον θεῖν, λαγωὸν φεύγειν, σῦν καὶ κάπρον συῤῥήγνυσθαι, λέοντα ἐφορμᾷν· *Dices autem cervum currere*, *leporem fugere*, *ſuem & aprum irrumpere*, *leonem irruere*, ſaltu ſcilicet. *Alcamus*, المسبطر الاسد يمتد عند الوثبة Aſſibatro, *leo*, *qui ad inſiliendum ſe extendit*. التقبض الاسد المستعد للوثوب Attekabbadho, *leo paratus ad inſiliendum*. Tamen hæc duo nomina المسبطر & التقبض aliquo modo ſunt contraria, unum enim *ab extenſione*, alterum *à contractione* factum. Sed utrumque præcedit leonis ſaltum, qui ad inſiliendum primò membra contrahit, deinde eadem extendit. Et contractionis quidem meminit *Theocritus* in *Hercule* λεοντοφόνῳ, *Cum prius* (inquit *Hercules*) *flexus fuiſſet in arcûs modum*;

Ὡς ἐπ᾽ ἐμοὶ λῖς αἰνὸς ἀπόπροθεν ἀθρόος ἆλτο,

ſic in me leo ſævus collectus proſiliit. *Collectus*, ſeu *contractus*, *Græcè* eſt ἀθρόος, quod Interpretes non ſatis animadverterunt. De cætero non eſt obſcurum, cur *Danitæ* conferantur cum leone, qui in prædam ſaltu irruit. Sic enim illi, tanquam ſaltu, ab uno *Judææ* extremo ad alterum progreſſi, *Laiſam*, ſeu *Leſem* oppidum invaſerunt, quod de ſuo nomine poſtmodum *Dan* appellârunt, *Judicum* capite decimo octavo.

(*b*) Lib. 2. cap. 28. ſupra, initio ferè.

Leone porrò in prædam, id eſt, in homines, & pecora, aut alias feras inſiliente, ſtatim fit horrenda ſtrages, cum immanis monſtri dentes, & ungues, quotquot habet, in unius homuncionis, aut pecudis cædem conſpirant. Quod Hiſtorici Sacri ſimpliciter efferunt, & abſque ullo apparatu verborum. Sic 1 *Reg*. 13. 24. de *Propheta* miſſo in *Bethel*, *invenit eum leo in via*, *& occidit eum*. Et 1 *Reg*. 20. 36. de alio prope *Samariam*, *inveniens eum leo percuſſit eum*. Et de *Cuthæis* 2 Reg. 17. 25. *Dominus miſit in eos leones*, *qui interficiebant eos*. Sed *Prophetæ* iis verbis utuntur, quæ magis afficiunt, & rem quaſi ob oculos ponunt. Horum libet quædam exponere.

Num. 23. 24. *Iſte populus ut leæna ſurget*, *& ut leo ſe eriget*, *neque cubabit*, *donec prædam comederit*, *& ſanguinem confoſſorum biberit*. Rem leoni familiarem propriè ſignificant *Arabes* Verbo العف *alapha*. *Alcamus*, العف الاسد ولغ الدم Alapha *leo*, *id eſt*, *linxit ſanguinem*.

Eſ. 38. 13. *Ut leo*, *ſic* ישבר *confringet omnia oſſa mea*. Dan. 6. 24. *Invaſerunt eos leones*, *& omnia oſſa eorum* הדיקו *comminuerunt*. Unde patet, quid ſit *frangere* in his 1 *Reg*. 13. 26. *Tradidit eum Dominus leoni*, וישברהו *& fregit eum*. Et paulò pòſt verſu vigeſimo octavo, ולא שבר את החמור *Et non fregit aſinum*, id eſt, oſſa ejus non comminuit, neque contrivit. Sic *Arabicè* in *Alcamus* هصر الاسد فريسته *Leo fregit prædam ſuam*: unde vocatur الهصور & الهيصر. Ibidem aliud *leonis* nomen الهموس exponitur الاسد الكسار الفريسة *Leo confractor prædæ ſuæ*. Et *Poëtæ* quoque ſic loqui amant. *Homerus Iliad*. λ.

Ὡς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα
Ῥηϊδίως συνέαξε, λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν.

Ut leo cervæ velocis parvos catulos facilè confregit, *arripiens validis dentibus*. *Horatius* ad Chloën libri ſecundi *Oda* vigeſima tertia,

Atqui non ego te, *tigris ut aſpera*,
Getulusve *leo*, *frangere perſequor*.

Statius libro quinto *Thebaidos*,

Sic ubi ductorem trepidæ ſtabulique maritum,
Quem penès & ſaltus & adultæ gloria gentis,
Maſſylo *frangi ſtupuere ſub hoſte juvencæ*.

Et libro undecimo,

- - *indomitos ut cum* Maſſyla *per arva*
Armenti Reges magno leo frangit hiatu.

Seneca in *Troade*,

At ille ſævus, *matre ſubmota*, *leo*,
Prædam minorem morſibus vaſtis fremens
Frangit, *vehitque*. - - - -

Verbo שבר propè Synonymum eſt פרק, tamen nonnihil differunt. Illud enim *frangere* ſignificat, hoc *diſcerpere* potiùs, *lacerare*, & *divellere*; ut in loco, quem citat doctiſſimus *Buxtorfius*, מתחין ליה עד דמתפרקו אבריו *Illum extendebant*, *donec divellerentur membra ejus*. Ita igitur ſumo in his *Davidis* Pſal. 7. 3. *Ne rapiat ut leo animam meam*, פרק *diſcerpat*; *& non ſit qui eripiat*. Propriè franguntur oſſa; ſed caro & membra divelluntur. Leo dentibus frangit, unguibus diſcerpit & dilacerat. Hujus dilacerationis en exempla! *Deut*. 33. 20. *Reſedit ut leæna*, *abrepto brachio*, *& vertice*. Amos. 3. 12. *Ut eripiet paſtor ex ore leonis duo crura*, *aut lobum auriculæ*; Oſ. 13. 8. *Dilacerabo clauſuram cordis eorum*, id eſt, τὸ περικάρδιον, *& comedam eos ibi ut leo*. Quod non obiter prætereundum: notant enim naturæ conſulti leonem præcipuè cor appetere. Proinde ad hunc locum *Kimchius* כן יעשה האריה בטרפו יקרע הגוף עד הלב ויאכלהו וישתה דמו *Ita facit leo, cùm diſcerpit*: *dilacerat corpus usque ad cor*, *quod comedit*, *& bibit ſanguinem ejus*. Et *Scaliger* contra

Carda-

Cardanum ex Hiſtoria Navigationis cujuſdam *Troglodytæ* id ita probat, ut interim profiteatur ſe neſcire qui fiat, ut cor intus rimetur, ac ſi ſciret ibi eſſe, quod palato magis ſapiat. Idem teſtatur *Franciſcus Alvarez*, *Navigationis Æthiopicæ* capite vigeſimo tertio, *Venit*, inquit, *leo, & hominem interfecit, & cor ipſius diſcerpſit*. Neque *Homerum* id latuit, apud quem leo hinnulos, dentibus abreptos, tulit in luſtrum,

- - ἁπαλόν τε σφ' ἦτορ ἀπηύρα; - -

tenerumque ipſis cor abſtulit, *Iliad*. λ'. verſu 115. Eodem hæc referri poſſunt *Apollinaris* in *Paraphraſi Pſalmi* ſeptimi,

Μήποτ' ἐφαρπάξειε λέων ἐμὸν οἷά τις ἦτορ,

Ne quando, ut leo aliquis, meum cor rapiat. Et *Pſalmi* quinquageſimi ſexti,

Ῥύσατο δὲ σκύμνων ὀλοῶν μέσον ἦτορ ἐμεῖο,

Liberavit autem cor meum è medio leunculorum pernicioſorum. Avem naturæ ſimilis, & inde *coredulum* dictam, nonnulli ſibi fingunt. *Iſidorus Orig*. lib. 12. cap. 7. *Coredulus, genus volatilis eſt, quaſi cor edens.* Cui commento hoc de ſuo ſuperſtruit *Vincentius* in *Doctrinali*, *Carne namque & præda vivens, corde maximè inhiat ſaturari.* Uterque ridicule. Neque enim ulla eſt avis *coredulus*. Sed κορύδαλος *corydalus* eſt *alauda*.

Quiſquis ſeriò cogitabit, quantum roboris, quæ agilitas, qualis ſit animi vigor in animali, quod hactenus deſcripſimus, regiones integras facilè credet ab eo vaſtari poſſe & deſolari, cum Deus ita permittit. Quod de quadam *Africæ* regione multi ſcribunt. *Agatharchides* lib. 5. cap. 28. Ὑπὸ λεόντων ἐπιπολασάντων πόλεις μετανέστησαν, ὡς ἐπὶ Λιβύης· *A leonibus increbreſcentibus civitates alio migrare coactæ ſunt, ut in* Libya. *Diodorus* lib. 3. pag. 115. Ἀνάστατοι δὲ κατὰ τὴν Λιβύην πόλεις τινὲς ἐγένοντο, πλήθους λεόντων ἐπελθόντος ἐκ τῆς ἐρήμου· *Quædam in* Libya *civitates ſubverſæ ſunt, cum leonum vis ex ſolitudine ſuperveniſſet.* *Ælianus* lib. 17. cap. 41. Γένος μέν τοι Λιβυστίνων, ἐπιφοιτησάντων αὐτοῖς λεόντων, εἶτα τούτους ἀναστῆναι πατρῴας γῆς ἐξενίκησαν· *Gentem quandam* Libycam *leones ingruentes à patria terra migrare coëgerunt.* Quod idem narrat pluribus ejuſdem libri capite vigeſimo ſeptimo, ubi gentem *Nomæam* appellat, id eſt, *Nomadem*, ſeu *Nomadicam*; & fortunatam deſcribit, neque ſolùm mutâſſe ſedes, ſed planè fuiſſe extinctam & abolitam aſſerit, λεόντων αὐτοῖς ἐπελθόντων, πλήθει τε παμπόλλων, καὶ μεγέθει μεγίστων, καὶ τὴν τόλμαν ἀμάχων, *cum ipſis leones & multi numero, & proceritate maximi, & audacia invicti ſuperveniſſent.* Unde pro coronide hoc πόρισμα ille elicit, Λεόντων γὰρ ἀθρόων ἐπιδημία χρῆμα ἀπρόσμαχον, *Leonum enim confertorum adventus res eſt inexpugnabilis.* Quin apud *Athenæum* libro octavo, *Pancrates Alexandrinus* leonem refert ab *Adriano* Imperatore cæſum, πολλῷ χρόνῳ καταvεμηθέντα πᾶσαν τὴν Λιβύην, ἣ καὶ πολλὰ ἀοίκητα ἐπεποιήκει, *cum univerſam* Libyam (*Marmaricam* ſcilicet, quæ vicina eſt *Alexandriæ*) *ita vaſtâſſet, ut magna ex parte feciſſet inhabitabilem.*

His illuſtrantur Scripturæ loca, quæ leonibus adſcribunt regionum devaſtationes. Sic *Jerem*. 2. 15. *Contra eum* (Iſraëlem) *rugîerunt leunculi, ediderunt vocem ſuam, & poſuerunt terram ejus in deſolationem*. Et *Jerem*. 4. 7. *Aſcendit leo ex vepreto ſuo, & interfector gentium prodiit è loco ſuo; ut exponeret terram tuam deſolationi, & civitates tuæ deſtruerentur, & nemo inhabitaret.* Et *Ezech*. 19. 17. *Et civitates eorum vaſtavit* (leunculus) *& deſolata eſt terra, & plenitudo ejus à voce rugitus illius.* In quibus quidem locis myſtici leones deſignantur. De *Aſſyriis* enim agit *Jeremias*, & de *Nebucadnetzare*: & *Ezechiel* de *Judææ* Rege. Sed ob id ipſum regionum vaſtatoribus aſſignatur leonum nomen, quod habitata loca vaſtare & deſolare leones ſoleant. Sic *Levit*. 26. 22. minatur Deus ſe in *Judæos* feras immiſſurum, quæ regionem depopulentur, & pecora diſperdant, & eos ita imminuent, ut in ſolitudinem viæ redigantur. Et *Jerem*. 15. 3. *Præficiam iis*, inquit, *iſta quatuor* pœnarum *genera, gladium ad necandum, canes ad trahendum, aves cœli, & beſtias terræ* (id eſt, feras) *ad vorandum, & ad diſperdendum.* Porrò in feris leones ſuprà monuimus ita regnum obtinere, ut ſæpe *ferarum* nomine tam *Græci* quàm *Arabes* ſolos leones intelligant. Proinde *Eſ*. 15. 9. *Moabitarum* reliquias Deus leoni tradit. Neque aliud feræ genus in *Cuthæos* idem immittit 2 *Reg*. 17. 25. Ita enim Scriptura, *Et miſit Dominus in eos leones, qui occidebant eos.* Unde tamen ſequuta ſtrages hanc ab incolis apud *Salmanaſſarem* querelam elicuit (ſi creditur *R. Eliezer*, aut quiſquis auctor eſt *Capitulorum*, quæ extant ſub illius nomine) *Domine Rex noſter, terra iſta, in quam nos miſiſti, non recipit nos: Pauci enim ex magno numero relicti ſumus.* Sed de his pluribus capite ſequenti.

Naturam providiſſe ajunt, ne in generis humani perniciem hæc fera nimium ſoboleſceret, atque inde eſſe, quod leæna in tota vita ſemel parit, nec niſi unum catulum. *Herodotus* lib. 3. cap. 108. Ἡ δὲ λέαινα ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν· *Leæna, cum fortiſſimum & audaciſſimum ſit animal, ſemel in vita & unum parit.* Antigonus *Hiſt*. 25. Ἡ δὲ λέαινα δὶς οὐ κυΐσκεται, *Leæna bis non concipit.* Horus *Hieroglyph*. lib. 2. cap. 78. Γυναῖκα γεννήσασαν ἅπαξ βουλόμενοι σημῆναι, λέαιναν ζωγραφοῦσιν, αὕτη γὰρ δὶς οὐ κυΐσκει· *Cum Ægyptii ſemel enixam ſignificare volunt, leænam pingunt, hæc enim bis non parit.* *Epiphanius* in *Antidicomarianitas*, Φασὶ τὴν λέαιναν μὴ τίκτειν πλὴν μιᾶς γαστρὸς μόνης· *Leænam ajunt nonniſi ſemel parere.* *Baſilius* in *Hexaëm*. Homil. 9. λέοντος ἑνὸς μόλις ἡ λέαινα μήτηρ γίνεται· *Leonis unius leæna vix fit mater.* *Euſtathius* in *Hexaëm*. pag. 35. Ἡ δὲ λέαινα μόλις ἑνὸς σκύμνου ὑπομένει τὴν κύησιν, *Leæna vix patitur unius catuli geſturam.* Etiam additur cauſa, cur non poſſit plures parere, nempe quod leæna pariens uterum catuli unguibus laceratum una cum fœtu emittit. *Herodotus*, Τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. Et paulò pòſt, Ὁ δὲ, ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας. *Antigonus*, Τοῖς γὰρ ἐμβρύοις συνεκβάλλει τὰς μήτρας. *Ælianus* in *Variis* lib. 10. cap. 3. Οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι καταγράφουσι τοῖς ὄνυξιν τὰς μήτρας τῶν μητέρων, πρὸς φῶς ἐπειγόμενοι. *Epiphanius*, Διὰ τῶν ὀνύχων (φασὶ) κατασπᾶν, ξέειν τε τὰς ἐγκυμονικὰς, μήτρας τε, καὶ ὑστέρας. Et paulò pòſt, Μετὰ τοῦ τοκετοῦ, καὶ τὰς ὑστέρας, καὶ τὰς μήτρας ἐκκελεύεσθαι ἅμα φασὶν οἱ φυσιολόγοι. *Baſilius* quoque & *Euſtathius* naſcentem catulum aſſerunt ταῖς ἀκμαῖς τῶν ὀνύχων τὴν μήτραν διασπαράσσειν. Sunt & alii plures, qui idem aſſerunt, quod tamen ut fabuloſum meritò rejiciunt magni Scriptores. *Ariſtoteles Hiſt*. lib. 6. cap. 31. Ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστί· *Quod leænam ajunt una cum partu uterum ejicere, delira fabula eſt.* *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Semel autem edi partum, lacerato unguium acie utero in enixu, vulgum crediꝺiſſe video:* Ariſtoteles *diverſa tradit.* Ælianus *Hiſt. anim*. lib. 4. cap. 34. Ὁ λόγος δὲ, ὅστις λέγει διαξαίνειν αὐτοὺς τὰς μήτρας, μῦθός ἐστι· *Quod dicitur eos vulvam dilacerare, fabuloſum eſt.* *Philoſtratus* in *Apollonio* lib. 1. cap. 16. Οὐ γὰρ προσεκτέα τοῖς λέγουσιν, ὡς ξήναντες οἱ σκύμνοι τὰς τῶν λεαινῶν μήτρας, ἐκδίδονται τοῦ σπλάγχνου· *Neque enim fides iis adhibenda eſt, qui catulos naſci dicunt leænæ utero laniato.* Oppianus *Cynegeticῶν* librô tertio,

Βάξις ἄρ' ἀτρεκέως ἀνεμώλιος, ὡς ἕνα τίκτει,

Fama eſt omnino inanis, quod unum pariat. Hoc ipſum commentum *Gellius* libri decimi tertii capite ſeptimo ex *Homero* refellit, qui *Iliad*. ρ'. & σ'. leones ait plures gignere atque educare catulos. Nos majoris momenti teſtes hic adhibemus, duos ſcilicet *Prophetas*. Unus eſt *Ezechiel*, cujus de leæna verba ſunt capitis deci-

decimi noni verſu ſecundo, *Inter leunculos educavit catulos ſuos, & è catulis ſuis unus in leunculum adolevit.* Alter *Nahum*, qui ſic habet capitis ſecundi verſu duodecimo, *Leo ſufficienter rapiens catulis ſuis.* Interim non conſtat ſatis quoties leæna parere, aut quot catulos edere ſoleat in uno partu. Apud *Euſtathium* in *Iliad.* ε΄. Γεγράφασιν οἱ παλαιοὶ, ὅτι ἡ λέαινα δύο τίκτει, ἔχουσα δύο μαζούς· *Veteres leanam ajunt duos parere, cum duas habeat mammas.* *Philoſtratus* leænam ter parere ſcribit, & prima vice tres catulos, ſecunda duos, tertia unum eximium & natura ferociorem. Τρὶς δὲ, inquit, ἀποτίκτουσιν, ἀριθμὸς δὲ τῶν σκύμνων περὶ μὲν τὴν πρώτην τρεῖς· ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας δύο, τρίτου δὲ ἁπτομένου τόκου μόνον γε σκύμνον ἀποτίκτει, μέγαν οἶμαι, καὶ ἀγριώτερον τῆς φύσεως. Alii leænam ſtatuunt quinquies ferre uterum, & quinque, vel ſex catulis primo partu editis, ad unius partum ita venire per gradus. Et vix de leone quidquam eſt, quod tam unanimi conſenſu Veteres tradant. *Ariſtoteles*, *De generat. anim.* lib. 3. cap. 1. de leæna, τὸ μὲν γὰρ πρότερον τίκτει πέντε, ἢ ἕξ, εἶτα τῷ ὑστέρῳ τέτταρα· πάλιν δὲ τρεῖς σκύμνους, εἶτα τὸν ἐχόμενον ἀριθμὸν ἕως ἑνὸς, εἶτ᾽ οὐθέν. Et capite decimo de leonibus, Οἱ τὸ πρῶτον πέντε γεννήσαντες, ὕστερον ἐλάττω γεννῶσι, καὶ τέλος ἕν, εἶτ᾽ οὐδέν. *Plinius* quoque ex eodem tradit *leanam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos ſingulos uno minus, ab uno ſterileſcere.* Et *Solinus*, *Leana fœtu primo catulos quinque edunt, deinde per ſingulos partus numerum decoquunt annis inſequentibus: ſed poſtremo, cum ad unum materna fœcunditas recidit, ſteriles fiunt in æternum.* Ælianus *Hiſt.* lib. 4. cap. 34. Τίκτει δὲ καὶ πεντάκις, καὶ τῇ μὲν ὠδῖνι τῇ πρώτῃ πέντε, δευτέρᾳ τέτταρα, τρία δὲ ἐπὶ ταύτῃ, καὶ δύο ἐπ᾽ ἐκείνῃ, καὶ ἓν ἐπὶ πάσαις. *Oppianus* libro tertio *Venat.*

Πεντάκι θηλυτέρη δὲ τόκων ἀπελύσατο ζώνην.
Πέντε φέρει πρώτιστον. ἀτὰρ πίσυρας μετέπειτα
Ὠδίνει σκύμνους. κατὰ θ᾽ ἑξείης ὑπένερθεν
Νηδύος ἐκ τριτάτης τρεῖς ἔκθορον· ἐκ δὲ τετάρτης
Ἀμφίδυμοι παῖδες· πύματον δ᾽ ἕνα γείνατο μήτηρ,
Γαστρὸς ἀριστοτόκοιο κλυτὸν βασιλῆα λέοντα.

Quinquies autem fœmina partuum ſolvit zonam. Quinque fert primum; tum deinde quatuor catulos parit. Et deinceps uno minus ex utero tertio tres prodeunt. At è quarta gemini catuli. Poſtremo autem unum parit mater utero fœcundo, inclytum Regem leonem. Et *Phile* capite trigeſimo ſecundo,

Λέαινα δὲ, κράτιστε, πεντάκις κύει,
Καὶ πέντε μὲν τὸ πρῶτον, εἶτα δὶς δύο,
Καὶ τρεῖς ἐφεξῆς, τῷ τετάρτῳ δ᾽ αὖ δύο,
Καὶ σκύμνον ἁπλοῦν εἰς τὸ πέμπτον ἐξάγει,
Εἶτα τίθεται κλεῖς τῆς γονῆς ταῖς ἐξόδοις,
Τῆς γε φύσεως τὸν ἔκτον εἰργούσης τόκον.

Rem tamen à Veteribus tanto conſenſu traditam recentiorum nemo confirmat. Et cum ſciret *Philoſophus* in patriæ ſuæ leonibus nihil tale obſervari, id nonniſi *Syris* tribuit, *Hiſt.* lib. 6. cap. 31. Verba ſunt, Οἱ δ᾽ ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις· τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ᾽ ἄγονοι διατελοῦσιν. Quanquam de *Syriæ* leonibus id nihilo putem verius, quam quod apud *Plutarchum* in *Iſide* & *Ægyptii*, ut felem probent eſſe Lunare animal, eum tradunt primò ἓν τίκτειν, εἶτα δύο, καὶ τρία, καὶ τέσσαρα, καὶ πέντε, καὶ καθ᾽ ἓν οὕτως ἄχρι τῶν ἑπτὰ προστιθέναι, ὥστε ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τὰ πάντα τίκτειν, ὅσα καὶ τῆς σελήνης φῶτά ἐστιν, *catulum unum parere, deinde duos, & tres, & quatuor, & quinque, unoque ſubinde plures uſque ad ſeptem; ita ut in univerſum viginti octo pariat, qui eſt numerus dierum Luna.* Quod invertit *Damaſcius* in *Iſidori vita*, dicens τὴν αἴλουρον ἑπτὰ μὲν τὸν πρῶτον, ἓξ δὲ τὸν δεύτερον τόκον, τὸν τρίτον πέντε, καὶ τέσσαρα τὸν τέταρτον, καὶ τρία τὸν πέμπτον, ἐφ᾽ οἷ δύο τὸν ἕκτον, καὶ ἓν ἐπὶ πᾶσι τὸν ἕβδομον, καὶ εἶναι τοσαῦτα γεννήματα τῆς αἰλούρου, ὅσα καὶ τὰ τῆς σελήνης φῶτα, *felem ſeptem primo, ſex ſecundo partu, tertio quinque, quarto quatuor, quinto tres, ſexto duos, ſeptimo unum edere, ita ut ſint tot fœtus felis, quot dies habet Luna.* En aliud commentum ſimile! *Arabicè* سبع *ſabon* ſignificat *ſeptem*, & سبع *feram* in genere, & in ſpecie *leonem.* Cujus alluſionis cauſam diſquirens *Ibno Abas* leonem ita vocari fabulatur, لانه يكمث في بطن امه سبعة اشهر ولا تلد الانثى اكثر من سبعة اولاد ولا ينزو الذكر على الانثى الا بعد سبع سنين من عمره *Quia per ſeptem menſes hæret in matris utero, nec niſi ſeptem catulos parit fœmina, nec eam init mas antè annum vitæ ſuæ ſeptimum.* In quibus nihil verum eſt. Neque enim leo ſeptimo anno coire incipit, ſed ſecundo, aut tertio. Neque leæna ſeptem menſes, ſed ſex ſolùm uterum gerit. Et catulorum numerum quod attinet, τίκτει ὡς ἐπιτοπολὺ δύο, τὰ μέν τοι πλεῖστα ἕξ, τίκτει ἐνίοτε καὶ ἕν, *geminos parit utplurimum, & ad ſummum ſex, nonnunquam etiam unum.* In *Sulpitii Dialogo* primo, capite nono, leæna in *Thebaide* miræ magnitudinis *adultos jam quinque catulos malè fœta nutriebat.* Tamen apud *Philoſtratum* ingens leæna circa *Cteſiphontem* σκύμνους ἀναιρεθεῖσα ὀκτὼ εἶχεν, *caſo ventre octo catulos habere reperta eſt.* Hæc de leænæ partu numeroſo, ad ſubvertendam fabulam, qua fingitur eſſe unipara, quam præter cæteros *Epiphanius* cupidè amplectitur, ut ſanctam virginem hac in parte cum leæna conferat.

Quædam de victu leonum haberemus hic addenda, de quibus anxiè quæritur, quo pabulo vixerint in arca *Noæ* cum feris aliis carnivoris. Sed huic quæſtioni jam abundè ſatisfactum eſt libro primo, capite *De quadrupedibus.* Tantùm libet aliquid addere de leonis fœtido halitu in illud *Job.* 6. 7. juxta *Græcam* editionem. Βρόμον γὰρ ὁρῶ τὰ σῖτά μου, ὥσπερ ὀσμὴν λέοντος. *Fœtorem enim video eſcas meas, ſicut eſt odor leonis.* Et ibi *Chryſoſtomus*, Δυσῶδες γὰρ τὸ θηρίον ἐστὶ μεθ᾽ ὑπερβολῆς· *Supra modum enim fœtet hæc bellua.* Et paulò pòſt, Φασὶ δὲ, ὅτι τὰ λείψανα τῆς τούτου τροφῆς ἄβρωτά ἐστι τοῖς ἄλλοις ζώοις, διὰ τὴν ἐπιπνεομένην αὐτοῖς ἐξ αὐτοῦ δυσωδίαν. *Ferunt autem alia animantia hujus reliquiis non poſſe veſci, propter tetrum odorem, quem illis inſpirat.* Philoſophus *Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ἐμποιεῖ δὲ καὶ ὀσμὴν βαρεῖαν ἐν τοῖς ἐσθιομένοις καταπνέων· καὶ γὰρ ἀνοιχθέντος αὐτοῦ, τὰ ἔσω ἀτμίδα ἀφίησι βαρεῖαν. *Fœdum quoque odorem in cibo relinquit ex ſuo halitu: diſſecto namque leone, interiora gravem odorem emittunt.* *Plinius* quoque libri octavi capite decimo ſexto leonem tradit *gravem odorem, nec minus halitum* reddere. Et libri undecimi capite quinquageſimo tertio, *Anima leonis virus grave, urſi peſtilens. Contacta halitu ejus nulla fera attingit, citiusque putreſcunt afflata reliquis.* Ælianus *Hiſt.* lib. 5. cap. 39. Περιχανὼν ἐμπνεῖ μὲν ἐκ καθ᾽ αὑτὸν ἄσθματος, καὶ τούτῳ τὴν φυλακὴν ἐπιτρέπει. *Hians, cibi reliquiis halitu ſuo inſpirat, & huic cuſtodiam permittit.* Vult cibi reliquias ſervari per ſe ſine cuſtode, quia gravis odor, quem iis afflatu ſuo inſpirat, arcet cætera animalia. Quomodo *Phile*, capite trigeſimo tertio,

Καὶ πνεῖ τι δεινὸν ἐγχανὼν τοῖς λειψάνοις.
Καὶ γίνεται τὸ πνεῦμα δὴ φυλακὴ ξένη.

Et hians reliquiis grave aliquid inſpirat. Et halitus ille iis eſt mira cuſtodia. *Martialis* libri ſexti Epigrammate 93. *Thais* tam male olet, ut ne fœtidiſſima quidem pejus oleant,

Non ab amore recens hircus, non ora leonis,

Non

*Non detracta cani trans-*Tyberina *cutis.*

His igitur bellè convenit cum *Græcis* Interpretibus: *Græcis* non item cum *Hebræo* Textu, in quo nihil ſimile. Sed pro המה כדוי לחמי *Ea ſunt tanquam dolores cibi mei*, id eſt, *cibus meus dolorificus*, legerunt חמה סרוי לחמי *Video fœtorem cibum meum*, unde nata illa verſio, Βρόμον ὁρῶ τὰ σῖτά μου. Et quod ſequitur ὥσπερ ὀσμὴν λέοντος eſt Gloſſema, quo aliquis βρόμον explicaverat. Βρόμος nempe duo ſignificat diverſiſſima, *fremitum*, & *fœtorem*: & priori ſignificatu leoni ſæpe tribuitur, quem ἐρίβρομον, & ἐριβρεμέτην à *Poëtis* vocari obſervavimus. Inde collegit *Gloſſator* βρόμον de leone dici etiam, cum *fœtorem* ſonat. Et *Gloſſa*, quam in margine ſcripſerat, tandem in ipſum textum irrepſit.

CAPUT TERTIUM.

Quæ judicia Deus per Leones exercuerit.

Leones in Cuthæos *immiſſi, non peſtis (ut* Joſepho *placet.) Fons erroris. Hæc hiſtoria quomodo in* R. Eliezere. *Qui* Prophetam *percutere noluit à leone meritò cæſus, quia juſſus fuerat in* verbo Domini, *& ipſe erat* Propheta, *ac ob id ipſum magis reus.* Propheta *cur in capite voluerit percuti juxta* Arabem, *& in eo myſterium.* Belkis, *Regina* Sabæ, *dæmonem habuit inter majores ſuos, ſi* Arabibus *creditur. Viri unius uxores quatuor ex dæmonum genere.* Daniel Babyloniæ *trium virorum primus. Iniquum Regis edictum, quo non tantum invocari ut Deus, ſed & ſolus invocari voluit ut ſolus Deus. Cur oraverit* Daniel *feneſtra verſus* Jeruſalem *aperta. Edicta Regum* Perſidis *ne ab ipſis quidem Regibus potuiſſe revocari. Rex* Danielis *Deum invocans ejusdem criminis cum ipſo reus. Cur ſaxum foſſæ leonum impoſitum, in quam* Daniel *conjectus eſt? De eo fabulæ* Selomonis, Saadiæ, *&* Arabum. *In foſſa illa quot leones. Rex de Dei potentia dubitavit:* Daniel *non item, qui per fidem obſtruxit ora leonum.* Hebr. 11. v. 33. Daniel *à Deo ſervatus, quia inſons, non tamen propter merita. Fabula in* Saadia *de leone domus ſuperioris, qui & leo throni gloriæ.* Habacuc *in Apocryphis ad* Danielem *miſſus, in* Arabibus Jeremias, *aut Angelus. Leones* Danielem *linxiſſe ſcribunt* Arabes, *& id in ejus annuli palà fuiſſe pictum. Fidei vis. Fidelis tamen* Ignatius *à leonibus diſcerptus.* Danielis *inſontis accuſatores per legem talionis in idem barathrum jure conjecti. Leones antea multo cibo ſatiati, ſed fruſtrà. Verus Deus à* Babyloniis *cultus, ut jam ante à* Ninivitis. *Ad vocationem gentium προπαρασκευαί.*

JAm in genere docuimus Deum quandoque per feras judicia ſua exſequi, ut ipſe minatur *Lev.* 26. *v.* 22. & *Jerem.* 15. *v.* 3. Unde eſt, quod *Moabitarum* reſiduum leoni tradidit, *Eſa.* 15. *v.* 9. Et in *Cuthæos* leones immiſit, qui occidebant eos, 2 *Reg.* 17. *v.* 25. 26. Quod cum diſertiſſimis verbis Scriptura nos edoceat, mirum, quid *Joſephum* moverit, ut pro leonibus peſtem ſcriberet *Antiquitatum* libro nono ferè in fine, ubi hanc ipſam hiſtoriam narrans, Λοιμὸς, ait, αὐτοῖς ἐνέσκηψεν, ὑφ᾽ οὗ φθειρόμενοι, καὶ μηδεμίαν τῶν κακῶν θεραπείαν ἐπινοοῦντες, *peſtis ipſos invaſit, quâ afflicti cum nullum malorum levamen excogitarent.* Et paulò pòſt, Καὶ τοῦ λοιμοῦ παραχρῆμα ἐπαύσαντο, *Et à peſte ſtatim liberati ſunt.* Mihi nihil quidquam occurrit, quàm *Joſephum* id ſumpſiſſe ex aliquo *Judæorum* Hiſtorico, qui leonum in *Samaritanos* incurſum *peſtem* vocaverit per Metaphoram. Ut cum de locuſtis agros noſtros devaſtantibus dicit *Plinius* lib. 11. cap. 29. *Deorum iræ peſtis ea intelligitur.* Et apud *Poëtam Ulyſſes* de *Polyphemo*,

Dii talem terris avertite peſtem.

Ex ſacra porrò Hiſtoria notum eſt Deum propter neglectum numinis ſui cultum *Cuthæos* afflixiſſe hac clade. Cùm enim in locum *Iſraëlitarum* à *Salmanaſſare* abductorum è *Babylonia* in *Judæam* traducti fuiſſent, & in terra, quam ſpeciali jure Deus cultui ſuo conſecraverat, idola ſua colere pergerent, leones ſuſcitavit Deus, qui novos iſtos incolas miſerè divexarent. A qua calamitate liberari non potuerunt, antequam unum è captivis Sacerdotibus eò remiſiſſet *Salmanaſſar*, à quo veri Dei colendi ritum utcunque edocerentur. In *Capitulis* R. *Eliezer* capite trigeſimo octavo res narratur his ferè verbis: *Cum* Iſraëlitæ *è loco ſuo captivi abducti ſunt, miſit* Rex Salmanaſſar *ſervos ſuos, qui* Samariæ *habitarent, & tributum illi penderent. Quid fecit Deus Sanctus Benedictus? Immiſit in illos leones, qui eos interfecerunt, ut habetur* 2 Reg. 17. v. 25. "*Et fuit,* &c. *Tum illi miſerunt, qui dicerent Regi* Babyloniæ, *Domine Rex noſter, terra iſta, in quam nos miſiſti, non recipit nos. Pauci enim ex magno numero relicti ſumus. Rex autem miſit, & convocavit omnes* Seniores Iſraëlis, *& dixit illis, Omnibus iſtis annis, quibus fuiſtis in terra veſtra, nulla fera agri abſumpſit vos, & jam non recipit illos. Darent igitur ſibi conſilium, an eos in terram ſuam reducturus eſſet. Reſponderunt illi, Domine Rex noſter,* הארץ הח'א אינה מקבלת גוי שאינו נמול *Terra iſta non recipit gentem incircumciſam. Regeſſit Rex, Date duos de vobis, qui eò profecti eos circumcidant, & librum Legis edoceant. Nec verbo Regis erat quidquam reponendum. Miſerunt igitur R.* Doſithæum, *& R.* Zachariam, *qui flentes circumciderunt eos, & docuerunt eos librum Legis* בכתב נוטריקון *ſcripturâ* notarikon, id eſt, *compendioſa.*

Leonibus etiam utitur Deus in privatorum ſupplicium. Et in capite (*a*) *De miraculis, quæ per aſinos, aut in aſinis geſſit Deus*, jam actum eſt de leone, qui *Prophetam* interfecit in pœnam rebellionis, & ejus aſino pepercit, 1 *Reg.* 13. *v.* 24. Cui ſimile aliud exemplum eſt 1 *Reg.* 20. *v.* 35. 36. *Vir autem quidam de Prophetarum filiis dixit ſodali ſuo in verbo Domini, Percute me; obſecro: Et vir ille renuit eum percutere. Tum dixit illi* Propheta, *Propterea quod verbo Domini non fuiſti audiens, Ecce te à me diſcedentem leo percuſſurus eſt! Cumque is abiiſſet, eum invenit, & percuſſit leo.* Quæ pœna videri poſſit æquo atrocior, quia qui alium jubebat, ut ſe percuteret, rem jubebat immanem, nec ulla lege permiſſam. Immane enim illud eſt, & prorſus illicitum, hominem inſontem percutere: quique nulla te prius injuria provocavit: maximè, ſi is ſit in ordine ſacro, qualis erat *Propheta*, qui jubebat ſe percuti. Sed duo hic obſervanda ſunt, primò *Prophetam* id juſſiſſe בדבר יהוה *in verbo Domini*, hoc eſt, non ſponte, nec proprio & privato motu id juſſiſſe, ſed verbo Dei præeunte: quaſi dixiſſet, ut hic habet *Theodoretus*, Οὐκ ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἀλλὰ τὸ ἐν ἐμοὶ πνεῦμα, *Non ego hoc tibi præcipio, ſed ſpiritus, qui in me eſt.* Secundò, hoc dixiſſe *Prophetam* אל רעהו, quod non reddiderim cum *Græcis* πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, *ad proximum ſuum*, ſed cum *Hieronymo* potius *ad ſocium ſuum.* Ita *Chaldæus*, & *Syrus* ܠܘܬ ܚܒܪܗ: & *Arabs* لصاحبه *ad ſodalem ſuum*, id eſt, ad ſymmyſtam ſuum, qui eodem cum ipſo *Prophetæ* munere fungebatur, ac proinde melius noverat illorum verborum pondus, *Rogo te in verbo Domini.* Et quidquid obtendatur, lethale crimen eſſe, ſi quis, verbo Domini diſerto,

& expreſſo, quale hoc fuit, ſe præbeat immorigerum. De cætero, qui à leone ideo interemptus eſt, quod à Deo juſſus *Prophetam* percutere noluiſſet, *Achabum* graviter puniendum ſignificabat, quod *Ben-hadadum*, *Syrorum* Regem, à Deo morti addictum, impunè dimiſiſſet. Proinde ſunt, qui *Prophetam* juſſiſſe, vel innuiſſe volunt, ut in capite ſibi vulnus infligeretur, quia caput Regis eſt ſymbolum. In qua ſententia fuiſſe *Arabem* Interpretem ex eo patet, quod *Prophetæ* verba *Percute me* riddidit شاججني id eſt, *Percute me in capite*. Id enim propriè eſt شج. Unde *Marc.* 12. *v.* 4. وشاججوه pro *Græcis*, κἀκεῖνον ἐκεφαλαίωσαν, *& illum in capite vulneraverunt.* Et *Avicenna* lib. 2. capite *De ſanguine*, *Sanguis columbæ*, *& liviæ*, *& turturis calidus diſtilletur* علي الشاجاج *ſuper capitis vulnera.* Et in *Damire* capite الجن id eſt, *De dæmonibus*, quo loco diſputat, an in dæmonibus ſit ſexuum differentia, de quodam agitur, في راسه شاجة *in cujus capite vulnus erat*, quod ſibi inflictum ab uxore queritur, quam ex dæmonum genere eſſe aſſerit. *Duxi*, inquit, *uxorem* من الجن *è dæmonibus*, *& rixa inter me & illam oborta eſt*, فشاججني *& ea in capite me vulneravit.* Obiter nota à recutitis illis aſſeri coitum cum dæmone non eſſe prorſus illicitum, cùm auctor ſit magnus, ſcilicet Propheta *Mahumetes*, unum è majoribus *Belkis*, Reginæ *Saba*, fuiſſe dæmonem. Et *Damir* ipſe Doctorem *Mahumetanum* ſe vidiſſe & audiviſſe refert, qui palàm profitebatur انه تزوج اربعا من الجن واحدة بعد واحدة *ſe quatuor uxores duxiſſe ex dæmonum genere, unam poſt aliam.* Sed hæc ſunt alterius loci.

Jam dicendum ſupereſt de *Babylonicis* leonibus, qui quam in *Danielem* mites fuerunt, tam truces & immites ſe præbuerunt in ejus obtrectatores. Illis grave id erat, nec ferendum videbatur, quod *Daniel*, vir peregrinus, & diverſæ religionis, & captivus è *Judæa* in *Babyloniam* traductus, non ſolum ſederet inter magnates, ſed & in his primas teneret. Nam è tribus סרכין *ſarchin*, ſive exarchis, qui toti regno præſidebant, *Daniel* erat primus, & Rex in animo habebat eum ſolum univerſis præficere. Neque facile erat eum deturbare ex tanto dignitatis faſtigio, quia Regi erat percharus, & demandato ſibi munere optimè fungebatur: niſi ex diverſo cultu aliqua eum criminandi occaſio oboriretur. Quam viam tentare viſum eſt, cùm aliæ omnes occluſæ eſſent. Hoc igitur animo Regem adeunt, &, tanquam illius honori & majeſtati conſulentes, edictum ab eo extorquent, quo ſanciebatur, ut quiſquis per totum menſem alium quàm Regem coleret atque invocaret, in leonum foſſam conjiceretur. Quo edicto nihil iniquius. Sic enim Rex non ſolum pro Deo ſe gerebat, quod & alii ante eum *Perſarum* Reges attentaverant, ſed & pro ſolo Deo à ſuis haberi voluit, aliis omnibus ſaltem ad tempus excluſis. Rem igitur veri Dei cultoribus prorſus intolerabilem, atque ipſis etiam idololatris haud dubiè gravem, publica profeſſione *Daniel* teſtatus eſt ſe execrari. Et, hoc edicto inſuper habito, ter quotidie de more Deum invocavit, palam aperta feneſtra verſus *Hieroſolymam*, quia Deus promiſerat ſe captivos auditurum facie verſus Templum obverſa precantes, 1 *Reg.* 8. *v.* 46. &c. Quo nomine ſtatim delatus, & magnatum ſententia morti addictus eſt. Neque Rex ipſe, quantumvis in *Danielem* propenſus, reum potuit eripere è tam præſenti periculo, quia Lex in eam rem erat diſerta, nec revocari poterant edicta Regum *Perſidis*, ut habetur *Eſther.* 8. *v.* 8. & *Dan.* 6. *v.* 8. 12. 15. Proinde *Diodori* libro decimo quarto cum *Darius Charidemum* morti adjudicâſſet, Εὐθὺς μετενόησε, καὶ κατεμέμψατο ἑαυτὸν, ὡς τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότα· ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν τὸ γεγονὸς διὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀγένητον κατασκευάσαι, *Statim pœnituit*, *& ſe-ipſum ut graviter lapſum accuſabat: ſed quod regiâ auctoritate factum fuerat, infectum reddere nefas erat.* Proinde *Daniel* in foſſam leonum conjectus eſt, invito & mœrente Rege, & illi ipſi, quem damnaverat, fauſta apprecante. *Liberet*, inquit, *te Deus tuus*, *quem aſſidue colis.* Quo ipſo criminis *Danieli* objecti particeps & conſcius fit, dum eum ipſum Deum invocat, quem invocaverat *Daniel*. Oſtio foſſæ ſaxum impoſitum Regis & Magnatum annulis obſignatum eſt ad majorem cautionem, quia timebant Magnates, ne vel ipſe *Daniel* ex illa foſſa quomodocunque evaderet, aut aliorum opera extraheretur, quia magnam apud omnes gratiam & auctoritatem, tam Propheticis donis, quam ſanctiſſima adminiſtratione, ſibi comparaverat. Aliud comminiſcitur *Saadias*, nempe ſaxum ori ſpeluncæ juſſu Regis eſſe impoſitum; שאם היה הבור פתוח היו זורקין עליו לונכיות וחצים ששונאין אותו ואומרים כי האריות הרגוהו *Quia*, *ſi foſſa manſiſſet aperta*, Danielis *inimici lanceas & miſſilia in eum jaculati eſſent*, *& à leonibus interemptum fuiſſe dictitâſſent.* Quaſi cuiquam illorum id veniſſet in mentem, fore, ut *Danieli* leones parcerent. *Rabbi Selomo* hoc ſaxum contendit ideo *unum* appellari אבן חדה *Dan.* 6. *v.* 17. quia nullum aliud fuit in tota *Babylonia* præter hoc ſolum, quod ab Angelis, inquit, in hunc uſum allatum fuerat, ac proinde lateribus ſtructam fuiſſe *Babylonem* Gen. 11. v. 3. *Arabes* quoque hanc hiſtoriam multis modis interpolant. Sic *Ibnoſſuni in libro*, cui titulus *Opus diei & noctis*, دانيال طرح في الجب القيت عليه السباع فاجعلت السباع تلاحسه وتبصبص اليه Daniel *in foſſam miſſus eſt*, *& ad eum projecti ſunt leones*, *qui illum lingebant*, *more canum adblandientes*, *& caudam agitantes.* Et apud *Damirem Ibno Abiddunia*, وكان بختنصر ضرا اسدين عظيمين والقاهما في جب وجا بدانيال فالقاه عليهما فمكث ما شا الله Nebucadnetſar *venationi aſſuefecerat duos leones magnos*, *quos in foſſam conjecit*, *& ad* Danielem *veniens eum illis objecit. Atque is ibi ſtetit quamdiu voluit Deus.* Ita *Nebucadnetſari* tribuitur quod à *Dario* factum. Et leonum numerus ad binarium redigitur, cùm multo plures fuiſſe ex eo conſtet, quod integras accuſatorum *Danielis* familias contriverunt, antequam ſolum attigiſſent, *Dan.* 6. *v.* 24. Additiones ad *Danielem* ſeptem leones in illa foſſa numerant, Ἦσαν δὲ ἐν τῷ λάκκῳ ἑπτὰ λέοντες. Utut ſit, Rex, *Daniele* illuc projecto, in luctu fuit: & cum veſpere incœnatus nocte manſiſſet inſomnis, ſummo mane ad foſſam ſe conferens, lugubri voce clamavit, O Daniel, *ſerve Dei viventis*, *potuitne Deus iſte tuus*, *quem tu perpetuo coluiſti*, *à leonibus te defendere?* Utut enim Dei cognitione aliquo modo imbutus, prout dicit *Apoſtolus* τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ etiam infidelibus ex Dei revelatione eſſe manifeſtum, tamen de potentia dubitabat.

Non ſic ſocii *Danielis*, qui in ignem conjiciendi plena fide pronunciant Deum poſſe eos liberare ex fornace ignis ardentis, *Dan.* 3. 17. Nec ipſe *Daniel*, qui *credidit in Deum ſuum*, Dan. 6. v. 23. & *per fidem obſtruxit ora leonum*, Hebr. 11. v. 33. id eſt, per fidem hoc beneficium à Deo impetravit, qui *miſit*, inquit, *Angelum ſuum, qui occluſit os leonum, ne me læderent, quoniam & erga eum innocens inventus ſum, nec adverſum te, ô Rex, ullum crimen admiſi.* Cum leonum ore etiam manum intellige (à qua Deus *Danielem* liberâſſe traditur verſu vigeſimo ſeptimo hujus capitis) & quidquid in leonibus homini pernicioſum eſt. Illorum enim vim noxiam Deus ad tempus cohibuit, ne ſervum ſuum læderent. Quomodo ſuſpendit vim ignis in ſuorum gratiam, ita ut ex fornace egreſſi ſint ab ignis afflatu intacti, & ne capillo quidem aduſto, *Dan.* 3. *v.* 27. *Danielis* porro Deus ideo miſertus eſt, quia ejus innocentiam noverat, nempe in eo facto, cujus tanquam reus arceſſebatur. Neque enim ſignificat ſe fuiſſe perfectè juſtum, atque illa juſtitia aliquid meruiſſe erga Deum. Quin *Dan.* 8. *v.* 18. Dei miſericordia, non propria juſtitia, niti ſe profitetur his verbis, *Non propter juſtitias noſtras nos procidentes deprecamur te, ſed propter miſerationes tuas ampliſſimas.* Et ne quis *Iſraelitarum* in genere, non etiam ipſius *Prophetæ* reſpectu hæc dici putet, addit verſu vigeſimo, *Me autem adhuc loquente, & orante, & confitente peccatum meum, & peccatum populi mei* Iſraëlis. *Hebræi* nugatores apud *Saadiam Danielis* ad Regem reſponſionem ita efferunt, *Leo domus ſuperioris, id eſt, leo throni gloriæ rugiens dixit, O leones, cavete, ne lædatis leonem catuli leonini filium. Ideoque dentes, & maxillæ eorum ita cohæſerunt, ut ſuperari non potuerint præ metu leonis rugientis, qui clauſit ora leonum, ne me perderent. Sed & aliud ingens miraculum mihi obtigit: nempe Prophetam* Habbacuc *adduxit è terra* Judæ *ſecum habentem* ארוחות פועלי שדהו *cibaria operariorum agri ſui, quæ mihi obtulit: & ſimul comedimus, atque bibimus, & laudavimus nomen creatoris: quo facto is abiit viam ſuam, duce Angelo, qui illum attulerat. Proinde adhuc vivo, prout videt Dominus meus.* In quibus quidquid aſſuunt de *Propheta Habbacuc* ſumptum eſſe patet ex Additamentis ad *Danielem*. *Arabes* id ipſum tribuunt *Jeremiæ*. *Ibno-Abiddunia* ubi ſupra,

فمكث ما شا الله ثم اشتهى الطعام والشراب واوحى الله الى ارميا عليه السلام وهو بالشام ان يذهب الى دانيال بطعام وشراب وهو بارض العراق وذهب بذلك اليه حتى وقف على راس الجب فقال دانيال دانيال وقال من هذا قال ارميا قال ما جا بك قال ارسلني اليك ربك بطعام وشراب فقال دانيال الحمد لله

Et ſubſtitit (*Daniel* in foſſa leonum) *quamdiu voluit Deus. Tum cibum & potum appetiit. Et inſpiravit Deus* Jeremiæ, *cui bene ſit, qui in* Syria *tum erat, ut cum cibo & potu iret ad terram* Irak (ſeu *Babyloniæ*) *ubi erat* Daniel. *Quibus inſtructus iter fecit, donec veniſſet ad caput* (ſeu *os*) *foſſæ. Et dixit*, Daniel, Daniel. *Quo reſpondente, Quis es tu? Is regeſſit ſe eſſe* Jeremiam. *Et rogatus quorſum veniſſet, reſpondit, Ad te miſit me Dominus tuus cum cibo & potu. Et dixit* Daniel, *Laus Deo.* At *Ibnoſſuni* neque *Habbacuc*, neque *Jeremiam*, ſed Angelum inſtruit hoc viatico.

Verba ſunt, فاتاه ملك فقال يا دانيال فقال من انت قال انا رسول ربك اليك ارسلني اليك بطعام وشراب

Et veniens ad eum Angelus dixit, ô Daniel: *quo rogante quis eſſet, reſpondit, Ego ſum Domini tui ad te legatus, & ad te miſſus cum cibo, & potu.* Nihil opus tot ambagibus, ſi ſtamus Scripturæ verbis, quæ *Danielem* docet in foſſa leonum nonniſi una nocte ſtetiſſe, quo temporis ſpatio facile potuit cibo, & potu carere. Sed Additamentorum auctor *Danieli* de victu providere neceſſe habuit, quia uſque ad ſextum diem illum affixit huic foſſæ. Οἱ δὲ, inquit, ἔβαλον αὐτὸν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, καὶ ἦν ἐκεῖ ἡμέρας ἕξ. Et *Arabes* non pauca alia comminiſcuntur hujus commatis. In quibus is, quem jam citavimus, *Ibno Abiddunia*;

للملك الذي كان دانيال في سلطانه جاء المنجمون واصحاب العلم فقالوا له انه يولد ليلة كذا وكذا غلام يفسد ملكك فامر بقتل كل من يولد في تلك الليلة فلما ولد دانيال القته امه في اجمة الاسد فبات الاسد ولبوته يلحسانه فنجاه الله تعالى بذلك

Ad Regem, ſub cujus imperio erat Daniel, *venerunt Aſtrologi, & Magi* (quos nota vocari اصحاب العلم unde eſt quod *Elymas* redditur *Magus* Actor. 13. v. 8.) *qui ipſi prædixerunt fore, ut tali nocte naſceretur puer, qui regnum ejus ſubverteret. Proinde interfici juſſit omnes, qui illa nocte nati ſunt* (ſumptum id ex *Herodis* παιδοφονίᾳ) *Et poſtquam natus eſt* Daniel, *conjecit illum mater ejus in antrum leonis. Et venit leo cum leæna ſua, qui lingebant eum* (aliud exemplar habet يحرسانه *qui cuſtodiebant eum*) *Et ſic eum ſervavit Deus.* Et in libro امثال *Allegationum*, ſeu *Exemplorum*, *Abdorrachman*, filius *Abizenadæ*, patrem ſuum dixiſſe refert رايت في يد ابي بردة بن ابي موسى الاشعري خاتما نقش فصه اسدان بينهما رجل وهما يلحسانه

يلاحسانة قال ابو بردة هذا خاتم
دانيال اخذه ابوموسي يوم دفنه وان
اباموسي سال علما تلك البلدة فقالوا
ان دانيال نقش صورته وصورة الا
سدين وهما تلاحسانه في فص خاتمه
ليلا ينسي نعمة الله عليه في ذلك

انتهي *Vidi in manu* Abubardæ, *filii* Abumuſæ Aſarienſis, *annulum, in cujus pala ſculpti erant duo leones, in quorum medio vir erat, quem lingebant. Et dixit* Abubarda *annulum eſſe* Danielis, *quem ſumpſit* Abumuſa *ſolenni die ſepulturæ ejus. Et* Abumuſam *interrogâſſe Doctores regionis illius, qui* Danielem *dixerunt in annuli ſui pala figuram ſuam ſculpſiſſe cum figura duorum leonum ſe lingentium, ne immemor eſſet gratiæ Dei ſuper ſe, per quam liberatus eſt.*

Sed, his miſſis, ad Sacrum Textum nos conferimus, in quo ſequitur mirabilis totius tragœdiæ cataſtrophe *Danieli* tam læta, quàm triſtis ejus obtrectatoribus. *Daniel* enim, ab exultante Rege è leonum foſſa eductus, repertus eſt prorſus illæſus, quia crediderat in Deum ſuum, *Dan.6.v.23.* Prout capitis tertii verſu vigeſimo octavo (al. nonageſimo quinto) idem Deus ab igne eruerat ſervos ſuos; qui crediderant in eum. Nam (a) *per fidei clypeum* extinguimus *omnia ignea tela Satanæ, & miniſtrorum ejus.* Non, quòd Deus ſervos ſuos ea ratione ſemper liberet. Notum enim eſt infinitos martyres in mediis cruciatibus periiſſe. Et *Ignatium, Antiochiæ* Epiſcopum, fidiſſimum *Chriſti* ſervum, propter ipſius nomen à leonibus ſub *Trajano* fuiſſe diſcerptum. Tamen nemo fidelium eſt, qui non debeat credere quod crediderunt *Daniel* & tres ſocii ejus: nempe eam eſſe in Deo potentiam, quâ poſſit nos liberare; & voluntatem etiam, quâ id ipſum velit, ſi modò illud gloriæ ſuæ & ſaluti noſtræ ſervire videat. *Daniele* porro ſic liberato, qui eum accuſaverant in idem barathrum, Rege ſic ſtatuente, conjecti ſunt. Quod talionis lex poſtulabat, & criminis perpetrati gravitas, quo non ſolum in *Danielem*, ſed & in Regem peccaverant, & totum regnum. *Daniel* enim Regi & regno ita erat neceſſarius, ut eo carere non potuerint ſine inſigni detrimento. Itaque, ut pœnæ gravitas alios à tam gravi ſcelere in poſterum deterreret, Rex, unà cum reis, eorum uxores, & liberos leonibus tradi voluit, qui fortaſſe æquè erant ſontes, & Regis ſententia damnato petulanter inſultaverant. Unde eſt, quod, Deo ſic permittente, illi ipſi leones, qui *Danieli* pepercerant, hos in medio aëre avidis faucibus exceperunt, & horrendo morſu contriverunt, antequam eſſent prolapſi, ita ut in illorum oſſibus nihil integrum ſupereſſet. Quomodo ille ipſe ignis, qui *Danielis* ſocios non attigit, ſtatim conſumpſit Regis miniſtros, à quibus in fornacem conjecti ſunt. Et *Pharaonem* cum ſuis demerſerunt eædem aquæ, quas *Iſraëlitæ* incolumes pertranſierant. *Joſephus* rem ita amplificat. Danielis *inimici, eum videntes mali nihil eſſe perpeſſum, fateri noluerunt per Deum fuiſſe ſervatum, & per ejus providentiam. Sed leones, cibo ſatiatos,* Danielem *intactum præteriiſſe exiſtimantes, hoc Regi dictitabant. Qui, eorum malitiam execratus, juſſit multum carnium objici leonibus. Et, iis ſatiatis,* Danielis *inimicos in foſſam conjici, ut addiſceret, an propter ſaturitatem eos non attingerent. Satrapis autem ad leones conjectis,* Dario *apparuit* Danielem *à numine fuiſſe ſervatum. Illorum enim nemini leones pepercerunt, ſed omnes diſcerpſerunt, ac ſi fuiſſent valde famelici, & ciborum indigi.* Inde hic fructus emanavit, quòd Rex *Darius*, edicto per totum imperium promulgato, coli juſſit Deum *Danielis*. Non quidem vero cultu. Neque enim *Aſſyrii* idolis ſuis renunciaverunt, quorum cultus cum veri Dei cultu ſtare non poteſt. Proinde *Darius* Deum non vocat Deum ſuum, ſed *Deum Danielis.* Nondum ſcilicet venerat tempus vocationis gentium. Tamen hoc edictum *Darii*, & aliud ſimile *Nebucadnetſaris Dan.3.v.29.* & jejunium *Ninivitis* indictum ad avertendam ſummi numinis iram *Jon.3.v.5.* & quæ alia fuerunt hujus generis, videntur fuiſſe totidem προπαρασκευαὶ ad populorum converſionem, quæ *Chriſti* adventum ſubſequuta eſt. Ita enim paulatim, & quaſi per gradus, innotuit Dei virtus, & magnitudo, iis etiam populis, *qui alieni erant à republica Iſraëlis*, & cum *Pharaone* dicebant, (b) *Quis eſt Dominus, ut illi obſequamur? Nos non novimus Dominum.*

(a) *Eph.* 6. 16.

(b) *Vide Exod.* 5. v. 2.

CAPUT QUARTUM.

Leones quandoque ab hominibus, vel Marte, vel arte, victi.

Samſonis *cum leone pugna prope* Thimnatham. Thimnatha *diverſum à* Thimna *oppidum. Illud in tribu* Dan, *hoc in tribu* Judæ. *Illud in valle, hoc in monte. Vites* Sorek *prope* Thimnatham. *Vicina oppida à leonibus dicta.* Kimchius notatus. *Leo ab inermi* Samſone *laceratus.* Joſephus *ſuffocatum ſcribit. Ita leo* Nemees *ab* Hercule, *& alius à* Phylio, *alius item à* Polydamante *pugile. Leonem & urſum ſimul eandem ovem abſtuliſſe, &* Davidem *utrumque eodem tempore viciſſe, malè colligi ex* 1 Sam. 17. v. 34. *Leo venationis ſocium non admittit. ET in Scriptura ſæpe pro AUT: & Perfectum tempus pro Imperfecto.* Venit leo, & urſus, *id eſt*, Veniebat leo, aut urſus. David *non tantum ſemel* ἐθηριομάχησε. *Ejus in feras duplex pugnæ genus: & robur non vulgare. Barba leonis.* זקן *&* barbam *&* mentum *ſonat.* Φάρυγξ, *proprie* fauces, *etiam* os *ſignificat. Serpentis venenum in ore.* Ἔπαισεν *in* Sirachide *pro* ἔπαιξεν. Benaja *ſub* Davide *dux Prætorianæ cohortis, ſub* Solomone *Imperator exercitus loco* Joabi. *Hujus pater,* Jojada *Sacerdos, vir fortiſſimus. An tum arma permiſſa fuerint Sacerdotibus, quibus mortui contactu pollui nefas.* Romanæ *leges ſimiles.* Ariel Moab *quid ſit.* Moab *&* Arſal *in* Arabica *verſione duo gigantes à* Benaja *cæſi. Hiſtoria certaminis* Benajæ *cum leone à* Joſepho *&* Judæis *interpolata. In eam conjecturæ. Quorſum hoc* die nivis *contigiſſe obſervetur. In* Syra *Paraphraſi mendum. Explicatur Allegoria elegans à leonum venatione ſumpta,* Ezech. 19. *Ibidem verſu* 7. וירע *pro* וידע Daleth *pro* Res. *Leones in foveis capi ſolere. Foveæ talis deſcriptio, &* Arabica *nomina. Leones etiam retibus capi, idque ad* Euphratem, *probatur ex* Ezechiele, *&* Oppiano, *contra* Pollucem, *qui negat.* חחים, *id eſt,* unci, *&* uncini, *Ezech.* 19. v. 4. 9. *quod multis probatur. In* Græca *verſione* σφραγῖδας *pro* ῥαφίδας. סוגר *Hebr.* leonis cavea *à claudendo dicta, ut* Græcè κλεῖθρον. Γαλεάγρα *idem.* Gloſſæ *emendatæ.* קולרין kolarin, *Chald. non eſt* κολλάριον, *ut putant, ſed* κολαστήριον. נדל nedal, *Chald.* Græcè νεκύδαλος.

Leo-

LEonem, utut ferum animal, tamen ab hominibus Marte, vel arte ſubjici, ut reliqua animalia, nemo eſt qui neſciat. Marte, id eſt, aperta vi. Arte, id eſt, venatorum technis, & dolis. Prioris exemplo ſint, quod in Scriptura memorantur viri tres, *Samſon*, *David*, & *Benaja*, qui, congreſſi cum leonibus, illuſtres de iis victorias reportarunt. De horum ſingulis ut aliquid dicamus, res poſtulat.

De *Samſone* ita habetur *Jud.* 14. *v.* 5. *Et deſcendit* Samſon, *& pater ejus, & mater ejus* Thimnatham. *Et venerunt ad vineas* Thimnathæ. *Et ecce? leunculus leonum rugiens in occurſum ejus. Et cùm eum invaſiſſet Spiritus Domini, laceravit illum, ut laceratur hœdus, cùm nihil haberet in manu. Thimnatha* oppidum fuit in tribu *Dan. Joſ.* 19. *v.* 43. diverſum à *Thimna* in tribu *Judæ*, *Jud.* 15. *v.* 10. 57. & 2 *Paral.* 28. *v.* 18. Quod ideo notandum duxi, quia qui pro eodem habent, multum laborant in hujus loci collatione, *Deſcendit Samſon Thimnatham*, cum altero de *Juda* Gen. 38. v. 12. 13. *Aſcendit* Thimnam *ad tondendum gregem ſuum*. Neque enim ſatis capiunt quomodo ad idem oppidum *aſcendi* dicitur, & *deſcendi*. Druſius, *Ne mireris: nam pro ratione loci, in quo ſumus, vel aſcendimus, vel deſcendimus. Fortè locus erat infra* Tſorah, *ubi* Samſon *habitabat; niſi verius, ut dicamus eum fuiſſe tunc in caſtris* Danitarum. *Midras* apud *Kimchium*, יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עלירה שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה Judas, *qui in eo oppido exaltatus fuit, eo aſcendiſſe ſcribitur.* Samſon *autem, qui ibidem ignominioſe eſt habitus, ſcribitur eo deſcendiſſe.* Multò verius, quod & agnoſcunt nonnulli *Hebræorum*, duo eſſe oppida, quorum unum *Thimna* dicitur, alterum *Thimnatha*. Illud erat in tribu *Judæ*, hoc in tribu *Danis*. Ad illud aſcendebatur, quia monti incumbebat. Ad hoc deſcendebatur, quia ſitum erat in valle. Hic vinearum fit mentio prope *Thimnatham*. Nempe circa hæc loca fuit vallis *Sorek*, *Jud.* 16. *v.* 4. unde vites illæ eximiæ, de quibus *Gen.* 49. *v.* 11. *Eſ.* 5. *v.* 2. & *Jer.* 2. *v.* 21. Nec eadem loca leonibus fuiſſe inacceſſa docent à leænis appellatæ vicinæ urbes *Lebaoth*, Joſ. 15. v. 32. & *Beth-lebaoth* Joſ. 19. v. 6. Ibidem igitur כפיר. אריות *leunculus leonum*, aut *leænarum*, qua phraſi dicitur גדי עזים *hœdus caprarum*, quam ſuprà explicavimus. Hic rectè obſervat *Kimchius* כפיר *leunculum* eſſe majorem τῷ גור *gur*, id eſt, *leonis catulo*. Sed quæ ſequuntur falſiſſima ſunt ואריה גדול מכפיר והלביא גדול מהאריה והליש גדול מהלביא *Et* arjeh *major eſt τῷ* chephir, *&* labi *major eſt τῷ* arjeh, *&* lajis *major eſt τῷ* labi. Nam ea nomina docuimus ad leonum ætatem haudquaquam pertinere, ut neque שחל, & שחץ, quæ hodie his interſerunt. Nec verius quod ab eodem additur וכל זמן שמזקין גבורתו נוספת בו *Et quamdiu ſeneſcit, augetur robur ejus.* Quippe leonum etiam vires in ſenio decreſcere abunde ſuprà probatum eſt. Ad *Samſonem* porro rugiens venit leunculus, qui rugitu ſuo, tanquam claſſico, bellum illi indicebat. *Sed eum invaſit Spiritus Domini.* Hac præfatione utitur Sacer Scriptor, quia rem de *Samſone* narraturus eſt, quæ alioqui videatur ſuperare vires humanas, illum ſcilicet leonem laceraſſe, ut laceratur hœdus, cùm nihil haberet in manu, id eſt, cùm inermis eſſet, nec ullo telo inſtructus. *Græci* in *Complutenſi* rectè habent διέσπασεν *dilaceravit*, in aliis minus rectè συνέτριψεν *contrivit*. *Joſephus* tamen *Antiquitatum* libri quinti capite decimo hunc leonem non laceratum, ſed ab inermi *Samſone* ſuffocatum fuiſſe ſcribit. Συντυγχάνει, inquit, λέοντι, καὶ γυμνὸς ὤν, ἐκδεξάμενος αὐτὸν ἄγχει ταῖς χερσί· *in leonem incidit, & nudus* (id eſt, *inermis*) *eum manibus ſuffocavit.* Et *Ambroſius* Epiſtola 23. *Vigilio*, *Irruentem in ſe brachiis amplexus necat, & lacertorum nodo exanimatum.* Quo ferè modo *Nemees* leonem *Hercules* interemiſſe dicitur. Hinc apud *Euripidem* in *Hercule Furente* (*a*) *Lycus*, *Herculis* geſta referens, (a) Verſu 153.

Ἢ τὸν Νέμειον θῆρ᾽ ὃν ἐν βρόχοις ἑλὼν
Βραχίονός φησ᾽ ἀγχόναισιν ἐξελεῖν.

Aut Nemeæum *leonem, quem, retibus captum, brachiorum laqueis ſe interemiſſe dicit.* Et apud *Sophoclem* in *Trachiniis* (*b*) ita loquitur ipſe *Hercules*. (b) Verſu 1096.

----- ὦ φίλοι βραχίονες,
Ὑμεῖς ἐκεῖνοι δὴ καθέσταθ᾽, οἵ ποτε
Νεμέας ἔνοικον βουκόλων ἀλάστορα
Λέοντ᾽ ἄπλατον θρέμμα κἀπροσήγορον
Βίᾳ κατειργάσασθε -----

Quæ *Cicero* libro ſecundo *Tuſculanarum Quæſtionum* liberiùs ita reddidit,

ô lacertorum tori
Veſtrone preſſu quondam Nemeæus *leo*
Frendens efflavit graviter extremum halitum?

Et *Ovidius* libro nono *Metamorphoſeων*,

His eliſa jacet moles Nemeæa *lacertis*.

Quod imitatus *Seneca* in *Hercule Oetæo*,

His ego lacertis ſpolia Nemeæi *mali*
Eliſa preſſi. --

Et in *Agamemnone*,

Te ſenſit Nemeæus *arcto*
Preſſus lacerto fulmineus leo.

Et in *Hercule Furente*.

----- *maximus* Nemeæ *timor*
Gemuit lacertis preſſus Herculeis *leo.*

Et *Claudianus* in laudibus *Herculis*,

--- *invadis trepidum ſoliſque lacertis*
Grandia corripiens eluſo guttura morſu,
Imbellem fractis proſternis faucibus hoſtem.

Et *Nonnus Dionyſiacῶν* libro vigeſimo quinto.

--- Λέοντι βραχίονα λοξὸν ἑλίξας
Εὐπαλάμῳ πήχυιε περίπλοκον αὐχένα δεσμῷ.
Πότμον ἄγων ἀσίδηρον. ----

Leoni brachium obliquum involvens, vinculo validæ manus circumdatam cervicem complexus eſt, mortem inferens ſine ferro. Ita etiam Mythologi, *Apollodorus* libro ſecundo, Καὶ περιθεὶς τὴν χεῖρα τῷ τραχήλῳ κατέσχεν ἄγχων ἕως ἔπνιξε. *Diodorus* libro quarto, Συμπλάκη, καὶ τὸν αὐχένα σφίγξας τοῖς βραχίοσιν ἀπέπνιξε. *Tzetzes* chil. 2. Hiſt. 101. Γυμναῖς χερσὶ λαβόμενος συνέθλασεν ὑστερῶς. *Arati Scholiaſtes* nondum editus, Φιλοδοξῶν γὰρ μόνον τοῦτον οὐχ ὅπλοις ἀνεῖλεν, ἀλλὰ συμπλακεὶς ἀνέπνιξε. Sed & apud *Antonium liberalem* Metam. 12. *Phylius* quidam, περιβαλὼν τὸν βραχίονα τῇ ἐσθῆτι, ἣν ἐφόρει, ἔφραξε τὸ στόμα τοῦ λέοντος, ἀνελὼν δὲ αὐτὸν, καὶ ἀναθέμενος ἐπὶ τὸν ὦμον, ἀπήνεγκε πρὸς τὸν Κύκνον, *brachio, cui veſtem circumvolverat, in os inſerto leonem ſuffocavit, ſublatumque in humeros ad* Cygnum *attulit.* Et apud *Suidam* *Polydamas Scotuſæus* pugil, omnium ſuæ ætatis hominum proceriſſimus, νέος ὢν ἀπέκτεινε λέοντα ἐν τῷ Ὀλύμπῳ Μακεδονίας, οὐδενὶ ἐσκευασμένος ὅπλῳ, *juvenis adhuc leonem in* Olympo Macedoniæ *monte, nullo telo armatus interfecit.* Quod ſumptum eſt ex *Pauſania Eliacis* poſterioribus. Qui factum ſit, ut in leonis à *Samſone* cæſi cadavere apes nidulatæ ſint, dicetur, ubi *De Apibus*.

Quod *David Saüli* narrat 1 *Sam.* 17. *v.* 34. Ita exponit *Caſtellio*, *Cum patris mei pecus paſcerem, leo, una cum urſo gregem adortus, ovem ſuſtulit. At ego hunc perſecutus occidi, eique de faucibus prædam extorſi. Tum illum in me inſurgentem roſtro prehenſum afflixi, & necavi. Quòd ſi & leonem & urſum occidi*, &c. Atque id ipſum ſequuntur multi recentiores, quos miror non vidiſſe quàm multa habeat incommoda hæc verſio. Primò enim ſupponit leonem & urſum, quaſi ex compacto, venari ſimul; cùm leo ne leænam quidem in venationis ſocietatem admittat. *Ælianus* libri quarti capite tertio, Λύκῳ συννόμῳ καὶ ἵππῳ, λέοντι γε μὴν οὐκ ἔστιν· λέαινα γὰρ καὶ λέων οὔτε τὴν αὐτὴν

ἴασιν, ἔτ᾽ ἐπὶ θῆρας, ἔτε πόμϐνοι. *Lupi duo, & equi duo ſimul paſcuntur, leones duo non item: leæna enim & leo neque ad venationem, neque ad potum eandem viam inſiſtunt.* Damir *Arabs* de eodem, لا يالف شيا من السباع لانه لا يرى فيها ما يكافيه *Nullam ferarum in ſocietatem admittit; quia nullam videt, quæ ſit illi par.* Proinde à *Poëtis* dicitur μονολέων, quia *ſolitarium* eſt animal. Vide *Anthologiæ* libri primi capitis trigeſimi tertii *Epigramma* trigeſimum. Secundo, cùm *Hebræa* ad verbum ita habeant, *Venit leo, & urſus,* ונשא שה מהעדר *& abſtulit ovem à grege, & exivi poſt eum, & percuſſi eum, &* ovem *ex ore ejus eripui, & inſurrexit in me, & barbâ ſuâ* (aut *maxillâ ſuâ) arreptum percuſſi, & necavi:* Ad quem referes illud *abſtulit,* & *exivi poſt eum,* &c. An ad ſolum leonem, aut ad ſolum urſum, aut verò ad utrumque? Si de uno ſolùm agatur, quomodo concludit *David, Quod ſi & leonem & urſum occidi?* An plus habet in concluſione, quàm fuit in præmiſſis? Si de utroque agi dixeris, cur non Plurali numero dixit *David, Ovem abſtulerunt, & exivi poſt eos, & percuſſi eos?* &c. Præterea, quî fieri poteſt, ut leo & urſus oviculam conjunctim abſtulerint? Aut ut *David* utrumque ſimul barbâ, aut mento correptum interfecerit? Niſi *Davidem* fingas non quidem ἑκατόγχειρα, ſed ſaltem πολύχειρα fuiſſe, ut una manu leonis, alia teneret urſi maxillas, tertia ovem ex illorum faucibus eriperet; quæ plane ſunt ἀσύστατα. Denique quidni locum hic habeat Veterum Adagium, *ne Herculem quidem ſtare poſſe contra duos,* id eſt, unum *Davidem,* quamlibet generoſum, contra leonem, & urſum, conjunctis viribus pugnantes? Si ad miraculum confugias, nihil egeris. Quippe, ſi leonem & urſum nonniſi per miraculum vicit *David,* eâ victoriâ fretus non debuit gigantem aggredi. Eum enim auxilio DEI ordinario, & ſolita virtute niti oportuit, non miraculo, quod Deus non promiſerat. Proinde, ut vitentur incommoda, quæ diximus, notandum eſt Copulativam ET in Scriptura non rarò ſumi pro Disjunctiva AUT. Ita *Gen.* 13. *v.* 8. *Ne ſit contentio inter me & te, & inter meos paſtores & tuos,* id eſt, *aut inter,* &c. *Gen.* 19. *v.* 12. *Tum viri illi* Loto *dixerunt, Quis præterea hic tuus eſt, gener, & filii tui, & filiæ tuæ?* Id eſt, *aut filii tui, aut filiæ tuæ.* Exod. 12. v. 5. ubi de agno, ſeu hœdo Paſchali; *Ex ovibus tuis, & ex capris illum accipietis,* id eſt, *aut ex capris.* Exod. 21. v. 15. *Qui percuſſerit patrem ſuum, & matrem ſuam,* id eſt, *aut matrem ſuam.* Et verſu 17. *Qui maledixerit patri ſuo, & matri ſuæ,* id eſt, *aut matri ſuæ;* quomodo *Matth.* 15. *v.* 4. interpretatur ipſe *Chriſtus* Pſ. 8. *v.* 5. *Quid eſt homo, ut memor ſis ejus? & filius hominis, ut viſites eum?* id eſt, *aut filius hominis,* ut reddit *Apoſtolus Hebr.* 2. *v.* 6. Ita omnino in loco *Davidis,* in quo verſamur, *Venit leo, & urſus,* id eſt, *Venit leo, aut urſus.* Nam ut cætera taceam, ſi ET eſſet Copulativa, Plurali numero dixiſſet באו *venerunt.* Hoc quoque hic obſervandum; Tempus Imperfectum apud *Hebræos* nullum eſſe, ſed Perfectum per Imperfectum *Latinè* reddi, quoties res ita poſtulat, quod nôrunt quotquot has literas à limine ſalutârunt. Quibus animadverſis, verba *Davidis* obvium erit ita reddere; *Cùm paſcebat ſervus tuus pecora patris ſui,* ובא הארי ואת הדוב *& veniebat leo, aut urſus & auferebat ovem è grege* (id eſt, ſive leo, ſive urſus irruens auferret, &c.) *egrediebar in eum, & percutiebam eum, & ovem ex ore ejus eruebam, & in me inſurgentem barbâ* (vel *mento*) *arreptum percutiebam, & necabam.* Itaque non agitur de ſingulari eventu, ſed de re, quæ non ſemel acciderat. Deus enim, qui *Davidem* ad magna deſtinaverat, eum ab adoleſcentia voluit his periculis exerceri, ut, Dei auxilium ſæpe expertus, animum in rebus adverſis obfirmaret, & vocationis ſuæ quidquid eſſet intrepidè aggrederetur. Et, ne putentur ad ſingularem eventum hæc pertinere, duplex hic pugnæ genus deſcribit *David,* quo hujuſmodi feras ſolebat proſternere. Illas enim quandoque cum præda fugientes, primo ſtatim congreſſu, pedo, aut venabulo lethaliter feriebat, & è morientium ore ovem eruebat: aut, ſi, præterito grege, in paſtorem rectà irruerent (quomodo leones & urſi ſolent; illi, ut dilacerent; hi, ut hominem amplexu necent) eas *David,* maxillâ, aut faucibus unâ manu correptas, alterâ confodiebat. Et periculoſum quidem eſt, & propè ſupra vires humanas,

Eſurienti leoni ex ore exſculpere prædam,

ut in *Lycilio* habetur. Unde *Nævius* alicubi,

Deprandi autem leonis obdas oreas.

Oreas pro *ora,* vetus verbum, ut *deprandi* pro *impranſi.* Quod dici conſtat tanquam de re, quam attentare ſit nefas. Sed *Davidi,* præter magnam animi præſentiam, fuit robur corporis non vulgare. Unde eſt, quod *Pſalm.* 18. *v.* 35. arcum chalybeum brachiis ſuis frangi aſſerit. Quod penè omiſeram, in editione *Complutenſi Græca* verſio reddit quomodo diximus, Ὅταν ἤρχετο λέων, ἢ ἄρκτος, καὶ ἐλάμβανε πρόβατον ἐκ τῆς ἀγέλης, καὶ ἐξερχόμην κατόπισθεν αὐτοῦ, καὶ ἐπάταισον αὐτόν, καὶ ἐξέσπων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· κἂν εἰ ἐπανίστατο ἐπ᾽ ἐμὲ, ἐκράτουν τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ, &c. *Cum veniebat leo, aut urſus, & capiebat ovem ex grege, eum & pone inſequebar, & percutiebam, & ovem ex ore ejus eruebam: & , ſi in me inſurgebat, eum faucibus arripiebam,* &c. A verſione tam appoſita nullus capio cur recentiores receſſerint, ut alteram huic ſubſtituerent, quam pluribus incommodis premi palam fecimus. *Hebræa* והחזקתי בזקנו, *Et barbâ ejus corripiebam,* cur *Græci* reddant Ἐκράτουν τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ· *Et faucibus ejus corripiebam,* puto me deprehendere. Leoni quidem barba convenit. Unde *Homerus* aliquoties,

----- λῖς ἠϋγένειος,

leo bene-barbatus. Et *Martialis* lib. 10. Epigr. 9.

Barbam vellere mortuo leoni.

Sed cum hic tam de urſo, quàm de leone agatur, maluerunt eâ voce uti, quæ utrique eſſet communis. Et fortaſſe *Hebræum* זקן non ſolùm *barbam,* ſed & *mentum* ſignificat, ut *Arabicum* ذقن indè deductum, & *Græcum* quoque γένειον. Itaque *Chaldæus* hic habet, *Et apprehendi* בלועיה, & *Arabs,* بلحيته *Per maxillam ejus.* Et Hieronymus, *Et apprehendebam mentum eorum.* Φάρυγξ etiam, quamvis propriè *fauces* ſignificet, poteſt tamen eò pertinere. Nam in *Heſychio* Φάρυγξ inter cætera στόμα redditur. Quomodo *Homerum* ſumpſiſſe volunt *Odyſſ.* τ', ubi *Ulyſſes,* timens ne *Euryclea* ſe proderet,

χεῖρ᾽ ἐπιμασσάμενος φάρυγος λάβε δεξιτερῆφι,

id eſt, *Os manu dextra cepit comprimens.* Ibi igitur vetus *Scholiaſtes,* Φάρυγος, τοῦ στόματος. Neque aliud intelligo in *Heraclisco Theocriti,* quo loco deſcribitur *Hercules,* adhuc puer, duos angues

Δεξάμενος φάρυγος, τόθι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται
Οὐλομένοις ὀφίεσσι, ----

id eſt, *Ore corripiens, ubi mala ſunt venena pernicioſis ſerpentibus.* Os interpretor, quia ſerpentis venenum eſt in ore ad radices dentium. *Davidis* ἀνδραγάθημα *Sirachides* his verbis deprædicat *Eccleſ.* 47. *v.* 3. Ἐν λέουσιν ἔπαιξεν, ὡς ἐν ἐρίφοις· καὶ ἐν ἄρκτοις, ὡς ἐν ἄρνεσι προβάτων. *Cum leonibus luſit, ut cum hœdis; & cum urſis, ut cum agnis ovium.* Hoc eſt leones, & urſos occidere illi luſus fuit, quomodo non loqueretur, qui hoc crederet nonniſi ſemel factum. Ἔπαιξεν *Syrus* reddit ܫܥܐ, *Arabs,*

Arabs قتل *occidit*, quaſi eſſet à παίω *ferio.* Quod *Sirachides* ſi voluiſſet, non dixiſſet ἐν λέουσιν, ſed λέοντας ἔπαιξεν. Itaque ἔπαιξεν fit à παίζω *ludo.* *Atticum* eſt pro ἔπαιζεν, quomodo nonnulli ſcribunt. Alii etiam ἐπεξένωσεν *verſatus eſt cum leonibus.* Ita exemplar *Complutenſe*, & *Pariſienſe* nuper editum. Sed verum eſt ἔπαιξεν. Porrò, quòd cum hœdis leones conferuntur, ſumptum ex his de *Samſone* Jud. 14. v. 6. *Leonem dilaceravit, quaſi dilaceràſſet hœdum.*

Tertium habemus exemplum in *Banaja, Jojadæ* filio, 2 *Sam.* 23. *v.* 20. & 1 *Par.* 11. *v.* 22. *Et* Banaja, *filius* Jojadæ, *viri ſtrenui, & rebus geſtis clari, è* Cabſeel, *percuſſit duos* Ariel Moab. *Et ipſe deſcendit, & percuſſit leonem in media foſſa die nivis.* Is ille eſt *Banaja*, qui ſub *Davide* præfuit *Cerethæis*, & *Pelethæis*, id eſt, Regis ſtipatoribus, ſeu militibus Prætorianis, 2 *Sam.* 8. *v.* 18. & 20. *v.* 23. Et ſub *Solomone, Joabo* occiſo, qui Imperator erat exercitûs, in illius locum ſuffectus eſt, 1 *Reg.* 2. *v.* 35. & 4. *v.* 4. Pater, vir fortiſſimus, Sacerdos fuiſſe legitur 1 *Paral.* 27. *v.* 5. 6. Proinde illi non licebat mortui contactu pollui, *Levit.* 21. *v.* 1. Quin, ſi *Hebræis* credimus, ne ad quartum quidem cubitum poterat accedere. Ita definit *Maimonides* in Tractatu *De luctu* cap. 3. ſect. 13. *Romanæ* etiam leges *Pontificis* oculos à funere arcebant, ut teſtatur *Seneca Conſolatione ad Marciam* capite decimo quinto. Et *Flamen Dialis* (a) locum, in quo buſtum eſſet, nunquam ingrediebatur, nec mortuum unquam attingebat. Proinde moris *Romani* fuerat ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni, ne quiſquam *Pontifex* per ignorantiam pollueretur ingreſſus. Ita *Servius* ad librum tertium *Æneidos.* Tamen quia *Jojada* Sacerdos in Scriptura commendatur ut vir inſignis propter res in bello geſtas, unde fit veriſimile multos ab eo fuiſſe cæſos, dicit *Kimchius* in hunc locum, Deum non diſtinxiſſe Sacerdotes à reliquo populo, cùm juſſit *Iſraëlitas*, ut ſeptem gentes oppugnarent, & quaſcunque alias, quæ *Iſraëlitas* opprimebant: quin inſtituiſſe, ut Sacerdotes ad bellum ungerentur, & cum *Iſraëlitis* ad militiam ſe conferrent. Ac proinde *Phineem* non timuiſſe, ne pollueretur, cùm interfecit *Zimri*, & *Cozbi*, & bello contra *Madianitas* ſuſcepto, interfuit. Urbs *Cabſeel*, in qua natus eſt vir ille fortis, fuit in tribu *Judæ* in *Idumeæ* confinio, *Joſ.* 15. *v.* 21. Filius non degener primò percuſſiſſe legitur duos *Ariel Moab*, id eſt, juxta *Hieronymum*, *duos leones*, & juxta *Caſtalionem*, *duos* Moabiticos *leones immanes*: quia אריאל *ariel*, ad verbum *leonem Dei*, aut *leonem fortem* ſonat. Sed Principum & virorum fortium apud *Orientales* hoc eſſe Epithetum hodieque in uſu ex *Arabiſmo* ſuprà docuimus. *Chaldæus* hic habet רברבי *magnates.* Et *Kimchius* cognomen eſſe dicit הגדולים והגבורים *magnorum & fortium*: quia ארי *ari*, id eſt, *leo*, magnitudine, fortitudine, & robore inter feras excellit; & אל *el*, etiam *robur*, & *vires* ſonat. Eodem per multas ambages *Rabbi Levi* tandem devolvitur. *Turris,* inquit, *valida vocatur* Ariel, *unde &* Ariel *dicitur domus ſanctitatis*, (ſeu *Templum.*) *Is itaque videtur percuſſiſſe defenſores turrium validarum, quæ erant in terra* Moab. *Compoſita autem eſt dictio ex* ארי ari, *&* אל el, *& ſignificat leonem validum; quia leo robore maximè valet. Sed & illi potuerunt leonum ſpeciem habere in roboris & fortitudinis argumentum. Syrus* etiam, *Ille interemit* ܩܛܠ ܬܪܝܢ ܓܢܒܪ̈ܐ ܡܘܐܒܝ̈ܐ *duos gigantes, Moabitas. Arabs* in *Samuele*, *Occidit* جبارا من الموابيين *gigantem è Moabitis.* Et in *Paralipomenis*, *Occidit* الجبارين وهما مواب وارسل *duos gigantes, nempe Moab, & Arſal*: quæ deflexa ſunt ex *Hebræis* אריאל מואב *Ariel Moab*, malè lectis, & intellectis.

(a) Gellius lib. 10. cap. 15.

Ecce aliud facinus ejuſdem *Banajæ! Et ille deſcendit, & leonem percuſſit in media fovea die nivis.* Quod ſignanter additum vult *Kimchius*: כי האריה ביום צנה ושלג נוספת גבורתו *quia tempore frigoris & nivis leonis vires augentur.* Aliud affert *R. Levi*, *Dixit* in die nivis, *ut indicaret quantum valeret robore. Quamvis enim tum temporis vis illi eſſet infirmior propter frigoris vehementiam; maximè in media fovea, ubi frigus erat intenſius, prout ferebat natura loci; & tam ipſi, quam leoni nullum pateret effugium, ne ſe mutuò perderent: deſcendit tamen* Banaja, Jojadæ *ſummi Sacerdotis filius, leonis in ipſo deſcenſu inſultum haudquaquam timens, & eum fortiter interemit.* At eandem hiſtoriam *Joſephus* ſic adornat, *Cùm ningeret, in quandam foveam lubrico lapſu decidit leo; cujus os, quod anguſtum eſſet, videbat brevi fore, ut oppleretur nivibus. Atque ita cum nullam exitus & ſalutis viam videret, rugiebat.* Banajas *autem, auditâ ferâ, illac enim iter faciebat, & ad rugitum veniens, deſcendit in os foveæ, & repugnantem ictu baculi, quem habebat in manu, ſtatim exanimavit.* Hæc illi, quibus ideo haudquaquam aſſentior; quia credibile non eſt *Banajam*, virum eximium, quemque *David* Prætorianæ cohorti, & *Solomon* toti exercitui præfecerat, tam fuiſſe temerarium, & vitæ ſuæ prodigum, aut tam futilem virium ſuarum oſtentatorem, ut ultrò cum leone captivo includi voluerit, & ſubire pugnæ aleam. Dicam igitur quid ſuſpicer. *Anthologiæ* libri primi capite trigeſimo tertio leonem narrat incertus *Poëta* in caprariorum ſtabulum ſeceſſiſſe, ut nivem vitaret & grandinem. Verba ſic habent,

Χειμερίῃ δὴ νύκτα χαλαζήεντά τε συρμὸν,
Καὶ νιφετὸν φεύγων, καὶ κρυόεντα πάγον,
Μουνολέων, ἢ δὴ κεκακωμένος ἀθρόα γυῖα,
Ἤλθε φιλοκρήμνων αὖλιν ἐς αἰγονόμων.

Hibernâ nocte, grandinis impetum & nivem fugiens, & frigidum collem, ſolitarius leo, & omnibus membris malè affectus, venit in ſtabulum caprariorum locis præruptis gaudentium. Ita leo, de quo hic agitur, nive ingruente, in foveam deſcenderat, id eſt, in antrum profundius, cujus umbrâ adverſus aëris inclementiam aliquamdiu ſe tueretur. Qua ipsa de cauſa *Banaja*, in idem antrum aliquanto poſt ingreſſus, in leonem ex improviſo incidit, & obluctantem peremit. Non fruſtrà igitur Sacer Scriptor id *die nivis* contigiſſe obſervat. Ita enim ſubindicat quâ ratione factum ſit, ut ad ſpeluncam ille leo dux & *Judæus* eandem devenerit. *Foveam* hic pro *antro* ſumo, aut pro *fovea in antri modum exciſa*, quia res ita poſtulat. Et *Hebræum* בור ſignificat *foveam* omne genus. Quandoque *puteum*, aut *ciſternam*, in quam aquæ confluunt, ut *Levit.* 11. *v.* 36. *Deut.* 6. *v.* 11. & 2 *Sam.* 23. *v.* 15. Aliquando *foſſam ſine aqua*, in qua captivi detinentur, ut *Jerem.* 38. *v.* 6. & *Zachar.* 9. *v.* 11. Et *carcerem*, ſeu *cryptam* quamvis *ſubterraneam*, ut *Gen.* 40. *v.* 15. & 41. *v.* 14. *Exod.* 12. *v.* 29. &c. Non rarò etiam *ſepulchrum*, ut *Pſ.* 28. *v.* 1. & 30. *v.* 4. Item *foveam inſidioſam*, in quam decidant prætereuntes, ut *Pſalm.* 7. *v.* 16. Foveam denique in antri modum exciſam, in quam ſe ſubducant homines, ut ibi deliteſcant. Sic 1 *Sam.* 13. *v.* 6. *Abſcondit ſe populus in ſpeluncis, in ſpinetis, in petris, in locis altis,* ובבורות *& in foveis.* Et *Jerem.* 41. *v.* 9. והבור *Et fovea, in quam projecit* Iſmaël *omnia cadavera hominum illorum*, (ſeptuaginta) *quos percuſſerat ad latus* Godoliæ; *ea eſt, quam fecerat Rex* Aſa *metu* Baaſæ *Regis* Iſraëlis; nempe ut in ea lateret. In hujuſmodi foveam nivoſo cœlo cùm deſcendiſſet *Banaja*, neceſſe habuit cum leone decertare, qui jam eodem ſe ſubduxerat. *Arabs* hic habet نزل الي الغيض *Deſcendit in ſylvam*, &c. *Syrum* ſequutus, cujus

verba ſunt, *Is deſcendit, & occîdit leonem* בגו גבא *in medio ſylvæ.* Sed, unâ literâ mutatâ, ex גבא *foſſa* factum גבא *ſylva.* Cum *Banaja* conferri queat *Alexander* Rex, qui leonem raræ magnitudinis in ſe incurrentem non excepit modo, ſed & uno vulnere occîdit. Rem pluribus narrat *Curtius* libri octavi ferè initio. Ibidem *Lyſimachus* quondam, cum venaretur in *Syria*, occiderat eximiæ magnitudinis leonem ſolus. Sed, lævo humero uſque ad oſſa laceratus, ad ultimum periculi pervenerat. Addit fabulam, quæ objectum leoni à Rege *Lyſimachum* temere vulgavit, ab eo caſu ortam eſſe. Tamen apud *Plutarchum* in *Demetrio* ipſe *Lyſimachus*, altas in cruribus & brachiis ſuis leoninorum unguium cicatrices oſtendens, narrat τὴν γενομένην αὐτῷ μάχην πρὸς τὸ θηρίον ὑπὸ Ἀλεξάνδρου συγκαθειρχθέντι τοῦ βασιλέως, *ſuam cum leone pugnam, quam ab* Alexandro *Rege cum illo concluſus conſeruerat.*

De iis actum eſt hactenus, qui leones aperta vi, & tanquam collatis ſignis debellârunt & devicerunt. Jam ad venatorum artes convertimur, de quibus inſignis eſt locus *Ezech.* 19. *v.* 2. & ſequentibus, ubi *Joſiæ* filios, & ſucceſſores (*Joachazum*, & *Joachimum*, qui, cùm *Hieroſolymis* aliquamdiu regnâſſent, captivi abducti ſunt, ille in *Ægyptum*, hic in *Babyloniam*) *Propheta* eleganti Allegoriâ confert cum leunculis, qui, cum prædari & rapto vivere jam inciperent, in venatorum foveas & caſſes inciderunt. *Propheta* verba ſic habent, *Quid erat mater tua? Leæna, quæ inter leones recubabat, & in medio leunculorum educabat catulos ſuos. Et evexit unum è catulis ſuis, qui leunculus factus eſt, & didicit rapere prædam, & voravit homines. De quo cùm audiviſſent Gentes, eum, foveâ ſuâ captum, uncis in terram* Ægypti *deduxerunt. At illa, videns periiſſe ſpem & expectationem ſuam, alterum ſumpſit è catulis ſuis, quem effecit leunculum. Atque is, inter leones ambulans, pro leunculo ſe geſſit, & prædam rapere didicit, & homines voravit, & deſtruxit palatia eorum, & urbes eorum vaſtavit, & terra deſolata eſt, & plenitudo ejus à voce rugitûs illius. Et diſpoſuerunt contra eum Gentes circumquaque de provinciis, & extenderunt in eum rete ſuum, Et foveâ ſuâ captum uncis in cavea poſuerunt, & adduxerunt ad Regem* Babyloniæ, *& deduxerunt in munitiones, ne audiretur vox ejus ampliùs in montibus* Iſraëlis. *Mater leæna*, juxta *Chaldæum*, eſt כנישת דישראל *Synagoga Iſraëlis. Leones*, inter quos recubabat, ſunt vicinarum gentium Reges. *Catuli*, quos educabat, ſunt filii *Joſiæ* Regis. *Primus*, quem in leunculum evexit, fuit *Joachaz*, qui *Joſiæ* patri ſuffectus eſt, 2 *Reg.* 23. *v.* 30. & 2 *Paral.* 36. *v.* 1. & 3 *Eſd.* 1. 34. *Didicit is rapere prædam, & voravit homines*, id eſt, *fecit malum coram Domino, ſicut fecerant patres ejus*, 2 *Reg.* 23. *v.* 32. Hinc *Joſephus Antiquitatum* libri decimi capite ſexto, Ἀσεβὴς ἦν, καὶ μιαρὸς τὸν τρόπον, *Impiis & impuris fuit moribus.* Et *Gentes foveâ captum uncis in* Ægyptum *deduxerunt*, id eſt, *Ægyptii*, duce *Pharaone Nechone*, à quo *Riblam* vocatus in terra *Hamath*, quæ *Græcis Epiphania*, captivus in *Ægyptum* deductus eſt, ubi ſupremum diem obiit, 2 *Reg.* 23. *v.* 33. 34. Et leæna *alterum* è catulis ſuis conſtituit leunculum, id eſt, *Iſraëlitæ* Regi captivo *Joachimum* fratrem ſubſtituerunt, 2 *Reg.* 23. *v.* 34. & 2 *Paral.* 36. *v.* 4. Sed hic *leunculus factus, & inter leones ambulans*, id eſt, pro Rege ſe gerens, & cum viciniis Regibus, *Ægyptio* putâ, & *Babylonio*, pacis fœdera contrahens, *etiam ipſe didicit prædam rapere, & voravit homines, & deſtruxit palatia, & vaſtavit urbes*, &c. id eſt, impiè ſe geſſit æquè ac frater, & in eadem crimina incidit, in quæ inciderat *Manaſſe*, & in ipſa urbe metropoli fudit ſanguinem innoxium, 2 *Reg.* 23. *v.* 37. & 24. *v.* 3. 4. & *Jerem.* 22. *v.* 17. Obiter nota Interpretes hærere in his verbis initio ſeptimi verſus וידע אלמנותיו id eſt, ad verbum, *Et novit viduas ejus*, aut, ſi mavis, *palatia ejus.* Nam poſtrema vox eſt ambigua, neque ſolùm *viduas*, ſed & *palatia* ſonat; ut ארמנות per *Res.* Sic *Eſ.* 13. *v.* 22. *Et alternis ululabunt thoes* באלמנותיו *in palatiis ejus.* Sed, ſive *viduas*, aut *palatia* reddas, id omnino videtur eſſe præter rem, *Novit viduas*, aut *Novit palatia ejus*, id eſt, reipublicæ *Iſraëlis.* Nec mihi ſatisfaciunt quæ afferunt hic Interpretes. Niſi quod *Chaldæus*, qui habet ואצדי בירנותיה *Et deſolavit palatia ejus*, videtur legiſſe וירע per *Res*, pro וידע per *Daleth.* Propriè וירע ſignificat *Et contrivit*, ut *Dan.* 2. *v.* 40. תדק ותרע *Comminuet, & conteret.* Sed, ad ædificia translatum, *deſolare*, & *diruere* eſt. Sic in *Chaldaica* Paraphraſi *Pſ.* 62. *v.* 4. היך גודא רעיעתא *ut maceria dirupta*, vel *diruta.* Et *Ezech.* 40. *v.* 1. *Anno decimo quarto* בתר דאתרעת קרתא *poſtquam contrita eſt civitas*, id eſt, *deſtructa & deſolata.* Ita omnino *Ezechiel*, ubi ſuprà, videtur ſcripſiſſe וירע אלמנותיו *Et deſtruxit palatia ejus.* Saltem ita legit *Chaldæus*, & ſenſus apprimè convenit. Et hæc cohærent cum ſequentibus, *Et urbes eorum vaſtavit, & terra deſolata eſt.* Sed, ſi per *Daleth* legas וידע *Et novit*, quicquid afferas, nihil occurret, quod non ſit valde coactum, addo etiam prorſus alienum. Itaque hic putaverim propter ſimilitudinem, literas *Res* & *Daleth* fuiſſe permutatas, ut locis aliis fere viginti, quæ collegit vir, dum vixit, doctrinâ & pietate illuſtris, *Lud. Capellus Sacra Criticæ* ſuæ libri primi capite ſeptimo. Sed hæc obiter. Jam quod additur contra leunculum illum, qui regionem, palatia, & urbes vaſtaverat, & deſolaverat, vicinas gentes undequaque conveniſſe, eumque, retibus ſuis implicitum, & in fovea captum, & uncis tractum, & caveâ incluſum, ad Regem *Babyloniæ* fuiſſe adductum, & munitionibus detentum, ne rugitus illius amplius audiretur ſuper montes *Iſraëlis*, valde veriſimile eſt ad *Joachimum* Regem pertinere, de quo ſupra. *Is enim*, propter flagitia ſua, & vitam impiè actam, tandem à Deo deſertus eſt. Et in eum convenerunt *Chaldæi, Syri, Moabitæ*, & *Ammonitæ*, qui *Judæos* malè mulctârunt, 2 *Reg.* 24. *v.* 2. Quin ipſe *Joachimus*, catenis chalybeis duabus vinctus, in *Babyloniam* captivus deductus eſt, 2 *Paral.* 36. *v.* 6. & 3 *Eſd.* 1. *v.* 40. Sunt tamen, qui hæc omnia malunt ad *Joachimi* filium *Jechoniam* referre, qui & ipſe *Babylonem* adductus eſt, 2 *Reg.* 24. *v.* 12. &c. Cui ſententiæ maximè favet, quod *Jerem.* 22. *v.* 18. 19. prædicitur fore, ut *Joachimi* cadaver inſepultum projiciatur extra portas *Hieroſolymorum.* Unde colligunt *Joachimum* in *Babyloniam* non fuiſſe deductum, ſed eo deducendum in via periiſſe, non procul ab *Hieroſolymis*, ibique jacuiſſe inſepultum. Proinde *Hieronymus, Theodoretus*, & *Polychronius*, in altero illo leunculo, qui *Babylonem* perductus eſt, *Jechoniam* intelligunt. Sed, utrumvis intelligas, notanda ſunt, quæ hic habet *Hieronymus*, hæc de *Jechonia* dici, *ut leonis ſervetur translatio, qui capitur in foveis, catenisque conſtringitur, & in caveis reſervatur.* Quibus hæc *Theodoreti* conſona, Εἰκότως δὲ ὡς ἐπὶ λέοντος τὴν μὲν τῆς στρατείας προσβολὴν ὠνόμασε δίκτυα. κημὸν δὲ, καὶ γαλεάγραν, τὰ περιτεθέντα αὐτῷ δεσμά. ἐπειδὰν γὰρ τροπικῶς αὐτὸν ἐκάλεσε λέοντα, ἀκολούθως καὶ τὰ συμβάντα αὐτῷ τροπικῶς ὀνομάζει. τῷ γὰρ λέοντι καὶ τὰ δίκτυα καὶ ἡ γαλεάγρα ἁρμόττει. *Jure autem tanquam contra leonem exercitus impetum retia nominavit, camumque, & caveam, injecta ipſi vincula. Cùm enim per translationem eum leonem vocaverit, congruenter quoque ea, quæ ipſi acciderunt, per translationem appellat; leoni enim & retia & cavea conveniunt.* Quæ ut intelligantur, de ſingulis jam agendum eſt.

Primò de leunculo dicitur verſu quarto, & rurſus verſu octavo, בשחתם נתפש *In foſſa eorum captus eſt.*

eſt. *Græci,* Συνελήφθη ἐν τῇ διαφθορᾷ αὐτῶν, *Captus eſt in corruptione eorum.* Quod *Hieronymus* ſic exponit verſu quarto, *Non abſque vulneribus ſuis ceperunt eum.* Et verſu octavo, *In vulneribus eorum captus eſt.* Nempe שחה eſt *corrumpere,* unde שחת quandoque eſt *corruptio:* ut *Pſalm.* 16. *v.* 10. *Non permittes,* ut *ſanctus tuus videat corruptionem;* quomodo interpretantur inſignes *Apoſtoli* duo, *Petrus* Act. 2. v. 31. & *Paulus* Act. 13. v. 35. Tamen plerumque שחת eſt *foſſa,* tanquam corruptionis locus, niſi malis deducere à Verbis שוח, aut שחח, quæ *deprimere* & *inclinare ſignificant.* Ita *Job.* 9. *v.* 31. *Demerges me* בשחת *in foveam.* Et 17. v. 14. *Clamavi* לשחת *foſſæ, Pater meus es.* Et 33. v. 18. *Educat animam ejus* מני שחת *à fovea.* Et ejuſdem capitis verſu 22. *Anima ejus propinqua ſit* לשחת *foveæ.* Et verſu 24. *Redime eum* מרדת שחת *ne deſcendat in foveam.* Et verſu 28. *Redemit animam meam, ne tranſiret* בשחת *in foveam.* Et verſu 30. *Reducendo animam ejus* מני שחת *à fovea.* Pſal. 7. v. 16. *Et cadet* בשחת *in foſſam, quam fecit,* Græcè εἰς βόθρον Pſ. 94. v. 13. *Donec fodiatur improbo* שחת *fovea,* Græcè βόθρος. Plura ſi deſideras, vide *Pſ.* 9. *v.* 16. & 30. *v.* 10. & 35. *v.* 7. & 49. *v.* 10. & 55. *v.* 14. & 103. *v.* 4. & 107. *v.* 20. & 119. *v.* 85. *Eſ.* 51. *v.* 14. *Ezech.* 28. *v.* 8. *Jon.* 2. *v.* 7. Ita igitur *Ezechiel* de leone, *Captus eſt* בשחתם *in foſſa eorum.* Quam veram eſſe verſionem in *Commentario Hieronymus* confitetur his verbis, *Cepit eum,* inquit, *non abſque vulneribus ſuis, ſive in fovea, ut propriè in* Hebraico *continetur; ut conſervet tropologicam captionem leonum, quâ ſemper in foveis capi ſolent.* Malim, *quâ ſæpe.* Neque enim *ſemper,* ſed *ſæpe* leones in foveis capiuntur. *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto. *Capere eos ardui erat quondam operis, foveiſque maximè.* *Statius* libro ſecundo *Sylvarum,* de leone manſueto *Domitiani,*

Non formidato ſupra venabula ſaltu
Incitus, aut cæco foveæ deceptus hiatu.

Claudianus, in *Stilichonem* Panegyrico ſecundo, de *Dianæ* leonibus,

Non illos tædæ ardentes, non ſtrata ſupernè
Lapſuro virgulta ſolo, non vocibus hœdi
Pendentis ſtimulata fames, non foſſa fefellit:
Ultrò ſe voluere capi, gaudentque videri
Tanta præda Deæ. -------

Sed venatoriam illam foſſam capiendis leonibus nemo pluribus deſcribit *Oppiano* in libro quarto *Cynegeticῶn,* ubi, poſtquam obſervari dixit viam à leone tritam à ſpelunca ad aquas proximas, ex quibus bibere ſolet, addit continuo poſt:

Ἔνθ' ἤτοι βόθρον μὲν εὔδρομον ἀμφὶς ὄρυξαν,
Εὐρὺν, καὶ περίμετρον· αὐτὰρ μεσάτῃ ἐνὶ τάφρῳ
Κίονα δειμάσθην μέγαν, ὄρθιον ὑψικάρηνον,
Τοῦ δ' ἄπο μὲν κρεμάσαντο μετήορον αὖ ἐρύσαντες
Ἀρνειὸν νεογιλὸν ὑπ' ἀρτιτόκοιο τεκούσης
Ἔκτοθε δ' αὖ βόθροιο περίτροχον ἐστεφάνωσαν
Αἱμασιὴν πυκάσαντες ἐπασσυτέροις μυλάκεσσιν.
Ὄφρα κε μὴ πελάσας δολερὸν χάος ἀθρήσειε·
Καὶ ῥ' ὁ μὲν ὑψικρημνὴς ὑπομάζιος ἀμνὸς ἀΰτει.
Τοῦ δέ τε πειναλέην κραδίην ἐπάταξεν ἰωή·
Μαιόμενος δ' ἴθυνε φίλον κεχαρημένος ἦτορ
Ἴχνος ἐπισπέρχων βληχῆς, ἠδ' ἔνθα καὶ ἔνθα
Παπταίνων πυρόεν. τάχα δ' ἤλυθεν ἄγχι δόλοιο.
Ἀμφί τε δινεῖται, κρατερὸς δ' ὁ λιμὸς ὀρίνει.
Αὐτίκα δ' αἱμασιὴν μὲν ὑπέρθορε γασέρι πιθήσας.
Δέκτο δέ μιν χάος εὐρὺ περιστεφὲς, οὐδ' ἐνόησεν.
Ὡς ἐπὶ βυσσὸν ἵκανεν ἀνωΐστοιο βερέθρου.

Quæ verſibus *Latinis* totidem *Bodinus* ita utcunque expreſſit,

Effodiunt illic foveam latam orbe rotundo,
In cujus medio defigunt ore columnam
Sublimem, teneri quâ pendet velleris agnus:
At paries foveam ſummo præcingit ab ore
Saxeus, ut lateant conſtructo tegmine fraudes.
Sic alta pendens agnus ſublimis in æth'ra
Claros effundit balatus ore tenello.
Perculit extemplo jejuna palata leonis,
Exacuens fauces, auditus in æthere clamor.
Quærit ovans claro balantis in æthere voces:
Fulmineoſque orbes volvens loca luſtrat aperta.
Tandem quæſitas reperit non conſcius artes.
Circuit huc illuc præcluſum mœnibus antrum,
Inde famis rabies ſubigit tranſcendere muros,
Ut pingui prædâ jejunum compleat alvum.
Sic inſperatum recipit concluſus hiatus
Undique, nec ſenſit miſer improviſa barathra.

Quod ipſum multo ante ita ſcripſerat *Xenophon,* Ἔστι δὲ οἷς αὐτῶν καὶ ὀρύγματα ποιοῦσι περιφερῆ, μεγάλα, βαθεῖα, ἐν μέσῳ λείποντες κίονα τῆς γῆς. Ἐπὶ δὲ τοῦτον εἰς νύκτα ἐπέθησαν δήσαντες αἶγα, καὶ ἔφραξαν κύκλῳ τὸ ὄρυγμα ὕλῃ, ὥστε μὴ προορᾶν, εἴσοδον οὐ λείποντες. Τὰ δὲ, ἀκούοντα τῆς φωνῆς ἐν τῇ νυκτὶ, κύκλῳ τὸν φραγμὸν περιθέουσι, καὶ, ἐπειδὰν μὴ εὑρίσκῃ δίοδον, ὑπερπηδᾷ, καὶ ἁλίσκεται. *Sunt etiam* (è feris) *quibus foveas magnas in orbem ducunt, profundam in medio relinquentes terræ columnam, cui capram ſub noctem religatam imponunt, & foveam ramis circumſepiunt, ne videatur, nullo aditu relicto. Illæ autem, auditâ per noctem voce, ſepem obambulant, &, ubi tranſitum non inveniunt, tranſiliunt, & capiuntur.* Hæc in libro *de venatione Xenophon,* duobus ad ſummum ſæculis *Ezechiele* poſterior. Hoc idem venationis genus eſt *Arabibus* hodieque notiſſimum, qui propriis vocibus ſingula deſignant. *Fovea, in qua capitur leo,* vocatur زبية *zubia,* vel *zubiathon,* à Verbo زبا *zaba,* quod *hujuſmodi foveam fodere* ſignificat. Domos quoque leonibus capiendis ædificant, in quarum aditu eſt lapis سهم *ſahmon,* vel شهم *ſçahmon* nomine, in quem leo impingens capitur. *Alcamus,*

السهم حاجر علي باب بيت يبني ليصطاد فيه الاسد واذا انحله وقع فشدوه

Alſahmo, *lapis pro foribus domûs* (id eſt, decipulæ) *quæ ad venandum leonem ædificatur. In quam leo ingrediens cadit, & eum devinciunt.* Idem alibi ſcribit الشهم per *Sin.* *Hœdum ad columnam appenſum ad leonem alliciendum* يعر *jaar* appellant. Idem *Alcamus,* اليعر الذي يشد زبية الذيب والاسد Aljaaro, *hœdus qui ad foveam lupi aut leonis ligatur.* Unde Adagium apud illos هو اذل من اليعر *Is eſt vilior τῷ jaar.* Quia in hœdis nonniſi viliſſimi ſic appenduntur. Porrò à balatu يعر *jaar* vocatur: nam يعر *jaara* Verbum *balare,* & اليعار *aljoar* eſt صوت الغنم والمعزي *vox ovium, & caprarum.* Quandoque pro balante hœdo, vel agno, aſſa caro appenditur, cujus nidore leo pelliciatur. Atque id ſignificatur Verbo قتر *Kathara,* id eſt, *ſuffumigare.* Alcamus قتر للاسد وضع له لحما يأجره قتارا *Suffumigavit leoni, id eſt, carnem illi poſuit, cujus nidorem deprehenderet.*

Secundò, de leunculo *Propheta* ſcribit *Ezech.* 19. *v.* 8. ויפרשו עליו רשתם *Et extenderunt ſuper eum*

rete

rete ſuum. Et capitis trigeſimi ſecundi verſu ſecundo, poſtquam de Rege *Ægypti* dixit, *Fuiſti leunculo ſimilis in gentibus*, addit verſu proximè ſequenti, *Ita dixit Dominus Deus, extendam ſuper te rete meum.* Et *Jobi* verba capitis decimi verſu decimo ſexto כשחל תצודני *ut leo*, vel (ut alii) *ut leonem venaris me*, Rabbi *Selomo* ſic παραφράζει תפרוס לי מצודה כאלו אני גבור כשחל *Rete in me expandis, ac ſi tam robuſtus eſſem quàm leo.* Quæ videbuntur minus congruere, ſi *Pollucem* audimus, qui de leone hæc habet libri quinti capite duodecimo, Θηρᾶται δὲ ἥκιστα μὲν ὁ τέλειος, οὐ πλέγμασιν, ἀλλὰ μηχανήμασι, καὶ σοφίσμασι· *Rariſſimè* (aut *difficillimè*) *capitur adultus* leo, *non pedicis, ſed machinamentis, & dolis.* Sed *Oppianus* multò aliter. Docet enim pluribus, ubi ſuprà, leones, clypeorum colliſione & facibus accenſis territos, in retia ad id expanſa ſe conjicere, atque ita capi

------- παρ' ὄχθαις
Εὐφρηταίο, -------

ad ripas Euphratis. Quod maximè notandum, quia ad *Euphratem* ſcripſit *Ezechiel*, qui ſolus *Prophetarum* leones memorat hac arte captos. Quia ipſos *Poëta* verſus apponere longum eſſet, rem in pauca contraham, iis ſolum ad verbum inſertis, quibus deſcribit hæc retia. Ad ripas *Euphratis*, inquit libri quarti *Cynegeticῶn* verſu 411. equos habent ad curſum expeditos, & ad certamen intrepidos, quibus inſtructi equites ad leonum venationem proficiſcuntur:

Πεζοὶ δ' ἐκτανύσαντο λίνοιο περίδρομον ἕρκος.
Ἄρκυας ἀσσυτέρης ἐπιδειμάμενοι σταλίκεσσι,
Τόσσον δ' αὖ ἑκάτερθεν ἐπιπρηνένευκε κεραίη,
Ὅσσον ἐπημύει κέρας ἀρτιτόκοιο σελήνης,
Τρισσοὶ δ' αὖ λοχόωσι λίνων ἔπι θηρητῆρες·
Εἷς μεσάτος, δοιοὶ δ' ἄρ' ἐπ' ἀκροτάτοισι κορύμβοις,
Ὁππόσσον ἐκ μεσάτοιο γεγωνότος ἀμφοτέροισιν
Εἰσαΐειν ἑκάτερθε διπλῶν ἀκρόπλεκα φωτῶν.

Quæ *Bodinus* ita expreſſit,

Retia tum pedites ſinuoſa indagine pandunt,
Prælongos denſo figentes ordine varos.
Ut cornu caſſis tanto flectatur utrimque,
Quanto curvatur reparans nova cornua Phœbe.
Tres ſtatione ratâ inſidiantur caſſibus: unus
In medio, latitant alii per cornua ſumma,
Quò facilè à medio voces utrimque capeſſant.

Retibus ita diſpoſitis, alii faces intentant, alii colliſis clypeis obſtrepunt, gnari leones ſtrepitu non minùs quam igne terreri. Et, magno clamore ſublato, univerſi equites & pedites in eos impetum faciunt, ut impellant verſus retia.

Καὶ τότε, δειδιότες κύκλον ἀνδρῶν, καὶ φλόγα πυρσῶν,
Αὐτόματοι πλεκτοῖσι λίνων λαγόνεσσι πέλασσαν,

Et tunc leones, metuentes turmam virorum, & flammam lampadum, ultro plexis retium lateribus accedunt. Capiebatur igitur leo

------ πλεκτοῖσι λίνων λαγόνεσσι, ----

id eſt, πλέγμασι (quod negaverat *Pollux*) idque iis ipſis in locis, in quibus *Ezechiel Propheta* vixit, & ſcripſit. Nec deſunt, qui ἄρκυας, quâ voce *Poëta* ſuprà uſus eſt, *retia* interpretentur, *quibus capiuntur leones. Suidas*, Ἄρκυς, τὸ θηρευτικὸν δίκτυον· τὰ λίνα, ἃ ἱστᾶσι πρὸς ἄγραν τῶν λεόντων. *Etymologus*, Ἄρκυς, εἶδος δικτύου ἐκ παχέος σχοινίου, ὃ ἱστᾶσι πρὸς θήραν λέοντος, ἢ ἄρκτου, ἢ ἐλάφων. *Arabicè* شاصرة *ſaſira* dixeris, quod *Alcamus* exponit حبايل السباع *pedicas leonum.* Jam quis neſcit in ſylvis, & ſaltibus, qui indagine, id eſt, perpetuâ plagarum ſerie, circumcinguntur, etiam capi leones? Unde *Statius*, ubi ſupra de leone *Domitiani*,

Non grege Maſſylo *curvaque indagine clauſus.*

Et libri primi *Achilleidos* verſu 460.

------ *ſic torva feras indago latentes*
Claudit, & admotis paulatim caſſibus arctat:
Illæ ignem ſonitumque pavent, diffuſaque linquunt
Avia, miranturque ſuum de[illegible]*ſcere montem,*
Inque vicem ſtupuere greges, ſocioque timore
Manſueſcunt: ſimul hirtus aper, ſimul urſa, lupusque
Cogitur, & captos contemnit cerva leones.

Jam in *Propheta* ſequitur de leone in foſſa capto *Ezech.* 19. *v.*4. *Et duxerunt eum* בחחים *uncis* (vel *uncinis*) *in terram* Ægypti. Et rurſus de altero, verſu nono, ויתנוהו בסוגר בחחים *Et poſuerunt eum in cavea uncis*, ſupple *attractum.* Non eſt omnino certum quid ſint חחים, & quid סוגר. Nos *uncos*, & *caveam* reddimus, alii multo aliter. Nam pro בחחים *Hieronymus* habet *catenis*, vel *in catenis*, & *Chaldæus* בשלשלין, quod idem eſt. Atque id ipſum ſequuntur nonnulli *Hebræorum*. At *Græci* ἐν κημῷ, & *Syrus* ܒܟܠܒܐ, & *Arabs* بالحكمة id eſt, *camo*, vel *capiſtro.* Sed nos ad verum proximè accedere multa docent. Primò, id certum חוח propriè eſſe *ſpinam.* Sic 2 *Reg.* 14. *v.* 9. החוח *ſpina, quæ eſt in Libano.* Job. 31. v.40. *Pro tritico prodeat* חוח *ſpina.* Prov. 26. v. 9. חוח *ſpina aſcendit in manum ebrii.* Cant. 2. v. 2. *Ut lilium* בין החוחים *inter ſpinas.* Unde eſt, quod *Eſ.* 34. *v.* 13. & *Oſ.* 9. *v.* 6. in locis deſolatis חוח creſcere dicitur, cum קימוש, & סירים, quæ ſunt ſpinarum ſpecies. Et חוחים ſunt *ſpineta*, & *dumi*, in quibus homines latent. Sic 1 *Sam.* 13. *v.* 6. *Abſcondit ſe populus in antris*, ובחוחים *& in ſpinetis.* Et 2 *Par.* 33. *v.* 11. *Ceperunt* Manaſſem בחוחים *in ſpinetis.* Inde translatâ ſignificatione *Exod.* 35. *v.* 22. inter aurea mulierum ornamenta חח putatur eſſe *acus*, aut *fibula*, aut *acicula. Kimchius* explicat החלי שהוא כמין מחט שנוקבין ומחברין שתי שפתות החלוק תחת הגרון *Ornamentum inſtar acûs, quâ perforant, & jungunt duas oras induſii ſub gutture.* Addit vernaculè vocari אג"ו ד"י פומו"לו *ago de pomolo*, vel *da pomolo* potiùs. *Aciculam* ſic vocant *Itali* propter pomulum in ſumma parte. *Hiſpani* quoque nonnunquam, ſed frequentiùs *Alfiler*, ab *Arabico* الخلال *alhilal.* Nos *épingle*, id eſt, *ſpinulam*, à figura: & quia ſpinæ olim fibularum & acicularum vicem præſtabant. Hinc *Æneidos* libro 3. *Achæmenides*, inter *Cyclopes* degens habuit

Conſertum tegmen ſpinis. ---

Ad quæ verba *Tacitus* palàm alludens in libro *De moribus* Germanorum, *Tegmen*, inquit, *omnibus ſagum fibulâ, aut, ſi deſit, ſpinâ conſertum.* Videndi ea de re *Fullerus Miſcellaneorum* libri quinti capite decimo tertio, & *Meſnagius*, *Gallicus Varro*, in doctiſſimo opere *De linguæ* Gallicæ *originibus* pag. 703. Rurſus חוח pro *hamo* ſumptum, qui ſpinæ & fibulæ eſt ſimilis. *Job.* 40. *v.*21. de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Ponesne juncum* (ferreum) *in naribus ejus* ובחוח תקב לחיו *aut maxillas ejus hamo perforabis? Ezech.* 29. *v.* 3. 4. ubi ſub ceti, aut crocodili figura *Pharao* deſcribitur; Pharao *Rex* Ægypti, *cetus magnus, qui cubat in medio fluminum ſuorum, qui dixit, Mihi eſt rivus meus, quem ego mihi feci: at indam ego* חחים *hamos genis tuis*, &c. Denique חח eſt *uncinus ferarum naribus, aut malis affixus, quo invita trahuntur.* Quomodo hodieque *Itali* bubalos, annulo naribus inſerto, quovis ducunt. Hoc videtur alludi, cum Deus *Rabſaci* dicit *Eſ.* 37. *v.*29. & 2 *Reg.* 19. *v.*28. *Ponam* חחי *uncinum meum in naribus tuis, & frænum meum in labiis tuis.* Et principi *Gog* Ezech. 39. v.4. *Indam* חחים *uncinos maxillis tuis, & reducam te*, &c. Atque id ipſum intelligo, cùm de leone dicitur *Ezech.* 19. *v.* 4. *Duxerunt eum* בחחים

uncinis

uncinis in terram Ægypti. Et rurſus verſu nono, *Et poſuerunt eum in cavea attractum uncis, & deduxerunt ad Regem Babylonis.* Ita tamen, ut prior locus per poſteriorem explicetur. Cum enim leones non ſoleant uncis trahi per longum iter, cùm verſu quarto leo, in foſſa captus, inde in *Ægyptum* uncis deductus fuiſſe legitur, eum è fovea intelligo in caveam fuiſſe uncis tractum, atque ita in *Ægyptum* deductum, quomodo verſu nono alterum leonem in *Babyloniam* fuiſſe translatum ſcribit idem *Propheta.*

Cavea Hebraicè סוגר *ſugar* vocatur, id eſt, κλεῖθρον, nam סגר *ſagar*, eſt κλείειν *claudere*. Et verò *leonum caveas Plutarchus* in *Bruto* appellat κλεῖθρα, quo loco leones narrat magnam *Megarenſibus* cladem intuliſſe, cùm ἤδη τ̃ πόλεως καταλαμβανομένης διέσπασαν τὰ τ̃ λεόντων κλεῖθρα, ᾗ τὰς δεσμὰς ἀνῆκαν, *dum jam caperetur urbs, leonum fregerunt clauſtra* (ſeu *caveas*) *& vincula diſſolverunt.* Cùm illis non veniſſet in mentem vetus *Hebræorum* ſcitum; אל תרפה ארי אסור בחבלך ואם אותו תשלח יאכלך *Ne dimittas leonem ligatum fune tuo, is enim te vorabit, ſi eum dimiſeris.* Sed uſitatior eſt pro *fera cavea* vox γαλεάγρα, quâ hic utuntur *Græci* Interpretes. Eam enim in ſimili argumento Veteres paſſim adhibent. Sic *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. tigrim eſurientem narrat γαλεάγραν σπαράσσειν *caveam diſcerpere*, non *felem*, ut *Grynæus* peſſimè reddit. Apud *Laërtium* libro ſexto *Diogenes*, ἰδὼν γυναῖκα ἐν φορείῳ, Οὐ κ̃ τὸ θηρίον, ἔφη, ἡ γαλεάγρα, *mulierem in lectica intuitus, Non ſecundùm feram, inquit, eſt cavea.* Et libri quinti ferè initio *Calliſthenes*, cùm putaretur inſidiarum in *Alexandrum* cum *Hermolao* fuiſſe conſcius, ἐν σιδηρᾷ περιήγετο γαλεάγρᾳ, φθειρῶν, ᾗ ἀκόμιστος, *cavea ferrea circumducebatur, pediculoſus, & ſquallidus.* Apud *Athenæum* libro decimo quarto *Lyſimachus Teleſphorum* ἐμβληθῆναι ἐκέλευσεν εἰς γαλεάγραν ᾗ δίκην θηρὸς περιφερόμενον ᾗ τρεφόμενον, κολαζόμενον ἕτως ἐποίησεν ἀποθανεῖν, *in caveam conjici juſſit, & feræ inſtar circumferri, & ali, donec hac pœna illum ad mortem adigeret.* Quod ita expreſſit *Seneca* capite decimo ſeptimo lib. 3. *De ira*, Lyſimachus Teleſphorum Rhodium *amicum ſuum decurtatum, cum aures illi naſumque abſcidiſſet, in cavea velut novum animal aliquod & inuſitatum diu pavit.* Apud *Dionem Caligula*, quodam equite interfecto, quaſi *Agrippinæ* matri ſuæ feciſſet injuriam, τὸν τε πατέρα αὐτ̃ μηδὲν ἀδικήσαντα, ἐς τε γαλεάγραν, ὥσπερ ᾗ ἄλλες συχνὲς καθεῖρξε, κᾳνταῦθα διέφθειρεν, *patrem etiam ejus, qui nihil commiſerat, conjectum in caveam, ſicut alios multos interfecit.* Conſtat igitur γαλεάγραν *ferarum* eſſe *caveam*, τ̃ θηρίων ὑποδοχὴν, ut eſt in *Etymologo:* quamvis ſi originem vocis reſpicias, ſit *muſtelarum decipula*, ut μυάγρα *murium.* Unde *Philoxenus* in *Gloſſis*, Γαλεάγρα, *Cavea, viverrarium, muſcellarium* (forte *muſtelarium.*) Et *Pollux*, Ἐκ ἢ τ̃ σκευῶν ᾗ γαλεάγρα, ᾗ μυάγρα. Supereſt, ut doceamus, quomodo סוגר *ſugar* reddant alii Veteres. Hieronymus *caveam*; & *Arabs*, quod idem eſt, قفص interpretatur, *Syrus* ܢܡܪܐ, quaſi παρδαλιάγραν, vel *pantherarium* dixeris; *Chaldæus* קולרין *kolarin*, cujus vocis originem libet obiter aperire, quia hactenus prorſus ignota eſt. Nam viri docti falluntur, qui κοιλάδιον explicant. *Græci* quidem recentiores κολλάριον uſurpant pro *collari*, ſeu *collario*, id eſt, vinculo circa collum. *Ariſtophanis Scholiaſtes* ad *Veſpas*, Κλωὸς (ſeu κλοιὸς) τὸ κολλάριον τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον ἢ ᾧ εἰώθασι τὰς κύνας δεσμεύειν ἐν τοῖς ἀγροῖς. Et ad *Plutum*, Κύφων ἢ δεσμός ἐςι ξύλινος, ὃν οἱ μὴ κλοιὸν ὀνομάζεσι, οἱ ἢ καλιόν. Lege οἱ ἢ κολλάριον. *Heſychius*, κλοιὸς, μέρος τι τ̃ νεώς, ἢ περιτραχήλιος δεσμὸς, κολλάριον, ἢ πι-μανιάκης. *Philoxenus* in *Gloſſis*, Κολλάριον, *Collarium. Plautus* in *Captivis*, *collariam* Fœminino genere dixit.

Hoc quidem, inquit, *haud moleſtum eſt, quòd collus collaria caret.*

Alii *collare*, ut apud *Nonnium Lucilius*,

> *Cum manicis, catulo, collarique, ut fugitivum*
> *Deportem.* ----

Sed hæc nihil ad rhombum. Neque enim *Chaldaicum* קולר *kolar*, vel קולרין *kolarin*, eſt *torquis*, vel *vinculum circa collum*, ſed vel *pœna*, vel *carcer.* Pro *pœna* ſumunt *Hebræi* cùm dicunt עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן *Cùm decem in judicio ſedent, omnium collo impendet* kolar, id eſt, *pœna*, ſi iniqui ſunt, & judicium pervertant. Pro *carcere* in *Thargum Jeroſolymitano* Num. 21. v. 30. *Tradidiſtis filios veſtros* כפיתין בקולריא *ligatos in carcerem.* Et *R. Selomo* in *Thren.* 5. 13. כשהיו אויבים מוליכין אותם בקולרין *Ac ſi eſſent hoſtes ducentes eos in carcerem.* Et in *Eccleſ.* 10. v. 7. מוליכין את שבוי ישראל אסורים בקולרין *Captivos* Iſraëlis *vinctos deducentes in carcerem.* Neque aliter accipiendum quod de leone myſtico, id eſt, *Joachimo*, vel *Jechonia*, ſcribit *Chaldæus Paraphraſtes*; *Et conjecerunt* בקולרין *in kolarin*, id eſt, *in carcerem.* Nempe קולרין *Kolarin*, eſt *Græcum* κολαςήριον, quod non ſolum *pœnam*, & *ſupplicium*, ſed & *carcerem* ſonat: ut apud *Syneſium* libro *De inſomniis*, Ἐφ' οἷς πρώην ἐςενοχωρήθη τὰ κολαςήρια. *Quibus nuper carceres repleti ſunt.* *Græcum* κολαςήριον, contractum eſt in קולרין *kolarin*, tertiâ ſyllabâ detractâ ex voce πεντεσυλλάβῳ. Ita נדל nedal, *vermis genus*, aut *reptile multipes*, contractum ex *Græco* νεκύδαλος. הרדפני *hardaphne*, & הירדוף *hirdoph* ex ῥοδοδάφνη. בורני *burni* ex *Liburnica*, &c.

CAPUT QUINTUM.

Variæ in Scriptura ſimilitudines ex Leone in bonum, aut malum ſumptæ.

In laudem leoni conferuntur I. Deus, ſive ſuos caſtiget, aut in impios animadvertat, tum enim cum leone confertur, qui frangit, & dilacerat; quæ θεοπρεπῶς *intelligenda. Et cum leone rugiente, cùm minatur.* Prophetas *etiam invitos mala prænuntiare, nec poſſe* DEUM *excutere. II.* Chriſtus, *qui nobis agnus; impiis leo de tribu* Juda. *Quomodo Evangelium leonis rugitui ſimile. III. Angeli. Quatuor Angeli in leonis, vituli, hominis, & aquilæ ſpecie qui ſint, & cur ita adumbrati. IV. Juſti, qui inſtar leunculi confidunt, nempe conſcientiæ ſuæ theatro tuti. V. Viri fortes, quibus tribuitur cor, & facies, & fortitudo leonis. VI. Reges, qui hominibus imperant, ut leones feris.* Pharao, Joachaz, Joachim, Aſſuerus, Tiberius, Nero, *leones dicti. Leones in* Solomonis *throni gradibus, & ſub* Ori *ſolio. VII.* Judæi *olim, roboris & potentiæ nomine. Quo ſenſu dicantur* diſcerptam hoſtium carnem degluti*re, & confoſſorum ſanguinem bibere, & in* ſanguine *lavare pedes ſuos. Synagoga,* Babylone *captiva, quomodo leænæ ſimilis. Ezech.* 19. 2. *VIII. Tribus* Judæ, Gad & Dan *leonibus ſimiles. Jeruſalem* Ariel, *id eſt*, leo DEI. *Quomodo, & quando tribus* Judæ *leoni fuerit ſimilis. Multis refellitur fabula de quatuor animalibus in* Judæorum *vexillis.* דודאים dodaim *non ſunt*

ſunt mandragoræ, *nec mandragoræ ſunt* ἀνθρωπόμορφον, *ut volunt.* Judæos *nullas habuiſſe imagines.* *Ex* Pſ. 68. v. 11. *perperam hæc citari,* Animalia tua habitaverunt in ea. *Nomini Singulari collectivo Plurale Verbum ſæpe jungi. In malam partem cum leone confertur.* I. *Diabolus Cur* rugire *dicatur*, obambulare, *&* homines vorare. *Angeli quoque obambulant, ſed alio fine, & à* DEO *miſſi. Diabolus quàm leoni in multis ſimilis.* Heſychius *emendatus.* II. *Impii, & Dei hoſtes, & fidelium. Leones etiam, & feræ aliæ in Eccleſia, ſed feritate depoſitâ.* Davidis *hoſtes cum leonibus ſæpe collati. Pios etiam ad literam calcare leonem & aſpidem.* III. *Tyranni, & quicunque potentiâ ſuâ in aliorum perniciem abutuntur.* IV. *Gentes bellicoſæ & rapaces; ut* Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ. *In* Daniele *leo eſt imperium* Babylonicum. V. *Judæi in Deum rebelles, qui in eum rugiunt, id eſt, obloquuntur.* VI. *Moroſi, contentioſi, & facile irritabiles. Quid ſit* φαντασιοσκοπῶν. *In* Ariſtophanis Scholiaſtem *conjectura.* VII. *Quidquid noxium; ut* 1. *peccatum,* 2. *ultio,* 3. *mala lingua,* 4. *gladius.* VIII. *Leonis partes; ut dentes, maxillæ, os, caput in malam partem.*

Quia in leone multa ſunt, quæ laudamus & admiramur, multa item, quæ execramur, Sacri Scriptores leonem interdum *in laude* ponunt, interdum *in vituperatione*, ut verè obſervat *Auguſtinus in Pſalmum* quadrageſimum nonum, & *De Doctrina Chriſtiana* libri tertii capite vigeſimo quinto. Itaque nihil eſt in cœlo & terra tam ſacrum & eximium; viciſſim in terra & inferis nihil tam dirum & infauſtum: quod cum leone non conferatur. Id breviter exequemur; quia inſtituti noſtri ratio non patitur, ut in his diu immoremur. Et res per ſe tam claræ ſunt, ut ſufficiat eas ſubindicâſſe.

Prioris exemplum eſto I. Deus Opt. Max. qui ſive ſeverius caſtiget ſuos, ſive in impios atrocius animadvertat, nobis proponitur ut leo, qui, è luſtro ſuo prodiens, obvios diſcerpit & dilacerat, nec quisquam eſt, qui ei obſiſtat. Ita *Job.* 10. v. 16. Deum ita compellat vir ſanctus; *Ut leo venaris me, & mecum agis mirificè. Jeremias* quoque *Thren.* 3. v. 10. *Urſus inſidians eſt mihi* (Deus) *leo in latibulis.* Et *Jerem.* 25. v. 37. 38. *Succiſæ ſunt caulæ pacatæ per æſtum iræ Domini, qui dereliquit ut leunculus habitaculum ſuum.* Et *Eſaias* 31. v. 4. *Ut murmurans leo, aut leunculus ſuper prædam ſuam, cùm convocatur in eum multitudo paſtorum, eorum voce non terretur, nec propter illorum tumultum demittit ſe: ita deſcendit Dominus exercituum ad pugnandum pro monte* Sionis, *& pro colle ejus,* nempe in hoſtes Eccleſiæ. Et *Judææ* Rex *Ezechias* Eſ. 38. v. 13. *Proponebam, dum mane erat, tanquam leonem, ita Deum fracturum eſſe omnia oſſa mea.* Denique ipſe DEUS *Oſ.* 5. v. 14. *Ego ut leo ero* Ephraimo, *& ut leunculus domui* Judæ. *Ego, ego rapiam, & abibo; auferam, & nemo eripiet.* Et *Oſ.* 13. v. 7. 8. *Et ero illis ut leo, ut pardus in via obſervabo. Occurram eis ut urſa orbata: & lacerabo præcordia eorum, exedamque eos ibi ut leæna, aut agreſtis fera diffindens.* Hæc eo pertinent, ut ſciamus quam tremenda ſint Dei judicia, & quam *terribile ſit cadere in manus DEI viventis,* Hebr. 10. v. 31. Cavendum interim, ne, ſi humanos, aut quod pejus eſſet, ferinos & belluinos affectus Deo tribuamus, in nos aliquando inſurgat non ſolùm *Ethnicus*, ſed & profanus *Poëta, Lucretius,* qui tamen de Dei natura hæc ſcripſit (a) non contemnenda:

(a) Lib. 2. verſu 645.

Omnis enim per ſe Divûm natura, neceſſe eſt,
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur:
Semota à noſtris rebus, ſejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata pericʼlis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

Quamvis illum cum *Epicuro*, magiſtro ſuo, conſtet ulterius proceſſiſſe, quam oportuit, & Deum humanis affectibus ſic liberâſſe, ut omnem rerum humanarum curam illi adimeret. Itaque pro Ethnico, & profano *Poëta* ſatiùs eſt *Poëtam* audire *Chriſtianum*, & *Theologum*, & verè pium, *Nazianzenum* ſcilicet, qui *Jambico* carmine vigeſimo primo poſtremum *Oſeæ* locum, quem protulimus, iis verbis interpretatur, quæ quia ſunt elegantiſſima, non grave erit hic adſcribere:

Θεὸν δ᾽ ἀκούων ἐν γραφαῖς χολούμενον,
Ἢ πάρδαλίν τιν᾽, ἢ παροιστρῶσαν πόθῳ
Ἄρκτον, &c. ------
Καλῶς ἄκουε, μὴ κακῶς, τοῦ πράγματος.
Πάσχει γὰρ οὐδὲν ὧν ἐγὼ πάσχω, Θεός.
(Μή τις τόδ᾽ εἴπῃ) Καὶ γὰρ οὐδ᾽ ἐξίσταται
Αὐτὸς παρ᾽ αὑτοῦ· Ταῦτα γὰρ τοῦ συνθέτου,
Καὶ τῶν μάχεσθαι ἡρμένων ἐκ πλείονος·
Ὃ δ᾽ ἐστι, τοῦτ᾽ εὔδηλον, ἄτρεπτος φύσις.
Πῶς οὖν τυποῦται ταῦτα; τῆς τροπῆς νόμοις.
Πῶς; δειματῶσαι τῶν ἁπλουστέρων φρένας·
Ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν λόγῳ δηλουμένων.
Ἀντιστροφὴν νόει, (b) καὶ τὸ πᾶν ἔχεις·
Ἐπεὶ γὰρ αὐτοὶ πλήσσομεν χολούμενοι,
Χολᾶν τὸ πλῆσσον τοὺς κακοὺς ἐγράψαμεν.

(b) Aliquid deeſt.

Deum autem in Scripturis iratum eſſe cum audis, aut pantheram eſſe, aut urſum œſtro affectûs percitum, &c. Rem bono, non malo ſenſu accipe. Neque enim quidquam eorum, quæ patior, patitur DEUS. (Hoc nemo dixerit) Nam extra ſe ipſum Deus nunquam rapitur. Quod naturæ compoſitæ proprium eſt, & eorum qui pugnare (id eſt, contrariis affectibus agitari) *dudum cœperunt. Ille autem eſt immutabilis natura, hoc palam eſt. Quomodo igitur hæc deſignantur? Tropi legibus. Quomodo? ut terreat ſimpliciorum animos: ut multa, quæ verbo ſignificantur. Fac converſionem, & rem omnem habebis. Quia enim ipſi plectimus irati, iraſci ſcripſimus numen, quod plectit impios.*

Porrò, ut DEUS, jam malos plectens, cum leone comparatur, qui frangit, & dilacerat quæcunque habet obvia, ità idem, futura judicia per *Prophetas* prænuntians, cum rugiente leone comparatur. *Amos.* 3. *Audite* (inquit *Propheta*) *Verbum hoc, quod loquitur Dominus contra vos, filii* Iſraël, &c. *Viſitabo contra eos omnes iniquitates veſtras,* &c. *An rugiet leo in ſylva, cùm præda non eſt ei? An edet leunculus vocem ſuam è cubili ſuo, & non capiet?* Leonem enim fremere & rugire ſuprà docuimus, cùm prædam ob oculos videt. Ita Deus verbi ſui rugitu & minaci prædicatione mundum terret, cùm homines per ſcelera ſua quodammodo in laqueos ruere, & ſibi ex his quaſi prædam paratam eſſe animadvertit. Cum enim ſit juſtus & verax, nequaquam inanibus minis cuiquam obſtrepit. At vos eum auditis ſubinde rugientem, & multa minantur vobis ſummo conſenſu *Prophetæ* omnes, quos ille ceu leunculos ſuo Spiritu excitat. Ne putetis igitur hæc incaſſum fieri, aut Deum minarum ſuarum veritati defuturum eſſe, ſi ſcelerati eſſe pergatis. Jam quia *Iſraëlitæ Prophetas* incuſabant, quaſi malorum prædictione delectarentur, docet ſe vi quâdam θεηλάτῳ ad id adigi, ita ut hoc prædicandi munus nullo modo poſſit defugere. In quam mentem capienda ſunt quæ habentur verſu octavo, *Leo rugiit, quis non timeat? Dominus Deus loquutus eſt, quis non prophetet?* Si enim leonis rugitu omnes moventur, quantò magis Dei mandato ii moveri debent, quos conſtituit Deus verbi ſui præcones? *Jonæ* quàm male id ceſſit, quod Prophetandi munus, à Deo ſibi impoſitum, detrectare auſus eſt? Quamvis non ſemper fuerit penes *Prophetas* Deo obluctari, & Spiritum in ſe loquentem, tanquam ex ſinu ſuo, excutere. Nam

Ba-

Balaamus, velit nolit, populo benedicere cogitur, cui maledicturus venerat. Et *Jeremias*, cum apud ſe conſtituiſſet non prophetare amplius, ſenſit ſibi loquendi neceſſitatem impoſitam. Et majore vi coactum ſe fuiſſe profitetur his verbis *Jerem.* 20.9. *Dixeram, Illum non commemorabo, nec loquar amplius ejus nomine. Sed fuit in animo meo tanquam ignis ardens; clauſus in oſſibus meis, quem quantumvis laboraverim, continere non potui.* Ut vates *Thyodamas* apud *Statium* libro decimo *Thebaidos*, (ſi non ſit nefas ſacris noſtris hæc profana miſcere)

Proſilit in medio, viſu audituque tremendus,
Impatiensque Dei, fragili quem mente receptum
Non capit. - - - - - -

II. *Leonis* nomine *Chriſtus* ſignificatur *Apoc.* 5.5. *Ecce! vicit leo, qui eſt de tribu Juda.* Qui tamen verſu ſtatim ſequente, & toto libro paſſim vocatur *agnus occiſus.* In *Æliani Variis*, libri primi capite vigeſimo nono, Λέγουσι Κώων παῖδες ἐν Κῷ τεκεῖν ἔν τινι ποίμνῃ Νικίππου τοῦ τυράννου οἶν· τεκεῖν δὲ οὐκ ἄρνα, ἀλλὰ λέοντα. Coi *dicunt in* Co *inſula, in quodam* Nicippi *Tyranni paſcuo ovem peperiſſe: peperiſſe autem non agnum, ſed leonem.* Quam verè id illi aſſerant, meâ nil refert. Tantùm aliquid majus *Chriſto* eveniſſe affirmo, qui, cum agnus in morte fuerit, in reſurrectione factus eſt leo, poſtquam, *dæmone & inferis morte ſua devictis, omnem accepit poteſtatem in cœlo, & in terra, & (c) nomen ſupra omne nomen, ut in nomine* Jeſu *flectatur omne genu*, &c. Et rectè vocatur *leo de tribu Judæ*, qui ipſe *leo* vocatur *Gen.* 49. 9. ut infrà docebimus. Ad hujus leonis rugitum pertinent, quæ habentur *Oſ.* 11. 10. 11. *Poſt Dominum ambulabunt, qui tanquam leo rugiet. Quando ipſe rugiet, tunc properabunt filii à mari. Properabunt, inquam, ut aves ex* Ægypto, *& ut columba ex terra* Aſſyriorum; *& habitare faciam eos in domibus ſuis, inquit Dominus.* Quibus verbis *Hebræi Judæorum* reditum ex captivitate *Babylonica* perperam intelligunt, Nam ex verſibus 8. & 9. conſtat agi de *Ephraimitis*, quos *Salmanaſſar* abduxerat. Illos verò ſemel abductos in *Chananæam* poſtliminio rediiſſe non apparet. Itaque cum hoc vaticinium ad literam non ſit impletum, myſticè debet intelligi de reſtauratione ſpirituali, & vocatione gentium, quæ facta eſt per Evangelii prædicationem. Proinde ſignificatur idem ille rugitus, de quo *Joel.* 3. 16. *Dominus è* Sione *rugiet; & è* Jeruſalem *edet vocem ſuam: commovebuntur cœli & terra: & Dominus refugium erit populi ſui, robur filiorum* Iſraëlis. Nec immeritò *rugitus* appellatur Evangelii prædicatio, cum tam ſit clara, & ſonora, ut per totum orbem audita fuerit, nec ſolum aures, ſed & auditorum animos vi ſuâ perculerit, & ſolicitos reddiderit de ſalute ſua cum metu & tremore procuranda.

(c) Philip. 2. 9.

III. Angelos quoque per leones ſignificari docent quatuor Angeli, qui in leonis, vituli & aquilæ ſpecie primò (d) *Ezechieli*, deinde etiam (e) *Johanni* apparuerunt. Nam quidquid alii hic aſſerant, aut aſſerant, ipſi *Ezechieli* malo credere, qui *Cherubinos* appellat toto capite decimo minimum viginti locis. Proinde (f) alæ ipſis tribuuntur, ut *Seraphinis*, atque idem ferè canticum, *Sanctus, ſanctus, ſanctus eſt Dominus*, &c. in honorem τοῦ Θεοῦ τοῦ τρισαγίου. Et ab iisdem arcana viſionum *Johanni* (g) aperiuntur, ut ab angelis (h) *Ezechieli*, (i) *Danieli*, (k) *Zachariæ*. Denique ab horum uno in terram effundendæ traduntur (l) ſeptem angelis aureæ phialæ ſeptem, plenæ ſeptem ultimis plagis, quibus ira Dei conſummatur. Unde valde veriſimili argumento colligitur quotuor illa animalia non ſolùm eſſe angelos, ſed & archangelos, qui aliis angelis præfecti ſint, & eorum unicuique penſum ſuum aſſignent. *Zachar.* 2. 1. 2. quatuor cornua ventilant *Iudam*, *Iſraëlem*, & *Jeroſolymam*. His fabri totidem opponuntur verſibus, tertio & quarto, qui quatuor illa cornua retundunt, & comminuunt. Atque ut *quatuor cornibus* quatuor imperia ſignificari putant, quæ in Eccleſiam inſurrexerunt, ita per *quatuor fabros* quatuor Angelos intelligunt, qui obſtiterunt horum conatibus, & fideles in media tentatione tanquam in accenſa fornace conſervârunt. Quod ipſum adumbrâſſe quatuor illas quadrigas, quas idem *Propheta* vidit, ſcimus ex angeli revelatione, qui, ab illo conſultus quid eſſent eæ quadrigæ, ita reſpondit, *Hi ſunt quatuor cœli ſpiritus egredientes inde ubi ſe ſtiterunt apud Dominum totius terræ*, Zachar. 6. 6. Itaque quot ſunt mundi partes, Oriens, Occidens, Meridies, & Septentrio, *Dan.* 7. 2. &c. quot in templo facies deſcribuntur, *Ezech.* 48. 30. &c. Quot novæ *Ieruſalem* latera tribuit *Iohannes*, *Apoc.* 21. 13. tot eſſe archangelos, tam Eccleſiæ, quam terrarum orbi præfectos, vero conſentaneum eſt, per quos inferiora omnia adminiſtrentur, & gubernentur. Et varias mundi revolutiones, & rerum vices per rotas deſignari, quas horum impulſu, & nutu, aut moveri, aut ſiſti *Propheta* ſcribit. Atque oculis ideo ſcatere rotas, ut hæc ſciamus non cœco motu ferri, ſed per ſummam ſapientiam gubernari, & ad certos fines dirigi. Formas quod attinet, per *leonem* ſignificatur in Angelis robur, generoſitas, majeſtas Dei hoſtibus terribilis. Per *bovem* conſtantia, patientia, firmitas, aſſiduitas in obeundo munere ſibi à Deo demandato. Per *hominem* humanitas, lenitas, φιλανθρωπία. Per *aquilam* naturæ cœleſtis vigor, agilitas, niſus ad ſublimia. Ut taceam ſingula hæc animalia habere aliquid eximium: quippe leo in feras, aquila in aves, bos in domeſticum pecus, homo in omnes imperat, & primas tenet. Et ex his duo eſſe fera, leonem & aquilam; duo manſueta, hominem & bovem: illa, ut rebelles terreant; hæc, ut piis ſint ſolatio. E feris leo in terra ſectatur prædam, aquila etiam in aëre, & in mediis nubibus. Ut hos ſpiritus ſciamus non ſolum homines aggredi, qui humi repunt, ſed & τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, *Epheſ.* 6. 12. Sic *Apoc.* 12. 7. fit in cœlo prælium *Michaëlis* cum dracone. Manſueta duo, bos, & homo terreſtria ſunt, quia Angelorum protectio, dum hic in terra ſumus, nobis neceſſaria eſt: in cœlo non item, ubi nulli hoſtes, nulla mala impendentia. Hæc & alia hujus generis, fuſiùs pertractata vide in *Commentariis* in *Apocalypſin D. Jonæ le Buy*, viri eximii, & harum rerum callentiſſimi.

(d) Ezech. 1. 10. & 10. 14.
(e) Apoc. 4. 7.
(f) Confer. Eſ. 6. 2. 3. cum Apoc. 4. 8.
(g) Apoc. 6. 1. 3 5. 7.
(h) Ezech. 11. &c.
(i) Dan. 8. & 9. & 10. & 11.
(k) Zachar. 1. & 2. &c.
(l) Apoc. 15. 6. 7.

IV. Fideles in genere cum leonibus conferri docent hæc *Solomonis* Prov. 28. 1. *Fugit impius nemine perſequente: ſed juſti, inſtar leunculi, confidunt.* Quem, robore ſuo fretum, ubivis dormire tanquam in tuto loco, neque mali quidquam ſuſpicari, ex idoneis auctoribus jam ſupra probavimus. Ita cum bono viro agitur, qui, conſcientiæ ſuæ theatro tutus, nihil timet. Hinc apud *Laërtium Bias* interrogatus, τί ἂν εἴη τῶν κατὰ τὸν βίον ἄφοβον; *Quid in vita eſſet metûs expers?* reſpondit, Ὀρθὴ συνείδησις, *Bona conſcientia.* Et *Socrates* quærenti Τίνες ἀταράχως ζῶσιν; *Quinam ſine perturbatione viverent?* regeſſit, Οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς ἄτοπον συνειδότες· *Qui nullius peccati ſibi conſcii ſunt.* Τίς γὰρ ἂν ἧττον φοβοῖτό τι, ἢ θαρσεῖν μάλιστα, ἢ ὅστις αὑτῷ μηδὲν συνειδείη κακόν; *Quis enim minus timeat, aut confidat magis, quam qui nullius mali ſibi conſcius eſt?* *Plautus* in *Amphitruone*,

- - - - *qui non deliquit, decet*
Audacem eſſe, & confidenter pro ſe & protervè loqui.

Horatius libri primi *Epiſtola* prima,

- - - - *hic murus aheneus eſto*
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Contrà, ut egregiè *Pythagoras* apud *Stobæum* Sermone 22.

Ὁ συνιστορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
Ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ·

Qui ſibi conſcius eſt, etiamſi ſit audaciſſimus, conſcientia eum facit eſſe timidiſſimum. Verè igitur *Cicero* pro *Milone*, *Magnam vim habet conſcientia in utramque partem, ut ſemper pœnam ante oculos verſari putent, qui peccaverint: & nihil timeant, qui nihil admiſerint.* Ita Philoſophi, aut potiùs Naturæ ſenſus cum Dei verbo hâc in parte pulchrè conſpirat.

V. Cum leonibus viri fortes in Scriptura non ſemel conferuntur: ut 2 *Sam.* 17.10. *Fortiſſimus quisque, cujus cor eſt ſicut cor leonis.* 2 Sam. 1.23. de *Saule*, & *Jonathane*; *Aquilis erant leviores, leonibus fortiores.* Et 1 Paral. 12.8. de *Gaditis* undecim, qui *Davidi* aderant: *Valentes robore, viri militares ad bella ejus, inſtructi clypeo & ſcuto, quorum facies ut facies leonis erant.* Unde in *Moabitis Ariel* virorum fortium cognomen fuit, ut hodieque apud *Arabes* أسد الله *Aſadollahi*, *Leo Dei*, quod abundè ſupra probatum. Sic apud *Homerum Hector* & *Ajax* concurrunt

- - - - λείουσιν ἐοικότες ὠμοφάγοισιν,

leonibus crudivoris ſimiles, *Iliad.* ή. Et *Herculem* vocat *Lycophron*

- - - - τριέσπερον λέοντα,

leonem trinoctium. Sed *Poëtas* hic citare ſit ſuperfluum, cum nihil ſit frequentius.

VI. Ut leo inter animalia regnum obtinet, & Rex ferarum paſſim appellatur, ita Reges cum leonibus non raro conferri videas, adeoque *leonum* etiam nomine nuncupari. Hinc *Prov.* 19.12. *Ut rugitus leunculi eſt indignatio Regis.* Prov. 20.2. *Ut rugitus leunculi eſt terror Regis: qui iraſcitur illi, peccat in animam ſuam.* Id eſt, qui eum ad iram provocat, vitam ſuam in diſcrimen conjicit, quia *Regis ira nuntius eſt mortis*, *Prov.* 16.14. Et de *Pharaone* dicitur *Ezech.* 32.2. *Similis factus es leunculo in gentibus.* Et *Ezech.* 19. per leonum catulos, qui leunculi facti ſunt, duos *Judææ* Reges intelligi ſuprà probatum eſt. *Aſſuerus* quoque *leo* vocatur in *Additamentis* ad librum *Eſther*, ubi Regina Deum rogat, ut λόγον εὔρυθμον, *ſermonem benè compoſitum*, in os ſuum indat, ἐνώπιον τοῦ λέοντος, *coram leone*, id eſt, coram Rege *Aſſuero*. Et 2 *Tim.* 4.17. cum dicit *Apoſtolus* ſe fuiſſe liberatum ἐκ στόματος λέοντος, *ex leonis ore*, *Nero* putatur intelligi. E Veteribus ita ſentiunt *Euſebius Hiſt.* lib. 2. cap. 22. & in hunc locum *Chryſoſtomus*, *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus*. Quale eſt, quod *Agrippæ* libertus *Marſyas* domino *Tiberii* mortem, qui captivum eum detinebat, *Hebraicè* denuntiavit his verbis, מת האריה *Leo mortuus eſt*, ut in *Joſepho* habetur *Antiq.* lib. 18. cap. 8. Eodem pertinet, quod, in Regalis potentiæ ſymbolum, *Solomon* leones aureos duodecim in ſolii ſui gradibus inſculpi juſſit, & in fulcris leones duos etiam aureos. Quo exemplo *Ægyptii* ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ὥρου λέοντας ὑποτιθέασι, *ſub Hori ſolio leones ponunt*, ut habetur in *Hori Apollinis Hieroglyph.* lib. 1. cap. 17.

VII. *Judaici* populi robur, & potentia hoc eodem ſymbolo ſæpe in Scriptura deſcribitur. Sic *Num.* 23.24. *En populus! qui tanquam leæna ſurget: & ut leo erigetur. Non cubabit donec comederit prædam, & ſanguinem confoſſorum biberit.* Quod *Balaami* vaticinium pertinet potiſſimum ad victorias quas *Judæi*, duce *Joſua*, è *Chananæis* reportarunt. Tum enim non quieverunt, donec plenè eſſent victores, & univerſa terra *Chanaan* illos dominos agnoſceret. *Præda Hebr.* eſt טרף, id eſt, ferarum unguibus diſcerpta caro, quam deglutire dicuntur, & confoſſorum ſanguinem bibere. Non quod in *Judæos* ceciderit pluſquam *Scythica* hæc immanitas: quibus ne pecuinum quidem ſanguinem delibare Lex permittebat, quantò minus humanum? Sed id illis tribuit Vates, quod leonum eſt proprium, ut perſiſtat in Metaphora. Aut eſt Hyperbole, quales Scriptura hic ſæpe adhibet. Sic *Pſal.* 58.11. *Lavabit pedes ſuos in ſanguine. Pſal.* 68.4. *Ut immergas pedem tuum in ſanguine.* Quæ Phraſes aliud non ſignificant, quàm inſignem, plenam, & perfectam de hoſtibus victoriam. Addit hic idem Vates de hoc eodem populo *Num.* 24.9. *Incurvavit ſe, & dormivit tanquam leo: quis excitabit eum?* Quibus verbis ſignificatur eum ita compotem futurum terræ *Chanaan*, ut quietem ejus nemo audeat interturbare. Quod impletum maximè ſub Regno *Davidis* & *Solomonis*. Sed & *Ezechiel* capite 19. *leænam* appellat *Judæorum* Synagogam, quamvis ſub *Aſſyriorum* jugo tum graviter premeretur. *Quid erat*, inquit, *mater tua? Leæna inter leones recubans, inter leunculos educans catulos ſuos.* Quæ *Chaldæus* ſic reddit, *Quid Synagoga* Iſraëlis, *quæ ſimilis erat leænæ? inter Reges crevit, & inter principes nutrivit filios ſuos.* Sive leæna vocetur reſpectu priſtinæ dignitatis, aut in poſterum futuræ. De qua ſic *Propheta Micheas* capitis quinti verſu octavo, *Et erunt reliquiæ* Jacobi *in gentibus in medio populorum multorum, ſicut leo inter beſtias ſylvæ, & ut leunculus inter greges ovium, qui tranſit, calcat, & rapit, neque eſt qui eripiat.* Quamvis eo loco non tam agatur de *Judæorum* Synagoga, quam de *Chriſtianorum* Eccleſia. Præceſſerat enim eodem capite illuſtris Prophetia de *Chriſto* ex *Bethlehem* orituro.

VIII. Sunt & de ſingulis tribubus ſimiles *Prophetiæ*. 1. De tribu *Judæ*, Gen. 49.9. *Catule leonis*, Juda, *à præda, fili mi, aſcendiſti: incurvavit ſe, decubuit ut leo: quis excitabit eum?* 2. De tribu *Gad*, Deut. 33.20. *Tanquam leæna habitat, & rapit brachium, etiam verticem.* 3. De tribu *Dan*, Deut. 33.22. Dan *catulus leonis exſiliet ex* Baſane. 4. Urbs *Jeruſalem Ariel* vocatur, ſeu *leo Dei*, *Eſ.* 29.1. *Væ* Arieli, Arieli, *urbi, in qua caſtrametatus eſt* David. Sed per Synecdochen partis pro toto. Nam *Ariel* propriè eſſe templum, aut altare, conſtat ex *Ezech.* 43.15.16. In his porrò vaticiniis longè antiquiſſimum & celeberrimum eſt illud *Jacobi* de *Juda*, *Catule leonis, Juda*, &c. quo Regi animalium, id eſt, leoni, comparari propter Reges ex *Judæ* tribu oriundos docet quod ſtatim ſequitur, *Non recedet ſceptrum à Juda*, &c. Itaque *Davidis* demum tempore, qui primus fuit Regum in illa tribu, *Juda* pro leone habitus eſt. Quod *Hebræi* ex his ipſis verbis conantur elicere per rationes *Cabaliſticas*. *Baal Hatturim* Commentario Myſtico in *Pentateuchum* גור אריה יהודה בגימ' דויד ושלמה גור אריה יהודה רת' בגימ' דוד Senſus eſt, voces גור אריה יהודה *Catulus leonis Juda* per *Gematriam* idem valere, quod דוד ושלמה *David* & *Solomon*. Et harum vocum primas literas, nempe *Gimel*, *Aleph*, & *Jod* per *Gematriam* idem valere, quod דוד *David*. Quorum poſterius verum eſt, nam utrumque valet *quatuordecim*. Sed prius falſum, cum numeri non conveniant. Obiter nota partim huic loco inædificari figmentum de quatuor animalibus, quæ picta fuiſſe volunt in quatuor *Judæorum* vexillis, de quibus *Num.* 2.3.18.25. *Aben Ezra* in *Num.* 2.2. וקדמונינו אמרו שהיה ברגל ראובן צורת אדם. מכח דרש דודאים ובדגל יהודה צורת אריה כי בו המשילו יעקוב ובדגל אפראים צורת שור מטעם בכור שורו ובדגל דן צורת נשר עד שידמה לכרובים שראה יחזקאל הנביא *Et anteceſſores noſtri dixerunt fuiſſe in* Rubenis *vexillo figuram hominis juxta vim ſymbolicam mandragorarum: & in vexillo* Judæ *figuram leonis; quia illum* Jacob *leoni comparavit: & in vexillo* Ephraim *figuram bovis; quia dicitur* (Deut. 33.17. de *Joſepho*, patre *Ephraim*) "*Primogeniti bovis illius decor eſt ei: & in vexillo* Dan *figura aquilæ, ut ſimilis ſit* Cherubinis, *quos vidit* Ezechiel *Propheta*. Quibus ſimilia habent *Chizkuni*, & *Bar Nachman* in *Num.* 3. Sed hoc commento putidius nihil quidquam eſt. Nam, ut de *Juda* jam taceamus,

taceamus, planè [illegible]dum eſt, quod *Rubenitas* figuram hominis vo[illegible]nt habuiſſe in vexillo ſuo propter mandragoras à *Rubene* repertas; quæ ſcilicet fuerint, ἀνθρωπόμορφοι. *Ruben* enim דודאים *dodaim*, reperit, non *mandragoras*, quæ planè aliud ſunt, ut multis probavimus in libello ea de re ſcripto. Quamvis vel ſi concederemus *Rubenem* mandragoras in agro reperiſſe, tamen id non eſſet ad rem, quia mandragoras eſſe ἀνθρωπομόρφους alterum eſt ſomnium ex eburnea porta. Fateor quidem mandragoram à *Pythagora* ἀνθρωπόμορφον appellari, & in *Columella* legi,

Quamvis ſemi-hominis veſano ſemine fœta
Mandragora pariat flores. - - - -

Et *Avicenna* libro ſecundo, اليبروح اسم صنم الطبيعي اي النبات هو هي صورة الناس *Aljabruch* (id eſt, *mandragora*) *eſt imago naturalis*, *id eſt*, *planta*, *quæ ſpeciem habet hominis.* Nihilominus mandragoram quotquot viderunt, merum hoc eſſe commentum ſciunt, neque illam cum forma hominis commune quidquam habere, præter radicem, quæ ſæpe eſt bifurcata. Illa igitur hominem referri volunt divaricatis cruribus, quod quam frigidum ſit nemo non videt. Abſurdum quoque illud eſt, *Ephraimitas* figuram bovis, & *Danitas* figuram aquilæ in vexillis habuiſſe, illos propter ultima *Moſis* morientis verba de *Joſepho*, & *Ephraimitis*: hos verò, quia è quatuor *Cherubinorum* faciebus, quos vidit *Ezechiel*, una fuit ἀετόμορφος. Agitur enim de vexillis, quæ erexerant *Iſraëlitæ* anno ſecundo ab *Ægypti* exitu *Num.* 1. 1. & 2. 2. &c. annis ante *Moſis* obitum triginta octo, ſæculis ante *Ezechielem* circiter novem. Et *Ezechiel* in ea viſione de *Danitis* ne γρῦ quidem habet, ut neque de aliis *Judæorum* tribubus. Præterea *Danitas* pro aquila ceraſtem habere in vexillo æquum fuiſſet, ſiquidem talia reſpexiſſent, quia *Jacob* dixerat, *Dan erit ceraſtes in via.* Sed, ut dicamus quod res eſt, vero non eſt conſentaneum, illis ipſis, quos paulò antè Deus tam malè mulctaverat ob cultam bovis imaginem, *Moſem* alias, aut bovis, aut aliorum animalium, imagines continuo poſt erexiſſe, & populo, ad idololatriam tam proclivi, hoc ſcandalum ultrò objeciſſe. Cum *Vitellius*, in *Arabas* bellum moturus, vellet è *Ptolemaide* per *Judæam* exercitum ducere, ὑπαντιάσαντες ἄνδρες οἱ πρῶτοι (inquit *Joſephus* lib. 18. cap. 7.) παρῃτοῦντο διὰ τῆς χώρας ὁδόν· οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾶν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, πολλὰς δ' εἶναι σημαίας ἐπικειμένας, *viri* (Judææ) *primarii illi occurrentes tranſitum per regionem deprecati ſunt, cauſati patrios ritus non permittere, ut inferrentur ullæ imagines*, *quales* Romana *ſigna pleraque habebant.* Quorſum; ſi & ipſi imagines habuerunt in vexillis ſuis? Cur à *Romanis* aquilis ita abhorrebant, ſi vel ipſi, vel majores eorum in deſerto ſimiles aquilas juſſu *Moſis* erexerant. Denique cum nec in Scriptura, nec in *Joſepho*, nec in Libris *De vita Moſis* apud *Philonem* quidquam tale habeatur, ſed neque in univerſo opere *Talmudico*, quod quidem ſciam, libens peterim quis tam grande arcanum poſterioribus *Judæis* revelaverit, heri & hodie natis, annis propè ter mille, poſtquam res geſtæ ſunt? Scio citari à nonnullis hæc verba *Pſal.* 68. 11. *Animalia tua habitaverunt in ea*, quaſi de ſolitudine agatur, in qua per aliquot annos habitavit *Iſraël*, quem *animalia Dei* nominet *Pſaltes*, quia ſignificabatur, inquiunt, per quatuor animalia in vexillis depicta. Sed primò illud בה *in ea*, non refertur, ut illi volunt, ad ſolitudinem, de qua *Pſaltes* verſu octavo. Ibi enim *ſolitudo Hebraicè* eſt ישימון, quod nomen eſt Maſculinum. Sed refertur ad נחלה ſeu *hæreditatem Dei*, id eſt, terram *Chanaan*, de qua verſu proximè antecedente. Secundo, quod illi reddunt cum plerisque Veterum *animalia tua*, *Hebraicè* non habetur in Plurali חיותך, ſed in ſingulari חיתך, *animal tuum*, aut potius *congregatio tua.* Ita enim intelligunt *Hebræi* ferè omnes, *R. Selomo*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius.* Quomodo hujus ipſius *Pſalmi* verſu trigeſimo primo, חית קנה, ipſis eſt *congregatio arundinis*, quod alibi explicabimus. Et 2 *Sam.* 23. 11. *Collecti ſunt* Philiſtæi לחיה, *in congregationem.* Et ibidem verſu decimo tertio, וחית פלשתים *Et cœtus* Philiſtæorum *caſtra-metans in valle* Rephaim. Ita hic חיתך ישבו בה, *Congregatio tua habitant in ea.* Nomini Singulari Plurale Verbum jungitur; quia nomen eſt collectivum. Sic *Gen.* 33. 13. *Et morientur totus grex.* Gen. 41. 57. *Et univerſa terra venerunt in Ægyptum.* Exod. 7. 16. *Dimitte populum meum, ut mihi ſerviant.* Exod. 12. 27. *Et incurvavit ſe populus, & adorârunt.* Exod. 15. 24. *Et murmuraverunt populus.* Exod. 16. 1. *Et venerunt omnis congregatio.* Exod. 16. 29. *Et quieverunt populus die ſeptimo.* Et verſu ſtatim ſequente, *Et vocaverunt domus* Iſraël *nomen ejus Manna.* Num. 10. 3. *Et convenient ad te omnis congregatio.* 1 Reg. 1. 40. *Et aſcenderunt univerſus populus.* Eſdr. 10. 12. *Et reſponſponderunt tota Eccleſia.* Ut apud *Poëtam*;

Turba ruunt. - - - - - - -

Tertio, hoc dato, non conceſſo, *Dei animal*, aut *animalia* vocari *Iſraëlitas*, an ſequetur *Pſaltem* alludere ad *Judæorum* vexilla ζωωτὰ, vel *belluata*? Cum Eccleſia paſſim (m) vocetur *grex Domini*, & *oves Dei*, quidni etiam fideles pro *Dei animalibus* haberi queant, abſque ullo reſpectu ad vexilla, quæ diximus? Huc facit, quod *R. Selomo*, poſtquam חיתך reddidit עדתך, id eſt, *congregatio tua*, cum vulgo *Hebræorum*, addit per חיתך alios intelligere כנסת ישראל קרויה בהמה וחיתו של הב"ה *Eccleſiam* Iſraëlis, *quæ vocetur pecus, aut animal Dei Sancti Benedicti.*

(m) *Jerem.* 13. 17. *Ezech.* 34. 6. 8 10. *Zachar.* 12. 3.

Hactenus *leonis* nomen Scriptura ſumpſit in bonam partem; jam ſequetur in malam, & agmen ducet Diabolus, de quo *Apoſtolus*, 1 Pet. 5. 8. *Adverſarius veſter Diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem devoret.* Leonem multis docuimus maximè rugire, cum prædam habet in conſpectu. Rugit quidem etiam tum cum prædæ eſt compos, ſed minus contento rugitu, quod הגה, id eſt, *muſſitare*, vocat *Eſaias* capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Quomodo*, inquit, יהגה *muſſitabit leo, & leunculus ſuper prædam ſuam.* Hic porro confertur Diabolus cum leone rugiente, dum adhuc quærit, non cum jam obtinuit prædam. Itaque videtur agi de graviſſimo rugitu. At id Diabolo minus convenire dices, qui leonis habet ferociam, atque immanitatem, ſed multò eſt aſtutior. Proinde non rugit antequam in nos irruat, nec ſigno dato pugnam capeſſit, ſed latenter obrepit, ſeque paulatim inſinuat, & quaſi per cuniculos, ita ut non ſentiatur. Proinde *rugiendi* vox hic urgeri non debet ultra *Apoſtoli* ſcopum, qui hoc ſolum vult, Diabolum animabus noſtris tam avidè inhiare, quam avidè prædæ inhiat leo, tum cum maximè rugit. Fruſtra igitur anxiè quærunt Interpretes quis ſit Diaboli rugitus, & quid per rugitum illum propriè ſignificetur. Neque enim extrinſecus ſe prodit Diabolicus ille rugitus, cum nihil ſit aliud, quam animi æſtus, quo in hominum perniciem fertur. Proinde addit *Apoſtolus* eum *obambulare quærentem quem devoret.* *Obambulat*, *Græcè* περιπατεῖ, videtur ſumptum ex hiſtoria *Jobi*, ubi *Diabolus*, à Deo rogatus unde veniret, reſpondit משוט בארץ ומהתהלך בה *Job.* 1. v. 7. quod *Seniores* reddunt, Περιελθὼν τὴν γῆν, καὶ ἐμπεριπατήσας, &c. Idem dicunt Angeli *Zachar.* 1. v. 11. התהלכנו בארץ, ubi *Græci*, Περιωδεύσαμεν πᾶσαν τὴν γῆν,

γῆν, *Totam terram circumivimus*, aut *obambulavimus.* Sed Angeli à Deo mittuntur, & eum ſequuntur Ducem, ut animalia domita, quæ dominus agit ad libitum. Hinc *Zach.* 1. 10. *Iſti ſunt, quos Dominus miſit* להתהלך בארץ περιοδεῦσαι τὴν γῆν, *ad circumeundam terram.* Et *Zachar.*6.7. *Et dixit* Dominus, *Ite, & perambulate terram, & perambulaverunt terram.* At Diabolus, ut leones, & feræ indomitæ, proprio motu fertur, & prout impellit libido. Et Angeli terram circumeunt in fidelium bonum. Proinde apud *Zachariam*, cum poſt illud iter emenſum referrent reliquam terram pacatè degere, nempe præter *Judæam*, quam miſerandum in modum infeſtabant vicinæ gentes: indè occaſione ſumpta, Angelus pro Eccleſia his verbis intercedit, *Domine exercituum, quouſque tu non miſereberis* Jeroſolymæ, *& urbium* Judæ, *quibus iratus fuiſti hos ſeptuaginta annos?* quaſi dicat, cum profanæ gentes pace & otio fruantur, an juſtum eſt, ut aſſiduis motibus & bellis exerceatur illa gens, quam tibi in hæreditatem delegiſti, maximè cum elapſi ſint anni ſeptuaginta, quibus populum tuum in captivitate detinendum prædixerat *Jeremias?* At Diabolus, cum divagatur, & terram perambulat, longè alium ſibi ſcopum proponit, nempe, ut homines devoret leonum inſtar, de quibus *David* Pſ. 104.21.22. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, qua ambulant omnia animantia ſylvæ: leunculi rugientes ad prædam.* Quod ipſum in Diabolum omnino quadrat, qui princeps eſt tenebrarum, & ignorantia ſæculi, tanquam nocte profunda, in hominum perniciem abutitur. Nec deſunt qui *Epheſ.* 6. 11. τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, *Diaboli obambulationes* eſſe velint. Quanquam *Suidas* rectius reddat τέχνας, ἢ δόλους. Itaque enim in *Heſychio* pro Μεθοδίτας, τέχνας, legendum μεθοδείας. Eſt & ad rem quod obſervant, leones ſenes hominibus magis eſſe infeſtos, ut ſuo loco diximus. Ita enim *Diabolus, antiquus ſerpens, & annoſus leo, deſcendit ad vos plenus irarum, ſciens ſe parùm habere temporis*, Apoc. 12.9.12. Sed & accendit animos, & furorem excitat vulnus illi à *Chriſto* inflictum, ut leo ſaucius gravius ferit. *Virgilius* libri duodecimi *Æneidos* fere initio,

- - - Pœnorum *qualis in arvis*
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus
Tum demum movet arma leo. - - -

Verbum καταπίῃ videri queat hic minùs convenire: quia leo homines integros non devorat, ſed minuta animalia. Hominem autem devorare draconis aut ceti proprium eſt. Unde *Jeremias* capitis quinquageſimi primi verſu trigeſimo quarto, בלעני כתנין *Græci* κατέπιέ με ὡς δράκων, *me voravit ut draco.* Et *Jonæ* 2. 1. *Et præparavit Dominus piſcem magnum* לבלוע את יונה *ad vorandum Jonam,* Græcè καταπιεῖν τὸν Ἰωνᾶν. Hinc *Apoc.* 12.4. draconis figuram aſſumit Diabolus, ut naſciturum infantem devoret. Tamen etiam leonis os tam vaſtum eſt, ut quandoque devoret animalia non minima. *Phile* capite trigeſimo primo, de leone,

Ῥοφεῖ δὲ νεβρὸν εὐχερῶς ὅλον βρύχων,

Rugiens autem totum hinnulum facilè abſorbet. Præterea non neceſſe eſt, ut ad literam vero leoni conveniat de hoc leone myſtico quidquid dicitur. Quin hoc ipſo, quod *Apoſtolus* huic leoni ea tribuit, quæ non cadunt in leonem propriè dictum, docet agi de leone, qui multum præpollet viribus, & cujus comparatione nos homunciones tantuli ſumus, quantula præ leone ſunt minora animalcula.

II. *Leonum* nomine ſæpe intelliguntur impii, & Dei hoſtes, aut fidelium. Ita *Job.* 4. 10.11. *Rugitus leonis, & vox leonis* (atri) *& dentes leunculorum excutiuntur: Leo* (major) *perit inopiâ prædæ, & catuli leænæ diſſipantur.* Impios ſignificari patet ex iis, quæ præceſſerant verſibus octavo & nono, *Qui arant iniquitatem, & ſeminant perverſitatem, metunt illam. Flatu Dei pereunt, & ſpiritu furoris ejus deficiunt.* Neque aliter ſumitur *leonis & feræ* nomen in his *Eſaiæ* de *Chriſti* Eccleſia capitis trigeſimi quinti verſu nono, *Non erit ibi leo, & violenta beſtia*, &c. Quibus cave ne opponas quod idem dicit de eadem Eccleſia *Eſ.* 11.6.7. *Commorabitur* (ibi) *lupus cum agno, & pardus cum hœdo recubabit: vitulusque, & leunculus*, &c. *Et vacca paſcet cum urſa. Simul recubabunt catuli earum, & leo ſicut bos comedet ſtramen.* Nam utrumque ſuo ſenſu verum eſt. Leones enim, & feræ quævis ab Eccleſia exulant, quamdiu feræ manent: ſed eædem in Eccleſiam admittuntur, cum per vim Sancti Spiritus, & verbi divini efficaciam, ferinam illam naturam exuunt, ut convertantur in oves *Chriſti.* Prout accidit *Paulo*, qui ex lupo factus eſt agnus, imò paſtor in *Chriſti* ovili. Eſt & in *Pſalmis* hoc frequens, ut *David* vel hoſtes ſuos, vel in genere quoſvis impios, leones indigitet; quia immanitate, truculentia, & ferocia certare videbantur cum leonibus atrociſſimis. Ita *Pſ.* 7.3. *Ne abripiat tanquam leo animam meam, & dilaceret, & nemo ſit qui eripiat.* Pſal. 10.9. *Inſidiatur in latibulo, ſicut leo in luſtro ſuo. Inſidiatur ad diripiendum pauperem & afflictum.* Pſal. 17.12. *Similis eſt leoni, qui rapere appetit; & leunculo, qui ſedet in latibulo.* Pſal. 22.22. *Serva me ab ore leonis*, ubi *Chaldæus, ſerva me ab ore* תקיף כאריא *illius, qui fortis eſt ut leo.* Pſal. 34.11. *Leunculi indigent, & eſuriunt, ſed quærentes Deum non egent ullo bono.* Pſal. 35.17. *Eripe animam meam à vaſtatione eorum, à leunculis unicam meam.* Pſal. 57.5. *Anima mea eſt inter leænas, dego inter incendiarios.* Pſal. 58.7. *O Deus, elide dentes eorum in ore ipſorum; molares leunculorum avelle, Domine.* Pſal. 91.13. *Super leonem & aſpidem incedes; conculcabis leunculum & draconem.* Quamvis ultimum hoc poſſit etiam ad literam ſumi. Sic enim *Daniel* leones, *Apoſtoli* ſerpentes impunè calcârunt, juxta *Chriſti* promiſſionem *Marc.* 16. 18. Quod in *Paulo* impletum, cum viperam excuſſit illæſus, *Act.* 28.5. Sunt, qui per *leones* & *leunculos* deſignari velint aperta & violenta mala, per *aſpides* verò & *dracones* occultas noxas, quibus inſidioſè & ex inopinato, quaſi ex ſerpentum latebris, impetimur. Utrumque malum ut in *Pſalmo*, ita in his *Plauti* jungitur ſtatim initio *Perſæ*,

Cum leone, & cum excetra, &c.
Deluctari mavelim quam cum amore.

Interim videndum, an ibi שחל & כפיר non ſint ſerpentum potiùs quam leonum nomina. De quo nos ſuo loco.

III. Etiam in leonibus cenſentur quotquot uſurpant dominationem tyrannicam, aut etiam qui legitimâ per fas & nefas abutuntur. Sic *Prov.* 28.15. *Ut leo rugiens, & urſus eſuriens, eſt dominator improbus in populum tenuem.* Et *Sirach.* 13.21. al. 24. *Venatio leonum ſunt onagri in deſerto, ita paſtus divitum* ſunt *pauperes.* Proinde ad *Saülem Hebræorum* multi referunt quod dicit *David* Pſalm. 7.3. *Ne abripiat ut leo animam meam*, &c. Et hæc *Eſ.* 35. 9. *Non erit ibi leo, & mala beſtia*, &c. *Chaldæus* ita reddit, *Non erit ibi* מלך מבאיש ושולטן מעיק *Rex maleficus, & dominator opprimens* &c. Et *Jerem.* 4.7. pro *Hebræis* עלה אריה מסבכו *Aſcendit leo ex vepreto ſuo*, habet idem *Chaldæus* גלא מלכא מכרכיה *Migravit Rex ex arce ſua.* Rex nempe *Nebucadnetzar*, ut exponit *R. Selomo.* Nempe ut leoni nemo obſiſtit, ita *Nebucadnetzar* ſibi ſubjecit omnes terras, neque fuit quiſquam, qui illi obſiſteret. Ita *Kimchius*, & *Abarbanel* in hunc locum. Et *Jerem.* 49.19. *Ecce! quaſi leo aſcendit ſupra altitudinem* Jordanis, i.e. juxta *Chaldæum*, *Ecce! Rex cum exercitu ſuo aſcendit contra eos, ſicut leo, qui aſcendit ab altitudine* Jordanis. Quod *Hebræi referunt* ad *Nebucadnetzaris* expe-

expeditionem in Idu[...]. Et ad verba *Jeremiæ* capitis quinquageſimi ver[...] decimo ſeptimo, *Pecus diſperſa fuit* Iſraël, [...]*am leones diſpulerunt. Prior comedit eam, Rex* Aſſyriæ, *poſterior oſſa ejus comminuit*, Nebucadnetſar *Rex* Babyloniæ. Et *Ezech.* 38. *v.* 13. Saba, *&* Dedan, *& negotiatores* Tharſis, *& omnes leunculi ejus*, pro quo *Chaldæus*, *Et omnes Reges ejus.* Nec deſunt, qui *Aſſuerum*, *Tiberium*, & *Neronem leones* vocari putent in locis, quæ citavimus, non ſolum quia Reges, ſed & quia tyranni erant, & à Deo ſibi conceſſa poteſtate abutebantur. Sic *Theodoretus* in 2 *Tim.* 6. *v.* 17. Τὸν Νέρωνα λέοντα προσηγόρευσε, καὶ ὡς βασιλέα, καὶ ὡς ὠμότατον γεγενημένον. Neronem Paulus *leonem appellavit, ut qui & Imperator, & crudeliſſimus fuerit.*

IV. Cum leonibus gentes bellicoſas & rapaces Scriptura confert. Ita *Jerem.* 2. *v.* 15. *Contra eum* (Iſraëlem) *rugiunt leunculi, edunt vocem ſuam, & exponunt terram ejus deſolationi, civitates ejus ſuccenduntur, ut nullus inhabitet. Leunculi*, id eſt, *Ægyptii*: ſequitur enim; *Et* Memphitæ, *&* Daphnæi *conterent tibi verticem.* Eodem multi hæc referunt *Eſ.* 30. *verſ.* 6. *Leæna, & leo ex iis*; Ibi enim de *Ægypto* res eſt. Et cum quatuor imperia *Daniel* capite ſeptimo comparat quatuor beſtiis, *Prima*, inquit, *beſtia ſimilis leoni, cui erant alæ aquilæ:* Prima illa beſtia ſignificabat imperium *Babylonicum*, quod leonem robore, & victoriarum celeritate aquilam referebat. Etiam de *Chaldæorum* gente dicitur *Eſa.* 5. *v.* 29. *Rugitus ei ut immanis leonis, rugienſque ut leunculi fremet, & capiet prædam, ſalvamque deportabit, & nemo eripiet.* Et *Jerem.* 51. *v.* 38. *Simul ut leones rugient, rudent ut catuli leonum.* Et ſpeciatim de *Ninivitis* Nahum. 2. v. 11. 12. *Ubi eſt luſtrum leonum, & paſcuum leunculorum? Ubi verſabatur leo, leæna, & catulus leonis, nemine exterrente? Leo rapiens ſufficienter pro catulis ſuis, & ſuffocans pro leænis ſuis, qui replebat prædâ antra ſua, & habitacula ſua rapinâ.*

V. *Judæis* quoque *leonum* nomen ſæpe cedit in probrum, ut *Jerem.* 12. *v.* 8. *Eſt mihi poſſeſſio mea ſimilis leoni in ſylva: edit contra me vocem ſuam: Idcirco odi eam.* Dei verba ſunt de *Judæis* conquerentis, quod feræ inſtar indomitæ in dominum ſuum inſurgant, & in eum quaſi rugiant, id eſt, blaſphema lingua obloquantur. Et *Sophon.* 3. *verſ.* 3. *Principes ejus* (Jeruſalem) *in medio ejus leones rugientes*, quia leonum inſtar prædæ inhiabant. En de *Prophetis* ipſis querelam conſimilem! *Ezech.* 22. *v.* 25. *Conjuratio Prophetarum ejus in medio ejus eſt. Similes ſunt leoni rugienti diripienti prædam: animas comedunt, opes & res pretioſas capiunt, viduas ejus multiplicant in medio ejus.* Puduit veteres Interpretes tot ſcelera *Prophetis* tribuere. Proinde pro *Hebræis* קשר נביאיה *conjuratio Prophetarum ejus*, *Chaldæus* habet סיעת ספרהא *Cœtus Scribarum ejus.*

Et *Græci* ἧς οἱ ἀφηγούμενοι, & *Arabs* مقدموها *cujus duces.* Sed ut vero *Propheta* nihil melius, ita nihil deterius mendace, qui Dei nomine ad quæſtum abutitur, & religionem ventri ſubjicit. Atque hic maximè locum id habet, ex optimi corruptione generari peſſimum.

VI. Quia leo valde bilioſum eſt animal, & pronum ad iram, *Hebræi* moroſos, contentioſos, & facile irritabiles, ſeu viros, ſeu mulieres, cum leonibus conferunt. Et *Sirachides Eccleſ.* 25. *v.* 17. (*al.* 23.) profitetur malle ſe habitare cum leone, & dracone, quàm cum mala muliere. Cui non abſimile eſt, quod eam *Ariſtophanes* in *Lyſiſtrata* (n) panthera & fera quavis pejorem facit. Verba ſunt,

Οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον
Οὐδὲ πῦρ, οὐδ᾽ ὧδ᾽ ἀναιδὴς οὐδεμία πόρδαλις.

(n) In choro Senum & mulierum.

Ut citat *Suidas* in Οὐδὲν, & in Πάρδαλις. Et de viro idem *Sirachides* capitis quarti verſu penultimo, *Ne ſis ut leo in domo tua, & ſuſpicioſus in domeſticos tuos. Græcè*, φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις σου. Pro quo in *Vulgata* duplex verſio, *Evertens domeſticos tuos*, & *opprimens ſubjectos tibi.* Duplex etiam in *Syro* [illegible] *Iracundus, & terribilis.* Et in *Arabe* فظ غليظ *durus, aſper.* Et in verſione *Druſii* longa Periphraſis, *Cerebroſus, ut qui vanis imaginibus percelluntur.* Id enim propriè eſt φαντασιοκοπεῖν, ut ἐλπιδοκοπεῖν *vana ſpe lactari.* Proinde *Euſtathius* de *Tantalo* in *Odyſſ.* λ'. φαντασιοκόπος ὤν, καὶ ἐλπίσι κεναῖς, ἐφ᾽ οἷς οὐ χρὴ βοσκόμενος. Et paulò pòſt, Πρὸς οὐδέν τι τέλος χρηστὸν ἀεὶ ἐλπιδοκοπούμενος. In quibus φαντασιοκόπος, & ἐλπιδοκοπούμενος, vel ἐλπίσι κεναῖς βοσκόμενος penè ſunt Synonyma. Et aliud in *Sirachide* φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις, nempe qui imaginaria de cauſa in domeſticos commovetur, Gallis *fantaſque*, *ombrageux.* Hoc minus convenire dices leonis moribus, de quo *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἔστι δὲ τὸ ἦθος οὐχ ὑπόπτης οὐδενός, οὐδ᾽ ὑφορώμενος οὐδέν. *Mores quod attinet, ſuſpicione caret, nec limis intuetur oculis*, ut ſuſpicioſi ſolent. Sed leonem ſedati animi *Philoſophus* ita deſcribit, iratum *Sirachides*, neque jam ſui compotem. Leonem porro jam monuimus propter bilis copiam facilè irritari. Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Immotâ caudâ placidus, clemens, blandientique ſimilis, quod rarum eſt. Crebrior enim iracundia ejus.* Et *Ovidius Metam.* lib. 15.

Armeniæ *tigres, iracundique leones.*

Obiter nota in vocem φαντασιοκόπος, de qua ſupra, legi in *Lexico Cyrilli* apud me manuſcripto, Πίτυλος, φαντασιοκόπος, & in *Etymologo* Πίτυλος, κτυπητής, φαντασιοκόπος. Pro quo alibi φαντασιοσκόπος. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Veſpis* ad vocem Πιτυλεύσας. Πίτυλος καλεῖται ἡ καταβολὴ τῆς κώπης καὶ κτυπητής, φαντασιοσκόπος. *Suidas*, Πίτυλος, κτυπητής, φαντασιοσκόπος. Quomodocunque legas, non ſatis video quid vel φαντασιοκόπος, vel φαντασιοσκόπος commune habeant cum πιτύλῳ, qua voce ſignificatur aut *remi ſtrepitus in aqua*, aut *remex*; *qui remorum agitatione ſtrepitum edit.* Fortè legerunt φαντασιοκωπεύς, quia κωπεύς eſt remex.

VII. Neque homines ſolum, ſed & quodcunque noxium eſt, & in hominum perniciem cedit, idem ille *Sirachides* leoni comparat. Ita, 1. *peccatum*, de quo *Eccleſ.* 21. *v.* 13. *Dentes leonis dentes ejus ſunt, perimentes animas hominum.* Et 27. v. 10. *Ut leo prædæ inſidiatur; ſic peccatum operantibus iniqua.* 2. *Ultionem*, Eccleſ. 27. v. 29. *Illuſio, & contumelia ſuperborum eſt, ſed ultio tanquam leo inſidiatur eis.* 3. *Malam linguam*, cujus verbere impios caſtigari docet his verbis *Eccleſ.* 28. *v.* 27. *Immittetur in eos*, (mala lingua) *tanquam leo, & ut pardus devaſtabit eos.* 4. Non diſſimile eſt, quod cum leone confertur *gladius* Jerem. 2. verſ. 30. *Conſumpſit gladius veſter Prophetas veſtros, ut leo deſtructor.*

Leonum etiam membra modò in bonam, modò in malam partem nonnullis tribui videas. Ita fortibus tribuuntur cor leonis, 2 *Sam.* 17. *v.* 10. & facies leonis, 1 *Par.* 12. *v.* 8. Et leonis dentes, & maxillæ locuſtis, ſive veris, ut *Joel.* 1. *v.* 6. ſive myſticis, ut *Apoc.* 9. *v.* 8. Et os leonis beſtiæ ſepticipiti, quæ ex mari aſcendit, *Apoc.* 13. *v.* 2. Et capita leonum equis magni exercitus ex *Euphrate* venientis *Apoc.* 10. *v.* 17. Quæ ſingula hic explicare noſtri otii, aut propoſiti non eſt. Multa in iis ſunt arcana, & recondita, quæ ad hunc tractatum non pertinent.

CAPUT SEXTUM.

De loco celebri *Pſal.* 22. *Foderunt manus meas & pedes meas*, in quo *Judæi* pro כארו *foderunt* perperam legunt כארי *ſicut leo.*

Status quæſtionis, & quanti ſit momenti. Probatur legendum, כארו *caru.* 1. *Ex* Græco Seniorum ὤρυξαν, vel ἐξώρυξαν, *pro quo* Tertullianus exterminârunt, *quia legit* ἐξώλεσαν. 2. *Ex* Aquila, *qui reddit* ἤσχυναν, *quia* כאר Chaldaicè *eſt* fœdare, *quod poteſt ferri, licet prior verſio ſit multis de cauſis præferenda.* 3. *Ex* Syro, Arabe, Æthiope, Hieronymo. 4. *Ex* Maſorethis, *qui agnoſcunt in* Hebræo *olim fuiſſe* כארו *&* τὸ כארי *eo loco non ſignificare* ſicut leo. *In* Esdra *verſu ultimo* נשאי, pro נשאו. *Fraus* Judæorum *inſignis, qui* כארו *è Textu in marginem tranſtulerunt, quibusdam exemplaribus hodieque repugnantibus, ut ipſi agnoſcunt.* 5. *Si ſcribas* כארי ſicut leo, *nullus erit ſenſus commodus: quod docetur ex verborum examine. An inde recte concludatur* Judæos Hebræum *Textum malitioſe corrupiſſe.*

MAgna eſt de hoc loco contentio inter Synagogam & Eccleſiam. Clamant enim recutiti Doctores nos ſacra verba corrupiſſe, cùm in *Hebræo* Textu non habeatur כרו *caru, foderunt*, ſed כארי *caari, ſicut leo.* Ita reperiri in omnibus quotquot extant *Hebraici Pſalterii* exemplaribus. Ita legiſſe *Chaldæum* Interpretem, qui locum ita reddit, נכתין כארויא אידי ורגלי *Mordentes ut leones manus meas, & pedes meos.* Ita *Maſorethas*, qui notant כארי *caari*, bis in Scriptura legi cum *Kamets*, hic nimirum, & *Eſa.* 38. *v.* 13. Ita denique priſcos Commentatores, quorum notæ hac lectione nituntur.

Nos contra, poſt magnos viros, qui hunc locum tractaverunt, legendum contendimus in *Hebræo* כרו *foderunt*, vel, quod idem eſt, כארו cum *Aleph* Epenthetico, ut poſt *Kamets* quandoque additur ad Vocalis longæ ſonum protrahendum. Ut in וקאם *& ſurrexit*, Oſ. 10. v. 14. וראמה *& exaltata fuit*, Zach. 14. v. 10. ראמות *excelſa*, Prov. 24. v. 7. &c. Ita pro כרו *foderunt*, ſcribi potuit כארו cum Epentheſi literæ *Aleph*. Atque ita legiſſe Veteres, adeoque hanc lectionem veram & indubitatam eſſe, iis rationibus aſſeremus, quæ cordatum Lectorem facilè in aſſenſum trahent. Neque vana eſt hæc disputatio. Quippe, utut כארו, & כארי ſint voces ſcriptura ſimillimæ, tamen ſenſu multum differunt. Et *Chriſtiana* lectio nobis ſuggerit inſigne argumentum pro veritate noſtri *Meſſiæ.* Cùm enim *Davidis* ſit hic *Pſalmus*, ut ex titulo apparet, tamen in eo multa ſunt, quæ *Davidi* non conveniunt, ſed ſoli *Chriſto*, cujus typus fuit *David.* In quibus hoc potiſſimum, *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Quod nusquam alibi impletum, quàm in cruce, in qua *Chriſti* manus & pedes clavis confoſſi, & confixi ſunt.

Porro veram eſſe hanc lectionem, I. probat *Seniorum* verſio omnium antiquiſſima. Illi enim hic habent ὤρυξαν χεῖράς μȣ, καὶ πόδας μȣ. Quod ſequuntur *Græci Patres.* In his *Juſtinus Martyr* in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, *Athanaſius* in libro *De Incarnatione*, & in *Dialogo primo De Trinitate*, Auctor *Quæſtionum ad Antiochum* Quæſt. 136. *Apollinaris* etiam in *Paraphraſi*,

Ἡμετέρȣς ὤρυξαν. ὁμȣ̃ χεῖράς τε, πόδας τε.

Unde ſumptum *foderunt* apud *Vulgatum* Interpretem, & pleroſque *Latinorum. Cyprianus* habet *effoderunt*, tanquam à *Græco* ἐξώρυξαν lib. 2. *Teſtimon. contra Judæos.* Et ex ἐξώρυξαν per corruptionem factum ἐξώλεσαν *exterminaverunt*, quod in *Tertulliano* frequens. Sic libri *Adverſus Judæos* capite octavo, *Sicut eſt in Pſalmis Prophetarum*, "*Exterminaverunt manus meas; & pedes.* Et capite decimo, *Sicut in Pſalmis ipſe Spiritus* Chriſti *jam canebat; dicens*, "*Exterminaverunt*, &c. Et capite decimo tertio, *Et in Pſalmis dicit*, "*Exterminaverunt*, &c. Tamen idem capite decimo ejusdem libri, *Foderunt*, *inquit; manus meas, & pedes, quæ propria eſt atrocitas crucis.* Conſtat igitur *Græcos* illos vetuſtiſſimos non legiſſe כארי, ὡς λέων, ſed כרו, vel כארו, ὤρυξαν, unde nata ἐξώρυξαν & ἐξώλεσαν. Itaque *Chriſtianis* non poteſt tribui lectio, & verſio, quæ in Eccleſia *Judaica* recepta jam fuit tertio ante *Chriſtum* natum ſæculo.

II. Secundò, *Aquila* (qui & ipſe *Judæus* fuit, & Sacra *Biblia Græcè* reddidit ſub *Ælio Adriano* centum ad ſummum annis poſt *Chriſti* aſcenſionem) legiſſe כארו, palam docet vox ἤσχυναν, qua hic uſus eſt. Id enim ex *Chaldæa* lingua ſumptum eſt, quâ כער, vel כאר, *Ajin* & *Aleph* permutatis, eſt *fœdare*, vel *inquinare*. Per *Ajin* ſcribitur in *Thargum* Nahum. 3. v. 6. ואשויניך מכערא לעיני כל חזיך *Et reddam te fœdam in oculis omnium videntium te*, pro *Hebræo*, *Et reddam te* כראי, *ut ſtercus.* Et *in Bereſith Rabba* cap. 17. ועל ידי שגדלתי עמו בביתו התכערתי בעיניו *Et prout in eadem cum ipſo domo crevi, fœda viſa ſum in oculis ejus.* Per *Aleph* in *Bava Kama* cap. 10. in *Miſna*, ubi de lana dicitur צבעו כאור *Tinxit eam colore fœdo.* Unde *Syris* ܒܗܬܬܐ eſt *pudor*, & *confuſio.* Ita in *Syro* Interprete 1 *Cor.* 6. *v.* 5. ܠܒܗܬܬܐ *ad pudorem, ſeu confuſionem*, Græcè πρὸς ἐντροπήν. Et in *Ethphael* ܐܬܒܗܬ *verecundatus eſt* in *Ferrarii Nomenclatore Syriaco* pag. 763. Et *Arabicè* مكور cum *Vau* medio in *Alcamus* idem eſt, quod فاحش *turpis, fœdus, obſcœnus.* Proinde *Aquilæ* cauſa non defuit, cur כארו redderet ἤσχυναν *fœdârunt.* Nam *Aleph* משך, ſeu *protractionis*, in voce כארו putavit eſſe Radicale, & eam deduxit ex *Syro*, vel *Chaldæo* כאר, quod *fœdare* eſt, ut probavimus. Neque id prorſus eſt extra rem. Nam αἰσχύνειν *fœdare* quandoque eſt *torquere, cruciare, indignis modis tractare.* Sic *Iliad* σ'. verſu 24. *Achilles*, accepto de cæde *Patrocli* nuntio,

- - - χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον,

pulchram faciem fœdabat. Et *Æneidos* libro ſecundo, cum *Hector Æneæ* apparet in ſomnis,

Squallentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios: - - - - -

dicit illi *Æneas*,

- - - - - - *quæ cauſa indigna ſerenos*
Fœdavit vultus? - - - - -

Fœdavit, id eſt, *cruentavit*, ut recte ibi *Servius.* Et libro quarto, mortuâ *Didone*, à *Poëta* deſcribitur

Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis.

Fœdans, id eſt, *ſanguine cruentans.* Et libro ſeptimo,

- - - - - *fœdatique ora* Galeſi,

id eſt, *cruentati.* Ita utroque loco *Servius.* Et libro undecimo in *Pallantis* funere,

Ducitur infelix ævo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora.

Ubi *Servius* iterum, *Fœdans, vel cruentans, vel lacerans.* Quod ſi ſequamur, dixerit *David* tanquam ſub *Chriſti* perſona, *Fœdârunt manus meas, & pedes meos:*

id

id eſt, clavis infixis, fœdentarunt, & lacerarunt. Poteſt igitur ferri hæc *Aquilæ* verſio. Tamen pluribus de cauſis prior illi præferenda eſt. 1. Quia vetuſtior eſt quatuor ferè ſæculis, & apud *Judæos Helleniſtas* obtinuit diu antequam res illis verbis prædicta compleretur. 2. Quia Verbum כאר in *fœdandi* ſignificatione *Hebræis* prorſus ignotum eſt, nec niſi *Syris*, aut *Chaldæis* in uſu, à quibus non ſolet *David* ulla verba mutuari. Tum enim *Judæi* cum *Syris* parum habebant commercii, nec niſi poſt *Babylonicæ* captivitatis tempora cœpit *Hebraiſmus Syriſmo* infici. 3. In eo *Pſalmo* ſunt & alia, quibus palam alluditur ad ea, quæ *Chriſtus* in morte crucis paſſus eſt: ut verſu octavo, *Omnes, qui me vident, ſubſannant me, diducunt labium, movent caput*. Et verſu nono, *Devolvit res ſuas ad Dominum, liberet eum, eripiat eum, quandoquidem eo delectatur.* Et verſu decimo nono, *Dividunt veſtimenta mea inter ſe, & ſuper veſtem meam projiciunt ſortem.* Et ſtatim initio *Pſalmi* habentur ea ipſa verba, quæ *Chriſtus* in cruce protulit, *Mi Deus, mi Deus, quare dereliquiſti me?* Itaque nullum dubium, quin eodem etiam alludat locus, in quo verſamur. Quod patet quidem etiam in verſione *Aquilæ*, ſed multò evidentius in verſione *Seniorum*: cum *Judæos Chriſti* manus & pedes non fœdâſſe ſolum, ſed & fodiſſe doceat. Quorum illud ad omne vulnus generale eſt, hoc ad illa vulnera ſpeciale, quæ *Chriſto* in cruce inflicta ſunt. Nam ibi כרה eſt *fodere*, & *perforare*. Sic *Pſal.* 40. *v.* 7. אזנים כרית לי *aures fodiſti mihi*, id eſt, *perforaſti*. Alluditur enim ad locum *Exod.* 21. *v.* 6. ubi ſervus, qui anno ſeptimo dimitti abnuit, & domino in perpetuum ſe devovet, admovetur ad oſtii poſtes, ורצע אדניו אזנו במרצע *Et perforat ei aurem ſubula dominus ejus.* Cujus moris veſtigia in *Syria* ſuperfuerunt usque ad *Juvenalis* ævum; apud quem libertus, ſeu, quod idem eſt, libertinus, ita loquitur, *Satyra* prima,

- *Cur timeam, dubitemve locum defendere, quamvis*
Natus ad Euphratem, *molles quod in aure feneſtræ*
Arguerint, licet ipſe negem. - - - -

Id eſt, priſtinam ſervi conditionem, & genus ex *Syria* fruſtra diſſimularem, cum id palam doceant aures, quæ mihi pertuſæ ſunt, dum in *Syria* ſerviebam. Unde vetus *Scholiaſtes*, *Pertuſis auribus ſigna libertinorum celare non poterant.* Quod etiam in Arabia receptum. *Petronius* in *Satyrico*, *Circumcide nos, ut* Judæi *videamur, & pertunde aures, ut imitemur* Arabes, ſupple *ſervos*. Neque enim omnium *Arabum*, ſed ſervorum duntaxat aures pertundebantur. Et verò de ſervis agitur. Nam paulo ante atramento voluerant infici, ut viderentur ſervi *Æthiopes*. Itaque ut *Pſal.* 40. *fodere aures*, ita *Pſalm.* 22. *fodere manus, & pedes*, idem eſt, quod pertundere, & perforare, quod ipſiſſimum paſſus eſt *Chriſtus*. 4. Proinde cum *Aquilam* nemo ſequatur, penè omnes Interpretes *Seniorum* verſionem calculo ſuo comprobârunt, quod ſequentia docebunt, ut novum inde emergat argumentum pro veritate lectionis, quam aſſerimus.

III. Tertio igitur loco pium Lectorem rogamus, ut ne hoc oſcitanter prætereat, præter *Seniores*, & *Aquilam*, etiam veterum plures alios in *Hebræo* legiſſe כארו caru, *foderunt*, non כארי caari, *ſicut leo*. In his fuit *Syrus* Interpres, qui hic habet ܒܙܥܘ *perforarunt*, aut *transfixerunt*. Nam, utut ܒܙܥ in *Schindlero*, & aliis, nihil aliud ſit, quam *ſcindere, findere, dilacerare*, tamen hoc idem Verbum etiam *perforare* ſonat, & *transfigere*. Sic *Num.* 25. *verſ.* 8. in *Onkelo* de *Phinea* ובזע ית תרויהון *Et transfixit ambos iſtos*; Hebraicè וידקר. Et in *Syra* Paraphraſi 2 *Reg.* 18. *v.* 21. & *Eſa.* 36. *v.* 6. *penetrabit manum ejus* ܘܒܙܥ ܠܗ & *perforabit eam*, Hebraicè ונקבה. Hæc de *Syro* Interprete. Jam ſequentur *Arabs* & *Æthiops*, quorum ille habet ثقبوا *perforarunt*. Vox illa notione eſt notiſſima. Sic in Paraphraſi *Erpeniana* Exod. 21. v. 6. وثقب مولاه اذنه *Et perforavit dominus ejus aurem ejus.* *Avicenna* (a) de tunica uvea in capite *De anatomia oculi*, وحيث يثقب *& ubi perforatur*. Inde ثقب الابرة *foramen acus*, Luc. 18. v. 25. Et in *Alcamus margarita* مثقبة *perforata*, ut مخرمة. In *Æthiope* eſt ቀነዉኒ፡ *perforarunt mihi pedes meos, & manus meas.* Nempe ቀነወ፡ *kanawa* Æthiopicè *perforare* ſignificat. Unde ቀኖት፡ *aculeus, ſtimulus*, 1 Cor. 15. v. 55. & *Apoc.* 9. *v.* 10. ቅንዋት፡ *vulnera*, quibus cutis perforatur, *Joh.* 20. *v.* 25. Si *Arabem* & *Æthiopem Græcos* nude ſequi dixerint, ſaltem *Syrum* Interpretem verſionem ſuam ex *Hebrais* fontibus hauſiſſe nemo eſt, qui neſciat. Habemus inſuper *Latinos Hieronymi Pſalmos* juxta *Hebraicam* veritatem, cum præfatione ad *Sophronium*, in qua hæc habet: *Certè confidenter dicam, & multos hujus operis teſtes citabo, me nihil duntaxat ſententiæ de* Hebraica *veritate mutâſſe.* Et paulò pòſt, *Interroga quemlibet Hebræorum.* Ad quorum judicium tanta fiducia non provocâſſet, ſi alicujus corruptionis ſibi fuiſſet conſcius in tam ſolenni loco, quem ſic reddidit, *Fixerunt manus meas, & pedes meos.* *Fixerunt* nempe *cruci*, unde compoſitum *crucifigere*. Conſequens pro Antecedente; quia *Chriſti* manus, & pedes *Judæi* non alia de cauſa foderunt, ſeu perforarunt, quàm ut crucifigerent. *Symmachum* quoque, & *Theodotionem*, quos, ut *Aquilam*, *Judæos* fuiſſe conſtat, à *Græcorum* verſione non multum receſſiſſe ſuadet ipſum Veterum ſilentium. Cùm enim *Aquilam* obſervent, pro ὤρυξαν habere ᾔσχυναν, cur *Symmachum*, & *Theodotionem* intactos præteriiſſent, ſi quam in iis deprehendiſſent inſignem mutationem?

IV. Quartò, ne *Judæi* regerant hæc noſtrorum fide niti, quæ illis in hoc argumento queat eſſe ſuſpecta, jam alios teſtes proferemus ex intimo ipſorum ſinu depromptos, *Maſorethas* ſcilicet, qui ſic habent in *Maſora* marginali ad *Num.* 24. *v.* 9. ad vocem כארי, *ſicut leo*, ד' ב' קמצין וב' פתחין, id eſt, *quater occurrit hæc vox: bis cum Kamets* in prima Syllaba (nempe *Pſal.* 22. *v.* 17. & *Eſa.* 38. *v.* 13.) *& bis cum Patach* (nempe *Num.* 23. *v.* 24. & 24. *v.* 9.) Et in *Maſora* textuali ad eundem locum כארי ידי ורגלי כארו כתיב ſenſus eſt quo loco legitur, *Sicut leo manus meas, & pedes meos*, pro כארי, id eſt, *ſicut leo*, quod in margine habetur, in ipſo Textu ſcriptum eſſe כארו. Itaque cum hæc *Maſora* ſcripta eſt, (id eſt, ſexto demum ſæculo poſt *Chriſtum* natum, ut ex *Elia* docti probant) vox כארו, id eſt, *foderunt*, ſcribebatur in Textu Sacro, & vox כארי, ſolum in margine. Et quamvis vox eadem aliter in margine ſcriberetur, aliter in ipſo Textu: tamen illud כארי, quod margini erat adſcriptum tanquam diverſa lectio, non reddebatur *ut leo*, ſed *foderunt*, ut vox כארו, quæ in Textu habebatur. Proinde in *Maſora* magna finali, capite, cui titulus eſt אב"מן בב' ותרויהון בתרי לישני *Alphabetum ex binis vocibus, quæ duæ voces ſumuntur duplici ſignificatione*, in voce כארי notantur duæ illæ voces *Kametſatæ*, de quibus ſuprà, una *Eſa.* 38. *v.* 13. & altera *Pſal.* 22. *v.* 17. tanquam voces diverſæ ſignificationis. Porrò in priore certum eſt כארי reddendam eſſe *ſicut leo*. Is enim locus ita habet כארי *ſicut leo ſic franget omnia oſſa mea.* Sequitur in poſteriore, id eſt, *Pſ.* 22. *v.* 17. vocem כארי *Maſorethis* aliud ſignificaſſe,

(a) Lib. 3. Fen. 3. Tract. 1. c. 1.

caſſe, nempe idem, quod כארו *foderunt*, ſeu *perforarunt*, quæ vox tum in Sacro textu extabat. Quorſum igitur ſcribebatur per *Jod* in *Keri*, cum forma Conjugationis poſtulet, ut per *Vau* ſcribatur? Reſpondeo variaſſe exemplaria, ut in voce נשאו *acceperunt* in *Eſdra* verſu ultimo, quam contra *Grammmaticæ* normam quidam נשאי, per *Jod* ſcripſerunt. Unde eſt, quod hodieque utrumque habent noſtra exemplaria, unum in textu, nempe נשאי, prorſus anomalum, alterum נשאו, in margine. At hic aliter res ſe habebat. Nam rectum כארו *caru*, erat in textu, & anomalum כארי, ſolum in margine. Itaque inſigni fraude abhinc aliquot annorum centuriis, τὸ כארו è Sacro textu prorſus exulat, & huic ſubſtitutum τὸ כארי marginale. Tamen *R. Jacob Ben Chajim* in *Maſora* magna finali, quam *Venetiis* primus edidit, in ordine א״ר, id eſt, literarum *Aleph Res*, habet במקצת ספרים מדויקים מצאתי כתיב כארו וקרי כארי *In nonnullis exemplaribus accuratè ſcriptis reperi in textu* כארו, *& in margine* כארי. Et in hujusmodi exemplaria manuſcripta ſe incidiſſe teſtantur *Galatinus*, (*De arcanis Catholicæ veritatis* lib. 8. cap. 17.) *Joannes Iſaac* (lib. 2. contra *Lindanum*) & *Andradius* (*Defenſ. Concil. Trident.* lib. 4.) Omnino igitur deberet ad illorum codicum fidem reſtitui hic locus, quem aut veterum *Judæorum* incuria, aut recentiorum impoſtura manifeſtè depravavit. Et vero id pridem in animo habuerat illuſtris Bibliopola *Bombergus*, qui *Hebraica Biblia Venetiis* aliquoties edidit. Sed eum corrector *Judæus* ab hoc conſilio metu deterruit, minatus ſe procuraturum apud ſuos ne ullum iſtius editionis exemplar emeretur. Id ex *Druſio* ſe ſæpe audiviſſe refert *Sixtinus Amama* lib. 3. *Biblici Anti-barbari.*

V. Quinto, unum addam, unde maximè conſtet reponendum eſſe illud כארו, quod olim in Sacro textu fuiſſe clamant veteres verſiones, & fatentur ipſi *Maſorethæ*. Adeoque in emendatiſſimis codicibus hodieque extare agnoſcit *Maſoræ* noſtro ævo collector, & corrector, *R. Jacob Ben Chajim.* Si כארו mutetur in כארי, ex illuſtri Prophetia, quæque non ſolùm *Chriſti* veritatem, ſed & Scripturæ divinitatem planè arguit, fiet oratio nihili, & ex qua, quoquo te vertas, nullum unquam elicies ſenſum commodum. Quid enim ſignificabit hoc hemiſtichium, *Ut leo manus meas, & pedes meos*, vel *manus meæ, & pedes mei?* An per ſe ſonabit aliquid, aut aliud ſupplendo, aut iis annexum, quæ vel ſequuntur, vel præcedunt? Per ſe clarum eſt hæc verba nihil ſignificare. Proinde ſunt, qui aliquid ſuppleant. Ita *Rabbi Ioſeph Cæcus*, auctor *Chaldaicæ Pſalmorum* Paraphraſis, ſupplet vocem נכתין *mordentes*, & cum præcedentibus ita connectit, *Congregatio malignorum circumdederunt me, mordentium inſtar leonum manus meas, & pedes meos.* Et *R. Selomo* ſic exponit, כארי ידי ורגלי כאלו הם מדוכאים בפי ארי *Sicut leo manus meæ, & pedes mei, id eſt, ac ſi contriti eſſent ore leonis.* Quod ineptum, & abſurdum eſt. Nemo enim eſt, qui ſic loquatur, *Manus meæ ſunt ſicut leo*, id eſt, *tanquam ſi eſſent contritæ dentibus leonis:* aut *Sicut leo manus meas*, ſupple *impii, mordent, frangunt, lacerant.* Similis Ellipſeωs exempla nuſquam occurrunt. Præterea leo totum hominem appetit, non ſpeciatim manus, & pedes. *Kimchius*, & *Aben Ezra*, ut vitarent hæc incommoda, nihil ſupplentes, hæc verba cum præcedentibus ſic jungunt, *Congregatio malignorum circumdederunt mihi ſicut leo manus meas, & pedes meos.* Quæ interpretatio vim facit textui manifeſtam. Primo enim *David* non dicit הקיפו לי *Circumdederunt mihi*, ſed הקיפוני *Circumdederunt me.* Porro nemo dixerit, *Ille manus meas circumdat me:* ſed *Ille manus meas circumdat*, aut *Manus circumdat mihi.* Addo punctum *Athnach*, quod eſt ſub Verbo הקיפוני pauſam facere, & prohibere, ne Verbum illud jungatur cum ſequentibus. Denique quod *Davidi* affingunt vanum eſt, & inſulſum, *Congregatio malignorum circumdat mihi manus, & pedes, ſicut leo.* Neque enim leo circumdat manus, & pedes. Diabolus quidem in *Petro* ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, *ut leo rugiens circuit.* Sed illud περιπατεῖ docuimus potius Diabolo tribui, quàm leoni, qui non circuit, ſed rectà fertur in prædam. *Kimchius*, ut ſe expediat, hanc fabellam comminiſcitur. הארי מקיף בזנבו ביער וכל חיה שתראה אותה העגולה לא תצא משם ממורא האריה ומפחדו ויאספו ידיהם ורגליהם וימצא האריה טרפו בתוך עגולתו *Leo in ſylva cauda ſua circulum deſcribit, quem feræ cum vident, ex eo non audent excedere præ leonis timore & metu, & manus, & pedes colligunt*, (id eſt, tam prioribus, quam poſterioribus pedibus immotis ibi manent) *Et in medio circuli prædam ſuam invenit leo.* Quo commento quid inſulſius? Leonem viſa præda quis credat ad eam non contendere rectà, ſed locum circumſcribere? aut circulo, quem cauda deſcribit, vim ineſſe magicam, qua feræ defixæ maneant, & immobiles? aut feras non fugere, dum fit circulus, & patienter expectare donec circumſcriptæ fuerint? Quæ tamen ſi conceſſeris, ad rem non erunt. Nam vel ſi leo cauda circulum deſcriberet, in quo feræ clauſæ manerent, non ideò diceretur ferarum pedes circumdare, ſed ipſas feras. Plura poſſem in hanc rem addere, niſi nugarum jam tæderet.

Quod inde nonnulli colligunt *Judæos Hebræum* textum malitioſe corrupiſſe, videtur ἀνακόλουθον· quia *Una hirundo non facit ver.* Neque hoc exemplo, quod unicum in ſuo genere eſſe aſſerimus, poteſt niti regula. Quamvis ne hic quidem error totus ex malitia ſit ortus. Patet enim quibus gradibus in hunc *Pſalmum* irrepſerit. Primò pro כרו ſcriptum כארו cum *Aleph* Epenthetico. Quod, quia minus conſuetum, cum è Scribis ſemidoctis multi non intelligerent, ex כארו fecerunt כארי deluſi ſimilitudine literarum *Jod*, & *Vau*; quæ ſæpe in libris manu exaratis tanta eſt, ut etiam ab attento lectore non facilè dignoſcantur. Inde nata eſt exemplarium diverſitas, quam ut ſignificarent Doctores *Maſorethæ*, ſcribendum monuerunt in Sacro textu כארו, & in margine כארי. Quod cum per aliquot ſæcula Scribæ obſervaſſent, tandem poſtremis hiſce ſæculis è duabus lectionibus *Judæi* eam elegerunt, quæ *Chriſtianæ* religionis veritati minus favet, altera plane ſuppreſſa, & inducta è ſuis libris. Ita tamen, ut admiſſi criminis per proprios Doctores ſuos facilè poſſint argui. Proinde in hunc locum ita non malè *Genebrardus*, *Locus quidem eſt corruptus, ſed αὐτομάτως, fortuito, & caſu, quaſi per ſe, & ſponte, propter nimiam affinitatem duarum literarum* Jod, *&* Vau, *quæ adhuc erat major olim in manuſcriptis, dum inter ſe duntaxat parva longitudine differunt.* *Alioqui* Judæi (nempe veteres) *non corruperunt de induſtria: ſed variè lecti, & ſcripti, alteram ſive lectionem, ſive ſcripturam, id eſt, noſtram agnoſcunt, & interpretantur: alteram verò, id eſt, deteriorem, ut quæ ſuam ipſorum perfidiam protegat, ſequuntur. Nam, quod noſtram ſequuntur, apparet è magna* Maſora. *Deinde & Gloſſa* Hebræa *ad illud* Num. 23. כארי ſicut leo, *quæ notat in exemplaribus correctis hic ſcribi* caaru, *non* caari. Cætera ibi vide.

CAP.

CAPUT SEPTIMUM.

De Pardo.

Pardus à leone ordine dignitatis ſecundus. Leo & pardus in Sacris Libris & exoticis ſæpe juncti. Pardus נמר Hebræis, Chaldæis, Syris, Æthiopibus. *Varia pardi pellis.* Παρδαλέη *non ſolùm* pardi pellis, *ſed & alia quævis, modò varia. Varii coloris animalia quæcunque, ut porphyrion, chamæleon, chaus, ſeu rhaphius, gryphes, equi* Orynges *dicti, cum pardo conferuntur.* Africa *pardo ſimilis. Pardus à maculis* נמר *dictus, ut* panthera *Latinè* varia. Arabica *pardi Epitheta huc pertinentia.* Pardus *alludit ad* פרדש pardes. *Maculæ pardi* Jerem. 13. 23. *in* Chaldæo שלטי, *id eſt*, ſcutula. *Scutulatæ veſtes. Scutulati equi. Cur hæ maculæ* Hebraicè חברברות. *Leviores pardis*, Hab. 1. 8. *Mendum in* Syro *Interprete. Pardi tam ad curſum, quam ad ſaltum agiles.* Druſius *notatus. Pardus inſidioſus*, Oſ. 13: 7. *Vigilat in* Judææ *urbes*, Jerem. 5. 6. *Pardum cum hœdo cubare, ut* Eſ. 11. 6. *quam inſolitum. Quomodo tertia Monarchia pardo ſimilis*, Dan. 7. 6. *Pardus in venabula præceps ruit. Idem vini avidus.* Bacchi *nutrices in pantheras mutatæ. Pantheræ fragrantia. Loca dicta à pardis.* Oſ. 13. 7. *an Veteres rectè legerint*, Ut pardus in via *Aſſur?*

IN feris pardo damus ſecundum à leone locum, *Arabes* ſequuti, quorum verba in *Damire* ſunt in capite *De Pardo*, منزلته من السباع في الرتبة الثانية من الاسد *Ordinem quod attinet, ſedes ejus in feris eſt à leone ſecunda.* Et paulò poſt, وفي طبعه عداوة الاسد والظفر بينهما سجال *Et, cum naturale ſit illi odium in leonem, victoria inter eos alterna eſt.* Proinde in Sacris Libris leo & pardus ſæpe junguntur, tanquam animalia aliquo modo homogenea. Sic *Cant.* 4. 8. *De luſtris leonum, de montibus pardorum.* Eſa. 11. 6. *Pardus cum hœdo cubabit, vitulus & leunculus* &c. *erunt ſimul.* Jerem. 5. 6. *Percuſſit eos leo de ſylva*, &c. *pardus vigilans ſuper eorum urbes.* Oſ. 13. 7. *Ero eis ut leo, ut pardus in via obſervabo.* Quod imitatus *Sirachides* Eccleſ. 28. 23. al. 27. *Immittetur*, inquit, *in eos tanquam leo, & ut pardus devaſtabit eos.* Et ex exoticis Scriptoribus *Homerus*, *Iliad.* ρ'.

Οὔτ' ἂν παρδάλιος τόσον μένος, ὄτε λέοντος,
Nec pardi vis tanta, nec eſt vis tanta leonis.

Et apud *Nonnum* libro quinto *Actæon*, dum à canibus lacerabatur,

Αἴθε λέων με δάμασσεν ὀρείδρομος! Αἴθε μὲ σύρων
Πόρδαλις αἰολόνωτος ἀνέσχισεν!

Utinam me domuiſſet montanus leo! Utinam me vario dorſo pardus trahens diſcerpſiſſet! Quomodo in *Æliani Variis* lib. 14. cap. 4. *Ariſtides Locrenſis*, à *Tarteſſia* muſtela demorſus, dixit moriens, ὅτι πολὺ ἂν ἥδιον ἦν αὐτῷ δηχθέντι ὑπὸ λέοντος, ἢ παρδάλεως ἀποθανεῖν, *multò ſibi jucundiorem mortem futuram fuiſſe, ſi ex leonis, aut pardi morſu obtigiſſet.*

Pardum Hebræi נמר *namer* vocant. Nec multò aliter *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, & *Æthiopes*. Proinde quoties in *Prophetarum* ſcriptis occurrit נמר, *Græci* conſtanter πάρδαλιν reddunt, & *Hieronymus pardum.* Et *Apoc.* 13. 2. pro *Græco* παρδάλει, *Arabs Pariſiis* editus, *Æthiops*, & *Syrus habent* ܢܡܪܐ, vel ܢܡܪ. Et in *Arabica* verſione *Dioſcoridis* aconitum occidere legitur خانق النمور والاخنازير والذياب id eſt, παρδάλεις, καὶ σῦς, καὶ λύκους, ut in *Græco* habetur. Et in *Avicenna* aconitum παρδαλιαγχὲς vocatur خانق النمر *ſtrangulator pardi.* Sed huc maximè facit definitio נמר *namer*, quam afferunt *Aſſariph*, *Damir*, & *Abenbitar.* النمر حيوان قبيه شبه من الاسد الا انه اصغر منه منقط الجلد نقطا سودا Namer *eſt animal leoni ſimile, niſi quod minus eſt, & pellem habet nigris maculis diſtinctam.* Hæ maculæ *Hebraicè* dicuntur חברברות. Sic *Jerem.* 13. 23. *An mutabit* Chuſæus *pellem ſuam, & pardus* חברברתיו *maculas ſuas?* Græci τὰ ποικίλματα αὐτῆς & Hieronymus *varietates ſuas.* Chaldæus שלטי רקמתיה *ſcuta recamationis ſuæ*, ut ita dicam, id eſt, operis *Phrygionici.* Et *ſcuta* vocat, quomodo nos *ſcutula* vocamus ſegmenta in veſtibus, & maculas in equis; unde *ſcutulatæ* veſtes, & *ſcutulati* equi. *Plinius* lib. 8. cap. 48. *Pluribus liciis texere, quæ polymita appellant*, Alexandria *inſtituit, ſcutulis dividere* Gallia. *Juvenalis Satyra* ſecunda,

Cœrulea indutus ſcutulata, aut galbana raſa.

Palladius lib. 4. cap. 13. *Colores equorum hi præcipui, badius, aureus, albineus, ruſſeus, mureus, cervinus, gilvus, ſcutulatus. Hebræa* vox חברבורות alibi non reperitur. Sed חבורה חבורת eſt *livor*; unde geminatis Radicalibus חברברות *liventes maculas* explicant. Quid, ſi ad *Arabicam* linguam referas, qua حبر eſt *nota inuſta*, vel *impreſſa*, & احبر *ſignare, notam inurere?* Itaque חברברות erunt *notæ in pilis impreſſæ. Oppianus* σφραγῖδας, id eſt, *ſigna*, aut *ſigilla* vocat; cum deſcribit *Orynges* equos.

De varia pardi pelle multa Veteres. *Homerus* de *Menelao*, *Iliad.* κ'.

Παρδαλέῃ μὲν πρῶτα μετάφρενον εὐρὺ κάλυψε
Ποικίλῃ. - - - - - -

Primùm quidem variâ pardi pelle latum dorſum texit. Philoſophus *De Generat. anim.* lib. 5. cap. 6. *In animalibus* τὰ μὲν τῷ γένει ποικίλα, ὥσπερ πάρδαλις, καὶ ταὼς, *quædam toto genere varia ſunt, ut pardus, & pavo*; quædam ex parte tantum, ut boves, & capræ. Itaque in ejuſdem *Phyſiognomonicis* capite quinto ad pardi deſcriptionem pertinet τὸ χρῶμα ποικίλον, *varius color. Plinius* lib. 8. cap. 17. *Panthera* (id eſt, pardi fœmina) *& tigris macularum varietate propè ſolæ beſtiarum ſpectantur.* Et paulo poſt, *Pantheris in candido breves macularum oculi.* Solinus, *Pantheræ quoque numeroſæ ſunt in* Hyrcania *minutis orbiculis ſuperpictæ: ita ut, oculatis ex fulvo circulis, vel cœrula, vel alba diſtinguatur tergi ſupellex. Martialis* lib. 1. Epigrammate 105.

Picto quod juga delicata collo
Pardus ſuſtinet, &c.

Juvenalis Satyra decima quinta,

- - - - - - - *parcit*
Cognatis maculis ſimilis fera. - - -

id eſt, pardo pardus, & tigri tigris. *Oppianus* in pardi deſcriptione libro tertio *Cynegeticῶν*,

Ῥινὸς δαιδαλέος, χροιή τ' ἐπιπυμφανόωσα,
Ἠερόεις, πυκινῇσι μελαινομένῃσιν ὀπωπαῖς·

Cutis dædala, color lucidus (malim χροιῇ τ' ἐπιπυμφα-

φανωσσῆ, *colore lucido*) *obſcura, crebris oculis nigricantibus.* Inde παρδαλῆ vocatur non ſolùm pardi pellis, ſed & alia quævis, modo varia. Ita *Satyricam* veſtem textilem vocat *Pollux* παρδαλωτὴν ὑφασμένην. In *Orphei*, vel *Onomacriti* veriùs *Argonauticis*, *Chiron* dat *Orpheo*, ad *Colchos* profecturo, νεβρῶν παρδαλέην, id eſt, *hinnuli pellem variam. Ariſtophanes* in *Avibus* porphyriones deſcribit παρδαλᾶς ἐνημμένες, *pardaleis veſtitos*, id eſt, pictis pennis. Qua ipſa de cauſa quæcunque animalia varia ſunt, cum pardo conferuntur. Sic in *Ariſtotele Hiſt.* lib. 2. cap. 11. chamæleon habet χροιὰν ὠχρὰν μέλανι, ὥσπερ τὰ παρδάλια, διαπεποικιλμένην, *colorem pallidum, ut pardi, nigro diſtinctum. Plinii* lib. 8. cap. 19. *Pompeii Magni* ludi *primùm oſtenderunt chaum, quem* Galli *rhaphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Oppiani Cynegeticῶν* libro primo, *Oryngum* equorum nonnulli

- - εὐτροχάλοισι πελώρομα δαιδάλλοντ᾽
Σφραγῖσιν πυκινῇσιν, ὁμοῖα παρδαλίεσσι,

rotundis in orbem variantur denſis notis, pardorum inſtar. Pauſanias in *Arcadicis* ait gryphibus, uti pardis, ſegmentatam & maculis diſtinctam eſſe pellem. *Africa* quoque *Straboni* libro ſecundo eſt ἐοικυῖα παρδαλεῖ, *pardo ſimilis*; quia κατάστικτός ἐστι ταῖς οἰκήσεσι περιεχομένας ἐρήμῳ, καὶ ἀνύδρῳ γῇ, *interpuncta eſt habitationibus, quæ terra deſerta & inaquoſa ambiuntur.* Unde *Dionyſius Periegetes*,

Παρδαλέῃ δέ μιν ἄνδρες ἐπικλείουσιν ὁμοίην,
Ἡ γὰρ διψηρή τε καὶ αὐχμήεσσα τέτυκται,
Τῇ καὶ τῇ κυανῇσι κατάστικτος φολίδεσσιν.

Et *Priſcianus*,

Has pelli ſimiles pardi dixere priores;
Namque ſolum ſquallens urbes diſtinguit opacas;
Hac ſitis, hac humor latos variatur in agros.

Quo eodem alludens *Cicero* in *Somnio Scipionis*, *Vides habitari in terra raris & anguſtis in locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, vaſtas ſolitudines interjectas.* A maculis, quas diximus, pardo nomen eſſe نمر *namir* docent *Arabes. Alcamus*, النمر سبع سمي للنمرة التي فيه Namir *fera ſic dicta à maculis, quas habet.* Nempe *Arabicè* نمر namara *varium eſſe*, & نمرة nomra *maculam* ſonat. Ut *Syris* ܢܡܘܪ nemor *varius*, & ܢܡܪ nammer *variegare*. Sic panthera *Latinè varia* dicitur. *Plinius*, ubi ſuprà, *Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant.* Item, *Primus autem* Scaurus *Ædilitate ſua varias* CL *univerſas miſit.* Gloſſæ, *Varia*, ποικίλη, πάρδαλις. Eodem pertinent *Arabica* pardi Epitheta, ſeu cognomina: الارقط *alarkato*, id eſt, *albus cum maculis nigris*; & ابو الرقاش *pater varius*; & ابو الاردن *pater grandinatus*, ſeu *maculis tanquam grandine aſperſus.* Nec deſunt, quibus inuſitatum πάρδος apud *Ariſtophanis Scholiaſtem*, unde *pardus*, πάρδαλις, & πόρδαλις, videtur alludere ad *Hebræum* פרדש *pardes*, pro *horto*; quia ut hortus floribus, ita maculis variatur pardi pellis. Quæ ipſa Metaphora frequens eſt in *Oppiano*. Sic libro primo *Venaticorum* equis *Oryngibus*, qui pardorum inſtar maculoſi ſunt, tribuit

- - - - - πολυανθέα κάλλη,

floridam ſpeciem. Et libro tertio tigridis pellem deſcribit

- - - - - ἄνθεσι μαρμαίροντα,

floribus micantem. Et libro quarto *Bacchus*, nutricibus ſuis in pantheras mutatis,

- - κατέγραψεν δ᾽ ἐπὶ νώτοις
Ῥινὸν ὀπωρινοῖσι - - - - - -

pinxit in illarum dorſo pellem floribus autumnalibus.

Ecce aliud de pardis *Hab.* 1. 8. *Leviores ſunt pardis equi ejus*: nempe equi gentis *Chaldaicæ*! *Syrus* perperam, *Leviores ſunt* ܩܠܝܠܝܢ ܡܢ ܢܫܪܐ *aquilis*: de quibus *Propheta* in fine commatis, *Volabunt ut aquila.* Sed Scribis id imputandum, qui, una litera mutata, ſcripſerunt ܢܫܪܐ pro ܢܡܪܐ. *Græci*, Ἐξαλοῦνται ὑπὲρ παρδάλεις, *Exſilient ſupra pardos*: ac ſi nihil aliud in pardis hic commendetur, quam levitas in ſaltu, quæ revera ſumma eſt. Proinde *Cyrillus* in hunc locum, Πηδητικὴ δὲ λίαν ἡ πάρδαλις, καὶ πολὺ λίαν εὐπετὴς εἰς τὸ καταθρώσκειν δυνάμει τῶν διωκομένων· *Pardus ad ſaltum eſt valde agilis, & promptus ad inſiliendum in eos, quos inſequitur.* Neque aliter οἱ ἔξωθεν. *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Inſidunt in eadem* Africa *pardi condenſa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia deſiliunt, atque è volucrum ſede graſſantur. Lucanus* de *Scæva*, *Cæſaris* milite fortiſſimo, in obſidione *Dyrrachii*, libro ſexto,

- - - *non ſegnior extulit illum*
Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas,
Quàm per ſumma rapit celerem venabula pardum.

Philoſtratus in *Tyrrhenis* libro primo *Iconum* de panthera, Πηδᾷ κοῦφα, καὶ ἴσα Εὐάδι, *Leviter ſaltat inſtar Bacchæ.* Pollux, Ἔχει τὸ σῶμα ὑγρὸν, εὐέλικτον, πολύμορφον, πηδητικὸν, ἁλτικόν· *Corpus habet molle, flexile, agile, deſultorium. Damir* quoque idem animal deſcribit بعيد الوثبة فربما وثبت اربعين ذراعا *longinqui ſaltus, ita ut quandoque quadraginta cubitos ſaltu ſuperet.* Sed & idem ſæpe laudatur à celeritate curſus. *Homerus Hymnicus* Hymno in *Venerem*,

- - - - παρδάλιές τε θοαὶ, προκάδων ἀκόρητοι,

pardi curſu celeres, qui damis nunquam ſatiantur. Ælianus Hiſt. lib. 8. cap. 6. Ἡ πάρδαλις δὲ αἱρεῖ θέουσα τὰ πλεῖστα, καὶ ἔτι καὶ μᾶλλον τὸν πίθηκον· *Pardus celeritate curſus cum alia animalia, tum maximè ſimias aſſequitur.* Oppianus libro tertio *Cynegeticῶν*,

Ὠκύτατον θέει, καὶ τ᾽ ἄλκιμον ἰθὺς ὀρούει,
Φαίης ὁππότ᾽ ἴδοιο διηερίην φορέεσθαι·

Celerrimè currit, & fortiter rectà irruit. Diceres, cum videres, eam aëriam ferri. Et de *Periclymeno Tzetzes* Chiliad. 2. Hiſt. 45.

Ἐν τοῖς πολέμοις ἅπαντας τοὺς θῆρας ἐμιμεῖτο,
Παρδάλεων ὀξύτητα, λεόντων μέγα σθένος.

In bellis omnes feras imitabatur, pardorum velocitatem, leonum magnum robur. Ita etiam *Patrum* plurimi. *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homil. 9. deſcribit hoc animal τῷ κούφῳ τοῖς τῆς ψυχῆς κινήμασι συνεπόμενον, *levitate ſua animæ motiones ſequens. Hieronymus* in *Oſ.* 13. *Nihil pantherà velocius. Theodoretus* in *Dan.* 7. vult *Alexandrum* illi comparari διὰ τὸ ταχὺ, καὶ ὀξὺ, καὶ ποικίλον, *propter velocitatem, celeritatem, & varietatem. Cyrillus* in *Oſ.* 5. Ὀξυτάτῳ λίαν καθ᾽ ὧν ἂν ἕλοιτο φέρεται δρόμῳ, ἐλαφροῖς δὲ οὕτως ἅλλεται ποσὶν, ὡς μηδὲ ἴχνεσι ὁρᾶσθαι τὰς χαρακτῆρας, μήτε μὴν ἐκσημαίνεσθαί τι τῇ γῇ· *Incitatiſſimo curſu fertur in quoſcunque vult, & tam levi pede ſalit, ut vix veſtigium ejus cernatur, neque ullum ſignum humi relinquat.* Ex *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Τῶν ἄλλων διάφερον ὀξύτητι, καὶ ἐπὶ τὰς ὄψεις τῶν θηρευτῶν ἐφιπτάμενον· *Aliis animalibus celeritate præſtat, & ante venatorum oculos quaſi volat.* E recentioribus denique *Olearius* (*Moſcovitici* & *Perſici itineris* lib. 4. pag. 398.) pardum venaticum *Scamachiæ* ſe vidiſſe profitetur quovis cane *Gallico* velociorem, qui in lepores incidens eos ſtatim aſſequebatur, ita ut nullus evaderet. Itaque pardorum levitas, quam verbis tam illuſtribus *Propheta* deprædicat, tam ad curſum poteſt, quàm ad ſaltum referri. Et fallitur *Druſius* in *Oſ.* 13. 7. ubi pardum afferit curſu minùs valere.

Eſt & pardus animal inſidioſum *Oſ.* 13. 7. *Et ero eis quaſi leo, ut pardus ſuper viam ſpeculator*: nempe ut in prætereuntes inſiliam. Ita enim pardi ſolent. Ita nuper Plinius, *Inſidunt pardi condenſa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia deſiliunt.* Eodem refer hæc *Jeremiæ* capitis quinti verſu ſexto, *Pardus* שקד *vigilans ſuper eorum urbes.* Nempe in malum, ut *Jerem.*

31. 28. *Vigilavi ſuper eos, ut divellerem, & deſtruerem, & diſſiparem, & diſperderem, & affligerem.* Et *Jerem.* 44. 27. *Vigilabo ſuper eos in malum, & non in bonum.* Et *Dan.* 9. 14. *Vigilavit Dominus in malum, & hoc adduxit ſuper nos.* Quibus locis agitur de malo pœnæ. Sed mali culpæ reſpectu dicitur *Eſ.* 29. 20. *Et ſuccidentur qui vigilant ſuper iniquitatem.* Eo ſenſu in *Jeremia* deſcribitur pardus vigilans ſuper *Judæorum* urbes, nempe ut illas peſſumdet & deſtruat, ut habetur *Sirach.* 28. 27. *Immittetur in eos tanquam leo, & ut pardus perdet eos.* Græcè ὡς πάρδαλις λυμανεῖται αὐτούς. Λυμανεῖται, id eſt, יחבל. Sic *Dan.* 6. 22. *Occluſit os leonum,* ולא חבלוני *& non perdiderunt me,* Græcè, Καὶ οὐκ ἐλυμήναντό με. In *Sirachide Aldi* editio, & *Baſilienſis,* pro λυμανεῖται ineptè legunt λιμανεῖται, *fame affliget.*

Eſaias, magnam rerum mutationem prædicens ſub *Meſſia* futuram, inter cætera hæc habet capitis undecimi verſu ſexto, *Et pardus cum hœdo accubabit.* Quod ita utcumque exprimunt *Sibyllina* carmina libro tertio,

- - παρδάλιές τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται.

Nempe lupis & agnis quanta ſortitò obtigit, tanta pardis eſt cum hœdis diſcordia. Et panthera quidem in *Æliano* (lib. 6. cap. 2.) cum prima die ab oblato hœdo abſtinuiſſet διὰ πλησμονὴν, quia jam aliunde ſatiata erat; & ſecundâ itidem, fame nondum oborta; tertiâ quoque οὐ μὴν τοῦ ἐρίφου, γνωρίμου δύο ἡμερῶν ἑαυτῇ φίλου, ἔτι προσήψατο, ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν εἴασεν, ἄλλον δὲ ἔλαβεν, *hœdum quidem, quocum per biduum amicè vixerat, non attigit, ſed illo relicto alterum ſumpſit.* At *Ælianus* id refert ut rem planè inſolitam, occaſionemque inde ſumit in eos invehendi, quibus omnia cognationis atque amicitiæ jura perdere & violare ludus eſt.

Dan. 7. 6. cum pardo confertur tertia Monarchia, id eſt, *Alexandri,* & *Græcorum.* 1. Nempe ut pardus ſtaturâ parvus eſt, ſed animo & robore maximè præſtans, ita ut cum leone & proceriſſimis quibusque feris congredi non vereatur; ſic *Alexander* penè Regulus, & cum exiguo apparatu, Regem Regum aggredi auſus eſt, id eſt, *Darium,* cujus regnum à mari *Ægæo* uſque ad *Indos* extendebatur. 2. Nullum animal eſt pardo velocius: ita *Alexander* tanta pernicitate in rebus gerendis uſus eſt, ut magnam partem habitati orbis annis duodecim ſubegerit. Proinde illum pinxit *Apelles* fulmen manu geſtantem, quod in obſtantia rapidè fertur, & maximo cum impetu: atque ipſe, interrogatus quâ ratione res tantas tam brevi temporis ſpatio confeciſſet, reſpondit, Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, *Nihil cunctatus.* Ut eum veriſſime dixerit *Hieronymus* victoriis potiùs quam præliis totum terrarum orbem percurriſſe. 3. Maculas pardi referunt gentium, quibus imperavit, diverſi mores. In his, præter *Macedones,* & *Græcos,* & *Thraces,* & *Illyrios* in *Europa;* & in *Africa, Libyes, Ægyptios,* & *Troglodytas; Aſiaticæ* fuere gentes omnes uſque ad *Gangem,* quem trajeciſſet etiam, ſi licuiſſet per milites tot victoriis fatigatos. Sunt, qui hanc ſimilitudinem ſubtilius fortaſſe quàm ſolidius perſequentes, inconſultam *Alexandri* temeritatem cum pardi furore conferant, quo in venabula præceps ruit de vita ſua parùm ſollicitus. *Homerus Iliad.* φ'.

- - περὶ δουρὶ πεπαρμένη οὐκ ἀπολήγει
Ἀλκῆς, πρίν γ' ἠὲ ξυμβλήμεναι ἠὲ δαμῆναι,

Etiam haſta transfixa (panthera) *non ceſſat à robore* (id eſt, à pugna) *donec cominùs congrediatur, aut ſuccumbat.* Oppianus *Halieuticῶν* libro ſecundo,

Ἡ δὲ καὶ εἰσορόωσα γλῶχιν θηκτοῖο σιδήρου
Ἄγρια κυμαίνουσα κορύσσεται. ἐν δ' ἄρα λαιμῷ
Ἠΰτε δουροδόκῃ χαλκήλατον ἔσπασεν αἰχμήν.

Illa autem, aciem videns acuti ferri ferociter fluctuans irruit. Rictu autem tanquam theca æream trahit cuſpidem. Et ibi *Scholiaſtes,* Ἡ δὲ, καίπερ ὁρῶσα τὸν θηκτὸν τοῦ δόρατος σίδηρον, ἐχώρησεν ὅμως κατ' αὐτοῦ ἀσχέτως. *Illa autem, quamvis acutum haſtæ ferrum videat, tamen continere ſe non poteſt, quin in illud irruat.* Ita in *Lucano* ſaltus

- - *per ſumma rapit celerem venabula pardum.*

Et in Iſidoro *pardus ſaltu ad mortem ruit.* Addunt *Alexandrum* vini fuiſſe avidiſſimum, ut pantheræ, de quibus *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶν,*

- - - οἴνῳ μέγα καγχαλόωσι,
Δεχνύμεναι στομάτεσσι Διωνύσου μέγα δῶρον,

Vino admodum exultant, capientes ore Liberi *magnum munus.* Et Regem, tot hoſtium victorem, vino ſæpe ſuccubuiſſe, ut in eodem *Oppiano* libro quarto,

Παρδάλιας καὶ δῶρα Διωνύσοιο δάμασσαν,
Θηροφόνων δολερῶν δολερὴν πόσιν οἰνοχοόντων.

Pantheras etiam dona Bacchi *domârunt, doloſis venatoribus doloſum potum fundentibus.* Quod quâ ratione fiat eodem libro multis *Poëta* proſequitur à verſu 318. uſque ad verſum 351. Ita etiam ex *Arabibus* apud *Damirem,* النمر يحب شرب الخمر فاذا وضع له في مكان شرب منه حتى يسكر فعند ذلك يصاد *Pardus potu vini delectatur: &, cum alicubi illi apponitur, ex eo bibit uſque ad ebrietatem, in eoque ſtatu capitur.* Unde *Poëtis* nata eſt occaſio fingendi *Bacchi* nutrices in pantheras fuiſſe mutatas. Obſervatum quoque illud eſt, quod ex *Ariſtoxeni Commentariis* de *Alexandro* refert *Plutarchus,* ὅτι τοῦ χρωτὸς ἥδιστον ἀπέπνει, καὶ τὸ στόμα κατεῖχεν εὐωδία καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν, ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνίσκους, *odorem ex cute ejus gratiſſimum exhalâſſe, os quoque & carnem totam tantum habuiſſe fragrantiæ, ut eâ replerentur interiores tunicæ.* Quod ipſum de panthera Veteres magno conſenſu tradunt: *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 6. Λέγουσι δὲ καὶ κατανενοηκυῖαν τὴν πάρδαλιν, ὅτι τῇ ὀσμῇ αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία, ἀποκρύπτουσαν ἑαυτὴν θηρεύειν. *Panthera ajunt, cum feras ſciat odore ſuo delectari, ſeſe abſcondere, ut eas venetur.* Idem *Problematum* Sect. 13. §. 4. quærit. Διὰ τί τῶν μὲν ζώων οὐθὲν εὐῶδές ἐστι, ἔξω τῆς παρδάλεως; *Cur animantium nullum ſuaviter oleat præter pantheram?* Cætera ibi vide. Idem in *Theophraſto* reperire eſt *De cauſis plantarum* lib. 6. cap. 5. In *Plutarcho* etiam, in *Plinio,* in *Solino,* in *Æliano* denique *Hiſt.* lib. 5. cap. 40.

A pardis, vel pantheris, loca dicta, hæc in Scripturâ occurrunt. *Nimra,* Num. 32. 3. *Beth-nimra,* Num. 32. 36. & *Joſ.* 13. 27. Et *aquæ Nimrim,* Eſ. 15. 6. & Jerem. 48. 34. Quæ tria videntur eſſe unius loci nomina. *Moſes,* & *Joſue* in *Gaditis* ponunt, *Eſaias* & *Jeremias* in *Moabitis,* qui in vicinos *Gaditas* tum temporis uſurpaverant. Ævo *Hieronymi* vocabatur *Benamerium,* id eſt, בית נמרים *Beth-nimrim, domus pardorum.* Inſuper *Cant.* 4. 8. memorantur *montes pardorum:* ſive à *Solomone* ſic appellentur montes quilibet pardis frequentes, præcipuè *Libanus, Amana, Senir,* & *Hermon,* quorum ibidem eſt mentio: ſive aliqui tum fuerint montes circa *Libanum* peculiariter ſic nominati; ut is, de quo *Brocardus, A* Tripoli *per duas leucas eſt mons Leopardorum, rotundus & altus, una leuca à* Libano *diſtans.* Putatur etiam agi de pardis circa *Aſſyriam* Oſ. 13. 7. ubi ultimum hemiſtichium, *Ut pardus in via* אַשּׁוּר *ſpeculabor, Græci* reddunt Ὡς πάρδαλις κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων· & *Hieronymus, Sicut pardus in via Aſſyriorum;* & *Syrus,* ܐܝܟ ܢܡܪܐ ܒܐܘܪܚܐ ܕܐܬܘܪ & *Arabs,* مثل النمر في طريق الموصليين Omnes in eundem ſenſum. Nam in *Syro* ܐܬܘܪ *athur,*

eſt Ἀτȣ́ρια, vel *Aſſyria.* Et in *Arabe* الموصليين *Mauſalienſes* ſunt incolæ urbis *Mauſal.* *Mauſal* autem eſt ad *Tigrim*, è regione ruderum urbis *Ninives*, quæ olim fuit *Aſſyriæ* caput. Nempe hi quatuor Interpretes pro אָשׁוּר *ſpeculabor* legerunt אַשּׁוּר *Aſſur*, id eſt, *Aſſyriam.* Quæ lectio eſſet percommoda, & fortaſſe præferenda, ſi puncta Vocalia abeſſent. Quamvis *Liveleius* in hunc locum etiam *Hebræorum* lectionem conetur eò trahere hac nota non contemnenda, *Nihil dubito, quin* אָשׁוּר *hic idem valeat, quod* אַשּׁוּר*, quia brevis Vocalis in longam mutatio* Hebræis *familiaris eſt, ut* הֵיכַל *pro* הֵיכָל, *&* אֹכֶל *pro* אֹכָל *præter alia multa.* Græci *Interpretes, &* Hieronymus *ita intellexerunt: atque ex recentioribus* Caſtalio, *&* Mollerus. Calvinus *quoque, etſi dubitat, in contextu tamen nomen* Aſſur *poſuit, quaſi hanc ſententiam magis probârit. Senſus eſt, Deum illis in* Aſſyriam *opem quæſitum profecturis obſtiturum eſſe. Conſentaneus ille quidem capitis quinti verſus decimus quartus, "Profectus eſt* Ephraim *ad "*Aſſyrium, *qui eum juvare non poterit. Ego enim illi, quaſi leo,* &c. *Sic capitis ſeptimi verſus duodecimus, euntibus in* Aſſyriam *ſe rete expanſurum minatur Deus. Et* Jerem. 2. "*Quid tibi in via* Aſſy"riæ? *Caſtigabit te malitia tua, & defectio tua corripiet te.*

CAPUT OCTAVUM.

Tigris, Lynx, Pardus, Panthera, Panther, & Leopardus, quomodo inter ſe differant.

Tigris aliis animal leoni ſimillimum, aliis idem cum pardo. Tigris Ariſtoteli *parùm notus, & ad canem accedere creditus.* Theophraſtus *varium deſcribit.* Nearchus *in* India *ſolam pellem viderat. Tigres nonnullis maximi, & elephanto viribus pares, aliis thoum genus. Tigris* Varronis *ævo nondum* Romæ *viſus, ſed ſub* Auguſto *primùm. Exinde tigres* Romam *ſæpe allati. Pellis in tigride per tænias, in panthera per rotundas maculas variatur. Equi* Orynges. *Menſæ tigrinæ & pantherinæ. Virgatæ tigres. Tigris quomodo dicatur* Perſicè *&* Arabicè, Περȣικὸς, curſor. *Tigris thoi ſimilis. A vento concipi credita. Per vitreas ſphæras capitur. Lynx varia, ut pardus, & tigris.* Baccho *ſacra.* Indicum, *&* Æthiopicum *animal, non* Italicum. Lyncurium *pro* Ligurio. *Animal in* Africa *pantheræ ſimile, ſaltu valens, pertinaciſſimè retinens, Arabicè* phehed: *quo in venationibus utuntur, non ſine periculo, quia valde iracundum. Fœmina maximè indocilis. Hujus venationis primi auctores. Cur ab* Euripide *lynx vocetur* δύσοκος. *Lyncis deſcriptio non convenit in omnibus cum* phehed. *Lynx timida, fugax, imbellis. Idem de pantheris Veteres. Lynci viſus acutiſſimus tribuitur, quod de* Lynceo Poëtæ *dixerant. Lyncurium lapidem ex urina lyncis concreſcere fabuloſum.* Phehed *animal ſomniculoſum.* فهد *phahada*, dormire, pandiculari. *Proverbium* Arabicum, Mendicior τȣ̃ phehed. *Lynx Gallicè* once. *Pantheram & πάρδαλιν idem eſſe animal, probatur decem rationibus contra* Allatium, *& alios, qui pernegant. Camelopardalis ex camelo & panthera. Pardalio gemmæ à panthera nomen. Pardalianches pantheras necat. Pantheræ ex* Cilicia *à* Cicerone *miſſæ* Plutarcho *ſunt παρδάλεις.* Plinius *ad pantheras refert, quod* Græci *dicunt παρδάλεις magno eſſe corde, odoratas, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & pilos decidere admota pelle hyænæ. Pantheras à pardis in* Plinio *ſolo ſexu & candore diſtingui. An panther à pardo, aut panthera differat. Scriptores ſæpe diſtinguunt. Panther* Oppiano *minutum & imbelle animal.* Λυκοπάνθηρ *eſt thos. Tamen etiam panther idem cum pardo. Panther, magnum animal, catulos cæcos parit, ut in* Plinio *panthera. Eſt ἀστερωπὸν, & odoratum.* Πανθηελϛικὸς *ad* Bacchi *pedes. Vini potu delectatur. Diluuntur objectiones. Pardorum duplex genus. Leopardus, animal ex pardo & leæna, non ex leone & panthera natum. Jubis caret. Leopardi nomen ſerò uſurpatum.* Ignatii *epiſtola cur ſuſpecta. Leopardus hodie idem qui pardus, & jam inde ab* Hieronymi *ævo.*

Conabor hic docere quod pauci ſciunt, quid à pardo differant, aut cum pardo quomodo conveniant tigris, lynx, panthera, *πάνθηρ*, & leopardus.

I. Tigris quale ſit animal, non ſatis conſtat. Multi cum leone conferunt, quaſi ſit leonis ſpecies, aut animal, exceptis maculis, leoni quam ſimillimum. *Varro, De ling. Lat.* lib. 4. *Tigris eſt ut leo varius.* *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn*,

> Πάντῃ μιν ἀθρήσειας ὀρέσβιον οἷα λέαιναν,
> Νόσφι μόνȣ ῥινοῖο, τὸ αἰόλον ἐστεφάνωται.

Per omnia ipſam videas montanam veluti leænam, præter ſolam pellem, qua varia cincta eſt. Apud *Talmudicos* Tractatu *Cholin* fol. 59. 6 in *Gemara* טגרים *tigris* à *Rabbi Juda* definitur אריא דבי עלאי *leo ſylvæ Ilai.* Eodem videntur facere hæc *Hieronymi* Job. 4. 11. *Tigris periit, eò quod non haberet prædam.* Ibi enim *tigris* eſt pro *Hebræo* ליש, id eſt, *leo.* Aliis tigris eadem eſt cum panthera, aut pardo. In qua ſententia cum hodie multi ſint, neſcio an fuerit quiſquam Veterum, ſi *Plutarchum* excipias, qui quod de panthera refert *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 6. cap. 2.) de tigri narrat his verbis in libro *Utra anim.* Τίγριν δέ φασιν, ἐρίφȣ παραδοθέντος αὐτῇ, χρωμένην διαίτῃ, μὴ φαγεῖν ἐφ' ἡμέρας δύο· τῇ δὲ τρίτῃ πεινῶσαν αἰτεῖν ἄλλο, καὶ τὴν γαλεάγραν σπαράξειν, ἐκείνȣ δὲ φείσασθαι, οἰομένην συνέστροφον ἔχειν ἤδη, καὶ σύνοικον. *Tigrim autem ajunt, cum diætam ageret, ab oblato hœdo per biduum abſtinuiſſe: die autem tertia eſurientem aliud petiiſſe, & caveam diſcerpſiſſe, illi autem hœdo peperciſſe, ut quem pro contubernali & domeſtico jam haberet.* Vides, Lector, tigri tribui quod *Ælianus* ſuprà de pardo ſcripſerat, quaſi pardus & tigris ſint idem animal. De tigri primus meminit *Ariſtoteles*, ſed obiter ſolum his verbis *Hiſt. anim.* lib. 8. cap. 28. Φασὶ δὲ ἐκ τȣ̃ τίγριος καὶ κυνὸς γίνεσθαι τȣ̀ς Ἰνδικȣ̀ς κύνας· *Canes* Indicos *naſci ajunt ex tigri & cane.* Et *De generat.* l. 2. cap. 7. Οἱ Ἰνδικοὶ δὲ κύνες ἐκ θηρίȣ τινὸς κυνώδȣς γεννῶνται, καὶ κυνός· Indici *autem canes procreantur ex fera quadam, quæ caninam habet ſpeciem, & cane.* Tigrim ſcilicet putavit ad canis formam accedere, quod falſi arguunt poſteriores. *Ariſtotelis* enim diſcipulus *Theophraſtus* (*Hiſt. plant.* lib. 5. cap. 6.) variam in ea pellem eſſe innuit, cum ex arbore quadam in *Tylo* inſula ſcribit exſcindi τὰς βακτηρίας καλὰς σφόδρα, ποικιλίαν δέ τινα ἐχȣ́σας, ὅμοιον τῷ τȣ̃ τίγριος δέρματι, *baculos valde pulchros, coloris varietatem quandam habentes ſimilem pelli tigris.* Et *Alexandri* comes *Nearchus* tradit apud *Arrianum* in *Indicis*, τίγριος δορὴν μὲν ἰδεῖν, αὐτὸν δὲ τίγριν ȣ̓κ ἰδεῖν· ἀλλὰ τȣ̀ς Ἰνδȣ̀ς γὰρ ἀπηγέεσθαι τίγριν εἶναι μέγεθος μὲν ἡλίκον τὸν μέγιστον ἵππον· τὴν δὲ ὠκύτητα, καὶ ἀλκὴν, ȣ̓δενὶ ἄλλῳ εἰκάσαι. τίγριν γὰρ ἐπεὰν ὁμȣ̃ ἔλθῃ ἐλέφαντι, ἐπιπηδᾶν τε ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τȣ̃ ἐλέφαντος, καὶ ἄγχειν εὐπετέως. ταῦτα δὲ, ȣ̔̀ς τινας καὶ ἡμεῖς ὁρέομεν, καὶ τίγριας καλέομεν, θῶας εἶναι αἰόλȣς, καὶ μείζονας ἤπερ τȣ̀ς

ἄλλȣς

ἄλλυς θῶας, *ſe pellem quidem vidiſſe tigris, ipſum autem tigrim nequaquam: ſed narrari ab* Indis *tigrim habere maximi equi magnitudinem, celeritate autem & viribus nullum animal illi eſſe par. Elephanto enim congredientem, & in caput ejus inſilientem, facilè ſtrangulare. Eas verò, quas nos videmus, & tigres vocamus, thoes eſſe maculoſos, & aliis thoibus majores.* Ex quo loco tria hæc collige: 1. Tigrim, ſi *Indis* credimus, tantæ eſſe proceritatis, ut cum cane coire non poſſit; quod aſſeruerat *Philoſophus*. 2. Parum eſſe credibile, quod *Ammianus* aſſerit libro vigeſimo tertio, in *Hyrcania* tigridum millia multa cerni, cum *Nearchus*, qui *Hyrcaniam*, & *Indiæ* partem cum *Alexandro* peragraverat, & *Indicæ* claſſi præfectus fuerat, profiteatur ſe vivam tigrim nunquam vidiſſe, ſed ſolam tigris pellem. 3. Jam tum pro genuina tigri ſuppoſitum fuiſſe aliud animal, quod re verâ non erat tigris. *Nearchum* ſtatim excipit *Megaſthenes*, qui & ipſe, *Indiâ* ſub *Seleuco Nicatore* peragratâ, *Indica* ſcripſit, ex quibus recentiores multa proferunt. In his *Strabo* libro decimo quinto, Τίγρεις ἐν τοῖς Πρασίοις γίνεσθαι μεγίστας, σχεδὸν δέ τι καὶ διπλασίας λεόντων· δυνατὰς δὲ, ὥστε τῶν ἡμέρων τινὰ, ἀγόμενον ὑπὸ τεττάρων, τῷ ὀπισθίῳ σκέλει δραξάμενον ἡμιόνου, βιάσασθαι, καὶ ἑλκύσαι πρὸς αὑτόν. *Tigres apud* Praſios *maximos gigni, & leonibus ferè duplo majores, adeo robuſtos, ut unus de manſuetis, à quatuor hominibus ductus, mulum poſteriore pede apprehenſum vi ad ſe pertraxerit.* Hæc ferè de tigri *Græci* vetuſtiores. Sequuntur *Romana* tempora, quibus ignota fuit tigris uſque ad *Varronem*; cujus verba ſunt, *Tigris, qui eſt ut leo varius, vivus capi adhuc non potuit.* Sed exinde, *Romani* imperii finibus uſque ad *Parthos* propagatis, tigris ex *Armenia*, aut *India*, & *Hyrcania* per *Parthos Romam* uſque cœpit adduci. *Et* Q. Tuberone *&* Fabio Maximo *Conſulibus IV. Non.* Maji, *Theatri* Marcelli *dedicatione, tigrim primus omnium* Romæ *oſtendit* (Divus Auguſtus) *in cavea manſuefactum. Divus verò* Claudius *ſimul quatuor.* Ita *Plinius* libri octavi capite decimo ſeptimo: & *Dion* in *Auguſto*, Καὶ Ἰνδοὶ, προκηρυκευσάμενοι πρότερον, φιλίαν τότε ἐσπείσαντο, δῶρα πέμψαντες ἄλλα τε, καὶ τίγρεις πρῶτον τότε Ῥωμαίοις ὀφθείσας· *Et* Indi, *qui antea quoque legatos miſerant, tunc amicitiam datis muneribus confirmaverunt, in quibus præter cætera fuerunt tigres, quæ tum primùm à* Romanis *viſæ ſunt.* Sed *Auguſtum* ſequuti *Cæſares* hoc idem animal *Romanis* oculis ſæpe exhibuerunt. Hinc ſub *Tito Martialis* in libro *Spectaculorum Epigrammate* 18.

Lambere ſecuri dextram conſueta magiſtri,
Tigris ab Hyrcano *gloria rara jugo,*
Sæva ferum rapido laceravit dente leonem,
Res nova non ullis cognita temporibus.

Et ſub *Domitiano* libri primi *Epigrammate* 105.

Picto quod juga delicata collo
Pardus ſuſtinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello.

Et *Julius Capitolinus* in *Antonino Pio*, *Omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit.* Et *Lampridius* in *Heliogabalo*; *Junxit & tigres*, Liberum *ſe vocans.* Et *Capitolinus* rurſus in *Gordiano* tertio, *Fuerunt ſub* Gordiano Romæ *tigres decem.* Et *Vopiſcus* in *Aureliano*, in deſcriptione triumphi de *Zenobia*, & *Tetrico*; *Præceſſerunt tigrides quatuor, camelopardalis, alces*, &c. Leonis ſpeciem trigridi tribuunt Scriptores illorum temporum, excepta pelle varia. Ita *Varro*, & *Oppianus*, qui multis rem perſequitur. Aliter in tigribus, aliter in pantheris pellis variatur. Illæ enim longas tænias, hæ rotundas habent maculas. Hinc idem *Oppianus*, ubi de equis *Oryngibus* libro primo *De Venatione*.

Δοιὰ δ' ἐπ' ὀρύγγων τελέθει πολυανθέα κάλλη,
Τοὶ μὲν γὰρ δειρὴν, καλλίτριχά τ' εὐρέα νῶτα
Γεγράφαται δολιχῇσιν ἐπιτρίμα ταινίῃσι,
Τίγριες, οἷα θοοὶ, κραιπνοῦ Ζεφύροιο γενέθλη.
Τοὶ δ' ἄρ' εὐτροχάλοισι περίδρομα δαιδάλλονται
Σφραγῖσιν πυκινῇσιν, ὁμοῖια παρδαλίεσσι.

Duplicia verò Oryngum *equorum ſunt florida genera. Alii namque collum, & pulchris crinibus lata terga inſigniti ſunt longis confertim vittis, ut veloces tigrides, pernicis* Zephyri *ſoboles. Aſt alii rotundis in orbem variantur ſigillis denſis, quomodo pardi.* Hinc in cedrinis menſis tigrinæ dictæ, quæ oblongas, pantherinæ, quæ rotundas habuere maculas. Plinius libri 13. capite 15. *Menſis ex cedro præcipua dos in vena criſpis, vel in vertice variis: illud oblongo evenit diſcurſu, ideoque tigrinæ appellantur; hoc intorto, & ideo tales pantherinæ vocantur.* Neque aliud ſunt *Poëtis virgatæ tigres*, quam longis tæniis variæ. *Seneca* in *Hippolyto*,

- - - *Tunc virgatas*
India *tigres decolor horret.*

Et in *Hercule Oetæo*,

- - - - *Te* Rhodope *tulit,*
Te præruptus Athos, *te fera* Caſpia,
Quæ virgata tibi præbuit ubera.

Silius lib. 5.

Caucaſiam *inſtratus virgato corpore tigrim.*

Claudianus in *Stilichonis Panegyrico* primo,

- - *aut longe virgatas figere tigres.*

Ita melius in veteri *Claverii* codice, quam ut vulgò legitur,

- - - - - - *virga transfigere tigres.*

Tigris *Arabicè* & *Perſicè* dicitur الببر *albabir*, & البريد *alberid*, & الفرانق *alphuranik*. E tribus nominibus duo poſteriores deduci videntur *a celeritate curſus.* Nam بريد *berid* eſt *veredus*, ſeu *curſor.* Et *phuranik* eſt πρευνικός, quod etiam *curſorem* ſonat, eumque *valde expeditum.* *Heſychio* certe πρευνικοὶ ſunt δρομεῖς ταχεῖς, ὀξεῖς, εὐκίνητοι, γοργοὶ, μισθωτοὶ, *curſores veloces, citi, expediti, celeres, mercenarii: & Suidæ* Πρευνικὸς, δρομαῖος, γοργός, *Curſor, citus.* *Byzantinam* vocem eſſe ſcribit *Julius Pollux* à novæ Comœdiæ Scriptoribus uſurpatam: ego ex *Chaldæis*, aut *Perſis* malim arceſſere; quia פרונקא *pruneka*, Chaldæis *tabellarium* ſonat: *Gloſſa Talmudis* רץ, ſeu *curſorem*, explicat in Tractatu, *Succa* fol. 48. b. Verè me conjectaſſe doceant hæc *Damiris*, الببر ضرب من السباع يعادي الاسد من العدو لا من العداوة ويقال له البريد الفرانق Albabir, *feræ ſpecies, quæ* يعادي *præcurrit leonem, voce* يعادي *deducta ab* العدو *id eſt, curſu, non ab* العداوة *id eſt, odio. Ac proinde dicitur etiam* berid, *&* phuranik. Sequitur, وهو شبيه بابن اوي *Et ſimilis eſt τῷ* ibnavvi, id eſt, *thoi.* Agitur ergo de illis trigibus, de quibus ſuprà *Nearchus*; *Eæ, quas nos videmus, & tigres vocamus, thoes ſunt maculoſi, & aliis thoibus majores.* Addit *Damir*, ويقال انه متولد من البزرقان واللبوة *Et generari dicitur ex* bezarkan *& leæna.* *Bezarkan* quod ſit animal planè neſcio. Vox videtur eſſe *Perſica*. Sed quidquid ſignificet, tigrim certum eſt non eſſe hybridam, ut mulum, ſed animal ſui generis. Pergit, ومن طبعه ان الانثي منه

تلقح من الريح ولهذا كان عدوه كالريح لا يقدر احد علي صيده *Et è natura ejus eſt, ut fœmina è vento concipiat. Proinde curſus ejus eſt qualis venti, nec eam poteſt venatu quiſquam aſſequi.* Ecce alteram fabulam priore putidiorem, quæque illam deſtruit! Neque enim tigris ex *bezarkan* & leæna procreatur, ſi mater ex vento concipit. Sed *Arabes* hac in parte Veterum veſtigiis inſiſtunt. Ita enim *Oppianus* libro primo *Cynegeticῶν*,

τίγριες οἷα θοοὶ, κραιπνοῖο Ζεφύροιο γενέθλη,

Ut citi tigres, pernicis Zephyri *ſoboles.* Et libro tertio,

Ὠκυτέρη τέλεθει δ' ἐν θηρῶν πανυπείροχα θηρῶν·
Αὐτῷ γάρ τε θέειν ἰκέλη Ζεφύρῳ φυτῆρι·

Multò celerrima eſt inter veloces feras: eſt enim ipſi Zephyro *genitori curſu ſimilis.* Quam tamen fabulam idem refellit verſibus quinque ſequentibus. *Claudianus* libro tertio *De raptu*,

- - - - - - - *fremit illa marito*
Mobilior Zephyro.

Sympoſius in Ænigmate *De tigri*,

Junctaque ſum vento, vento velocior ipſo:
Et mihi dat ventus natos, nec quæro maritum.

Subjungit Scriptor *Arabs*, واذا تسرق جراوه فتجعل في مثل القوارير من زجاج ويركض بها علي الخيول السابقة فاذا ادركهم ابوها القوا اليه قارورة منه فيشتغل بالنظر اليها والحيلة في اخراج ولده منها فيفوته بقيتها فتربي حينئذ من الصبيان والانس *Et catuli ejus proripiuntur, & poſiti in ſpecie quadam vaſorum vitreorum citatis equis auferuntur. Raptores autem cum aſſequitur pater, unum ex vaſis illis ei projiciunt: cujus aſpectu dum detinetur, cogitans qua arte catulum ſuum inde educat, reliquos amittit, qui cum pueris aluntur, & ab hominibus cicurantur.* Quas venatorum artes ita deſcribit *Claudianus*, ubi ſupra,

Arduus Hyrcana *quatitur ſic matre* Niphates,
Cujus Achæmenio *Regi ludibria natos*
Avexit tremebundus eques: fremit illa marito
Mobilior Zephyro, *totamque virentibus iram*
Diſperſit maculis, jamjamque hauſura profundo
Ore virum, vitreæ tardatur imagine formæ.

Et *Ambroſius* diſertius *Hexaëmeri* lib. 6. c. 4. *Ubi vacuum raptæ ſobolis cubile repererit, illico veſtigiis raptoris inſiſtit. At ille, quamvis equo vectus fugaci, videns tamen velocitate feræ ſe poſſe præverti, nec evadendi ullum ſuppetere ſibi poſſe ſubſidium, technam hujuſmodi fraude molitur. Ubi ſe contiguum viderit, ſphæram de vitro projicit: at illa imagine ſui luditur, & ſobolem putans revocat impetum, colligere fœtum deſiderans.* Cujuſmodi Scriptores ſic imitatur *Arabs*, ut quod illi rectè docent, pravâ interpretatione aliò detorqueat. Neque enim, quod is aſſerit, tigridis catulos vitreis vaſis includi dicunt, quod eſſet perabſurdum: ſed matri vitreos globos projici, in quibus tanquam in ſpeculo ſe ipſam intuens, quam videt imaginem putat eſſe ſobolem ſuam. De robore tigridis mira narrat *Voſſius* noſter in *Melam* pag. 248. & 249.

Lynx etiam varia eſt æquè ac pardus, & tigris. *Euripides* in *Alceſti*,

- - - - - - - βαλιαί τε λύγκες.

Virgilius lib. 1. *Æneidos*,

Succinctam pharetra, & maculoſæ tegmine lyncis.

Et lib. 3. *Georgicorum*,

Quid lynces Bacchi *variæ, & genus acre luporum?*

Ideo *Bacchi* dicit, quia ut tigres, & pantheræ, ita etiam lynces *Baccho* ſacræ. Hinc *Ovidius* de *Baccho* Fabula ultima lib. 3. *Metamorphoſeωs*,

Quem circa tigres, ſimulachraque inania lyncum,
Pictarumque jacent fera corpora Pantherarum.

Et lib. 4. Fabulâ 1.

- - *tu bijugum pictis inſignia frænis*
Colla premis lyncum. - - - - -

Et lib. 15. Fabula 40.

Victa racemifero lyncas dedit India Baccho.

Unde obiter collige lynces eſſe *Indicum* animal. Eſt & in *Æthiopia*. *Plinius*, lib. 8. cap. 21. *Lyncas vulgò frequentes, & ſphingas fuſco pilo, mammis in pectore geminis* Æthiopia *generat.* Proinde *peregrinas* idem vocat lib. 28. cap. 8. *Peregrinæ*, inquit, *ſunt & lynces, quæ clariſſime omnium quadrupedum cernunt.* Falluntur itaque, qui lyncas, & lyncurium è *Liguria*, aut ex *Italia* arceſſunt. In quibus *Theophraſtus*, *Zenothemis*, *Sudines*, & Veterum alii. Neque iis potior fides, qui ponunt in luporum genere, ut *Solinus*, & *Iſidorus*. Mihi lynx eſt animal pantheræ ſimile, quod ex *Æliano* probo, apud quem *Mauri*, lyncas cum pantheris conferentes, eas ajunt παρδάλεως μὲν ἔτι καὶ πλέον σιμὰς, ἄκρα γε μὴν τὰ ὦτα λασίας, *panthera quidem magis eſſe ſimas, & ſummis hirſutas auribus.* Addit animal eſſe ἄλκιμον δεινῶς, καὶ καταχεῖν βιαιότατά τε, καὶ ἐγκρατέστατα καρτερὸν *ſaltu maximè valens, & ad firmiſſimè & pertinaciſſimè retinendum validiſſimum*, nempe ea, quæ unguibus ſemel corripuit; quæ pantherinum ingenium magis exprimunt. Itaque lynx videtur eſſe idem, quod *Arabicum* الفهد *alphehed*, animal pantheræ ſimile, de quo *Damir*, مزاجه مزاج النمر *Temperamentum ejus eſt temperamentum pardi.* Proinde *Arabes* ſæpe jungunt ut feras homogeneas. Sic *Avicenna* (a) in capite, cui titulus في فص النمر والفهد *De morſu namir, & phehed*, id eſt, pardi, & lyncis. Et *Alcamus*, الكثمة النمر والفهد *Alcathſama, namir, & phehed.* Senſus eſt, utrumque animal contineri ſub nomine *Cathſama*. Atque ut ſcias animalia eſſe vicinæ naturæ, eadem vox πάρδαλις *Apoc.* 13. *v.* 2. in *Arabica* verſione *Pariſiis* edita نمر *Namir* redditur, & *in Erpeniana* فهد *phehed*.

(a) *Lib.* 4. *Fen.* 6. *Tract.* 4. *cap.* 10.

Utramque feram in Oriente ad venationem inſtitui his verbis docet *Paulus Venetus* lib. 2. cap. 17. *Magnus* Cham *habet cicuratos leopardos,* (النمور) *qui mirum in modum venationi inſerviunt, multaſque capiunt beſtias. Habet & lynces* (الفهود) *non minus ad venandum induſtrios.* De quo genere venationis multa *Arabes*, & qui eorum ſcrinia compilârunt. *Raſis* in libro *De animalibus*, *Alphehed* (الفهد, id eſt, *Lynx*) *cicuratur aliquando, & venationi aſſueſcit ut canis: cum autem errat in venatione, retrogreditur iratus.* *Damir* in capite *De Alphehed*, وهو تفعل الكلاب باحطم

يادطم ظهر الحيوان في ركوبه *Mole corporis gravis eſt, ita ut conterat dorſum animalis, quod inequitat.* Eques enim *Tartarus*, ad venationem ſe conferens, pardum, aut lyncem habet à tergo. Sequitur, ومن خلقه الغضب وذلك انه اذا وثب علي فريسة لا يتنفس حتي ينالها فيادمي لذلك مزاجه وتمتلي ريه من الهوا الذي حبسه واذا اخطا صيده رجع مغضبا وربما قتل سايسه *Natura ſua iracundus eſt ita ut non reſpiret, cum ſuper prædam inſilit, donec eam aſſequatur. Proinde effervescit temperamentum ejus, & repletur pulmo ejus aëre, quem continet. Et cum aberravit à præda, redit ita iratus, ut nonnunquam interficiat inſtitutorem ſuum.* Hoc ipſum alii *leopardo* id eſt, *pardo*) tribuunt. In his *Albertus Magnus*, *Aliquando cicuratum hoc animal ducitur ad venandum: & niſi admodum blandiatur ei venator, retrocedit, & occidit homines, & canes.* Et *Vincentius*, *Doctrin.* libri decimi ſexti capite nonageſimo, *Domeſticatur* (id eſt, *cicuratur*) *ad venandum. Itaque cum ad prædam in venatione ducitur, relaxatur. Quam ſi quarto vel quinto ſaltu capere nequiverit, ferociter iratus ſubſiſtit. Et niſi ſtatim venator furenti beſtiam aliquam obtulerit, in ipſum venatorem, vel in quoſlibet obvios irruit. Impoſſibile eſt enim eum placari niſi ſanguine. Sed in hoc providi ſunt venatores, & agnos penes ſe, vel alia animalia ſemper habent, quibus iratos placent.* Pantheram ad venationem ſic inſtitutam *Leoni Decimo* dediſſe *Luſitaniæ* Regem *Emmanuelem* ſcribunt *Maffæus* libro quinto, & *Oſorius* libro nono. Cum anhelat in ſaltu *alphehed*, vocem è gutture emittit, quæ *Arabicè* خع dicitur. Auctor *Alcamus*, خع الفهد صات من حلقه اذا انبهر في عدوه Fœminam *alphehed* mari difficilius inſtitui collige ex his *Damiris* in capite *De cane*, اناث السلوقي اكثر تعليما من الذكور والفهد بالعكس *Canes fœminæ Salucienſes* (id eſt, ex *Arabiæ Felicis* oppido *Salue*, ubi canes venatici ſunt eximii) *maribus ſunt dociliores, contra quam* in alphehed. Si quis ſcire aveat à quibus hoc venandi genus primò fuerit inſtitutum, & uſurpatum apud *Arabes*, en tibi apud *Damirem* in *Alphehed!* اول من صاد به كليب بن وايل واول من حمله علي الخيل يزيد بن معوية واكثر من اشهر باللعب به ابو مسلم الخراساني *Primus ea fera in venatione uſus eſt* Chalib, Wailis *filius. Et primus illam in equo tulit* Jazid, *filius* Muaviæ. *Et è Poëtis* Abu Muſallim Choraſanius *ea maximè luſit*: id eſt, hoc venandi genere maximè delectatus eſt, aut in hoc argumento inprimis ſe exercuit. In his *Euripidis* verſibus,

> Ἧκε δ᾽ ἐπ᾽ ὤμοις ἢ συὸς φέρων βάρος,
> Ἢ τὴν ἄμορφον λύγκα, δύστοκον δάκος.

Venit autem humeris aut apri ferens onus, aut deformem lyncem, beſtiam difficilis partus. Ælianus (*Hiſt.* lib. 14. cap. 6.) à *Criticis* quærendum ait, cur lynx vocetur δύστοκος, id eſt, *difficilis partûs*. An quia fœta propter uteri pondus venari nequit, nec niſi maris indulgentia ab interitu ſervatur? Unde *Damir*, يقال ان الفهدة اذا ثقلت بالحمل حن عليها كل ذكر يراها من الفهود ويواسيها من صيده فاذا ارادت الولادة ذهبت الي موضع قد اعدته لذلك *Cum* alpheheda (ſeu *lynx fœmina*) *propter conceptum gravis eſt, illius miſereri dicitur quisquis è lyncum maribus eam videt, & è venatione ſua illi largiri. Et cum paritura eſt, ad locum, quem ad id paravit, illa ſe confert.* Quid, ſi lyncem δύστοκον ideò dici quis putet, quia illi ſit imputatum, quod alii de leæna ſcribunt, & de panthera? *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 2. *Hæc ſemel omnino parturit*, &c. *Nam cum in utero matris coaluere catuli, maturiſque ad naſcendum viribus pollent, odiunt temporum moras. Itaque oneratam fœtibus vulvam, tanquam obſtantem partui, unguibus lacerant, & effundit illa partum, ſeu potius dimittit dolore cogente*, &c. Fatendum interim deſcriptionem *alphehed* non convenire in omnibus cum deſcriptione lyncis, qualis extat apud Veteres: ſive illi *lyncis* nomen latius extenderint; aut naturam ejus non habuerint ſatis perſpectam. Primò enim الفهد *alphehed* eſt iracundum animal, & ferox, ut panthera, quodque non ſolum in feras, ſed & in hominem ſæpe irruit; cum lynx timida, fugax, & planè imbellis à *Poëtis* deſcribatur. *Horatius* libri ſecundi *Oda* decimâ tertia,

> *Nec curat* Orion *leones,*
> *Aut timidos agitare lynces.*

Et libri quarti *Oda* ſexta,

> Deliæ *tutela Deæ, fugaces*
> *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*

Et de *Chironide Achilles* apud *Statium* libro ſecundo *Achilleidos*,

> *Nunquam ille imbelles* Oſſæa *per avia lynces,*
> *Sectari, aut timidos paſſus me cuſpide damas*
> *Sternere.* - - - - - - - - - - -

Sed à *Poëtis* timiditatis & imbelliæ nota lyncibus ideò potuit inuri, quod in amphitheatris illas fugere videbant, quoties cum leonibus, & pantheris, & urſis, & majoribus feris committebantur. Quamvis id ipſum pantheris objici videam. *Ariſtoteles*, *De partibus animal.* lib. 3. cap. 4. Μεγάλας γὰρ τὰς καρδίας ἔχουσι λαγὼς, ἔλαφος, μῦς, ὕαινα, πάρδαλις, γαλῆ, καὶ τὰ ἄλλα σχεδὸν πάντα ὅσα φανερῶς δειλὰ, ἢ διὰ φόβον κακοῦργα. Unde *Plinius* libri 11. capite 37. *Maximum eſt cor proportione muribus, lepori, aſino, cervo, pantheræ, muſtelis, hyænis, & omnibus timidis, & propter metum maleficis.* *Ælianus* lib. 17. cap. 43. Πάρδαλις Καρικὴ, καὶ Λυκιακὴ, οὐκ ἔστι μάλα θυμική· *Panthera in* Caria, *&* Lycia *non eſt animoſa.* Secundò, *alphehed* non celebratur ab acumine viſus, ut lynces, quas *Oppianus* (b) ὀξυλῶπας, id eſt, *perſpicaces* nominat; & *Plinius* (c) clariſſimè omnium quadrupedum cernere aſſerit. Sed fabu-

(b) *Cyneg. lib.* 3. *verſu* 97.

(c) *Lib.* 28. *c.* 8.

fabuloſum id eſſe puto, & lynci animali perperam tribui, quod de *Lynceo, Idæ* fratre, ſcripſerant *Poëtarum* vetuſtiſſimi. Tertiò, urinam τȣ̃ *phehed* in lapidem concreſcere nemo ſcripſit, quomodo lyncis urinam, ex qua lapis lyncurium, ut tradunt *Ariſtoteles, Theophraſtus, Diocles, Demoſtratus, Ovidius, Plutarchus, Solinus, Ælianus,* & Veterum non pauci alii. At hoc commentum pridem exploſit *Plinius* lib. 37. cap. 3. *Ego,* inquit, *falſum id totum arbitror, nec viſam in ævo noſtro gemmam ullam ea appellatione, & quod de medicina ſimul proditur, calculos veſicæ eo poto elidi, & morbo regio occurri, ſi ex vino bibatur, aut ſi portetur.* Et pro *lyncurio* λίγυρον, vel λιγύριον multi ſcribunt, ac ſi ſit lapis ex *Liguria* allatus. Vide *Græcos* Interpretes, & *Vulgatum Exod.* 28. *v.* 19. & 39. *v.* 10. (al. 12.) & *Joſeph. Antiq.* lib. 3. cap. 8. Quin apud *Plinium* contendit *Sudines* arborem eſſe, quæ lyncurium gignat in *Liguria.* In qua eadem ſententia & *Metrodorus* fuit. *Strabo* quoque libro ſecundo in *Liguriæ* deſcriptione, Πλεονάζει δὲ καὶ τὸ λιγγούριον παρ᾽ αὐτοῖς, ὅ τινες ἤλεκτρον προσαγορεύουσι. Λιγγούριον nota per *i,* non λυγγούριον per *y.* Quamvis id non ſatis rectè. Scribendum enim λιγύριον, ut jam diximus. Quartò, de lynce nemo ſcribit, quod de *alphehed Arabes,* ſomniculoſum eſſe animal, & graviſſimi capitis. *Damir,* يضرب بالفهد المثل في كثرة النوم *Ad* alphehed *pertinet Proverbium de multo ſomno.* Nempe انوم من فهد τῷ phehed *ſomnolentior.* Cui aliud eſt non abſimile, اثقل راسا من فهد *Capite gravior τῷ phehed.* Quin & Verbum فهد *phahida,* inde formatum, *dormire, oſcitare,* & *pandiculari* ſonat. *Alcamus,* فهد نام وتغافل عما يجب تعاهده واشبه الفهد في تمدده ونومه Phahida, *dormivit, & id neglexit, quod ſibi curandum fuerat, ſomnoque ac pandiculatione τῷ* phehed *fuit ſimilis.* Liceat de hac eadem fera tertium addere Proverbium uſu tritum apud *Arabes,* هو اكسب من فهد *Hic τῷ* phehed *eſt mendicior.* Cujus hæc eſt ratio, الفهود الهرمة التي تعاجز عن الصيد لانفسها اذاجمع على فتى فهد فيصيد لها في كل يوم طعمها *Alphahud* (id eſt, *lynces*) *ſenes, qui ſunt infirmiores, quam ut ſibimet venari poſſint, ad juniorem* phehed *congregantur, qui venetur illis cibum in dies.* Hæc, & alia *Græcos* Scriptores de animali parum nôto omiſiſſe nihil mirum eſt. *Lynx* Gallicè *once* dicitur, L exciſo ex nomine λυγκὸς, ac ſi ſit L Articulare: ut in *azur* pro *lapide cyaneo* ex *Perſico* لازورد *lazurd. Alphehed* eſſe *leopardum* quidam ex eo colligunt, quod in *Damire,* dicunt *Arabes,* انه يتولد بين اسد ونمر *eum ex leone & pardo procreari.* Sed patebit deinceps multis exemplis *Arabes,* qui hoc aſſerunt, id ſolum velle, *alphehed* aliquid habere cum utroque animali commune. Quo eodem ſenſu ſumendum, quod tigrim ſupra dixerant ex *bezarkan* & leæna naſci, quodcunque animal ſit *bezarkan.* Neque enim naſcitur *alphehed* ex diverſa ſpecie: ſed mater eſt الفهدة *alpheheda,* de cujus fœtura & partu ſupra egimus. Proinde catuli τȣ̃ *alphehed* non ſemel meminit *Alcamus,* eumque vocat العوبر *alaubar,* vel الهوبر *alhaubar.*

Pantheram & πάρδαλιν diverſa, imò diverſiſſima eſſe animalium genera multi contendunt. In his *Leo Allatius* in *Euſtathii Hexaëmeron.* Ego, ut idem genus eſſe aſſeram, his moveor rationibus. 1. Camelopardalim ex camelo & panthera componi dicunt *Romani* Scriptores. *Varro De Ling. Lat.* lib. 4. *Ut* Alexandriâ *camelopardalis nuper adducta, quòd erat figurâ ut camelus, maculis ut panthera. Horatius* libri ſecundi *Epiſtola* prima,

Diverſum confuſa genus panthera camelo.

2. Iidem *pardalion* gemmam à panthera dici volunt. *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite undecimo, *Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ leontios, pardalios.* 3. Et aconitum *pardalianches,* eò quod pantheras necat. *Plinius* libri octavi capite vigeſimo ſeptimo, *Pantheras perfricata carne aconito (venenum, id eſt) barbari venantur. Occupat illico fauces earum angor: quare* pardalianches *id venenum appellavere quidam.* Et libri vigeſimi ſeptimi capite ſecundo, *Tangunt carnes aconito, necantque guſtatu earum pantheras,* &c. *Ob id quidam* pardalianches *appellavere.* Et Solinus, *Fauces earum angina obſidentur. Ideo gramen* παρδαλιαγχὲς *appellaverunt.* 4. Apud *Plutarchum* in *Cicerone,* Κεκιλίου (lege Καιλίου) δὲ τοῦ ῥήτορος δεομένου παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι, καλλωπιζόμενος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, γράφει πρὸς αὐτὸν οὐκ εἶναι παρδάλεις ἐν Κιλικίᾳ, πεφευγέναι γὰρ εἰς Καρίαν, ἀγανακτούσας, ὅτι μόναι πολεμοῦνται, πάντων εἰρήνην ἐχόντων· Cœlio *Oratori, ut* παρδάλεις *ſibi ex* Cilicia Romam *mitteret ad quoddam ſpectaculum roganti, cum aliqua rerum à ſe geſtarum jactantia reſcripſit,* παρδάλεις *in* Cilicia *non eſſe, quippe in* Cariam *fugiſſe, indignatas in communi pace nonniſi ſecum geri bellum.* Παρδάλεις, id eſt, *pantheras.* Ita enim ipſe *Cœlius* ad *Ciceronem* libri octavi *Epiſtola* ſecunda, *Ut tibi curæ ſit quod ad pantheras attinet rogo.* Et *Epiſtolâ* quarta, *Item de pantheris, ut* Cibyratas *arceſſas, curesque, ut mihi vehantur.* Et *Epiſtola* ſexta, *Turpe tibi erit pantherarum greges me non habere.* Et *Epiſtola* nona, *Fere literis omnibus tibi de pantheris ſcripſi. Cicero* quoque ad *Atticum* libri ſexti *Epiſtola* prima, Cœlius *libertum ad me miſit, & literas accurate ſcriptas, & de pantheris,* &c. Et ad *Cœlium* ipſum libri ſecundi *Epiſtola* undecima, *De pantheris, per eos qui venari ſolent, agitur mandato meo diligenter. Sed mira paucitas eſt. Et eas, quæ ſunt, valde ajunt queri, quod nihil cuiquam inſidiarum in mea provincia niſi ſibi fiat. Itaque conſtituiſſe dicuntur in* Cariam *ex mea provincia decedere.* Quem *Ciceronis* locum à *Plutarcho* reſpici patet. 5. In loco *Ariſtotelis De partibus* ſupra citato πάρδαλις eſt in iis animalibus, quæ μεγάλας τὰς καρδίας ἔχουσι· pro quo *Plinius, Maximum eſt cor proportione pantheræ.* 6. Quæ de pardalis fragrantia *Græci* ſcribunt, *Romani* ad pantheram transferunt. Ita hæc *Plinii* de pantheris libri octavi capite decimo ſeptimo, *Ferunt odore earum mirè ſollicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis torvitate terreri. Quamobrem, occultato eo, reliqua dulcedine invitatas corripiunt,* in *Ariſtotele* ſic habentur. *Hiſtoriæ animalium* libri noni capite ſexto, Λέγουσι δὲ καὶ κατανενοηκέναι τὴν πάρδαλιν, ὅτι τῇ ὀσμῇ αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία, ἀποκρύπτουσαν ἑαυτὴν θηρεύειν. Rurſus *Plinii* verba libri vigeſimi primi capite ſexto, *Animalium nullum odoratum, niſi de pantheris quod dictum eſt credimus,* ſumpta ex his *Theophraſti, De cauſis* libri ſexti capite vigeſimo ſexto, Ζῷον δ᾽ οὐδὲν (εὔοσμον) εἰ μὴ τὴν πάρδαλίν φασι,

καθάπερ

καθάπερ ἐλέχθη, τοῖς θηλείοις. 7. Hæc *Ariſtotelis*, *Hiſtoriæ animalium* libri ſecundi capite primo, Ἡ δὲ πάρδαλις τέτταρας ἐν τῇ γαστρὶ (μαστοὺς ἔχει) *Plinius* ità expreſſit libri undecimi capite quadrageſimo, *Alia* (animalia) *ventre medio quaternas* (mammas habent) *ut panthera*. 8. Idem rurſus libri undecimi capite quadrageſimo nono, *Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & urſis*. Quod mutuatum ex his *Philoſophi*, *Hiſtoriæ animalium* libri noni capite primo, Ἀθυμότερα δὲ τὰ θήλεα πάντα τῶν ἀρρένων, πλὴν ἄρκτου, καὶ παρδάλεως· τούτων δ᾽ ἡ θήλεια δοκεῖ εἶναι ἀνδρειοτέρα. 9. *Horus Hieroglyphicῶn* libri ſecundi capite ſexageſimo ſexto, de pelle hyænæ, & pardalis, Ἐὰν ὁμοῦ τεθῇ τὰ δύο ταῦτα δέρματα, τὸ μὲν τῆς παρδάλεως ἀποβάλλει τὰς τρίχας, τὸ δὲ ἄλλο οὔ· quod ipſum ità *Plinius* libri vigeſimi octavi capite octavo, *Mirumque dictu, ſi pelles utriuſque contrariæ ſuſpendantur, decidere pilos pantheræ*. 10. Denique pantheras à pardis ſolo ſexu, aut candore, non genere differre, *Plinius* expreſsè docet libri octavi capite decimo ſeptimo. Verba ſic habent, *Pantheris in candido breves macularum oculi*, &c. *Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in* Africa, Syriaque. *Quidam ab iis pantheras candore ſolo diſcernunt, nec adhuc aliam differentiam inveni.* Nec ferendi ſunt, qui *Plinium* hic erroris arceſſunt, virum undecunque doctum, & ejus urbis incolam, in qua pardis, & pantheris, ſeu variis plena erant amphitheatra. *Primus* (inquit) Scaurus *Ædilitate ſuâ varias centum quinquaginta univerſas miſit. Deinde* Pompejus Magnus *quadringentas decem. Divus* Auguſtus *quadringentas viginti*. Nec ſolus hunc errorem erraverit *Plinius*, ſed *Varro* etiam, *Cicero, Cœlius, Horatius, Solinus, Plutarchus, Philoſtratus*, & quis non?

Fateor interim dubitari non immeritò, an *Græcis* ὁ πάνθηρ id ipſum ſit, quod *Romanis panthera*. 1. Quia τοὺς πανθῆρας & τὰς παρδάλεις videntur diſtinguere multi Scriptores tanquam diuerſas ſpecies. Sic *Græci* Interpretes *Oſ.* 13. *v.* 7. Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς πάνθηρ, καὶ ὡς πάρδαλις· *Et ero ipſis ut panther, & ut pardalis*, ſeu *panthera*. *Xenophon* libro *De Venatione*, Λέοντες δὲ, παρδάλεις, λύγκες, πάνθηρες, ἄρκτοι, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα θηρία· *Leones autem, pardi, lynces, pantheres, urſi, & aliæ hoc genus feræ*. Et apud *Athenæum Callixenus Rhodius* in *Deſcriptione pompæ Ptolemæi Philadelphi*, Ἄρκτος μὲν λευκὴ μεγάλη μία, παρδάλεις δέκα τέσσαρες, πάνθηρες δεκαέξ, λυγκία τέσσαρα· *Urſa quidem alba una magna, pardi quatuordecim, pantheres ſedecim, lynces quatuor*, &c. *Pollux* libri quinti capite decimo tertio, Ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀγρίων, ἐφ᾽ ὧν ἴδιον οὐκ ἔστιν ὄνομα τῆς φωνῆς, οἷον ἄρκτου, παρδάλεως, καὶ πάνθηρος, καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων, βρυχᾶσθαι λέγουσι. *Alias autem feras, quæ proprium vocis nomen non habent, ut urſum, pardum, pantherem, & reliquas hujuſmodi, rugire dicunt.* Apud *Euſtathium* quoque in *Hexaëmero* primo deſcribuntur αἱ παρδάλεις *pardi*, & poſt pardos ὁ πάνθηρ. Contrà quàm in *Iſidoro*, qui, poſtquàm egit de panthere, *Pardus*, inquit, *ſecundus poſt pantherem eſt*. Sed inprimis illud urget, quod ab *Oppiano* libro ſecundo *Cynegeticῶn* verſu 570. pantheres inter minora & imbellia animalia recenſentur his verbis:

Μοῦσα φίλη, βαιῶν οὔ μοι θέμις ἀμφὶς ἀείδειν·
Οὐτιδανοὺς λίπε θῆρας, ὅσοις μὴ κάρτος ὀπηδεῖ,
Πάνθηρας χαροποὺς, ἠδ᾽ αἰλούρους κακοεργούς·

Chara Muſa, mihi non licet in parvis diu immorari: minutas relinque feras, quas robur non comitatur, pantheres ravos, & feles maleficos. Huc accedit, quod thos, animal vulpe non multò majus, πανθήριον, & λυκοπάνθηρ, vel λυκοπάνθηρον à multis appellatur. Ità *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* λ'. Θῶες, πανθήρια. Et alibi, Θώων, πανθηρίων. Et in priorem locum *Euſtathius*, Οὓς λυκοειδῆ ζῷα εἶναί φασιν οἱ παλαιοί, διὸ καὶ τὴν τῶν λυκοπανθήρων κλῆσιν ἐντεῦθεν ἴσως εὗρον οἱ πολλοί. Et *Oppiani Scholiaſtes* in *Halieuticῶn* libri ſecundi verſum 615. Θῶας, λυκοπάνθηρας. Et *Cyrilli Lexicon* apud me manuſcriptum, Θῶς, ὁ λυκοπάνθηρος. Quomodo etiam in *Phavorino*. Ex quibus concludit *Geſnerus* pantherem, vel thoem, eſſe parvum, & imbelle animal, thoi ſimile. Quod firmari poſſe videtur ex eo, quod ab *Herodoto* libri quarti capite 192. junguntur θῶες, καὶ πάνθηρες, *thoes, & pantheres*, in cenſu animalium, quæ naſci narrat apud paſtorales *Afros*. Et apud *Philoſophum* (*Hiſt.* lib. 6. cap. 35.) panther cum lupo, thoe, & cane ita confertur: Καὶ ὁ πάνθηρ τίκτει δὲ τυφλὰ ὥσπερ λυκός. τίκτει δὲ τὰ πλεῖστα τέτταρα τὸν ἀριθμόν· καὶ οἱ θῶες δὲ ὁμοίως κυΐσκονται τοῖς κυσὶ, καὶ τίκτουσι τυφλά· *Et panther cæcos catulos parit, ut lupus; & quatuor numero parit ad ſummum, thoes quoque quomodo canes concipiunt, & cæcos generant.*

Tamen ut *pantheram*, ita & πάνθηρα *pantherem*, vel eſſe pardum, vel animal pardo congener, non thoem, aut aliud ſimile animalculum probant hæ rationes. I. *Xenophon*, qui Scriptorum quotquot extant, pantherum primus meminit, eos palam recenſet inter majores feras. *Leones*, inquit, *pardi, lynces, pantheres, urſi, aliaque ſimiles feræ*. Ita etiam, quem citavimus, *Callixenus Rhodius*; *Urſa quidem alba magna una, pardi quatuordecim, pantheres ſedecim, lynces quatuor*, &c. Et *Julius Pollux* non ſolùm majoribus feris accenſet, ſed & minoribus opponit, vulpibus ſcilicet, thoibus, & lupis. Verba ſunt, Ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀγρίων, ἐφ᾽ ὧν ἴδιον οὐκ ἔστιν ὄνομα τῆς φωνῆς, οἷον ἄρκτου, παρδάλεως, καὶ πάνθηρος, καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων, βρυχᾶσθαι λέγουσιν. ἐπὶ δὲ τῶν μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ θώων, καὶ λύκων, τὸ ὑλακτεῖν, καὶ ὠρύεσθαι. *Alias feras, quæ proprium vocis nomen non habent, ut urſum, pardum pantherem, & ſimiles, rugire dicunt. Minores autem, ut vulpes, thoes, & lupos, latrare, & ululare.* II. Ex hoc ipſo, quod *Philoſophus* pantherem in eo cum lupo, thoe, & cane confert, quod cæcos catulos parit, probatur pantherem idem eſſe animal cum panthera. Ita enim *Plinius* libri decimi capite 63. *Cæcos autem gignunt canes, lupi, panthera, thoes*. III. Cùm juxta *Græcos* Interpretes Deus *Judæos* ita compellat, *Oſ.* 5. *v.* 14. *Quia ego ſum* ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραΐμ, *quaſi panther* Ephraimitis, *& quaſi leo domui* Judæ, *& rapiam, & vadam, & tollam, & non erit qui eruat.* Et *Oſ.* 13. *v.* 7. καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς πάνθηρ, καὶ ὡς πάρδαλις κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων. *Et ero ipſis ut panther, & ut pardus in via* Aſſyriorum, *occurram ipſis ut urſa cibo indigens & diſrumpam interiora cordis eorum.* In illis, inquam, locis, quis non videt thoem non intelligi, neque aliud animalculum, ſed majorem aliquam feram, quales leones, pardi, & urſi. Neque aliter accipiunt *Hieronymus, Theodoretus, Cyrillus, Theophylactus*. Et res ipſa per ſe loquitur. Niſi velis Deum rebelles talibus minis territâſſe, *Ero illis ut thos, aut vulpes*, &c. V. *Euſtathius* in *Hexaëmero* pantherem dicit eſſe animal τῷ σώματι ἀστερωπὸν, *macularum oculis quaſi ſtellis inſignem*, & reliqua delectari αὐτοῦ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ σώματος, *corporis illius varietate*, quod pantheræ belle convenit, & illi commune eſt cum pauciſſimis animalibus. Plinius, *Panthera & tigris macularum varietate, propè ſolæ beſtiarum, ſpectantur, cæteris unus ac ſuus cujuſque generis color.* VI. De panthere addit idem *Euſtathius*, Ἐκ τοῦ σώματος (lege σώματος) αὐτοῦ εὐωδία τις ἔξεισιν ἀρωματική, δι᾽ ἧς τὰ ἄλλα ζῷα θελγόμενα, τὰ ἐγγὺς, καὶ τὰ πόρρωθεν, ἐγγίζουσιν αὐτῷ, καὶ ἕπονται. *Ex illius corpore aromatica quædam fragrantia effunditur, qua pellecta animalia, tam vicina, quàm remotiora proxime accedunt, & ſequuntur.* Et paulò poſt, Ὁ δὲ πάνθηρ ὀλίγον τι προηγησάμενος αὐτῶν ἀποστρέφεται, καὶ ἀποτηρεῖ, καὶ ὃ δὲ ἂν τῶν ζώων ἀρέσῃ αὐτῷ, ἐπιπηδήσας λαμβάνει· *Panther autem aliquantulum prægreſſus regreditur, & iis inſidiatur, & quodcunque vult animal impetu facto invadit.* Quæ eadem de pardo habet *Ælianus Hiſt.* lib. 5. cap. 40. cui titulus, Περὶ τῆς τῆς παρδάλεως εὐωδίας.

εὐωδίας. Quin, teſte *Philoſopho Problematum* Sect. 13. Quæſt. 4. τῶν μὲν ζώων οὐδὲν εὐῶδές ἐστιν ἔξω τῆς παρδάλεως, *præter pardum nullum animal ſuaviter olet.* Quod ipſum confirmant *Theophraſtus*, *De cauſis* lib. 5. cap. 6. & 26. & *Plinius* lib. 21. cap. 6. Neque enim Zibethi felem noverant, neque muſci capreolum. Itaque, ſi panther benè olet, ex illorum ſententia non poteſt eſſe animal à pardo ſpecie diverſum. VII. In ſcenis Veterum verſatilibus ſemper ante *Bacchi* pedes fingebatur πανθηρίσκος. *Hero* Περὶ αὐτοματοποιητικῆς, quem citat *Salmaſius* in *Solinum* pag. 212. Παρακαθίζεται δὲ πανθηρίσκος πρὸς τοῖς τοῦ Διονύσου ποσίν· *Ad* Bacchi *pedes aſſidet pantheriſcus.* Pantheriſcus eſt parvus panther, vel, quod idem, parva panthera; *Baccho* ſacrum animal, ut jam probatum. VIII. Eodem facit quod ſequitur de ſcypho, quem *Bacchus* habet in manu: Ἐκ δὲ τοῦ σκύφους οἶνος ἐκχυθήσεται ἐπὶ ὑποκείμενον πανθηρίσκον· *Ex ſcypho autem vinum effundetur in ſubjectum pantheriſcum.* Quia ſcilicet vini potu panthera maximè delectatur, ut ex *Græcis* & *Arabibus* jam ſuprà probavimus. IX. Præterea, ſi panthera eſt pardus, quod in Veterum ſcriptis omnino clarum, quidni etiam πάνθηρ id ipſum ſit? Certè ut *fera* factum ex *Æolico* φήρ pro θήρ, ita etiam *panthera* ex πάνθηρ. Et pardo prorſus convenit πανθήρος nomen, cùm odore ſuo putetur omnes feras ad ſe allicere. Ita πάνθηρον eſt *retis genus, quo capiuntur omnes feræ*: alii πάναγρον vocant. *Varro*, *De Ling. Lat.* lib. 4. *Ferarum vocabula item partim peregrina, ut panthera, leo. Vtraque* Græca, *à quo etiam & rete quoddam panther*: lege *pantheron*. Quod penè omiſeram, in *Gloſſario Latino-Græco* veteri per capita digeſto more *Nomenclatorum*, in capite *De beſtiis*, *panthera* Græcè eſt πάνθηρ.

Jam, ut objecta diluam, notandum eſt pardorum eſſe duo genera. *Oppianus Cynegeticῶν* libro tertio,

Πορδάλιες δ' ὀλοαί, δίδυμον γένος· αἱ μὲν ἔασι
Μείζονες εἰς ἰδέειν, καὶ πάσσονες εὐρέα νῶτα·
Αἱ δ' ἔτ' ὀλιζότεραι μὲν, ἀτὰρ μένος οὔτι χερείους.
Εἴδεα δ' ἀμφοτέρῃσιν ὁμοίια δαιδάλλονται,
Νόσφι μόνης οὐρῆς, τῇ τ' ἔμπαλιν εἰσοράασθαι·
Μείοσι μὲν μείζων τελέθει, μεγάλῃσι δὲ μείων.

Pantheræ autem pernicioſæ duplex genus: aliæ quidem ſunt majores aſpectu, & ampliores lata dorſa: aliæ verò minores quidem, ſed robore neutiquam deteriores. Formæ autem utriſque ſimiles variegantur, præter ſolam caudam, quâ diverſæ conſpiciuntur: minoribus quidem major eſt; magnis autem minor. Quod ita paucis *Arabes* in *Damire* وهو صنفان صنف عظيم الجثة قصير الذنب وعكسه *Hujus* (pardi) *duæ ſunt ſpecies, una magni corporis, & brevis caudæ; & altera contra:* hoc eſt, parvi corporis, & caudæ longioris. Aliter diſtinguit *Plinius*, nempe à ſexu, & colore. *Pantheris*, inquit, *in candido breves macularum oculi.* Et paulò pòſt, *Nunc* (pantheras) *varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant.* Et rurſus, *Quidam ab iis pantheras candore ſolo diſcernunt.* Et in *Solino*, *Plinii* ſimia, pantheræ ſunt *minutis orbiculis ſuperpictæ, ita ut oculatis ex fulvo circulis vel cærula, vel alba diſtinguatur tergi ſupellex.* Et in *Iſidoro*, *Beſtia eſt hæc minutis orbiculis ſuperpicta, ita ut, oculatis ex fulvo circulis, nigra, vel alba diſtinguatur varietate.* Itaque vel ex ſexu, vel ex mole corporis, vel ex variis maculis factum, ut in eodem animalis genere aliud propriè πάνθηρ, aliud πάρδαλις diceretur. Neque aliud volunt Veteres, qui pantheres & pardos diſtinguunt ut diverſa animalia. Proinde ut pantherem *Iſidorus*, ita pantheram à pardo *Solinus* diſertè diſtinxit: quam tamen ejuſdem eſſe cum pardo generis invictis rationibus probare conati ſumus. Et *Oppianus* fruſtrà opponitur, in quo πάνθηρες χαροποί, quos cenſet in minutis & infirmis animalibus, non ſunt ii πάνθηρες, quos inter majores feras memorant vetuſti Scriptores, ſed recentiorum πανθήρια, vel λυκοπάνθηρες, aut λυκοπάνθηροι. A poſterioribus *Græcis* thoibus id nominis inditum eſt; quia in lupina forma pellem pantherinam habent. Unde eſt, quod thoes naſci fabulantur ex lupi cum panthera coitu. *Oppianus* libro tertio *Venaticorum* verſu 336.

Δηθάκι δ' αὖτε λύκοι καὶ παρδαλίδεσσι δαφοιναῖς
Εἰς εὐνὴν ἐπέλασσαν, ὅθεν κρατερόχροα φῦλα,
Θῶες· ὁμοῦ δὲ φέρουσι διπλῶν μεμορυγμένον ἄνθος,
Μητέρος μὲν ῥινοῖσι, προσώποις δ' αὖ γενετῆρος.

Sæpenumero autem lupi etiam pantheris cruentis ad concubitum accedunt, unde robuſta ſæcula thoes (procreantur:) *ſimul autem ferunt duplicem & mixtum florem, matrem quidem pelle, & facie patrem* (referentes.) Quod quidem ineptè confictum eſt, cum thos ſit animal ſui generis, & ſtaturâ corporis pantherâ longè minor. Itaque thoem *Homeri* vetus *Scholiaſtes* non vocat ſimpliciter πάνθηρα, ſed πανθήριον ὑποκοριστικῶς, id eſt, *parvum pantherem.* Interim vel inde conſtat pantherem cum pardali idem eſſe animal: cùm πανθήριον, vel λυκοπάνθηρ thos ideo nominetur, quod ex lupo & pardali procreari credatur, & ad illum facie, ad hanc pelle accedat, ut diſerte habet *Oppianus*. Hæc fortaſſe pluribus in *Geſnerum*, *Bodinum*, *Rittershuſium*, *Allatium*, & viros alios impenſe doctos, quibus πάνθηρ nihil quidquam eſt, quàm animalculum à panthera toto genere diverſum.

Leopardi vox compoſita ſignificat animal ex pardo & leæna natum. *Plinius* in *Africa* naſci ſcribit, & à vulgari leone in eo differre, quod juba ſemper caret. *Leoni*, inquit, *præcipua generoſitas tunc, cum colla armoſque veſtiunt jubæ. Id enim ætate contingit ex leone conceptis. Quos verò pardi generavere, ſemper inſigni hoc carent.* Et paulò poſt, Africa *hæc maxime ſpectat, inopiâ aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris.* Meminit & *Solinus*, ubi de pardis, *Quorum adulterinis*, ut ait, *coitibus degenerantur partus leænarum, & leones quidem procreantur, ſed ignobiles.* Et *Claudianus Panegyri* in *Manlii Theodori* Conſulatum,

Obvia fulminei properent ad vulnera pardi,
Semine permixto geniti, cùm forte leænæ
Nobiliorem uterum viridis corrupit adulter.
Hi maculis patres referunt, & robore matres.

Si *Iſidoro* credimus, *Plinius* dicit *leonem cum parda, ut pardum cum leæna concumbere, & ex utroque coitu degeneres partus creari.* Sed pardam pro panthera, aut cum panthera coire leonem nemo dixit ante *Iſidorum*, qui hoc *Plinio* perperam imputat. Quin ex *Plinio* diſcere eſt adulterinum hunc coitum leoni tam eſſe odioſum, ut inultum non ſinat. *Odore*, inquit, *pardi coitum ſentit in adultera leo, totaque vi conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur.* Quibus concinit *Philoſtratus* in *Apollonio* libri ſecundi capite ſeptimo, ubi, poſtquam leænarum cum pardis coitum deſcripſit, τίκτει, inquit, τίκτουσιν· ὅθεν κρύπτουσιν αὐτὰ, καὶ θηλάζουσιν ἐν σκολιαῖς λόχμαις, πλαττόμεναι ἀφημερεύειν πρὸς θήραν. εἰ γὰρ φωράσειαν τοῦτο οἱ λέοντες, διασπῶνται τοὺς σκύμνους, καὶ ξαίνουσι τὴν σπορὰν ὡς νόθον, *pariunt maculoſos* (catulos:) *propterea illos in denſis virgultis occultatos nutriunt, ſimulantes ſe venationis causâ abſcedere. Nam, ſi leones deprehenderint, catulos dilacerant, & ut ſobolem ſpuriam cædunt.* Hæc Veteres de leænarum cum pardo concubitu, unde novum monſtrum editur. Cui deſignando conficta videtur leopardi vox. Ad quam interim duo notanda. Primò illam ſeriùs uſurpari cœpiſſe, nempe *Conſtantini* ævo. Cum enim totis tribus ſæculis poſt *Chriſtum* natum in *Romanis* Scriptoribus nuſquam reperiatur, quarto & exinde paſſim occurrit.

Spar-

Spartianus in *Antonino Geta* ad *Conſtantinum Auguſtum*, *Urſi ſæviunt, leones rugiunt, leopardi rictant.* *Lampridius* in *Heliogabalo* etiam ad *Conſtantinum*; *Habuit leones & leopardos exarmatos in deliciis.* *Julius Capitolinus* in *Gordiano* tertio ad eundem *Conſtantinum. Fuerunt ſub* Gordiano Romæ, *&c. tigres decem, leones manſueti ſexaginta, leopardi manſueti triginta. Fl. Vopiſcus*, his fere æqualis, in *Probo* ad *Celſum*; *Editi deinde centum leopardi* Libyci, *centum deinde* Syriaci. *Symmachus* libri quarti *Epiſtolâ* duodecimâ *Stiliconi*, *Cùm* Romanam *caveam leopardorum curſus impleverit.* Et libri ſeptimi *Epiſtolâ* quinquageſimâ nonâ *Decio*, *ſacras mihi literas* Julius *agens in rebus exhibuit, leopardorum munificentiam continentes. Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite quarto, *Leopardus capreæ agreſtis ſanguinem bibit, & vim languoris evitat.* Item, *Quid dicam allio homines delectari, & illud ad eſcam ſumere, quod leopardus fugit? Paulinus* in *Ambroſii* vita, *Dimiſſi leopardi ſaltu celeri ad eundem locum, in quo ſederant, qui de Eccleſia triumphabant aſcendentes, graviter laniatos reliquerunt.* Proinde *Ignatii ad Romanos* Epiſtolam, quam circumferunt, eo demùm ſæculo fuiſſe ſcriptam, vel ex hoc argumento colligas, quod leopardorum diſertè meminit. Ibi enim vir ſanctus inducitur ſic loquens, Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶ, &c. ἐνδεδεμένος δέκα λεοπάρδοις. *A* Syria *uſque* Romam *cum beſtiis pugno, vinctus cum decem leopardis.* Neque id vocabulum puto apud *Græcum* Scriptorem uſquam alibi extare. Vox enim eſt merè *Latina*, pro qua *Græcè* dicatur λεοντοπάνθηρ, vel λεοντοπάρδαλις, quanquam neutrum legerim. Secundo, quamvis *leopardi* vox præcisè ſumpta animal ſignificet ex leæna & pardo natum, tamen καταχρηστικῶς pro pardo jam olim uſurpata eſt: ut in his *Fl. Vopiſci, editi deinde centum leopardi* Libyci, *centum deinde* Syriaci. Nam in *Syria* leopardi ex mixto ſemine nulli ſunt, ſed ſolum in *Africa*. Nec in ipſa *Africa* tam numeroſi occurrunt, ut *Romæ* potuerint edi per centurias. Neque aliud voluit *Symmachus*, cùm *Romanam caveam* ſcripſit *leopardorum curſus impleviſſe.* Itaque in his *Lampridii* in *Heliogabali* vita, *Ebrios amicos plerumque claudebat, & ſubito nocte leones, & leopardos, & urſos exarmatos immittebat, ità ut expergefacti in cubiculo eodem leones, urſos, pardos, cum luce, vel, quod eſt gravius, nocte invenirent*, vocantur *pardi*, qui paulò antè *leopardi*. Ità in *Hieronymo* paſſim *leopardos* pro *pardis* uſurpari manifeſtum eſt: ut libro primo in *Jovinianum* capite decimo ſeptimo, ubi hæc citat ex *Cantico Solomonis*, *A cubilibus leonum, à montibus leopardorum:* cùm *Hebraica* habeant מהררי נמרים *à montibus pardorum.* Et paulò pòſt ſic alludit ad locum *Jeremiæ* de pardo, *Fuge leopardorum montes, qui non poſſunt mutare varietatem ſuam.* Hinc in veteri *Gloſſario Latino-Græco*, in capite *De beſtiis, leopardus* eſt πάρδαλις. Quæ κατάχρησις noſtris ſæculis ità invaluit, ut plebs hodie *leopardi* nomine nihil quàm *pardum* intelligat. Sunt, qui *Hebræos* jam olim putant leopardorum meminiſſe; quia in *Bereſcith Rabba* legunt ferè in fine Sectionis 77. הוה לו כלב אגריון ואריה נמירון *Fuit illi canis agreſtis, & leo* παρδαλωτὸς, id eſt, *pardi maculis inſignis.* Quod animal quid aliud ſit, quàm loepardus? Sed hæc lectio, quamvis recepta & confirmata in *Jalkut* Sectione וישלח & in *Aruch*, Radice אגר, tamen falſa eſt; & legendum אריה אימרון, λέων ἥμερος, *leo cicur*, qui agreſti cani opponitur; cum naturâ ſuâ canis ſit cicur, leo ferus. Itaque in eodem *Aruch* ſic legitur in voce אימרון. Ibi vide doctiſſimum *Buxtorfium Lexici Talmudici* pag. 126.

CAPUT NONUM.

De Urſis.

Urſo Hebræum *nomen à pilis, quia eſt animal hirſutiſſimum.* Septentrio *cur* Æthiopicè ደቡብ፡ dabub, *&* Urſa cœleſtis δαβουλὴ Chald. *in* Heſychio. *Urſi ovibus quàm infeſti. Urſi roſtrum, & amplexus quàm terribiles. Urſi pedes anteriores manuum inſtar. Urſus ferus, triſtis, obſcuro vultu, & quaſi obcæcato. Cur idem* Græcè κνωπὸς. *Loci de urſo* Eccleſ. 25. v. 24. *Varia lectio, utra præferenda. Urſorum eſt* βρυχᾶσθαι, ſævire, uncare, gemere, Hebraice המרן, Chaldaicè חטף. *Urſus, &* ἄρκος *unde dicti.* Ἄρκος quaſi ἀργὸς, *quia pigrum animal.* Amos 5. v. 19. Leonem fugiens in urſum incidit. *Proverbium ex hiſtoria natum. Ejus Allegoricæ expoſitiones. Urſus inſidioſus. Nunquam ei fidendum. Infinitivus* Hebraicè *pro Optativo. Urſâ orbatâ nihil ferocius. Idem de tigri. Urſa cur catulos amet ardentiùs. Origo fabulæ de urſæ partu informi. Urſa mare fortior & ferocior. Cum catulos habet, valde irritabilis, iis ademptis, implacabilis.* Prov. 28. v. 13. דוב שוקק urſus eſuriens. *Aliæ verſiones refelluntur. Lucta tauri cum urſa frequens. At* Eſ. 11. v. 7. bos & urſa ſimul paſcuntur. *Monarchia* Perſarum *quomodo urſo ſimilis* Dan. 7. *Urſus quam vorax.* Perſæ *comati. Urſi monticolæ.* Perſarum *immanitas. Urſi quàm laſcivi. Coram urſis projici viatores, ut evadant. Beſtia quarta* Dan. 7. *cur habeat urſi pedes. Urſi greſſus tardus, ſed firmus: ità* Romani *imperii progreſſus. De quadraginta duobus pueris* Bethele *ab urſis dilaniatis.* Bethelitæ *cur* Eliſæo *infenſi. De hujus calvitie nugæ* Hebræorum. Bethel *à* Jordane *quantum diſtet. Calvitium cavillis quàm obnoxium. Comæ inſigne ornamentum.* Propheta *non immiſit urſos, ut privatam injuriam ulciſceretur. Sylva prope* Bethelem. *Hiſtoria Allegoricæ expoſitiones.*

URſum *Hebræi, Chaldæi, Syri, Arabes, Æthiopes* דב *dob*, vel *dub* vocant. Radix דבב Hebraice *loqui*, vel *obloqui*, Arabice *repere* ſignificat, quæ parum videntur ad rem. Sed & *Arabice* دبب *dabiba* eſt *piloſam habere faciem:* unde دب *dabbon*, vel دبب *dababon, faciei pili* & *villi*; & أدب *adabbo* eſt *facie piloſus*, aut in genere *villoſus* & *hiſpidus*, ut أزب *azabbo*. Quod in omnibus feris urſorum eſt maximè proprium. Hinc *Philoſophus*, *De partibus animalium* libri ſecundi capite decimo quarto, Ὅσοις γὰρ τὸ σῶμα δασὺ λίαν πεποίηκε (ἡ φύσις) τούτοις ἐνδεῶς ἔχει τὰ περὶ τὴν κέρκον· οἷον ἐπὶ τῶν ἄρκτων συμβέβηκε. *Quibus natura corpus fecit valde piloſum, illis parum eſt caudæ; ut in urſis contigit.* Et *Plinius* libri undecimi capite quinquageſimo, *Caudæ parvæ villoſis, ut urſis.* Et *Oppianus* libri tertii *Cynegeticῶn*, verſu 141.

Λάχνην μὲν πυκινὴν δυσπαίπαλον ἀμφιέσαντο,

Villo quidem denſo & aſpero urſi veſtiti ſunt. Et v. 170.

Ναὶ μὴν χειμερίην πανυπείροχα δείδιεν ὁρμὴν,
Καὶ λασίη περ ἐοῦσα, - - -

Sanè hybernum impetum (urſa) *maximè timet, quantumvis ſit hirſuta.* Neque aliter *Poëtæ* vetuſtiores. *Homerus Hymnicus* de *Baccho* inter *Tyrrhenos* latrones,

Ἄρκτον ἐποίησεν λασιαύχενα. - - -

Urſum fecit hirſuta cervice. Orpheus, ſeu *Onomacritus* veriùs, de *Ancæo Arcade Argonauticῶn* verſu 199.

Ἀλλ' ἄρκτου λάσιον στέρνοις ἀμπίσχετο δέρμα,

Sed hirſuta urſi pelle pectus induit. Ovidius *Metamorphoſeωn* lib. 2. Fab. 5. de *Calliſto* in urſam mutata,

Brachia cœperunt nigris horreſcere villis.

Et libri tertii Fabulâ quartâ de *Aphyæna Centauro*,

Fuſus in Oſſææ villoſis pellibus urſæ.

Et lib. 13. Fab. 8. *Cyclops Galateæ* offerendos invenit,

Villoſæ catulos ſummis in montibus urſæ.

Seneca in Oedipo,

Nulla villoſis feritas in urſis.

Statius libro ſexto *Thebaidos*,

---- *ſic hiſpida turpes*
Prælia villoſis ineunt complexibus urſi.

Veterum *Poëtarum Catalecta*,

O non candidior puella Mauro!
Urſis aſperior, piloſiorque.

Urſum igitur veriſſimile eſt *Orientales* à villorum hirſutie, דוב *dob*, appellaſſe. Sic in *Etymologo*, Δασυλλὶς ἄρκτ@ *Daſyllis, urſus*; quia δασὺ, id eſt, *hirſutum* eſt animal. Nec deſunt, qui eodem referant *Germanicum urſi* nomen Beer/ vel Baer/ & *Anglicum* Bear; quia in *Phavorino* βειρὸν eſt δασύ. Nota obiter *Æthiopes* à Nomine ድብ: *dob*, id eſt, ab urſa cœleſti, quam in extremo Horizonte vident, *Septentrionem* appellare ደቡብ: *dabub.* Exempla vide in Paraphraſi *Æthiopica Cant.* 4. *v.* 16. & *Luc.* 13. *v.* 29. & *Liturgiæ* fol. 175. d. Unde ደቡባዊን: *dabubavian*, Ἀρκτικὸς, ſeu *Septentrionalis.* Apoc. 21. v. 13. Eſt & *Aſtronomicum* vocabulum δαβουλὴ in his *Heſychii*, Δαβουλὴ, ἄρκτ@, Χαλδαῖοι, ſed corruptum. *Chaldæis* enim דוב עילאה *dob ilaa, vel* דוב עלי *dob illai*, eſt *urſa ſuperior*, id eſt, *cœleſtis.* Quomodo cœleſtes aquas vocant מיא עלאי *aquas ſuperiores Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres *Gen.* 1. *v.* 6. Et cœlum ipſum *David* עליות *Pſ.* 104. *v.* 13.

Urſi prima mentio in his *Davidis* ad *Saülem*, 1 *Sam.* 17. *v.* 34. *Cùm paſcebat ſervus tuus pecora patris ſui, & veniebat leo, aut urſus, & auferebat ovem è grege; egrediebar in eum, & percutiebam, & ovem ex ore ejus eruebam: & in me inſurgentem, maxilla arreptum, percutiebam, & necabam. Et tam leonem quam urſum percutiebat ſervus tuus*, &c. Quæ jam (a) explicavimus in Tractatu *De leonibus.* Tantùm hic obſerva tam urſos quam leones ovibus eſſe infeſtos. Ita enim *David, Cum veniebat leo, aut urſus, & auferebat ovem è grege.* Quod fit noctu maximè, quandoque ſub Auroræ tempus: unde *Valerius Flaccus* libro ſecundo *Argonauticῶν*,

(a) Cap. 4. ſuprà, pag. 745. lin. 62. &c.

Albet ager, notiſque truces ab ovilibus urſi,
Tecta domoſque petunt. - - - -

Quandoque ſub veſperam. Proinde *Horatius Epodâ* decimâ ſextâ de *Elyſiis* campis inter cætera hæc habet,

Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile.

Porro *Oppianus* urſo tribuit

Κάρκαρον, ἐλόμενον, τανάον ςόμα,

aſperum, exitioſum, patulum os, ex quo *David* ovem abreptam tanquam ex barathro eruebat. Et in *Davidem* inſurgebat urſus, nempe in poſteriores pedes, ut eum priorum amplexu ſuffocaret & contereret, juxta illud *Statii* nuper citatum,

Prælia villoſis ineunt complexibus urſi.

At illum, maxilla aut mento arreptum, ut à morſu cohiberet, *David* paſtorali pedo impetebat, & confodiebat. Atque id quidem periculoſum eſt urſis roſtrum attentare, & corripere. Et *Martialis* illud notum eſt libri ſexti *Epigrammate* 64.

---- *rabido nec perditus ore*
Fumantem naſum vivi tentaveris urſi.

Sed immenſum fuit *Davidis* robur, ita ut brachiis ſuis arcum chalybeum contriviſſe legatur *Pſalm.* 18. *v.* 35. Nec dubium eſt, quin Deus, qui virum illum, ſibi unicè charum, ad majora ſervabat, in his pugnis ei adfuerit peculiari ratione. Quod his verbis ipſe aſſerit verſu trigeſimo ſeptimo, *Dominus, qui me eruebat de manu leonis, & de manu urſi*, &c. In leone quid ſit *manus* jam (b) docuimus. In urſo res multò planior, cujus pedes anteriores manuum formam imitantur. Hinc *Ariſtoteles* de phoca, *Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Ἔχει τοὺς πόδας ὁμοίους χέρσιν, ὥσπερ καὶ οἱ τῆς ἄρκτου· *Pedes habet manibus ſimiles quales ſunt urſi pedes.* Et *Oppianus*, urſos deſcribens *Cynegeticῶν* libri tertii verſu 144.

(b) Cap. 4. ſuprà. pag. 734. lin. 4. &c.

Χεῖρας χερσὶ βροτῶν ἴκελαι, πόδες ἠδὲ πόδεσσι,

Manus hominum manibus ſimiles, & pedes pedibus. Et ejuſdem libri verſu 174. de urſa, quæ hyeme in ſpelunca latens ab eſu abſtineat,

Καὶ, βόσι@ χατέουσα, πόδας χεῖράς τε λιχμαίνει,

Et, cibo carens, manus, pedeſque lingit. Et libri quarti verſu 413. ubi deſcribuntur urſi venatorum retibus impliciti.

---- μάλα γὰρ τότε θυμαίνουσιν
Ἄρκτοι, καὶ γενύεσσι, καὶ ἀργαλέαις παλάμῃσι·

Tunc enim maximè furunt urſi, & maxillis, & aſperis manibus: Et paulò infrà.

Ἀλλὰ τότε κρατερός τις ἀνὴρ παλάμην ἐπέδησεν
Ἄρκτου δεξιτερὴν, χήρωσε δὲ πᾶσαν ἐρωήν·

Tum autem robuſtus aliquis vir, dextrâ urſi manu devinctâ, ſedat omnem ejus impetum. *Ovidius* quoque de *Calliſto* jam urſa,

Qualeſcunque manus ad cœlum & ſidera tendit.

Neque eſt, quod quis putet hanc κατάχρησιν *Poëtis* fuiſſe peculiarem. Idem enim ſequutus *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſexto; *Invalidiſſimum*, inquit, *urſo caput, quod leoni fortiſſimum. Ideo, urgente vi, præcipitaturi ſe ex aliqua rupe, manibus eo operto jaciuntur.* Et *Ælianus* libri ſexti capite tertio, *Per totos quadraginta dies ſine cibo & alimento manet. Et ſufficit illi interim* τὴν αὐτῆς δεξιὰν περιλιχμᾶσθαι, *dextram manum circumlingere.* Ut ſuprà *Oppianus*,

- - χεῖράς τε λιχμαίνει.

Et *Plutarchus*, *De cauſis naturalibus* Quæſtione 22. Διά τι τὴν ἄρκτον φασὶ τὴν χεῖρα γλυκυτάτην ἔχειν, σάρκα δὲ φαγεῖν ἡδίστην; *cur urſi manum dulciſſimam, & carnem illius eſui gratiſſimam eſſe perhibent?* Et paulò poſt, Ποσὶ τοῖς ἐμπροσθίοις βαδίζουσα χρῆται, καὶ τρέχουσα, καὶ ὡς χερσὶν ἀντιλαμβανομένη. *Pedibus anterioribus in inceſſu, & curſu utitur, & iiſdem tanquam manibus apprehendit.* Et Quæſtione 28. Μᾶλλον ἰσχύουσα ταῖς χερσὶ, ῥήγνυσι, καὶ διασπᾷ τὸν βρόχον. *Cùm manibus maximè valeat, iis laqueum diſcerpit, & diſrumpit.* Item, καὶ ταῖς χερσὶν ἅμα χρῆται, καὶ τῷ ςόματι· *Et manibus, & ore ſimul utitur.* Neque aliter loquuntur *Arabes.* Ut *Alkazuinius* in deſcriptione pugnæ urſi cum tauro,

فاذا انطحه البقر استلقى
ويأخذ بيديه قرنيه ويعضه عضا
شديدا *Et cum à tauro cornu petitur, ſupinum ſe ſternit, & manibus cornua ejus arripiens mordet eum morſu valido.* Et *Aſſariph* apud *Abenbitarem*,

دب هو حيوان معروف شبيه
الخنزير في فرطمه وخلقته الا ان
يديه ورجليه كيدي الانسان
ورجليه *Urſus eſt animal notum, roſtro & formâ porco ſimile, niſi quod manus habet, & pedes inſtar manuum, & pedum hominis. Et Damir*, واذا
جاع يمص يديه ورجليه ويدفع
بذلك عنه الجوع *Et cum eſurit, exſugit manus ſuas, & pedes ſuos, & hac arte famem à ſe repellit.* Item والانثي اذا انهزمت دفعت
جراها

جراها بين يديها *Et fœmina, cum fugit, manibus catulum ſuum propellit.*

Plutarchus in libro *De amore erga liberos* urſum dicit eſſe ἀγριώτατον, καὶ σκυθρωπότατον θηρίον, *animal maximè ferum & tetricum.* Unde eſt, quod urſos *Poëta triſtes* vocitant. Et in *Statio* libro ſecundo *Achilleidos* legitur *Achilles*

- - - - - triſtes turbare cubilibus urſos.

Et iiſdem tribuit *Oppianus Cynegeticῶn* libro tertio,

Μορφὴν οὐκ ἀγανὴν παναμειδήτοισι προσώποις,

id eſt, ad verbum, *Formam minimè blandam faciebus à riſu prorſus alienis.* Quo reſpiciens *Sirachides Eccleſ.* 25. (al. 24. 23.) Πονηρία, inquit, γυναικὸς ἀλλοιοῖ τὴν ὅρασιν αὐτῆς, καὶ σκοτοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκος, *Nequitia mulieris immutat aſpectum ejus, & obtenebrat vultum ejus ut urſus.* Nam ut hilaritas vultui videtur lucem addere, contrà ira & moroſitas illum obſcurat & obnubilat, ut jam (c) in capite *De leone* docuimus. Vulgatus, *Obcæcabit vultum ſuum tanquam urſus.* Quod ad urſos referunt, de quibus *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſexto, *Oculi eorum hebetantur crebro, qua maximè cauſa favos expetunt, ut convulneratum ab apibus os levet ſanguine gravedinem illam,* qua ſcilicet oculi hebetantur. *Solinus* id ipſum imputat lucis deſuetudini, cum in ſpelunca diu latuerunt. *Enixæ,* inquit, *urſæ quaternis latent menſibus. Mox egreſſa in diem liberum tantam patiuntur inſolentiam lucis, ut putes obſitas cæcitate.* Quo pertinere puto, quod *urſus* vocatur *Græcè* κνωπεύς, κνυπεύς, & κνύπης· nam κνὼψ eſt *cæcus. Heſychius,* Κνωπεύς, ἄρκτος, ἔνιοι κνυπεύς. Idem, Κνύπης, ἄρκτος, Μακεδόνες. *Suidas,* Κνώψ, τυφλός. Tamen prior interpretatio videtur præferenda; quia in *Græco* textu *Sirachidis* non legitur τυφλοῖ, *obcæcat;* ſed σκοτοῖ, *obtenebrat, obſcurat. Syrus* reddit ܢܟܡܪ & *Arabs* يسود *denigrat.* Sed iidem, pro ὡς ἄρκος, vel ὡς ἄρκος, *ut urſus,* legerunt ὡς σάκκος, *ut ſaccus,* vel ὡς σάκκον, *ut ſaccum,* quomodo habent multæ editiones. Et *Vulgata* verſio ex utraque lectione ſic conflata eſt, *obcæcabit vultum ſuum tanquam urſus & tanquam ſaccum oſtendit.* Quaſi mulier nequam vultum obtenebrare & denigrare dicatur inſtar ſacci cilicini, qualis ſolet in luctu geri. Unde *Apocal.* 6. v. 12. Καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος τρίχινος, *Et Sol niger factus eſt, ut ſaccus cilicinus.* Atque id quidem ferri poteſt. Videtur tamen convenire magis, ut moroſi vultûs nubila conferantur cum urſorum παναμειδήτοισι προσώποις. Itaque in optimis editionibus, quales *Complutenſis, Antverpienſis, Camerarii, Stephani, Pariſienſis* nupera, legitur, ὡς ἄρκος, vel ὡς ἄρκος, unde factum ὡς σάκκος, adſcito *Sigma* ex præcedenti vocula ὡς.

Ut Leones, pardos, pantheras, ita etiam urſos, βρυχᾶσθαι *rugire* dicit *Pollux.* Proinde σμερδαλέη βρυχὴ *terribilis rugitus* urſo tribuitur ab *Oppiano.* Quod ſequutus *Hieronymus* ita habet *Eſ.* 59. *v.* 11. *Rugiemus quaſi urſi omnes.* Alii recentiores, *fremuimus, clamavimus, vociferati ſumus. Latinum* eſſet *ſævìimus. Sævire* enim urſorum proprium. *Virgilius* libro ſeptimo *Æneidos,*

- - - - atque in præſepibus urſi
Sævire, & formæ magnorum ululare luporum.

Spartianus in *Antonino Geta, Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, urſi ſæviunt.* Aliis *uncare* id ipſum eſt; quia in auctore Poëmatii de *Philomela* legerunt,

Dum lynces orcando fremunt, urſus ferus uncat.

Sed ea vox, ut plures aliæ in eodem Poëmatio, mihi eſt valde ſuſpecta, quia ὀγκᾶσθαι *uncare* aſinorum eſt. Proinde ſequitur non multò pòſt,

Quiritat verres, tardus rudit, uncat aſellus.

Sævire de urſo *Hebraicum* eſt המה. Ita enim *Eſaias,* ubi ſuprà, נהמה כדובים כלנו *Sævìimus ut urſi nos omnes.* Sed vox non eſt urſo propria. Nam & de canis ululatu dicitur *Pſ.* 59. *v.* 7. 15. יהמו ככלב Et de gemitu columbarum, *Ezech.* 7. *v.* 16. כיוני הגאות כלם הומות. Et de tumultu viſcerum *Jerem.* 31. *v.* 20. Et de maris fremitu pluſculis locis. Ita ut videatur eſſe vox ad omnem ſtrepitum generalis. Hic habent *Græci* Intrepretes, Στενάξουσιν ὡς ἄρκος, *Gement ut urſus.* Non malè, ſi perſonam non mutâſſent. Videtur enim urſorum vox habere aliquid gemebundum. Unde *Horatius* ſuprà jam citatus,

Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile.

Et *Ovidius* de *Calliſto* in urſam mutata,

Aſſiduoque ſuos gemitu teſtata dolores.

Et *Faſtorum* libro ſecundo de eadem,

Et gemuit, gemitus verba parentis erant.

Itaque *Sævimus ut urſi nos omnes,* id eſt, gemitu noſtro ſævientes urſos referimus. Proinde ſequitur, *Et ut columbæ gemendo gemimus.*

Eſt & alter Scripturæ locus, quem ad urſi βρύχημα multi referunt, nempe *Proverb.* 28. *v.* 15. ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל qui ſic reddendus ex mente *Selomonis, Leo rugiens, & urſus* βρυχώμενος, *ſæviens eſt dominator improbus in populum tenuem.* Sed ibi דוב שוקק aliud eſſe infrà dicetur. Hîc igitur ſolum addimus rem *à Lexicographis* nondum obſervatam, quod quidem ſciam, nempe id ipſum ſignificari Verbo חטף, quod alioqui *rapere* eſt. Ita uſurpatur in ſecundo *Thargum Eſther* capitis primi verſu ſecundo, תורין געיין ארייתא נהמין דובין חטפין אימרין פעיין נמרין בעיין, id eſt, *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi ſæviebant, agni balabant, pardi rictabant.*

Ut *bos Græcè* βοῦς à boatu, ſive mugitu dictus eſt: ita *urſum* à voce ſua *Lucani* appellarunt, fortaſſe etiam *Romani.* Id ſibi volunt hæc *Varronis,* quæ immerito *Geſnerus* ut mendoſa rejicit: *Urſi* Lucana *origo, vel, unde illi, noſtri ab ipſius voce.* Quod mihi fit veriſimilius quam *urſum* dici quaſi *orſum,* aut *ab urgendo.* Nec magis arridet recentium *Græcorum* conjectura, ἄρκον dici ἀπὸ τὸ ἀρκεῖν, vel, quod idem eſt, ἐπαρκεῖν, quia eſt ἐπαρκῶν ἑαυτῷ ζῶον, *animal ſibimet ſufficiens,* cum hyeme diu vivat ἐκτὸς ἐπεισάκτε τροφῆς, *abſque externo alimento.* Quin ἄρκος dici videtur quaſi ἀργός, id eſt, *piger.* Pigerrimum enim eſſe animal docet φωλείας tempus, quo urſa per plures menſes præ nimia pinguedine βαρεῖα, καὶ ναρκώδης, καὶ δυσκίνητος οὖσα, manet in antro prorſus immota, donec emaciata priſtinas vires recuperet. Rem referunt *Ariſtoteles, Theophraſtus, Plinius, Solinus, Plutarchus, Ælianus, Tzetzes* in *Heſiodum,* atque alii magno numero. Unde eſt, quod qui in *Hexaëmeron* ſcripſerunt, *Baſilius* Homilia nona, & *Euſtathius* paginâ 35. urſæ deſcriptionem ſic ordiuntur: Νωθρὰ ἡ φύσις τῆ ἄρκε, *Pigra eſt urſæ natura.* Ut meritò dicatur ἄργος, vel ἄρκος, κ & γ permutatis: quæ literæ ſunt prope ejuſdem ſoni & tam facile permutabiles, ut in *Alphabetho* C *Latinum* occupaverit locum Γ γάμμα. Unde *Auſonius,*

- - - - Gammæ vice functa prius C.

Periculum ab urſo non multò minus quàm à leone imminere his verbis inſinuat *Amos* capitis quinti verſu decimo nono, *Quomodo ſi quis fugiat leonem, & occurrat ei urſus.* Quæ videtur eſſe Proverbialis locutio, vel ex aliquo eventu ſingulari nata, vel ex eo quod ſæpe accidit; quale eſt vulgatum illud.

Incidit in Scyllam *cupiens vitare* Charybdim.

Et verò huc referri poſſunt *Arabum* hiſtoriolæ, aut fabellæ verius, quas hîc proferre non pigebit. *Alkazuinius* in libro *Mirabilium* اسد قصد انسانا فهرب والتجا الى شاجرة فاذا على بعض اغصانها دب يقطف ثمرها فاجا الاسد

(c) Cap. 11. ſuprà pag. 728. lin. 5. &c.

الاسد وافترس فاخذها ينظر نزول
الانسان لياكله فنظر الى الدب
فاذا هو يشير باصبعه الى فيه
يعني اسكت ليلا يعرف الاسد
اني ههنا فبقي متاحير بين الاسد
والدب وكان معه سكين صغير
فاخرجه وقطع به بعض الغصن
الذي عليه الدب حتى لم يبق
منه الا اليسير فانكسر الغصن
بسبب ثقل الدب عليه وسقط الدب
الى الارض فوثب الاسد عليه وتصارعا
زمانا ثم الاسد غلبه وافترسه ورجع
عن الانسان فنزل الانسان من
الشاجر وذهب سالما *Leo contendit ad quendam hominem. Is, fugâ ſibi conſulens, confugit ad arborem, cujus ramis urſus inſidens fructus ejus decerpebat. Quò ſe conferens leo ſub arbore decubuit, certus expectare hominis deſcenſum, ut eum devoraret. Homo interim, viſo urſo, digito ad os admoto, ipſi innuit, quaſi dixiſſet, Tace, ne leo me hic eſſe ſciat.. Et inter leonem & urſum remanſit valde attonitus. Donec educto gladiolo, quem ſecum habebat, ramum, cui innitebatur urſus, ita ſecuit, ut nonniſi parum ſupereſſet. Atque, urſi pondere confracto ramo, is in terram decidit. Et cùm in illum inſilîiſſet leo, àliquamdiu colluctati ſunt, donec leo victor urſum diſcerpſit, & dimiſit hominem, qui ex arbore deſcendens abîit incolumis.* En ejuſdem farinæ fabellam alteram ex libro, cui titulus, الاذكيا *Solertes*, cujus auctor *Ibnolgiauzi!*

هرب رجل من الاسد فوقع
في بير ووقع الاسد خلفه فاذا في
البير دب فقال له الاسد منذ كم
انت ههنا قال منذ ايام وقد قتلني
الجوع فقال له الاسد انا وانت ناكل
هذا الانسان وقد شبعنا فقال له
الدب فان عاودنا الجوع فما نصنع وانما
الراي ان نحلف له انا وانت لا نوذيه
ويتحيل في خلاصنا وخلاصه فانه
على الحيلة اقدر منا فحلفا له فتشبث
حتى وجد ثقبا فوصل اليه ثم الى
الفضا فتخلص وخلصهما *Vir quidam, à leone fugiens, in puteum incidit, in quem etiam poſt eum decidit leo. In eodem puteo erat etiam urſus, cui dixit leo, Quamdiu hic fuiſti? Reſpondit urſus, Per aliquot dies, itaque fames me enecat. Regeſſit leo, Ego & tu comedamus hunc hominem, ut ſatiemur. Reſpondit urſus, At, cùm fames iterum urgebit, quid faciemus? Itaque in ea ſententia ſum, ut illi uterque juremus nos eum intactum relicturos, ut cogitet de liberatione noſtra, & ſua: is enim ingenio nobis præpollet. Quod cùm illi juràſſent, non deſtitit is, donec foramen reperiſſet, per quod in locum ſpatioſum devenit, atque ita liberatus etiam eôs liberavit.* Has fabellas ideo protulimus in re ſeria, cum quia habent ſuos lepores, tum quia docent etiam apud *Arabes* id haberi tralatitium, ut quis leonem fugiens in urſum incidat. *Rabbi Eliezer* capite trigeſimo ſeptimo id refert ad *Jacobum*, qui, poſtquam *Labanem* effugiſſet, incidit in *Eſavum*. *Hic leo*, inquit, *fuit* Laban, *qui* Jacobum *inſequutus eſt, ut eriperet animam ejus. Urſus autem fuit* Eſau, *qui ſtetit in via inſtar urſi, ut interimeret omnem adventantem, matrem cum filiis. Leo habet verecundam faciem, urſus verò non*, &c. *Hieronymus* in hunc locum de *Chaldæis* & *Medis* ita exponit, *Fugientibus à facie* Nabuchodonozor *leonis occurret* Aſſuerus *urſus, ſub quo* Eſther *narratur hiſtoria. Sive, deſtructo* Aſſyriorum *&* Chaldæorum *imperio*, Medi Perſæque *conſurgent*. Sed *Kimchius* ſimplicius, תצאו מצרה אל צרה *Ab una anguſtia in aliam devenietis.* Et *Aben Ezra*, אם ימלט מרעה אחת לא ימלט מרעה אחרת כאשר ינוס כי הוה על הוה תבוא *Si malum unum evadat, non evadet aliud, cùm fugerit; quia calamitas calamitati ſuperincidet.* Tale illud *Apoc.* 9. *v.* 12. Ἡ Οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχονται ἔτι δύο Οὐαὶ μετὰ ταῦτα. Et *Apoc.* 11. *v.* 14. Ἡ Οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἡ Οὐαὶ ἡ τρίτη ἔρχεται ταχύ. Et *Eſ.* 24. *v.* 18. *Et erit, ut fugiens ab audito pavore incidat in foveam, & qui aſcendet è medio foveæ capiatur laqueo.* Vide & *Jerem.* 48. *v.* 44.

In urſo duo timentur, verſutia, & ferocitas. Verſutiam illi tribuo, quia inſidioſum, & fraudulentum eſt animal, quodque, in ſpeciem cicuratum, & manſuefactum, ad ingenium ſuum ſubinde redit, & incautos homines aggreditur, adeoque necat. Hinc *Jeremias* Thren. 3. v. 10. דוב אורב הוא לי *Urſus inſidians eſt mihi.* Et *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite quarto, *Urſa inſidians licet, ut Scriptura ait, eſt enim plena fraudis fera.* Et *Baſilius*, ubi ſuprà, Νωθρὰ ἡ φύσις τῆς ἄρκτου, ἰδιότροπον, καὶ τὸ ἦθος ὕπουλον βαθὺ ἐνδεδυκός. Quæ non malè ſic reddit *Jo. Argyropylus*, *Pigerrima eſt urſæ natura, ſolitaria, ingenii latentis, ac doloſi, profundeque tecti.* *Plinius* quoque libri octavi capite trigeſimo ſexto, *Nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior.* Hinc *Oppianus* urſos appellat

------ γένος αἰολόβουλον,

genus verſutum, & iis tribuit

------ δολερὸν κέαρ αἰόλον ἦτορ,

cor ſubdolum, verſutum pectus. *Adamantius* quoque in *Phyſiognomonicis* δολίαν *doloſam* deſcribit. Quo pertinet *Arabicum* قارة *kara* (unum è variis nominibus, quibus *urſam* indigitant *Arabes*.) Fit

enim

enim à Verbo وار quod ſignificat *ex occulto captare*, & *invadere prædam*. Vide Cl. *Golii Lexicon* pag. 1979. *Martialis* etiam libri ſexti *Epigrammate* 64. docet non fidendum eſſe urſo.

Sit placidus licet, & lambat digitosque manusque.

Et Geſnerus, *Capti aliquando manſueſcunt*, &c. *ſed facilè concitantur, & commoti ſæviunt, ac perimunt homines.* Et paulò pòſt, *Inſidioſam certè & malignam hujus beſtiæ naturam ipſe expertus ſum aliquando. Bernæ* ſcilicet, ubi urſus, manu per caveæ clathros injectâ, *Geſneri* manum penè corripuit. Quomodo alias ibidem viri juxta clathros ſtantis brachium à thorace per vim extraxerat.

Ferocia quoque urſi maxima eſt, ſed in orbitate inprimis, & in fame. *Hieronymus* in *Oſeam* lib. 3. cap. 13. *Ajunt, qui de beſtiarum ſcripſère naturis, inter omnes feras nihil eſſe urſâ ſævius, cùm perdiderit catulos, vel indiguerit cibo.* Conſtat utrumque ex Scriptura. Et prius quidem illud, urſam catulis orbatam eſſe ferociſſimam, in tribus legitur locis. Primus eſt 2 *Sam.* 17. *v.* 8. ubi *Chuſai Abſalomo* dixit, *Nôſti patrem tuum, & viros ejus, quod fortes ſunt, & amari animo* (id eſt, *exacerbati*) כדוב שכול בשדה *ut urſa orbata in agro.* Græci ὥσπερ ἄρκτος ἠτεκνωμένη ἐν τῷ πεδίῳ, & Vulgata, *veluti ſi urſa raptis catulis in deſerto ſæviat.* Ad quæ verba *Kimchius*, כדוב שכול שהוא מר נפש כשהרגו לו גורותיו והוא נלחם עם אדם אשר ימצא בחזקה ובמרירות לב *Ut urſa orbata, quæ amaro eſt animo, cùm ipſi occiderunt catulos ſuos, & quemcunque hominem invenerit, oppugnat cum robore, & animi amaritudine.* Secundus *Prov.* 17. *v.* 12. *Occurrere urſæ orbatæ virum, & non ſtulto in ſtultitia ſua. Occurrere virum*, id eſt, *Occurrat vir*: ut *Prov.* 12. *v.* 7. *Subvertere* (Deum) *impios, & non ſint*, id eſt, *Subvertat Deus.* Et *Prov.* 15. *v.* 22. *Diſſolvere* (Deum) *cogitationes abſque conſilio*, id eſt, *Diſſolvat Deus.* Senſus igitur eſt, urſa orbata nihil videri atrocius, tamen viro ſatius eſſe, ut urſæ orbatæ occurrat, quàm ſtulto in ſtultitia ſua. Rectè *Theodotion*, Συναντῆσαι ἄρκτῳ ἠτεκνωμένῃ ἄνδρα· & Vulgatus, *Expedit magis urſæ occurrere raptis fœtibus.* Reliqui Interpretes, *Græci, Chaldæus, Syrus*, & *Arabs* abeunt in diverſiſſima. Tertius locus eſt *Oſ.* 13. *v.* 8. *Occurram eis ut urſa orbata, & dilacerabo præcordia eorum.* Ubi *Hieronymus*, *Occurram eis quaſi urſa raptis catulis.* Quæ vera eſt interpretatio. Falluntur enim *R. Levi* in *Samuelem*, & *R. Selomo* in *Proverbia*, & *Oſeam*; quibus דוב שכול non eſt *urſa orbata*, ſed *urſa orbans*, ſeu *orbos faciens*; cùm & forma Nominis huic interpretationi repugnet, & Scripturæ perpetuus uſus. Sic de ovibus dicitur *Cant.* 4. *v.* 2. & 6. *v.* 5. *Quæ ſunt omnes gemellipara* ושכולה אין בהם *& orba non eſt in iis.* Et *Jerem.* 18. *v.* 21. ותהינה נשיהם שכולות ואלמנות *Et ſint uxores eorum orbatæ & viduæ.* Neque enim poteſt aliter reddi. Itaque pari ratione דוב שכול eſt *urſa orba.* Et ſenſus quoque eſt multò aptior, quia ſi dicas *urſam orbantem*, vel *orbos facientem*, hoc Epithetum non erit διακριτικόν· quia omni urſo convenit, ut orbos faciat, cum occaſio ſe offert. Sed paucis id contingit, ut orbentur raptis catulis. Neque verò dubium eſt, quin tum ſint ferociores, quomodo & aliæ feræ. Quod de tigri *Poëtæ* paſſim ingeminant. *Seneca* in *Medea*,

Ut tigris orba gnatis
Curſu furente luſtrat.
Gangeticum *nemus*, &c.

Martialis libri tertii *Epigrammate* 44.

Non tigris catulis citata raptis,
Non dipſas medio peruſta Sole,
Non ſic ſcorpius improbus timetur.

Statius Epicedio in *Glauciam Melioris* libro ſecundo *Sylvarum*,

- - - *citius me tigris abactis*
Fœtibus, orbatique velint audire leones.

Et libro quarto *Thebaidos*;

- - - *raptis velut aſpera natis*
Prædatoris equi ſequitur veſtigia tigris.

Et libro decimo,

- - - *ſic aſpera tigris*
Fœtibus abreptis Scythico *deſerta ſub antro.*

Claudianus libro tertio *De raptu*,

Arduus Hyrcana *quatitur ſic matre* Niphates;
Cujus Achemænio *Regi ludibria natos*
Avexit tremebundus eques: furit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Diſpergit maculis.

Quin contendit *Kimchius* cauſam eſſe peculiarem, cur urſa catulos diligat ardentiùs, & aliis feris ſit ferocior iis amiſſis: quam ita effert in *Oſ.* 13. *v.* 8. ובזכרו. דוב שכול ולא אמר אריה או נמר שכול אומרים כי הדוב כשתלד תלד כמו חתיכת בשר כי הולד מכוסה כולו בהולדו בשליא עבה מאד והדוב מלחכת השליא וחותכת מעט מעט כדי שלא תזיק לולד והיא יגיעה בזה מאד עד שתעביר כל הבשר ויצא הולד ולפי שטרחה הרבה בו היא מרת נפש יותר כשהרגו אותו *Prophetam ajunt ideo urſæ potiùs quàm leænæ, aut pantheræ orbatæ meminiſſe; quia quod urſa partu emittit, eſt tanquam fruſtum carnis; cùm fœtus in denſa valde ſecundina totus lateat. Et ſecundinam illam urſa delingit, & paulatim abſcindit, ne fœtui noceat. In quo cùm plurimùm fatigetur, donec totam illam carnem eximat, atque ex ea fœtus prodeat; propter laborem in eo inſumptum, dolet acerbiùs, cùm catuli illi occiduntur.* Quod accedit vero propius, quam quod fabulantur plerique Veteres: in his (d) *Ariſtoteles*, (e) *Horus*, *Virgilius* apud (f) *Gellium*, (g) *Ovidius*, (h) *Petronius*, (i) *Plinius*, (k) *Plutarchus*, (l) *Pollux*, (m) *Ælianus*, (n) *Solinus*, (o) *Oppianus*, (p) *Galenus*, (q) *Clemens*, (r) *Ambroſius*, (s) *Iſidorus*, (t) *Phile*, (u) *Damir*, urſas parere maſſam informem, quæ lambendo paulatim formetur, & figuretur. Quam ſententiam viri doctiſſimi (x) *Scaliger*, (y) *Camerarius*, (z) *Andreas Laurentius* (a) *Matthiolus* (b) *Dalechampius*, (c) *Voſſius* partim indè ortum habuiſſe volunt, quod craſſæ admodum ſint urſarum ſecundinæ; partim inde, quod fœtus ſuos accuratè lambant. Id verò eſt, quod ſcribit *Kimchius*. Non tamen inde ſequitur, urſam erga catulos ſuos teneriùs affici, cùm reliquis quoque feris id ſit inſitum, ut fœtus ſuos lambant, & ſummo ſtudio delingant. Sed quatuor hic obſervanda. 1. Urſum eſſe animal longè ferociſſimum, quod nemo neſcit. 2. Fœminam in hoc genere ferociorem, & fortiorem eſſe mare. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 1. de panthera, & urſa; Τούτων δ' ἡ θήλεια δοκεῖ εἶναι ἀνδρειοτέρα· *Plinius* lib. 11. cap. 49. *Mares in omni genere fortiores, præterquàm in pantheris & urſis.* Hinc *Plutarchus* ubi ſuprà, Ἡ δὲ ἄρκτος ἀγριώτατον, καὶ σκυθρωπότατον θηρίον, *Urſa autem animal eſt maximè ferum & tetricum.* Urſa, inquam, non urſus. *Philoſtratus* itidem *Apollonii* ſui lib. 2. cap. 7. Τάς τε ἄρκτους ἐνθυμοῦμαι μᾶλλον ὡς ἀγριώταται θηρίων οὖσαι, *Urſas inprimis animadverto, quæ cum ſint ferarum ferociſſimæ*, &c. 3. Urſæ cum habet catulos plus ineſſe feritatis. Ita aſſerit *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 18. Χαλεπαὶ δὲ καὶ αἱ θήλειαι, ἄρκτος ἀπὸ τῶν σκύμνων, ὥσπερ καὶ αἱ κύνες ἀπὸ τῶν σκυλακίων. *Urſæ à catulis ſuis fiunt aſperiores, ut & canes.* Hinc *Ovidius Metamorphoſeωn* libro decimo tertio Fabulâ octavâ.

- - - *fœta truculentior urſâ.*

4. Unde urſam colligere eſt, raptis catulis aut occiſis maximè ferocire, atque immanem in modum. Quod teſtantur Sacri Scriptores. Et è *Patrum* choro inprimis *Cyrillus* in *Eſaiam*, cujus verba ſunt: (d) Φασὶ γὰρ τὰς

(d) *Hiſt.* lib. 6. c. 30.
(e) *Hierogl.* lib. 2. cap. 79.
(f) Lib. 17. cap. 10.
(g) *Metam.* lib. 15. *Fab.* 33.
(h) *In Satyrico.*
(i) Lib. 8. cap. 36. & lib. 16. cap. 53.
(k) Περὶ φιλοστοργίας.
(l) Lib. 5. cap. 12. Sect. 2.
(m) *Hiſt.* lib. 2. cap. 19.
(n) Cap. 29.
(o) Lib. 3. *Cyneg.*
(p) *Ad Piſonem.*
(q) *Stromat.* lib. 6.
(r) *Hexaëm.* lib. 6.
(s) *Orig.* lib. 12. cap. 2.
(t) *Hiſt.* 42.
(u) *De animalibus in urſo.*
(x) *Exercit.* 6. 15. & 182. 2.
(y) *Cent.* 2. *Emblem.* 21.
(z) *Anatom.* lib. 8. cap. 4.
(a) *In Dioſcor.* l. 2. cap. 37.
(b) *In Plin.* lib. 8. cap. 56.
(c) *De Idolat.* lib. 3. cap. 54.
(d) Lib. 5. p. 834. A.

τὰς ἄρκτους, εἰ ἀτεκνωθεῖεν ἀπὸ τῶν διηρπασμένων αὐτῆς τῶν σκυμνίων, δεινῶς ὀλοφύρεσθαι, καὶ πίμπλασθαι μὲν ἀκράτου μανίας, ὄρη δὲ καὶ νάπας περινοστεῖν, καὶ τοῖς ἀπαντῶσιν ἀχέτως ἐπιπηδᾶν· *Urſas enim ajunt, ſi catulis orbatæ ſint à quopiam ſibi ereptis, graviter lugere, & impotenti rabie ferri, monteſque, & ſaltus circumire, nec poſſe continere ſe, quin in obvios inſiliant.*

Aliud eſt, quod inſitam in urſis ferociam proritat, atque accendit, nimirum quæ in homine etiam eſt *male-ſuada fames.* Ideò *Solomon* Proverb. 28. v. 15. *Leo rugiens, & urſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem. Urſus eſuriens* Hebraicè eſt דוב שוקק quod plerique multo aliter reddunt. *Chaldæus* interpres דובא מצריח *urſus clamans:* & *Syrus* ܕܒܐ ܝܗܒ ܩܠܐ, *urſus vocem edidit.* Et *R. Selomo*, נהימה לארי ושקיקה לדוב שניהם לשון צעקה quibus innuit urſi vocem *Hebraicè* שקיקה dici, ut leonis נהימה. Utut enim vox שוקק eâ notione nuſquam occurrat, tamen putarunt illi Interpretes neceſſario ſic vertendam, ut hæc inter ſe cohærerent, Λέων ὠρυόμενος, καὶ ἄρκτος βρυχώμενος, *Leo rugiens, & urſus ſæviens.* Neque enim viſa ſunt inter ſe poſſe aliter cohærere, quàm ſi utrumque ad vocem referatur, atque ut ארי נוהם haud dubiè eſt *leo rugiens*, ita דוב שוקק credatur eſſe *urſus ſæviens. Aben Ezra* aliud ſentit, nempe urſum dici שוקק à voce שוק, id eſt, *à crure*, quaſi דורס, id eſt, *conculcans*, & *dilacerans.* Aliis ab eodem שוק ſeu *crure*, דוב שוקק eſt *urſus gradiens*, ſive *diſcurrens*, ut *Eſa.* 33. *v.* 4. שוקק בו *gradiens in eo.* Id ſequuntur *Kimchius*, *R. Levi*, *Mardochæus*, & plerique recentiorum. Sed harum interpretationum nulla mihi ſatis probatur. Non *prima*; quia שקק pro βρυχᾶσθαι nuſquam reperitur, nec novæ notiones verbis affingendæ ſunt, niſi nos eo adigat ferro trabali vincta neceſſitas, qualem hic nullam video. Quæ eadem ratio valet in *Aben Ezra*, cùm idem verbum in *calcandi* aut *lacerandi* ſignificatione nemo unquam uſurpaverit. Nec video quorſum cum leone rugiente jungatur *urſus gradiens*, aut *diſcurrens.* Malo igitur *Hieronymo* accedere, cui דוב שוקק eſt *urſus eſuriens.* Ità *Pſalm.* 107. *v.* 9. כי השביע נפש שוקקה *Quia ſaturavit animam eſurientem*, aut *famelicam.* Eſ. 29. v. 8. ונפשו שוקקה *Et anima ejus eſuriens*, de eo, qui vacuus expergiſcitur, poſtquam per ſomnium edit, & bibit. Radix שוק eſt *appetere*; unde תשוקה *appetitus.* Et *Gallis* quoque *appetitus* eſt fames. Porrò cum urſo famelico rectè jungitur leo rugiens; quia prædæ appetitu leo rugire ſolet. Hinc *Pſalm.* 104. *v.* 21. *Leunculi rugientes ad prædam.* Et *Eſ.* 31. *v.* 4. *Ut rugit leo, & leunculus ad prædam ſuam.* Et *Ezech.* 22. *v.* 25. *Ut leo, qui rugiens rapit prædam.* Et *Amos* 3. *v.* 4. *An rugiet leo, cum præda non eſt ei?* Proinde verſu octavo additur, *Leo rugiit, quis non timebit*, quia ſtatim à rugitu ruit in prædam. Quod idem ab urſo eſuriente cùm timeatur, cum utroque meritò confertur princeps rapax, qui ſubditorum bonis inhiat, & illa diripit, & deprædatur.

Urſus in fame non ſolùm greges, quod & diximus, ſed & armenta audet aggredi, adeoque ipſos tauros. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 9. Ταύρῳ δὲ λιμώττουσα ὅταν ἐντύχῃ, κατὰ μὲν τὸ καρτερὸν καὶ ἐξ εὐθείας οὐ μάχεται, προσπαλαίει δὲ, καὶ τοῦ τένοντος λαβομένη κλίνει, καὶ ἅμα ἐσθίει. Ὁ δὲ πιέζεται, καὶ μέμυκε καὶ τελευτῶν ἀπεῖπε, καὶ κεῖται, καὶ ἐκείνη ἐμπίπλαται. *Cum autem taurum invadit urſa eſuriens, non plenis viribus, nec rectâ* (id eſt, aperto *Marte*) *pugnat, ſed colluctatur, & cervice correptum deprimit, ac ſimul comedit. Ille autem premitur, & mugit, & moribundus fatiſcit, & ſuccumbit, & illa ſatiatur.* De hac eadem urſæ cum tauro lucta paulo aliter *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Καὶ τοῖς ἀγρίοις ὑσὶν, ἐὰν δύνηται λαθεῖν, ἐπιπεσοῦσα, καὶ τοῖς ταύροις, ὁμόσε καὶ χωρήσασα τῷ ταύρῳ κατὰ πρόσωπον, ὑπτία καταπίπτει, καὶ τοῦ ταύρου τύπτειν ἐπιχειροῦντος, τοῖς μὲν βραχίοσι τοῦ ταύρου τὰ κέρατα περιλαμβάνει· τῷ δὲ στόματι ἀκρωμίαν δάκνουσα καταβάλλεται τὸν ταῦρον· *In apros, & tauros clam, ſi poteſt, irruit: ſed & taurum aperte aggreſſa ſupinam ſe ſternit, & cum taurus eam ferire conatur, brachiis quidem tauri cornua amplexa & ſummos humeros ore mordens, illum dejicit.* Et Plinius *Tauros ex ore cornibuſque eorum pedibus omnibus ſuſpendi pondere fatigant.* Et Solinus, *Si quando tauros adoriuntur, ſciunt, quibus potiſſimum partibus immorentur: nec aliud quàm cornua, aut nares petunt; cornua, ut pondere defatigent; nares, ut acrior dolor ſit in loco teneriore.* Proinde, ut magna rerum converſio ſub *Meſſia* futura ſignificetur, prædicitur fore ut, mutuo inter hæc animalia odio deſæviente, bos & urſa paſcantur ſimul, & earum catuli ſimul recubent, *Eſ.* 11. *v.* 7. Quod *Clemens Alexandrinus* transfert ad gentes in eandem Eccleſiam cum *Judæis* conſociandas. Bos enim, inquit, animal Lege mundum *Judæus* eſt: *Gentilis* autem ſignificatur per urſam, quæ eſt animal immundum & agreſte, quodque ſola lingua formatur, quomodo gentes per verbum Dei. Hæc ille pluribus *Stromatωn* lib. 6. pag. 640.

Perſarum Monarchia cur *Dan.* 7. conferatur cum urſo, quæritur non immeritò. Reſpondent *Talmudici* in libro *De Idolatria* cap. 1. Et in *Kidduſin* cap. 4. *Perſas* cum urſo conferri; שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב *quia edunt, & bibunt urſino more, & pingues ſunt ut urſi, & comati ut urſi, & irrequieti ut urſi. Edere urſino more*, id eſt, ingurgitare ſe cibo, ut urſi ſolent. Hinc *Horatius* de *Mævio* lurcone,

----- patinas cœnabat omaſi
Vilis, & agninæ, tribus urſis quod ſatis eſſet.

Et *Iſidorus Peluſiota* lib. 2. Epiſt. 135. Ὅταν γάρ τις σκιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρος, λακτίζῃ δὲ ὡς ὄνος, χρεμετίζῃ δὲ ἐπὶ γυναιξὶν ὡς ἵππος θηλυμανής, καὶ γαστριμαργῇ μὲν ὡς ἄρκτος. *Cum quis ut taurus laſcivit, ut aſinus calcitrat, ut ſalax equus in fœminas hinnit, ut urſus ventri indulget. Leontius Cypri* Epiſcopus in fragmento contra *Hebræos* explicans locum *Eſ.* 11. *v.* 7. *Bovem quidem vocat operarium, urſum verò voracem.* Cui vitio *Perſæ* mancipari cœperunt, cùm priſcos illorum mores *Medicus* & *Lydius* infecit luxus. Proinde *Perſicum* luxum ſuggillant *Pauſanias* in *Herodoti Calliope*, *Horatius* libri primi Odâ 38. *Ælianus* in *Variis* initio libri duodecimi, & alii magno numero. Et cum urſorum villis conferuntur *Perſarum* comæ; quia prolixum illis fuit capillitium. *Perſas* ideò κομήτας, id eſt, *crinitos*, *Delphicum* vocat oraculum *Mileſiis* redditum libro ſexto *Herodoti*,

Σαὶ δ' ἄλοχοι πολλοῖσι πόδας νίψουσι κομήταις,

Tuæ autem uxores multis crinitis pedes lavabunt, id eſt, *multis Perſis.* Addit enim *Herodotus* hæc *Mileſiis* contigiſſe, ὁπότε ἄνδρες μὲν οἱ πλεῦνες ἐκτείνοντο ὑπὸ τῶν Περσέων ἐόντων κομητέων, γυναῖκες δὲ καὶ τέκνα ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ ἐγίνοντο, *cum ex iis plerique viri à* Perſis *qui criniti erant ſunt cæſi, uxores autem, ac liberi mancipiorum loco habiti.* Et in *Æſchyli Epitaphio* apud *Athenæum* libro decimo quarto.

Καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος,

Et coma profunda Medus *id novit.* Quod ſequitur *Perſas* eſſe irrequietos ut urſos, quadrat quidem in *Perſas* propter continua bella: ſed in urſos minus quadrare videbitur; quia eos probavimus pigerrimum eſſe animal. Tamen hic habet *Gloſſa Talmudis* דוב אין לו מנוחה כשהוא קשור הולך ובא תמיד סביבותיו *Urſo nulla eſt quies: cùm enim* ad palum *eſt vinctus, illum aſſidue circumit.* Et alibi הולך ובא כל שעה *quovis tempore it & redit.* Hæc *Talmudici*, quos ex parte ſequuntur *Selomo* & *Saadias* ad *Danielem.* At *Joſeph*, *Jachiæ* filius, urſum obſervat

eſſe

eſſe leone minùs pugnacem, & *Nebucadnetſarem* leonino robore *Babylonicum* imperium ſtabiliviſſe, cùm urſi robur *Dario Medo* ſuffecerit ad *Chaldæos* debellandos. Alii ex *Xenophonte* libro primo *Cyropædiæ* *Perſas* olim habitâſſe probant ἐν ὀρεινῇ οὔσῃ τῇ χώρᾳ, *in regione, quæ montana eſt.* Quomodo urſi, de quibus *Theocritus Idyll. Iota*

- - - ὦ ἀν' ὤρεα φωλάδες ἄρκτοι,

O in montanis luſtris degentes urſi. Et *Cyclops* in *Ovidio* ſe reperiſſe ait

Villoſæ catulos celſis in montibus urſæ.

Addunt cum urſo conferri *Perſas* ratione immanitatis, quæ ſumma fuit. *Ammianus* libro vigeſimo tertio; *Cutes vivis hominibus detrahunt particulatim, vel ſolidas.* Item, *Leges apud eos impendio formidatæ. Inter quas diritate exſuperant latæ contra ingratos & deſertores, & abominandæ aliæ, per quas ob noxam unius tota propinquitas perit.* Hujus diritatis illuſtre exemplum in *Intapherne* habet *Herodotus*, qui cùm ſolus peccâſſet, tamen Rex ad ſupplicium corripi juſſit αὐτόν τε τὸν Ἰνταφέρνεα, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τοὺς οἰκείους πάντας, *cum ipſum* Intaphernem, *tum liberos ejus, & domeſticos omnes. Haman* quoque in *Græca* editione libri *Eſther* capitis octavi verſu duodecimo crucifigi juſſus eſt σὺν τῇ πανοικίᾳ, *cum tota familia.* His junge *Perſas* fuiſſe in omnem libidinem projectos, pellicumque habuiſſe & exoletorum greges, atque inceſto cum matribus & ſororibus concubitu ſe polluiſſe, quæ nemini non ſunt obvia. Hæc porrò naturam urſorum belle exprimunt, de quibus *Oppianus*;

Καὶ πολλὴ Κυθέρεια, καὶ οὐ κατὰ κόσμον ἴσασι.
Ἤματα γὰρ, καὶ νύκτας ἐελδόμεναι φιλότητος,
Αὐταὶ θηλύτεραι μάλ' ἐπ' ἄρσεσιν ὁρμαίνουσι.

Et multa eis eſt Venus, *nec decenter ſe gerens: dies enim ac noctes avidæ coitûs ipſæ fœminæ cupidè in mares irruunt.* Addit eas, cum fœtæ ſunt, *Veneris* uſu carere, ac proinde fœtum ante tempus ex utero violenter exprimere,

Τόσση μαχλοσύνη, πόσος δρόμος εἰς Ἀφροδίτην.

Tanta libido, tantus eſt in Venerem *impetus.* Unde *Arabes* de homine in libidinem maximè prono,

الوط الدب هو *Hic eſt urſo libidinoſior.* Ita habetur in *Damire.* Huc quoque refert non nemo, ſed, ut videtur, ſubtiliùs quam ſolidiùs, ad *Perſarum* Regem aliter accedere non licuiſſe, quàm pronum, & proſtrato corpore, more adorantium. Cujus venerationis originem ab imperii *Perſici* conditore *Cyro* arceſſit *Arrianus* libro quarto his verbis, Λέγεται τὸν πρῶτον προσκυνηθῆναι ἀνθρώπων Κῦρον, καὶ ἐπὶ τῷδε ἐμμεῖναι Πέρσαις τε καὶ Μήδοις τὴν δὲ τὴν ταπεινότητα. Cyrum *ajunt primum omnium mortalium fuiſſe adoratum, atque inde hanc ſubmiſſionem* Perſis & Medis *manſiſſe.* Et illud quoque urſinum eſſe contendit is, quem diximus, cum ante urſos tam venatores, quam viatores ad terram cernuos ſe projiciant, tanquam mortuos, ut evadant illorum impetum. *Ælianus Hiſt.* lib. 5. cap. 49. Αἱ ἄρκτοι τῶν θηρατῶν τοὺς εἰς στόμα πεσόντας, καὶ τὸ πνεῦμα εἰς ἑαυτοὺς ὥσαντας ὀσφρησάμεναι, ὡς νεκροὺς παραλιμπάνουσι· *Urſi venatorum illos, qui in os ſe proſternunt, & ſpiritum continent, odorati, ut mortuos relinquunt.* Quo faciunt hæc *Avieni* de viatore, cui occurrerat urſa,

Ille trahens nullo jacuit veſtigia greſſu,
Exanimem fingens ſponte relictus humi.
Continuo prædam cupiens fera ſæva cucurrit,
Et miſerum curvis unguibus ante levat.
Verùm ubi concreto riguerunt membra timore;
(Nam ſolitus mentis liquerat oſſa calor:)
Tunc olidum credens, quamvis jejuna, cadaver
Deſerit, & luſtris conditur urſa ſuis.

E quatuor imperiis *Daniel* primum, id eſt, *Babylonicum*, cum leone confert; ſecundum, id eſt, *Perſicum*, cum urſo; tertium, id eſt, *Macedonicum*, cum pardo; quartum denique, id eſt, *Romanum*, cum tetra & terribili beſtia, quam non nominat. Sed *Apoc.* 13. 2. eadem hæc beſtia habet aliquid ex his tribus, leonis ſcilicet os, pardi corpus, & urſi pedes. Atque ut per os leonis robur immenſum; per pardi corpus, aut maculas varium regimen; aut diverſæ gentes illi ſubditæ, aut doli & technæ variæ, quibus rem ſuam *Romani* auxerunt: ita per urſi pedes firmior quidem, ſed & tardior *Romani* imperii greſſus atque progreſſus videtur ſignificari. Latum enim in terra pedem urſus figit fortiùs. Sed idem pardo & leone graditur multò lentiùs. Hinc *Plinius* lib. 11. cap. 45. *Homini genua & cubita contraria. Item urſis, & ſimiarum generi, ob id minimè pernicibus.* Ita *Romanæ* Reipublicæ firma fuere incrementa, ſed tarda. Anno urbis conditæ ferè quingenteſimo ex *Italia* primùm exceſſit. *Florus* initio libri ſecundi; *Domita ſubactaque* Italia *populus* Romanus *propè quingenteſimum annum agens.*

Supereſt, ut dicamus de ſtrage puerorum ad *Eliſei* preces à duobus *urſis* edita prope *Bethelem*. Hiſtoriæ verba clara & diſerta ſunt 2 *Reg.* 2. 23. *Et inde* (Eliſeus) *aſcendit* Bethelem. *Cum autem per viam illam aſcenderet, pueri parvi, ex urbe egreſſi, deriſerunt eum, dicentes, Aſcende, calve, aſcende, calve. Quos reſpiciens cum vidiſſet, maledixit eis in nomine Domini: & duæ urſæ, ex ſylva egreſſæ, dilaceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.* Rectè *aſcendit Bethelem.* Eſt enim in alto monte ſita. Brochardus, *A Samaria contra Auſtrum juxta viam, quæ ducit* Sichem, *ſunt duæ leucæ ad* Bethel *in alto monte ſitam.* Tamen in via ex oppido *Galgale* montes occurrunt altiores. Proinde initio capitis inde deſcendunt *Bethelem Elias* & *Eliſeus. Bethele* ſchola erat *Prophetarum*, qui veri Dei cultum pro viribus aſſerebant & propugnabant, 2 *Reg.* 2. 2. Sed & in eadem urbe vitulum erexerat *Jeroboam*, quem pro Deo colebat populi pars longè maxima, 1 *Reg.* 12. 29. *&c.* Cui non dubium quin *Prophetæ* valde fuerint odioſi; quia in idololatras acriùs invehebantur. Et in his *Eliſeus* imprimis, qui perpetuus & indivulſus fuerat *Eliæ* comes; & veritatem non ſolum ſermone, ſed & miraculis confirmabat. Proinde *Bethelem* in Prophetico habitu venientem ſubſannant idololatrarum filii, ut veriſimile eſt, à parentibus inſtigati. *Talmudici* in *Sota* cap. 9. fol. 46. b. frigidas in vocibus alluſiones more ſuo captantes, נערים *pueros* dici ſomniant, שמנוערין מן המצות quia *mandata* Dei *excuſſerant*, & *parvos*, שהיו מקטני אמונה *quia erant* ὀλιγόπιστοι. Quin *pueri parvi* dicuntur διακριτικῶς, ut 1 *Sam.* 20. 35. *Et mane exiit* Jonathan *in agrum*, ונער קטן עמו *& puer parvus cum eo.* Et *Eſ.* 11. 5. *ſimul erunt vitulus & leo*, &c. ונער קטן נוהג בם & *puer parvus deducet eos.* Quia *Hebræa* phraſi נערים *pueri* dicuntur etiam, qui jam adulti ſunt. Ita *Iſaacus* anno ætatis XXVIII. immolandus נער *puer* vocatur *Gen.* 22. 5. 12. Quomodo etiam appellantur *Joſephus* tricenarius *Gen.* 41. 12. & *Roboam* quadragenarius 2 *Paral.* 13. 7. *Rabbi Selomo* Prophetam *calvum* à pueris dici nugatur; quia locum decalvaverat, ſeu denudaverat, iis ademptis, quibus oppidi incolæ hactenùs vitam ſuſtentaverant. Nam ſi Magiſtris credimus, antequam *Hierichuntinas* aquas ſanaſſet *Eliſeus*, aqua urbis ex oppido *Bethel* *Hierichuntem* deferebatur non ſine magno incolarum quæſtu. Quod ridiculum & abſurdum eſt. Neque enim unquam fando auditum eſt aliquem ideo *calvum* appellari; quia oppidum neceſſariis ad vitam præſidiis decalvavit & denudavit. Nec opus fuit, ut *Hierichuntini* aquas è *Bethele* peterent; cum à *Jordane* fluvio, cujus aquæ ſunt ſaluberrimæ, nonniſi LX ſtadiis diſtet *Jericho. Joſephus* libri quinti capite quarto *De bello Judaico*, Ἀπέχει δὲ Ἱεροσολύμων μὲν σταδίους ἑκατὸν πεντήκοντα, τοῦ δὲ Ἰορδάνου ἑξήκοντα. Quin alii propiorem faciunt.

Eugeſippus, De diſtantiis locorum terræ Sanctæ pag. 107. *In quo* (Jordane) *Chriſtus à* Johanne *præcurſore ejus tertio lapide à* Jericho *baptizari voluit. Willebrandus ab Oldenborg* in *Itinerario terræ Sanctæ*; *Diſtat* Hiericho *à* Jordane *duo parva milliaria; nempe Gallicana*: ſequitur enim, *ab Hieruſalem quindecim millia Gallicana.* Brochardus, *A* Jericho *per duas leucas verſus* Jordanem *eſt ſacellum exſtructum in honorem S.* Johannis Baptiſtæ, *ubi putatur Dominus in eo baptizatus.* At *Bethelem* ab *Hierichunte* diſtare duplo longius nullo negotio probaverim, ſi tanti eſſet. *Calvum* igitur *Prophetam* pueri *Bethelenſes* non alia de cauſa vocarunt, quam ut calvitii deformitatem illi exprobrarent. Quam obtrectatorum jocis obnoxiam *Cæſar* (e) ſæpe expertus legitur iniquiſſimè tuliſſe. Ideoque & deficientem capillum revocare à vertice aſſueviſſe, & ex omnibus decretis ſibi à Senatu populoque honoribus, non aliud aut recepiſſe, aut uſurpaſſe libentius, quàm jus laureæ perpetuò geſtandæ. Nempe capillitium eſt inter præcipua capitis ornamenta. Hinc *Ovidius*,

(e) Sueton. in Jul. cap. 45.

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

Petronius in *Satyrico*,

Quod ſummum formæ decus eſt, periere capilli.
Vernantesque comas triſtis abegit hyems.

Pollux lib. 2. cap. 3. Ἄκομος τὴν κεφαλὴν ἄκοσμος. *Apulejus Aſini* libro ſecundo, *Cum ſemper mihi unica cura fuerit caput capillumque ſedulò & publicè priùs intueri, & domi poſtea perfrui*: &c. *Quod præcipua pars iſta corporis, in aperto & perſpicuo poſita, prima noſtris luminibus occurrit*, &c. Ambroſius *Hexaëm*, lib. 6. cap. 9. *Quam ſpecioſa cæſaries? quam reverenda in ſenibus? quam veneranda in ſacerdotibus? quàm terribilis in bellatoribus? quam decora in adoleſcentibus? quam compta in mulieribus? quàm dulcis in pueris?* Item, *Tolle arbori comam, tota arbor ingrata eſt. Quanto igitur major humani capitis ornatus eſt?* Itaque apud *Poëtam Iliad.* β. hominum fœdiſſimus *Therſites*,

Φοξὸς ἔην κεφαλήν, ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

Acuto erat capite, & rarus illi effloreſcebat capillus. Neque aliter calvitium laudavit *Syneſius*, quam ut alius peſtem, alius *Phalaridem*, alius *Buſiridem*, alius *Neronem* propoſuit ſibi laudandum, non tam ut perſuaderent, quam ut rei paradoxæ tractatione ingenium ſuum oſtentarent. Quo ipſo animo Hubaldus Elnonenſis monachus carmen trecentorum verſuum ad Regem Carolum Calvum ſcripſit in calvorum laudem, cujus omnia verba incipiunt à litera C. Gravem igitur *Prophetæ* notam ſe inurere putaverunt pueri petulantes, qui calvitium illi objecerunt. Et Deus, qui noverat illorum animum, eos ideo morti addixit; quia in ſervi ſui perſona ſciebat ſe ipſum deſpici. Neque enim privatas injurias ultus eſt *Propheta* ſanctus. Quin contemptum ſui fortiter contempſiſſet, ſi res fuiſſet de ſe ſolo. Sed hoc illi ſuggeſſit Dei Spiritus, quo plenus erat, ſe non tam ut *calvum* traduci & ſuggillari, quam ut *Prophetam* veri Dei. Itaque ut *Moſes Judæis* dicit *Exod.* 16. 8. *Non contra nos ſunt murmura veſtra, ſed contra Dominum.* Et *Petrus Ananiæ* Act. 5. 4. *Non mentitus es hominibus, ſed Deo.* Et Deus *Samueli* 1 Sam. 8. 7. *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Et *Chriſtus* Apoſtolis *Luc.* 10. 16. *Qui vos ſpernit, me ſpernit; qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.* Ita deriſoribus illis *Propheta* merito dixiſſet, *Vos mihi non illuditis; ſed Deo, qui miſit me.* Proinde ut *Core*, *Dathan*, & *Abiram* ideò à terra abſorpti ſunt; quia in *Moſem* inſurrexerant; ut *Ananias*; & *Sapphira*, quia *Petro* illuſerant, ad illius pedes mortui ceciderunt, *Act.* 5. 5. 10. ut *Elymas Paulo* obſiſtens cæcitate percuſſus eſt, *Act.* 13. 11.: ſic è pueris illis, qui Dei virum ſannis excipiebant, multi morte mulctati ſunt. Et quamprimum *Propheta* illis maledixit Dei nomine, duæ urſæ, ex ſylva egreſſæ, ex eo numero dilaceraverunt XLII. pueros. Ad quæ verba quidam *Hebræorum* apud *Kimchium*, מעשה נס היה כי באותו יער לא היו רגילים חיות רעות *Fuit opus miraculoſum, neque enim in illa ſylva degebant ullæ feræ maleficæ.* Alii item, נס בתוך נס היה כי לא היה שם לא יער ולא דובים *Miraculum fuit in miraculo, ibi enim nec ſylva, nec urſi erant.* Sed his Scriptura repugnat, quæ ſylvam circa illa loca fuiſſe palàm docet, ex qua duæ urſæ prodîerint. In qua eadem ſylva potuit eſſe quercus, aut quercetum *Bacuth*, id eſt, *fletus*, ſub quo *Debora* ſepulta eſt, *Gen.* 35. 8. Et terebinthus, ſub qua virum Dei reperit *Propheta Bethelenſis*, 1 Reg. 13. 14. Indidem quoque videtur prodîiſſe leo, à quo vir ille Dei inventus & occiſus eſt ejuſdem capitis verſu vigeſimo quarto. Neque tamen ſine miraculo id fuit, quod ad *Prophetæ* nutum urſæ ſtatim ex ſylva egreſſæ ſunt, nec unum, aut alterum è pueris illis dilaniaſſe, & comediſſe contentæ, ut latranti ſtomacho ſubvenirent, tantam ſtragem ediderunt. Quadraginta duos pueros ab urſis ideò cæſos *Judæi* ſibi fingunt; quia totidem oblationes obtulerat *Balac* Rex *Moab*, Num. 23. & 24. At Patres *Eliſæum* volunt hic fuiſſe *Chriſti* figuram, cui *Judæi* illuſerint, ut pueri ſancto *Prophetæ*, & dixerint, *Aſcende calve*, hoc eſt, aſcende in crucem in *Calvariæ* loco erigendam. Et ultos eſſe hanc veſaniam urſos duos, in nefariam gentem à Deo immiſſos, *Titum*, & *Veſpaſianum*, per quos ſubverſa fuerit *Jeruſalem* anno à *Chriſti* morte quadrageſimo ſecundo. Ita ut etiam annorum numerus reſpondeat numero puerorum, quos urſi dilacerarunt. Hujuſmodi Allegorias texunt *Hieronymus* in *Sophoniam* tomo quinto, & Commentario in *Pſalmos* 45. & 84. ſi verè eſt *Hieronymi*: Et auctores *Mirabilium Scripturæ* lib. 2. cap. 23. & Sermonis 204. *De tempore* ſub *Auguſtini* nomine.

CAPUT DECIMUM.

De Lupis.

Lupus *cur* Hebraicè זאב zeeb. *Lupus aureus in* Cilicia, *& prope* Amamum. Lupus *Chaldaicè* Deba, *Phrygibus* Davus. *Oraculum de lupis* Byzantii, *id eſt*, Turcis. Lycus, Aſſyriæ *fluvius*, *incolis* Zabas, Diavás, Adiavas, *unde* Adiabene. *De lupo in Scriptura novem notanda.* I. *Deſcribi rapaciſſimum, ut in* Poëtis, *&* Arabum *ſcriptis*: Κίρκος, *vel* ἅρπαξ, *lupi ſpecies.* Jupiter *lupos prædari juſſit.* II. *Vaſtator eſt*, & *ſanguinarius.* III. *Vorax, avidus, inſatiabilis. Veſperè & manè comedit.* Lupo avidior, *Proverbium* Arabicum. Romanis *cur luporum animi.* IV. *Veſpere prædatum ſe confert. ET pro POSTQUAM. Lupi quidam* μονοπεῖραι, μονόλυκοι, μονιοί. *Alii gemini. Alii turmatim eunt. Lupum noctu deprædari* Poëtæ *cur tam ſæpe obſervant. Idem* Arabes. *Lupus cur* Samnitibus irpus; *unde* Irpini. *Lupus ſatur manſuetus. Sed cum fame lupinum ingenium redit. In* Prophetis *lupi* ערב *an lupi* Arabiæ, *ubi lupus frequens, & minimum centinomius? Potiùs* lupi veſperæ. *Lupi quandoque ad domos, & urbes accedunt, quod* Romæ *in prodigiis.* V. Hab. 1. 8. *lupi* ὀξύτατοι *curſu, vel viſu.* Arabica *lupi nomina à velocitate ducta. Lupus* ὀξυδερκὴς, *noctu etiam videt: quia oculi ſplendent, & lucem jaculantur. Inde* Apollini *ſacer, qui ipſe in lupo cultus.* Λυκόφως crepuſculum. Ἀμφιλύκη νύξ nox ſubluſtris. Λύκη *lux prima, quâ lupi ad paſtum eunt. Genus acre luporum.* VI. *Lupi ovibus quàm infeſti: tamen in Eccleſia ſimul paſcuntur.* VII. *Cum lupis cur falſi Doctores conferantur, & quomodo lupis ſimiles. In-*

dumenta

dumenta habent ovium, id eſt, μηλωτάς. *VIII. Iisdem tyranni ſimiles, & Eccleſiæ perſecutores, quorum metu fugiunt mercenarii. Hi lupi in oves mutantur, ut* Paulus. *IX.* Benjamin *cur vocetur* lupus rapax. *An propter altare in* Benjamitarum *tribu? Hoc refellitur. Alii id interpretantur ex* Jud. 21. 21. *Alii ad* Saülem, *&* Mardochæum; *alii ad* Paulum *referunt. Lupi fortiſſimi, Martiales, &* Marti *dicati.* Λυκοθαρσὴς, lupinus in bello ululatus. Hercules *lupus dictus. Ita* Benjamitæ *fortiſſimi. In his funditores* DCC. *ne à pilo quidem aberraverunt, ut in* Smyrnæo Teucer. Saül *quàm fortis.*

E Quinque luporum ſpeciebus *Oppianus* tertiam ita deſcribit libro tertio *Cynegeticῶn*,

Ἔστι δέ τις Ταύροιο νιφοβλήτους ὑπὲρ ἀκτὰς
Ἐνδιάων, Κιλικάς τε πάγους, καὶ πρῶνας Ἀμανοῦ,
Καλὸς ἰδεῖν θήρεσσι πανέξοχος, ὅν τε καλεῦσι
ΧΡΥΣΕΟΝ, ἀστράπτοντα πελοσοκόμοισιν ἐθείραις·
Οὐ λύκος, ἀλλὰ λύκου προφερέστατος, αἰπύτατος θήρ,
Χείλεσι χαλκείοισι πετυγμένος, ἄσπετος ἀλκήν.
Πολλάκι τοι καὶ χαλκὸν ἀτειρέα, πολλάκι λᾶαν
Ἐμμενέως ἐτόρησε, καὶ αἰχμήεντα σίδηρον.

Eſt & alius (lupus) *ſupra nivoſos* Tauri *ſcopulos degens,* Cilices*que colles, &* Amani *vertices, pulcher aſpectu, inter feras prorſus eximius, quemque adeo vocant AUREUM, quia fulget denſis pilis. Non lupus eſt, ſed lupo præſtantior; perniciosiſſima fera, labiis æneis armata, immenſi roboris, ita ut ſæpe rigidum æs, ſæpe lapidem fortiter perfringat, & acutum ferrum.* Fallor, an *Hebræum lupi* nomen זאב *zeeb,* huic luporum generi primò fuit inditum propter aureum colorem, & inde ad alios translatum? *Aurum* enim *Hebræis* eſt זהב *zahab*; unde זאב *zeeb*, potuit fieri, permutatis *He* & *Aleph*, quæ literæ ſunt maximè permutabiles. Ex *Hebræo* זאב *zeeb*, deducta ſunt *Chaldæum* דיבא *deba*, Syrum ܕܐܒܐ *deba*, vel *diba*, & *Arabicum* ذيب *dib*. Forte etiam *Davus*, Græcè Δάος, qua voce *Phryges lupum* ſignificabant. *Heſychius*, Δάος ὑπὸ Φρυγῶν λύκος. Inde lux *Sibyllæ* oraculo, quod à *Tzetze* refertur *Chil.* 9. *Hiſt.* 288.

Δὴ τότε Βιθυνῶν γαῖαν λύκοι οἰκήσουσι,
Ζηνὸς ἐπιφροσύνῃσι· κακὸν δ᾽ ἐπιβήσεται ἄνδρας,
Ἄνδρας οἳ Βύζαντος ἕδος καταναιετάουσιν.

Sanè tunc Bithynorum *terram lupi habitabunt*, Jovis *conſiliis; malum autem invadet viros, viros* inquam, *qui* Byzantis *ſolum incolunt*, id eſt, *Byzantium*. Lupi illi ſunt *Turcæ*, ut *Tzetzes* rectè conjectat, ſed cur *Turcæ lupi* dicantur nobis relinquit divinandum. Mihi nihil occurrit vero propius, quam quod *Turcæ* oriundi ſunt à *Dais* circa *Oxum*, id eſt, à lupis *Phrygum* lingua, qua Δάος eſt *lupus*. A *Chaldæo* דיבא, *Aſſyriæ* duo amnes, in *Tigrim* influentes, quorum unus *Græcis* eſt Λύκος, in *Ammiano* vocantur *Diabas*, & *Adiabas*, & ab his *Adiabena* dicta, quaſi Λυκίαν, aut *Lupinam regionem* dixeris: Non quod ſit ἀδιάβατος, ut Veteres arbitrati ſunt. Quam Veterum ſententiam poſtquam retulit *Ammianus* libro 23. *Nos autem*, inquit, *didicimus, quod in his terris amnes ſunt duo perpetui, quos & tranſivimus,* Diabas *&* Adiabas, *juncti navalibus pontibus: ideoque intelligi* Adiabenam *cognominatam*. Iidem amnes aliis *Zabas*, & *Anzabas*; quod eodem recidit.

Etſi Sacri Scriptores de lupo pauca tradant, tamen illius ingenium nobis graphicè depingunt. I. Primò enim deſcribunt ſummè rapacem *Gen.* 49. 27. Benjamin *lupus, qui rapit*: Græcè λύκος ἅρπαξ· & Vulgatus, *lupus rapax*. Ezech. 22. 27. *Principes ejus,* &c. *ut lupi rapientes prædam*. Matth. 7. 15. *Intus autem ſunt* λύκοι ἅρπαγες, *lupi rapaces*. Joh. 10. 12. de ovibus à paſtore deſertis, *Et lupus eas rapit*. Quod lupo maximè convenit, qui vulgo *Poëtis rapax*, & *raptor*. *Virgilius* libro ſecundo *Æneidos*,

- - - - - - *Inde lupi ceu*
Raptores atra in nebula. - - -

Horatius libri quarti *Oda* quarta,

Cervi luporum præda rapacium.

Et *Epoda* decima ſexta,

Agros, atque lares patrios, habitandaque fana
Apris reliquit, & rapacibus lupis.

Ovidius libri primi *Triſtium Elegia* quinta,

Utque rapax, ſtimulante fame, cupidusque cruoris,
Incuſtoditum captat ovile lupus.

Sic *Oppianus* vocat lupum

- - - πολύπλοκον ἁρπακτῆρα,

verſipellem raptorem. Et in eodem quædam eſt lupi ſpecies

τὸν μέροπες κίρκον τε, καὶ ἅρπαγα κικλήσκουσι,

Quem homines circum & raptorem vocant. Et apud *Poëtam* libro primo *Georgicorum* hoc lupo munus ab *Jove* demandatum eſt, ut rapiat, & deprædetur,

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit. - - - -

Hinc *Philoſtratus* in *Apollonio* lib. 2. cap. 7. τούς τε λύκους, ὡς ἀεὶ προσκείμενοι τῷ ἁρπάζειν, *Et lupos, utut ad prædam ſemper intenti ſint*. Itaque etiam apud *Arabes* tria ſunt luporum nomina: nempe الخاطف, & المشان, & العدوان, quæ *rapacem*, aut *raptorem* ſonant.

II. Secundo lupus deſcribitur vaſtator, & ſanguinarius. Jerem. 5. 6. *Lupus veſpertinus vaſtabit eos*. Ezech. 22. 27. *Tanquam lupi rapientes prædam, effundendo ſanguinem*. Joh. 10. 12. *Lupus autem eas* (oves) *rapit, & diſpergit ovile*. Act. 20. 29. *Lupi graves, non parcentes gregi*. Ita *Ovidius* libri primi *Metamorphoſeωn* Fabula ſexta, de *Lycaone* mutato in lupum,

- - - *ſolitaque cupidine cædis*
Utitur in pecudes, & nunc quoque ſanguine gaudet.

Statius libro quarto *Thebaidos*,

Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti ſanie gravis, hirtaque ſetis,
Ora cruentatâ deformis hiantia lanâ.

Et apud *Smyrnæum* libri decimi tertii verſu 73. lupi fame concitati

Σταθμῷ ἐπιβρίσουσι κατ᾽ οὔρεα μακρὰ, καὶ ὕλην,
Εὕδοντος μογεροῦ σημάντορος, ἄλλα δ᾽ ἐπ᾽ ἄλλοις
Δάμναθ᾽ ἕρκεος ἐκτὸς, (lege ἐντός.)

Ad ſtabulum contendunt per arduos montes, & ſylvam, dum dormit paſtor labore feſſus, aliasque oves *poſt alias intra ſepta dilacerant*. Nempe non ſolum jugulant quantum ſufficiat ad famem explendam; ſed totum gregem paſſim interimunt, niſi latratu canum, aut clamore paſtorum abſterreantur. Ita *Albertus*, & alii recentiorum.

III. Tertio, voraciſſimum atque avidiſſimum eſſe animal docet his verbis *Sophonias* capitis tertii verſu tertio. *Judices ejus ſunt lupi veſpertini, qui* לא גרמו לבקר *non exoſſant ad uſque mane*: id eſt, qui veſpertinam prædam ita abſumunt, ut ad matutinum tempus ne oſſa quidem relinquant. Ita plerique Veterum, & *R. Selomo*, & *Kimchius*. Neque obſtat, quod *Gen.* 49. 27. legitur lupus *mane comedere prædam*. Nam de veſpertina præda agitur in *Sophonia*, de matutina in *Moſe*. Ne dicam vel ab invitis prædæ partem ſæpe relinqui; quia per ventris anguſtias non licet totam abſumere. Proinde apud *Arabes* ختل *chathala* de lupo eſt *prædæ partem ſeponere, & ſibi recondere*. Ita *Alcamus* ختل الذيب الصيد تخفي له. Tamen ab iisdem lupus لعوس, id eſt, *belluo*, appellatur. Et famelicus quisquis eſt, vulgari Proverbio dicitur eſſe اجوع من الذيب *Lupo avidior*. Ita habetur in *Damire*. Neque id latuit *Poëtas*, qui lupos paſſim *avidos* vocitant atque *inſatiabiles*. Statius, *Thebaidos* libri undecimi verſu 30.

Tunc avidi venere lupi. - - - -

Ovidius libro ſecundo *Faſtorum*,

Sæpe avidum fugiens reſtitit agna lupum.

Et in *Ibin*,

Deque tuo fiet, licet hâc ſis laude ſuperbus,
Inſatiabilibus corpore rixa lupis.

Proinde *Juſtini* libro trigeſimo octavo *Romanos Mithridates*, tanquam lupæ uberibus altos, luporum animos haberi aſſerebat, *inexplebiles ſanguinis, atque imperii divitiarumque avidos, ac jejunos.*

IV. Quarto, tempus, quo lupus prædatum ſe confert, *Prophetæ* apertè deſignant, cum vocant *lupum veſperæ*, ſeu *veſperarum*, id eſt, *veſpertinum*. Sic *Jerem.* 5.6. *Lupus veſperarum vaſtabit eos.* Hab. 1.8. *Leviores erunt pardis equi ejus, & acutiores lupis veſperæ.* Sophon. 3.3. *Judices ejus lupi veſperæ.* Et multò antè *Jacob*, Gen. 49.27. *Benjamin lupus rapiens. Mane comedit prædam, & ad veſperam dividit ſpolium.* Quæ duo tempora ibi loci non totam diem ſignificant, ut volunt, ſed totam noctem, cujus pars una veſpertina eſt, altera matutina. Itaque copula *ET* hic eſt Ordinativa, & idem valet quod *poſtquam* quaſi *Propheta* dixiſſet: *Tribus* Benjamin *erit inſtar lupi rapacis, qui prædam uſque ad matutinum tempus comedendam habet, poſtquam illam diviſit ſub veſperam.* Nam prædam dividere prius eſt, quàm illa veſci. Tale *Joſ.* 7.25. *Et combuſſerunt eos igni, & lapidaverunt eos lapidibus*, id eſt, בתר דרגימו *poſtquam lapidaviſſent*, ut habetur in *Chaldæo*. Job. 14. 10. *Moritur vir*, ויחלש *& debilitatur*, id eſt, *poſtquam debilitatus eſt.* Porrò prædam non dividunt lupi omnes. Quidam enim ſunt μονόπειραι, quod exponit *Heſychius* τὰς μὴ ἀθρόυς, ἀλλὰ καθ᾽ ἕνα πειρατεύοντας, *eos, qui non confertim, ſed ſinguli prædantur.* Quibus verbis luporum genus deſcribi ſuadent hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ἀνθρωποφαγοῦσι δὲ οἱ μονόπειραι τῶν λύκων μᾶλλον ἢ τὰ κυνηγέσια· *Lupi, qui μονόπειραι dicuntur, homines libentius invadunt & vorant, quam canes venatorios.* Itaque λύκοι μονόπειραι iidem, qui aliis μονόλυκοι, & μονιοὶ, nobis *lougaroux*. *Aratus* in *Phænomenis* verſu 1123.

Καὶ λύκος ὁππότε μακρὰ μονόλυκος ὠρύηται,

Et lupus ſolitarius cum contentè ululat. Suidas, Μονιὸς, ἄγριος, ὃς μεμονωμένος, ὁ μονόλυκος. *Lucianus* in Epiſtola *Saturni* ad divites, Οὐ γὰρ οὐδὲ ὁμοίως ἡδὺ οἶμαι μόνον ἐμπίπλασθαι, ὥσπερ τοὺς λέοντάς φασι, καὶ τοὺς μονιοὺς τῶν λύκων· *Neque enim perinde juvat, opinor, ſi quis ſolus expleatur, ut leones, & ſolitarios lupos facere dicunt.* Et in *Timone*, Μονήρης δὲ ἡ δίαιτα, καθάπερ τοῖς λύκοις, *Vita autem eſt ſolitaria ut lupis*, iis ſcilicet, quos alibi μονιοὺς vocat. Qui quod ſoli venantur, ſoli vorant, nullo in prædæ ſocietatem adſcito & admiſſo. At luporum alii fere gemini venantur. Hinc de thynnis *Ælianus* lib. 15. cap. 3. Οἱ μὲν αὐτῶν κατὰ τοὺς σῦς εἰσι μονιοὶ, καὶ καθ᾽ ἑαυτοὺς νήχονται μέγιστοι ὄντες, οἱ δὲ συνδυασθέντες, καὶ εἰς τοὺς τῶν λύκους σύννομοι. *Eorum alii ut apri ſunt ſolitarii, & ſinguli natant, quia maximi: alii gemini more luporum, qui ſimul paſcuntur.* Quò pertinent hæc *Statii Achilleidos* libro ſecundo,

- - - procedunt gemini, ceu fœdere juncto
Hyberna ſub nocte lupi. - - -

Sæpe etiam turmatim eunt, ſi periculum majus imminet. Et, ut teſtatur *Xenophon* in *Hipparchico*, Λύκοι τάξαντες ἑαυτοὺς, τοὺς μὲν ἀπελαύνειν τὴν φυλακὴν, τοὺς δὲ ἁρπάζειν, οὕτω τὰ ἐπιτήδεια πορίζονται. *Cum lupi ſe-ipſos ita inſtruxerunt, ut alii cuſtodes depellant, alii prædam rapiant, ſic ad vitam neceſſaria ſibi comparant.* Tum verò prædam communi labore partam inter ſe dividunt, & quiſque partem ſibi ſumit, quam, ſi poteſt, illico vorat, aut in poſterum ſeponit quidquid ſupereſt, poſtquam abundè paſtus eſt. Proinde confertur *Benjamin* cum lupo, qui veſpere venatus tam multam prædam diviſit, ut ad matutinum uſque tempus habeat, unde veſcatur. Atque id quidem convenit feris omnibus, ut noctu deprædentur. Unde *Pſaltes* *Pſ.* 104. 20. *Diſponit tenebras, ut ſit nox, qua erepunt omnia animalia ſylvæ.* Lupo tamen magis proprium eſt, quam leoni, pardo, aut urſo; quia ut lupo minus virium, ita minus eſt audaciæ. Proinde id à *Poëtis* eſt toties obſervatum, lupum noctu ad prædam divagari. *Virgilius* libro nono *Æneidos*,

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ovili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media. - - - - - -

Et libro quarto *Georgicorum*,

Veſper ubi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni.

Et libro tertio, cum graſſatur lues,

Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat. Acrior illum
Cura domat. - - - - -

Statius libro tertio *Thebaidos*,

- - - - haud aliter ſaltu devertitur orbus
Paſtor ab agreſtum nocturna ſtrage luporum.

Et libro octavo,

- - - ſic denſa lupum jam nocte ſub atra
Arcet ab oppreſſo paſtorum turba juvenco.

Et libro decimo,

- - - rabidi ſic agmine mixto
Sub noctem coiëre lupi, quos omnibus agris
Nil non auſa fames longo tenuavit hiatu.

Et in *Achilleidos* loco jam ante allato,

- - - procedunt gemini, ceu fœdere juncto
Hybernâ ſub nocte lupi, licet & ſua pulſet
Natorumque fames.

Ut è *Græcis Tryphiodorus* in *Ilii haloſi*,

Καρχαλέοισι λύκοισιν ἐοικότες οἵ θ᾽ ὑπὸ νύκτα
Χειμερίην φονόωντες ἀσημάντοις ἐπὶ μήλοις
Οἴχονται. - - - - -

Frendentibus lupis ſimiles, quique ſub noctem hybernam graſſantes in incuſtoditas oves abeunt. Et *Oppianus Cynegeticῶn* libro tertio, ubi de lupo, & hyæna;

Τὸν μὲν νυκτερινὸν διὰ γαστρὸς ἄφυκτον ἐρωὴν
Ἀργεννῶν ἐρίφων τε πολύπλοκον ἁρπακτῆρα,

Illum quidem propter ventris inevitabilem impetum, nocturnum, & verſipellem alborum hædorum raptorem.

Arabicè quoque عسعس الذيب id eſt, طاف بالليل *lupus noctu divagatus eſt.* Unde lupus العسعس *alaſaſo*, vel العساس *alaſſaſo*, id eſt, *nocturnus erro* appellatur. Quid ſi ab ערב deducatur *Samniticum* lupi nomen *Irpus*, unde *Irpini*, vel *Hirpini* populi? Feſtus, *Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt* Samnites. *Eum enim ducem ſequuti agros occupavere. Strabo* libro decimo quinto, Ἑξῆς δ᾽ εἰσὶν Ἱρπῖνοι, καὶ αὐτοὶ Σαυνῖται, τοὔνομα δ᾽ ἔσχον ἀπὸ τοῦ ἡγησαμένου λύκου τῆς ἀποικίας· ἵρπον γὰρ καλοῦσιν οἱ Σαυνῖται τὸν λύκον. Vide & *Servium* in librum ſeptimum *Æneidos*. Neque fruſtra *Jeremias*, *Lupus veſpertinus vaſtabit eos.* Et Habacuc, *Acutiores lupis veſperæ.* Et *Sophonias*, *Judices ejus lupi veſperæ.* Nam, ut *Hieronymus* in *Habacuc* rectè obſervat, *Lupi ſæviores eſſe dicuntur nocte vicina, & tota die fame ad rabiem concitati.* Nempe extra famem mitis eſt lupus, nec ulli inſidioſus. *Ælianus* lib. 4. cap. 15. Ὁ λύκος ἐμπλησθεὶς εἰς κόρον, &c. πρᾶός ἐστιν ἐντυχεῖν ἐστιν ἀμνοῦ δίκην, καὶ οὐκ ἂν ἐπιβουλεύσαι (lege ἐπιβουλεύσει) ἢ ἀνθρώπῳ, ἢ θρέμματι, οὐδὲ εἰ τῆς ἀγέλης βαδίζοι μέσος· *Lupus ſaturatus occurrentibus inſtar agni manſuetus eſt, nec ulli homini, aut pecudi inſidiatur, etiamſi per medium gregem eat. Phile* capite quadrageſimo primo,

Λύκος φαγὼν δὲ, καὶ κορεσθεὶς, οὐ λύκος,
Ἀλλ᾽ ἀμνὸς ἂν φαίνοιτο ποιμνίων μέσον,

Lupus paſtus & ſatiatus, non lupus ſed agnus eſſe videatur inter greges. Sed lupinum ingenium ſtatim cum fame redit. Proinde idem paulò pòſt,

Καὶ τοῦ κόρου πεφθέντος, ἐν βραχεῖ χρόνῳ
Ὁ θὴρ πάλιν δείκνυσι τὸν πρῶτον λύκον.

Sed

Sed concoctâ ſatietate (id eſt, concocto cibo, quo ſatiatus fuerat) *brevi tempore fera primum lupum rurſus exhibet.* Quomodo etiam *Ælianus*, Εἶθα εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα ἐπάνεισι, καὶ λύκος γίνεται αὖθις· *Deinde in antiquam figuram redit, & rurſus fit lupus.*

Pro *lupis* עֶרֶב *ereb*, id eſt, *veſperæ*, ſeu *veſpertinis*, *Græci* habent λύκους τῆς Ἀραβίας, *lupos Arabiæ*; quia diverſis Vocalibus pro עֶרֶב *ereb*, legerunt עֲרָב *Arab*, id eſt, *Arabiam*. Neque id omnino malè. Lupis enim *Arabiam* ſcatere notiſſimum eſt. Hinc *Agatharchides* lib. 5. cap. 45. in deſcriptione terræ Βυθημανέων (malim Θημανέων, id eſt, *Themanitarum Arabum*) prope *Nabatæos*, & *Lænitem*, vel *Ælanitem* ſinum: Λεόντων, καὶ λύκων, καὶ παρδαλέων συναναφέρει πλῆθος ἡ γῆ. *Leonum, & luporum, & pardorum copiam terra ſimul producit.* Et de eadem *Strabo* lib. 16. Λέοντές τε, καὶ παρδάλεις, καὶ λύκοι συχνοί. *Leones quoque* in ea ſunt, *& pardi, & lupi frequentes.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 124. Φοιτῶσιν ἐκ τῆς ἐρήμου λεόντων, καὶ λύκων, καὶ παρδαλέων ἀγέλαι. *Leonum, luporum, & pardorum ex deſerto turmæ veniunt.* Proinde in *Arabum* ſcriptis lupi frequens eſt mentio. Et nomina ejus ferè centum mihi occurrerunt in ſolo *Lexico Alcamus*. Pluribus tamen de cauſis זאבי ערב in *Habacuc*, & *Sophonia* mihi ſunt *lupi veſpertini*, non *lupi Arabiæ*. Primò enim ſic intelligunt *Maſorethæ*, à quorum lectione non receſſerim niſi coactus. Secundò, *Chaldæus*, *Syrus*, *Symmachus*, *Hieronymus*, *Hebræi* omnes idem ſequuntur. Tertiò, quamvis in *Arabia* lupi ſint frequentiſſimi, tamen his non video à Scriptoribus eximium quidquam tribui, cur eos *Syriæ*, aut *Judææ* lupis *Prophetæ* prætulerint. Et *Prophetarum* loca de lupis *Arabiæ* ſic citat *Tzetzes Chil.* 10. *Hiſt.* 307. ut ad ea illuſtranda nihil afferat. Quartò, *Jerem.* 5. *v.* 6. זאב ערבות eſt *lupus veſperarum*, ſeu *veſpertinus*, non *Arabiarum*. Nam ערב *Arab* pro *Arabia* Plurali caret. Pari igitur ratione זאבי ערב ſunt *lupi veſperæ*, non *lupi Arabiæ*. Eſt enim valde veriſimile זאבי ערבות & זאבי ערב ſolo Numero differre. Sed *Græci* Interpretes id non viderunt, quia in *Jeremia* pro ערבות, diviſa voce, & literis nonnihil mutatis, legerunt עד בירת *usque ad domum.* Unde nata eſt illa verſio, Καὶ λύκος ἕως τῶν οἰκιῶν ὠλόθρευσεν αὐτούς, *Et lupus uſque ad domos vaſtavit eos.* Senſu non omnino incommodo. Sequitur enim, Καὶ πάρδαλις ἐγρηγόρησεν ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν, *Et pardus vigilavit ſuper urbes eorum.* Et *Oppianus* hæc habet de circo, vel harpage, lupi ſpecie, *Cynegeticῶν* libro tertio,

Δὴ τότε καὶ πόλιος πέλας ἵκετο θὴρ ὀλοόφρων,
Πᾶσαν ἀναιδείην ἐπιειμένος εἵνεκ᾽ ἐδωδῆς.

Tum ſane ad urbem accedit pernicioſa fera, omnem impudentiam induta propter cibum. Et Albertus, *Senes lupi facilè capiuntur: accedunt enim ad domos*, &c. Quod tamen in prodigiis cenſet *Julius Obſequens*: *M. Cicerone*, inquit, & *C. Antonio Conſulibus lupi in urbe viſi.* Et ex *Livio* non nemo, *Viſo lupo in* Capitolio, *dirum putatum, & urbs poſtea luſtrata.* Item, *Lupum caſtra introiiſſe, & laceratis obviis intactum abiiſſe, exitium & cladem portendiſſe, eventus docuit, poſtea exercitu ingenti clade affecto.*

V. Quintò, de *Aſſyriorum* equis dicitur *Hab.* 1. *v.* 8. וחדו מזאבי ערב *Et acutiores ſunt lupis veſpertinis.* Et illam ὀξύτητα alii ad curſum, alii ad viſum referunt, ut jam alibi docuimus. Quorum utrumque lupo convenit. Nam in variis luporum ſpeciebus unus vocatur τοξευτὴρ *jaculator*; alius κίρκος *circus*, vel *accipiter*, à velocitate curſus. Et ille quidem habet θοὰ κῶλα, *veloces artus*: hic autem eſt

- - πάντεσσι θοώτερος ὠκέα λύκοισι,

lupis omnibus celeritate potior. Ita eſt in *Oppiano*. Hinc è multis luporum nominibus apud *Arabes* hæc à levitate atque agilitate ſumpta ſunt, quantum memini. السمعمع *aſſamamao*, اللذ *alladſo*, الذلذل *alladſladſo*, الملاذ *ammiladſo*, الهذلول *albudſoulo*, الهرجع *alhuraio*, الهزلاج *alhizlagio*, & الهملع *alhemmelao*. Sed & lupum acutiſſimè cernere teſtantur idonei Scriptores. *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 26. Ὀξυωπέστατόν ἐστι ζῶον· καὶ μέντοι νυκτός, καὶ σελήνης οὐκ οὔσης, ὁ δὲ ὁρᾷ· *Acutiſſimi viſus eſt animal: quippe etiam noctu, & lunâ non lucente, videt.* Ita etiam *Apoſtolius* Cent. 12. Prov. 21. Et *Phile* capite quadrageſimo primo,

Ὁρᾷ δὲ μακρόθεν, ὀξυδερκὴς ὢν φύσει,
Καὶ γλαὺξ ἀτεχνῶς ὑπό γε νύκτα, καὶ σκότος·
Acie oculorum prævalens procul videt,
Ut noctua atra noctis in caligine.

Cauſa ex *Plinio* patet, qui oculos lupo ſplendere, & lucem jaculari aſſerit libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo. Inde *Arabicè* ضبز *dſabiz*, & ضيبز *dſaibaz* dicitur, quod *Alcamus* de lupo explicat, cum eſt متوقد اللاحظ id eſt, cum ardent cantbi oculorum ejus, quibus limis aſpicit. Proinde ضبز *dſabz* in lupo ibidem redditur شدة اللاحظ *extremi oculi intentio*, quo quid attentè aſpicitur. Atque ob id ipſum nonnulli lupum volunt *Apollini* eſſe ſacrum, ut Deo perſpicaciſſimo. *Arati Scholiaſtes* apud me manuſcriptus de *Apolline*, Ὡς γὰρ ἐκεῖνος μακρόθεν ὢν ὁρᾶν δύναται, οὕτω δὲ καὶ ὁ λύκος ὀξυδερκής· καὶ διὰ τὸ ὀξυδερκὲς αὐτοῦ προσηρμόσαν αὐτὸν τῷ Ἀπόλλωνι. Quin ipſum *Apollinem* in lupo coli in *Ægypti Thebaide Macrobius* his verbis aſſerit *Saturnalium* lib. 1. cap. 17. Λύκον *autem Solem vocari etiam* Lycopolitana Thebaidos *civitas teſtimonio eſt: quæ pari religione* Apollinem, *itemque lupum* (*hoc eſt*, λύκον) *colit: in utroque Solem venerans, quod hoc animal capit & conſumit omnia in modum Solis; ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis evincit.* Inde *crepuſculum* λυκόφως, ut in *Homero nox ſubluſtris* ἀμφιλύκη νύξ· quia lupus tum ſolus fruitur lucis uſurâ, ut *Ælianus* obſervat, ubi ſupra. Quamvis apud *Macrobium* nonnulli aliter ſtatuant; nempe *ipſos quoque* λύκους ἀπὸ τῆς λύκης, *id eſt, à luce prima appellatos, quia hæ feræ maxime id tempus rapiendo pecori obſervant, quod antelucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur.* Quod ſequutus *Oppianus* de lupo hæc habet libro tertio *Cynegeticῶν*,

Πολλῷ σὺν ῥοίζῳ δὲ μάλ᾽ ὄρθριος εἶσιν ἐπ᾽ ἄγρην
Πρώτην ὑπ᾽ ἀμφιλύκην·

Magno autem cum ſtridore valde matutinus ad prædam contendit ſub primum crepuſculum. Utut ſit, cum utrumque hoc probaverimus, lupos & curſu valere, & oculorum acie, utrumque potuit reſpicere *Propheta*, cum *Aſſyriorum* equos dixit eſſe lupis veſpertinis ὀξυτέρους. Licet ad animum id referre malim, ita ut tam equi, quam lupi bellicoſi ὀξεῖς, id eſt, *acres* dicantur; quia quidquid agendum ſibi proponunt, acriter exſequuntur, & ſumma contentione. Utrumque in ſummo *Poëta* reperitur,

- - - - - - *Et genus acre luporum*

libro tertio *Georgicorum*: &

- - Aſcanius *mediis in vallibus acri*
Gaudet equo. - - - - - -

Quam animi ὀξύτητα *Hebræa* voce ſignificari alibi docuimus.

VI. Sextò, Sacri Scriptores lupos ovibus paſſim opponunt, tanquam infenſiſſimos atque infeſtiſſimos hoſtes. Quò *Chriſti* verba pertinent *Matth.* 10. *v.* 16. *Mitto vos ut oves* (Luc. 10. v. 3. *ut agnos*) *in medio luporum.*

porum. Et Joh.10.v.12. *Mercenarius, lupum venientem videns, deſerit oves, & fugit. Lupus autem eas rapit, & diſpergit.* Et *Sirachidis* Eccleſ.13.v.19. *Quæ communio inter lupum & agnum?* Proinde ut ſub regno *Meſſiæ* magna rerum converſio futura ſignificetur, dicitur *Eſa.* 11.*v.*6. *Habitabit lupus cum agno.* Et Eſa.65.v.25. *Lupus & agnus ſimul paſcentur.* Sed his non immoramur, quia jam explicata ſunt in Tractatu *De Ovibus.*

VII. Septimò, cum lupis conferuntur falſi Doctores, de quibus *Chriſtus* Matth.7.v.15. *Cavete vobis à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in indumentis ovium, ſed intus ſunt lupi rapaces.* Et *Paulus* Actor.20.v.29. *Ego enim illud ſcio, lupos graves, & non parcituros gregi, ingreſſuros eſſe inter vos poſt diſceſſum meum. Veſtimenta ovium* uno verbo ſunt μηλωτὴ, quibus amiciebantur veri *Prophetæ.* Hinc de *Elia* legitur 1 *Reg.* 19.*v.*13. Ἐπεκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν τῇ μηλωτῇ αὐτοῦ. Et de *Eliſæo* 2 *Reg.*2.*v.*13. Καὶ ἔλαβε τὴν μηλωτὴν Ἠλίου. Itaque in *Chriſti* verbis duplex alluſio. Una ad *Prophetarum* veſtes, quas imitabantur falſi Doctores, ut pro veris haberentur: altera ad ovium manſuetudinem, quam externâ ſpecie mentiebantur, cùm re verâ eſſent lupis rapaciores. Nam ut lupus toti gregi: ita toti Eccleſiæ falſus Doctor inſidiatur. Atque ut lupus inhiat ovium vitæ & ſanguini: ita ille animabus, quas ſanguine ſuo redemit *Chriſtus.* Vide *Ezech.* 13.*v.*18. Ut illum taceam vero paſtori eſſe tam ſimilem, quàm lupum cani. Et quomodo per noctis tenebras graſſatur lupus, & dum paſtores dormiunt gregem invadit: ita eum *Chriſti* Eccleſiam, cum negligentia paſtorum, & ignorantiæ tenebræ ingruentes videntur graſſanti malo latam feneſtram aperire.

VIII. Octavò, luporum nomine ſæpe intelliguntur tyranni, & bonorum perſecutores, propter rabiem inſitam, & morum immanitatem, quâ fit, ut luporum inſtar, ſanguinem populi ſitiant, neque eo ſatientur unquam. Sic *Ezech.* 22. *v.* 27. *Principes ejus ſunt tanquam lupi rapientes rapinam, effundendo ſanguinem, perdendo animas* (id eſt, vitas) *ut quæſtum faciant.* Sophon.3.v.3. *Judices lupi veſpertini ſunt, qui oſſa non relinquunt uſque ad matutinum tempus.* Matth.10.v.16. *Mitto vos ut oves in medio luporum:* id eſt, infirmos, inermes, & ab omnibus auxiliis humanis imparatos, nec lupi unius furori expoſitos, atque obvios, ſed plurimorum. Quot enim inter *Judæos,* quot inter *Gentiles* fuerunt veritatis ignari, tot hoſtes habuerunt primi Evangelii præcones. Quorum conatibus quid opponerent nihil illis fuit præter *Chriſti* promiſſionem *Matth.*16.*v.*18. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non prævalebunt adverſus eam.* Et *Matth.*28.*v.*20. *Ecce! ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi.* Quod ſi unus lupus ſufficit magno gregi perdendo, & devaſtando: in medio tot luporum quomodo evaſiſſet parvus *Chriſti* grex, niſi illum ſervaſſet idem, qui *Danielem* inter leones? Metu luporum hujusmodi fugiunt paſtores mercenarii, *Joh.*10.*v.*12. id eſt, qui avaritiâ ducuntur, non zelo gloriæ Dei; & oves per illorum defectionem rapiuntur, & diſſipantur. Tamen illos ipſos lupos quandoque mutat in oves, aut in paſtores etiam, vis ſpiritus στρεψικάρδιος, ut patet ex *Pauli* exemplo. Et tum impletur quod *Eſaias* prædixerat, fore, ut lupus & agnus unà degerent, & ſimul paſcerentur, hoc eſt, in eadem Eccleſia.

IX. Nonò, disquiramus ſupereſt quorſum *Benjamin,* id eſt, tribus ex illo oriunda, vocetur *lupus, qui rapit, & manè comedit prædam, & ſub veſperam dividit ſpolium,* Gen.49.v.27. *Chaldæi* tres interpretes id ad altare referunt, quod fuit in tribu *Benjamin,* ubi Sacerdotes manè victimas obtulerunt, & veſperi oblata à populo inter ſe diviſerunt. Proinde in *Talmudico* Tractatu *Zebachim* cap.5.fol.53.b. Templi, & altaris portio, in qua cædebantur victimæ, vocatur חלקו של טורף *pars rapientis,* ſeu *diſcerpentis,* id eſt, בנימין דכתיב ביה זאב יטרוף Benjamin, *de quo ſcribitur,* Benjamin *eſt lupus diſcerpens.* Ita *Gloſſator* ad eum locum. Et eodem videtur alluſiſſe *Maria Bilgæ* filia, cùm in altare ſic exclamavit, לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל *Lupe, lupe, quamdiu tu conſumes facultates* Iſraëlitarum. *Talmudici* ſic referunt in *Succha* cap.5.fol.56.b. Et in *Cabaliſtico* Legis commentario, cui titulus *Baal Hatturim,* verba *Jacobi* de *Benjamine* ולערב יחלק שלל *Et ſub veſperam dividet ſpolium,* notantur per *Gematriam* idem valere, quod verba אילו הקורבנות *Hæ ſunt oblationes.* Ex utriſque ſcilicet exſurgit idem numerus, nempe DCCCXVI. Tamen in hac interpretatione nihil eſt ſani; quia, utut altare conſtructum fuerit in *Benjamitarum* ſolo, *Benjamin* ea de cauſa dici non potuit *lupus rapax,* aut *manè comediſſe & ſub veſperam diviſiſſe ſpolium;* cum *Benjamitarum* non fuerint, ſed *Levitarum* victimæ, & oblationes, quæ in altari offerebantur. Proinde *Hebræorum* alii ad *Benjamitas* referunt, quibus permiſſum fuit uxores ſibi rapere ex *Siluntinis* puellis, *Jud.*21.*v.*21. Alii ad *Saulem,* & *Mardochæum,* qui & ipſi fuerunt ex *Benjamitarum* tribu. Ille porro manè, id eſt, primis *Iſraëlitici* regni temporibus uberrimam de *Amalekitis* prædam retulit. Hic autem ſub veſperam id eſt, poſt captivitatis *Babylonicæ* tempora, *Hamanis,* & filiorum ejus ſpolia diviſiſſe legitur in libro *Eſther.* De his videndi *Selomo,* & *Aben Ezra* in hunc locum. *Tertullianus* contra *Marcionem* libri quinti capite primo, *Ambroſius* capite duodecimo *De benedictionibus Patriarcharum, Hieronymus* libro quarto in *Eſaiam,* & libro ſecundo in *Oſeam, Auguſtinus* Sermone primo *De converſione Pauli,* & Veterum plures alii, *Paulum* hic intelligunt, ex eadem tribu oriundum, qui primo manè, id eſt, junior, tanquam lupus, vaſtavit Eccleſiam, & in fideles ſæviit: veſpere autem, id eſt, ſenior, ſpolia gentium, Diabolo detracta, *Chriſto,* & Eccleſiæ diviſit. *Barradius Jeroſolymam, Benjamitarum* metropolin, in qua *Judæi* ut lupus manè prædam comederunt, id eſt, *Meſſiam* crucifigendum ad *Pilatum* adduxerunt, & veſperè milites ſpolia diviſerunt, id eſt, ejuſdem *Chriſti* veſtes.

Nos ut *Judam* leoni, ita *Benjaminum* lupo conferri putamus propter fortitudinem. *Lupi enim* animo & robore non parum valent. Proinde *Marti* dicati ſunt, & à *Poëtis* vocantur *Martii,* & *Martiales. Horatius* lib.1. *Odâ.*17.

Nec virides metuunt colubras
Nec Martiales *hœdilia lupos.*

Virgilius libro nono *Æneidos,*

Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius *à ſtabulis rapuit lupus.*

Ubi *Servius, Martius lupus, aut cruentus, aut* Marti *dicatus.* Hinc *in Epigrammate* λυκοθαρσὴς eſt *audax,* & *magnanimus.* Et in *Heſychio* λυκοθρασὴς, θρασύς. Rurſus in eodem λυκόφρων, *lupino animo præditus,* exponitur δεινόφρων, & ὑψηλόφρων. Quid quòd nonnullæ gentes lupino ululatu, tanquam incentivo carmine, ad pugnam ſe incitabant? *Suidas,* Λυκηθμὸς, ἡ τῶν λύκων βοὴ, *Luporum ululatus.* Et paulò poſt ex auctore innominato, Οἱ Ἄβαροι ἐσβάλλουσιν ἀθρόως χρησάμενοι τῷ συνήθει λυκηθμῷ· φίλη γὰρ αὐτοῖς ἡ τοιαύτη ὠρυγή· Abari *confertim irruunt lupino ululatu de more uſi; quaſi ululatus ipſos delectat. Plinius* libri vigeſimi ſexti capite quarto, *Cùm* Cimbri, Teutonique *terribili* Marte *ulularent. Statius* lib.9. *Thebaidos,*

Tu dulces lituos, ululataque prælia gaudes.

Hoc præcipuum, quod fortiſſimis viris luporum nomea

men quandoque inditum. *Herculi* puta, cujus fanum ænigmaticè ſic deſcribit *Lycophron* in *Caſſandra* verſu 871.

Καὶ θηροχλαίνυ σηκὸν ὠμηστῦ λύκυ,

Et ferinâ pelle induti lupi crudelis templum. Pari ratione ſub lupi typo *Benjamitæ* ſignificantur propter bellicam fortitudinem. Et porro maximè eminuit in bello *Gabaitarum* cauſa ſuſcepto, in quo *Benjamitæ* ſoli reliquas undecim tribus intrepidè adoriuntur. Et hominum in illis viginti ſex millia audent in acie ſtare contra omnes *Iſraëlitas*, qui cum ex omnibus *Judææ* partibus conveniſſent, ad quadringenta pedum millia recenſiti ſunt: *Benjamitæ* tamen, duobus præliis victores, & cæſis *Iſraëlitarum* duodequadraginta millibus, tertio tandem prælio nonniſi aſtu à reliquis victi & profligati ſunt. In *Benjamitarum* copiis notandum eſt ſeptingentos fuiſſe funditores *Gabaitas* jaculandi tam peritos, ut ne à pilo quidem aberrarent, *Jud.* 20. *v.* 16. Quomodo apud *Smyrnæum* libro quarto in ſagittario certamine pro ſcopo ſtatuit *Agamemnon*

- - - - - - ἱππόκομον τρυφάλειαν,

galeam ſetis equinis inſignem, præmium illi daturus,

- ὡς κέρσειεν ἀπὸ τρίχας ὤθεϊ χαλκῷ,

qui acuto ſagittæ *ære galea comas reſecaret*. Et *Ajax* quidem, qui primus deſcendit in hoc certamen, nonniſi galeam feriit: ſed hunc ſequutus *Teucer* ſagittam emiſit eventu ſecundiore,

- - - - - - ἄφαρ δ' ἀπέκερσεν ἐθείρας

Ὀξὺ βέλος, - - - - - - -

Et ſtatim pilos totondit acutum telum. Nec ita pridem in *Perſide Scamachiæ* pro-Rex ſemel atque iterum ictu ſagittæ medium ſecuit pilum ſex magnorum paſſuum intervallo à ſe diſtantem. Ita narrat teſtis αὐτόπτης *Olearius Itineris Perſici* libro quarto pag. 399. His adde geſta *Saülis* Regis è tribu *Benjamitica*, qui, *potitus regno* Iſraëlis, *omnes undique ſuos hoſtes debellavit*, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, *& Reges* Sobæ, *&* Philiſtæos, *& quocunque ſe vertebat, eos* ירשיע *malè mulctabat*, *coactisque copiis* Amalekitas *profligavit*, *&* Iſraëlitas *ab oppreſſorum injuriis liberavit*, 1 Sam. 14. v. 47. 48. Quin, *Saüle* à Deo rejecto, occiſoque à *Philiſtæis*, deletisque ejus copiis penè ad internecionem, & *Davide* ei ſubſtituto à maxima parte populi, tamen *Benjamitarum* regnum ſtetit adhuc per ſeptennium, nec niſi poſt longum bellum, & imperatoris *Abneri* defectionem potuit deſtrui, & diſſipari. Quamvis à *Davidis* partibus ſtarent *Benjamitarum* fortiſſimi, adeòque nonnulli ex *Saülis* cognatione. Ex quibus jam conſtare puto hanc tribum meritò conferri cum lupo rapace, qui mane comedit prædam, quam veſpere diviſerat.

CAPUT UNDECIMUM.

Probatur צבוע eſſe *Hyænam*, de qua multa.

Cur cenſeatur lupus in ſpeciebus הצבועים. *Variæ* Fulleri *conjecturæ.* צבוע *eſt* hyæna. *Quod probatur ex* Jerem. 12. v. 9. *&* 1 Sam. 13. v. 18. *&* Sirach. 13. v. 21. *&* Mardochæo. *Crocutta* κυνόλυκος. צבועים *non ſolùm* hyænæ, *ſed & quævis* feræ rapaces. Arabibus ضبع hyæna, *quod multa probant. Hyæna lupo ſimilis. Cum currit, claudicare videtur. Hybrida animalia ex hyænæ mare & lupa, vel ex lupo & hyæna fœmina, quomodo* Arabicè. *Lupa hyænæ catulos lactat. Thoës ex hyæna & lupo ſcilicet. Hyæna canibus quàm infeſta. Hyænæ lingua geſtata canum incurſum prohibet. De hyænæ & canum umbra fabulæ.* Alcamus *emendatus. Hyæna natalis in* Arabia, *&* Africa. *Hyænii homines, quos hyæna ſolos è multis adoritur. Hyæna* νυμφαγωγεῖ. *Eam alternare ſexum multi aſſerunt: ſed* Ariſtoteles, Diodorus, Clemens Alexandrinus, Euſtathius *meritò negant. Origo fabulæ. Aliud commentum ſimile. Humani ſermonis eſt æmula.* Macarii *cum hyæna dialogus.* Turcica *&* Arabica *verba, quibus capi dicitur.* Ledem *carminis genus. Medicinæ ex hyænæ felle, pelle*, &c. Dioſcorides *emendatus. Hyæna dicitur* צבוע, *ut cenchris à varietate colorum. Roſomacha hyænæ ſpecies. Ginetta, id eſt, hyænetta. Hyæna oculis etiam & animo varia. Hinc* צבוע hypocrita. *Crocutta, & manticbora hyænæ ſpecies. Explicatur locus de hyæna* Jerem. 12. verſ. 8. *Variæ interpretationes prorſus alienæ. Locus* Druſio *de vitio ſuſpectus. Cur* Græci עיט σπήλαιον *reddant.* Ἀετὸς ex Hebræo עיט ajit. עיט *non ſolum* avis rapax, *ſed & fera. Nomina quædam feris & avibus communia. Loci* Jeremiæ *Paraphraſis.* Nodus hyænæ *Lucani libro ſexto quid propriè.* Salmaſius *notatus. Primum ſpinæ articulum in hyæna* nodum *vocari, &* atlantion. *Ejus virtus, & deſcriptio.* Ἄτλας *ultima colli vertebra. Cur hyæna claudicet.*

F*Ullerus* vir doctiſſimus in *Miſcellaneis* ſuis libri ſexti capite decimo nono operosè diſquirit, quorſum *Rabbi Mardochæus* lupum eſſe dixerit מין ממיני הצבועים, id eſt, ut vertendum putat, *de genere animalium, qui ſunt diverſi coloris*; aut verò *rubri* etiam, quia צבוע utrumque ſonat. Atque id modò refert ad cinereos lupos, quia cinereus color ex albo & nigro miſtus eſt. Modo ad lupos, qui rufi ſunt: de quibus in *Oppiano*. Modo צבוע vult eſſe genus ad omnes feras carnivoras, quas *Hebræi* ſic appellaverint; quia dilaniatorum animalium ſanguine tinguntur, & cruentantur. Quòd ultimum eſt prioribus verius. Nam in epiſtola *Hebraica* de animalibus, quam *Holmiæ* legi manuſcriptam, paſſim ita ſumi videas. Ita è ſex legatis, qui mittuntur ad totidem ſpecies animalium, השלוח הראשון הלך אל הצבועים ר״ל חיות טורפות *legatus primus mittitur ad* tſeboim, *id eſt, ad feras rapaces.* Sed & צבוע *tſeboa*, ibidem eſt *hyæna*. Utroque modo uſurpatum reperias in his verbis paulò infra, שלח המלך ויאספו אליו חייליו מיני צבועים וחיות טורפות נמרים וזאבים ואלפהוד ובני אוי ודובים ושועלים וחתולי הבר והצבוע *Convocavit ad ſe* leo *Rex* ferarum *copias ſuas, ſpecies* tſeboim, *& ferarum rapacium, pardos, & lupos, &* alphehud (id eſt, *lynces*) *& filios* awi (id eſt, *thoes*) *& urſos, & vulpes, & feles ſylveſtres, &* tſeboa, (id eſt, *hyænam.*) In quibus verbis Plurale צבועים *tſeboim*, ſignificat quasvis *feras rapaces*, ut *Arabicum* سباع *ſibaon*, quod tamen illi per *Sin* ſcribunt, non per *Sad*. Sed ſingulare צבוע *tſeboa*, eſt *hyæna*. Proinde cum in ferarum concilio ſingulæ apud Regem ſuum, id eſt, leonem, profitentur qua facultate polleant, צבוע *tſeboa*, ſe valere jactitat, בחפירת קברות וסחוב הנבלות ולהלחם בכלבים *ad ſepulchrorum effoſſionem, ad tractionem cadaverum, & ad pugnandum in canes:* quæ hyænæ quam conveniant patebit ex ſequentibus. *Lexicographi* quidem de hac voce nil quidquam habent, nec eam in S. Scriptoribus repeiunt novi Interpretes. Tamen צבוע *tſeboa*, vetuſtioribus *Hebræis* fuiſſe *hyænam* tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Primò enim id patet ex *Jerem.* 12. *v.* 9. ubi *Græci* עיט צבוע, explicant σπήλαιον ὑαίνης, *ſpeluncam hyænæ*, de quo loco plura deinceps.

Se-

Secundò, ex eo, quod eorum unus, qui *Græcam Bibliorum* verſionem recuderunt, ab *Aquila, Symmacho,* & *Theodotione* diverſus, 1 *Sam.* 13. *v.* 18. גי הצבועים exponit φάραγγα τῶν ὑαινῶν, *vallem hyænarum*, non *ſucularum*, ut accepit *Druſius*. Nam *ſuculæ Græcè* non ſunt ὑαίναι, ſed ὑάδες. Quamvis enim ὑάδες ἀπὸ τοῦ ὕειν *à pluendo* dictæ ſint, tamen *Romani* veteres, in eruendis vocabulorum etymologiis parum exercitati, *ſuculas* appellaverunt. Ac ſi ὑάδες ὑποκοριστικῶς dicerentur parvæ ὕες. Vide quid de ea re ſcripſerit *Tullius Tiro, M. Ciceronis* alumnus, & libertus, apud *Gellium* libri 13. cap. 9. Tertiò, ibidem *Chaldæus* habet לחילת אפעיא, quod *Hebræi* omnes reddunt *ad vallem viperarum*, vel *baſiliſcorum*. At ego vertendum contendo *ad vallem hyænarum*. Quia *Syris* ܐܦܥܐ eſt *hyæna*. Patet id ex *Syra* verſione *Syrachidis* cap. 13. v. 21. ubi *Græca* hæc verba, Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα, *Quæ pax hyænæ cum cane? Syriacè* ſic explicantur ܡܢܘ ܫܠܡܐ ܕܐܦܥܐ ܠܟܠܒܐ. Proinde in *Lexico Syro Baptiſtæ Ferrarii* pag. 743. ܐܦܥܐ legitur eſſe *fera quadam homines devorans*; id eſt, *hyæna*.

His teſtibus addo *Arabes*, quibus ضبع *dſabuon* (Barbari Scriptores perperam habent *zabo, alzabo, akabo, debuh, debuth, dabath, dhoboah*, &c.) *hyænam* eſſe planè conſtat; quia ضبع deſcribunt iiſdem planè notis, quibus hyænam *Græci*, quod probare cuivis obvium.

I. Primò, hyæna eſt lupo ſimillima. Ita *Scaliger* in *Cardanum* lupum & hyænam ſub eodem genere anonymo contineri aſſerit. *Geſnerus* lupo & hyænæ multa eſſe communia obſervat, magnitudinem, & colorem, voracitatem item, & inſidias, quas aliis animalibus moliuntur: dentes utrique ſerratos, genitalia utrique ſimilia, & quod uterque noctu vagatur ad prædam. Hinc eſt, quod *Oppianus*, de lupo & hyæna conjunctim agens, utriusque deſcriptionem ita orditur:

Φράζεο δὴ δύο φῦλα δυσάντεα καρχαρόδοντα,
Μηλοφόνον τε λύκον, δυσδερκέα τ' αὖθις ὕαιναν.
Τὸν μὲν ποιμνίων καὶ αἰπολίων ὀλετῆρα·
Τὴν δ' ἐχθρὴν σκυλάκεσσιν, ἀρειοτέροις τε κυνέσσι·

Conſidera jam duo genera infeſta, aſperis dentibus, & ovicidam lupum, & cæcutientem hyænam. Illum quidem ovilium & caprilium vaſtatorem; hanc verò catulis infeſtam & majoribus canibus. Quomodo deinceps pergens, utriuſque crimina raſis librat in antithetis, atque inter ſe ita opponit, ut quid inter ſe commune habeant, quid ſingulis ſit proprium, elegantiſſimè doceat. Ita hyænæ ſpeciem in *Æthiopia crocuttam Diodorus* & alii ſcribunt μεμιγμένην ἔχειν φύσιν λύκου καὶ κυνός. Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 21. *Crocuttas velut ex cane lupoque conceptas* (*Æthiopia* generat.) Itaque κυνόλυκον *Græci* vocabant, quaſi ex utroque mixtum animal. Ita الضبع *Giggeius* ſcribit medium eſſe animal inter lupum & canem. Alii ſimpliciter lupo ſimilem. *Alcamus*, ضبع كالذيب الا انه اذا جري كانه اعرج فكذا سمي الضبع العرجا Dſabuon *eſt inſtar lupi, niſi quod, cum currit, videtur clauda, ac proinde clauda vocatur.* Et *Aſſariph*, è quo *Abenbitar* هذا الحيوان شبيه الذيب *Hoc animal eſt lupo ſimile*, & reliqua ut in *Alcamus*. *Arabs Pandectarius* dicit *vergere ad formam lupi*. Leo Africanus *magnitudine & forma lupum referre*. Et *Alkazuinius*, وبين الضبع

والذيبة مصادقة ويتولد منهما ولد ويقال له السمع وهو حيوان عاجيب الشكل بين الضبع والذيب فان كان الذكر ذيبا فيقال له العبار وشكله عاجيب ايضا *Amor etiam eſt mutuus inter* dſabuon *& lupam, & catulus ex iis generatur* ſimon *nomine, quod mirabilis eſt formæ animal, medius inter* dſabuon *& lupam. Aut, ſi mas ſit lupus, vocatur* ibar, *& hujus quoque mira eſt ſpecies.* De priore, qui سمع *ſimon* vocatur, fabulantur *Arabes* in *Alcamus* انه لا يموت حتف انفه كالحية وفي عدوه اسرع من الطير ووثبته تزيد علي ثلاثين ذراعا *Eum per ſe non mori, ut neque ſerpentem, & curſu velociorem eſſe avibus, & ſupra triginta cubitos ſaltu ſuo transmittere.* At poſterioris verum nomen non eſt عبار *ibar*, ſed عسبار *isbar*. Alcamus, العسبار ولد الضبع من الذيب *Alisbaro catulus hyænæ ex lupo.* Aliter tamen *Algiahid* in *Damire*, وتلد من الذيب جرو يسمي العسبار ومن الذيب جرو يسمي السمع *Parit ex urſo catulum* isbar *nomine; & ex lupo catulum, qui* ſimon *dicitur.* Alii دروان *dirvvan* nominant. *Alcamus*, الدروان ولد الضبعان من الذيبة Dirvvan, *hyænæ maris catulus ex lupa.*

Græci, qui adulterinum hoc animal non prorſus ignorârunt, idem eſſe cum thoe ſibi finxerunt. *Heſychius*, Θῶας, θῆρας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένας. Quin, ſi *Arabibus* fides, lupa quandoque catulos hyænæ lactat ſuis relictis. Unde Proverbium, احمق من جهيزة من عرس الذيب لانها تدع ولدها وترضع ولد الضبع ويقال اذا صيدت الضبع كفل الذيب ولدها *Stultior* gehiza, *id eſt, lupi fœmina; quia deſerit catulum ſuum, ut hyæna catulum lactet. Quin cum hyæna venatione capitur, fœtum illius curat lupus.* Hæc *Alcamus.*

II. Secundò, nemo eſt, qui hyænam neſciat canibus eſſe infeſtiſſimam. Id ſupra nos docuit *Sirachides* diſertis verbis, *Quæ pax*, inquit, *hyænæ cum cane?* Et *Oppianus*,

Τὴν δ' ἐχθρὴν σκυλάκεσσιν, ἀρειοτέροις τε κυνέσσι,
Illam catulis infeſtam eſſe & majoribus canibus. Ut auctor *Homiliarum* in *Marcum* ſub *Chryſoſtomi* nomine *Homilia* decima tertia, *Maximè canibus delectatur*,

ctatur, & ipſos rapit ac devorat. Et ejus umbræ contactu canem obmuteſcere aſſerunt *Plinius*, *Solinus*, *Ælianus*, & *Phile*. Quin *Plinius* eos aſſerit, *qui hyænæ linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus*. Quibus illud ſimile, quod ex *Zoroaſtre* referunt Scriptores *Geoponicῶν* libri decimi quinti capite primo, Ἐι τις δὲ κατέχει τῇ χειρὶ γλῶσσαν ὑαίνης, μεγίστην ἕξει φυλακὴν πρὸς τὴν τῶν κυνῶν ἐπιδρομήν. Neque *Arabum* nugæ diſpares de ſuo ضبع. *Alkazuinius* in libro *Mirabilium*, بين الضبع والكلب عداوة فان وضع ظل الضبع على الكلب يقف مكانه لا يقدر على المشي حتى ياتي الضبع ياكله وان مرض الضبع اكل لحم الكلب *Inter* dſabuon *& canem gravis eſt inimicitia. Et ſi umbra* τοῦ dſabuon *in canem incidat, is in loco ſuo ſtat, nec poteſt inde moveri, donec veniat* dſabuon, *& eum voret. Et, ſi ægrotat* dſabuon, *comedit carnem canis.* Damir de *dſabuon*, ſeu *hyæna*, وهي اذا وطيت ظلة الكلب في القمر وهو على سطح وقع الكلب اليها فتاكله *Cum ad Lunam calcat umbram canis, qui ſupra tectum eſt, canis ad eam decidit, & ea illum devorat.* Et *Alcamus*, من امسك اسنانه معه لم تنبح عليه الكلب *Dentes ejus ſi quis ſecum deferat, canes eum non allatrabunt.* Pro اسنانه (*iſnanaho*) *dentes ejus*, levi mutatione legendum لسانه (*liſanaho*) *linguam ejus*. Ita enim eſt in *Damire*. Et convenit cum *Zoroaſtre*, & *Plinio*.

(a) Ariſtot. Mirab. Herod. lib. 4. cap. 192. Plin. lib. 8. cap. 30. Solin. c. 27.

Tertiò, hyænæ natales (a) *Arabia*, *Syria*, & *Africa*. In iiſdem locis *dſabuon Arabici*, vel *Syri*, mentio eſt in *Alberto*, *Bellunenſi*, *& Giggeio*; *Africani* in *Leone*, *Marmolio*, & *Geographo Nubienſi*. Non poſſum, quin hic referam rem memoratu non indignam, ſi modo veram. Sed fides eſto penes auctores, *Alkazuinium*, & *Damirem*, quorum ille ſic habet, في العرب قوم يقال لهم الضبعيون لو كان احدهم في قفل فيه الف نفس وجا الضبع لا يقصد احدا الا الضبعيون الصغي *Inter* Arabes *quidam populi ſunt* Dſabuiouna (id eſt, *Hyænii*) *nomine, ex quibus ſi vel unus ſit in mille hominum caterva, &* dſabuon *veniat, nullum adorietur præter ſolos Hyænios.* Nec multò aliter *Damir*.

Quartò, hyænam nemo non tradit τυμβωρυχεῖν. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 5. τυμβωρυχεῖ δὲ ἐφιέμενον τῆς σαρκοφαγίας τῶν ἀνθρώπων. *Sepulchra effodit humanæ carnis avida.* *Plinius* lib. 8. cap. 30. *Ab uno animali ſepulchra erui (traduntur) inquiſitione corporum.* Solinus, *Eadem hyæna inquiſitione corporum ſepultorum buſta eruit.* *Hieronymus* in *Eſaiam* capite 65. *Semper cadavera perſequitur, & vivit ſucco ac ſanie corporum mortuorum.* Et in *Jeremiam* capite 13. *Vivit cadaveribus mortuorum, & de ſepulchris ſolet effodere corpora.* Quod ipſum de الضبع conſtanter ſcribunt *Arabes*. *Alkazuinius*, ينبش القبور ويخرج الجيف والعرب تزعم انها لا تاكل الا لحوم الشاجعان *Effodit ſepulchra, & cadavera eruit: ſed aſſerunt* Arabes *eam nonniſi fortium virorum carnes comedere.* Damir, وهي مولعة بنبش القبور لكثرة شهوتها للحوم بني ادم *Etiam ea buſtorum effoſſione delectatur, quia humanarum carnium eſt ſummè avida.* Similia habent *Leo Africanus*, *Marmolius*, *Bellunenſis*, *Giggeius*, *& Gabriel Maronita*, in Notis ad *Geographum Nubienſem* pag. 9.

Quintò, hyænam multi ſcribunt ſexum alternare, id eſt, modo marem eſſe, modo fœminam. *Horus Hierogl.* lib. 2. cap. 65. Αὕτη γὰρ ὅτε μὲν ἄῤῥην, ὅτε δὲ θήλεια γίνεται. *Illa enim quandoque eſt mas, quandoque fœmina.* Ælianus *Hiſt.* lib. 1. cap. 25. Τὴν ὕαιναν τῆτες μὲν ἄῤῥενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν ἐς νέωτα ὄψει θήλειαν. *Hyænam ſi hoc anno marem videas, eandem anno ſequenti fœminam videbis.* *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶν*,

Θαῦμα δὲ καὶ τὸ δ᾽ ἄκουσα περὶ ςικτῇσιν ὑαίνῃς,
Ἄρσενα, καὶ θήλειαν ἀμείβεσθαι λυκάβαντι.

Miraculum etiam hoc audivi de pictis hyænis, marem & fœminam alternare quotannis. *Phile* capite quadrageſimo tertio,

Ἄῤῥην μὲν ἦν ὕαινα τὸν χθές που χρόνον,
Θῆλυς δὲ τὸ νῦν. δρᾷ τε, καὶ πάσχει πάλιν.

Mas quidem erat hyæna præcedenti tempore, nunc verò fœmina: agit, & rurſus patitur. *Ovidius Metam.* lib. 15, Fab. 38.

Alternare vices, & quæ modo fœmina tergo
Paſſa marem eſt, nunc eſſe marem miremur hyænam,

Tertullianus, *De pallio* capite tertio, *Hyæna, ſi obſerves ſexus, annalis eſt, marem & fœminam alternat.* Proinde in *Artemidori Onirocriticis* lib. 2. cap. 12. hyæna in ſomnis viſa androgynum & cynædum ſignificat. Idem *Arabes* de ſuo الضبع *Alkazuinius*, وذكروا ان الضبع سنة ذكر وسنة انثى كالارنب *Etiam* dſabuon *narratur una anno eſſe mas, altero fœmina, ſicut lepus.* Damir, ومن عجيب امرها انها كالارنب تكون سنة ذكرا وسنة انثى فتلقح في حال الذكورة وتلد في حال الانوثة *Ex mirabilibus naturæ ejus eſt, quòd leporis inſtar uno anno mas eſt, altero fœmina. Et quo anno mas eſt, generat; at quo fœmina eſt, parit.* Ita etiam *Giahid*, & *Zamachſari* in libro, cui titulus ربيع الابرار *Ver piorum.* Et liber alius titulo

مفيد العلوم ومبيد الهموم *Largitor ſcientiarum, & deſtructor curarum.* Et *Ibnoſſilach* في رحلته *in Itinerario ſuo*, idque tanquam ex *Ariſtotele*. Tamen *Ariſtoteles* hoc rejicit ut fabuloſum *Hiſt.* lib. 6. cap. 32. Περὶ δὲ τῶ αἰδοίων, inquit, ὃ λέγεται, ὡς ἔχει ἄῤῥενος, καὶ θηλείας, ψεῦδός ἐστιν· *De hyænæ autem pudendis, quod maris & fœminæ habere dicitur, mendacium eſt.* Et rurſus *De generatione animalium* lib. 3. cap. 6. tanquam εὐηθικοὺς, καὶ λίαν διεψευσμένους, *ineptos, & prorſus mendaces*, eos arguit, qui volunt τὴν ὕαιναν ὀχεύειν, καὶ ὀχεύεσθαι παρ' ἔτος, *hyænam annis alternis inire, & iniri:* & refellit ex αὐτοψίᾳ. Tantum hyænam marem fœminæ, & fœminam viciſſim maris genitali ſimile aliquid habere agnoſcit, quod minùs attentis anſam dedit errori. Hinc *Plinius*, ubi ſuprà, *Hyænis utramque eſſe naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri vulgus credit:* Ariſtoteles *negat. Diodorus* quoque libro trigeſimo ſecundo apud *Photium* in *Excerptis*, Τὰς λεγομένας ὑαίνας τινὲς μυθολογοῦσιν ἄῤῥενας ἅμα καὶ θηλείας ὑπάρχειν, καὶ παρ' ἐνιαυτὸν ἀλλήλας ὀχεύειν· τῆς ἀληθείας οὐχ' οὕτως ἐχούσης· *Hyænas quidam fabulantur ſimul mares eſſe & fœminas, & alternis annis ſe invicem inire: cum veritas non ſic ſe habeat.* Et in ſequentibus rem explicat eo ferè modo, quo *Philoſophus*. *Clemens* item libri ſecundi *Pædagogi* capite decimo, Οὐκοῦν οὐδὲ τὴν ὕαιναν μεταβάλλειν τὴν φύσιν πιστευτέον ποτέ· *Nequaquam igitur credendum eſt hyænam mutare naturam.* In qua eadem eſt ſententia *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 39. Sed uterque huic commento aliud ſubſtituit, quod nihilo puto verius, nempe hyænam infandum in modum abuti ſexu ſuo διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα παχνηλασμόν.

Sexto, hyænam nugantur Veteres humani ſermonis non eſſe prorſus ignaram. Sic eam tradit *Plinius ſermonem humanum inter paſtorum ſtabula aſſimulare, nomenque alicujus addiſcere, quem evocatum foras laceret.* Et Solinus, *Sequitur ſtabula paſtorum, & auditu aſſiduo addiſcit vocamen, quod exprimere poſſit imitatione vocis humanæ, ut in hominem aſtu accitum noctu ſæviat.* In *Lauſiaca Palladii* hiſtoria capite vigeſimo, cum *Macarius* cæſum hyænæ catulum ſputo ſanâſſet, pro σώστρῳ die ſequenti mater illi dedit κώδιον προβάτου μεγάλου, *magnæ ovis pellem. Et cum Sanctus vidiſſet pellem, hæc dixit hyænæ, Undenam hanc habuiſſes, niſi ovem alicujus devorâſſes? Quod ergò proficiſcitur ab injuria, ego à te non accipio. Hyæna autem, humi inclinato capite, genuflectebat ad pedes Sancti, & ponebat pellem: ipſe autem ei dicebat, Dixi me non accepturum, niſi juraveris te non amplius offenſuram pauperes, comedendo eorum oves. Illa verò ad hoc quoque capite ſuo annuit, ut quæ Sancto aſſentiretur* Macario. Ita habet vetus verſio. Sed ille *Macarii* cum hyæna dialogus in *Græco* textu non comparet, ſive ab Interprete fuerit additus, aut ex *Græco* eraſus à Scribis, quos puduerit hujus commenti. *Busbequius*, Epiſtola primâ de legatione *Turcica*, *Ajunt hyænam, quam ipſi* Zirtlan *vocant, ſermonem intelligere humanum, proptereaque à venatoribus hunc in modum capi. Accedunt ad ejus cavernam, quam ex oſſium (ut dixi) cumulo deprehendi facile eſt. Subit unus cum fune, cujus partem extremam ſociis tenendam foris relinquit: ipſe identidem pronuntians*, Joctur, Joctur, icela, *illam ſe non reperire, illam non adeſſe, introrepit.* Non ovum ovo ſimilius, quam hoc commentum iis, quæ de *dſabuon* ſcribit *Damir.* وهي توصف بالموق والحمق لان الصيادين لها يقولون علي ذاب وجارها كلمات يصيدونها بها *Et ea deſcribitur fatua, & ſtolida; quia venatores ad ſpeluncæ oſtium illi verba quædam dictitant, per quæ illam venantur.* Carmen nempe ſemi-barbarum, quod ibidem ita effertur, ſed, niſi fallor, corruptiſſimè. Proinde mentem non capio.

اطرقي ام طريق خامري

لم عامري

(b) ابشري باجراد (c) غضلا

وشاة (d) هزلا

(b) *al.* استري
ايسري
(c) *al.* عطلي
(d) *al.* هزلي

Sequitur, فلا يزال يقال لها ذلك حتي يدخل عليها الصايد فيربط يديها ورجليها ثم ياجرها *Neque venator ceſſat hæc ei ingerere, donec ad eum ingreſſus quadrupedem devinxerit, quo facto eam trahit.* Aliud exemplar ياخرجها *eam educit.* Idem aliter narrat *Abraham Ecchellenſis Maronita* in Notis ad *Abdarrachmamum De proprietatibus animalium* capite vigeſimo quarto. *Hujus*, inquit, *animalis venatio omnium lepidiſſima & ſingularis eſt. Nam muſico concentu adeo mulcetur, & manſueſcit, ut frequenter hoc venationis capiatur genere, quod ita fit. Ubi de antro, ſeu latibulo conſtiterit, ad ejus oſtium ſua pulſant venatores inſtrumenta, & cantiones quaſdam occinunt. Unuſque eorum ſemper dicit*, Dabaha (Dſabuon) *eſt hic, alter verò reſpondet negando*, Dabaha *non eſt hic. His per aliquod temporis ſpatium cantatis, egreditur animal illud cicuratum, ac totum manſuetum, omni feritate depoſitâ & hoſtibus blanditur, & ipſi hoſpites, ſed abblandiendo camum imponunt ori, & fune collum adſtringunt, & ducunt captivum. Hinc fortè* Orphei *orta eſt fabula*, &c. Huc alludit celebre dictum *Ali Ben Abutalib* لا اكون كالضبع يسمع اللدم فياخرج حتي يصاد *Non ero ſicut* dſabuon, *qui audit* ledem, *& exit, ut capiatur. Ledem* eſt ضرب الخفيف *genus carminis*, ut interpretatur *Damir* in capite ذيخ *dſich*, id eſt, *hyæna mas*, in quo citatur hoc Apophthegma.

Septimo, in *Græco Dioſcoride*, libro ſecundo, capite *De felle*, cæteris præfertur ἥ τε τοῦ θαλασσίου σκορπίου, καὶ ἰχθύος τοῦ λεγομένου καλλιονύμου (lege καλλιωνύμου) χελώνης τε θαλασσίας, καὶ ὑαίνης, *fel marini ſcorpii, & piſcis callionii* (imò *callionymi*) *& marinæ teſtudinis, & hyænæ*, id eſt, الضبعة العرجا *dſabuæ claudæ*, ut ibi habet *Arabs* Interpres. Proinde etiam *Avicenna* libro ſecundo, capite مرارة ſeu *De felle*, *inter quadrupedum fella*, inquit, ſi verbo ſit venia, *præſtantiſſimum eſt* مرارة البقر ثم الضبعة

الضبع والدب *fel bovis, deinde* dſabuæ, *& urſi.* Et idem capite ضبع *dſabuon*, eo levari ait النقرس ووجع المفاصل *podagram, & dolores arthriticos.* Quod hyænæ felli tribuunt (*e*) *Galenus*, (*f*) & *Ætius.* Rurſus in *Avicenna* lib. 4. Fen. 6. tract. 4. cap. 9. جلد الضبعة العرجا *pellis dſabuæ claudæ* medetur τοῖς λυσσοδήκτοις, ut hyænæ pellis in (*g*) *Ætio.* Jam, ſi ad Magorum vanitates liberet deſcendere, ab *Alkazuinio*, *Damire*, *Razi*, & *Abdorrachmane* ferè eadem de *dſabuo* tradi docerem, quæ Magi apud *Plinium* de hyæna ſcripſerunt. Sed in his præſtat ἐπέχειν, cum jam probaverim plus ſatis *Arabum* ضبع *hyænam* eſſe. *Hebræum* porrò צבוע, vel צבע id ipſum eſt, & eaſdem habet literas, hoc ſolo diſcrimine, quod *Arabico* more *Tſade* initiale ex parte δελτώζ propter punctum appoſitum.

(*e*) De Simplic. lib. 11. cap. 47.
(*f*) Tetrab. bib. 1. Serm. 1. c. 144.
(*g*) Tetrab. 1. Serm. 2. c. 162.

Hyæna porrò cur צבוע *tſebua*, vel *tſeboa* vocetur, non eſt obſcurum. Nam, ut poſt *Kimchium Fullerus* notat, צבוע id propriè dicitur, quod variorum eſt colorum. Sic in ſerpentum genere צבוע *tſeboa*, eſt *cenchris*, de quo *Nicander*,

- - - - - - ὅν τε λέοντα
Αἰολον αὐδάξαντο πεφρικότα φολίδεσσιν,

Quem leonem varium appellarunt, ſquamis circumpunctum. Et *Lucanus* libro nono,

Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quàm parvis tinctus maculis Thebanus *ophites.*

Et in *Bereſchith Rabba* capite ſeptimo *Hebræi* ſuo more Hyperbolici, הצבוע הזה מטפה של לובן הוא ויש לו שס״ה מיני צבועין כמנין ימות השנה של חמה *Hic* tſeboa (ſeu *cenchrias*) *è gutta alba factus eſt, tamen colores illi ſunt trecenti ſexaginta quinque, ſecundum numerum dierum anni ſolaris.* Eadem planè ratio nominis in hyæna, quam σκιλλὼ *maculoſam* appellat *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn*, eò quòd

- - - - ἐῤῥαπται δέμας αἰνὸν
Κυανέαις ἑκάτερθεν ἐπίτριμα ταινίαισιν,
- - - - *cutis horrida corpore toto*
Cæruleis densè conſpergitur undique vittis.

Hinc & aliud *hyænæ* nomen الابقع *albakio* ab *Arabibus* inditum; quaſi *variam* dixeris. Nempè البقع eſt *varius color:* unde *cornix* ابقع. Neque aliter ab *Olao* deſcribuntur eæ hyænarum ſpecies in Septentrione frequentes, quas Sclavi *roſomachas*, Sueci *Jerf*, Germani *Wilfras* nominant. *Petuntur*, inquit ille, *a venatoribus pellis ſolùm gratiâ, quæ apud nobiles & ditiſſimos ad veſtimenta in pretio eſt, utpote ſplendidis & florum inſtar diſtincta coloribus, quales in* Damaſcena *veſte ſpectantur.* Item, *Candet fuſcatâ nigredine, inſtar panni* Damaſceni *diverſis ornata figuris.* Eadem quoque colorum eſt mixtura, & varietas in *ginetta*, animali in *Hiſpania* vulpis magnitudine, de quo *Cardanus: Pelle varia eſt, ac nigro & cinereo alternantibus maculis diſtincta.* Et Scaliger, *Admirabili pulchritudine eſt. Macularum crebritas, ordo, vegetus ſplendor nulli cedit.* Indè *ginettam*, vel *jinettam*, vel *hyænettam*, dici vult *Salmaſius*, quaſi hyænulam ὑποκοθελικῶς, quia utrumque animal ſimilibus maculis pellem habet variegatam. Et verò pro hyæna barbari Scriptores *jenam* habent. Pandectarius, *Lapis jena* (id eſt, *hyænius*) *ſecundùm* Albertum *eſt à beſtia, quæ* jena *vocatur.*

Addo hyænam non pelle ſolùm, ſed & oculis variam eſſe, ut & ratione oculorum conveniat ei nomen צבוע. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo, *Oculis hyænæ mille ſunt varietates, oculorumque mutationes.* Et libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Hyænæ oculi in mille colores tranſeunt ſubinde.* Solinus, *Varietas multiplex ineſt oculis, colorumque mutatio.* A qua hyeniæ gemmæ dictæ, de quibus *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite decimo.

Jam, ſi ad animum transferas, *Hebræâ* Phraſi צבוע *tinctus, diſcolor eſt hypocrita, quia hypocritæ* (inquit *Elias* in *Thisbi*) מראים צבע אחר ממה שהם *alium colorem præ ſe ferunt, quàm reverâ habent.* Verè enim hypocrita eſt,

Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δ' εἴπῃ·

Qui alium quidem abſcondit in animo, & alium dicit. Hinc cantor *Ezobæus*, הזהר בני מן הצבועים נשיקתם נשיקה נעתרה *Cave tibi, mi fili, à tſeboim* (id eſt, *diſcoloribus*, ſeu *hypocritis*) *quorum oſculum eſt oſculum ſuperfluum*, imo noxium, & perfidum, ut in *Juda.* Sic etiam nomen צבוע *tſeboa*, hyænæ mores prorſus exprimit, quos valde fucatos eſſe oportet, ſi vera ſunt, quæ de hyæna ſcribunt *Plinius* & *Solinus*, eam imitatione vocis humanæ hominem excire, in quem ſæviat, vomitus quoque humanos mentiri, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes ſic devorare. Et de vomitu quidem eadem etiam alii (*h*) ſcribunt. Sed vocis imitationem crocutæ potiùs tribuunt, aut mantichoræ. Nobis id perinde eſt, cum crocuta & mantichora ſint in hyænarum ſpecie. In *Plutarchi Sympoſio* vulpi etiam tribuit *Æſopus* animi ποικιλίαν, ſed in laudem. Nempe ibi ποικιλία ſumitur pro *ſolertia.* Et cum εἰς ἀγῶνα ποικιλίας *in certamen de varietate* cum panthera veniſſet vulpes, ἠξίου τὸν ἔνδον αὐτῆς καταμαθεῖν τὸν δικαστὴν, ποικιλώτερα γὰρ ἐκεῖθεν φανεῖσθαι, *rogabat judicem, ut perpenderet quæ intus erant, ibi enim apparitura quæ magis varia eſſent.*

(*h*) Ariſtot. Hiſt. lib. 8. cap. 5. Ælian. lib. 8. cap. 22. Juba apud Plinium l. 8. c. 30.

Supereſt, ut explicemus celebrem *Jeremiæ* locum, quem alii de ave rapace, nos cum *Græcis* de hyæna intelligimus. In eo loco Deus de *Iſraëlitis* graviter expoſtulat, quod beneficiorum ab eo toties acceptorum immemores, in benefactorem ſuum ferinum animum induerint, & eos mores, quos in belluis rapacibus meritò execramur. Hanc querelam ſic exorditur, (*i*) *Eſt erga me hæreditas mea tanquam leo in ſylva. Edit contra me vocem ſuam, ideò eam odi.* Tum ſequuntur *Hebræa* hæc verba, העיט צבוע נחלתי לי העיט סביב עליה quæ ex vulgari interpretatione ita ſonant, *An avis tincta* (vel *varia*) *hæreditas mea erga me? An avis circumquaque ſuper eam?* Quàm parum hæc cohærent cum iis, quæ præcedunt, quàm parum cum ſequentibus, *Agite, congregamini omnes agri beſtiæ, venite ad devorandum,* Certe inter agri beſtias valde intempeſtiva videbitur avis pictæ mentio. Præſertim ſi *Hieronymi* conjecturam ſequimur, qui *pavonem* hic intelligit. Ecquid enim pavoni cum leone & feris commune eſt? Alii autem avem quandam variam ſignificari putant, quam ut exoſam cæteræ omnes inſectentur. Noctuam fortè, vel potiùs cornicem *Æſopicam.* Noctua enim varia non eſt. Alii malunt avem rapacem deſignari, quæ ideò צבוע, id eſt, *tincta* dicatur, quod aliarum avium ſanguine ſit fœdata. Vir doctus *avem digitatam* vertit; quaſi צבוע fiat ab אצבע *digito.* Porrò per *avem digitatam* rapacem avem intelligit, quæ uncis unguibus, tanquam digitis in prædam involat. Atque ita ſumi putat apud *Plinium.* Sed utrobique fallitur. Quippe ab *Hebræo* אצבע, id eſt, *digito*, *digitatus* non eſſet צבוע, ſed אצבעי. Ut ab אורח fit אורחי 1 *Reg.* 4. 31. Neque in *Plinio* (*k*) *digitatæ aves* ſumuntur pro *rapacibus.* Is enim *digitatas aves* opponit *palmi-pedibus.* Ut planum fit intelligi aves σχιδανόποδας, vel σχιζόποδας, in quibus (*l*) γαμψώνυχες, ſive *rapaces*, ſunt una ſpecies è multis. Sed quamlibet avem intelligas, cum ad analyſim ventum eſt, Interpretes mirè ſe torquent. Totum locum *Joſephus Kimchius* ſic παραφράζει, *An avis tincta ſanguine avium occiſarum erit*

(*i*) Jerem. 12. 8.
(*k*) Lib. 11. c. 47.
(*l*) Vide Athen. lib. 9. & Ariſt. Hiſt. l. 8. cap. 3.

circumquaque ſuper hæreditatem meam, quam mihi elegeram? Et, poſtquam ſaturata erit avis, venient agri beſtiæ ad vorandum, juxtá id, quod ſequitur, "*Venite,* "*congregamini, omnes agri beſtiæ, venite ad vorandum.* At, ſi *Prophetæ* mens hæc fuit, interrogatione non erat opus: aut interrogationi addenda erat nota negationis, ne videretur id negare, quod affirmat. Hoc magnos viros non fugit, quorum nominibus hic parco. Itaque in verſionibus ſuis diſſimulârunt interrogationis notam voci עיט præfixam in medio verſu. Sed ne ſic quidem facile eſt membra orationis ſic connectere, ut nihil ſit hiulcum. Ac proinde cum *Druſio* calculus hic hæreret, ſuſpicatus eſt locum eſſe corruptum. *Ut dicam*, inquit, *quod res eſt, locus iſte mihi ſuſpectus eſt de vitio.*

Ego aliter judico, locum eſſe integerrimum, ſed ideo obſcurum, quia non ſatis conſtat quid ibi ſit עיט צבוע. De צבוע jam diximus *hyænam* eſſe, quomodo *Græci* verterunt. Sed iidem minùs rectè עיט σπήλαιον explicant. An pro עיט legerunt עוט, *Vau* pro *Jod*? Saltem עוט, vel עוטה eſt terræ pars humilis, atque depreſſa, qualis in convallibus, aut cryptis ſubterraneis. Hinc *Damaſcena* vallis hodieque vocatur الغوطة *Algauta*. עוותא mendosè ſcribitur in *Hieroſolymitano* Paraphraſte *Gen.* 14. 15. Vetuſtiſſimum nomen erat עוץ. Sed hæc alibi diſcuſſimus.

Alii omnes עיט aut *avem* ſimpliciter explicant, aut *avem rapacem* & *carnivoram*. Et vero עיט alibi eſt *avis rapax*. Sic *Gen.* 15. 11. *Et deſcendit* עיט *avis rapax ſuper cadavera.* Et *Job.* 28. 7. *Semitam ejus non cognovit* עיט *avis rapax, nec eam vidit oculus æſalonis.* Hinc ἀετὸς, vel αἰετὸς *aquila*, quaſi עיט *ajit*; quia præcipua in rapacibus, & maximè eximia. Sed quid obſtat, quominus eadem vox pro *fera rapace* ſumatur? Cum Verbum עוט, unde עיט, non pertineat ad ſolas aves, ſed ad animal quodvis quod in prædam irruit. Sic 1 *Sam.* 14. 32. ויעט, *Et irruit populus in prædam.* Et capitis decimi quinti verſu decimo nono *Samuel Saüli* dicit, תעט, *Irruiſti in prædam.* Atque, ut ſcias nomen עיט patere latiùs, quàm ut ſolas aves deſignet, illi quandoque additur צפור *avis* διαχελιπκῶς, *ut Ezech.* 39. 4. *Tradidi te* לצפור עיט *rapaci avi.* Nempe non omnis עיט eſt צפור *avis.* Nam è feris etiam, quæ rapaces ſunt & carnivoræ, eodem nomine continentur. Neque novum eſt, ut idem nomen *avi rapaci* cum *beſtia carnivora* ſit commune. *Græce* κίρκος *accipitris*, ἄκμων *aquilæ* genus, & ἰκτῖνος *milvus* eſt, quod nemo neſcit. Tamen inter luporum ſpecies κίρκον nominat (*m*) *Oppianus* & ἄκμονα, & ἰκτῖνον. *Milvum* viciſſim hodiè *Græci* λύπην vocant à lupino ingenio. Et cur *monedulæ* ſpecies λύκος vocetur, rapacitas in cauſa eſt. Hæ rationes faciunt, ut עיט tam ad feras, quam ad alites pertinere putemus, adeoque עיט צבוע, ad verbum ſignificare *rapacem feram variam*, uno verbo *hyænam*.

(*m*) *Cyneg. lib.* 3. *verſ.* 304. 326. *&* 331.

His ita explicatis, facile erit extricare quidquid intricatum hic erat, ſi *Jeremiæ* (*n*) locum ſic reddas; *Eſt erga me hæreditas mea tanquam leo in ſylva. Edit contra me vocem ſuam, ideo illam odi. An igitur eſt fera rapax variegata* (hyæna) *hæreditas mea erga me? An eſt fera rapax circumquaque ſuper eam? Hæreditatis* nomen & pro terræ *Chanaan* incolis, & pro ipſa terra ſumitur, ut hic ſit ſenſus: "Quorſum *Judæi*, "quos in filios, & hæredes adoptaveram, leonum in "morem rugiunt, & ferociunt adverſus me? & o"dioſis clamoribus mihi obſtrepunt? Uſque adeo"ne omnem ſenſum humanitatis perdiderunt, ut "hyænarum inſtar ſint? An feras dicam pro homi"nibus incolere terram illam, quam elegeram? Cum "moribus, & ritibus efferatioribus, quam ulli bar"bari, imò quàm rapaciſſimæ belluæ utantur? Ita eſt omnino: jam feræ ſunt, non homines. At ego "ego in feras illas alias feras immittam, nempe *Chal*"*dæos*, à quibus terra deſolabitur. Huc pertinet ſequens Apoſtrophe, *Ite, congregamini, omnes agri beſtiæ, venite ad vorandum.* Jam videt cordatus Lector omnia plana eſſe, & perſpicua, quæ prius magnis viris negotium faceſſebant.

(*n*) *Cap.* 12. *verſ.* 8. 9.

Pro corollario libet addere quod latuiſſe video virum maximum in *Notis* ad *Solinum*, quid ſit *hyænæ nodus* in his *Lucani* libri ſexti verſu 673.

Viſcera non lyncis, non diræ nodus hyænæ.

Nodum hyænæ vir ille πῆξιν explicat, id eſt, defixionem. Quia in *Ariſtotelis Mirabilibus Arabicæ* hyænæ genus quoddam eſſe legitur, ὃ ἐπειδὰν περιΐδῃ θηρίον, ἢ ἀνθρώπου ἐπιβῇ ἐπὶ τὴν σκιάν, ἀφωνίαν ἐργάζεται, καὶ πῆξιν τοιαύτην, ὥστε μὴ δύνασθαι κινεῖν τὸ σῶμα, *quod cum aliquod animal viderit, aut hominis umbram calcaverit, vocem illis aufert, & talem operatur defixionem, ut corpus movere non poſſit.* Illi igitur nodus hyænæ magicum id impedimentum, & defixio, quam facit hyæna, ἡ πῆξις τῆς ὑαίνης, vel magicus nodus, quo illaqueat eos, quos ter luſtraverit. Scribit enim *Plinius omne animal, quod hyæna ter luſtraverit, in veſtigio hærere.* Sed cum hyænæ nodum *Lucanus* cenſeat in ſagæ ſuppellectile, &, ut vir magnus agnoſcit, inter eas res, quæ Magiæ ſerviunt, rogaverim libens qui potuerit hyænæ defixio, id eſt, vis, qua animalia detinet, in iis locum habere. Agitur de *Erichto*, Maga *Theſſala*, quæ ut *Romani* militis animam arte necromanticâ ex Inferis excitet, Magica pharmaca omnia adhibet. Proinde, ut ait *Poëta*,

Huc quidquid fœtu genuit natura ſiniſtro
Miſcetur, non ſpuma canum, quibus unda timori eſt,
Viſcera non lyncis, non diræ nodus hyænæ
Defuit, & cervi paſti ſerpente medulla.
Non puppim retinens Euro *tendente rudentes*
In mediis echeneis aquis, oculique draconum,
Quæque ſonant fœtâ tepefacta ſub alite ſaxa.
Non Arabum *volucer ſerpens, innataque rubris*
Æquoribus cuſtos precioſa vipera conchæ;
Aut viventis adhuc Libycæ *membrana ceraſtæ;*
Aut cinis Eöa *poſiti phœnicis in ara.*

Ex quorum lectione conſtat *nodum hyænæ* non eſſe actionem, ſed ſubſtantiam, ut reliqua omnia, quæ à *Lucano* ibi recenſentur, nempe ſpuma canis rabioſi, lyncis viſcera, medulla cervi, remora piſcis, draconum oculi, lapis aëtites, ſerpens alatus, vipera è *mari Rubro*, exuvium ceraſtæ, phœnicis cinis. Sed, ne Lectorem teneamus diu ſuſpenſum, ipſiſſimam hyænæ nodi definitionem ex *Plinio* adferemus: qui libri vigeſimi octavi capite octavo, dum in eo eſt, ut probet Magos hyænam ex omnibus animantibus in maxima admiratione poſuiſſe, & ad Magicas artes ſingulis prope membris vim aliquam peculiarem tribuiſſe, inter cætera hæc habet; *Totius domûs concordiam eodem* (hyænæ) *genitali, & articulo ſpinæ cum adhærente corio adſervatis conſtare* (tradunt) *quem ſpinæ articulum ſive* NODUM *atlantion vocant. Eſt autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum.* Spina hic eſt vertebrarum, ſeu articulorum dorſi compages, quorum primus ille dicitur, qui proximè collo jungitur. Et meritò vocatur *nodus*. Eſt enim commune hoc nomen omnibus articulis. Unde idem *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Quibus cervix è multis vertebratiſque orbiculatim oſſibus, flexilis ad circumſpectum, articulorum nodis jungitur.* Et infrà, *Nervi nodos corporum, qui vocantur articuli, alinbi interventu, alinbi ambitu, alinbi tranſitu ligantes.* Et *Ovidius* libri primi *Elegia* quartâ *De Ponto*,

Tollere nodoſam neſcit medicina podagram.

Nodoſam podagram, id eſt, morbum in corporis nodis & articulis, unde vulgò *articularem* appellant. Præterea nodus dicitur primus in hyænæ dorſo articulus ſpecia-

ſpeciali de cauſa: quia cum in reliquis feris colli & dorſi vertebræ recta linea continuentur, hyænæ ῥάχις ibi κυρτῦται, id eſt, *curvatur*, & in nodum, ſeu gibbum attollitur. Hinc *Oppianus* libro tertio *Venaticorum*,

Ἡ δέ τε κυρτῦται μεσάτην ῥάχιν.

Quamvis in ſummo dorſo & inter humeros ſit hyænæ gibbus, illam tamen *Poëta* curvari, & in gibbum attolli dicit circa mediam ῥάχιν· quia ῥάχις præter *dorſi ſpinam* etiam *colli vertebras* complectitur, aut *os colli*, qualecunque ſit. Hyænæ enim collum pro vertebris continuum os habere creditur, ac proinde non eſſe flexile. Plinius, *Collum & juba continuitate ſpinæ porrigitur, flectique niſi circumactu totius corporis nequit.* Solinus, *Cum ſpina riget collum continuâ unitate, flectique non quit niſi toto corpore circumacto.* Quod ſi verum eſt, ob id ipſum primam hyænæ dorſi vertebram ampliorem eſſe oportuit, ut continuum illud os exciperet, & tanquam nodo fortiùs devinciret. Et nodus ille rectè dictus eſt *atlantius*, quia prope humeros ſitus, quibus onera tanquam *Atlante* ferri notum eſt. Unde eſt, quod in homine vocatur ἄτλας *ſeptima colli vertebra dorſo proxima*. *Pollux* libri ſecundi capite quarto §. vigeſimo octavo, (τῶν δ᾽ σπονδύλων τοῦ τραχήλου) ὁ τελευταῖος ὡς ἀχθοφορῶν ἄτλας ὀνομάζεται. Hic quæri poſſit non abſurde, an in hyæna colli rigor, & nodus circa humeros, qualem deſcripſimus hactenus, cauſa ſit, cur inter currendum claudicare videatur, ut *Arabes* omnes aſſerunt, quamvis illius claudicationis cauſam aliò referant. *Damir*, الضبع توصف بالعرج وليس عرجا وانما يتخيل للناظر وسبب هذا التخييل لبرودة في مفاصلها وزيادة الرطوبة في جانب الايمن علي الايسر Dſabua *clauda deſcribitur, etſi revera clauda non ſit, ſed in ſpeciem claudicat. Cujus claudicationis cauſa refertur ad articulorum ejus frigiditatem, & humorum copiam in dextro latere ſupra ſiniſtrum.*

CAPUT DUODECIMUM.

Probatur איים eſſe Thoes, qui *Arabicè* vocantur *filii* اوي *avvi*.

Vocis איים *varia interpretamenta. Videntur eſſe filii* avvi, *quos* Arabes *cum canibus, lupis, & hyænis ſæpe nominant, ut prope ejuſdem generis animalia. Hujus animalis* Arabica *nomina. Gallinis quam ſit infenſum. Qua arte venetur aves aquaticas. Ejus ululatus qualis. Captivitatem quam impatienter ferat. De eo Magorum nugæ. Ejus deſcriptiones ex* Alberto, Bellonio, Scaligero, *&* Busbequio. *Cur* Eſa. 13. v. 22. *dicatur* clamare alternis. אי *&* اوي *voces ſimiles, &* ὀνοματοποιητικαί. ابن اوي filius avvi, *nec muſtela, nec canis, nec vulpis, nec hyæna eſt ſpecies, ut quidam volunt, ſed animal ſui generis. Ab hyæna quid differat contra* Geſnerum, *& ab aureo lupo contra* Bellonium. *Thoem eſſe probatur ſeptem rationibus.* 1. *Ut thoes lupo & hyænæ ſimilis deſcribitur.* 2. *Lupo minor.* 3. *Fulvus.* 4. *Gregarium animal.* 5. *Latrat.* 6. *Tigri ſimilis.* 7. φιλάνθρωπος. *A Scriptoribus mediæ ætatis vocatur* λυκοπάνθηρ, *&* πανθήριον. *Fallitur* Euſtathius, *cum putat thoes cum leone congredi.* Πολέμιοι *quidem leones, & thoes; quia diſſident, ſed ut minima quæque, & maxima.* Plinius *emendatus.* *Thoes, leone viſo, ſtatim fugere. Horum varia nomina.*

Esaiæ 13. v. 22. & 34. v. 14. & *Jerem.* 50. v. 39. איים *ijim*, *Chaldæus* explicat חתולין, *feles*; *Syrus* in *Eſaia* ܣܝܡܣ, ſed mendosè. Legendum enim סירינוס, *Sirenes*, ut in *Jeremia*; Septuaginta, ὀνοκενταύρους, *onocentauros*; Theodoretus, ἐμπούσας ὀνοσκελίδας, *ſpectra, larvas*; Arabs الغيلان quod idem eſt; Hieronymus *ululas*, & *Faunos ficarios*. Alii *picas*, teſte *Kimchio*: alii *ferales aves*, & *terrifica animalia*. Nos putamus eſſe animal, quod ab *Arabibus* ابن اوي *Ibn-avvi*, ſeu *filius avvi*, à Barbaris dicitur *iben angue*, & *abin-ayin*, & *babuin*, & *papio*. *Avicenna* illud nominat aliquoties cum canibus, & lupis: ut lib. 4. Can. Fen. 6. Tract. 3. cap. 8. *Aconitum lycoctonum interficit lupum, & canem,* وابن اوي *& filium avvi.* Et Tractatus quarti capite quinto agens de rabioſis animalibus, quorum morſus eſt maximè periculoſus: *Lupus*, inquit, *eſt deterior cane, & ſimiliter animalia, quæ lupo accedunt, ut* الضباع والبنات اوي *hyænæ, & filiæ avvi.* Ejuſdem animalis frequens eſt mentio in *Lexico Alcamus*; in quo ابن اوي *filius avvi* explicatur ذويبة λυκίσκος, quia eſt animal parvo lupo ſimile. Et علوش *ilvvas*; vel علوض *ilvvads*, & وع *vva*, vel وعوع *vvavva*, & دبل *dail*, vel دالان *dalan* totidem ſunt apud *Arabes* ejuſdem animalis nomina. Et نوفل *nauphal* eſt ذكر الضباع وابن اوي *mas hyænarum, & filii avvi*. Et برعل *borol* ولد الضبع او ولد الوبر من ابن اوي *fœtus hyænæ, aut fœtus viverræ ex filio avvi*. Et وعوعة *vvavvaa* eſt صوت الذيب والكلاب والبنات اوي *vox lupi, & canum, & filiarum avvi*. Et Verbum عوى *avva, latrare*, vel *ululare* dicitur de lupo, cane, & *filio avvi*.

Sed quia ignotum eſt hoc animal *Europæis* hominibus, illius deſcriptiones hic adſcribere non gravabor. *Arabes* paucis rem conficiunt; quia notiſſimum eſt animal apud ipſos. De illo tamen *Alkazuinius*, ابن اوي يقال له بالفارسية شغال حيوان مفسد الكروم والثمار اذا وقع نظر الدجاج عليه لا يطير

يصبر حتي ياتيها لياكلها ولو كانت الدجاج علي سطح او شاجرة يقع عنه ومن العاجب ان الدجاج اذا رايت كلبا او ثعلبا وسنورا او شيا من الحيوانات * الطالبة لها لم تاحرك وان مر بها ابن اوي حتي لو كانت ماية لم تبق واحدة لا رمت بنفسها اليه وانقاد الدجاج لابن اوي هو كانقياد الشاه للذيب واذا اراد ابن اوي صيد طيرا الما ياجمع خرمة * شوك او حطب ويرميها فوق الما حتي يستانس بها الطير ويمشي خلفها والطير لا ينفر من الحرمة لانه يستانس بها فيثبت من خلفها ويصطاد ما شا *Filius* awi Perſicè *vocatur* ſcagal. *Hoc animal perdit vites & fructus arborum. Cum gallinæ proſpectus in ipſum incidit, illa non avolat,* ſed *expectat donec filius* awi *irruens eam voret. Quin, ſi gallina ſit ſuper tectum, aut ſuper arborem, cadit illicò. Et mirabile illud eſt, quòd ſi gallina canem, aut vulpem, aut felem videat, aut animal aliud ſibi infenſum, non movetur. At, ſi accedat filius* awi, *vel ſi gallinæ centum eſſent, omnes ad eum ſe projicerent, & ne una quidem remaneret. Nempe gallina ſe habet ad filium* awi, *ut ovis ad lupum. Porro cum filius* awi *venari vult aves aquaticas, ſpinarum, aut ligni faſciculum colligit,* quem *in aquas projicit, ut aves eo aſſueſiant. Et ipſe retrò ſe confert, neque aves à faſciculo fugiunt; quia eo aſſueverunt. Is retrò ſtans venatur quaſcunque vult.* Et *Damir,* لا يعوي الا ليلا وذلك اذا استوحش وبقي وحدة وصياحه يشبه صياح الصبيان وهو طويل المخالب والاظفار ويعدو وياكل مما يصاد من الطيور وغيرها وخوف الدجاج منه اشد من خوفها من الثعلب لانه اذا مر تاحتها وهي علي شاجرة او جدار تساقت اليه ولوكانت عددا كثيرا *Non ululat niſi noctu, idque potiſſimum cum triſtis eſt, aut manet ſolus. Ejus porro ululatus infantis vagitui ſimilis eſt. Ungues & falculas habet prælongas, quibus cum prædam arripuit, comedit quidquid venatur ex avibus, aut aliis animalibus. Eum plus quàm vulpem timet gallina. Nam, ſi, ſub arbore aut ſepe transeat, in qua gallinæ ſint, eæ cadunt ad illum, quamvis ſint plures numero.* Dicitur captivitatem impatientiſſimè ferre. Unde *Poëta*, quem citat *Damir*, de hoc eodem animali:

* Lege الظالمة

لشديد المقتنص

وهو اذا صيد رمح في قفص

Huic tam grave eſt, quod venatu capitur, ut, poſtquam captus eſt, in cavea calcitrare non deſinat. Medici, vel Magi veriùs, nugantur linguam ejus in domo relictam excitare الخصومة بين اهله *lites inter domeſticos.* Oculum dextrum appenſum habenti non nocere عين عاين ὀφθαλμὸν ὀφθαλμίζοντα, id eſt, *oculum faſcinantem.* Cor ſi quis ferat, tutum eum fore à reliquis feris; & carnem liberare من الجنون *à dæmonibus,* & ab epilepſia, quæ accidit في اواخر الشاجر *in extremo menſe,* Lunari ſcilicet. *Græcè* dixeris φθίνοντος μηνὸς, aut λήγοντος, aut παυομένου. Aliud de *filio awi* non reperio apud *Arabes*, niſi quod de الببر ſeu *tigri* legitur in *Damire* هو شبيه ابن اوي *Is eſt ſimilis filio* awi. Sed ſub aliis nominibus idem animal multi deſcribunt. *Albertus* apud *Geſnerum*: *Papio animal circa* Cæſaream *abundat, paulo majus vulpibus, luporum ingenio. Collecta enim hæc animalia ululant, uno præcinente, & aliis poſtea ſimul reſpondentibus. Pilo vulpem refert. Uno ex iis occiſo, cæteri circa ipſum ululant, tanquam plangant mortuum. Voces eorum adeo ſonoræ ſunt, ut quamvis remotæ ex propinquo audiri videantur. Urgente fame ſepulchra hominum aliquando ingredi, & cadaveribus veſci dicuntur. Videntur ſanè ex lupo & vulpe compoſita.* Andreas Bellunenſis, *Aben avin, id eſt,* babuin, *animal eſt ſimile cani, quod noctu latrat, & vorat cadavera. Reperiuntur autem permulta in* Syria *inter* Damaſcum *&* Berytum. Bellonius *Singularium* libri ſecundi capite centeſimo octavo, *Parvus quidam lupus in* Cilicia, *& tota ferè* Aſia *reperitur, qui rapit quæcunque invenerit noctu circa dormientes, ad quos proximè accedit, ut pilos, ocreas, frænos, calceos, & hujuſmodi. Forma ei inter lupum & canem eſt. Multi ejus Veteres, tum* Græci, *tum* Arabes *meminerunt.* Græci *hodie vulgò appellant* ſquilachi. *Et hic videtur eſſe, quem* Græci *auctores lupum* chryſeon, *id eſt, aureum, cognominant. Non multò minor eſt lupo. Noctu incluſus canis inſtar latrat. Nunquam ſolus reperitur. Eſt enim gregarius, adeo ut aliquando ducenti in unum gregem coeant, & nihil per* Ciliciam *hoc animali frequentius ſit. Vociferantur autem in grege alius poſt alium, ac ſi canis vocem* hau hau *repeteret. Color eis egregiè fulvus eſt: quamobrem pellis eorum veſtibus fulciendis deſtinata non parvo illic in pretio eſt.* Scaliger *in* Cardanum Exercitatione ducenteſima decima ſeptima, *Vulpes in* Arabia *&* Syriæ Palæſtina, *pilo fœdo, audacia inſigni, veſpere mutuis ululatibus, quaſi ſigno dato ad nocturnam condictam prædam convenire. Gregatim prædari, omnia ſurripere, etiam calceamenta, atque in ſua luſtra comportare,* &c. *Hæc*

cum

cum ex quodam regulo accepiſſem, unus, qui in eodem fuerat comitatu, negabat eſſe vulpes: ſed lupos eſſe haud magno corpore, neque fœdo pilo, ſed colore luteo nitido. Busbequius Epiſtola prima, quo loco deſcribit iter *Nicomedia Nicæam:* Nicomedia, *transmiſſo montis* Olympii *jugo, in pagum* Kaſokli *venimus: ex hoc* Nicæam, *ſed ſerius, cœpta jam prima vigilia. Non procul inde audio magnum clamorem, & veluti hominum irridentium inſultantiumque voces. Interrogo quid ſit,* &c. *Narrant mihi ululatum eſſe beſtiarum, quas* Turcæ Ciacales *vocant* (ut *Perſæ* شغال *ſciagal*, vel *ſciugal*) *Lupi ſunt vulpibus majores, communibus lupis minores, voracitate tamen edendique ingluvie pares. Gregatim incedunt, hominibus armentisque innoxii, furto magis, & dolo, quam vi victum quærentes. Ab harum ferarum ingenio* Turcæ *homines fraudulentos, & verſipelles, maximè* Aſiaticos, Ciacales *vocant. Tentoria* Turcarum, *aut etiam domos noctu ſubeunt. In quibus quidquid inveniunt eſculentum, vorant. Quod ſi aliud deeſt, quidquid eſt operis coriacei rodunt, veluti calceos, ocreas, cingula, gladiorum vaginas, & quidquid eſt hujus generis. Neque deeſt ad furtum ſolertia, niſi (quod ridiculum eſt) ſuo ſe proderent indicio. Nam, cum maximè ſunt in ipſo furto occupati, ſi quis fortè gregalium, qui foris remanſit, ululare incipiat, mox ipſi idem faciunt, parum memores ubi verſentur. Quo clamore expergefacti homines, arreptis armis, fures manifeſtarios malè mulctant.* Olearius in *Itinere Moſcovitico* & *Perſico*, libro quarto ubi de Provincia *Schirvvan*; *Ibi vulpium genus eſt, quos* ſchakal *vocant, ejuſdem cum* Europæis *magnitudinis, quibus lana eſt pro pilo, venter albus, aures nigræ, cauda minor, quàm noſtratium. Hos per noctem audiebamus, circa pagos oberrantes, aſſiduo clamore, eoque protracto, & quaſi lugubri nobis obtundentes.*

De hoc animali *Eſaias* egiſſe videtur his verbis capitis decimi tertii verſu vigeſimo ſecundo, *Clamabunt alternis* איים ijim *in palatiis ejus*, id eſt, in maceriis deſolatæ *Babylonis*. Rationes in promptu ſunt. Primò enim notandum eſt Verbum ענה pro quo alii *clamabunt:* ſed expreſſius Vulgata, *reſpondebunt*; Arias, *alternis canent*; & Genevenſes, *ululabunt ſibi mutuò reſpondentes*. Omnino enim ענה ſonat aliquid *mutuum*, & *alternum*, ut apud *Græcos* ἀπαμοιβαδίς. Porro animalium, quæ deſcripſimus, hoc maximè proprium eſt, quòd alternis ululatibus ſibi mutuò reſpondent. Albertus, *Ululant uno præcinente, & aliis reſpondentibus.* Bellonius, *Vociferantur in grege, alius poſt alium.* Scaliger, *Mutuis ululatibus, quaſi ſigno dato, conveniunt.* Quin, apud *Busbequium*, qui in domos furtim irrepunt, *cum maximè ſunt in ipſo furto occupati, ſi quis fortè gregalium, qui foris remanſit, ululare incipiat, mox ipſi idem faciunt.* Alternis nimirum illis clamoribus ita aſſueti, & innutriti, ut ne periculo quidem ſuo ab iis abſterreantur. Aliud animal nullum novi, cui talis tribuatur clamorum alternatio. Secundo, Plurale איים eſt à Singulari אי, cui proximè accedit آوى quo nomine hoc animal vocari docuimus ab *Arabibus*. Utrumque nomen אי, & آوى eſt ὀνοματοποιητικόν. Utroque ſcilicet utcunque exprimitur *acutus feræ ululatus*, quem levi mutatione iidem *Arabes* عوى dicunt, & عوا. Itaque nemo negaverit veriſimile id eſſe, quod diximus, איים apud *Hebræos*, & apud *Arabes filium* آوى pro eodem animali ſumi. Sed neque ſic res eſt confecta. Utut enim accuratæ ſint illius animalis deſcriptiones, quas ſupra exhibuimus, tamen adhuc ambigitur, ad quam ſpeciem ſit referendum, & quo nomine *Græcis* olim & *Romanis* innotuerit. Illis enim ignotum fuiſſe quis dixerit animal in *Syria* & *Cilicia* tam frequens?

Planè ridiculus eſt *Avicennæ* Interpres, qui ابن آوى *filium avvi*, *muſtelam* explicat *Canonis* lib. 4. *Fen.* 6. tract. 4. cap. 5. in ipſo lemmate capitis. Niſi ſtatuas eum legiſſe ابن عرس pro ابن آوى. *Bellunenſis* refert ad *canes*. Ita etiam *Giggeius* paſſim. Et *Græci* recentiores, qui *ſquilachi*, id eſt, σκύλακα vocant. Unde *Perſicum* شغال *ſciagal* per Metatheſin. Vel *Perſæ* شغال appellant, quia *Hebræis* שועל eſt *vulpes*. Nam *Olearius* eum ponit in genere vulpium. Quomodo etiam *Scaliger*, quamvis ab aliis cenſeri dicat in lupis. In qua ſententia eſt *Bellonius*. Sed *Geſnerus* eum refellit, & papionem ſtatuit eſſe hyænam; in qua ſententia uſque adeo ſibi placet, ut quam inſtituit probationem claudat hoc Epiphonemate, *Quamobrem papionem hyænam eſſe concludimus, multis hactenus ſæculis, & nomine, & figura doctiſſimis etiam viris ignotam.* At ego, utut eos excuſatos habeam, qui vel canibus, vel vulpibus, vel lupis, vel hyænis accenſent, cùm de ſingulis habeat aliquid, tamen aſſero *papionem*, vel *babuinum*, ſi mavis, animal eſſe ſui generis ab his omnibus diverſum. Ut à cane, ſic ab hyæna diſtinguit *Avicenna* duobus locis, quos citavimus. Ita etiam *Damir*, & *Alkazuinius*, & cæteri *Arabes* lupum hyænam, & filium *avvi* ſeparatim deſcribunt, ut diverſa animalia. Et verò hyæna non latrat; nec gregarium eſt animal, nec ad hominem dormientem ideo tantùm accedit, ut ſuffuretur calceos, pileum, *&c.* Contra, hyænam deſcribit *Plinius* ut animal pantheris etiam terribile: quodque canes, & homines, ad ſe evocatos laceret. Ut de ſtatura taceam, quæ lupo par, ſæpe etiam major, cùm papio ſit minor lupo. Hyænæ denique pellis virgata eſt, & maculoſa, papioni unicolor, in *Cilicia* ſaltem, & *Syria*. Qui factum, ut hæc *Geſnerum* fugerint, virum impensè doctum, quique in hoc ſtudio tam ſedulam navavit operam? Nec felicior *Bellonius*, cùm papionem pronunciat eum eſſe, quem *Græci* auctores *lupum aureum* cognominant. *Aurei lupi* ſolus meminit *Oppianus*, apud quem is eſſe legitur

> Οὐ λύκος, ἀλλὰ λύκου προφερέστατος, αἰπύτατος θὴρ,
> Χείλεσι χαλκείοισι τετυγμένος, ἄσπετος ἀλκήν·
> *Non lupus, at plus quam lupus, ut leo celſus, ahenis*
> *Armatus labiis, immani robore præſtans.*

Nemo papionem ſic deſcripſerit, qui lupo ſtaturâ & viribus inferior eſt, vix ſupra vulpem aſſurgens.

Proinde aliud ſuccurrit, quod, ut ſpero, doctorum aſſenſum merebitur, nempe papiones eſſe *thoas*, de quibus licet Veteres multa ſcripſerint, nemo tamen, quod quidem ſciam, nondum explicavit hactenus. Nam eorum ſententia pridem exploſa eſt, qui thoas aut volunt eſſe *ginettas*, aut *lupos cervarios*. Conſule ea de re, ſi vacat, *Hermolaum*, & *Geſnerum*, & *Salmaſium*, ut diſcas thoes cum neutris quidquam habere commune. At hic omnia quadrant & ad amuſſim conveniunt.

I. Primò enim, ut papiones, ita & thoes lupo & hyænæ tam ſunt ſimiles, ut alii Veterum thoas lupis, alii hyænæ accenſuerint, alii tertium animal eſſe dixerint ex utroque mixtum. *Ariſtoteles Hiſt.* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, Ἔχει δὲ καὶ ὁ θὼς πάντα τὰ ἐντὸς ὅμοια λύκῳ. *Plinius* lib. 8. cap. 34. *Thoes, luporum id genus eſt.* *Heſychius*, Θώων, εἶδος θηρίου ὡς λύκος. Idem, Θῶας, θῆρας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένους. *Suidas*, Θῶες, θώων θηρία ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γεννώμενα. *Euſtathius* alibi dicit eſſe ζῶον κυνοειδές, alibi eſſe ζῶον παραπλήσιον ὑαίνῃ.

II. Thos tamen eſt parvum animal, & lupo minus. Proinde thoem *Philoſophus* ita cum lupo confert ratione proceritatis, *Hiſtor.* libri 6. capite 35. Ἔστι δὲ τὴν ἰδέαν ἔσω ἐπὶ μὲν μακρὸς, τὸ δὲ ὕψος βραχύτερος. *Speciem*

quod

quod attinet, caudam verſus porrigitur, ſed ſtaturâ humilior. Et *Plinius* ubi ſupra, *Luporum id genus eſt, procerius longitudine, brevitate crurum diſſimile.* Hinc in *Heſychio* θῶες definiuntur θηρία μικρά. Et *Pollux* feras minores ſic recenſet, Ἐπὶ δὲ τῶν μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ θώων, καὶ λύκων, thoas medios ponens inter vulpes & lupos, quia magnitudo eſt illis inter utroſque media.

III. Ut papioni, *Bellonio* & *Scaligero* teſtibus, color egregie fulvus eſt, ita thoi. Hinc *Iliad.* λʹ. δαφοινοὶ θῶες, id eſt, πυῤῥοὶ *fulvi*, ut habet *Scholiaſtes.*

IV. Etiam gregarios eſſe thoas ex *Oppiano* collige, cum ſcribit lib. 2. *Halieuticῶν*,

Θῶας ὑπερφιάλους ἔλαφον περιποιπνύεσθαι
Ἀγρομένους· - - - - - - -

id eſt, συναθροιζομένους, *confertos, congregatos,* ut ibi *Scholiaſtes.* Quibus ſimilia legas *Iliad.* λʹ. verſu 474. &c.

V. Sed & ut papiones, ita & thoes latrant. Supra nos docuere *Arabes* عوي *awa*, id eſt, *ululare*, ſeu *latrare*, proprium eſſe *canis, lupi,* & ابن اوي *filii awi*, ſeu *papionis:* Quæ conferenda cum his *Pollucis*, Ἀλωπέκων, καὶ θώων, καὶ λύκων τὸ ὑλακτεῖν. *Vulpium, & thoum, & luporum eſt latrare.* Non ovum ovo ſimilius. Addo, ut אי & اوي ſic thois nomen *à latratu* fieri. Θῶες enim, & θωΰσσειν ſunt Conjugata. Porro θωΰσσειν eſt ὑλακτεῖν *latrare.* *Suidas*, Θωΰσσοντες, ὑλακτοῦντες. Ὅμηρος, -- βαρύβρομα θωΰσσοντες, καὶ Θωυκτὴρ, κύων ὁ ὑλακτικός.

VI. Supra didicimus ex *Arabibus* الببر ſeu *tigrim* eſſe شبيه ابن اوي *ſimilem filio awi*, ſeu *papioni.* Ecce idem de thoë in *Arriani Indicis*, Οὓς τινας καὶ ἡμεῖς ὁρέομεν, καὶ τίγριας καλέομεν, θῶας εἶναι αἰόλους, καὶ μείζονας ἤπερ τοὺς ἄλλους θῶας· *Quos videmus, & tigres vocamus* (ſcribit *Nearchus*) *thoas eſſe varios, & aliis thoibus majores.*

VII. Denique quod papio legitur ad hominem dormientem accedere ſine noxa, planè thoum exprimit φιλανθρωπίαν à Veteribus tam decantatam. *Philoſophus Hiſtor.* libri noni capite quadrageſimo quarto, Φιλάνθρωποι δ' εἰσὶ καὶ οἱ θῶες, καὶ οὔτ' ἀδικοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε φοβοῦνται σφόδρα· *Etiam thoës hominem amant, neque eum lædunt, aut multum timent.* Plinius, *Luporum id genus eſt,* &c. *homini innocuum.* Solinus, *Homines tamen nunquam impetunt.* Ælianus *Hiſtor.* libri primi capite ſeptimo, Λέγουσι τὸν θῶα τὸ ζῶον φιλανθρωπότατον εἶναι, καὶ ὅταν μέν που περιτύχῃ ἀνθρώπῳ, ἐντρέπεται αὐτὸν, οἷον αἰδούμενος· ὅταν δὲ ἀδικούμενον θεάσηται, ὑπ' ἄλλου θηρίου, τὸ τηνικαῦτα ἐπαμύνει αὐτῷ. *Thoëm animal eſſe dicunt homini amiciſſimum, &, ſi fortè in hominem inciderit, tanquam venerabundum revereri: quin ſi ab alia fera infeſtari viderit, ſtatim ei ſuccurrere.* *Phile* capite quadrageſimo quarto,

Ποίους δὲ καλῶς ἐκμαθὼν αἰδοῦς νόμους,
Αἰσχύνεται θὼς, εἰ τὸν ἄνθρωπον βλέποι;
Ποίαν δὲ τηρῶν τακτικὴν ὁμαιχμίαν;
Ἄληκτος ἥκει συμμαχῶν ἡμῖν φίλος,
Ἐὰν ἄγριόν τις θὴρ δυσμενὴς ἐπιτρέχῃ·

Quales pudoris leges bene edoctus veretur thos, ſi hominem viderit? Et qualem militiæ confœderationem ſervant? Ad nos venit commilito ſemper amicus, ſi quæ fera infenſa in nos incurrat. Quæ, licet in majus aucta, hoc ſaltem docent homines à thoibus nunquam impeti.

Scriptores mediæ ætatis idem animal λυκοπάνθηρα, λυκοπάνθηρον, & πανθήριον appellant. *Homeri Scholiaſtes* vetus in *Iliad.* λʹ. Θῶες πανθήρια. *Oppiani Scholiaſtes* in librum ſecundum *Halieuticῶn*, Θῶας, λυκοπάνθηρας. Lexicon *Cyrilli* apud me MSS. Θῶς, ὁ λυκοπάνθηρος· παχεῖς γάρ εἰσι, καὶ περ βραχυσκελεῖς ὄντες. Pro παχεῖς legendum ταχεῖς, ut in *Etymologo*, & *Phavorino.* In *Plinio* quoque, *Thoës, luporum id genus eſt, brevitate crurum diſſimile, velox ſaltu.* Euſtathius in *Iliad.* λʹ. Λυκοειδῆ ζῶα εἶναί φασιν οἱ παλαιοί· διὸ καὶ τὴν τῶν λυκοπανθήρων κλῆσιν ἐντεῦθεν ἴσως εὗρον οἱ πολλοί. *Thoes luporum ſpeciem habere tradunt Veteres: unde fortaſſe factum, ut plerique lycopantherum nomen iis tribuant.* Quin fuere è Veteribus, qui thoëm ex lupo & panthera genitum eſſe crediderint. *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶn*,

Δηθάκι δ' αὖ τε λύκοι, καὶ παρδαλίδεσσι δαφοιναῖς
Εἰς εὐνὴν ἐπέλασσαν, ὅθεν κρατερόχροα φῦλα
Θῶες· - - - - - - - - -

Sæpe etiam lupi cum pantheris fulvis coëunt, unde robuſta ſæcula thoes.

Euſtathio tamen aliter viſum. Is enim in *Iliad.* νʹ. ut eos errare probet, qui lycopantherem cum thoe idem animal eſſe putant, λυκοπάνθηρας objicit feras eſſe fructivoras, non magnæ rei, cum thoes animoſi ſint, uſque adeo ut leones aggredi audeant. Verba ſunt, Πλανώμεθα οὖν οἱ τοὺς ἀγεννεῖς καὶ καρποφάγους λυκοπάνθηρας εἰς τοιούτους θῶας νοοῦντες, οἳ καὶ πρὸς λέοντα θρασύνονται. Quomodo *Gratius* in *Cynegetico*,

Thoes commiſſos (clariſſima fama) leones
Et ſubière, æſtu, & parvis domuere lacertis.

Quod puto ſumptum ex his *Ariſtotelis Hiſt.* lib. noni cap. 1. Πολέμιοι δὲ καὶ ὁ λέων καὶ ὁ θὼς ἀλλήλοις· ὠμοφάγοι γὰρ ὄντες ἀπὸ τῶν αὐτῶν ζῶσι. *Leo & thos inimici ſunt; cùm enim ſint carnivori, victum ex iiſdem petunt.* Et rurſus capite quadrageſimo quarto, Πολεμοῦσι δὲ τοῖς κυσὶ, καὶ τοῖς λέουσι (οἱ θῶες)· διὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ οὐ γίνονται. *Pugnant thoes cum canibus, & leonibus, proinde in iiſdem locis non degunt.* Sed hæc *Philoſophi* verba non ſunt ſic accipienda, ac ſi thoas voluerit quaſi collatis ſignis cum leonibus bellum gerere, tanquam viribus pares, aut ſuppares. Imo πολεμοῦν eo loco ſimpliciter eſt *diſſidere*, ex quo diſſidio fiat, ut thoes à leonibus fugiant, ut quos eſſe non ignorent ſe multò potentiores. Eò pertinent hæc *Plinii* libri decimi capite ſeptuageſimo quarto, *Diſſident thoes & leones, ut minima æquè* (lege *quæque*) *ac maxima.* In *Homero* res clara, cùm in *Ulyſſem* graviter læſum turmatim irruiſſe fingit *Trojanorum* imbelle vulgus: ſed eoſdem in fugam ſe dediſſe, quamprimùm conſpectus eſt *Ajax*, quomodo in cervum jaculo percuſſum turma thoum irruens, leone viſo, fugam capeſſit. Verba ſunt,

- - - - - - ἐπί τε λῖν ἤγαγε δαίμων
Σίντην, θῶες μέν τε διέτρεσαν· - - -

Poſtquam verò noxium leonem induxit dæmon, thoes quidem intremuerunt, id eſt, σὺν δέει ἔφυγον, *cum timore fugerunt*, ut ibi habet vetus *Scholiaſtes.* Proinde ad eundem locum *Euſtathius*, Θῶες δὲ περὶ αὐτὸν οἱ Τρῶες· λέων δὲ ὁ Αἴας, οὗ ἐλθόντος οἱ Τρῶες φεύγουσι. *Thoes ſunt* Trojani, *qui circa ipſum* (Ulyſſem) *erant: leo autem* Ajax, *quo veniente fugiunt Troes.* Item, Ὡς θῶας ἀπελαύνει λέων ἐπιφανεὶς, οὕτω τοὺς Τρῶας Αἴας· *Ut thoas abigit leo cum apparet, ita* Trojanos *Ajax.* Multa hujuſmodi leges in *Homeri* ſimia *Q. Smyrnæo.* Ita libro ſecundo *Thraſymedes* & *Phereus*, *Memnone* conſpecto, qui erat πολλὸν ὑπείροχος, *multò præſtantior*,

- - - - - - - - ἅτε θῶε
Ἀμφ' ἐλάφου βεβαῶτε, μέγαν φοβέοντο λέοντα,
Οὔ τι πρόσσω μεμαῶτ' ἔτι ἐλθέμεν, - -

Ut duo thoes, qui cervum obeunt, magnum metuebant leonem (id eſt, *Memnonem*) *nec auſi ſunt ulteriùs progredi.* Et libro ſexto de *Eurypylo*,

- - - - - ὁ δ' ἔξοχος ἕσπετο λαῶν,
Ἠΰ τέ τις θώεσσι λέων ἐν ὄρεσσι μετελθών·

Ille autem ſequebatur, ſupra vulgus eminens, ut leo aliquis in montibus cum thoibus congreſſus. Et libro 9.

Ὡς

Ὡς δ' ὅτε σῦς ἐν ὄρεσσι νεηγλύεων ἀπὸ τέκνων
Θῶας ἀποσεύησι· λέων δ' ἑτέρωθι φανείη
Ἔκποθεν ἐσσύμενος, ἧς δ' ἵσατ' ἄσπετος ὁρμή·

Ut cum aper in montibus à recens natis catulis thoas abigit: leo autem ex alia parte apparet alicunde irruens, ejus autem gravis impetus ſubſiſtit. Ita ut non leo ſolus, ſed & cum leone non conferendus aper thoas fuget. Ex his abunde patet verum eſſe, quod diximus thoes cum leonibus non aliter dici πολεμεῖν, quam quia inter ſe diſſident. Quomodo de ardea dicit *Philoſophus* libri noni capite primo, Πολεμεῖ ἀιετῷ (ὁ ἐρώδιος) ἁρπάζει γὰρ αὐτόν. *In aquilam pugnat ardea, nam* (aquila) *ipſam rapit*: Et πόλεμος δὲ καὶ ἀσκαλαβώτῃ καὶ ἀράχνῃ· κατεσθίει γὰρ τὰς ἀράχνας ὁ ἀσκαλαβώτης· *Inter ſtellionem & araneam bellum eſt; araneas enim comedit ſtellio.* Item, Τοῖς ὠμοφάγοις ἅπαντα πολεμεῖ, καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις· *Cum feris carnivoris pugnant omnia animalia, ut illa viciſſim cum aliis.* Quo ſenſu etiam oves cum lupis πολεμοῦσι, & lepores cum canibus. Itaque hoc maneat ratum, nihil obſtare quominus *Hebræorum* איים, *Arabum* ابن اوي *Perſarum* شغال *Græcorum* veterum θῶες, recentiorum σκύλακες, mediæ ætatis λυκοπάνθηρες & πανθέλα, barbarorum *papiones* & *babuini*, ejuſdem animalis ſint diverſa nomina.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Vulpibus.

Proverbium de vulpina tuſſi, à qua vulpes *Hebraicè* שועל. Βήχιον *herba quomodo* Arabicè. *Vulpes animal* παμφάγον. *Impii* portio vulpium, *Pſal.* 63. *v.* 11. Cæada *quid* Lacedæmone. Καίατον, καιετός. Lacedæmon καιετάεσσα. Ariſtomenes *per vulpem è* Cæada *liberatus. Vulpes uvis delectantur. Vulpes ſolitarium animal.* Ἀλώπηξ *unde dictus.* Vulpium foveæ *quomodo* Græcè, *&* Arabicè. Giauhari *emendatus. Foveæ vulpium cur plura habeant oſtia. Cur oſtiis ſcillas apponant.* Ambroſius *notatus. Lupi hoſtis vulpes. De* Samſonis *vulpibus* Jud. 15. v. 4. Obvertit caudam ad caudam, *pro quo Veteres* ligavit. Λάμπας *ex* לפיד lappid. גדיש gadis, *quid propriè.* Heſychius *emendatus.* Στοιβὴ *quid ſit, unde* στοιβάζειν. כרם זית *male redditur* vinea olivarum *pro* vinea *&* oliva. *ET ſæpe ſuppleri. Unde* Samſon *tot vulpes nactus fuerit, reſponſio quadruplex.* 1. *Ibi multæ vulpes.* 2. *Fortaſſe* vulpium *nomen thoas etiam complectitur, gregarium animal.* 3. *Hæ vulpes multis diebus aut hebdomadibus captæ:* 4. *Nec à ſolo* Samſone. *Vulpis venatio quàm ardua. Retibus non capitur.* Teumeſia *vulpes. Artes, quibus capi ſolet. Cur per vulpes* Samſon *ſegetes exuſſerit. De vulpis inceſſu retrorſum, & obliquo. Segetes flammam facilè concipere.* Romæ *vulpes in* Circo *cum tædis ardentibus medio* Aprili *quorſum emiſſæ.* Curſeolana *vulpes in* Ovidio. *Meſſis tempus quando in* Ægypto, *&* Judæa. *Pentecoſte* feſtum meſſis. *Hordeacea meſſis prior triticeâ. In* Bœotia *incendia per blattam, & vulpes, ex* Ariſtophane, *&* Suida. *Vulpes cur dicatur* λαμπουρίς. *Vulpes quam vafra; unde* κερδώ. Ἀλωπεκίζειν, *id eſt,* πανουργεῖν. Vulpinari *idem.* Vulpio, *id eſt*, ſubdolus. Κίναδος *vulpes, & vafer.* κιδάφη *idem; unde* κιδαφεύειν. *Vulpis vaframenta quædam.* Arabicum وزر *de vulpe gradu ſuſpenſo incedere. Nota in* Nehem. 4. v. 3. *Falſi doctores vulpibus ſimiles.* Herodes cur à *Chriſto vocetur* vulpes. Herodiani *qui. An* Chriſto *licuerit* Herodi *convitiari?*

Scriptor quidam anonymus Proverbiorum farraginem vernacula lingua edidit, in qua de vulpe hæc habentur; *Videtur hoc animal eſſe tuſſi obnoxium, & propter calorem internum, qui vehementiſſimus eſt, perpetuâ pulmonum intemperie laborare, quod gannitus ejus & raucus clamor abundè docent. Proinde cum ſenem videmus tuſſim ex imo pectore vix extundentem, dicimus,* C'eſt une toux de renard, qui vous menera au terrier, *Hæc eſt vulpina tuſſis, quæ in foveam te deducet, id eſt, in ſepulchrum.* Et vero hoc Adagium eſt apud nos receptiſſimum, ſive vulpes reverâ ſæpe tuſſiat, aut tuſſientis raucedinem gannitu ſuo imitetur. Quod ideo hic obſervo; quia *Hebræum vulpis* nomen שועל *ſual*, videtur *à tuſſi* deductum. Nam *Hebræum*, & *Syrum* ܫܥܠ ſaal, *tuſſire* eſt, & ܫܘܥܠ *ſiul*, aut *ſeol*, eſt *tuſſis*. Auctor *Bereſith Rabba* de *Noa* Sect. 32. in fine, הוא היה גונח דם מפני הצנה *Is præ frigore ſanguinem excreabat*: id eſt, ut ait *Baal Aruch*, מוציא קול כעין שועל ומשליך דם *Vocem edebat tanquam* ſoel, (ſeu *tuſſientis*) *& ſanguinem emittebat. Elias* in *Thisbi*, ראיתי בספרי רפואות שקורין לגניה שאדם מוציא מפיו מן הראה שעול בלשון אשכנז הוש"טן ובלעז טו"שא והוא לשון ערבי *Vidi in Medicorum libris tuſſim, quam ex ore & pulmone quis profert, ſeol vocari, ut* Germanicè Huſten / *&* Italicè toſſa, *& eſt* Arabica *dictio.* Nempe apud *Arabes*, *Sin* dextro de more in *Sin* ſiniſtrum permutato, سعل ſaala *tuſſire* سعال ſoâl *tuſſim*, سعالي ſoali *tuſſilaginem*, مسعل maſal *gutturis bronchium* ſonat, ubi formatur tuſſis. Vide *Avicennam* libro ſecundo de herba سعالي *ſoali*, & lib. 3. *Fen.* 10. Tract. 3. qui totus eſt في السعال والنفث الدم *de tuſſi, & ſputo ſanguinis.* Et *Abenbitarem* in فياحون id eſt, βήχιον, cujus foliis ſanari dicit من به سعال يابس id eſt, τὸν ὑπὸ ξηρᾶς βηχὸς ὀχλούμενον, *eum, qui ſiccâ tuſſi laborat*, ut eſt in *Dioſcoride*. Quomodo in *Avicenna* herba سعالي *ſoali eſt* افضل دوا السعال *eximium tuſſi remedium.* Nempe سعالي & فياحون idem ſunt. Et فياحون corrupte ſcribitur pro كاجيون βήχιον.

Scribit *Ariſtoteles Politicorum* libri primi capite octavo τῶν θηρίων τὰ μὲν ζωοφάγα, τὰ δὲ καρποφάγα τὰ δὲ παμφάγα αὐτῶν εἶναι, *ferarum alias carne reliquorum animalium, alias fructibus, alias omni alimento veſci*, id eſt, tam carne, quam fructibus. Ex quo genere eſſe vulpem vel ex Scriptura conſtat. Eum enim veſci carne cadaverum docent hæc de *Davidis* hoſtibus *Pſalm.* 63. *v.* 11. מנת שועלים יהיו *portio vulpium erunt.* Ubi *Selomo* perperam habet ישובם חרב שועלים ילכו בו *Habitatio eorum erit vaſtitas, quam vulpes frequentabunt.* Neque enim eorum habitationem, ſed ipſos gladio confoſſos *Propheta* dicit futuros partem vulpium. Proinde *Syrus* reddit, ܘܡܢܬܐ ܕܬܥܠܐ ܢܗܘܘܢ: & *Arabs*, وللثعالب طعاما يكونون *Et vulpibus erunt pro cibo.* Neque malè hic *Kimchius*, *Erunt portio vulpium* שאוכלים החללים *qui confoſſos comedent.* Et rurſus, *Gladio confodientur* ויאכלום השועלים והחיות *& comedent eos vulpes, & reliquæ feræ.* Quomodo etiam *Theodoretus*, *plerique eorum, qui in bello cadent, ne ſepultura quidem digni habebuntur*, ἀλλὰ προκείσονται τοῖς θηρίοις βορά, *ſed jacebunt in cibum feris.* Itaque è carnivoris feris hic pro toto genere ponitur una ſpecies, atque

illa quidem deſpectiſſima, quaſi ſit magis probroſum à vulpe diſcerpi, & devorari, quam à nobiliore fera. Neve putetur id inſolitum, in *Pauſaniæ Meſſeniacis* narratur *Ariſtomenes* ἐς τ̃ Καιάδαν in *Cæadam* conjectus, & ibi triduum commoratus, per ſubluſtres tenebras vulpem vidiſſe cadavera appetentem. *Cæada* barathrum erat prope *Lacedæmonem*, ὅπερ τοὺς κακούργους ἐμβάλλειν εἰώθεσαν, *in quod maleficos conjicere ſoliti erant*; ut teſtatur *Thucydides* libro primo, ubi de *Pauſania*. Nempe καιάδας *Lacedæmoniis* id ipſum fuit, quod *Græcorum* aliis καίατον, vel καιετὸς, id eſt, *locus effoſſus*, vel *terræ dehiſcentis ruptura*, *quas efficiunt terræ motus*. Heſychius, Καίατα, ὀρύγματα, ἢ τὰ ὑπὸ σεισμῶν καταῤῥαγέντα χωρία. Cujuſmodi rupturæ cum frequentes fuerint in agro *Laconico*, ſunt, qui *Spartam* inde ab *Homero* dici ſtatuunt, non, ut vulgo legitur,

- - - - (a) Λακεδαίμονα κητώεσσαν,

(a) Iliad β'. verſu 581. Odyſſ. δ' verſu 1.

ſed καιετόεσσαν, ὅτι οἱ ἀπὸ τ̃ σεισμῶν ῥαχμοὶ καιετοὶ λέγονται, καὶ καιάδας τὸ δεσμωτήριον ἐντεῦθεν· *quia rupturæ, quæ fiunt ex terræ-motibus*, καιετοί *dicuntur, atque inde carcer* καιάδας. Ita *Strabo* libro octavo: quamvis *Cæadas* non tam carcer fuerit, quam barathrum, ut diximus, in quod capite damnati præcipites ex alto demittebantur, ut poſt *Thucydidem* aſſerunt *Pauſanias*, *Thucydidis* Scholiaſtes, *Suidas*, & *Grammaticorum* alii. Quo lapſu tam præcipiti cum plerique contererentur, erat in ea foſſa cadaverum magna vis, & per meatus ſubterraneos vulpes eò ſe conferebant, ut pabulum inde carperent. Quorum unum, cauda arreptum, ſequutus *Ariſtomenes* per opaca viarum, καὶ ἀπὸ τ̃ κειμένων νεκρῶν ὀστοῦν κλάσας, καὶ τὸ στενόπορον τ̃ ὄρους τῷ ὀστῷ περιαιρῶν, καὶ περικόπτων, *& cadaverum ibi jacentium oſſe confracto, quo montis anguſtias amovebat, atque exſcindebat*, tandem ex ſpecu illo evaſit dias in luminis oras. Quæ partim in *Pauſania*, partim in *Polyæno* legere eſt libro ſecundo *Stratagematum*. Ut de *Plinio* taceam, qui rem ita paucis attigit libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo: *Ipſe convulneratus, & captus ſemel per cavernam latomiarum evaſit, anguſtos vulpium aditus ſequutus*.

Sunt & vulpes καρποφάγοι, & maximè uvis delectantur. Hinc *Cant.* 2. *v.* 15. *Capite nobis vulpes, vulpes parvos, qui corrumpunt vineas*. Ita *Nicander* in *Alexipharmacis* verſu 185.

Πιοτέρην ὅτε βότρυν ἐσίνατο κηκὰς ἀλώπηξ,
Cum pingui nocuit vulpes verſuta racemo.

Et in *Caprarii* poculo apud *Theocritum Idyll.* 1.

Πυρναίαις σταφυλαῖσι καλὸν βέβριθεν ἀλωά,
τὰν ὀλίγος τις κῶρος ἐφ' αἱμασιαῖσι φυλάσσει
ἥμενος· ἀμφὶ δέ μιν δύ' ἀλώπεκες· ἁ μὲν ἀν' ὄρχως
φοιτῇ, σινομένα τὰν τρώξιμον, &c.

Quæ verſibus & penè verbis totidem ſic feliciſſimè reddidit *Heinſius* ὁ μακαρίτης;

Area purpureis pulchrè circumdatur uvis,
Quam puer exiguus reſidens cuſtodit in horti
Sepibus. Hunc circum vulpecula bina, racemos
Altera percurrens depaſcitur, &c.

Et *Idill.* 5.

Μισέω τὰς δασυκέρκος ἀλώπεκας, αἳ τὰ Μίκωνος
αἰεὶ φοιτῶσαι τὰ ποθέσπερα ῥαγίζοντι.

Odi vulpes denſis caudis, quæ Miconis *vites frequentantes, veſperi uvas decerpunt*. Et *Varro Ruſticorum* libri primi capite octavo, *Unum* (vineæ genus) *in quo terra cubilia præbet uvis, ut in Aſia multis locis; quæ ſæpe vulpibus & hominibus fit communis*. *Galenus* item *De alimentorum facultatibus* lib. 3. cap. 2. Τὰ δὲ τ̃ ἀλωπέκων (κρέα) ἐν φθινοπώρῳ, καὶ οἱ παρ' ἡμῖν κυνηγέται προσφέρονται· πιαίνονται γὰρ ὑπὸ τ̃ σταφυλῶν. *Vulpium carnibus Autumno utuntur venatores, qui apud nos ſunt; quia tum uvarum eſu pingueſcunt*. Eodem refer fabellam de vulpe, & uva, quam nemo neſcit, & ita expreſſit *Phædrus*:

Fame coacta vulpis alta in vinea
Uvam adpetebat, ſummis ſaliens viribus,
Quam tangere ut non potuit, diſcedens ait,
Nondum matura eſt, nolo acerbam ſumere.

Et *Gabrias*,

Κερδὼ βότρυν πλέπουσα μακρᾶς ἀμπέλου,
Πρὸς ὕψος ἥρτο, καὶ καμοῦσα πολλάκις
Ἑλεῖν, ἀπεῖπε· πρὸς δ' ἑαυτὴν ταῦτ' ἔφη,
Μὴ κάμνε, ῥάγες ὀμφακίζουσιν μάλα.

Amyntas (b) in opere, cui titulus Σταθμοί, ſeu *Manſiones*, vulpium *Caſpiarum* refert tantam eſſe copiam, ὡς καὶ ἐπιφοιτᾶν οὐ μόνον τοῖς αὐλίοις τοῖς μὲν ἀγροῖς ἤδη γε μὴν ἐς τὰς πόλεις παριέναι, καὶ ἐν οἰκίᾳ ἀλώπηξ φανεῖται, *ut non ſolum agreſtia ſtabula adeant; ſed urbes quoque ingrediantur, ita ut in ædibus vulpes conſpiciantur*. Quod notatum voluit ut rem prorſus inſolitam; quia vulpes animal eſt ſolivagum, quodque ἀλωπὸν & ἀλώπεκα dictum volunt ἀπὸ τ̃ ἀλᾶσθαι, *ab errando, & divagando* in ſolitariis locis. Inde *Ezech.* 13. *v.* 4. *Tanquam vulpes in deſertis*, &c. Et. *Thren.* 5. *v.* 18. *Montem* Sion, *qui deſolatus eſt, vulpes perambulant*. Quin ut lateant magis, in ipſis terræ viſceribus luſtra habent ſua. Unde *Chriſtus Matth.* 8. *v.* 20. & *Luc.* 9. *v.* 58. Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, *Vulpes foveas habent. Et Oppianus*,

(b) Vide Ælian. Hiſt. lib. 17. cap. 17.

Καὶ πινυτὴ ναίει πυμάτοις ἐνὶ φωλειοῖσιν,

Et callida habitat intimis in foveis. Vulpium foveæ uno verbo vocantur ἀλωπεκίαι. *Heſychius*, Ἀλωπεκίαι, αἱ τ̃ ἀλωπέκων καταδύσεις. Ita etiam *Etymologus*. *Arabice* جر giar id ipſum eſt. *Alcamus*, الجر جاحر الضبع والثعلب Algiar, *cubile hyænæ, & vulpis*. Doctiſſimus *Golius* ex *Giauhari*, *Latibulum lacertæ, & vulpis*; quia pro الضبع legit الضب. Eſt & مكا *micha* in *Alcamus* جاحر الثعلب والارنب *latibulum vulpis, & leporis*. Si *Iſidoro* credimus apud *Geſnerum*, habitat vulpes in foveis, quas ipſa tamen non parat, ſed à taxo ſeu mele effoſſas dolo occupat, fœdo ſtercoris ſui odore illum inde pellens. At videtur id fabuloſum, cum vulpium luſtra ſæpe ſint in locis, ubi nulli meles. Proinde vulpem alii ſcribunt ipſam ſibi luſtra alte fodere. *Phædrus* Fabulâ 76.

Vulpis, cubile fodiens, dum terram eruit,
Egitque plures altius cuniculos,
Pervenit ad draconis ſpeluncam ultimam,
Cuſtodiebat qui theſauros abditos.

In quo ipſo ſe prodit vulpis aſtutia. *Oppianus* ubi ſupra,

Καὶ πινυτὴ ναίει πυμάτοις ἐνὶ φωλειοῖσιν,
Ἑπταπύλους οἴξασα δόμους, τρητούς τε καλιάς,
Τηλόθ' ἀπ' ἀλλήλων, μή μιν θηρήτορες ἄνδρες,
Ἀμφὶ θύρῃ λοχόωντες, ἐπὶ βροχίδεσσιν ἄγωνται.

Et callida habitat intimis in foveis, ſeptem portarum aperiens domos, perforatoſque nidos procul à ſe invicem, ne ipſam venatores, circa oſtium inſidiantes, in laqueos conjiciant. Alkazuinius يتخذ لوجاره ابوابا حتى لو سد عليه بابا يخرج من الاخر *Latibulo ſuo plura facit oſtia, ut, ſi unum obſtruatur, per aliud exeat*. Quo reſpiciens *Lactantius*, *De ira Dei* cap. 7. *Sunt*, inquit, *animalia, quæ latibulis ſuis diverſos & plures exitus pandant, ut, ſi quid periculum inciderit, fuga pateat obſeſſis*. Quale eſt, quod ſcilla luſtrum ſuum ambire dicitur, ut lupum fuget, qui ſcillæ contactu convellitur, aut moritur. *Zoroaſtres* in *Geoponicis* libro decimo quinto, Λύκος σκίλλης θιγὼν (lege θιγὼν) ἀπόλλυται· ὅθεν αἱ ἀλώπεκες τοῖς φωλεοῖς αὐτῶν σκίλλαν παρατίθενται, διὰ τοὺς λύκους. Alkazuinius, ويجعل العنصل حول جحره حتى لا يقصده الذيب

فان

فان الذيب اذا وقعت رجله علي العنصل يموت *Circa cryptam ſuam ſcillam ponit, ne eò contendat lupus; quia ſi lupi pes in ſcillam incidat, ſtatim moritur.* Quod *Ambroſius (Hexaëm.* lib. 6. cap. 4.) cur turturi tribuat, nullus capio. *Turtur,* ait, *nido ſuo, ne pullos ſuos incurſet lupus, ſquillæ folia ſuperjacit. Novit enim, quod hujuſmodi folia lupi fugere conſueverint.* Pullis turturis nullum eſt à lupo periculum, cum turtur in locis celſiſſimis nidificare ſoleat. Sed lupus ἀλώπεκι πολέμιος *vulpi hoſtis* eſt, ut obſervat *Philoſophus Hiſtor.* lib. 9. cap. 1. Et *Ghabid* apud *Damirem* inſigni gradatione, & magna ex parte verâ,

الذيب يصيد الثعلب

فياكله والثعلب يصيد القنفذ

فياكله والقنفذ يصيد الافعي

فياكلها والافعي يصيد العصفور

فتاكله والعصفور يصيد الجرادة

فياكلها والجرادة تلتمس اولاد الزنابير

فتاكلها والزنبور يصيد النحلة

فياكلها والنحلة تصيد الذبابة

فتاكلها والذبابة تصيد البعوضة

فتاكلها *Lupus venatur vulpem, atque ipſum vorat; vulpes venatur, & vorat hericium; hericius viperam venatur, & vorat; vipera paſſerem; paſſer locuſtam; locuſta fœtus veſpæ; veſpa apem; apis muſcam; muſca culicem.*

De vulpibus habetur hiſtoria ſingularis *Jud.* 15. *v.* 4. *Et ivit* Samſon (meſſis triticeæ tempore) *& cepit trecentas vulpes, quas ſumptis tædis obvertit caudam ad caudam, & tædas ſingulas poſuit inter binas caudas in medio. Et tædis igne ſuccenſis* vulpes *dimiſit in* Philiſtæorum *ſegetes, & combuſſit cùm metas, tum ſegetes, & vineas, & oliveta. Hebræa* verba ויפן זנב אל זנב omnino ſignificant, *Et obvertit caudam ad caudam.* Tamen *Græci* in editione *Complutenſi,* Καὶ συνέδησεν κέρκον πρὸς κέρκον, *Et ligavit caudam caudæ.* Et *Hieronymus, Caudaſque eorum junxit ad caudas.* Et *Chaldæus,* וקטר דנבא בריש דנבא *Et ligavit caudam in capite caudæ.* Et *Syrus,* ܘܐܣܪ ܒܕܘܢܒܝܗܘܢ ܠܬܪܝܢ ܬܥܠܐ ܐܟܚܕܐ *Et caudis ſuis duos vulpes ſimul ligavit.* Et *Arabs,* وربطهم ثعلبين ثعلبين *Et vulpes eos binos ligavit.*

Omnes eodem ſenſu; quia *Samſon* ideo vulpes caudam ad caudam obvertit, ut ſimul jungeret, & devinciret. Itaque maluerunt diſertè id efferre, quod neceſſariò ſupplendum erat. *Tæda* Hebraicè לפיד *lappid,* vox à *Moſe* jam uſurpata *Gen.* 15. *v.* 17. & *Exod.* 20. *v.* 18. Unde *Græca* λαμπάδος palàm ſumpta. *Segetes,* Hebraicè קמות, propriè *ſtantes* ſonat, id eſt, fruges *Cereales* nondum demeſſas. Quibus ibidem opponitur גדיש *gadis,* id eſt, *acervus,* vel *meta frugum in congeriem collectarum. Arabicè* id ipſum eſt كدس *cuds,* vel كداس *cuddas,* à Verbo كدس *caddaſa,* id eſt, *in metam congerere.* Mirum ni *Hebræum* גדש *gadas,* vel *giddes,* idem ſignificaverit. *Græci* in vulgatis editionibus גדיש, ἅλωνα *aream* reddunt. Sed in *Complutenſi* meliùs στοιβῶ. Neque enim eo loco ἀπὸ στοιβῆς ſignificat *ab herba,* ut redditur in editione *Pariſienſi.* Quin στοιβὴ eſt σωρὸς *acervus, ſtrues, congeries.* Ita *Ruth.* 3. *v.* 7. *Venit, ut dormiret* ἐν μέρει τῆς στοιβῆς, *in parte acervi.* Hebraicè, בקצה הערמה, *in parte manipuli.* Et στοιβάζειν eſt σωρεύειν *in acervum colligere. Heſychius,* Στοιβάσουσι (lege στοιβάσουσι) σωρεύσουσι. Sic 3 *Reg.* 18. *v.* 33. Ἐστοίβασε, *Congeſſit ligni aſſulas ſuper altare.* Et *Sirach.* 8. *v.* 4. Μὴ ἐπιστοιβάσῃς, *Ne congeras ligna in ignem ejus.* Ut *Levit.* 1. *v.* 7. Ἐπιστοιβάσουσι, *Congerent ligna in ignem.* Complutenſis, στοιβάσουσι. *Vineas, & oliveta,* Hebraicè כרם זית *vineam, olivam,* abſque Copula. Quæ *Hebræorum* nonnulli conſtruentes reddunt *vineam olivarum.* Hinc apud *Kimchium Talmudici* כרם זית איקרי כרם סתמא לא איקרי *Vinea olivarum dicitur, vinea abſolutè non dicitur.* Itaque *vinea oleæ* ipſis eſt *olivetum.* Ut *Cant.* 1. *v.* 14. כרמי עין גדי *Vineæ Engadi,* id eſt, balſameta, ut multi volunt. Et in *Talmudico* Tractatu *Kilaim,* cap. 7. צמר גפן *lana vitis* eſt *goſſipium.* Sed ut balſameta *vineæ* appellentur ferri poteſt; quia balſami planta viti aliquo modo eſt ſimilis, ut alibi ex *Plinio* (c) docuimus. Meritò etiam *lanam vitis* goſſipium dici colligere eſt ex eodem (d) *Plinio,* & (e) *Theophraſto,* in quibus *lanigeræ arbori,* id eſt, goſſipio, folium vitis tribuitur. At nihil tale in oliva, quæ neque folium, neque quidquam aliud habet viti ſimile. Ita ut ratio commoda non poſſit dari, cur olivetis *vinearum* nomen indatur. Neque verò *Samſonem, Philiſtæorum* ſegetibus, atque olivetis exuſtis, veriſſimile eſt vitibus pepercisse, quas eximias habebant, præcipuè circa *Sorek,* ubi habitabat *Dalila Jud.* 16. v. 4. Itaque palmites *Sorek* maximè commendantur *Gen.* 49. *v.* 11. *Eſ.* 5. *v.* 2. *v.* 21. Et vallis *Eſcol,* ſeu *botri,* unde eximiam illam uvam attulerunt exploratores, à *Sorek* non diſtat ſupra dimidium milliare. Denique cum tempore meſſis uvæ vulpibus jam ſint edules, vulpes, à *Samſone* dimiſſæ, naturali impetu, & appetitu, in *Philiſtæorum* vites ferebantur, ut famem longâ captivitate irritatam exſatiarent. Omnino igitur tam vites devaſtârunt, atque exuſſerunt, quam ſegetes, & oliveta. Itaque inter duas voces ἀσυνδέτως כרם זית ſupple Conjunctionem. Neque eas redde cum *Talmudicis, Kimchio,* & *Druſio, vineas olivarum,* quod, ut liberè dicam, verſionis monſtrum eſt: ſed *vineas,* & *olivas.* Sic ſæpè ſuppletur Copula. Ut *Exod.* 22. *v.* 30. *Sic facito de bove tuo, ove tuâ:* id eſt, *& ove tuâ.* Deut. 24. v. 17. *Ne perverte judicium peregrini, pupilli:* id eſt, *& pupilli.* 2 Par. 18. v. 30. *Ne pugnate contra parvum, contra magnum:* id eſt: *&,* vel *nec contra magnum.* Hab. 3. v. 11. *Sol, Luna ſtetit in habitaculo ſuo:* id eſt, *Sol, & Luna.*

(c) *Lib.* 12. *cap.* 25.
(d) *Lib.* 12. *cap.* 10.
(e) *Hiſt. plant. lib.* 4. *cap.* 9.

Hæc de verbis: rem quod attinet; primò, ſi quis quærat undè *Samſon* tot numero vulpes nactus fuerit, nempe trecentas, quatuor habeo, quæ reſpondeam. Primò, magnam in illis locis fuiſſe vulpium copiam. Unde *David* de ſuis hoſtibus ſupra, *Pars vulpium erunt.* Et *Solomon* Cant. 2. v. 15. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ vineas perdunt.* Et *Jeremias* Thren. 3. v. 18. *Montem* Sionem, *qui deſolatus eſt, vulpes perambulaverunt.* Proinde multa *Palæſtinæ* loca, aut circa *Palæſtinam,* à vulpibus nomen habuerunt. Ut *terra Sual,* id eſt, *terra vulpis,* 1 *Sam.* 13. *v.* 17. Et *Haiſar-ſual,* ſeu *caſtrum vulpis, Judæ* urbs, *Joſ.* 15. *v.* 28. vel *Simeonis,* Joſ. 19. *v.* 3. & 1 *Paral.* 4. *v.* 28. & *Nehem.* 11. *v.* 27. Et *Danitarum Saalabim,* Joſ. 19. *v.* 42.

Sed quam *Amorrhæi* occupabant. *Jud.* 1. *v.* 35. ubi *Hebræum* ובשעלבים *Græcorum* alii reddiderunt καὶ ἐν Θαλαβὶν, alii καὶ ἐν ᾧ αἱ ἀλώπεκες. Et hodie utrumque legitur in noſtris exemplaribus. Nempe ut *Arabicè* ثعلب ita *Philiſtæorum* dialecto, quæ erat ſemi-*Arabica*, שעלב erat *vulpes*. Rurſus *Joſ.* 19. *v.* 11. pro *Hebræo* מרעלה *Marala*, loco maritimo in *Zabulonitis*, *Syrus* habet ܪܡܬܐ ܬܥܠܐ *collem vulpis*. Secundò, vulpium nomen potuit etiam complecti thoës, animal vulpi ſimillimum, & in *Judæa* valde frequens, maximè in *Palæſtina*, & circa *Cæſaream*, ut ſuprà probavimus, atque ita gregarium, ut quandoque ducentos thoas in unum gregem convenire teſtetur *Bellonius*, ita ut nullo negotio potuerint capi plurimi. Tertiò, non dicitur *Samſon* numeroſam hanc vulpium turmam unâ aut alterâ die cepiſſe. Potuit igitur tota hebdomas, aut menſis pars notabilis in eam venationem inſumi. Ut menſium unus *Athenis* Ἐλαφηβολιὼν dictus eſt, quia fere inſumebatur figendis cervis, qui immolarentur *Dianæ* ἐλαφηβόλῳ. Quartò, licet inſignis venator potuerit eſſe *Samſon*, non eſt, quod quiſquam ſibi fingat eum trecentas illas vulpes ſolum, & per ſe cepiſſe. Potuit id per amicos facere, aut etiam *Judæorum* univerſæ genti, cui præerat, aut ſaltem tribui ſuæ publicam vulpium venationem indicere. Et tamen illas cepiſſe dicitur; quia quod quis per alium facit, id cenſetur ipſe facere.

Interim non diffitendum vulpium venationem eſſe difficillimam. Sunt, qui laqueis & retibus eas capi poſſe negent. *Oppianus* libro quarto *Venaticorum* in fine,

Κερδὼ δ' οὔτε λόχοισιν ἁλώσιμος, οὐδὲ βρόχοισιν,
Οὔτε λίνοις· δεινὴ γὰρ ἐπιφροσύνῃσι νοῆσαι
Δεινὴ δ' αὖ τε κάλωα ταμεῖν, ἀπὸ δ' ἅμματα λῦσαι,
Καὶ πυκινοῖσι δόλοισιν ὀλισθῆσαι θανάτοιο.

Vulpes neque inſidiis capi poteſt, neque laqueis, neque retibus: nam aſtu valet ad animadvertendum. Valet quoque ad funes diſſecandos, & nexus diſſolvendos; & vafris dolis ad evadendum è morte. Indè Senarium vetus aqud *Suidam.*

Γέρων ἀλώπηξ οὐχ ἁλίσκεται πάγῃ·

Vulpes vetula laqueo non capitur. Et *Plutarchus* in libro *De cauſis naturalibus* hanc quæſtionem movet, Διὰ τί τῶν θηρίων ἡ ἄρκτος ἥκιστα διεσθίει τὰ δίκτυα, καίτοι καὶ λύκοι, καὶ ἀλώπεκες διεσθίουσι; *Cur præ reliquis feris urſus minimè caſſes rodat, cùm eos rodant lupi & vulpes?* Sibi cavet imprimis fœmina, cum gravida eſt, quæ (teſte *Philoſopho Hiſt.* lib. 6. cap. 34.) ὅταν μέλλῃ τίκτειν, ἐκτοπίζει οὕτως, ὥστε σπάνιον εἶναι τὸ ληφθεῖσαν κύουσαν, *cùm paritura eſt, ita ſecedit, ut gravida raro capiatur.* Itaque ut ſignificarent vulpis venatio quàm ſit ardua, *Teumeſiam* in *Bœotia* vulpem capi potuiſſe negârunt veteres Mythographi. Tamen vulpes quoque nonnunquam capi tam pelliones, quàm venatores apprimè ſciunt. Neque enim ſemper retia frangunt, quæ ad illorum venationem multi non inutiliter adhibent. Hinc *Martialis* ad *Maternum* libri decimi *Epigrammate* 37.

Hic olidam clamoſus ages in retia vulpem.

Et Adagium vetus, Ἀλώπηξ, διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ ἁλίσκεται· *Vulpes, quæ laqueos effugit, rurſus non capitur.* Quo ipſo ſemel ſaltem laqueo capi poſſe palàm docetur. *Calentius* quoque è recentioribus,

Et laqueo vulpes, & decipe caſſe foinas.

Sæpe etiam canum præda ſunt. *Oppianus* de vulpe in fine libri quarti *Cynegeticῶn*,

Ἀλλὰ κύνες μιν ἀγείρουσιν ἀολλέες·

Sed canes frequentes eam perimunt. Quin apud *Ælianum* libri quarti capite vigeſimo ſexto *Indi* milvos, & aquilas, ad id inſtitutos, ἐπὶ τοὺς ὀρείους λαγὼς μεθιᾶσιν, καὶ ἐπὶ τὰς ἀλώπεκας τὰς ἀγρίας, *in montanos lepores, & agreſtes vulpes immittunt*, qui captos dominis afferant. Quod ille refert ex *Cteſia*. Tranſennas taceo, & γαλεάγρας, & decipulas, & foſſas, & indaginem, & alias mille nocendi artes, quibus in ferarum perniciem induſtria humana utitur:

- - - οὐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν
Νόσφι θεῶν· μούνοισι δ' ὑπείξομεν ἀθανάτοισι.

Nihil enim eſt ſuperius hominibus præter Deos, ſolisque cedimus immortalibus. Ita *Oppianus* libro quinto *Halieuticῶn.*

Jam qui quærunt quorſum ad fruges *Philiſtæorum* comburendas vulpes potius delegerit *Samſon*, quàm canes, aut lepores, aut aliud quodvis animal, id ipſum quæſiiſſent, ſi quod aliud delegiſſet. Quamvis reſponderi queat *Samſonem* ideò vulpes in eum uſum adhibuiſſe, ut *unâ fideliâ*, quod ajunt, *duos parietes dealbaret.* Captis enim tam multis vulpibus unâ operâ patriam ab animali noxio liberavit, & hoſtibus ſuis maximum creavit malum. Aliud affert *Kimchius* ex *Hebræis*, nempe *Samſonem* vulpes ideò delegiſſe; שהשועל מנהגו לחזור לאחוריו לפיכך היה דבק הלפיד בין שתי הזנבות כי כל אחד מהם היה חוזר לאחוריו ולא היה נפרד מחבירו ומתוך כך היה הלפיד דבק בהם ואלולי כן היה זה הולך לפניו והלפיד נופל מביניהם *Quia vulpes ſolet retroire, ac proinde tæda hærebat inter duas caudas, quia unusquisque vulpium retrogrediebatur, nec à ſocio ſuo divellebatur. Et ſic in eorum medio manebat tæda. At ſi ſecus feciſſent, & unusquisque in anteriora proceſſiſſet, tæda ex eorum medio decidiſſet.* Vulpem porrò retrocedere probat ex *Talmudicis*, qui *Samſonem* dixiſſe fingunt; יבוא שועל שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתם *Ibit vulpes, quæ retrocedit, & pœnas ſumet de* Philiſtæis, *qui retroceſſerunt in juramento ſuo*, id eſt, qui violarunt fœdus cum *Abrahamo* initum, & juratam illi fidem fregerunt. Ego vulpes retrocedere, & in averſum ire alibi nuſquam legi. Sed non abſimile eſt, quod à nonnullis traditur, vulpem ire per anfractus, & ſinuoſas vias. *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Vulpes dicta, quaſi volupes. Eſt enim volubilis pedibus, & nunquam rectis itineribus, ſed tortuoſis anfractibus currit.* Nonnius, *Vulpinari dictum eſt fraudibus, & mendaciis vera pervertere, vel effingere. Dictum ab inrecto, ſeu intorto vulpium curſu.* Id *Arabicè* راغ *raga* dixeris voce maxime propria. *Alcamus*, راغ الرجل والثعلب مال وحاد عن الشي Raga, *de homine, aut vulpe, declinavit, & deflexit à re.* Sed de homine non niſi per Metaphoram, de vulpe proprie dicitur. Hinc enim رواغ *rawag* eſt vulpes in eodem *Alcamus.* Et in *Damiris Proverbiis* اروغ من الثعلب يضرب لمن لا يقيم علي حاله *Aruago*, id eſt, *obliquior vulpe de eo dicitur, qui in ſtatu ſuo non permanet.* Id verò hic momentum habet. Vulpes enim tortuoſo illo & anfractuoſo ſuo inceſſu faces caudis alligatas in plures locos differebant, & latius incendium ſic excitabant. Quamvis in frugibus ſemel accenſis ipſa per ſe flamma plus ſatis diffundatur. Hinc *Propertius* libro tertio,

Flamma per incenſas citiùs ſedetur ariſtas,
Fluminaque ad fontis ſint reditura caput.

Hujus hiſtoriæ habemus inſigne monumentum in *Ovidio* libro quarto *Faſtorum*, ubi medio *Aprili* narrat vulpes in Circo fuiſſe emiſſas cum tædis ardentibus tergo affixis. Et hujus ritûs cauſam ita diſquirit:

Cur

Cur igitur miſſæ junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſa docenda mihi eſt.

Et reſpondet ſe, *Româ* in *Pelignos* euntem, per *Carſeolos* transîiſſe, *ibique* ab hoſpite ſuo jam ſene didiciſſe id fieri in memoriam *Carſeolanæ* vulpis, quam à ſe captam pauperis ruſtici filius fœno involvit, & ſtipulis, tum in eas immiſit ignem. Quibus accenſis cum effugiſſet vulpes, quacunque fugam moliebatur, agros accendebat meſſi proximos. Eximii *Poetæ* verba ſic habent,

Is capit extremi vulpem convalle ſalicti,
Abſtulerat multas illa cohortis aves.
Captivam ſtipula fœnoque involvit, & ignes
Admovet, urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit veſtitos meſſibus agros,
Damnoſis vires ignibus aura dabat.
Factum abîit; monumenta manent: nam dicere certam
Nunc quoque lex vulpem Carſeolana *vetat.*
Utque luat pœnas genus hoc Cerealibus *ardet,*
Quoque modo ſegetes perdidit, ipſa perit.

Hæc ille: ſed abſit à nobis, ut ritus tam ſolennis originem arceſſamus à tam obſcuris initiis. An, quia vulpes una, *Carſeolis* fœno ardente involuta, paucas ſegetes in fuga exuſſit, *Romæ* certa die quotannis plures vulpes emitti debuerunt cum tædis caudæ alligatis? Quin à *Phœnicibus* id ortum eſt, qui rei apud ſe geſtæ famam paulatim diſſeminârunt. Cui probando afferam hic duo non temerè prætereunda. Unum, quod *Romæ* vulpes fœno non involvebantur, quomodo vulpes *Carſeolana*; ſed tædas in cauda gerebant. *Ovidius*, ubi ſuprà,

----- *junctis ardentia tædis*
Terga ferant vulpes. -----

Quod ipſiſſimum de *Samſonis* vulpibus refert Scriptura. Alterum, quod emittebantur hæ vulpes, non quo tempore *Romæ*, vel *Carſeolis*; ſed quo tempore in *Palæſtina* fit triticea meſſis, nempe circa medium *Aprilem*. *Ovidium* audi:

Sed jam præteritas ubi quartus Lucifer *Idus*
Reſpicit, hâc Hyades Dorida *nocte tenent.*
Tertia poſt Hyadas *cùm lux erit orta remotas,*
Carcere partitos Circus *habebit equos.*
Cur igitur miſſæ junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſa docenda mihi eſt.

Senſus eſt, *Hyades*, ſive ſuculas occumbere quarto die poſt Idus *Apriles*, id eſt, *Aprilis* die XVII, vel, quod idem eſt, XV Kalendas *Majas*. Et tertiâ poſt die, id eſt, *Aprilis* XX *Curules* ludos in *Circo* celebrari & vulpes emitti. Hoc porrò *Romæ* ſationis eſt, non meſſis tempus. *Virgilius* libro primo *Georgicorum:*

Antè tibi Eöæ Atlantides *abſcondantur,* --
Debita quàm ſulcis committas ſemina, --

At in *Ægypto*, & *Palæſtina* res ſe habet multò aliter. In iis enim locis meſſis incipit menſe *Abib*, ſeu *Epiphi*, id eſt, *Martio*; cui nomen אביב *Abib*, inditum à *novis frugibus*. *Vincentius Bellovacenſis* in *Speculo Hiſtoriarum*, quod nonniſi *Gallicum* habeo, libri trigeſimi ſecundi capite quinquageſimo ſeptimo, ubi de *Ægypto*: *En* Mars *les laboureurs fauchent, & moiſſonnent*: id eſt, Martio *menſe ſegetes falce reſecant, & metunt agricolæ.* Idem in *Judæa* factum. Ideo (c) poſtridie *Paſchatis*, hoc eſt, medio menſe *Abib* manipulus è primis frugibus Deo offerebatur, *Levit.* 23. *v.* 10. 11. Sed feſto *Pentecoſtes*, id eſt, quinquageſimo demum die poſt *Paſchale* feſtum, meſſis erat plenè peracta. Unde eſt, quod *Exod.* 23. *v.* 16. *Pentecoſte* vocatur חג הקציר, *feſtum meſſis*, nempe abſolutæ, non inchoatæ. Nam ut circa *Paſcha* falx promebatur ad reſecandas ſegetes, ita circa *Pentecoſten*, meſſe jam paractâ, recondebatur. Et his duobus feſtis, tanquam terminis, concluſa, & definita erat meſſis apud *Hebræos*. Itaque tum *Judæi* panes fermentatos Deo offerebant, tanquam re tum demùm perfectâ, & in uſum quotidianum paratâ, *Levit.* 23. *v.* 17. Hoc porrò meſſis tempus bifariam dividebatur. Pars enim hordeaceæ, pars triticeæ meſſi deſtinata erat. Atque illa quidem prior, hæc tempore poſterior erat. *Plinius* libri decimi octavi capite ſeptimo, *In* Ægypto *hordeum ſexto à ſatu menſe, frumenta ſeptimo metuntur. Clemens Alexandrinus* libro ſexto *Stromatων*, Προπεπεσῖεϱϛ γὰϱ εἰς ὥϱαν θέϱȣς τȣ̃ πυϱȣ̃ μᾶλλον ἡ κϱιθή. *Meſſis enim tempore hordeum frumento citiùs matureſcit.* Proinde 2 *Sam.* 21. *v.* 9. primis diebus meſſis fit meſſis hordeacea. Et *Exod.* 9. *v.* 31. 32. grando in *Ægypto* hordeum affligit; quia jam erat אביב, *ſpicatum*. At triticum, & zeam non item; quia erant אפילות, *ſerotina*. *Martio* igitur hordeum, ſed triticum *Aprili* demùm menſe metebatur. Atque id ipſum fuit tempus, quo *Samſon*, in ſocerum irritatus, quod uxorem ſibi ademptam alteri conceſſiſſet, cepit trecentas illas vulpes, & in *Philiſtæorum* agros immiſit. Unde eſt, quod Sacer Scriptor hanc hiſtoriam ita orditur *Jud.* 15. *v.* 1. Et poſt aliquod tempus בימי קציר חטים, *diebus meſſis triticeæ.* Et ſegetum pars adhuc ſtabat, pars jam in acervum erat collecta. Quocirca verſu quinto *Samſon* omnia exuſſiſſe legitur מגדיש ועד קמה, *ab acervo uſque ad ſtantem ſegetem.* Itaque veriſimile eſt incendium illud eo ipſo die accidiſſe, quo *Romæ* vulpes in Circum emittebantur, & in illius incendii memoriam id primò à *Phœnicibus*, deinde *Phœnicum* exemplo etiam ab aliis eſſe factitatum. Indidem videtur ſumptum, quod *Bœoti*, quibus olim *Phœnices* imperaverant, quidvis incendi poſſe credebant, ſi certa quædam animalia, blattæ nimirum, & vulpes, & teſtudines cum facibus affixis emitterentur. *Suidas* in Νεώϱια· Τίφη μὲν θηλυκῶς, ἡ καὶ σίλφη· ζωύφιον κανθαϱῶδες, ᾧ δοκȣ̃σι Βοιωτοὶ ἐμπηγνύντες δᾶδα ἡμμένην, ἢ ἄλλο τοιȣ̃τον, ἐμπυϱίζειν ὃ θύνανται (malim ἃ θέλονται.) τȣ̃το δὲ καὶ δι᾽ ἀλωπέκων, καὶ χελωνῶν ἐγένετο. Tiphe *fœmineo genere, quæ &* ſilphe (*blatta:*) *animalculum eſt ſcarabæo ſimile, in quod* Bœoti *ſi facem, aut tale quid infixerint, quidvis incendere ſe poſſe putant. Hoc autem etiam per* VULPES *& per teſtudines fiebat.* Quod partim ſumptum ex *Ariſtophanis Acharnan.* Actu quarto, ubi *Nearchus*, cum dixiſſet unicam θϱυαλλίδα, id eſt, *unicum lucernæ ellychnium* poſſe navale totum incendere, rogatus quomodo id fiat, ita reſpondet:

Ἐνθεὶς ἂν ἐς τίφην ἀνὴϱ Βοιώτιος
Ἅψας ἂν ἐσπέμψειεν ἐς τὸ νεώϱιον,
Δι᾽ ὑδϱοϱϱόας Βοϱέαν ἐπιτηϱήσας μέγαν,
Κ᾽εἴπεϱ λάβοιτο τῶν νεῶν τὸ πῦϱ ἅπαξ
Σελαγοῖντ᾽ ἂν αἱ νῆες. -----

Si vir Bœotus *ellychnium blattæ imponat, & accenſum in navale immitat, per emiſſarium* Boream *obſervans cùm eſt vehemens, ſi ſemel naves invadat ignis, eæ lucebunt.* Hæc de blatta in *Ariſtophane*: ſed aliunde ſumptum eſt quod de vulpe & teſtudine addit *Suidas*. Nunc libet aliud afferre, quod fortaſſe eodem pertinet. Cicindelæ, vel noctilucæ cur à *Philoſopho* (d) πυγολαμπάδες, & ab aliis λαμπȣϱίδες dicantur, neminem latet, cùm caudæ illis noctu tam luceant, quam ſi faces haberent tergo infixas. Unde *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo, *Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore, lampurides.* At quorſum etiam vulpibus lampuridum nomen inditum? Certum enim eſt ſic vocari. *Heſychius*, Λαμπȣϱὶς, ἀλώπηξ. *Lycophron* de *Nauplio* verſu 344.

Τῆς Σισυφείας δ᾽ ἀγκύλης λαμπȣϱίδος
Λάμψει κακὸν φϱύκτωϱον αὐτανέψιος·

Cognatus Siſyphiæ *verſutæ vulpis* (id eſt, *Nauplius* cognatus *Ulyſſis* è *Siſyphi* genere) *malam accendet tædam.* Idem verſu 1393. *Eriſichthonem* vocat patrem

Τῆς παντομόϱφȣ βασσάϱας λαμπȣϱίδος,

Meretricis vulpeculæ, quæ in omnes ſe mutabat formas. Et in *Theocriti Bucoliaſtis* canis vocatur Λάμπȣϱος, ἐπειδὴ κύνες εἰσὶν ἀλώπηξιν ὅμοιοι· λαμπȣϱὶς γὰϱ ἡ ἀλώπηξ

(c) *Vide Fuller. Miſcell. lib.* 3. *cap.* 11.

(d) *Hiſt. lib.* 4. *cap.* 1. *& lib.* 5. *cap.* 19.

ἀλώπηξ· *quia canes ſunt vulpibus ſimiles, lampuris enim eſt vulpes.* Ita habet *Scholiaſtes.* Jam ſi de ea voce *Grammaticos* conſulas, reſpondebunt ita vocari vulpium certum genus, qui caudam albicantem habent. Cujusmodi vulpes naturæ conſulti nuſquam deſcribunt. Et vel ſi deſcriberent, tamen id parum eſſet ad rem; quia aliud eſt albere, aliud in cauda lucere in ignis, aut lampadis modum. Id enim propriè λάμπειν, unde λαμπὰς, & λαμπουρὶς· aut utrumque ex *Hebræo*, לפיד *lappid.* Sed fortaſſe *Poëta Tarſenſes*, in quo numero erat *Lycophron*, ſic alluſum voluerunt ad morem aut in vicina *Syria*, aut in ipſa *Cilicia* receptum, facem vulpium caudis alligandi certâ die in memoriam facti *Samſonis.* Quod tamen affero cunctanter, & peritiorum judicio libens ſubmitto.

Supereſt, ut de vulpinis moribus paucis agamus, quo argumento nihil tritius. Vulpem enim eſſe verſutum & ſubdolum animal omnes uno ore prædicant. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Τὰ μὲν πανοῦργα, καὶ κακοῦργα, οἷον ἀλώπηξ· *Quædam animalium callida ſunt, & malefica, ut vulpes.* Et *Phyſiognomicῶn* capite ſexto, Οἱ πυῤῥοὶ ἄγαν πανοῦργοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τὰς ἀλώπεκας. *Rufi ſunt valde callidi, quod refertur ad vulpes. Ælianus Hiſt.* lib. 4. cap. 39. eas attigiſſe dicit ὑπερβολὴν κακουργίας, καὶ τρόπου δολεροῦ, *ſummum malitiæ, & fraudis faſtigium.* Hinc *Horatius*, *De Arte Poëtica*,

Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes;

Et *Perſius Satyra* quinta,

Aſtutam vapido ſervas ſub pectore vulpem.

Arabes quoque in *Alcamus.* هم في مسوك الثعالب اي مدعورون. *Hi ſunt in pellibus vulpium, id eſt, pravi, ſceleſti.* Eodem refer notiſſimum *Lyſandri* Apophthegma, Ὅπου μὴ ἐφικνεῖται ἡ λεοντῆ, προσραπτέον εἶναι τὴν ἀλωπεκῆν· *Ubi leonina non ſufficit, vulpinam eſſe aſſuendam.* Quo voluit ad dolos eſſe recurrendum, cùm ſolâ virtute res obtineri non poteſt. Et cum apud *Græcos* quatuor ſint vulpium nomina diverſiſſima, ἀλώπηξ, κερδὼ, κίναδος, & κιδάφη, horum nullum eſt, quod non ad fraudes adhibeatur. Ex primo ἀλωπεκίζειν *Ariſtophani* eſt πανουργεῖν. Ex ſecundo κερδοσύνη eſt *aſtutia*, & κερδαλέος *aſtutus.* Tertium κίναδος maximè à *Siciliotis* pro *vulpe* uſurpatum, *Sophocli*, *Ariſtophani*, & *Theocrito* eſt κακοῦργος, & πανοῦργος. A quarto κιδαφεύειν eſt *dolosè agere. Heſychius.* Κιδαφεύειν, πανουργῆ (lege πανουργεῖν·) κιδάφη γὰρ ἀλώπηξ. Ita *vulpinari* Nonno eſt *fraudibus & mendaciis vera pervertere.* Et in *Apuleii Aſino* libro tertio *vulpinaris amaſio* eſt *amator fraudulentus, & ſubdolus.* Ut in ejuſdem *Apologia* ſecunda *vulpionem* ſumi palam eſt pro doloſo palpatore, cum *Rufinum* dicit, etiam cum matri blandiretur, tamen jam tum vulpionem & impium fuiſſe. Res erit evidentior, ſi referamus vulpium vaframenta, & ſtrophas, quæ habentur apud Scriptores. Jam ex *Oppiano* didicimus vulpem ſibi parare cubile ἐπτάπυλον, ut, uno, vel altero oſtio clauſo, aut occupato, ſemper alia pateant. Et ex aliis luſtri ſui aditus ſcillâ obſepire, ut lupos fuget. Aure ad glaciem admotâ conjectare glaciei craſſitudinem tradunt *Plinius*, *Plutarchus*, & *Ælianus.* Eadem immota, repreſſo ſpiritu, clauſis oculis, & pedibus extenſis تماوتت mortuam ſe ſimulat, & aves ita allectas avido hauſtu vorat. Ita *Oppianus Halieuticῶn* libro ſecundo, *Alkazuinius*, *Damir.* Ut veſparum favos comedat, ad σφηκίαν, ſeu *veſpetum*, primum accedit averſa, metu aculeorum, & veſparum impetum caudâ excipit, quæ propter hirſutiem illorum aculeis eſt inacceſſa, & caudam, veſpis onuſtam, petræ aut arbori illidens multas necat. Quâ arte uſa aliquoties, donec omnes interemerit, favos impune invadit, *Ælian. Hiſt.* lib. 4. cap. 39. Et ejuſdem lib. 6. cap. 24. caudâ, tanquam hamo in aquas immiſſo, venatur piſciculos, & pilis ſuis implicitos repente trahit. Erinaceum, ejus metu in orbem ſe contrahentem, & ſpinis ſuis ſe tuentem, ſupinum evertit, ut ventrem invadat, aut immingit in os, atque ſuffocat. Ita *Alkazuinius* ex *Æliano.* Paucâ addam ex *Arabibus* quæ *Græcos* latuerunt. اذا تولدت القمل فيه واذا اذا ثاني منها اخذ قطعة ليفة او صوفة ويقف فوق الما ثم ينزل قليلا قليلا حتي يجتمع القمل في تلك الصوفة ثم يخليها ويستريح *Cùm pediculi in eo procreantur, & ipſi ſunt noxii, goſſipium, aut lanam in ore ſumit, & ſuper aquas conſtituens in illas paulatim deſcendit, donec pediculi in eam lanam congregentur, quam deinde relinquens liber quieſcit.* Ita *Alkazuinius.* Et *Damir* de pulicibus idem narrat. Ecce aliud ex *Lexico Alcamus!* وبر الثعلب مشي في الحزونة ليخفي اثره Senſus eſt, Vulpem, cum datur optio, potius incedere per ſalebroſam terram, ut occultet veſtigia ſua, atque id propriè ſignificari voce وبر. At *Giggejus* exponit *more vulpis ſenſim incedere.* Quo fortaſſe pertinet, quòd *Tobias Ammonita, Judæos* ſubſannans, qui *Jeroſolymorum* mœnia reſtaurabant; *Ædificent*, inquiebat, *& vulpes, ſi aſcenderit, murum eorum lapideum diruet.* Quaſi diceret tam infirmum eſſe hoc ædificium, & tam malè coagmentatum, ut ne minora quidem animalia, quæque ſenſim incedunt, & maximè ſuſpenſo gradu, ut vulpes, ſuſtinere queat.

Reliqua, quæ de doloſo & fraudulento vulpium animo obſervavimus, eo pertinent, ut ſciamus quorſum cum vulpibus conferantur falſi doctores in ſponſi verbis *Cant.* 2. *v.* 15. *Capite nobis vulpes, vulpes parvulas, quæ corrumpunt vineas.* Nempe propter ſtrophas, & verſutias, quibus credulæ plebi facilè imponunt. Unde *Apoſtolus* 2 Cor. 11. v. 13. *Iſtiusmodi pſeudo-Apoſtoli operarii doloſi ſunt, transformantes ſe in Apoſtolos* Chriſti. Et cùm veris doctoribus id muneris incumbat, ut colant *Chriſti* vineam, id eſt, Eccleſiam; falſi, vulpium inſtar, illam perdunt, & corrumpunt. Ut ad eos pertineant hæc Dei verba *Jerem.* 12. *v.* 10. *Multi paſtores corruperunt vineam meam, conculcaverunt ſortem meam, redegerunt partem meam deſiderabilem in deſertum deſolationis.* Capiuntur porrò falſi doctores, cum revincuntur erroris, & eorum ſtrophæ in apertam verbi divini lucem proferuntur. Et adhuc parvulos vult capi *Chriſtus*, id eſt, in ipſo ortu, & priusquam eorum ſermo, ut cancer, latè ſerpſerit, 2 *Tim.* 2. *v.* 17.

Principiis obſta: ſerò medicina paratur,
Cum mala per longas invaluêre moras.

O filia Babylonis, &c. *Beatus, qui capiet parvulos tuos, & ad petram allidet.* De hoc eodem vulpium genere dicitur *Ezech.* 13. *v.* 4. *Similes vulpibus in deſertis Prophetæ tui ſunt*, O Iſraël. Qui per cuniculos ſubjectam terram excavant, & ſuffodiunt. Quod faciebant illi *Prophetæ*, cum *Jeroſolymorum* ruinas reparare & ſepem obducere debuiſſent, ut imminenti malo occurrerent. Eo enim reſpectu conferri cum vulpibus

ſuadent

ſuadent ſtatim ſequentia, *Non aſcenditis in ruinas, nec obduxiſtis ſepem pro domo* Iſraëlis.

Herodes quoque à *Chriſto* vocatur *vulpes Luc.* 13. *v.* 32. propter inſignem aſtutiam. Erat enim πανοῦργότατος, ut vir magnus in hunc locum obſervat, & compoſitus ad *Romani* tunc Imperatoris exemplum, qui nullam, ut rebatur, ex virtutibus ſuis magis quam diſſimulationem diligebat. Itaque videas eum magna arte & populo ſe commendâſſe, quaſi *Judaicæ* religionis perquam ſtudioſum; & *Romano* Imperatori adulatum ſerviliter, quaſi ei devotiſſimum; cùm interim omni modo ipſe res ſuas ageret. Notum eſt, quibus artibus fratris uxorem ad ſe pellexerit, & tanti ſceleris reum, cum *Johannis Baptiſtæ*, illum meritò carpentis, & ad pœnitentiam hortantis, libertatem ferre non potuiſſet, in ſanctum virum ita ſæviiſſe, ut videri vellet invitus id facere, nec niſi Sacramenti religione adactus. Ajunt etiam *Herodianos* fuiſſe illius ὠτακουστάς, & προσαγωγέας, qui quid à ſingulis diceretur ſedulo expiſcarentur, & ad ipſum Dei filium inſidioſe veniſſe, ejus verba aucupaturos; *Matth.* 22. *v.* 16. Sed utut vulpino fuerit animo tetrarcha *Herodes*, dices non licuiſſe ſubditis, è quo numero erat *Chriſtus*, illi conviciari: cùm Scriptura ſæpè vetet Regibus maledicere, idque ſub gravi pœna. Vide inprimis *Exod.* 22. *v.* 28. 2 *Sam.* 19. *v.* 21. *Job.* 34. *v.* 18. & *Eccleſ.* 10. *v.* 20. Reſpondeo, *Prophetis*, munus ſuum obeuntibus, multa licuiſſe ſupra hominum vulgus: multa etiam *Chriſto* licuiſſe ſupra vulgus *Prophetarum*. Et quamvis ſervi perſonam accepiſſet, eum tamen quandoque egiſſe ut Dei filium & voluiſſe, ut emineret ſub ſervili habitu ſumma illa poteſtas, atque auctoritas, quam habebat in omnes homines. Sed hæc ſunt alterius loci.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Felibus feris, quos *Hebraicè* צִיִּים *tſijim*, dici probatur.

Feles feri in Africa *prope* Miltinem. *Felium tres ſpecies. Feles volucres. Feles agreſtes in* Babylonia, *&* Palæſtina. *Feles* Arabicè ضيون *ut* Hebraicè צִיִּים. Arabibus *felis* πολυώνυμος. *Fabella inde nata. Felium dira vox, & inauſpicata.* Saturnus *Arabicè* كيوان *ut in* Amos. כִּיּוּן. *Aliæ interpretationes vocis* צִיִּים. *Non eſſe feras in genere. Mons* Senir *à felibus dictus. Tam* Talmudicos, *quam* Græcos Onirocriticos *captare in vocibus frigidas alluſiones. Felis cur* Arabicè ſinar.

FEles in his terris cicures, alibi ſunt inter feras. Hinc *Diodorus* lib. 20. pag. 763. prope *Miltinem Africæ* oppidum, meminit ὄρους ὑψηλοῦ παρήκοντος ἐπὶ σταδίους διακοσίους, πλήρους δ' ὄντος αἰλούρων· ἐν ᾧ συνέβαινε μηδὲν ὅλως πτηνὸν νεοττεύειν, μήτε ἐπὶ τοῖς δένδρεσι, μήτε ἐπὶ τοῖς φάραγξι, διὰ τὴν ἀλλοτριότητα τῶν προειρημένων ζώων, *excelſi montis ad ſtadia ducenta porrecti, pleni felibus: in quo nullam avem nidificare contingit, neque in arboribus, neque in vallibus, propter prædictorum animalium feritatem. Nemeſianus* etiam *Poëta Carthaginenſis* in *Cynegetico*,

> ---- *nos flumineas errare per umbras*
> *Malumus, & placidis ichneumona quærere ripis*
> *Inter arundineas ſegetes, felemque minacem*
> *Arboris in trunco longis præfigere telis.*

Et *Alkazuinius*, السنور البر حيوان على شكل السنور الاهلي الا ان جثته اكبر واكثر عدوا ويبالغ في حفظ نفسه ونوعه حتى يحفظ بعضها بعضا في النهار فاذا كان الليل قام حارسا لا ينام فاذا نام قتلوه *Felis ferus animal eſt ejuſdem formæ, cujus felis domeſticus, niſi quod ſtatura major eſt, & curſu* (vel *ſaltu*) *agilior. Maximè ſtudet cuſtodiæ ſui ipſius, & animalium ſibi congenerum. Ita ut interdiu per vices cuſtodias agant. Et noctu ſtet cuſtos à ſomno abſtinens, qui ſi dormiat interficitur.* Et *Damir*, والسنور ثلثة انواع اهلي ووحشي وسنور الزباد *Tres ſunt felis ſpecies, domeſticus, & ferus, & felis civetæ.* Et paulò poſt, والوحشي اكبر حجما من الاهلي *Et ferus felis ſtaturâ major eſt domeſtico.* Et rurſus وذكر القزويني ان السنانير جناحين كاجنحة الخفافيش من اصل الاذن الي الذنب *Meminit etiam* Alkazuinius *felium* ſylveſtrium, *qui alas habent tanquam alas veſpertilionum, à radice aurium uſque ad caudam porrectas.* Quod tamen in meo *Alkazuinio* non reperio. Sed ecce aliquid ſimile in *Scaligero* Exercitatione 217. cap. 9. *In* Malabar *provincia feles ſunt agreſtes in arboribus agitantes. De eorum celeritate in curſu nihil memorabile proditum eſt. Saltu valere potius: peculiaris volatus, idque, quod mirum magis eſt, ſine alis. Membranam ab anterioribus pedibus ad poſteriores uſque productam extendi. Quam, dum quieſcunt, ad alvum contrahunt. Ubi volare inſtituunt, pedum crurumque agitatione protenta, collectaque membrana, tum ſuſtinentur, tum feruntur. Mirabiliſque eſt eorum tanquam per aërem currentium ſpecies.*

Sed, his omiſſis, ſufficiet hic doceamus etiam in *Babylonia* & *Palæſtina* fuiſſe feles agreſtes. Quod paſſim docet *Chaldæus*, qui de *Iſraelitis* dicit *Oſ.* 9. *v.* 6. חתולין בברנותהון *Feles* erant *in palatiis eorum.* Et de *Babyloniis* Eſ. 13. v. 22. וינצפון חתולין בבירנותהון *Et ululabunt feles in palatiis eorum.* Et *Jerem.* 50. *v.* 39. ויערעון תמון בחתולין *Et occurrent cercopitheci felibus.* Quod idem de *Idumea* habetur *Eſ.* 34. *v.* 14. *Felis* Chaldæis eſt חתול *chathul*, ut Arabibus خيطل *chaithal.* At de *Hebræo felis* nomine nondum conſtat. Nam in *Oſea ad Chaldæum* חתולין reſpondet חוח *choach*, quod non eſt animal, ſed *ſpinæ* genus, ut alibi docuimus. Et in *Eſaia* & *Jeremia* איים *ijim*, *thoes* eſſe putamus non *feles* cum *Chaldæo*. At *felium Hebræum* nomen ſi quod eſt, videtur id eſſe צִיִּים *tſijim*, ut *Arabicè*

ضيون dſaiwam eſt felis, cujus Plurale ضياون dſajawino, & τὸ ὑποκοριστικὸν ضييون dſajain, parvus felis. Hinc Poëta Hiſan Ben Tſabith,

تريد كان الشمس في حجارته

ناجوم الثري او عيون الضياون

Velles, ut eſſet Sol in antris ipſius, ſidera terræ, aut oculi felium. Et Poëta alius,

يدب بالليل الى جاراته

كضيون دب الى قرنب

Nocte reptitat ad vicinas ſuas, ut felis repit ad murem. Eſt & in ore vulgi hoc *felis* nomen, ut cum dicunt

هو ادب واصيد واعلم وازني واذرى من ضيون *Hic eſt facie piloſior* (aut *magis reptans*) *& ad venatum propenſior, & peritior, & laſcivior, & ſaltu agilior fele.* Nempe felis apud *Arabes*, ut pleraque animalia, eſt πολυώνυμος. Unde nata eſt hæc fabella in *Damire*, *Quidam*, Arabia *nomine, felem venatus, cum neſciret quale eſſet animal, petiit ab obvio quomodo vocaretur, ac is reſpondit* السنور ſinnaur, *& alius idem rogatus reſpondit* القط kat, *& rurſus alius* الهر hir, *alius* الضيون dſaiwan, *alius* الخيدع ginda, *alius* الخيطل chaital, *alius* الدم dim. *Tum dixit* Arabia, *feram illum in forum, ut vendam, quod mihi bene vortat Deus. Cumque in forum venalem attuliſſet, & æſtimâſſet centum drachmis, reſponſum eſt non valere ſupra dimidiam drachmam. Tum, eo abjecto, dixit,* لعنه الله ما اكثر اسماه واقل ثمنه *Illi animali malè ſit, cujus tot ſunt nomina, & pretium tam vile.*

Jam dicam cur ציים *tſijim*, vel σιὶν, ut ſcribunt Veteres, & *Arabicum* ضياون putem idem eſſe animal. Primo, hæc duo nomina vix aliter quàm terminatione differunt, cum in utroque prima Radicalis ſit *Tſade*, & ſecunda *Jod*. Secundo, in *Boſtra*, & *Babylonis* deſolatis palatiis *Propheta* jungunt ציים את איים tſijim *cum* ijim *Eſ.* 34. *v.* 14. & *Jerem.* 50. *v.* 39. id eſt, ut interpretor, *feles cum thoibus*, ut ea ſignificent cum thoum ululatibus, tum ſylveſtrium felium vagitibus aliquando perſonatura. Quia ut thoum ululatus alterni habent aliquid tetrum, & horribile, ita felium in deſertis coëuntium vox dira eſt, & inauſpicati ominis. Maximè, cum mutuis vagitibus, ut ita dicam, velut incentivo quodam ad amorem utuntur. *Vagitus* ideo voco felium clamores ἐρωτικὰς, quia infantum vagitibus ſunt aliquo modo ſimiles. Quod ipſum ſcribunt *Arabes* de thois ululatibus. *Damir* de thoë, صياحه يشبه صياح الصبيان *Vox ejus eſt ſimilis infantis vagitui.* Unde colligo thoum & felium catulientium voces non multum inter ſe differre. Nam quæ in uno tertio conveniunt, eadem etiam inter ſe convenire neceſſe eſt.

Obiter nota ad vocem ضيون *dſaiwan* pro *fele* quid obſervet الصقلي *Aſſacli Grammaticus* inſignis inter *Arabes*. ليس في الاسما ما ياوه ساكنة بعدها واو مفتوحة الا ثلثة اسما وهي حيوة وضيون وكيوان وهو زحل *Nullum eſt nomen in quo litera* Je *quieſcens habeat poſt ſe literam* Vau *fathatam, præter hæc tria:* حيوة *HAIWA, id eſt, vita,* ضيون *DSAIWAN, id eſt, felis, &* كيوان *CHAIWAN, id eſt, Zachal, ſeu Saturnus.* Quod ideo hic obſervo, non quod ullo modo curem has *Grammaticorum* nugas: ſed quia vox *Arabica* كيوان *Chaiwan* pro *Saturno* eadem eſt cum כיון *Chijun. Amos* 5. *v.* 26. quâque adeo *Saturnum* apud *Perſas*, & *Arabes* ſignificari teſtatur *Aben Ezra*. Proinde *Græci* Interpretes, qui verſionem ſuam in *Ægypto* ediderunt, rectè reddunt Ῥαιφὰν, vel Ῥεφὰν. Nam *Rhephan* hodieque *Cophtitis* eſt *Saturnus*. Quod *Cophtitarum Lexica* nos diſertè docent.

Alii Interpretes de voce ציים *tſijim*, mirè ambigunt. *Seniores*, θηρία, δαιμόνια, ἰνδάλματα. *Syrus* reddit ܚܝܘܬܐ *feras*, ܪܘܚܐ *ſpiritus*, ܣܝܪܢܐ *Sirenes*. Arabs الوحوش *feras*, الجان *dæmones*, اصنام *idola*. Vulgatus, *beſtias*, *dæmonia*, *dracones* Chaldæus, תמון, *cercopithecos*, Abarbanel, הקופים *ſimias*. Selomo, נמיות *martes*. Kimchius, & Aben Ezra, *beſtias habitantes* בציה, *in loco arido, & ſiticuloſo*. Munſterus, *lamias*. Caſtalio, *Sylvanos*. Pagninus, *beſtias ſylveſtres*. Junius *feræ animalia*. *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, *Arias* maluerunt vocem *Hebræam* intactam relinquere, quam Lectoris animum dubiâ verſione ſuſpendere.

In tot verſionibus *nihil tam veriſimile*, quàm ציים *tſijim*, eſſe feras, quæ habitant in ſiccis locis; quia ציה tſija, *ſiccitas* ציון, tſijon, *aridus locus*, & ציים *tſijim*, ſunt Conjugata. Prætereà, ut *Arabibus* صوى tſawa *areſcere*, & صوي tſawi *aridum* ſonat: ita صوة *tſowa* iiſdem eſt جماعة السباع *ferarum* aut *leonum agmen*. Unde Plur. صو *tſawoo*, & اصو *atſwao* ſunt *ferarum catervæ*, quæ nimirum in locis ſiticuloſis degunt. Itaque etiam ציים *tſijim* videbuntur id ipſum eſſe. Et in ea interpretatione plerisque recentiorum cum *Græcis*, *Vulgato*, *Syro*, *Arabe* convenit, & *Hebræorum* doctiſſimis, *Kimchio*, & *Aben Ezra*: ut ea non ſit à quoquam temerè repudianda. Illa tamen ſua habet incommoda, quibus premitur. Nam ſi ציים *tſijim*, ſunt *feræ* quævis, quorſum iis opponuntur איים *thoes*, *Eſa.* 34. *v.* 14. & *Jerem.* 50. *v.* 39. Quis ferat ſic loquentem, *Occurrent feræ thoibus. Habitabunt feræ cum thoibus*: quaſi thoes non eſſent feræ? Si ציים ibi dixeris pro *leonibus* ſumi, non pro qualibet fera: neque hoc video qui ſtare poſſit, ut *habitare* dicantur ציים את איים *leones cum thoibus*. Cùm *Philoſophus* diſertè neget thoas cum leonibus in eodem loco poſſe degere. Verba ſunt. Οἱ θῶες πολέμιοι τοῖς λέουσι, διὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ οὐ γίνονται, *Hiſt.* lib. 9. cap. 44.

Obiter nota *Hermonem* montem *Amorrhæos* שניר *Senir* vocâſſe (a) quaſi *felinum* dixeris, fortaſſe à felibus ibi diverſari ſolitis. Felis ſcilicet ut *Arabicè* سنور

(a) Deut. 3. v. 9. 1 Paral. 5. 23. Ezech. 27. v. 5.

سنور *ſinaur*, vel سنار *ſinar*, ita *Chaldaicè* שונר *ſunar*, vel שונרא *ſunera*, vocatur. Sic in ſecundo *Thargum Eſther.* 1. 2. שונרא דדהבא *felis aureus.* Ibidem inter clamores animalium שונרין טיסין *feles ejulabant.* Et *Talmudici Onirocritici* in *Beracoth* cap. 9. fol. 56. b. הרואה חתול בחלום באתרא דקרו שוגרא נעשה לו שירה נאה שינרא נעשה לו שינוי רע *Qui* chatul (i. e. *felem*) *videt in ſomnis, in loco, in quo* felis *vocatur* ſunera, *fiet illi* ſira naa, id eſt, *canticum pulchrum. At ſi videat in loco, in quo vocatur* ſinara (quomodo apud *Arabes*) *fiet illi* ſinui ra, id eſt, *mutatio mala.* Hæ ſunt frigidæ vocum alluſiones; quale eſt, quod *Satyrus*, ab *Alexandro* in ſomnis viſus, dum *Tyrum* obſideret, ſignificavit *Tyrum* ab illo propediem capiendam: quia Σάτυρος divulſa voce eſt σὰ Τύρος, *tua eſt Tyrus.* Et cum alius vidiſſet Θεσσαλονίκην *Theſſalonicam*, hoc omnem victoriæ ſpem illi ademit, quia nomen ipſum urbis ſignificabat θὲς ἄλλῳ νίκην, *alii relinque victoriam.* Porrò mons *Hermon* hodieque ab *Arabibus* سنير *Senir* vocatur. Illum definit* *Alcamus* جبل بين حمص وبعلبك *montem inter* Emeſam, *&* Baalbech: quæ olim *Heliopolis.* Ibidem felis سنار *ſinar*, vel سنور *ſinaur*, dicitur à naturæ malignitate. Nam *Arabicè* سنر *ſener* eſt شراسة الخلق *prava indoles.*

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Probatur אחים non eſſe genus animalis, ſed *ferarum ululatus*, quibus deſerta perſonant.

Quàm variè reddatur vox אחים. *Hàc ferarum ululatus ſignificari ex* Arabica, Ægyptia, *&* Græca *lingua probatur.* Græcos, *&* Arabes *Interpretes ſic accepiſſe.* Gabriel Sionita *notatus. In* Aquila *lege* φώνων, *non* τυφώνων. Arabicè *eſt* صدي echo.

ETiam vocis אחים mira eſt verſionum fœcunditas in his *Eſ.* 13. 21. *Et recubabunt ibi* ציים *feles, & replebuntur domus eorum* אחים. Plerique animal eſſe putant, ſed quale nondum convenit. Hieronymus *dracones* explicat. Kimchius, *&* Abarbanel *furones.* Pomarius, *feles.* Mardochæus, *ſimias*, aut *muſtelas.* Aben Ezra, *animalia, quorum aſpectu videntes obſtupeſcunt.* Alii *manticheras*, alii *martes*, alii *Faunos*, alii *ferales aves*, alii *noxia animalia.* Modeſtius *R. Selomo* profitetur ſe neſcire quod genus ſit animalis. Ego planè aliter ſentio, nempe אחים non eſſe feræ ſpeciem, ſed voces, clamores, rugitus, ferarum ululatus, quibus deſerta perſonant. Sive מלאו Activè reddas hoc modo, *Et replebunt* (ſylveſtres feles) *domus eorum clamoribus*: aut Paſſivè, ut vulgo, *Et replebuntur*, &c. Ut clamoribus repleri dicantur domus, quomodo urbs *Jeruſalem* תשאות מלאה *fragoribus tumultuoſis plena* dicitur ab eodem *Propheta*, Eſ. 22. 2.

Hanc interpretationem multa confirmant. 1. *Hebræis* אח, & האח, eſt vox *gementis*, vel *exultantis*. 2. Et huc alludere videtur *Arabum* وحي vel وحاة pro *voce ſonora.* 3. Quod etiam *Ægyptiorum* vocabulum fuiſſe colligo ex *Horo Apolline*, qui ſic habet *Hierogl.* lib. 1. cap. 29. Φωνὴν δὲ μακρόθεν βουλόμενοι δηλῶσαι, ὃ καλεῖται παρ' Αἰγυπτίοις Οὐαιέ· *Vocem remotam ſignificare volentes, quod* Ægyptiis Vaie *dicitur.* Non dubium, quin ibi Οὐαιὲ ſit *Arabum* وحي mediâ aſpiratione neglecta, ut in Ἀειμελὲχ pro Ἀχιμελὲχ *Pſ.* 51. in *Aquila.* Sed & ab *Hebræis* אח, & אחים, fieri videntur *Græca* vocabula ἦχος *ſonus*, & ἠχέω *ſono*, pro quo *Dores* ἀχέω. Quod ipſum in cauſa fuit, cur alluſione vocis ſervata, *Seniores* אחים ἦχον *ſonum* redderent. Quomodo etiam *Theodotion.* Et *Syrus*, *Et replebuntur domus eorum* ܒܪܬ ܩܠܐ *filia vocis*, id eſt, *echo.* Et *Arabs* من الصدي *voce*, vel *echo* (non *ululis*, ut perperam reddit *Gabriel Sionita.*) Et *Aquila*, φώνων *vocibus.* Ita eſt in *Procopio.* Sed pro φώνων *Hieronymus* legit τυφώνων *typhonibus*, portentoſo errore. Quid enim hic ſint *typhones?* An fabuloſi gigantes, aut ventorum procellæ? Utrumvis intelligas, οὐδὲν πρὸς ἔπος. *Symmachus*, & *Chaldæus* vocem *Hebræam* nudè exſcribunt. Itaque primus omnium Interpretum *Hieronymus* אחים voluit eſſe animalia, adeoque *dracones.* Sed is ſententiæ ſuæ fundamentum non aperit. Fortè acceperat ab *Arabibus dracones* vocari اخوين *achuin*: unde in *Avicenna* دم الاخوين dam olachuini *ſanguis draconum.*

Obiter dicam, cur in *Arabe* الصدي *tſadi* hic ſit *echo*, non *ulula*, aut *bubo*, ut vulgo. Conſtat utrumque ſignificari voce صدي: Ita enim eſt in *Alcamus*; الصدي ما يرده الجبل علي مصوت فيه وذكر البوم Tſadi, *quod reddit mons, cum quis in eo clamat: & mas bubonis.* Et ibidem, اصدي الجبل id eſt, اجاب الجبل بالصدي *Mons reſpondit per echo.* Et *Damir*, poſtquam docuit صدي eſſe *marem bubonis*, addit: والصدي صوت يرجع من الصوت اذا خرج ويجد ما يجاوبه او هو الصوت الذي يجاوب الانسان من الاجبال وغيرها *Etiam* tſadi *eſt vox, qua redit ex voce, cum exit, & invenit aliquid, quod ei reſpondeat: aut eſt vox, qua homini ex montibus, aut aliunde reſpondet.* Itaque voluit *Arabs*, domus *Babylonis* vel bubonibus, vel τῇ echo eſſe replendas. Sed, ut priùs voluerit, haudquaquam eſt veriſſimile. 1. Quia nullus eſt Interpretum, qui אחים pro *avibus*, multò minus qui pro *ululis*, aut *bubonibus* ſumat. 2. Quia non dixiſſet numero unitatis, *replebuntur domus ejus* من الصدي *bubone*, ſed Plurali من الاصداي *bubonibus.* 3. Quia *Eſaiæ Arabica* verſio ferè *Græcam*

Græcam ſequitur, quæ hic habet, Ἐμπλησθήσονται αἱ οἰκίαι ἤχου, *Implebuntur domus ſono.* Pro quo ille legit ἠχοῦς *echo*, ac proinde reddidit من الصدي id eſt, *echo*: quomodo etiam *Syrus* ܒܪܬ ܩܠܐ *filia vocis*, quod id ipſum ſignificat.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Onagris.

Onagri aſinis domeſticis ſimiles, tamen diverſi generis. 1. *Curſu longè præcellunt, quamvis citò fatiſcant. Quomodo capiantur.* Currere פרי, *unde* פרא onager; *quia curſus velociſſimi.* 2. *Onagri pulchriores, & lineis nigris diſtincti. Plerique tamen leucophæi. Color* κίλλιος, vel ὀνάγριος. 3. *Majores plerumque, ſed & minores. Onager* ערוד arod, *dicitur à ruditu, quem homine viſo ſtatim emittit.* Ruditus *Hebraicè* נהיקה. Oſ. 8. 9. *vocatur* ſolitarius; *quia in deſertis degit, ſed ibi eſt gregarius.* Μονιός Pſ. 79. 14. *non eſt onager, ut ex* Cyrillo *probat* Heſychius. *Onager eremicola, & eremita. Explicatur* Jobi *locus de onagro capite trigeſimo nono.* פרא, *&* ערוד, *Synonyma. Falluntur, qui onagrum domari poſſe, negant.* Solitudo *vocatur* ערבה araba; *quia in* Arabia *ferè perpetuæ ſolitudines. Et* מלחה melecha, *id eſt*, ſalſugo, *quia ſal terræ ſterilitatem inducit. Cur* Soph. 2. 9. *pro* acervo ſalis *Arabs habeat* acervum areæ. *Urbs* Sichem *ſale conſita*, Jud. 9. 45. *pro quo* Syrus ܡܠܟܘܬܐ. Sinapi *reddunt, cum* מלוח *ſit planè aliud* Job. 30. 4. *& in* Talmude. *Vox* מלוח *variè reddita.* קקול kakul, *ciceris ſpecies. Nonnullis* מלוח, atriplex marinum. *Quin* מלוח *eſt* halimus. *Quod probatur ex* Dioſcoridis *&* Galeni *verſione* Arabica, *& ex* Avicenna. *Ita ſumendum* Job. 30. 4. *probant quatuor rationes.* Antiphanis *locus cum* Jobi *loco collatus.* Græca *verſio emendata.* Ἄλιμος, *cum ſpiritu leni, quæ herba: &* ἄλιμα, *quæ pharmaca. Situs terræ* Hus *quàm incertus. Halimum non ſemper provenire in maritimis locis.* Heſychius *emendatus.* מלוח *non eſt* μαλάχη, *cujus nomen eſt* Græcum ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν. *Onager à tributo immunis. Paſtore non eget; quia montes cibum, fontes potum illi ſubminiſtrant: niſi famis tempore, cum ventum trahit ut dracones, quod explicatur. Oculi etiam inediâ deficiunt, qui tamen acerrimi. Fœmina quam libidinoſa. Menſis* Ab *Judæis* *ominoſus. Homines ratione feritatis cum onagris collati. Id ex* Arabiſmo *illuſtratur. Onager leonum pabulum. An verum ſit laliſiones à patribus caſtrari, ut docent* Græci, Romani, *&* Arabes. *Quorum hi matrem addunt pulli ſui crus frangere.*

QUæritur, an aſini feri à domeſticis tota ſpecie, aut ſolùm educatione differant, quomodo à vulgaribus equis & felibus differunt ſylveſtres equi, & feles. Nec deſunt, qui eſſe velint per omnia ſimiles. In his *Luitprandus*, *Cremonenſis* Epiſcopus, in legatione ad *Nicephorum Phocam* Imperatorem Anno 968. Verba ſunt, *In Umbriam* (lege *Selymbriam*) *qui eſt locus* XVIII M. Conſtantinopoli *diſtans*, Nicephorus *me accerſiri jubet*, &c. *Et me interrogavit, ſi vos (a) perivolia, id eſt, (b) brolia, vel ſi in perivoliis onagros, vel cætera animalia haberetis. Cui cum vos brolia, & in broliis animalia, onagris exceptis, habere affirmarem, Ducam te, inquit, in noſtrum perivolium, cujus magnitudinem, & onagros, id eſt, ſylveſtres aſinos, te vidiſſe miraberis.* Et paulò poſt, *occurrunt mihi commiſti capreis, quos ipſi dicunt, onagri. Sed, quæſo, quales onagri? Quales ſunt* Cremonæ *domeſtici. Color idem, forma eadem, auriti itidem, vocales ſimiliter cum rudere incipiunt; magnitudo non diſpar, velocitas una, dulces lupis æquè.* Aſinos tamen feros deſcribit *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 36. tanquam genere diverſos, nec communi nomine dictos, niſi propter quandam ſimilitudinem, quæ inter illos intercedit, quomodo inter mulos *Syriæ*, qui fœcundi ſunt, & vulgares, qui non pariunt: Εἰσὶ δὲ, inquit, ἐν Συρίᾳ οἱ καλούμενοι ἡμίονοι, ἕτερον γένος τῶν ἐκ συνδυασμοῦ γινομένων ἵππου καὶ ὄνου. Ὅμοιοι δὲ τὴν ὄψιν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄγριοι ὄνοι πρὸς τοὺς ἡμέρους, ἀπό τινος ὁμοιότητος λεχθέντες εἰσίν. Itaque docet *Maimonides* in Tractatu *De heterogeneis* nefas eſſe *Judæo* copulare החמור עם הערוד אף על פי שדומין זה לזה הרי הן כלאים זה בזה *aſinum cum onagro, quia licet ſint ſimiles, tamen ſunt diverſi generis.* Verba hæc ſunt cap. 9. Sect. 7.

Jam, ſi quis quærat notas διακριτικὰς, quibus ab invicem differunt: I. Certum eſt, aſinos feros vulgaribus curſu longè præcellere. *Philoſophus* ubi ſupra, Οἱ ὄνοι ἄγριοι τὴν ταχυτῆτα διαφέροντες. *Aſini feri* (aliis) *celeritate præſtant.* *Xenophon* in *Cyro Minore* libro primo, Οἱ μὲν ὄνοι, ἐπεί τις διώκοι, προδραμόντες ἀνειστήκεσαν. πολὺ γὰρ τοῦ ἵππου θᾶττον ἔτρεχον, καὶ πάλιν, ἐπεὶ πλησιάζοι ὁ ἵππος, ταὐτὰ ἐποίουν. ὥστε οὐκ ἦν λαβεῖν, εἰ μὴ διαστάντες οἱ ἱππεῖς θηρῷεν διαδεχόμενοι τοῖς ἵπποις. *Aſini quidem* (feri in *Meſopotamia*) *cum quis eos inſequebatur, poſtquam præcurriſſent, reſtitabant. Equum enim curſu facilè ſuperabant. Et, equo rurſus accedente, idem præſtabant. Ita ut capi non potuiſſent, niſi diverſi equites venati eſſent equis* (id eſt, equitibus aliis) *ſuccedentes.* Multò aliter Interpres, qui locum non intellexit. *Oppianus* (c) etiam onagrum deſcribit εὔσφυρον, κραιπνὸν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, ὀξύτατον θεῖν, *bonis cruribus, pernicem, pedibus inſtar turbinis, robuſtis ungulis, curſu velociſſimum.* Et apud *Ælianum* lib. 14. cap. 10. Ὄνοι Μαυρούσιοι ὠκιστοι δραμεῖν, παρά γε τὴν πρώτην ὁρμὴν εἰσὶν ὀξύτατοι, ἢ ὡς, καὶ νὴ Δία, αὔρας τινὸς ἐμβολὴν εἶναι, ἢ πτερὸν αὐτόχρημα ὄρνιθος. *Aſini* (feri) *Mauruſii curſu ſunt celerrimi, & primo impetu velociſſimi, ita, per* Jovem, *ut venti cujuſdam impetu, aut avis alis ferri omnino videantur.* Et *Leo Africanus* libro nono, *Velocitate equis tantum* Barbaricis *cedunt.* Qui ipſi currentes onagros non aſſequuntur, ſed poſtquam exhauſto ſpiritu in curſu anheli defecerunt. Nam, ut addit *Ælianus*, poſt primum illum impetum, ταχέως κάμνουσι, καὶ αὐτοῖς οἱ πόδες ἀπαγορεύουσι, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιλείπει, *cito laſſantur, & pedes ipſis fatiſcunt, & ſpiritus deficit.* Tum verò illos invitos ſubſiſtentes, & præ deſperatione flentes, *Mauritani* collo alligatos captivos ducunt. Ita *Ælianus*. Et *Pollux* lib. 5. cap. 12. Ἐπειδὰν ὑπέρκοποι καὶ ὑπέρασθμοι γένωνται, *Poſtquam laſſi & anheli ſupra modum facti ſunt, alios quidem ſagittis conficiunt, alios vero vivos capiunt, laqueis ferreis collo injectis.* Quin, ſi eidem creditur, *qui ex inſequutione amentes facti ſunt, ſæpe ſequuntur non inviti, cum quis averſo equo traxerit.* Porrò ex celeritate curſus factum videtur פרא, quod pro *onagro Hebræi* & *Arabes* uſurpant. Quippe פרא, vel פרי, Verbum *Syris currere* eſt. Sic in *Talmude Jeroſolymitano*, capite במה אשה in fine, חויא פרי בתרך *Serpens currit poſt te.* In *Vajekra Rabba* capite vigeſimo ſecundo, כי פרי וסלק חמא חד תעל מית *Cum cucurriſſet, & aſcendiſſet, vulpem unam mortuam vidit.* Ubi *Gloſſa*, פרי dicit eſſe לשון ירושלמי *linguæ Jeroſolymitanæ.* Et in *Midbar Rabba* capite duodecimo paucis verbis

(a) περιβόλια.
(b) Gall. brevils, id eſt, vivaria, παράδεισοι.
(c) Cyneg. lib. 3. verſu 182.

verbis quater occurrit Verbum פרא in currendi notione, quâ alioqui rarò reperitur. Inde Hebræis & Arabibus פרא dictus eſt, ut à vulgari aſino diſtingueretur, quo jumento nullum eſt tardius, neque ad curſum ineptius.

II. Plerumque etiam onager vulgari aſino pulchrior eſt, & procerior. *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 110.

Pulcher adeſt onager, &c.

Oppianus,

- - - - - - - - αἰπὺν ὄναγρον,
Ὅς τε πέλει φαιδρὸς δέμας, ἄρκιος, εὐρὺς ἰδέσθαι,
Ἀργύρεος χροιήν· - - - - - -

Procerum aſinum, quique eſt pulcher corpore & amplus, latus aſpectu, argenteus colore. Item,

Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε,
Χιονέης ἑκάτερθε περισχομένη στεφάνῃσι·

Linea autem mediam dorſi ſpinam cingit, niveis utrinque diſtincta coronis. *Philoſtorgius* libri tertii capite undecimo, ubi de regionibus ad Orientem, & Meridiem; *Hæc quoque regio fert onagros ſtatura proceriſſimos, & pelle mire varios, albo colore & nigro non leviter interſtinctos. Quin & his inſunt zonæ quædam, à ſpina dorſi ad latera & ventrem uſque demiſſæ,* καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι, καὶ κατά τινας περιφερείας ἀλλήλαις ἐνελιττόμεναι, θαυμαστήν τινα, καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν, καὶ ποικιλίαν, *& inde diviſæ, & circa quoſdam orbes inter ſe implicatæ, mirum quendam & inſolitum exhibent nexum, & varietatem.* Damir, والوانه مختلفة والاخدرية اطولها عمرا واحسنها شكلا *Onagri colores varii ſunt, ſed nigris vita longior, & forma eſt præſtantior.* Sæpe tamen leucophæi ſunt ut vulgares aſini. Leo Africanus, *Aſini ſylvatici reperiuntur in deſertis* Africæ *maxima frequentia, leucophæi coloris.* Marmolius, *Son de color pardillos.* *Pollux* lib. 7. cap. 13. Ἔστι δὲ καὶ κίλιον (lege κίλλιον) ἐσθῆτος χρῶμα τὸ νῦν ὀνάγρειον καλούμενον· κίλλον γὰρ τὸν ὄνον οἱ Δωριεῖς. Senſus eſt, à cillo, quod *aſini* nomen eſt apud *Dores*, cillium dici colorem, qui aliis eſt onagrius, unde ſequitur onagrum vulgari aſino ſæpe eſſe concolorem. Neque ſemper eſſe majorem docent hæc *Æliani* ubi ſuprà Μικροὶ μὲν ἰδεῖν εἰσιν οἱ Λίβυες ἵπποι, καὶ ὄνοι, δραμεῖν δὲ ὠκιστοι· *Aſpectu quidem parvi ſunt* Africani *equi, & aſini, ſed curſu celerrimi.* De feris enim aſinis ibi agitur. Hinc *Marmolius*, *Tambien vimos grandes manadas deſtos aſnos ſalvajes en Cerdeña, aunque ſon mas pequeños.* In *Sardinia* etiam vidimus magna horum onagrorum armenta, licet aliquanto minorum.

Tam *Syris*, quàm *Hebræis* ערוד *arod*, à *ruditu* dicitur, voce, quam ὀνοματοποιητικὴν eſſe ſtatim agnoſcent, qui ſcient quomodo ſonet intiale *Ajin*, noſtris planè ἀνεκφώνητον· Nempe quamprimum videt hominem, contenta voce rudit. Leo Africanus, *Hominem videntes magnis clamoribus ululantes recalcitrant.* Marmolius, *En viendo un hombre luego comiençan a rebuznar.* De cætero in illo ruditu nihil ſingulare, ut à *Luitprando* didicimus. Itaque in Oriente נהיקה, tam uſurpatur de feri, quam de vulgaris aſini ruditu. De fero legitur *Job.* 6. 5. הינהק פרא עלי דשא *Nunquid rudet onager ſuper herbam?* Et de vulgari *Gen.* 30. *v.* 16. in *Jonathane*, ועל יעקוב מן חקלא ברמשא ושמעת לאה קל נהיקת דחמרא *Et venit* Jacob *ex agro ſub veſperam, & ruditus aſini ejus vocem audivit* Lea. Sed & *Arabicè* نهق *rudere* eſt, & نهيق vel نهاق *ruditus*, & ناهق *fiſtula gutturis*, quâ rudit aſinus. Unde *Aben Ezra* in *Jobum* ad vocem הינהק obſervat in Scriptura nuſquam alibi hanc vocem eâ ratione occurrere: ſed

ſimile verbum eſſe בלשון קדר *in lingua Kedar*, id eſt, *Arabica.*

Ad mores pertinet, quod *Oſ.* 8. 9. vocatur פרא בודד, *onager ſolitarius.* Non quod etiam τῶν ὁμοειδῶν conſortium fugiat, ut nonnulli perperam ſumunt. Onager enim eſt animal gregarium. *Pollux*, Ἀγελάζονται δὲ κατὰ πλῆθος, *Gregatim colliguntur.* *Varro Ruſt.* lib. 2. cap. 6. *In* Phrygia *&* Lycaonia *ſunt greges multi.* *Plinius* lib. 8. cap. 30. *Mares in eo genere ſinguli fœminarum gregibus imperitant.* *Solinus* itidem, Africa *onagros habet, in quo genere ſinguli imperitant gregibus fœminarum.* Iſidorus, *Singuli fœminarum gregibus præſunt.* Oppianus,

Πολλῇσίν τ' ἀλόχοισιν ἀγαλλόμενοι κομόωσι,
Θηλύτεραι τ' ἕσποντ' ὅπῃ τοι πόσις ἡγεμονεύει.

Multiſque uxoribus exultantes ſuperbiunt: ſequuntur verò fœminæ, quocunque vir duxerit. *Ammianus* libro vigeſimo quarto ferè in fine, *Fumus, vel vis quædam turbinata pulveris apparebat, ut opinari daretur aſinorum eſſe greges agreſtium, quorum multitudo in tractibus illis eſt innumera.* Leo Africanus, *Confertim incedunt, cum vel pabulantur, vel potant.* Itaque eos non probo, quibus *Pſ.* 79. (Hebr. 80.) verſu 14. μονιὸς ἄγριος eſt *onager.* In quo numero eſſe *Cyrillum Heſychius* his verbis docet, Μονιὸς, ὗς ἄγριος, ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος. &c. Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ Ὠσηὲ τοῦ προφήτου ὄνον λέγει σημαίνειν. *Singularis, porcus ferus,* (aper) *qui cum reliquis non congregatur,* &c. *Sanctus autem* Cyrillus *in Commentario in Prophetam* Oſeam *aſinum ſignificare dicit.* Nempe locum *Pſalmi Cyrillus* ita citat in *Oſ.* 14. 8. (*d*) Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ ὄνος ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν· *Vaſtavit eam ſus de ſylva, & aſinus agreſtis depaſtus eſt eam.* Et ne quis ſuſpicetur ὄνος ibi ſcriptum pro μονιός per amanuenſium imperitiam, ſtatim ſequitur; Τέθειται γὰρ ὥσπερ εἰς καταπάτησιν τοῖς ἐθέλουσιν ἀδικεῖν, χοίροις τε, καὶ ὄνοις νομή· *Poſita eſt enim velut in conculcationem nocere volentibus, porcis, & aſinis pabulum.* Alibi quidem apud *Cyrillum* (*e*) legitur μονιὸς ἄγριος in eodem *Pſalmi* loco: ſed mendoſe, ut quidem puto. Agitur enim de loco *Eſaiæ*, quo *Jeruſalem* facta dicitur εὐφροσύνη ὄνων ἀγρίων, *gaudium onagrorum.* Et profertur *Pſalmi* locus, quo probetur *Davidem* idem cum *Eſaia* vaticinari, nempe fore, ut *Judæam* depaſcantur onagri. Itaque *Cyrilli* vetus Interpres etiam eo loco habet, *Aſinus ferus depaſtus eſt eam:* unde illum *Græcè* legiſſe colligas ὄνος ἄγριος. Non tamen inde collegerim cum *Heſychio* μονιὸν *Cyrillo* eſſe *aſinum.* Sed *Hebræum* זיז, in loco *Pſalmi* veterum Interpretum aliquem ὄνον ἄγριον reddidiſſe putaverim, atque id ſequutum *Cyrillum.* Huc facit, quod etiam *Arabs Pariſiis* editus habet ورعاها حمار الوحش *Et depaſtus eſt eam aſinus ferus.* Quod ſuo loco diſpiciemus. Interim בודד *boded*, id eſt, *ſolitarius*, onager ab *Oſea* rectè dicitur; quia eſt eremicola. Hinc *Job.* 24. 5. *Ecce onagri in deſerto!* Et *Jerem.* 2. 14. *Onager aſſuetus deſerto.* Et *Eſ.* 32. 14. cum prædicitur fore, ut *Jeruſalem* fiat *gaudium onagrorum*, idem eſt, ac ſi vaſtanda dicatur, & deſolanda, & in deſertum redigenda. Sic de *Nebucadnetſare* legitur *Dan.* 5. 21. *Cum onagris fuit habitatio ejus*, id eſt, in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Et *Sirach.* 13. *v.* 21. al. 24. Ὄναγροι ἐν ἐρήμῳ, *Onagri in deſerto;* &c. *Græca* denique verſio *Job.* 11. 12. Βροτὸς δὲ γεννητὸς γυναικὸς ἴσα ὄνῳ ἐρημίτῃ· *Mortalis autem à muliere genitus eſt inſtar aſini eremitæ*, id eſt, *eremicolæ.* Et *Jeremias cap.* 48. *verſ.* 6. Ἔσεσθε ὥσπερ ὄνος ἄγριος ἐν ἐρήμῳ· *Eritis ut aſinus ſylveſtris in deſerto.* Sed *Hebraicè* eſt כערוער *ut myrica*, pro quo legerunt כערוד *ut onager.*

(d) *Edit. Pariſ. pag.* 194. D.

(e) *In Eſ. lib.* 3. *tom.* 3. *cap.* 32. *pag.* 448. b.

Sed hoc argumentum nemo uberius *Jobo* perſequitur, vel ipſo Deo potius, cum *Jobum* ſic alloquitur capitis trigeſimi noni verſu 5. al. 8. *Quis dimiſit* פרא, *onagrum, liberum, & vincula* ערוד, *aſini ſylveſtris quis ſolvit? Cui aſſignavi* ערבה, *ſolitudinem pro domo, & pro habitaculo* מלחה, *ſalſuginem. Ridet tumultum civitatis,* תשואות נוגש, *clamores exactoris non audit,* יתור הרים *exploratio montium paſcuum ejus, & ſectatur quidquid viret.* Falluntur, qui פרא & ערוד diſtingunt, ac ſi diverſum quid ſonent. Quin in *Hebræorum* uſu voces ſunt prorſus ſynonymæ, quarum unam cum *Arabibus*, alteram cum *Syris* communem habent. Itaque in his *Jobi*, *Quis dimiſit* פרא, *liberum, & vincula* ערוד, *quis ſolvit?* bis idem dicitur במלות שונות, diverſis verbis, quomodo in hoc libro paſſim. Quo exemplo non incommodè legeretur *Eſ.* 32. *v.* 14. משוש פראים מרעה ערדים *Gaudium* erit *onagrorum, paſcuum aſinorum ſylveſtrium*, niſi conſtanter haberent omnia exemplaria מרעה עדרים, *paſcuum gregum.* Et veteres quoque Interpretes ita legiſſe conſtat. Nam *Græci* etiam habuere βοσκήματα ποιμνίων *paſcua gregum*, non ποιμένων *paſtorum*, ut hodiè perperam legunt. Abſit igitur à nobis, ut in *Hebræo* quidquam mutemus.

Onager porrò dicitur *liber eſſe dimiſſus*, & *ſolutus à vinculis*; quia domeſtici inſtar homini non mancipatur, ſed liber eſt, & ſui juris. Quin domari poſſe negant multi Interpretum. *Chryſoſtomus* in *Catena*, Ἰσχυρὸν τὸ ζῶον, καὶ ἀδάμαστον, κἂν μυρία φιλονεικῇς, οὐκ ἄξεις ὑπὸ τὴν χεῖρα τὴν σήν· *Robuſtum eſt animal, & indomitum, nec, ſi coneris millies, illud egeris ſub manum tuam. Olympiodorus* item, & *Polychronius* deſcribunt ut animal ἀνυπότακτον, quodque in ordinem cogi nequeat. Et *Vincentius* in *Doctrinali* lib. 16. cap. 97. *Odit hominum frequentiam, & habitationem, nec domari poteſt.* Quo, credo, torrente abreptus *Deodatius* ὁ μακαρίτης, negavit onagrum ab homine poſſe domari, vel cicurari. Et recentior alius, quo loco ראם (qui aliis eſt *monoceros*) contendit eſſe *urum*: *Ut creſcat*, inquit, *admiratio ſuper indomita* reemi *feritate, eandem demonſtrat Deus in onagro quoque*, &c. *Quo certè admirabilius nihil dici, aut cogitari poteſt, aſinos ſylveſtres, quorum totos greges vel unus puer in fugam agat, non manſueſcere.* De hac re tamen naturæ conſulti ſentiunt multò aliter. Varro, (f) *Ad ſeminationem onagrus idoneus, quod è fero fit manſuetus facilè, & è manſueto ferus nunquam.* Plinius (g) *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ*, &c. *Anatolius* in *Hippiatricis* capite decimo quarto, Ἔνιοι δὲ καλῶς ποιοῦντες καὶ τοὺς ἀγρίους (ὄνους) ἡμεροῦσι, καὶ ἔστιν αὐτῶν ἡ παιδοποιΐα καλλίστη. *Quidam pulchrè facientes onagros manſuefaciunt, & optima eſt ex illis ſeminatio. Talmudici* in *Avoda Zara* cap. 1. fol. 16. b. טחון ריחים בערודי *Molas onagris verſant. Aſſaphius* in *Damire*, لو توحشى الحمار الاهلي حرم اكله ولو تاهل الوحشي لم تاحرم *Etiamſi efferetur aſinus domeſticus, ejus eſus manet interdictus; ſed ferus ſi manſueſcat, non prohibetur tamen. Mutarriphus* ibidem, اذا انس واحتلف صار كالاهلي *Cum manſueſcit, & ſaginatur* (aſinus ferus) *fit ut domeſticus.* Id igitur certò conſtat etiam onagros hominum induſtria domari, & manſuefieri poſſe, & manſuefactos iiſdem addici miniſteriis, quibus vulgares. Neque vero id negat *Job* in verbis, quæ citavimus: tantum docet onagrum natura ſua eſſe liberum. In quo ſtatu quamdiu manet, habitat in ſolitudine, nec curat tumultum urbium, *&c.*

(f) Ruſt. lib. 2. c. 6.

(g) Lib. 8. c. 43.

Solitudo ibi *Hebraicè* dicitur ערבה *araba*, & מלחה *melecha.* Vox prior, *campum deſertum, nec habitatum*, propriè ſonat. Unde eſt, quod à *Symmacho* modo πεδινή, modo redditur ἀοίκητος. Ut à *Chaldæo* מישרא, *planities*, & חרוב, *vaſtitas.* Qualis cum ſit ערב *Arab*, id eſt *Arabia*, maximam partem, maximè quæ *Judææ* vicina eſt, ex ערב *Arab*, factum eſt ערבה, *araba*, pro *campeſtri ſolitudine.* Synonymum מלחה *melecha*, propriè eſt *ſalſugo*, ſeu terra *ſalſuginoſa.* Quo nomine ſolitudinem etiam alibi ſignificari videas. Sic *Pſal.* 107. 34. *Terram fructiferam redigit* למלחה, *in ſalſuginem.* Quod imitatus *Sirachides* capitis trigeſimi noni verſu trigeſimo, Μετέτρεψεν, inquit, ὕδατα εἰς ἅλμην· *Aquas*, id eſt, loca irrigua, *convertit in ſalſuginem.* Jerem. 17. 6. *In deſerto, in terra* מלחה, *ſalſuginis, quæ non habitatur.* Ubi Chaldæus, *Sicut terram* Sodomæ, *quæ non habitatur.* Et in loco *Pſalmi*, *Terram* Iſraëlis, *quæ fructifera eſt, vaſtat tanquam* Sodomam. Quaſi *ſalſuginis* nomine ſignificetur locus *Sodomiticæ* valli ſimilis, in qua *mare ſalſum Moſes* & *Joſue* paſſim deſcribunt. Quin *ſalſuginoſa* dicitur *Hebræa* Phraſi terra quævis, quæ ſterilis eſt, quia ſalſugo terræ ſterilitatem inducit. *Plinius* lib. 31. cap. 7. *Omnis locus, in quo reperitur ſal, ſterilis eſt, nihilque gignit.* Hinc *Virgilius* libro ſecundo *Georgicorum*,

> *Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara*
> *Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,*
> *Nec* Baccho *genus, aut pomis ſua nomina ſervat.)*

Hinc *Deut.* 29. 23. *Sulphure & ſale exuſta tota terra ejus, non ſeretur, nec germinabit, aut creſcet in ea ulla herba.* Et *Sophon.* 2. 9. *Locus urticæ derelictus, & fodina ſalis, & deſolationes in æternum*, מכרה מלח, *fodinam ſalis* cum *Chaldæo* reddimus; quia כרה eſt *fodere.* Tamen ſi quis *acervum* malit cum *Græcis*, & *Hieronymo* non multum repugnabo; quia כרי *Talmudicis* eſt *acervus*, & כרוין *acervi* Chald. *Exod.* 8. 10. in *Thargum Jonathan* & *Jeruſalem.* Sed *Arabi* quid facias, in quo pro *acervo ſalis* legitur عرمة البيدر *acervus areæ?* Nempe in *Græco*, unde verſionem ſuam expreſſit, pro θημωνία ἁλός, legit θημωνία ἅλω.

Huc quoque illud pertinet, quod *Jud.* 9. 45. legitur *Abimelechus* urbem *Sichem*, à ſe dirutam, ſale conſeviſſe, tanquam in perpetuæ vaſtitatis Symbolum, & juxta *R. Levi*, כדי שלא תהא ראויה לשדות ולכרמים *Ne unquam apta eſſet ad arva, & vites.* Verba ſacri textus ſic habent, ויתוץ את העיר ויזרעה מלח *Et diruit urbem, & conſevit eam ſale.* In quibus cum nihil videatur eſſe obſcurum, mirabere cur pro *ſale* Syrus habeat *ſinapi*, & Arabs *herbam ſalſam.* Si quidem illorum mentem rectè percepit *Gabriel Sionita*, qui *Syram* hujus loci paraphraſin *Latine* ita reddidit, *Civitatem evertit, & ſeminavit ſinapi*; & *Arabicam* in hæc verba, *Eruit portam ejus, & conſevit eam herba ſalſa:* dicam quod res eſt, *Hebræum* מֶלַח *melach*, id eſt, *ſal*, ſi puncta demas, legi poterit מַלֻּחַ *malluach*, & verò à *Syro* ita lectum eſt, qui exponit ܡܠܘܚܐ. Porro *Hebræum* מלוח, & *Syrum* ܡܠܘܚܐ, vel herba eſt, vel frutex, cui nomen *à ſalſedine.* Inde eſt, quod *Arabs* hic habet المبقلة المالحة *herbam ſalſam.* Sed *Gabriel ſinapi* reddit poſt *Ferrarium* in *Lexico Syro*: idque abſurdè, niſi fallor, cum quia ſinapi ſalſum non eſt, tum quia reliquæ notæ non conveniunt. Sinapi enim lautiorum etiam condimentum eſt. At מלוח non niſi tenuiorum cibus. Res patet ex *Job.* 30. 4. ubi deſcribuntur miſeri homines, qui in deſertis vagantur, eo adacti inopiæ, ut decerpant מלוח עלי שיח, *malluach ſuper arbuſtum*, ita vitam ſuſten-

ſuſtentaturi. His adde locum *Talmudis* de *Jannæo* Rege in Tractatu *Kidduſin* capite tertio, fol. 66. a.

הלך לכוחלית שבמדבר יכבש שם ששים כרכים ובחזרתו היה שמח שמחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל אמר להם אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבנין בית המקדש אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו והעלו מלוחים על שלחנות של זהב ואכלו

Ivit in urbem Cochalith, *quæ eſt in deſerto, & partis ibi ſexaginta talentis, redux plurimum lætatus eſt. Et invitatis omnibus ſapientibus* Iſraëlis *dixit: Patres noſtri* (præ inopia) malluchim *comederunt, quo tempore laborabant in ædificatione Templi* ſecundi: *& nos quoque* malluchim *comedemus in memoriam patrum noſtrorum. Et allati ſunt* malluchim *ſuper menſas aureas, & comederunt.* Ex quibus id quidem palam fit מלוח *malluach* (Plur. מלוחים *malluchim*) non eſſe *ſinapi*. Sed quid ſit, definire non eſt obvium. Et plures ſunt ſententiæ. *Symmachus* in *Jobo* φλοιὰς φυτῶν, & *Hieronymus* reddit *arborum cortices*, quorſum non capio ſatis. *Chaldæorum* unus ex מלוח, divulſa voce & reſoluta in duas, fecit מן לוח, *è tabula*, ac ſi de iis agatur μυσικῶς, *qui legem inducunt è tabula cordis ſui. Aben Ezra*, eandem vocem divellens, vult מלוח id eſſe, quod decerpitur מן לחים, *ex locis humidis, & virentibus. Chaldæus* alter חובאי *hobai*, id eſt, *ſpinas* reddidit, vel ſpinæ genus nobis ignotum. Quale eſt, quod pro חרול *charul*, id eſt, *urtica*, ut volunt, *Chaldæus* habet מלוחין, *Sophon.* 2. *v.* 9. unde factum, ut multi putent מלוח eſſe *urticam*. Tamen diſtingui videntur מלוח, & חרול, *Job.* 30. *v.* 4. 7. ubi Sacer Scriptor, quos dixerat מלוח *malluach*, ex arbuſto decerpere, eoſdem addit congregari תחת חרול, *ſub charul*. Ex eodem loco colligere eſt חרול non eſſe *urticam*, quæ minor eſt, quàm ut ſub illa homines congregentur. Sed & ex חרול factum חרדל, id eſt, *ſinapi*: & à *Syris* ܚܪܕܠܐ *ſinapi* redditum. Ab iis interpretationibus, quæ hactenus allatæ ſunt, planè diverſa eſt Gloſſa *Talmudis*, quæ *malluchim* exponit per *Syrum* ܩܩܘܠܝܢ *kakulin*. Hujus auctor *R. Selomo* in *Jobum* etiam idem ſequutus addit vulgari lingua, id eſt, *Gallicâ*, vocari מצו"ש ſed legendum ציציש *chiches* (*ciche*, vel *chiche*, nobis eſt *cicer*, cujus natura eſt, auctore *Plinio*, gigni cum ſalſedine) Nempe inter ciceris ſpecies apud *Syros* eſt *kakul*, vel *kakuli*, Arabicè قاقلي *kakeli*, de quo *Abuchanipha*; هو من

الحمص والناس ياكلونه مع اللبن وهو مثل الاشنان الا ان الغلام اعظم منه وورقه شبيه بورق الحرف وهو من الحمص اشد رطوبة واكثر مائية

Ciceris genus eſt. Cum lacte comeditur. Simile eſt τῷ uſnen, *niſi quòd calamus eſt major, & folium ſimile folio naſturtii. Et inter ſpecies ciceris hæc eſt maximè humida, & aquoſa.* Et *Gais Ben-Achſan*,

القاقلي بقلة شبيهة بنبات الاشنان وليس هو منه في شي وفيها من بعض الحرارة لموضع ملوحتها وانما تطعمها زكرتك ملوحتها ملوحة البورق وينبت في السباخ والخرايب ولها خاصية في اسهال الما الاصفر

Kakeli *herba eſt ſimilis* τῷ uſnen, *non tamen ex eo genere ullo modo. Et propter ſalſedinem ineſt quidem calor, ita ut ſalſedo ejus, cum guſtas, revocet tibi in memoriam ſalſedinem* albaurack, *ſeu aphronitri. Creſcit in terris ſalſis, & ruderibus, & proprium ejus eſt, quod purgat flavam bilem. Iſaac Ben-Omran* dicit habere eaſdem vires, quas الكشوث κασύθα. Almanſor, *excitare lac.* Avicenna, *provocare urinam, generare ſemen, flavam bilem ejicere*, &c. Ita citat *Aben-bitar*. Tamen in ſecundo *Canone* de ea nihil reperio. De eadem ſic *Sylvaticus* in *Pandectario*; Cakele *eſt herba ſimilis vermiculari* (quod ipſum ſcribit de *uſnen*) *acetoſum habens ſaporem, & ſalſum.* Videndus & *Serapio*, qui jam non eſt ad manum. Hæc de *kakulin*, ſive *kakeli*, herba herbariis noſtris prorſus ignota, dicere neceſſe habui, ut intelligeretur *R. Selomonis* Gloſſa in *Jobum*. *Kimchius* in libro *Radicum* מלוח *malluach*, *Arabicè* vocari ſcribit, גאס'ול, id eſt غاسول gaſul, *lixivium*, quod eſt inter ſpecies *uſnen*. *Abuchanipha*, الاشنان القصارين هو الغاسول الذي يغسل به الثياب Uſnen *fullonum eſt* gaſul, *quo eluuntur maculæ.* De *uſnen* plura dicentur (*b*) in Tractatu *De Columbis*. In *Abenbitare* ملوخ *maluch* à quibuſdam redditur القطف الباحري *atriplex marinum*. Alibi ſcribitur ملوخية *molochia*. Unde in *Pandectario*, Molochia, *albacharum, id eſt, atriplex*. Legendum, *Molochia, alkataph albachari, id eſt, atriplex marinum.* Sed cùm hactenus Interpretes in meris tenebris verſati ſint, jam afferemus veram interpretationem vocis מלוח *malluach*, *Europæis* prorſus ignotam. Aſſerit *Abenbitar* ܡܠܘܚܐ *Syris* hodieque eſſe *halimum*; illud, inquam, ipſum *halimum*, quod à *Dioſcoride* & *Galeno* deſcribitur. Verba ſunt, د : في الاولي اليمون واهل الشام يسمونه الملوخ وهو شجيرة يعمل منها السياجات شبيهة بالعوسج غير انه ليس له شوك وورقه شبيه بورق الزيتون غير انه اعرض منه وينبت في السواحل الباحر وفي السياجات Dioſcorides *libro primo halimum, quod populus* Syriæ *vocat* maluch, *ait eſſe arbuſtum, ex quo fiunt ſepes, rhamno ſimile, niſi quod caret ſpinis, & folio ſimili oleæ, ſed latiori, & creſcere ad littora maris, & circa ſepes.* Quæ ſic habentur libro primo *Dioſcoridis*, Ἅλιμος θαμνός ἐςι φραγμί-

(*b*) Par. 2. lib. 1. cap. 7. pag. 49.

Φρυγμίτης, ὅμοιος ῥάμνῳ, οὐκ ἔχων ἀκάνθας, φύλλα δὲ ἐλαίᾳ παραπλήσια· πλατύτερα μέν τοι· φύεται ἐν παραθαλασσίοις καὶ φραγμοῖς. Sequitur in *Abenbitare*, حي الاسمسة الملوخ وهو نبات يكون كثيرا في بلاد قاليقيا واطرافه تؤكل اذا كان طرية وتكبس ويستعد بها لوقت اخر وتولد في بدن من يستعمل مني ولبن وطعمه طعم مالح يسير القبض Galenus *libro ſexto ſcribit* almaluch *plantam eſſe, quæ abundat in regione* Ciliciæ, *cujus ſummitates comeduntur, cum ſunt recentes, atque etiam reconduntur, & parantur in tempus poſterum, & generatur in corpore illis utentis ſemen, & lac: ſapor autem ſalſus eſt, & aliquantum ſtypticus.* Quibus conſona hæc *Galeni* de halimo libro ſexto *Simplic.* capite vigeſimo ſecundo, Ἅλιμον, θάμνος· τοῦτο τό ἐστι τὸ φυτὸν ἐν Κιλικίᾳ μάλιστα πλεῖστον γινόμενον, ἵνα καὶ τοὺς βλαστοὺς αὐτοῦ ἐσθίουσι, προσφάτους τε, καὶ εἰς ἀπόθεσιν θησαυρίζοντες· ἔστι δὲ καὶ σπέρματος καὶ γάλακτος γεννητικὸν τὸ φυτὸν, καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν ἁλυκόν τέ ἐστι, καὶ ὑπόστυφον ἔχον. Rurſus hæc *Dioſcoridis*, Λαχανεύεται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα ἑψόμενα εἰς βρῶσιν, ibidem ita redduntur, وقد يطبخ ورقها ويؤكل *Etiam folium ejus coquitur, & comeditur.* Denique quidquid de halimo ſcribunt *Dioſcorides* & *Galenus*, ibi citantur tanquam dicta de arbuſto, quod *Syri maluch* appellant, ut neceſſe ſit idem eſſe. Neque dubium, quin eodem referenda ſint hæc *Avicennæ* libro ſecundo *Canonis*: Melha *quid eſt? eſt ſicut rhamnus, & folia ejus ſunt ſicut folia olivæ, & latiora, & comeduntur ſicut olera*, &c. *In ipſo ſunt ſalſedo, & ſtypticitas*, &c. Ita habet *Latina* verſio, voce *melha* facta ex ملوخا *meluha* facili mutatione. Sed *Arabicum* exemplar veteris ſcripturæ veſtigium vix ullum ſervat. Ibi enim legitur مبتيخ *mabtich*. Itaque, quod raro accidit, τὸ πρωτότυπον hoc in loco corrigi debet ἐκ τοῦ ἐκτύπου. Sed & in *Pandectario* *melha*, *almalhe*, & *melgra*, quæ pro *halimo* leguntur, indidem deflexa eſſe conſtat. In *Lexicis* ſcribitur ملاح *mollach*. Item, كشملاخة & كشمالخة Vide *Giggeium*, & *Golium*. Omnino igitur מלוח, eſt *halimum*. Atque hanc demum veram eſſe interpretationem vocis מלוח *malluach*, in loco *Jobi* multa probant. Primò, quod *Syri* ſic ſumunt, ut nos diſertis verbis docuit *Abenbitar*. *Halimum*, inquit, *quod populus* Syriæ *vocat* maluch: *Molochiam* ſcribit *Serapio*. Secundò, quod utraque vox, מלוח, inquam, & ἅλιμος, vel ἅλιμον, à ſale facta eſt. Tertiò, quod *Jobus* in eo eſt, ut miſeros homines deſcribat, & redactos ad incitas, quò vel maximè hæc pertinent, *qui decerpebant halimum ſuper arbuſta.*

Ita *Cæſar* prope *Dyrrachium* in ſumma fame
- - - - - *cernit miſerabile vulgus*
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, &c.

Hæc *Lucanus* lib. 6. Sed, quod maximè ad rem facit, non ovum ovo ſimilius, quàm *Jobi* loco ſimilis eſt hic *Antiphanis* apud *Athenæum* lib. 4. cap. 16.

Τῶν Πυθαγορικῶν δὲ τυχὸν ἄθλιοί τινες,
Ἐν τῇ χαράδρᾳ τρώγοντες ἅλιμα, καὶ κακὰ
Τοιαῦτα συλλέγοντες· - - - -
E Pythagoricis *fortè quidam pauperes,*
Halima exedentes, quæque talia colligunt
Inſipida terræ in hiatibus. - - -

Quartò, quod *Græci* Interpretes, hoc ſequuti, ſic reddunt, Περικλῶντες ἅλιμα, *Confringentes halima*, ſcio in multis codicibus legi περικυκλοῦντες, *circumeuntes*. Et in omnibus ἄλιμα cum ſpiritu leni, pro ἅλιμα cum ſpiritu aſpero. Unde in *Catena Chryſoſtomus* ad hunc locum, Ἅλιμα βοτάνη τίς ἐστιν, ὥς φασι, ταχὺ πληροῦσα τὸν ἐσθίοντα, καὶ κόρον ἐμποιοῦσα· Alima *herba quadam eſt, ut ajunt, quæ cito explet eâ veſcentem, & ſatietatem affert:* quaſi ab eximenda fame *Græcè* dicta ſit. Fortè *alimon* voluit, de qua *Solinus*, ubi de *Creta*. *Herba ibi eſt, quæ ἄλιμος dicitur. Ea admorſa diurnam famem prohibet.* Et *Priſcianus* in *Periegeſi*, quamvis *Dionyſius Periegetes*, quem ſequitur, nihil tale habeat,

Gignitur hic alimos, quam ſi quis mordeat herbam,
Compeſcit damnumque famis, rabiemque diurnam.

Certè ἄλιμα Plurali Numero ſunt *pharmaca, quæ famem eximunt*. Hæc ex malva & aſphodelo potiſſimum conſtitiſſe Veteres volunt: & *Heſiodum* id his verbis ſubinnuiſſe,

Οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ.

Vide ibi *Proclum*, & *Tzetzem*, & *Plutarchum* in *Sympoſio*, & *Athenæum* libri ſecundi capite octavo. At pharmaca illa ſignificâſſe *Græcos* Interpretes nemo dixerit. Quid enim ſit ἄλιμα φάρμακα περικλᾶν, aut περικυκλοῦν. Itaque reſcribendum eſt ἅλιμα, ſicut diximus: ut & in *Antiphane*, ubi pari errore ἄλιμα cum ſpiritu leni occurrit. Quintò, מלוח *malluach*, eſſe *halimum* potius, quam vel *urticam*, vel *atriplicem*, vel aliquod *citeris* genus, apparet ex *Jobi* verbis, *Qui decerpunt malluach*, עלי שיח, *ſuper arbuſtum*. Hæc enim palam docent מלוח, herbam non eſſe propriè dictam, ſed ex arbuſto decerpi. In quo genere eſſe halimum ex Veteribus jam didicimus. Rationibus à me allatis unum habuit vir doctus quod objiceret: Nempe *Jobum* habitâſſe in terra *Hus* procul à mari, ubi creſcit *halimum*. Proinde non potuiſſe dicere de pauperibus ſibi vicinis illos halimum decerpſiſſe. Reſpondeo in hac objectione omnia eſſe incerta. Primò enim non ſatis conſtat ubi fuerit terra *Hus*, quam multi tam veterum, quam recentiorum Interpretum in *Idumæa* ponunt, aut circa *Idumæam*, & *Arabiam*. In quibus *Græci* his verbis ad finem libri *Job* additis, tanquam ex libro *Syriaco*, id eſt, *Hebræo*, ut ibi habent *Græca Scholia*: Ἐν μὲν γῇ κατοικῶν τῇ Αὐσίτιδι, ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Ἰδουμαίας, καὶ Ἀραβίας. *In terra quidem* Auſitide *habitans in* Idumææ, & Arabiæ *finibus*. Ad quæ verba *Olympiodorus*, Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἡ Αὐσῖτις γῆ ἐν μεθορίῳ κεῖται τῆς Ἰδουμαίας καὶ Ἀραβίας. Porro tam *Idumæam*, quam *Arabiam* ad *mare Rubrum* pertinuiſſe, collige ex 1 *Reg.* 9. *v.* 26. ubi *Solomon* claſſem inſtruxiſſe legitur ad *Eſion-gaber*, quæ eſt juxta *Eloth* ad littus *Rubri maris* in terra *Edom*. Secundò, non agitur de hominibus, quibus habitatio fixa fuerit: quin palantes deſcribuntur, atque incertarum ſedium. *Præ inopia, & fame* (inquit *Job*) *ſolitarii erant: fugiebant in ſolitudinem, locum tenebroſum, deſolatum ac deſertum. Decerpebant* malluach *ſuper arbuſta*, &c. *E medio urbium propellebantur, & conclamabatur in eos tanquam in fures.* Itaque hujuſmodi homines neceſſe non eſt ſemper habitâſſe in terra *Hus*. Tertiò, quod aſſerit vir doctus halimum nuſquam alibi, quàm in maritimis provenire non ſatis firmum eſt. *Dioſcorides* & *Oribaſius* naſci ſcribunt ἐν παραθαλασσίοις, καὶ φραγμοῖς, *in maritimis, & in ſepibus.* Non ſolum in maritimis, ſed & alibi in ſepibus. *Heſychius* quoque; Ἀλισμοῖς, καὶ ἁλιμοῖς (lege Ἁλισμοῖς, καὶ ἁλιμοῖς, quia cum ſpiritu leni

leni per errorem ſæpe ſcribitur) βοτάνας δενδροειδέσι ἐπὶ θάλασσαν, ἢ ξηροῖς τόποις· *Halimis, aut alimis herbis ad arborum ſpeciem ad mare, aut in aridis locis.* Et *Antiphanes* ἐν τῇ χαράδρᾳ, *in terræ ſalebris, & hiatibus*, colligi, & comedi tradit. *Serapio* molochiam, id eſt, halimum, per *Babylonem*, id eſt, *Bagdadum*, quæ à mari plurimum diſtat, venalem ait circumferri, in manuales faſciculos diſpoſitam, & vicatim clamitari *molochia, molochia.* Hæc *Serapionis* citantur à *Matthiolo* in *Dioſcoridis* caput *De halimo. Dalechampius* (*Hiſt. plant.* lib. 2. cap. 65.) halimum dici notat à ſalſo ſapore: *Ne quis*, inquit, *à maritimis ſolum natalibus dictam exiſtimans, alibi provenire neget. Bellonius* (i) in *Creta* vocari *halimaciam*, atque ex eo conſtare magnam partem ſepium. Atque in *Ægypto* (k) etiam ſepes ex halimo fieri, & faſces, quibus muniantur *Nili* aggeres. Proinde futilis eſt viri docti objectio ſumpta ab halimi loco natali. Quod vero idem מלוח *malluach*, eſt μαλάχη *malva*, non alia ratione nititur, quam alluſione nominis, quæ hic nullum momentum habet. Neque enim *Græcum* μαλάχη factum eſt ex *Hebræo* מלוח *malluach*, ſed ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, *à molliendo. Iſidor.* lib. 17. cap. 10. *Græco vocabulo appellatur* ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, *eò quòd molliendi alvum ſolvendique naturam habet.* Et multò ante *Plinius* lib. 20. cap. 21. quamvis cunctanter nimis; *Ab emolliendo ventre dictam putant malachen.* Nempe hanc in malva naturam, ut *Medicos* jam taceam, etiam *Poëtæ* agnoſcunt. *Horatius* lib. 1. *Oda* 31.

(i) *Lib.* 1. *Obſervat. cap.* 18.
(k) *Lib.* 2. *c.* 78.

- - - me paſcunt olivæ,
Me cichorea, leveſque malvæ.

Leves, id eſt, *quæ ventrem levant.* Et *Epodo* ſecunda,

- - - - - - - - - - - aut gravi
Malvæ ſalubres corpori. - - - -

Et *Martialis* lib. 3. *Epigrammate* 88.

Utere lactucis, & mollibus utere malvis:
Nam faciem duram, Phœbe, *cacantis habes.*

Et lib. 10. *Epigrammate* 48.

Exoneraturas ventrem mihi villica malvas
Attulit, & varias quas habet hortus opes.

Jam, ut è diverticulo redeamus in viam, de onagro ſequitur in *Jobo*, ubi ſupra; *Ridet multitudinem civitatis, clamores exactoris non audit*, Quo alluſum à *Nazianzeno*, cum inter ea, quæ homini moleſta ſunt, ab eo cenſentur *Carmine* 14.

- - δασμογράφοι πράκτορες ἀγριβόαι,

tributorum ſcribæ, clamoſi exactores. At onagrum hæc non tangunt. *Ridere* dicitur καταγελαστικῶς, quomodo ſtruthio, & equus, & Leviathan in ſequentibus. *Exactor, Hebraicè* נוגש, vel eſt *tributorum*, vel *operum præfectus.* Prius *Græcè* eſt φορολόγος· poſterius πράκτωρ, & ἐργοδιώκτης, cujus vices erga aſinos præſtat agaſo. At onager, ab his immunis, nullius dicto eſt audiens. Et quamvis homini non ſerviat, qui in mercedem laboris cibum illi ſubminiſtret, victus tamen illi abundè ſuppetit. Quia *inveſtigatio montium paſcuum ejus, & ſectatur quidquid viret.* Ita ut paſtore non egeat, à quo ad paſcua deducatur, cum ipſe ſibi conſulat. Atque ut illi de cibo, ita etiam de potu proſpexit Deus, *Emittens fontes per valles, ut inter montes ambulent, & potum præbeant omnibus agri animantibus*, ibique *frangant onagri ſitim ſuam*, Pſalm. 104. v. 10. 11. Excipe famis tempus, & ſiccitatis, quo *onagri ſtant in clivis, trahentes ventum tanquam dracones, & deficiunt oculi eorum, quia nulla eſt herba*, Jer. 14. v. 6. Rectè *tanquam dracones*, quos *Ælianus* lib. 2. cap. 19. quotidie per aliquot horas erecto capite ſtare ſcribit, & ore hiante cœlum verſus, & aſpiratione ſua οἱονεὶ ἴυγγι *tanquam illecebra* quadam non ſolum aërem, ſed & volantes aves ad ſe trahere. Ita de bove dicit *Varro*,

Et bos ſuſpiciens cœlum (mirabile viſu!)
Naribus aërium patulis decerpſit odorem.

Quod *Poëta* ſic imitatus, ut ſuperet,

- - - - - - - - - bucula cœlum
Suſpiciens patulis captavit naribus auras.

Nec fruſtrà *Propheta* obſervat onagrorum oculos præ inedia deficere; quia natura ſunt acerrimi. Proinde in *Damire* النظر الى اعين حمر الوحش يديم صحة العين ويمنع نزول الماء اليها *aſpectus oculorum onagri conſervat puritatem oculi, & in eum influxus humorum prohibet.*

Plinius libri octavi capite trigeſimo onagri fœminam gaudere ſcribit copiâ libidinis. Eò pertinet, quod *Jerem.* 2. *v.* 24. *Judæorum* Synagoga τῆς εἰδωλομανίας ratione, cum ſylveſtri aſina confertur, quæ ardet in libidinem. Verba ſunt, *Aſina fera, deſerto aſſueta, pro animi ſui libidine hauſit ventum* (tanquam amoris œſtro percita.) *Occaſionem ejus quis avertet?* Non eſt, quod quiſquam ſperet frænum injici poſſe prurienti libidini, in quam toto impetu ruit. *Omnes, qui quærunt eam*, in illa inveſtiganda *non laſſabuntur: eam in menſe ſuo invenient*, id eſt, quo menſe ſolent ſylveſtres aſinæ maris appetitu fervere. *Abarbanel* menſem *Ab* intelligit, *Judæis* ominoſum, & quo ſolent hoſtibus ſuis obvii eſſe, & expoſiti. Illo ſcilicet menſe decrevit Deus, ut in deſerto morerentur quotquot obmurmuraverant. Et die nona ejuſdem menſis deſolatum eſt utrumque Templum, tam primum, quam ſecundum. Et *Alexandriæ* devaſtata eſt *Judæorum* ampliſſima Synagoga. Iidem ex *Anglia*, *Gallia*, & *Hiſpania* hoc ipſo menſe pulſi ſunt. Hæc *Abarbanel.* In *Kimchio* nonnulli volunt agi de menſe, quo aſinæ feræ partus imminet, atque eam tum facile capi, quia pondus uteri curſum remoratur.

Alibi cum onagris conferuntur homines ratione feritatis. Sic *Gen.* 16. *v.* 12. de *Iſmaële* dicitur, *Et ipſe erit* פרא אדם, *onager homo*, id eſt tam ferus, quam onager. Et *Job.* 11. *v.* 12. *Et pullus onagri homo naſcitur*, id eſt, æquè rudis, & indocilis. Et *Job.* 24. *v.* 5. de prædonibus, *Ecce! ſunt onagri in deſerto, egreſſi ſunt ad opus ſuum, ſurgentes manè ad rapinam, ſolitudo eis panis, & filiis.* Hinc ratio ſimilitudinis, quod illis victus tanquam onagris è ſolitudine ſuppetit. Alioqui enim onager non eſt è feris rapacibus. Et *Oſe.* 8. *v.* 9. *Quia ipſi aſcenderunt ad* Aſſyrium, qui eſt פרא בודד לו, *onager ſolitarius ſibi*, id eſt, qui ſibi ſoli proſpicit, nec aliorum ſalutem curat. Erit igitur, quam inde expectant, συκίνη ἐπικουρία. Huc refer quod habet *Damir* in capite *De* جحش ſeu *Laliſione*, ويقال للرجل اذا كان منفردا برايه جاحش وحده كما قالوا عير وحده يشبهونه في ذلك بالجاحش والعير *Dicitur etiam de homine, cùm eſt ſolitarius in propoſito ſuo, Is eſt laliſio ſolitarius, quod idem eſt, ac ſi vocarent pullum onagri ſolitarium, eum hac in parte cum laliſione, vel onagri pullo conferentes.*

Onagro infeſtæ ſunt feræ rapaces, & carnivoræ. *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶν*,

Χιλὸν ἔδει, φέρβει μιν ἄδην πεσίτροφος αἶα,
Ἀλλ' αὐτὸς κρατεροῖς ἀγαθὴ βόσις ἔπλετο θηρσί.
Fœnum edit, & tellus hunc gramine paſcit abundè,
At validis ille ipſe feris eſt præda, cibuſque.

Unde *Sirachides* Eccleſ. 13. verſ. 21. al. 24. Κυνηγία λεόντων ὄναγροι ἐν ἐρήμῳ, *Venatio leonum ſunt onagri in deſerto.* Et *Luitprandus* in *Legatione*, *Sed, quæſo, quales onagri? Quales ſunt* Cremonæ *domeſtici: color idem, forma eadem*, &c. *Dulces lupis æquè.*

Fabu-

Fabuloſum eſſe videtur quod *Plinius* & *Solinus* ſcribunt, patres, libidinis æmulos metuentes, gravidas fœminas cuſtodire, & mares, quamprimum editi ſunt, ſi qua facultas fuerit, morſu caſtrare, atque id caventes fœminas in receſſibus partum occulere. Tamen id perſequitur *Oppianus* (*l*) elegantiſſimis verſibus quinquaginta, è quibus ſolum hoc referam,

(*l*) *Cyneg. lib.* 3. *verſu* 197.
(*m*) *Verſu* 207.

> (*m*) Ἐκ δ' ἔθορεν μεμαὼς παιδὸς γλυφέεσι ταμέσθαι
> Μηδέα, μὴ μετόπισθε νέον γε μὲν ἡβήσειεν.

Quæ *Bodinus* ita reddidit,

> *Proſilit, & ſævo conatur dente pudenda*
> *Perdere, ne virides ſic mas adoleſcat in annos.*

Idem equis in *Syria* feris tribuit *Philoſophus* in libro *Mirabilium*. Et de onagris *Arabes* rem referunt cum auctario. *Damir*, من عجيب امره ان الانثي اذا ولدت ذكرا اكدم الفاحل خصيته فالانثي كذلك تعمل الحيل في الهرب منه وربما كسرت رجل التولب كي لا يمشي ولا تزال ترضعه الي ان يكبر ولا يتم رضاعه حتي ينجبر كسر رجله فيسلم من ابيه *E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod fœmina, cùm peperit marem, admiſſarius illius teſticulos morſu incidit: ſed fœmina per technam quandam ab eo fugit. Nonnunquam etiam pulli ſui pedem frangit, ne properet: nec ceſſat eum lactare donec creverit. Neque ejus lactatio perfecta eſt, donec conſolideſcat fractura pedis ejus, & à patre ſuo evaſerit.* Unde *Poëta Alhariri* in المقامة *almekama* decima tertia (*Poëtæ* noſtrates *ſtantiam* vocant)

> ✻ يا رازق النعاب في عشه ✻
> وجابر العظم الكسير المهيض ∴
> اتح لنا اللهم من عرضه ∴
> ✻ من دنس الذم نقي رحيض ✻

> *Qui* Cynthii *atras paſcis in nidis aves,*
> *Laliſionisque oſſa fracta roboras:*
> *Nos caſu ab iſto an liberabis, ô Deus,*
> *Ab innocentis labe lotos ſanguinis?*

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Cervis, & eorum natura.

Cervorum, & congenerum animalium, in Scriptura decem nomina. איל *cervus*, Æthiopicè ሀየል: Heſychio Διάλ pro Αἰάλ. *Cervam glocitare cervo fortius* Hebræi *falſò aſſerunt.* Ἡ ἔλαφος *dicitur etiam de cervo mare. Cum cervæ cornibus careant, cornutas tamen deſcribunt multi* Poëtæ, Hebræi *quoque nonnulli. Cervis pedes firmiſſimi. Unde* Poëta, æripedem cervam, *id eſt*, χαλκόποδα, *non* aëripedem, *ut vult* Servius. *Fœminis pedes eſſe firmiores, falſum. Cervus* ἀλκιμώτατος. *Cervinus ſaltus* LX *pedum. Curſus ei celerrimus. Hinnulus quoque mirè currit.* Ἔλαφος, & ἐλαφρὸς *Conjugata.* Cervi boatus עריגה. Arge *in cervam mutata.* ערג *aliter redditum à Veteribus. Eò alludit* ὠρέγκασθαι. *Quid ſit in* Aquila πεπρασίασαι. Glocitare *non eſt cervorum, ſed gallinarum. Cervos* rudere *dixit* Poëta, Oppianus βρυχᾶσθαι, Euſtathius μηκᾶσθαι. Ælianus *emendatus.* Arabica *verba propria de cervi voce. Vir doctus notatus, cui* ערג Pſ. 42. *eſt* aſcendere. *Cervum aquarum appetitu glocitare tribus de cauſis. Hinnulus cur* Græcè ἐλλός. *Cervi cur ferè degant in locis inaquoſis. Cervum ſerpentum eſu incaleſcere. Ita docent* Græci, & Latini Patres: *profani etiam Scriptores magno numero.* Ælianus *emendatus*, & Homeri *Scholiaſtes.* Ἔλαφος *quaſi* ἐλοφίς. *Cervus cornu attriti odore ſerpentes attrahit. Serpentis eſus illi pro medicina in morbis, & ſenium repellit. Poſt ſerpentis eſum cervi aliquamdiu à potu abſtinent. Aquas appetunt, in quibus à canum & venatorum inſectatione ſe liberent. Cervam* Hebræi *nugantur precibus aquas impetrare. Quid ſit* cerva auroræ *in titulo* Pſalmi *vigeſimi ſecundi. Variæ interpretationes alienæ; vera. Cervæ quàm matutinæ. Cervæ quando concipiant, & pariant. Cùm* Philoſophi *id ſcrupuloſe notent, cur Deus tanquam de re ignota dicit* Job. 39. An nôſti tempus, *&c. Cognitio duplex. Nugæ* Hebræorum *de partu cervarum, ſerpente obſtetricante. Eſu herbæ* ſeſelis *partum earum ſublevari.* Ælianus *iterum emendatus.* Salmaſius *notatus.* Plinius *emendatus.* Κόρλον, corium *quid ſit.* Deut. 28. v. 57. Vox Dei *cur* parere faciat cervas. *Tonitrua* Auguſto, Caligulæ, Horatio *quàm tremenda.* תפלחנה Jobi *vox ignota.* Columis *ex* חלם. Hinnulus, qui matre non eget amplius, *quomodo* Arabicè & Græcè. *Alii prope vias tritas, alii procul à viis tritis cervas parere ſcribunt: qui inter ſe conciliantur. Quid ſint in* Prophetis במות bamoth, *ſeu* celſa loca cervorum. *Cervi in extrema fame hinnulos ſuos deſerunt. Cervus ſub Lege fuit mundus; quia ungulam habet fiſſam, & ruminat. Cervinæ eſum alii ſaluberrimum, alii inſalubrem ſcribunt. Cervi in* Syria *plures etiam circa* Libanum, & Carmelum.

Cervorum, & caprarum ſylveſtrium nomina decem in Scriptura occurrunt: Nempe [1] איל [2] אקו, [3] דישון, [4] זמר, [5] יחמור, [6] יעלה, [7] עופר, [8] צבי, [9] ראם, vel רים, [10] תאו, vel תוא, quorum pleraque dubia, vel ignota ſunt. Quid mirum, cùm etiam in *Græcis*, & *Romanis* nominibus animalium id genus doctiſſimos multa lateant in tanta luce literarum? Tamen in hac parte non erit, quòd meam operam deſideret Lector:

> *Eſt aliquid prodire tenus, ſi non datur ultra.*

Itaque conabimur hæc explicare juxta literarum ordinem.

איל, αἰάλ, *cervi* vulgare nomen eſt *Hebræis*, *Chaldæis*, & *Syris* notiſſimum. *Æthiopes* ሐየል: ſcribunt, aſpiratione tenui in denſam de more mutata. Quamvis ſive per *Aleph*, ſive per *Cheth* ſcribatur, eadem ſit vocis origo. Utrumque enim eſt *à robore*, quod in cervo ſummum eſſe docent velocitas, & agilitas, licet animus non reſpondeat. Αἰάλ in Διάλ mutâſſe creditur Scribarum imperitia, atque inde in *Heſychio* legi Διάλ, τὴν ἔλαφον Χαλδαῖοι. *Arabes* ايل *ijal* ſcribunt, & per Dialectum اجل *igial*

igial, quia *Je* & *Gim* literæ ſunt ſoni ferè ſimilis. Ut *Hebraicè* איל, *cervus*, ita אילה, vel אילת eſt *cerva*. Tamen in *Pſalte* legitur כאיל תערג *Pſal.* 42. 1. ita ut jungatur איל cum verbo Fœminino. Itaque hîc reddendum Ὡς ἡ ἔλαφος μηχᾶ, *Ut cerva glocitat*. Cujus ideo *Pſaltem* potiùs quàm cervi meminiſſe conjicit *Kimchius*, quia cerva glocitat fortius mare. Quod eſt oppido falſum. Contrà enim, Οἱ ἔλαφοι οἱ ἄῤῥενες τῶν θηλειῶν φθέγγονται βαρύτερον, *Cervi mares fœminis fortius clamant.* Ita *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 14. Et rurſus, Ἔστι δὲ ἡ μὲν τῆς θηλείας φωνὴ βραχυτέρα, ἡ δὲ τοῦ ἄῤῥενος ἔχει μῆκος. *Brevis quidem eſt fœminæ vox, ſed maris protractior.* Sed, ut puto, *Hebræis* ſermo hic ſe habet ut *Græcus*, quo paſſim ἡ ἔλαφος uſurpatur etiam de cervo mare. Ut cum dicit *Philoſophus*, (*a*) Τὰς ἐν Ἠπείρῳ ἐλάφους κατορύττειν τὸ δεξιὸν κέρας· & (*b*) Τὰς ἐλάφους τὰ κέρατα ἀποβάλλειν de maribus agi certum eſt: nam in cervino genere ſoli mares cornuti ſunt. Unde *Heſychius*, Ἔλαφον κεροὸν, ἄῤῥενα· ὁ γὰρ ἄῤῥην ἔχει κέρατα. Sed & ipſe *Philoſophus* alibi (*c*) cervas fœminas cornua habere negat. Unde eſt, quod in *Arte Poëtica* capite vigeſimo quinto *Sophoclem* ita excuſat, ut tamen reprehendat, quod cervæ cornua tribuerit, nempe in *Aleadis* (*d*) ubi de cerva, quæ nutrivit *Telephum*:

Νομὰς δέ τις κεραὸς ἀπ' ὀρθίων πάγων
Καθεῖρπεν ἔλαφος.

Paſcualis quædam ex arduis collibus irrepſit cornuta cerva. Item,

Ἄρασα μύξας, ... ἢ κεραςφόρους
Στόρθυγγας εἶρπεν. - - - -

Sublatis naribus, & cornigeris ſpiculis repſit. Interim agnoſcendum eſt hunc errorem *Sophocli* communem eſſe cum *Poëtarum* multis aliis. Nam & *Anacreon* dixit, Οἷα τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν, ὅς τ' ἐν ὕλῃ κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ἀπὸ μητρὸς ἐπτοήθη· *Ut hinnulum tenerum adhuc lactentem, qui in ſylva relictus à cornuta matre expaveſcit.* Et apud *Euripidem Diana Agamemnoni* de cerva, quam *Iphigeniæ* ſubſtituit,

Ἔλαφον δ' Ἀχαιῶν χερσὶν ἐνθήσω φίλαις
Κεροῦσσαν, ἣν σφάζοντες αὐχήσουσι σὴν
Σφάζειν θυγατέρα· - - - - -

Cornutam autem cervam in amicis Græcorum *manibus ponam, quâ mactata, ſe tuam filiam mactaviſſe gloriabuntur.* Et cervam, quam ad *Euryſtheum* adduxit *Hercules*, fuiſſe χρυσόκερων aſſerunt idem *Euripides* in *Temenidis*, *Pindarus* Olympia tertia, *Apollodorus* libro ſecundo, *Q. Smyrnæus* libri ſexti verſu 225. *Diodorus* libro quarto, & *Mythologorum* alii ferè quotquot ſuperſunt. Sed & è *Romanis Valerius Flaccus* de *Phryxi* cerva *Argonauticῶν* libri ſexti verſu 71.

Ipſa comes ſetis fulgens, & cornibus aureis.

Et ex *Hebræis* auctor דרש, ſeu *Commentarii myſtici* in *Pſalmum* quadrageſimum ſecundum, de cerva hæc habet: הופרת גומא ומכנסת קרניו לתוכה *Scrobem effodit, in cujus medio colligat cornua ſua.* Sed quamvis illos

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges:

tamen his omnibus præfero ſuffragium paucorum hominum, & mentis bene-ſanæ. Quales è veteribus *Ariſtoteles*, & *Heſychius*, ſupra citati: & è recentioribus, venator & *Poëta* inſignis, *Jacobus Savary Cadomenſis*, qui venationem omne genus mirâ arte complexus libris quatuordecim, in primo de cervina hæc habet.

Cornu præcipuè ſexum tibi dicet, & annos
Cernere nempe tibi ſi fas: hæc pondera frontis
Fœmina nulla gerit, nec vos Erymanthia *cerva,*
Herculeos *inter quondam celebrata labores,*
(Fabula ſeu fuerit, ſeu res monſtroſa) moretur.
Fœmina nulla gerit per frontem cornua. - -

(*a*) In Mirabil.
(*b*) Hiſt. l. 9. 5.
(*c*) De part. anim. l. 3. c. 2.
(*d*) Vide Ælian. Hiſt. lib. 7. cap. 39. & Pollux. lib. 5. cap. 12. ſect. 2.

Scriptura de cervis pauca habet, ſed in his quædam inſignia. Ad greſſus firmitatem hæc pertinent 2 *Sam.* 22. 34. & *Pſal.* 18. 34. *Diſponens pedes meos tanquam cervarum, & in excelſis meis ſtatuet me.* *Arabs* in *Pſalmis* habet ثبت رجلي مثل الايل *Firmavit pedes meos tanquam cervi.* Et in *Samuele*, ثبت قدمي وصلبها مثل ارجل الايل *Firmavit pedes meos, & ſolidavit eos ut pedes cervi:* quibus nihil eſt firmius. Unde *Poëta* libro ſexto *Æneidos*,

Fixerit æripedem cervam licet. - - -

Æripedem Servius per Craſin dici putat pro *aëripedem*. Quin *æripedem* dici puto, quo ſenſu equi, & tauri paſſim à *Poëtis* χαλκόποδες dicuntur, & χαλκόκροτοι, *æripedes*, & *æriſoni*; quia maximè pedibus valent, duriſſimamque habent ungulam, & ſonoram æris inſtar. *Heſychius*, χαλκόποδας, ἰσχυρόποδας. *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* θ· Χαλκόποδας, στερεόποδας. *Suidas*, Χαλκοκρότων, χαλκοπόδων· τουτέστι τὰς ὁπλὰς ἰσχυρὰς ἐχόντων. Item, Χαλκόπους Ἐριννύς, ἤγουν στῤῥεά· lege στεῤῥά, vel στερεὰ, ut in *Scholiaſte Sophoclis* in *Electra*; & ipſe *Servius* in hæc verba libro tertio *Georgicorum*,

- - - *Junctos temo trahat æreus orbes.*

Aereus, fortis. Sic in quinto,

Aerea quem obliquum rota tranſiit. - -

Horatius,

Incluſam Danaën *turris ahenea.*

Ita igitur *æripedem cervam* vocaſſe videtur *Poëta* ſummus propter inconcuſſam pedum & inceſſus firmitatem. Quomodo etiam *Auſonius* in *Gripho Ternarii*,

Vincunt æripedes ter terno Neſtore *cervi.*

Quæ eadem *Pſaltis* mens fuit, cum *Deum pedes ſuos diſpoſuiſſe* dicit *inſtar cervorum pedes*. Proinde huc alludens *Habacuc* Prophetiam ſuam ita claudit, *Dominus eſt robur meum, & firmabit pedes meos tanquam cervorum, & ſuper excelſa mea faciet ut incedam.* *David* dixerat משוה רגלי, *diſponens pedes meos.* Sed *Habacuc* pro משוה habet ישם, *collocabit, ſtatuet, firmabit*, στήσει, prout hoc Verbum paſſim reddunt *Græci* Interpretes; ut doceat hic id reſpici, quod cervi per prærupta rupium ſecurè gradiuntur. Proinde ſequitur, *Et in excelſis meis* יעמידני *ſtatuet me*; vel ידריכני *faciet ut incedam.* Prius eſt in *Davide*, poſterius in *Habacuco*. Ex ſententia *R. Selomonis* in cervino genere רגלי הנקבות עומדות ביושר יותר משל זכרים *fœminarum pedes firmiores ſunt in recto*, (id eſt, in arduo loco) *marium pedibus*. Unde eſt, quod non cervorum, ſed cervarum pedes ſibi tribuit Sacer Scriptor. Sed cum cervorum fœminis nihil tale tribuant Naturæ Scriptores, non puto fuiſſe cauſam, cur *David* fœminas hac in parte maribus præferret, ſed in re ἀμφοτέρῳ potuiſſe ſexum utrumvis uſurpare.

Præter greſſus firmitatem notanda venit inſuper ſumma cervi agilitas tam in ſaltu, quam in curſu. Ratione ſaltus dicitur *Eſ.* 35. 6. *Tunc ſaliet claudus ut cervus.* Et *Cant.* 2. 8. 9. de ſponſo, *Venit ſaliens ſuper montes, ſubſultans ſuper colles, ſimilis capreæ, & hinnulo cervorum.* Nam ut caprea eſt animal ἁλτικώτατον, ut ſuo loco dicetur, ita & cervus. *Geſnerus* loci meminit propè *Francofordiam* à cervino ſaltu nominati, in quo lapides duo erecti viſuntur interſtitio pedum ferè ſexaginta, quanto ſpatio ibi ſaliiſſe dicitur cervus, idque ſupra plauſtrum oneratum, cum venatores inſtarent. Quale eſt, quod refert *Varro* (*e*) in *Saurracti Fiſcello* capras feras ſalire è ſaxo pedes plus ſexagenos. Neque minor eſt curſus pernicitas. Unde Sponſa *Cant.* 8. 14. *Fuge, dilecte mi, & ſimilis*

(*e*) Ruſt. l. 2. c. 3.

ſimilis eſto (id eſt, fuge tanta celeritate, ut ſimilis videaris) *capreæ, & hinnulo cervorum ſupra montes aromatum*, ſupple *currentibus*. Et *Xenophon* in *Cynegetico* de cervi hinnulo, qui à venatoribus ſolus deprehenditur; τὸν μὲν πρῶτον δρόμον αἱ κύνες ἀπολείπονται· ἥτε γὰρ ἀπουσία τῆς ἐλάφων ποιεῖ αὐτὸν περίφοβον, τότε τάχει οὐδενὶ εἰκός ἐστι τῶν τηλικούτων νεβρῶν. *Primo quidem curſu canes ſuperantur; cum enim cervarum abſentia illum metu percellat, talium hinnulorum celeritas eſt incomparabilis. Pollux* itidem libri quinti capite duodecimo, Τὸν μὲν πρῶτον δρόμον ἀπολείψῃ, σὺ, καὶ αἱ κύνες. *Primo quidem curſu ſuperabere, tu, & canes.* Proinde *Cervo velociorem* dicimus pro *ſummè veloci.* Et *Plautus* in *Pœnulo* Actu tertio,

At ſi ad prandium me in ædem vos dixiſſem ducere,
Vinceretis cervum curſu, & grallatorem gradu.

Et *Catullus* de *Achille* in nuptiis *Peleii* & *Thetidis*,

Flammea prævortet celeris veſtigia cervæ.

Et *Ovidius Metamorphoſεων* libro primo in diluvii deſcriptione,

Crura nec ablato proſunt velocia cervo.

Currentes ita deſcribit ſummus vatum libro quarto *Æneidos*,

- - - - *alia de parte patentes*
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fugâ glomerant. - - - -

Quin ἔλαφος, *cervus* & ἐλαφρὸς, *levis*, ſunt Conjugata; ſive dicatur ἔλαφος, quaſi ἐλαφρὸς, aut, quod mihi ſit vero ſimilius, ἐλαφρὸς pro *levi* ſumptum ſit ἀπὸ τῆς ἐλάφου, ἥ ἐστι κουφότατον, καὶ εὐκίνητον, *à cerva, quæ perniciſſimum, & agillimum eſt animal*; ut habetur in *Etymologo*.

Cervi boatus creditur *Hebræis* eſſe עריגה *ariga*; qui legitur *Pſ.*42.2. כאיל תערוג על אפיקי מים id eſt, ut *Hebræi* volunt, *Ut cervus glocitat ad fontes aquarum: ſic anima mea ad te glocitat, ô Deus.* Proinde *Kimchius* ad hunc locum, עריגה, *Glocitatio in cervo eſt, quod* געיה, *mugitus in bove.* Et R. Selomo, ערג, *de voce cervi dicitur, ut* נהם, *rugire de leone, &* שקק, *uncare de urſo, &* געה, *mugire de bove,* צפצף, *garrire de aviculis.* Et Pomarius, *Ut ajunt, cervus* ערג, *glocitat, urſus* שקק, *uncat, bos* געה, *mugit, equus* צהל, *hinnit, leo* שאג *rugit, aſinus* נער, *rudit; canis* נבח, *latrat, avis* צפצף, *garrit, homo* דבר, *loquitur.* Ita etiam *Hebræorum* alii. Et videri poterit huc pertinere, quod *Arge* venatrix in cervam mutata fuiſſe fingitur. *Hyginus* Fabula 205. Arge *venatrix, cum cervum ſequeretur, cervo dixiſſe fertur; Tu, licet Solis curſum ſequaris, tamen te conſequar. Sol iratus in cervam eam convertit. Arge* ſcilicet dicta putabitur, quaſi ערגא arga, id eſt, *cervorum more glocitans.* Tamen verbo ערג, *cervi boatum* ſignificari non eſt uſquequaque certum. Nam plerique Veterum aliter interpretantur. *Symmachus* σπεύδει *feſtinat: Seniores* ἐπιποθεῖ. unde *Hieronymus*, & *Vulgatus deſiderat. Chaldæus* quoque מרגג, & *Arabs* تتوق quod id ipſum eſt. *Apollinaris* quoque in *Paraphraſi*,

Ἠΰτε πηγαίων ὑδάτων κεμὰς ἱμείρουσα,

Ut fontanas aquas hinnulus deſiderans. Et *Æthiops*, ከመ፡ ያፈቅር፡ ኀየል፡ *ut amat cervus.* Sic ad *Hebræum* ערג, *arag*, alluderet *Græcum* ὀρέγεσθαι in *appetendi* notione, unde ὄρεξις *appetitus. Aquila*, in prorſus diverſa excurrens, ὡς αὐλὼν πεπρασίασται· vel, ut alii, ὃν τρόπον πεδίον πρασιασθῇ. Quod vulgò interpretantur, *ut vallis*, vel *ut campus ſitit*, &c. Nempe איל quandoque eſt *campus*: ut *Gen.* 14.6. איל פרן *campus Paran.* Et ערוגה, *aruga*, in (f) *Ezechiele*, & (g) *Canticis* πρασιὰν, id eſt, *horti areolam* ſonat. Proinde *Hebræum* תערוג, tanquam inde deductum, expreſſit *Aquila Græco* verbo à ſe conficto πεπρασίασται. Quo magnus *Caſaubonus* Epiſtola DLXXXV deſignari ſtatuit *ſummum deſiderium*, & horum dici πρασιάζεσθαι, qui avidè curam & manum domini expectat, quaſi dicas velle in πρασιὰς diſtingui, hoc eſt, coli, & curâ ἀξιοῦσθαι. Sed *Aquila*, ut pridem obſervavit *Hieronymus*, contentioſus fuit Interpres, quique Etymologias potiùs interpretabatur, quam verba. Utut ſit, hi omnes Interpretes à verſione Verbi תערוג, quam *Hebræi* hodie aſſerunt, diſcedunt immenſum quantum. Neque illi favet quiſquam Veterum, ſi *Syrum* excipias, qui hic habet ܐܝܟ ܐܝܠܐ ܕܓܥܐ *quomodo cervus, qui mugit*, id eſt, qui glocitat. Atque id ſaltem certum eſt, Verbum ערג, non eſſe cervorum proprium, ut *Hebræi* volunt, cum dicatur *Joel.* 1. 20. non ſine alluſione ad verba *Davidis*, *Etiam agri beſtiæ ad te* תערוג, *clamant, quia exaruerunt alvei aquarum.* Sed potuerunt *Hebræi* ſine crimine carere verbo proprio, quo vocem cervi deſignarent, cum *Græcis* quoque & *Romanis* deſit. Nam *glocitandi* verbum, quo melioris penuria utimur, gallinarum eſt proprium, neque à quoquam uſurpatur pro voce cervi, præterquam à ſcriptore barbaro Poëmatii *De Philomela*, *Ovidio* perperam adſcripti. At *Virgilius* de cervis dixit

- - - - - *graviterque rudentes*

Georgicorum libro tertio. Et *Oppianus* libro ſecundo *Halieuticῶν* de cervo, in quem thoes irruunt,

- - - ὁ δ' αἱμάσσων, ὀδύνῃσι
Βεβρυχὼς, ὀλοῇσι περίπλεος ὠτειλῇσιν·

Ille verò cruentus, præ dolore rugiens, pernicioſis vulneribus undique plenus. Ut *Hieronymus* in *Job.*39.3. *Pariunt* (cervæ,) *& rugitus emittunt.* Et *Xenophon* in *Cynegetico* de hinnulo à venatoribus deprehenſo, Ἐάσει ἀναιρεθῆναι βοῶν μέγα, *Se occidi ſinet multum clamans.* Euſtathio μηκᾶσθαι *balare* eſt μίμημα φωνῆς αἰγῶν, καὶ λαγωῶν, καὶ ἐλάφων, *imitatio vocis caprarum, leporum, & cervorum.* Et *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 7. cap. 46.) de tauro, equo, & cervo, qui circa *Mithridatem* dormientem in vigiliis ſtabant: Καὶ ὁ μὲν τῷ μυκήματι, ὁ δὲ τῷ χρεμετίσματι, ὁ δὲ τῇ μηκῇ διύπνιζον αὐτόν: *Et unus quidem mugitu, ſecundus hinnitu, tertius balatu eum excitabant.* Μηκῇ ſcripſi pro μυκῇ· quia cervorum non eſt μυκᾶσθαι, ſed μηκᾶσθαι, ut probavimus. Præterea in eadem ſerie orationis ineptè tribueretur tauro μύκημα, & cervo μυκή, cum μύκημα & μυκή idem ſint. Utut ſit, harum vocum nulla eſt cervo propria. At *Arabicè* ازمول *izmul* eſt *cervus*, aut *ibex glocitans.* نزب *nazaba* de voce cervi, aut capreæ dicitur, cum libidine flagrat: & بغم *bagama*, cum catulos fovet.

Non poſſum hic præterire virum quendam in his literis eximium verba *Pſaltis* ita reddere, *Sicut cerva aſcendit ad decurſus aquarum, ſic anima mea aſcendit ad te.* Quam verſionem conatur ex *Æthiopica* lingua adſtruere. Potuit etiam addere *Arabicam*: utraque enim ערג, eſt *aſcendere*. Tamen hæc illius verſio planè eſt ἀπροσδιόνυσος; quia ad aquas deſcenditur, non aſcenditur. Nam, ut in ipſa Lege habetur, aquæ ſunt *ſub terra*, id eſt, *infra terram*. Hinc *Gen.*24.16. 45. *Deſcendit ad fontem.* Pſal. 107.23. *Qui deſcendunt in mare.* Eſ.42.10. *Qui deſcenditis in mare.* Jon. 1.3. *Invenit navem*, &c. *& deſcendit in eam.* Itaque, cum *Hebræum* ירד, ſit in genere *deſcendere*, *Arabicum* ورد eſt *adaquare*; quia non fit aliter, quàm per deſcenſum in aquam.

Hebræi anxiè quærunt quorſum aquarum appetitu glocitare dicatur cervus. Atque, ut alios hic prætercam, tres cauſas affert *Kimchius*. Primam, quia האילים הם במדבר במקום שאין מים מצוים ויתאוו למים *cervi degunt in deſerti locis inaquoſis, ac proinde aquas appetunt.* Secundam, כי

(f) Cap. 17. v. 7. & 10.
(g) Cap. 5. v. 13. & c. 6. v. 2.

יאכלו הנחשים ויתחממו ויבקשו המים להתקרר *quia, cum ſerpentum eſu incaluerunt, aquas quærunt, ut refrigerentur.* Tertiam, כי האילים כשרודפים אחריהם הכלבים הצריך שילכו מפניהם עד שימצאו נחלי מים עמוקים הולכים ועורגים ויבאו בתוך המים עייפים וינצלו מהם. *Quia cervi neceſſe habent fugere inſequentes canes, donec reperiant profundos aquarum alveos. Eunt igitur ſubinde glocitantes, & feſſi tandem in medias aquas ruunt, ut à canibus ſic liberentur.* Quæ tria ſunt ex parte vera. Nam, ut de ſingulis dicamus, quamvis cervus aquoſa loca ſiticuloſis præferat, & *cervi hinnulus* dici putetur ἕλος, tanquam ἀμέλει τὰς διατριβὰς ἔχων *in paludoſis locis degens*, tamen in arida vel invitus cogitur ſecedere hominum & ferarum metu, quæ ad aquas ſæpe ſe conferunt. Petit igitur inaquoſa loca, ut maximè ſolitaria. Unde, cum urget ſitis, ad fontes furtim accedit, ac potus mox ſe proripit, ut canis è *Nilo* bibit, & fugit. Jam, quod addit *Kimchius*, ſerpentum eſu cervos incaleſcere, etiam noſtri ſcribunt in hunc locum magno conſenſu. Et è *Græcis* quidem *Chryſoſtomus*, Διψαλέον πῶς ἐστὶ ἡ ἔλαφος, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· διψαλέον δὲ γίνεται ἀπό τε τῆς φύσεως, ἀπό τε τοὺς ὄφεις κατεσθίειν, καὶ τοῖς ἐκείνων τρέφεσθαι σώμασι. *Cervus ſitibundum eſt animal: unde eſt, quod ad aquas ſubinde currit. Porrò ſitibundum eſt tam propria natura, quam quod ſerpentibus veſcitur, atque eorum carne nutritur.* Theodoretus, Φασὶ τὰς ἐλάφους τὰ ἰοβόλα θοινᾶσθαι θηρία, καὶ σφοδρότερον ἐντεῦθεν εἰς δίψαν ἐκκαίεσθαι, καὶ θερμότερον τῶν ὑδάτων ὀρέγεσθαι· *Cervos ajunt venenoſis feris* (id eſt, ſerpentibus) *cibari, ac proinde ſiti ardere vehementius, & aquas ſummoperè deſiderare.* Et è *Latinis* Auguſtinus, *Cervus ſerpentes necat, & poſt ſerpentum interemptionem majori ſiti inardeſcit.* Arnobius, *Sicut cervus, ſerpentinis carnibus paſtus, veneno exæſtuans, feſtinat ad fontes.* Et *Hieronymus*, vel *Beda* veriùs; *Mos ejus eſt, ut inventum ſerpentem naribus hauriat, & poſt hæc exardeſcens extinguat ſitim.* Quibus ſimilia tradunt etiam οἱ ἔξωθεν. Nonnulli ſolùm obiter. In his *Xenophon* apud ſcriptores *Geoponicῶν* libri decimi noni capite quinto, Ἔλαφος ἀνιμωμένη, καὶ ἐφελκομένη τῷ πνεύματι σκοτοῖ τὴν ὄφιν, καὶ καθέλκει πρὸς ἑαυτήν· *Cervus halitu, tanquam loro, ſerpentem attrahens, atque educens obtenebrat, & ad ſe rapit.* Theophraſtus, *Cauſ.* lib. 4. cap. 10. Τοὺς ἔχεις ἐσθίουσιν, ὑφ' ὧν τὰ ἄλλα θνήσκουσι· *Viperas comedunt, quæ aliis ſunt lethiferæ. Plutarchus* in libro *Utra anim. Lupis quidem aſini ſunt captu faciles, & apes meropibus, & hirundinibus cicadæ,* ἐλάφοις δὲ ὄφεις ἀγόμενοι ῥαδίως ὑπ' αὐτῶν, *& ſerpentes cervis, qui illos nullo negotio attrahunt.* Quod imitatur *Ælianus Hiſt.* lib. 8. cap. 6. aut verò *Plutarchus* illum: neque enim conſtat ſatis, uter prior ſcripſerit. *Joſephus* de ibibus *Antiqu.* lib. 2. cap. 5. Φεύγουσί τε γὰρ ἐπερχομένας (οἱ ὄφεις,) καὶ ἀφιστάμενοι καθάπερ ὑπ' ἐλάφων ἁρπαζόμενοι καταπίνονται. *Illas enim irruentes fugiunt ſerpentes, & inter fugiendum tanquam à cervis abrepti devorantur. Lucretius* libro ſexto,

Naribus alipedes ut cervi ſæpe putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſæcla ferarum.

Lucanus libro ſexto inter Magica pharmaca,

Viſcera non lyncis, non diræ nodus hyænæ
Defuit, aut cervi paſti ſerpente medulla.

Martialis libri duodecimi *Epigrammate* vigeſimo nono,

Cervinus gelidam ſorbet ſic halitus anguem.

Hæc illi ſolùm obiter. Sed rem alii ex profeſſo tractant, & accuratius exſequuntur. Ut *Nicander* in *Theriacis* verſu 140.

Ἔξοχα γὰρ δολιχοῖσι κινωπησταῖς κοτέουσι
Νεβροτόκοι, καὶ ζόρκες· ἀνιχνεύουσι δὲ πάντῃ
Τρόχμαλα θ', αἱμασιάς τε, καὶ εἰλυοὺς ἐρέοντες
Σμερδαλέῃ μυκτῆρος ἐπιπνείοντες ἀϋτμῇ.

Maximè enim longis ſerpentibus infenſi ſunt cervi, & capreæ. Quærentes autem inveſtigant omnes lapidum ſtrues, & ſepes, & latibula, terribili naris halitu eos excitantes. Quod ſequutus *Plinius*, iis eſt cum ſerpente pugna, *inveſtigant cavernas, nariumque ſpiritu attrahunt renitentes.* Et *Plinium* Solinus, *Serpentes hauriunt, & ſpiritu narium extrahunt de latebris cavernarum.* Ælianus *Hiſt.* lib. 2. cap. 9. Προσερείσας τῇ καταδρομῇ τοῦ δόμου (lege τῇ καταρωχμῇ) τοὺς ἑαυτοῦ μυκτῆρας βιαιότατα εἰσπνεῖ, καὶ ἕλκει, ὡς ἴυγγι, τῷ πνεύματι, καὶ ἄκοντα προσάγει, καὶ προκύπτοντα αὐτὸν ἐσθίειν ἄρχεται. *Naribus ſuis in cavernæ rimam incumbens vehementiſſimè aſpirat, & trahit ſpiritu ſuo, tanquam amatorio, & invitum ad ſe allicit, & inclinatum edere incipit, quod facit hyeme potiſſimum.* Homeri *Scholiaſtes* vetus in *Iliad.* γ'. Εἴρηται δὲ παρὰ τὸ [illegible] τοὺς ὄφεις, οἱονεὶ ἐλοφίς τις ὤν. τούτους γὰρ ἐσθίων καθαιρεῖται (lege καθαίρεται) φυσικῶς οὕτως γοῦν, ὅτε ἀφανεῖς ὦσιν, αὐτὸς τὸ κέρας αὐτοῦ προστρίβει εἰς πέτραν· θερμαινόμενον δὲ ποιεῖ τὴν ἀναθυμίασιν, ἧς μεταλαμβανόμενοι οἱ ὄφεις τῶν φωλεῶν ἐξίασιν. *Cervus dicitur* ἔλαφος *quaſi* ἐλοφὶς, *eò quod ſerpentes interimit* (Ita etiam *Athanaſius* in *Definitionibus*, & *Epiphanius* in *Phyſiologo*: ſed *Plutarchus* παρὰ τῆς ἕλξεως τοῦ ὄφεως *à ſerpentis attractione.*) *Horum enim eſu naturaliter purgatur. Quin, ſi non appareant, is cornu ad rupem atterit, cujus calefacti odore pulſi ſerpentes è luſtris ſuis exeunt.* Oppianus *Halieuticῶν* libri ſecundi verſu 289.

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὰ ξυλόχους ὀφίων ὁδὸν ἐξερεείνων
Βελτίκερως ἔλαφος ῥινήλατον ἴχνος ἀνεῦρε,
Χειὴν δ' εἰσαφίκανε, καὶ ἑρπετὸν εἴρυσεν ἔξω,
Δάπτει δ' ἐμμενέως·

Ut autem per ſylvas ſerpentum viam exquirens [illegible] tus cervus naribus indagatum veſtigium invenit, ad latibulum verò pervenit, & ſerpentem extrahit foras, voratque indeſinenter. Idem etiam cervorum cum ſerpentibus bellum internecinum latè deſcribit libro ſecundo *Venaticorum* duodequinquaginta verſibus, quos quia hic referre non eſt noſtri otii, Lector ibi videat. *Alkazuinius*, اكل الافاعي وغيرها *Viperas comedit, & alios ſerpentes.* Damir, وهو مولع بأكل الحيات يطلبها حيث وجدها *Etiam eſum ſerpentum habet in deliciis, & eos impetit, ubicunque reperit.* Sunt, qui ſerpentium eſu cervi infirmi, aut ſeneſcentis vires reparari exiſtimant. *Tertullianus, De Pallio* capite tertio, *Taceo cervum, quod & ipſe, ætatis ſuæ arbiter, ſerpente paſtus, langueſcit in juventutem. Baſilius* in *Pſalmum* vigeſimum octavum, Καθαρτήριον αὐτῇ ἐστιν, ὥς φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα πεπηρηκότες, τὸ τῆς ἐχίδνης βρῶμα. *Purgatio illi eſt, ut ajunt, qui talia obſervarunt, viperæ cibus.* Itaque in *Homeri Scholiaſte* ſuprà rectè ſcripſimus τούτους ἐσθίων καθαίρεται, pro καθαιρεῖται, quæ vox nullum ſanum ſenſum admittit. *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite primo, & ex eo *Rabanus De natura rerum* libri ſeptimi capite octavo; *Hi ſerpentium inimici, cum ſe gravatos infirmitate perſenſerint, ſpiritu narium eos extrahunt de cavernis, & ſuperatâ pernicie veneni, eorum pabulo reparantur. Gilbertus Foliot*, qui in *Cantica* ſcripſit ante annos ferè quingentos, in capitis ſecundi verſum ſeptimum, *Eſt & hæc cervi natura, cum centenarius eſt, aut majoris fortè numeri, jamque vergit in ſenium, notat ſibi quocunque locorum ſerpentis habitaculum, ipſumque, ut natura edocet, flatu ſuo ſtatim foras extrahit, manducat, atque conſumit. Et poſt cœnam hanc, hauſtu fontis aquæ purioris potus, cornua ponit illicò, pellemque mutat, & pilos, viſumque recuperat, ſeſeque totum reformans diu victurus, jam effectus juvenis, in vitam pertranſit alteram.*

Tamen poſt eſum ſerpentis alii cervum bibere negant; quaſi naturæ quodam inſtinctu ſciat aquæ potum tum ſibi fore lethiferum. Unde *Poëta Arabs*,

الجايم الذي يدور حول الما
ولا يصل اليه ۞

Sitibundus cervus, qui circum aquas fertur, neque eas attingit. Ad quem locum *Scholiaſtes*, معني الشعر ان الايايل تاكل الافاعي في الصيف فتاحمي فتلتهب لحرارتها فتطلب الما فاذا ارادة امتنعت من شربه ولا تزال ممتنعة حتي يطول الزمان فيذهب فوران السم ثم تشربه فلا يضرها لانها لو شربته في تلك الحال فصادف الما السم الذي في اجوافها هلكت ۞ Poëta *ſignificat cervos, cùm æſtate viperas comederunt, incaleſcere, & præ æſtu exardeſcere, & ad aquas contendere: ſed, iis viſis, ab earum potu abſtinere. Nec niſi poſt longum tempus deſinit hæc abſtinentia, cum veneni vis præteriit. Tum enim nihil nocet potus. At ſi eo momento bibiſſent, & aqua occurriſſet veneno, quod intùs habebant, fuiſſet id lethiferum.* Eodem pertinent hæc *Symeonis Sethi*, qui ex *Arabibus* non pauca habet, Δεῖ δὲ παρατηρεῖσθαι τὰς θηρευομένας κατὰ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν, ἐπεὶ πολλάκις, τηνικαῦτα ὄφεσι καὶ ἐχίδναις τρεφόμεναι διψώδεις γίνονται. Φυσικῶς τε γινώσκουσι, ὡς, εἴπερ πίωσιν ὕδωρ πρὸ τῆς τούτων πέψεως, θνήσκουσι, καὶ διὰ τοῦτο τὸ δίψος ἀνέχονται, καὶ ταύτῃ ὑπερεκκαίονται. *Cavendum eſt à cervis, qui æſtivo tempore capiuntur, quia, cum viperis & ſerpentibus tum temporis ſæpe veſcantur, ſiticuloſi fiunt. Et naturæ inſtinctu norunt fore, ut morerentur, ſi ante illorum concoctionem aquas biberent, ac proinde ſitim tolerant, atque eâ inardeſcunt.* Notandum tam ab illo, quam ab *Arabe*, quem citavi, ad æſtivum tempus hæc referri, cum contrà *Ælianus*, ubi ſuprà, de cervo dicat: καὶ μάλιστα διὰ χειμῶνος δρᾷ τοῦτο· *Et hyeme maximè id facit.* Quod crediderim potiùs, quia cervum luſtra ſerpentum tum demum ſcrutari veriſſimile eſt, cum non ſuppetit alius cibus: ut taceam æſtivis diebus ſerpentum venenum eſſe multò potentius, & cervo pernicioſum futurum, ſi tum ederet. Supereſt tertia ratio, cur cervi aquas appetant, nempe, ut à venatorum & canum inſectatione ſe liberent, aut ſaltem ut longo curſu defeſſi recreentur. *Xenophon* in *Cynegetico*, Ῥίπτουσι δὲ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐὰν κατέχωνται, καὶ εἰς τὰ ὕδατα ἀπορούμεναι· ὅτε δὲ διὰ δύσπνοιαν πίπτουσι· *In mare etiam & aquas ſe conjiciunt, cum hærent conſilii inopes; quandoque etiam deficiente ſpiritu eò delabuntur.* Philoſophus *Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Φεύγουσι διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἆσθμα, εἰς τὸ ὕδωρ· *Propter æſtum, & anhelitum, ad aquas confugiunt. Budæus* in libro *De venatione cervorum*, *Minimè ad extremum cervus eluctabitur: non, ſi anhelus & æſtuans in amnem ſe conjecerit; undique ſecundis vehendum ſe dederit, quod ſæpe refrigerandi cauſa facit: non, ſi amnem trajecerit, ut canum curſum intercidat: non, ſi incitatiore curſu diuturnoque profligatus, animum jam deſpondens, undis perire, quam laniari malit.* Sed allatis teſtibus id probare nihil opus eſt, quod quotidiana experientia venatores abundè docet. *Hebræi* igitur non malè hactenus. At nihil inſulſius, quàm quod habet דרש, id eſt, *Commentarium Myſticum* in *Pſalmi* locum, in quo verſamur. האילה הזאת חסידה שבחיות ובשחיות צמאות למים הם מתכנסות אליה שתתלה עיניה למרום ומה היא עושה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה והב״ה מרחם עליה והתהום מעלה לה מים *Cerva ferarum eſt piiſſima. Itaque cum feræ ſitiunt ad eam conveniunt, ut ſurſum tollat oculos ſuos. Illa autem quid facit? Defoſſa fovea, in cujus medio colligat cornua ſua, clamat. Et, Deo Sancto Benedicto ad miſericordiam inflexo, abyſſus illi aquas excitat.* Non eſt igitur, quod quis *Moſem* miretur, aut *Eliam* aquas à Deo precibus ſuis impetrâſſe; cum cerva etiam hâc eâdem virtute polleat apud Deum.

Hoc quoque ab *Hebræis* quæritur, quid ſit אילת השחר, *cerva auroræ* in titulo *Pſalmi* vigeſimi ſecundi, qui ſic habet, *Præcentori ſuper cervam auroræ.* Nec deſunt, quibus אילת hoc loco id ipſum ſit, quod אילות ejuſdem *Pſalmi* verſu vigeſimo, quo Deum ſic compellat *David*, אילותי, *Virtus mea ad auxilium meum feſtina.* In his *R. Menachem*, quem citat *R. Selomo.* Quod ipſum ſequuti *Græci* Interpretes hic habent, Ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, *Pro auxilio matutino*, ſeu *præpropero* ſupple *conſequendo*; quaſi hic ſit *Pſalmi* ſcopus. Et *Symmachus* eodem ſenſu, Ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῆς ὀρθρινῆς. *Chaldæus* quoque & *Aben Ezra*, אילת pro *robore* & *virtute* ſumunt; ſed aliò referunt. *Chaldæus* enim hic intelligit תקוף קרבן תדירא דקריצתא *virtutem jugis oblationis auroræ*, id eſt, ad auroram offerri ſolitæ. At *Aben Ezra*, כח עלית השחר, *robur*, (ſeu *vigorem*) *aſcenſionis auroræ.* In quibus omnibus hoc deſideres, quod אילת *ajeleth*, confundunt cum אילות *ejaluth*: quorum hoc quidem *robur* & *virtutem*; at illud nil niſi *cervam* ſonat. Pro *cerva* enim habetur hac ipſa forma *Prov.* 5. 19. & *Jerem.* 14. 5. Et Plurale אילות *ajaloth*, vel *ajeloth*, reperitur 2 *Sam.* 22. 34. *Job.* 39. 1. *Pſal.* 18. 34. & 29. 9. *Cant.* 2. 7. & 3. 5. Vocis igitur toties repetitæ ſignificatio non poteſt in dubium revocari. Itaque אילת השחר, omnino eſt *cerva auroræ*. *R. Selomo* interpretatur כלי שיר, *inſtrumentum muſicum*: & in *Aben Ezra* nonnulli כלי ניגון, *inſtrumentum pulſatile*; ut nablium, lyram, citharam, &c. In *Kimchio* Magiſtri veteres per *cervam auroræ* intelligunt כוכב הבוקר *ſtellam matutinam*, ſeu *Luciferum*, qui vulgò *Hebræis* הילל & נוגה. Alii *Eſtheram* malunt. Alii כנישת ישראל *Synagogam Iſraëlis*: quod *Kimchio* maximè placet. *Judæos* enim idem ſignificari contendit per *agri cervas* Cant. 2. 7. & 3. 5. Et idem confirmat *R. Selomo*; quia Synagoga dicitur *cerva amorum*, Prov. 5. 19. & *ſpectabilis ut aurora*, Cant. 6. 10. *Aben Ezra* denique, priore ſententia repudiata, aſſerit hoc eſſe תחלת פיוט נעשה על דרך דברי חשק כמו אילת אהבים *initium Poëmatis amatorio ſtylo conſcripti, ut cum dicitur Cerva amorum* Prov. 5. 19. ubi dilecta uxor à *Solomone* vocatur *cerva amorum*, ſeu *amabilis.* Vult igitur *Poëtam Hebræum* ſtatim initio cantionis amatoriæ puellam, aut conjugem ſuam, *cervam auroræ* appellâſſe, & ad hujus cantionis numeros compoſitum & decantatum fuiſſe hunc *Pſalmum*, ac proinde ſcribi in titulo, *Magiſtro Symphoniæ ſuper cervam auroræ*, id eſt, *Pſalmus* magiſtro ſymphoniæ datus, ut caneretur iiſdem modulis, quibus amatoria cantio, cujus initium eſt *Cerva auroræ.* In qua ſententia hoc ſolùm diſplicet, quod amatoriam cantionem hic intelligit. Neque

que enim videtur cum *Pſalmi* argumento id convenire, ut ad eum canendum adhibiti ſint amatoriæ cantionis numeri, atque moduli. Neque Eccleſiam id decuiſſet, in qua omnia fieri debent εὐσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν. Sed nihil opus eſt hæc confingere. Cum enim à cervo ſit initium uni *Pſalmorum*, & in cervo deſinat oratio *Prophetæ Habacuc*, plena ardoris, & zeli: quidni à *cervâ auroræ* potuerit incipere ſacra cantio tum inter *Judæos* recepta, ad cujus numeros *Propheta* hunc *Pſalmum* ſcripſerit? Cerva porro merito *cerva auroræ*, vel *matutina* vocatur; cùm ſtatim ab aurora ſurgat, & catulos lactet, & eis cubile ſternat. Unde *Xenophon* in *Cynegetico*, poſtquam cervorum venatorem monuit; ut πρὸ ἡμέρας *ante diem* in eum locum contendat, in quo ſunt plures cervi, atque inde circumquaque ſpeculetur, addit continuo poſt; Ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ὄψεται ἀγούσας τοὺς νεβροὺς πρὸς τὸν τόπον, οὗ ἂν μέλλῃ ἑκάστη τὸν ἑαυτῆς εὐνάσειν. κατακλίνασαι δὲ, καὶ γάλα δοῦσαι, καὶ διασκεψάμεναι μὴ ὁρῶνται ὑπό τινος, φυλάσσει τὸν αὐτῆς ἑκάστη ἀπελθοῦσα εἰς τὸ ἀντιπέρας· *Simul autem cum die cervas videbit hinnulos ſuos in eum locum adducentes, in quo unaquæque cubile ſuo ſtratura eſt. Cum autem recubuerint, & lactaverint, & proſpexerint, ut ne à quoquam videantur, unaquæque ſuum ſervabit ad oppoſitam ſtationem profecta.*

In eodem loco docet *Xenophon* hinnulos recens genitos vere eſſe venandos, tunc enim naſci: τοὺς μὲν οὖν νεογνοὺς τῶν νεβρῶν τὸ ἦρος (δεῖ) θηρᾶν, ταύτην γὰρ τὴν ὥραν γίγνονται. Et *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Ἡ δὲ ὀχεία γίνεται μετ᾽ Ἀρκτοῦρον, περὶ τὸν Βοηδρομιῶνα, καὶ Μαιμακτηριῶνα· κύει δ᾽ ὀκτὼ μῆνας. Unde *Plinius*, *Conceptus earum poſt* Arcturi *ſidus. Octonis menſibus ferunt partus.* Et Solinus, *Fœminæ, licet prius conſerantur; non concipiunt ante* Arcturi *ſidus.* Et *Pollux* lib. 5. cap. 12. Κύει δὲ μῆνας εἰς ὀκτώ· κύει δὲ περιπληρωθεῖσα τὸ μετόπωρον ἱστάμενον· *Uterum fert menſibus octo: concipit autem, cum impletur ineunte Autumno.* Quæ ſatis conveniunt. Init enim *Autumnus* diebus undecim poſt *Arcturi* exortum. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, *Arcturus exoritur* Romæ *undecim diebus ante æquinoctium Autumni.* Et libri decimi octavi capite trigeſimo primo, *Nonis* Septembris *exoritur.* Atticæ *Arcturus matutino*, &c. *Arcturus verò medius pridiè Idus.* Et imbres *Autumnales* tum temporis commodè accidunt. Eos enim poſt coitum expetunt cervi. Rurſus *Ariſtoteles*, Ἐπειδὰν δ᾽ ἐμπλησθῶσι αἱ θήλειαι, ἐκκρίνονται οἱ ἄρρενες καθ᾽ ἑαυτούς· καὶ διὰ τὴν ὁρμὴν, τὴν περὶ τῶν ἀφροδισίων, ἕκαστος μονούμενος βόθρους ὀρύττει, καὶ βρωμᾶται ὥσπερ οἱ τράγοι, καὶ τὰ πρόσωπα διὰ τὸ ῥαίνεσθαι μέλανα γίνεται αὐτοῖς, ὥσπερ τὰ τῶν τράγων· οὕτω δὲ διάγουσιν, ἕως ἂν ὕδωρ γένηται. *Poſtquam autem prægnantes ſunt fœminæ, mares ſeparantur: & propter libidinis æſtum quiſque ſolitarius ſcrobes fodit; & fœtet ut hirci; & facies eorum aſpergine nigreſcunt, ut hircorum; & ſic degunt, donec imber ingruat.* Unde *Plinius*, *A conceptu ſeparant ſe. At mares relicti rabie libidinis ſæviunt, fodiunt ſcrobes. Tunc roſtra eorum nigreſcunt, donec aliquando abluant imbres.* Quæ cum Naturæ conſulti tam ſcrupuloſè obſervaverint, eſt, quod miremur, cur Deus *Job.* 39. *v.* 1. (al. 4.) ſervum ſuum ita compellat, *An noſti tempus, quo pariunt ibices rupicolæ, & parturitionem cervarum obſervaſti? Numeraſtine menſes, quibus conceptum adimplent? Noviſtine tempus partus earum?* Quidni verò *Job* id noverit, quod nulli non eſt obvium, & à quovis facile poteſt obſervari, & intelligi? Reſpondeo, non hic agi de otioſa & merè ſpeculativa cognitione, ſed de ea cognitione, quæ Deo propria eſt, qua res omnes non ſolum novit, ſed & dirigit, atque gubernat. Proinde hæc *Hebræa* verba, חלל אילות תשמור *An parturitionem cervarum obſervaſti? Græci* ſic reddunt, Ἐφύλαξας δὲ ὠδῖνας ἐλάφων; *Cuſtodiviſtine partus cervarum?* Prout שמר utrumque ſonat, *obſervare*, & *ſervare*, vel *cuſtodire*.

Porrò absque Dei cuſtodia, qui quæ ſemel creavit ſarta & tecta tuetur, brevi deficeret hoc genus inter mille pericula, quæ vel à venatoribus, vel à feris illi imminent, ut ipſas matres taceam fœtus ſuos ſæpe in diſcrimen adducere. Quod ad hanc vocem *Chryſoſtomus* ita obſervat, Καλῶς δὲ εἶπεν, Ἐφύλαξας; ἐπειδὰν γὰρ ἀεὶ ἐν φυγῇ, καὶ φόβῳ, καὶ (h) ἀτονίᾳ τὸ ζῶον, ἀεὶ πηδῶν, καὶ ἐναλλόμενον, πῶς, φησὶν, οὐκ ἀμβλώσκει, ἀλλὰ πλήρης ὁ τόκος ἐξέρχεται. *Rectè autem dixit*, Cuſtodiſti? *Cum enim hoc animal ſemper ſit in fuga, & metu, & formidine, ſemper ſaliat, & ſubſultet, quomodo non patitur abortum, ſed maturus fœtus editur?* Elucet igitur tam in matris, quàm in catuli conſervatione mira Dei providentia. Ita ut nihil ſit opus ad fabulas confugere, ut faciunt *Hebræi* veteres, quorum verba ſic refert *Rabbi Levi* in hunc locum. האילת רחמה צר ולא תלד אם לא הכישה נחש ברחמה ותשם ית סבב שיבא אליה נחש בעת הלידה להכישה ברחמה *Cervæ vulva ita anguſta eſt, ut non pariat, niſi ſerpens inibi pungat eam. Proinde Benedictus Deus tempore partus ejus ſerpentem adducit, à quo in vulva puncta pariat.* Hinc ſecundùm *R. Selomonem* Deus *Jobum* ſic alloquitur, בשעת לידתה אני מזמין לה דרקון ומכישה ברחמה ונפתח ואם מקדים או מאחר רגע מיד מתה *Hora partus ejus draconem ipſi præparo, à quo percuſſa vulva ejus adaperitur. Et, ſi draco veniret æquo citius aut tardius uno momento, illico moreretur.* Quo commento nihil putidius. Inimiciſſima enim duo animalia ſic addicunt inſulſi homines ad mutuas operas ſibi præſtandas.

(h) Al. ἀγωνία

Interim hoc ſaltem verum eſt, cervas eſſe difficilis partus: ſed iis aliter providit Deus, nempe per herbam *ſeſeli*, cujus eſu partum ſublevant. *Cicero lib. 2. De Natura Deorum*, *Cervæque paulò ante partum perpurgant ſe quadam herbula, quæ* ſeſelis *dicitur.* *Plinius* libri octavi capite trigeſimo tertio, *Fœminæ autem* (cervorum) *ante partum purgantur herba quadam, quæ* ſeſelis *dicitur, faciliore ita utentes utero.* Et libri vigeſimi capite quinto, de hac eadem herba; *Sunt & folia utilia, ut quæ partus adjuvent etiam quadrupedum. Hoc maximè paſci dicuntur cervæ pariture.* Ælianus *Variorum* libri duodecimi capite trigeſimo quinto. Λέγουσι φυσικοὶ ἄνδρες τὸν ἔλαφον, καθάρσεως δεόμενον, σέλινα ἐσθίειν. Legendum, τὴν ἔλαφον, καθάρσεως δεομένην, σέσελι ἐσθίειν. *Dioſcorides* de *ſeſeli Maſſilienſi* libro tertio, Δίδοται δὲ καὶ αἰξὶ, καὶ τοῖς λοιποῖς κτήνεσι, πρὸς εὐτοκίαν ποτόν· *Bibendum datur capris, aliiſque quadrupedibus, ut partus adjuvet.* *Avicenna* libro ſecundo *Canonis*, يسقي منه المواشي فيكثر نتاجها *Pecoribus propinatur, ut fœtus earum multiplicentur.* Sed & à partu *ſeſelin* edunt, ut locis purgandis utilem. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſecundo, *A partu duas habent herbas, quæ aros & ſeſelis appellantur.* Et libri vigeſimi quinti capite octavo, *Cervæ monſtravere elapho-boſcon, de qua diximus, item ſeſeli enixæ à partu.* Utrumque locum ſollicitat vir magnus in *Solinum*, cui non videtur veriſſimile *ſeſeli* & à partu, & ante partum, cervas paſci. Itaque in priore pro *aros*, & *ſeſelis*, corrigi vult *tamus*, & *ſideritis*. Et in poſteriore, pro *item ſeſeli enixæ à partu*, legit *item helxinen à partu.* Sed cum tamum, aut thamnum potiùs, ſideritim, & helxinem, ante, vel poſt partum prodeſſe, aut à cervis expeti nusquam legerim, viri magni conjecturis, niſi fallor, valde inanibus, *Ariſtotelem* oppono, cujus de cerva verba ſunt *Hiſt.* libri noni capite quinto, Ὅταν τέκῃ, ἐσθίει τὸ χορίον πρῶτον. καὶ ἐπὶ τὴν σέσελιν δὲ τρέχουσι, καὶ φαγοῦσαι οὕτως ἔρχονται πρὸς τὰ τέκνα πάλιν.

Cum peperit, fœtus involucrum primum comedit. Inde ad ſeſelin (cervæ) *currunt, qua eſa ad fœtum redeunt.* Ex quo loco hæc *Plinius*, *A partu duas habent herbas, quæ* aros *&* ſeſelis *appellantur, paſtæ redeunt ad fœtum.* Itaque in voce *ſeſelis* nihil mutandum. Sed pro *quæ aros*, vel *quæ aron*, ut habent quædam exemplaria, omnino legendum *chorion*, quod æquè ac *ſeſelin* pro herbæ genere accepit *Plinius* inſigni errore, cùm χορίον *Græcè* dicatur ea *membrana*, *quâ fœtus involvitur.* Malè ſcribitur τὸ κόριον *Deuter.* 28. *v.* 57. Et *Latinus* Interpres ibidem perperam habet *corium ſuum.*

Alia ratione Deus cervarum partum promovet, nempe terrore vocis ſuæ, id eſt, metu fulminis cum fragore è nubibus erumpentis. Hinc Regius *Pſaltes* Pſal. 29. v. 9. קול יהוה יחולל אילות *Vox Domini parturire facit cervas.* Chaldaicè מבטין אליתא; Hieronymus, *obſtetricans cervis*; Aquila, ὠδίνοντ☉ & quinta editio, μαιομένε ἐλάφους. Reliqui Interpretes in diverſa abeunt. Tamen hæc eſt vera verſio. Nam חולל vel *parere* eſt, vel *promovere partum.* Et ſenſus eſt valde commodus. Quippe inter mirabilia tonitruum effecta hoc quoque fuit obſervandum, quod etiam eas feras, quarum partus eſt difficillimus, tanto pavore percellit, ut eo audito ſtatim enitantur. Quomodo de uxore *Phineis* dicit *Arabs* Interpres 1 *Sam.* 4. *v.* 19. اطلق اخذها من شدة الفزع *Dolores partus eam invaſerant præ vehementia timoris.* Neque novum videri debet, quod Dei vox, id eſt, tonitru, ſic afficit pavidiſſimum animal, cum Reges quoque, & Principes, inter ſatellitum globos, non ſint ab hoc metu immunes. Sic *Auguſtus*, in *Suetonio*, tonitrua & fulgura tantopere expaveſcebat, ut ſemper & ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio, atque ad omnem majoris tempeſtatis ſuſpicionem in abditum & concameratum locum ſe reciperet. Et *Caligula*, qui tam fuit atheus, ut aliquando auditus ſit *Jovi* ſuo comminans,

- - - - - εἰς γαῖαν Δαναῶν περάσω σε,

tamen ad minima tonitrua, & fulgura connivere, & caput obvolvere: ad majora verò proripere ſeſe è ſtrato, ſub lectumque condere ſolebat. Tale eſt, quod ingenuè agnoſcit

- - - - - Epicuri *de grege porcus*,

ſe timore fulminis fuiſſe adactum ad cultum Divini numinis, quem antea neglexerat. *Horatium* intelligo, cujus verba ſunt libri primi *Oda* trigeſima quarta,

Parcus Deorum cultor, & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro, nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos: namque Dieſpiter,
Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum,
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, *& inviſi horrida* Tænari
Sedes, Atlanteuſque *finis*
Concutitur, &c.

Sequitur de partu cervarum *Job.* 39. *v.* 3. & 4. *Incurvantur, fœtus ſuos pariunt, dolores ſuos emittunt, valent catuli earum, creſcunt in agro, exeunt, nec revertuntur ad ipſas.*

Incurvantur, Hebraicè תכרענה, nempe ad partum. Sic 1 *Sam.* 4. *v.* 19. de uxore *Phineis*, ותכרע ותלד, *Et incurvavit ſe, & peperit.*

Colon ſequens, *Fœtus ſuos pariunt*, plus negotii exhibet Interpretibus. *Hebræa* enim habent ילדיהן תפלחנה. Neque facile dictu eſt, quid ſit illud תפלחנה, niſi dicamus idem eſſe, quod תפלטנה *pariunt*, *Cheth* & *Teth* permutatis, quæ tamen literæ non ſunt ullo modo permutabiles. Alioqui פלח, *Hebræis* eſt *findere*, & *diſſecare*, quod nequaquam huc pertinet. Nam prorſus coactum eſt, quod hic afferunt, *Diffindunt fœtus ſuos*, id eſt, matrice diffiſſa, & divulſa, illos in lucem edunt. Quis *Cæſarem* cæſum fuiſſe dixerit, quia ex cæſo matris utero eductus eſt? Aut aperiri pecuniam, quia ex aperta arca ſumitur? *R. Levi* mavult vertere תשברנה ותכתתנה *Confringunt, & conterunt catulos ſuos inter partus anguſtias.* Sed neque פלח id ſignificat, neque tale quidquam hinnulis in partu accidit. Itaque, ut ingenuè fatear, hic hærebit mihi calculus, donec meliora ſuccurrant.

Dolores ſuos emittunt, Hebraicè חבליהם תשלחנה, id eſt, ab iis liberantur, fœtu ſuo in lucem edito. Niſi quis *dolorum* nomine *filios dolorum* intelligat, id eſt, catulos ipſos, qui cum dolore emittuntur.

Valent catuli earum, יחלמו, ex *Syriſmo.* Nam חלם *chalam*, Hebræis *ſomniare*, ſed Syris *valere* eſt. Quo alludit *Plauti* verbum *columis*, unde factum *incolumis.*

Creſcunt in agro, exeunt, nec ad ipſas revertuntur. Alii, *Creſcunt in tritico*; *quia* בר *bar*, tam *triticum*, quàm *agrum* ſonat. Sed prius videtur ſimplicius. Hinnuli tritico ali non ſolent; quia in deſertis ferè degunt, & in locis ab omni cultu remotis. Præterea in *Arabia*, cujus *Job* erat incola, metuntur ſegetes *Martio* & *Aprili* menſibus, quibus hinnuli nondum nati ſunt. Proinde בבר, potius reddendum *in agro*, aut uno verbo *foris*, vel *foras*. *Chaldæis* enim, à quibus ſumpta vox, בבר, vel בברא, planè idem eſt, quod *Hebræis* בחוץ. Sic ubi legitur *Gen.* 24. *v.* 31. *Cur ſtas foris? Foris* Hebraicè eſt בחוץ, & in *Jonathane*, & *Onkelo* בברא. Et *Exod.* 21. *v.* 19. *Si ſurrexerit & iverit foras. Foras* in *Onkelo* rurſus eſt בברא, ut in *Hebræo* בחוץ. Ita omnino hic reddendum: &, ſi liceret per *Maſorethas*, totum verſum ſic diſtinguerem; *Valent catuli earum, creſcunt, foras exeunt, neque ad ipſas revertuntur. Foras*, id eſt, extra luſtra, aut ſpelæa, in quibus mater eos pepererat, aut lactaverat. Eam ſcilicet relinquunt, naturæ quodam inſtinctu, quàm primùm ejus opera ſe poſſe carere ſentiunt. In quo ſtatu hinnulus *Arabicè* شادن *ſadin* vocatur. Nam in *Alcamus* القاموس, شدن, id eſt, قوي واستغنى عن امه *Cervus*, (aut *caprea*) *ita invaluit, ut matre ampliùs non egeat.* Græcè νεβρὸν vocaveris, ut antea κεμάδα. *Etymologus*, Διαφορὰν δὲ φασιν εἶναι κεμάδ☉, καὶ νεβρȣ̃· κεμάδα γὰρ εἶναι τὴν ἐπικειμένην τῷ σπηλαίῳ, νεβρὸν δὲ τὸν μείζονα, καὶ ἐπὶ βορὰν νεμόμενον. *Differunt autem, ut ajunt,* κεμὰς, & νεβρὸς· *cum* κεμὰς *dicatur, dum adhuc in ſpelunca cubat, ſed* νεβρὸς *hinnulus, qui jam major eſt, & exit ad paſcua.*

De hujus ſpeluncæ ſitu Scriptores inter ſe diſſident. Sunt enim, qui prope vias ab hominibus tritas, cervas parere aſſerunt. *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Ποιεῖται τὰς τόκȣς παρὰ τὰς ὁδȣ̀ς διὰ τὸν τῶν θηρίων φόβον· *Catulos parit juxta vias propter ferarum metum.* Et lib. 9. cap. 5. Τῶν δ᾽ ἀγρίων, καὶ τετραπόδων ἡ ἔλαφ☉ οὐχ ἥκιστα δοκεῖ εἶναι φρόνιμον, τῷ τε τίκτειν παρὰ τὰς ὁδȣ̀ς. τὰ γὰρ θηρία διὰ τȣ̀ς ἀνθρώπȣς οὐ προσέρχεται. *Cerva in feris quadrupedibus non videtur eſſe parum prudens in eo, quod prope vias parit: ad quas propter homines feræ minus accedunt. Plutarchus* in libro *Utra anim.* Τῶν ἐλάφων αἱ θήλειαι μάλιστα τίκτȣσι παρὰ τὴν ὁδὸν, ὅπȣ τὰ σαρκοβόρα θηρία μὴ πρόσεισιν· *Cervorum fœminæ* (non *elephantorum*, ut *Grynæus* perperam reddit) *proximè vias ferè pariunt, quo non veniunt feræ carnivoræ.* Contra tamen *Oppianus*,

Ἀλλ' ὅτε δὴ μετόπισθε περιπλομένῃσι σελήναις
Θηλυτέρη τίκτει, τρίβον ἀνθρώπων ἀλεείνει,
Οὕνεκεν ἀτερπτοὶ μερόπων θήρεσσι βέβηλοι,

Quæ ſic *Bodinus*,

Fœmina ſola parit, fugiens homineſque, feraſque,
Et loca trita hominum pedibus, tractusque viarum,
Ut plerumque feræ duri ſub tempore partus.

Sed *Ælianus* diſtinguit tempora libri ſexti capite undecimo, ubi, poſtquam de cerva in genere id ipſum tradidit, quod *Philoſophus*, illam parere prope vias, quia ſibi plus timet à feris, quam ab hominibus, quos velocitatis ſuæ fiducia contemnit, hanc addit exceptionem: Καταπιανθεῖσα δὲ οὐκ ἔτι τέκοι παρὰ τὰς ὁδὰς, οἶδε γὰρ ὅτι δραμεῖν ἐστὶ νωθεστέρα. Τίκτει οὖν ἐν τοῖς ἄγκεσι, καὶ τοῖς δρυμοῖς, καὶ τοῖς αὐλῶσι. *Sed cum pinguis evaſit, non amplius ſecus vias parit; quia ſcit ſe curſu eſſe tardam. Parit igitur in præruptis locis, & ſaltibus & convallibus.* Et illos ipſos hinnulos, qui juxta vias in lucem eduntur, ſtatim à matre deduci ajunt in loca prærupta, & confragoſa. *Ariſtoteles* lib. 6. cap. 29. Εἴθισται δὲ ἄγειν τοὺς νεβροὺς ἐπὶ τοὺς σταθμοὺς, ἔστι δὲ τοῦτο τὸ χωρίον αὐτοῖς καταφυγὴ, πέτρα περιρραγεῖσα μίαν ἔχουσα εἴσοδον, οὗ καὶ ἀμύνεσθαι εἴωθεν ἤδη τοὺς ἐπιτιθεμένους. *Suum autem hinnulum ſolet ad ſtationes deducere, quem locum habet pro refugio, petram nempe præruptam, uno aditu, unde invaſores arcere ſuevit.* Quod idem aliis verbis repetit libri noni capite quinto. Atque hæc illa ſunt במות *bamoth*, ſeu *excelſa loca*, ad quæ ſe, cervorum inſtar, à Deo deductos, & in iis tanquam in tuto collocatos, dicunt *Propheta* duo, nempe *David*, & *Habacuc*. Illum vide *Pſal.* 18. *v.* 34. hunc capitis tertii verſu decimo nono. Eodem hæc *Plinii* referri queant, *Editos partus exercent curſu, & fugam meditari docent. Ad prærupta ducunt, ſaltumque demonſtrant.* Et hæc *Solini*, *Teneros ſtudioſe occulunt, & abſconditos inter profunda fruticum, vel herbarum, pedum verbere caſtigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugam robur, exercitio docent curſus, & aſſueſcunt ſalire per abrupta.*

Ex his cum cervam conſtet benignum eſſe animal, & de catulorum ſuorum educatione maximè ſollicitum: tamen *Jerem.* 14. *v.* 5. *hinnulum ſuum in agro deſeruiſſe* legitur, *quia non erat herba*, id eſt, propter inopiam pabuli. Unde *Kimchius* in hunc locum, עזבה ילדיה לבקש מרעה בארץ אחרת ולא חששה על ילדיה אפ״ע שהיא רחמנית והלכה להחיות את נפשה *Deſerit fœtus ſuos, ut in alia regione pabulum quærat, &, quantumvis miſericors, catulos ſuos non curat, & ut propriæ vitæ conſulat proficiſcitur.* Itaque hoc pertinet ad ſummæ famis & ſterilitatis deſcriptionem: ut quod habet idem *Propheta* Thren. 1. verſ. 6. *Principes ejus ſunt ut cervi, qui paſcuum non inveniunt, & abeunt ſine viribus ante faciem inſequentis.*

Cervinæ carnis uſus & eſus in ſacris libris ſæpe commendatur: ut *Deut.* 12. *v.* 15. *Sicut capream, & cervum comedes.* Et verſu 22. *Sicut comeditur caprea, & cervus, ita veſceris eis.* Et *Deuter.* 15. *v.* 22. *Veſcentur eis, quaſi caprea, & cervo.* Quin cervus expreſſe ponitur in cenſu quadrupedum, quibus veſci fas erat. *Deut.* 14. *v.* 4. 5. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis, boves, oves, & capræ, cervi, capreæ*, &c. Et in quotidiano victu *Solomonis*, 1 Reg. 4. 23. erant *deni boves pingues, & viceni boves paſcuales, & centenæ pecudes, præter cervos, capreas*, &c. Nempe cervus beſtia munda eſt ex definitione Legis, in qua pro mundis habentur beſtiæ quæcumque ruminant, & fiſſam habent ungulam. Utramque porro notam habet cervus. Nam, ut de ungula fiſſa taceam, de qua nemini non conſtat, *Philoſophus* in fine libri noni *Hiſtoria animalium*, poſtquam ruminare docuit τὰ μὴ ἀμφόδοντα, ut boves, oves, & capras, addit, Ἐπὶ δὲ τῶν ἀγρίων οὐδέν πω συνῶπται, ὅσα μὴ συντρέφεται ἐνίοτε, οἷον ἔλαφος· αὕτη δὲ μηρυκάζει· *Sed nihil dum compertum eſt de ſylveſtribus, quæ nobiſcum quandoque non aluntur, ut cervus; is autem ruminat.* Unde *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Ruminant, præter jam dicta, ſylveſtrium cervi, cùm à nobis aluntur.* Quamvis non ſatis perceperit mentem *Ariſtotelis*, qui cervum non dixit tum ruminare, cùm à nobis alitur (neque enim ideo mutat naturam:) ſed quod ruminat cervus nobis inde eſſe compertum, quod nobiſcum quandoque alitur. Cervinæ carnis aſſiduus uſus creditur amovere febres, quia ipſe nunquam febricitat. *Plinius* ubi ſupra, *Febrium morbos non ſentit hoc animal: quin & medetur huic timori. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & longo ævo caruiſſe febribus.* Solinus, *Patuit nunquam eos febreſcere: quam ob cauſam confecta ex medullis eorum unguina ſedant calores hominum languentium. Legimus plurimos, matutinis diebus cervinam carnem deguſtare ſolitos, ſine febribus longævos fuiſſe.* Tamen *Avicenna* contra libro ſecundo *Canonis* in capite *De carnibus*, لحم البقر والايايل والاوعال وكبار الطير يحدث حمية الربع *Caro boum, & cervorum, & ibicum, & magnarum avium quartanas febres excitat.* *Galenus* libri tertii *De alimentorum facultatibus* capite ſecundo cervinam generare aſſerit ſuccum vitioſum, & concoctu difficilem. Ita etiam *Aëtius Tetral.* 1. Serm. 2. capite centeſimo vigeſimo primo. Et *Symeon Sethi*, Τὰ τῶν ἐλάφων κρέατα κακόχυμά ἐστι, καὶ δύσπεπτα, καὶ μελαίνης χολῆς γεννητικά. Sed æſtate inprimis, ſi credimus, quia, cum ſerpentibus alantur, διψώδεις γίνονται. Et *Philoſophus*, Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὀχεύουσι, τὰ κρέα γίνεται φαῦλα, καὶ δυσώδη, καθάπερ τὰ τῶν τράγων· *Cum in libidinis æſtu ſunt* (Gall. *en rut*) *carnes eorum malæ & fœtidæ ſunt, perinde ac hircorum.* Interim veteres hoc alimentum magni feciſſe ſuadet, quod *Telephum*, *Myſorum* Regem, lacte cervæ, & *Achillem* μυελοῖς ἐλάφων enutritos fuiſſe fabulati ſunt.

Cervos in *Chanaanitide* plures fuiſſe vel ex *Æliano* conſtat, qui in fine libri quinti diſertè ſcribit Περὶ τῶν ἐν τοῖς Σύροις ἐλάφων· & caput ita orditur, Οἱ ἐν Σύροις ἔλαφοι γίνονται μὲν ἐν ὄρεσι μεγίστοις, Ἀμάνῳ τε, καὶ Λιβάνῳ, καὶ Καρμήλῳ· *Cervi, qui in* Syris *ſunt, gignuntur in altiſſimis montibus*, Amano, Libano & Carmelo. Proinde anno ſterili pabulum cervis defeciſſe queritur *Jeremias* capitis decimi quarti verſu quinto. Et in vulgatis cibis apud *Judæos* cervinam fuiſſe docuimus. Quin in ſacro dramate, cujus ſcena eſt in *Judæa*, *Jeroſolymitanas* virgines Sponſus ita compellat *Cant.* 2. *v.* 7. & 3. *v.* 5. *Adjuro vos, filiæ* Jeruſalem, *per capreas, & cervos agri*, id eſt, qui degunt in agris, ab urbe non multum diſſitis. Et hinnulis pro ſtatione aſſignantur הרי בתר *montes Bether*, Cant. 2. v. 17. & הרי בשמים, *montes Beſamim*, ſive *aromatum*, quæ fuerunt *Judææ* loca hodie nobis ignota. Mons בתר *Bether*, eſt mons *ſciſſionis*. Videtur ita dictus propter ῥωχμοὺς, & χάσματα, id eſt, *terræ ſciſſuras*, quæ fiunt imbrium violentia. Et hoc voluiſſe *Seniores*, qui reddunt ὄρη κοιλωμάτων *montes cavitatum*. Sunt, qui malunt κυκλωμάτων· quæ lectio ſi potior eſſet, dicerem illos in *Hebræo* legiſſe montes כתר *Cether*, non בתר *Bether*; quia כתר, *corona* eſt κυκλοειδής. Et הרי כתר *montes Cether*, ſeu *coronæ*, vocari potuiſſe, montes, quibus *Jeruſalem*, tanquam corona, cincta erat circumquaque, *Pſ.* 125. *v.* 2.

CAPUT

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Similitudines à Cervis deſumptæ.

Geneſ. 49. v. 21. *Nephthali* ut cerva emiſſa, *&c. Horum verborum ſenſus valde obſcurus, neque patet quomodo in* Nephthalitas *quadrent. Sed, punctis omiſſis, poſſent multò aliter legi, & ſenſu magis congruo.* Nephthalitarum *prodigioſa fœcunditas.* Nephthalitæ *in ultimo Oriente.* Galilæa *fertiliſſima, & populoſiſſima. Quo ſenſu* Moſes Nephthalitas *dixerit Occaſum & Meridiem poſſidere. Cerva quàm amabilis. Cervæ olim in deliciis. Eas ſolebant ſummo ſtudio alere, lavare, pectere, ſertis ornare, & torquibus. Idem de capreis, bubalis, ibicibus.* Theocritus & Anacreon *emendati.* צבי *à decore dicta. Capreæ* Iſidi *ſacræ. Proverbium* Arabicum, Ibice pulchrior. Gazellæ *nomen unde. Sponſus in* Canticis *quomodo hinnulo ſimilis. Cur adjuret per cervas & capreas. Cerva prima occaſio belli inter* Latinos & Trojanos.

JAm, ut paucis agamus de ſymbolicis Scripturæ cervis, primus ſe offert *Nephthali*, cui Patriarcha *Jacob* benedicit his verbis, נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר Nephthali *ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis*, ſenſu difficili, & obſcuro, quemque non capio ſatis. Dicam tamen quid ſentiant *Hebræorum* doctiſſimi. *Jonathanis* Paraphraſis in hunc verſum ita incipit, נפתלי עזגד קליל דמי לאילא דרהיט על שיני טוריא מבשר בשורן טבן *Nephthali* eſt ἀσγάνδης (i. e. *nuntius*) *levis, ſimilis cervo, qui currit per ſcopulos montium, nuntians bona nuntia.* Sequitur, *Is nuntiavit* Joſephum *adhuc eſſe in vivis. Idem accinctus eſt: ut iret in* Ægyptum, *& attulit contractum emptionis agri duplicis, ne* Eſau *in eo partem haberet. Et cùm aperiret os ſuum in congregatione* Iſraëlis *ad laudandum, elegantiſſimis verbis agebat.* Quæ eadem ferè habet *Jeroſolymitanus* Interpres. Nempe volunt ideò *cervæ emiſſæ* comparari, quod fuerit velociſſimus. Et, quia res valde incerta eſt, duas fabulas confingunt huic commento ſtatuminando. Unam; cum *Joſephi* fratres, eo agnito, redierunt in terram *Chanaan*, *Nephthalim*, ut erat fratribus expeditior, eos præveniſſe, & *Jacobo* primum nuntiaſſe *Joſephum* adhuc eſſe in vivis. Quale nihil in *Moſe* habetur: ſed in genere; illos, ex *Ægypto* reduces, patri nuntiaſſe quidquid de *Joſepho* didicerant, *Gen.* 45. v. 26. Alteram pluribus explicat *Rabbi Eliezer* Capitulo trigeſimo nono. Summa eſt, tum cum *Joſephus* ex *Ægypto* cum fratribus in *Judæam* aſcendit, ut patrem ſepeliret in ſpelunca duplici, ſeu *Macpela*, prope *Hebronem*, tam pio conſilio *Eſavum* ſe hoc prætextu oppoſuiſſe, quod ſua eſſet ſpelunca *Macpela*. Quem ut refellerent, *Nephthalim* miſiſſe in *Ægyptum*, ut inde afferret emptionis inſtrumentum, ex quo *Eſavum* appareret ſpeluncam illam *Jacobo* vendidiſſe: eumque hoc iter breviſſimo tempore confeciſſe. De qua narratione ne γρῦ quidem habet *Moſes Geneſeos* capite quinquageſimo, ubi de *Jacobi* ſepultura prolixè agit. Neque verò id certius eſt, *Nephthalim* facundia ſermonis fratribus præpolluiſſe, aut linguam habuiſſe חלי כדובשא *dulcem ut mel*, quomodo habet *Jeroſolymitana* verſio. Quis enim hoc docuit illos Interpretes, veteres quidem, ſed tamen *Nephthali*, *Jacobi* filio, juniores annis ferè bis mille? Sunt, qui ex hoc loco concludunt, non tam ipſum *Nephthalim*, quam in genere *Nephthalitas* aliis *Judæis* fuiſſe diſertiores. Quod ipſum vix conceſſerim; cùm in ea tribu nullæ fuerint Scholæ celebres, nec ulla inſignis urbs, nec *Prophetarum* quiſquam legatur inde ortum duxiſſe. Fruſtra apud *Hieronymum* *Hebræi* objiciunt Scholam *Tiberiadis*. Ea enim in *Zabulonis* ſorte fuit, non in ſorte *Nephthalis*, & erecta eſt poſtremis ſæculis: quibus *Galilæa*, quam olim illæ tribus occupaverant, ſermonis fuit ita impuri, ut incolas eo nomine *Jeroſolymitani* deriſerint. Quod multis probat doctiſſimus *Buxtorfius* ex *Talmudico* Tractatu *Erubin*, cap. 5. fol. 53. 1. b. At *Nephthalita* fuit, inquiunt, *Barach*, dux fortiſſimus, qui profligatis *Siſaræ* copiis, una cum *Debora* cecinit inſigne carmen ἐπινίκιον, quod hodieque legitur *Judicum* capite 5. Quaſi ſequatur, *Nephthalitas* ſermonis elegantiæ maximè ſtuduiſſe ex hoc uno carmine, cujus auctor non fuit *Barach*, ſed *Debora* Propheteſſa, oriunda ex tribu *Ephraim*. Itaque vel quomodo impletum fuerit hoc vaticinium nos prorſus latet, vel aliud ſonant *Jacobi* verba, quàm quod vulgò putatur. Et verò, ſi puncta abeſſent, diverſiſſimus poſſet ex iis ſenſus erui: hic puta, *Nephthali eſt ut arbor ſurculoſa, edens ramos pulchritudinis*, id eſt, egregios & ſpecioſos. *Arbor* dicitur אלה vel אילה, *Jod* inſerto (ut in Plurali אילים. *Eſa.* 1. *v.* 29. & אילי *Eſ.* 61. *v.* 3.) & in Regimine אילת. Et שלוחות, *Eſa.* 16. *v.* 8. ſunt *ſurculi*, vel *propagines*, à Singulari שלוחה. Ergo אילה שלוחה, reddi queat *arbor ſurculi*, id eſt, *ſurculoſa*. Et אמרי שפר, erunt *rami pulchritudinis*, ſi אמרי, ſit pro אמירי, ſuppreſſo *Jod* quieſcente: ut in נזרה, pro נזירה, *ſeparationes ejus*, Levit. 25. v. 11. ושלשים, pro ושלישים, *& tertios*, Gen. 6. v. 16. וסרסים, pro וסריסים, *& eunuchos*, Jer. 41. verſ. 16. &c. Itaque, ſi puncta demas à *Maſorethis* non ſemper commodè addita, nihil obſtabit, quominus *Jacobi* verbis congruat verſio, quam diximus. Quo poſito, cauſæ non deerunt, cur ea receptæ ſit præferenda. In recepta, *Nephthali ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis*, duo hemiſtichia inter ſe non cohærent, cum cervæ proprium non ſit pulchrè eloqui: imò neque conſtat ſatis quid ſit *cerva emiſſa*; quia cerva ſemel capta non ſolet emitti. At, ſi vertas quomodo diximus, *Nephthali ut arbor ſurculoſa* (vel, *patula, & ramoſa*) *edit ramos pulchritudinis*, id eſt, *pulchros* & *eximios*, omnia bellè quadrabunt. Præterea cum dici vix queat quid *Nephthali* ſimile habeat *cervæ emiſſæ*, aut cur illi tribuantur *eloquia pulchritudinis*, id eſt, ſermonis elegantia, non erit obſcurum, cur idem cum arbore ramoſa & fœcunda conferatur. Ita enim ſæpe fideles: ut Pſal. 1. v. 3. *Erit ut arbor plantata ad rivos aquarum.* Et Pſal. 92. v. 13. *Juſtus ut palma florebit, ut cedrus in* Libano *creſcet.* Et Eſa. 61. 3. *Vocabuntur arbores juſtitiæ, & plantatio Domini*, &c. Jer. 17. v. 8. *Similis erit arbori plantatæ prope aquas, & juxta decurſus aquarum mittenti radices ſuas.* Sed nihil opus eſt exempla hujus ſimilitudinis aliunde congerere; cùm dicat *Jacob* verſu ſtatim ſequente, *Ramus fœcundus* Joſeph, *ramus fœcundus ſecus fontem.* *Nephthali* porro ramoſæ & ſurculoſæ arbori ſimilis fuit propter fœcunditatem: cujus ratione licet ceſſerit fratrum nonnullis, tamen prodigioſum id fuit, quod cùm nonniſi quatuor liberos in *Ægyptum* deduxiſſet, *Gen.* 46. *v.* 24. in exitu, poſt annos duntaxat CCXV, cenſita ſunt in illa tribu virorum, qui viginti annos exceſſerant, plus quinquaginta millia, *Num.* 1. *v.* 41. 42. Quid quod ex iis orta creditur in ultimo Oriente *Nephthalitarum* magna gens, de qua *Agathias* libro quarto? Alii *Euthalitas* ſcribunt. Vide *Procopium* libro primo *De bello Perſico*, *Simocattam* libri quarti capite decimo, & libri ſeptimi capite ſeptimo, *Priſcum* in *Gothicis*, *Cedrenum*, *Nicephorum*, &c. & è recen-

recentioribus *Schickardum De Regibus Perſicis* pag. 131. &c. ubi multis contendit hos *Nephthalitas* eſſe *Judæorum* reliquias de tribu *Nephthali*, quos *Tiglath Pileſer Aſſyrius* in ea loca traduxerat, 2 *Reg.* 15. v. 29. Potuit etiam *Nephthali* fœcundæ arbori comparari ratione ſortis illi conceſſæ. Ea enim in ſolo fuit longè fertiliſſimo. Quo *Moſes* reſpiciens de *Nephthalitis* hoc oraculum edidit *Deut.* 33. v. 23. Nephthali *beneplacito ſatur erit, & plenus benedictione Domini.* Ut res pateat magis, *Joſephus* audiendus eſt in *Galileæ* deſcriptione, cujus magna pars *Nephthalitis* obtigerat. Πίων τε πᾶσα, inquit, (a) καὶ εὔβοτος, καὶ δένδρεσι παντοίοις κατάφυτος, ὡς ὑπὸ τῆς εὐπαθείας προσκαλέσασθαι καὶ τὸν ἥκιστα γῆς φιλόπονον· προσησκήθη γοῦν ὑπὸ τῶν οἰκητόρων πᾶσα, καὶ μέρος αὐτῆς οὐδὲν ἀργόν. ἀλλὰ καὶ πόλεις πυκναί, καὶ τὸ τῶν κωμῶν πλῆθος πανταχοῦ πολυάνθρωπον διὰ τὴν εὐθηνίαν· ὡς τὴν ἐλαχίστην ὑπὲρ πεντακισχιλίους πρὸς τοῖς μυρίοις ἔχειν οἰκήτορας. *Tota pinguis & fertilis eſt, & omnium generum arboribus conſita, ut etiam agriculturæ minimè ſtudioſum ubertate ſuâ provocet. Tota igitur ab incolis eſt exculta, neque illius pars ulla vacat. Quin & civitates ibi crebræ ſunt, & pagorum multitudo propter fertilitatem ubique populoſa: itaut illorum minimus ſupra quindecim millia colonorum habeat.* Porro, ut idem in *Vita ſua* ſcribit pag. 1017. Διακόσιαι καὶ τέσσαρες εἰσὶ τῆς Γαλιλαίας εἰσὶ πόλεις, καὶ κῶμαι· *In* Galilæa *ccıv ſunt urbes, aut pagi.* Unde ſequatur *Galilæam* habuiſſe à tribus ad quatuor incolarum milliones. *Millonem* barbare voco χιλιάδα χιλιάδων. Neque nova videri debet interpretatio, quam affero: cum etiam è Veteribus nonnulli *Nephthalim* animadverterint cum arbore conferri ratione fœcunditatis; licet *Hebræa* verba ſolum ex parte expreſſerint. In his *Græci* Interpretes, Νεφθαλὶ στέλεχος ἀνειμένον, ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος, id eſt, juxta *Hieronymum*, Nephthali *virgultum reſolutum, dans in generatione pulchritudinem.* *Arabum* unus MSS. in *Suecia*, نفتالي شاجرة منعمة تعطي ثمرة حسنة Nephthali, *ut arbor egregia, quæ bonum fructum affert.* Onkelos, נפתלי בארעא טבא יתרמי עדביא ואחסנתיה תהא מעבדה פירין Nepthali, *in terra optima cadet ſors ejus, & poſſeſſio ejus erit fructifera.* Hæc de illo loco plus ſatis.

(a) De Bello Jud. lib. 3. cap. 2.

Tamen, antequam diſcedam è regione *Nephthalitarum*, conabor ſolvere quæſtionem *Geographicam*, quæ Interpretes multum exercuit. *Nephthalitarum* tribui dicit *Moſes* Deut. 33. v. 23. ים ודרום ירשה *Occaſum & Meridiem poſſide.* At illa tribus Ortum potiùs & Aquilonem occupavit in *Galilæa ſuperiore* circa *Jordanis* fontes: *Joſephus Antiq.* lib. 5. cap. 1. τὰ δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τετραμμένα μέχρι Δαμασκοῦ πόλεως, καὶ τῆς Γαλιλαίας τὰ καθύπερθεν Νεφθαλῖται παρέλαβον, ἕως τοῦ Λιβάνου ὄρους, καὶ τῶν τοῦ Ἰορδάνου πηγῶν· *Quæ verò ad Orientem ſpectant uſque ad* Damaſcum *urbem, &* Galilæam *ſuperiorem,* Nephthalitæ *occupaverunt, uſque ad* Libanum *montem, &* Jordanis *fontes.* Videtur igitur *Moſes* locâſſe *Nephthalitas* planè in contrario ſitu. Vulgò reſpondetur *Nephthalitas* fuiſſe *Phœnicibus* conterminos, à quibus comparare potuerunt quidquid mercium afferebant ex Meridie & Occaſu; atque eâ ratione Meridiem & Occaſum poſſidere. Quod quàm frigidum ſit nemo non videt. Sic enim non minus Ortum & Aquilonem poſſediſſent, unde merces æque potuerunt advehi à *Phœnicibus*, & à *Nephthalitis* comparari. Præterea *Nephthalitæ Phœniciam* non attingebant, ſed tres aliæ tribus; nempe *Aſer, Iſachar*, & *Zabulon*, de quo diſertè *Jacob* Gen. 49. v. 13. Zabulon *in littore maris habitabit, & in ſtatione navium, & latus ejus verſus* Sidonem *erit.* Itaque his tribubus id conveniſſet potiùs, quam *Nephthalitis*, quos à *Phœnicibus Aſerita* ſemovebant. Aliud igitur reſpondendum; nempe quæ de *Nephthali* habet *Moſes* cum iis eſſe conferenda, quæ de *Dane* dixerat verſu proximè antecedente, *Dan eſt ut catulus leonis, qui è* Baſane *inſilit.* Quod de *Danitis* dici docuimus, (b) qui ab uno *Judææ* extremo ad alterum, tanquam ſaltu, progreſſi; *Laiſam* urbem occapaverant ad *Jordanis* fluvii fontes quam de ſuo nomine poſtmodum *Danem* appellaverant. Non igitur totius terræ *Chanaan*, ſed horum *Danitarum* reſpectu, *Moſes* prædicit fore, ut *Nephthali* poſſideat ים ודרום *Occaſum & Meridiem*, aut potius *mare & Meridiem.* Id enim propriè ſonat *Hebræum* ים. Et vero à Meridie urbis *Dan* uſque ad *mare Tiberiadis* extendebatur *Nephthalitarum* portio. Proinde tres *Chaldæi* Interpretes ימא דטבריא *mare Tiberiadis*, vel, quod idem eſt, ים גנוסר aut ימא דגנוסר *mare Geneſareth* hic intelligunt. Lacus enim ab *Hebræis maria* nominari nemo eſt, qui neſciat.

(b) Lib. 3. cap. 2. pag. 738. lin. 18. &c. ſuprà.

Quàm eſt obſcurum & incertum, cur *Nephthali* à *Jacobo* conferatur cum *cerva emiſſa*: tam clarum eſt, cur uxor, viro ſuo grata & accepta, vocetur à *Solomone* Prov. 5. v. 19. אילת אהבים ויעלת חן, *Cerva amorum, & ibex gratiæ. Cerva amorum* eſt *cerva amabilis*: & *ibex*, vel *rupicapra gratiæ*, id eſt, *gratioſa* & *venuſta.* Quibus Epithetis quorſum inſigniantur hæ feræ, nemo rogabit, qui viderit. Nam in pilis, & toto ſilo corporis aliquid habent, quod mirè placet. Et Veteres imprimis his maximè delectati ſunt. Proinde cervos, & hinnulos, feraſque alias congeneres olim in more fuit non ſolum alere ſummo ſtudio, ſed & lavare, & pectere, ſertiſque ornare, aut torquibus, & monilibus. *Virgilius* libro ſeptimo *Æneidos* de cervo *Sylviæ*,

Cervus erat formâ præſtanti, & cornibus ingens, &c.
Aſſuetum imperiis ſoror omni Sylvia *curâ*
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis;
Pectebatque feram, puroque in fonte lavabat.

Ovidius de cervo *Cypariſſi Metam.* lib. 10. Fab. 3.

Cornua fulgebant auro, demiſſaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla ſuper frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur, parilique ætate nitebant
Auribus & geminis circum cava tempora baccæ.

Item,

Gratus erat, Cypariſſe, *tibi: tu pabula cervum*
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undas:
Tu modò texebas varios per cornua flores.
Nunc eques in tergo reſidens huc lætus & illuc
Mollia purpureis frænabas ora capiſtris.

Silius Italicus libro decimo tertio de *Capuana* cerva,

Cerva fuit rarò terris ſpectata colore;
Quæ candore nivem, candore anteiret olores, &c.
Aurato matres aſſuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluvio renovare colorem.

Cyclops ad *Galateam* apud *Theocritum Idyllio* undecimo

-------- τρέφω δέ τοι ἕνδεκα νεβρὼς,
Πάσας μαννοφόρως, --------

Alo tibi undecim hinnulos, torquatos omnes. Ità enim legendum, non ἀμνοφόρως, & docti pridem obſervârunt, & confirmat *Scholiaſtes* ex autoritate veterum exemplarium. Sic quo *Anacreontis* loco pavens deſcribitur hinnulus, cum relictus eſt κεροέσσης ἀπὸ μητρός, *à cornuta matre*, Ælianus (*Hiſt.* lib. 7. cap. 39.) quoſdam repoſuiſſe aſſerit ἐροέσσης ἀπὸ μητρός, *ab amabili matre.* In quo numero fuiſſe inſignem illum *Zenodotum* his verbis aſſerit *Pindari Scholiaſtes* in 3. *Olymp.* Ζηνόδοτος δὲ μετεποίησε διὰ τὸ ἱστορεῖσθαι τὰς θηλείας κέρατα μὴ ἔχειν, ἐροέσσης εἰπών· Zenodotus *vero mutavit, ſcribendum dicens* ἐροέσσης amabilis, *quia cervarum fœminas cornua habere negant.* Et apud *Senecam, De Beneficiis* libri ſecundi capite vigeſimo nono, *Queruntur quod ſolidior ſit cutis belluis, & decentior damis.* Cervam igitur, & damam Veteres decorum eſſe animal & amabile judicârunt. Idem de caprea fuit *Hebræorum* judicium, cujus *Hebræum* nomen צבי *tſebi* à de-

à decore ſumptum. Ut de *Coptitis* taceam, quos mares quidem è capreis mactare & comedere nulla vetabat religio: at iidem fœminas colebant & conſecrabant, eas in deliciis *Iſidem* habere perſuaſi. *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 23. Σέβουσι δὲ ἄρα οἱ Κοπτῖται καὶ θηλείας δορκάδας, καὶ ἐκθεοῦσιν αὐτάς. Τοὺς δὲ ἄῤῥενας κατεσθίουσιν, ἄθυρμα δὲ εἶναι τὰς θηλείας τῆς Ἴσιδός φασι. Sic *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 98.

Delicium parvo donabis dorcada nato.

Et de bubalo, quod dorcadi congener eſt animal, *Oppianus Cynegeticῶn* libro ſecundo,

Ὄμμασιν αἰγλήεις, ἐρατὸς χρόα, φαιδρὸς ἰδέσθαι,

Oculis eſt ſplendidus, colore amabilis, aſpectu lætus. Arabes quoque, ut formam alicujus commendent, illum eſſe dicunt ازهي من الوعل *pulchriorem ibice.* Ita *Damir.* Eodem videtur id poſſe referri, quod capreæ hinnulus غزال *gazal Arabicè* dicitur (vulgò *gazella*) ut *Hebraicè* עופל in *Pomario*, & *Chaldaicè* אורזיל inſerto R, ut paſſim, & primâ Gutturali *Ajin* in *Aleph* mutatâ. Videtur enim nomen ab amore ſumptum. Nam غزل *gazala*, ſignificat *aliquem amatorio ſermone demulcere.* Et الغزل *algazlo* eſt *de amore ſermo, vel carmen:* & اغزل *agzalo* eſt *qui hujuſmodi ſermones apprimè callet.* Unde *Tograi* in Carmine, cui titulus لامية العاجم *Lugduni Batavorum* edito pag. 5. ſummâ,

ولا نخل بغزلان اغازلها

Neque deſinam blandis amorum ſermonibus eas demulcere. Plura de hoc argumento vide in *Antonii Thyſii Miſcellaneis*, qui docti & pii patris filius eſt non degener.

Paſſim etiam in *Cantico* Sponſus *capreæ* comparatur, & *hinnulo cervorum.* Idque ratione formæ, ut multi volunt; quia de eodem Sponſo dicitur *Pſ.* 45. *v.* 3. *Filiorum hominis pulcherrimus es.* Et in hoc ipſo *Cantico* capitis quinti verſu decimo, &c. *Dilectus meus candidus, & rubicundus,* &c. *Caput ejus aurum optimum, cincinni ejus criſpi, & nigri ut corvus, oculi ejus ut columbarum,* &c. Denique *totus eſt deſiderabilis.* Legenti tamen attentius *Cantici* loca, quibus Sponſus *capreæ*, aut *hinnulo* dicitur eſſe *ſimilis*, aliud apparebit, neque tam formam reſpici, quam in iis exequendis, quæ ſunt ſui decreti, improviſam celeritatem. Sed de cervorum tam in curſu, quam in ſaltu agilitate propè incredibili, ſuo loco (c) jam actum.

Quod pene omiſeram, etiam ad caprearum & cervarum commendationem id pertinet, quod per eas Sponſus adjurat *Jeroſolymitanas* virgines: (d) *Adjuro vos*, inquit, *filiæ* Jeruſalem, *per capreas, & cervas agri.* Rogare enim & adjurare ſolemus per ea, quæ ſunt chariſſima. Ita *Dido* libro quarto *Æneidos*,

--- per ego has lacrymas dextramque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos Hymenæos;
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum, &c.

Itaque in ruſtico Dramate, cum Sponſus comites adjurat per capreas & cervas agri, his valde delectari innuit eos, qui ruſticum vitæ genus eligunt. Proinde apud ſummum *Poëtam* cervus, fortuito ſaucius, fuit prima occaſio tumultus inter *Latii* ruſticos & *Trojanos* concitati. Et *Macrobium*, qui hanc belli cauſam deridet, ut levem nimis, *Saturnalium* libri quinti capite decimo ſeptimo, *Pontanus* ex profeſſo refellit. Cæterum *per cervos & capreas adjurare*, nihil aliud eſt, quam orare & deprecari. Quippe vox *adjurandi*, ſi propriè ſumatur, ut jurare non licet niſi per ſolum Deum, *Deut.* 6. *v.* 13. ita nec adjurare. Ideo *Gen.* 24. *v.* 3. *Abraham* ſervum ſuum adjurat per Dominum, Deum cœli & terræ. Quæ ſolum obiter hic attingimus, quia ſunt alterius loci.

(c) *Lib.* 3. *c.* 17. *pag.* 882. *lin.* 60. *&c. ſuprà.*

(d) *Cap.* 2. 7. *&* 3. 5.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Probatur אקו *akko* Hirci ſylveſtris eſſe ſpeciem.

Quidam ridiculè pro ave ſumunt. איקא ika, *vel* ikka *Talmudicis* hircus. *Forte pro* אנקא *à clamore. Capræ clamoſum pecus.* عناق anak *Arabicè* capella. Capellæ poſt camelas, *Proverbium* Arabicum. Mambrinæ *capræ latis auribus equitantur. In* Circenſibus *pueri hircos equitabant. Quid ſit* --- ab hirſuta jaculum torquere capella.

Aliud agebant *Rabbini* duo, *Mardochæus, & Pomarius*, cum אקו *akko*, Hebræis שם עוף, *nomen avis* eſſe ſcripſerunt. Cum *Deut.* 14. *v.* 5. quo loco ſolum extat, aperte cenſeatur inter beſtias quadrupedes, quæ ruminant, & ungulam fiſſam habent. *Græci* & *Vulgatus* explicant τραγέλαφον *tragelaphum*, id eſt, *hirco-cervum*; de quo animali agetur in libro *De fabuloſis. Syrus*, & *Chaldæi* tres יעלא, vel יעלין, ut *Arabes* quatuor الوعل & *R. Selomo* אשתי"ן בוק *Eſtain bouc*, id eſt, *ibicem.* Kimchius תיש הבר, *hircum ſylveſtrem:* Itali *camozzo:* Et Galli *chamois*, id eſt, *capream.* His omnibus id commune eſt, quod אקו *akko*, aut *hirci* ſpeciem eſſe volunt, aut aliquid commune habere cum hirco.

Id à vero non abhorrere ſuadet, quod etiam *Talmudicis* אקא *akka*, vel איקא *ikka*, eſt *hircus*, & איקא שליפא, *hircus avulſus*, ſeu *caſtratus*, id eſt, caper. Adeoque videtur איקא *ikka* per ſe pro *capro* ſumi: ut cum *Hebræi* dicunt הבשר של איקא מוטב מברחא *carnem ikka* (id eſt, *capri*) *præſtantiorem eſſe* carne *hirci.* Hæc omnia in *Aruch*, ubi איקא שליפא. pro *hirco avulſo*, ſeu *caſtrato* citatur ex *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 23. fol. 152. a. in *Gemara.* Sed hodie aliter legunt, nimirum עיקרא שליפא: & in margine עקירא שליפא, quod *Gloſſator* explicat שה שביציו עקורין ונתוקין *pecudem, cujus teſticuli exſtirpantur & avelluntur.* Hujus igitur loci duplex lectio. Verum prior eſt præferenda, cum quia eſt antiquior, tum quia in poſteriore hoc abſurdum eſt, quod Adjectiva duo ſynonyma jungit ſimul abſque Subſtantivo nomine. Idem enim ſunt עקירא, & שליפא. Proinde איקא in עיקרא, vel עקירא videntur ii mutâſſe, qui neſciebant quid eſſet איקא, quæ vox parum eſt uſitata. Porrò איקא *ikka*, & אקו *akko* palàm ſunt Conjugata Nomina, nec niſi forma differunt. Itaque ut איקא ikka *vulgarem*, ita אקו akko *ſylveſtrem hircum* ſonat. Aliud hujus formæ nomen *Kimchius*, nullum exhibet in ſuo *Michlol*, in capite *De formis Nominum.* Mihi tamen duo occurrunt: עכו *Accho*, id eſt, *Ptolemaïs*, Jud. 1. v. 31. & מדו *maddo*, μανδύας, *penula militaris*, *Perſis* etiam in uſu, unde Plurale מדויהם *penulas eorum*, 2 Sam. 10. v. 4. Videtur אקו *akko*, dici pro אנקו *anko:* & איקא *ikka* pro אנקא *inka*, literâ *Nun* abſorptâ in puncto *Daghés*; ut in חטה, & עזים, & חויר, & קפוד, & עכביש, in quibus *Nun* latere in puncto *Daghés Arabicus* ſermo nos docet. Sic אקו *akko* fiet ab אנק *anak*, id eſt, *clamare*, quia capræ ſunt clamoſum pecus. Proinde *Philoſophus* in *Phyſiognomonicis*,

Ὄνς

Ὅσοι δὲ φωνῶσιν ὀξὺ, καὶ ἐκκεκραγὸς, μάργοι ἀναφέρονται ἐπὶ τὰς αἶγας. *Quicunque vocis ſonum acutum & clamoſum emittunt, pro veſanis habentur, & referuntur ad capras.* Itaque etiam ab eadem Radice ענק *anak*, literis *Aleph* & *Ajin* permutatis, quod perſæpe fit, *Arabicè* عناق *anâk* eſt *capella*. Alcamus, عناق الانثي من اولاد المعز Anâk, *fœmina ex capra catulis.* Hinc *Damir* capite *De gazal*, vulgo *gazella*, id eſt, *Capreolo*: وفي الغزال ما في الصغار من اولاد المعز فان كان ذكرا فجدي وان كان انثي فعناق *Etiam* gazal *dicitur capræ fœtus, dum parvus eſt: &, ſi ſit mas, vocatur* جدي *gedi* (id eſt, *hœdus:*) &, *ſi ſit fœmina, vocatur* عناق *anak*, (id eſt, *capella.*) Proinde *Achmed* filius *Arabſa*, in *vita Timuris*, ſeu *Tamerlanis*, paginâ ſextâ, poſtquam eum adhuc pauperem emiſſe dicit راس ماعز *caput capræ*, id eſt, capram unam, quam pro munere cuidam offerret, addit: وقد ربط بطرف حبل عنق ذلك العناق وربط عنق نفسه بطرف الاخر من ذلك الوثاق *Et cum ligâſſet extremum funem collo hujus* anak, *ſeu capellæ, proprio collo ligavit alterum extremum hujus vinculi.* A Singulari عناق *anâk* Plurale eſt عنوق *unouk*. Unde Proverbium elegans apud *Arabes* ratione Paronomaſiæ, العنوق بعد النوق quaſi dices, *Unouk poſt nouk*, id eſt, *Capellæ poſt camelas*, cùm quis ex lauta fortuna in deteriorem ſortem incidit. *Romanâ* linguâ dixeris *Ab equis ad aſinos.* Hujus Proverbii meminere *Damir* & *Alcamus*, qui eo ſignificari ſcribunt الضيق بعد السعة *anguſtiam poſt copiam.* Sive in camelis fœminis & capris hoc ſolum ſpectes, quod utræque mulgeantur, ſed illæ multo uberius: ſive ut jumenta conferas, ita ut Proverbium eos feriat, qui, cùm camelis ſolerent vehi, tandem eo paupertatis redacti ſunt, ut capræ inſidere ſatis habeant, vili jumento, nec ad vecturas nato. Nam, ut hoc obiter doceam, *Orientales* capras quaſdam habent longis auribus, quibus pro jumento utuntur ſortis tenuioris homines. Vulgus *capras Indicas*, Libes *Adimain* vocant, Ægyptii *Mambrinas*, tanquam ex monte *Mambre* prope *Hebronem*. Sylveſtres enim & montanæ ſunt, ſed facilè cicurantur. Has deſcribit *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite vigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως· τὰ δὲ ὦτα αἱ αἶγες σπιθαμῆς, καὶ παλαιστῆς ἔνιαι· συμβάλλουσι τὰ ὦτα κάτω ἀλλήλαις. *In* Syria *oves caudas habent cubito latas; capræ verò aures dodrantis, & palma longitudine: quibuſdam etiam infernè inter ſe coëunt.* Illas porro inequitari nos docent recentiores, ut Scriptor *Italus* apud *Geſnerum* in *Terræ Sanctæ deſcriptione.* *Capra* Mambrina, *in regione* Damiata *dicta fert equitantem, ſellam, frænum, & cætera, quibus equi inſtrui ſolent, admittit.* Et Leo Africanus, *Ego quondam juvenili fervore ductus, horum animalium dorſo inſidens, ad quartam milliaris partem delatus fui.* Sic capris ad eſſedum junctis nonnulli geſtabantur. *Martialis* libri quarti *Epigrammate* 52.

Geſtari junctis niſi deſinis, Hedile, *capris.*

Et in *Circenſibus* pueri hircos equitabant phaleratos & capiſtratos. *Anyte Anthologiæ* libri primi capitis trigeſimi tertii *Epigrammate* vigeſimo octavo,

Ἡνία δή τοι παῖδες ἐνὶ, τράγε, φοινικόεντα
Θέντες, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι,
Ἵππια παιδεύουσι Θεοῦ περὶ ναὸν ἄεθλα,
Ὄφρ' αὐτοὺς φορέῃς ἤπια τερπομένους.

Purpureas habenas, ô hirce, pueri tibi imponentes, & capiſtrum circa os hirſutum, prope Dei templum ludunt equeſtria certamina; ut ipſos portes blandè exhilaratos. Quale eſt, quòd in primis militiæ rudimentis tyrunculi, capris inſidentes, jaculari diſcebant. Quo pertinere videtur *Juvenalis* locus πολυθρύλλητος *Satyrâ* quintâ,

Qui tegitur parmâ & galeâ, metuenſque flagelli,
Diſcit ab hirſuta jaculum torquere capella.

CAPUT VIGESIMUM.

Probatur דישון *diſon* eſſe *Pygargum*, vel *Tragelaphi* genus.

Pygargus aquilæ genus, item damæ, aut capræ, ab albis natibus dicta. Hebraicè דישון diſon *à cinereis maculis circa ilia. Aut* דישון diſon *eſt* Alberti *tragelaphus dorſo cinereo.* Arabicè جعفور *à colore terræ.* *Ad* diſon *alludunt Chaldæum* דיצא ditſa, *Laconicum* δίζω, *Arabicum* دحسا dehſa, *Africanum* addace. *Biſontes animal planè diverſum, contrà quàm putavit* Arias. *Biſontes* Germanicè **Biſont**. *Non dicuntur à* Biſtoniis. *Variæ verſiones vocis* דישון.

Πύγαργος, *pygargus*, aquilæ genus eſt *à candicante cauda* ſic dictæ: cujus meminere *Ariſtoteles, Plinius, Heſychius, Suidas.* Sed & pygargus eſt inter damarum, aut caprearum genera. Sic *Herodoti* libro quarto inter animalia, quæ habent paſtorales *Afri*, cenſentur πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες, *pygargi, capreæ, & bubali.* Ælianus *Hiſtoriæ animalium* libri ſeptimi capite decimo nono, Ἄτολμα δὲ νεβροὶ, καὶ πτῶκες, καὶ ζόρκες τε, καὶ πύγαργοι. *Timida autem animalia ſunt hinnuli, & cervi, & capreæ, & pygargi.* *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo tertio, ut capras probet in plures ſimilitudines transfigurari; *Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices,* &c. *Sunt & oryges* &c. *Sunt & damæ, & pygargi, & ſtrepſicerotes, multaque alia haud diſſimilia. Sed illa* Alpes, *hæc transmarini ſitus mittunt:* id eſt, *Numidia*, & *Africa.* Juvenalis *Satyrâ* undecimâ,

Sumine cum magno lepus, atque aper, & pygargus.

Ad quem locum *Scholiaſtes* vetus, *Pygargus fera eſt ſpecie cervi, quæ retriores partes albas habet. Ideo & pygargus* Græcè *dictus eſt, quia* Græcè nates πυγὴ *dicuntur.* *Aponius* quoque in *Canticum* libro quarto capreas cum pygargis confundens, *Caprearum poſterior pars candorem demonſtrat.* Et *Bellonius Obſervationum* libri ſecundi capite quinquageſimo primo, in *gazellæ Arabicæ* deſcriptione, *Nates ut in dama albeſcunt.* Hujus animalis alioqui rara mentio apud Veteres, niſi quod *Deut.* 14. *v.* 5. πύγαργος in *Græca* verſione, & in *Vulgata pygargus* legitur pro *Hebræo* דישון *diſon.* Non tamen *ab albo colore*, ſed *à cinereo* דישון *diſon* dicitur. Nempe *Hebraicè* דשן *deſen* eſt *cinis.* Et cinis ad nigrum vergit potius: unde eſt, quòd, N & M permutatis, دهسة *duſma* definitur ab *Arabibus color cinereus ad nigrum vergens.* Et cinerem *atrum Poëtæ* vocant. *Virgilius* libro quarto *Æneidos*,

Namque ſuam patriâ antiquâ cinis ater habebat.

Sed poteſt idem animal eſſe πύγαργον, id eſt, *natibus album*, & alibi cinereum, quomodo pygargus definitur à Bel-

à Bellonio, quamvis ſub tragelaphi nomine. *Tragelaphus*, inquit, *quoad pilos ibicem refert, ſed barba caret. Cornua ei caprinis ſimilia, ſed aliquantò retorta, ſicut arieti*, &c. *Crura ejus albicant, ovillis ſimilia. Cauda nigra, coxæ ſub cauda albæ ſunt.* (Vides, Lector, deſcribi pygargum,) *Pili armorum & pectoris longi & nigri ſunt, cum duabus maculis CINEREIS utrimque ad ilia.* Ab his cinereis maculis, *Hebræis* דישון, quaſi σποδιαῖος, aut σποδοειδής, dici potuit, quomodo *Græcis* πύγαργος ab albis natibus. Vel דישון eſt verus tragelaphus, de quo *Agricola*; *Cervinus ipſi color inſidet, ſed nonnihil NIGRESCENS; unde nomen* Germanicum *traxit: veruntamen ſuprema dorſi pars CINEREA eſt, ventris SUBNIGRA, nonut cervi candida.* Et Geſnerus, *Tragelaphus* Germanis *à ſemi-uſti ligni colore* brandhirtz *nominatur. Hoc in* Miſenæ *ſaltibus* Boëmiæ *vicinis capitur.* Sed & in *Syria* γίνονται καὶ τραγέλαφοι, ut ſcribit *Diodorus* libro ſecundo. ita ut potuerint noti fuiſſe *Hebræis*, & voce דישון ſignificari. Etiam ad cinereum colorem proximè accedit *juphour*, capreæ genus in *Arabia* coloris terrei. Ita habet *Alcamus*, اليعفور ظبي بلون التراب Aljuphouro, *caprea coloris terræ*. Unde illi nomen nam عفر עפר *pulverem* & *terram* ſonat tam *Arabicè*, quam *Hebraicè*.

Ad *Hebræum* דישון *diſon* videntur aliquo modo alludere *Chaldæum* דיצא *ditſa*, pro *rupicapra*; *Laconicum* δίζα, pro *capra* in *Heſychio*; Arabicum دهسا *dehſa*, capræ Epithetum in *Alcamus*, quæ ex rubro nigricat; & *Africanum addace*, pro capra ſtrepſicerote in *Plinio*. Sed diverſæ ſunt origines. Nam à *cinere* eſt דישון *diſon*; à *ſaltu*, vel à *transfigendo* potius דיצא *ditſa*; à *terræ* cujuſdam *colore* دهسا *dehſa*; *Addace* unde fiat neſcio, neque δίζα, niſi ſit דיצא *ditſa*.

Penè omiſeram *Ariæ* conjecturam de hac voce. *Diſon*, inquit, *hæc forſitan fera eſt, quam* Romæ biſontis *nomine, ſive* diſontis *in ludis ſpectatam legimus.* Martialis *in* Amphitheatro,

"*Illi ceſſit atrox bubalus, atque biſon,*

Vel D *in* B *mutato, vel Librarii vitio.* Itane verò? Librarii vitio? Ergò idem *Martialis* etiam in hoc verſu corrigendus libri primi *Epigrammate* 105.

Turpes eſſeda quod trahunt biſontes.

Et in iſto libri noni *Epigrammate* 58.

Non raſum caveâ latus biſontis.

Et *Seneca* in *Hippolyto*, verſu 64.

Tibi villoſi terga biſontes, &c.

Et *Pauſanias* in *Phocicis*, & *Plinius*, & *Solinus*, & *Dion*, & *Xiphilinus* in *Severo*, & *Oppianus*, qui βισώνων, aut *biſontum* meminere, nunquam *diſontum*. Verum, ut *Oppianum* ſcias non ſcripſiſſe δίσωνας, ſed βίσωνας, ipſum audi:

Ἐστιν ἀμαιμάκετον φονίοις ταύροισι γένεθλον,
Τοὺς καλέουσι βίσωνας, ἐπεὶ πάτρης τελέθουσι
Βιστονίδος Θρήκης ----

Eſt etiam in trucibus tauris genus acre, biſontes
Indigitant, illis Thracum *quia* Biſtonis *ortum*
Terra dedit. ----

Certè *diſonas* à *Biſtoniis* deducere ſit planè ridiculum, ſed neque probo, quod *biſonum* βισώνων vocabulum inde deducit *Oppianus*; cùm ex *Alberto* didicerim biſent olim apud *Germanos* commune fuiſſe nomen uris, bubalis, & cæteris id genus. *Uri*, inquit libro vigeſimo ſecundo, *quos nos* Germani biſent *vocamus*. Item. *Inveniuntur in genere boum nigri, magni, qui à quibuſdam vocantur* bubali, *& apud* Germanos biſent. En ipſiſſimum *biſontis* nomen, quod à *Romanis* & *Scythis* acceptum, *Romani* ex genere ad ſpeciem tranſtulerunt. Jam ex *Hebræo diſon Scythas* feciſſe *viſent* ne *Arias* quidem dixerit. Ut taceam *Arctoum* animal non rectè ab illo numerari in *Judæorum* cibis.

Jam, ſi ſcire libeat aliorum interpretamenta, דישון *Samaritanus* reddit ࠃࠉࠀࠑ *daits*. Orygem eſſe ſuſpicor *à configendo* ſic dictum. Nam דעץ *Chaldæis* eſt *configere*. *Arabes* duo editi الاروي id eſt, *fœminam ibicis*. Alii duo inediti ريم ut *Syrus* ܪܝܡܐ & *Chaldæi* רימא, vel רימנין, de qua voce multa dicentur infrà.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Etſi זמר *zemer*, à pleriſque reddatur *Camelo-pardalis*, eſſe potius *Capreæ* genus à *ſaltu* ſic appellatæ. Multa obiter de Camelo-pardali.

זמר zemer, *pleriſque* camelo-pardalis. *Ejus deſcriptio ex* Arabibus. *Ad eam generandam tria animalia concurrere fabuloſum.* زرافة zurapha Arabicè *ab amplitudine paſſus. Cur veteres* Æthiopes nabin *vocaverint, & recentiores* zirath-karchin. Romani *ovem feram. Ejus blaſphemum cognomen apud* Arabes. *Docti viri Epiſtola de camelo-pardali ad* Laurentium Medicæum *adducta* Anno 1487. *Cauda huic neque bubula, neque* ἐλάφεια cervina, *ſed* ἐλάχεια, *qualis capreis. Cum negligentia ſuccurſantem equites aſſequi non poſſunt. Ejus cornua, vel tubercula verius, Veteres latuiſſe: nempe ad* Oppianum *uſque, qui hæc notavit primus omnium. Inceſſus variè à variis deſcribitur. Nullum animal mitius. Proceritas quanta. Eſum ejus* Arabes *pleríque vetant. Naſcitur ad* Auſtri *cornu* ὑπὸ τὰς ἰσημερίας. *Nullibi extra primum clima.* Ariſtoteli *ignota.* Agatharchides *primus meminit ſub* Ptolemæo VI. *Sub dictatore* Cæſare Romæ *primum viſa. Hinc collige* Moſi *fuiſſe ignotam; &* Judæis *omnibus ante* Alexandrum: *nec fuiſſe opus, ut ejus animalis eſus illis permitteretur, cujus nullum uſum habuerunt. Aliud igitur fuit* زمر zemer, *nempe* capreæ, *vel* rupicapræ *genus ab agilitate ſaltûs ſic dictæ. Nam de caprea* زمر zamara ſalire *eſt. Barritus elephantis ſimilis balatui* ſ zemer Arabiæ. זמר Chaldaicè דיצא, *quæ & ipſa nomen habet* à ſaltu.

Vocem זמר *zemer Deut.* 14. *v.* 5. plerique Interpretes *camelo-pardalim* reddunt. Ita *Græci*, & *Hieronymus*, & è vernaculis non pauci. Et ex *Hebræis* R. *Jonas*, & *Kimchius*, *Perſicæ* item verſionis auctor *Tawuſius*. Et *Arabes* editi duo, quibus زرافة *zurapha* omnino eſt *camelo-pardalis*. Sic enim definiunt *Lexicographi*, & alii, qui ſcripſerunt *De naturis animalium*. Alcamus, الزرافة دابة فارسيها استركاودلنك لان فيها مشابه من البعير والبقر والنمر Zurapha eſt *animal* oſtorcaujalanca

Perſicè

Perſicè dictum; quia ſimile eſt camelo, bovi, & pardo. Alkazuinius, زرافة راسها كراس الابل وقرنها كقرن البقر وجلدها كجلد النمر وقوايمها واظلافها كما للبقر طويلة العنق جدا طويلة اليدين قصيرة الرجلين Zuraphæ *caput eſt inſtar capitis cameli, cornua ut bovis, pellis ut pardi, pedes & ungulæ ut bovis, collum valde longum, pedes anteriores longi, poſteriores breves.* Alii ibidem brevius, صورتها بالبعير اقرب وجلدها بالنمر اشبه وذنبها كذنب الظبا *Figura ad camelum accedit. Pelle pardo eſt ſimilis: & caudam habet capreæ.* Addit *Damir*, ليس لها ركب في رجليها انما ركبتاها في يديها واذا مشت قدمت الرجل اليسري واليد اليمني بخلاف ذوات الاربع كلها فانها تقدم اليد اليمني والرجل اليسري *Genua non habet in pedibus poſterioribus, ſed tantum in anterioribus. Cum graditur, præcedunt pes ſiniſter poſterior, & anterior dexter; contrà quàm in cæteris quadrupedibus, in quibus præcedit pes anterior dexter, & poſterior ſiniſter.* Sequitur, وفي طبعها التودد والتانس وتجتر وتبعر *Et è natura ejus eſt, ut amorem ſibi conciliet, & cicuretur, & duci ſe ſinat, & jumenti uſum præbeat.* Item, ولما علم الله ان قوتها في الشجر جعل يديها اطول من رجليها لتستعين بذلك علي المرعي منها *Et quia novit Deus ipſam ſuſtentari ex fructu arborum, pedes ejus anteriores produxit plusquam poſteriores, ut hâc ratione paſtum ſuum ex iis conſequeretur.* Nugatur *Ibnocholcan*, Hiſtoricus *Arabs* non incelebris, ad hujus generationem tria concurrere animalia, hyænam, camelum, & vaccam. Coire ſcilicet hyænæ marem cum cameli fœmina, & ex maris inde nati coitu cum vacca fera edi camelo-pardalim: atque inde dici *zurapham*, id eſt, جماعة *turmam*, quaſi ex animalium turma generetur: ſed futile hoc commentum meritò refellit *Algiahid*, *zurapham* docens animal eſſe ſui generis. A *Græcis* recentioribus ζοράφις appellatur, ab *Hiſpanis*, & *Italis girafa*, à *Germanis*, *Polonis*, & *Hungaris* greif/ palàm detortis vocibus ex *Arabica zurapha*. Radix زرف *zarapha*, id eſt, *amplo paſſu incedere*, huic animali non malè convenit, cujus cùm ampliſſima ſint anteriora crura, ita paſſus eſſe ampliſſimos vero conſentaneum eſt. Veteres *Æthiopes*, auctore *Plinio*, & *Solino*, *Nabin* vocabant. Fortaſſe ab *Arabico* نبا *naba*, quod ارتفع *elatum eſſe*, & طلع *eminere* ſignificat. Nàm, ſublato collo, ſupra reliqua animalia multum eminet. Recentiores *Amharicâ* dialecto, ut me docuit *Ludolfus* meus, *zirath-katchin* appellant, id eſt, λέπτουρον, vel λεπτόκερκον quia caudam habet tenuiſſimam præ reliquo corpore. A *Romanis* autem *ovis fera* dicebatur: *ovis* ſcilicet à manſuetudine morum, & *fera* διακελικῶς· *Bellonius* ἐξ αὐτοψίας *Obſervationum* libri ſecundi capite quadrageſimo nono, *Animal mitius nullum eſt, eſt inſtar ovis, & quâvis aliâ ferâ gratior.* Hæc igitur nomina ſuas rationes habent. Sed tam abſurdum, quàm impium & blaſphemum eſt, quod dicturus ſum. Idem animal impuri *Arabes*, qua de cauſa ignoro juxta cum ignariſſimis, *matrem Jeſu* cognominant. *Damir* inde orditur tractatum *De zurapha*, الزرافة كنيتها ام عيسي Zuraphæ *cognomen eſt mater* Jeſu.

De camelo-pardali *Græci* & *Romani* quidquid habent, quidquid etiam *Itali* Scriptores, videre eſt apud *Geſnerum*. Niſi quod illius fugit diligentiam *Antonii Conſtantii* Epiſtola ad *Galeottam Manfredum*, *Faventinorum* Principem data *Fani* XVII. Kal. *Januar.* Anno. 1487. in quâ accuratè deſcribit eam camelo-pardalim, quâ *Laurentium Medicæum* donaverat *Sultanus Ægyptius, ut Jovio*; aut Rex *Tunetenſis*, ut *Volaterrano* placet. Hæc porro Epiſtola, quia de camelo-pardali plura habet, & meliora, quam uſquam alibi reperias, ex illa non gravabor hinc inde excerpere quæ ſunt maximè inſignia. *Ora* (inquit) Æthiopiæ, *quæ ad* Auſtri *cornu promontorium vergit* (ubi rhinocerotes, pardaleſque naſcuntur) *camelo-pardalim gignit, quam hodie vulgus* giraffam vocat, *&* Arabes *ſiraf* (imò زرافة *zurapham*, ut docuimus) *conſtat eam apud antiquos tum camelopardalim, tum ovem feram ſolitam appellari, nec non ab* Æthiopibus *nabin: quod nomen* Albertus Magnus *corrupit* anabulam *vocans. Eſt autem hoc animal capite camelino, collo equino, pedibus, caudâ, & cruribus bubulis.* Meliùs *Arabes* illi tribuunt caudam capreæ, poſt *Oppianum*, cujus verba ſunt libro tertio *Cynegeticῶn*,

Οὐρὴ δ' αὖτ' ἐλάχεια, θοαῖς ἅτε δορκαλίδεσσιν.

Cauda porrò parva eſt, qualis velocibus capreis. Itaque nomen *Æthiopicum* illam habere obſervavimus *à parvitate caudæ.* Tamen in *Latina* verſione doctiſſimi *Ritterſhuſii* pro *cauda parva* legitur *cauda cervina*, id eſt, ἐλάφεια: quod mirum, cùm ἐλάχεια rectè ediderit: neque hæc cohæreant, *cauda eſt cervina, qualis capreis.* Ἐλάχεια porro pro caudæ Epitheto etiam in *Nicandri Theriacis* occurrit verſu 324. ubi de ſepedone dicit,

------ ἐλάχεια δ' φαίνεται οὐρή.

parva autem apparet cauda. Et vox ſumpta eſt ex *Odyſſ.* lib. 9. verſu 116. ubi pro

Νῆσος ἔπειτα λάχεια, ------

nonnulli legunt

Νῆσος ἔπειτ' ἐλάχεια, ------

ut ad hunc locum monet *Euſtathius*.

Sequitur in Epiſtola, *Albis virgulis rutilas maculas diſtinguentibus, quarum gratiâ* Plinius *ſcribit inditum ei fuiſſe* camelo-pardalis *nomen. Ejus poſteriora, ut inquit* Strabo, *humiliora ſunt anterioribus, ita ut à cauda ſedere videatur. Collum verò rectum eſt, & in altum evectum. Unde idem* Geographus *ob eam aſymmetriam non putat hanc tantum curſu excellere, quantum* Artemidorus *memoriæ prodidit. Qua in re* Strabo *fallitur. Viderunt enim* Fanenſes *eam apud*

apud Metaurum *quadam cum negligentia ſuccurſantem tantâ celeritate, ut quidam equites eam aſſequi ullo modo non poſſent, à quibus equi, laxis habenis, ac ſubditis calcaribus, urgebantur. Sed errat non minùs* Strabo, *quod eam nullam cum pardali ſimilitudinem habere contendat. Quamvis enim non idem ſit macularum, ſive oculorum (ut ita dixerim) color, qui & pardali, non ideo tamen dicendum erat nullam huic cum pardali ſimilitudinem eſſe: cum ſine dubio ſimilis videatur illa diſtinctio macularum. Non enim opus eſt in rebus conferendis, ut tota res toti rei ſimilis ſit, ut docet* Orator. *Quare* Varro *ille doctiſſimus,* " Alexandriâ, *inquit, camelo-*" *pardali nuper adducta, figura erat ut camelus, ma-*" *culis ut panthera. Illud autem ab omni vero alienum eſt, quod ſcribit* Diodorus, *qui mihi videtur interdum egregius fabulator eſſe, hoc animal camelo minus, & collo breviore. Sed longè magis admiror, quod video latuiſſe* Plinium, Solinum, Strabonem, Albertum Magnum, Diodorum, Varronem, *aliosque Scriptores, inveniri hoc animal cornibus præditum. Unde poſſumus conjectare & mutilam fuiſſe illam, quæ primùm* Romæ *viſa eſt* Circenſibus *ludis* Julii Cæſaris *Dictatoris; & eam, quam ætate* Alberti Fridericus *habuit Imperator*, &c. Quo pertinet ejuſdem *Conſtantii* Epigramma, in quo camelo-pardalis *Laurentium Medicaum* ita compellat.

Albertus, Magni *clarus cognomine, plenam*
Non didicit noſtri corporis effigiem.
Non, qui orbis modico ſcripſit memoranda libello
Plinius, *& pulchræ conditor hiſtoriæ.*
Non, qui Scriptorem dum corrigit Artemidorum
Strabo *mihi dotes invidet ipſe meas.*
Qualiacumque vides, iſti mihi cornua demunt:
Laurenti, *hos tibi do barbara diſcipulos*

Poteſt & aliud conjici, illas camelo-pardales, quæ aut *Roma* ſub *Julio*, aut in *Germania* ſub *Friderico Cæſare* conſpectæ ſunt, ut cervas, oves, *&c.* caruiſſe cornibus, quia mares non erant. Quamvis quæ *cornua* vocat, non ſint vera cornua, ſed tubercula potiùs & molles apices. *Oppianus,*

Ἐκ δ' ἤ μέσσης κεφαλῆς δίδυμον κέρας ἰθὺς ὀρώρει,
Οὐ κέρας κερόεν, παρὰ δ' οὔατα, μεσσόθι κόρσης,
Ἀβληχραὶ κροτάφοισιν ἐπαντέλλουσι κεραῖαι.

E medio autem capite geminum cornu rectà erumpit, neque tamen cornu corneum; ſed ſecundùm aures, in medio capitis, molles ſupra tempora exoriuntur apices. Bellonius, obtuſa deſcribit, ſedigitalia, villoſa, longiora maribus: unde ſequatur fœminas quoque eſſe ſuo modo cornutas.

Addit auctor Epiſtolæ, *Illud quoque multi neſciverunt, quod camelo-pardalis, dum ingreditur, præ ſe fert quamdam quaſi regiam majeſtatem. Non enim dextri pedis anterioris motum lævus poſterior comitatur. Sed hinc dextri duo, hinc lævi viciſſim ita pariter moventur, ut illa incedens quaquaverſum ſeſe oſtentare videatur.* Ita etiam *Heliodorus* libro decimo: ſed aliter *Arabes.* Vide ſuprà. Rurſus aliter *Bellonius, cum currit,* inquit, *duo pedes anteriores ſimul moventur.*

Pergit, *Eadem, licet fera nuncupetur, nullam tamen feritatem, aut ſævitiam novit. Et eſt adeo manſueta, ut nullum juſtiùs quàm* ovis *nomen invenerit. Vidimus eam ſeſe ad manus puellarum ac penè infantium ſubmittentem, cùm ei panem, fœnum, pomum, ac cepam offerrent: quâ dici non poteſt quantâ aviditate veſcatur. Vidimus & eandem, evecto in altum vertice, cibum undecunque oblatum è feneſtris ædium capientem. Tollitur enim è terra ejus caput ad altitudinem undecim pedum.* (*Scaliger* Exercitatione 109. *Collum adeo prolixum eſt, ut ad quindecim pedum pertingat altitudinem.*) *Ita ut hîc populus advenientem eam procul intueretur, multi obſtupentes dicerent turrim ſe videre, non camelo-pardalim venientem. Videtur & eadem populi frequentiâ delectari. Non irritatur, non extimeſcit, ſed deſpicit, quaſi lætabunda, populum occurrentem.* Hæc ille, & quædam alia, quæ conſulto præterii.

Arabes prolixe diſputant, utrum hujus animalis eſus ſit licitus, necne. Et *Gihan* quidam vetat. Auctor التنبيه *Monitorii* جزم *ſilet*, id eſt, de eo non audet quidquam pronunciare. Sed *Lanuvius* in libro, cui titulus شرح المهذب *Commentarium ſincerum*, decidit إنها محرمة بلا خلاف وإن بعضهم عدها بين المأكول *eſum ejus eſſe vetitum citra controverſiam, etiamſi quidam numerent inter cibos, qui comeduntur.* Qua in parte recutitus Doctor ſibi non conſtat ſatis. Neque enim id prohibetur ἀναντιρρήτως, quod nonnulli concedunt. Itaque alii huic ſententiæ multa opponunt, in quibus immorari tædet: atque hoc ſaltem eſt in confeſſo, لحمها غليظ سوداوي الكيموس *carnem ejus eſſe craſſam, & generare ſuccum melancholicum.*

Hæc proferre neceſſe habui n[illegible]rum gratiam, qui *Moſem* volunt *Hebræo* nomine זמר *zemer* camelo-pardalim ſignificâſſe, eamque adeo numerâſſe inter ea animalia, quorum eſus eſt lege conceſſus. Quorum tamen ſententiæ calculum haudquaquam addo. Naſcuntur camelo-pardales in remotiſſimis locis. *Strabo* ſedem eis metatur ad *Auſtri* cornu. *Philoſtorgius* etiam, & *Nicephorus Calliſtus* κατὰ τὰς ἰσημερίας τῆς ἠοῦς, *ad Orientale Æquinoctium.* Quod eodem recidit. Ibi enim eſt *Auſtri* cornu. *Leo Africanus*, & *Marmolius* in *Nubia*; quam ſupra *Æthiopiam* ad *Nili* ripam extendi aſſerit *Nubienſis Geographus* (a) شهران (a) Climat. 1. part. 4.
وأكثر *iter duorum menſium & amplius.* Proinde idem, parte decima primi Climatis, cenſet الزرايف التي لا توجد بغيره من الاقاليم الستة الباقية *camelo-pardales* inter ea animalia, *quæ extra illud in reliquis ſex Climatibus nusquam reperiuntur.* Unde eſt, quod *Heliodori* libro decimo *Axiomitæ* hoc animal, ut peregrinum, Regi *Æthiopum* pro magno munere offerunt. Et in ipſa *Meroë*, *Æthiopiæ* metropoli, τοῦτο φανὲν τὸ ζῷον τὸ μὲν πλῆθος ἅπαν ἐξέπληξε, *hoc animal, cùm conſpectum eſt, multitudinem totam perculit.* Itaque *Europæis* ſero admodum innotuit. *Ariſtoteles*, qui tam multa de animalibus, & tam accuratè ſcripſit, ne ſemel quidem hujus meminit. Neque ſequentium ullus, quod ſciam, uſque ad *Agatharchidem*, qui vixit ſub *Ptolemæo* ſexto, ſeu *Philometore*. Poſt quem *Artemidorus*, qui *Ptolemæo* octavo, ſeu *Lathyro* fuit æqualis. Et tertius *Diodorus* ſub *Julio Cæſare* tam ineptè deſcribit, ut appareat tum temporis rarum fuiſſe animal & parum notum. Nempe camelo-pardalim ante *Cæſarem Romæ* nemo viderat. *Dio* libro quadrageſimo tertio, & ex eo *Xiphilinus* in *Julio*, Περὶ δὲ δὴ τῆς καμηλοπαρδάλιδος ὀνομαζομένης ἐρῶ, ὅτι τότε πρῶτον ἐς τὴν Ῥώμην εἰσήχθη. *De camelo-pardali quidem, quam vocant, dicam, quia tum primùm* Romam *adducta eſt. Plinius* libri octavi capite decimo octavo, *Camelo-pardalis Dictatoris* Cæſaris Circenſibus *ludis primùm viſa* Romæ. Solinus, *Hoc animal* Romæ Circenſibus *Dictatoris* Cæſaris *primum publicatum.* Neque vero id mirum, cum in iis procreetur locis, quæ non remota ſolum, ſed & tam inacceſſa ſunt, ut ea credderint Veteres

prorſus eſſe inhabitata. Ex his valde veroſimili ratione colligitur camelo-pardalim *Judæis* fuiſſe ignotam, non *Moſis* ſolùm, ſed & *Alexandri* ætate; qui *Moſe* junior fuit, annis fere mille ducentis. *Judæis* enim ſi nota fuit, quomodo potuit eſſe ignota domino *Judæorum Alexandro*, & præceptori ejus *Ariſtoteli*? Pone tamen fuiſſe notam, quid neceſſe fuit *Judæis* nominatim permittere ejus animalis eſum, cujus nullum uſum habebant, quodque in *Judæa* fortaſſe nunquam à quoquam conſpectum eſt? *Hebræa* igitur voce זמר *zemer* aliud ſignificari ſuſpicor, nempe aliquod animal capreis, aut cervis congener, ut aliis illis animalium vocabulis, quæ in eodem verſu habentur. Sed illud animal, quale ſit, præcisè definire facile non eſt; quia vox זמר *zemer* una eſt ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Meas tamen conjecturas doctorum judicio non illibenter ſubjiciam. *Arabicè* رمز *ramaza*, & inverſis literis زمر *zamara ſalire* eſt, idque non ſaltu quovis, ſed *ſaltu capreæ*. Alcamus, الظبي رمز نفز Idem, زمر الظبي نفز Et alibi نفز الظبي وثب Videt quisquis *Arabicas* literas primoribus labris attigit; رمز *ramaza*, vel زمر *zamara* de capreis idem eſſe, quod نفز *naphaza*, & وثب *watſabar* quæ duo Verba in *ſaliendi* & *diſiliendi* ſignificatione notiſſima ſunt. Omnino igitur זמר *zemer*, Nomen à Verbo زمر *zamara* deductum, eſt *Arabicæ* capreæ genus aliquod maximè ἀλτικὸν, & πηδητικὸν, *ibex* putà, vel *rupicapra*. Sed *rupicapra* potiùs, quia in eodem verſu יעל eſt *ibex*, ut ſuo loco dicetur. Huc facit, quod ab *Hebræorum* nonnullis זמר *zemer* cenſetur in *Arabicis* animalibus: ut ab auctore *Portæ cæli*, qui de elephante hæc habet fol. 26. c. וצעקתו גדולה כמו האריה ואחר שיצעק ישאר בחוטמו אויר שישמיע קול בקול זמר ערב *Et barritus ejus gravis eſt inſtar rugitûs leonis: & poſt barritum ſupereſt in illius promuſcide aër, qui in vocem erumpit, inſtar vocis* zemer *Arabiæ*. Nonnulli hoc ipſum confirmant *Chaldæorum* auctoritate, *Jonathanis*, inquam, & *Onkeli*; quibus זמר eſt דיצא *capreæ genus*, ut volunt, etiam *à ſaltu* dictæ: quia ܕ̈ occurit in *Syra* verſione pro ἐσκίρτησε *Luc.* 1. *v.* 41. Sed דיצא aliud eſt, ut ſuo loco dicetur.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Probatur יחמור *jachmur* eſſe Cervi, aut Capreæ genus, quæ in *Euſtathio Antholops* appellatur.

Arabum jamus *non eſt* יחמור jachmur. Βούβαλος *olim capreæ genus. Bubalus pro bove fero ſumi cœpit* Plinii *&* Martialis *ævo.* יחמור *non eſt* onager, *ſed capreæ, aut cervi ſpecies, à rufo colore ſic dicti.* Κεμὰς πυῤῥόθριξ, *&* ξουθή. *In Gloſſis* Gammus, *Germanis* gems / *nobis* chamois, jachmur, *vel* jâmur *Arabibus animal circa* Euphratem *cervo ſimile; ſerratis cornibus, quibus diſſindit ramos arborum.* Urus *in* Epiphanio, antholops *in* Euſtathio, anthalopus *in* Damiano, calopus in Alberto Magno *eodem modo deſcribuntur. Vires Medicæ* τοῦ jachmur. *Quid ſint* חלי דיחמורתא, ova fœminæ τοῦ jachmur *in* Talmudicis. *Hodie perperam* legi חמורתא *ſine* Jod, *&* aſinum *intelligi.* Ὀνελάφων σιωπηλῶν, *in pompa* Ptolemæi, *mendosè pro ſimplici* ἐλάφων. Ὀνέλαφοι *nulli ſunt.*

IN damarum, aut caprarum ſylveſtrium cenſu יחמור *jachmur* poni palam eſt *Deut.* 14. *v.* 5. & 1 *Reg.* 4. 23. *R. Jonas* (Scripturæ Commentatorum *Arabicè* doctiſſimus) aſſerit hodieque in uſu eſſe apud *Arabes* pro fera ſimili capræ magnæ. Ita etiam *Kimchius*, *Pomarius* & *Aquinas*. *Junius damam* explicat, tanquam ex *R. Juda Hebræorum* antiquiſſimo Scriptore, & auctoritatis ſummæ. Munſterus *capram rupicolam*: ut & *Judæi* recentiores in *Germania*.

Interim non diffitebor viros impensè doctos multò aliter ſentire. Alii enim יחמור jachmur *bubalum*; alii *onagrum* interpretantur. Atque his quidem favent *Arabum Lexicographi*, quibus يحمور *jachmur* eſt حمار الوحشي *aſinus ferus*, ſeu *onager*. Ita *Giauhari*, & *Alcamus*. Sed vide, Lector, utriusque erroris fontem. Priores niti ſe putant *Græcorum* & *Vulgati* Interpretis auctoritate, qui βούβαλον *bubalum* hic habent: & *Arabum*, à quibus *jamus* uſurpatur pro *bubalo*. Pandecta *Arabica*, *Jamus*, *bubalus*. Illis enim videtur *jamus* idem eſſe, quod יחמור *jachmur*. Quæ *Druſii* eſt conjectura. Sed utrobique falluntur. Neque enim *jamus Arabicè* ſcribitur يحمور ſed جاموس ut alibi pluribus dicemus. Neque in *Græca* verſione βούβαλος, aut in *Vulgata bubalus*, id ſignificat quod hodie, bovis ſylveſtris genus. Quin, quo tempore *Græca* verſio procurata eſt, βούβαλος capreæ genus erat, non bovis. *Heſychius* δορκάδιον *capreolum* explicat. Alii bubalum à caprea ſic diſtinguunt, ut appareat animal eſſe congener. Sic *Herodotus* libri quarti capite 192. Πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες· *Pygargi, dorcades, & bubali.* Ariſtoteles *Hiſt.* lib. 3. cap. 6. Ἐν δὲ τῷ τῆς ἐλάφου, καὶ προκός, καὶ βουβαλίδος (αἵματι) οὐκ εἰσὶν ἶνες· *In cervi, damæ, & bubali ſanguine fibræ non ſunt.* Et *De partibus* lib. 3. cap. 2. poſtquam cornua cervis plus obeſſe quam prodeſſe dixit, Καὶ βουβάλοις δὲ, καὶ δορκάσι· πρὸς ἔνια μὲν γὰρ ἀνθιστάμενα τοῖς κέρασιν ἀμύνονται, τὰ δὲ θηριώδη, καὶ μάχιμα ἀποφεύγουσι. *Bubalis quoque, & capreis: etſi enim nonnullis animalibus cornibus ſuis obluctentur, feroces tamen & pugnaces belluas fugiunt.* *Strabo* de *Mauritania* libro decimo ſeptimo, Δορκάδων, καὶ βουβάλων παντοδαπὴ τροφὸς ἡ χώρα ἐστί· *Capreas, & bubalos alit magnâ copiâ.* Ælianus *Hiſt.* lib. 3. cap. 1. in eadem *Mauritania* leones irruere ſcribit ἐπί τε ἐλάφους, καὶ βουβαλίδας, *in cervos, & bubalos.* Et libri decimi capite vigeſimo quinto *Cynoproſopos* venari δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας, *capreas, & bubalos.* Et libri decimi tertii capite vigeſimo quinto, inter munera, quæ *Indorum* Regi à ſubditis offeruntur, meminit ἐλάφων τε, καὶ βουβαλίδων, καὶ δορκάδων, *cervorum, bubalorum, & caprearum.* *Ammianus* etiam libro vigeſimo ſecundo, *In aridis quidem (Ægypti locis) capreoli veſcuntur, & bubali*; non *bucali*, ut vulgo legunt. *Simocatta* in *Epiſtolis*, Οὔτε γὰρ λαγὼς φοιτᾷ παρ᾽ ἡμῖν, οὔτε δορκὰς ἐκδημεῖ, οὔτε βουβαλίδες, οὔτε ἔλαφοι· *Neque enim ad nos ventitat lepus, neque caprea contendit, neque bubali, neque cervi.* Item, Δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας οἱ γείτονες λέοντες ἀπελαύνουσι· *Capreas enim, & bubalos vicini leones abigunt.* Sed *Oppiano* nihil expreſſius, qui bubalum facit eſſe mediæ magnitudinis inter dorcum, ſive capream, & eurycerotem, id eſt, damam vulgarem latis cornibus. Verſus ſic habent,

Βούβαλος αὖ τε πέλει μείων δέμας εὐρυκέρωτος,
Μείων εὐρυκέρωτος, ἀτὰρ δόρκου μέγ᾽ ἀρείων.

Bubalus rurſus corpore minor eſt eurycerote, minor, inquam, eurycerote, at capreâ multò præſtantior. Omnino igitur bubalus, vel, quod idem eſt, bubalis, olim fuit in genere caprarum ſylveſtrium. Et, ut ad boves feros transferretur hoc nomen, factum eſt errore vulgi, ſed errore pervetuſto, quique jam ævo *Plinii* invaluerat. *Inſignia*, inquit, (*a*) *boum ferorum genera jubatos biſontes, excellentique & vi & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat* Africa*, vituli potiùs cervive quâdam ſimilitudine.* Proinde ſic uſurpatur in libro *Spectaculorum Martialis* Epigrammate vigeſimo tertio;

(*a*) *Lib.* 8. *cap.* 15.

Illi ceſſit atrox bubalus, atque biſon.

Et in *Agathia*, cùm dicit; Ταῦρος ὑλονόμος, καὶ ὄρειος, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίπαλον διαφθείρων, βούβαλος, οἶμαι, τὸ δὲ γένος καλοῦσι· *Taurus ſylveſtris & montanus, cornibus labefactans quidquid obſiſtit, quod genus bubalum, credo, appellant.* Et *Phile* capite vigeſimo nono,

Κτείνει δὲ βουβαλίδα, καὶ ταῦρον λέων.

bubalum autem, & taurum occidit leo. Et *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite primo, *Bubali vocati per derivationem, quòd ſint ſimiles boum: adeo indomiti, ut præ feritate jugum cervicibus non recipiant.* Nempe in *Vulgata* legerat *Amos* 6. *v.* 12. (al. 13.) *Nunquid currere queunt in petris equi? aut arari poteſt in bubalis?* Et *Hieronymi Commentaria* in hunc locum, quæ ſic habent? *Tam indomiti ſunt* (bubali,) *ut jugum cervicibus non recipiant, &, cum ſylveſtres boves ſint, propter feritatem nolint terram vomere ſcindere.* Sed de his plura ſuo loco.

Jam qui יחמור *jachmur onagrum* libentius interpretantur propter ſoni affinitatem, quam habet cum *aſini* nomine חמור *chamor*, non ſatis attentè legerant verba *Moſis* Deut. 14. v. 5. 6. quibus deſcribitur יחמור *jachmur*, ut animal ruminans, & fiſſipes, & mundum, & *Judæis* Lege conceſſum. Unde eſt, quod eo veſci non dedignatur *Solomon* 1 *Reg.* 4. *v.* 23. Cum onager neque ruminet, neque diviſam habeat ungulam: ac proinde carnes illius Lege fuerint prohibitæ. Itaque יחמור *jachmur* non ſit à חמור *chamor*; ſed utrumque à Verbo חמר *chamar*, quod inter cætera *rubere* ſignificat. Sic *Pſal.* 75. *v.* 9. ויין חמר, *Et vinum rubuit*: ut ex *Arabica* lingua rectè exponit *Kimchius.* Ergo חמור propriè *aſinus* eſt *rubri coloris*; qualem in admiſſariis maximè probat *Palladius* libri quarti capite decimo quarto. *Admiſſarius*, inquit, *aſinus ſit nigri, vel murini coloris, aut rubei.* Aſini nimirum in *Oriente* rubri ſunt utplurimum, ac proinde חמורים dicti. Hinc aſinum alibi (*b*) docuimus exoſum fuiſſe *Ægyptiis*, tanquam *Typhoni* concolorem, qui rufus fuiſſe credebatur. Itaque חמור propriè eſt *aſinus ruber.* Tamen obtinuit uſus, ut *Hebraicè* חמור, *Chaldaicè* חמר, *Arabicè* حمار dicatur quivis aſinus, etiam coloris diverſiſſimi. Sic in *Ben Sira* חוית חמור אוכם *Vidiſtine aſinum nigrum?* Reſpondetur, לא אוכם ולא חיור *Neque nigrum, neque album.* Et in *Naſrio*, *Arabe* Onirocritico, *Oxonii* manuſcripto lib. 3. Sect. 21. cap. 33. الحمار الاسود *Aſinus niger* (in ſomnis viſus) *ſignificat gaudium, regnum*, &c.

(*b*) *Lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 181. *lin.* 46. *&c. ſupra.*

Pari ratione יחמור *jachmur*, quamvis, uſu ſic volente, potuerit latius patere, tamen propriè fuit *rufæ*, vel *rubræ capreæ* genus. An quæ ab *Æliano* (*c*) κεμάς eſt? Quo nomine intelligit non *hinnulum*, ut vulgò, ſed *capreæ ſylveſtris* ſpeciem *rubri coloris.* Κεμὰς, inquit, δραμεῖν ὠκίστη θυέλλης δίκην, ἰδεῖν δὲ ἄρα πυῤῥόθριξ, καὶ λασιωτάτη· Cemas *inſtar turbinis curſûs eſt citiſſimi, ſpeciem quod attinet, pilis rufis, & perquam hirſuta.* Ξουθὼ alii vocant. *Herodicus Babylonius* apud *Athenæum* in fine libri quinti;

(*c*) *Lib.* 14. *cap.* 14.

----- τῆς ξουθῆς δειλότεροι κεμάδος,

rufâ cemade timidiores. Rufam explico cum *Heſychio*, cui ξουθὸς eſt πυῤῥός. Ergo ξουθὴ κεμὰς eadem quæ πυῤῥόθριξ. Κεμὰς videtur eſſe *Plinii rupicapra*, quam propè *Græco* nomine *Germani* hodiè gems appellant, & olim in *Alberto* gemez / Galli *chamois*, Itali *camuzzo*, & *camoſcia.* Utrique ſaltem eadem eſt pilorum rubedo & denſitas. De cemade dictum antea: nunc de rupicapra *Geſnerum* audi; *Color inter fuſcum & rufum eſt, qui tamen æſtate magis ad rufum, hyeme ad fuſcum vergit.* Item, *pilus denſus eſt, quamobrem pelles parantur eo modo, quo lupinæ.* Solum obeſt cornuum ſitus, quæ κεμάδι ἀντία *Ælianus*, *rupicapræ in dorſum adunca* ſcribit eſſe *Plinius.* Sed hic fœminam deſcribit, ille marem, quem cornua habere *multò magis in dorſum adunca*, obſervat *Stumpfius* apud *Geſnerum.*

* Hæc conjectura noſtra fuit, donec conſultis iis *Arabum*, qui *De animalibus* ſcripſerunt, didicimus اليحمور *jachmur*, vel يامور *jâmur*, rufum eſſe animal circa *Euphratem* cervo ſimile, ſed velocius, & ſerratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum. Quod quia φιλεβραίους latuit hactenus, ipſis auctorum verbis probare neceſſe habeo. *Damir*,

اليحمور دابة وحشية نافرة لها قرنان طويلان كانهما منشاران ينشر بهما الشجر وهو اذا عطش وورد الفرات يجد الشجرة ملتفة فينشرها بهما وقيل انه اليامور نفسه وقرونه كقرون الايل وهو يلقيها في كل سنة وهي صامتة لا تجويف فيها ولونه الي الحمرة اسرع من الايل

Jachmur *eſt animal ferum, fugax* (forte legendum نافزة ἁλτικόν *ad ſaltus aptum*) *longis & ſerratis cornibus, quibus diſſecat arbores. Cùm ſcilicet ſitiens ad* Euphratem *deſcendit, & arbores invenit intricatas, eas cornibus diffindit. Dicitur idem eſſe, qui* jâmur. *Cornua ſunt cervinorum inſtar. Ea projicit quotannis. Sunt ſolida, neque quidquam habent concavum. Color ad rubrum accedit, velocior eſt cervo.* Nec multò aliter deſcribitur يامور *jâmur* in *Alkazuinio.* Verba ſic habent,

يامور حيوان وحشي نفور له قرنان كالمنشارين اكثر احواله يشبه احوال بقر الوحش ياوي الي الدحال التي الفت اشجارها واذا شرب الما ظهر منه نشاط يعدو ويلعب بين الاشجار وربما تشبثت قرناه بشعب الاغصان

فلا

فلا يقدر علي استخلاصها فيصيح والناس اذا سمعوا صياحه ذهبوا اليه وصادوه Jâmur *eſt animal ferum*, *fugax* (aut *ad ſaltum agile*) *cui duo cornua ſunt inſtar ſerrarum. Bovem ferum in multis refert. Habitat in fruticetis, quorum arbuſta implicata ſunt. Potis aquis apparet alacer, adeoque currit, & ludit inter arbores. Et cornua ejus ſæpe ita hærent in ramorum perplexitate, ut non poſſit inde ſe expedire: proinde clamat, & audito clamore illius homines eò contendunt, & illum venantur.* At *Ibno-Saidæ* اليامور هو جنس من الاوعال او يشبهه له قرن واحد يتشعب في وسط راسه Jamur *eſt genus ibicis, aut ibici ſimilis, in medio capitis unum cornu habens in multos ramos diviſum.* Sed in hac ſententia ſolus eſt *Ibno-Saida*. Et in *Damire jâmur* aliis eſt الذكر من الايل له قرنان كالمنشارين *Cervi mas ſerratis cornibus*, &c. ferè ut in *Alkazuinio*. Itaque hoc verius, & يحمور *jachmur*, & يامور *jâmur* idem ſunt. Neque verò ſcriptura differunt, niſi quod in iſto lenior eſt aſpiratio, *Châ* & *Elif* permutatis, quod in illis linguis non eſt infrequens. Itaque cum *Chaldæi*, *Samaritanus*, *Syrus*, & tres *Arabes*, *Deut.* 14. 5. vocem *Hebræam* יחמור invariatam retineant, *Arabs* unus, quem vidi manuſcriptum in *Suecia*, pro يحمور *jachmur* habet يامور *jâmur*. *Epiphanius*, in *Phyſiologo* capite trigeſimo primo, uro fere eadem tribuit, quæ hic *Arabes* τῷ *jachmur*. Ὁ ὖρος, inquit, μέγιστόν ἐστι ζῶον, πολὺ ὑπερβάλλον τὰ ἕτερα, βοῒ παραπλήσιος, δύο κέρατα ἐν ἑαυτῷ τῷ πρίονι ὅμοια ἔχων, αὐστηρὸς τῇ θεωρίᾳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα· ὥστε τὰ μεγάλα δένδρα διακινηθέμενος τοῖς κέρασι διαπρίειν, καὶ κλωνοκοπεῖν. νέμεται δὲ ὁ αὐτὸς ὖρος πλησίον τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ εὐθέως μεθύσκεται, καὶ παλαίει πρὸς γῆν τοῖς κέρασιν ὥσπερ βοῦς. ἔστι δὲ ἐκεῖ δένδρον ἡ ὀνομαζομένη τάνυς, κλήματος μόρφωσιν ἔχουσα λευκοκλώνου. καὶ κνηθόμενος ὁ αὐτὸς ὖρος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἔρνη τοῦ τάνυος, τὸ κέρας αὐτοῦ δέδεται ὑπ' αὐτῶν· παραγινομένου τοιγαροῦν τοῦ κυνηγοῦ, καὶ εὑρίσκοντος ἐμπεπεδημένον τῶν κεράτων κρατεῖ αὐτόν. *Urus maximum eſt animal, ſupra reliqua multum eminens, bovi ſimilis, duo cornua habens ſerræ ſimilia, præ omnibus animalibus aſpectu terribilis: ità ut cornuum affrictu magnas arbores diſſecet, & ramos præſcindat. Paſcitur autem non longe ab Oceano, & ſtatim inebriatur, & bovis inſtar terræ cornibus obluctatur. Eſt autem illic arbor* tanus *dicta, albæ viti ſimilis cujus ramis dum caput affricat urus, cornu ejus illi alligatur: & venator accedens, & cornibus devinctum reperiens illum invadit.* Sed hæc uro non conveniunt: quod tanti viri pace dixerim. Neque enim urus ſerrata habet cornua, ſed rotunda ut bos vulgaris, & in mucronem turbinata, ex quibus pocula fieri *Plinius* & *Solinus* docent. Neque bibit ex *Oceano*, nec, ſi biberet, indè fieret ebrius. Nec veriſſimile eſt, albæ vitis, aut brioniæ ſarmentis poſſe detineri tantum animal, & tam validum. Nihilo verius, quod legere eſt in *Alexandri* ad *Ariſtotelem* ſpuria Epiſtola *De mirabilibus* Indiæ: *Incidimus in malignas feras, de quarum capitibus, velut gladii, à vertice, acuta ſerrataque eminebant oſſa. Et hæ arietino more adverſus homines currebant, tum invictæ plurimorum militum clypeos cornu ſuo transverberabant.* Sed en tibi ipſiſſimam historiam τοῦ *jachmur* ſub *antholopis* nomine apud *Euſtathium* in *Hexaëmeron* pagina trigeſima ſexta! Ἔστι δὲ ζῶον ἀνθόλοψ σφόδρα δριμύτατον, καὶ δυσθήρατον, ἔχων δὲ μακρὰ κέρατα, ὅμοια πρίοσιν. δένδρα μετέωρα, καὶ μεγάλα πρίζει. διψῆσαν δὲ ἔρχεται ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, καὶ πίνων παίζει ταῖς ἐρικίναις ταῖς οὔσαις παρὰ ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ, καὶ δεσμεῖται ὑπ' αὐτῶν (λεπτόκλωνοι γὰρ ὑπάρχουσαι ἐμπλέκονται αὐτοῦ περὶ τὰ κέρατα.) καὶ βοᾷ, καὶ οἱ κυνηγοὶ αἰσθόμενοι εὐθέως αὐτὸν συλλαμβάνουσι, καὶ ἀναιροῦσιν. Antholops *animal eſt acerrimum, nec captu facile, longis cornibus ſerrarum inſtar: quibus proceras & magnas ſecat arbores. Et ſitiens* Euphratem *amnem petit, unde poſtquam bibit, inter myricas, quæ ſunt ad ripam fluminis, ludit, & ab iis illigatur. Cum enim ſint tenues, circa cornua illius implicantur. Tum verò clamat: quod venatores cum ſenſerint, ſtatim captum interficiunt.* Itaque *jachmur Arabibus* id ipſum eſt, quod ibi ἀνθόλοψ. *Anthalopum* reddit *Petrus Damianus* libri ſecundi *Epiſtola* decima octava. Et *Albertus Magnus* pro eodem habet *calopum*, aut *calopodem*. *Calopus*, inquit, *animal eſt acutis, longis, & ſerratis cornibus, quibus etiam arbores, licet magnas, & altas, ſecare fertur. Sæpius autem, dum rami & virgulta cornibus adactis cedunt, eis involvitur, retineturque. Unde fit, ut voce, & clamore ſe prodat venatoribus. In* Syria *juxta* Euphratem *invenitur, cujus aquæ potu propter frigiditatem gaudet*, &c. Sed, ſive *calopum*, aut *antholopem* appelles, barbarum eſt utrumque nomen; quamvis *Græcum* in ſpeciem. Et ἀνθόλοψ quidem videtur decurtatum eſſe ex *Coptico* ΠΑΝΘΟ'ΛΩΨ, quamvis multò aliter reddat *Lexicon Copto-Arabicum*, nempe وحيد القرن *unicornem*. Et in ipſa narratione magna pars eſt fabuloſa. Facilè crediderim τὸ *jachmur*, dum in denſiſſimis fruticetis latebras quærit, inter ramos arborum cornibus implicari; & ſic detentum balatu ſuo ſe prodere. Sed vel hanc, vel aliam aliquam cervo congenerem feram ſerrata habere cornua, quibus collucet arbores, Scriptorum Naturæ nemo prodidit, quod quidem ſciam: itaque res mihi ſuſpecta.

Si quis plura ſcire deſiderat de animali nobis aliunde parùm noto, in *Damire* reperiet adipem τοῦ *jachmur* cum oleo balſami mederi languoribus. Et eum ſanari, quem torquent hæmorrhoides, ſi inſederit pelli τοῦ *jâmur*. Addit *Alkazuinius* ſanari in puero البلادة *ſtupiditatem*, ſi carnem ejus comedat coctam بالنبيذ *in nadib*, id eſt, *in potu ex uvis paſſis; vel ex dactylis, confecto.* Et talum femori البريد ſeu *curſoris* alligatum prohibere, quò minùs in itinere fatiſcat.

Talmudici in *Bechoroth* cap. 1. fol. 7. b. anxiè quærunt, an liceat edere חלי דיחמורתא *ova jachmuræ*, ſeu *fœminæ* τοῦ *jachmur*. Quod ne quemquam remoretur, cum ova propriè dicta nulla ſint, niſi avium, *Aruch* rem ita explicat ex mente *Rabbi Saphræ*. לאו ביצים ננהו אלא זרעא דאיילא דאזיל בתר איילתא למוקק לה ולא מקבלה ליה איילתא משום דרחמה צר וכיון דחזי דלא מקבלה ליה אזיל בתר יחמורתא שדומה לאיילתא ועד שהוא הולך אחריה סובל שכבת זרע ומתבשל בגופו וכשיבא על היחמורה אגב נתקרש הזרע הרבה אינו נבלע בגופה ומוציאתו לחוץ עם הראי שלה ואותו זרע כיון שנתבשל נראה כעין ביצים ואינן *Ea non ſunt illius ova, ſed ſemen cervi, qui, cum ad cervam accedit, ut cum ea copuletur, & cerva illum non admittit propter vulvæ anguſtiam: is, ſe non admiſſum fuiſſe videns, contendit ad jachmuram; quia cervæ ſimilis eſt. Et, dum eam inſequitur ferens ſemen concubitus, id in corpore ejus concoquitur Et cum init jachmuram, quia coaluit multum ſeminis, id in ejus corpus non recipitur, ſed illa foras ejicit cum excrementis. Et hoc ſemen, cum coctum eſt, ſpeciem habet ovi, etiamſi non ſit ovum.* Ex quibus ſaltem id

habemus *jachmuram*, ſeu *fœminam* τοῦ *jachmur* animal eſſe cervæ ſimile. Aliter *Pomarius*, Medicus *Hebræus*, in *Lexico* ad voces חלי דיחמורתא *Dicono eſſere nelle parti Orientali un animale ſimile ad un gran cervio, è che quando il maſchio va par montar la femina, quella per la gran ſtrettezza della bocca della natura, non puo (ſpeſſiſſime fiate) ſofferire quel atto. Il maſchio poi riſcaldato e diventato furioſo, ſe congiunge con un altro animale che tiene ſomiglianza, di quel che noi chiamano bufalo, e per eſſer di diverſa ſpecie, il ſeme ſi congela, e ſi aſſoda in forma di ovo, il quale, con qualche intervallo di tempo eſce co'l ſterco, e lo chiamano in quelle parti l'ovo di bufalo, la onde è diſputa ſe è licito mangiar lo orno.* Quaſi animal cervo ſimile aliud animal ineat ſimile fœminæ bubali. Quod *Hebræi* non dicunt, ſed cervum, cerva in caſſum attentata, inire fœminam τοῦ *jachmur*, id eſt, *bubali* juxta *Græcos* & *Vulgatum* interpretem. Qui tamen *bubali* nomine *Italorum* bufalum, id eſt, bovis ſylveſtris genus, haudquaquam intellexerunt, ſed aliud animal cervo ſimile, ut abunde probavimus.

Lector obiter monendus eſt in *Talmudis* loco, quem citavimus, pro יחמורתא *jachmuratha*, legi חמורתא *chamoratha*, ut *aſina* intelligatur. Et *Gloſſatorem* id ſequi, ſed abſurdè admodum. Aſinas enim non init cervus, cum aſina cum cervo nihil habeat ſimile. Nec *aſina Talmudicis* חמורתא dicitur, ſed אתנא. Itaque חמורתא vox eſt nihili. Præterea *Hebræi* non quærerent, an licitè poſſit edi quod ex aſinæ vulva prodîit; quia aſina illis erat impurum animal. Proinde in his *Talmudis* verbis ואזיל בתר חמורתא reſcribendum יחמורתא. Tam futile eſt, quod in pompa *Ptolemæi Philadelphi* apud *Athenæum* libri quinti capite ſeptimo quædam exemplari[illegible]is exhibent ὀνελάφων συνωρίδας ἑπτὰ *aſinicervorum bigas ſeptem*, ac ſi ſit aliquod animal ex aſino & cervo miſtum. Quod cum natura reſpuat, in aliis exemplaribus recte legitur ſimplex ἐλάφων.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Probatur יעלים eſſe *Ibices*, de quibus multa.

1. *Ibices in celſis montibus, ita etiam* יעלים, *& fœmina, quæ* Arabicè اروية orvia. *Proverbium* Arabicum, Jungit orvias ſtruthionibus, *de iis, qui jungunt* ἀσύστατα. יעלים ab aſcendendo *dicti*. 2. יעל *vaſta habet cornua in nates reflexa. Quod* Arabicè ادفي. 3. *Ea cornua inter pretioſas merces,* Ezech. 37. 15. *in* Thargum. *Cornu ibicis tricongium. Cornua in* Homero *palmorum ſedecim, ex quibus arcus.* Ἴσαλοι *Gallis* iſars. 4. *Præceps ibicum in cornua lapſus.* Ælianus *emendatus*. 5. *Ibicum fœminæ facilè excæcantur.* 6. *Ibices per cornuum foramina reſpirant.* Αἰγαγρος, *vel* αἴγαγρος, capræ ſylveſtris *certa ſpecies, fortè* ibex. 7. *Matris in catulos* στοργὴ *contra* Hebræos. دغا *quid* Arabicè. 8. *Ibicum in parentes pietas.* 9. יעל ibicem *multi reddunt.* Jonam *aliquamdiu lactavit ibicis fœmina, ut cerva* Telephum, *capra* Ægiſthum, *bubalis* Macarium.

ETiam in hoc genere eſt יעל *jaal*, unde Plurale יעלים *jaalim*, 1 *Sam*. 24. 3. & *Pſal*. 104. 18. & יעלי, in regimine *Job*. 39. 3. & in Fœmininis יעלה *jaala*; unde יעלת חן, *Prov*. 5. 19. *Chaldæi*, & *Syri* ܝܥܠܐ ſcribunt, Fœm. ܝܥܠܬܐ *Arabes* وعل *Jod* & *Vau* de more permutatis. Interpretum alii *cervum*, alii *hinnulum*, alii *damam* alii *capream* aut *capreolum*, alii *ibicem*, alii *rupicapram*, alii *tragelaphum*, alii denique *hircum ſylveſtrem* exponunt. Quem Interpretum diſſenſum miramur in re facili.

Nam יעלים eſſe *ibices* multa docent tam manifeſtè, ut non ſit dubitandi locus. Primò ſedes in ſummis montibus. Sic *Pſ*. 104. 18. *Excelſi montes* illis aſſignantur pro refugio. Et *Job*. 39. 3. dicuntur יעלי סלע, quaſi *petrarum incolæ*. Et 1 *Sam*. 24. 3. *rupes editiſſimæ* vocantur צורי היעלים tanquam iis ſolis perviæ. Proinde in *Damire* الوعل definitur التيس الجبلي *hircus montanus*. Et de natura ejus eſſe dicitur, ut inhabitet الاماكن الوعرة الخشنة *loca ſalebroſa & aſpera*. Et in *Damire Mahometes* cum prædixiſſet perituros الوعول interrogatus quoſnam eo nomine ſignificaret, intelligi reſpondit وجوه الناس واشرافهم *viros primarios, & maximè nobiles*. Cujus ſimilitudinis ratio hæc additur, quod hæ feræ تاوي روس الجبال *in montium verticibus degunt*. Quod idem de الاروية *alorvia* ſæpe legitur, quomodo vocant *Arabes* hujus animalis fœminam. Sic in hiſtoriis de *Mahomete*, ad eum inviſendum profectus *Abdalla*, *Amri* filius, dixit كنت اتوقل كما تتوقل الاروية *Summos montium vertices conſcendebam, quomodo conſcendit alorvia.* Et alibi ليعقلن الدين من الاحجاز معقل الاروية من راس الجبل *Ut prohibeatur* Addin *à regione* Hegiaz, *quomodo prohibetur alorvia è vertice montium*, id eſt, ne prohibeatur. Eſt & in uſu Proverbium de iis, qui jungunt ἀσύστατα, جمع بين الاروي والنعام لان الاروي يسكن شعف الجبال والنعام يسكن في السهولة من الارض *Jungit alorvias cum ſtruthionibus; quia alorviæ degunt in vertice montium, & ſtruthiones habitant in locis planis.* Hinc in *Arabum Gloſſariis* توقل & تقوف & تودف & تشوف & استوعل totidem verba ſunt, quibus الوعل ſignificatur ad celſiſſimorum montium & rupium juga contendere. In his notandum inprimis Verbum decimæ Conjugationis استوعل factum à Nomine وعل *Alcamus*, استوعلت الاوعال ذهبت في الجبال Quaſi *Latinè* diceres *Ibices ibicaverunt*, id eſt ad ſummos montes contenderunt. Proinde ejus animalis latibulum in ſummo montis vertice vocatur مستوعل. Idem *Alcamus*, المستوعل حرز الوعل في العلاة. Et in *Giggeio*, وعلة eſt pars montis inacceſſa; quaſi huic feræ ſolùm pervia. Quid quod ipſa vox יעל à Verbo עלה, id eſt, *à ſcandendo* formata eſt. Hæc porro nota, etiamſi ſola eſſet, tamen abundè doceret יעל eſſe *ibicem*, cujus id maximè proprium eſt, ut ſemper ad ſumma ſcandat. *Geſnerus* pag. 192. *Rupicapræ rupes montium colunt, non ſummas tamen ut ibex.* Iſidorus, *Ibices*

tes, quaſi avices, eo quod, inſtar avium, ardua & excelſa teneant, & in ſublimibus habitent, ita ut & ſublimitate vix humanis obtutibus pateant. Quod veriſſimum, quamvis origo vocis, quam affert, non ſit ad rem. Latinum enim *ibex*, Italicum *becco*, Germanicum **bock**/ Anglicum **buck**/ Gallicum *bouc* vocabula ſunt ejuſdem originis. *Buccum* pro *hirco* reperiri in Legibus *Salicis*, & in *Gregorio Turonenſi* obſervat *Meſnagius* vir eximius in *Originibus Gallicis*.

Secundò יעל, vel وعل eſſe *ibicem* docet vaſtitas cornuum. *Damir*, ويكون قرناه وهما في راسه الي عاجزه *Et duo ſunt illi cornua, quæ à capite uſque ad nates extenduntur.* Quæ ſunt ipſiſſima *Alberti* verba de ibice apud *Geſnerum*, *Nullum animal tam ingentia cornua habet, quam caper montanus, quem* Latinè ibicem *vocant. Hujus enim cornua à capite uſque ad clunes protenduntur.* Et multò antè *Plinius* libri 8. capite quinquageſimo tertio, *Sunt ibices pernicitatis miranda, quanquam onerato capite vaſtis cornibus, gladiorumque vaginis. Scaliger* vetulorum cornu pependiſſe tradit pondo duodeviginti, in quibuſdam numerari nodos quatuor & viginti, totidem annorum conjecturam. *Cornuum in dorſum reflexio* Arabicè vocatur وقفا. Unde formatur Verbum اوقفي quod de hoc animali uſurpatum ſignificat طال قرناه حتي كادان يبلغا عجزه *Tam longa fuerunt cornua ejus, ut ad nates ferè pervenerint.* Ita *Alcamus*, & *Giauhari*.

Tertiò, *Chaldæus* Interpres *Ezech.* 27. 15. קרנות דיעלין, *cornua τῶν jaalin*, computat inter pretioſas merces. Nempe in hoc genere cornu ibicis maximè eſt in pretio propter uſum multiplicem. *Ælianus* libri decimi quarti capite decimo ſexto, ubi per capras in *Libya* feras ibices intelligi palàm eſt, ait illarum cornua ingentium poculorum præſtare vicem. Παρέχει γὰρ, inquit, ἀμυστὶ πιεῖν τῶν ἁδρῶν κυλίκων μεῖον οὐδέν. *Potum enim largè exhibent, non minùs quam ampli calices.* Quin, ut ibidem additur, ſi peritè excaventur, τρία μέτρα ῥᾳδίως αὐτῶν δέξεται τὸ ἕτερον ὄν, *horum unum tres menſuras facilè capiet*, id eſt, erit tricongium. Ex iisdem cornibus arcus in *Creta* fieri legi apud *Bellonium*. Itaque nullus dubito, quin *Homeri* ἴξαλος (a) ſit *ibex*, cum & agreſtis capra, & in rupibus deprehenſa dicatur, & habuiſſe κέρατα ἑκκαιδεκάδωρα, *cornua palmorum ſedecim*; ex quibus *Pandaro* fabricatus arcus. Ἴξαλος idem, qui ἴσαλος, unde ἰξάλη, vel ἰσάλη, *pellis hircina*, vel *caprina*. *Galenus* in *Hippocratis* libro Περὶ ἀγκῶν utramque ſcripturam agnoſcit. Et *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus* διφθέραν *Atticè* dici ſcribit τὴν νῦν ἰσάλην καλοῦμεν. Unde voce deductâ non quidem ibices, ſed his proximum genus, rupicapras *iſaros* (*iſars*) *Galli* vocant.

Quartò الوعل eſſe *ibicem* docet præceps ejus in cornua ſaltus, aut lapſus. *Damir*, وفي طبعه ايضا انه اذا احس القناص وهو في مكان عال استلقي علي ظهره ثم يزج نفسه فينحدر ويكون قرناه وهما في راسه الي عاجزه ويقيانه ما يخشي من الحجارة *Etiam de natura ejus eſt, ut, cum ſentit venatorem, tum cum eſt in loco excelſo in dorſum ſe conjiciat, tum ſe det præcipitem, & deorſum dejiciat. Et duo cornua, quæ à capite uſque ad nates habet producta, ita tutantur eum, ut ne à petris quidquam timeat.* Quomodo *Plinius*, poſtquam egit de vaſtis ibicum cornibus; *In hæc ſe librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potiſſimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atque recuſſu pernicius quo libuerit exultant.* Eodem hæc pertinent ſummi *Poetæ*,

Ecce feræ ſaxi dejecta vertice capræ
Decurrere jugis. - - - - -

Et *Æliani* ubi ſuprà, Ἐκ τῶν λόφων τῶν ὑπερεχόντων (οὓς ἐπιπολὰς ὅγε νομευτικοὶ φιλοῦσιν ὀνομάζειν ποιητῶν παῖδες) ῥᾳδίως εἰς ἕτερον πάγον πηδῶσιν. ἁλτικώτατοι γὰρ αἰγῶν ἁπάντων οὗτοί εἰσι. *Ex collibus, qui in vertice montium, quos* ἐπιπολὰς *paſtorales* Poëtæ *appellare ſolent* (imò ἐρίπνας, nam ἐπιπολὰς vox eſt nihili, ideoque hîc hæſit doctiſſimus *Geſnerus*) *facilè in alterum collem tranſiliunt. Nam è capris omnibus ad ſaltum ſunt maximè habiles.* Sequitur, ſi earum quæpiam in præceps cadat, eò quod longius diſtet collis, ad quem contendit, quàm ut illum poſſit aſſequi, tali eſſe membrorum robore, ut illæſa maneat, neque quidquam frangatur, neque cornu, neque caput, etiamſi per prærupta rupium præceps agatur, quia membra habet valida, & ſimilem petris duritiem, nempe in cornibus maximè. *Iſidorus* etiam, *Hæ animalia in petris altiſſimis commorantur*, &c. *& de altiſſimis ſaxorum cacuminibus ſeſe præcipitantia, in ſuis ſe cornibus illæſa ſuſcipiunt.* Scaliger *in* Cardanum, *Cum incredibili corporis libratione, atque jaculatione, ſuperent altiſſimas rupes: intervalla vel ſolo aſpectu formidabilia ſecuro tranſmittunt ſaltu.*

Quinetiam ibicem dicit *Scaliger*, *niſi habitet loca frigida, occæcari.* Ita الاروي *alorvias*, id eſt, *fœminas* الاوعال deſcribunt *Arabes* cæcitati valde obnoxias. Unde receptum apud illos Proverbium, اعماه الله كما اعمي الاروي *Deus illum excæcavit, quemadmodum excæcat alorvias.* Scio nonnullos referre ad mulierem hujus nominis: ſed plerique rectiùs, ut vult *Damir* ويزعمون الاروي التي بالجبل يظنونها شديدة العمي *ſignificari volunt alorvias, quæ ſunt in montibus, quas putant* ſæpe *eſſe valdè cæcas.*

Sexto, de alorvia ſcribit *Damir*, ويقال ان في قرنيها ثقبتان تتنفس منهما فمتي سدت هلكت سريعا *Dicuntur eſſe in cornibus ejus duo foramina, per quæ reſpirat, quæ, ſi obturentur, perit illico.* Quod de ægagro ſcribit *Oppianus* libro ſecundo,

Εἰ δέ τις αἰγάγρου κηρὸν κέρασιν περιχεύοι,
Ζωῆς ἐξέκλεισεν ὁδοὺς, πνοιῆς τε διαύλους·

Quod ſi quis ægagri cornibus ceram circumfuderit, is vitæ vias intercluſerit, reſpirationisque meatus. Alii pro αἰγάγρου legunt αἰγάσρου. Et *ſylveſtrem capram* omnes exponunt. *Heſychius*, Ἀίγαγρον, αἶγα ἄγριον. Et *Gloſſæ* veteres, *Caper ſylveſter*, αἴγαγρος. Certum tamen eſt αἴγαγρον, aut, ſi mavis αἴγασρον, *Oppiano* non eſſe nomen generale ad omnes capras ſylveſtres, ſed reſtrictum ad certam ſpeciem. *Oppianus* enim antea de bubalo egerat, de eurycerote, ſeu, quod idem eſt, platycerote, de dorco, ſeu caprea, & de pugnaci quadam ſpecie capræ feræ, quæ audet apros aggredi, & in capras ſui generis tanto fertur impetu, ut ſola mors pugnam dirimat: inde tranſit ad *æga-*

ægagrum, tanquam ad capræ genus diſtinctum ab his omnibus. Omnino igitur αἴγαγρος eſt capræ feræ certa ſpecies, & quidem *ibex*, niſi fallor. Cujus alioqui nullum erit apud *Græcos* peculiare nomen, præter *Poëticum* ἰξάλυ, quod non tam eſt capræ nomen, quàm Epithetum in *Poëta*. Is enim ita habet *Iliad.* δ΄.

Αὐτίκ' ἐσύλα τόξον ἐΰξοον ἰξάλου αἰγός.

Itaque aut *Græcis* defuit vocabulum, quo capræ genus tam illuſtre deſignaverint, aut ibex illis fuit αἴγαγρος vel αἴγαστρος. Quo pertinet, quod, in *Catena* in *Jobum*, יעל, αἴγαστρος exponitur ab *Olympiodoro*. Quod illum ſumpſiſſe puto ex aliquo veterum Interpretum, qui *Hebræum* יעל ſic reddiderat.

Septimo, non poſſum omittere rem memoratu digniſſimam, modò veram. ومن طبعها الحنو علي اولادها فاذا صيد شي من اولادها تبعته ورضيت بان تكون معه في الشرك *Etiam naturalis ipſi eſt* στοργή *erga catulos ſuos, quorum ſi quem capiant venatores, illum ſequitur, & lactat quamdiu eſt in eodem conſortio.* Hoc *Damir* de *alorvia*. Et *Oppianus* de ægagro,

Ἔξοχα δ' αὖ μήτηρ ἀτιτάλλει νηπιάχοντας
Οὓς παῖδας κομέει·

Eximiè verò mater teneros adhuc catulos ſuos curat. Hinc بغام proprie eſt fracta vox, qua الظبية والوعل *caprea & ibex* catulis ſuis abblandiuntur. Et بغم Verbum de iiſdem eſt *voce ſic blandiri.* Hinc etiam ad homines transfertur in tertia Conjugatione. *Alcamus*, باغم عاذته بصوت رخيم *Blanda voce ei narravit.* Unde obiter refellere eſt *Judaicam* fabellam, quam de ibicis fœmina habet *R. Selomo* in *Jobi* verba capite trigeſimo nono, *An noſti tempus, quo pariunt* יעלי סלע *ibices petræ?* שונאה את הילדה ועולה לראש סלע גבוה כשכורעת לילד כדי שיפול לארץ וימות והק"ה מזמן לו נשר ומקבלו בכנפיו *Illa odit fœtum ſuum, & in celſa rupis verticem aſcendit, cum curvatur ad partum, ut cadat in terram fœtus, & moriatur: ſed Deus Sanctus & Benedictus parat illi aquilam, cujus alis excipiatur.* Quod idem repetit *R. Levi*, tanquam à majoribus ſuis acceptum, magnis ſæpe nugatoribus.

Octavo, en aliud pietatis argumentum in ibice! وفي طبع الاروي البر بابويه وذلك انه يختلف اليهما بما ياكلانه فاذا عاجز عن الاكل مضغ لهما واطعمهما *Etiam è natura ejus eſt pietas erga parentes, ita ut cibum ipſis apparet: & cum ita infirmi ſunt, ut per ſe comedere non poſſint, præmanſo cibo eos alit.* Ut ægagri catuli in *Oppiano*,

– – – – φίλους κομέουσι τοκῆας
Γηραλέους, ὅτε δεσμὰ πολύστονα γυῖα πεδήσῃ.
Βρώμην μέν τ' ὀρέγουσιν εὔδροσον ἀνθεμόεσσαν,
Δρεψάμενοι στομάτεσσι· ποτὸν δ' ἄκρα χείλεσιν ἄκροις
Ἐκ ποταμοῦ φορέουσιν, ἀφυσσάμενοι μέλαν ὕδωρ.

Caros nutriunt parentes jam ſenes, cum ſuſpirioſa ſenectutis vincula artus jam conſtrinxerunt. Cibum quidem præbent roſcidum, & floridum, ore decerptum: potum vero ſummis labiis ex amne ferunt, hauſtâ pullâ aquâ. Addit *Oppianus* liberos captivam matrem ſequi: contrà quam ſcribunt *Arabes* matrem liberos comitari, cum venator illos abducit.

Nono, יעל, *ibicem* multi reddunt. Sic 1 *Sam.* 24. 3. Hebr. על פני צורי היעלים, *ſuper petras ibicum.* Hieronymus, *ſuper abruptiſſimas petras, quæ ſolis ibicibus perviæ ſunt.* Job. 39. 1. *Nunquid noſti tempus partûs* יעלי סלע, *ibicum petræ.* Idem Hieronymus, *ibicum in petris. R. Selomo* ibidem יעלי סלע אשטנ"בוק, Et *R. Levi* בוק"שטאין. Senſus eſt linguis vernaculis dici *eſtain bouc*, vel buchſtein/ id eſt, *hircum petræ*, quomodo *Galli* & *Germani* ibicem vocant. *David de Pomis* יעל תיש הבר *Ibex, hircus rupiculus.* Imò *rupicola.*

Plura de ibice vide in capitibus *De cervo*, & אקו *acco*: ſolùm fabellam de *Jona* libet addere, quam ex Hiſtoriis *Abibariræ* refert *Ibnohatim* in libro, cui titulus تفسير *Expoſitio.* طرح يونس بن متي عليه السلام بالعرا فانبت الله عليه يقطينة وهيا له اروية وحشية ترعي من برية فتفشح له فترويه من لبنها كل بكرة وعشية حتي نبت لحمه Jonas *Matthai* (Hebr. *Amitthai*) *filius, ſuper quem eſto pax, ſub dio relictus eſt, & Deus cucurbitam ipſi excitavit, & præparavit ibicem feram in agris paſci ſolitam, quæ ad ipſum veniens dilatabat ipſi* femora, ut mulgeretur: *eumque, quotidiè, tam matutino, quam veſpertino tempore, lacte ſuo potabat, donec caro ejus creviſſet*, id eſt, uſque ad tempus ablactationis. Ita in fabulis *Telepho* nomen inditum, διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, *quod cerva eum lactavit*: & *Ægiſtho* διὰ τὸ αὐτὸν αἰγείῳ γάλακτι χρήσασθαι, *quia caprino lacte uſus eſt.* Et ἡ βούβαλος *bubali fœmina*, ut ait *Macarius* in *Palladii Lauſiacis*, ἠκολούθει, ἐμὲ μὲν θηλάζουσα, τὸν δὲ μόσχον αὐτῆς μὴ δεχομένη, *ſequebatur me lactans, proprium autem vitulum non admittens.*

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De עפר *opher*, ſeu *Hinnulo cervæ*, aut *capreæ.*

עפר opher, *Arabicè* الغفر algophro. Giggejus *notatus. Hinnulos cur* Græci πατταλίας, σταθμίνας, & ἀχαιΐνας· Hebræi עפרים opherim, *vocent.* Avicennæ *Interpres notatus. Hinnuli primo perniciſſimi, ſed cito fatiſcunt. Tam capreæ, quàm capræ quandoque gemellipara. Exempla in* Illyrico, Ægypto, Sicilia. *Cervæ etiam apud* Philoſophum. *Gemini plerumque ſimiles. Latinè* geminus *&* gemellus *pro* ſimili. *Non tam ubera, quam uberum papillæ cum hinnulis collatæ in* Cantico. *Lilium duo commendant. Lilia etiam in iis agris, in quibus paſcuntur hinnuli.*

IN Cantico *Solomonis* עפר *opher*, paſſim uſurpatur pro *capreæ* aut *cervæ hinnulo.* Ita *Cant.* 2. 9. *Similis eſt dilectus meus capreæ*, או לעפר אילים, *aut hinnulo cervorum.* Et verſu 17. *Revertere, &*

ſimilis

ſimilis eſto, &c. Et *Cant.* 8. *v.* 14. *Fuge, & ſimilis eſto* (id eſt, revertere, aut fuge tanta celeritate, ut ſimilis videaris) *capreæ, & hinnulo cervorum*. Et *Cant.* 4. 5. *Duo ubera tua ſunt* כשני עפרים תאומי צביה *ut duo hinnuli gemini capreæ paſcentes in liliis*. Quomodo rurſus *Cant.* 7. *v.* 3. *Aquila* πῶλον *pullum* interpretatur. Sed *Seniores* melius νέϐρον, *hinnulum*. In aliis Scripturæ libris vox עפר non reperitur, neque illam norunt *Syri*, & *Chaldæi*. Sed palam inde deducta eſt vox *Arabica* الغفر *algophro*, vel *algaphro*, pro *ibicis hinnulo*: Prima enim litera *Gain* eadem eſt cum *Ajin Hebræo*, niſi quod γαμματίζει propter punctum adſcriptum. Ut ſæpe *Hebræum Ajin* per G efferebatur; ut in vocibus *Segor*, *Gaza*, *gomor*, *Gomorrha*, *Raguel*, *Gothoniel*, &c. Eſt, quod miremur, cur in *Giggejo* الغفر *algaphro*, vel *algophro*, reddatur *catulus leonis*, cum nihil quidquam ſignificet, quam quod diximus. *Alcamus* الغفر والغفر ولد الاروية Algophro, & algaphro *hinnulus ibicis*. Damir, الغفر بالضم ولد الاروية والجمع اغفار بالكسر ولد البقرة الوحشية Algophro *cum* damma *in prima*, *hinnulus ibicis*; & *Plurale* aligpharo *cum* keſra, *vituli vaccæ ſylveſtris*. Idem etiam in *Giauhari*, ex quo doctiſſimus *Golius fœtum rupicapræ* reddidit. *Rupicapræ*, id eſt, الاروية *alorviæ*. *Golio* enim الاروية (*alorvia*) eſt *rupicapra*: & الوعل (alwalo) *rupicaper*, qui nobis ibex. Inde hominem curſu velocem ajunt *Arabes* eſſe اوقل من الغفر *leviorem hinnulo ibicum*, nempe in aſcenſu montium. Nam اوقل *aukalo* propriè eſt ὀρειϐάτης, vel ὀρειδρόμος. Si quæras, cur ſive cervi, ſive capreæ, ſive ibicis hinnulus *Hebraicè* עפר dicatur, & *Arabicè* غفر conjecturas meas afferam, cum nihil poſſim certius. Notum eſt *Græcos* in cervorum ætate ſignificanda fuiſſe valde accuratos, & proprias habuiſſe voces, quibus ſingula deſignarent. Ita anno ſecundo πατταλίαι dicti ſunt; quia tum cornua recta habent, & ſimplicia, τῶν παττάλων, id eſt, *paxillorum* inſtar. Unde nos vocamus *brocards*; quia veruta nobis ſunt *brocæ*: *Latini* à ſubulis *ſubulones*. Sed & eadem ætate σπαθίνας fuiſſe appellatos *Salmaſius* ὁ μακαρίτης obſervat ἀπὸ τῆς σπάθης, hoc eſt, *à radio textorio lana involuto*, quaſi tum cervi cornua lanam mollitie referant. Et ἀχαΐνας, non ab *Achaia*, ut *Grammatici* nugantur, ſed quia ἄχαια ſunt ἔρια μαλακὰ, *lanæ molles*; quod poſt *Heſychium* ſcribit *Theocriti Scholiaſtes* nondum editus. Fallor, aut vocis עפר, vel غفر non diſſimilis fuit origo. Nam *Arabicè* غفر *gapharon* dicuntur *villi veſtium*, & *pili molles in facie*, *collo*, & *auribus*. *Lexicographi* per زغب explicant, quæ vox *lanuginem* ſonat. Ita *Avicenna* de corona Regis, ſeu meliloto, وله زغب *Et ipſi eſt lanugo*. Et de anchuſa, هو زغبادي *Ea eſt lanuginoſa*. Et de جواشير ſeu *opoponaco*, وساقه كالقنا عليه زغب غباري *Caulem habet ferulæ, ſuper quem eſt lanugo coloris pulverei*. Pro quo *Dioſcorides*, Καυλὸν ὃν ὥσπερ νάρθηκος ὑψηλότατον, ἔχοντα χνοῦν λευκόν· *Caulem autem* habet *ut ferulæ, altiſſimum, cum alba lanugine*. Nota obiter pro his verbis, *Caulem autem habet ut ferulæ*, in *Latino Avicennæ* inſigni errore legi, *Ejus crus, ſicut cucumeris*; quod eſt abſurdiſſimum. Neque enim crus, aut caulem cucumeris *Dioſcorides* vocaſſet ὑψηλότατον *altiſſimum*, cum cucumis humi jaceat. Sed patent fontes erroris. Interpretes القثا legerunt pro القنا, id eſt, *cucumerem* pro *ferula*. Hujuſmodi erroribus cum ſcateat illa verſio, ii ſæpe nugas agunt, qui ſtylum ſtringunt in *Avicennam*. Neque enim ipſum refellunt, ſed Scribas, aut Interpretes, per quorum incuriam, aut imperitiam multa σφάλματα in egregium opus irrepſerunt. Sed, ut è diverticulo redeamus in viam, cum غفر *Arabibus* hodieque *lanuginem*, & *villos*, aut *pilos minutos* ſonet, puto *Hebræis* etiam עפר id ipſum ſignificaſſe, atque inde factum, ut cervi juniores, qui *Græcè* σπαθίναι, & ἀχαΐναι, *Hebraicè* עפרים dicerentur à lanugine, & pilis cornuum, quæ tum naſcuntur.

Cant. 2. *v.* 17. & 8. *v.* 14. cervorum hinnulis levitatem, atque agilitatem in curſu, non fruſtrà tribui jam docuimus; cum nullum animal ſit pernicius, ut expreſsè habet *Xenophon* in loco, quem citavimus, Τότε τάχος οὐδενὶ εἰκός ἐστι τῶν τηλικούτων νεϐρῶν. Nempe ut venatorum adventu, tanquam re inaſſueta, magis percelluntur, quam cervi jam adulti, ita majore niſu fugiunt, & alas pedibus addit timor. Sed ille impetus non diu durat. Nam quo currunt acrius, eò fatiſcunt citius. Proinde, cum primo illo curſu canes longe ſuperent, ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀπαγορεύουσιν ἄγαν οἱ νεϐροί, *in ſequentibus hinnuli deficiunt*. Ita *Pollux* libri 5. cap. 12. & multò uberius *Xenophon*, ex quo ille hauſit, Δευτέρῳ δὲ, καὶ τρίτῳ δρόμῳ ταχὺ ἁλίσκονται· τὰ γὰρ σώματα αὐτῶν, διὰ τὸ ἔτι νεαρὰ εἶναι, τῷ πόνῳ οὐ δύνανται ἀντέχειν· *Secundo verò, tertiove curſu ſtatim capiuntur: eorum enim corpora, cum adhuc tenera ſint, laborem ſuſtinere non poſſunt.*

Ut capra, ita & caprea ſingulos ferè parit. Tamen vel à natura, vel pabuli beneficio quædam ſunt gemelliparæ. Quod de capris disertè obſervat *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri ſexti capite decimo nono: Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόϐατα, καὶ αἶγες διά τε εὐϐοσίαν, καὶ ἐὰν ὁ κριὸς, ἢ ὁ τράγος ᾖ διδυμοτόκος, ἢ ἡ μήτηρ. *Geminos autem pariunt oves, & capræ, ſeu propter bonitatem paſtus, vel quod aries, aut hircus, aut verò mater id à natura habeant, ut geminos edant.* Proinde idem in libro *Mirabilium* obſervat τὰ βοσκήματα *pecora* in *Illyriis* plerumque διδυμοτοκεῖν *geminos parere*. Quæ ad jumenta ineptè reſtringit Interpres, cùm de capris agi doceant ſequentia, καὶ πολλὰ δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐρίφους τίκτειν, ἔνια δὲ καὶ πέντε, καὶ πλείους, *& multa tres, aut quatuor hœdos edere, quædam etiam quinque, aut plures*. Quale eſt, quod de *Ægyptiis* capris refert *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri tertii capite trigeſimo tertio, Αἱ δὲ Αἰγύπτιαι αἶγες, ἑκάστη πέντε ἀποτίκτει, καὶ αἱ πλεῖσται δίδυμα. *Ægyptiæ autem capræ quintuplicem partum nonnunquam edunt, & plerumque geminum.* Cujus fœcunditatis ratio petitur ibidem ex *Nili* potu. Proinde *Nili* aquam potandis pecoribus tollenonum hauſtu ſumunt, quotquot augendi pecoris ſtudioſi ſunt. Sed & in *Sicilia* capras ſæpe geminos peperiſſe ſuadet, quod in *Theocrito* paſtores *Siculi* tam ſæpe appellant διδυματόκους. Sic *Idyll.* 1. verſu vigeſimo quinto,

Αἶγά τέ τοι δώσω διδυματόκον, ἐς τρὶς ἀμέλξαι.
Et capram tibi dabo gemelliparam, ut ter mulgeas.

Et *Idyll.* 3. verſu 34.

Ἦμάν τοι λευκὰν διδυματόκον αἶγα φυλάσσω·

Certè tibi ſervo capram albam gemelliparam. Et *Idyll.* 5. verſu 84.

Πλὰν δύο, τὰς λοιπὰς διδυματόκας αἶγας ἀμέλγω.

Præter duas, reliquas capras gemelliparas mulgeo. Et *Idyll.* 8. verſu 45.

Ἔνθ᾽ ὄϊς, ἔνθ᾽ αἶγες διδυματόκοι, ἔνθα μέλισσαι·

Ibi oves, ibi capræ gemelliparæ, ibi apes. Porro ut capræ domeſticæ, ita etiam feræ, capreæ puta, rupicapræ, *&c.* quandoque ſunt gemelliparæ. Hinc *Solomon* Cant.4.v.5. *Duo ubera tua ſunt ut capreæ hinnuli duo gemini.* Ita cerva (teſte *Philoſopho Hiſt.* lib.6.cap. 29.(τίκτει ὡς μὲν ἐπιτοπολὺ ἕν· ἤδη δέ τινες ὠμμένοι εἰσὶν ὀλίγαι καὶ δύο· *nonniſi unum plerumque parit: tamen paucæ quædam viſæ ſunt geminos peperiſſe.* Neque fruſtra eſt, quod Sponſæ ubera non cum hinnulis modo, ſed & cum geminis hinnulis conferuntur. Nam ut duo ubera ſunt ſimillima, ita ſimiles ferè ſunt, qui gemini naſcuntur. Hinc *Plautus* in *Menæchmorum* Prologo,

Ei nati ſunt filii duo gemini,
Ita forma ſimili pueri, uti mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat,
Neque adeò mater ipſa, quæ illos pepererat.

Et *Cyclops Galateæ Metamorphoſeωs* libri decimi tertii *Fabula* octava,

Inveni geminos, qui tecum ludere poſſint,
Inter ſe ſimiles, vix ut dignoſcere poſſis,
Villoſæ catulos in ſummis montibus urſæ.

Proinde dixit *Homerus Iliad.* π

Ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσιν, - - -

Ὄψει τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν δηλῶν· τὰ γὰρ δίδυμα τὴν ὁμοιότητα μάλιστα παρεμφαίνει. *Somno, & morti geminis. Ita eorum ſimilitudinem quaſi ob oculos ponens. Nam in iis, quæ gemina ſunt, maximè ſe prodit ſimilitudo. Plutarchi* verba ſunt in *Conſolatione ad Apollonium.* Itaque *Latinè geminum,* & *gemellum,* pro *ſimili* rectè dixeris. Ita enim Veteres paſſim uſurpant. *Pacuvius* in *Hermiona* apud *Nonnium.*

Par fortitudo, gemina confidentia.

Catullus in *Mamurram* & *Cæſarem,*

Morboſi pariter, gemelli utrique

Horatius Satyrâ 3. lib. 2.

- - - - - - - *par nobile fratrum*
Nequitia, & nugis, pravorum & amore gemellum.

Et *Epiſtola* 10. lib. 1.

- - - - - *hac in re ſcilicet una*
Multum diſſimiles, ad cætera penè gemelli.

Cicero Partitionum Oratoriarum ſect. 32. *Memoriam, quæ eſt gemina literaturæ quodammodo, & in diſſimili genere perſimilis.* Et in Oratione pro *Sexto Roſcio, Par eſt avaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia.* Et pro *Q. Roſcio* ferè in fine, *Simillima & maximè gemina ſocietas hæreditatis eſt.* Et *Verrina* tertia ad Epiſtolam *Timarchidis, Gemino & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia.* Et in *Piſonem, Illud vero geminum conſiliis* Catilinæ, *&* Lentuli. In quibus locis qui pro *gemina,* & *geminum,* volunt *germana,* & *germanum* reſcribi, toto cœlo aberrant, ut jam ab aliis eſt obſervatum. Patet igitur Sponſæ mammæ quorſum cum geminis hinnulis conferantur, nempe quia nonniſi geminæ protuberant. Unde eſt, quod in *Frivolaria Plautus* nominavit *ſororiantes.* Et tam ſunt inter ſe ſimiles, quam eſſe ſolent hinnuli duo gemini. Quanquam, ut dicam quod res eſt, non tota ubera, ſed papillas ſolùm cum hinnulis conferri putem. Neque enim hinnulis abſolutè comparantur ubera, ſed *hinnulis duobus geminis, qui paſcuntur inter lilia.* Nempe in ruſtico Dramate à rebus, quæ ruri ſunt, ſimilitudines ſumi oportuit. Et in his areolæ, aut agri partes, liliis conſitæ, mammas virginum utcumque exprimunt, candore ſcilicet, & tumore ſuo. Lilium enim his duobus à *Plinio* commendatur, quod candor ejus eximius eſt, nec ulli florum excelſitas major. Unde *Poëta,*

- - - - - - *Et grandia lilia quaſſans.*

Et candoris quidem ratione ex *Junonis* lacte fingitur ortum. Atque, ut hic candor uberum candorem refert, ita cum in horti areola, aut in agri portione aliquot numero lilia ſupra planum ſolum eminent, mammas imitari videntur, quæ pari ratione ſupra pectus aſſurgunt, & protuberant. Rurſus in illis liliis ſi paſcantur ξουθαὶ κεμάδες, id eſt, *ruſi hinnuli,* duo gemini, & prorſus ſimiles, eminus aſpicientibus tanquam papillæ in uberibus apparebunt. Neque novum videri debet, quod vel hic hinnuli, vel *Cant.*2. *v.*16. & 6. v. 3. greges paſcuntur inter lilia: cum in *Judæa,* & *Syria,* lilia non colantur in hortis, ut apud nos; ſed in agris paſſim occurrant. Unde eſt, quòd *Matth.*6.28. à *Chriſto* vocantur *agri lilia,* aut, ut habet *Syra* verſio, quorum idiomate *Chriſtus* inter *Judæos* concionabatur, ܫܘܫܢܐ ܕܕܒܪܐ *lilia deſerti,* id eſt, quæ ſponte proveniunt, etiam in deſertis locis, & à nullo excultis. Hinc *Calphurnius* in *Litigio.*

- - - - - - - *en! aſpicis illum,*
Candida qui medius cubat inter lilia, cervum?

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Caprea, quæ *Hebraicè* צבי.

צבי tſebi, *eſſe δορκάδα, ſeu* capream, *res certiſſima.* Tabitha, *ſeu* Dorcas *nomen in uſu apud* Judæos. Tabitha *ancilla* Gamalielis. Arabibus *&* Græcis *ſimilia nomina.* צבי *à decore dicta. Quo ſenſu à* Lucretio *dictum,* - - - nervoſa & lignea Dorcas. *Capreæ oculi quàm venuſti, & acres; unde illis nomen δορκάδων. Nunquam lippiunt. Noctu vident. Uno oculo aperto dormiunt. Curſus illis velociſſimus.* Prov. 6. v. 5. *aliquid neceſſario ſupplendum.* Chaldæus *emendatus.* מיד è manu, *id eſt,* illicò, *ut* Græcum ὑπὸ χεῖρα, *Latinè* ſub manum. יד *fortè* retis *genus; ut* Arabicum [illegible]. *Ex uno hemiſtichio oppoſitum in altero ſuppleri. Sylva utrimque linea & pennis clauſa, quarum formidine cervi in retia impulſi. Eſa.*13.*v.*14. Erit ut caprea expulſa. *Proverbium* Arabicum *ejuſdem argumenti. Capreæ eſus quam ſalubris. Sponſum cum caprea non conferri propter perſpicaciam, ut volunt veteres: ſed propter alacritatem, & exequendi celeritatem.*

NOmine *Hebræo* צבי *tſebi, δορκάδα capream,* aut *capreæ marem* ſignificari tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Chaldæi *Tſade* Hebræum in *Teth,* & *Arabes* in *Dſa* mutant. Itaque *caprea Chaldæis* eſt טביא *tabja,* & *Arabibus* ظبي *dſabi.* Ex *Chaldæo* טביא *tabja* Fœmininum eſt טביתא *tabjetha,* vel *tabitha.* Hinc *Tabitha* puellæ nomen *Act.*9.*v.*36. à *Luca Græcè* redditur Δορκάς. *Gamaliel, Pauli* magiſter, ancillam habuit ejuſdem nominis, *Vaikra Rabba* ſectione decima nona, טביתא אמתא דרבן גמליאל היתה בודקת חביות Tabitha *ancilla* Rabban (vel *Magiſtri noſtri*) *Gamalielis dolia ſcrutabatur.* Ubi *Tabitha* nomen *Gloſſa* ineptè reddit לשון טובה, tanquam *à bonitate* ſumptum. Id enim eſſet טבתא *tabtha,* non טביתא *tabitha.* Ita etiam apud *Arabes* ظبية *dſabia,* id eſt, *caprea,* quandoque eſt muliebre nomen. *Damir* in capite *De caprea,* ظبية اسم امراة تاخرج قبل الدجال تنذر الناس

צביה *Dſabia* (ſeu, *caprea*) *mulieris nomen, qua ante* Anti-Chriſtum *prodibit homines* monitura, *ut ſibi ab illo caveant*. Ut عزة Azza, *capreæ catula*. Unde *Azza* dicta mulier quædam inter *Arabes* illuſtris. *Alcamus*, العزة ابنة الظبي وبها سميت عزة Azza, *catula capreæ, unde dicta eſt* Azza *mulier*. In *Giggeio* perperam redditur *herba cervæ, dictamnus*. Nempe pro ابنة *filia*, ſeu *catula*, legit ذمان *herbam*. Sed & apud *Græcos* ut Δάμαλις, ita Δόρκαλις quandoque in uſu eſt. *Agathias Anthologiæ* lib. 7. *Epigrammate* 76. ad *Paulum Silentiarium*,

Καί σε, μάκαρ, ποθέω, καὶ γλυκερὴν Δάμαλιν,
Ἧς με περισμύχουσι μεληδόνες· ἀλλά με θεσμὴ
Εἴργουσιν ῥαδινῆς τηλόθι Δορκαλίδος.

Et te, beate, cupio, & ſuavem Damalim, *cujus me curæ divexant: ſed me tenent leges tenerâ procul à* Dorcalide. Hujuſmodi nomina mulieres in *Oriente* non illibenter uſurpant; quia caprea tam à forma, quàm à placiditate morum apud Veteres commendatur. Et verò nomen *Hebræum* צבי *tſebi*, propriè *decus* ſonat. Unde in capreas tr[ans]latum eſt, decorum, & venuſtum animal, ut docuimus in capite *De cervis*, quodque fuit in deliciis apud Veteres. Unde *Martialis*.

Delicium parvo donabis dorcada nato.

Et cultum ab *Ægyptiis*, qui credebant capreas ἄγαλμα εἶναι τῆς Ἴσιδος, ut ex *Æliano* probavimus. Itaque *Dorcas* unum fuit è multis nominibus, quibus olim amaſiis ſuis proci adulabantur, & nævos corporis excuſabant. *Lucretius* lib. 6. verſu 1153.

Nigra Melichrus *eſt, immunda & fœtida* Acoſmos,
Cæſia Palladion, *nervoſa & lignea* Dorcas.

Arabicè caprea, quæ præ cæteris ſpecioſa eſt, حمير *hamir* vocatur. *Alcamus* explicat ظبية جميلة الجسم *capream pulchro corpore*. Et apud eundem مثل الظبا الحور *alhaur* eſt *oculorum venuſtas qualis caprearum*. Nempe ان تشتد بياض بياض العين وسواد سوادها وتستدير حدقتها وترق جفونها *Cum album albi, & nigrum nigri oculorum valde intenduntur, & rotunda eſt pupilla, & palpebræ tenues*. Tales nempe ſunt caprearum oculi, quæ proinde non ſolùm venuſtiſſimos, ſed & alacres vividoſque habent oculos, quibus acerrimè vident. Damir, توصف الظبا بحدة البصر *Capreæ deſcribuntur acutiſſimi viſus*. Unde illis inditum δορκάδων *Græcum* nomen. *Etymologus*, Δορκὰς παρὰ τὸ δέρκω τὸ βλέπω· ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον καὶ εὐόμματον. *Origenes* in *Cantica* Homilia tertia, *Hoc animal, quantum ad* Græca *vocabula, nomen à videndo, atque clarius proſpiciendo ſortitum eſt*. *Gregorius Nyſſenus* in *Cantic.* Homiliâ quintâ, Φασὶ τοῦτο τὸ ζῶον, περιφυῶς δερκόμενον, ἐκ τῆς ἐνεργείας ἔχειν τὸ ὄνομα· *Ajunt hoc animal, cùm eximiè videat, à vi ſua nomen habere*. Philo Carpathius *in* Canticum, *Caprea animal eſt acutiſſimi viſus, dorcas* ἀπὸ τοῦ δέρκειν *dicta*. Theodoretus *in* Cantic. Φασὶ τὴν δορκάδα ἐπώνυμον εἶναι τῆς οἰκείας ὀξυδερκίας, καὶ διὰ τὸ ὀξέως ὁρᾶν ταύτην εἰληφέναι τὴν προσηγορίαν· *Capream ajunt ab acumine viſus eſſe dictam, & propter perſpicacitatem ſuam* dorcadis *appellationem eſſe conſequutam*. Eaſdem nunquam lippire negat (*a*) *Plinius*, & lippientes ſimum earum cerâ circumdatum, novâ Lunâ, devorare jubet. Addit noctu æquè cernere. Quin, ſi (*b*) *Etymologo*, & (*c*) *Phavorino* credimus, ἡ δορκὰς ἀνεῳγμένους ἐν τῷ καθεύδειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχει, *caprea inter dormiendum oculos habet apertos*. Quod *Hebræi* partim aſſerunt, partim negant. *Chaldæus* Interpres in *Cant.* 8. *verſ.* 14. תהי דמי לטביא די בעידן דדמך עינא חדא קמץ ועינא חדא יהי פתיח *Eris ſimilis capreæ, quæ ſomni tempore unum oculum habet clauſum, & alterum apertum*. Et *Midras* in eundem locum, זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה *Illius, cum dormit, oculus unus apertus eſt, alter clauſus*.

(a) Lib. 28. c. 11.

(b) In Λεοντοκόμ@.

(c) In Λέων.

Capreæ mira eſt pernicitas. Proinde vocat *Oppianus*,

– – ὠκυτάτων δορκῶν ἀρίδηλα γένεθλα,

velociſſimarum caprearum inſignia genera. Apud *Ælianum* (*Hiſt.* lib. 14. cap. 14.) una capreæ ſpecies, à *Poëtis* κεμὰς dicta, legitur eſſe δραμεῖν ὠκίστη θυέλλης δίκην, *ad curſum velox inſtar turbinis*. Inde *Arabica* verba قزع & ذري & طفا & حفا capream *levem eſſe* ſignificant, & *citatiſſimo curſu ferri*. Alcamus, قزع الظبي أسرع وخف *Caprea properavit, & levis fuit*. Idem, ذري الظبي أسرع *Caprea properavit*. Et alibi, طفا الظبي اشتد عدوه *Capreæ curſus invaluit*. Quomodo etiam حفا redditur in *Giauhari*. Neque de aliis feris hæc uſurpari reperias. Quod ideo hic obſervo; quia hanc caprearum velocitatem Scriptura paſſim deprædicat. Sic 2 *Sam.* 2 *v.* 18. Aſaël *pedibus celer fuit, ut una è capreis, quæ in agro ſunt*. Et 1 *Paral.* 12. *v.* 8. *Capreis in montibus pernicitate ſimiles erant*. Et *Proverb.* 6. *v.* 5. *Erue te ut caprea* מיד, *è manu, & ut avis* מיד יקוש, *è manu laquei: alii è manu aucupis*. Neque enim ſatis certum eſt, utrum hic ſignificet יקוש. Prius ſequuntur *Græci, Chaldæus, Syrus, & Arabs*. Poſterius *Hieronymus*, & ex *Hebræis Kabvenaki*. Sed, quidvis intelligas, videtur in priore membro vox analoga ſupplenda. Puta, *Erue te ut caprea è manu venatoris, & ut avis è manu aucupis*. Vel, *Erue te ut caprea ex caſſibus, & ut avis è laqueo*. Ad verbum, *è manu laquei*. Sed Hebr. *è manu laquei, è manu gladii*, &c. id eſt, *ex laqueo, & gladio*. Proinde *Græci* hic habent, *Tanquam caprea* ἐκ βρόχων *ex caſſibus*. Et *Arabs*, من الوهق *ex laqueo*. Et *Chaldæus*, מן נשכא per *Caph*, pro quo legendum per *Beth* מן נשבא *à reti*, ut in *Syro*, à Verbo נשב, quod *Arabicè* ſignificat *hærere retibus implicitum*. Neque aliter ſumpſit *Sirachides*, qui ad hunc locum ſic alluſit *Eccleſ.* 27. *v.* 20. (al. 22.) Ἐξέφυγεν ὡς δορκὰς ἐκ παγίδος, *Effugit ut caprea ex laqueo*. Sed & aliter poſſis reddere, *Erue te ut caprea* מיד, *è manu*, id eſt, *ſtatim*: ut linguâ vernaculâ, *il partit de la main*, id eſt, *illicò diſceſſit*. Quomodo etiam *Orientales*. Ita enim *Jonathan* Geneſ. 19. v. 28. מן יד נפלת אשתא, *E manu cecidit ignis*. Chaldaica Paraphraſis *Eſther* 2. *v.* 13. מיד יתיהב לה למעל, *E manu permiſſum eſt illi ingredi*. Cant. 2. v. 13. מן יד אמר להון, *E manu dixit ipſis*. Pſal. 59. v. 12. לא תקטלנון מיד, *E manu ne occidas eos*. Thren. 1. v. 2. מן יד תקיף רוגזא דיי בהון, *E manu invaluit in eos ira* DOMINI. *E manu*, id eſt, *illicò*. Græcè dixeris ὑπὸ χεῖρα & Latinè, *ſub manum*. *Plutarchus* in libro *De ſera Numinis vindicta*, non procul ab initio; Αἱ δ' ὑπὸ χεῖρα τοῖς πλημμελοῦσιν ἀπαντῶσαι τιμωρίαι·

Pœna

Pœnæ, quæ ſub manum occurrunt, peccare audentibus. Suetonius in Auguſto capite quadrageſimo nono, *Et quò celerius, ac ſub manum annuntiari cognoſcique poſſit, quid in provincia quaque geratur.* Quid ſi יד, *manus* fuerit retis aliquod genus, ita dicti, quod eò capreæ, tanquam manu, detinerentur. Ut ab *Arabico* كف caph *manus* كفة *cuppha* vocantur *pedicæ*, aut *caſſes*, quibus capreas venantur. *Alcamus*, كفة الخاطوف الظبا ما يصاد به. Et ibidem الخاطوف tanquam rapacis avis unguis vocatur شبه المناجل يشد بالحبالة الصيد فاختطف به الظبي *falcis ſpecies, quâ reti venatorio devincta capitur caprea.* Hæc etſi fortaſſe non ſint omnino rejicienda, tamen puto verius, quod primum dixi, *Solomonis* orationem eſſe Ellipticam, & in priore hemiſtichio aliquid deeſſe ex poſteriore ſupplendum. Et fortè in priore ſcripſerat *Solomon*, *Erue te ut caprea* מיד ציד, *è manu venatoris:* ut in ſequente hemiſtichio, *& ut avis* מיד יקוש, *è manu aucupis.* Sed per Scribarum incuriam periit vocula ציד propter præcedentis מיד τὸ ὁμοιόπτωτον. Quamvis eò devenire neceſſe non ſit, cùm id *Hebræis* familiare eſſe videam, ut in uno ex duobus hemiſtichiis aliquid deſit, quod ex altero ſuppletur. Sic *Num.* 9.v.16. *Nubes illud tegebat* (ſupple *interdiu:*) *& ſpecies ignis noctu.* Pſal.84.v.11. *Melior eſt dies unus in atriis tuis, quàm mille* (ſupple *alibi.*) Sirach.16.v.3. *Præſtat unus juſtus, quàm mille* (ſupple *injuſti.*) Pſal. 91.v.7. *Cadent à latere tuo* (ſupple *ſiniſtro*) *mille, & à dextera tua decies mille.* Prov.28.v.16. *Dux carens intelligentia, & multus oppreſſionibus* (ſupple *abbreviabit dies ſuos:*) at *qui odit quæſtum, prolongabit dies.* Et 1 Tim.4.v.3. *Prohibentium contrahere matrimonium,* (jubentium) *abſtinere à cibis, quos Deus creavit,* &c. Ita hic, *Erue te ut caprea è manu* (ſupple *caſſium*, aut *venatoris*, ut in ſequente,) *& ut avis è manu laquei*, aut *aucupis*. Capreas ſcilicet, cervos, ibices, & reliquas hujuſmodi feras, quas curſu aſſequi facile non eſt, retibus & pedicis implicare conantur venatores. Ita *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 12. cap. 46.) de *Tuſcis* ſcribit, τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐλάφους καὶ ἀπὸ δικτύων μὲν, καὶ ἀπὸ κυνῶν ἁλίσκεσθαι, *Cervos, qui apud eos ſunt, tam retibus, quàm canibus capi:* & Muſicæ illecebrâ adretia pellici ſolitos. Alii ſylvam utrinque lineâ & pennis claudebant, quarum formidine feræ, & cervi potiſſimum, in retia paulatim impellebantur. *Virgilius* de cervis lib. 3. *Georgicorum*,

Hos non immiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Purpureæve agitant pavidos formidine pennæ.

Et lib. 12. *Æneidos*,

Incluſum veluti ſi quando in flumine nactus
Cervum, aut puniceæ ſeptum formidine pennæ
Venator curſu, canis & latratibus inſtat.

Pythagoras in *Ovidio Metamorphoſεως* lib. 15. *Fabulâ* quadrageſima tertia,

Nec formidatis cervos includite pennis.

Lucanus lib. 4. verſu 437.

- - - *ſic dum pavidos formidine cervos*
Claudit odoratæ metuentes aëra pennæ.

Seneca, *De clementia* lib. 1. cap. 12. *Si feras lineâ & pennâ concluſas contineas.* Et *De ira* lib. 2. capite 12. *Cum maximos ferarum greges linea pennis diſtincta contineat, & in inſidias agat ab ipſo effectu dicta formido.* Et alter *Seneca* in *Hippolyto*,

. . *Picta rubenti linea penna*
Vano eludat terrore feras.

Arrianus in *Epictetum* libri ſecundi capite primo, Ὡς φοβοῦνται φεύγουσαι αἱ ἔλαφοι τὰ πτηνὰ, ποῦ τρέπονται, καὶ πρὸς τίνα ἀναχωροῦσιν ὡς ἀσφαλῆ; πρὸς τὰ δίκτυα, καὶ οὕτως ἀπόλλυνται. *Cum aves,* (id eſt, avium pennas) *cervi fugientes timent, quo convertuntur, & quo ſecedunt, ut in tuto ſint? Ad retia, & ſic pereunt.* *Oppianus* libro quarto *Halieuticῶν*,

Ὧδε καὶ ἐν ξυλόχοισιν ὀρέστεροι ἀγρευτῆρες
Εἷλον ἀναλκείην ἔλαφον ἐναργέϊ τέχνῃ,
Μηρίνθῳ στέψαντες ἅπαν δρυὸς, ἀμφὶ δὲ κούφων
Ὀρνίθων δήσαντο θοὰ πτερὰ, &c.

Sic etiam in ſylvis montani venatores invalidum cervum felici arte capiunt, lineâ coronantes totum quercetum; circùm autem levium avium ligant veloces pennas. Auſonius *Theoni* Epiſtola quarta,

An cum fratre vagos dumeta per avia cervos
Circumdas maculis, & multâ indagine pennæ?

Nemeſianus verſus finem *Cynegetici*,

Digerat innexas non una ex alite pennas,
Namque urſos, magnoſque ſues, cervoſque fugaces,
Et vulpes, acreſque lupos, ceu fulgura cœli
Terrificant, linique vetant tranſcendere metas.

Hieronymus in *Orthodoxi & Luciferiani dialogo* capite tertio, *Pavidorum more cervorum, dum vanos pennarum evitatis volatus, fortiſſimis retibus implicamini.* *Auguſtinus* libro primo *De nuptiis & concupiſcentia*, *Inſtar ferarum, quæ circumdantur pennis, ut cogantur in retia.* De cervis porro quæ allata ſunt, etiam de capreis dicta puta: quæ, *Blondo* teſte apud *Geſnerum*, *eadem arte, qua cervi decipiuntur. Comprehenduntur enim & canibus, implicantur & retibus,* &c. Itaque de caprearum retibus, & eas illaqueandi modo multa occurrunt apud *Arabes*. Sic in *Alcamus*, præter كفة & خاطوف de quibus jam diximus, etiam كفيص (caſſis) eſt حبالة يصاد بها الظبي *rete, quo caprea capitur.* Et ظبي معقوي eſt *caprea, cujus priores pedes in caſſes inciderunt.* Et نشق الظبي, id eſt, في الحبالة علق *caprea è laqueo pependit.*

Hoc *Arabum* Proverbium ترك الظبي ظله *Caprea umbram ſuam reliquit.* *Damir* ita exponit, يضرب للرجل النفور وظله كناسه الذي يستظل من شدة الحر وهو اذا نفر منه لا يعود اليه ابدا *Ferit fugacem hominem. Capreæ ſcilicet umbra eſt latibulum ejus, in quo captat umbram propter æſtus vehementiam: & ex eo cum ſemel fugit, nunquam ad illud revertitur.* Hinc explica hæc *Eſa.* 13. v. 14. והיה כצבי מדח *Et erit ut caprea expulſa.* Agitur de *Babylone*, in cujus umbram multi ſeceſſerant, tanquam in tutiſſimum propugnaculum. Sed, *Medis* ad eam devaſtandam undequaque concurrentibus, prædicitur fore, ut unuſquiſque eam deſerat, atque ut caprea è latibulo ſuo expulſa inde diſcedat, nunquam poſtliminio reverſurus.

De capreæ eſu meminit *Moſes Deuter.* 12. *v.* 15. 22. & *c.* 14. *v.* 5. & *c.* 15. *v.* 22. Et in *Solomonis* cibariis caprea nominatur 1 *Reg.* 4. *verſ.* 23. *Arabes* quoque capreæ eſum multum commendant. *Avicenna* وخير لحوم الوحش لحم الظبا

Optima

Optimæ è ferinis ſunt caprearum carnes. *Razi* apud *Damirem*, & *Abenbitarem*, لحم الظبي حار يابس وهو اصلح لحوم الصيد واجوده الخشف *Caro capreæ calida eſt, & ſicca, & carnium venaticarum ſaluberrima: at capreoli caro bonitate maximè antecellit.* Symeon Sethi, Τὰ τῶν δορκάδων κρέατα εὐχυμώτερά ἐστι τῶν λοιπῶν ἀγρίων ζώων, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἔχει οἰκείωσιν· *Caprearum carnes melioris ſucci ſunt, quàm cæterorum agreſtium animalium, & ad humanum corpus ſunt magis accommodatæ.* Apud *Athenæum* libro nono *Palamedes Eleaticus* ait οὐκ ἄχαρι κρέας τὸ τῶν δορκάδων, *caprearum carnem non eſſe injucundam.* Et *Philoſtratus* libro ſecundo in *Indorum* conviviis integras apponi capreas.

Quæritur cur in *Cantico* Sponſus cum caprea toties conferatur. Ut *Cant.* 2. 9. *Similis eſt dilectus meus capreæ.* Et verſu decimo ſeptimo, *Revertere dilecte mi; ſimilis eſto capreæ.* Et capitis octavi verſu decimo quarto, *Fuge, dilecte mi; & ſimilis eſto capreæ.* Plerique Veterum ad id referunt, quod jam antè obſervavimus, dorcadem, ſeu capream animal eſſe perſpicaciſſimum. *Origenes* in *Cantica* Homiliâ tertiâ, *Caprea habet in natura ſua, ut non ſolum videat ipſa, & perſpiciat acerrimè, ſed & aliis viſum præbeat. Aſſerunt namque hi, quibus Medicinæ peritia eſt, ineſſe huic animali intra viſcera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, & obtuſiores quoque viſus exacuat. Merito ergo capreæ vel damulæ* Chriſtus *comparatur; quia non ſolùm videt ipſo Patrem, ſed & videri ab aliis facit, quorum viſus ipſe curaverit.* *Gregorius Nyſſenus* Homilia quinta, Ἡ δορκὰς σημαίνει τὴν ὀξυωπίαν τοῦ τὸ πᾶν ἐπιβλέποντος. *Caprea ſignificat viſus acumen ejus qui omnia perſpicit.* Philo Carpathius, *Sponſus, ſcilicet* Chriſtus, *capreæ aſſimilatur, eo quod corda omnium ſubtiliſſimè rimetur, & inſpiciat cogitationes omnes.* Aponius in *Cantica* libro quarto, *Capreæ pro eo opinor ſimilem dici; quia noſtræ ſalutis inluſtratio cæcitatem cordis auferens*, &c. Quod ibidem ſequitur, *Caprearum poſterior corporis pars candorem demonſtrat*, ad pygargos pertinere ſuo loco docuimus. *Theodoretus* de *Chriſto*, Δορκάδι αὐτὸν ἡ νύμφη ἀπεικάζει, διὰ τὸ ὀξυδερκὲς, καὶ διορατικὸν, καὶ τῶν μελλόντων προγνωστικόν· *Eum cum caprea Sponſa confert, propter viſus acumen, & perſpicaciam, & futurorum præcognitionem.* Michael Pſellus *in* Cantica, *Caprea, Allegorice videntem ſignificat. Nam ipſe* (Chriſtus) *omnium corda intuetur.* Quæ quidem piè dicta, ſed neſcio an ad rem; quia hæ Allegoriæ *Græci capreæ* nominis etymologia totæ nituntur. Neque enim in Sacro Textu quidquam eſt, unde pateat *Solomonem* id reſpexiſſe. Quin de Sponſi ſaltibus, aut fuga, aut reditu iis locis (*d*) agitur, quibus confertur cum caprea. Itaque nihil puto reſpici, quàm capreæ in curſu aut ſaltu agilitatem: cui ſimilis Sponſi alacritas, & exequendi celeritas, ac facilitas, quidquid agat, aut moliatur. De capreæ hinnulo capite præcedenti dictum eſt, & capite, quod proximum ſequetur, agemus de caprearum ſpeciebus, & coloribus.

(*d*) *Cant.* 2. 8. 9. 17. & 8. 14.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM

Quid Veteres & Recentiores ſcripſerint de animalibus unicornibus.

Animalia multa μονόκερωτα *apud Veteres.* 1. *Rhinoceros. Cur* Martialis *illum gemino cornu deſcribat. Variæ ſententiæ. Illum locum aliter legendum. Aliorum conjecturæ refelluntur.* 2. *Equus* Indicus *unicornis.* 3. *Aſinus* Indicus. 4. *Bos* Indicus. *Hi boves ab* Oppiano Ἀόνιοι *dicuntur per ſummum errorem; cujus fontes aperiuntur.* 5. *Propriè dicta monoceros in* India *ſolâ reperitur. A qua fortè non diverſi equus & aſini* Indici. Conſtantinopoli *monocerotis* ἐκτύπωμα *planè aliud apud* Philoſtorgium. *Monocerotis deſcriptio in* Paulo Veneto, *&* Ludovico Vartomano. *De eodem multa ex* Arabibus. *Nomen* Indicum *in* Æliano καρκάζωνον (*malè ſcribunt* καρτάζωνον) *in* Arabibus carcaddan, *in* Coptis ΧΑΡΧΙΝΟΣ. *Natales* India *&* Nubia *in* Goyame. *Fœmina quamdiu ferat uterum. Cum quibus animalibus coëat.* قرش Coptis ἈΣΠΙΔΟΧΕΛΏΝΗ. *De monocerotis mole & ſtaturâ variæ ſententiæ. Collum ad pedes inflexum. Animal ſolidungulum. Longæviſſimum. Terribile. Homini & elephanto infenſum, quem cornu ſuo transfigit, & ſurſum tollit. Sed* ruch *avis fert unguibus monocerotem. Tela in eum nihil poſſunt. Palumbes amat. Multa de cornu gravitate, ſoliditate, craſſitudine. Variæ intùs figuræ. Baltei ex his confecti, & alia quædam.* حرشن charſan, *vel,* حريش charis, *animal hœdi ſpecie, cornu unicum in fronte habens, in* Segeſtana *&* Bulgaria. *Per virginem capitur. Origo fabulæ. In* Carpatho *monte rupicapræ unicornes. Lepus monoceros. Cornuti lepores ex* Norvegia *allati. Cornu* jachmúr, *vel* jâmur, *unicum; ſed in ramos diviſum. Tale quia apud* Cæſarem *libro ſexto. In* Symeone Sethi *moſchi capreolus unicornis. Ibi quædam emendata. Alii* Arabes *de moſcho.* Avicenna *explicatus. Muſchus* Tubetienſis *cur optimus. Capreolum muſchi quomodo deſcribant* Arabes. *De unicornibus animalibus quid* Hebræi. *Fabula de bove unicorni ab* Adamo *Deo oblato. Alii capreis accenſent. Monoceros ſylvæ* Ilai *Hebræis* קרש. *Ejus cornu nigrum. Ita etiam* Ælianus, *&* Phile, *cujus Interpres notatus.* תחש *noſtris* taxus, *aut* melis, Hebræis *animal unicorne, quod nuſquam comparuit poſt abſolutum Tabernaculum.* Pomarius *cornu unicornis docet contra venena multùm pollere, & qua arte dignoſcatur. Oryx etiam animal unicorne* Ariſtoteli, *&* Plinio. *De eo multa ex Scriptoribus.* Heliodorus *emendatus.* Gazel *non eſt* oryx, *ſed* capreæ hinnulus. Oppianus *orygem aliter deſcribit, quàm reliqui Scriptores. Concluditur tamen idem eſſe animal, & refelluntur objectiones. Dorcades totæ albæ.* Μετάφρενα partes geminæ. Duplex *pro* lato. *Oryx, animal pugnaciſſimum. Oryx non ſemper unicornis. Oryx bove non multo minor: jungebatur bigis, & equi vices præſtabat.* Subulo ὄρυξ.

UT nobis viam præſtruamus ad explicationem *Hebrææ* vocis ראם *reem*, vel רים *rem*, quam vetuſtiſſimi Interpretes *monocerotem* eſſe voluerunt, libet

in hoc capite Lectori ob oculos ponere quæ Veteres & Recentiores ſcribunt de animalibus unicornibus. Horum unum eſt ῥινόκερως, reliqua μετωποκέρωτα. Rhinoceros *Ariſtoteli* notus non fuit. Illum primus deſcripſit *Agatharchides* ſub *Ptolemæo Sexto*. Poſt quem *Artemidorus*, *Diodorus*, *Strabo* qui viderat, *Plinius*, *Solinus*, *Ælianus*, *Oppianus*, *Philoſtratus*, *Dio*, *Pauſanias*, alii; quos non vacat hic exſcribere. Tantum hoc quæſierim libens, cum conſtet rhinocerotem unicum in naſo cornu habere, unde belluæ nomen, cur geminum illi tribuat *Martialis*, vel quiſquis auctor eſt libri *Spectaculorum*, cum de *rhinocerote* dicit *Epigrammate* vigeſimo ſecundo;

Namque gravem gemino cornu ſic extulit urſum,
Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

Gemino cornu, inquiunt, id eſt, *forti*, *& vehementi*: quomodo dixit *Virgilius*;

- - - - *duplici dentalia dorſo.*

Alii *gemino cornu*; quia rhinoceros habet duo cornua, ut obſervat *Pauſanias*, τὸ ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγας, *unum in extremo naſo*; *aliud ſupra illud non magnum*. Neutrum ad rem, ut quidem puto. *Geminus* pro *forti* nuſquam occurrit. In *Virgilio* (a)

(a) Georg. lib. 1. verſu 173.

- - - - *duplici dentalia dorſo,*

id eſt, *lato*, inquit *Servius*: *ut aut duplex agitur per lumbos ſpina: aut revera duplici, cujus utrumque eminet latus; & ferè hujusmodi ſunt omnes vomeres in Italia.* Fruſtrà etiam id obſervatur, rhinocerotem geminum habere cornu. Alterum enim eſt in dorſo, quo urſum extuliſſe dici non poteſt. Itaque ad illud cornu non pertinent hæc *Poëtæ*,

- - - - *gemino cornu ſic extulit urſum.*

Proinde *Politiano* cum hæc non ſatisfacerent, is aliud excogitavit, nempe urſum dici *gravem gemino cornu* Dativo Caſu, id eſt, gravem etiam iis animalibus, quibus geminum eſt cornu; quales tauri, *&c.* Quod ut ineptum & coactum docti meritò rejiciunt. Neque enim creſcit robur cum numero cornuum. Arietes, & hircos, utut bicornes, nemo crediderit eſſe rhinocerote robuſtiores. Itaque *Poëtæ* locum puto eſſe corruptum, quamvis non videam ſatis quomodo poſſit reſtitui. Varias tamen afferam conjecturas, ut in iis Lector eligat quod videbitur commodiſſimum, aut ipſe meliora tentet. Fortaſſe *Poëta* non ſcripſerat, *gravem gemino*, ſed, diverſis Caſibus,

- - - *gravi geminum cornu ſic extulit urſum.*

Geminum urſum, id eſt, *duos urſos*; non ſimul, ſed ſucceſſivè oblatos, vel ſimul oblatos extulit ſucceſſivè: niſi malis *Geticum urſum*, id eſt, *Scythicum*; quia verſus Aquilonem urſi majores, eſſet que id θαυματωδέστερον, ſi majorem urſum cornu ſuſtuliſſe dicatur rhinoceros. Sed *geminum* probo magis, quia ſequente verſu,

Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

Poëta plures pilas videtur opponere pluribus urſis. Et de *Carpophoro* ſic dicitur *Epigrammate* 23.

Ille tulit geminos facili cervice juvencos.

Gravi cornu, id eſt, αἰνῷ, *atroci*, *diro*, *moleſto*, *infeſto*. Vel, voce leviter inflexa, *brevi cornu*; quia pro belluæ magnitudine cornu breviſſimum eſt. Utrumque habet *Oppianus* in deſcriptione rhinocerotis libro ſecundo *Cynegeticῶn*,

- - - ὀλίγον δ' ὑπὲρ ἄκρα ῥινὸς
Ἀντέλλει κέρας αἰνὸν, ἀκαχμένον, ἄγριον ἄορ·

Breve ſuper ſummum naſum ſurgit cornu; grave, acutum, ſævum telum.

Jam hæc ſcripſeram, cum incidi in alias hujus loci interpretationes, quæ mihi præcedentibus non magis ſatisfaciunt. Una *Scaligeri* ſic habet, *Rhinoceros eſt cornu gemino, altero puſillo in fronte, altero in nare robuſtiſſimo, quo audaciſſimè pugnat, ac vincit elephantum. Ut jam deſinant nugari* Grammatici *de* gemino *cornu apud* Martialem. Sed puſillum illud in fronte cornu non aliunde novit, quàm ex pictura, qualem nullam vidimus. Anno *Chriſti* 1515. ex *India* in *Luſitaniam* advectus eſt rhinoceros, quem accuratè pinxit *Albertus Durerus* tum temporis inſignis pictor. Et ex illius prototypo expreſſa ἐκτυπα per totam *Europam* ſparſa ſunt, quæ cornu nullum exhibent in fronte rhinocerotis. Sed ſupra cornu, quod eſt in nare infima, quatuor tubercula, quorum ſummum frontem, cætera glabram in ima parte attingunt. Hæc tubercula pro cornibus ſi habuit illuſtriſſimus *Scaliger*, jam rhinoceros non erit *gemino*, ſed *quinquegemino* cornu animal. Utut ſit, his vel cornibus, vel tuberculis non extulerat urſum; ſed unico illo, quod eſt in nare. Itaque hæc nihil ad rhombum.

Altera *Jani Douzæ*, *Petri Scriverii*, *Gerardi Voſſii*, virorum, qui in his literis facilè primas tenent, pro *urſo* legit *urum*: quod ſic explicant,

- - *gravem gemino cornu ſic extulit urum*,

id eſt, *urum*, *quamvis gemino cornu gravem*, *tam facilè ſuſtulit*, *quam taurus objectas pilas*. *Et meritò* (inquiunt) gravem gemino cornu *Poëta dicit*, *cum ſingula urorum cornua*, *teſte* Plinio, *duas urnas capiant*. At ne ſic quidem videntur id obtinere, quod volunt, nempe, ut urus *gravis* dicatur eſſe propter cornua. Quid enim cornuum gravitas ad ipſum uri corpus, quod pendere neceſſe eſt plura millia pondo, ſi verè ſcripſit *Cæſar* uros eſſe magnitudine paulò infra elephantos: & *Servius* in librum ſecundum *Georgicorum*, exceptis elephantis, majores eſſe cæteris animalibus? Itaque quidquid ponderis his accedit ex gravitate cornuum, nullum momentum habet. Præterea *Poëta* ſic ſcripſerit rem prorſus impoſſibilem, nempe animal, elephanto penè par, facilè ſublatum fuiſſe à rhinocerote, cui *Strabo*, qui viderat, tribuit ſolùm μέγεθος τοῦ ταύρου, *tauri magnitudinem*. *Artemidorus* quidem rhinocerotem ait μικρὸν ἀπολείπεσθαι τῶν ἐλεφάντων, *vix inferiorem eſſe elephantis*. Sed ne ſic quidem facilè ſuſtulerit urum. Itaque rhinoceroti non urus, ſed

- - - - - *pila taurus erat.*

Liber *Spectaculorum Epigrammate* 9. de *rhinocerote*,

Quantus erat cornu, cui pila taurus erat?

Martialis ipſe libri decimi quarti *Epigrammate* quinquageſimo tertio, cui titulus *Rhinoceros*, id eſt, guttus è naſo rhinocerotis;

Nuper in Auſonia Domini ſpectatus arena.
Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat.

Hæc igitur rhinocerotis fuit ultima virtus. Alioqui frigida eſſet laus, ſi urum etiam ſuſtuliſſet, qui tauro multò major eſt. At, inquiunt, rhinocerotis & urſi certamen impar fuiſſet, cum vulgari etiam tauro urſum ſuperare minimè ſit operoſum. Quod ipſum mihi quidem perſuadet non unum urſum, ſed geminum rhinoceroti fuiſſe objectum, ne impar eſſet pugna. Quamvis tauro urſum ſuperare non fuerit ita facile, quam illi volunt. Quin taurum ab urſo proſterni, & qua arte, diſertè docent (b) *Ariſtoteles* (c) *Plinius*, (d) *Solinus* (e) *Ælianus*. Et id ipſum inſinuat *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 35. Itaque nihil video hactenus, quod à priore ſententia me dimoveat.

(b) Hiſt. l. 8. c. 5.
(c) Lib. 8. c. 36.
(d) Capite De Numidia.
(e) Lib. 6. c. 9.

Rhinoceroti oppono feras μετωποκέρωτας, id eſt, *quæ cornu in fronte habent*, atque illud quidem unicum, quales equus, aſinus, & bos *Indici*, propriè dicta *monoceros*, *oryx*, &c. Equi meminit *Oneſicritus* apud *Strabonem* libro decimo quinto, in *India* deſcribens ἵππους μονοκέρωτας, ἐλαφοκράνους, *equos unicornes*, *cervinis capitibus*. *Ælianus* etiam *Hiſtoriæ* libri tertii capite quadrageſimo primo, ubi tam equi, quam aſini *Indici* cornu numerat inter alexipharmaca.

Aſinus *Indicus*, ſeu veriùs onager, equo par eſt magnitudine, albo corpore, capite purpureo, oculis cyaneis, carne amara & guſtui ingrata. In fronte prominet unum cornu cubitale, vel ſeſquicubitale, in medio nigrum, album infrà, ſuprà puniceum, magni uſus in Medicina. Inter animalia ſolipeda ſolus habet fel in jecore, & in pedibus talos, eosque nigros. Ro-

bur,

bur, & pernicitas ſumma eſt. Cornu, dentes, & calces, ex æquo terribiles. Locis maximè deſertis degit. Vivus raro capitur. Hæc *(f) Apoſtolius* ex *(g) Æliano*, *Ælianus* ex *(h) Cteſia*. Sed & ejuſdem animalis plures alii meminernut. In his *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo, *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, & quadrageſimo ſexto, *Pollux* libri primi capitis undecimi ſectione decima quarta, *Philoſtratus* in *Apollonio* libro tertio, *Antigonus Mirabilium* capite ſeptuageſimo ſecundo, *Phile* capite trigeſimo ſeptimo. Et ex *Hebræis Gerſom* in *Porta cœli* fol. 26. b. ubi de aſinis, וחמין הוה במחוז אינדיא יש לו קרן אחד במצחו כן כתוב בספר. בעלי חיים *Etiam illa ſpecies in* Indiæ *regione unicum habet in fronte cornu. Ita ſcribitur in libro* De animalibus.

(f) Ἀπον. 1357 Ὄνος ἐν μελίτταις. (g) Hiſt. lib. 4. c. 52. (h) In India apud Photium.

Boves in *India* ſolidis ungulis eſſe, unicornes etiam, ex *Cteſia* tradunt *Plinius* & *Solinus*. Eoſdem in *Æthiopia* ſic deſcribit *Ludovicus Vartomanus Navigationum* libri ſecundi capite decimo quinto, *Vaccas etiam vidi* (*Zeilæ*, quæ eſt urbs *Æthiopiæ*) *cornu unicum in fronte media habentes inſtar monocerotis; longitudine ſupra palmi magnitudinem. His cornu in terga reſupinatum; Coloris ſunt phœnicei.* Nempe tam in *Æthiopia*, quam in *India*, poſſunt illorum eſſe natales. Sed de *Oppiano* quid fiet, qui *Aonios* appellat libro ſecundo *Cynegeticῶν*, ubi de boum vario genere;

Μώνυχες Ἀόνιοι, σιϰλὸν γένος, οἰοϰέρωτες,
Ἐκ τε μέσε κέρας αἰνὸν ἀπαντέλλεσι μετώπε.

Solidunguli ſunt Aonii, *varium genus, unicornes, & è media fronte grave cornu producunt. Aonii*, id eſt, *Bœotici*. Nulli enim *Aones* alibi, quam in *Bœotia*. In qua ſi qui fuerunt hujuſmodi boves, quomodo id intactum præterîerunt *Dicæarchus, Strabo, Pauſanias*, alii, qui *Bœotiam* tam accuratè deſcripſerunt? Et *Ariſtoteles* in eximio *De animalibus* opere? Ut *Plutarchum* taceam, qui de *Bœotia* ſua tam multa habet inſignia. *Oppianum* igitur puto ex aliquo ſcriptore hæc hauſiſſe, in quo poſt boves αἱ ὄνοι ponebantur in cenſu τῶν μονοκερώτων. Et cum ex αἱ ὄνοι factum eſſet ἀόνιοι per ſcribarum imperitiam, conjuncta ſunt, quæ fuerant divellenda. Eodem facit, quod boves illi *Aonii* ab *Oppiano* vocantur σιϰλὸν γένος *varium genus*. Apparet enim id petitum eſſe ex aſinorum μονοκερώτων deſcriptione, qui partim albi erant, partim purpurei. Atque ipſum cornu habuerunt nigrum, album, & puniceum. Quale nihil occurrit de bobus unicornibus.

Propriè dicta μονόκερως juxta Veteres in *India* ſola reperitur. Aſperrimam eſſe feram dicit *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, reliquo corpore ſimilem equo, capite cervo, pedibus elephanti, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte cubitorum duûm eminente, id eſt, pedum quatuor, ut *Solinus* interpretatur; cætera *Plinio* ſimilis. Nec multò aliter hoc animal deſcribunt *Ælianus* & *Phile*: niſi quod de cervino capite nihil habent. Et *Phile* os leonis illi affingit. Neque à monocerote puto diverſos fuiſſe *Indicos* equos, & aſinos, de quibus ſuprà: cum monocerotem in multis equo eſſe ſimilem *Plinius* disertè aſſerat. Et aſini *Indici* deſcriptio, qualis eſt in *Cteſia*, & *Æliano*, maximè accedat ad monocerotis deſcriptionem, quam, præter eundem *Ælianum*, *Plinius*, *Solinus*, & *Phile* nobis exhibent,

Sed ab his diverſiſſimum fuit *Conſtantinopoli* unicornis ἐκλύπωμα, ex quo *Philoſtorgius* hoc animal ita deſcribit libri tertii capite undecimo, Τὴν μὲν κεφαλὴν δράκοντος φέρει, κέρας δὲ σκολιὸν αὐτῷ πέφυκεν, οὐ πσφόδρα μέγα. ὁ δὲ ἀνθερεὼν αὐτοῦ πώγωνος ὑποπίμπλαται ἅπας. Μακρὸς δὲ ὁ τράχηλος, εἰς ὕψος ἀνατεινόμενος, ὁλκῷ δράκοντος ἐγγύτατα παραπλήσιος. τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ἐλάφῳ προσέοικε μᾶλλον. τοὺς δὲ πόδας λέοντος ἔχει. *Draconis quidem caput habet, cornu verò curvum innatum ei, haud valde magnum. Mentum ejus barba totum obſitum eſt. Longaque cervix, in altum protenſa, ad ſyrma draconis proximè accedit. Reliquo quidem corpore cervo ſimilis magis. Pedibus autem leoninis eſt.* Quæ eadem legere eſt in *Nicephoro Calliſto* libri noni capite decimo nono.

Cum his ſi quis recentiores conferat ejuſdem animalis deſcriptiones, duas omnino reperiet: unam *Pauli Veneti* libri tertii capite decimo quinto, alteram *Ludovici Vartomani, Romani* Patritii, libri primi capite decimo nono: ſed quibus neque inter ſe, neque cum veteribus ulla ratione convenit. Prior enim ſic habet, ubi de regno *Baſman* in *Java* minore; *Inveniuntur apud eos elephanti, & unicornes, in magna multitudine. Et ſunt unicornes paulò minores elephantis, pilum habentes bubali, & elephanti pedem. Habent caput ut aper; & more porcorum libenter morantur in luto, & aliis immunditiis. In medio frontis geſtant cornu unum, groſſum*, & *nigrum. Linguam habent ſpinoſam, qua lædunt homines, & animalia.* Poſterior talis eſt, *Ab altera* (Mecchani) *delubri ſepta viſuntur, in quibus unicornes gemini aſſervantur*, &c. *Alterum eorum, quem conſtat longè proceriorem eſſe, pullo equino triginta menſes nato haud abſimilem crediderim. Prominet in fronte cornu unicum longitudine trium cubitorum. Longè natu minor eſt alter, utpotè anniculus, ac equino pullo ſimillimus. Ejus cornu quaterni palmi longitudinem non excedit. Coloris eſt id animal equi muſtelini: caput cervi inſtar; collo non oblongo, rariſſimæque jubæ, ab altera parte ſolùm dependentes. Tibias habet tenues, eaſdemque graciles admodum, hinnuli modo. Ungulas anteriorum pedum bifidas habet; caprinos pedes fermè referentes. Tibiarum poſteriorum pars exterior villoſa eſt, piliſque plurimi. Sanè id animal ferum videtur; virum ferociam neſcio quâ comitate condit. Advecti ſunt ex* Æthiopia *ab* Æthiopum *Rege*, &c.

His libet addere quæ de monocerote reperio apud *Arabes*, quæ nondum protrita ſunt, nec in ore vulgi doctorum. In Scripturæ *Paraphraſtis* fere vocatur ذو القرن الواحد & وحيد القرن *unicornis*, ut *Æthiopicè* አሐዱ፡ ቀርን፡ In *Alcamus* alicubi مرميس *mirmis*, & هرميس *hirmis*. In *Damire* الحمار الهندي *aſinus Indicus*; & حريش *charris*, vel حرشن *charſan*. Sed vulgatiſſimum *monocerotis* nomen, nec ſolum apud *Arabes*, ſed & apud *Perſas*, *Tartaros*, atque *Indos* receptum eſt كركند *carcand*; كركندن *carcandan*, vel, ut plerumque ſcribitur, كركدن *carcaddan*. Eô enim *Hiſtorici* paſſim utuntur, & *Geographus Nubienſis* Clim. 1. part. 8. & 10. *Alkazuinius*, *Algiahid*, *Damir*, *Alcamus* ſæpiuſculè, *Pentateuchi* Paraphraſtes *Pariſiis* editus, *Deut.* 33.17. Et Fœmininum كركندة *carcanda* reperitur in *Zamachſari*. Et *Copticum* ΧΑΡΧΙΝΟΣ pro *monocerote* videtur inde deflexum. Quin vetuſtum hoc fuiſſe nomen jam olim in uſu apud *Indos* his verbis docet *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite vigeſimo; Λέγεται δὲ καὶ ζῶον ἐν τούτοις εἶναι μονόκερων, ὃ καὶ ἀπ' αὐτῶν ὀνομάζεσθαι καρκάζωνον. *Dicitur inter eos animal eſſe unicorne, quod carcazonum vocant.* Et rurſus, Μονίας ἐστὶν ὁ δὲ ὁ Ἰνδὸς καρκάζωνος. *Solitarius eſt* Indicus *ille carcazonus.* Ita enim ſcribendum pro καρτάζωνος. Hæc de nomine. Feram ipſam *Alkazuinius* in *India* deſcribit. *Geographus Arabs* naſci aſſerit in primo Climate, in الرامي *Alrami*, *Indiæ* inſula, propè *Sarandib*, id eſt, propè *Zeilan*; ſeu *Taprobanam*. *Alrami*, Paulo Veneto *Lambri*, pars eſt *Javæ* minoris, quam is ſe luſtraſſe

ſcribit: & in ea haberi unicornes, libri tertii capite decimo tertio, & decimo octavo. Alii non ſolum *Indiam*, ſed & *Nubiam* illis aſſignant. *Damir* ubi de monocerote; معادنه ببلاد الهند والنوب *Fodinæ ejus* (id eſt, loci natales) *ſunt in India, & Nubia.* Nempe in *Goyame*, vel *Gogiane*, *Abyſſinorum* imperii parte extrema, ad *Lunæ* montes, & fontes *Nili* fluminis. Ibi enim unicornes ex incerta fama multi deſcribunt. In his *Johannes de Bermuden*, & *Ludovicus de Urrera* in *Æthiopiæ deſcriptione*; & *Marmolius Africæ* ſuæ libri primi capite vigeſimo tertio. *En las ſierras de* Beth, *o de la* Luna, *que ſon en la alta* Ethiopia, *ſe cria un animal llamado unicornio*, &c.

De origine *Arabes* multa nugantur. *Damir*, ويقال ان الانثي من هذا النوع تحمل كانثي الفيل سبع سنين ويخرج ولدها نابت الاسنان والقرن قوي الحافر. *Dicitur fœmina in ea ſpecie uterum ferre, ut elephanti fœminam per ſeptem annos* (aliud exemplar ثلث سنين *per tres annos*, quod vero propius, & ab *Alkazuinio* confirmatur) *& pullum ejus educi* نابت *creſcentem*, (al. melius ثابت *firmum*) *dentibus, & cornu, & ungulâ jam robuſtâ.* Sequitur, وقيل اذا قاربت الانثي ان تضع اخرج الولد راسه منها يرعي اطراف الشجر ثم يرجع وقد انكر الجاحظ هذا القول. *Addunt, cum fœmina vicina eſt partui, pullum caput educere, ut depaſcatur extremos ramos arborum, deinde in uterum recondi: quod tamen negat* Algiahid. Sunt, qui monocerotem hybridam eſſe volunt: ſed ex quorum animalium coitu naſcatur non ſatis liquet. *Damir* in uno exemplari, ويقال انه متولد بين الفرس والفيل *Ajunt* quidam *generari ex equo, & elephante.* In altero, pro الفرس, id eſt, *equo*, legitur القرش, id eſt, ἈΣΠΙΔΟΧΕΛΩΝΗ. Ita redditur in *Lexico Coptico* pag. 171. Porrò ἀσπιδοχελώνη eſt *ceti ſpecies tam pertentoſa magnitudinis*, ὡς πολλάκις τοῖς ναυτιλλομένοις νήσου μεγάλης φαντασίαν ἐμποιῆσαι, *ut ſæpe navigantibus ſpeciem ingentis inſulæ exhibeat*; ut *Euſtathius* aſſerit in *Hexaëmeron* pag. 19. *Zamachſari* dicit القرش cetum unum eſſe è maximis, qui naves frangat, & ſubvertat. Alii rotundum eſſe dicunt. Proinde orcam eſſe puto, quæ à tereti figura dicta eſt. *Orca* enim eſt vaſis genus rotunda forma; unde etiam *urceus*. Placuit igitur nugatoribus naſci monocerotem ex elephantis cum orca coitu: quorum ille in terra, hæc in mari maximum eſt animal.

Nec de mole ſatis convenit. In *Alkazuinio* كركند حيوان في جثة الفيل خلقته كخلقة الثور الا انه اعظم منه *Carcand* (ſeu *monoceros*) *animal eſt elephanti ſtatura, bovis habitu, niſi quod majus eſt.* In Geographo eſt دون الفيل وفوق الجاموس *infra elephantem, & ſupra bubalum:* ut in Paulo Veneto *paulò minor elephante.* At in *Damiri* eſt دون الجاموس *infra bubalum:* In Vartomano *pullo equino triginta menſes nato haud abſimilis*: in Marmolio *tamaño de un potro de dos años*, id eſt, *ſtatura pulli biennis.* In Geographo كركند في عنقها عوج الجمل لكن اعوجاجه بخلاف اعوجاج عنق الجمل وراسها ممايل الي يديها *collum habet curvum ut camelus, ſed contrario flexu: caput enim habet inclinatum ad anteriores pedes.* In *Alkazuinio*, من العجائب كونه قد جمع بين الحافر والقرن فان كل حيوان ذي قرن له ظلف *E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod ſolidam ungulam & cornu conjunctim habet, cum alia omnia animalia, quæ cornuta ſunt, ungulam diviſam habeant.* Contra *Damir*, وليس في الحيوان ذو قرن مشقوق الطرف غيره *Nullum eſt cornutum animal diviſum in extremis* (id eſt, ungulis) *præter iſtud.* Sed, addita negatione, legendum لا مشقوق *non diviſum.* Sequitur, وهو يجتر كالبقر والغنم والابل وياكل الحشيش *Et illud ruminat ut bos, & ovis, & camelus, & gramine veſcitur.* Animal eſt longæviſſimum, ſi verè *Alkazuinius*: تعيش سبعمايه وهياج سفاده بعد خمسين سنة *Annis vivit ſeptingentis, & impetus ejus ad Venerem incipit poſt annum quinquageſimum.*

Eſt in eodem غضب سريع *ira præceps.* ويخافه جميع الحيوانات بارض الهند *Timent illud omnia animalia in terra* Indiæ. انه اذا كان بارض لم يدع شيئا من الحيوان في تلك البلاد حتي لو كان بينه وبينه مائة فرسخ من جميع الجهات فاذا اذهب من هيبته *Cum aliquam terram occupavit, non permittit, ut ullum animal in ea degat in centum paraſangarum intervallo ab omni parte. Et reliqua omnia præ ejus metu fugiunt.* Hæc *Alkazuinius*. *Damir* etiam, qui refert اهل الاغنس populum

Indiæ ita tradere. Sed, ut addit, illi inprimis

لي بجد العداوة للانسان اذا شم

رايحته او سمع حسه طلبه فاذا

ادركه قتله ولم ياكل منه شيا

grave in hominem eſt odium, ita ut, cum vel ex odore, vel ex auditu eum ſenſit, quærat illico, & repertum interficiat, non tamen ex eo quidquam comedat. Eſt & illi cum elephante bellum internecinum. *Damir,*

وهو عدو الفيل *Infenſum eſt elephanti.* Nec multo poſt, وله قرن واحد في راسه

عظيم لا يستطيع لثقله ان يرفع

راسه وهذا القرن مصمت قوي الاصل

حاد الراس يقاتل به الفيل فلا تغنيه

معه ذاداه شيا *Et unicum cornu habet in capite tam magnum, & grave, ut caput tollere non poſſit. Eſtque ſolidum illud cornu, validum in radice, acutum in ſummitate, quo elephantem interficit, nec quidquam ei proſunt ſui dentes.* Et rurſus, زعمون انه ربما

نطح الفيل فرفعه علي قرنه *Illud elephantem ajunt, ſuo cornu transfixum, ſæpe ſublimem attollere.* Unde *Alcamus,* دابة

الكركدن تاحمل الفيل علي قرنها Alcarcaddan, *fera, quæ ſuper cornu ſuum fert elephantem.* Sed, ut *monoceros* elephantem, ita *ruch* avis monocerotem ſurſum attollere creditur. Idem *Alcamus,* الرخ

طاير كبير يحمل الكركدن Ruch, *magna avis, quæ fert monocerotem.* Quinetiam lethalis eſt monoceroti in elephantem victoria. *Alkazuinius,*

اذا راي الفيل يتبعه وراءه ويضربه

بقرنه ويقوم علي رجليه ويرفع الفيل

حتي ينشبث بقرنه ثم يريد ان

يتخلص لا يمكنه فاخر علي الارض

فيموت هو والفيل ايضا *Cum videt elephantem, eum à tergo aggreditur, & cornu ſuo ferit, & ſtans in poſteriores pedes elephantem attollit, donec in cornu ſuum infigatur. Tum vero libenter ſe eriperet, ſed non poteſt, & cadit in terram, & moritur tam ipſe, quam elephas.* De cætero additur ان السلاح

لا يعمل في الكركدن ولا يقوم له

سبع وجمعه *tela in monocerotem nihil poſſe; neque feras in eum inſurgere, quæ illum ſollicitum teneant.* Interim tam diro animali mutua eſſe fertur cum palumbo amicitiæ neceſſitudo. Idem ibidem, يحب

الفاختة يمشي الي شاجرة عليها عش

الفاختة فيقف تحتها ويطيب نفسه (i)

بهن يرها والفاختة تقع علي قرنه فلا

يحرك راسه كي لا ينفر الفاختة

Palumbum ita diligit, ut ſe conferat ad arborem, in qua is nidificat, & ſub ea ſtet, & ejus gemitu delectetur. Stat viciſſim palumbus ſuper illius cornu: & immoto capite manet monoceros, ne palumbus fugiat. Superſunt de cornu quædam dicenda.

Jam illud grave & ſolidum deſcripſit *Damir*, & in radice validum, & in ſummo acutum. Et *Geographus*

لها قرن في وسط جبهتها طويل في

غلظه قبضتان *In media fronte cornu habet longum, & craſſum, quantum ambæ manus complecti poſſunt.* Et *Alkazuinius,* علي راسه قرن واحد

حاد الراس غليظ الاسفل فيه احنا

ماحدبة الي وجهه ومقعرة الي ظهره

Unicum in capite cornu eſt, in ſummo acutum, infra craſſum, cum ſtriis extra gibboſis, & intus concavis. Hæc de ſuperficie: nunc audi quid intus lateat. *Geographus,* يوجد في بعض هذه القرون

اذا هي شقت صورة انسان او صورة

طاير او غيره من الصور كاملة

الشكل بيضا *In horum cornuum nonnullis, ſi ſcindantur, invenitur hominis, aut avis, aut rei alterius figura, coloris albi, perfectè delineata.* Et paulo poſt, وتكون الصورة التي توجد فيه

من اوله الي اخره *Et figura, quæ reperitur, totum cornu occupat ab initio ad extremum.* Ita etiam *Algiahid* in libro الامم *Sacerdotum,* متي نشر

ظهر فيه صور عاجيبة ماختلفة *Cum ſcinditur, in eo apparent variæ figuræ mirabiles.* Et *Damir* diſertius, واذا نشر طولا تاخرج منه

صور ماختلفة بياض في سواد

كالطاووس والغزال وانواع الطير والشاجر

وصور بني ادم وغير ذلك من

غرايب النقوش *Cum ſerra diſſecatur in longum, variæ ex eo figuræ emergunt albi coloris in nigro,*

(i) Legendum, يهديلها

nigro, puta pavonum, caprearum, avium, & arborum certa ſpeciei, hominum quoque, & rerum aliarum pictura mirabilis. Uſum quod attinet, cum in cornu tales figuræ reperiuntur, ex eo fieri ſcribit *Geographus*

مناطق تساوي من القيمة كثير

balteos, qui magni æſtimantur. Nempe à *Sinenſibus* maximè. *Algiahid,* يتخذ اهل الصين من تلك القرون مناطق تبلغ قيمة المنطقة منها اربعة الاف مثقال ذهب

Inde Sinenſis *populus balteos deſumit, quorum ſinguli valent plus quam quatuor aureorum ſiclorum millia.*

Ita *Damir* ex iisdem cornibus ſumi dicit صفائح علي سرر الملوك ومناطقهم ويتغالون في اثمانها *bracteas Regum ſoliis, & balteis exornandis, quæ cariſſimè emuntur.* Sed & اشرف حلي اهل الصين *nobiliſſima* Sinenſium *monilia* ex eadem materia confici ſcribit *Algiahid.* Et *Gihani,* Reges *Indiæ* ex hoc ipſo cornu habere انصبة السكاكين للموايد *cultrorum manubria ad menſarum uſum,* quæ venenatos cibos ſudore ſuo prodant. Facile eſſet addere multo plura hujus commatis ex *Damire,* & aliis, de cornu monocerotis: ſed præſtat

Μέτρον φυλάσσεσθαι· καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

Nunc ab extremo *Meridie* in *Septentrionem* delatis alia ſeſe offeret ſpecies monocerotis; nempe خرشن *charſan,* vel حريش *charis,* cujus hæc eſt deſcriptio in *Alkazuinio:* خرشن حيوان في حجم الجدي ذو عدو وعلي راسه قرن واحد كقرن الكركند واكثر عدوه علي رجليه لا يلحقه شي لسرعة استحضاره مشيه واذه يوجد في غياض سجستان وبلغار Charſan *eſt animal hœdi ſtaturâ, ad curſum agile, unum in capite cornu habens, ut cornu carcand (*ſeu propriè dicti monocerotis.) *Pedibus tam rapide currit, ut nullum animal id aſſequatur propter greſſus ejus celeritatem, & pernicitatem. Reperitur in* Segeſtanæ & Bulgariæ *ſylvis.*

Damir, الحريش دابة لها مخاليب كمخاليب الاسد ولها قرن واحد في هامتها يسميها الناس الكركند

Charis *fera, quæ habet ungues tanquam leonis, & in medio capitis cornu unicum. Vulgo* carcand *vocatur.*

Abugiar Attaugidæus, هي دابة صغيرة في جرم الجدي ولها من قوة الجسم وسرعة الحركة ما تعاجز القناص ولها في وسط راسها قرن واحد مصمت منتصب تنطح به جميع الحيوان فلا يغلبها شي

Parvum eſt animal hœdi ſpecie, cui robur corporis, & motus celeritas tanta eſt, ut fatiget venatores. In medio capite habet unicum cornu ſolidum, rectum, quo omnia animalia impetit, neque ullum eſt, à quo ſuperetur. Eodem refer hæc *Euſtathii* in *Hexaëmeron* pag. 40. Ὁ δὲ μονόκερως ζῶόν ἐστι μικρὸν, ὅμοιον ἐρίφῳ, δριμύτατον σφόδρα· ἓν δὲ κέρας μόνον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἔχει τῆς κεφαλῆς. *Monoceros animal parvum eſt hœdo ſimile, aſperrimum, unicum cornu habens in ſummo capite.* Hujus animalis venandi, ſi credimus, mira ratio. *Damir* ubi ſupra,

ويحتال الصيادون بان يعرض لها فتاة عذرا او صبية حسنا فاذا راتها وثبت الي حجرها كانها تريد الرضاع وهذه ماحبة فيها طبيعية فاذا رضعت تصير كالنشوان من الخمر فياتيها القناص علي تلك الحال فيشدها وثاقا علي سكون منها بهذه الحيلة *Et dolis utuntur ad ejus venationem. Ipſi ſcilicet offertur virgo, aut puella pulchra; qua viſa in antrum ſuum inſilit, lactari geſtiens, quod natura ſua maximè appetit. Et poſtquam lactata eſt, fit ebria tanquam ex vino. Quo momento venatores, in eam irruentes, hac arte firmiter vinciunt non reluctantem.* Ita ferè *Iſidorus Originum* libri 12. cap. 2. *Tantæ autem fortitudinis eſt* (unicornis) *ut nulla venantium virtute capiatur: ſed, ſicut aſſerunt, qui naturas animalium ſcripſerunt, virgo puella proponitur, quæ venienti ſinum aperit, in quo ille, omni ferocitate depoſita, caput ponit, ſicque ſoporatus, velut inermis, capitur.* Et *Euſtathius,* jam citatus de parvo illo unicorni hœdo ſimili: Θηρᾶται δὲ πῶς; παρθένον ἁγνὴν προτιθέασιν αὐτῷ ἐπιτρέχοντι· ὁ δὲ εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς ἐφάλλεται (al. εἰσβάλλεται) ἡ δὲ, περιθάλπουσα αὐτὸν, εἰς τοὺς οἴκους τῶν βασιλέων ἀποκομίζει. *Hac ratione capitur. Virginem incorruptam ante eum conjiciunt: in cujus ſinum inſilit (*aut *ſe conjicit:) illa autem, fovendo complexa, in regias domos defert. Petrus Damianus* libri ſecundi Epiſtola decima octava, *Nunquam ſcilicet à venatoribus capitur, niſi prius in virginis gremio reclinetur.* Albertus Magnus, *Unicornem ajunt adeò puellas virgines venerari, ut ipſis viſis manſueſcat, & aliquando juxta eas in ſomnum delapſus capiatur, ligeturque.* Apud *Tzetzem Chiliadis* quintæ capite ſeptimo venatores

Νέον τινὰ τῶν κραταιῶν στολίζοντες ὡς κόρην, &c.

Juvenem aliquem è fortioribus, puellari ſtolâ indutum, & eximiis aromatibus imbutum, illius antro admovent: cujus ſpecie & fragrantiâ fera illecta venatoribus ſe offert, qui, pretioſo cornu abſciſſo, illam dimittunt. Fabulæ toties jactatæ, & tot modis interpolatæ, dedit occaſionem, quod Veteres monocerotem ſcri-

ſcripſerant ſolitarium eſſe animal, & marem à fœmina plerumque diſſidere: certo tamen anni tempore fœminæ amore manſueſcere, & cum illa paſci. *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite vigeſimo, Ὥρᾳ δὲ ἀφροδίτης τῆς σφετέρας συνδυασθεὶς πρὸς τὴν θήλειαν πεπραΰνεται, καὶ μέντοι καὶ συνόμω ἐστίν. Et *Phile* capite 36.

Πραΰνεται δὲ πρὸς τὴν θήλειαν μόνον,
Οἴστρου χαλινοῖς ἐκδαμάζων τὸν τύφον.

Itaque ad puellas tranſlatum eſt, quod à Veteribus traditum fuerat de fœmina monocerotis. Ad *Borealem* hunc monocerotem pertinent quæ citat *Geſnerus* in capite *De Oryge* ex Epiſtola *Antonii Schenebergeri*: *Certum eſt, minimeque dubium, in* Carpatho *monte verſus* Ruſſiam Tranſſylvaniam*que reperiri feras ſimiles omnino rupicapris, excepto quod unicum cornu ex media fronte enaſcitur, nigrum, dorſum verſus inflexum, ſimile omnino rupicaprarum cornibus.* Et quæ idem habet in fine *Corollarii* de monocerote: *Rupicapra genus unicorne,* Polonice *ſkalnakoza, quaſi* rupea capra, *invenitur in monte* Carpatho, & *ſæpe in venatione* Cracoviam *in aulam adfertur, ut retulit* Albertus Moſcenius Polonus, *eximiæ doctrinæ juvenis, ipſum ſe non ſemel vidiſſe aſſerens.*

Etiam huc pertinet المراج *mirag*, Alkazuinio

دابة عاجيبة مثل الارنب علي راسه قرن واحد لم يرها شي من الدواب الاهرب ووجد في الجزاير البحار

animal mirabile, ſpecie leporis, cornu unicum in capite habens: quo viſo, fera nulla eſt, quæ non ſtatim fugiat. Reperitur in inſulis maris, In *Alkazuinio* meo nondum reperi: tamen ex eo citat *Damir*. Alibi, quod ſciam, hujus animalis nulla mentio. Sed in *vita Peireſcii* cornutos lepores memorat (k) *Gaſſendus*. Verba ſunt, *Viſere voluit* (Lovanii) *apud viduam Medici cujusdam cornutos duos lepores, qui ex* Norvegia *dicebantur allati. Et quia reperit mortuum alterum, obtinere quovis pretio & illius cornua & geminorum iconiſmum voluit.*

(k) *Lib.* 2. p. 96.

Ex quorundam ſententia, ſed quam ſuo loco (l) refellimus, his addendus يامور *jamur*, vel ياحمور *jachmur*. *Ibno-Saidæ*, اليامور هو جنس من الاوعال او يشبهه له قرن واحد يتشعب في وسط راسه Jamur *eſt ibicis genus, aut ibici ſimilis, in medio capite unum cornu habens, in multos ramos diviſum.* Cujus generis omnino fuit bovis, aut cervi genus, quem in *Hercynia* ſylva *Cæſar* ita deſcribit lib. 6. *Commentariorum*. *Eſt bos cervi figura, cujus à media fronte inter aures unum cornu exiſtit excelſius, magis directum his, quæ nobis nota ſunt cornibus: ab ejus ſummo ſicut palmæ ramique late diffunduntur.*

(l) *Cap.* 22. *pag.* 913. *lin.* 98. *ſupra.*

Symeoni Sethi peculiare hoc fuit, quod muſci capreolum voluit eſſe monocerotem: Τοῦ μόσχου, inquit, διάφορα εἴδη εἰσίν· ὧν ὁ κρείττων γίνεται ἐν πόλει τινὶ πολὺ τῆς Χορασῆ ἀνατολικωτέρᾳ, λεγομένῃ τῆς Πάτα· ἔστι δὲ τὴν χροιὰν ὑπόξανθον. τούτου δὲ ἥττον ὁ ἀπὸ τῆς Ἰνδίας μετακομιζόμενος. ῥέπει δὲ ἐπὶ τὸ μελάντερον. καὶ τούτου πάλιν ὑποδεέστερος ὁ ἀπὸ τῶν Σινῶν ἀγόμενος. πάντες δὲ ἐν ὀμφαλῷ ἀπογεννῶνται ζώου τινὸς μονοκέρωτος μεγίστου ὁμοίου δορκάδος· *Muſci variæ ſunt ſpecies. Optimus naſcitur in urbe quadam* Tupatâ *dictâ, quæ multo magis eſt* Orientalis *quam* Choraſe. *Colore autem eſt ſub flavus. Et iſto deterior eſt, qui ex* India *advehitur; ad nigrum vergens. Quo rurſus imbecillior qui defertur ex* Sinis. *Omnes autem generantur in umbilico animalis unicornis maximi capreæ ſimilis.* Urbis nomen unde advehitur, *Græcè* diviſis vocibus ſcribitur τῆς Πάτα, & à *Ruellio Pata* redditur. Sed reſcribendum Τουπάτα, id eſt, تبت *Tubet*, urbs, & regio notiſſima (ultra *Choraſan*, quæ hic *Choraſe* dicitur) ex qua moſchum optimum advehi magno conſenſu ſcribunt *Arabes*. *Avicenna* libri ſecundi capite *De muſco*, اجوده بسبب معدنه التبتي *Optimus eſt ſuæ fodinæ* (id eſt, *originis*) *ratione* Tubetienſis. Interpres ridiculè, *Melior eſt ſecundum mineram ſuam* Antebium. *Geographus Nubienſis* in fine Climatis quarti, المسك التبتي افضل من ساير المسك الهندي والصيني *Muſcus* Tubetienſis *præſtat reliquis ex* India, & Sina. Proinde, quamvis etiam in *India* proveniat muſcus, *Tubetienſi* tamen *Indi* libentius utuntur, tanquam ſuo præſtantiori. *Damir* capite الظبي ſeu *De caprea*, ويقال انه يسافر من التبت الي الهند فيلقي ذلك المسك هناك فيكون رديا *Muſcus* è Tubet *dicitur in* Indiam *advehi, in qua quidem muſcum etiam reperire eſt, ſed malum.* Idem de *Sinenſi* muſco judicium, qui cur ſit *Tubetienſi* deterior, doceant hæc *Maſudii* in libro *Mixtionis auri cum metallis ſubſtantiæ terreæ.*

فضل المسك التبتي علي الصيني بوجهين احدهما ان ظبا التبت ترعي سنبل الطيب وانواع افاويه وظبا الصين ترعي الحشيش دون ما ذكرنا من انواع حشايش الطيب الذي ترعاها التبتية والجهة الاخري ان اهل التبت لا يعرضون لاخراج المسك من نوافجه ويتركونه علي ما هو به ولن اهل الصين يخرجونه من النوافج *Muſcus* Tubetienſis Sinenſi *præſtat duabus de cauſis: quarum una eſt, quod capreæ* Tubetienſes *paſcuntur ſpicâ odoratâ* (nardo) *& aliis aromatibus, cùm* Sinenſes *capreæ herbis paſcantur, quæ ſunt inferiores herbis illis aromaticis, quibus paſci diximus* Tubetienſes *capreas. Altera cauſa hæc eſt, quod* Tubetienſes *muſcum non ſolent è folliculis ſuis educere, ſed eum relinquunt ſuper id, in quo eſt. Contra* Sinenſes *eum educunt è folliculis,* &c. Hunc ipſum *Maſudii* locum citat *Serapio*. Sed Interpres pro

Tube-

Tubetienſi, & *Sinenſi muſco*, habet *muſcum regionis Tumbaſi*, *& Seni*; & reliqua etiam mirè corrumpit. Sed hæc obiter. Noſtra enim ſolum intereſt ſcire, an muſci capreolus verè ſit monoceros, quomodo ſcribit *Symeon Sethi*. Quod nos putamus eſſe falſiſſimum; quia conſtanter tradunt *Arabes* hunc à reliquis capreolis in eo ſolùm differre, quod duos dentes habet exertos, ut apri dentes, quos *Plinius ſicas* appellat.

Avicenna libro ſecundo, المسك* الماهية* سرة دابة كالظبي بعينه له نابان ابيضان معقفان الى الانسي كقرنين *Muſcus quid eſt? Eſt umbilicus animalis inſtar capreæ, cui dentes albi duo ſunt ad interiora reflexi, ut cornua.*

Maſudius ubi ſupra, لا فرق بين غزلاننا هذه وبين غزلان المسك في الصورة ولا في الشكل ولا اللون ولا القرن وانما تبين ذلك بانياب لها كانياب الفيلة لكل ظبي نابان خارجان من الفكين قايمان منتصبان ابيضان نحو الشبر واقل واكثر *Capreoli muſci ab his noſtris nullâ in re differunt, non formâ, non ſpecie, non colore, non cornu. Tantum eos dentes diſtinguunt, quos habent inſtar dentium elephanti. Nempe ſingulis capreolis duo ſunt dentes ex maxillis prodeuntes, erecti, elati, albi, ad ſpithamæ menſuram plus minus.* Damir, ويلتحق بهذا النوع غزال المسك ولونه اسود ويشبه ما تقدم في القد ودقة القوائم وافتراق الاظلاف غير ان لكل واحد منهم نابين ابيضين خارجين من فيه في فكه الاسفل قايمين في وجهه كنابي الخنزير كل واحد منهما دون الفتر *Etiam ad hanc ſpeciem pertinet muſci capreolus, nigri coloris, ei, de quo jam actum, ſtaturâ ſimilis, & tenuitate crurum, & ungularum diviſione. Niſi quod unusquisque ex illis albos dentes duos habet ex ore exertos in inferiore maxilla, ad faciem ejus erectos ut apri dentes, ſingulos infra menſuram* λιχάδ@. Λιχὰς Arabicè الفتر eſt *intervallum inter pollicem & indicem extenſos*; ut σπιθαμή. Arabicè الشبر *ſpatium inter pollicis & auricularis extrema*. Latini *dodrantem* aut *palmum majorem* appellant. His adde *Geographum*, qui nona parte Climatis tertii regionem, & urbem التبت *Tubet* deſcribit, وبجبال هذه المدينة دواب المسك وهي عنز برية *Et in regionis illius montibus animalia* muſci, *quæ ſunt capræ ſylveſtres.* Hæc ille, ne γρῦ quidem addens de cornu illo unico. Ut nec *Meſue*, nec *Serapio*, nec *Elluchaſem*, nec *Arabum* quisquam alius, qui de muſco ſcripſerint.

Hæc ex *Arabibus* hactenus. Sed & *Hebræi* de unicornibus animalibus nonnulla muginantur hic inſerenda. *David Pſalmi* ſexageſimi noni verſu trigeſimo primo profitetur ſe Deum iis laudibus celebraturum, quæ gratiores & acceptiores futuræ ſint משור פר מקרן מפריס, *bove juvenco, cornuto, diviſis unguibus*: id eſt, bove non quovis, ſed jam juvenco,

Qui cornu petat, & pedibus jam ſpargat arenam;

utpote cui cornua & ungulæ jam cœperint invaleſcere. In quo ſtatu victimas offerre moris erat, ut Deo placerent magis. Hanc *Davidis* mentem eſſe nemo non videt. Magiſtri tamen in re clara ceſpitant. Et hic agi volunt de bove, quem *Adamus* Deo obtulerit ſtatim à creatione: ac proinde vocari שור פר, *bovem juvencum*. Et שור quidem, id eſt *bovem*, nomine ſpeciei, quo vocatur vitulus quo die natus eſt, *Levit.* 22. *v.* 27. Et פר id eſt, *juvencum*; reſpectu ſtatus, in quo Deus illum creaverat, nempe eâ ſtaturâ, & iis viribus, quibus pollet juvencus biennis, aut triennis. Addunt primo מקרן, id eſt, *cornutum* dici; deinde מפרים, id eſt, *ungulis diviſis valentem*: quia quo momento creatus eſt, atque è terra, matre ſua, tanquam è matrice, eſt editus primus ille bos, cornua emerſerunt, priusquam pedes emergerent. Obſervant denique acuti homines מקרן, *cornutum* defectivè ſcribi pro מקרין: & ideo deeſſe *Jod*, quia bos ille fuit unicornis. *Kimchius* in hunc locum, ורז"ל אמרו משור שהקריב אדם הראשון ואמרו שור שהקריב אדם הראשון קרנותיו קודמין לפרסותיו שנאמר מקרן ומפרים ואמרו עוד קרן אחת היה לו במצחו שמקרן כתיב בלא יו"ד *Dixerunt patres noſtri beatæ memoriæ, agi de bove, quem obtulit primus* Adam. *Nempe, ut ajunt, bovis ab eo oblati cornua priora fuerunt ungulis. Unde eſt, quod* cornutus *dicitur ante,* quàm ungula diviſus. *Addunt, cornu in fronte unicum illi fuiſſe, ac proinde* מקרן *ſcribi ſine* Jod. Horum ultimum, de quo nunc res eſt, ſic habetur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* fol. 28. b. אמר ר' יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו ש"נ דתיטב לה' משור פר מקרן ומפרים מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב ולי פשוט מנה דמין בהמה הוא כיון דאיכא קרש דמין חיה הוא וליה ליה אלא קרן חדא איכא למימר מין חיה הוא *Dixit* R. Juda, *Bos, quem obtulit primus* Adam, *cornu unicum habuit in fronte; ſicut dicitur* Pſal. 69. "*Gratius erit Domino, quàm bos cornutus*, &c. (Object.) *Cum dicatur abſolutè* מקרן cornutus, *duo cornua ſignificantur.* Reſp. *Dixit* R. Nachman Iſaaci *filius*, *Defectivè ſcriptum eſt* מקרן. (Object.) *Inde videtur elici fuiſſe ſpeciem beſtiæ domeſticæ.* Reſp. *Quin fuit* קרש monoceros, *id eſt, feræ ſpecies, quæ nonniſi unum habet cornu. Unde concludendum eſt fuiſſe feræ ſpeciem.* Hæc illi, quod ut eximium repetunt in Tractatu *De Idololatria* capitis primi folio octavo a. & in Tractatu *Cholin*, ſeu *De profanis*, capitis tertii fol. ſexageſimo a. In quo ipſo loco folio quinquageſimo nono b. וקרש אע"פ שאין לו אלא קרן אחת מותר *Et monoceros, licet nonniſi unicum cornu habeat, licitus eſt.* Sed ibi capreis accenſetur, non bobus. Sequitur enim non multo poſt, אמר ר' יהודה קרש טביא דבי עילאי טיגרים אריה דבי עילאי *Dixit* Rabbi Juda, קרש monoceros *eſt caprea ſylvæ* Ilai,

ut

ut tigris eſt leo ſylvæ Ilai. Et ibi Gloſſa *R. Selomonis*, *Rabbini Galli*, qui vixit ante annos ferè ſexcentos, קרש די"ן בלעז *Monoceros* Gallicè *dain*, id eſt, *dama*. *Aruch in Lexico* voce קרש docet in ſylva *Ilai* feras eſſe majoris ſtaturæ, ut *Anakæos* inter homines. Itaque ex illius ſententia קרש eſt *dama ſolito major*, & *unicornis in illa ſylva degens*. De hac eadem fera rurſus agitur in *Bava Bathra* fol. 6. b. ubi una *Jobi* filiarum vocari dicitur (*l*) קרן הפוך *cornu ſtibii*; שדומה לקרנא קרש, *quia ſimilis fuit cornu* קרש ſeu *monocerotis*. Et in *Gloſſa*, קרש dicitur eſſe מין חיה וקרניה משחירין כמו צבע, *feræ ſpeciem*, *cujus cornua denigrant inſtar* nigræ *tincturæ*. Sic *Æliani* libri decimi ſexti capite vigeſimo. Monoceros habet cornu μέλαν τὴν χρόαν *colore nigrum*. Et de eodem *Phile*,

Μέλαν ἢ πᾶν ἐκεῖνο τ ἀκμῆς δίχα,

Illud autem totum nigrum eſt præter cuſpidem. Quod *Latinus* Interpres in diverſiſſimum ſenſum ita detorſit, *Ad uſque florem quod juventutis nigrum eſt*. Ex his conſtat, ex *Hebræorum* ſententia monocerotem eſſe aut bovis aut capreæ ſpeciem. Unde eſt, quod pro mundo habent, ut qui ruminet, & fiſſam habeat ungulam. Neque obſcurum eſt, cur קרש *karas* vocent. Eſt enim decurtata vox ex *Græca* μονόκερως.

(*l*) *Job*. 42. 14.

Sequitur, ſi *Hebræis* credimus, alia unicornis ſpecies ab his prorſus diverſa; nempe תחש *tachas*, *melem*, aut *taxum* reddunt noſtri Interpretes: at *Hebræis* תחש, eſt animal unicorne hodie ignotum, quodque nuſquam comparuit, poſtquam *Moſes* ejus pellibus tabernaculum obtexit. *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* ubi ſuprà, תחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמה היה ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא וקרן אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנז מדקאמר קרן אחת היתה לו במצחו שמ" טהור בירה Tachas, *qui fuit in diebus* Moſis, *creatura fuit peculiaris*, *de qua Sapientes non deciderunt*, *ſitne feræ ſpecies*, *aut beſtiæ domeſticæ. Habuit autem in fronte cornu unicum. Et eo tempore* Moſi *ſe obtulit*, *qui fecit ex eo tabernaculum. Deinde occultata eſt* (& ex oculis ſublata.) *At ex eo, quod unum in fronte cornu habuiſſe dicitur*, *colligere eſt fuiſſe mundam.* Quod obiter ſufficit hic obſervâſſe. Alibi enim disquiremus quid propriè ſit תחש, & varias hujus vocis interpretationes inter ſe conferemus.

Quod penè omiſeram, *David de Pomis*, *Medicus* & *Philoſophus Hebræus*, *Spoleti* natus, ut ipſe jactitat, ex nobili התפוחים ſeu *Pomariorum* familia, à *Tito Romam* translata, in *Lexici* titulo profeſſus ſe quædam arcana de unicorni dicturum, in ipſo *Lexico* hoc ſolum habet, Cornu unicornis multùm pollere נגד סם המות ונגד קדחות דבריות *contra venena lethalia*, *& febres peſtilentes*, ut ipſe ſe expertum aſſerit, ſed adulterari nonnunquam, & cervi cornu pro eo ſupponi. Proinde inquit, אני אתן לך סוד גדול לדעת טוב ורע תשים הקרן תוך כלי ושים גם עמו ב' או ג' עקרבים גדולים ותכסהו באופן שלא יוכלו לנוס ואחר ב' או ג' שעות תפתח אותו ואם תמצא העקרבים פגרים מתים הקרן יתן חיים וזה דבר ברור ומנוסה *Aperiam tibi grande arcanum*, *quo bonum à malo dignoſcas. Pone cornu in medio vaſe*, *& cum eo duos aut tres magnos ſcorpiones: & vas ita occlude*, *ut aufugere non poſſint; & illud aperi poſt duas aut tres horas: ſi ſcorpiones mortuos repereris*, *cornu erit vivificum. Quod compertum*, *& probatum eſt.*

Supereſt de oryge dicamus, quod unicorne fuiſſe animal docent Veteres. *Plinius* libri undecimi capite quadrageſimo ſexto, *Unicorne biſulcum oryx*. Et multò antè *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo, Μονόκερον ἢ, ἢ διχηλον, ὄρυξ· *Unicorne autem*, *& biſulcum oryx*. Et libri tertii capite ſecundo, Ἔςι ἢ ἢ μονόκερατα, ὅτι ὄρυξ, ἢ ὁ Ἰνδικὸς καλούμενος ὄνος· *Sunt autem & unicornia*, *& oryx*, *& aſinus* Indicus *dictus*. Definit *Heſychius* ζῶόν τι τετράπουν δορκάδι κτ τὴν χροίαν παραπλήσιον, *animal quoddam quadrupes capreæ colore vicinum*. *Plinius*, libri octavi capite quinquageſimo tertio, ponit in cenſu caprarum ſylveſtrium, quas ut docet in plurimas ſimilitudines transfigurari, poſtquam capreas memoravit, & rupi-capras, & ibices, *Sunt*, inquit, *& oryges*, *ſoli quibuſdam dicti contrario pilo veſtiri*, *& ad caput verſo*. *Columella* tamen cervis videtur accenſere, cum libri decimi caput primum ita orditur; *Feræ pecudes*, *ut capreoli*, *damæque*, *nec minus orygum cervorumque genera*. In *Africæ* deſertis, perpetua ſiti damnatis, mirabilis erat oryx ad remedia ſitientium. Namque *Getuli* latrones eo durabant auxilio, repertis in illius corpore ſaluberrimi liquoris veſicis. (*m*) Ab *Ægyptiorum* Horoſcopis magni fiebat ob ſideralem ſcientiam (*n*): nempe ut Caniculæ ſternutamento (*o*), ita Lunæ & Solis ortum clamore incondito ſignificabat (*p*) aut alvi dejectione. Qua ipſa de cauſa fuit Hieroglyphon immunditiæ (*q*): & ab *Ægyptiorum* Sacerdotibus ſolus oryx edebatur ἀσφράγιςος (*r*). Quod jam explicare ſit ſuperfluum poſt *Salmaſium* (*s*) & alios (*t*). *Indi* Regibus ſuis oryges offerebant pro donario (*u*). In *Ptolomæi* pompa apud *Athenæum* (*x*) orygum bigæ ſeptem erant. *Romæ* in vivariis oryges fuiſſe colligo ex *Columella* (*y*): in cœnis ex *Juvenali* (*z*): in Amphitheatris ex *Martiali* (*a*). Orygis cornu *Simi Æthiopes* pro armis in bello utebantur (*b*). *Græci* ad pacis artes, ex eo citharарum cubita facientes (*c*), quas *phœnices*, id eſt, *punicas*, inde dictas putaverim: quia orygum cornua habebant ex *Africa*, & *Getulia*, *Pœnis* deferentibus (*d*). Sed & ex pelle orygis *cituræ* (*e*) fiebant, id eſt, minora *Maurorum* ſcuta, ut *Juvenalis Scholiaſtes* auctor eſt (*f*). Me penè fugerat *Heliodori* locus (*g*), quo *Perſina Æthiopum* Regina, in ſacrificia & convivia adhibet βοῶν τε ἀγέλας, ἢ ἵππων, ἢ προβάτων, ὀρύγων τε, ἢ γρυπῶν, *boum greges*, *& equorum*, *& ovium*, *orygumque*, *& gryphorum*. Ita legendum, non ὀρτύγων *coturnicum*. Quid enim ſint coturnicum greges? Et quid illis cum bobus, equis, ovibus, *&c*. Ex his cùm abunde conſtet olim oryges notiſſimum fuiſſe animal, & in *Africa* maximè multi uſus, mirum eſt illorum hodie ne tenuiſſimum quidem supereſſe veſtigium. Niſi quis orygum eſſe ſpecies putet unicornes illas capras, quas in monte *Carpatho*, *Bulgariâ*, & *Segeſtanâ* deſcripſimus. Fallitur enim *Bellonius*, cui *Arabum* gazellæ bicornes circa montem *Sina*, & alibi, ſunt Veterum oryges: cùm *Arabicè gazel*, vel غزال *gazâl* potiùs, nihil quidquam ſit, quam *capreæ hinnulus*. *Ibno-Saida*, & *Damir*, الغزال ولد الظبي الي ان يقوي ويطلع قرناه Algazal, *capreæ hinnulus*, *donec invaluerit*, *& cornua ejus creverint*. Alcamus الغزال الشادن حتي يتحرك ويمشي Algazal, *hinnulus robuſtior*, *jam ad motum*, *& inceſſum aptus*. Alii ibidem *algazal* vocari aſſerunt من حين يولد الي ان يبلغ اشد الاحضار *à tempore*, *quo natus eſt*, *uſque dum fortiora habeat latera*, Itaque pro *Dorcade* غزال *gazâl*, vel غزالة *gazâla* habetur *Act*. 9. *v*. 36. Et pulsûs quædam ſpecies, quæ *Galeno* (*h*) eſt σφυγμὸς δορκαδίζων, ab *Avicenna* dicitur (*i*) النبض الغزالي *pulſus gazalizans*, ut ita dicam. Et in *Naſrio*, Scriptore *Onirocritico Oxonii* MSS. lib. 3. cap. 4. ſect. 22. pro eodem ſumuntur ظبي *caprea*, & غزال *gazâl*.

(*m*) *Plin. lib.* 10. *cap.* 73.
(*n*) *Orus lib.* 1. *c.* 46.
(*o*) *Ælian. lib.* 7 *cap.* 8. *Plin. lib.* 2. *cap.* 40. *Damaſc. & Vita Iſid. in Phot. Plut. lib. De ſolert. anim.*
(*p*) *Æl. lib.* 10. *cap.* 28. *Orus ubi ſuprà.*
(*q, r*) *Orus ibidem.*
(*s*) *Salmaſ. in Solin. pag.* 229.
(*t*) *Cauſſin. in Orum.*
(*u*) *Æl. lib.* 13. *cap.* 25. & *lib.* 15. *cap.* 14.
(*x*) *Athen. lib.* 5.
(*y*) *Colum. lib.* 10. *c.* 1.
(*z*) *Juven. Sat.* 11.
(*a*) *Martial. lib.* 13. *Epigr.* 95.
(*b*) *Agatharc. c.* 26.
(*c*) *Herod. lib.* 4.
(*d*) *Plin. lib.* 10. *cap.* 73.
(*e*) *Juven. Sat.* 11.
(*f*) *Scholiaſt. ibidem.*
(*g*) *Lib.* 10.
(*h*) *Galen. Iſag. pulſ.*
(*i*) *Avic. pag.* 63.

Ab aliorum oryge planè diverſus videri poſſit *Oppiani* oryx libri ſecundi *Cynegeticῶn* verſu 445. *Heſychio* enim oryx eſt capreæ concolor. At *Oppiano*

Τοῦ δ' ἤτοι χροιὴ μὲν ἅτ' εἰαρινοῖο γάλακτ☉,
Μούναις ἀμφὶ πρόσωπα μελαινομένη παρειαῖς.

Hujus color eſt tanquam verni lactis, ſolis circum frontem nigricantibus genis. Secundo idem illi tribuit διπλᾶ μετάφρενα *geminum dorſum*; quod orygi nemo alius. Tertiò, cùm oryx *Plinio* capreæ; & *Columellæ* cervi ſit genus, oryx *Oppiano* eſt animal tanti roboris atque animi, ut tauri, urſi, & leonis impetum ſuſtinere audeat. Quartò, *Ariſtoteli* & *Plinio* oryx eſt unicornis, ſed bicornis *Oppiano*, qui de cornibus orygis ſemper agit Plurali numero. Sic verſu 450,

Ὀξεῖαι, κεράων δὲ μετήορον ἀντέλλουσιν
Ἀκμαὶ, πευκεδαναὶ, μελανόχροον εἶδ☉ ἔχουσαι.

Acutæ autem cornuum in ſublime ſurgunt cuſpides, perničioſæ, nigram ſpeciem habentes. Et verſu 468,

---- πήξας τε προτὶ χθονὶ πικρὰ βέλεμνα,

Et fixis in terram acerbis telis, id eſt, *cornibus.* Et verſu 471. eum deſcribens cornibus obvias feras impetentem,

Τεύχεσιν ὀξυτέροις δεδοκημένος ἔμπεσε θηρὶ,

Cum armis acutioribus tanquam ex inſidiis in feram irruit. Et verſu 481,

Ῥεῖα γὰρ ἐν στέρνοισιν ὀλισθαίνουσιν ἀκωκαὶ,

Facilè enim in pectus penetrant cuſpides, ſupple *cornuum*, Denique aliorum oryx cum ſit capreæ ſpecies, in *Juvenalis Scholiaſte* bubalo minor, quid ad *Oppiani* orygem? quem cum rhinocerote ſic confert verſu 551,

Ῥινόκερως δ' ὄρυγ☉ μὲν ἔφυ δέμας αἰθυκτῆρ☉
Οὐ πολλὸν μείζων, ----

Rhinoceros autem impetuoſo corpore non eſt oryge multò major. Tamen hæc non faciunt, ut in animum inducam aliud animal ab *Ariſtotele*, *Plinio*, & aliis, aliud ab *Oppiano orygis* nomine deſcribi, quod multi volunt. A colore enim ut ordiar, fieri poteſt, ut orygum alii, juxta *Heſychium*, dorcadum colorem habeant, alii lacteum candorem. Quomodo etiam in dorcadum genere platycerotes aliquando totæ albæ ſunt. Sed de colore dorcadum capite ſequenti plura dicentur. Fruſtra etiam objicitur dorſum geminum, cum aliud ſint διπλᾶ μετάφρενα in *Oppiani Græco* textu, nempe dorſi partes inter humeros & lumbos, ita dictæ, quod ſitæ ſint μετὰ τὰς φρένας *ponè præcordia.* Quæ partes non in oryge ſolo, ſed & in omnibus animantibus geminæ ſunt, ſpinâ illas interſecante. Unde etiam hominis μετάφρενα *Homerus* Plurali numero dixit. Quid, quod *Græce* διπλοῦν, *Latinè duplex*, paſſim pro *lato* ſumitur? Sic ſpondylii ſemen διπλοῦν pro *lato* dixit *Dioſcorides.* Et ſummo *Poëtæ*,

---- *duplici dentalia dorſo*

ſunt *dentalia lato dorſo.* Et,

---- *duplex agitur per lumbos ſpina* ---

id eſt, *lata præ pinguedine*, ut vult *Servius.* Quidni pari ratione διπλᾶ orygis μετάφρενα dicantur, quæ ſunt πίονα δημῷ *adipe pinguia*, ut in eodem verſu additur tanquam per ἐπεξήγησιν,

Διπλᾶ δὲ οἱ μετόπισθε μετάφρενα πίονα δημῷ.

Robur in pugna quod attinet, etiam alii præter *Oppianum* orygem nobis deſcribunt ut animal pugnaciſſimum. *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 95.

Matutinarum non ultima præda ferarum,
Sævus oryx, conſtat quot mihi morte canum?

Ad objectionem de cornibus reſponderi poſſet, *Oppianum* orygi cornua tribuere eâdem Numeri Enallage, quâ verſu 474,

---- κερόεντα μέτωπα,

cornutas frontes; quamvis illi frons ſit unica. Id ex eo videatur poſſe colligi, quod cornuum aciem, quam reclinat ad pugnam, haſtæ, non furcæ comparat. Sed, quod puto verius, non omnes oryges ſunt unicornes. *Ælianus* enim in *India* non bicornes ſolùm, ſed & ὄρυγας τετράκερως *oryges quadricornes* memorat libri decimi quinti capite decimo quarto. At plus videtur eſſe vitium in eo, quod de ſtatura objicitur. Si enim è caprarum genere eſt oryx, bubalo, vel capreâ minor; quorſum ab *Oppiano* deſcribitur rhinoceros, ut non multò major oryge? Quid ſtatura capræ, vel capreæ, faciat ad molem rhinocerotis, qui elephanto eſt propè par? Reſpondeo de orygis magna mole tale quid etiam in *Herodoto* (k) legi: Μέγεθ☉ δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐστι. *Ad bovis magnitudinem hoc animal accedit.* Bove porrò, vel tauro rhinoceros major non eſt juxta *Ælianum* libro decimo ſexto. Quo pertinere crediderim quod in veteri *Juvenalis Scholiaſte* legitur, *Oryx, animal minus quàm bubalus.* Fortaſſe enim *bubali* nomine non δορκάδιον cum *Græcis*, ſed *urum* intelligit cum vulgo: neque verò bove vel uro multò minus fuit animal, quod & jungebatur bigis; ut apud *Athenæum* (l) teſtatur *Callixenus Rhodius*, & equi vices præſtabat priſcis *Ægypti* Regibus, quos deſcribit *Horus* (m) ἐπικαθίσαντας τούτῳ τῷ ζώῳ *huic animali inſidentes.* Oryx quidem eſt è caprarum ſylveſtrium genere, ſed ita ut ad cervi naturam & ſtaturam magis accedat. Itaque orygem cum cervis recenſet (n) *Columella.* Etiam apud *Plinium* (o) *cervi ſubulonis* nomine orygem ſignificari multis contendit (p) *Salmaſius*, atque in hanc rem id citat ex veteri *Gloſſario*, *Sublones*, ὄρυγες, θηρία. Denique capræ natura & ſtatura bovinæ proxima ne putentur ἀσύστατα, notentur hæc *Æliani* de capris *Lybicis* libri decimi quarti capite decimo ſexto: Αἶγες ἄγριαι τὰς Λιβύων ἄκρας ἐπιστείβοντές εἰσι κατὰ τοὺς βοῦς τὸ μέγεθ☉ ἰδεῖν. *Capræ feræ, ſummos* Libum *montes terentes, accedunt ad boum magnitudinem.* Sed de oryge plura in ſequentibus.

(k) *Lib.* 4. *cap.* 192.
(l) *Lib.* 5. *cap.* 7.
(m) *Hierogl. lib.* 1. *cap.* 46.
(n) *Lib.* 10. *cap.* 1.
(o) *Lib.* 11. *c.* 37.
(p) *In Solin. pag.* 222.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Probatur ראם *reem*, vel רים *rem*, non eſſe *Monocerotem*, ut volunt; nec *urum*, ut placet *Bootio*: ſed *bicornis Capreæ* ſpeciem, aut *Orygem*.

ראם reem, *vel* רים rem, *procerum animal.* תועפות *quid propriè.* ראם, *animal* ἀλκιμόν. *Idem validum, ferum, indomitum, cornutum. Principum in Scriptura typus. Duo* Pſalmorum *loca ab* Hieronymo *ad monocerotes translata, quia aliter lecta. Rhinoceros* Hebræis *ignotus.* Iſidorus *rhinocerotem cum monocerote confundit.* Græcos *veteres videri poſſe ferè eadem* τῷ μονοκέρωτι *tribuiſſe, quæ Scriptura* τῷ reem: 1. *inſignem proceritatem*; 2. *cornu unicum, ut in ſpeciem* David τῷ reem Pſal. 92. v. 11. 3. *feritatem indomitam*; 4. *ſummum robur. Tamen abſit, ut* reem *putetur eſſe* monoceros. *Suſpectum enim, quidquid de eo afferunt. Neque enim ſibi conſtant. Nec ſolum diverſi diverſa de monocerote ſcribunt: ſed & ſingula deſcriptiones multa habent* ἀσύστατα *ut cum jungunt cervi caput, & equi corpus, cum pedibus elephantis: & his pedibus tribuunt curſum citatiſſimum. Hoc animal vivum poſſe capi abſurdè negant.* Rem à Jobo *ſolum à cultu terræ eximitur. Nemo* Græcorum *aut* Romanorum *ſe hoc animal vidiſſe ſcripſit. Neque quiſquam* Arabum, *qui* Indiam *diu tenuerunt.* Garcias ab Horto, *&* Linſchotius, *qui in* India *vixerunt multis annis, nihil de eo certi afferunt.* Vartomanus *oryges à ſe viſos deſcribit, non veros monocerotes. Cornua, quæ pro monocerotum cornibus oſtentant, ſunt ceti dentes.* Reem *eſt bicorne animal,* Deut. 33. v. 17. *&* Pſ. 22. v. 22. *Fruſtrà opponitur locus* Pſ. 92. v. 11. Hebræi *quoque bicornem deſcribunt.* Reem *non eſt* rhinoceros; *de quo* Hebræi *&* Arabes *nihil habent, cujusque cornu valde depreſſum.* Reem *non eſt urus. Urus, animal in* Judæa *ignotum: in* Græcia *quoque, &* Romæ, *ante* Cæſarem, *qui in* Hercynia *ſylva primus deſcripſit.*

Urus

Urus in Syria *nullus, nec in* India, Arachotis, *&* Troglodytis, *ut contendit* Bootius. *Biſontes tam feri, quam uri.* Reem *non eſſe in boum, ſed in caprearum cenſu,* Arabes, Chaldæi, *&* Hebræi *docent. Tres capreæ ſpecies apud* Arabes, *quarum una* rim *dicta ſinceræ albedinis, in arenis degens, pinguiſſima. De illa* Poëta *vetus cum* Scholiis. *Princeps indè cognominatus. Rupicapræ, & damæ, totæ albæ. Cervæ etiam in* Ariſtotele, Plinio, Silio. *Cerva* Sertorii *alba. Aliæ ſimiles. Quomodo in arenis capreæ pingueſcant. Has capreas caput & aures in altum erigere, undè nomen* reem. *Etiam* דישון, *capreæ genus à* Chaldæis, Syris, *&* Arabibus, rim, *vel* rema *redditur; quia* דשן, pinguedinem *ſonat.* אורזיל urzil, *Chaldæis, idem quod Arabibus* gazal. Chaldæi *ſæpe R inſerunt poſt primam Radicalem.* Urzila *Talmudicis idem, quod* reem. *Aben Ezræ* reem *eſt* ibex. *Obj. De* reem *ea dici, quæ capris non conveniunt. Capræ enim parvæ ſunt, debiles, imbelles, & cornibus parum valent, contrà quàm* reemim. *Reſp. Damæ cervis pares, aut ſuppares, tamen in capreis.* Algazel *in* Alberto *longa & acuta habet cornua, quibus impetit adverſas ſibi beſtias. Rupicapra unicornis, pugnax animal, apud* Arabes, *&* Euſtathium. *Capræ & oves alicubi apros audent aggredi, & ad mortem uſque pugnant. Damæ quam fortia tentent prælia. Orygis fortitudo in* Martiali, *&* Oppiano, *qui obiter emendatur. Orygem vocari* reem; *quia oryx vero* reem eſt *ſimillimus.* Simi Æthiopes *orygum cornibus pugnabant.* Strabo *perperam* Silos *vocat.* Simi *iidem, qui* Auxumitæ. *Ab hoc cornu orygi nomen.* דיצא, oryx *pro* דעיצא, à transfigendo. *Orygis ſtatura major.* Job *non negat abſolutè* רים *manſueſieri. Oryx aut* Ægyptium *animal, aut* Ægyptiis *notiſſimum.* Hori *locus de oryge emendatus. Oryx* Judæis *etiam non ignotus. Cervus apud* Arabes *inter bovis feri ſpecies. In* Cæſare *bos deſcribitur cervi figurâ.*

ANimal, de quo hic agitur, רים *rem*, vocatur *Job.* 39. 9. al. 12. ſed frequentius ראם *reem*, unde Plurale ראמים *reemim*, & defectivè רמים *remim*, Pſal. 22. v. 22. Ex Scriptura colligere eſt primo procerum eſſe animal, cum de *Iſraële* dicit *Balaam* Num. 23. v. 22. & 24. v. 8. כתועפות ראם לו, *Tanquam altitudines* reem *ipſi ſunt*. Græci, Ὡς δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ. Alii *vires* aut *robur* hic intelligunt: ego *altitudinem*. Sic *Pſ.* 95. *v.* 4. ותועפות הרים לו, *Et altitudines montium ipſius ſunt*, quomodo reddunt ferè omnes: quia ſenſus ita poſtulat. Et *Job.* 22. 25. וכסף תועפות לך *Et argentum* vel *nummi altitudines erunt tibi*, id eſt nummi tui in cumulos exſurgent. Alibi non reperitur. Radix יעף eſt *fatigari*. Sed quia in aſcenſu montium fatigamur, potuit etiam in *aſcendendi* notione uſurpari: ut *Arabicè* يفع per Metatheſim. Sic in *Alcamus*, & *Giauhari* يفع الجبل *conſcendit montem*; يفوع *excelſa loca*, يافعات *alti montes*, ميفعة *eminentia*, يفاع *procerus, adultus* (ut viri ſunt anno ætatis vigeſimo) *Gen.* 49. *v.* 26. in *Arabica* Paraphraſi *Pariſiis* editâ. Secundò, ראם *reem*, deſcribitur ut animal ἁλτικὸν, & πηδητικὸν, cùm de voce Dei dicitur *Pſ.* 29. *v.* 6. *Facit, ut exſiliant cedri ſicut vitulus*, Libanus, *&* Sirjon (id eſt, *Hermon*, Deut. 3. v. 9.) כמו בן ראמים, *ut filius* (ſeu *hinnulus*) *reemim*. Tertiò, hoc idem animal validum eſſe, & ferum, & indomitum docet inprimis *Jobi* locus capitis trigeſimi noni verſu nono (*al.* duodecimo) & ſequentibus; *An volet* רים rem, *ſervire tibi? An ad præſepe tuum pernoctabit? Num ligabis* rem *in ſulco loro ſuo? an occabit valles poſt te?* id eſt, glebas, quæ ſunt in ſulcorum liris, ut volunt: quanquam *vallium* nomen hic proprie ſumere nihil prohibeat. *Num fides ei, quia magnum eſt robur ejus, & committes ei laborem tuum? Num credes ei, quod reddat ſemen tuum, & in aream tuam congreget?* id eſt, Quomodo boum operâ ad terram arandam ita uteris, ut avari agricolæ votis ſegetes reſpondeant, an confides fore, ut, operâ τȢ *rem* eodem ſucceſſu adhibita, ſata tua feliciter proveniant, & demeſſa, ac in aream comportata triturentur? Quartò, cornutum eſſe animal, & celſo cornu, aut celſis cornibus, maximè terribile, hæc loca planum faciunt. *Pſ.* 92. *v.* 11. *Et attolles* כראם, *ut* reem (id eſt, *ut cornu* reem) *cornu meum*. Et *Deut.* 33. *v.* 17. de *Joſepho*, & ejus poſteris, id eſt, de tribubus *Ephraim*, & *Manaſſe*. *Primogeniti bovis decor eſt ei*, וקרני ראם, *& cornua* reem, *ſunt cornua ejus, quibus populos pariter feriet*, ad *terminos terræ*. Et *Pſal.* 22. *v.* 22. *Serva me ex ore leonis, & à cornibus* רמים remim, *exaudies me*. Proinde ut Magnates cum juvencis, & tauris, ita & cùm τοῖς *reemim* conferuntur *Eſ.* 34. *v.* 7. *Et deſcendent* reemim *cum eis, & juvenci cum tauris:* id eſt, Magnates & Principes *Idumæorum*. His de *rem*, aut *reem*, locis adduntur alia duo ex *Pſalmis*, ſed perperam translata. Prius ex *Hieronymi* verſione *Pſ.* 37. *v.* 20. *Inimici Domini, gloriantes ut monocerotes, conſumentur*. Pro quo reddendum, *ut adeps agnorum conſumentur*. *Hebraice* enim eſt כיקר כרים, *cikar carim*; ſed *Hieronymum* puto legiſſe ביקר כרים *bijekar cerem*, id eſt, *in gloria ut rem*, ſeu *monoceros*. Poſterius eſt *Pſ.* 78. *v.* 69. *Et ædificavit ut* רמים *ramim*, (id eſt, *ut excelſa*) *ſanctuarium ſuum*. Aquila, ὑψηλῶς. Symmachus, ὡς τὰ ὑψηλά. Syrus, ܐܝܟ ܪܘܡܐ; & *Arabs Savarianus*, علي العلا *ſuper excelſo*; Æthiops, በአርያም: *in excelſo*. Ita etiam *Hebræi* omnes, quos videre contigit; *Chaldæus* tamen, היך קרנא דרימנא, *ut cornu* τȢ *remana*, id eſt, τȢ *reem*; Seniores, ὡς μονοκέρωτος· Vulgatus, *ſicut unicornium*; Hieronymus, *in ſimilitudine monocerotis*; Arabs alter مثل ذي القرن الواحد *ut unicornis:* quia pro *ramim* legerunt *remim*. Sed quoquo modo hæc loca legas, nihil ex iis accedet ad deſcriptionem τȢ *reem*; quem ex præmiſſis probavimus animal eſſe procerum, ad ſaltum habile, validum, ferum, indomitum, elatis cornibus terribile, & Principum in Scriptura typum. Quodcunque igitur animal ſit *rem*, vel *reem*, neceſſe eſt, ut ei conveniant omnes hæ notæ. Quibus obſervatis, peritus Lector paratior erit ad ſequentem diſputationem, in qua varias hujus vocis interpretationes excutere, atque inter ſe conferre nobis propoſitum eſt.

Prima eorum eſt, quibus *reem*, vel *rem*, animal eſt unicorne, ſive intelligatur propriè dictus *monoceros*, ſive *rhinoceros*. Pro *monocerote* ſtant *Seniores* Interpretes; pro *rhinocerote Aquila*. *Hieronymus*, inter utroſque ambiguus, modò *monocerotem* aut *unicornem* reddit, modo *rhinocerotem*. Sed inter Recentiores *rhinoceros* paucos habet ſequaces. Utùt enim hæc *Kimchii* in *Lexico*, אין לראם אלא קרן אחת Reem *non habet niſi unum cornu*, & hæc *Aquinatis*, מין בהמה שאין לה כי אם קרן אחת וחוקה מאד *Feræ ſpecies unico cornu, quæ valdè robuſta eſt:* utùt, inquam, hæc tam ad *rhinocerotem*, quàm ad *monocerotem* videantur poſſe referri, tamen hunc, non illum intelligi ſuadet, quod in eorum ſcriptis de *monocerote* eſt multa mentio, ut jam ante docui, cum de *rhinocerote*, quod ſciam, ne γρῦ quidem ſcripſerint. Præterea ראם *reem*, *Pomarius* diſerte definit, חיה שאין לה אלא קרן אחת במצחה *feram, quæ non niſi unicum cornu in fronte habet*. Quod non convenit *rhinoceroti*, cujus cornu non eſt in fronte, ſed in naribus. Et vulgari lingua *lioncorno* reddit, id eſt, *unicornem*.

Et in *Arabica Saadiæ* verſione *reem* explicatur كركدان *carcaddan*, id eſt, *monoceros*, Deut. 33. v. 17. ut in *Savariana Pſalmorum* editione وحيد القرن, & in *Æthiopica* ለሐዲ፡ ቀርን፡ id eſt, *unicornis*. Sed & *Latini* hoc ævo Scripturæ Interpretes, *Zwinglius*, *Bucerus*, *Oecolampadius*, *Stephanus*, *Munſterus*, *Felix Pratenſis* *Calvinus*, *Caſtalio*, *Pagninus*, *Arias*, *Marinus*, *Mercerus*, *Borrhæus*, *Mollerius*, *Junius*, *Tremellius*, *Oſiander*, *Piſcator*, *Druſius*, *Schindlerus*, & è vernaculis, *Galli*, *Germani*, *Belgæ*, *Itali*, *Hiſpani*, hoc idem ſequuti ſunt. Denique, ſi eos excipias, qui *Hieronymo* ſe prorſus addixerunt, recentiorum pauci admodum *rhinocerotem* in ſacris libris admittunt. In his tamen *Oleaſter*, *Steukus*, *Forerius*, *Mariana*, *Pagninus* quoque in *Jobo*, quamvis illi ראם *reem*, alibi ſemper ſit *unicornis*. An quia vir, *Hebraiſmi* peritior, quam naturæ animalium, *rhinocerotem* credidit idem eſſe animal cum *monocerote*? Quomodo *Iſidorus*, qui utriuſque hiſtoriam ita permiſcet: *Rhinoceros*, inquit, *à* Græcis *vocatus*, Latinè *interpretatur* In-nare-cornu. *Idem &* monoceros, *id eſt*, unicornis: *eò quod unum cornu in media fronte habeat pedum quatuor*. Quod eſt abſurdiſſimum. Neque enim in nare, & in media fronte, poteſt eſſe idem cornu. Sed de ſingulis jam ſeorſum.

Quiſquis vel monocerotis, vel aſini *Indici*, quidem eſſe meritò putatur, deſcriptiones apud *Cteſiam*, *Ælianum*, *Plinium*, & alios legerit, facilè conjiciet, cur *Septuaginta Seniores* ראם *reem*, voluerint eſſe *monocerotem*. Nempe *Græci* veteres *monoceroti* eadem ferè tribuunt, quæ Scriptura τῷ *reem*. Primò enim, ut in τῷ *reem*, ſic in aſino *Indico*, vel *monocerote*, ſi mavis, inſignis eſt proceritas. *Cteſias* in *Excerptis* apud *Photium*, Εἰσὶν ὄνοι ἄγριοι ἐν τοῖς Ἰνδοῖς, ἴσοι ἵπποις, καὶ μείζονες· *Sunt aſini ſylveſtres in* India, *equis pares*, *aut etiam majores*. *Ælianus* libri quarti capite quinquageſimo ſecundo, Ὄνους ἀγρίους οὐκ ἐλάττονας ἵππων τὸ μέγεθος ἐν Ἰνδοῖς γένεσθαι πέπυσμαι. *Feros aſinos equis magnitudine non inferiores apud* Indos *naſci accepi*. Et de monocerote idem libri decimi ſexti capite vigeſimo, Λέγεται δὲ καὶ ζῶον ἐν τούτοις εἶναι μονόκερων, καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν ὀνομάζεσθαι καρκάζωνον, καὶ μέγεθος μὲν ἔχειν ἵππου τοῦ τελείου. *Dicitur & in iis* (*Indiæ* animalibus) *eſſe monocerotem*, *quem* carcazonum *vocant*, *eumque habere equi adulti magnitudinem*. Secundò, cùm ראם *reem*, cornu unicum, idque celſum & elatum habere collegiſſent ex his *Davidis* Pſal. 92. v. 11. *Et attolles ut* cornu *reem cornu meum*, huc pertinere putaverunt quæ de aſini *Indici*, aut *monocerotis*, unico in fronte cornu tradunt Veteres. *Cteſias*, Κέρας δὲ ἔχουσι ἐν τῷ μετώπῳ ἑνὸς πήχεως τὸ μέγεθος· *Cornu habent in fronte cubitale*. Ælianus, Κέρας δὲ ἔχειν ἐπὶ τοῦ μετώπου (πέπυσμαι) ὅσον πήχεως τὸ μέγεθος, καὶ ἡμίσεως προσέτι. *Cornu in fronte habere* (audio) *ferè ſeſquicubitale*. Plinius, *Aſperrimam feram monocerotem*, &c. *uno cornu nigro mediâ fronte cubitorum duûm eminente*. Solinus, *Cornu è media ejus fronte protenditur*, *ſplendore mirifico*, *ad longitudinem pedum quatuor*: fabulâ ſemper in majus auctâ. Tertiò, ut רים *rem*, à *Jobo* deſcribitur ferus, & indomitus, ita aſinus *Indicus*. Cteſias, Ζῶντα γὰρ οὐκ ἂν λάβοις: Ælianus, Ζῶντα μὲν οὖν τέλειον οὐκ ἂν λάβοις. Et de monocerote idem, Τοῦτον δὲ τέλειον ἁλῶναί ποτε οὐδεὶς μέμνηται. Plinius, *Hanc feram vivam negant capi*. Solinus, *Vivus non venit in hominum poteſtatem*, *& interimi quidem poteſt*, *capi non poteſt*. Iſidorus, *Tantæ eſt fortitudinis*, *ut nulla venantium virtute capiatur*. Quartò, ut de *rem*, vel *reem*, in *Jobo* dicitur, *Magnum eſt robur ejus*; & in *Moſe*, *Cornua* reem *ſunt cornua ejus*, *quibus populos feriet*; & in *Pſalmo*, *A cornibus* reemim *exaudies me*: ſic aſinus *Indicus*, vel *monoceros*, deſcribitur ut animal pugnaciſſimum, & tam calce, quàm dente, & cornu venatoribus terribile. *Cteſias* de aſinis apud *Photium*, Μάχονται δὲ καὶ κέρασι, καὶ λακτίσμασι, καὶ δήγμασι, καὶ πολλοὺς, καὶ ἵππους, καὶ ἄνδρας ἀπολλύουσιν. *Pugnant & cornibus*, *& calcibus*, *& morſibus*, *ita ut multos*, *cum equos*, *tum viros interimant*. Addit *Ælianus illis tantum eſſe virium*, *ut quidquid percuſſerint*, *nihil obſiſtat*, *ſed omnia eis cedant*, *& diſſecentur*, *aut*, *ſi fors tulerit*, *effringantur*, *& perdantur*. *Equorum enim*, inquit, *latera in curſu ſuo ſic dilacerant*, *ut viſcera effundantur*. *Proinde timent equites ad eos accedere*: *tam parva ſit illis*, *quod acceſſerint*, *morte miſerrimâ* [illegible], *tamque ipſi*, *quam equi pereant*. *Sed & calcibus protervè pugnant*: *& morſus eorum ita penetrant*, *ut quidquid dente appetunt avellant*. Ut de monocerote *Phile*,

> Ὁ μονόκερως δὲ θὴρ παρ᾽ Ἰνδοῖς εὑρέθη,
> Δεινὸς μὲν οὐδ᾽ ἰδεῖν· εἰ δὲ λὰξ ἐπεισπέσοι,
> Βαρὺς μαχητὴς, εἰ δὲ κύψας ἐνδάκοι,
> Μόλις εὐφυὴς ἰατρικῆς χειρουργία
> Πείσει παρελθεῖν τὴν φθορὰν τοῦ κινδύνου.

Monoceros apud Indos *reperitur viſu horrendus*: *&*, *ſi calce irruerit*, *gravis pugnator*, *aut ſi inclinatus momorderit*, *vix induſtria Medicinæ chirurgia liberabit à periculoſa labe*. Et paulò pòſt ibidem deſcribitur

> ----- τὸ μακρὸν, καὶ φθορᾶς πλῆρες κέρας,
> Μᾶλλον δὲ τραχὺ καὶ σιδηρέας ῥίνης,
> Ὀξύτερον αὐτὸ καὶ τεθηγμένου βέλους.

longum, *& exitioſum cornu*, *limâ ferreâ aſperius*, *& acuminato telo acutius*. Et verò hoc animal volunt, utut cætera terribile, tamen cornu maximè timeri. *Ælianus*, Ἔστι μὲν οὖν καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ῥωμαλέον. ἀλκὴ δὲ οἱ τοῦ κέρατος ἄμαχός ἐστι. *Toto quidem corpore validus eſt*, *ſed invicti in cornu roboris*. Solinus, *Cornu*, &c. *ita acutum*, *ut quidquid impetat facilè ictu perforetur*. Iſidorus, *Cornu ità acutum*, *& validum*, *ut quidquid impetierit*, *aut ventilet*, *aut perforet*. Hæc afferenda putavimus in eorum gratiam, qui ראם *reem*, volunt eſſe *monocerotem*: ut eos Lector ſciat habuiſſe ſaltem in ſpeciem rationes non contemnendas, quibus freti hanc ſententiam amplecterentur. Quæ tamen ſi ſuadeant, nobis quidem haudquaquam perſuadent, iis de cauſis, quas jam dicturi ſumus.

Harum prima hæc eſto, quod de *monocerote* quidquid Veteres, aut Recentiores tradunt, nobis eſt meritò ſuſpectum; cùm *Poëtæ* in *Sphingis*, & *Chimæræ*, & *Cerberi*, & *Lamiæ*, & *Gorgonum*, & *Sirenum* deſcriptione multò magis ſibi conſtent, quàm in hiſtoria *monocerotis*, qui de eo ſcripſerunt. Et *Plinius* quidem, *Solinus*, *Ælianus*, & *Phile* non ita multùm diſſident à *Cteſia*, primo fabulæ architecto: ſed *Philoſtorgium* & *Nicephorum* ab his prorſus eſſe diverſum & ab utriſque *Arabes*, & ſub hoc eodem nomine nobis aliud animal exhibere *Paulum Venetum*, & *Vartomanum* rurſus aliud, abunde ſuprà (a) docuimus. Quamvis *Græcos* cum *Arabibus*, aut cum utriſque recentiores conferre nihil ſit opus: cùm ſecum ipſi palam diſſideant ferè quotquot monocerotem deſcribendum ſuſceperunt. Ita *Plinius* & *Solinus* eum dicunt caput habere cervi, corpus equi, & pedes elephanti. Quod non convenire nemo non videt. Nam ut cervi caput & equi corpus, alios pedes; ita elephanti pedes caput à cervino, & corpus ab equino diverſum poſtulant. Sed ridiculum eſt inprimis, quod habet *Ælianus*; Ποδῶν δ᾽ ἄριστα εἰληχέναι, καὶ εἶναι ὤκιστον, καὶ τοὺς μὲν πόδας ἀδιαρθρώτους τε, καὶ ἐμφερεῖς ἐλέφαντι συμπεφυκέναι· *Pedes optimos nactum*, *& eſſe perniciſſimum*, *licet inarticulatos & elephanti ſimiles habeat*: nam elephanti pedibus nihil ad curſum eſt ineptius: maximè ad curſum citatiſſimum, qualem huic animali tribuunt, de quo *Cteſias* apud *Photium*, Ταχύτατον δέ ἐστι τὸ ζῶον τοῦτο, οὐδὲν δὲ, οὔτε ἵππος, οὔτε ἄλλο τι διωκόμενον καταλαμβάνει· *Velociſſimum autem eſt hoc animal*, *quod neque*

(a) Cap. 26. pag. 934. lin. 3. &c.

que equus, neque ullum aliud perſequendo aſſequitur: & *Ælianus*, Διώκειν ἐκεῖνον τοῦτο δὴ τὸ ποιητικὸν, μεταθεῖν τοι ἀκίχητά ἐστι· *Fieri quidem poteſt, ut quis illum inſequatur, at ut aſſequatur eſt impoſſibile:* Præterea, ſi caput habet cervi, caudam apri, pedes elephantis, & reliquo corpore equo eſt ſimilis, quorſum *aſinus* dicitur, cum aſini nihil habeat? Jam quid ineptius, quàm quod omnes tanto conſenſu negant, vivam poſſe capi hanc feram? Quidni verò vel apertâ vi, vel ſaltem dolo capiatur? *Marte, vel arte*; quod ajunt? Quo privilegio hoc unum animal ab hominum imperio ſe ſubduxerit, quibus ab initio dixit creator, *Gen.* 1. *v.* 28. *Replete terram, & eam ſubjicite: Dominamini in piſces maris, & in volucres cœli, & in omnes beſtias, quæ ſuper terram gradiuntur?* Et ſtatim à diluvio *Gen.* 9. *v.* 2. *Timor veſtri terrorque veſtri ſit ſuper cuncta terræ animalia.* Unde *David* Pſ. 8. v. 9. *Omnia ſubjeciſti pedibus ejus, greges, & armenta univerſa, & inſuper agri beſtias.* Et *Jacobus* capitis tertii verſu ſeptimo, *Omnis enim natura beſtiarum, & volucrium,* &c. *domatur, & domita eſt à naturâ humana.* Itaque merum ſomnium eſt, aliquod eſſe animal, quod ex communi hac lege eximatur, & vivum in poteſtatem hominum nunquam incidat. Quod ipſi *Ethnici*, ſola Naturæ luce, & experientia edocti, paſſim agnoſcunt. Ut *Euripides* apud *Plutarchum* in libro *Utra anim.* Βραχύ τοι σθένος ἀνέρος· ἀλλὰ ποικιλίαις πραπίδων δαμᾷ φῦλα πόντου, χθονίων τ' ἐναλίων παιδεύματα. *Parvum eſt hominis robur; ſed mentis ſolertiâ ſibi ſubjicit maris belluas, & tereſtrium ſubtilem ſcientiam:* id eſt, quidquid in tereſtribus feris eſt vaferrimum. Et *Oppianus Halieuticōn* libri quinti ferè initio,

---- οὐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν,
Νόσφι Θεῶν· μούνοισι δ' ὑπείξομεν ἀθανάτοισιν·
Ὅσσους μὲν κατ' ὄρεσφι βίην ἄτρεστον ἔχοντας
Θῆρας ὑπερφιάλους βροτὸς ἔσβεσεν; ὅσσα δὲ φῦλα
Οἰωνῶν, νεφέλῃσι καὶ ἠέρι δινεύοντα,
Εἷλε, χαμαίζηλόν περ ἔχων δέμας; οὐδὲ λέοντα
Ῥύσατ' ἀγηνορίη δμηθήμεναι. οὐδ' ἐσάωσεν
Αἰετὸν ἠνεμόεις πτερύγων ῥόθος. ἀλλὰ καὶ Ἰνδὸν
Θῆρα κελαινόρρινον ὑπέρβιον ἄχθος ἀνάγκη,
Κλῖναν ἐπιβρίσαντες, ὑπὸ ζεύγλῃσι δ' ἔθηκαν
Οὐρήων ταλαεργὸν ἔχειν πόνον ἑλκυστῆρα.

Non enim quidquam eſt hominibus ſuperius, præter Deos: & ſolis immortalibus cedimus. Quantas quidem in montibus vim imperterritam habentes feras extinxit homo? Quot autem ſæcula avium, quæ in nubibus & aëre verſantur, cepit, licet humile corpus habeat? Neque leonem liberavit fortitudo, quo minùs ſubjiceretur. Neque aquilam ſervavit ventoſus alarum motus. Sed & Indam *belluam nigro corio vi flexerunt, vaſtum onus ei imponentes: & ſub mulorum jugis poſuerunt, ut difficilem trahendi laborem ſuſtineret.* Itaque ſicubi terrarum eſt monoceros, haud dubiè vivus capitur quandoque, & homini ſervire cogitur. Et *Jobi* hæc verba fruſtrà citaveris, *An volet* רים *REM ſervire tibi?* quaſi his docuerit hoc animal ab hominum jugo prorſus eximi. Neque enim ibi agitur in genere de omni cultu, ſed ſpeciatim de cultu terræ, quod docet ſeries ſermonis; An *ligabis* *REM ſulco alligabis loro tuo? An valles occabit poſt te?* Itaque his verbis ſolùm eximitur ab arandi neceſſitate, cui armenta obnoxia ſunt. Sic in Adagio *Græco*, Ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων, *Capræ ab aratris liberæ*, non tamen omnino liberæ. Sed, ut jam dicamus quod res eſt, quisquis de monocerote fabulam confinxit primus, neceſſe habuit hoc aſſerere, eum vivum non poſſe capi; quia vivus nunquam captus eſt. Addo etiam, neque mortuus: quia capi non poteſt quod nuſquam extat. Saltem id certum è *Græcis*, quorum imperium uſque ad *Indos* propagatum eſt, neminem unquam hoc animal ἐξ αὐτοψίας deſcripſiſſe. Neque de eo quidquam memorâſſe leguntur Hiſtorici celebres, qui in *Alexandri* comitatu vixerunt & ejus res geſtas ſcripſerunt, *Ptolemæus Lagi* filius, *Calliſthenes, Oneſicritus, Nicarchus, Archelaus, Strattis*, &, quorum *Indica* paſſim citantur, *Ariſtobulus*, & *Clitarchus*: & his pares, aut ſuppares, qui & ipſi de *Alexandro* ſcripſerunt, *Eumenes Cardianus*, & *Diodorus Erythræus*, & *Megaſthenes*, qui ſub *Seleuco Nicatore* apud *Indorum* Reges degens, ſcripſit de rebus *Indicis*. Hoc quoque eſt certo certius, *Romam* ex *Hyrcania* & *India* advectos fuiſſe tigres & ex extremis *Æthiopiæ* finibus rhinocerotes, & camelo-pardales: ſed *Romanorum* eſſe neminem, qui unicornem vel per ſomnium ſe vidiſſe tradiderit. *Arabes* quoque multa quidem de monocerote ſcribunt, ut ſuprà docuimus, ſed tam vana, & ridicula, ut illos appareat in meris palpare tenebris. Qualia iſta ſunt, Hoc naſci ex equi vel ex ceti cum elephante coitu, & vivere annos ſeptingentos; & in utero matris latere per ſeptennium; &, antequam naſcatur, cornu, dentibus, robuſtâque ungulâ jam eſſe inſtructum; & per os maternæ vulvæ pullum caput exerere, ut paſcatur ramis arborum; & colli contrario flexu caput habere ad pedes inclinatum; & in cornu diſſecto hominum, avium, & arborum figuras apparere ab ipſa natura ad vivum in eo impreſſas; & monocerotem hoc cornu non ſolùm elephantes transfigere, ſed & in ſublime attollere, ut olim

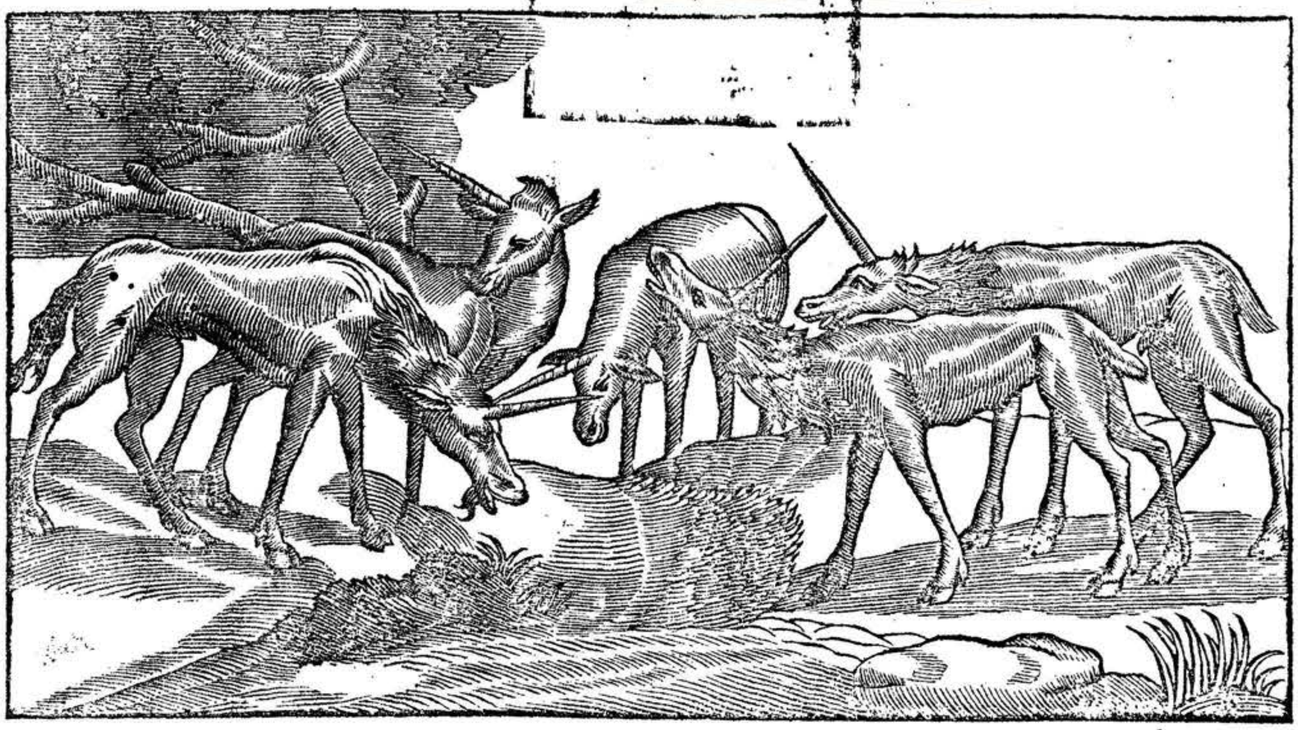
Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos;

& illorum unum centum circumquâque paraſangas devaſtare, ac in ſolitudinem redigere: nec tela in eum quidquam poſſe, aut reliqua animalia quidquam audere; excepta tamen ave *ruch*, quæ dirum animal unguibus tam facilè fert in ſublime, quam milvus pullum, aut alaudam accipiter. Hæc febricitantium eſſe ſomnia quis non videt, quibus *Arabes* aperte produnt de animali, vel fabuloſo, vel prorſus ignoto ſe hæc ſcribere? Porrò, ſi vel in *India*, vel in *Nubia*, ſit monoceros, non debet ita eſſe ignotus *Arabibus*, qui cum *Indis* & *Æthiopibus*, abhinc multis ſæculis, frequentia habuêre commercia. Ut taceam *Chaliphas Arabum* ex *Abbaſidarum* familia *Indiæ* imperâſſe; ut ex *Elmacino* (b) conſtat. Et *Geographum Arabem* in ipſa *Nubia* eſſe natum, in qua tamen nullos deſcribit monocerotes, ſed in remotis *Indiæ* inſulis. Quid quod noſtra tempora, quibus omnes orbis anguli ſummo ſtudio peragrati ſunt, monocerotes nuſquam noverunt? En tibi verba *Bootii*, qui de hoc ipſo acriter diſputat *Animadverſionum Sacrarum* libri tertii capite primo! *Sanè* Garcias ab Horto *pluribus annis, quibus in* India *vixit Pro-Regis Medicus, multorumque de indigenis doctorum virorum, ac Regum quoque amicitiâ & familiaritate uſus, quanquam diligentiſſimus hujusmodi rerum ſcrutator, non modo unicornem videre non potuit, ſed neque certi quidquam de ipſo addiſcere: niſi quod nonnullos ſe conveniſſe ſcribit, qui in extrema* Africæ *ora, exortui hyberno obverſâ, animal quoddam unicorne ſe vidiſſe affirmarent. Sed, ut iſti vera narraverint, nihil tamen hoc ad decantatum illum monocerotem, cum quo ex ipſorum notis parùm omnino commune habet hoc animal, utpotè & amphibium, & cornu præditum duos tantum palmos longo. Et civis meus* Johannes Hugonis Linſchotius, *& ipſe quoque rerum naturalium veſtigator diligentiſſimus, atque integros duodecim annos commoratus in urbe* Goa *inter* Indiæ *celeberrimas, & quo undique comportatur quidquid in illis terris rari eſt, aut cari, nullum ibi vel* αὐτοψίᾳ, *vel certâ famâ, unicornem unquam accepit: ac proinde eum pro mero figmento habet.* Nempe *Itinerarii* ſui capite quadrageſimo ſeptimo, ubi *rhinocerotem* ait à multis pro *monocerote* haberi, cum nullus adhuc alius monoceros inventus ſit, aut cognitus, niſi rumore, & picturis. Itaque in *Indiam* aut *Nubiam* ſe conferentibus ſpe videndi monocerotes idem evenit, quod *Luciano*, qui, de populis electriſe-

(b) *Hiſt. Saracen. lib.* 2. *cap.* 1. *pag.* 99.

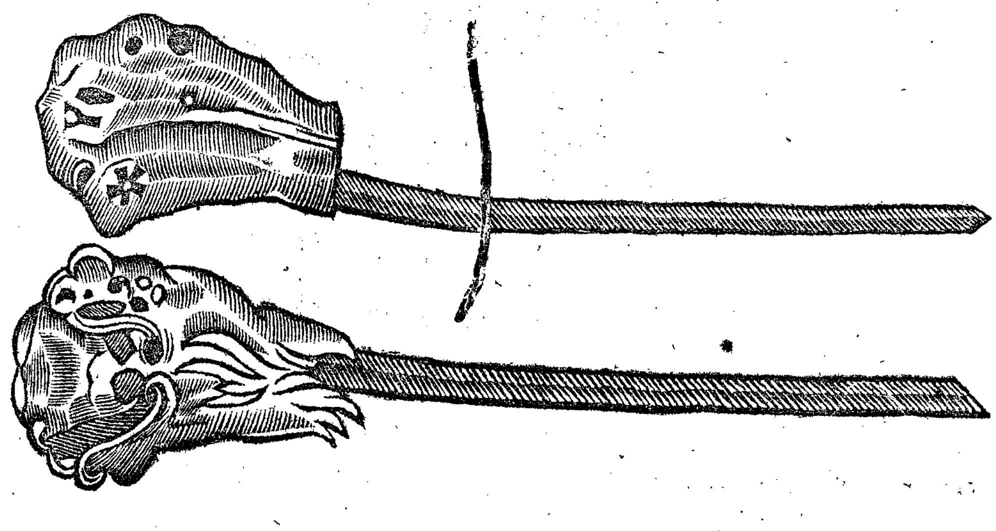
ctriferis ad *Padi* ripas inquirens, riſum debuit locorum incolis.

Fruſtrà objicias duas unicornes in æde *Mecchana* viſas à *Vartomano*, cui, tanquam viro optimo, fidem haberi jubet *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* ducenteſima quinta. Neque enim hæ fuerunt Veterum monocerotes ſolidungulæ, aut pedibus ἀδιαρθρώτοις, quales aſini, & equi, aut elephantes habent; ſed bifidæ caprarum aut cervorum modo, quod ille diſerte aſſerit. *Tibias*, inquit, *habet tenues id animal, eaſdemque graciles admodum hinnuli modo. Ungulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes fermè referentes:* Quod maxime notandum. Nam inde apparet orygem à *Vartomano* deſcribi, non verum monocerotem. Ut pateat qua forma fuerint oryges tam decantati, veterem Tabulam, in *Italia*, ut putatur, repertam, hic inſerere libuit, in qua plures oryges vario ſitu deſcribuntur. Eam mecum benignè communicavit raræ vir eruditionis, & mihi amicitiâ conjunctiſſimus, Dominus *Huet*, à quo pro *Africano* orygе longe majus aliud, nempe *Græcum Origenem*, cum bono Deo propediem edendum, avidè exſpectamus.

Sed neque ad rem faciunt illa cornua, quæ in *S. Dionyſii* Fano *Windſoræ* in *Anglia*, *Ultrajecti* in *Belgio*, &c. pro monocerotum cornibus aſſervantur. Neque enim hæc ſunt quadrupedis cornua, ſed ceti dentes. Quod primus aperuit *Bellonius*, & poſt illum multi confirmârunt. Sed omnium uberrimè Scriptor ἀνώνυμος, qui Anno 1647. inſignem *De Gronlandia* Tractatum linguâ vernaculâ edidit, Vir ἀξιεπαίνετος, ſi ſe continuiſſet intra illos fines, nec decertâſſet in arena non ſua, edito de rebus *Theologicis* Tractatu, cum ad illa ſacra ſit prorſus ἀμύητος. Quod, ut cætera taceam, vel ſolus libri titulus apertè evincit, in quo *De Præ-Adamitis* ſcribendum ſibi proponit: cùm *Moſes* diſerte neget ullos fuiſſe *Præ-Adamitas* Gen. 2. v. 5. &c. *Homo*, inquit, *non erat*, *qui operaretur terram*, &c. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ*, &c. id eſt, *Adamum*, ut planè conſtat ex ſequentibus, & ipſe ultrò agnoſcit. Verum enimvero hæc ſunt alterius loci, nec ſtrictim attingenda, ſed accuratè examinanda, quod fortaſſe à nobis fiet, ſi Deus vitam indulſerit. Interim illum ipſum de *Gronlandia* ingenue agnoſco multa me docuiſſe, quæ ſcitu ſunt digniſſima: & in his monocerotum ſcilicet cornua, quàm alibi rara ſunt, tam communia eſſe in regno *Daniæ*, quo ex *Gronlandia* & *Iſlandia* deferantur. Ibi enim inter varia monſtra maris cetus quidam eſt *narhual* nomine, quaſi νεκροκῆτον, aut πτωματοκῆτον dixeris. Ita *Iſlandi* nominant, quia creditur veſci cadaveribus. Ex hujus porrò ceti maxilla ſuperiore dens à ſiniſtra parte prominet, *longus aliquot* pedes, durus, ita rotundus, *ut in conum* deſinat, ſuperficie in ſpiras *contorta*, *colore* plerumque albo, ſed quandoque ſubfuſco; denique cornua, quæ dixi, tam exacte referens, ut ovum ovo non ſit ſimilius. Id ſe Scriptor Anonymus didiciſſe profitetur à Domino *Vormio*, qui ceti illius cranium ipſi exhibuerit cum affixo dentis fragmento quatuor pedes longo. Et de hoc eodem dente multa habet à pagina ſexageſima ſecunda uſque ad paginam nonageſimam quartam, quæ legiſſe non pœnitebit. Solum ſufficiet addere, quidquid ille ſcribit ea de re à viris præſtantiſſimis & fide digniſſimis, illo ipſo *Vormio*, & utroque *Bartholino*, mihi, per *Daniam* iter facienti, plene fuiſſe confirmatum, oſtenſam quoque portionem dentis ſimilis maxillæ adhuc infixi. Sed &, quod à nemine miror obſervatum hactenus, in urbe *Holmia*, *Sueciæ* metropoli, in regio κειμηλιαρχίῳ, cujus me ibi degente cuſtos erat vir doctiſſimus mihique amiciſſimus Dominus *du Freſne*, habetur cranium integrum ceti, quod deſcripſimus, non omnino bipedale, cum dente etiam integro quatuor pedes cum palmo extra maxillam prominente, ambitu in ſumma parte quinque pollicum, colore eburneo, multis σπειρηδὸν lineis ſuperficiem ambientibus. Hoc mecum multoties videre nobiliſſimi juvenes, quos hujus itineris comites habui. In his Dominus *Huet* jam vocatus in partes. Et meo rogatu pictor eximius Dominus *Burdo* utramque cranii illius ſuperficiem cum ipſo dente ita expreſſit.

Ex

Ex his, quæ hactenus diſputata ſunt, cùm æquo Lectori conſtet ſatis eſſe, cur meritò dubitemus, an verè extet monoceros, hoc eſt, unicorne animal, quale ſub *hoc* nomine deſcribitur à Veteribus: dato tamen, non conceſſo, in aliquo *Indiæ* aut extremæ *Nubiæ* angulo, verſus *Nili* fluvii fontes, latere monocerotem: ſaltem nemo eſt, qui non agnoſcat id non potuiſſe *Judæis* eſſe compertum ante *Solomonis* tempora, qui *Tyriorum* ope primus, inſtructâ claſſe in mari *Rubro*, *Indiam* attentavit, & *Africæ* remotiora. Quî factum igitur, ut non ſolum *David*, qui pater fuit *Solomonis*, ſed &, pluribus ante *Davidem* ſæculis, *Job*, & *Balaam*, & *Moſes* τοῦ *reem* meminerint, ſi *reem* eſt *monoceros*? Præterea, etſi *Saadiæ*, *Kimchio*, *Pomario*, *Aquinati*, & *Judæorum* aliis recentis ævi ראם *reem*, ſit *monoceros*, tamen in *Prophetarum* & veterum *Hebræorum* ſcriptis aliud ſignificâſſe ex eo conſtat, quod duo cornua disertè tribuuntur τῷ *reem*. Sic. *Deut.* 33. *v.* 17. de *Joſepho* Duali numero dicitur וקרני ראם קרניו, *Et duo cornua* reem *ſunt duo cornua ejus*. Neque dicendum Duale hic pro Singulari ſumi per Numeri Enallagen. Sequitur enim, *His* (ſupple *duobus cornibus*) *populos pariter feriet ad fines terræ: hæc autem* ſunt *myriades* Ephraim, *& chiliades* Manaſſe; Vides, Lector, non ſolùm τῷ *reem* tribui duo cornua, ſed & cum his duobus cornibus conferri duas tribus, nempe *Ephraim*, & *Manaſſe*, quæ *Joſephum* pro patre habebant. Ut neceſſe ſit duo cornua præcisè intelligi, neque ulla hic eſſe poſſit Enallage Numeri. Similis eſt *Davidis* locus *Pſalm.* 22. *v.* 22. ומקרני רמים עניתני *Et è cornibus* τῶν reemim *me audiviſti*. Nam & eo loco *cornua* Duali numero nominantur. Neque obſtat, quod alibi ſingulari numero dicit idem *Propheta*, *Et exaltabis ut* cornu *reem cornu meum*. Neque enim ibi legitur *cornu reem*, ſed ſubintelligitur. *David* enim ſimpliciter dixit, *Exaltabis cornu meum, ut* τοῦ *reem*, ſupple *cornu*, vel *cornua*. Utrumque enim poteſt ſuppleri. Et verò Duale hic ſupplent *Hebræi* vetuſtiores. Sic ad hunc locum *R. Eliezer* Capitulo decimo nono, *Extolletur cornu meum ut* τοῦ reem. *Quid* τοῦ reem? *Altiora ſunt cornua ejus quàm beſtiæ cujus libet, & ferit cornu tam ſiniſtro, quàm dextro.* Et in Tractatu *Talmudico Zebachim* (cap. 14. fol. 113. b.) ubi diſputant quid diluvii tempore factum ſit de fabuloſo *reem*, qui, cum montis inſtar eſſet, non potuit in arcam ingredi, קרניו קשר בתיברה, *cornua ejus* (Noë) *alligavit arcæ*. Et in margine *Gloſſa* disertè, ומשני קרניו קשרו לתיבה *Et duobus cornibus ſuis alligavit eum ad arcam*. Itaque ex ſententia veterum *Hebræorum*, bicornis fuit ראם *reem*. Unde eſt, quod *Talmudici*, cum de monocerote agunt, agunt autem in locis pluſculis, non appellant ראם *reem*, ſed קרש *karas*, nomine decurtato, ut diximus, ex *Græco* μονόκερως. Sic *Arabicè* monoceros كركند *carcand* vocatur, aut كركدن *carcaddan*. Sed ريم *rim* illis aliud eſt animal, idem quod *Hebræis* רים *rem*, vel ראם *reem*.

Argumenta, quæ diximus, etiam *rhinocerotem* è Scriptura eliminant: quamvis enim rhinoceros ſit verum animal, tamen veteribus *Judæis* ita fuit ignotum, ut eos non putem uſpiam rhinocerotis meminiſſe. Quin, quod mirere magis, *Arabes* etiam in animalium hiſtoriis de rhinocerote altum ſilent. Niſi, quod in monocerotis deſcriptione nonnulla inferciunt, quæ ſumpta fuiſſe patet ex hiſtoria rhinocerotis. Putà in elephantem immane odium, & quod ex *India*, & interiore *Æthiopia*, volunt advehi. Utrobique enim naſcitur rhinoceros: in *India* circa *Bengalam*, *Cambajam* & *Patanen*, olim *Perimudam* dictam; & in *Æthiopiæ Rapſiis*, & circa *Raptum Promontorium*. De quo *Arrianus* in *Periplo*, Ἐκφέρεται δὲ ἀπὸ τῶν τόπων ἐλέφας πλεῖστος, ἧσσον δὲ τοῦ Ἀδουλιτικοῦ, καὶ ῥινόκερως. Rhinocerotes igitur jure merito *Pauſanias Æthiopicos boves* appellat: *boves* à mole corporis; & *Æthiopicos* ab origine. Neque cauſa fuit, cur vir doctus eo nomine dicam illi ſcriberet. Neque probo, quod idem, invicta* duo argumenta profeſſus ſe in eos allaturum, quibus *reem* eſt *rhinoceros*, horum unum ex eſt ſumit, quod rhinoceros, utut difficulter dometur, *domituram tamen*, inquit, *haud in totum reſpuit*. Etſi enim ex *Jobo* conſtet τὸ *reem* non facilè domari, nec ad agricolationem ulla ratione poſſe inflecti, non tamen inde ſequitur, quod vult vir doctus, eum eſſe prorſus *indomabilem, & incicurabilem*, quæ illius verba ſunt. Sed alterum argumentum à brevitate cornu ſumptum omnino valet. Neque enim rhinoceroti conveniunt hæc *Davidis*, *Exaltabis cornu meum ut* τοῦ *reem*, ſupple *cornu*, vel *cornua*. His quippe verbis apparet agi de fera, שקרניו גבוהות מאד, *cujus cornua ſunt valde celſa*, ut notavit *Aben Ezra*. At contra depreſſiſſimum eſt, tam ſitûs ratione, quàm molis, cornu rhinocerotis, cui

—— ὀλίγον ὑπὲρ ἄκρα ῥινὸς
—— Ἀντέλλει κέρας,

ut ex *Oppiano* jam didicimus. Itaque hoc habemus hactenus, τὸν *reem*, neque *monocerotem*, neque *rhinocerotem* eſſe. Sed quale tandem ſit animal, vel ex Scriptura, vel aliunde exſculpere, hoc opus, hic labor eſt.

Et *Bootius* quidem ex Scripturæ locis, inter ſe collatis, & accuratè perpenſis, probare conatus eſt *reem* eſſe ſpeciem bovis feri, eumque *urum*. Et probationem ſic inſtituit. In multis Scripturæ locis bos & *reem* ſimul junguntur ut cognata animalia. Sic *Pſ.* 29. *v.* 6. *Subſul-*

Subſultare fecit eos ſicut vitulum, Libanum, *&* Sirjonem, *velut pullum* reemim. *Deut.* 33.*v.*17. *Decorem habet, qualem bovis primogenitus, & cornua, qualia* reem. *Eſ.* 34.*v.*7. *Dejicientur cum ipſis* reemim, *& boves una cum tauris.* Sed, quod ad rem maximè facit, *David Pſalmo* vigeſimo ſecundo queritur infenſiſſimos hoſtes undique ſibi imminere, idque ſub taurorum, leonum, & canum Allegoria; *Circumvallaverunt me*, inquit, *boves prægrandes, tauri* Baſan *cinxerunt me. Os in me diduxerunt leones rapaces, & rugientes: circumvallaverunt me canes*, &c. Hæc verſibus decimo tertio, decimo quarto, & decimo ſeptimo. Poſtea idem Deum orans, ut ab illorum hoſtium furore ſe liberet, hanc ipſam Allegoriam ſic continuat verſibus vigeſimo primo & vigeſimo ſecundo; *Libera à gladio animam meam, & à canibus unicam meam: ſalvum me fac de ore leonum, de cornibus* reemim *exaudi me*, id eſt, *exaudiens erue me.* Quæ cum præcedenti querela, ſi conferas, *reemim* hic dici reperies, qui priùs dicti fuerant boves prægrandes, & tauri *Baſan.* Inde igitur colligit *reem* bovis eſſe aliquod genus, ſed quem ferum, & cornibus inſignem, & metuendum eſſe probent, cum loca jam citata ex *Deut.* 33. & *Pſ.* 22. tum maximè quod habetur *Pſam.* 92.*v.*11. *Extuliſti cornu meum tanquam* ꝫ *reem*; id eſt, dediſti mihi cornua ingentia, & prævalida qualia ſunt cornua *reem.* Itaque *reem* non eſt Veterum *bonaſus* (hodiè *bubalus*) quia cornua habet in ſe reflexa, & ad pugnam inutilia, ut notatum eſt a *Philoſopho*: ſed vel *biſon*, vel *urus.* Potiùs tamen *urus*: biſontem enim, utut aſperrimam, & ferociſſimam belluam, arte humanâ ita miteſcere poſſe, ut feritatem tandem deponat, docet *Pauſanias* in *Phocicis.* At de uris diſertè ait *Cæſar* libro ſexto; *aſſueſcere eos ad homines, & manſuefieri, ne parvulos quidem exceptos, poſſe, quare foveis capti interficiuntur.* Cætera quoque conveniunt. *Ii enim*, ut ibi habetur, *ſunt magnitudine paulò infra elephantes, ſpecie, & colore, & figurâ tauri: magna vis eſt eorum, & magna velocitas: neque homini, neque feræ, quam conſpexerunt, parcunt.* Item, *Amplitudo cornuum, & figura, & ſpecies multum à noſtrorum cornibus differt.* Quibus ſimilia in *Plinio* & *Solino* legas. His rationibus fretus vir doctus ita concludit, *Dubitandum igitur non eſt, quin* reemi *ſint uri.*

At ego licet viri illius doctrinam, & ingenium ſuſpiciam, tamen graves habeo cauſas ab eo hac in parte diſſentiendi. Primò enim video in illum poſſe id retorqueri, quod eis rectè objicit, quibus *reem* eſt monoceros: *Non eſſe veriſſimile voluiſſe* Moſem, *Davidem, aliosque Prophetas toties verba facere, ac ſimilitudines deſumere, ipſumque Deum ad* Jobum *tantum ſermonis inſumere de animali incognito in iſtis terris.* Ut ut enim quæ de uro traduntur veriora, & certiora ſint, tamen ejus nomen multò eſt recentius, & fama longè obſcurior, quam fuit monocerotis. De monocerote ſcripſerat *Cteſias* ætate *Artaxerxis Mnemonis*, annis ante *Chriſtum* natum circiter quadringentis. Et fabulam ex illo hauſtam *Græci, Romani, Hebræi, Syri, Arabes, Æthiopes*, & *Perſæ* certatim exſcripſerant, atque in majus auxerant. At urum in intimis *Hercyniæ* ſylvæ ſaltibus deliteſcentem *Romanorum* nemo noverat ante *Cæſarem.* Poſt quem pauci meminerunt. Et in veterum *Græcorum* ſcriptis altum de eo ſilentium. Hinc *Plinius* libri vigeſimi octavi capite decimo, *Nec uros, aut biſontes habuerunt* Græci *in experimentis.* Et veteris *Gloſſarii* auctor neceſſe habuit hanc vocem per Periphraſin reddere; *Urus* βοῦς Γερμανός. Proinde cum *βοὸς οὔρου bovis uri* nomen uſurpâſſet *Græcus Epigrammatarius*, poſteri non intellexerunt; atque ita corruptum exhibet *Suidas*,

-------- καὶ βόος οὔρου
Ἀσκητὸν χρυσῷ σπερμφανόοντι κέρας.

Quod explicant, *Et bovis cuſtodem ornatum auro ſplendidiſſimo cornu*: cum ſcribendum eſſe βόος οὔρου, &c. *κέρας, bovis uri cornu*, jam alii monuerint. Quam quidem objectionem vir doctus ut diluat, multa movet, ſed nihil promovet. Agnoſcit *neminem extare, qui ſcribat Syriam ac* Palæſtinam *boves feros producere.* Atque id quidem vere. Proinde *Saadiam*, cui מריא apud *Prophetas* eſt *bubalus*, aut *bos ferus*, vulgari ſimilis, ſed major, *Aben Ezra* in *Amos* 5.*v.*22. hac ratione refellit, quod אינו במקומות אלה, *in locis illis bos ferus nullus eſt*, id eſt, in *Judæa*, & vicinis regionibus. *At* (inquit vir doctus) *hoc impedire non debet, quo minus olim, atque priſcis* Iſraëlitarum *temporibus, etiam ibi fuiſſe credamus.* Quorſum vero id credamus, nullo fundamento ſubnixi, cùm horum, non jam dico in *Judæa*, ſed in nullo mitiori climate vel nec veſtigium appareat, nec apparuerit unquam. Ita hariolari ſi licet, quorſum is objecit ſuprà affirmari ab iis, qui de monocerote ſcripſerunt, eum in *India* ſola reperiri? Poterat enim reponi pari facilitate, Si *Cteſiæ* ætate, & deinceps, monocerotes in ſola *India* fuerunt; quidni in *Judæa*, aut *Syria* fuiſſe credamus priſcis *Iſraëlitarum* temporibus, quibus ſcripſere *Job, Moſes*, & *David, Cteſiâ* longe vetuſtiores? Ibidem multa congerit, ut probet non in *Germania* ſolum, & vicinis locis, ſed & in *India*, & *Arachotis*, & *Troglodytica* regione uros olim fuiſſe repertos. Sed, quod illius pace dixero, hæc probanda fruſtrà ſuſcepit, cum ad hanc rem nihil faciant. An ſequitur *Judæis* uros fuiſſe notos, ſi in *India*, aut *Arachotis* fuere? Propior quidem erat *Troglodytica*, ſed tamen ante *Solomonem* illis non multum nota. Tamen horum nil quidquam probat. *Oriens*, inquit, *ea progignere ſolebat, ſcribente* Plinio, *bove fero, uris, atque biſontibus refertas fuiſſe* Indiæ *ſylvas. Plinii* verba ſunt ubi ſuprà, *Nec uros, aut biſontes habuerunt* Græci *in experimentis, quanquam bove fero refertis* Indiæ *ſylvis.* Quibus verbis bove fero refertas fuiſſe aſſerit *India* ſylvas, non tamen uris, aut biſontibus, niſi à genere ad ſpeciem valeat argumentatio; Equus eſt animal, ergo eſt homo. *Addit Ariſtotelem Plinio* ſubſcribere (quaſi *Plinius* prior ſcripſerit) cùm tradit, *Arachotas alere boves ſylveſtres, non quidem bubalos (impediunt enim cornua* ἐξυπτιάζοντα*) ſed uros, & biſontes.* Sed & apud *Philoſophum Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo *Arachoſii* illi boves ſunt ἐπίγρυποι *rictu aliquantum adunco*; quod de uris & biſontibus nemo obſervat. Et hoc ipſum, quod cornua habent ἐξυπτιάζοντα, id eſt, *in dorſum reſupinata* docet non eſſe uros, quos cornibus in anteriora protenſis pingunt arborem impetentes, poſt quam venator latet. Hinc *Solinus, Iſtis, quos uros dicimus, taurina cornua in tantum modum protenduntur*, &c. Et *Geſnerus* paginâ 145. *Cornibus arbori inſertis* (fera) *vindictæ avidæ inhæret, donec inſequentium telis ſaucia concidat.* Qui pote, ſi cornua habet in tergum reſupinata? Pergit *Bootius, Sed &* Troglodyticam *regionem uros habuiſſe colligo ex iſtis* Diodori *libro tertio*, Ἡ πρὸς τὴν μεσόγειαν ἀνατείνουσα, πλήρης ἐστὶν ἐλεφάντων, καὶ ταύρων ἀγρίων, &c. *Quà intus recedit, plena eſt elephantis, & tauris ſylveſtribus, ubi ſub tauris ſylveſtribus, uti aliæ eorum ſpecies fortaſſis una comprehendendæ, ita uri, non dubito, quin intelligendi ſint.* Cur verò non dubitas?

Dic aliquem, ſodes, dic, Quintiliane, *colorem.*

De aliis ταύρων ἀγρίων ſpeciebus dubitas. *Fortaſſe*, inquis, *etiam aliæ*, &c. At de uris nullus dubitas; quia è re tua eſt, ut id pro certo habeatur. Interim fateare neceſſe eſt nihil eſſe in *Diodoro*, unde appareat per tauros ſylveſtres uros intelligi potius, quàm quamlibet aliam tauri ſylveſtris ſpeciem. Quin diverſum ab uris genus innui ſuadet climatum diverſitas. Cum enim *Hercynia* ſylva, in qua procreantur uri, pene ſit ad extremum *Septentrionem*, *Troglodytæ*

glodytæ, ubi hi tauri, inter *Tropicos* ſedem habent fervidiſſimam. Sed, ne conjectandi ſit locus, jam ex aliis diſce, qui ſint tauri *Troglodytici*. *Strabo* libro decimo ſexto, ubi de *Troglodytarum* feris ex *Artemidoro*, Ταῦροι δ' εἰσὶν ἄγριοι, καὶ σαρκοφάγοι, μεγέθει πολλῷ τοῖς παρ' ἡμῖν ὑπερβεβλημένοι, καὶ τάχει, πυρρόχροοι ὄντες. *Tauri ſunt ſylveſtres, & carne veſcentes noſtros magnitudine & celeritate longè ſuperantes, colore rufo.* Itaque uri non ſunt, quos ne tu quidem σαρκοφάγους eſſe dixeris. Sed, ut res ſit certior, *Agatharchidem* audi hos ipſos tauros multò uberiùs deſcribentem libri quinti capite trigeſimo nono: *Omnium, inquit, quæ dicta ſunt, maximè ferum & indomitum eſt taurorum carnivororum genus. Quod magnitudine quidem domeſticos ſuperat, & celeritate præſtat, & eximiè rufum eſt. Os ad aures uſque ductum eſt. Oculi glauco colore plus rutilant, quàm in leone. Cornua alias ut aures movet, ſed in pugna firmiter ſiſtit. Pilorum ſeriem inverſam habet, contra quam reliqua animalia.* Sequitur, illum aggredi & venari beſtias validiſſimas, & gregibus maximè eſſe infeſtum. Neque aperto *Marte* ſubigi, quia lancea & telis non eſt vulnerabilis: ſed in foſſam ſi incidat, aut ſimili dolo capiatur, præ animi ferocia citò ſuffocari. Proinde à *Troglodytis* illi tribui leonis fortitudinem, equi pernicitatem, tauri robur, & vim ferro cedere neſciam. Eadem in *Æliano* reperire eſt, verbis nonnihil mutatis, libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo quinto. Sed & pleraque hæc tranſcripſit *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo. *Solinus* quoque, quamvis hos boves ex *Æthiopia* in *Indiam* transferat perperam: quæ cum uri deſcriptione quisquis conferet, videbit illum ab his tauris differre τὸ διὰ πασῶν. Itaque non conſtat hactenus uros alibi fuiſſe, quàm in *Hercynia* ſylva, aut locis parùm remotis. Unde *Moſis* ævo *Judæis* innotuiſſe nemo ſibi perſuaſerit. *Moſem* igitur, *Jobum*, & *Balaamum* voce ראם *reem*, neceſſe eſt aliud ſignificaſſe.

Præterea cum *Boetius* urum biſonti eâ ſolùm de cauſa præferat, quod, cum biſons arte humana cicuretur, & feritatem exuat, urus manſueſcere neſciat, & indomitæ ſit feritatis: hoc ſaltem debuerat certa probatione niti. Atqui res eſt in incerto. Nam, ſi uros ad hominem aſſueſcere & manſueſieri negat *Cæſar*, etiam in *Oppiano* biſontes ſunt ἀμαιμάκετον γένεθλον, *indomitum genus*. Et *Solinus*, in capite *De Germania*, biſontes cum uris ita confert, ut illos, non hos captos aſſerat aſſueſcere manu neſcire. Ita biſontes *Scoticos* deſcribit *Hector Boëthius* adeo feros, indomitosque, atque humanum refugientes conſortium, ut quas herbas, arboresque, aut frutices, humana contrectatas manu, aut halitu perflatas ſenſerint, plurimos deinceps dies fugiant: capti autem arte quapiam, quod difficillimum eſt, mox paulò præ mœſtitia moriantur.

Denique ראם *reem*, vel רים *rem*, non eſſe in boum, ſed in caprearum cenſu, *Arabum*, *Chaldæorum*, & veterum *Hebræorum* communi ſuffragio probare mihi eſt obvium. Quod ſi ſemel præſtitero, pudebit, credo, etiam pertinaciſſimos tam univerſo tot gentium conſenſui ſe opponere. Et de *Arabibus* quidem res eſt indubitata. Ita enim *Alcamus*, الريم الظبي الخالص البياض ج ارام Rim, *caprea ſincera albedinis: Plurale* arâm. Et *Giggeius*, الريم *rim*, Plur. ارام arâm, *albedine pura candicans dorcas, quales in arenis degunt*. Sed *Damir* uberius in capite, الظبي الغزال, id eſt, *De caprea, ſeu gazella*, ubi caprearum ſpecies ex coloribus ita diſtinguit:

والظبا مختلفة الالوان وهي ثلثة اصناف صنف يقال لها الارام وهي خالصة البياض الواحدة منها ريم ومساكنهم الرمل ويقال انها ضان الظبا لانها اكثر لحوما وشحوما وصنف تسمي العفر والوانها حمر وهي قصار الاعناق وهي اضعف الظبا عدوا وتالف المواضع المرتفعة من الارض والاماكن الصلبة وصنف تسمي الادم طوال الاعناق والقوايم بيض البطون *Diverſi coloris ſunt capreæ. Nempe illarum tres ſunt ſpecies. Prima earum, quæ vocantur* arâm; *quæ ſunt ſinceræ albedinis: cujus Singulare eſt* rim. *Hæ in arenis habitant. Eaſdem ajunt caprearum eſſe oves, quia plurimum habent carnis, & pinguedinis. Secunda ſpecies* aphar *dicitur, rubri coloris, brevis colli, inter capreas ad curſum minimè agilis. In celſis & ſalebroſis terræ locis ſolet degere. Tertia ſpecies,* adam *nomine, eſt collo, & pedibus longis, & albo ventre.* Hæc ibi. Quandoque ريم *rim* pro *capreæ catulo* ſumitur. Nam in capite الريم *rim* ſic habet idem *Damir*, الريم ولد الظبي والجمع ارام قال الشاعر

بها العين والارام يمشين خلفة
واطلاؤها ينهضن من كل مجثم

Rim, *capreæ hinnulus: Plurale* arâm. *Unde eſt, quod* Poëta *dixit*, "*Emicuit caprea nuper enixa. (Arabicè*, العين, alii ſcribunt, العاين quomodo *capream* vocant decima vel decima quinta à partu die, atque indè مطفل *mutphil*) *Et* aram, (id eſt, *hinnuli*) *eam ſequebantur, & capreoli ejus conſurgebant ab omni loco.* Ad quæ verba *Damir*, يقول انا ذهب فرخ جا فرخ *Ita dicunt, cum, uno hinnulo recedente, alter venit.* Ibidem الاصمعي *Alaſmaius*, *Poëta*, quem citavimus, *Scholiaſtes*, à parvis auribus ſic appellatus, الارام ظبا البيض الخالصة البياض الواحدة ريم وهي تسكن الرمال وهذا

وهذا النوع من الظبا يقال انه ضانها لانه اكثر شاحما ولحما Aram *ſunt capreæ albæ, ſinceræ albedinis, à Singulari* rim. *Degunt in arenis. Capreæ id genus vocantur oves earum, quia api de & carne abundant.* Vides eadem ab *Alaſmaio.* hic afferi, quæ ſuprà à *Damire.* Sequitur, *Arabem* quendam principem, *Zacheum* nomine, *Camili Catienſis* filium, qui obîit anno *Hegiræ*, DXLVI, cognominatum fuiſſe قتيل الريم quaſi *rimicidam* dixeris. Haud dubiè, quia caprearum hujus generis venatione maximè delectabatur. Ex quibus hoc ſaltem habemus, ريم *rim* eſſe capreæ ſpeciem, eamque nobiliſſimam, cum coloris, tum pinguedinis ratione. Nam, ut in caprea pinguedo, ita candor eximius inprimis placet, & raritas addit pretium. *Geſnerus* de rupicapris paginâ 292. *Color eis inter fuſcum, & rufum eſt, qui tamen æſtate magis ad rufum, hyeme ad fuſcum vergit. Memini partim albam, partim nigram, diſtinctis coloribus, videre. Certum eſt, colorem eis per anni tempora mutari. Totæ albæ interdum, ſed rariſſimè conſpiciuntur.* Idem pagina 308. de dama platyceroте, *Color dorſi ſubflavus eſt cum linea nigra per dorſum*, &c. *Latera ejus aliquando maculis albis diſtinguuntur, quas ſeneſcens perdit. Fœminæ etiam aliquando totæ albæ ſunt.* *Silius Italicus* libri decimi tertii verſu 115. de fabuloſa *Capuæ* cerva, quam mille annis vixiſſe fingit;

Cerva fuit raro terris ſpectata colore,
Quæ candore nives, candore anteiret olores.

Nam color ille etiam in cervis quandoque eſt obſervatus, quanquam rarò admodum. *Philoſophus* in libro *De coloribus*, καὶ λευκὸς δή ποτε πέφυκε καὶ ἔλαφος καὶ ἄρκτος· *Etiam albus quandoque viſus eſt & cervus, & urſus.* Contra *Latinus* Interpres, *Aliquando etiam niger viſus eſt cervus, & urſus*; quaſi legerit μέλας. Sed vera & neceſſaria eſt lectio, quam noſtri codices exhibent. Nam ibi pluribus diſputat *Philoſophus*, qua de cauſa pili animalium albeſcant, aut caneſcant. Et ex eo *Plinius*, ubi de cervis, libri octavi capite trigeſimo ſecundo; *Fiunt aliquando & candido colore.* Quod quamvis rarò contingat, non tamen eſt ſine exemplo. Cervam enim *Sertorii* candidam fuiſſe ſcribunt Veteres magno conſenſu. *Gellius* libri decimi quinti capite vigeſimo ſecundo, *Cerva alba eximiæ pulchritudinis, & vivaciſſimæ celeritatis, à* Luſitano *ei quodam dono data eſt. Plutarchus* in *Sertorio Spanum* vocat illum hominem, & eum novitate coloris obſtupuiſſe narrat, quia tota erat alba: Ἐκπλαγεὶς (Σπανὸς) τῇ καινότητι τῆς χρόας, λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα. *Polyænus* quoque libro octavo. Σερτώριος ἐν Ἰβηρίᾳ νεβρὸν ἐλάφου λευκῆς παρὰ κυνηγῶν δῶρον λαβών· *Cum in* Hiſpania Sertorius *cervæ candidæ hinnulam à venatoribus dono accepiſſet. Plinius* ubi ſuprà, *Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuiſſe traditur* Q. Sertorii *cervam. Pauſanias* etiam in *Arcadicis Romæ* ſe non ſine admiratione vidiſſe teſtatur albos cervos, ſed non rogâſſe unde eſſent advecti. Et *Philoſtrati* libro tertio *Apollonius* & comites prope *Paracam*, *Indiæ* urbem, paſtorem viderunt, qui albarum cervarum gregem paſcebat. Quin poſteriore ſæculo ad *Geſnerum* ex *Polonia* ſcribebat *Antonius Schenebergerus*; *His Bacchanalibus allata eſt* Cracoviam *cerva tota alba.* Sed pleraque hæc nihil ad noſtras capreas. Nam in his terris ſi cervæ, damæ, aut rupi-capræ quandoque albæ ſunt, non eſt is color toti ſpeciei communis, ſed uni aut alteri individuo peculiaris. Quod evenit certis de cauſis, quæ non ſunt hujus loci. At *Arabicè* ريم *rim* eſt capreæ ſpecies, quæ ſemper albet, nec ſolum albet, ſed & candicat. Hoc enim ſibi volunt, cum illi tribuunt الخالصة البياضة *ſinceram albedinem.* Eidem hoc proprium eſt, quod in arenis vivit, quibus ſcatere notum eſt *Arabiæ* ſolitudines. Unde hoc animal colligas maximè eſſe ſolitarium. Et mirari ſubiret, quî fiat, ut capreæ, in illis arenis degentes, præ cæteris pingueſcant, niſi ſcirem illas arenas non eſſe prorſus infœcundas, & in iis multa pullulare, quibus capreæ maximè gaudeant. Quod fortaſſe dabitur docere accuratius in Tractatu peculiari *De Sacræ Scripturæ Plantis.* Interim hic ſufficiat hæc paucula proferre ex *Bellonii Obſervationibus*, libri ſecundi capite quinquageſimo nono: *In ora* Rubri *maris arbuſtum reperimus illi ſimile, quod* rhamnus altera *dicitur, foliis denſis, ſalſis, ſubalbis,* &c. *Et in arena caprearum, quas* gazellas *appellant, veſtigia cordis figurâ apparebant. Eæ nimirum ex montibus proximis deſcendebant, ut biberent ex fontibus amaris, quos deſcripſimus, & ex illo arbuſto veſcerentur.* Quid, quod ipſæ arenæ ſunt ipſis pro condimento! *Geſnerus* de rupi-capris, *Conveniunt ſæpe circa petras quaſdam arenoſas, & arenam inde lingunt, ut villatica pecora ſalem, quo linguæ pituitam defricent & excitent appetitum.* De his capreis apud *Arabes* vix aliud mihi occurrit, niſi quod, cum capite ſurſum elato, arrectiſque auribus, adſtant, id *Arabicè* dicitur اوفى. Sic in *Giauhari*, اوفى الريم *Extulit rim caput ſuum, erexitque aures.* Et ipſa actio τῆ rim caput ſic efferentis, & aures arrigentis, vocatur in *Alcamus* ايغال الريم. Sive ſit is naturalis hujus capreæ ſtatus, aut præ alacritate id faciat. Quo pertinere, quod ראם *reem*, vocatur, vero non eſt abſimile. Quippe רם *ram*, eſt *extollit.* Et *Aleph* in medio quandoque inſeritur. Sic *Zachar.* 14. 10. וראמה, *Et exaltata eſt.* Prov. 24. 7. ראמות, *Altæ ſunt ſtulto ſapientiæ.* Inde igitur ראמים, capreæ, quæ ſolent ita erigi. Quod & רמים ſcribitur abſque *Aleph* medio: ut *Pſal.* 22. 22. item *Pſal.* 78. 69. ut multi volunt. In *Jobo* autem *Aleph* in *Jod* mutatum, quomodo apud *Arabes*, qui ريم *rim* ſcribunt. Sed *Je* habet *Hamza* adſcriptum, ut ſcias mediam Radicalem eſſe *Elif.* Eodem refer *Chaldæum* & *Syrum* ܪܐܡܐ, vel ܪܐܡܢܐ, quod non ſolum occurrit pro ראם *reem*, ſed & pro דישן *diſon*, Deut. 14. 5. apud *Syrum*, & *Chaldæos* Paraphraſtas. Quos cum *Hebræo* ſi conferas in *Syro*, & *Onkeloſo* רימא *rema*, & in *Jonathane* רימנין *ramanin*, reſpondere reperies *Hebræo* דישן *diſon*, quod vel capreæ eſt genus, vel animal illi congener. *Græci* & *Vulgatus* explicant *pygargum*; Junius, *ſtrepſicerotem*; Pagninus, *damam*; Genevenſes, *capreolum.* Sed hi, quos diximus, רימא, & רימנין, quaſi דישן *diſon*, ſit idem, quod ראם *reem.* Nec futili conjectura. Nam *Hebræum* דשן, *deſen*, Nomen *pinguedinem*; & דשן *diſſen*, Verbum *pingueſcere* ſonat. Itaque viſum eſt דישן *diſon*, animal *à pinguedine* dici, & ſynonymum eſſe τῷ ראם *reem*, quo ſignificari *Arabes* docent *capreæ genus pinguiſſimum.*

Supereſt, ut probem *Hebræis* quoque ראם *reem*, eſſe capreæ genus. Et verò jam probavi. Nam illi duo interpretes, qui allati ſunt, *Jonathan*, inquam & *Onkelos*, linguâ *Chaldæi*, genere *Judæi* erant. Sed nova his argumenta ex *Talmude* petita libet addere, ut res ſit confirmatior. In *Bava Bathra* (cap. 5. fol. 73. b.) inter multa portentoſa mendacia, dicit quidam *Rabbi*, הוי לי אורזילא בר יומי דהוי בהר תבור והר תבור כמה הוי ארבע פרס *Viſus eſt mihi hinnulus filius diei ſuæ* (id eſt, illa

illa ipſa die natus) *qui erat ut mons* Thabor. *Et mons* Thabor *quàm latè patet? Quatuor paraſangas. Hinnulus*, maximè capreæ, *Hebræis* in *Pomario* eſt עזל *ozel*, per *Ajin*: unde *Arabibus* غزال *gazal*, ex *Ajin* facto *Gain* propter punctum ſuperſcriptum; & *Chaldæis* אורזילא *urzila*, *Ajin* & *Aleph* permutatis, & *Res* addito, ut ſæpe poſt primam Radicalem. Porrò vocem *urzila*, qua pro *hinnulo* hic utuntur *Talmudici* poſt *Chaldæos* Paraphraſtas, *Gloſſator* explicat ראם *reem*. Et verba *Talmudici* textus, אורזילא בר יומא *hinnulus filius diei ſuæ*, in *Gloſſa* ſic redduntur, ראם בן יום אחד דאית היום נולד, Reem *filius diei unius, qui illo ipſo die natus eſt*. Itaque hujus *Gloſſæ* auctoribus *reem* eſt *hinnulus*, quomodo nonnullis *Arabum*, quos citavimus, ريم *rim* eſt ولد الظبي *catulus capreæ*. Et palàm ita uſurpat *Arabs Poëta*, cujus verſus attuli. Et ejuſdem *Talmudici* Tractatus fol. 74. b. maculoſa quædam cete in textu vocantur אורזילי דימא, *hinnuli maris*, & in *Gloſſa* ראמים שבים reemim, *qui ſunt in mari*, ut ſcias *urzile*, ſeu *hinnulos*, & *reemim* pro eodem haberi. Sed & in Tractatu *Zebachim*, ſeu *De Sacrificiis*, cap. 14. fol. 113. b. in ipſo textu *Talmudis* legitur אורזילא דרימא בת יומא. Et in *Gloſſa* rurſus, אורזילא הוא ראם. Unde conſtat non *Gloſſatoribus* ſolùm, ſed & ipſis *Gemariſtis* ראם *reem*, eſſe *hinnulum*, aut *hinnuli patrem*. Ab his non multum recedit *Aben Ezra* in *Pſ.* 22. 22. ubi *reem* non quidem pro *caprea*; ſed pro *ibice* uſurpat, quod animal eſt capreæ congener. Verba ſunt, הראם יפיל עצמו מהר גבוה על קרניו ולא תשברנה Reem *è monte celſo ſuper cornua ſe dejicit, nec ea confringit.*

Probatum eſt hactenus, *Hebræum* ראם *reem*, quod variante Dialecto, *Chaldaice* רימא *rema*, & רימנא *remana*, & *Arabice* ريم *rim* ſcribitur, non eſſe bovis, ſed capreæ genus; neque ſolùm veteres *Hebræos*, ſed *Chaldæos* etiam, & *Syros*, & *Arabes* ſic uſurpâſſe. Nondum tamen res eſt confecta: quia in caprearum genus vix videtur poſſe quadrare quidquid Scriptura habet de *reem*. Et multa poſſunt objici. *Reem* eſſe procerum animal colligi videtur ex his Balaami de *Iſraële*, *Altitudines* τοῦ *reem illi*. Num. 23. 22. & 24. 8. At capream deſcribit *Philoſophus* tanquam minimum ex cornigeris animalibus *Hiſtoriæ* libri tertii capite ſecundo. Κερατοφόρον, inquit, μικρὸν πάμπαν οὐδὲν ἴσμεν· ἐλάχιστον γάρ ἐστι τῶν γνωριζομένων δορκάς. *Cornigerum animal omnino parvum nullum novimus: omnium enim, quæ novimus, minimum eſt caprea.* In *Jobo REM* ſic deſcribitur, quaſi vires habeat ad arandum ſufficientes; *Num ligabis* τὸν *REM in ſulco loro ſuo? An occabit valles poſt te? Num fides ei, quia magnum eſt robur ejus?* Quod de capreis quis dixerit, quæ defectu virium ab aratro ſunt prorſus immunes, æque ac capræ domeſticæ, ad quas pertinet Veterum Adagium, Ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων· quia ſunt infirmiores, quàm ut huic labori pares ſint. Altum eſſe cornu τοῦ *reem* hæc *Davidis* indicant, *Exaltabis cornu meum ut* τοῦ *REEM*. At caprearum cornua, utut ſuo modo celſa, quid eximium habebunt, ſi cum cervorum cornibus conferantur? Hoc præcipuum eſt, quod *reem* petulcum eſt animal, quodque cornibus ſuis ferit obvios; unde eſt, quod de *Joſepho* dicitur, *Cornua ejus ut cornua* τοῦ reem, *his feriet populos*; & *David* liberari petit *à cornibus* τῶν *reemim*: cum caprea ſit animal imbelle, & fugax, quod & ipſa natura rerum, & *Poëtæ* omnes uno ore clamant. *Herodicus Babylonius* apud *Athenæum* libro quinto,

- - - τῆς ξανθῆς δειλότεροι κεμάδος,

Rufâ capreâ timidiores. Virgilius *Æneidos* libro decimo,

- - - - - - - - *ſi fortè fugacem*
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua cervum.

Ovidius *Metamorphoſεωs* libri primi Fabula octava.

Antè niſi in damis capreiſque fugacibus uſus.

Et *Faſtorum* libro quinto,

Imbelles capreæ, ſollicituſque lepus.

Martialis libri decimi *Epigrammate* 65.

Tam diſpar aquilæ columba non eſt,
Nec dorcas rigido fugax leoni.

Gratius in *Cynegetico*,

- - - *pavidoſque juvat compellere dorcos.*

Proinde capreæ, cervi, hinnuli & lepores *Græcè* communi nomine πτῶκες, id eſt, *pavidi* dicuntur. *Heſychius*, Πτῶκες, δειλοί, λαγωοί, δορκάδες, ἔλαφοι, νεβροί. Et *Philoſophus Hiſtoriæ* libri tertii capite ſecundo, Capreas iis accenſet animalibus, quibus ἄχρηστος πέφυκεν ἡ τῶν κεράτων ἐξοχή, *cornuum eminentia eſt inutilis*; quia quamvis πρὸς ἔνια μὲν ἀνθιστάμενα τοῖς κέρασιν ἀμύνονται, τὰ θηριώδη, καὶ μάχιμα ἀποφεύγουσι, *contra nonnullas obſiſtentes cornibus ſe tueantur, tamen feroces pugnaceſque belluas fugiunt.*

Quæ cum ſpecioſè poſſint objici, diluere multum intereſt, & nos fortaſſe facilè dilueremus, ſi natura τοῦ *reem* nobis eſſet planè perſpecta: ſed illum *Arabes* paucis deſcribunt, & brevitate ſua noſtram famem excitant non ſatiant, & plura ſciendi avidos miſerè deſtituunt. Nempe de animali apud ſe notiſſimo non putaverunt opus eſſe ut multa dicerent: & in deſcriptione *Tubetienſis* capreoli, ex quo muſcus elicitur, ferè toti ſunt. Proinde, ſicubi nobis deerunt certæ probationes, liceat agere per conjecturas, donec plus lucis affulgeat. Hoc inprimis eſt obſervandum, latè patere *capreæ* nomen, atque extendi ad damas platycerotes. Ideo libro ſecundo *Dioſcoridis* in capite *De coagulo*, pro verbis, ἢ δορκάδος, ἢ πλατυκέρωτος, *Geſnerus* legendum contendit, ἢ δορκάδος τῆς πλατυκέρωτος. Quomodo etiam ſumunt plerique Interpretes, ut *Ruellius*, & *Marcellus*: quorum ille reddidit, *Capreæ laticornis*; hic, *capreæ, quam à latitudine cornuum* platycerota *dicunt*. Et *Hermolaüs* legit in ſuo exemplari δορκάδος τε πλατυκέρωτος. Sic *Varronis* corrupta verba *Ruſticorum* libri ſecundi capite primo *Caprarum, quas* Latinè *rotas appellant*, idem *Hermolaüs* ſic reſtituit, *Caprearum, quas platycerotas appellant*. Proinde *Geſnerus* in *Caprea* pagina 299. *Unum* dorcadis *nomen utriſque commune eſt: idque meritò, cum aliud nihil, quod ſciam, differant quam cornuum ſpecie, quæ capreis ſimpliciter dictis teretia, alteris lata ſunt: & præterea magnitudine*; platyceros *enim major eſt*. Pari ratione poteſt *Hebræorum* ראם *reem*, vel רים *rem*, & ريم *rim Arabum*, in caprearum cenſu ſic eſſe, ut ſtatura tamen ſit major, quam vulgaribus capreis, & ad cervorum molem accedat. Quin omnes *Arabum* capreas, quas *gazellas* Barbari vocant, noſtris eſſe proceriores plerique credunt. Proinde voces ظبي *dſabi*, & غزال *gazal*, cum *capream* ſignificent, multi *Arabicè* doctiſſimi non ſolum *damam*, ſed & *cervum* interpretantur. Quod in *Giggeio* obſervavi locis, ut puto, minimum quinquaginta. Et *Pſ.* 103. 19. quod in *Arabe* habetur *montes excelſos eſſe* للغزلان *gazellis*, *Gabriel Sionita* reddidit *cervis*; non ita redditurus, niſi obſervâſſet *gazellas*, ſeu *capreas*, in illis locis eſſe cervis magnitudine vel pares, vel ſuppares. Sed & inter *Arabiæ* gazellas τῶν *rim*, ut pinguedine, ita etiam ſtatura eminere valdè veriſimile eſt. Atque huc pertinere *Balaami* oraculum de *Iſraële*, תועפות ראם לו, *Illi* populo *ſunt elationes* τοῦ *reem*, id eſt, quales ſunt elationes τοῦ *reem*. Quaſi prædixiſſet fore, ut tam emineret ille populus inter reliquos populos, quam eminet *reem* inter reliqua caprearum ge-

nera,

nera. Niſi quis id referre malit ad id, quod *Arabes* obſervant, ut ſuprà notavimus, huic animali peculiare eſſe ut caput & aures multum erigat, & propria voce id appellari إيغفان الريم *elationem* aut *eminentiam* τȣ̃ *rim*. Quo exemplo populus *Iſraël*, antea jacens, & ſub *Ægyptiorum* ſervitute oppreſſus, ſed tum in libertatem à Deo aſſertus, ut ibidem legitur, reſpirare cœperat, & ſeſe attollere, tanquam in ſublimem gradum paulò pòſt evehendus. His poſitis, facilè ſolvetur objectio ſequens ex *Jobi* loco deſumpta. Quidni enim cervus, aut dama, aut animal congener, pariſque molis, vel ſuppariſ, poſſet ad aratrum adhiberi, niſi obſtaret inſita feritas, quominus hominum jugo hac in parte ſe ſubmitteret? Nec debet ſimpliciter accipi, quod aſſerit Sacer Scriptor, *robur illi magnum eſſe*, quaſi virtute, aut robore inter reliquas feras multum emineat, ſed relativè ad id, de quo agitur, ut ſolum ſignificetur illi abundè eſſe virium, ut hanc operam homini præſtet.

Cornua quod attinet, audi quomodo illa deſcribat *Geſnerus* ex *Alberto*, qui ſermone fuit imperitus, non ſcientia; &, cum illo ſæculo vixerit, quo literæ *Arabicæ* florebant multo magis, quàm *Græca*, aut *Latinæ*, ab *Arabibus* multa didicit, ex quibus conflavit magnam partem vaſti operis *De animalibus*. Ex illo igitur ita *Geſnerus* paginâ 306. *Eſt & ſui generis* Avicennæ algazal, *quam* Albertus *damam nominat libro vigeſimo ſecundo his verbis*, "*Dama beſtia eſt magnitudinis capreæ, figuræ, & pili. Sicut cervus cornua habens, ſed plana,* LONGA, *&* ACUTA. *Eſt autem curſu velox, vitâ provida,* CORNUPETA *in adverſas ſibi beſtias.* Arabicè *vocatur* algazel. Vides Lector *algazelem*, cujus ſpecies eſt *reem*, longa habere, & acuta cornua, quibus adverſas beſtias ferit. Unde facilè ſolvetur quidquid fuerat objectum de cornibus τȣ̃ *reem*. Nam, ſi longa ſunt, meritò dixit *David*, *Attolles cornu meum ut* τȣ̃ *reem*: ſi acuta, & iis ſi feriat adverſas feras, meritò dixit *Moſes* de *Joſepho*, *Cornua* reem *ſunt cornua ejus, quibus feriet populos*: & rurſus *David*, *à cornibus* τῶν reemim *exaudies me*. Quamvis apud nos damæ & capreæ ſint animal pavidum & fugax, non neceſſe eſt, ut ubique terrarum ſic ſe habeant. Ut hominum pro variis locis, ita etiam ferarum ſunt alii mores. Capream in *Segeſtana* & *Bulgaria* deſcribi notavimus, (c) *cui unicum eſt in fronte cornu*, وقطع جمع في *& illo impetit omnia* الحيوان فلا يغلبها شي *animalia: neque ullum eſt, à quo ſuperetur*. Ita *Abugian Attaugidæus*. Et de eadem *Euſtathius*, Ζῶόν ἐςι μικρὸν, ὅμοιον ἐρίφῳ δριμύτατον σφόδρα. *Parvum eſt animal hœdo ſimile, ſed longe aſperrimum*. Neque minùs mira ſunt, quæ de ovibus & capris refert *Oppianus Cynegeticῶν* libri ſecundi verſu 326.

(c) Cap. 26. pag. 939. lin. 36. &c.

> Αἰγῶν δ᾽ αὖτε πέλει προβάτων τε πανάγρια φῦλα,
> Οὐ πολλὸν τούτων οἴων λασίων τε χιμάῤῥων
> Μείζονες, ἀλλὰ θέειν κραιπνοὶ, σθεναροί τε μάχεσθαι.

Caprarum rurſus oviumque ſunt admodum fera ſæcula, non multo hiſce (noſtris) *ovibus, hirſutiſque capris majores, ſed ad currendum pernices, validæque ad pugnandum*. Et paulò pòſt in pugnam ruentes ita deſcribit:

> Πολλάκι δ᾽ ὁρμηθέντες ἐνὶ ξυλόχοισιν ἔθηκαν
> Καὶ σύας αἰθυκτῆρας ἐπὶ χθονὸς ἀσπαίροντας.
> Ἔςι δ᾽ ὅτ᾽ ἀλλήλοισιν ἐναντίον ἀΐξαντες
> Μάρνανται· κρατερὸς δὲ πρὸς αἰθέρα δοῦπος ἱκάνει.
> Οὐδέ τ᾽ ἀλεύασθαι θέμις ἔπλετο δήϊον αὐτοῖς·
> Νίκην δ᾽ ἀλλήλοις φορέειν ἀτίνακτος ἀνάγκη,
> Ἠὲ νέκυν κεῖσθαι. τοῖον σφισὶ νεῖκος ὄρωρεν.

Sæpe autem, impetu facto, in ſylvis proſtraverunt etiam apros violentos in terra palpitantes. Quandoque etiam in ſeſe invicem ex adverſo irruentes certant: ingens verò ad cœlum fragor penetrat. Neque licet ipſis hoſtem evitare: ſed victoriam ut alteruter obtineat inconcuſſa eſt neceſſitas, aut mortuus jaceat. Talis inter ipſos oritur contentio. Quale eſt, quod de damis narrat *Martialis* libri quinti *Epigrammate* 55.

> *Frontibus adverſis molles concurrere damas*
> *Vidimus, & fati ſorte jacere pari.*

Et *Epigrammate* ſeptuageſimo quarto ejusdem libri,

> *Aſpicis imbelles tentent quàm fortia damæ*
> *Prælia? tam timidis quanta ſit ira feris?*
> *In mortem parvis concurrere frontibus audent.*
> *Vis*, Cæſar, *damis parcere, mitte canes.*

Quaſi plus periculi ipſæ ſibi mutuo creent, quàm canes infeſtiſſimi. Neque res poteſt eſſe ſuſpecta, cum in hominum oculis *Romæ* facta ſit in pleno Amphitheatro. Sed & in caprillo genere notiſſima eſt virtus orygis, de quo idem *Poëta* libri decimi tertii *Epigrammate* 95.

> *Matutinarum non ultima præda ferarum,*
> *Sævus oryx, conſtat quot mihi morte canum?*

Vult in matutinis ſpectaculis multos canes ab oryge fuiſſe cæſos, & interemptos, eumque ideo *ſævum* appellat. Sed *Oppianus* rem explicat multo uberius, & quaſi ob oculos ponit libri ſecundi *Cynegeticῶν* verſu 445.

> Ἔςι δέ τις δρυμοῖσι παρέςιος, ὀξύκερως θὴρ,
> Ἀγελόθυμος ὄρυξ, κρυερὸς θήρεσσι μάλιςα·

Eſt porro quædam ſaltibus familiaris, acuto cornu fera, ſævus oryx, feris maximè horrendus. Ita exorſus colorem illi lacteum tribuit, dorſum pingue, acuta & alta cornua, funeſta, nigra, ære, ferro, & ſaxo duriora: unde ad animum tranſiens, illum ita deſcribit;

> Θυμὸς δ᾽ αὖτ᾽ ὀρύγεσσιν ὑπερφίαλος, καὶ ἀπηνής.
> Οὔτε γὰρ εὐγλίνοιο κυνὸς τρομέουσιν ὕλαγμα·
> Οὐ συὸς ἀγραύλοιο παρὰ σκοπέλοισι φρύαγμα·
> Οὐδὲ μὲν οὐ ταύρου κρατερὸν μύκημα φέβονται.
> Πορδαλίων δ᾽ οὐ γῆρυν ἀμειδέα πεφρίκασιν·
> Οὐδὲ αὐτοῦ φεύγουσι μέγα βρύχημα λέοντος.
> Οὐδὲ βροτῶν ἀλέγουσιν ἀναιδείῃσι νόοιο·
> Πολλάκι δ᾽ ἐν κρημνοῖσιν ἀπέφθιτο καρτερὸς ἀνὴρ
> Θηρητὴρ, ὀρύγεσσι δαφοινοῖς ἀντιβολήσας.

Quæ nos *Latinis* verſibus totidem jam olim ita expreſſimus,

> *Mens orygum intrepida eſt, animusque ad prælia natus,*
> *Nam neque terret eos canis allatrantis hiatus:*
> *Nec ſcopulos metuunt apro frendente ſonantes:*
> *Sed neque cum taurus gravè mugîit ore minaci:*
> *Aut trucibus pardi ſylvas ululatibus implent:*
> *Nec fugiunt, poſtquam accenſâ leo rugîit irâ.*
> *Non homines, tanta eſt animi fiducia, curant.*
> *Sæpe etiam genus acre orygum telo impetere auſus.*
> *Robuſtus venator obit, de rupe volutus.*

Inde pugnæ genus graphicè depingit his verbis:

> Ὁππότε δ᾽ ἀθρήσειεν ὄρυξ κρατερόφρονα θῆρα,
> Ἢ σῦν χαυλιόδοντ᾽, ἢ καρχαρόδοντα λέοντα,
> Ἢ κρυερῶν ἄρκτων ὀλοὸν θράσος, αὐτίκ᾽ ἄρ᾽ αἴῃ
> Νευςάζει κεφαλήν τε, μέτωπά τε πάμπαν ἐρείδει
> Τεινάμενος, πήξας τε παρὰ χθονὶ πικρὰ βέλεμνα,
> Ἐσσύμενον μίμνει. τὸν δ᾽ ὤλεσε κρατὸς ἐρωῇ.

Ubi autem conſpexit oryx intrepidam feram, aut exertis aprum, aut acutis dentibus leonem, aut horrendorum urſorum pernicioſam audaciam, mox ad terram caput inclinat, faciemque extenſam prorſus defigit, fixiſque in terram amaris telis, irruentem expectat. Illum autem interimit capitis impetu. Scripſi κρατὸς ἐρωῇ *capitis impetu*, pro γαςρὸς ἐρωῇ *ventris impetu*: quod nihil ad rem: ut neque alia lectio, quam è margine, ubi erat olim, in textum inſeruerunt,

> - - - τὸν δ᾽ ὤλεσε πρῶτος ἐναίρων,

Illum interimit primus ſpolians. Jam, ſi quæras, quomodo id fiat, ut irruentem feram oryx capitis impetu interimat, ſequentia planius docebunt.

> Δόχμια γὰρ κλίνας βαιὸν κερόεντα μέτωπα

Τρίχ

Τόυχεσιν ὀξυτέροις δεδοκημένος ἔμπεσε θηρί.
Ἀντικρὺ γ' ἐκ ἀλέγει· καὶ δ' ἀζέτον ἰθὺς ὀρέγει,
Ὀξέσι πεφρικὼς σιωρεσιδόμενος σκοπέλοισιν.

Oblique enim cornutam frontem paulum inclinans, armis acutis obſervans in feram irruit. Nihil curat ſcilicet: ſed ex adverſo irrevocabiliter & recta fertur, acutis rigens, & firmatus ſcopulis. Nempe, inquit, ut fortis venator leonem irruentem venabulo exceptum transfigit:

Ὡς ὄρυγες μίμνουσιν ἐπεσσυμένους τότε θῆρας,
Αὐτοφόνους, σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσι δαμέντας.
Ῥεῖα γὰρ ἐν στέρνοισιν ὀλισθαίνουσιν ἀκωκαί.

Ita oryges feras ſuſtinent tunc irruentes, ſuæ cædis auctores, & propria temeritate domitas. Facile enim in pectora penetrant cuſpides. Reliqua ibi videat, qui harum rerum curioſus eſt. Vereor enim, ne Lectori tædioſa ſit tam longa digreſſio: quamvis non fruſtra hæc exſcribamus. *Hebræos* enim ſuſpicor nomine ראם *reem*, præter capreæ genus candidæ, & pinguis, quam ex *Arabibus* deſcripſimus, inſuper hoc animal ſignificaſſe, quia illi eſt ſimillimum. Primò enim oryges in genere capreis fuiſſe ſimiles in confeſſo eſt. *Heſychius* enim ita confert, Ὄρυξ, ζῶόν τι τετράπουν, δορκάδι κατὰ τὴν χροιὰν παραπλήσιον. *Oryx, animal quoddam quadrupes, capreæ colore ſimile.* Et in caprarum ſylveſtrium genere ponit *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo tertio: *Capreæ,* inquit, *in plurimas ſimilitudines transfigurantur. Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices,* &c. *Sunt & oryges.* Et diſertè Albertus, *Oryx beſtia eſt capreæ ſimilis,* &c. Ut de *Bellonio* taceam, cui oryges cum *Arabum gazellis* ſunt idem animal. Secundò, ראם *reem*, propriè dictus, id eſt, ريم *rim Arabum*, eſt candidiſſimus. Ita etiam oryx *Oppiani*,

Τοῦ δ' ἤτοι χροιὴ μὲν ἅτ' εἰαρινοῖο γάλακτος·
Μούνας ἀμφὶ πρόσωπα μελαινομένῃσι παρειαῖς.
Nigricat huic facies, reliquo ſed corpore qualis
Verno in lacte color, candore notabilis ipſa eſt.

Tertiò, ريم *rim* pingueſcit admodum, & ſaginæ ratione dicitur eſſe caprearum ovis: ita de oryge addit *Oppianus*,

Διπλὰ δ' οἱ μετόπισθε μετάφρενα πίονα δημῷ,
Illi ſpina duplex multa eſt diſtenta ſagina.

Quartò, longa & acuta cornua, quæ *Arabum gazellis* deſcripſimus, etiam habet oryx. Idem *Oppianus*,

Ὀξεῖαι κεράων δὲ μετήορον ἀντέλλουσιν
Αἰχμαί, πευκεδαναί, μελανόχροον εἶδος ἔχουσαι·
Καὶ χαλκοῦ θηκτοῖο, σιδήρου τε κρυεροῖο,
Πέτρης τ' ὀκρυόεντος ἀρειότεραι πεφύασιν.
In ſublime ſuper frontem conſurgit acuta
Cuſpide mortiferum cornu: color ater, & illi,
Durities invicta, rigorque eſt, qualis in ære,
Aut ſilice, aut ferro, vano quod tunditur ictu,

Proinde *Simi Æthiopes* orygum cornibus pugnabant ut alii gladiis ferreis. *Agatharchides* capite vigeſimo ſexto, ubi de *Struthophagis*; Πολεμούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Σιμῶν· ἔστι τοῖς τῶν ὀρύγων κέρασιν ὅπλοις χρῶνται μεγάλοις, καὶ τμητικοῖς οὖσι· *Illis bella inferunt* Simi; *qui pro telis utuntur orygum cornibus, quæ grandia ſunt, & ad incidendum peracuta.* Fallitur itaque *Diodorus* libri tertii pagina 113, ubi pro *Simis Struthophagos* orygum cornibus inſtruit. Verba ſunt, Ὑπὸ δὲ τῶν Σιμῶν ὀνομαζομένων Αἰθιόπων πολεμούμενοι οἱ Στρουθοφάγοι, διαγωνίζονται πρὸς τοὺς ἐπιτιθεμένους, ὅπλοις ἀμυντηρίοις χρώμενοι τοῖς τῶν ὀρύγων κέρασι· *Ab iis autem* Æthiopibus, *qui* Simi *dicuntur, bello impetiti* Struthophagi, *in irruentes* Simos, *non aliis ad vim propulſandam armis inſtructi, dimicant, quam cornibus orygum.* Fallitur etiam *Strabo* libro decimo ſexto, ubi pro *Simis Silos* vocat, niſi ſit Scribarum mendum: Πολεμοῦσι δὲ τούτοις, inquit, οἱ Σίλοι καλούμενοι Αἰθίοπες, κέρασιν ὀρύγων ὅπλοις χρώμενοι· *Cum iis bellum gerunt, qui* Sili *dicuntur* Æthiopes, *orygum cornibus pro armis uſi.* Porro *Simi* illi *Struthophagis* vicini ſunt *Auxumitæ*, ut quidem puto: quia, præter locorum ſitum in *Ptolemæo*, ſuadet id συνωνυμία. Nam *Auxume Arabice* eſt خشوم *chaſcum.* Ita vocat totus *Oriens.* Hiſpani *Chazumo* ſcribunt. Et incolæ חשומין. *Arabicè* خشوميون. Quo nomine vel *naſi ſimitas* ſignificatur, vel vitium illi proximum, nempe cum odoratu caret naſus propter fractam aut depreſſam in ſummo naſo cartilaginem. Quo vitio qui laborat *Gallicè* dicitur *punais.* Quod cum ſimis ſæpe accidat, *Græci* vetuſtiores pro *Chaſchumiis* Σιμοὺς, id eſt, *Simos* appellaverunt. His igitur *Simis* arma fuere cornua orygum, quibus refertam eſſe regionem teſtantur *Agatharchides* & *Diodorus.* Horum cornuum durities cum tanta ſit, fabuloſum eſſe puto, quod *Commodum* ſcribit *Lampridius* virium ad conficiendas feras tantarum fuiſſe, ut orygis cornu haſta transmiſerit. Ab hoc cornu ipſum animal *Græci* ὄρυγα dixerunt, & *Latini* SUBULONEM, vel contractè SUBLONEM, tanquam à *Subula.* Gloſſæ, *Sublones,* ὄρυγες, θήλεια, ἐργαλεῖά τε (pro quo legendum *Caſaubonus* rectè monet, ὄρυγες, θηρία, ἐργαλεῖά τε) *feræ, & artificum inſtrumenta*, nempe foſſoria. Nam ὄρυξ propriè dicitur *Græcis* inſtrumentum foſſorium acutum, quo terra eruitur, & lapides fodiuntur. *Oppopa* ὄρυξ exponitur in *Gloſſis*, vel *uppupa*, cujus uſus in lapidicinis apud *Plautum. Heſychius* ὄρυγα exponit λαοξοικὸν σκεῦος, ἢ σκαφίς εἶδος, inſtrumentum ſcilicet ferreum acutum, quo lapides primo rudimento punguntur prius quam poliantur, *Subulas* quoque *Latini* appellarunt, unde *ſubulis impoſiti lapides* apud Auctores *De limitibus.* Hæc pluribus *Salmaſius* in *Solinum* pagina 223. Ex quibus conſtat *orygem* & *ſubulonem* dictum fuiſſe hoc animal; quia cornu habet inſtar ſubulæ, aut inſtar τοῦ ὄρυγος, ſive foſſorum, ſive lapicidarum. Ita *Chaldæum* & *Syrum* ܕܝܨܐ (quod alii *capream* reddunt, alii *pygargum*; alii *alcen*, alii τάρανδον, alii *ibicem*, alii *orygem*, alii *damam*, alii *hircum ſylveſtrem*, alii *camelopardalim*, & quid non?) videtur eſſe *oryx*, quia דעץ & contractè דץ, eſt *transfigere*. Inde igitur דיעץ, & contractè דיץ, eſt *animal, quod cornu ſuo fodit, & figit.* Veram eſſe hanc conjecturam patet ex *Samaritana* Paraphraſi, in qua pro *Chaldæo* דיץ plenè ſcribitur [illegible] *Deut.* 14. *v.* 5. quaſi *transfixorem* dixeris. Cum igitur probaverim hactenus *Oppiani* orygem colore pili, pinguedine, & cornibus, τοῦ *reem* eſſe ſimilem, puto *Hebræos* nomen *reem*, quo capreæ genus nominant, etiam illi orygi indidiſſe, atque huic magis propriè convenire, quæ de robore & ferocia τοῦ *reem* in Scriptura dicuntur. Hanc enim orygis eſſe naturam abundè docent quæ ex *Martiali* & *Oppiano* adduximus. Sed & plerumque major fuit ſtatura orygis, quem dicit *Herodotus* ad bovis magnitudinem accedere. Et *Oppianus* rhinocerotem illo non eſſe multo majorem. Sic plana erunt omnia, quæ de ראם *reem*, tradunt ſacri Scriptores. Et patebit inſuper cur *Græci* Interpretes ראם, μονοκέρωτα reddiderint: quia nimirum ὄρυξ quandoque eſt unicornis, ut ex *Ariſtotele* & *Plinio* conſtat. Fruſtra orygem objeceris nonnunquam cicurari. Et in *Ptolemæi* pompa apud *Callixenum Rhodium* (d) orygum fuiſſe bigas. Et in *Horo Apolline* (e) veteres *Ægypti* reges deſcribi θηπικαθέοντας τούτῳ τῷ ζώῳ. Neque enim *Jobus* abſolutè negat רים, *rem*, poſſe cicurari, ſed ita cicurari, negat, ut aratro inſerviat. Et, cicuretur licet, natura ſua tamen valde ferus eſt. Unde *Martiali ſævus oryx.* Et *Oppiano* ἀγριόθυμος ὄρυξ, &

Θυμὸς δ' αὖτ' ὀρύγεσσιν ὑπέρφιαλος, καὶ ἀπηνής.

At oryx, inquies, peregrinum eſt animal, æquè ac urus, & rhinoceros. *Herodotus* enim libro quarto

(d) *Athen. lib.* 5.
(e) *Horus lib.* 1. *cap.* 46.

oryges cenſet in iis animalibus, quæ ad *Tritonis* fluminis ortum in *Africa* procreantur. Et *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo tertio, *Orygem perpetuò ſitientem* Africæ *generant*, &c. Et paulo poſt, *Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris veſicis.* Unde *Juvenalis* Satyrâ undecimâ.

\- - - - - - - - *&* Getulus *oryx.*

Alii orygem *Æthiopiæ* interiori adſcribunt; ut (f) *Agatharchides*, (g) *Strabo*, (h) *Diodorus*, (i) *Heliodorus.* Fateor, ſed & oryx *Ægyptium* fuit animal, aut *Ægyptiis* notiſſimum. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo, *Orygem appellat* Ægyptus *feram, quam in exortu ejus* (Caniculæ) *contra ſtare & contueri tradit, ac velut adorare cum ſternuerit.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite octavo, Αἰγυπτίων ἀκούω λεγόντων τὸν ὄρυγα συνιέναι τὴν τοῦ Σειρίου ἐπιτολὴν πρῶτον, καὶ μαρτυρεῖσθαι τῷ πταρμῷ αὐτόν. Ægyptios *audivi aſſerentes orygem Caniculæ ortum primùm animadvertere, & ſternutamento teſtari.* *Plutarchus* quoque in libro *Utra anim.* *Ægyptios* tradit μυθολογεῖν περὶ τοῦ ὄρυγος, ὡς φωνὴν ἀφιέντος, ἡμέρας ἐκείνης, καὶ ὥρας, ἧς ἐπιτέλλει τὸ ἄστρον, ὃ Σῶθιν αὐτοὶ, Κύνα δὲ, ἢ Σείριον ἡμεῖς καλοῦμεν· *fabulari de oryge, illum vocem emittere, quo die, & hora oritur illud aſtrum, quod ipſi* Sothim, *nos* Canem, & Sirium *appellamus.* Rurſus *Ælianus* libri decimi capite vigeſimo octavo, Ἀποστραφεὶς πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ τοῦ Ἡλίου, τὰ περιττὰ τῆς ἑαυτοῦ τροφῆς ἐκθλίβει, φασὶν Αἰγύπτιοι. *Ad orientem Solem converſus, alimenti ſuperflua* (id eſt, excrementa) *excernit, ut ajunt* Ægyptii. Unde eſt, quod *Serapidis*, id eſt, *Solis* Sacerdotibus maximè erat odioſus. Et in *Hori Hieroglyphicis* libri primi capite quadrageſimo ſexto ἀκαθαρσίαν *impuritatem* oryge ſignificari legas; quia, oriente Luna, ἀτενίζων εἰς τὴν Θεὸν κραυγὴν ποιεῖται, *Deam intentis oculis contuens clamorem edit*, ac ſi eam execraretur, Et, terram prioribus pedibus ſuffodiens, ζωγραφεῖ ἑαυτοῦ τὰς κόρας, ὥσπερεὶ ἀγανακτῶν, καὶ μὴ βουλόμενος ἰδεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ ἀνατολὴν, *pingit pupillas ſuas tanquam indignabundus, nec Deæ exortum videre volens.* Quod cum ſit abſurdum, pro ζωγραφεῖ fortaſſe legendum ἀσαφεῖ *abſcondit pupillas ſuas*, oculos claudendo, vel demittendo. Sequitur idem facere in exortu Solis. Unde eſt, quod οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς, τοῦ ὡροσκόπου σημαίνοντος αὐτοῖς τὴν ἀνατολὴν, ἐπικαθίζαντες τούτῳ τῷ ζώῳ, διὰ μέσου αὐτοῦ, ὡς τινων γνωμόνων, τὴν τῆς ἀνατολῆς ἀκρίβειαν ἐγνώριζον. Quorum verborum ſenſus erit multò apertior, ſi pro ἐπικαθίζαντες, mutato Caſu, & Numero, legas ἐπικαθίσαντος, nempe τοῦ ὡροσκόπου. Sic enim ſignificabunt Veteres, Reges per hoc animal tanquam per quoſdam gnomones momentum exortus accurate noviſſe, id edoctos ab Horoſcopo, id eſt, horarum inſpectore, huic animali inſidente. Ita ut non ipſi Reges, quod ſtatuit vulgata lectio, ſed Horoſcopus, orygi inſidens, Reges monuerit de proximo exortus tempore. Ibidem Sacerdotes orygem, ut Deæ adverſarium, μόνον τῶν κτηνῶν ἀσφράγιστον ἐσθίουσιν, *ſolùm pecudum non ſignatum comedunt.* Quod alioqui ſub pœna mortis vetitum fuiſſe docet *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo octavo. Inter pecudes, nempe feras, cenſetur oryx: ut *Columellæ* libri decimi capite primo, *Feræ pecudes, ut capreoli, damæque, nec minus orygum cervorumque genera.* Ultima cauſa, cur orygem oderint *Ægyptii*, ab *Horo* hæc affertur, quòd, cum bibit, aquam turbat τοῖς χείλεσιν *labiis.* Imò ταῖς χηλαῖς *fiſſis unguibus*, id eſt, τοῖς ποσὶν *pedibus*, ut paulo poſt explicatur. Ex his liquet *Ægyptiis* jam olim notiſſimum fuiſſe orygem, ac proinde etiam *Judæis*, qui non ſolum erant vicini, ſed & in *Ægypto* captivi diu hæſerant, & cum *Ægyptiis* ſub *Solomone*, & Regum aliis, arctiſſimum fœdus contraxerant. Proinde תאו *theo*, vel תוא *tho*, unum ex animalibus, cujus eſum *Judæis* Lex *Moſis* conceſſerat, non ſolum *Seniores*, ſed & *Aquila, Symmachus, Theodotion* & *Hieronymus* ὄρυγα *orygem* interpretati ſunt. Quam bene non jam quæro; nam capite proximo id fiet: ſed ſolum hinc colligo, ex horum omnium ſententia orygem *Judæis* fuiſſe notum. Tertium objici poſſe video, nempe Scripturæ loca, ex quibus *Bootius* ſe putat collegiſſe τὸν ראם *reem*, eſſe animal bovi aliquo modo congener. Quæ fatebor ſuum pondus habere, modo is viciſſim agnoſcat animalia cervini generis cum natura bovis ſylveſtris aliquid habere commune. Quod *Arabes* rotunde ſcribunt, & ſine verborum ambagibus. *Damir* in capite, البقر الوحشي, id eſt, *De bove fero*, هذا النوع اربعة اصناف المها والايل واليحمور والثيتل *Animalium hujus generis quatuor ſunt ſpecies, nempe* maha, *&* ajil, (id eſt, *cervus*) *&* jachmur, *&* thaithal. Et in capite ايل *ajil*, ſeu *De cervo*, الظاهر انه بقر الوحشي والايل لغة ويقال هو الذي يسمي بالفارسية كوزن واكثر احواله شبيه ببقر الوحشي *Patet eſſe bovem ferum. Per quandam Dialectum vocatur* agil. *Et dicitur eſſe id animal, quod* Perſæ GAUZAN *vocant, bovi fero in pleriſque ſimile.* Alkazuinius, ايل هو المعز الجبلي اكثر احواله شبيه بقر الوحش *Ajil* (cervus) *capræ montanæ genus eſt, quod feri bovis habet pleraſque conditiones.* Sed, quod mirere magis, idem in capite بقر الوحش *De bove fero*, neque bubalum, neque urum, neque bonaſum, aut biſontem, neque ullum aliud feri bovis genus deſcribit, ſed ſolum cervum. Nempe initium tale eſt, بقر الوحش يقال له بالفارسية كوزن له قرنا عظيم ذو شعب كل سنة ينبت علي قرنه شعبة زايدة وقرنه مصمت اخلوف قرون ساير الحيوانات فان قرونها مجوفة *Bos ferus* Perſicè *dicitur* GAUZAN. *Cornu ejus* (id eſt, cornua) *magnum, & ramoſum eſt. Et novi rami quotannis illi adnaſcuntur. Solidumque eſt illud cornu: contra quam reliqua animalia, quæ cornua habent concava.* Sequitur illum Muſica ita delectari, ut ad ſagittas, quibus interim impetitur, non advertat. Et auribus elatis valde eſſe attentum, ſed remiſſis pene ſurdum. Et, cum ægrotat, viperarum eſu ſanari, ſolo capite omiſſo. Et illas halitu ſuo ad ſe allicere. Et quædam alia adduntur, ex quibus palam conſtat *bovis feri* nomine cervum deſcribi. *Cæſar* etiam libro ſexto, ubi de feris *Hercyniæ* ſylvæ; *Eſt bos cervi figura*, &c. *Bovem* non vocâſſet animal cervi figura, niſi bovem & cervum cognata eſſe animalia credidiſſet.

(f) Cap. 26.
(g) Lib. 16.
(h) Lib. 3.
(i) Lib. 10.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Probatur תוא *tho*, vel תאו *theo*, potius eſſe *Orygem*, quàm *Bovem ſylveſtrem*.

Aliis תוא tho, *vel* תאו theo, *bos ſylveſtris: ſed oryx* Senioribus, Aquilæ, Symmacho, Theodotioni, *&* Hieronymo; *quod magis placet: quia* Deuter. 14. v. 5. *eſt inter cervinas ſpecies; & in* Judæa *bos ſylveſtris nullus. Nec edulis eſt, nec laqueo capitur, ſed foveâ.* Syrus *quoque pro* oryge ſumit. *Nomen* תוא tho, *vel* תאו theo, *à voce factum, ut* θῶες, *&* θωΰσσειν. Heſychius *emendatus. Clamor in oryge cur obſervetur.* Eſa. 51. v. 20. *cur* תוא *tho*, beta *redditum. Conjecturæ* Hieronymi, *&* Buxtorfii. *Cur ibidem* מכמר, *pro* reti, *Græci* ſemi-coctum, *& Syrus* flaccidum *reddat.* Languidior beta. Betiſſare, *&* lachaniſſare, *pro* languere. Gloſſæ *in voce* λαχανίζειν *à* Caſaubono *minus rectè emendatæ. Alia emendatio. In* Chaldæum *Interpretem conjecturæ.*

ORyx alio nomine dicitur תאו *theo*, vel תוא *tho*, ſi Veteribus credimus. Nam *Deut.* 14. *v.* 5. תאו *theo*, Seniores reddunt ὄρυγα· & *Hieronymus orygem.* Et *Eſa.* 51. *v.* 20. pro *Hebræis* כתוא מכמר, in *Aquila* legebatur, Ὡς ὄρυξ ἠμφιβληστρευμένος· in *Symmacho*, Ὡς ὄρυξ ἐν ἀμφιβλήστρῳ· in *Theodotione*, Ὡς ὄρυξ συνειλημμένος, ut in *Vulgato*, *Sicut oryx illaqueatus.* Nempe ex תאו factum creditur תוא per Metatheſin; quomodo כשב ex כבש *agnus.* At alii תוא, vel תאו, *bovem ſylveſtrem* reddunt. Id enim eſſe putatur in *Onkelo* תורבלא, in *Jonathane* תורבר, & in *Arabibus* الثيتل. Nam ad verbum תור בלא *eſt bos ſylvæ*, תור בר *bos agri*, & الثيتل una è quatuor bovis feri ſpeciebus apud *Damirem.* Inde eſt, quod תאו *bubalum*, aut *bovem ſylveſtrem*, explicant plerique recentiorum.

Sunt tamen cauſæ plures, cur mihi placeat magis prior interpretatio. 1. Quod *Deut.* 14. *v.* 5. תאו poni video inter ſpecies cervorum & caprarum ſylveſtrium. Et è ſeptem ferarum nominibus, quæ in uno verſu leguntur, *Chaldæos*, *Syros* & *Arabes* cætera ſex ad cervos aut capras referre: unde hoc etiam eodem eſſe referendum valde veriſimilis ratione colligitur. 2. In *Judæa*, & vicinis locis, nullos fuiſſe ſylveſtres boves jam ſupra (*a*) obſervavimus: & horum præcipuæ ſpecies, urus, biſon, bonaſus ſunt feræ frigidi climatis. Bubalus quidem degit potius in *Auſtralibus* locis: ſed is videtur olim latuiſſe in remotiſſimis regionibus, *India* putà, vel *Perſidis.* Saltem ante *Chriſti* tempora nullus occurrit, qui inter bovis feri ſpecies bubalum nominaverit, aut deſcripſerit. *Græcis* vetuſtioribus aliud erat βούβαλος, vel βούβαλις, nempe *capræ ſylveſtris* genus, ut ſupra (*b*) probavimus. Et *bubali* nomen *Arabicum* جاموس *giamus*, Plur. جواميس *giawamis*, deflexum eſt ex *Perſico* كاوميش *caumis*, vel *gaumis*, id eſt, *vacca fera.* Itaque à *Perſis* cum ſuo nomine ad *Arabes* videtur deductus, unde paulatim ad *Europæos.* 3. In *Judæorum* cibis cenſetur תאו *Deuter.* 14. *v.* 5. quod de bubalo vix crediderim, cujus eſum communi ſuffragio omnes execrari video. *Damir*, اكل لحمه يولد (القمل). *Eſus carnis ejus generat pediculos.* Petrus Creſcentienſis, *Carnes bubalinæ nimium melancholicæ ſunt, & ne boni quidem ſaporis, quare parum probantur. Crudæ aduc formâ, & colore non adeo indecoræ ſunt, coctæ vero omnino.* Johannes Baptiſta Fiera,

Bubalus hinc abeat, neve intret prandia noſtra:
Non edat hunc quiſquam, ſub juga ſemper eat.

4. תוא laqueo capitur *Eſa.* 51. *v.* 20. quod de bove fero nemo dixerit. Illos enim fovea capi, aut ſimili arte ſcribunt Veteres, nuſquam retibus, cùm ſit validius animal, quàm ut poſſit retibus detineri. Hinc de *Æthiopum* bubus feris *Agatharchides* capite trigeſimo nono, τὸ δ' εἰς ὄρυγμα ἐμπεσὸν, ἤ τινα δόλον τοῦτῳ παραπλήσιον, &c. Et *Diodorus* libro tertio, τὸ δ' εἰς ὄρυγμα πέσον. Et *Ælianus* libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo quinto, τάφρους αὐταῖς κρυπτὰς ἐργάζονται βαθείας, ἢ ταύταις αὐτοὺς ἐλλοχῶσιν. Et *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, *Ipſi non aliter quàm foveis capti*, &c. Et *Cæſar* libro ſexto de uris in *Hercynia* ſylva, *Hos ſtudioſè foveis captos interficiunt.* Et *Albertus* libro vigeſimo ſecundo de zubrone, uri ſpecie in *Illyrico*; *Capi aliter non poteſt, quàm foveis, aut venatore circa craſſiſſimi trunci arborem circumeunte*, &c. Hæc illi: ex quibus conſtat verum id eſſe, quod diximus, boves feros non capi retibus, aut plagis, ſed effoſſa fovea. At de cervino & caprillo genere planè ſecus. Cervos enim, damas, capreas, ac proinde etiam oryges, partim ex ipſa Scriptura, partim aliunde probavimus tam retibus, quam canibus capi. 5. Præter *Seniorum*, *Aquilæ*, *Symmachi*, & *Theodotionis* cum *Hieronymo* conſenſum, habemus inſuper *Syrum* Intepretem, in quo תאו eſt ܐܝܙܠ, qua voce, contracta ex ܝܚܡܘܪܐ, *orygem* ſignificari jam ante (*c*) monuimus. Et fortaſſe id ipſum fuit *Chaldæis* תורבלא, & תורבר, & *Arabibus* الثيتل. Quidni enim in boum ferorum cenſu ab illis poni potuerit oryx, æquè ac cervus, & *jachmur*? Præterea الثيتل pro ibicis ſpecie ſumi disertè docent *Lexicographi.* *Alcamus* الثيتل الوعل او مسنة او ذكر الاروي او جنس من بقر الوحش Thſaithal, *ibex, aut qui annoſus eſt in hoc genere, aut mas alorviæ* (quæ eſt ibicis fœmina) *aut bovis feri genus.* Golius ex Giauhari, *Caper montanus, oryx, bos montanus, ſpecies hujus*, &c. 6. Fallor, aut nomen תאו *theo*, vel תוא *tho*, eſt à voce factum. Sic *Græcè* θῶες, & θωΰσσειν, ſunt voces ὀνοματοποιητικαί. Fortaſſe etiam *jettæ*, ſylveſtris hirci genus in *Creta*, nomen à clamore ſumpſerunt. *Heſychius*, Ἴετίας, πατέρας (lego πτύρας) Κρῆτες, ἢ τοὺς ἀγρίους τράγους. Et in avibus ταῶς *pavo*, ſi *Varroni* fides. Nec fruſtrà in oryge clamor obſervatur, quem edit ſcilicet in ortu ſiderum. *Plutarchus* enim ſupra (*d*) nos docuit orygem in ortu *Caniculæ* φωνὴν ἀφιέναι *vocem emittere*: & *Horus* (*e*) κραυγὴν ποιεῖσθαι *clamorem edere*, cùm Luna & Sol exoriuntur.

In *Eſaiæ* loco de oryge illaqueato immane quantum nonnulli Interpretes à *Prophetæ* verbis diſceſſerint, quibus *Judæos* animo defectos jacere dicit in compitis כתוא מכמר, *ut orygem in reti*, ſupple *detentum, & implicitum*: unde ſe expedire cum fruſtra conatus eſt; quid ſupereſt, quam ut inutili labore victus tandem fatiſcat, & humi jaceat. Quæ cum plana ſint, & obvia, quorſum pro *Hebræis* כתוא מכמר, *ut oryx in reti*, vel *irretitus*, *Græci* habent ὡς σεῦτλον, vel ὡς σεύτλιον ἡμίεφθον, *ut beta ſemi-cocta*: & *Syrus*, ܐܝܟ

(*a*) Cap. 26. p. 933. lin. 16. &c. & cap. 27. p. 960. lin. 10. &c.

(*b*) Cap. 21. p. 910. lin. 35. &c.

(*c*) Cap. 27. p. 970. lin. 39. &c.

(*d*) Cap. 26. p. 946. lin. 20. &c.

(*e*) Ibid. lin. 22. &c.

ܐܝܟ ܣܠܩܐ ܕܟܡܫ؟ & *Arabs* مثل سلك ذابل *ut beta flaccida?* Aut quorſum hæc eadem verba *Chaldæus* reddit כמורקי מצרין *ut phialæ fractæ?* *Beta flaccida*, aut *ſemi-cocta*, & *phialæ fractæ*, quid inter ſe commune habent, aut cum oryge illaqueato? Scripturæ Interpretes vix ullibi reperias ſibi minùs conſtare, & in tam diverſa ferri. Nec in his tenebris quidquam video: tamen conjecturas afferam, donec meliora ſuppetant. *Græcos* ſuſpicatur *Hieronymus* ex תוא *tho*, feciſſe *thoreth*, quæ ſit *beta*. *Pro quo*, inquit, *Septuaginta* Syrâ *linguâ opinati ſunt* thoreth, *quæ dicitur beta.* Legendum *thored*, vel תרד *therad*, aut etiam תריד *therid*, vox in *Talmude* pro *beta*, vel *blito*, non infrequens. Cl. *Buxtorfius* putat illis תוא *tho*, idem fuiſſe, quod תיאה, vel תיערה *thea*, quæ laſeris eſt ſpecies in *Talmudicis* Tractatibus, *Oketſin*, & *Cholin.* Quæ conjectura ſi valet, *Græci* non ſcripſerunt σευτλίον, id eſt, *betam*; ſed σίλφιον, id eſt, *laſerem*, *laſerpicium.* Tamen etiam *Syrus*, & *Arabs*, *Græcos* ſequuti, *betam* reddunt. Itaque, ſi quod ſcriptionis vitium eſt in hoc Verbo, illud oportet eſſe valde vetus. Sed, ſive σίλφιον, aut σευτλίον legas, cur additur ἡμίεφθον *ſemicoctum*? In *Prophetis* מכמר eſt *rete*: at in *Talmude* מכמר vocatur *cum quod ante tempus collectum eſt Soli exponitur, ut calefactione matureſcat.* Quidquid autem ſic matureſcit, ἡμίεφθον *ſemi-coctum*, aut potius ἡμίπεπτον *ſemi-maturum* non incommodè dicatur, quia hæc non eſt perfecta maturatio. Quid ſi, pro σευτλίον ἡμίεφθον, legas σίλφιον, ἢ μάσπετον, *ſilphium, aut maſpetum?* *Silphium* ſæpe idem quod *laſer.* Tamen propriè laſeris radicem, ut *maſpetum* laſeris folium ſonat: quorum utrumque habuit ſuos uſus. Id ſi ſequaris, vocis תוא duplex erit verſio, & quæ ſequitur מכמר erit ἀνερμήνευτος. Quod, quia magis inſolens, minus probo. Jam *Syrus*, qui מכמר, *flaccidum* reddit, videtur legiſſe מכמש, aut potius מכמד, *Daleth* pro *Res.* *Syris* enim ܟܡܫ eſt *flacceſcere*: ut *Hebræis* כמש. Proinde *beta flaccida* in hoc ipſo loco ܕܟܡܫ dicitur. Atque magis ad rem id eſſet, ut qui animo defecti in compitis jacent, cum beta flaccida conferantur, quàm cum beta, aut etiam laſerpitio ſemi-cocto. Ita enim in *Catullo* legas,

- - - - - - - *languidior betâ.*

Sed & *Auguſti* Verbum fuit *betiſſare*, pro *languere.* *Suetonius* in *Auguſto* capite octuageſimo ſeptimo, *Quotidiano ſermone quædam frequentius & notabiliter uſurpâſſe eum, literæ ipſius autographæ oſtentant. In quibus, &c.* betiſſare *pro* languere, *quod vulgò* lachaniſſare *dicitur.* Ad quæ verba *Caſaubonus*, *Vertiſſe* Auguſtum Græcam *vocem* λαχανίζειν betiſſare, *non mirum: nam* λάχανον *Atticis* beta *eſt.* Rectè: ſed iis, quæ ſequuntur, non aſſentior. *Legitur in veteri Gloſſario*, Vacillant., Λεκανίζουσι, βαμβαίνουσι· *perperam.* *Lego*, λαχανίζουσι, &c. At ego λικνίζουσι, quia λίκνον *vannum*, & *cunas* ſonat, in quibus pueri agitantur. Unde *Bacchus* λικνίτης. Et *Gloſſæ Philoxeni*, Λικνίζω, *vanno*, *vannio.* Supereſt de *Chaldæo* dicamus, in quo pro כמורקי מצרין *ut phialæ fractæ*, quæ ſunt prorſus ἀπροσδιόνυσα, legerim libens כמא רימי, vel כרימני מצדין, *ut oryges retium*, id eſt, *irretitos.* Et vero pro מצרין, *Elias* legit מצדין. Et *Buxtorfius* id ſequutus eſt. Sed in voce, quæ præcedit, omnes hærere video, aut ea dicere, quæ eſſent - - ἄῤῥητ' ἀμείνω.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De Porco ſylvæ, ſeu Apro, Pſalm. 80. 14.

Porcus è ſylva, & fera agri, quæ vitem ex Ægypto translatam devaſtarunt, ſunt Reipublicæ Iſraëlis *hoſtes, & ſubverſores. Aper* δ[ιεξ]ελεγκτικῶς *dicitur* porcus è ſylva; *quia in ſylvis degit. Luſtra, & lamæ, aprorum in ſylvis cubilia. Apros* Ovidius *perperam in* Creta *deſcribit, ubi nulli ſunt.* Aper *Syris* porcus agri, *Arabibus* porcus montanus, *unde Hiſpanis* javali. *Cur apri ſuibus minus fœcundi. Sylvæ plerumque in montibus. Cur in voce* מיער Ajin *ſit ſuſpenſum. Quatuor cauſæ à variis allatæ.* זיז, ziz, *beſtia* à motu *dicta, ut* Græcè κνώδαλα, κινώπετα, κινωπησαί. *Vocabula* ὁμοιόπτωτα, κνώδαλον, δαίδαλος, ἀμύγδαλος, κορυδαλὸς, σκάνδαλον, &c. *Nugæ* Hebræorum *de avibus* ziz, *&* bar juchne. *Vox* כרסמנה *perperam in duas divellitur.* כרש venter beſtiæ, *non cujusvis, ſed* ruminantis. כרסם *nonnullis* conculcare, *aliis* fœdare, *aliis* frangere, *aliis* ſuffodere, *aliis* edere, rodere. Arabicè *dicitur de tinea, & teredine.* Eueni *Epigramma de capro vites rodente in* Domitianum *translatum.* Chaldaicè קרסם conſumere, *&* abſumere. Ægyptii *ſuibus ad cultus agrorum uſi. Alibi ſues vitibus & frugibus infeſti.* Cypria *lege evellebantur dentes ſuis* ληϊβοτείρης. *Sus cur mactatus* Athenis *in* Cereris *myſteriis. Hæc victima omnium antiquiſſima.* Romæ *quid* porca præcidanea. *Agros & vites ab apris ſæpe vaſtari.* Ἀλωὴ *quid* Homero. *Aper* Calydonius, Samius, Erymanthius, Lycius, Clazomenius, *in* Olympo Myſiæ, Noricus, *&c. In* Midras, *porcus è ſylva*, Eſaü: *fera agri*, Iſmäel, *id eſt*; Chriſtiani, *&* Saraceni. *Cur* Babylone *Deus dicatur* Judæos *lacrymis potaſſe* in triente. *Aper eſt* Nabuchodonozor. Aſaph, *auctor* Pſal. 80. *non is, qui* Davidi *fuit æqualis. Fera calami* Pſalm. 68. *v.* 31. *id eſt, aper, cujus cubilia ſæpe inter calamos. Idem de hippopotamo.*

SUb vitis Allegoria *Judæorum* tam res ſecundæ, quam adverſæ deſcribuntur, hac ad Deum oratione *Pſal.* 80. *v.* 9. &c. *Vitem ex Ægypto tranſtuleras: expuleras gentes, ut plantares eam: locum ei præparaveras, & radices ejus firmaveras, & impleverat terram. Montes ejus umbra operti fuerant, & palmites ejus erant ut cedri Dei. Emiſerat malleolos ſuos usque ad mare, & propagines ſuas uſque ad fluvium. Cur dirupiſti maceriam ejus, & carpunt eam viatores. Vaſtavit eam porcus è ſylva, & fera agri depaſta eſt eam.* Quibus verbis agi conſtat de populo *Judæorum*, qui à Deo translatus ex *Ægypto* in *Chananæam* pulſis veteribus colonis, ibi diu pacatè degerat, & in immenſum creverat, & ſub *Davide*, & *Solomone* occupaverat quidquid terrarum eſt à mari *Mediterraneo* usque ad *Euphratem* fluvium. Sed idem Deus, ingratæ gentis rebellione meritò exaſperatus, varios hoſtes in illam concitaverat, à quibus *Judæa* devaſtata, & plerique ejus incolæ aut occiſi, aut in miſeram captivitatem abducti ſunt. Itaque ut *Judæorum* Reſpublica cum vite, ab ipſo Deo conſita, & excultâ, confertur: ita illius ſubverſores hic proponuntur tanquam apri atque agri feræ, per quas ſacra illa vitis corrupta eſt, & devaſtata. *Vaſtavit eam*

porcus

porcus è ſylva, inquit, *Pſaltes*, *& agri fera depaſta eſt eam*. In quibus verbis quatuor hic habemus disquirenda. 1. Quid ſignificent hæ voces חזיר מיער *porcus è ſylva*. 2. An in altero hemiſtichio וזיז השדה, *agri fera*, ſint voces prioribus ſynonymæ. 3. Quid propriè & præciſè ſignificet vox יכרסמנה, quam vulgò reddunt *vaſtavit eam*. 4. An *porci* nomine peculiaris aliquis *Judæorum* hoſtis deſignetur, & quis ille ſit.

Ad primam quæſtionem reſponſio eſt obvia. Nam *porcus è ſylva* quid aliud ſit, quàm aper, quem ut *Græci* κάπρον, ita *Romani* APRUM dixerunt per Aphæreſin, ne cum *capro* confunderetur? Sed *Hebræi*, cum proprium *apri* nomen nullum haberent, per περίφρασιν vocaverunt *porcum è ſylva*. Quod Abſolutè non dicitur, ut אריה מיער, *leo è ſylva*, Jerem. 5. 6. Sed Comparatè, & διακριτικῶς, ut diſtinguatur à porcis vulgaribus. Quomodo dixit *Varro* in Ὄνῳ λύρας apud *Nonnum*, *Nempe ſues ſylvaticos in montibus ſectaris venabulo*. Et qui ſcripſit *De Mirabilibus Scripturæ* ſub *Auguſtini* nomine, libri primi capite ſexto; *Quis enim, verbi gratia, lupos, cervos, & ſylvaticos porcos in* Hyberniam *deveheret?* quia in ſylvis ferè ſunt aprum cubilia. Feſtus, *Luſtra ſignificant lamas lutoſas, quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia*. Hinc apud ſummum *Poëtam Iliad.* λ'. exit aper

- - - - - βαθείης ἐκ ξυλόχοιο,

ex profunda ſylva. Et *Odyſſ.* τ'.

Ἔνθαδ' ἄρ' ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς

Ibi autem in ſylva denſa jacebat magnus aper. Et *Anaxilas Comicus* de *Circe* apud *Athenæum* libro nono, Τοὺς μὲν ὀρειονόμους ὑμῶν ποιήσει δέλφακας, ὑλιβάτας· *Alios è vobis porcellos faciet monticolas, & ſylvicolas*. Idem in noſtris frequens. *Catullus* in *Aty*,

Ubi cerva ſylvi-cultrix, ubi aper nemori-vagus.

Virgilius *Georgicorum* libro tertio,

Per ſylvam tum ſævus aper, tum peſſima tigris.

Et infra in eodem libro,

Sæpe volutabris pulſos ſylveſtribus apros.

Ovidius *Metamorphoſews* libro decimo, de apro, qui *Adonin* morſu interemit;

- - - - - *ſylvis exire parantem*
Fixerat obliquo juvenis Cinyreius *ictu.*

Et *Amorum* libri tertii Elegiâ nonâ, ubi de amoribus *Cereris* & *Jaſionis* in *Ida*, *Cretæ* monte;

Ipſe locus nemorum canebat frugibus Ide,
Et ferus in ſylva farra metebat aper.

Ubi tamen non ſine errore deſcribit apros in ſylvis *Cretæ* inſulæ, quæ nullos habet, ut *Plinius*, & alii disertè ſcribunt. *Aprum*, pro *porco ſylvæ*, *Syri* vocant ܚܙܝܪܐ ܕܒܪܐ *porcum agri*: & *Arabes* الخنزير البري *porcum agreſtem*, vel الجبلي *montanum*. Et pro جبلي *giabali*, id eſt, *montano*, Hiſpani *javali* nuncupant. Ita *Pindarus* alicubi συὸς ὀρειβάτου *ſuis monticolæ* meminit. Et *Anaxilas* ſupra vocavit ὀρειονόμους δέλφακας. Proinde apud *Plutarchum* in *Cauſis Naturalibus* ideo ſues ſylveſtres minus fœcundæ ſunt; quia, cum ſint ὀρειβατοῦσι, καὶ περιθέουσι, τὴν τροφὴν διαφοροῦσι, καὶ καταναλίσκουσιν εἰς τὸ σῶμα πᾶσαν, *monti-vagæ, & circumquaque curſitent, alimentum facilè digerunt, & in corpus totum abſumunt*. Sed ſylvæ plerumque ſunt in montibus. Unde illud לבמות יער, *in excelſa ſylvæ Jerem.* 26. 18. & *Mich.* 3. 12. Apros igitur, ſive *ſylveſtres*, ſive *montanos ſues* dixeris, res ferè eodem recidet. Proinde in loco *Pſalmi*, in quo verſamur, *Arabs Savarianus* habet خنزير الغابي *porcum ſylvæ*: & alter *Pariſiis* editus خنزير الجبل *porcum montis*.

Hebræi anxiè quærunt, quorſum in manuſcriptis, & multis *Pſalmorum* editionibus ſic ſcribitur מיער ita ut litera *Ajin* ſit תלויה, *ſuſpenſa*. Unde eſt, quod ad illam vocem *Maſorethæ* hanc notam apponunt; חד מן ד' מלין בקריאה דתלי בהון אות *Una eſt è quatuor Scripturæ vocibus, quæ literam ſuſpenſam habent*. Nonnulli ſic notari volunt literam *Ajin* in voce מיער eſſe præciſè mediam *Pſalterii*. Ita aſſerunt *Talmudici* in Tractatu *Kidduſin* cap. 1. fol. 30. a. יכרסמנה חזיר מיער ע"ין דיער חציים של תהלים, *in loco* Pſalmi 80. 14. (*Devaſtavit eam porcus* מיער *è ſylva*) *litera* Ajin *vocis* מיער *eſt media* Pſalmorum. Ex aliorum ſententia litera *Ajin* ſuſpenditur, ut pro *Ajin* legatur *Aleph*, id eſt, חזיר מיאר, *porcus è fluvio*, pro חזיר מיער, *porcus è ſylva*. Illi enim hoſtes, qui in *Iſraëlitas*, irato Deo, ſæviunt inſtar ſylveſtris porci; eodem pacato, ſimiles fiunt porco fluminis, qui in terra nil quidquam poteſt. Ita habet *Midras* in *Pſalmos*, & è Recentioribus *R. Selomo*, מיער העין תלויה וכו ישראל הרי עשו אויבם כחית היאר שאין לה כח לעלות ביבשה ובזמן שהפורענות נגזר עליהם מתגבר כחית היער שהיא משחתת והורגת *In voce* מיער *litera* Ajin *eſt ſuſpenſa; quia cum* Iſraelitæ *digni ſunt*, Eſaü, (id eſt, *Chriſtiani*) *hoſtis eorum, eſt ut animal fluviatile, quod non poteſt in terram aſcendere: ſed, cum Deus ab illis pœnas repoſcere decrevit, invaleſcit ut fera ſylvæ, quæ perdit, & interimit*. Rabbi *Bechai*, in libro כד הקמח capite primo, literam illam ſuſpenſam ſtatuit eſſe *Chriſti* ſymbolum, qui in cruce ſuſpenſus eſt. Vide plura in *Maſoretico Buxtorfii* Commentario capite decimo ſexto. *Judæos* veteres putaverim, ut, per *porcum è ſylva*, *Nebucadnetſarem* intellexerunt, qui *Chananæam* devaſtavit, & *Judæos* in captivitatem *Babylonicam* deduxit: ita per *Ajin* ſuſpenſum annos ſeptuaginta deſignari voluiſſe, quibus duravit illa captivitas. Nam in numeris litera *Ajin* valet ſeptuaginta. Sed de his plura deinceps.

Secunda quæſtio hæc fuit, an in poſteriore hemiſtichio וזיז שדה, *fera agri*, ſit idem, quod in priore חזיר מיער, *porcus è ſylva*. Ita placuit *Græcis*, qui poſterius illud hemiſtichium ita reddunt, Καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. *Vulgatus* quoque id ſequutus: *Et ſingularis ferus depaſtus eſt eam*. Μονιὸς, *ſingularis*, id eſt, aper, *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

Αἱ δὲ κ' ἐγὼ τόξοις μονιὸν δάκος ἤ τι πέλωρον,
Θηρίον ἀγρεύσω. - - - - -

Quod ſi ego ſagittis ſingulare animal (id eſt, *aprum*) *aut aliquam prægrandem feram cepero*. Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite quadrageſimo ſeptimo, Καλοῦνται δὲ ἐκ τῶν ὑῶν μονιοί τινες. *Suum etiam nonnulli ſingulares vocantur*. Et libri decimi quinti capite tertio, de thynnis *Bubonicis*; Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν κατὰ τοὺς σῦς εἰσὶ μονιοί. *Eorum nonnulli ſuum inſtar ſingulares* (ſive *ſolitarii*) *ſunt*. Heſychius, Μονιὸς, ὗς ἄγριος, ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος· *Singularis, ſus ferus, qui cum aliis non congregatur*. Suidas, Μονιὸς, ἄγριος ὗς μεμονωμένος. *Singularis, ſus ferus ſolitarius*. Phavorinus, Χλούνης, καὶ μονιὸς, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος (σῦς λέγεται). Eodem facit, quod in *Lycophrone* verſu ſeptuageſimo quarto vocatur πόρκος μονίερης, *porcus ſolitarius*. Et quod *Apollinaris* in *Paraphraſi* ἀπημαγέλην appellat, id eſt, *à grege abhorrentem*. Verba ſunt,

Καί μιν ἀπημαγέλης κατεβόσκετο λυσσαλέος σῦς,

Et eam à grege abhorrens depaſtus eſt rabioſus ſus. Vernaculum quoque *ſanglier*, & Italicum *cingialo*, vel *cingiaro*, palam fiunt ex Latino *ſingulari*. Pro μονιὸς ἄγριος legitur ὄνος ἄγριος in *Cyrilli* Commentario in *Oſeam*. Quod pridem obſervavit *Heſychius* voce Μονιός. Atque *Arabum* Interpretum unum id ſequi ſuprà (*) docuimus. Μονιὸν tamen quandoque pro *onagro* ſumi, quod inde nonnulli colligunt, meræ nugæ ſunt. Neque enim ulla eſt ratio, cur μονιὸς dicatur onager, cum gregarium

(*) Cap. 16. p. 870.

rium ſit animal æquè ac aſinus domeſticus. Mihi זיז *ziz*, neque eſt μονιὸς, *ſingularis*; neque ὄνος, *aſinus*: ſed beſtia, vel fera quævis. Quia *Pſal.* 50. 10. 11. ponitur זיז *ziz*, inter animalium nomina generica. Ibi enim ſic loquitur Deus, *Quoniam mea eſt* כל חיתו יער, *omnis beſtia ſylvæ*, בהמות, *beſtiæ* quæ ſunt *in mille montibus*. *Cognovi* כל עוף הרים *omnem avem montium*, וזיז שדה עמדי, *& ziz agri penes me eſt*, id eſt, agreſtis beſtia quævis. Quorſum enim vel apri vel onagri Deus hic meminiſſet? Rectè igitur ad hunc locum *Kimchius*, מלת זיז כלל לחיות השדה המדבריות, *Vox* ziz *univerſalis eſt ad omnes beſtias agreſtes eremicolas*. Rectè etiam *R. Selomo* à motu deducit, quem vernaculo ſermone, ſed jam antiquato, vocat אשמובמנט *eſmouvement* (ita legendum) שהם זזים ממקום למקום, *quia ea moventur è loco ad locum*. Nempe Magiſtris זוז *zuz*, eſt *moveri*; ut *Arabicè* زاز *zaza*, & أز *azza*, & هز *hazza*, & نز *nazza*, unde نزوز *nazuz*, id eſt, *mobilis*; & نزيزة *naziza*, id eſt, *commotio*, & وزوز *waz waza* eſt *inter incedendum movere clunes in motacillæ modum*, quæ indè *Græcè* σεισοπυγὶς, & σείσουρα dicitur. Itaque *Hebræo* זיז *ziz*, reſpondet *Græcum* κνώδαλον etiam *à motu* factum, quaſi κινώδαλον. Ita *Græci* beſtiam vocant. Nugantur *Grammatici*, cum κνώδαλον volunt propriè ſignificare maris belluam, παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἐν ἁλὶ, *quia in mari movetur*; deinde etiam terreſtrem feram, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν κυνῶν ἁλίσκεσθαι, *quia capitur à canibus*. Non poſſunt eſſe vocis unius tam diverſæ origines. Quin ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι fit κνώδαλον. Nec de terminatione laborandum, cum ἀπὸ τοῦ ᾄδειν fiat ἀίδαλος, & ἀπὸ τῆς ἀμυχῆς ἀμύγδαλος, & ἀπὸ τῆς κόρυθος κορυδαλὸς, & ἀπὸ τοῦ σκάζειν σκάνδαλον. Et *Syris* ܣܐܢ *ſan* eſt *calceare*, & ܣܐܢܐ *ſen* eſt *calceus*: unde, creſcente voce, factum *Græcè* σάνδαλον. Pari ratione κνώδαλον, pro κινώδαλον, eſt ἀπὸ τῆς κινήσεως. Et *Homerus* de feris terreſtribus uſurpat, cum dicit de cane *Ulyſſis* *Odyſſ.* ρ'.

Οὐ μὲν γάρ τι φύγεσκε βαθείης βένθεσιν ὕλης
Κνώδαλον ὅττι ἴδοιτο· - - - -

Non enim ulla fugiebat in altæ fundo ſylvæ fera, quamcunque vidiſſet. *Oppianus* etiam, ſcribens non procul ab initio *Halieuticôn*,

- - σκύλακες δὲ συνέμποροι ἡγεμονῆες
Κνώδαλα σημαίνουσι, - - -

Canes autem comites & ductores feras oſtendunt. Sed apud *Æſchylum Prometheus*, etiam ad boves referens, canit (in *Prometheo vincto* verſu 452.)

Κἄζευξα πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα·

Id eſt, *Et copulavi primus ad jugum jumenta.* Et *Heſiodus Theogoniæ* verſu 582. quaſi ſit generale nomen ad terreſtria, & aquatica animalia; *In ea*, inquit, *coronâ arte Vulcani celata fuerant*

Κνώδαλ', ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει, ἠδὲ θάλασσα,

Animalia, quæcunque alit tellus, aut mare. Proinde *Plato* in *Axiocho* ad vermes, *Nicander* ad ſerpentes, & minuta inſecta extendit. Eodem etiam id pertinet, quod animalia vocantur κινώπετα. Utitur hac voce *Dionyſius* in *Periegeſi*, ubi *Leucen* inſulam indè nomen habere dicit,

Οὕνεκα οἱ τὰ πάρεστι κινώπετα λευκὰ τέτυκται,

Quia quæ in ea ſunt animalia alba ſunt. Ad quæ verba *Euſtathius* κινώπετα vult ſolùm eſſe ὄρνεα, ὧν κίνησις ἐν τῷ πέτεσθαι, *aves ſic dictas, quod volando moveantur.* Sed fallitur: nam & quadrupedes feras hac voce ſignificari certum eſt. *Nicander* in *Theriacis* verſu 27.

- - - - ἔνθι πλεῖστα κινώπετα βόσκεται ὕλην,

Ubi multa animalia ſylvam depaſcuntur. Et verſu 195.

Μορφὴ δ' ἰχνεύμονος κινώπετος, οἷος ἀμυδρῆς
Ἴκτιδος, - - - - -

Forma autem ichneumonis animalis, qualis exilis viverræ. *Callimachus* Hymno in *Jovem* verſu vigeſimo quarto,

Πολλὰ δὲ Καρίωνος ἄνω, διεροῦ περ ἐόντος,
Ἰλυοὺς ἐβάλοντο κινώπετα. - -

Multa vero ſuper Karionem *fluvium, licet humidum, luſtra conſtruxerunt feræ.* Proinde *Heſychio* κινώπετα ſunt κνώδαλα, & θηρία, id eſt, *feræ*, & *animalia* in genere. *Callimachi* etiam, & *Nicandri* Scholiaſtæ, *Suidas*, *Etymologus*, *Horus Mileſius* in *Phavorino* κινώπετα dici volunt, quaſi κινώπεδα, παρὰ τὸ ἐν τῷ πέδῳ, vel ἐν τῷ ἐδάφει κινεῖσθαι, *quod in ſolo moveantur*. Indidem κινωπησταὶ, quod pro *reptilibus* afferri dicit *Stephanus*, ſed ſine ullo ullius auctoris teſtimonio. Nempe virum doctiſſimum fugerat *Nicandri* locus in *Theriacis* verſu 141.

Ἔξοχα γὰρ δολιχοῖσι κινωπησταῖς κοτέουσι
Νεβροτόκοι, καὶ ζόρκες· - - -

Plurimum enim longis reptilibus infenſi ſunt cervi, & capreæ. Quamvis ibi non putem *reptilia* ſpeciatim ſignificari, niſi quia ſic poſtulat locus, & propter Epithetum additum. Nam, ut κνώδαλα, & κινώπετα, ita & κινωπησταὶ dici videntur animalia quævis *à motu*. Fortaſſe etiam *Hebræum* זיז *ziz*, non minùs fuit generale. Ac proinde vox שדה, vel שדי, additur διακριτικῶς *Pſ.* 50. & 80. ut intelligantur *beſtiæ agreſtes*, id eſt, *feræ*. Itaque juxta *Selomonem* זיז dicitur כל רמש השדה, *omne agri reptile*. *Aben Ezra* vult eſſe avem, nempe ex Veterum ſententia, qui de ave זיז *ziz*, multa nugantur. *Chaldæus* Interpres, in loco, in quo verſamur, reddit תרנגול ברא *gallum agri*, ſeu *agreſtem*: & *Pſ.* 50. 11. תרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא *gallum ſylveſtrem, cujus crura ſolo nituntur, & caput ejus attingit cœlos.* Et in *Midras* dicit *R. Juda*, *R. Simonis* filius, זיז הוא עוף גדול בשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גלגל *Hic* ziz *eſt avis tam magna, ut, cum alas expandit, ſphæram Solis obtegat.* Ita citat *Kimchius*. Quale eſt, quod *Talmudici* ſcribunt de ave *bar-juchne* in Tractatu *Bechoroth* cap. 9. fol. 57. b. פעם אחת נפלה ביצה בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים *Aliquando cecidit ovum avis* bar-juchne, *& ſubmerſit ſexaginta pagos, & fregit trecentas cedros.* Nec diſſimilia, quæ citat ex *Bava Bathra* Cl. *Buxtorfius* de rana, quæ *Akram*, *Hagroniæ* pagum ſexaginta domorum, magnitudine æquabat. Hanc autem voravit draco, & draconem פושקנצא, id eſt, *corvus fœmina*. Ut taceam de ave, quæ ibidem narratur in medio mari ſic ambulâſſe, ut aquæ genua vix attingerent, quamvis locus eſſet tam profundus, ut הציצא לבר נגרא *ſecuris artificis*, quæ ante ſeptem annos exciderat, nondum fundum attigiſſet. Hæc illi in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 73. b.

Sequitur tertia quæſtio, quid propriè ſignificet Verbum quadratum כרסם, unde יכרסמנה, quod ferè reddunt *vaſtavit eam*, vitem ſcilicet porcus è ſylva. Nec fruſtra movetur hæc quæſtio, cum Verbum כרסם unum ſit ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων, neque uſquam reperiatur extra hunc locum. Nonnulli apud *Kimchium* in *Lexico*, & *Aben Ezram* in *Pſalmos*, vocem יכרסמנה, in duas ſic divellunt, יכריס בה, id eſt, inquiunt, *ventriculum implevit ex ea*. Nempe ex Nomine כרס, vel כרש, quod *ventriculum* ſonat *Jerem.* 51. 34. fieri volunt Verbum כרס, quod *ventriculum implere* ſignificet. Et voces יכרס מנה coaluiſſe in unam יכרסמנה. Quod, ut remotum, meritò rejicit *Aben Ezra*; quia in toto *Hebraiſmo* nullum reperitur exemplum ſimilis compoſitionis. Huic rationi aliam attexo, quam me docuerunt *Arabes*, nempe כרש pro *ventre*, aut *ſtoma-*

ſtomacho, omnibus beſtiis non tribui, ſed iis ſolum, quæ ruminant. Ita enim *Alcamus*, الكرش ماجر دمعدة المعزة للانسان Quorum verborum ſenſus eſt, *Omni beſtiæ, quæ ruminat, id eſſe* كرش *quod eſt homini ſtomachus.* Proinde cum porcus non ruminet, ut à *Moſe* obſervatur *Lev.* 11. 7. & *Deut.* 14. 8. illi tribui non poteſt כרש, neque in eum quadrat Verbum inde deductum. *Aben Ezra* igitur כרסם aliud eſt, nempe רמס *conculcare.* An quia verbi רמס literæ omnes per ἀναχαμματισμὸν continentur in Verbo כרסם? Aut quia porcorum proprium eſt τοῖς ποσὶν καταπατεῖν, *pedibus conculcare*; quod vel ex Evangelio patet *Matth.* 7. 6. Rurſus aliud reſpexit *Æthiops*, qui hic habet ሰ ርኵ ሳ፡ *archuſa*, id eſt, *fœdavit eam.* Nempe, quod *Judæis* porcus erat immundum animal, contactuque omnia fœdans. *Chaldæus* quid ſenſerit, non ſatis ſcitur; quia variat lectio. Nam in *Complutenſi* & *Pariſienſi* editione legitur יתברנה *fregit*, aut *contrivit eam*: quo ſenſu grandinem dicit *Moſes* omnes agri arbores fregiſſe, aut contriviſſe, *Exod.* 9. 25. at in *Veneta*, & *Baſilienſi*, ינוברנה *ſuffodit eam*; quod probo magis, quia id ſequuntur *Elias*, & *Baal Aruch*. Atque ille quidem profitetur ſe ignorare quid *Chaldæis* ſit נבר. Sed *Aruch* ſimilem locum affert ex *Talmudico* Tractatu *Bava Kama* cap. 2. fol. 17. b. ubi hæc verba, חזיר שהיה נובר באשפה ſignificare palàm eſt *porcus qui fodiebat in fimo.* Utut ſit, tam frangere, quàm ſuffodere porcorum eſt, de quibus *Ælianus* libri decimi capite decimo ſexto: Λυμαίνονται τὰ λήια, καὶ ἐισπηδήσαντες πολλάκις τοὺς μὲν καινοὺς τῶν σταχύων, καὶ οὔπω ὡραίους κατακλῶσι, τοὺς δὲ ἐξορύττουσι. *Segetes corrumpunt, in quas irrumpentes novas ſpicas, necdum maturas, ſæpe frangunt, aut etiam ſuffodiunt.* Ab his omnibus *Syrus* diverſus idem Verbum exponit ܐܟܠܗ̇ *comedit*, aut *conſumpſit eam.* Neque fortaſſe id male. Nam apud *Arabes* Verbum כרסם hodieque in uſu eſt in hoc ſignificatu. Inde in *Alcamus* رم كرسم & رم vel ارم ſunt ſynonyma. Porrò *ramma* eſt *edere*, & *corrodere.* Et, eodem auctore, رمت & ارمت de beſtia, idem eſt, ac, تناولت العيدان بفمها *ore ſuo carpſit & corroſit ligna.* Unde *Arabibus* رمة *rimma* eſt *teredo*, & *tinea*; planè ut *Hebræis* רמה *Exod.* 16. 24. Quomodo ſi ſumas יכרסמנה, ſuem ſignificabit non ſolùm uvas, ſed & ipſum vitis lignum dente carpſiſſe, & corroſiſſe, ut capræ ſolent. Unde *Euenus Anthologiæ* libri primi capite ſexto,

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαί σοι, τράγε, θυομένῳ.

Quod *Ovidius* ita reddidit libro primo *Faſtorum*,

Rode, caper, vitem: tamen hinc, cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.

Et eo alluſum in libellis in *Domitianum* ſparſis, quibus compulſus creditur gratiam facere Edicti *De excidendis vineis* propoſiti, ut refert *Suetonius* in *Domitiano* capite decimo quarto.

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ.

Huic interpretationi maximè favet, quod ut *Arabicè* كرسم, ita *Chaldaicè* קרסם, ſolùm *Caph* & *Koph* permutatis, *conſumere*, & *abſumere* eſt. Hinc *Deut.* 28. 38. pro *Hebræis* יחסלנו הארבה, *illud* ſemen *abſumet locuſta*, *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Paraphraſtæ habent יקרסם יתיה גובא. Et in *Talmudis* Tractatu *Peah* capitis ſecundi ſectione ſeptima, hoc idem Verbum de formicis uſurpatur, quæ agrum, id eſt, agri proventum, abſumunt. Verba ſunt, שדה שקצרוה גוים קצרוה לסטים קרסמוה נמלים *Agrum, quem demeſſuerunt gentes, quem demeſſuerunt latrones, quem conſumpſerunt formicæ.* Præterea, ſi ſic reddas *Hebræum* יכרסמנה, melius cohærebit cum ſequentibus. Sic enim habebit integer verſus, *Corroſit* (aut *abſumpſit*) *eam porcus è ſylva, & agri beſtia depaſta eſt eam.* Porro ſynonyma ferè ſunt, *corrodendi* vel *abſumendi*, & *depaſcendi* verba. Itaque præter *Syrum*, ex *Hebræis* idem ſequuntur *R. Selomo*, & *Kimchius*. Interim *devaſtandi*, aut *corrumpendi*, generale verbum hic multi retinent. Ita *Græci*, Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ. Et *Hieronymus*, *vaſtavit eam aper de ſylva.* Et *Vulgatus*, *Exterminavit eam.* Et *Arabs* uterque, افسدها *Corrupit eam.* Et *Caſtalio*, *Ut ab apris ſylveſtribus devaſtetur.* Quibus nolim dicam ſcribere. Illi enim in re dubia tutiſſimam inſiſtunt viam. Nam, ſive ſus frangat palmites, aut roſtro ſuffodiat, aut conculcando proterat, aut contactu polluat, aut noxio dente corrodat, nihil horum eſt, quod ad vitium devaſtationem non pertineat. Proinde generale hoc verbum in ſimili argumento ferè adhibetur, ut patebit ex ſequentibus.

Hæc de verbo: rem quod attinet, ſoli hominum *Ægyptii* ſuum opera ad agrorum cultum uſi ſunt. Nempe, ut apud *Ælianum* (a) refert *Eudoxus*, τοῦ σίτου σπαρέντος, ἐπάγουσι τὰς ἀγέλας αὐτοῦ, αἱ δὲ πατοῦσι τὸν πυρὸν, καὶ εἰς ὑγρὰν τὴν γῆν ὠθοῦσι, ἵνα μένῃ ἔμβιος, καὶ μὴ ὑπὸ τῶν ὀρνίθων ἀναλωθῇ, *poſtquam ſementem fecerunt, eorum inducunt greges, qui frumenti ſemen proculcant, & in humidam terram propellunt, ut vivum maneat, nec ab avibus abſumatur.* Et *Plutarchus* uberius *Sympoſiacῶν* libri quarti Quæſtione quinta, Οὐδὲ ἀρότρου δέονται τὸ παράπαν, ἀλλ᾽ ὅταν ὁ Νεῖλος ἀπορρέῃ, καταβρέξας τὰς ἀρούρας, ἐπακολουθοῦντες τὰς ὗς κατέβαλον· αἱ δὲ χρησάμεναι πάτῳ, καὶ ὀρυχῇ, ταχὺ τὴν γῆν ἔστρεψαν ἐκ βάθους, καὶ τὸν σπόρον ἀπέκρυψαν. *Neque aratro iis quidquam eſt opus, ſed, cum irrigatis eorum arvis effluxit* Nilus, *porcos continuò poſt immittunt, qui terram partim pedibus proculcando, partim roſtro ſuffodiendo, ſtatim à fundo invertunt, atque ita ſemen abſcondunt.* Ita in *Ægypto* factitatum. Sed reliquis mortalibus porcus odioſus eſt, tanquam frugibus & vitibus infeſtum animal. Hinc *Odyſſ.* σ'. *Irus Ulyſſi* minatur ſe pugnis omnes ejus dentes excuſſurum,

- - - - - - σύος ὣς ληϊβοτείρης,

ut ſuis ſegetem depaſcentis. Nam, ut ait vetus *Scholiaſtes*, ἐὰν εὑρεθῇ σῦς ἀλλότριον ἀρόσιμον πεδίον βοσκομένη, ἐξοδοντίζετο, *ſi reperiatur ſus aliorum ſata depaſcens, dentes ei avelluntur.* Quam legem apud *Salaminios* invaluiſſe ſcribit *Ælianus* libri quinti capite quadrageſimo quinto, Ἐν Σαλαμῖνι δὲ χλωροῦ σίτου, καὶ λήϊα κομῶντος, ἐὰν σῦς πεσοῦσα ἀποκείρῃ, νόμος ἐστὶ Σαλαμινίων τοὺς ὀδόντας ἐκτρίβειν αὐτῆς. Et plerique *Salaminem*, *Saronici* ſinus inſulam, hic intelligunt: ſed *Cypriam* urbem *Euſtathius*, & *Phavorinus*, qui hanc legem fuiſſe ſcribunt παρὰ τοῖς Κυπρίοις, *apud Cyprios* ad vocem Ληϊβοτείρης. Atque ob id ipſum *Athenienſes* in *Cereris* myſteriis ſues mactabant. *Ælianus* libri decimi capite decimo ſexto, Ἀθηναῖοι δὲ ἐν τοῖς μυστηρίοις καταθύουσι τὰς ὗς, καὶ μάλα δικαίως· λυμαίνονται γὰρ τὰ λήια. Athenienſes *in myſteriis jure meritò ſues mactant, cum ſegetes devaſtent.* Quin, ſi Veteribus credimus, hæc victimarum omnium fuit antiquiſſima. *Ovidius* libro primo *Faſtorum*,

Prima Ceres *avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ,*
Ulta ſuas merita cæde nocentis opes.
Nam ſata vere novo teneris lactentia ſuccis
Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.

Idque ex doctrina *Pythagoræ*, quem idem ſic loquentem inducit *Metamorphoſews* libro decimo quinto,

- - - - - *prima putatur*
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque interceperit anni.

Atque is ſacrificandi ritus è *Græcis* manavit ad *Romanos*, qui *præcidaneam porcam* dicebant, quam immolare

(a) Lib. 10. c. 16.

erant ſoliti, antequam novam frugem præciderent. Ita habetur in *Feſto*. Et in *Gellio* libri quarti capite ſexto, *Porca etiam* præcidanea *appellata, quam, piaculi gratia, ante fruges novas fieri cœptas, immolari* Cereri *mos fuit.* Neque *Cereri* ſolùm, ſed & *Baccho* ſues immolabantur, quia tam vites, quàm ſegetes ab illis perduntur, & devaſtantur. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis* Actus primi Scena ſeptima, Χοῖροι τῇ Δήμητρι καὶ τῷ Διονύσῳ ἐθύοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν Θεοῖν δωρημάτων. *Sues* Cereri *&* Baccho *immolabantur, ut qui utriusque Dei dona deperdunt.* Quæ porrò domeſtici ſuis, eadem eſt etiam hac in parte feri natura. Itaque, tam in *Poëtis*, quam in *Hiſtoricis*, nihil tritius, quam agros & vineas ab apris devaſtari. Hinc *Homerus* de apro *Calydonio Iliad.* 9.

Ὃς κακὰ πόλλ' ἔρδεσκεν ἔθων Οἰνῆος ἀλωήν,

Qui mala multa perpetrabat, frequentans (vel *percurrens*, vel *edens*) Oenei *vineam.* Aliis enim ἔθων ibi eſt pro ἐθίζων, aliis pro θέων per Metatheſin, aliis denique pro ἔδων *Dorum* more, qui δ mutant in θ. Ἀλωὴ magis propriè dicitur ὁ ἀμπελόφυτος τόπος, ὡς κατὰ πολὺ λῷον τῶν ἁπλῶς πεδίων, *locus vitibus conſitus, ut qui longè melior ſit agro ſimpliciter dicto.* Inde *Poëta* paſſim (*b*) meminit

(b) *Odyſſ.* α. 193. λ. 192. & *Hymno in Mercur. verſu* 207.

- - - - - - - ἀλωῆς οἰνοπέδοιο.

Et *Iliad.* σ. verſu 561. deſcribit

- - - - - σταφυλῇσι μέγα βρίθουσαν ἀλωήν,

id eſt, *vineam uvis valde onuſtam.* Tamen quia nomen ἀλωῆς complectitur etiam σιτοφόρους, καὶ δενδροφόρους τόπους, *loca frugibus & arboribus conſita*, illud extendit *Ovidius* ad hæc tria, cum de eodem apro canit libri octavi *Metamorphoſeωs* Fabula quarta,

Is modo creſcentes ſegetes proculcat in herba;
Nunc matura metit fleturi vota coloni, &c.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fœtus,
Baccaque cum ramis ſemper frondentis olivæ.

Ita de apro *Samio*, qui *Ancæum* occidit, *Ariſtoteles* apud *Apollonii* Scholiaſtem, *Tzetzem* in *Lycophronem*, *Phavorinum* in Ἀγκαῖος, &c. Ἧκέ τις ἀγγέλλων, ὅτι ὑπερμεγέθης σῦς λυμαίνεται τὸν ὄρχατον. *Venit aliquis, qui nuntiavit permagnum aprum vineam ejus devaſtare.* Sic aprum *Erymanthium Accius* in *Trachiniis* (*c*) *vaſtificam belluam* non alia de cauſa vocat, quam quod agris vaſtitatem inferebat. Et *Albricus* de eodem in *Hercule*, *Erat aper terribilis in regione* Calydoniæ, *qui non ſolum ſegetes devaſtabat, ſed occurrentes homines dentibus lacerabat. Contra hunc procedens* Hercules, *&c.* Sed *Calydonium* aprum, quem mactavit *Meleager*, cum *Erymanthio* confundit, qui ab *Hercule* occiſus eſt. In *Plutarcho* itidem *De virtutibus mulierum*, capite *Lyciæ*; Σῦν ἄγριον, ἐν τῇ Ξανθίων χώρᾳ τὰ ζῶα καὶ καρποὺς λυμαινόμενον, ἀνελὼν ὁ Βελλεροφόντης. *Aprum, in* Xanthorum *regione animalia & fruges devaſtantem, cum interfeciſſet* Bellerophon. Et in *Philoſtrati* Συνθήκαις de apro, Ὁρῶ τὰ ἔργα τοῦ θηρός. Καὶ τὰς ἐλαίας ἐξορώρυχε· τὰς ἀμπέλους ἐκτέτμηκε· καὶ οὐδὲ συκῆν καταλέλοιπεν, οὐδὲ μῆλον, οὐδὲ μηλάνθην. Πάντα δὲ ἐξήρηκεν ἐκ τῆς γῆς· τὰ μὲν ἀνορύττων, τοῖς δὲ ἐμπίπτων, τοῖς δὲ παρακνώμενος. *Fera opera intueor. Oleas effodit; vites abſcidit; & neque ficum, neque malum, neque melanthen reliquit. Sed cuncta ex humo evulſit; hæc quidem effodiens, in hæc vero incidens, alia vero atterens. Artemon* (*d*) in libro *De limitibus Clazomeniorum* narrat, olim ἐν Κλαζομενίοις σῦν γενέσθαι πτηνὸν, ἥπερ οὖν ἐλυμαίνετο τὴν χώραν, &c. Ἔνθεν τοι καὶ χῶρος ἐκεῖ κέκληται ὑὸς πτερωτοῦ ὀνομαζόμενος τε καὶ ᾀδόμενος, *apud* Clazomenios *ſuem alatum fuiſſe, qui* Clazomeniorum *regionem devaſtabat, &c. Unde illic locus decantatus ſuis alati nominatur.* Non, quod haberet alas, ut ſenſit *Artemon*: ſed quia curſus erat illi concitatior, quam ſolet eſſe ſuum. Sed & ætate *Craſi* ἐν τῷ Μυσίῳ Ὀλύμπῳ συὸς χρῆμα γίνεται μέγα· ὁρμώμενος δὲ οὗτος ἐκ τοῦ ὄρεος τούτου τὰ τῶν Μυσῶν ἔργα διαφθείρεσκε, *in* Olympo Myſiæ *fuit aper eximiæ magnitudinis, qui ex eo monte erumpens* Myſorum *labores devaſtabat.* Ita *Herodotus* in *Clio* capite trigeſimo ſexto. Unde *Valerius Max. l.* 1. *c.* 7. *Cum ingentis magnitudinis aper,* Olympi *montis culta, & crebra cum agreſtium ſtrage vaſtaret.* Et *Suidas* in Βηρύνιον apri meminit à Deo immiſſi, qui *Noricum* agrum diu vaſtavit. Νωρικοῖς, inquit, ἔθνος· ἔνθα συὸς χρῆμα θεόπεμπτον τὴν χώραν ἐλυμαίνετο. Et *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

- - - σύες ἔργα, σύες φυτὰ λυμαίνονται,

Sues agrorum opera ſues plantas devaſtant. Sues, id eſt, *apri*. Ex quibus exemplis abundè conſtat, *Prophetam*, cum Eccleſiæ hoſtes confert *apro vineam devaſtanti*, Allegoriam deſumpſiſſe ex re, quæ non infrequenter accidit.

(c) *Cic. lib.* 2. *Tuſculan.*

(d) *Apud Ælian. Hiſt. lib.* 12. *cap.* 28.

Supereſt, ut quartæ quæſtioni conemur ſatisfacere, quis hic *apri*, aut *agri beſtiæ*, nomine ſignificetur. In *Midras*, *porcus è ſylva* eſt *Eſaü*, & *beſtia agri* eſt *Iſmaël*: & *Eſaü* nomine *Romani*, & *Chriſtiani* occultè deſignantur; ut *Iſmaëlis* nomine *Mahumetani*. Quod ineptiſſimum eſt, cum hujus *Pſalmi* auctor, quisquis eſt, præſentem *Judæorum* calamitatem defleat, non poſt multa ſæcula futuram. Itaque per *porcum è ſylva*, & *beſtiam agri*, quæ Dei vineam vaſtaverunt, & depaſtæ ſunt, non potuit intelligere *Chriſtianos*, & *Mahumetanos*, qui nondum erant: ſed alios, qui, quo tempore ſcripſit hunc *Pſalmum*, in *Judæorum* gentem protervè dominabantur; *Aſſyrios* ſcilicet, & *Babylonios* Quorum illi decem tribus ſub *Salmanaſſare*, hi reliquas duas ſub *Nebucadneſare* in miſeram captivitatem abduxerant. Nec deſunt è *Judæis*, qui de *Babylonica* captivitate in hoc *Pſalmo* agi velint: ac proinde verſu ſexto dici, *Potâſti nos* בדמעות שליש, id eſt, דמעות בשליש *lacrymis in triente*: quia, cùm *Ægyptia* captivitas præcisè duraverit annos ducentos & decem deſignatos per vocem רדו, id eſt, *deſcendite*, quâ *Jacobi* filii juſſi ſunt in *Ægyptum* deſcendere *Gen.* 42. 2. (nam literæ Numerales vocis רדו valent ccx) captivitas *Babylonica* ſolùm duravit annos LXX, id eſt, trientem annorum ccx. Quod ſibi volunt hæc *Kimchii* in verba quæ diximus, ויש מפרשין כי על גלות בבל אמר תהיה שבעים שנה שהוא שליש גלות מצרים שהיתה מאתיים ועשר סימן רדו שמה, *Sunt, qui hæc accipiunt de captivitate* Babel, *quæ fuit annorum ſeptuaginta. Id enim facit trientem captivitatis* Ægypti, *qua duravit annos ducentos & decem, ſignificatos per vocem* רדו deſcendite, *cum* Jacob *dixit filiis*, רדו שמה, "*Eo deſcendite*, in *Ægyptum* ſcilicet. Et ſupra conjectavimus annos illos ſeptuaginta *Babylonicæ* captivitatis *Judæos* vetuſtiores ſignificari voluiſſe per literam *Ajin* ſuſpenſam in voce מיער. Eodem faciunt hæc *Theodoreti*, Ἐπειδὰν τοίνυν, καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ τῶν ἄλλων βασιλέων θηριωδέστερος ἦν, εἰκότως αὐτὸν ὠνόμασε μονιὸν ἄγριον· *Quia reliquis Regibus ferocior fuit* Nabuchodonoſor, *meritò* Pſaltes *eum nominavit ſingularem ferum.* Unum objici poſſe video, *Pſalmum* octogeſimum eſſe unum ex iis, qui primo ſtatim verſu *Aſapho* tribuuntur: *Aſaphum* autem *Davidi* æqualem (*e*) non potuiſſe videre tempora captivitatis *Babylonicæ*. Quod idem poteſt objici in *Pſalmos* ſeptuageſimum quartum, & ſeptuageſimum nonum, quibus cum de templi & Urbis excidio diſertis verbis agatur, tamen iis præfixum eſt *Aſaphi* nomen. Sed alium *Aſaphum* intelligi planè neceſſe eſt, qui fortaſsè fuit ex eadem familia, & nobilis illius *Aſaphi*, ex quo erat oriundus, nomen accepit.

(e) *Vide* 1 *Par.* 25. 2. & 2 *Par.* 29. 30.

Ecce aliam Periphraſin hoſtium Eccleſiæ *Pſ.* 68. 31. *Increpa feram calami, cœtum taurorum, cum vitulis populorum*, &c. In his *fera calami*, vel *arundinis*, nonnullis eſt eadem, quæ ſuprà *porcus ſylvæ*. Ita ſentit *R. Selomo*, cujus in hunc locum verba ſunt, חיית קנה הוא עשו שנמשל כחזיר יער הדר בין הקנים Fera calami *eſt* Eſaü, *qui Pſ.* 80. 14. *confertur cum porco ſylvæ, qui inter calamos degit.* A-

pri

pri ſcilicet cubilia ſæpe inter calamos habent; quod nemo neſcit. Hinc *Apollonius* libri ſecundi verſu [illegible].

Κεῖτο γὰρ εἰαμενῇ δονακώδεως ἐν ποταμοῖο
Ψυχόμενος λαγόνας τε καὶ ἄσπετον ἰλυῖ νηδύν·
Κάπριος ἀργιόδων, ὀλοὸν τέρας, ὅν ῥα καὶ αὐταὶ
Νύμφαι ἑλειονόμοι ὑπεδείδισαν. - - -

Jacebat in uliginoſo loco arundinoſi fluvii ilia, & vaſtum ventrem luto refrigerans aper albis dentibus, dirum monſtrum, quem & ipſæ Nymphæ paluſtres extimeſcebant. Et paulo poſt idem aper ἐκ δονάκων ἀνεπάλμενος, *ex calamis inſiliens*, in *Idmonem* irruit, eumque lethali vulnere percuſſit. *Virgilius* libro decimo *Æneidos*,

Ac velut ille canum morſu de montibus altis
Actus aper, multos Veſulus *quem pinifer annos*
Defendit, multoſque palus Laurentia *ſylva*
Paſtus arundineâ. - - - - - -

Et *Ovidius* libro octavo *Metamorphoſews*, ubi de apro *Calydonio*;

Concava vallis erat, quò ſe dimittere rivi
Aſſuerant pluvialis aquæ: tenet ima lacunæ
Lenta ſalix, ulvæque leves, juncique paluſtres,
Viminaque, & longæ parvâ ſub arundine cannæ:
Hinc aper excitus, medios violentus in hoſtes
Fertur, ut excuſſis eliſus nubibus ignis.

Poſſis & per *feram calami* hippopotamum intelligere, de quo *Job.* 40. *v.* 16. (al. 21.) *Sub umbroſis cubat, in latibulo arundinis, & [illegible]* Et *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, *Inter [illegible]undines celſas, & ſqualentes nimia denſitate, hæ be[illegible]a cubilibus poſitis, otium pervigili ſtudio circumſpectat[illegible]* &c. Sed de hippopotamo ſuo loco plura dicentur.

(f) 2 Sam. 17. 8.

Ad verba τοῦ *Chuſai* τῷ *Abſalomo*, (f) *Tu noviſti patrem tuum, & viros ejus; præterea amaro animo ſunt, tanquam urſa orbata in agro*: *Græci* hæc addunt, Καὶ ὡς ὗς τραχεῖα ἐν τῷ πεδίῳ, *Et ut ſus aſpera in campo.* Quæ unde ſumpſerint mirari ſubit, cùm nuſquam alibi reperiantur.

CAPUT TRIGESIMUM.

Probatur voce תחש *thachas*, *Taxum* non ſignificari, aut ullum animalis genus, ſed *colorem hysginum*, aut *hyacinthinum*.

Pellibus תחש thachas, *operitur tabernaculum*, Exod. 26. v. 14. *& Sponſa calceatur*, Ezech. 16. v. 10. Hebræi *veteres exponunt animal* תלא אילן thela elan, *aut* ilan, *id eſt*, viverræ *ſpeciem*, *qua cuniculos venantur. Cur ea dicatur Hebræis* thela elan, *& Syris* ſiphca, *aut* phiſca *potius*, *& Arabibus* zebzeb. *De illa mira hiſtoria. Aliis* תחש *animal unicorne; quod, Tabernaculo confecto, ſtatim evanuit. Aliis* taxus *animal.* Taxus *olim arbor* σμίλαξ. *Quando uſurpatum pro animali. Ejus in pelliciis rarus uſus. Ipſum animal Veteribus parum notum.* Græcum *nomen non habet. De* Latino melis *dubitatur.* *Sponſam* Ezech. 16. v. 10. *taxo calceari abſurdè creditur.* Taxi *vox* Gallica, *non* Latina. תחש *apud Veteres coloris nomen.* Græci ὑακίνθινον, ἰάνθινον, πεπυρωμένον *reddunt.* Samaritani nigrum. *Ita etiam* Arabes, *&* cœleſtem. Chaldæi, *&* Syri ܣܣܓܘܢܐ, ſasgona. *Vocis apud* Hebræos *inepta originatio.* Sasgona *eſt* color hysginus. *Aſpiratio, ut fit, mutata in ſibilum. Hyacinthus, janthinus, byſſinus, hysginus, colores inter ſe ſimiles, & ad purpureum accedentes.* Heſychius *emendatus, & ex-*

plicatus. Oves quandoque naſci rubras & purpureas. Rubra Syrâ linguâ Hiſpanicæ. *Oves in* Creta *purpureæ. Alibi etiam.* Dianæ *cothurni purpurei, &* Tyriarum *virginum. Magnatum in* Iſraële *calcei purpurei. Ita etiam Imperatorum, Regum, & Senatorum* Romæ.

INter animalia, quorum pellis eſt in pretio, cenſeri videtur תחש *thachas*, in Plurali תחשים *thachaſim.* Sic *Exod.* 25. *v.* [illegible] & 35. v. 23. in iis, quæ offeruntur ad ſtructuram Tabernaculi, memorantur *pelles arietum rubefacta, &* עורות תחשים, *pelles* thachaſim. Et *Exod.* 26. *v.* 14. & 36. *v.* 18. & 39. *v.* 34. primo Tabernaculi tegumento ex arietum pellibus rubefactis ſuperinducitur מכסה עורות תחשים, *tegumentum è pellibus* thachaſim. Et *Num.* 4. *v.* 6. 8. 10. 11. 13. 14. ſuper arcam, & menſam, & candelabrum, & altare aureum, & omnia vaſa ejus expandi jubetur operimentum è pelle תחש *thachas.* Et verſu vigeſimo quinto *Gerſonitæ* ferre jubentur aulæa Tabernaculi, & tentorium conventus ejus, ומכסה התחש אשר עליו, *& operimentum* thachas, *quod eſt ſuper illud.* Denique *Ezech.* 16. *v.* 10. Deus, varia dona in *Iſraëlitas* à ſe collata proponens, ſub figura Sponſæ, quæ ad nuptias ornatur, inter cætera hæc habet: *Veſtivi te verſicoloribus*, ואנעלך תחש *& calceavi te* thachas. Itaque *Hebræi* ſtatuunt תחש *thachas*, eſſe animal. Et in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 28. multis diſputant, an ſit animal mundum, necne. Et mundum fuiſſe nonnulli aſſerunt; quia לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד *non adaptarunt ad opus cœli* (id eſt, ad cultum divinum) *ullum animal quod non ſit mundum.* At alius opponit ex majorum ſententia fuiſſe כמין תלא אילן, *tanquam ſpeciem Thela Ælan*, quod eſt immundum animal. Proinde ibidem *Gloſſa* hæc habet, תלא אילן חיה טמאה היא ומנומרת בגוונין. Thela Ælan *eſt fera immunda variis colorum maculis ad inſtar pardi diſtincta.* Et *Baal Aruch*, תלא אילן חיה קטנה כדמות חתול ומרוקם הוא ויש בו גוונים הרבה וטמא הוא ושמענו שמצויין הן במקומות שצדין בהן שפנים ובלשון ארמי שמו שפקא ובלשון ערבי זבז׳ב ובלשון יון תלא אילן Thela Ælan *eſt parvum animal felis ſpecie, varium, multicolor, & immundum: quod reperiri accepimus in certis locis, ubi cuniculos eo venantur. Vocatur* Syriacè *ſiphka*, Arabicè *zebzeb*, *&* Græcè *thela ælan. Viverram* ſignificari planum eſt, *Græcè* ἴκτιδα vel κτίδα, quamvis apud nos non ſit varia. Sed reliquæ notæ concurrunt. Viverra enim parvum eſt animal, & feli ſimile. In *Philoſopho* eſt animal ὀρνιθοφάγον, ὥσπερ οἱ αἴλουροι, *gallinas vorans inſtar felium*, libri noni *Hiſtoriæ* capite ſexto. In *Heſychio*, voce Κτιδέα, κτίς ἐστι ζῶον ὅμοιον γαλῇ, *viverra eſt animal feli ſimile.* Proinde putavit *Tzetzes* eſſe felis ſpeciem; quod his verbis diſertè aſſerit *Chiliadis* quintæ capite octavo,

Ἴκτις δὲ ζῶον καὶ αὐτὸ τελεῖ (lege πέλει) ὀρνιθοφάγον,
Χερσαῖον, καὶ τετράπουν μὲν, ὃ αἴλουρον καλοῦμεν·

Viverra autem animal etiam ipſum eſt avium (aut *gallinarum*) *vorax, terreſtre, quadrupes, quod felem vocamus.* Eſt & viverræ multus uſus in venatione cuniculorum. *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, ubi de cuniculis apud *Baleares*, *Magna propter venatum eum viverris gratia eſt. Injiciunt eas in ſpecus* (cuniculorum,) *qui ſunt multifores in terra, unde & nomen animali: atque ita ejectos supernè accipiunt.* *Strabo* libro tertio, Γαλᾶς ἀγρίας, ἃς ἡ Λιβύη φέρει, τρέφουσιν ἐπιτηδές. ἃς φιμώσαντες παρίασιν εἰς τὰς ὀπάς. αἱ δ᾽ ἐξέλκουσιν ἔξω τοῖς ὄνυξιν, οὓς ἂν καταλάβωσιν

λάβωσιν, ἢ φθάγειν ἀναγκάζωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. ἐκπεζόντας δὲ θηρεύουσιν οἱ ἐφεστῶτες. *De induſtria muſtelas ſylveſtres alunt, quas gignit* Libya. *Has capiſtratas intra foramina dimittunt. Illæ quos unguibus capiunt, extrahunt, aut in apertum fugere compellunt. Exeuntes autem venantur, qui adſtant.* Itaque omnia quadrant præter colorum varietatem, quæ *Orientalium* viverris potuit eſſe peculiaris: atque indidem dicta videtur, non quidem *Græcè*, ſed *Hebraicè*, תלא אילן *Thela Ælan.* Fallor, [illegible]m, aut תלא אילן *Thela Ælan*, corruptum ex טלוא אילן *telu Ælan*, quaſi dicas, *maculoſum animal oppidi* Ælan in *Arabia*, ubi fortaſſe eſt frequens. Niſi malis אִילָן *ilan*, legere, quod *arborem* ſonat, ut ſignificetur aliud animal huic ſimillimum, nempe *martes fagina*, quam à fagis, in quibus degit, *Galli* vocant *fovinam*, & *Germani* Buch-Marder/ id eſt, *martem fagineam* (fallitur enim vir doctus in *Solinum*, qui à fuſcedine deducit) aut *martes abietina*: quarum illa in fagorum, hæc in abietum cavis degit. Quomodo ſi interpreteris, præter nomen etiam color conveniet, qui ſæpe eſt varius. Georgius Agricola, *Fagorum & abietum martes, ut & zobelli bonitate cæteris omnibus eo magis præſtant, quo plures pili candidi cum fulvis permiſti fuerint.* Geſnerus, *Abietum martes etiam è* Polonia *aliquando afferuntur, ſed fuſco fere colore diluto, qui non probatur: quamobrem noſtræ præferuntur, puniceo & fuſco colore miſtis inſignes. Syrum* nomen putaverim fuiſſe ܦܣܟܐ *phiſca*, non ܣܦܟܐ *ſiphka*; quia *Syris* ܦܣܟܐ *phiſca*, de pelle, *diverſi-colorem* ſonat. At *Arabicum* زبزب *zebzeb*, in *Aruch* rectè ſcribitur. Radix زب *zabba*, *hirtum eſſe* ſignificat. Animal ipſum ex *Lexicis* eſt notiſſimum. *Alcamus*, الزبزب دابة كالسنور Zebzeb, *animal ut felis.* Ita etiam *Damir*, & *Giggeius*. Et *Golius* ex *Gianhari*, & *Mirkaton*, زبزب Zebzeb, *animal feli ſimile, quod & in urbibus ſubinde ſpectatur, homines ex inſidiis adoriens, ac vorans infantes.* Nempe ita habetur in libro, cui titulus غياب *Arcana*, & in كامل id eſt, *Abſoluto opere Ibnolatſiri Hiſtorici*, in narratione eorum, quæ acciderunt anno *Hegiræ* CCCIV: unde hæc *Damir*, في الصيف خافت العامة ببغداد من حيوان كانوا يسمونه الزبزب ويقولون انهم يرونه في الليل على سطوحاتهم وانه ياكل اطفالهم وربما عض يد الرجل يدمي وثدي المراة فقطعهما وكان الناس يتحارسون ويتزعجون ويضربون بالطسوت والصواني وغيرها ليفزعوه وارتجت بغداد لذلك ثم ان اصحاب السلطان صادوا حيوانا في الليل ابلق بسواد قصير اليدين والرجلين فقالوا هذا هو الزبزب وصلبوه على الجسر فسكن الناس

Illa æſtate timor Bagdadi *populum invaſit propter animal, quod vocant* zebzeb. *Quod noctu ſuper tecta ſua ſe videre dicebant, & ab eo vorari infantes, & quandoque morderi manus hominum, ita ut ſtillaret ſanguis, mulierum quoque mammas morſu abſcindi. Proinde incolæ, terrore perculſi, plurimum ſibi cavebant, paterasque, & porcellanas, atque alia hujuſmodi vaſa percutiebant, ut hoc animal ſtrepitu abſterrerent. Donec, propterea turbata urbe,* Sultani *comites illud per noctem venati eſſent. Animal eſt nigri coloris albo diſtincti. Pedes tam anteriores, quam poſteriores breves habet. Dicebant autem id eſſe* zebzeb. *Et poſtquam captum ſuper pontem crucifixiſſent, quies illis reddita fuit.* Huic deſcriptioni *zebzeb* admiſta fuiſſe puto nonnulla fabuloſa. Quis enim unum animalculum credat vaſtam urbem ita terruiſſe, ut cives opus fuerit *Sultani* opem implorare, nec niſi per ejus comites, & ſate[illegible] illud venari potuiſſe? Utut ſit, idem anima[illegible]e patet, de quo *Hebræi*, & *Baal Aruch*. Nam & nomen convenit, & forma felis, & varietas colorum, & brevitas pedum, qualis in marte, & viverra, & quod animal eſt σαρκοφάγον. Patet igitur *Hebræos* veteres, quibus תחש *thachas*, animal eſt ſimile תלא אילן *Thela Ælan*, viverræ, aut martis aliquod genus intellexiſſe; fortaſſe *zobellam*: quod abſurdum eſſet, cum *zobella* ſit animal frigidiorum climatum, rariuſque, & pretioſius, quàm ut *Iſraëlitæ*, ex *Ægyptia* ſervitute exeuntes, potuerint illius pelles habere tanta copia, ut iis conſutis Tabernaculum, & altare, & menſam, & ſacra vaſa omnia tegerent. Nihilo plus rationis in illis Doctoribus, quibus תחש שהיה בימי משה ברייה בפני עצמה היה ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא וקרן אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנז Thachas, *qui fuit* Moſis *ævo, creatura fuit ſpecialis, de qua Sapientes non definivêrunt, utrum domeſtica fuerit beſtia, an fera. Habuit autem in fronte cornu unicum. Et, cum oblata eſt* Moſi, *is ex illa fecit Tabernaculum. Deinde occultata eſt*: id eſt, ex oculis ablata. Hæc, inquam, ſententia, quam in *Talmudis* Tractatu, quem ſupra citavimus, amplectuntur multi Doctores, nihil quidquam habet ſani. Quorſum enim hoc animal volunt fuiſſe unicorne, & à Deo creatum, ut ex eo fieret Tabernaculum, &, Tabernaculo confecto, ſtatim evanuiſſe? Quid opus fuit tot portenta ſibi fingere, ne deeſſet animal, ex quo tegeretur Tabernaculum? Sed neque iis aſſentior, qui propter vocum alluſionem תחש *thachas, taxum*, ſeu *taxonem* eſſe ſtatuunt. Quorum princeps *Rabbi Selomo* in *Ezech.* 16. *v.* 10. *Hebræa* verba ואנעלך תחש *Gallicè* ita reddidit אי קאלצייא טויי טיישון. *E je calſe toy taiſſon* (ita enim noſtrates loquebantur quo ævo ille ſcripſit, id eſt, ante annos DL.) Et hunc ſequuntur recentiores omnium linguarum Interpretes. Sed, cur iis non aſſentiar, has habeo rationes. 1. *Taxus* pro animali eſt vox novitia, quæque apud Veteres arborem σμίλακα ſignificabat. Sed, qui pro animali *taxum*, aut *taxonem*, uſurpaverit, neminem reperio ante ſcriptorem illum, cujus opus *De mirabilibus Scripturæ* inter *Auguſtini* opera habetur, ſeptimo, aut octavo, ut videtur, ſæculo ſcriptum. Illius autem hæc verba ſunt libri primi capite ſeptimo, *Quis enim, verbi gratia, lupos, cervos, & ſylvaticos porcos, & vulpes, taxones, & lepuſculos, & (a) ſeſquivolos in* Hyberniam *deveheret*? 2. Taxonis in pelliciis rarus, aut nullus eſt uſus. Tantum ejus pelle muniri pharetras, & equorum helcia, ſcuta quoque obtegi, ca-

nu-

(a) Fors ſciuriolo

numque nullos confici nonnulli ſcribunt. 3. Adeoque ipſum animal Veteribus tam parum cognitum fuit, ut *Græcum* nomen nullum habeat, & de *Latino* unde ambigatur. Neque enim *Salmaſio* placet, quod *taxonem* noſtrum putant eſſe *melem* veterum. Videſis illum in *Solinum* pagina 1009. ubi ex *Varrone* conatur id refellere, & melem *fovinam* potius vel *putorium* eſſe contendit. 4. Doceri velim, quid in calceis è pelle taxonis magnificum viderint, qui Deum Sponſæ ſuæ, id eſt, Eccleſiæ *Judaicæ*, ſic loquentem inducunt *Ezech.* 16. v. 9. &c. *Te unguento perunxi, Phrygionicis indui, calceavi taxonibus, byſſo amicivi, ſerico cooperui, ornamentis compſi, manibus armillas, collo torquem accommodavi, faciei frontale, auribus inaures addidi, & capiti decoram impoſui coronam.* Quorſum inter tot ornamenta melinæ recenſerentur baxeæ, quibus ne lixæ quidem & calones libenter uterentur? Itaque hoc neceſſario fatendum, Deum aliquid aliud deſignâſſe, quam calceos melinos, cum Sponſæ dixit, ואנעלך תחש, *Calceavi te thachas*, nempe genus aliquod precioſi calceamenti. Deinde *Thargum* hic habet, ויהבתי מסנך דיקר ברגליכון, *Poſui calceamenta precioſa in pedibus veſtris.* 5. Ne *taxi*, aut *taxonis* nomen putetur eſſe *Hebraicum*, moneo vocem eſſe *Gallicæ* originis. *Iſidorus Originum* lib. 20. v. 2. *Taxea lardum eſt* Gallicè *dictum. Unde dicit* Afranius *in* Roſa, "*Gallum ſaginatum* (malim "*ſagatum*) *pingui paſtum taxeâ.* Inde *taxo* merito dictus. Nam, ut *Geſnerus* obſervat, *habet cum ſue communem pinguitudinis abundantiam.* Proinde cum *Galenus*, *De alimentorum facultatibus* lib. 3. cap. 1. animal in *Lucanis* deſcribit μεταξύ πως ἄρκτε τε, καὶ συὸς, *Cœlius Secundus Curio* intelligit *taxonem*, qui & in *Lucania* eſt frequens, & ut nonnulla habet cum urſo communia, ita *autumnali* tempore pingueſcit ſuis in modum: ut merito ἀρκτοσῦς vel συάρκτος, queat nominari.

Sed &, quidquid *Hebræi* oggerant, apud veteres Scripturæ Interpretes quotquot fuerunt, תחש *thachas* animalis non fuit, ſed coloris nomen. Ita עורות תחשים, *Græci Seniores* reddiderunt δέρματα ὑακίνθινα· *Aquila*, & *Symmachus*, ἰάνθινα (ut *Hieronymus* pelles *ianthinas*.) Nonnulli etiam δέρματα πεπυρωμένα tanquam *ignei* coloris, niſi malis πεπυῤῥωμένα *rufi*. *Arabum*, quos in *Suecia* vidi manuſcriptos, unus reddit جلود من لون السما *pelles coloris cœleſtis*: alter, ادما رندج *coria randag*; & editi duo جلود دارش *pelles daris*, id eſt, *coria nigra & pelles nigras*: utraque voce à *Perſis* mutuata, quibus دارش *daris* de pelle, & رندج *randach* de corio *nigrum* ſonat. *Samaritanus* quoque pelles ࠏࠎࠁࠑࠕࠄ, vel ࠏࠇࠁࠑࠕࠄ, id eſt, ࠏࠅࠀࠁࠑࠕࠄ *nigras*. Ibi enim uſurpatur Gutturalis pro Gutturali: quod apud illos frequens. Superſunt *Chaldæi*, & *Syrus*, qui pro תחש *thachas*, habent ܣܣܓܘܢܐ *ſaſgona*. Et, ſi *Hebræis* creditur, ססגונא *ſaſgona*, eſt animal ſic dictum, ששש בגוונין הרבה *quia gaudet coloribus multis*; aut quia ſunt illi ששה גונים *ſex colores*. Prius in *Talmude* legitur ubi ſupra: poſterius in *Midras*, ſeu *Commentario myſtico in Legem*. Hinc in *Lexico Kimchius* ad vocem תחש *thachas*; זהו שתרגם אנקלוס ששגונא ששש ושמח בגוונים הרבה שיש לו ובמדרש אחר ששה גוונים יש לו זהו ששגונא Onkelos *hoc animal appellat* ששגונא ſaſgona, *eò quod lætetur, & gaudeat multis, quos habet, coloribus. Et in* Midras, *Propterea quod ſex colorum eſt, appellatur* ſaſgona. In quibus primò illud falſum eſt, quod ששגונא vocari dicit. Neque enim ſcribitur uſpiam ששגונא per *Schin* ſed ססגונא per *Samech*. Sed *Kimchius* maluit per *Schin* ſcribere, ut veriſſimilior videretur inepta vocis hujus originatio, quam *Hebræi* confinxerunt. Secundò, hoc quoque falſum eſt, quod tam *Hebræi* veteres, quam recentiores aſſerunt ססגונא *ſaſgona*, *Chaldæis*, aut *Syris* eſſe animalis nomen. Quin pro colore haberi palam docent hæc *Syri* interpretis *Exod.* 26. 14. ܘܥܒܶܕ ܦܪ̈ܣܐ ܠܡܫܟܢܐ ܡܫܟ̈ܐ ܕܕܶܟܪ̈ܐ ܣܘܡ̈ܩܐ ܘܦܪ̈ܣܐ ܡܫܟ̈ܐ ܕܕܶܟܪ̈ܐ ܕܣܘܣܓܘܢܐ ܠܥܶܠ ܡܶܢ *Item fac operimentum Tabernaculo ex pellibus arietum rubris, & ex pellibus arietum* ſosgauno *deſuper.* Et *Exod.* 39. v. 34. ܘܦܪ̈ܣܐ ܕܡܫܟ̈ܐ ܕܕܶܟܪ̈ܐ ܣܘܡ̈ܩܐ ܘܦܪ̈ܣܐ ܕܡܫܟ̈ܐ ܕܕܶܟܪ̈ܐ ܕܣܘܣܓܘܢܐ *Et operimentum ex pellibus arietum rubris, & operimentum ex pellibus arietum* ſosgauno. Nam ſi *ſaſgona*, vel *ſosgauno*, ut *Syri* efferunt, eſt animal, quid erunt *pelles arietum* ſosgauno? Imò quis non videt arietum pellibus *rubris* opponi arietum pelles *ſosgauno*, ita ut utrumque ſit ex æquo coloris nomen? Et quamvis non conſtet ſatis quod ſit genus coloris, tamen conſtat eſſe colorem. Ita *Johannes Baptiſta Ferrarius*, in *Lexico Syriaco*, *janthinum* colorem reddit: *Gabriel Sionita cœruleum* Exod. 25. v. 5. & 26 v. 14. & *ſubnigrum* Exod. 35. v. 23. & 36. v. 19. & 39. v. 34. ſed *Numerorum* toto quarto capite rurſus *cœruleum*. Nempe hodierni *Syri* hoc ſolum ſciunt ܣܘܣܓܘܢܐ *ſosgauno* colorem eſſe: ſed quis ſit color definire non poſſunt. Mihi videtur eſſe ὕσγινος *hysginus*, initiali Aſpiratione mutata in ſibilum: ut in *Latinis* vocibus *ſex*, *ſeptem*, *ſemi*, *ſal*, &c. ex *Græcis* ἕξ, ἑπτὰ, ἡμι, ἅλς. Et in *Græcis* σῦς pro ὗς, Σαλμυδισσὸς pro Ἁλμυδισσὸς, Συαπειρῆτις pro Ὑαπειρῆτις. Et in *Syro* ܫܝܪܡܐ *ſormo*, id eſt, *ſimus*, pro ܚܝܪܡܐ *hormo*, ex *Hebræo* חרום *harum*. Et in *Arabico* سند *Sind*, pro هند *Hind*, id eſt, *India*. Utut enim hodie diſtinguant, tamen idem fuere. *Græci* ſcilicet interpretes תחש *thachas*, reddunt ὑακίνθινον, aut ἰάνθινον, & Hieronymus, *janthinum*. Ex his proximus eſt color *hysginus*. Unde *Plinius* libri vigeſimi capite vigeſimo ſexto, *Hyacinthus in* Gallia *optime provenit: hoc ibi pro cocco hysginum tingitur.* Ad quem locum *Turnebus* in *Adverſariis*, libri decimi noni capite vigeſimo quinto, *Hæc* Plinii *verba indicant hysgen hyacinthum eſſe, unde factitius color vocabatur, quem hyſginum vocabant.* In *Heſychio* Βυσσὸς *byſſus* eſt χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον, *color, qui hysges loco aſſumitur.* Eidem porro βύσσινον *byſſinum* eſt πορφυρὸν *purpureum*; & βυσσινᾶ πορφυρᾶ *byſſina purpurea*. In *Dioſcoride* libro tertio Ariſtolochia *florem* habet *purpureum*, ἄνθος πορφυροῦν. At in *Nicandri Theriacis* verſu quingenteſimo undecimo ejuſdem flores hyſgino rubeſcunt,

- - ἄνθεα δ' ὑσγίνῳ ἐνερεύθεται.

In quæ verba *Scholiaſtes*, Ἀριστολοχείας δύο εἴδη· τὸ μὲν ἄρρεν, θῆλυ δὲ τὸ ἕτερον· τὰ δὲ ἄνθη αὐτοῖς ὡς ὕσγινος βάπτεται· δηλαδὴ ἐρυθρά. *Ariſtolochiæ duæ ſunt ſpecies: una maſcula, altera fœminina. Flores autem ipſis ut hysginus tinguntur; id eſt, ſunt rubra.* Et infra, Τὸ δὲ ὕσγινον φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, καὶ μᾶλλον ἰοβαφεῖν ἐπιτήδειον· ὑσγινοβαφῆ δὲ λέγεται τὰ ὑσγίνῳ βεβαμμένα. *Hyſginum planta eſt lutei coloris, aut potius ad tingendum violaceo colore idonea: qua quæ tinguntur* hyſginobapha *vocantur.* *Pauſanias* in *Phocicis Galatas* coccum dicit φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφισὶν ὀνομάζειν ὕσγην, *voce vernacula* hyſgen *vocare*. Tamen alii diſtinguunt: ut *Myrinus* in *Epigrammate* nondum edito, quod *Suidas* corruptè deſcripſit in Ὕσγος.

Τ' ἀν-

Τ' ἐκ κόκκοιο βαφέντα καὶ ὑσγίνοιο θέρετρα,

Æſtivæ veſtes ex cocco & hyſgino tinctæ. Et *Plinius* lib. 9. cap. 41. *Coccoque tinctum* Tyrio *tingere, ut fieret hyſginum.* At *Vitruvius* lib. 7. cap. 14. *purpureos colores* fieri tradit *infecta creta rubiæ radice, & hyſgino.* Et in *Heſychio*, pro Κενοκκυγωμένον, κεχελσμένον χρῶμα κοκκυγίνῳ, ὅ ἐστι πορφυροῦν, ἀπὸ κοκκυγέας δένδρου, lego Κενοκκυσγωμένον, κεχελσμένον χρῶμα κοκχυσγίνῳ, ὅ ἐστι πορφυροῦν, ἀπὸ κοκχύσγης δένδρου. Nempe, vocibus κόκκος & ὕσγη in unam coaleſcentibus, arbor, quæ aliis ὕσγη, ibi κοκχύσγη dicta, & color χρῶμα κοκχύσγινον, & Verbum κοκχυσγόω *cocco hyſgino tingo.* Plura de hoc argumento vide apud *Salmaſium* in *Solinum* paginis 272. & 273. ubi *hyacinthinum* & *hyſginum* ita differre multis probat, ut tamen ſint affines tincturæ, & utrumque pro *purpureo* uſurpetur: ut jam nemo miretur eum colorem *Chaldæis*, & *Syris* ܣܣܓܘܢܐ *ſasgona*, vel *ſosgauno*, id eſt, *hysginum*, dici, qui *Græcis hyacinthinus*, & *janthinus*. Qui tres colores ita inter ſe differunt, ut ad purpuram proximè accedant. Itaque, ſi *Græcos*, *Chaldæos*, & *Syros* hic ſequimur, Deus offerri ſibi juſſerit pelles arietum rubras, & eorundem pelles hyacinthinas, vel janthinas, aut hyſginas, ſive nativos pecudum colores intelligas, aut factitios, quibus lanæ tinctorum, aut pelles coriariorum operâ imbuuntur, ut iis *Levitæ* tegerent Tabernaculum, & vaſa ſacri miniſterii. Mirabere fortaſſe, Lector, nos in nativis pecudum coloribus rubrum cenſere, & purpureum, quod non putavit aliter fieri poſſe *Poëta* ſummus, quàm in converſione rerum *Cumæo* carmine prædicta:

- - - - omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.

Hinc *Tertullianus*, *De habitu muliebri* capite octavo; *Non placet Deo quod non ipſe produxit, niſi ſi non potuit purpureas & carinas oves naſci jubere.* Et *De cultu fœminarum* capite decimo, *Exciderat illi, cum univerſa naſci juberet, purpureas & coccineas oves mandare.* Et *Cyprianus* De diſciplina & habitu virginum, *Neque enim Deus purpureas aut coccineas oves facit.* Res tamen in *Oriente* non eſt ſine exemplo, ut oves non ſolum rubræ, ſed & purpureæ naſcantur. Et rubras quidem naſci res eſt tam tralatitia, ut probatione non egeat. Hinc *Columella* lib. 8. cap. 2. ubi de ovium coloribus; *Sunt etiam ſuapte natura pretio commendabiles, pullus, atque fuſcus, quos præbent in* Italia Pollentia, *in* Bœtica Corduba. *Nec minus* Aſia *rutilos, quos vocat* ἐρυθρους *erythræos.* Et infra, *Quoniam ex albo ſæpe fuſcus editur partus, ex* erythræo, *vel pullo, nunquam generatur albus.* Et cap. 3. *Una eademque ratio eſt in* erythræis *& nigris arietibus.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 48. de lanarum generibus; *Colorum plura genera: quippe cùm deſint etiam nomina eis, quas nativas appellant aliquot modis.* Hiſpania *nigri velleris præcipuas habet,* Pollentia *juxta* Alpes *cani,* Aſia *rutili, quas* erythræas *vocant: item* Bœtica, *&c.* Quod obiter notandum, ut ſciamus, cur *rubras ovium pelles Syrus* Paraphraſtes *Exod.* 25. *v.* 5. & paſſim, ܐܣܦܢܝܐ id eſt, *Hiſpanicas* vocet. Sed & *rubrarum ovium* paſſim *Arabes* meminerunt. *Alcamus*, القهد ضرب من الضان حمرة وصغر اذانه Alkahdo, *ſpecies ovium, quæ rubræ ſunt, & parvis auribus.* Idem, دهما من الضان الخالصة الحمرة Dahmao *de ove, quæ ſinceræ eſt rubedinis.* Et rurſus, الحطوا من الغنم الحمرا Alhatwao, *de ove, id eſt, rubra.* Jam de purpureis *Oppianum* audi *Cynaticorum* lib. 2.

Εἰσὶ δ' ὄϊς ξανθοί, πυμάτης ἐνὶ τέρμασι Κρήτης,
Ἐν χθαμαλῇ γαίῃ Γορτυνίδι, τετρακέρωτες,
Λάχνῃ πορφυρόεσσα δ' ἐπὶ χροὸς ἐστέφανωται.

Sunt autem oves rufæ in extremæ Cretæ *finibus, in humili terra* Gortynide, *quadricornes. Lana autem purpurea pelli circumdata eſt.* Et *Lampridium* in Antonio Diadumeno, *In agro patris ejus oves purpureas duodecim ferunt natas, quarum una tantùm varia fuerit.* Et *Conſtantinum Porphyrogennetam* Themate duodecimo, ubi de munere, quod *Juſtino Juſtiniani* patruo obtulit *Thomas Lycandi* Proœcus. Munus illud erat ovium decem mille, quarum ſingula millia colorem habebant ſingularem. Et in his πρόβατα fuerunt φοινικότριχα χίλια, *oves purpurei coloris mille.* Itaque עורות תחשים, potuerunt eſſe pelles ovium purpureæ, vel arte, vel naturâ. Et in *Ezechiele* ואנעלך תחש, rectè reddatur, *Et calceavi te purpura*, id eſt, *purpureis calceis.* Ita *Livius Andronicus* in Hymno ad *Dianam* apud *Terentianum Maurum*,

Et jam purpureo ſuras include cothurno.

Et de eadem *Nemeſianus*,

Candida purpureis aptentur crura cothurnis.

In quo eodem habitu cum *Æneæ* prope *Carthaginem* apparuiſſet *Venus*, *Tyrias* virgines dixit, nempe quæ in iis erant genere & opibus inſignes, ita indui ſolere:

Virginibus Tyriis *mos eſt geſtare pharetram,*
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.

Et *Chaldæus* Paraphraſtes verba Sacri Textus *Cantic.* 7. *v.* 1. *Quam pulchri ſunt pedes tui cum calceis*, ita exponit, *Quam pulchri ſunt pedes* Iſraëlis (id eſt, Magnatum in illo populo) *cum aſcendunt, ut appareant coram Domino tribus vicibus* בסנדלין דססגונא, *cum ſandaliis* ſasgona, ſeu *purpureis.* Poſtea proprium id fuit Regum & Imperatorum geſtamen. *Procopius* lib. 3. *De ædificiis Juſtiniani*, Ὑποδήματα μέχρι εἰς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ὃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε, καὶ Περσῶν, ὑποδεῖσθαι θέμις· *Calcei uſque ad genua purpurei coloris, quibus ſolis* Romanorum *&* Perſarum *Imperatoribus calceari licet.* Sic in *Tzimiſce Curopalates Bulgarici* regni inſignia fuiſſe refert στέφανον ἐκ χρυσοῦ, καὶ τιάραν νενησμένην ἐκ βύσσου, καὶ πέδιλα ἐρυθρά, *coronam auream, & tiaram ex byſſo netam, & calceos rubros.* Hinc *Iſacius Comnenus Conſtantinopolitanum* Patriarcham ideo à Patriarchatu dejecit, quod ἐπεβάλλετο κοκκοβαφῆ περιβαλεῖν πέδιλα, *coccineis calceis induere ſe ſuſcepit.* Ita habet in ejus vita *Curopalates.* *Romæ* tamen olim coccineos calceos etiam privati geſtabant. *Martialis*, libri ſecundi *Epigrammate* 29. de ſervo quodam ad Senatoriam dignitatem evecto;

Coccina non læſum cingit aluta pedem.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

De Simiis è *Tharſis* advectis.

Hi ſimiæ cur קופים *dicti.* Cephus, cepus, ceipus, cebus *quale animal, & unde illi nomen.* E *& I permutantur.* Ἄριμος *cur* Tuſcis *ſimia.* Enaris *idem.* Arima, *&* Inarime. Πιθηκοῦσαι, *&* Enariæ *inſulæ.*

SImiarum Scriptura meminit 1 *Reg.* 10. *verſ.* 22. & 2 *Paral.* 9. *v.* 21. ubi *Solomonis* claſſis è *Tharſis* advexiſſe legitur קופים *kophim*, id eſt, *ſimias.* Ita enim Veteres & Recentiores explicant. Nec deſunt qui dictos velint à Verbo קוף *kuph*, vel יקף *jakaph*, quod *Hebræis*

Hebræis *ambire* & *circuire* ſignificat, propter frequentes circulationes, quibus & ſe ipſum exercet, & ſpectatores detinet hoc animal. Quin קוף *koph*, ut quidem puto, eſt *Æthiopum cephus*, de quo *Plinius* libri octavi capite decimo nono: *Idem (Pompeji Magni* ludi primum oſtenderunt) *ex* Æthiopia *quos vocant* cephos, *quorum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere ſimiles. Hoc animal poſtea* Roma *non vidit*. Et *Solinus* ubi de *Æthiopia*, *Iiſdem ferme temporibus* (quibus *Circenſes* exhibuit *Cæſar Dictator*) *illinc exhibita monſtra ſunt. Cephos* (al. *ceſos*) *appellant, quorum poſteriores pedes crure, & veſtigio humanos artus mentiuntur, priores hominum manus referunt. Quæ tamen à noſtris non amplius quàm ſemel viſa ſunt. Græci* κῆπον, κῆβον, κεῖπον vocant. Et in ejus deſcriptione parùm ſibi conſtant. *Agatharchides* capite trigeſimo octavo, Ὁ δὲ κῆπος ἔχει τὸ μὲν πρόσωπον λέοντι, τὸ δὲ σῶμα πάνθηρι, τὸ δὲ μέγεθος δορκάδι, ſupple ὅμοιον, vel ἴσον, vel παρεμφερές· nam tale aliquod verbum Scriptorum incuriâ excidit. Proinde *Diodorus* libro tertio, Τὸ δὲ πρόσωπον ἔχων ὅμοιον λέοντι, τὸ λοιπὸν σῶμα φέρει πάνθηρι παραπλήσιον, πλὴν δὲ μεγέθους, ὃ παρέσεται δορκάδι. Vel in ſecundo Caſu hæc legenda, quomodo *Strabonis* libro decimo ſexto ex *Artemidoro*; Κῆποι λέοντος μὲν πρόσωπον ἔχοντες, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα πάνθηρος, μέγεθος δὲ δορκάδος. At idem libro decimo ſeptimo, Κεῖπον δὲ (τιμῶσι) Βαβυλώνιοι οἱ κατὰ Μέμφιν. ἔστι δ᾽ ὁ κεῖπος τὸ μὲν πρόσωπον ἐοικὼς σατύρῳ, τἄλλα δὴ κυνὸς καὶ ἄρκτου μεταξύ· γεννᾶται δ᾽ ἐν Αἰθιοπίᾳ. In *Heſychio* κῆπος eſt ζῶον ὅμοιον πιθήκῳ. *Æliani* libri decimi ſeptimi capite octavo cynocephalo ſimilem habet προσώπου μορφήν. *Ariſtotelis Hiſtoriæ* libri ſecundi capite octavo videtur *cebus* pro *cercopitheco* haberi. Ἔνια δὲ, inquit, τῶν ζώων ἐπαμφοτερίζει τὴν φύσιν τῷ τε ἀνθρώπῳ, καὶ τοῖς τετράποσιν· οἷον πίθηκοι, καὶ κῆβοι, καὶ κυνοκέφαλοι. ἔστι δὲ ὁ μὲν κῆβος πίθηκος ἔχων οὐράν. Et capite ſequenti, Οἱ δὲ κῆβοι ἔχουσι κέρκον, τὰ δ᾽ ἐντὸς διαφερόντως ὅμοια ἔχουσιν ἀνθρώπῳ πάντα τὰ τοιαῦτα. Quæ *cephi*, *cepi*, *ceipi*, aut *cebi* deſcriptiones ita inter ſe differunt, ut ex omnibus colligere ſit, *Æthiopicum* aut *Troglodyticum* eſſe animal inter ſimiarum ſpecies. *Agatharchides*, *Diodorus*, & *Ælianus* κῆπον, id eſt, *hortum*, dici volunt, quod hortum imitetur colorum varietate. Quod eſt ineptiſſimum, ac proinde à *Strabone* meritò præteritum. Vidit enim acerrimi judicii Scriptor peregrinum eſſe hoc nomen ex *Æthiopia* in *Ægyptum* cum ipſo animali invectum. Nec mirum, idem animal *Græcos*, κῆβον, κῆπον, aut κεῖπον· *Romanos* CEPUM, aut CEPHUM; & *Hebræos* קוף *koph*, appellâſſe: nam, ut Conſonantes β, π, & φ, ita Vocales, E, vel H, & O, non rarò permutantur. Sic iidem erant Ἐσσηνοὶ & Ὀσσηνοί. *Hercynia ſylva* Ptolemæo eſt Ὀρκύνιος δρυμός. *Ervum* Græcè eſt ὄροβος. Contrà, *Proſerpina* Περσεφόνη. Itaque, utut apud *Hebræos* poſteriores קוף *koph*, dicatur quivis *ſimia*, tamen ævo *Solomonis* קוף *koph*, propriè erat *cephus*. Cui rei id ſit argumento, quod ex iis oris adfertur cephus, quas *Solomonis* claſſis adnavigabat, nempe ex *Troglodytis* in ora *Æthiopiæ*: cùm vulgares ſimiæ in ea *Africæ* parte maximè abundent, quæ ab *Ægypto* extenditur uſque ad *columnas Herculis*.

Addam pro corollario, cur *ſimia* dicatur ἄριμος. Ita enim *Heſychius*. Ἄριμος, πίθηκος. Et *Strabo* docet libro decimo tertio, *Tuſcorum* eſſe vocabulum: τοὺς πιθήκους, inquit, φασὶ παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς ἀρίμους [illegible]. Nempe *Levit.* 21. *v.* 18. חרום *harum*, *Hebraicè* eſt *ſimus*, ut *Chaldaicè* חרים *harem*, vel *harim*, in *Onkelo*. Ut igitur *Romani* SIMIAM *à ſimitate* appellâverunt: ita *Phœnices* idem animal חרים *harim*, id eſt, *ſimum* appellitâſſe putaverim, atque à *Phœnicibus* hanc vocem ad *Hetruſcos* dimanâſſe. Eodem pertinet, quod *ſimia* alio nomine *enaris* olim dictus eſt. *Enaris* enim is dicitur, qui eſt ſine naribus; ut *elinguis*, qui ſine lingua; *elumbis*, qui ſine lumbis; *enervis*, qui abſque nervis, &c. Proinde *Homeri* ARIMA, & poſteriorum INARIMEN, *Græci* Πιθηκούσας appellârunt, & *Romani* ENARIAM. Non ab *Ænea*, ut vult *Plinius*; nec *à figlinis doliariorum*: ſed *à ſimiis*, qui ut *Phœnicie* & *Tuſce* ARIMI, ita *Græcè* πίθηκοι, & *Latinè* dicebantur *enares*. Unde *Servius*, à *Salmaſio* emendatus, in librum octavum *Æneidos*: IN ARIME, *nunc* Enaria *dicitur*, &c. *Quia in eam ad contumeliam ſimiæ miſſæ ſunt, quas* Grajorum *linguâ* ἀρίμους, *id eſt*, enares *dicunt: ob quam cauſam* Pithecuſam *etiam vocitant*. Plura vide in *Phœnicia* noſtra libri primi capite trigeſimo tertio.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De Lepore.

Hebræa *voce* ארנבת arnebeth, leporem *ſignificari*; *ut* Arabicâ ارنب arneb. *Alioqui* Judæis *lepus in Lege nullibi prohibitus, quem tamen conſtat prohibitum. Lepus* ארנבת *dictus à* carpendo terræ proventu. *Inſulæ* Leros, Aſtypalæa, *&* Carpathus, *à leporibus vaſtatæ*; *ut* Baleares *à cuniculis. Cur leporis nomen* Hebræum *ſit Fœmininum. Rationes commentitiæ apud* Hebræos, *quia lepores nulli ſunt mares, aut quia ſexus alternatur. Fons erroris. Lepores an ruminent: nec diviſam ungulam habeant. Cur lepus pro immundo habitus. Cur credatur formam conciliare.* Plutarchi *commentum, à lepore* Judæos *abſtinuiſſe, quia eſt aſino ſimilis.* Græci *Interpretes pro lepore habent* δασύποδα, *quia* λαγωός *&* δασύπους *idem ſunt. Falli viros magnos, qui aliter ſentiunt. Idem eſſe* Ariſtoteli, *qui daſypodi paſſim tribuit quæ leporis ſunt propria. In eodem* λαγὼς *&* δασύπους *promiſcuè ſumpta. Si* δασύπους *non eſt* lepus, *leporis hiſtoriam prætermiſerit* Ariſtoteles, *qui* λαγὼ *ter ſolum, idque obiter meminit. Quartus locus fruſtrà citatur, in quo* λαγὼς *eſt Gloſſema. Proverbia tria, in quibus* δασύπους *palam eſt* lepus. *Lepus cœleſtis* Aſtronomis *Daſypus.* Athenæo, Plutarcho, Æliano, Cratino, Polluci, Heſychio, Suidæ, Euſtathio, δασύπους *eſt* lepus: Patribus *quoque, ut Pſeudo*-Barnabæ, Clementi Alexandrino, Novatiano, Theodoreto. *Tot teſtibus* Plinium *fruſtrà opponi, qui in talibus ſæpe fallit ac ſæpe fallitur.* Daſypus, Plinio *à lepore & cuniculo diverſus, quid ſit dici non poteſt, cùm non ſit in illo genere tertia ſpecies. In* Talmude *ratio jocularis, cur* Seniores daſypodem *dixerint potiùs, quam* leporem.

QUæritur de ארנבת *arnebeth*, animali immundo, & prohibito *Judæis*, *Lev.* 11. *v.* 6. & *Deut.* 14. *v.* 7. ſitne *lepus*, an *cuniculus*. A plerisque redditur *lepus*, ſed δασύπους à *Græcis*, id eſt, *cuniculus*, ut volunt, vel quid tertium. Quia Veteres, ut multis placet, *daſypodem* deſcribunt ut animal à lepore diverſum, illi tamen homogeneum. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri primi capite primo, τὰ δὲ φρόνιμα, καὶ δειλὰ, οἷον ἔλαφος, καὶ λαγὼς, δασύπους. *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Lepus, omnium prædæ naſcens, ſolus præter daſypodem ſuperfœtat.* Et libri decimi capite ſexageſimo tertio, *Daſypodes omni menſe pariunt, & ſuperfœtant ſicut lepores.* Item, *Superfœtant & lepus & daſypus tantum.* Sed ארנבת *arnebeth*, eſſe *leporem*, non *cuniculum*, aut tertium animal, multa ſuadent, atque etiam plenè perſuadent, Primo, conſenſus *Hebræorum* omnium, quibus, שפן, eſt *cuniculus*, ארנבת, *lepus*. His, præter veterem Interpretem, adde recentiores, quotquot ſunt alicujus nominis; quorum calculo confirmatur eadem hæc interpretatio vocis ארנבת. Et verò, cùm leporis eſus, aut in locis, quæ citavimus, aut nullibi interdicatur, ab eo tamen *Judæos* ſemper abhorruiſſe conſtat, tan-

tanquam in Lege prohibito. *Plutarchus Sympoſiacῶn* libri quarti capite quinto, Καὶ τοῦ λαγοῦ φησί τις ἀπέχεσθαι τοὺς ἄνδρας, ὡς μυσαρὸν καὶ ἀκάθαρτον δυσχεραίνοντας τὸ ζῶον. *Aliquis eos homines à lepore abſtinere dicit, quia hoc animal, tanquam pollutum, & immundum dedignantur.* Clemens Alexandrinus *Pædagogi* libri ſecundi capite decimo, Ὁ Μωσῆς καὶ τῶν λαγῶν ἐσθίειν ἀπαγορεύει. Moſes *etiam lepore veſci prohibet.* Itaque idem verba Legis aliquànto antè ſic citaverat, Οὐκ ἔδεσαι τὸν λαγών· *Non comedes leporem.* Et *Novatianus* libro *De cibis* Judaicis, *Cum leporem,* (interdicit Deus) *accuſat reformatos in fœminam viros.* Hoc præcipuum, quod *Arabicum* ارنب *arneb* (à quo *Hebræum* ארנבת *arnebeth,* Genere tantùm & Flexione differt) *leporem* eſſe tam certum eſt, quàm quod eſt certisſimum. Vide, & cum *Æſopo* confer Mythologum *Arabem Locmanum* in Fabulis *De leporibus & vulpibus, De lepore & leæna, De lepore & teſtudine; Avicennam* item, *Damirem,* & *Abenbitarem* capitibus ارنب البري والبحري in quibus pleraque ad verbum deſumpta ſunt ex *Dioſcoride, Galeno,* & *Aetio* Περὶ λαγωοῦ χερσαίου καὶ θαλαττίου.

Vox ארנבת *arnebeth,* compoſita eſt, ut mihi quidem videtur, ex ארה & ניב, *à carpendo terræ proventu,* cui, quantam perniciem creent hæc animalia nemo eſt qui neſciat. Si quis exempla deſideret, en tibi pauca è multis! *Hyginus* libri ſecundi *Aſtronomicῶn* capite LEPUS; *Apud antiquos in inſula* Lero *nullum leporem fuiſſe* (prodiderunt:) *ſed ex eorum civitate quendam, ſtudio hujus generis inductum, ab exteris finibus leporem fœminam prægnantem attuliſſe, & ad ejus partum diligentiſſimè miniſtraſſe. Itaque, cum peperiſſet, compluribus hujus civitatis ſtudium incidiſſe, & partim pretio, partim beneficio mercatos omnes alere cœpiſſe. Itaque non longo intervallo tantam multitudinem leporum procreatam, ut tota inſula ab his occupata diceretur. Quibus cum ab hominibus nil daretur, in ſemina eorum impetu facto, omnia comederunt. Quo facto incolæ, calamitate affecti, cum fame forent oppreſſi, communi conſilio totius civitatis vix denique eos abegiſſe ex inſula dicuntur.* Cui ſimile eſt, quod ex *Hegeſandri Delphici Commentariis* de *Aſtypalæa* refert *Athenæus* libri noni capite decimo quarto, principatu Regis *Antigoni Gonatæ* tantam leporum in *Aſtypalæa* fuiſſe copiam, ut propterea ejus oppidi cives oraculum conſuluerint, quibus *Pythia* reſpondit, alendos eſſe canes venaticos; quo facto, unius anni venatione capta eſſe leporum ſex millia: ac tantæ multitudinis cauſam fuiſſe *Anaphæum* quendam, qui, cum *Aſtypalæa* hactenus lepores non habuiſſet, binos in eam intulerat. Sed & idem in inſula *Carpatho* contigiſſe multi narrant. *Pollux* libri quinti capitis duodecimi ſectione primâ, Καρπάθιοι δὲ, πρότερον οὐκ ὄντων ἐν τῇ νήσῳ λαγωῶν, ζεῦγος εἰσαγαγόμενοι, τὸ μὲν εἰς πλῆθος ἐκ τῆς πολυγονίας ἐπιδιδοῦν, ἔφθειρε τοὺς καρπούς· Carpathii *autem, cum leporibus ante carerent, geminos introducentes, multitudo propter fœcunditatem inde exorta fructus perdidit.* Heſychius *in* Καρπάθιος, Διὰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι λαγωοὺς ἐν τῇ χώρᾳ, ἐπηγάγοντο αὐτοὶ, καὶ τοσοῦτοι ἐγένοντο, ὥστε τὸν σῖτον αὐτῶν καὶ τὰς ἀμπέλους ὑπ' αὐτῶν βλάπτεσθαι· *Quia in ea regione lepores non erant, cum ipſi* (Carpathii) *introduxiſſent, ita multiplicati ſunt, ut ipſorum fruges & vites ab iis læderentur.* Suidas *in* Λαγωὸς, Λαγωοὺς οὐκ ἔχοντες ἐπηγάγοντο, οἱ πολλοὶ γινόμενοι ἐλυμαίνοντο τοὺς καρπούς· *Lepores cùm non haberent, introduxerunt, qui aucti numero fructus lædebant.* Euſtathius *in* Dionyſium *pag.* 71. b. Τῇ δὲ Καρπάθῳ λυμήνασθαί ποτέ φασι τοὺς λαγωούς. *Lepores ajunt aliquando* Carpathum *devaſtaſſe.* Indè natum Proverbium, Ὁ Καρπάθιος τὸν λαγών, de iis, qui malum ſibi ipſis accerſunt. Cujus, præter auctores jam citatos, meminit *Philoſophus Rhetorices* libri tertii capite undecimo. Nec minor eſt frugibus pernicies à cuniculis, de quibus *Strabo* libro tertio; Λυμαίνονται γὰρ καὶ φυτὰ, καὶ σπέρματα, ῥιζοφαγοῦντες· *Radicibus exeſis, ſtirpes, & ſemina corrumpunt.* *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Leporum generis ſunt & quos* Hiſpania *cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemque* Balearibus *inſulis, populatis meſſibus, afferentes.* Sequitur *Balearicos* adverſus proventum eorum auxilium militare à D. *Auguſto* petiiſſe. Quod paulò aliter *Strabo,* Οἱ δὲ τὰς Γυμνησίας οἰκοῦντες λέγονται πρεσβεύσασθαί ποτε πρὸς Ῥωμαίους κατὰ χώρας αἴτησιν· ἐκβάλλεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ζώων τούτων, ἀντέχειν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ πλῆθος. Balearium *incolæ feruntur olim, miſſis ad* Romanos *legatis, terram habitandam petiiſſe: quod ab iſtis animalculis ex ſua pellerentur, neque obſiſtere poſſent eorum multitudini.*

Judæi anxiè quærunt, cur in *Moſe* legatur ארנבת *arnebeth,* Fœminina terminatione, cum genericum animalium nomen Maſculinè ſoleat efferri, ut mas fœminam includat. *Aben Ezra* duo reſpondet: vel in illa ſpecie marem non reperiri, quod perabſurdum: vel marem in fœminam, & fœminam in marem invicem tranſmutari; quod & alii ſcripſerunt. *Donatus* in *Eunuchum, Lepus Phyſicis dicitur incerti ſexus, ac eſſe modo mas, modo fœmina.* Idem teſtatur *Democritus Geoponicῶn* libri decimi noni capite decimo quarto, leporem transmutare naturas, & modo generare ut marem, modo parere ut fœminam. Et *Archelaüs* apud *Plinium,* ubi ſuprà, ſingulis leporibus ſcribit utramque vim ineſſe, ac ſine mare æque gignere. *Ælianus* (a) etiam tradit in ventre diſſecti maris μήτραν πεφωρᾶσθαι, καὶ τρεῖς λαγοὺς, *matricem repertam fuiſſe, & tres lepores.* Et *Damir,* وربما ركبت الانثي الذكر عند السفاد لما فيها من الشبق وتسفد وهي حبلي وتكون عاما ذكرا وعاما انثي *Sæpe in coitu fœmina marem inequitat in æſtu libidinis, & init, ita ut illi uterus intumeſcat; & uno anno eſt mas, altero fœmina.* *Alkazuinius* etiam, قيل انه سنة ذكر وسنة انثي *Dicitur uno anno eſſe mas, altero fœmina.* Et *Ibnolatſir* in *Hiſtoriis* ad annum *Hegiræ* DCXXIII. narrat ان صديقا له اصطاد ارنبا له انثيان وذكر وفرج انثي فلما شق بطنه راوا فيه ما يدل علي ذلك *virum veridicum venatum eſſe leporem, cui teſticuli fuerint, & veretrum, & rima fœminea: & in ejus ventre diſſecto ea apparuiſſe, quibus planum id fieret.* Quod ſumptum puto ex *Æliano* ubi ſuprà, ubi tale quid ſe audiviſſe refert à venatore quodam viro bono, & à mendaciis alieno. Tamen id habetur pro commento in *Hebraico* libro, cui titulus *Porta cœli,* cujus auctor *Rabbi Gerſom, Selomonis* filius. Verba ſic habent fol. 24. c. וכן אומרים על מין הארנבת וזה שקר אך כפני כי פעמים הנקבה תרכב על הזכר *Quale eſt, quod de lepore aſſerunt, ſed falſa ut quidem puto, quandoque accidere, ut fœmina conſcendat marem.* Et erroris fontem aperit *Rondeletius,* dicens in leporibus mares falſo putari, qui verè non

(a) *Hiſt. lib.* 13. *cap.* 12.

non ſunt; quia quaſdam veſiculas ſanie tumentes habent, quæ ſumuntur pro teſticulis. Ut meritò dicat *Kimchius* marem *Hebraicè* contineri ſub fœmi- næ nomine; quia ſexûs differentias in lepore ſecernere difficillimum eſt.

Ruminare leporem præter *Moſem* nemo ſcripſit. Tantùm obſervat *Philoſophus* illi cum ruminantibus commune id eſſe, quod habet coagulum, *Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſecundo. Itaque ubi *Græca* verſio habebat olim de daſypode, ὅτι ἀνάγει μηρυκισμόν, *Lev.* 11. v. 6. corruptores perperam ſcripſerunt οὐκ ἀνάγει. Sed negatione carent *Vaticanum* exemplar, *Complutenſe*, & *Pariſienſe* nuperum. *Origenes* etiam, & *Theodoretus* Quæſtione undecimâ, Ἐπειδὴ δὲ μηρυκᾶται μὲν, οὐ διχηλεῖ δὲ, ὡς κάμηλος, καὶ λαγωός. At in *Cyrillo* libri decimi quarti *De adoratione* pagina 498. editionis *Pariſienſis*, Καὶ τὸν δασύποδα, ὅτι οὐκ ἀνάγει μηρυκισμόν. Quod tamen corruptum puto, quia ejuſdem *Cyrilli* verſio vetus habet, *Et leporem, quia reducit ruminationem.* Utut ſit, negationem perperam fuiſſe additam *Hebræa* docent, & reliquæ verſiones, & hujus verſûs collatio cum *Deut.* 14. v. 7. ubi nulla eſt negatio. Quod ibidem leporem *Moſes* ungulam diviſam habere negat, ſanè intelligendum eſt: non, ut ungula *diviſa continuæ*, ſed ut *multifidæ* opponitur. Lepus enim eſt πολυσχιδής. *Diviſa* igitur eo loco eadem quæ *bifida*, aut *biſulca*. Atque id eſt propriè מפרים.

Cur immundis accenſeretur, rationes etiam Phyſicas potuit habere *Moſes*. Medicorum certè principes, *Galenus*, *Aetius*, *Raſis*, & *Damir* hos ſequutus leporina carne ſcribunt craſſum ſanguinem & melancholicum gigni. Et *Papa Zacharias* ad *Bonifacium* Epiſtolâ duodecimâ *Chriſtianos* admonet, ut ab ejus eſu ſibi caveant. Sed ex *Patrum* ſententia Legiſlator id potiſſimum reſpexit, quod lepus eſt animal valde proclive in libidinem. Vide *Philoſophum* libri quarti *De generatione animalium* capite quinto ſub finem, & *Oppianum* in fine libri tertii *Cynegeticῶn*. Alii ratione ambigui ſexûs, alii timiditatis nomine leporem reum peragunt. De quibus ante alios conſulendi *Barnabas* in *Epiſtola*, quam edidit noſter *Voſſius*, paginâ 231. *Clemens* in *Pædagogo* libri ſecundi capite decimo, *Novatianus* capite tertio *De cibis Judaicis*, *Auguſtinus* in *Pſalmum* 103. *&c.* Sunt tamen apud *Martialem* libri quinti *Epigrammate* trigeſimo, & in *Lampridii Severo*, qui leporis eſum commendant, quaſi ſæpe utentibus pulchritudinem conciliet: ſed ſtultam hanc ſententiam non alia de cauſa puto apud vulgus invaluiſſe, quàm quia ad *Leporis* nomen alludit *lepos, lepôris*, ſecundâ longâ. Utut ſe res habeat, plane delirat *Plutarchus* in *Sympoſiacῶn* libri quarti Quæſtione quintâ, cùm *Judæos* ſibi fingit ab eſu leporis non ideo abſtinuiſſe, quòd immundum eſſe crederent, ſed quia toto habitu corporis lepus eſt aſino ſimilis, qui apud illos ſcilicet in magno honore fuerit, ut qui quondam ſitientibus monſtraverit aquæ fontem. Sed putidiſſimum hoc commentum, in *Judaicæ* gentis & religionis contumeliam ab *Ethnicis* pravè confictum, docti jam pridem exploſerunt. Et ſuo loco(b) conatus ſum in hujus erroris fontem digitum intendere.

(b) *Lib.* 2. *cap.* 18. *pag.* 221. *&c ſuprà.*

Jam cùm apertè conſtet ארנבת *arnebeth*, eſſe *leporem*, in id quoque inquirendum eſt, cur pro *lepore Græci* ſcripſerint δασύποδα. Ratio eſt in promptu. Λαγῶς & δασύπους idem ſunt. Et falluntur omnes omnino *Lexicographi*, *Calepinus* putà, *Stephanus*, *Conſtantinus*, *Scapula*, *Criſpinus*, *Morellus*, &c. qui diverſa eſſe ſtatuunt. In quo numero eſt vir maximus, qui gravem *Gazæ* dicam impingit, eo quod *lepores* & *daſypodes* pro eodem ſumpſerit. *Daſypodes*, inquit, *perperam* Gaza *reddit* lepores, *cum* Ariſtoteli, *& Veterum aliis*, λαγὼς *&* δασύπους *ſemper pro diverſis habeantur.* Quin apud *Ariſtotelem*, & *Græcos* Scriptores, quotquot ſunt, ſemper pro eodem ſumi aſſero, quod illius pace dixerim, & τῶν ὁμογνωμόνων, quos

Defendit numerus, junctaque umbone phalanges.

De *Ariſtotele* res patebit, ea omnia percurrenti loca, quibus agit de *daſypode* in libris *animalium*. Ubique enim ea daſypodi tribuit, quæ leporis ſunt propria. Pauca è multis hic proferam. *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo daſypodes negat in *Ithaca* poſſe vivere: quod de leporibus ſcribunt *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo octavo, & *Julius Pollux* libri quinti capite duodecimo. Eodem *Ariſtotele* teſte *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, & *De partibus* libri tertii capite ſeptimo, daſypodes alicubi duo videntur habere jecora: quod leporibus tribuunt *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Athenæus* libro nono, *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo ſeptimo, & *Gellius* libri decimi ſexti capite decimo quinto ex *Theopompo*. Rurſus *Hiſtoriæ* libri tertii capite duodecimo, & *De generatione animalium* libri quarti capite quinto ſolus daſypus pilos habet ὑπὸ τοὺς πόδας, καὶ ἐντὸς τῶν γνάθων, *ſub pedibus, & in buccis:* quod leporum eſt maximè proprium; atque id palam aſſerunt *Julius Pollux* ubi ſuprà, & *Trogus* apud *Plinium* libri undecimi capite trigeſimo nono. Idem *Ariſtoteles* libri quinti *De generatione animalium* capite tertio pilos maximè molles tribuit ovi, & daſypodi; quod ipſum repetit capite ſecundo *Phyſiognomonicῶn*, ubi tamen pro *daſypode* eſt λαγωός· & *De generatione animalium* libri quarti capite tertio ex pilorum denſitate daſypodem idem colligit libidinoſum eſſe animal, hominum exemplo, quorum maximè hirti ſunt libidinoſiores: quod ipſum de lepore *Trogus* habet apud *Plinium*. Sed & daſypodem *Ariſtoteles* animal eſſe ὀπισθουρητικόν, atque ideo averſi coitûs, multis locis aſſerit. Vide *Hiſtoriæ* libri ſecundi caput primum, & libri quinti caput ſecundum, & libri ſexti caput trigeſimum tertium, & *De partibus* libri quarti caput decimum. Quod in leporem quadrare nemini non eſt notum. Apud eundem *Hiſtoriæ* libri quinti capite ſecundo, Τῶν δασυπόδων πολλάκις ἡ θήλεια προτέρα ἀναβαίνει ἐπὶ τὸν ἄῤῥενα. Quod de lepore paſſim dictitari jam probavimus. Rurſus apud *Ariſtotelem* δασύπους eſt animal πολυτόκον, *De generatione animalium*, libri quarti capite quinto. Quodque adeo ſuperfœtat, *Hiſtoriæ* libri quinti capite nono, & libri ſexti capite trigeſimo tertio, & libri ſeptimi capite quarto. Quia fœminæ vulva multa habet acetabula, *Hiſtoriæ* libri tertii capite primo. Proinde parit menſe quovis, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Et catulorum alii perfecti ſunt, alii imperfecti, *De generatione animalium* libri quarti capite quinto. Et fœminæ lac habent jam ante partum, & ſtatim à partu ineuntur, quin gravidæ coitum admittunt, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Quæ ferè omnia ſoli lepori convenire aſſerunt *Xenophon* libro *De Venatione*, *Herodotus* libro tertio, & *Pollux* ubi ſuprà. Horum etiam nonnulla lepori tribuit *Philoſophus Problematum* capitis decimi ſectione decimâ ſextâ. Longum eſſet reliqua referre, quæ de daſypode obſervat *Ariſtoteles*, putà cervorum & daſypodum ſanguinem eodem modo coagulari, *Hiſtoriæ* libri tertii capite ſexto: & τῶν μονοκοιλίων daſypodem ſolùm habere πυετίαν *coagulum*, ibidem capite decimo quinto: quod ipſum à *Polluce* lepori tribui videas. Et fœminæ lac inſtar ſuilli craſſum eſſe, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo, & trigeſimo tertio: & ſi quæ alia ſunt hujuſmodi. Sed duo ſunt, quæ non poſſum intacta præterire. Unum hoc eſt, quod, *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo, *Philoſophus*, cauſam redditurus, cur in *Ægypto* οἱ ὄνοι, καὶ λύκοι, καὶ λαγωοὶ, καὶ ἀλώπεκες, καὶ ἱέρακες, *aſini, & lupi, & lepores, & vulpes, & accipitres*, minores ſunt, quàm in *Græcia*, carnivoris animalibus in *Ægypto* (in quo numero ſunt lupi, & vulpes, & accipitres) minus eſſe pabuli obſervat, quia pauca ſunt quæ rapiant: τοῖς δὲ δασύποσι, καὶ ὅσα οὐ σαρκοφάγα, ὅτι οὔτε ἀκρόδρυα, οὔτε ὀπώρα χρόνιος, *daſypodibus quoque deeſſe, & cæteris, quæ non ſunt carnivora, quia neque nuces, neque poma in* Ægypto *diu durant*. Quibus verbis pro *lepori-*

bus daſypodes poni nemo non videt. En locum alterum huic geminum *Hiſtoriæ* libri noni capite trigeſimo ſecundo? Ibi aquilarum genera recenſentur, quarum à venatu leporum una vocatur λαγωφόνος· & ſequitur non multò poſt, Δασύποδας δ᾽ οὐκ εὐθὺς λαμβάνει, ἀλλ᾽ εἰς τὸ πεδίον ἐάσας προελθεῖν, *Daſypodes non ſtatim capit, ſed poſtquam in plana progredi ſivit.* Hoc quoque inprimis eſt obſervandum, cùm in libris *De hiſtoria*, & *partibus*, & *generatione animalium*, de *daſypode Philoſophus* tot locis agat, atque illius naturam ſcrutetur penitius; leporis hiſtoriam ferè intactam præteriiſſe, ſiquidem *daſypus* non ſit *lepus*. Nam libris illis decem & novem λαγωοῦ, ſeu *leporis*, nomen ſolùm occurrit tribus locis, quorum duo jam allata ſunt. Et priore quidem hoc ſolum habetur, lepores in *Ægypto* minores eſſe, quam in *Græcia*; & poſteriore tertium aquilæ genus μελανάετον vocari, καὶ λαγωφόνον. Tertius occurrit libri tertii *De partibus animalium* capite quarto, ubi nominatur λαγὼς inter animalia, quæ cor habent proportione magnum. Fruſtrà quartus additur ex *Hiſtoriæ* libri primi capite primo, Δειλά, οἷον ἔλαφος, καὶ λαγώς, δασύπους. Nam *Ariſtoteles* ſolum ſcripſerat, οἷον ἔλαφος, καὶ δασύπους. Et ad nomen δασύπους in margine ſcriptum eſt λαγὼς pro Gloſſemate, quod poſteà in textum irrepſit. Proinde λαγὼς & δασύπους ſunt ἀσύνδετα neque Conjunctionem habent interjectam, quæ ibi non poterat omitti. Neque enim hæc cohærent, οἷον ἔλαφος, καὶ λαγώς, δασύπους. Quod jam vidit & obſervavit vir magnus in *Solinum*.

Nunc ut ad alios properem, *Livius Andronicus* quem in *Numeriano Flavius Vopiſcus* citat, & *Terentius Eunuchi* Actu tertio *Græcorum* (c) Proverbium vetus, Δασύπους ὢν κρέως ἐπιθυμεῖς, *Latinè* ita reddiderunt, *Tute lepus es, & pulpamentum quæris.* Eſt & vetus aliud de daſypode Proverbium apud *Suidam* in Δασύπους, Πρότερον χελώνη παραδραμεῖται δασύποδα, *Ante teſtudo præcurret daſypodem:* in quo itidem *daſypodem* pro *lepore* ſumi palam eſt: Alludit enim ad *Æſopi* fabulam, de qua *Tzetzes Chiliadis* ſeptimæ capite 105,

(c) Vide Apoſtolium Prov. 579.

Ὁ μυθογράφος Αἴσωπος, τοῖς μύθοις αὐτοῦ γράφων,
Ὡς ἡ χελώνη λαγωὸν ἐνίκησε τοῖς δρόμοις,
Ὠθεῖ πρὸς πόνους ἀφυεῖς, ὀξεῖς ἐκτρέπει νάρκης.

Fabularum ſcriptor Æſopus, *in Fabulis ſuis teſtudinem ſcribens leporem curſu viciſſe, pigros ad labores impellit, & veloces à torpore avertit.* Idem probat hoc Proverbium, Καρκῖνος λαγωὸν αἱρεῖ, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, *Cancer leporem aſſequitur, de rebus impoſſibilibus*, cum altero iſto collatum, Καρκίνον δασύποδι συγκρίνεις, ἐπὶ τῶν ἀνόμοια παραβαλλόντων, *Cancrum daſypodi comparas, de iis, qui diſſimilia conferunt.* Quorum prius eſt in *Suida*, utrumque in *Apoſtolio* Proverbiis 976. & 1017. His adde leporem cœleſtem à *Græcis Aſtronomis* appellari *daſypodem*. Proinde *Germanicus* in *Arateis*, ad titulum *Daſypus*, hæc habet;

Tu parvum leporem perpende ſub Orione.

Item: *Lepus ſub pedibus* Anti-canis *&* Orionis *conſtitutus eſt. Hinc dicitur* Orionis *canem fugere venantis. Nam, ut venatorem eum finxerunt*, &c. *ita leporem ei ad pedes fugientem finxerunt.* Et paulò poſt, *Nonnulli à* Mercurio *inter aſtra collocatum dicunt propter nimiam velocitatem: ſive quod inter quadrupedes plus pariat, & quoſdam fœtus pariat, quoſdam vero in ventre habeat: ſicut* Ariſtoteles Philoſophus *ait, qui de animalium ratione diſſeruit.* Quæ cum de daſypode ſcripſerit *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio, & *De generatione animalium* libri quarti capite quinto *Germanicus* accepit tanquam de lepore dicta. Res non minus aperta in *Athenæo*, qui, ut probet eſſe quaſdam χελιδονίας λαγωούς, citat hæc *Diphili* verba libro nono *Dipnoſophiſtarum*, Ποδαπὸς οὗτος χελιδόνιος ὁ δασύπους. *Plutarchus* quoque in libro *Utra anim.* &c. de canibus hæc habet pagina 1787. Οἱ δὲ σὺν δασύποδας διώκοντες, ἐὰν μὲν αὐτοὶ κτείνωσιν, ἡδονῇ σπαράττοντες, καὶ τὸ αἷμα λάπτουσι προθύμως· ἐὰν δ᾽ ἀπογνοὺς ἑαυτὸν ὁ λαγωός, &c. *Qui daſypodes inſequuntur, ſiquidem ipſi necaverint, diſcerpere gaudent, & ſanguinem avide lambunt: at ſi lepus deſperabundus*, &c. Et paulò poſt, Οἱ δὲ δασύποδες πρὸς εὐνὴν ἐπανιόντες, ἀλλαχῇ κομίζουσι τὰ λαγίδια· *Daſypodes, ad cubile redeuntes, lepuſculos ſuos alium alio transferunt*, lepuſculos appellans daſypodum catulos. Et *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi tertii capite decimo quarto, Ὁ δὲ λαγὼς τοὐναντίον· πέφυκε γὰρ δασὺς τοὺς πόδας. Jam *Græci Grammatici* ſequantur, qui omnes *daſypodem* pro *lepore* habent. *Julius Pollux* ubi ſuprà, Δασὺς τὴν τρίχωσιν καὶ τὰ ὕπτια τῶν ποδῶν, ἀλλ᾽ οὐ μόνα τὰ πρανῆ δασυνόμενος· ἅπερ οὔ φησιν, Ἀριστοτέλης ἑτέρῳ ζῴῳ προσεῖναι· Διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ δασύποδα τὸν λαγὼν, ἄλλοι τε, καὶ Κρατῖνος καλεῖν, ὄνομα ποιούμενοι τῷ ζῴῳ τὴν φύσιν. *Denſus pilis eſt etiam in ſupinis pedum partibus, non tantum in pronis hirſutus: quod nulli alii animali contingere tradit* Ariſtoteles. *Unde eſt, ut videtur, quod leporem* Cratinus, *& alii,* daſypodem *vocant, nomen ex natura huic animali indentes.* Hæc ille, quem cur *Stephanus* in contrariam mentem citet, non poſſum mirari ſatis. Ita etiam alii, *Heſychius*, Δασύπους, λαγωός. *Suidas*, & *Phavorinus*; Δασύπους, λαγώς. *Euſtathius* in *Odyſſ.* ρ´. Ὅτι δὲ ὁ λαγὼς οὐ μόνον, καὶ πτὼξ, καὶ δασύπους λέγεται κοινῶς, ἀλλὰ καὶ τραχίνας ὀνομάζεται παρὰ Λακεδαιμονίοις ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ, οἱ παλαιοὶ γράφουσι.

Neque aliter uſurparunt *Græcorum Theologi*. Epiſtola *Catholica Barnabæ*, quæ, utut ſuppoſititia, tamen non poteſt non eſſe antiquiſſima, cùm illam citent, *Clemens Alexandrinus*, *Origenes*, atque alii *Patrum* vetuſtiſſimi: Ἀλλὰ καὶ δασύποδα οὐ φάγῃ, ὅ φησιν. Πρὸς τί; Οὐ μὴ γένῃ παιδοφθόρος, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις· ὅτι ὁ λαγωὸς κατ᾽ ἐνιαυτὸν πλεονεκτεῖ τὴν ἀφόδευσιν, ὅσα γὰρ ἔτη ζῇ τοσαύτας ἔχει τρύπας. *Sed neque daſypodem, inquit, comedes. Quorſum? Non eris corruptor puerorum, neque talibus aſſimilaberis: quia lepus quotannis excretionem auget: quot enim annis vivit, tot habet foramina.* Vides pro eodem hic ſumi *leporem* & *daſypodem*. Ita *Clemens*, & *Novatianus*, in locis jam citatis, τὸν λαγὼν *leporem* in Lege interdici ſcribunt, pro eo, quod alii τὸν δασύποδα. Et *Theodoretus* in *Leviticum* Quæſtione undecimâ, ubi de animalibus à *Moſe* prohibitis; Ἕτερα δὲ μηρυκᾶται μὲν, οὐ διχηλεῖ δὲ, ὡς κάμηλος, καὶ λαγωός. Itaque illi etiam ὁ δασύπους eſt *lepus*.

Denique qui *daſypodem* à *lepore* diſtinguant nullus eſt præter *Plinium*, *Romanum* hominem, quem ſolum tanto *Græcorum* conſenſui opponere parum tutum eſt cùm ſæpe fallatur, & fallat, neque ſibi conſtet ſatis. Pleraque enim, quæ de *daſypode* dicit *Ariſtoteles*, is tanquam de *lepore* dicta accipit, quod probare eſt in proclivi. Præterea ne quis *cuniculum* putet *daſypodis* nomine ab illo intelligi, *daſypodem* à *cuniculo* non uno in loco diſtinguit. Itaque quid intellexerit *daſypodis* nomine dicere non eſt obvium: cùm præter *leporem*, & *cuniculum*, his congener tertia ſpecies *Græcis* nota nulla fuerit. Proinde voce *daſypodis* id intelligit quod nuſquam eſt. Neque leporem à *daſypode* ab eo diſtingui mirum eſt, cui *caprea* & *dorcas*, *veſpertilio* & *nycteris*, &c. deſcribuntur ut diverſa animalia, ut notavit *Leonicenus*.

Interim cur δασύποδος potius quàm λαγωοῦ nomen *Græci* Interpretes adhibuerint, jocularem cauſam *Hebræi* afferunt in *Hiſtoria Templi ſecundi* paginis 8. & 9. editionis *Munſterianæ*, ואת הארנבת קראו צעירת רגלים מפני שאשתו של המלך ארנבת היה שמה שלו תאמר הלעינו בי היהודים *Et leporem vocaverunt* צעירת *parvam* (lege שעירת *hirſutam*) *pedibus, quia uxor Regis leporis habebat nomen, ne illa diceret,* Judæi *me derident.* Quæ ferè ad verbum excerpta ſunt ex *Talmudico* Tractatu *Megilla*, capite primo. Pro *uxore matrem* ſcribit *Talmud Hieroſolymitanum* Utrumque falſo. Neque enim illius *Ptolemæi*, qui

Græcam

Græcam editionem procuravit, mater, aut uxor, ſed avus *Lagi* habuit, ſeu *Leporis*, cognomentum, unde illi omnes *Lagidæ* dicti. Sed quia *leporis*, nomen *Hebraicè* Fœmininum eſt, id viro competere potuiſſe non putârunt homines linguæ ſuæ potiùs quàm hiſtoriæ ſtudioſi.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Probatur שפן *ſaphan*, non eſſe *Cuniculum* ut volunt, ſed *majoris Muris* genus in *Palæſtina*, *Ægypto*, & *Libya*, qui *Herodoto* & aliis δίπες, *Senioribus* χοιρογρύλλιος, *Hieronymo* ἀρκτομῦς, & *Arabibus* dicitur اليربوع *aljarbuo*, de quo multa, nondum vulgata ex *Arabum* ſcriptis produntur.

Octo rationes, quibus probari videtur שפן ſaphan *eſſe* cuniculum. *Sed tria objiciuntur.* 1. *Cuniculos non ruminare*; 2. *in petris non habitare*; 3. Hiſpanis *olim fuiſſe peculiares: quibus non plenè ſatisfit. Itaque* שפן *eſſe* cuniculum *non ſatis certum. Veterum verſiones conferuntur.* Arabum الوبر alwebro *eſſe* murem montanum, *qui Italis* marmota. *In* Bereſcith Rabba *vox* marmotæ *perperam explicata.* Marmota *quàm ſomniculoſa.* الفنك alphenec, *mus* Ponticus, *ſeu* Finnicus, *à* Finnis *populis prope* Viſtulam *in* Boruſſia. سنجاب ſungiab, *ſciuri ſpecies.* سمور ſimur, *in* Heſychio σίμωρ, *martis genus in* Parthia. שפן ſaphan, hyæna *in* Barnabæ *Epiſtola*, *& in* Clemente Alexandrino; *Latinè* bellua, *ſeu* belbus; *aliis* χοιρογρύλλιος, *quem* herinacium *reddunt.* שפן *neque* murem *eſſe montanum*, *neque* Ponticum, *neque* hyænam, *neque* hericium. שפן *animal gregarium. Inde vocatur populus, ut formicæ, locuſtæ & apes*, &c. שפן Hieronymo ἀρκτομῦς. Chœrogryllius *Arabicè* اليربوع aljarbuo. *In* Herodoto *& aliis* mures Libyci, *&* Ægyptii, *quorum pedes poſteriores longiores, his bipedes gradiuntur. Hic mus cur dictus* ἀρκτομῦς. *Idem* Arabicè اليربوع aljarbuo. *Pedum & inceſſus deſcriptio ex* Arabibus. *Duces habent vigiles, quorum negligentia morte punitur. Idem* Græci *de* arctomye. *Cauda eſt inſtar haſtæ. Domus illis ſubterraneæ quæ ad quatuor ventos patent. Foramina terrâ obducunt, ne appareant. His Hypocritæ cur ſimiles. Viæ in latibulis* λαβυρινθώδεις. *Hæc latibula in petricoſis locis, & maximè eminentibus. Summis pedibus inſiſtunt, ne veſtigia agnoſcantur. Ruminant, licet utrimque dentati. Saltuatim gradiuntur. In latibulis qui ſerpentes nidificent.* فرنب pharnab, *mus ex hujus muris cum vulgari coitu natus.* Aljarbuo *ſolus murium edulis apud* Arabes, *qui de eo diſputant. Latibulum ejus emitur.* Aljarbuo Supharienſis *carne pinguior.* Iſraëliticus, *quem vocant, ad ventum exſiccatur.* Eſ. 66. v. 17. *Hebraum* עכבר achbar, *id eſt*, mus, *cur reddatur* aljarbuo. *Hos mures* Teixeira *vocat* ratones del mato, *id eſt*, mures dumeti. *Concluditur.* Hebræum שפן ſaphan, *murem* Herodoti δίποδας, Hieronymi ἀρκτομύα, Arabum اليربوع aljarbuo *eſſe idem animal. Hujus varia nomina explicantur. Quid hi mures cum hericiis, & cum cuniculis commune habeant.*

LEvit. 11. v. 5. & *Deut.* 14. v. 7. in iis animalibus, quæ ruminant quidem, ſed non habent biſidam ungulam, ac proinde ſunt immunda, cum camelo & lepore recenſetur השפן, ὁ σαφάν. Plurale שפנים *ſephanim*, habetur *Pſalm.* 104. v. 18. *Petra refugium* לשפנים, τοῖς σπφανίμ. Et *Prov.* 30. v. 26. שפנים ſephanim, *populus invalidus, ponunt in petra domum ſuam. Cuniculos* explicant plerique recentiorum. Cui interpretationi in ſpeciem multa favent. 1. Quod bis in Lege השפן cum הארנבת, id eſt, cum *lepore*, jungitur, tanquam animal congener. 2. Quod *Pſalmi* locus, quem modo citavimus, in *Græca* editione ſic redditur, Πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς, *Petra refugium leporibus.* Quædam exemplaria habent τοῖς χοιρογρυλλίοις, id eſt, ut volunt, *herinaceis.* Sed priorem lectionem ſequuntur vetuſtiſſimi Scriptores. *Hieronymus* Epiſtol. 135. ad *Suniam*, & *Fretelam*; *Omnes* χοιρογρυλλίοις *voce ſimili tranſtulerunt: ſoli* LXX. lepores *interpretati ſunt.* Ita etiam legerunt *Theodoretus* Commentario in hunc *Pſalmum*, *Baſilius* in *Eſaiam* capite ſecundo, & *Appollinaris* in *Paraphraſi*,

Πέτροις ἠλιβάτοισι πεποιθότες εἰσὶ λαγωοί,

Saxis præruptis fidentes ſunt lepores: & *Arabica* verſio, quæ ex *Græca* eſt expreſſa; *Petra refugium* الارانب *leporum.* Alii utrumque jungunt: ut in hunc locum *Auguſtinus*, *Petra refugium hericiis, & leporibus.* Arnobius, *Ibi eſt petra, præſtans refugium ſive ericiorum filiis*, &c. *ſive leporibus.* *Beda* in *Proverbia* capite trigeſimo, *Notandumque, quod in Pſalmo, ubi nos canimus.* "Petra refugium herinaciis, *in quibusdam codicibus* leporibus, *in quibusdam* chærogrylliis *invenitur.* 3. Hebræa *Prov.* 30. v. 26. שפנים עם לא עצום, *Vulgatus* Interpres ſic tranſtulit, *Lepuſculus plebs invalida*, ſequutus, niſi fallor, *Græcum* aliquem Interpretem, qui שפנים, λαγίδεις *lepuſculos* explicaverat, id eſt, *cuniculos.* Sic enim in *Strabone* libro tertio λαγίδεις *lepuſculi* ſumuntur pro *cuniculis. Græci* aliud *cuniculi* nomen non habent. Nam in *Æliano* κόνιλος, in *Polybio* & *Galeno* κύνικλος *Hiſpanorum*, in *Strabone*, & *Erotiano* λεβηρὶς *Maſſilienſium* propria erant vocabula, in *Græcia* non uſurpata. 4. *Nominum liber* vetus, quem *Philoni* adſcribunt, in *Jeremia* ſic habet, SAPHAN, *chœrogryllius, lepus, vel hericius.* Et in *Ezechiele*, SAPHAN, *hericius, vel lepus.* 5. In *Arabico Giggeii Lexico* paginâ 854. tom. 2. سغن *ſaphan*, redditur *cuniculus.* Quod tamen unde habeat, haud quaquam ſcio. Nam alibi nusquam reperi. 6. *Hebræum* nomen שפן *ſaphan*, videtur alludere ad *Hebræa* verba ספן, & צפן quorum illud *tegere*, hoc *abſcondere*, ſignificat. Et quadrare videtur in cuniculum, qui ſcrobum latebras quærit, ut in iis deliteſcat, & obtegatur quaſi. *Martialis*,

Gaudet in effoſſis habitare cuniculus antris.

7. Certum eſt *Hebræos* cuniculum abhinc aliquot ſæculis ſic appellâſſe. Ita *Baal Aruch* ante annos ferè quingentos in voce תלא אילן *thela Ælan*, aut *ilan*, de viverris: ושמענו שמצויין הן במקומות שצדין בהן שפנים *Audivimus eas reperiri in certis locis, in quibus iis venantur cuniculos.* Et apud *R. Iſaacum*, *Selomonis* filium, uno circiter ſæculo poſteriorem, in libro, cui titulus *Maſal Kadmoni*, in quo habentur Fabulæ *Æſopicis* ſimiles ſtrictâ oratione ſcriptæ, Fabulâ quinquageſimâ colloquuntur השפן והזרזיר, id eſt, *cuniculus, & ſturnus*; ut palam faciant picturæ appoſitæ. Et in *Porta cœli*, cujus auctor *R. Gerſom*, Tract. 4. cap. 1. fol. 19. de וקצתם יולידו ולדות רבות כחתול ושפן וארנבת ועכבר *Et eorum* (animalium) *nonnulla multos fœtus generant*,

rant; ut felis, & cuniculus, & lepus, & mus. Et fol. 20. d. ויש מב״ח אשר ביציהם תלוים בכים ויש מהם שהם דבוקים בבטן כשפן וארנבת והתול *Quorundam animalium teſticuli in ſcroto pendent, at aliorum ventri adhærent; ut cuniculi, leporis, & felis. David de Pomis* in *Lexico*, שפן ב״ח או חיה הנקרא קוני״לו בלעז Saphan, *animal, aut fera, quæ lingua vernacula* (id eſt, *Italica*) *vocatur Coniglio.* Et alibi טפן שפן, *Cuniculus, coniglio, animaletto.* Et rurſus, חגס שפן, *Cuniculus, coniglio.* Nec *Hebræorum* ullus occurrit, qui aliter interpretetur. 8. Denique, ſi שפן, *ſaphan*, eſt *cuniculus*, jam liquido patebit, unde Σπανία *Spania*, vel *Hiſpania*, nomen traxerit. Et Σπανία *Hebraicè* erit שפניה *cuniculoſa*. Quo nomine à *Phœnicibus* dicta fuerit; quia hoc animali maximè ſcatet. Quod alibi multis probamus. Unde eſt, quod in *Hadriani* nummo pro *Hiſpania* habetur mulier ſedens cum oleæ ramo in manu, & cuniculo ad pedes. Ex his igitur videtur confici שפן eſſe *cuniculum*.

Tamen in hanc interpretationem tria poſſunt objici. 1. Non ruminare cuniculos, ut expreſſe aſſeritur in *Porta cœli* fol. 20. b. אין השפן והארנבת מעלה גרה *Cuniculus & lepus non ruminant.* 2. In petris non habitare, ſed in terreno ſolo, quod facile perfodiatur. 3. Id animal olim fuiſſe *Hiſpaniæ* peculiare, quæ à *Judæa* diſtat immenſum quantum. *Varro de re Ruſtica* libri tertii capite duodecimo, *Tertii generis eſt, quod in* Hiſpania *naſcitur, ſimile noſtro lepori ex quadam parte, ſed humile, quem cuniculum appellant. Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Leporum generis ſunt & quos* Hiſpania *cuniculos appellat. Ælianus* libri decimi tertii *De animalibus* capite decimo quinto, Κόνιλος ὄνομα αὐτῷ, *Conilus nomen ipſi* (malim κόνικλος, ut in *Galeno.*) Et paulo poſt, Φυλάττω τὴν ἐπωνυμίαν τὴν ἐξ ἀρχῆς, ἥνπερ ὢν Ἰβηρίαν Ἑσπέριοι ἔθεντο οἱ πάρος, παρ' οἷς καὶ γίνεται τε, καὶ ἔστι πάμπολις. *Servo* Ibericum *nomen vetus, quod ab initio impoſuerant priſci* Hiſpani, *apud quos & naſcitur, & maximè abundat. Galenus* libro tertio *De alimentis*, Οὐκουν ἔτι δεήσομαι λόγων μακρῶν εἰς τὸ τὰ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐπιχώρια τῶν ζώων ἅπαντα διέρχεσθαι· καθάπερ ἐν Ἰβηρίᾳ τὸ τοῖς λαγωοῖς ὅμοιον ζωΰφιον, ὃ καλοῦσι κόνικλον. *Non opus erit pluribus animalia omnia exſequi, quæ apud ſingulas gentes propria ſunt, & indigena: quale eſt in* Hiſpania *leporibus ſimile animalculum, quod cuniculum appellant.* Ex his igitur cum cuniculum conſtet *Hiſpanicum* fuiſſe animal, quid opus fuit illius eſum *Judæis* prohibere, quibus erat prorſus ignotus?

Geſnerus, qui cum pleriſque recentiorum Interpretum contendit שפן eſſe *cuniculum*, ad primam objectionem reſpondet ſe mandentes cuniculos deprehendiſſe poſt cibum eis ante horæ dimidium exhibitum. Et fruſtrà opponatur quod citavimus ex *Porta cœli*. Locum enim Scribæ corruperunt, negatione in textum inſultâ perperam, & contra mentem auctoris, quem credibile non eſt tam fuiſſe ineptum, ut השפן והארנבת ruminare negaverit. Sic enim expreſſè negaret quod expreſſe aſſerit *Moſes Levit.* 11. *v.* 6. & *Deut.* 14. *v.* 7. & Scriptori θεοπνεύστῳ mendacii dicam impingeret. Tollenda igitur negatio אין. Quod inſuper arguit tota ſeries orationis, quæ, ſi negationem auferas, talis erit: *Sunt animalia, quæ ruminant, & alia, quæ non ruminant. Ratio eſt, quia quæ ruminant non habent dentes ſuperiores, niſi molitores. Ideo non poſſunt concidere cibum una vice. Et ſtomachus non poteſt eum accipere perfectum, donec altera vice ſit commolitus. Proinde duplex eſt ipſis ingluvies: ſuperior, in quam deſcendit cibus prima vice; & inferior, quæ recipitur, poſtquam altera vice eſt commolitus.* אך השפן והארנבת מעלה גרה ויש להם שינים למעלה אבל שיניהם הם חדות מאד ולא יוכלו לטחון האוכל היטב והגמל יש לו שינים למעלה אבל הם קטנות וחלושות *Tamen cuniculus & lepus ruminant, licet habeant dentes ſuperiores. Sed dentes eorum ſunt valde acuti, nec poſſunt perfecte commolere cibum. Camelus quoque habet dentes ſuperiores, ſed parvos & infirmos.*

Ad ſecundam objectionem reſpondet utcunque *Geſnerus*, ſed cunctanter admodum. *Dubitet*, inquit *aliquis, an ſephanim ſint cuniculi, cum non in ſaxis, aut ſaxoſis locis verſari ſoleant, quod ſciam, quod fodere illic impediantur, ſed terreno potius ſolo*, &c. *Sed quoniam inter ſaxa quædam in collibus ſpecus, vel meatus* [illegible] *reperiuntur, & cuniculorum receptaculis apti, quærendum eſt, an in iis quoque cuniculi in aliis regionibus verſari ſoleant.* Nec multò certius conſultus à *Geſnero* eâ de re *Hiſpanus* quidam, *Cuniculi apud nos copioſiſſimi ſunt in montanis locis, atque in præruptis montibus. Neque dubium mihi eſt eos habere ſubterraneos meatus in locis aſperioribus, & petricoſis, quanquam id nunquam accurate obſervavi.* Item, *Fui ego in venatione cuniculorum in loco montoſo, & ſaxis oppleto; inter quæ videbam cavernulas perfoſſas: utrum autem in locis interioribus fuerint ſaxa, an terra mollior, non poſſum aſſeverare.* Neque ad rem magis facit quod ſcribit *Papirius Maſſonius* in *Deſcriptione* Franciæ *per flumina*, lepuſculos, id eſt, cuniculos, penè innumeros nutriri in inſula *Caloneſo* ad littus *Armoricanum*, quamvis tota ſit rupes, nec niſi ſuperficiem habeat terra adopertam. Hoc, inquam, ad rem non facit; quia in terrena illa ſuperficie poſſunt hærere cuniculi, nec rupem ei ſubjectam excavare neceſſe habent. Sed conſulendus *Petrus Quinqueranus* in *Provinciæ* deſcriptione, ex qua hæc citat *Camerarius Hiſtoriæ*, tom. 2. lib. 5. cap. 20.

Supereſt tertia objectio, in qua refellenda plus eſt operæ, cùm Veteres tam diſerte aſſerant cuniculum fuiſſe animal olim *Hiſpaniæ* peculiare. Unde eſt, quod illud è *Græcis* ſoli noverant *Maſſilienſes*, qui ferè ſunt in *Hiſpaniæ* confinio. Itaque hæc ratio facit, ut ſubdubitem, an verè שפן ſit *cuniculus*, & putem quærendum amplius, nec ſtandum Magiſtris *Hebræorum*, ſed conſulendos potiùs vetuſtiores Interpretes: quamvis ſibi non ſatis conſtent, ac proinde verum ex iis eruere ſit difficillimum. *Chaldæos*, & *Syrum*, & *Samaritanum*, prætereo, quia pro *Hebræa* שפן voces adhibent prorſus ignotas. Neque enim quiſquam eſt, qui ſciat quid ſit in *Onkelo* טפזא *taphza*, pro quo in *Jonathane* legitur טווזא *tauza*; & in *Samaritano* ࠈࠐࠎࠀ *taphſa*; niſi quod videtur ἀλτικὸν eſſe animal, quia טפז *tephaz*, *Chaldæis*, & *Syris*, eſt *ſalire*, aut *ſubſultare*. Neque notius *Syrum* ܚܓܣܐ *chagaſa*, cujus Plurale חגסי *chagaſe*, etiam *Chaldæus* uſurpat pro שפנים *ſephanim*, Prov. 30. v. 26. Sed *Æthiopicum* ለጊኼ: *legiche*, Pſ. 103. (*Hebræis* 104.) 19. reddendum puto *leporibus*, quia reſpondet *Græco* τοῖς λαγωοῖς. Quod idem ſequuti *Arabes* ibi habent الارانب *lepores*. At iidem aliter habent in *Proverbiis*, nempe القنافذ *hericios*. Et in *Lege* rurſus aliter: ibi enim, pro השפן, unus habet الوبر *alwebro*, & alius الفنك *alphe-neco*.

Quorum animalium priùs ita deſcribit *Giauhari*, الوبر دويبة اصغر من السنور كحلا اللون لا ذنب لها تدجن في البيوت *Alwebro eſt animalculum fele minus, fuſci coloris, ſine cauda, reſidens in domibus.* Sed, ut obſervat *Damir*, قوله

قوله لا ذنب لها اي لا ذنب لها طويل والا فالوبر له ذنب قصير جدا *Cum negat habere caudam, ſignificat caudam illi non eſſe longam, quia* alwebro *caudam quidem habet, ſed valde brevem.* Idem aſſerit à nonnullis vocari غنم بني اسرائيل *ovem filiorum* Iſraëlis; لان ذنبها مع صغره يشبه الية الخروف *quia cauda ejus brevitate ſua refert caudam agninam.* Sed in *Giauhari* زلم *zulem* appellatur, qua de cauſa non ſatis ſcio. In libro, cui titulus كفاية المتحفظ *legitur* الوبر *alwebro* eſſe دويبة قريبة من السنور ولها بول يابخر فيتداوى به الناس *animalculum inſtar felis, cujus urina ſpiſſatur, & uſurpatur inter morborum remedia. Mawardi* & *Rujiani* animal eſſe dicunt في عظم الجرد الا انه انبل منه والعرب تاكله *magnitudine majoris muris, ſed præſtantius, quo veſcuntur* Arabes. Ab aliis deſcribitur دويبة سودا في قدر الارنب واكبر من ابن عرس *animalculum nigrum, accedens ad ſtaturam leporis, & muſtelâ majus.* Idem, ut nonnulli addunt, كالارنب يعتلف النبات والبقول *leporis inſtar herbis veſcitur, atque oleribus. Marmotam* intelligo, *vel murem montanum,* quem *Geſnerus* ita deſcribit: *Fele corpulentior eſt, ſed brevior cruribus,*&c. *Colore ut plurimum rufo, qui in aliis clarior, in aliis obſcurior & fuſcus eſt.* Et *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione ducenteſima tertia, *Melis ſunt magnitudine, & pilo, caudâ item nullâ penè.* Addit, ſe unam aluiſſe in *Taurinis* manſuetam. Et Geſnerus, *Hiſtoriam ejus deſcribam, partim ut ipſe obſervavi, cum domi alerem hoc animal.* Et Stumpfius, *Ex feris noſtri orbis vix ullam reperias, quæ adeo manſueta, & familiaris homini reddatur.* Nempe unam habuerat domi per biennium. *Murem Alpinum* vocat *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſeptimo; quia frequens eſt in *Alpibus.* Sed, ne quis hos mures putet *Alpibus* eſſe peculiares, idem in *Ægypto* pares deſcribit. Nec ſolis *Arabibus* שפן, *ſaphan Moſis* eſt الوبر *alwebro,* ſeu *mus montanus.* Quippe etiam è noſtris *Junius,* qui *Arabes* haudquaquam conſuluerat, *Hebræum* שפן conſtanter ita reddit. Et anonymus alius, de quo *Geſnerus* in capite *De mure Alpino;* Saphan, *Hebraicam vocem,* &c. *eruditus quidam apud nos* murem Alpinum *interpretatur.* Obiter nota, *montani,* vel *Alpini muris* nomen Italicum *marmota* in *Bereſchith Rabba* duobus locis reperiri leviter immutatum. Primus eſt ſectione decimâ ſeptima, ubi in verba *Gen.* 2. *v.* 21. *Immiſit Dominus Deus* תרדמה *thardema* (id eſt, *ſoporem*) in *Adamum.* רב אמר שלש תרדמות הן תרדמת שינה תרדמת נבואה ותרדמת מרמיטה תרדמת שינה ויפול יהוה תרדמה על האדם ויישן תרדמת נבואה ויהי השמש לבא והתרדמה נפלה על אברם תרדמת מרמיטה אין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת יי' נפלה עליהם Rab *dixit tres ſunt ſoporum ſpecies: ſopor ſomni, ſopor Prophetiæ, & ſopor* מרמיטה marmita. *Sopor ſomni* Gen. 2. *v.* 21. "*Immiſit Dominus Deus ſoporem ſuper* Adamum, *& dormiit. Sopore Prophetiæ* Gen. 15. *v.* 12. *Et cum* "*occumberet Sol, ſopor in* Abramum *incidit. Sopor* "מרמיטה marmitæ 1 Sam. 26. v. 12. *Non erat qui* "*videret, nec qui intelligeret, nec qui expergiſceretur,* "*ſed omnes dormiebant; quia ſopor Domini ſuper eos inciderat.* Alter locus eſt ſectione quadrageſimâ tertiâ, ubi in *Gen.* 15. *v.* 12. hæc eadem repetuntur. Et utroque loco vox מרמיטה *marmita* Interpretes non parum torquet. *R. Selomo* reddit בהלה id eſt, *terrorem,* & *conturbationem.* Ita etiam *Scholiaſtes* in hæc loca, & Clariſſimus *Buxtorfius.* Baal Aruch, *marmor;* quaſi *ſomnus marmoris* dicatur, quo marmoris, aut, in genere, lapidis inſtar obſtupeſcimus: prout dicitur de *Ægyptiis Exod.* 15. *v.* 16. ידמו כאבן *ſileant ſicut lapis.* Poſtellus *ſopor carri, ſeu vehementiæ ſomni profundioris.* Legendum *cari,* id eſt, κάρος. *Boderianus, Pomarius, Aquinas,* pro מרמיטה *marmita,* emendant *dormita,* ut ſit *dormitatio.* Tamen מרמיטה *marmita,* conſtanter legunt noſtra exemplaria, & *Baal Aruch* ſine *Jod* מרמטה. Sed vera lectio eſt מרמוטה *marmota:* quomodo in ipſis *Alpibus* appellatur hoc animal, quo ne glis quidem eſt ſomniculoſior. Scaliger *De ſubtilitate* Exercitatione 203. *Cum glirium ſpecie* (marmotæ) *in ſomno conveniunt. Hybernos enim totos menſes tranſigunt ſopore.* Geſnerus, *Hi mures multum dormiunt, & in cavernis ſuis deliteſcunt, quas miro artificio fodiunt.* &c. Agricola, *Somno plurimùm indulget,* &c. *In montibus quidem fœnum, quod in ſaxis molliſſimum creſcit, collectum, in cavernam deferunt, ut hyeme mollius dormiant.* Stumpfius, *in* Helvetiæ Chronicis; *Sibi gratiâ hyeme tantum dormientes effodiuntur.* Item, *Terrâque effoſſâ dormientes auferunt.* Et paulò pòſt, *loco effoſſo dormientes deprehenduntur,* &c. *portanturque dormientes quo libuerit. Neque enim facilè expergiſcuntur, niſi calor Solis, ignis, aut hypocauſti eos reſolverit.* Et rurſus, *Occiduntur etiamnum dormientes, cultro in jugulum adacto, unde parum prioribus pedibus moveri incipiunt. Sed exſpirant priùs quàm prorſus expergiſcantur.* Et multò antè *Plinius,* qui hujus muris meminit ſolus Veterum, libri octavi capite trigeſimo ſeptimo; *Conduntur hyeme &* Pontici *mures,* &c. *Conduntur &* Alpini. Nempe in cavis ſuis altum dormituri. Itaque ſomnus *Saülis,* & militum circumſtantium, qui tam altum dormiebant, ut *Davidem* & *Abiſæum,* uſque ad regium tentorium procedentes, & *Saülis* lanceam auferentes, non ſenſerint, rectè ab *Hebræo* Scriptore vocatur תרדמת מרמוטה *ſomnus marmotæ.*

Jam dicendum quid ſit الفنك *alphenec,* quâ voce alios *Arabes Hebræum* שפן *ſaphan,* reddidiſſe diximus. *Gabriel Sionita Geographiæ Nubienſis* Clim. 1. part. 1. *muſtelam albam* interpretatur. Golius, *muſtelam fœnariam, vulgo fovinam* (quia putavit vir doctiſſimus فنك *phenec* ad *fœnum* alludere, & *fovinam* à *fœno* dici, cùm à *Gallico fagi* vocabulo nomen habeat.) Giggeio فنك *phenec* eſt *brutum quoddam, utiliſſimum, ex cujus pelle veſtes pelliceæ accipiuntur.* Sed præſtat audire ipſos *Arabes.* Abenbitar, الفنك حر طيب الرايحة اطيب من

جميع

جميع انواع العزا واجلب كثيرا من
الصقالبة ويشبه ان يكون في
الجملة حلاوة وهو ابرد من السمور
واحر من السناجاب واكثر الناس علي
اختلاف اسنانهم يحتملون لبس الفنك

Phenec *animal eſt, cujus pellis eſt calida, boni odoris, in omnibus pelliciorum ſpeciebus odoratiſſima. Affertur magnâ copiâ ex* Secalia. *Videtur eſſe carne dulci. Frigidior eſt pellis pelle* τοῦ ſimor, *ſed calidior pelle* τοῦ ſungiab. *Eâ maximè pelle, vergente ætate, veſtiri mos eſt.* Razi,

الفنك والقماقم والحواصل معتدلة
في الحرارة وهو مع ذلك خفيفة

Pelles alphenec, *&* alkamakim, *&* alhawaſil, *ſunt caloris temperati, & præterea leves.* Damir,

الفنك دويبة يوخذ منها الفرو قال
ابن البيطار انه اطيب من جميع
الفرا واجلب كثيرا من بلاد الصقلاب

Alphenec, *animalculum, ex quo ſumitur pellicium. Dixit* Abenbitar *fragrantiſſimum eſſe omnium pelliciorum, & plurimum afferri ex regione* Sclava: quomodo legendum ſuprà, non صقالية *Secalia.* (Regio *Sclava*, id eſt, *Sclavorum*, fuit olim in *Scythia Europæa* verſus *Oceanum Occidentalem*; teſte *Simocattâ* libri ſexti capite ſecundo.) *Ibnomar Ben Abdalbar* in libro, cui titulus غيمين id eſt, *Explanatio*,

الفنك والسناجاب والسمور كل
ذلك سبع كالثعلب وابن عرس

Phenec, *&* ſungiab, *&* ſimur *feræ ſunt omnes inſtar vulpis, & muſtelæ.* Hæc illi: ex quibus colligi videatur, has pelles eſſe in martis ſpeciebus. Tamen الفنك *alphenec* potiùs eſt *mus Ponticus*, id eſt, *muris*, aut *ſciuri* ſpecies, quem *Venetum Hermolaüs*, & *Finnicum Agricola* nominat, à *Venetis*, & *Finnis*, populis ad *Viſtulam* in *Boruſſia*, à quibus defertur ad nos in pelliciorum uſum. De his populis ita *Ptolemæus* in deſcriptione *Sarmatiæ*, Παρὰ μὲν τὸν Οὐιστούλαν ποταμὸν ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας Γύθωνες, εἶτα Φίννοι· *Ad* Viſtulam *quidem fluvium ſub* Venetis *ſunt* Gythones, *deinde* Finni. Ab his, inquam, *Finnis* dici videtur *mus Finnicus*, & *Arabicè* فنك *phenec*, qui à ſtatura, & colore, *Gallis* dicitur *petigris*. Sed & سناجاب *ſungiab* Golio eſt *ſciurus*, *animal cinerei coloris, ejusque pellis, qua ſuffulciuntur veſtes, ſeu potius minium* (voluit, credo, *herminium.*) *Damir* animal eſſe dicit, *ad formam talpæ, mure majus, degens in ſummis arboribus, pellis cærulea, moliſſimæ, pulcherrimæ, quâ delicati veſtiuntur.* Apparet *ſciuri* ſpeciem deſcribi. Eſt & *ſimur* genus muris *Græcis* non prorſus ignoti. *Heſychius*, Σίμωρ παρὰ Πάρθοις καλεῖταί τι μυὸς ἀγρίου εἶδος, οὗ ταῖς δοραῖς χρῶνται πρὸς χιτῶνας· Simor *apud* Parthos *vocatur quædam agreſtis muris ſpecies, cujus pelles cedunt in uſum veſtium.* Aliis *ſimur* eſt martes. *Damir* ait eſſe *animal feli ſimile*, aut النمس

furoni ex quorundam ſententia, cujus pellis molitie, levitate, calore, & pulchritudine ita excellit, ut eâ Reges & Magnates induantur. De utraque pelle multo plura poſſem addere, petita ex *Arabum* libris: ſed ſingula hæc accuratius explicare non eſt noſtri otii, neque multum facit ad rem præſentem.

Græcis par eſt inconſtantia in explicatione vocis שפן *ſaphan*.

1. Sunt, qui λαγωοὺς reddunt; ut *Vulgatus*, *lepuſculos*: quòd jam ſuprà expendimus.

2. Fuêre, qui *hyænam* mallent; ut *Clemens Alexandrinus* libri ſecundi *Pædagogi* capite decimo, ubi *Moſem* inducit dicentem, Οὐκ ἔδεσαι τὸν λαγὼν, οὐδὲ τὴν ὕαιναν, *Non comedes leporem, neque hyænam*, id *eſt*, הארנבת והשפן. Cui ſimile eſt, quod legitur in Epiſtola *Barnabæ*; Ἀλλὰ καὶ δασύποδα οὐ φάγῃ, *Sed nec leporem manducabis.* Et paulò poſt, Ἀλλὰ οὐδὲ τὴν ὕαιναν φάγῃ, pro quo habet verſio vetus, *Sed nec belluam manducabis.* Malim *beluum*, aut *belbum*. Ita enim *Julius Capitolinus* in *Gordiano* tertio, *Fuerunt ſub* Gordiano Romæ *elephanti* XXXII, *alces* X, *tigres* X, *leones manſueti* LX, *leopardi manſueti* XXX, *belbi*, id eſt, *hyænæ* X. Tamen in *Gloſſario Philoxenus*, Ὕαινα, ζῶον, *bellua*.

3. Pleriſque *Græcis* שפן *ſaphan*, eſt χοιρογρύλλιος. quæ verſio eſt receptiſſima, adeoque vetuſtiſſima. Ita enim reddunt *Seniores*, *Levit.* 11. *v.* 5. *Deut.* 14. *v.* 7. & *Prov.* 30. *v.* 26. Sed & *Pſal.* 103. (*Hebrais* 104.) 18. pro τοῖς λαγωοῖς, alii omnes, id eſt, *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, &c. voce ſimili, χοιρογρυλλίους tranſtulerunt, ut teſtatur *Hieronymus* in Epiſtola ad *Suniam*. Unde in nonnulla etiam irrepſit *Seniorum* exemplaria. Atque, idem ſequutus, *Æthiops Pentateuchi* Interpres, *Romæ* manuſcriptus, pro השפן, habet ኮሬገሪለወን: *chœrogryllion.* Verùm ignotum penè dixerim ſic explicari per ignotius. Neque enim conſtat ſatis quid ſit χοιρογρύλλιος, cum de eo nil quidquam habeant ii Veterum, qui de animalibus ſcripſerunt, *Ariſtoteles* putà, *Plinius*, *Ælianus*, *Oppianus*, *Phile*, &c. Tamen *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace* vocem *Græcam* eſſe agnoſcit: ſed de illa hoc ſolum habet, Ἔστι δὲ ζῶον, ὃ καλεῖται ὑπό τινων χοιρογρύλλιος· *Animal eſt, quod à nonnullis vocatur chœrogryllius.* Alii Veterum *Lexicographi hericium*, aut *hyſtricem*, interpretantur. *Heſychius*, Χοιρογρύλλιον, ὁ ἐχῖνος. *Philoxeni Gloſſæ*; Χοιρογρύλλιος, ἤγουν ἐχῖνος χερσαῖος, *Erinacius*. Suidas, Χοιρογρύλλιος, ὕστριξ, ἀκανθόχοιρος, τουτέστιν ἐχῖνος χερσαῖος. Sed & *Vulgatus* Interpres *Pſal.* 103. (*Hebrais* 104.) 18. *Petra refugium herinaciis*, id eſt, τοῖς χοιρογρυλλίοις· quomodo etiam *Hieronymus* in *Pſalmorum* verſione, quæ extat inter ipſius *Opera*, à *Vulgata* in multis planè diverſa. Et *Eucherius* in libro *De nominibus Hebræorum* capite duodecimo, *Erinacii chirogrylli nuncupantur*, &c. Et *Vincentius* in *Doctrinali*, libri decimi ſexti capite octuageſimo ſexto; *Erinacius, qui & cirogryllus, eſt animal porcelli formam habens, ſed ſpinoſum*, &c. Et Græcus Scholiaſtes in proverbia perabſurdè, οἱ χοιρογρύλλιοι, εἶδος ἰχθύος, ἤτοι οἱ λαγωοὶ, ἢ οἱ καλούμενοι ὄνοι. *Chœrogryllii piſcis ſpecies, aut lepores, aut qui vocantur aſili.*

Atque hæc ferè ſunt Veterum interpretamenta vocis שפן *ſaphan*, in quibus quid eligas nondum apparet; quia horum nullum eſt, quod non habeat ſua incommoda. الوبر *alwebro*, id eſt, *mus montanus*, in eo differt à שפן *ſaphan*, quod non ruminat, neque degit in petris, neque in *Judæa* naſcitur, neque in locis vicinis. Et fruſtrà opponi *Plinium* dicetur infra. Plus in iis eſt rationis, qui *ſaphan* volunt eſſe الفنك *alphenec*, *ſciuri* ſpeciem quem Veteres *murem Ponticum* appellabant.

Rumi-

Ruminant enim *mures Pontici*. Ariſtoteles *Hiſtoriæ animalium* ferè in fine libri noni, Μηρυκάζουσι δὲ καὶ τῶν ἀμφοδόντων ἔνια, οἷον οἱ μύες οἱ Ποντικοί. *Sunt etiam ex utrimque dentatis quæ ruminant, ut mures* Pontici. *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo tertio, *Pontici quoque mures ſimili modo remandunt*. Et quamvis in frigidis locis fere naſcantur, tamen in calidis non deſunt. *Getulici* quippe ſciuri meminere Scriptores. Et de eo multa habet *Johannes Cajus Anglus* in Epiſtola ad *Geſnerum*. Ut de *Arabe Geographo* (a) taceam, qui in cenſu animalium, quæ in intima *Africa* nutriunt *Nigrorum* ſylvæ, etiam habet افنكى *Finnicos mures*, ſive *Ponticos*. In petris tamen non degunt, ſed in arborum faſtigio nidificant, & fœtus fovent. Itaque الفنك *alphenec*, ſeu *mus Finnicus*, non poteſt eſſe שפן *ſaphan*. Idem de *hyæna* judicium, quæ non ruminat, neque in petris degit, ſed in ſepulchris potiùs. Unde eſt, quod *antrum hyænæ* Arabicè رجمة *rugma* dicitur, id eſt, *ſepulchrum*. Præterea שפנים *ſephanim*, *Solomon* dicit eſſe *populum invalidum* Prov. 30. 26. quod de hyænis nemo dixerit. Sed neque eſt hericius in cenſu ruminantium, neque in petris habitat, ſed in cavis arborum, aut in dumetis, aut ſepibus. Unde eſt, quod hericium *Angli* vocant 𝔥𝔢𝔡𝔤𝔢-𝔥𝔬𝔤/ quaſi dicas *porcum ſepium*. Nec temere prætereundum quod dicturus ſum. *Marmotta* & *hyæna* ſolitaria ſunt animalia: *hericius* quoque, qui *Græcè* χὴρ ἀπὸ τῆς χηρώσεως, ἤτοι ἐρημώσεως, *à ſolitudine* dicitur. At שפן *ſaphan*, gregarium eſt animal. Quo pertinet, quod *Solomon* שפנים *ſephanim*, *populum* appellat ubi ſuprà, שפנים עם לא עצום, Sephanim *populus invalidus*: ut paulò antè de formicis, הנמלים עם לא עז, *Formicæ populus non fortis*. Et *Joel*. 1. 6. de locuſtis, גוי עלה על ארצי עצום, *Contra terram meam aſcendit gens valida*. Quale eſt, quod *Lucianus* in *Icaro-Menippo* dixit μυρμήκων ἀγορὰν *formicarum concionem*. Et *Philippus Anthologiæ* libri primi capite vigeſimo tertio, Βωλοτόμοι μύρμηκες, ὁ γῆς στρατός· *Glebas excavantes formicæ, terræ exercitus*. Et *Philoſtratus* πιθήκων δῆμος· ut Solinus, *plebes ſimiarum*; & *Smyrnæus*, μελισσάων κλυτὰ φῦλα, *nobiles apum gentes*: & multò ante *Poëta* ſummus *Iliad*. β'.

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων,

ut apum frequentium gentes eunt, id eſt, *examina*. De qua Phraſi plura alibi. Itaque quidquid ſit שפן *ſaphan*, ſolitarium animal non eſt. Et vel *ſaphan* non eſt χοιρογρύλλιος, quomodo reddiderunt vetuſtiſſimi Interpretes, vel χοιρογρύλλιος non eſt ἐχῖνος *herinacius*, ut volunt. Et verò idem *Hieronymus*, qui *Pſalmo* centeſimo quarto, aliorum Interpretum torrente abreptus, *herinacium* reddidit, in Epiſtola ad *Suniam* χοιρογρύλλιον diverſum eſſe ab herinacio animal diſertè docet, nempe ἀρκτόμυν. Verba ſunt, *Sciendum eſt animal eſſe non majus hericio, habens ſimilitudinem muris & urſi. Unde & in* Palæſtina ἀρκτόμυς *dicitur. Et magna eſt in iſtis regionibus hujus generis abundantia, ſemperque in cavernis petrarum, & terræ foveis, habitare conſueverunt*. Et in *Lexico Coptico* ΠΙΧΙΡΟΓΡΙΛΛΙΟΝ, id eſt, ὁ χοιρογρύλλιος, *Arabicè* redditur اليربوع *aljarbuo*. Itaque cardo quæſtionis in hoc verſatur, ut ſciamus quid ſit *Græcum* ἀρκτόμυς, & *Arabicum* اليربوع. Neque Lectori debet eſſe grave, ſi id perpendam accuratiùs, cum non poſſimus aliter ſcire rem ignoratam hactenùs, nempe quod animal *Seniores* χοιρογρύλλιον, & *Hebræi* שפן *ſaphan*, appellaverint.

Ut ab origine rem ordiar, vetuſtiſſimi Scriptores meminêre murium in *Ægypto*, & in *Africa*, qui poſteriores pedes prioribus habent longiores, adeò-

(a) Vide clim. 1. part. 1.

que iis bipedes gradiuntur. *Herodotus*, ubi de *Libya*, libri quarti capite centeſimo nonageſimo ſecundo; Μυῶν δὲ γένεα τριξὰ αὐτόθι ἐστί. οἱ μὲν δίποδες καλέονται, &c. *Murium autem ibi eſt triplex genus: Alii quidem bipedes vocantur*, &c. Ariſtoteles *Hiſtoriæ* libro ſexto in fine, Οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ μύες σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, σχεδὸν ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι, οἳ βαδίζουσιν ἐπὶ τοῖς δυσὶ ποσί. τὰ γὰρ πρόσθια μικρὰ ἔχουσι, τὰ δ' ὀπίσθια μεγάλα. γίνονται δὲ πλῆθει πολλοί. *Mures autem, qui in* Ægypto *ſunt, duros habent pilos, ferè ut echini terreſtres. Sunt autem & alii, qui bipedes incedunt. Habent enim priora crura brevia, poſteriora longa. Sunt autem multi numero. Theophraſtus* apud Ælianum *Hiſtoriæ* libri decimi quinti capite vigeſimo ſexto, Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἀκούω δίποδας εἶναι μῦς, καὶ μεγίστους μεγέθει φύεσθαι· τοῖς γε μὴν ἐμπροσθίοις ποσίν, ὡς χερσί, χρῆσθαι. εἶναι γὰρ αὐτοὺς τοὺς ὄπισθε βραχυτέρους. εἶδον τούτους. Λιβυκοί εἰσι. βαδίζουσι δὲ ὀρθοὶ ἐπὶ τοῖν ποδοῖν, ὅταν δὲ διώκωνται, πηδῶσι. *Audio in* Ægypto *mures eſſe bipedes, & ſtaturâ maximos, & prioribus pedibus, tanquam manibus, uti. Eos enim breviores eſſe poſterioribus. Illos vidi.* Libyci *ſunt. Recti duobus pedibus nitentes gradiuntur. Si quis autem inſequatur, ſaliunt*. Et ex eodem *Photius*, Ἐν Αἰγύπτῳ δίποδάς φασι μῦας γίνεσθαι, καὶ μεγάλους. ἔχουσι δὲ ὄπισθε καὶ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἀλλ' οὐ βαδίζουσιν ἐπ' αὐτοῖς. χρῶνται δὲ αὐτοῖς, οἷα χερσίν. ὅταν δὲ φεύγωσι, πηδῶσι. *Bipedes in* Ægypto *mures, & magnos, naſci perhibent. Habent autem etiam anteriores pedes. At iis non incedunt, ſed ut manibus utuntur. Et ſaltu fugiunt. Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſeptimo, poſtquam egit de muribus *Alpinis*, *ſunt his pares & in* Ægypto (nempe in eo, quod ſequitur, cum ſint cætera valde diſpares) *ſimiliterque reſidunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusque ut manibus utuntur*. Et libri decimi capite ſexageſimo quinto, Ægyptiis *muribus durus pilus ſicut herinaceis: iidem bipedes ambulant ceu* Alpini.

Hoc muris genus etiam in *Palæſtina* frequens *Helleniſtæ* ideò vocarunt ἀρκτόμυν, id eſt, *urſinum murem*, quod incederet bipes, & prioribus pedibus, tanquam manibus uteretur. Id enim eſt urſorum proprium. *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn* in urſi deſcriptione,

Χεῖρες χερσὶ βροτῶν ἴκελαι, πόδες ἠδὲ πόδεσσι,

Manus hominum manibus, pedeſque pedibus ſimiles. Solinus in capite *De Numidia*, & in ea urſis; *Vis maxima in brachiis, & lumbis: unde interdum poſticis pedibus inſiſtunt*.

Hoc idem animal *Arabicè* vocatur اليربوع *aljarbuo*, & falluntur *Lexicographi*, qui *talpam* interpretantur. Res ex deſcriptione patebit. *Damir* in capite *De* اليربوع *aljarbuo*, هو حيوان طويل الرجلين وقصير اليدين جدا *Eſt animal, cujus pedes poſteriores longi ſunt, & priores breves admodum*. Et paulò poſt, فهي قصيرة اليدين لانها اذا خافت شي لاذت بالصعود فلا يلحقها شي *Et pedes anteriores ideò breves habet, ut, cum aliquid timet, ad ſuperiora confugiat, neque ullum animal id aſſequatur*. Et infrà قال الجاحظ والقزويني وهو

من

من نوع الفار *Dixerunt* Algiahid & Alkazuinius *eſſe inter ſpecies muris.* Itaque verè eſt ἀρκτόμυς, id eſt, mus cum urſo hoc commune habens, quod pedibus poſterioribus ingreditur, quos longiores habet. *Geſnerus*, in capite *De mure Alpino*, *Græcum* Scriptorem anonymum citat, nondum editum, qui in libello *De animalibus* hæc habet de arctomye: *Arctomys unus cuſtodit, cæteris paſcentibus; & ſinguli partem pabuli ad eum deferunt, at, ſi negligentior fuerit in cuſtodia, & homo aliquis ſupervenerit, cujus adventum ille voce non prodiderit, à cæteris occiditur.* En his ſimillima de *aljarbuo* in *Damire*, ut ſcias idem eſſe animal!

هو من الحيوان الذي له رييس مطاع ينقادون اليه واذا كان فيها يكون ديدنها في مكان مشرف او علي صاخرة ينظر الي الطريق من كل ناحية فان راي ما يخافه صر باسنانه وصوت فاذا سمعته انصرفت الي حجرتها فان قصر الرييس حتي ادركهم احد وصاد منهم شيا اجتمعوا علي الرييس وقتلوه وولوا غيره *Eſt ille mus è numero animalium, quæ ducem habent, quem colant, cuique obſequantur. Qui cum eſt inter eos, quorum domus eſt in ſublimi loco, aut ſuper petram, inde in viam ab omni parte proſpicit. Et, ſi videat aliquid, unde ſit metus, dentibus ſtridet, & clamat: quo audito, illi ſecedunt ad latibula ſua. At, ſi ſe contineat, donec eos aſſequatur aliquis, aut è numero ſuo aliquem intercipiat, conjuratione contra ducem inita, eum interficiunt, aliumque illi ſubſtituunt.* De eodem animali ſi plura deſideras, audi reliqua *Damiris*. ويسمي الدرص وذو الرمح ورماحه ذنبه وله ذنب كذنب الجرذ يرفعه صعدا في طرفه شبه النوارة ولونه كلون الغزال *Vocatur etiam* dirs *&* dur-romchi (id eſt, *haſtatus*;) *nempe pro haſta caudam habet ſimilem caudæ muris, quam ſurſum tollit: & in extremo eſt floris ſpecies. Color eſt ut color gazellæ,* ſeu *capreæ.* Sequitur, وهذا الحيوان يسكن بطن الارض ليقوم رطوبتها له مقام الما *Habitat hoc animal in ventre terræ, ut humiditas, ejus præſtet ipſi locum aquæ.* Et paulò infrà, واليربوع يتخذ حجره في نشز من الارض ثم نا حفر بيته في مهب والرياح الاربع ويتخذ فيه كوي وتسمي النافقا والقاصعا والراهطا فاذا طلب من احدي هذه الكوي نافق اي خرج من النافقا وان طلب من النافقا خرج من القاصعا وان طلب من القاصعا خرج من الراهطا Aljarbuo *parat latibulum ſuum diſpergendo terram, & domum ſibi fodit ad flatus quatuor ventorum, eamque feneſtris inſtruit, quarum una vocatur* naphika, *alia* kaſia, *&* rahita. *A quibus, ſi impetatur, exit per* naphikam. *Et ſi à* naphika *impetatur, exit per* kaſiam; *aut per* rahitam, *ſi à* kaſia. Quomodo de mure noſtro *Plautus* in *Truculento* Actu quarto.

Cogitato, mus puſillus quam ſit ſapiens beſtia,
Ætatem qui uni cubili nunquam committit ſuam:
Quia ſi unum oſtium obſideatur, aliud perfugium (b) *gerit.* (b)

Sed & aliud comminiſci dicitur *aljarbuo*. Feneſtras, aut foramina ſua veriùs, quandoque terra obducit in ſumma ſuperficie, ne extrinſecus appareant. Id *Arabicè* دم *damma* dicitur. *Alcamus*, دم اليربوع حجره غطاه وسواه Damma aljarbuo *latibulum ſuum, id eſt, texit illud, & complanavit.* Unde & latibulo دممة *dumama* nomen. Idem *Alcamus*, الدممة حجرة اليربوع وتراب ياجمعه اليربوع ويخرجه من الجاحر فيسوي به بابه Dumama, *latibulum* aljarbui, *& terra, quam colligit, & è latibulo ſuo effodit, ut eâ complanet ejus aditum.* Proinde ut نافقا *naphika* dicitur ejus latibuli foramen terra obtectum, inde ſumpta Metaphora نافق *naphaka*, Verbum tertiæ Conjugationis, eſt *in religione diſſimulare, & aliud ore profiteri, aliud habere in animo reconditum.* Et منافق *munaphik* eſt *hypocrita.* Damir, بيته ظاهر تراب وباطنه حفر وكذلك المنافق ظاهره ايمان وباطنه كفر *Pars exterior domus ejus terra eſt, ſed interior eſt concava. Hypocrita itidem fidem habet extrinſecus; ſed intrinſecus infidelitatem.* *Algiahid*, & alii, واسم المنافق لم يكن في الجاهلية لكن لمن اسر الكفر واظهر الايمان *Nomen* munaphik *non erit in Ethniciſmo, ſed de eo* (dicitur) *qui celat infidelitatem, & oſtentat fidem* Albazi, وتعالي اشتق له هذا الاسم من هذا الاصل وهو من نافقا اليربوع لانه لما

لما ابطن الكفر واظهر الايمان *Excelſus Deus hypocritæ nomen derivavit ex iſta radice, nempe ex* naphika, ſeu *foramine muris* aljarbuo *dicti, quia intùs eſt infidelitas, & extrà fides.* Hæc & alia plura Arabes in Azoaram Alcorani LXXIII. cui titulus المنافقون hypocritæ. In *Alcamus* nidus hujus animalis vocatur لغز *logoz*, quaſi *labyrinthum* dicas, quia in hujusmodi nidis viæ ſinuoſæ ſunt & intricatæ admodum. Ac proinde الغاز *algaz Arabicè* dicuntur طرق تلطوي وتشكل على مسالكها *viæ quæ in tractu ſuo contortæ ſunt & implicatæ.* Ad hoc muris genus referenda ſunt, quæ dicit *Syneſius* de *Johanne* quodam Duce ſub finem Epiſtolæ centeſimæ quartæ, Δίκην ἀρουραίου μυὸς ἐνεδεδύκει τῇ πέτρᾳ, *Agreſtis muris inſtar ſeſe in petram abdiderat*, id eſt, in *Bombæam*, caſtrum in cavo rupis munitiſſimum. Neque enim alii agreſtes mures in petra nidificant, ſed ſolus *aljarbuo.* Quod probant hæc *Ibnolgiauzi*, اليربوع لا يتخذ بيته الا في موضع صلب مرتفع ليسلم من سيل او حافر ثم لا يتخذه الا عند اكمة او شاجرة او صاخرة لئلا يضل اذا عاد اليه Aljarbuo *domum ſuam non parat niſi in loco duro* (id eſt, *petricoſo*) *& ſublimi, ut ab aquarum influxu & ab* (equorum) *ungula tutâ ſit. Nec eam ſtatuit, niſi in tumulis, aut arboribus, aut petris, ne, cum ad illam redit, aberret.* Quod hujus animalculi catulis maximè accidit. Unde *Proverbium* in *Damire*, اضل من ولد اليربوع *Catulo* aljarbui *magis errat*, de eo, qui vagatur, nec pedem figit uſpiam. Ibidem, وفي طباعه انه اذا مشي في ارض سهلة او لينة مشي علي موخر كفه حتي لا يعرف اثره وطيه كما يفعل الارنب *Etiam è natura ejus eſt, ut, cum in terra molli & in tenera graditur, ſummis pedibus inſiſtat, ne in locis, quæ calcavit, ejus veſtigia agnoſcantur: quod lepori quoque in more eſt.* Item, وهو يجتر ويبعر وله كرش واسنان واضراس من الفك الاعلي والاسفلي *Ruminat etiam, & ſtercus egerit, & ingluviem habet* (more ruminantium;) *quamvis dentes & maxillares illi ſint, tam in ſuperiore, quam in inferiore maxilla.* Eidem muri hoc ſingulare, quod ſalit. Quod efferunt *Arabes* verbo بحطل *bachdala* maximè proprio. *Alcamus*, بحطل قفز قفزان اليربوع Bachdala, *ſaliit Jactu aljarbui.* Ita etiam *Giauhari.* Quod ipſum *Theophraſtus* de muribus illis, qui bipedes incedunt, ſupra obſervavit, Ὅταν τις διώκῃ, πηδῶσι· *Si quis inſequatur, ſaliunt.* In ejusdem latibulis nidificat anguium genus, quos *Arabes* appellant جنادع *gianadio*, vel جنادب *gianadibo. Alcamus* الجنادع الاحناش او جنادب تكون في حجرة اليرابيع Algianadio, *ſerpentum* (genus) *aut* gianadibo: *hi ſunt in nido aljarabii*, quod Plurale eſt vocis اليربوع *aljarbuo.* Si cum mure vulgari coëat *aljarbuo*, mus hybrida indè natus vocatur فرنب *pharnab*, aut *phirnib.* Alcamus, الفرنب الفارة او ولدها من اليربوع *Alpharnab*, (aut *alphirnib*) *mus, aut fœtus ejus ex aljarbuo.* Eſt & hoc illi peculiare, quod ab *Arabibus* comeditur *aljarbuo*, cum de cætero muris eſus ſit eis interdictus. *Damir* in capite الفار *alphar*, id eſt, *De mure*, ويحرم اكل جميع انواع الفار الا اليربوع *Prohibitus eſt eſus omnium muris ſpecierum, præterquam aljarbui.* Eſt tamen inter *Arabes* aliquis ea de re diſſenſus. Nam ex ſententia *Abuchaniphæ*, لا يوكل لانه من الحشرات *Non comeditur* (aljarbuo;) *quia eſt ex ſubterraneis animalibus.* Et *Algazali*, in libro, cui titulus الوسيط *Mediator*, negat quidquam eſſe comedendum من الحشرات الا الضب *ex ſubterraneis animalibus præter crocodilum terreſtrem.* Tamen ab aliis inſuper excipiuntur اليربوع وابن عرس وام حبين والقنفذ والدلدل aljarbuo, *& muſtela, & chamæleon & hericius, & hyſtrix.* Hinc de *aljarbuo* Damir, ويحل اكله لان العرب تستطيبه وتاكله *Conceditur illius eſus; quia permittunt* Arabes, *& eo delectantur.* Ita nimirum definiunt magni *Arabum* Canoniſtæ, *Ata*, & *Achmed Ben-Hantal*, & *Ibnolmandſar*, & *Abutſaur*, &c. Proindè non ſolùm *aljarbuo* ſed & latibulum ejus emitur, id eſt, jus illud rimandi, & perſcrutandi, ut in eo capiatur hoc animal. Quod tamen quia plerumque parùm ſuccedit, in Proverbium ceſſit apud *Arabes:* ut cum dicunt, كالمشتري القاصعا باليربوع *Ut qui pro* aljarbuo *emit foramen ejus.* Quod Proverbium يضرب الذي يدع العين ويتبع الاثر *ferit eum, qui, fonte relicto, ſolum ſequitur veſtigium. Græcè* dixeris Σκιὰν ἀντὶ τοῦ σώματος, *Umbram pro corpore.* Atque hic quoque *Arabes* delicati ſunt, & cæteris hujus generis muribus *Supharienſem* præferunt, quem ſic deſcribit *Alcamus:* يربوع شفاري ضاخم الاذنين وطويلهما العاري البراثين ولا يلاحق سريعا والطويل القوايم الرخو اللاحم الدسم *Supharienſis* jarbuo *craſſis & longis eſt auribus, nudus unguibus, ita ut non facilè apprehendat, pedibus longis, teneràque & pingui carne.* In *Abenbitare*, يربوع الاسرائيلي اسم اليربوع يقدد وغذا كثير ويلين البطن *Jarbuo* Iſraëliticus *vocatur caro* aljarbui, *quæ exſiccatur. Eſt autem multi nutrimenti, & mollit ventrem.* Exſiccare

ſiccare Arabicè eſt قدّ *kadda*, quod propriè ſignificat *carnem in longitudinem ſciſſam vento exponere*, quomodo apud nos fumo, ut humor abſumatur. Unde قدّان *kedad* dicitur tam *hericius* quam *aljarbuo*; quia utrumque animal ſic exſiccatur. *Alkamus*, القدّان القنفذ واليربوع *Alkedado, hericius, & Aljarbuo.* In *Arabicis* Sacri Textus verſionibus vox *aljarbuo* occurrit ſemel omnino, nempe *Eſ.* 66. 17. ubi ſic habet *Arabs* Interpres, الذين ياكلون لحم الخنازير والرذالات واليربوع *Qui comedunt carnem porcinam, & abominationes, & Aljarbua*, id eſt, ſpeciem pro genere. Nam *Hebræa* habent, והעכבר, & *murem*. Sed *Arabi* cauſa non defuit, cur redderet اليربوع *aljarbua*. Jam enim docuimus in toto murium genere hunc ſolum apud *Arabes* edulem eſſe. Præterea, quamvis עכבר *achbar*, Hebræis *murem* in genere ſignificet, tamen *Arabicè* hæc ipſa vox عكبر *achbar*, in Plurali عكابر *achabiro*, ſignificat *marem* اليربوع *aljarbui. Alcamus*, العكابر ذكور من اليرابيع Alachabiro, *mares Aljarbii:* quod jam diximus Plurale eſſe vocis اليربوع *aljarbuo*. Itaque cum اليربوع ſit ſpeciei nomen العكبر *alachbar* marem ſignificat, ut العطبوطة *alatiuta* fœminam. *Alcamus*, العطبوطة اليربوع الانثى Alatiuta, *Aljarbuo fœmina. Teixeira Luſitanus* appellat *ratones del mato*, id eſt, *mures dumeti*, & his verbis deſcribit *Indici itinerarii* capite quarto, *Son eſtos ratones del grandor de los grandes nueſtros communes, tienen el pelo pardo tirante à blanco. Tienen de raton las orejas, manos, y la cola: cuya punta, y los ojos, y cabeça, ſon de conejo; y las piernas como de gazela. Corren mucho ſaltando, hazen cueua como conejo. Y ay dellos grande quantidad por aquel de ſierto. Los* Arabes *los comen, y dizen, que ſon muy buenos.* Id eſt, *Sunt iſti mures vulgarium maximis mole pares, coloris leucophæi. Muris habent auriculas, pedes anteriores, & caudam: cujus acumen, oculi, & caput, ſunt cuniculi; & pernæ* (id eſt, *crura poſteriora*) *capreæ. Saltando plerumque currunt, & cuniculos agunt quomodo cuniculi. Horum in illo deſerto* (in *Arabiæ* parte *Babyloniæ* vicina) *maxima eſt copia.* Arabes *in cibis uſurpant, & optimi ſaporis eſſe aſſerunt.* Quibus verbis omnino deſcribitur *aljarbuo*, quod nemo non fatebitur. De eodem ſic *Olearius* libri ſexti *Itinerarii Perſici* pagina ſexageſima quarta, *Vidimus prope* Terkin (*in Circaſſia*) *muris agreſtis genus* Arabicè JERBUA *dicti. Huic ſciuri magnitudo eſt, neque forma diſſimilis; pilus tamen fuſcior; & caput muris; aures longæ; crura anteriùs brevia, poſteriùs longiora. Proinde nonniſi in aſcenſu currunt; in planis ferè reptitant, aut ſaltu ſupra terram ad quinque vel ſex pedes efferuntur. Cauda longa dorſo incumbens, in caule glabra, in vertice hirta & albicans. Multos videre eodem impetu ſurſum proſilientes jucundum erat ſpectaculum.* Babyloniam & Arabiam *his ſcatere ajunt, & incolis eſſe pro cibo. Sunt, qui ex agris in domos ſe conferunt, & pecuniam ſuffurantur.*

His ita explicatis, tria ſunt, quæ Lectori non oſcitanti clara & manifeſta fient. I. Murem illum, qui *Arabicè* vocatur *aljarbuo*, eundem eſſe cum *Herodoti, Ariſtotelis, Theophraſti, Plinii, Æliani*, & *Photii* mure, qui pedum poſteriorum longitudine & ſaltu inſignis eſt. Nam in *aljarbuo* ſuo utrumque obſervant Arabes. Bipedes quidem incedere non addunt; quia res eſt infrequentior. Fallitur enim *Photius*, qui pedibus anterioribus eos unquam niti, negat. Quod apud *Ælianum* non refert *Theophraſtus*, nec quiſquam alius Veterum. II. Hunc ipſum murem patet eundem eſſe cum *Hieronymi arctomye*. Naturam enim habet cum mure & urſo communem, habitatque in cavernis petrarum, & terræ foveis, & in ſingulis ſaxis & collibus cuſtodem habet in excubiis, cujus negligentia morte mulctatur. III. Denique اليربوع *aljarbuo* idem eſt animal cum *Hebræorum* שפן *ſaphan*. Concurrunt enim omnes notæ, nulla excepta. Quod probare eſt obvium. Primò enim neutrum eſt biſulcum. 2. Utrumque ruminat. 3. Utrumque edule eſt, quamvis immundum. 4. Utrumque gregarium. 5. Utrumque infirmum. 6. Utrumque domum habet in petra. 7. *Ariſtoteles, Theophraſtus, Plinius*, & alii ſcribunt *Ægyptium* eſſe animal; & *Hieronymus* magnam eſſe in *Palæſtina* hujus generis abundantiam. *Arabiam* quoque eo ſcatere. *Arabum* ſcripta abunde docent, & *Teixeira* teſtis αὐτόπτης.

Supereſt, ut varia hujus animalis nomina explicare conemur. *Hebraicè* שפן *ſaphan*, per *Sin* dici videtur pro ספן *ſaphan*, per *Samech*, tanquam *à tegendo*; quia latibuli ſui foramina terra obtegit, ut abundè docuimus. Vel pro צפן *tſaphan*, per *Tſade*, tanquam *à deliteſcendo*; quia ibi ſub terra latet, & ex hominum conſpectu ſe ſubtrahit. Idem *Arabicè* اليربوع *aljarbuo*, quaſi *quaternarius*, appellatur; quia domum ſibi fodit في مهب الرياح الاربع *ad flatus quatuor ventorum*, ut didicimus ex *Arabibus*. Et *Chaldaicè* טפזא *taphza*, à *ſaltu*. Murem enim eſſe ἁλτικὸν è Veteribus nos docent *Theophraſtus, Ælianus, Photius*, è Recentioribus *Alcamus, Teixeira, Olearius*. Syrum ܚܓܣ *chagas* factum ſuſpicor ex *Græco* χοιρογρύλλιος per compendium ita ſcripto χγς. Vel ܚܓܣ *chagas* eſt *claudum animal*. Syris enim *claudus* tam ܚܓܝܣܐ *chagiſa* dicitur, quam ܚܓܝܪܐ *chagira*. Claudicare porrò videtur hoc animalculum propter pedum inæqualitatem. Dictus ille ipſe mus χοιρογρύλλιος *à porci ſagina*, aut *ſpecie*. Nam compoſitæ vocis etiam ultima pars *porcum* ſignificat. *Heſychius*, Γρύλλος, χοῖρος. Item, Γρυλλίων, ὁ χοῖρος. Tale, quod ὕραξ, *ſus* Æolibus, à *Nicandro* pro *mure* uſurpatur; quia mures προσεοίκασι χοίροις τῷ ῥάμφει, *roſtro porcos referunt*, ut ibi habet *Scholiaſtes*. Et à *Græco* ὕραξ deductum *ſorex*. Cur *Seniorum* χοιρογρύλλιος *Hieronymi* ætate vocatus fuerit ἀρκτόμυς, abundè jam explicatum. Nec ſine cauſa pro *herinaceo* eſt ſumptus, ſi verè ſcribit *Plinius* hoc muris genus herinacii pilum habere: *Ægyptiis*, inquit, *muribus durus pilus ſicut herinaceis; iidem bipedes ambulant ceu Alpini.* Sed is videtur duas murium ſpecies ſumpſiſſe promiſcuè. Nam alii diſtinguunt inter mures δίποδας, & ἐχῖνας, vel ἐχινώδεις. *Herodotus*, Οἱ μὲν δίποδες καλέονται, οἱ δὲ ζεγέριες, οἱ δὲ ἐχῖνες. *Alii quidem bipedes appellantur, alii zegeries, & alii echines*, nempe ab aſperitate pilorum echini inſtar. *Ariſtoteles*, Οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ μύες σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι, οἳ βαδίζουσιν ὀρθοὶ τοῖς δυσὶ ποσί. *Ægyptii mures duros habent pilos, ut herinacei terreſtres. Sed & ibidem alii bipedes gradiuntur.* Sed quo errore *Plinius*, eodem Scripturæ Interpretes murium hæc duo genera confudiſſe putaverim, & mures ἐχῖνας vel ἐχινώδεις, *herinaceos* appellâſſe.

Notandum quoque, *Judæorum* שפנים *ſephanim*, id eſt, χοιρογρύλλους, vel ἀρκτόμυας, ſi mavis, quædam habere communia cum *Hiſpaniæ* cuniculis; oculos ſcilicet, & caput, & imam caudam, ut à *Teixeira* obſervatur:

ſervatur: & quod poſteriores pedes prioribus ſunt longiores, quodque ſubſultim gradiuntur, & pariter ruminant, quamvis utrimque dentati, & ſubterranea ſibi latibula defodiunt, in quibus interdiu latent. Itaque ut *Hebræi* hodie, ita *Pœni* videntur olim *Hebræum* nomen שפן *ſaphan*, cuniculis indidiſſe, atque inde eſſe, quod *Hiſpania* שפניה, Σπανία, id eſt, *cuniculoſa* dicta eſt, ut in *Catullo Celtiberia*, quod jam ſupra (c) monuimus. Aliorum tamen eſto judicium.

(c) Pag. 1003. lin. 15.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De vulgari Mure.

Hebræum עכבר *potius* murem agreſtem *ſonat*. *Dictus videtur, quaſi* עכלבר conſumptor agri. *Agris inde quanta pernicies. Exempla in* Philiſtæis *1 Sam. 5. v. 6. & 6. v. 5. & Hiſpania* Cantabris, *Italiæ* Coſanis, *Thraciæ* Abderitis. *In* Chalcidenſibus, *in* Gyaro *inſula*, Troade, Myſia, Æolide *mures ferrivori*. Ariſtoteles *&* Ælianus *obiter emendati*. عكبر achbar, *Arabibus* aljarbuo *mas*; *ſolus murium edulis*. Μυωξὸς, *ſeu* glis, Arabibus *non eſt muris ſpecies. Mures pro cibo in ſumma fame*, Hieroſolymis *obſeſſis. Tres murium colores. Albi rariſſimi, ubi reperti. De iis Proverbium. Mus in Lege cur immundus*. Cyrillus *emendatus. Mus* ψοφοδεής. *Muris eſus oblivionem inducit. Cur* Sennacheribi *cladem ad mures referant* Ægyptii *in* Herodoto. *Similis hiſtoria de* Cretenſibus, Hamaxiti *in* Troade *conditoribus*.

H*Ebræi* murem עכבר *achbar*, appellant, voce fortaſſe *Chaldæa* magis, quæque propriè *murem agreſtem* ſonat. Videtur enim עכבר *achbar*, dici pro עכלבר *achalbar*, eliſo L: ut in vocibus *Babel* pro *Balbel*, & *Samuel* pro שאול מאל *Saul-meel*, quaſi *petitum à Deo* dicas. Nempe *Chaldæis* עכל *achal*, eſt *conſumere*, & בר *bar*, eſt *ager*: itaque עכלבר *achalbar*, & per contractionem עכבר *achbar*, eſt *agri conſumptor*, ſeu *vaſtator*. Nomen agreſti muri valde congruum, qui agrorum eſt certa peſtis. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 37. Ἀπορεῖται δὲ ἡ τῶν ἐπιπολαζόντων μυῶν γένεσις ἐν ταῖς χώραις, καὶ ἡ φορά. πολλαχοῦ γὰρ εἴωθε γίνεσθαι πλῆθος ἀμύθητον τῶν ἀρουραίων, ὥστε ὀλίγον λείπεσθαι οὐ σίτου παντός. γίνεται δὲ οὕτω ταχεῖα ἡ φορά, ὥστε ἔνιοι τῶν μὴ μεγάλας γεωργίας ἐργαζομένων, τῇ προτεραίᾳ ἰδόντες ὅτι θερίζειν ὥρα, τῇ ὑστεραίᾳ ἕωθεν ἄγοντες σὺν τοῖς θερισταῖς, καταβεβρωμένα ἅπαντα καταλαμβάνουσιν. *In quæſtionem etiam vocatur murium in agris emergentium generatio, & proventus. Sæpe enim exoritur agreſtium murium tanta vis, ut relinquatur parum frumenti. Et illorum proventus tam eſt ſubitus, ut nonnulli eorum, qui non multum agrum araverunt, cum pridie metere ſtatuerint, poſtridie manè meſſores adducentes, ſegetes omnes abſumptas deprehendant*. Hinc *Plinius* de prodigioſa murium fœcunditate loquutus lib. 10. cap. 65. *Itaque*, inquit, *deſinit mirum eſſe, unde vis tanta meſſes populetur murium agreſtium*. Et apud *Horum* lib. 1. cap. 47. Αἰγύπτιοι, ἀφανισμὸν δηλοῦντες, μῦν ζωγραφοῦσιν, ἐπειδὴ πάντα ἐσθίων μιαίνει καὶ ἀχρηστοῖ, *deſtructionem ſignificantes, murem pingunt, quia omnia conſumens inquinat, & deperdit*.

Exempla ſunt paſſim obvia. Sic 1 *Sam.* 5. *v.* 6. in *Græca* verſione ſcribitur de iis *Philiſtæis*, qui captivam arcam tenebant: Μέσον τῆς χώρας αὐτῆς ἀνεφύησαν μύες. Et in *Vulgata*, *Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures*. Et cap. 6. v. 1. rurſus in *Græca*; Καὶ ἐξέζεσεν ἡ γῆ αὐτῶν μύας. *Et terra eorum mures ebulliit*. Quæ quidem ſunt Gloſſemata: cum neque *Hebræa* origo, neque reliquæ verſiones, *Chaldæa*, inquam, *Syra* & *Arabica*, tale quidquam agnoſcant. Tamen res in ſe vera eſt. Nam ejuſdem ſexti capitis verſu quinto etiam *Hebræa* habent, *Facietis*, &c. צלמי עכבריכם המשחיתים את הארץ, *imagines murium veſtrorum, qui vaſtant terram*. مثال الجردان الذي تسلطت علي الارض لتفسدها *Imagines murium qui terræ incumbunt ut eam vaſtent*: ut habet *Arabs Interpres*. Proindè merito *Joſephus Antiquitatum* lib. 6. capite 1. Τὰ δὲ ἔθνη τῆς χώρας μυῶν πλῆθος, ἀνελθὸν ἀπὸ τῆς γῆς, κατέβλαψε, μήτε φυτῶν, μήτε καρπῶν ἀποσχόμενον. *Quæ autem in regione erant murium copia, è terra emergens, devaſtabat, neque ſtirpibus, neque fructibus parcens*. Et *Philaſtrius* in Muloritis, *Cum fuiſſet capta arca Teſtamenti ab Allophylis, atque ex ira Dei produxiſſet terra ſorices, ut eorum fruges deperirent*. Et *Maginus* in *Palæſtina* ſua, *Nonnullis in locis* Palæſtinæ *agri ſunt penè deſerti ob murium & ſoricum abundantiam, quos niſi quædam aves devorarent, nullam ſementem facere poſſent incolæ*.

Quod malum ne quis putet eſſe *Paleſtinæ* peculiare; *Strabo* lib. 3. etiam in *Hiſpania* nonnunquam increbuiſſe memorat μυῶν πλῆθος, ἀφ᾽ οὗ καὶ λοιμικαὶ νόσοι πολλάκις ἠκολούθησαν, *murium copiam, quam ſæpe peſtifera lues ſubſequuta ſit*. Et in *Cantabria Romani*, pretio dato; μυοθηρεῦντες πρὸς μέτρον ἀποδειχθὲν διεσώζοντο μόλις, *mures ad certam menſuram venantes vix ſervabantur*. Nec deſunt, qui de *Italia* idem referant. *Diodorus* lib. 3. Περὶ τὴν Ἰταλίαν μυῶν πλῆθος ἀρουραίων, ἐξαρθὲν τοῖς πεδίοις, ἐξέβαλέ τινας τῆς πατρίου χώρας· *Circa* Italiam *murium agreſtium vis, ex agris emerſa, quoſdam è patrio ſolo pepulit*. Quod ipſum in *Æliano* eſt *Hiſtoriæ* lib. 17. cap. 41. Et uterque ſequitur *Agatharchidem* lib. 5. cap. 28. Porro *Coſanos* intelligi veriſſimile eſt; quia de *Coſa* canit *Rutilius Rufus*,

> *Dicuntur cives, quondam migrare coacti,*
> *Muribus infeſtos deſeruiſſe lares.*

Thraciæ quoque *Abderitis*, qui, propter ranarum muriumque multitudinem relicto patriæ ſolo, ſedes quærebant, *Caſſander* agros in ultimis *Macedoniæ* finibus aſſignavit, ut teſtatur *Trogus* lib. 15. *Chalcidenſes* itidem narrat *Heraclides* in *Politiis Cleonas* incoluiſſe, ἐν τῷ Ἄθῳ ἐξελασθέντας ἐξ Ἐλυμνίου ὑπὸ μυῶν, οἳ τά τ᾽ ἄλλα κατήσθιον αὐτῶν, καὶ τὸν σίδηρον, Elymnio *in* Atho *monte pulſos à muribus, qui cum alia devorabant, tum ipſum ferrum*. Quod de *Gyaro* alii referunt. *Plinius* libri octavi capite vigeſimo nono, *M.* Varro *auctor eſt*, &c. *ex* Gyaro, Cycladum *inſula*, *incolas à muribus fugatos*. Et capite quinquageſimo ſeptimo, Theophraſtus *auctor eſt in* Gyaro *inſula, cum incolas fugaſſent, ferrum quoque roſiſſe eos*. Hinc *Antigonus Mirabilium* capite vigeſimo primo, Τῆς δὲ Καρυστίας καὶ τῆς Ἀνδρίας χώρας ἐστὶν πλησίον νῆσος ἡ καλουμένη Γύαρος· ἐνταῦθα οἱ μύες διατρώγουσι τὸν σίδηρον. *Prope* Caryſtiam *&* Andriam *inſula eſt nomine* Gyarus, *in qua mures ferrum exedunt*. Et de eadem inſula *Stephanus Byzantius*, Ἀντίγονος δὲ ὁ Καρύστιος φησι, ὅτι ἐν ταύτῃ οἱ μύες διατρώγουσι σίδηρον· Antigonus Caryſtius *autem*, *inquit*, *quod in hac* inſula *mures ferrum comedunt*. Nec multo aliter *Suidas*. Mendosè igitur *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Ἐν Κύπρῳ τῇ νήσῳ λέγεται σὺν μέτας τὸν σίδηρον ἐσθίειν· *In* Cypro *inſula metas ajunt ferrum devorare*. Mendosè etiam in *Æliano Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo quarto, Ἐν τῇ Πάρῳ τῇ νήσῳ Ἀριστοτέλης λέγει μῦς εἶναι, καὶ μέν τοι καὶ γλῶ σιτεῖσθαι τὸν σιδηρῶν· *In* Paro *inſula dicit* Ariſtoteles *mures eſſe, qui ferrariam terram exedant*. Utrobique enim pro Κύπρῳ, vel Πάρῳ, legendum Γυάρῳ & in priore loco μύας pro μέτας, in poſteriore τὸν σίδηρον. Quid quod *Troadis* incolæ, quos *Græci* decennali bello, vix ſubegerunt, huic malo cedere coacti

coacti, patriam deſeruerunt? *Plinius* libri decimi capite ſexageſimo quinto, *Plurimi mures ita ad* Troadem *proveniunt, & jam inde fugaverunt accolas.* Et in *Chryſa*, *Myſiæ* urbe, *Crini* Sacerdoti infenſus *Apollo* ἔπεμψεν αὐτοῦ τοῖς ἀγροῖς μύας, οἵτινες τοὺς καρποὺς ἐλυμαίνοντο, *agris ipſius mures immiſit, qui fructus deperdebant.* Ita *Homeri* vetus *Scholiaſtes* ad vocem Σμινθεῦ libro primo *Iliados*. Quale eſt, quod tradit *Ælianus Hiſtoriæ* libri duodecimi capite quinto, Τῶν Αἰολέων καὶ τῶν Τρώων τὰ λήϊα πολλὰς μυῶν μυριάδας ἐπελθούσας ἄωρα ἀποκείρειν, καὶ ἀτελῆ τὰ θέρη τοῖς σπείρασιν ἀποφαίνειν: *Permultas olim murium myriades* Æolorum *&* Trojanorum *ſegetes invaſiſſe, atque immaturas ſuccidiſſe, iisque, qui ſementem feciſſent, meſſem infructuoſam reddidiſſe.*

Ex his abundè patet *muribus*, iisque *agreſtibus*, vix indi potuiſſe nomen aptius, quàm *ab agrorum vaſtatione*. Itaque id propriè עכבר *achbar*, quod confirmat uſus *Arabum*, quibus عكبر *achbar* non eſt mus quivis, ſed *muris agreſtis* ſpecies, nempe *aljarbuo* mas, ut ſupra (a) docuimus. Proinde *Eſa. 66. v. 17.* pro *Hebræo* העכבר *haachbar*, Arabs habet اليربوع *aljarbuo* quaſi hæc duo ferè ſint ſynonyma. Atque hoc ipſum, quod *Eſaias* ibi *Judæis* exprobrat, nonnullos eorum porcinam edere, & העכבר *haachbar*, ſuadet עכבר eſſe *murem agreſtem*, eumque اليربوع *aljarbuo*, quem ſolum comedi tradunt *Arabes*. Nam μύωξος, id eſt, *glis*, quem *Hieronymus* hic intelligit, non cenſetur ab *Arabibus* in genere murium. Fateor quidem in *Hiſtoria* Hebraica *Templi ſecundi* pag. 241. cum *Hieroſolymitani*, à *Romanis* obſeſſi, comediſſe leguntur נבלות הכלבים ועכברים, *cadavera canum, & mures*, domeſticos neceſſariò intelligi; quia in urbe tam arctè obſeſſa agreſtes non erant obvii. Et in extrema fame in cibum admittere neceſſe erat quidquid offerebatur. At *Eſaias* agit de cibis, quos *Judæi* ſui temporis, in Dei Legem rebelles, ultro ſibi deligebant, neque ulla neceſſitate coacti. Murem porro domeſticum nemo eſt qui in cibum expetat, cum aliæ eſcæ ſuppetant. Itaque in *Eſaia* mures illi, qui in cibum erant, agreſtes fuere, non domeſtici. Eodem facit, quod in *Samuelis* loco, quem citavimus, עכברים *achbarim Philiſtæorum* agros devaſtant. Illud enim eſt murium agreſtium proprium. Certum tamen eſt, poſteriores *Hebræos* עכבר *achbar*, accipere pro mure quovis. Et potuit ipſe *Moſes* ſic uſurpare, latius accepta voce. Quod ut doceret *Jonathan*, *Hebræum* העכבר *haachbar* ſic παραφράζει *Lev. 11. v. 29.* ועכברא אוכמא וסמוקא וחיורא, id eſt, Achbar *niger, rufus & albus:* qui tres ſunt murium colores. In his albus eſt rariſſimus, non tamen ignotus *Græcis*. *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 12. cap. 5. ubi de templo *Sminthii Apollinis* in *Troadis* urbe *Hamaxito*: Ὑπὸ δὲ τῷ βωμῷ φωλεύουσι λευκοὶ μύες; *Sub altari nidificant albi mures.* Hi putantur omnium ſalaciſſimi: unde in Proverbium abiit, Μῦς λευκός, ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν περὶ τὰ Ἀφροδίσια· *Mus albus, de iis, qui ad res Venereas ſunt maximè incontinentes.* Vide *Suidam*, & quid ex *Philemone* habeat *Ælianus Hiſtoriæ* libri duodecimi capite decimo.

(a) Capite præcedenti.

Murem cur Lex pronunciet immundum eſſe animal, præter cauſas, quæ cuivis ſe offerunt, hæc quoque afferuntur, quod inutile & noxium eſt, & typus eorum, qui dicunt,

Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati.

In *Cyrillo* contra *Julianum* libro nono γαλῆ καὶ μῦς γεγράφασί πως ἐφ' ἑαυτοῖς τὰ δειλὰ, καὶ ἄνανδρα, καὶ ψοφώδη τῶν κλεπτῶν γένη, *muſtela & mus furum referunt timida, & imbellia genera, atque obſtrepera.* In quibus cum illud *obſtreperum* ſit planè extra rem, pro ψοφώδη legendum contendo ψοφοδεῆ, id eſt, *ad omnem ſtrepitum metuentia.* Quo verbo utuntur *Lucianus* in *Scytha*, & *Plutarchus* in *De Sanitate tuenda*: ſed & idem in libro *Utra anim.* de chamæleonte dicit, Ὑπὸ δέους ἄλλως τρέπεται, φύσει ψοφοδεὴς ὤν, καὶ δειλός· *Præ timore in aliud mutatur, cum natura meticuloſus ſit, & timidus.* Hinc in *Heſychio* ψοφοδεὴς eſt δειλὸς, κενόφοβος, ὁ καὶ ἀπὸ ψόφου καὶ τοῦ ἐλαχίστου φοβούμενος. Quod muri quàm conveniat, *Poëta* eximius ſic docet in Apologo de mure ruſtico & urbano *Satyra* 6. lib. 2.

Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque:
Currere per totum pavidi conclave, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta moloſſis
Perſonuit canibus. - - - - - -

Aliud *Hebræi* afferunt, nempe murinæ carnis eſum oblivionem inducere. Quod doctiſſimus *Buxtorfius* probat ex *Avoda Zera* cap. 3. (ubi tamen non reperio) & ex *Beth Jacob* fol. 181. ubi ad quæſtionem, Cur canis dominum ſuum agnoſcat, felis autem non agnoſcat? reſpondetur, feles ideo eſſe obliviosos; quia comedunt mures, quorum caro, imò quorum arroſa, ſi comedantur, turbant cerebrum & memoriam. Unde elicitur hæc concluſio, האוכל ממה שהעכבר אוכל משכח תלמודו האוכל עכבר עצמו לא כ"ש *Comedens de eo, quod comedit mus obliviſcitur doctrinæ ſuæ: comedens ergo murem ipſum quanto magis?*

Sennacheribi cladem, quam angelo tribuunt (b) Sacri Scriptores, & (c) *Joſephus* ex *Beroſo* peſti immiſſæ divinitus, mirum, cur ad agreſtes mures referant *Ægyptii* in (d) *Herodoto*, quos narrant τοῖσι ἐναντίοισι αὐτοῖσι ἐπιχυθέντας νυκτὸς, καὶ μὲν φαγεῖν ἀπὸ φαρετρεῶνας αὐτέων, καὶ δὲ τὰ τόξα, πρὸς δὲ τῶν ἀσπίδων τὰ ὄχανα· ὥστε τῇ ὑστεραίῃ φευγόντων σφέων, γυμνῶν ὅπλων, πεσεῖν πολλούς, *hoſtibus ipſis noctu circumfuſos, illorum tum pharetras, tum arcus, tum ſcutorum anſas exediſſe, ita ut poſtridie, armis exuti, multis amiſſis, fugam fecerint.* An huc facit, quod λοιμὸς *lues*, & λαμὸς *mus*, in *Heſychio*, ſunt voces ita vicinæ, ut una potuerit pro altera uſurpari, atque ſic *muribus* tribui clades à *lue* accepta? Utut ſit, *Cretenſibus* illis, qui *Troadis* urbem *Hamaxitum* condiderunt, tale quidpiam accidiſſe memoratur. Cum enim conſultus *Apollo* de loco condendæ urbis, illam ibi condendam eſſe reſpondiſſet, ἔνθα ἂν αὐτοῖς οἱ γηγενεῖς πολεμήσωσι, *ubi terrigenæ iis bellum inferrent*, intellexerunt *Haxamitum* deſignari; quia, caſtris ibi poſitis, μυῶν ἄφατόν τι πλῆθος ἐφερπύσαν τά τε ὄχανα αὐτοῖς τῶν ἀσπίδων διέτραγε, καὶ τὰς τῶν τόξων νευρὰς διέφαγεν, *murium immenſa vis erumpens clypeorum roſit anſas, & arcuum nervos exedit.* Ita *Ælianus Hiſtoriæ* libri duodecimi capite quinto. Nec multo aliter *Homeri* vetus *Scholiaſtes* ad librum primum *Iliados*, Νυκτὸς ἐπιγενομένης, μύες ἔκοψαν αὐτῶν τοὺς πλαμῶνας τῶν ὅπλων, *Cum nox veniſſet, mures armorum lora ipſis abſciderunt.* Proinde apud *Ariſtotelem*, *Rhetorices* libri ſecundi capite vigeſimo quarto, mures ideo laudat *Polycrates*, ὅτι ἐβοήθησαν διατραγόντες τὰς νευρὰς, *quia* (popularibus ſuis) *opem tulerunt, cum* hoſtilium arcuum *nervos corroſerunt.* Et, apud *Clementem* in *Protreptico*, *Polemo* refert populos *Troadi* vicinos τοὺς ἐπιχωρίους μῦς, οὓς σμίνθους καλοῦσι θρησκεύειν, ὅτι τὰς νευρὰς τῶν πολεμίων διέτραγον τῶν τόξων, *colere mures illius loci, quos* ſminthos *vocant, quoniam hoſtilium arcuum nervos arroſerant.* Quæ cum iis ſimillima ſint, quæ de *Aſſyriis* referunt *Ægyptii*, illos *Creticam* hanc, aut *Troicam*, ſi mavis, hiſtoriam interpolaſſe putaverim.

(b) Reg. 19. 35. Eſa. 37. v. 36. Eccl. 48. 24. (al. 21.) Tob. 1. v. 21. (al. 24.) 1 Macchab. 7. 41. & 2 Macchab. 8. v. 19.
(c) Joſeph. lib. 10. cap. 2.
(d) Herod. lib. 2. cap. 142.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Probatur חולד *choled*, non eſſe *Muſtelam*, ut volunt; ſed *Talpam*. Alia Talpæ nomina.

Omnes omnino Scripturæ Interpretes, Græci, Latini, Chaldæi, Syri, Hebræi, חולד *choled*, muſtelam *reddunt*. *Et in* Ariſtea Hebræo γαλῆ *eſt* חולד. *Tamen hæc verſio ſuſpecta. Et* חולד *videtur eſſe* talpa. 1. *Quia* Syris ܚܘܠܕܐ chulda *eſt* talpa: *quod probatur ex* Syra *verſione* Prov. 24.v.31. 2. Arabicè خلد chuld *eſſe* talpam *docent* Arabum *deſcriptiones. Talpa duplex: una cæca, altera ſurda; illa* chuld, *hæc* zebab *dicta*. 3. *In* Talmude Hieroſolymitano הולדה chulda, *eſt* talpa. 4. Levit. 11. v. 29. חולד, choled, *eſt* שרץ *ad quod genus* talpa *pertinet potius quam* muſtela. 5. *Ibidem* choled & עכבר, mus, *junguntur ut animalia congenera. Talpa enim muri ſimilis. At muſtela illi tam infenſa, quam felis.* 6. *Verbum* חלד chalad (*unde* חולד choled) ſubire, penetrare, ſuffodere *eſt*. *Unde* rubigo, & gangræna, & profunda cultri in victimam immerſio. *Et* ܚܠܕܝܢ, qui penetrant in domos, 2 *Tim*. 3. *v*. 6. *Et* Chalybes, *qui primi metalla eruerunt*, חלדיא, Chaldi, Chaldii, Chaldæi. *Talpæ proprium fodere. Ad id tota videtur facta. Hinc* talpæ חפרפרות, & σπάλακες, *olim* σκάλοπες ἀπὸ τοῦ σκάλλειν, ἢ σκαλεύειν, & σκαλόπεζαι. Heſychius *emendatus*. Σκαλόπαι talparum foramina. Foyon *Gallicè* talpa *unde*. Germanica *ejuſdem nomina*. Talmudicis *tamen* חולדא chulda, *plerumque eſt* muſtela. *Muſtelarum illis duo genera*; κατοικίδιον, & *ruborum, id eſt, ſylveſtre. Hiſtoria de puero a muſtela ſtrangulato. Cur* חולד *choled*, muſtela Talmudicis, & חלד *cheled*, terra *ſint voces Conjugatæ. Rationes fabuloſæ. Omnia terræ animalia in mari præter muſtelam. Multa recondit muſtela, quibus non eget. Ita mundani homines. Hiſtoria* Arabum *de nummis à muſtela datis pro catuli* λύτρῳ. *Quid commune habeant* חלד *cheled*, mundus, & חולד *choled* talpa, *aut* muſtela. *Doctorum ſententiæ. Quæſtionis vera ſolutio*. תנשמת, Levit. 11. v. 30. *non eſſe* talpam, Pſal. 58. v. 9. *voce* נפל אשת *malè reddi* abortivum & talpam, *cum aliud non ſonent, quàm* ἔκτρωμα γυναικὸς, abortivum mulieris. *Sed* Eſa. 2. *v*. 20. חפרפרות, *ſunt* talpæ *à fodiendo ſic dictæ, geminatis Radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior. Talpas & veſpertiliones in* Eſaia *rectè jungi; quia in multis ſimiles. Nec ſine cauſa idola tam ad talpas, quam ad veſpertiliones, projici; ut in tenebras ſic detrudantur, nec amplius nobis illudant. Hæc animalia nullibi culta.* Farfar, *fluvii* Damaſceni *nomen, male explicatur* talpa. *Cur talpa in Lege immunda. De muſtela quid Veteres. Eam aure concipere, & ore parere. Quod ita credi vult* Philoſophus; *quia catulos ſæpe ore transfert. Quin muſtelæ imputatum, quod de muſtelo piſce verius. Is enim in metu catulos in ore abſcondit, quos cum emittit, parere creditur. Error Pſeudo-*Ariſteæ, & *Pſeudo-*Barnabæ, *de muſtela*. Plutarchi *ſententia honeſtior*.

L*Evit*. 11. *v*. 29. Hebræum חלד *choled*, Græci γαλῆν, & Hieronymus *muſtelam* reddit, & Jonathan כרכושתא *carcouſtha*; & Syrus ܟܟܘܫܬܐ *cacauſtho*, quod id ipſum eſt. In *Heſychio quidem* κέρκος eſt ἀγροῖος μῦς, *mus agreſtis*. Et ſuſpicabar olim ex κέρκος deductum fuiſſe כרכושתא *carcouſtha*, eadem ſignificatione. Sed כרכושתא *carcouſtha*, eſſe animal feli quadamtenus ſimile probat Proverbium *Talmudicum* in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 85. 1. כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דבישא גדא Carcouſtha & *felis cum faciunt nuptias, extollit ſe is, qui fuerat infortunatus*. Et *muſtelam* eſſe ex eo conſtat, quod *Pſal*. 113. *v*. 9. *Hebræa* verba עקרת הבית, *ſterilem domus*, *Elia* teſte, ſic redduntur in nonnullis exemplaribus *Chaldææ* Paraphraſis, דיתבא מוריקא לאינשי ביתה היך כרכושתא דיתבא מדורא בעקרי ביתא *Eam, quæ aſſidet livida viris domus ſuæ, ut* carcouſtha, *quæ ſtatuit manſionem in fundamentis domus*. Quaſi עקרת eo loco *ſterilem* non ſignificet, ſed *eam, quæ præ mœrore habitat* בעקרי *in fundamentis*, (id eſt, in infima parte) ædium, quomodo *carcouſtha* ſolet. Quæ ad muſtelæ κατοικιδίου deſcriptionem pertinere patebit ex ſequentibus. Itaque, cum חולד *choled*, in *Moſe* ſit *muſtela* ex tot Veterum ſententia, videbuntur id merito ſequi *Hebræi* omnes, *Baal Aruch*, *R. Selomo*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*: & recentiores Scripturæ Interpretes, *Pagninus*, *Arias*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tremellius*, &c. vernaculi etiam, quotquot videre licuit, *Galli* puta, *Itali*, *Angli*, *Belgæ*, *Germani*. Ut *Lexicographos* taceam, quorum nullus eſt, quod quidem ſciam, qui חולד *choled*, aliter quam *muſtelam*, aut *martem* reddat, quæ eſt muſtelæ ſpecies. Et *Hebræum Ariſteæ* Paraphraſtem, qui *Græca* hæc verba, Κακοποιητικὸς γὰρ ὁ τρόπος ἐστὶ, καὶ γαλῆς, καὶ μυῶν, *Hebraicè* ſic reddit, כי הנה החולד והעכבר הם בטבעם דורכים אל ההשחתה ומועדים תמיד להרע, *Ecce enim* choled, & achbar, (id eſt, *muſtela*, & *mus*) *naturâ ſuâ ad deperditionem tendunt, & ad malum ſunt ſemper proclives*.

Tamen habeo cauſas dubitandi, an hæc ſit vera verſio. Quarum prima eſt, quod palam inde formatum *Syrum* ܚܘܠܕܐ *chuldo* ſignificat *talpam*, non *muſtelam*. Ita ſtatuunt *Johannes Baptiſta Ferrarius*, & *Thomas à Novaria* in *Lexicis* aut *Nomenclatoribus Syriacis Romæ* editis Annis 1622. & 1636. Et confirmat *Maronitarum* doctiſſimus *Gabriel Sionita*, qui verba *Syri* Interpretis *Proverb*. 24. *v*. 31. ܘܟܣܝܘ ܐܦܘܗܝ ܚܘܠܕܐ *Latinè* ita reddidit, *Et cooperuerunt ſuperficiem ejus talpæ*. Neque verò locus patitur, ut *muſtelæ* intelligantur. Agitur enim de agro pigri hominis, qui ita negligitur, ut illum urticæ obtegant. *Urticæ*, id eſt, חרלים, ita habetur in *Hebræo*. Sed *Syrus* legit חלדים, literâ *Res* ſede ſuâ motâ, & in *Daleth* mutatâ; quia ſunt literæ ſimiles: ac proinde reddidit ܚܘܠܕܐ. Qua voce non *muſtelas* ſed *talpas* ſignificari res ipſa docet. Neque enim muſtelis ſcatet ager neglectus, ſed talpis ſcatere poteſt, ut docet *Poeta* ſummus lib. 1. *Georgicorum*,

- - - - - - ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.

Quæ maxima eſt agri pernicies. Unde *Simocatta* in *Epiſtolis*, Τί δῆτα περὶ τῶν ἀσπαλάκων λέξαιμι, φοβερὸν γὰρ τῷ γεωργῷ τὸ κακὸν, καὶ δυσανταγώνιστον τὸ πολέμιον.

De

De talpis igitur quid dixerim? Aratori enim terribile hoc malum eſt, & hoſtis non facile expugnabilis. Proinde hoc animal finxit *Steſimbrotus* ὑπὸ τῆς Γῆς τυφλωθῆναι, διὰ τὸ φθείρειν τοὺς καρποὺς, *à* Tellure *fuiſſe excæcatum, eo quod fruges corrumperet,* Ita *Suidas*, & *Apoſtolius* in τυφλότερος ἀσπάλακος.

Præterea non *Syris* ſolùm, ſed & *Arabibus* خلد *chuld*, vel *chold*, eſt *talpa*. Quod ut cætera taceam, apertè docent ejus deſcriptiones. *Alcamus* الخلد الغارة العميا Alchold, *mus cæcus*. Liber, cui titulus eſt الفلاحة الفارسية *Agricultura Perſica* apud *Abenbitarem*, الخلد دابة عميا تاحت الارض تاكل عروق الشاجر وتاحب رايحة البصل والكرات وتاخرج من حجرتها في طلب الرايحتها Alchold, *animal cæcum ſub terra arborum radices comedens, quodque cepæ & porri odore* (a) *ita delectatur, ut eo allectum exeat è latibulo ſuo.* Et *Giahid*, الخلد دويبة عميا صما لا تعرف ما بين يديها الا بالشم تاخرج من حجرها وهي تعلم انها لا سمع لها ولا بصر فتفتح فاها وتقف عند حجرها فياتي الذباب فيسقط علي شدقيها ويمر بين احيها فيمتص خلد جوفها بنفسها وهي تعرض لذلك في الساعات التي يكون فيها الذباب اكثر Alchold *eſt animalculum cæcum, & ſurdum, quodque non novit objecta niſi per odoratum. Cum è latibulo ſuo exit, auditu & viſu ſe carere non ignarus, aperto ore ſtat prope latibulum, & venientes muſcæ in buccam ejus incidunt, & ambulant inter maxillas, & per ejus halitum in ventrem attrahuntur. Ac proinde os dilatat iis horis, quibus muſcæ ſunt frequentiores.* Hæc ille, quibus الخلد *alchold*, id eſt, *talpam*, non ſolum viſu, ſed & auditu privat. At aliter ſtatuit *Damir*, cujus verba ſunt; كل حيوان له عينان الا الخلد وانما خلق كذلك لانه ترابي جعل الله له الارض كالما للسمك وغذاوه في بطنها وليس له في ظاهرها قوة ولا نشاط ولما لم يكن له بصر عوضه الله حدة حاسة السمع فيدرك الوطي الخفي من مسافة بعيدة فاذا احس بذلك جعل يحفر الارض *Omne animal habet oculos præter* alchold, *qui creatus eſt ſine oculis; quia in terra degit, quam aſſignavit ipſi Deus, ut aquam piſcibus: ita ut in ventre terræ ſit alimentum ejus, & extra eam robore & alacritate careat. Sed viſus defectum compenſavit Deus acumine ſenſus aurium, quibus etiam è longinquo ſpatio ſuſpenſo gradu incedentes percipit, &, quamprimum percepit, in terram reconditur.* Quibus hæc *Plinii* conſona, *Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denſo atque ſurdo Naturæ elemento.* Sed ex nonnullorum ſententia duplex eſt talpæ genus, nempe خلد *chold*, & زباب *zebab:* quarum illa viſu; hæc auditu caret. *Damir* in capite الفار id eſt, *De mure*; ومنها الجرابوع والزباب والخلد فالزباب اصم والخلد اعمي *Etiam in ſpeciebus murium ſunt* aljarbuo (ſeu *chœrogryllius*) & zebab, & chold; *quorum* zebab *eſt ſurdus, &* chold *cæcus.* Multo plura poſſem addere: ſed ex his patet plus ſatis, tam *Arabibus*, quàm *Syris*, *chold*, vel *chuld* eſſe *talpam*.

(a) *Vide Epiphanium in Adamian.*

Tertiò, in *Talmude Babylonico* Tractatu *Moëd Katon* cap. 1. fol. 6. b. in *Miſnæ* verbis, צדין את האישות ואת העכברים, *Venantur* licitè *talpas & mures*, in his (inquam) verbis האישות, id eſt, *talpa*, vel *talpæ* (quod omnes agnoſcunt, & nos infra pluribus docebimus) in *Talmude Hieroſolymitano* redditur, חולדה *chulda*. Quod quidem in eo non legi; quia liber non eſt ad manum: ſed ita aſſerit *Gloſſa* ad locum *Moëd Katon*, quem nuper citavimus, אישות, מפורש בירושלמי חולדה. *Vox* אשות *in Hieroſolymitano Talmude redditur* חולדה *chulda*. Ibi igitur חולדה *chulda*, eſt *talpa*, non *muſtela*.

Quarto, *Levit.* 11. *v.* 29. חולד *choled*, ordinem ducit in iis animalibus, quæ continentur nomine שרץ. Horum porro duo propria ſunt. Unum, quod, propter exiguitatem pedum, repere videntur potius, quam ambulare. Alterum, quod in immenſum ſoboleſcunt. Id enim propriè ſignificat Verbum שרץ, ac proinde piſcibus tribuitur *Gen.* 1. *v.* 20. & ranis *Exod.* 8. *v.* 3. & *Pſal.* 105. *v.* 30. & καθ' ὑπερβολὴν *Iſraëlitis* in *Ægypto* Exod. 1. v. 7; quia in illa ſervitute Dei benedictio eorum numerum auxit, pene dixero, ſupra omnem fidem. Has autem notas nemo neſcit muſtelis minus convenire, quam talpis, quarum crura ſunt breviſſima, & (alicubi auctore *Plinio*) tam numeroſa eſt multitudo, ut tota arva ſubruant.

Quinto, ſi חולד *choled*, eſt *talpa*, rectè junguntur in *Moſe* חולד *choled*, & עכבר *achbar*, id eſt, *talpa & mus:* cum talpa ſit muri congener, adeoque muris ſpecies, ſi *Arabibus* credimus, & *Heſychio*, cui Λὼτ eſt ἀσπάλαξ *talpa*, ſeu μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus terram penetrans:* & *Scholiaſti Ariſtophanis* in *Acharnan.* ubi σκάλοπας definit μύας τινὰς, οὓς φαμὲν σπάλακας, *mures quoſdam, quos vocamus talpas:* & *Oecumenio in* 2 Petri. 1. v. 9. ubi μυωπάζειν vult idem eſſe, quod τυφλώττειν *cæcutire*, ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν γῆν μυῶν τυφλῶν εἰς ἅπαν διατελούντων, *à muribus, qui ſub terra omnino cæci degunt*, id eſt, à talpis. Proinde juxta *Scaligerum* (b) *talpa eſt in genere murium.* Aliis talpa ſolum eſt animal muri ſimile. *Suidas*, Ἔστι δὲ ὁ ἀσπάλαξ ζῶον μυὶ ἐμφερὲς. ὑπὸ γῆν διάγον, τῶν ὀφθαλμῶν ἐστερημένον· *Talpa eſt animal muri ſimile, ſub terra degens,*

(b) *In Cardan. Exercit.* 244.

degens, oculis privatum. Proinde junguntur in *Talmudis* loco, quem citavimus, צדין אישות ועכברים, *Venantur talpas & mures.* At muſtela planè diverſum eſt animal, mure majus & validius, eique tam infenſum, quàm felis. Hinc *Theophraſtus* in libello *De animalibus, quæ cum copia viſuntur*, quo loco de muribus agit; Φθείρουσι δ' αὐτοὺς καὶ αἱ ἄγριαι γαλαῖ. *Occidunt illos muſtelæ agreſtes.* Et Batrachomyomachiæ auctor, quisquis eſt;

Μῦς ποτε διψαλέος, γαλέης κίνδυνον ἀλύξας,

Mus aliquando ſitibundus, muſtelæ periculo evitato. Et apud *Athenæum* Poëta *Carcinus* fabulam ſcripſit, titulo Μύες, in qua muſtela nocturnos mures ſtrangulat. *Plautus* quoque in *Sticho* Actu tertio,

Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes.
Eum ſtrenue obſonavit. - - - - -

Plinius itidem libri octavi capite vigeſimo ſeptimo, *Muſtela rutâ* (vires refovet) *in venatu murium, cum iis dimicatione conſertâ.* Iſidorus *Originum* libri duodecimi capite tertio, *Serpentes etiam muresque muſtela perſequitur.* Abdollatif Bagdadenſis, ربما

عادي الفار وقتله لكن الخوف
الفار من السنور اشد خوفه منه

Mures nonnunquam inſequitur (muſtela,) *& interimit, Mus tamen fele graviùs ſibi timet, quàm à muſtela.*

Sexto, Verbum חלד *chalad* (unde deductum חולד *choled*) *penetrare* & *ſuffodere* eſt. De terra propriè dicitur, quod hæc exempla doceant. *Talmud Hieroſolymitanum* in *Kelaim* capite ultimo, ut Cl. *Buxtorfius* citat, מחליד הקב"ה לפניהם את הארץ *Deus Sanctus Benedictus terram coram iis ſuffodiens.* Et *Talmud Babylonicum* in *Bava Bathra* fol. 19.b. de vitibus, מפני שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח *Quia ſolum ſuffodiunt, & terram emolliunt.* Et *Syrus* Interpres de herinaceo *Eſa.* 34. *v.* 15. ܘܬܚܦܘܪ ܘܬܚܠܕ ܒܛܠܠܗ *Et effodiet, & penetrabit in umbram illius.* Unde ad alia transfertur per Metaphoram. Ita חלד, de metallis, eſt *rubiginem contrahere*; & חלודה *rubigo*, in *Jonathane* חלודת *Num.* 31.22. quia metalla penetrat, & uſque ad intima exedit. *Gangræna* item in *Syra* Paraphraſi ܡܚܠܕܢܐ dicitur 2 *Tim.* 2.17. quia morbus eſt ἐπίνομος; & in carnem altius penetrans. Rurſus in victimæ mactatione חלדה vocabatur *cultri in victimam profunda immerſio*, quæ mactationem reddebat illegitimam, ut habetur in Tractatu *Talmudico Cholin* cap. 2. fol. 20.b. & in *Maimonis* Tractatu *De mactatione* cap. 3. §.9. & 10. Eodem pertinet, quod 2 *Tim.* 3.6. pro *Pauli* verbis οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, id eſt, *qui penetrant in domos*, *Syrus* habet ܕܡܚܠܕܝܢ ܒܝܬ ܒܬܐ. De iis enim ibi agitur, qui, quaſi ædium profundum petentes, occultiſſima quæque rimantur, & perſcrutantur. Proinde *Arabs*, *Pariſiis* editus, non abſimili Metaphora reddidit, الذين يغوصون في المنازل *qui in domos ſeſe immergunt.* Nec ſua ſpecie caret doctiſſimi *Fulleri* conjectura *Miſcellaneorum* libri tertii capite decimo quarto, *Chalybes* prope *Trapezuntem*, & *Pharnaciam*, *Chaldæos* à *Phœnicibus* ideo fuiſſe dictos, non quod commune quidquam haberent cum *Chaldæis Babyloniis*: ſed quaſi חלדיא, ſeu καταδύτας, quia terræ viſcera perſcrutabantur, ut metalla inde eruerent. Cui rei primi omnium operam impendiſſe putantur. *Callimachus* in Elegia *De coma Berenices*,

- - - Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος
Γειόθεν ἀντέλλον τι κακὸν φυτὸν οἵ μιν ἔφηναν.

Quod *Catullus* ita reddidit,

- - - *Chalybon omne genus pereat,*
Et qui principio ſub terra quærere venas
Inſtitit, &c.

Valerius quoque libro quinto *Argonauticῶν* de iiſdem eleganter,

Pervigil auditur Chalybum *labor: arma fatigant*
Ruricolæ, Gradive, *tui: ſonat illa creatrix*
Prima manus belli terras crudelis in omnes.
Nam prius ignoti quàm dura cubilia ferri
Eruerent, enſeſque darent, odia ægra ſine armis
Errabant, iræque inopes, & ſegnis Erinnys.

Et *Arrianus* in *Alexandro*, Χάλυβες πρῶτοι ἀνθρώπων αἰτίαν ἔχουσι χαλκεύσασθαι σίδηρον· Chalybibus *crimini datur, quod primi ferrum cuderint.* Et *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, Chalybes, *per quos erutum & domitum eſt primitùs ferrum.* Tamen idem inventum alii *Cyclopibus* tribuunt. *Plinius* libri ſeptimi capite quinquageſimo ſexto, *Ærariam fabricam alii* Chalybas, *alii* Cyclopas *monſtraſſe putant.* Utut ſit, à metallorum frequenti effoſſione terra *Chalybum* dici potuit *Chaldia*, & incolæ *Chaldi*, *Chaldii*, & *Chaldæi.* Nam tot modis ſcripſiſſe Veteres teſtatur *Euſtathius* in *Notis* ad *Dionyſium Periegeten* pagina 101.b. Et hæc nomina omnino alludunt ad Verbum חלד *chalad*, quod, cum de terra dicitur, *fodere* ſignificat, ut pluribus ſupra (*c*) probatum. (c) Pag. 1025. lin. 31. &c.
Jam quis non videt eodem commodè revocari nomen חולד *choled* pro *talpa*, quæ ad id videtur nata & inſtituta, ut indeſinenti labore terram ſubruat & ſuffodiat. Ideo talpam nemo definit, qui non hoc ponat in parte definitionis. Sic apud *Heſychium* in vocibus Ἀσπ. & Σκάλοψ, legitur eſſe μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus, qui terram perforat*; & ζῶον γεώρυχον τυφλόν, *cæcum animal terram fodiens.* *Epiphanius* in *Adamianis* ſtatim initio, Ἀσπάλακα καλοῦσί τι ζῶον ἐν τῇ γῇ κάτω ἐμφωλεῦον, τετράπουν, ὅπερ ὀρύττει τὴν γῆν, &c. *Talpam vocant animal quoddam quadrupes, latebras habens in terra penetralibus, quam effodit*, &c. In *Hieronymo* in *Eſaiam* capite ſecundo, *Eſt animal abſque oculis, quod ſemper terram fodit, & humum egerit.* In *R. Selomone* ibidem, חפרפרות מיני שרצים שחופרין הארץ שקורין טלפ"א בלעז Chaphorpheroth *ſunt reptilium ſpecies, quæ terram fodiunt, & vulgari lingua vocantur talpæ.* Et in *Moëd Katon* fol. 6.b. בריה שאין לה עיניים חופרת בקרקע *Creatura eſt oculis carens, & terram fodiens.* Proinde Naturæ conſulti notant eò pertinere, quod roſtro eſt acutiſſimo. Et priorum crurum pars anterior hoc habet peculiare, quod oſſibus conſtat geminis, & breviſſimis, quæque in os humeri ſtatim inſeruntur, ut ſic fortiùs fodiant. Qua ipſa de cauſa priores etiam pedes & digiti non deorſum, ſed ad latera, ſpectant; & volam habent bene latam, & ungues robuſtiſſimos, & ad corporis modulum longè majores, quàm in reliquis animalibus. Unde eſt, quod tàm facilè tamque expeditè terram fodiunt, ut fidem id propè ſuperet: quod rerum noſtrarum damno quotidie experimur. Itaque etiam alterum *talparum* nomen חפרפרות, *Eſ.* 2.20. eſt *à foſſione* ſumptum. Nam, ut חלד *chalad*, ita etiam חפר *chaphar*, *fodere* ſignificat: quod nemo neſcit. Unde geminatum חפרפרות ſignificationem intendit, ut eo nomine deſignetur animal, quod in terræ foſſione totum eſt. Sed & eodem revocandum *Græcum* σπάλαξ, vel ἀσπάλαξ, cujus vera origo doctos latuit hactenus. Nam qui ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id eſt, *à trahendo*, deducunt, nugas agunt. Quin σπάλαξ per Metatheſin factum ex σκάλοψ, quod vetus fuit *talpæ* vocabulum apud *Athenienſes*, ut ex *Ni-*

cocle ſcimus: Σκάλοψ, ὁ ἀσπάλαξ λέγεται παρὰ Ἀττικοῖς, ὡς λέγει Νικοκλῆς. Ita *Etymologus*. Et confirmat *Ariſtophanes* in *Acharnan*. Ubi pro *talpis* habet σκάλοπας. Ad quem locum *Scholiaſtes*, Σκάλοπας] μύας τινὰς, ἅς φαμὲν ἀσπάλακας. Dicitur autem σκάλοψ, non quaſi κεκαλυμμένους ἔχων τοὺς ὦπας, ut nugatur *Etymologus*: ſed ἀπὸ τοῦ σκάλλειν, ἢ σκαλεύειν, *à fodiendo*; & voce compoſita σκαλόπεζα, quaſi *foſſorios habens pedes*, ut apud *Poëtam* ἀργυρόπεζα Θέτις, *argenteis pedibus Thetis*. *Heſychius*, Σκάλοψ, σκαλόπεζα, ἀσπάλαξ. Ita legendum, non σκαλόπετα, quomodo habent noſtræ editiones. Rurſus παρὰ τοῦ σκάλοπος, *à talpa* fit σκαλοπιὰ pro *talparum latibulo*, vel *terræ cumulo à talpis excitato*. Et ſic omninò ſumendum in his *Theophraſti Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite undecimo, de phaſgani (ſeu gladioli) radicibus, Πολλὰς δὲ εὑρίσκουσι παρὰ ταῖς σκαλοπιαῖς· χαίρει γὰρ, καὶ συλλέγεται τὸ ζῶον. *Multas reperiunt prope ſcalopias, ſeu talparum foramina; illas enim appetit & colligit hoc animal.* Peſſimè igitur Interpretes, *Permultas juxta eam ſcolopendras reperiunt.* Neque verum, quod alii volunt, τὴν σκαλοπιὰν idem eſſe, quod τὴν σκάλοπα. Ac ſi quis τὴν μυρμηκιὰν *formicarum latibulum* idem eſſe vellet, quod τὴν μύρμηκα *formicam*. Quod propè omiſeram, etiam in quadam *Galliæ* parte *talpa* vocatur *foyon*, ut *fouïr* Gallis eſt *fodere*. quod obſervat *Capellus* ὁ μακαρίτης *Sacræ Criticæ* pagina 382. Et *Germanica* talpæ plura nomina (d) eodem pertinentia refert *Geſnerus* in *Talpa*, pagina 932. Itaque id commune eſt *Hebrais*, *Græcis*, *Germanis*, & nonnullis *Gallorum*, ut à fodiendo talpam nominent.

(d) Malwerf/ & ſchaer / vel ſchaermus.

Cum ex iis, quæ dicta ſunt; liquido conſtare putem חולד *choled Moſi* fuiſſe *talpam*, æquè ac *Syrum* ܚܘܠܕܐ *chulda*, & *Arabicum* خلد *chuld*, vel *chold*: non tamen diſſimulandum, apud *Talmudicos* Doctores חולדה *chulda*, plerumque eſſe *muſtelam*. Quod hæc loca palàm faciunt. In Tractatu *Cholin* ubi ſuprà, חלדה ה״ד בחולדה הדרה בעיקרי בתים דמכסי הכא Cultri immerſio in mactatione *Chalada dicitur*, *phraſi mutuata ex* chulda, *quæ degit in fundamentis ædium*, *ut ibi lateat*. Non quadrat in *talpam*, quæ nonniſi in agro degit, ſed in *muſtelam* κατοικίδιον. Cui paſſim opponitur חולדת הסניים, aut חולדת סנאים, *muſtela ruborum*, id eſt, *ſylveſtris*: ut in *Kilaim* cap. 8. fol. 32. a. b. הקופד וחולדת הסניים, *hericius*, & *muſtela ruborum*. Ubi *Gloſſa Maimonidis*, וחולדת הסניים חיה דומה לחולדה ממיני השועלים, id eſt, *Muſtela ruborum fera eſt ſimilis* vulgari *muſtelæ inter vulpium ſpecies*. Et in *Bava kama* cap. 4. fol. 80. 1. מגדלין כלבין כופרין וחתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעושין לנקראת הבית, *Nutrire licet canes villaticos*, *& feles*, *& ſimias*, *& muſtelas ruborum* (quæ vocantur חולדות) *quia factæ ſunt ad perfodiendas ædes*. Et paulò pòſt, אמר ר׳ יהודה שרצא חרצא ואיכא דאמר חרזא דקטני שקי ודרעיא ביני וודיני *Dixit* R. Juda, *Eſt reptile* (CHARTSA) exſcindens. *Et ſunt*, *qui dicunt* (CHARZA) perforans, *quod gracilia habet crura*, *& paſcit inter dumeta*. Sic apud *Plinium* libri vigeſimi noni capite quarto, *Muſtelarum duo genera: alterum ſylveſtre. Diſtant magnitudine.* Græci *vocant* ictidas, *&c. Hæc autem*, *quæ in domibus noſtris oberrat*, &c. Id ipſum, quod diximus, חולדה *chulda Talmudicis* fere *muſtelam* eſſe, non *talpam*, ſequitur ex eo, quod hoc animal pueros ſtrangulare volunt, quod de talpa nemo dixerit. In quam rem affertur locus ex Tractatu *Thaanith* cap. 1. fol. 8. 1. בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור, כך המאמין בהק״בה על אחת כמה וכמה *Veni*, & *vide, quomodo magnis fidei teſtibus cenſeantur* chulda *& puteus. Et quis* chuldæ, *& puteo fidit, qui Deo Sancto Benedicto non fidat multò magis?* Ad quem locum hanc fabellam refert *Gloſſator Talmudicus*. מחולדה ובור שהמיתו שני בני אדם מצוי הוא באגדה מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה אמרה מי העיד והיה שם בור א׳ וחולדה אמר הבחור בור וחולדה עדים בדבר לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בנים אחד נפל לבור ומת ואחד נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבנינו מתים במיתה משונה ואמר לה מעשה כך וכך היה Chulda, *& puteus*, *à quibus duo homines letho dati. Hiſtoria habetur in* Aggada *de juvene quodam*, *qui*, *cum puellæ cuidam fidem ſuam obſtringeret*, *fore*, *ut eam duceret in uxorem*, *Quis erit teſtis*, *inquit illa? Ibi autem erant puteus &* chulda (*muſtela*.) *Et dixit juvenis*, *Puteus &* chulda *rei geſtæ teſtes erunt. Sed poſt aliquot dies is idem*, *violata fide*, *aliam duxit*, *ex qua cum peperiſſet duos filios: horum unus in puteum delapſus exſpiravit; alter quoque à* chulda, *ſeu muſtela*, *morſus obiit. Tum ab uxore interrogatus*, *quamobrem ambo filii violenta morte obiiſſent*, *narravit illi quomodo res ſe haberet.* Ejuſdem Hiſtoriæ multò plures circumſtantias refert *Baal Aruch*, & in his marem fuiſſe puerum, & jam trimeſtrem à *chulda* fuiſſe ſtrangulatum. Verba ſunt, וילדה בן זכר כשהגיע לג׳ חדשים חנקתו חולדה *Et illa peperit filium marem*, *quem* chulda *ſtrangulavit*, *cum tertium menſem jam attigiſſet.* Ita de الزبزب *zebzeb*, muſtelæ majoris ſeu viverræ ſpecie, *Bagdadi* capta anno *Hegiræ* 304. ſuprà (e) narraverunt *Arabes* انه كان ياكل اطفالهم *eam infantes ſuos voràſſe*, & virorum manus, & mulierum mammas momordiſſe. His addenda, quæ *Talmudici* afferunt in *Collatione vocum* חולדה *chulda*, vel חולד *choled*, & חלד *cheled:* quarum hæc *orbem* ſignificat *Pſ.* 49. 2. *ubi* homines vocantur יושבי חלד, *incolæ cheled*, id eſt, *terreni orbis*. Et Doctores inter ſe diſputant, quorſum *terra* dicatur חלד *cheled*, & quærunt quid commune habeat cum חולד *choled*, animali. Et in *Talmude Babylonico* Tractatu *Cholin* cap. 9. fol. 127. à. quidam reſpondet, כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה *Quidquid* animalium *eſt in terra*, *eſſe etiam in mari; ſolâ* chulda *exceptâ*. Quod ne putetur dici gratis, en bellam hiſtoriam, quam ex *Rabbinorum* ſcriptis profert doctiſſimus *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico* ad vocem חלד! *Comitia fuerunt Principum mundi de adminiſtratione rectâ. Princeps maris conqueſtus eſt*, *ſe non habere ſubditos ſufficientes. Permiſſum ipſi proinde fuit*, *ut ex terra peteret plures*, *modo de alimento provideret. Conjecit omnia animalia terreſtria in mari*, *cum mandato*, *ut illic quoque ſuam ſpeciem propagarent. Factum eſt: unde dicitur omnia animalia terreſtria eſſe quoque in mari*, *niſi quod quædam in monſtroſam formam converſa ſunt. Ad muſtelam cum perveniſſet*, *ea in littore ſtans dixit Principi maris*, *Quorſum me denuo in mare projicies? Nunquid vides me in mari jam eſſe? Id autem dixit effigiem ſuam in mari oſtendens. Princeps contentus muſtelam dimiſit. Hinc dicunt* Talmudici *omnia terreſtria in mari eſſe præter muſtelam*, *quæ aſtutia ſua evaſit. Et* terra *dicitur* חלד cheled, *quod propria remanſerit* muſtelæ, *quæ vocatur* חולדה chulda, *vel* חולד choled. In *Talmude Hieroſolymitano*, initio capitis *De octo reptilibus*, tractatur eadem quæſtio, & à nonnullis reſpondetur id ipſum, quod jam diximus, terram, & terrenos homines cum *chulda* comparari; לפי שכל מה שיש ביבשה יש

(e) Cap. 30. pag. 987. l. 45. &c.

יש בים והרבה מינין יש בים מה שאין כן ביבשה ואין חולדה בים *eò quod, cum omnia, quæ ſunt in terra, ſint etiam in mari, & multæ ſint in mari ſpecies, quæ non ſunt in terra, tamen* chulda *non eſt in mari.* Altera reſponſio hæc eſt, חולדה זו גוררת ומנחת ואינה יודעת למי מנחת כך כל באי העולם גוררין ומניחין ואינן יודעין למי מניחין כמו שנאמר יצבור ולא ידע מי אוספם Chulda *multa attrahit, & relinquit; ignara, cui relinquat. Ita quoque mundani omnes multa attrahunt, & relinquunt; neſcientes, cui ea ſint relicturi. Quomodo dicitur* Pſ. 139.2. "*Congregabit, & neſciet quis ea ſit collecturus.* Ita hæc citat *Aruch*, quæ, utut nugaciſſima, tamen ad ſcopum noſtrum faciunt. Docent enim voce *chulda* à pleriſque *Talmudicis* non ſignificari *talpam.* Neque enim talpa, quæ cæca eſt, imaginem ſuam in mari vidiſſe diceretur, & aliis oſtendiſſe. Neque in latibulis ſuis quidquam reponere legitur, & recondere. Sed muſtelæ hoc ingenium eſt, de qua ſcribit ubi ſuprà *Abdollatiph Bagdadenſis,* في طبعه انه يسرق ما وجد من فضة او ذهب كما يفعل الفار *E natura ejus eſt, ut ſuffuretur quidquid argenti (aut auri) reperit, quomodo mures ſolent.* Itaque de muſtela ibidem hæc hiſtoria narratur, رجل صاد فرخا منها وحبسه في قفص بحيث تراه امه فلما راته ذهبت ثم جاءت وفي فمها دينار فالقته بين يديه كانها تفدي ولدها فلم يتركه لها فذهبت وعادت بدينار اخر حتى بلغت من العدد خمسا فلما رات لا يطلق لها ذهبت وعادت بخرقة كانها تشير الى فراغ حاصلها فلم يكترث بها فلما رات ذلك عادت الى الدنانير فاخذته منه فاخشي الرجل من ذلك فاطلق لها ولدها *Quidam muſtelæ catulum cepit, & cavea incluſit, ita ut videret mater. Quæ, cum illum vidiſſet, abiit, & rediit cum denario in ore, quem coram eo projecit, tanquam catulum redemptura. Sed, cum is non dimiſiſſet, profecta rurſus alios attulit denarios, donec ad quinarium numerum perveniſſet. Et, cum vidit catulum ſuum nondum dimitti, pannum etiam attulit* (in quo erant nummi) *ut doceret ſe totum peculium exhauſiſſe. Cumque ſe non reſpici animadvertit, ad nummos rediit, ut illos reciperet. Sed vir ille, metu perculſus, reſtituit ei catulum.* Patet igitur à *Talmudicis* voce חולדה *chulda,* plerumque ſignificari *muſtelam.* Sed illorum auctoritas hac in parte nos parum movet, cum ipſi ſibi non conſtent. Et apud *Arabes,* & *Syros, chuld,* vel *chulda,* ſit *talpa.* Et tam origo vocis, quàm *Moſaici* textûs circumſtantiæ palam doceant vocem ita eſſe ſumendam.

Obiter nota non ſolùm *Hebræos,* ſed & noſtrorum doctiſſimos in eo laborare, ut concilient voces חולד *choled,* & חלד, *cheled:* quarum illa *muſtelam,* ut volunt; hæc *terram* aut *ævum* ſonat: & doceant quî factum ſit, ut tam diverſæ vocis notiones ab una origine deductæ ſint. Et ſunt, qui voce חלד *cheled,* nonniſi *breve tempus* intelligant, ut inde *muſtela* dicatur חולד *choled,* tanquam animal βραχύβιον. Ita *Mercerus.* Aliis חלד Verbum eſt *ſenſim ſubire & irrepere:* ac proinde, ut quidem volunt, non ſolùm *muſtela* חולד *choled,* dicitur à furtivo progreſſu; ſed tempus quoque חלד *cheled,* quia tacitè decurrit, neque ſentitur ejus motus.

Tempora labuntur, tacitisque ſeneſcimus annis.

Quæ *Schindleri* ſententia eſt. At *Fullero* ut חלד *chalad,* Verbum eſt καταδῦναι, id eſt, *in profunda loca penetrare:* ita *muſtela* חולד *choled,* vocatur tanquam ζῶον καταδυτικὸν, & tam *terra* ipſa, quam *tempus, quo in terra vivimus,* חלד *cheled,* quaſi κατάδυσις, ut ab *Aquila* redditur, id eſt, *latibulum,* aut *demerſio:* quia denſæ caliginis hic plena ſunt omnia, neque conferenda cum luce rerum ſupercœleſtium. Quæ quidem ſpecioſè dicuntur, ſed minùs ſolidè, ut quidem puto. Certum enim eſt Verbum חלד *chalad,* duo habere ſignificata diverſiſſima: quorum unum apud *Syros;* alterum apud *Arabes* invaluit. *Syris* nimirum ܚܠܕ *chalad* propriè eſt *profunda loca fodere & penetrare,* ut abundè ſupra probatum eſt. At *Arabibus* خلد *chalada* planè aliud ſonat nempe *manere, durare, perennare, æternum eſſe.* Atque ut ex priore ſignificatu factum חולד *choled,* pro *talpa:* ita ex poſteriore חלד *cheled,* quod primò *durationem* ſonat: ut *Pſ.* 39.6. וחלדי, *Et duratio mea tanquam nihil eſt coram te;* & *Pſ.* 89.48. זכור אני מה חלד, *Memento qualis ego ſim durationis,* id eſt, *quam brevis ævi.* Deinde חלד *cheled, etiam mundum* ſonat: ut *Pſ.* 49.2. *Audite, omnes incolæ* חלד, *mundi:* quia mundus, & res quæ in eo ſunt, certa duratione conſtant. Sic עולם *olam,* huic ſynonymum, primò *ſæculum* & *æternitatem,* deinde etiam *mundum* ſignificat; quod omnes ſciunt.

Pro vero *talpæ* nomine, nempe חולד *choled, Levit.* 11.29. aliud ſubſtituunt Interpretes: nimirum תנשמת *thinſemeth,* ſequente verſu, quod *talpam* reddunt *Onkelos, Græci, Hieronymus, Jarchius, Kimchius, Pomarius, Pagninus, Arias, Itali, Angli, Genevenſes;* & novæ verſiones ferè quotquot ſunt. Sed, quamvis eos

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges,

in hac tamen verſione nihil certi video. Quin, ſi verè חולד *choled,* eſt *talpa,* quod putamus jam eſſe firmum, aliud eſt תנשמת *thinſemeth.* Nam in cenſu reptilium, quæ ut immunda rejiciuntur, hæc duo ſeparatim nominat *Moſes,* tanquam diverſa animalia. Et, cum octo ſint in univerſum, primum in illo cenſu eſt חולד *choled;* & תנשמת *thinſemeth,* ultimum. Ita ut non potuerint magis ab invicem removeri. Sed libro ſequenti docebimus quid ſit תנשמת *thinſemeth.*

Volunt etiam אשת *eſeth,* eſſe *talpam* in his *Davidis* Pſ. 58.9. נפל אשת בל חזו שמש quæ ſic reddunt multi *Hebræorum, Ut abortivus, & talpa, non viderunt Solem.* In his *R. Selomo,* & *R. Obadias Gaon* in *Pſalmos,* & *Pomarius* in *Lexico,* & *Elias* in *Methurgeman,* à majoribus ſuis ſcilicet ſic edocti. Nam in ipſa *Miſna Talmudis,* qua *Judæi* ſecundum *Biblia,* neque ſanctius neque antiquius quidquam habent, *talpa* vocatur אישות *eſuth;* voce ab אשת *eſeth,* deducta. Sic in Tractatu *Kelim* cap. 11. fol. 34. a. מצודת האשות טהורה *Rete talpæ mundum eſt.* Et in *Moëd Katon* ubi ſuprà, צדין את האשות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו במועד נבשביעית *Venari licet talpam, & mures*

res, tam in agro conſito, quam in agro arabili, minore feſto, & anno ſeptimo. Et ibi *Gemara* מאי אישות אמר רב יהודה בריה שאין לה עיניים *Quid eſt* eſuth? *Dixit* Rabbi Juda, *Animal eſt carens oculis.* Et paulò poſt, מאי קרא כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש *Cur ita vocatur?* (quia dicitur *Pſ.* 58. 9.) *ut limax liqueſcens abit*, ut *abortivus*, & *eſeth* (ſeu *talpa*,) *non viderunt Solem.* Et ibidem in *Gloſſa* אשות *eſuth*, definitur בריה שאין לה עיניים וחופרת בקרקע *animal lumine caſſum, & terram fodiens.* Proinde *Chaldæus* Interpres *Pſalmi* locum ſic [illegible], היך נפול ואישותא די סמין ולא חמין שמשא *Ut abortivus fœtus, &* eſutha (*talpa*) *qui cæci ſunt, nec vident Solem.* Certum tamen eſt, hanc verſionem nihil habere ſani. Nam *Hebræa* verba נפל אשת, quæ reddunt *abortivum*, & *talpam*, nil quidquam ſonant, quam ἔκτρωμα γυναικός, *abortivum mulieris*; ut è Veteribus optimè illa expoſuerunt *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, & *Hieronymus*. נפל *nephel*, pro *abortivo*, à *cadendo* nomen habet, ut *Arabicum* سقط *ſikt* vel *ſukt*. Neque ſolùm hic extat, ſed & *Job.* 3. 16. & *Eccleſ.* 6. 3. Et אשת *eſeth*, pro *muliere* in ſtatu Conſtructo frequentius, ſed & in Abſoluto occurrit. Sic *Deut.* 21. 11. *Et ſi videris in captivitate* אשת יפת תאר *eſeth*, (i. e. *mulierem*) *forma venuſtam.* Et 1 *Sam.* 28. 7. *Quærite mihi* אשת בעלת אוב *eſeth*, (ſeu *mulierem*) *Pythoniſſam.* Et *Jerem.* 13. 21. *Dolores corripient te* כמו אשת לדה, *ut* eſeth (ſeu *mulierem*) corripit *partus*. Ita hic נפל אשת, *abortivus fœtus* eſeth, (ſeu *mulieris*.) Itaque in his verbis nihil eſt difficile, nihil ambiguum, & quod in diverſa trahi poſſit. Et ſenſus quoque eſt apertiſſimus. Qui vitæ luce brevi carituri ſunt, conferuntur cum abortivo mulieris fœtu, cui vitæ uſura fuit tam brevis, & in tam obſcuro loco, ut Solem nunquam viderit. Ut nihil opus fuerit hic *talpam* ſibi fingere. Maximè, cum Scripturæ ſolenne ſit de abortivis fœtibus id ipſum aſſerere, quod hic *Pſaltes*, nempe illos non vidiſſe lucem. Ita *Job.* 3. 16. *Sicut abortivus latens, non amplius eſſem; ut infantes, qui non viderunt lumen:* quod additur ἐπεξηγητικῶς. Et *Eccleſ.* 6. 3. 4. 5. *Beatior illo eſt abortivus, quamvis in caſſum venerit, & in tenebras iverit, & tenebris opertum fuerit nomen ejus, neque Solem viderit, neque cognoverit*, &c. Proinde videtur eſſe ἀντίθετον in *Pauli* verbis 1 *Cor.* 15. 8. Ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κἀμοί· quaſi dicat, "A me etiam viſus eſt "*Chriſtus*, quamvis in rebus, quæ ad ſalutem perti-"nent, olim tam cæco, quam cæcus eſt abortivus ad lumen Solis. Dato tamen, non conceſſo אשת *eſeth*, in loco *Pſalmi talpam* ſignificare, ne ſic quidem haberent quod volunt. Nam verba נפל אשת, *abortivum talpæ* ſignificarent, non *abortivum & talpam*, quomodo illi reddunt, Conjunctionem ET supplentes, quæ in Textu non comparet. Quod tamen ne videantur facere ſine exemplo, *R. Selomo* hic citat ſimilem locum ex *Jerem.* 11. 19. ubi *Hebræa* verba ככבש אלוף reddi vult *ut agnus* & *bos*, pariter addita Conjunctione. Sed nos ſuo loco (*f*) docuimus nihil ibi eſſe ſupplendum, & *Hebraicè* כבש אלוף eſſe *agnum manſuetum*, & الوف *aluph* apud *Arabes* hodieque ſic ſumi.

(*f*) *Lib.* 2. *cap.* 46. *p.* 520. *lin.* 65. *&c.*

Plus in iis eſt rationis, qui חפרפרות *chopharpheroth*, *talpas* eſſe volunt in his *Eſ.* 2. 20. *In illa die projiciet homo idola ſua argentea, & idola ſua aurea, quæ ad adorandum ſibi fecerat*, לחפרפרות ולעטלפים, *ad* chapharpheroth (ſeu *talpas*) *& veſpertiliones.* Sed ad hanc vocem multa notanda: quorum primum hoc eſto, quod, quamvis vox una ſit, tamen diviſim ſcribitur לחפר פרות quaſi duæ eſſent voces, quomodo nonnullæ aliæ. Sic 2 *Par.* 34. 6. in pleriſque editionibus ſcribitur בחר בתיהם pro בחרבותיהם *malleis eorum.* Jerem. 46. 20. יפה פיה pro יפהפיה, *formoſiſſima.* Thren. 4. 3. כי ענים pro כיענים *ut ſtruthiones.* Ezech. 27. 6. בת אשורים pro בתאשורים *buxis.* Idem in hac voce accidit, ut in duas divelleretur. Unde eſt, quod quidam explicant tanquam diviſas voces. Puta *ad foſſorem fructuum*; quaſi ſit avis genus ſic appellata, quod arborum fructus perforet, atque pertunderet. Vel *ad fodiendum ſcrobes*, quaſi פירות ſit pro חפירות, quomodo *ſcrobes Hebræi* vocant. Sed certum eſt, veteres Interpretes, nempe *Septuaginta*, *Seniores*, *Aquilam*, *Symmachum*, *Theodotionem*, *Hieronymum*, *Chaldæum*, *Syrum*, *Arabem*, una voce legiſſe לחפרפרות; quia una voce illam expreſſerunt. *Jarchius* quoque & *Aben Ezra* vocem unicam eſſe ſentiunt. At unica illa vox variè explicatur. *Seniores* τὰ μάταια *vana* reddunt; *Aquila* ὀρυγάς, *foſſuras*; *Symmachus*, ἄκαρπα, *infructuoſa*; *Theodotion* ipſum verbum *Hebraicum* poſuit ἀφαρφερώθ· *Chaldæus*, טעותא, *idola*; *Syrus* ܣܪܝܩܘܬܐ, *vanitates*; *Aben Ezra* putat eſſe שם עוף יעוף בלילה כעטלף ומביא עצמו ביום במקום סתר *nomen avis, quæ noctu volat veſpertilionis inſtar, & interdiù ſe ſubducit in occultum locum.* Quæ ſingula expendere noſtri otii non eſt. Et monuiſſe ſufficiet his omnibus merito ſuo præferri è noſtris *Hieronymum*, & ex *Hebræis* *R. Selomonem*, qui *talpas* hic intelligunt. Nam a Verbo חפר *chaphar*, quod *fodere* eſt, commodiſſimè nominantur animalia maximè ὀρυκτικά, quæque in fodiendo totam ætatem degunt. Et, quod jam ſuprà (*g*) obiter attigimus, ideò in חפרפרות *chaphorpheroth*, Radicales geminantur, ut ſignificatio ſit intenſior. Tale אדמדם *adamdam*, pro *ſummè rubro*; ירקרק *jerakrak*, pro *ſummè flavo*; שחרחר *ſecharchor*, pro *valde fuſco*; עקלקל *akalkal*, pro *ſummè tortuoſo*; הפכפך *haphaphach*, pro *ſummè verſatili*; פתלתל *pethalthol*, pro *ſummè contorto*; יפהפיה *jephephija*, pro *ſummè pulchra.* Præterea hæc eadem verſio jungit *talpas veſpertilionibus*; quæ ſunt animalia in multis ſimilia, quamvis unum ſub terra repat, alterum in aërem volatu ſe attollat. Primò enim, utrumque vile eſt & immundum animalculum. Secundò, utrumque ad murinum genus aliquo modo refertur. Quod de talpa jam (*h*) probatum eſt. Et de veſpertilione neminem latet. Hinc apud *Nonnium Varro*, in *Agathone*, *Factus ſum veſpertilio, neque in muribus planè, neque in volucribus ſum.* In *Æſopo* pro ave captus à muſtela veſpertilio, ut evaderet, ἔλεγεν, οὐκ ὄρνις, ἀλλὰ μῦς εἶναι, *ſe non avem eſſe, ſed murem.* *Scaliger* mediam habere naturam contendit inter ſoricem & hirundinem. Proinde apud *Euſtathium* τελισμὸς muri & veſpertilioni communis eſt. Et veſpertilionem *Victorinus* in libro *De orthographia* nominat *ſoricem avem*; Kimchius העכבר בעל כנפים, *murem alatum*; Lombardi *ratto penago*, id eſt, *murem pennatum*; Hiſpani *morcego*, id eſt, *murem cæcum*; Galli *chauve-ſouris*, id eſt, *calvum ſoricem.* Tertiò, talpa cæca eſt, & parùm videt veſpertilio. Unde *Arabicè* خفاش *chuphas.* Nam خفش *chaphas* apud illos *oculi parvitatem & debilitatem* ſonat: & اخفش *achphaſo* eſt μύωψ. Proinde, ut talpa ſub terra, ita veſpertiliones interdiu in antris & locis obſcuris degunt.

(*g*) Pag. 1026. lin. 66. &c.

(*h*) Pag. 1024. lin. 59. &c. ſupra.

- - - - (*i*) *lucemque peroſi,*
Nocte volant, ſeroque tenent à veſpere nomen.

(*i*) *Ovid. Metam. lib.* 4. *Fab.* 12.

Quod maxime ad rem facit. Idola enim dicuntur ad talpas & veſpertiliones projici, cùm è ſublimi loco, in quo eminebant, tanquam in tenebras detruduntur; ut ne amplius ſuperſtitioſis hominibus ſuo fulgore illudant.

ludant. Et videtur fuiſſe apud *Hebræos* Proverbialis locutio, qua *ad talpas & veſpertiliones projici* dicebatur quod erat planè deſpectum, atque in ſummo contemptu. Proinde rectè *Kimchius* hæc dici vult דרך בזיון, id eſt, *per modum contemptus*. Quamvis etiam ad literam id impleverit *Jacobus Patriarcha*, cum idola ſuæ familiæ infodit ſub terebintho, *Gen.* 35. *v.* 4. Aliter *Hieronymus*; *In die illa projiciet homo idola*, &c. *quæ fecerat ſibi, ut adoraret, talpas, & veſpertiliones.* Quomodo etiam ex *Hebræis Rabbi Selomo*. Quod ideo minus placet, licet *Hebræa* id ferre poſſint; quia talpas & veſpertiliones à Veteribus pro Diis fuiſſe cultos nuſquam legi.

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, *qualia demens*
Ægyptus *portenta colat?* - - - -

Tamen ne in *Ægypto* quidem eò uſque deſcendit idololatrarum veſanus furor. Quamvis huic ſit proximum, quod μυγάλην, id eſt, *murem araneum*, colebant *Athribitæ*, ut teſtatur *Strabo* lib. 17. Ut *Muſoritas* taceam, *Chriſtianos* Hæreticos, à quibus cultos fuiſſe ſorices legitur in *Philaſtrio*.

Inter Opera *Hieronymi* extat *Liber nominum*, à *Philone* inchoatus, ab *Origene* auctus, & ab *Hieronymo* perfectus, in quo explicantur nomina propria, quotquot extant in *Prophetarum* libris. In his פרפר *Farfar*, fluvii *Damaſceni* nomen 2 *Reg.* 5. *v.* 12. *talpam* explicari videas; cujus explicationis auctor, quisquis eſt, putavit פרפר decurtatum fuiſſe ex præcedenti חפרפר. Quomodo *foſſa* in *Talmude* פירה per Aphæreſin dicitur pro חפירא.

Talpa meritò in Lege immundis animalibus accenſetur, cum neque biſulca ſit, neque ruminet. Præterea cæcitate ſua typus eſt eorum, quorum mentes excæcavit Deus hujus ſæculi, ne iis oboriatur ſplendor Evangelii, 2 *Cor.* 4. *v.* 4. Et dum in terra fodienda jugiter occupatur, refert eos homines, qui nihil niſi terreſtria curant, *Philip.* 3. *v.* 19. & quorum ſapientia terrena eſt, animalis, Diabolica, *Jacobi* 3. *v.* 15. At *muſtelam*, quam Interpretes per vocem חולד *choled*, deſignari voluerunt hactenus, ſignificare τὰ δειλὰ, ἢ ἄνανδρα, ἢ ψοφοδεῆ τῶν κλεπτῶν γένη ſupra (*k*) nos docuit *Cyrillus*, ut à nobis emendatus eſt. Quale illud in *Ariſtea*, Κακοποιητικὸς ὁ τρόπος ἐστὶ καὶ γαλῆς, καὶ μυῶν· *Malefici ſunt mores tam muſtelæ, quam murium.* Et paulo poſt, τότε τῆς γαλῆς γένος ἰδιάζον ἐστί. χωρὶς γὰρ τοῦ προειρημένου, ἔχει λυμαντικὸν κατάστημα· διὰ γὰρ τῶν ὤτων συλλαμβάνει, τεκνοποιεῖ δὲ τῷ στόματι. Quod ita in *Hebræo*, הנה עוד בסגולת טבעו התועבה הזאת שהנקבה תהר מאזנה ותלד מפיה *Ecce inſuper inter propria naturæ ejus eſt hæc abominatio, quod fœmina aure concipit, & ore parit.* Et *Algiahid*, hæc invertens, *Ariſtotelem* docuiſſe fingit, in libris *De natura & proprietatibus animalium*, ان . الانثي من بنات عرس · تلقح من افواهها وتلد من اذانها *fœminas in muſtelis ore concipere, & aure parere*, Tamen in ſcriptis *Ariſtotelis* nihil occurrit ſimile. Quin eos, qui muſtelam ore parere nugantur, non refellit modo, ſed & fabulæ originem aperit libri tertii *De generatione animalium* capite ſexto; ubi, poſtquam muſtelæ vulvam eodem modo ſe habere dixit, quo reliquorum quadrupedum, neque fœtum inde poſſe ad os devenire, addit, natam eſſe hanc opinionem διὰ τὸ τίκτειν πάμπαν τὴν γαλῆν σμικρά, τῷ δὲ στόματι πολλάκις μεταφέρειν τοὺς νεοττούς, *ex eo, quod muſtela catulos parit parvos admodum, eosque ore ſæpe transfert.* At aliud mihi ſe offert, quod videtur verò ſimilius. Puto ad muſtelam tranſlatum, quod in muſtelo piſce Veteres obſervaverunt. Quippe etiam ὁ γαλεὸς, ſeu *muſtelus piſcis*, creditur ore parere. *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quinquageſimo quinto, Ὁ γαλεὸς ὠδίνει διὰ τοῦ στόματος ἐν τῇ θαλάττῃ, *Muſtelus in mari per os parit.* Et libri noni capite ſexageſimo quinto, Οἱ μυούμενοι τοῖν Θεοῖν οὐκ ἂν πάσαιντο γαλεοῦ φασιν· οὐ γὰρ εἶναι αὐτὸν καθαρὸν ὄψον, ἐπεὶ τῷ στόματι τίκτει. *Dearum* (nempe *Cereris* & *Proſerpinæ*) *Sacerdotes ajunt muſtelum piſcem nunquam edere: neque enim mundum eſſe cibum, quoniam ore parit.* Et ideo creditur ore parere; quia parvulos ſuos quandoque in os recipit, unde exeuntes qui vident, hunc partum eſſe ſibi fingunt. Quod ipſe *Philoſophus* obiter tangit, cum de muſtelis, ſeu galeis piſcibus, dicit *Hiſtoriæ* libri ſexti capite decimo, Ἐξαφιᾶσι καὶ δέχονται εἰς ἑαυτοὺς τοὺς νεοττούς· *Fœtus ſuos emiſſos intra ſe ipſos recipiunt.* Sed alii multo diſertius. *Antigonus Hiſtoria* vigeſima quinta, Τῶν δὲ γαλεῶν τὰ ἔμβρυα, ἐξιόντα ἐκ τῆς κοιλίας, νέμεται. καὶ πάλιν ἐκδύεται (lege εἰσδύεται) κατὰ τὸ στόμα· *Galeorum fœtus ex utero exeuntes, paſcunt; rurſusque per os intrant.* *Athenæus* libri ſeptimi capite duodecimo, Τίκτει δὲ ὁ γαλεὸς τὰ πλεῖστα τρία, καὶ εἰσδέχεται τὰ γεννηθέντα εἰς τὸ στόμα, καὶ πάλιν ἀφίησι· *Plerumque parit muſtelus tres catulos, eosque ore recipit, & rurſus emittit.* *Plutarchus* catulos in ipſo matris utero ex ovo formari dicit, deinde per os emitti tanquam ſecunda generatione. Verba ſunt in libro *Utra anim.* Τίκτουσι μὲν γὰρ ᾠόν, εἶτα ζῷον, οὐκ ἐκτὸς, ἀλλὰ ἐντὸς ἐν ἑαυτοῖς. καὶ τρέφουσιν οὕτως, καὶ φέρουσιν, ὥσπερ ἐκ δευτέρας γενέσεως· Et in Περὶ φιλοστοργίας dicit emiſſos rurſus admittere, & dormientes ſuis viſceribus involvere: Οἱ γαλεοὶ ζῳογονοῦσι μὲν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκβαίνειν δὲ παρέχουσιν ἐκτὸς, καὶ νέμεσθαι τοῖς σκύμνοις, εἶτα πάλιν ἀναλαμβάνουσι, καὶ περιπτύσσουσιν ἐγκοιμωμένοι τοῖς σπλάγχνοις. *Ælianus* etiam libri ſecundi capite quinquageſimo quinto, Πάλιν τε εἰσδέχεται τὰ βρέφη, κᾀνεμεῖ ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς ζῶντα, καὶ ἀπαθῆ· *Fœtus* (ore) *denuò recipit, eademque via revomit vivos, & incolumes.* Nempe in ſubito metu illis ita conſulit. Idem *Ælianus* libri noni capite ſexageſimo quinto, Οὐ τίκτειν δὲ αὐτὸν ἔνιοι λέγουσιν· ἀλλὰ, δείσαντά τι τῶν ἐπιβουλευόντων, τὰ σκυλάκια καταπίνειν, καὶ ἀποκρύπτειν. εἶτα τοῦ φοβήσαντος παραδράμοντος, ζῶντα αὖθις ἀνεμεῖν. *Eum non ore parere quidam dicunt; ſed, inſidiarum timore perculſum, catulos ſuos devorare, & abſcondere: deinde metu ablato vivos rurſus evomere.* Idem de glauco piſce multi referunt, ut idem *Ælianus* libri primi capite decimo ſexto, *Oppianus Halieuticῶn* libri primi verſu 749. *Phile* capite ſexageſimo nono: *Tzetzes* etiam *Chiliados* quartæ *Hiſtoria* centeſima vigeſima ſexta, glaucum, canem, & galeum ſcribit in metu catulos abſcondere, glaucum & canem in ore, & galeum in ventre, καὶ πάλιν ταῦτα γεννᾷν, τοῦ φόβου παρελθόντος, *& eos rurſus parere, cùm præteriit timor.* Itaque ex hac nube teſtium apparet, non τὴν γαλῆν, id eſt, *muſtelam quadrupedem*, ſed τὸν γαλεὸν, id eſt, *muſtelum piſcem*, catulos ex ore emittere; quod aut verum eſſe partum, aut partus inſtar ſe habere creditum. Merito igitur *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite tertio, eos refellit, *qui dicunt muſtelam aure concipere, & ore effundere partum* (ita legendum, non, ut vulgò, *ore concipere, & aure*, &c. quamvis hoc ſequantur *Arabes.*) Et ore quidem parere muſtelam multi dixerunt, ut ex *Philoſopho* ſcimus. Sed aure concipere neſcio an quiſquam dixerit ante *Ariſteam*, qui fabulam videtur ideo ſic adornàſſe, ut muſtela delatorum & calumniatorum eſſet typus. Illi enim, inquit, alios malis involvunt, ὅσα διὰ ἀκοῆς λαβόντες, ταῦτα τῷ λόγῳ σωματοποιήσαντες, *ea, quæ auribus acceperant, verbis* quaſi *corporantes*, id eſt, *exaggerantes*, & *in majus augentes*: quæ nova & prorſus inuſitata eſt acceptio verbi σωματοποιεῖν. Falſus quoque *Barnabas*, ut in muſtelam horribile fellatorum crimen impingat, illam ore parere non dicit, ſed κύειν *concipere*. Ἀλλὰ, inquit, καὶ τὴν γαλῆν ἐμίσησε καλῶς· οὐ μὴ γάρ φησιν, ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις, οἵους ἀκούομεν ἀνομίαν ποιοῦντας τῷ στόματι, διὰ ἀκαθαρσίαν, &c, Τὸ γὰρ ζῷον τοῦτο τῷ στόματι κύει. Itaque in eo loco non

(*k*) Cap. 34. pag. 1019. lin. 58. &c.

non putamus quidquam mutandum: neque hac in parte accedimus viri optimi, doctiſſimi, & nobis amiciſſimi ſententiæ, qui in *Notis* ad hanc Epiſtolam, mirum, quàm eruditis! cenſet hunc locum eſſe corruptum, & ex *Ariſtea* reſtituendum. *Ægyptii* quoque voluere laſciviæ tribadum in muſtelis eſſe exemplum, ut docet *Horus Hieroglyphicῶn* libri ſecundi capite trigeſimo quarto: ſed alii honeſtiores apud *Plutarchum* in *Iſide* ſtatuunt τὴν γαλῆν κατὰ τὸ οὖς ὀχευομένην, τῷ δὲ ςόματι τίκτουσαν, εἴκασμα τῆς τοῦ λόγου γενέσεως εἶναι, *muſtelam, cum aure ineatur, & ore pariat, ſermonis generationem referre.* Ita nonnunquam

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

Probatur קפוד *kippod*, eſſe *Hericium*, & *Hyſtricem.*

Vox קפוד kippod, *apud Interpretes quàm anceps, aliis terreſtre animal, aliis aquaticum, aliis avem eſſe volentibus, quorum rurſus multæ claſſes: ſed* hericium *eſſe probatur.* 1. Græci *&* Hieronymus *ita reddunt.* 2. *Multi* Hebræorum. גימון *gimon*, Hebraicè, πύσαχος Græcè, *quid propriè.* 3. Arabicè قنفذ kunphud, *hericius. Hyſtrix ejus ſpecies.* Kunphud *non eſt* teſtudo, *ut vult* Kimchius. *Teſtudinis Arabicum nomen quale, & unde. Hericii apud* Arabes *varia nomina, & deſcriptio. De eo quid Medici. Paraphraſtæ* Arabum ἐχῖνους *reddunt* قنافذ. Hericius *cur vocetur* קפוד, *variæ conjecturæ.* קפדן *kaphdan*, moroſus, aſper, intractabilis. הפקיד, attentum eſſe *&* ſollicitum. ܩܦܕ *Syris* horripilare, *ut* Gallis heriſſer. *Echinus animal ſolitarium; unde* Græcum χὴρ, Latinum HER, *& creſcente voce*, HERIX, HERICIUS, HERINACIUS, Hir, *vola manus, ex* Græco χείρ. *Hyſtricis in pugna virtus, & ſolertia: quam &* Poëtæ *&* Philoſophi *graphicè nobis exhibent. Hyſtrix & hericius in* Syria *frequentes. Refelluntur, qui* קפוד kippod, *in* Prophetis *aquaticum animal aut avem eſſe volunt.*

Tria elementa certant de animali קפוד *kippod*: quod alii terræ adſcribunt, alii aquæ, alii aëri cum volucribus. In primo ordine pono *Græcos*, & *Hieronymum*, quibus קפוד *kippod*, eſt ἐχῖνος *hericius*, nempe terreſtris, qui æſtate in ſepibus, hyeme in truncis arborum, aut in terræ ſcrobibus degit. Alii aquaticum animal eſſe inferunt ex his *Eſa.* 14. *v.* 23. de *Babylone*, *Ponam eam in poſſeſſionem hæreditariam* τοῦ kippod, *& ſtagna aquarum.* Sed horum agmen bipartitum eſt, aut tripartitum etiam. Pars *teſtudinem* eſſe vult, pars *caſtorem*, pars *lutram*. Nituntur omnes Etymologia vocis. Nempe *Eſa.* 38. *verſ.* 12. קפד, eſt *præcidere*, uti textor ſtamen præcidit, tela tota jam pertextâ. His autem animalibus præcidendi mira vis. De caſtore res notiſſima. *Animal eſt horrendi morſus*, (inquit *Plinius* libri octavi capite trigeſimo) *arbores juxta flumina, ut ferro cadit.* Sed & lutram *Varro* libro quarto *De lingua Latina* dici vult ἀπὸ τοῦ λύειν, *quod ſuccidere dicitur arborum radices in ripa, atque eas diſſolvere.* Eandem in teſtudine vim eo mirere magis, quod, *cum illi dentes non ſint, roſtri* tamen *acie comminuit omnia. Roſtri* ſcilicet *margines acuti ſunt, ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo.* Ita *Plinius* lib. 11. cap. 37. & lib. 9. cap. 10. Cui ſimile, quod de marina teſtudine legitur in *Porta cœli* fol. 34. a. ויש לה כח גדול בפיה ובשיניה ואם תקח אבן בפיה תשבור אותה בחוק גדול לחלקים קטנים *Ipſi eſt robur ingens in ore & dentibus. Et ſi ore lapidem accipit, viribus magnis conterit eum in minutiſſimas partes.* Huc accedit, quod *Arabicè*, ſi utrique *Kimchio* fides, *teſtudinis* nomen eſt קנפאד, quod ab *Hebræo* קפוד, non multum differt. Sed ab iis objicitur, qui in tertia ſententia ſunt, nempe קפוד *kippod*, eſſe avis ſpeciem: alibi ab *Eſaia*, & *Sophonia*, *kippod* nominari cum avibus. *Eſaiæ* locus ſic habet capitis trigeſimi quarti verſu undecimo, *Poſſidebunt eum pelecanus &* kippod. Nec multo aliter *Sophonias* capitis ſecundi verſu decimo quarto, *Etiam pelecanus, etiam* kippod *in ſuperliminaribus ejus pernoctabunt.* Rurſus ab his dubitatur, quod avis genus ſit *kippod:* aliis *noctuam* explicantibus; aliis *vulturem*; aliis *merulam*; aliis *butaurum*, ſive *ardeam ſtellarem*; aliis *cypſelum*, qui & *apus*; aliis *plancum*, aut *aquilam anatariam*; & quid non? Et pleraſque illas interpretationes ita inter ſe confert doctiſſimus *Fullerus Miſcellaneorum* libri primi capite decimo octavo, ut nullam rejiciat præter illam, quæ ſola vera eſt. Antiquiſſimam illam dico, qua קפוד *kippod*, *hericius* exponitur, cui firmandæ multa faciunt.

Primo, *Græcorum* auctoritas, & *Hieronymi*, qui conſtanter ita exponunt. Ab iis autem recedere tutum non puto, niſi graves cauſæ ſubſint, quales hic nullas video. 2. *Græcis Hebræos* addo, apud quorum doctiſſimos pridem invaluit hæc ſententia, קפוד eſſe *hericium*. *Hiſpanica* voce *R. Nathan* explicat ריצ״ו *rizo*, vel *erizo*, Italica *Pomarius* ריצ״ו *riccio*, Gallica *Rabbi Selomo* הריצ״ון *heriſſon*, Germanica *Elias* איג״ל Igel. Et in *Talmude* קפוד *kippod*, vel קופד *kuphad*, quod idem eſt *Chaldaica* inflexione, ſæpe ponitur inter terreſtres beſtias quadrupedes. Ut in *Berachoth* capite nono folio quinquageſimo ſeptimo b. כל מיני חיות יפות לחלום חוץ מן הפיל והקוף והקפוד, *Omnes ferarum ſpecies bonæ ſunt ad ſomnium* (id eſt, boni ominis in ſomnis viſæ) *præter elephantem, ſimiam, & kippod*, id eſt, *hericium*. Nugatur enim *R. Selomo*, qui exponit *cercopithecum*. Et in Tractatu *Kelaim* cap. octavo folio trigeſimo ſecundo a. והקופד וחולדת הסניים, *Et* kuphad (*hericius*) *& muſtela ruborum.* Et in *Bava Kama* capite ſeptimo, אין מגדלין חתולים וקופדים, *Non alunt feles, &* kuphadim (*hericios.*) Et in *Sabbatho* capite quinto folio quinquageſimo ſeptimo b. ואין העגל יוצא בגימון ולא פרא בעור הקופד *Vitulus* (die *Sabbathi*) *non exit cum* gemon, *nec vacca cum pelle* kuphad. גימון *gemon*, *Hebræis* puto eſſe κημὸν *camum*, & vocem inde deduci; quamvis hoc vocabulo non deſignent camum quemvis, ſed quo vitulus prohibetur ne lactet. *Aruch* definit לוח בפיו שלא יוכל לשתות החלב *Tabulam, quæ ori ejus inditur, ne poſſit lac èxſugere Græcè* πύσαχον dixeris. *Heſychius*, Πύσαχος, ξύλον καμπύλον τοῖς μόσχοις περὶ τοὺς μυκτῆρας τιθέμενον, ὃ κωλύει θηλάζειν. *Lignum curvum vitulis circa nares appoſitum: quo prohibentur, ne lacteant.* Et pellis *kuphad* (id eſt, *hericii*) vaccæ mammis alligabatur eodem fine, id eſt, ne vel vitulus, vel aliud animal ipſam exſugeret. *Rabbi Selomo* in hunc locum, קופד שרץ הוא שנימיו חדים כמחט וקורין לו הריצון וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יניקוה שרצים Kuphad *reptile eſt* (ita *Hebræi* vocant minima quadrupe-

drupedum) *cujus pili in acus modum acuti ſunt, vulgo vocatur* heriſſon. *Hujus pellis vaccæ mammis alligatur, ne reptilia eas exſugant.* Neque enim à ſolo vitulo lacti cavendum, ſed & à ſerpentibus, è quorum numero *boæ aluntur primo bubuli lactis ſucco, unde nomen traxere.* Ita *Plinius* libri octavi capite decimo quarto. Et, qui hunc ſequitur, *Solinus*; *Captat* (boa) *greges bubulos, & quæ plurimo lacte rigua bos eſt, ejus ſe uberibus innectit, ſuctuque continuo ſaginata,* &c.

4. *Arabicè* denique قنفذ *kunphud*, Plurali قنافذ *kanaphido*, eſt *hericius*. Barbari Interpretes ſcribunt *cauſed, ceuſud, ceuſund*, &c. Res notior eſt, quam ut probatione egeat. Tantum Lectorem monebo nomine قنفذ *kunphud*, præter *herinaceum*, etiam *hyſtricem* contineri. Id clarum eſt ex *Avicenna*, qui inter ſpecies *kunphud* unum dicit eſſe *montanum, ſpinas habentem miſſiles*, cujus proprium nomen eſt دلدل *duldul*, id eſt, *hyſtrix*. Hinc in *Damire* hericii fœmina vocatur أم دلدل *mater τȣ duldul*, id eſt, *hyſtricis*. Et *duldul*, ſeu *hyſtrix*, ibidem definitur عظيم القنافذ, *hericius major*. Et juxta *Algiahid* الفرق بين الدلدل والقنافذ كالفرق بين البقر والجواميس والبخاتي من الابل العراب Duldul, & kanaphido (id eſt, *hyſtrix*, & *hericii* propriè dicti) *non aliter differunt, quàm à bubalis boves, & cameli* Bactriani *ab* Arabicis. *Elmacinus* denique *Saracenicæ Hiſtoriæ* libri primi capite quinto videtur per القنفذ *alkunphud hyſtricem* potius quàm *hericium* ſignificâſſe, cum de *Aiſiæ* camelo ſcribit. صار كالقنفذ من السهام *Factus eſt ut* alkunphud *præ telis*, id eſt, præ telorum copia, quibus transfixus eſt. Sed hac in parte habuerunt *Arabes*, quos ſequerentur, *Plinium*, & *Oppianum*: quorum ille libri octavi capite trigeſimo quinto hyſtrices expreſsè ponit *in herinaceorum genere*; hic libri ſecundi *Cynegeticῶn* verſu 603. echinorum terreſtrium duo genera faciens, alios parvos, & imbelles, alios *μεγέθει πολὺ μείζονας, longe majores*, & circumquaque horrentes *δρειοτέρῃσιν ἀκωκαῖς, majoribus cuſpidibus*, per majores illos echinos videtur *hyſtrices* intelligere. Sed & *Suidæ ἡ ὕςριξ hyſtrix* eſt *ὁ ἀκανθόχοιρος, ὁ χερσαῖος ἐχῖνος, porcus ſpinoſus, hericius terreſtris.*

Jam, ne quis objiciat ex utroque *Kimchio Arabum* قنفذ *kunphud* eſſe *teſtudinem*, ajo illos hac in parte graviter hallucinari. Cum *Arabicè teſtudo* non dicatur *kunphud*, ſed سلاحفاة *ſulachpha*, vel سلاخفية *ſulachphia*, quaſi *cortice* vel *putamine latentem* dicas: nempe خفا *chapha* eſt *occultare*; & سلخ *ſilch*, vel *ſulch*, *φολὶς cortex*, propriè *ſerpentis*, ſed & *teſtudinis*. ut *γῆρας*, quam vocem plerique uſurpant pro *leberide*, ſeu *ſpolio ſerpentis*, ſed & nonnulli pro *χελώνιον*, ut *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 11. cap. 37. & *Suidas* in *φολίδωτον*. At قنفذ *kunphud* eſſe *hericium* nemo ibit inficias, qui *Damirem* legerit: ubi قنفذ *kunphud* cognominatur ابو الشوك *abuſſuchi*, id eſt, *pater ſpinarum*: & انقد *ankado*, id eſt, *decorticator*: & ابو سفين *abuſaphin*; id eſt, *pater qui abradit* vel *expolit*; quia hujus cute veſtes expoliuntur: & العساعس *alaſaiſo*, quia noctu vagatur. Id enim propriè eſt عس *aſſa*, ut & سري *ſara*; unde Proverbium apud illos in uſu, اسري من قنفذ *Magis noctivagus quam* kunphud. Ibidem multa reperias, quæ ad ejus deſcriptionem pertinent, in quibus hæc eximia: القنفذ اذا جاع صعد الكرم منكسا فيقطع العناقيد ويرمي بها ثم ينزل فياكل منها ما اطاق واذا كان له فراخ تمرغ في العناقيد لتشتبك في شوكه ويذهب به الى فراخه وهو لا يظهر الا ليلا وهو مولع باكل الافاعي ولا يتالم لها واذا لدغته الحية اكل الصعتر البري فيبري وله خمسة اسنان في فيه والبرية منها تسفد قائمة وظهر الذكر لاصق بظهر الانثى Alkunphud, *cum eſurit, aſcendit in vitem inverſus, & decerpit racemos, quos abjicit. Poſtea inde deſcendens ex iis comedit quantum poteſt. Si catulos habeat, volutatur in racemis, ut ſpinis ſuis implicentur, & cum iis contendit ad catulos ſuos. Non apparet niſi nocte. Viperarum eſum mirè appetit, nec ab illis læditur. A ſerpente demorſus origani ſylveſtris eſu ſanatur. Quinque dentes habet in ore. Terreſtris* kunphud *coit erectus, ita ut maris dorſum hæreat dorſo fœminæ.* Hæc ad hericium pertinere nemo non videt, quamvis in iis nonnulla ſint, quæ in *Græcis* fruſtra quæras. Jam, ſi *Medicos* conſulamus, *Avicennam* puta, *Abenbitarem*, atque illum ipſum *Damirem*, de quo ſupra, eos non ſolum reperiemus eaſdem virtutes tribuere *τῷ kunphud*, quas *τῷ ἐχίνῳ Græci* Scriptores: ſed & *Dioſcoridis* & *Galeni* loca de echino terreſtri & marino reddentes, illum القنفذ البري *alkunphud albarri*, ſeu *terreſtrem*, hunc القنفذ البحري *alkunphud albahari*, ſeu *marinum*, conſtanter nominare. Ut taceam *Prophetarum* Interpretes, qui *Arabicam* verſionem ex *Græca* expreſſerunt, ubique *Græcum ἐχῖνος* reddidiſſe القنافذ *alkanaphido*, quod eſt Plurale *τȣ kunphud*. Exempla vide *Eſa.* 14. *v.* 23. & 34. *v.* 11. & *Sophon.* 2. *v.* 14. Proinde ex *Hebræis* id ultro agnoſcit *R. Nathan*, *Arabicè Kimchio* longè doctior, قنفذ *kunphud* eſſe *hericium*. Porro *Hebræorum* קפוד *kippod*; *Chaldæorum* קופד *kuphad*; & *Arabum* قنفذ *kunphud* idem eſſe animal ſtatim agnoſcet, quiſquis harum linguarum aliquem habebit guſtum. Longa Vocalis in קופד *kuphad*, ſupplet defectum puncti *Daghes*, quod habetur in קפוד *kippod*. Atque illud ipſum *Daghes* ſupplet litera *Nun*, quæ ſe prodit in *Arabico* قنفذ

قنفذ *kunphud*, ut etiam in *Æthiopico* ቈንፍዝ: *konphoz* ejuſdem notionis. Sic חטה *chitta*, id eſt, *triticum*, eſt pro חנטה *chinta*, ut ſcribunt *Arabes*. Lignum, ex quo facta fuit arca teſtimonii שטה *ſitta*, dicitur pro שנטה *ſinta*; ut *Arabicè* سنط *ſent*. *Aranea* עכביש *accabis*, pro *ancabis*; ut *Arabicè* عنكبوت *ancabuths*. Et עז *ez*, id eſt, *capra*, Plurali עזים *izzim*, *Arabicè* eſt عنز *enz*. Quod hic in eos obſervandum, qui vocem קפוד *kippod*, revocant ad Radicem קפד *kaphad*, ut ſignificet animal, quod peculiari aliqua vi *incidendi* polleat. Atqui vera Radix non eſt קפד *kaphad*, ſed inuſitata קנפד *kanphad*: niſi quis putet compoſitam eſſe vocem, Gutturalibus (ut fit) eliſis, ex קנה *kana*, quod eſt *ſpiculum*, & אפד *aphad*, quod eſt *amicire*: quia hoc animal ſpinis & aculeis tanquam ſpiculis amictus & circumvallatus eſt. Aut, ſi malis, in قنفذ *kunphud Nun* eſſe Epentheticum, etiam Radix קפד *kaphad*, quædam habet ſignificata, quæ huc referre poſſis. Ut cum קפדן *kaphdan*, uſurpatur de homine aſpero & iracundo. Quo ſenſu in *Sanhedrin* capite undecimo Propheta *Elias* dicitur fuiſſe קפדן. Et in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 30. b. לעולם יהא אדם ענותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי, *Semper ſit homo manſuetus ſicut* Hillel, *neque ſit* kaphdan (ſeu *iracundus*) *ut* Sammai. Quia, ut ait *Pomarius*, homo aſper & iracundus eſt כמו הקפוד עם קוצים, *ut hericius cum ſpinis*. Ita *Græca* hæc Adagia, Ἐχῖνος τραχύτερος, & Ἅπας ἐχῖνος τραχύς, hominem moroſum ſignificant, & intractabilem. Eodem pertinet, quod קפד *kaphad* vel הקפיד *hikphid*, *attentum* & *ſollicitum eſſe* ſignificat: & הקפדה *hakkephada*, *attentionem* & *ſollicitudinem*; quia, ut eſt in *Pomario*, *cum hericius* קוץ כל גופו, *ſpinis obtegit totum corpus ſuum, facie inter pedes deliteſcente, & aculeos erigit, quibus ut clypeo ſe muniat, & eos lædat, qui violentas manus in eum injicere volunt*, פעולת הזאת היא השגחה והרגשה נמרצת, *hæc actio eſt providentiæ, & attentionis acerrima*. Præterea ܣܡܪ *Syris* eſt *horrere*, vel *horripilari*; ut cum pili præ metu eriguntur, quomodo in hericiis. Sic *Pſalmi Syri* centeſimi decimi noni verſu 120. ܣܡܪ ܒܣܪܝ ܡܢ ܕܚܠܬܟ *Horruit caro mea præ timore tui*, id eſt, *horruerunt pili carnis meæ*, ut habetur *Job*. 4. *v*. 15. Gallicè *heriſſer* dixeris eadem Metaphora. Nam *heriſſer*, id eſt, ὀρθοτριχεῖν, *horripilari*, & *heriſſon* ſunt Conjugata.

Jam, ut ad objectiones reſpondeam, negat *Fullerus* in herinacei natura quidquam eſſe, quod conveniat τῷ *kippod*. Quod non poſſum mirari ſatis, cum ab *Eſaia* & *Sophonia*, ſemper deſcribatur *kippod* ut animal ſolivagum, & φιλέρημον, habitans in *Babylonis*, *Boſtræ*, & *Ninives* deſolatis urbibus. Qualem eſſe herinaceum nemo eſt qui neſciat, ζῶον χῆρον, ἤτοι ἔρημον, quodque adeo ab omni aliorum animalium ſocietate prohibent aculei, quos impunè nemo attigerit. Unde factum, ut *Græcè* χὴρ diceretur. *Heſichius*, χὴρ, ἐχῖνος· nempe ἀπὸ τῆς χηρώσεως, ἤτοι ἐρημώσεως. Unde etiam *Latinum* nomen; non *ab hærendo*, aut *horrendo*, ut volunt. Nam ut *hir*, pro *vola manus* apud *Probum* & *Chariſium*, factum ex *Græco* χείρ· ità *her* pro *hericio* omnino eſt ex *Græco* χὴρ. Quem ſcilicet poſterior ætas, creſcente voce, appellavit *hericem*, *hericium*, *herinacium*, eum Veteres *herem* vocabant. *Nemeſianus* in *Cynegetico*.

Implicitumque ſinu ſpinoſi corporis herem.

Et multo ante *Plautus* in *Captivis* Actu primo ex emendatione Cl. *Salmaſii*.

I, modo venare leporem, nunc herem tenes.

Aut, ſi nomine *kippod*, apud *Prophetas*, *hyſtricem* intelligamus (quem ſub eodem cum herinaceo genere contineri probavimus ex Veteribus) res videbitur eò magis ad horrorem comparata, ſi *Propheta* minentur fore, ut populoſæ urbes, quales in *Chaldæis Babylon*, in *Aſſyriis Ninive*, & *Boſtra* in *Idumæis*, hyſtricibus in hæreditatem cedant. Hyſtrix enim hericio & major, & ferocior eſt, & propter miſſiles ſpinas, quas in canes, & venatores, certo deſtinatoque ictu vibrat, longè terribilior. Proinde eximius Poëta, poſtquam hyſtricem pilis, in ſagittarum modum acutis, horrentem graphicè deſcripſit, his verbis docet quantum hyſtrix echino, id eſt, herinaceo, præſtet:

Sed non hæc acies ritu ſylveſtris echini
Fixa manet. Crebris propugnat jactibus ultrò,
Et longè ſua membra regit, tortumque per auras
Evolat excuſſo nativum miſſile tergo.

Et cum *Ion* in *Phœnice* (*a*) rideat herinacei οἰζυρὰς τέχνας, *miſeras artes*, qui, ab aliis feris impetitus, (a) *Apud Athenæum lib.* 3. *cap.* 13.

Στρόβιλον ἀμφ' ἄκανθαν εἱλίξας δέμας,
Κεῖται δακεῖν τε καὶ θιγεῖν ἀμήχανος·
Denſo ſub orbe ſentium corpus tegens,
Mordere & ultrò tangere ignarus jacet:

hyſtricis in pugna virtus & ſolertia per illuſtrem *Poëtam* in admirationem ita rapuit, ut hos verſus ab illo expreſſerit;

Interdum fugiens Parthorum *more ſequentem*
Vulnerat: interdum, poſitis velut ordine caſtris,
Terrificum denſâ mucronem verberat undâ,
Et conſanguineis haſtilibus aſperat armos.
Militat omne feræ corpus, vibrataque rauco
Terga fragore ſonant; ſtimulis accenſa tubarum
Agmina collatis credas concurrere ſignis.
Tantus in anguſto ſtrepitus fuerit. Additur armis
Calliditas, parcusque ſui timor, iraque nunquam
Prodiga telorum, cautè contenta minari,
Nec niſi ſervandæ jactus impendere vitæ.
Error abeſt, certum ſolertia deſtinat ictum;
Nil ſpatio fallente modum, ſervatque tenorem
Muta cutis, doctique regit conamina viſus.

Et paulo poſt,

Ecce, brevis propriis munitur beſtia telis,
Externam nec quærit opem, fert omnia ſecum,
Se pharetrâ, ſeſe jaculo, ſeſe utitur arcu.
Unum animal cunctas bellorum poſſidet artes.

Denique jaculandi artem ab hac fera nos didiciſſe concludit. Et de eadem *Hadrianus* Imperator,

Spinis miſſilibus canes viroſque
Arcebat procul & fugabat omnes.

Et *Phile* cap. 59. *De animalibus*,

Ὕστριξ δὲ τὰς ἄνωθεν ἐκπέμπει τρίχας,
Ἃς ἡ φύσις γ' ἔθηξε καὶ περὶ τῆς μάχης.
Φρίξασα γὰρ τὰ νῶτα βάλλει τοὺς πέλας
Οἷον ἀπὸ νευρᾶς (b) εὐτυχῶν τις τοξότης. (b) *Malim* εὔστοχος.
Ut tela villos aſper hyſtrix conjicit,
Natura quas ad prælium exacuit ſagax.
Cum nempe dorſum contrahit, nervo velut
Intenſo, in hoſtes têla torquet eminus,

Et *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶn*,

- - - - - Θοὰς δ' ἔφριξεν ἐθείρας
Καί τ' ὀπίσω νώτοισιν ἀκαχμένον ὠκυπέτησιν
Ἰθὺς ἀκοντίζει μαλερὸν βέλος. - - -

Acutos erigit aculeos, atque retro dorſo volucri affixum pernicioſum telum rectà ejaculantur. Et paulo poſt,

Δηθάκις ἔκτεινεν κυνὰ κάρχαρον,

Dentibus aſperum canem ſæpenumero interfecit. Proinde venatores, cùm canes non audeant in hyſtricem immittere, illum quodam dolo capiunt, quem in ſequentibus ſe ſcripturum profeſſus idem *Oppianus*, morte præventus promiſſis non ſtetit. Nec eſt, quod quis putet hæc *Poëticâ* fide dici, cum idem tradant quotquot ſcripſerunt de natura animalium. Ita *Philoſophus*

loſophus Hiſtoriæ libri noni capite trigeſimo nono animalia quædam memorat τὰ βάλλοντα τὰς θρίξιν, οἷον αἱ ὕστριχες, *quæ villos jaculantur, ut hyſtrices.* Et *Plinius* libri octavi capite trigeſimo quinto, *Hyſtrici longiores aculei, &, cum intendit cutem, miſſiles. Ora urgentium figit canum, & paulò longius jaculatur.* Solinus quoque, *Spinis tergum hiſpida* (hyſtrix) *quas plerumque laxatas jaculatione emittit voluntaria, ut aſſiduis aculeorum nimbis canes vulneret ingruentes.* Et *Ælianus* libri primi capite trigeſimo primo, Τὰς ἄνωθεν τρίχας οἱονεὶ βέλη ἐκπέμπει, καὶ εὐστόχως βάλλει πολλάκις, τὰ νῶτα φρίξασα, καὶ ἐκεῖναί γε πηδῶσιν. ὥσπερ ἐξ ἐκ τινος ἀφειμέναι νευρᾶς. *Superiores pilos ut ſagittas emittit, & tanquam ad ſcopum ſæpe rectà deſtinat, dorſum horrendo contrahens. Illi autem inſiliunt tanquam ex nervo emiſſi. Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace,* & ex illo *Suidas,* Ἔστι δὲ ὕστριξ θηρίον τρίχας ἔχον ὗός, ἃς ἐν τῷ διώκεσθαι ἐπακοντίζει κατὰ τῶν διωκόντων. *Hyſtrix fera horret ſuillis ſetis* (unde illi nomen,) *quas, cum quis illam perſequitur, ejaculatur in inſequentes.* Porta cœli pag. 19. d. גם יש מין מחזירי הבר שיש להם שערות גסים כמו חצים וזה לסבת גסות העור *Species eſt porcorum ſylveſtrium, quibus ſagittarum inſtar denſi ſunt pili, nempe propter pellis denſitatem & duritiem. Avicenna* libri ſecundi *Canonis* capite قنفذ *Kunphud,* هو الجبلي الدلدل ذو الشوك السهمي *Et montanus* (kunphud) *eſt* duldul (*hyſtrix*) *qui ſpinas habet ſagittales,* id eſt, miſſiles. *Damir* in capite دلدل *Duldul* واذا راي ما يكرهه انقبض فيلخرج منه شوك كالمسال ياخرج من اصابه والشوك الذي على ظهره نحو الذراع *Et cùm videt aliquid infenſum, ſeſe contrahit. Et exeunt ex eo ſpinæ ut acus, quibus vulnerantur imminentes. Spinæ autem, quæ ſunt ſuper dorſum ejus, ſunt ferè cubitales. Paulus Venetus* libri primi capite trigeſimo tertio, ubi de *Scaſſem, Tartariæ* civitate: *Sunt in regione illa multi ſues ſpinoſi* (hyſtrices) *qui, cum capiuntur, ſpinis ſuis ſæpe homines & canes lædunt. Nam canes, a venatoribus in porcos provocati, adeo irritant, & commovent feras illas, ut ſimul concurrentes* (contrahentes) *terga ſua, quibus ſpinæ innituntur, vehementer commoveant, atque ſtimulos ipſos vehementiâ quâdam excutiant, & in viciniores homines & canes vibrent.* Geſnerus, *Certo deſtinatoque ictu ferit quem voluerit, vulnere interdum incurabili propemodum, utpote anguſto, & profundo, periculoſo nimirum ſi nervus pungatur.* Ut *Oppianus* non immerito canat,

Ὑστρίγων οὔπω τι πέλει κατὰ δάσκιον ὕλην
Ῥίγιον εἰσιδέειν, οὐδ᾽ ἀργαλεώτερον ἄλλο,

Quæ ita contraxit *Stephanus* in *Notis* ad *Callimachum,*

Hyſtrice nil ſilvis viſu magis horret opacis.

De hoc *Prophetas* egiſſe eo fit veriſimilius, quòd ab *Arabibus* diſco rem ignotam hactenus, hyſtricem animal eſſe in *Syria* frequens. *Damir* in capite دلدل *Duldul,* ſeu *De Hyſtrice,* هو كثير ببلاد الشام والعراق وبلاد المغارب *Abundat in regione Syriæ, & Irak* (*Meſopotamiæ,* & *Babyloniæ*) *& in regione Megareb,* id eſt, *Africa Occidentali.* Quod ipſum de hericio ſic docet وهو صنفان قنفد يكون بارض مصر قدر الفار وقنفد يكون بارض الشام وعراق في قدر الكلب القلطي والفرق بينهما كالفرق بين الفار والجرذ *Hericius duarum eſt ſpecierum. Unus enim eſt in terra Ægypti, ſoricis magnitudine; & alter in terris* Syriæ, *& Irak* (*Meſopotamiæ, & Babyloniæ*) Melitenſis *canis magnitudine, ita ut tam differant, quam differunt ſorex & mus.*

Qui aquaticum animal קפוד *kippod,* eſſe colligunt ex his *Eſaiæ* de *Babylone, Ponam eam in poſſeſſionem* τοῦ kippod, *& ſtagna aquarum,* ne ſic quidem quidquam afferunt, quod ſententiæ noſtræ officiat. Cum in aquatilibus etiam ſit echini ſpecies, qui *Avicennæ, Damiri, Abenbitari* قنفذ بحري al iis ἐχῖνος θαλάσσιος *echinus marinus* dicitur, aut verò ποτάμιος *fluviatilis.* Haberi enim & fluviatiles echinos *Paulus Ægineta* prodidit. Quibus ſcatere potuit *Euphrates* ad *Babylonem.* Ad eas ſaltem inſulas, quæ *Euphratis* ori objectæ ſunt, inſignis magnitudinis echinos reperiri ex *Nearcho* diſcimus. *Strabo,* Λέγει δὲ (ὁ Νέαρχος) ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Εὐφράτου νήσοις φύεσθαι παγούρων καὶ ἐχίνων μεγέθη. Sed nos *Eſaiæ* locum multò aliter interpretamur, nempe hoc modo: *Ponam eam in poſſeſſionem* τοῦ *kippod* (id eſt *terreſtris echini,*) *etiam ſtagna aquarum.* Id eſt, Non modò deſolabitur urbs, ſed & vicina ſtagna ſic exareſcent, ut tam apta futura ſit in iis, quam in urbe echino terreſtris ſedes, qui locis aridis maximè delectatur. Sic *Sophon.* 2. v. 13. poni dicitur *Ninive* לשממה וציה *in deſolationem, & ſiccitatem,* atque ita demùm fieri, ut *kippod* in ea diverſetur. Et *Eſ.* 34. v. 11. antequam *Idumæa* tradatur in poſſeſſionem τοῦ *kippod,* mutantur in picem torrentes, & pulvis in ſulphurem.

Ut קפוד *kippod,* probetur eſſe avis, parum in eo momenti eſt, quod *Eſ.* 34. *v.* 11. cum avibus nominatur. Statim enim verſu decimo tertio junguntur ſimul dracones & ſtruthiones, quamvis animalia toto genere diverſa. Et *Sophonias* greges, beſtias, pelecanum, & *kippod* ſimul in unum faſcem congerit. Quod ipſum magis afficit Lectorem, cùm in deſcriptione vaſtitatis ea, quæ ad horrorem pertinent, ita confuſaneo ordine proponuntur. Cum inter multas aves *leporum* meminit *Sophocles* in hoc verſu in *Amyco Satyrico,*

Γέρανοι, κορῶναι, γλαῦκες, ἴκτινοι, λαγοί,

Grues, cornices, noctuæ, milvi, lepores: quis inde concluſerit *leporem* eſſe avis genus? Scio non neminem pro λαγοὶ repoſuiſſe λάροι, quod avis aquaticæ genus eſt. Sed fruſtrà, *Athenæus* enim libri noni capite decimo quarto hunc verſum citat, ut probet λαγοὶ tam *Atticum* eſſe, quam λαγώ. Itaque retinendum λαγοί. Contrà, in *Luciani Syria Dea,* inter multas quadrupedes *aquilas* ſic nominari videas: Ἐν δὲ τῇ αὐλῇ ἄφετοι νέμονται βόες μεγάλοι, καὶ ἵπποι, καὶ ἀετοὶ, καὶ ἄρκτοι, καὶ λέοντες. *In atrio autem liberi paſcuntur boves magni, & equi, & aquilæ, & urſi, & leones.* Unde ineptè colligatur, ibi aquilas non eſſe aves, ſed genus quadrupedis.

DE
SCRIPTURÆ ANIMALIBUS,
PARS PRIMA.
Liber Quartus,
DE
Quadrupedibus Oviparis.

CAPUT PRIMUM.

Probatur צב *tſab*, *Levit.* 11. *v.* 29. eſſe *Crocodilum terreſtrem*; de quo ex *Arabum* monumentis multa afferuntur nondum vulgata.

Pauca hujus generis animalia in Scriptura, ſed difficilia cognitu. Hic Arabes *multum profuiſſe.* צב tſab, Hebræorum *alii* bufonem, *alii* teſtudinem *reddunt, quod maximè ſequuntur Recentiores.* Arabes, *in quorum ſolo naſcitur,* ضب dhab *efferunt, propter punctum adſcriptum τῷ* Tſad, *& in* lacertis *cenſent. Apud* Arabum Criticos *varia nomina maris, fœminæ, fœtus, partium, latibuli, venatus,* &c. Philoſophi *marem docent bifidum habere veretrum, & fœminam duplicem vulvam. In cauda eſſe nodos* XXI. *Dentes eſſe continuos, qui nunquam decidant. Ipſum animal nunquam bibere, raro mingere. Viſu primum eſſe hebeti, ſed qui ad Solem clarior fiat: ut* lacerta Solaris *in* Epiphanio. *Longævißimum eſſe. Aëre veſci, & certis herbis, & radicibus. In locis celſis & petricoſis nidificare, in quorum foſſione ungues deterat. Oblivionem & ἀβλεψίαν ipſi eſſe naturalem, de quo* Proverbia. *Ova ſua, columbarum ovis ſimilia defodere, unde catuli quadrageſimo die excludantur. Proprios catulos vorare. Ut canem ad vomitum redire. Tota hyeme φωλεύειν. Jugulatum adhuc aliquamdiu vivere. Scorpiones, & certum ſcarabæorum genus, in eodem latibulo ſecum admittere. Sed hoſtes habere infenſiſſimos* ☿ guaril, *ſeu* ſtellionem majorem, *ſerpentem nigrum, & putorium: à quibus quomodo oppugnetur.* Theologi *quærunt, quomodo concedatur ejus eſus, cum ſit è genere reptilium. Fabula inſignis de* ضب dhab *ad fidem* Mahumetanam *converſo. Ejuſdem animalis* Magicæ *vires. In* Medicis *ſtercus ejus amovet faciei maculas, lentigines, vitiligines, & oculorum albugines. Probatur* Hebræum צב tſab, *&* Arabicum ضب dhab *idem eſſe:* 1. *Ex nomine.* Tſade *ſæpe mutari in* Dhab. 2. *Quia à* Moſe צב tſab *cenſetur inter lacertorum ſpecies.* 3. *Veteres omnes Interpretes ita ſumunt; ut* Arabes, Chaldæi, Syrus, Samaritanus. De צב tſab *loca* Talmudis, *&* Bereſchith Rabba, *emendata, & explicata. Pro* ערוד *legendum* עסוד albi lacerti *genus in arenis, cui puellarum digiti conferuntur.* בן-נפילים *non eſt* nauplius, *ut* Buxtorfio *viſum, ſed* ſcincus. *Ratio nominis. Obiter multa de ſcinco. Bruta majoris molis in Oriente ſub* Gigantum *nomine contineri. In* Bereſcith Rabba *pro* חכינא chacina, *legendum* חבינא *id eſt,* chamæleon: *ex cujus coitu cum* חרדון chardon, (*qui idem cum* צב ſab) *natus* חברבר chabarber, *ut fabulantur, id eſt,* ſalamandra. *Hunc locum alii abſurdè explicant. Cur* chamæleon *dicatur* חבינא, *&* ſalamandra חברבר. *Crocodilo majori nomen à formæ ſimilitudine cum* Jonicis *crocodilis, quæ ſunt animalcula. Cujuſmodi ſunt prope* Chalcedonem *in fonte* Zareta, *vel* Azaritia. Byzantiacos lacertos *vocat* Statius. *De crocodilo terreſtri citantur multi Veteres. Ejus quanta magnitudo. Scincus ab eo quid differat. Hebræum* צב tſab, *Arabicum* ضب dhab; *Chaldaicum* חרדונא chardona; *idem cum* crocodilo terreſtri: *quod probant ſeptem rationes. Itaque* צב tſab Græcis *eſt ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος,* Hieronymo *ſimpliciter* crocodilus, *quomodo terreſtris etiam ſæpe vocatur. Unde factum, ut* Ægyptium *nonnulli intelligerent,* Crocodilorum oppidum *in* Phœnice, *ſed minorum. Joſepho* Capharſaba, *vel* Capharzaba, *id eſt,* כפרצבא. *Crocodili terreſtris alia quædam nomina. In* Heſychio Κίκερος. *In barbaris Scriptoribus* ballecola, balleccara, botrax.

POſt quadrupedes viviparas ſequentur oviparæ, quæ & in natura paucæ ſunt, & in Scriptura pauciores. Harum ſex ſpecies à *Moſe* recenſentur *Levit.* 11. v. 29. 30. nempe צב *tſab*; אנקה *anaka*; כח *coach*; לטאה *letaa*; חמט *chomet*; תנשמת *thinſemeth*. Septima videbitur addi poſſe שממית *ſemamith*, ex *Prov.* 30. v. 28. Sed *ſemamith* ab *anaka* ſolo nomine differre ſuo loco docebimus. Et octava לויתן *Leviathan*, qui palam eſt *crocodilus*, Job. 40. & 41. Sed *crocodilum* maluimus in aquaticis deſcribere; quia ἀμφίβιον eſt animal. *Teſtudo* denique hic locum habebit, ſi *Seniores* ſequimur *Oſ.* 12. *v.* 12. Oviparæ quadrupedes, quas ex *Moſe* recenſuimus, ad lacertorum ſpecies

cies

cies aliquo modo pertinent, & ita ſunt inter ſe ſimiles, ut eas certis notis ab invicem diſtinguere non ſit cujusvis. Nobis certè fuit valde operoſum; quia hic ab *Hebræis* prorſus deſtituimur. Neque ex aliis Scripturæ Interpretibus multò plus fuit ſubſidii, qui in tenebris plerique palpant, cùm ad has minutias deveniunt: ſed longè plus affulſit lucis ex monumentis *Arabum*, in quorum ſolo hæ peſtes naſcuntur, & educantur. Quod ſequentia palàm facient. In his ſingula verba explicare conabimur, illo ipſo ordine, quo à *Moſe* proponuntur.

Levit. 11. *v.* 29. Hebræum צב *tſab* Hieronymo eſt *crocodilus*, Græcis ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος. At Recentiorum alii *bufonem*, aut *rubetam*; alii *teſtudinem* reddunt: *Caſtalio* autem *teſtaceorum genera*. Horum, niſi fallor, agmen ducit *R. Selomo*, *Judæus Gallus*, qui ſcripſit ante annos ferè DL. Is enim primus, quod quidem ſciam, צב *tſab animal* eſſe ſcripſit *ranæ ſimile* nomine פוי״ט. Sed legendum פרוט *frot*, Germanicum *bufonis* nomen in *Gallia* tum in uſu. Huc refero, quod צב *tſab* Kimchius *Hiſpanicè* reddit גרײשנט *graiſſant*. Tum ſcilicet Hiſpanis *graiſſant* erat *rubeta*, ut Gallis *graiſſet*, & *croiſſet*, & Germanis Grasfroſch/ ad verbum *rana graminis*. Hos ſequuti, *Pomarius*, *Aquinas*, *Munſterus*, *Pagninus*, *Arias*, *Robertus Olivetanus*, צב tſab *bufonem*, aut *rubetam*, aut *ranam* interpretantur, aut שרץ שדומה לצפרדע, *reptile ranæ ſimile*. Putârunt nempe hoc animal *à tumore* ſic appellari; quia צבה *tumere* eſt. Quomodo *à bufone* factum eſt nomen vernaculum *bouffi*, quod *tumidum* ſonat. Accedit, quod *Illyricè zaba* eſt *rana*, tanquam à צב *tſab* deductâ voce. At *Elias*, *Judæorum* in *Germania* facilè doctiſſimus, צב *tſab* ſuâ linguâ שלטפ״רוט *ſchilt-frot*, id eſt, *teſtudinem*, exponit; quia putamina teſtudinum tectum referre videntur cameratorum curruum, qui *Hebraicè* dicuntur צבים *tſabbim*. In tantula ratione tantum fuit virium, ut in aſſenſum traxerit *Junium*, *Tremellium*, *Schindlerum*, *Anglos*, *Italos*, & *Genevenſes* Interpretes. *Buxtorfius*, in *Lexico*, quorum ſe partibus addicat, haud ſatis ſciens, צב *tſab* & *bufonem* reddit, & *teſtudinem*.

In hac tantorum virorum hæſitatione, addo etiam hallucinatione, quod illorum pace dixerim, erudito Lectori ſpero me facturum rem pergratam, ſi veram & genuinam vocis ſignificationem, non jam ex conjectura, ſed certis & ſolidis rationibus adſtruam. Id vero, vel me tacente, nullo negotio præſtabit quisquis ea perpendet, quæ de hoc animali ſcribunt *Arabes*. Quibus non poteſt non eſſe notiſſimum, quia in *Arabia* frequentius eſt, quam ullibi terrarum. At illis quàm notum eſt animal, tam nobis eſt ignotum. Proinde neceſſe habeo hæc accuratius perſequi.

Ut à nomine ordiamur, ſciendum, ut *Hebraicè* צב, ita *Arabicè* ضب iiſdem ſcribi literis. Sed, ut Dialecti variant, *Tſade Arabicum* initio vocis effertur ut *d*, vel *dh*, propter punctum adſcriptum. Itaque hæc vocula ſonat ضب *dhab* apud *Arabes*. Plurale eſt ضباب *dhibâb*, vel اضب *adhab*, & Fœmininum ضبة *dhabba*. Unde ضبب *dhabab*, & مضب *mudhab*, & مضبب *mudhbib*, locus dicitur his animalibus refertus; & مضبب *mudhabbib*, eorum venator. Porrò ضب *dhab* à *Damire* definitur حيوان بري معروف من الحشرات يشبه الورل *animal agreſte notum è reptilibus, ſimile τῷ guaril, ſeu ſtellioni majori:* ut *Avicenna* illud à *guaril* differre ſcribit, وان كان يشبهه وكان

قريب الاحوال والقوى منه *Quamvis illi ſit ſimilis, & tam conſtitutione quàm virtute proximus.* Hæc ille libro ſecundo *Canonis* in capite ضب *dhab*, ſeu *tſab*, ſi mavis. Et in capite حردون *chardaun*, quod à *Latino* Interprete prorſus omiſſum eſt. هو الضب وطبعه قريب من طبع الورل وهو اشبه الورل بماغ يتعزي به Chardaun *idem*, *quòd* dhab: *cujus natura accedit ad* guaril, *& attributa eadem*, *quæ* guezgæ. Et in capite ورل *guaril* هو غير الضب والضب لا يكون او قل ما يكون الا في البادية وراسه وبدنه وذنبه خالف من الورل وربما قريب في طباعه Guaril *alius eſt à* dhab. *Nam* dhad *non eſt*, *aut rarò eſt alibi*, *quàm in deſerto. Et capite*, *trunco & caudâ differt à* guaril, *quamvis naturâ ſit vicinus.* Et *Abdollatif Bagdadenſis*, الورل والضب والحرباء وشاحمة الارض والوزغ كلها متشابهة في الخلق Guaril, *&* dhad, *&* hirba, *& adeps terræ*, *&* guezga, *ſunt omnes ejuſdem naturæ participes.* Hæ nempe ſunt totidem lacertorum ſpecies, de quibus infrà dicemus. Itaque ضب *dhad*, vel צב *tſab*, quod idem eſt, neque *bufo* eſt, neque *rubeta*, neque *teſtudo*, neque *teſtaceum animal*, ſed in *lacertorum* genere. Nunc, ut cognoſcatur plenius, dicemus quid *Arabum Critici*, *Philoſophi*, *Theologi*, *Magi*, *Medici* de illo ſcripſerint, quorum pleraque nondum in vulgus prodierunt.

Et *Critici* quidem docent animal eſſe πολυώνυμον. Nam præter ضب *dhab*, ſeu צב *tſab*, commune nomen, inſuper vocatur حردون *chardaun*, (*Chaldæi* חרדונא *chardona*: *Syri* [illegible] *chadrona*, & *Samaritani* [illegible] *adrona* ſcribunt, ut infrà docebitur.) Vocatur item برق *bork*, & علين *alin*, & هيكل *haikal*. Et, ſi pinguis eſt, سبحل *ſibchal*, aut سحبل *ſichbal*; ſi annoſus, قرسم *kirſem*; ſi pravæ indolis, ضغطار *dhiphtar*: ut fœmina vulgò ضبة *dhabba*; ſed cùm pinguis eſt, حيكانة *chaicana*; cùm fœta, مكون *machun*, & ممكن *mamchin*. A Verbo مكن *machina*, huic & locuſtæ proprio, cùm ova ponunt, ovum مكين *machin*, & شلقة *ſilka*. Fœtus in genere حضرم *chidhrim*; primus مطبخ *mutbich*; cum ab ovo nuper prodiit حسل *chiſel*; jam maturior, غيداق *ghaidak*. Adeps, quem habet circa ventrem, & caudæ radicem, كشية *chuſia*.

Et حلم *halama* propriè eſt adipem illum eximere, ut عكن *achada* pinguem eſſe de ſolo ضب *dhab* uſurpatur. Veretrum Duali Numero نزكان *nazachani*; quia bifidum. Unde etiam ipſe مسدم *sadim*, id eſt, illâ parte benè inſtructus. Latibulum ejus عكدة *ochda*, & عرن *arin*, & لغز *logoz*, ſed vulgatius حجر *giochar*, unde حجر الضب dhab *in latibulum ſuum ingreſſus eſt*. Et اجاحر فلان *aliquis eum in latibulum ſuum impulit*. At ادلق adlaka *aquam in illud effudit, ut dhad exiret*. Et دلق الضب dalaka dhab, id eſt, *ex latibulo exiit propter aquam affuſam*. Et اعوي يده الي الضب *immiſit manum, ut caperet τὸ dhab*. Et حرش charaſa, *venatus eſt*, propriè de hoc animali. Hæc in *Giauhari*, *Alcamus*, & aliis ex *Criticorum* libris hinc inde collecta, & excerpta.

At *Philoſophi* de natura τοῦ ضب *dhab* non pauca afferunt inſignia. Quod veretrum diximus illi eſſe bifidum, *Damir* his verbis docet; للضب ذكران وللانثي فرجان كما للورل وللحردون Dhab *mas duo habet veretra, & fœmina ejus duas vulvas, ut* guaril, & Et chardaun. Et *Alcamus*, النزك ذكر الضب والورل ولهم نزكان Nazach, *veretrum τοῦ dhab, & τοῦ guaril, qui geminum habent*. (Quæ verba *Lexicographi*, cum non intelligerent, alio detorſerunt.) Proinde veretrum τοῦ ضب *dhab* Sacerdos *Abuchanipha* ſcribit eſſe كلسان الحية اصل واحد له فرعان *ut linguam ſerpentis, quæ, ex una radice nata, tamen bifida eſt*. Caudam habet mire nodoſam. Unde Proverbium in *Damire*, اعقد من ذنب الضب *Nodoſior caudâ τοῦ dhab*. In ea enim eſſe ajunt احدى وعشرون عقدة *nodos* XXI; cum ſcorpionis cauda, quæ & ipſa valde nodoſa eſt, nodos, aut articulos, ad ſummum ſeptem habeat. Additur, idem animal dentes habere continuos, qui proinde nunquam decidant. *Damir*, يقال ان اسنانه قطعة واحدة *Dicuntur dentes ipſius in unum cohærere*. Alcamus, لا اتيك سن الحسل اي ابدا لان سنه لا تسقط *Non ad te veniet dens τοῦ chiſel* (ſeu *catuli τοῦ dhab*:) *id eſt, nunquam ad te veniet, quia dentes ejus non cadunt*. Ecce aliud de eodem ſimile Proverbium in *Damire*! لا افعله حتي يرد الضب لان الضب لا يرد *Hoc non faciam, donec* dhab *ad aquas deſcenderit* (id eſt, nunquam faciam,) *quia* dhab *ad aquas nunquam deſcendit*. Nempe non bibit prorſus, itaque rarò mingit. Idem, الضب لا يشرب الما Dhab *ab aquarum potu prorſus abſtinet*. Et paulò pòſt, يقال انه يبول في كل اربعين يوما مرة *Dicitur ſingulis quadraginta diebus mejere tantum ſemel, aut* قطرة *unam guttulam*, ut habet aliud exemplar. De oculis ibidem, الضب يخرج من حاجره كليل البصر فيجلوه بالتحدق في الشمس Dhab *è latibulo ſuo exit hebetiore viſu, ſed, pupillâ ad Solem abſterſâ, clarius videt*. *Epiphanius* in *Sampſæis* σαῦραν ἡλιακὴν *lacertam Solarem* viſum eodem modo recuperare aſſerit, cum caligare incipit: Ἐκείνη, inquit, ἀμβλυωπήσασα χρόνῳ ἀναβλέπει, διὰ ἡλιακῆς ϛροφάλιγγος ἐν φωλεῷ πρὸς ἀνατολὴν πρόσεχον- τι ἑαυτὴν περιθλίψασα, ἢ νηστεύουσα πρὸς ἀνατολὴν κατανοοῦσα. *Cum illa obtuſum habet viſum, eum aliquanto poſt recuperat per converſionem ad Solem, in luſtra ad ortum obverſo ſe ipſam comprimens, & jejuna ad Orientem reſpiciens*. Rurſus *Damir* de τῷ *dhab* ويتغذي بالنسيم ويعيش بالبرد الهوا وذلك عند الهرم وفنا الرطوبات ونقص الحرارت *Et alitur halitu, veſciturque aëre frigido, idque uſque ad ætatem decrepitam, & donec abſumatur humor* (radicalis,) *& deficiat calor*. Et infrà, وهو طويل العمر ومن هذه الجهة يناسب الحيات والافاعي *Longævum eſt animal; quod cum ſerpentibus & viperis commune habet*. Et *Ibno-chalvia*, يعيش سبع ماية فصاعدا *Vivit annos ſeptingentos, & amplius*. Quod ab illis confictum puto, qui de magnis majora loquuntur. Sed & falſum omnino eſt, & ex chamæleontis hiſtoria perperam huc tranſlatum, quod ali halitu ſuo, & frigido aëre veſci traditur. Eſt enim animal penè παμφάγον, quodque radicibus potiſſimum fructibusque veſcitur. Hinc *Alcamus*, poſtquam خبلة *chobla* vocari ſcripſit *vitis radices*, & *fructus ſpinoſarum arborum*, addit ضب خابل ياكلها *dhab chabil* eſt dhab, *qui illis veſcitur*: Et fœmina à ſcorpione puncta اكلت من حشيشة تسمي اذان الفار يزول عنها الم اللسع *edit herbam, quam vocant auriculam muris, & remittitur puncturæ dolor*. Ita eſt in *Alkazuinio*. Sed & auctore ipſo *Damire*, (ut pluribus infrà dicetur) *dhab* ad vomitum redit ut canis, & proprios catulos vorat. Illum igitur ſolo aëre veſci, merum commentum eſt. Hoc commune habet cum *jarboa*, ſeu *chœrogryllio*, quod in petroſis & arduis locis latibulum ſibi deligit. *Alkazuinius*, من كيسه انه لا يتخذ البيت الا في موضع صلب لئلا ينهار عليه في حوافر الدواب ولما علم انه نسا لا يتخذ البيت الا عند الاكمة او صاخرة عظيمة او شاجرة ليهتدي

ليستدل بها على بيته اذا غاب ويتباعد عن بيته *E ſolertia ejus eſt, quod domum ſibi non ſumit, niſi in loco duro, ne jumentorum ungulis obtrita in ſe corruat. Sed & quia ſe novit eſſe valde obliviosſum, eam in ſublimi colle, aut in celſa rupe, deligit, aut ad arborem, quam pro indice habeat, cùm ab illa abeſt, aut procul excedit. Damir* etiam لا يتخذ جحره الا في كدية حجر خوفا من السيل والحافر ولذلك براثنه ناقصة كليلة لحفره بها في الاماكن الصلبة *Neque latibulum alibi habet, quàm in petris duriſſimis; quia ab inundationibus & foſſoribus ſibi timet. Ac proinde ungues illi detriti & obtuſi ſunt, ut qui lapidoſa loca iis fodiat.* Item, وفي طبعه النسيان وعدم الهداية وبه يضرب المثل في الحيرة ولذلك يحفر جحره عند الاكمة او صاخرة لئلا يضل عنه اذا خرج لطلب الطعم *Naturalis ipſi eſt oblivio, & ἀβλεψία. Itaque ſtupor ejus in Proverbium ceſſit. Proinde luſtrum ſuum in colle fodit, aut in rupe, ne ab eo aberret cùm exit ut victum ſibi quærat.* Proverbium, de quo *Damir*, ab eodem ſic citatur in titulo *De Proverbiis*, اضل من الضب *Qui à via magis aberrat quàm dhab.* Quia ضب *dhab* pravum eſt animal, unde vocatur ضغطار *diphthar*, ut jam obſervatum, ecce aliud Proverbium in uſu apud *Arabes*, quod me docuit *Alcamus*, اطعم اخاك كشية الضب حشه على المواسات *Cibavit fratrem tuum pinguedine* ȝ dhad, *id eſt, ad malum patrandum eum incitavit!* Partum quod attinet: اذا ارادت الضبة ان تخرج بيضها حفرت في الارض حفرة ورمت فيها البيض وطمته بالتراب وتعاهده كل يوم حتى يخرج وذلك في اربعين يوما *Cùm* dhabba (id eſt, *fœmina* ȝ *dhab*) *ova ſua poſitura eſt, ſcrobem in terra defodit, in quam ova conjecta pulvere obtegit, & quotidie viſitat, donec excludantur; id eſt, uſque ad diem quadrageſimum.* Sic *Damir*, *Alkazuinium* ex parte ſequutus, cujus verba ſunt, فاذا اراد ان يبيض حفر مثل ادحي النعام ويرمي فيها ثمانين بيضة ويدفنها في التراب وبيضها مثل بيض الحمام ويدعها اربعين يوما ثم ياتي وحسول قد خرجت منها فيتعدون فياكل منها ما قدر *Cùm in eo eſt, ut ovificet, fodit tanquam ſtruthionis nidum, in quem ova octoginta, columbarum ovis ſimilia, conjicit, & in pulvere ſepelit. Ad quæ, per dies quadraginta relicta, cùm revertitur, catuli indè exeuntes curſitant. Ex quibus ille comedit quantumcunque poteſt.* Nempè, ut ait *Damir*, يوصف العقوق لانه ياكل حسوله *deſcribitur crudelitate inſignis; quia proprios catulos vorat.* Unde *Poëta*,

اكلت بنيك كاكل الضب حتى ۞
تركت بنيك ليس لهم غذي ۞

Liberos tuos comediſti, quomodo dhab *fœtus ſuos; ità ut præ alimenti inopia defecerint.* Eidem tribuunt *Arabes*, quod cani (a) *Petrus*. Rurſus *Damir*, من طبعه انه يرجع في قيئه كالكلب وياكل رجيعه *Etiam è natura ejus eſt, quod, canis inſtar, ad vomitum ſuum redit, & id, ad quod rediit, rurſus vorat.* Et hoc quoque, quod في الشتاء لا يخرج من جحره *totâ hyeme ex antro ſuo non excedit.* Vivit tamen, & pingueſcit, & ſic illi providet Deus, ut præ fame non deficiat. Unde *Poeta Chatimalaſem*,

وكيف اخاف الفقر والله رازقي *
ورازق هذا الخلق في العسر واليسر *
تكفل بالارزاق للخلق كلهم *
وللضب في البيداء وللحوت في البحر *

Cur timerem paupertatem, cum Deus provideat mihi? Providet is creaturis in anguſtia, & egeſtate. Victum largitur creaturis omnibus, etiam τῷ dhab *in deſerto, & piſcibus in mari.* Etiam obſervârunt *Arabes*, quibus animalibus *dhab* συμπαθεῖ, & ἀντιπαθεῖ. *Damir*, بينه وبين العقارب مودة فلذلك يؤويها في جحره لتلسع المتحرش به اذا ادخل يده لاخذه *Inter eum & ſcorpiones mutuus amor intercedit. Proinde illos in latibulo ſuo recipit, ut venatorem pungant, cùm manum ſuam immittit, ut eum capiat.* Idem in capite فالية الافاعي quaſi *Viperarum ſcrutatorem* dixeris, ſic appel-

(a) 2 Pet. 2. v. 22.

appellari aſſerit ضرب من الخنافس رقط تالف العقارب في حجرة الضب لانها اذا اخرجت يعلم ان الضب خارج لا محالة واذا رويت في الاجحر علم ان وراءها العقارب والحيات *Speciem ſcarabæorum varii coloris, quæ cum ſcorpionibus junctim habitat in latibulis* τοῦ dhab. *Nempe hoc animalculum, cum exit è latibulo, ſignificat etiam* τὸν dhab *ſine dolo exiiſſe. At illud repetens ſignificat poſt eum latere ſerpentes, & ſcorpiones.* Sed τῷ *dhab* maximè infenſus eſt الورل *alwarlo*, ſeu *ſtellio major*, quem *guaril* vocant barbari ſcriptores. *Abdollatif Bagdadenſis*, ubi de *guaril*, بينه وبين الضب عداوة فيغلب الورل الضب ويقتله لكنه لا ياكله كما يفعل بالحية وهو لا يتخذ بيتا لنفسه ولا يحفر حجرا بل يخرج الضب من حجره صارعا ويستولي عليه, *Inter* τὸν guaril *&* τὸν dhab *gravis eſt inimicitia. Sed* guaril *illum vincit, & interimit. Non edit tamen, quomodo ſerpentes ſolet: ſed cum domum ſibi non exſtruat, nec latibulum fodiat, è luſtro ſuo* τὸν dhab *luctando ejicit, & illi prævalet.* Habet & alterum hoſtem, ſerpentem nigrum, qui *Arabicè* vocatur اسود سالخ *aswad-ſalich*. *Alcamus*, الحراش الاسود السالخ لانه يحرش الضباب Senſus eſt, hunc ſerpentem alio nomine *charras*, id eſt, *venatorem* vocari; quia τὸν *dhab* venatur. Nam حرش *charraſa* Verbum eſt *venari*, non in genere, ſed peculiariter *venari* τὸν *dhab*, ut jam ante (*b*) monuimus.

(*b*) Pag. 1047. lin. 14. &c.

His tertius hoſtis addatur ظربان *dhorban*, id eſt, *putorius* ut vocant, animal fœtidiſſimum ex muſtelarum genere, à quo non debellatur viribus, ſed poſticæ partis flatibus ad illius antrum obverſæ. الظربان يقصد حجر الضب وفيه حسوله وبيضه فياتي اضيق موضع فيه فيسده بذنبه فيحول دبره ويفسو ثلاث فسوات حتى يغشي على الضب فيلكله ويقيم في حجره حتى ياتي على اخر حسوله *Dhorban* (ſeu putorius) *ad antrum* τοῦ dhab *accedit, cum ibi habet catulos, & ova ſua, & ejus anguſtiſſimum locum occupat, quem cauda ſua obſtruit, tergoque ad id obverſo, tres ventris flatus emittit, donec* dhab *in animi deliquium incidat. Quo vorato, in antro manet, donec ad ultimum uſque catulorum ejus pervenerit.* Hæc *Philoſophi* de lacertæ ſpecie, in qua verſamur.

* *Theologis* quoque hoc idem animal magnam ſuggeſſit diſputandi materiam. Quæritur enim quorſum concedatur ejus eſus, cum ſit è numero الحشرات *reptilium*, quorum eſus eſt prohibitus. Et nonnulli regerunt, hoc ſolum excipi. Ita enim habet الوسيط id eſt, liber, cui titulus *Mediator*, in quo hæ Quæſtiones plenè deciduntur, لا يوكل من الحشرات الا الضب *Nullum reptile comedatur præter* τὸ *dhab*. Ab aliis τῷ *dhab* junguntur اليربوع والقنفذ *jarbuo*, & *kunphud*, id eſt, *chœrogryllus*, & *hericius*, quæ & ipſa reptilia ſunt, & tamen ad eſum conceduntur. Alii rem in medio relinquunt, poſtquam in utramque partem multa diſputaverunt, quamvis in *Arabia* hunc cibum agnoſcant eſſe in frequenti uſu. Iidem pſeudo *Theologi* de hoc animali magnas congerunt ineptias, quarum unam hic referre ſit ſatis, imò plus ſatis. Quidam juraverat in *Mahomethem* ſe haud unquam crediturum, niſi prior crederet هذا الضب *iſte dhab*, qui in ore ſpeluncæ ſuæ forte fortunâ apparuit. Tum is, è ſpelunca exiens, ad *Prophetam* acceſſit, & dixit ipſi بلسان طلق فصيح عربي مبين يفهمه القوم جميعا لبيك وسعديك يا رسول رب العالمين *linguâ diſertâ, & perſpicuâ, & ſermone* Arabico *manifeſto, quemque omnes intellexerunt, Tibi addictus ſum, & beatus ſis, O Apoſtole Domini ſæculorum. Et cùm* Propheta *dixiſſet.* من تعبد *Quem colis? Reſpondit* dhab, *Eum colo, cujus thronus eſt in cœlis, & in terra dominatio ejus, & in mari ſemita ejus, & in Inferis indignatio & ſupplicium ejus. Tum illi dixit Propheta, Quis ſum ego? Et* dhab *regeſſit, Tu es Apoſtolus Domini ſæculorum, & ſigillum Prophetarum. Bene ſit illi, qui in te credet, & tibi obſequetur. Et malè pereat, quiſquis à te recedet, aut te falſitatis arguet.*

Magi quoque ſuas partes hic habent. Ad eos enim refero ſuperſtitioſa illa, quæ in *Damire* & *Alkazuinio* lego. Si, è medio pedum hominis ضب *dhab* exeat, non poterit is, cui id accidit, cum ulla muliere coire. Teſticulos ejus ſi quis deferat, illum ſervi ſui maximè amabunt. Equum, qui talum τοῦ *dhab* fronti alligatum habuerit, non præveniet ullus alius in curſûs certamine. Quiſquis enſi قرابا *vaginam*, aut *thecam* potius, ex illius pelle fecerit, ſtrenuus erit. Alii ſolùm ذباب السيف *capulum enſis* hâc pelle involvi malunt, quaſi id multum referat. In vaniſſimis Scriptoribus plura reperias hujus farinæ, quæ referre pudet, ac piget.

Medici pauciora habent, ſed certiora. *Avicenna* in capite ضب *dhab*, يطلي بعره على الكلف والنمش فينفع * زبله نافع للبياض

لبياض العين ونزول الما *Confert ſtercus ejus lentigini, illitum; & maculis faciei. Albugini item, & oculorum ſuffuſionibus.* Et in capite حردون *Chardaun*, poſtquam monuit chardaun idem eſſe, quod *dhab*, زبله للبياض والحكة وبياض للبصر *Stercus ejus* (confert) *albugini, & oculorum pruritui, & acuit viſum.* Et in capite دم *Dam*, ſeu *De ſanguine animalium* دم الورل والحردون يقوي البصر *Sanguis* guaril, & chardaun, *roborat viſum.* Et in capite زبل *Zebel*, ſeu *De ſtercore, Stercus locuſtarum tollit è facie maculas, & vitiligines; ut & ſtercus turdorum, qui oryzâ aluntur.* وكذلك زبل الحردون والورل وباحسن اللون *Quod idem præſtat ſtercus* chardaun, *& guaril, & bonum colorem facit.* Et infrà, بعر الضب يجلو الكلف ماجرب *Fimus* dhab *abſtergit maculas à facie: quod expertum eſt.* Item, زبل الورل والضب والتمساح لبياض العين *Stercus* guaril, *&* dhab, *& crocodili ad oculorum albuginem* ſupple *adhibeatur.* Et in capite بعر الحيوان id eſt, *De fimo animalium*, بعر الضب ينفع من البرص والكلف بجلائه *Fimus* dhab *abſterſoriâ vi ſuâ elephantiaſi medetur, & maculis in facie.* Et paulò poſt, بعر الضب يجلو بياض العين *Fimus* τοῦ dhab *abſtergit oculorum albugines.* Ita etiam *Damir*, بعره ينفع من البرص والكلف طلا ومن البياض ونزول الما في العين اكتحالا *Fimus ejus illitus lepræ medetur, & faciei maculis. Et collyria ex eo amovent albugines, & humorum fluxum in oculos.* Quæ ſumpta ſunt ex *Alkazuinio*, ubi habentur penè totidem verbis. Etiam in *Abenbitare* ſimilia legas, & in aliis anonymis, qui penes me ſunt,

Jam id animal, quod nobis deſcripſerunt *Arabes* ſub nominibus ضب *dhab*, & حردون *chardaun*, id ipſum eſſe, quod צב *tſab Moſis*, tam multa docent, ut de eo dubitare ſit nefas. Primo enim id adſtruit ſimilitudo nominis *Hebraici* cum *Arabico*. Utut enim ſono differant *Hebraicum* צב *tſab* & *Arabicum* ضب *dhab*; tamen utrobique litera initialis eſt *Tſade*, quæ *Arabibus* aliter ſonat propter punctum adſcriptum. Quâ mutatione nihil frequentius. Sic צאן *tſon*, Hebræis *ovis*, Arabibus eſt ضان *dhan*. *Hyæna* illis צבוע *tſebua*: his ضبع *dhebu*. *Rana* illis צפרדע *tſephardea*: his ضفدع *dhephda*. *Coſta* illis צלע *tſela*: his ضلع *dhila*. *Diadema*, aut *plexus crinium*, illis צפירה *tſephira*: his ضفيرة *dhephira*. *Stercus* illis צפיע *tſephia*: his ضفع *dhepha*. *Anguſtia* illis צוק *tſuk*: his ضيق *dhik*. *Ridere* illis צחק *tſachak*: his ضاحق *dhachika*. 2. Secundo, צב *tſab*, id eſſe, quod diximus, planum facit ſeries homogeneorum animalium in eodem contextu orationis. Nam ſequente verſu *lacertæ* mentio fit, & *ſtellionis*, & *chamæleontis*, & *ſalamandræ*, &c. ut ſuo loco docebitur. Et par fuit ratio, cur ea lacertæ ſpecies ut immunda rejiceretur. Neque illa omitti debuit, cùm in *Arabia* naſcatur, quæ *Judææ* eſt contermina, & ſit edulis apud *Arabes*. 3. Huc accedit Veterum auctoritas, quorum affero nullum eſſe, qui aliter ſumpſerit. Certe quatuor *Arabes*, quos conſulere licuit, editi duo, & manu-ſcripti duo, cum in aliis inter ſe multum differant, tamen hic conſtanter habent الضب *aldhad*, & *Onkelos* צבא *tſaba*, quæ eſt ipſa vox *Hebræa*, ſolâ terminatione ad *Chaldaiſmum* inflexâ. In *Jonathane* pro צב *tſab*, legas חרדונא *chardona*; in *Syro* ܚܕܪܘܢܐ *chadrona*; & in *Samaritano* ࠏࠃࠓࠅࠍࠀ *adrona*: quæ tria eodem recidunt. Significatur ſcilicet *Arabum* حردون *chardaun*, quod idem eſſe cum ضب *dhab* ſupra (c) aſſeruit *Avicenna*. Alii ſimilem eſſe volunt, alii ejus marem. *Damir*, الحردون دويبة تشبه بالضب وقيل هو ذكر الضب لان له ذكرين مثله *Alchardaun* (vel *alchirdaun* potius, jubet enim ita ſcribere) *animalculum ſimile* τῷ dhab: *quin mas ejus eſſe dicitur? quia ad inſtar illius duo habet veretra. Alcamus*, الحردون ذكر الضب ودويبة اخرى Alchardaun *de mare* τοῦ *dhad* (dicitur.) *Eſt & aliud* (huic ſimile) *animalculum.*

(c) Pag. 1046. lin. 10. &c. Et pag. 1053. lin. 5. &c.

Arabibus & *Chaldæis* addo veteres *Hebræos*, qui צב *tſab*, vel חרדון *chardon*, apertè ponunt inter lacertorum ſpecies. Quod planum facient duo loca, quæ proferam, à multis jam obſervata, nec tamen explicata hactenus. Prior eſt in Tractatu *Talmudico Cholin* cap. 9. fol. 127. a. ubi ſub nomine צב *tſab*, in Lege prohibiti *Hebræi* volunt ſimiles ſpecies contineri; quia additum eſt *juxta ſpeciem ſuam.* Sic enim habent verba Legis, *Immunda vobis erunt inter reptilia, quæ repunt ſuper terram, talpa, & mus,* והצב למינהו, *&* tſab, *juxta ſpeciem ſuam.* Nempe inquiunt, להביא הערוד ובן-נפילים וסלמנדרא, *ut includantur* arod, *&* ben-nephilim, *& ſalamandra*, tanquam vicinæ ſpecies τῷ *dhab*. Et Recentiores quidem ignorant quid hic ſint ערוד *arod*, & בן-נפילים *ben-nephilim*. Sed *ſalamandram* ſaltem notum eſt in lacertorum eſſe genere. Itaque צב *tſab*, neceſſe eſt, ut referatur ad idem genus. Res erit manifeſtior, ſi doceamus quid hic ſint ערוד *arod*, & בן-נפילים *ben-nephilim*: & prius quidem alibi *onagrum*, poſterius *filium gigantum* ſignificat. Quæ videntur eſſe extra rem. Itaque hic hærent Interpretes, neque *Talmudis Gloſſatores*, aut *Lexicographi* quidquam afferunt, quod veri ſpeciem habeat. Sed prior vox eſt corrupta, & pro ערוד *arod*, vel *iruad*, ſcribendum עסוד *iſvad*. Id *lacerti* genus eſt *album in arenis degens*, cum quo puellarum digitos conferunt *Poëtæ Arabes.* Nonnulli عضرفوط *odphut*, & عظرفوط *adhraphut*

phut vocant. *Alcamus* العنفوط دويبة بيضا ناعمة يشبه بها اصابع الجواري Alodphut, *animalculum album, amœnum, quocum puellarum digiti conferuntur.* Et alibi, العضرفوط العنفوط أو ذكر العظا Aladhraphut, *idem, quod* alodphut, *aut lacertæ mas.* Et rurſus العسود للعضرفوطا من العظا Aliswad, *de* adraphut *lacerti genere dicitur.* Item, العسودة دويبة بيضا يشبه بها بنان العذاري وتكني بنة النقا Aliswada, *animalculum album, cui comparantur extremæ pulpæ digitorum in virginibus, cognominatur Binth-ennakai,* id eſt, *arenæ filia.* Itaque cum inter lacertorum ſpecies ערוד cenſetur à *Talmudicis*, levi mutatione, pro ערוד, legendum עסוד, ut ſignificetur illa lacerta, quam deſcripſimus. Parum uſitatum עסוד, nec fortaſſe aliunde notum, imperiti Scriptores in ערוד mutaverunt, quod plane aliud, nempe *onagrum*, ſonat. Supereſt, ut dicamus, quod animal ſit בן־נפילים *ben-nephilim*, iſtis homogeneum. Vir in his literis eximius, quique hodie parem non habet, rectè colligit hoc animal eſſe aquaticum; quia legitur in *Semoth rabba* Sect. 15. ועוע את הימים והראהו את בן־נפילים שנאמר קול י״י על המים *Movit* (Deus) *maria, & oſtendit ei* (Moſi) *Ben-nephilim, prout dicitur* Pſ. 29. v. 3. "*Vox Domini ſuper aquas.* Sed idem errat graviſſimè, cùm *ex vocum affinitate, & animalium* (ut aſſerit) *ſimilitudine*, colligit, בן־נפילים, *ben-nephilim*, eſſe *nauplium*, ſive *nautilum*. Nam utùt *nephilim* ad *nauplium* aliquo modo alludere concedamus, tamen in rebus ipſis nulla eſt ſimilitudo. *Nauplius* enim, ſive *nautilus*, cum τῷ *tſab* nihil habet commune, ſive hâc voce, quod ille vult, *bufo* aut *teſtudo* ſignificetur, aut aliqua *lacerti* ſpecies, quod apud me eſt firmiſſimum. Lacerti enim, bufones, & teſtudines à nauplio, vel nautilo piſce, toto genere differunt. Nec veriſſimile eſt *Hebræos* ſuum נפילים *nephilim*, à *nauplii* nomine deduxiſſe, quod parum eſt in uſu, nec uſquam occurrit, quod meminerim, quàm in uno loco *Plinii*. Sed neque ex נפילים *nephilim*, factum *nauplius*. Patet enim hoc nomen ſumptum eſſe ex argumento, & *nautilum* dici *nauplium*, quia navigat tanquam in nave, ex Nomine ναῦς, & Verbo πλεῖν. Quid igitur eſt בן־נפילים *ben-nephilim?* Is omnino videtur eſſe *ſcincus Ægyptius*, de quo *Avicenna* libri ſecundi capite اسقنقور *Iſcancur*, quomodo *Arabes ſcincum* vocant; هو ورل الماي يصاد من نيل مصر ويقولون انه من نسل التمساح اذا وضعه خارج الما ونشا خارجا

Is eſt guaril *aquaticus, qui in* Ægypto *capitur in* Nili *ripa: eum ex crocodili ſemine naſci ajunt, cùm extra aquam illud effundit; & extra aquam creſcere.* Et rurſus in capite سقنقور *Scancur;* ورل نيلي يصاد بمصر ويزعمون انه من نتاج التمساح في البر

Eſt guaril Niloticus, *quem in* Ægypto *capiunt, & ex crocodili ſemine ajunt in terra naſci.* Et *Alkazuinius* poſtquam citavit *Avicennam*, وقال غيره انه من نسل التمساح اذا وضعه خارج الما فما قصد الما صار تمساحا وما قصد البر صار سقنقورا

Alii, inquit, *dixerunt illum eſſe ex crocodili ſemine, cum extra aquas illud ejicit, & quidquid ad aquas pervenit fieri crocodilum; & ſcincum, quod in terra manet.* Et *Damir*, الاسقنقور نوعان هندي ومصري فالمصري منه ما يتولد ببحر القلزم وهو يغتذي بالسمك في الما وفي البر بالقطا يسرطه كالحيات

Scincus duarum eſt ſpecierum; Indus, *&* Ægyptius. *In* Ægyptiis *autem eſt, qui naſcitur in mari* Kelzem (ſeu *Rubro*) *& piſcibus in aqua alitur, & in terra palumbis, quos ut ſerpentes deglutit.* Quod quia ridiculum eſt, pro بالقطا id eſt, *palumbis*, legendum بالعظا *lacertis*. Et infrà, diſquirens quid inter ſe differant *guaril* & *ſcincus*, præcipuum diſcrimen in eo ponit, ان ورل لا يأوي الا البراري الاسقنقور لا يأوي الا بالقرب من الما او فيه *quod* guaril *nonniſi in terra degit; ſcincus autem nonniſi prope aquas, aut etiam in ipſis aquis.* Et infrà, لا نعرف اليوم في عصرنا الاسقنقور في ديار المصرية الا ببلاد الفيوم ومنها يجلب الي القاهرة لمن اعتني بطلبه ولا يصاد الا في ايام الشتا لانه اذا اشتد حاله البرد خرج الي البر فاحيينئذ يصاد *Hodie ætate noſtrâ ſcincum in* Ægyptiaca *ditione alibi non novimus, quàm in provincia* Phium, *unde* Cairam *defertur ad eum, cui curæ eſt ejus diſquiſitio. Nec niſi hyeme capitur. Frigoris enim vi coactus in terram exit, atque inibi capitur.* Et paulò poſt, ويحل اكل الاسقنقور الهندي لانه سمك ويحتمل ان يأتي فيه وجه الحرمة لان له شبهين في البر احدهما احرام وهو الورل والاخر حلال وهو الضب واما الاسقنقور المصري

المصري فهو حرام لانه متولد من التمساح فهو حرام كاصله *Licitum eſt edere ſcincum* Indicum; *quia piſcis eſt: quamvis illi attribuatur ſpecies rei prohibitæ; quia in terra ſimiles illi ſunt* guaril *&* dhab; *quorum unus prohibitus eſt, alter conceſſus. At ſcincus* Ægyptius *prohibetur; quia ex crocodilo naſcitur: itaque eſt vetitus, ut radix ejus.* E multis, quæ de ſcinco habent *Arabes*, pauca hæc excerpſimus; quia faciunt ad noſtrum inſtitutum. Ex his enim tria colliguntur. Primò, *ſcincum* ſub eodem genere contineri cum τῷ *dhab*, & τῷ *guaril*, cum ſit illis ſpecie ſimilis. Secundo, eſſe amphibium, & plerumque in *Nili* aquis, adeoque etiam in mari verſari. Ita ut rectè dici queat Deus moviſſe את, הימים *maria*, ut *Moſi* ſcincum oſtenderet. Quamvis in ea voce ſit mendum, & pro הימים, id eſt *maria*, ſit legendum המים, *aquas*, una literula minùs: quod docent ſequentia, *Prout dicitur*, "*Vox Domini ſuper aquas*. Tertiò, cum credatur *ſcincus* (quàm vere non jam quærimus) naſci ex crocodili ſemine, ut *Arabes* conſtanter ſcribunt, apparet quorſum ab *Hebræis* appellatus ſit בן נפילים, id eſt, *filius Gigantum*. Nam *Gigantum* nomine *Orientales* non ſolum homines ſignificant, ſed & bruta quævis majoris molis.

Sic Scriptor *Arabs* apud *Damirem*, في جرادة خلق عشرة من جبابرة من الحيوان *In locuſta natura eſt decem Gigantum ex animalibus*; ita habetur ad verbum: id eſt, decem majorum animalium. Nempe, ut ſequitur, *locuſta habet equi faciem, oculos elephanti, collum tauri, cornua cervi*, &c. Eodem exemplo *ſcincus* ab *Hebræis* dicitur *Gigantum filius*, id eſt, *crocodilorum*, quibus collatus nihil quidquam eſt, quàm perpuſillum animal. His ita explicatis, veritas magis ac magis eluceſcet, ſi legatur locus integer, cujus nonniſi partem citavimus. Is verò ita habet. *Deus commovit aquas, ut ei* (Moſi) *oſtenderet filium Gigantum: Prout dicitur* Pſal. 29. 3. "*Vox Domini ſuper aquas. Commovit terram, ut oſtenderet ei* τὸν צב tſab: *prout habetur* Pſal. 29. 8. "*Vox Domini parere facit deſertum. Ignem commovit, ut oſtenderet ei ſalamandram: ſicut dicitur* Pſal. 29. 7. "*Vox Domini exſcindit flammas ignis.* Ex tribus elementis ita petuntur tria diverſæ ſpeciei, ſed ejuſdem generis animalia. *Gigantum*, ſeu *crocodilorum filius*, *ſcincus*, ex aquis, in quibus plerumque degit. צב *tſab*, ex terra, cui tanquam glebæ ſic affixus eſt, ut ad aquas nunquam deſcendat, quod ſuprà (*d*) probavimus. *Salamandra* denique ex igne, in quo naſci, & ex quo veſci à multis putatur perperam.

(*d*) Pag. 1047. lin. 66. &c.

Alter locus eſt ex *Bereſcith Rabba* Sectione octuageſima tertia, qui non magis intelligitur quàm prior: הביא חכינא וזיוג לה חרדון ויצאת מהם חברבר *Adduxit* chacina, *& copulavit eam* τῷ chardon, *& ex iis natus eſt* chabarber. Agitur de *Ana*, qui legitur הימים *jemim*, in deſerto inveniſſe, id eſt, *Hemæis* occurriſſe ut alibi (*e*) docuimus. Sed *Hebræi mulos* intelligunt, quorum *Anæ* fuerit primus inventor, aſina equo aut onagro admota. Quæ diverſarum ſpecierum copulatio cum ex Lege *Moſis* ſit illicita, Deus, ut ajunt, in hujus criminis ultionem, voluit & ipſe miſcere diverſæ ſpeciei animalia, unde id naſceretur, quod homini eſſet noxium. Itaque τὸν חרדון *chardon*, cum חכינה *chacina*, copulavit; unde nata eſt tertia ſpecies utraque pejor,

(*e*) Lib. [illegible] cap. 21. pag. 242. lin. 59. &c.

nempe חברבר *chabarber*, cujus morſus eſt tam noxius, ut מעולם לא נשך אדם חברבר וחיה, *nunquam convaleſcat homo, quem momorderit* chabarber. Hinc *Talmud Hieruſalem* in *Berachoth* fol. 12. b. מימיו לא יאמר לך אדם שעקצו חברבר וחיה שנשכו כלב שוטה וחיה שבעטתו פרדה וחיה *Nemo unquam tibi dicet ſe punctum à* chabarber *convaluiſſe, aut à cane rabioſo morſum convaluiſſe, aut à mula calcibus petitum convaluiſſe.* Et fol. 9. a. narratur hiſtoriola de *R. Chanina, Duſæ* filio, qui, dum orabat, morſus à *chabarber*, ab oratione non deſtitit. Non tamen ipſe obiit, ſed obiit *chabarber*, qui illum momorderat. Ac proinde dictum eſt, אי לו לאדם שנשכו חברבר ואי לו לחברבר שנשך את רבי חנינה *Væ illi homini, quem momorderit* chabarber! *Sed væ illi* chabarber, *qui momorderit* Rabbi *Chaninam!* Jam ſi conſulas *Lexicographos*, ut diſcas quid ſit חרדון *chardon*; quid חכינא *chacina*; quid חברבר *chabarber*: ii te docebunt *chardon* eſſe *bufonem*, vel *teſtudinem*, & *chacina*, ſerpentis genus; & ex eorum concubitu natum eſſe *chabarber*, id eſt, beſtiam utriuſque naturæ participem. Quæ cum ſint abſurdiſſima, quidni hic cum *Poëta* dicamus.

Jungentur jam gryphes equis? - - -

Bufoni enim aut teſtudini nihil eſt commune cum ſerpentibus: nec copulari poſſunt tam diverſa animalia: nec, ſi miſcerentur, poſſet ex iis tertium aliquid naſci. Proinde nemo indicavit hactenus quæ ſit tertia illa ſpecies ex angue & bufone (aut teſtudine) nata. Itaque, utut inepti ſint *Hebræorum* Magiſtri, abſit tamen, ut illos putem eò ſtultitiæ deveniſſe, ut hæc monſtra ſibi fingerent. Omnino igitur his tribus vocibus, חרדון *chardon*, חכינא *chacina*, & חברבר *chabarber*, tria deſignantur animalia, quæ, licet ſpecie diverſa, genere tamen conveniunt. Nec uſque adeo difficile eſt indicare quænam illa ſint. Jam enim didicimus חרדון *chardon*, idem eſſe, quod צב *tſab*, vel ضب *dhab*, lacerti genus, de quo tam multa nos docuerunt *Arabes*. Et pro חכינא *chacina*, eſt certo certius legendum eſſe חבינא *chabina*; *Beth* & *Caph* permutatis, quæ literæ ſunt ſimillimæ, & per Librariorum incuriam non rarò permutantur. Proinde hanc vocem in *Jalkut*, per *Beth*, חבנא *chabna*, vel *chabina*, legi obſervat *Buxtorfius*, quæ ſcriptura eſt veriſſima. Nam *Arabicè* حبن *chabana* eſt *hydropiſi laborare*. Nulla vox eſt frequentior in *Medicorum* libris. Atque hinc ام حبين *ummo chubaini*, quaſi *mater hydropiſis*: & حبينة *chubaina*, vel *chabina*, quaſi *hydropica*, dicitur *fœmina chamæleontis*, aut lacertæ quædam ſpecies huic ſimillima; quia ventrem habet turgidum, ac ſi hydropiſi laboraret. Utrumque nomen eſt in *Alcamus*. Et prius in *Damire* ſic explicatur, وانما سميت بذلك من الحبن الكبير بطنها وهي علي خلقة الحربا غير صدر *Utique ſic vocatur ab hydropiſi, propter ventris magnitudinem, & eſt naturæ chamæleontis ſolo pectore excepto.* Et *Ibnoſſachith*, هي اعرض العظاءة وراسها عرض *Hæc eſt vulgari lacerta latior, & latum habet caput.* Et

Et *Ibnokatiba*, ام حبين تستقبل للشمس وتدور معها كيف دارت وهذه صفة الحربا Ummo chubain *ad Solem ſe obvertit*, *& cum illo convertitur*, *quod eſt chamæleontis attributum.* Et auctor المرصع id eſt, *Gemmati operis*, اختلف في ام حبين فقيل هي ضرب من العظا وقيل هي اعرض منها وقيل هي انثى الحرابي يتحاماها الاعراب فلا ياكلونها لنتنها *De ea diſſentiunt. Alii enim dicunt vulgaris lacerti genus eſſe*, *alii latiorem eſſe*, *alii chamæleontis eſſe fœminam. Propter fœtorem* Arabes *ab ea abhorrent*, *neque in cibos recipiunt.* Hæc igitur eſt *chabina*, ex cujus coitu cum *chardon* fingitur oriri *chabarber*, id eſt, *ſalamandra*, ni fallor. Cujus venenum, quàm ſit potens, in calidioribus ſcilicet locis, doceant hæc *Plinii* libri vigeſimi noni capite quarto: *Intra omnia venenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt*, *nec plures pariter interimunt. Salamandra populos necare improvidos poteſt. Nam*, *ſi arbori irrepſit*, *omnia poma inficit veneno*, *& eos*, *qui ederint*, *necat*, *frigida vi nihil ab aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno vel pede cruſta panis incoquatur*, *idem veneficium eſt*, *vel ſi in puteum cadat. Quippe*, *cum ſaliva ejus quacunque parte corporis vel in pede imo reſperſa*, *omnis in toto corpore defluat pilus.* Et libri decimi capite ſexageſimo ſeptimo, *Ejusdem ſanie*, *quæ lactea ore vomitur*, *quacunque parte corporis humani contactâ*, *toti defluunt pili*: *idque*, *quod contactum eſt*, *colorem in vitiliginem mutat.* Et hæc *Æliani* de ſue, quæ ſalamandram ederit, libri noni capite vigeſimo octavo: Τοὺς γε μὴν αὐτῆς γευσαμένους ἀποκτείνει. *Illos*, *qui carnibus ejus veſcuntur*, *interimit.* Et hæc *Theophraſti*; *Aquas*, *quibus admixta fuèrit*, *exitiales reddit*; *item fructus*, *præſertim mortua.* Et hæc *Geſneri* pagina octogeſima nona, Galli *quidam olim mihi narrârunt*, *vulgo apud eos ferri*, *ſi Blanda* (*ſic Salamandram* Narbonenſes *vocant*,) *in acervo tritici reperiatur*, *totum infici*, *adeo ut vel gallinæ veſcentes inde pereant.* Et infra, *Hanc lacertam in quibuſdam* Galliæ *locis* arreſſadam *vocant*, *cujus morſum adeo exitialem eſſe putant*, *ut nulla vitæ ſpes relinquatur* (quod ipſum ab *Hebræis* dicitur de *chabarber.*) *Itaque vulgo hæc metra celebrant*,

Si mordu t'a une areſſade,
Pren ton linceul, *& ta fleſſade.*

Si te ſalamandra momorderit, *accipe linteum tuum*, *& tuum lodicem*: id eſt, in lecto decumbito, tanquam moriturus. Et *Rhœti* à ſalamandra morſum ajunt tot *Medicis* opus habere, quot diſtinguitur maculis. Atque hoc quoque notandum venit, maculoſum eſſe animal, ac proinde *varium* à *Dioſcoride*, & à *Plinio ſtellatum* dici. Quod cum ſtellione illi commune eſt. Inde igitur ab *Hebræis* חברבר *chabarber*, eſt appellata. Nam *Jerem.* 13.23. חברברות *chabarburoth* ſunt *pardorum maculæ.* Ita **maal** *Germanicè* dici conjectat *Geſnerus à maculis*, *& punctis*, *quibus toto corpore pingitur*, *atque diſtinguitur.* **Maal** *enim* (inquit) *maculam*, *&* **maalen** pingere *noſtri dicunt.*

Sequitur, ut dicamus, quorſum in *Græca* verſione, pro צב *tſab* legatur ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος· & in *Vulgata*, *crocodilus*, abſque Epitheto. Hujus interpretationis ratio non poteſt plenè percipi, niſi rem altiùs repetamus in rudiorum gratiam, qui *crocodili* nomine nihil aliud intelligunt, quam *Ægyptiam* belluam magnæ molis. At *Ionibus*, qui primi mortalium hanc vocem uſurpârunt, *crocodilus* erat lacertæ genus in ſepibus & maceriis commorari ſolitæ. Ridiculum igitur *Grammaticorum* commentum eſt, quo *crocodilum* dici ſomniant aut *à colore croceo*, aut *quià crocum timet*, aut τὰς κρόκας, id eſt, *littora*: cum non alia fuerit cauſa nominis, quam formæ ſimilitudo cum *Ionicis crocodilis*, id eſt, *lacertis ſepium. Herodotus* libro ſecundo, Κροκοδείλους δὲ Ἴωνες ὠνόμασαν, εἰκάζοντες αὐτῶν τὰ εἴδεα τοῖσι παρὰ σφίσι γινομένοισι κροκοδείλοισι, τοῖσιν ἐν τῇσιν αἱμασιῇσι. De talibus crocodilis accipiendum quod *Plinius* (e) excerpſit ex *Democrito*, crocodilo magnitudine ſimilem eſſe chamæleontem. Idem enim alibi chamæleonti tribuit lacertæ magnitudinem. Neque aliud cogitabat vetus *Grammaticus*, quisquis eſt, ex quo hæc verba deſcripſerunt *Etymologus* & *Phavorinus*: Ὁ δὲ κροκόδειλος ζωΰφιόν ἐστι μικρόν. (Niſi cum *Euſtathio*, pro κροκόδειλος, legamus κροκύδειλος.) Et poteſt id eſſe ſumptum ex hiſtoria de fonte *Zareta*, vel *Azaritia*, prope *Chalcedonem*, in quo parvos crocodilos, id eſt, aquaticas lacertas Veteres deſcripſerunt. *Antigonus Mirabilium* capite centeſimo ſexageſimo ſecundo, Εὔδοξον δὲ ἱστορεῖν τὴν μὲν ἐν Καρχηδόνι (lege Χαλκηδόνι) κρήνην κροκοδείλους ἐν αὐτῇ μικροὺς (ἔχουσαν) ὁμοίους τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ. *Strabo* libro duodecimo, ubi de *Chalcedone*; Ἔχει δ' ἡ χώρα μὲν μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης κρήνην Ἀζαριτίαν, τρέφουσαν κροκοδείλους μικρούς. *Stephanus*, Ζάρητα, κρήνη ὑπὲρ τῆς Καλχηδονίας θαλάσσης, μικροὺς τρέφουσα κροκοδείλους, οἱ καλοῦνται Ζαρῆται. In riſu *Saturnalicio* (f) *Statius* hos crocodilos vocat *Byzantiacos lacertos*, cum ſcribit de libro ad ſe miſſo:

(e) Plin. lib. 28. cap 8. & lib. 8. cap. 33.

(f) Lib. 4. Sylv.

Tu roſum tineis, *ſituque putrem*,
Quales aut Libycis *madent olivis*,
Aut thus Niliacum *piperve ſervant*,
Aut Byzantiacos *colunt lacertos.*

Eum habuit uſum *crocodili* vox apud *Græcos* vetuſtiſſimos. Sed iidem ad *Niloticas* belluas translatum nomen paulatim lacertis ademerunt. Niſi quod peregrinas quasdam in eo genere ſpecies, quæ viſæ ſunt uſu, aut figura, aut magnitudine præ cæteris inſignes, aut ad majoris crocodili formam propiùs accedere, ſic vocare non deſtiterunt. *Terreſtris* tamen Epitheto ferè addito ad *fluviatilis* differentiam. Sic *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, ubi de ventre animalium, eandem ventris rationem eſſe dicit τοῖς κροκοδείλοις ἀμφοῖν, *utrisque crocodilis*, id eſt, tam terreſtribus, quam aquaticis. Et libri qninti capite trigeſimo tertio, Τίκτουσι δὲ καὶ σαῦροι, καὶ κροκόδειλοι οἱ χερσαῖοι, καὶ οἱ ποταμιοὶ, εἰς τὴν γῆν. *Apollonius Mirabilium* capite trigeſimo nono ex *Ariſtotelis Eclogis* τῶν ἀνατομῶν· Ὄφις ὤφθη ἐν Πάφῳ πόδας ἔχων δύο, ὁμοίους χερσαίῳ κροκοδείλῳ. *Ælianus Hiſtoriæ* libri primi capite quinquageſimo octavo, Καὶ αἱ σαῦραι δὲ ἐπιβουλεύουσι ταῖς μελίτταις, καὶ οἱ κροκόδειλοι οἱ χερσαῖοι. Et libri decimi ſexti capite ſexto de *Indico* phattage, Ἐν Ἰνδοῖς γίνεται ζῶον κροκοδείλῳ χερσαίῳ παραπλήσιον ἰδεῖν, &c. *Nicandri Scholiaſtes* de ſalamandra, Ἔοικε δὲ τῷ χερσαίῳ κροκοδείλῳ. *Hieronymus* in *Jovinianum* libri ſecundi capite ſexto, *Quanquam* Syri *& crocodilis terrenis*, Afri *etiam viridibus lacertis veſci ſolebant.* Proinde *Heſychius*, ut *crocodili* nomen doceat ad utrumque eſſe homonymum: Κροκόδειλος, inquit, τὸ ζῶον· καὶ τὸ ἐν τῷ Νείλῳ, καὶ τὸ χερσαῖον. Interim non conſtat ſatis, quænam demum ſint illæ lacertarum ſpecies, quibus attribuitur *crocodili terreſtris* nomen. In *Corinthiacis* ſic agit *Pauſanias*, quaſi nulli ſint alii hujus nominis lacerti, quàm magni illi bicubitales in *Mauritania Libyæ.* Hæc enim illius verba ſunt, Λιβύη [illegible] γε μόνη κροκοδείλους τρέφει χερσαίους διπήχεων οὐκ ἐλάσσονας. Iidem in *Herodoto* dicuntur eſſe κροκόδειλοι, ὅσον τε τριπήχεες χερσαῖοι, τῇσι σαύρῃσι ἐμφερέστατοι, *crocodili*

codili circiter tricubitales, terreſtres, lacertis ſimiles. *Strabo* vocat σαύρους διπήχεις. Et *Ariſtoteles* his pares in *Arabia* deſcribit, ſi vera ſunt hæc *Æliani* libri decimi ſexti capite quadrageſimo primo; Σαύρους δὲ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τῶν Ἀράβων γῇ γίνεσθαί φησι, καὶ δύο πήχεις ἔχειν αὐτούς. Sed in loco *Ariſtotelis*, ex quo hæc hauſit *Ælianus*, ſolum dicuntur πηχυαῖοι *cubitales*, nuſquam διπήχεις *bicubitales*. Verba ſunt *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ σαῦροι μείζους πηχυαίων. Unde *Plinius* libri octavi capite trigeſimo nono, *Lacerti Arabiæ cubitales*. In *Dioſcoride* ſcincus & crocodilus terreſtris aliter non differunt, quàm Species & Genus. Is enim definit *ſcincum* κροκόδειλον χερσαῖον ἰδιογενῆ, *crocodilum terreſtrem ſui generis*. At eos caſtigat *Plinius*, qui ſic ſentiunt, & certos characteres ſcinco aſſignat, quibus à crocodilo terreſtri dignoſcatur, ſed quàm verè non ſatis ſcio: *Ex eadem*, inquit, *ſimilitudine eſt ſcincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt, candidiore tantum & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo, ſquamarum ſeta ad caput verſa.* Recentiorum alii *ſcincum* & *crocodilum terreſtrem* promiſcuè uſurpant, ac ſi ſint idem animal. Ita *Geſnerus*, *Rondeletius*, & *Marcellus Vergilius* in *Dioſcoridem*. Alii pro *terreſtri crocodilo* belluam ingentem ſibi fingunt fluviatili penè parem. Vide *Bellonium*, & *Cardanum* libro nono *De ſubtilitate*.

Sed credat hic quiſque quod volet. Mihi tamen perſuaſiſſimum eſt *terreſtrem crocodilum*, apud pleroſque Veteres neque fuiſſe *ſcincum*, neque vaſtam belluam, ſed illud ipſum animal, quod ab *Hebræis* צב *tſab*, à *Chaldæis* & *Syris*, ܚܪܕܘܢܐ *chardona*, ab *Arabibus* ضب *dhab* & حردون *chardaun* appellari diximus: quod à ſcinco quid differat illi ipſi nos abundè docent. Rem ita ſe habere ſtatim animadvertet quiſquis utriuſque naturam & vires inter ſe contulerit. 1. Sanguis τοῦ *dhab* roborat viſum. Sic, in *Plinio*, libri vigeſimi octavi cap. octavo, *crocodili terreſtris ſanguis claritatem viſus inunctus donat, & cicatrices oculorum emendat.* Unde *Galenus Simplicium* libri decimi capite ſexto Εἰ δὲ τὸ τοῦ χερσαίου κροκοδείλου (αἷμα) ποιητικὸν ὀξυδερκίας ἐστίν, οὐδὲ πειράζειν ἔμελλον, ἔχων ὀξυδερκῆ φάρμακα δόκιμα· *An crocodili terreſtris* ſanguis *viſum acuat, experiri non debui, cum alia ad id haberem probata pharmaca.* 2. Sed plus virtutis ضب *dhab* habet in ſtercore, quo ex oculis tolluntur albugines, & ſuffuſiones. Ecce id ipſum in *Plinio* de crocodilea, ſive terreſtris crocodili ſtercore! *In terra tantum odoratiſſimiſque floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur; jucundo nidore farta. Crocodileam vocant oculorum vitiis utiliſſimam, cum porri ſucco inunctis, & contra ſuffuſiones, vel caligines.* Etiam *Trallianus* libri ſecundi capite quinto crocodili terreſtris fimum miſceri vult in collyrio ad cicatrices oculorum, & λευκώματα exterenda.

3. Stercus ضب *dhab* faciei nitorem conciliat, maculas tollens, & verrucas, & furfures, & lentigines. Eadem crocodileæ vis: Plinius. *Illita quoque ex oleo Cyprino, moleſtias in facie creſcentes tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit, ac varos, omneſque maculas.* *Dioſcorides* libro ſecundo capite *De fimo animalium*, Ἡ δὲ τοῦ χερσαίου κροκοδείλου ἀφόδευσις ἁρμόζει ἐπὶ τῶν γυναικῶν πρὸς εὐχροιαν, καὶ στίλβωσιν τῶν προσώπων. *Galenus* libri decimi *Simplicium* capite vigeſimo nono, Τὴν δὲ τῶν χερσαίων κροκοδείλων τούτων, τῶν μικρῶν τε, καὶ χαμαιερπῶν, κόπρον ἔντιμον αἱ τρυφῶσαι πεποιήκασι, γυναῖκες· αἷς οὐκ ἀρκεῖ τοῖς ἄλλοις φαρμάκοις, τοσούτοις οὖσι, λαμπρόν τε καὶ τετανὸν ἐργάζεσθαι τὸ περὶ τὸ πρόσωπον δέρμα· προσλήθεασι δὲ αὐταῖς καὶ τῶν κροκοδείλων κόπρον. Quo nomine mulieres ſui temporis *Clemens Alexandrinus* libro tertio *Pædagogi* dignas eſſe pronuntiat, quæ non ſemel, ſed ter pereant. Τρὶς γὰρ, inquit, οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι. Nota inprimis verba *Dioſcoridis*, quæ nuper citavimus, in *Arabica* verſione apud *Abenbitarem* ita reddi, خرو الحردون يصلح الغمرة ولتحسين اللون وصقال الوجه والبشرة *Stercus* alchardaun *conducit ad linimentum, quo nitor mulieribus conciliatur, & color fit pulchrior, & facies ac caro nitidior*, Ita pro *crocodilo terreſtri* ibi eſt *chardaun*. Et *chardaun* idem eſſe, quod ضب *dhab*, vel צב *tſab*, abunde probatum eſt (g) ſupra. 4. Stercus τοῦ *dhab* præſcribunt *Arabes* contra alphos, vitiligines, & elephantiaſim. Sic, *Ægineta* auctore, ἡ τῶν χερσαίων κροκοδείλων κόπρος, ἀλφοὺς ἀποῤῥύπτει. Et *Aëtius* multis deſcribit (h) quomodo contra elephantiaſim *Indi* utantur crocodilo terreſtri. Et *Galenus* ubi ſupra, Ἡ δέ γε τῶν κροκοδείλων κόπρος ὥσπερ τῶν προσώπων τὴν ἔφηλιν ἀφαιρεῖν πέφυκεν, οὕτω καὶ ἐλεῖν ἀλφοὺς, καὶ λειχῆνας. 5. *Serapio* capite quadringenteſimo quadrageſimo ſexto eadem habet ad verbum de ſtercore *ſtellionis*, quæ de *crocodili terreſtris* ſtercore *Dioſcorides* & *Galenus*. Sed ibi *ſtellio Arabicè* eſt ضب *dhab*, vel حردون *chardaun*. Sic *Galeni* & *Dioſcoridis* veteres Interpretes *ſtellionis* nomine paſſim abutuntur pro *crocodilo terreſtri*. Quo eodem errore حردون *chardaun*, in *Locmani Fabulis*, *ſtellionem* interpretatur *Erpenius* ὁ μακαρίτης. 6. In *Avicenna* ضب *dhab*, rarum animal, propè *Arabiæ* peculiare. Ita *terreſtris crocodilus*, cujus ſtercus in *Galeno* ἔντιμον· in *Aëtio*, *inventu difficile*; in *Plinio*, *diligenter exquiritur*. At *ſcincos* *Dioſcorides* in *Mauritania*, *Ægypto*, *India*, & *Arabia* reperiri auctor eſt. *Solinus* ait circa *Nilum* eſſe frequentiſſimos. 7. Denique nulla cauſa eſt, cur *ſcincus* dicatur *crocodilus terreſtris*, cum ſit animal æquè ἀμφίβιον, ac major crocodilus, ac in aquis plerumque degat. Nec eædem tribuantur vires *ſcinco* & *crocodilo terreſtri*: de quo nemo ſcripſit, quod ſciam, id, quod omnes de ſcinco tradunt, ejus uſu nervorum ſtuporem excitari, & veneni vires extingui. Ut vel hinc appareat diverſa eſſe animalia.

(g) Pag. 1045 lin. 58. &c.

(h) Aet. 13.122.

Pro *crocodilo terreſtri Vulgatus* habet ſimpliciter *crocodilum*. Quomodo *Horatius Epodo* duodecima,

- - - - - - - - *colorque*
Stercore fucatus crocodili,

nempe *terreſtris*. Idem ſupplendum in *Vegetio*, cum crocodili ſtercus adhiberi vult ad detergendum albi vitium in equorum oculis. Interim compendiaria hæc locutio multis errandi præbuit anſam, qui agi putarunt de *crocodilo bellua*. In his *Poëta Ovidius*, cum dicit libro tertio *De Arte*,

Pallida purpureis tingit ſua corpora virgis;
Nigrior ad Pharii *confuge piſcis opem:*

id eſt, ad majorem crocodilum *Ægyptium*, è cujus ſtercore fieri credidit *crocodileam*, quâ faciei nitor redditur. *Avicenna* pariter errat, cum ſcribit ſtercus تمساح *thimſach*, id eſt, *crocodili majoris*, auferre albuginem. Id enim eſt minoris proprium. Et *Radulphus*, qui *crocodili* nomine in *Levitico* vult *latrones publicos ſignificari*. Et *Cornelius à Lapide*, qui *crocodilum* in *Lege* ideò immundum eſſe ſtatuit; *quia amphibius eſt, durus, & rapax*. Hæc enim dici apparet de majore crocodilo, cum de minore *Moſes* egerit. Nec minus falli puto *Palæſtinæ* recentiores *Geographos*,

Breidenbachium, & *Zeiglerum*, cum prope *Cæſaream*, & *Ptolemaidem*, paludes nobis deſcribunt, majorum crocodilorum multitudine ſcatentes: quia *Crocodilorum oppidi* circa hæc loca *Plinius* & *Strabo* meminerunt. Certè, ſi *Phœnicum* littora, aut lacus, infeſtâſſent belluæ tam immanes, non tam altum de iis eſſet ſilentium in Veterum monumentis. Et ex hodiernis ſaltem peregrinationibus *Hieroſolymam* res eſſet compertiſſima. Itaque illud oppidum *Syros* appellâſſe puto nomine *à majore crocodilo* ܟܦܪ ܬܡܣܚ *Caphar-timſach*, & *à minore* ܟܦܪ ܨܒܐ *Caphar-tſaba*. Cujus nominis aliud oppidum fuit in illo ipſo littore non procul à *Cæſarea*. Teſtem habeo *Joſephum*, qui vetus nomen *Antipatridis* modò (i) ſcribit Καφαρσαβᾶ, modò (k) Καφαρζαβά· quia *Hebræum* TSADE *Græci* aut per σ, aut per ζ efferunt. Atque hoc ipſum argumento eſt crocodilum terreſtrem etiam in *Phœnice* reperiri.

(i) *Joſeph Antiq. lib.* 13 *cap* 23.
(k) *Lib.* 16. *cap.* 9.

Crocodili terreſtris aliquot hic addam nomina, quæ vulgo ſunt minus nota. Unum ex *Heſychio*, Κίκερος, ὁ χερσαῖος κροκόδειλος. Sed quod *ſcinco* potiùs convenire putaverim. Videtur enim κίκερος decurtatum eſſe nomen ex *Ægyptio*, & *Arabico* سقنقور *ſkankur*, vel *ſkinkur* apud *Avicennam*, & alios. Alludit tamen κίκερος ad *Copticum* nomen ХАРОΥКІ, quo in *Lexico* vocatur الضب ſeu *crocodilus terreſtris*. Quid ſi κίκερος dictus ſit *à parvitate*; quia altero eſt longè minor? Nam in *Heſychio* κύκερος redditur τὸ ἐλάχιστον. Et *Hebræum* רקיק *rekik*, eſt ejuſdem notionis, ſi *Pomario* & *Boderiano* credimus, qui קטן *parvum* exponunt, tanquam ex *Aruch*, ubi tamen non reperio. Proinde רקיק *rekik*, videtur perperam ſcribi pro דקיק *dekik*, *Res* pro *Daleth*. Ejuſdem animalculi barbara habentur duo nomina in *Arabe Pandectario*, *Dhab* (inquit) *eſt quoddam animal ut lacerta magna, ventricoſum: &* Latinè *vocatur* BALLECOLA. *Eſt ſpecies ſtellionis Arabici.* Hiſpanicè *dicitur* BOTRAX. *Ballecola* quid ſit neſcio. Puto corruptam eſſe vocem, cum alibi ſcribatur *balleccara*. Sed *botrax* in *Iſidoro* eſt inter lacerti ſpecies. *Genera*, inquit, *lacertorum plura, ut botrax, ſalamandra, ſaura, ſtellio. Botrax dicta, quod ranæ habeat ſpeciem.* Fortè eſt rana ſcincoides. Hinc *lapis borax* (lege *botrax*) *crapaudine* in *Pandectario*.

CAPUT SECUNDUM.

Probatur אנקה *anaka*, *Levit.* 11. 30. eſſe *Stellionis* genus *ab acerbo ſtridore* ſic appellati.

Græcis *&* Hieronymo אנקה anaka, *eſt* μυγάλη, mygale, *ſeu* mus araneus. *Ratio nominis fictitia, alia verior.* Onkelos *emendatus.* فلا phala *Arabibus* mus araneus. فالية الافاعي *ſcarabæi genus apud* Arabes. *Vox in* Chaldæa *Paraphraſi inde reſtituta, & explicata.* ANAKA Syro, Samaritano, *& utrique* Arabi *lacertæ genus. In* Arabum *libris nomen* guaril *inter lacertorum ſpecies, ſæpe* ورك *ſcribi per* Ceph *in fine pro* Lam. Anaka, *Syr.* Amkatha, *i. e.* ſtellio. Nun *&* Mem *permutatis; quod frequens.* Stellionem *à clamore ſic dici; quia eſt ſtridoris acerbi.* Guaril *etiam vocalis.* Arabicæ *linguæ* Lexicographi *notati.* אנקה, anaka, *aliis* aranea, *aliis* reptile volans, *aliis* caſtor, *aut* fiber. *De caſtoridum rugitu quid Veteres. Caſtor & Caſtorides quantum differant. In* R. Selomone בבר *non eſt* viverra, *ut creditum; ſed* fiber, *qui* Gallis bievre.

JAm ſequentur *Levit.* 11. 30. reptilium quinque ſpecies, quorum nomina explicare non eſt facile, cum alibi nuſquam reperiantur. Nempe אנקה *anaka*; כח *coach*; לטאה *letaa*; חמט *chomet*; תנשמת *thinſemeth*. Horum אנקה *anaka*, *Græcis* & *Hieronymo* eſt μυγάλη *mygale*, ſeu *mus araneus*. Μυγάλην dici volunt; quia ἐκ μυὸς ἢ γαλῆς, *ex mure & muſtela*, naſcitur. *Nicandri Scholiaſtes*, Ἀμφιβόλως δή φησι τὴν μυγάλην ἐκ μυὸς ἢ γαλῆς γίνεσθαι. Quod eſt abſurdiſſimum, cum & muſtela ſit mure multo major, & illi tam infenſa, quàm felis, ut ſuprà (a) obſervavimus. Itaque ut muſtelam cum mure coëat, atque inde naſcatur mus araneus, planè vero eſt abſimile. Melius igitur *Aetius Tetrabibli* libri quarti ſermone primo, capite decimo quarto; *Mus araneus colore quidem muſtelæ ſimilis eſt, magnitudine autem muri, unde &* mygales *obtinuit nomen.* Quamvis mus araneus muris habeat ſpeciem potiùs, quàm magnitudinem. Omnino enim eſt mure minor. *Romanis mus araneus* à veneno dici videtur, quod illi commune eſt cum aranea. Et *Hebraice* אנקה *anaka*, dici credita eſt ratione vocis, quam habet acutiſſimam. Ita ut pro gemitu & ejulatu poſſit haberi. Alioqui enim אנקה *anaka*, Hebræis *gemitum* aut *clamorem* ſonat. Si idem ſenſit *Onkelos*, in ejus *Paraphraſi*, pro ילא *jala* (quâ voce ibi redditur אנקה *anaka*) reſcribendum eſt פלא *pala*, vel *phala*. *Arabes* enim *murem araneum* ſic appellant. *Avicenna* libro quarto *Fen.* 6. Tract. 3. capite ultimo in titulo, فصل في عضه موغالي وهو الفلا *Caput de morſu mygales, quæ (*Arabibus*) eſt* alphala. In *Latina* verſione legitur *alcale*, quod eſſet القلا. Alterutrum ſemi-doctos mutâſſe putaverim in ילא *jala*. Cujus nominis occurrunt in libris *Talmudicis* animalia duo diverſiſſima, nempe ſanguiſuga, & hericius. Sed quorum neutrum hic habet locum. Neutrum enim *Hebraicè* אנקה *anaka*; ſed *hericius* קפוד *kippod*; & *hirudo* עלוקה *aluka* dicitur, vel עלקה *alka*, potiùs. Præterea hic agitur de iis reptilibus, quæ ſuper terram repunt, è quo numero non eſt hirudo. Hæc de prima & antiquiſſima interpretatione vocis אנקה *anaka*.

(a) *Lib.* 3. *Cap.* 35. *p.* 1025. *lin.* 3. *&c.*

Secunda *Jonathanis* eſt, & *Jeroſolymitani* Interpretis: quorum unus hîc habet מינקת חויא, & alter פלית חויא, vel פיילת חויא. Ita legendum, non חויא, in *Lexico Baal Aruch*. *Lexicographi* neutrum intelligunt. Eſt enim alienum, quod פליא ביארי, pro *locuſta* hic ſumunt, ut פליא ביארי, capite nono Tractatus *Talmudici De Sabbatho*. Aliud enim פליא ביארי, aliud פליית חויא. Nempe id ipſum, quod *Arabibus* فالية الافاعي *Phaliath aldphai*, id eſt, *ſcrutatrix ſerpentum* aut *viperarum*, (quomodo appellari ſuprà (b) nos docuerunt pictum genus ſcarabæorum, quod cum ſcorpionibus & ſerpentibus degere ſolet in latibulo crocodili terreſtris) id ipſum, inquam, eſt *Chaldæum* פליית חויא. Illis enim חויא *ſerpens*, & פליית *paljath*, ſeu *phaljath*, palàm deductum eſt ex *Arabico* فالية *phaliath*, quod *ſcrutatricem* reddimus; quia

(b) *Cap.* 1. *pag.* 1050. *lin. ult.*

فلي

فلي *phala* eſt *ſcrutari*. فلي الراس *caput ſcrutatus eſt*, pediculos in eo quæſiturus, فلي الشعر *carmen ſcrutatus eſt*, id eſt, exploravit, & examinavit, ut in *Poëtæ* mentem penetraret. Et meritò ſerpentes *ſcrutari* dicitur hoc ſcarabæorum genus, quod in eodem latibulo cum iis jugiter degit, adeoque ſerpentes, vel venientes, vel diſcedentes, perpetuò comitatur: ita ut eos, vel adventu ſuo, vel receſſu ſuo, abeſſe ſignificet. Unde Proverbium apud *Arabes* receptum, اتكلم فالية الافاعي *An alloquutus es* phaliath alaphai, *ſcrutatricem ſerpentum?* Quod uſurpatur اول شر ينتظر بعده شر منه *de priore malo, poſt quod aliud expectatur ex eo oboriturum*: ſed, quia فلي *phala* Verbum non ſolum *ſcrutari* ſignificat, ſed & *nutrire*, & *educare*; *Jonathan*, pro פליית חויא, habet מינקת חויא, i.e. *nutricem ſerpentis*. Porro cur voce אנקה *anaka*, hoc ſcarabæi genus deſignari voluerint *Chaldæi* duo Interpretes, cauſa mihi nulla apparet præter ipſum vocum ordinem. Nempe ut vox צב *tſab*, *crocodilum terreſtrem* ſignificat, quod multis (c) probavimus, ita ſequens אנקה *anaka*, פליית חויא, id eſt, *ſerpentis ſcrutatricem* ſignificare viſa eſt, quæ crocodili terreſtris perpetua eſt aſſecla, & in eodem cum illo latibulo degere ſolet. Sed hæc qualiſcunque ratio non eſt apud me magni momenti, ut neque ipſa verſio, quæ videtur eâ niti. Quod pene omiſeram, hæc animalcula nonnullis *Arabum* non ſunt ſcarabæi, ſed بنات وردان *benath wardan*, quomodo *Dioſcoridis* σίλφας, ſeu *blattas*, appellat *Abenbitar*.

Tertio loco eos numero, quibus אנקה *anaka*, eſt *lacertæ* genus, qui nec pauci ſunt, nec contemnendi. In *Syro* enim hic habetur, ܐܡܩܬܐ *amaktha*, vel *amkatha*, quod *lacertam* expoſuit *Maronitarum* doctiſſimus *Gabriel Sionita* ὁ μακαρίτης. In *Samaritano* ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ *ſemamitha*, id eſt, *ſtellio*, ut ſuo loco palam fiet. In *Arabe Erpeniano* الورل *alwarlo*, id eſt, lacertæ ſpecies, quæ barbaris eſt *guaril*. In *Arabe Pariſiis* edito الورك *alwarco*, quod idem eſt. Nam neſcio quo fato factum eſt, ut in *Avicenna*, & aliis, multo ſæpius ſcribatur الورك *alwarco*; quamvis vera ſcriptura ſit الورل *alwarlo*: quod docent omnes *Arabum Lexicographi*, & barbarum nomen *guaril* inde deductum. Ut taceam criticam obſervationem, quæ ſic habet apud *Damirem* capite ورل *Guaril*, لا تلتقي الرا مع اللام الا في اربع مواضع الورل وهو الحيوان المذكور وارل اسم جبل والغرلة وهو القلفة وجرل وهو ضرب من الحجارة Re *non occurrit cum* Lam (id eſt, R cum L) *niſi quatuor locis*. 1. *In* alwarlo *animalis nomine, de quo ſupra*. 2. *In* Aral, *montis nomine*. 3. *In* alghorla, *quod* præputium *ſonat* (ut *Hebræum* ערלה) 4. *In* charal, *quod lapidis eſt genus*. Hi ſunt igitur quatuor Veteres, *Syrus*, *Samaritanus*, & *Arabes* duo; quibus *anaka* eſt *lacertæ* ſpecies. Quibus cur calculum addam, cauſas habeo non leves. 1. Quod præceſſerat צב *tſab*, id eſt, *crocodilus terreſtris*: & ſtatim adduntur aliæ quatuor lacertorum ſpecies, ut conſtabit ex ſequentibus. Proinde videtur *anaka* eſſe in eodem genere. Nam *mygale*, vel aliud quodvis animal, inter tot lacertorum ſpecies, minus opportuno loco eſſet inſertum. 2. Ex *Hebræo* אנקה *anaka*, planè ortum eſt *Syrum* ܐܡܩܬܐ *amaktha*, vel *amkatha*. Nam hæc duo vocabula (præter terminationem, quæ in illo *Hebræa*, in hoc *Syra* eſt) nulla ex parte differunt: niſi quod *Hebraicum* NUN *Syri* mutârunt in MEM, qua mutatione in illis linguis nihil eſt frequentius. Sic *Chaldæis*, aut *Syris*, *fortis* dicitur ܚܣܝܢ *chaſin*, & ܚܣܝܡ *chaſim*, Ratio ܛܥܢܐ *taana*, & ܛܥܡܐ *taama*: Nympha ܢܝܢܦܐ *ninphe*, & ܢܝܡܦܐ *nimphe*: Fuſtis ܩܘܪܢܝܣܐ *kurneſa*, & ܩܘܪܡܝܙܐ *kurmeza*: Terebinthus, vel arbor, quæ fert piſtacium, ܒܘܛܡ, *butem*, ut *Hebraicè* בוטן *boten*. Et *Arabicè* pollex ابهام *ibham* dicitur pro *Hebræo* בהן *bohen*: ut *pingueſcere*, دسم *daſama*, pro *Hebræo* דשן *daſen*: & *canere* رنم *ranima* pro *Hebræo* רנן *ranan*. *Æthiopicè* ዘመወ፡ zamawa, *ſcortatus eſt* pro *Hebræo* זנה *zana*: ዕድሜ፡ edem, *tempus* pro *Chaldæo* עדן *iddan*: ዐደመ፡ adam, *jucundus*, *ſuavis*, ex *Hebræo* עדן adan, *deliciari*. Tale *Ægyptium* ΜΕΤΩΠΟΝ, *unguenti* genus ex *Hebræo* נטף *nataph*, aut *Chaldæo* נטופא *netopha*: ΜΕΙΣΙ *ſerpens* ex *Hebræo* נחש *naas*. Ut *Ægyptia* urbs *Memphis* à *Prophetis* modo נף *Noph*, modo מף *Moph*, appellatur. Pari exemplo hic *Syrum* ܐܡܩܬܐ *amaktha* deducitur ex *Hebræo* אנקה *anaka*; N & M permutatis. Itaque, quidquid ſit *Syrum amaktha*, id ipſum eſſe *Hebræum anaka*, vero valde conſentaneum eſt. Certum autem eſt ܐܡܩܬܐ *lacertæ* genus eſſe, adeoque *ſtellionem*, *Prov.* 30. *v.* 28. ubi habetur in *Syra* Paraphraſi pro *Hebræo* שממית *ſemamith*. Ut in *Chaldæa* per literarum μετάθεσιν אקמתא *akmetha*, quod idem eſt. Itaque ut ܐܡܩܬܐ *amaktha*, vel *amkatha*, *Syrum*; & אקמתא *akmetha*, *Chaldæum* eſt *ſtellio*: ita etiam *Hebræum* אנקה *anaka*. Unde eſt, quod etiam à *Samaritano* אנקה *anaka* redditur ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ *ſemamitha*, id eſt, *ſtellio*: & ab utroque *Arabe* الورل *alwarlo*, vel الورك *alwarco*, lacertæ genus ad ſtellionem accedentis, quamque adeo pro *ſtellione* multi habent, quia eſt formæ ſimilis. Proinde ſic de illo *Alkazuinius*, هو العظيم من شكل الوزغ وسوام ابرص *Hic eſt magnus*, *ejuſdem formæ cum* guezga, *&* ſawamabras, id eſt, *cum ſtellionibus minoribus & majoribus*. Quæ ex *Avicenna* ſumpta ſunt. Et *Alcamus*, الورل دابة كالضب والعظيم من اشكال الوزغ *Alwarlo* (vulgò *guaril*,) *animal ut* dhad (ſeu *crocodilus terreſtris*.) *Et magnus eſt in iis, qui formam habent* guezgæ, ſeu *ſtellionis*. 3. Hebræis אנקה *anaka*, *gemitum & acutum clamorem* ſonat, qualis fit in magno luctu. Unde *ſtellionem* dici poſſe ſi quis neget, quaſi ſit mutum animal, eum refellent hæc *Plinii* de *Græciæ* ſtellione libri 29. capite 4. *Hunc* Græci coloten *vocant*, *&* aſcalaboten, *&* galeoten. *In* Italia *non naſcitur*. *Eſt enim hic plenus lentigine*, *ſtridoris acerbi*, *&* * *veſcitur*. *Quæ omnia à noſtris ſtellionibus aliena ſunt*. Nota, *ſtridoris acerbi*. Græcè dixeris τρισμοῦ τραχέος, unde meritò אנקה *anaka*, dictus. Atque ut apud *Hebræos* ex Fœminino Singulari

lari ſæpe fit Plurale Maſculinum, יעלים ex יעלה, & יענים ex יענה: ita ex אנקה *anaka* Plurale potuit eſſe אנקים. Et in ſecundo *Thargum Eſther* capitis primi verſu ſecundo, cum inter diverſa animalia, quæ ſingula coram *Solomone* propriam vocem edunt, deſcribuntur אנקין בכיין, *anakin flentes*, aut *ejulantes*, fortaſſe id accipiendum eſt, non (ut vulgò ſumitur) de aquilarum clangore, ſed de ſtellionum clamore, & acerbo ſtridore, quem ad ejulatum accedere teſtatur ipſa vox אנקה *anaka*. Atque ob id ipſum *Arabes*, cum hoc ſaltem ſcirent *anakam* eſſe lacerti genus, reddiderunt الورل *alwarlo*, qui & ipſe vocem habet, quamvis fortaſſe minus ſonoram. Hinc *Alcamus*, ضغث الورل صوت *Dhagathſa alwarlo*, id eſt, *clamavit*. Quod è noſtris, qui *Arabica Lexica* ediderunt, non intellexerunt ſatis. Alius enim reddidit, *Femur fragorem reddidit*: alius, *Sonuit coxa*. Quia legerunt الورك *alwarco*, quod ירך, i. e. *coxam* ſonat. Sed meminiſſe debuerant illud ipſum الورك paſſim occurrere pro الورل ut jam ſupra (d) notavimus. Ne dicam in exemplari τȣ̃ *Alcamus*, quo ſum uſus, optimè ſcribi الورل *alwarlo*. Itaque, quod noſtros homines latuerat hactenus, hoc pro comperto maneat, in lacertarum genere quaſdam eſſe vocales, atque in his ſtellionem eſſe, qui acutiſſimè ſtridet. Sed de ſtellione plura dicemus in explicatione vocis שממית *ſemamith*.

(d) Pag. 1065. lin. 50. &c.

Tribus interpretationibus hujus vocis, quas adduximus, jungi queant tres aliæ, in quibus ne gutta quidem apparet bonæ mentis. Prima eſt Paraphraſtarum *Arabum*, quos legi manuſcriptos, ubi אנקה *anaka* eſt عنكبوت *ancabuths*, id eſt, *aranea*. Quæ *aranea* fortaſſe nata eſt ex *Græcorum*, & *Hieronymi mygale*; ſeu *mure araneo*: quaſi mus araneus idem ſit cum aranea, quæ ſumma fuerit imperitia: aut ex *Syrorum* ܐܡܩܬܐ *amkatha*; quia *Chaldæum* אקמתא *akmetha*, huic ſynonymum, plerique *Hebræorum* pro *aranea* ſumunt. At *aranea Hebræis* non eſt אנקה *anaka*; ſed עכביש *accabis*. Neque *Prophetam* veriſimile eſt hic *araneæ* meminiſſe inter *lacertarum* ſpecies.

Secunda interpretatio eſt *R. Mardochæi* in *Hebraicis Concordantiis*, ubi hoc animal definit שרץ העוף *reptile volans*, cum *Moſes* illud diſertè ponat *inter reptilia, quæ repunt ſuper terram*, Levit. 11. v. 29. 30.

Tertia eſt *R. Selomonis*, qui *Gallicâ* voce reddidit בברא *bievre*, id eſt, *fibrum*, ſeu *caſtorem*, ut eſt in *Pomario*: animal ita amphibium, ut ſit potius aquaticum. Piſcis enim habet caudam, & pedes ad natatum potius quam ad inceſſum comparatos, degitque in fluminum ripis, unde alimentum petat. *Dioſcorides*, Ζῶόν ἐστιν ἀμφίβιον, τὸ πλεῖστον ἐν ὕδασι σὺν ἰχθύσι καὶ καρκίνοις τρεφόμενον· *Animal eſt amphibium, plerumque in aquis cum piſcibus & cancris veſcens.* Alkazuinius, القندر بري بحري يكون في الانهار العظيمة من بلاد ايسو يتخذ في البر بيتا الى جانب النهر *Alkundur* (id eſt, *caſtor*) *amphibium animal. Reperitur in magnis amnibus regionis* Aiſu, *& domum ſibi deligit ad amnis ripam.* Proinde *fibrum* dici volunt *Varro* & *Feſtus* ab extremis fluminum oris. Nam *fibrum* dicebant Veteres pro *extremo*. Unde *fibræ* jecoris, & veſtium *fimbriæ* appellatæ. Tale igitur animal quis credat *Moſem* recenſuiſſe inter reptilia terræ? Maximè, cum proportio ſit valde diſpar. *Reptilia* enim hic vocat *Moſes* talpas, & mures, & lacertarum genera. Præterea ratio nulla eſt, cur à clamore, & ejulatu, *caſtor* dicatur אנקה *anaka*; cùm vox caſtoris nihil quidquam habeat inſigne, quod quidem ſciam. Sed hujus ſententiæ primus auctor, quiſquis fuit, promiſcuè ſumpſiſſe videtur *caſtores*, & *caſtorides*: quæ marina eſſe animalia dictitant, tam horrendi ejulatus, ut brevi moriatur qui audierit. *Ælianus Hiſtoriæ* libri noni capite quinquageſimo, Αἱ καστορίδες ζῶόν εἰσι θαλάττιον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ταῖς πέτραις ταῖς προβεβλημέναις, ἀπόφημόν τινα κωκυτὸν μεθιᾶσι, καὶ ὠρύονται βαρύτατα. Τούτου τοίνυν τοῦ ἤχου ὅστις ἂν ὑπακούσῃ, ἄφυκτα οἵ ἐστι, καὶ οὐ μετὰ μικρὸν ἀποθνήσκει· *Caſtorides, marinum animal, ad littora, & ſaxa eminentia infauſtum edunt ululatum, & graviſſimè rugiunt. Ita ut earum clamorem qui audîerit, non effugiat, quin paulo poſt excedat è vita.* *Oppianus* libro primo *Halieuticῶn*,

Καστορίδες τ' ὀλοαὶ δυσπενθέες, αἵ τ' ἀλεγεινὴν
Ὄσσαν ἐπὶ κροκάλοισιν ἀπαίσιον ὠρύονται
Ἀνδράσιν· ὅς δέ κε γῆρυν ἐν οὔασιν ἀλγινόεσσαν
Δέξηται, συνεχῆς τ' ἐνοπῆς κωκυτὸν ἀκούσῃ,
Οὐ τηλοῦ θανάτοιο τύχ' ἔσσεται· ἀλλά οἱ ἄτην
Καὶ μόρον αἰνοτάτη κείνη μαντεύεται αὐδή.

Caſtoridesque pernicioſæ & gravis luctus, quæque in littoribus triſtem vocem & hominibus infauſtam emittunt. Qui vero mœſtum clamorem auribus perceperit, & querulæ vocis ejulatum audîerit, non procul erit à morte: ſed ipſi cladem & mortem præſagit graviſſima illa vox. Tzetzes *Chiliadis* ſextæ Hiſtoria quadrageſima ſeptima,

Ἡ καστορὶς δ' ὠρύεται, ὃς δ' ἂν ἀκούσῃ ταύτης
Χρόνῳ βραχεῖ παρέρχεται τοῦ ταλαιπώρου βίου·

Rugit autem caſtoris, & quiſquis illam audiverit, ex miſera hac vita brevi excedit. Hæc de caſtoridum ejulatu & rugitu reperio. Sed falluntur, qui *caſtoridem* pro *fibro* aut *caſtore* habent, in quibus doctiſſimus *Rittershuſius* in *Notis* ad *Oppianum*. Aliud enim *caſtor*, aliud *caſtoris*. Ille quadrupes amphibium, hæc piſcis eſt. *Tzetzes* ubi ſupra,

Πάντες δ' ἰχθύες ἄφωνοι, πλὴν σκάρου, καὶ καστορίδος·

Omnes autem piſces muti ſunt, *exceptis ſcaro, & caſtoride.* Ille in ripis fluminum, hæc circa maris littora deſcribitur, & cenſetur ab *Oppiano* inter ea cete, quæ nonnunquam è mari in ſiccum exeunt: cum contra caſtor ex terra in amnes feratur. Denique caſtor eſt verum animal: caſtoris fabuloſum, ut quidem puto, cùm animal in mari nullum noverim, in quod quadret hæc deſcriptio.

E recentioribus אנקה *anaka*, *Pagnino*, *Græcos* & *Hieronymum* ſequuto, eſt *mygale*: & Deodatio *mus araneus*: *Munſtero* & Genevenſibus *ericius*, tanquam ex *Onkelo*, cujus Paraphraſis hic corrupta eſt, *Junio* & Buxtorfio *attelabus*, tanquam ex *Hieroſolymitano* Interprete, quem non ſatis intellexerant: *Caſtalioni fiber* ex *Rabbi Selomone*: Ariæ *viverra* tanquam ex eodem. Sed בב"רא *Selomonis* non debuit legi *viverra*, quia *viverra* vox *Romana* eſt, ſed בב"רא merè *Gallica*. *Gallus* enim fuit *Rabbi Selomo*, nec niſi *Gallicis* vocibus *Hebræas* interpretatur. Tamen ex eodem fonte *Angli* quoque *a ferret*, id eſt, *furonem*, hic habent, animal viverræ ſimile. Sed nihil mirum in devia abîiſſe tot Interpretes, qui neque *Syram* viderant, neque *Samaritanam* Paraphraſin, neque duas illas *Arabicas*, ex quibus veram vocis אנקה *anaka*, notionem exſculpſimus.

CAPUT TERTIUM.

Probatur כח *coach*, eſſe ورل *guaril*, lacertorum in *Arabia* maximum & validiſſimum.

Quam variè reddatur כח coach. *Lacerti genus eſſe à robore ſic dicti: unde probatur eſſe* guaril, *cujus robur ſupra reliquos multum eminet. Maximè in pugna contra ſerpentes & crocodilum terreſtrem. De eo* Arabum *teſtimonia, & Proverbia. Ejuſdem peculiaris deſcriptio. Lacerto viridi in multis ſimilis eſt, non tamen idem, cùm & colore differat* guaril, *& magnitudine, viribus, ac ferociâ longe præcellat.*

SEquitur כח *coach*, quam in lacertorum genere ponunt Veteres ferè quotquot ſunt. *Græci*, & *Hieronymus*, *chamæleontem* reddunt. Uterque *Arabs* editus حردون *chardaun*, id eſt, *crocodilum terreſtrem*, vel ejus ſpeciem. Ita etiam *R. Jonas*, & *David Kimchi*. *Lacertam* R. Selomo. *Hebræam* vocem retinent *Chaldæi*, & *Samaritanus*, ſola terminatione mutata. Sed magno errore *Syrus* ܚܘܠܕܐ *chulda:* & *Arabes* manuſcripti الخلد *alchuld*, id eſt, *talpam*, hic habent. E recentioribus *Pagninus*, *Munſterus*, *Caſtalio*, *Angli*, *Itali* reddunt *chamæleontem:* Arias & Junius *lacertam:* Petrus Robertus *teſtudinem:* Pomarius *limacem:* Judæi quidam (apud *Geſnerum*) *ſciurum:* Genevenſes *crocodilum*. Nos iis accedimus, qui lacertæ genus intelligunt; quia de lacertis hic agitur & ſic ſumunt plerique Veteres, iique antiquiſſimi. Quo ſemel conceſſo, facile erit ſtatuere *Hebræo* nomine כח *coach* ſignificari الورل id eſt, Arabum *guaril*, quomodo barbari ſcriptores vocant. Patet id ex ipſo nomine, quod *à robore* ſumptum eſt. Alibi enim Scripturæ locis plus centum כח *coach*, pro *robore* ſumitur. Et *Arabicè* كوح iiſdem literis ſignificat *in pugna ſuperiorem eſſe*. Itaque in lacertorum genere vero conſentaneum eſt כח *coach*, illum appellari, qui robore maximè valet, & in pugna reliquis præcellit. Is autem haud dubiè eſt الورل *alwarlo*, ſeu *guaril*, cujus robur maximè eminet in pugna contra ſerpentes, & crocodilum terreſtrem. Quod ne quiſquam in dubium vocet, en ea de re diſertiſſima ſcriptorum *Arabum* teſtimonia! *Alkazuinius*, هو عدو للضب والحية يدخل بيتها وياكلها وليس شي من الحيوان اقوى على قتل الحيات منه ولا يحتفر لنفسه بل يغتصب كل شي بيته لان اي بيت دخله هرب ساكنه ويغتصب بيت الحية كما يغتصب الحية بيت ساير الاجناس *Infenſus eſt crocodilo terreſtri, & ſerpenti, cujus latibulum ingreditur, ut eum voret. Neque ullum eſt animal eo fortius ad ſerpentes occidendos. Neque latibulum ſibi ipſi fodit: ſed aliorum omnium latibula invadit. Nam quodcunque latibulum adeat, ejus incola fugam capeſſit. Quin ſerpentis luſtrum invadit, quomodo aliorum generum* (malim ساير الاحناس *aliorum reptilium*) *luſtra invadit ſerpens. Algiahid* de eodem, وهو يقوى على الحيات وياكلها اكلا ذريعا ويخرجها من حجرها ويسكن فيه فهو اظلم من ظالم *Is ſerpentibus prævalet, & eos avidè comedit, & è latibulis ſuis expellit, ut ea occupet, & violento violentior eſt. Abdollatif*, ex quo *Damir*; وبينه وبين الضب عداوة فيغلب الورل الضب ويقتله لكنه لا ياكله كما يفعل بالحية وهو لا يتخذ بيتا لنفسه ولا يحفر حجرا بل يخرج الضب من حجره قارعا ويستولي عليه وان كان اكثر براثن منه واقوى لكن الظلم يمنعه ولهذا يضرب به المثل في الظلم ويكفي في ظلمه انه يغصب الحية حجرها ويبلعها وربما قتل فوجد في بطنه الحية العظيمة وهو لا يبلعها حتى يشدخ راسها *Inter eum &* ضب *dhab* (ſeu *crocodilum terreſtrem*) *gravis eſt inimicitia. Sed* guaril *eſt ſuperior, & eum occidit. Nec tamen eum comedit, quomodo ſerpentes ſolet. Neque domum ſibi deligit, aut latibulum fodit. Sed crocodilum terreſtrem ex proprio domicilio colluctando extrudit, & ei prævalet. Quamvis crocodilus unguium viribus præpolleat, tamen hic violentia potior eſt. Unde eſt, quod in Proverbium ceſſit ejus violentia. Quæ in illo tanta eſt, ut ſufficiat ad ſerpentem è luſtro ſuo extrudendum, ac devorandum. Ac proinde in occiſi ventre magnum ſerpentem nonnunquam reperire eſt, quem non vorat, niſi prius fracto capite.* Proverbia de eo multa ſunt apud *Arabes*, in quibus hæc notanda ſunt. اجبر من الورل *Ferocior* (aut *ſuperbior*) τοῦ *guaril*. Et اظلم من الورل *Iniquior* (aut *violentior*) τοῦ *guaril*: ad quod ſupra alluſit *Abdollatif*. Et اسرع من تلقم الورل *Citiùs quàm* guaril *cibum in ore verſat*. Quò pertinet, quod ſcribit *Algiahid* eum ſerpentem avidè comedere, vel اكلا ذريعا id eſt, ad verbum *veloci & præcipiti comeſtione*.

Ex

Ex hac deſcriptione apparet nomen כח *coach*, à *robore* ſumptum, huic lacertæ apprimè convenire.

Si quis de lacerti genere, in his terris ignoto, plura ſcire aveat, illum deſcribit *Ibno-ſaida* دابة على خلق الضب الا انه اعظم منه *animal naturæ* τȣ̃ dhab, *niſi quod eſt majus.* Et *Abdollatif*, فاما الورل وهو الحردون Guaril *utique idem eſt, quod* chardaun. Sed contra *Algiahid* apud *Damirem* tradit, ان الحردون غير الورل ووصفه دابة تكون غالبا بارض مصر موشاة بالوان كثيرة ولها كف ككف الانسان مقسومة اصابعها الى الانامل Chardaun *à* guaril *eſſe diverſum, quem deſcribit animal in* Ægypto *frequens, multis diſtinctum coloribus, manus habens, quales hominis, & digitos in articulos diviſos.* Et *Alkazuinius*, هو العظيم من شكل الوزغ وسام ابرص الطويل الذنب الصغير الراس وهو سريع السير خفيف الحركة *Maximus eſt lacertorum, qui formam habent* guezgæ, *&* ſam-mabras, (ſunt ſtellionum ſpecies, quarum illa minor, hæc major) *longæ caudæ, parvi capitis, celeris inceſſus, & motus expediti*, *Avicenna* quoque, poſtquam illum cum ſtellionibus contulit, caudamque & caput eodem modo deſcripſit, quo *Alkazuinius*, وهو غير الضب والضب لا يكون او قل ما يكون الا في البادية وراسه ويديه وذنبه خالف الورل وربما قاربه في طبايعه *Et alius eſt à* dhab (ſeu *terreſtri crocodilo.*) *Nam* dhab *nunquam eſt, aut valde rarò eſt alibi, quàm in deſerto. Et capite, & corpore, & cauda differt à* guaril. *Naturæ tamen illi vicina eſt.* Unde *Alcamus*, الورل دابة كالضب والعظيم من اشكال الوزغ طويل الذنب صغير الراس Guaril *animal, ut* dhab *magnum, in iis quæ* guezgæ *forma ſunt, longæ caudæ, parvi capitis.* Sunt, qui ex crocodili ſemine naſci putant, quomodo ſcincum: ſed eos refellit *Damir*, cum quia cute & pelle multum differunt, tum quia ſtatura eſt valde diſpar: والورل لا يزيد قدره على ذراعين او ذراع ونصف والتمساح عشرة اذرع واكثر Guaril *enim non creſcit ſupra duos cubitos, aut unum, & ſemi, cum crocodilus creſcat ſupra decem cubitos, & amplius.* Idem animal deſcribitur ut valde libidinoſum. *Abdollatif*, فليس في الحيوان اكثر سفادا منه *Nullum eſt animal, quod coëat frequentius.* Et, ſi creditur *Alcamus*, شاحمه يعظم الذكر دلكا Quod qui poteſt intelligat. Idem de carnis eſu, لحمه حار جدا يسمن بقوة *Caro ejus calidiſſima eſt, & maximè pinguefacit.* Et *Alkazuinius*, لحمه وشحمه سمن طبقات الناس. *Ejus caro, & adeps mulieres inprimis pinguefacit.* Ita etiam *Avicenna*, & *Damir*. Addunt in eadem carne vim eſſe, qua è corpore avellit السلى والشوك *ſurculos & ſpinas.* Pilos brachio mulieris alligatos conceptum impedire. Excitari membra torpentia, ſi combuſtæ pellis cinere cum olei fæcibus miſto illinantur. Stercus albugines, lentigines, & verrucas amovere. Sanguinem denique viſum roborare, & acuere. Quod idem ſcribunt de crocodilo terreſtri.

Quæri poteſt, an hic lacertus ſit idem cum lacerto viridi: quod videbuntur multa ſuadere. 1. Quod lacertus viridis eorum eſt maximus, qui apud nos ſunt. *Eraſmus* in Dialogo *De Amicitia*: Italia *magnas habet lacertas, & virides.* Geſnerus: *Majores ferè duplo ſunt communibus lacertis.* 2. Lacerti virides ſunt ὀφιομάχοι. *Eraſmus* ibidem, *Hoc animal naturâ & homini amicum eſt, & ſerpentibus inimicum.* Et paulo poſt, *Quodam die vidi prægrandem, & mirè viridem: in oſtio cavi decertantem cum ſerpente. Primum mirabamur quid eſſet rei. Nam ſerpens nobis non erat conſpicuus.* Italus *admonebat in antro eſſe hoſtem. Paulo poſt venit ad nos lacerta, velut oſtendens ſua vulnera, ac remedium flagitans*, &c. *Serpens alterum latus penè totum eroſerat, & ex viridi rubrum fecerat.* Itaque ad has lacertas id referendum, quod in *Plinio* legitur, lacertas cum ſerpentibus pugnare. Unde illi nomen ὀφιονίκος à recentioribus inditum. *Pandectarius*: OFIONICOS Græcè, *id eſt*, *lacerta.* 3. Et eſu τȣ̃ *guaril Arabes* pingueſcere ſe ſcribunt: ita phtiſicis lacertam viridem eſſe utiliſſimam, & incredibiliter prodeſſe tradunt *Plinius* & *Marcellus*. 4. Utriusque ſtercora faciei illita maculas delere leguntur. Tamen *guaril* à lacerto viridi diſtinguit color. Varium enim deſcribit *Algiahid*. Præterea videtur *guaril*, qualis ab *Arabibus* deſcribitur, lacertam viridem viribus & animi ferociâ longè antecellere. Puto igitur τȣ̃ *guaril* lacerti genus eſſe *Arabiæ* peculiare, & lacertum viridem ita illi ſimilem, ut ſit

Proximus huic, longo ſed proximus intervallo.

CAPUT QUARTUM.

Probatur voce לטאה *letaa*, Lacertam ſignificari ſtellioni ſimilem, maximè venenatam, & terræ adhærentem; quæ *Arabicè* وحرة *Wachara* dicitur.

Ad Hebræum לטאה letaa, *vanæ alluſiones. Variæ vocis interpretationes. Lacertæ genus eſſe docent plerique Veteres, & Talmudici. Videtur eſſe Arabum* wachara: *qua* 1. *ſtellioni ſimilis.* 2. *Terræ maximè adhæret.* 3. *Veneno ſuo inficit quæcunque calcat. Hæc tria* letaæ *convenire. Quæritur, an ſit ſpecies ſalamandræ.*

HEbræum לטאה *letaa* conantur quidam Recentiorum ex *Græca* lingua interpretari, quâ λῶτ eſt *talpa*. *Heſychius*, Λῶτ, ἀσπάλαξ, μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τέμνων. Et λάταξ animal amphibium, caſtori & lutræ congener, de quo *Philoſophus Hiſtoriæ* libri octavi capite quinto. Itaque ex illorum mente לטאה *letaa*, aut *talpa* eſſet, aut *latax*. Alii *murem araneum* malunt, in quem Λητώ, id eſt, *Latona*, mutata fuiſſe fingatur, propter alluſionem vocum Λητώ, & *letaa*, quæ ſit μυγάλη. Atque illud quidem verum eſt, fingi *Latonam*, *Typhonis* metu, in murem araneum fuiſſe mutatam. *Antonius Liberalis*, *Metam.* 28. Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἱέραξ. Ἑρμῆς δὲ ἶβις. Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθύς. Ἄρτεμις δὲ αἴλουρος (non σίλουρος, ut perperam habent noſtræ editiones.) Τράγῳ δὲ εἰκάζεται Διόνυσος. ἔλαφ δ' Ἡρακλῆς. βοῒ δ' Ἥφαιστος. μυγάλη δ' Λητώ. Sed non inde ſequitur voce *letaâ murem araneum* ſignificari: ut neque *talpam*, aut *latacem*; quia alludunt λῶτ, & λάταξ. De talpa enim verſu præcedente jam actum. Et *latax* in terræ reptilibus computari non poteſt; (ut neque caſtor, de quo (*a*) ſupra) quia in aquis potiùs vivit, & pilos habet ex parte ſimiles vituli marini pilis. Præſtat igitur ſequi Veteres, qui hoc quoque animal numerant in lacertorum ſpeciebus. Ita *Græcis* eſt καλαβώτης, vel ἀσκαλαβώτης; & Hieronymo *ſtellio*: & *Jonathani* שממיתא *ſemamitha*; quod id ipſum eſt: & *Syro* ܨܪܘܪܝܬܐ *tſeruritha*, id eſt, *ſalamandra*, ut volunt: & *Arabibus* العظاة *aladha*, vel العظاية *aladhaja*, *lacertus*. Ita enim *Selomoni*, & *Kimchio*, & *Pomario*. Quomodo etiam ſumpſiſſe *Talmudicos* conſtat ex Tractatu *Oholoth* (cap. 1. fol. 45. b.) ubi pecudes quædam, & aves, poſt caput amputatum palpitare leguntur, כגון הזנב של הלטאה שהיא מפרכסת *quomodo cauda* τῆς letaæ, *quæ* (abſciſſa) *adhuc ſe motitat.* Quo hæc alludunt in *Porta cœli*, ויש מב״ח אם יכרתו מזנבותיהם יתנועעו זמן רב אחר כן כזנב הלטאה וזנבות השרצים *Sunt quædam animalia, quorum caudæ ſi abſcindantur, moventur aliquamdiu, ut cauda* letaæ, *& aliorum reptilium.* Quale eſt, quod lacerti, virgæ ictu bifariam diviſi, ſingulas partes vivere, & duobus pedibus repere, & nonnunquam iterùm coaleſcere afferunt *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite vigeſimo tertio, & *Phile* capite quinquageſimo tertio. Non tamen temerè crediderim, quod habetur in *Porta cœli* de caudis ita abſciſſis, כי הן יגדלו אחרי כריתותם *eas poſt abſciſſionem creſcere*, cum nonniſi tantillum temporis diviſas vivere pro comperto habeatur.

(*a*) Cap. 2. pag. 1007. lin. 50. &c.

Conſtat igitur hactenus *letaam* eſſe in lacertorum genere, cum magno conſenſu Veteres ita ſtatuant. Sed ſpeciem definire non eſt cujusvis. Syrus *ſalamandram* exponit. Recentiorum alii *ſtellionem*, alii *lacertam* malunt. Quorum prius ſequuntur *Pagninus*, *Arias*, *Junius*, *Caſtalio*: poſterius *Munſterus*, *Schindlerus*, *Genevenſes*, *Angli*, *Itali*. Ego lacertæ ſpeciem intelligo, quæ *Arabicè* وحرة *wachra*, vel *wachar* dicitur. De ea ſcilicet *Arabes* tria potiſſimum obſervant: 1. Stellioni ſimilem eſſe. 2. Terræ maximè adhærere. 3. Veneno ejus cibos infici, quoscunque calcat. Quæ tria rem conficiunt, ut poſtmodum docebimus. Sed *Arabes* prius audiendi. *Giauhari*, الوحرة دويبة حمرا تلتصق بالارض كالعظا Alwachra, *animalculum rubrum terræ adhærens, ut lacerta.* Damir, هي دويبة شبيهة بسام ابرص تلتصق بالارض او ضرب من العظا لا تطا طعاما ولا شرابا الا سممته *Eſt animalculum ſimile* τῷ *ſammabras* (ſeu, *ſtellioni majori*) *terræ adhærens, aut lacertæ ſpecies, quemcunque cibum aut potum calcet veneno ſuo inficiens.* Ibidem alii, وقيل هي علي شكل سام ابرص *Dicitur eſſe formâ* ſammabras. Et *Alcamus*, الوحرة وزغة كسام ابرص او ضرب من العظا لا تطا شي لا سممته Alwachara *eſt* guezga, *ſicut* ſammabras, *aut lacertæ ſpecies, quæ nihil calcat, quod non inficiat.* Inde وحر *wachara* Verbum eſt *veneno inficere*. Proinde dicunt, وحر الصدر غشه ووسواسه *Pectus infecit dolus ejus, & ſuggeſtio ejus.* Item, الغل اللازق به كما تلزق الوحرة بالارض *Dolus ipſi adhæret, ut* alwachara *adhæret terræ.*

Jam hoc, quidquid eſt, *letaæ* convenire nullo negotio probavero. 1. Id enim lacertæ genus ſtellioni eſſe ſimile, aut etiam ejus ſpeciem, ſuadet, quod Interpretum antiquiſſimi, *Græci*, *Chaldæi*, & *Romani* *ſtellionem* explicant. 2. Terræ adhærere colligitur ex ipſo nomine. Nam *Arabicè* Verbum لطا *lataa*, vel لطي *latia*, proprie *adhærere* ſonat, non ubivis, ſed *terræ*. Nuſquam aliter ſumitur. Hinc *Damir* in capite قبرة *Kobbara*, ſeu *De Alauda*, *E natura ejus eſt, ut ſtrepitus eam non terreat: & quandoque lapide molari conteratur*, ولطي بالارض حتي يجاوزها *& terræ adhæreat, donec eam lapis pertranſierit.* Et in capite عنكبوت ſeu *De Aranea*, فاذا اراد صيد الذباب لطي بالارض *Et, cum vult venari muſcas, terræ adhæret.* Itaque לטאה *letaa*, inde deducta, propriè id animal ſignificat, quod terræ adhæret. Quod in *wacharæ* definitione obſervant *Giauhari* & *Damir*. 3. *Letaam denique* venenatum eſſe animal, & à quo maximè cavendum, docet majuſculum *Lamed* initio nominis. Neque enim ſcribitur לטאה, ſed לטאה. Unde *Buxtorfius* in *Commentario* *Maſo-*

Maſorethico cap. 14. Lamed *majuſculum* Maſora *parva notat in voce* והלטאה, Levit. 11. 30. *quam alii* lacertam, *alii* ſtellionem *reddunt. Litera autem majuſcula denotat inter reliqua reptilia vel maxime ab hoc reptili eſſe cavendum.*

De cætero hoc animal quomodo *Græce* vocetur nemo facile dixerit, niſi quis putet eſſe *ſalamandræ* ſpeciem. Nempe cum ſtellione ſalamandram Veterum nonnulli conferunt, tanquam illi ſimilem, aut etiam ejus ſpeciem. *Aëtius Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 52. *Salamandra animal eſt ſimile ſtellioni.* Nicandri *Scholiaſtes* in *Alexipharmaca*, Ἡ σαλαμάνδρα, εἶδος ἀσκαλαβώτε. 2. Eadem inficere legitur quidquid calcat. *Plinius* ubi ſupra. *Si arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno.* Item, *Contacto ab ea ligno, vel pede, cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt.* Quo pertinet, quod *Narbonenſes* apud *Geſnerum* dictitant; *Si Blanda* (id eſt, *ſalamandra*) *in acervo tritici reperiatur, totum inſici, adeo ut vel gallinæ veſcentes inde pereant.* Proinde الوحر *alwachara*, cui *Arabes* hæc eadem tribuunt, videri queat idem eſſe cum ſalamandra, niſi quod non convenit color. Is enim in *wachara* ruber eſt, in ſalamandra varius. Itaque *wachara* aliud eſt *Arabicæ* lacertæ genus nobis ignotæ, ſimilis tamen, in multis, ſtellioni, & ſalamandræ. Unde eſt, quod לטאה *letaa*, quam putamus eſſe *Arabum wacharam*, à *Syro* ܣܪܘܦܠܐ *ſalamandra* & à Veterum plerisque aliis *ſtellio* redditur.

CAPUT QUINTUM.

Probatur חומט *chomet*, eſſe lacertam in arena degentem, quæ *Arabice* حلكا *chulaca* dicitur.

Recentioribus חומט chomet, *eſt* limax; *ſed* lacerta *veteribus* חומטון chometon, *Hebræis* arena. *Inde, aſpiratione omiſſa*, Græcis ἄμαθον, *&, cum* προθέσει, ψάμαθον. *Et* חומט chomet, *lacerta arenaria. Qualis* Arabum حلكا chulaca, *vel* لحكا luchaca, *in arenis degens, quæque, cum hominem videt, iis immergitur. Itaque etiam* filia arenæ *dicitur. Aut eſt* العظاة aladha, *lacertæ ſpecies* ἀμμώδης, *veneno carens. Itaque fallantur, qui* ſalamandram, *aut* ſepem, *aut* lacertam Chalcidicam *exponunt.*

HEbræis recentioribus *Selomoni*, *Kimchio*, *Pomario*, & *Aquinati* חומט *chomet*, eſt *limax*. Neque aliud volunt *Hiſpani* illi, qui in *Kimchio* vernaculè כר"בו reddunt. Legendum enim כר"כול, *caracol*; quomodo *limacem* illi appellant. Id ſequuntur *Arias*, *Munſterus*, *Petrus Robertus*, *Genevenſes*, & *Angli*, qui hic quoque *limacem* habent. Tamen aliter Veteres. *Græcis* enim, & *Hieronymo*, חומט *chomet*, eſt σαῦρα *lacerta*. Et *Arabibus* editis حربا *chirba*, *chamæleon:* manu-ſcriptis سام ابرص *ſammabras*, ſtellio. Neque aliud hic *Syrum* ܚܘܠܡܛܐ *chaulmata* juxta *Gabrielem Sionitam*, cui malo credere, quam *Baptiſtæ Ferrario*, qui reddit *avem dorſum habentem nigris & purpureis pennis diſtinctum*; planè ἀπροσδιονύσως. Neque enim de avibus hic agitur, ſed de terræ reptilibus. Itaque, ut ſuperiora, ita etiam חומט *chomet*, videtur eſſe in lacertorum ſpecie. Neque latet origo vocis. *Talmudicis* enim חומטון *chometon* eſt *arena*. Hinc in Tractatu *de Sabbatho* cap. 5. fol. 54. a. (ubi *Talmudici* diſputant, quorſum 1 *Reg.* 9. 13. *Hiramus*, Rex *Tyriorum*, ארץ כבול, *terram chabul* appellaverit tractum illum, quo donaverat eum *Solomon*) dicit *R. Nachman*, *Iſaaci* filius, ארץ חומטון היתה אמאי קרו לה כבול דמשתרגה בה כרעא עד כבלא *Terra erat* chometon, *unde eſt, quod vocarunt eam terram* chabul; *quia in ea crus uſque ad talum immergebatur.* Et *Kimchius*, hunc locum citans in *Lexico* Radice כבל, ſed verbis paulùm immutatis, חומטון *chometon*, explicat חול *chol*, id eſt, *arenam*. Ita ut illi *chometon* ſit *terra arena*, vel *arenoſa*. *Baal Aruch* itidem totum locum ita exponit, פי' שרגליו של אדם משתקעות בה מחמרת החול כאילו הן כבולין לכן אינה עושה פירות *Significat pedes hominis in ea* (terra) *fuiſſe immerſos propter arenæ* (copiam) *ac ſi fuiſſent compediti, ac proinde illam fuiſſe infrugiferam.* In *Gloſſa Talmudis* terra *chometon* eſt terra מלחה ומתבקעת *ſalſuginoſa*, & *diffiſſa*. Et ejuſdem Tractatus cap. 2. fol. 31. a. ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע *Gloſſatori* eſt *terra ſalſuginoſa, quæ fructus à vermiculatione ſervat*. Sed prior interpretatio eſt verior, & utrique loco apprimè convenit. Nam & incedentium pedibus arena moleſta eſt, & in calidis locis vim habet ἀρτυτικὴν, qua res à corruptione diu ſervat. Itaque in *Africæ* arenis cadavera condiri multi aſſerunt, & pro mumia diſtrahi. Quin vox חומטון *chometon*, quamvis non extet in libris *Propheticis*, videtur eſſe valde antiqua. Et *Græcos* puto, aſpiratione dempta, inde deduxiſſe ἄμαθον, &, cum προθέσει, ψάμαθον. Quorum utrumque in vetuſtiſſimis ſcriptoribus, *Homero* putà, & aliis, in *arenæ* notione reperitur. Ita tamen, ut ἄμαθον *Grammatici* velint *arenam* eſſe μεσόγειον *mediterraneam*, & ψάμαθον παραθαλάσσιαν ſeu *littoralem*. Sic ferè diſtinguunt *Heſychius*, *Suidas*, alii.

Itaque ut חומטון *chometon*, eſt *arena:* ſic חומט *chomet*, eſt *lacerti ſpecies, quæ in arenis degit.* Et videtur intelligi *Arabum* حلكا *chulaca*, *vel* لحكا *lucha*, & *luchaca*; de qua *Alcamus*, الحلكا دويبة تغوص في الرمل او ضرب من العظا كالحلكا Alchulaca, *Animalculum*, *quod in arena mergitur: aut lacertæ ſpecies, quæ etiam* chulaca *vocatur.* Idem, اللحكا دويبة زرقا تشبه العظاة Luchaca, *animalculum cœruleum*, *lacertæ ſimile.* Damir, الحلكا دويبة شبيهة بالعضاة تغوص في الرمل Alchulaca, *animalculum lacertæ ſimile*, *quod in arenis immergitur.* Alazhari, اللحكا دويبة كانها سمكة تكون في الرمل فاذا احست الانسان دارت في الرمل وغاصت فيه Luchaca, *animalculum in arena degens*, *ut piſcis* (in aqua;) *quod*, *cum ſentit hominem*, *in arena volvitur*, *atque in ea immergitur.* Et *Ibnoſacith*, اللحكا دويبة شبيهة بالعظاية خفيفة القوائم Luchaca, *animalculum lacertæ ſimile*, *pedibus leviſſimis.* Aſſeidalanius, & Arruvianus, دويبة مثل الاصبع تاجري في الرمل ثم

ثم تغوص فيه وهذا يقوي قول الجوهري انه مقلوبة من الحلكا *Animalculum eſt digitale, quod per arenas currit, & in iis demergitur. Id confirmat dictum* Giauhari, *Nomen* luchaca *inverſum eſſe ex* chulaca. Rurſus *Damir*, العرب تسميها بنات النقا لانها تسكن نقيات Arabes *etiam appellant filias tumuli arenæ; quia in arenæ tumulis degit.*

Sed & lacerti communis una ſpecies eſt ἀμμώδης. *Damir* capite العظاه *Aladha*, ſeu *De Lacerta*, وهي انواع كثيرة منها الابيض والاحمر والاصفر وكلها منقطة بالسواد والوان باحسب مساكنها فان منها ما يسكن الرمال ومنها ما يسكن قريبا من الما والعشب *Earum multæ ſunt ſpecies: quædam albæ; quædam rubræ, quædam flavæ; quæ omnes ſunt nigro diſtinctæ. Et colores illis ſunt pro ratione loci, quem occupant. Aliæ enim in arenis degunt: aliæ prope aquas & in herboſis locis.* Et *Alazhari*, هي دويبة ملسا تعدو وتتردد كثيرا تشبه سام ابرص الا انها احسن منه وتسمي العظاه وشاحمة الارض وشاحمة الرمل *Eſt animal molle, multum curſitans, & ultro citroque commeans, ſimile τῷ* ſammabras, *ſeu ſtellioni, niſi quod eo eſt pulchrius. Vocatur* aladha, *& Adeps terræ, & adeps arenæ.* Vides, Lector, tam hanc lacertam, quam alteram minus vulgarem, de qua ſupra, *ab arena* nomen habere, æquè ac *Hebræum* חומט *chomet.* Itaque חומט *chomet*, vel alterutrum, vel utrumque ſignificat.

Obiter nota عظاية vel عضاية in *Avicenna* pro *ſalamandra* poni, & in *Abenbitare* modo pro *ſalamandra*, modo pro *ſepe*, vel *lacerta Chalcidica*, non ſine gravi errore. Utraque enim eſt venenata. At العظاة veneno caret, ut *Arabes* difertè docent. *Damir*, ومن خرافات العرب قالوا ان السموم لما فرق علي الحيوان احتبست العظاة عند التفرقة حتي نفد السم واخذ كل حيوان قسطه منه علي قدر السبق اليه فلم يكن لها فيه نصيب وفي طبعها انها تمشي مشيا سريعا ثم تقف ويقال ان ذلك يعرض لها من التذكرة والاسف علي ما فاتها من السم *Eſt ex* Arabum *Apologis, quod dicunt, quod, cum diviſa ſunt venena inter animalia, continuit ſe* aladha, *dum diviſio fiebat, donec venena defecerunt, cum unumquodque animal portionem ſuam ſumpſiſſet, prout ordine primum fuerat. Neque illi fuit ſua portio. Proinde, cum illi naturale ſit, ut citato greſſu incedat, & mox ſubſiſtat, ajunt id illi accidere, quia meminit, & mœſta eſt, eo quod defuit ipſi venenum.* Ibidem *Damir*, وتسمي بارض مصر الساحلية *In terra Ægypti vocatur* SUCHLIA, quam *Azhari* aſſerit *ſtellioni ſimilem eſſe,* الا انها لا تودي وهي احسن منه *niſi quod non eſt noxia, & eſt eo pulchrior.* Eos igitur falli neceſſe eſt, qui hoc animalculum cum *ſalamandra* confundunt, aut cum *lacerta Chalcidica*, quæ ſunt maximè noxiæ.

CAPUT SEXTUM.

Probatur תנשמת *thinſemeth*, Levit. 11. 30. eſſe *Chamæleontem*.

Pleriſque תנשמת thinſemeth, *eſt* talpa. *Sed verſu præcedente* חולד choled, *eſſe* talpam *probatum eſt. Ergo* thinſemeth *eſt aliud. Neque talpæ convenit nomen* ab halitu *factum. Aliter reddunt multi Veteres.* Arabes *Interpretes emendati*, נדל, ſcolopendra, *cui pedes* XLIV. *Ejus deſcriptio ex* Avicenna. *Cur dicatur* ἀμφικαρής. תנשמת thinſemeth, *eſt* chamæleon, *ab aſpirando ſic dictus; quia hianti ore ſemper eſt, & aëre veſci creditur. Nempe fere totus pulmo eſt, & diſſectus diu ſpirat. Non tamen veſcitur ſolo aëre, ſed muſcas & culices prætervolantes, formicas, locuſtas, ſcarabæos lingua venatur, quam habet longiſſimam, atque ex ore emiſſitiam. Inde nomen* Arabicum حربا chirba. *At cur vocatur* chamæleon? Leo Iphrin *Arabibus animal chamæleonti ſimile.* An chamæleon *deflexum ex* Punico גמליון, gamalion; *quo ſit vocatus, quia cameli gibbum in dorſo habet, quod obſervant* Arabes. *Iidem* Magum *vocant, quaſi Solem adoret. Ejus Medicæ vires. Ab* Hebræis *chamæleon avis eſſe creditur, & ſalamandra araneæ ſimilis. In* Græca *verſione quam aliena* chamæleontum *mentio* Soph. 2. 14. *Fons erroris.*

IN loco, in quo verſamur, ſola ſupereſt תנשמת *thinſemeth*, id eſt, *talpa*, ſi *Græcos* ſequimur, & *Hieronymum*; & è *Chaldais*, *Onkeloſum*; & *Hebræos* recentis ævi, *Selomonem*, *Kimchium*, *Pomarium*, *Aquinatem*; & novos *Bibliorum* Interpretes, *Pagninum*, *Munſterum*, *Ariam*, *Genevenſes*, *Anglos*, *Italos*, &c. Quorum omnium auctoritas cum apud me multum valeat, tamen quo minus in aſſenſum trahat, duo potiſſimum obſtant, quæ jam alibi obſervavi. Unum, quod præcedenti verſu de *talpa* jam actum eſt. Id enim eſſe חולד *choled*, iis rationibus probavimus (*a*) quas nemo facilè refellet. Aliud igitur eſt in hoc verſu תנשמת *thinſemeth*: niſi *Moſem* velimus in eadem contextus ſerie idem animal bis vetâſſe, & eum fingamus ſic loquutum; *Inter reptilia, quæ repunt ſuper terram, hæc erunt*

(*a*) Lib. 3. cap. 35.

erunt vobis immunda, talpa, & mus, & crocodilus terreſtris, &c. & talpa. Præterea nomen תנשמת *thinſemeth*, quod *ab halitu* & *aſpiratione* ductum eſt, quomodo in talpam quadret, nullus video, cui tam tenuis eſt ſpiratio, ut totos dies ſub terra degat, quomodo piſces ſub aqua. Unde eſt, quod talpæ & muris ſubterranei cuniculi hac nota diſtinguuntur: quod terra obrutos mus ſtatim aperit, ne ſuffocetur, talpa ſæpe nonniſi ſecunda aut tertia die reſerat. Proinde תנשמת non eſſe *talpam* viderunt multi veterum, apud quos extant vocis tres aliæ verſiones diverſiſſimæ.

Primò enim Samaritano Interpreti תנשמת eſt ࠌࠅࠔࠔࠋࠀ, id eſt, *muſtela*, quæ Chaldæis eſt כרכושתא, & *Syris* ܟܪܟܘܫܬܐ prima Radicali geminata, cum Samaritani ſecundam geminent.

Secundò, pro eadem voce תנשמת *Syrus* habet ܝܘܕܐܝܕܐ *jodaida, multipedam:* & *Arabes* manu-ſcripti البدال وهو ام اربعة اربعين Albedal, *quæ mater eſt quadraginta quatuor*, ſupple *pedum*; ſeu cui ſunt pedes XLIV, id eſt, *julum*, aut *ſcolopendram*. Sed pro بدال *bedal*, voce nihili, legendum نذال *nedal*. *Chaldæis* enim, & *Talmudicis*, נדל *nedal*, vel *nedel*, eſt *ſcolopendra*. Sic infra verſu quadrageſimo ſecundo, ubi è reptilibus terræ prohibetur כל מרבה רגלים *quodcumque reptile multos habet pedes*, Gr. ὃ πολυπληθεῖ ποσὶν, *Jonathan* habet נדל דמסגי ריגלין, nedal *qui eſt multipes*, id eſt, *ſcolopendram*. Et *Talmudici* in *Cholin* cap. 3. fol. 67. b. מרבה רגלים זה נדל, *qui multos habet pedes, id eſt, nedal*. Et ibi *Gloſſa*, נדל מאה רגלים קורין לו Nedal *centi-pedam vulgò vocant*. Numero ſcilicet certo pro incerto. Sed *Arabes*, qui ſolent præciſè loqui, *matrem pedum* XLIV. appellant. Sic *Avicenna* lib. 4. *Fen*. 6. Tract. 6. ubi de animalculis, quorum morſus eſt venenoſus, capite decimo nono animal الاربعة والاربعين, id eſt, *quadraginta quatuor pedum*, ita deſcribit, هو الحيوان المعروف يدخل الاذن وربما كان في طول شبر وله في كل جانب اثنان وعشرون قايمة وقد يمشي قدما وقد ينكص باحالة *Illud eſt animal notum; quia in aurem ingreditur. Plerumque eſt palmi longitudine. Ab unoquoque latere, pedes habet viginti duos, & modò incedit antrorſum, modò in poſteriora fertur.* Scolopendram in aurem ingredi alibi nuſquam legi. Sed eam ἐπὶ τὴν οὐρὰν *caudam verſus ferri dicit Philoſophus, Hiſtoriæ* libri quarti capite ſeptimo. Unde à *Nicandro Theriacῶν* verſu 812. vocatur ἀμφικαρὴς σκολόπενδρα. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἀμφικαρὴς δὲ, ἤγουν δικέφαλ☉. Ψευδῶς δὲ φησιν, οὐ γάρ ἐστιν. Ἀλλ', ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν, εἰς τοὐπίσω πολλάκις ἕρπει, καὶ παρέχει δόξαν τοῦ δικέφαλ☉ εἶναι. Pedum numerum quod attinet, illum alii aliter definiunt, ut ubique locorum eundem eſſe neceſſe non eſt. Utut ſit, *ſcolopendram* hoc nomine intelligi nos docet *Abenbitar* ad caput *Dioſcoridis* Περὶ σκολοπένδρας θαλασσίας, cujus nomen poſtquam *Arabicis* literis ita expreſſit: سقلوفندريا ثلاسيا addit, هو حيوان بحري وسمي باسم الحيوان الذي يقال له اربعة واربعون *Hoc eſt marinum animal ejus nomine appellatum, quod* XLIV. *pedum vocant.*

Tertiò, *Jonathani* תנשמת *thinſemeth*, eſt סלמנדרא *ſalamandra*. Et *Arabi Erpeniano* سنبرس *ſenabras*, corrupte pro سامابرص *ſammabras*, quomodo habet *Pariſienſis* editio. Hos ad verum proximè acceſſiſſe puto, atque ut quinque illis, quæ præceſſerunt, ita hoc quoque nomine aliquam lacerti ſpeciem contineri, nempe *chamæleontem*, qui à ſpiratione ita vocetur. *Hebræis* enim נשם, *ſpirare* eſt, & נשמה, non ſolùm *ſpiritus*, ſed & *halitus* vel *ſpiratio*, ut & נשימה. Unde eſt, quod ad hæc verba *Pſal*. 150. 6. כל נשמה תהלל יה, *Omnis ſpiritus laudet Deum*, ſic habet auctor *Bereſcith Rabba* cap. 14. על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבוראו מה טעם כל נשמה תהלל יה כל הנשימה תהלל יה *Ad omnem halitum, quem homo ſpirat, neceſſe eſt ut laudet creatorem ſuum. Qua ratione?* (Quia dicitur) "*Omnis ſpiritus laudet Dominum, id eſt, Omnis halitus laudet Dominum.* A *ſpirando* autem vel ab *aſpirando*, rectè dici *chamæleontem* fateatur, neceſſe eſt, quiſquis naturam ejus habet perſpectam: cum os diducens hiatu perpetuo, atque ſpiritu aërem ducens, à multis putetur eo ſolo veſci. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo tertio, *Ipſe celſus, hianti ſemper ore, ſolus animalium nec cibo, nec potu alitur, nec alio quam aëris alimento.* Solinus, *Hiatus ejus æternus, ac ſine ullius uſus miniſterio; quippe cum neque cibum capiat, neque potu alatur, aut alimento alio, quam hauſtu aëris, vivat.* Ovidius *Metamorphoſeωs* libro decimo quinto,

Id quoque, quod ventis animal nutritur, & aura.

Nempe pulmo eſt illi maximus. *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Chamæleoni pulmo portione maximus, & nihil aliud intus. Plutarchus* in libro *Utra anim.* Συνέπεται δὲ καὶ πνεύματ☉ πλῆθ☉, ὡς Θεόφραστ☉. Ὀλίγου γὰρ ἀποδεῖ πᾶν τὸ σῶμα τοῦ ζώου πλῆρες εἶναι πνεύμον☉, ᾧ τεκμαίρεται τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ. *Accedit etiam ſpiritus in ipſo copia, ut tradit* Theophraſtus. *Parùm enim abeſt, quin totum corpus pulmone ſit plenum, unde conjicit, quam ſit flatilis.* Bellonius, *Cum pulmonibus magnis per ventris latera exporrectis præditus ſit, ventum intrò magno impetu attrahit, atque intumeſcit.* Tertullianus *in* De pallio, *Oſcitans veſcitur, follicans ruminat, de vento cibus*, &c. Sed &, quod mirere magis, etiam poſt diſſectionem diu ſpirare creditur. *Philoſophus* in eximia illa chamæleonis deſcriptione *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite undecimo, Ἐνεργεῖ δὲ τῷ πνεύματι, ἀνατετμημένος ὅλος ἐπὶ πολὺν χρόνον, βραχεῖας ἰσχυρῶς ἔτι κινήσεως ἐν αὐτῷ περὶ τὴν καρδίαν οὔσης. *Etiam, cum totus diſſectus eſt, flatu pollet per longum tempus, quamdiu ſcilicet motus, quantumvis exiguus, circa cor manet.* Is porro halitus *Arabicè* نسيم *naſim* vocatur ab ea ipſa Radice, à qua illi nomen תנשמת *thinſemeth*. Damir, يغتذي بالنسيم ويعيش بالبرد الهوا *Alitur τῷ naſim* (id eſt, *halitu*) *& frigido aëre veſcitur.* Quod tamen per ſummum errorem is transfert ad crocodilum terreſtrem, ut ſupra (b) notavimus, cum ſit proprium chamæleonis. Quamvis neque chamæleon ſolo aëre veſci ſatis verè ſcribatur. Quippe linguam habet prælongam in imo glutinoſam, cujus jaculatu muſcas & culices captat è ramo arboris, cui inſidet. *Damir*, لسانه طويل

(b) Cap. 1. pag. 1048. lin. 18. &c.

طويل جدا مقدار ذراع وذلك دليل علي انه يكون مطوي في حلقه وهو يبلع ما يعد عنه من الذباب *Lingua ejus valde longa eſt, nempe ad menſuram cubiti. Proinde eam habet in faucibus complicatam, quam emittit, ut muſcas à ſe diſſitas* (captet, &) *comedat.* Algazel *in* Mirabilibus, والحربا خلق الله اسانها باخلاف المعتاد لتلاحق به ما يعد عنها بثلاث اشبار وتصطاد به علي هذه المسافة *Chamæleoni creavit Deus linguam à ſolito prorſus diverſam, ut ea attingeret, quæ à ſe diſſita ſunt tribus circiter palmis, & venaretur quæ ſunt intra hoc ſpatium. Arabibus* ſuffragatur apud *Scaligerum* Johannes Landius, *qui in ultima* Syria *cum eſſet, ait ſe vidiſſe unum è quinque, quos emerat, chamæleonibus, linguæ repentino momentaneoque jaculatu muſcam, quæ in ejus eſſet pectore, legiſſe.* Et *Bellonius,* qui in Ægypto & in *Arabia* vivos viderat: *Linguam habet teretem, ſeſquipalmum longam, quam à longè in inſecta; quibus maximè veſcitur, vibrat; & mucore, quem in extremo ſpongioſum habet, muſcas, ſcarabæos, locuſtas, formicas ad ſe adducit.* Inde illi nomen حربا *chirba* quaſi *jaculatricem* dicas. Nam حربة *charba* eſt *jaculi* aut *brevioris lanceæ genus.* Proinde herba *lonchitis,* cujus ſemen eſt lanceæ cuſpidi ſimile, *Arabicè* حربة *charba* dicitur. At *Græcè* χαμαιλέων unde vocetur minus patet, cum animali pigerrimo & timidiſſimo vix quidquam videatur eſſe cum leone commune. *Tertullianus* ubi ſuprà, *Chamæleontem qui audieris, haud antè gnarus, jam timebis aliquid amplius cum leone. At, cum offenderis apud vineam fermè ſub pampino totum, ridebis illico audaciam nominis.* Tamen etiam *Poëtis Arabibus* باقرة *bakira* dicitur, id eſt, *leæna.* Iisdem enim باقر *bakir* eſt *leo.* Et chamæleoni ſimile animalculum vocatur ليث عفرين *leo Iphrin* à loco ubi naſcitur. *Alcamus,* ليث عفرين دابة كالحربا يتعرض للراكب ويضربه بذنبه *Leo* Iphrin, *animal ut chamæleon, quod equitem invadit, & cauda ſua percutit.* Itaque *leo* meritò dicitur, cum in chamæleontis corpore leonis habeat animum. Proinde, ſi conſtaret hoc animal notum fuiſſe *Græcis,* dicerem huic primo inditum *chamæleontis* nomen, poſtmodum ad alterum ſimile fuiſſe tranſlatum. Sed, cum hujus animalculi meminerit nemo Veterum, mihi ſit veriſſimilius *chamæleontem* ut *Arabes* جمل *gemel* vocant, vel جمل يهود *gemel jehoud,* id eſt, *camelum Judaicum,* ut aſſerunt *Damir,* & *Abenbitar:* ita *Pœnos* in *Africa* גמל *gamal,* appellaſſe vel גמלין *gamalion,* unde facta ſit vox χαμαιλέων *Græco* more inflexa, ut videretur eſſe *Græca.* Neque obſcurum eſt, cur *camelum Arabes* appellaverint. Quippe ut vituli caput, & piſciculi corpus, & ſtellionis pedes, ita ſنام البعير *cameli gibbum* illi tribuunt apud *Damirem;* quia cameli inſtar dorſum habet tuberoſum. Sunt &, qui ماجوسي vocant, id eſt, *Magum,* vel *Maguſæum;* quia Solem videtur adorare, cum ad illum perpetuo obvertatur. Dicitur in horas mutari, prout lux Solis eſt vegetior, aut calor ejus intenſior; & mane eſſe cineritius, deinde flavus, poſtremo viridis, cum Sol maximè calet. Sed & in metu, aut ſi aliquid illi objiciatur, alios colores induit. Unde Proverbium de eo, qui in eodem ſtatu non permanet. تلون الحربا *Mutavit colorem chamæleon.* Ut olim *Alcibiades* dictus eſt χαμαιλέοντος ἀμεταβολώτερος *chamæleonte mutabilior.* Eſum ejus interdicunt *Arabes;* quia venenatus eſt, & ſpecies وزغ *guezgæ,* ſeu *ſtellionis.* Apud *Avicennam,* & *Abenbitarem,* ſanguis ejus depilat palpebras. Apud *Damirem* fel removet caliginem, & adeps ad ulcera & cicatrices adhibetur. Apud *Alkazuinium* remedia ex chamæleone præſcribuntur in epilepſiam, grandinem, locuſtas, & incantationem. Sed his immorari diutiùs noſtri non eſt otii.

Tantum obſervabo *Hebræos* uſque adeò ignorâſſe quod animal ſit chamæleon, ut avem eſſe voluerint. Teſtem habeo *Kimchium,* qui in *Lexico* diſquirens quid ſit לילית *lilith,* Eſ.34.14. ſcribit quoſdam aſſerere שהוא עוף גדול מן הרוח כמו סלמנדרא מן האש שקורין לו קמלי״אן Lilith *avem eſſe, quæ aëre veſcitur, (ut igne ſalamandra) quam chamæleonem vocant.* Quale eſt, quod in *Tanchuma* ſectione וישב fol. 18.a. ſalamandra deſcribitur araneæ ſimilis. Verba ſic habent. *Vitrarii, qui vitrum conficiunt, cum fornacem accenderunt ſeptem diebus & 7. noctibus continuis, ex vi ignis* היוצא משם בריה הדומה לעכבירת והבריה קורין אותה סלמנדרא *egreditur animal ſimile araneæ, quod animal vocatur ſalamandra.* Sunt, qui pro לעכבירת *araneæ,* legi volunt לעכבר, *muri;* quod nihilo eſt ſanius, cum ſalamandra non ſit muri ſimilior, quam araneæ. *Hebræis* igitur animalium natura cum ſit tam parum perſpecta, illis temerè credendum non eſt in harum vocum explicatione.

In *Græca* verſione de *Ninive* dicitur *Soph.*2.4. χαμαιλέοντες, καὶ ἐχῖνοι ἐν τοῖς φατνώμασιν αὐτῆς κοιτασθήσονται. *Chamæleones, & hericii in laquearibus ejus cubabunt.* At in *Hebræa* textu pro *chamæleonte* eſt קאת, quod illi ipſi *pelecanum* reddunt *Levit.* 11.18. & *Pſ.* 101. (*Hebr.* 102.) 7. Quorſum igitur hic vox eadem pro *chamæleonte* ſumitur? Si cum Complutenſibus λέοντες pro χαμαιλέοντες ſcribamus, malo non medebimur; quia *Hebræum* קאת, non magis *leonem* quam *chamæleontem* ſonat. *Græcos* pro קאת legiſſe ſuſpicor לטאה, lacertæ genus, quod illis in *Levitico* καλαβώτης *ſtellio,* hic χαμαιλέων fuerit, ut hæ ſpecies non raro confunduntur: aut καλαβώτης, vel quod idem eſt, γαλεώτης, mutatum in χαμαιλέοντες. Huc facit, quod chamæleon ἐν τοῖς φατνώμασιν *in laquearibus* recubare nuſquam legitur. Sed proprium id eſt καλαβώτου, vel γαλεώτου, *ſtellionis.* Hinc *Dioſcorides* libri ſexti capite primo ſub dio parari jubet eſculenta, & poculenta; aut, ſi parentur ἐν ὑποστέγῳ *in loco operto,* ἐπιμελῶς καταμανθάνειν τὰς ὀροφάς, πολλάκις γὰρ ἐκ τῶν ὑπερκειμένων πίπτει ζωΰφια φθοροποιά, ὥσπερ φαλάγγια, καὶ ἄλλα τινὰ ἑρπετά, καὶ ὁ καλούμενος ἀσκαλαβώτης, *tecti convexa, aut laquearia, (ſi mavis) ſtudioſè conſiderare: ſæpè enim ſupernè recidunt lethifera animalcula, ut araneæ, & alia quædam reptilia, & qui vocatur ſtellio.* Et in *Nubibus Ariſtophanis* Actu primo de *Socrate* dicitur.

Ζητοῦντος αὐτοῦ τῆς σελήνης τὰς ὁδοὺς,
Καὶ τὰς περιφορὰς, εἶτ' ἄνω κεχηνότος,
Ἀπὸ τῆς ὀροφῆς νύκτωρ γαλεώτης κατέχεσεν.

Eum, lunæ vias & circuitus quærentem, & ſurſum hiantem, è tecti laqueari noctu concacavit ſtellio. Sunt, quibus τὰ φατνώματα ſunt *præſepia*. In quo errore perridiculo fuiſſe video *Græci* textûs Interpretes. Quos tamen ſi ſecutus fueris, nihil egeris. Quia tam in præſepibus, quam in tectorum laquearibus verſari ſolet ſtellio. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Κωλώτῃ δ' ὄνος πολέμιος. Κοιμᾶται γὰρ ἐν τῇ φάτνῃ αὐτῆς, καὶ κωλύει ἐσθίειν, εἰς τοὺς μυκτῆρας ἐνδυόμενος· *Stellioni aſinus hoſtis eſt. In ejus enim præſepi dormit ſtellio, & in nares penetrans prohibet ne comedat.* Cum Chamæleon in deſertis locis degat. Sed capite ſequenti de *ſtellione* plura dicentur.

CAPUT SEPTIMUM.

Probatur שממית *ſemamith*, Prov. 30. 28. non eſſe *Simiam*, neque *Araneam*, ſed *Stellionem*.

Prov. 30. 28. שממית ſemamith, *alii* vermem, *aut* reptile alatum; *alii* ſimiam *eſſe volunt*, *alii* araneam: *qui refelluntur. Plerique recentiorum* araneam *eſſe volunt, quia* manibus apprehendere *dicitur, &* eſſe in palatiis Regum. *Contra, aranea digitos quidem habet, ſed nullas manus: nec* digitis apprehendere *ſed nere diceretur. Et in pauperum caſis degit potiùs, quàm in palatiis Regum. Itaque* ſemamith *aliud, nempe* ſtellio. *Ita* Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus. *Et* סממיתא ſemamitha, *pro* ſtellione *ſumitur* Levit. 11. 30. *Et à* Talmudicis, *cum dicunt* the ſemamith *ſcorpioni eſſe terrori, quod explicatur.* Phile *obiter notata. Stellio remedium contra ſcorpionum ictus.* Græcè *hodie vocatur* σαμιαμίνθη. *Stellio alius venenatus, alius innoxius. Ille* ſemamith *Hebræis, quia* סם ſam, *eſt* venenum, *Et Arabicè* ſammabras *à veneno, & maculis tanquam lepræ: ut à* ſtellis STELLIO; *non* à ſtillis, *ut vult* Salonius. *Contrà*, מרים maris ſtilla, *non* ſtella. Γαλεώτης *Menandro* lentiginoſus; *non* muſtelinus, *ut à* Terentio *redditur. Cur* ſammabras *leproſus.* Arabum *ratio fabuloſa.* Arabibus *&* Græcis *animal æquè odioſum. Stellioni convenire quidquid de* ſemamith *habet* Solomon. *Stellio puſillum animal, ſed ſolertiſſimum. Unde* ſtellionatus, *&* Siciliæ *vates* Γαλεῶται, *cujus tamen vocis* alia origo. *Manus illi tribui etiam ab* Arabibus, *&* lacertos *dici à* lacertis, *ſeu brachiis. His apprehendit, ſeu ſupinus incedat, aut muſcas venetur, aut araneas.* Plinius *notatus, &* Plutarchi *Interpres. Stellionem in domibus verſari, & eſſe. Cur in Regum palatiis tutius & libentius verſetur, quam in privata domo.*

E Quatuor animalibus, quorum ſolertiam deprædicat *Solomon Prov.* 30. 28. ultimum eſt שממית *ſemamith*, quod *manibus apprehendere* ſcribit, *& eſſe in Regum palatiis.* De hoc animali magna lis inter Doctores *Hebræos*. Quibuſdam explicantibus תולעת של מטר *pluvialem vermem*, aliis שרץ של כנפים, *reptile alatum*, aut שרץ מה מהעופים, *reptile aliquod ex eorum numero quæ volant*. R. Jonas *ſemamith Arabica* voce خطاف *chottaph*, id eſt, *hirundinem*, exponit, quaſi ſit idem, quod סנונית *ſenunith*, quomodo *hirundinem Chaldæi* vocant, & *Talmudici* Doctores. Quod eſt prorſus abſurdum, cum hirundo non habeat manus, quibus contrectet, & apprehendat, neque ſit ex terreſtribus animalculis, de quibus agit *Solomon*. *Quatuor ſunt*, inquit, *puſilla terræ*. Itaque hæc explicatio nihil habet ſanum. *Aben Ezra*, *Emmanuel*, & *Kabuenaki*, ut hæc vitarent incommoda, שממית *ſemamith*, maluerunt eſſe *ſimiam*, animal ſolertiſſimum, & in Regum deliciis, & manibus inſtructum hominis inſtar. Sed meo judicio majus quam ut cenſeri poſſit בקטני ארץ *in puſillis animalculis*, qualia ſunt *formica*, *chœrogryllius*, & *locuſta*. His enim exemplis *Solomon* antea uſus eſt. Alluſionem vocis *ſemamith* ad *ſimiam* quidam incaſſum urgent. Neque enim aliunde *ſimia* nomen, quam à *ſimis* naribus. Ideo iidem *enares* (a) olim dicti. Et Πιθηκοῦσαι *Græcorum* Latinis *Enariæ* inſulæ, ut in *Solinum* obſervat Cl. *Salmaſius*. Multò aliter ſentiunt *R. Levi*, *Kimchius*, & *Elias*, nempe שממית *ſemamith*, eſſe *araneam*, tam in Regum turribus, quàm in pauperum tabernis diverſari ſolitam, atque inibi telam texere tanto pedum artificio, ut manuum vicem ſupplere queant. Ita etiam *Arabs* Interpres manuſcriptus, qui hic habet العنكبوت *araneam*. Cui interpretationi ſummo conſenſu ſubſcribunt *Santes*, *Arias*, *Mercerus*, *Munſterus*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tremellius*, *Angli*, *Itali*, *Genevenſes*, & ſi qui alii ſunt recentiores Interpretes. At obſervare debuerant viri *Hebraicæ* linguæ longè peritiſſimi, nullibi, nec in Scriptura, nec in veterum *Hebræorum* ſcriptis *araneam* dici שממית *ſemamith*, ſed ubique עכביש *accabis*; unde *Chaldaicum* עכובית *accobith*; & *Arabicum* عنكبوت *ancabuths* hodieque in uſu. Præterea fateor pedes aranearum quandoque vocari *digitos*. Ut in *Ranis Ariſtophanis* Actu quinto,

(a) Lib. 3. cap 31. pag. 993. lin. 72.

Εἱλίσσετε δακτύλοις φάλαγγες ἱστόπονα πηνίσματα,

Digitis torquete, ô araneæ, licia, quibus textorium jugum intenditur. Et *Ovidii Metamorphoſεως* libri ſexti Fabula ſecunda,

In latere exiles digiti pro cruribus hærent.

Et in *Piſidæ Hexaëmero* verſu 1152.

Τίς τὰς ἀράχνας λεπτοδακτύλους πλάσας,
Νήθειν διδάσκει, καὶ πρὸς ἔργα τοὺς μίτους
Ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ἐντέρων ἀναπτύειν;

Quis araneas tenuibus digitis factas nere docet, & ad opera filos ex propriis viſceribus exſpuere? Sed qui manus illis tribuat neminem reperire eſt. Quamvis enim araneæ pedes digitos utcumque imitentur tamen in iis nihil eſt, quod ad manus formam accedat. Quin apud *Sympoſium Ænigmate* decimo ſeptimo aranea diſertè negat ullas ſibi eſſe manus;

Nulla mihi manus eſt, pedibus tamen omnia fiunt.

Dato tamen, non conceſſo, araneæ pedes pro manibus poſſe haberi; quia manuum vice funguntur: tamen eam *manibus apprehendere* non dixiſſet Divinus Scriptor, ſed *nere*, vel *texere*, vel *ſtamina ducere*: quia quod pedibus contrectat, & apprehendit, leve eſt, & illi commune cum multis animalibus; quod texit, peculiare, & θαυματῶδες. Sed neque eam dixiſſet *eſſe in Regum palatiis*; quia ad Regalis aulæ cultum non ſatis conveniunt aranearum ſordes. Et diverſantur potiùs in pauperis *Euclionis* ædibus, in quibus

- - - - - - *nihil eſt quæſti furibus,*
Ita inaniis ſunt oppletæ, atque araneis.

Ut in *Aulularia* ſcribit *Plautus*. In omnium ore verſatur Apologus de podagra & aranea, inter quas conveniſſe ajunt, ut illa in opulentiorum palatiis, hæc in pauperum tuguriis diverſaretur. Proinde cum aliquis *araneas in ædibus*, aut *in arca*, aut *in vaſis*, aut *in loculis habere* dicitur, idem eſt, ac ſi dicatur *in tenui re vivere*. Hinc apud *Feſtum Afranius*,

Tamne arcula tua plena eſt aranearum?

Et *Catullus*, ut ſe excuſet apud *Fabullum*, quod vocatum ad cœnam minus lautè excipiat:

- - - - - - *tui* Catulli

Plenus

Plenus ſacculus eſt aranearum.

Hinc *Heſiodus Operum* verſu 473.

Ἐκ δ' ἀγγέων ἐλάσειας ἀράχνια,

E vaſis autem ejicies araneas, id eſt, *inanitatem, & inopiam.* Proinde ſic explicat *Scholiaſtes*, Εἰ καλῶς ἀροτριάσεις, καὶ σπείρεις, ἁδροὺς ἕξεις στάχυς (lege στάχυας.) Ἐκ δὲ τῶν σιτοφόρων σου κιβωτίων τῶν μέχρι ποτὲ κενῶν ἑστηκότων, καὶ διὰ τοῦτο ἀραχνιώντων, ἐξελάσειας τὰ ἀράχνια, καὶ ἐμπλήσεις δηλονότι ταῦτα τοῦ σίτου· *Si bene araveris, & ſeminaveris, denſas habebis ſpicas: & ex frumentariis vaſis tuis, quæ eò usque vacua fuerant; ac proinde araneis plena, araneas ejicies, ut ſcilicet illa frumento impleas.* Ideo *Solomonem* araneis domum aſſignâſſe in Regum palatiis parum eſt veriſimile.

Quid igitur erit שממית *ſemamith?* Plane aliud animal, nempe *ſtellio:* quod tam multa probant, ut in alia interpretatione quærenda docti fruſtrà ſe fatigent, cum hæc vera & certa ſit, & loco maximè congrua. Hujus auctores habeo primum LXX. Interpretes; quibus שממית *ſemamith:* eſt καλαβώτης *ſtellio.* Fallitur enim *Mercerus* poſt *Complutenſes*, qui καλαβώτην ibi *piſcis* genus eſſe affirmant. In *piſcium* quidem genere eſt καλαβώτης, ſed & in *lacertorum.* Utrumque eſt in *Heſychio*: Καλαβώτης, ἰχθύς ποιός, καὶ σαῦρος. Nimirum καλαβώτης idem, qui ἀσκαλαβώτης. Hinc *Lev.* 11. *v.* 30. *Complutenſis* & *Pariſienſis* editio, pro *Hebræo* הלטאה, καλαβώτην habent, ubi reliquæ ἀσκαλαβώτην. Neque verò quisquam credat *Græcos* ita inſaniviſſe, ut ἐν ἐλαχίστοις ἐπὶ τῆς γῆς *piſcem* computaverint. 2. *Græcis* addo *Hieronymum*, apud quem שממית *ſemamith*, hic eſt *ſtellio.* 3. *Syrum* quoque Interpretem, cui ܐܡܩܬܐ *amaktha*, vel *amkatha*, id ipſum eſt, ut ſupra (*b*) abunde probavimus in capite de אנקה *anaka.* 4. Ut & *Chaldæum* אקמתא *akmetha*, mutato literarum ordine, ut in *forma* ex μόρφη.

(*b*) *Cap.* 2. *pag.* 1065. *lin.* 40. *&c.*

Præterea illa ipſa vox שממית *ſemamith*, pro *lacertæ* genere, adeoque pro *ſtellione*, nobis etiam aliunde nota eſt. Quippe *Lev.* 11. 30. legitur צממיתא vel שממיתא *ſemamitha*, in *Samaritano* Interprete, & in *Chaldæis* duobus, *Jonathane*, & altero, cui ab urbe nomen. *In illo*, pro אנקה *anaka:* in his pro לטאה *letaa*, ubi in *Græca* verſione καλαβώτης, & *ſtellio* in *Romana.* *Hebræos* denique veteres ſic uſurpaviſſe palam eſt ex eo, quod legitur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. pag. 77. b. אימת שממית על העקרב, *Terror* ſemamith *ſuper ſcorpionem.* Quibus verbis innuunt, hoc animal ſcorpioni eſſe terrori. Unde apparet *ſemamith* non eſſe *araneam.* Eam enim cum ſcorpione inimicitias exercere, aut illi terrori eſſe nemo ſcripſit. At de ſcorpione ſic *Plinius* libri vigeſimi noni capite quarto, *Scorpionibus contrarius maximè ſtellio traditur, ut viſu quoque pavorem iis afferat, & torporem frigidi ſudoris.* Et *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo ſecundo, Ἔχθιστα δὲ τῷ μὲν λέοντι πῦρ, καὶ ἀλεκτρυών· ὕαινα δὲ τῇ παρδάλει· σκορπίος δὲ ἀσκαλαβώτῃ, νάρκη γοῦν τὸν σκορπίον καταλαμβάνει προσαχθέντος οἱ τοῦ ζώου τοῦ προειρημένου· *Inimiciſſima ſunt leoni quidem ignis, & gallus; & hyæna pantheræ; & ſtellioni ſcorpius, quo admoto, torpore afficitur.* Et *Galenus* libri primi *De theriaca ad Piſonem* capite nono, Ὁ οὖν ἀσκαλαβώτης, ὀφθεὶς ὑπὸ τῶν σκορπίων, πήγνυσιν αὐτοὺς, καὶ οὕτως ἀναιρεῖ· *Stellio, viſus à ſcorpionibus, obſtupefacit eos, atque ita interimit.* Et *Iſidorus* libri duodecimi capite quarto, *Scorpionibus ſtellio adeo contrarius traditur, ut, viſo eo, pavorem iis afferat, & terrorem.* Et *Phile* capite vigeſimo nono ex *Æliano*, perperam lecto, & intellecto,

- - - - - - - ἡ δ' ὕαινα πάρδαλιν,
Καὶ ἀσκαλαβώτην ὁ φθορεὺς κλὼψ σκορπίος,
Νάρκη δὲ τοῦτον· - - - - - -

Et hyæna pantheram (ſupple δυσμενῆ κρίνει *infenſam putat*, quod è ſuperioribus repetendum *& ſtellionem perditor fur ſcorpius, torpedo autem illum.* Cùm in *Æliani* verbis, νάρκη γοῦν τὸν σκορπίον καταλαμβάνει, vox νάρκη non ſit *torpedo* piſcis; ſed *torpor*, qui ſcorpionem invadit, ſtellione viſo. Si cum nonnullis corrigas ναρκοῖ δὲ τοῦτον, *eum autem* (ſtellionem) *obſtupefacit* (ſcorpius,) *Phile* rem falſiſſimam dixerit, nempe ſtellionem à ſcorpione obſtupefieri, cum contra ſcorpionem obſtupefaciat ſtellio. Quin *Democritus, Plinius, Galenus, Aëtius, Diophanes*, alii ſtellionem diſſectum, & in oleo merſum, & putrefactum, præſcribunt, ut remedium efficax contra ſcorpionum ictus. Neque in eo leve momentum eſt, quod hodie que vulgari *Græcorum* linguâ *ſtellio* appellatur σαμιαμίνθη, palam detorto nomine ex *Hebræo* שממית *ſemamith. Gloſſæ*, Ἀσκαλαβώτης, τὸ σαμιαμίνθη. A *Geſnero* ſcribitur θαμιάμινθος, & ψαμαμύθη: à *Bellonio* SAMIAMITOS, qui pro *Chalcidica lacerta* perperam ſumit. Vide *Salmaſium* in *Solinum* pag. 1161.

Sunt, qui שממית *ſchemamith*, per *Schin* ſcribunt, ac ſi fiat à שמם *ſchámam*, id eſt, *obſtupefacere.* Quod ipſum rectè convenit naturæ ſtellionis, qui ſcorpionem ſolo viſu obſtupefacit, ut docuimus. Sed in *Kimchio*, & *Bibliorum* puriſſimis exemplaribus, שממית *ſemamith*, ſcribitur per *Sin Semol*; ut סממית per *Samech* in *Talmudicis*, & in Paraphraſi *Samaritana.* Ita ut deducatur à סמם non à שמם, id eſt, *à veneno*, non à *ſtupore.* Ut igitur vera ratio nominis intelligatur, ſciendum eſt, duas tradi ſtellionum ſpecies; unam innocui morſus, alteram venenati. Quamvis, quibus naſcantur locis, non conveniat inter Scriptores. Venenatos *Philoſophus* (*c*) *Italiæ* & *Siciliæ* adſcribit, innoxios *Græciæ.* Contra, *Theophraſtus* apud *Plinium*, libri octavi capite trigeſimo primo auctor eſt *ſtelliones, mortiferi in* Græcia *morſus, innoxios eſſe in* Sicilia. Etiam in *Thracia* ſtellio pernicioſi morſus eſt, ut habetur in *Nicandro.* Et *Compluti Buſtamantinus* ſtelliones tam pernicioſos eſſe aſſerit, *ut, caſu cibis permiſti, integros populos vaſtaverint.* Hinc in ſtellionis morſum tot remedia præſcribunt *Aëtius, Paulus*, & *Avicenna.* Et *Columella* libri decimi capite ſeptimo alvearium foramina vult eſſe anguſtiſſima, *ne venenatus ſtellio per laxiora ſpatia januæ favos populetur. Venenati* Epithetum addidit διακριτικῶς, quia alius eſt innoxius. Venenato *ſtellionis* nomen magis convenit, ſi verè aſſerit *Verrius* apud *Varronem*, & *Feſtum*, *ſtellionem* ideo dici, *quod virus ſtillet.* Eidem nomen סממית *ſemamith*, impoſitum; quia סם *ſam*, *Hebræis* & *Syris* eſt φάρμακον, ſeu *venenum*; & *Arabicè* سم *ſamma* Verbum *veneno inficere.* Ergo proprie סממית *ſemamith*, eſt σαῦρος φαρμακίς, vel φαρμακῖτις. Quod ipſum nomen à *Græcis* uſurpari video ſenſu parum diverſo. *Nicander* in *Alexipharmacis* verſu 537.

(*c*) *Hiſt. anim. lib.* 8. *cap.* 29. *& in Mirabil.*

Φαρμακίδος σαύρης πολυμήδεος, ἥν σαλαμάνδρην
Κλείουσιν. - - - - - - - -

Vides ibi σαῦρον φαρμακίδα, *ſalamandram* eſſe, lacertæ genus ſtellioni tam ſimile, ut pro ſtellionis ſpecie à nonnullis habeatur. Proinde ibi *Scholiaſtes*, Ἡ σαλαμάνδρα, εἶδος ἀσκαλαβώτου. Tamen in *Aëtii Tetrab.* 4 Serm. 4. cap. 52. *ſalamandra, ſtellio, & lacerta venenata* Græcis σαῦρος φαρμακῖτις, diverſa ſunt animalcula, ſed inter ſe ſimillima. *Salamandra*, inquit, *animal eſt ſtellioni ſimile, aſperius, & ſcabrum magis lacertâ venenatâ.* Forte *ſtellionis* nomine ſolum innoxium, & nomine *lacertæ pharmacitidis*, ſeu *venenatæ*, à ſalamandra diverſæ, ſtellionem morſu noxium intelligit. Sic *lacerta pharmacitis* erit eadem, quæ סממית *ſemamith.*

Eodem facit, quod *Arabes* duas memorant ſtellionis venenati ſpecies, quæ differunt ſola magnitudine.

Major vocatur سام ابرص *ſammabras*, & minor وزغة *wezga.* Et nominis *ſammabras* compoſiti ex سام & ابرص pars prior ex *ſemamith* decurtata eſt, & *venenatum* ſonat; poſterior *leproſum*, vel *lepræ maculis infectum.* Ergo, ad verbum, *ſammabras* eſt *ſemamith leproſa*, vel *lacertæ ſpecies veneno & lepra maculis inſignis.* Nempe in ſtellione hæc duo notanda ſunt: primò quòd venenatus eſt, de quo jam actum; ſecundò, quod leproſus eſt, id eſt, maculis diſtinctus tanquam lepræ. Quorum utrumque continet *Arabicum* SAMMABRAS, *Hebraicum* SEMAMITH ſolum prius. *Damir*, وانما سمي هذا النوع سام ابرص لانه سم اي جعل الله فيه السم وجعله ابرص *Utique hæc lacerti ſpecies nomen habet* ſammabras, *quia venenatus eſt, id eſt, venenum in eo poſuit Deus, &* (inſuper) *fecit eum leproſum.* Stellionis maculas *Romani* honeſtiori nomine *ſtellas* vocarunt, unde *ſtellionem* ipſum animal. *Ovidius Metamorphoſeωs* libri quinti Fabula 7.

- - - - - aptumque colori
Nomen habet variis ſtellatus corpora guttis.

Salonius *in* Proverbia: *Quod genus animalis eſt* ſtellio? *Genus lacertæ valde pigrum, & colore varium. Unde nomen accepit* ſtellio, *quia quaſi* ſtellis, *id eſt, guttis, diſtinctus & variatus eſt.* In quibus *Poetam* ita ſequitur, ut *ſtellas* pro *ſtillis*, ſeu *guttis*, accepiſſe videatur. Ut contrario errore מרים, *Marjam*, Syrum *Mariæ* nomen, *maris ſtellam* multi exponunt pro *maris ſtilla.* Sed & *lentigines* vocat *Plinius*, cum de *Græco* ſtellione ſcribit libri vigeſimi noni capite quarto: *Eſt hic plenus lentigine.* Hinc eunuchus lentiginoſus à *Menandro* γαλεώτης, id eſt, *ſtellio*, nuncupatus, propter faciei maculas. Quod *Terentius* in *Eunucho* (e) perperam reddidit, *colore muſtelino*, quaſi γαλεώτης ἀπὸ τῆς γαλῆς, id eſt, *à muſtela*, dictus fuiſſet, ut *Donatus* ibi obſervat.

(e) *Act.* 4. *Sc.* 4.

In *Alkazuinio ſammabras* definitur الـــوزغ الصغير الراس الطويل الذنب *alwezgo* (ſeu *ſtellio*) *parvi capitis, & longæ caudæ.* In *Damire*, & *Alcamus*, animal من كبار الوزغ *è magnis guezgis*, ſeu *ſtellionibus.* Fabulantur *Arabes* lepram illi fuiſſe immiſſam in pœnam admiſſi criminis; quia ſcilicet flatu ſuo accendit ignem, in quem conjectus eſt *Abraham.* Lepram generari addunt eſu ſalis, in quo volutatus eſt, aut mucilaginem emiſit. Proinde hoc animal *Arabibus* eſt maximè odioſum. Et dicit *Jahius Jameri* filius, chariorem ſibi eſſe eum, qui occidit centum ſtelliones, quam qui redemit مائة رقبة *centum colla*, id eſt, *centum ſervos.* In quam rem multa citantur à *Mahomete* dicta. Nec minus odioſus fuit veteribus *Græcis* ſtellio. *Antonius Liberalis* ubi ſupra de ſtellione, Τοῖς θεοῖς ἢ ὑπὸ ἀνθρώπων μεμίσηται· ὁ δ᾽ ἀποκτείνας κεχαρισμένος γίνεται Δημήτρι *Diis & hominibus eſt odioſus: &* Cereri *rem gratam præſtat, qui eum interficit.* Tamen ad multa eſt utilis, quæ non ſunt hujus loci. Sed non poſſum non obſervare quod in capite *De ſammabras* habet *Alkazuinius*, لحمه يوضع علي لسع العقرب ينفع نفعا بينا *Caro ejus, cum ponitur ſuper puncturam ſcorpionis, habet uſum manifeſtum.* Ita etiam *Damir.* Ut conſtet idem eſſe animal cum ſtellione, de quo ſupra: quamvis *Avicenna* quandoque uſurpet pro *vulgari lacerto.*

Jam, ſi ea excutiantur, quæ de *ſemamith* habet *Solomon*, omnia reperientur quadrare in *ſtellionem. Quatuor ſunt*, inquit, *puſilla terræ* (*Græci* ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς) *ſapientia tamen, tanquam ſapientiam edocta.* In his meritò cenſetur ſtellio, puſillum animal, & valde ſolers. De brevitate ſtaturæ ſic *Ovidius*,

Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvâque minor menſura lacertâ eſt.

Claudianus, vel quiſquis eſt in *Cereris ærumnis*;

Apparent maculæ, forma eſt brevis, illita cauda
Surgit, & exiguæ ſimilat vaga membra lacertæ.

Porphyrius apud *Euſebium* libro quinto *Præparationis*,

Ζώοισιν λεπτοῖσι κατοικιδίοις σκαλαβώταις,
Parvis animalculis, domeſticis ſtellionibus.

Solertiæ ſtellionis multa ſunt argumenta. *Heſychius*, in Κωλώτης, ſtellionem ait, εὐστόχως ἅλλεσθαι περὶ τὰς μυίας, *induſtriè ſalire circa muſcas*; nempe, ut eas captet. *Phavorinus* ineptè, περὶ τὰς μῦς, *circa mures:* quibus cum ſtellione nihil eſt negotii. Sed de muſcis etiam *Auguſtinus* libri decimi *Confeſſionum* capite trigeſimo quinto, *Quid, cum me domi ſedentem ſtellio muſcas captans, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit?* Aliud affert *Theophraſtus* in libro *De anim. invid.* ſed minus certum: Ὅτι ὁ γαλεώτης, φθονῶν τῆς ὠφελείας τοῖς ἀνθρώποις, καταπίνει τὸ δέρμα, ὅταν ἐκδύνηται· ἔστι γὰρ βοήθημα ἐπιληπτικῷ· *Stellionem, hominum utilitati invidentem, proprium vorare corium, quamprimum eo exuitur. Juvat enim illud comitiali morbo laborantes.* Idem habent *Antigonus Mirabilium* capite vigeſimo quarto, & *Apulejus Apologia* pro ſe prima. Et inde concludit *Plinius* libri trigeſimi capite decimo, *nullum animal fraudulentius invidere homini.* Indidem *ſtellionum*, & *ſtellionatus* nomen in maledictum translatum. Sunt & qui *Galeotas*, in *Sicilia* portentorum Interpretes ſolertiſſimos, ab hujus animalis induſtria nomen traxiſſe putent. Quò hæc *Stephani* referunt, Γαλεῶται μάντεων εἶδος Σικελῶν· Γαλεός δὲ, ὁ ἀσκαλαβώτης, (ubi pro γαλεὸς legendum γαλεώτης.) Sed quia *Hebraicè* גלה *gala* eſt *revelare*, quod vatum maximè proprium, *Galeotarum* nomen *Hebraicum* eſſe ſuſpicor, ut & alia magno numero, quæ, cum *Phœnicum* coloniis, in *Siciliam* translata fuiſſe alibi probavimus.

At ipſe *Solomon* ſtellionis induſtriam abunde probat his verbis: *Manibus apprehendit, & eſt in palatiis Regum.* Cur illi *manus* tribuat, nemini eſt obſcurum. Ut *lacertus* à *lacertis*, id eſt, brachiis, nominatur: ita *ſtellio Græcè* κωλώτης ἀπὸ τοῖς κώλοις. Κῶλα ſunt *manus* & *pedes. Manus* appello pedes anteriores cum *Avicenna*, qui (f) عظاية *adhajam*, id eſt, *ſalamandram* (ex *Avicennæ* mente) non aliter in melle ſervari ſcribit, quàm ſi eviſceretur, & reſecentur يداها ورجلاها *illius manus, & pedes*: pro eo, quod *Dioſcorides*, Φυλάσσεται ἐν μέλιτι ἐξεντερισθεῖσα, τῶν ποδῶν ἀφαιρεθέντων. Si ſalamandra habet manus, quidni etiam ſtellio animal ſalamandræ ſimillimum?

(f) *Lib.* 2. *Can. c.* 2. عظاية *quod omiſit Latinus Interpres.*

Ita *Damir* capite حردون *Chardaun*, ſeu *De terreſtri crocodilo*, له كف ككف الانسان مقسومة الاصابع الا انامل *Illi manus eſt inſtar manus hominis, cum digitis in articulos diviſis.* Sed & lacerti cujuſvis pedes, præſertim anteriores, rectè *manus* appellaveris, cùm ſint inſtar manuum. *Geſnerus*, ex propria inſpectione: *Lacertus à ſimili-*

tudine

tudine lacertorum *hominis, quod pedes eorum ſimiliter in digitos, tanquam è volis, aut palmis, findantur.* Idem, *Digiti perexiles ante & retrò quini cum unguiculis. In poſterioribus longiſſimus, qui indicis ſitum obtinet; pollex inferiore loco, ut in manibus hominis: anteriores verò pollicem cum cæteris eodem ſitu habent.* Vides anteriores pedes, ſeu lacertos verſus, ad humani brachii & manus formam eſſe, pares numero digitos, & in eodem ſitu. Talibus lacertis *manuum* appellatio quantò convenit magis, quam phalangis aranearum?

Jam, quod ſtellio *manibus* dicitur *apprehendere*, vel ad inceſſum refero, vel ad venatum. Cum enim ſupinus incedit è laqueari pendulus, eum vel in rimulis neceſſe eſt unguiculos defigere, vel amplecti manibus quidquid eminet, aut ſcabrum eſt. Supinum autem incedere diſertis verbis aſſerit *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite nono, ubi de pico ſic agit; Πορεύεται ὕπτιος καθάπερ οἱ ἀσκαλαβῶται· *Ingreditur ſupinus ut ſtelliones.* Et in *Mirabilibus*, Τὸν δρυοκολάπτην τὸ ὄρνεον ἐπὶ τῶν δένδρων βαδίζειν φασὶν ὥσπερ τοὺς ἀσκαλαβώτας, καὶ ὕπτιον, καὶ ἐπὶ τὴν γαστέρα. *Picum in arboribus incedere ajunt, ut ſtelliones, tam ſupinum, quam pronum.* Mirum cur ἀσκαλαβώτας *feles* reddat *Plinius*, & ὕπτιον *in ſubrectum* pro *ſupino*, cum dicit libri decimi capite decimo octavo, *arborum cavatores* (id eſt, δρυοκολάπτας *picos*) *ſcandere in ſubrectum felium modo.* Maximè, cùm idem libri vigeſimi noni capite quarto agnoſcat *ſtellionem* Græcè vocari *coloten, aſcalaboten,* & *galeoten:* ne quis *Græca* ſtellionis vocabula *Plinium* ignoraſſe putet. Tale eſt, quod legitur in *Plutarchi* libro *De facie in orbe Lunæ*, eſſe valde paradoxum, quod *Geographi* docent, ἀντίποδας οἰκεῖν, ὥσπερ θρῖπας, ἢ γαλεώτας, τετραμμένους ἄνω τὰ κάτω, τῇ γῇ προσισχομένους, *terram inhabitare antipodes, qui, inſtar teredinum, aut ſtellionum, imis corporum partibus ſurſum obverſis, terræ adhæreant.* Ubi itidem primi Interpretes pro *ſtellionibus feles* ſcripſerant.

Manibus etiam ad venationem ſtellionem uti diximus, cum muſcas captat, aut araneas. *Buſtamantinus: Arripit manibus ſecura pollicentibus. Pedes imò fallaces, qui motui inſervire tenebantur, vice manuum ſuccedunt, rapinam exercent, & manus ſunt illi pedes, quibus innititur in motu, & pedes manus, quibus arripit prædam.* Meritò igitur *Solomon, Manibus apprehendit ſtellio,* ſeu gradiatur ſupinus, aut in prædam ſe conjiciat. Utrumque mirabile, & notatu digniſſimum in tenui animalculo. *Græci* hic habent, Καλαβώτης χερσὶν ἐρειδόμενος· & *Hieronymus, Stellio manibus nititur; Arabs* etiam متمسّكة بيديها *nititur manibus ſuis:* tanquam ad inceſſum hæc referentes. Sed nemo facile dixerit quid in *Chaldæo* ſit אקמתא דמסככה בידיה. Neque enim capio quid ſibi velit *Latina* verſio, *Aranea manibus tegumenta facit.* Nec multò meliùs *Gabriel*, qui *Syræ* Paraphraſis eadem verba ſic reddidit: *Stellio, qui ſerpit manibus ſuis.* Et legerim potius *ſepit*, quia סכך, *ſepire* eſt. Sed quorſum ſtellio *ſepire* dicatur, aut *tegumenta facere*, nullus capio. Hic quoque hæſit *Druſius Obſervationum* libri decimi capite ſexto, & locus illi eſt de mendo ſuſpectus. Et, pro מסככה, *ſepit*, aut *tegit*, modo legi vult מסבכה, per *Beth*, *implicans*, aut *perplexum opus faciens*; quod dicatur de araneæ tela: modo מסמכה *nitens*; quod de ſtellione dicatur: ut ſic *Chaldæo* conveniat cum *Græcis* & *Romano* Interprete. Sed *Chaldæum* Interpretem præſtat cum *Hebræo* Textu conciliare, in quo תפש, eſt *apprehendere*. Proinde *Theodotion* reddiderat ἐπιλαμβανόμενος. Malim igitur pro מסככה, *meſacceca*, legere מפככה *mephacceca*, *Pe* pro *Samech*, quæ literæ figura non ſunt prorſus abſimiles. Nempe פכך, *Chaldæis* idem, quod *Hebræis* תפש, *capere, apprehendere.* Sic *Prov.* 5. *v.* 22. in editione *Veneta*, *Funibus peccatorum ſuorum* אתפכך, *captus*, aut *apprehenſus eſt.*

Semamith *in palatiis Regum verſari* addit *Solomon:* quod unum habuit *Mercerus*, quod objiceret. *Semamith*, inquit, *noſter Interpres* ſtellionem *exponit, quod quadrare non videtur; quia in aulis Regum non verſatur.* At in domibus verſari ſtellionem credo non ignoravit vir doctiſſimus, cum id uno ore clament ferè quotquot ſunt, qui de ſtellione ſcripſerunt. Proinde apud *Euſebium Porphyrius* vocat κατοικιδίους ἀσκαλαβώτας *domeſticos ſtelliones. Suidas, Etymologus, Phavorinus,* & *Græcorum* alii definiunt ζωΰφιον ἐοικὸς σαύρᾳ ἐν τοῖς τοίχοις τῶν οἰκημάτων ἀνέρπον, *lacertæ ſimile animalculum per domorum parietes ſerpens.* Ita etiam *Elluchaſem, Bagdadenſis* Medicus, in libro *De animalibus; Stellio eſt lacerta inhabitans domos.* Hinc τοιχοβάτην appellat *Kiranides.* Et in *Hiſpania* Catalauni *dragon de las caſas*, id eſt, *draconem domorum.* In veteribus præſertim ædificiis habitare tradunt *Niphus* in *Ariſtotelem* & *Ponzettus* in libro *De venenis.* Sed & in novis conſpici *Marcellinus* apud *Hermolaum* aſſerit. Juxta *Philoſophum* (g) degit *in præſepibus:* juxta *Antonium Liberalem* (h) παρ' ὀχετὸν, *prope cloacas:* juxta *Plinium,* (i) *in locis hoſtiorum, feneſtrarumque, aut cavernis ſepulcriſve:* juxta *Arnobium,* (k) *ſub ſimulacrorum cavis nidamenta ponit.* Eidem aſſignat *Matthiolus* (l) *cava murorum prope terram.* Sed laquearia Veteres, & convexa tectorum, ubi ſupinus ambulet. Proinde, præter *Ariſtophanem,* & *Dioſcoridem,* quos ſupra *(m)* jam citavi, etiam in *Avicenna* *(n)* legas quandoque ſtellionem supernè in potum cadere, & in venenum illud vertere, ſi in eo moriatur. Hæc, niſi fallor, abundè probant, agreſte animal non eſſe ſtellionem, ſed domeſticum. Porro nullus video, quo privilegio Regales domus ab hac peſte ſint immunes. Imò, quò major in illis eſt lapidum ſtrues, & congeries, eò ſunt profundiores in parietibus fiſſuræ, & rimulæ. Unde non abſurde colligas talia animalcula, quæ in murorum foraminibus ferè verſantur, in Regum aulis, & palatiis, etiam tutius degere, quam in privata domo.

(g) *Hiſt. lib.* 9. *c.* 1.
(h) Metam. 24.
(i) *Lib.* 30. *c.* 10.
(k) *Lib.* 6.
(l) *In Dioſ. lib.* 6. *c.* 1.
(m) *Pag.* 1082. *lin.* 65. *&c.*
(n) *Avic. l.* IV. 6.

CAPUT OCTAVUM.

Cur Idolorum aræ dicantur eſſe ὡς χελῶναι *ut teſtudines* in *Græca* verſione *Oſ.* 12. *v.* 12. Et de *chelonide* Holofernis *Judith.* 14. *v.* 13.

גל gal, *pro* acervo lapidum *vox notiſſima: tamen* Oſ. 12. v. 11. (*al.* 12.) *aliter à* Græcis *accepta, qui* כגלים *reddunt* ὡς χελῶναι. *Fortè legendum* ὡς κολῶναι. *Vel id ex* Syrorum *uſu ſumptum; quibus* ܓܠܐ gala *eſt* mas teſtudinis, *ut* Arabibus غيلم gailam. *Origo vocis. In* Oſea *præter* Græcos *ſic ſumunt* Syrus *&* Arabs. *Tamen recepta verſio præferenda.* Gàllim *alludit ad* Galgal. *Similes alibi alluſiones.* Χελωνὶς *in libro* Judith *non eſt, quod putatur; ſed* القبّة alkobba, *hodie* alkova, *quæ olim camerati vel teſtudinei fuit operis, ut hodieque apud* Arabes. *Potuit etiam* χελωνὶς *à materia dici; quia olim in magnatum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus.*

NUlla vox eſt *Hebræis* notior, quàm גל *gal*, pro *acervo lapidum.* Inde nomen habuit *Galaad*, mons celeberrimus in terra *Chanaan*, Gen. 31. v. 48.

Et

Et Gallim, oppidum prope *Accaronem*, de quo 1 *Sam.* 25. *v.* 44. *Eſa.* 10. *v.* 30. *Euſebius* & *Hieronymus* in locis. *Achane* lapidibus obruto, quia de anathemate acceperat, in rei memoriam ſuper eum congeſtus eſt *lapidum magnus* גל *gal*, (ſeu *acervus*). *Joſ.* 7. *v.* 26. Ita etiam ſuper rebellis *Abſalomi* cadaver, 2 *Sam.* 18. *v.* 17. Domus quoque, & urbes, quæ diruuntur, redigi leguntur לגל, *in gal*, (id eſt, *acervum*) *Eſa.* 25. *v.* 2. aut לגלים, *in gallim*, (id eſt, *acervos*) Job. 15. v. 28. & *Jerem.* 9. *v.* 11. & 51. *v.* 37. Et fieri גלים נצים, *gallim nitſim*, (id eſt, *vaſti acervi*) 2 *Reg.* 19. *v.* 25. Itaque nihil obſcurum eſt in his *Oſe.* 12. *v.* 11. (al. 12.) *Aræ eorum* כגלים *ut gallim* (ſeu *lapidum acervi*) *ſuper porcas agri.* Agit *Propheta* de aris, quas *Galgalis* idololatræ Diis ſuis non ſolum in urbe exſtruxerant, ſed & in vicinis agris; & confert cum acervis lapidum ab iis congeri ſolitis, qui lapidoſos agros expurgant. *Græci* tamen Interpretes, quibus גל *gal*, alibi eſt βȣνὸς *tumulus*, χῶμα *agger*, σωρὸς *acervus*, συναγωγὴ λίθων, *collectio lapidum*, in hoc *Oſeæ* loco Plurale גלים *gallim*, plane aliter, nempe χελώνας *teſtudines* reddunt. Τὰ θυσιαστήρια αὐτῶν, (inquiunt) ὡς χελῶναι ἐπὶ χέρσον ἀγρȣ̃, *Altaria eorum ut teſtudines ſuper deſertum agri.* Et ad illa verba *Theodoretus* teſtudinem obſervat in aquis natantem piſcatorum manus facilius evadere, cum eadem in terra gradiens ſit πεζόχερσος, καὶ εὐάλωτος· quomodo futurum erat, ut *Galgalitarum* aræ facilè caperentur, & ab hoſtibus ſubverterentur. Maluit *Hieronymus* quæ de altaribus dicuntur transferre ad Hæreticos, qui, teſtudinum inſtar, ſunt tardi greſſibus, & in uno moventur loco, *&c.* Quibus fortaſſe prudentior videbitur *Cyrillus*, cui χελῶναι hoc loco non ſunt animalia, ſed αἱ τῶν χωμάτων ἐγέρσεις, *aggerum extructiones*: ut *Druſio* etiam *teſtudines* ſignificant γεωλόφȣς *terræ tumulos.* Et his libenter accederem, ſi quod daretur exemplum ſimilis locutionis. Sed, cùm nullum proferatur, duo habeò, quæ conjiciam. Unum, pro ὡς χελῶναι, legendum eſſe, ὡς κολῶναι, quæ vox pro *tumulis* ſæpe uſurpatur. Ut *Iliad.* β'. verſu 811.

Ἔστι δέ τις προπάροιθε πόλεως αἰπεῖα κολώνη,

Eſt autem prope urbem celſus quidam tumulus. Et *Apollonii Argonauticῶn* lib. 1. verſu 1114.

Φαίνετο δ' ἠερόεν στόμα Βοσπόρȣ, ἠδὲ κολῶναι
Μύσιαι. - - - - - -

Apparebat autem nebuloſum os Boſphori, *& juga* Myſiæ. Utuntur & proſaici Scriptores; ut *Polemo* apud *Athenæum* libro decimo tertio, & alius apud *Suidam*: & *Pauſanias* in *Laconicis*, ubi de *Colona*, *Spartæ* loco. *Heſychius* κολώνη eſt τόπος ὑψηλὸς, καὶ ἐπανάστημα γῆς βȣνοειδὲς, *locus celſus, & terræ eminentia in tumuli modum.* Et *Homeri* Scholiaſtæ τόπος εἰς ὕψος ἀνήκων, καὶ γεώλοφος ἐξοχὴ, *locus in altum elatus, & clivoſa prominentia.* Altera conjectura eſt גלים *gallim*, hic χελώνας, ſeu *teſtudines*, ex uſu *Syræ* linguæ, reddi, qua ܓܠܐ *gala* eſt *teſtudo*. Itaque *Syrus* hic habet ܐܝܟ ܓܠܐ, id eſt, *quaſi teſtudines*, juxta *Gabrielem Sionitam.* Et in *Syro* Lexico *Johannis Baptiſtæ Ferrarii* pagina 107. ܓܠܐ *gala*, *teſtudo* redditur. Tamen in *Theſauro Thomæ à Novaria* pagina 241, *Syræ* voces ܫܠܘܦܝܬܐ *ſeluphitha* & ܓܠܐ *gala*, ſic diſtinguuntur, ut illa *teſtudinem* in genere ſignificet, hæc nonniſi *maſculum teſtudinis.* Quod puto eſſe verius; quia eundem *Arabes* non ſine alluſione ad hoc verbum غيلم *gailam* vocant. Ita teſtantur *Giauhari*, *Alcamus*, *Damir*, alii. Et nomen *à libidine* factum. Quippe غلم *galam*, *libidinem* ſonat, & غلم *galima*, Verbum *libidine ardere.* Unde *marem teſtudinis* meritò غيلم *gailam* appellari doceant hæc *Æliani Hiſtoriæ* libri decimi quinti capite decimo nono, Χερσαία χελώνη ζῶον λαγνίστατον· ἀλλὰ ὅγε ἄῤῥην. ὁμιλεῖ δ' ἡ θήλεια ἄκȣσα. *Terreſtris teſtudo animal eſt ſalaciſſimum; illius mas ſcilicet: fœmina enim nonniſi invita coit.* Et à coitu ſcribit *Damoſtratus* illam ideo abhorrere; quia, cùm à mare reſupinata propter nimium teſtæ pondus non poſſit ſe erigere, poſt coitum aquilæ in prædam patet, & aliis animantibus. Sed puto verius, quod alii ſcribunt, eam in ipſo coitu gravi dolore affici; quia durum & aculeatum eſt maris veretrum. Taceo *Damoſtrati* fabulam, à *Damire* non prætermiſſam, de herba quadam ignota, quam mas in ore habens repugnantem ad ſe allicit. Interim licet non ſolis *Græcis*, ſed *Syro* quoque, & *Arabi* גלים *gallim*, in *Oſea* ſint *teſtudines*, cauſam tamen non video, cur à recepta illius loci verſione diſcedamus. Idolorum aras, in agris paſſim obvias, cum propter vilitatem, tum propter frequentiam, cum iis lapidum acervis, quos diximus, rectè conferri nemo non videt. Ut taceam, eminus intuentibus non abſimilem eſſe ſpeciem. Sed coactum, & longè petitum eſt, quidquid affertur, ut inter easdem aras & teſtudines adſtruatur ſimilitudo. Poſſunt etiam *Oſeæ* verba ſumi tanquam Propheticè dicta, quaſi vaticinetur *Galgalitarum* aras brevi futuras כגלים, ut *lapidum acervos*, *qui ſunt in agris*, id eſt, brevi diruendas. Neque negligenda eſt alluſio vocis *Galgal* ad גלים *gallim*. Ita ut *Galgal*, & illius aræ futuræ dicantur, ut *gallim*, ſeu *lapidum acervi.* Quomodo *Sophon.* 2. *v.* 4. *Aza* (ſeu *Gaza*) *erit* עזובה, (azuba) *derelicta. Et Accaron* תעקר (theaker) *eradicabitur.* Ut in Pſeudo-*Sibyllinis*,

Καὶ Ῥώμη ῥύμη ἔσεται, καὶ Δῆλος ἄδηλος·

& in hiſtoria *Suſannæ* σχίσει & πρίσει alludunt ad arborum nomina σχῖνον & πρῖνον.

Cum truncum *Holofernis* projectum reperiſſe legitur *Bagoas* ἐπὶ τȣ̃ χετλωνίδος, *Judith.* 14. *v.* 13. alii rectè obſervant pro χετλωνίδος, voce nihili, legendum χελωνίδος, quomodo legerunt *Heſychius & Suidas*, & χελωνίδα dici ἀπὸ τῆς χελώνης *à teſtudine.* Sed quid tandem ſit χελωνὶς non ſatis conſtat. *Vulgatus* Interpres *cortinam* reddit. Plerique recentiorum *ſtratum*, aut *lectum*; quos facile eſt refellere. *Judith* enim *Holofoni* caput amputaverat, καὶ ἀπεκύλισε τὸ σῶμα αὐτȣ̃ ἀπὸ τῆς στρωμνῆς, *& corpus ejus à ſtrato evolverat*, cap. 13. v. 10. Χελωνὶς igitur, in qua hoc corpus ἐῤῥιμμένον *projectum* reperit *Bagoas*, à ſtrato, & lecto quid diverſum eſt. *Heſychius*, in χελωνίδος, exponit ȣ̓δὸς τῆς θύρας τῆς σκηνῆς, *limen januæ tabernaculi.* Ita etiam *Suidas* ex eo corrigendus, cum ſcribit ὅδȣ pro ȣ̓δȣ̃. Quod parum eſt veriſimile; cum quia nomen non quadrat, tum quia *Holofernis* corpus è ſtrato devolutum eſt in chelonidem. *Chelonis* igitur non fuit prope limen januæ: ſed in intimo tabernaculo, in quo etiam ipſe Imperatoris lectus. Ne Lectorem pluribus detineam, mihi χελωνὶς eſt קבה *kubba.* Vox ſemel in Scriptura legitur, nec ſatis intelligitur: nempe *Num.* 25. *v.* 8. ubi, *Zimri*, & *Kozbi* ſcortantibus, ingreſſus eſt *Phinees* אל הקבה, *in kubba*, & utrumque transfodit. Quod varii variè explicant. Sed *Arabibus* قبة *kubba*, vel *kobba*, & cum Articulo القبة *alkobba*, *conclave* eſt *camerati operis*, *quo lectus circumdatur.* Hiſpanis *alcoba* dicitur, & *alcova*, quæ vox apud nos quoque eſt vicinæ ſignificationis. Radix قب *kabba* in ſecunda Conjugatione *concamerare* ſignificat, aut *cameratum opus ſtruere.* Itaque ut Muſicum inſtrumentum χέλυς, ſeu *teſtudo*, *Arabicè* vocatur العود *alaud*, unde Hiſpanis *laud*, vel *laut*, & nobis *lût*: ita القبة

lakobba

alkobba, ſeu *conclave*, quod deſcripſimus, *Arabicè* alio nomine dicitur ام العود *ommolaudi*, id eſt, *mater teſtudinis*; quia eſt camerati & teſtudinei operis. Apud *Arabes* in tali القبة *alkobba* eſt *ſponſæ thalamus*. Et illam eò deducere بنا *bana*, & زف *zappha* dicitur. *Holofernis* igitur thalamus, cum *Juditha*, ut putabat, concubituri, in hujusmodi *alkobba* fuit, quæ cur *Græcè* χελωνὶς appelletur, jam cuivis patet. Fortaſſe etiam χελωνὶς à materia dicta. Olim enim in magnatum lectis & ſpondis multus fuit teſtudinis uſus. Qui luxus in *Oriente* primum uſurpatus tandem ad *Romanos* devenit. Tempus à *Plinio* notatum libri noni capite undecimo, *Teſtudinum*, inquit, *putamina ſecare in laminas, lectosque, & repoſitoria his veſtire*, Carbilius Pollio *inſtituit*. Et libri decimi ſexti capite quadrageſimo tertio: *Teſtudo in hoc ſecta. Nuperque portentoſis ingeniis principatu* Neronis *inventum, ut pigmentis perderet ſe, pluriſque veniret imitata lignum. Sic lectis pretia quæruntur.* Hinc *Martialis* libri duodecimi *Epigrammate* 67.

Gemmantes prima fulgent teſtudine lecti.

Et *Juvenalis* Satyra undecima,

Qualis in Oceani fluctu teſtudo nataret,
Clarum Trojugenis *factura & nobile fulcrum.*

Ubi *Scholiaſtes*, *Ut lectum teſtudineum haberet. Lectos namque antiqui teſtudine Oceani ornabant. Apulejus* quoque non procul à fine libri decimi, *Lectus* Indica *teſtudine perlucidus, pluma congerie tumidus*, &c. Sed hæc plus ſatis de re non magni momenti. Itaque hic deſinimus, jam ad aves tranſituri.

Finis *PARTIS PRIMÆ.*

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURÆ.

Qui in prima parte hujus operis citantur, illuſtrantur, explicantur, ubi c. notat col. l. verò lin.

LOCA VETERIS TESTAMENTI.

GEN. 1, 2. col. 14. l. 18.
1, 5. col. 84. l. 66.
1, 6. col. 807. l. 30.
1, 11. col. 302. l. 12.
1, 20. col. 14. l. 1. & col. 55. l. 32. & c. 1024. l. 51.
1, 20. 21. col. 45. l. 42. & 52.
1, 21. col. 49. l. 70.
1, 25. col. 4. l. 64.
1, 26. col. 3. l. 30. & c. 37. l. 34.
1, 28. col. 57. l. 57. & c. 953. l. 13.
1, 29. col. 11. l. 43.
2, 5. col. 441. l. 8. & c. 955. l. 55.
2, 7. col. 125. l. 40.
2, 11. 12. col. 57. l. 26.
2, 19. 20. col. 54. l. 68.
2, 21. col. 1005. l. 69. & 1006. l. 8.
3, 1. col. 27. l. 67. & c. 30. l. 10. & c. 55. l. 67.
3, 14. col. 4. l. 43. & 208. l. 9. & c. 23. l. 43. & c. 27. l. 4.
3, 15. col. 23. l. 70. & c. 28. l. 15. & c. 30. l. 49.
3, 16. col. 293. l. 20.
3, 21. col. 12. l. 43.
4, 1. 17. col. 295. l. 27.
4, 2. col. 440. l. 61. & 444. l. 20.
4, 4. col. 470. l. 19. & c. 537. l. 1.
4, 4. 5. col. 536. l. 65.
4, 7. col. 324. l. 71.
4, 14. col. 243. l. 46.
4, 15. col. 395. l. 15.
4, 20. col. 466. l. 12.
4, 21. col. 426. l. 66. & 464. l. 36.
6, 16. col. 896. l. 35.
7, 2. col. 11. l. 8
8, 1. col. 415. l. 62.
8, 4. col. 212. l. 41. & 653. l. 42.
8, 20. c. 11. l. 35. & c. 16. l. 58.
8, 21. c. 194. l. 58.
9, 2. c. 3. l. 34. & c. 57. l. 60. & c. 953. l. 16.
9, 3. c. 23. l. 23. & c. 315. l. 40.
9, 4. c. 11. l. 13.
9, 5. c. 207. l. 64. & 389. l. 21.
10, 3. c. 653 l. 48.
10, 9. c. 683. l. 72.
10, 16. c. 697. l. 37.
11, 3. c. 748. l. 37.
12, 7. c. 219. l. 48.
12, 16. col. 240. l. 20. 30. & col. 183. l. 49.
13, 8. c. 755. l. 44.
14, 5. 6. c. 244. l. 1.
14, 6. c. 228. l. 5. & c. 883. l. 69.
14, 11. c. 100. l. 40.
14, 15. c. 839. l. 26.
15, 9. c. 274. l. 6. & 422. l. 38. & 427. l. 37. & 515. l. 45.
15, 9. 10. c. 325. l. 12.
15, 10. c. 515. l. 60.
15, 11. c. 16. l. 20. & c. 839. l. 31.
15, 12. c. 1006. l. 10. & 16.
15, 17. c. 112. l. 7. & 851. l. 69.
16, [illegible]. 878. l. 37.
16, 4. c. 295. l. 27.
16, 5. c. 291. l. 40. & 43.
16, 11. c. 291. l. 45.
16, 14. c. 204. l. 30.
16, 21. c. 100. l. 41.
17, 12. c. 577. l. 48. & 60.
Gen. 17, 12. 13. c. 434. l. 39.
17, 14. c. 602. l. 35.
18, 5. c. 669. l. 23.
18, 6. c. 327. l. 50.
18, c. 313. l. 67.
18, 8. col. 474. l. 60.
18, 24. 26. c. 414. l. 29.
19, 4. c. 356. l. 71.
19, 11. c. 195. l. 47.
19, 12. c. 755. l. 45.
19, 15. 22. c. 619. l. 23.
19, 28. c. 926. l. 63.
19, 29. c. 212. l. 43.
19, 32. &c. c. 291. l. 50.
19, 36. c. 291. l. 47.
20, 13. c. 347. l. 19.
21, 2. c 291. l. 48.
21, 7. c. 204. l. 51.
21, 21. c. 414. l. 51.
21, 28. c. 428. l. 5.
22, 3. c. 184. l. 40.
22, 5. 12. c. 818. l. 56.
22, 8. c. 540. l. 22.
22, 13. c. 536. l. 65. & c. 639. l. 66. & c. 541. l. 33. & c. 582. l. 52. & c. 613. l. 48.
22, 14. c. 540. l. 27.
23, 6. c. 212. l. 45.
23, 16. c. 434. l. 41. & 436. l. 6.
24, 10. 16. c. 677. l. 68.
24, 15. c. 550. l. 28.
24, 16. 45. c. 884. l. 62.
24, 17. c. 143. l. 54.
24, 25. c. 9. l. 44.
24, 31. c. 892. l. 33.
24, 35. c. 184. l. 50. & c. 240. l. 2.
24, 43. c. 143. l. 61.
24, 47. c. 704. l. 20.
25, 4. c. 82. l. 1.
25, 13. c. 525. l. 5. & 46.
25, 24. c. 511. l. 67.
25, 25. c. 342. l. 41. & c. 626. l. 3. & 634. l. 34.
25, 27. c. 683. l. 73.
25, 30. c. 143. l. 69. & c. 305. l. 3.
26, 14. c. 428. l. 11.
26, 31. c. 225. l. 65.
27, c. 634. l. 21.
27, 9. c. 420. l. 51. & c 582. l. 62. & c. 632. l. 8. & c. 638. l. 52.
27, 9. 14. 17. c. 633. l. 29.
27, 11. c. 640. l. 61.
27, 16. c. 626. l. 31. & c. 632. l. 10.
27, 19. c. 598. l. 44.
27, 23. c. 640. l. 66.
28, 18. c. 548. l. 48.
29, 2. c. 468. l. 21.
29, 7. c. 519. l. 64.
29, 9. c. 438. l. 33. & c. 444. l. 20. & c. 479. l. 36.
29, 17. c. 405. l. 71.
29, 31. c. 295. l. 23.
30, c. 470. l. 27. & 476. l. 73. &c.
30, 7. 17. 19. 23. &c. c. 291. l. 50.
30, 10, 12. c. 297. l. 46.
30, 16. c. 864. l. 66.
30, 22. c. 428. l. 7.
30, 27. c. 451. l. 35.
30, 32. c. 420. l. 60. & 470. l. 26. & 476. l. 63. & 543. l. 66. & 582. l. 18.
30, 35. c. 470. l. 24. & c. 475. l. 31. & c. 648. l. 23.
Gen. 30, 35. 39. c. 480. l. 17.
30, 37. c. 536. l. 71.
30, 40. c. 424. l. 5.
30, 41. 42. c. 513. l. 63. &c.
30, 43. c. 183. l. 50.
31. c. 470. l. 28. & c. 476. l. 74.
31, 7. c. 436. l. 63.
31, 7. 41. col. 513. l. 26. &c.
31, 10. col. 646. l. 61.
31, 10. 12. c. 109. l. 3. & c. 480. l. 11. & 16.
31, 11. 12. 13. c. 547. l. 25.
31, 17. c. 77. l. 68.
31, 19. c. 480. l. 24.
31, 21. c. 653. l. 44.
31, 32. c. 477. l. 9.
31, 34. c. 90. l. 26. & c. 344. l. 60.
31, 38. c. 292. l. 18. & c. 437. l. 45. & 58.
31, 38. 39. 40. c. 451. l. 20. &c.
31, 48. c. 1090. l. 74.
32, 3. c. 183. l. 50. & c. 240. l. 21. & c. 413. l. 10.
32, 10. c. 458. l. 72. & c. 598. l. 31.
32, 14. c. 439. l. 42. & 648. l. 26.
32, 30. c. 196. l. 67.
33, 13. c. 297. l. 40. & 57. & c. 274. l. 15.
33, 14. c. 449. l. 47.
33, 19. c. 12. l. 58. & c. 433. l. 12. & c. 434. l. 65.
34, 25. c. 676. l. 27.
34, 25. 28. c. 179. l. 30. & 56.
34, 28. c. 183. l. 53. & 240. l. 22.
35, 4. c. 704. l. 13. & c. 1032. l. 7.
35, 7. c. 347. l. 21.
35, 8. c. 820. l. 9.
36, 8. c. 653. l. 49.
36, 24. c. 183. l. 51. & c. 191. l. 35. & c. 227. l. 46. & c. 231. l. 40. & c. 234. l. 72. & c. 238. l. 6. &c. & c. 442. l. 2. & c. 1057. l. 62.
36, 33. c. 534. l. 37.
36, 34 c. 644. l. 66.
37, 17. c. 204. l. 53.
37, 25. c. 77. l. 59. & 69. & c. 598. l. 45. & c. 629. l. 50.
37, 31. c. 640. l. 71.
37, 34. c. 612. l. 9.
38, 6. c. 414. l. 53.
38, 12. c. 480. l. 25.
38, 12. 13. c. 753. l. 20.
38, 13. c. 480. l. 26.
38, 14. 15. c. 520. l. 8.
38, 17. c. 420. l. 53. & c. 632. l. 12. & c. 653. l. 37.
38, 18. c. 593. l. 22.
38, 21. c. 520. l. 14.
38, 23. c. 631. l. 56.
38, 25. c. 291. l. 46. & c. 628. l. 64.
38, 27. c. 511. l. 68.
38, 29. c. 295. l. 50.
38, 31. c. 632. l. 37.
39, 6. c. 405. l. 70.
39, 14. 17. c. 349. l. 59.
39, 15. c. 119. l. [illegible]2.
40, 1. c. 248. l. 33.
40, 15. c. 758. l. 56.
Gen. 40, 17. c. 16. l. 21.
41, c. 304. l. 36.
41, 1. &c. c. 403. l. 50. & c.
41, 24. &c. c. 304. l. 26.
41, 2. 18. c. 403. l. 71.
41, 3. c. 304. l. 59.
41, 8. c. 644. l. 73.
41, 12. c. 818. l. 57.
41, 14. c. 758. l. 56.
41, 28. c. 405. l. 15.
41, 45. c. 57. l. 52.
41, 57. c. 774. l. 16.
42, 2. c. 984. l. 35.
42, 9. 12. c. 520. l 15.
42, 20. c. 184. l. 4.
42, 37. col. 196. l. 57.
43, 1. c 566. l. 27. & 629. l. 50.
43, 12. c. 430. l. 12.
43, 24. c. 9. l. 45.
43, 32. c. 644. l. 36.
44, 33. c. 598. l. 47.
45, 8. c. 338. l. 3.
45, 18. c. 458. l. 48.
45, 23. c. 184. l. 5. & c. 240. l. 32.
45, 26. c. 148. l. 68. & c. 895. l. 55.
45, 27. c. 204. l. 23.
46, c. 466. l. 25.
46, 24. c. 896. l. 65.
46, 34. c. 448 l. 50.
47, 2. c. 356. l. 73.
47, 3. c. 444. l. 21.
47, 4. c. 517. l. 71.
47, 6. c. 444. l. 51.
47, 16. c. 434. l. 48.
47, 17. c. 183. l. 55. & c. 234. l. 39. & c. 240. l. 23. & c. 419. l. 39.
47, 19. c. 1. l. 25.
48, 15. c. 194. l. 74.
48, 16. c 39. l. 16.
49, 3. c. 297 l. 24. & c. 537. l. 48.
49, 6. c. 179. l. 27. & 714. l. 4.
49, 9. c. 179. l. 27. & c. 412. l. 8. & c. 468. l. 15. & c. 714. l. 4. & c. 719. l. 66. & c. 725. l. 30. & c. 735. l. 70. & c. 737. l. 45. & c. 769. l. 30. & c. 772. l. 27.
49, 10. c. 677. l. 69.
49, 11. c. 184. l. 55. & c. 267. l. 14. & c. 53. l. 40. & c. 852. l. 41.
49, 13. c. 897. l. 69.
49, 14. c. 8. l. 69. & c. 60. l. 12. & c. 182. l. 23. & c. 214. l. 21. 31. & c. 468. l. 19.
49, 17. c. 28. l. 4. & c. 773. l. 41.
49, 21. c. 895. 30. &c.
49, 23. c. 612. l. 11.
49, 24. c. 96. l. 60.
49, 25. c. 654. l. 42.
49, 26. c. 949. l. 65.
49, 27. c. 9. l. 32. & c. 821. l. 67. & c. 823. l. 17. & c. 827. l. 70. &c.
49, 30. 31. c. 435. l. 57.
50, 1. c. 252. l. 65.
50, 5. c. 249. l. 22.
50, 17. c. 414. l. 20.
50, 25. c. 435. l. 5.
Exod. 1, 5. col. 466. l. 22.

Exod. 1, 7. c. 1024. 33.
1, 8. c. 338. l. 13.
1, 13. c. 17. l. 25.
1, 14. c. 612. l. 6. 16. 30.
2, 2. c. 342. l. 52.
2, 3. c. 341. l. 72.
2, 26. c. 537. l. 9.
3, 1. c. 449. l. 20. & c. 516. l. 15.
4, 4. c. 494. l. 19.
4, 10. c. 214. l. 42.
4, 20. c. 184. 42. & c. 185. l. 5.
4, 24. c. 396. l. 50.
5, 2. c. 644. l. 7. & c. 752. l. 19.
6, 20. c. 645. l. 37.
7, 9. c. 26. l. 65.
7, 11. c. 645. l. 2.
7, 13. 22. c. 525. l. 23.
7, 16. c. 774. l. 17.
7, 19. c. 172. l. 22.
8, 3. c. 55. l. 47. & c. 1024. l. 51.
8, 10. c. 872. l. 38.
8, 15. c. 525. l. 23.
8, 26. c. 345. l. 46. & c. 644. l. 19.
9, 3. col. 77. l. 58. & c. 240 l. 23.
9, 25. c. 981. l. 24.
9, 31. 32. c. 856. l. 10.
9, 35. c. 525. l. 23.
10, 15. c. 299. l. 54.
10, 17. c. 414. l. 29.
10, 26. c. 446. l. 61.
11, 7. c. 208. l. 4. & c. 685. l. 14. & 667. l. 15. & 687. l. 23.
12, 2. c. 558. l. 37.
12, 3. c. 581. l. 18. & c. 582. l. 6. 23. 69. & c. 613. l. 59.
12, 3. 6. c. 614. l. 31.
12, 4. c. 581. l. 27. & 47.
12, 5. c. 427. l. 41. & c. 522. l. 43. & 583. l. 48. & 584. l. 44. & 585. l. 1. &c. & 613. l. 63. & 614. l. 14. & 754. l. 48.
12, 6. c. 322. l. 42. & 558. l. 48. & 567. l. 46. & 576. l. 19. & 586. l. 16. &c. & 614. l. 70.
12, 7. c. 470. l. 18.
12, 8. c. 470. l. 18. & 630. l. 5.
12, 8. 9. c. 615. l. 16.
12, 8. 15. c. 601. l. 32. & 602. l. 71. &c.
12, 9. c. 470. l. 36. & 43. & 504. l. 28. & 596. l. 9. &c. & l. 62. & 638. l. 60.
12, 10. c. 609. l. 56. & 615. l. 54. & 617. l. 74.
12, 11. c. 458. l. 72. & 597. l. 68. &c. & 601. l. 12. &c. & 612. l. 53.
12, 12. c. 343. l. 63. & 616. l. 29. & 644. l. 9.
12, 12. 13. c. 594. l. 1. & 611. l. 25.
12, 13. c. 556. l. 20 & 594. l. 15. & 615. l. 73.
12, 16. c. 568. l. 71. & 578. l. 42.
12, 18. c. 560. l. 58.
12, 19. c. 577. l. 51.
12, 21. c. 556. l. 58. & 572. l. 39. & 586. l. 17.
12, 22. c. 574. l. 1. & 586. l. 47. & 587. l. 3. & 593. l. 24. &c. & 610. l. 20. &c. & 615. l. 10. &c.
12, 23. c. 556. l. 19.
12, 27. c. 573. l. 6. & 612. l. 68. & 774. l. 18.
12, 29. c. 758. l. 56.
12, 30. c. 612. l. 63.
12, 37. c. 465. l. 62.
12, 38. c. 343. l. 22.
12, 39. c. 327. l. 51. & 602. l. 10.
12, 42. c. 584. l. 61.
12, 43. c. 578. l. 23.
12, 44. c. 577. l. 63.
12, 44. 45. c. 577. l. 48.
12, 46. c. 470. l. 21. & 609. l. 33. & 610 l. 36. & 615. l. 50.
12, 47. c. 578. l. 43.
12, 48. c. 577. l. 53.
13, 2. 12. 13. 15. c. 297. l. 2.
Exod. 13, 4. c. 557. l. 31.
13, 12. c. 296. l. 45.
13, 13. c. 297. l. 33. 34. & c. 375. l. 50.
13. 15. c. 575. l. 48.
13, 19. c. 435. l. 7.
14, 6. 7. 9. c. 168. l. 1.
14, 7. c. 156. l. 4. 29. & c. 172. l. 52. & c. 229. l. 54.
14, 16. c. 119. l. 231.
14, 17. c. 525. l. 25.
14, 23. c. 234. l. 39.
15, 4. c. 172. l. 53.
15, 11. c. 646. l. 65.
15, 16. c. 1006. l. 23.
15, 23. c. 204. l. 34.
15, 24. c. 774. l. 19.
15, 27. c. 228. l. 2. & 609. l. 21.
16, 1. c. 774. l. 20.
16, 1. 13. c. 602. l. 5. 6.
16, 2. c. 568. l. 72.
16, 3. c. 598. l. 48.
16, 5. c. 567. l. 39.
16, 8. c. 819. l. 56.
16, 13. c. 550. l. 21.
16, 14. c. 304. l. 53.
16, 19. c. 609. l. 60.
16, 23. c. 567. l. 40.
16, 24. c. 981. l. 50.
16, 29. c. 569. l. 8. & 774. l. 22.
16, 30. c. 774. l. 24.
16, 31. c. 327. l. 40.
17, 1. c. 226. l. 60.
17, 13. c. 133. l. 51.
18, 13. c. 377. l. 17.
19, 4. c. 14. l. 16.
19, 11. c. 653. l. 51.
19, 12. c. 370. l. 37.
19, 13. c. 426. l. 71.
19, 15. c. 293. l. 28.
19, 22. c. 575. l. 59.
20, 18. c. 851. l. 69.
20, 23. c. 333. l. 69.
20, 24. c. 566. l. 14.
20, 26. c. 676. l. 72.
21, 6. c. 781. l. 30. & c. 782. l. 4.
21, 13. c. 460. l. 74.
21, 15. c. 755. l. 50.
21, 17. c. 755. l. 52.
21, 19. c. 892. l. 35.
21, 24. c. 578. l. 18.
21, 28. c. 279. l. 7. & 389. l. 10. &c. & 526. l. 70.
21, 28. 29. c. 30. l. 47. & c. 197. l. 5. & c. 208. l. 11.
21, 29. 30. c. 390. l. 17. &c.
21. 31. 32. c. 390. l. 55. &c.
21, 33. 34. c. 391. l. 54. &c.
21, 35. 36. c. 391. l. 27. &c.
22, 1. c. 280. l. 36. & 394. l. 29. & 438. l. 72.
22, 3. c. 397. l. 11. &c.
22, 4. c. 397. l. 43. &c.
22, 5. c. 393. l. 46. 73. & c. 398. l. 10. &c.
22, 10. c. 451. l. 57.
22, 16. c. 406. l. 4.
22, 19. c. 13. l. 8.
22, 28. c. 859. l. 25.
22, 30. c. 402. l. 6. & 585. l. 6. & 635. l. 59. 65. & 636. l. 69. & 852. l. 54.
22, 31. c. 208. l. 1. & 670. l. 57.
23, 4. c. 395. l. 42. & 447. l. 27.
23, 5. c. 399. l. 12. & 468. l. 20.
23, 12. c. 402. l. 6.
23, 15. c. 557. l. 31.
23, 16. c. 537. l. 65. & 558. l. 40. & 855. l. 75.
23, 17. c. 575. l. 4. & 578. l. 41.
23, 18. c. 573. l. 7. 23. 44. & c. 574. l. 35.
23, 18. 19. c. 639. l. 54.
23, 19. c. 13. l. 8. & 195. l. 52. & 634. l. 47. &c. & 635. l. 71.
23, 20. c. 515. l. 33.
23, 21. c. 414. l. 29.
23, 26. c. 292. l. 20.
Exod. 24, 5. c. 566. l. 16. & 575. l. 61.
24, 6. c. 324. l. 217. & 549. l. 31.
24, 10. c. 336. l. 71.
24, 18. c. 331. l. 67.
25, 2. c. 986. l. 11. &c.
25, 4. c. 624. l. 72. & 625. l. 37. 74.
25, 18. c. 358. l. 70.
26, 7. l. 37.
26, 14. c. 986. l. 14.
27, 7. c. 624. l. 73.
29, 1. c. 320. l. 2.
29, 13. c. 503. l. 3.
29, 13. 22. c. 498. l. 54. &c. & c. 501. l. 10.
29, 14. c. 324. l. 46.
29, 17. c. 472. l. 41.
29, 20. c. 493. l. 70.
29, 22. c. 6. l. 63. & 470. l. 35. 36. 38. 41. 43. & 494. l. 20.
29, 26. c. 470. l. 32.
29, 38. c. 319. l. 54. & 427. l. 42. & 515. l. 41. & 613. l. 50.
29, 39. c. 559. l. 34.
30, 8. c. 559. l. 34.
30, 15. c. 376. l. 24.
30, 34. c. 53. l. 21. & 718. l. 35.
30, 36. c. 304. l. 51.
31, 14. c. 602. l. 30.
31, 17. 18. c. 152. l. 28.
32, c. 334. l. 1.
32, 1. &c. c. 331. l. 62. &c.
32, 2. c. 332. l. 69. &c.
32, 2. 3. c. 704. l. 14.
32, 3. c. 352. l. 41. & 353. l. 1.
32, 4. c. 13. l. 7. & 334. l. 34. &c. & 347. 11.
32, 4. 8. &c. c. 346. l. 65.
32, 5. c. 347. l. 54. &c.
32, 6. c. 348. l. 65. & 598. l. 50.
32, 9. c. 413. l. 23.
32, 18. c. 350. l. 10.
32, 20. c. 353. l. 40.
32, 21. c. 348. l. 42.
32, 24. c. 335. l. 16.
32, 25. c. 348. l. 44.
32, 27. c. 353. l. 43.
32, 28. c. 353. l. 9. &c.
32, 30. c. 352. l. 72.
32, 32. c. 414. l. 29.
32. 35. c. 353. l. 46.
33, 35. c. 413. l. 28.
33, 6. c. 653 l. 45.
34, 7. c. 414. l. 30.
34, 9. c. 413. l. 29.
34, 10. c. 279. l. 15.
34, 18. c. 557. l. 32.
34, 19. c. 291. l. 27. & 296. l. 72. & 297. l. 29. & 438. 68.
34, 20. c. 207. l. 71. & 297. l. 33.
34, 22. c. 558. l. 41.
34, 23. c. 575. l. 4. & 578. l. 42.
34, 24. c. 575. l. 13.
34, 25. c. 573. l. 8. 34. 44.
34, 26. c. 634. l. 47. &c. & c. 636. l. 8.
35, 3. c. 567. l. 34.
35, 6. 23. 26. c. l. 37.
35, 16. c. 626. l. 37.
35, 23. c. 986. l. 11.
35, 26. c. 625. l. 1.
35, 35. c. 18. l. 13.
36, 8. c. 370. l. 39.
36, 14. c. 625. l. 38.
36, 18. c. 986. l. 14.
36, 19. c. 370. l. 40.
36, 34. c. 370. l. 42.
36, 35. c. 370. l. 43.
39, 18. c. 532. l. 1.
39, 23. c. 18. l. 15.
39, 34. c. 986. l. 15.
40, 38. c. 193. l. 15.
Levit. 1, 2. c. 321. l. 14. &c.
1, 3. c. 319. l. 13. & 321. l. 31. &c.
1, 3. 4. 5. c. 576. l. 43.
1, 3. 10. c. 584. l. 56.
1, 4. c. 657. l. 32.
1, 5. c. 323. l. 7. &c. & 576. l. 62.
1, 6. c. 324. l. 20.
Levit. 1, 7. c. 852. l. 17.
1, 8. 12. c. 471. l. 73. & 472. l. 10. 24. 27.
1, 10. c. 420. l. 55. & 515. l. 41. & 522. l. 4.
1, 12. c. 470. l. 20. 29.
1, 14. 16. c. 16. l. 60.
1, 16. c. 13. l. 68.
2, 11. c. 35. l. 68.
3, 1. c. 280. l. 11. & 319. l. 13. & 322. l. 2.
3, 2. c. 576. l. 48. & 657. l. 32.
3, 4. &c. c. 498. l. 34.
3, 4. 10. 15. c. 506. l. 34.
3, 6. c. 522. l. 43.
3, 9. c. 470. l. 34. & 372. l. 33. & 494. l. 21. & 497. l. 57. &c. & 503. l. 3.
3, 9. 10. c. 471. l. 60.
3, 10. c. 370. l. 33.
3, 16. c. 471. l. 36.
4, 4. 15. c. 319. l. 23. 34.
4, 4. 33. c. 659. l. 32.
4, 9. c. 498. l. 34. & 506. l. 34.
4, 11. c. 324. l. 46.
4, 13. 14. c. 275. l. 7.
4, 18. c. 631. l. 64.
4, 23. c. 8. l. 28.
4, 23. 24. c. 640. l. 73.
4, 24. c. 576. l. 51.
4, 28. c. 8. l. 30. & 641. l. 2.
4. 32. c. 427. l. 72. & 522. l. 43.
4, 35. c. 472. l. 33.
6, 6. c. 319. l. 38.
6, 12. 13. c. 361. l. 54. 63.
6, 21. (al. 24.) c. 242. l. 73.
7, 3. c. 494. l. 24.
7, 4. c. 498. l. 34. & 506. l. 35.
7, 6. 7. 8. c. 319. l. 23.
7, 8. c. 324. l. 49.
7, 15. c. 609. l. 62.
7. 16. c. 566. l. 43.
7, 19. 20. c. 566. l. 57.
7, 20. c. 579. l. 55.
7, 21. 22. c. 319. l. 20.
7, 23. 25. c. 471. l. 58.
7, 32. c. 471. l. 38.
7, 35. c. 471. l. 40.
8, 1. c. 320. l. 3.
8, 14. 18. c. 657. l. 33.
8, 16. 25. c. 498. l. 34.
8, 17. c. 324. l. 46.
8, 20. c. 470. l. 21. & 471. l. 73. & 472. l. 26.
8, 25. c. 494. l. 26.
9, 3. c. 274. l. 57. & 427. l. 42. & 515. l. 41.
9, 10. c. 498. l. 34.
9, 15. c. 641. l. 4.
9, 19. c. 470. l. 40. & 494. l. 28. & 503. l. 6.
9, 20 c. 472. l. 42.
9, 24. c. 360. l. 72. & 539. l. 48.
10, 1. c. 537. l. 29.
10, 6. c. 625. l. 45.
11, c. 11. l. 6.
11, 4. c. 6. l. 26. & c. 39. l. 32.
11, 5. c. 1002. l. 1. &c.
11, 5. 6. c. 4. l. 56.
11, 6, c. 994. l. 54. & 1003. 60.
11, 7. c. 6. l. 38. & 981. l. 9. & 700. l. 9.
11, 7. 26. c. 6. l. 21.
11, 9. c. 38. l. 34.
11, 9. 10. c. 42. l. 23.
11, 16. c. 79. l. 32.
11, 18. c. 109. l. 65. & 1082. l. 52.
11, 19. c. 13. l. 72.
11, 22. c. 34. l. 68. & c. 35. l. 70.
11, 24. c. 579. l. 31.
11, 27. c. 6. l. 15.
11, 29. c. 23. l. 31. & c. 31. l. 6. & c. 52. l. 65. & 1019. l. 50. & c. & 1020. l. 45. & 1022. l. 1. &c. & 1045. l. 4. &c.
11, 29. 30. c. 4. l. 58. & c. 33. l. 47. & c. 66. l. 71. & à pag. 1043. uſque ad 1083.

Levit. 11, 30. c. 1064. l. 12. &c. & 1069. l. 73. &c. & 1703. l. 22. &c. & 1075. l. 54. &c. & 1078. l. 59. &c. & 1085. l. 27. 41.
11, 36. c. 758. l. 52.
11, 42. c. 23. l. 4. 33. & 1079. l. 27.
11, 46. c. 3. l. 37. & c. 13. l. 25.
12, 2. c. 579. l. 38.
12, 6. c. 427. l. 42. & 570. l. 44.
13, 9. c. 202. l. 34.
13. 15. c. 105. l. 10.
13, 42. 43. c. 493. l. 52.
13, 47. c. 492. l. 27.
13, 47. 48. 52. 59. c. 78. l. 44.
13, 51. c. 493. l. 2. &c.
13, 55. c. 493. l. 50.
14, 4. 49. c. 660. l. 63.
14, 6. 7. c. 387. l. 5.
14, 10. c. 428. l. 2.
14, 34. c. 492. l. 55.
14, 44. c. 493. l. 3. &c.
14, 49. 50. 51. 52. c. 587. l. 10.
15, 5. c. 66. l. 12.
15, 13. 19. 24. 28. c. 579. l. 34.
16, c. 319. l. 68.
16, 5. c. 641. l. 4. & 655. l. 22. &c.
16, 7. 8. c. 655. l. 36.
16, 8. 10. 26. c. 650. l. 50. &c.
16, 10. c. 653. l. 26. & 656. l. 37.
16, 20. c. 641. l. 5.
16, 20. 21. 22. c. 657. l. 22. &c.
16, 21. c. 323. l. 7. & 657. l. 33.
16, 22. c. 659. l. 50. & 660. l. 51.
16, 26. c. 659. l. 60. & 661. l. 4. &c.
16, 27. c. 324. l. 47.
16, 30. c. 658. l. 7.
16, 49. c. 484. l. 59.
17, 3. &c. c. 321. l. 70.
17, 6. c. 574. l. 15.
17, 7. c. 641. l. 32. & 643. l. 56. & 653. l. 23.
17, 11. c. 11. l. 16.
17, 13. c. 16. l. 45.
18, 5. c. 190. l. 30.
18, 23. c. 13. l. 8.
18, 25. 28. c. 293. l. 8.
19, 2. c. 274. l. 46.
19, 6. c. 556. l. 43.
19, 16. c. 491. l. 17.
19, 19. c. 78. l. 42. & 187. l. 14. & 241. l. 28. & 244. l. 35. &c & 245. l. 4. & 486. l. 68. &c. & 491. l. 6.
19, 20. c. 281. l. 18. & 317. l. 55.
19, 26. c. 20. l. 41.
20, 2. c. 177. l. 14.
20, 15. c. 30. l. 44.
20, 15. 16. c. 197. l. 5. & 208. l. 11.
20, 16. c. 13. l. 8. & 197. l. 5.
20, 18. c. 204. l. 70.
21, 1. c. 757. l. 21.
21, 6. c. 655. l. 17. 59.
21, 7. c. 520. l. 13.
21. 10. c. 625. l. 48.
21, 18. c. 993. l. 66.
21, 20. c. 316. l. 63.
22, 3. c. 566. l. 58.
22, 3. &c. c. 579. l. 43.
22, 8. c. 638. l. 66.
22, 19. 20. c. 583. l. 53.
22, 21. c. 583. l. 55.
22, 22, 293. l. 8.
22, 22. 23. 24. c. 522. l. 44.
22, 27. c. 277. l. 2. & c. 515. l. 35. & 585. l. 10. & 635. l. 64. & 636. l. 69. & 944. l. 22.
22, 28. c. 279. l. 16. & 437. l. 52. & 636. l. 29. & 637. l. 9.
23. c. 568. l. 59.
23, 5. c. 557. l. 34. & 558. l. 48.
23, 5. 6. c. 561. l. 23.
23, 7. 8. c. 563. l. 61.
23, 10. 11. c. 855. l. 62.
23, 12. 18. 19. c. 427. l. 42.
23, 15. c. 497. l. 27.
Levit. 23, 17. c. 855. l. 74.
23, 32. c. 558. l. 53.
23, 42. 43. c. 465. l. 56.
24, 3. c. 377. l. 27.
24, 12. c. 226. l. 60.
25, 8. 9. 10. c. 558. l. 41.
25, 10. c. 426. l. 43.
25, 10. 13. c. 425. l. 64.
25, 11. c. 896. l. 34.
25, 20. 21. c. 426. l. 53.
25, 23. c. 619. l. 5.
25, 42. c. 397. l. 37.
25, 43. 46. 53. c. 448. l. 13.
26, 6. c. 176. l. 58.
26, 22. c. 741. l. 74. & 745. l. 62.
26, 26. c. 404. l. 67.
26, 30. c. 331. l. 41.
26. 37. c. 133. l. 37.
27, 32. c. 413. l. 66. & 459. l. 11. 66.
29, 30. c. 30. l. 36.

Num. 1, 2. c. 773. l. 35.
1, 41. 42. c. 896. l. 68.
1, 45. 46. c. 353. l. 3.
2, 2. c. 773. l. 35.
3, c. 575. l. 57.
3, 12. c. 297. l. 2. 31.
3, 16. c. 226. l. 60.
4, 56. c. 359. l. 30.
4, 6. 8. 10. 11. 12. 14. c. 986. l. 18.
4, 9. c. 663. l. 7.
4, 15. c. 375. l. 5.
4, 15. 19. 20. c. 359. l. 34.
4, 20. c. 370. l. 1. & 375. l. 10.
4, 25. c. 986. l. 21.
5, 27. c. 351. l. 28.
6, 12. 14. c. 427. l. 43.
6, 13. c. 570. l. 68.
6, 20. c. 470. l. 35.
7, c. 320. l. 13.
7, 3. c. 378. l. 36. & 435. l. 47.
7, 8. c. 357. l. 11.
7, 9. c. 371. l. 73.
7, 15. &c. c. 427. l. 43.
7, 87. 88. c. 320. l. 22.
8, c. 575. l. 57.
8, 8. 12. c. 320. l. 7.
8, 16. c. 297. l. 2.
8, 17. c. 575. l. 49.
9, 3. 5. 11. &c. c. 558. l. 48.
9, 5. c. 572. l. 39.
9, 6. c. 579. l. 10.
9, 6. &c. c. 571. l. 26.
9, 7. c. 573. l. 10.
9, 10. 11. c. 580. l. 37.
9, 11. c. 571. l. 74. & 603. l. 5. & 615. l. 50.
9, 12. c. 571. l. 62. & 609. l. 34.
9, 16. c. 927. l. 30.
9, 18. 20. 23. c. 226. l. 55.
9, 21. c. 377. l. 28.
10, 3. c. 774. l. 25.
11, 1. c. 357. l. 2.
11, 2. c. 772. l. 58.
11, 3. 18. 25. c. 772. l. 58.
11, 4. c. 343. l. 23.
11, 8. c. 327. l. 53.
11, 9. c. 550. l. 22.
11, 18. c. 16. l. 61.
11, 20. c. 125. l. 42.
11, 22. c. 40. l. 41.
11, 31. c. 16. l. 57.
14, 22. c. 513. l. 58.
14, 33. c. 466. l. 73.
14, 41. c. 226. l. 61.
15, 7. c. 549. l. 26.
15, 11. c. 420. l. 66. & 582. l. 20.
15, 32. 33. 34. c. 569. l. 30.
16. 1. c. 537. l. 30.
16, 7. c. 356. l. 9.
16, 15. c. 185. l. 72. & 537. l. 15.
16, 30. 32. c. 193. l. 17.
16, 32. c. 241. l. 19. & 357. l. 14.
17, 8. c. 357. l. 15.
18, 11. 19. c. 978. l. 61.
18, 12. c. 458. l. 48.
Num. 18, 15. c. 297. l. 2. 31.
18, 16. c. 375. l. 51.
18, 17. c. 279. l. 8. & 291. l. 27.
19, 2. c. 6. l. 74. & 276. l. 68. & 290. l. 22. & 320. l. 70. & 322. l. 46.
19, 5. c. 324. l. 47.
23, 22. col. 949. l. 48. &c. & 966. l. 45.
19, 11. c. 579. l. 32.
20, 11. c. 119. l. 24.
20, 22. c. 653. l. 45.
21, 4. c. 299. l. 50.
21, 16. c. 931. l. 13.
21, 25. c. 153. l. 51.
21, 30. c. 766. l. 14.
21, 36. c. 202. l. 67.
22, 4. c. 9. l. 44.
22, 18. c. 226. l. 61.
22, 19. c. 204. l. 54.
22, 21. c. 184. l. 41.
22, 22. c. 195. l. 71.
22, 27. c. 191. l. 63. & 468. l. 20.
22, 28. c. 192. l. 6. & 540.
22, 29. c. 193. l. 74. &c.
22, 30. c. 194. l. 60. &c.
22, 31. c. 195. l. 40. &c.
22, 32. c. 195. l. 48. &c.
22, 33. c. 296. l. 60. &c.
22, 40. c. 124. l. 10. & 586. l. 27.
23, 7. c. 653. l. 46.
23, 24. c. 719. l. 66. & 740. l. 8. & 771. l. 58. & 781. l. 49. & 784. l. 66.
23, & 24. 8. c. 949. l. 48. &c. & c. 966. l. 46.
24, 9. c. 719. l. 67. & 725. l. 32. & 772. l. 4. & 782. l. 45. 49.
24, 13. c. 226. l. 61.
25, 1. c. 200. l. 52.
25, 4. 5. c. 353. l. 22.
25, 8. c. 781. l. 68. & 1092. l. 59.
25, 9. c. 353. l. 17.
26, 59. c. 645. l. 37.
27, 12. c. 653. l. 41.
27, 17. c. 521. l. 56.
28, 4. c. 319. l. 54.
28, 9. 10. c. 319. l. 56.
28, 11. c. 319. l. 59. & 566. l. 17.
28, 19. c. 319. l. 60.
28, 27. c. 319. l. 61.
29, 2. 5. c. 319. l. 62.
29, 7. 8. c. 275. l. 5.
29, 8. 11. c. 316. l. 63.
29, 13. c. 319. l. 74.
31, 7. c. 676. l. 27.
31, 22. c. 1025. l. 45.
31, 31. c. 240. l. 24.
31, 35. c. 183. l. 57.
32, 1. c. 628. l. 52.
32, 1. 4. c. 531. l. 32.
32, 3. c. 560. l. 53. & 790. l. 52.
32, 4. c. 305. l. 72.
32, 16. 24. 36. c. 467. l. 27.
32, 24. c. 432. l. 26.
32, 36. c. 790. l. 52.
32, 41. c. 201. l. 32. & 466. l. 2.
33, 4. c. 343. l. 64. & 616. l. 30. & 644. l. 12. 15.
33, 23. c. 653. l. 49.
35, 3. c. 5. l. 71.
35, 4. c. 590. l. 37.
35, 27. c. 243. l. 44.

Deut. 1, 6. c. 356. l. 10.
1, 39. c. 678. l. 47.
2, 3. c. 356. l. 10.
2, 9. &c. c. 244. l. 2.
2, 10. 11. c. 242. l. 6.
2, 11. c. 1031. l. 27.
3, 5. c. 653. l. 44.
3, 9. c. 862. l. 72. & 949. l. 70.
3, 14. c. 466. l. 7.
3, 26. c. 356. l. 10.
4, 15. c. 337. l. 3.
4, 15. 16. c. 347. l. 73.
Deut. 4, 16. 17. 18. c. 3. l. 40.
4, 48. c. 643. l. 50.
5, 14. c. 195. l. 52.
7, 6. c. 572. l. 60.
7, 13. c. 281. l. 37. & 295. l. 12. & 296. l. 36. & 389. l. 3. & 431. l. 51.
7, 25. c. 345. l. 54.
8, 3. c. 226. l. 58.
8, 15. c. 2[illegible]6. l. 69.
9, 6. 13. c. 413. l. 29.
9, 16. c. 331. l. 51.
9, 16. 21. c. 346. l. 65.
9, 20. c. 348. l. 45.
9, 21. c. 335. l. 41. & 350. l. 20. & 354. l. 24.
10, 16. c. 413. l. 29.
11, 20. c. 617. l. 10.
11, 29. c. 653. l. 43.
12, c. 572. l. 57.
12, 6. c. 349. l. 10.
12, 15. 22. c. 893. l. 57.
12, 30. 31. c. 345. l. 54.
14, c. 572. l. 57.
14, 4. c. 315. l. 42. & 421. l. 68. & 425. l. 10. 437. l. 53. & 582. l. 21.
14, 4. 5. c. 893. l. 61.
14, 5. c. 600. l. 23. &c. & 902. l. 38. &c. & 904. l. 59. &c. & 910. l. 8. &c. & 915. l. 70. &c. & 928. l. 71. &c. & 964. l. 40. & 970. l. 47. & 973. l. 30. & 71.
14, 6. 7. c. 5. l. 14.
14, 7. c. 79. l. 32. &. 994. l. 54. &c. & 997. l. 21. & 1002. l. 1. & 1003. l. 60.
14, 8. c. 6. l. 39. & 700. l. 9. & 981. l. 9.
14, 12. c. 16. l. 48.
14, 15. c. 79. l. 32. & 334. l. 46.
14, 17. c. 109. l. 66.
14, 21. c. 13. l. 8. & 634. l. 47. &c. & c. 635. l. 14. 22. c. 295. l. 67.
15, c. 572. l. 57.
15, 1. 2. c. 660. l. 22.
15, 19. c. 291. l. 28. & 309. l. 74. & 402. l. 4. & 484. l. 34.
15, 21. c. 523. l. 65.
15, 22. c. 928. l. 71. & 893. l. 59.
16, c. 572. l. 59.
16, 1. c. 557. l. 32.
16, 2. c. 555. l. 63. & 565. l. 57. & 566. l. 23. 53. 59. 61.
16, 3. c. 601. l. 22. & 612. l. 38. 48. & 619. l. 24.
16, 4. 5. 6. c. 573. l. 12. 14. 15.
16, 5. c. 573. l. 2.
16, 5. 6. c. 572. l. 47.
16, 5. 6. 7. c. 569. l. 3.
16, 6. c. 558. l. 59. & 560. l. 19.
16, 7. c. 596. l. 19.
16, 8. c. 563. l. 62.
16, 16. c. 537. l. 65. & 575. l. 4. & 578. l. 42.
16, 9. c. 570. l. 27.
16, 21. c. 349. l. 10.
17, 6. c. 168. l. 74.
17, 8. 9. c. 572. l. 59.
17, 16. c. 173. l. 6. & 234. l. 40.
18, 3. c. 13. l. 67. & 470. l. 23. 32. 43. 505. l. 2. &c.
18, 4. c. 470. l. 23. & 484. l. 35. & 548. l. 4.
18, 10. c. 20. l. 58.
18, 15. c. 613. l. 60.
19, 5. c. 460. l. 74.
20, 1. c. 179. l. 1.
20, 6. c. 636. l. 30.
21, 1. c. 320. l. 73.
21, 3. c. 310. l. 3. & 322. l. 4. 8.
21, 4. c. 275. l. 8.
21, 17. c. 297. l. 25.
21, 19. c. 707. l. 13.

Deut. 22, 3. c. 395. l. 59.
22, 4. c. 399. l. 5. &c.
22, 5. c. 455. l. 30.
22, 6. c. 13. l. 8. & 416. l. 30. & 468. l. 20. & 637. l. 10. & 638. l. 67.
22, 6. 7. c. 195. l. 52.
22, 10. c. 11. l. 64. & c. 186. l. 50. & 310. l. 1. & 401. l. 5. & 637. l. 8.
22, 11. c. 78. l. 42. & 245. l. 4. & 484. l. 23. & 486. l. 69. & & 491. l. 6.
22, 13. 14. c. 676. l. 32.
22, 15. c. 707. l. 13.
23, 1. c. 524. l. 23.
23, 18. c. 690. l. 28.
24, 17. c. 852. l. 55.
24, 20. c. 310. l. 41.
25, 4. c. 11. l. 54. & c. 13. l. 8. & 195. l. 53. & 279. l. 9. & 311. l. 53. & 401. l. 18. &c. & 637. l. 6.
25, 7. c. 707. l. 13.
25, 11. c. 677. l. 3.
25, 15. c. 433. l. 59.
25, 19. c. 676. l. 36.
27, c. 572. l. 57.
28, 4. c. 389. l. 4.
28, 4. 18. 31. c. 296. l. 38. & 431. l. 51.
28, 18. c. 389. l. 6.
28, 27. c. 365. l. 58. &c. & 366. l. 51.
28, 49. c. 14. l. 4. & 162. l. 11.
28, 50. c. 688. l. 62.
28, 51. c. 389. l. 6.
28, 57. c. 677. l. 71. & 891. l. 11.
28, 59. c. 149. l. 35.
29, 5. c. 600. l. 74.
29, 5. 6. c. 350. l. 63.
29, 16. 17. c. 333. l. 63.
20, 17. c. 331. l. 42.
29, 18. c. 592. l. 44.
29, 23. c. 872. l. 30.
29, 20. c. 168. l. 19.
31, 10. c. 355. l. 36.
31, 11. c. 572. l. 62.
31, 17. c. 243. l. 54.
31, 27. c. 413. l. 29.
32, 2. c. 304. l. 56.
32, 11. c. 14. l. 9. & c. 15. l. 56. &c. 276. l. 3.
32, 12. c. 226. l. 44.
32, 13. c. 414. l. 9.
32, 13. 14. c. 315. l. 47. & 473. l. 32.
32, 14. c. 11. l. 11. & 267. l. 16. & 275. l. 68. & 280. l. 15. & 306. l. 1. & 428. l. 22. & 447. l. 74. & 458. l. 49. & 470. l. 23. & 471. l. 46. & 474. l. 61. & 531. l. 58. 64.
32, 15. c. 387. l. 63. & 525. l. 14.
32, 20. c. 350. l. 36. &c.
32, 23. c. 24. l. 49.
33, 2. c. 653. l. 47.
33, 6. c. 399. l. 50.
33, 17. c. 8. l. 54. & 179. l. 38. & 214. l. 25. & 288. l. 5. & 291. l. 28. & 337. l. 64. & 405. l. 67. &c. & 527. l. 24. & 772. l. 69. & 950. l. 16. & 957. l. 40. & 959. l. 2.
33, 20. c. 412. l. 8. & 719. l. 67. & 740. l. 63. & 772. l. 30. & 714. l. 6. & 735. l. 62. & 738. l. 19. &c. & 772. l. 31.
33, 23. c. 897. l. 8. 49.
34, 1. c. 653. l. 47.
34, 7. c. 506. l. 21.
34, 25. 26. c. 639. l. 54.

Joſ. 1, 9. c. 133. l. 23.
2, 6. c. 592. l. 11.
2, 1. 1. c. 590. l. 39.
2, 17. c. 172. l. 7.
Joſ. 5, 12. c. 205. l. 25.
6, 5. c. 317. l. 18.
6, 5. 6. c. 425. l. 51. & 426. l. 72.
6, 21. c. 240. l. 25.
7, 1. c. 212. l. 47. & 307. l. 50.
7, 14. c. 581. l. 23.
7, 24. c. 240. l. 22.
7, 25. c. 543. l. 8. & 823. l. 26.
7, 26. c. 1091. l. 5.
8, 18. c. 135. l. 64. & c. 137. l. 7.
8, 26. c. 13. 5. l. 67.
9, 5. c. 478. l. 53.
9, 14. c. 226. l. 57.
10, 10. c. 590. l. 47.
10, 13. c. 370. l. 43.
10, 21. c. 668. l. 6. 30.
11, 4. c. 179. l. 2.
11, 5. 7. c. 41. l. 27.
11, 6. 9. c. 178. l. 33. 62.
11, 20. c. 525. l. 27.
12, 18. c. 307. l. 32.
12. 7. c. 212. l. 49.
12, 22. c. 533. l. 10.
15, 27. c. 790. l. 53.
14, 15. c. 435. l. 42.
15, 7. c. 307. l. 68.
15, 14. c. 201. l. 65.
15, 18. c. 201. l. 51. &c.
15, 21. c. 757. l. 44.
15, 28. c. 854. l. 72.
15, 32. c. 753. l. 42.
15, 55. c. 533. l. 11.
15, 60. c. 371. l. 48.
15, 63. c. 379. l. 9.
15, 5. 6. c. 200. l. 54.
18, 14. c. 371. l. 49.
18, 28. c. 379. l. 10.
19, 2. c. 200. l. 51.
19, 3. c. 854. l. 73.
19, 5. c. 158. l. 22.
19, 6. c. 753. l. 43.
19, 11. c. 855. l. 7.
19, 26. c. 533. l. 10.
19, 42. c. 854. l. 74.
19, 43. c. 753. l. 15.
19, 47. c. 738. l. 52.
21, 16. c. 369. l. 58.
22, 14. c. 463. l. 65.
24, 14. c. 346. l. 6. & 645. l. 72.
24, 32. c. 339. l. 67. & 433. l. 17. & 434. l. 65. & 435. l. 9.

Jud. 1, 5. c. 243. l. 37. & 423. l. 44.
1, 14. c. 184. l. 42.
1, 21. c. 379. l. 9.
1, 31. c. 900. l. 64.
1, 35. c. 855. l. 1.
3, 22. c. 135. l. 43.
3, 24. c. 677. l. 11.
3, 30. c. 157. l. 9.
3, 31. c. 385. l. 46.
4, 3. 13. c. 156. l. 32.
4, 17. c. 465. l. 69.
5, 1. c. 896. l. 15.
5, 10. c. 7. l. 4. & 182. l. 3. & 184. l. 49. & 476. l. 18. & 485. l. 64.
5, 16. c. 470. l. 17. 50.
5, 22. c. 97. l. 7. 47.
5, 25. c. 474. l. 63. & 548. l. 73.
5, 31. c. 281. l. 45.
6, 4. c. 240. l. 25.
6, 5. c. 69. l. 31. &c. 82. l. 15.
6, 10. c. 633. l. 31.
6, 11. c. 310. l. 38.
6, 14. c. 537. l. 11.
6, 19. c. 632. l. 14.
6, 21. c. 539. l. 49.
6, 25. c. 277. l. 11. & 63. & c. 291. l. 28.
6, 32. c. 331. l. 28. & 358. l. 35.
6, 36, 37. c. 548. l. 3. &c.
Jud. 6, 37. c. 536. l. 73.
7, 2. c. 82. l. 15.
7, 5. c. 9. l. 48. & c. 672. l. 37. 67.
&c. & c. 674. l. 34.
7, 8. 16. &c. c. 426. l. 35.
7, 12. c. 69. l. 31. & c. 77. l. 48.
& c. 78. l. 4.
7, 19. c. 396. l. 49.
8, 21. 26. c. 7. l. 51.
8, 24. c. 334. l. 2. & 335. l. 52.
8, 33. c. 355. l. 66.
9, 45. c. 872. l. 43.
9, 53. 56. 57. c. 460. l. 72.
10, 4. c. 184. l. 47.
11, 40. c. 69. l. 10.
12, 14. c. 184. l. 47.
13, 15. c. 632. 16. & 533. l. 32. & 638. l. 52.
13, 22. c. 196. l. 67.
14, 5. c. 715. l. 39. & 722. l. 27. & 730. l. 7.
14, 5. &c. c. 753. l. 9. &c.
14, 6. c. 757. l. 8.
14, 14. c. 613. l. 41.
14, 16. c. 631. l. 57.
14, 18. c. 8. l. 71. & 309. l. 12. & 406. l. 33. &c. & 724. l. 57.
15, 1. c. 632. l. 20. & 633. l. 38 & 856. l. 19.
15, 4. c. 494. l. 19.
15, 4. &c. c. 853. l. 46. &c.
15, 10. 57. c. 753. l. 16.
15, 14. c. 200. l. 46. & c. 205. l. 35.
15, 15. c. 199. l. 37. &c.
15, 16. c. 200. l. 13. &c.
15, 17. c. 200. l. 35. &c.
15, 18. c. 184. l. 42.
15, 19. c. 202. l. 15. &c.
16, 4. c. 753. l. 39. & 854. l. 40.
16, 9. c. 151. l. 17.
16, 21. c. 188. l. 49.
17, 3. 13. c. 347. l. 43. 17. 8. c. 204. l. 55.
18, 12. c. 590. l. 49.
18, 27. c. 739. l. 67.
18, 30. c. 356. l. 45.
19, 5. c. 669. l. 23.
19, 6. c. 598. l. 51.
19, 10. c. 379. l. 10.
19, 21. c. 300. l. 57.
19, 25. c. 194. l. 4.
19, 29. c. 326. l. 67.
20, 8. c. 465. l. 65.
20, 16. c. 119. l. 56. & 829. l. 19.
21, 21. c. 828. l. 25.

Ruth. 1, 16. 17. c. 204. l. 55.
1, 20. c. 612. l. 12.
2, 7. c. 377. l. 11.
2, 14. c. 598. l. 52.
2, 17. c. 310. l. 41.
2, 18. c. 457. l. 7.
3, 7. c. 854. l. 11.
4, 1. 2. c. 707. l. 14.
4, 6. c. 630. l. 39.
4, 19. c. 243. l. 8.

1. Sam. 1. 3. 4. c. 578. l. 48.
1, 4. 5. c. 578. l. 56.
2, 14. 15. c. 471. l. 43.
2, 15. c. 594. l. 74.
2, 29. c. 387. l. 67.
2, 35. c. 149. l. 37.
2, 36. c. 356. l. 62.
2, 36. c. 669. l. 24.
4, 10. c. 465. l. 65.
4, 18. c. 497. l. 44.
4, 19. c. 891. l. 28. 69.
4, 21. c. 331. l. 14.
5, 2. c. 357. l. 72.
5, 4. c. 44. l. 28.
1. Sam. 5, 5. c. 365. l. 41. & 593. l. 32.
5, 6. c. 365. l. 18. &c. & 1017. l. 70.
6, 1. c. 1018. l. 1.
6, 2. &c. c. 367. l. 43.
6, 5. c. 33. l. 59. & 1018. l. 6. &c.
6, 7. c. 211. l. 3. & 312. l. 54.
6, 7. 10. c. 297. l. 42. 59. & c. 298. l. 5. &c.
6, 12. c. 7. l. 12. & c. 286. l. 49.
6, 13. 14. c. 370. l. 73.
6, 18. 19. c. 369. l. 69. &c.
6, 19. c. 370. l. 13.
7, 1. c. 371. l. 45. & 374. l. 66.
7, 6. c. 351. l. 68. &c.
7, 9. c. 424. l. 52. & 427. l. 36. & 475. l. 7.
7, 9. 10. c. 636. l. 74.
8, 7. c. 819. l. 59.
8, 11. c. 69. l. 12. & c. 98. l. 29.
10, 3. c. 631. l. 60.
11, 7. c. 326. l. 54.
11, 8. c. 423. l. 41.
12, 3. c. 186. l. 10.
12, 30. c. 380. l. 38.
13, 2. c. 465. l. 65.
13, 5. c. 156. l. 41.
13, 6. c. 758. l. 61. & 764. l. 29.
13, 17. c. 854. l. 71.
13, 18. c. 231. l. 3.
13, 18. c. 68. l. 32.
13, 20. c. 663. l. 10.
13, 21. c. 386. l. 21.
14, 18. c. 466. l. 32.
14, 26. c. 374. l. 37.
14, 32. c. 14. l. 5. & 280. l. 30. & 519. l. 74. & 839. l. 39.
14, 32. 34. c. 280. l. 36.
14, 34. c. 439. l. 26.
14, 47. 48. c. 829. l. 42.
15, 1. c. 470. l. 47.
15, 3. c. 240. l. 26.
15, 3. 9. c. 280. l. 37.
15, 4. c. 423. l. 52. & 424. l. 57. & 577. l. 26. & 582. l. 58.
15, 5. c. 243. l. 3.
15, 9. c. 428. l. 24. & 429. l. 74.
15, 12. c. 533. l. 28.
15, 14. c. 287. l. 32. & 470. l. 17.
15, 19. c. 319. l. 74. & 839. l. 40.
15, 21. c. 375. l. 20.
15, 22. c. 375. l. 18.
16, 1. c. 317. l. 38.
16, 7. c. 617. l. 20.
16, 20. c. 184. l. 9. & 343. l. 7. & 632. l. 21. & 633. l. 35.
16, 23. c. 461. l. 17.
17, 1. c. 243. l. 9.
17, 5. c. 38. l. 52.
17, 6. c. 137. l. 69. & c. 136. l. 26. & c. 138. l. 3.
17, 7. c. 135. l. 43.
17, 18. c. 316. l. 2.
17, 20. c. 444. l. 39.
17, 22. 46. c. 196. l. 57.
17, 24. c. 722. l. 27.
17, 34. c. 528. l. 41. & 754. l. 62. & 807. l. 31.
17, 37. c. 807. l. 70.
17, 40. c. 455. l. 12. & 456. l. 70. & 458. l. 68.
17, 42. c. 343. l. 9.
17, 43. c. 687. l. 2.
17, 44. 46. c. 5. l. 2. &c.
17, 45. c. 135. l. 71. & 136. l. 26. & 138. l. 26.
17, 49. c. 455. l. 15. & 460. l. 19.
17, 34. c. 465. l. 76.

I N D E X.

1. Sam. 19, 10. c. 297. l. 12.
19, 13. c. 623. l. 42. &c.
20, 2. c. 407. l. 10.
20, 5. c. 560. l. 13. & 598. l. 53.
20, 24. 25. c. 594. l. 55.
20, 35. c. 818. l. 50.
21, 6. c. 190. l. 25.
21, 7. c. 96. l. 57. & 240. l. 42. & 444. l. 58.
22, 9. c. 240. l. 35.
24, 3. c. 915. l. 71. & 916. l. 11. & 920. l. 3.
24, 4. c. 467. l. 27. & 677. l. 11.
24, 15. c. 686. l. 3.
24, 20. c. 243. l. 47.
25, 2. c. 432. l. 12. & 480. l. 28. & 553. l. 37.
25, 3. c. 663. l. 57.
25, 8. c. 480. l. 40.
25, 18. c. 184. l. 7.
25, 20. c. 184. l. 43.
25, 21. c. 678. l. 38.
25, 22. c. 23. c. 675. l. 23.
25, 44. c. 1091. l. 2.
26, 5. 7. c. 229. l. 1.
26, 12. c. 1006. l. 12.
29, 9. c. 77. l. 59.
28, 7. c. 1031. l. 29.
28, 8. c. 700. l. 41.
28, 22. c. 669. l. 24.
28, 23. c. 598. l. 60.
28, 24. c. 275. l. 47. & c. 302. l. 32. 47. & c. 311. l. 55. & c. 313. l. 6.
29, 9. c. 368. l. 48.
30, 17. c. 77. l. 68. & c. 78. l. 65.
30, 20. c. 449. l. 22.
31, 3. c. 243. l. 39.
31, 4. c 194. l. 5.
1, 6. c. 98. l. 31.
1, 16. c. 323. l. 21.
1, 22. c. 133. l. 57.
1, 23. c. 15. l. 11. & 724. l. 60. & 771. l. 10.
2, 2. c. 441. l. 36.
2, 8. c. 331. l. 30.
2, 14. c. 349. l. 63.
2, 18. c. 9. l. 14. & 926. l. 37.
3, 8. c. 685. l. 50. & 668. l. 64.
4, 4. c. 331. l. 31. & 630. l. 39.
5, 20. c. 295. l. 48.
6, 2. & c. 371. l. 50. &c.
6, 3. 6. c. 312. l. 56.
6, 6. c. 372. l. 48.
6, 6. 7. c. 140. l. 38.
6, 8. c. 295. l. 45.
6, 13. c. 282. l. 33. 53. 56. 60. & 283. l. 23. & 284. l. 54. & 285. l. 1.
6, 14. c. 90. l. 6. & 515. l. 67.
6, 16. c. 349. l. 17.
6, 18. 19. c. 578. l. 59.
6, 19. c. 278. l. 26.
7, 7. c. 204. l. 55. & 441. l. 37.
7, 8. c. 467. l. 61.
8, 1. c. 224. l. 70. &c.
8, 2. c. 90. l. 38. & 485. l. 2.
8, 4. c. 99. l. 66. & 178. l. 33. & 179. l. 25.
8, 18. c. 757. l. 16.
9, 8. c. 686. l. 5.
10, 4. c. 900. l. 66.
10. 6. c. 156. l. 64.
10, 18. c. 99. l. 69. & 156. l. 31. 71.
11, 1. c. 557. l. 71.
11, 2. c. 628. l. 44.
11, 3. c. 663. l. 44.
11, 21. c. 331. l. 29.
12, 1. &c. c. 521. l. 60.
12, 3. c. 428. l. 4. & 438. l. 5.
12, 6. c. 395. l. 1. &c.
12, 10. c. 133. l. 57. & 409. l. 42.

2. Sam. 12, 31. c. 311. l. 10.
13, 6. c. 329. l. 28.
13, 23. c. 480. l. 29.
13, 24. c. 480. l. 31.
13, 29. c. 228. l. 54.
15, 30. c. 600, l. 31.
16, 1. c. 184. l. 7.
16, 2. c. 12. l. 5. & 189. l. 2. &c.
16, 9. c. 686. l. 21.
17, 8. c. 412. l. 9.
17, 10. c. 9. l. 29. &c. 724. l. 61. & 771. l. 9. & 778. l. 62.
17, 18. c. 355. l. 18. & 813. l. 22.
17, 23. c. 184. l. 44.
17, 29. c. 280. l. 16. & 315. l. 49. & 316. l. 30. & 474. l. 65.
18, 9. c. 228. l. 56. & 541. l. 66.
18, 17. c. 465. & 1091. l. 7.
19, 8. c. 465. l. 65.
19, 21. c. 859. l. 26.
19, 26. c. 184. l. 45.
20, 1. c. 465. l. 65.
20, 22. c. 465. l. 65.
20, 23. c. 757. l. 17.
21, 9. c. 858. l. 9.
21, 19. c. 591. l. 3.
22, 8. c. 132. l. 72.
22, 8. c. 142. l. 72.
22, 34. c. 882. l. 3. & 888. l. 43.
22, 40. c. 243. l. 1.
23, 11. c. 774. l. 9.
23, 11. 12. c. 220. l. 60. &c.
23, 15. c. 758. l. 53.
23, 16. c. 352. l. 26.
23, 20. c. 716. l. 37. & 722. l. 28. & 757. l. 11. & 758. l. 1. &c.
23, 24. c. 370. l. 46.
24, 9. c. 376. l. 26.
24, 15. c. 376. l. 53. &c.
24, 17. c. 378. l. 48.
24, 23. c. 378. l. 68.
24, 24. c. 379. l. 35. & 542. l. 69.
24, 32. c. 311. l. 12.

1. Reg. 1, 5. c. 179. l. 73.
1, 9. c. 59. l. 37. & c. 282. l. 34. 53. & c. 293. l. 23. & c. 284. l. 55. 64. & c. 314. l. 4.
1, 19. 25. c. 282. l. 36. 53. & c. 283. l. 23. & c. 284. l. 57. 64.
1, 33. c. 228. l. 53.
1, 39. c. 317. l. 40.
1, 40. c. 774. l. 26.
2, 35. c. 757. l. 19.
3, 5. c. 90. l. 41.
4, 4. c. 757. l. 19.
4, 18. c. 297. l. 16.
4, 23. c. 16. l. 56. & 304. l. 24. & 314. l. 11. & 893. l. 63. & 911. l. 39. & 928. l. 72.
4, 26. c. 155. l. 17. & c. 157. l. 3. 23. & c. 158. l. 17.
4, 28. c. 100. l. 51. 72. & 101. l. 43. & 158. l. 40. & 241. 38.
4, 30. c. 20. l. 71.
4, 31. c. 838. l. 67.
4, 33. c. 3. l. 44. & 587. l. 47. & 588. l. 34. & 589, l. 66. &c.
5, 11. c. 242. l. 70.
5, 12. c. 1032. l. 26.
5, 17. c. 481. l. 62.
6, 25. c. 483. l. 44.
7, 15. c. 334. l. 41.
7, 23. c. 502. l. 61.
7, 24. 25. c. 313. l. 61. & 359. l. 35.
7, 29. c. 310. l. 65.
7, 37. c. 483. l. 44.
7, 50. c. 586. l. 53.
8, 9. c. 435. l. 68. & 590. l. 58.
8, 46. c. 747. l. 74.
8, 63. c. 320. l. 27. & 575. l. 22.
8, 66. c. 465. l. 65.
9, 19. c. 158. l. 37.
9, 27. c. 174. l. 54. & 876. l. 57.
10, 2. c. 77. l. 58. 69.
10, 15. c. 41. l. 40.
10, 22. c. 61. 51. & c. 14. l. 22. &c. 247. l. 33. & c. 992. l. 70. &c.
10, 25. c. 228. l. 58. & 566. l. 31.
10, 26. c. 154. l. 71. & c. 157. l. 50.
10, 27. c. 649. l. 6.
10, 28. c. 252. l. 51.
10, 28. 29. c. 169. l. 3. &c. 172. l. 25.
11, 5. 33. c. 355. l. 66.
11, 16. c. 676. l. 28.
11, 40. c. 354. l. 42.
12, 16. c. 436. l. 1. & 465. l. 65.
12, 26. 27. c. 354. l. 59. &c.
12, 28. c. 347. l. 43. & 354. l. 45. & 355. l. 44. &c.
12, 29. c. 356. l. 37. & 818. l. 37.
12, 31. c. 356. l. 54. &c.
12, 32. 33. c. 572. l. 32.
13, 13. 23. c. 184. l. 41.
13, 24. c. 200. l. 17. &c.
13, 14. c. 820. l. 10.
13, 20. c. 598. l. 62.
13, 24. c. 139. l. 37. & 243. l. 41. & 722. l. 25. & 746. l. 45.
13, 16. c. 740. l. 20.
13, 28. c. 206. l. 21. &c. & 207. l. 68. & 740. l. 22.
14, 10. c. 675. l. 23. 59.
14, 11. c. 5. l. 71. & c. 9. l. 43. & c. 671. l. 7. & c. 681. l. 20.
14, 23. c. 14. l. 23.
14, 27. c. 196. l. 58.
15, 6. c. 436. l. 4.
16, 4. c. 671. l. 9.
16, 10. c. 675. l. 24.
16, 11. c. 675. l. 70.
17, 1. c. 548. l. 52.
17, 11 c. 669. l. 24.
17, 12. c. 327. l. 54. & c. 622. l. 31.
17, 14. 205. l. 27.
18, 2. c. 204. l. 55.
18, 5. c. 9. l. 45.
18, 19. c. 537. l. 33.
18, 26. c. 377. l. 13. & 556. l. 27.
18, 29. c. 556. l. 32.
18, 30. c. 533. l. 32.
18, 33. c. 854. l. 15.
18, 38. c. 539. l. 53.
18, 38. 39. c. 361. l. 38.
19, 6. c. 327. l. 62. & 328. l. 52.
19, 13. c. 827. l. 17.
19, 19. c. 309. l. 5.
19, 21. c. 314. l. 5.
20, 27. c. 620. l. 48.
20, 33. c. 358. l. 73.
20, 35. 36. c. 746. l. 47. &c.
20, 36. c. 722. l. 26. & 740. l. 2.
21, 9. c. 67. l. 10.
21, 19. c. 706. l. 53.
21, 21. c. 675. l. 24. 30. 59.
21, 23. c. 671. l. 12.
21, 24. c. 671. l. 13.
21, 27. c. 600. l. 7.
22, 11. c. 527. l. 25.
22, 17. c. 521. l. 56.
22, 32. c. 400. l. 60.
22, 34. 38. c. 460. l. 73.
22, 38. c. 671. l. 24. & 706. l. 62.
22, 39. c. 252. l. 60.

2. Reg. 1, 1. c. 485. l. 4.
1, 8. c. 12. l. 20.
1, 11. c. 90. l. 40.
2, 2. c. 8. 18. l. 34.
2, 13. c. 827. l. 19.
2, 19. c. 292. l. 23.
2, 23. &c. c. 818. l. 21. &c.
2, 25. c. 533. l. 12.
3, 4. c. 90. l. 38. & c. 422. l. 41. & 428. l. 26. & 441. l. 56. 67. & 442. 17. & 470. 24. & 475. 21. & 484. 67. & 485. 4. & 511. 15. & 534. 47.
3, 15. c. 20. l. 69. & c. 463. l. 74.
4, 25. c. 133. l. 12.
4, 29. c. 597. l. 73.
5, 17. c. 229. l. 51. &c. 234. l. 15.
5, 23. c. 334. l. 48. 58. & c. 335. l. 64.
6, 6. c. 483. l. 42.
6, 25. c. 16 l. 62. & c. 189. l. 67. &c.
7, 1. c. 190. l. 18.
7, 6. c. 168. l. 61.
7, 7. 10. c. 188. l. 71.
8, 9. c. 77. l. 60. 69.
8, 13. c. 686. l. 7.
9, 8. c. 675. l. 25. 60. & 676. l. 20.
9, 25. c. 173. l. 2.
9, 35. c. 671. l. 28.
10, 11. c. 676. l. 23.
10, 12. c. 479. l. 38.
10, 24. c. 196. l. 58.
11, 4. 19. c. 646. l. 65.
12, 11. c. 334. l. 50.
12, 13. c. 586. l. 53.
12, 15. c. 195. l. 58.
13, 5. c. 465. l. 65.
14, 9. c. 764. l. 21.
14, 12. c. 465. l. 65.
15, 29. c. 897. l. 4.
16, 10. c. 572. l. 12.
16. 17. c. 328. l. 14.
17, 14. c. 413. l. 29.
17, 16. c. 354. l. 35.
17, 21. c. 111. l. 3.
17, 24. c. 370. l. 48. & 620. l. 64.
17, 25. c. 722. l. 24. & 740. l. 4. & 742. l. 12.
17, 25, 26. c. 736. l. 38. & 745. l. 65. & 746. l. 22.
17, 30. c. 478. l. 14. & 649. l. 45.
17, 31. c. 182. l. 61.
17, 33. c. 537. l. 39.
18, 3. c. 551. l. 8.
18, 21. c. 781. l. 70.
18, 24. c. 168. l. 67.
19, 25. c. 1091. l. 12.
19, 28. c. 125. l. 45. & 224. l. 52. & 764. l. 68.
20, 8. c. 551. l. 10.
20, 13. c. 297. l. 67. & 629. l. 32.
21, 3. c. 177. l. 36.
21, 20. c. 177. l. 37.
22, 5. 7. 8. 9. c. 196. l. 59.
23, 5. 176. l. 56. 60.
23, 11. c. 176. l. 50. &c.
23, 12. c. 700. l. 38.
23, 13. c. 345. l. 55.
23, 15. c. 354. l. 50.
23, 30. c. 759. l. 52.
23, 32. 33. 24. c. 759. l. 52. 62. &c.
23, 33. c. 172. l. 43.
23, 37. c. 759. l. 73.
24, 2. c. 760. l. 42.
24, 3. 4. c. 759. l. 73.
24, 12. &c. c. 760. l. 47.

1. Par. 1, 29. c. 535. l. 5.
1, 33. c. 82. l. 1.
1, 44. c. 534. l. 37.
2, 7. c. 307. l. 57.
3, 1. c. 663. l. 43.

1. Par. 4, 28. c. 854. l. 73.
4, 29. c. 200. l. 53.
4, 31. c. 158. l. 22.
5, 1. 2. c. 406. l. 30.
5, 10. c. 465. l. 71.
5, 21. c. 183. l. 69. & 511. l. 17.
5, 23. c. 862. l. 72.
8, 33. c. 112. l. 5. & 331. l. 29.
8, 34. c. 331. l. 31.
9, 33. c. 297. l. 14.
9, 39. c. 331. l. 30.
11, 8. c. 472. l. 69.
11, 9. 10. c. 243. l. 8.
11, 11. 20. c. 137. l. 51.
11, 13. c. 243. l. 10.
11, 22. c. 757. l. 11. & 758. l. 1. &c.
12, 8. c. 8. l. 51. & 726. l. 34. & 771. l. 12. & 778. l. 62. & 926. l. 38.
12, 40. c. 12. l. 2. & 77. l. 69. & 184. l. 8. & 228. l. 59. 62. & 313. l. 31. & 314. l. 5.
13, 6. c. 371. l. 49.
13, 9. c. 140. l. 39.
15, 15. c. 371. l. 73.
15, 26. c. 282. l. 56. & 285. l. 2.
15, 29 c. 349. l. 18.
18, 3. c. 278. l. 27. & 328. l. 59.
18, 2. c. 485. l. 3.
18, 4. c. 99. l. 66. & 156. l. 34. & 178. l. 34.
19, 7. c. 156. l. 52.
19, 18. c. 156. l. 70.
20, 3. c. 311. l. 10.
20, 5. c. 591. l. 6.
21, 21. &c. c. 380. l. 15.
21, 25. c. 379. l. 38. & 380. l. 18.
21, 26. c. 361. l. 12. & 539. l. 50.
24, 7. c. 216. l. 8.
24, 21. c. 569. l. 68.
25, 2. c. 984. l. 56.
25, 5. c. 317. l. 22.
26, 18. c. 177. l. 67.
26, 29. 30. 31. c. 444. l. 55.
27, 1. c. 376. l. 35.
27, 28. 29. c. 696. l. 74.
27, 29. c. 307. l. 25. & 534. l. 5.
27, 30. c. 77. 61. & 183. l. 60.
28, 5. 6. c. 557. l. 20.
29, 21. c. 556. l. 19.
35, 13. c. 638. l. 60.

2. Par. 1, 4. c. 204. l. 56.
1, 14. c. 154. l. 71. &c. & 157. l. 51.
1, 16. c. 172. l. 45.
1, 16. 17. c. 169. l. 3. & 172. l. 25.
3, 1. c. 379. l. 20.
4, 6. c. 549. l. 46.
5, 6. c 575. l. 23.
7, 1. 2. 3. c. 361. l. 21.
7, 1. 3. c. 539. l. 51.
7, 5. c. 320. l. 27. & 511. l. 19. & 566. l. 21.
8, 3. c. 74. l. 53.
8, 6. c. 158. l. 4. 38.
8, 13. c. 317. l. 26.
8, 17. c. 174. l. 54.
9, 1. c. 77. l. 69.
9, 4. c. 20. l. 67.
9, 21. c. 6. l. 52. & 632. l. 41. & 992. l. 70. &c.
9, 22. c. 247. l. 33.
9, 24. c. 228. l. 58.
9, 25. c. 156. l. 74. & 157. l. 23. 51. & 174. l. 30.
9, 28. c. 159. l. 20. & 169. l. 8.
9, 41. c. 112. l. 5.
11, 5. c. 642. l. 66.
11, 14. c. 357. l. 10.
11, 15. c. 357. l. 26.
12, 3. c. 156. l. 36. & 168. l. 56.
13, 7. c. 818. l. 58.
13, 17. 18. &c. c. 436. l. 8.
14, 8. 17. c. 354. l. 56.
2. Par. 14, 9. c. 156. l. 28.
14, 14. c. 77. l. 58.
14, 15. c. 454. l. 53. & 465. l. 40.
17, 11. c. 648. l. 33.
18, 2. c. 314. l. 5.
18, 10. c. 527. l. 25.
18, 16. c. 521. l. 57.
18, 30. c. 854. l. 57.
18, 31. c. 400. l. 61.
20, 2. c. 632. l. 66.
22, 5. c. 243. l. 11.
22, 8. c. 243. l. 42.
23, 28. c. 297. l. 13.
26, 10. c. 440. l. 71.
26, 19. c. 357. l. 19.
28, 6. c. 413. l. 44.
28, 18. c. 467. l. 29. & 753. l. 16.
28, 21. c. 357. l. 66.
29, 2. c. 280. l. 34.
29, 21. c. 647. l. 30.
29, 27. c. 572. l. 18.
29, 30. c. 984. l. 56.
29, 34. c. 324. l. 31.
30, 1. 5. 10. 11. c. 320. l. 58.
30, 2. c. 580. l. 31.
30, 3. c. 572. l. 20.
30, 8. c. 413. l. 29.
30, 15. 16. c. 611. l. 29. 30. 16. c. 573. l. 49. & 577. l. 17.
30, 17. c. 323. l. 42. & 576. l. 25. & 579. l. 67.
30, 18. 19. 20. c. 580. l. 1.
30, 21. 32. 33. c. 320. l. 33.
30, 22. c. 565. l. 28.
30, 24. c. 320. l. 37.
32, 28. c. 155. l. 47.
33, 11. c. 764. l. 30.
34, 6. c. 1032. l. 1.
34, 6. 9. 33. c. 217. l. 16.
34, 7. 9. c. 320. l. 58.
35, 1. 17 c. 217. l. 17.
35, 3. 17. c. 320. l. 59.
35, 5. 6. 10. 11. c. 611. l. 30.
35, 7. c. 511. l. 22.
35, 7. 8. 9. c. 320. l. 42. & 565. l. 37.
35, 10. 11. c. 323. l. 43.
35, 11. c. 324. l. 51. & 573. l. 52. & 577. l. 18.
35, 11. 15. c. 556. l. 59.
35, 13. c. 596. l. 12.
35, 24. c. 175. l. 22.
36, 1. c. 759. l. 52.
36, 4. c. 57. l. 54. & c. 759. l. 65. &c.
36, 6. c. 760. l. 44.
36, 12. c. 216. l. 58.
36, 13. c. 413. l. 29.
36, 21. c. 289. l. 8.

Eſdr. 1, 1. c. 219. l. 23.
2, 2. c. 219. l. 23.
2, 54. c. 89. l. 1.
2, 55. c. 177. l. 51.
2, 64. 65. c. 65. l. 56.
2, 67. c. 183. l. 64.
3, 2. c. 217. l. 61.
4, 24. c. 219. l. 27.
6, 7. c. 217. l. 20. & 51.
6, 9. 17. c. 422. l. 59. & 423. l. 71.
6, 17. c. 320. l. 55. & 632. l. 41. & 647. l. 30.
6, 20. c. 576. l. 7. 31.
8, 35. c. 217. l. 21. & 647. l. 30.
9, 1. c. 345. l. 55.
9, 3. c. 480. l. 73.
10, 12. c. 774. l. 27.
10, 44. c. 783. l. 5.
Nehem. 2, 1. c. 557. l. 54.
2, 6. c. 598. l. 64.
2, 9. c. 215. l. 64.
2, 12. 14. c. 215. l. 57.
3, 8. c. 399. l. 50.
3, 13. c. 242. l. 72.
4, 2. c. 472. l. 68.
4, 5. c. 136. l. 57.
Nehem. 5, 14. c. 215. l. 33. & 216. l. 3.
5, 17. c. 216. l. 4.
5, 17. 18. c. 215. l. 68.
5, 18. c. 314. l. 12.
6, 7. c. 215. l. 22.
7, 66. 67. c. 65. l. 56.
7, 68. 69. c. 216. l. 1.
7, 69. c. 183. l. 64.
7, 70. c. 215. l. 71.
8, 3. c. 377. l. 15.
9, 16. 17. 29. c. 413. l. 29.
9, 18. c. 346. l. 65. & 347. l. 48.
9, 29. c. 413. l. 19.
11, 27. c. 854. l. 74.
13, 5. c. 566. l. 19.
13, 15. c. 184. l. 8.
13, 16. c. 44. l. 67.

Eſther 1, 2. c. 286. l. 58. & 457. l. 33. & 470. l. 65. & 810. l. 26.
1, 5. c. 570. l. 7.
1, 6. c. 328. l. 17.
2, 5. c. 200. l. 51.
2, 12. c. 567. l. 60.
2, 13. col. 926. l. 66.
3, 7. col. 557. l. 55.
6, 10. col. 155. l. 58.
8, 8. col. 748. l. 5.
8, 10. col. 100. l. 64. & 101. l. 31. & 179. l. 64. & 235. l. 67. &c.
8, 10. 14. col. 241. l. 41.
8, 12. col. 817. l. 23.
8, 14. col. 100. l. 38.
8, 35. col. 320. l. 59.
9, 25. col. 323. l. 21.
9, 28. c. 155. l. 53.

Job. 1, 3. c. 77. l. 40. & 183. l. 58. & 240. l. 20. & 310. l. 6. & 511. l. 12.
1, 7. c. 774. l. 70.
1, 14. c. 309. l. 4.
1, 16. c. 364. l. 50.
1, 20. c. 480. l. 69. & 482. l. 40.
3, 4. c. 150. l. 3.
3, 7. c. 150. l. 4.
3, 16. c. 1031. l. 24. 42.
3, 24. c. 730. l. 60.
4, 8. c. 733. l. 53.
4, 8. 9. c. 775. l. 72.
4, 10. 11. c. 775. l. 68.
4, 11. c. 125. l. 46. & 719. l. 67. & 720. l. 50. & 721. l. 58.
4, 15. c. 1039. l. 49.
4, 20. c. 377. l. 19.
5, 4. c. 707. l. 9.
5, 20. c. 133. l. 51.
6, 5. c. 7. l. 11. & c. 286. l. 44. & 300. l. 48. & 407. l. 14. & 869. l. 64.
6, 6. c. 16. l. 61.
6, 7. c. 744. l. 42.
7, 4. c. 84. l. 73.
7, 12. c. 45. l. 55.
8, 2. c. 624. l. 39.
8, 11. c. 403. l. 5.
9, 7. c. 119. l. 56.
9, 26. c. 14. l. 2. & c. 15. l. 15.
9, 31. c. 761. l. 13.
10, 1. c. 399. l. 61.
10, 10. c. 316. l. 40. 46.
10, 16. c. 763. l. 5. &c. & 767. l. 42.
10, 19. c. 426. l. 5.
11, 12. c. 870. l. 69. & 878. l. 39.
11, 16. c. 352. l. 23.
12, 7. 8. c. 39. l. 2.
13, 4. c. 445. l. 41.
14, 8. c. 1. l. 22.
14, 10. col. 543. l. 10. & col. 823. l. 29.
14, 11. c. 792. l. 35.
14, 24. c. 70. l. 53.
15, 10. c. 624. l. 40.
15, 27. c. 506. l. 35.
Job. 15, 28. c. 109. l. 16.
15, 31. c. 149. l. 31.
16, 11. c. 195. l. 34.
17, 3. c. 125. l. 48.
17, 14. c. 761. l. 14.
18, 8. c. 541. l. 71.
19, 3. c. 513. l. 59.
19, 20. c. 202. l. 68.
19, 22. 24. c. 466. l. 26.
19. 26. c. 280. l. 22.
19, 29. c. 133. l. 28.
20, 4. c. 8. l. 11.
20, 9. c. 204. l. 58.
20, 14. c. 24. l. 51.
20, 16. c. 24. l. 57.
20, 17. c. 474. l. 66.
21, 10. c. 276. l. 64. & 279. l. 12. & 286. l. 56. & 291. l. 18. &c.
21, 20. c. 140. l. 34.
21, 11. c. 296. l. 56.
21, 23. c. 433. l. 3.
21, 24. c. 457. l. 20. &c.
21, 30 32. c. 426. l. 59.
22, 25. c. 949. l. 53.
24, 2. c. 448. l. 23.
24, 5. c. 870. l. 60. & 878. l. 40.
24, 13. c. 32. l. 46.
24, 21. c. 683. l. 51.
24, 22. c. 96. l. 67.
26, 13. c. 45. l. 54.
27, 3. c. 123. l. 40.
28, 4. c. 295. l. 48.
28, 7. c. 15. l. 36.
28, 8. c. 719. l. 3.
28, 27. c. 839. l. 32.
29, 6. col. 315. l. 71. & c. 474. l. 66.
29, 17. c. 202. l. 68.
29, 24. c. 148. l. 67.
29, 25. c. 441. l. 73.
30, 1. c. 531. l. 3.
30, 4. c. 872. l. 71. &c.
30, 4. 7. c. 873. l. 33.
30, 7. c. 607. l. 59.
30, 28. c. 535. l. 62.
30, 29. c. 14. l. 6. & col. 15. l. 5. & c. 69. l. 11.
31, 1. col. 684. l. 46. & col. 685. l. 46.
31, 10. c. 188. l. 51.
31, 19. 20. c. 484. l. 46.
31, 20. c. 12. l. 17. & c. 484. l. 23. & c. 548. l. 5.
31, 25. c. 484. l. 23.
31, 40. c. 764. l. 22.
32, 6. c. 59. l. 26. & c. 411. l. 55.
33, 18. c. 761. l. 15.
33, 22. c. 761. l. 16.
33, 24. c. 761. l. 17.
33, 28. c. 761. l. 19.
33, 30. c. 761. l. 20.
34, 17. c. 624. l. 27.
34, 18. c. 859. l. 26.
34, 20. c. 96. l. 56.
34, 24. c. 624. l. 48.
35, 11. c. 243. l. 6.
35, 16. c. 625. l. 56.
36, 5. c. 624. l. 50.
36, 31. c. 925. l. 57.
36, 33. c. 25. l. 62.
37, 4. c. 730. l. 55.
38, 8. c. 666. l. 15.
38, 28. c. 548. l. 50.
38, 36. c. 14. l. 54. & c. 15. l. 48. & col. 503. l. 62.
39, 1. c. 737. l. 39. 72. & c. 888. l. 44. & 889. l. 59.
39, 2. c. 737. l. 17. 19.
39, 3. c. 415. l. 64. & 884. l. 31. & 915. l. 72. & 916. l. 10. & 919. l. 48. & 920. l. 6.
39, 34. c. 891. l. 64. &c.
39, 5. c. 182. l. 51. & 871. l. 3.
39, 8. c. 9. l. 35.
39, 9. c. 5. l. 74. & c. 305. l. 46. & c. 871. l. 72.

Job. 39, 10. c. 133. l. 13. & 877. l. 41.
39, 11. c. 877. l. 55.
39, 12. col. 949. l. 44. 72. & col 953. l. 55.
39, 14. c. 8. l. 69.
39, 16. c. 14. l. 60.
39, 17. c. 15. l. 61. & 65. l. 8.
39, 19. c. 71. l. 19.
39, 20. c. 125. l. 44.
39, 21. c. 133. l. 14.
39, 22. 23. 25. 28. c. 117. l. 25. *uſque ad col.* 153.
39, 22. c. 117. l. 25. *uſque ad col.* 121. l. 35.
39, 23. c. 7. l. 10. & c. 121. l. 35. *uſque ad col.* [illegible] l. 69.
39, 23. c. [illegible]8. l. 356.
39, [illegible] c. 8. l. 69. & c. 9. l. 36 & c. 127. l. 69. *uſque ad col.* 132. l. 71.
39, 25. c. 132. l. 71. *uſque ad col.* 133. l. 70.
39, 26. col. 133. l. 61. *uſque ad* 142. l. 61.
39, 27. c. 142. l. 61. *uſque ad col.* 150. l. 6.
39, 28. col. 150. l. 6. *uſque ad col.* 152. l. 57.
39, 31. c. 14. l. 34.
39, 32. c. 15. l. 33.
39, 33. c. 16. l. 29. & 143. l. 71.
40, 10. c. 5. l. 17.
40, 10. &c. *uſque ad* 19. c. 49. l. 6.
40, 10. c. 248. l. 25. 34. & c. 300. l. 37.
40, 11. c. 509. l. 60.
40, 12. c. 494. l. 19.
40, 15. c. 248. l. 25. & 407. l. 31. &c. c. 467. l. 12.
40, 16. c. 985. l. 27.
40, 19. 21. c. 125. l. 44.
40, 20. &c. c. 52. l. 12.
40, 21. c. 764. l. 57.
40, 24. c. 16. l. 68.
40, 26. c. 50. l. 40.
41, 5. c. 202. l. 68.
41, 11. c. 123. l. 42.
41, 17. c. 381. l. 67.
41, 20. c. 133. l. 15. & 135. l. 74. & 139. l. 22.
41, 21. c. 668. l. 22.
41, 25. c. 6. l. 8.
41, 26. c. 719. l. 3.
42, 11. c. 433. l. 18.
42, 12. c. 77. l. 40. & 183. l. 58. & 310. l. 6. & 511. l. 21.
Ad *Jobum* additamenta in Gr. verſ. c. 876. l. 50.

Pſ. 1, 3. c. 896. l. 53.
1, 6. c. 295. l. 27.
3, 2. c. 408. l. 33.
3, 4. c. 331. l. 9.
3, 8. c. 202. l. 68.
4, 2. c. 412. l. 70.
5, 10. c. 118. l. 13.
5, 11. c. 331. l. 10.
7, 3. c. 740. l. 58. & 776. l. 20. 57.
7, 16. c. 758. l. 59. & c. 761. l. 21.
7, 17. c. 323. l. 21.
8, 5. c. 755. l. 54.
8, 7. c. 57. l. 62. & 432. l. 28.
8, 7. 8. c. 281. l. 32. & 310. l. 13.
8, 7. 8. 9. c. 3. l. 23.
8, 8. c. 250. l. 59. & 953. l. 18.
9, 16. c. 761. l. 24.
9, 28. c. 275. l. 72.
10, 9. c. 737. l. 17. 22. 73. & c. 776. l. 22.
11, 7. c. 537. l. 12.
12, 7. c. 395. l. 16.
12, 9. c. 53. l. 27.

Pſ. 16, 7. c. 99. l. 73. & c. 497. l. 55.
1, 16. 10. c. 761. l. 6.
16, 14. c. 700. l. 65.
17, 12. c. 737. l. 42. 74. 776. l. 23.
18, 1. c. 45. l. 46. & c. 101. l. 4.
18, 20. c. 412. l. 71.
18, 34. c. 9. l. 14. & 882. l. 3. 43. & 888. l. 44. &. 193. l. 31.
18, 35. c. 279. l. 39. & 756. l. 23. & 807. l. 65.
18, 48. c. 467. l. 40.
19, 4. c. 356. l. 67.
19, 6. c. 131. l. 49.
20, 3. c. 361. l. 43.
20, 4. c. 539. l. 56.
20, 8. c. 173. l. 48.
21, 9. c. 243. l. 49.
22, 1. c. 781. l. 20. & 888. l. 21. &c.
22, 2. c. 730. l. 458.
22, 8. c. 297. l. 17. & 781. l. 13.
22, 9. c. 781. l. 15.
22, 12. c. 408. l. 29. &c. & 776. l. 25.
22, 13. c. 8. l. 68. & c. 97. l. 2. & 281. l. 71. & 287. l. 38. & 306. l. 2. & 531. l. 59. 71.
22, 15. 16. c. 615. l. 21.
22, 17. c. 683. l. 73. & 686. l. 36. & 779. l. 34. &c. & 782. l. 48. 69. 73.
22, 19. c. 781. l. 17.
22, 20. c. 888. l. 25.
22, 21. c. 686. l. 38.
22, 22. col. 730. l. 8. & 732. l. 65. & 949. l. 46. & 950. l. 20. & 957. l. 51. & 959. l. 16. & 964. l. 41. & 965. l. 30.
22, 30. c. 412. l. 16.
23, 1. c. 444. l. 24.
23, 1. 2. c. 449. l. 30. & 468. l. 24. & 517. l. 62. & 519. l. 49.
23, 1. 4. c. 459. l. 7.
23, 2. c. 279. l. 48. & c. 468. l. 2.
25, 16. c. 557. l. 12.
28, 1. c. 276. l. 2. & 758. l. 57.
29, 1. c. 646. l. 65.
29, 3. p. 1055. l. 37. & 1057. l. 45.
29, 5. 6. c. 409. l. 21. &c.
29, 6. c. 288. l. 20. & 949. 68. & 958. 74.
29, 7. c. 433. l. 6. & 1057. l. 40.
29, 8. p. 1057. l. 47.
29, 9. c. 888. l. 44. & 891. l. 16.
30, 4. c. 758. l. 57. & 761. l. 24.
30, 10. c. 761. l. 24.
31, 9. c. 412. l. 72.
31, 21. c. 150. l. 23.
31, 25. c. 150. l. 23.
32, 3. c. 730. l. 458.
32, 5. c. 550. l. 30.
32, 9. c. 228. l. 50.
32, 11. c. 136. l. 57.
33, 17. c. 117. l. 6. & 179. l. 7.
34, 3. c. 137. l. 51.
34, 11. c. 720. l. 72. & 776. l. 27.
34, 20. c. 609. l. 45.
35, 7. c. 761. l. 24.
35, 16. c. 202. l. 69.
35, 17. c. 776. l. 29.
36, 9. c. 415. l. 65.
36, 7. c. 4. l. 42. & 195. l. 50.
36, 9. c. 412. l. 21.
37, 20. c. 428. l. 28. & 950. l. 27.
38, 8. c. 506. l. 35. & 507. l. 5. & 511. l. 62.

Pſ. 38, 9. c. 730. l. 4. 58.
39, 2. c. 401. l. 32.
39, 6. c. 1030. l. 36.
39, 13. c. 619. l. 2.
40, 7. c. 781. l. 29. 52.
40, 16. c. 150. l. 20.
41, 5. c. 580. l. 10.
42, 1. c. 881. l. 4.
42, 2. c. 7. l. 13. & 883. l. 35. &c.
43, 3. c. 279. l. 41.
43, 10. c. 253. l. 73.
44, 23. c. 289. l. 62.
45, 5. c. 31. l. 44.
45, 9. c. 252. l. 52.
45, 16. c. 426. l. 58.
46, 4. c. 731. l. 1.
47, 12. c. 244. l. 63.
49, 2. c. 108. l. 23. & 1030. l. 40.
49, 10. c. 761. l. 25.
49, 13. 21. c. 3. l. 13.
49, 14. c. 421. l. 11.
49, 21. c. 409. l. 60.
50, 9. c. 467. l. 56.
50, 10. c. 5. l. 25. 74.
50, 11. c. 4. l. 66. & 14. l. 31. & 979. l. 3. & 980. l. 34.
50, 13. c. 8. l. 68. & 97. l. 3. 281. l. 74. & 287. l. 38.
50, 13. 14. c. 414. l. 70.
51, 8. c. 291. l. 39. & 503. l. 63.
51, 9. c. 587. l. 16. & 49.
51, 10. c. 130. l. 67.
51, 11. c. 414. l. 31.
51, 17. c. 414. l. 73.
52, 2. c. 866. l. 10.
55, 7. c. 15. l. 8.
55, 14. c. 761. l. 25.
55, 22. c. 474. l. 66.
56, 3. c. 408. l. 35.
56, 6. c. 135. l. 49.
56, 7. c. 714. l. 53.
57, 5. c. 719. l. 59. 68. & c. 776. l. 30.
58, 7. c. 29. l. 60. & c. 733. l. 57. & c. 776. l. 31.
58, 9. c. 1030. l. 61. &c.
58, 11. c. 14. l. 13. & 771. l. 74.
59, 4. c. 714. l. 53.
59, 7. 15. c. 5. 72. & 665. l. 49. & 666. l. 46. & 681. l. 21. & 809. l. 74.
59, 12. c. 926. l. 68.
60, 6. c. 433. l. 433. l. 52.
61, 3. c. 514. l. 70.
62, 4. c. 760. l. 15.
63, 6. c. 412. l. 23.
63, 11. c. 9. l. 46. & 133. l. 51. & 848. l. 56.
64, 4. c. 668. l. 49.
64, 14. c. 60. l. 66.
65, 13. c. 468. l. 6.
65, 14. c. 421. l. 11. & 428. l. 17. & 511. l. 4. & 648. l. 11.
66, 15. c. 11. l. 12. & 470. l. 22. & 472. l. 50. & 646 l. 53.
67, 7. c. 491. l. 22.
68, 4. c. 772. l. 1.
68, 11. c. 773. l. 66.
68, 14. c. 14. l. 61.
68, 16. c. 316. l. 56.
68, 18. c. 99. l. 71.
68, 19. c. 414. l. 53.
68, 24. c. 628. l. 47. & 671. l. 5.
68, 31. c. 6. l. 1. & 97. l. 4. & 282. l. 1. & 287. l. 38. & 408. l. 51. & 984. l. 65. 68, 32. c. 237. l. 17.
69, 4. c. 118. l. 15.
69, 9. c. 619. l. 8.
69, 22. c. 592. l. 38.
69, 31. c. 944. l. 10.
69, 31. 32. c. 414. l. 74.
69, 32. c. 276. l. 63. & c. 944. l. 58.
69, 35. c. 37. l. 34.

Pſal. 69, 39. c. 285. l. 70. &c.
70, 4. c. 150. l. 20.
71, 4. c. 113. l. 33. & 618. l. 36.
72, 6. c. 481. l. 59.
72, 8. c. 220. l. 31.
72, 12. c. 433. l. 4.
72, 13. c. 105. l. 7.
73, 21. c. 1[illegible]3. l. 21.
74, 4. c. 730. l. 57.
74, 5. c. 541. l. 61.
74, 13. 14. c. 45. l. 58.
74, 18. c. 378. l. 5.
75, 6. c. 118. l. 21.
75, 8. c. 181. l. 38.
75, 9. c. 911. l. 44.
76, 3. c. 200. l. 50.
76, 6. c. 96. l. 69.
77, 4. c. 244. l. 63. & 514. l. 70.
77, 19. c. 142. l. 68.
77, 52. c. 384. l. 59.
78, 12. c. 341. l. 70.
78, 16. c. 532. l. 7.
78, 18. c. 551. l. 29.
78, 25. c. 96. l. 70.
78, 31. c. 525. l. 17.
78, 45. c. 70. l. 8.
78, 47. c. 1. l. 14.
78, 51. c. 297. l. 25.
78, 56. c. 493. l. 38.
78, 61 c. 383. l. 61.
78, 66. c. 367. l. 2.
78, 69. c. 950. l. 33. & 964. l. 41.
78, 70. c. 467. l. 58.
78, 71. c. 297. l. 41. 47. 55. & c. 441. l. 34.
79, 12. c. 395. l. 18.
80, 1. c. 984. l. 55.
80, 2. c. 441. l. 40. & 444. l. 24.
80, 6. c. 984. l. 30.
80, 9. &c. c. 976. l. 50. &c.
80, 13. c. 715. l. 52.
80, 14. c. 4. l. 67. & 706. l. 47. & 870. l. 25. & 978. l. 11. & c. & 984. l. 72.
83, 3. c. 276. l. 5.
84, 4. c. 14. l. 39.
84, 11. c. 927. l. 31.
85, 3. c. 136. l. 57.
86, 1. c. 279. l. 51.
87, 1. c. 590. l. 28.
89, 48. c. 1030. l. 38.
91, 7. c. 927. l. 34.
91, 13. c. 33. l. 66. & 776. l. 33.
92, 11. c. 950. l. 14. & 957. l. 55. & 959. l. 25.
92, 13. c. 896. l. 54.
92, 15. c. 412. l. 18.
94, 13. c. 761. l. 22.
95, 4. c. 949. l. 51.
96, 6. c. 641. l. 39.
96, 12. c. 108. l. 18.
97, 7 c. 331. l. 23.
98, 6. c. 317. l. 16.
98, 14. c. 557. l. 1.
101, 5. c. 25. l. 63.
101, 26. c. 279. l. 50.
102, 1. c. 514. l. 70.
102, 7. c. 66. l. 58. & c. 1082. l. 53.
102, 7. 8. c. 14. l. 36.
102, 8. c. 15. l. 46.
102, 10. c. 27. l. 8.
102, 11. c. 65. l. 40.
102, 12. c. 108. l. 22.
102, 27. c. 456. l. 63.
103, 3. c. 414. l. 39.
103, 4. c. 761. l. 25.
103, 5. c. 14. l. 74.
103, 6. 9. c. 279. l. 49.
103, 22. c. 276. l. 2.
103, 23. c. 108. l. 18.
104, 10. 11. c. 877. l. 61.
104, 11. c. 5. l. 74.

Pſal. 104, 12. c. 14. l. 32. 42.
104, 13. c. 807. l. 30.
104, 17. c. 14. l. 7. 37.
104, 18. c. 6. l. 2. & 63. l. 52. & 615. l. 71. & 916. l. 8. & 1002. l. 5. &c.
104, 20. c. 735. l. 47. & 737. l. 52. & 824. l. 1.
104, 21. c. 415. l. 66. & 729. l. 41. & 815. l. 50.
104, 21. 22. c. 775. l. 26.
104, 22. c. 468 l. 15. & 730. l. 9. & 737. l. 19. 43.
104, 25. c. 37. l. 46. & c. 41. l. 54.
104, 25. 26. c. 45. l. 43. 53.
104, 30. c. 616 l. 39.
104, 31. c. 384. l. 53.
105, 30. c. 55. l. 47. & 1024. l. 52.
105, 34. c. 69. l. 32.
106, 19. c. 331. l. 52.
106, 19. 20. c. 13. l. 7. & c. 279. l. 4. & c. 346. l. 65.
106, 20 c. 299. l. 26. & 331. l. 2. 5. 52. & 336. l. 35.
106, 33. c. 493. l. 39.
107, 5. c. 514. l. 71.
107, 9. c. 815. l. 42.
107, 20. c. 761. l. 25.
107, 23. c. 884. l. 62.
107, 34. c. 872. l. 12.
114, c. 108. l. 18.
113, 9. c. 1022. l. 15.
114, 4. c. 288. l. 36. & 422. l. 42.
114, 4. 6. c. 409. l. 33.
114, 6. c. 515. l. 63.
115, 6. c. 125. l. 48.
115, 7. c. 118. l. 16. & 332. l. 63.
116, 12. c. 202. l. 12. & 538. l. 42.
116, 3. c. 243. l. 55.
116, 12. 13. c. 414. l. 63.
116, 17. c. 414. l. 65.
118, 5. c. 412. l. 37.
118, 27. c. 323. l. 11.
119, 45. c. 413. l. 1.
119, 61. c. 548. l. 30.
119, 70. c. 316. l. 55.
119, 85. c. 761. l. 25.
119, 90. c. 279. l. 49.
119, 111. c. 131. l. 36.
119, 120. c. 1039. l. 45.
119, 143. c. 243. l. 56.
119, 176. c. 524. l. 38.
121, 6. c. 452. l. 41.
121, 6. 7. c. 433. l. 7.
125, 1. c. 725. l. 10.
125, 2. c. 590. l. 29. & 894. l. 71.
126, 1. c. 149. l. 6.
128, 5. c. 707. l. 14.
130, 8. c. 414. l. 41.
132, 2. 5. c. 96. l. 60.
133, 2. c. 423. l. 10. & 484. l. 4.
135, 17. c. 125. l. 45.
137, 5. c. 202. l. 70.
137, 9. c. 860. l. 67.
138, 7. c. 125. l. 45.
139, 3. c. 334. l. 43.
139, 16. c. 7. l. 58.
139, 20. c. 243. l. 4.
140, 3. c. 24. l. 60. & 714. l. 54.
140, 4. c. 668. l. 48.
140, 8. c. 132. l. 41.
140, 12. c. 25. l. 63.
141, 2. c. 414. l. 66.
142, 4. c. 514. l. 71.
143, 4. c. 514. l. 71.
144, 13. c. 60. l. 68. & 451. l. 33. & 510. l. 74.
144, 14. c. 281. l. 34. & 295. l. 5. & 304. l. 66. & 389. l. 4.
145, c. 670. l. 72.
147, 10. c. 276. l. 4.
147, 9. c. 415. l. 67.
147, 10. c. 8. l. 69. & 117. l. 65.
147, 16. c. 475. l. 39. &c.
Pſal. 147, 17. c. 207. l. 53.
148, 7. c. 45. l. 62.
148. 7. 10. 13. c. 3. l. 17.
149, 2. c. 347. l. 23.
149, 6. c. 118. l. 17. & 244. l. 55.
151, ſpurius c. 460. l. 44. &c. & c. 464. l. 23.

Prov. 1, 4. c. 27. l. 73.
1, 10. c. 243. l. 7.
1, 14. c. 649. l. 10.
1, 20. c. 248. l. 32.
3, 6. c. 379. l. 27. & 542. l. 65.
5, 9. c. 8. l. 43. & 888. l. 42. 38. 63. & 898. l. 21. &c. & 915. l. 73.
5, 22. c. 1089. l. 72.
6, 5. c. 926. l. 39.
6, 6. c. 35. l. 17. 20.
7, 13. c. 688. l. 63.
7, 14. 15. c. 569. l. 65.
7, 16. c. 172. l. 20.
7, 22. c. 9. l. 40. & 15. l. 53. & 289. l. 53. & 408. l. 1. & 409. l. 36. &c. & 693. 674. &c.
7, 26. 27. c. 409. l. 45.
8, 2. c. 649. l. 10.
8, 6. c. 279. l. 43.
8, 33. c. 70. l. 67.
9, 1. c. 248. l. 32.
10, 1. c. 113. l. 26.
10, 4. c. 668. l. 25.
10, 17. c. 14. l. 7.
10, 27. c. 112. l. 68.
11, 5. c. 324. l. 67.
11, 22. c. 125. l. 49. & 704. l. 8.
12, 7. c. 813. l. 35.
12, 10. c. 13. l. 8. & 195. l. 54. & 402. l. 31.
13, 17. c. 237. l. 16.
14, 4. c. 11. l. 49. & 250. l. 59. & 279. l. 10. & 281. l. 35. & 287. l. 35. & 305. l. 1. & 309. l. 9.
14, 9. c. 649. l. 11.
15, 17. c. 304. l. 68. & 314. l. 6.
15, 22. c. 813. l. 37.
15, 31. c. 649. l. 11.
16, 11. c. 433. l. 66.
16, 14. c. 771. l. 34.
16, 33. c. 656. l. 12.
17, 2. c. 649. l. 11.
17, 12. c. 813. l. 33.
17, 14. c. 297. l. 15.
18, 18. c. 649. l. 11.
19, 12. c. 730. l. 68. & 771. l. 29.
20, 2. c. 730. l. 68. & 771. l. 30.
21, 1. c. 212. l. 11.
21, 5. c. 316. l. 6.
21, 19. c. 688. l. 63.
21, 25. c. 485. l. 52.
21, 27. c. 369. l. 60.
21, 30. c. 12. l. 2.
21, 31. c. 173. l. 50. & 175. l. 7. & 179. l. 9.
22, 12. c. 179. l. 33.
22, 13. c. 736. l. 40.
22, 21. c. 433. l. 52.
22, 22. 23. c. 707. l. 15.
23, 1. c. 598. l. 64.
23, 5. c. 15. l. 15.
23, 22. c. 90. l. 4.
23, 32. c. 26. l. 22.
24, 7. c. 779. l. 53. & 964. l. 38.
24, 17. c. 119. l. 26.
24, 31. c. 607. l. 60. & 1022. l. 54.
25, 1. c. 113. l. 28.
25, 12. c. 489. l. 10.
25, 13. c. 237. l. 16.
25, 27. c. 618. l. 22.
26, 2. c. 14. l. 3.
26, 3. c. 224. l. 49. &c.
26, 9. c. 764. l. 23.
26, 11. c. 671. l. 65.
26, 13. c. 736. l. 40.
Prov. 26, 17. c. 688. l. 2.
27, 8. c. 14. l. 27.
27, 17. c. 163. l. 32.
27, 26. c. 12. l. 18. 51. & c. 484. l. 2. 10. & c. 646. l. 58.
27, 27. c. 447. l. 74. & 473. l. 44. & 629. l. 58.
28, c. 770. l. 49.
28, 1. c. 725. l. 7.
28, 7. c. 113. l. 29.
28, 15. c. 7. l. 15. 16. & 776. l. 52. & 810. l. 18. & 815. l. 10. &c.
28, 16. c. 927. l. 36.
28, 17. c. 220. l. 1.
28, 25. c. 412. l. 19.
29, 1. c. 413. l. 29.
30, 1. c. 220. l. 3.
30, 14. c. 8. l. 72. & 202. l. 69. & 357. l. 47.
30, 15. c. 53. l. 29.
30, 17. c. 16. l. 23.
30, 19. c. 26. l. 69.
30, 24. c. 66. l. 73. & 67. l. 55.
30, 24. 26. c. 6. l. 7.
30, 25. c. 35. l. 17.
30, 26. c. 63. l. 53. & 1002. l. 6.
30, 27. c. 35. l. 34.
30, 28. c. 1045. l. 8. & 1063. l. 64. &c. & 1066. l. 40.
30, 29. c. 9. l. 17.
30, 30. c. 133. l. 48. & 528. l. 49. & 721. l. 7. & 724. l. 58. & 725. l. 38. & 728. l. 30. &c.
30, 31. c. 102. l. 28. & 647. l. 61. & 648. l. 41. & 684. l. 3.
30, 33. c. 474. l. 66.
31, 3. c. 123. l. 17.
31, 13. c. 485. l. 17.
31, 31. c. 353. l. 71.

Eccleſ. 1, 2. c. 89. l. 1.
1, 9. c. 214. l. 33.
3, 21. c. 3. l. 12.
4, 24. c. 616. l. 70.
5, 9. c. 440. l. 67.
6, 3. 45. c. 103. l. 24. 25.
8, 1. c. 688. l. 63.
9, 4, c. 685. l. 72.
10, 7. c. 766. l. 18.
10, 8. c. 26. l. 71.
10, 11. c. 25. l. 63.
10, 20. c. 20. l. 61. & c. 859. l. 26.
12, 1. c. 347. l. 25.
12, 3. c. 202. l. 69.
12, 6. c. 14 l. 49.
12, 8. c. 627. l. 67.
12, 9. c. 3. l. 13.
12, 11. c. 60. l. 45. & 385. l. 31. & 386. l. 54.
12, 12. c. 281. l. 50.

Cant. 1, 5. c. 535. l. 63.
1, 7. c. 468. l. 25. & 519. l. 48. 68.
1, 8. c. 465. l. 38. & 631. l. 63.
1, 9. c. 168. l. 60.
1, 11. c. 477. l. 7.
1, 14. c. 633. l. 8. & 854. l. 25.
1, 15. c. 15. l. 41.
2, 1. c. 533. l. 57. & 534. l. 9.
2, 2. c. 764. l. 24.
2, 7. c. 888. l. 44. 56. & 894. l. 56. & 899. l. 55.
2, 8. c. 739. l. 20.
2, 8. 9. c. 882. l. 63.
2, 9. c. 8. l. 44. & 920. l. 72. &c. & 929. l. 20. &c.
2, 9. 17. c. 899 l. 38.
2, 12. c. 14. l. 30.
2, 13. c. 384. l. 54. & 929. l. 67.
2, 14. c. 14. l. 38.
2, 15. c. 9. l. 47. & 849. l. 42. & 854. l. 66. & 860. l. 48.
2, 17. c. 894. l. 60. & 920. l. 74. & 922. l. 25.
Cant. 3, 5. c. 888. l. 44. 56. & c. 894. l. 56.
3, 10. c. 328. l. 13.
3, 15. c. 899. l. 55.
4, 1. c. 421. l. 11. & 625. l. 2. & 626. l. 41. &c. & 627. l. 50.
4, 2. c. 292. l. 21. & 483. l. 36. & 511. l. 54. & 813. l. 53.
4, 5. c. 511. l. 68. & 921. l. 4. & 922. l. 43. & 923. l. 10.
4, 8. c. 722. l. 20. & 735. l. 63. & 737. l. 19. & 785. l. 51. & 790. l. 59. & 805. l. 49.
4, 16. c. 807. l. 22.
5, 2. c. 750. l. 12. & 715. l. 53.
5, 7. c. 243. l. 51. & 421. l. 11.
5, 11. c. 14. l. 59.
5, 13. c. 883. l. 71.
5, 14. c. 248. l. 21. & 253. l. 74.
6, 2. c. 883. l. 71.
6, 4. c. 626. l. 46. & 627. c. 49.
6, 5. c. 511. l. 58. & c. 813. l. 53.
6, 6. c. 292. l. 21. & 437. l. 48.
6, 7. c. 266. l. 64.
6, 10. c. 888. l. 58.
7, 3. c. 511. l. 68. & 921. l. 6.
7, 4. col. 12. l. 46. & 248. l. 22. & 253. l. 74.
8, 14. c. 882. l. 74. & 899. l. 38. & 921. l. 1. & 922. l. 25. & 929. l. 22.

Eſ. 1, 3. c. 288. l. 52. 65. & c. 305. l. 46. & c. 409. l. 58. &c.
1, 6. c. 102. l. 57.
1, 11. c. 282. l. 41. 53. 60. & c. 284. l. 57. 64. & c. 285. l. 25.
1, 12. c. 597. l. 35.
1, 13. c. 568. l. 6.
1, 17. c. 113. l. 35.
1, 18. c. 475. l. 32. & c. 476. l. 10. & c. 656. l. 58.
1, 20. c. 226. l. 59.
1, 21. c. 520. l. 20.
1, 24. c. 96. l. 60.
1, 29. c. 896. l. 26.
2, 4. c. 220. l. 37.
2, 14. c. 470. l. 69.
2, 20. c. 63. l. 57. & 333. l. 57. & 344. l. 62. & 411. l. 22. & 616. l. 46. 1026. l. 64. & 1031. l. 68.
2, 22. c. 125. l. 46.
3, 22. c. 334. l. 55.
5, 1. c. 84. l. 71.
5, 2. c. 753. l. 40. & 854. l. 41.
5, 6. c. 218. l. 26.
5, 17. c. 407. l. 40. &c. & 467. l. 40. & 470. l. 23. & 472. l. 52.
5, 28. c. 160. l. 54.
5, 29. c. 719. l. 68. & 729. l. 42. & 730. l. 4. 14. 69. & 777. l. 28.
5, 30. c. 731. l. 3.
6, 2. 3. c. 769. l. 60.
6, 6. c. 327. l. 67. & 328. l. 22.
6, 10. c. 32. l. 5. & 525. l. 18. & 580. l. 12.
7, 15. c. 631. l. 6.
7, 20. c. 678. l. 2.
7, 21. 22. c. 274. l. 64. & 315. l. 50. & 473. l. 34.
8, 1. c. 334. l. 53.
8, 6. c. 600. l. 19.
8, 19. c. 700. l. 42. & 731. l. 70.
9, 5. c. 219. l. 50.
9, 6. c. 543. l. 43. & 668. l. 35.
9, 18. c. 541. l. 63.
10, 10. c. 243. l. 53.
10, 14. c. 14. l. 6.
10, 23. c. 316. l. 6.
10, 30. c. 1091. l. 2.
10, 34. c. 541. l. 65.
11, 3. c. 151. l. 21.
11, 5. c. 818. l. 53.

Eſ. 11,6. c. 282. l. 38. 53. 70. & 284. l. 58. 65. & 449. l. 23. & 468. l. 16. 19. & 530. l. 51. & 631. l. 61. & 785. l. 52. & 789. l. 19. & 827. l. 6.
11,6. 7. c. 9. l. 71. & 410. l. 1. &c. & 776. l. 6.
11,7. c. 300. l. 42. & 407. l. 33. & 468. l. 16. 18. & 816. l. 18.
11,8. c. 26. l. 70. & 33. l. 68.
11,13. c. 119. l. 56.
12,8. c. 729. l. 6.
13,12. c. 7. l. 57.
13,13. c. 142. l. 72.
13,19. c. 447. l. 30. & 928. l. 61.
13,20. c. 242. l. 74. & 468. l. 27.
13,21. c. 468. l. 17. & 643. l. 6. & 865. l. 55. &c.
13,22. c. 760. l. 4. & 842. l. 11. & 843. l. 38. & 860. l. 59.
14,1. c. 577. l. 51.
14,9. c. 646. l. 69.
14,16. c. 142. l. 69.
14,22. c. 7. l. 16.
14,2. c. 1035. 60. & 1038. 64.
14,29. c. 23. 65.
15,5. c. 275. l. 21. & 410. l. 11.
15,6. c. 799. l. 54.
15,9. c. 745. l. 64.
16,1. c. 90. l. 26. 33. & 428. l. 32. & 484. l. 68. &c.
16,8. c. 108. l. 49. & 896. l. 27.
16,10. c. 532. l. 74.
16,11. c. 410. l. 21.
16,14. c. 624. l. 51.
17,6. col. 622. l. 32.
17,12. c. 624. l. 53. & 731. l. 1.
18,6. c. 5. l. 10. & 15. l. 46.
19,4. c. 248. l. 34.
19,6. c. 341. l. 74.
19,7. c. 403. l. 72.
19,9. c. 108. l. 8. & c. 109. l. 50. & c. 172. l. 21.
20,2. c. 12. l. 20. & 600. l. 32.
20,24. c. 300. l. 50.
20,37. c. 242. l. 71.
21,3. c. 410. l. 29.
21,7. c. 77. l. 71. & 98. l. 38. & 173. l. 1. & 186. l. 15.
21,7. 9. c. 60. l. 12.
21,15. c. 133. l. 40.
22,2. c. 865. l. 72.
22,13. c. 314. l. 6.
22,17. c. 465. l. 15.
23,7. c. 426. l. 60.
24,8. 8. c. 131. l. 45.
24,18. c. 812. l. 47.
25,2. c. 1091. l. 9.
25,6. c. 458. l. 42.
25,10. c. 311. l. 36.
26,20. c. 610. l. 33.
27,1. c. 45. l. 61. & 50. l. 21.
27,10. c. 468. l. 18.
27,20. c. 299. l. 58.
28,2. c. 624. l. 53.
28,13. c. 740. l. 17.
28,15. c. 467. l. 9.
28,20. c. 523. l. 5.
28,22. c. 316. l. 7.
28,26. &c. c. 310. l. 8. & 441. l. 3.
28,27. c. 310. l. 30. & 311. l. 7. 39. 48.
28,28. c. 60. l. 12. & 98. l. 43.
29, c. 63. l. 57.
29,1. c. 717. l. 21. & 772. l. 33. & 773. l. 33.
29,4. c. 26. l. 36.
29,8. c. 815. l. 43.
29,10. c. 32. l. 7. & 20.
29. 19. c. 357. l. 45.
29,20. c. 789. l. 6.
30,3. c. 123. l. 19.
30,6. c. 6. l. 58. & 68. l. 62. & 77. 68. & 719. l. 68. & 777. l. 21.
30,22. c. 333. l. 58.
30,23. c. 413. l. 3. & c. 428. l. 17.
30,24. c. 113. l. 3. & 186. l. 23. & 250. l. 59. & 281. l. 36. & 309. l. 7.
30,25. c. 426. l. 63.
Eſ. 30,26. c. 395. l. 19. & 722. l. 73.
31,1. c. 173. l. 52.
31,3. c. 168. l. 68.
31,4. c. 450. l. 72. & 725. l. 37. et 729. l. 45. et 731. l. 59. et 767. l. 48. 815. l. 51.
31,5. c. 556. l. 23.
31,18. c. 133. l. 41.
31,21. c. 704. l. 21.
31,27. c. 333. l. 58.
32,14. c. 870. l. 62. & c. 871. l. 17.
32. 20. c. 186. l. 24. & 214. l. 22.
33,4. c. 815. l. 30.
33,7. c. 426. l. 60. et 716. l. 38.
33,9 c. 306. l. 62. et 532. l. 12. et 69.
33,15. c. 32. l. 8. 22. 28.
34,5. 6. c. 133. l. 58. 59.
34,6. c. 428. l. 32. et 504. l. 57. et 534. l. 39. 50.
34,6. 7. c. 409. l. 4.
34,7. c. 282. l. 2. et 96. l. 74. et 950. l. 23. et 959. l. 4.
34,11. c. 1038. l. 64. & 10. 42. l. 43. 47.
34,13. c. 764. l. 25.
34,14. c. 6. l. 4. et 643. l. 8. et 842. l. 11. et 860. l. 64. et 861. l. 55. et 862. l. 61. et 1082. l. 29.
34,15. c. 14. l. 9. et 23. 63. et 27. 64. et 68. l. 37. et 292. l. 1. et 1025. l. 41.
35,2. c. 306. l. 68. et 533. l. 54.
35,6. c. 9. l. 15. et 882. l. 62.
35,7. c. 468. l. 17.
35,9. c. 776. l. 358.
36. 6. c. 781. l. 71.
37,29. c. 125. l. 47. et 224. l. 52. et 764. l. 68.
38,12. c. 377. l. 20. et 465. l. 42.
38,13. c. 767. l. 54. et 779. l. 44. et 782. l. 48. 68.
38,14. c. 14. l. 46.
39,2. c. 297. l. 67.
40,5. c. 226. l. 59.
40,11. col. 297. l. 41. 51. et c. 424. l. 53. et c. 449. l. 3.
40,16. c. 150. l. 17.
40,19. c. 533. l. 58.
40,31. c. 15. l. 3.
41,15. c. 310. l. 61. et 311. l. 2. 42. et 668. l. 23.
42,2. c. 214. l. 65. et 613. l. 26.
42,10. c. 884. l. 63.
42,14. c. 68. l. 19.
44,4. c. 406. l. 63.
44,12. c. 334. l. 44.
44,16. c. 150. l. 24.
44,19. c. 345. l. 55. et 467. l. 12.
45,1. c. 509. l. 61.
46,1. c. 220. l. 4.
46,1. 2. c. 357. l. 74.
46,6. c. 335. l. 47.
46,8. c. 584. l. 51.
46,12. c. 96. l. 69.
47,3. c. 520. l. 10.
47,13. c. 564. l. 60.
48,4. c. 413. l. 30.
49,2. c. 135. l. 49.
49,10. c. 449. l. 33. et 519. l. 57.
49,26. c. 96. l. 60.
51,8. c. 492. l. 24.
51,14. c. 761. l. 26.
51,15. c. 731. l. 2.
51,20. c. 973. l. 31. et 974. l. 9.
52,12. c. 601. l. 25.
52,15. c. 615. l. 67.
53,4. 5. c. 543. l. 65.
53,6. c. 524. l. 39.
53,7. c. 437. l. 49. et 482. l. 33. et 520. l. 64. et 613. l. 6.
56,10. c. 7. l. 12. et c. 9. l. 34. et c. 453. l. 54. et 531. l. 8. et 664. l. 69. et 679. l. 50. et c. 685. l. 19. et 686. l. 43. 53.
56,11. c. 357. l. 4. et 654. l. 25. et 688. l. 54.
58,1. c. 118. l. 18. et 317. l. 27.
58,14. c. 226. l. 59.
59,5. c. 27. l. 66.
59,11. c. 7. l. 15. et 14. l. 45. et 809. l. 56.
60,6. c. 77. l. 58. et 81. l. 44. et 86. l. 66. et 90. l. 26.
60,7. c. 422. l. 43. et 534. l. 71. et 648. l. 38.
60,16. c. 96. l. 60.
61,1. c. 411. l. 22.
61,3. c. 131. l. 44. et 896. l. 26. 55.
61,6. c. 243. l. 17.
61,10. c. 455. l. 33.
62,2. c. 226. l. 60.
62,11. c. 213. l. 22.
63,1. c. 112. l. 10. et 534. l. 39.
65,3. 4. c. 700. l. 33. etc.
65,10. c. 306. l. 70. et 307. l. 42. et 467. l. 62. et 468. l. 19. et 533. l. 50.
65,24. c. 550. l. 33.
65,25. c. 9. l. 71. et 27. l. 4. et 300. l. 42. et 424. l. 55. et 530. l. 52. et 827. l. 7.
66,2. c. 537. l. 13.
66,3. c. 690. l. 14. et 691. l. 1. et 700. l. 54.
66,7. c. 292. l. 3.
66,17. c. 33. l. 14. et 700. l. 46. etc. et 1015. l. 11. et 1019. l. 22.
66,20. c. 12. l. 1. et 89. l. 54. et 228. l. 63.
Jer. 1,17. c. 598. l. 3.
2,11. c. 299. l. 27. et 331. l. 6.
2,14. c. 870. l. 61.
2,15. c. 730. l. 9. & 729. l. 47. et 741. l. 61. & 777. l. 16.
2,16. c. 777. l. 20.
2,28. c. 791. l. 24.
2,21. c. 753. l. 41.
2,23. c. 9. l. 14. et 82. l. 17. &c.
2,24. c. 878. l. 16.
2,30. c. 778. l. 58.
2,36. c. 243. l. 2.
3,14. c. 622. l. 35.
3,24. c. 331. l. 24.
4,4. c. 615. l. 17.
4,6. c. 737. l. 22.
4,7. c. 741. l. 64. et c. 776. l. 61.
4,13. c. 147. l. 6. etc. 160. l. 56.
4,19. c. 666. l. 18. et 678. l. 50.
5,3. c. 525. l. 30.
5,5. c. 413. l. 32.
5,6. c. 9. l. 30. et 722. l. 23. et 735. l. 49. et 785. l. 53. et 788. l. 73. et 822. l. 28. et 823. l. 13. &c. et 824. l. 55. et 825. l. 36.
5,8. c. 167. l. 33.
5,22. c. 731. l. 2.
5,27. c. 662. l. 52.
5,28. c. 525. l. 20.
6,3. c. 465. l. 44.
6,23. c. 136. l. 3. et 139. l. 31. et 140. l. 48. et 731. l. 2.
7,11. c. 15. l. 59.
7,29. c. 413. l. 29.
7,29. c. 480. l. 65. et 482. l. 31.
7,34. c. 131. l. 44.
8,6. c. 147. l. 19.
8,7. c. 14. l. 30. & 409. l. 74.
8,16. c. 7. l. 10. et c. 8. l. 69. et c. 97. l. 12. et c. 125. l. 70.
8,22. c. 628. l. 65.
9,1. c. 204. l. 70.
9,8. c. 220. l. 2.
9,10. c. 468. l. 6.
9,11. c. 1091. l. 10.
9,15. c. 592. l. 44.
10,4. c. 333. l. 58.
10,11. c. 509. l. 43.
11,13. c. 331. l. 25.
11,19. c. 281. l. 57. et 289. 62. et 426. 60. et 520. 65. et 613. 8. et 1031. 59.
11,21. c. 854. l. 41.
12,1. c. 218. l. 28. & 433. l. 5.
12,8. c. 735. l. 50. & 777. l. 39.
12,9. c. 9. l. 32. et 13. l. 73. et 830. l. 73. &c. et 838. l. 55. &c.
12,10. c. 860. l. 56.
13,17. c. 296. l. 51. et 774. l. 31.
13,21. c. 1031. l. 31.
13,23. c. 7. l. 1. & 62. l. 19. et 786. l. 22. & 805. l. 52. et 1059. l. 66.
14,5. c. 888. l. 42. et 893. l. 42. & 894. l. 52.
14,6. c. 877. l. 65.
14,16. c. 133. l. 30.
15,3. c. 671. l. 1. & 742. l. 3. et 745. l. 63.
16,8. c. 598. l. 65.
16,9. c. 131. l. 44.
17,6. c. 874. l. 15.
17,11. c. 14. l. 8.
17,18. c. 896. l. 56.
18,21. c. 133. l. 51. et 813. l. 54.
19,13. c. 700. l. 39.
19,15. c. 413. l. 29.
20,9. c. 796. l. 5.
21,12. c. 113. l. 66.
22,7. c. 466. l. 36.
22,17. c. 759. l. 73.
22,18. 19. c. 760. l. 48.
23,1. c. 447. l. 11. &c.
23,3. c. 467. l. 69.
23,5. c. 217. l. 33. 65.
23,6. c. 218. l. 6. 9. 15. &c.
23,16. c. 226. l. 58.
23,21. c. 415. l. 49.
25,10. c. 131. l. 44.
25,11. 12. c. 289. l. 7.
25,16. c. 133. l. 33.
25,20. c. 41. l. 40.
25,30. c. 730. l. 56.
25,37. c. 468. l. 4.
25,37. 38. c. 767. l. 45.
25,38. c. 737. l. 17.
26,3. c. 377. l. 2.
26,18. c. 977. l. 67.
27,12. c. 413. l. 33.
27,33. c. 5. l. 12.
29,3. c. 468. l. 18.
29,10. c. 289. l. 7.
30,9. c. 436. l. 10.
31,12. c. 313. l. 73.
31,18. c. 60. l. 46. & 281. l. 46. & c. 385. l. 38. et 410. l. 59.
31,20. c. 810. l. 3.
31,24. c. 449. l. 24.
31,28. c. 788. l. 74.
31,33. c. 617. l. 16.
31,35. c. 731. l. 3.
31,39. c. 172. l. 11.
32,29. c. 700. l. 39.
33,12. c. 467. l. 64. & 468. l. 29.
33,13. c. 459. l. 54. etc.
34,18. c. 515. l. 61.
34,18. 19. c. 325. l. 4.
35,6. 7. c. 535. l. 20.
35,7. c. 466. l. 1.
38,6. c. 758. l. 54.
38,19. c. 194. l. 6.
41,9. c. 758. l. 63.
41,16. c. 896. l. 36.
42, c. 174. l. 24.
43, c. 174. l. 24.
43,12. c. 455. l. 67. &c.
44,27. c. 789. l. 2.
44, c. 174. l. 24.
46,4. 9. c. 168. l. 57.
46,11. c. 628. l. 67.
46,15. c. 69. l. 56. & 133. l. 42.
46,20. c. 287. l. 64. & 411. l. 18.
46,21. c. 302. l. 35. 49. & 304. l. 4. et 311. l. 55. et 411. l. 61. etc.
46,22. c. 26. l. 33.
46,33. c. 69. l. 33.
47,2. 3. c. 97. l. 15.
47,6. c. 410. l. 30.
48,6. c. 870. l. 71.
48,7. c. 358. l. 2.
48,9. c. 14. l. 3.
48,24. c. 534. l. 40.
48,28. c. 14. l. 38.
48,31. c. 590. l. 42.
48,33. c. 533. l. 1.
48,34. c. 410. l. 36. & 790. l. 54.
48,36. c. 410. l. 30.
48,44. c. 812. l. 50.
49,3. c. 358. l. 4.
49,9. c. 776. l. 68.
49,13. c. 534. l. 39.
49,19. c. 735. l. 68.

49,29. c. 77. l. 59. & 455. l. 26.
49,32. c. 77. l. 59.
50,6. c. 468. l. 29. & 736. l. 34.
50,8. c. 420. l. 57. & 646. l. 61.
50,11. c. 7. l. 9. & 97. l. 19.
50,16. c. 133. l. 45.
50,17. c. 447. l. 20. & 528. l. 44. et 584. l. 66.
50,19. c. 532. l. 97. & 533. l. 40.
50,26. c. 357. l. 7.
50,27. 409. l. 7.
50,39. c. 842. l. 11. & 860. l. 62. 861. l. 55. et 862. l. 62.
50,42. c. 136. l. 3. & 139. l. 31. 54. et 140. l. 50. et 731. l. 3.
50,44. c. 735. l. 69.
51,14. c. 69. l. 33.
51,23. c. 389. l. 6.
51,27. c. 97. l. 44. & 11. l. 37.
51,34. c. 13. l. 70. & 755. l. 49.
51,37. c. 1091. l. 10.
51,38. c. 714. l. 6. & 731. l. 24. et 777. l. 31.
51,40. c. 428. l. 32.
51,55. c. 731. l. 3.
51,58. c. 150. l. 20.
52,19. c. 586. l. 53.
Thren. 1,2. c. 926. l. 69.
1,6. c. 433. l. 6. & 893. l. 52.
1,13. c. 615. l. 17.
1,15. c. 96. l. 67.
2,4. c. 915. l. 17.
2,11. 12. 19. c. 514. l. 71.
2,19. c. 396. l. 48.
2,20. c. 348. l. 4.
3,10. c. 737. l. 23. & 767. l. 44.
3,13. c. 134. l. 14.
3,15. c. 612. l. 19.
3,18. c. 854. l. 67.
3,19. c. 592. l. 44.
3,44. c. 32. l. 9.
4,3. c. 15. l. 61. & 46. l. 41. 65. l. 9. 714. l. 43. et 1032. l. 4.
4,19. c. 15. l. 13.
5,13. c. 188. l. 42. & 766. l. 16.
5,15. c. 131. l. 37.
Ezek. 1, c. 229. l. 70.
1,7. 10. c. 412. l. 7. &c.
1,10. c. 358. l. 44. & 412. l. 32. et 715. l. 43. et 769. l. 57.
2,4. c. 525. l. 32.
2,6. c. 400. l. 64.
3,7. c. 525. l. 34.
4,6. c. 614. l. 33.
4,12. c. 329. l. 20.
4,14. c. 702. l. 5.
4,15. c. 326. l. 68.
6,11. c. 150. l. 23. 26.
7,16. c. 14. l. 31. & 810. l. 1.
8,18. c. 125. l. 47.
10,4. c. 769. l. 57.
10,14. c. 358. l. 44. & 715. l. 43.
13,4. c. 9. l. 33. & 850. l. 10. et 860. l. 69.
13,18. c. 827. l. 28.
13,19. c. 669. l. 25.
15,5. c. 497. l. 29.
16,12. c. 704. l. 23.
16,16. c. 478. l. 47.
16,10. c. 986. l. 24. etc. & 988. l. 57. et. 989. l. 11. et 992. l. 23.
16,36. 37. c. 520. l. 10.
17,7. 10. c. 883. l. 70.
17,13. c. 646. l. 65.
17,15. c. 169. l. 14.
19,2. c. 468. l. 15. & 714. l. 8. et 737. l. 46. et 743. l. 1. et 771. l. 36. et 772. l. 9.
19,2. 3. c. 714. l. 64. & 719. l. 5. et 759. l. 23.
19,4. c. 760. l. 72. et 764. l. 8. 73.
19,6. c. 9. l. 42.
12,7. c. 729. l. 50. & 730. l. 10.
19,8. c. 762. 9. l. 73.
19,9. c. 735. l. 65. & 765. l. 1. et 11.
19,17. c. 741. l. 67.
20,5. &c. c. 645. l. 74.
20,7. 8. c. 346. l. 8.
20,26. c. 297. l. 2.
20,37. c. 459. l. 64.
21,5. c. 133. l. 57.
21,21. c. 133. l. 52.
Ezek. 21,22. c. 646. l. 65.
21,28. c. 243. l. 5.
21,49. c. 433. l. 7.
22,25. c. 729. l. 49. & 730. l. 11. et 777. l. 47. et 815. l. 52.
22,27. c. 9. l. 43. & 218. l. 24. et 821. l. 69. et 822. l. 28. et 827. l. 39.
23,2. 3. c. 646. l. 8.
23,3. c. 346. l. 14.
23,8. c. 346. l. 15.
23,20. c. 9. l. 37.
23,23. c. 172. l. 55.
23,25. c. 125. l. 47.
24,14. c. 70. l. 68.
24,17. c. 520. l. 14. & 600. l. 35.
25,2. c. 150. l. 20.
25,5. c. 468. l. 31.
25,6. c. 557. l. 4.
26,2. c. 150. l. 20. 31.
27,3. c. 14. l. 63.
27,5. c. 862. l. 72.
27,6. c. 252. l. 67. & 1032. l. 5.
27,7. c. 172. l. 22.
27,14. c. 159. l. 30. & 230. l. 11.
27,15. c. 6. l. 57. & 254. l. 43. et 917. l. 33. etc.
27,17. (al.) 23.) c. 777. l. 64.
27,18. c. 7. l. 5. & 182. l. 5. et 470. l. 25. et 476. l. 16. et 485. l. 53. etc.
27,21. c. 428. l. 33. & 534. l. 27. et 646. l. 55. & 648. l. 37.
28,8. c. 761. l. 26. et 646. l. 55.
28,13. c. 57. l. 26. et 648. l. 37.
28,24. c. 493. l. 20. 34.
29,3. c. 52. l. 4.
29,3. 4. c. 764. l. 60.
29,4. c. 40. l. 42. & 45. l. 56.
30. 15. c. 41. l. 41.
32,2. c. 150. l. 20. & 342. l. 37. et 527. l. 28. et 771. l. 35.
32,2. 3. c. 763. l. 2. &c.
32,3. c. 52. l. 4. & 456. l. 8.
32,10. c. 133. l. 56.
32,21. c. 646. l. 65.
33,1. c. 357. l. 9.
33,3. 4. 6. c. 133. l. 55.
33,4. c. 323. l. 21.
34,2. c. 12. l. 16.
34,2. &c. c. 447. l. 34.
34,3. c. 446. l. 49. & 473. l. 37. et 484. l. 35.
34,4. c. 446. l. 32. & 447. l. 27.
34,6. 8. 10. c. 774. l. 31.
34,10. 23. c. 448. l. 6.
34,11. 12. c. 280. l. 41.
34,12. c. 654. l. 28.
34,12. &c. c. 449. l. 55. etc. & c. 516. l. 58.
34,13. 14. 15. c. 519. l. 52.
34,14. c. 467. l. 66. & 517. l. 68.
34,14. 15. c. 468. l. 32.
34,16. c. 447. l. 29.
34,16. 17. c. 525. l. 48.
34,17. c. 582. l. 38.
34,18. 19. c. 525. l. 56.
34,20. c. 304. l. 30. & 526. l. 13. et 584. l. 67.
34,21. c. 470. l. 33. & 526. l. 19. et 527. l. 29.
34,23. c. 436. l. 10.
34,26. c. 524. l. 70.
37,22. c. 218. l. 32.
37,22. 24. c. 217. l. 33. & 65.
38,13. c. 777. l. 4.
38,20. c. 3. l. 46.
39,4. c. 764. l. 71. & 839. l. 44.
39,18. c. 282. l. 43. 64. & 283. l. 21. et 284. l. 72. et 306. l. 6. et 428. l. 33. et 531. l. 60.
39,18. 19. c. 409. l. 10.
39,20. c. 100. l. 74.
40, c. 769. l. 65.
40,1. c. 760. l. 16.
40,17. 18. c. 328. l. 18.
40,18. 19. c. 264. l. 28.
41,19. c. 715. l. 44.
42,2. c. 264. l. 28.
42,3. c. 328. l. 19.
43,15. 16. c. 717. l. 20.
43,15. 16. c. 772. l. 36.
44,3. c. 598. l. 67.
44,6. c. 356. l. 11.
44,17. c. 484. l. 26. & 491. l. 43.
45,15. c. 438. l. 62. & 584. l. 68.
47,8. c. 41. l. 9.
48,30. c. 770. l. 14.
Dan. 1,4. c. 129. l. 43.
1,7. c. 57. l. 53.
1,8. 12. c. 702. l. 9.
2,28. c. 404. l. 30.
2,40. c. 760. l. 13.
3,5. 7. 10. c. 317. l. 35.
3,17. c. 749. l. 4.
3,27. c. 151. l. 19. & 749. l. 17.
3,28. (al.) 95. c. 751. l. 32.
3,29. c. 752. l. 12.
4,1. c. 433. l. 3.
4,29. c. 407. l. 33.
4,29. 30. c. 299. l. 24. 25.
4,34. c. 433. l. 54.
5,21. c. 870. l. 65.
5,23. c. 333. l. 58.
6,8. 12. 15. c. 748. l. 5.
6,11. c. 758. l. 52.
6,17. c. 748. l. 34.
6,22. c. 207. l. 40. & 732. l. 66. et 789. l. 13.
6,23. c. 749. l. 5. & 751. l. 32.
6,23. c. 740. l. 18. & 748. l. 65.
7,2. c. 770. l. 13.
7,5. c. 816. l. 25. &c.
7,6. c. 789. l. 37.
7,7. c. 525. l. 66.
7,9. c. 475. l. 35.
7,13. c. 213. l. 67.
8, & 9. & 10. & 11. c. 769. l. 65.
8,3. c. 541. l. 48.
8,4. c. 470. l. 31. & 527. l. 30. 38.
8,4. 6. c. 422. l. 44.
8,4. 7. c. 9. l. 39.
8,5. c. 632. l. 41. & 647. l. 30.
8,6. c. 6. l. 49.
8,14. c. 84. l. 69.
8,21. c. 647. l. 32.
8,23. c. 688. l. 63.
9,2. c. 289. l. 8. & 316. l. 7.
9,8. c. 749. l. 22.
9,14. c. 789. l. 4.
9,20. c. 749. l. 27.
9,21. c. 550. l. 31.
9,23. c. 539. l. 17.
9,26. 27. c. 613. l. 54.
10,8. c. 123. l. 12.
11,8. c. 358. l. 8.
11,21. 24. c. 433. l. 7.
Os. 1,7. c. 173. l. 55.
2,8. c. 333. l. 59.
2,9. c. 484. l. 28.
2,15. c. 307. l. 46.
2,18. c. 220. l. 37.
4,2. c. 295. l. 48.
4,3. c. 3. l. 51.
4,10. c. 404. l. 69.
4,14. c. 231. l. 20.
4,16. c. 9. l. 38. & 34. l. 54. et 290. l. 43. et 387. l. 68. et 400. l. 66. et 412. l. 48. etc.
5,13. c. 358. l. 30.
5,13. 14. c. 791. l. 20.
5,14. c. 767. l. 57. & 802. l. 41.
6,2. c. 622. l. 38.
6,4. c. 550. l. 10.
7,5. c. 357. l. 28.
7,8. c. 328. l. 71.
7,11. c. 15. l. 49.
7,11. 12. c. 791. l. 22.
8,5. c. 359. l. 52.
8,9. c. 226. l. 45. & 868. l. 45. et 870. l. 5.
9,6. c. 764. l. 26. & 860. l. 57.
9,10. c. 331. l. 25.
9,14. c. 292. l. 23.
10,4. c. 592. l. 42.
10,5. c. 355. l. 55. & 357. l. 27.
10,6. c. 358. l. 30. & 426. l. 60.
10,11. c. 8. l. 59. & 11. l. 54. et 274. l. 62. et 287. l. 67. et 301. l. 68. et 311. l. 52. et 385. l. 35. et 413. l. 36. etc.
10,14. c. 779. l. 52.
11,5. c. 133. l. 56. 57.
11,10. 11. c. 769. l. 32.
12,10. al. 12. c. 1091. l. 3. &c.
12,12. c. 67. l. 66. & 1043. l. 3.
13,2. c. 354. l. 35. & 357. l. 36.
13,3. c. 548. l. 12. & 550. l. 10.
13,7. c. 788. l. 68. & 790. l. 67. et 785. l. 55. et 801. l. 39. et 802. l. 44.
13,7. 8. c. 767. l. 59.
13,8. c. 9. l. 31. & 719. l. 68. et 714. l. 66. et 813. l. 45. et 814. l. 17.
14,2. c. 414. l. 15. &c.
14,7. c. 1. l. 12.
14,8. c. 870. l. 34.
Joel. 1,6. c. 69. l. 33. & 733. l. 44. et 778. l. 63.
1,18. c. 286. l. 45.
1,20. c. 407. l. 27. & 884. l. 14.
2,7. 8. c. 35. l. 28.
2,9. c. 448. l. 18.
2,10. c. 142. l. 72.
2,13. c. 468. l. 6.
2,22. c. 302. l. 13.
2,25. c. 35. l. 39.
3,2. c. 297. l. 65.
3,4. c. 59. l. 58. & 75. l. 54.
3,16. c. 769. l. 46.
3,1. c. 442. l. 24.
Amos. 1,2. c. 533. l. 41. & 730. l. 56.
1,23. c. 311. l. 10.
1,12. c. 534. l. 39.
1,15. c. 358. l. 4.
3,12. 3,4. c. 768. l. 45.
3,4. c. 729. l. 39. 61. & c. 735. l. 51. et 737. l. 19. et 815. l. 53.
3,8. c. 7. l. 14. & 729. l. 4. et 768. l. 65. et 815. l. 54.
3,12. c. 450. l. 67. & 470. l. 30. et 493. l. 66. et 528. l. 47. et 740. l. 64.
3,15. c. 252. l. 61.
4,1. c. 306. l. 12. & 408. l. 48. et 411. l. 96. et 531. l. 62. et 532. l. 5.
4,2. c. 668. l. 39.
5,3. c. 295. l. 64.
5,19. c. 810. l. 59.
5,22. c. 282. l. 46. & 285. l. 24. et 537. l. 17. et 960. l. 9.
5,25. c. 401. l. 1.
5,26. c. 892. l. 21.
6,4. c. 302. l. 38. 50. & 304. et 311. l. 55. et 314. l. 1. et 428. l. 33.
6,5. c. 464. l. 18.
6,12. c. 309. l. 13. & 400. l. 68. et 415. l. 17. etc. et 592. l. 44.
7,1. c. 481. l. 59.
7,14. c. 281. l. 13. & 383. l. 34.
8,1. 2. c. 61. l. 27. & 662. l. 73.
8,8. c. 467. l. 11.
8,14. c. 357. l. 56. & 359. l. 55.
9,3. c. 26. l. 68. & 40. l. 38.
9,4. c. 133. l. 54.
Jon. 1,2. c. 342. l. 64.
1,3. c. 884. l. 64.
2,1. c. 42. l. 7.
2,7. c. 761. l. 26.
2,8. c. 514. l. 72.
3,5. c. 752. l. 13.
4,11. c. 415. l. 68. & 678. l. 48.
Mich. 1,6. c. 14. l. 73.
1,8. c. 14. l. 46. & 47. l. 60. et 69. l. 11. et 600. l. 1.
1,11. c. 60. l. 61. & 432. l. 39.
1,13. c. 100. l. 59.
2,4. c. 668. l. 38.
2,12. c. 467. l. 33. & 517. l. 23. etc. et 534. l. 33.
3,3. c. 63. l. ult.
3,12. c. 977. l. 67.
4,3. c. 220. l. 37.
4,13. c. 311. l. 59.
5,7. c. 548. l. 49.
5,8. c. 528. l. 45. & 735. l. 51. et 772. l. 18.
5,9. c. 220. l. 28.
6,6. c. 274. l. 57.
6,14. c. 404. l. 69.
7,14. c. 459. l. 9. & 532. l. 70. et 533. l. 43. et 628. l. 53.
7,17. c. 27. l. 4.
Nahum. 1,4. c. 532. l. 70.
1,13. c. 719. l. 62.
2,11. 12. c. 719. l. 69. & 725. l. 4.

Nahum. 2, 12. c. 743. l. 3.
2, 13. c. 714. l. 9.
3, 2. c. 97. l. 35. & 101. l. 26.
3, 3. c. 135. l. 44.
3, 5. 520. l. 11.
3, 15. c. 69. l. 33.
3, 16. c. 34. l. 70.
Hab. 1, 8. c. 9. l. 13. 19. & 15. l. 14.
1, 10. c. 17. l. 27.
1, 14. 15. c. 39. l. 40.
1, 15. c. 714. l. 53.
2, 11. c. 70. l. 45.
2, 17. c. 207. l. 66.
2, 19. c. 333. l. 59.
3, 2. c. 288. l. 65. &c.
3, 6. c. 668. l. 41.
3, 11. c. 854. l. 59.
3, 17. c. 305. [illegible] & 384. l. 54.
3, 19. [illegible] 882. l. 40. & 889. l. 7.
Sophon. 1, 5. c. 700. l. 39.
1, 9. c. 365. l. 30. 43. & 593. l. 32.
1, 11. c. 202. l. 42.
2, 4. c. 1082. l. 48. & 1092. l. 31.
2, 6. c. 487. l. 28. 70.
2, 9. c. 607. l. 59. & 872. l. 32.
2, 11. c. 616. l. 48.
2, 13. 14. c. 468. l. 33.
2, 14. c. 468. l. 35. & 1038. l. 64. & 1042. l. 41.
2, 15. c. 468. l. 15.
3, 3. c. 777. l. 44. & 522. l. 52. & 823. l. 16. &c. ut & 824. l. 37. &. 827. l. 52.
3, 4. c. 730. l. 12.
Agg. 1, 1. c. 217. l. 48.
1, 6. c. 404. l. 69.
1, 8. c. 362. l. 51.
1, 10. c. 548. l. 53.
1, 14. c. 217. l. 50.
2, 2. 21. c. 217. l. 51.
2, 9. c. 363. l. 2.
Zach. 1. & 2. c. 769. l. 65.
1, 8. c. 104. l. 34. & c. 108. l. 10. 31. 70. c. 107. l. 58.
1, 10. c. 775. l. 4.
1, 11. c. 774. l. 75.
1, 19. 21. c. 527. l. 32.
2, 1. 2. c. 769. l. 72.
6, 2. c. 104. l. 13. & 106. l. 59.
6, 3. c. 104. l. 34. 71. & 107. l. 35. & 111. l. 6.
6, 3. 6. c. 480. l. 21.
6, 4. c. 111. l. 60.
6, 4. 6. c. 109. l. 70.
6, 6. c. 104. l. 71. & 106. l. 60.
6, 7. c. 111. l. 59. & 775. l. 6.
7, 11. c. 413. l. 22.
8, 12. c. 548. l. 55.
9, 9. c. 12. l. 4. & 184. l. 56. &c.
9, 11. c. 758. l. 54.
9, 13. c. 217. l. 24.
10, 2. c. 521. l. 57.
10, 3. c. 646. l. 74.
11, 3. c. 730. l. 37.
11, 7. c. 458. l. 69.
11, 15. c. 455. l. 17.
11, 15. 17. c. 445. l. 40.
11, 16. c. 445. l. 50. &c.
12, 2. c. 586. l. 51.
12, 3. c. 774. l. 31.
12, 10. c. 594. l. 5.
13, 4. c. 12. l. 21.
13, 7. c. 521. l. 57.
14, 10. c. 779. l. 53. c. 964. l. 37.
Mal. 1, 8. c. 217. l. 46. & 523. l. 69. & 583. l. 57.
1, 13. c. 537. l. 19.
1, 14. c. 584. l. 6.
3, 1. c. 214. l. 23. & 219. l. 38.
4, 2. c. 302. l. 19. 42. 51. c. 304. l. 4. & 311. l. 55. & 412. l. 11.
4, 12. c. 288. l. 40.

APOCRYPHA.

3 Eſdræ. 1, 8. 9. c. 565. l. 52.
1, 34. c. 759. l. 52.
1, 40. c. 760. l. 45.

3 Eſdræ. 5, 43. c. 65.
6, 27. c. 217. l. 54.

4. Eſd. 5. 7. c. 41. l. 12.
6, 49. 51. c. 5. l. 21.

Tob. 2, 1. 4. c. 569. l. 14.
5, 23. c. 681. l. 49.
6, 2. c. 40. l. 33.
6, 4. c. 38. l. 35.
11, 3. c. 681. l. 49.
Judith. 1, 6. c. 165. l. 64.
11, 19. c. 667. l. 17.
13, 10. c. 1092. l. 46.
14, 13. c. 1092. l. 38. &c.

Sap. 11, 2. c. 125. l. 47.
11, 23. c. 550. l. 1.
15, 15. c. 125. l. 48.
17, 9. c. 26. l. 31.
17, 18. c. 14. l. 44.
19, 8. c. 37. l. 33.

Sirach. 7. 15. c. 310. l. 15.
7, 29. c. 778. l. 52.
8, 4. c. 854. l. 10.
8, 9. c. 382. l. 24.
11, 3. c. 35. l. 17.
11, 31. c. 17. l. 6.
13, 19. c. 528. l. 53. & c. 827. l. 3.
13, 20. al. 21. c. 692. l. 23.
13, 21. (al. 24.) c. 776. l. 54.
16, 3. c. 927. l. 33.
18, 26. c. 377. l. 22.
20, 29. c. 401. l. 34.
21, 3. c. 733. l. 50.
21, 13. c. 778. l. 49.
22, 2. c. 331. l. 38.
24, 21. c. 53. l. 21.
25, 16. c. 24. l. 48.
25, 24. c. 8. l. 64. & 809. l. 14.
26, 7. c. 508. l. 9. &c.
27, 10. c. 15. l. 47. & 778. l. 50
27, 20. al. 22. c. 926. l. 58.
28, 15. 17. c. 25. l. 65. 69.
28, 23. al. 27. c. 778. l. 55. & 785. l. 56. & 789. l. 10.
33, 25. c. 224. l. 47.
34, 18. c. 379. l. 31.
34, 21. c. 542. l. 66.
38, 26. c. 381. l. 45. &c.
38, 28. c. 300. l. 32.
39, 3. c. 382. l. 26.
39, 26. c. 267. l. 17.
39, 35. c. 24. l. 56.
40, 16. c. 403. l. 70.
43, 20. c. 37. l. 47.
46, 4. 16. c. 475. l. 11.
46, 20. 21. c. 637. l. 1.
47, 3. c. 450. l. 63. & 756. l. 68.
50, 15. c. 267. l. 19.
50. 30. c. 382. l. 28.
Baruch. 3, 16. 17. c. 17. l. 16.

1 Macch. 1, 50. c. 701. l. 68.
2, 1. c. 216. l. 7.
2, 5. c. 273. l. 15.
3, 12. c. 216. l. 28.
3, 31. &c. c. 266. l. 24.
3, 41. c. 210. l. 38.
4, 56. c. 320. l. 61.
4, 57. c. 216. l. 49.
5, 23. c. 216. l. 38.
5, 28. 35. 51. c. 676. l. 29.
6, 30. &c. c. 9. l. 7. & 266. l. 42.
6, 43. &c. c. 269. l. 56.
7, 46. c. 527. l. 33.
8, 6. c. 267. l. 71.
9, 13. c. 377. l. 23.
10, 80. & 377. l. 24.
12, 6. c. 215. l. 44.
13, 51. c. 115. l. 12.

2 Macch. 1. 19. c. 361. l. 67.
3, 12. c. 339. l. 11.
4, 46. c. 264. l. 29.
6, 18. c. 701. l. 68. & 702. l. 12.
7, 1. c. 317. l. 56. & 701. l. 69.

2 Macch. 11, 11. c. 721. l. 42.
13, 2. c. 156. l. 27.
13, 15. c. 269. l. 51. 58.
14, 12. c. 273. l. 29.
15, 2. c. 266. l. 55.

3 Macch. c. 259. l. 68. &c.

LOCA NOVI TESTAMENTI.

Matth. 1, 3. c. 243. l. 7.
2, 21. c. 219. l. 62.
2, 1. c. 81. l. 49.
2, 2. c. 108. l. 23.
3, 4. c. 12. l. 23. & 35. l. 74.
3, 12. c. 548. l. 27.
4, 16. c. 108. l. 18.
4, 18. c. 41. l. 19. & 244. l. 52.
5, 6. c. 412. l. 14.
5, 19. c. 207. l. 15.
5, 24. c. 538. l. 2.
5, 39. c. 244. l. 66.
5, 43. c. 398. l. 72.
6, 26. c. 415. l. 73.
7, 6. c. 617. l. 38. & 686. l. 33.
7, 9. c. 618. l. 18.
7, 15. c. 530. l. 40. & 821. l. 70.
7, 16. c. 384. l. 55.
8, 4. c. 588. l. 7.
8, 20. c. 6. l. 3. & 220. l. 12. & 850. l. 21.
8, 28. c. 697. l. 33.
9, 36. c. 521. l. 58.
10, 16. c. 15. l. 50. & 28. l. 1.
10, 27. c. 704. l. 56.
10, 29. c. 416. l. 1.
11, 1. c. 244. l. 59.
11, 12. c. 619. l. 26.
11, 29. c. 220. l. 15. & 613. l. 21.
12, 3. c. 190. l. 27.
12, 19. c. 613. l. 27.
12, 29. c. 455. l. 29.
12, 39. c. 550. l. 45.
12, 40. c. 52. l. 18.
13, 4. c. 16. l. 21.
13, 6. c. 108. l. 13. 18.
13, 13. c. 705. l. 2.
13, 15. c. 32. l. 5. 29. & c. 580. l. 14.
13, 24. c. 244. l. 65.
14, 25. c. 397. l. 1.
15, 4. c. 755. l. 53.
15, 5. c. 542. l. 72.
15, 9. c. 597. l. 36.
15, 11. c. 703. l. 37.
15, 21. c. 698. l. 5.
15, 24. c. 698. l. 3.
15, 26. c. 686. l. 29.
15, 27. c. 668. l. 67.
15, 29. c. 41. l. 19.
16, 1. c. 551. l. 14.
16, 2. 3. c. 107. l. 72.
16, 4. c. 550. l. 46.
16, 12. c. 618. l. 45.
16, 15. 18. c. 464. l. 1.
16, 17. c. 543. l. 51.
17. 21. c. 463. l. 31.
18, 6. c. 188. l. 2.
18, 8. c. 244. l. 53.
18, 12. c. 445. l. 74.
18, 20. c. 827. l. 53.
19, 24. c. 91. l. 28.
20, 28. c. 613. l. 37.
21, 1. &c. c. 209. l. 33. &c.
21, 2. c. 184. l. 51.
21, 5. c. 276. l. 3.
21, 19. c. 384. l. 55.
21, 29. c. 150. l. 55.
22, 4. c. 314. l. 8.
22, 16. c. 859. l. 21.
23, 15. c. 548. l. 28.
23, 23. c. 391. l. 20.
23, 24. c. 93. l. 7.
23, 35. c. 569. l. 68.
24, 20. c. 569. l. 10.
24, 28. c. 16. l. 31.
24, 41. c. 244. l. 60.
25, 32. c. 449. l. 71. & 58[illegible]. l. 41.

Matth. 25, 32. 33. c. 421. l. 11. c. 525. l. 52.
26, 2. c. 561. l. 10.
26, 5. c. 568. l. 42. &c.
26, 8. c. 212. l. 50.
26, 17. 560. l. 72.
26, 18. c. 616. l. 65.
26, 53. c. 613. l. 32.
27, 15. c. 5[illegible]. l. 18.
27, 20. c. 150. l. 42.
27, 22. c. 615. l. 1.
27, 42. c. 614. l. 10.
27, 44. c. 212. l. 52.
27, 46. 50. c. 614. l. 65.
27, 48. c. 53. l. 41. c. 591. l. 13.
27, 49. c. 137. l. 54.
27, 51. c. 657. l. 19.
27, 52. c. 657. l. 19.
27, 52. c. 569. l. 48.
28, 1. c. 84. l. 73.
28, 18. c. 613. l. 52.

Marc. 1, 6. c. 35. l. 74. & 78. l. 40.
1, 44. c. 588. l. 8.
2, 7. c. 41. l. 53.
4, 6. c. 108. l. 19.
4, 12. c. 580. l. 15.
5, 1. 13. c. 697. l. 19.
5, 29. c. 204. l. 71.
5, 41. c. 425. l. 30.
6, 8. c. 598. l. 27.
6, 34. c. 521. l. 58.
6, 48. c. 397. l. 2.
7, 11. c. 542. l. 73.
7, 24. 31. c. 698. l. 6.
9, 24. c. 551. l. 52.
10, 25. c. 91. l. 28.
11, 1. &c. c. 209. l. 13. &c.
11, 13. c. 384. l. 55.
12, 4. c. 747. l. 13.
13, 20. c. 378. l. 20.
13, 35. c. 14. l. 53.
14, 1. c. 561. l. 12. 18.
14, 12. c. 560. l. 73.
14. 22. c. 573. l. 18.
15, 6. c. 561. l. 19.
15, 23. c. 260. l. 61.
15, 36. c. 53. l. 41.
15, 40. c. 436. l. 42.
15, 42. c. 567. l. 25.
16, 2. c. 84. l. 74. & 108. l. 19.
16, 15. c. 704. l. 57.
16, 18. c. 33. l. 72. & 776. l. 37.

Luc. 1, 5. 8. 11. c. 454. l. 65.
1, 6. c. 244. l. 58.
1, 24. c. 295. l. 18.
2. 8. c. 452. l. 70. & 464. l. 68.
2, 9. c. 108. l. 12. 24.
2, 11. c. 219. l. 51.
2, 23. c. 614. l. 18. & 297. l. 37.
2, 24. c. 276. l. 4.
2, 35. c. 137. l. 52.
3, 17. c. 548. l. 27.
4, 29. c. 316. l. 67.
5, 1. c. 41. l. 19.
5, 1. 6. c. 40. l. 42.
6, 6. c. 244. l. 64.
6, 44. c. 384. l. 55.
6, 48. c. 279. l. 49. 51.
8, 3. c. 220. l. 11.
8, 26. 32. c. 697. l. 20.
9, 6. c. 548. l. 18.
9, 58. c. 619. l. 10. & 850. l. 21.
9, 62. c. 382. l. 2.
10, 3. c. 530. l. 44. & 826. l. 74.
10, 16. c. 819. l. 60.
10, 21. c. 191. l. 68.
12, 1. c. 618. l. 45.
12, 24. c. 16. l. 23.
12, 35. c. 598. l. 16. & 618. l. 62.
12, 38. c. 397. l. 2.
13, 6. c. 384. l. 56.
13, 15. c. 402. l. 39.
13, 29. c. 807. l. 22.
13, 32. c. 859. l. 3.
13, 33. c. 614. l. 69.
14, [illegible] c. 402. l. 40.

Luc. 15, 6. c. 708. l. 3.
15, 11. c. 697. l. 16.
15, 15. c. 707. l. 52.
15, 23. c. 275. l. 48. c. 313. l. 72.
16, 21. c. 669. l. 55. & 672. l. 20.
16, 22. c. 66. l. 16.
17, 2. c. 188. l. 3.
17, 8. c. 598. l. 7.
17, 14. c. 588. l. 8.
18, 25. c. 91. l. 28. & 782. l. 10.
19, 8. c. 543. l. 2.
19, 28. &c. c. 209. l. 13. &c.
19, 29. c. 209. l. 30. &c.
19, 30. c. 210. l. 13.
19, 31. c. 211. l. 17.
19, 32. c. 211. l. 34.
19, 34. c. 211. l. 63.
21, 29. c. 384. l. 56.
22, 1. c. 556. l. 65.
22, 7. c. 556. l. 61. & 560. l. 73.
23, 14. c. 614. l. 2.
23, 17. c. 561. l. 19.
23, 18. c. 615. l. 2.
23, 32. c. 244. l. 69.
23, 53. c. 369. l. 29.
23, 54. c. 567. l. 27.
23, 55. 56. c. 569. l. 51.
24, 10. c. 436. l. 40.
24, 16. c. 195. l. 45.
24, 41. c. 149. l. 1.

Joh. 1, 10. c. 32. l. 48.
1, 12. c. 617. l. 55.
1, 29. c. 520. l. 60. & 555. l. 57.
1, 29. 36. c. 613. l. 18.
2, 13. 14. c. 611. l. 16.
2, 19. c. 619. l. 41.
3, 14. c. 591. l. 70.
3, 16. c. 543. l. 44.
3, 20. c. 32. l. 50.
4, 13. c. 598. l. 17.
6, 1. c. 41. l. 19.
6, 9. 11. c. 41. l. 54. 35. c. 517.
6, 53. c. 543. l. 35. & 617. l. 43.
6, 55. c. 617. l. 43.
7, 2. 37. 44. 45. c. 560. l. 22.
7, 37. c. 568. l. 4.
8, 36. c. 616. l. 27.
8, 46. c. 613. l. 71.
8, 48. c. 360. l. 27.
8, 56. c. 543. l. 54.
9, 29. c. 619. l. 9.
10, 1. c. 448. l. 6. &c.
10, 1. 2. c. 450. l. 2.
10, 3. 4. 14. c. 450. l. 4.
10, 4. c. 521. l. 29.
10, 11. c. 543. l. 60.
10, 11. 15. c. 450. l. 58.
10, 12. c. 444. l. 16. & c. 530. l. 46. et 821. l. 71. et 822. l. 30. et 327. l. 1. 29.
10, 14. 27. c. 594. l. 23.
10, 22. 31. c. 569. l. 24.
11, 50. c. 543. l. 59.
12, 1. 12. c. 571. l. 9. 10. &c.
12, 13. c. 115. l. 12.
12, 32. c. 591. l. 72.
13, 2. c. 561. l. 26. & 564. l. 73.
13, 4. c. 598. l. 9.
13, 14. c. 616. l. 64.
13, 27. c. 561. l. 29.
13, 30. c. 560. l. 28.
15, 1. c. 441. l. 4.
16, 2. c. 375. l. 22. & 569. l. 72.
16, 21. c. 275. l. 70.
18, 20. c. 579. l. 60.
18, 28. c. 565. l. 15. c. 566. l. 54.
18, 36. c. 619. l. 10. 11.
18, 39. c. 561. l. 19.
19, 14. c. 566. l. 70.
19, 29. c. 53. l. 41. & 591. l. 10.
19, 31. c. 567. l. 29. 67. & 615.
19, 34. c. 137. l. 54.
19, 36. c. 555. l. 51. c. 609. l. 55.
20, 1. c. 84. l. 74.
20, 25. c. 782. l. 18.
21, 1. c. 41. l. 19.
Joh. 21, 6. c. 37. l. 61.
21, 9. 10. 13. c. 41. l. 54.

Act. 1, 12. c. 569. l. 7.
1, 14. c. 45. l. 47. & 101. l. 2.
2. 1. c. 570. l. 40.
2, 31. c. 761. l. 8.
3, 1. c. 377. l. 70.
3, 7. c. 279. l. 42.
4, 17. c. 499. l. 43.
5, 4. c. 819. l. 57.
5, 15. c. 703. l. 59.
7, 16. c. 12. l. 65. & 434. l. 72.
7, 20. c. 342. l. 63.
7, 39. c. 346. l. 20.
7, 39. 40. c. 332. l. 59.
7, 41. c. 346. l. 65. & 576. l. 14.
8, 32. c. 481. l. 39. & 482. l. 34.
9, 5. c. 386. l. 17.
9, 13. c. 548. l. 8.
9, 22. c. 499. l. 43.
9, 35. c. 306. l. 34. & 534. l. 3.
10, 14. c. 702. l. 7.
10, 15. c. 11. l. 8.
12, 9. c. 149. l. 4.
13, 8. c. 750. l. 54.
13, 11. c. 819. l. 68.
13, 26. c. 704. l. 73.
14, 15. c. 642. l. 59.
15, 9. c. 538. l. 22.
15, 20. c. 11. l. 18.
16, 26. c. 279. l. 51.
17, 16. c. 113. l. 24.
17, 29. c. 333. l. 22.
18, 6. c. 323. l. 22.
20, 29. c. 543. l. 61.
20, 29. c. 530. l. 48. & 827. l. 13.
20, 31. c. 453. l. 54.
20, 39. c. 822. l. 31.
23, 6. c. 383. l. 50.
23, 19. c. 654. l. 11.
26, 7. c. 217. l. 21. & 320. l. 59.
26, 14. c. 387. l. 18.
28, 3. c. 34. l. 2. & 377. l. 21.
28, 5. c. 776. l. 38.
28, 27. c. 32. l. 5.

Rom. 1, 21. c. 642. l. 61.
1, 23. c. 23. l. 25. & 299. l. 28.
2, 25. c. 578. l. 20.
5, 9. c. 616. l. 6.
7, 6. c. 616. l. 69.
8, 15. c. 647. l. 35.
8, 20. c. 616. l. 23.
8, 36. c. 289. l. 62.
10, 9. c. 619. l. 38.
10, 17. c. 538. l. 26.
10, 20. c. 543. l. 46.
11, 20. c. 618. l. 69.
12, 1. c. 538. l. 34.
12, 8. c. 557. l. 3.
12, 21. c. 399. l. 4. & 547. l. 52.
13, 14. c. 543. l. 36. & 613. l. 44.
14. 17. c. 703. l. 61.
14, 23. c. 538. l. 8. 20.
16, 9. c. 30. l. 30.

1 Cor. 1, 31. c. 331. l. 11.
2, 8. c. 375. l. 25.
3, 9. c. 415. l. 51. & 441. l. 4.
5, 6. c. 601. l. 48.
5, 7. c. 555. l. 49. & 573. l. 19.
5. 8. c. 601. l. 61. & 618. l. 47.
6, 5. c. 780. l. 38.
7, 10. 11. 15. c. 654. l. 15.
7, 23. c. 616. l. 23.
8, 4. c. 445. l. 44. & 642. l. 57.
9, 7. c. 473. l. 39.
9, 9. c. 401. l. 29. & 415. l. 54.
9, 9. 10. c. 637. l. 12.
9, 10. c. 11. l. 62. & 415. l. 52.
9, 26. c. 415. l. 50.
10, 3. 4. c. 617. l. 59.
10, 7. 8. c. 353. l. 13.
1 Cor. 10, 9. c. 33. l. 58.
10, 20. c. 641. l. 42.
10, 25. &c. c. 703. l. 67.
11, 6. c. 481. l. 44.
11, 16. c. 493. l. 44.
14, 18. c. 588. l. 15.
15, 8. c. 1031. l. 49.
15, 36. c. 1. l. 13.
15, 55. c. 782. l. 17.
16, 2. c. 654. l. 7.
16, 9. c. 244. l. 71.
16, 13. c. 584. l. 53. & 618. l. 69.

2 Cor. 4, 4. c. 1633. l. 35.
5, 17. c. 616. l. 72.
6, 4. c. 453. l. 55.
6, 14. c. 11. l. 71. & 187. l. 10.
6, 14. 15. c. 618. l. 59.
6, 17. c. 654. l. 23.
11, 3. c. 28. l. 3.
11. 13. c. 860. l. 51.

Gal. 2, 2. c. 415. l. 50.
2, 11. c. 654. l. 14.
3, 10. c. 414. l. 36.
3, 27. c. 543. l. 37. & 613. l. 45.
4, 4. c. 614. l. 48.
4, 7. c. 647. l. 35.
4, 27. c. 557. l. 3.
5, 9. c. 601. l. 48.
5, 18. c. 96. l. 27.

Ephes. 1, 10. c. 614. l. 48.
2, 2. c. 364. l. 48.
2, 14. c. 616. l. 44.
2, 14. 15. 16. 17. c. 618. l. 54.
2, 15. c. 616. l. 68.
3, 12. c. 960. l. 27.
4, 8. c. 414. l. 55.
4, 26. 27. c. 463. l. 54.
5, 26. c. 661. l. 18.
6, 11. c. 775. l. 31.
6, 12. c. 770. l. 39.
6, 14. 15. c. 618. l. 65.
6, 15. c. 601. l. 9.
6, 16. c. 751. l. 34.
6, 17. c. 617. l. 53.

Phil. 2, 8. c. 618. l. 53.
2, 9. c. 769. l. 28.
2, 16. c. 415. l. 50.
3, 2. c. 686. l. 48.
3, 8. c. 671. l. 54.
3, 19. c. 1033. l. 37.

Coloss. 1, 13. 14. c. 616. l. 11.
1, 20. c. 616. l. 14.
2, 13. c. 414. l. 44.
2, 16. 17. c. 703. l. 70.
2, 17. c. 11. l. 10.
2, 20. 21. c. 703. l. 73.
3, 10. c. 616. l. 71.

1 Tim. 1, 15. c. 617. l. 24.
2, 8. c. 538. l. 3.
4, 3. c. 452. l. 53. & 927. l. 38.
4, 4. c. 704. l. 1.
5, 17. 18. c. 416. l. 12.
5, 18. c. 11. l. 62. & 401. l. 29.

2 Tim. 2, 6. c. 415. l. 52.
2, 12. c. 618. l. 32.
2, 15. c. 324. l. 65.
2, 17. c. 860. l. 64. & 1025. l. 48.
2, 19. c. 594. l. 20.
3, 6. c. 683. l. 49. & 1025. l. 55.
3, 8. c. 484. l. 61. & 644. l. 74.
3, 10. c. 618. l. 26.
4, 5. c. 453. l. 55.
4, 17. c. 732. l. 68. & 771. l. 42.

Tit. 1, 5. c. 704. l. 2.
1, 15. c. 537. l. 59.
3, 9. c. 493. l. 47.
Hebr. 1, 14. c. 616. l. 18.
2, 6. c. 755. l. 56.
2, 14. 15. c. 616. l. 25.
2, 14. 17. c. 613. l. 62.
4, 15. c. 616. l. 25.
4, 15. c. 613. l. 62.
5, 12. c. 581. l. 61.
7, 26. c. 348. l. 64. & 614. l. 4.
7, 27. 28. c. 614. l. 6.
9, 4. c. 435. l. 65. & 590. l. 55.
9, 13. c. 648. l. 17.
9, 14. c. 614. l. 6.
9, 19. c. 984. l. 59.
9, 19. 21. c. 587. l. 25. 49.
9, 21. c. 573. l. 59.
9, 26. c. 614. l. 51.
10, 21. c. 616. l. 68.
10, 22. c. 617. l. [illegible]
10, 29. c. 617. l. 36.
10, 31. c. 768. l. 65.
10, 35. c. 619. l. 39.
11, 4. c. 538. l. 10. & 5[illegible]9. l. 11.
11, 6. c. 538. l. 19.
11. 9. c. 46[illegible]. l. 51.
11, 22. c. 435. l. 2.
11, 28. c. 594. l. 25.
11, 29. c. 705. l. 17.
11, 32. c. 281. l. 68. & [illegible] 48.
11, 33. c. 732. l. 69. & 749. l. 6.
11, 37. c. 12. l. 24. & 419. l. 35.
12, 24. c. 615. l. 70.
13, 15. c. 515. l. 9.

Jac. 1. 11. c. 108. l. 19.
1, 27. c. 275. l. 73.
2, 10. c. 267. l. 17. & 414. l. 37.
3, 3. c. 150. l. 37.
3, 7. c. 3. l. 48. & 57. l. 65.
3, 12. c. 384. l. 56.
3, 15. c. 1033. l. 38.
3, 17. c. 150. l. 45.
4, 7. c. 150. l. 51.
5, 6. c. 150. l. 47.

1 Petr. 1, 2. c. 573. l. 62.
1, 11. c. 387. l. 72.
1, 13. c. 618. l. 64.
1, 18. 19. c. 613. l. 10.
1, 19. c. 520. l. 62. & 613. l. 67.
2, 11. c. 619. l. 13.
2, 22. 23. c. 543. l. 32.
2, 22. c. 613. l. 22. 72.
2, 23. c. 613. l. 30.
2, 25. c. 524. l. 40.
4, 3. c. 356. l. 16.
5, 4. c. 96. l. 58.
5, 8. c. 730. l. 13. & 774. l. 42.

2 Petr. 1, 9. c. 31. l. 10. & 1024. l. 67.
1, 19. c. 108. l. 20.
2, 10. c. 3. l. 6.
2, 12. c. 5. l. 40.
2, 16. c. 192. l. 11.
2, 22. c. 9. l. 35. & 671. l. 74. & 690. l. 18. & 705. l. 65.

2 Petr. 3, 12. c. 619. l. 28.
3, 13. c. 616. l. 63.

1 Joh. 3, 5. c. 614. l. 13.

Judæ. 10. c. 5. l. 46.
12, c. 96. 27.

Apocal. 1, 13. c. 491. l. 72.
1, 14. c. 473. l. 37.
2, 17. c. 616. l. 66.
3, 2. 3. c. 453. l. 55.
3, 18. c. 543. l. 39. & 613. l. 46.
4, 7. c. 412. l. 7. 32.
4, 8. c. 769. l. 60. 64.

Apocal. 5, 5. c. 769. l. 15.
5, 6. 7. 8. 12. c. 613. l. 11.
6, 1. 3. 5. 7. c. 769. l. 65.
6, 2. c. 104. l. 72.
6, 5. c. 106. l. 61.
6, 8. c. 733. l. 70.
6, 12. c. 108. l. 23.
6, 13. c. 384. l. 57.
7, 16. 17. c. 519. l. 60. & 449. l. 36.
8, 5. c. 361. l. 63.
Apocal. 9, 3. c. 34. l. 62.
9, 8. c. 733. l. 48. & 778. l. 63.
9, 9. c. 147. l. 15.
9, 10. c. 782. l. 17.
9, 12. c. 812. l. 44.
6, 20. c. 333. l. 60.
10, 3. c. 729. l. 9. & 731. l. 33.
10, 17. c. 778. l. 67.
11, 7. c. 733. l. 70.
11, 14. c. 812. l. 46.
Apocal. 12, 4. c. 775. l. 54.
12, 5. c. 614. l. 21.
12, 7. c. 770. l. 40.
12, 9. 12. c. 775. l. 39.
12, 14. c. 619. l. 15.
13, 1. c. 733. l. 70.
13, 2. c. 732. l. 69. & 778. l. 64. & 786. l. 3. & 796. l. 56.
13, 13. c. 364. l. 52.
15, 6. 7. c. 769. l. 67.
Apocal. 18, 3. c. 229. l. 40.
18, 12. c. 248. l. 20. & 253. l. 74.
19, 11. c. 104. l. 73.
19, 11. 14. c. 106. l. 38.
19, 14. c. 104. l. 73.
21, 5. c. 616. l. 62.
21, 13. c. 770. l. 15. & 807. l. 24.
21, 14. c. 279. l. 51.
22, 15. c. 686. l. 40.

INDEX AUTORUM,

Qui in prima parte hujus operis laudantur, illuſtrantur, notantur aut emendantur.

A.

R. *Iſaac Abarbanel* 214. 72. & 216. 56. 218. 16. 63. & 577. 2. & 639. 61. & 643. 48. & 680. 45. & 759. & 864. 34. & 865. 58. & 878. 25.
Abdarrachman filius Abizenadæ de Animalium Proprietatibus 750. 63. & 836. 31.
Abdollatif Bagdadenſis 1025. 20. & 1029. 21. 30. & 1046. 25. & 1951. 20. & 1070. 20. 68. & 1071. 10. & 1072. 10.
Abenbitar de Plantis, in quo opere nonnulla de Animalibus partim inſerta 248. 45. & 301. 14. 26. 42. & 443. 63. & 457. 69. & 474. 10. & 499. 34. & 534. 26. & 603. 44. & 606. 35. & 607. 8. 24 & 608. 52. & 653. 68. & 708. 72. & 786. 4. & 808. 52. & 850. 37. & 874. 20. 39. 49. & 875. 60. & 929. 3. & 995. 20. & 1006. 70. & 1014. 67. & 1023. 14. & 1038. 50. & 1042. 26. & 1053. 53. & 1062. 6. & 1065. 35. & 1079. 68. & 1181. 69. & 1082. 19.
Abenbitar notatus 1077. 53.
Aben Ezra 8. & 89. 65. & 98. 25. & 99. 6. & 101. 65. 17. & 133. 22. & 148. 52. & 163. 33. & 167. 33. & 181. 41. & 187. 24. & 188. 45. & 193. 42. 49. & 195. 10. & 196. 70. & 215. 11. & 216. 2 & 235. 52. & 285. 24. & 336. 39 & 350. 51. & 367. 19. & 435. 7. & 445. 65. & 473. 1. 3. & 483. 58. & 503. 65. & 539. 18. & 558. 64. 562. 18. & 575. 67. & 596. 34. & 623. 54. & 624. 58. & 627. 38. & 632. 31. & 637. 16. & 638. 35. &c. & 643. 42. & 646. 15. & 649. 49. & 650. 63. & 660. 38. 42. & 665. 8. 51. & 679. 56. & 757. 23. & 772. 59. & 774. 9. & 783. 64. & 828. 32. & 864. 23. 58. & 869. 73. & 873. 23. & 888. 33. 36. 48. 59. & 958. 90. & 960. 9. & 965. 32. & 980. 30. 64. 71. & 981. 11. & 996. 12. & 1032. 22. & 1084. 5.
Aben Ezra emendatus 351. 35. & 627. 5. & 671. 67.
Aben Ezra notatus 84. 2. & 128. 3. & 384. 37. & 399. 62. & 680. 19. & 815. 27. 38.
Aben Ezra & recentiores Hebræorum Commentatores & Lexicographi omnes notati 239. 52.
Aben Giath. 109. 5.
Abihariræ hiſtoriæ 920. 16.
Abi Ubid Proverbia 123. 35. & 499. 35. & 714. 33.
Abraham Echellenſis Maronita 836. 31.
Abſyrtus 110. 57. & 125. 30. & 159. 16. & 160. 74. & 167. 9. & 180. 51. & 181. 2. & 546. 36.
Abuabida 82. 31.
Abuchaniphu 125. 29. & 708. 72 &c. & 709. 54. & 873. 50. & 874. 2. & 1014. 20. 1047. 35.
Abugiani Thaugidæus 29. 53. & 939. 72. & 967. 51.
Abulabas 588. 45. & 607. 27.
Aburaphius 83. 9.
Abutſaur Arabum Canoniſta 1014. 40.
Accius 17. 50. & 983. 42.
Accii Brutus 528. 3.
Achilles Tatius 29. 9. & 264. 29. & 267. 20.
Achmed Arabſæ filius in vita Timuris ſeu Tamerlani 901. 23.
Achmed Ben Hautal apud Arabes juris canonici Doctor 114. 30.
Adæus 682. 30.
Adagia Græca 9. 55. & 685. 74. & 855. 62. & 953. 64.
Adamantius 728. 50. & 812. 71.
Ægineta 51. 46.
Ælianus de Animalibus 7. 52. & 8. 5. & 14. 66. & 24. 1. & 26. 50. & 29. 8. & 34. 13. & 40. 22. 55. & 43. 33. 39. & 46. 67. 70. & 49. 72. & 51. 47. & 59. 69. & 63. 2. 20. 23. & 65. 36. & 70. 48. & 73. 15. & 76. 51. & 78. 40. & 120. 25. 64. & 121. 6. & 122. 6. & 120. 70. & 130. 27. &c. & 141. 51. & 163. 1. & 180. 8. & 197. 53. & 198. 20. & 231 32. & 234. 43. & 236. 10. 241. 55. & 250. 13. 45. 47. & 251. 34. 62. & 253. 64. & 255. 38. & 260. 1. 8. & 261. 60. & 262. 12. & 263. 70. & 264. 1. & 269. 2. 9. & 270. 24. 68. & 285. 24. & 288. 44. & 294. 23. & 301. 58. & 313. 46. & 314. 32. & 342. 30. & 401. 64. & 418. 24. & 495. 30. 44. 46. 48. & 507. 53. & 508. 11. 39. & 512. 36. & 518. 2. & 520. 52. 74. & 521. 21. & 522. 16. 17. & 605. 51. & 625. 17. & 642. 19. & 648. 53. & 665. 42. & 672. 27. 69. & 681. 65. & 688. 26. & 692. 33. & 693. 6. & 703. 18. 41. & 706. 2. & 712. 3. 16. & 718. 24. & 730. 44. & 721. 19. & 726. 24. & 733. 33. & 734. 45. & 736. 63 & 741. 38. 42. 50. & 742. 60. 743. 39. & 744. 61. & 554. 72. & 788. 32. & 789. 26. 33. & 790. 49. & 792. 41. & 796. 33. 36. & 798. 8. 69. & 799. 7. & 810. 47. & 814. 38. & 815. 63. & 816. 10. & 817. 58. & 823. 53. & 824. 61 & 825. 3. & 826. 10. 45. & 833. 3. & 834. 30. & 838. 24. & 847. 52. & 851. 70. & 859. 24. 63. & 860. 1. 7. & 868. 44. 54. & 869. 47. & 877. 65. & 885. 52. & 886. 9. & 887. 53. & 893. 8. & 894. 45. & 898. 62. & 899. 5. & 902. 44. & 910. 51. 54. 56. & 911. 67. & 912. 13. & 917. 37. & 922. 58. & 925. 33. & 926. 18. & 927. 46. & 931. 7. & 932. 56. 65. & 933. 4. 54. & 934. 63. 66. & 941. 3. & 945. 14. & 946. 20. 22. 26. & 947. 71. & 948. 26. & 951. 38. 42. 54. 63. 64. & 952. 5. 32. 65. & 953. 2. & 961. 28. & 971. 15. 26. & 974. 16. & 978. 49. & 981. 31. & 982. 25. 57. & 993. 31. & 996. 32. 65. & 998. 12. & 1000. 6. & 1002. 42. & 1003. 24. 26. & 1010. 14. & 1018. 34. & 1019. 8. 53. 61. & 1020. 54. & 1033. 74. & 1034. 2. 32. 36. 43. & 1037. 66. & 1041. 9. & 1059. 42. & 1060. 52. 58. & 1061. 3. & 1068. 13. & 1073. 65. & 1085. 57. & 1092. 2
Æliani varia 57. 5. & 207. 7. & 221. 68. & 314 48. 60. & 436. 35. & 461. 41. & 522. 22. & 673. 1. & 695. 19. & 698. 40. & 720. 11. & 724. 74. & 742. 45. & 769. 18. & 785. 7. & 816. 47.
Æliani Tactica 174. 70. & 266. 47. & 273. 34.
Ælianus defenditur 45. 70.
Ælianus de Animalibus emendatus 121. 7. 20. & 269. 10. & 521. 21. & 884. 37. 42. & 918. 11. & 1018. 66.
Ælianus in Variis emendatus 809. 45.
Ælius Dionyſius 401. 52.
Æmilius Portus notatus 51. 50.
Æſchines 389. 58.
Æſchylus 66. 38. & 127. 35. & 149. 43. & 159. 13. & 309. 49. & 387. 20. 24. & 481. 73. & 548. 18. & 681. 8. & 705. 3. et 816. 60. et 979. 50.
Æſchyli κατάχρησις 118. 37.
Æſopus 28. 22. et 712. 12. et 720. 43. et 838. 28. et 995. 17. et 999. 37. et 1032. 51.
Æſopi vita 677. 32.
Æthiopicæ Verſiones citantur 5. 34. 41. et 91. 48. et 107. 71. et 213. 19. et 253. 72. et 384. 52. et 421. 10. et 782. 13.
Æthiops interpres 883. 63. et 981. 16. et 1008. 39.
Æthiopica multa citantur 244. 50.
Æthiops Interpres emendatus 31. 16.
Æthiops Interpres explicatur 106. 62. et 108. 14.
Æthiops Interpres notatus 104. 2. et 150. 44.
Æthiopica Liturgia 807. 22.
Æthiopibus vitulus idem quod pullus, catulus, & puer 275. 68.
Æthiopum mira phraſis 150. 38.
Aëtius 26. 54. et 385. 15. et 605. 13. 66. et 630. 26. 72. et 637. 47. et 837. 7. et 894. 33. et 995. 23. et 997. 29. et 1062. 21. 39. et 1064. 24. et 1075. 10. et 1086. 11. 43. 63.
Afranius 989. 27. et 1084. 70.
Agatharchides 256. 41. et 722. 45. et 741. 30. et 825. 12. et 908. 58. et 931. 5. et 946. 31. et 961. 11. et 969. 56. et 970. 16. et 971. 9. et 974. 13. et 1018. 35.
Agatharchides emendatus 993. 17.
Agathias 285. 14. et 896. 70. et 911. 15. et 925. 16.
Agathocles Babylonius 667. 32.
Georg. *Agricola* 913. 11. et 987. 23. et 1006. 36. et 1007. 55.
Agricultura Perſica, liber Arabs ita inſcriptus 1023. 13.
Alaſmius Arabis Poëtæ Anonymi Scholiaſtes 962. 64.
Alazhari 1076. 58. et 1077. 34. et 1078. 19.
Albazi 1012. 69.
Albertus Magnus 31. 48. et 60. 10. et 110. 66. et 797. 30. et 822. 50. et 825. 54. et 833. 49. et 844. 40. et 845. 49. et 903. 65. et 912. 6. et 914. 16. et 917. 17. et 940. 63. et 967. 26. et 969. 30. et 974. 22.
Albinovanus 476. 55.
Albricus 685. 4. et 983. 44.
Alcæus 667. 26.
Alcamus Lexicographus Arabs 26. 2. et 60. 2. et 69. 19. et 82. 7. 49. et 86. 28. 61. et 87. 43. 56. et 90. 50. et 92. 33. et 95. 20. et 96. 29. et 97. 50. et 102. 21. 49. 62. et 110. 6. et 111. 39.

39. et 124. 9. 50. 65. et 126. 29. 38. et 148. 45. et 182. 15. et 196. 34. et 247. 52. et 248. 70. et 278. 21. et 279. 60. et 283. 25. et 293. 6. et 302. 62. 70. et 306. 20. et 310. 67. et 329. 57. et 341. 60. et 360. 3. et 366. 40. et 418. 3. et 426. 3. et 427. 56. et 428. 72. et 430. 42. 44. et 437. 65. et 439. 3. et 442. 66. et 445. 46. et 447. 30. et 448. 74. et 450. 27. et 452. 30. et 453. 47. et 457. 58. et 471. 26. et 473. 15. et 475. 73. et 476. 45. et 478. 70. et 479. 51. 74. et 480. 3. et 493. 30. et 494. 58. et 503. 57. 70. et 506. 73. et 513. 16. et 514. 61. et 516. 44. et 518. 42. et 519. 36. et 521. 6. et 524. 43. 52. et 525. 42. et 532. 39. et 535. 43. et 594. 68. et 622. 15. 16. et 643. 11. &c. 69. et 646. 22. et 648. 1. &c. et 649. 25. 33. et 665. 18. 23. &c. et 666. 66. et 667. 1. 53. et 672. 49. 61. et 674. 73. et 681. 38. 70. et 684. 24. 42. et 687. 12. et 688. 42. et 694. 4. 31. et 696. 42. et 714. 7. et 715. 2. et 716. 30. et 721. 51. et 728. 58. et 7[illegible]. 12. 20. et 734. 13. et 737. 57. et 739. 42. &c. et 740. 13. et 762. 39. 45. 51. 68. et 763. 66. et 782. 11. et 787. 41. et 796. 50. et 797. 48. et 799. 38. et 800. 7. et 822. 65. et 825. 25. et 826. 23. et 731. 62. et 832. 21. 32. 36. 66. et 842. 38. &c. et 852. 28. 36. et 856. 48. 55. et 859. 32. et 860. 26. et 865. 23. et 866. 38. et 892. 46. et 901. 7. et 903. 23. et 904. 67. et 909. 2. et 910. 7. et 921. 20. et 925. 6. 39. 42. et 926. 27. 30. 32. et 927. 10. et 928. 32. &c. et 934. 40. 55. et 937. 40. 45. et 946. 55. 60. et 948. 59. et 961. 64. et 964. 33. et 974. 22. 42. et 981. 3. 40. et 987. 38. et 991. 69. et 992. 1. 4. et 1012. 34. 38. & 1013. 4. 61. 73. et 1014. 7. 55. & 1015. 7. 28. 35. & 1023. 10. & 1047. 16. 29. 55. & 1048. 41. 45. & 1049. 45. & 1051. 42. & 1054. 40. & 1055. 2. 8. 11. 15. & 1058. 62. & 1066. 58. & 1067. 14. 23. & 1071. 53. & 1072. 12. & 1074. 31. 38. 40. 43. & 1076. 40. 49. & 1081. 34. & 1087. 49. & 1091. 70.

Alcamus emendatus 76. 26. et 833. 36.

Alchalil Ben Achmed 718. 51.

Alcoranus 92. 13. et 262. 47.

Alcorani variæ Suratæ 238. 29. 40. 49.

Alcorani Scriptor futiliſſimus 359. 57.

Alexandri ad Ariſtotelem ſpuria epiſtola 475. 58. et 913. 66.

Alexander Aphrodiſæus 32. et 688. 39.

Alexander ab Alexandro 463. 10. et 524. 4.

Alexis 2. 16, 18. et 595. 32.

Algazelis liber Aluvaſit *ſeu Mediator in quo de cibis mundis & immundis* 33. 39. et 1014. 24. et 1052. 10. *Vide* Mediator.

Algazelis Mirabilia 181. 12.

Algiabid 3. 64. et 27. 22. et 79. 21. et 195. 14. et 832. 36. et 834. 70. et 853. 14. et 905. 68. et 934. 54. et 935. 44. et 938. 57. et 939. 10. et 1011. 1. et 1012. 61. et 1023. 26. et 1037. 27. et 1070. 10. 21. et 1071. 12.

Algiabid notatus 1033. 51.

Alhaphid Abulkaſem in Hiſtoriis Damaſci 83. 54. et 250. 54.

Alhariri Poëtæ Arabis Stantiæ 879. 42.

Ali Ben Abutalib 836. 49.

Ali Ben Caſim Allaguienſis de Leonum nominibus 722. 10.

Alkazuinius de Miraculis rerum creatarum 48. 21. 56. et 49. 17. 25. et 51. 2. et 672. 39. et 808. 44. et 810. 68. et 831. 74. et 833. 9. 59. et 834. 8. 52. et 842. 65. et 846. 26. et 852. 55. 70. et 859. 68. et 860. 7. 25. et 862. 1. 4. et 886. 40. et 905. 2. 912. 55. et 914. 43. et 934. 54. 69. et 935. 29. 71. et 936. 22. 49. &c. et 937. 51. 73. et 938. 1. 29. et 939. 40. et 941. 25. et 972. 34. et 1011. 1. et 1048. 54. 61. et 1049. 68. et 1052. 53. et 1053. 52. et 156. 3. et 1066. 51. et 1067. 57. et 1069. 53. et 1071. 28. et 1072. 21. et 1082. 22. et 1087. 44. 70.

Alkazuinius emendatus 1070. 7.

Allatius 804. 27.

Almutarriz 49. 11.

Althemthemi ὁδοιπορικὸν 709. 70.

Franc. Alvarez 471. 4.

Alurbad Scriptor Arabs 83. 32.

Sixtinus Amama 783. 32.

Sepher Amama 362. 30. 60.

Ambroſius 29. 7. et 37. 35. et 40. 13. et 43. 22. et 50. 11. et 212. 71. et 262. 36. et 271. 71. et 346. 42. 44. 45. 46. et 353. 50. et 387. 61. et 395. 30. et 488. 69. et 729. 70. et 753. 54. et 795. 62. et 805. 15. et 812. 57. et 814. 20. et 819. 32. et 828. 34.

Ambroſius notatus 853. 5.

Amerias Gloſſator vetus 419. 23.

Ammianus Marcellinus 18. 60. 63. et 19. 22. et 149. 16. et 163. 59. et 175. 3. et 249. 65. et 259. 2. & 271. 73. & 284. 27. & 313. 34. & 363. 37. & 427. 10. & 722. 44. & 763. 11. & 817. 13. 15. & 821. 56. 60. & 870. 19. & 910. 59. & 985. 28. & 1026. 18.

Ammonius 667. 35.

Ampelius 257. 58.

Amphis 603. 62.

Amyntæ Manſiones 852. 8.

Amyntas notatus 1064. 19.

Anacreon 622. 40. & 733. 60. & 881. 35. & 898. 60.

Anatolii Hippiatrica 120. 29. & 871. 49.

Anaxandrides Comicus 41. 69. & 644. 49. & 703. 12.

Anaxilas Comicus 977. 31. 59.

Andradius 783. 23.

Andreas de iis quæ falſo creduntur 29. 6.

Andreas Medicus in Athenæo 385. 16.

Androſthenis in Indiæ Paraplo locus explicatus 488. 15.

Joan. Maria Angiolellas 88. 13.

Anonymus Poeta Græcus 221. 59.

Anonymi Scriptoris Gallica proverbia 850. 1.

Anthologia 188. 33. & 465. 13. & 755. 11. & 758. 28.

Anticlides 21. 61.

Antigoni Caryſtii Mirabilia 65. 35. & 230. 53. & 742. 26. 44. & 933. 9. & 1018. 56. & 1034. 14. & 1060. 24. & 1088. 34.

Antigonus emendatus 43. 1.

Antipater 304. 19.

Antiphanes 2. 12. & 40. 36. & 79. 23. & 369. 11. & 877. 3.

Antiphanes emendatus 875. 73. & 876. 36.

Antonii Conſtantii Epiſtola de Camelo pardali ad Galeottam Manfredum Faventinorum principem 906. 27. 66. & 907. 50. 60.

Antonius Liberalis 230. 36. & 344. 32. & 685. 13. & 754. 48. & 1073. 33. & 1087. 63. & 1090. 21.

Anytes Epigramma 902. 3.

Apion Grammaticus Ægyptius 221. 32. & 701. 49.

Apollodorus 21. 72. & 223. 16. & 230. 33. 36. & 339. 38. & 343. 21. & 754. 41. & 881. 49.

Apollinaris 221. 6. & 285. 74. & 367. 6. & 741. 11. 14. & 780. 1. & 883. 58. & 978. 62. & 1002. 23.

Apollonius 22. 26. & 78. 60. & 121. 56. & 128. 21. & 129. 71. & 152. 18. & 161. 47. & 197. 26. 38. & 229. 9. & 332. 53. & 324. 26. & 450. 43. & 453. 24. & 482. 4. & 730. 44. & 985. 1. & 1091. 44.

Apollonii Scholiaſtes 21. 72. & 121. 63. & 166. 73. & 197. 29. 41. & 453. 30. & 482. 7. & 730. 48. & 983. 37.

Apollonii Mirabilia 461. 49. & 1060. 52.

Appianus 171. 11. & 256. 45. & 257. 47. & 266. 11. & 267. 9. 70. & 358. 21. & 363. 46.

Aponius 627. 26. & 902. 58. & 929. 40.

Apoſtolius 98. 20. & 826. 13. & 933. 3. & 990. 31. 50. & 1023. 6.

Apoſtolorum Canones 701. 10.

Apulejus 7. 41. & 24. 72. & 32. 23. & 42. 58. & 64. 17. & 182. 70. & 184. 33. & 186. 45. & 188. 24. & 192. 25. &c. & 225. 15. & 230. 64. & 260. 40. & 427. 17. & 549. 16. & 605. 58. & 608. 41. & 626. 11. & 645. 42. & 819. 28. & 859. 50. 52. & 1088. 35. & 1094. 12.

Apuleji Herbarium ἀνέκδοτον 606. 68.

Aquila 7. 58. & 34. 50. & 136. 11. & 365. 71. & 426. 40. & 478. 50. & 585. 63. & 624. 24. & 643. 35. & 651. 39. & 666. 32. & 677. 15. & 680. 51. & 721. 58. & 780. 22. & 781. 2. & 883. 64. & 884. 4. & 950. 57. & 972. 2. & 973. 32. & 989. 41. & 1008. 35. & 1030. 22. & 1031. 21. & 1032. 19.

Aquila aliter legit 167. 94. & 520. 30.

Aquila emendatus 84. 28. & 866. 11. 20.

Aquila notatus 111. 60.

R. Aquinas Judæus Lexicographus 100. 49. & 203. 60. & 224. 66. & 420. 46. & 428. 48. & 433. 5. & 627. 15. & 651. 21. & 675. 35. & 684. 17. & 910. 13. & 950. 52. & 1006. 26. & 1075. 55. & 1078. 63.

R. Aquinas notatus 143. 62. & 680. 20.

Arabes interpretes 27. 34. & 651. 6. & 847. 22. 35. & 850. 27. & 973. 41. & 977. 53. & 980. 74. & 982. 12. & 1073. 51.

Arabs Interpres 175. 15. & 210. 20. & 224. 61. & 229. 42. & 335. [illegible]. & 365. 74. & 372. 60. & 377. 41. & 424. 63. & 472. 11. 7. & 473. 50. & 528. 55. & 643. [illegible] & 648. 45. & 663. 64. & 665. 56. & 672. 41. & 675. 31. & 695. 33. & 747. 9. & 782. 1. & 790. [illegible] & 791. 2. & 850. 63. & 883. 59. & 891. 28. & 975. 22. & 978. 70. & 1015. 11.

Arabs interpres laudatus 12. 59. & 16. 46. & 98. 34.

Arabi Interpres παραφράζει 15. 72.

Arabica verſio 5. 44. & 403. 58. & 796. 56. & 1002. 82.

Arabis gemina verſio 166. 61. & 778. 7.

Arabes Paraphraſtæ editi 169. 25. & 175. 62.

Arabs Interpres in Sueciâ manuſcriptus 487. 9. & 506. 29. & 897. 37. & 1084. 21.

Arabs Pentateuchi Interpres Erpenianus 1065. 45. & 1066. 48. & 1080. 8.

Arabs Pentateuchi Interpres Pariſiis editus 1080. 10.

Arabs Pariſiis editus 19. 39. & 633. 29. & 644. 42. & 870. 54.

Arabs Sirachidis Interpres. 496. 66.

Arabs Interpres Novi Teſtamenti 91. 46.

Arabes quatuor Moſis Librorum Paraphraſtæ, editi duo, & manuſcripti duo in Sueciâ 1054. 16.

Arabicæ Pentateuchi verſiones quatuor quomodo inter ſe differant 499. 50.

Arabes duo Paraphraſtæ Pentateuchi manuſcripti in Sueciâ hactenus inediti 557. 42. & 566. 5. & 904. 8. & 989. 44. & 1075. 63.

Arabes Paraphraſtæ manuſcripti emendati 1079. 19.

Arabs Pentateuchi Interpres manuſcriptus in Sueciâ 913. 34.

Arabes duo Interpretes inter ſe collati 977. 69.

Arabes Interpretes aliter legerunt 7. 61. & 33. 62. & 134. 42. 48. & 186. 17. & 194. 10. & 225. 25. & 378. 74. & 382. 38. & 430. 5. & 447. 65. & 472. 62. & 525. 4. & 531. 69. 71. & 541. 42. & 688. 8. & 738. 26. & 847. 3. & 872. 40. & 950. 41.

Arabes Interpretes explicati vel emendati 105. 1. & 106. 64. & 136. 53. & 194. 70. & 307. 65. & 658. 42. & 693. 50. & 866. 19.

Arabes Interpretes notati 3. 51. & 104. 17. & 132. 19. & 150. 29. & 157. 60. & 158. 7. 59. & 199. 56. & 205. 59. & 306. 55. & 379. 59. & 485. 37. & 678. 40. & 757. 76. & 797. 2. &c.

Arabes duo notati 523. 43.

Arabes Paraphraſtæ manuſcripti notati 1067. 32. & 1069. 31. & 1079. 19.

Arabicæ Linguæ nuperi Lexicographi notati 1067. 16.

Arabica hiſtoria Macchabæorum 266. 69. & 270. 7. & 272. 35. 63. & 273. 8.

Arabica proverbia 94. 33. &c. & 817. 41. 1065. 11.

Arabicum proverbium emendatum 95.

Arabum poetæ 15. 38. & 1081. 49.

Arabes poetæ Anonymi 124. 30. & 863. 12. & 887. 3. & 962. 43. & 1050. 23.

Arabis poetæ Anonymi Scholiaſtes 887. 12.

Arabs Anonymus de Camelo 80. 15.

Arabicus liber de iis quæ obſervanda ſunt 1005. 16.

Arabicus liber cui titulus. Largitor Scientiarum & deſtructor curarum 835. 1.

Arabs Pandectarius 124. 29. & 831. 72. & 837. 678. & 874. 22. 43. & 875. 50. & 910. 28. & 1063. 39. & 1072. 53.

Aratus

Aratus 121. 50. & 278. 56. & 314. 62. & 507. 71. & 706. 23. & 730. 35. & 823. 40.
Arati Scholiaſtes nondum editus 189. 45. & 754. 46. & 826. 32.
Archelaus apud Plinium 996. 30.
Archemachus Eubœenſis 339. 30.
Archeſtratus 38. 1. & 51. 51. & 595. 51.
Archeſtratus emendatus 42. 62.
Archias Poëta 161. 38. & 162. 18. & 303. 16. & 508. 26.
Archilochus 695. 6.
Archippus 419. 3. & 482. 24.
Argyropylus 812. 61.
Arias notatus 5. 29. & 903. 39. & 1068. 59.
Ariſtagoras 139. 48.
Ariſteas Argivus 339. 42.
Ariſteas 1033. 42. 44. & 1034. 61.
Hebræus Ariſte…phraſtus 1022. 37.
Ariſtobulus 56. 67. & 167. 27.
Ariſtocleon 665. 42.
Ariſtophanes 15. 51. & 64. 34. & 110. 56. & 113. 52. & 121. 22. & 221. 64. & 321. 39. & 384. 65. 67. & 387. 10. & 419. 69. & 420. 17. & 471. 1. 12. & 485. 43. & 505. 67. 73. & 524. 6. & 526. 42. & 631. 1. & 633. 55. & 686. 55. & 687. 15. & 688. 34. 37. & 694. 47. 51. & 727. 40. & 777. 67. & 787. 7. & 858. 40. & 859. 43. 46. & 1027. 2. & 1082. 73. & 1084. 34. & 1090. 27.
Ariſtophanis Scholiaſtes 31. 39. & 66. 24. & 91. 5. & 98. 19. & 129. 8. & 130. 2. & 141. 31. & 162. 63. & 233. 7. & 387. 11. & 481. 27. & 524. 11. & 526. 44. 47. & 631. 4. & 656. 15. & 666. 63. & 667. 24. & 673. 23. & 694. 56. & 727. 48. & 736. 28. & 765. 66. 68. & 778. 37. & 787. 59. & 917. 54. & 983. 7. & 1008. 46. & 1024. 64. & 1027. 4. & 1041. 16.
Ariſtophanis notatus 110. 40.
Ariſtoteles 6. 25. & 7. 51. & 8. 49. & 16. 37. & 17. 10. & 23. 42. 56. & 24. 59. & 25. 11. & 27. 52. 63. & 28. 20. & 39. 51. 64. & 43. 6. 10. 12. & 46. 36. 46. 58. 61. 62. & 47. 54. & 51. 66. & 59. 9. 69. & 61. 8. 14. & 62. 28. & 63. 19. & 64. 4. & 65. 35. & 66. 5. 70. 20. 62. & 76. 51. 58. & 77. 41. & 79. 5. & 87. 24. & 94. 64. & 98. 4. & 104. 48. & 110. 64. & 111. 28. & 112. 21. & 120. 61. & 131. 64. & 159. 17. & 163. 22. 67. & 230. 44. & 231. 74. & 232. 30. &c. & 233. 32. & 236. 2. 22. & 253. 45. & 254. 13. 38. & 255. 2. & 260. 72. & 263. 47. &c. & 273. 43. & 277. 14. 62. & 278. 24. & 290. 13. & 293. 74. & 294. 54. 57. 62. & 301. 50. & 316. 17. 70. 73. 74. & 349. 29. & 410. 43. & 416. 71. & 417. 1. 4. 7. 8. 12. 14. 17. 20. 25. 30. 32. 36. 38. 41. 43. 46. 50. 59. 63. & 421. 4. & 439. 30. & 473. 47. & 474. 48. & 488. 37. & 490. 34. & 495. 34. & 504. 10. 19. 23. 31. 36. 41. 44. 51. & 505. 43. 49. 55. & 506. 52. & 508. 32. & 512. 24. 28. 32. 56. 61. 71. & 513. 1. & 516. 56. & 517. 59. & 521. 30. & 523. 51. & 525. 70. & 530. 13. 16. & 546. 14. & 585. 38. & 595. 19. & 605. 54. & 620. 51. & 625. 30. & 673. 31. & 674. 67. & 675. 43. & 680. 67. & 684. 31. & 686. 67. & 694. 56. & 696. 43. & 705. 73. & 717. 74. & 721. 11. & 722. 41. & 724. 66. & 725. 14. & 726. 12. 48. & 728. 33. 40. 42. 45. & 733. 9. 31. 32. & 734. 46. 59. 62. & 736. 45. & 738. 11. & 739. 28. & 742. 54. & 743. 18. 22. 52. & 744. 51. & 778. 22. & 786. 51. 55. & 787. 10. & 790. 39. 44. & 792. 54. 56. & 798. 62. & 799. 5. & 800. 57. 66. & 801. 1. 9. & 802. 9. 36. & 803. 1. & 806. 53. & 807. 74. & 810. 46. & 814. 35. 54. 65. & 815. 73. & 823. 35. & 833. 47. 70. & 835. 5. 11. & 838. 24. & 840. 13. & 846. 62. 73. & 847. 44. & 848. 28. 32. & 849. 10. 13. 16. & 850. 49. & 853. 13. & 855. 49. & 858. 55. & 859. 20. 22. & 864. 69. & 868. 11. 15. 27. & 879. 13. & 881. 11. 16. 21. 63. & 887. 67. & 889. 29. 45. & 890. 71. & 892. 61. 64. & 893. 21. 28. 71. & 894. 37. & 900. 74. & 901. 59. & 902. 39. & 908. 55. & 910. 41. 44. & 922. 44. 51. & 923. 11. & 932. 55. & 933. 5. & 945. 74. & 946. 2. & 960. 45. & 983. 36. & 965. 46. & 966. 13. & 983. 36. & 986. 55. & 993. 32. 37. & 994. 58. & 996. 1. & 997. 6. 37. 74. & 998. 3. 6. 7. 8. 15. 20. 23. 24. 29. 31. 32. 33. 35. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 46. 49. 53. 56. 57. 59. 60. 62. 70. & 999. 1. 4. 62. 63. & 1009. 1. & 1010. 5. & 1016. 18. 63. & 1017. 47. & 1020. 59. & 1033. 66. & 1034. 10. & 1041. 1. & 1060. 47. 50. & 1061. 2. 6. 8. & 1073. 26. & 1079. 58. & 1080. 32. & 1083. 10. & 1088. 34. & 1089. 16. 19. & 1090. 20.
Ariſtoteles emendatus 31. 60. & 490. 46. & 504. 31. & 726. 68. & 999. 19. & 1018. 64.
Ariſtotelis locus mutilus ex Æliano reſtitutus 734. 8.
Ariſtoteles vindicatus 1033. 51. 60.
Ariſtoteli falſo tribui Librum de Proprietatibus Elementorum, cujus Autor eſt Arabs. 249. 15.
Ariſtotelis Latinus imterpres notatus 963. 36.
Ariſtoxenus 315. 27. & 790. 32.
Arnobius 5. 57. & 61. 12. & 230. 34. & 367. 5. & 475. 60. & 647. 10. & 691. 51. & 885. 37. & 1002. 30. & 1090. 23.
Arnobius emendatus 647. 14.
Arriani ἀνάβασις 98. 11. & 140. 20. & 146. 5. & 156. 26. & 165. 68. & 166. 12. 18. & 189. 54. & 255. 54. & 257. 63. & 273. 32. & 470. 18. & 459. 70. & 490. 3. 9. 14. & 791. 67. & 817. 49. & 1026. 16.
Arriani Indica 847. 37.
Arrianus in Epictetum 927. 74.
Arrianus in Periplo 249. 33. et 256. 66. et 258. 40.
Arruvianus Arabs 176. 70.
Artabanus 342. 49. et 344. 5.
Artemidorus 30. 57. et 73. 10. et 591. 53. et 621. 32. et 834. 49. et 908. 59. et 931. 6. et 932. 34. et 961. 4. et 993. 25.
Artemon 983. 63.
Aſclepiades Myrleanus 462. 26. 35. et 549. 57.
R. Aſi 336. 45.
Aſſakli Grammaticus Arabs 263. 9. et 864.
Aſſamius Parœmiographus Arabs. 443. 15.
Aſſaphius Arabs 83. 2. et 190. 46. et 305. 18. et 871. 53.
Aſſariph 786. 13. et 808. 52. et 831. 68.
Aſſeidalanius Arabs 1076. 70.
Aſtrologi Arabes 526. 73.
Ata Arabum Canoniſta 1014. 39.
Athanaſius 36. 6. et 212. 72. et 221. 24.
Athanaſii definitiones 886. 22.
Athanaſii Interpretatio parabolarum liber Spurius 542. 35.
Athanaſii ſub nomine queſtiones ad Antiochum 729. 74.
Athanaſii vita 234. 19.
Athenæus 2. 3. et 41. 56. 63. et 43. 17. 55. et 44. 6. et 57. 4. et 63. 2. 29. et 96. 7. et 98. 17. et 112. 74. et 139. 52. et 167. 25. et 256. 26. et 260. 1. et 317. 43. et 349. 28. et 385. 16. et 398. 37. et 418. 30. et 461. 42. et 479. 10. et 483. 28. et 486. 15. et 488. 16. et 516. 2. et 549. 53. et 633. 49. et 659. 71. et 608. 5. et 683. 36. et 688. 33. et 723. 44. et 733. 30. et 741. 32. et 765. 35. et 776. 73. et 801. 44. et 816. 61. et 875. 73. et 876. 29. et 911. 74. et 915. 32. et 946. 27. et 948. 15. et 977. 32. et 995. 45. et 998. 11. et 999. 67. et 1025. 12. et 1034. 18. et 1042. 60. et 1091. 49.
Athenæus emendatus 45. 13.
Athenæus notatus 221. 70.
Auguſti verbum 975. 47.
Auguſtinus 9. 68. et 11. 28. et 23. 54. et 137. 27. et 160. 13. et 278. 66. et 339. 42. et 346. 32. 51. et 367. 8. et 426. 61. et 436. 74. et 467. 47. et 513. 44. et 544. 70. et 556. 6. et 562. 41. et 572. 21. et 635. 4. et 700. 22. 23. et 767. 29. 30. et 828. 36. et 885. 35. et 928. 25. et 997. 42. et 1002. 29. et 1088. 25.
Auguſtini adſcriptus ſermo de tempore 820. 31.
Auguſtini ſermo ψευδεπίγραφος 570. 22.
Auguſtino adſcriptus liber de Mirabilibus Scripturæ 337. 9. et 820. 31. 977. 20. et 988. 66. 69.
Auguſtinus emendatus 584. 61.
Avicenna 26. 55. et 32. 35. 39. et 107. 53. et 112. 22. 41. et 123. 32. et 124. 16. et 199. 49. et 261. 43. et 286. 69. et 301. 35. et 304. 40. et 334. 68. et 480. 12. et 498. 6. et 499. 69. et 500. 40. et 507. 13. et 522. 63. 70. et 547. 12. et 595. 1. et 603. 42. et 607. 8. et 647. 69. 71. 73. et 666. 61. et 680. 38. et 709. 62. et 718. 46. et 747. 15. et 773. 15. et 782. 5. et 786. 9. et 796. 48. et 836. 69. et 837. 2. 8. et 842. 24. 30. et 846. 25. et 850. 32. 42. et 866. 31. et 874. 19. et 875. 39. et 890. 51. et 894. 23. et 921. 64. et 928. 75. et 942. 10. et 943. 9. et 946. 68. et 995. 20. et 1037. 17. et 1038. 50. et 1041. 25. et 1045. 68. et 1046. 1. 14. et 1052. 68. et 1053. 1. 5. 10. 19. 25. 30. 35. 42. et 1054. 29. et 1055. 57. 71. et 1062. 35. 65. et 1064. 38. et 1066. 56. et 1071. 39. et 1072. 24. et 1079. 38. et 1082. 18. et 1086. 43. et 1090. 23.
Avicenna corrigendus 534. 30.
Avicenna emendatus 384. 15. et 875. 44. et 1065. 48.
In Avicenna & aliis vox perperam ſcribi ſolita 1065. 48. et 1067. 20.
Avicennæ Interpres notatus 848. 1. Ejuſdem lapſus gravis 922. 5.
Avienus 455. 25. et 817. 62. et 625. 8.
Avoda zera Tract. Talmud. 180. 1. et 286. 28. et 383. 44. et 871. 52. et 944. 66. et 1020. 26. Vide de Idololatria.
Aurelius Victor 372. 46. et 396. 16.
Auſonius 86. 13. et 117. 60. et 188. 61. et 261. 12. et 396. 31. 34. et 449. 25. et 810. 56. et 882. 36. et 928. 14.
Autor Arabs Atthanbiathi, id eſt, Monitorii 908. 6.
Autor Arabs Gemmati operis 1059. 10.
Autor Græcus Anonymus de verbis militaribus 174. 63.
Autoris de Limitibus 970. 34.
Autoris Libellus de דודאים dodaim & mandragoris 773. 6.
Azzamachſari 29. 18. et 49. 1. Vide Zamachſari.

B.

BAal Aruch 82. 62. et 112. 72. et 163. 45. et 184. 70. et 272. 74. et 327. 15. et 424. 19. et 445. 22. et 487. 33. et 509. 3. et 587. 57. et 606. 73. et 607. 42. et 908. 32. et 663. 9. et 850. 18. et 900. 43. et 914. 54. et 945. 4. et 981. 25. 26. et 986. 42. et 1002. 60. et 1006. 20. 28. et 1022. 29. et 1028. 28. et 1029. 14. et 1036. 61. et 1076. 11.
Baal Aruch emendatus 805. 64. et 1064. 58.
Baal Hatturim 20. 58. et 187. 7. 18. et 192. 69. et 194. 59. et 336. 45. et 581. 45. et 772. 45. et 828. 11.
Bacchylides 161. 34. et 252. 57.
Bar Nachman 772. 73.
Bardiſanes 27. 40.
Barnabæ Epiſtola 630. 64. et 997. 39. et 1000. 26. et 1008. 22. 24. et 1034. 69.
Barradius 828. 41.
Bartaſſius 145. 22.
Bartenora 576. 70. et 607. 20. et 608. 15.
Baruchi Interpres notatus 17. 19.
Baſilius 9. 67. et 29. 5. et 34. 6. et 40. 11. et 43. 19. et 50. 9. et 59. 60. et 65. 74. et 75. 57. et 249. 47. et 262. 27. et 271. 68. et 488. 56. 64. et 694. 74. et 729. 64. et 742. 34. 50. et 788. 45. et 810. 49. et 812. 59. et 889. 53. et 1002. 22.
Baſilius Seleucienſis 346. 34.
Batrachomyomarchiæ Autor 1025. 8.
Bava Bathra Tract. Talmud. 5. 22. et 147. 43. et 164. 44. et 218. 4. et 411. 39. et 538. 2. et 676. 40. et 945. 8. et 964. 70. et 980. 48. et 1025. 37.
Bava Kama Tract. Talmud. 300. 11. et 424. 11. et 670. 73. et 780. 33. et 981. 27. et 1027. 51. 56. et 1036. 56.
Bava Metſia Tract. Talmud. 92. 47. et 209. 64. et 452. 14.
Bebius Maſer 512. 44.
R. Bechai. 96. 12. et 131. 11. et 699. 11. et 978. 27.
Bechoroth Tract. Talmud. 508. 72. et 914. 52. et 980. 43.
Beda 885. 39. et 1002. 32.

Bellonius 44. 9. & 283. 52. & 284. 50. & 595. 57. et 844. 53. et 845. 50. et 846. 14. 40. et 847. 9. & 855. 15. & 877. 13. 15. & 902. 60. 74. et 906. 13. et 907. 57. et 917. 46. & 955. 44. & 964. 13. & 969. 31. & 1061. 16. & 1080. 47. & 1081. 29.
Bellonius notatus 946. 49. & 1086. 18.
Andreas Bellunenſis 626. 1. et 833. 49. et 834. 23. et 844. 49. et 846. 6.
Benjamin 177. 56.
Berachoth *Tract. Talmudis Babylonii* 92. 48. & 293. 15. & 396. 67. & 559. 1. & 1036. 42.
Berachoth *Tract. Talmudis Hieroſolymitani* 235. 38. & 1058. 4.
Bereſcith Rabba 157. 14. et 225. 2. et 235. 43. & 238. 70. & 240. 49. et 242. 63. & 275. 12. & 296. 68. et 332. 19. et 542. 61. et 567. 5. & 780. 31. & 805. 58. & 837. 33. & 850. 16. & 880. 18.
Scholiaſtes libri Bereſcith Rabba 1096. 19.
Bereſcith Rabba *explicatur* 1005. 67. et 1096. 19. et 1057. 58.
In Bereſcith Rabba *vox emendata & enarrata* 1058. 46.
Ioan de Bermuden 935. 11.
Bernardus 209. 72.
Beth Jacob. 120. 21.
Beroſus 564. 44. et 1020. 22.
Betſa *Tract. Talmud.* 562. 14.
Beza 211. 20. & 436. 15.
Bias 770. 55.
Bibliorum Translatio Gallica vetus anni 1289 *col.* 351. 59. 64.
Bibliorum Paris. Editores notati 479. 1.
Bion 481. 16. & 730. 27.
Vincentius de Blanc 88. 10.
Blondus 928. 28.
Bochellus 291. 18.
Boderianus 106. 26.
Boderianus notatus 423. 36.
Boderianus notatus & emendatus 1073. 33.
Bodinus 761. 69. et 804. 27.
Hector Boethius 961. 50.
Bombergus 783. 28.
Bootius 118. 9. & 972. 7. & 954. 46. & 958. 70.
Bootius laudatur 129. 32.
Bootius notatus 124. 5. et 134. 57. et 143. 41. & 147. 52.
Bootius refellitur 144. 43. & 145. 37. & 147. 70. &c. & 151. 36.
Bridenbachius notatus 1063. 1.
Briſſonius 363. 33.
Brochardus 372. 38. et 627. 36. et 790. 64. et 818. 28. et 819. 7.
Brodæus notatus 734. 34.
Budæus 887. 70.
Busbequius 496. 27. et 835. 60. et 845. 4. 52.
Buſtamantinus 186. 40. & 189. 39.
Buxtorfii opus 30. *annorum* 446. 6.
Buxtorfius 67. 33. & 92. 53. & 95. 25. & 126. 24. et 383. 42. et 403. et 564. 1. et 639. 59. & 652. 61. & 680. 44. & 695. 14. & 740. 56. et 805. 68. et 896. 10. et 975. 65. et 978. 30. & 980. 49. et 1074. 74.
Buxtorfius notatus 52. 63. & 126. 44. & 1055. 30. & 1068. 57.
Buxtorfius & alii notati 1006. 20.
Buxtorfius filius notatus 400. 72.
Buxtorfii Biblia Hebraica emendata 627. 72.
Ioan le Buy 770. 46.

C.

Adamuſtus 269. 21.
Cæcilius in Octavio Minutii 222. 63.
Cæſar 127. 55. et 146. 20. &c. et 932. 26. et 941. 57. et 972. 70. et 974. 20.
Cæſarius 24. 27. et 28. 57.
Cajetanus notatus 93. 32. & 246. 11.
Ioan Caius Anglus en Epiſt. ad Geſnerum 1009. 9.
Calentius 855. 64.
Callimachus 90. 21. & 127. 1. & 230. 28. et 306. 73. et 312. 4. et 418. 17. et 425. 33. et 429. 48. & 481. 71. & 512. 49. & 599. 30. & 630. 58. et 682. 13. et 715. 73. et 978. 45. et 980. 4. et 984. 6. et 1025. 73.
Callimachi Scholiaſtes 306. 5. et 980. 11.
Calliſthenes Olynthius 625. 18. 22. & 626. 21. 52.
Calliſtratus 507. 42. et 698. 51.
Callexenus Rhodius 801. 45. et 802. 24. et 948. 15.
Calphurnius 298. 42. & 427. 12. 15. & 445. 30. & 448. 40. & 449. 5. & 450. 7. & 451. 62. et 453. 62. et 454. 21. et 459. 52. et 518. 71. et 924. 19.
Camerarius 131. 62. et 614. 43.
Canterus 664. 22.
Caphthor *Liber Hebræus* 652. 60.
Iacobus Capellus 591. 9.
Ludovicus Capellus 591. 9. & 760. 29. & 1027. 26.
Lud. Capellus laudatur 505. 28.
Iul. Capitolinus 154. 44. & 159. 69. & 721. 20. & 793. 57. 60. & 805. 4. 1008. 26.
Cardanus 27. 47. & 496. 71. & 529. 56. & 837. 60. & 1061. 26.
Carmen vulgare de bobus & equis 407. 63.
Caſaubonus 184. 21. & 211. 58. & 443. 33. & 488. 20. & 589. 42. & 490. 60. & 883. 74. & 970. 22.
Caſaubonus notatus 604. 7. & 975. 52. 53.
Caſſianus 919. 29.
Caſſiodorus 64. 58. 463. 18. & 593. 61.
Caſſius Hemina 42. 32.
Caſtalio 472. 2. & 690. 59. & 982. 13.
Caſtalio notatus 200. 31. & 754. 62. & 757. 47. & 1068. 58.
Caſtor 223. 16.
Ambroſius Catharinus laudatur 93. 47. 67.
Cato 43. 71. & 188. 4. 41. & 401. 46. & 438. 23.
Catullus 16. 71. & 118. 61. & 176. 26. & 188. 55. & 395. 71. & 503. 33. & 736. 21. & 883. 17. & 923. 40. & 975. 45. & 977. 35. & 1026. 3. & 1084. 72.
Cauſſinus 946. 25.
Cebetis Arabs Interpres 94. 29.
Cedrenus 40. 17. & 363. 70. & 372. 44. & 662. 66. & 896. 74.
Celim *Tract. Talmud.* 382. 4. *Vide* Kelim.
Cenſorinus 17. 50. & 494. 48. & 713. 47.
Cetubim *Tract. Talmud.* 664. 64. & *Gloſſa ibidem.*
Cetuboth *Tract. Talmud.* 437. 59.
Chabolagiari Arabs 50. 61.
Chæremon 114. 8.
Chagiga *Tract. Talmud.* 562. 16.
R. Chaja 377. 47.
Chaldæa Paraphraſis 25. 62. & 41. 39. & 53. 26. & 84. 35. & 86. 65. & 119. 55. & 125. 44. &c. & 202. 70. & 218. 2. & 237. 15. & 254. 10. & 260. 64. & 286. 22. & 335. 42. & 365. 33. & 367. 4. & 372. 57. & 377. 34. & 383. 36. & 407. 6. & 423. 10. 57. & 428. 35. & 433. 67. & 476. 4. 33. & 484. 5. & 577. 28. & 582. 59. & 624. 23. & 627. 69. & 633. 35. & 647. 2. & 665. 62. & 680. 16. & 695. 33. & 757. 51. & 764. 15. & 776. 59. 70. & 779. 40. & 786. 25. & 864. 33. & 872. 4. 17. & 873. 21. 27. 30. & 883. 57. & 888. 32. 34. & 917. 33. & 975. 3. & 980. 32. 34. & 989. 56. & 992. 33. & 1031. 12. & 1032. 21. & 1046. 3. & 1085. 35. & 1089. 52.
Chaldæus Interpres aliter legit 134. 44. & 186. 17. & 379. 1. & 430. 3. & 520. 32. & 950. 38.
Chaldæi varia lectio 981. 19.
Chaldæi gemina verſio 132. 37.
Chaldæa paraphraſis in Eliâ 1022. 17.
Chaldæi textus editiones Complutenſis, Pariſienſis, & Anglicana à reliquis differunt 395. 34.
Chaldæus Interpres corruptus; In eum conjecturæ 107. 60. 65.
Chaldæus mendoſus 395. 31.
Chaldæi textus loca perperam latinè reddita 299. 31. & 476. 35.
Chaldæus Interpres emendatus 84. 15. & 136. 47. & 167. 57. & 202. 61. & 203. 7. & 648. 70. & 649. 3. & 926. 53. & 1089. 69.
Chaldæus Interpres explicatus 7. 2. 5. & 486. 22. 29. & 766. 21.
Chaldæus Interpres notatus 133. 3. & 815. 13. 34. & 871. 19. &c.
Cantici Canticorum Chaldæa paraphraſis 603. 14. & 926. 7.
Chaldæus Interpres libri Eſther 179. 64.
Chalchondylas 621. 36.
Chamæleon Ponticus 461. 43.
R. Chanina 239. 50.
Chares 96. 7. & 167. 5. 25.
Chariſius 1039. 66.
Catimolacem Arabs Poeta 1050. 43.
Chinuk *liber Hebræus* 391. 41.
Chizkuni 55. 50. & 734. 34. & 772. 72.
Cholin *Tract. Talmud.* 286. 29. & 434. 72. & 472. 21. & 501. 73. 74. & 502. 36. & 506. 49. & 584. 36. & 587. 40. & 600. 73. & 721. 70. & 792. 33. & 944. 67. & 975. 18. & 1025. 53. & 1027. 38. & 1028. 46. & 1054. 49. & 1079. 32.
Chronicon Templi Secundi 185. 66. & 215. 30. & 216. 14. & 219. 1. & 268. 50. & 272. 11. 33. 45. 61. & 273. 20.
Chryſippus 15. 18. & 608. 5. et 677. 41.
Chryſoſtomus 24. 25. & 50. 45. & 59. 61. & 75. 67. & 128. 9. & 129. 73. & 185. 10. & 212. 59. & 544. 37. & 511. 50. & 744. & 771. 45. & 871. 18. & 876. 11. & 885. 72. & 890. 5.
Chriſoſtomi ſpurium opus in [illegible] 212. 61. 73. & 213. 45.
Chryſoſtomi in Marc. Homiliæ 692. 24. & 832. 72.
Cicero 4. 4. 8. & 5. 46. 47. & 10. 74. & 15. 18. & 17. 56. & 19. 18. 27. 43. & 20. 51. & 21. 16. et 65. 38. et 90. 15. et 117. 52. et 130. 73. & 151. 2. 6. et 288. 5. & 313. 33. 36. et 314. 65. et 386. 61. & 404. 43. et 429. 32. & 444. 74. et 477. 67. & 481. 13. et 508. 5. et 527. 20. & 528. 3. et 549. 8. & 687. 34. & 728. 20. et 754. 15. et 771. 2. & 787. 35. et 800. 48. 50. & 890. 37. et 923. 48. 50. 52. 54. 56.
Clari Apollinis de Deo Jao *Oraculum in Macrobio* 226. 69.
Claudianus 22. 27. et 102. 38. & 106. 2. 5. et 123. 65. et 135. 36. & 254. 15. et 396. 5. & 524. 33. & 530. 64. et 717. 14. et 754. 30. & 761. 40. et 804. 42. & 814. 9.
Claudianus vel quiſquis eſt in Cereris ærumnis 188. 13.
Claudianus emendatus 794. 23. & 795. 25. 55.
Clearchus Solenſis 686. 70.
Clemens Alexand. 30. 18. et 36. 36. & 117. 65. et 170. 25. et 230. 31. & 337. 44. et 338. 29. 74. et 339. 40. & 404. 54. et 405. 63. & 454. 70. et 583. 41. & 599. 54. et 635. 28. et 636. 41. et 699. 26. 34. 38. 42. & 706. 20. et 814. 39. & 816. 18. 24. et 835. 28. & 858. 6. et 995. 1. et 997. 40. et 1000. 28. 38. 1008. 17. & 1020. 63. et 1062. 1.
Clementis Conſtitutiones ψευδεπίγραφοι 570. 21.
Codinus 114. 10. 12.
Cœlius 262. 39. & 800. 43. 45. 46.
Cœlius Aurelianus 180. 60.
Cœlius Rhodiginus 659. 74.
Cœlius Rhodiginus notatus 221. 74. & 273. 55. & 689. 40.
Cœlius Secundus Curio 989. 32.
Columella 12. 46. & 108. 68. 73. & 120. 4. et 125. 27. et 141. 24. & 150. 69. et 159. 10. et 186. 13. 41. et 232. 58. 74. & 234. 58. & 235. 33. & 276. 51. & 177. 55. & 286. 73. & 299. 65. & 310. 21. 59. & 312. 25. & 315. 35. & 329. 15. & 410. 53. 63. & 418. 41. 43. & 446. 35. & 454. 5. 13. 25. & 473. 53. & 486. 55. & 514. 20. & 516. 49. & 517. 55. & 518. 57. & 519. 20. & 585. 66. & 604. 66. & 621. 72. & 647. 49. & 679. 72. & 706. 11. & 710. 13. 51. 68. & 773. 11. & 946. 12. 29. & 947. 9. & 948. 21. & 971. 62. & 991. 50. 55. 57. & 1086. 44.
Columella ex Magone 523. 52.
Columella emendatus 287. 8.
Petrus Comeſtor 351. 50. & 352. 4. 62. & 353. 60. & 460. 42.
Complutenſis & Pariſienſis Bibliorum editio 353. 64.

Com

Complutenſes notati 1085. 22.
Conſalus Pontius *de Leon* 29. 65.
Antonii Conſtantii Epigramma de Camelopardali 907. 25.
Conſtantinus Porphyrogenneta 238, 9. & 992. 16.
Cornelius Gallus 720. 32.
Cornelius Nepos 86. 13.
Cornutus in Perſium 682. 19.
Petr. Coſtus notatus 362. 25.
Cratetis Adagium in Apoſtolio 705. 69.
Cratinus 419. 6. & 482. 24. & 488. 43. & 689. 48.
Petr. Crinitus 732. 29.
Cteſias 78. 60. 64. & 444. 63. & 495. 44. 46. 48. 59. & 703. 47. 48. & 856. 1. & 951. 35. 52. 62. & 952. 1. 72. & 959. 57.
Curopalates 992. 43.
Curtius 250. 19. & 255. 64. & 257. 56. & 259. 16. & 263. 63. & 267. 66. & 270. 33. & 272. 29. & 479. 5. & 722. 41. & 759. 6.
Cyprianus 780. 5. & 991. 45.
Cyrilli Lexicon manuſcriptum nondum editum 419. 59. & 523. 23. & 488. 60. & 727. 30. & 778. 35. & 802. 1.
Cyrilli Lexicon emendatum 738. 77. & 848. 1.
Cyrillus Alexandrinus 114. 16. & 227. 1. & 289. 35. & 306. 40. & 307. 17. & 311. 29. 64. & 455. 42. & 491. 16. & 539. 35. & 544. 45. et 600. 3. et 606. 63. et 651. 46. et 652. 19. 20. et 653. 19. 60. et 788. 8. et 802. 52. et 814. 74. et 870. 26. 33. 38. 42. 48. et 978. 68. et 1091. 33.
Cyrillus forte corruptus 997. 14.
Cyrillus emendatus 432. 56. et 542. 20. et 1019. 68. et 1033. 41.
Cyrillus notatus 870. 27.
Cyrillus Hieroſolymitanus 289. 36.

D.

D*Alechampius* 814. 44. et 877. 10.
Damaſcius 663. 68. et 743. 68. et 946. 20.
Petr. Damianus 914. 16. et 940. 61.
Damir 8. 74. et 10. 11. et 15. 20. 66. et 19. 61. et 22. 3. et 25. 13. 22. et 28. 43. et 31. 44. et 33. 30. et 38. 9. et 47. 20. et 48. 53. 63. et 51. 10. et 59. 69. et 76. 11. 51. 65. et 79. 45. et 82. 21. et 83. 2. et 86. 48. et 87. 6. et 88. 50. et 98. 7. et 101. 4. et 102. 6. et 114. 31. et 124. 31. et 130. 47. 58. et 131. 20. 29. et 162. 52. et 163. 10. et 168. 12. et 182. 40. et 185. 44. et 195. 15. et 206. 50. et 225. 54. et 240. 54. et 238. 28. et 248. 71. et 249. 66. et 250. 66. et 254. 6. et 260. 47. et 262. 41. et 275. 48. et 280. 5. et 283. 39. 40. et 421. 1. et 424. 72. et 425. 50. et 427. 49. et 439. 7. et 443. 1. et 495. 66. et 511. 29. et 523. 15. et 529. 14. 34. 44. 60. et 584. 71. et 622. 26. 56. et 631. 69. et 646. 30. et 649. 32. et 663. 29. et 670. 40. et 671. 45. et 682. 2. 21. et 683. 27. et 684. 41. et 692. 52. et 693. 25. 30. 32. et 696. 41. et 713. 32. et 716. 42. et 722. 2. 12. et 747. 20. 36. et 748. 49. et 755. 4. et 785. 38. et 786. 3. et 788. 24. et 790. 22. et 794. 45. 63. 72. et 795. 30. et 796. 3. 73. et 797. 52. 63. et 798. 12. et 799. 26. 68. et 803. 50. et 808. 64. et 814. 40. et 817. 43. et 822. 72. et 832. 38. et 833. 28. 53. et 834. 18. 58. et 835. 71. et 836. 59. et 841. 31. et 843. 55. et 844. 12. 36. et 852. 55. 70. et 846. 2. et 853. 14. et 856. 55. et 856. 68. et 862. 22. et 863. 28. 65. et 866. 50. et 869. 31. et 871. 54. et 877. 70. et 878. 5. 49. et 879. 14. et 886. 43. et 899. 17. et 901. 10. 45. et 905. 24. 44. 48. et 912. 25. et 913. 22. et 914. 40. et 916. 19. et 917. 11. 61. et 918. 40. 51. et 919. 26. 51. et 921. 22. et 924. 71. et 925. 58. et 929. 2. et 934. 45. 55. et 935. 3. 16. 30. 34. 49. et 936. 10. 35. 72. et 937. 13. 32. et 938. 26. 62. et 939. 17. 62. et 940. 21. & 941. 38. et 942. 28. & 943. 41. & 946. 52. et 961. 71. &c. & 962. 42. & 972. 13. 23. 40. 46. et 973. 44. 74. et 987. 39. 50. & 995. 20. et 996. 36. & 997. 29. & 1005. 73. & 1007. 25. 70. et 1008. 5. & 1010. 54. 63. 71. et 1011. 12. 50. 64. 72. et 1012. 53. & 1013. 36. 40. 51. & 1014. 13. 34. & 1023. 59. & 1024. 23. & 1037. 20. 68. &c. et 1038. 10. et 1041. 33. 65. et 1042. 5. 20. et 1045. 60. et 1047. 13. 42. 49. 61. 67. 71. et 1048. 3. 18. 25. 55. et 1049. 10. 24. 40. 68. 1050. 18. 32. 40. 61. 73. et 1051. 50. et 1052. 53. et 1053. 45. & 1056. 18. 42. 62. & 1057. 30. et 1058. 62. et 1065. 53. et 1070. 20. & 1071. 64. & 1072. 25. & 1074. 14. 55. 65. 71. et 1076. 51. & 1077. 9. 15. 5. 8. & 1078. 16. 69. et 1082. 2. 21. & 1087. 5. 47. & 1088. 2. 4. & 1091. 71. & 1092. 13.
In Damire 1074. 29.
Damiris blaſphemia 906. 20.
Damir emendatur 305. 20. & 936. 35. & 1056. 32.
Damir notatus 795. 70. et 1080. 63. 73.
In Damire varia lectio 935. 50. &c.
Damocritus vel Democritus Hiſtoricus Judæos calumniatur 222. 24.
Ad Danielem Additamenta 749. 44. & 750. 21.
R. David de Pomis 89. 65. & 100. 43. & 203. 57. & 684. 9. & 945. 50. & 1003. 6. 9. 10.
David de Pomis notatus 423. 37. 61. &c. *plura vide in* Pomarius.
Democritus 131. 33. & 261. 49. & 461. 65. & 1060. 14. & 1086. 10. *Vide Damocritus.*
Democritus in Geoponicis 996. 27.
Demoſthenes 129. 68. & 389. 58. & 397. 50. 62. & 694. 73.
Demoſtratus 799. 6. & 1092. 7. 13.
Deodatius 1068. 54.
Dyctis Cretenſis Scriptor ſpurius 325. 38. &c. & 540. 50.
Didymus 407. 20. & 630. 51.
Didymi Geoponica 605. 9.
Dilherrus 85. 10. & 324. 72.
Dio Nicæus 66. 11. & 176. 43. & 224. 24. & 334. 21. & 638. 22. & 681. 36. et 765. 45. & 793. 40. & 903. 53. & 908. 64. & 931. 7.
Dio Chryſoſtomus 128. 61. & 176. 34.
Diocles Caryſtius 328. 1. & 799. 6.
Diodorus 6. 61. & 17. 64. & 40. 60. & 42. 1. & 44. 20. & 49. 2. 23. & 68. 8. & 79. 12. & 86. 7. & 87. 31. & 88. 18. & 165. 20. & 166. 11. 15. & 169. 39. 62. & 170. 44. 57. 62. 69. & 226. 67. & 235. 65. & 255. 23. 31. 54. 57. 65. & 256. 34. et 258. 63. et 262. 5. et 267. 57. et 270. 34. et 307. 9. et 309. 36. 46. et 340. 42. et 344. 50. et 444. 60. et 474. 15. et 495. 38. et 535. 8. et 604. 60. et 629. 5. et 641. 53. et 691. 7. 20. et 722. 48. 55. et 723. 31. et 735. 36. et 741. 34. et 748. 6. et 754. 43. et 825. 20. et 831. 53. et 835. 21. 27. et 881. 51. et 903. 18. et 908. 60. et 931. 6. et 971. 10. et 993. 21. et 1018. 30.
Diodorus notatus 969. 61. et 670. 16.
Diodorus Tarſenſis 227. 52. et 242. 23.
Diogenes 770. 61.
Diogenianus Lexicographus 137. 29.
Dionyſius Areopagita 32. 51.
Dionyſius in Baſſaricis 736. 12.
Dionyſius Halicarn. 317. 12. et 324. 31. et 363. 17. et 364. 19. et 426. 11. et 445. 6. et 556. 51.
Dionyſius Periegetes 65. 53. et 253. 28. et 254. 13. et 453. 7. et 787. 27. et 979. 62.
Dionyſius Periegetes & plures alii de Cappadocum equis 159. 60. &c.
Diophanes 1086. 11.
Dioſcorides 111. 32. & 112. 73. et 181. 40. & 260. 44. et 261. 24. et 301. 22. et 384. 6. & 385. 15. & 443. 52. et 473. 69. et 588. 71. 73. et 589. 18. et 605. 39. 63. et 606. 54. et 607. 6. 39. et 608. 39. 65. 69. et 609. 10. et 628. 57. et 630. 6. et 672. 4. et 718. 42. et 850. 42. et 861. 60. et 876. 70. et 880. 48. et 921. 2. et 947. 49. et 990. 56. et 995. 23. et 1059. 63. et 1061. 11. 65. et 1062. 28. 40. et 1067. 54. et 1079. 69. & 1082. 64. & 1088. 61. & 1090. 27.
Dioſcoridis Auctarium 607. 12.
Dioſcorides emendatus 836. 60. & 966. 34.
Dioſcoridis Arabs interpres 786. 4. & 836. 67. 874. 51.
Dioſcorides Socratis diſcipulus, qui ſcripſit τὺς παρ' Ὁμήρῳ νόμυς 314. 16.
Diphilus 999. 68.
Dodonæus 589. 14.
Donatus 38. 55. & 369. 13. & 591. 39. & 707. 64. & 996. 25. & 1087. 43.
R. Dones notatus 680. 19.
Ianus Douza 932. 14.
Draco 389. 54.
Druſius 377. 74. & 713. 62. et 783. 32. & 1091. 35.
In Druſii verſione longa periphraſis 778. 10.
Druſii hæſitatio 1089. 58.
Druſius notatus 91. 7. & 368. 61. & 407. 52. & 442. 45. & 444. 17. & 788. 66. & 831. 5. 839. 12. & 854. 52. & 910. 30.
Duris 398. 42.

E.

E Cha Rabba *ſeu Commentarium in Thren. Ieremiæ* 147. 45. & 218. 10. *Ibidem locus emendatus* 147. 50.
Egeſippus ant Ambroſius verius 74. 7.
Eclogæ Baſilicorum 234. 30.
Elias 100. 33. & 428. 44. & 675. 51. & 676. 5. & 678. 13. & 780. 56. & 975. 64. & 981. 25. 26. & 1021. 17. & 1036. 38. & 1084. 17.
Elias laudatus 19. 37.
Eliæ Methurgeman 203. 63.
Eliæ Thisbi 94. 14. & 649. 59. & 702. 45. & 838. 8. & 850. 21.
Elias Cretenſis 641. 68. & 642. 4.
Elimacini Hiſtoria Saracenica 107. 11. & 189. 63. & 504. 59. & 653. 73. & 954. 41. & 1037. 35.
R. Elieſer in Capitulis 26. 60. & 213. 59. & 225. 51. & 336. 37. & 344. 1. & 540. 10. & 582. 61. & 644. 12. & 652. 40. & 685. 18. & 742. 15. & 746. 17. & 812. 27. & 895. 56. & 957. 60.
Elluchaſem Bagdadenſis in lib. de Animalib. 1090. 13.
Emmanuel 1084. 5.
Empedocles 39. 27. 32. & 545. 22.
Conſtantinus l'Empereur 675. 67. & 676. 41. 64. & 677. 64. & 678. 8.
Ennius 42. 57. & 69. 73. & 98. 74. & 134. 67. & 142. 74. &c. & 251. 3. & 410. 22.
Ephippus Olynthius 50. 32. & 479. 11.
Epicharmus emendatus 349. 40. 48.
Epictetus 683. 39.
Epicuri Epiſtola 733. 29.
Epicurus notatus 33. 51.
Epigramma vetus 706. 38.
Epigrammata veterum 312. 62.
Epigramma vetus de Ambigenis 56. 12. & 237. 7. & 655. 38.
Epigramma de fugace Thraſybulo in Plutarcho 367. 24.
Epigramma vetus de Baſtarnâ 234. 16.
Epigrammata de Menſibus 558. 17. 23.
Epiphanius 24. 16. 18. et 28. 26. 63. 66. et 211. 60. & 222. 72. & 227. 22. & 262. 19. & 264. 55. & 562. 23. 29. 39. & 713. 6. & 742. 32. 47. & 744. 34. & 886. 23. & 913. 35. & 1023. 24. & 1026. 38. & 1048. 8.
Epiphanus notatur 7. 65.
Epiſtola Hebraica Regis Abiſſinorum 718. 20.
Erachin *Tract. Talmud.* 94. 8.
Eraſmi adagium ex Athenæo & Heſychio 661. 21.
Eraſmus 1072. 38. 41.
Eraſmus notatus 31. 19. & 94. 21. & 221. 73. & 326. 29.
Eratoſthenes 49. 74. & 189. 37.
Erotianus 507. 28. & 1002. 44.
Erpeniana Paraphraſis ex Chaldæâ Onkeloſi Arabicè expreſſa 625. 44. 49. 53.
Erpenius notatus 101. 71. & 1062. 34.
Eruvin *Tract. Talmud.* 302. 51. & 665. 4. & 896. 11.
R. Eſaias 136. 38. & 675. 34. & 685. 56.
Eſdras ſpurius notatus 41. 12. & 50. 25.
Ad lib. Eſther Additamenta 771. 38. *Ejuſdem lib.* 2. *Praphraſis Chaldaica* 7. 49. & 457. 32. & 470. 65. & 1067. 3.
Secundum Thargum Eſther 154. 57. & 286. 59. & 810. 26.
Thargum Eſther emendatur 237. 24.
Etymologus 33. 6. & 38. 71. & 62. 25. & 73. 22. & 96. 2. & 112. 57. & 119. 43. & 141. 35. & 182. 64. & 276. 35. & 307. 11. & 423. 22. & 503. 17. & 508. 60. & 516. 43. & 606. 24. & 641. 14. & 643. 64. & 671. 56. & 682. 11. & 715. 60. & 727. 1. & 763. 62. & 765. 52. & 778. 36. & 807. 14. & 848. 3. & 852. 26. & 883. 33. & 892.

892. 52. et 925. 60. & 926. 4. & 980. 12. & 1027. 2. & 1060. 18. & 1090. 9.
Etymologus notatus 167. 18. 26. & 419. 40. &c. & 535. 68. & 1027. 6.
Eubulus 63. 60.
Eudoxus 982. 25.
Eucherius 1008. 59.
Euclides 334. 66.
Evenus poeta 73. 1. & 981. 52.
Eugeſippus 435. 35. & 580. 44. & 697. 68. 819. 1.
Eulogius 450. 23.
Eupolis 386. 70.
Euripides 105. 28. & 111. 52. & 115. 18. & 121. 11. & 160. 19. &c. & 165. 50. 52. & 166. 38. & 387. 28. & 477. 26. & 541. 4. 7. & 673. 59. 64. & 728. 13. 15. 17. & 754. 3. & 796. 6. & 798. 4. & 881. 39. 48. & 953. 26.
Euripidis Scholiaſtes aliter legit 121. 14.
Euripidis Scholiaſtes emendatur 673. 68. 70.
Euſebius 22. 17. & 27. 41. & 29. 66. & 81. 82. et 198. 10. & 306. 60. & 307. 30. & 323. 22. & 337. 47. & 405. 53. & 489. 8. & 562. 36. et 771. 44. et 1088. 16. et 1690. 8. et 1091. 1.
Euſebius Emiſſenus emendatus 137. 28. 32.
Euſtathius 28. 36. 71. et 43. 55. et 59. 63. & 114. 73. et 276. 29. et 322. 50. et 323. 67. 382. 72. et 401. 52. et 423. 24. et 429. 45. 52. 66. 71. et 450. 55. et 507. 31. et 515. 54. et 516. 11. 35. et 517. 12. et 521. 35. et 647. 22. et 667. 44. et 670. 4. et 703. 41. et 715. 60. et 716. 16. et 725. 50. et 727. 20. et 732. 60. et 742. 36. 51. et 743. 6. et 778. 13. et 846. 67. et 884. 35. et 1000. 22. et 1032. 56. et 1060. 20.
Euſtathius in Dionyſium 63. 30. et 163. 44. et 475. 47. et 535. 34. 48. et 979. 66. et 995. 70. et 1026. 26.
Euſtathius in Homerum 41. 63. et 90. 19. et 107. 7. et 110. 70. et 197. 58. 60. et 238. 8. et 482. 52. 69. et 559. 17. et 597. 56. et 801. 72. et 906. 64. et 982. 53.
Euſtathius emendatus 43. 21. et 679. 15. 17. 19.
Euſtathius notatus 221. 72. et 848. 5. 18. 23. 54. 57.
Euſtathius Antiochenus in Hexaemeron 48. 72. et 50. 15. et 65. 36. et 76. 7. et 489. 7. et 736. 57. et 788. 56. et 801. 51. et 802. 54. 62. 68. et 810. 51. et 835. 32. et 913. 73. et 932. 56. et 935. 59. et 940. 15. 53. et 967. 52.
Euthymius 36. 8. et 81. 34.
Euttychius Alexandrinus 346. 57. et 366. 1. et 373. 1.
Exemplorum ſeu Allegationum liber Arabs 750. 62.
Ezechiel Tragœdus 238. 17. *Idem emendatus* 489. 5.
Ezobæus Cantor 838. 13.

F.

F*Abius Pictor* 445. 6.
Fagius 639. 51.
Fannius 86. 14.
Faſciculus Myrrhæ lib. Hebræus 539. 29.
Faſti Siculi 18. 45.
Favorinus 91. 34.
Fauſtus Rhegienſis 539. 43.
Ioan. Bapt. Ferrarii Lexicon Syriacum 92. 6. et 126. 24. et 249. 46. et 366. 18. et 445. 29. et 831. 20. et 990. 27. et 1022. 50. et 1091. 60.
Ioan. Bapt. Ferrarius notatus 478. 7. et 872. 65. et 1075. 66.
Ioan. Bapt. Fiera 974. 5.
Feſtus 21. 46. et 47. 63. & 61. 38. et 66. 57. et 104. 58. et 136. 18. et 138. 71. et 144. 35. & 174. 60. et 175. 7. et 176. 3. et 249. 59. et 319. 49. et 324. 74. et 343. 10. et 419. 69. et 424. 42. et 427. 5. et 428. 20. et 431. 29. et 449. 12. 13. et 471. 10. et 501. 66. et 520. 44. & 549. 6. 22. et 582. 36. 600. 23. et 663. 19. et 664. 2. 47. et 706. 28. et 824. 50. et 977. 24. et 983. 2. et 1067. 70. et 1084. 70. et 1086. 49.
Feſtus emendatus 641. 15. et 667. 60. 64.
Iulius Firmicus 337. 20.
Florentini Geoponica 288. 54. et 329. 6.
Florus 257. 72. et 396. 18. et 638. 25. et 818. 16.
Fulgentius 211. 5. et 512. 43. et 664. 48. et 681. 42.
Nicol. Fullerus 5. 1. et 17. 74. et 103. 7. et 227. 44. et 249. 37. et 426. 50. 684. 38. et 764. 53. et 830. 30. et 1025. 65. et 1030. 18.
Fullerus notatus 18. 4. et 498. 50. et 1036. 26.
Fullerum refellit Kimchius 371. 56. 60.

G.

G*Abrias* 852. 3.
Gabriel Sionita Maronitarum doctiſſimus 105. 4. & 834. 24. et 990. 28. et 1022. 53. et 1065. 42.
Gabriel Sionita notatus 55. 2. et 97. 39. & 147. 40. & 478. 7. et 497. 40. & 866. 20. & 872. 65. & 1089. 54.
Gais Ben Achſen Arabs 873. 68.
Galatinus 214. 20. & 783. 21.
Galenus 109. 26. 30. et 112. 60. 64. & 180. 21. & 191. 4. 211. 60. 64. et 180. 21. et 191. 4. & 211. 60. et 420. 5. et 474. 9. 20. et 498. 24. et 506. 52. et 508. 56. 58. et 526. 46. & 545. 21. 28. et 633. 71. & 634. 4. & 637. 39. 42. & 629. 69. et 630. 15. 40. & 666. 60. & 708. 27. et 814. 38. et 837. 7. et 851. 65. et 894. 30. & 917. 52. & 946. 68. & 989. 30. & 995. 23. & 997. 29. et 1003. 41. et 1061. 42. 68. & 1062. 23. 28. 39. et 1085. 63. et 1086. 11.
Galeni verſio Arabica 874. 51. et 875. 5.
Gaſſendus in vitâ Peireſcii 941. 40.
Gaza 110. 65.
Gellius 31. 57. & 85. 5. et 99. 3. et 109. 23. & 114. 60. 62. et 115. 5. 7. et 137. 43. et 276. 51. & 397. 42. 55. 59. et 431. 18. 20. 25. & 461. 69. et 560. 34. et 664. 61. et 719. 73. & 737. 35. et 742. 70. & 757. 27. & 814. 36. et 963. 48. 983. 2. & 998. 13.
Gellius ex Tullio Tyrone 831. 12.
Gellius emendatus 397. 58.
Gemara *de Sabbatho* 226. 1.
Gemara 1031. 1.
Gemara *Tract.* Peſachim 605. 34. & 559. 42.
Gemariſtæ 606. 73. et 607. 39. et 608. 18.
Genebrardus 784. 54.
Geoponica 106. 24. 72.
Germanicus in Arateis 99. 16. & 314. 71. & 508. 1. & 724. 72. & 999. 52. 55. 58.
R. Gerſom Solomonis filius in Porta Cœli 103. 3. & 933. 11. & 996. 68. & 1002. 72. & 1003. 1. 23. 64. &c. & 1036. 5. & 1073. 58. 67. *Vide* Porta cœli.
R. Gerſom in Porta cœli *emendatus* 1003. 55. *Vide* Porta cœli.
Geſnerus 38. 20. & 48. 72. & 61. 25. & 163. 7. & 490. 40. & 696. 47. & 802. 4. & 804. 25. & 813. 6. 8. 10. & 831. 32. & 846. 15. 38. 57. & 882. 66. & 903. 15. & 912. 9. & 916. 73. & 960. 54. & 967. 25. & 963. 20. & 964. 21. 966. 45. & 987. 26. & 989. 29. & 1003. 51. & 1004. 8. & 1005. 43. 50. & 1006. 35. & 1011. 5. & 1027. 8. & 1041. 54. & 1059. 47. 51. 67. & 1061. 23. & 1072. 39. & 1088. 18. & 1088. 72. & 1089. 9.
Giarir Hiſtoricus Arabs 622. 61.
Giauhari Arabs Lexicographus 88. 50. 62. & 102. 15. & 145. 4. & 182. 16. & 247. 52. & 278. 20. & 306. 20. & 404. 3. & 443. 4. & 479. 74. & 499. 60. & 532. 36. & 567. 11. & 594. 68. & 622. 16. 26. & 627. 54. & 649. 32. & 622. 16. 26. & 627. 54. & 649. 32. & 682. 1. et 852. 31. & 910. 21. & 926. 34. & 948. 59. & 964. 28. & 974. 51. & 987. 41. & 1004. 66. & 1005. 17. & 1047. 16. & 1074. 10. 70. & 1077. 6. & 1091. 70.
Giggeius 105. 4. & 126. 15. & 144. 59. & 182. 11. & 443. 19. & 831. 58. & 833. 49. & 834. 24. & 961. 67. & 987. 39. & 1002. 49. & 1006. 67.
Giggeius notatus 384. 39. & 485. 26. & 921. 17. & 925. 11.
Gihani Arabs 908. 5. & 939. 29.
Gilbertus Foliot 886. 64.
Petr. Gillius 47. 69.
Gittin *Tract. Talmud.* 303. 35. & 667. 1.
Glauci Arabica 485. 14.
Gloſſæ veteres 5. 62. & 18. 30. & 41. 67. & 104. 57. & 211. 56. & 249. 58. & 251. 16. & 253. 2. & 419. 62. & 427. 6. 70. et 431. 36. 43. et 432. 55. et 488. 54. et 501. 6. 68. 69. et 549. 7. & 600. 27. & 607. 17. 18. 19. & 706. 33. & 708. 44. & 727. 64. & 787. 31. & 918. 66. & 948. 24. & 970. 22.
Gloſſarium vetus 803. 32. & 805. 54. & 959. 67.
Gloſſæ emendatæ 527. 15. & 608. 55. & 970. 24.
Gloſſæ Philoxeni 508. 62. & 527. 16. & 975. 59.
Gloſſæ Philoxeni emendatæ 432. 61.
Gloſſa Hebræa 784. 65.
Gloſſa in Peſachin 560. 1.
Gloſſa Talmud. 95. 7. 68. & 303. 42. 46. 49. & 424. 13. & 607. 41. & 816. 67. 70. & 828. 5. & 873. 41. & 900. 48. & 1028. 4. & 1031. 9. & 1076. 17. 19. & 1079. 34.
Golius 105. 6. & 443. 21. & 446. 16. & 813. 2. & 1007. 68.
Golius laudatus 494. 50.
Golius notatus 489. 50. & 1006. 63.
In Golii Lexico vox ſupplenda 523. 33. & 534. 30.
Gorjonides 216. 12. 29. & 266. 1. 60. & 270. 1. 38. & 272. 32. 53. & 273. 18. & 361. 73. & 629. 27.
Gorjonides nugator 167. 62.
Græcæ verſionis diverſa lectio 12. 61.
De Græcâ verſione conjectura 267. 47.
Græca verſio duplex prout in Hebræo aliter atque aliter lectum 894. 65.
Græca verſio de ape, & octo veteres qui illam citant 35. 17.
Græca verſio quid addat 1017. 71.
Græca verſio corrupta & emendata 111. 17.
Græca verſio quomodo corrupta 436.
Græca verſio corrupta 694. 33. & 695. 35. 36.
Græca verſio olim corrupta 997. 10.
Græca editio libri Eſther 817. 23.
Græca verſio emendata 129. 62. & 176. 61. & [illegible] 7. & 328. 57. & 424. 67. & 423. 40. 45. [illegible] 456. 48. & 596. 53. &c. & 694. 33. & 766. & 730. 15. & 875. 22. & 876. 12.
Græca verſio explicata 854. 8.
Græca verſio mendoſa 395. 32.
Græca verſio notata 3. 51.
Græca verſio gemina 110. 24. & 111. 17. & 129. 63.
Græca verſio laudatur 756. 25.
Græcæ verſionis loca emendata 433. 2. &c.
In Græcâ verſione Gloſſema 745. 8. & 706. 58.
Græcæ verſionis mendum 132. 62.
Græcæ verſionis locus qui variè legitur 282. 10.
Grcæa Scholia in Prophetas 172. 52.
Græci Interpretes 383. 66. & 399. 27. & 643. 5. & 648. 45. & 651. 41. & 658. 39. et 677. 73. et 680. 50. et 739. 1. et 830. 73. et 831. 1. et 864. 29. et 876. 7. et 889. 70. et 893. 34. et 974. 74. et 978. 41. et 982. 10. et 989. 40. et 1002. 13. et 1008. 53. et 1035. 55. et 1064. 16. et 1069. 24. et 1085. 20. et 1087. 47. et 1091. 21.
Græci aliter legerunt 84. 43. et 100. 41. et 107. 49. et 119. 38. et 126. 49. et 152. 48. et 157. 44. et 158. 45. et 186. 5. 17. et 200. 32. et 225. 22. et 240. 40. et 241. 35. et 289. 22. et 292. 44. et 324. 70. et 326. 63. et 357. 48. et 372. 55. 67. et 376. 48. 58. et 378. 73. et 407. 44. et 415. 4. 35. et 442. 29. et 447. 65. et 457. 22. et 472. 55. et 476. 22. et 485. 20. et 493. 57. et 505. 29. et 506. 25. et 531. 66. 70. & 541. 40. et 624. 21. et 626. 72. et 688. 8. & 825. 9. 43. et 839. 20. & 1082. 57.
Græci aliter legerunt ut & alii veterum 288. 26.
Græci Interpretes quid de ſuo addiderint 985. 35.
Græci textus Interpretum ridiculus error 1083. 6.
Græci Interpretes emendati 119. 39. et 177. 16.
Græci Interpretes notati 50. 29. et 111. 60. et 134. 39. et 158. 44. 48. et 199. 58. et 292. 38. & 386. 11. & 415. 31. &c. & 523. 41. et 623. 69. et 624. 3. et 634. 51.
Græci notati & emendati 665. 64.
Græci recentiores 18. 40. et 846. 8. et 1086. 15.
Græcus Scriptor Anonymus de Arctomye 1011. 6.
Gratius 97. 67. et 139. 70. et 169. 21. et 287. 6. et 672. 31. et 684. 18. et 966. 9.
Gratius emendatus 167. 6.
Gratius notatus 848. 25.
Gregorius 204. 16.
Gregorius notatus 353. 11.
Gregorius Nazianzenus 59. 76. et 76. 41. et 123. 67. et 128. 65. 69. et 141. 59. &c. & 160. 5. et 172. 62. et 222. 4. etc. et 316. 20. etc. et 555. 71. 72. et 556. 10. et 557. 14. et 641. 69. et 666. 40. et 768. 8. et 877. 43.
Gregorius Nyſſenus 626. 55. et 625. 65. et 929. 34.
Gronlandiæ recens Geographus 955. 46.
Grotius 543. 25. et 861. 5.
Grotius notatus 217. 28. et 453. 38.
Grynæus notatus 765. 28. et 892. 72.

Habib

H.

HAbib Arabs poeta 206. 60.
Hachimas Arabs Scriptor 83. 32.
Hadriani Nummus 1003. 18.
Hadrianus Imperator 1040. 48.
Haggada in Geneſin 296. 61.
Haggada 423. 45. 54. 61. &c.
R. Hai 285. 21.
Harpocration 651. 55. & 652. 3. & 659. 72. & 666. 10.
Hebræa poſſe aliter legi aut diſtingui 871. 16. & 873. 38. & 892. 38.
Hebræa mutatis vocalibus aliud ſonant 896. 23.
Hebræorum Magiſtri 6. 8. 22. & 7. 16. & 13. 51. & 9. 51. & 70. 70.
Hebræi Interpretes notati 379. 41. & 769. 38.
Hebræorum Nugæ 50. 16. & 1082. 26. 33.
Hebræorum vetus Scitum 765. 19. & 766. 9.
Hebraica Epiſtola de Animal. Holmiæ manuſcripta 830. 42. 45. 49. 62.
Hecatæus Abderita de Iudæis 98. 11. & 224. 1. & 474. 54.
Hegeſender Delphicus 398. 42. et 995. 44.
Hegeſippus aut Ambroſius verius 215. 52. et 216. 19. et 600. 47. et 629. 25.
Daniel Heinſius 53. 52. et 226. 9. et 851. 52.
Heliodorus 21. 41. et 129. 1. 72. et 130. 42. et 176. 18. et 268. 22. et 269. 14. et 272. 25. et 545. 70. et 907. 56. et 908. 49. et 9‴1. 10.
Heliodorus emendatus 946. 37. 41.
Heraclides Ponticus 236. 1. 22. et 339. 31. et 1018. 45.
Heracliti Incredibilia 706. 17.
Heraclitus Epheſius 706. 17.
Hermippus 665. 42.
Hermogenes de Ideis 461. 69. et 467. 21.
Hermolaus Barbarus 74. 18. et 732. 30. et 846. 52. et 1007. 55.
Hero Mechanicus in Pneumaticis 586. 65.
Hero in Automatis 803. 19.
Herodianus 78. 33. et 154. 48. et 702. 66.
Herodicus Babylonius 63. 2. et 911. 73 et 965. 68.
Herodotus 33. 8. et 68. 60. et 73. 15. et 78. 20. et 79. 18. et 99. 21. et 106. 46. et 119. 31. et 139. 49. et 140. 54. et 146. 3. et 163. 45. 49. et 170. 51. 57. 67. 74. et 189. 25. et 230. 41. et 235. 23. et 254. 13. et 284. 13. et 292. 9. et 314. 40. et 321. 73. et 323. 26. et 332. 41. et 338. 22. et 345. 69. et 419. 47. et 436. 34. et 438. 30. et 475. 64. et 483. 11. 25. et 495. 12. et 584. 58. et 638. 27. et 641. 49. et 642. 1. 22. 40. 52. et 644. 63. & 648. 29. et 657. 55. 62. et 677. 44. et 684. 69. et 691. 13. & 703. 6. 34. & 707. 56. et 719. 24. 71. & 735. 1. et 742. 23. 41. & 802 76. et 816. 52. et 817. 19. & 833. 47. et 902. 41. & 910. 38. & 946. 32. et 948. 6. et 970. 73. et 971. 59. et 984. 2. & 998. 51. & 1010. 1. & 1016. 69. & 1020. 34. et 1060. 10. 72.
Herophilus 500. 34.
Heſiodus 11. 50. et 59. 8. et 64. 32. et 118. 70. & 253. 21. et 277. 40. & 787. 30. et 299. 60. & 332. 36. et 418. 52. et 452. 74. & 454. 8. & 457. 10. & 477. 54. et 482. 14. 22. et 595. 64. et 677. 21. 24. et 684. 69. & 688. 17. & 724. 64. & 876. [illegible] et 979. 53. & 1085. 2.
Heſiodi Scholiaſtes 477. 60. & 1085. 5.
Heſychius 8. 18. & 15. 53. et 21. 48. & 24. 70. & 31. 41. & 32. 1. et 39. 32. et 43. 49. & 60. 38. et 63. 9. 30. et 66. 28. & 74. 3. et 87. 37. & 90. 14. et 104. 46. et 107. 9. & 110. 27. 51. et 111. 25. 33. & 113. 2. et 115. 11. & 121. 15. 26. 28. 67. & 137. 44. & 160. 31. & 161. 32. et 164. 60. et 165. 41. et 166. 31. et 211. 52. & 227. 16. & 229. 26. & 232. 2. & 233. 9. 12. 16. & 237. 11. et 250. 21. 60. & 253. 41. et 276. 37. 44. et 278. 61. et 279. 68. & 280. 64. et 284. 6. & 287. 57. & 288. 50. et 292. 10. & 307. 12. et 309. 28. et 316. 3. 27. & 327. 27. 33. 36. & 349. 53. et 369. 4. & 384. 13. 64. et 385. 4. & 396. 73. in addit. & 418. 14. et 419. 21. 22. 69. et 420. 6. 7. 8. 13. 33. et 423. 17. 29. et 424. 32. & 425. 31. & 450. 56. & 453. 13. 20. et 468. 39. & 482. 9. 22. 27. 74. et 486. 3. & 488. 35. 45. et 502. 17. et 504. 8. & 505. 30. 32. et 506. 1. 14. 17. & 507. 27. et 508. 24. et 514. 32. & 515. 53. & 516. 40. et 517. 10. & 526. 37. 51. 52. 54 et 559. 14. & 586. 54. et 589. 25. et 591. 35. et 593. 64. et 603. 58. et 606. 22. & 621. 28. & 624. 30. & 661. 25. et 662. 61. et 667. 27. et 668. 7. 13. & 670. 10. et 673. 20. et 677. 37. & 680. 73. & 681. 54. 62. & 686. 57. et 688. 73. et 689. 1. 4. 5. 6. 29. & 693. 68. et 694. 67. & 706. 27. et 714. 11. et 715. 46. et 720. 28. & 730. 49. & 756. 55. 60. & 765. 71. et 794. 36. & 807. 25. et 809. 31. et 821. 42. & 823. 22. et 828. 60. et 832. 50. et 846. 65. et 847. 4. et 851. 13. et 852. 25. et 858. 62. et 859. 48. & 876. 26. et 881. 20. 64. et 882. 21. et 902. 40. et 903. 31. et 912. 2. et 918. 65. et 921. 58. et 946. 5. et 947. 2. et 966. 12. et 969. 23. et 970. 29. et 978. 55. 69. et 980. 9. et 986. 57. et 990. 52. et 991. 7. et 993. 30. 63. et 995. 61. et 1000. 21. et 1008. 1. 51. et 1016. 48. et 1020. 9. 42. et 1024. 62. et 1026. 35. et 1036. 63. et 1039. 62. et 1060. 64. et 1063. 22. 32. et 1073. 24. et 1076. 36. et 1085. 29. et 1088. 20. et 1091. 51. et 1092. 40. 50.
Heſychius, Suidas, Phlegontis Scholiaſtes emendati 165. 45. et 166. 33.
Heſychius emendatus 181. 65. et 229. 46. 233. 12. 16. 44. 49. 52. 54. et 317. 60. 62. et 339. 33. et 404. 1. et 419. 29. et 408. 59. et 429. 22. &c. et 485. 41. 46. et 503. 20. et 515. 58. & 542. 19. et 651. 59. et 666. 4. et 668. 10. et 673. 51. 55. et 694. 70. et 695. 4. & 707. 5. 42. 43. et 726. 71. 73. et 727. 3. et 775. 34. & 876. 73. et 974. 57. et 1027. 10.
Heſychius notatus 133. 16. et 708. 56.
Heſychio impoſuit Scribarum imperitia 880. 73.
Hierocles 159. 16.
Hieronymus 37. 38. et 40. 64. et 60. 62. et 61. 29. & 63. 48. et 79. 15. et 81. 72. et 89. 60. et 95. 32. et 104. 61. et 110. 63. et 114. 23. et 125. 61. & 133. 11. 18. et 135. 53. et 139. 27. et 147. 23. et 171. 9. 66. et 181. 61. et 188. 48. et 205. 6. et 207. 27. et 209. 71. et 212. 65. et 227. 56. & 239. 21. et 242. 9. et 256. 42. et 306. 31. 62. 70. et 307. 21. 45. et 310. 26. et 311. 22. &c. & 312. 30. et 344. 7. et 346. 27. 38. 48. 50. & 354. 1. et 365. 64. et 372. 36. 70. et 378. 7. et 380. 9. et 383. 69. et 386. 9. et 389. 41. et 399. 25. et 403. 74. et 419. 25. et 426. 41. et 435. 33. 58. et 436. 71. et 448. 45. et 449. 20. et 455. 40. & 472. 9. 24. et 476. 31. et 478. 53. et 486. 60. et 506. 31. et 513. 29. et 527. 25. et 532. 24. 27. & 533. 29. 74. et 539. 31. & 544. 55. et 549. 52. et 556. 45. et 566. 2. et 586 65. et 601. 48. et 605. 60. et 618. 22. et 624. 27. et 627. 25. & 629. 60. & 631. 8. et 643. 36. et 644. 33. et 651. 49. et 658. 39. et 662. 74. et 665. 50. 666. 28. et 677. 14. 53. et 680. 54. 55. et 687. 49. & 697. 65. et 702. 56. et 704. 24. et 719. 42. et 722. 34. et 738. 54. et 746. 67. et 757. 46. et 760. 54. 57. et 761. 2. 28. et 764. 14. et 765. 58. et 782. 21. 22. 26. et 788. 48. et 789. 53. et 790. 57. 69. et 792. 35. et 802. 51. et 803. 46. 52. et 812. 33. et 813. 6. 46. et 815. 42. et 820. 29. et 824. 58. et 828. 35. et 834. 1. 3. et 838. 52. et 842. 18. et 873. 21. et 883. 56. & 884. 31. et 896. 5. et 897. 35. et 911. 28. et 928. 22. et 950. 57. et 972. 2. et 973. 31. & 975. 11. et 982. 11. et 989. 41. et 1002. 18. et 1008. 37. 57. et 1009. 52. et 1016. 21. et 1019. 29. et 1022. 2. et 1026. 42. et 1031. 22. et 1032. 29. et 1033. 8. et 1035. 56. et 1045. 5. et 1060. 61. et 1064. 16. et 1069. 24. et 1073. 45. & 1075. 61. et 1078. 60. et 1085. 31. et 1089. 40. et 1091. 2. 30.
Hieronymus aliter legit 129. 50. et 158. 17. et 186. 18. et 225. 23. et 288. 21. et 424. 58. et 430. 17. et 447. 65. et 449. 43. et 457. 23. & 525. 3. et 550. 30. 41.
Hieronymi verſio confirmatur 328. 23.
Hieronymus emendatus 502. 58. et 702. 64.
Hieronymus notatus 14. 56. et 33. 16. et 34. 51. & 84. 33. et 111. 61. et 158. 55. et 172. 71. & 329. 40. et 415. 22. et 523. 43. et 866. 22. 27.
Hieronymi Epiſtola ad Dardanum Spuria 461. 12.
Hieronymus vel quiſquis eſt autor Epiſtolæ ad Præſidium 28. 34. 74.
Hieronymi nomine qui ſcripſit in Paralipomena 375. 42.
Hieronymus aut Beda verius 885. 39.
Hieroſolymitana paraphraſis 119. 21. et 595. 29. & 634. 58. et 1085. 44.
Hieroſolymitana paraphraſis ut ab Eliâ citatur 578. 23. Eadem emendata 839. 25.
Hilarius 188. 30.
Hippocrates 109. 34. et 472. 14. et 500. 25. 43. & 508. 16. 53. et 544. 64. et 713. 47.
Hircius 249. 64. et 258. 64. &c. & 261. 66. & 268. 26. 30. et 272. 22.
Hiſan Ben Tſabith Arabs poeta 863. 4.
Hiſpani 977. 55.
Hiſpani in Kimchio 1075. 56.
Hiſtoria Chriſti Perſica 236. 43. et 248. 45.
Hiſtoria Templi Secundi 1000. 62. et 1019. 31. Vide Chronicon.
Homerus 9. 26. et 21. 8. et 61. 41. et 64. 33. 49. et 105. 35. & 107. 3. & 114. 66. & 121. 63. 70. et 122. 67. et 128. 12. et 131. 53. et 134. 5. & 138. 18. &c. 50. &c. & 158. 66. et 160. 68. &c. & 161. 19. 53. 71. &c. & 163. 2. et 169. 32. et 182. 29. et 187. 68. et 197. 58. & 229. 52. 22. et 231. 8. 60. et 235. 10. &c. & 238. 2. et 241. 69. &c. & 252. 38. 53. et 253. 17. 20. et 276. 70. et 277. 22. 26. 30. et 278. 53. 59. et 287. 28. et 288. 10. 41. et 303. 23. et 311. 72. et 321. 28. 63. et 322. 10. 26. 47. et 323. 57. et 324. 23. et 346. 72. et 347. 5. et 357. 59. et 367. 72. et 382. 67. et 383. 2. 5. et 385. 53. et 404. 39. et 410. 38. et 412. 50. et 418. 58. 65. 71. et 419. 2. 6. 10. 14. et 420. 27. 30. et 423. 72. et 424. 35. 39. et 442. 9. et 447. 48. et 450. 50. et 451. 2. 6. et 452. 74. et 453. 1. et 471. 15. et 472. 44. et 473. 27. et 480. 74. et 481. 2. 6. 11. et 482. 45. 57. et 501. 42. et 503. 14. 73. et 507. 37. et 509. 8. et 512. 65. et 516. 6. 27. 29. 31. et 516. 73. et 528. 61. et 597. 41. 53. et 667. 70. et 669. 40. &c. 57. et 673. 37. et 681. 56. & 684. 51. 55. 60. et 686. 11. 22. 23. 25. 61. et 688. 10. 13. 26. et 716. 7. et 724. 63. 64. & 722. 38. 53. 65. et 727. 16. et 732. 57. et 736. 8. et 740. 32. et 741. 7. et 742. 71. et 746. 39. 56. et 771. 18. et 780. 51. 54. 59. et 785. 58. et 786. 46. et 789. 64. et 819. 39. et 826. 44. & 838. 10. et 847. 10. 18. et 848. 42. 49. et 851. 16. et 906. 60. et 917. 46. et 923. 29. & 977. 26. et 979. 49. et 982. 42. et 983. 14. 23. 26. et 1009. 46. et 1076. 32. et 1091. 40.
Homerus Iliad. x' verſ. 252. in addition. 396. 73. & uterque Scholiaſtes.
Homerus Hymnicus 788. 30. & 806. 68.
Homerus emendatus 432. 74. & 851. 16.
Homerus explicatus 46. 19. & 238. 2.
Homeri vetus Scholiaſtes 114. 72. et 238. 4. & 240. 5. et 419. 5. et 424. 44. et 442. 14. et 450. 52. et 503. 3. et 507. 28. et 516. 38. & 517. 7. 17. et 669. 54. 62. et 725. 60. et 727. 14. & 790. 1. et 801. 69. 70. 71. et 804. 19. et 847. 11. 72. et 848. 53. et 882. 21. et 886. 16. 56. & 982. 45. et 1020. 55. et 1029. 6. et 1091. 53.
Homeri Scholiaſtes emendatus 509. 12.
Horatius 1. 18. et 21. 36. et 51. 57. et 59. 52. & 94. 16. et 105. 8. et 113. 47. 51. et 127. 45. 49. et 131. 2. et 188. 58. et 225. 10. et 249. 49. et 276. 24. et 277. 1. et 286. 16. et 287. 25. et 313. 39. et 322. 27. et 364. 7. et 368. 13. 18. 23. et 389. 39. et 409. 48. et 447. 1. 4. et 452. 59. et 461. 22. et 476. 53. et 478. 31. & 503. 49. 51. et 514. 42. et 528. 68. et 529. 2. et 539. 60. et 604. 46. et 608. 8. et 625. 70. et 679. 68. et 690. 7. 10. et 710. 30. et 715. 3. et 728. 22. et 732. 45. et 735. 29. et 740. 37. et 770. 68. et 798. 46. 50. et 800. 17. & 807. 46. et 810. 8. et 816. 33. 47. et 822. 2. 4. et 828. 51. et 859. 27. et 877. 28. 32. & 882. 23. & 891. 51. et 923. 42. 45. & 1020. 11. et 1062. 51.
Horus Apollo 22. 40. et 40. 26. et 64. 44. et 508. 36. & 685. 29. et 691. 39. et 742. 27. et 771. 56. et 801. 12. et 814. 35. & 834. 37. et 866. 4. et 946. 20. 23. 24. et 948. 16. et 971. 33. 37. 42. 56. 65. et 1017. 65. & 1035. 7.
Horus emendatus 971. 41. 48.
Horus Mileſius in Favorino 980. 12.
Hottingerus 391. 53. et 634. 72.
Dominus Huet 956. 8.

Hyginus 187. 53. & 189. 37. & 197. 25. & 309. 21. & 344. 24. & 431. 25. & 541. 16. & 883. 48. & 995. 29.
Hymnus de Chriſto 288. 70.
Hiperides 30. 50.

I.

R. *Iacob Ben Chajim* 783. 14. 38.
R. *Iacob Eleaſari filius* 179. 30.
Iahius Arabs Iameri filius 1087. 58.
Ialkut 805. 5. 63. & 1058. 50.
Iamblichus 462. 4.
Iamblichi Babylonica 643. 59.
Ibno-abas 305. 17. & 744. 5.
Ibno Abiddunia 748. 49. & 749. 45. & 750. 6. 28.
Ibno cabari Nomenclator Ægyptius à Kirchero editus 226. 50.
Ibno Chaluia 722. 9. & 1048. 33.
Ibno Cholchan hiſtoricus Arabs 905. 66.
Ibno Hatim 920. 16.
Ibno Katiba 1059. 1.
Ibnolatſiri Hiſtoriæ 987. 48. & 996. 51. & 1028. 33.
Ibnogiarir Tiberienſis 168. 7.
Ibnolgiauzi 811. 52. & 1013. 20.
Ibnolmandar Canoniſta apud Arabes 114. 39.
Ibnomar Ben Abdulbar in lib. cui titulus Explanatio.
Ibnomaruphi Lexicon 520. 70.
Ibnoſaida 913. 13. & 941. 49. & 946. 52. & 1071. 5.
Ibnoſſachith 1058. 71. & 1076. 67.
Ibnoſſolach Commentator lib. Iuridici, cui titulus Mediator 101. l. 55.
Ibnoſſilachi Itinerarium 835. 3.
Ibnoſſuni in opere diei & noctis 748. 39.
Ibycus Pythagoræus 603. 53.
De Idololatriâ Tract. Talmud. 816. 27. *Vide* Avoda Zera.
Jebamoth *Tract. Talmud.* 125. 50. & 157. 11.
Jelammedenu 255. 5. & 608. 27. *Vide* Tanchuma *qui liber idem eſt.*
Ieroſolymitanus Paraphraſtes 179. 44. & 194. 35. & 249. 22. 26. & 252. 65. & 253. 9. & 437. 38. & 807. 29. & 981. 69.
Ieroſolymitanus Interpres emendatus & explicatus 1064. 54. *vide plura in H.*
Ignatius 845. 22.
Inſtitutiones Iuſtiniani 267. 40.
Interpretes Angli notati 1068. 64.
Interpretes Græci notati 406. 58. 69. *Vide* Græci.
Multi Interpretes notati 400. 30. & 433. 19. &c. & 513. 70. & 514. 34. &c. & 521. 14. & 675. 38. & *paſſim.*
Interpretes recentiores multi notati 239. 57. & 628. 71. & 106. 53. & 1069. 32. & 1075. 59. & 1078. 63. & 1084. 24. & 1092. 43.
Multi Interpretes obſcuræ Legis notati 390. 9. & 402. 27.
Novi Interpretes refelluntur 1045. 5. &c.
Veteres & novi Interpretes notati 295. 70.
Interpretes recentiores notati 13. 73. 74. & 14. 23. & 511. 65. & *paſſim.*
Veteres Interpretes aliter legerunt 446. 2. 23. &c. & 517. 47. & 534. 56. & *paſſim.*
Joma *Tract. Talmud.* 203. 11. & 209. 26. & 362. 20. 42. & 501. 38. & 655. 33. 51. 74. & 656. 32. 59. & 657. 1. 67. & 658. 10. 29. 66. & 659. 35.
Ion apud Athenæum 1040. 19.
R. *Ionas* 59. 26. & 91. 51. & 100. 47. & 373. 10. & 457. 54. & 627. 61. & 904. 62. & 910. 10. & 1069. 27. & 1083. 69.
R. *Ionas notatus* 680. 19.
Ionathan Chaldæus Paraphraſtes 19. 36. & 26. 65. & 60. 45. & 109. 67. & 124. 72. et 173. 7. 24. et 186. 54. et 191. 66. et 193. 4. et 225. 64. et 229. 55. et 234. 72. et 238. 67. et 249. 22. et 252. 64. et 300. 8. et 332. 21. et 335. 72. et 336. 14. et 343. 66. et 351. 29. et 365. 73. et 390. 27. 33. 45. 64. et 391. 13. 59. et 393. 33. et 394. 61. et 399. 33. et 401. 6. et 424. 4. et 433. 62. et 437. 39. et 472. 9. 26. et 506. 30. et 522. 50. et 539. 69. et 540. 8. et 549. 25. et 573. 27. et 575. 64. et 578. 27. et 581. 19. et 586. 27. et 599. 52. et 596. 37. et 603. 13. et 609. 20. et 616. 30. et 927. 10. et 634. 62. et 644. 27. 39. et 645. 4. et 650. 72. et 655. 24. 65. et 656. 33. 43. et 658. 24. 40. 56. et 659. 47. et 661. 13. et 670. 64. et 677. 70. et 678. 1. et 807. 29. et 895. 35. 41. et 909. 46. et 964. 51. et 973. 40. et 981. 69. et 1022. 2. et 1025. 44. et 1046. 43. et 1054. 22. et 1073. 46. et 1079. 30. et 1080. 5. et 1085. 43.
Ionathan aliter legit 541. 41.
Ionathan explicatus & emendatus 501. 30. et 1064. 54. et 1065. 21.
Ionathan emendatus 235. 3. et 542. 5. et 661. 16.
Ionathan laudatus 16. 46.
Ionathan notatus 394. 65. 73. et 398. 63. et 501. 23. et 678. 43.
Ionathanis Hebræus Scholiaſtes 124. 75.
R. *Ioſeph Cœcus Autor Chaldaicæ Pſalmorum Paraphraſis.*
Ioſeph Iachie filius 816. 63.
Ioſephus Karro 173. 16.
Ioſephus 40. 58. et 41. 20. 29. 34. et 74. 4. et 81. 70. et 136. 8. et 139. 3. et 140. 66. et 151. 67. et 154. 20. &c. & 155. 1. 21. et 156. 32. et 157. 53. et 158. 14. 30. 62. et 168. 3. 52. & 169. 68. 74. et 186. 27. 58. et 200. 57. & 201. 57. et 202. 47. et 206. 24. et 209. 25. & 215. 22. et 216. 17. 31. 38. &c. & 221. 24. et 223. 15. 32. 43. &c. & 224. 5. 43. et 264. 69. &c. & 266. 26. 44. et 269. 47. et 272. 56. et 297. 61. et 342. 73. et 351. 9. et 552. 24. & 358. 50. 54. et 359. 41. et 365. 67. et 370. 5. et 372. 68. et 374. 68. 71. et 578. 28. 61. & 376. 60. et 394. 37. et 395. 37. et 404. 20. et 405. 63. et 246. 30. 40. et 435. 20. et 469. 37. et 592. 8. et 506. 5. et 511. 23. et 555. 69. et 557. 62. et 560. 8. et 564. 47. et 577. 23. et 579. 5. 33. et 587. 51. et 600. 41. et 611. 17. et 621. 26. et 624. 11. et 629. 19. 23. 53. & 632. 74. et 652. 10. et 674. 37. et 676. 29. et 690. 55. et 697. 21. 23. 29. 31. 33. 45. 52. 57. et 701. 30. 48. 69. 70. et 702. 20. 24. 26. & 703. 28. et 751. 65. et 753. 68. et 758. 14. et 759. 55. et 771. 50. et 773. 50. 60 et 799. 16 et 818. 71. et 885. 54. et 897. 10. 25. 52. & 1018. 9. et 1020. 32. et 1063. 14. 15.
Ioſephus aliter lectus 137. 73.
Ioſephus emendatus 41. 36. et 221. 47. 242. 52.
Ioſephus notatus 154. 52. 55. et 156. 32. et 201. 55. et 491. 6. et 582. 69. et 745. 67. 73.
R. *Iſaac* 187. 5. et 245. 62. et 354. 13. et 783. 22.
Iſaac Ben Omran Arabs 589. 72. et 874. 16.
Iſagoges ad Medicinam vetus Autor 507. 34.
Iſidorus Hiſpalenſis 23. 72. et 24. 32. 36. et 25. 3. et 28. 42. et 29. 10. et 37. 58. et 50. 14. et 56. 8. et 59. 62. et 61. 37. et 88. 35. et 109. 49. et 115. 31. et 120. 6. et 139. 62. et 181. 61. et 234. 11. et 236. 63. et 239. 27. et 250. 1. et 272. 7. & 280. 54. et 326. 24. et 329. 8. et 346. 52. et 353. 55. et 419. 32. et 431. 30. et 480. 60. et 501. 68. et 545. 66. et 547. 4. et 607. 53. et 609. 15. et 630. 67. et 663. 17. et 713. 8. et 790. 7. et 796. 32. et 798. 31. et 801. 57. et 803. 63. 70. et 804. 48. & 814. 39. et 852. 37. et 856. 39. et 870. 14. & 877. 22. et 886. 59. et 911. 22. et 916. 74. et 918. 26. et 940. 47. et 951. 68. et 952. 36. & 989. 25. et 1025. 19. et 1034. 55. et 1063. 44. et 1085. 67.
Iſidorus notatus 43. 50. et 104. 44. et 741. 19. & 951. 20.
Iſidorus notatus & emendatus 708. 46.
Iſidorus Characenus 165. 38. et 166. 47.
Iſidorus Peluſiota 36. 7. & 75. 72. et 816. 36.
Vita Iſidori in Photio 946. 20.
Irenæus 40. 10. & 227. 21. & 557. 11.
Iſocrates 405. 30. et 483. 16. & 651. 53.
Iſter in Atticis dictionibus 276. 13. & 515. 54.
Iſychius aut Heſychius verius 246. 61. et 659. 19.
Itinerarium Hieroſolymitanum 40. 68.
Juba 50. 4. & 253. 65. et 488. 47. et 838. 24.
Juchaſim lib. Hebræus 702. 33. et 717. 29. *Autor R. Abraham Zachuth.*
R. *Iuda* 910. 14.
Judæi recentiores 607. 3.
Judaici Canones 562. 3. & 563. 41. et 573. 63.
In lib. Judith vox emendata 1092. 59.
Julianus Apoſtata 552. 17.
Junius 472. 3. & 483. 62. & 635. 68. & 690. 62. & 695. 14. & 910. 13. & 1005. 6[illegible]
Junius notatus 128. 3. & 236. 69. & 49[illegible] 48. & 493. 17. et 838. 6. & 1068. 56.
Juſtinus Hiſtoricus 18. 58. et 146. 3. & 160. 12. & 161. 68. et 633. 15. & 823. 7.
Juſtinus Imperator 40. 17.
Juſtinus Martyr 224. 55. et 615. 35. & 779. 72.
Juvenalis 5. 51. 54. et 41. 1. et 64. 27. & 159. 2. & 223. 71. et 234. 1. et 250. 49. et 254. 14. et 268. 37. et 286. 10. et 317. 57. et 334. 6. & 366. 30. et 368. 11. et 549. 48. et 600. 52. & 633. 61. et 636. 21. et 642. 2. et 685. 62. et 691. 4. et 701. 51. 53. et 710. 36. & 781. 35. et 786. 32. et 902. 14. 53. et [illegible] 35. et 971. 6. et 1033. 13. et 1094. 8.
Juvenalis Scholiaſtes 250. 53. et 449. 18. et 781. 44. et 902. 55. et 946. 36. et 947. 28. et 948. 11. et 1094. 11.
Juvenalis vetus Scholiaſtes notatus 600. 58. et 751. 58.
Juvenalis vetus Scholiaſtes emendatus 223. 7[illegible].
Juvencus 210. 22.

K.

K*Abuenaki* 926. 46. et 1084. 5.
Karaita Anonymus 563. 12. et 574. 73. & 639. 69.
Kelaim *Tract. Talmud.* 78. 45. et 487. 18. 22. & 854. 27. et 1036. 48.
Kelaim *in Talmude Hieroſolymitano* 1025. 34.
Kelaim *R. Moſis filii Maimon* 245. 7.
Kelim *Tract. Talmud.* 386. 34. et 1030. 69. *Vide* Kelim.
Keri & Chetib. 12. 5. 7.
Kiddusin *Tract. Talmud.* 329. 3. et 816. 27. & 873. 2. et 978. 9. et 1090. 15.
Kircherus 22. 39.
Kircherus in Nomenclatore Copto Arabico 126. 32.
David Kimchius 1. 15. et 5. 9. et 9. 68. et 21. 3. & 44. 30. et 81. 51. et 89. 65. et 90. 5. et 97. 33. et 100. 33. 47. et 101. 66. et 103. 2. & 109. 8. 71. et 114. 26. et 133. 6. et 136. 22. 27. et 137. 19. et 138. 30. et 143. 36. et 147. 23. et 151. 10. et 159. 28. et 162. 7. et 172. 21. et 174. 34. et 175. 25. et 177. 25. et 178. 53. 63. et 190. 8. et 203. 55. et 207. 38. &c. et 214. 61. et 218. 21. 60. et 224. 62. et 241. 38. et 274. 70. et 277. 8. et 298. 13. et 300. 58. et 301. 49. et 302. 60. et 349. 71. et 355. 29. et 361. 46. et 362. 25. 46. 65. et 367. 37. et 373. 8. 15. et 377. 37. et 378. 18. et 395. 48. et 396. 50. et 410. 4. et 413. 6. et 420. 40. 71. et 427. 40. et 433. 5. et 439. 18. et 445. 64. et 455. 48. et 458. 4. 66. et 459. 70. & 471. 5. et 472. 37. 71. et 426. 8. et 479. 46. & 483. 58. et 501. 54. et 505. 5. et 517. 30. 34. et 519. 73. et 533. 28. et 556. 41. et 558. 61. et 587. 51. et 594. 62. et 624. 25. et 629. 42. et 632. 27. et 642. 48. et 646. 38. et 651. 21. et 663. 10. et 665. 46. 53. et 670. 72. et 674. 61. et 675. 34. et 677. 8. 13. et 678. 4. & 680. 20. et 685. 33. 54. et 719. 46. et 740. 70. et 753. 27. 46. et 757. 35. 51. et 758. 3. et 764. 34. et 774. 7. et 776. 67. et 783. 63. et 784. 12. et 813. 38. et 814. 15. et 819. 72. & 822. 57. et 842. 19. et 850. 66. et 854. 22. 51. & 856. 18. et 864. 35. et 865. 58. et 874. 28. et 878. 34. et 883. 28. et 884. 70. et 888. 50. et 893. 44. et 900. 61. et 904. 62. et 910. 12. et 944. 34. et 950. 60. et 979. 11. et 980. 42. 63. et 982. 8. et 984. 37. et 989. 65. et 990. 1. et 997. 2. et 1022. 30. et 1032. 58. et 1033. 4. et 1045. 13. et 1069. 27. et 1073. 52. et 1075. 54. et 1076. 7. et 1078. 62. et 1082. 28. et 1084. 17. et 1086. 26.
Kimchio Hebræa vox ignota 108. 4.
Kimchius uterque nempe Joſeph pater & David filius 1036. 12. et 1037. 53.
Kimchius emendatus 41. 41. et 459. 70. et 1075. 57.
Kimchius laudatus 19. 36. et 111. 74.

Kimchius notatus 84. 4. et 101. 6. et 203. 3. et 236. 34. et 275. 26. et 395. 4. &c. & 399. 57. et 442. 42. et 494. 15. et 668. 17. et 679. 53. et 753. 48. 54. et 815. 32. 40. et 881. 7.
Ioſephus Kimchius 838. 73.
Albertus Krantius 466. 5.

L.

L*Actantius* 5. 58. et 130. 25. et 131. 1. et 294. 39. 41. et 346. 22. 38. et 530. 58. et 630. 50. et 664. 1. et 698. 15. et 699. 52. 58. & 852. 60.
Laertius 2. 9. 30. et 173. 36. et 187. 59. et 289. 54. et 315. 27. et 355. 71. et 486. 51. et 695. 20. & 765. [illegible] & 770. 45. & 677. 34.
Laertius emendatus 28. 8. & 672. 8.
[illegible] *de Laet* 65. 14.
Laiths hiſtoricus Arab. 622. 61.
Lampridius 78. 1. & 79. 28. & 154. 45. & 185. 49. & 698. 57. & 702. 72. 74. & 735. 35. & 805. 3. 41. et 970. 18. & 992. 13. & 997. 44.
Lampridius emendatus 79. 37.
Ioan Landius 181. 25.
Lanuvius in lib. Arabico cui titulus Commentarium Sincerum 908. 10.
Cornelius à Lapide 359. 28.
Cornelius à Lapide notatus 1062. 69.
Andreas Laurentius 814. 43.
Laurentius Ramirez 30. 8.
Leges XII. *Tabularum* 398. 24.
Ioan. Leo Africanus 6. 70. & 16. 14. & 50. 67. & 69. 41. & 76. 30. & 77. 45. & 81. 12. & 85. 51. & 87. 11. 66. & 185. 44. & 455. 7. & 496. 40. & 723. 38. & 831. 73. & 833. 50. & 834. 23. & 868. 50. & 869. 38. 58. & 871. 23. & 901. 70. & 908. 36.
Leonardus Floraventus 180. 65.
Leonicenus 1000. 59.
Leontius Cypri Epiſcopus 816. 41.
Leontius in Aratum 104. 39.
R. Levi 97. 28. & 100. 51. & 103. 2. & 136. 23. 35. & 137. 19. et 143. 36. & 150. 64. & 157. 20. & 177. 28. & 190. 28. et 200. 40. & 206. 42. et 395. 41. & 406. 42. & 433. 4. & 549. 74. & 550. 53. & 629. 32. & 651. 16. & 671. 70. & 674. 51. & 676. 3. & 678. 13. & 684. 7. & 757. 56. & 758. 5. & 813. 48. & 872. 47. et 890. 16. & 802. 10. & 919. 49. & 920. 9. & 1084. 17.
R. Levi emendatus 202. 39.
R. Levi notatus 128. 3. & 815. 32. 40.
Levinus Lemnius 592. 66.
Levinus Lemnius notatus 587. 27.
Leunclavius 312. 36.
Lexicon Copto-Arabicum 48. 68. & 115. 10. & 310. 70. & 935. 55. & 1009. 62. & 1063. 28.
Lexicon Rhetoricum 669. 54.
Licentius Hipponenſis 731. 15.
Licinius Macer 29. 9.
Liranus notatus 246. 11.
Liveleius 791. 9.
Livius 105. 61. et 149. 10. & 198. 24. &c. & 249. 64. & 257. 37. 41. & 238. 18. 44. 56. & 266. 4. & 270. 52. & 276. 40. & 286. 53. & 321. 34. & 325. 25. & 326. 15. & 396. 12. & 445. 2. & 556. 30. & 680. 4. & 691. 58. & 825. 58.
Livius Andronicus 992. 25. & 999. 29.
Locmani Arabis fabulæ 101. 69. & 295. 40. & 328. 40. & 526. 69. & 629. 63. & 698. 21. & 995. 18. & 1062. 33.
Lorinus 359. 13.
Lucanus 19. 47. & 68. 46. & 107. 56. & 127. 39. & 149. 65. & 162. 46. & 163. 56. & 716. 15. & 731. 10. & 733. 13. & 788. 15. & 790. 5. & 837. 30. & 840. 10. & 875. 71. & 885. 62. & 927. 62.
Lucianus 28. 18. & 44. 22. & 66. 11. & 69. 62. & 159. 4. & 188. 17. 22. 38. & 191. 18. & 192. 15. & 225. 13. & 230. 67. & 313. 19. & 321. 59. & 324. 12. 40. & 326. 44. & 327. 31. & 333. 52. & 342. 19. & 386. 57. & 419. 50. & 481. 21. & 483. 65. & 503. 37. & 515. 48. & 524. 23. & 608. 45. & 641. 62. & 656. 17. et 691. 22. & 694. 53. & 717. 11. & 730. 22. et 923. 43. 48. & 1009. 38. & 1020. 4. & 1042. 63.
Lucifer Caralitanus 224. 59. & 355. 50. & 706. 67.
Lucilius 144. 28. &c. & 223. 8. & 188. 52. & 428. 19. & 756. 17. & 766. 3.
Lucretius 12. 36. & 58. 33. & 117. 46. 49. & 123. 55. & 127. 53. & 251. 7. et 268. 31. & 396. 25. & 431. 64. & 464. 44. & 465. 18. & 527. 17. & 540. 63. & 667. 67. & 677. 50. & 679. 62. & 681. 13. & 724. 69. & 767. 68. & 885. 59. & 925. 36.
Ludolfus 206. 8.
Ludovicus de Dieu 210. 4.
Ludovicus de Dieu laudatus 98. 2. & 210. 4. & 357. 8.
Ludovicus de Dieu notatus 108. 7. & 515. 72. & 884. 53.
Ludovicus de Vrrera in Æthiopiæ Deſcript. 935 12.
Luitprandus Cremonenſis Epiſcopus 867. 69. & 878. 72.
Lycophron 126. 7 & 127. 32. & 142. 20. & 279. 22. & 599. 8. & 691. 65. & 771. 22. & 829. 2. & 858. 63. 70. & 859. 11. & 978. 60.
Lycophronis Scholiaſtes 142. 24. & 279. 25.
Lycus Rheginus poeta Lycophronis pater 98. 19.
Lynceus Samius 327. 43.
Lyſandri Apophthegma 859. 35.
Lyſias 141. 37.

M.

M*Acarius Ægyptius* 557. 47.
Macchabæorum loca emendantur 269. 34. & 270. 14.
Macchabæorum liber primus notatus 9. 11.
Maccoth *Tract. Talmud.* 88. 44.
Macrobius 16. 27. & 42. 45. & 43. 54. & 44. 7. & 98. 70. & 210. 8. & 336. 38. & 339. 21. & 367. 62. & 431. 19. & 609. 68. & 673. 12. & 701. 31. & 826. 37. 46. & 899. 69.
Maſſæus 797. 44.
Magi de Azazele 653. 17.
Maginus in Paleſtinâ ſuâ 1018. 17.
Mahumetani Theologi nugaces 1052. 22.
Mahumetes de Speciebus animantium 38. 9.
Maimonides ſeu R. Moſes Maimonis filius 11. 22. & 78. 46. & 173. 10. & 180. 32. & 274. 49. & 276. 61. & 190. 33. & 355. 24. & 389. 73. & 390. 22. 48. 51. 52. 68. & 391. 2. 33. 62. 67. 71. & *pag.* 392. *tota & ſequenti ferè mediâ.* & 393. 35. &c. & 394. 40. & 397. 30. 31. &c. 71. & 398. 13. et 401. 9. et 402. 2. et 451. 68. et 452. 1. &c. & 471. 69. et 482. 36. & 484. 37. & 487. 55. et 492. 36. 57. & 559. 35. et 562. 57. 73. & 563. 32. et 564. 7. & 566. 44. et 570. 52. et 571. 30. et 572. 66. et 573. 65. & 574. 16. 29. 36. 41. 50. & 575. 33. et 576. 54. 65. et 578. 8. 63. & 579. 18. & 580. 16. 25. 44. & 581. 61. et 583. 73. et 584. 41. et 589. 46. & 590. 64. & 593. 13. et 594. 56. & 596. 74. et 597. 32. et 602. 39. 49. 59. & 607. 19. et 609. 36. 42. et 615. 24. & 639. 5. et 643. 50. & 655. 34. 40. 52. 66. et 656. 2. 5. 13. 22. 47. et 657. 35. & 658. 26. & 659. 1. 23. 29. 36. et 661. 8. et 690. 4. et 698. 72. et 757. 23. & 868. 19. & 1025. 53. *Vide* Rambam.
Maimonidis Gloſſæ. 1027. 48.
Manetho Ægyptius 61. 42. et 198. 16. et 699. 18. et 715. 63.
Manilius Chreſtus de Deorum Hymnis 211. 6.
Marcellinus apud Hermolaum 1090. 19.
Marcellus in Dioſcoridem 607. 34. & 1072. 56.
Marcus Hieromonachus 556. 68.
R. Mardochæus 89. 65. et 100. 44. et 433. 6. & 501. 49. et 865. 58.
Mardochæus notatus 126. 42. et 680. 20. et 815. 32. 40. et 900. 23. et 1067. 45.
Maria Bilgæ filia 828. 6.
Marinus Sanutus 633. 18.
Marmolius in Africâ ſuâ 59. 68. et 76. 34. et 85. 62. et 87. 14. et 88. 3. et 268. 65. et 455. 4. et 496. 55. et 716. 70. et 833. 50. et 834. 23. et 869. 40. 50. 59. et 908. 37. et 935. 12. et 936. 12.
Martialis 1. 27. et 10. 41. et 30. 28. et 60. 16. et 64. 23. et 96. 41. et 98. 58. et 102. 32. et 162. 62. et 191. 15. et 253. 36. et 343. 4. et 365. 32. et 422. 72. et 475. 53. et 478. 38. & 481. 30. et 491. 54. et 521. 67. et 530. 68. et 595. 36. 39. & 599. 51. et 604. 30. et 626. 26. et 627. 27. et 671. 61. et 744. 71. et 756. 42. et 786. 63. et 793. 47. 53. et 807. 70. et 813. 3. 69. & 855. 58. et 869. 9. et 877. 35. 38. et 885. 65. et 899. 8. et 901. 73. et 903. 42. 45. 48. et 911. 12. et 925. 30. et 932. 41. 52. et 946. 30. & 947. 59. et 966. 6. et 968. 6. 9. 18. et 970. 69. & 992. 52. et 997. 43. et 1002. 57. et 1094. 5.
Martialis emendatus 223. 1. 64. 71. et 234. 3.
Martialis vel quiſquis eſt autor libri Spectaculorum 931. 11. 31. 53. 56. et 932. 39.
Martianus Capella 462. 22.
Peter. Martyr de Novo Orbe 26. 19.
Maruphides 189. 50. *Vide* Ibnomaruph.
Æſopicis ſimiles ſtricta oratione ſcriptæ 1002. 67.
Maſal Kadmoni *R. Iſaaci Solomonis filii in quo fabulæ. Æſopicis ſimiles ſtricta oratione ſcriptæ* 1002. 67.
Maſora Magna finalis 782. 62. et 783. 15. et 784. 65.
Maſora Textualis 782. 50.
Maſoretæ 66. 35. et 779. 42. et 782. 40. 44. 50. 62. et 783. 36. et 784. 46. et 825. 5. et 978. 4.
Maſoretæ aliter legunt 189. 4.
Maſoretæ notati 200. 67.
Paprius Maſſonus 1004. 26.
Maſius 86. 63. et 436. 15.
Maſudius Arabs in lib. de Mixtione auri. 942. 58. & 943. 18.
Matthiolus in Dioſcoridem 463. 11. et 710. 19. & 814. 44. et 877. 8. & 1090. 23.
Mawardi Scriptor Arabs 1005. 27.
Maximus Taurinenſis. 571. 15.
Maximus Tyrius 508. 8.
Mediator lib. Arabicus Iuridicus *cujus autor Algazel* 101. 45. et 1014. 24. et 1052. 10. 12. *Idem emendatus* 101. 57. *Vide Algazelis liber, &c.*
Megaſthenes 793. 18.
Megilla *Tract. Talmud.* 1000. 69.
Mela 345. 61.
Mela Voſſii 252. 22.
R. Menachem Ricinenſis 89. 63. & 246. 30. & 416. 29. et 652. 36. et 888. 27.
Menachoth *Tract. Talmud.* 209. 50. & 645. 8.
Menander 41. 58. et 1087. 39.
Mercerus 472. 3. et 1030. 12.
Mercerus notatus 128. 3. & 505. 9. et 1085. 22. & 1090. 2.
Maſnagius 104. 67. et 181. 63. et 641. 29. & 764. 54. et 917. 7.
Metaphraſtes 32. 14.
Metrodori Ionica 321. 53.
Meurſius 104. 66. & 181. 61.
Meurſius notatus 290. 2. et 708. 45.
Michael Apoſtolius 65. 37. *Vide Apoſtolius.*
Michael Glycas 205. 10.
Michael Pſellus 929. 49.
Midbar Rabba 21. 3. et 869. 2.
Midras 5. 1. et 377. 50. et 533. 33. et 674. 68. et 714. 17. et 753. 26.
Midras Agudda 202. 46.
Midras *in Legem* 989. 64.
Midras *in Pſalmos* 218. 7. et 225. 73. et 881. 56. et 888. 6. et 978. 18. et 980. 48.
Midras Koheleth 214. 33.
Midras *in Cantica* 262. 12. 45. 64. et 926. 12.
Midras *apud Kimchium* 365. 35.
Miknaoth 293. 20.
Minutius Felix 222. 63. et 224. 41.
Mirabilium Scriptor Auguſti nomine 375. 41.
Mirkaton 987. 42.
Miſna 780. 35.
Miſna *Talmud.* 1030. 66.
Miſna *in Tract. de Sabbatho* 84. 18. et 225. 71.
Moed Katon *Tract. Talmud.* 66. 52. et 93. 4. et 1024. 3. et 1025. 1. et 1026. 49. et 1030. 71.
Monceius 336. 69.
Monile, Liber Arabs de Cibo Johannis Bapt. 36. 12.
More Nebochim 680. 43.

Albertus Moſcenius 941. 23.
Moſchopulus 641. 7.
Moſchus 198. 7.
Ioh. Moſchi Limonarium 234. 23.
R. Moſes Nachmanis filius Gerundenſis 20. 60. & 173. 47. et 174. 20. 30. et 297. 74. et 354. 10. et 426. 42. *Vide* Ramban.
R. Moſes Sacerdos 215. 11. 72.
Munſterus 472. 5. et 910. 15.
Munſterus notatus 128. 3. et 395. 7. &c. & 1068. 55.
Muffetus 70. 5.
Mugialiſa *i. e. Conſeſſus lib. Arabs de Auguriis* 20. 3.
Muſallimus 83. 7.
Myrinus in Epigrammate nondum edito 990. 73.
Mythographi veteres 855. 55.

N.

R. Nachman 355. 5.
Nævius 503. 53. et 756. 17.
Narbonenſes apud Geſnerum 1075. 17.
Naſrius Arabs Onirocriticus Oxonii manu-ſcriptus 104. 27. et 106. 73. et 489. 52. et 911. 60. et 946. 70.
R. Nathan 1036. 36. et 1038. 65.
R. Nathan laudatur 19. 37.
Nauclerus 351. 63.
Naudæus 180. 68.
Nearchus 50. 1. et 792. 66. et 774. 61. et 847. 40. et 1042. 32.
Negain *ſeu de Plagis Tract. Talmud.* 492. 35. & 587. 45.
Nemeſianus 906. 48. et 123. 63. et 128. 58. & 129. 10. et 145. 8. et 158. 70. et 159. 44. & 298. 38. et 723. 29. et 861. 69. et 928. 17. et 1039. 69.
Neophytus in Iatrico 488. 50. 606. 15.
Nicander 26. 45. 71. et 27. 2. et 29. 8. et 68. 48. 51. et 69. 1. et 107. 54. et 136. 68. et 275. 31. et 464. 50. et 471. 3. et 395. 63. et 453. 2. et 477. 50. et 490. 53. et 502. 2. 30. et 624. 29. et 730. 62. et 837. 26. et 851. 43. et 885. 70. et 906. 56. et 979. 59. 70. et 980. 17. et 990. 57. et 1016. 49. et 1079. 60. et 1086. 40. 56.
Nicandri Scholiaſtes 317. 44. et 395. 67. et 502. 9. et 505. 39. et 507. 33. et 980. 11. et 990. 60. 64. et 1016. 51. et 1060. 60. et 1064. 19. & 1075. 11. et 1079. 61. et 1086. 62.
Nicephorus Hiſtoricus 36. 8. et 251. 46. et 588. 29. et 896. 74.
Nicephorus Babylaces 187. 54.
Nicephorus Calliſtus 908. 34. & 934. 2.
Nicocles 1026. 74.
Nicolai 180. 50.
Nicholaus Damaſcenus 22. 5. 15. et 369. 18. et 599. 16.
Nicomedes Iatroſophiſta 606. 26.
Io. Euſebius Nieremberg. 26. 26.
Nigidius 431. 20.
Niphus in Ariſtotelem 1090. 17.
Liber nominum à Philone inchoatus, ab Origene auctus, & ab Hieronymo perfectus, ut creditur 136. 9. et 411. 34. et 431. 52. et 632. 59. & 1002. 45. et 1033. 22.
Nonnius Marcellus 17. 35. et 18. 24. et 438. 23. et 586. 57. et 597. 47. et 664. 48. & 732. 72. et 856. 42. & 1032. 49.
Nonnus 7. 28. et 22. 27. 28. et 39. 69. & 66. 57. et 109. 49. et 144. 26. et 213. 16. & 250. 4. & 255. 22. & 313. 54. & 385. 60. 66. et 477. 40. 44. & 507. 62. 65. & 591. 63. & 641. 67. & 642. 1. et 667. 62. et 730. 31. & 732. 1. & 736. 18. & 754. 34. & 785. 62. & 977. 19.
Novariæ Nomenclator Arabico-Syro-Latinus 92. 5. & 1022. 51. & 1091. 62.
Thomas à Novaria notatus 478. 8.
Novatianus 699. 47. & 995. 10. & 997. 41. & 1000. 38.
Nubienſis Geographus 40. 51. 69. & 81. 72. & 210. 37. & 359. 61. & 833. 50. & 908. 38. & 934. 53. 70. & 936. 3. 14. & 938. 21. 40. 50. & 939. 4. & 942. 18. & 943. 10. & 1009. 10.
Numenius 645. 14.
Nymphiodorus Amphipolita 337. 38. & 339. 46.

O.

IVlius Obſequens 198. 20. 35. &c. & 267. 9. & 825. 56.
Ochinus notatus 587. 29.
Oecumenius 31. 34. & 140. 61. & 771. 46. & 1024. 67.
Oholoth *Tract. Talmud.* 1073. 53.
Oketſin *Tract. Talmud.* 975. 18.
Olaus Magnus 28. 49. et 51. 35. & 837. 51.
Olearius 76. 36. 52. & 312. 43. & 496. 35. & 676. 53. & 717. 9. & 988. 60. & 826. 35. & 845. 30. & 846. 12. & 1015. 56.
Orearii Indica 259. 30.
Oleaſter 426. 54.
Oleaſtrius 594. 84.
Olympiodorus 8. 13. & 50. 43. & 666. 43. & 707. 4. 33. & 871. 32. & 876. 54. & 919. 11.
Oneſicritus 50. 2. & 932. 62.
Onkelos 109. 66. & 433. 59. & 472. 7. & 478. 61. & 479. 48. & 573. 26. & 575. 61. & 578. 26. & 627. 10. & 634. 55. & 644. 25. 42. & 658. 41. & 672. 38. & 677. 70. et 738. 38. & 781. 68. & 897. 42. & 909. 47. & 964. 51. & 973. 40. & 1054. 18. & 1078. 61.
Onkelos aliter legit 541. 41.
Onkelos emendatus 1064. 36.
Onirocriticus poeta in Suida 106. 39.
Onirocriticus ſcriptor 687. 51.
Oppianus 16. 26. 34. & 29. 9. & 37. 69. 71. & 38. 46. et 39. 72. & 45. 36. & 46. 74. & 51. 46. 67. & 61. 41. & 63. 17. & 65. 53. & 62. 26. 35. & 104. 14. & 120. 7. 11. et 128. 16. & 132. 4. & 141. 11. 15. & 152. 12. & 159. 44. & 161. 8. 63. et 162. 13. 42. et 164. 10. & 166. 67. & 167. 41. &c. & 197. 66. & 253. 64. et 254. 33. & 272. 1. & 284. 7. & 287. 52. & 288. 60. & 294. 6. & 386. 6. & 477. 32. 36. & 490. 50. & 507. 46. & 529. 68. & 545. 43. & 546. 41. &c. & 599. 20. 25. et 662. 70. & 683. 56. & 688. 33. & 711. 7. 12. & 715. 65. 67. & 718. 6. 12. 19. & 722. 63. & 721. 64. & 723. 14. 32. & 725. 22. & 726. 38. & 727. 52. & 729. 26. & 730. 23. & 731. 20. 49. & 733. 20. & 734. 20. & 735. 13. 20. 24. & 736. 16. & 742. 67. & 743. 31. & 761. 50. & 763. 5. 26. &c. & 786. 42. 70. et 787. 16. 63. 66. 68. 71. & 788. 35. & 789. 68. & 790. 9. 14. & 792. 27. & 793. 66. & 795. 13. 16. & 798. 72. & 801. 59. & 803. 36. 73. & 804. 7. 26. & 806. 60. 62. & 807. 49. & 808. 2. 9. 15. 30. & 809. 10. & 812. 65. & 814. 38. & 817. 30. 39. & 821. 15. & 822. 10. 12. & 824. 37. et 825. 49. 72. et 826. 51. et 830. 38. et 831. 37. et 832. 70. et 834. 33. et 837. 40. et 841. 4. et 846. 42. et 847. 13. et 848. 11. et 852. 47. et 855. 22. 32. 66. et 856. 8. et 859. 57. 66. et 868. 40. et 869. 12. 17. et 870. 15. et 878. 64. et 879. 6. et 884. 26. et 886. 28. 37. et 893. 1. et 899. 11. et 903. 53. 55. et 906. 47. et 907. 40. et 910. 69. 72. et 918. 60. 67. 69. et 919. 26. 62. 74. et 926. 15. et 928. 5. et 931. 7. 61. et 941. 1. 3. 13. 18. 21. 24. 30. 58. et 948. 2. et 953. 32. et 958. 65. et 961. 46. et 967. 55. 64. et 968. 25. 33. 53. 73. et 969. 10. 34. 41. 46. et 970. 54. 71. 72. 979. 46. et 992. 6. et 997. 36. et 1010. 44. et 1034. 44. et 1037. 37. et 1040. 60. 65. 71. et 1041. 7. et 1068. 21. 48.
Oppiani varia lectio 164. 22.
Oppianus notatus 933. 24.
Oppianus emendatus 43. 26. 37. et 734. 40. et 968. 66.
Oppiani Scholiaſtes 662. 69. et 801. 74. et 847. 17. 73.
Optatus 346. 47.
Oribaſius 876. 70.
Origenes 34. 48. et 172. 62. et 209. 35. 70. et 226. 73. et 227. 21. et 555. 70. et 736. 54. et 925. 62. et 929. 26. et 997. 12. et 1000. 29.
Origenes ſpurius in Iobum emendatus 183. 71.
Orpheus 309. 18.
Orphei ſeu Onomacriti verius Argonautica 787. 5. et 806. 70.
Ortelius notatus 189. 14.
Orthagoras 50. 2.
R. Orſias 354. 28.
Oſorius 364. 13. et 797. 44.
Ovidius 19. 4. et 25. 36. et 43. 23. et 44. 14. et 102. 35. et 106. 9. et 119. 10. 15. et 128. 49. et 130. 5. 12. et 132. 1. et 149. 54. et 161. 60. et 162. 4. et 176. 30. et 187. 73. et 188. 8. et 252. 46. et 253. 34. et 254. 14. et 267. 25. 34. et 287. 44. 71. 74. et 295. 36. et 312. 69. et 313. 24. 26. 28. et 315. 15. et 322. 20. 23. et 323. 50. et 344. 40. et 367. 74 et 405. 21. et 529. 11. et 541. 12. et 595. 58. et 642. 50. et 679. 64. et 684. 21. et 687. 4. et 691. 29. et 726. 35. et 731. 67. et 735. 56. et 754. 19. et 778. 31. et 796. 13. 17. 20 et 799. 6. et 806. 72. et 807. 1. 3. et 808. 10. et 810. 10. 12. et 814. 16. 68. et 817. 9. et 819. 21. et 822. 7. 32. et 823. 2. 4. et [illegible] 43. et 840. 69. et 856. 71. &c. & 857. 11. [illegible] & 860. 65. et 883. 20. et 898. 37. 42. & 904. 24. & 927. 60. & 966. 2. 4. & 977. 41. [illegible] 981. 45. et 982. 62. & 983. 31. & 985. 18. & 1032. 69. & 1080. 8. & 1084. 37. & 1087. 24. & 1088. 10.
Ovidius Spurius in Philomela 7. 52. & [illegible] 471. 8. & 809. 64. 68. et 884. 22.
Ovidius *notatus* 977. 49. & 1062. 69.

P.

PAcuvius 923. 37.
Pagninus 472. 2. & 483. 61. & 1068. 53.
Pagninus notatus 111. 61. & 395. 6. &c.
Palæmon 160. 51.
Palæphatus 429. 36.
Palamedes Eleaticus 929. 15.
Palladii Lauſiaca 645. 50. & 835. 44. & 920. 42.
Palladius de re ruſtica 104. 42. & 105. 7. & 106. 67. & 108. 62. & 109. 43. & 111. 42. & 120. 5. & 125. 28. & 187. 70. & 231. 54. & 234. 54. et 235. 29. & 276. 15. & 299. 71. & 450. 18. & 518. 64. & 519. 52. & 523. 53. & 647. 51. & 786. 34. & 911. 48.
Pancrates Alexandrinus 741. 53.
Pantaleon 56. 7.
Para *Tract. Talmud.* 290. 34. & 989. 55.
Parmenio Byſantinus 313. 21.
Paulinus 181. 60. & 187. 60. & 593. 59. & 805. 19.
Paulus Feſti Abbreviator 419. 63. & 582. 34.
Paulus Ægineta 180. 44. & 630. 24. & 708. 27. & 1042. 6. & 1062. 19. & 1086. 53.
Paulus Περιοδεύτης 630. 70.
Paulus Venetus 78. 61. & 106. 50. 53. & 268. 60. & 496. 12. & 796. 61. & 934. 5. 10. 73. & 936. 8. & 1041. 45.
Pauſanias 36. 37. 47. & 111. 26. & 115. 3. 38. & 142. 11. & 176. 6. & 189. 50. & 229. 23. & 236. 19. & 250. 63. & 253. 64. et 363. 50. 55. et 388. 61. et 389. 60. 61. et 418. 21. et 754. 59. et 787. 21. et 816. 46. et 851. 3. 24. 35. et 903. 52. et 931. 7. 20. et 958. 42. et 959. 33. et 963. 60. 990. 70. et 1060. 69. et 1081. 49.
Peah *Tract. Talmud.* 981. 71.
Pena 589. 8.
Perdiccas Epheſius de Dominicis Thematibus circa Ieroſolymam 210. 53.
Ioachimus Perionius notatus 32. 66.
Perſæ 254. 1. et 794. 42. et 846. 10.
Perſius 64. 25. et 502. 52. et 503. 12. et 667. 48. et 682. 14. et 710. 32. et 853. 29.
Peſachim *vel de Paſchate Tract. Talmud.* 193. 28. et 203. 17. et 278. 31. et 283. 2. et 303. 38. et 540. 9. et 559. 47. et 580. 38. 41. et 903. 16.
Peſachim *Talmud. Ieroſolymitani* 605. 6.
Peſikta 20. 68.
Petavius 601. 73.
Samuel Petit notatus 664. 24.
Petoſiris Ægyptius Aſtrologus 583. 34.
Petronius 781. 46. et 814. 36. et 819. 24.
Petrus Cluniacenſis Alcorani Interpres 92. 29.
Petrus Creſcentienſis 974. 1.
Phœdrus 627. 31. et 671. 57. et 973. 9. et 712. 13. et 720. 40. et 851. 71. et 852. 42.
Phavorinus 7. 19. et 96. 1. et 109. 54. et 164. 30. 65.

65. & 165. 42. & 233. 4. 31. & 309. 33. & 313. 14. & 512. 41. & 516. 43. & 517. 14. & 693. 71. & 802. 3. & 848. 3. & 926. 4. & 978. 59. et 982. 53. et 1000. 22. et 1060. 19. et 1070. 10.
Phavorinus emendatus 31. 31.
Phavorinus notauts 1088. 23.
Pherecrates 41. 58.
Philargyrus 342. 47.
Philaſtrius 562. 43. et 1018. 14. et 1033. 21.
Phile 27. 14. et 29. 10. et 47. 15. et 65. 56. et 163. 1. et 313. 47. et 489. 17. et 507. 58. et 693. 10. et 711. 14. et 733. 17. 22. 38. et 734. 51. 70. et 756. 69. et 775. 57. et 814. 40. et 824. 66. 73. et 826. 14. et 833. 3. et 834. 38. et 847. 57. et 911. 19. et 933. 54. et 941. 6. et 945. 16. et 1034. 45. et 1040. 51. et 1073. 66.
Phile notata 1085. 70.
Philes verſus male redditus explicatus 945. 17.
Philemon 41. 58. et 419. 4. et 492. 25. et 559. 25. et 1019. 60.
Philippus poeta Græcus 1009. 40.
Philo Alexandrinus 34. 38. et 245. 62. et 246. 29. 4[illegible]. et 339. 72. et 340. 10. 15. 17. 23. et 342. 67. 70. et 353. 33. et 416. 17. et 726. 41. et 555. 69. et 568. 39. et 575. 71. et 576. 5. et 580. 5. et 601. 5. et 701. 38. et 773. 60.
Philo notatus 340. 38.
Philo Byblius 44. 44. et 365. 47.
Philo Carpathius 925. 68. et 929. 37.
Philo vetuſtior à Byblio & Alexandrino diverſus 405. 53. &c.
De *Philomelâ Poematium Ovidio perperam adſcriptum* 809. 6. 64. 68. et 884. 22. *Vide* Ovidius.
Philoſtorgius 160. 1. et 251. 40. et 869. 21. et 908. 33. et 933. 64.
Philoſtorgius manu-ſcriptus 662. 54.
Philoſtratus 10. 46. et 19. 51. et 22. 11. 16. et 47. 36. et 88. 31. et 141. 46. et 142. 3. et 164. 34. 36. et 176. 39. et 253. 65. et 254. 16. et 268. 5. 21. et 270. 42. et 462. 42. et 669. 34. et 712. 1. et 723. 6. et 727. 60. et 742. 63. & 743. 9. et 744. 28. et 788. 20. et 804. 58. et 814. 60. et 822. 20. et 929. 17. & 931. 7. & 933. 9. & 963. 62. & 983. 55. & 1009. 42.
Philoſtratus emendatus 47. 55.
Philoxenus 501. 69. et 673. 18. et 727. 65. et 730. 51.
Philoxeni Gloſſæ emendatæ 765. 54.
Phlegontis Scholiaſtes 164. 65. & 165. 42. 52.
Ioh. Phocas in Deſcriptione Terræ Sanctæ 10. 16. & 722. 30.
Phocylides Spurius 399. 30. et 636. 32. & 670. 59. et 687. 40.
Photius 28. 10. & 255. 46. & 495. 59. & 703. 51. & 1010. 25.
Pindarus 97. 74. et 105. 22. 50. 51. et 162. 34. et 228. 67. et 229. 14. et 230. 17. et 236. 22. & 289. 64. 68. et 387. 33. et 642. 14. et 723. 15. et 881. 49. et 977. 58.
Pindari Scholiaſtes 21. 73. et 105. 54. et 229. 18. et 387. 42. et 723. 17. et 898. 65.
Pirke Aboth *Tract. Talmud.* 36. 58. et 193. 21. & 355. 18. & 540. 9.
Piſeator 636. 68.
Piſcator notatus 587. 28.
Piſidas 27. 54. et 64. 45. et 65. 36. et 1084. 40.
Platina de Honeſtâ Voluptate & Valetudine 634. 15.
Plato 58. 64. et 106. 26. et 109. 60. & 173. 32. & 187. 57. & 314. 54. et 322. 70. et 349. 20. et 379. 69. et 528. 66. et 659. 64. 979. 50.
Plato Comicus 41. 58.
Plautus 16. 74. & 18. 25. & 24. 61. 62. & 25. 8. et 27. 19. et 30. 55. et 61. 34. et 158. 72. et 180. 8. 12. et 187. 27. et 233. 41. et 281. 22. 24. 25. et 295. 38. et 317. 63. et 334. 15. et 387. 51. et 406. 52. et 436. 53. et 663. 21. et 664. 18. 34. 36. 38. 40. 42. et 687. 28. et 765. 73. et 770. 64. et 923. 18. 62. et 970. 29. et 1012. 24. et 1025. 14. et 1039. 72. et 1004. 64.
Plinius 6. 26. et 21. 71. et 23. 53. et 24. 52. 53. & 25. 32. &c. & 26. 32. et 27. 42. 63. et 29. 9. 12. et 33. 19. & 35. 59. & 36. 40. 41. 52. & 37. 66. & 39. 9. 53. et 42. 32. 52. & 43. 18. et 44. 7. et 46. 65. 66. & 47. 68. et 50. 4. et 57. 4. et 61. 47. 64. et 62. 18. et 63. 37. et 64. 6. et 65. 38. et 67. 9. et 70. 55. et 76. 63. et 78. 5. et 79. 8. et 86. 18. et 87. 27. et 108. 5. 66. et 109. 3. 28. et 110. 59. et 113. 45. et 118. 60. et 119. 48. et 120. 61. et 121. 5. et 122. 49. et 130. 23. et 150. 72. et 162. 51. et 165. 38. et 166. 47. et 172. 15. et 180. 4. et 186. 34. etc. et 195. 13. et 198. 44. et 204. 1. et 230. 56. et 231. 2. et 232. 51. 71. et 233. 28. et 234. 40. et 236. 7. et 241. 12. et 249. 64. et 250. 38. 40. et 251. 19. 33. et 253. 54. 65. et 254. 5. 14. et 255. 5. 7. 10. 11. 26. et 256. 61. 64. et 263. 62. et 264. 4. et 268. 22. et 272. 71. et 273. 4. et 281. 8. et 285. 19. et 290. 9. et 294. 44. et 295. 9. et 298. 22. et 300. 43. et 307. 5. et 309. 26. et 315. 22. 32. et 321. 35. et 322. 55. et 334. 4. et 364. 33. et 382. 12. et 384. 10. 73. et 387. 4. et 389. 47. et 395. 51. 60. et 401. 48. et 405. 2. et 410. 7. 52. et 418. 32. 33. 37. 40. 50. et 420. 15. et 437. 4. et 442. 19. et 443. 54. et 473. 59. et 474. 1. et 479. 21. et 480. 59. et 485. 59. et 488. 33. 47. et 495. 37. et 502. 67. et 504. 34. et 508. 30. et 512. 70. et 514. 17. et 510. 29. et 520. 56. et 522. 21. et 524. 16. et 535. 21. et 532. 55. et 535. 71. et 546. 24. et 549. 13. et 585. 31. et 589. 23. et 605. 50. 52. et & 606. 9. 64. 66. et 607. 5. 14. et 608. 12. 73. et 609. 13. & 632. 56. et 633. 10. et 648. 40. et 665. 41. et 673. 5. 32. et 674. 60. & 675. 48. et 682. 13. et 692. 36. et 593. 4. 22. 29. et 702. 54. et 705. 38. et 708. 25. 28. 35. 37. 42. et 719. 11. 15. 18. et 716. 12. et 718. 28. et 721. 14. 25. et 722. 39. 41. et 725. 18. et 726. 19. et 731. 14. et 736. 51. et 739. 31. & 742. 57. et 743. 24. et 744. 56. 58. et 746. 4. et 761. 34. et 778. 29. et 786. 30. 57. 59. & 787. 13. 48. 50. et 788. 12. 71. et 790. 49. et 793. 39. et 794. 9. et 796. 23. 26. et 798. 66. 73. et 799. 8. et 800. 21. 24. 28. 62. 70. et 801. 3. 15. 19. 26. 28. et 802. 39. et 803. 5. 55. 57. et 804. 32. 52. 53. et 806. 59. et 809. 21. et 810. 46. et 812. 63. et 814. 37. 56. & 816. 9. & 818. 12. et 826. 19. et 828. 69. et 831. 54. et 833. 2. 47. 72. et 835. 18. 38. & 837. 73. et 838. 1. 3. 10. 24. 64. 67. & 840. 23. 50. 63. et 841. 13. & 846. 31. 64. et 847. 2. 49. et 848. 40. et 851. 37 et 854. 32. et 858. 3. 58. et 859. 60. et 870. 11. et 871. 46. et 872. 24. et 873. 46. et 877. 25. & 878. 14. et 879. 1. et 886. 5. et 890. 39. 42. et 902. 40. 47. et 903. 34. 52. et 908. 68. et 911. 7. et 912. 4. 14. et 913. 62. et 917. 19. & 918. 4. et 923. 72. et 926. 1. et 931. 6. & 932. 21. 55. et 933. 6. 17. 47. et 943. 9. et 945. 72. et 946. 7. 11. 18. 20. 34. & 947. 9. 12. & 948. 21. et 951. 56. 65. & 952. 60. & 959. 65. et 961. 30. et 963. 40. 58. et 969. 26. & 971. 5. 4. 12. et 974. 18. et 977. 51. & 986. 67. et 990. 47. et 991. 2. 58. et 993. 4. et 994. 4. 60. 62. et 996. 5. et 998. 4. 8. 10. 19. 28. & 1000. 44. &c. & 1003. 22. & 1005. 55. et 1006. 48. et 1009. 5. et 1010. 31. 36. et 1016. 19. 55. 68. & 1017. 62. & 1018. 50. & 1019. 1. et 1024. 5. & 1025. 17. et 1026. 21. et 1027. 62. et 1035. 69. et 1036. 3. et 1037. 6. 44. et 1055. 50. & 1059. 28. 38. 63. et 1060. 14. et 1061. 10. 15. 20. 39. 50. 61. et 1062. 39. et 1063. 4. 1066. 67. et 1067. 14. et 1072. 51. 56. et 1075. 14. et 1080. 29. 38. et 1085. 54. et 1086. 11. 36. et 1087. 36. et 1088. 36. et 1090. 22. et 1093. 14. et 1094. 1.
Plinius defenditur 801. 26.
Plinius emendatus 191. 7. 10. et 603. 53. et 604. 12. 51. 63. et 625. 32. et 692. 3. 8.
Plinius notatus 261. 14. 17. et 645. 30. et 894. 6. et 1089. 23. 27.
Plinius notatus & emendatus 891. 3. etc.
Plinii σφάματα 1000. 57.
Plinius Iunior 438. 25. et 586. 59. et 713. 21.
Plutarchus 17. 60. et 33. 12. et 39. 23. et 41. 63. et 43. 59. et 44. 6. et 60. 24. et 61. 21. et 74. 13. 19. et 105. 20. 63. et 112. 53. et 121. 6. & 146. 19. et 151. 55. 70. et 156. 25. et 163. 18. et 169. 24. et 170. 8. et 189. 73. et 198. 32. & 229. 12. & 231. 4. & 237. 12. & 238. 17. et 250. 60. et 255. 69. & 256. 26. & 257. 68. & 258. 31. & 261. 28. et 264. 55. et 267. 43. 49. et 268. 24. et 279. 66. & 280. 60. & 290. 40. & 294. 26. 31. & 309. 46. et 315. 60. & 321. 53. & 323. [illegible]1. & 324. 38. et 325. 22. 30. & 334. 22. et 339. 30. 50. & 340. 49. 51. 56. 63. & 341. 3. 7. 17. 62. 67. et 343. 12. 26. 35. et 344. 30. 68. & 358. 9. 15. & 363. 27. & 367. 24. 30. & 389. 34. 38. 50. et 397. 8. & 418. 46. & 428. 52. et 438. 28. et 444. 64. et 476. 69. et 479. 18. et 492. 1. 19. & 520. 56. & 522. 5. & 530. 25. & 541. 18. 26. et 556. 5. & 557. 53. & 599. 40. 43. 45. & 601. 50. et 604. 37. & 635. 44. et 636. 50. et 637. 72. 73. &c. & 641. 66. & 642. 29. & 647. 55. et 669. 15. & 673. 50. et 677. 40. et 680. 7. et 683. 62. et 689. 52. et et 684. 74. et 687. 55. 691. [illegible]5. 39. 44. 53. 55. 70. et 692. 12. 15. et 695. 21. et 696. 49. et 698. 51. et 699. 14. 701. 42. et 703. 26. & 719. 74. & 729. 12. et 731. 35. & 734. 3. & 743. 59. & 759. 14. & 765. 13. 26. & 790. 32. 49. et 792. 40. et 799. 7. et 800. 32. et 808. 32. 39. 42. et 809. 3. & 810. 47. & 814. 37. et 838. 29. et 855. 43. & 859. 60. et 876. 28. & 885. 48. et 892. 69. et 923. 35. et 926. 72. & 946. 20. et 963. 51. et 982. 30. & 983. 50. et 995. 1. et 997. 49. & 999. 70. & 1034. 22. 25. et 1035. 8. & 1080. 40. & 1082. 15. et 1089. 30.
Plutarchus Iudæos calumniatur 222. 38.
Plutarchus emendatus 486. 6. 10. & 527. 66.
Plutarchus de Fulminibus emendatus 198. 50. 57.
Poeta eximius de Hyſtrice 1040. 10. 25. 42.
Poeta Arabes Anonymus 844. 11.
Poeta vetus Chriſtianus ab Irenæo citatus 652. 72.
Poetæ Arabes 1054. 73.
Poetæ Græci & Latini duodecim qui equinæ jubæ meminere. 119. 67. &c.
Poetarum veterum Catalecta 807. 10.
Polemon 164. 27. & 1020. 63. et 1091. 48.
Politianus 931. 33.
Iulius Pollux 7. 51. et 8. 5. et 63. 20. et 78. 21. et 80. 9. et 114. 60. et 120. 13. 19. & 121. 6. & 123. 29. & 129. 74. & 136. 70. & 140. 63. & 150. 59. & 158. 68. & 159. 12. & 162. 64. & 188. 72. & 203. 30. & 211. 52. & 226 16. & 229. 33. et 236. 12. et 273. 47. et 276. 10. et 327. 38. & 369. 7. et 389. 50. et 419. 7. 65. et 423. 18. 28. et 477. 47. et 498. 46. et 500. 52. et 506. 52. et 548. 22. et 593. 41. et 620. 73. et 634. 37. et 648. 64. et 651. 72. et 667. 21. 40. et 669. 66. et 677. 16. et 684. 73. et 685. 4. et 688. 6. et 705. 43. et 727. 33. et 730. 18. et 736. 26. et 739. 33. 37. et 765. 56. et 787. 4. et 788. 22. et 794. 40. et 801. 49. et 802. 27. et 841. 23. et 847. 5. 24. et 868. 60. 63. et 869. 41. et 870. 8. et 883. 10. et 889. 34. et 922. 36. et 933. 7. et 995. 55. et 998. 5. 19. 51. 58. et 1000. 10.
Pollux emendatus 174. 69. et 384. 69. et 385. 2. et 432. 63. et 680. 74.
Pollux notatus 689. 46. et 763. 10. 55.
Polyænus 24. 4. et 78. 28. et 502. 13. et 851. 56. et 963. 54.
Polybius 39. 66. et 135. 50. & 223. 15. et 229. 20. et 257. 37. et 258. 8. 9. 44. 46. et 260. 29. et 266. 14. et 268. 4. 7. et 270. 55. et 338. 32. et 481. 71. et 593. 58. et 736. 51. et 1002. 42.
Polychronius 760. 54. et 871. 32.
Pomarius 107. 74. et 136. 23. et 241. 42. et 420. 44. et 428. 48. et 433. 5. et 479. 46. et 758. 61. et 594. 64. et 607. 44. et 627. 14. et 651. 21. et 684. 16. et 774. 7. et 865. 58. et 883. 42. et 910. 12. et 915. 2. et 950. 70. et 1006. 26. et 1022. 30. et 1036. 37. et 1039. 39. 37. et 1073. 52. et 1075. 54. et 1078. 62.
Pomarius notatus 624. 25. et 680. 20. et 900. 23.
Pomarius notatus & emendatus 1063. 33. *Vide* David de Pomis.
Pontanus 899. 71.
Ponzettus in lib. de Venenis 1090. 18.

Porta

Porta Cœli 27. 43. & 46. 4. & 47. 31. & 684. 17. et 903. 39. et 1041. 20. *Vide* R. Gerſom.
Porphyrio in Horatium 181. 51. et 276. 24.
Porphyrius 2. 36. et 19. 60. et 314. 36. et 691. 40. et 697. 13. et 703. 37. et 715. 60. et 1088. 16. et 1090. 8.
Poſſidonius 110. 52. et 160. 73. et 486. 14.
Poſtellus 1006. 24.
Priſcianus 787. 31. et 876. 19.
Priſcus 189. 16. et 896. 73.
Probus 1039. 65.
Proclus 876. 28.
Procopius 18. 40. & 192. 67. & 211. 60. & 336. 60. & 489. 32. & 539. 43. & 568. 12. & 608. 2. & 643. 37. & 653. 19. & 699. 66. et 732. 34. et 866. 21. et 896. 71. et 992. 38.
Propertius 12. 32. et 105. 72. et 117. 58. et 198. 3. et 540. 67. et 691. 31. et 856. 66.
Proverbia Arabica 69. 63. et 901. 38. et 918. 39.
Proverbia Arabum de Camelo 83. 41. &c.
Proverbium Arabum de fugaci Capreâ 928. 47.
Proverbium Arabicum de Chamæleonte 182. 14.
Proverbia Arabica de fele 863. 20.
Proverbium Arabicum de Aljarbuo 1013. 36.
Proverbia Arabica multa 1070. 60.
Proverbium Boliti pœna 329. 50.
Proverbia de Lepore ſeu daſypode 999. 45.
Proverbia Talmudis de Camelis 86. 68.
Prudentius 17. 66. et 135. 39. et 591. 61. et 609. 1.
Pſalmus CLI. *in Apollinari, & in Æthiopicâ, Syriacâ & Arabica Paraphraſi* 464. 23.
Pſellus 732. 7.
Ptolemæus 40. 46. et 82. 4. et 165. 39. et 166. 4. et 171. 70. et 250. 8. et 485. 11. et 489. 70. et 490. 1. 21. et 621. 31. et 632. 56. et 665. 39. et 722. 40. et 970. 3. et 993. 53. et 1007. 60.
Ptolemæi Euergetis Inſcriptio vetus 256. 70.
Ptolemæus Hephæſtion 142. 29.
Pythagoras 315. 14. et 770. 71. et 773. 10.

Q.

PEtr. *Quinqueramus in Provinciæ Deſcriptione* 1003. 33.
Quintilianus 287. 24. et 313. 34. et 326. 5. et 462. 10. et 527. 31. et 544. 60. et 687. 48.
Quintus Smyrnæus 161. 50. et 128. 27. etc. et 287. 47. et 312. 58. et 481. 18. et 482. 60. et 720. 21. et 730. 62. et 822. 40. et 829. 19. 29. et 848. 60. 61. 70. et 849. 1. et 881. 50. et 1009. 43.

R.

R*Abanus* 353. 56. et 886. 60.
Rabba in Numeros 193. 52. 72. et 194. 1. 22. 61. et 195. 4. 41. 61. 74. et 196. 74. et 197. 1.
Rabba Nachmanides 214. 28.
Rabbinorum fabula de Muſtela 1028. 50.
Radulphus notatus 162. 69.
Rambam 186. 68. et 209. 49. et 195. 54. *Vide* Maimonides *ſeu* R. Moſes Maimonis filius.
Rambam 1. 9. et 5. 48. et 608. 35. *Vide* R. Moſes Nachmanis filius.
Razis 796. 69. et 797. 5. et 929. 1. et 997. 29. et 1007. 20.
Remigius Altiſſiodorenſis 729. 61.
Rhæti de Salamandrâ 1059. 60.
Ribera 426. 54.
Richardi Leges 391. 23.
Petr. de Riga 351. 52.
Riolanus 180. 47. 67.
Ritterſhuſius 804. 27. et 1068. 42.
Ritterſhuſius notatus 906. 52.
Rondeletius 47. 54. et 51. 33. et 490. 39. et 996. 73. et 1061. 23.
Ros Haſſana *Tract. Talmud.* 425. 58. et 433. 6.
Rufinus 337. 28. 47. et 339. 56.
Rufus Epheſius 203. 45. et 502. 19.
Rugiani Arabs Scriptor 1005. 27.
Rupertus notatus 353. 11.
Rutilius Rufus 1018. 37.

S.

R. *Saadias Gaon* 55. 1. & 214. 47. & 551. 23. & 573. 28. & 575. 65. & 596. 39. & 651. 9. & 748. 25. & 749. 30. & 816. 72. & 960. 7.
De Sabbatho Tract. Talmud. 17. 10. & 52. 16. & 143. 73. & 286. 29. & 305. 9. & 323. 70. & 331. 71. & 401. 37. & 411. 31. & 437. 61. & 486. 38. & 487. 50. et 489. 30. et 494. 66. 70. 73. et 559. 9. et 587. 32. et 593. 1. et 664. 73. et 699. 7. et 702. 35. 37. 40. et 710. 39. et 718. 74. et 900. 45. et 944. 47. et 945. 32. et 986. 29. 32. 35. 38. et 988. 36. et 989. 63. et 1036. 52. et 1039. 25. et 1064. 60. et 1075. 73. et 1085. 48.
Sachich Muſallim *i. e. verus fidelis, libri juridici titulus* 716. 60.
Salicæ Leges 391. 19.
Salmaſius 36. 41. et 113. 73. et 276. 32. et 488. 45. et 489. 3. et 604. 21. et 667. 10. et 803. 11. 17. et 837. 65. et 846. 57. et 921. 54. et 946. 25. et 970. 35. et 989. 4. et 991. 14. et 999. 28. et 1084. 16. et 1096. 20.
Salmaſius notatus 24. 66. et 287. 61. et 479. 25. et 890. 61. et 987. 19.
Salonius in Proverbia notatus 1087. 29.
Saluſtius 5. 50. et 18. 56. et 687. 48.
Samaritanum Exemplar 391. 45.
Samaritanus Interpres 989. 53. et 1046. 44. et 1054. 23. et 1065. 42. et 1066. 45. et 1079. 13. et 1081. 42. et 1086. 29.
Samaritanus aliter legit 152. 40. et 541. 36.
Samaritani 1046. 4.
Samaritani Legi quid addant 398. 56.
Samaritanus Interpres notatus 493. 71. et 634. 65.
Samaritana Editio emendata 634. 70.
Samaritana Verſio aliter legit 350. 24.
Samonicus 180. 35. 41.
Sanchoniathon 44. 50. & 431. 61. 62. & 624. 57. & 663. 68.
Sanhedrin *Tract. Talmud.* 92. 57. et 154. 56. & 157. 29. & 179. 71. & 202. 74. & 208. 18. & 213. 62. &c. & 260. 52. & 354. 14. 28. & 355. 5. & 478. 13. & 481. 35. & 649. 48. & 665. 46. & 1022. 11. & 1039. 24.
In Tract. Sanhedrin *Perſicæ voces emendatæ* 184. 71.
Sanhedrin *Talmud. Ieroſolymit.* 362. 17. 65.
R. Saphra 914. 55.
Iac. Savary poeta Cadomenſis 881. 65.
Scævola 402. 40.
Scaliger 144. 27. & 281. 6. & 427. 4. & 431. 34. & 814. 42. & 917. 22. & 931. 69.
Ioſephus Scaliger 60. 42. & 564. 1.
Ioſephus Scalger notatus 18. 4. & 396. 38.
Iulius Scaliger 46. 39. & 51. 29. & 52. 11. & 64. 62. & 161. 11. & 463. 3. 9. et 682. 31. et 688. 17. et 740. 73. et 831. 80. et 837. 62. et 843. 69. et 845. 51. et 846. 13. et 847. 8. et 862. 44. et 907. 69. et 918. 29. et 955. 3. et 1005. 7. et 1006. 32. et 1024. 71. et 1032. 53.
Iulius Scaliger notatus 490. 38.
Antonius Schenebergerus 941. 13. et 963. 66.
Schiekardus 897. 1.
Schindlerus 74. 26. et 472. 3. et 781. 65. et 1030. 18.
Schindlerus notatus 423. 35. etc. et 480. 42. etc. et 587. 28.
Scholiaſtes in Proverb. Solomonis 489. 10.
Græcus Scholiaſtes Scripturæ 404. 5.
Scriptoris Itali Deſcriptio terræ ſanctæ 901. 66.
Petr. Scriverius 932. 14.
Scylax 533. 17.
Secundus 187. 46.
Seder Olam *majus* 353. 63.
Seder Olam 714. 23.
Seidelius 84. 3.
Sedulius 419. 27.
Seldenus notatus 360. 15.
Seleucus 349. 32.
R. Selomo 5. 1. et 6. 24. et 20. 67. et 26. 61. et 44. 26. et 97. 25. et 133. 22. et 134. 5. et 136. 23. 30. et 143. 21. et 147. 27. et 148. 59. et 174. 30. et 177. 22. et 179. 39. et 186. 63. et 191. 70. et 197. 73. et 194. 19. et 196. 17. et 197. 9. et 203. 52. et 214. 53. et 224. 69. et 239. 29. et 275. 1. et 293. 28. et 296. 61. et 334. 74. et 336. 31. et 351. 34. et 362. 44. et 367. 16. et 373. 6. et 386. 24. et 395. 47. et 396. 62. et 433. 3. et 435. 36. et 445. 66. et 457. 49. et 459. 14. et 466. 30. 64. et 467. 3. et 472. 36. et 473. 1. et 479. 43. et 486. 41. et 491. 52. et 501. 51. et 511. 60. et 533. 33. et 540. 1. et 542. 44. 60. et 556. 40. et 558. 60. et 575. 67. et 576. 29. et 594. 62. et 596. 11. et 627. 14. et 644. 68. et 648. 67. et 650. 66. et 658. 25. et 606. 73. et 665. 45. et 668. 17. et 670. 71. et 674. 61. et 675. 34. et 685. 52. et 731. 27. et 738. 43. et 748. 33. et 766. 14. et 774. 6. 34. et 706. 55. et 783. 54. et 813. 48. et 816. 72. et 822. 57. et 828. 32. et 864. 35. et 865. 63. et 883. 39. et [illegible]. 27. 47. 57. et 890. 24. et 919. 40. et 920. 8. et [illegible]. 2. et 978. 19. et 979. 14. et 980. 29. et 982. 6. & 984. 70. et 988. 57. et 1006. 18. et 1022. 33. et 1026. 44. et 1031. 29. et 1033. 10. et 1036. 38. 70. et 1069. 28. et 1073. 52. et 1075. 54. et 1078. 62.
R. Selomoni Hebræa vox ignota 108. 44.
R. Selomo emendatus 873. 43. et 1045. 9.
R. Selomo laudatus 19. 36. et 121. 74.
R. Selomo notatus 196. 44. et 399. 48. et 680. 19. et 815. 16. 34. et 818. 49. et 850. 57. et 882. 51. et 1036. 48. et 1067. 49.
Semoth Rabba 229. 61. et 333. 1. et 608. 24. et 689. 71.
Semoth Rabba *aliter legit* 333. 15.
In Semoth Rabba *locus qui non intelligitur explicatus* 1055. 33.
In Semoth Rabba *vox emendata* 1057. 19.
Seneca 1. 20. et 8. 46. & 17. 32. et 25. 42. et 44. 7. & 131. 74. et 135. 33. et 251. 9. et 261. 50. & 263. 63. 267. 33. et 312. 31. 34. & 323. 47. et 396. 29. et 430. 14. et 445. 9. 13. & 503. 41. et 723. 25. et 731. 12. 45. & 735. 60. et 740. 49. et 754. 21. 24. 27. et 757. 25. & 765. 41. et 794. 14. 17. et 807. 5. & 813. 65. & 898. 69. et 903. 50. & 927. 68. 69. 72.
Seniores Lxx. 7. 70. et 426. 40. & 866. 11. & 883. 56. et 972. 1. et 973. 30. et 1073. 45. et 1075. 61. et 1078. 60. et 1032. 18. et 1045. 6. et 1082. 48.
Seniores aliter legerunt 950. 40.
Seniores notati 84. 57. *Vide* Græci Interpretes.
Serapio 181. 41. et 260. 45. et 474. 7. et 875. 61. et 877. 5. et 942. 74. et 1062. 25.
Serapionis liber Alhavi ſeu Aggregati 606. 46.
Sergius Alcorani Scriptor vel Mahumetes 359. 57.
Serrarius 426. 54.
Servius 16. 16. et 18. 56. et 21. 13. et 66. 15. et 98. 69. et 100. 18. 21. et 106. 20. 24. et 109. 48. et 114. 58. et 163. 6. et 250. 27. et 309. 47. 69. et 324. 12. 58. et 326. 3. 21. et 364. 4. 10. et 367. 61. et 407. 4. et 409. 25. et 424. 46. et 426. 18. et 431. 41. et 444. 72. et 447. 8. et 450. 16. et 459. 36. et 467. 22. et 501. 66. et 513. 8. et 518. 30. et 540. 72. et 589. 29. et 706. 37. et 731. 32. et 757. 31. et 824. 55. et 828. 58. et 931. 22. et 947. 52.
Servius à Salmaſio emendatus 994. 7.
Servius emendatus 100. 27.
Servius notatus 326. 3. et 882. 6. 16. 27.
Sextus Empiricus 672. 22.
Sibyllæ 10. 26.
Sibyllina Oracula 530. 55. & 821. 42.
Sibyllina Carmina 789. 21.
Pſeudo-Sibyllina 1092. 33.
Sicilotæ 859. 45.
Sidonius 249. 52.
Silius Italicus 25. 45. & 96. 44. & 107. 21. & 118. 63. & 122. 20. & 123. 59. & 127. 28. & 133. 71. 73. & 134. 1. & 135. 9. &c. & 145. 24. & 149. 57. & 268. 35. & 342. 44. & 363. 18. & 427. 9. & 430. 10. & 591. 58. & 794. 21. & 898. 49. & 960. 30.
Simocatta 191. 20. & 896. 72. & 910. 62. 66. & 1007. 42. & 1022. 72.
Simonides 161. 22. & 235. 74. & 236. 21. & 419. 39. & 595. 60. & 687. 42.
Sirachides aliter legendus 381. 57.
Sirachides emendatus 789. 15.

Sirachides

Sirachides explicatus 757. 1. &c.
Sirachidis loca duo perperam reddita aut accepta 407. 47. & 408. 9.
Socrates 770. 58.
Socrates hiſtoricus 558. 3.
Solinus 36. 59. & 46. 64. & 47. 68. & 87. 20. & 160. 14. & 250. 44. & 251. 22. & 255. 73. & 270. 51. & 285. 21. & 364. 24. & 625. 29. & 692. 38. & 739. 32. & 743. 26. & 786. 60. & 790. 49. & 796. 31. & 799. 7. & 800. 31. & 803. 60. 71. & 804. 39. & 809. 25. & 810. 47. & 814. 38. & 833. 2. 47. 74. & 835. 41. & 838. 2. 11. & 841. 15. & 847. 49. & 870. 12. & 876. 16. & 879. 1. 886. 7. & 889. 33. & 893. 35. & 894. 48. & 903. 52. & 908. 70. & 913. 62. & 931. 7. & 932. 55. & 933. 17. 52. & 951. 58. 66. & 952. 34. 6[illegible] & 960. 52. & 961. 47. & 993. 9. & 1009. 49. & 1010. 47. & 1030. 7. & 1062. 51. & 1080. 3.
Solinus notatus 261. 14. 18. & 262. 16. & 961. 31.
Solon 389. 50.
Sophocles [illegible]5. 56. & 120. 38. & 121. 16. & [illegible]61. 2[illegible]. & 162. 6. & 229. 33. & 425. 34. & 44[illegible] 16. & 477. 12. 16. 22. & 599. 34. & 651. 62. & 728. 8. & 731. 52. & 754. 8. & 859. 46. & 891. 2[illegible] 31. & 1042. 54.
So[illegible]hoclis varia lectio col.
Sophoclis Scholiaſtes 651. 68. & 882. 25.
Soſibius poeta Tragicus 184. 15. & 632. 24.
Soſtratus 51. 56.
Sota *Tract. Talmud.* 209. 57. & 818. 44.
Sotionis Geoponica 301. 54. et 523. 53.
Sozomenus 462. 52.
Spartianus 7. 35. & 250. 23. & 251. 14. & 805. 1. & 809. 62.
Spectaculorum Liber Arabs 313. 58.
Speculum Temporum *Hiſtoria Arabica* 270. 71.
St[illegible]ius 1. 29. et 8. 60. et 18. 65. 69. et 19. 4. et 25. 53. 56. et 77. 53. et 96. 62. et 103. 46. et 111. 55. et 127. 3. et 128. 53. et 134. 18. et 135. 3. &c. & 141. 69. &c. & 142. 48. et 143. 11. et 145. 6. et 150. 65. et 162. 25. et 163. 28. et 267. 21. et 298. 33. et 378. 51. et 408. 64. 69. et 706. 40. et 720. 36. et 733. 66. et 738. 6. et 740. 42. 46. et 761. 36. et 763. 70. 73. et 769. 10. et 798. 53. et 807. 7. 55. et 809. 6. et 813. 73. et 814. 3. 6. et 822. 36. 74. et 823. 58. et 824. 17. 20. 23. 27. et 828. 71. et 1060. 32.
Stephanus de Urbibus 90. 18. et 96. 8. et 160. 29. et 166. 3. et 167. 26. 31. et 171. 70. et 342. 46. et 345. 70. et 369. 17. et 429. 43. et 436. 37. et 453. 35. et 485. 7. et 555. 73. et 620. 56. et 621. 27. 31. 33. & 632. 56. et 641. 67. et 642. 44. et 682. 13. et 736. 13. & 1018. 60. et 1060. 30. et 1088. 42.
Stephanus emendatus 535. 31.
Stephanus notatus 340. 30. & 535. 47.
Henricus Stephanus 980. 16. *Vox ab illo omiſſa* 727. 72. *Idem notatus* 506. 11. & 1000. 19.
Steſimbrotus 1023. 73.
Stobæus 687. 40. & 770. 71.
Strabo 17. 64. et 63. 34. et 78. 6. et 88. 39. et 96. 39. et 110. 52. et 129. 23. et 144. 19. & 160. 35. & 163. 53. & 164. 6. 49. & 165. 8. 33. 38. 61. 70. et 166. 2. 8. 19. 49. 51. 58. & 176. 12. & 189. 20. & 223. 15. & 224. 6. & 130. 50. 73. et 238. 16. et 250. 36. & 251. 50. & 256. 2. 14. 56. & 262. 2. 16. & 264. 54. & 270. 46. & 284. 21. & 321. 50. & 340. 44. & 345. 26. 57. 63. & 363. 34. & 397. 6. & 453. 15. & 485. 72. et 503. 28. & 535. 25. & 586. 70. & 606. 58. & 621. 32. & 629. 1. & 641. 58. 60. & 642. 14. & 674. 14. & 682. 12. & 722. 39. 61. & 723. 9. 12. & 787. 22. & 793. 20. & 799. 19. & 824. 52. & 825. 17. & 851. 21. & 908. 33. & 910. 49. & 931. 6. & 932. 33. & 961. 3. & 971. 10. & 986. 71. & 993. 24. 27. 63. & 996. 11. & 1002. 40. 43. & 1018. 23. 26. & 1033. 19. & 1042. 33. & 1060. 27. & 1061. 2. & 1063. 4.
Strabo explicatus 705. 45.
Strabo notatus 969. 71.
Stuckius 249. 36.
Stumpſius in Helvetiæ Chronicis 1005. 52. & 1006. 39.
Succa *Talmud. Tract.* 549. 11. et 562. 11. & 587. 44. et 717. 36. et 794. 44. et 828. 10.
Sudines 796. 30. et 799. 17.
Suetonius 77. 74. et 315. 5. et 325. 72. et 483. 24. et 595. 53. et 599. 48. et 638. 23. et 660. 4. et 671. 29. et 713. 19. 15. et 891. 35. 40. et 927. 2. et 975. 48. et 981. 61.
Suidas 8. 13. & 21. 27. 52. & 30. 50. & 52. 2. & 41. 66. & 43. 42. & 63. 10. & 66. 29. & 86. 14. & 91. 5. & 98. 17. & 114. 9. & 121. 29. & 126. 8. 70. & 135. 50. et 161. 33. & 163. 44. 64. & 164. 25. 65. & 165. 41. & 184. 23. & 189. 15. & 198. 13. & 211. 51. et 221. 1. 24. 30. et 228. 74. et 229. 44. et 276. 38. et 278. 58. et 303. 22. et 310. 74. et 314. 32. et 320. 44. et 326. 36. et 334. 9. et 337. 53. 59. et 339. 58. et 344. 27. et 367. 12. et 372. 68. et 376. 61. et 384. 64. et 401. 21. et 419. 59. 69. et 423. 18. 31. et 425. 35. et 460. 38. et 461. 37. et 468. 42. et 482. 28. et 504. 8. et 505. 36. et 507. 29. et 508. 21. et 512. 41. et 524. 16. et 526. 50. 58. 62. et 536. 5. et 559. 24. et 602. 45. et 605. 72. et 606. 23. et 610. 5. et 623. 73. et 641. 67. et 642. 1. et 651. 57. et 652. 1. et 6[illegible]1. 30. et 662. 64. et 666. 1. et 667. 43. et 671. 56. et 673. 18. et 691. 51. et 693. 71. et 694. 39. 57. et 707. 5. 39. et 712. 7. et 727. 58. et 754. 53. et 763. 61. et 775. 33. et 778. 1. et 794. 39. et 823. 42. et 828. 63. 65. et 846. 66. et 847. 30. et 851. 25. et 855. 41. et 858. 32. 53. et 902. 40. et 978. 57. et 930. 12. et 984. 3. et 995. 67. et 1000. 22. et 1008. 53. et 1018. 62. et 1019. 60. et 1023. 5. et 1024. 72. et 1037. 51. 67. et 1041. 16. et 1076. 36. et 1090. 9. et 1091. 49. et 1092. 40. 52.
Suidas emendatus 31. 31. et 51. 47. et 486. 5. 10. et 882. 22. 24. et 959. 72. et 960. 1. et 990. 74. et 1092. 52.
Suidas notatus 110. 44. et 450. 49. et 452. 42.
In Suida ſcriptor vetus 126. 69.
Sulpitius Severus 10. 55. et 204. 7. et 229. 27. & 744. 27.
Suſannæ hiſtoria 1092. 32.
Symeon Sethi 291. 35. et 606. 25. et 634. 9. et 708. 33. et 887. 41. et 894. 34. et 929. 10.
Symeom Sethi emendatus 941. 63. &c.
Symmachus 7. 58. et 60. 61. et 136. 9. 12. et 137. 56. 70. et 177. 44. et 365. 68. et 479. 47. et 585. 64. et 634. 52. et 651. 38. et 665. 61. et 666. 29. et 704. 26. et 713. 24. 26. 29. et 782. 34. et 805. 10. 12. 39. et 873. 20. et 883. 55. et 888. 31. et 972. 2. et 973. 33. et 989. 41. et 1008. 36. et 1031. 21. et 1032. 19.
Symmachus aliter legit 167. 64. et 680. 53. 55.
Symmachus emendatus 84. 28.
Symmachus laudatur 77. 72.
Sympoſius 795. 27. et 1084. 49.
Syneſius 131. 71. et 163. 71. et 659. 67. et 766. 26. et 819. 42. et 1013. 14.
Patrum Synodi ſeptimæ Sententiæ 346. 54.
Syra verſio 5. 42. et 100. 35. et 593. 38. et 657. 17. et 658. 42. et 831. 17. et 909. 49. et 977. 51.
Syrus Interpres 39. 49. et 159. 29. et 210. 18. et 212. 54. et 224. 60. et 237. 17. et 335. 71. et 572. 59. 71. et 377. 4. et 472. 7. et 566. 3. et 624. 28. et 627. 50. et 628. 23. et 643. 3. 6. et 644. 31. et 648. 46. et 663. 64. et 665. 55. et 672. 40. et 685. 51. et 695. 35. et 733. 68. et 757. 63. et 780. 37. et 781. 64. 70. et 782. 19. et 790. 70. 73. et 850. 61. et 855. 9. et 864. 29. et 866. 15. et 884. 10. et 964. 51. et 974. 32. 74. et 975. 21. 37. et 981. 37. et 989. 58. et 990. 8. 13. et 991. 65. et 1022. 54. et 1025. 40. 47. et 1032. 22. et 1046. 3. 43. et 1054. 23. et 1065. 40. et 1073. 47. 73. et 1075. 64. et 1079. 7. et 1085. 32. et 1089. 55. et 1091. 58.
Syrus aliter legit 7. 61. et 33. 62. et 84. 40. et 133. 1. et 152. 44. 52. et 156. 48. 54. et 186. 17. et 200. 44. et 225. 25. et 289. 18. et 292. 58. & 350. 25. & 357. 48. et 378. 73. & 382. 34. & 430. 4. & 457. 27. & 472. 65. et 484. 55. et 520. 25. et 525. 4. et 531. 67. 71. et 533. 48. et 541. 42. et 738. 23. et 872. 60. et 1022. 60.
Syri textus varia lectio 150. 9. &c.
Syrus citatus 91. 44. & 125. 43. 45. &c.
Syrus Interpres emendatus 48. 10. et 119. 52. et 129. 54. et 132. 24. & 136. 62. et 176. 62. & 292. 62. et 372. 16. & 534. 14. & 588. 33. & 759. 3. & 788. 4. & 842. 13.
Syrus interpres explicatus 1[illegible]9. 73. & 147. 35. 208. 8.
Syrus interpres notatus 132. 18. 29. & 134. 40. & 173. 72. & 205. 54. & 379. 55. & 406. 61. 69. & 411. 27. 43. & 501. 14. & 523. 44. & 678. 39. & 796. 73. &c. & 815. 14. 34.
Syrus laudatur 98. 34.
In Syro gemina verſio 778. 6.
Syri locus obſcurus ex conjecturâ explicatus 171. 74. &c.
Syrus Interpres Syrachidis 496. 60.
Syrorum Lexicographi 479. 70.

T.

T*Acitus* 40. 63. & 151. 63. & 338. 27. 46. & 339. 15. & 341. 32. & 533. 19. & 583. 27. & 601. 62. & 698. 48. & 764. 50.
Tacitus notatus 338. 50.
Tacitus de Iudæis quid fabuletur 222. 41. & 223. 56. 61. 65.
Talmud. 975. 26.
Talmud. Babylonicum & Hieroſolymitanum 1024. 3. 8.
Talmud. Hieroſolymitanum 144. 6. & 446. 7. & 649. 57. & 868. 69. & 1000. 70.
Talmudica Lex 677. 7.
Talmudica Proverbia de Camelo 92. 42. &c. & 95. 24.
Talmudica vox ignota emendatur & explicatur 1054. 69. & 1055. 24.
Talmudici 38. 65. & 59. 30. & 136. 69. & 184. 24. & 423. 73. & 589. 2. & 900. 37. & 1086. 28.
Talmudici Onirocritici 865. 5.
Talmudici aliter legi volunt 332. 5.
Talmudici notati 818. 44. & 854. 22. & 856. 30. & 1000. 70.
Talmudis locus aliter lectus 900. 46.
Tamerlanis Vita 721. 38.
Tanaquillus Faber 226. 17.
Tanchuma 332. 26. & 336. 17. 43. & 343. 24. & 349. 57. & 351. 33. & 352. 59. & 353. 37. & 423. 61. & 540. 4. & 1082. 33. *Vide* Jelammedenu.
R. Tarphon 94. 9.
Tawaſius Perſicæ verſionis autor 575. 65. & 904. 63.
Teixeira 286. 68. & 1015. 37. & 1016. 71.
Terentius 21. 31. & 42. 4. & 59. 49. & 369. 12. & 387. 47. & 999. 30.
Terentius notatus 1087. 40.
Tertullianus 11. 58. & 222. 50. 66. & 223. 56. & 346. 29. & 359. 8. & 488. 54. et 557. 28. et 631. 11. et 667. 8. et 780. 8. 9. 11. 13. 14. et 828. 33. et 834. 74. et 886. 50. et 991. 40. 42. et 1080. 49. et 1091. 44.
Thaanith *Tract. Talmud.* 38. 17. et 1027. 70.
Thamid *Tract. Talmud.* 472. 20.
Thargum 385. 31. et 780. 28. et 989. 22.
Thargum *Optime* 449. 45.
Thargum Hieroſolymitanum 766. 13.
Themiſtius 212. 12. et 695. 1.
Theocritus 30. 52. et 48. 2. 16. et 111. 27. et 188. 3. et 253. 24. et 288. 47. et 289. 72. et 382. 42. 45. 51. 59. 62. et 383. 8. et 419. 39. et 422. 67. et 442. 2. et 448. 24. 30. et 459. 40. et 464. 72. et 465. 1. 3. 8. 27. et 516. 18. 20. et 521. 55. et 526. 26. 35. 36. et 529. 5. et 548. 43. et 600. 64. et 641. 16. et 670. 27. et 681. 4. et 707. 74. et 730. 29. 38. et 731. 40. et 735. 53. et 736. 10. et 739. 56. et 756. 61. et 817. 7. et 851. 17. 58. et 858. 73. et 859. 46. et 922. 67. 72. et 923. 2. 5.
Theocritus emendatus 898. 54.
Theocriti locus explicatus 739. 59.
Theocriti Scholiaſtes 38. 71. et 104. 37. 54. et 188. 39. et 289. 74. et 482. 20. et 525. 29. et 727. 35. et 859. 2. et 898. 59.

Theocriti Scholiaſtes nondum editus 921. 59.
Theodoretus 18. 32. et 44. 60. et 136. 8. et 177. 46. et 190. 72. et 192. 64. et 206. 30. et 207. 10. 32. et 227. 2. 7. 10. 21. et 229. 29. et 236. 29. et 246. 50. 55. et 289. 27. et 306. 34. et 307. 47. et 347. 31. et 367. 10. et 368. 30. & 376. 60. & 378. 39. & 387. 71. & 395. 38. & 410. 24. & 423. 52. & 456. 37. & 475. 44. & 491. 13. & 544. 50. & 562. 46. & 582. 55. & 624. 5. & 651. 44. & 653. 19. & 656. 39. & 666. 39. & 678. 18. & 746. 62. & 760. 54. 60. & 771. 46. & 777. 10. & 788. 49. & 802. 52. & 842. 15. & 850. 70. & 885. 30. & 925. 70. & 929. 42. & 984. 49. & 1000. 40. & 1002. 22. & 1091. 23.
Theodoretus in Ioſepho aliter legit 137. 15.
Theodoretus emendatus 227. 15.
Theodoretut notatus 218. 35. & 373. 74. & 378. 39.
Theodoſii Lex de Grege Dominico 158. 66.
Theodotio 478. 50. & 539. 27. & 666. 30. & 782. 34. & 813. 41. & 866. 15. & 972. 2. & 973. 34. & 997. 12. & 1008. 36. & 1031. 21. & 1032. 20. & 1089. 67.
Theodotio emendatus 84. 28.
Theodotio aliter legit 167. 64.
Theognis 406. 48.
Theomneſtus 161. 1.
Theophanes 198. 60.
Theophilus Protoſpatharius 502. 23.
Theophraſtus 65. 68. & 112. 21. & 119. 45. & 231. 2. & 232. 52. & 238. 10. & 241. 12. & 254. 3. & 310. 50. & 384. 1. 74. & 461. 50. 63. & 462. 36. & 534. 19. & 603. 60. & 606. 4. 59. 61. & 708. 10. 12. 14. 16. 27. 59. 61. & 730. 34. & 790. 47. & 792. 61. & 796. 29. & 799. 6. & 800. 73. & 810. 46. & 854. 32. & 885. 46. & 1010. 14. & 1013. 64. & 1016. 18. & 1018. 33. et 1025. 5. et 1027. 14. et 1059. 45. et 1080. 42. 45. et 1086. 36. et 1088. 28.
Theophraſtus emendatus 28. 7. et 710. 8.
Theophraſti Interpretes notati 1027. 19.
Theophylactus 36. 9. et 91. 34. et 212. 24. 73. et 289. 42. et 464. 69. et 465. 33. et 710. 69. et 771. 46. et 802. 52.
Theopompus 998. 14.
Thomas 637. 17. et 638. 15.
Thucydides 41. 71. et 851. 9. 24.
Thucididis Scholtaſtes 851. 25.
Antonius Thyſius 899. 35.
Tibul-jom *Tract. Talmud.* 327. 12.
Tibullus 287. 42. et 312. 72. et 316. 42. et 396. 27. et 690. 12.
Timagines 223. 16.
Timo Sillographus 6. 66. 8.
Timo Hiſtoricus 683. 37.
Timocles 41. 59.
Togras Arabis poetæ Carmen Leidæ editum 899. 29.
Traditiones Hebraicæ Hieronymo adſcriptæ 351. 68. et 352. 67.
Trallianus 180. 57. & 1061. 55.
Trebellius 154. 50. & 351. 13.
Tremellius notatus 587. 26.
Trogus 176. 28. et 309. 60. et 341. 38. et 344. 11. et 394. 54. et 406. 35. et 441. 74. et 629. 12. et 998. 19. 28. et 1018. 44.
Tryphiodorus 824. 31.
Turnebus 139. 66. et 367. 62. et 586. 68. et 990. 49.
Turnebus laudatus 18. 19.
Turnebus notatus 340. 30.
Tzetzes 10. 54. et 16. 27. et 24. 38. et 98. 20. et 126. 11. et 187. 54. et 197. 46. et 227. 19. et 306. 45. et 363. 66. et 521. 74. et 540. 54. et 621. 29. et 668. 74. et 727. 65. & 754. 45. et 788. 41. et 821. 43. et 825. 34. et 876. 28. et 940. 66. et 983. 38. et 986. 59. et 999. 38. et 1034. 45. 49. et 1068. 24. 44.
Tzetzes in Heſiodum 810. 48.

V.

VAje Kra Rabba 20. 63. et 144. 2. et 348. 1. et 385. 39. et 714. 25. et 868. 70. et 924. 62.
Valerius Flaccus 134. 26. etc. et 149. 60. et 174. 74. et 807. 42. et 881. 52. et 1026. 8.
Valerius maximus 21. 16. et 137. 46. et 198. 22. 30. et 364. 14. et 486. 65.
Franciſcus Valleſius 267. 30.
Franciſcus Valleſius notatus 6. 32.
Varro 17. 52. et 19. 32. et 31. 56. et 33. 19. et 35. 39. 59. et 39. 69. et 51. 57. et 66. 57. et 59. 72. et 61. 7. et 74. 2. et 98. 46. et 109. 40. et 119. 73. et 125. 26. et 184. 37. et 186. 30. et 229. 36. et 231. 51. et 232. 54. 69. et 233. 62. et 251. 23. et 253. 63. et 276. 45. 46. 48. 49. et 281. 1. 8. et 287. 4. et 298. 23. et 299. 62. et 310. 58. et 311. 16. 21. et 314. 44. et 325. 66. et 339. 49. et 404. 47. et 410. 62. et 426. 15. et 427. 1. et 428. 66. et 438. 23. 33. et 439. 37. et 467. 21. et 470. 72. et 471. 19. et 473. 50. et 480. 46. 48. 51. 56. et 481. 71. et 486. 47. et 501. 60. et 517. 51. et 518. 50. et 519. 7. et 548. 68. et 549. 20. et 559. 26. et 621. 57. et 625. 14. et 629. 73. et 636. 14. 16. et 647. 43. et 648. 29. et 664. 46. et 667. 63. et 706. 8. et 721. 63. et 792. 26. et 793. 50. 65. et 799. 15. et 803. 28. et 810. 34. et 851. 62. et 871. 44. et 877. 71. et 882. 72. et 974. 59. et 977. 18. et 1003. 28. et 1018. 51. et 1032. 49. et 1035. 71. et 1067. 70. et 1086. 49.
Varro & alii de Equis Hiſpaniæ 160. 11.
Varro emendatus 966. 41.
Lud. Vartomanus 6. 66. et 247. 54. et 264. 6. et 269. 25. et 270. 66. et 496. 15. 23. et 933. 18. et 934. 17. et 936. 11. et 953. 2.
Vaſques 359. 19.
Vegetius 78. 34. et 97. 71. et 104. 62. et 155. 33. et 167. 6. et 257. 26. et 308. 59.
Vegetius emendatus 180. 73. et 181. 60.
Marcellus Vergilius in Dioſcoridem 1061. 24.
Verrius 1086. 49.
Victor de perſecutione Vandalorum 234. 20.
Victorinus 1032. 57.
Vilalpandus 379. 64.
Vincentii Doctrinale 27. 46. 58. et 47. 69. et 64. 54. et 395. 54. et 797. 33. et 871. 34.
Vincentius in Doctrinali notatus 741. 21.
Vincentii ſpecillum hiſtoriale 857. 56.
Virgilius 8. 57. et 18. 50. et 21. 10. et 25. 34. et 60. 71. et 61. 8. et 96. 64. et 97. 61. et 98. 60. 67. et 99. 9. et 100. 16. 19. 22. et 105. 12. 39. 43. et 106. 17. et 109. 45. et 114. 56. et 117. 55. et 118. 42. 72. et 119. 13. et 120. 2. et 122. 12. 16. 62. et 123. 57. et 125. 24. et 127. 9. &c. & 128. 46. et 130. 15. 22. et 133. 9. et 134. 61. 69. &c. & 135. 1. et 138. 64. et 141. 22. 41. et 143. 6. et 145. 3. et 149. 51. et 161. 57. et 162. 2. et 198. 40. et 211. 8. et 244. 46. et 252. 42. 70. et 253. 32. et 255. 37. 41. et 286. 3. et 287. 39. 68. et 298. 47. &c. & 309. 24. et 310. 59. et 314. 74. et 322. 16. et 323. 6. 9. 71. 73. et 324. 9. 53. et 325. 70. et 329. 6. et 347. 6. et 355. 61. et 363. 74. et 364. 9. et 367. 54. 58. et 378. 54. et 382. 40. et 394. 11. et 396. 1. 21. 23. et 406. 55. et 407. 1. 66. et 408. 59. et 409. 22. et 411. 72. et 417. 72. et 425. 42. et 430. 73. et 431. 1. 4. 6. et 436. 11. et 442. 5. et 444. 41. 43. 45. 68. et 447. 5. 59. et 448. 3. 36. et 449. 14. et 450. 14. et 454. 2. 17. 43. et 459. 37. 42. 46. et 460. 8. 13. et 465. 8. 12. et 478. 35. et 481. 52. et 501. 62. et 513. 6. et 516. 23. et 518. 21. 6. 44. et 519. 5. 43. et 524. 2. et 526. 24. et 530. 53. et 540. 76. et 544. 7. et 594. 38. et 605. 3. et 625. 26. et 633. 39. et 647. 45. et 690. 5. et 691. 28. et 707. 67. et 726. 1. et 731. 6. 28. et 732. 41. 74. et 733. 10. et 730. 24. et 746. 5. et 774. 26. et 775. 41. et 780. 55. 59. 65. 65. 67. et 796. 8. 10. et 809. 59. et 814. 35. et 821. 73. et 822. 16. et 824. 5. 10. 13. et 826. 64. 66. et 828. 54. et 857. 50. et 872. 26. et 877. 74. et 882. 3. 28. 30. et 883. 23. et 884. 24. et 898. 32. et 899. 58. 67. et 902. 71. et 918. 8. et 923. 74. et 92[illegible]. 52. 56. et 931. 17. 23. et 947. 50. 51. et 965. [illegible] 977. 37. et 985. 12. et 991. 31. et 992. 30. et 1022. 68.
Virgilii κατάχρησις 118. 42.
Virgilii hypallage 118. 42.
Viſorius in Moncetum 359. 19.
Vitruvius 180. 25. et 264. 31. et 991.
Fl. Vopiſcus 675. 27. et 793. 61. et 805. 6. 35. et 999. 30.
Gerardus Voſſius 337. 60. & 932. 1[illegible]. & 997. [illegible]
Iſaacus Voſſius 222. 70. et 252. 22. et 257. 10. et 533. 17. et 630. 68. et 667. 11. et 796. 3. et 997. 40. et 1035. 2.
Vulgatus Interpres 5. 45. et 372. 59. et 383. 65. et 813. 41. et 864. 33. et 865. 57. et 883. 57. et 978. 43. et 982. 12. et 1002. 36. et 1092. 42.
Vulgatus aliter legit 357. 49. et 475. 14. et 959. 40.
In Vulgata duplex verſio 778. 5.
Vulgata verſio emendatur 693. 4.
Vulgatus Interpres laudatur 16. 46. et 98. 34. *Idem notatur* 84. 32. et 199. 59. et 200. 30. 38. et 353. 9.

X.

X*Anthus Lydius* 165. 17. et 369. 18.
Xenagoras 169. 74. et 170. 2.
Xenophanis Colophonii Elegi 633. 57.
Xenophon 99. 26. et 119. 3. et 121. 5. et 122. 3. 30. 68. et 123. 48. et 125. 18. et 127. 61. et 129. 99. et 131. 57. et 139. 74. et 140. 1. &c. & 145. 49. &c. & 160. 3. et 162. 28. et 176. 21. et 312. 10. et 317. 48. et 331. 43. 47. et 479. 7. et 483. 4. et 599. 15. et 685. 62. et 722. 68. et 735. 73. et 762. 14. 27. et 801. 41. et 802. 20. et 817. 4. et 823. 62. et 868. 29. et 883. 3. et 884. 32. et 887. 63. et 889. 13. 17. 26. et 922. 28. 37. et 998. 50.
Xenophontis Geoponica 885. 41.
Xiphilinus 903. 53. et 908. 65.
Xylander notatus 43. 2. et 256. 20.

Z.

Z*Acharias Papa* 997. 21.
Zamachſari in libro cui titulus Ver piorum 834. 71. et 934. 59. et 935. 60. *Vide Azzamachſari.*
Zebachim *Tract. Talmud.* 491. 61. et 549. 26. et 576. 68. et 827. 64. et 957. 64. et 965. 24.
Zenodotus 461. 37. et 693. 62.
Zenodotus notatus 326. 30.
Zenothemis 796. 29.
Zieglerus 51. 35.
Zieglerus notatus 163. 1.
Zoroaſtris Geoponica 833. 6. et 852. 65.
Zoſimus 88. 28.

VOCES

VOCES

Hebraicæ, Chaldaïcæ, Syriacæ, Samaritanicæ, & Æthiopicæ,

Quæ explicantur in prima parte hujus Operis

DE ANIMALIBUS.

ח Et ה gutturales ſæpe permutantur P. 112. l. 1.
א *Aleph* medium quandoque mutat ſitum, & initio ponitur. Sic *gemere* נאק & אנק, *dolere* אבשים & באושים *labruſcæ*, ארב & ראב Hinc *leo* ארי pro ראי à verbo ראה, id eſt, *videre* p. 716. l. 20.
אביב *Abib* ſpica recens. Inde menſem *Abib* Græci vocant menſem τῶν νέων *novarum*, ſup. *frugum* Arabes menſem الفريكي *alpharic*, id eſt, graneſcentis ſegetis. p. 557. l. 28.
אבל lugere de ſtruthione p. 14. l. 46
אוביל *Obil* Iſmaëlita Davidis camelus, præfectus nomen habuit ab argumento. Nam ابل *ibil* camelum, ابيل *abil* camelis præfectum ſonat p. 77. l. 61.
ܐܒܠܐ vide שבעה.
אבן גדולה (*eben gedola*) *lapis magnus* cur dictus אבל גדולה (*ebel gedola*) *luctus magnus* p. 369. l. 67.
אבוס *abus* de bove, qui ad præſepe ſaginatur; non ut Hebræi ridicule, qui tam copioſo pabulo alitur, ut fiat in ejus viſceribus tanquam præſepis ſpecies p. 305. l. 4.
אביר רועים princeps paſtorum p. 444. l. 38.
אבירים *abbirim* vel *abirim*, tauri à robore dicti. An Jer. 47. 15. אביר *abir* ſit Ἄπις Ægyptius, ut habet Græca verſio p. 282. l. 8.
אבירים robuſti, id eſt, equi, אביר 1. Robuſtum & potentem ſonat. 2. Dominum. Sic *potens paſtorum*, id eſt, ἀρχιποίμην *Potens Jacobi*, *potens Iſraëlis*, id eſt, Dominus. *Virgo potens nemorum*, id eſt, domina. 3. Homines qui plurimum poſſunt. 4. Angelos. Panis potentum, id eſt, Angelorum. 5. Tauros in Eſaia & Pſalmis. 6. Equos Jud. 5. 22. & in Jeremia. Epirus terra אבירים *abirim*, id eſt, equorum boum p. 96. l. 54. & 97. l. 57.
האביר plumeſcere p. 14. l. 6.
אברות plumæ, alæ p. 14. l. 11.
ዐግል: *ogualo* vitulus Æthiopibus, qui Hebræis עגל *egel*. Sumitur etiam pro catulo pullo & filio cujus vis animalis. Ita μόσχος & *vituli* vox latiſſime patet p. 275. l. 66.
אגנות vaſa quibus victimæ ſanguis excipitur Exod. 24. 6. Chaldaicè מזריקיא *aſperſoria*, Syriacè ܟܐܢܐ χεκάναι, Arabicè اجاجون hydriæ, & طاسات *taſſath* (Gall. *taſſes*) p. 324. l. 2.
אגר *agar*, congregare, ut Græcis ἀγείρειν
גור *gur*, idem. Unde גורי *gurim*, catuli qui circa matrem, congregantur, quomodo pulli in avibus p. 714. l. 50.
אגורא *infidelium ara*, ut כומר *ſacerdos*, נחר *ſacrificare* p. 586. l. 44.
אדם *mullus* piſcis p. 42. l. 16.
אדמים *Adomim*, id eſt, cruores, Judææ locus inter Æliam & Jericho ſic dictus, propter ſanguinem qui illic crebro à latronibus fundebatur p. 372. l. 32.
אדמדם geminatis radicalibus Maimonidi eſt *rubedo rubedinum*, id eſt, rubedo in intenſo gradu, ut eſt coccineus color p. 492. l. 51.

אהל רעי tabernaculum paſtoris. Horum uſus antiquiſſimus. Ab אהל *ohel*, Græcis αὐλαία p. 465. l. 47 & 466. l. 10.
אדרא *adra*, in mugile & piſcium aliis branchia quædam duro corio & propè oſſeo. p. 38. l. 63.
אוב *Ob*, Moſi *Pithon*, vox ab Ægyptiis ſumpta, quibus *Obion* eſt ſerpens. Ita Lexicon Copticum. Horus ſcribit οὐβαῖον p. 22. l. 38.
אזוב *ezob*, non eſt muſcus, nec *adiantum*, nec *libanotis*, ſed hyſſopus p. 587. l. 26. Hyſſopi ſpecies ex Talmude. Ibid. l. 33. & 38. Syrus interpres alibi reddit ܙܘܦܐ *zupha*. Sed 1 Reg. 4. 33. ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt ἀείζωον, quod ſequuntur Arabes; qui in lege habent [illegible] *origanum*, Ibid. l. 45. In Joſepho Βαϑεζὼβ eſt *hyſſopi* domus. Sed legendum Βηϑεζὼβ, Ibid. l. 54.
אזוב יון *hyſſopus Græca* p. 587. l. 34. & 41. Cujus uſus ſolum in medicinis, cum altera ſit edulis p. 592. l. 73.
אזוב כוחלי hyſſopus Cochalienſis in Talmude, pro quo forte ſcribendum כותלי id eſt, parietaria p. 587. l. 42. & 590. l. 70.
אזוב מדברי hyſſopus ſylveſtris, vel ex deſerto in *Talmude* p. 587. l. 43.
אזוב רומי hyſſopus Romana in Talm. p. 587. l. 42
אזגד *azgad*, Chald. nuntius, legatus, Perſ. ἀσγάνδης & ἀσκάνδης, malè ἀσάνδης p. 537. l. 10.
האח *heach*, id eſt, *evax* interjectio inſultantis, dolentis, lætantis, quo ſenſu in Jobo equus bellicus *ad tubæ clangorem dicit evax*. Sic in Æthiopica verſione Jac. 3. 3. equis fræna injici legas, *ut dicent nobis oho* ſeu *etiam*, id eſt, ut obſequantur. Metonymia ſigni pro re ſignificata p. 150. l. 6. & 36.
אחו (*achu*) carex, carectum. Ægypt. ἄχι p. 403. l. 67.
אחים *ochim* vel *achim*, Eſ. 13. 21. recentiorum alii *feles*, alii *furones* reddunt, alii *ſimias*, alii *muſtelas*, alii *mantichoras*, alii *Faunos*, alii *ferales aves*. Hieronymus *dracones* forte ex Arab. احوين *achuin*. Mihi אחים non ſunt feræ ſed voces, clamores, rugitus, ferarum ululatus, quibus deſerta perſonant. Ita veteres omnes ante Hieronymum p. 865. l. 54.
נאחז *Gen.* 22. *detentum* non *ſuſpenſum* ſonat, ut reddunt Melito & unus Arabum p. 542. l. 3.
ܐܚܝ & ܐܚܐ Syris Evax, ut Ebr. האח. Itaque gravi errore Arabs & Gabriel Sionita reddunt *vivifica me*, *ſerva me* p. 150. l. 27.
אחורי vide משכים
אחשתרנים muli in libro Eſther voce Perſicâ cujus compoſitio in Kimchio ridicula p. 236. l. 33. Aliter *vir eximius*, ſed nihilo melius, ibid. l. 69.
את *at* proprie greſſus tarditatem & lentitudinem ſonat. Unde fortaſſe אטא *atta* primo Punice, deinceps etiam Latine dictus qui propter crurum vitium nonniſi ſente incedit p. 600. l. 20.

איה *aja* in Lege & in Jobo *aſulo* (Gall. *un eſmerillon*) avis perſpicaciſſima p. 15. l. 35.
איים *ijim* animalia in deſertis gregatim coeuntia. quæque alternis clamoribus ſibi reſpondent Eſ. 13. 22. Arab. *filiæ* اوى *awi*, Gr. θῶες p. 62. l. 50. & p. 845. l. 38.
איל *ajal* cervus à vigore corporis dictus p. 62. l. 61. Arab. ايل *ijal* & Æthiop. ሐየል *chajal* leni aſpiratione in denſam mutatâ. Heſychio perperam Διάλ p. 88. l. 65. Licet marem ſignificet איל *ajal*, tamen eſt fœmin. gen. p. 8. l. 37.
אילת השחר *cerva auroræ* in titulo Pſ. 22. Alii multo aliter. Sed hæc interpretatio multis adſeritur p. 888. l. 22. Sacri Cantici fuit initium, ad cujus modulos canebatur hic pſalmus p. 889. l. 9.
אילה שלוחה *cerva emiſſa* cur dicatur Nephtali Gen. 49. 21. & *dare eloquia pulchritudinis*, non patet. Etſi puncta demas à Maſorethis non ſemper commode addita, hæc verba multo aliter legi & exponi poterunt; nempe, *Nephtali eſt ut arbor ſurculoſa, edens ramos pulchritudinis*, id eſt, egregios & ſpecioſos p. 896. l. 25.
איל *ajil* aries quia robuſtus, ut agnus Arab. ساخلة *ſachala*, quia infirmus, & Gr. ἀμνὸς quaſi ἄμενος, p. 60. l. 53.
איל *ajil* aries à robore, ut אל *el* Dei nomen. Unde plur. אלים *elim* & arietes & Deos ſonat. An hinc Jupiter fingitur κριοπρόσωπος? p. 422. l. 3.
איל אחר *arietem unum* legunt multi veteres Gen. 22. 13. pro איל אחר *arietem à tergo*, quæ lectio non diſplicet p. 541. l. 35.
אלה arbor *jod* inſerto, unde plur. אילים bis in Eſaia p. 896. l. 25.
איש כלבי *is Calebi* vir caninus cur dictus Ἀσκληπιὸς *Æſculapius* p. 663. l. 70.
האלהים *Dii* plurali numero, ſæpe pro uno Deo p. 347. l. 20. Ita ſumendum Exod. 32. 4. ibid. l. 32.
אליה ovis cauda in Syria Ægypto & Arabia longe craſſior quam in his locis, gravis & magni pretii. Huic ploſtella ſupponuntur, ne ovem oneret plus nimio. De tali cauda *Moſem* egiſſe multis probatur. De eadem veterum & recentiorum teſtimonia. Sirachidis etiam in Syra & Arabica verſione p. 494. l. 18. &c.
אליל *nihili*, ut *paſtor* אליל *nihili*, *medici* אליל *nihili*, אלילים *idola*, quia nihili ſunt p. 445. l. 41.
אלמנות vel ארמנות vox ambigua, quæ & *viduas* & *palatia* ſonat p. 760. l. 2.
אלוף כבש *agnus manſuetus* p. 520. l. 67. ut Arab. p. 521. l. 2. vide رووم *rawum*.
אלוף *alluph* proprie bos docilis, & ad aratrum edoctus p. 60. l. 43. quia אלף diſcere & aſſuefacere eſt, quod probatur ex Chald. para-

paraphraſi. Vel quia Arab. ألف jungere & copulare eſt. Itaque אלופים *alluphim* Hebr. nonniſi in plur. legitur, ut συζυγὴ & σύζυγες. Tamen Phœnicie bos *alpha* dictus numero unitatis in Plutarcho & Heſychio p. 281. l. 31.
האמין in Jobo non ſolum credere ſonat, ſed & firmum conſiſtere. Et Chaldæi quoque & Syri ſic uſurpant p. 148. l. 55. & 149. l. 30.
אמנת *ameneth* Hebr. אמנתא *amantha* Phœnicie nutrix. Inde *Amalthea* dicta capra quæ Jovis fuit nutrix p. 630. l. 36.
אמוצים equi in Zacharia pro חמוצים id eſt rubri, permutatis א & ח p. 111. l. 74.
אמר *immar* Chald. agnus à lana dictus, quæ in agnis tenuior, tactuque mollior p. 422. l. 58. Inde אמרא *imra* non ſolum agnus, ſed & limbus veſtis cui aſſuebatur ἀρνακὶς Gr. ὠα ὄα, ὄια p. 423. l. 8. & 10.
אמרי *rami* pro אמיר; *Jod* quieſcente omiſſo, ut paſſim, p. 896. l. 31.
אנפה *anapha* aquilæ genus ab ira dictæ, ut Arab. زمج *zimmeg* p. 64. l. 9.
אנקה *anaka* Levit. 11. 30. neque eſt *aranea* ut quidam Arabes, neque *reptile volans* ut Mardochæus, neque בבר *fiber* (Gall. *bieure*) ut Selomo ſtatuit p. 1067. l. 30. Multo minus *viverra*, ut in Selomone prave legit Arias p. 1068. l. 60. Sed ſtellio, cui à ſtridore nomen p. 30. l. 73. Itaque Syrus habet ܐܡܩܒܬܐ, & Samarit. [illegible] quod id ipſum eſt p. 1066. l. 6. & 43. Et Arabes الورل magni lacerti genus ſtridulum ut ſtellio p. 1066. l. 47. & 1067. l. 15.
אספסוף promiſcua convenarum turba, quæ Iſraëlitis acceſſit ex Ægypto exeuntibus Exod. 12. 38. p. 343. l. 22.
אספסתא *Iſaphſatha* vox cum in Talmude & paraphraſtis pro jumentorum pabulo paſſim occurrat, tamen non intelligitur. Falluntur enim qui migma aut avenam explicant cum ſit herba Medica, Gallis *ſainfoin* quod docent Perſæ & Arabes p. 301. l. 4.
ܐܣܦܢܕܩܐ *Hiſpanicas* ovium pelles pro rubris cur paſſim vocet Syrus interpres p. 991. l. 65.
אסתגנין *iſtagnin* pro Mago vel Aſtrologo, qui Græcis ὀστάνης p. 165. l. 13.
אפילות *ſerotina* p. 858. l. 13.
אפסר *ephſar* capiſtrum, habenam, lorum fræni in Talmude paſſim explicant. Et Græcum ψάλιον vel ψέλιον (Gall. *la gourmette du mors*) p. 225. l. 70.
ܐܦܥܐ Syris *hyæna* Sirach. 13. 21. Et in 1 Sam. 13. 18. pro *valle hyænarum* Jonathan habet חילת אפעיא Proinde in Lexico Ferrarii ܐܦܥܐ eſt *fera quædam homines devorans*, id eſt hyæna p. 831. l. 13.
אפעה *ephe* vipera à פעה, quod eſt clamare in partu. Id viperæ convenit, quæ vi parit p. 68. l. 12.
אקו *akko* Deuter. 14. 5. in caprearum ſpeciebus איקא *ikka* Talmudicis hircus. Duo nomina, formæ *akko*, quod videtur eſſe pro אנקו *anko Nun* latente in *Daghes*. Sic fiet ab אנק *anak* clamare, quia capræ ſunt clamoſum pecus. Arab. عناق *anak* capella p. 900. l. 23. & 900. l. 4.
אקמתא Chald. Prov. 30. 28. non eſt *aranea*, ut volunt ſed ſtellio, ut Syr. אמקתא factum ex Hebr. אנקה p. 1065. 40. & 1066. 38. & 1067. 40.
ארב inſidiari de leone Pſ. 10. 9. & 17. 12. Thren. 3. 10. Sir. 27. 10. p. 737. l. 73.
ארבה *arbe* locuſta dicitur à copia; גוב *gob* quia è terra emergit; גזם *gazam* quia non ſolum herbas ſed & arborum teneriores ramos abſcindit. A velo חגב *chagab*, & צלצל *tſelatſal* ab umbra quia ſolem locuſtæ obumbrant & illi velum obtendunt; A conſumendo חסיל *chaſil*, à lingendo ילק *jelek*, à vorando סלעם *ſolam*, & à longo agmine חרגל *chargol* p. 69. l. 25.
ארבה *arbe* locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41.
ארבעים *quatuor* ſolum ſignificat 1 Reg. 4. 26. non *quadraginta* ut vulgo. Sic שמנים eſt pro octo Jud. 3. 30. Et in *Bereſchit Rabba* עשרים pro *decem* p. 157. l. 6.
ארבעתים, licet Duali numero, non ſignificat *bis quadruplum*, ſed ſimplex *quadruplum* p. 395. l. 3.
ארה carpere, unde ארות, quæ non ſunt ſtabula præſepia, ſed loculi in ſtabulis diſtincti, in quibus ſingula jumenta carpunt pabulum ſibi deſtinatum p. 155. l. 31. & 44.
אורזיל *urzil* hinnulus, unde الغزال *gazella* vulgo
ארי *ari* vel אריה *arje* non eſt leo jam adultus adhuc junior, ut volunt, ſed leo in genere abſque ullo reſpectu ad ætatem. Itaque Jud. 14. idem vocatur כפיר & אריה Et Ezek. 1. & 41. iiſdem animalibus tribuuntur facies אריה & כפיר. Chaldæis quoque & Syris leonis generale nomen eſt. Proinde in Heſychio fœm. ἀρειὼθ eſt leæna Syris.
ארי *ari* dicitur pro ראי *rai* à quia viſu, leonis tota vis eſt in oculis. Ita Græc. λέων à λεύσσω vel λάω video, unde ἀλαὸς cæcus, & Arabicè leo vocatur مبصر *mabſir* videns p. 715. l. 31.
אריאל *Ariel*, eſt leo Dei, ut Arab. اسد الله *aſedollahi*, & Perſ. شير خدا *ſchirchoda*. Quod virorum fortium cognomen fuit olim in terra *Moab*, & hodieque eſt inter Perſas & Arab. p. 716. l. 8. & 31. & 757. l. 10.
אריאל Ariel leo Dei dictum altare & templum Hieroſolymitanum, quia leonis inſtar conſumebat victimas. Aliæ hujus nominis cauſæ commentitiæ p. 717. l. 19.
אשכרוע buxus p. 655. l. 74.
אשם *delictum*, gravius quam חטאה peccatum per errorem admiſſum: Ibi vide.
אשימה *Aſima*, Reg. 17. 30. Talmudici hircum glabrum explicant. Et initio Pentateuchi Eben Ezra fabulatur Samaritanos ſcripſiſſe *Creavit Aſima*, &c. Alii *agnum*, alii *ſimiam* exponunt p. 649. l. 45.
אשפר 2 Sam. 16. 19. quid proprie, & unde vox deducatur p. 278. l. 26. مشفر Arabicè portio, non tamen panis aut carnis, ut אשפר, ſed agri, ibid. l. 49.
התאשש pro viro ſe gerere, ἀνδρίζεσθαι p. 584. l. 49.
אתן *ethan* Hebr. robur, & Arab. أتن *athana* in propoſito permanere. Cur hinc aſina dicatur אתון *athon* vide p. 60. l. 25. & p. 182. l. 27.
אתונות צחרות *athonoth tſechoroth* Jud. 5. 10. *aſinas albas* reddunt. At Arab. أتان *athan* aſina dicitur صحور *tſachour* & أصحر *atſchar* cum rubedini albedinem habet admixtam p. 182. l. 3.
ב *in*, id eſt, prope. Sic בגבעון *in Gabaone*, id eſt, prope Gabaonem בקרית יערים *in Kirjath-jeharim*. id eſt, *prope Kirjath-jeharim*. *In arca*, prope arcam; בקיר *in muro*, ad murum, vel prope murum. p. 590. l. 45.
ב *beth* & ר *reſch* Scribas quandoque permutaſſe p. 400. l. 53.
בבת *porta*, unde contractum בת עין quaſi *porta*, id eſt pupilla *oculi*
ב"בר"א in Selomone qui Gallus fuit, *bieure* ſeu *fibrum* ſignificat, non *viverram*, ut putavit Arias p. 1068. l. 60.
בדד *badad* (ſolus) Dei epithetum, Deut. 32. 12. ut בודד *boded* ſolitarius, aſini Oſ. 8. 9. Ex qua alluſione profanus quæri potuit calumniandi anſa, quaſi pro Deo *badad*, id eſt, unico, à Judæis cultus ſit *boded*, id eſt, aſinus p. 226. l. 43.
בודד *boded*, id eſt, ſolitarius, cur dicatur onager, cum ſit gregarium animal p. 870. l. 5.
בדל *lobus* (*auris*) in ove Amos 3. 12. qui in homine תנוך p. 493. l. 65. בדל proprie eſt portio p. 494. l. 12.
בדלח margarita p. 53. l. 15.
በሃም፡ *baham* Æthiop. *mutus*, unde בהמה *behema* pecus mutum p. 5. l. 34. Bruta ſcilicet vitam cum ſilentio tranſigunt p. 59. l. 2.
בהמה ſignificat 1. brutum quodvis, cum homini opponitur 2. animal terreſtre quadrupes aliquantæ molis 3. jumentum & pecus domeſticum, cui ſic opponitur חיה *fera*, 4. בהמות *behemoth* in Jobo eſt certa feræ ſpecies. Radix בהם mutum eſſe ſignificat Æthiop. & Arab.
בהמות *behemoth*, id eſt, θηρία ſeu belluas elephantem Job 40. plur. num. dici volunt, quaſi multorum inſtar ſit propter magnitudinem. Ut Deus unus ratione dignitatis dicitur אלהים *Elohim* Dii: Et Dei ſapientia חכמות *chacamoth*: Et Ægypti Rex ארונים *Adonim*. Quin *behemoth* in Jobo ſingulare eſt, & hippopotamum ſonat p. 38. l. 27. & 248. l. 24. quem mire deſcribit p. 49. l. 36.
בור *bor* ſignificare foveam omne genus p. 758. l. 50.
בזע non ſolum *findere*, *ſcindere*, *dilacerare*, ſed & *perforare* eſt p. 781. l. 64.
בזק *bezek* non eſt *agnus*, ut volunt, ſed *calculus*, ut Græc. βιζάκιον p. 423. l. 34.
יבחוש *jabchus* culex vinarius (κώνωψ) à miſcendo quia vino immixtus eſt p. 70. l. 10.
בטן *betan* Chald. in *Cal*, & אבטן *abten* in *Aphel*, impræegnare non eſt ut volunt, ſed in ventre concipere p. 292. l. 70. & p. 293. l. 48. *Hiphil* ſeu *Aphel*, ſæpe idem quod *Cal* ibid. l. 49.
בכרה *bicra* Jerem. 2. 23. cameli *pullus* p. 7. l. 14.
בכרי *bicre* Eſ. 60. 6. cameli juniores, vox in Arabum ſcriptis frequens p. 82. l. 15, &c.
בית אזוב *Beth ezob* hyſſopi domus in Joſepho, Judææ pagus, pro quo editiones perperam habent *Bathechor* p. 588. l. 25.
בית עינין *domus oculorum*. Chald. & Syr. galeæ pars ἐποφθάλμιος, *viſeriam* appellamus p. 460. l. 29.
בית פאגי *Beth phage* Talmudis gloſſa urbis ambitum exponit, quaſi *Phage* proprie ſit aſini cingula. Alii ibidem exponunt *lupati caput*. Quin loco nomen à groſſis ſeu ficubus immaturis, ut *Olyntho Thraciæ*. *Groſſi* enim *Syris* ܦܓܐ *phage*. Alii domum maxillarum, aut buccæ, aut oris vallium, aut fontis, aut adulatoris reddunt p. 209. l. 55.
בלל *miſcere*, puta fœnum aut paleam cum frugibus in pecorum aut jumentorum pabulum, ut Jud. 19. 21. Unde בליל farrago p. 300. l. 48.
מבולמות conſtricti pedes qui dicantur p. 584. l. 25.
בילס שקמות κνίζων συκάμινα, *vellicans ſycomoros*, nempe ut ficus matureſcant. Ita Græci & Hieronymus recte omnino p. 393. l. 65. Alii *habens*, alii *colligens*, alii *pedamentis fulciens*, alii *ſcrutans* ex Chaldaiſmo, alii *miſcens* ex Talmudicis, alii *exſiccans*, tanquam ex Arabiſmo per ſummum errorem.

rem. በለስ: Æthiop. & Arab. بلس balas ficus, ſycaminus. Hinc בלס balas verbum Hebr. συκάζειν ἐρινάζειν ὀλυνθιάζειν θριάζειν, &c. p. 384. l. 25. & 485. l. 8.
בלש Chald. ſcrutari p. 384. l. 30.
במות bamoth loca excelſa cervorum quæ ſunt p. 893. l. 28.
במות טלואות Excelſa (aræ, ſacella) multicoloria, id eſt, pannis multicoloribus inſtrata. Aq. & Theod. ἐμβολίσματα transferunt p. 478. l. 48.
בן בלש אשבוע Filius ſaturi canis. Hebræus quidam cur ita dictus p. 667. l. 2.
בן נפילים ben nephilim, id eſt, filius gigantum, non eſt nauplius ut ſibi fingit vir eximius: ſed ſcincus Ægyptius, quem Hebræi ſic appellarunt, quia ex majoris crocodili ſemine naſci creditur p. 52. l. 74. & 1055. l. 68. & 1056. l. 12. & 1057. l. 10.
ܒܪܬ ܩܠܐ filia focis Syris eſt Echo p. 867.
[illegible]ana ſtruthio fœmina dicitur à [illegible]lanctu p. 65. l. 11.
בעא quærere. Inde Chald. & Talmud. מבעי perquirent de bove, id eſt, abſumens. Et dens bovis perquirens dicitur p. 300. l. 10.
בעט recalcitrare λακτίζειν de bove p. 387. l. 65. &c.
בעל זבוב Beelzebub, muſcæ Dominus. An qui Græc. Ἀπομυῖος, Μυίαγρος, Μυιώδης? p. 36. l. 36.
בעיר beir à ſtupore dicitur brutum p. 59. l. 1. Hujus quatuor ſumma genera juxta Hebræos 1. בהמה quadrupes, 2. עוף avis, 3. רמש reptile, 4. דג piſcis p. 3. l. 28.
בצרה Botſra vallum, munimentum, inde Carthaginis arx Pœnis Boſra, & Βύρσα Græcis p. 534. l. 61.
בקע ovo excludere p. 14. l. 8.
בקר bakar bos, & بقر bakara Arab. terram vomere proſcindere p. 60. l. 39.
בקר bakar bos mas & fœmina in plena ætate. Inde toties vituli & juvenci vocantur filii בקר baker. Tamen 2 Par. 29. 22. bakar dicuntur qui prius פרים parim, vel eſt juvenci. Ex bakar fit vacca Re finali detracto, ut in Muſa, zona, mappa. Et in Talmudico זוטא zuta pro זוטר zutar p. 280. tota
בוקר boker proprie bubulcus: Tamen ſeniores Amos 7. 14. αἰπόλον caprarium reddunt p. 281. l. 13.
בקר à Syris pro armento boum, & καταχρηστικῶς pro quovis grege ſumitur, ut porcorum, Luc. 8. 32. p. 281. l. 10.
בקורת flagellatio, proprie quæ fit nervo bovino, ſed & alia quævis, p. 281. l. 17. Taurea Lat. p. 317. l. 57.
בר יוכני barjuchne, id eſt, nidi filius, avis Talmudica, cujus ovum caſu ſuo demerſit ſexaginta pagos, & fregit trecentas cedros p. 980. l. 43.
ברזל ferrum, צאן ברזל ovis ferrea Talmudicis, quam paſcendam ea conditione paſtor accipit, ut ſi pereat eam teneatur domino ſolvere & reſtituere p. 452. l. 10.
בריאים boves pingues, potius quam electi ut ut Græci reddunt p. 304. l. 21.
ברד barad grando, ברוד barud χαλαζέμβολος grandinatus, ſeu reſperſus maculis albis inſtar grandinis. Ita plerique: Sed Arab. برد bord, vel بردة borda eſt ſtriata veſtis. Et per metatheſim ربد rabada nigro & albo, vel nigro & rubro diſtingui.
ברברים Barbarim, aves ex Barbaria, ut quidam putant. p. 14. l. 23.
בורני burni, pro nave, contractum ex Liburnica. p. 766. l. 34.
בשל tam ad aſſationem quam ad elixationem pertinet. p. 596. l. 16.
בשן Baſan, veteres pinguem reddunt. Arabicè بثنة Bathſana, terra facilis, mollis, fertilis. Facilis, id eſt, εὐάροτος arabilis. Chald. Mathnan, Buthnan & Bathnanja. Gr. Βαταναία. p. 532. l. 33.
הרי בתר Montes Bether, id eſt, ſciſſionis, propter ῥωχμοὺς & χάσματα, id eſt, terræ ſciſſuras quæ fiunt imbrium violentiâ. Græci habent ὄρη κοιλωμάτων, Montes cavitatum. Sed alii legunt κυκλωμάτων, id eſt, הרי כתר Montes Kether, quibus urbs tanquam corona cincta erat, Pſ. 125. 2. p. 894. l. 62.
גבי גמלא gave gamela, cameli vectigalia, unde contractum gaugamela in Plutarcho. p. 74. l. 13.
גבן gibben gibboſus, ܓܒܝܢܐ Syr. Luc. 4. 29. vertex montis.
גבינה caſeus Job 10. 10. ut ܓܒܢܬܐ Syr. & & Chald. & جبنة Arab. quia גבן Talmud, & Arabibus coagulare eſt. Vide Pſalt. Syr. & Arab. Pſ. 118. 70. Et pro Hebr. הר גבננים, Græc. ὄρος τετυρωμένον.
גבורה in equo non eſt robur, ſed fortitudo. Tauri quidem robuſti dicuntur, ſed fortes equi p. 117. l. 40.
גדי hœdus, p. 631. l. 40. גדי עזים hœdus caprarum, cur tam ſæpe dicatur, p. 632. l. 7. Item צפיר עזים & שעיר עזים hircus caprarum, ib. l. 35.
גדרה gedera ovium ſeptum ſeu caula. Hinc Γάδειρα, id eſt, περιφράγματα, ſeptum Romani reddunt. p. 467. l. 251.
גדיש gadis, acervus ſeu meta frugum in congeriem collectarum. Arab. كدس cuds vel كداس cuddas p. 853. l. 73. Græci in vulgatis editionibus ἅλωνα aream reddunt, ſed in Complutenſi melius στοιβήν. p. 854. l. 5.
גוב locuſtæ immundæ ſpecies. p. 34. l. 42.
ܓܘܠܬܐ gultha in Syro, Jerem. 44. 12. veſtis quâ paſtor ſe involvit, εἴλυμα περιβόλαιον. A verbo גלל, quod volvere eſt & involvere. p. 456. l. 19.
גומא, gome, πάπυρος βύβλος, papyrus Ægyptia. p. 342. l. 3.
גור catulus leonis, כפיר λεοντίδιον, leunculus primum ablactatus, ארי vel אריה leo jam adultus ſed junior, שחל leo jam ætate & viribus confirmatior שחץ leo in pleno vigore, לביא, leo jam annoſus, ליש leo decrepitus, qui viribus præ ſenio fractis prædam amplius conſequi nequit. Ita ridiculè magiſtri ex tractatu Talmudico Sanhedrin quaſi ſeptem hæc leonum continerent totidem gradus, quæ falſa & inepta ſunt. Nam præter גור & כפיר, alio pertinent quinque reliqua, ut ſuis locis docetur, p. 713. l. 50. & 753. l. 49.
גור gur, ut Arab. جرو giaru, catulus non ſolum leonis, ſed & canis, urſi, ceti, &c. à congregando ſic dictus. p. 714. l. &c.
גר Chald. גיורא, giora, unde Græcum γειώρας, Exod. 12. & Eſa. 14. quia ad Judaiſmum convertitur, alibi προσήλυτος. p. 577. l. 49.
גז de lana, ferro tondere, non manu vellere ut vult Schindlerus, p. 480. l. 40. גז & vellus & ſectum fœnum ſignificat, אבני גזית, lapides qui ferro raduntur, & expoliuntur, مجز falx meſſoris. Omnibus interpretibus κείρειν eſt, גזז, & viciſſim גזז, κείρειν, Lucæ etiam Act. 8. 32. גזז, in Jobo eſt crines tondere non evellere. Comarum tonſio in luctu tam recepta quam evulſio, p. 481. l. 34. & 48. & p. 482. l. 40. Tondentur crines novacula apud Hebræos, p. 481. l. 34. Et in Maimonide lanæ tonſura vulſuræ opponitur, p. 482. l. 35. גזת צמר lanæ vellus. p. 6. l. 62.
גזר קים feriit fœdus (vide כרת) p. 326. l. 27.
גזרה gezera avulſio, exciſio. ארץ גזרה terra avulſionis, in quam hircus azazel deducebatur. Arab. جزيرة gezira inſula, p. 658. l. 34. Græci γῆν ἄβατον reddunt, & Arabes ارض منقطعة terram exciſam. ib. l. 39.
גחון ſerpentis venter oblongus in quem ſerpit. p. 23. l. 43.
ጊሕ giche, lepores Æthiopibus. p. 1004. l. 54.
גל veteribus Hebræis potuit eſſe teſtudo, ܓܠܐ galla Syris. Nominis ratio, p. 67. l. 68.
גל gal pro acervo lapidum vox notiſſima. Sed גלים Of. 12. 11. Græci reddunt ὡς χελῶναι, ut teſtudines. Fortè legendum ὡς κολῶναι, tumuli, vel id ex Syrorum uſu ſumptum, quibus ܓܠܐ gala vel galla, eſt mas teſtudinis, ut Arab. غيلم gailam. p. 1090. l. 72.
גלים gallim, Of. 12. 11. alludit ad Galgal, cum prædicitur Galgalitarum aras brevi futuras כגלים ut gallim, ſeu acervos, id eſt brevi diruendas. Similium alluſionum exempla p. 1092. l. 26.
גלולים gelulim, Dii ſtercorei p. 331. l. 41.
גלם golem embryum, ſeu fœtus in utero adhuc involutus, p. 7. l. 58. Vide Arab. جلمة.
גלש in Canticis ignota vox Hebræorum magiſtris, nihil quicquam eſt quam aſcendere, quod præter Græcos, Syrum & Romanum interpretem, Arabica inſuper & Chaldaica lingua confirmant, p. 626. l. 68. In his verbis, ut capræ quæ aſcendunt è monte Galaad: verus ordo eſt, ut capræ è monte Galaad quæ aſcendunt. Similis trajectionis exempla, p. 628. l. 40.
גמא gama non eſt fodere ut volunt, ſed ſorbere, quod probatur ex Gen. 24. 17. & Hebræorum uſu perpetuo. Unde גומא, papyrus Ægyptia, quæ creſcit in paludoſis locis, & aquam ſemper imbibit. Et Africana voce gumiæ, quaſi גומאים gomeim, ſunt ſorbillones. Sic Iob. 39. 27. equus terram יגמא ſorbet, quia campus objectus è currentis conſpectu fere tam cito eximitur quam ſi unico hauſtu re vera ſorberetur. Quæ phraſis utut Bootio videatur prorſus inſolens, tamen hodieque eſt in uſu apud Arabes. Nec diſſimile eſt quod equo currente Poëtæ campum conſumi, carpi, rapi, decreſcere dictitant, p. 143. l. 4. &c.
גמל gamal, camelus non dicitur ab ablactando ut putant, ſed à retribuendo, μνησίκακον eſt animal, p. 50. l. 57. & p. 75. l. 48.
גמלא Gamala, vel Gamalus urbs & mons, quibus à cameli forma nomen. Fallitur Egeſippus cui Gamala deflexum ex Camala p. 74. l. 5.
גימון gemon (quaſi κημὸν, id eſt, camum) Talmudici tabulam vocant quæ vituli ori inditur, ne lac exſugat, Πύσταγος, idem Græcis p. 1036. l. 30.
גסס procerum eſſe, בהמות גסות, beſtiæ proceriores, p. 6. l. 9.
גיססיא in Onkelo latera p. 506. l. 42.
געה gaa mugire, גועה goe mugiens, bovis proprium. An inde Græcum γοάω, quia in Luciano bos mugit γοερόν τι. Et vacca Perſis

Perſis *gao*, Germanis, Belgis, Anglis, *Kuhe*, *Koe*, *Cow*. In Columella *Altinas* (imo *Alpinas*) *vaccas incolæ cevas appellant*, p. 286. l. 42.
געל non eſt *jacere incaſſum*, ſed rem oblatam *rejicere*, *reſpuere*, *non admittere*. Itaque Job. 21. 10. ולא יגעל de tauro non dicitur qui ſemen in caſſum non ejicit, ſed de vacca quæ illud non reſpuit, ac proinde fœcunda eſt, p. 291. l. 55. Idem verbum apud Arabes de fœmina uſurpatur quæ coitum appetit, & maris appetitu angitur. Sed ad canem maxime pertinet, 293. l. 60.
גרב ψώρα ſcabies, ut Arab. جرب p. 523. l. 62.
ܓܪܡ ܦܝܠܐ *geremphila* Syris, os elephantis, i. e. ebur, p. 248. l. 20.
גורן *goren* area. An inde Græci γῦρον dixerint, p. 548. l. 13.
גושקרא *guskra*, vel *guskara*, ſtupa ſerici. p. 487. l. 34.
דאה volare cum impetu, p. 14. l. 4.
דאה milvus à volatu, quia altiſſime & diu volat & alis prope immotis. Galli *planare* vocant, p. 64. l. 15.
דב *dob*, urſus à denſitate pili ſic dictus p. 62. l. 22.
דב שוקק *urſus ſæviens*, ut multis placet. Sed *eſuriens* potius, Prov. 28. 15. ut recte omnino reddidit Hieronymus, p. 815. l. 14. &c.
ደብ: Æthiopibus Septentrio, ab urſa cœleſti ſic dictus & ደብባዊ: *dabubavian* Ἀρκτικὸς, ſeu Septentrionalis. Et Δαβουλὴ, ἄρκτος Chaldæis in Heſychio, p. 807. l. 20. Fortaſſe דוב עילאה *dob ilaa*, urſa ſuperior, id eſt, cœleſtis דבר אחר *res alia*, id eſt, porcus Talmudicis, item lepra, p. 899. l. 8. Suem enim ita averſati ſunt priſci Judæi, ut illum ne nominare quidem dignati, pro ſue dicerent rem aliam, p. 702. l. 35. Ut feſto Paſchatis ne nominant quidem fermentum, ibid. l. 49.
דובר *dober*, caula in quam aguntur pecora. Nam דבר *dabar*, non ſolum loqui & *dicere*, ſed & ducere ſignificat, quia homines verbis reguntur. *Ille regit dictis animos*, &c. p. 467. l. 33.
דבורה dicitur apis à mirabili ductu & ordine, p. 69. l. 67.
דבשת Eſa. 30. 6. *Cameli gibbus*, p. 6. l. 57.
דג *dag*, piſcis, & דגה *daga* verbum in immenſum ſoboleſcere, Gen. 48. 16. Nempe in piſcium modum, p. 39. l. 14.
דג גדול piſcis *magnus* qui Jonam deglutiit, non eſt balena, ſed canis Carcharias, p. 52. l. 23.
דגן *dagan*, frumentum; unde דגון, *Dagon* dictus Azotiorum Deus, quia εὗρε σῖτον ἢ ἄροτρον, ut docet Sanchoniathon. Proinde Σίτωνα, illum vocat Philo Biblius. Et falluntur Hebræi qui à piſcibus dictum volunt, p. 44. l. 25. & 365. l. 45.
דגר (ova fovenda) congregare, p. 14. l. 7.
דהרות curſus aut ſaltus equi peculiares, p. 97. l. 24.
דודאים non ſunt mandragoræ, ſed plane aliud, p. 775. l. 4.
דוכיפת *duchiphath* upupa, quaſi gallus ſaxorum, ut Æſchylo πετραῖος ὄρνις, p. 66. l. 38.
דוכיפת non eſt avis δίλοφος ſeu duplici criſta, ut volunt, p. 13. l. 72.
דחן *panicum*, 601. l. 71.
די non ſemper *ſufficientiam* ſonat, ſed ſæpe eſt ſyllabica adjectio nihil ad ſenſum conferens, p. 150. l. 20.
דיבא *deba*, vel *diba*, Chald. lupus, Syris ܕܐܒܐ *daba*, Phrygibus *Davus*, vel Δάος in Heſychio. Itaque vetus oraculum de lupis qui Bithyniam erant invaſuri Turcæ impleverunt. Turcæ enim à *Dais* orti ſunt. Et Phrygum lingua Δάος eſt lupus, p. 281. l. 38.
דיה *daja* vulturis ſpecies ab atro colore dicti, p. 64. l. 37.
דיצא *ditſa*, Chald. rupicapra à ſaltu, vel potius à transfigendo dicta, p. 903. l. 30. & 35. Nam plenum eſt דעיצא p. 904. l. 5.
דיצא videtur eſſe oryx, quia דעץ & contracte דץ eſt transfigere. Inde igitur דעיצא, & contracte דיצא eſt animal quod cornu ſuo fodit & figit. Itaque Samaritanus, pro
דין plene ſcribit ࠃࠉࠔࠅࠍ Deut. 14. 5. p. 970. l. 47. & 974. l. 33.
דכרין *dicrin* in genere *mares* Chald. & in ſpecie mares ovium, id eſt, arietes, qui Homero ἄρσενα μῆλα, p. 423. l. 69.
דק punctum album in pupillæ medio, p. 584. l. 8.
דרבן *ſtimulus*, ut מלמד, contus qui habet דרבן aculeum infixum. An ab Arab. ذرب *acutum eſſe?*
דרס *daras* Talmudicis cibum in os ingerere. Arab. دسر *daſara* impellere, p. 305. l. 14.
דורסים Rab. *rapaces aves* à calcando dictæ, p. 13. l. 51.
דר *dor* margarita, p. 53. l. 15.
דרור *deror*, columba fera à libertate ſic vocata, quia nulli loco adſtricta p. 65. l. 70.
דרשה Prov. 31. 13. *Quærit lanam & linum*, Gr. μηρυομένη (filium deductum) glomerans, quia legerunt una litera minus
דרה Et Arab. در *darra* in 4. Conjug. *torquere fuſum*, & درارة *derara* eſt *fuſus*, p. 485. l. 16. דשא vide עגלת.
דשן *incinerare* Pſ. 20. 4. id eſt, igne conſumptas victimas in cinerem redigere, p. 539. l. 57.
דישן *diſon* tragelaphus à cinereo colore, p. 62. l. 72.
דישן *diſon* Græcis πύγαργος. Tamen hic ab albo colore, ille à cinereo. Et cinis ad atrum vergit. Hinc Virgilio, *cinis ater*. Et Arab. دسمة *duſma* color cinereus ad nigrum vergens, p. 302. l. 65. Sed in Geſnero tragelaphus coxis albis, alibi et ater aut cinereus, p. 903. l. 1. *Diſon* non eſt *biſon*, ut conjectat Arias, ibid. l. 40.
Ad דישן *diſon* alludunt Chald. דיצא *ditſa* pro rupicapra Laconium δίζα pro capra. Arabicum دهسا *dehſa* pro capra quæ ex rubro nigricat, & Africanum *addace* pro capra ſtrepſicerote. Sed harum vocum diverſæ ſunt origenes, p. 903. l. 29.
ה & ח mutantur in ס. Sic Arab. هند *Hind*. & سند *Sind* eſt India. Et Syr. ܣܘܪܡܐ *Sormo* ſimus pro ܚܘܪܡܐ *hormo*. Ita ססגונא *ſaſganno* pro ὑσγῖνος *hyſginus*, p. 990. l. 39.
הבבא *hababa* Syris *flos* alludit ad אביב *abib*. Hinc menſem *Abib* Syri vocant menſem הבבא florum. Et quidam Arabes eod. ſenſu menſem الزهر & الفقاح. Et Macarius Ægyptius menſem τῶν ἀνθῶν, p. 557. l. 40.
מהבהב uſtulatus, p. 595. l. 29.
הבל *Abel* à vanitate nomen habuit, p. 537. l. 53.
הגה *gemere* columbæ proprium p. 14. l. 45.
הגה muſſitare de leone qui prædæ ſuæ jam eſt compos, p. 731. l. 58. & 774. l. 48. Id Græcis ὑποβρύχημα & Ovidio *murmur*. Itaque Eſa. 8. 19. Pythonici & arioli המצפצפים והמהגים ſuſurrant & muſſitant. Agitur de engaſtrimuthis qui mortuorum umbras evocant, hos autem exili voce loquentes deſcribi multis probatur, p. 732. l. 1.
הוגן *hogen* Chald. & هواجان *hugian* Arab. camelus nobilis, id eſt, εὐγενὴς, p. 86. l. 43.
הור quandoque vehementiam ſonare, p. 123. l. 8.
כהווה *exempli gratiâ*, vox in Maimonide frequens quam in Lexicis non reperi [illegible] l. 40.
יהוה Dei nomen ἀνεκφώνητον apud veteres Ἰαὼ ſonat. Itaque quod in Prophetis tam frequens eſt פי יהוה *verbum Domini* tum ſonabat [illegible] Ἰαώ. Quod cum proxime accedat ad Ægyptium aſini nomen [illegible], inde natum quod Ægyptii Judæos fabulantur aſinum pro Deo coluiſſe, [illegible]
הזה *haſa*, Eſa. 57. 10. deli[illegible] هذي *hadſa* unde [illegible] p. 680. l. 16. & Hebr. [illegible] deliria, ſomnia, ibid. l. [illegible]
המה fremere, obſtrepere. Unde [illegible], *obſtrepent* de canibus dicitur, Pſ. 59. 7. 17. Gr. λιμώξουσι, eſurient, plane extra rem. Sed ſcripſerant μαιμάξουσιν, p. 665. l. 49.
המה *gemere* urſorum, p. 7. l. 15. Eſ. 59. 11. נהמה *gemuimus ut urſi*. Ita Ovidio *gemitus* eſt urſi vox. Et Horatius, *circumgemit urſus ovile*, p. 817. l. 72.
הרדוף *hirdoph*, & הרדפני *herdaphne* contractum ex Græco ῥοδοδάφνη, quod mirum eſt latuiſſe Lexicographos, cum & nomen accedat, & ad aquas creſcere Hebræi ſcribant, floresque habere roſis ſimiles quæ beſtiis ſunt venenum. Hebræis peculiare eſt quod aquas Mara edulcuiſſe volunt hujus ligni ramo in eas injecto. p. 608. l. 17. & 766. l. 33.
ו copulativum, quandoque eſt idem quod Cum. p. 466. l. 20. Sæpe etiam ſumitur pro disjunctiva Aut. p. 755. l. 42. Eſt etiam copula ordinative idem valens quod Postquam. p. 823. l. 21. Et nonnunquam ſuppletur. p. 854. l. 54.
זאב *Zeeb* lupus, proprie aurei coloris, quales in Amona Monte Syriæ deſcribit Oppianus. Alludit enim ad זהב *Zahab*, id eſt, aurum p. 62. l. 32. & p. 821. l. 14.
זבוב *Zebub* muſca dicitur ab incertis ſedibus p. 69. l. 53.
זהוב *zahob* aureus, nummi genus à materia ſic dict. p. 434. l. 18.
זהם *inquinare ſe*, unde Chaldæus de bove, Pſ. 106. 20. *Et inquinans ſe* ſuper ſtercore ſuo poſtquam comedit herbam. Latinus interpres Chaldæi textûs male *mugientem* reddidit p. 299. l. 30. et 331. l. 37.
זהורית *zehorith* coccus, לשון זהורית *lingua coccinea*, id eſt, panni fruſtum cocco tinctum linguæ formâ, hirco *Azazel* imponi ſolitum die propitiationis. Et cum exalbeſcebat, quod paſſim contigiſſe Hebræi referunt, id habebatur pro fauſto omine ex Eſ. 1. 18. p. 656. l. 50. Sed lingua illa, ut ajunt, exalbeſcere deſiit annis XL. ante templi deſolationem p. 657. l. 1.
בזדון *per ſuperbiam* & בשגגה *per errorem peccare* ſunt oppoſita p. 471. l. 54.
מזוזות poſtes Hebr. à motu dicti, non quod ipſi moverentur, ſed à motu valvarum quæ illis innituntur, p. 593. l. 34. Contra Græcis σταθμοὶ & παραστάδες, quia ipſi ſunt immobiles, ibid. l. 36.
זופא *zupha* hyſſopus. Chald. & Syr. ut Arab. زوف *zuph* p. 587. l. 48.
זחל *zachal* reptile à tardo motu p. 59. l. 23.
זיז *ziz* fera à motu dicta, ut Gr. κνώδαλον & κι-

& χιωάπιον, p. 59. l. 12. & p. 979. l. 29. & 60.

זיז *ziz* Hebræis gallus ſylveſter, cujus crura ſolo nituntur, & caput ad cœlum attingit. Et cum alas expandit, ſolis ſphæram obtegit p. 980. l. 31.

זכר *zachar* mas, & זכר *zecher* memoria. Fabella Talmudica de his vocibus promiſcue ſumptis p. 676. l. 36.

זכר *zachar*, Hebr. & דכר *dechar*, Chald. & Syr. marem ſonat Inde Nabatæi Uranio Δαχαρῶνοι; ἀρσενικοί, p. 535. l. 32. Proinde hodieque intima deſerti ſui vocant فلاة مذكار *Phelath midſchar*, id eſt, *deſertum maſculeum*, tanquam ſolis maribus penetrabile p. 535. l. 39.

זמר *zemer* non eſt camelopardalis, ſed rupicapræ ſpecies à ſaltu ſic appellatæ, p. 62. l. 70. In Porta cœli legitur זמר ערב *zemer* Arabiæ. Itaque Judæis eſt animal Arabicum non Æthiopicum p. 903. l. 18. [...] Hebræum videtur non ſolum *barbam*, ſed [...]*tum* ſignificare, ut Arabicum ذقن p. 7[...] l. 4[...]

זקף Chaldæi, *in altum evehere*, Syris *crucifigere* p. 591. l. 67.

זנק *zanak* in Talmude *fluere*, & זנוק *zanuk* fluxus aquarum, ut Arab. زرنوق *Zanuk* inſerto *Re* p. 758. l. 55.

זנק inſiliet leo ex monte Baſan, Deut. 33. 23. Solet nimirum in prædam oblatam inſilire. Ita multi veterum, & per metatheſim ex זנק *zanak* fit Arab. نزق *nazaka*. Et per inverſionem Æthiop ኦንጸ: *Kanatza*, in eadem utrumque inſiliendi notione p. 738. l. 18. & 739. l. 1.

זרזיר מתנים *renibus ſuccinctus* Prov. 30. 31. Multi Hebr. canem *leporarium* intelligunt, qui aliis *vertagus*, Gallicus aut Laconicus, p. 684. l. 3. De quo Gratius *Adſtricti ſuccingant ilia ventris*. Et Ovidius, *Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia* Ladon, ibid. Sed nos de equo accipimus p. 102. l. 27. ח & ה ut ſunt literæ figura perſimiles, ita facile à ſcribis permutantur p. 591. l. 2.

חבט grana baculo excutere, Gr. ῥαβδίζειν p. 310. l. 40.

חבל *chebel* vel *chabal* funis nauticus. Vox Hebræis, Syris, Chaldæis, Arabibus, Æthiopibus notiſſima, unde vernaculum *Cable* p. 41. l. 42.

חבק *equi cingula* Hebræis ab amplectendo, & Arab. حبق vel حبك equus fortis ماحبوكا p. 102. l. 46.

חבורה Gr. φρατρία contubernium eorum qui ſocietatem ineunt, ut ſimul Paſchæ participent p. 578. l. 66.

חבורה *chabura* livor, unde חברבורות *chabarburoth* liventes maculas explicant. At Arabicè حبر *chabron* eſt nota inuſta, & احبر *achbara* notam inurere. Sic חברבורות erunt notæ à natura pardis impreſſæ. Oppianus vocat σφραγῖδας *ſigilla*, Chald. שלטי רקמתיה *ſcutula racemationis ejus*, id eſt, operis Phrygionici p. 786. l. 21.

חוור *chavarvar*, vel חברבר *chabarbar* albugo in oculo. Ita fortaſſe Pœnis ebur חבור *chabor* dictum pro חוור *chavor* ab inſigni candore, unde Latinum *ebor*, ut *emor* factum ex חמור *chamor* p. 253. l. 7.

חברבר *chabarbor* lacertæ genus quam Hebræi fingunt ex crocodilo terreſtri & chamæleonte eſſe natam, veneni tam efficacis ut ab eo demorſus non convaleſcat. Videtur eſſe ſalamandra à maculis qua habet cum ſtellione communes ſic appellata p. 1059. l. 27. & 62.

חגב locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41.

חגיגה ארבעה עשר *chagiga diei* 14. dicebatur victima vel pars victimæ quæ una cum agno Paſchali menſæ imponebatur p. 566. l. 39.

ܚܓܣ *chagas* Syris, *aljarbuo*, fortaſſe factum ex Græco, χοιρογρύλλιος per compendium ſic ſcripto Χγς, vel à claudicatione, quia claudicare videtur propter pedum inæqualitatem p. 1016. l. 39.

חדו *& acutiores ſunt lupis veſperæ*, Hab. 1. 8. quam ὀξύτης alii ad curſum, alii ad viſum referunt, quia utroque lupi maxime valent. In iis citiſſimi qui Græcè τοξευτὴς *jaculator*, & qui κίρκος dicitur vel accipiter, p. 825. l. 63. Arabica luporum nomina ab agilitate ducta, p. 826. l. 1. Sed & lupus creditur acutiſſime videre, etiam nocte illuni, quia in oculis lumen habet inſitum. Proinde lupus Apollini ſacer, & crepuſculum λυκόφως. Et nox ſubluſtris Homero, ἀμφιλύκη νύξ, quia lupus tum ſolus uſura lucis fruitur. Aut ipſi λύκοι ἀπὸ τῆς λύκης à prima luce appellati ſunt, quia id tempus rapiendo pecori maxime obſervant, p. 9. l. 18. & 826. l. 8. Alii luporum ὀξύτητα ad animum referunt, quia quicquid agunt acriter exequuntur & magna animi contentione. Unde Poëta *genus acre luporum* p. 163. l. 29. &c.

חות יאיר *villæ jair*, tabernacula in orbem digeſta & collecta. Nam Arab. حوا eſt pagus ex tentoriis ita digeſtis p. 466. l. 1.

חוח *ſpina*, חוחים *ſpineta*, *dumi* in quibus homines latent. Inde tranſlata ſignificatione חח Exod. 35. 22. putatur eſſe acus, fibula, acicula quia ſpinæ olim pro fibulis. Sed & חח pro hamo ſumptum, qui ſpinæ & fibulæ eſt ſimilis. Denique חח eſt uncinus ferarum naribus aut malis affixus, quo invitæ trahuntur p. 764. l. 21 &c.

חוזים *chozim* videntes vocantur veri Prophetæ, falſi הזים *hozim* delirantes p. 680. l. 61.

חזק *roborari* pro vitio adſcribitur, p. 525. l. 22. חזקי לב *robuſti corde*, id eſt, in malum obfirmati, חזקי מצח *robuſti fronte*, id eſt, præfracti, obſtinati, ibid. l. 33.

חזיר, *chazir* ſus ab oculi anguſtia dictus de qua Plutarchus, 61. l. 16. Nam Arab. خزر *chazara* eſt oculos anguſtos habere, & اخزر *achzaro* μύωψ p. 696. l. 30. Aliis חזיר à חזר *chazar* redire & volvere, quia ſus lota redit ad volutabrum; ut in eo volvatur, ibid. l. 57. Aliis ſus חזיר dicitur, quia cum ſaginatur eſt totus teres atque rotundus. Nam id quoque ſonat חזר *chazar*, ut docent derivata, ibid. l. 60. Sed prima origo certior.

חזרת *chazareth*, lactuca proprie capitata, quam à pomi ſeu mali forma vulgus apud nos *pomatam* vocat. Unde etiam חזרת. Nam חזר *chazar* eſt circuire, חזור *chizur* ſphæra, חזרר *chizrar* pomi ſpecies, חזרא *chizra*, carduus à figura capitis, &c. p. 603. l. 28.

חטאה ἁμαρτία peccatum, & אשם πλημμέλεια delictum, quorum hoc priore gravius, quia prius per errorem, alterum à conſcio committitur p. 318. l. 74. vide *זור.

חטף de urſo *ſævire*. Secundum Thargum Eſther, *boves mugiebant*, *leones rugiebant*, דובין חטפין *urſi ſæviebant* p. 818. l. 25.

חטרת Chald. cameli gibbus p. 6. l. 59.

חיה animal Hebr. à vita dicitur, ut Gr. ζῶον, quaſi vita illi ſit magis propria, quia multis gradibus ſupra plantæ vitam aſſurgit p. 1. l. 1.

חיה מדברת *animal loquens*, id eſt, rationale, quia ratio eſt ſermo mentis p. 3. l. 6.

חיה רומשת במים *animal repens in aquis*, id eſt, νηκτὸν natatile p. 37. l. 33.

חיה fera à vivacitate, quia ut feræ liberiori fruuntur aëre, ita plerumque diutius vivunt p. 59. l. 1.

ܚܝܘܬ ܫܢܐ *animal dentis* Syr. fera carnivora p. 733. l. 69.

חיתך Pſ. 68. 11. Singulare eſt. Itaque male redditur *animalia tua*, quaſi animalia quatuor in Iſraëlitarum vexillis depicta ſignificet, cum ſit *animal tuum*, aut potius *congregatio tua*, p. 773. l. 66. Sequitur ישבו בה (*congregatio tua*) *habitant in ea*. Et nomini Sing. Plurale verbum jungitur, quia nomen eſt collectivum, ut Poëta *Turba ruunt*. Plura exempla hujuſmodi p. 774. l. 13.

חלב *adipem comeditis*, Ezech. 34. 3. At veteres *lac comeditis*, id eſt, *hachalab*, pro *hacheleb*, non incommode, imo fortaſſe aptius p. 447. l. 64.

חלב *cheleb* adeps & מוח *muach* medulla in Scriptura fere Synonyma p. 458. l. 42.

חלבון *Chalybon* urbs cujus vinum commendatur, Ezech. 27. 18. Id fuit tam eximium ut Perſarum reges è nullo alio biberint p. 485. l. 68.

חלד *chalad* de metallis rubiginem contrahere, חלדות *chaldout*, & חלודה *chaluda* rubigo quæ metalli intima exedit. ܚܠܕܝܬܐ *chalditha* in Syro gangræna, morbus νόμος, & in carnem altius penetrans חלדה *chalda* in victimæ mactatione cultri profundior immerſio, quæ mactationem reddebat illegitimam, p. 1025. l. 31. &c. Rurſus in ſyro ܡܚܠܕܝܢ *qui penetrant* (*in domos*) 2 Tim. 3. 17. Chalybes Chaldæi dicti, id eſt, חלדאי quia ut ferrum eruerent in terræ viſcera penetrabant, ibid. l. 67.

חולד *choled* omnes Scripturæ interpretes *muſtelam* reddunt. Tamen eſt *talpa*, ut Syrum ܚܘܠܕܐ *chulda* & Arabicum خلد *chold*. p. 1023. l. 8. Et in Talmude Hieruſalem חולדה *chulda*, p. 1024. l. 32. Nempe Levit. 11. 29. חולד *choled* eſt שרץ *reptile*, ad quod genus talpa pertinet, non muſtela, p. 1024. l. 45. Et muri jungitur ut congener, ibid. l. 59. Et in terram talpa penetrat, p. 1025. l. 31. Tamen Talmudicis חולדא *chulda* plerumque eſt muſtela. p. 1027. l. 35.

ܚܘܠܕܐ *talpa* in Syro, Prov. 24. 31. pro Hebr. חרלים id eſt, urticæ, quia legit חלדים p. 1022. l. 54.

חלד *cheled* mundus, aut mundi duratio, ævum, quid commune habeat cum חולד *choled*, ſive talpam aut muſtelam reddas multi quærunt, & varie reſpondent. p. 1030. l. 4. Quæſtionis vera ſolutio ibid. l. 27.

חולדת סנאים *muſtelam ruborum*, id eſt, ſylveſtrem, opponunt Talmudici muſtelæ κατοικιδίῳ: quæ habitat, בעקרי בתים *in fundamentis ædium*, p. 1027. l. 45. Idem in Plinio, ibid. l. 62.

חלזון *chilzon* cochlea purpuraria, ex cujus ſanguine fit, תכלת purpura p. 33. l. 16.

חלי יחמורתא *ova jachamuræ*, ſeu fœminæ ḡ *jachamur*. Ita vocant Talmudici cervi ſemen in formam ovi coalitum quod ex utero illa ejicit. Et anxie quærunt an tale ovum edere liceat, p. 914. l. 51. Pro ovis *Iachamuræ*, ut in Aruch recte legitur, Talmudis editores habent דחמורתא ſine *Iod*. Gloſſator *aſinam* intelligit, quod eſt inep-

ineptiſſimum. Aſina enim eſt immundum animal, de quo nulla eſſet quæſtio. Nec cum aſina coit cervus, p. 915. l. 22.
חלם *chalam* Hebr. *ſomniare*, Jobo & Syris *valere* eſt. Quo alludit Plauti verbum *columis*, unde *incolumis*, p. 892. l. 20.
חלץ *evaginare*, *educere*. Hinc de cetis Jeremias חלצי שד *mammam* ſeu papillam *eduxerunt*, *ut lactarent catulos ſuos*. Neque enim ceti papillæ ſunt ἐπιφανεῖς, ſed in vaginis conditæ, unde ad uſum pomuntur p. 46. l. 36.
חלצים *lumbi*, unde חלץ *ad militiam ſe accingere*, quia ſupra lumbos ſe accingebant, p. 509. l. 5. Quomodo & unde dicti lumbi Chaldæis, Syris, Arabibus, Æthiopibus. ibid. l. 36.
חמאה *chemea* butyrum, Hebr. ut Arabicè حما *chama* de lacte, concreſcere in butyri modum p. 315. l. 64. & 474. l. 71.
חום *chum* color fuſcus Hebr. ut Arab. حمة *chumma* nigredo. Et Ægypt. χημία nigrum oculi, p. 476. l. 61.
חמט *chomet* limax recentioribus: ſed veteribus lacertæ ſpecies ab arenis dictæ in quibus degit, p. 30. l. 67. & 1075. l. 54. Hebr. enim חומטון *chometon* eſt arena, ut Gr. ἄμαθον, & cum προθέσει ψάμαθον, p. 1073. l. 72. & 1076. l. 31.
תחמס *tachmas* ſtruthio Hebr. ut Arab. ظالم *dalim* vel *talim*, id eſt, iniquus, & impius, quia prolem ſuam negligit, Job. 29. 17. Thren. 4. 3. p. 64. l. 73.
חמוץ *chamuts* octo ſaporum unus eſt. Nempe ὀξὺν *acidum* ſonat. Unde, 1. חמץ *chamets* fermentare. 2. חומץ *chomets* acetum 3. חומץ *chumats* omphacium. 4. בליל חמיץ *belil chamits*, farrago ſubacida qua jumentorum faſtidio ſubvenitur. 5. התחמץ *hithchamets* de animo παροξύνεσθαι. 6. חומץ *chomets* nebulo, qui Græcè ὀξίνη Latine *vappa*. 7. חמוץ *chamuts* corruptus de moribus. 8. חמוץ *chamuts* de coloribus ὀξὺς, id eſt, intenſæ rubedinis. Cujus in equo tres gradus notant Arabes p. 112. l. 20. &c.
בליל חמיץ *farrago ſubacida* Eſ. 30. 24. Cur à Chaldæo reddatur פטמם *impinguans* p. 300. l. 72.
חימצא omaſum Talmudicis ſeu abdomen.
חמיץ fermentatus dicitur Pſ. 51. 4. cujus animus fermenti inſtar acidus eſt p. 618. l. 38. Arabes dicunt حامض الفؤاد *corde acidum*, Gr. ὀξίνην, Lat. *vappam*, ibid. l. 4.
ሐመር: ጸሮ: *chamar tſoro* ſiliqua Græca, in Æthiophica, verſione pro κεράτιον p. 710. l. 64.
חמור *chamor* aſinus dicitur, non quia חמר *chamar* turbidum eſſe ſonat, nec à חומר *chomer*, quaſi frumenti *chomer* ſit aſini onus, ſed à colore rubro, ut יחמור *jachamur* ſervi aut capreæ ſpecies. Quia in Oriente & Meridie aſini plerumque rubent. Unde Hiſp. aſinus *burro* & *burrico* dicitur, id eſt, πυῤῥὸς, πυῤῥικ@, p. 60. l. 21. & 181. l. 30.
חמור לחם *aſinus panis*, id eſt, pane onuſtus, 1 Sam. 16. 20. Ita Soſibius dixit ἄρτων τρεῖς ὄνες κανθηλίες, *panum tres aſinos prægrandes*, id eſt, trium aſinorum onus p. 184. l. 9.
יחמור *Iachumur* Hebræum Arabes *jachmur* efferunt. Et horum nonnulli, *onagrum* reddunt quia alludit ad חמור id eſt, aſinum, quia illis حمار p. 910. l. 20. Sed refelluntur, p. 911. l. 33. Druſius *bubalum* tanquam Græcos & Vulgatum ſequutus, & pandecta Arabica in quibus *jamus* eſt bubalus. Sed *jamus* جاموس & *jachmur* يحمور plane diverſa ſunt vocabula. Et Græcis, quos Vulgatus ſequitur βέβαλ@ erat capreæ ſpecies, non boves feri, p. 910. l. 25. &c. Itaque יחמור in capreis fuit, à rubro colore ſic dicta, qualis κέμας in Herodoto & Æliano, p. 90. l. 64. Arabes deſcribunt ſerratis cornibus, quibus diffindit arborum ramos, & in iisdem quandoque hæret. Idem *uro* tribuit Epiphanius & Euſtathius *antholopi*, qui Damiano eſt *anthalopus*, & *calopus* Alberto p. 812. l. 25.
חסידה *chaſida*, id eſt, pia & benigna. Ciconia ſic appellata eſt propter ἀντιπελαργίαν illam erga parentes tam decantatem p. 64. l. 67.
חסחוס lobus auris Chald. ut סחוס p. 494. l. 1.
חסל Chald. ablactare & educare p. 484. l. 56.
חסיל locuſtę immundæ ſpecies unde dicta p. 34. l. 42.
חסום vel מחסום φιμὸς *capiſtrum* p. 401. l. 32.
חפרפרות talpæ à fodiendo dictæ; geminatis radicalibus ut ſignificatio ſit intenſior p. 63. l. 58. & 411. l. 21. & 1032. l. 35. Ad eandem vocem multa notantur p. 1031. l. 72. Talpæ ad fodiendum à natura factæ & comparatæ p. 1026. l. 46.
חפושית *chapuſith* ſcarabæus, quia ſcrutantur ſtercus. (Nam חפש *chaphas* eſt ſcrutari p. 70. l. 42.) Item cantharus piſcis p. 42. l. 17.
חצופים *ſumme impudentes* in quadrupedibus canis, navibus gallus, in gentibus Iſrael p. 689. l. 71.
חצצון תמר *Chaſaſon thamar*, vide עין גדי *Enguedi*.
חצרא *diaphragma* in Jonathane Exod. 29. 13. qui locus cur non intelligatur p. 501. l. 20.
חצרא דעל כבדא *ſeptum jecoris* aut חצר כבדא *ſeptum quod eſt ſupra jecur* in Syro, Chaldæo & Talmudicis eſſe diaphragma nemo vidit p. 501. l. 34.
חרב gladius, culter, haſtile latæ cuſpidis. Item Syris & Talmudicis ἐχέτλη *ſtiva* p. 381. l. 65.
חרוב *charub* Hebr. & Syr. خروب *charub* & خرنوب *charnub* Arab. χάρεβα Græcis recentioribus, Hiſp. *algoroba* Ital. *caroba*, Galli *carouge*, arbor *ceronia* vel *ceratonia* vel *ſiliqua* veterum, & fructus ejus p. 708. l. 28. vide ينبوت *janbuth* in ن.
חרגול *chargol* locuſtæ mundæ ſpecies unde dicta p. 34. l. 41.
חרדון *chardon* Hebr. Lexicographi perperam reddunt *bufonem* vel *teſtudinem* cum ſit idem quod צב *tſab*, id eſt, crocodilus terreſtris p. 1046. l. 43. & 1054. l. 45.
חרחבינין *charchabinin* Hebræi Arabicè קרענה *Kirſenna* reddunt, id eſt, *eryngium*, quod Arabes in Hiſpania vocant شريكة ابراهيم *ſpinulam Abrahami*: Et Abulabas ſe vidiſſe ait prope Hieroſolymam. Alii חרחלין ſcribunt, id eſt *urticas* ut quidem puto, quæ in Scriptura חרולים & Arab. חריצין Et in cibis eſſe receptas docent Chryſippus in Athenæo, Horatius & Procopius, quamvis illas inſigniat mordax amaritudo, ut ex Plinio diſcere eſt p. 607. l. 18.
חרט *cheret* vox ambigua. Nam & ſtylum ſeu cœlum ſonat, & marſupium, ut Arab. خريطة *charit*. Pro marſupio ſumi probatur (non pro ſtylo ut volunt) Exod. 32. 4. Tam ſtylus quam marſupium in conum deſinit, quod Arabibus eſt مخروط *machrut* p. 334. l. 52.
חריונים 2 Reg. 6. 25. non eſt *ſtercus columbarum*, ut hactenus creditum, ſed ciceris genus p. 16. l. 65.
[illegible] Syr. canis quæ vomitu reſorbens, in Lex. Ferrarii. Scribe per *Koph* [illegible] p. 672. l. 13.
חורף *choreph* Hebr. hyems, خريف *chariph* Arab. Autumnus, hinc agnus, Chald. & Syr. חורפא *churpha*, Arab. خروف *churuph*, quia hyberni & autumnales agni optimi p. 314. l. 16. & 585. [illegible]
חרץ non eſt movere linguam, ut [illegible] ſed acuere, acrem eſſe, acriter ag[illegible] 10. 21. לא חרץ *non acuit* (canis) linguam *ſuam*. Hebræi ante verbum Activum ſæpe omittunt nomen agentis, ac proinde id ſupplendum p. 668. l. 20. & 31. חרץ hic idem quod שנן *acuere*, quia lingua exerendo acui videtur. Idem Arab. حرش ibid. l. 46.
חרוץ à pleriſque mutilus redditur à Græcis γλωσσότμητ@, ab Hieronymo *cicatricem habens* à Jonathane *palpebris aut oculis contuſis*, ab Hebræis *cujus palpebræ aut labia fiſſa ſunt* p. 522. l. 52. ab Arabibus حرصة eſt capitis contuſio, ibid. l. 52. Aliis חרוץ *cui os aliquod eſt exciſum* p. 584. l. 30.
חריץ *caſeus* חריצי החלב 1 Sam. 17. 18. τρυφαλίδες τ̃ γάλακτος. Heſychius τμήματα exponit. Et חריץ eſt τμῆμα ſegmentum, ut חרץ *charats* eſt ſecare. Arabes per ك ſcribunt كريص p. 316. l. 1.
חריץ inſtrumentum ferreum variis inciſuris ad fruges exterendas, ut מורג p. 311. l. 6.
חרר torrere, unde חררא & חרחור panis qui ſupra carbones torretur p. 327. l. 11.
חוריו *foramina ſua* (leo) *præda replebat*, id eſt, luſtra ſua Nahum. 2. 12.
חרש araſſe Samſonis vitulam non dicuntur Philiſtæi, id eſt, cum eâ ſcortati eſſe, ſed araſſe vitulâ, id eſt, eâ uſi eſſe ad rimandum Samſonis arcanum p. 406. l. 69.
חרש non ſolum arare ſed & ſilere ſignificat p. 315. l. 34.
חשל vel חלש Hebr. infirmum eſſe, & Arab. سخل unde سخلة agnus ab infirmitate dictus, ut Græc. ἀμνὸς, quaſi ἄμεν@ *ſine viribus* p. 432. l. 52.
חשף *chaſiph* grex caprarum parvus. Ita Hebræi. Sed parvum addere non opus eſt, cum caprarum greges ſemper parvi ſint p. 621. l. 47. Qui ſi pro grege caprarum, capreolum ex Arabica linguâ reddas qua خشف *chiſph* eſt hinnulus vel capreolus p. 622. l. 10.
חתול *chatul* felis Chald. ut Arab. قطيطل *chaital* p. 862. l. 63.
טבע ſignare, characterem imprimere, inde טבעה *tiba* dimidius ſiclus p. 434. l. 14.
טגריס *tigris* in Gemara à R. Juda definitur *leo ſylvæ Ilai* p. 792. l. 33. Ita in Hieronymo Job. 5. 11. *tigris* eſt pro Hebr. ליש ibid. l. 35.

טוח illinere & obducere, טחות renes, quia adipe obducti p. 533. l. 62. طبخ ſagina obducere. ibid.
ܛܘܦ tuph inundare Syris ܛܘܦܢܐ tuphana inundatio, ut Arabibus طوفان tuphan ex Heb. צוף tſuph unde Τυφῶν nomen p. 343. l. 50.
טוש in Jobo volare ex Chaldæorum uſu p. 14. l. 2.
טחור tachor anus, podex, σφιγκτὴρ, quia טחר tachar eſt σφίγγειν conſtringere p. 366. l. 12. Syris ܛܚܪ techar niti, & ܛܚܪܐ niſus ad ventrem exonerandum, ibid. l. 17.
עפולים aphalim vel טחורים morbi genus. Variæ interpretationes p. 365. l. 53. טחור proprie anus, & עפולים morbus in illa parte p. 366. l. 12. tumores ſcilicet hæmorrhoidum, quia עפל eſt tumere, eminere. Unde עופל ophil clivus, ibid. l. 22. حقل ibid. l. 36. עפולים [illegible] mariſcæ quæ intus latent gra- [illegible] ibid. l. 60.
[illegible] אכולין [illegible]mulin quadriga mulorum in Exodo magna p. 229. l. 61.
טים taſts Chald. de ejulatu felium Gall. miauler Arab. مووا mawaa p. 7. l. 18.
טיר tajer Chald. augurari, טיר tijar augurium, ut Arab. طيرة tira, quia طير tair eſt avis. Et huic arti Arabes erant maximè addicti p. 19. l. 34.
טלא conſuere ex multis pannis & coloribus, quomodo centonem ſolent p. 478. l. 44.
מטלאות de calceis, Græc. ſandalia vetuſta & καλαπεπελ ματωμένα, Vulg. *quæ ad indicium vetuſtatis pittaciis conſuta erant* p. 478. l. 54.
טלוא *talu* magnis maculis aſperſis, ut נקוד *nakod* parvis p. 478. l. 42.
טלה *tale* Hebr. agnus ſubrumus. Arab. طلا *tala* agnus vel hœdus, quia جطلي *jutla*, id eſt, mactandus ad palum ligatur. Sed verbum potius ex nomine. Æthiopicè ጠሊ: *tali* hœdus, & ወጠሊ: *vatajal* caprea Chaldaicè טלה *tele* vel
טליא *talja* puer, טליתא *taljetha* vel ἀρχαικῶς *talitha* puella ut Æolice τάλις טלא vel טלא videtur prius hœdum & capreoli hinnulum quam agnum ſignificaſſe, nempe à maculis ſic appellatum quibus pellis inſperſa eſt p. 424. l. 50.
טלה חלב agnus lactis, Græc. ἀρνὴν γαλαθηνὸς, id eſt lactens ſubrumus, Vulgatus aliter legit in Sirachide p. 475. l. 14.
טלאים *telaim* agniculi Eſ. 40. 11. Et loci nomen 1 Sam 15. 4. quod interpretes varie ſcribunt p. 424. l. 52. & 59.
טל *tal* ros, Arab. طل ſed alius matutinus, qui ندي *nadan* alius nocturnus qui سدي *ſedan* dicitur p. 550. l. 16.
טומטום ambigui ſexus aut androgynus p. 384. l. 20.
טפוא *taphza*, Chald. *alj'arbuo* Arab. à ſaltu ſic dicitur, quia eſt animal πηδητικὸν p. 1016. l. 30.
טריה recens de aſini maxilla Jud. 15. 15. ut de plaga Eſ. 1. 6. vox Arabica ut Hebræi vere aſſerunt p. 199. l. 45.
טורן *turan* Chald. pro rege vel tyranno, vox Græcæ originis, nec niſi à recentioribus, Chaldæis uſurpata p. 237. l. 5.
טרפה *terapha* victima à feris diſcerpta, cujus Talmudici XVIII. Maimonides LXX. cenſet ſpecies p. 584. l. 33.
טרפשא Hebr. τράπεζα τοῦ ἥπατος p. 501. l. 50.
י *Iod* initiale per aphæreſin ſæpe deficit p. 467. l. 8. maxime in derivatis p. 533. l. 63. *Iod* quieſcens ſæpe omittitur p. 800. l. 32.
יאר non tam flumen ſonat quam διώρυχα rivum ſeu alveum ex flumine derivatum, quales in Nilo multi. Itaque Nilus ipſe יאר dictus eſt p. 403. l. 60.
יבל *Iabal* idem qui *Pales* paſtorum Deus p. 467. l. 6.
יובל *Iobel* Arabicè non eſt aries ut volunt p. 429. l. 52. Neque legitur Jubilæus annus promulgatus fuiſſe cornu τοῦ Jobel, ſed tubâ תרועה clangoris p. 426. l. 6. Neque tubæ ex arietino ſed ex bubulo cornu factæ ibid. l. 10. Vocis *jobel* variæ interpretationes, ibid. l. 40. Alii *dimiſſionem* explicant, alii *reducentem*, alii *proventum*, alii *ſonum ex tuba profluentem*. *Iubal* primus Muſicæ inventor, à quo *jubilum* cantus ruſticus, & *jubilare* ſic canere, & *annus jobel* qui tali voce promulgabatur, & tuba *jobel* quâ ruſtice & incondite canitur, ibid. l. 40. &c.
יבלת *verruca* Hebræis, μυρμηκία Græcis papula Hieronymo p. 522. l. 60.
יד הארי *manus leonis* 1 Sam. 17. 37. & Dan. 6. 27. id eſt, pes anterior. Etiam Arabes ita loqui, & è Græcis Oppianum & Ælianum ex Ariſtotele p. 734. l. 12. & 46.
יד הדב *manus urſi*, id eſt, pes anterior, qui manus formam imitatur. Itaque non ſolum Arabes, ſed & Græci manum appellant p. 807. l. 72.
מיד *manis*, id eſt, illico. p. 926. l. 60.
מיד Prov. 6. 5. *Eruete ut caprea è manu, & ut avis* מיד יקוש *è manu aucupis.* In priore hemiſtichio forte ſcriptum מיד ציד *è manu venatoris*, quorum ultimum periit propter τὸ ὁμοιοτέλευτον p. 927. l. 23. Aut quod in uno hemiſtichio deeſt ex altero ſupplendum, ibid. l. 30.
ܝܘܕܝܕܐ *Iodaida*, multipeda, ſcolopendra, Levit. 11. 30. in Syro pro תנשמת p. 1078. l. 18.
ידע vel ירע videtur eſſe pro וירע Ezech. 19. 7. id eſt, *daleth* pro *res* p. 761. l. 11.
מתיהדים *qui Judæi fiunt* p. 577. l. 41.
יונים *jonim* columbæ ab Jonibus ſeu Græcis ſic appellatæ p. 65. l. 62.
יזע *ſudor*, cingi ביזע *in ſudore*, id eſt, in locis in quibus ſudor, puta ad axillas vel infra lumbos p. 491. l. 61.
יחף diſcalceatus p. 600. l. 42.
ילא *jala* Levit. 11. 30. in Onkelo pro אנקה *anaka* quod μυγάλην *mygalen* reddunt. Legerim פלא quia in Avicenna فلا *phala* eſt. μυγάλη muſaraneus p. 1064. l. 35. At Talmudicis ילי *jele* ſanguiſugæ, item hericii. ibid. l. 46.
ילפת λειχῆνες Græc. *Impetigo* Hieronymo, Hebræis חוית המצרית *porrigo Ægyptia* quæ Arabicè حزاز Græcorum πιτυρίασις, Lat. *porrigo* & *furfures* vulgo *tinea* p. 522. l. 67. & p. 584. l. 29.
ילק locuſtæ immundæ ſpecies p. 34. l. 42.
ימים *jemim* eſſe mulos Gen. 36. 24. Hebræorum commentum eſt. In Oriente gens nulla fuit quæ mulos ſic vocaverit p. 239. l. 72. Sed ימים ſunt Hemæi populi Horæis vicini gigantæa ſtatura. Et ימים vel eſt pro אימים *aleph* initiali omiſſo vel pro אמים *aleph & jod* permutatis. Utriuſque exempla p. 242. l. 59.
מינקת חויא *nutrix ſerpentum.* Ita Hieroſolymitanus interpres pro אנקה Levit. 11. 30. Idem quod Arab. فالج الأفاعي quia فلي non ſolum ſcrutari & explorare ſed & nutrire ſignificat. Vide פילת חויא.
יעד conveniendi locum aut tempus condixit, unde מועד conventus tempus aut locus p. 376. l. 57. Id tempus quando fuerit p. 377. l. 33. & 67.
יעל Arab. وعل ibex à verbo עלה ſcandere, quia ibicis id maximè proprium eſt ut ſemper ad ſumma ſcandat p. 916. l. 69.
יעף fatigari. Sed & in aſcendendi notione potuit uſurpari ut Arab. يفع per metatheſin, quia in aſcenſu montium maxime fatigamur. Inde תועפות *altitudines* p. 949. l. 48. & 58.
יפה פיה *ſpecioſa* geminatis radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior pag. 411. l. 20. Vide פקח קוח & חפרפרות.
יוצאת proprie *quæ egreditur*, ſed & tranſitive *quæ emittit* p. 295. l. 60.
יקוש vel *laqueum* vel *aucupem* ſonat Prov. 6. 5. Dubitatur enim utrum ſignificet p. 926. l. 41.
ירט *perplexa vel intricata eſt via tua* Num. 22. 32. Ex Arabiſmo vox obſcura ſic explicatur p. 196. l. 15. Rurſus occurrit Job 16. 11. ibid. l. 54.
ירק השדה *viride agri* non ſolum herbam ſignificat, ſed & frondes arborum p. 299. l. 50.
ירקרק geminatis radicalibus, *viror in viroribus*, ut ait Maimonides, id eſt, viror intenſiſſimus, qualis in ala pavonis, aut in palmæ foliis p. 492. l. 48.
יותרת *jothereth* non eſt membrana tenuis quâ tegitur jecur, ut contendit Fullerus, ſed maximum è quatuor vel quinque jecoris lobis: Qui Hebr. יותרת *jothereth*, & Arab. زيادة *ziada* vel زوايدة *zaiuda* dicitur, quia maxime exuberat p. 498. l. 52. &c. Hebræi cur יותרת jecoris τράπεζαν & fibras reddant p. 501. l. 45.
יתוש *jatthus* pro ינחוש *janthus*, culex paluſtris (Græc. ἐμπὶς) à vellicando ſic dictus p. 70. l. 14.
כארו *caru* Pſ. 22. 17. olim in textu lectum. Ita conſtat ex Maſora textuali p. 782. l. 90. Et כארי *caari* ſcriptum in margine magnæ. Maſoræ autores fatentur aliud ſignificare quam כארי *caari* Eſa. 38. 13. Nempe in Eſaia כארי ſignificat *ſicut leo*. Sed in Pſalmo, idem quod כארו Sic Eſdræ verſu ultimo, pro נשאו quod in margine eſt, textus habet נשאי. Sed anomalum נשאי id ipſum eſt quod נשאו p. 783. l. 4. R. Jacob Ben Chaiim, qui magnam Maſoram finalem Venetiis primus edidit, agnoſcit exemplaria quædam accurate ſcripta habere in textu כארו *carus*, & in margine כארי *caari*. Denique ſi legatur כארי *caari* ſicut leo, ex lectione tam futili nullus emerget ſenſus commodus p. 783. l. 39.
על הכבד Exod. 29. 13. ſignificat *ad jecur* non *ſuper jecus* p. 591. l. 10.
כבירה *circumligata* de lana vel ove quid ſit p. 438. l. 38. Vide *Pellitæ oves*
כביר העזים *jecur caprarum* Græci reddunt; quia legerunt כבד. Alii *utrem*, alii *orbem pilorum*, alii *pulvinar*, alii *pellem piloſam*, &c. Ego *magnum pilum caprarum*. Vox כביר *chebir* tam Hebræis quam Arabibus magnum ſonat. Et שער *pilus* ante העזים *capras* ſæpe ſuppletur p. 624. l. 62. &c.
כבש *chebes* mediæ ætatis agnus inter טלה *tale* agniculum & איל *ajil* arietem. Ut Homerus ita Hebræi ovile genus in tres ætates diſtinguunt p. 427. l. 24. Arabes كبش *chebs* paulo aliter explicant, ibid.

ibid. l. 48. Ex כבש fit כשב per metatheſin p. 428. l. 6.
כבשה Fœmin. ex כבש *agna amicula* p. 428. l. 1.
כדן *chedan* ſubjugare Chald. unde כודן *chudan* eſt mulus. Sed Gr. ὑποζύγιον eſt aſinus p. 182. l. 64.
כח *coach* non ſolum vires ſed & dotes ſignificat. Habilitatem aut facultatem Latine dixeris. Sic Job 39. 24. & Dan 1. 4. p. 129. l. 38.
כח *coah* lacerti ſpecies à viribus ſic dicti. Videtur eſſe ورل *guaril*, qui animo & robore ſupra reliquos lacertos multum eminet p. 1069. l. 40.
כוס *chos* primò vas, calex; Deinde avis onocratalus, cujus roſtrum eſt vaſis inſtar. Unde *truo* Latine dictus, quia *trua* eſt vaſis genus p. 66. l. 55. Idem Arab. حوصل *hauſal* ingluvies ibid.
נכחדות de ovibus, *pereuntes*, non jam perditæ p. 445. l. 55.
כיד *chid* exitium ſonat Job. 21. 20. Hinc area illa in qua Deus Uzam lethaliter percuſſit, in Samuele vocatur *area nachon*. 2. percuſſionis, & Paralip. *area chidon*, id eſt, *cladis & exitii*. Indidem כידן *chedon* dictum, teli genus exitiale p. 140. l. 33.
כידן *chidon* alii *clypeum*, alii *humerale* reddunt, aut ferreum ἐπιτραχήλιον (Gall. *hauſſecol*) alii denique *teli genus*, quibus accedo. Quia in Jobo mucronem habet, & vibratur. Et Joſue jubetur *chidon* in altum tollere, ut videatur eminus. Et non eſſe cleypeum ex eo patet, quod in Goliathi gigantis armis ab ejus clypeo *chidon* expreſſe diſtinguitur. Neque etiam humerale, quia inter humeros non ſuper humeros, illud habuit. Nec humerali fuit opus militi cataphracto & thoracato. Telis denique à Davide *chidon* accenſetur 1 Sam. 17. 45. Et in Jerem. Chaldeorum & Perſarum arma ſunt *arcus* & *chidon*. Quod Grecos optime reddere τόξον ἢ ζιβύνην *arcum* & *zybynen* ex hiſtoria probatur. *Zibyne* autem vel *ſibyne* eſt παλτὸν *pilum*, vide ad p. 135. l. 60. ad p. 140. l. 47.
כיס *chis* marſupium, aliis cenſus, numerus, tanquam à כסס ſupputare & numerare p. 433. l. 69.
כלא *cala* claudere, Gr. κλείειν. Hinc מכלא *micla* ovile quo clauduntur oves p. 467. l. 53.
כלאים *heterogenea* cur dicantur Hebr. ex Æthiopica lingua patet quæ ክልእ *duplicem*, *geminum*, *duos* & ካልእ *alium*, *alterum*, *diverſum* ſonat p. 249. l. 49.
כלב *celeb* canis, à firmitate dentium, qui ſunt inſtar uncinorum & harpaginum p. 61. l. 28. 663. l. 12.
כלב *Celeb* à cane nomen habuit. Unde eſt quod Nabalem כלבי *calebitam* κυνικὸν *cynicum* Græci vocant p. 663. l. 55.
כלוב *club* cavea Jerem. 5. 27. Gr. κλωβὸς vel κλωβὸς Item uncinus, Arab. كلّوب vel كلاب ut forcipes كلبتان Chald. כילביא. Et literis trajectis כבל compes p. 662. l. 51.
לייתן vide כלבית
כלה *ſumme appetere*, unde כליות *renes*, quos Hebræi putant ſedem eſſe libidinis p. 503. l. 59.
כלי vas apud Hebreos quam late pateat p. 455. l. 20.
כלך *calch* vel כולכא *colcha* in Talmude &c. quid ſit ignotum. Probatur ſex rationibus πίννινον ἔριον conchę margaritiferæ lanam p. 487. l. 32. Ratio nominis p. 489. l. 67.
כליל holocauſtum ab integritate dicitur p. 318. l. 67.
כמרים *camarim*, idololatarum ſacrificuli p. 357. l. 27.
כנים *chinnim* pediculi, ut כן *chen* baſis à firmitate, quia pediculus firmum & ſtabile eſt animal, & δυσαφαίρετον p. 70. l. 58.
מכמר *rete* in Prophetis. At in Talmude ſic vocatur quod ante tempus collectum ſoli exponitur, ut calefactione matureſcat. quicquid autem ſic matureſcit ἡμίεφθον ſemicoctum, aut ἡμίπεπον ſemimaturum non incommode dicatur, quia hæc non eſt perfecta maturatio. Hinc Eſa. 51. 20. מכמר Græci ἡμίεφθον reddunt p. 975. l. 25. Syrus qui flaccidum reddit legit מכמר *daleth* pro *res*. Syris emin ܟܡܫ eſt flacceſcere, ut Hebr. כמש. Proinde *beta flaccida* in hoc ipſo loco כמיר vocatur ibid. l. 37.
כנור *cinnor* Gr. κιννύρα δεκάχορδος plectro pulſatur p. 461. l. 7 Citharam multo aliter deſcribit pſeudo Hieronymus in epiſt. ad Dardanum p. 461. l. 12.
המכסה המכסה *operiens* Levit. 9. 9. id eſt, *omentum*. Alibi plenius החלב המכסה את הקרב *adeps inteſtina operiens* p. 503. l. 3.
כסלים quid proprie ſint Vanæ ſententiæ. Probatur eſſe lumbos 506. l. 33. Ex כסל factum ἰξὺς id eſt lumbus, p. 507. l. 14. Tamen Græci μηρὸς *femur* reddunt, unde ſequens כסול.
כסול Talmudicis qui femur unum habet altero longius p. 508. l. 69.
כסמת al. *olyra* p. 328. l. 55. al. *ſpelta* ſeu *zea* p. 602. l. 52.
כסף *cheſeph* argentum. Item nummi ſpecies p. 434. l. 17. It. pecunia ex materia quavis ut Gal. *de l'argent* p. 380. l. 11.
כער vel כאר in Thargum *fœdare*, *inquinare* p. 780. l. 25. Et Syris ܟܘܐܪܐ *pudor*, *confuſio* ܟܘܪܐ *verecundus eſt* ibid. l. 36. Arabicè مكور *turpis*, *fœdus* ibid. l. 42.
כפלי *duplicatum* & *tortuoſum* ſonat. Inde כפלי Jonathani niſi fallor, inteſtina, quamvis *ilia* aut *lumbos* exponant Lexicographi p. 506. l. 44.
כפר־צבא *capharſaba* vel *capharzaba*, Crocodili vel crocodilorum oppidum. Cujus nominis in Phœnicia duo oppida fuerunt à croco dilo terreſtri ſic appellata p. 1062. l. 74.
כפיר *cephir* pro כביר *cebir* λεοντίδιον, leo junior, ſeu adoleſcens, ut Arab. الشبل *alſablo*, quia Arab. tam شبل *ſabala* quam كبر *cabara* eſt adoleſcere, p. 704. l. 60.
כר *car* contractum ex בכר primo *paſcuum* ſonat, ſecundo *paſcualem agnum* aut *ovem* p. 428. l. 15. Inde Jonibus Κὰρ ovis Καρὸς, κάρνος, κάρνον idem p. 429. l. 21. Indidem *caria*, & Cos inſula *Caris* dicta, quia utraque εὔβοτος, & pecore maxime abundans ibid. l. 30. & 43. Et כר *car* proprie agnus qui à matre depulſus jam cœpit eſſe paſcualis p. 429. l. 18.
כרים *carim* non ſunt *cameli*, ut vult Aben Ezra, ſed *arietes* aut *agni*. Κὰρ ovis Jonibus unde *Caria* p. 90. l. 8.
כר הגמל cameli ſtramentum vel clitellæ p. 90. l. 29.
כרכר *circer*, ſalire in agni modum p. 515. l. 65.
כרכרות *circaroth* eſſe camelos Eſ. 66. 20. p. 89. l. 54.
ܟܪܐ *chara* Syris pro gaudio non fit à כר, id eſt agnus, ut vir doctus aſſerit. ſed à. Gr. χαρὰ p. 515. l. 73.
כרובים *cherubim* ſeu *cherubinos* bovis ſpeciem habuiſſe volunt. Et à כרב *cherab* dici, quod Syris arare eſt, ut Arab. كرب *charaba*, Aliis כרוב *cherub* eſt רכוב *recub* inverſum, id eſt currus, quia his vehitur Deus p. 412. l. 38. & 358. l. 60.
כרבל *criſta* p. 13. l. 61.
כרה *fodere*, *perforare* p. 781. l. 28. Unde Pſ. 22. 17. כרי vel כארי cum *aleph* epenthetico p. 779. l. 47.
מכרה מלח *fodina ſalis* Sophon. 2. 9. Aliis *acervus ſalis*, quia Talmudicis כרי eſt *acervus*. Et in Thargum כרון *acervi* p. 872. l. 33.
ܟܘܪܙܐ *chorzo* Syris aries dux gregis, ut Arab. كراز *chorraz* aries qui peram paſtoris gerit. Pera enim Arab. كرز *chorz* vel خرج *chorg*. Hiſpan. *alforjas* p. 424. l. 20.
כרזיל *carzil* Talmudicis *paſtoris diſcipulus*. Sepe per *beth* ſcribitur ברזיל *barzil*, ſed perperam. Nam Syris quoque ܟܪܙܘܠܐ *charzul* eſt opilio p. 445. l. 20.
כרך־מואב *charach-Moab* Stephano Χαρακμῶβα p. 485. l. 5.
Ptolomæus emendatur. ibid.
כרכושתא *carcuſtha* Chald. non eſt κέρκος mus agreſtis, ſed muſtela Syris ܟܪܟܘܫܬܐ *cacuſta* Samaritanus [illegible] *ſtha* p. 1022. l. 9.
כרם זית Jud. 15. 5. non eſt [illegible] olivarum ut Talmudici volunt, ſed *vinea* & *oliveta*. Supplenda enim conjunctio p. 854. l. 19.
כרמי עין גדי *Vineæ Engadi* Cant. 1. 14. putantur eſſe balſameta quæ in vinearum morem excoluntur p. 633. l. 7.
כרמל *Carmel*, locus quivis arboribus conſitus, frugibuſque aut gramine fertilis. p. 552. l. 73. Voce, ut videtur; compoſitâ ex כר *car*, quod paſcuum aut agrum ſonat, & מול *mul* ſuccidere. Ita ut כרמל ſit pratum vel ager ſucciſionis, id eſt ex quo fœnum ſpicæ ſucciduntur. Et ſpica ipſa recens ſucciſa מלילה vocatur & כרמל p. 533. l. 1. Carmel in Judæa mons duplex. Uterque ubi ſitus ibid. l. 6. In horum uno Jovis templum: Imo illi ipſe mons pro Deo habitus. ibid. l. 16.
כרסם *chirſem* Pſ. 80. 14. Hebræi quidam ridicule ventrem implere explicant p. 980. l. 64. Alii *conculcare*, Æthiops *fœdare*, Chald. *frangere* vel *ſuffodere*, Syrus *comedere* Arabibus كرسم *charſama* eſt *corrodere*; ut Chaldæis קרסם *karſem*, quod hic quadrat p. 981. l. 12. &c.
כרש Arab. كرش venter non animalis cujus-libet, ſed ſolum ruminantium p. 980. l. 74.
כרת ברית fœdus icere, ferire, percutere p. 326. l. 26.
כרות exciſus, τομίας. ἐκτομίας p. 523. l. 58.
כשב *cheſeb* κατ ἀναγραμματισμὸν ex כבש *chebes* anniculus. An inde Arabum كسب *chesb*, pro lucro & proventu, qui ex illo pecore maximus fuit p. 428. l. 6.
כשב & כבש per metath. idem ſunt. Ita חלש & חשל & אלמגים אלגומים תוכיים כותיים p. 472. l. 30.
כתש τρίβειν *terere* מכתש τριβαία *mortarium* Prov. 27. 22. Item maxillæ mortariolum. Nempe dentium capſulæ ſeu alveoli, hoc eſt loculamenta maxillarum in quibus conduntur dentes ὅλμισκοι ſeu *mortariola* nominantur. Itaque Jud. 15. 19. *mortarium quod in maxilla erat*, id eſt dentium alevolus in aſini maxilla p. 203. l. 27.
כתות *contuſus* θλαδίας vel θλασίας p. 523. l. 57.
ל majus in הלטאה Levit. 11. 30. docet ab hoc reptili ſibi maxime eſſe cavendum p. 1075. l. 3.
לביא *labi* non eſt leo annoſus, ut volunt, ſed leæna, adeoque leæna quæ catulos ſuos lactat Ez. 19. 2. 3. Ita leæna Coptis λαβοί, Arabibus لبوة *labia*. Plurale terminatione Maſculinum eſt, ut in רמכים עזים, רחלים.

רחלים. Sed & fœmin. לבאות Nahum 2. 13. Nec fruſtra לביא labi cenſetur inter leones ferociſſimos, cum leæna robore & feritate leonem æquet aut etiam ſuperet p. 8. l. 38. & p. 719. l. 27.
לביבות *lebiboth* liba, לבב *libbeb* liba vel placentas coquere. p. 329. l. 25.
לו per *vau* & לא per *aleph* ſæpe invicem permutantur p. 400. l. 42.
לויתן *Leviathan* id eſt, draco, cui nomen eſt à multiplici flexu p. 69. l. 18.
לויתן *Leviathan* Job. 40. & 41. eſt crocodilus, non balena ut putatur p. 52. l. 12. Talmudicis quoque כלבית *calbith* eſt ichneumon, & לויתן *Leviathan* crocodilus, quo loco τὸν *calbith* ſcribunt *terrori eſſe* τῷ *Leviathan* p. 52. l. 15.
לול *lul* Gr. κοχλίας eſt ἑλικὴ ἀνάβασις, Gall. *un eſcalier* p. 70. l. 26.
ܠܘܦ *luph* Syris *arum* aut *dracontium* ut Arab. لوف p. 588. l. 42.
Lupha Syr. ut Arab. لوفا ἀείζωον *ſemper vivum*. Ejus deſcriptio in Abulabas p. 588. l. Eſt pro אזוב ſeu hyſſopo in Syra paraphraſi 1 Reg. 4. 33. ſed locus eſt à ſemidocto corruptus, & reſcribendum זופא *zupha* p. 587. l. 46. & 588. l. 35.
לחיה *lechya*, id eſt, ad maxillam, pro לחיה *lachaja* legerunt nonnulli veteres 2 Sam. 23. 11. 12. Quæ lectio videtur eſſe receptâ lectione apertior p. 200. l. 63.
לחיי השערים *maxillæ oſtiorum* in Talmude, ut Arab. زوج لحيي الباب *duæ maxillæ oſtii*, id eſt poſtes p. 593. l. 50.
לחך *lingere* vel *lambere* Hebr. non eſt leviter attingere, ſed edere etiam & abſumere, ut Arab. لحس p. 300. l. 1.
ולהלחם *& ad pugandum* de aſinis dictum 2 Sam. 16. 2. quod Maſorethæ mutarunt rei novitate perculſi. Fuere tamen populi qui ex aſinis pugnabant p. 189. l. 1.
לטאה *letaa*, ſalamandræ ſpecies ex eo dicta quod terræ maxime adhæreat p. 30. l. 69. Hujus abſciſſa cauda dicitur adhuc ſe motitare p. 1073. l. 56. & 60. Videtur eſſe Arabum وحرة *wachra* p. 1074. l. 45. Arab. لطا *lataa* terræ adhærere. p. 1074. l. 38.
ליש *lajis*, Arab. ليث *laiths*, Græcè λῖς, non eſt leo decrepitus ut volunt, ſed fortiſſimus, ut Gr. ἀρχολέων vel, ἀκρολέων. Radix لبث Arab. fortiter ſe gerere p. 61. l. 55. & 720. l. 48.
מלמד boum ſtimulus, quod eo bos edoceatur quaſi, p. 385. l. 28. למד doceri de bove uſurpatum l. 34. Quid differat à דרבן p. 386. l. 32. Vide & p. 411. l. 9.
הלעיט cibare ſolum oblato cibo, non in os per vim ingeſto quod eſt דרס p. 305. l. 29.
לפיד *lappid*, tæda, vox à Moſe in Geneſi & Exodo uſurpata, unde Græca vox λαμπάδος palam ſumpta p. 851. (male 853.) l. 68.
לקט *lakat* colligere, inde ילקוט *jalkut* pera paſtoris, Græcis interpretibus συλλογή. Θύλακα debuiſſent, quæ vox à *falkut* facta mirâ literarum trajectione p. 456. l. 70.
לקנא *lakna* pelvis Chald. & Syr. ut Gr. λεκάνη p. 549. l. 40. Vide אגנות
ממארת lepræ epithetum Levit. 13. 51. Ignotum quid ſignificet. Exaſperatam & acerbam reddiderim, quia Arab. مار eſt irritare: De vulnere ممار irritatum eſt, recruduit p. 493. l. 1.
מרו *maddo* unde μανδύας vel μανδύη, lorica aut veſtis militaris genus apud Perſas p. 237. l. 20.
מוט & σαλεύεσθαι ſignificat, & βοοζύγων *bova jugum*, p. 408. l. 20.
מוליתא *mula* in Jonathane p. 229. l. 55.
מור *mor* Hebr. & Syr. *myrrha*. Inde Gr. μύῤῥον, quia *mor* primo myrrham ſignificat, deinde aroma in genere. Itaque Marc. 15. 23. ἐσμυρνισμένον οἶνον docti μεμυελισμένον vel λελιβανωμένον eſſe putant p. 260. l. 59.
מוחים μεμυελωμένοι medullati agni, id eſt pingues, quod ex Arabiſmo probatur p. 472. l. 48. & p. 473. l. 8.
መሐረ: *machara* Æthiopice miſertus eſt, per inverſionem factum ex Hebr. רחם *racham*. Ut ሰለቀ: *ſalaka* illuſit ex קלס *kalas*. ረድአ: *rada* juvit ex עזר *azar*. አንጐርጐረ: *angurgur* murmuravit ex רגן *ragan* ቀነጸ: *kanats* inſiliit ex זנק *zanak*. Familiare enim eſt Æthiopibus Hebræas voces ſic invertere p. 739. l. 13.
מחיר כלב *pretium canis* quod Lex offerri vetat, quid proprie ſit p. 690. l. 28.
מטכסא *metaxa ſericum* p. 487. l. 34.
מי הרגלים *aquæ pedum*, id eſt lotium p. 677. l. 65. Pedes Hebr. vocari quicquid eſt infra ventrem, maxime partes illas unde emittitur lotium ib. l. 66.
מלח *ſal* Jud. 9. 45. ubi Abimelech urbem Sichem diruit & ſale ſeminat, pro quo Syrus habet ܡܠܚܐ, & Arabes *herbam ſalſam*. Et ܡܠܚܐ, Gabriel poſt Ferrarium *ſinapi* reddit. Nempe Syrus pro מלח legit מלוח.
מלוח non eſt *ſinapi*, ſed plane aliud Job. 30. 4. & in *Kiddusin*. A variis varie redditur. Quidam *cortices arborum* explicant, alii הובאי *ſpinas*, alii חרול *urticam*, alii קקולין *kakulin* ciceris genus, alii القطف الباحري *atriplex marinum* pag. 872. l. 67. Quin מלוח eſt *halimus*, quod multis probatur p. 874. l. 47. &c.
מלחה proprie *ſalſugo*, *terra ſalſuginoſa*, quia ſalſugo terræ ſterilitatem inducit p. 872. l. 9.
מלט *malat* patere, unde Urania Venus Aſſyriis in Herodoto Μύλιττα, in Heſychio Μιλίτη & Μυλήτα, Non à ילד *jalad* ut vult Scaliger p. 292. l. 2.
מילת *Miletus* urbs in Chaldæo Ezech. 27. 18. pag. 486. l. 30. Inde lana מילת *Melat* vel *Milet* potius, quæ Mileſiam æquabat puritate & mollitie. ibid. 38. Falluntur qui μηλωτὴν reddunt ib.
מן *min* vel מ *mem* nomini præpoſitum, id eſt Ex, Hebræi ſæpe ſupplent p. 370. l. 33.
מנה *mana* numerare, inde מנה *mane*, Græc. μνᾶ, nobis *mina* p. 434. l. 16.
מעוך compreſſus θλιβίας p. 523. l. 56.
מצא apud Hebræos non ſignificat *excogitare id quod non eſt*, ſed reperire rem jam extantem p. 240. l. 1. Et hoſtes inveniſſe dicitur Hebræâ phraſi qui in illos incidit, vel ex improviſo irruit p. 243. l. 35.
מצות azyma unde dicantur non conſtat. Mihi ſunt puri & ſinceri panes, & ab omni fermento expurgati, quia مصاص *matsats* Arab. purum & ſincerum ſonat. Et fermentum corruptionis genus eſſe pronunciant multi veteres p. 601. l. 42.
מקל *makel*, baculus in genere, & paſtoris pedum, p. 458. l. 67.
מורג *morag traba* vel *trahea*, tribuli genus ſine rotis quo grana terebantur. Per metatheſin dicitur מורג *morag* pro מוגר *mogar*, à verbo גרר *garar*, id eſt trahere. Arab. نورج *naugag*, N. & M. perumtatis p. 310. l. 61.
מריא דיוורא מרוא *marum album* pro אזוב ſeu hyſſopo, p. 587. l. 36. Eſt majoranæ ſpecies p. 589. l. 4.
מרי Chald. pingues Pſ. 144. 14. תורינו מרי *boves noſtri pingues*, non *dominatores*, ut perperam habet Chaldæi textus interpres p. 296. l. 9.
מריא *meri*, nonnullis *agnus*, *aries*, *ovis*. Aliis جاموس (*giamus*) *bubalus*, aliis *bos ſaginatus*. Aliis denique *pinguis*, Talmudicis מרא *mara* eſt *ſaginare*. Arabibus مارى *mari* vaccæ fœtus levis & albus. مارية *maria* palumbus lævis, mulier alba & renidens, vacca ſylveſtris. Bellonius in Syria bovem quendam deſcribit tam comptum & lævigatum ut ſplendere videatur. Is videtur fuiſſe *meri*, non veterum *bubalus*, qui fuit capræ ſpecies p. 382. l. 30.
מוריקיא vide אנגורי
מרור *meror* eſt πικρίς. Utrumque nomen ab amaritudine factum. Sylveſtris eſt vel lactucæ vel intubi ſpecies. Aliis *cichorea* ἀφάκη, μαρόλιον vel μαιόλιον à Majo menſe quo maxime viget. Μαρόλιον ut Arab. مرورية *maruria*, & μηκωνὶς propter vim ſoporiferam. Olim in Italia hoc ſolum fuit lactucæ genus p. 606. l. 43.
משכים Jerem. 5. 8. non ſunt equi Tuſci ut volunt neque Moſchi aut Armeni: Sed משכים eſt *qui mane ſurgit*. In verſione Chaldæa אחרין eſt pro שחרין mane quærentes p. 167. l. 57.
מתנים *lumbi* à firmitate dicti. Arab. متن *firmum eſſe*, متين *firmus* متان *lumbi* p. 509. l. 46. Syr. quoque ܡܬܢܐ *lumbi*, non *dorſi crepido* ut reddit Gabriel p. 497. l. 40.
נ *Nun* ſæpe latet in *Daghes* p. 900. l. 69. & 1038. l. 74.
נ *Nun* & מ *Mem* ſæpe permutantur p. 902. l. 68. & 1066. l. 10.
נא *na*, Exod. 12. 9. *fractum non ſignificat*, ſed *ſemicrudum* aut imperfecte *coctum* ut Arab. نى *ni* p. 594. l. 30.
נביות *Nabajoth*, Stephano *Nabates*, Iſmaelis filius à quo Nabatæi dicti. Cur ex ſcortatione eo nomine ſignificari velint veteres, cum نبا *naba* unde *Nabajoth* ſit eminere p. 535. l. 47.
נבח *nabach* vel *nabah* latrare canum proprium Eſ. 56. 10. Vox in Talmude frequens & in Arabum ſcriptis, qui non ſolum de latratu canis, ſed & de capreæ ac hirci balatu uſurpant & de ſibilo ſerpentis. An hinc latrator *Anubis* dictus, quaſi הנובח hannobeah? Et Avæorum Deus נבחז *Nibchaz* quem Hebræi volunt habuiſſe canis figuram? p. 664. l. 68. De Anubi plura vide p. 691. l. 20.
ነጌ: *Nage* Æthiopibus elephas p. 248. l. 52.
ܕܒܪ non ſolum eſt *deducere*, ſed & ὁρμᾶν, ut in Syro Theodoretus recte reddidit Jerem. 8. 6. quod latuit Gabrielem Sionitam p. 147. l. 35.
አንጐርጐረ: *angurgur* Æthiopice murmuravit pro Hebr. רגן *ragan*. Vide መሐረ *machara*.
נדד (*nadad*) *volitare*, *divagari*. נדד מנף *alam movere* p. 14. l. 3. 5.
נדחה non eſt ſemper *ovis diſpulſa*, ſed & *errans* p. 447. l. 22. Sic Arab. ندح de ove non eſt diſpelli, ſed à caulâ ſuâ longius aberrare, ib. l. 33.
נדל *nedel* & *nedal* (forte contractum ex Gr. νεκύδαλος) vermis genus aut reptile multipes,

tipes, Chald. *ſcolopendra.* Gloſſa Talmudis aliter vocari dicit מאה רגלים *centipedam.* Sed Arabes, qui ſolent præciſe loqui, appellant ام اربعة اربعين *matrem quadraginta quatuor* ſup. pedum. Et Pentateuchi interpretes manuſcripti in Sueciâ Levit. 11. 30. البدال وهوام اربعة اربعين *albedal quæ eſt mater quadraginta quatuor pedum.* Recte, niſi quod pro البدال *albedal* legendum eſt النذال *alnedal* p. 766. l. 31. & 1079. l. 20. &c.

נהל *minare* de pecore & jumentis, p. 449. l. 11. Proprie lente agere ibid. l. 46.

נהם naham *rugire* & *fremere* in Hebr. ſolum de leunculis, Prov. 19. 12. & 20. 2. Eſ. 5. 29. Chaldæi tamen & Arabes cuivis leoni tribuunt. Unde leo Arab. نهام *naham* p. 730. l. 67.

נהק *nahak* rudere tam de fero quam de vulgari aſino Hebr. Arab. unde נהיקה *nehika* ruditus p. 869. l. 63.

נוה *nava* habitare Gr. ναίειν. Inde נוה *nave* caula gregis, p. 467. l. 61. Plut. נוות & נאות p. 468. l. 1.

נזם *nezem* quandoque eſt ἐνώτιον *inauris* ut Gen. 35. 4. Exod. 32. 2. 3. Proverb. 12. 22. Quandoque ἐπιῤῥίνιον *annullus è fronte in naſum pendens*, ut Gen. 24. 47. Eſ. 31. 21. Ezech. 16. 12. p. 704. 10.

נחרו *naharo* Job. 39. 23. plerique *nares ejus*, id eſt, נחירו *nehiro* Naris enim non dicitur נחר *nahar* ſed נחיר *nehir*. At נחר *nahar* vel נחרה *nahara* eſt fremitus equorum qui ex naribus emittitur Jerem. 8. 16. & paſſim apud Arabes, pag. 125. l. 70. &c. Græci ςῆθ☉ explicant. Nempe ناحر *nahar* Arabice eſt propriiſſime ςῆθ☉, id eſt, pectoris ſumma pars prope jugulum. Unde ناحر *nahara* jugulare, ut Chald. נחר *nehar* p. 124. l. 3.

נחרה *fremitus equorum*, ſeu ronchus quem è naribus emittunt p. 7. l. 10. Vide ſupra נחרו

נחירה *nehira* mactatio illegitima quâ nares diſcinduntur, quali uſus eſt Balak Rex Moab in Jonathane, mactatione ſi credimus à naſo inchoatâ p. 586. l. 25. Sed has nugas nos refellimus ibid.

נחש *nachas* ferpens, aliis à conjectando, nobis ab infauſto occurſu. Arabicè enim ناحس *nachaſa* infauſtum eſſe ſignificat & mali ominis. Videtur ergo primi hominis animus in ipſo ſtatu beatitudinis, tanquam futuri mali aliquâ ex parte præſagus, hoc illi nomen indidiſſe, aut poſt lapſum impoſuiſſe p. 59. l. 40.

נחש verbum cur Græci οἰωνίζεϑ reddant, cum Hebræa vox ad ſerpentes non aves pertineat. p. 20. l. 40.

נכון *Nachon* & כידון *Chidon* eadem area cur dicatur, illud *percuſſionis* hoc *excidii* aream ſignificare. p. 372. l. 19. & p. 374. l. 55.

נמיות *martes* p. 864. l. 35.

נמלה *nemala* formica, quia נמלה *namla*, id eſt, abſcindit ſpicarum capita, ut grana eliciat è glumis ſuis p. 70. l. 46.

נמר *namer* pardus à maculis dictus, ut panthera *varia* Romanis à vario colore pag. 61. l. 10. Arabicè نمر *namara* varium eſſe, نمرة *nomra* macula. Syris ܢܡܪܐ *nemor* varius ܢܡܪ *nammer* variegare p. 787. l. 40.

ܢܡܪܓܐ γαλεάγρα *ferarum cavea* Syris quaſi παρδαλιάγραν vel pantherarium dixeris p. 765. l. 59.

ניסן *Niſan* vel נסן *Niſſan* potius, ut in Joſepho eſt, menſis in quo ניסין *niſin* vel נסין *niſſin*, id eſt, ſigna educuntur p. 557. l. 66.

הנער vulgo *puer* pro *agno* per analogiam ſumi putatur Zach. 11. 16. Sed in Talmude נער de ove eſt è loco in locum migrare aut errare, quod fortaſſe huc pertinet. Itaque Prophetæ verba reddi queant, *errantem non requiret* p. 445. l. 60. النعر fere idem Arabibus p. 446. l. 20.

נער *rudere* aſinorum eſt. Tamen Jer. 51. 38. נערו *rudunt ut catuli leonum.* Sed & leonum poeta meminit *ferâ ſub nocte rudentum* p. 731. l. 23. Camelorum item eſt נער p. 7. l. 17.

נפל אשת *abortivum* & *talpam* Hebræi reddunt Pſal. 58. 9. cum aliud non ſonet quam *abortivum mulieris* p. 1030. l. 60.

נץ accipiter à volatu qui velociſſimus eſt pag. 64. l. 31.

הנצבת *ſtans* in ovibus jacenti opponitur, & ex morbo decumbenti Zachar. 11. 16. Itaque eam ali vult & ſuſtentari Propheta, quia ſanis cibo opus eſt, ut ægris medicinâ p. 446. l. 35.

נקוד *nakod* ςικτὸς compunctus, color in ovibus, capris, equis, cervis, pardis, hyænis, cenchrine, dracone, &c. נקד *nakad* ςίζειν pungere, נקודות *nekudoth* puncta p. 477. l. 3. منقط Arab. ςικτὸς, ut نقطة punctum ibid. l. 71.

נקד *noked* paſtor non dicitur, quia habet oves.

נקודות *nekudoth* maculoſas, ut vult Kimchius, nec quia iis notam inurit ut Druſio placet. Neque enim נקודות *nekudoth* dicuntur oves quas paſtor ſignat, ſed quæ naturâ maculoſæ ſunt. At vox ex Arabiſmo explicatur p. 442. l. 42. Vide نقد

נוקד *noked* Druſio eſt dominus gregis, & רועה *roch* paſtor mercenarius. Quin de utroque pro ſubjecti ratione uſurpatur utrumque nomen p. 444. l. 17. &c. Ut Hebræi gregis dominum à mercenario paſtore non diſtinguunt, ita nec aliæ linguæ ibid. l. 34.

נקה innocentem eſſe, נקי innocens. Inde ܢܩܝܐ *nakjo* Syris *ovis* innoxium animal. Et vellus Græc. νάκη vel νάκ☉ p. 419. l. 72.

ܢܦܪ *nephar* Syris *ſaltare*, non *anhelare* ut vult Gabriel p. 97. l. 48.

נקר roſtro perfodere, unde מוקר avis roſtrum p. 13. l. 59. & 14. l. 6.

נצא *netſa* vel נציא *netſja* locus depreſſus, cui in Talmude opponitur מוליא *molja* tumulus. Inde Mediæ campus *Niſæus* vel *Neſæus*, ut multi ſcribunt, in quo pratum ingens ἱπποβοτον. Aliis *Cataſtigona*, quod hodie eſſet قتستان *Kotiſtan*, id eſt, *herbæ Medicæ* regio p. 164. l. 41.

נצה avolare p. 14. l. 3.

נצה *pluma*, nonnullis avis *ventriculus*, quem in quadrupedibus quæ ruminant Hebræi כרש vocant p. 17. l. 59. & 68.

תנשמת Levit. 11. 18. noctua dicta, quia quisquis eam videt miratur & obſtupeſcit, Radix enim eſt שמם p. 66. l. 3.

תנשמת 11. 30. Levit. non eſt *talpa* ut plerique volunt p. 1078. l. 60. neque *muſtela* ut Samaritanus, neque *multipeda* aut *ſcolopendra* ut Syrus & Arabes MSS. neque *ſalamandra* ut Jonathan, neque صنبرص *ſenabras* vel سام ابرص *ſammabras*, ut reddunt Arabes editi duo: Sed *chamæleon* à ſpiratione ſic dictus. pag. 1079. l. 12. Hebræis enim נשם eſt *ſpirare*, & נשמה non ſolum *ſpiritus*, ſed & *halitus* & *ſpiratio*. Chamæleon autem os perpetuo hiatu diducens ut aerem ſpiritu attrahat, à multis putatur eo ſolo veſci. p. 1080. l. 14. Quamvis linguæ jaculatu, quam longam & glutinoſam habet, muſcas & culices captet è ramo arboris, ibid. l. 70. & p. 30. l. 72.

ינשוף *janſuph* bubonis ſpecies, cui à tenebris & caligine nomen p. 66. l. 17.

נשר *neſer* aquila dicta ab adunco roſtro, quo carnem carpit & vellicat p. 63. l. 63.

סיאה in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 38.

סבך *ſabec* ſylvæ perplexitas p. 5[illegible]. l. 78. Hujus vocis ineptæ verſiones p. 542. l. 16.

מסבכו *ex perplexitate ſuâ*, id eſt, ex perplexo vepreto ſuo exivit leo Jerm. 4. 6. p. 737. l. 24.

סבל proprie ferre, geſtare, etiam concipere eſt, quia quæ concepit uteri onus geſtat. Sic Arab. حمل utrumque ſonat p. [illegible] l. 13. Et *fordæ boves*, id eſt, gravidæ à ferendo ib. l. 35.

סגן *ſagan* ſecundus ſacerdos p. 655. l. 47.

סוגר *ſugar*, proprie κλεῖϑρον *cavea*, à verbo סגר *ſagar* quod κλείειν, claudere eſt p. 765. l. 11.

סדין *ſedin*, ſindon p. 548. l. 64.

סוס *ſus* equus, quia facile regitur. Nam Arabicè ساس eſt regere & moderari p. 60. l. 1. & 96. l. 11.

סוף *alga* aut *Ægyptia papyrus* p. 341. l. 27.

סחב *trahere* vel *lacerare* (cadavera) canum proprium p. 671. l. 3.

סחום vel חסחום lobus auris (aut cartilago potius) Chald. p. 494. l. 1.

סך *ſoc* סכה *ſucca* tugurium. Pro leonis luſtro occurrit aliquoties p. 737. l. 15.

סכך tegere, ſed in Chald. דמסככה quid ſit incertum, cum de ſtellione dicitur Prov. 30. 28. דמסככה בידיה Druſii conjecturæ. Nos putamus legendum דמפככה quia פכך Chald. idem quod Hebr. תפש apprehendere. p. 1089. l. 51.

סלעם locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41.

ሰለቀ: *ſalaka* illuſit Æthiopicè pro Hebr. קלס vide ܡܚܟ: *machar.*

סם *ſam* Hebr. & Syr. φάρμακον venenum. Et Arab. سم *ſamma* veneno inficere. Inde סממית *ſemamith* σαῦρα φαρμακὶς vel φαρμακῖτις lacerta venenata. Hebræi *ſtellionem.* Græci ſalamandram ſic vocant, ut ex Nicandro patet, ubi tamen ſalamandra ſcholiaſti habetur pro ſtellionis ſpecie, quia ſtellioni eſt ſimillima. Etiam Arabicum سام ابرص *ſammabras* huc pertinet p. 1086. l. 50. &c.

ܣܢܝܛܘܪܘܬܐ *ſenitourouta* Syr. cameli gibbus p. 6. l. 59.

סנפיר *ſanpir* pinna piſcis per compendium ex סנה חפיר quaſi *ſpina fodiens* (& ſulcans aquam) p. 38. l. 36. A pennarum aut alarum ſimilitudine Romanum *pinnæ* nomen & Græcum πτερύγιον. Chaldæum quoque, Talmudicum, Syrum, Æthiopicum, & Arabicum ibid. l. 40.

סנורים *ſcotoma* p. 584. l. 6.

סס *ſas* Hebr. tinea, Chald. סססא *ſaſa*, Arab. سوس *ſus*, Gr. σὴς idem. Rurſus Arabicè ساس *ſaſa* carioſum & tineoſum eſſe p. 70. l. 37.

ססגונא *ſaſgona* Chald. animal ſic dictum, ut Hebræi volunt, quia gaudet coloribus multis, aut quia ſex colorum eſt. Quin *ſaſgona*, aut *ſoſgauno*, ut Syri efferunt, eſt coloris genus. Proinde in Syro *pellibus arietum rubris* opponuntur *pelles arietum ſoſgauno*. Is color mihi eſt ὑσγινος *hyſginus* p. 990. l. 33.

ספל *ſephel* pelvis aut aliud vas patens argenteum aut ex materia quavis. *Simpulum* vas parvum, fictile, cyatho non diſſimile. Tamen utrumque in ſacris adhibitum p. 549. l. 1. &c.

סף *ſaph* & *limen* & *pelvim* ſonat quâ ſanguis excipitur p. 586. l. 47.

סקרא *Syricum* ſeu *minium* p. 459. l. 17.

סרכין *ſarchin*, ſic vocantur exarchi tres qui Babyloniæ regno præſidebant p. 747. l. 50.

סרנים *ſarnim* Philiſtæorum linguâ principes, ut Hebraicâ שרים *ſarim* p. 368. l. 45.

סיריקין *ſericum* p. 487. l. 34.

מסתר *miſthar* latibulum, pro leonis luſtro uſurpant Davd & Jeremias p. 737. l. 21.

ע *ayn* Hebræum per G. effertur in *Segor*, *Gaza*, *Gomorrha*, *Raguel*, *Gothoniel* &c. p. 921. l. 15.

עבד *abad* terram colere, עבודה *abuda* agricultura, עבד *abid* agricola. An hinc *Abides* dictus Tarteſſi Rex qui boves primo aratro domari, frumentaque ſulco ſerere docuit p. 309. l. 59.

עבר male redditur *init*, *gravidat*, *impregnat* Job. 21. 10. quaſi ad taurum pertineat, cum nonniſi de fœminæ conceptu uſurpetur p. 291. l. 29.

עגה *ugga*, עוגה *ouga* & מעוג *maog*, *panis ſubcineritius* Hebræis. At Arab. عاجة *uggia* vel *ugga* panis aut lagani genus in fartagine cocti ovis admiſtis p. 726. l. 72. & 327. l. 6.

עגל *egel* vitulus, quia teres maxime cum ſaginatur p. 60. l. 50 Proprie vitulus annículus, & עגלה *egla* vitula annicula. Tamen alicubi *egla* vocatur juvenca trituræ apta & lactifera. Et משלשה Gen. 15. 9. vel שלישיה Eſ. 15. 5. id *triennis*. Aliæ interpretationes refelluntur p. 274. l. 1. &c. Eadem κατήχησις in poetis pag. 275. l. 31. Vocis עגל vera origo, & Arabum commentitia, ib. l. 43. אגל pro עגל ſcribunt Æthiopes, de quo vide ſuo loco.

עגלה דשא Jerem. 5. 11. non eſt vitula herbilis vel ποηφάγος, ut multi volunt p. 299. l. 35. In optimis editionibus legitur דשה, quæ lectio aſſeritur, id eſt, triturans. Jeremiæ locus confertur cum loco parallelo Malach. 4. 2. pag. 301. l. 70. & p. 302. l. 18.

עגלה vocatur plauſtrum, quia illud trahunt עגלים vituli ſeu boves p. 313. l. 1.

עגלה Eſ. 28. 27. Ploſtellum Punicum cum ferratis rotulis quo grana exteruntur p. 311. l. 15.

ዐውድ: Æthiopicè *area*, ut Græc. ἅλως, quia rotunda, à verbo ዖደ: circumire, circumdare, quomodo ſumitur Hebræum עדוני Pſ. 119. 61. Itaque Græci reddunt περιεπλάκησάν μοι *circumplexi ſunt me*.

מעודך *ex quo tu es* Num. 22. 30. non *ex quo tua ſum*, ut reddunt recentiores p. 194. l. 65.

מעון *maon* vel מעונה *meona* habitaculum, etiam pro leonis luſtro p. 737. l. 17.

עוף avis à volatu dicta p. 59. l. 18.

העיר קנו pullitiem ſuam excitavit p. 14. l. 9.

עורת animal cœcum vel cocles Levit. 22. 22. Utrumque enim Hebræi intelligunt. Et quæ vox Heb. cœcum, eadem Arab. coclitem ſonat p. 522. l. 47.

עז *ez* capra à viribus dicta, quia in minuto pecore capræ ἰσχύουσι μᾶλλον *robore prævalent*, ut obſervat Philoſophus. Ex Hebr. עז *ez* Phœnicium ἄζα, Chald. & Syrum *izza* Arab. عنز *enz*, Græc. αἴξ p. 620. l. 49.

עזי נפש *firmi animæ*, id eſt, impudentes canes dicuntur Eſ. 56. 11. Alii *avidi anima*, id eſt, guloſi, voraces p. 688. l. 55. 64.

עזל hinnulus ut Arab. غزال ibi vide

עזאזל *azazel*, vox ignota Levit. 16. 10. quam multi interpretes ſolum deſcribunt. Aben Ezra myſterium ingens in ea latere ait. Jonathani eſt montis nomen in quem hircus deducebatur. Saadias componit ex עז *azaz* & אל, quaſi ſit *mons aſper Dei*. Kimchius ex עז *ez* & אזל, id eſt, *caper abiit*. Quæ omnia refelluntur. Græci reddunt τράγον ἀποπομπαῖον, i. *hircum emiſſarium*, ſi Hieronymum ſequimur. Sed Græcis ἀποπομπὴ eſt malorum depulſio, & ἀποπομπαῖος *averruncus*, quomodo accepit Joſephus p. 650. l. 50. &c. Et Julianus Apoſtata inde collegit hircorum unum Deo, alterum malo dæmoni juxta legem fuiſſe oblatum, quod refellit Cyrillus p. 652. l. 10. Ex Hebræis quoque R. Menachem ſtatuit Azazelem unum eſſe ex quatuor dæmonum anteſignanis. ibid. l. 35. Eliezeri *Azazel* dæmon idem qui *Sammael*, cui Judæi hircum obtulerint die propitiationum, ib. l. 40. A Valentinianis etiam *Azazel* pro dæmone habitus, ibid. l. 70. Et in Magorum libris *Azazel* eſt inter dæmones qui elementis præſunt. Quæ commenta Patres merito rejiciunt pag. 653. l. 17.

עזאזל *Azazel* neque montis nomen eſt p. 653. l. 30. Neque hircus emiſſarius, ibid. l. 54. Sed Arab. عزل *azala* eſt *ſeparare, removere*. Unde عزازل *azazil ſunt ſeceſſiones, receſſus*. Itaque hircorum unus Domino fuit deſtinatus, ut ſuper altare illi ſervaretur, alter ſervatus לעזאזל *ad azazel*, id eſt, πρὸς ἀναχωρήσεις, ut in locum deſerti remotum deduceretur, qui vocatur Levit. 16. 22. terra exciſa pag. 653. l. 67. &c. Pluralia Arabica multa formæ *azazel* vel *azazil* p. 654. l. 37.

עזניה *oznija*, aquilæ genus omnium robuſtiſſimæ & à viribus ſic dictæ, ut Romani *Valeriam* vocant p. 64. l. 1.

ܥܛܐ Syris *delere* & *deſtruere* p. 456. l. 57.

עטה *involvere* cur φθειρίζειν Græc. reddatur, i. *expediculare* ſeu pediculos quærere. p. 456. l. 32.

עטה *involvit veſtem ſuam*. i. e. corpus veſte ſuâ Hypallage omnibus linguis frequens. Sic induere veſtem, id eſt, induere corpus veſte p. 455. l. 69. עטה aliis obtegit, ut Arab. غطى.

כעטיה pro כטעיה *ut vaga* aut *oberrans*, aut etiam *ut meretrix* p. 520. l. 16. Id ſequi videntur Syrus, Chaldæus, Aquila, Hieronymus ib. l. 29.

עטלף *atalleph* Veſpertilio trajectis literis pro עפטלל avis tenebricoſa p. 66. l. 18.

עטין *atin* Job. 21. 24. non eſt *mulctrale* ut volunt, ibi vox עטיניו à veteribus aliter lecta & reddita. Græcis τὰ ἔγκατα αὐτοῦ, quia legerunt בטניו quod ſequitur Hieronymus. Syrus ܓܒܘܗܝ *latera ejus*, quia legit עטמיו, quod ſequitur Arabs. Ea lectio & verſio aſſeritur & reliquis præfertur p. 457. l. 21.

מעטן trapeti cupa in qua olivæ reponuntur, ut ex iis exprimatur oleum p. 457. l. 50.

העטופים non ſunt ovium *ſerotini fœtus* ut volunt, ſed *debiles*, qui עטף *languere*, *deficere* & *labaſcere* ſignificat p. 513. l. 69. & 514. l. 67.

עיט avis rapax ab involando, unde Gr. αἰετὸς, p. 59. l. 20. עיט ſpelunca redditur à Græcis Jer. 12. 9. qui ut ſuſpicor עיש legerunt, id eſt, *vau* pro *jod*, quia עוש Arab. الغوط eſt terræ pars depreſſa p. 839. l. 19.

Aliis עיט eſt avis rapax, nobis hoc loco fera, ut nomina quædam ſunt feris & avibus communia ib. l. 29.

עין גדי *Engedi*, id eſt, *fons hœdi*, vici nomen in agro Jerichuntino, tanquam ſolis capris pervii, quia in celſa & præruptâ rupe ſitus eſt. Idem vocatur חצצון תמר *Haſaſon thamar* à tuguriis in palmeto ſitis. Pars prior nominis alludit ad Arabicum خصاص *haſas*, quod caſas & tuguria ſonat pag. 632. l. 55.

עיר aſellus, laliſio, pag. 7. l. 74. Ab excitando, quia parentibus multo eſt excitatior p. 60. l. 27.

עכבר *ackbar*, mus proprie agreſtis, quaſi עכל־בר *achalbar*, quia conſumit agros. Nam ut בר *bar* agrum, ita עכל *achal* eſt conſumere p. 63. l. 53. & 1017. l. 38.

עכבר *achbar* Hebr. mus in genere, ſed Arab. mas *aljarbui*, p. 1015. l. 32. Hinc pro Hebr. עכבר Eſ. 69. 17. Arab. habet *aljarbua* p. 1015. l. 11. & p. 1019. l. 21.

עכבר mus niger, rufus & albus in Chald. p. 1019. l. 49.

עכבר בעל כנפים *mus alatus*, id eſt, veſpertilio. Alia ejuſdem avis nomina p. 1032. l. 58.

עכביש *acchabis* Aranea, inverſo nomine ex שבך *ſabach* implexum eſſe unde شبكة p. 70. l. 21.

עכביש *acchabis* Heb. aranea, Chald. עכובית *acchobith*, Arab. عنكبوت *anchabuts*, p. 1084. l. 26. Nuſquam שממית *ſemamith*. Nec manus habet, ſed pedes, quibus apprehendere non diceretur, ſed nere & texere, quod multo eſt mirabilius, ibid. l. 33. Nec tam in regum palatiis degit quam in pauperum caſis ib. l. 58.

עכס Prov. 7. 22. non eſt *canis* ut Gr. reddunt, ſed compes aut cippus. Pro κύων, lege κύφων, p. 694. l. 17. Et κύφων non ſolum lignum tortorium ſignificat, ſed & reum illi pœnæ obnoxium, p. 695. l. 2. Ita Heb. עכס *cippus*, *cataſta* eſt pro אישעכס id eſt, *vir cippo aut cataſta dignus* ib. l. 11.

עכר *achar* perturbare. Alludit *Achor* hominis nomen quod alibi eſt Achan. Sed Achor probatur magis p. 307. l. 50.

עכשוב *achſub* cur dicatur aſpis p. 68. l. 20.

עולה holocauſtum ab aſcenſione dicitur p. 318. l. 67.

עלות *aloth*, quidam *gravidas*, alii *parientes*, alii *lactantes* exponunt, quæ verſio præfertur, qui עיל & עלל & עול parvulum lactentem ſonat p. 297. l. 39.

התעלל *illudere*, verbum elegans ut notat Rabba, ubi pro miro habetur quod Balaam, cum ſit gentilis, tamen hoc verbo utitur p. 194. l. 1.

עלוקה *aluka* hirudo ut volunt. Proverb. 30. 15. Quin עלוקה eſt vitæ privatio vel terminus unicuique à Deo præſtitutus. Sed hirudo עלקה *alka* dicitur à pendendo & adhærendo p. 70. l. 40.

עולשין *ulſin* plerique הנדבי intuba & טרוקסימון τρώξιμον reddunt, quæ idem ſunt. Τρώξιμον vocatur intubum, & *eſcaria* nonnullis, quia in acetariis crudum comeditur. Τρώξιμον enim eſt ἀπὸ τοῦ τρώγειν, & *eſcaria* ab eſca. Indidem *ſcaria* & *ſcariola*. Neque aliud עולשין *ulſin*. Nam Arab. علس *alaſa* verbum eſt *edere*, علس *als* nomen *cibus* علاس *ulas* & علوس *alus* edule. Itaque עולשין *ulſin* ſunt τρώξιμα, *eſcaria* ſeu edules herbæ, licet amaræ

ræ admodum. Unde Poëta: *Et amaris intuba fibris. Ulſin* aliæ agreſtes, aliæ horti ſeu ſativæ herbæ, quæ ad lactucam magis accedunt p. 604. l. 74.
עמר מילת in Chald. Ezech. 27.18. non eſt μηλωτὴ ut volunt, ſed lana Mileti ſeu Mileſia p. 7. l. 6.
עמר מילת כבינה *lana Mileſia tecta*, non *lana ſericea ſubtilis*, ut ibi habet Latinus interpres, p. 476. l. 16. & 486. l. 50.
עינב uva in oculo p. 584. l. 6.
ענה *alternis clamare* Eſ. 59. 11. thoum eſt p. 7. l. 15.
עפאים rami condenſi, ἀμφιλαφεῖς κλάδοι Sap. 17. 18. p. 14. l. 42.
עיפה *Epha* in Madianitis forte Græcorum Ἵππ@. Arab. غيفة *Gaipha*, in Alcamus, Græcis corrupte *Gaiphar* p. 82. l. 3.
עפולים vide טחורים
עפר *opher* hinnulus, Arab. الغفر *algophro* & *algaphro*, iiſdem literis, niſi quod *ajin* γραμματίζει propter punctum appoſitum. Hinnulus ita dicitur à molli lanugine quæ cornibus adnaſcitur p. 63. l. 3. 920. l. 71.
העצה Levit. 3. 9. Arabice العصعص κόκκυξ, σπόνδυλιον, ὀῤῥοπύγιον *coccyx*, *ſpondylium*, *orrhopygium* p. 497. l. 18.
עצם *firmare* (oculos) id eſt, claudere. Ut *affirmare* in Apulejo, & Gall. *fermer*. Syri per metatheſin ܥܡܨ & Arabes غمض dicunt p. 32. l. 19.
עצור ועזוב *clauſus & derelictus*. Hujus locutionis tria interpretamenta p. 675. l. 58.
עקד *akad* ligare, non quidvis, ſed ovem mactandam. Itaque mactandus Iſaac ſic ligatus eſt Gen. 22. 9. Ligatio autem illa in pedibus fuit. Inde עקוד *akod* varium ſonat in loco ligationis pedum. Symmachus λευκόποδα reddit, Onkelos רגול. Arabs ماحاجل quod à حاجل ſeu perdice ſumptum, cujus crura ſupra genua plumæ albicantes veſtiunt p. 479. l. 34.
עקר *akar* in equis *ſubnervare* unde dicatur, p. 178. l. 33. Idem de bobus, p. 179. l. 26. ubi tamen anceps lectio, & in diverſa abeunt interpretes.
עקרב *akrab* ſcorpio pro עקצרב à magno aculeo. Nam ut Philoſophus aſſerit, ſolum inſectorum eſt μακρόκεντρον. p. 70. l. 17.
ערב *Arab* eſt *Arabia*, quæ cum prope Judæam fere ſit ἀοίκητ@, inde factum ut ערבה *araba* ſumeretur pro campeſtri ſolitudine p. 872. l. 5.
עֶרֶב *ereb*, veſpera & עֲרָב *Arab* Arab. Utroque modo in Prophetis legi potuit זאבי ערב cum vocales aberant. Itaque veterum alii *lupos veſperæ*, alii *lupos Arabiæ* reddunt. Tamen pluribus de cauſis prior verſio placet magis, p. 824. l. 56. & 825. l. 6. Et ab ערב deduci potuit *Irpus* lupi nomen apud Samnites p. 824. l. 47.
ערב vel ערובתא non ſolum eſt paraſceve cujusvis feſti, ſed & ſpeciatim Veneris dies, quia Sabbati fuit paraſceve, Arab. quoque العروبة olim fuit Veneris dies p. 567. l. 1.
בין הערבים *inter duas veſperas* quale ſit tempus, variæ ſententiæ. p. 558. l. 46.
הערב השלשית *veſpera tertia*, 1 Sam. 20. 5. perperam additur duabus veſperis de quibus Scriptura paſſim, quaſi una dies habeat tres veſperas p. 560. l. 12.
ערב בקר Dan. 8. 24. *veſpera mane*, id eſt totum νυχθήμερον p. 84. l. 70.
עורב *oreb* corvus à veſpere & nigredine, pag. 66. l. 65.
ערוב κυνόμυια, non κοινόμυια ut legi voluit Hieronymus, nec πάμμυια ut Aquila, p. 34. l. 47. *cynomya* autem Hebr. ערוב vel à nigredine, vel à comedendo dicitur p. 70. l. 4.
ערג *arag* rudere cervorum more Pſal. 42. 2. Non tamen illorum proprium, nam ad quaſvis agri beſtias refertur. Joel. 1. 20. Et pleriſque veterum ערג *arag*, eſt aſpirare, deſiderare, appetere. Quo alludit Gr. ὀρέγεσθαι, unde ὄρεξις *appetitus*. Vir doctus hic habet, *ut cervus aſcendit ad fontes aquarum*, quia Æthiopice (adde etiam Arabicè) ערג eſt aſcendere. Sed ad aquas deſcendimus non aſcendimus, quia aquæ ſunt infra terram, ut in Lege habetur p. 883. l. 34. & 884. l. 53.
ערוד *arod* à voce dicitur onager, quæ Latine *ruditus*. Vox eſt ὀνοματοποιητικὴ pag. 63. l. 13. & 869. l. 55.
ערוד (vulgo onager) in Talmude eſt inter lacertorum ſpecies, ſimilis צב צָב *tſab* & ſcinco & ſalamandræ. Sed legendum עסוד de quo vide in Arabicis p. 1054. l. 59.
ערוה Græc. ἀχὶ, & fere idem eſt p. 403. l. 72.
עש vel סס tinea, vermis lanarum & veſtium p. 34. l. 59.
עשתרתא *Aſtarte* Venus unde dicatur, vide in ſequente voce.
עשתרות *aſtaroth*, armenta aut greges. *Aſtarte*, Dea inde dicta, tam armentis quam gregibus præfuit. Itaque pro regni inſignibus capiti impoſuit tauri caput. Nempe *Aſtarte* eſt Venus, per quam in Lucretio *genus omne animantum concipitur*. Itaque in Manlio *taurum Cyth.rea tuetur*. Hebræi à verbo עשר deducunt, id eſt, ditare, quaſi *thau*, ſit epentheticum, quod eſt ſine exemplo p. 431. l. 51.
עתוד *athud* hircus anniculus, quaſi עתיד *athid*, id eſt, *paratus* ad omnia hirci munia obeunda, ad ſacrificia puta, ad coitum, ad commercia, & ad præcedendum gregi, p. 61. l. 9. & 646. l. 18. Principes quandoque עתודים *athudim* dicti, ut Alexander *hircus caprarum*. ibid. l. 69. Inde Phrygium *Athydis* nomen quod Arnobius hirquinum vocat. p. 61. l. 9. & 647. l. 9.
עת *tempus*, unde איש עתי Levit. 22. vir מזומן *paratus*, vel καίρι@ *opportunus* p. 638. l. 16.
פאה *peah* in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 38.
פדר *peder* varie redditum: Proprie eſſe adipem à carne ſeparatum, quo tectæ victimæ facilius conſumantur, factum videtur ex פרד *parad* ſeparare per metatheſin p. 471. l. 73. Aliquid in Homero ſimile p. 472. l. 45.
פטר *peter* vocatur primogenitus ex Arabica lingua, qua فطر *phatara* eſt incipere, & الفطر *alphatro* initium, exordium, quod in unaquaque re primum eſt p. 296. l. 71.
פיל *pil*, vel *phil* potius *elephas* Chaldæis, Syris, Arabibus, Perſis & Indis, unde voces compoſitæ pagin. 248. l. 38. Et turris in ſcacchorum ludo, quaſi turritum elephantem referat p. 68. l. 40.
פילאי Philæ urbs in extrema Ægypto, פול Eſ. 66. 19. quaſi *Elephantine* p. 248. l. 55.
פילת חויא in Jonathane pro ארקה Levit. 11. 30. Legendum פליית חויא *ſcrutatrix ſerpentum*, ut Arab. فالية الافاعي *phaliath alaphai*, id eſt, *ſcrutatrix viperarum* Scarabæorum genus eſt quod cum ſcorpionibus & ſerpentibus degere ſolet in latibulo crocodili terreſtris. Nam פליית deductum ex Arabico فالية Nugantur qui aliter ſumunt p. 1064. l. 57.
פימה *prima* in Jobo arvina, unde πιμελὴ p. 506. l. 65. Arab. فيم pingueſcere l. 71.
פלגים *phalgis* Chald. agnus, ut Græc. φάγιλ@, ex quo videtur deductum p. 428. l. 40.
תפלחנה videtur idem eſſe quod תפלטנה *pariunt* Job. 39. 3. *cheth* & *teth* permutatis, quamvis alioqui hæ literæ non ſint permutabiles p. 891. l. 73.
פליא ביארי locuſtæ genus aliter dictum צפורת כרמים *avicula vinearum* p. 1064. l. 59.
פלט *palat* & מלט *malat* P. & M. permutatis, primo in genere *liberari* ſignificat, deinde *liberari à partus doloribus*, uno verbo *parere* p. 291. l. 69.
פלט in Talmude paſſim eſt *evomere coitum ſeminis*, quomodo Job. 21. 10. ſumpſit Chaldæus p. 293. l. 11.
פולס *fullas* eſt *follis*, monetæ genus ab appendendo: Nam פלס eſt appendere p. 434. l. 12.
פנג *pannag* balſamum p. 629. l. 31.
פנינים *peninim* margaritæ p. 53. l. 16. Nomen ex *pinna* factum p. 400. l. [illegible]
פסח *paſach* διαβαίνειν *tranſgredi*, vel ὑπερβαίνειν *ſupergredi*. Unde פסח *Peſach*, veteribus *Phaſe*, Joſepho eſt ὑπερβασία. Philoni διαβατήρια, Nazianzeno διάβασις, vide Exod. 12. 3. & Eſ. 31. 5. p. 555. l. 65.
פסח Paſcha ſignificat. 1. Angeli tranſitum. 2. Agnum qui immolabatur. 3. Sacrificia reliqua tum temporis offerri ſolita per totum ſeptiduum. 4. Feſtos dies quibus hæc celebrantur p. 556. l. 55. & 565. l. 26.
ויפסחו 1 Reg. 18. 26. varie redditur p. 556. l. 35.
פעה *balare* ovium eſt p. 7. l. 12. & 470. l. 63. Eſaias de parturientis ejulatu uſurpat. ibid. l. 68. Quid ſi פעה ſit id ipſum quod Arabicè ثغا balare in partu p. 471. l. 25.
פצחא *Patſcha* per *tſade* Syri ſcribunt, quaſi à lætitia deducatur p. 557. l. 72. Æthiop. ፋሲካ: id ipſum p. 557. l. 4.
פקח קוח *omnimoda apertio*, geminatis radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior p. 411. l. 22.
פר *par* juvencus, proprie cujus ætas ex dentibus cognoſcitur p. 60. l. 47. Bovis fœtus jam cornutus, junior tamen. פרה *para*, juvenca fœta nondum domita. Tamen פר *par* ſeptennis Jud. 6. 25. *Sunt qui ſic dici putant quamdiu fœcundus eſt*, quia פרה *parah* fœcundum eſſe ſonat pag. 277. l. 50. Sed alia eſt origo vocis in Arabiſmo p. 278. l. 1.
פרא *pere* onager à curſu p. 63. l. 14. Syris enim & Chald. פרא vel פרי eſt currere. Et currit onager inſtar turbinis, & ſolis equis Barbaricis velocitate cedit p. 866. l. 67.
פרד *pered* mulus Hebræis, quia non generat, & *ſeparatus eſt*, id eſt, cœlebs. Mihi animal ex iis parentibus natum qui à naturali conſorte ſeparantur, ut cum alienis copulentur. Id Hebraice נפרד Oſ. 4. 14. p. 231. l. 18.
פרדס *pardes*, paradiſus, hortus, unde inuſitatum πάρδ@ apud Ariſtophanis Schol. & πάρδαλις, pagin. 787. l. 58.
מפריס ungulâ bifidâ inſignis; juvenci Deo offerendi epithetum p. 285. l. 73.
ܦܪܣܕܐ παρασάδες ſeu poſtes ædium p. 593. l. 39.
פרנס *parnas* ſeu *pharnas*, paſtor, rector, gubernator, inde *Pharnabazus*, *Tiſſaphernes* &c. Et monti *Parnaſſo* nomen, qui Parnaſſio gramine abundat ex Dioſcoride, Galeno & aliis notiſſimo p. 443. l. 32.
פרונקא *pruneka* Chald. tabellarius, curſor.

Vide

Vide Græc. φρυνικὸς, & Arab. فرانق phuranik p. 794. l. 42.
פרס peres oſſifraga, quia פרש eſt (oſſa) frangere Mich. 3. 3. p. 63. imâ.
פרסה ungulæ diviſio, & שסע ungulæ fiſſio quid differant p. 6. l. 18.
פרעש pulex dicitur, quia retrorſum ſalit, quod obſervant Arabes p. 70. l. 63.
פרץ orbitas, proprie violenta eruptio p. 295. l. 41.
פרק diſcerpere Pſal. 7. 3. de leone pag. 740. l. 59. Vulgo frangere, ſed & avellere p. 440. l. 49.
פרפר Pharphar fluvii Damaſceni nomen 2 Reg. 5. 12. In libro Nominum explicatur talpa, tanquam decurtatum ex הפרפרה ut in Talmude foſſa פירה dicitur pro חפירה p. 1033. l. 25.
פרש paras non ſolum equitem ſed & equum ſignificat, ut Arab. فرس pharas, quod exemplis probatur pag. 98. l. 23. Sic veteres paſſim equitem pro equo dicunt, ibid. l. 66. Alludunt ferus, perſæ, Perſeus, &c. ibid. & p. 60. l. 11.
פשיטה peſita, monetæ ſpecies ab extenſione dicta p. 434. l. 9.
פשקנצא corvi fœmina p. 980. l. 51.
פתן pethen ſerpentis ſpecies, unde Python augurum præſes p. 22. l. 36.
צ tſade Hebræum in ض dhad Arabum ſæpe mutari, puncto in ص poſito p. 1053. l. 60.
צאן tſon, pecus minutum ut oves & capræ p. 420. l. 40. Idem quod Græc. μῆλον ibid.
צאן ovem Arias dici vult à צנן frigere, quia eſt alſioſum pecus. p. 454. l. 31. Potius à fœcunditate dici p. 60. l. 58.
צאן tſon & capræ quandoque opponuntur. Tamen tſon fere tam ad caprinum quam ad ovillum pecus pertinet. Idem nomen ſemper ſingulare, tamen pluralem ubique vim habet. Aleph eſt radicale tamen ad צון quidam referunt. Quandoque pro צאן ſcribitur צנא & צנה Arab. ضنا & ضنى ſoboleſcere & fœcundum eſſe ovibus maxime convenit p. 432. l. 9.
צאנן Tſaanan Judææ oppidum quaſi pecoroſum dictum p. 432. l. 38. Græci male Sennaar, ib. l. 40. Symmachus εὐθενήσαν explicat, lege εὐθηνήσαν ibid. l. 57.
צב tſab Hebræorum alii bufonem, alii teſtudinem reddunt. Sed Arabes, in quorum ſolo naſcitur ضب dhab (ita enim illi efferunt) in lacertis eum cenſent, & pleniſſime deſcribunt. Idem eſt Græcis ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος, & Hieronymo crocodilus (nempe terreſtris) pag. 1045. l. 5. Vide ضب in Arab.
צבי tſebi proprie decus ſonat. Inde in capream tranſlatum, decorum & venuſtum animal? quodque in veterum deliciis fuit. Inde Chald. טביתא tabjetha vel tabitha & Arabum ظبي dhabi. Tabitha redditur Δορκὰς Act. 9. In Vajekra Rabba à bonitate ſumptum legitur, quod eſſet טבתא tabtha p. 924. l. 53. & 925. l. 26.
צבוע tſeboa proprie eſt animal varium, ut in ſerpentibus cenchris, cui Hebræi ſuo more hyperbolici tot colores tribuunt quot annus habet dies p. 68. l. 30. Eadem ratio nominis in hyæna quæ Hebr. צבוע tſeboa dicitur, & Arab. ضبع dhabuon; Item بقع bakion à colorum varietate p. 837. l. 22. Ita σιαλὴν maculoſam deſcribit Oppianus, & cœruleis vittis inſignem, ibid. Nec ſolum pelle varia eſt, ſed & oculis, in quibus ſtatuit Plinius mille varietates ibid. l. 71. Jam ſi ad animum transferas, צבוע tſeboa Hebræis eſt hypocrita, qui alium colorem præ ſe fert quam re vera habet. Qualis omnino hyæna eſt, quæ vomitus humanos mentitur, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes devorat, p. 838. l. 6. Itaque צבוע tſeboa eſt hyæna Jerem. 12. 9. & 1 Sam. 13. 18. & veteres ita reddunt; quamvis recentiores interpretes id latuerit, & in Hebræis Lexicis deſideretur illa vox p. 830. l. 60.
עיט צבוע perperam reddi avem digitatam. p. 13. l. 74.
צבועים tſeboim Hebræis feræ rapaces, ut Arab. سباع ſibaon p. 830. l. 46.
צהל hinnire p. 7. l. 9.
צוק (deſertum) Tſuck, id eſt, anguſtum, ſeu locus הדורי flexuoſus, in quem deducebatur hircus Azazel p. 656. l. 45. & 658. l. 57.
צור, unde ויצר Exod. 32. 4. vel formare eſt ut יצר vel ligare, & recondere ut צרר. Priore modo in illo loco longe plures exponunt. Sed prior interpretatio ut ſola vera aſſeritur p. 334. l. 34.
ציים tſijm Hebr. feles feri. Sic ضيون dhaiwan Arab. eſt felis p. 862. l. 72.
צלבח anguilla p. 42. l. 22.
צלצל locuſtæ immundæ ſpecies p. 34. l. 42.
צמח vegetare. נפש צומחת anima vegetativa plantis propria. Frumentum vivit & moritur Oſ. 14. 7. & 1 Cor. 15. 36. Occidit vites eorum Pſ. 78. 47. Terra ipſa mori dicitur Gen. 47. 19. quaſi in proventu ſuo vivat. Poetas quoque ſic loqui p. 1. l. 16.
צמר lana, אילים צמר arietes lanati ſeu lanigeri p. 475. l. 21.
צמר גמלים lana camelorum, id eſt pili, p. 78. l. 41.
צמר צחר lana ſummi candoris, quę quodam errore viſus videtur ἐρυθρίζειν ut cygni & nix p. 476. l. 38.
צפע tſepha vel צפעוני tſiphoni baſiliſcus, cujus ſibilum hoc nomen ipſo ſono videtur exprimere, p. 68. l. 34.
צפיע βόλιτον, βόλβιτον, bubulum ſtercus, Arab. verbum ضفع ſtercus egerere, & nomen ſtercus, non tamen bovis, ſed elephantis p. 329. l. 55.
צפצף de voce gruis & hirundinis. Latine grus gruit, & hirundo fritinnit p. 14. l. 47.
צפור non eſt avicula tantum ut volunt, ſed avis in genere, ab Aurorâ ſic dicta, quia volucres mane ſurgunt p. 13. l. 49. & p. 59. l. 19.
צפיר tſaphir hircus in Daniele, proprie matutinum ſonat p. 61. l. 6. & pag. 647. l. 29. Capræ ſummo mane ad paſcua deducendę, ibid. l. 42. Certo anni tempore ad orientem ſolem convertuntur ibid. l. 54.
צפרדע tſephardea rana dicitur à limoſis ripis in quibus naſcitur & degit p. 68. l. 4.
צרח ululare luporum eſt p. 7. l. 17.
צרי in Galaad, non eſt balſamum ut volunt recentiores contra hiſtoriæ fidem, ſed ῥητίνη reſina, p. 628. l. 63.
צרעה tſira, veſpa vel crabro, pro צריעה itſra à premendo, quia valde preſſa & conſtricta habet ilia. Indidem crabro & σφὴξ p. 69. l. 70.
ܨܪܘܪܝܬܐ tſerurritha Syris ſalamandra p. 1073. l. 48.
צתרי tſithri in Talmude hyſſopi genus p. 587. l. 38. Aliis origanum p. 589. l. 3.
קאת kaath cur à vomitu dicatur pelecanus p. 65. l. 31.
קבה Arab. قبة proprie lactentis agni ventriculus ex eo reſectus, quod aliter vocatur انفحة p. 50. l. 14. Alii קבה Arab. قبة & כרש Arab. كرش hoc ſolo differre ſcribunt quod illud lactentis adhuc, hoc ablactati animalis eſt ventriculus p. 505. l. 20.
קדר kedar fuſcus, unde Cedrei vel Cedranitæ. Hic ineptit Ætymologus, ut ſolet in Hebræis nominibus p. 535. l. 57.
מקוה 1 Reg. 10. 28. vectigal eſſe probatur, ut Chaldæum מגביתא. Cujus vocis ignoratione tam veteres quam novi interpretes in devia abeunt p. 172. l. 36.
קולא kula hydria p. 586. l. 50.
קום ſtare unde קמות ſtantes, id eſt fruges Cereales nondum demeſſæ p. 853. l. 70.
מקום locus ſeu loci vox ſæpe ſuppletur, p. 204. l. 49.
במקום proprie in loco, tam temporis quam loci eſt adverbium, ut Rom. illico p. 380. l. 22. Ut מרחוק è longinquo tam loco quam tempore p. 151. l. 28.
קופים kophim Simiæ, vel à verbo קוף kuph vel יקף jakaph, id eſt, ambire & circuire, propter frequentes circulationes quibus & ſeipſas exercent & ſpectatores detinent. Vel potius ab Æthiopum cepho ſimiæ ſpecie in Plinio, Solino, &c. p. 992. l. 70.
קין Kain ab acquirendo, ut Gr. Κτησίας vel Ἐπίκτητος p. 537. l. 50.
קיר non ſolum parietes domus privatæ, ſed & urbis mœnia ſignificat p. 590. l. 26.
קלוס cùm è partibus quæ geminæ ſunt una eſt altera brevior & contractior pag. 523. l. 1. Sic قلوط Arab. eſt nanus, vox in Lexicis ſupplenda, & قلطي canis Melitæus p. 523. l. 12.
קלע kala funda, ut Græce κῶλον habena fundæ p. 461. l. 2.
קלפי κάλπη ſeu κάλπις urna in quam ſortes conjiciuntur p. 656. l. 14.
קולרין kolorin in Chald. interprete non eſt κολλάριον ut putant, ſeu vinculum circa collum, ſed vel pœna vel carcer, quorum utrumque ſonat Græcum κολαστήριον, omnino igitur videtur ex eo decurtatum, ut ſimilia multa vocabula p. 785. l. 6.
חית קנה fera calami Pſal. 78. 31. juxta Selomonem eſt aper qui inter calamos degit pag. 984. l. 65. Sed potius hippopotamus, qui ſub umbroſis cubat, in latibulo arundinis Job. 40. 16. p. 985. l. 26.
ቀነወ: Æthiop. perforare, ቅናት: aculeus, ſtimulus ቀንቀት: vulnera quibus cutis perforatur p. 782. l. 15.
קנן nidificare p. 14. l. 7.
ቀነጸ: Kanatſa Æthiop. inſiliit, inverſum ex Hebr. זנק zanak. Vide መሐረ: machara.
קוסמים kaſemim vates קוסמי אל Koſmeël, miniſtri Dei, unde Caſmilli p. 367. l. 51.
קסנא Kaſna in Talmude de catulo canis parvum & tenerum ſonat. Alludit Caſinæ latrans nomen in Plauto p. 664. l. 62.
קפד Kaphad vel הקפיד hikphid attentum & ſollicitum eſſe, הקפדה hakke phada attentio & ſollicitudo, quia cum hericius ſpinis ſe totum obtegit, hæc actio eſt attentionis acerrimæ p. 1039. l. 34.

קפוד *Kippod* aliis *hericius* : Aliis *teſtudo* , aut *caſtor*, aut *lutra* : Aliis *noctua* , aliis *vultur*, aliis *merula*, aliis *butaurus*, aliis *ſypſelus*, aliis *plancus* aut *aquila anataria*. Sed hericium recte reddunt Græci, Hieronymus & plerique Hebræorum. Et Talmudici ſic uſurpant. Neque aliud Chald.

קופר *Kuphad*, Arab. قنفذ *Kumphud* & Æthiop. ቀንፈዝ: *Konphoz* p. 1037. l. 11. uſque ad 1039. Spiculis amictum ſonat ex קנה *Kana* ſpiculum, & אפד *aphad* amicire p. 1039. l. 16.

ܩܦܕ Syr. horripilare, horrere hericii inſtar, ὀρθοτριχεῖν Gall. *heriſſer* p. 1039. l. 43.

קפדן *Kaphdan* aſper, moroſus, iracundus inſtar hericii p. 1039. l. 22.

קפוז *Kippoz* Arab. قفاز *Kipphaza*, ἀκοντίας ſerpens ſeu *jaculus*, ſic appellatus à ſaltu quo vel in arbores vel in viatores irruit p. 23. l. 62. & p. 68. l. 36.

קצב lignum cedere & dedolare. Inde oves קצובות dicuntur in Cantico, quæ tam ſunt inter ſe ſimiles quam ſi ex ligno aut ære ad eundem typum efficta fuiſſent. Et hujuſmodi ovibus conferuntur ſponſæ dentes p. 483. l. 36.

קצות העם non ſunt *extremi populi* ſeu infimi, ſed *extrema populi*, id eſt, univerſus populus nullo uſque ad extrema excepto p. 356. l. 62.

חג הקציר *Feſtum meſſis* Pentecoſte Exod. 23. 16. Meſſis nempe abſolutæ non inchoatæ p. 857. l. 65.

קקולי *Kakuli* vel קקולין *Kakulin* Chald. & Syr. & قاقلي *Kakeli* Arab. ciceris genus ſimile ܐܘܫܢ *uſnen*, quod pluribus deſcribitur p. 873. l. 41.

קורא *Kore* non eſt perdix ut volunt, ſed gallinaginis genus ita vocatæ, quia roſtrum habet inſtar pali qui Hebr. קורה *Kora* dicitur, ut Gr. σκόλοψ, unde σκολόπαξ p. 15. l. 57. & p. 66. l. 46.

קרית ארבע *Kirjath-Arba* Chebron dicta putatur, id eſt, πόλις τῶν τεσσάρων, à quatuor Patriarchis ibi ſepultis p. 435. l. 37.

קרות vel קרח Chald. & Syr. pro Hebr. נקוד non ſignificat *excornem* ut volunt, ſed *maculoſum*, ſeu cujus albæ maculæ calvariam imitantur. Sic Arab. قرحة eſt macula alba in equi fronte, & اقرح equus tali notâ inſignis p. 478. l. 6.

קרחה *calvitium* (aquilæ Mich. 1. 16.) id eſt, ψίλωσις, *pennarum defluvium*. Quæ cum *recreſcunt* Eſ. 40. 31. *renovari* dicitur Pſal. 103. 5. ut accipiter *plumeſcere* Job. 39. 29. p. 14. l. 71.

מקרטע *exiliens* Heb. p. 336. l. 29.

מקרן *makrin* cornutus, juvenci Deo offerendi epithetum p. 285. l. 72.

קרנות שן *cornua dentis*. Sic appellantur elephantis dentes ex quibus fit ebur Ezech. 27. 15. quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant p. 254. l. 44.

קורנית *Kornith* in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 39.

ቀርነ ፡ ነገ፡ *Karna nage*, cornu elephantis, id eſt, ebur p. 248. l. 22. Plur. አቅርንት፡ *cornua* p. 253. l. 72.

קרסם Chald. *abſumere* de locuſtis. Et in Talmude de formicis quæ agri proventum abſumunt p. 981. l. 70.

קרע de leone dilacerare Oſ. 13. 8. p. 740. l. 66.

קרקש *ſonare*, unde קרקשתא *Karkaſtha* aries qui gregem cum tintinnabulo præit. Scribitur & כרכשתא per *caph* p. 423. l. 73.

קרש monoceros eſt caprea ſylvæ *Ilai*, ut tigris eſt leo ſylvæ *Ilai* pag. 944. l. 73. R. Selomo damam reddit pag. 945. l. 2.

קרש *Keras* eſt decurtatum ex μονόκερως.

קשט *Koſct* Hebr. veritas, ut קשוט *Keſot* Chald. & קשיט *Kaſit* verus. Hinc קשיטה *Keſita* moneta ſincera. Ut in paraphraſtis pondera, menſuræ, ſtateræ, ſextaria דקשוט veritatis p. 433. l. 52.

קשיטה *Keſita* Pleriſque veterum agnus aut ovis. Tamen eſt nummi ſpecies. 1. Prophetæ enim cum de ovium paſtu, proventu, mactatione, ſacrificiis agunt, nuſquam agnum ſic vocant, nec linguæ Hebrææ vicinæ. 2. קשיטה *Keſita* Talmudicis & Hebræis recentioribus fere omnibus pro nummo eſt. 3. Et proprie ἀκίβδηλον ſonat, quod ſinceræ monetæ eſt epithetum. 4. Agnum non eſſe docet fœminina terminatio. Solas autem agnas Jacobum dediſſe pro agri pretio, aut Jobum ab amicis accepiſſe quis credat? 5. Jacobi ævo & diu ante deſierant res rebus permutari, & in uſu erant veræ emptiones quæ nummis fiunt. 6. Act. 7. 16. ager à filiis Emor non agnis ſed argenti pretio emptus fuiſſe legitur pag. 433. l. 11. &c. קשיטא *Keſita* Hebræis *obolus*, Græcis μνᾶ *mina*, quarum ſingulæ pendebant duas argenti libras cum ſemiſſe. Illud per puſillum, hoc nimium p. 437. l. 22.

בק קשיטה *centum Keſitis*. An pro eo ſcriptum בק שיתא *centum ovibus*, altero *Koph* ſuppreſſo? p. 437. l. 17. Jonathan *centum margaritis*. An quia קשוט eſt ornatus? p. 437. l. 37.

הקשרים non ſunt *primitivi* ſeu *verni* ovium fœtus ut volunt, ſed *ligati* ad verbum, id eſt, *robuſti* & *vegeti*, quia illæ linguæ ligandi verbis ad corporis & animi vigorem ſignificandum ſæpe abutuntur. Sic ربط & اوثق primo *vincire* & *ligare*, deinde *animum obfirmare* ſonant, شد etiam *ligare* eſt, unde شديد *robuſtus*. & שדי παντοκράτωρ omnipotens. Præterea ligari ſolent oves quæ ſaginantur ut habetur in ܩܛܝܪ p. 513. l. 70. & p. 514. l. 47.

קשקשת *ſquama* Hebr. ab aſperitate dicta. Inde lorica ſquamata 1 Sam. 17. 5. Chald. גלבא unde *clibanarii equites* in Ammiano. Græc. λεπὶς, unde *lepidus* p. 38. l. 50.

ר *Res* & ל *lamed* ſæpe permutari ut in שחל & שחלת pro שחר & שחרת probatur multis exemplis p. 717. l. 60.

ר *Res* Chald. & Syr. vocibus poſt primam radicalem ſæpe inſeri p. 669. l. 26.

מראה πρόλοβος ingluvies p. 13. l. 67.

ראם *reem* Hebr. non eſt veterum *monoceros*, fabuloſum animal, neque uſquam terrarum viſum pagin. 952. l. 45. Neque *rhinoceros* de quo Judæi atque Arabes altum ſilent p. 958. l. 27. Neque *urus*, qui non ſolum Judæis ſed Romanis quoque & Græcis ignotus fuit ante Cæſarem pag. 959. l. 62. Sed bicornis capreæ ſpecies, in Arabiæ arenis degens, ſinceræ albedinis, caprearum ovis dicta, quia multum habet carnis & pinguedinis. Cujus venatione inſignis Arabum princeps Zachæus, ante annos fere quingentos قتيل الريم *Katilorimi* ab hiſtoricis ideo cognominatur, quaſi *rimicidam* vel *reemicidam* dixeris p. 961. l. 63. In Syro & Chaldæis רימא *réma* & רימנא *remana* non ſolum occurrunt pro ראם *reem*, ſed & pro דישון *diſon* capreæ ſpecie vel à cinereo colore vel à pinguedine dictæ pag. 964. l. 46. Et Chald. אורזילא *urzila*, id eſt, *capreæ hinnulum*, Gemara & Gloſſæ Talmudis in aliquot locis ראם *reem* explicant p. 964. l. 70. Et Aben Ezra pro ibice habens, dicit in Pſ. 22. הראם *reem è monte celſo ſuper cornua ſe dejicere, nec ea confringere* p. 965. l. 30. Idem animal ſæpe deſcribitur *bicorne*, ut in Tract. Talmud. *Zebachim* ubi *reem ligatum fuiſſe* legas משני קרניו DUOBUS *cornibus ſuis*. Et in Eliezeris capitulis, ubi *reem* ferire dicitur *tam cornu ſiniſtro quam dextro*. Quod ipſum colligere eſt ex Deut. 33. 17. pag. 957. l. 39. & 60. &c. Proinde *monoceros* à Talmudicis non vocatur ראם *reem* ſed קרש *keras*, Ibid. l. 71. Solvuntur objectiones, p. 965. l. 43. *Reem* in capreis quam emineat, p. 966. l. 50.

ראש כלב *caput canis* 2 Sam. 3. 8. id eſt, dux canum & illis præfectus, κυνάγωγος p. 685. l. 50.

ראש non ſolum caput, ſed & venenum ſonat. Sic ראש פתנים *venenum aſpidum*. Itaque Sirach. 25. 16. *non eſt caput ſuper caput ſerpentis*, caput, id eſt, venenum pag. 24. l. 42.

ראש herbæ amaræ genus in ſegetibus naſcens p. 592. l. 40.

רב לכם *multum vobis* id eſt, *ſufficit vobis* p. 356. l. 5.

רבץ *recubare* de leone Gen. 49. Pſ. 104. Ezech. 19. Hinc leo Arab. رباض quaſi *recubitorem* dicas. p. 737. l. 45.

מרבץ *marbets* cubile ovium. Gr. κλίσις vel κλισίον, quia ibi κλίνονται *recubant* pecora p. 468. l. 8. &c.

מרבק *marbek* quid proprie ſit in quatuor Scripturæ locis de vitulis *marbek*. Interpretum hallucinationes ربق *rabaka* Arabibus proprie bovis collum devincire, ربقة *ribka* vinculum in collo bovis, ربيقة *rabika* bos ita devinctus. Talmudicis quoque רבקה *ribka* vinculum quo tres aut quatuor boves collo adſtricti grana triturant. Et מרבק *marbek* idem Hebr. p. 302. l. 29. &c.

רעש & רגז conjuncta de motu terræ fere dicuntur p. 132. l. 60.

ארגז *argaz* capſa, arcula, Philiſtæorum vocabulum, p. 368. l. 51. Cur Aquila reddat ψῦφος κερᾶς. In quibus vocibus non eſt mendum ut ſuſpicatur Druſius, ibid. l. 51. Alludunt ܪܓܙܬܐ *ragzatha* Syrum, رجازة *rigiaza* Arabicum, & ῥίσκος *riſcus*, Græcum aut Phrygium p. 368. l. 66.

ረድአ፡ *rada* juvit Æthiop. pro Hebr. עזר *azar* per inverſionem. Vide ምሕረ: *machara*.

להרים הקרן *ad attollendum cornu* filii Heman à Deo conſtituuntur, id eſt, ut ſtatis temporibus corneis tubis altâ voce buccinent 1 Par. 25. 5. Aliis hic elatio cornu eſt roboris exaltatio, quod videtur alienum p. 317. l. 22.

רחל *rachel* ovis, Hebr. Syr. & Arab. p. 437. l. 44. Arab. agna proprie p. 428. l. 4. Origo vocis falſa. p. 438. l. 9.

רחם *racham* vulturis ſpecies à miſericordia & Φιλοστοργία ſic appellati p. 64. l. 38.

מרחוק eminus, vel è longinquo ſupp. loco vel tempore. Nam ad utrumque pertinet p. 151. l. 28.

ריח odorari, ſentire, præſagire p. 151. l. 7. & 9.

רבב

רכב non ſolum *currum* ſignificat, ſed & *curules equos*, ut in Virgilio aliquoties currus pro equo ſumitur, *caccabe* aut *carcabe* potius pro *capite equi* hinc deducitur p. 100. l. 62. &c.

מרכבת המשנה Currus (Pharaonis) *ſecundarius* p. 175. l. 18.

רכש *reches* probatur eſſe equum curſorem expeditiſſimum, Radix רכש *rachas* eſt acquirere. Sic Gr. κτῆνος à verbo κτᾶσθαι p. 100. l. 31. Arab. ركض *galoper* ibid.

רכש *reches* apud Kimchium nonnulli mulum explicant p. 241. l. 40.

ܪܡܟܐ *Ramin* in Syro pro ܕܡܟܐ *damin* p. 372. l. 26.

רמך equam ſignificat, tamen eſt Maſculinum. p. 8. l. 38.

רמך *ramac* equa Eſther. 8. 10. ubi muli vocantur בני הרמכים *filii equarum*, Vox Arabibus notiſſima. *Marc* equus Gallis olim, & Britannis hodie p. 101. l. 29. &c.

תרמילא *tharmila* Chald. *pera cibaria*, Gr. ἀρμαλιὰ cibus, alimentum p. 457. l. 7.

רמה *rimma* vermis proprie terreſtris p. 34. l. 56. Arab. caries, teredo, رم *ramma* carioſum eſſe. At Hebraice רמם *ramam* σκωληκιᾶν verminare p. 70. l. 31.

רמש *reptile* à calcando terram p. 23. l. 21. aut à rependo p. 59. l. 21. Moſi quid ſit reptile ibid. l. 29.

ארנבת *arnebeth* eſſe *leporem*, non *cuniculum* aut *quid tertium* p. 994. l. 65. A carpendo terræ proventu dici p. 995. l. 25. Cur hujus vocis terminatio ſit fœminina pag. 996. l. 18.

תרנה אשפה *ſonat pharetra*, id eſt, ſonant vel ſtrident ſagittæ ex pharetra emiſſæ, per metonymiam contientis pro contento. תרנה alibi non extat, ſed confertur רנה *rana* cum רנן *ranan*, quod Hebraice ſolum *canere* ſignificat, at Arab. *ſtridere*, de ſagittis quæ ex arcu excutiuntur. Id vero eſt maxime ad rem p. 134. l. 32.

רעה non ſolum *paſcere* ſed & *errare* ſignificat. p. 466. l. 71.

רועה *roge*, paſtor & רעה *raga* Hebr. paſcere, ut Syr. ܪܥܐ *rega* unde *regere* & *reges*. *Ajin* medium per G efferimus, ut in *Ragau* & *Raguel* p. 441. l. 49.

רועה non eſt paſtor mercenarius ut vult Druſius. Paſſim enim ita vocantur etiam qui gregum domini ſunt p. 444. l. 17.

מרעה paſcuum (leunculorum) id eſt luſtrum Nahum 2. 11.

רעו *Ragau* dicta urbs Mediæ à vicinis paſcuis p. 165. l. 65.

רעמה *raama* quâ Deus equi collum induit Job. 39. 22. non eſt *tonitru*, neque *hinnitus*, ſed *juba* Tonitru רעם *raam* dicitur, non רעמה *raama*, Vox ex collo non educitur, ſed ex gutture. Neque guttur aut collum induit, ſed eo potius induitur. Hinnitus equi acutus eſt, nec tonitrui ſimilis. Juba equo à Deo data eſt ornatus cauſa, & collum induit. Et à ſitu recte רעמה *raama* dicitur, ut Gr. λοφιά. Syris enim ܪܡ *raam* altum eſſe ſonat, ut Hebr. רום *rum*. Itaque Græci φόβην, id eſt, *jubam* reddiderunt (quod in φόβον mutarunt ſcribæ imperiti) & Syri ܟܘܡܐ *comam*, pro quo legitur ܟܘܡܐ perperam p. 117. l. 70. &c.

רעש proprie *moveri* ſignificat, deinde etiam ſaltare, cum equus *moveri* dicitur *ſicut locuſta* Job. 39. 23. Moveri, id eſt, ſaltare. Ita Græc. σκαίρειν utrumque ſignificat, unde ἐνσκαρθμοί p. 121. l. 35.

רצפה *ritſpha* non eſt carbo ut volunt. Sed 1. lapis quivis cujus in pavimento uſus eſt. 2. lapis ignitus ſeu candefactus, ad quem caro coquitur & torretur Arab. رضفة *ridhpha* dicitur, id eſt רצפה *ritſpha*. Hujuſmodi lapides in altari fuere, quorum uno per viſionem ablato Seraphinus Prophetæ labra tetigit & mundavit p. 327. l. 64.

רקב *teredo*, vermis ligni p. 34. l. 58.

רקמה *recama* Ezech. 27. 3. id eſt, Phrygium opus deſcribitur in aquilæ majoris plumis, quam Græci ἀστερίαν vocant, tanquam à ſtellis interſperſis p. 14. l. 62.

רקוע *rakea* in Onkelo maculis albis inſignis ut Arabicè رقعا *raka* ovis quæ latera habet alba رقاع *rika* quod nigrum & album eſt p. 478. l. 61.

רקק *rakak* juxta Hebræos molle lutum ex quo Deus aves creavit, & ranas Ægyptias p. 55. l. 44.

רקות de vaccis Gen. 41. tenues & macilentæ. Ex Arab. & Syr. linguâ vox notiſſima, quamvis in Hebr. textu alibi non reperiatur p. 304. l. 35.

רקה Hebr. tempus ὁ κρόταφος, διὰ τὴν λεπτότητα p. 304. l. 61.

ש Hebræum Arabes ſæpe mutare in ث p. 373. l. 43.

שאג *rugire* de leone occurrit locis quindecim p. 730. l. 53. Etiam Deo tribuitur, qui rugientis leonis inſtar, voce ſuâ graviter intonat, ibid. l. 54. Et plangentibus, ut Græc. ὠρυθμός ibid. l. 59.

שבט virga, baculus, ſceptrum, pro paſtoris pedo occurrit aliquoties p. 459. l. 5. Sub virgâ (paſtoris) oves quomodo tranſire dicantur Levit. 27. 32. ibid. l. 11.

שבוט *ſaboth* λάβραξ ſeu *lupus* piſcis pag. 42. l. 16.

שבולת שועל *ſpica vulpis*, id eſt, avena p. 300. l. 61. quia ſpica caudam vulpis imitatur p. 602. l. 55.

שבלול *ſabbelul*, limax, vel à שביל *ſebil*, id eſt via quam ſucco ſuo ſignat, vel quia שב בלול *habitat* in cochlea p. 70. l. 25.

שבעתים & ſi duale, non ſignificat *bis ſeptuplum*, ſed ſimplex ſeptuplum, ut Latine *ſeptemgeminus* p. 395. l. 10.

שבר *confringere* (oſſa) Eſ. 38. 13. & 1 Reg. 13. 26. 28. leonis proprium, ut הדיק (oſſa) *conterere* & *comminuere* Dan. 6. 24. p. 740. l. 17.

שבור in pecude vitium; Fracta, ad oſſa refertur, femoris puta aut cruris p. 522. l. 50.

שבת הגדול *Sabbatum magnum* hodie apud Judæos Sabbatum quod Paſchales dies proxime præcedit p. 568. l. 23.

שגר *ſeger* armenta non ſignificat, ſed fœtum boum, & pecoris in genere, quia per partum emittitur. Chald. enim & Arab. שגר eſt emittere. Ita שלח *emittere* Job. 21. 11. de partu dicitur p. 296. l. 35.

שדרה *dorſi ſpina*, Arab. شزرة Et in Onkelo שזרתא p. 497. l. 45.

שדים *diaboli*. Idololatrarum Dii p. 497. l. 25.

שה *ſeh* Hebr. شاة *ſah* Arab. שיתא *ſetha* Chald. tam capram quam ovem ſonat, ſive ſit mas ſive, fœmina, & tam generale eſt quam צאן *tſon*. Sed צאן *tſon* de pluribus dicitur, שה *ſeh* de ſingulis. Nec ſolum parvulum ſignificat, ut Hebræorum multi volunt, ſed & ovem & capram cujuſcunque ætatis & ſexus. Radix juxta Hebræos & Chaldæos in medio habet *jod*, juxta Arabes *Vau* p. 438. l. 30.

שור bos cujuſvis ætatis & ſexus. Non ab acumine viſus ut volunt, ſed à firmitate ſic dicitur. Chald. enim Talmud. Syr. Arab. & Æthiop. שרר eſt *firmari*, *ſtabiliri*. Ex Hebr. שור *ſor* Chald. & Syr. תור *thor* Arab. ثور *thſaur*, Phœnic. Θώρ *thor* in Plutarcho, Ægypt. ἀθώρ in Heſychio, Græcum ταῦρος. Latinum *taurus*. Arabes unde deducant. p. 279. totâ

שור pro *tauro* ſumunt novi interpretes Job. 21. 10. cum ſit vacca aut bos fœmina. Eſt enim nomen ἐπίκοινον, quod utut ſemper Maſculinum, tamen ad vaccam ſæpe pertinet p. 291. l. 14.

שוש non eſſe gaudium intus latens, & quod nullo geſtu ſe prodit p. 131. l. 33.

שושן *Suſa* ab equitatu non dicuntur, ut vult Etymologus, ſed à liliis p. 96. l. 2.

שחז Talmudicis caudam attollere, vel furſum erectam habere, ut Arab. شاحن p. 437. l. 62.

שחול cujus luxatum eſt femur p. 508. l. 74.

שחל *ſachal* pro שחר *ſachar* eſt leo niger, qui Arabibus ادلم *adlamon*, quales in Syriâ occurrunt, cum alibi ſint fere fulvi p. 717. l. 45.

שחלת *ſecheleth* pro שחרת *ſechereth* à nigredine dicitur onyx ſeu unguis odoratus, *Res* & *Lamed* permutatis, quod in illis linguis frequens p. 717. l. 60. De hoc aromate Exod. 30. 34. & Sirach. 24. 21. p. 55. l. 19.

שחף *ſachaph* larus vel cepphus, avis cui carnis minimum eſt, quaſi phthiſi laboret, quæ Hebraicè dicitur שחפת *ſachepheth* p. 66. l. 22.

שחץ *ſachats* non eſt leo ut volunt, multo minus leo in certa ætate: Sed vel corporis proceritas, vel elatio & faſtus animi. Unde animalia quædam בני שחץ dicta ut Græc. ὑπερέχοντα ζῶα p. 718. l. 62. Vide Arab. شخص

שחת eſt *corrumpere*, & שחת Pſal. 16. 10. quomodo interpretantur inſignes Apoſtoli duo Petrus & Paulus. Tamen plerumque eſt *foſſa*, corruptionis locus, niſi deducas à verbis שוח aut שחה quæ deprimere & inclinare ſignificant p. 761. l. 5.

שוטף *exundans* alibi de torrente dicitur, qui ſummo impetu fertur, ſed Jerem. 8. 6. de equo qui in prælium ruit p. 147. l. 20. Quod Syrus recte reddidit, ſed Gabriel Sionita non ſatis intellexit, ibid. l. 35.

שירא פרנדא ſericum Pharandæum p. 487. l. 35.

שיראן bombycinum p. 487. l. 34.

שירה, vide שפעה

משכוביתא *maſcobitha* in Jonathane, aries qui præit gregem. Legerem משבוקיתא *masbokitha*, quia شبق Arabibus eſt præire. Talmudici per duplex *caph* legunt משכוכיתא *maſcocitha*, tanquam à משך, id eſt, trahere p. 424. l. 3.

שכל plerumque eſt orbari; Sed & in abortiendi notione occurrit, quomodo partui opponitur in Jobo p. 292. l. 16.

שכן *ſacan* habitare, unde Græc. σκηνή & σκηνόω & משכנות הרועים *paſtorum tabernacula* p. 465. l. 39.

שלה *errare*, inde של Hebr. *temeritas* p. 374. l. 58.

שליו coturnix ab ubertate dicta, ut Arab. سماني *ſumana* à pinguedine p. 66. l. 30.

שלוחות propagines Eſ. 16. 8. p. 896. l. 27.

שלטי רקמות *ſcutula operis Phrygionici*. Chaldæus ita vocat maculas quibus pardus ſcutulatus eſt p. 7. l. 2.

שלך *ſalach* avis catarrhactes, ut שלך *ſalach* verbum eſt καταῤῥάσσειν *præcipitare* p. 65. l. 39.

שמר *perdere* & שמר *ſervare* per ſcribarum imperitiam confunduntur p. 525. l. 9.

אשתמד *defecit* vel *apoſtata fuit* p. 578. l. 25.

Judæi cur בן נכר Exod. 12. 43. ſic reddiderint. ibid. l. 35.

שמטה Græc. ἄφεσις, Arab. تسييب, id eſt dimiſſio ſacri animalis ita Deo devoti ut ejus uſus omnibus ſit interdictus p. 660. l. 22.

שמט 2 Sam. 6. 6. quam varie reddatur. Nobis שמט *in luto hærere*, quia ثمط Arab. eſt lutum tenue in quo jumenta detinentur, idem quod وحل p. 374. l. 35.

שממית *ſemamith* Prov. 30. 28. neque *vermis* eſt, neque *reptile alatum*, neque *hirundo*, neque *ſimia*, neque *aranea* p. 1083. l. 65. Sed *ſtellio*. Ita Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus. Et סממיתא *ſemamitha* Levit. 11. 30. pro ſtellione ſumitur in Chaldæis duobus & Samaritano interprete. Quin Græcè hodie vocatur σαμιαμίνθη. Nomen à veneno ſumptum ut Arabici سام ابرص *ſammabras*. Denique ſtellioni convenit quicquid de *ſemamith* habet Solomon p. 1085. l. 15.

שמן ſaginari pro vitio adſcribitur p. 525. l. 15.

שמשיא *duos Soles* habet Chaldæus pro duabus veſperis, quę phraſis eſt Chaldaica. Itaque non legendum רמשיא *duæ veſperæ*, ut ex Syro & Samaritano videtur poſſe colligi p. 558. l. 67.

שמשוק *ſampſuchus* pro אזוב ſeu hyſſopo in Talmud. p. 587. l. 37. Majoranæ ſeu amaraci ſpecies p. 589. l. 4. 17.

משנים *miſnim* veteres varie legunt & exponunt p. 429. l. 74. Recentiores quoque in hac voce hærent. Sed Hebr. משנים & Arab. ثنيون idem ſunt quod Lat. *bidentes*. Oves biennes ita vocantur, quia tum duales ejiciunt, & ſunt in pleno robore p. 430. l. 26. &c. Vide ثني

שנן (linguam) exacuere de homine & ſerpente, ut חרץ de cane p. 668. l. 44.

שן־דפיל *ſen dephil* Chald. *dens elephantis*, id eſt, ebur p. 248. l. 19. Unde שן דפין *ſen dephin* Gen. 50. 5. in Jonathane, N pro L p. 249. l. 20.

שונר *ſunar* & שונרא *ſunera* Chald. felis, ut Arab. سنور *ſinnaur* p. 865. l. 1.

שניר *ſenir* quaſi felinus ab Amorrhæis dictus mons Hermon, forte à felibus ibi diverſari ſolitis p. 864. l. 71. Hoc nomen hodieque manet. Alcamus montem Senir ponit inter Emeſam & Baalbech, quæ olim Heliopolis p. 865. l. 20.

שנהבין in elephante 1 Reg. 10. 22. dentes exerti duo in maxilla ſuperiore, ex quibus conſtat ebur p. 6. l. 51. videtur contracte dici pro שן־קהבים id eſt, *dens fuſcorum* ſeu *elephantum*, elephantes enim & bubali à colore fuſco Arabice dicuntur اقهبان *ikhabani*. Similis contractionis plura exempla p. 247. l. 32. &c.

שסע vide פרסה

שעטנז *ſaatnez* linum & lana ſimul. Origo vocis p. 486. l. 6.

שועל *ſual* vulpes dictus à tuſſi p. 62. l. 56. Vide سعل

שער *ſear* pilus, villus, שעיר *ſair* piloſus, villoſus. Item hircus p. 640. l. 60. שעירים Levit. 17. 7. hirci in Ægypto culti p. 641. l. 50. Item hircorum imagines. Panem enim Ægyptii pingebant τραγοπρόσωπον & τραγοσκελέα ibid. l. 38. Item dæmones, ut Eſ. 13. 21. & 31. 14. p. 643. l. 1. Rationes hujus nominis fictitiæ in Aben Ezra, &c. Vera in Kimchio & Maimonide, quia hircinâ formâ apparent & coluntur ibid. l. 48.

שפה *limare* Chald. & שפינא *lima* p. 335. l. 43.

שפות בקר *caſei bovis*. Græci σαφὼθ βοῶν, Hebræam vocem quam non intelligebant nude eſcribentes. Radix שפה *ſapha* colare & percolare Hebr. & Chald. Caſeus autem percolando fit Job. 10. 10. p. 316. l. 29.

שפן *ſaphan* in Lege videtur cum lepore jungi, ut animal congener. Græci, Vulgatus, multi Patres, Liber Nominum, leporem aut lepuſculum reddunt. Et in Giggeio Arab. سفن *ſaphan* eſt cuniculus. Itaque Hebræi ab hinc aliquot ſæculis cuniculum שפן *ſaphan* appellant. Et Σπανίας ſeu Hiſpaniæ nomen inde videtur deductum. Sed. 1. שפן ruminat, cuniculus non item. 2. שפן in petris habitat Pſ. 104. 18. & Prov. 30. 26. Cuniculus in terreno ſolo. 3 Cuniculus olim Judæis fuit ignotus & Hiſpaniæ peculiaris p. 1002. l. 2.

שפן *ſaphan* non eſt الوبر *alwebro* ſeu mus montanus p. 1008. l. 68. Nec الفنك *alphenec* mus Finnicus ib. l. 72. Nec *hyæna* p. 1008. l. 17. & p. 1009. l. 17. Nec *hericius* p. 1009. l. 23. Sed *chœrogryllus*, muris agreſtis genus, qui in terræ ſcrobibus latet. Nomen alludit ad ספן *ſaphan* & צפן *tſaphan*, quorum illud eſt tegere, hoc abſcondere p. 63. l. 50. De hoc mure vide Arab. يربوع *Iarbuon*. Ita enim vocant Arabes, & Chaldæi טפזא, & Syri [illegible] & Gr. χοιρογρύλλιον & ἀρκτόμυς, de quibus ſuis locis.

שיפון *ſiphon* eſt αἰγίλωψ, qui alio nomine σίφων dicitur in Auctario Dioſcoridis p. 602. l. 57.

שפעת גמלים turma camelorum ſimul iter facientium Eſ. 60. 6. cur Chald. שירת dicatur, & Syr. ܩܛܪܐ & Arab. قطارات p. 81. l. 60.

שפיפון *ſephiphon* ceraſtes & hæmorrhous à claudicatione ſic dicti, quia ſerpentum ſoli claudicare videntur in inceſſu p. 68. l. 41.

ܫܦܟܐ *ſiphca* Syris viverra in Aruch, in חלא אילן quam variam deſcribit. Itaque malim ܦܫܟܐ *phiſca*, quod Syris varium & multicolorem ſonat p. 987. l. 30.

שקל *ſiclus* ab appendendo dictus p. 434. l. 12.

משקל non ſolum pondus, ſed & valorem ſonat p. 380. l. 34.

משקע מים *ſedimentum aquarum*, id eſt, aquæ in quibus deſidunt omnes ſordes, quæque proinde ſunt limpidiſſimæ p. 525. l. 56.

משקוף ſuperliminare p. 953. l. 53. Sic dicitur à proſpectu, propter cancellos & clathros ſummis foribus apponi ſolitos, ut per eos proſpicerentur qui fores pulſaverant ibid. l. 59.

שקק *ſævire* vel *uncare* urſorum proprium ut volunt, ſed nobis שקק eſt eſurire p. 815. l. 12.

שרי המקנה *principes gregis* p. 444. l. 51.

שרא Chald. incipere, inde תשרי *Thiſri* menſis dictus qua non anni ſolum ſed & mundi fuit initium p. 558. l. 33.

שרון *ſaron* Græci δρυμὸν *ſylvam* (proprie quernam) explicant Eſ. 65. 10. Gr. σαρωνὶς eſt quercus, & Druides Diodoro Σαρωνίδαι. Sed Hebr. שרון *ſaron* proprie eſt locus lati proſpectus, à verbo שור proſpicere p. 306. l. 52. & 533. l. 50.

ܫܘܪܒܝܢܐ Syr. *cedri* potius quam *abietes*. Ut Chald. שורבן & Arab. شربين *ſerbin*, vox in Lexicis omiſſa p. 534. l. 22.

שרוע cum è partibus quæ geminæ ſunt una eſt longior p. 322. l. 73 השתרע extendere ſe Eſ. 28. 20. شراع cameli collum à longitudine ſic dictum; & herba ſuper terram extenſa, via lata ac ampla p. 523. l. 6. סרוע etiam per *ſamech* & סרוח quod redundat & ſuperfluum eſt, *cheth* & *Ajin* permutatis ibid. l. 37.

שרף מעופף *ſaraph volans* Eſ. 30. 6. id eſt, hydrus. Angues enim alati qui ex Libya & Arabiâ quotannis in Ægyptum volant ſunt in hydrorum ſpecie. Et *ſaraph* dicitur ille ſerpens ab exurendo, quia vim habet maxime igneam p. 68. l. 58. Alas habet membranaceas veſpertilionum inſtar p. 23. l. 66.

שרץ *ſerets* reptile dicitur à fertilitate & copiâ p. 23. l. 22. & p. 59. l. 22.

שרוקים equorum color Zachar. 1. 8. Veteres *varios* reddunt, quaſi legerint רקשים Arabice رقش *color varius*. Alii *pexos*, alii *rubros*, alii *fulvos*, alii *nigros* reddunt. R. Selomo & Kimchius fatentur ſe neſcire quis ſit color. Tamen gilvum, vel flavum eſſe conſtat, quia color eſt equis cum vino & crudo lino communis, ab albo, rubro, nigro & vario diverſus p. 107. l. 34. &c.

שרקות עדרים Jud. 5. *gregum ſibili* p. 470. l. 49. Sic barritum elephantorum Ælianus *ſibilum* vocat ibid. l. 56.

משתין בקיר *mingens ad parietem*. Hâc phraſi *virum* aut *marem* ſignificant ſacri Scriptores, non *canem* ut plerique putant, quod multis probatur p. 675. l. 19. &c. Has voces quomodo veteres aliò detorſerint p. 678. l. 27.

תיאה vel תיעה laſeris ſpecies Talmudi. p. 975. l. 17. Id eſſet σίλφιον, non σέσελιον ut Græci habent. Eſ. 51. 10. p. 975. l. 16.

תאו *theo* vel תוא *tho* oryx Græcis & Hieronymo p. 973. l. 30. Ex תאו factum תוא per metatheſin, quomodo in כבש ex כשב, ibid. l. 35. Alii bovem ſylveſtrem malunt. Sed prior interpretatio cur præferenda. ib. l. 48. תאו *theo* vel תוא *tho* videtur à voce dictus oryx. Sic θῶες & θωΰσσειν ſunt voces ὀνοματοποιητικαί. Et Ἴξαλας hirci ſylveſtris ſpecies in Heſychio. Et in Avibus ταὼς juxta Varronem. Cur in Oryge clamor obſervetur p. 974. l. 59.

מתאימות de ovibus *gemelliparæ*, non *integræ*, id eſt, מתוחות nec *quæ geminæ incedunt* p. 511. l. 60.

תבלול *albugo* in oculo p. 584. l. 8.

תוכיים *thucijim* pavones pro כותיים *Cuthijim* per metatheſin, quia ex terra *Cuth* ſeu Perſide advecti. Proinde veteribus pavo eſt Περσικὸς & Μηδικὸς ὄρνις. p. 65. l. 58.

תוף *toph* τύμπανον p. 548. l. 65.

תור *thor* τρυγὼν *turtur*, voces ὀνοματοποιητικαὶ quę hujus avis cantum utcunque imitantur. Quales עגור *agor* pro grue, סיס *ſis* pro hirundine, איה *aja* pro æſalone, ut Arab. جوجو *juju* & ejus cantus جايا *jaja* p. 65. l. 25.

תורבלא *thorbela* vel תורבר *thorbar* Chald. *bos ferus*, forte oryx, ut cervus, & capreæ ſpecies *jachmur*, quos Arabes in bobus feris cenſent p. 974. l. 37.

תחש *tachas* aliis eſt חלא אילן *thela-elan* viverra. Aliis animal unicorne tam frequens ætate Moſis, ut ex ejus pellibus factum ſit tabernaculum. Aliis taxus aut melis. Quin תחש Græcis color fuit ἰάνθινος vel ὑακίνθινος, ita etiam Hieronymo. Et Chaldæis ac Syro ססגונא *ſaſgona* vel *ſoſgauno*, quod hyſginum interpretamur p. 986. l. 28. &c.

תיש *thajis* Hebr. Syr. Chald. Et تيس *thais* Arab. hircus p. 647. l. 60. Hunc magnifice incedere dicit Solomon Prov. 30. 31. Quod Ælianus quoque miratur p. 648. l. 40, & 58. De eo Chaldæi locus corruptus emendatur, ibid. l. 60. Arab. تيس *thais* etiam in capreis & ibicibus p. 649. l. 24.

תלא אילן *thela Ælan* vel *ilan*, ἴκτις, *viverra*, Arab. زبزب *zebzeb*, Gall. *furet* p. 986. l. 46. Syr. ܬܠܐ ibid. Forte תלא אילן *thela Ælan* dicitur pro טלוא אילן *telu Ælan*, id eſt, *maculoſum animal oppidi Ælan* in Arabiâ. Nam maculoſum deſcribunt Hebræi. Aut טלוא אילן *telu ilan*, ut ſit *martes fagina*, quam à fagis in quibus degit Galli *fouinam* vocant, aut *martes abietum* quæ variæ ſunt p. 987. l. 10.

תולע *thola*, vermis à לוע vorare, deglutire. p. 30. l. 34.

תולעת *tholaath*, vermis proprie fructuum p. 34. l. 57.

תמכה *thamca*, alii *marrubium*, alii *carduum*, alii *gingidium*, alii *palmæ muſcum* reddunt, nos *parthenium*, quia edule eſt, & guſtu amarum, & ab Afris *thamacath* dictum in Auctario Dioſcoridis, in Plinio *tamnacum*, in officinis *tanacetum* p. 606. l. 72.

תמון Chald. *cercopitheci* p. 864. l. 34.

תמרות parvi acini in vertice אזוב hyſſopi p. 587. l. 57.

תנוך lobus auris in homine, ut כרל in ove p. 493. l. 69.

תנים *thannim* draconum nomen alludit ad תנות *thannoth*, id eſt, θρηνεῖν plangere. Itaque deſcribuntur dracones ut θρηνητικὰ ζῶα p. 69. l. 8.

תנין *thannin* & לויתן *leviathan* cur draconibus & cetis communia ſint nomina pagin. 45. l. 31.

תנין *thannin* Ezech. 29. 3. & 32. 3. non eſt *balæna* ut volunt, ſed *crocodilus* pag. 52. l. 4.

תיעה vide ſupra היאה

תרד *therad* aut תריד *therid* Talmudicis beta. Hieronymus in Eſaiam *thoreth* ſcribit p. 975. l. 11.

תרפים *theraphim* quæ Michal poſuit in lecto pro Davide, idola non erant, nec imagines cœleſtis influentiæ capaces, ut ſibi fingit Ezra, ſed grandes pupæ, cujuſmodi unam aliquam fecit Michal tumultuario opere, quæ ad hominis formam utcunque accederet p. 623. l. 51.

תרתק *Tharthak* Auvæorum numen aſini figuram habuiſſe Hebræi volunt, quod eſt plane incertum p. 182. l. 60.

I N D E X

Vocum ARABICARUM *quæ in hujus operis prima parte explicantur.*

ابابيل *ababilo*, hominum & equorum agmina hinc inde ſparſa p. 654. l. 60.

ابن اوي *ibno awi*, ſeu *filius awi* (Barbaris *iben angue*, & *abin avin*, &c.) Plur. بنات اوي *benath awi* ſeu *filia awi*, p. 842. l. 20. Animal à ſuo latratu ſic dictum, lupo ſimile, ſed minus. Proinde λυκίσκον vocat Alcamus, ibid. l. 36. De eo quid Avicenna, & varia illius nomina apud Arabes, ibid. l. 25. Vites perdit & fructus arborum. Gallinis eſt infenſiſſimum. Venatur etiam in aquis poſt ligni faſciculum latens, p. 843. l. 40. Ejus ululatus infantis vagitui perſimilis. Ungues habet prælongos & rapaciſſimos, p. 844. l. 3. Captivitatis tam eſt impatiens ut ſemel captum in cavea calcitrare non deſinat, ibid. l. 19. Hæc de illo Arabes. Sed noſtri multo plura p. 842. 843. 844. 845. Idem ſunt Hebræis איים *ijim* gregariæ feræ quæ Eſ. 13. 22. alternis ululant in maceriis exciſæ Babylonis p. 845. l. 38. Hoc animal alii ad canes, alii ad vulpes, alii ad lupos referunt, quia ex omnibus aliquid habet. Geſnerus hyænam eſſe contendit, & Bellonius lupum aureum Oppiani. Uterque gravi errore. Quin *filios* & *filias awi* eſſe Græcorum veterum *thoas*, recentiorum πανθήρια & λυκοπανθήρας probatur ſeptem rationibus p. 846. &c. Frequentes erant in Judæâ, Palæſtinâ & circa Cæſaream pag. 855. l. 11.

ابو الاردن *pater grandinatus*, id eſt maculis nigris tanquam grandine aſperſus, pardi epithetum p. 787. l. 56.

ابو الرقاش pater varius, idem pag. 787. l. 54.

ابو سفين *abu ſaphin*, Pater qui limæ inſtar expolit & abradit. Hericii epithetum, cujus cute veſtes expoliuntur pag. 1037. imâ.

ابو الشوك *abuſſuki*, pater ſpinarum, aliud epithetum hericii p. 1037. l. 70.

اجاجر *agiagira* tecta p. 654. l. 63.

اجاجون vide אגנות

اجمة *agiama*, leonis luſtrum in arundineto p. 737. l. 5.

اخش *achas* Perſis *magnus* p. 236. l. 51.

اخية *achia* res paſcualis, forte idem quod Hebr. אחו *achu* & Ægypt. ⲁϩⲓ p. 404. l. 4.

الادرة *alodra* vel *aladara* hernia pag. 366. l. 41.

اذن الفار *auricula muris* herba p. 1048. l. 51.

ارارس *arariſo*, agricolæ p. 654. l. 63.

الاروية *alorvia* fœmina ibicis p. 904. l. 8. & 916. l. 28.

ازار ازار *azar azar*, vide ادعج in *Dal*

الازور *alazuro*, ſuccinctus (canis) tenui pectoris ambitu. An qui *Solomoni* זרזיר מתנים *ſuccinctus renibus*, quod ad vertagum ſeu *leporarium* canem referunt? p. 684. l. 23.

استر *aſthar* vel *oſthor* Perſ. mulus p. 236. l. 44.

استركاويلنك *oſthorkaujalanc* Perſis *camelo-pardalis*, quia camelo, bovi & pardo ſimilis p. 904. imâ.

اسفهست *iſaphſath* Perſ. herba Medica, فصفصة *phaſphaſa* Arab. & رطبة *ratba* cum eſt recens &, قت *koth* cum eſt arida p. 301. l. 12. Vide قضب

اسقنقور *iskankur* vel *iskinkur* ſcincus p. 1055. l. 57. & 1063. l. 25.

الية *alia* de ove apud Arabes, caudam habere amplam & adipoſam. Unde ad homines transfertur qui nates habent carne & arvinâ diſtentas الية *aliah* talis cauda, ut Hebr. אליה *alijah*, Agnus الي *ali*, id eſt, tali cauda præditus اليا *aliao* mercator caudarum hujuſmodi p. 494. l. 31.

الجامور *jamur* Ibnoſaidæ ibicis genus unicorne, in medio capite unum cornu habens in multos ramos diviſum. Aliquid tale de uro Cæſar, p. 941. l. 48. Vide يحمور *jachmur*.

ام حبين chamæleon, ex iis animalibus quę Arabes vocant حشرات quia ſub terra conduntur p. 1014. l. 32.

ام حفص *mater congregationis* gallina, quæ pullos ſuos ſub alis ἐπισυνάγει Luc. 13. 34. p. 724. 57.

ام عيسي *Mater Jeſu*, blaſphemum camelopardalis cognomen apud Arabes, cujus ratio prorſus me latet p. 906. l. 18.

فع فع اوس اوس vide

البببر *albabir*, tigris Arab. & Perſ. p. 794. l. 29. Generatur ex *bezarkan* & *leænâ* ibid. l. 65.

بثنة *Bathſana* ſolum planum molle & ferax, unde البثنة *Batanæa* dicitur terra prope Damaſcum in qua triticum eſt optimum, & terra mollis. Ita Arabes de terra *Baſcan*. Et Hieronymo vox *Baſan* uberrimam & pinguem ſonat, quod fugit hactenus Lexicographos p. 305. l. 66. & 306. l. 15.

باحر *bahara*, cameli aures findere, ut pateat illum eſſe Deo devotum, & uſum ejus interdictum. Camelus fœmina in eo ſtatu باحيرة *bahira* dicebatur; id eſt, auribus fiſſis. Et سايبة *ſaiba*, id eſt, ἀφετος demiſſa, & صربي *ſarba* & وصيلة *waſila* de quibus ſuis locis p. 660. l. 26.

باخت cameli *Becht* vel *Bechet* vel باختي *Bechati*, id eſt, Bactri ſeu Bactriani duplici gibbo, majores Arabicis p. 87. l. 17. & 249. l. 1.

باخطل *bachdala* ſaliit proprie de *aljarbuo* ſeu arctomye, qui aliter chœrogryllus, p. 1013. l. 59.

براثن *barathſino* pulpæ ſeu digiti quibus adhærent leonis ungues p. 735. l. 10.

بارح *barich* in auguriis, id eſt, avis dextra quæ mali eſt ominis p. 20. l. 34.

البريد *alberid* quaſi *veredus* dictus Arab. tigris à celeritate curſus p. 794. l. 29.

البردي *alburdio* papyrus. p. 342. l. 6.

بردون *bardaun*, equus clitellarius, degener, auribus flaccidis. Hiſpanice *albardon* & *burdegano*. At *burdo* mulus ex equo & aſina qui prius hinnus p. 234. l. 32. ibid. l. 6. Plur. البراذين *baradino* manni: Vide الخيل.

برعل *borol* fœtus hyænæ, aut fœtus الوبر *marmottæ* & *filii awi* p. 842. l. 51.

برق *bork*, idem quod ضب *dhab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1046. l. 46.

البرزقان *albezarkan*, ignota fera ex qua & leænâ naſci dicitur الببر *albabir* tigris p. 794. l. 65.

بازل *bazil* vel خف *choph* vel درثم *darthim* vel مرثدع *murtheda* camelus, cum dentes omnes orti ſunt, anno ſeptimo vel octavo p. 75. l. 36.

بزازل *bazazilo* mannæ p. 654. l. 43.

بس بس *busbus*, & رخالة رخالة *richala richala* voces quibus vocantur oves p. 521. l. 40.

البصوس *Albaſus* fœmina quædam quam Deum in latrantem canem mutaſſe fabulantur, quomodo Græci Hecubam p. 565. l. 20.

بواسر *bawaſiro* mariſcæ, hemorrhoides p. 366. l. 4.

بصبص *basbaſa* Græc. σαίνειν & αἰκάλλειν de cane, aurium & caudæ motu blandiri, البصبصة *albasbaſa* talis adulatio p. 681. l. 70. & 682. l. 3.

مبصر *mubſir* videns, Arab. leo, quia prædam ſuam videt eminus p. 716. l. 26.

البغيبغ *albogaibag*, mas caprearum pinguis p. 649. l. 33.

البغل mulus, Arabicè ſæpe pro ſpurio ſumitur. Et بغل *bagala* eſt ſpurium pronuntiare p. 231. l. 42.

بغم *bagama* de cervo, caprea, aut ibice, blande rudere cum catulos fovent p. 884. l. 51. بغام bugamo infracta vox qua catulis abblandiuntur p. 919. l. 31.

باقر *bakir* leo, باقرة *bakira* leæna, item chamæleon p. 1081. l. 49.

بقر الوحش *bos ferus*, Arabum nonnullis *cervus*. Aliis bovis feri quatuor ſpecies, quarum una eſt cervus p. 972. l. 14. 30. 38. 58.

بكر *bicron* camelus junior, cum genua flectere incipit p. 75. l. 28.

البكيلة *albechila* oves & capræ commixtæ p. 418. l. 3.

بلالط *balalito* pavimenta p. 654. l. 63.

بلق *belek* vel بلقة *bulka* nigredo cum albedine admixta, ابلق *ablako* niger & albus p. 478. l. 70.

بلهوت vide النون.

بنن *bannana*, ligavit ovem quam ſaginaret p. 514. l. 60. بنا vide عون.

بنات وردان *benath wardan* σίλφαι ſeu *blattæ* p. 1065. l. 35.

بهم *behama* hœdum vel agnum ablactare p. 421. l. 17.

ابهم *abhamo* mutus, بهيم *bahim* ſilentium, استبهم *iſtebahama* mutum eſſe p. 5. l. 35. Inde brutum Hebr. בהמה *behema*, quia mutum eſt.

بهموت *behemoth*, vide نون.

البين *albain* vocatur corvus id eſt, *avis ſeparationis*, ab Arabum auguribus, quia ſeparatus eſt à Noa, & abiit, nec reverſus eſt p. 20. l. 9.

التفه *Tuppha* animal carnivorum, pardo ſimile, ſed nonniſi felis aut catelli ſtatura, cujus pellis apud Arabes & Perſas eſt in pretio p. 124. l. 32.

تلو *talu* cameli catulus, cum ſequitur matrem p. 75. l. 15.

تنانير *thananiro*, furni p. 654. l. 67.

تيهاء *thaiſa* capra in hirci modum cornuta, p. 649. l. 38.

تياس *thaias* qui hircis dives eſt تيسية fœtor hircinus, استتيس τραγίζειν hircum libidine vel fœtore referre p. 649. l. 38.

ثيمة *thima* inſignis ovis, quam Arabes manſuefaciunt, & domi mulgent, nec foras paſtum dimittunt p. 522. l. 31.

ثيتل *thſeithal* ibex maxime annoſus, mas *oryiæ* p. 974. l. 43. Golius ex Giauhari, caper montanus, oryx, bos montanus, ſpecies ejus p. 974. l. 43.

ثرب *thſarb* vel *thſirb* (barbaris *zirbus*) omentum Arabibus à pinguedine ſic dictum. Syris enim ܬܪܒܐ *tharba* eſt adeps. Et apud ipſos Arabes ثربا *thſarba* de ove pinguem ſonat & اثرب *athſraba* pingueſcere p. 502. l. 71.

ثرز *thſarz*, morbus ovium, cum herbas mane comedunt adhuc rore madentes: Et venter earum diffinditur p. 518. l. 37.

ثعلب *thſaleb* vulpes ex Hebræo שועל *ſual* cum *beth* in fine addito, ut in כרכוב & aliis. Sic Philiſtæorum dialecto vulpes dicebantur שעלבים, unde *Saalabim* Jud. 1. 35. loci nomen. p. 855. l. 1.

ثغا *tſaga* balare inter pariendum الثغا duplicatio balatus ovis aut capræ in partu p. 471. l. 25.

ثقب perforare p. 782. l. 1. ثقب الابرة foramen acus *Margarita* مثقبة perforata p. 782. l. 1.

ثقال onuſta, id eſt, prægnans p. 315. l. 30. vide حمل.

ثمط *thſamath*, lutum tenue in quo jumenta hærent. Alludit Hebr. שמט p. 374. l. 35.

ثني *thſana*, iterare, duplicare, ut Hebr. שנה ſana. Unde ثنيات *thſaniath* duales vel gemini dentes, qui in jumentis & omni pecore, ſed in ovibus præſertim certa ætate eminent, nec multo poſt excidunt.

اثني *athſna* hos dentes abjicere, ثني *thſani*, qui illos abjicit, unde colligitur ætas. Eos enim abjicit ovis anno ſecundo aut tertio, vacca tertio aut quarto, equus quarto, camelus ſexto. Quod tempus paſtores curioſius obſervant, quia tum ſunt in pleno robore, adeoque pluris fiunt. Itaque tum Arab. ثنيون *thſanionna* dicuntur agni, & Hebr. משנים *miſnim* & Latine *bidentes*, quæ ad ſacrificia exquirebantur ut acceptiores p. 430. l. 28. & 431. l. 45. Vide الجذع.

ثول *thſawal* languor in ovium aut caprarum membris, aut maniæ genus, quæ cum accidit, non ſequuntur alias oves, ſed paſcua ſua circumeunt. ثول *thſawala*, hoc morbo laboravit ovis p. 524. l. 5.

ثيل gramen p. 443. l. 63.

جبابرة *gebâbara*, id eſt, gigantes ab Arabibus vocari majora animalia docetur p. 1057. l. 32.

جثم vide ربض.

جاحاجح *giuchgiuch* aries procerior p. 425. l. 70.

جاحر *giochar*, latibulum τῆ *dhab* الضب *dhab* in latibulum ingreſſus eſt, جاحره *eum* impulit (aliquis) in latibulum p. 1047. l. 1. & 1050. l. 40. & 63. l. 3. & 1051. & 67.

ماجرا في السما *alæ cœli*, id eſt, nix p. 475. l. 71.

جداية capreæ fœtus maſculus p. 631. l. 68.

الجذع id eſt infirmum & invalidum dicitur pecus antequam duales dentes abjiciat p. 430. l. 59.

جرر *trahere* in equo, id eſt, refractarium eſſe; unde فرس جرور ἑλκτικὸς ἵππος dicitur pro equo refractario p. 167. l. 68.

الجحر *algiar* cubile hyænæ & vulpis p. 852. l. 28. Cur pro hyæna lacertam habeat Cl. Golius, ibid. l. 30.

الجرذ mus major quam الفار ſorex p. 249. l. 2.

الجريسة *algeriſa* quod è pecore noctu ſublatum eſt p. 452. l. 30.

اجعل de cane, coitum appetere p. 293. l. 60.

الجفر *algiaphro* agnus quadrimeſtris, Gr. φάγιλος quia tum primum editur, p. 428. l. 69. Idem Chald. פלגים *phalgis*.

جلة cameli pullus biennis p. 75. l. 28.

جلود دارش *pelles daris*. Ita quidam Arabes pro pellibus תחש *thachas*, id eſt, pelles nigræ. Vox eſt Perſica p. 989. l. 48. Samaritanus quoque habet *pelles nigras* ibid. l. 54.

جلمة *gelema*, truncus corporis dempto capite & cruribus, Ital. *buſto* p. 472. l. 6.

جلعدة cameli pullus anniculus p. 75. l. 25.

جمم de aquis in unum colligi, & abundare. Inde جمة *giumma* lacuna Chald. גומא *guma* p. 143. l. 50. & 148. l. 41.

جاموس *giamus* pl. جواميس *giawamiſo* bubalus. Deflexum ex Perſ. كاوميش *gaumis*, id eſt, *vacca fera*. Itaque à Perſis cum ſuo nomine ad Arabes videtur deductus, unde paulatim ad Europæos p. 973. l. 64.

جماميس *giamamiſo*, tuberum genus p. 954. l. 67.

جمل *gemel* camelus in flore ætatis p. 75. l. 1.

جمل *gemel* camelus, *giomal* & *giommal* rudens, Hiſp. *gumena*, Ital. *gomena* Gal. *gomeine* N & L permutatis. Syris etiam ܓܡܠܐ *gamol* tam rudentem quam camelum ſonat. Nota in Matth. 19. 24. ubi Alcoranus pro rudente accepit p. 92. l. 27.

جمل *gemel* vel رباع *reba* camelus mas; ut ناقة *naka* vel صلغة *ſalaga* fœmina cui quatuor molares dentes prodeunt anno quinto vel ſexto p. 75. l. 31. & 33.

جمل يهود *gemel jehud*: camelus Judaicus. Chamæleontem ita vocant Arabes à tuberoſo dorſo. Nam in deſcriptione ei tribuunt vituli caput, piſcis corpus, cameli gibbum, &c. Fortaſſe etiam Pœnis גמלין *gamalion* dictus, id eſt, parvus camelus, unde Gr. χαμαιλέων p. 1081. l. 66.

جندبادستر *gendobadſter*, caſtor animal Perſis & Arabibus p. 489. l. 60.

جندع *ginda* felis p. 863. l. 34.

الجنادع *algianadio* vel الجنادب *algianadibo*, angues in nido aljarbui nidificare ſoliti p. 1013. l. 69.

الجهبذ *algihbidh* in Alcamus النقاد Noccad ſeu paſtor *peritus* p. 442. l. ult.

جهيزة *gehiza*, lupa quam ſtultam eſſe dicunt Arabes, quia deſerit catulum ſuum, ut hyænæ catulum lactet p. 832. l. 62.

الجاهلية *algiahilia* proprie *ſtultitiæ tempus*. Arabes ſic appellant tempus quo in Ethniciſmo vivebant p. 660. l. 8.

ادهج vide حبر حبر.

حبر & حبر vide Hebr. חבורה:

حبن *chabana* hydropiſi laborare. Inde ام حبين *ummo chubaini*, quaſi mater hydropiſis, & حبينة *chubaina* vel *chabina*, quaſi hydropica, dicitur fœmina chamæleontis, aut alia lacertæ ſpecies huic ſimillima propter tumorem ventris. Eadem Hebræis חבנא vel חבינא, pro quo in *Bereſcith Rabba* male legitur חכינא *chacina*, *caph* pro *beth*, p. 1038. l. 46. Et ſerpentis genus eſſe Lexicographi perperam afferunt, ibid. l. 45.

حرجة الغيلان *ſtiva aratri* p. 381. l. 70.

حربا *chirba*, chamæleon quaſi jaculatrix dicitur, qua linguæ jaculatu venatur muſcas, &c. حربة *charba* jaculi aut brevioris lanceæ genus. Item herba lonchitis, cujus ſemen eſt lanceæ cuſpidi ſimile p. 1081. l. 36.

حردون *chardaun* (vel *chirdaun* potius) aliud nomen τῆ ضب *dhab* in Avicenna & aliis. Chald. חרדונא *chardona*, Syris per metatheſin ܚܕܪܘܢܐ *chadrona* Samaritanis *cheth* & *ajin* permutatis ࠏࠃࠓࠅࠍࠀ *adrona* p. 1046. l. 41. & 1054. l. 27. Habetur in Abenbitare حردون pro crocodilo terreſtri Dioſcoridis p. 1062. l. 6.

حرش (*charaſa*) *venatus eſt*, non dicitur niſi de crocodilo terreſtri p. 1047. l. 15. Unde حراش *charras*, id eſt venator, vocatur ſerpens niger qui hos crocodilos venatur p. 1051. l. 41.

حريش *charris* & حرشن *charſan* monoceros p. 934. l. 45. In Segeſtanæ & Bulgariæ ſylvis animal hœdi ſtaturâ, perniciſſimum, leonis unguibus, in medio capite unicum cornu habens, ſolidum, rectum, quo omnia animalia impetit, adeoque vincit. Sed in oblatæ virginis ſinum feritate depoſita inſilit, & ſic capitur p. 937. l. 37. Fabulæ occaſio p. 940. l. 73. De hujus fortitudine p. 967. l. 44.

حسل *chiſel* crocodili terreſtris fœtus, cum ab ovo nuper prodiit 1046. l. 63. & 1047. l. 56.

حشر *collegit*, item *formavit*, quomodo ſumendum in Arabica Saadiæ paraphraſi Gen. 2. 19. ut reſpondeat Hebræo יצר non in colligendi notione, quomodo ſumpſit Gabriel Sionita p. 55. l. 1.

الحشرات *ſubterranea animalia* p. 1014. l. 23. & 26.

الحواصل *alhawaſilo*, pelles leves, & caloris temperati apud Razim p. 1007. l. 21.

حضرم *chidrim*, fœtus crocodili terreſtris p. 1046. l. 60.

حطمة *chutma* paſtor iniquus gregi p. 495. l. 46.

الحطواء *alhatwao* de ove, id eſt, rubra p. 992. l. 3.

حقل iram diu ſervavit p. 76. l. 21.

حمل *chamal* aries p. 425. l. 68.

حلكا *chulaca* vel *chulca* & per metatheſin لحكا *luchaca* animalculum cœruleum, lacertæ ſimile, quod in arena degit & homine viſo ſtatim in eam ſe immergit ut piſcis in aquam p. 1076. l. 40. Aliter vocantur hæ lacertæ بنات النقا filiæ tumuli arenæ, quia in arenæ tumulis degunt p. 1077. l. 10.

حلم *chalama*, adipem eximere quem habet crocodilus terreſtris citra ventrem & caudam p. 1046. l. 66.

حلان *chullan* vel حلام *chullam* hœdus vel agnus p. 421. l. 16.

حميم Hebr. & Arab. *chammim*, aqua calida.

da, thermæ, Syr. حمثا *Hemmae*, *Hammaus*, unde *Emmaus* vel *Ammaus*, quod Joſephus Θερμὰ explicat p. 242. l. 47.

الحمار الهندي *Aſinus Indicus* ſeu monoceros in Damire p. 934. l. 44.

حمل primo geſtare, ſecundo uteri onus ferre, concipere p. 295. l. 17. Et ثقال proprie onuſta, id eſt, prægnans ibid. l. 32.

حومل *Haumal* mulier quædam apud Arabes, cujus canis caudam præ fame comedit p. 666. l. 68.

الحندقوقة *Alhandakoka*, id eſt, trifolium in pratis creſcens p. 301. l. 32.

حوار *chuar* camelus lactens p. 75. l. 6. Male per ج.

الحور oculorum venuſtas qualis in capreis, cum album albi & nigrum nigri oculorum ſunt in intenſo gradu, & rotunda eſt pupilla, & palpebræ tenues p. 925. l. 43.

الحوا pagus. Proprie Arabes ita nominant plura tabernacula in orbem digeſta circa plateam in medio, quia حوي eſt circumdare p. 201. l. 34.

حيكانا *chaicana*, crocodili terreſtris fœmina quæ pinguior eſt p. 1046. l. 53.

حيلة *chaila* ovium vel caprarum grex p. 421. l. 20.

الحي familia aut cognatio p. 201. l. 34.

خابط anteriore pede terram percutiens camelus p. 527. l. 3.

اخبعث Inceſſit more leonis p. 728. l. 58.

خبلة *chobla* vitis radices & fructus ſpinoſarum arborum. Unde ضب خابل crocodilus terreſtris qui illis veſcitur p. 1048. l. 42.

ختل *chathala* de lupo, prædæ partem ſeponere & ſibi recondere p. 822. l. 63.

خديج *chadig*, cameli fœtus ante tempus editus p. 75. l. 10.

خدر *chidron* leonis luſtrum, ubi latet interdiu tanquam in inſidiis p. 737. l. 3.

خر Perſis *aſinus*, vox in Talmude cum ſequenti corrupta p. 184. l. 73.

الخرج *alchorgio* pera, Hiſp. *alforjas* p. 424. l. 28.

خرش de cane irritari, & dentibus frendere ut חרץ Hebr. exacuere de canis lingua p. 668. l. 51. Idem per *he* هرش.

خس *chas* lactuca Arabib. & خس *chaſſa* verbum, vilem eſſe & ignobilem. Nempe lactuca fuit olim vilis & in magno contemptu propter frigidam facultatem quâ viros evirare credebatur, & ad venerem inutiles reddere p. 603. l. 42.

خشوم *Chaſum* olim *Auxume*, Æthiopiæ urbs, Hiſpanis hodie *Chaſumo*. Incolæ Arab. خشميون Quo nomine vel naſi ſimitas ſignificatur, vel vitium illi proximum, nempe cum odoratu caret naſus propter fractam vel depreſſam in ſummo naſo cartilaginem, itaque Auxumitæ veterum iidem qui Σίμοι *Simi* in Agatharchide p. 969. l. 57. & 970. l. 1.

خواصر *hypochondria* p. 506. l. 44.

خطاطف *cahtatipho* hirundines p. 654. l. 46.

عدوان مشان & خاطف tria lupi nomina, quæ rapacem aut raptorem ſonant p. 822. l. 24.

خيطف *chaitaph* camelus خطاف *chottaph*, id eſt, hirundinem ita ſequens ut aſſequatur p. 89. l. 34.

خيطل felis p. 863. l. 36.

خع *cha* vox lyncis cum anhelat in ſaltu p. 797. l. 47.

خف, vide جازل.

خفاش *chuphas* veſpertilio ſic dictus ab oculi parvitate & debilitate, quæ Arabibus خفش *chaphas* dicitur, ut اخفش *achphaſo* μύωψ p. 1032. l. 62. Pl. خفافيش veſpertiliones p. 654. l. 50.

خلا *chela* Arab. pabulum, cibus ut Gr. χίλος. Inde مخلاة *michla* pera cibaria p. 457. l. 3.

مخالب *machalibo* leonis ungues p. 735. l. 8.

الخلد *alchold* Arab. mus cæcus, ſub terrâ arborum radices comedens, quique cepæ & porri odore delectatur, &c. id eſt, talpa p. 1023. l. 25. Duo talpæ genera خلد *chold* & زباب *zebab*, quorum unum cæcum, alterum ſurdum p. 1024. l. 19.

خما *chama* de lacte, ſpiſſum & concretum eſſe p. 474. l. 73. Inde חמאה butyrum Hebr.

خناجر *chinger*, Perſarum acinaces ſeu ſica, quam ad dextrum femur ferebant ex Zonâ appenſam p. 140. l. 59. & 67.

خنانيص *chananiſo* porcelli p. 654. l. 48.

خنزير الجبلي *chanzir jabali*, id eſt, *porcus montanus*, aper, Hiſp. *javali* p. 977. l. 55.

خنزير البحر *chanzar albahri*, porcus maris, id eſt, Delphin p. 47. l. 20.

خيس *cheis* leonis luſtrum in arundineto p. 737. l. 7.

خيفة leonis luſtrum in declivi montis p. 737. l. 10.

البراذين الخيل equi majores τοῖς mannis p. 249. l. 2.

خيل *chail* equus & خيلاء *chila* vel *choila*, id eſt, γαυρίαμα ſuperba exultatio ſunt conjugata. Itaque *chail* equum dici volunt Arabes لاختياله في مشيته *propter faſtum quem in inceſſu præ ſe fert* p. 131. l. 20. Ut R. Bechai equum Hebr. סוס pro שוש appellari contendit, quia dotibus ſuis exultat Job. 39. 24. Ibid. l. 11.

خيل جنيب *equus lateralis* ſeu ſecundarius p. 175. l. 10. Vide Arab. Pariſ. edit. Gen. 41. 43.

خيم tabernacula p. 466. l. 60.

ديص *Daïſa* protervus fuit, petulans fuit. Et pecus pinguedine diſtentum fuit ديص l. 42.

دبب *dabiba*, piloſam habere faciem, & in genere piloſum eſſe. Inde דב *dob* urſus, animal piloſiſſimum p. 807. l. 47.

دبابيس *dababiſo* clavæ p. 654. l. 70.

درور *derur* camelus, an ab ave דרור *deror* columbæ feræ ſpecie, cujus volatum æmuletur p. 89. l. 33.

درارج *dararigio* attagenes p. 654. l. 58.

درص *dirs*, muris g. اليربوع *aljarbuo* aliis p. 1011. l. 50. & 60.

دروان *dirwan* animal natum ex hyænæ maris cum lupa coitu p. 832. l. 43.

دسر *daſara* impellere. Transfertur ad concubitum, & ad confoſſionem quæ haſta fit. دسار *diſar* clavus, دوسر *dauſar* camelus obeſus, qui ſcilicet ſaginatur cibo in os ingeſto, Hebr. id eſſet דרס *daras* p. 305. l. 15.

دسمة *duſma*, color cinereus ad nigrum vergens, ex Hebr. דשן p. 902. l. 68.

دوسر *dauſar* Arab. *ſiphon ſeu* αἰγίλωψ p. 602. l. 60.

المتدلف leo qui lente incedit pag. 728. l. 60.

دوفق *diphak* camelus citus دفق *daphaka* præceps fertur inſtar torrentis pag. 89. l. 46.

دفا in ibice, cornuum in dorſum reflexio. ادفى verbum, de ibice, tam longa ejus cornua fuerunt ut ad nates uſque pervenerint p. 917. l. 26.

دلدل *duldul*, hyſtrix, animal ex eorum numero quæ Arabes vocant حشرات *ſubteranea* p. 1014. l. 32.

دلق *dalaka*, exivit *dhab* ſeu crocodilus terreſtris

ſtris è latibulo ſuo propter aquam in illud affuſam ادلق adlaka, aquam in illud (aliquis) effudit ut dhab exiret p. 1047. l. 7.

ادلم adlam de leone niger, p. 717. l. 53.

دم اليربوع damma aljarbuo, arctomus latibulum ſuum texit & complanavit p. 1012. l. 30. دمامة damama, latibulum ejus, & terra quam colligit ut aditum complanet. ibid. l. 38. دم dim felis p. 863. l. 36.

دمشق Damaſcus, camelus à loco ſic dictus p. 89. l. 32.

ازار ازار ادهج ادهج adhag adhag azar azar حبر حبر chabar chabar, Paſtorum Arabum voces quibus oves ad mulgendum vocant p. 521. l. 43.

دهسا dehſa capræ epithetum quæ ex rubro nigricat, à terræ cujuſdam colore ſic appellata p. 903. l. 32. 36.

أدهم adhamo intenſe niger, in Geopon. κατακόρως μέλας, in Palladio niger preſſus p. 106. l. 65.

دهمه dahmao de ove, quæ eſt ſinceræ rubedinis p. 991. l. 72.

دهامج duhamig camelus duplici gibbo p. 87. l. 58.

ديل dailon vel دلان dalanon, animal lupo ſimile ſed minus, vulgo dictum ادين اوي filius awi p. 142. l. 43.

ذر dſor formicæ perpuſillæ ſpecies, vide ذرب dſariba acutum eſſe ذمل ذرب dſarib acutus, ذربة dſirba acumen, ذراب dſurab idem Hebr. דרבן darban aculeus p. 386. l. 43.

ذرارج dſararigio cantharides p. 654. l. 43.

ذروج camelus ita vocatur à motu ذراع id eſt, cruris anterioris p. 89. l. 37.

ذري de caprea, leviter currere p. 926. l. 23.

ذوالرمح dſurromchi, id eſt, haſtatus cur vocetur jarbuo ſeu arctomus p. 1011. l. 50. & 60.

ذو الطرفين dſuttar aphin, ſerpentis genus gemino aculeo, quorum unus in cauda eſt, alter in ore p. 26. l. 14.

ذيخ dſich hyænæ mas p. 836. l. 58.

الربة arroba vel الربوة arribua Arabibus pondus eſt decies mille drachmarum. At Hiſpanorum arroba ſolum eſt XXV. librarum. Itaque Arabica arroba Hiſpanicam longe ſuperat p. 85. l. 72. Hebr. רבוא ribo eſt μυριάς ibid.

ربض proprie ovem in pectus procumbere (quamvis ad alia etiam animalia transferatur) Nam de camelo dicitur برك, & de ave جثم p. 468. l. 10.

ربع cameli catulus primo partu natus p. 75. l. 12.

رباع vide جمل.

اليربوع aljarbuo in Lexico Coptico arctomus vel chœrogryllius p. 1009. l. 61. Poſteriores pedes prioribus longiores, quibus bipes graditur, ibid. l. 72. Cur dicatur ἀρκτόμυς p. 1010. l. 40. Hujus ampla deſcriptio ex Arabibus petita, ibid. l. 54. &c. Idem animal cum Hebræo שפן ſaphan, quia concurrunt omnes notæ p. 1016. l. 11. Dicitur jarbuo quaſi quaternarius, quia domum habet apertam ad quatuor flatus ventorum p. 1016. l. 30.

يربوع الاسرائيلي Jarbua Iſraeliticus, caro jarbui quæ exſiccatur p. 1014. l. 70.

يربوع شفاري jarbuo Supharienſis tenera & pingui carne reliquis hujus generis animalibus præfertur p. 1014. l. 53.

رحالة رحالة rihala rihala, vide بس بس bus bus رواحل Leoni Africano raguahil, cameli expeditiſſimi p. 87. l. 66. Indis Bacambal p. 88. l. 10. Græc. δρομάδες, Talmud. גמלא פרחא camelus volans, ibid. l. 45. A clitellis vocantur raguahilo.

رجمة rugma ſepulchrum, item antrum hyænæ p. 1009. l. 19.

رخ ruch avis fabuloſa, quæ monocerotem ferre ſcribitur, ut monceros elephantem p. 937. l. 47.

رخل rachil vel richal agna, ترخل teracchala opibus abundare p. 427. l. 72. & 438. l. 8.

مرتلع, vide دارل

ردي de equo, terram verberavit ungulis, & inter ſaltum & inceſſum medius fuit. Ita Alcamus. Forte inverſum ex Hebr. דהר p. 97. l. 47.

راشح cameli catulus cum ambulare incipit p. 75. l. 14.

رضفة ridpha lapis ad quem aſſatur caro, Hebr. רצפה ritſpha p. 597. l. 8.

رفت ruphath fœnum, ut geminatum رفة ruppha. At Hebr. רפת bubile p. 305. l. 46.

رق attenuari, رقيق tenuis, ut Syris ܩܛܝܢܐ & ܩܛܢܐ comminutio p. 304. l. 60.

ارقط arkato pardi epithetum, quia albus eſt cum maculis nigris p. 787. l. 54.

راكس rachis, bos medius è tribus qui ſimul vincti grana triturant p. 303. l. 58.

رم ramma ore carpere, rodere, unde רמה rimma Hebr. teredo, tinea p. 981. l. 43.

رمز ramaza de ovibus, paſtorem cum non probet, oves committit paſtori alteri p. 448. l. 68.

رمض ramada pavit oves ſub ſole torrido in ſummo diei æſtu, unde jecur illarum ulcus contrahit p. 519. l. 34.

ادما رندج coria randag, coria nigra. Vox Perſicæ originis. Ita quidam Arabes in Lege pro pellibus תחש thacas p. 989. l. 48.

راغ declinavit deflexit, de vulpe proprie, & de homine per metaphoram. Unde vulpes رواغ rawag dicitur. Et Prov. اروغ من الثعلب vulpe obliquior p. 856. l. 45.

روق excolare. Matth. 23. 24. lege يروقون excolant pro يبلعون omittunt p. 93. l. 37.

روم rawoum ovis manſueta, quæ lingit veſtes educatoris ſui, al. الوف aluph p. 521. l. 6.

راهطا rahita, una è quatuor feneſtris quas in latibulo ſuo habet aljarbuo vel arctomus p. 1012. l. 21.

زازا zaza moveri, از azza, هز hazza, نز nazza idem, نزوز nazuz mobilis, نزيزة naziza motio. وزوز wazwaza inter incedendum movere clunes in motacillæ modum. Alludunt hæc omnia ad Hebr. זוז zuz moveri, unde זיז ziz fera p. 978. l. 18.

زداب zebab talpæ genus ſurdum non cæcum, vide خلد.

زبزب zebzeb viverræ ſpecies, radix زب zaba hirtum eſſe ſignificat. De eo animali mira hiſtoria p. 987. l. 32.

زبابير zababiro veſpæ p. 654. l. 57.

زبد ſpuma, item butyrum p. 475. l. 2.

زبية zubia fovea in qua capitur leo, à verbo زبا zaba, id eſt, foveam hujuſmodi fodere p. 762. l. 30.

زحير profluvium ventris p. 366. l. 1.

زرف zarapha amplo paſſu incedere. An hinc زرافة zarapha dicta camelopardalis, cujus cum longiſſima ſint anteriora crura, ita paſſus eſſe ampliſſimos veriſimile eſt p. 905.

905. imâ. Ibnocholcani proprie زرافة zurapha eſt turma, quo nomine hoc animal vult eſſe dictum, quia ex animalium turmâ generatur. Coit ſcilicet hyænæ mas cum cameli fœmina: Et ex Maris inde nati cum vacca fera coitu oritur camelopardalis. Sed futile hoc commentum merito refellit Algiahid. Zurapha vel zorapha Græcis ζοράφις, Hiſp. & Ital. giraſa, Germ. Giraff p. 905. l. 60.

زرارق zarariko accipitres albi p. 654. l. 55.

زف zappha vide حون.

زفا zapha de vento, cum impetu impellere,

زفيان zaphaian vehementior venti flatus, turbo. Item camelus turbinis inſtar velox p. [illegible]. l. 39.

زقاقع zakakio pulli coturnicum p. 654. l. 50.

زمامج zamamigio, aquilarum genus p. 654. l. 57.

ازمول izmaul, cervus aut ibex rudens p. 884. l. 47.

زندفيل Zindaphil minor elephas, nempe ex regione Zindi, cujus incolæ nigri eſſe dicuntur & criſpo capillo in libro *de proprietate elementorum* quem Arabes Ariſtoteli falſo tribuunt p. 249. l. 9.

زور الشي rem firmam reddidit, nempe cingendo unde الزور fortis, validus p. 102. l. 70.

زوفا يابس *hyſſopus ſicca*, Arab. hyſſopus planta; ſed زوفا رطب hyſſopus humida eſt œſypus p. 590. l. 4.

زاهق *zahik* pingue de jumentis, proprie μεμυελωμένον medulla plenum pag. 473. l. 23.

زيزي *zizi* vel ضيزي *dizi* dæmonum voces quæ in deſertis audiuntur pag. 643. l. 16.

سباحل *ſibchal* & ساحبل *ſichbal* crocodilus terreſtris pinguior p. 1046. l. 48.

سبطر *ſibatron* leo qui ad inſiliendum ſe extendit p. 739. l. 41.

سبع *ſabuon* fera in genere, & leo κατ᾽ ἐξοχὴν, quem ſic vocari fabulatur Ibnoabas per alluſionem ad سبع *ſabon* id eſt, ſeptem, quia per ſeptem menſes eſt in utero, nec niſi ſeptem catulos parit fæmina, nec eam init mas ante annum vitæ ſuæ ſeptimum, quæ refelluntur p. 744. l. 2.

سبق camelus lactens ſi ſit mas p. 75. l. 10.

ستر *ſatar* hircus, plur. al. اساتر *aſatiro*. An hinc Satyri dicti? p. 643. l. 69.

ساجور *ſagiur* κλοιὸς, lignum quod è collo canis appenditur p. 694. l. 10.

سباحل vide ساحبل.

سخلة *ſuchla*, hœdus vel agnus recens editus, ab infirmitate ſic dictus p. 421. l. 15.

سديم *ſadim* in crocodilo terreſtri, idem quod in viro *mutoniatus* p. 1046. l. 72.

سري *ſara* noctu vagari, unde in Prov. اسري *magis nocti vagus quam hericius* p. 1038. l. 6.

سطل *ſetel*, Arab. *ſitula*; Hauſtrum anſatum definiunt Arabes, quo qui lavantur in balneis aquam hauriunt p. 549. l. 43.

سعل *ſaala*, ut Hebr. שעל *ſaal*, tuſſire, سعال *ſoal* tuſſis, سعالي *ſoali* βήχιον tuſſilago مسعل *maſal* gutturis bronchus ubi formatur tuſſis p. 850. l. 27.

سفن *ſaphan* in Giggeio *cuniculus*, quod alibi reperio p. 1002. l. 50.

سقح *ſakaha*, قاحز *kazaha*, *kahaza* de cane, *crure ſublato minxit* p. 674. l. *ult.* &c.

اسقر *askaro* ruber, unde recentior Græcia σκάρος ἢ ξάρος p. 104. l. 38.

سقي *ſaka* rigare in genere, ſed سنى *ſana* rigare ope cameli سانية cameli fœmina qua quis vectus agros irrigat p. 95. l. 16.

سكاكين *ſachachino* cultri p. 654. l. 73.

سلخ *ſilch* vel *ſulch* φολὶς, cortex ſerpentis aut teſtudinis. Inde سلحفا *ſulachpha* vel سلحفية *ſulachphia* teſtudo, quaſi *tali cortice* latens. Nam خفا *chapha* eſt occultare p. 1037. l. 55. Vide اسود.

سلوقي *Salukienſis canis*, canis venaticus à *Saluk* Arabiæ Fœlicis urbe dictus, à qua etiam الدروع loricæ denominantur p. 684. l. 40.

سام ابرص *Sammabras* ſtellio, ex سم *ſamma* & ابرص *abras*, quorum hoc *leproſum* ſonat, vel tanquam lepræ maculis infectum, illud *venenatum eſſe*: quæ duo in ſtellione maxime notanda ſunt p. 1087. l. 1.

سماخق *ſamahiko* adeps omenti p. 503. l. 56.

سمور *ſimur* Damiri animal feli aut النمس furoni ſimile, cujus pellis mollitie, levitate, colore & pulchritudine ita excellit ut reges eo induantur. Sic in Heſychio Σιμὼρ ζῶον Πάρθοις καλεῖται τι μυὸς ἀγρίου εἶδος, ὃ ταῖς δοραῖς χρῶνται πρὸς χιτῶνας. *Simor apud Parthos vocatur muris agreſtis aliquod genus, cujus pellibus ad tunicas utuntur* p. 1007. l. 54.

سامري cuſtodem non ſignificat, ut putavit vir doctiſſimus, ſed Samaritanum p. 360. l. 15.

سمع *ſimon* juxta Arabes animal mirabile, ſerpente vivacius, curſu avibus velocius, ſupra triginta cubitos ſaltu tranſmittens. Alii دروان *dirwan* vocant. Naſcitur ex coitu الضبعان id eſt hyænæ maris cum lupa. At ſi lupus coeat cum hyæna fœmina, animal inde natum vocatur عبار *ibar* vel عسبار *isbar*. Alii *isbar* ex urſo & Simon ex lupo & hyæna edi placet. Græci ad thoas referunt hoc genus animalia. Heſychius, Θῶας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένους p. 833. l. 1. &c.

سمامع *ſamamaon*, unum è lupi[illegible] bus apud Arabes ab agilitate factis p. 826 l. 1.

سمك *ſamachon* vel *ſemechon* piſcis. Inde ad Jordanis fontes Σαμαχωνῖτιδα vel Σεμεχωνῖτιδα λίμνην Joſephus memorat, quam ita dici veriſſimile eſt à vicinis Arabibus ab ubertate piſcium p. 41. l. 29.

سمكون *ſamachuna* piſces Arab. An per inverſionem כמסין *camaſin* Phœnicibus, unde Græcis in Empedocle & aliis χαμασῶες & χαμασῆνες p. 39. l. 32.

سنجاب *ſungiab* Cl. Golio *ſciurus, animal cinerei coloris, ejuſque pellis qua ſuffulciuntur veſtes, ſeu potius minium.* Voluit credo *herminium*. Damir videtur idem ſentire p. 1007. l. 66.

سانح *ſanichon* & سانح *ſachin* in auguriis avis ſiniſtra, quod boni eſt ominis p. 20. l. 32.

سنور *ſinnaur* vel سنار *ſinnar* felis, ut Chald. שנר *ſunar* & שונרא *ſunera* p. 863. l. 71. Unde *ſenir* Amorrhæis mons Hermon p. 864. l. 71. Ad has voces vide ſi libet frigidas alluſiones à Talmudicis onirocriticis confictas, quales à Græcis ad voces Σάτυρος & Θεοσαλονίκην p. 865. l. 5. سنر *ſener* Arab. *prava indoles*, unde feli nomen p. 865. l. 30.

سنانير *ſananiro* feles p. 654. l. 48.

سنام *ſenam* cameli gibbus p. 6. l. 60.

سني *ſana*, vide سقي *ſaka*.

اسود سالخ *aſwad ſalich*, ſerpens nigerrimus exuvias ſuas quotannis deponens, alio nomine حراش *charras*, id eſt, venator dictus, quia venatur crocodilos terreſtres, eiſque bellum indicit internecinum p. 1051. l. 40.

سوط *miſcere* proprie res liquidas, ſed & alia

alia quævis, puta opes, greges, &c. p. 487. l. 3.

سهم *ſahmon*, lapis ad quem impingens leo cadit in decipulam p. 762. l. 35. Etiam per ش ſcribitur.

ساب vel سيب liberum dimittere, سائبة *ſaïba* ἀφεῖ© pecus Deo devota, atque ideo dimiſſa, تسييب talis dimiſſio p. 668. l. 22. & 24.

تشآم de ave, inauſpicatum eſſe & mali ominis, qualis habetur corvus ab Arabibus p. 19. l. 62.

الشبر Gr. σπιθάμη, ſpatium inter pollicis & auricularis extrema p. 943. l. 66.

شبكة Hiſp. *xabeca* & *xabega* rete p. 541. l. 72.

شبابيك *ſababico* cancelli reticulati operis p. 655. l. 4.

الشبل Leo adoleſcens, ut Hebr. כפיר *cephir*. Nam شبل verbum eſt adoleſcere p. 715. l. 1.

شتور Perſis *camelus* p. 236. l. 51.

شج proprie *in capite percutere* p. 747. l. 11.

شاجاج capitis vulnera, à ſing. شاجة ibid.

شاحنا odium vehemens atque inveteratum, pro quo in Alcamus شاحما adeps legitur perperam p. 76. l. 24.

اشاخص *ſachatiſa* de viſu *oculos ſurſum tollere*, de loquela *vocem intendere* vel *attollere*, de viâ *per ſublimia loca iter facere*, de ſtatura *proceri corporis eſſe*. Hinc ad animum tranſlatum Talmudicis אנשי שחץ *viri elationis*, id eſt, ſuperbi. Et feræ, proceriores vocantur בני שחץ Job. 28. 8. & 41. 26. Alibi non occurrit: falluntur qui leonem reddunt, eumque mediæ ætatis p. 718. l. 67.

شدن *ſadana*, ita invaluit hinnulus ut matre amplius non egeat. Itaque tum شادن *ſadin* vocatur, ut Græcè νεβρὸς, nam prius erat κεμὰς p. 892. l. 47.

شارق *ſarik* cameli pullus cum dentire incipit p. 75. l. 25.

اشرم ἑινότμητ© p. 262. l. 52.

شاصرة pl. شوا صر pedicæ leonum p. 763. l. 65.

شغر *ſagara* de cane, pedem unum tanquam micturus ſuſtulit. Unde شغري *ſagra* dicitur lapis prope Meccham ad quem canes mingere ſolent p. 675. l. 7.

شغال *ſagal* Perſis qui Arabibus *filius awi*, thos p. 846. l. 10.

شافع *ſaphi* aries p. 425. l. 70.

شقاقل *ſakakil* eryngium p. 655. l. 4.

شلكة *ſilka* ut مكحين *machin*, ovum crocodili terreſtris p. 1046. l. 60.

الشمسية *Solaris*, ſerpentis genus cui à Sole nomen. Ἡλιακὸς Epiphanio p. 29. l. 53.

شمال ſaccus quo vel ovis vel capræ ubera reconduntur, ne ea amplius exſugat capræ parvulus ablactandus p. 421. l. 28.

تشوق ad montium juga contendit ibex p. 916. l. 52.

اشهب equi color. Cinereum reddit Gabriel, Cl. Golius bicolorem, emicante albedine. Giggeius nigrum albo admixta p. 105. l. 1.

شاة ovis aut capra cujuscunque ætatis aut ſexus. Duo habet pluralia, unum paucitatis شياه à tribus ad decem, alterum multitudinis شا cum plures ſunt quam decem. Radix eſt شوه alludit شهي concupiſcere, libidine ardere p. 421. l. 4. & 438. l. 57. & 439. 4. 24. 27.

شاة *ſah* capra vel ovis dicitur primo anno, ſecundo حمل aut جدي, tertio جذع, quarto ثني, quinto رباع, ſexto سادس, ſeptimo سالغ à verbo سلغ *ſalaga* excidere, de dentibus qui poſt ſextum annum excidunt p. 515. l. 21.

شيهم lapis ad quem impingens leo in decipulam cadit. Vide سهم.

الصاع *ſahus* quæ menſura p. 86. l. 32.

اصحاب العلم *ashabololmi*. Socii ſcientiæ, nempe Magicæ, id eſt, Magi. Eos ita vocat Ibno Abiddunia ita *Elymas* redditur *Magus* Act. 13. 8. p. 750. l. 52.

صدى *ſadan*, ulula, bubo, item *echo*, unde صدي reſpondit echo p. 866. l. 35.

صرب *ſaraba* lac in vaſe colligere, unde صربي *ſarba* pecus Deo devota, & dimiſſa, quia à mulctura libera eſt, & lac retinet in mammis p. 660. l. 37.

صرفندة *Sarphanda*, id eſt, *Sarepta*. In Arabe Erpeniano pro *Sarona* perperam habetur Act. 9. 35. p. 309. l. 34.

صعتر origanum, in Pentateucho habetur pro hyſſopo p. 587. l. 51. & 589. l. 3.

الصقلاب *Sclava* regio, id eſt, Sclavorum in Scythia Europæa verſus Occidentalem aut Septentrionalem Oceanum. Ibi الفنك *alphenec*, mus Finnicus, cujus maximus in pelliciis uſus p. 1007. l. 39.

صلقة, vide جمل.

صنانير *ſananiro* uncini in Avicenna, item anſæ clypei p. 654. l. 73.

صووا *tſawa* exareſcere صوي *ſawi* aridus, صوة *ſawa* ferarum aut leonum agmen, plur. صو *ſawo* vel اصوا *aſwao*, ferarum catervæ quæ nimirum in locis ſiticuloſis degunt. Forte idem ציים p. 864. l. 46.

ضب *dab* (Hebr. צב *tſab*) inter lacertorum ſpecies. Hujus pluralia & fœmininum. Quomodo dicatur locus his refertus, & eorum venator p. 1045. l. 52. Definitur animal terreſtre, reptile, ſimile ورل *guaril* ſeu ſtellioni majori, ibid. l. 60. Aliter vocatur حردون *chardum* p. 1046. l. 1. Quomodo differat à *guaril*, ibid. l. 20. Idem animal eſſe probatur cum crocodilo terreſtri p. 1061. l. 28.

ضبة *dabba* fœmina crocodili terreſtris p. 1045. l. 53. & 1049. l. 52.

ضبز *dabiz* vel ضيبز *daibaz* dicitur lupus, cum ardent canthi oculorum ejus, quibus limis aſpicit p. 826. l. 22.

ضبع *dabuon* Arab. hyæna, ut ex deſcriptione conſtat. Idem Hebr. צבוע *tſeboa*, & eaſdem habet literas, hoc ſolo diſcrimine quod *tſade* initiale Arabico more δελτώζει propter punctum adſcriptum, ut in ضب *dab* pro Hebr. צב p. 837. l. 17. Hyænæ mas ضبعان & ضبغ.

الضبع العرجا *hyæna clauda*. Ita paſſim vocatur, quia cum currit claudicare videtur p. 831. l. 68. & 836. l. 65. & 837. l. 10. & 841. l. 40.

الضبعيون *Dabuiouna* ſeu Hyænii populi Arabum, ex quibus ſi vel unus ſit in mille hominum caterva, & hyæna accedat, illum ſolum adorietur p. 833. l. 62.

ضغث الورل صوت *Dhagathſa alwarlo*, id eſt, *clamavit* ſtriduit guaril ſeu ſtellio major. Male Lexicographi *ſonuit coxa*, aut *femur fragorem edidit*, quia legerant الورك pro الورل.

ضغبط *daphit* camelus cum molarium ultimus prodit p. 75. l. 36.

ضفطار *diphtar*, crocodilus terreſtris pravæ indolis p. 1046. l. 50. de quo Prov. p. 1049. l. 45.

ضنى ſoboleſcere fœcundum eſſe. An inde צנה pro ovibus p. 432. l. 30.

ضيزي *dizi* voces dæmonum, vide زيزي p. 643. l. 16.

ضيون *daiwan* felis plur. ضياون *dajawino* Diminut. ضييون *dajajin* p. 863. l. 1. & 34.

طبخ *tabacha* non ſolum coquere ſignificat, ſed & torrere. Unde طابخ *tâbich*, vel طباخ angelus qui damnatos in Inferis torret. طبيخ *tabîch* febris vehemens; طبايخ *tabaicho* venti fervidi p. 596. l. 48.

مطبخ *mutabbich* crocodili terreſtris primus fœtus p. 1046. l. 60.

طباشير *tabaſchir*, ſaccharum Bambu vel *Mambu*. Veterum Græcorum ſaccharum p. 518. l. 16.

طاحن *tachin* trium boum ſimul triturantium qui medius eſt p. 303. l. 58.

طراق *tarak*, nota ovi inuſta ad anteriorem partem auris, aut in mediis auribus p. 450. l. 27.

طاسات vide אגנות (Gall. *taſſes.*)

طفا de caprea, leviter currere p. 926. l. 23.

طلل in quarta conjug. *extraeminere*, unde مطل *mutil* veſtibulum p. 593. l. 66.

طلسم *talſama* taliſmanizare, id eſt, aliquid τελέσμασι aut taliſmanis inſtruere & conſecrare. Hinc طلسم *tilſem* τέλεσμα plur. طلاسم *talaſimo* pag. 388. l. 13.

طلا *tala* hœdus, طلو *talu* lupi fœtus, طلا *tila* catulus animalium quæ habent ungulam fiſſam p. 425. l. 15. Reliqua vide in טלה أم الطلا Caprea ibid. l. 49.

طايق *taïk* in tritura bos extimus p. 303. l. 61.

ظبي ميني caprea cujus manus, id eſt, priores pedes in caſſes inciderunt p. 928. l. 40.

ظربان muſtelæ genus quam à putore barbari *putorium* vocant, Galli *putois* p. 1051. l. 51.

عبار *ibar*, vel عسبار *isbar* potius, animal ex lupo & hyæna natum, alii ex urſo malunt p. 832. l. 18. & 32.

عوبر *aubar* vel هوبر *haubar*, catulus τῦ *phehed* ſeu lyncis p. 800. l. 8.

عابس *abis*, عوبس *ubas*, عباس *abbas*, & عبوس *abus*, leo à tetrico & auſtero vultu dicitur p. 728. l. 25.

عثل *athſal* ovis omentum p. 503. l. 56.

عجاجل *agiagilo* vituli p. 654. l. 46.

عدا *currere*, & عدو *hoſtem* ſignificat à currendo ſic dictum, & عوادي vel عاديات pedites vel equites ad pugnam præcurrentes p. 146. l. 70.

عذفوط *odphut*, lacerti genus, animalculum album, amœnum, quo cum puellarum digiti à poëtis conferuntur, p. 1055. l. 1. Vide عسود.

عذق ovi notam appoſuit inſignibus illi appenſis, qui Arab. dicuntur عذقة p. 450. l. 37.

العروبة Arab. olim *Veneris dies*, quaſi veſpera Sabbathi vel paraſceve dictum. Sed hodie يوم الجمعة dies *algiuma* ſeu congregationis p. 567. l. 10.

عريسة *irriſa* leonis antrum in quo quieſcit p. 737. l. 5.

الاعرم *alaram* grex ex ovibus & capris p. 418. l. 10.

عرين *arin* crocodili terreſtris latibulum p. 1047. l. 1.

العزيف *alaziph* vox dæmonum, id eſt, ſuſurrus qui nocte auditur in deſertis locis p. 643. l. 20.

العزاف *alazapho* mons in Dahana prope Medinam ita dictus quod in eo ſuſurri dæmonum audiantur ibid. l. 25. vide & p. 732. l. 20.

عس *aſſa* noctu circumivit p. 681. l. 25. de nocturnis vigilibus. Et عساس lupus qui noctu circumiens prædam quærit, ibid. l. 28. Et العساعس *alaſaſiſo* ericii, quia noctu multum diſcurrunt ibid. l. 30. Et de cane اعتس noctu circumivit ut Pſ. 59. ibid. l. 39. Vide & de lupis p. 824. l. 46. Et de ericio p. 1038. l. 3.

عسبار *isbar*, vide عبار *ibar*, ſupra, &

عسود سمع عسود *iſwad*, lacerti genus album in arenis degens, cum quo virginum digitos conferunt Poëtæ Arabes. Idem vocatur عذفوط *odphut* & عضرفوط *adraphut* p. 1054. Fœm. عسودة *iſwada*, quæ & بنت النقا *binth-onnakai* arenæ filia p. 1055. l. 20.

عصوف *aſuph* turbo, procella, unum è cameli nominibus p. 89. l. 39.

عصفوري *oſphuri* camelus duplici gibbo p. 87. l. 57.

عضرفوط *adraphut* lacerti genus, ſupra عذفوط.

اعضاد الباب brachia oſtii, id eſt, poſtes p. 593. l. 56.

العطيوطة *alatiuta* fœmina τῦ *jarbui*, ut عكبر *achbar* marem ſonat pag. 1015. l. 32.

العطن *alatan* cameli ſtabulum, & locus in quo genua flectit ad aquas, quod Aben-Ezra vere obſervat. Et عطن *atana* de camelo, flectere genua poſtquam bibit ad ſatietatem p. 457. l. 56.

العظاة *aladha* vel العظاية *aladhaia* lacertæ ſpecies, p. 1073. l. 30. Hæ albæ, rubræ, flavæ ſunt, & omnes nigro diſtinctæ. Et colores illis ſunt pro ratione loci. Aliæ enim in arenis degunt, aliæ prope aquas & in herboſis locis. Vocantur شحمة الارض *adeps terræ* vel الرمل *arenæ* p. 1077. l. 15. In Avicenna عظاي vel عضاي eſt *ſalamandra*. In Abenbitare modo *ſalamandra*, modo *ſeps* vel *lacerta Chalcidica* [illegible] Utraque enim eſt maxime venenata. Sed العظاي veneno prorſus caret, ut Arabes diſerte docent p. 1078. l. 58.

العظال *alidal* ranum colligatio poſt coitum p. 688. l. 42.

اليعفور *aljuphour*, capreæ g. in Arabia coloris terræ unde illi nomen. Nam עפר Hebr. & Arab. pulverem terræ ſonat p. 903. l. 20.

عفل *aphala*, muliebri hernia laborare; عفلا *aphla* mulier vel cameli fœmina ea laborans. عفيل *aphil* hujus morbi cura p. 366. l. 42. Ipſe morbus عفل dicitur, & eſt in vulva mulieris, &c. ibid. l. 36.

عقال camelus junior, cum primum genua flectit p. 75. l. 28.

عقاقل *akâkilo*, θῖνες ſive arenarum aggeres p. 654. l. 65.

عكد *achada* pinguem eſſe, de ſolo crocodilo terreſtri uſurpatur. Ut عكدة eſt ſolius crocodili terreſtris latibulum p. 1046. l. 69. & ult.

عكاكز *achachizo* haſtilia p. 654. l. 65.

عكاس funis qui à jumenti naſo ad anteriores ejus pedes deligatur, ut ſubigatur عكس verbum, jumentum ita vincire p. 694. l. 24.

عكازيل *achazilo*, pulpæ ſeu digiti quibus adhærent leonis ungues ut, براثن p. 735. l. 12.

عاول *talul* camelus duplici gibbo p. 87. l. 62.

علوس *ilwas* & علوص *ilwad*, animal lupo ſimile, ſed minus, vulgo dictum *filius awi*, *thos* p. 842. l. 41.

علين *alin*, lacerti ſpecies quæ vulgo ضب *dab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1046. l. 46.

عناق *anak*, capella, plur. عنوق *onouk*, vide אק. De ea Proverb. p. 901. l. 7. & 40.

عاج *ag* ebur, ſic dictum à flexu dentis elephantini, qui in mare ſurſum eſt flexus, in fœmina deorſum p. 253. l. 52. &c.

العود *alaud*, Hiſpan. *laud* vel *laut*, nobis *lut*, Gr. χέλυς ſeu teſtudo p. 1092. l. 71. Sic القبة *alkobba*, aliter vocatur ام العود *ommo laudi*, id eſt, *mater teſtitudinis*, quia eſt camerati & teſtitudinei operis p. 1093. l. 1. Apud Arabes in tali *alkobba* eſt ſponſæ thalamus. Illam eo deducere بنا *bona* & زف *zappha* dicitur, ibid. l. 5.

العرف *alaupho* & العواف *alawapho* leo, quia تعوف, i.e. noctu venatur p. 737. l. 59.

عوي *awa* latrare vel ululare potius, de lupo, cane & filio *awi*, ſeu thoe p. 665. l. 58. & 842. l. 60.

عيداق *gaidak*, crocodili terreſtris fœtus jam maturior p. 1046. l. 63.

تغريق demorſio apud Arabes pro quavis cęde ſumitur, quia olim obſtetrices in aquis in fantes demergebant ut occiderent p. 341. l. 54.

غزل *gazala* aliquem amatorio ſermone detinere, الغزل *algazlo*, carmen amatorium. اغزل *agzalo*, qui hujusmodi ſermones apprime callet. An hinc غزال *gazal* caprea, animal amabile, & in deliciis veterum p. 809. l. 20.

الغزال *algazal*, vulgo, *gazella*, caprea aut capreæ hinnulus, ut Hebr. עזל *ozel* in Pomario, & Chald. אורזל *urzil*, inſerto R ut paſſim & *ajin* mutato in *aleph* p. 899. l. 20. Fallitur Bellonius qui putat eſſe orygem.

النبض الغزالي Avicennæ σφυγμὸς δορκαδίζων q. d. pulſus gazellizans p. 946. l. 67.

عفر *gapharon* dicuntur villi veſtium, & pili molles in facie, collo & auribus. Lexicographi زغب *zagabon*, id eſt, lanuginem explicant. Inde עפר Arab. عفر hinnulus, quomodo à lanugine quæ cornibus adnaſcitur Græci vocarunt hinnulos σπαθίνας & ἀχαΐνας p. 921. l. 42.

الاعفار *aligpharo* catulus vaccæ ſylveſtris p. 921. l. 30.

غل *galla*, aries ovem iniit, cauda ejus à paſtore ſublata p. 495. l. 65.

غلم *galima* libidine ardere. Inde غيلم *gailam* mas teſtudinis animal ſalaciſſimum, cum fœmina nonniſi invita coeat p. 1091. l. 68.

غير غير, vide فع فع.

اغار de equitibus, in hoſtem incurrere, qualis incurſus غارة dicitur, & مغيرة equitatus ſic incurrens p. 147. l. 1.

غيل *gil*, leonis luſtrum in ſylva p. 737. l. 7.

اغيل *agiala* de ove, bis in anno parere p. 513. l. 7.

الغيلان ſpectra, larvæ, Singul. الغول *algaul* p. 842. l. 17.

فاس البقر *boum ſecuris*, quomodo βȣπλῆγα in Homero nonnulli ſumunt p. 385. l. 70.

الفتر Gr. λίχας, ſpatium inter pollicem & indicem extenſos p. 943. l. 64.

فرير *pharir* & فرفر *pharphar* hœdus vel agnus p. 421. l. 15.

فرارج *phararigio*, pulli gallinacei p. 654. l. 52.

فرس *pharas* non ſolum pro equo, ſed & pro equa ſumi, quod fugit virum in his literis undecunque doctum p. 101. l. 70.

فرنب *pharnab* aut *phirnib*, mus hibrida, natus ex coitu τȣ̃ ἀρκτομυός ſeu chœrogryllii cum vulgari mure p. 1014. l. 4.

الفرانق *alphuraniko*, tigris, quaſi φρανικὸς, quod curſorem notat, eumque expeditum. Vide Heſychium & Suidam. Byzantinam vocem eſſe ſcribit Julius Pollux. Malim ex Chaldæis aut Perſis arceſſere, quibus פרונקא *pruneka* eſt curſor aut tabellarius p. 794. l. 31.

الفصفصة *alphaſphaſa* herba Medica, unde Hiſpan. *alfalfa* vel *alfalfes* vide اسفست.

فصيل *phaſil* cameli pullus maſculus cùm ablactatur p. 75. l. 17.

فطاطس *phatatiſo* mallei p. 655. l. 1.

فع فع غير غير *pha*, *pha*, *gair*, *gair*, اوس اوس *auſa*, *auſa*, voculæ quibus Arrbici paſtores oves increpant p. 521. l. 38.

فقفق *phak phaka* præ metu latravit canis p. 665. l. 18.

الفقاع *alphuka*, zythum Arabibus, Symeoni Sethi φȣκᾶς p. 261. l. 35.

فلا *phala* in Avicenna μυγάλη *mus araneus* p. 1064. l. 40.

فالية الافاعي *phaliath olaphai*, ſcrutatrix viperarum. Ita vocatur ſpecies ſcarabæorum varii coloris, quæ cum ſcorpionibus junctim habitat in latibulis crocodili terreſtris p. 1050. l. 73. Vide פילת חויה p. 1064. l. 56. فلي eſt ſcrutari, explorare p. 1065. l. 1.

الفنك *alphenec*, mus Finnicus à Finnis populis prope Viſtulam. Sciuri ſpecies Gall. *petigris* à ſtatura & colore dictus p. 1007. l. 54. De eo vide quid Arabes p. 1006. l. 60. &c.

تفون de ibice, ad montium & rupium juga contendit p. 916. l. 52.

فوي rubia tingere, فوة rubia, ut Talmudicis פואה, & in Philone φυᾶ, ἐρυθρόν. in libro Nominum *Phua*, *rubrum* פוה per *cheth* idem p. 411. l. 29.

فهد *phahida* verbum dormire, oſcitare, pandiculari ſonat. Inde الفهد *alphehed* animal valde ſomniculoſum, Gr. Lynx ut videtur p. 796. l. 40. Refelluntur objectiones p. 798. l. 42. &c. Vide & p. 799. l. 24.

فيل elephas, unde تفيل de homine, pinguis evaſit, quaſi præ pinguedine ad elephantem accedat p. 248. l. 61. Et استفيل factus eſt ut elephas, ib. l. 63.

فيلجوس *philgius* elephantis aures, Perſiarum criſpum p. 248. l. 43.

فيلهرج *philharag* elephantis fel, Perſice *lycium* p. 248. l. 43.

قار ex occulto captare & invadere prædam unde قارة *kara* urſa Arabibus p. 812. l. 73.

قبرة *kobbara*, alauda p. 1074. l. 56.

التقبد *attekabbado*, leo paratus ad inſiliendum p. 739. l. 43. nempe ſe contrahendo. Id enim eſt تقبض. Ita de leone Theocritus ἀθρόος ἀλτο *collectus proſiliit* ibid. l. 58.

قت *kot*, herba Medica, unde *coteſtan* vel *cataſtigona*, equorum paſcuum in campo Niſæo p. 164. l. 59. &c. Vide اسفست.

قتر *ſuffumigare* leoni, id eſt carnem toſtam ad foveam illi inſtructam apponere, cujus nidore alliciatur p. 762. l. 67.

قاجز vide سفج.

قد *kadda*, carnem in longitudinem ſciſſam vento exponere ut apud nos fumo, ut humor abſumatur. قداد *kedad* dicitur tam hericius quam aljarbuo, quia utrumque animal ſic exſiccatur p. 1015. l. 1.

المباجهر المتقبي in leone qui cum faſtu incedit p. 728. l. 65.

قراب vagina enſis aut vaginæ theca p. 1052. l. 60.

قرار kerar ovium genus quod etiam نقد neked vocatur. Kera eſt loci nomen, à quo dictas putaverim p. 443. l. 21.

قردس kardaſa vocavit proprie catulum canis p. 714. l. 40.

قرسم kirſem crocodilus terreſtris jam annoſus p. 1046. l. 51.

القرش alkorſcho, cetus ingens qui naves ſubvertit & frangit, Gr. hodie ἀσπιδοχελώνη p. 48. l. 49. Ita redditur in Lex. Copt. Hanc ait Euſtathius inſulæ ſpeciem exhibere; & Zamachſari naves ſubvertere. Alii rotundam deſcribunt. Orcam eſſe puto p. 935. l. 53.

قرطم kartama verbum varios colores intexere, & القرطم kartam cnecus p. 111. l. 35.

قرعوس kirus, camelus duplici gibbo p. 87. l. 57.

قرمل kirmal pullus cameli bechet duplici gibbo, plur. قرامل p. 6. l. 60. & p. 87. l. 49.

قز kas & خز chaz Perſis πίννινον ἔριον lana pinnæ ſeu conchæ margaritiferæ. Non pili caſtoris, ut vult vir doctiſſimus. p. 389. l. 46.

قزع de caprea levem eſſe & citatiſſimo curſu ferri p. 926. l. 23.

قصبة fiſtula (jecoris) vena cava & porta quæ vocantur τῆ ἥπατος ἡ σύριγξ p. 472. l. 12.

القاصعا alkaſia una è quatuor feneſtris quas in latibulo ſuo habet aljarbuo p. 1012. l. 21. & p. 1014. l. 5.

قضب kadab herba Medica, nempe cum ſecta eſt. Nam قضب kadaba verbum reſecare eſt, plane ut Hebr. קצב & مقضاب falx fœniſeca. Vide اسفست.

قط ut nobis catus felis p. 863. l. 32.

قطارات vide שפשה.

قعود kaud cameli pullus mas cum ablactatur p. 75. l. 17.

قعيد kaïd in auguriis, avis quæ eſt retro p. 20. l. 35.

قفص cavea p. 765. l. 59.

قفن de cane & feris lambere, ſeu lambendo bibere, vide لفت.

قلوص kalus cameli catula cum ablactatur p. 75. l. 20.

القلطي alkalati Melitæus canis p. 683. l. 17. Idem vocatur صيني Sinenſis, & زغاري zagari parvus, aut à loco Zagarienſis, ibid. l. 26. An Kalati ut Gr. Καλαθίνη, quia in calatho circumfertur, aut potius ab Hebræo קלט kalat, quod ſignificat contracta habere membra ibid. 29.

القماقم alkamakimo pretioſæ pelles in Razire p. 1007. l. 21.

تقمر thekammara de leone, ad Lunam quæſivit prædam p. 737. l. 65.

قمط kamata de leone collegit inter manus & pedes ſuos, id eſt inter anteriores & poſteriores pedes p. 734. l. 12.

القندر alkundur caſtor ſeu fiber p. 1067. l. 67.

القنفذ alkunphud, animal ex eorum numero quæ Arabes vocant حشرات ſubterranea, p. 1014. l. 32. hiricius vel hyſtryx, qui proprie vocatur دلدل duldul & major hericius p. 1037. l. 15. Ita hyſtrices ponunt Plinius & Oppianus in hericiorum genere ibid. l. 44. قنفذ Arabibus eſſe teſtudinem magno errore ſtatuit Kimchius, & multis refellitur ibid. l. 52.

قنفذ البري echinus terreſtris p. 1038. l. 56.

قنفذ البحري echinus marinus p. 1038. l. 58.

قائمة الباب ſtantes oſtii, id eſt poſtes, qui Græce σταθμοὶ & παραστάδες p. 593. l. 34.

المقامة almekama in poëmate apud Arabes id ipſum quod noſtratibus ſtantia p. 879. l. 42.

القهبان fuſci duo, id eſt elephantes & bubali p. 247. l. 70.

القهد alkahdo, ſpecies ovium quæ rubræ ſunt & parvis auribus p. 991. l. 70.

قيض ovis clunes ignito lapillo notavit, qui dicitur القيضة alkajida pag. 450. l. 36.

كبش chebs aries p. 425. l. 68. quid ſit proprie p. 427. l. 48. Latine bidens aut ſiarra ibid.

كتاب cotthab plur. كتاتيب catthabibo, parva ſagitta qua pueri jaculari diſcunt p. 655. l. 1.

الكثمة aclcathſama in Alcamus النمر والفهد pardus & lynx. Vult nomen cathſama utrique eſſe commune p. 796. l. 52.

كد cad κώδιον vellus p. 429. l. 57.

الكداد Alcudadenſes admiſſarii in aſinis optimi p. 185. l. 35.

كدس caddaſa in metam congerere, unde كداس cuds vel كدس cuddas meta frugum in congeriem collectarum, ut Hebr. גדיש p. 854. l. 1.

كررز chararizo (à ſingul. كرز chorraz) accipitres anniculi cum mutant plumas p. 654. l. 52.

كرسم charſama Arab. idem quod رم ramma edere, corrodere, depaſci, p. 981. l. 41. Idem Hebr. כסם.

كرش in beſtia quæ ruminat idem quod in homine ſtomachus p. 981. l. 3.

كركند carcand... كركدن ... carcaddan,

كركدن carcaddan, monoceros p. 934. l. 50. Nomen non ſolum apud Arabes, ſed & apud Perſas, Tartaros atque Indos receptum. Huius Fœm. n. كركندة carcanda reperitur in zamachſari. hinc Copticum ... καρκάζωνον, ita enim ſcribendum puto pro καρτάζωνον, quomodo vocari ſcribit ab Indis animal unicorne p. 934. l. 47.

كرة camelus ſtrenuus p. 89. l. 52.

كسب chesb lucrum, quæſtus, proventus, an proprie ex agnis & ovibus, quia agnus Hebr. כשב p. 428. l. 6.

كوسج cauſeg cetus ferrato roſtro, quo medios homines ſecat p. 48. l. 53.

كشية chuſia adeps crocodili terreſtris quem habet circa ventrem & caudæ radicem p. 1046. l. 66. & 1049. l. 47.

كصيعى caſſis, rete quo caprea capitur p. 928. l. 38.

كف caph manus, كفة cuppha pedicæ aut caſſes quibus capreas venantur p. 927. l. 7.

كافور camphora p. 548. l. 65.

كلب celb canis, اكلب aclaba (quaſi canire dixeris) rabioſum eſſe, كلب calib rabioſus, كلاب celab à rabie furor & delirium, اكتلب ita furere p. 687. l. 62.

الشهوة الكلبية caninus appetitus, morbus in homine τῇ βυλιμίᾳ ſimilis, Græc. κυνώδης ὄρεξις p. 666. l. 57.

كلاب Cilab unus è Mahometis avis, quaſi canidium dicas p. 663. l. 37. Ita כלאב Cilcab filius Davidis ibid. l. 43.

كلوب vel كلاب uncus, harpago, fuſcina, كلابة & كلبتان forceps. Hinc canis potuit appellari à firmitate dentium.

tium, quibus tanta eſt morſus tenacitas ut harpaginum & forcipum inſtar videri queant p. 663. l. 1. &c.

كلاليب uncini p. 654. l. 70.

أكلف aclapho leo in quo nigredo cum flavedine p. 717. l. 56.

خلناجية & كلناجون quaſi galangiatos dixeris, vel galangæ concolores quę rubra & nigra eſt p. 489. l. 9.

كميت chumeith ورد ward & أشقر askar in equo, rubedinis diverſi gradus p. 114. l. 31. Medius ورد ward roſeus etiam leonum eſt, Ital. lionato dicitur كميت chumeith videtur eſſe rutilus, ſpadix, badius, phœniceus ibid.

كنود canud Arab. ἄγον● ſterilis, unde Thoſpitis in Armenia lacus plane ſterilis Arabibus كنودان canudan p. 40. l. 44.

كنوف canuph in ovibus, quæ longius aberrat, nec incedit cum reliquo grege p. 524. l. 44.

كيوان caiwan Saturnus Arabibus juxta Aſſacli Grammaticum inſignem inter Arabes, ut Hebr. כיון cijon Amos 5. 26. quod potuiſſet caiuan legi, ſi Maſoretis libuiſſet p. 864. l. 1.

لباة laba لبوة labua & لبية labia leæna. Radix لبا labaa in prima conjug. mulgere proprie coloſtrum, in quarta lactare coloſtro. An inde leænæ nomen, cujus lac ſit craſſius inſtar coloſtri? p. 719. l. 29.

لحس lingere de pecude eſt herbas carpere, & لحس de tinea lanæ eroſio, de locuſta herbæ depaſtio p. 300. l. 23.

لدم ledem carminis genus quo hyæna demulcetur p. 836. l. 52.

لحكا luchaca lacerta arenaria ut حلكا chulaca, ibi vide.

الملذ alladſo, الملذلذ alladsladſo, الملذ ammiladſo, lupi nomina propter agilitatem illi impoſita p. 286. l. 4.

لاطا latata vel لاطي latia terræ adhærere p. 1074. l. 53. Inde Hebr. lacerti nomen לטאה.

لطيم latim cameli pullus qui ablactatur; cum oritur ſtella سهيل ſohail ſeu Canopus in fine Auguſti menſis p. 75. l. 20.

لطاة latah macula in equi fronte, inverſum ex Hebr. טלאה p. 479. l. 30.

لعوس laüs helluo, unum è lupi nominibus apud Arabes p. 822. l. 67.

العغ leo, id eſt, linxit ſanguinem p. 740. l. 10.

لغب & مغمغ & قفن & ذنق lambere de cane dicitur & feris omnibus quæ aquam linguis lambunt p. 672. l. 59.

لغز logoz, nidus aljarbui quaſi labyrinthum dicas (الغاز viæ intricatæ & implicitæ p. 1013. l. 5.) Item logoz crocodili terreſtris latibulum, proprie cum ſinuoſum eſt p. 1047. l. 1.

لون السما color cœleſtis. Ita pro תחש thachas quidam Arabes p. 989. l. 46.

ليث عفرين Leo Iphrin, Chamæleonti ſimile animalculum à loco dictum, quod equitem invadit & cauda ſua percutit p. 1083. l. 51.

ليوبا vide النون in litera ن.

ماجر magron ovis & cameli fœm. fœtus adhuc in utero p. 75. l. 5.

ماجوسي Magus ſeu Magusæus ab Arabibus vocatur chamæleon, quia perpetuo ad Solem obverſus eum videtur adorare p. 1082. l. 4.

مخ medulla, unde ماخياخة machicha quaſi medullata dicitur ovis pinguis. Et امخاخ, quaſi medullavit, de ove, id eſt, pinguis evaſit. Ita Hebr. מחים p. 473. l. 8. Et in Homero aliquid ſimile ibid. l. 28.

مدى meddon quæ menſura p. 86. l. 34.

المراج almirag animal mirabile, ſpecie leporis, unicorne, quo viſo fera nulla eſt quæ non ſtatim fugiat p. 941. l. 25.

مرعزي merhazi, caprarum longior pilus, qui Hebr. dicitur כביר העזים p. 625. l. 66. vide in مشاحة.

مرميس mirmis monoceros ut هرميس hirmis p. 934. l. 41.

مري rixari, altercari p. 693. l. 43. مماراة contentiones ibid. l. 46.

مساحة meſcha. Caprini villi duæ ſunt ſpecies in Oriente; Craſſior unus dictus مساحة meſcha, cujus uſus eſt in ſaccis & ciliciis. Alter longe ſubtilior, ex quo fiunt panni cymatiles tantæ tenuitatis ut ſericeis vix cedant. Vocatur مرعزي miriza al. merhazi; voce quæ uſu eſt Arabica, ſed Syra vel Chaldæa origine. Eſt enim עמר עזי emer izze lana caprarum. Hujusmodi caprarum villos Davidis cervicali impoſuit Michal, qui ejus cæſariem quomodocunque referrent p. 625. l. 59.

مغمغ lambendo bibere ut canis, vide لغب.

مغل magala de ove, bis in anno parere المغلة almagala talis ovis p. 513. l. 15.

مكن macchana firmare Arabibus, quo Michaelis nomen ut referant ſcribunt مكاين Michain p. 458. l. 73.

مكون machum & ممكن mamchin, crocodili terreſtris fœmina fœta, cujus ovum مكين machin dicitur, & ova ponere مكن machina. Idem de locuſta p. 1046. l. 55.

مكا micha, latibulum vulpis & leporis p. 852. l. 33.

مل malla in calido cinere coquere, مليل malil in calido cinere coctus. Panis ſubcineritius p. 327. l. 20. ملة malla ibid. cinis calidus.

تماوت mortuum ſe eſſe ſimulavit p. 859. l. 56.

موارة maivara, camelus velox, quaſi fluat potius quam gradiatur. Nam مار eſt fluere p. 89. l. 43.

مورفيل murphil Indis dens elephantis p. 248. l. 51.

مياس majas leo qui inter eundum corpus in latera movet, qui ſuperbus eſt inceſſus p. 728. l. 67.

ميش mais, caprini lactis cum ovillo commiſtio p. 421. l. 26. Vide infra نخيسة.

ينبوت Janbuth Syris خروب المغربي ſiliqua almagri. Hujus ſpecies una Syra vel Damaſcena, altera Nabatæa. Syræ rurſus tres ſpecies, in quibus una eſt صيدلاز Seidalaz nomine, reliquis mollior & dulcior, & ſola edulis p. 709. l. 40.

نبذ nabada aliquem ut ſpurium abjicere p. 535. l. 50.

نبا naba eminere, elatum eſſe. An hinc Nabis Æthiopibus olim camelopardalis? p. 906. l. 2. Recentiores Æthiopes Amharica dialecto zireth-katchin appellant, id eſt, λεπτόμηρον, λεπτόκερκον, quia caudam habet tenuiſſimam p. 906. l. 2.

نبا naba de equo, in perpetuo motu eſſe p. 129. l. 16.

نخيسة ovilis lactis cum caprino mixtio p. 421. l. 22. Vide ſupra ميش.

أندر ander area triturantium, Syr. ܐܕܪܐ iddera pro indera. Alludit Gr. ἄνδηρον vel ἄνδηρα area non triturantium ſed hortorum p. 548. l. 36.

ندغ pungere. Inde מרדע bovis ſtimulus inſerto R. ut paſſim. Alia origo vocis inepta p. 385. l. 36.

ذنق aquam lambendo bibere, ut canes & feræ quædam. Vide لغب.

نبيذ nadib potus ex uvis paſſis vel ex dactylis

ctylis confectus p. 914. l. 47.

ذورج *naurag* inſtrumentum ferreum aut ligneum quo fruges in area teruntur, ϖιε-ϛήελον. Vide מורג p. 310. l. 66.

نزب *nazaba* de cervo aut caprea rudere tum cum libidine flagrat p. 884. l. 50.

نزكان *nazachani* crocodili terreſtris veretrum duali numero, quia bifidum p. 1046. l. 70. Singulare eſt نزك *nazach* p. 1047. l. 31. Fallitur vir doctiſſimus qui pro veretro marem exponit.

نكز *nachaza* de ſerpente naſo vel roſtro acuto pungere. Qualis ſerpens dicitur نكاز p. 26. l. 2.

نساسف *naſaſipho* aves quædam ut hirundines, Sing. eſt نسافى *noſſaph* p. 654. l. 55.

نسف de caprea è laqueo pependit p. 928. l. 43.

نصاب capulus enſis p. 1052. l. 60.

نضج *nadagia* coquere, item aſſare, منضاج *mindag* veru p. 596. l. 45.

نطح cornupetere, نطح duæ ſtellæ in capite Arietis, tanquam ejus cornua ناطح نطاح cornupeta p. 526. l. 66. in auguriis avis obvia p. 20. l. 36.

المنطقة ovis rubro notata in loco النطاق cinguli, id eſt, circa lumbos p. 450. l. 30.

نعر *naara*, peragravit regionem, huc illuc profectus fuit, النعم *annaaro* de viro inſtabilis, ſedes mutans p. 446. l. 20. Hebræum הנער de ove Zach. 11. 16. veteres ſic acceperunt p. 446. l. 25.

نفة *nuppha*, animalculum ut catulus canis p. 714. l. 37.

انفاحة lactentis agni, hœdi aut leporis ventriculus, & lactis coagulum quod in eo concreſcit p. 595. l. 17.

نافقا una è quatuor feneſtris in latibulo *aljarbui* ſeu chœrogryllii p. 1012. l. 21. Quas quandoque terra obducit in ſumma ſuperficie, ne extrinſecus appareant. Hinc نافق *naphaka* in religione diſſimulare, & aliud habere in animo, & منافق hypocrita ibid. l. 30. & 50.

نوفل *nauphal* hyænæ mas &, *filii awi* ſeu thois p. 842. l. 46.

نقد *nokdon* aut *nikdon* pumilio puer cujus tarda ſunt incrementa, نقد *neked* ovis aut capræ genus deforme quidem aut pumilum, ſed pilis aut lanis mollibus quæ magni æſtimantur. Cujusmodi gregis paſtor proprie نقاد *nakkad* aut *nokkad* vocatur. Quin pro quovis paſtore ſumitur κατα χρηστικῶς. Ita Hebr. נוקד *noked* p. 442. l. 54. Eædem oves قرار *kerar* vocantur, forte à loco p. 443. l. 21.

انقد *ankado* hericii cognomen, id eſt, decorticator p. 1037. l. 72.

نكث *nachatha*, ut نبا *naba* de equo, eſſe in motu perpetuo p. 129. l. 17.

ناموس *namus*, leonis luſtrum ubi latet interdiu tanquam in inſidiis p. 737. l. 3.

النمل *namlon* formica vulgaris major quam ذر *dſor*, formicæ genus ita puſillum ut unum granum hordei centum earum æquet pondere p. 249. l. 3.

نمل *namil* de equo, qui moræ eſt impatiens, & loco ſtare neſcit p. 129. l. 16.

النون *alnun* ليوثا *liuba*, بهموت *behemoth* & بلهوت *balahoth*, diverſa ceti nomina cujus dorſo totam terram incumbere fabulantur Arabes p. 50. l. 53.

نهق *nahaka* rudere ut Hebr. & Chald. نهيق *nahik* & نهاق *nohak* ruditus, ناهق *nâhik* fiſtula gutturis quâ rudit aſinus p. 869. l. 71.

وبر *wabbara*, more vulpis incedere ſuſpenſo gradu, & per ſalebroſam terram, ubi datur optio, ne veſtigia appareant p. 860. l. 28.

الوبر *alwebro* animalculum fele minus, fuſci coloris, ſine cauda, aut valde brevi, reſidens in domibus, quod Arabibus eſt pro cibo p. 1004. l. 65. id eſt, *marmota* ſeu mus Alpinus. Aliis زلم *zulem*, aliis غنم بني اسرائيل *ovis filiorum Iſraelis* p. 1005. l. 10. & 16.

وبر *wabar*, pilus caſtoris p. 489. l. 60.

استوبلت de ove arietem appetiit. Et وبلة admiſſarii appetitus p. 425. imâ.

وحر *wachara* veneno inficere p. 1084. l. 38.

وحرة *wachra* vel *wachara* lacertæ ſpecies, 1. ſtellioni ſimilis, 2. terræ maximæ adhærens, 3. quæ veneno ſuo cibos inficit. Unde concluditur eſſe Hebr. לטאה p. 1074. l. 5.

وحل *wachila* in luto hærere, وحل *wachal* lutum tenue in quo jumenta hærent p. 374. l. 35.

وحى vel وحاة *waha* vox ſonora, ut Ægytiis in Horo Apolline ὀυαὴ vox remota. Et אח *ach* Hebr. gementis vox, & ἆχος Dorice ſonus, vulgo ἦχος, inter ſe conferuntur p. 865. l. 73. &c.

توقف ad rupes & montes altiſſimos contendit ibex p. 916. l. 52.

وذيلة *wadila* ovillæ caudæ ſegmentum, cujusmodi multa proſtant apud Arabum macellarios p. 494. l. 59.

ورد *warada* adaquare, ut Hebr. jarad deſcendere, quia ad aquas deſcendit 884 l. 65.

ورق *warkon* pecunia, *warakon* opes ſive ex nummis aut ex camelis, &c. conſtantes p. 12. l. 71.

الورل *alwarlo* (vulgo *guaril*) lacertus major, robuſtior & fortior reliquis, crocodilis terreſtribus & ſerpentibus infenſus, quos victos ſæpe necat & eorum latibula invadit p. 1069. ima & 1070. totâ. Occurrit in Arab. Erpen. Levit. 11. 30. pro אנקה. Pro quo Pariſ. habet الورك *chaph* pro *lam*, ſed perperam, ut quandoque in Avicenna p. 1069. l. 45. Vocalem eſſe hunc lacertum vide in ضغث

الوزغ *alwezgo* (barb. *gueſga*) ſtellio magnus p. 1046. l. 12. & 31. & p. 1071. l. 35. 61. & 1074. l. 37. & 1082. l. 29. & 1087. l. 1. & 45.

الوسق *alwasko* cameli onus ſolitum, & ejus pondus p. 86. l. 30.

توشعت de ove, montem conſcendit ad paſtum p. 516. l. 43.

وصل *waſala* jungere & copulare, وصيلة pecus ideo dimiſſa & Deo devota, quia in ſeptimo partu marem & fœminam junctos peperit p. 660. l. 32.

وع *waon* vel وعوع *wawon*, animal vulgo dictum *filius awi*, thos p. 842. l. 41.

وعوعة *wawa*, ululatus luporum, canum & filiarum *awi* p. 842. l. 55.

استوعلت

اسنوعلت الاوعال q. d. *ibices ibicaverunt*, id eſt, ad ſummos montium vertices contenderunt p. 916. l. 56. Et المستوعل ibicis latibulum in ſumma rupe, aut ſumma parte montis, quaſi ſoli ibici pervia ib. l. 66.

اوفى الريم *extulit rim caput ſuum & erexit aures.* Et ايفان الريم actio τῶ *rim* ſic efferentis, & aures ſic arrigentis p. 964. l. 27.

وافرة *waphira*, id eſt, dives, ampla, & copioſa vocatur ovis cauda in Oriente p. 494. l. 59.

توقل de ibice, ad celſiſſimorum montium & rupium juga conſcendit p. 916. l. 52.

اوقل ὀρειβάτης vel ὀρειδρόμος qui currit in aſcenſu montium p. 921. l. 40.

كري camelus à ſaltu & curſu. Utrumque ſignificant كري & وكر p. 89. l. 48.

عودر, vide هودر

هبع cameli catulus ultimo partu natus p. 75. l. 12.

هجهج *hughug*, aries procerior p. 425. l. 72.

هاد *had* vel *hadin*, bos in tritura medius p. 303. l. 60.

الهدهدة *alhadhada*, dæmonum voces p. 633. l. 12.

هر *harra*, *hirrire* canum proprium, vox eſt irati canis p. 667. l. 52. Aut juxta Arabes canis هر *harra* præ impatientia frigoris ibid. l. 59.

هر *hir* felis p. 863. l. 32.

هرهر *harhar* vel *hirhir* vox quâ oves ad aquas invitantur p. 521. l. 47.

هرش ut خرش de cane irritari ut 1 Sam. 3. 8. p. 668. l. 65.

الهريع *alhuraio*, Arabicum lupi nomen ab agilitate factum p. 886. l. 4.

هرميس *hirmis* ut مرميس *mirmis*, in Alcamus eſt monoceros p. 934. l. 41.

الهزلاج *albizlagio* lupus à levitate & agilitate ſic dictus p. 826. l. 6.

هسهاس *hiſhas*, paſtor qui totâ nocte oves paſcit p. 453. l. 47.

هصر *fregit* (prædam ſuam) de leone, unde vocatur هصور *haſour* & هيصر *haiſar* p. 740. l. 24.

هطر *hatara* baculo lædere aut occidere p. 687. l. 12.

هفا *hapha* de capreâ, leviſſime & citatiſſimo curſu ferri p. 926. l. 25.

هيقل *haikal* animal idem quod *dab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1047. l. 46.

الهموس *alhamouſo* leo prædæ ſuę confractor p. 740. l. 30.

الهملاج *alhimlag*, ovis macra & *emedullata* p. 473. l. 19.

الهملع *alhemmelao*, lupus ab agilitate ſic dictus p. 826. l. 6.

هيمر *hamir*, caprea præ reliquis ſpecioſa 925. l. 39.

التهويد *attahuido*, reſponſa dæmonum; vocis lenis repercuſſio, qualis creditur eſſe dæmonum p. 732. l. 14.

الهواس *alhawas* leo à greſſu ſic dictus, cum terræ firmiter innititur p. 728. l. 40.

اهوى يده الى الضب manum immiſit ut caperet *dab* ſeu crocodilum terreſtrem p. 1047. l. 12.

يعر *jaar* hœdus aut agnus columnæ appenſus ad foveam lupi aut leonis, à verbo يعر *jaara* quod balare eſt p. 762. l. 42.

يعار *jaâr* tam caprarum balatus quam ovium p. 421. l. 27.

يفع conſcendit (montem) يفوع *excelſa loca*, يافعات *alti montes* يفعة *eminentia* يفاع *procerus, adultus* p. 949. l. 58.

يقطان *jakthan* ſeu قحطان *kahthan* conditor Arabum p. 467. l. 15.

I N D E X

GRÆCARUM *Vocum aut Locutionum quæ in primo Tomo explicantur.*

Ἀγείρειν Gr. *colligere* ut Hebr. אגר pag. 62. l. 5.

Ἀγραυλεῖν. i. *in agris pernoctare* paſtores moris erat, ovibus inter crates incluſis, ne noctu vagarentur p. 452. l. 28. (Hinc ποιμένες ἄγραυλοι Homero & Heſiodo. ibid. l. 74.) vim vocis ignoravit Cl. Grotius p. 453. l. 39. Vide Αὔλιος & Αὐλισμός.

Ἀγραυλοῦντες in Luca ἀγροτικὸν αὐλοῦντες, ſi Theophylacto credimus p. 464. l. 68.

Ἀγελοκόνθρος Gr. hodie *upupa*, Heſychio ἀλεκτρύων ἄγριος gallus ſylveſtris, Æſchylo πετραῖος ὄρνις *avis* aut *gallina ſaxatilis*: Idipſum Hebr. דוכיפת *duciphath* p. 66. l. 38.

Αἰγάγρος vel αἰγαστρον *ſylveſtrem capram* omnes exponunt. Tamen in Oppiano certa eſt capræ ſpecies p. 918. l. 64. Videtur eſſe *ibex*, cujus alioqui nullum erit apud Græcos peculiare nomen. Homero enim ἴξαλος potius eſt epithetum p. 918. l. 2. Itaque αἴγαστρος Olympiodoro eſt יעל ibid. l. 10.

Αἰγίοθος dictus à caprino lacte quo uſus eſt p. 920. l. 40.

Αἰετὸς *aquila*, ut Hebr. עיט *ajit* avis rapax p. 920. l. 40.

Αἰετοῦ ῥόμβον *aquilæ rhombum* & ἀκόντων ῥόμβον *telorum rhombum* dixit Pindarus, quod Scholiaſtes rotationem & vibrationem exponit p. 162. l. 33.

Αἰκάλλειν de cane, ut σαίνειν p. 681. l. 62.

Αἵματος βουνὸς *ſanguinis collis* prope Ciciliæ Adanam, ab Agarenis ibi cæſis p. 372. l. 41.

Αἰσχύνειν *fœdare* quandoque *torquere*; *cruciare*, *indignis modis tractare* p. 780. l. 49.

Ἀκατέργαστον Aquilæ, ἀμόρφωτον Symmacho ἔμβρυον, *fœtus in utero adhuc informis* Hebr. גלם *golem* p. 7. l. 59.

Ἀκινάκης Perſarum *ſica* vel gladiolus è femore appenſus, Arab. خانجر *chinger* p. 140. l. 59. & 67.

Ἄκμων aquilæ genus in Oppiano lupi ſpecies p. 839. l. 49.

Ἀκρίδας, id eſt, *locuſtas* quibus Jo. Baptiſta victitabat male mutari in ἐγκρίδας *dulciaria*, καρίδας *ſquillas*; ἀχράδας *pyra ſylveſtria*, ἀκρέδρυα &c. Is enim habuit pro cibo veras locuſtas p. 35. l. 72.

Ἀκρίδες non ſunt *locuſtæ maris*, quas Græci καράβους vocant, non ἀκρίδας p. 53. l. 6.

Ἀλεκτοροφωνία *gallicinium* p. 14. l. 34.

Ἄλιμος vel ἄλιμον arbuſtum rhamno ſimile quod Syri ܡܠܘܚܐ vocant p. 874. l. 49. &c. Seniores igitur in Jobo recte ἅλιμα reddiderant: ſed imperiti ſcribæ ἄλιμα cum ſpiritu leni ſcripſerunt, quæ aliud ſunt, nempe *pharmaca quæ famem eximunt*, cum tam ἅλιμον Gr. quam Hebr. מלוח ſint voces à ſale deductæ p. 876. l. 7.

Ἀλωπεκῆ *vulpina pellis* p. 859. l. 37.

Ἀλωπεκίαι *vulpium foveæ* Heſychio. Evangelium φωλεοὺς vocat: ita etiam Oppianus p. 852. l. 70.

Ἀλωπεκίζειν Ariſtophani πανουργεῖν p. 859. l. 43.

Ἀλωὴ non ſolum *area*, ſed & *locus vitibus*, *frugibus aut arboribus conſitus*, potius tamen vitibus p. 983. l. 21.

Ἅλως area dicta quia rotunda. Nam ἅλως etiam clypei circulum ſonat, & in oculo circulum ad irim albugini proximum, & apud Phyſicos circulum apparentem circa Solem & Lunam, qui Senecæ circulus ſyderum p. 548. l. 17.

Ἄμαθος *arena*, Hebr. חומטן *hometon* p. 67. l. 37. cum προθέσει ψάμαθος. Sed ἄμαθον Grammatici μεσόγειον eſſe volunt, ψάμαθον παραθαλασσίαν p. 1076. l. 31.

Ἅμαξα *plauſtrum boum*, ut ἅρμα *mularum currus* p. 313. l. 12. Unde *Hamaxobii Scythæ*, quibus plauſtra pro domo ibid. l. 15.

Ἄμνιον Homero vas quo victimæ ſanguis excipitur, quod alii σφάγιον vocant. Sic vaſa Syri ܡܐܢܐ *mane* vocant, & per metatheſin ܐܡܢܐ *amno*. Prius ubique occurrit, poſterius in Talmude *de Sabbatho* p. 323. l. 57.

Ἀμνὸς *agnus*, quaſi ἄμενος *ſine viribus*, ut Arabic. ساخلة *ſachala* infirmus. At aries איל *ajil* dicitur à viribus p. 60. l. 54.

Ἀμόρφωτον, vide, Ἀκατέργαστον

Ἀμύγδαλος unde dicatur p. 979. l. 36.

Ἀμφικαρὴς σκολόπενδρα Nicandro, id eſt δικέφαλος, quia cum retrograditur videtur eſſe biceps p. 1079. l. 60.

Ἀμφιλαφεῖς κλάδους *condenſos ramos* pro עפאים habet liber ſapientiæ p. 14. l. 42.

Ἀμφιλύκη νὺξ nox ſubluſtris unde dicatur p. 9. l. 26.

Ἄμφοδον τὸ vel ἡ ἄμφοδος Homero, Xenophonti, Ariſtophani, Hyperidi, Galeno, Epiphanio, Procopio, Polluci, Heſychio, Gloſſario, urbis aut pagi vicus *la rue*. Quomodo accipiendum ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου Marc. 11. 4. Pro quo alii *in bivio* p. 211. l. 40.

Ἀνάγειν θυσίας *ſacrificia offerre*, phraſis Philoni cum Luca communis p. 576. l. 13.

Ἀναστουλλᾶσθαι (ita in Heſychio lege pro ἀναστουλιᾶσθαι) comas habere in coronæ modum p. 726. l. 72.

Ἀνάσιλλαν vel ἀνάσιλλον capillitium à fronte in verticem verſum in coronæ modum, quale in leonibus deſcribit Philoſophus, ſed iis verbis quæ per ſcribarum imperitiam depravata ſunt p. 726. l. 70.

Ἀνδηρον, ἄνδηρα, ἀνδείρας *area horti*, ut Arab. أندر *ander*, *area triturantium* p. 548. l. 35.

Ἀνθόλοψ animal cervo ſimile circa Euphratem, ſerratis cornibus, quibus hærens in ramis arborum facile capitur, Euſtath. in Hexaem. Idem Petro Damiano *anthalopus*, & *calopus* Alberto, & Arabibus *jamur* vel *jachmur*. Et in Lexico Coptico Πανθόλοψ p. 913. l. 13. & 74. Epiphanio ὄρος *urus* ibid. l. 34.

Ἀνθῶν *florum* menſis à Macario cur vocetur menſis *Abib* p. 557. l. 46.

Ἀνόπαια, in Homero nomen avis, alludit ad Hebr. אנפה *anapha* p. 64. l. 9.

Ἄνουβις latrator & canino capite Hebr. הנובח *hannobech* id eſt latrans p. 665. l. 33. & p. 691. l. 20.

Ἀπλὼν proprie *mulare vehiculum*, ut λαπλὼν, vel λα[illegible] p. 229. l. 5

Ἀπήνη, tom. vidi Κάλπη

Ἀποδιοπομπεῖσθαι id eſt *per Jovem averruncum mala depellere* p. 652. l. 7.

Ἀποκενῶσαι Aquilæ *purgare ventrem* p. 677. l. 15.

Ἀπολάπτειν, vide Λάπτειν

Ἀπομαγδαλία quod in pane molle & paſtaceum eſt; quo veteres poſtquam ſe abſterſerant, canibus id projiciebant. Lacedæmoniis κύναδες p. 669. l. 67.

Ἀπόμυιος aut Herculis aut Jovis epithetum, quia muſcas arcere credebantur p. 36. l. 34.

Ἀποπομπαῖος Juliano Apoſtatæ malus dæmon, ad quem hircus in deſerto fuit amandatus, tanquam Lege ſic decernente, quod ex Hebræis etiam nonnulli ſtatuunt. Sed refellit *Cyrillus* p. 632. l. 20.

Ἀποπομπαῖον τράγον *hircum emiſſarium* reddunt & ἀποπομπὴν *emiſſionem*. Sed apud Græcos ſcriptores ἀποπομπὴ eſt ἀποτροπὴ, id eſt malorum depulſio, quę fit per ſacrificia & preces. Et ἀποπομπαῖοι θεοὶ *Dii averrunci*, qui mala credebantur avertere: Al. ἀλεξίκακοι, ἀποτροπαῖοι, λύσιοι, φύξιοι. In his Hercules, Apollo, Dioſcuri, Jupiter p. 631. l. 41.

Ἀποστελεῖ αὐτοὺς Matth. 21. 3. Beza *remittet eos* (Chriſtus) Potius *dimittet eos* (aſinorum dominus). Nam *remittere* eſt ἀναπέμπειν: ſed ἀποστέλλειν *mittere*, *dimittere* p. 211. l. 20.

Ἀποσυκάζειν *ficus premere* ut ſcias an matura ſint. Per metaphoram δοκιμάζειν *probare*, *explorare* p. 384. l. 67.

Ἀποτροπιασμὸς Joſepho hircus *Azazel*. Hinc Julianus Apoſtata Moſem ſcripſiſſe contendit ὑπὲρ τῶν ἀποτροπαίων *de Diis averruncis*. Sed refellit Cyrillus p. 652. l. 10.

Ἀράχνη *aranea* Gr. ab Hebr. ארג *arag* texere p. 70. l. 24.

Ἄρειος *Martius*, Bithynorum menſis vernus ſecundus p. 558. l. 17.

Ἄριμος Heſychio ſimia, Tuſca vox Straboni Chald. חרים *harim* ſimus. Simia igitur à ſimitate dictus ἄριμος, ut Latine *ſimia* & *enaris* p. 993. l. 62.

Ἄρκηλοι, ἄρκιλοι, ἄρκυλοι *pantheræ catuli* p. 8. l. 7.

Ἄρκος *urſus*, quaſi ἀργὸς, quia eſt animal niger.

pigerrimum, præcipue φωλεῖας tempore, quo per plures menſes manet in antro prorſus immotum p. 810. l. 42.

Ἀρκτομῦς Hieronymo animal non majus hericio, habens ſimilitudinem muris & urſi, cujus in Palæſtina magna eſt abundantia, in cavernis petrarum habitare ſolitum p. 1009. l. 56. Herodoto & Theophraſto mus qui bipes graditur, Arabibus *aljerbuo* p. 1009. l. 61. & 1010. l. 51. ubi ampla ejus deſcriptio. Hebræis שפן *ſaphan*. Quid Græcus ſcriptor de arctomye p. 1011. l. 8. Quomodo ſit urſo ſimilis p. 1010. l. 41. Quid habeat commune cum cuniculis p. 1016. l. 27.

Ἄρκυς, retis genus quo capiuntur leones p. 763. l. 61.

Ἄρμα, vide Ἅμαξα.

Ἀρμαλιά Heſiodo *cibus, alimentum*. An inde Chald. תרמילא *tharmila* pro pera cibaria p. 457. l. 10.

Ἀρνειὸς *aries triennis* p. 515. l. 53. Idem μοσχίας & τελκυρ© ibid. l. 56.

Ἀρνευτὴρ *urinator*, qui pronus in mare deſilit in agni modum p. 316. l. 6.

Ἀρνευτὴς Numenio hippurus piſcis, quia in agni modum jugiter ſaltat p. 516. l. 3.

Ἀρνύσθαι *conſequi* & *permutare* ἀπὸ ἀρνῶν *ab agnis* p. 12. l. 56. Vide ὠλεῖν & ὠνεῖσθαι

Ἀροτροπόδη vomer p. 386. l. 11.

Ἀρῶν *arare*, quandoque in obſcœnum ſenſum p. 406. l. 47.

Ἄρπη falx in Æliano quâ elephantem regit elephantiſtes, niſi legendum ſit ὄρπη p. 269. l. 5. & 10.

Ἀσγάνδης vel ἀσκάνδης nuntius, vide אזגד *azgad*

Ἀσήμαντα μῆλα non ſunt oves non ſignatæ, ut vult Suidas ſed oves incuſtoditæ p. 450. l. 48.

Ἄσθμα συῶν Nonno ſuum aut aprorum gruntnitus p. 7. l. 31.

Ἀσκαλαβώτας *feles* pro *ſtellionibus* Plinius perperam reddit p. 1089. l. 23.

Ἀσκλήπιος Æſculapius unde nomen habeat p. 663. l. 70.

Ἀσπάλαξ vide Σπάλαξ

Ἀσπιδοχελώνη, ceti ſpecies tam portentoſæ magnitudinis ut navigantibus ingentis inſulæ ſpeciem ſæpe exhibeat, Lat. *orca* & Arab. القرش *alkorſcho* p. 935. l. 53.

Ἀσπὶς aſpis ita dicta quia in gyros ſe torquet in clypei modum p. 68. l. 28.

Ἀστάνδης pro ἀσγάνδης in Heſychio p. 276. l. 39.

Ἀστεῖ© τῷ Θεῷ *venuſtus Deo* Act. 7. 20. id eſt maxime venuſtus Hebræâ phraſi p. 342. l. 63.

Ἀσφράγιστον victimam in Ægypto immolare nefas p. 322. l. 63.

Ἄτυδος *Atydis* nomen Arnobius hirquinum vocat. Nempe עתוד *atud* hircus Hebr. & Arab. p. 369. l. 24.

Αὔλιος *veſperugo* ſtella cur vocetur p. 453. l. 22.

Αὐλισμὸς, διανυκτέρευσις *pernoctatio* in Heſychio p. 453. l. 20.

Αὐτόνομον ἀγέλην *gregem liberi paſtus* eas columbas vocat Baſilius quarum Hebræum nomen דרור *deror* à libertate factum eſt p. 65. l. 70.

Ἀφετα & ἄνετα Græci vocabant animalia quæ in Dei alicujus honorem libera dimittebantur p. 659. l. 62. & 70. & p. 660. l. 3. & 1042. l. 65. Ita hircus Azazel dimiſſus εἰς ἄφεσιν p. 659. l. 61.

Ἀχαιὰ *lanæ molles* Heſychio, unde hinnuli ἀχαιΐναι p. 63. l. 9. Vide Σπάθη infra

Ἀχέτης cicada canora p. 508. l. 28.

Ἄχι Ægyptium, *carex*, vel quod in paludoſis locis virens naſcitur, ut Hebr. אחו *achu* p. 403. l. 70. Ἄχος idem. Et Heſychio Ἀχιοπῦ pro Ἀχίπόα p. 404. l. 6.

B, Π, Φ, literæ permutabiles p. 993. l. 50.

Βαὶ Ægyptiis palmæ ramus, unde Gr. βαΐς & βαΐον p. 115. l. 10.

Βαλὴν rex Phrygibus, ut Hebr. בעל *Baal*. Dominus p. 369. l. 25.

Βάλσαμον ubi in Judæâ p. 629. l. 1.

Βασσαρὶς *pellis vulpis* qui Coptis βασώρ p. 12. l. 29.

Βαΰζειν *baubare* catulorum p. 7. l. 23.

Βερβερὶ, *berberi* indis concha margaritifera p. 488. l. 17.

Βιζάκιον calculus apud Gr. recentiores, ut Chald. בזק *bezik* & בזקא *bizka* p. 423. l. 48.

Βληχᾶσθαι *balare* ovium p. 7. l. 24. Item caprarum p. 420. l. 18. Et puerorum p. 471. l. 1.

Βλήχων pulegium pro γλήχων, quia guſtatum à pecore balatum concitat p. 418. l. 34.

Βοαρμία Minerva Athenis unde dicta p. 309. l. 31.

Βόλιτον & βόλβιτον *bubylum ſtercus* p. 329. l. 50.

Βόρδων & βορδόνιον, *burdo*, muli genus ex equo & aſinâ nati, unde βορδονάριοι p. 324. l. 23.

Βόστρυχος propriè *muliebris cirrus* p. 626. l. 75.

Βούβαλος vel βούβαλις in Græcâ verſione non eſt bovis genus ſed capreæ: Nam inter caprearum ſpecies βούβαλον conſtanter cenſent Herodotus & Ariſtoteles qui Græcos interpretes præceſſerant. Et his poſteriores Strabo, Ælianus, Oppianus, Ammianus, Heſychius & Simocatta. Plinii tamen ævo vulgus imperitum bobus feris bubalorum nomen imponere cœpit. Quod ſequuntur Martialis, Hieronymus & Iſidorus: Et è Græcis Scriptoribus Agathias & Phile. p. 284. l. 6. & 285. l. 12. & 910. l. 55. & 973. l. 61.

Βούβαστος felis Ægyptiis, unde Diana *Bubaſtis* quia in felem mutata eſſe creditur p. 642. l. 42.

Βουδῖνοι *Budini* gens Scythica unde à Græcis ſic appellata p. 313. l. 19.

Βουζύγης Heros Atticus, qui primus boves aratro junxit p. 309. l. 28. Nomen illi ex argumento.

Βουπλὴξ aliis ſtimulus, aliis ſecuris boum p. 385. l. 59. & 71. & p. 386. l. 7.

Βοῦς pro bovinâ pelle, aut pro flagello ex bovino corio p. 253. l. 39. Item nummi ſpecies bovis imagine ſignati unde Prov. Βοῦς ἐπὶ γλώττης in eos qui pecuniâ corrupti tacent p. 437. l. 6.

Βοῦς, βοᾶν, *bovare*, *boare*, *boatus* ſunt conjugatæ voces, quas tamen ab invicem deducere neceſſe non eſt, quia omnes fictitiæ ſunt, & à boum voce expreſſæ p. 287. l. 19.

Βούσιρις *Buſiris* urbs unde dicta p. 345. l. 70.

Βούτυρον *butyrum*, quamvis à bove denominetur, non tamen fit ex ſolo bovis lacte, ut Galenus aſſerit p. 474. l. 20. Idem vocabulum à caſeo deducitur, cum butyrum à caſeo fit omnino diverſum ibid. l. 35. Butyri vox apud Græcos quam recens, cum Hebræum butyri nomen ſit vetuſtiſſimum ibid. l. 45.

Βρένθις lactuca in Cypro. An quia Arab. برد *berea* eſt frigus, & ابردة *ibreda* morbus quo quis ad venerem frigidus & impotens redditur, quod lactucæ proprium eſt p. 603. l. 74.

Βρίσσοι pro Βρύττοι *echini marini* p. 488. l. 37.

Βρυττίνη ἀμοργὸς *bryttina byſſus*. & Βρύττινον νήνισμα *bryttinum ſtamen* unde dicatur p. 488. l. 42.

Βρύττοι marini echini ſpecies, in Ariſtotele βρίσσοι perperam p. 488. l. 35. & 40.

Βρυχᾶσθαι de leone *rugire*, de pardo *rictare*, de urſo *ſævire* p. 7. l. 20. & 26.

Βρυχᾶσθαι *rugire*, & βρύχημα *rugitus* pro שאג & שאגה frequens in Aquila. Sed in Hebræis Senioribus potius ὠρύειν & ὠρύωμα p. 730. l. 1.

Βρωμᾶσθαι *rudere* ut ὀγκᾶσθαι p. 7. l. 28.

Βύσι© Delphis primus menſis vernus, quaſi φύσιος, quia tum τὰ πολλὰ φύεται *multa naſcuntur* p. 557. l. 50.

Βύσσος pro *byſſo* fœmininum eſt. Itaque cum pinnas ἐκ τῆ βύσσȣ naſci dicit Ariſtoteles, non reddendum *ex byſſo*, ſed ex fundo maris; Et mutato accentu ſcribendum βυσσȣ p. 490. l. 45.

Βύσσος *byſſus* color qui *hyſges* loco aſſumitur p. 990. l. 52. βύσσινον *purpureum* ibid.

Βωσαρὴ elephas in Indiæ regione Deſarena, variæ de ea voce conjecturæ p. 429. l. 33.

Γαῖσον *gæſum* non eſt *clypeus*, ut in Joſua reddunt, ſed *genus Gallici teli* p. 137. l. 22.

Γαλεάγρα *feræ cavea* p. 765. l. 24.

Γαλεῶται vates in Sicilia à ſtellionis induſtria putantur traxiſſe nomen. Potius vox Phœnicum eſt, quibus גלה *gala* eſt revelare, quod vatum maxime proprium p. 1087. l. 40.

Γαλεώτης *ſtellio*, qui lentigine plenus eſt. Hinc Eunuchus lentiginoſus Menandro γαλεώτης i. e. *ſtellio* non qui *colore muſtelino* eſt. Ut Terentius perperam reddit p. 1087. l. 36.

Γαμψώνυχες *rapaces aves* ab uncis unguibus p. 13. l. 52.

Γαργαλίζειν non eſt *colare*, ut Eraſmo viſum, ſed *titillare* p. 94. l. 24. Neque eſt *gargarizare*, quomodo accepit Cebetis Arabs interpres ibid. l. 29.

Γαυριᾶν de equo *exultare* cum aliquo ſenſu gloriæ p. 130. l. 4.

Γέλεα & τέλεα idem Heſychio p. 276. l. 37.

Γηρύεσθαι *gannire* aut *latrare* more vulpis & thois p. 7. l. 27.

Γίννος, vide ἴνν© de eô Heſychii locus emendatus p. 233. l. 13. & 40.

Γλῶσσα τρίτη quid ſit in Sirachide, & *lingua triplex* Chald. qualis maledico tribuetur p. 25. l. 60.

Γομφοφαγὴ *clavis connexa* Æſchyli verba Ariſtophani p. 387. l. 11.

Γρύζειν Gr. ſuum eſt ut Lat. *grunnire*, & γρυσμὸς porci grunnitus. Tamen de cane legitur οὐ γρύξει Exod. 11. 7. & Judith. 11. 19. Fortaſſe melius ῥύξει vel ῥόξει, quia canum eſt ῥύζειν & ῥόζειν. Tamen nihil mutandum p. 667. l. 16. & 668. l. 4.

Γρυλλίζειν *grunnire* porcorum p. 7. l. 23.

Γρύλλ© & γρυλλίων *porcus* p. 1016. l. 48.

Γῦρον unde Græci dixerint p. 548. l. 14.

Δ in Θ Dores mutant p. 983. l. 20.

Δαίδαλ© unde dicatur p. 979. l. 35.

Δάμαλις, Δορκὰς, Δορκαλὶς, mulierum nomina apud Græcos p. 924. l. 60. & 925. l. 15.

Δασύλλις urſus dictus à denſitate pilorum in etymolog. ut Hebr. דב *dob* ab hirſutie p. 62. l. 21.

Δασύπȣς & λαγὼς plane idem. Et falli lexicographos qui diſtinguunt tanquam diverſa animalia p. 997. l. 61.

Δείλη πρωΐα *veſpera matura*, tempus à prandio proximum, ut δείλη ὀψία *veſpera ſera* (Varroni *veſper* ferus) circa Solis occaſum p. 559. l. 14.

Δελφῖν© Ægyptiis *elephas*. p. 248. l. 58. Ex Arabico الفيل *elphil* factum *elphinos* *delphinos* p. 249. l. 27.

Διαβατήρια Lacedæmone dicta ſacrificia pro tranſitu p. 556. l. 1.
Διάλευκον Bibliorum editores *ſubalbum* reddunt, cum ſit *album in medio* μεσόλευκον, cum extrema ſunt diverſi coloris p. 479. l. 1.
Διχύμα gemelliparæ oves, ἀπὸ τῦ δὶς κύειν p. 512. l. 40.
Διπλῶν *duplum* id eſt *latum*, ut in Virg. *duplex ſpina*, id eſt *lata præ pinguedine* p. 947. l. 47.
Δνοφερὸς, ὄρφνιος, ὀρφνινος à tenebris ad nigredinem ſignificandam transferuntur. Ita Hebr. ערב *arab* eſt adveſperaſcere, obtenebreſcere, & עורב *oreb* corvus à nigredine ſic dictus p. 66. l. 63.
Δόλυ τράπεζα *Doli menſa* in Jecore, ſignum in haruſpicinâ p. 502. l. 18.
Δορκὰς caprea à viſu, quia eſt animal ὀξὺ δερκὲς acuti viſus p. 925. l. 61.
Δορκὰς, unum è multis nominibus quibus olim amaſiis ſuis proci adulabantur p. 925. l. 34.
Δορκὰς πλατυκέρως, caprea quam à cornuum latitudine platycerotem vocant, id eſt *dama* p. 966. l. 34.
Δρομεὺς κύφη pro δρομὰς κύφη Jerem. 2. 23. in Aquilâ, Symmacho, Theodotione, unde Vulgatus *curſorem* habet p. 84. l. 27.
E vel H & O permutabiles literæ p. 993. l. 50.
Ἐγκρυφίας vel ἔγκρυφος ἄρτος, *panis ſubcineritius*, quaſi *abditilius*, *occultatitius* p. 327. l. 25. Ὀλυρίτης pro ἐγκρυφίας 1 Reg. 19. 6. Forte leg. Κολλυρίτης p. 328. l. 54.
Ἔδων de apro Iliad. 9. v. 554. Al. pro ἐθίζων, Al. pro θέων per metatheſin, Al. pro ἔδων Dorice p. 983. l. 18.
Ἑκατὸν μνᾶν mutatum in ἑκατὸν ἀμνῶν Gen. 33. 19. Eadem corruptio etiam alibi p. 436. l. 62.
Ἐκπλινίσεται Heſychio ἐκμηρύσεται p. 485. l. 47.
Ἐκτραχηλίζεσθαι *obtorto collo trahi* p. 695. l. 17.
Ἐλαφηβολιὼν menſis Athenis figendis cervis inſumebatur qui immolarentur Dianæ ἐλαφηβόλῳ p. 855. l. 19.
Ἔλαφος *cervus* Gr. dictus quia ſerpentes attrahit p. 886. l. 7.
Ἔλαφος *cervus* & ἐλαφρὸς *levis* conjugata p. 883. l. 28.
Ἐλάχεια *parva*, Homeri vox; Caudæ epithetum in Nicandro & Oppiano. Rittershuſius perperam *caudam cervinam* interpretatur, quaſi eſſet ἐλάφεια. p. 906. l. 47.
Ἐλεφαντάρχης etſi proprie vocetur qui ſedecim elephantis præficitur, & ejus armentum ἐλεφανταρχία p. 266. l. 51. tamen eodem nomine ſæpe cenſetur quiſquis pluribus elephantis quantocunque numero preeſt, ut Hermon cui Philobator quingentos commiſerat p. 273. l. 37. Et Seleucum qui multas habuit elephantorum centurias Demetrii adulatores per contemptum vocabant ἐλεφαντάρχην p. 256. l. 25.
Ἐλεφαντιστὴς vel ἐλεφαντάγωγος qui elephanto inſiliens eum falce dirigit. Sed ἐλεφαντάρχης qui pluribus elephantis preficitur. Quæ tam differunt quam ἱπποκόμος *equiſo* & ἱππάρχης *equitum præfectus* p. 273. l. 43.
Ἐλέφας unde dicatur, Variæ conjecturæ p. 250. l. 56.
Ἐλέφας *ebur* eodem nomine vocatur quo totum animal, per ſynecdochem totius pro parte p. 253. l. 38. Vox æquivoca quomodo Plinium & Solinum fefellerit p. 261. l. 17.
Ἔλλος *cervi hinnulus* ſic dictus, ut volunt, tanquam ἐν ἕλει in paludoſis locis degens p. 885. l. 14.
Ἔλλοψ *piſcis*, ἀπὸ τῦ ἐλλείπειν τὴν ὄπα quia vocis eſt prorſus expers p. 38. l. 69.
Ἔλαφος *butyrum* Cypriis, fortaſſe à bove ſumptum qui Phœnicibus *alpha* dictus & Hebr. אלף *eleph* p. 315. l. 60.
Ἔμβρυον, *embryum*, fœtus in utero latens p. 8. l. 5.
Ἐμμελῶς alii ſaltant, id eſt modeſto & concinno corporis motu, alii πλημμελῶς, id eſt immodeſte & inconcinne juxta Platonem p. 349. l. 18.
Ἐμμηλάδας αἶγας *capras quæ cum ovibus una ſunt* Heſychio p. 418. l. 14. Ἐπιμηλάδες idem ibid. 16.
Ἐμμὸρ τῦ Συχὲμ *Emor pater Sichem*, non *filius Sichem*. Similes locutiones
Ἐμπὶς *culex paluſtris* p. 70. l. 13.
Ἐμπυρίζειν *ignem in ſacrificia cœlitus immittere*, unde Theodotion ἐνεπύρισεν Gen. 4. p. 539. l. 27.
Ἔμψυχον *animatum* ſæpe idem quod *animal* p. 2. l. 2.
Ἐννέωρος & ἐνναέτερος βοῦς *bos novennis* in pleno vigore p. 277. l. 35.
Ἑξάμιτον hodie Ζάμιτον ſericus pannus ſex filis conſtans p. 621. l. 35.
Ἐξέραμα *vomitus* 2 Pet. 2. 22. Alibi non legitur. Sed ἐξαρᾶν *educere*, *expromere*, *evacuare* paſſim occurrit p. 671. l. 73.
Ἔνυστρον, vide Ἤνυστρον.
Ἐπανθρακὶς lagani ſpecies ſuper carbones toſti. p. 328. l. 2.
Ἐπὶ τῦ ἥπατος Exod. 29. 13. reddi debet *ad jecur*, non *ſuper jecur* p. 501. l. 12.
Ἐπιθηράρχης qui quatuor elephantis præficitur, ut ejus armentum ἐπιθηραρχία p. 266. l. 49.
Ἐπινεφρίδιον δημὸν *adipem qui eſt ſupra renes* Homerus vocat p. 503. l. 72.
Ἐπίπλοον *omentum* Ratio Græci nominis p. 502. l. 68.
Ἐπισκύνιον in leonibus, cuticula quædam quæ ſuper irati leonis oculos demittitur, providentiâ naturæ, ne tela minantia videns terrore percellatur. De hac voce multa, quæ in Stephani Theſauro prorſus omiſſa p. 727. l. 8.
Ἐπίταυρος Heſychio *validus*, *robuſtus*, quaſi qui tauro prævaleat p. 287. l. 58.
Ἑπταδίδυμος, & contracte ἑπτάδυμος *ſeptemgeminus* p. 397. l. 5.
Ἐρευθίαι vel Ἐρυθίαι à colore rubro dicti ſunt boves ab Hercule abducti, non ab Erythiâ inſulâ p. 290. l. 17.
Ἐρίβρομος & ἐριβρεμέτης leonum epitheta p. 731. l. 19. & 745. l. 10.
Ἐρινάζειν *caprificari* p. 384. l. 72.
Ἐρίπνα (pro, quo perperam ἔπιπλα in Æliano) præruptæ rupes p. 918. l. 11.
Ἐσμυρνισμένον οἶνον *vinum myrrhatum* Chriſto in cruce oblatum doctis idem eſſe quod μεμυρισμένον vel λελιβανωμένον, quia מור *mor* Hebræis non ſolum *myrrham* ſignificat, ſed & aroma quodvis unde vox Græca μύρον p. 260. l. 60.
Ἑστία *focus* pars Jecoris p. 502. l. 27.
Ἐσχαρίτης *focatius panis* ab ἐσχάρα ſeu foco p. 327. l. 35.
Ἑτερόζυγα Græc. *heterogenea* quæ copulare vetitum Levit. 19. 19. Quo Paulus alludens 2 Cor. 6. 14. vetat ἑτεροζυγεῖν ἀπίστοις p. 244. 39. & 246. 57.
Εὔζωνος ἀνὴρ *vir ad opus accinctus*. Sic Joſ. 4. 13. εὔζωνοι εἰς μάχην p. 598. l. 17.
Εὐθηνεῖν *abundare*, *uberem & fertilem eſſe*. Pro quo ſæpe εὐθύνειν & εὐσθενεῖν perperam ſcriptum p. 432. l. 56.
Εὐοῖ *Evoe*, vox Bacchantium apud Phryges. Ebr. אבוי p. 369. l. 22.
Ἐχῖνες vel ἐχινώδεις muris genus in Africa p. 1016. l. 61.
Ἐχινοκέφαλος, vide χοιροκέφαλος.
Ζαγῶσαι & Ζατῶσαι idem Heſychio p. 276. l. 38.
Ζαρήτιοι κροκόδειλοι crocodili Zaretę fontis prope Chalcedonem
Ζατρίκιον ſchacchorum ludus Græcis recentioribus unde dictus p. 621. l. 38.
Ζεγέριες in Africâ muris genus p. 1016. l. 60.
Ζιζιλαν coloris genus Arab. جلجلان *giulgulam* eſt ſemen coriandri p. 621. l. 40.
Ζυλάπιον Arab. جلاب *giulab*, Potus ex ſirupo & aqua vulgo *Julep* p. 621. l. 42.
Ζῦπα, Arab. جبه *giubba*, Tunica goſſipina cui toga ſuperponitur p. 621. l. 40.
Ζυγάστρια Polluci (Ζύγαστρα aliis) arcæ, ciſtæ p. 369. l. 9.
Ζώαρχος qui uni elephanti præficitur p. 266. l. 48.
Ζῶον *animal* ratione vitæ cur dicatur p. 1. l. 1.

Ἡνίοχος auriga p. 502. l. 27.
Ἤνυστρον vel ἔνυστρον, magnum animalium inteſtinum; Aliis primus venter animalium quæ ruminant: Ejus nempe tres partes, 1. ἤνυστρον, 2. ἐχῖνος, 3. κεκρύφαλος. Tamen Ariſtoteli quatuor ventris partes *in ruminantibus* κοιλία proprie dicta, κεκρύφαλος, ἐχῖνος, ἤνυστρον denique, id eſt *ima pars ventris*, ab ἤνυσε *perfecit*, quia cibi digeſtio in prioribus ſolum affecta *hic* perficitur p. 505. l. 24.
Ἦχος ſonus, ἠχέω ſono, Dorice ἆχος & ἀχέω ex Hebr. אחים p. 866. l. 12.

Θακεύειν *ſedere*, id eſt exonerare ventrem p. 677. l. 18.
Θαλίας vocari feſtivas celebritates in quibus θεῶν χάριν ἠλίζοντο in Deorum gratiam congregabantur p. 349. l. 34.
Θαμιαμίνθη vide Ζαμιαμίνθη
Θαυμάζειν *mirari* dicuntur aviculæ quæ noctuam circumvolant formę novitate captæ. Unde & ipſa תנשמת quia ſtuporem excitat p. 66. l. 7.
ΘΒΑ, *Thba* Coptice *decem millia*. An inde Thebæ Ægyptiæ dictæ, unde olim ad bellum prodiiſſe ajunt bigarum decem millia p. 169. l. 60.
Θὴρ *fera* κατ᾽ ἐξοχὴν id eſt leo, ut Arab. السبع Et apud Romanos Scriptores *Libyca* aut *Africana* (ſup. *fera*) p. 713. l. 16.
Θηράρχος *qui duobus elephantis præficitur*, & ejus σύστημα dicitur θηραρχία p. 266. l. 48.
Θίβη παπύρυ *arca papyracea* in quâ Moſes reconditus p. 342. l. 11.
Θοίνας convivia vocari, quia putabant veteres διὰ θεὺς οἰνῦσθαι *propter Deos vino indulgendum eſſe* p. 349. l. 31.
Θρία folia ficus, θριάζειν ficuum folia decerpere collucandi gratia p. 385. l. 1. Unde ἀποθριάζειν ibid. l. 4.
Θύννοι *thynnorum* nomen factum ex Hebr. תנין *thannin* p. 51. l. 62.
Θύραι διαφανεῖς δικτυωταὶ quid Polybio p. 593. l. 58.
Θῶες à latratu vel ululatu dicti, Nam θωύσσειν eſt ὑλακτεῖν latrare in Homero p. 847. l. 29. Iidem Heb. איים *ijim* p. 845. l. 38. Et Arab. *filiæ awi* p. 845. l. 51.

Ἰέτλας, πατέρας (lege τιτύρυς) κρῆτες, ἢ τὺς ἀγρίυς τράγυς. *Iettas Cretes tityros vel ſylveſtres hircos vocant.* Heſychius p. 974. l. 57.

Ἰουλ

Ἰζάνη caprina pellis, ut עזא *izza* Chald. *capra* p. 620. l. 73. Hac induebantur hiſtriones qui Satyrorum perſonam ſuſtinebant p. 634. l. 35.
Ἰκτῖνος *milvus* in Oppiano lupi ſpecies. *Milvum* viciſſim hodie Græci λύπην vocant à lupino ingenio p. 839. l. 50.
Ἰλάρχης qui octo elephantis præficitur & ejus armentum ἰλαρχία p. 266. l. 50.
Ἰλυσπᾶσθαι provolvi, ut in Cratetis adagio, ὗς ἐν βορβόρῳ ἰλυσπᾶται, *ſus in cœno provolvitur* p. 705. l. 69.
Ἴννος Græce *equuleus*. Ita vocantur pumili equi. Et *hinni* qui ex equo & aſinâ naſcuntur, ut muli qui ex aſino & equâ p. 232. l. 71. & 233. l. 1. ὕννος & γίννος fere idem p. 233. l. 11. De eo Heſychii locus emendatus ibid. l. 16. & 49. Ἴννος naſcitur ex equo qui ægrotavit. ib. l. 49. & 50.
Ἰξάλη vel ἰσάλη pellis hircina vel caprina p. 917. l. 52.
Ἴξαλος vel ἴσαλος Homero *ibex*, cum & agreſtis capra dicatur, & in rupibus deprehenſa, & cornua habuiſſe ἑκκαιδεκάδωρα palmorum ſedecim p. 917. l. 47.
Ἰξὺν eſſe *lumbum* multis probatur, & veterum pleroſque ſic uſurpare p. 507. l. 27. Quamvis alii ilia, aiii dorſi ſpinam, alii coxam, alii clunem explicent p. 508. l. 20. Origo vocis p. 507. l. 14.
Ἰποκτόνος Hercules dictus, ab occiſis vermibus qui vites infeſtabant p. 36. l. 32.
Ἱππόδρομος Λάγιος Alexandriæ p. 264. l. 58.
Ἱπποτυφία *equinus faſtus*, id eſt cum propter equum ſuperbit eques: Vox Platonis p. 173. l. 33.
Ἴρδιον pro ῥαίδιον rheda, Suidæ p. 229. l. 43.
Ἰσάλη & ἰσαλὴ caprina pellis p. 419. l. 21. & 22.
Ἴταλος *vitulus* an ex Hebr. עגל p. 276. l. 32.

K & T. literæ permutabiles p. 810. l. 54.
Κάβειροι Dii magni apud Phryges, Hebr. כבירים *cabirim*
Καθῆψεν *ſe alligavit* (vipera Pauli manui) Alii malè *invaſit* aut *momordit* (Pauli manum) p. 34. l. 2.
Καιάδας Lacedæmoniis barathrum in quod maleficos conjiciebant. Nempe καίατον vel καιετὸς eſt *locus effoſus ſeu terræ dehiſcentis ruptura quam efficiunt terræ motus*: Ita Heſychius in καίατα. Ab hujuſmodi rupturis Lacedæmona in Homero dici volunt καιετόεσσαν, non ut legitur κητώεσσαν p. 851. l. 5.
Καλαβελωθήσαν, vide Κολαβρός.
Καλαβώτης ut ἀσκαλαβώτης ſtellio p. 1089. l. 23. Mercerus Proverb. 30. 28. pro piſce ſumit perperam.
Κάλαμος non eſt ſola *arundo*, ſed proprie τοῦ σίτου ὁ καυλὸς *frumenti caulis*, unde ad alia transfertur: Et *calamus* dicta fiſtula ex calamis conflata. Et *ſtipula* καλάμη. Et grando *calamitas*, quod comminuat calamum, id eſt, culmum & ſegetem p. 591. l. 33.
Καλαύροψ *incurvus baculus* quo puer elephantem regit p. 269. l. 13.
Κάλπη *certamen dorſuariorum mulorum*, ut *jugalium* ἀπήνητον p. 236. l. 12.
Κάλπη ſeu καλπὶς, Hebræis etiam קלפי *urna* in quam ſortes conjiciuntur p. 656. l. 14.
Κάμηλος non dicitur quaſi κάμμηρος, quia κάμπτει τοὺς μηροὺς femora inter incedendum inflectat, nec à χαμαὶ, eo quod humi ſedens onus attollit, ſed ab Hebræo גמל *gamal* ut agnoſcunt Varro & Heſychius p. 95. l. 72. & p. 73. l. 1. &c.
Κανδύτανες Polluci (Heſychio κανδύλαι & κανδυτάναι) *arcæ veſtiariæ* p. 389. l. 9.
Κάνεον *caniſtrum*, pars jecoris p. 502. l. 11.
Κανθήλιος *magnus aſinus*, ut Hebr. קנתל *kanthel*, pro quo Lexicographi Arabum perperam قنبل *kanbel* ſcribunt. Sed vocis origo Græca eſt: Græcis enim κάνθων aſinus, κανθὶς aſina, κανθήλια clitellæ p. 184. l. 23.
Κάνθων ut κανθήλιος eſt vegrandis aſinus. Et vox fere jocularis eſt, quam Græci Poëtæ vix aliter quam in ridiculis uſurpant p. 221. l. 53.
Κὰρ ovis apud Iones ex Hebr. כר *car* Κάρνος & κάρος idem. *Caria* provincia inde, & *Caris* pro inſulâ Co p. 429. l. 22. &c.
Κὰρ *pediculus* Homero, ſi legas ἐν καρὸς αἴσῃ. Sed malim ἔγκαρος, ut pediculus dicatur ἐγκὰρ, quia eſt ἐνκάρᾳ *in capite* p. 429. l. 62.
Καρικὸν θῦμα canis quem Cares immolabant p. 691. l. 50.
Καρνοστάσιον *ovile*, *ovium ſtabulum* p. 429. l. 25.
Κάρος *ſomnus profundus*, male Poſtello *carus* p. 1006. l. 25.
Καρπὸς, *fructus*. Item *oblatio* ut κάρπωσις, κάρπωμα, ὁλοκάρπωσις p. 415. l. 12.
Καρχαρόδοντα ζῶα, *animalia quæ ſerratos dentes habent*, ut leones, lupi, hyænæ, thoes, vulpes, canes &c. p. 9. l. 50. & p. 673. l. 31.
Κασωάδες Æliano, Oppiano & Tzetzi, marina animalia tam horrendi ejulatus ut brevi moriatur qui audiverit p. 1068. l. 10. Quod fabuloſum ibid. l. 51.
Κατ' αἶγας ἀγρίας, Abominantis ſermo, & malum deprecantis, ac in ſylveſtres capras avertentis, ut Hebræi in hircum *Azazel* p. 661. l. 22.
Καταῤῥάκτης *Catarrhactes* avis unde dicatur p. 65. l. 40.
Καταστείνειν, tortorum verbum p. 594. l. 72.
Κατωιάδες, capræ quæ in Lacedæmoniorum exercitu gregem ovium præcedebant, ut Diis litarent p. 418. l. 21.
Κατωνάκη, Lanea veſtis denſa cum ipſo vellere ad fimbriam aſſuto p. 419. l. 65.
Κεγχρὶς vel κεγχρίδιας ſerpens à maculis milii magnitudine & colore ſic appellatus p. 68. l. 29.
Κεμὰς capreæ *hinnulus* dum adhuc in ſpeluncâ cubat, ut νεβρὸς hinnulus jam major, qui exit ad paſcua p. 892. l. 9. Item κεμὰς *fulvæ capreæ ſpecies* p. 53. l. 1. & 911. l. 70. quæ eſt velox inſtar turbinis p. 926. l. 21.
Κενοτάφια in Gr. verſ. 1 Sam. 19. 13. forte imagines cenotaphiis imponi ſolitæ, quæ abſentem aliquo modo referrent p. 623. l. 68.
Κέπφος *Cepphus*, lari ſpecies, vel avis cephо congener, quæ ſpumæ aviditate inneſcatur. Hinc Proverb. 7. 22. κεπφωθεὶς *ſeductus*, *ineſcatus* p. 15. l. 50.
Κέρας *poculi genus*, unde κεράσαι, & Bacchus ταυρόκερως p. 317. l. 43.
Κερατάρχης qui triginta duobus elephantis præficitur, & ejus armentum κερατάρχία p. 266. l. 52.
Κεράτια *ſiliquæ porcorum* Luc. 15. 16. Non leguminum ſiliquæ quas Græci λοβοὺς vocant, Galli *gouſſes*, quomodo κεράτια perperam reddunt vernaculi interpretes, ſed ceraunia arboris fructus ſiliquis digitalibus incluſi. Hi fructus κεράτια id eſt cornicula dicuntur à corniculis quæ in eo eminent. Sed & ſiliquæ cornuum in modum curvatæ ſunt, unde *falcatas* vocat Plinius. Arbor Gr. κερωνία & κερατωνία. Lat. *ceraunia* & *ſiliqua*, Syris & Heb. חרוב *charub*, Arab. خروب *charub* & خرنوب *charnub*, Gr. hodie χάρουβα, Hiſp. *algaroba*, Ital. *caroba*, Gallis *carouge* p. 708. l. 3. &c.
Κερδὼ *vulpes*, unde κερδαλέος *aſtutus*, κερδοσύνη *aſtutia* p. 859. l. 44.
Κέρκος *mus agreſtis* Heſychio p. 1022. l. 4.
Κῆβος, κῆπος, κεῖπος, *cephus*, ſimiæ aut cynocephali genus in Æthiopia. Male κῆπον id eſt, *hortum* dici volunt, quod hortum imitetur colorum varietate, cum ſit Æthiopica vox p. 993. l. 4. & 42.
Κιδάφη vulpes, κιδαφεύειν doloſe agere p. 859. l. 47.
Κίκερος in Heſychio terreſtris crocodilus p. 1063. l. 22. Alludit Copticum χαρακι ibid. l. 28.
Κιλίκιοι τράγοι, Cilicii hirci, qui ſunt pilis denſioribus, quales in Cilicia. Unde cilicia & cilicina quæ ex pilis conſtant p. 641. l. 9.
Κίναδος Siciliotis *vulpes*: Sophocli, Ariſtophani & Theocrito κακοῦργος *pravus*, πανοῦργος *verſutus* p. 859. l. 45.
Κινύρα Hebr. כנור *cinnor* decem chordis inſtructa plectro pulſatur p. 461. l. 7.
Κινώπετα animalia à motu dicta p. 979. l. 60. Ita dici ſolas aves, ὧν κίνησις ἐν τῷ πέτεσθαι *quæ volando moventur*, falſo aſſerit Euſtathius ibid. l. 60. Alii ſola terreſtria, quaſi κινώπεδα *quod in ſolo moveantur* p. 980. l. 13.
Κινωπησαὶ *reptilia* in Nicandro à motu dicta p. 980. l. 15.
Κιῤῥὸς *coloris gilvi*, qui flavo dilutior eſt, & equis, vino & crudo lino communis. Gall. *fauve* in equo dicitur. *Metinus* idem quia malis concolor p. 109. l. 22.
Κίρκος accipiter. Item lupi ſpecies in Oppiano p. 822. l. 14.
Κλεῖθρον proprie clauſtrum ἀπὸ τοῦ κλείειν à claudendo: Pro cavea leonum ſumitur in Plutarcho, ut Hebr. סוגר *ſugar*, à verbo סגר *ſagar* claudere p. 765. l. 11.
Κλίσις vel κλισίον *ſtabulum* ἀπὸ τοῦ κλίνεσθαι, eò quod in eo recubant pecora. Suidas κλείσιον perperam tanquam à κλείειν p. 468. l. 37.
Κλουβὸς κλωβὸς, κλωβίον, *avium cavea*, ut Hebr. כלוב *club* Jerem. 5. 27. p. 662. l. 53.
Κνακὸς *color varius* ut ψαρὸς in Heſychio, unde κνακίας equi, & κνάκων hirci nomen. A cneco, cardui genere, cujus ſemen album & rubrum eſt, aut flos croceus & fructus albus p. 111. l. 25.
Κνίδη *urtica* ἀπὸ τοῦ κνίζειν *à vellicando*, ut Arab. قريص *korrais*. Nam قرص *karaſa* eſt vellicare p. 507. l. 63.
Κνυζηθμὸς *canum blanda vox*, quam Homerus latratui opponit p. 667. l. 69.
Κνώδαλον *fera* à motu dicta, ut Hebr. זיז *ziz*. Nugantur eſſe maris belluam ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι ἐν ἁλὶ, cum ad formam nominis pertineat quod vox deſinit in δαλον. Talia δαίδαλος, ἀμύγδαλος, κορυδαλὸς, σκάνδαλον, σάνδαλον, &c. p. 59. l. 12. & 979. l. 34.
Κνώψ *cæcus*. Cur urſus inde dicatur κνωπεὺς κνωπεὺς & κνῶπις p. 809. l. 30.
Κόης ſacerdos Phrygibus ut Hebr. כהן *cohen* p. 369. l. 21.
Κοκκὺξ, σπονδύλιον, ὀῤῥοπύγιον idem ſunt p. 498. l. 48.
Κοκκύσγινος color, κοκκύσγη arbor, unde κεκογγυσμένος voces in Heſychio ita ſcribendæ p. 991. l. 7.
Κολαβρὸς *porcellus*, unde Gr. Job. 5. 4. κολαβρισθήσαν *deſpiciantur*, *atterantur*, *vileſcant*; quia ſus apud Hebræos animal fuit viliſſimum p. 8. l. 10 & p. 707. l. 4. In Heſychio

Heſychio ſcribitur etiam per α καλαβελι-σθείησαν, & per ω κωλαβελισθείησαν ib.

Κόλβροι animalia caudis mutilata, quæ ideo ad ſacrificia inepta ſunt p. 524. l. 11.

Κολχικὸς κόλπος *Colchicus ſinus*, (hodie *Cochin*) in Indis, unde affertur כלך *calch* vel כלכא *colcha*, id eſt τὸ πίννινον ἔριον *lana pinnæ* ſeu conchæ margaritiferæ p. 489. l. 70. &c.

Κόνιλος in Æliano, & κόνικλος in Polybio & Galeno *cuniculus*, Hiſpanica vox p. 1002. l. 42.

Κοππατίαν equum non dici, quia terram ungula κόπτει ἢ κοιλαίνει pulſat & cavat, ſed propter literam *coppa* femori impreſſam. Ita Σαμφοραι *Samphoræ* propter *San* p. 129. l. 6.

Κορνοπίων dictus Hercules à fugatis locuſtis p. 36. l. 33.

Κορυδαλὸς unde dicatur p. 97. l. 36.

Κορύπτειν *cornu ferire* p. 526. l. 30. κορύπτιλος *cornupeta* ibid. l. 37.

Κοχλίας eſt ἑλικτὴ ἀνάβασις gradus in cochleæ modum, ut Hebr. לול *lul*, unde שבלול *ſabbelul* limax, quia ישב בלול *jaſab belul* habitat in cochlea p. 70. l. 25.

Κριθίας vel κριθίασις, equi morbus ex intempeſtivo ordei eſu contractus p. 159. l. 14.

Κριθῶντα vel κριθιῶντα πῶλον vocat Æſchylus equum nimio ordei paſtu laſcivientem p. 159. l. 12.

Κροαίνειν vel καταχροαίνειν de equo, ungulæ crebro motu terram fodere atque atterere in Homero, Oppiano & Chryſoſtomo p. 128. l. 9.

Κροκόδειλος *crocodilus*, Ionibus olim lacertæ genus in ſepibus & maceriis commorari ſolitæ p. 1060. l. 3. & 10. Itaque crocodilus à croceo colore non dicitur, nec quia crocum timet ibid. l. 5.

Κροκόδειλος χερσαῖος *crocodilus terreſtris*. De eo multi veteres p. 1060. l. 41.

Κροκοπίνοις μαλλοῖσιν (ita legendum in Ezechiele Tragœdo non κροκωτίνοις) *croceis pinnæ velleribus* p. 489. l. 2.

Κτίλος (pro ἄκτιλος) in Homero, aries dux gregis p. 424. l. 32.

Κτὶς vel ἰκτὶς *viverra*, animal feli ſimile, ὀρνιθοφάγον, multi uſus in venatione cuniculorum, Gall. *furet*. p. 986. l. 52.

Κυβέλη *Cybele*, mater Deûm Phrygibus, quia חבל *chibbel* eſt parere p. 369. l. 23.

Κύκερος τὸ ἐλάχιστον minimum, ut Hebr. רקיק *rekik* tenue p. 1063. l. 32.

Κύναιδος, κυναῖος *impudens* Heſych. Item Κυνεὶς, ἀναιδεῖς Κυνώη, ἀναιδεστάτη. Κύντερον, ἀναιδέστερον. Κύντατον, ἀναιδέστατον. Multa hujuſmodi vide p. 688. l. 73. &c.

Κυναλώπηξ, quidam in Comico in quo vulpina vafrities juncta fuit cum canina impudentia p. 35.

Κυνάρια Matth. 15. 27. non ſunt Melitæi catelli, ſed canes quivis infra moloſſos & & vertagos p. 668. l. 70. & 683. l. 36.

Κύννης, Κυνίδης, Κυνίδαι genus ſacrum Athenis. Κυναίγειρος, Κύνα, Κύνη, Κυνίσκη, Σκύλαξ, hominum nomina fuerunt apud Græcos à cane deducta p. 664. l. 7.

Κυνικὸς Nabal cur vocetur in Græca verſ. p. 663. l. 63.

Κυνικοὶ Cynici Philoſophi ſic dicti, quia impudentiſſimi p. 689. l. 59.

Κυνοκέφαλος, vide Σχινοκέφαλος.

Κυνοκοπεῖν verberare aliquem ad inſtar canis, id eſt, tergum fuſtibus egregie dedolare p. 687. l. 14.

Κυνόμυια mulier vel Dea in Homero ab impudentia ſic dicta, voce ex cane & muſca compoſitâ quę duo animalia omni pudore carent p. 689. l. 21. Nicium ſcortum ita dictum ibid. l. 32.

Κυνόπανες vide Κυνοπεῖναι.

Κυνοπεῖναι Salmaſio populi qui caninâ fame laborant, ex Tertulliani Apolog. Sed Voſſius legi mavult Κυνόπανες *Cynopanes* p. 667. l. 8.

Κυνόσαργες *Cynoſarges*, locus Athenis ita dictus, eo quod ſacra faciente quodam Didymo κύων ἀργὸς canis albus victimam rapuit p. 688. l. 51.

Κυνοσφαγὴς θεὰς, id eſt Hecates, cui canes immolabantur in antro Samothraciæ Zerintho p. 691. l. 66.

Κυνοφθαλμίζεται impudenter aſpicit p. 689. l. 15.

Κυνώπης, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κυνῶπις κυνόβλωψ, canino aſpectu, id eſt impudenti, inverecundo p. 689. l. 10.

Κυρηβάζεσθαι vel κυριβάζεσθαι dimicare, ab hircis & arietibus deſumptâ voce. p. 529. l. 40. Κυρηβασία pugna quę fit cornibus ibid. l. 44. Κυρηβάσεις ictus hircorum & arietum qui capitibus dimicant ibid. l. 47.

Κυρίσσειν & κυριβάζεσθαι, arietibus & hircis commune, qui cornibus ſe mutuo impetunt p. 420. l. 32.

Κυρίττειν *cornibus pugnare* coriſcare arietum magis proprium p. 526. l. 51. Inde Heſychio διακυρίττεσθαι ibid. l. 55.

Κύρτωμα *cameli gibbus* p. 6. l. 60.

Κυψέλη vel τυψέλη aurium ſordes p. 641. l. 25.

Κύφων non ſolum lignum tortorium ſignificat ſed reum hac pœna dignum p. 695. l. 2.

Κύφων cataſtæ genus quâ rei vinciebantur & torquebantur. p. 694. l. 34. Al. κλοιὸς, vinculum ligneum in quo qui detinentur incurvari coguntur, nec poſſunt ſe erigere ibid. l. 56. &c. Nempe damnatorum cervices premunt ibid. l. 64.

Κύων ἐπὶ δεσμὰ, *canis ad vincula*, Eraſmi adagium ex Heſychio & Zenodoro, quod ſacrum eſſe neſcivit, & in Græcâ verſ. reperiri Prov. 7. 22. ſed pro κύων legendum κύφων p. 693. l. 3.

Κωδωνίζειν de equis eſt τῷ κώδωνος ψόφῳ tintinnabuli ſono explorare an bellicos ſtrepitus ferant p. 141. l. 26.

Κωλαβελισθείησαν, vide Κολαβροὶ

Κῶλον *habena fundæ*, unde dicta p. 461. l. 3.

Κωλώτης ſtellio dictus ἀπὸ τῶν κώλων. Κῶλα ſunt manus & pedes. Manus id eſt pedes anteriores, quos Arabes *manus* vocant, ut Solomon Prov. 30. p. 1088. l. 50. Eodem pertinet generale lacerti nomen

Κώνωψ *culex vinarius* p. 70. l. 12.

Κῶς vel κώδιον, vellus ut Arab. كز *cad.* p. 429. l. 57.

Λ in multis vocibus adeſſe vel abeſſe. Sic idem ſunt αἰψηρὸς & λαιψηρὸς, ἄχνη & λαχνὴ, ἀπλὼν & λαπλών, εἴβειν & λείβειν p. 229. l. 3.

Λαγιδεῖς *lepuſculi* in Strabone ſumuntur pro *cuniculis*, Græci aliud cuniculi nomen non habent. Vulgatus itidem Prov. 30. 26. *Lepuſculus plebs invalida*, pro Hebr. שפנים p. 1002. l. 37.

Λαμὰς *mus* in Heſychio & λοιμὸς *lues* vicinæ voces, quarum una potuit pro altera uſurpari, & ſic muribus tribui clades à lue accepta p. 1020. l. 41.

Λαμπουρίδες vide Πυγολαμπάδες

Λαμπουρὶς in Lycophrone *vulpes*: Et *canis* in Theocrito λάμπουρος, quia vulpi ſimilis. Cur vulpes ita vocetur p. 858. l. 60. &c.

Λαπλὼν vel λαμπλὼν ut ἀπλὼν, mulare vehiculum p. 229. l. 5.

Λάπτειν, Gallis, *laper* de cane &c. aquam lambendo bibere. Vox fictitia quæ bibentis canis ſtrepitum utcunque imitatur p. 672. l. 65. Ἀπολάπτειν lambendo ebibere p. 673. l. 25. Id iis omnibus convenit qui dentes habent ſerratos ibid. l. 29.

Λάταξ animal amphibium caſtori & lutræ congener p. 1073. l. 25.

Λαφυγμὸς canum & porcorum immenſa avidītas p. 666. l. 62.

Λαχανὸν vulgo *olus*, Atticis *beta*, unde λαχανίζειν *languere*, *lachaniſſare*, Auguſto betiſſare p. 975. l. 47.

Λεβηρὶς in Strabone & Erotiano *cuniculus*, vox Maſſilienſium. Alioqui enim Græcis λεβηρὶς ſerpentis exuviæ p. 1002. l. 43.

Λειότης *lævor* non ſemper τῇ δασύτητι hirſutiei, ſed & τῇ τραχύτητι aſperitati opponitur p. 488. l. 24.

Λεκάνη *pelvis* ut ܠܩܢܐ *lakna* Syr. & Chald. p. 549. l. 40.

Λέων *leo* ἀπὸ τοῦ λάω ſeu λεύσσω video, unde ἀλαὸς cæcus, quia animal eſt acerrimi viſus, vimque totam habet in oculis p. 61. l. 49. & 715. l. 59. Inde Hebr. ארי *ari* pro ראי *rai* à viſu facto nomine p. 61. l. 52.

Λῆνος *lana*, vox ex Æſchylo, Apollonio & Heſychio nota. Itaque lanæ vocabulum Græcum eſſe apud Varronem ſcribunt Callimachus & Polybius p. 481. l. 70.

Λητὼ *Latona*, quia fingitur in murem araneum eſſe mutata, qui Hebr. לטאה *letaa* nonnullis p. 1073. l. 29.

Λίκνον vannum & cunas ſonat, unde Philoxenus, Λικνίζω *vanno, vannio*. Et aliæ Gloſſæ optimæ *Vacillant*, Λεκανίζουσι, βαμβαίνουσι: Reſcribe Λικνίζουσι, non Λαχανίζουσι, ut vir magnus in Suetonium p. 975. l. 55.

Λινοκαλάμη in lignis apud Hebræos p. 592. l. 11.

Λὶς leo ex Hebræo ליש p. 61. l. 55.

Λιχὰς Arab. الفتر intervallum inter pollicem & indicem extenſos p. 943. l. 64.

Λοβοὶ *ſiliquæ leguminum*; unde πολύλοβος *multas* habens ſiliquas, καρπὸς ἔλλοβος, fructus ſiliquâ incluſus p. 708. l. 10.

Λοβὸς *lobus auris*, ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν p. 494. l. 3.

Λοβὸς τοῦ ἥπατος, non eſt membrana tenuis quâ Jecur integitur, ut contendit Fullerus: Sed è quatuor aut quinque Jecoris lobis maximus ille qui lobus dicitur κατ' ἐξοχὴν, in quem incidit veſica fellis p. 501. l. 3.

Λογικὸν ζῶον *animal rationale*, ut ἄλογον *ratione* carens 2 Pet. 2. v. 10. p. 3. l. 6.

Λύπη cur milvus hodie Gr. vide in Ἰκτῖνος.

Λυκοθάρσης, λυκοθαρσὴς, λυκόφρων, *audax*, *magnanimus*, *lupino animo præditus*. Lupus enim Martium animal & Marti dicatum

catum fuit. Itaque nonnullæ gentes λυκηθμῷ *lupino ululatu*, tanquam incentivo carmine, ad pugnam ſe incitabant. Et lupi nomen Herculi inditum. Ita ſub lupi typo Benjamitæ deſignantur propter bellicam fortitudinem p. 828. l. 50.

Λυκοσπάδες ἵπποι p. 673. l. 49. Hi unde dicantur non conſtat: Neque quicquam affert Plutarchus quod cordatis ſatisfaciat. Græci, qui ad linguæ ſuæ genium barbaras voces deflectunt, videntur ſic appellaſſe equos *lacus Paduſæ*. Ibi enim naſcebantur, in Henetis prope Adriam p. 674. l. 26.

Λυκόφως crepuſculum unde dicatur p. 9. l. 26. & p. 826. l. 19. & 43.

Λὼτ, ἀσπάλαξ *talpa*, Heſychio mus cæcus terram penetrans p. 1024. l. 63.

Μαιμάσσειν *ſtrepere, turbari, tumultuari*. Unde Jupiter Μαιμάκτης dictus Athenis, quaſi furioſus & turbulentus. Et Μαιμακτηριὼν hyemalium menſium primus, quo Jovi Mæmacti ſacra fiebant μαιμακτήρια dicta, ut pacatior eſſet hyems. Hinc Græci interpretes de mari dixerunt ἐμαίμασσε Job. 38. 8. Et de canibus μαιμάξουσιν Pſ. 59. 7. 15. Et de corde, μαιμάσσει Jerem. 4. [illegible] Sed imperiti Scribæ hanc vocem ubique corrupe-runt. Et Hieronymus in Jeremiam [illegible]tur eam à ſe ignorari p. 665. l. 74.

Μαλάχη *malva* dicta eſt ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, eo quod molliat ventrem, non ex Hebræo מלוח *malvach* ut conjectat Bootius, cui מלוח eſt *malva* p. 878. l. 18.

Μανδύας vel μανδύη, vide מדו

Μάργυνα *taurea* in Heſychio, ubi perperam μάργινα p. 317. l. 60. Μαργύγαν Plato Comicus vocavit τὴν μάστιγα. Euripides poſuit pro ſupplicii genere. In Chald. 1 Reg. 12. 11. מרגנין *margenin* ſunt flagella ſeu baculi aculeati pleni ſpinis. In Gloſſis *Marrugina* eſt paliuri ſpecies.

Μαργαίνειν *laſcivire*, ut cum de ſuibus dicit Democritus apud Clementem ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν *in cœno laſciviunt*. Unde Aratus σύες φορυτῷ ἐπιμαργαίνουσι p. 706. l. 21.

Μάταια *idola* Græcis & quorſum p. [illegible]2. l. 55.

Μάχαιρα; *machæra* pars Jecoris pag. 502. l. 10. & 21. & 27.

Μεγαλεῖον & Μεταλεῖον idem unguentum p. 276. l. 41.

Μεγάλη ἡμέρα *magna dies* à Judæis vocabatur quodcunque feſtum p. 568. l. 2.

Μεθοδείας τοῦ διαβόλου Epheſ. 6. 11. quidam eſſe volunt *diaboli obambulationes*. Sed Suidas rectius τέχνας ἢ δόλους. Heſychius quoque τέχνας. Sed ibi legas perperam μεθοδίτας p. 755. l. 31.

Μεθύειν *inebriari* dictum, quia μετὰ τὸ θύειν p. 349. l. 29.

Μένδης Ægyptiace hodieque hircum ſonat p. 641. l. 70. Proinde Pan Μένδης Ægyptiis dictus l. 73. Et in ejus honorem ab hircis & capris abſtinebant l. 74. Cum hircis quomodo fornicati ſint vide p. 642. l. 7. & 10.

Μεταλεῖον vide Μεγαλεῖον

Μηκάζειν, caprarum proprium, ad eum qui toxicum bibit à Nicandro tranſlatum p. 471. l. 5.

Μικᾶσθαι *balare* caprarum eſt, unde Homero μηκάδες αἶγες p. 7. l. 21.

Μηκᾶσθαι in Euſtathio caprarum, leporum & cervorum eſt p. 884. l. 35. Et in Æliano ἡ μηκὴ cervo tribuitur, ſic legendum, non μυκή ibid. l. 37.

Μηκασμὸς capris potius, tamen etiam ovibus tribuitur p. 420. l. 26.

Μῆλων communi nomine oves & capræ continentur p. 418. l. 65.

Μηλωτὴ cam capræ quam ovis pellis p. 419. l. 18.

Μηλωταὶ veſtimenta ovium Matth. 7. 15. propria prophetarum p. 530. l. 43. & p. 827. l. 16.

Μηρυομένη Prov. 31. 13. filum deductum glomerans Heſychio ἐκτεινομένη Malim ἐκπηνιζομένη p. 485. l. 20.

Μελίτη, Μυλήτα, Μύλιττα, quorum hoc in Herodoto, illa in Heſychio leguntur, Urania Venus Aſſyriis, ab Hebræo מלט *malat* parere p. 292. l. 2.

Μολύβρια aprorum catuli p. 8. l. 10.

Μόλυνσις & σάπυνσις, imperfectæ coctionis duæ ſpecies, quarum illa ἑψήσει elixationi, hæc ὀπτήσει aſſationi opponitur. Ita ut in una caro ſit ſolum ſemielixa, in alterâ ſemiaſſa p. 595. l. 19.

Μονιὸς ἄγριος eſt *aper* non *onager*, quomodo Cyrillum in Oſeam accepiſſe ſcribit Heſychius. In quo tamen non legitur μονιὸς ſed ὄνος ἄγριος p. 870. l. 26.

Μονόπειροι in lupis qui non confertim ſed ſinguli prædantur p. 825. l. 32. Aliis μονόλυκοι & μονιοὶ ibid. l. 39.

Μονοτρόπους de quibus Pſ. 67. 7. iis opponit Cyrillus qui ſunt duplice corde. Ibi tamen μονότροποι non dicuntur viri ſimplices, ſed יחידים ſolitarii, id eſt qui ſunt ſine liberis p. 491. l. 21.

Μοσχίας vide Ἀρνειὸς

Μοσχιναῖοι Heſychio σκιρτητικοὶ, quia vitulus eſt animal σκιρτητικὸν p. 288. l. 51.

Μόσχοι Æliano pulli elephantorum, qui Plinio vituli p. 251. l. 37. Μόσχος de bubalidis catulo in Palladio p. 276. l. 15. Μοσχίον agnus in Polluce, ibid. l. 10. & Μοσχίας aries triennis in Iſtro ibid. l. 13.

Μυγαλῆ non dicta eſt, ut volunt, quia ἐκ μυὸς καὶ γαλῆς ex mure & muſtelâ naſcitur, ſed quia colore muſtelæ, magnitudine muri ſimilis p. 1064. l. 17. Latine eſt *muſaraneus*.

Μύαγρος & Μυιώδης Deus muſcas amoliri creditus, ut Beelzebub p. 36. l. 40.

Μυκᾶν mugire boum eſt p. 7. l. 20. Baccho tributum & Xantho amni p. 471. l. 11. Etiam leo μυκᾶται Apoc. 10. 3. Nempe in Plutarcho, leones ſi quid capiant, catulos ſuos advocant rugitum edentes mugitui ſimilem. De quo leonis mugitu Theocritus, Seneca & Oppianus p. 731. l. 34.

Μυκᾶσθαι *mugire* & μυκηθμὸς *mugitus* ab M incipiunt, quia M literarum omnium optime boum vocem exprimit. Itaque à Quintiliano vocatur litera mugiens p. 287. l. 20.

Μυλήτα & Μύλιττα, vide Μελίτη.

Μυοκτόνος, vide Σμινθεὺς

Μυόξος vel μύωξος glis p. 1019. l. 29.

Μυρμηκολέων leonis ſpecies in intima Africa p. 721. l. 60.

Μυωπάζων 2 Pet. 1. 9. Alii à muribus, alii à talpis hoc vocabulum deducunt, alii ab iis qui ſolum proxima vident, qui Græce dicuntur μύωπες Sed μυωπάζειν eſt oculis nictare & connivere, ut μύειν & καμμύειν p. 31. l. 9. &c.

Μύωψ aſilus, culicis genus ab effectu dictus, quia in boum oculos incurrens, ad continuas oculorum nictationes eos adigit. Aliis οἶστρος & βύτινος p. 33. l. 1.

Νάκη vel νάκος tam ovis quam capræ pellis, contra quam ſenſit Etymologus p. 419. l. 38. Origo vocis Hebræa & Syra ibid. l. 72.

Νακοτιλτεῖν vellera tondere aut vellicare. Νακότιλτος vulſus inſtar velleris, Νακοτίλτης proprie vellerum evulſor p. 419. l. 53. tamen à veteribus pro ovium tonſore habetur, quia in vocum explicatione non tam etymon quam uſus reſpicitur p. 482. l. 24.

Νεβρὶς hinnuli pellis p. 12. l. 18.

Νεβροὶ hinnuli, i. cervorum catuli p. 8. l. 9.

Νεβρὸς & κεμὰς quid differant, vel in κεμὰς Νεποδὲς Homero Phocæ dictæ, non quod ſint plane ſine pedibus, ſed quia breviſſimos habent. Sic in avibus cypſeli ἄποδες dicti à brevitate pedum p. 46. l. 20.

Νέφος nubes fronti leonis incumbens quid ſit in Ariſtotele p. 726. l. 55. & 727. l. 7. & 728. l. 2. Ὀφρύων νεφέλη aut νέφος ſuperciliorum nubes in Sophocle & Euripide ib. l. 8.

Νέων *novorum* menſis ſup. καρπῶν aut χλωρῶν, aut γεννημάτων Menſis *Abib* p. 557. l. 34.

Νιγνάτος *Nænia* vox Phrygum in Heſychio ex Hebr. נהי נהיה *nehi nihja* lamentum lamenti Mich. 2. 4. p. 369. l. 23.

Ξ in ἰξὺς facta ex *Caph* & *Samech* & כסל p. 507. l. 14.

Ξάρρος *ruber, rufus*, ut ὀσκάρρος, & ex eadem origine p. 104. l. 36. & 290. l. 2.

Ξυλόγλυκον, *ſiliqua* ſeu κεράτιον. Ita enim Gloſſæ, *Siliqua*, κεράτιον, ξυλόγλυκον, quod inſigni errore vir doctiſſimus glycyrrhizam exponit in Gloſſario Græco barbaro p. 208. l. 44. De xyloglyco aliter erravit Iſidorus ibid. l. 49.

Ξυλοκέρατα ἃ καὶ κέρατα, ſiliquæ ceratoniæ arboris in Symeone Sethi, quia lignoſæ ſunt p. 708. l. 33.

Ὀβρίκαλα *hyſtricum catuli* p. 8. l. 10.

Ὀγκᾶσθαι *rudere* aſinorum eſt p. 7. l. 20.

Ὀιόλυκος *Oeolycus* ab ovibus & lupis cur dictus Theræ filius p. 438. l. 40. & p. 530. l. 46.

Ὀιοπόλα poetis montana loca, vel quia ſolitaria, vel quia in iis οἶες πολοῦσι *oves degunt* p. 516. l. 33.

Ὄιαυνος tam capræ quam ovis ſordes aut fimus p. 420. l. 12.

Οἶστρος, *œſtrum, aſylus*, unde δάμαλις παροιστρῶσα Oſ. 4. 16. juvenca œſtro percita p. 304. l. 53.

Οἰωνοὶ non modo aves à quibus petuntur auſpicia, ſed & οἱ ὄφεις ſerpentes p. 21. l. 48.

Ὀκτάποδες *in* Scythis, quotquot domini ſunt boum duorum & plauſtri unius p. 313. l. 17.

Ὁλμίσκοι *mortariola*, dentium capſulæ ſeu alveoli. h. e. loculamenta maxillarum, in quibus conduntur dentes p. 203. l. 37.

Ὁλοκαυτεῖν vel ὁλοκαυτοῦν *holocauſta offerre*, in Xenoph. Strab. Plut. & Æliano p. 321. l. 43.

Ὀλυνθιάζειν *caprificari* p. 384. l. 73.

Ὀμβρίκια *catuli ferarum* p. 8. l. 6.

Ὀνελάφων συνωρίδας *aſini cervorum bigas* in Philadelphi pompa habent quædam Athenæi editiones, ſed male, cum nulli ſint ὀνέλαφοι p. 915. l. 32.

Ὄνος παρὰ τὴν ὄνησιν ut *jumentum* à *juvando*. Idem ὑποζύγιον Apuleio *ſubjugum*. Ita

Ita mulus כודן *chudan* Chald. quia כדן *chedan* eſt ſubjicere p.

Ὄνυξ *unguis* pars jecoris p. 502. l. 10. & 21.

Ὀρειπέλαργος, quaſi *ciconia montana*, aquilæ ſpecies p. 231. l. 73.

Ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον 2 Tim. 2. 15. Vox ex ſacrificiis petita p. 324. l. 64.

Ὀρίγανος Ἡρακλεωτική *Origanus Heracleotica* hyſſopo folio ſimilis p. 588. l. 71.

Ὀρίγανος ὀνῖτις, *origanus onitis* vel *aſinina* hyſſopo ſimilior p. 588. l. 74.

Ὄρπη Heſychio ferrum quô elephantem verberant p. 269. l. 19. Vide Ἄρπη & καλαύροψ

Ὄρυξ in Gloſſis *oppopa* vel *uppupa*. Item *ſubula*, inſtrumentum foſſorium acutum quo terra eruitur, & lapides fodiuntur. Aliis inſtrumentum ferreum quô lapides primo rudimento punguntur, priuſquam poliantur. Subulas quoque Latini appellarunt, unde ſubulis impoſiti lapides apud autores de limitibus. Itaque ὄρυξ & ſubulo dictum animal quod cornu habet inſtar ſubulæ, aut inſtar τοῦ ὄρυγος ſive foſſorum, ſive lapicidarum p. 970. l. 26.

Ὄρυξ animal in caprearum aut cervorum genere, quod μονόκερων & δίχηλον unicorne & biſulcum deſcribunt Ariſtoteles & Plinius. Et Heſychius capreæ concolor p. 945. l. 72. Sed Oppianus aliter p. 947. l. 1. De ejus fortitudine p. 968. l. 17.

Ὀρφνιος & ὀρφνινος, vide Δνοφερὸς

Ὀσκάρος *ruber*, *rufus* Græcis recentioribus ex Arab. أشقر *askar* p. 104. l. 36.

Οὐρεὺς *mulus* non dicitur παρὰ τὸν οὖρον, ſed quaſi ὀρεὺς ἀπὸ τῶν ὀρῶν à montibus, in quibus qui educantur duriores habent ungulas, & ad laborem ſunt aptiores. Iidem ad opera montana ſunt valde idonei p. 231. l. 48.

Οὖρος Epiphanio non eſt *urus* Cæſaris, ſed animal bovi ſimile, ſerratis cornibus, quibus arborum ramos diſſecat, & tandem in iis hæret ut Euſtathii ἀνθόλοψ p. 913. l. 34.

Ὀφιονικὸς lacertus qui ſerpentibus prævalet, ut Arabum *guaril*, & apud nos lacertus viridis p. 1072. l. 52.

Ὀφίων, id eſt נחש, dictus vatum antiquiſſimus, à ſerpente ſumpto homine p. 22. l. 26.

Ὀψάριον in Joanne paſſim *piſciculus*: cum ὄψον ſit opſonium quodvis, piſcis id obtinuit, ut ex omnibus obſoniis ſolus ὄψον diceretur propter ſaporis præſtantiam. Et diminutivum ὀψάριον à multis uſurpari probatur in Athenæo p. 41. l. 55.

Παλτὸν pilum ſex cubitorum fuit, in anteriore parte lanceam habens, in poſteriore lignum globoſum p. 140. l. 25.

Πανθήριον thos, qui & λυκοπάνθηρ p. 801. l. 68.

Παρασκευάσασθαι Senioribus *purgare ventrem*. malim ἀποσκευάσασθαι p. 677. l. 15.

Παρασκευὴ Judæis *dies Veneris*, quia fuit ad Sabbatum præparatio p. 567. l. 1. Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, id eſt illa ad Sabbatum præparatio quæ incidit in Paſcha ibid. l. 20.

Παρδαλέη non ſolum pardi pellis, ſed & alia quævis, modo varia. Ita Satyricam veſtem textilem Pollux vocat παρδαλῆν ὑφασμένην. Chiron Orpheo in Argonaut. dat νεβρὶν παρδαλέην. Ariſtophanes deſcribit porphyriones παρδαλᾶς ἐνημμένους p. 787. l. 3.

Πάρδαλιν & *pantheram* idem eſſe probant rationes decem p. 800. l. 10.

Πάσχα ἀπὸ τοῦ πάσχειν qui veteres deducant p. 557. l. 9.

Πασχαλικός, feſtorum obſervationi maxime addictus p. 556. l. 67.

Πατταλίαι cervi anno ſecundo dicti, cum cornua recta habent & ſimplicia; παττάλων id eſt paxillorum inſtar. Latine *ſubulones* à ſubulis, nobis *brocards* p. 921. l. 57.

Παυσικάπη, machina rotæ ſimilis collo jumentorum triturantium & ſervorum in piſtrino molentium indita ne ederent p. 401. l. 54.

Πείκειν in Heſiodo & Theocrito non eſt ovium lanam vellere, ſed tondere, & πέξις Heſychio tonſio p. 482. l. 14.

Πενταέτηρος *quinquennis*, & ἐννέωρος *novennis* bos, quomodo in Homero idem ſint, ut vult Ariſtoteles p. 277. l. 14.

Περιβόλια Grecis recent. idem quod παράδεισοι *vivaria* barbare *brolia*, Gall. *breuils* p. 867. l. 73.

Πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ *perdix venator in cavea* Sirach. 11. 31. quid ſit p. 17. l. 6.

Περίνεφρος ovis circa renes juſto pinguior, unde in morbum incidit qui Ariſtoteli σκεφαλισμὸς, legendum σφακελισμὸς, id eſt gangræna p. 504. l. 30.

Περισκυλακισμὸς ſacrum expiatorium in quo canis immolabatur p. 691. l. 73.

Περίστυλον pars templi p. 264. l. 29. & regiæ domus ibid. l. 30. Et Alexandriæ portio vel platea à columnis quibus ambiebatur ſic dicta ibid. l. 37.

Περσικὸς & Μηδικὸς ὄρνις cur *pavo* veteribus p. 65. l. 61.

Πηγὸς (quaſi firmus & bene compactus) ab Homero dicitur equus *niger*, quia nigri equi fere ſunt validiores p. 107. l. 2.

Πιμελὴ *arvina* ex Hebr. פימה *pima* p. 506.

Πιννικὸν, id eſt margaritæ ex *pinna* educuntur, id eſt ex concha margaritifera p. 490. l. 18.

Πιννικοῦ κολύμβησις *pinnici piſcatio*, id eſt margaritarum p. 490. l. 4. 11.

Πίννινον ἔριον, *pinnæ* ſeu conchæ margaritiferæ lana p. 488. l. 10. Marinum vellus, lana mollis pinnis annexa ibid. l. 50.

Πιννινότριχα πρόβατα, oves quæ lanam habent ejuſdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt aurei p. 489. l. 2.

Πίνναις χρυσῆ, *aureum pinnæ vellus* p. 489. l. 11.

Πιρίοσας elephas Heſychio p. 250. l. 21.

Πίτυλος *remi ſtrepitus in aqua* p. 178. l. 43.

Πλεμμελῶς vide Ἐμμελῶς

Πιθηκοῦσα cur quæ aliis inſula *Inarime* & *Enaria* p. 994. l. 2.

Πομπαῖος θεὸς, Mercurius, ideſt ψυχοπομπὸς, qui animas ſub triſtia Tartara mittit p. 651. l. 62.

Πόρις *juvenca*, ut Hebr. פרה *para* p. 278. l. 51.

Πράσιοι maximi elephantorum in India à loco dicti p. 250. l. 14.

Πρεαμωθῆναι Priami more radi, quia in Tragœdiis Priamus raſus exhibebatur p. 482. l. 72.

Πρὸ τῆς ἑορτῆς Joh. 13. 1. idem eſt quod ἐν τῷ προεορτίῳ, quod ita præcedit feſtum ut tamen ſit pars feſti. Multæ ſimiles locutiones p. 364. l. 74.

Πρὸς κέντρα λακτίζειν *in ſtimulos calcitrare*. Proverbium in uſu apud Græcos veteres, ex quibus tamen non ſumpſit Chriſtus Act. 9. 5. p. 387. l. 17.

Προυνικοὶ, Heſychio curſores citi & expediti. Byzantinam eſſe vocem ait Pollux à novæ Comœdiæ ſcriptoribus uſurpatam. Sed Chald. פרונקא *prouneka* eſt tabellarius, curſor. Et Arab فرانق *phuranik* tigris p. 794. l. 35.

Πύγαργος aquilæ genus à candicante cauda ſic dictæ. Item damæ vel capreæ ſpecies, quæ retriores partes albas habet p. 902. l. 38.

Πυγολαμπίδες Ariſtoteli, quæ aliis λαμπουρίδες, *cicindelæ* vel *noctilucæ*, quibus caudæ noctu tam lucent quam ſi faces haberent tergo infixas p. 858. l. 55.

Πύλη *porta*, pars jecoris p. 502. l. 9. Al. plur. πύλαι l. 14. & 20.

Πυρεῖα & πυραθεῖα Perſarum in quibus æternum ignem ſervabant, & pro Deo colebant p. 363. l. 31. 34.

Πύῤῥικον aſinum Græce etiam fuiſſe dictum (ut Hiſpan. *burro* & *burrico*) probatur ex Heſychii loco qui emendatur p. 181. l. 64.

Πύῤῥιχος *rufus* de tauro in Theocrito. Alii *Epiroticon* intelligunt à Pyrrho rege qui in Epiro regnaverit. Cui ſententiæ favere videntur Ariſtoteles & Plinius p. 289. l. 72.

Πύσταχος in Heſychio lignum curvum vitulis circa nares appoſitum, quo prohibentur ne lacteant, Hebr. נימן p. 1036. l. 63.

Πωλεῖν vendere ἀπὸ πώλων ab equuleis p. 12. l. 5. Vide ὠνεῖσθαι & ἄρνυσθαι

Πῶλοι *pulli* proprie orygum & bubalidum p. 8. l. 8.

Ῥαβδίζειν grana virgâ excutere p. 310. l. 40. 43.

Ῥαβδίον Heſychio pro ῥαίδιον *rheda*, Heſychius in λαμπήνη p. 229. l. 43.

Ῥαιβὸς *varus*, cui crura ſunt introrſum obtorta, ut βλαισὸς *vatius* cui extrorſum p. 584. l. 26.

Ῥαιφὰν vel Ῥεφὰν recte Amos 5. 26. pro Hebr. כיון *chijun* vel *chaivan*. Saturnus enim Arabice hodieque كيوان *chaiwan* dicitur & Ῥεφὰν Coptice p. 864. l. 23.

Ῥὴν agnus, vide ῥήνικες & ἀρνακίδες *agninæ pelles una cum lana* p. 423. l. 2. *Rheno* etiam inde ibid. l. 7.

Ῥῆξαι *lacerare* ſuum proprium Matth. 7. 6. ut compoſitum συῤῥῆξαι p. 705. l. 46.

Ῥίζεις quos in Æthiopia Strabo ex Iphicrate deſcribit, aliis *Taurelephantes* pag. 251. l. 50.

Ῥίσκος *riſcus*, *ciſta*, non eſt nomen Græciæ recentioris ut à Polluce creditum p. 369. l. 9. Origo vocis ibid. l. 2.

Ῥόμβος, vide Ἀιετοῦ ῥόμβον

Ῥομφαία *romphæa* Thracici teli genus, cujus media pars lignea, media ferrea p. 137. l. 43.

Ῥύζειν, ῥόζειν, ῥοίζειν, ἀράζειν, ἀῤῥεάζειν, canum eſt, à voce A R quam edunt linguâ inter dentes vibratâ p. 667. l. 40.

Σ, factum ex aſpiratione in σῦς pro ὗς & ſimilibus p. 990. l. 37.

Σ pro *Lamed* finali in Ἀννίβας, Ἀσδρύβας, Γόλγος &c. p. 507. l. 15.

Σ pro M Hebræo, in κρόκος & λεὼς p. 507. l. 20.

Σ pro N Hebræo in ἄγγος, ζύφος, κοὴς, Νισίβις, Σεπφορὶς &c. p. 507. l. 23.

Σ pro R. in σκίγκος p. 507. l. 23.

Σαίνειν de cane, caudæ & aurium motu blandiri, ut αἰκάλλειν. Canes ſic adulantes Heſychius vocat σαινοῦρας & σαινουρίδας p. 681. l. 53.

Σαί-

Σάκπυρον, ſaccharum Heſychio p. 518. l. 14.

Σαμιαμίνθη *ſtellio* Græcis recentioribus ut Hebr. שממית *ſemamith* p. 67. l. 50. & 1086. 17. Aliis θαμιάμιθ☉ & ψαμαμύθη ibid. l. 18.

Σάμφορα equi quibus σὰν femori impreſſum, vide Κοππατίαι

Σάνδαλον, unde dicatur p. 979. l. 38.

Σαράπις ſeu *Serapis* Ægyptius, ex Julii Firmici ſententia. Joſephus Saræ pronepos ſic dictus, quaſi Σαρᾶς ἀπὸ p. 337. l. 28. Aliis Σοράπις, quaſi Σορόαπις, id eſt apis loculo conditus ibid. l. 40. & 57. Aliis quaſi שר־אב *ſar-ab* princeps pater, vel שור־אב *ſor-ab* taurus pater ibid. l. 74.

Σαράπις Heſychio Perſica tunica, & Πλέτων *Pluto* pro quo perperam Πλάτων p. 339. l. 33.

Σαρωνὶς quercus. An hinc Druides Diodoro Σαρωνίδαι p. 306. l. 73.

Σαύρα ἡλιακὴ lacerta ſolaris p. 1048. l. 9.

Σαῦρα φαρμακὶς (al. φαρμακῖτις) in Nicandro eſt *ſalamandra* p. 1086. l. 55. Sed Scholiaſti ſalamandra eſt ſtellionis ſpecies *ibid. l. 62.*

Σηκοὶ tam caprarum quam ovium cauſæ p. 119. l. 14.

Σημάντορες paſtoribus præfecti & præpoſiti, non qui oves ſignant p. 450. l. 42.

Σιβύνη Perſici teli genus, quod & ζιβύνη in Græca verſ. Forte Chald. שיבולא *ſibula* id eſt *ſpica* à formâ dictum, aut quia ferro ſpicatum erat. Παλτὸν *pilum* vocant Xenophon & Arrianus, cujus deſcriptio eſt in Suida p. 139. l. 31. &c.

Σικάριοι *Sicarii* latrones qui ſicis ſeu gladiolis utebantur ejuſdem fere magnitudinis quæ Perſarum acinacum p. 140. l. 62.

Σίμοι Æthiopes qui & خشميون à naſi ſimitate dicti. Vulgo *Auxumitæ*, Vide خشوم

Σίττα vel ψίττα apud Theocritum & Euſtathium βυκολικὸν ἐπιφώνημα p. 321. l. 35.

Σίτων *Siton* Philoni Biblio Dagon, quaſi τῦ σίτυ frumenti Deus p. 365. l. 47.

Σκαίρειν primo *moveri*, deinde etiam *ſaltare* ſonat, ut Hebr. רעש. p. 71. l. 16.

Σκάλοψ in Ariſtophante *talpa*, non quaſi κεκαλυμμένυς ἔχων τὺς ὦπας *opertos habens oculos*, ut abſurde Etymologus, ſed ἀπὸ τῦ σκάλλειν ἢ σκαλεύειν à fodiendo p. 1024. l. 65. & 1027. l. 5. Σκαλόπεζα item dicta, ut ἀργυρόπεζα p. 63. l. 62. & 1027. l. 8. Σκαλοπιὰ in Theophraſto *talparum latibulum* ſeu *foramen*, non *ſcolopendra*, ut interpres habet inepte p. 1027. l. 12.

Σκαμβὸς varus, compernis ut ῥαιβὸς p. 584. l. 26.

Σκάνδαλον unde dicatur p. 979. l. 37.

Σκαφεῖα *des miroirs ardans*, Plutarchus in Numa p. 363. l. 23.

Σκέλ☉ crus, unde τὸ σκέλ☉ βαδίζειν *pedatim incedere*, in Philoſopho, cum pes dexter ſiniſtrum non tranſgreditur ſed ſubſequitur, quomodo leones & cameli incedunt p. 728. l. 34.

Σκεφαλισμὸς morbus in ovibus ex renum nimiâ pinguedine, *gangræna*. Ita Ariſtoteles, ſed legendum σφακελισμὸς p. 504. l. 21.

Σκολόπαξ *gallinago*, à longo roſtro inſtar σκόλοπ☉ ſeu pali. Quo pertinet etiam Hebr. קורא *kore* p. 66. l. 45.

Σκύζυσι *leniter obmurmurant*, ut canes cum dormiunt p. 680. l. 73.

Σκύβαλον *ſtercus*, quaſi κυσίβαλον, quod canibus projicitur p. 671. l. 53.

Σκύλακες *canum & luporum catuli* p. 8. l. 9.

Σκύλαξ, hominis nomen proprium ut multa alia à cane ſumptum, vide Κύνης

Σκύμνοι catuli proprie leonum, lyncum, thoum, tigridum p. 8. l. 7. Σκύμνυς exponit Heſychius leonum fœtus & aliorum animalium p. 714. l. 11.

Σμινθεὺς & Μυοκτόνος, Apollinis epitheta ab occiſis muribus p. 36. l. 31.

Σῦσον lilium Phrygibus, ut שושן *ſoſan* Hebræis p. 369. l. 25.

Σπάδιξ Polluci ῥάβδ☉ φοίνικ☉, Gellio *avulſus à palmâ termes cum fructu.* Item rutilus & ſpadix phœnicei ſynonyma: exuberantiam ſplendoremque ſignificat ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris nondum Sole incocti p. 114. l. 60. Hujus coloris fuit Sejani equus p. 115. l. 5.

Σπάθη *radius textoris lanâ involutus.* Et ἀχαιὰ in Heſychio *lanæ molles.* An hinc hinnuli σπαθῖναι dicti & ἀχαιῖναι, quia cornua habent lanam mollitie referentia p. 63. l. 9. & 921. l. 54.

Σπάλαξ vel ἀσπάλαξ *talpa* non dicitur παρὰ τὸ σπᾶν à trahendo, ſed ex Attico σκάλοψ per metath. p. 1026. l. 71.

Σπάταγοι vel σπατάγγοι, Heſychio σπατάγγαι, marini echini majores p. 488. l. 38.

Σπιθάμη. Arab. الشبر ſpatium inter pollicis & auricularis extrema. Lat. dodrans, palmus major p. 943. l. 66.

Σπονδύλιον *vertebra*. Κόκκυξ ita vocatur κατ' ἐξοχὴν, quia vertebrarum maxima, ut Samaritanis [illegible] p. 498. l. 43.

Σπυράδες, σφυράδες, σπύραθοι, σπύραι, σποραθύγγια tam ovium quam caprarum excrementa p. 420. l. 3.

Σταθμοὶ & παραστάδες, januæ poſtes dicti, quia ſtant immobiles. At iidem Hebr. מזוזות *mezuzoth* à valvarum motu quæ illis innituntur p. 593. l. 34.

Σταῖς adeps, item maſſa farinacea aquâ ſubacta quam *paſtam* vulgo appellamus, unde σταιτώδης *paſtaceus* p. 670. l. 16.

Στέρνον vide στῆθ☉

Στῆθ☉ Gr. non ſignificat totum pectus, ſed ſummam partem prope jugulum & claviculam, ut στέρνον partem inferiorem in qua mammæ. Στῆθ☉ Arab. ناحر *nahar* p. 124. l. 29. & l. 42.

Στίλ☉, ut κτίλ☉, Aries dux gregis p. 424. l. 32.

Στοίβη, *acervus*, *ſtrues*, *congeries* unde στοιβάζειν & ἐπιστοιβάζειν congerere, in acervum colligere p. 854. l. 10.

Στρατεῖ☉ Bithynorum primus menſis vernus cur ita dictus p. 558. l. 16.

Συανία *convitium*, *manuum conſertio*, pro quo male θυανία in Epicharmo p. 349. l. 48.

Συῆλαι, Gall. *ſeuils*, ſuum aut aprorum volutabra, Latine *luſtra*, *lacunæ*, *lamæ* p. 706. l. 27.

Συκάζειν & ἀποσυκάζειν ficus edere vel colligere p. 384. l. 63. & 65. Item groſſos ſeu ficus immaturas colligere, & ex caprifico ſuſpendere, ut demorſæ à culicibus citius matureſcant ibid. l. 70.

Συκῆ Αἰγυπτία Heſychio eadem arbor quæ *Ceratia Ceratonia*, *Ceronia* ſed inſigni errore, quemque refellunt Theophraſtus & Plinius p. 708. l. 55.

Συνόδοντα ζῶα, animalia quæ continuos dentes habent ut equi, boves &c. 673. l. 31.

Σφακελισμὸς morbus ovium, qui male in Philoſopho ſcribitur σκεφαλισμὸς, ibi vide

Σφαλὸς ligneum pedum vinculum, pro quo male σφάκελ☉ in Epicharmo p. 349. l. 50.

Σφὴξ veſpa, ut σφῆκες & σφηκίσκοι dicuntur parva ligna in acutum collecta, & in hominibus σφηκώδεις qui ſunt corpore graciles nec ventricoſi p. 70. l. 1.

Σχινοκέφαλ☉ in Comico Pericles, quia caput habuit oblongum in ſquillæ formam. Alii perperam legunt κυνοκέφαλον aut Ἐχινοκέφαλον p. 689. l. 40.

Σῶθις Ægyptiis *canis*, ut hodieque Coptis p. 691. l. 37.

Τάλις virgo nubilis & alicui deſponſata p. 425. l. 30. Ut Chald. טליתא *talitha* puella ibid. l. 28.

Ταξίλαι elephanti in Indiâ à loco dicti, poſt Praſios maximi p. 250. l. 15.

Ταράξιππ☉ in Olympicis ludis Deus quem ſacrificiis placabant, ne ſtadium decurſuris equis vanos terrores immitteret p. 142. l. 9. Is nonnullis Iſchenus Gigas ad ſedandam famem ibi immolatus & ſepultus ibid. l. 18. Aliis Myrtili pater aut filius, ibid. l. 27. Alius in Iſthmo Taraxippus, alius item in Nemeâ ibid. l. 40.

Ταυρᾷ & πυρρᾷ vacca dicitur cum inſano libidinis æſtu rapitur, & ſus καπρᾷν, & equa ἱππομανεῖν, & canis σκυζᾷν p. 294. l. 4.

Ταυρεία *taurea*, lorum bovinum, Hebr. בקורת p. 317. l. 58.

Ταυρελέφαντες in Philoſtorgio & Nicephoro quale animal 251. l. 41. Vox utrobique corrupta, ibid. l. 47. An hi Strabonis ῥίζεις ibid. l. 50.

Ταῦρον Etymologus dici vult quaſi γαῦρον p. 276. l. 36. cum ſit vox Phœnicia תור Θὼρ p. 60. l. 36. & 277. l. 65.

Τέλεα vide Γέλεα

Τετίμηται verbum præteriti temp. ſæpe eſt præſens p. 339. l. 9.

Τετραδίδυμ☉ contracte τετράδυμ☉ quadrigeminus p. 397. l. 5.

Τετρακόρων☉ Heſiodo cervus quaſi quatuor cornicis ætates vivat p. 59. l. 9.

Τετυρωμένον ὄρ☉ Pſ. 68. 16. pro Hebr. הר גבננים Vulg. *montem coagulatum* habet, Pſalterium vetus *incaſeatum*, Hilarius *montes caſeatos* p. 316. l. 56.

Τήλεφ☉ dictus διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, cerva eum lactavit pag. 920. l. 38.

Τίφη ἢ ἡ σίλφη, *tiphe quæ & ſilphe*, animalculum ſcarabæo ſimile, in quod Bœoti ſi facem aut tale quid infixerint, quidvis incendere poſſe ſe putant p. 858. l. 32.

Τράγος *hircus*, quaſi τραχὺς à pilorum aſperitate p. 61. l. 4. & 641. l. 8.

Τράπεζα menſa in jecore quid ſit p. 501. l. 50. & 502. l. 9. Hebræi plur. num. טרפשין vocant p. 502. l. 1. & 29.

Τραπεζῆες *menſarii* canes in Homero qui ad domini menſam aluntur, ut canes purpurati divitis Luc. 16. p. 669. l. 55.

Τρίκουρος de ariete *ter tonſus* id eſt triennis. Vide Ἀρνειός.

Τριχιῶντες *piloſi*. Aquilæ pro Hebr. שעירים Procopius dæmonum genus eſſe dicit ſylveſtre & tenebroſum p. 643. l. 38.

Τρυγὸς Æolice τυργὸς *turtur* p. 276. l. 35.

Τρυφαλίδες Heſychio τὰ τμήματα *ſegmenta mollis caſei*. Sic Hebræis חריצי החלא p. 316. l. 3.

Τύλος *cameli gibbus*, unde διτυλοὶ Diodoro cameli qui bina habent tubera p. 6. l. 60.

Τύμπανα Matris Deum Phrygibus ex Hebr. תפים *tuppim* p. 369. l. 23.

Τυργὸς vide τρυγὸς

Τῦφος Αἰγυπτιακὸς In Philone non eſt *typhus* aut *ſtultitia Ægyptiorum*, ut viri magni exponunt, ſed *Typhus* ſeu *Typhon* Ægypti Deus p. 339. l. 68.

Τυφῶνος ἀφρὸς *Typhonii Spuma* ſal Ægyptiis p. 343. l. 41.

Τυφώνων *typhonum* pro φώνων *vocum* in Aquilâ legit Hieronymus Eſ. 13. 21. p. 866. l. 20.

Τυψέλη, vide Κυψέλη

Ὕβος *cameli gibbus* p. 6. l. 60.

Ὑλακτεῖν Latrare, canis proprium p. 7. l. 23. Item vulpis & thois ibid. l. 27.

Ὕννος vide ἴννος

Ὕπτιον *in ſubrectum* pro *ſupino* reddit Plinius p. 1089. l. 24.

Ὕραξ *ſus* Æolibus, & Nicandro *ſorex*, quia ſorices roſtro porcos referunt p. 1016. l. 49.

Ὕσγινος, *hyſginus color* hyacinthino & Janthino proximus & ex hyacintho factus p. 990. l. 45. Byſſinus, ſeu purpureus color, pro hyſgino Ibid. l. 52. Ariſtolochiæ flos aliis purpureus aliis hyſginus, ibid. l. 57. Hyſginus color violaceus ibid. l. 65. In Pauſania Galatæ coccum *hyſgen* vocant, tamen alii diſtinguunt ibid. l. 70.

Φάγιλος agnus (malè φάγηλος) cum edulis eſſe incipit. Cujus formæ ὄργιλος, αὔγιλος νεογιλὸς, &c. p. 428. l. 52.

Φαλαγγάρχης qui ſexaginta quatuor elephantis præficitur, & ejus armentum φαλαγγαρχία p. 273. l. 35.

Φαμενὼθ menſis Ægyptius qui Martio fere reſpondet & militibus Mavortia tela miniſtrat p. 558. l. 31.

Φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις, qui imaginaria de cauſa in domeſticos commovetur, Gall. *fantaſque*, *ombrageux* p. 778. l. 2. At Φαντασιοκόπος qui vanis imaginibus percellitur, ut ἐπιδοκόπος qui vanâ ſpe lactatur ibid. l. 12.

Φάρυγξ non ſolum fauces ſed & os ſignificat p. 756. l. 50.

Φατνώματα non ſunt *præſepia*, ut ridicule vertunt Græci textus interpretes Soph. 2. 4. ſed *laquearia* p. 1083. l. 6.

Φαττάγης in Indis animal crocodili terreſtris ſpecie p. 1060. l. 58.

Φιάλη *phiala* Athenæo, æneum quid & patulum lebeti ſimile, ex utraque parte auritum p. 549. l. 54. quaſi πάλη ἀπὸ τοῦ πιεῖν ἅλις, quia continet quantum ad bibendum ſatis eſt ibid. l. 58.

Φλιά, πρόθυρον *veſtibulum* p. 593. l. 65.

Φουκᾶς *Zythum* in Symeone Sethi, ut Arab. فقاع *phuka*. Hoc vocabulum Meurſius non intellexit p. 261. l. 35.

Φρατρία, Hebr. חבורה ſodalitium eorum qui Paſchalem agnum ſimul comedunt p. 58. l. 53.

Φριμάττεσθαι *balare* caprarum proprium, ut μηκᾶσθαι p. 7. l. 21.

Χαμαιλέων unde dicatur p. 1081. l. 40.

Χαροποὺς ravos leones Homerus cur appellet p. 61. l. 46.

Χελύνιον vel Χελώνιον in Græca verſione reddit Henricus Stephanus *dorſi convexam partem*, *armum* &c. cum ſit *labium* p. 506. l. 11.

Χελωνὶς Judith. 14. 13. in quâ repertum eſt cadaver Holofernis è ſtrato projectum, Heſychio eſt limen januæ, nobis idem quod קבה *kubba* Num. 25. 8. & Arabibus hodieque القبة *alkobba*, Hiſp. *alcoba* vel *alcova*, conclave camerati vel teſtudinei operis in quo lectus eſt. Potuit etiam χελωνὶς à materia dici, quia in magnatum ſpondis multis fuit teſtudinis uſus p. 1092. l. 37.

Χερνίτης λίθος *chernites lapis* apud Perſas ebori ſimilis, in quo Darius conditus p. 254. l. 1. De nomine conjectura ibid. l. 7.

Χηλαὶ forcipes pro ungulis ovi & capræ p. 620. l. 28.

Χὴρ hericius ἀπὸ τῆς χηρώσεως dictus, quia ſolitarium animal; ut ex χεὶρ factum *hir* pro volâ manus, ita ex χὴρ *her*, *herix*, *hericius*, *herinaceus* p. 1009. l. 30. & 1039. l. 62.

Χοιρογρύλλιος Græcis eſt שפן *ſaphan*. Hericium multi exponunt. Scholiaſtes in Proverb. *piſcem* aut *leporem* aut *œſtrum* ſeu *aſilum*. Chœrogryllii Græci vetuſtiores non memmerunt. Ariſtophanis ſcholiaſtes ſolum dicit eſſe animal. Sed in Lexico Coptico Arabice redditur *Jerboa*, & quidem vere. Quod animal ex Arabibus eſt notiſſimum p. 1009. l. 69. Dicitur χοιρογρύλλιος à porci ſaginâ & ſpecie p. 1016. l. 46. vide γράξ.

Χόριον, *ſecundinæ*, membrana quâ cervæ fœtus involvitur, quam à partu cerva comedit. Plinius herbam eſſe putavit magno errore, quem corrigere Salmaſius conatus eſt, ſed parum fœlici ſucceſſu p. 890. l. 61. Pro χόριον Græci κόριον & Vulgata *corium* habet Deut. 28. 57. p. 891. l. 10.

Χειμαδοῖλαι Heſychio canum pigerrimæ & tardiſſime p. 686. l. 56.

Χρεμετίζειν *hinnire*, equi proprium p. 7. l. 19.

Ψάκαλον *fœtus nuper editus* p. 8. l. 6.

Ψάμαθον arena p. 1076. l. 31. vide Ἄμαθον

Ψαμαμύθη, vide Σαμιαμινθη

Ψὰρ ſturnus avis varia, unde ψαρὸς varius ad inſtar ſturni, & ὑποψαρὸς, λευκοψαρός, &c. *Pſaronius* lapis Thebaicus mortariis conficiendis p. 110. l. 35.

Ψίττα ut Σίττα in Theocrito, vox quâ paſtores gregem ad feſtinandum incitant p. 321. l. 35.

Ψίχια *micæ* Matth. 15. 27. id eſt fruſtula tam parva ut micarum inſtar ſint. Neque enim micas proprie dictas canes colligunt, ſed gallinæ & aliæ aves acuti roſtri p. 669. l. 38.

Ψόαι vel ψύαι *lumborum muſculoſæ partes* p. 506. l. 38.

Ψοφώδη *obſtrepera* in Cyrillo perperam pro ψοφοδεῆ ad quoſvis ſonos pavida, meticuloſa p. 1019. l. 69.

Ὦα, ὤα, οἶα, ovis pellis cum lanâ oræ veſtis aſſutâ, qui mos fuit veterum, & *ipſa* veſtis ora inde dicta p. 423. l. 16.

Ὠνεῖσθαι *emere* ἀπὸ τῶν ὄνων ab aſinis p. 12. l. 54. Vide πωλεῖν & ἄρνυσθαι

Ὠρύεσθαι ululare luporum proprium p. 7. l. 24. In Polluce luporum, vulpium & thoum. In aliis canum ululantium. Græci tamen interpretes de leone paſſim uſurpant. Ita etiam Petrus Apoſtolus. Theocritus quoque, Apollonius, alii p. 730. l. 18.

I N D E X

Vocum aliquot aut vere LATINARUM aut etiam BARBARARUM quæ in prima parte hujus operis explicantur.

A*Ccingi* aliquem ad iter aut ad opus dicimus. Et poeta, *Accingunt omnes operi*. Et *accinctus* ſumitur pro homine induſtrio & expedito, qui eſt εὔζωνος ἀνὴρ, Hebr. חלוץ quia חלצים ſunt lumbi ubi cingulum p. 598. l. 10.

Æripedem cervam, poeta dixit per craſin, pro *aeripedem*, ſi Servio credimus. Quin *æripedem*, id eſt, χαλκόποδα ἰσχυρόποδα, quo ſenſu Gr. poetæ equos & tauros χαλκόποδας paſſim appellant p. 882. l. 17.

Affirmare, id eſt claudere. Apuleius: *Pertica quâ ſtabuli fores affirmari ſolebant*, id eſt claudi p. 32. l. 24.

Agnus ab ἁγνὸς, quod caſtum ſignificat, eo quod ſit hoſtia pura & immolationi apta p. 582. l. 46.
Ambegnæ oves, i. e. gemelliparæ, quaſi ex utraque parte agnos habentes p. 512. l. 42.
Anthalopus, vide Ἀνθόλοψ
Arare aliquando obſcœno ſenſu ſumptum p. 406. l. 52.
Arge venatrix in cervam mutata. Nomen alludit ad עריגה *ariga*, quâ voce cervi ruditum ſignificari putant p. 883. l. 49.
Aſſa caro, id eſt ſola, ut *aſſâ voce canere*, id eſt ſolâ voce, nullo organo adhibito p. 597. l. 45.
Attæ, qui propter vitium crurum aut pedum plantis parum inſiſtunt, & attingunt magis terram quam ambulant. Forte ab Hebr. אט *at* p. 600. l. 23.
Atys unde dicatur p. 369. l. 23.
Averrunci Dii ἀποπομπαῖοι θεοὶ p. 651. l. 59.
Auſpicium ab avibus ſpeciendis, quia priſci augures dicebantur avem *ſpecere*, id eſt aſpicere & contemplari p. 19. l. 30.
Badius forte pro *baidius*. Bai Ægyptiis palmæ ramus, unde βαΐς & βαΐον Gr. p. 115. l. 10.
Balare & *dibalare* ad homines translatum p. 470. l. 71.
Balatus ovibus capriſque communis p. 420. l. 14.
Ballecola dhab in Arabe Pandect. p. 1063. l. 24.
Barba leonis, unde Martialis, *Barba vellere mortuo leoni*, & Homerus λὶς ἠϋγένειος p. 796. l. 39.
Barriunt elephanti p. 7. l. 39.
Barrus elephas, unde *barrire* & *barritus*. Feſtus à ſono vocis, ut balare in ovibus. Dubito, quia bariendi vox plenum boatum exprimit, cum elephanti vox ſit valde exilis, Gr. τερισμός, Arabibus *ut vox infantis*. Annon potius barrus à בער *baar* pro bruto? Iſidoro vox eſt Indica. An hinc Indiæ urbs Eriſto baria? p. 249. l. 49.
Baſſaris pellis vulpis, qui Coptis *baſor* p. 12. l. 29.
Belbus in Julio Capitolino hyæna, quæ & *bellua* in epiſtola Barnabæ & Philoxeno. p. 1008. l. 24.
Beſtia pro *beſcia* à Græc. βόσκημα p. 641. l. 27.
Betiſſare pro languere Auguſti vox, Catullus, *languidior betâ* p. 975. l. 71.
Bicodulæ ἴυγγες ſeu motacillæ Apulejo p. 24. l. 62.
Bidentes oves, in quibus duo dentes ſe exerunt cæteris altiores, quod ſit circa bimatum. Falluntur tamen qui *biennes* reddunt, quaſi D. eſſet inſertum. A dentibus enim facta vox, non ab annis p. 430. l. 70. &c.
Bigenera animalia, ex diverſo genere nata, ut leopardus, mulus, &c. p. 56. l. 57.
Bilingues, Salamaſio dicti ſerpentes, & duplicem habere linguam, quia tam tremulo motu linguam criſpant ut non una ſed gemina eſſe videatur. Quin ſerpentis lingua vere biſulca eſt aut triſulca etiam p. 24. l. 62. & 25. l. 10. 32.
Biſon ſylveſtris tauri genus, Ariæ idem quod Hebr. דישון *diſon*, *vel D in B mutato, vel librarii vitio*. Quæ conjectura refellitur p. 903. l. 40.
Blaterare de camelo & ariete p. 471. l. 8.
Bobus adſcribi bubalos, alces, uros, bonaſos, biſontes: Cervos etiam ab Arabibus. Et Pauſaniæ rhinocerotes ſunt Æthiopici tauri. Ita & elephantes priſcis Romanis *Lucæ boves* p. 250. l. 62.
Borax lapis *crapaudinæ* in Pandectario, lege *Botrax* p. 1063. l. 48.
Bos à boatu dicitur, vel *boatus* à *bove* tam Gr. quam Rom. p. 410. l. 40.
Bovare, Ennius *clamore bovantes* tanquam à bove p. 471. l. 21.
Botrax in Arabe Pandectario Hiſp. idem quod *dhab*. In Iſidoro *botrax inter lacertorum genera, quod ranæ habeat ſpeciem* p. 1063. l. 44.

Brolia Gall. *breuils*, vulgo *pares*, vide Περιβόλια
Bubalus Gr. capreæ ſpecies. Tamen ævo Plinii uris imperitum vulgus bubalorum nomen impoſuit. Et in Agathia bubalus definitur taurus in ſylvis paſcens, & montanus, cornibus obvios impetens p. 285. l. 14.
Buda, ulva in Servio & Epigr. vet. Inde factum ut *buda* (Gall. *boue*) primo paluſtrem uliginem, deinde etiam lutum quodvis ſignificaverit. Et *budia* (Gall. *bauge*) apri volutabrum p. 706. l. 36.
Burrus Gr. πυῤῥὸς, & *burrichus* πυῤῥιχος p. 104. l. 57.
Byzantiaci lacerti in Statio qui? p. 1060. l. 32.
C & T permutantur p. 641. l. 22.
Cabiri unde dicantur p. 369. l. 20.
Cæciliana lactuca à Cæcilio Metello, qui Conſul creatus eſt primo Punico bello p. 604. 65.
Cæſar Mauris elephas, nempe qui natus erat in Cæſarienſi Mauritania, ubi multi elephantes. Sic in Indiâ *Praſii* & *Taxilæ* elephantes à locis dicti p. 250. l. 18. 22. 34.
Calamitas unde dicatur vide in Κάλαμος
Calamus ſcriptorius, quomodo cum Græci καλάμῳ nunquam ſcripſerint, hujus tamen uſus à Romanis ad Chaldæos, Arabes, Æthiopes & Perſas eſt propagatus p. 591. l. 40.
Calones qui ligna in caſtra portabant, ut lixæ aquam p. 596. l. 71.
Calopus vide Ἀνθόλοψ.
Camœnæ olim *Caſmœnæ* p. 367. l. 64.
Canicula Iſidoro ferreus harpax p. 61. l. 37. Vide *Lupus Caninus*, *Caninius*, *Canulejus*, *Catulus*, *Catullus*, &c. nomina Romanorum à canibus deducta p. 664. l. 9.
Canis vinculi genus, vide *Catulus*.
Cantherinum ruſticis ordeum, quia *cantherios* paſcit. Columella p. 159. l. 9.
Cantherius, ut κανθήλιος, in Apulejo pro aſino. Tamen alii *cantherium* pro equo caſtrato ſumunt p. 184. l. 31.
Caprificari, ἐρινάζειν ὀλυνθιάζειν p. 384. l. 73.
Capritius, vide *Porcius*
Caput bovis aut *vituli*, vel *bubulum caput* Iſraëlitas in deſerto fabricaſſe & coluiſſe ſcripſerunt multi veterum. *Caput bovis*, id eſt bovem p. 346. l. 37. Græcam eſſe & Romanam hanc phraſim ibid. l. 72. Imo & Arabicam. p. 901. l. 25.
Caſina cur Plauto latrans nomen p. 664. l. 12.
Caſmilli miniſtri Deorum, quaſi קסמי אלים *koſme elim* p. 367. l. 51. *Caſmilla* ſeu Camilla fœmin. ibid.
Catillare Fulgentio eſt per alienas domos gyrare, tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant p. 677. l. 42.
Catulus Feſto vinculi genus, quod interdum *canis* appellatur, ut in Plauto p. 61. l. 38. & p. 663. l. 30.
Celeres notat Plutarchus à quodam *Celere* vocari, à quo Romuli frater Remus cæſus eſt p. 163. l. 19.
Cephus ſimiæ aut cynocephali in Æthiopia ſpecies apud Plinium Gr. κῆπος, κῆβος, κεῖπος.
Cingula, *cingulæ* in Ovidio, *ſangle* Gall. p. 102. l. 35.
Cicindelæ vel *noctilucæ* Gr. λαμπυρίδες πυγολαμπίδες p. 858. l. 55.
Cithara in modum Delta chordis XXIV. Ab hâc diverſa κιννύρα, p. 461. l. 7. & 12.
Cituræ ex pelle orygis, id eſt minora Maurorum ſcuta, ut Juvenalis ſcholiaſtes autor eſt p. 946. l. 35.
Clibanarii equites unde dicti p. 38. l. 56.
Cloſportes, Gallis *clauſæ portæ* pro *clauſis porcis* p. 641. l. 28.
Cæpiones, *Fabii*, *Piſones*, *Lentuli*, *Cicerones*, à cæpis, fabis, piſis, lentibus & ciceribus dicti p. 604. l. 53.
Coloſtrum, lac novum quod matris partum ſtatim ſequitur p. 513. l. 12.
Columis Plautinum verbum, unde compoſitum *incolumis*, alludit ad חלם *chalam* id eſt valere p. 892. l. 20.

Compernes, Gr. γονύκροτοι, qui ſunt genibus plus juſto conjunctis p. 384. l. 26.
Concha Latine pollubrum vel grandius poculum in conchæ formam. At κόγχη vel κόγχος vaſculum naturali concha non majus p. 549. l. 50.
Coniſcare de ariete cornu ferire p. 527. l. 16.
Coredulus, genus volatilis quaſi cor edens. Ita Iſidorus. Nempe, ſi Vincentio fides, *corde maxime inhiat ſaturari*. Uterque inepte, cum avis *coredulus* nulla ſit. Sed κορύδαλος *corydalus* eſt alauda p. 741. l. 18.
Crabronis nomen à *cracere* quod apud Ennium gracilem eſſe ſonat. Gloſſæ *grabronem* ſcribunt, tanquam à *gracere* unde *gracilis* p. 69. l. 72.
Crocodilea, id eſt crocodili terreſtris ſtercus & inteſtina jucundo nidore farta. p. 1061. l. 51.
Crocodilus ſimpliciter vocatur non major ſolum, ſed & terreſtris in Horatio, Vegetio & Hieronymo p. 1062. l. 50. Quod multis impoſuit, qui ad majorem referunt ea quæ de terreſtri dicuntur ibid. l. 57.
Cuniculus, animal olim Hiſpanis peculiare, qui ſoli ita appellabant, ut ex Varrone, Plinio & Æliano conſtat p. 1003. l. 26.
Cuſtos ovium non ſolum mercenarius paſtor dicitur, ſed etiam gregum dominus, *Pan ovium cuſtos* p. 444. l. 38.
Cybele mater Deûm unde dicatur p. 369. l. 23.
Daſypodem à lepore nemo diſtinguit præter Plinium, qui hac in parte ſibi non conſtat, cum quæ de daſypode dicit Ariſtoteles tanquam de lepore dicta accipiat. Et tam à cuniculo quam à lepore daſypodem diſtinguat. Itaque quid intelligat daſypodis nomine nemo dixerit, cum non ſit tertium animal lepori & cuniculo congener p. 1000. l. 44.
Deſultorii qui paribus id eſt duobus equis utebantur in prælio, ut ſudante altero tranſirent in ſiccum p. 174. l. 60.
Dibalare, vide *Balare*
Duplex latum. Ut in Virgilio *duplici dentalia dorſo*, id eſt lato dorſo. *Et duplex agitur per lumbos ſpina* id eſt lata præ pinguedine. Ita Servius p. 931. l. 27. & p. 947. l. 48.
Duplicare ſariſſam cur dicantur qui eam vibrant p. 24. l. 62.
Ebur olim *ebor*, unde flexus caſus *eboris*, & adjectivum *eboreus*. Punicum nomen חור *hevor* vel חבור *hebor* cum ipſa re ex Africa Romam translatum. Ebur à candore ſic dictum p. 252. l. 74.
Enaris olim ſimia dictus, unde *Enaria* inſula, quæ aliis Πιθηκοῦσα & *Inarime* p. 993. l. 73. & p. 1084. l. 14.
Equitius, vide *Porcius*.
Ervum, quomodo ex Græco ὄροβος p. 993. l. 54.
Evæ unde dicatur p. 369. l. 21.
Februare ſeu *purgare*, unde *Februarius* menſis, quo Luperci canem mactabant ut urbem luſtrarent & expurgarent p. 691. l. 74.
Femor olim pro *femur* p. 252. l. 74.
Fera ex Æolico φὴρ pro θὴρ non ex Arabico فرا *phera* pro onagro p. 182. l. 38.
Fibrum dicebant veteres pro extremo. Inde *fibræ jecoris* & *fimbriæ veſtium*, & *fiber* animal degens in extremis fluminum oris p. 501. l. 60. & 1069. l. 69.
Fiſcellæ boum capiſtra à figurâ p. 401. l. 45.
Focatius, aut *ſubcineritius panis*, quomodo Hebr. Chald. Arab. Gr. &c. p. 326. l. 71.
Fœdare quandoque eſt *cruentare* p. 780. l. 61.
Fœtæ Latine dicuntur non ſolum fœminæ prægnantes, ſed & quæ onere levatæ parvulos lactant p. 298. l. 20.

Fordæ boves à ferendo, id eſt gravidæ p. 295. l. 37.
Formellæ caſei, id eſt caſei ex formellis ſeu fiſcellis expreſſi p. 316. l. 14. Inde *formatica* barbaris & *formagines* ibid.
Formido, linea pennis diſtincta, quâ viſâ territæ feræ in inſidias aguntur p. 927. l. 70.
Frangere leo dicitur eos quorum oſſa morſu conterit p. 740. l. 26.
Fremitus leoni à poetis paſſim tribuitur, ut Hebr. נהם p. 731. l. 6.
Freſſa faba id eſt fracta, Hebr. גריס p. 492. l. 44.
Gannire & *gannitio* canum eſt. Sed cum *hirrire* ſit irati canis, gannire vox media eſt, & gannitus quandoque eſt κνυζηθμὸς quô blandiuntur p. 667. l. 63.
Geminum & *gemellum* pro ſimili veteres paſſim uſurpant p. 923. l. 36.
Geſtare in alvo vel *in utero* dicuntur in Plauto mulieres, & in Plinio elephanti p. 395. l. 38.
Gilvus color ad flavum accedit, ſed dilutior eſt. Gr. dicitur κιῤῥός. Color eſt equis cum vino & lino communis p. 109. l. 22. In equo *fauve* Gall. ibid. Iſidoro gilvus eſt melinus color ſubalbidus. Melinus dicitur ἀπὸ τῶν μήλων à malis. Ita Niſæi equi. Apoc. 6. 18. equus χλωρὸς, i. ὠχρὸς pallidus ibid.
Girapha Arab. زرافة *Zirapha* camelopardalis p. 621. l. 44.
Gith in Vulgatâ Eſ. 28. 25. 27. קצח μελάνθιον, μελανσπέρμιον, vulgo *nigella Romana* p. 310. l. 27.
Glocitare gallinarum eſt, quamvis de cervis uſurpet autor poematii de philomela. Sed Virgilius cervos *rudere* ſcribit & Hieronymus in Jobum *rugitus emittere*. Romanis enim verbum proprium nullum fuit quô vocem cervi deſignarent p. 884. 20.
Grus & *gruere* voces ſunt quibus vox illius avis utcunque exprimitur ut Hebræâ עגור *agor* p. 65. l. 25.
Gumiæ Africanâ voce dicebantur guloſi, quaſi גומעים *gomeim* ſeu *ſorbillones* p. 144. l. 23.
Guttatus equus, albus nigris intervenientibus punctis, aut contra, qui Hebr. ברוד *barud*, Græce λευκόστικτος vel μαλανόστικτος p. 111. l. 45.
Heluolæ de uvis, id eſt variæ, ex quibus conficitur vinum dubii coloris Gall. dictum *vin paillet* p. 108. l. 65.
Her olim hericius. In Plauto *herem tenes*, & in Nemeſiano *ſpinoſi corporis herem*. Her Græc. χὴρ in Heſychio p. 1039. l. 58. vide *Hir*
Hercinia ſylva Ptol. Ὀρκύνιος δρόμος p. 993. l. 53.
Hibrida vide *Ibris*
Hinnus ex equo & aſina naſcitur, ut mulus ex aſino & equâ. p. 232. l. 99. vide *Burdo*. Plinius *hinnulos* vocat, ibid. l. 71. Columella eos dicit à patre nomen traxiſſe quod *hinni* vocantur, quamvis matri per omnia magis ſimiles. Nam ἴννος Gr. eſt equuleus p. 233. l. 3.
Hir, vola manus ex Græco χεὶρ, ut *her* ex χὴρ p. 1039. l. 65.
Hircipili denſorum pilorum homines p. 641. l. 15.
Hircus & *hirtus* conjugatæ voces p. 641. l. 22.
Hirrire canum proprium, vox irati canis. Id Arabice هرّ *harra*. p. 667. l. 52.
Hyſtricoſæ mentis hominem quô ſenſu dixerit Hieronymus in Rufinum p. 63. l. 48.
Ibex Latinum, Ital. *becco*, German. *bock*, Angl. *buck*, Gall. *bouc*, vocabula ſunt ejuſdem originis. *Buccum* in Greg. Turon. & legibus Salicis reperiri obſervat Cl. Meſnagius p. 927. l. 5.
Ibris vel *hibrida*, cicur ſus ex apro & ſcrophâ domeſticâ p. 56. l. 6. 10. 18.
Iecor olim pro *Iecur*. p. 252. l. 74.
Inarime cur Gr. Πιθηκοῦσαι, & Lat. *Enaria* p. 994. l. 2.
Inveſtituræ morem an reſpexerit Jeremias p. 436. l. 3.
Iſaros (*iſars*) Galli vocant non quidem ἰξάλους id eſt ibices, ſed his proximum genus p. 917. l. 56.
Italia olim nihil quicquam fuit quam Brutiorum regio, quæ à Phœnicibus עיטריא *Itaria* quaſi *picearia* dicta eſt p. 276. l. 33.
Iubilum (unde *Iubilare*) cantus ruſticus & inconditus à nomine *Iubalis* Muſicæ inventore p. 426. l. 65. & p. 427. l. 1.
Iuvencus non ſolum de bobus, ſed etiam de hominibus adoleſcentibus dicitur p. 276. l. 22. Vide *vitulus*.
Lacertus animal dicitur à ſimilitudine lacertorum hominis, quod pedes eorum ſimiliter in digitos tanquam è volis aut palmis findantur p. 1088. l. 73.
Lachaniſſare Suetonio idem quod betiſſare & languere, quia Atticis λάχανον eſt beta, unde λαχανίζειν p. 975. l. 51.
Lactucinos in Valeriâ familiâ non puduit appellari à Lactucarum cultu p. 604. l. 52.
Laliſio eſt onagri pullus p. 191. l. 12.
Lamæ πηλώδεις τόποι. Ita Gloſſæ vet. Vide *Luſtra*.
Lanam à *laniando* dici vult Iſidorus, ut vellus à vellendo, quia lanæ olim laniabantur & vellebantur p. 480. l. 62. Quin lana Gr. eſt λῆνος vel λᾶνος. Itaque prima eſt longa, quam brevem habet verbum *lanio* p. 481. l. 67.
Lana lanna aut *lamna*, lobus auris p. 494. l. 8.
Leopardus animal in Africa ex pardo & leæna natum. A vulgari leone in eo differt quod juba ſemper caret p. 804. l. 31. Sed leopardi nomine plerique etiam veterum Pardum intelligunt. In his Lampridius, Symmachus, Vopiſcus, Hieronymus p. 805. l. 32.
Lepidus qui politus eſt ut λεπὶς id eſt lamina p. 38. l. 54.
Lixa aqua veteribus, *Lix* cinis aqua maceratus. Inde *lixivium* & *elixare*. Et *lixæ* qui militibus aquam portabant, ut *calones* qui ligna p. 596. l. 68.
Lucæ boves paſſim in veteribus pro elephantis. Ratio nominis à Varrone duplex allata p. 251. l. 1.
Ludere eſt illudere in his Baruchi 3. 17. *In avibus cæli ludunt*, Gr. ἐμπαίζειν p. 17. l. 16.
Lupus & *canicula* Iſidoro ferreus harpax quo extrahitur quod in puteum decidit. p. 663. l. 18.
Luſtra ſignificant lacunas (*alii lamas*) *lutoſas quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia*. Feſtus p. 706. l. 28. & 977. l. 24.
Lyciſca naſcitur ex lupi coitu cum cane p. 56. l. 19.
Lyncurius lapis non fit ex urina lyncis, ut tradunt multi veteres. Hoc commentum pridem exploſit Plinius. Et pro lyncurio λίγυρον vel λιγύριον multi ſcribunt, ac ſi ſit lapis ex Liguria allatus p. 799. l. 4.
Lynx Gall. *once* dicitur L exciſo, ac ſi ſit articulare; ut cum *azur* dicimus pro *lazurd*. Perſæ cyan. eum lapidem ſic vocant p. 794. l. 63.
Maculæ les mailles des filès p. 928. l. 16.
Mambrinæ capræ, longis auribus, equitari ſolitæ p. 901. l. 57.
Margaritæ unde dictæ p. 490. l. 22.
Marmotta mus Alpinus, nomen ex mure montano deflexum p. 231. l. 72. Vox *Marmotta* bis lecta nec explicata in libro *Bereſith Rabba* p. 1005. l. 65.
Martius menſis Marti ſacer p. 558. l. 16.
Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore. Ita Feſtus p. 319. l. 49. & p. 582. l. 24. Sed Virgilio *maxima taurus victima*, quia victimæ de majoribus pecudibus dicebantur, hoſtiæ de minoribus; Ita Scaliger.
Medullata pro מוחים habent veteres interpretes; Sed *medullare* Latinum non eſt, quomodo *emedullare* p. 472. l. 48.
Melote multis veterum caprina pellis ut Gr. μηλωτὴ p. 419. l. 24.
Milvinos oculos Apuleius pro perſpicacibus dixit p. 64. l. 11.
Minare de pecore & Jumentis agere, item ante ſe pellere p. 449. l. 11.
Minuriunt palumbes p. 7. l. 38.
Molendi vocem in obſcœnum ſenſum nonnulli trahunt p. 188. l. 48.
Montonem Itali *arietem* nos *vervecem* vocamus, quia montibus gaudet ovillum pecus p. 516. l. 13.
Mugientem literam M vocat Quintilianus, quia boum mugitum optime exprimit p. 287. l. 22.
Mulus ex equâ & aſino natus, ut *hinnus* vel *burdo* ex aſina & equo p. 232. & 233.
Mus Alpinus Plinio, Aliis *mus montanus*, & Italis *marmotta*. A Geſnero deſcribitur fele corpulentior, ſed brevior cruribus, colore rufo aut fuſco. Junius Hebræum שפן *ſaphan* murem montanum reddit: Et Arabum unus الوبر *Alwebro*, quod idem eſt p. 1004. 61. & 1005. l. 60. De *marmotta* locus inſignis in *Bereſcith Rabba* nondum à quoquam intellectus ibid. l. 65.
Muſaraneus muris habet ſpeciem, & venenum araneæ, Arab. فلة *phala*. Gr. μυγαλῆ p. 1064. l. 28. & 40.
Muſcellarium, vide *Viverrarium*.
Muſimonem capra ex vervegno ſemine gignit p. 56. l. 11. 17. & p. 655. l. 30.
Myrrha Hebr. מור *mor* ab amaritudine dicta p. 60. l. 31.
Nabis, Æthiopibus olim camelo-pardalis Arabice نبا *naba* eſt eminere, elatum eſſe p. 906. l. 4.
Naccæ fullones, quod omnia fere operâ ex lana νάκη dicuntur à Græcis p. 419. l. 63.
Nænia unde dicatur p. 369. l. 22.
Nebris hinnuli pellis p. 12. l. 8.
Nodus hyænæ in Lucano non eſt πῆξις τῆς ὑαίνης, ut voluit Cl. Salmaſius, ſed ſpinæ primus articulus quem *atlantion* vocari tradit Plinius, & à ſuperſtitioſis aſſervari, quaſi ſupra reliquos multum polleat p. 840. l. 8.
Nubecula fontis Ciceroni quid ſit, & Horatio, *Deme ſupercilio nubem* p. 728. l. 20.
Odorari Job. 39. 28. eſt præſagire. Ita Cicero dixit *odorari quia futurum ſit* p. 151. l. 6.
Omentum ἐπίπλοον quomodo Arabibus & Hebræis p. 502. l. 66. Ab *omine* potius deducitur quam ab *omaſo*. *Omentum* enim ut *omen* primam habet longam, *omaſus* brevem p. 503. l. 46.
Oppopa vel *uppupa* ὄρυξ in Gloſſis, inſtrumentum foſſorium acutum, quo terra eruitur, & lapides fodiuntur, hujus uſus in lapidicinis apud Plautum p. 970. l. 26.
Orca ceti ſpecies ab orbiculari figura dicti. *Orca* enim vel *urceus*, vaſis genus rotunda forma p. 935. l. 3.
Os hominum tantum dici putant, cum autoritate veterum & pecudum & ferarum os dici poſſit, Nonnius. Poetarum loca de ore leonis p. 732. l. 71.
Ovicula dictus Fabius Maximus à clementia morum p. 438. l. 7.
Ovinius, vide *Porcius*.
Ovis fera Romanis camelopardalis: *Ovis* à manſuetudine morum, & fera διακριτικῶς p. 996. l. 11.

Pantheram

Pantheram & πάρδαλιν idem eſſe animal multis probatur p. 800. l. 10. Aut *pantheras* à *pardis* in Plinio ſolo ſexu & candore diſtingui p. 801. l. 18.
Pararium æs, quod equitibus duplex pro paribus ſeu binis equis dabatur p. 175. l. 7.
Paſcalis ovis olim pro *paſcualis* p. 428. l. 18.
Pecunia & *peculium* à pecore dicta p. 12. l. 47.
Pedeſtria auſpicia à vulpe, lupo, ſerpente, &c. p. 21. l. 46.
Pellitæ oves Varroni, *Tarentinæ*, *Altinætes*, *&c. quæ propter* lanæ bonitatem pellibus integuntur, ne lana inquinetur p. 48. l. Vide כביש.
Perivolia, vide Gr. Περιβόλια.
Peſtis vocatur quicquid eſt maxime noxium, ut locuſtæ quæ agros devaſtant, immanis Cyclops &c. p. 746. l. 25.
Pilum ſex cubitorum fuit, in priore parte lanceam habens, in poſteriore lignum globoſum p. 140. l. 25.
Ploſtellum Pœnicum memorat Varro factum ex aſſeribus dentatis, cum orbiculis ſeu rotulis ad triturandum. De eo Eſaias p. 311. l. 15.
Plumaria ars & *plumarium opus* in Vulgato interprete non eſt ars avium plumas in veſtium uſum conſerendi, ut Fullerus aſſerit poſt Scaligerum, ſed ars ſolerter acupingendi, cum clavi, patagia, ſegmenta, ſcutulæ aut teſſellæ ſic aliæ aliis in veſte ſuperaſſuuntur ut plumam avium referant. Itaque bracteolis etiam aureis & æreis plumarum nomen inditum p. 18.
Pollucere piſces non ſquamoſos Numæ lege vetitum. *Pollu*c*tum*, ſacrificium vel epulum in Deorum honorem inſtitutum p. 43. l. 50.
Pomponius vitulus. *Porcius*.
Porcius, *Ovinius*, *Caprilius* à minore pecore dicti, ut à majore *Equitius*, *Statilius*, *Taurus*, *Pomponius vitulus* p. 438. l. 36.
Præcidanea porca Romanis, quam immolare ſoliti erant, antequam novam frugem præciderent: Imo quæ ante ſacrum cædebatur p. 982. l. 54.
Proſerpina, Περσεφόνη p. 993. l. 54.
Pulli apud nos gallinæ appellantur cujuſlibet ætatis. Ita Auguſtinus. Ut Gall. *poule* gallina quævis p. 278. l. 73.
Quadrigemina non ſunt octona, ſed quaterna ſolum p. 395. l. 62.
R litera canina p. 667. l. 48.
Reicula ovis, id eſt ægrota, non ab Hebræo רחל *Rachel* ſed à *rejiciendo* p. 438. l. 20.
Reticulum jecoris quid Hieronymo p. 502. l. 58.
Reverſatus de pane ſubcineritio, inter coquendum verſus, Hieronymi vox & Iſidori p. 329. l. 9.
Rheda Romanis fere eſt mularis currus p. 229. l. 35. Pro ῥαίδων Apocal. 18. 13. Arabs habet *mulorum*. Λαμπήνη Suidæ eſt ῥέδιον, Heſychio ῥάδιον, lege ῥαίδιον p. 229. l. 35.
Rhenones veſtes pelliceæ, præcipue ex ovibus ſumptæ, quia ῥὴν eſt agnus p. 423. l. 7.
Rictant leopardi p. 7. l. 39.
Rimari, aratorum verbum, qui terram aratro & raſtris rimantur p. 406. l. 73. 74.
Riſcus pro ciſta pelle contecta; nomen Phrygium p. 369. l. 13.
Robor olim pro *robur* p. 253. l. 74.
Rudere cervi dicuntur. Vide *Glocitare*.
Rugitus emittere de cervis, vide ibidem.
Ruſſeus color in equis, Palladii vox, Gall. *roux*.
Roſeum Iſidorus perperam ſcribit p. 104. l. 41.
Rutilius rufum ſignificat, cujus coloris ſtudioſæ etiam antiquæ mulieres fuerunt, Feſtus p. 343. l. 10.
S in Latinis vocibus *ſex*, *ſeptem*, *ſemi*, *ſal*, *&c.* eſt pro Græca aſpiratione ἕξ, ἑπτά, ἡμι, ἅλς, &c. Ita Gr. ὗς & σῦς, Ἀλμυδισσός & Σαλμυδισσός Ὑποπεζῆτις & Συστεζῆτις p. 990. l. 37.
Saccatum humorem, id eſt urinam in Lucretio p. 677. l. 54.
Sævire urſorum eſt in Virgilio & Spartiano p. 809. l. 58.
Sagire Tullio ſentire acute eſt, ex quo ſagæ anus, quia multa ſcire volunt, ut *ſagaces* dicti canes, & compoſitum *præſagire* p. 151. l. 2.
Sanguinarius pons apud Spoletium, ab Æmyliano ibi cæſo p. 572. l. 55.
Scarus piſcis eximius, Gr. σκάρος ἀπὸ τοῦ σκαίρειν à ſaltando Hebr. סקר *ſakar* & זקר *zakar* idem. Nempe ſaltu è naſſa erumpit. Iſidorus ex Hiſpania dialecto E præponens *eſcarum* ſcribit, & ab eſca inepte deducit p. 43. l. 50.
Scincus & *crocodilus terreſtris* in Dioſcoride non aliter differunt quam ſpecies & genus. Et illos promiſcue ſumunt nonnulli recentiorum. Sed diſtinguit Plinius p. 1061. l. 11. Nec ulla cauſa eſt cur ſcincus dicatur crocodilus terreſtris, cum ſit tam ἀμφίβιος quam major crocodilus. Nec eædem vires ſcinco & crocodilo terreſtri p. 1062. l. 12.
Scutulatus equus dicitur, propter orbes quos habet candidos inter purpureos, ſcutularum forma ibid. p. 111. l. 43. & p. 789. l. 28.
Sectarius vervex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Homero κτίλος p. 424. l. 41.
Semiramis cur Heſychio περιστερὰ ὄρειος p. 231. l. 1.
Septemgeminus eſt ſimpliciter ſeptenus, non bis ſeptenus p. 395. l. 70.
Siliqua arbor, Plinio *ceraunia*, Gr. κερωνία & κερατωνία p. 708. l. 27.
Simia dictus à ſimis naribus, ut *enaris* p. 1084. l. 13.
Simpulum, vas parvum, fictile, ſimile cyatho, cujus in ſacris uſus. At ספל *ſephel* (unde *ſimpulum*) vas patens, argenteum, &c. p. 549. l. 1. &c.
Simpuvium vaſis lignei genus in ſacris adhibiti, ut Hebr. ספים *ſippim* p. 586. l. 55.
Singularis ſus id eſt ferus, Gall. *ſanglier* Ital. *cingialo* vel *cingiaro* p. 978. l. 66.
Sipo, σίφων, tubus ſubterraneus ex quo emittitur aqua in incendiis p. 586. l. 62.
Siſarra, ovis annicula major p. 427. l. 70.
Situlam, Arab. سطل *ſetel*, quomodo definiant Arabes p. 549. l. 42.
Soliſtimum tripudium, cum offa pullis data cadit in ſolum p. 20. l. 56.
Sorex à Græco ὕραξ, id eſt mus in Nicandro p. 1016. l. 52.
Sororiantes mammæ in Plauto, id eſt ſororum inſtar ſimiles p. 923. l. 62.
Spadix in Virgilio equi color vide Σπάδιξ.
Specere, vide *Auſpicium*.
Spinturnicia ἀπὸ τοῦ σφιγγός p. 276. l. 32.
Statilius Taurus, vide *Porcius*.
Stellionis nomine paſſim abutuntur Galeni & Dioſcoridis veteres interpretes pro crocodilo terreſtri p. 1062. l. 30. Erpenius quoque in Locmano ibid. l. 32.
Stellionis corium comitiali morbo laborantes juvare dicitur. Sed illud vorat ſtellio, quamprimum depoſuit, tanquam hominum utilitati invidens. Proinde ſcribit Plinius *nullum animal fraudulentius invidere homini*. Et apud Juriſconſultos *ſtellionatus* eſt impoſtura p. 1088. l. 28.
Stellionis maculas Romani *ſtellas* vocarunt, unde *ſtellionem* ipſum animal. Ovidius dicit eſſe *variis ſtellatum corpora guttis*, Salonius, *quaſi ſtellis, id eſt guttis diſtinctus & variatus eſt* ſtellas pro ſtillis ſeu guttis accipiens p. 1087. l. 31.
Strigoſus, id eſt macer, gracilis, à ſtringendo p. 234. l. 52. & 65.
Subula, idem quod ὄρυξ, inde *ſubulis impoſiti lapides* apud autores de limitibus p. 970. l. 32.
Subulo vel ὄρυξ animal, quia cornu habe inſtar ſubulæ vel τοῦ ὄρυγος ſive foſſorum ſive lapicidarum p. 970. l. 32.
Subulones, cervi biennes quibus cornua ſunt *ſubularum* inſtar. Græci πασσαλίας vocant, nos *brocards* p. 921. l. 52. & 648. l. 21. Item ὄρυγες p. 970. l. 21.
Taxea laridum Gallis olim p. 986. l. 26.
Taxus (vel *taxo*) pro animali vox novitia, quæque apud veteres arborem σμίλακα ſignificabat. *Taxones* habet apud Auguſtinum ſcriptor de Mirabilibus Scripturæ, primus omnium quod meminerim p. 988. l. 69.
Tergeminus vel *trigeminus*, idem quod ternus p. 396. l. 10.
Tityrus ex ovibus oritur, hircoque parente p. 56. l. 11. 17. & p. 655. l. 29.
Traha vel *trahea*, tribuli genus ſine rotis, quo grana olim exterebantur, Hebræis מורג *morag* p. 310. l. 59. 60.
Tralucidæ fores quid Caſſiodoro p. 593. l. 61.
Tranſenna pellucens quid Paulino p. 593. l. 60.
Triones boves, quaſi *teriones* à terendo, vel q. *terriones* à terra, vel q. *ſtriones* à ſtria quam faciunt, dum ſulcos vomere proſcindunt p. 60. l. 39. & p. 281.
Tripudium avium, olim *terripavium*, quia cibus terram pavit, cum ex ore decidit p. 20. l. 50.
Truo apud veteres Romanos onocrotalus, quia tanquam *truam* habet ex roſtro dependentem, id eſt vas magnum cujus *trulla* diminutivum. Ita כוס *chos* Hebr. dictus à vaſe quod in roſtro habet p. 66. l. 35.
Truſatilis mola, quæ manu trudebatur. Hinc *aſinariam* opponit Cato p. 188. l. 7.
Turtur, vox ὀνοματοποιητική quæ avis cantum imitatur p. 65. l. 25.
Tympana unde dicantur p. 369. l. 22.
Vacillant λεκανίζουσι, βαμβαίνουσι, in vet. Gloſſ. ubi pro λεκανίζουσι vir maximus legi vult λαχανίζουσι, nos λικνίζουσι, quia λίκνον vannum & cunas ſonat. Unde Philoxeni Gloſſæ, Λικνίζω, *vanno*, *vannio* p. 975. l. 55.
Vacius aut *vatius* ῥαιβός, cui crura ſunt introrſum intorta p. 584. l. 29.
Varia Latine panthera in Plinio & Gloſſis p. 787. l. 48.
Veliæ dictæ, quod ibi paſtores Palatini ex ovibus ante tonſuram inventam, vellere lanam eſſent ſoliti, Varro p. 480. l. 27.
Vellus & *vellumen* à vellendo dictum, quia in Italia lanæ vulſura prius inventa eſt quam tonſura, & alicubi durabat adhuc Varronis & Plinii ævo p. 480. l. 44.
Ventilare cornibus Hieronymo vox ſumpta ex Hebr. נגח Zachar. 1. 19. 21.
Vertagus canis, Gallicus, Laconicus, nobis *leporarius* p. 669. l. 7. & 684. l. 6.
Verveci & *arieti* à montibus nomen apud Gallos & Italos p. 231. l. 71.
Veſper ſerus opponitur maturo p. 559. l. 27.
Veſtitiſſimum pecus oves appellat Columella p. 454. l. 14.
Vipera quaſi *vipara*, aut quaſi *vivipara*: quod fere eodem redit, quia neceſſe eſt ut vi pariat, ſi catulos vivos parit p. 68. l. 12.
Vitulus, non ſolum bovis dicitur, ſed & elephanti & balenæ Plinio, ut Æliano elephanti μόσχος p. 251. l. 32. & 276. l. 6.
Vitulus ſeptennis in Auguſtino ex Jud. 6. 25. Ita loqui Ægyptios p. 278. l. 63.
Viverra, ἴκτις cuniculis venandis Arab. زرزب *zebzeb*, Hebr. חלא אילן *thela elan* Gall. *un furet* p. 986. l. 52.
Viverrarium, *muſcellarium* (lege *muſtelarium*) γαλεάγρα Philoxeno p. 765. l. 54.

Vocluca corrupte pro *Vosluca* eſt *Bos Luca*, ἐλέφας in Philoxeno p. 251. l. 16.
Uppupa, vide *Oppopa*
Urſum à voce ſua Lucanos appellaſſe contendit Varro p. 810. l. 33.
Urtica ab urendo dicta Romanis ut Arab. حدرف *chorrhik*. Arabice enim حرق *charaka* ut Hebr. חרך *charac* eſt urere p. 607. l. 63.
Uſtrina Romanis veteribus locus in quo metalla conflantur p. 351. l. 3.
Vulpinari Nonno eſt fraudibus & mendaciis vera pervertere. Apulejo *vulpinaris amaſio* eſt amator fraudulentus & ſubdolus. Et *vulpio* ponitur pro doloſo palpatore p. 159. l. 49.
Zinzilulare, Ital. *ziſillare*, canere ut hirundo, quę circa Venetiam *ziſilla* dicitur ut Hebr. סיס ſis, vocibus ὀνοματοπητικαῖς p. 65. l. 25.
Zubron uri ſpecies in Illyrico p. 974. l. 22.

INDEX RERUM

De quibus agitur in prima parte hujus Operis.

Prior numerus paginam, poſterior lineam docet.

AAronem qui conflavit vitulum cur Samaritanum faciat Alcoranus 359. 50.
Aaronem Judæi quomodo excuſent 333. 22.
Pro Aarone Judæorum inanes apologiæ 347. 73. Cum eum accuſet Moſes ut graviſſime reum 348. 39. Cur eum permiſerit Deus tam fœde labi 348. 53.
Aaronis vitulo quam ſimiles vituli Jeroboami 354. 33.
Ab menſis Judæis ominoſus 878. 25.
Abelis oblatio cur fuerit acceptior, cum Cain major fuerit & matri charior 537. 25. Cauſæ commentitiæ ibid. 57. Vera quod Abel per fidem obtulit 538. 11. Quid ſit offerre per fidem ibid. 22.
Abeli Dei favor, & Caino Dei averſio quo ſigno patuerint 539. 7. An per ignem è cœlo miſſum in Abelis ſacrificium: Ita conjectant Hebræi & veteres Eccleſiæ doctores 539. 18. Exempla hujus miraculi ibid. 47.
Abiæ ἐφημερία 454. 66.
Abib menſis, cur in Syro, Arabibus MSS. & Macario Ægyptio vocetur *menſis florum* 557. 50.
Abib vox varie reddita 557. 30. Cur *Abib* è ſeptimo ſit factus primus menſium 558. 35.
Abominationem Ægyptiorum ſacrificare quid ſit 345. 50. & 644. 23.
Abraham pro Jacobo nominatus Act. 7. 16. Id eſt pater aut avus pro filio 435. 73. Similes alibi locutiones 436. 1. Aut Abrahami nomen merum gloſſema 436. 25.
Accinctus lumbis, Prov. 30. 31. equi periphraſis 102. 28.
Accipere bonum in Deo quid ſit 414. 50.
Accipiter Hebr. quomodo & unde dictus 64. 31.
Accipitres cum columbis quomodo in Paradiſo pacate degerint 56. 36.
Acervus lapidum Hebr. גל *gal* 1090. 72. Tamen Oſ. 12. 11. גלים Græci reddunt *ὡς χελῶναι ut teſtudines* 1091. 20. Sed legendum *ὡς κολῶναι ut tumuli* ibid. 29. vel ex Syrorum uſu id ſumptum, quibus גלא *galla* eſt mas teſtitudinis, ut Arab. غيلم *gailam* 1091. 55.
Aceto cum fermento magna eſt naturæ cognatio 112. 58.
Achor vallis prope Jericho, male aliis *Achan* 307. 42.
Acre & acidum quid differant 112. 35.
Adagium Græcorum κατ' αἶγας ἀγρίας quo ad capras ſylveſtres imminentia mala amandabant, collatum cum hirco Azazel 661. 19.
Adami ſapientia 77. 12.
Adamo naturam animalium fuiſſe perſpectiſſimam ex nominibus colligitur 72. 6.
Adipis eſus ſub pœna mortis in Lege prohibitus 471. 34. Ad hanc legem exceptiones ibid. 49.
Adurere de gelu & de Luna quomodo dicatur 451. 39.
Ægyptii, vide gentes bellicoſæ.
Ægyptii nonniſi mares boves offerebant 321. 70. Græci & Romani vaccas, ſed injuges. Ita etiam Hebræi 321. 1.
Ægyptii ætate Moſis à Dei cultu quam alieni 644. 1.
Ægyptiorum Diis Judæos ſerviiſſe 346. 4.
Ægyptus olim equis fœcunda juxta Prophetas 167. 72. & 168. & 169. Idem ex Homero, Diodoro, Xenagora, Plutarcho & aliis conſtat 169. 30. Ægyptii tamen equi iis ignoti qui de animalibus ſcripſerunt 169. 16. Quia equos alendi ſtudium apud Ægyptios deferbuit, poſtquam ſervili jugo preſſi ſunt 170. 30 Et Ægyptus propter incilium copiam deſiit eſſe equitabilis ibid. 34. A quibus & quando id factum 170. 57.
Æſalo avis perſpicaciſſima 15. 38. Quomodo is Hebraice & unde dictus 65. 28.
Æſculapius canino lacte nutritus, unde illi nomen 663. 67. Canes in ejus templo 664. 3.
Africa pardo ſimilis 787. 23.
Agni tam Græcum quam Arabicum nomen ab infirmitate ductum. 422. 50.
Agni & ovis diverſa nomina juxta ætates Hebr. & Arab. 515. 10.
Agnus cur à lana dicatur אמר 422. 66.
Agni Syriaca & Arabica nomina ab hyeme vel autumno deducta, ut Græca hœdi & capræ ἔριφος & χίμαρος à vere & hyeme 514. 25.
Agnus cui טלה *tale* dicatur 424. 70. Chaldaicæ, Arabicæ, Æthiopicæ, Græcę voces inde deductæ. ibid.
Agnus ſubrumus Hebræis *agnus lactis* 475. 6.
Agnorum fœtura duplex quomodo & quibus nominibus diſtinguatur 585. 57.
Agni עטפים & קשרים non ſunt agni poſterioris & prioris fœturæ, vel autumnales & verni, ſed debiles & robuſti 513. 69.
Agnus אלוף *aluph* Jerem. 11. 19. id eſt manſuetus, quod probatur ex Arabiſmo 520. 67.
Agnos hybernos & autumnales vernis præferri 514. 17. 21.
Agnus animal ἀλτικὸν 515. 62. כר *car* agnus, כרכר *circer* ſubſilire ibid. 65.
Agnus in ora veſtis quid ſit Chaldæis 423. 8. Idem Græcis ὤα vel ὄα ibid. 15.
Agnina pellis, ἀρνακὶς ſeu *rheno* in veſtium uſum quam commoda 423. 27.
Agni in veſtitum lanæ ratione non pellis 484. 2.
Agnus quando ad ſacrificia aptus 515. 31.
Agnus anniculus, id eſt qui annum non ſuperaverit. Nam octavo die jam erat aptus ſacrificio 585. 1. Idem in Plinio ibid. 31. Secundo anno cur vetitus ibid. 34. Judæi hic quam accurati ibid. 43.
Agnorum juge ſacrificium 613. 49.
Agnus in Ægypto cur die decimo repoſitus 582. 67.
Agni Paſchalis ſanguis Deo oblatus, & ad altare aſperſus, in quo formalis ratio ſacrificii 571. 20. 47.
Agnorum tot millia quomodo pauci homines in templi atrio potuerint mactari & offerri 575. 17.
Per agnos Paſchales quomodo factus populi cenſus 577. 20.
Agnus aſſus edi debuit, non crudus nec elixus 594. 28.
Agnus cur aſſus potius quam elixus 597. 40. Aſſatio antiquiſſima, ſimpliciſſima, ſaluberrima, expeditiſſima ibid. De agno Paſchali בשל dictum non eſt *elixare* ut vulgo, ſed in genere *coquere*, aut etiam *aſſare* 596. 15. Par ambiguitas in Arabiſmo ibid. 40. Hebræorum λεπτολογήματα in explicatione Legis de agni aſſatione 596. 73.
Agnus in veru ligneo, *& in* medio furno aſſandus peudens, quomodo Chriſtum in cruce pendentem referebat 615. 24.
Agnum manducare jubentur Iſraëlitæ cincti, cum baculis, & calceati, qui viatorum in Oriente eſt habitus 597. 66. cur cincti, ibid. 69. cur cum baculis 598. 18. cur calceati ibid. 18.
Agni oſſa frangere nefas 606. 34. An minuta etiam ibid. 36. Quo pertinuerit hæc lex ibid. 51.
De agni carne cur è domo nihil fuerit efferendum 610. 36.
Agni ne in poſterum quid relinquatur 609. 36. Idem de manna, & de pleriſque ſacrificiis ibid. 60. Agni reliquię comburendæ, ut Romæ in ſacro *Protervia* dicto, de quo Catonis Jocus ibid. 69. cur data hæc lex 610. 8. 13.
Agnus in Ægypto cum cæſus eſt, Iſraelitæ ex ſervitute liberati: Et in Deos Ægyptiorum Deus judicia exercuit: Et menſis *Abib* factus eſt primus menſium, quæ omnia in Chriſtum quadrant 616. 18. 28. 48. Plura vide in voce *Paſcha*
Ἀγραυλεῖν quid proprie 452. 57.
Ἀγραυλεῖν non dicuntur qui cum pecore ſub tabernaculis degunt 454. 37.
Ἀγραυλοῦντες paſtores non ſunt qui tibia canunt 464. 68.
Agriculturæ laus 440. 65.
Ἀιὰλ, Chaldæorum cervi nomen, in Διὰλ mutavit ſcribarum imperitia, quæ fefellit Heſychium 880. 71.
Ajin cur ſuſpenſum in voce מיער Pſ. 08. 14. Quatuor cauſæ à variis allatæ 978. 1.
Albaſus, Arabica mulier Hecubæ inſtar in canem mutata 665. 20.

Alcauſeg

Alcauſeg Arabibus, quod ceti genus 48. 52. & 49. 17.
Alcorſcho Arab. ceti ſpecies, Græcis & Coptis hodie ἀσπιδοχελώνη 48. 69. videtur eſſe *orca* 49. 13.
Alexandri ſumptus immanes ad animalia omnis generis undecunque colligenda 56. 68. Sed Alexandrum annis pluribus per multa hominum millia non potuiſſe exequi quod fecit Deus ſolo nutu 56. 65.
Ex Alexandri cute gratus odor exhalabat 790. 32.
Algazel in Alberto longa & acuta habet cornua, quibus impetit adverſas ſibi beſtias 967. 26.
Alkova Arab. *alkobba*, Hebr. קבה *kubba* Num. 25. 8. θάλαμος vel conclave, in quo ſponſæ thorus eſt, 1092. 62. Aliter vocatur Arab. *ommolaudi* mater teſtudinis, & Gr. χελωνὶς, qui ſolet eſſe camerati & teſtudinei operis 1093. 1.
Allegoria elegans à *leonum* venatione ſumpta 759. 27.
Alluſio Samſonis ad aſini nomen 200. 16.
Ἀλών quid Homero, 983. 21.
Ἀλωπεκίζειν, id eſt, πανουργεῖν 859. 43.
Ἀλώπηξ (*vulpes*) unde dictus 852. 15.
Ammodytes, vide *ceraſtes*.
Amos olim neque Propheta, neque Prophetæ filius, ſimilis locutionis exempla 383. 40.
Amos Propheta, paſtor & bubulcus 44[illegible] 39.
Amos κνίζων συκάμινα, quid id proprie, & Hebr. בולט 384. 1. 47.
Amphibia etiam animalia ad Adamum adducta 56. 25.
Ancarius, id eſt, aſinus, Judæorum ſcilicet Deus 223. 7.
Angeli quatuor in leonis, vituli, hominis & aquilæ ſpecie, qui ſint, & cur ita adumbrati 769. 55.
Angelus qui in aſina loquutus eſt, Patribus *Michael*, ſed Hebræis *Gabriel*, & quorſum 192. 63. Is cur Satanam ſe vocet 195. 70.
Anguem in tecto conſpici, aut per impluvium de tegulis *decidere*, *aut* viam quâ quis iter facturus eſt *occurſu* ſuo diſſecare ominoſum 21. 25.
Anguilla צלבח pinnas habet, ſed caret ſquamis. Unde immunda ex lege 42. 22.
Animal Græce & Hebraice à vita nomen habet 1. 1.
Animal dentis Syris fera 733. 68.
Animal λογικὸν vel ἄλογον 3. 6.
Animalia ſola Pythagoræis ἔμψυχα animata 2. 2. 9.
Animalia omnia ad Adamum adducta, eaque [illegible] præter aquatica & bigenera 56. 2. Quomodo adducta, ibid. 41. Quorſum adducta cauſæ quatuor, 57. 20.
Animalia quatuor ſpecie bovis Ezek. 1. & Apoc. 4.
Animalia quatuor ſcilicet in Judæorum quatuor vexillis. 772. 59. Hæc fabula refellitur 772. 73. Eam ex Pſ. 68. 11. perperam adſtrui 773. 66.
Animalia quæcunque varii coloris, ut porphyron, chamæleon, chaiis, ſeu raphim, gryphes, equi; orynges dicti, cum pardo conferuntur 787. 9.
Animalibus vita magis propria quam plantis 1. 34.
Animalium ſumma genera Hebræi & Græci non eodem modo dividunt 54. 44. Græcorum diviſionem ſequimur, quia plures ei aſſueverunt, ibid. 53.
Animalium Hebræa nomina pleraque certa ratione niti, 58. 69.
Animalium quoque imagines ab Ægyptiis cultæ 245. 60.
Animata comedere quo ſenſu prohibuerit Pythagoras 2. 8.
Anopæa aquila quomodo Hebr. & unde dicta 64. 9.
Ante feſtum Paſchatis Joh. 13. 1. 2. idem eſſe quod in ipſo feſti exordio 565. 6.
Antiochus Magnus quot elephantes habuerit 265. 71.
Ἀνυποδεσία vulgaris apud veteres. Hujus exempla varia in multis gentibus 599. 7. Etiam inter Hebræos 600. 1. Vide *Diſcalceati*.
Aper Syris *porcus agri*, Arabibus *porcus montanus*, unde Hiſp. *Iavali* 977. 51.
Aper Calydonius, Clazomenius, Erymanthius, Lycius, Myſcæ in Olympo, Noricus, Samius, &c. 983. 14.
Aper Pſ. 80. Hebræis eſt Eſau, id eſt, Romani ſeu Chriſtiani; Theodoreto Nabuchodonozor. 984. 15. 50.
Apri cur ſuibus minus fœcundi 977. 61.
Ab apris agros & vites ſæpe vaſtari 983. 10.
Apros Ovidius perperam in Creta deſcribit ubi nulli ſunt 977. 49.
Apis quomodo Hebr. & unde dicta 69. 67.
Apis induſtria 35. 17.
Apis Apidis, vide *Joſephum*
Apollo Smintheus dictus & Μυοκτόνος ab occiſis muribus 36. 31.
Apoſtatæ à Paſchæ communione excluſi 578. 19.
Aquaticum animal quomodo dicatur Hebr. 37. 30.
Aquatilia Hebræi cur repere dicant 37. 30. 33.
Aquatilium quanta diverſitas 37. 43.
Aquatilium quantus numerus 37. 56.
Aquatilium ſumma genera 38. 34.
Aquila Hebr. quomodo & unde dicta 63. 64.
Aquila in arduis locis degit 14. 33.
Aquila aquam non bibit ſed ſorbet ſanguinem 16. 27. cadaver non attingit ibid. 26.
Aquilę victus 16. 26. viſus 15. 31. volatus 15. 9.
Aquilam ſtellarum ſeu χρυσαίετον Ezekiel deſcribit 14. 63.
Arabes auguriorum peritiſſimi 19. 46.
Arabes ovem aliquam manſuefacere, & domi mulgere ſolent, quam foras paſtum nunquam dimittunt 522. 31.
Arabica quædam in Jobo cur ſæpe occurrunt 125. 16.
Aranea quomodo Hebr. & unde dicta 70. 21.
Araneæ induſtria 35. 14.
Arare cum bove & aſino cur Lex vetet 401. 15.
Arator non ſolum de tauris narrat, ſed & eos alloquitur 383. 30.
De aratri inventore variæ ſententię 309. 17. Aratrum non monſtravit unus, ſed in variis locis varii ibid. 70. Deus illius primus autor 310. 6.
Arca Kaathitarum humeris ferri debuit, non in boum plauſtro vehi 371. 72.
Arca ex Kirjathjeharim juſſu Davids abducta. De quo duo Scripturæ loca ἐναντιοφανῆ conciliantur 371. 45.
Arcam tangere & introſpicere vetitum 379. 74. Quam male Philiſtæos captiva multaverit, vide in Philiſtæis
Archoleon vel *acroleon*, vel *agrioleon* Jul. Capitol. 721. 20.
Ardea aquam bibit parcius, ne deficiat 27. 34.
Area in qua fuit vellus Gedeonis ſub dio 548. 9. Area Hebr. גורן *goren*, unde Gr. γῦρον ibid. 13. Area quomodo Gr. Æthiop. Arab. & Syr. ibid. 17. 27. 36.
Area eadem cur alibi dicatur area *Nachon*, alibi area *Chidon*. *Nachon* & *Chidon* voces eſſe ſynonymas 372. 17.
Area Araunę in Monte Morijæ, ubi Iſaac oblatus, & Deus tam Davidis quam Abrahami ſacrificio placatus, in eo loco docuit ſe eſſe magis placabilem Proinde Templum ibi conditum 379. 18. & 380. 69.
Area Araunæ cur alibi quinquaginta, alibi ſexcentis ſiclis emi dicatur 379. 34. In uno loco ſiclos aureos, in altero argenteos intelligi, quorum proportio duodecupla ib. 62.
Arena Hebr. חומטון *hometon*, Gr. ἄμαθον, aſpiratione ex prima ſyllaba in ultimam tranſlata. Hinc decurtata vox חומט *homet* Levit. 11. 30. lacertam arenariam ſignificat, quæ Arab. *chulaca* dicitur. Illam viſo homine in arenam immergi tradunt Arabes, ut piſcem in aquam, proinde vocari *filiam arenæ* 1075. 72. Arenaria etiam eſt *adha* lacertæ ſpecies veneni expers, quæ per arenas curſitat, & vocatur *adeps arenæ* 1077. 15.
Arge in cervum mutata cur fingatur 883. 49.
Argippæi Scythiæ populi ab albis equis dicti, quales in Scythia multi, tamen maxime in pretio 106. 45.
Ariel leo Dei, olim inter Moabitas virorum fortium cognomen, ut inter Arabes & Perſas hodieque 716. 31. 55. & 717. 8. & 757. 45.
Ariel cur dictum altare & templum & ipſa urbs Jeruſalem 719. 19.
Aries Hebr. quomodo & unde dictus 60. 52.
Aries à robore איל dictus, ut אל Deus. Inde Jupiter κριοπρόσωπος 422. 38. 46.
Aries qui gregem ducit, quomodo Talmudicis, Chaldæis, Syris, Arabibus & Græcis 423. 73.
Arietes in Eſdra, &c. דכרין *dicrin* id eſt mares dicti 423. 69.
Aries & Taurus cur prima Zodiaci ſigna 583. 30.
Aries trimus in pleno robore 515. 47.
Aries petulcus 9. 38.
Aries pro Iſaaco immolatus 613. 47. Abram arietem in vepreto detentum obtulit pro filio 539. 60. Aries ille non fuerat ab initio creatus, ut Judæi fabulantur ibid. 66. ſed à vicino grege aberraverat 540. 31. Hujus hiſtoriæ lacinia in Græcorum fabulis, ibid. 38. De hoc ariete Hebręa lectio vetus hodiernę collata 541. 35. Aries detentus in *Sabec*, i. e. in loco perplexo 542. 16. An hunc arietem Abraham de ſuo obtulerit ibid. 62. Hic aries Chriſti figura 543. 26.
Aries & hircus myſtici à Daniele viſi quid portenderint 527. 38. Syllæ viſio ſimilis, & Tarquinii Superbi, ibid. 67.
Arima, Inarima, Pithecuſæ & Enariæ inſulæ 527. 38. 67.
Ariſtomenes quomodo à Cæada liberatus, v. *Cæada*.
Arma ab armis dici vult Feſtus, id eſt ab humeris ex quibus pendent 138. 72.
Aſaph autor Pſ. 90. vixit diu poſt Davidem 984. 54. 61.
Aſgandæ qui & unde dicti, 237. 10.
Aſima al. hircus, al. agnus al. ſimia 649. 46.
Aſinus Hebr. quomodo & unde dictus 60. 21.
Aſinus Hebr. à rubro colore dictus, cujus nomine Ægyptiis fuit exoſus, ut Typhoni concolor 181. 35. Unde Hiſp. *burro* & *burrico*, Gr. etiam πυῤῥικός quod probatur ex Heſychii loco à ſcribis corrupto, ibid. 55. Aſinorum alii colores 182. 1. & alia nomina, ibid. 20.
Aſini longęvi 195. 12. Quidam Arabs aſinam per annos XL. poſſedit, ibid. 15.
Aſinum leone viſo ita metu perturbari ſcribunt Arabes ut illi eat obviam, 206. 57.
Aſini robur 8. 69 ſalacitas 9. 37. victus 9. 44.
Aſini in Scriptura ad ſeptem uſus adhibiti 184. 1.
Aſinus ad vecturas utilis 12. 1. ad pacis artes aptior 12. 3. ſed & ad bella 12. 7.
Aſini aratores ubi terra levis eſt 186. 22. Bove & aſino arare cur vetitum cauſæ quatuor, ibid. 49.
Aſini curules in Eſaia & Columella 186. 12.
Aſini ferunt onera 184. 3. *Aſini panis* in Samuele & in Soſibio, id eſt pane onuſti, ibid. 9.
Aſini molas circumagunt: Unde mola aſinaria Matth. 18. 6. quæ truſatili major 18. 1. Hanc velatis oculis aſini verſabant.

Proinde molæ opus Hilario labor eſt cœcitatis ibid. 23.
Aſini πολεμισαὶ 2 Sam. 16. Ut in Saracoris, Carmanis, Perſis 189. 1. Multos in bello fugarunt, cum ipſi nunquam fugiant, proinde invicti dicti; ibid. 31. Vide *Merwan*.
Aſinorum caro ſaltem in fame Judęis fuit pro cibo 189. 66.
Aſini caput Samariæ quanti venerit, & apud Caduſios, ibid. 67.
Aſinorum pulli Mecænati in deliciis 191. 6.
Aſinorum eſus ſitne licitus vel illicitus diſputant Arabes 190. 43. Et feros comedebant etiam ante Mahumetem, ibid. 71.
Aſini olim non ſolum plebeios ſed & nobiliſſimos vehebant 184. 39. Meſſias aſino vectus, de quo Prophetæ & Talmudici, ibid. 50. Et Chryſoſtomus jam Patriarcha 185. 10. Arabum quoque magnates, ibid. 15. Et in Ægypto matronæ hodieque, ut olim Romæ, ibid. 45. De Moſe aſino vecto quid Judæi, ibid. 52.
Aſini in veterum opibus 183. 49.
Aſinis pro freno φορβεῖα 225. 69. Iſaaci aſino cur Hebræi frænum tribuant 225. 18.
Aſina Balaami muta, & ſermonis organis deſtituta 192. 11. In ea locutus eſt Angelus, ut in ſerpente dæmon. Non tamen verus fuit ſermo, quia non fuit imago mentis, 192. 54. Os aſinæ una è decem rebus creatis poſt mundi perfectionem 193. 18. Cur os aſinæ Deus aperuerit ib. 52. Hanc à juventute habuit Balaam 195. 3. Refelluntur Hebræi, qui ab Angelo occiſam volunt 196. 63. Non Mythologi ſolum, ſed & hiſtorici ſæpe meminerunt pecudum, quæ locutæ ſunt, neque omnia commentitia 197. 23.
Aſinus in Prophetæ honorem ſervatus 207. 45.
De aſino Chriſti vaticinium octo habet circumſtantias accurate prædictas 211. 70.
Aſini quem Chriſtus inſedit vicus ubi ſitus 220. 30.
Aſini pullus ſolusne an cum matre adductus? 210. 16. Eum inſediſſe neminem cur obſervetur, ibid. 71.
Aſini duo quomodo Judæos & Gentes ſignificaverint 212. 65.
Aſini Judæis ſitientibus cur aquas monſtraſſe dicantur. Conjecturæ Heinſii 227. 39. Fulleri, ibid. 44. Noſtra ibid. 65.
Aſini caput aureum in templo Hieroſolymitano collocatum & cultum fuiſſe fabulantur, Apion, Democritus, Plutarchus, Tacitus, qui refelluntur 221. 31. & 222. 23. Idem Chriſtianis objectum à Cæcilio & aliis ibid. 64.
De aſino à Judæis culto fabula unde nata. Heinſii duæ conjecturæ 226. 9. Una Fabri, ibid. 17. Duæ autoris ibid. 42.
Aſinus Judæis quam vilis 224. 43.
Aſpis Hebr. quomodo & unde dicta 68. 20.
Aſpidum genus quæ cauda pungunt 26. 68.
Aſſa caro, id eſt ſola 597. 45.
Aſtacus, vide cruſtata.
Aſtarte habuit inferiora piſcis 44. 19. Ab ea Dagon diverſus 44. 41.
Aſterias piſcis è muſtelorum genere parit ſingulis menſibus 39. 7.
Aſtypalea à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ*.
Attæ qui proprie, & unde dicti, 600. 21.
Attilus, vide cetacei.
Aves in genere Hebr. quomodo & unde dictæ 59. 18.
Aves rapaces Hebr. unde dictæ 59. 19.
Aves Deum ex aquis non eduxiſſe, ſed ex terra, 55. 31.
Aves quædam ab aquæ potu abſtinent, & ſolum ſanguinem ſorbent, 16. 32.
Aves à quadrupedibus quid differant, 13. 56.
Aves quædam ſectantur fontes, aliæ in aridis locis libentius commorantur, 14. 32.
Aves indigenę vel peregrinæ, 14. 21.
Aves per Legem conceſſæ vel prohibitæ, 16. 45.
Aves ad luſum exquiſitæ, 16. 66.
Aves ingenioſæ & fatuæ, 15. 47.
Aves aliæ montibus gaudent, aliæ convallibus, 14. 30.
Aves rapaces & rapinæ obviæ 15. 45.
Aves quando renovari, calveſcere & plumeſcere dicantur 14. 71.
Aves ſolitariæ & gregariæ 15. 46.
Aves quędam de pullis ſuis ſollicitæ, ut aquila & gallina 15. 55. quædam etiam de alienis, ut *Kore* Jer. 17. 11. quædam proprios negligunt, ut ſtruthio 15. 59.
Aves aliæ quaſi ſtatariæ ſunt, quæ à nido parum recedunt, aliæ migratoriæ 14. 26.
Aves per ſuperſtitionem ad auguria & auſpicia adhibitæ, 18. 72.
Avibus cœli ludere, 17. 15.
Avis quale animal, 13. 56.
Avium actiones propriæ, 14. 1.
Avium appellatio triplex apud Hebræos 13. 48.
Avium collum laqueo conſtringere, aucupii genus apud veteres 303. 12.
Avium mores 15. 45.
Avium partes in Scriptura 13. 58. 66.
Avium plumæ quam variæ 14. 58.
Avium victus quam diverſus 16. 19.
Avium viſus 15. 31.
Avium voces 14. 41.
Avium volatus 15. 7.
Avium uſus in aucupiis 17. 5.
Augurandi verbum Hebræum נחש cur à ſerpente deductum 21. 5.
De auguriis quid Hebræi, 20. 48.
Auguria & auſpicia, vide *Aves*.
In Avicennæ verſione multa σφάλματα 922. 3.
Azazel neque eſt mons 653. 50. Neque hircus (emiſſarius) ibid. 54. Neque dæmon cui hircus ſit oblatus die propitiationum 652. 29. Sed eſt hircus ſervatus πρὸς τὰς ἀναχωρήσεις, quod ſignificari voce לעזאזל ex Arabica lingua probatur 653. 66.
Azazel dæmon Juliano Apoſtatæ, Hebręis, Valentinianis & Magis, qui omnes confutantur 952. 17. 35. 70. & 653. 17. 20. &c.
Hircus *Azazel* quo ſit ablegatus, & quo ritu, & per quos 658. 15. An in præcipitium ſit detruſus vi θηλάτῳ 659. 50. Potius ἀφεὶς, id eſt, liber dimiſſus, ut apud Gręcos & Arabes ſacra animalia, ibid. 60. Horum Græca & Arabica nomina, ibid. 63. Iſte hircus ut paſſer emiſſus 660. 52. Uterque Chriſti redivivi typus, ibid. 67. Hircus ille κάθαρμα & piacularis hoſtia, 661. 10.
Azyma Hebr. מצות à ſinceritate dicta, quo alludit Paulus 601. 33. Azyma Judæi in exitu ex Ægypto per menſem comederunt 602. 1. Sed exinde ſolum ſeptem azymorum dies 601. 64. Error Taciti ib. 62. Azymorum cur primus & ultimus feſti 602. 19. Cur capitale fuerit fermentum per illud ſeptiduum ediſſe, ibid. 27. Ad hanc Legem exceptio duplex, ibid. 38. Quid hic Suidas, ibid. 45.
B, Π, & Φ permutantur 993. 51.
Baal, vide *Idola*.
Babyloniæ regis iniquum edictum, quo non tantum voluit invocari ut Deus ſed & ſolus invocari ut ſolus Deus 747. 64.
Babyloniæ Rex de Dei potentia dubitavit: Daniel non item, *qui per fidem obſtruxit ora leonum* 749. 1.
Bacchi nutrices in pantheras mutatæ 790. 30.
Badius quaſi *baidius*, quia Β Α Ι Ægyptiis hodieque eſt palmæ ramus: unde Gr. βαῖς & βαΐν 115. 12.
Balaami comites 191. 65. Majus miraculum in Balaamo qui benedixit invitus quam in aſina quæ locuta eſt 193. 57. Balaami ſtylus elegans 194. 2. Cur is aſinæ ſuæ maledicere aut non potuerit aut noluerit 194. 53. Hanc in juventute habuerat 195. 3.
Quomodo Balaami oculi aperti ſint 195. 40.
Balænæ mugitus à duabus leucis auditur 47. 63.
Baleares à cuniculis vaſtatæ, vide *Inſulæ*.
Bardaun Arab. equus Clitellarius 234. 33.
Baſan ſeu *Batanæa* 305. 65. Nomen ex Arabiſmo explicatum 306. 8. Regio quam ſit ferax, ibid. 30. Aliud *Bethſan* ſeu Scythopolis, ibid. 45. Vox *Baſan* ab interpretibus ſæpe omiſſa aut aliter reddita 351. 63. Quid proprie ſonet ex Hieronymo & Arabibus 532. 24. *Baſan* terra pecoris: Ejus paſcua uberrimę 531. 45.
Baſiliſcus Hebr. quomodo & unde dictus 68. 34.
Βήχιον tuſſilago herba quomodo Arab. 850. 38.
Beelzebub Accaronitarum Deus, cur ita dictus 36. 49.
Behemoth in Jobo aliis *elephas*, nobis hippopotamus 5. 19. De eo Jobi verborum paraphraſis 49. 36.
Belkis regina Sabæ dæmonem numeravit inter majores ſuos, ſi Mahumeti creditur 747. 34.
Bellerophon unde dictus 99. 47.
Benaja ſub Davide dux *Prętorianę* cohortis, ſub Solomone imperator exercitus loco Joabi 757. 14.
Benajæ cum leone certaminis hiſtoria à Jeſepho & Judæis interpolata 758. 1. &c. In eam conjecturæ, ibid. 27. Die nivis hoc contigiſſe cur obſervetur, ibid. 45. In Syro mendum 759. 1.
Benjamin cur vocetur lupus rapax 827. 67. An propter altare in Benjamitarum tribu? ibid. 70. Hoc refellitur 828. 17. Alii ex Jud. 21. 21. id accipiunt, ibid. 23. Alii ad Saulem & Mardochæum, alii ad Paulum referunt, ibid. 26. & 33. Benjamitæ fortiſſimi.
Berberi ſeu concha margaritifera 53. 14.
Beſtia Hebr. זיז *ziz* à motu dicta, ut Gr. κνώδαλον & κινώπετον 979. 13. 29.
Beſtiæ domeſticæ *Hebr.* quomodo dictæ 59. 1.
Beſtię *carnivorę* quomodo viverint in arca Noæ 7. 72.
In beſtias an cadat boni vel mali retributio: De eo quid Hebræi 207. 51.
In beſtias ut ſęviamus Deus non vult, in homines multo minus 195. 50.
Beſtia quarta Dan. 7. cur habeat urſi pedes 818. 4.
Beta languidior & *betiſſare* & *lachanuſſare* pro *languere* 975. 45. 57.
In *Bethania* vico, & in vico *Bethphage* quorum hic Hieroſolymis propior, quomodo res eadem facta narretur 210. 7.
Bethel à Jordane quantum diſtet 818. 70. & 819. 8.
Bethelitæ cur Eliſæo infenſi 818. 33.
Bether montes ubi hinnuli, cur Seniores reddant ὄρη κοιλωμάτων, vel ut alii legunt κυκλωμάτων 894. 65.
Bethphage, quis vicus, & ubi, 209. 46. *Phage* quid ſignificet, ibid. 55.
Bethſemitarum *Septuaginta* cæſi non *ſeptuaginta millia*, quod plane eſt paradoxum, nec cum Hebræis verbis ſatis convenit 379. 3.
Bezek בזק in Kimchio non eſt agnus ut volunt, ſed calculus, ut Chald. בוקא *bokka* & Gr. βιζάκιον 423. 34. Iſraelitæ à Saule per calculos & agnos numerati 423. 46. 55. 58. 62.
Bidentes (Hebr. משנים *miſnim*) quæ oves 430. 70.
Bigenera animalia quæ dicantur 56. 5.
Binarius numerus paucitatem ſignificat 622. 38.
Biſon vide *Reem*.

Borda, ſtriata veſtis apud Arabes, & per ſimilitudinem alæ locuſtæ 479. 71.
Boſra Idumæorum aut Moabitarum urbs 534. 35. 40. Regio vicina pecoroſa. ib. 46. 50. Vox Boſra Mich. 2. aliter lecta ibid. 54. Carthaginis *Byrſa* ſic Pœnis ibid. 63. *Boſra* Hebræis Roma. ibid. 66.
Bos Hebr. quomodo & unde dictus 60. 31.
Bovis Hebræa ſeptem nomina explicantur 274. 43.
Boves cur *triones* dicti 212. 50.
Boves Indici unicornes ab Oppiano Ἀόνιοι dicuntur per ſummum errorem, cujus fontes aperiuntur 933. 24.
Bos גועה *goe* id eſt mugiens. An inde γοάω, quia in ejus mugitu aliquid γοερὸν, ut habetur in Luciano? Et Perſis vacca *gao*, Alpinis *ceva*, Belgis & Anglis Koe vel Cow. 286. 63.
Bos non mugit juxta pabulum Job. 6. 5. Ita Job non querebatur, cum bonis abundabat 407. 14.
Mugiunt boves pabuli, & vaccæ vitulorum deſiderio 1 Sam. 6. 12. Simile quid in Livio 286. 45.
Primogeniti bovis decor cur à Moſe tribuatur aut ipſi Joſepho, aut tribubus ex eo natis 405. 66.
Πυῤῥίχας βῶς in Epiro à Pyrrho rege non dici, ſed à colore ruſo, & in Theocrito ſic ſumi 289. 72.
Forma boum ut à Prophetis, ſic à Poëtis & ab Ægyptiis laudata 287. 63.
Bos laſſus fortius figit pedem, Proverbium de triturante bove uſurpatum 312. 31.
Bos manſuetus 9. 39. καρποφάγος 9. 43.
Bovis pabulum in Scriptura herba, viride agri, fœnum, palea, farrago 299. 23. In Jobo, Eſaia & Daniele, *Herbam ut bos comedit*, quia in domeſtico pecore, propter molem corporis, maxime eſt ποηφάγος 407. 31. Bovem tam arborum folia ramuſculos quam herbas agri conſumere 299. 57.
Bos novit poſſeſſorem ſuum Eſ. 1. Similis locus in Florentini Geoponicis 288. 52.
Bovi qui novit poſſeſſorem ſuum quam diſſimilis Iſraël, qui *Dominum Deum* ſuum non agnoſcit 409. 58.
Boves olim in quo pretio 388. 60.
Bovis uſus ex Vegetio 308. 60.
Boves plauſtra trahunt 312. 47.
Boves ad vecturas utiles 12. 1.
Boves onera geſtant 313. 30. Contra Cicero & Horatius & vetus Proverbium de iis quæ non conveniunt, *clitellæ bovi impoſitæ* ib. 33. Tamen feretro ſe ſubmittunt, & homines dorſo gerunt ibid. 47.
Bos ad cultum agrorum maxime requiſitus 11. 48. Ad aratrum adhibitus 309. 3. *Quis arabit bobus?* nempe *in petra* Amos 9. 12. Cur bubalos ſubſtituat Hieronymus 415. 17. 22. Paſtorum labor agriculturæ genus ib. 43.
Bovis ad trituram uſus 310. 16. Vide *Grana*.
Bovem triturantem Græci olim capiſtrabant, alii quoque populi, quod Lege Dei vetitum 401. 18. Itaque trituræ tempore boves maxime pingueſcebant, quia bovis triturantis os capiſtrare non licebat 301. 61.
Bos אבוס Aquilæ φατνιαζόμενος, quia ad præſepe ſaginatus 304. 74.
Boves & vaccæ pingues quomodo Hebr. 304. 21. His oppoſitæ רקות *rakkoth* Gen. 41. quod ex Arabiſmo explicatur ibid. 34.
Bos inſcius ducitur ad lanienam Prov. 7. 22. ut alibi oves 289. 50. Cum bove qui ducitur ad lanienam confertur juvenis ab adultera ſeductus, quia ſtupor in utroque ſimiles, & idem utrobique periculum 409. 36.
A bovis eſu multi veterum per ſuperſtitionem abſtinuerunt 314. 42. Lex Athenis ea de re ibid. 48. Hujus veſtigia in Diipoliis & Buphoniis 314. 57. Boves ænea demum vel ferrea ætate cæſi ibid. 62. Romæ par ſuperſtitio 315. 3. His Dei verbum oppoſitum ibid. 38.
Bovis lac utiliſſimum, unde butyrum & caſeus 315. 46.
Bos ad holocauſta qualis & quo ritu oblatus 319. 6.
Bos major hoſtia 321. 33.
Bos à Saule quorſum diſcerptus 326. 54.
Boves etiam ſubnervari 179. 26.
Boum cornu unde buccinæ 317. 9. Attollere cornu 1 Par. 25. 3. quid ſit 317. 12. Cornu olei ibid. 39. κέρας poculi genus, unde κεράσαι ibid. 43. Bacchus cur ταυρόκερως ibid. 46.
De bove leges ceremoniales 402. 33. Romæ bovem qui in ſpecum decidiſſet feriis liberare licebat, ut Luc. 13. 15. & 14. 5. ibid. 40.
Bove & aſino junctis arare cur vetitum 11. 62.
Bos alienus ſi cadat in ciſternam, damni tenetur qui eam aperit 391. 54. Hujus Legis minutias Maimonides quam penſiculate exigat ibid. 62.
Bos cornupeta, ſi quem occiderit lapidabitur juxta Legem Gen. 9. 5. Quod factum quatuor de cauſis 389. 10. Romani cornu fœno circumligabant ibid. 34. Solon canem qui momorderat noxæ tradere juſſit ibid. 50. Draconis & Thaſiorum leges etiam in ἄψυχα ibid. 54. & 61.
De bove qui bovem alienum cornu feriit lex, & qua per analogiam alia multa colliguntur 393. 27.
Bovis cornupetæ caro cur per Legem immunda 389. 72.
Bovis cornupetæ qui aliquem occiderit Dominus etiam morte multatus, ſi monitus non recluſerit 390. 12. Judæorum ad hanc Legem exceptiones ibid. 21. Capitalis pœna quo caſu in pecuniariam mutata ibid. 38.
De bove depoſito, ſurrepto &c. leges 398. 27.
Bos errans ſive fratris ſive inimici reducendus 398. 4.
Jonathanis prava exceptio ibid. 63.
Bovem ipſum furto ablatum qui reddit, cur nonniſi dupli teneatur 397. 43. Lex eadem Athenis ibid. 49. Judæorum exceptiones ibid. 70.
De bove & aſino vel fratris vel inimici in via lapſo lex obſcuriſſima, quæque crucem figit interpretibus 399. 4.
In eam conjectura duplex 400. 25. 53.
Bovis noxii nomine in Lege per analogiam intelligi quodvis aliud animal noxium 391. 33. Quod tamen à Samaritano perperam in ſacrum textum intruſum ibid. 45.
Bovi trituranti os obligari cur vetitum 11. 55.
Bovem triturantem capiſtrare quod Lex vetat, Paulus ad paſtores refert 415. 54. Cur negat Paulus boves Deo eſſe curæ ibid. 59.
Eadem fere Philo & R. Menahem 416. 17.
Boum ſtimulus vide *Samgar*.
Branchiæ in piſcibus pro pulmone ſunt 38. 59. Branchiæ internæ & externæ 38. 60. Internæ quid ibid. Externæ 38. 63.
Bruta in genere Heb. unde dicta 58. 74.
Bruta omnia *muta* dici, non ſolum piſces 5. 38.
Bruta majoris molis in oriente ſub Gigantum nomine contineri 1057. 27.
Bruta cur à Deo creata 3. 16.
Brutorum juxta Hebræos quatuor ſumma genera 3. 28. Quid illa præcipue diſtinguat 3. 62.
Βρύττοι, marini echini genus, unde βρυττίνη ἀμοργὸς *bryttina byſſus* 488. 35.
Bubalus βούβαλος Lev. 11. in Gr. verſ. non eſt bos ferus, ſed capreæ ſpecies. Id enim ſonabat βούβαλος vel βουβαλὶς apud Græcos vetuſtiores 910. 36. Sed Plinii & Martialis ævo pro bove fero ſumi cœpit errore vulgi 910. 33.
Bubalus capreæ congener quam amabilis 899. 11.
Bubo Hebr. quomodo & unde dictus 66. 17.
Bubo in tectis ululat 14. 35.
Bubile cur Hebr. רפת *raphath* 305. 47.
Bubula in conviviis recepta 314. 3. Et in menſa Solomonis & Nehemiæ ibid. 12. Et heroum apud Homerum ibid. 14.
Bubulci ætate Sirachidis in ſummo contemptu fuere. At olim viros principes boum geſſiſſe curam probatur in Patriarcharum gratiam 382. 48. 65.
De bubulo ſtercore vide in S.
Buccinæ ex boum non ex arietum cornibus 317. 9. & 426. 10.
Budini Scythiæ populi unde dicti 313. 18.
Burdo idem quod hinnus, & mulus in genere 234. 6.
Butyri vox quam inepta 474. 35. Cur in Cypro dictum ſit ἔλαιον 315. 60. Cur Hebr. חמאה, ibid. 65. Ejus uſum ad Græcos ſero deveniſſe ibid. 55. & 474. 42.
Βύσιος menſis Delphis, quaſi φύσιος 557. 50.
Caada quid Lacedæmone 851. 6. καίατον χαιετὸς, terræ hiatus, unde Lacedæmon Homero καιετάεσσα ibid. 11. Ariſtomenes per vulpem à Cæada liberatus ibid. 30.
Calceos viatorum in Judaico Paſchate à vulgaribus diverſos fuiſſe non conſtat 589. 71. vide *Cothurni*
Calch vel *Colcha* Hebr. τὸ πίννινον ἔριον, id eſt pinnæ ſeu conchæ margaritiferæ lana, quod multis probatur 487. 27. 54. 61. & 488. 2.
Calcitrare contra ſtimulos, Chriſti Proverbium etiam à Græcis & Romanis ſæpe uſurpatum, ſed multo ante à Prophetis in quibus fuit Chriſti ſpiritus 387. 15.
Callionymi fel 836. 62.
Calvitii laudes ſcripſerunt Syneſius & Hubaldus Elnonenſis 819. 42. Calvitium cavillis quam obnoxium 819. 14. De Eliſæi calvitio nugæ Hebræorum 818. 58.
Camelus cur dicatur *Abu-Job* 77. 4.
Camelorum aſpectum & odorem equi non ferunt 78. 26.
Camelorum in bellis uſus 78. 4.
Camelorum bigæ & quadrigæ 77. 70.
Camelorum calcanea Apitio & Heliogabalo in deliciis 79. 29.
Camelis Davidis præfectus cur *Obil* dictus 77. 60.
Cameli elogia 80. 7.
Cameli eſus cur Judæis prohibitus 79. 40. Arabum de eo fabula ibid. 42.
An *camelus* ſit *funis nauticus* in Proverbio de camelo per foramen acus 91. 27. Agi de rudente ſuadet quod Syri & Arabes ſic accipiunt, & analogia major inter rudentem & filum quod ſolet per foramen acus induci 91. 60.
Camelus omnium animalium ſolus femur inflectit 72. 13. Et retro habet quatuor femora, & genua quatuor 73. 17.
Camelus ſolus gibbum habet in dorſo vel ſimplicem vel duplicem 6. 57.
Camelum glutire quid ſit Matth. 23. 24. Cajetani ſuſpicio locum eſſe corruptum à Catharino refellitur 93. 7.
Cameli multi in Judæa & vicinis locis 77. 37. 57.
Camelos juniores בכרים *bicrim* dici multis probatur, quod Hebræorum pleroſque latet, ſed Arabibus eſt notiſſimum 82. 16.
Camelus καρποφάγος 9. 43.
Cameli lac & caro in cibis 79. 4.
Cameli in Madianitide quam frequentes 82. 12.
Cameli Madianitarum lunulas in collo geſtant, id eſt *lunata monilia*, ut in Statio Parthenopæi equus 77. 50.
Camelorum uni homini quot millia 77. 41.
Camelus mingit retrorſum 94. 63.
Camelus mite animal & felle carens 76. 56. Quamvis aliquid habeat felli analogum ibid. 57.

Camelus

Camelus animal μνησίκακον, Hebr. *gamal* dicitur à retribuendo 59. 57. & 75. 48.
Cameli navium terreſtrium inſtar 80. 71.
Cameli nomen abſurde Græcos ex ſua lingua deducere, cum ſit Hebræum & Syrum 73. 21. Quod Varro & Heſychius agnoſcunt 74. 2. 3.
Cameli apud Arabes varia nomina juxta ætates 75. 1.
Camelorum pili in veſtibus 78. 38. Hi in Caſpiis ita molles ut ex iis confectæ veſtes in deliciis fuerint, ibid. 48. & in urbe Calacia, ibid. 68.
De camelo Proverbia undecim Hebraica aut Arabica 94. 32.
Cameli ſecundina, pro eo quod nuſquam eſt, quia camelus non habet ſecundinam 94. 66.
Cameli ſolidi Perſis appoſiti 79. 20. Etiam ipſis Regibus 79. 25.
Camelorum apud Arabes tres ſpecies. Primi clitellarii, craſſi, proceri, oneribus ferendis aptiſſimi, *hugiun* Arab. dicti, & Chald. *hogene*, id eſt εὐγενεῖς, qui mille libras geſtant 85. 54. Secundi duplici gibbo, tam ad equitationem quam ad onera geſtanda commodi, hodie paſſim in Aſia naſcentes, ſed olim in ſolis Bactris, unde Græcis Βακτρίαι, & Arabibus *Bechti* vel *Becheti* dicti 87. 11. Tertii ſtatura graciles, ſed expeditiſſimi, quibus fere utuntur nobiles Δρομάδας Græci vocabant, & Arabes, *raguahil*, *rawahil* à ſingulari *rahila*, fœm. terminatione, quod pertinet ad emphaſin, ut in Hebræo קהלת *koheleth*, 87. 66.
Camelorum turmam ſimul iter facientium Hebræi, Chaldæi, & Syri & Arabes quomodo vocent 81. 60.
Cameli ad vecturas quam utiles 12. 1. & 77. 68.
Cameli ungula ſuperne diviſa eſt, ſed inferne cohæret 6. 23.
Camelopardalis ubi naſcatur 908. 32. Ariſtoteli fuit ignota & Græcis omnibus uſque ad Agatharchidem ſub Ptolomæo VI. ibid. 55. Et Romæ ſub Julio Cæſare primum viſa, ibid. 63. Hinc collige Moſi fuiſſe ignotam, & Judæis ante Alexandrum, nec fuiſſe neceſſe ut ejus animalis eſus illis permitteretur cujus uſum nullum habuerunt 909. 1. Aliud igitur זמר *zemer* quod Græci *Camelopardalin* explicant, nempe capreæ genus à ſaltu ſic appellatæ. Nam inter caprearum ſpecies nominatur. Et de caprea Arab. زمر *zamara* ſalire eſt, ibid. 10. In *Porta cœli* barritus elephantis confertur cum balatu τῆ *zemer* Arabiæ, ibid. 39. A Jonathane & Onkelo redditur דיצא *ditſa*, quia דץ *dats* ſalire eſt ibid. 45.
Camelopardalis Arabice *zurapha* 904. 59. Ejus deſcriptio ex Arabibus ibid. 68. Nomen Æthiopicum vetus & novum explicantur 906. 2. Et Romanum ibid. 11. Ejuſdem blaſphemum cognomen apud Arabes, ibid. 18. Ex Mamfredi ad Laurentium Medicæum epiſtola excerpta quædam de ejus natalibus, cauda, cornibus, inceſſu, proceritate, manſuetudine &c. 906. 27. De ejus eſu Arabes multa diſputant, 908. 4.
Cancer, vide Cruſtata.
Candæi Ophiophagi 33. 10.
Candor ſummus videtur ad rubrum inclinare 476. 50.
Canes in Ægypto mire culti 692. 3. 12.
Canis Abelis 685. 15.
Canis Apollinis 685. 9.
Canum ἀπομαγδαλιὰ quid proprie 669. 63.
In canes baculi 687. 1. Arab. قطر *hatara* baculo canem ferire, ut Gr. κυνοκοπεῖν. ibid. 11.
Canis cibus caro 670. 28. Cur diſcerpta caro canibus projicienda 670. 48. 65.
Canes poſt coitum diu colligati 688. 32.
Canis animal famelicum 666. 55. Canina fames morbi genus 666. 57. Λαφυγμὸς, ibid. 62. Proverb. Arab. de cane qui propriam caudam comedit, ibid. 68. Et Talmudicum, *famelicus ut canis* 667. 6. *Cynopinæ* monſtroſi populi *canum inſtar eſurientes* potius *Cynopanes*, ibid. 10.
Canum erga dominos mira fides 682. 20. De eo nova hiſtoria ibid. 60. 69.
Canes *firmi anima* in Eſaia quid 688. 56.
Canis Hebr. quomodo & unde dictus 61. 28. כלב *celeb* dictus à tenacitate morſus 663. 12.
Canis immundum animal 690. 3. Canes & ſues cur ſæpe juncti ibid. 5. &c.
Canum impudentia 688. 28. vide *Cynicis*.
Cane nihil incivilius nec inhoſpitalius 688. 17.
Canis inverecundus 9. 33.
Canis valde iracundus & rabiei obnoxius 687. 53. 60.
Canis λάπτει lambit inter bibendum 9. 48. & 672. 36.
Canes lingendo vulnera ſanant 672. 20.
Canum proprium τὸ λοιδορεῖν 689. 68.
Canis mediæ naturæ inter feram & pecus domeſticum 670. 39.
Canes Melitæi in utra Melitæ naſcantur 683. 10. Quomodo Arabice vocentur 523. 12. & 683. 17. Aliud in Evangelio κυνάρια. Nam ad contemptum pertinet ibid. 48.
Canes cur in Pſalmo *noctu circumire* dicantur 681. 22. quomodo id Arabice ibid. 24. *Catillare* Latine eſt domos alienas canum inſtar circumire ibid. 42.
Ex cane ſumpta nomina 664. 7.
Canis crure ad parietem ſublato mingit 674. 66. Quomodo id Arabice ibid. 71. Quid ſit in Prophetis *neminem relinquere qui mingat ad parietem* 675. 20. Refelluntur qui canes intelligunt 675. 40. *Mingens ad parietem*, id eſt vir 676. 1. Poſt victoriam tum ſoli viri cædebantur ibid. 27. Viros olim in Oriente mulierum more minxiſſe falſum ibid. 41. Lotium cur Hebræis aqua pedum 677. 64. Voces *mingentem ad parietem* quomodo veteres alio detorſerint 678. 29.
Cum canibus collati paſtores, ut in Ægypto ſacri ſcribæ 685. 19.
Canes pecoris cuſtodes in Jobo 684. 4.
Canem vel pretium canis offerre nefas 690. 28. Vox *canis* ibi varie reddita ibid. 62.
Canibus præfici quam probroſum 685. 46. Caput canis quid ibid. 50. Canis vile animal ibid. 70.
Canina ſacra non ita pridem inventa 692. 17.
Canis ubi in ſacrificiis admiſſus 691. 50.
Canum nomine in Scriptura ſignificari infideles, profanos, piorum hoſtes, impuros homines, & paſtores mercenarios 686. 28.
Canes inter dormiendum σκύζουσιν 680. 72.
Canum ſomnia poëtæ definiunt. 681. 4.
Canes ſomnia ſua geſtu & latratu patefaciunt 680. 64.
Canis panes ſomniat 670. 28.
Canes eſſe ſomniculoſos perperam probari ex Eſ. 56. 10. cum contra ſint vigilantiſſimi 679. 50.
Per canis diſſecti partes tranſire, expiatio publica 691. 55. quæ Græce περισκυλακισμὸς ibid. 73.
Canes τραπεζῆες in Homero, ſeu menſarii 669. 40.
Canis venaticus quibuſdam זרזיר מתנים *ſuccinctus lumbis* Prov. 89. 31. 684. 3.
Canum vitia 686. 50.
Canem ad vomitum redire 671. 63.
Canones Judæorum de Paſchate ætate Chriſti nondum fuiſſe in uſu, neque cum Talmud. ſcriptum eſt, probatur ex patribus, & ex ipſo Talmude 562. 6.
Cantharus piſcis חפושית pinnas & ſquamas habet 42. 17. Tamen Judæis immundus eſt, quia ſtercore veſcitur, & verſatur in luto ibid. 26.
Canudan lacus ſterilis in Armenia, unde dictus 40. 44. Sponſæ capillitium cum in Cantico Solomon confert *pilis caprarum quæ aſcendunt è monte Galaad*, idem eſt ac ſi dicat, *pilis caprarum è monte Galaad, quæ aſcendunt*. Cujus trajectionis exempla 628. 43. Capræ cum aſcendunt villos longiores habent in naturali ſitu, quod illas maxime decet 628. 12.
Capiſtri varia genera φίμος, fiſcella, παυσικάπη, etiam ſervis indita 401. 32. Et aliæ rationes quibus ab eſu boves arcentur, etiam Lege prohibitæ ibid. 63. Legis ſcopus 402. 28.
Capræ & oves in certis locis apros audent aggredi, & ad mortem uſque pugnant 967. 54.
Capra Hebr. עז ex Phœnic. aza. Syris & Chald. עזא *izza*, unde ἰζάνη caprina pellis 620. 54. &c.
Capra à robore עז dicta, quia capræ cum ovibus collatæ ἰσχύουσι μᾶλλον, *ſunt robuſtiores* 620. 52.
Capræ Libycæ ad bovis magnitudinem accedentes 948. 28.
Capræ Mambrinę latis auribus equitantur 901. 54.
Capella jaculum torquere in Juvenali quid ſit 902. 16.
Caprarum grex Hebr. חשף 621. 47. Aut חשף capreæ hinnulus, ut Arab. 622. 10. Vide plura in *hirco*.
Caprea alba quomodo Hebr. & unde dicta 62. 63.
Capreæ decor 8. 41. Inde caprea צבי dicta 898. 74. & 925. 25. Quid in Lucretio, *nervoſa & lignea dorcas* ibid. 34. *Hamir* Arab. caprea præ cæteris ſpecioſa, & *albaur* oculorum venuſtas qualis in capreis ibid. 39. & 925. 43.
Capreæ oculi venuſti & acres, unde illis nomen δορκάδων. Nunquam lippiunt, noctu vident, uno oculo aperto dormiunt 925. 53.
Capreæ *mira* velocitas 9. 14. & 926. 16.
Capreæ Iſidi in deliciis 899. 4.
Capreæ eſus quam ſalubris 928. 71.
Ut *caprea expulſa* Eſa. 13. 14. quæ ſcilicet eo unde expulſa eſt nunquam redit. Proverb. Arab. ejuſdem argumenti 928. 45. Tam capreæ quam capræ & cervæ quandoque gemelliparæ. De capris patet in Illyrico, Ægypto & Sicilia 922.
Capreæ animal imbelle & fugax 965. 57.
A caprea nomen habuere multæ puellæ 924. 53.
Caprini pili, vide *Cebir*.
Κάπρον Romani *aprum* dixerunt per aphæreſin, ne cum capro confunderent 977. 11.
Carcharias canis, vide *cetus Jonæ*.
Caria unde dicta 90. 15.
Carmeli vox quid ſignificet 532. 73. Duo montes hujus nominis. Unus prope Ptolemaidem, ubi antrum Eliæ, & templum Jovis poſtmodum. Ipſe mons pro Deo habitus 533. 7. 12. Alter prope Hebronem, Amalekitis ibi à Saule devictis, & Nabalis paſcuis celebris 533. 26.
Carpathus à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ*.
Caſei Hebræa nomina tria explicantur 315. 72. Caſeus ex lacte bubulo fit majore copia 316. 69.
Caſinę cur latrans nomen in Plauto 664. 11.
Caſmilli unde dicti 367. 51.
Caſtorides in Æliano, Oppiano & Tzetze, marina animalia tam horrendi ejulatus ut brevi moriatur qui audierit, quæ fabulis propiora ſunt 1068. 10.
Catharractes avis Hebr. quomodo & unde dicta 65. 39.
Catillare, vide *canes cur in Pſalmo &c.*

Catuli

Catuli quadrupedum 7.73.
כביר Cebir ſeu magnus caprarum (ſup. pilus) 624.62. Nam pili vox ſæpe ſuppletur ubi res eſt de capris. ibid. 70. Capræ longiore pilo ubi ſint 625.6. Mulieres in Syria pilos caprinos ſæpe neviſſe, ibid. 34. De pilis كبر cabara, Arab. creſcere, ibid. 44.
Pilus caprarum ſubtilior merhazi, craſſior meſcha, ibid. 60. Lana caprina, ibid. 70. Caprini pili in Oriente, humanis ſimiles, 626.9. Capilli ſponſæ in Cantico cum caprinis collati, ibid. 41.
Cedar & Nebajoth, id eſt Cedrei & Nabatæi, 535.2.4. Horum opes ſolo pecore conſtitiſſe, ibid. 8. Iidem Dachareni cur dicti, ibid. 32. Nabatæis & Cedarenis unde nomen, ibid. 43.57. Illi clari, hi obſcuri 536.3.
Cedri ut vitulus ad Dei vocem exiliunt Pſ. 29. Non ut quercus ad ſileni cantum. Agitur enim de ſubſultatione ex metu 409.21.
Cenchrinus ſerpens Hebr. à variis coloribus ut hyæna צבוע tſeboa dictus 68.30. & 837. 33.
Cephus, cepus, ceipus, cebus quale animal 993.4.15. &c.
Cepphus lari ſpecies, quomodo Hebr. dicta, & quam ſtolida ſit avis 15.50. & 66. 23.
Ceraſtæ cornicula frumenti granis ſimilia aviculas alliciunt 28.15.
Ceraſtes vel ammodytes, in iis quibus eſt concolor arenis latens, ungulas equi mordet 28.13.
Ceraſtes & hemorrhous quomodo Hebr. dicantur 68.41.
Κέρδω, vide *vulpes*.
Cerva quam amabilis 898.22. Cervæ olim in deliciis, ibid. 27. Eas alere, lavare, pectere, ſertis ornare & torquibus ſummo ſtudio ſolebant, ibid. 29. Idem de capreis, bubalis & ibicibus, ibid. Gazellæ nomen unde 899.20.
Cerva Auroræ Pſ. 22. quid ſit 888.21. Variæ interpretationes alienæ, ibid. 24. Vera, ibid. 60.73. Cervæ quam matutinæ 889. 10.
Cerva belli prima occaſio inter Latinos & Trojanos 899.67.
Cervam cervo fortius clamare Hebræi falſo aſſerunt 881.6. contra quam Ariſtoteles, ibid. 9. Iidem cervæ pedes firmiores tribuunt 882.[illegible]
Cervæ quando concipiant & pariant 889.26. Cum Philoſophi id accurate notent, cur Job. 39. Deus tanquam de re ignota dicit, *An noſti tempus, &c.* Cognitio duplex, ib. 58. Nugæ Hebræorum de partu cervorum ſerpente obſtetricante 890.15.
Cervæ quandoque gemelliparæ 923.11.
Cervas alii prope vias tritas, alii procul à viis tritis parere ſcribunt 892.60. & 893.1. Sed diſtinguit Ælianus 893.8.
Cervæ cum cornibus careant, cornutas tamen deſcribunt multi Poëtæ, Hebræi quoque nonnulli 181.15.56.62.
Cervam ſitibundam Hebræi nugantur aquam à Deo precibus impetrare 888.6.
Cervæ totæ albæ 663.31.
Cervinæ eſum alii ſaluberrimum, alii inſalubrem faciunt, 894.12.23.
Cervi aquas appetunt, in quibus à canum & venatorum inſectatione ſe liberent 887.60.
Cervi boatus עריגה ariga Hebræis ex Pſ. 42. ubi tamen ערג arag aliud eſt veteribus, nempe appetere, deſiderare, 883.34.53. Alludit Gr. ὀρέγεσθαι, ibid. 63. *Glocitare*, non eſt cervorum ſed gallinarum 884. 20. Cervos rudere dixit Poëta Oppianus βρυχᾶσθαι, Euſtathius μυκᾶσθαι, ib. 47. Vir doctus notatus, cui ערג arag eſt aſcendere, ibid. 53.
Cervi curſus celerrimus 9.14. & 882.73. Hinnulus quoque mire currit, ſed cito fatiſcit 883.3.
Cervi decor 8.41.
Cervi cur fere degant in locis inaquoſis 885.15.
Cervi in extrema fame hinnulos ſuos deſerunt 893.45.
Cervi in Syria plures circa Libanum & Carmelum 894.5.
Cervis pedes firmiſſimi 882.2. Unde Poëta cervam æripedem, id eſt, χαλκόποδα dixit, non aëripidem ut vult Servius, ibid. 13.
Cervi poſt ſerpentis eſum aliquamdiu à potu abſtinent 887.1.35.49.
Cervorum במות bamoth ſeu loca celſa, quid in Prophetis 893.28.
Cervorum & congenerum animalium Hebraica nomina decem 880.53.
Cervus Hebr. quomodo dictus 62.61. Nomen איל ajal eſt à robore factum, quod ſummum eſſe docent velocitas & agilitas, etſi animus non reſpondeat 880.69.
Cervus ἀλληκώτατος 9.15. & 882.61. Cervinus ſaltus LX. pedum ibid. 68.
Cervus apud Arabes inter bovis feri ſpecies 972.10. Bos ferus cervi figura deſcribitur,
Cervus ſub Lege cur mundus, 893.67.
ibid. 70.
Cervum ſerpentum eſu incaleſcere 885.20. Ita docent Græci Patres ibid. 22. Et Latini ibid. 35. Profani etiam ſcriptores ib. 41. & 69.
Cervum aquarum appetitu boare tribus de cauſis 884.30.
Cetacei dicentur piſces reliquis majores, ut ſilurus, eſox, attilus 51.39. Vide *piſces*.
Cetorum amor in catulos ſuos 47.35.
De cetorum magnitudine Græci veteres 49. 72. Patres 50.8. Hebræi 50.16. Spurius Eſdras 50.25. Græca verſio, 50.40. Arabum Theologi 50.49. Arabum Philoſophi 51.2. Cetorum vera magnitudo 51.22.
De cetorum lacte & mammis multa 46.43.56.
Cetorum luctus 47.60.
Cetus quid differat à piſce proprie dicto 45. 69.
Cetus cur Hebræis *thannin* & *Leviathan*. 45.32.
Cetus proprie dicitur vel improprie. Proprie dictus eſt viviparus non oviparus 45.68.
Ceti proprie dicti deſcriptio 45.68. & 46.1.
Ceti improprie dicti lamia, maltha, zygæna, thynnus 51.41.
Cetus Jonæ, id eſt, carcharias canis, 52.18.
Ceti papillæ tanquam in vaginis conditæ, unde ad catulorum ſuctum promuntur 46.36.
Cetus qui Arab. قرش, Coptis ἀσπιδοχελώνη, videtur eſſe orca 935.54.63.
In cetis magna elucent Dei potentiæ argumenta 45.62.
Cete in Scriptura proponuntur ut aliquid in ſuo genere ſingulare 45.38.
Cete majora & minora. Majora priſtis, orca, balena. Minora delphin, phoca, hippopotamus, 46.13.14.
Chabarber חברבר lacerti genus à maculis aſperſis ſic appellati, forte ſalamandra aut ſtellio 1059.26.62.
Chagiga חגיגה in Paſchali feſto victima vel pars victimæ quæ una cum agno Paſchali menſæ imponebatur. Cujus eſus poterat in poſterum diem differri, ut pacificorum omnium 566.40.
Chaldæi, vide *gentes bellicoſæ*.
Chaldæi Græcas voces polyſyllabas contrahunt 766.30.
In Chaldæum interpretem conjecturæ 975. 60.
Chalybes primi ferrum eruerunt 1025.72. Chaldæi inde dicti ibid. 70. & 1026.24.
Chamæleon Hebr. quomodo & unde dictus 67.46. Ab aſpirando vocatur תנשמת thinſemeth Lev. 11.30. quia hiante ore ſemper eſt, & à multis creditur ſolo aëre veſci. Nempe fere totus pulmo eſt, & diſſectus diu ſpirat 1080.25.
Chamæleon in *Bereſcith Rabba* חבינא *chabina* non חכינא 1058.46. Ratio nominis ibid. 53.
Chamæleon Hebræis avis quæ aëre veſcitur, 1082.26.
Chamæleon, vide *varii coloris animalia*.
Chamæleon apud Arabes in cibis 33.43.
Chamæleon non conſtat cur à leone nomen traxerit, cum leonimum nihil habeat. Sed videtur deflexa vox ex Punica גמלין *gamalion*, quaſi dixeris parvum camelum. Huc facit quod Arabes illum hodieque appellant جمل اليهود *camelum Judaicum*, quia dorſum habet cameli inſtar tuberoſum 1081.65.
Chamæleon linguam habet longiſſimam ex ore emiſſitiam, qua tanquam haſta ferit muſcas & culices prætervolantes, & ſimilia animalcula. Unde Arabibus حربا *hirba*, id eſt, jaculatrix dicitur 1080.70. & 1081. 36.
Chamæleon ab Arabibus Magus aut Maguſæus vocatur, quia ad Solem obvertitur, quem Maguſæi adorant 1082.4.
Chamæleonte mutabilior Gr. & *mutavit colorem Chamæleon*, Arab. Proverb. 1082.3.
Chamæleontis medicæ vires 1082.18.
Chamæleontum quam aliena mentio Soph. 2.14. in Græca verſione 1082.48. Fons erroris, ibid. 57.
Characmoba ubi 485.7.
חרחבין *charchabin* vel חרחלין *charchalin* inter Paſchales herbas amaras non eſſe *eryngium*, ſed *urticam* potius 607.18. quæ edulis & amara eſt 608.1.12.
חרדון *chardon* & צב *tſab* idem animal, nempe crocodilus terreſtris 1046.10.41. & 1053. 57. & 1058.43.
Charſan vel *charis*, animal hœdi ſpecie, unicorne, leonis unguibus in Segeſtana & Bulgaria. Per virginem capitur 939.55. & 940.40. Origo fabulæ 941.3. In carpatho monte rupicapræ unicornes, ib. 14. vide *Rupicapra unicornis*.
Charub ſeu coroniæ aut ceratoniæ arboris variæ ſpecies ex Abuchanipha, Avicenna, Althemthemi, &c. 708.72. Vide *Siliqua*.
Chaiis ſeu *rhaphius* vide *varii coloris animalia*.
Chaz vel *Kaz* quid ſit Perſ. & Arab. 489.47.
Chebron cur dicta *Kirjath-arba* 435.36.
Χελύνιον vel χελώνιον Græce *labium*, non dorſi convexa pars in Joſepho. Et χελώνια Moſis, id eſt, labra 506.6.22.
Χελωνὶς in libro Judith القبة *alkobba* vel *alcova*, quæ olim camerati fuit vel teſtudinei operis, ut hodieque apud Arabes 1092.57. Vel à materia dicitur, quia olim in magnatum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus 1093.10.
Cherſydrus pulvere veſcitur 27.13.
Cherub, an habuerit formam vituli, & Aaron vitulum faciens id reſpexerit 412.27. Vox *cherub* quid ſignificet, ibid. 41.
Chœrogryllius quid ſit non ſatis ſcitur. Hericium plerique exponunt. Græcus Scholiaſtes in Proverbia *ſpeciem piſcis, aut leporem aut œſtrum* ſeu aſilum. Ariſtophanis Scholiaſtes animalis genus. Sed de eo nihil quicquam habent Ariſtoteles & Græcorum alii qui de animalibus ſcripſerunt 1008. 31. In Lexico Coptico redditur per Arab. اليربوع *aljarbuo* recte omnino 1009.62.
Et quid ſit aljarbuo jam notiſſimum ex Arabum deſcriptionibus 1010.51. &c.
Χεραμάδοιλοι canes pigri 686.56.
De Chriſto Arabum fabula 622.60.
Chriſtus quomodo agnus è grege ſumptus, perfectus, maſculus, anniculus, die decimo ſepoſitus 613.59. Mactatus Paſchatis feſto inter duas veſperas, Hieroſolymis, ab univerſo Iſraele 614.41.

Chriſtus cum agno collatus, propter manſuetudinem, humilitatem, ſimplicitatem, patientiam 613. 19. Ex leone factus agnus, ibid. 38. Agnus ille nos alit, lavat, induit &c. ibid. 42.
Chriſtus nobis agnus, hoſtibus leo 769. 25.
Chriſtus agnus in una domo edendus, è qua non excedendum 619. 30.
Chriſtus quo igne fuerit aſſatus 615. 14. Agni veru ligneum crucem imitatur, ibid. 30. Ejus nullum os fractum, ibid. 48. Myſterium in eo quod è cruce ſub veſperam eſt depoſitus ibid. 51.
Chriſti caro quomodo cocta & tota edatur, tamen abſque oſſibus 617. 66. 73.
Chriſti caro vere edenda, quia vere cibus eſt, ſed animæ. Ideo non editur ore, ſed fide 617. 39. 44.
Chriſtum Judææ limites aliquando exceſſiſſe 698. 1.
Chriſtus an feſto die ſit morti traditus 568. 41.
Chriſti Hieroſolymam ingreſſuri pompa in quem finem 212. 58.
Cur ab hujus ſeculi pompa tam aliena 213. 1.
Chriſtum inter duo animalia, id eſt bovem & aſinum, in præſepi jacuiſſe, unde veteres colligant, 288. 65.
Chriſti natale olim in Ægypto celebratum Pachone menſe, id eſt meſſis tempore 454. 71.
Chriſtum hyemali ſolſtitio non eſſe natum 453. 57.
Chriſtus Paſcha noſtrum 619. 45.
Chriſtus ultimum Paſcha celebravit eodem die quo Judæi 560. 66. Quo ſenſu multi è noſtris Chriſtum velint diem à Judæis receptum anticipaſſe 561. 57.
Chriſti ſanguis pro Dei populo effuſus, pretioſus, Eccleſiæ theſaurus 615. 7.
Chriſti ſanguine aſperſis parcit Deus, nec illis quicquam timendum ab Angelis percuſſoribus 615. 62.
Chriſti ſanguine aſpergendi poſtes, id eſt corda noſtra quæ Deo tam patent quam nobis poſtes ædium, 617. 8. Quomodo fiat illa aſperſio, ibid. 20.
Cavendum ne hic ſanguis è poſtibus & ſuperliminari in limen abjiciatur, ibid. 30.
Cibare pecudes ſolum oblato cibo, aut cibo etiam in os ingeſto, quomodo dicatur Hebr. 305. 11.
Cichorium, Hebr. מרור meror Gr. πικρὶς, lactucæ vel intubi amari ſpecies, Arab. *maruria*, Græc. recent. μαρέλιαν 605. 42.
Cicindelæ cibus pulvis, quo tamen parce veſcitur, ne deficiat, 27. 22. Cicindelæ vel noctilucæ, Ariſtoteli πυγολαμπίδες & λαμπυρίδες 858. 55.
Ciconia Hebr. quomodo & unde dicta 64. 67.
Ciconiæ domus ſunt abietes 14. 36.
Κιδάφη vulpes, unde κιδαφεύειν doloſe agere 859. 48.
Κίναδος vulpes & vafer 859. 45.
Κίρκος vel ἅρπαξ lupi ſpecies 822. 14.
Claudæ victimæ rejectæ, 523. 65. Etiam in Ethnicorum Sacris 524. 5. 20.
Clauſus & derelictus quis ſit 675. 58. 63.
Coa Ægypti urbs quæ 171. 70.
Coccygem Hebraice dici עצה probatur 497. 58.
Cochlea quomodo & unde dicta 70. 26.
Cochlea purpuraria 53. 16.
Cochleæ, vide *Teſtacea.*
Colchi Indiæ, hodie *Cochin*, unde Hebræis vellus marinum *Colcha* dictum. Ibi enim Pinnici frequens piſcatio 489. 36.
Columba domeſtica quomodo Hebr. & unde dicta 65. 63.
Columba nidificat in fiſſuris petræ, aut in lateribus hiatus cavi 14. 37.
Columbæ volatus 15. 8.
Columbarum oculi cur ſponſæ tribuantur 15. 40.
Columba fera Hebr. quomodo & unde dicta 65. 11.
Columba fera in templis degit 14. 39.
Columis pro incolumis ex חלם 892. 20.
Comæ quam inſigne ornamentum 819. 20.
Comarum tonſio in luctu tam recepta quam vulſio 482. 44.
Conchæ, vide *Teſtacea.*
Conchylii operculum שחלת onyx, inter aromatum ſpecies 53. 19.
Conjugatum nomen cum jungitur verbo, ſignificationem intendit 218. 23.
Corda arborum Arabibus ἀκρόδρυα.
Coredulus avis dicta quia cor edit, ſi Iſidoro credimus, 741. 18. Nugæ, Coredulus avis nulla eſt. Sed corydalus eſt alauda ibid. 24.
Cornu *Iachmur* unicum, ſed in ramos diviſum. Cervum hujuſmodi in Hercynia ſylva deſcribit Cæſar 941. 54.
Corvus Hebr. quomodo & unde dictus 66. 63. Idem oblivioſus 16. 13. παμφάγος 16. 22.
Cos inſula cur Caris olim 90. 18.
Coſrois Hormiſdæ filii opes quantæ 270. 71.
Cothurni Dianæ purpurei, 992. 25. Et Tyriarum virginum, ibid. 30. Et magnatum calcei in Iſraele, ibid. 36. Ita etiam Imperatorum & Regum, ibid. 38. Et Romę Senatorum ibid. 50.
Coturnix quomodo Hebr. & unde dicta 66. 30.
Crabronis nomen Hebræum unde 69. 72. Crabronum opera Deus fugavit Chananæos 35. 51.
Credi vix quæ maxime optamus 148. 65.
Crocodilo majori nomen à formæ ſimilitudine cum Jonicis crocodilis, qui ſunt lacerti prope Chalcedonem in fonte Zareta vel Azaritia reperiri ſoliti 1060. 5. 21. Byzantiacos lacertos vocat Statius ibid. 33.
Crocodilus terreſtris Hebr. צב *tſab* dicitur Levit. 11. 29. ut ضب *dab* apud Arabes in quorum ſolo naſcitur. Eædem utrobique literæ, quamvis initiale *tſade* aliter ſonet propter punctum adſcriptum. Itaque falluntur recentiores interpretes qui צב *tſab* ex Rabbinorum fide bufonem aut teſtudinem explicant 1045. 5. 47. Ex eo nomine derivata, ibid. 54. Animalis deſcriptio ex Damire, Avicenna & aliis, ibid. 60. &c. Varia nomina maris, fœminæ, ovi, fætus, partium, latibuli, venatus, &c. 1046. 40.
Crocodilus terreſtris veretrum habet bifidum 1047. 26. Caudam mire nodoſam in qua XXI. vertebræ, ibid. 40. Dentes continuos qui nunquam excidunt, ibid. 48. Nunquam bibit, & raro mingit, ibid. 60. Oculos, cum ſunt hebetes, ad Solem abſtergit, ut lacerta Solaris in Epiphanio 1048. 7. Aëre veſcitur ut chamæleon, non tamen ſolo, ibid. 24. Diu vivit, ibid. 30. In petroſis & arduis locis latibulum ſibi deligit, ibid. 59. Hoc fodit propriis unguibus, quos proinde detritos habet 1049. 10. Oblivioſum & ſtupidum & pravum eſt animal, ibid. 34. De eo Proverbia, ibid. 38. & 49. Catulos fovet per dies quadraginta, ibid. 67. Editos ex parte vorat 1050. 16. Ad vomitum redit ut canis. ibid. 36. Tota hyeme in antro ſuo manet, ibid. 40. Ubi cum illo degunt ſcorpiones, & ſcarabæorum quoddam genus, ibid. 68. & 1051. 11. Sed infenſos habet τὸν *guaril*, & ſerpentem nigrum & putorium, ibid. 18. 40. 69.
Crocodilo terreſtri an veſci liceat dubitatur. Tamen eſt in cibis Arabum 1052. 5.
Crocodilus terreſtris ad fidem Mahumetanam mire converſus, quam aperte profeſſus eſt 1052. 24.
De crocodilo terreſtri Magorum nugæ 1052. 50. De eodem quid Medici ibid. 67.
De crocodilo terreſtri loca Talmudis & *Bereſcith Rabba* emendata & explicata 1054. 4.
De crocodilo terreſtri citantur multi veteres 1060. 46. Ejus quanta magnitudo 1061. 2. Scincus ab eo quid differat, ibid. 11. Hebr. צב *tſab*, Arab. ضب *dab*, Chald. חרדונא *chardona* id ipſum eſſe probant ſeptem rationes 1061. 29.
Crocodilus terreſtris ſæpe vocatur *crocodilus* ſimpliciter. Unde factum ut pro majore crocodilo multi ſumerent 1062. 50. Crocodilus terreſtris Heſychio Κίκερος, barbaris ſcriptoribus *ballecola*, *ballecara*, *botrax* 1063. 22.
Crocodilorum oppidum in Phœnice, ſed minorum ſeu terreſtrium, Joſepho *Capharſaba* vel *Capharzaba*, id eſt כפר־צבא 1062. 74.
De crocodilo majore, qui Jobo *Leviathan* & Ezechiel *thanin*, vide 52. 4. 12.
Crocutta cur κυνόλυκος vocetur 831. 52.
Crocutta & mantichora hyænæ ſpecies ibid. & 838. 25.
In cruſtatis cancer, pagurus, maia, locuſta, aſtacus, leo, ſquilla, 52. 36. Horum uſus ad cibum ibid. 53.
Cucumis, vide *Zoophyta aquatica.*
Culex paluſtris, qui Gr. ἐμπὶς, quomodo Hebr. & unde dictus 70. 14.
Culex vinarius, qui Gr. κώνωψ, quomodo Hebr. & unde dictus 70. 10.
Cuniculum Hebræi שפן *ſaphan* vocant abhinc aliquot ſæculis 1002. 60. Et Pœni veteres videntur Σπανίαν inde appellaſſe *Hiſpaniam*, quia cuniculoſa eſt regio 1003. 12.
Cuniculum Hebr. dici שפן *ſaphan* probare videntur octo rationes 1002. 10. Sed tria objiciuntur. Primo cuniculos non ruminare 1003. 24. & 1004. 51. Secundo in petris non habitare 1003. 25. & 1004. 8. Tertio cuniculos olim nonniſi in Hiſpania fuiſſe. Quibus non plene ſatisfit 1003. 7.
Cuniculo cum chœrogrylliis tria communia 1016. 73.
Currus in Virgilio pro equo. Ita etiam in Prophetis 100. 16.
Currus & equites à Solomone oppidatim diſperſi 157. 47.
Quod ab Arabe interprete multo aliter acceptum, ibid. 61. & 158. 6.
Currus aut equus ſecundarius 175. 19.
Curruum & equitum oppida quæ fuerint 158. 12.
Cynicis à cane nomen inditum, quia erant ſumme impudentes, 689. 59. Tres valde impudentes canis, gallus, Judæus ibid. 73.
Cynomya Hebr. quomodo & unde dicta 70. 4.
Cynopanes vel *Cynopinæ*, vide in *Canis animal famelicum.*
Cynoſargi unde nomen 688. 32.
Cyprinus parit anno ſexies 39. 6.
Cypſeli cur ἄποδες dicti 46. 45.
Dachareni, vide *Cedar.*
Dęmones in Scriptura שעירים *Seirim*, id eſt *hirci* aut *piloſi* cur vocentur 643. 6. Diabolum in hac figura ſæpe apparuiſſe, ibid. 50. Hinc veterum Theologia de Pane, Fauno, Sylvano, Silenis & Satyris, ibid. 61. Arab. *aſatir* hircos ſonat ibid. 71.
Cum dæmone coitum apud impuros Mahumetanos non haberi illicitum, quod ex Mahomete probant 747. 32.
Dæmon juxta Arabes inter majores Belkis reginæ Sabæ 747. 34. Ex dæmonum genere quatuor uxores habuit Mahumetanus doctor apud Damirem 747. 36.
Dagon vide *Aſtarte.*
Dagon Azotiorum Deus non habuit inferiora piſcis, ut Hebræi contendunt 44. 24. Neque à piſce dictus eſt, ſed à frumento cui præfuit, unde Σίτων dicitur à Philone Byblio ibid. 46.
Dama Hebr. unde & quomodo dicatur 52. 73.
Damæ platycerotes in caprearum genere 966. 32.
Damæ quam fortia tentent prælia 968. 5. 10.
Damæ totæ albæ 963. 26.
Daniel Babyloniæ triumvir, & trium virorum primus 747. 50.
Daniel feneſtra verſus Jeruſalem aperta orabat 747. 71.
Daniel per fidem obſtruxit ora leonum 749. 4.

Daniel à Deo ſervatus quia inſons, non tamen propter merita 749. 18.
Leones Danielem linxiſſe ſcribunt Arabes, & id habuiſſe ſculptum *in* pala annuli 750. 59. & 151. 18.
Danielis inſontis accuſatores per legem talionis in idem barathrum jure conjecti 751. 46. Leones ante multo cibo fruſtra ſatiati ibid. 69.
Danielis Deum rex invocans, ejuſdem criminis cum ipſo reus 748. 16.
Δασύποδα pro Lepore Græci habent, quia idem ſunt δασύπες & λαγωός. Falli viros magnos qui aliter ſentiunt 997. 61. Daſypodi Ariſtotelem paſſim tribuere quæ leporis ſunt propria 998. 1. In eodem λαγὼς & δασύπες promiſcue ſumuntur, ibid. 62. & 999. 1. Alioqui leporis hiſtoriam prætermiſerit, qui λαγωῦ ter ſolum idque obiter meminit 999. 7. Quartus locus fruſtra citatur in quo λαγὼς eſt gloſſema, ibid. 19. Proverbia tria, in quibus δασύπες palam eſt lepus 999. 29. Lepus cœleſtis Aſtronomis δασύπες 999. 51. Græci veteres octo quibus δασύπες eſt lepus 999. 67. Patres quoque ita uſurpant 1000. 26. Tot teſtibus Plinium fruſtra opponi, qui in talibus ſæpe fallit, ſæpe fallitur ib. 44. Daſypus in Plinio à lepore & cuniculo diverſus, quid ſit dici non poteſt, cum in illo genere non ſit tertia ſpecies, ibid. 50. In Talmude ratio jocularis cur Seniores daſypodem dixerint potius quam leporem ibid. 60.
David pluries ἐθηριομάχησε 755. 73. Duplex ejus in feras pugnæ genus, & robur non vulgare 756. 5. 22.
David quædam inſtrumenta muſica excogitavit 464. 20.
Davidis cithara quomodo Saulis furorem compeſcuerit 461. 16.
Davidis filius ex Abigale binomius fuit, & quorſum 663. 40.
Davidis hoſtes cum leonibus ſæpe collati 776. 16.
Davidis peccatum in recenſendo populo quale fuerit 376. 16. In Ioabi cenſu ἐναντιοφανῆ conciliantur, ibid. 25.
Davidis verba Pſ. 144. 14. *ita eſſe reddenda*, *Boves noſtræ ſint gravidæ: non ſit in iis orbitas* (aut *abortus*) *nec quæ ejiciat* (ſemen aut fœtum) 295. 6.
Decies, eſt multoties: numerus finitus pro infinito 513. 57.
Delphin Arab. *porcus maris* 47. 20.
Delphini amor erga catulos ſuos 47. 31.
Delphini gemitus humano ſimilis 47. 67.
Dentes ſponſæ cur conferantur cum grege tonſarum ovium 483. 38.
Deſultorii Gr. ἀμφιπποι 164. 70.
Deus à Babyloniis cultus, ut jam ante à Ninivitis, 752. 4. Ad vocationem gentium παρασκευαί ibid. 10.
Deus cherubo vituli ſpecie vectus Iſraëlitis non apparuit 336. 74.
Deus cum caſtigat aut punit cum leone confertur, qui frangit & dilacerat, quæ θεοπρεπῶς intelligenda, 767. 38. 65. Et cum leone rugiente, cum minatur 768. 4.
Deus cum contrahit tempus afflictionum, non ideo eſt mutabilis 378. 21.
Deus ſuorum gloria 331. 4.
Dei beneficia parata & obvia 550. 25.
Dei cultus, cum arca capta eſt, nulli loco affixus 369. 65.
Dei nomen שדי *Saddai* unde 514. 58.
Dei vis flexanima & vorticordia 212. 8.
Deum in bovem mutare quam grave peccatum 331. 32.
Deum cur Aaron bovis forma exhibuerit 336. 50. Rationes commentitiæ refelluntur ib. 53. 61. 69.
Diabolus cum leone confertur 774. 42. Cur rugire dicatur, & obambulare, & homines vorare 774. 58. Angeli etiam, ſed à Deo miſſi & alio fine obambulant, ibid. 73. Diabolus leoni in multis ſimilis 775. 8.
De diaphragmate locus Jonathanis explicatur 501. 25.
Dicta ſapientum ut aculei & clavi Eccl. 12. 11. Idem de Pericle & Nigrino Philoſopho 386. 57. 60. Et Æſchyli verba γομφοπαγῆ, id eſt clavis connexa 387. 10.
Dies naturalis apud Judæos à veſpera incepit, & in ſequentem veſperam duravit 558. 50.
Dii ſtercorei qui 331. 40.
Dilacerari homines tam à ſuibus quam ab apris 705. 37. Strabonis locus ea de re male redditus ibid. 44.
Dipſades in inſidiis prope ſtruthionum ova 28. 18.
Diſcalceati David & Eſaias 600. 30. Et qui lugebant mortuos, ibid. 37. Et Berinice ſoror Agrippæ regis. De quo Joſephus & Juvenalis ibid. 45. 52.
Diſcalceatio, vide Ἀνυποδεσία.
Dominica in Ramis, nonniſi quinque diebus præceſſit feſtum Paſchatis quo anno Chriſtus paſſus eſt 571. 8.
Doram oppidum in Idumæa reperiri Joſephus perperam negat 223. 31.
Dorcades totæ albæ 947. 37. Dorcas, vide *caprea*.
Draco Hebr. quomodo & unde dictus 69. 8.
Draco mammas non habet 46. 54.
Draconum eſu Indos & Arabes conſequi, ſi credimus, vaticinandi peritiam 22. 8.
Dromadum Arabica multa nomina 80. 30.
Dromadum velocitas 9. 13. & 87. 69. &c.
Druſius magno errore confundit vocabula جاموس *giamus* & ياجمور *jachmur*, quorum illud in boum ſylveſtrium, hoc in cervorum & capræarum genere eſt, & nomina prorſus differunt 910. 30.
Duplex pro lato 947. 47.
E & O permutantur 993. 51.
Ebrietatis prima origo 349. 27.
Ebur vel *ebor* punice חבור *habor* à candore videtur dictum *Ebor* ex חבור *habor* ut *Emor* ex חמור *hamor* 253. 5. Cur *ebur* Græce vocetur ἐλέφας de animalis nomine ibid. 38.
Ebur heroicis temporibus in Græcia notiſſimum. Ejus meminerunt poëtæ vetuſtiſſimi 252. 29. Et artem tractandi eboris in Lydia & Caria jam olim viguiſſe ex Homero colligere eſt, ibid. 36. At in Scriptura ante Solomonem nullus apparet eboris uſus ibid. 48.
Eboris buxo incluſi Ezechiel & Virgilius meminêre 252. 66.
Egredi Hebræis idem quod emittere tranſitive 295. 63.
Ἔλαφος & ἐλαφρὸς conjugata 883. 28.
Ἡ ἔλαφος dicitur etiam de cervo mare 881. 15.
Ἔλαφος quaſi ἐλοφὲς 886. 22. Cervus cornu attriti odore ſerpentes attrahit, ibid. 27. Serpentis eſus illi pro medicina in morbis, & ſenium repellit ibid. 49.
Eleaſar cua *Auran* vel *Auaran* dictus 273. 23.
Elephas cur in umbilico cæſus 272. 56.
Elephas moritur ſi terram comedat 27. 57.
Primarius elephas dicitur, qui ætatis aut moris aut virium ratione ratione cæteris præire ſolet 270. 22.
Elephantem quibus nominibus appellaverint Hebræi 247. 31. Chaldæi, Syri, Perſæ, Arabes 248. 37. Æthiopes, Ægyptii ibid. 53. Indi 249. 35. Mauri 250. 22. Græci. ibid. 56. Romani 249. 49. & 251. 2. Et quæ fuerint nominum origines, quantum conjicere licuit, ibid.
Elephanti in Africa ab omni ævo. Libyci Antæi clypeus ex corio elephantino 252. 18.
Elephanti colles carnei 271. 67. 71.
Elephanti peculiares dentes exerti duo in maxilla ſuperiore ex quibus conſtat ebur 6. 51. Hi mediam naturam habent inter cornua & dentes, ibid. 56.
Elephanti homines non ſolum pedibus, ſed & genibus obterunt. Fabuloſum enim eſt quod tradunt multi veteres elephanti genua eſſe rigida, cum ſine flexu cruris nullus poſſit eſſe inceſſus 261. 55. Itaque hoc commentum pluribus refellitur 263. 45.
Elephanti Indici quanta ſit proceritas 270. 66.
Elephanti per intervalla agmini immiſſi in ſpeciem turrium, & aliquot cohortes ſingulis attributæ 267. 55.
Elephanti loricati & auro tecti 272. 7. &c.
Elephanti turres armatorum in hoſtes ferunt. Unde *turriti* dicuntur & *turrigeri*. Et in ludo ſchaccorum *alphil*, id eſt elephas turris figuram habet 268. 21.
Elephanti vox exilis eſt, & τριγμὸς id eſt ſtridor dicitur 249. 58.
Elephanti alibi vini potu, ſed 1 Macc. 6. 33. ſolo vini & mororum aſpectu efferantur 267. 11. Tamen rubro colore taurum, & candido elephantem efferari ſcribit Plutarchus ibid. 42.
Elephanti vino thure condito efferati, qui potus etiam homines de ſtatu mentis dejicit. Itaque damnatis ſæpe eſt oblatus, ut ex eorum animis mortis metum excuteret 260. 32.
Elephantis bellicis quale vinum dari ſolitum 261. 11.
Elephantis in bello Indi ſemper uſi ſunt. Itaque Baccho & Semiramidi Indorum reges vetuſtiſſimi. Deriades & Stabrobates elephantos oppoſuiſſe feruntur, ut Porus Alexandro. Quod Alexandri ſucceſſores Seleucus & Ptolemæus imitati. Pyrrhus quoque & Carthaginenſes elephantos ad bellum inſtituere cœperunt. Sed eorum uſus paulo poſt pæne ubique eſt abolitus, præterquam in India. Cum quia bellicis elephantis bellum inexpiabile Romani indixerunt, tum quia illos ſæpius obeſſe quam prodeſſe à pleriſque eſt animadverſum 254. 72. &c.
Lyſiæ elephanti XXXII. quem numerum alii minuunt, alii multum augent 266. 44. Hi ipſi elephantes quomodo à Romanis cæſi 267. 1.
In elephanto mare dentes ſurſum, in fœmina deorſum reflexi 253. 43. A quo flexu *ag* Arabicum eboris nomen ibid. 60. Hi dentes ſint ne cornua an veri dentes diſputatur, ibid. 62. Et concluditur ita eſſe dentes ut cum cornibus commune aliquid habeant. Proinde Æthiopes *cornua*, & Ezechiel miſto nomine קרנות שן *karnoth ſen*, id eſt *cornua dentes* appellat 254. 42.
Indicos elephantos, quia majores & fortiores Afri timent 270. 50.
In ſingulis elephantorum Lyſiæ turribus milites XXXII. pugnaſſe paradoxum eſt, & numerus de mendo ſuſpectus. 268. 43. In eum locum conjecturæ 299. 33. &c.
Quingentos elephantos habuiſſe Philopatorem narrat liber tertius Macchabæorum, quod eſt ἀνιςόρητον 260. 17.
Elephantarches & *elephantiſtes* quid differant 273. 40. 43. Cœlius Rhodiginus notatus, ibid. 55.
Elhanan 2 Sam. 21. 19. Cur legatur Goliathum percuſſiſſe 591. 4.
Eliſeus, vide *Bethelitæ* & *Calvitium*.
Elixare, *lix*, *lixæ*. quid proprie 596. 68.
Embryum quomodo Hebræis 7. 57.
Ἐμμὼρ τοῦ Συχὲμ, id eſt *Emmor Sichemi pater*, non Sichemi filius, 436. 28. Ejuſdem phraſis exempla, ibid. 34.

Engadi vicus cur ab hœdis nomen habeat 632. 55. Explicatur ejuſdem vici aliud nomen *Haſaſon thamar*, ibid. 67. Ibi palmæ & balſamum, ibid. 71. Vineæ Engadi, id eſt balſameta 633. 7.

Ἔνυςρον vel ἤνυςρον potius Hebr. קבה marſupium in lactentis pecoris inteſtinis in quo lac coagulatur, 505. 30. De hujus ſitu diſputatur, ibid. 33. 42. Ratio nominis ibid. 56.

Ἔπαισεν in Sirachide pro ἔπαιξεν 757. 3.

Epha Madianitis quod oppidum 81. 73. & 82. 3.

Epirus unde dicta. Equi & boves ibi eximii 97. 58.

Τῇ ἐπιφωσκούσῃ Matthæus cur ὀψὲ vocet 84. 72.

Equę quam libidinoſæ 294. 2. Solę brutorum prægnantes coitum admittunt ibid. 55.

Eques pro equo 98. 65. Ita Hebr. פרש primo *equitem*, deinde etiam equum ſonat ibid. 23.

Equites Ægypti regum Pharaonis, & Seſac, qui Joſepho Seſoſtris, & Neco 168. 2. 51. &c.

Equus Hebr. quomodo & unde dicatur 50. 1. & 96. 25.

Equus in Jobo dicit *Evax*. Et in Æthiop. verſione Jac. 3. Equi dicunt *oho* 150. 34.

Equus ad lituos hilaris in Statio 150. 65.

Equus in Plinio pugnam præſagit 150. 72.

Equus quomodo ſolo inſultet 122. 1.

Equus in Jobo rapiditate curſus ſui dicitur *ſorbere terram*, quæ phraſis eſt Arabica, 144. 57. 70. Sic equo currente Poëtæ campum conſumi, carpi, rapi, decreſcere ajunt 145. 12.

Equus ſtare loco neſciens quomodo Arabice 129. 13.

Equus שוטף ſeu exundans in Jeremia quid proprie 147. 20.

Equus ad tubæ ſonum pugnæ amore accenditur 149. 41.

Equus ad vecturas utilis 11. 74. Ad bellum aptior 12. 2.

Equum ut Job *armis prodire obviam*, ita ὅπλοις ἀντιάαν dixit Oppianus, ſacro ſcriptori ita concinens ut illius verba & mentem nemo veterum tam bene expreſſerit 131. 73.

Equi Hebræa ſeptem nomina 95. 72.

Equi animoſi terram fodiunt ungulæ crebro motu 128. 8.

Equi quomodo fiant audaciores 141. 26.

Equi campeſtribus gaudent 129. 19.

Equi Coppatiæ unde dicti 129. 6.

Equi ἕλκοντες, *trahentes*, id eſt refractarii, phraſi mere Arabica 167. 65.

Equi fortes dicuntur potius quam validi aut robuſti 117. 44

Equi fremitus ut hoſtibus terribilis, ita amicis jucundus 127. 58.

Equi generoſi pede gravius ſtrepunt 122. 61.

Equi Heneti prope Adriam, non ex Paphlagonia 673. 68. De illis Euripidis anachroniſmus 160. 17.

Equi hinnitus, cum ſit acutus, cum tonitru vix quicquam habet commune 118. 68.

Equi collum hinnitu indui non dicitur niſi per hypallagen 118. 26. 45.

Equi locuſtis ſaltu ſimiles 121. 35.

Equi nigri firmiſſimi, unde Gr. πηγοὶ dicti 107. 2.

Hi in Æthiopia frequentes, equitibus concolores, ibid. 10.

Equi Aſſyriorum plerique Niſæi ſunt, id eſt in Niſa nati, ubi equi nobiliſſimi, validiſſimi, velociſſimi, formæ peculiaris flavi fere aut albi 163. 42.

Equi Niſæis ſimiles in Armenia & Parthia 166. 47. ubi equorum greſſus ad dominorum delicias arte molliunt 167. 6.

Equi regii populo ſæpe graves 173. 58. Hinc fabula de Diomedis equis antropophagis ibid. 60.

Equi robur 8. 68. inceſſus 9. 16. idem bellicoſus 9. 36. ſalax 9. 37. πηγόφαγος 9. 44.

Equi Salomonis ex Ægypto & omnibus terris, 159. 21.

Locus de Ægypti equis 1 Reg. 10. 28. pluribus explicatur 171. 24.

Equi ſaltus alii ad uſum, alii ad pompam 122. 23.

Equi Samphorę unde dicti 129. 11.

Equi ex Thogarma ſeu Cappadocia omnium nobiliſſimi 159. 35. Horum elogia 159. 36. Quot à Perſis tributi nomine exacti 159. 62. Divina animalia dicti, & grex Dominicus, ibid. 65. Eutropio crimini datum quod his ſit uſus 159. 71. Cur eos è vento naſci ſcripſerit Auguſtinus 160. 13.

Equi Tyrrheni olim magni nominis. Sed de his egiſſe Jeremiam Aben Ezræ commentum eſt 167. 33.

Equi ungula terram quatit 142. 65.

Equis non fidendum 173. 45. Equis abundavit Salomon, non tamen iis fidit 175. 46.

Paribus equis qui pugnaverint 174. 71.

Equis ſplen eximitur ut ſint velociores. De quo præter Chaldæum interpretem & Talmudicos, Plautus, Plinius & alii ſcribunt, 79. 62. An ſplen ſit viſcus inutile, ac proinde vel ἀσπληνίοις medicamentis abſumendum, aut ferro vel igne extirpandum 180. 15.

Equorum ungulæ excavantur ut ſint velociores 179. 69. & 180. 70. Pars abſcindenda Gr. βάτραχος, Vegetio *ranula* non *ramula* 180. 73.

In Aſſyriorum equis Prophetæ ungulas laudant firmas ut petra 162. 62. Et impetum qualem turbinis 161. 16. Et eos volare dicunt, ut aquila properans ad eſcam 161. 69. & 162. 6. 20. Pardis quoque conferunt, qui tam ſaltu quam curſu valent 162. 41. Denique lupis veſperæ acutiores eſſe aſſerunt, quod duobus modis explicatur 162. 71.

Equorum ſex colores in Zacharia, 1. Rufus. 2. Albus, 3. Niger, 4. Flavus aut Gilvus, 5. Scutulatus, 6. Spadix aut phœniceus 104. 8.

Album colorem in equis non omnes probant. Poëta *color deterrimus albis* 105. 11. Tamen albos equos nonnulli commendant tanquam perniciſſimos. Cujuſmodi equum habuit Sylla ibid. 16. Et Æſoni, Rheſo, Turno, Amphiarao, Caſtori quoque & Polluci, Proſerpinæ, Auroræ, Soli, ipſi etiam Jovi albos equos Poëtæ aſſignant ib. 20. Et Camillo crimini datum quod in albis equis triumphaverit, tanquam Jovis æmulus ibid. 28. Sed albedinis duæ ſpecies, una vitioſa, altera quæ maxime placet 106. 14.

Exultatio equo quam conveniat 130. 71. An inde Hebræum & Arabicum equi nomen 131. 10. 15.

Equos exultare cum aliquo ſenſu gloriæ, quod Gr. γαυριᾶν dicitur 130. 4.

Equo juba à Deo data 119. 1.

Equos bellicos poëtæ fere frementes deſcribunt 126. 73.

Equos bellicos armorum ſtrepitu & fulgore non terreri 141. 8.

Equos in hoſtes curſim ferri Bootius perperam negans multis exemplis refellitur 145. 37. Et receptis concurrendi, incurrendi, occurrendi & ſuccurrendi vocibus 146. 61. Aliis item ex Arabiſmo 146. 70. Et Prophetarum locis 147. 6.

Equos multiplicare regi per Legem prohibitum 173. 5. Judæi quam hic rigidi ibid. 8. & 175. 36. Cauſæ prohibitionis 173. 21. An in hanc Legem Solomon peccaverit 174. 26.

Equo etiam alieno ſuperbire nonnullos 173. 30.

Equos Soli conſecraverunt varii populi 176. 1. Ita etiam Judææ reges idololatræ, quod Joſias abolevit ibid. 48. Refelluntur qui pro equis equorum effigies intelligunt ibid. 65. Hi equi vel Soli mactabantur, vel verſus orientem Solem mane cum pompa deducebantur 177. 13. Superſtitionis autores Manaſſe & Amon ibid. 34. Locus *Parvarim* ibid. 43.

Equos ſubnervare quid ſit 178. 32.

Eruca, vide *Inſecta aquatica*.

Eſox, vide *Cetacei*

Ἐσμυρμένον οἶνον *myrrhatum vinum* Chriſto in cruce obtulerunt, id eſt λελιβανωμένον *thure conditum*. Damnati enim ita ſolebant. Et מור *mor*. 1. myrrham ſonat. 2. unguentum aut aroma quodvis, ut Gr. μύρον inde deductum 260. 59.

E T ſæpe ſuppleri 854. 54.

E T in ſcriptura pro A U T 582. 6. & 755. 42. Pro C U M Gen. 4. 20. & paſſim 466. 18. Pro P O S T Q U A M 543. 5. & 823. 20.

Ἑτεροζυγεῖν τοῖς ἀπίστοις, cum Paulus vetat, alludit ad Legem quæ copulare vetat animalia ἑτερόζυγα. Ex qua Hebræi quoque concludunt nullam eſſe juſti cum impio ſocietatem 187. 6.

Evangelium quomodo leonis rugitui ſimile 769. 49.

Eueni epigramma de capro vites rodente in Domitianum tranſlatum 981. 52.

Eunuchi à ſacris excluſi 524. 12. 31. 34.

Ἐξέραμα quid proprie, & ܡܣܪܩܐ Syris 672. 13. Fabius Maximus *Ovicula* dictus à clementia morum 428. 27.

Fabula Judaica de mora Moſis in monte 332. 6.

Fabula de Hure cæſo, eo quod Idololatris ſe oppoſuiſſet 332. 72.

Fabula Judæorum de infante qui quo momento natus eſt ſtatim inceſſit, exſiliit, &c. 296. 65.

Fac nobis Deos, quam ſit abſurda oratio 332. 60.

Fames in Ægypto ſub Buſiride ab ea diverſa de qua Moſes 405. 20.

Fames in pœnam Davidis propoſita fueritne trium aut ſeptem annorum 376. 43.

Familia latius patet quam domus 581. 22.

Feles Arab. ضيون ut Hebr. ציים 862. 72. & 863. 50. Alię interpretationes vocis ציים 864. 28.

Feles volucres 862. 40. 47.

Felis Arabibus πολυώνυμος, unde fabella nata 863. 27. Cur Arab. dicatur *ſinar*, & Chald. *ſunar*, vide in *ſenir*

Felium tres ſpecies 862. 20.

Felium dira vox & *inauſpicata* 853. 59.

Feles feri in Africa prope Miltinen 861. 71. Et in Babylonia & Palæſtina 862. 16.

De felis partu Ægyptiorum fabula 743. 60.

Felis civetæ 862. 28.

Fera calami Pſ. 68. 31. vel aper 984. 68. vel hippopotamus 985. 26.

Feræ Hebr. quomodo & unde dictæ 59. 6. 12.

Feræ & pecora ſub regno Meſſiæ paſcentur ſimul 9. 71.

Feræ Africanę & Libycæ, id eſt leones in Suetonio, Plinio & Symmacho 713. 19.

Fermentatio ſpecies corruptionis, ideo ejus uſus Flamini Diali interdictus 601. 46. 52.

Fermentum ex quinque ſegetum ſpeciebus 602. 40.

Ferre Hebræis & Arabibus etiam eſt concipere. Ita *geſtare in alvo* vel in *utero* Plautus mulieres dixit; & Plinius elephantes. Et fordæ boves à ferendo dictæ 295. 15. &c.

Ferus pro equo alludit ad Arabicum *pharas* 99. 8.

Feſti horæ nocturnæ diurnis minus ſacræ 569. 34.

Feſtis diebus graviſſima ſcelera perpetrata 569. 60.

Feſto die non mactabatur Paſchalis agnus, ſed ἐργασίμῳ.

Feſtum quodlibet poſſe dici *magnam diem* 568. 2.
Feſtinatio quam neceſſaria iis qui Chriſto communicant 619. 19.
Feſtuca aut *trabs in oculo*, proverbiales locutiones ab Ebræis uſurpatæ 94. 1.
Fidei vis 751. 31. Quid per fidem Daniel 749. 4. & 751. 31.
Fidelis tamen Ignatius à leonibus diſcerptus ibid. 38.
Filia awi بنات اوى Arabibus animal lupo ſimile, ſed minus: idem eſſe quod Hebræis איים *ijim*, & Gr. θῶες 841. 22. Hujus animalis Arabica nomina multa ib. 40. Perdit vites & fructus arborum 843. 30. Gallinis quam ſit infenſum ibid. 41. & 844. 7. Quâ arte venetur aves aquaticas 843. 49. Ejus ululatus qualis 844. 1. Captivitatis quam ſit impatiens ibid. 11. De eo Magorum nugæ ibid. 21. Illi tigrim eſſe ſimilem ibid. 37. Ejus deſcriptiones ex Alberto, Andreâ Bellunenſi, Bellonio, Scaligero, Busbequio, Oleario. A quibus vocatur *Papio*, *Aben Awin*, *Babuin*, &c. Item Perſ. *ſciagal* ibid. 40. Hebræum nomen Arabico reſpondet, & utrumque eſt ὀνοματοποιητικόν. Et acutos harum ferarum latratus aut ululatus exprimit, quibus alternis mutuo ſibi reſpondent, quod ab Eſaia non eſt omiſſum 845. 48. 58.
Filius awi Arabibus nec muſtela eſt, nec canis, nec vulpis, nec hyænæ, nec lupi ſpecies, ut quidam volunt, ſed animal ſui generis 846. 1. Ab hyæna quid differat contra Geſnerum ib. 28. & ab aureo lupo contra Bellonium ibid. 40.
Filium awi thoem eſſe probatur ſeptem rationibus 846. 51. Ut thoes lupo & hyænæ ſimilis deſcribitur ibid. 50. Lupo minor ibid. 71. Fulvus 847. 9. Gregarius ibid. 12. Latrat. ibid. 20. Tigri ſimilis. ib. 34. Φιλάνθρωπος ibid. 42. A ſcriptoribus mediæ ætatis vocatur πανθήειον & λυκοπάνθηρ ibid. 71. Refellitur Euſtathius qui aliter ſentit 848. 18. Vide *Thoes*.
Flagellatio ex bovis loco בקורת 281. 17.
Fœdus icere, ferire, percutere כרת ברית 326. 24.
Fœdus ſanciebatur tam porcâ cœſa quam porco cœſo, nec Poëta mutavit genus 325. 67. 72.
Fœminas ad tria feſta veniſſe, & ſacrificiis participaſſe, Paſchalibus etiam, nec pro incircumciſis habitæ 578. 44.
Fœminarum ardor in brutis ſtatim à conceptu deſævit paucis exceptis 294. 25.
Fœminina terminatio in Maſculinis apud Hebræos & Arabes pertinet ad emphaſin 88. 68.
Fœtæ Matres dicuntur tam quę lactant quam quæ uterum geſtant. Ita Hebr. עלות aloth 297. 40.
Fœtus cur Hebr. dicatur שגר *ſeger* 296. 46.
Fons analogice dictus liquor ex maxilla fluens, ut *fons lachrymarum*, *fons ſanguinis* 204. 68. Refelluntur qui hunc fontem perennem fuiſſe putant, hodieque durare 205. 4.
Formica Hebr. quomodo & unde dicta 70. 46.
Formicæ in cibis 35. 58.
Formicæ ſedulitas 35. 15.
Foveæ in quâ capiuntur leones deſcriptio & Arabica nomina 761. 47. & 762. 30.
Foveæ vulpium quomodo Gr. & Arab. 852. 22. 28. Cur plura habeant oſtia ib. 52. Cur vulpes oſtiis ſcillas opponant ib. 64. Ambroſius notatus 853. 7.
Fuci in cibis 35. 18.
Funales & jugales equi in curru quadrijugo quomodo olim diſpoſiti 115. 23.
Funditores DCC. in Benjamitis ne à pilo quidem aberrabant, ut in Smyrnæo Teucer 829. 16. 32.
Fur qui non habet unde reddat vendatur 397. 11. Judæi hanc Legem ſic emolliunt ut prope abrogent ibid. 13.
Furo النمس 1008. 6.
Furta reliqua cum nonniſi dupli reſtitutione Lex puniat, cur pro ove quadrupulum, & pro bove abacto quintuplum repetat 394. 29.
Gadara & Geraſa diverſa oppida, ſed vicina: Ita ut ab utroque potuerit idem ager denominari 697. 44. 61.
Gadara, ubi porcorum duo millia, Græca fuit urbs non Judaica, 697. 18. Gadareni cur Gerſeſeni Matth. 8. & Hieronymo Geraſeni ibid. 34. 40.
Galaad, regio εὔβοτος, & capris aptior 628. 30. &c.
Galaad mons celſiſſimus 628. 26.
In regione Galaad fuit צרי *tſeri*, id eſt reſina, non balſamum, quod fuit prope Jericho 628. 61. 72.
Galangiatæ oves & capræ Arabibus, id eſt galangæ concolores, quam definit Avicenna fruſta involuta rubra & nigra 480. 12.
Γαλιώτης Menandro lentiginoſus ut ſtellio, non muſtelinus, ut à Terentio redditur 1087. 36.
Γαλιῶται vates in Siciliâ unde dicti 1088. 40.
Galilæa fertiliſſima & populoſiſſima 897. 10.
Gallicinii tempus 14. 51.
Gallim. Oſ. 12. 11. alludit ad *Galgal*. Similes alibi alluſiones 1092. 30.
Gallinago Hebr. quomodo & unde dicta 66. 40.
Gallinaginis quædam ſpecies in Arabia fovet quæ non peperit 15. 50.
Gamala cur & à quo dicta fuerit urbs equitum 158. 25.
Gamale vel Gamalus urbs à cameli ſpecie dicta 74. 5.
Gannitus, vide Γρύζειν infra
Gargittius Geryonis canis 685. 6.
Gath Philiſtæorum urbs cur dicatur *Metheg-amma* 225. 28.
Gaugamela non ſignificat cameli domum, ut vult Plutarchus, ſed cameli vectigalia 74. 13.
Gazella non eſt oryx, ſed caprea hinnulus 946. 49. Unde habeat nomen 899. 20.
Gazellæ magnitudine cervis pares aut ſuppares 966. 66.
Gedeon an per diffidentiam duplex miraculum petierit, & Deum ſic tentaverit 550. 38.
Gedeonis milites qui aquam non lambebant more canum cur ſint excluſi 674. 34.
Gedeonis vellus pro ejus voto, modo ſiccum, modo roſcidum 536. 71.
Gemini plerumque ſimiles 923. 17. Hinc Latine geminus & gemellus pro ſimili ib. 37.
Genitæ Manæ canis immolatus 692. 10.
Gentes bellicoſæ & rapaces cum leonibus collatæ, ut Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ 777. 15.
Germani olim rhenonibus corpus tegebant 12. 30.
Germanorum ante pugnam ululatus olim quam terribilis 151. 63.
Gilvus color flavo dilutior, vino communis & equis & crudo lino, Hebr. שרוק vel שרק vel שריק 108. 48. &c.
Ginetta, id eſt *hyænetta* 837. 64.
Ginni pumili ex mulo & equâ, de quibus Heſychii loca corrupta & reſtituta 233. 12.
Ginnus quid Martiali 233. 64.
Gladius cum leone confertur 778. 57.
Gladio faciem, os & manus & alia multa tribui, quaſi de homine agatur 133. 50.
Glis, μυόξος ſive μύαξος non eſt in genere murium 1019. 29.
Glires apud Romanos in deliciis, & his ſaginandis gliraria inſtituta 33. 16.
Glocitare, vide *Cervi boatus*.
Goliath à Davide vulneratus per galeæ partem ἐπιοφθάλμιον. De eo Judaica fabula 460. 29. Cur tribus lapidibus ictus fuiſſe fingatur ibid. 41. 60.
Græcanici mores cùm Ægyptiis ἀσύσατοι. Inſignis Anaxandridis de eo locus 644. 47.
Græci cur in Jeremiæ loco de hyæna עיט *ajit* σπήλαιον reddant 839. 19. Quin *ajit* eſt avis rapax, unde αἰετός, & fera
Grana olim quatuor modis excuſſa. I. baculis & flagellis, quod Gr. ῥαβδίζειν 310. 20. II. Trahâ vel traheâ facta ex tabulâ ferro aut lapidibus exaſperatâ, quam boves trahebant. Ea Hebr. חרוץ *charuts* & מורג *morag* Arab. *naurag*, Græcis in Ægypto πιεστήελον 310. 55. Ploſtello Punico de quo Varro & Patres in Eſaiam 311. 15. IV. Boum ungulis aut equorum & mulorum 311. 49.
Grus quomodo Hebr. & unde dicta 65. 25.
Γρύζειν in Exodo de cane 667. 16. Suum potius ut Rom. *grunnire* ibid. 21. Sed γρύζειν canum, Latinè *gannire* & *hirrire*, ut Arab. هر *harra* ibid. 40. Gannitus etiam blandientis canis κνυζηθμός ibid. 69. Γρύξει pro Hebr. יחרץ id eſt *acuet*, Arabicè خرش & هرش frendere de cane irritato 668. 15. 51.
Gryphes varii coloris ut pardi 787. 21.
Gula canum 688. 48.
Habacuc in Apocryphis ad Danielem miſſus: In Arabibus Jeremias aut Angelus 749. 37. 44. 72. & 750. 15.
Hæmorrhous, vide *Ceraſtes*.
De halimo Hebr. מלוח Job. 30. 4. multa obiter 874. 49. Ἅλιμος cum ſpiritu leni aliud. Unde ἄλιμα φάρμακα quæ famem eximunt 876. 12. De halimo Antiphanis locus inſignis cum Jobi loco collatus 875. 73.
Halimum non ſemper provenire in locis maritimis 876. 70.
Hebræorum nugæ de avibus *ziz* & *bar-juchne* 980. 32.
Hebrææ voces ad Syras & Arabicas origines quomodo revocentur 72. 12.
Hecuba cur fingatur mutata fuiſſe in canem 687. 27. Mulier rixoſa ex cane facta ibid. 40. Canina facundia ibid. 46.
Hendiadys figura in verbis *rhedæ & muli* pro rhedis mularibus apud Eſaiam & Pindarum 228. 65.
Herbę amaræ & azyma in Paſchate quid ſignificaverint 618. 24. 34.
In herbis amaris quę cum agno comedebantur, quinque notæ & quinque ſpecies 602. 72. & 603. 22.
Herculis in æde Romæ in foro Boario nec muſcæ nec canes intrant 36. 42.
Hercules Ἀπομυῖος qui muſcas arcebat. Aliis Jupiter ipſe ſic dictus 36. 34.
Hercules Ἰποκτόνος dictus ab occiſis vermibus qui vires infeſtabant 36. 32.
Hercules Κορνοπίων dictus à fugatis locuſtis 36. 33.
Hercules lupus dictus 825. 1.
Herodiani qui 861. 18.
Hericius Hebr. קפוד *kippod* Eſ. 14. 23. de qua voce magnam lis inter Scripturæ interpretes, quorum alii terræ hoc animal, alii aquę adſcribunt, alii aëri cum volucribus 1035. 54. Sed hericium explicant Græci, Hieronymus & Hebræorum doctiſſimi 1036. 31. Et iis calculum addunt Chaldæi & Arabes, quorum illis *kuphad* his *konphud* eſt hericius, aut genericum nomen ad hericium & hyſtricem, qui Arabicè dicitur *duldul* 1036. 40. Proinde fallitur Kimchius qui Arabicum *kunphud* teſtudinem explicat 1037. 53. Hericii nomina, cognomina, deſcriptio, propria ſpecies ex Arabum ſcriptis 1037. 70. Origo nominis 1039. 15. Inde קפדן *kaphdan* moroſus, aſper, הקפיד *hikphid* attentum eſſe קפוד *kaphwad* horripi-

horripilare 1039. 22. Hericius cur Gr. χηρ Latinè *her*, *herix*, *hericius*, *herinaceus* ibid. 62. Hyſtricis in pugna virtus & ſolertia 1040. 7. Hyſtricem & hericium in Syria eſſe frequentes aſſerit Damir 1041. 66. & 1042. 5. Refelluntur qui *kippod* aquaticum animal aut avem eſſe volunt 1042. 20. 46.
Hericius non eſt שפן *ſaphan* ut multi volunt, cum neque ruminet, neque in petris habitet, ſed in cavis arborum, aut in dumetis & ſepibus. Neque ſit gregarius. Nam χὴρ dicitur ἀπὸ τῆς χηρώσεως ἤτοι ἐρημώσεως 1009. 23.
Hericius in cibis 33. 44.
Heſiodus Homero Junior 509. 30.
Heterogenea cur Hebræi כלאים *celaim* vocent ex Æthiopica lingua aperitur 244. 49. Illa copulare vetitum tribus de cauſis 246. 7.
Hinnulus Hebr. unde & quomodo dictus 63. 3. Hinnulus Hebr. עופר *opher* & Arab. الغفر *algophro* iiſdem literis, niſi quod *ajin* γαμματίζει propter punctum additum. Hinnulos ſic vocari probatur, ut Gr. σπαθίνας & ἀχαΐνας, à molli lanugine quę tum cornibus adnaſcitur 920. 71. & 921. 10. 53. &c.
Hinnulus quam imbelle animal & fugax 622. 40.
Hinnulus qui matre non eget amplius quomodo Arabicè & Græcè 892. 45. 51.
Hinnulus cur Græcè ἐλλὸς 885. 13.
Hinnuli primo velociſſimi, ſed cito laſſiſcunt 922. 25.
Hinni pumili in equis 233. 5.
Hinni ab equo & aſinâ 232. 69.
Hippocampus vide *Inſecta aquatica.*
Hippodromus Alexandriæ conditor, non ἀπὸ τῦ Λάγυ, à Lago, ut in Epiphanio legitur, ſed ἀπὸ τῦ Λάγυ, id eſt à Ptolemæo Lagi filio 264. 56.
Hippurus piſcis cur dicatur ἀγρευτής, & urinator ἀγρευτὴρ 516. 3. 6.
Hircus Hebr. quomodo & unde dictus 61. 3.
Hirci & arietes cornupetæ & petulci 526. 22. & in libidinem proni 439. 29.
Hirci ſinguli ad denas capras in Varrone. Eadem proportio à Jacobo ſervata 439. 37.
Hircos in Circenſibus pueri equitabant 902. 2.
Hircus צפיר *tſaphir*, quaſi matutinus 647. 29. Capræ ſummo mane ad paſcua deducendæ, ibid. 42. Certo anni tempore ad orientem Solem convertuntur ibid. 47.
Hircus Hebraicè שעיר *ſair*, id eſt piloſus dicitur, ut τράγος quia τραχὺς, & *hircus* quia *hirtus*. Unde in Feſto *hircipili* denſorum pilorum homines 640. 60.
Hircus dux gregis in Solomonis Proverbiis quam magnifice incedat 648. 42. Chaldæus interpres ibid. à gravi mendo expurgatus 648. 70.
Hirci in Arabia plurimi 648. 33.
Hirci cur Hebr. עתודים *atudim*, id eſt parati dicti 646. 48. Atydis nomen inde 647. 9. Et *Atages* vel *Attegi* hirci Phrygibus ibid. 21.
Cum *hircis* (aut *piloſis*) *fornicari* quid ſit Levit. 17. 7. An hircos ipſos intelligat Moſes, aut eorum imagines, ut dæmonia in iis culta? 641. 34.
Hirci à Mendeſiis culti 641. 49. Ibidem mulieres hircis fœde ſe ſubmittebant 642. 10.
Hirudo Hebr. quomodo & unde dicta 70. 40. vide & 53. 21. & *Inſecta aquatica.*
Hirundo quomodo Hebr. 65. 25.
Hiſtoriam libri tertii Macchabæorum de Judæis Alexandrię per elephantos obterendis, & per miraculum ſervatis, refert Joſephus ut alio tempore & ſub diverſo rege geſtam 264. 65.
Hiſtriones, ut Satyros referrent, hinnuli pelle tecti, quomodo hœdinâ Jacobus, ut Eſavum referret 634. 35.
Hœdus caprarum ita dicitur, quia cum ſit tenellus, non poteſt matre carere 632. 31.
Hœdus capreolo ſimilis 634. 28.
Hœdi olim in deliciis 633. 21. 48. Eorum caro ſaluberrima ibid. 69.
Per hœdum Jacobus deceptus; ut per hœdum patrem deceperat 634. 41.
Per hœdos Iſaacus duobus modis deceptus 634. 21.
Hœdum in lacte matris coquere lex ter repetita vetat 634. 49. Verborum verſio multiplex 634. 49. Samaritanus interpres emendatus & notatus 634. 65. Auguſtinus ad literam id poſſe intelligi negat 635. 4. Quinque ſunt interpretationes ib. 16. Harum quatuor rejiciuntur 636. 40. Quinta probatur & confirmatur 637. 9. Refelluntur objectiones ibid. 13. Hœdus cur in lacte matris coctus potius quam aliud animal ibid. 32. Ratio prohibitionis ibid. 54. Aliquid in eâ lege tropologicum ib. 68. crudelitas etiam in mortua animalia poteſt exerceri 638. 16. Aben Ezræ de eâ re locus ibid. 35. Judæi quam hic ſuperſtitioſi 639. 25.
Hœdum in lacte matris coqui per idololatriam, vel magicâ ratione ut eo lacte agri atque arbores aſpergantur, tanquam feraciores futuri, ac proinde id prohiberi 639. 65.
Hominis in bruta dominum majus fuit ante lapſum 58. 6.
Hominis in bruta dominii ſupereſſe non obſcura veſtigia 58. 27.
Holocauſtum in ſacrificiis primas tenuit 32. 41.
Holocauſta & pacifica vitulo ab Iſraëlitis oblata, ſed omiſſa ſacrificia pro peccatis, quibus maxime egebant 348. 71.
Hus terra ſitus incerti 876. 46.
Hyæna, vide *Macarius*
Hyæna, quæ Lat. *bellua* & *belbus*, in Barnabæ Epiſtola & Clemente Alexandrino pro שפן *ſaphan* 1008. 17. Aliis χοιρογρύλλιος ibid. 31.
Hyæna cani maxime adverſa 692. 22. Vomitus imitatione canes allicit, & umbrâ ſuâ ſtupefacit ibid. 29. & 40. Hyænæ vox in Sirachide ab interpretibus ſecus accepta 693. 42.
Hyæna canibus quàm infeſta 832. 67.
Hyænæ ægrotanti canis eſus pro medicinâ 833. 27.
Hyæna capi dicitur per Turcica quædam & Arabica verba 835. 70. & 836. 3. Aut per cantiones & inſtrumenta muſica ibid. 37.
Hyæna cum currit claudicare videtur unde Arab. عرجا *argia*, id eſt *clauda* dicitur 831. 65.
Hyænæ dotes 830. 63.
Ex hyænæ felle & pelle medicinæ 836. 63. & 837. 1. 9. &c.
Hyæna Hebr. quomodo & unde dicta 62. 40.
Hyænæ lingua geſtata canes fugat 833. 4. Idem de dentibus, ſed per errorem ſcribarum ibid. 40.
De hyæna loca Scripturæ 830. 72.
Hyæna lupo ſimillima 831. 30.
Hyænæ natales Arabia, Syria & Africa 833. 47.
Hyænæ nomina apud barbaros ſcriptores 831. 24.
Hyæna rapax 9. 32.
Hyæna non ruminat, neque in petris degit, ſed in ſepulchris, neque gregarium eſt, neque invalidum animal, ac proinde non eſt שפן *ſaphan* 1009. 17.
Hyæna humani ſermonis creditur eſſe æmula 835. 37.
Hyæna in ſomnis viſa quid portendat 834. 49.
Hyæna dicitur צבוע *tſeboa* picta, à variis coloribus 837. 24. aut ab oculis & animo vario ibid. 73. Hinc צבוע hypocrita 838. 6.
Hyæna τυμβωρυχεῖ 833. 69. Et fortium virorum carnibus dicitur maxime delectari 834. 15.
Hyænæ umbrâ ad lunam calcatâ canis è tecto decidit 833. 4.
Hyænæ umbra canem ſtupefacit 833. 25. Ejus contactu canis obmuteſcit ibid. 1.
De hyænâ explicatur locus Jerem. 12. 8. Hujus variæ interpretationes alienæ. 838. 50. Eum de mendo ſuſpectum habet Druſius 839. 12. Hujus paraphraſis ibid. 59. Vide *Nodus hyænæ*, & φάραγγα.
Ex hyænâ & lupo naſci creduntur thoes 832. 50.
Hyænii homines, quos hyæna ſolos è multis adoritur 833. 63.
Hyænius lapis 837. 68. & 833. 3.
Hybrida animalia ex lupo & hyæna nati, vel ex hyænâ mare & lupâ, quomodo Arab. 832. 16.
Hydrus & cherſydrus Hebr. quomodo & unde dicti 68. 59.
Hyeme pecudes ſub dio non degunt 453. 60.
Hyſginus, hyacinthinus, janthinus, byſſinus colores inter ſe ſimiles, & ad purpuram accedentes 990. 45. & 991. 15.
Hyſſopus neque arbor, neque arbuſtum 592. 5.
De hyſſopo Cochalienſi in Talmude conjecturæ 590. 73.
Hyſſopum ſignificat Hebræum אזוב *ezob*, non muſcum, nec adiantum, nec libanotidem 587. 19. De eâ voce Talmudici, Syrus, Arabs, Joſephus ibid. 31. 45. 49. 51. Probatur *ezob* eſſe hyſſopum ibid. 62.
Hyſſopi faſciculum quomodo Hebræi deſcribant 589. 50.
Hyſſopi faſciculo agni ſanguis aſpergebatur 587. 4. Ejuſdem alii uſus ibid. 6.
De hyſſopo in montibus Hieroſolymitanis Iſaaci Ben Omran inſignis locus 589. 73. Veterum hyſſopus ab eodem deſcripta ib. & 592. 53.
Hyſſopus *quæ naſcitur in muro* 1 Reg. 4. 33. id eſt ad mœnia (Jeruſalem) 590. 30.
Hyſſopi humilitas & crucis altitudo 591. 54. 73.
Hyſſopus veterum origano ſimilis 588. 70. Hinc origanum Talmudici numerant inter hyſſopi genera 589. 2. Et Arabici Legis paraphraſtæ pro hyſſopo habent origanum ibid. 3. & 587. 51.
Ὑσσώπῳ περιθέντες Joh. 19. 29. quid ſit 591. 11. Calamus in aliis Evangeliſtis, & in Joanne hyſſopus non idem ſunt 591. 32. Receptam lectionem varie ſollicitari 592. 20.
Ὕσσωπον pro ὑσσώπῳ, ſi ſcribas Joan. 19. 29. omnia poſſe conciliari 592. 24.
Hyſſopi quatuor ſpecies apud Hebræos 587. 41. & 590. 67.
Hyſtrix in cibis 33. 44.
Jabal Ethnicis Pales 467. 7. 17.
Iachmur יחמור non eſt onager 911. 33. Sed rubræ capreæ aut cervi genus ib. 64. Arab. *Iachmur* aut *Iamur*, animal ad Euphratem cervo ſimile ferratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum 912. 20. Idem *Urus* in Epiphanio, *Antholops* in Euſtathii Hexaemero, *Anthalopus* in Damiano, *Calopus* in Alberto 913. 35. Vires medicæ τῦ *Iachmur* 914. 40. Ova ejus Talmudicis quid ſint 914. 52.
Jacob agrum emit *argenti* pretio, &c. Act. 7. 16. Tria in eo loco ἄπορα 434. 52. 57. & 436. 47.
Jacob triplici arte uſus eſt, ut oves agnos varios conciperent 544. 9. Hoc naturę fuit opus, quod multa probant. Sed naturalibus mediis Deus extraordinarie benedixit 544. 45. & 545. 16. Et Jacobo licuiſſe hac arte avunculum ſuum ſpoliare, quia Deo autore fecit, qui partem opum quas ingratus Laban ex Jacobi labore comparaverat, in Jacobum juſte transtulit 547. 27.
Jacobi ævo non ſolebant res permutari, ſed emi,

emi, appenſâ pecuniâ vel numeratâ 434. 30.
Jaculus Hebr. quomodo & unde dictus 68. 27.
Janes & Jambres Balaami comites 191. 65.
Jarbuo vide in *Mure.*
Jareb in Oſea cur vocetur Aſſyriæ Rex 358. 28.
Ibices quomodo Hebr. & Arab. 915. 70. Horum ſedes in ſummis montibus 916. 6. Vaſta cornua in nates reflexa 917. 20. Quæ inter pretioſas merces ibid. 34. In ea prono ſaltu ſe dejiciunt, ibid. 58. Per cornuum foramina reſpirant 918. 51. Fœminæ facile excæcantur 918. 33. Ita apud Græcos αἴγαγρος vel αἴγασρος, qui forte idem eſt, ibid. 58. Matris in catulos affectus tenerrimi contra quam Hebræi ſtatuunt 919. 14. Ibicum quoque pietas erga parentes commendatur, ibid. 51. Proinde יעל ibicem multi reddunt 920. 3. Jonam aliquandiu lactavit ibicis fœmina, ut cerva Telephum, capra Ægyſtum, bubalis Macarium ibid. 15.
Ibicis Hebr. & Arab. nomen ab aſcenſu factum quia ſemper ad ſumma ſcandit 916. 69.
Ibicis decor 8. 41.
Idola cur Græcis τὰ μάταια 642. 55.
Idola Græcorum ex viliori materiâ; barbarorum aurea & argentea 333. 40.
Idola בשת *boſeth*, id eſt, pudor & confuſio. Hinc Baal & בשת ſæpe ſynonyma 331. 23.
Idololatras qui vitulum adoraverant barbis aureis inſignes fuiſſe multi nugantur 351. 47. Fabula huic non abſimilis in traditionibus Hebraicis quas Hieronymo adſcribunt, ibid. 63. Hi idololatræ non omnes cæſi, ſed pars longe minima 352. 68.
Idololatras ipſo viſu ad idolorum cultum incitari 347. 59.
Idololatrica ſacrificia ſequuntur ſaltationes immodeſtę 349. 23.
In idolo verum Deum à ſe coli prætexunt idololatræ 347. 37.
Jecoris pars יותרת *jothereth*, non eſt quod vult Fullerus, membrana tenuis quâ tegitur, ſed loborum ejus maximus, in quem incidit veſica fellis, 498. 52. Cur Rabbinis τράπεζα, & *reticulum* Hieronymo 501. 50. & 502. 55.
Jemim ימים vox varie reddita 242. 9. Refelluntur qui *maria*, aut equas, aut *aquas calidas* reddunt. 241. 33. Onkelos *gigantes* & Samaritanus *Emæos* explicat recte omnino. ימים *jemim* vel eſt pro אימים *Emim*, *aleph* initiali omiſſo, vel pro אמים *aleph* & *jod* permutatis. Utriuſque exempla 242. 68. & 243. 13. In Samaritano codice plene ſcribitur, *invenit* אימים *Emæos*, id eſt in illos incidit vel irruit, ibid. 35. Emæi Horæis vicini, quorum princeps fuit Sibon Anæ pater ibid. 64.
Jericho Hieroſolymis quantum diſtet 209. 23.
Jeroboami peccatum gravius quam Aaronis, proinde pœna gravior 331. 48.
Jeroboami inſtituta profana omnia 357. 22.
Jeroboamum non excuſant cherubini & boves ænei in ipſo templo poſiti 358. 40.
Jeruſalem Ariel, id eſt leo Dei 772. 33.
Ignem inextinctum ſervabant Romæ Veſtales 363. 11. Græci Delphis & Athenis, ibid. 18. Afri in delubro Ammonis, ibid. 28. Perſæ in Pyreis ſeu Pyratheis ſuis, ibid. 31. Brachmanes in India ibid. 35.
Ignem è cœlo delapſum jactabant Indi 363. 38. Lydi, ibid. 56. Perſæ ibid. 66. Ejuſd. miraculi veſtigia in Virgilii Pharmac. 363. 74.
Ignem ſponte concipiebant ſarmenta aris impoſita in Siciliæ colle vulcanio 364. 24. & Salentinorum urbe Egnatia ibid. 34.
Ignem vi Satanæ cœlitus poſſe demitti, modo ne Deus impediat 364. 47.
Ignis per ſe accenſus Seleuco ſacrificanti 363. 47. Et Ciceronis uxori 364. 4. Et Æmyliæ veſtali, aut ejus diſcipulæ 364. 15. vide *Sacrificia.*
Imagines nullæ Judæis 773. 42.
Immunditia Legalis à Paſchate excludebat 279. 3. Immunditiæ quædam ſolum in diem, aliæ diuturniores, ibid. 16. Immundi 2 Par. 30. quomodo ad Paſcha admiſſi ibid. 65.
Impii & Dei hoſtes & fidelium cum leone conferuntur 775. 67.
Impleri Hebræis, id eſt *impletum eſſe* 570. 40.
IN aliquando idem quod *PROPE* 590. 45.
Inaures in oriente utrique ſexui communes 334. 1.
Indumenta habent ovium, id eſt μηλωταῖς quibus amiciebantur veri Prophetæ 827. 15.
Indus dicitur ἐλεφαντηγωγὸς, undecunque ſit ortus, 268. 2. Is ἅρπην vel ὅρπην habet in manu, quâ belluam regat 269. 4.
Infidelium ſacerdos, ara & mactatio, quomodo Hebr. & Chald. 586. 43.
Infinitivus pro Optativo Hebr. 813. 32. 34.
Iniquitatem auferre quo ſenſu dicatur Deus 414. 18.
Inſecta quam imperfecta 35. 8.
Inſecta etiam ad Adamum adducta 55. 64.
Inſecta quædam in cibis recepta, ut fuci, formicæ, pediculi, vermes, limaces 35. 57.
In inſectis aquaticis ſunt hirudo, hippocampus, eruca, ſcolopendra, 52. 58. Horum uſus ad medicinam 53. 49.
In inſectis materia ἐθελοθρησκείας 36. 29.
Inſectorum quanta diverſitas 34. 66.
Inſulæ Leros, Aſtypalęa & Carpathus à leporibus vaſtatæ, ut Baleares à cuniculis 995. 29. & 996. 2.
Intuba עולשין *ulſin*, τρώξιμα, *eſcaria* dicta (unde *ſcaria* & *ſcariola*) quæ nomina idem ſignificant 604. 74. Vir magnus obiter notatus 605. 20. Duæ ſpecies *ulſin* ſeu intuborum ibid. 34.
Jobel יובל non eſt aries Arab. ut volunt 425. 66. Hujus vocis variæ interpretationes 426. 40. *Jubilum* & *jubilare* quid proprie 427. 1. *Jobel*, unde *Iubilæus*, cornu bubulum, non arietinum 317. 19.
Jobi verba quæ reddunt, *Taurus ejus imprægnat*, & (*ſemen* in caſſum) *non ejicit*, ad fœminam pertinere; Et ſic eſſe reddenda, *Vacca ejus concipit*, & *ſemen non reſpuit* 291. 17.
Jojada ſacerdos vir fortiſſimus 755. 19. An tunc arma permiſſa ſacerdotibus, quibus mortui contactu pollui nefas, ibid. 20. Romanæ leges ſimiles, ibid. 24. Reſponſio Kimchii ibid. 35.
Joſephus Patriarcha; quid de eo Trogus & Philo ſenior 405. 35.
Joſephum ſub Apidis vel Serapidis nomine ab Ægyptiis non fuiſſe cultum, 338. 9. Serapidis cultus multo recentior, 338. 21. Nec Serapis idem qui Apis 339. 62. Iſaaci fabuloſum Paſcha in Eliezeris Capitulis 582. 61.
Iſraelis nomen eos omnes Patriarchas contineri qui Chebrone ſepulti ſunt 435. 47.
Iſraelitæ in Ægypto idololatræ 645. 70.
Italia proprie apud vetuſtiſſimos Scriptores Brutiorum regio, quæ Phœnicibus עיטריא *Itaria* quaſi *Picearia* dicta eſt, propter picis copiam & pręſtantiam 276. 53.
Jubâ veſtitur equi collum 119. 7. Ex ea deſumuntur multa equi epitheta, ibid. 61. Juba in Jobo potuit רעמה *raama* dici à ſitu, ut Græcè λοφίη 119. 18.
Jubę denſitas eſt inter nobilis equi notas 119. 72. Et amoris incentivum 120. 28.
Jubâ gloriantur equi 120. 20.
Jubâ equę ſpoliatæ mœrore conficiuntur, & libido in iis extinguitur 120. 37. Et quæ prius feroces erant aſinis ſe ſubmittunt ibid. 73.
Judæi cum leonibus collati roboris & potentiæ nomine 771. 57.
Judęi qui in Deum rugiunt & obloquuntur conferuntur cum leonibus, 777. 38. Synagoga Babylone captiva quomodo leænæ ſimilis 772. 10.
Judæos majorum ſuorum idolomaniam in Ægyptios falſo rejicere 332. 27.
Jugales equi, vide *Funales.*
Juſti inſtar leunculi confidunt conſcientię ſuę theatro tuti 770. 50.
Juvenca nitore placet & pinguedine 8. 56.
Juvenca refractaria 9. 37. Ut juvenca refractaria refractarius Iſrael Oſ. 4. 16. Boves refractarii cervicem & humeros quantum poſſunt jugo ſubducunt, ita Iſrael 412. 48. &c.
Juvenci cornibus & ungulâ jam inſignes Deo oblati, ut Jovi apud Poetas 285. 72.
Juvencos labiorum, aut fructus labiorum reddere quid ſit 414. 59.
Ἴξαλος Homero ibex; nobis *Iſars* ſunt rupicapręe 917. 47.
Ixalo cornua fuerunt palmorum ſedecim, ex quibus arcus Pandari ibid. 49.
Iynx cur σείσοπυγὶς & motacilla dicta 25. 1.
Kakeli Arab. *Kakulin* Syr. ciceris ſpecies quæ cum lacte comeditur 873. 42. 61.
Κάνθων aſini nomen in ridiculis uſurpari ſolitum 221. 52.
Karon juxta Arabes primus mulorum autor 238. 20. id eſt Core. Deſcribitur enim in Alcorano vir ditiſſimus è Moſis populo, ſed illi adverſus, & à terra abſorptus 238. 28. Fabulę occaſio 241. 28.
Καρπὸς pro oblatione 415. 12.
Κενοτάφια, vide *Theraphim.*
Keres כרש Hebræum, venter non cujuſvis ſed ruminantis pecudis, quod Arabes docent 980. 44.
Kirſem כרסם Pſ. 80. 14. nonnullis *conculcare*, aliis *fœdare*, aliis *frangere*, aliis *ſuffodere*, aliis *edere*, *rodere*. Arabice dicitur de tineâ & teredine. Chald. קרסם *conſumere*, *abſumere* 981. 11. Vox כרסמנה perperam in duas divellitur 980. 64.
Keſita קשיטה non eſt ovis ut volunt, ſed nummi genus, 433. 11. Vox proprie ſincerum ſonat & ἀκίβδηλον 433. 55. Cum ſit monetę genus, cur pro agnis accepta conjecturæ tres 436. 59. Quod nummi genus ſit 437. 22.
Kolarin קולרין Chald. non eſt κολλάριον ut putant, ſed κολαστήριον 765. 61.
Κόλαβρος porcellus, unde κολαβρισθείησαν *deſpiciantur* in Jobo, quia porcellus apud Judæos in magno contemptu fuit 704. 4.
Κόριον Deut. 28. 57. quid ſit 891. 10.
Κυναλώπηξ qui cum vulpina vafritie caninam habet impudentiam 689. 36.
Κυνάρια qui canes 669. 6. Horum cibus Matth. 15. micæ, non proprie dictæ, ſed fruſtula, ibid. 12. Philoſtrati locus ſimilis ibid. 34.
Κυνοκέφαλος pro audaci, inverecundo & rapaci. Cleonis epithetum in Ariſtophane, non Periclis, ut ſcribit Rhodiginus 689. 38. Sed Pericles à forma capitis dictus eſt σχινοκέφαλος ibid. 48.
Κύων ἐπὶ δεσμοὺς *canis ad vincula* Prov. 7. 22. Legendum κύφων, id eſt cataſtæ genus quo rei vinciuntur & torquentur. Item reus hâc pœnâ dignus, quomodo hic uſurpatur 694. 1. 33. & 695. 2.
Lac caprinum in cibum Prov. 27. 26. Huic Varro præfert ovillum 629. 73. Sed Medici aliter ſtatuunt, 630. 5. Jupiter caprino lacte nutritus 630. 32. Amalthea capra unde dicta ibid. 35.
Lactis ovili & caprini præſtantia 473. 31.

Lacedæmones ὀφιοβόροι 33. 11.
Lacerta Hebr. לטאה *letaa* dicta, unde nomen habeat 67. 19. & 1074. 51.
Lacerta arenaria, quomodo Hebr. & unde dicta 67. 11. & 1075. 71.
Lacerta major, quæ Arab. *guaril*, quomodo Hebr. & unde dicta 67. 11. & 1069. 43. De ejus ſummo robore in pugna contra ſerpentes & crocodilum terreſtrem 1069. 22.
Lacertus quidam albus, cum quo puellarum digiti conferuntur, dicitur עסור *iſwaad.* non ערוד *irwaad*, ut male ſcribitur in *Cholin* 1055. 13. 21.
Lactuca cur Hebr. חורת 603. 28.
Lactuca cur Chald. & Arab. חס *chas* dicta 603. 39. Et Pythagoræis εὐνοῦχος, ἀστυπίς, νεκύων βρῶμα, ibid. 53. Et Cypriis βρένθις ibid. 74.
Lactucâ Romanos ante Auguſtum abſtinuiſſe falſum 604. 8. Plinius id non dicit. Plinii locus corruptus & reſtitutus ibid. 11.
Lactuca Græcis recentioribus à Majo Μαιούλιον item Μαρούλιον, f. ab Arab. *maruria* 606. 16. 20.
Lactuca quando à convivii fine ad principium traducta 604. 44.
In lactuca obiiſſe cur dicatur Adonis 603. 68.
Lactuca Meconis quid 606. 65. 69.
Lactucę Cęcilianę, & Lactucini unde dicti 604. 52. 63.
Lacus nonnulli ſteriles 40. 44.
Λαγίδες *lepûſculi* Stabòni ſunt *cuniculi*. Gręci aliud nomen non habent. Nam in Æliano κόνικλος, in Polybio & Galeno κούνικλος, Hiſpanorum, in Strabone & Erotiano λεβηρὶς, Maſſilienſium propria erant vocabula in Græcia non uſurpata 1002. 40.
Lambere aquas canum proprium Græc. λάπτειν, Gall. *laper* 672. 37. Quomodo id Arab. ibid. 47. Cur canes in Nilo aquam currentes lambant 672. 72. &c.
Lambunt inter bibendum omnia animalia quæ ſerratos habent dentes ut canis 9. 48.
Lamia, vide *Ceti improprie dicti.*
Lamia mammas non habet 46. 55.
Λάμπας ex Hebr. לפיד *lappid* 851. 68.
Lampreda è longis piſcibus cur immunda 42. 18.
Lana à laniando non fit, ſed à Græco λῆνος 481. 67.
Lana frequentius alba 475. 30. Ejus alii colores 476. 72.
In lana צחר quis color 476. 16.
Lana *Melat* vel *Milat* in Chald. non eſt lana μηλωτὴς, ſed ex Mileto 7. 5. & 486. 29.
Lana in ovibus pro pilo 475. 10. In ea quatuor obſervanda ibid. 28.
Lana σητόβρωτος 492. 23.
Lana olim vellebatur 480. 44. Capilli quoque in luctu, ibid. 71. Tamen גזז ſive de lana, ſive de capillis in luctu, tondere eſt, non vellere ut vult Schindlerus 481. 35. &c.
Lana vellendi mos Romæ, non in Græcia, nec in Judæa 482. 12.
Lanæ & lini mixtio vetita, 486. 67. quæ mixtio quomodo Hebr. & unde dicta, ibid. 73. Cur vetita 491. 6.
Lanæ primitiæ Deo datæ 484. 33.
Laneæ veſtes quando ſacerdotibus interdictæ 491. 41.
Lapides גזית λίθοι ξυστοὶ, qui ferro raduntur & poliuntur 481. 61.
Lapis ignitus, Hebr. רצפה male pro carbone accipitur 327. 54. & 328. 1. &c.
Larini boves in Epiro prægrandes à bubulco Larino dicti 98. 14.
Larus quomodo Hebr. & unde dictus 66. 22.
Latrare Hebr. נבח *nabah* canum proprium 664. 68. Unde *Anubis* dictus 665. 33. & Nubæ qui canem pro rege habuerunt, ibid. 38. & *Nibchaz* Deus effigie canis cultus ibid. 45.
Latro per feneſtram ingreditur 448. 18.
Lechi locus fatalis Philiſtæis, ut probat Joſephus partim ex loco Samuelis, in quo vocales aliter legit 200. 56.
Ledem Arabibus carminis genus quo hyæna capi dicitur 836. 52.
In λεκανίζουσι Gloſſæ à viro magno minus recte emendatæ 975. 55. Alia emendatio ibid. 57.
Leo Gen. 49. cur dicatur à præda aſcendere 735. 71.
Leo 1 Reg. 13. Prophetâ interempto, neque aſinum ejus, neque cadver attingit. Neque fugit aſinus leone viſo, utrumque præter naturam 206. 42.
Leonis barba 756. 39. זקן barbam & mentum ſonat ibid. 45.
A leone merito cæſus qui Prophetam percutere noluit 746. 45. Propheta cur juxta Arabem in capite percuti voluerit, & in eo myſterium 747. 6.
Leones quoſdam à carnis eſu abſtinuiſſe 10. 46.
Leo carnes ungue diſcerpit 740. 53.
Leonis cavea quomodo Hebr. & Gr. 765. 11.
Leoni in Scriptura conferuntur in laudem 1. Deus 767. 38. 2. Chriſtus 769. 15. 3. Angeli 769. 55. 4. Juſti 770. 48. 5. Viri fortes 771. 8. 6. Reges 771. 26. 7. Judæi, ibid. 57. 8. Tribus Judæ, Gad & Dan 772. 26.
Cum leone in malam partem confertur 1. Diabolus 774. 41. 2. Impii, & Dei hoſtes, & fidelium 775. 67. 3. Tyranni 776. 50. 4. Gentes bellicoſæ & rapaces, ut Ægyptii, Chaldæi Ninivitæ 777. 15. 5. Judæi in Deum rebelles, 777. 41. 6. Moroſi, contentioſi, & facile irritabiles 777. 61. 7. Quicquid noxium, ut peccatum, ultio, mala lingua, gladius 778. 46.
Leones in Cuthæos immiſſi, non peſtis ut Joſepho placet. Unde hic error 745. 64. Hæc hiſtoria quomodo in R. Eliezere 746. 17.
Leo domus ſuperioris ſeu throni glorię: Quid de eo Saadias 749. 20.
Leo dormit ubivis 725. 21.
Leo præcipue cor appetit 740. 69. Obiter refellitur commentum de ave coredulo dicta, quia cor edit 741. 18.
Leones etiam & feræ aliæ in Eccleſiâ, ſed feritate depoſitâ 776. 5.
Leonis facies terribilis 1 Par. 12. 8. & in Poetis 726. 31. Virilem leoni ſpeciem tribuit Philoſophus 726. 48. 58. Quid ſit in leone τοῦ ἐπισκυνίου demiſſio 727. 24. 37. 46. &c. Et nubes fronti incumbens 726. 66. & 728. 3. 4.
Leo ferarum fortiſſimus 724. 55.
Leonum foſſæ in quam Daniel conjectus eſt cur ſaxum impoſitum 748. 25. De eo fabulæ R. Selomonis Saadiæ, & Arabum 748. 33. 39. Quot leones in illâ foſſâ 748. 61.
Leones in foveis capi ſolere 760. 58. 74. & 761. 35.
Leonis habitus qualis 8. 47. robur. 8. 72. inceſſus 9. 16. animus 9. 29. Idem σαρκοφάγος 9. 41.
Leonis halitus fœtens in Gr. verſ. 744. 41. In Hebręo nil tale. Unde hoc gloſſema 745. 3.
Leo Hebr. quomodo & unde dictus 61. 42.
Leonis magnificus inceſſus Prov. 30. 30. Hujus accurata deſcriptio ex Philoſopho & Arabibus 728. 30. 33. 40. Arabicæ voces quæ id ſignificant ibid. 57.
Leonem animal eſſe inſidioſum probatur, quod negat Philoſophus 737. 71.
Leo in prædam oblatam inſilit 738. 18. Id Hebr. זנק *zanak* Deut. 23. 22. quod varii varie reddunt. Sed vera interpretatio pluribus confirmatur 738. 20. 739. 1.
Leo *Iphrin* animalculum chamęleonti ſimile, quod equitem invadit & caudâ ſuâ percutit 1081. 51.
Leones in Judæa multi, maxime prope Jordanem. 722. 29.
Leonibus ſcatere Libanum, Amanum, Sanirem & Hermonem ſcribit Solomon 722. 17.
Leo limis non intuetur 725. 17.
Leonis luſtra apud Arabes pro varietate ſitus diverſa habent nomina 737. 3. Hebræi quoque hic copioſi. ibid. 13.
Leonis manus Hebr. id eſt pedes anteriores 734. 4. Arabes quoque & Græci ſic vocant, ibid. 13. 19. Sub manu Oppianus illi tribuit νάρκα θολὴν, non σάρκα ut prave corrigunt 734. 34. Idem de hyęna tradi, ibid. 44. Leonis digiti quinque, id eſt, pulpæ quibus hærent ungues, vel ipſi ungues, qui maximi & acutiſſimi, ibid. 61. Eos ſollicite ſervat 735. 3. Exarmare leonem quid, ibid. 33. De eo fabell. Eumenis ibid. 3[illegible].
Leones nigri in Libya, Æthiopia, Ind[illegible], Syria. 718. 7. &c. Horum nomen Heb. שחל [illegible] 31.
Leonum Hebræa nomina ſeptem totidem ætatis gradus ſignificare falſo creditur 715. 48. & 753. 50. Eadem multo aliter exponuntur 714. 1. &c.
Leonis apud Arabes pluſquam quingenta nomina, ſed præcipua viginti quatuor 722. 9.
Leonis os Pſ. 22. &c. 732. 65. Hoc vaſtiſſimum & dentibus cataphractum, qui firmiſſimi & duriſſimi 733. 9. 16. 26. Ex oſſibus leonum colliſis ignis elicitur. Medulla carent, ibid. 28. Dentibus quam valeant, ibid. 60. Animal dentis Syrus fera ibid. 68.
Leo oſſa morſu frangit 740. 17.
Leo & pardus ſæpe juncti 785. 49.
Leonis partes modo in bonam modo in malam partem nonnullis tribui 778. 60.
In leone Scriptura notat quinque terriblia. 1. Faciem. 2. Magnificum inceſſum. 3. Rugitum. 4. Os & dentes. 5. Manum, id eſt pedes anteriores 726. 9.
Leonis etiam retibus *capi*, idque ad Euphratem ex Ezechielę & Oppiano probatur contra Pollucem 763. 1. 10. 18. 70.
Leo non retrocedit etſi multi ingruant 725. 37. Si tandem numero cedat, ſæpe reſtitat & convertitur 725. 65.
Leo rex ferarum, 711. 8. Arab. *baſil* quaſi βασιλεὺς 713. 13. Fera κατ' ἐξοχὴν Arab. Gr. Lat. ibid. 15.
Leonis rugitus Amos 3. 8. & paſſim. 729. 5. Parthi pugnaturi hunc imitantur 729. 13. Oppianus cum Gange confert ibid. 27. Poſt rugitum leonis ſtatim ſequitur cædes & dilaceratio, ibid. 36. Hinc terram leo dicitur rugitu ſuo vaſtare; Antecedens pro conſequente ibid. 50. Non tamen in eo vis magica, ut ajunt, quæ audientes detineat, ibid. 57. Rugire Senioribus ὠρύεσθαι, Aquilæ βρυχᾶσθαι melius, quia illud potius minoribus feris tribuitur 730. 1. 14. *Rugire* Hebr. dicitur quatuor vocibus Leones *rudere* dicit Jeremias, & Joannes μυκᾶσθαι *mugire*. Ita etiam Poetæ 731. 25. 34. &c. Eſaias הגה *muſſitare* leonem ſuper prædam ſuam, id eſt ſono demiſſiore murmurare cum illius jam eſt compos 731. 60.
Leo nihil timet 725. 4.
Leones in Solomonis throni gradibus, & ſub Ori ſolio 771. 50.
Leones in Syria, Meſopotamia, Arabia, Ægypti Thebaide, Æthiopia ſub Ægypto, Cyrenaica, Marmarica, & Libyę parte Alexandriæ vicina. 722. 40. &c.
Leones Danielem linxiſſe, vide in *Daniel.*
Leones ſylvicolæ & monticolę 735. 4.
A leonibus loca vaſtata & deſolata 741. 30. Similia in Prophetis, ibid. 60. Leo unus magnam in Libya provinciam vaſtavit ib. 53.

Leo noctu venatur 737. 50.
Leo venationis ſocium non admittit 754. 70.
Leonis tota vis in oculis, quibus ſago opertis facile capitur 716. 12.
Leonis Hebræum & Græcum nomen à præſtantia viſus 716. 17.
Leo cur ad urbes quandoque accedat, & ad paſtorum caſas 736. 33. 42.
Leonem & urſum ſimul eandem ovem abſtuliſſe & Davidem utrumque eodem tempore viciſſe ex Scriptura perperam colligi 754. 62.
Leonibus cur vehatur Cybele 736. 30.
Leonum urbs & fluvius 722. 37.
Leoni Deum & Judæos, &c. conferri, vide ſuis locis.
Leoni conferuntur moroſi, contentioſi & facile irritabiles 777. 62.
Leo marinus, vide *Cruſtata.*
Leænam tantum ſemel nec niſi unum catulum parere, quia matris vulvam diſcerpit, mera fabula 742. 20. In Prophetis leænæ multos catulos tribui. Et in Ariſtotele, &c. ibid. 54. De numero catulorum Græcæ & Arabicæ fabulæ refelluntur 743. 6. 744. 3. De partu felis ſimiles nugæ apud Ægyptios 743. 60.
Leæna marem æquat robore & feritate, aut etiam ſuperat 719. 70.
Leænæ quomodo ſimilis Synagoga Judaica Babylone captiva 772. 10.
Leopardus, animal ex pardo & leænâ, non ex leone &ektherâ natum 804. 31. Jubis caret, ibid. 33. Hoc adulterium leo non ſinit inultum ibid. 54.
Leopardi nomen ſero uſurpatum 804. 71. Ignatii epiſtola ubi hæc vox ſuſpecta 805. 22. Leopardus hodie idem qui pardus, & jam inde ab Hieronymi ævo 805. 35.
Lepas, vide *Teſtacea.*
Lepra ממארת, id eſt aſpera & acerba 493. 1.
Lepra in lanâ qualis 492. 30.
Lepus Hebr. unde & quomodo dicatur 63. 26. & 995. 25.
Lepus cur formam conciliare creditus 997. 43.
Lepus cur pro immundo habitus 997. 27.
Lepus cantharos edit 27. 55.
Lepus monoceros 941. 25.
Lepores cornuti in Norvegia 941. 40.
A lepore Judæos abſtinuiſſe quia eſt aſino ſimilis Plutarchi commentum eſt 997. 50.
Lepores fœminæ etiam gravidæ coitum admittunt 294. 50.
Lepores an ruminent 997. 5. Nec diviſam habeant ungulam ibid. 21.
Leporis nomen cur Hebr. Fœmininum 996. 18. Rationes commentitiæ apud Hebræos, quia lepores nulli ſunt mares, aut quia ſexus alternatur, ibid. 22. Fons erroris ibid. 73.
Lepores marini, vide *Mollia.*
Leros à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ.*
Leviathan pro crocodilo 52. 12.
Levitæ in Babylonia cur pollices dentibus ſuis abſciderint, ut Judæi fabulantur 202. 72.
Lilium duo commendant 923. 72. Lilium etiam in iis agris in quibus paſcuntur hinnuli, 924. 10. Hinc in Evangelio *lilia agri* aut *deſerti*, ut reddit Syrus, ibid. 14. Et apud Calphurnium, *cubat inter lilia cervus* ibid. 21.
Limaces ſive cochleæ in cibis. Horum vivaria Romæ 35. 59.
Lingere, id eſt conſumere phraſi Hebr. & Arab. 300. 1. 21. Gr. ἐκλείχειν elingere ibid. 4.
Lingua coccinea capiti hirci Azazel imponi ſolita die Propitiationum exalbeſcebat in ſignum propitiationis 656. 55. Sed à Chriſti morte hoc miraculum deſiiſſe probatur ex Hebræis ibid. 72. & 657. 7.
Mala lingua cum leone confertur 778. 54.
Lix & lixæ, vide *Elixare.*
Lobus auris in ove ברל, in homine תנוך, Græce λοβὸς, Latine *lanna* vel *lamna* 493. 65.
Loci Pſalmi 69. 22. nova expoſitio 592. 38.
Ex locorum nominibus compoſitis ſæpe prior pars omittitur 200. 46.
Vox *locus* ſæpe ſuppletur 204. 49.
Locuſtæ exercitus Dei magnus 35. 38.
Locuſtæ Hebræa nomina quam plurima explicantur 69. 25.
Locuſtæ immundæ, harum quatuor ſpecies 34. 41.
Locuſtæ Judæis conceſſæ. His victitavit Johannes 33. 65. Neque in Evangelii verbis quicquam mutandum ibid. 73.
Locuſtæ maris 53. 6. Vide *Cruſtata.*
Locuſtæ mundæ, harum quatuor ſpecies 34. 40.
Locuſtarum mirus ordo 35. 32.
Lolligines, vide *Mollia.*
Lotium cur Hebræis *aqua pedum* 677. 64.
Ludendi vox neque ad cædes, neque ad ſcortationem refertur cum Iſraelitæ ſurrexiſſe leguntur ut luderent 349. 53.
Lumbi Hebr. כסלים, unde ἰξὺς 506. 34. Et מתנים à firmitate, & חלצים quia חלץ eſt ad militiam ſe accingere 509. 7.
Lumbi pauperis quomodo diviti munifico benedicant 484. 49.
Lumbricus terram comedit 27. 19.
Lupus & agnus in Eſaia ſimul paſcuntur 530. 51. Poetarum loca ſimilia ibid. 53.
Genus acre luporum 826. 64.
Lupo avidior, Prover. Arab. 822. 70.
Lupus aureus in Cilicia & prope Amanum 821. 25.
Lupus Chald. *deba*, Phrygibus *davus* 821. 39. 40.
Lupus Hebr. זאב *zeeb* pro זהב *zeheb* ab aureo colore dictus 821. 32.
De lupis Byzantii, id eſt Turcis, oraculum 821. 42.
Lupi ad domos & urbes quandoque accedunt, quod Romæ in prodigiis 825. 47.
Lupus eſuriens quodam genere terræ veſcitur 27. 52.
Cum lupis cur falſi doctores conferantur 827. 10.
Lupi fidibus agninæ male obſtrepunt 529. 59.
Lupus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 32.
Lupi hoſtis vulpes 853. 12.
Lupi fortiſſimi 828. 47. Martii & Marti dicati, ibid. 50. &c. Hinc λυκοθαρσεῖς, λυκόφρονες, ibid. 58. Et lupinus in bello ululatus ibid. 62.
Lupi alii μονοπεῖραι, μονόλυκοι, μονιοὶ, 823. 32. Alii gemini ibid. 52. alii turmatim eunt ibid. 62.
Lupi nomina Græca & Arabica à velocitate ducta 825. 67. 73.
De lupo in Scriptura novem notanda, 1. Eſt rapax, 821. 67. 2. Vaſtator & ſanguinarius, 822. 27. 3. Vorax atque avidus 822. 51. 4. Veſpere prædatum ſe confert, 823. 11. 5. Ὀξύπους cursu vel viſu, 825. 63. 6. Ovibus infeſtiſſimus, 826. 71. 7. Lupis conferuntur falſi doctores, 827. 10. 8. Tyranni etiam & Eccleſiæ perſecutores, 827. 35. 9. Quæritur cur Benjamin vocetur lupus rapax 827. 67.
Lupi cum ovibus in Paradiſo quomodo pacate degerint 56. 35.
Lupi odium in oves nunquam deponunt 528. 72. Etiam ſaturi totum gregem paſſim jugulant 529. 1.
Lupi utut ovibus infeſti 826. 71, tamen in Eccleſia ſimul paſcuntur 827. 5.
Lupus ὀξυδερκὴς noctu etiam videt 826. 9. quia ſplendent oculi ejus, & lucem jaculantur, ibid. 19. Inde Apollini ſacer, qui ipſe in lupo cultus ibid. 31.
Lupos prædari juſſit Jupiter 822. 19.
Lupum noctu deprædari poetæ cur tam ſæpe obſervent 824. 4. Idem Arabes, ibid. 44. Lupus cur Samnitibus *irpus*, unde *Irpini* ibid. 48.
Romanis luporum animi 823. 7.
Lupus ſatur manſuetus, ſed cum fame redit lupinum ingenium 824. 60.
Lupi tyrannis & Eccleſiæ perſecutoribus ſimiles, quorum metu fugiunt paſtores mercenarii, 827. 35. 58. Hi lupi in oves mutantur, ut Paulus ibid. 61.
Lupi ערב in Prophetis, an lupi Arabiæ, ubi lupus eſt frequens, & minimum centinomius? Potius lupi veſperæ 825. 5. 11. 24. 25.
Lupi ſub veſperam acutiſſime vident 9. 19.
Lupus cur ponatur in ſpeciebus צבועים *tſeboim*, Fulleri conjectura 830. 30.
Lupus piſcis λάβραξ mundus, quia pinnas & ſquamas habet 42. 16.
Luſtra & lamæ aprorum in ſylvis cubilia 977. 24.
Λυκοπάνθηρ eſt thos 801. 72. & 802. 2. & 804. 3.
Λυκοσπάδες equi qui ſint 673. 49. De illa voce nova conjectura 664. 29.
Lycus Aſſyriæ fluvius, incolis Zabas, Diavas, Adiabas unde Adiabene 821. 54.
Λυκόφως crepuſculum, ἀμφιλύκη νὺξ nox ſublustris, 826. 43. Λύκη, lux prima, quâ lupi ad paſtum eunt ibid. 48.
Lyncurium pro Ligurio, 796. 28. & 799. 13. Ex urina Lyncis concreſcere fabuloſum 799. 3.
Lynx, animal in Africa pantheræ ſimile, ſaltu valens, pertinaciſſime retinens, 796. 32. Arabicè *phehed* ibid. 42. Eo in venationibus utuntur non ſine periculo, quia valdè iracundum 796. 72. & 797. 22. Fœmina indocilis 797. 51. Hujus venationis primi autores 797. 71. & 798. 1.
Lynx in Euripide cur δυσόκος 798. 6.
Lynx Baccho ſacra 796. 13.
Lynx Gall. *once* 799. 63.
Lynx Indicum & Æthiopicum animal, non Italicum 796. 22. neque eſt in luporum genere ibid. 30.
Lynx timida fugax, imbellis 798. 45. Idem de pantheris veteres 798. 61.
Lynx varia, ut pardus & tigris 796. 5.
Lyncis deſcriptio non convenit in omnibus τῷ *phehed* 798. 37.
Lynces etiam gravidæ coitum admittunt 294. 50.
Lynci viſus acutiſſimus tribuitur, quod de Lynceo poetæ dixerant. 798. 71.
Macarii cum hyænâ dialogus 835. 48.
Mactatio in ſacrificiis toti populo communis 586. 13.
Madian ubi 81. 70.
Magi qui Chriſtum in cunis adoraverunt Perſæ potius quam Arabes 81. 54.
Magia jam olim in Ægypto 644. 71. Janes & Jambres, ibid. 72. Eorum κηποτάφιον 645. 50. Plinus notatus ibid. 32.
Magna dies, vide *Feſtum.*
Maja, vide *Cruſtata.*
Maledici lingua in Chald. paraphraſi & Sirachide cur triplex 25. 60.
Maltha cetus improprie dictus 51. 41.
Malva μαλάχη dicta ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, quia ventrem emollit 877. 21.
Mandragoræ & דודאים *dodaim* non idem ſunt, nec mandragora ἀνθρωπόμορφος 773. 9.
Mantichora, vide *Crocutta.*
Manumiſſionis ritus 657. 42.
Manus, vide Zoophyta aquatica.
Mare Sochni 41. 43.
In mari naſci quicquid uſpiam, & multa quæ nuſquam alibi 37. 54.
In mari omnia terræ animalia præter muſtelam 1028. 48.
Maria ſeptem terræ Chanaan 41. 42.
Margaritæ cur Hebr. פנינים *peninim* vulgò *perlæ* 490. 74.
Marinum vellus, vide *Vellus.*
Marmota Ital. quæ Plinio *mus montanus*, Arab. *alwebro* 1004. 64. In *Bereſcith Rabba* locus de *marmota* non intellectus 1005. 66. Quam ſit ſomniculoſum animal 1006. 30.

Marum Talmudicis hyſſopus 587. 36. al. majorana, al. origani ſpecies 589. 10. 14.

Maſculina nomina Hebræos ſæpe θηλύνειν addito *he* in fine 166. 58.

Mauſal ad Tigrim è regione ruderum urbis Ninives, quæ fuit olim Aſſyriæ caput 791. 3.

Medicæ herbæ Chaldaica, Arabica & Hiſpanica nomina 301. 4. Quando in Græciam ſit advecta, ibid. 48. Illius eſu alii lac pecudum extingui, alii augeri ſcribunt, ibid. 50. Bos Onuphis in Ægypto eâ paſcitur ibid. 58.

Medullati agni Pſ. 66. 15. id eſt pingues 472. 47. Idem loquendi modus Arabibus 473. 7.

Mel cur cum caprino lacte jungatur 630. 63. Quod in Jove infante eſt obſervatum, ibid. 47. 55. Alii etiam infantes primo melle deinde lacte nutriti, ibid. 62. Spongia melle plena iis ſugenda offerebatur 631. 1. Notandum in Eſaiam, ibid. 6. Utrumque in Baptiſmo veterum ibid. 7.

Mel Judæis conceſſum, etſi ex immundo animali prodeat 35. 65.

Melampus quomodo ſermonis avium intellectum ſit conſecutus 21. 69.

Menſæ, vide *Tigrinæ*.

Aquæ Merom in Joſua, lacus in ſummo Jordane à ſitu dictus, qui & Samachonites lacus ab ubertate piſcium 41. 25.

Merwan Chalipharum XXI. dictus eſt aſinus Meſopotamiæ, eo quod in bello conſiſteret, quia bellicus aſinus nunquam fugit, 189. 56. vide *Aſini* πολεμιςαὶ.

Merwanis Ægypti proregis gula 504. 59.

Meſſis hordeacea in Judæa & Ægypto, prior triticea 858. 1. 13.

Meſſis tempus quando in Ægypto & Judæa 857. 53.

Metaphrena partes geminæ 947. 40.

Μεθύειν quia μετὰ τὸ θύειν 349. 29.

Micmar מכמר pro *reti* Græci cur *ſemicoctum*, & Syrus *flaccidum* reddat 974. 72. & 975. 25. 37.

Militum ululatus inter Judæos 152. 31.

Milvus quomodo Hebr. & unde dictus 64. 14.

Minare pecus Hebr. נהל, quod & ſuſtentare eſt 449. 11. 38.

Mingens ad parietem, vide *canis crure*, &c.

Miracula an vera fiant in pſeudoprophetarum gratiam 193. 42.

Moab & *Arſal* in Arabicâ verſione duo Gigantes à Benaja occiſi 757. 70.

Modiim, urbs è qua oriundi Macchabæi, diſtabat Hieroſolymis XVM. paſſ. juxta Gemaram Talmudis. Sed Egeſippus ſolum ſex numerat 580. 40.

Moed מועד in verbis, *A mane uſque ad tempus moed*, 2 Sam. 24. non eſſe totum triduum quod Deus peſti deſtinaverat, ſed *mane* & *moed* eſſe ejuſdem diei partes oppoſitas. Itaque *moed* vel eſt meridies vel veſpera potius, quâ ad preces conveniebant 376. 57.

Molæ lignum Jeremiæ, id eſt *molile*, κώπη τῆς μύλης, molæ capus ſeu manubrium 188. 42.

In mollibus ſepiæ, lolligines, polypi, nautili, lepores & urticæ marinæ, 52. 44. Horum uſus ad cibum 53. 45.

Moloſſi fœdus diſſecto bove iciunt 326. 40. Zenodoti & Eraſmi lapſus ibid. 29.

Μόλυνσις & σῆπενσις quid Ariſtoteli 595. 19.

Μονιὸς *ſingularis*, id eſt aper 978. 44. Gall. *ſanglier*, Ital. *cingialo* vel *cingiaro* ibid. 66.

Μονιος ἄγριος Pſ. 79. 14. non eſt onager, ut putavit Cyrillus, ſed aper qui Latine ſingularis 870. 25.

Monocerotis deſcriptio in Paulo Veneto, & Ludovico Vartomano 934. 4. De eodem multa ex Arabibus ibid. 35.

Monocerotis ἐκτύπωμα Conſtantinopoli plane diverſi à monocerote veterum apud Philoſtorgium 933. 63.

Monoceros proprie dicta in ſola India reperitur, à qua forte non diverſi equus & aſinus Indici 933. 46. 56.

Monocerotis natales nonnullis India & Nubia 934. 70. & 935. 3.

Monocerotis Indicum nomen in Æliano καρκάζωνον (male καρτάζωνον) ut Arab. *carcadan*, Coptis καρχίνος 934. 65.

Monocerotis fœmina juxta Arabes quamdiu ferat uterum 935. 25. Cum quibus animalibus coeat, ibid. 50. De ejus mole & ſtaturâ variæ ſententiæ 936. 1. Collum ad pedes inflexum ibid. 21. Animal ſolidungulum, ib. 30. Longæviſſimum, ib. 48. Terribile ibid. 55. Homini & elephanto infenſum, quem cornu ſuo transfigit & ſurſum tollit 937. 10. 13. Sed *ruch* avis fert unguibus monocerotem, ibid. 47. Tela in monocerotem nihil poſſunt, ibidem lin. ult. Palumbes amat, 938. 4. Multa de cornu gravitate, ſoliditate, craſſitudine, ibid. 10. Variæ intus figuræ, ib. 47. Baltei ex hoc cornu confecti, 939. 8. Monilia, cultrorum manubria, &c. ib. 28. 30. &c.

Monoceroti veteres Græcos eadem fere tribuere quæ Scriptura τῷ *reem*. 1. Inſignem proceritatem, 2. Cornu unicum, ut in ſpeciem David τῷ *reem*, 3. Feritatem indomitam, 4. Summum robur 951. 28. Tamen abſit ut *reem* putetur eſſe monoceros, de quo quicquid ſcribitur ſuſpectum eſt 952. 45.

De Monocerote qui ſcribunt ſibi non conſtant 952. 47. Singulæ etiam deſcriptiones multa habent ἀσύςατα, ibid. 58. Ut cum jungunt cervi caput & equi corpus cum elephantis pedibus, ibid. 60. Et his pedibus tribuunt curſum citatiſſimum, ib. 68. Hoc animal vivum poſſe capi abſurde negant 953. 28. Nemo Græcorum aut Romanorum ſe hoc animal vidiſſe ſcribit, ib. 70. & 954. 8. Neque quiſquam Arabum qui Indiam diu tenuerunt 954. 12. Garcius ab Horto & Linſchotius, qui in India diu vixere, nihil de eo certi afferunt 954. 48. 61. Vartomanus oryges à ſe viſos deſcribit, non veros monocerotes 955. 1. Cornua quæ pro monocerotum cornibus oſtentant ſunt ceti dentes 955. 40. Nec ſi in India vere extaret monoceros, potuit eſſe notus Judæis ævo Moſis 957. 24.

Reem non eſt monoceros, ſed animal bicorne Deuter. 33. 17. & Pſ. 22. 22. Et Hebræi quoque bicorne deſcribunt 957. 39. 60. 67. 69. Itaque monoceros illis non eſt *reem*, ſed *keras* ibid. 73. Et Jobus τὸν *reem* à cultu terræ eximit 953. 59. ſed non negat abſolute eum poſſe cicurari 970. 67.

Mortariolum maxillæ, Hebr. מכתש *mactes* Græc. ὅλμισκος quid proprie 203. 32.

Moſchi capreolus in Symeone Sethi unicornis 941. 63. Ibi quædam emendata 942. 7. Alii Arabes de moſcho ibid. 10. Avicennæ moſchus Tubetienſis cur optimus ibid. 64.

Moſchi capreolum quomodo deſcribant Arabes 943. 10.

Moſes, vide *Typhon*.

Moveri, id eſt ſaltare Hebr. & Gr. 121. 49.

Mucro cur Hebr. להב flamma dicatur 2. 3.

Mugil cur dicatur νῆςις ſeu jejunus 2. 3.

Mulctrale an dicatur Hebr. עטין *atin* in Jobo 457. 5.

Mulli unius in pretium integra latifundia 44. 5.

Mullus ארם pinnas & ſquamas habet, atque ideo mundus eſt 42. 16.

Mulę fœcundę in Syria, Phrygia, Cappadocia, Africa, 232. 32.

Mulares rhedæ, bigæ, trigæ, quadrigæ, quæ ab Hebræis טטרמולין *tetramulin* hybridâ voce vocantur 229. 49.

Muli perſis olim *ahaſteranin*, hodie *aſtar*. Falluntur qui hanc vocem aliunde quam ex Perſica linguâ arceſſunt 236. 33.

Muli proprie dicti ex aſino & equâ 232. 67.

Muli ex onagro & equâ vel aſino quales 234. 42.

Muli ex aſino & equâ optimi 235. 8. Cognoſcuntur ex parvis auribus, ibid. 48. Perſarum angari tales mulos equitant in libro Eſther 235. 47. Eoſdem laudat Simonides ibid. 74.

Muli prius in Græciâ quam in Judæa 241. 65.

Muli ex Henetis primum orti juxta Homerum & Græcos 238. 1.

Muli Henetici apud Homerum à noſtris diverſi 241. 9.

Muli Thogarma non ſunt muli Scythiæ, ubi nec muli nec aſini 230. 9. Sed Galatiæ aut Cappadociæ, in quarum confiniis erant Trogmi populi ibid. 59.

Mulorum inventum Hebræi Anæ tribuunt Eſavi ſocero, tanquam ex Gen. 36. 24. ubi ימים volunt eſſe mulos 238. 60. Recentiorum interpretum in eâ verſione conſenſus, 239. 29. 53. Quæ tamen quatuor de cauſis merito eſt ſuſpecta ibid. 65.

Mulorum partum Juxta Arabes quis primus procuraverit, vide *Karon*. Qui mulos habuiſſe & inveniſſe cur putetur 241. 28.

Mulorum origo fortuita 241. 55.

Mulorum primus uſus in Judæâ Davidis ævo 228. 49.

Mulos Græci interpretes Abrahamo, Joſepho & Samueli; Et Hebræi Iſaaco tribuunt, ſed perperam 240. 30. 48.

Mulis uti Judæis licebat, non tamen eorum procreationi incumbere, quia lex id diſerte vetat 244. 35.

Mulus Hebr. פרד *pered* non quia cœlebs, ſed quia ex iis parentibus ortus qui à naturali conſorte ſeparantur, ut Oſ. 4. 14. adulteri cum meretricibus 231. 12.

Mulorum alii equitantur, alii ſagmarii, alii curules 228. 60.

Mulorum certamen Olympiæ antiquiſſimum, etſi Pauſanias id neget 236. 11. 19.

Muli publico curſui deſtinati 236. 25.

Muli qui in montibus educantur duriores habent ungulas, unde illis Græcum nomen 231. 49.

Munda animalia ab immundis diſtincta, non ſolum ante Legem, ſed & ante diluvium 11. 7.

Munda omnia ad eſum & ſacrificia adhibita 13. 3. 33.

Mundæ in Lege quadrupedes quæ ruminant & ungulam diviſam habent, 11. 3. Et mundi piſces qui pinnas & ſquamas habent 42. 24.

Mundus Hebr. חלד *cheled*, & animalis nomen חולד *choled* (aliis *muſtela*, nobis *talpa*) quomodo ſint conjugata. Variæ de eo ſententiæ & conjecturæ 1030. 4.

Muræna è longis piſcibus pinnis caret & ſquamis, ac proinde per Legem eſt immunda 42. 18.

Murem comedentes Eſ. 66. 7. id eſt chœrogryllium non glirem, ut vult Hieronymus 33. 13.

Mures pro cibo in ſummâ fame Hieroſolymis obſeſſis 1010. 32.

Muris eſus oblivionem inducit 1020. 18.

Murium tres colores 1019. 49. Alibi rariſſimi ubi reperti, ibid. 52. De iis Proverbium ibid. 58.

Mures in Philiſtæos immiſſi 35. 53.

Mures ferrivori in Atho monte & Gyaro inſula 1018. 48. &c.

Mures quidam Libyci & Ægyptii, in Herodoto & aliis, pedes poſteriores longiores habent, quibus bipedes gradiuntur 1009. 71. Hic mus cur dictus Gr. ἀρκτομῦς 1010. 41. & χοιρογρύλλιος 1016. 46. & Hebr. שפן *ſaphan* 1016. 25. & Arab. *aljarbuo*, ibid. 31. & Chald. טפזא *taphza*, ibid. 36. Et Syr. *chagas* ibid. 39.

Muris *aljarbuo* dicti pedum & inceſſus deſcriptio ex Arabibus 1010. 58. In illis vigiles quorum negligentia morte punitur 1011. 40. Idem Græci de arctomye 1011. 5. Cauda inſtar haſtæ 1011. 60. Domus ſubterraneæ quæ ad quatuor ventos patent 1012.

1012. 19. Foramina terrâ obducunt ne appareant 1012. 30. His hypocritæ cur ſimiles 1012. 50. Viæ in latibulis λαβυρινθώδεις 1013. 8. Hæc latibula in petricoſis locis & maxime eminentibus 1013. 30. Summis pedibus inſiſtunt ne veſtigia agnoſcantur 1013. 48. Ruminant licet utrimque dentati 1013. 57. Saltuatim gradiuntur 1013. 60. In illorum latibulis qui ſerpentes nidificent, ibid. 68. Mus ex hujus coitu cum vulgari mure natus *pharnab* dicitur, 1014. 6. *Aljarbuo* ſolus murium edulis apud Arabes, ibid. 12. Latibulum ejus emitur, ibid. 40. *Aljarbuo* Sapharienſis carne pinguior, ibid. 54. Iſraeliticus, quem vocant ad ventum exſiccatur, ibid. 72. Hebræum עכבר *achbar*, id eſt mus, cur ab Arabe in Eſaia reddatur aljarbuo 1015. 10.

Mus Hebr. quomodo & unde dicatur 63. 52. & 1017. 38.

Mus juxta Hebræum agri conſumptor & vaſtator 1017. 38. Exempla in Philiſtæis 1 Sam. 6. 5. Cantabris, Coſanis, Abderitis, Chalcidenſibus, Gyaro, Troade, Myſiâ, Æolide 1017. 70. & 1018. 22.

Mus in Lege cur immundus 1019. 53. Cyrillus emendatus 1020. 2. Mus φοφοδής, ibid. 3.

Mus montanus non eſt *ſaphan*, cum ſit ſolitarius 1009. 27.

Mus Ponticus, qui & Finnicus à Finnis populis, & Arab. الفنك *alfenec* 1006. 58. Ruminare illum murem teſtantur Ariſtoteles & Plinus 1009. 1. Sed in petris non degit, ac proinde non eſt *ſaphan*, ibid. 12.

Mus juxta Hebræos eſt reptilis 31. 5.

Muſca pulla in domo mactationis Hieroſolymis 36. 57.

Muſcæ Dei copiæ in Ægyptios, vide Ranæ

Muſca Hebr. quomodo & unde dicta 69. 52.

Muſcarum ſpecies 34. 45.

Muſicæ inventionem Græci ad paſtores referunt 464. 49.

Muſicæ mira vis ex hiſtoriis probata 461. 19.

Muſica an in dæmonem aliquid poſſit 463. 29. Ut bonum ſpiritum accerſit, ita malum abigit, ibid. 66.

Muſimon, vide *Tityrus*

Muſſitare dicuntur Engaſtrimythi Eſ. 8. 19. Magi, umbræ, dæmones, & exili ſono loqui 731. 70. & 732. 6. 40.

Muſtela animal feli ſimile 1022. 10. Muribus tam infeſtum quam felis 1025. 4. Talmudicis muſtela duplex, una domorum ſeu domeſtica, altera ruborum ſeu ſylveſtris 1027. 40. &c. De muſtela hiſtoriolæ aut fabellæ verius 1028. 4. 50. & 1029. 63.

Muſtela in cibis 33. 42.

Muſtela in tecto viſa malum omen 21. 30.

Muſtela multa recondit quibus non eget, ita mundani homines 1029. 10.

Muſtelam aure concipere & ore parere cur creditum 1033. 45. An, ut ait Philoſophus, quia catulos ſæpe ore transfert, ib. 67. Quin muſtelæ imputatum quod de muſtelo piſce verius. Is enim in metu catulos in ore abſcondit, quos cum emittit parere creditur, ibid. 71.

De muſtela pſeudoariſteæ & pſeudobarnabæ error 1034. 6.

Plutarchi ſententia honeſtior 1035. 10.

Muſteli, vide *Aſterias*.

Μυγαλῆ non naſcitur ex mure & muſtela, ut Amyntas ex nomine ridicule colligit, ſed mus eſt muſtelini coloris 1064. 19.

Myiagros Deus aut heros in Elide, qui muſcas abigebat 36. 42.

Myiodes Deus in Elide qui muſcas abigebat, idem qui Myiagrus 36. 40.

Mylitta Aſſyriis Lucina 292. 9.

Μυωπάζειν in Petro quid ſit 31. 10.

Na נא Hebr. non ſignificat fractum, ut vult Oleaſtrius, ſed *crudum* aut *ſemicoctum* potius, quod probatur ex Hebr. & Arab. 694. 30. 54.

Naris in equo patula, iræ aut animi indicium 123. 46.

Natare, proprium aquatilium, quæ ideo νηκτὰ dicuntur 37. 32.

Nauplius non eſt בן נפלים *ben nephilim* ut putat doctiſſimus 1055. 42.

Nautili, vide *mollia*, & 52. 62.

Nabajoth, vide *Cedar*.

Nephthali ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis Gen. 49. 21. Hæc obſcura, nec patet quomodo in Nephthalitas quadrent 895. 29. Hebræorum in illa divinationes, ibid. 35. Hebræa, ſi vocales abeſſent, poſſe aliter legi, & ſenſu magis congruo 896. 21. Nephthalitarum prodigioſa fœcunditas, ibid. 64. Iidem in ultimo Oriente ibid. 69.

Nephthalitis cur deſtinetur Occaſus & Meridies Deut. 33. 23. cum Ortum & Septentrionem potius occupaverint 898. 48.

Nicchaz, ſerpens qui naſo pungit 26. 10.

Ninivitæ, vide *Gentes*.

Niſa vel *Naſa* regio in qua pratum Hippobotum *Cataſtigona* dictum 164. 40. Explicatur utrumque nomen, ibid. 56. Ibi paſcebantur equorum multæ myriades 165. 20. De ſitu diſputatur, quem alii aliter, ſed Diodorus & Arrianus deſcribunt inter Suſa & Ecbatana, in eâ parte Mediæ quæ Suſianæ eſt confinis. Quod videtur eſſe verius 165. 36.

Niſan menſis Chald. unde dictus 557. 54. 61. Hoc belli gerendi fuiſſe tempus, ut nobis Martium, Στρατεῖον Bithynis, Φαμενὼθ Ægyptiis 558. 15.

Nix quomodo lanæ ſimilis 475. 40. *Vellus aquarum* Martiali, ibid. 54. Arnobio *plumeæ cruſtulæ*, ibid. 62. Arabibus *alæ cœli* ibid. 71.

Noctua quomodo Hebr. & unde dicta 66. 3.

Nodus hyænæ in Lucano quid ſit 840. 8. Salmaſii error, ibid. 12. Primum ſpinæ articulum in hyæna *nodum* vocari & *Atlantion*, ibid. 57. Ejus deſcriptio & virtus, ib. 73. Ἄτλας ultima colli vertebra 841. 12. Cur hyæna claudicet ibid. 26.

Nomina imponere dominorum eſt 57. 50.

Nominum prima impoſitio quanti fuerit doceat Plato 58. 64. Et Lucertius fruſtra objicit non potuiſſe unum hominem nomina rebus imponere ibid. 33.

Nomina Romana multa ab utroque pecore. A minore Porcius Ovinius, Caprilius, à majore Equitius, Taurus, Vitulus &c. 438. 34.

Nominibus collectivis ſingularibus ſæpe jungi pluralia verba 774. 14.

Nubes ſuper ſupercilia 728. 3. 10. 14. 22.

Numeri enallage frequens 127. 70. & 212. 40. In nomine Dei imprimis 347. 14.

Nummi olim boum, ovium, aliorumque animalium imaginibus ſignati 431. 4.

Nycticorax in maceriis degit 14. 35.

Ochim אחים Eſ. 13. 21. non eſt animalis nomen, ſed ferarum ululatus, quibus deſerta perſonant 865. 54. 63. Ex Hebraicâ, Arabicâ, Ægyptiâ, & Græcâ linguâ id probatur, ibid. 73. Græcos, Arabes, Syros, Aquilam & Theodotionem ſic reddidiſſe, 866. 13. Neminem ante Hieronymum pro animali accepiſſe, ibid. 26. Eundem in Aquila pro φώνων male legiſſe τυφώνων ibid. 21. Et Gabrielem in Arabe صدى male reddidiſſe *ululas*, cum ibi eâ voce ſignificetur Echo 866. 18. & 35.

Odorari Hebr. perſentiſcere ut Ciceroni 151. 7.

Oeolycus, vide *Theræ filius*.

Οἶνε vox Exod. 32. 18. unde irrepſerit 350. 17.

Ὀκλάπελες in Scythis qui boum duorum & plauſtri unius domini ſunt 313. 17.

Omentum cur Hebr. מכסה 503. 4. Hujus in ſacris uſus ibid. 9. Perſæ ſolum hoc Diis offerebant ibid 26. Omentum ab omaſo nomen non habet 503. 47.

Ὁμοιόπτωτα vocabula κνώδαλον, δαίδαλος, ἀμύγδαλος, κορυδαλὸς, σκάνδαλον, σάνδαλον, &c. 979. 34.

Onager Hebr. quomodo & unde dicatur 63. 13.

Onager liber & vagus 9. 35.

Onagri aſinis domeſticis ſimiles, tamen diverſi generis 867. 65. Notæ διακριτικαὶ 868. 25. Curſu longe præcellunt, ibid. 26. Sunt pulchriores & majores 869. 8. Hebr. à curſu vocatur פרא *pere* & à ruditu ערוד *arod* 868. 72. & 869. 55. Ita ſolitarius eſt ut tamen ſit gregarius, 870. 5. Priſci doctores domari poſſe negant, ſed minus vere 871. 27. Onager à tributo immunis 877. 52. Paſtore non eget, quia montes cibum, fontes potum illi ſubminiſtrant, niſi famis tempore, cum ventum trahit ut dracones, ibid. 56. Oculi etiam inedia deficiunt, qui tamen acerrimi 878. 2. Fœmina quam libidinoſa. ibid. 13. Homines ratione feritatis cum onagris collati, ibid. 36. Onager leonum pabulum. 70. An verum ſit laliſiones à patribus caſtrari, ut docent Græci, Romani & Arabes, 879. 4. Quorum hi Matrem addunt pulli ſui crus frangere 879. 38.

Ὀνέλαφοι in pompâ Ptolemæi mendoſe pro ἔλαφοι 915. 35.

Onirocriticos tam Talmudicos quam Græcos captare in vocibus frigidas alluſiones 865. 14.

Onocrotalus Hebr. quomodo & unde dicatur 66. 55.

Ononychiten vel onochoeriten Chriſtianos habuiſſe pro Deo profani homines objecerunt 222. 68.

Onyx Hebræum nomen habet à nigredine ſumptum 718. 34.

Ὀφιομαντεία vel divinatio per ſerpentes 21. 7.

Ophion cur vocetur vatum antiquiſſimus 22. 25.

Ophionis tabulæ ſeptem Planetis ſeptem cognomines quid continuerint 22. 28.

Oratio ſummi ſacerdotis ad Deum die Propitiationum 658. 1.

Ordeum olim equorum pabulum 58. 64.

Orynges equi, vide *varii coloris animalia* & 786. 45. & 793. 69.

Oryx Ariſtoteli & Plinio unicornis 945. 71. De eo multa ex aliis ſcriptoribus 946. 7. Heliodorus de oryge emendatus, ibid. 41. Oppianus orygem aliter deſcribit quam alii ſcriptores 947. 1. Concluditur tamen idem eſſe animal, & refelluntur objectiones, ib. 33. Oryx animal pugnaciſſimum, ibid. 59. Nec ſemper unicornis, ibid. 70. Bove non multo minor 948. 8. minor bubalo, ibid. 11. Jungebatur bigis, & equi vices præſtabat, ibid. 11. Cum cervis recenſetur à Columella, & à Plinio vocatur *cervus ſubulo*: ibid. 20.

Tabula vetus in qua deſcribuntur oryges in vario ſitu 955. 10.

In Oryge ſaluberrimi liquoris veſicæ 204. 1.

Orygis fortitudo in Martiali & Oppiano, qui obiter emendatur 968. 16. 65. Orygem potuiſſe vocari *reem*, quia vero *reem* eſt ſimillimus 969. 18. Orygum cornibus pugnant Simi Æthiopes, ibid. 55. Ab hoc cornu orygi nomen 970. 20. Oryx Latine ſubulo, & דיצא Chald. pro דיצא à transfigendo ibid. 36. 38. Orygis ſtatura major, ibid. 55. Et quandoque eſt unicornis unde μονόκερως dici potuit à Græcis interpretibus, ibid. 60.

Oryx aut Ægyptium animal aut Ægyptiis notiſſimum 971. 11. De oryge Hori locus bis emendatus, ibid. 40. & 48. Nec Judæis ignotus ibid. 60. & 972. 1.

Oſſifraga Hebr. quomodo & unde dicta 63. 69.

Ovicula parabolæ quieſcens in ſinu domini ſui 521. 60. Exempla hujuſmodi, non ſolum in canibus & felibus, ibid. 65. Sed etiam in draconibus 522. 1. Oves in ſinu ferre 449. 4. 9.

Ovis كنوف *canuph*, quæ à grege longius aberrat, quod per morbum quandoque accidit 524. 43. Is morbus ثول *tſawal* Arabibus, ibid. 50.
Oves & capras multa habere communia ex Ariſtotele probatur 416. 69. & 620. 26. Itaque in unum gregem ſæpe coeunt 417. 71. Is Arabice quomodo vocetur 418. 2. Eodem modo paſcuntur 418. 27. Morbos habent ſimiles, ibid. 29. Eadem utriſque venena, ibid. 31. Eædem medicinæ, ibid. 41. Hœdi & agni eodem tempore caſtrantur, ibid. 52. Balatus utriſque communis, 420. 14. Hinc Hebr. Arab. Gr. &c. communia habent nomina 418. 63. & 420. 36.
Ovium in Syria, Ægypto & Arabia cauda quam pinguis 6. 64. & 494. 48. Huic ploſtella ſupponi, 494. 69. 72. & p. ſeq. totâ. De tali cauda egiſſe Moſem quæ Hebr. & Arab. אליה dicitur 497. 3.
Oves uni ademptas alteri committere quomodo uno verbo dicant Arabes 448. 68.
Ovis נדחה *diſpulſa*, id eſt vaga & palabunda 447. 22. quod ex Arabiſmo probatur ibid. 33.
Oves quam ſint dociles 521. 21. Voces quaſdam intelligunt; ibid. 31.
Oves ferreæ Talmudicis quæ dicantur 452. 10.
Ovium mira fœcunditas, in Judæa maxime 510. 71.
Ovis à fœcunditate צאן vel צנה appellata 432. 25.
Ovis frigoris impatientiſſima 454. 14. 30.
Ovis ſola habet lanæ vellus 6. 62.
Ovium & lanæ colores multi explicati 476. 72.
Oves quandoque naſci rubras 991. 49. & purpureas 992. 7. 14. 20.
Ovium pelles rubras cur Syrus interpres *Hiſpanicas* appellet 991. 65.
Oves Scriptura ſæpe lupis opponit 530. 40.
Ovillæ pellis lupinâ admotâ pili excidunt 529. 41.
Ovis à lupo interemptæ pellis pediculis ſcatet, & varios gerenti morbos parit 530. 11.
Ovis lupum multó plus horret quam ullum aliud animal 529. 3.
Oves in metu ſe colligunt, & mutuo ſe premunt, unde Homero ἀγχιστῖναι 516. 71. In Michea eo alluſum 517. 19.
Ovis animal mitiſſimum, Syriace ܢܩܝܐ quaſi innocua dicta 520. 40. Hinc Fabius *Ovicula* dictus à clementia morum. Et Chriſtus ipſe ob id ipſum cum agno & ove ſæpe confertur ibid. 54. & 58.
Oves gaudere montibus 516. 14. An inde Homero οἰοπόλα montana loca, ibid. 25. Oves in plauſtribus locis majores, ſed caro deterior, ibid. 48.
Ovibus indui paſcua in Pſalmo legitur 518. 4.
Oves quando ad paſcua, ad aquas & ad umbram ſint deducendæ 519. 1. Quo ſæpe alludunt ſacri Scriptores, ibid. 46. Meſopotamiæ paſtores cur coarguerit Jacob, ibid. 60.
Ovium paſtus herba 517. 60. In quam mel liquidum in Praſiis pluens eſt Arabum *tabaxir*, Indorum ſaccharum Mambu 518. 1. Talis in deſerto manna, ibid. 17.
Oves paſtæ an paſcua proculcent, & aquas pedibus turbent? 525. 62. 69. Prophetas quandoque ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ plus habere quam ἐν τῷ μύθῳ 526. 10.
Oves pellitæ, Hebr. מכבנין, id eſt circumligatæ 486. 29. 38. 48. 50.
Ovium propria & partes quæ in Scriptura memorantur 470. 16.
Ovis præ pinguedine laſciviens 524. 67.
Oves plerumque uniparæ: Tamen in Judæa & alibi quandoque gemelliparæ 511. 52. & 512. 24. & 513. 6. Διδύμα πρόβατα & ambegnæ oves dictæ 512. 40. 42. Græcos id Apollini Nomio tribuiſſe, ibid. 48. Alicubi etiam bis in anno pariunt, ibid. 54. Sed nuſquam ter ut fabulantur, ibid. 65. & 513. 1. An Labanis oves biferæ fuerint. 513. 23.
Pagurus, vide *Cruſtata*.
Pan in Ægypto cultus hirci ſpecie, ut Jupiter arietis, Anubis canis, Diana felis, &c. 642. 38.
Pandoræ canina mens 689. 17.
Panis focatius ſeu ſubcineritius quomodo Hebr. Chald. & Arab. 326. 72. Idem Græc. ἐγκρυφίας, ἐσχαρίτης & ἐπανθρακὶς 327. 26. & 328. 2. De eo Scripturæ loca 327. 59.
Panis ſubcineritius non coquitur niſi vertatur 328. 72.
Panther an à pardo aut panthera differat 801. 35. Scriptores ſæpe diſtinguunt, ibid. 36. Panther tamen idem cum pardo 802. 18.
Panther magnum animal, catulos cæcos parit ut panthera in Plinio, ἀστερωπὸν & odoratum eſt, 802. 20. 36. 54. 62.
Panther Oppiano minutum & imbelle animal 801. 60. id eſt thos 802. 73. Aliis πανθήρειον 801. 70. & 804. 20.
Panthera Latine varia 787. 48.
Pantheræ fragrantia 790. 28.
Pantheræ ex Cilicia à Cicerone miſſæ Plutarcho παρδάλεις 800. 32.
Pantheram & πάρδαλιν idem eſſe animal probatur contra Allatium & alios qui pernegant 800. 10.
Ad pantheras Plinius refert quod Græci dicunt παρδάλεις magno eſſe corde, odoratus, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & pilos decidere admotâ pelle hyænæ 800. 58. 60. 71. & 801. 3. 7. 13. Denique pantheras à pardis Plinius ſolo ſexu & candore diſtinguit 801. 18.
Pantherinæ menſæ, vide *Tigrinæ*.
Πανθηρίσκος ad Bacchi pedes 803. 8. Vini potu delectatur, ibid. 18.
Papillæ uberum potius quam ipſa Sponſæ ubera collata in Cantico Solomonis cum hinnulis inter lilia paſcentibus 923. 65.
Paraſceve, id eſt dies Veneris 567. 1. Paraſceve Paſchæ Joh. 19. 14. non eſt præparatio ad Paſcha, ſed ad Sabbathum, ideo Paſchæ dicta, quia in Paſchæ feſtum incidit 567. 20.
Παρδαλέη non ſolum pardi pellis, ſed & alia quævis modo varia 787. 2.
Pardalianches pantheras necat 800. 23.
Pardalio gemmæ à panthera nomen 800. 20.
Arabica pardi epitheta ad varios colores pertinentia 587. 52.
Pardus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 10.
Pardorum genus duplex 805. 35.
Pardum cum hœdo cubare quam inſolitum 789. 20.
Pardus inſidioſus 788. 68. Vigilat in Judææ urbes, ibid. 73.
Pardus & leo ſępe juncti in libris ſacris & profanis, 785. 49.
Pardus à leone ordine dignitatis ſecundus 785. 36.
Pardis leviores equi ejus. Ita Habacuc 787. 74. Syrus *aquilis leviores*, id eſt ܢܫܪܐ pro ܢܡܪܐ 788. 1. Pardi tam ad curſum quam ad ſaltum agiles contra Druſium ibid. 29.
A pardis loca dicta 790. 50.
Pardi maculę Jerem. 13. 23. in Chald. שלטי *ſcuta* aut *ſcutula*, unde *ſcutulatæ veſtes*, *ſcutulati equi* 786. 26. 29. Hæ maculæ Arab. *ſigilla*, Hebr. חברברות quia lividæ 786. 36. 37. Pardus à maculis נמר *nemer* dictus
Pardorum montes 790. 59.
Pardo tertia monarchia quomodo ſimilis 789. 37.
Πάρδος *pardus* (ut πάρδαλις) in Ariſtophanis Scholiaſte alludit juxta nonnullos ad Hebræum פרדס *pardes* pro *paradiſo* aut horto, quia ut hortus floribus, ita maculis variatur pardi pellis 787. 59.
Pardus & فهد *phehed* feræ homogeneæ 796. 45.
Pardus in venabula præceps ruit 789. 63.
Ut pardus in via Aſſur Oſ. 13. 7. An veteres ſic recte legerint 790. 67.
Pardus vini avidus 790. 8. vide ſupra Πανθηρίσκος. Parnaſſo monti unde nomen 443. 32. Ibi gramen quam eximium ibid. 50.
Parthorum ῥόπτρα inſtar tonitru 151. 72.
Participium Activum pro Paſſivo, & Paſſivum pro Activo Hebræi & Arabes adhibent per hypallagen 89. 3.
Paſcere, Hebr. רעה, etiam divagari ſignificat 466. 70. vide infra *Paſci*
Paſcha à verbo פסח, id eſt διαβαίνειν & ὑπερβαίνειν 555. 65. Quid διαβατήρια Græcis 556. 1. Cur Baalitæ altare tranſilierint 556. 28. Paſchæ vox quam homonyma, ibid. 55. Paſchæ nomen Syri, Æthiopes & Græci quam varie reddant 556. 72.
Ad Paſcha ſeponi jubetur שה id eſt *agnus* vel *hœdus*, ſed potius *agnus*, quod multis probatur 582. 7. 30.
Paſchatis agnus ſit integer, maſculus, anniculus 583. 47.
Paſchæ agnus integer, id eſt ſine labe 583. 50.
Vitia in eo quinquaginta recenſet Maimonides 583. 73. In his טרפות *teraphoth* ſeu diſcerpta à feris, quorum XVIII. ſpecies Talmudici numerant, ſed Maimonides LXX. 584. 36. 42.
Paſchalis agnus maſculus cur præfertur 584. 44.
Paſchalis agnus anniculus, qui primum annum non ſuperaverit etſi non attigerit. Nam octavo die ſacrificio purus erat 585. 1.
Paſchales agni in Ægypto domi *mactati*, in Judęa Jeroſolymis, & in templi atrio 572. 40. vide *Agnus*
Paſchatis amaræ herbæ & azyma miſeram Iſraelitarum in Ægypto vitam ſignificabant 612. 3. 31. Alii ritus propere inde eſſe excedendum, ibid. 51. Et ipſum Paſchę nomen Angelum Judęis pepercisse ibid. 59.
Paſchatis contubernia quomodo Hebr. & Gr. dicta, & ex qualibus conſtiterint 581. 52.
In Paſchate convivæ quot circiter 581. 27. Et quantum quiſque comederit ibid. 45.
Paſchatis convivę vel genuini, id eſt veri Judæi, vel adſcititii, id eſt qui Judæi fiebant, quorum plura genera 577. 39. 44. Iidem per domos conveniebant 581. 17.
Paſcha Hieroſolymis nunquam per biduum celebratum 564. 16. Nec indictum κατὰ τὴν σύνοδον ibid. 35. Moſis ætate nulli in Ægypto Aſtrologi, ibid. 48. Solvuntur objectiones, ibid. 71. Ad Paſcha nemo incircumciſus admiſſus 577. 42.
Paſchatis feſto quædam licuiſſe quæ Sabbatho vetita 568. 70.
Paſcha Judæos olim conſtituiſſe per Lunæ φάσεις 562. 54. Quâ ratione id factum, 563. 24. Privato non licuiſſe id mutare ibid. 39. Mutatio qualem volunt fuiſſet inutilis, ibid. 52.
Paſcha manducare Joh. 18. 28. id eſt Paſchalia ſacrificia ab agno diverſa 565. 25. Deut. 16. 2. *Mactabis Paſcha* eodem ſenſu dictum. Ita ſacerdotibus Joſias boves &c. dedit *ad Paſchata*, ibid. 39. 59. & 566. 58.
Paſchalis agni miraculum, in Ægypto mactati, ut per ejus ſanguinem Iſraelitæ ab Ægypti clade eximerentur, quam inſigne fuerit 555. 44.
Paſchatis

Paſchatis die plebeios etiam in Judæa pro ſacerdotibus fuiſſe Philonis error 575. 71. Plebeii quidem Paſchalem agnum, ſed & alias victimas æque mactabant 576. 20. 41. Sed ſoli ſacerdotes ſanguinem accipiebant & aſpergebant, ibid. 65.
Paſchatis primi totâ nocte cur exire vetitum 610. 20.
Paſcha primum & ſecundum quid commune aut diverſum habuerint 571. 43.
Paſcha primum ſub Ezechia cur ſecundo menſe celebratum 572. 6.
In Paſchatis ritibus quatuor obſervanda, 1. victimæ ſeparatio. 2. mactatio, 3. aſſatio, 4. manducatio 582. 3.
Paſchę ritus quidam perpetui, quidam in ſolâ Ægypto obſervati 610. 60.
Paſcha verum fuiſſe ſacrificium tam ex Scriptura probatur quam ex ipſo ritu 573. 5.
Paſcha ſecundo menſe cur inſtitutum 571. 21.
Paſcha Judaicum duo beneficia ſignificabat 1. Liberationem ex Ægypti ſervitute, & plagis in Ægyptios inflictis, imprimis ab ultima. 2. Liberationem à peccato & morte æternâ per Chriſtum 611. 69.
Paſcha Judaicum ſignificabat Chriſti 1. perſonam, 2. mortem; 3. mortis fructus, 4. quomodo illius fiamus participes 612. 73.
An Paſcha potuerit in tertium menſem rejici 572. 23.
Paſchæ tempus menſis *Abib*, die XIV. inter duas veſperas 557. 35.
Paſcha qui putant ubivis potuiſſe mactari & comedi refelluntur 575. 1.
Paſcha non celebratum eſt veſpera diei XIV. incipientis ſed deſinentis 560. 40.
Ad Paſchę celebrationem vicini advocati, cùm minor erat domus 581. 26.
Παςχαλικὸς quis dicatur 556. 67.
Paſci in loco ſpatioſo quid ſit 412. 65.
Paſtinaca è latis piſcibus immunda, quia neque pinnas neque ſquamas habet 42. 18.
Paſtores Ægyptiis cur odioſi 644. 68.
Paſtor ἀγραυλῶν quomodo Arab. 453. 47.
Paſtoris boni in Scriptura deſcriptiones 449. 1. 54. & 450. 1. & 451. 20.
Paſtor bonus vitam pro ovibus ponit 450. 58. Et ex leonis faucibus eas eripit, quod ſæpe factum, ibid. 61. 69.
Paſtorum caulę Hebræa nomina quinque habent 467. 23.
Paſtoris diſcipulus כרזיל *carzil* Talmudicis 445. 20.
Paſtores furax hominum genus 438. 22.
Paſtor alius gregis dominus, alius mercenarius 444. 15.
Paſtores interdiu non noctu canunt 465. 25.
Paſtor in Jeremia quo ſenſu dicatur *involvere veſtem ſuam* 455. 69.
Paſtor malus & nihili quomodo Arabice 445. 46. De eo Scripturę loca explicantur. ibid. 50 & 447. 11. & 448. 15. 54.
Paſtores mercenarii alii primarii, alii ſecundarii 444. 49. Illi Gen. 47. 6. dicuntur *principes gregis*, ibid. 51. qualis Doeg, ibid. 57.
Paſtores muſici 464. 49.
Paſtor oves ſuas novit ex nota inuſta, puta in aure, crure, clunibus &c. 450. 6. 24.
Paſtor an diſcerptas & furto ablatas oves teneatur reſtituere 451. 47. De ea re lex Exod. 22. & Hebræorum exceptiones, ibid. 57. & 65.
Paſtorum tabernacula 465. 37. Horum uſus antiquiſſimus etiam inter Judæos, ibid. 50. Scenitæ & Nomades 466. 9. Jabal primus inventor, ibid. 10.
In paſtorali arte umbra politici regiminis 441. 28. Hinc reges in poetis dicuntur paſtores populorum, & in Scriptura paſcere populos ſuos ibid. 30. 32.
Paſtoritiam artem Patriarchæ agriculturę cur prætulerint, 441. 12.
Patriarcharum omnium corpora in terram Chanaan exportata, non Joſephi ſolius,

idque Sichemam, non Chebronem 435. 11.
Paulum quædam habere tanquam ex Moſe quæ in eo non leguntur 484. 60.
Pavo Hebr. quomodo & unde dictus 65. 58.
Peccatum cum leone confertur 778. 48.
Pectus in equo nobili quale 125. 14.
Pecunia & peculium à pecore cur appellata 12. 47.
Pecus quæ in agro pauperiem fecerit. De ea lex 398. 10.
Pecus quando ſub virga tranſeat 459. 11.
Pecus numeratur mane & veſpere, idque ſub virga paſtoris 459. 30.
Pecus noctu ſubreptum, quomodo Arabice 452. 30.
Pecudum & carnis eſus in uſu ante diluvium 11. 36.
Pecoris regii præfecti inſignes ex hiſtoriis 444. 61.
Pediculus Hebr. quomodo & unde dictus 70. 58.
Pediculi in cibis 35. 58.
Pediculi Dei copiæ quibus afflixit Ægyptios, vide *Ranæ*.
Pedum paſtoris quomodo Hebr. 458. 67. & 459. 5.
Pegaſus unde dictus 99. 42.
Pelecanus Hebr. quomodo & unde appelletur 65. 31.
Pelecanus in deſerto degit 14. 34.
Penna, vide *Zoophyta aquatica.*
Pentecoſten de qua Act. 2. an primi Chriſtiani crediderint in diem Dominicam incidiſſe 570. 18. An quinquaginta dies à Paſchate ad Pentecoſten potuerint à Sabbatho incipere 570. 31.
Pera paſtoris quomodo Hebr. Chald. & Arab. 456. 68.
Percnopterus aquilarum ſola cadaver attingit 16. 35.
Perfectum tempus pro imperfecto 755. 61.
Περιβόλια, barbaris ſcriptoribus *brolia*, Gall. *breuils*, id eſt pardiſi, ſeu ferarum vivaria 867. 73.
Periſtylon quæ pars Alexandriæ 264. 26.
Perquirens Hebr. id eſt dens jumenti 300. 15.
Perſæ & Perſeus unde dicti 99. 36.
Perſidis regum edicta ne ab ipſis quidem regibus potuiſſe revocari 248. 1.
Peſtis à Deo immiſſæ propter Davidis crimen quam gravia fuerint ſymptomata 378. 28. Ea graſſante is ad Deum clamat, *Ego ſum qui peccavi*, &c. Ut Corœbus apud Statium: *Quid meruere Argi? me, me, Divûm optime, ſolum*, &c. 378. 44.
Petoſiris in Ægypto vetuſtiſſimus Aſtrologus 583. 34.
Phage in *Bethphage* quid ſignificet 209. 55.
Pharaonis trigæ aut τριστάται 172. 50.
Pharetram ſonare ut Job., ita paſſim Poetæ dicunt 133. 68.
Pharnas פרנס, unde *Pharnabazus*, *Tiſſaphernes*, &c. paſtor & gubernator 443. 26.
Φαράγγα τῶν ὑαίνων eſſe *vallem hyænarum* non *ſucularum*, ut accepit Druſius. *Suculæ* non ſunt ὑαίναι ſed ὑάδες 831. 4. Alii vallem viperarum explicant, de quo in Serpentibus.
Φάρυγξ, proprie fauces, etiam os ſignificat 756. 53.
Phehed, animal ſomniculoſum, à verbo فهد *phahada* dormire, pandiculari 799. 25. Proverb. Arab. *Mendicior τῷ phehed*, ibid. 50. Videtur eſſe lynx, animal pardo ſimile.
Pheneus lacus ſterilis in Arcadia 40. 45.
Philippus Alexandri pater jam multâ animalia magnis ſumptibus coegerat 57. 5.
Philiſtæorum agri cur à muribus vaſtati 365. 45.
Philiſtæos quam male mulctaverit arca captiva 365. 19.
Philiſtæi qui arcam ceperunt quo morbo laboraverint 365. 51. Variæ ſententiæ, ibid. 62. Hebræa morbi nomina accurate explicantur 366. 12. Et probatur מחורים eſſe *anos*, עפולים *mariſcas*, ibid. Locum. Pſ. 78. 66. eo non pertinere 367. 1.

Philiſtæi cur arcam in novo plauſtro poſuerint, vaccaſque indomitas & fœtas illi junxerint 369. 26. 30. 41.
Philiſtæi cur murium & mariſcarum imagines Deo obtulerint 368. 3. Veteres ab aliquo malo liberati hujus inſignia Diis offerebant ibid. 6.
Philiſtæi templi limen cur tranſiliant 365. 27.
Philiſtæorum vaccas Deo offerre num licuerit 369. 58.
Philiſtæorum vocabula quædam 368. 5. & voces his cum Phrygibus communes 369. 14.
Philo de more crucifixos è cruce die feſto deponendi 568. 27.
Phoca ſeu boca à boatu nomen habet 46. 62.
Phocę cur Homero νέποδες 46. 19.
Phrygum voces aliquot 369. 14.
Pii etiam ad literam calcant leonem & aſpidem 776. 35.
Pinna quid in piſcibus, & quomodo Hebr. 38. 35.
Pinnici frequens piſcatio in Indiæ Colchis 489. 72.
Πιννινότριχα πρόβατα, oves quæ lanam habent ejuſdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt aurei 489. 2.
Piſces licet ad Adamum adducti non fuerint, quia ſunt diverſi elementi, tamen homini æque ſubeſſe 57. 69.
Piſces æquorei, lacuſtres, fluviatiles 40. 41.
Piſces anthropophagi 40. 32.
Piſces plane ἄφωνοι, unde ἔλλοπες 38. 69. Eorum ſtridor non eſt vera vox, ibid. 62. Quorſum in Jobo loqui dicantur 39. 1.
Piſces cetacei qui 42. 10.
Piſces Dii dicti & θεόπαιδες 43. 68.
In piſcibus viæ duces, non militiæ 39. 55.
Piſcis in Ephippo fabuloſus totâ Cretâ major 50. 33.
Piſcium mira fœcunditas 39. 6. Unde ידגו de Jacobi filiis dictum, id eſt more piſcium ſoboleſcere 39. 14.
In piſcium delectu luxus olim præcipua pars 43. 53.
Piſces magni qui dicantur 42. 6.
Piſces minuti majoribus pro cibo 39. 6.
Piſces νέποδες dicti, quia carent uſu pedum 44. 65.
Piſcis proprie partes pinna, ſquama & branchia 38. 33.
Piſces parvi vel magni 41. 53.
Piſces parvi in Euangelio dicti ἰχθύδια aut ὀψάρια 41. 54.
Piſcium alii pinnas & ſquamas habent, qui ex Lege mundi ſunt, alii utroque carent vel alterutro, qui immundi 42. 14.
Piſcem Romæ plus veniſſe quam bovem 43. 72.
Piſces non ſquamoſos pollucere vetitum, etiam ex Lege Numæ 42. 29. Sed ſquamoſos omnes pollucere licitum præter ſcarum ibid. 47.
Piſcis animal ſtolidiſſimum, ac proinde captu facile 39. 37.
A piſcibus Syri cur abſtinuerint 44. 11. Quæ Syrorum ſuperſtitio Nehemiâ recentior fuit ibid. 66.
Plantas Hebræi occidi & mori dicunt 1. 13.
Plantæ vivunt ex Hebr. ſententiâ 1. 6.
Platonis faſtus 173. 32.
Plauſtri primi inventores Bacchus & Ceres 312. 71.
Plauſtrum boum, Hebr. עגלה, Græc. ἅμαξα unde ἁμαξόβιοι 313. 1.
Plauſtrum Cybeles 312. 67.

Plumæ

Plumæ avium in veſtium uſum 17. 32.
Plumarium opus non ſignificat artem faciendi veſtes ex plumis. Sed quâ clavi, aut patagia, aut aureæ bracteolæ veſtibus interſperſæ avium plumas referunt 18. 1.
Pocula ex foliis colocaſiæ 144. 10.
Polluti, peregrini, incircumciſi à communione cum Chriſto quomodo excludantur 618. 55.
Polpoch in Jucatana ſerpens unde dictus, 26. 25. Idem caudæ aculeo pungit ibid. 27.
Polypi, vide *Mollia*.
Pondus pro valore quandoque ſumi 380. 34.
Porca præcidanea quid Romæ 982. 74.
Porcina Lege Dei vetita, eâque valde præciſâ 700. 31. Unde Judæorum hoſtes occaſionem ſumpſerunt eos proterve deridendi, & acriter perſequendi 701. 21. Tamen vere pii ab exactâ ejus obſervatione non potuerunt ſic deterreri, ibid. 71. Quin ſuem alere vetuerunt ſub pœnâ maledicti, atque etiam nominare 702. 31. 34. Sed has leges antiquarunt Chriſtus & Apoſtoli 703. 54.
Porcus lutulentus 9. 34.
Porcis margaritæ non projiciendæ, nec ſacra myſteria profanis proponenda 704. 47.
Porcus ad ſolam mortem nutritur 698. 15. Phrygia de eo fabula ibid. 40.
Porcus è Sylva Pſ. 80. 14. aper διακριτικῶς 977. 15.
Porcus è ſylva & feræ agri, qui vitem ex Ægypto tranſlatam devaſtarunt, ſunt reipubl. Iſraelis hoſtes & ſubverſores 976. 72.
Porcus è ſylva Eſau, fera agri Iſmael, id eſt Chriſtiani & Sacraceni in Midras 984. 15. Imo Aſſyrii & Babylonii. ibid. 25.
Porphyrion, vide *Animalia varii coloris*.
Prædictiones miræ de Achabo, Jezabele & Aſcletarione Mathematico à canibus lacerandis 671. 10. 29.
Pridianæ dapes quam contemptæ 610. 3.
Primitiæ & decimæ ex pecore 320. 15.
Primogenitorum occiſio in Ægypto quam gravis plaga 594. 1.
Primogenitus in brutis cur Hebr. פטר *pheter* vocetur 297. 4.
Primogeniti munia ſacerdotum obierunt ante ſacerdotes inſtitutos 575. 42.
Priſci mortales menſæ aſſidebant non accumbebant, quod tam ex Homero conſtat quam ex Prophetarum ſcriptis 598. 56. Itaque cauſa non fuit cur calceos eximerent ibid. 70.
Propheta qui in ſumma præcepti fidelis fuerat, tamen jure plexus eſt, quia peccavit in circumſtantia 206. 70. Legati Athenienſium ſimili de cauſa morte multati 207. 2.
Prophetæ cadveri leo cuſtos à Deo appoſitus, qui ut Prophetam honorat, quem puniverat ut tranſgreſſorem 207. 30.
Prophetas etiam invitos mala prænuntiare, nec poſſe Deum excutere 768. 62.
Protervia, ſacrum in quo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet igne conſumebatur 609. 68.
Πρένικος curſor velox: Inde Perſ. & Arab. tigris nomen *phuranick* 794. 31.
Pſalmo XXII. legendum כארו *caru* foderunt, non כארי *caari* ſicut leo. Quod probatur ex Senioribus 779. 69. Aquilâ 780. 21. Syro, Arabe, Æthiope, Hieronymo, 781. 60. Maſorethis ipſis 782. 41. Et nonnullis Judæorum exemplaribus 783. 37. Fraus Judæorum inſignis qui veram lectionem è textu in marginem tranſtulerunt 783. 4. Si ſcribas *ſicut leo*, nullus erit ſenſus commodus ibid. 39. Inde non recte concludi Judæos Hebræum textum corrupiſſe 784. 39.
Pſalmorum duo loca ab Hieronymo ad monocerotes tranſlata quia aliter lecta 950. 26.
Ptolemæo Philadelpho quam numeroſus fuerit equitatus 171. 6.
Pulex Hebr. quomodo & unde dictus 70. 64.
Pulvis non ſolum ſerpentis, ſed & multorum animalium cibus 27. 10.
Pygargus capreæ genus eſt ab albis natibus dictæ 902. 38. Tamen in Gr. verſione eſt pro Hebr. דישן *diſon*, cui color cinereus videtur feciſſe nomen, ibid. 64. Qualem deſcribunt tragelaphum 903. 1. 14. Ad *diſon* quæ voces alludant, ibid. 29. *Diſon* & *Biſon* idem non ſunt, ut conjectat Arias ibid. 40.
Python cur Hebr. dictus אוב *ob* 22. 34.
Quadrupes bifidum 6. 12.
Quadrupes cornutum, bicorne vel unicorne 6. 49.
Quadrupedes diſtingui ratione ætatis 7. 56. coloris 6. 71. dotum corporis 8. 70. loci 5. 70. molis 6. 6. morum 9. 28. partium 6. 11. ſexus 8. 21. victus 9. 42. vocis 7. 9. uſus 10. 74.
Quadrupes multifidum 6. 13.
Quadrupes ſolidipes 6. 11.
Quadrupedis frons cornuta vel glabra 6. 48.
Quadrupedum abuſus in Scriptura damnatus 13. 6.
Quadrupedum pleraſque majoris molis, ut cervos, bubalos, elephantes, rhinocerotes, ad boves referri 250. 61.
Rachel Jacibi uxor cur ovis dicta 438. 24.
Radicalibus geminatis ſignificationem intendi 1032. 35.
Raja è latis piſcibus immunda, quia pinnis & ſquamis caret 42. 18.
Rana quomodo Hebr. & unde dicta 68. 71.
Rana Talmudica, quæ pagum ſexaginta domorum magnitudine æquabat 980. 49.
Ranæ, muſcæ, pediculi, locuſtæ, Dei copiæ quibus afflixit Ægyptios 37. 50.
Reem Aben Ezræ eſt ibex 965. 30.
Reem ראם non eſt *urus* ut placet Bootio 958. 70. Urus animal in Judæa ignotum. In Græcia quoque & Romæ ante Cæſarem, qui in Hercynia ſylva primus deſcripſit 959. 61. Urus in Syria nullus, nec in Indiæ Arachotis & Troglodytis 960. 10. 25. 38. &c. & 961. 2. *Biſontes* tam feri quam uri 961. 46.
Reem non eſſe in boum ſed in cervorum aut caprearum cenſu Arabes, Chaldæi & Hebræi docent 961. 57. Tres capreæ ſpecies apud Arabes, quarum una *rim* dicta, ſinceræ albedinis, in arenis degens, pinguiſſima ibid. 64. De qua Poeta vetus 962. 53. & ejus Scholiaſtes ibid. 66. Et ab ea cognominatus Princeps in Arabia 963. 9. Quomodo in arenis hæ capreæ pingueſcant 964. 3. Has capreas caput & aures in altum erigere, unde illis nomen *reem* ibid. 27. 33. & 967. 2.
Reem ראם vel *reem* רים procerum animal 949. 46. ἀλπικὸν, ibid. 67. Validum, ferum, indomitum. ibid. 71. Cornutum 950. 12. Principum in Scriptura typus ibid. 21.
Regendi & Regum nomen unde 441. 9.
Reges olim paſtores 441. 56. 68.
Reges vel Imperatores Pharao, Joachaz, Joachim, Aſſuerus, Tiberius, Nero, leones dicti 771. 34.
Remotum iter quod à communione Paſchatis excuſabat, aliter definit Philo, aliter Judæi recentiores 580. 33.
Renes cur Hebr. כליות & טוחות 503. 58.
Renes pinguiſſimi maxime in ovibus 504. 9. 29.
Repere, vide *Aquatilia*.
Reptilis Hebræum nomen quam late pateat 23. 23.
Reptilis Hebraica tria nomina 23. 21. & 59. 22.
Reptilia Moſis ἔναιμα vel ἄναιμα 23. 36.
Reptilia in cibis 33. 8.
Reptilia non fruſtra contra Epicurum 33. 50.
Reptilia etiam ad Adamum adducta 55. 64.
Reptilium exſanguium, id eſt inſectorum definitio & genera 34. 34.
Reptilibus Hebræi quæ animalia adſcribant 54. 46.
Reptilibus utitur Deus ad improborum ſupplicia 33. 56.
Res Hebræum Syri ſæpe inſerunt poſt primam radicalem 669. 26.
Reſpicere in Deo quid ſit, cum ad Abelem dicitur reſpexiſſe 337. 6.
Rhinoceros in Aquila pro ראם *reem* 950. 57. Is Hebræis ignotus, ibid. 67. Illum Iſidorus cum monocerote confundit 951. 20.
Rhinoceros non eſt major bove juxta Strabonem 948. 8.
Rhinocerotem Martialis cur *gemino cornu* deſcribat 931. 10. Variæ ſententiæ. Illum locum aliter legendum, ibid. 44. Aliorum conjecturæ refelluntur, ibid. 16. 19. 34. 69. & 932. 16.
Rhizes, vide *Taurelephantes*.
Rhododaphne Hebr. הרדופני *hardophnin* 608. 19. Herba aſinaria cur dicta 608. 56. (Gloſſæ emendatæ ibid.) jumentis & pecori herba lethifera, homini ſalutifera 609. 7. Aquas Mara per eam edulcuiſſe 609. 19.
Rhombus pinnas habet, immundus tamen eſt, quia caret ſquamis 42. 22.
Rim Arab. capreæ ſpecies de qua ſupra in *reem*. In Arabicis, Chaldæis & Syris paraphraſib. رئم *rim* & רימא *rema* occurrit pro Hebræo דישן *diſon*, quo capreæ genus ſignificari apud omnes in confeſſo eſt 964. 46.
Riſus alius eſt lætitiæ, alius deriſionis, qui equo tribuitur καταχρηστικῶς 133. 4. 12.
Robur corporis virtus, & fortitudo animi 117. 39.
Ros Dei donum 548. 45.
Ros duplex, nocturnus & matutinus, utriuſque Arab. nomen. Ita manna utroque tempore 550. 8.
Ros pecori gratus, quando ſalubris vel inſalubris 518. 61.
Roſomaccha hyænæ ſpecies Sclavis 837. 52.
Rubedinis in equis tres gradus 114. 41. & 51.
Ruch avis fabuloſa fert unguibus monocerotem 937. 41.
Rufa perfecta (vacca) Num. 19. 2. id eſt perfecte rufa juxta Ebræos. Ita ut ne unum quidem pilum diverſi coloris habeat. Par in Ægyptiis ἀκεζεια 290. 23.
Rugire & rugitus, vide *Leo*.
Rupicapra unicornis, pugnax animal apud Arabes & Euſtathium Antiochenum, v. *Charſan* & 967. 44.
Rupicapræ totæ albæ 963. 20.
Ruſſeus dicitur equus potius quam *rufus* in Palladio, &c. 104. 41. Iſidorus *roſeum* perperam ſcribit 104. 44.
Sabæi in Eſaia Domino thus & aurum offerunt, id eſt regi Meſſiæ juxta Kimchium 81. 52.
Sabbati iter 959. 14.
Sabbatum magnum hodie quando Judæis 568. 23.
Sabec locus perplexus in quo detentus aries qui pro Iſaaco eſt immolatus 541. 48. Hujus vocis aliæ interpretationes refelluntur 543. 15.
Saccharum Mambu, vide *ovium paſtus*.
Sacerdotes vitulorum Jeroboami, quo ſenſu ſumpti dicantur ex extremis populi 356. 54.
Sacerdotibus Ægyptiis nonniſi lineæ veſtes, & quorſum 491. 73.
Sacrificia extraordinaria, ut in altaris dedicatione, in conſecratione primi & ſecundi templi, & divini cultus reſtitutione ſub Ezechia & Joſia 330. 18.
Sacrificia Gentilium quam ſimilia Judaicis 321. 7. Exemplum in holocauſtis Levitici ſtatim initio ibid. 11.
Sacrificia holocauſta, pacifica & propitiatoria 318. 60.

Sacrificia ab igne cœlitus delapſo incenſa & conſumpta 360. 70. Ignis ita delapſus ſervabatur inextinctus 361. 51. Aaronis filii conſumpti, quod alienum ſubſtituiſſent, ib. 58 Duravit ille ignis uſque ad captivitatem Babylonicam, ibid. 64. Quod è puteo erutum narrat Jaſon, ſilent veri Prophetæ; & Hebræi omnes negant, ibid. 67. Unde invictum in ipſos argumentum 362. 68.
Sacrificium juvencæ ruſę 320. 64.
Sacrificium juvencę quę in valle aſpera immolabatur 320. 71.
Sacrificia mundationum 320. 16.
In ſacrificio pacifico & pro peccato quid peculiare 13. 23.
In ſacrificio pro peccato bos, & in ſacrificio pro delicto, quod gravius fuit, ſolum aries eſt oblatus, & quorſum 319. 35.
Sacrificia propitiatoria vel pro peccato vel pro delicto 318. 73.
In ſacrificio quinque res ad plebem attinent, quinque ad ſolum ſacerdotem 577. 2.
Sacrificia quædam temporum, quædam perſonarum propria 319. 51. & 320. 1.
Sacrificia votiva 320. 14.
Saginari & obfirmari in malum 523. 13. quomodo id Arabice ibid. 40.
Sagittæ ex arcu excuſſę, aut ipſius arcus ſonus, quo verbo proprie ſignificetur apud Hebræos & Arabes 134. 32.
Σαίνειν & αἰκάλλειν de cane, ut Arab. بصبص *basbas*, caudæ & aurium motu abblandiri 681. 54.
Salamandra ſtellioni ſimilis, ut etiam ejus ſpecies 1073. 10.
Salamandræ color varius 1079. 24.
Salamandræ venenum quam ſit pòtens in calidioribus locis 1059. 27.
Salamandram Hebræorum alii muri, alii araneæ ſimilem eſſe volunt errore perridiculo 1082. 41. 43.
Salſugo מלחה cur ſumatur pro ſolitudine 872. 9. An quia ex ſalſugine fit ſterilitas, & ſterilia loca non habitantur ibid. 23.
Saltationes immodeſtæ, vide *Idololatrica ſacrificia.*
Samachonites vel Semechonites lacus, quaſi *piſcoſum* dicas, Arabibus enim piſces ſunt *Samachouna*, vide *Aquæ Merom*
Sammabras, Arab. ſtellio à veneno ſiç dictus & maculis tanquam lepræ, 1087. 7. Ratio nominis fabuloſa ibid. 51.
Sampſuchus veteribus idem quod amaracus 589. 17. Talmudicorum nonnullis hyſſopus 587. 37.
In Samſonem Joſephus injurius 201. 55.
Samſonis cum leone pugna prope Timnatham 753. 10. eoque inermi. ibid. 14. & 60. 65. Joſephus ſuffocatum ſcribit, ibid. 70. Ita ab Hercule & aliis 754. 1.
In Samſone qui ſolus occidit mille viros implentur promiſſa Legis 200. 3. Tale quid de Joſebo 199. 74.
Samſon non dicit Philiſtæos araſſe vitulam ſuam, quod eſſet obſcœnius, ſed araſſe cum ea, quia illius opera arcanum ſuum rimati fuerant 406. 33.
Samſon unde trecentas vulpes nactus fuerit, quadruplex reſponſio 854. 61.
Samſon cur per vulpes ſegetes exuſſerit 856. 10.
Sanare, id eſt peccata remittere 580. 9.
Sanchoniathon quam vetus ſcriptor 44. 50.
Samgar ſtimulo boum inſtructus, ut Lycurgus βουπλῆγι; Cujus pugnam Nonnus deſcribit prope Carmelum Judææ montem, à quo non procul habitavit Samgar 385. 52. 66. Boum ſtimulus cur Talmudicis מרדע *marda*, Hebręis מלמד *malmad* & דרבן *darban*. Quæ duo vocabula quid differant 385. 18. & 389. 21. 40.
Sanguinem attingere cur ſub Lege nefas fuerit 11. 12. Et ab ipſis Apoſtolis aliquamdiu vetitum, & poſtmodum conceſſum 11. 16.
Sanguinis aſperſio in Ægypti Paſchate quomodo obſervata 573. 70. Idem fuiſſe propitiatorium 574. 10. Ejuſdem adeps Deo adolebatur ibid. 14.
Sanguis cur pro ſigno datus 594. 15.
Sanguis uvæ, id eſt vinum Hebræa phraſi; cujus æmuli Tatius & Statius 267. 13.
Saphan שפן Hebręum idem quod Arabum *aljarbuo*, quia omnes notæ concurrunt ſeptem numero 1016. 12.
Τῷ *ſaphon* quid commune cum hericiis 1016. 54. Et cum Hiſpaniæ cuniculis ibid. 72.
Τοῦ *ſaphan* varia nomina explicantur, 1. Hebr. *ſaphan.* 2. Arab. *aljarbuo.* 3. Chald. טפזא *taphza.* 4. Syr. ܟܓܣܐ *chagaſa*, 5. Græca χοιρογρύλλιος & ἀρκτόμυς 1016. 24.
Saporum octo genera apud Avicennam ex Ariſtotele & Theophraſto 112. 21.
Saracori, in quibus aſini bellatores, non ſunt *ſaraguri*, ut Ortelio videtur 189. 9.
Saron juxta Joppen & Lyddam 534. 1. *Saron*, id eſt campus lati proſpectus 533. 53. 57. 59. Ibi paſcua & vites 534. 5. 7. Syrus in ea voce emendatus ibid. 15.
Saron male in Arabe *ſarphanda*, id eſt Sarepta, 306. 57. Σαρωνὶς Gr. quercus cava, unde Saronicus ſinus, ibid. 72. Aliud Hebr. *Saron* 307. 13. Et diverſus locus *Saronas* circa mare Tiberiadis, ibid. 89. Rex *Laſſaron* ibid. 33.
Saſgona vel *Soſgauno* ססגונא in Chald. & Syr. pro תחש *tachas*, non eſt quod Hebræi volunt, animal ſex colorum, aut ſuis coloribus lætum, ſed coloris genus 989. 57. Itaque in Syro legas, *pelles arietum ſoſgauno* 990. 13. 19. Hyſginas interpretor aſpiratione in ſibilum mutata ibid. 34.
Satan cur in homines nihil poſſit de propitiationum, ratio Cabaliſtica 652. 66.
Satanam quo ſenſu ſe ipſum appellet Dei Angelus 195. 70.
Saturnus Arab. كيوان *Caiwan*, ut Hebr. כיון, *Ciun* vel *Caivan*, ſi mavis in Amos 864. 17.
Saul quam fuerit fortis 829. 36.
Saxum rutilum in ludis Nemeæis equos terrebat 142. 3. ibid. ſpectrum ab Apolline, ut volunt, Polynicis equis objectum 42. 47.
Scarabæus Hebr. quomodo & unde dictus 70. 42.
Scari ex Troade advecti circa Campaniæ littora diſſeminati 42. 48.
Scarus piſcium ſolus ruminat 43. 1.
Scarus ſerratos dentes non habet 43. 11.
Scaro unde nomen 43 50.
Scarum pollucere cur nefas 42. 40.
Scarus Romanis ſero cognitus 42. 44.
Scincus ab Hebræis cur vocetur בן נפילים *filius Gigantum*, 1055. 29. & 1057. 23. Obiter multa de ſcinco 1055. 55. &c.
Scincus ad antidotum Mithridatium utilis 33. 53.
Scolopendra, vide, *Inſecta aquatica.*
Scolopendra, Syris *jodaida* Chaldæis *nedal* vel *nedel.* Illi Hebræi tribuunt centum pedes ſed Arabes nonniſi XLIV. 1079. 18. Hujus deſcriptio ex Avicenna ib. 51. A Nicandro dicitur ἀμφικαρής, quia in poſteriora fertur, quod omnes notant, ibid. 61. Sed in aurem ingredi notat ſolus Avicenna, ibid. 52. Marinæ etiam ſcolopendræ ex Dioſcoride meminit Abenbitar ibid. 68.
Scorpio quomodo Hebr. & unde dictus 70. 17.
Scorpioni terra pro cibo 27. 40.
Scorpionum ſpecies 34. 60.
Scorpiones in fano Iſidis, quibus non noxii 34. 8.
Ad ſcorpionis morſum ſtellio utilis 33. 53.
Scythæ quando & quorſum bovis minutatim diſſecti tergori inſident 326. 44.
Segetes quam facile flammam concipiant 856. 55.
Seh שה id eſt agnus vel hœdus communis generis Hebr. & Arab. Proinde in Lege de Paſchate additur *ſeh maſculus.* Id Auguſtinum latuit, qui miratur cur dicatur *agnus maſculus*, quaſi non omnis agnus ſit maſculus 584. 63.
Sejani equus colore phœniceo 115. 7.
Semamith שממית animalculi nomen Hebræum Prov. 30. 28. quam varie reddatur, nempe *vermis pluviæ*, *reptile alatum*, *hirundo*, *ſimia*, *aranea*, 1083. 62. Quod ultimum multi ſequuntur, quia *manibus apprehendere* dicitur, & *eſſe in palatiis regum.* At aranea non habet manus, nec ſolum apprehendere diceretur, ſed nere & texere, quod longe mirabilius, & in Euclionis ædibus diverſatur tutius quam in aula regali ibid. 1084. 27.
Semamith veteres omnes ſtellionem reddiderunt 1085. 16. Et Levit. 11. 30. pro ſtellione uſurpant Chaldæi & Samaritanus, ibid. 40. Talmudici quoque cum ſcribunt τὴν *ſemamith* ſcorpioni eſſe terrori, ibid. 46. Et Græci recentiores à quibus ſtellio vocatur σαμιαμίθη 1086. 14. Nomen à veneno factum quod סם *ſam*, Hebræis ibid. 20.
Semicocta caro ſæpe comeditur, vel per coquorum incuriam, vel per helluonum ingluviem, cujus exempla etiam in ſacrificiis 595. 30.
Seniorum duplex error 158. 42.
Senir mons (alio nomine Hermon) à felibus dictus 864. 71 Felis cur Arab. *Sinar*, & Chald. *Sunar* 865. 28.
Sennacheribi cladem cur ad mures referant Ægyptii 1020. 33. Similis hiſtoria de Cretenſibus Hamaxiti in Troade conditoribus ibid. 44.
Separare oves ab hœdis Matth. 25. unde ſumptum 449. 69.
Sephel ספל Hebr. vaſis g. an *ſimpulum.* 548. 62.
Sepiæ, vide *Mollia*,
Sepis ſpecies in India ſolo vivit pulvere 27. 14.
Septentrio cur Æthiop. *dabub*, & urſa cœleſtis Chald. δαβουλὴ in Heſychio 807. 18. 24.
Serapis, vide *Ioſephus patriarcha.*
Serpens quidam gemino aculeo, nempe in ore & cauda 26. 20.
Serpentis agilitas & inſinuatio cum prudentia non idem eſt 30. 21.
In ſerpente ἡ ἀποδία neceſſaria 23. 60.
De ſerpente auguria pertinent ad οἰωνιστικὴν 21. 52.
Serpens cur dicatur bilinguis: An propter linguæ celerem vibrationem, vel quia linguam habet bifidam 24. 62.
Serpentis caput longe potiſſima pars 23. 70.
Serpens quam ſedulo caput ſervet 24. 15. & 28. 55.
Serpentis caput pro veneno in Sirachide 24. 42.
Serpentis cor capiti vicinum prope in gutture 24. 1.
Serpentis definitio 23. 71.
Serpentes ubi degant 26. 68.
Serpentes quidam in aquis degunt 26. 58.
Serpentis fragor inter rependum, ceraſtæ maxime & hæmorrhoi 26. 42.
Serpentes Hebr. quomodo & unde dicti 59. 40.
Serpens quam inſidioſus 38. 12.
Serpentes in Iſraëlitas immiſſi 35. 53.
Serpentes aures lambendo vaticinandi ſcientiam inſpirare crediti 21. 54.
Serpentis lingua Poëtis triſulca 25. 33.
Serpentis linguæ extrema quam tenuia 24. 59.
Serpenti cur maledixerit Deus, cum diabolus ſit mali autor 30. 39.

Serpens homini quam odioſus 30.47.
Serpentis ὠοτοκία 27.61.
Serpentes παμφάγοι 37.1.
Serpentes in petris 26.69.
Serpens quomodo φρόνιμος prudens, aut πάνουργος callidus, Hebræum ערום utrumque ſonat* 27.67.
Serpentis prudentiæ exempla quatuor ex Epiphanio 28.26. Quintum ex Plinio & Arabibus 29.12. Aliud ex Pſalmis 29.59.
Serpentum quomodo pulvis cibus 27.3.
Serpens non fuit olim quadrupes ut volunt 23.45.
Serpentes quidam ſaltu, alii volatu valent 23.62.
Serpentes in ſepibus 26.70.
Serpentis ſibilus quam exilis 26.31.
Serpens in terræ latibulis 26.70.
Serpentis venenum ubi ſitum 24.51.56.57.
Serpentis venenum in ore 756.66.
Serpentis venter quomodo Hebr. 23.42.
Serpens pro magno piſce 40.37.
Serpentis antiqui clamor toto orbe auditus 26.60.
Serram ceti ſpeciem quomodo deſcribant Arabes 49.27.
Servi Judæorum emptitii non potuerunt inviti circumcidi 577.65. De vernis quid ſtatuendum 578.12.
Pro ſervo cæſo triginta ſicli dabantur, quo pretio Chriſtus venditus, qui ſervi formam acceperat 390.56.
Seſeli herba cujus eſu cervarum partus ſublevatur 890.36. Ælianus & Plinius emendati 890.47. & 891.7. Salmaſius notatus ibid. 61.
Sibilus pro balatu in Cantico Deboræ 470.40. In Arriano Sibilus eſt pro elephantis barritu 470.56.
Σιβύνη, haſtæ Perſicæ genus, unde dicatur 139.58.
Siliquæ porcorum pabulum 710.50.
Siliquæ porcorum Luc. 15. non ſunt leguminum λοβοί, ſed κεράτια, Syr. ܚܪܘܒܐ charub, Gall. carouge al. ξυλοκέρατα & ξυλόγλυκα, quia prædulces. Veteribus arbor κερωνία & κερατωνία, quæ non eſt glycyrrhiza, nec Ægyptia ficus, ut nonnullis viſum 708.8.&c.
Siliqua Almagri 708.73. & 709.40.
Siliqua Græca 710.13.
Siliquæ janbuth deſcriptio ex Arabibus 708.72.
Siliqua Nabatæa 709.43.69.
Siliqua Syra vel Damaſcena 709.67.
Siliquæ victus tenuiorum 710.28.&c.
Siliqua per miraculum creata 710.45.
Silurus, vide Cetacei.
Simi Æthiopes Straboni perperam Sili 969.70.
Simii iidem qui Auxumitæ 970.2.
Simia vel cebus Hebr. קוף 63.38. & 992.70.
Σίμωρ in Heſychio, & Arab. سمور ſimur, martis Zibellinæ genus in Parthia 1007.50. & 1008.1.
Simpuvium, vide vaſa.
Simulachrum nullum in templo Hieroſolymitano 223.59.&c.
Sipo, vide vaſa.
Siphon quid 602.56.
Sirachidis locus aſſertus 475.10.
Sirachidis locus de bubulcis nec bene lectus, nec bene intellectus explicatur 381.45. Ejuſdem duobus locis obſcuriſſimis de bobus & tauris nova lux 407.45. & 408.9.
Σκύβαλα cibus canum 671.53.
Solitudo cur Arab. ערבה araba. An quia ערב Arab, id eſt Arabia, fere eſt ἀοίκητος 872.1.
Solomonem regem Hebræi faciunt auguriorum peritiſſimum 20.66.
Solomoni tribuit Joſephus equitum viginti millia, Scriptura ſolum duodecim. Fons erroris 154.20.
Solomonis curulibus equis quomodo aſſignentur ſtabulorum quadraginta millia, cum nonniſi mille quadringentos currus habuerit. Reſponſio multiplex 154.71.
Solymorum tres duces unde dicti 99.51.
Somnium Pharaonis de ſeptem vaccis, &c. 404.12. Cui ſimile Judææ regis Archelai ſomnium, ibid. 18. Septem vaccæ ſunt ſeptem anni, ut in Homero novem paſſeres novennium deſignant. Et duodecim vultures à Romulo viſi totidem ſæcula, ibid. 37. Cum bovis opera colantur agri, ejus pinguedo fertilitatem, & macies famem adumbrat, ibid. 53. Reliqua ſomnii ibi vide.
Sorek vallis ubi vites prope Thimnatha 753.39. Vicina oppida à leonibus dicta ibid. 41.
Spadix vel phœniceus color, rubedinis in quo intenſus gradus 114.57.
Spica vulpis, avena Hebræis, cujus ſpica caudam vulpis imitatur 602.55.
Spinturnicia unde dicta 276.32.
Splen equis quomodo eximatur ut ſint velociores, vide in Equis
Spongia an Zoophytum 53.41. v. Zoophyta aquatica.
Spongia cur fuerit prope crucem 53.50.
Sponſa Can. 1. 7. כעטירה pro כעטיה ut vaga ſeu meretrix per literarum trajectionem 519.70. & 520.15.
Sponſus cur adjuret per cervas & capreas 899.54.
Sponſus cur cum caprea conferatur 929.29.
Sponſus quomodo hinnulo ſimilis, 899.38.
Squama quid in piſcibus, & quomodo Hebr. 38.39.
Squillæ marinæ 53.11. vide Cruſtata.
Stantes Iſraëlitas ediſſe Paſcha in Ægypto, & cum feſtinatione, quorſum? 601.1.12.
Stellio cur Hebr. anaka 1066.64. & ſemamith, 1086.50. & Arab. ſammabras 1087.3.
Stellioni convenire quicquid de ſemamith habet Solomon 1088.5. Stellio puſillum animal ſed ſolers, ibid. 10. 20. Manus illi tribui etiam ab Arabibus, ibid. 56. Et lacertos dici à lacertis ſeu brachiis ut Gr. κωλώτας ibid. 52. His apprehendit ſeu ſupinus incedat, aut muſcas venetur aut araneas 1089.11. In domibus verſatur 1090.1. Adeoque in palatiis tutius & libentius degit quam in privata domo ibid. 34.
Stellionis Greca nomina tria 1089.28.
Stellionem homini invidere quomodo veteres probent 1088.28.
Stellio Arabibus & Græcis ex æquo odioſus 1087.57.63.
Stellio ſcorpionibus maxime contrarius, & eos ſolo viſu terret atque ſtupefacit 1085.54.
Stellio ad ſcorpionis morſum utilis 33.53.
Stellio à ſtellis dicitur non à ſtellis ut Salonio viſum, Varroni quoque & Feſto 1086.50. & 1087.30. Contra מרים Maria non eſt maris ſtella, ſed ſtilla.
Stellio alius venenati, alius innoxii morſus 1086.32. Venenatos Italiæ & Siciliæ adſcribit Philoſophus, innoxios Græciæ, ſed contra Theophraſtus, ibid. 34. Venenatus Hebræis שממית ſemamith, ut Gr. σαῦρα φαρμακὶς vel φαρμακῖτις. 1086.50.
Stellionatus unde dictus 1088.38.
Stercori bubulo Ezechielis panis incoctus 326.68. Stercus bubulum ubi pro ligno, 329.49.
Stimulus boum, vide Samgar.
Stiva aratri cur δόρυ haſtile dicatur à Sirachide 381.45.
Stridere haſtas & lanceas Bootius perperam negat 134.57.
Struthionis fœmina quomodo Hebr. & unde dicta, 65.12.
Struthio mas quomodo à Moſe vocetur. & unde nomen habeat, 64.73.
Struthio propria ova negligit, 15.60. & 16.1.
Subulci apud Judæos viliſſimi, in Ægypto profani, in Grecia etiam valde contempti 707.48. Itaque in Bucolicis nullus eſt illis locus ibid. 62.
Subulo, ὄρυξ 948.21.
Suculæ, vide Φαργυσά.
In ſudore cingi, Ezech. 44.18. quid ſit 491.49.62.
Sungiab سنجاب ſciuri ſpecies 1007.19.
Suppletur ET nonnunquam 854.54.
Suppletur ex uno hemiſtichio quod in altero deeſt 927.28. Et oppoſitum verbum, ut 1 Tim. 4.3. & paſſim 452.50.
Suppletur ſæpe vox locus 204.49.
Suppletur ſæpe vox pilus ante vocem caprarum 624.70.
Συῆλοι, Gall. ſeuil, & bauge. Aprorum luſtra & lamæ 706.26.
Sus Hebr. חזיר chazir ab oculi anguſtia خزر chizron Arab. μυωπία 696.28. Oculi ſuibus quam profundi, ibid. 45. Vel ſus חזיר, quia teres & rotundus, ibid. 70. Sus cur mactatus Athenis in Cereris myſteriis 982.56.
Hæc victima ut ajunt omnium antiquiſſima, ibid. 62.70.
Sues etiam Baccho immolati, quia vites quoque perdunt 983.5.
Suis λειοβοτείρης Cypria lege dentes evellebantur 982.45.
Suibus Ægyptii ad cultus agrorum uſi 982.23. cum alibi ſues frugibus & vitibus infeſti ſint ibid. 40.
Sues dilacerare æque ac apros 203.37.
Sus alatus apud Clazomenios 983.7.
Suem ungulam dividere Moſes conſtanter aſſerit 6.18.
Sus lota ſtatim redit ad volutabrum 705.70.
Sues in cœno pingueſcere 705.1.
A ſue cur abſtinuerint Judæi cauſæ commentitiæ à Romanis & Grecis allatæ 698.48. Aliæ veriores in Hebræorum & Patrum ſcriptis ibid. 72. Cur Deus non admiſerit niſi animalia quæ ruminant, & ungulam fiſſam habent 700.10. Sus non immundus natura, ſed ſignificatione, ibid. 20.
Sues in Judæa nulli, nec ſubulci 696.73. Acolaſtus non in Judæa, ſed in remota regione ſues pavit 697.16.
A ſue abſtinuerunt vicini Judææ multi populi, ut Arabes, Saraceni, Phœnices, Ægyptii 702.51. Alii etiam remotiores, ut Barcæi, Æthiopes & Indi 703.33.
A ſuibus parabolæ 704.7.
Suſa ab equis nomen non habent, ſed à liliis 96.1. & 167.22.
Sylva fuit prope Bethlehem, quod Hebræi negant 820.1.
Sylvæ utrimque linea & pennis clauſæ, quarum formidine cervi & aliæ feræ in retia impelluntur, 927.50.
Sylvæ plerumque in montibus 977.65.
Tabaxir, vide Ovium paſtus.
Talpa Hebr. חולד choled Levit. 11.29. Alii muſtelam reddunt. Sed talpa Arab. خلد chuld. & Syr. ܚܘܠܕܐ chulda dicitur 1022.45. Et in Talmude Hieroſol. חולדה chuldah 1024.33. Et in Moſe חולד choled eſt שרץ reptile ex eorum genere quæ in immenſum ſoboleſcunt, & muri jungitur ut congener, quod talpæ magis convenit, 1024.45. & 59. Et talpa in viſcera terræ penetrat, quod Hebr. eſt חלד chalad 1025.31.
Talpæ in Eſaia חפרפרות à fodiendo dictæ, quod talpæ tam proprium eſt, ut nemo

talpam

talpam deſcribat, qui non hoc ponat in parte definitionis 1026. 33. Proinde roſtrum & crura habet ad id ipſum à natura comparata, ibid. 52. Et σκάλοπες inde Gr. (unde σπάλακες per metatheſin 1027. 1.) Σκαλοπία in Theophr. talparum foramina, ibid. 12.
Talpa cur in Lege immunda 1033. 31.
Talpa cur Moſi reptilis 31. 5.
Talpa ut multi ſentiunt, eſt in genere murium 1024. 62. Alii talpam definiunt animal muri ſimile, ibid. 72.
Talpæ apud Arabes duæ ſpecies, una خلد *chuld* dicta, quæ cæca eſt, altera زباب *zebab*, quæ ſurda 1024. 19.
Talpæ ad veſtium uſum inſerviunt 33. 50.
Talpam non ſignificari vocibus תנשמת 1030. 46. אשת 1030. 60. & פרפר.
Talpas & veſpertiliones Eſ. 2. 20. recte jungi, quia in multis ſimiles 1032. 42. Idola ad utraſque projici, ut in tenebras ſic detrudantur, ne amplius nobis illudant, ibid. 71.
Taraxippus Deus in ludis Olympicis creditus equis terrorem immittere 142. 8. Deus ille quis fuerit, ibid. 18. & 28. &c. Alius in Iſthmo Taraxippus 142. 40.
Taurelephantes, barbaris *Rhizes*, quale animal 251. 41. 53.
Taurus aureus in Philone Typhi vel Typhonis ſymbolum 339. 68. In aliis Apis & Mnevis Oſiri ſacri 340. 40. Illis Typhon non tam Deus quam cacodæmon, 340. 61.
Tauri aſpectus qualis 8. 57.
Cum tauris Baſan conferuntur Pſ. 22. 12. homines ſtolide feroces, qui alios tanquam cornibus impetunt, 408. 29.
Taurorum robur eximium. Hinc Hebræis taurus, אביר *abbir*, id eſt robuſtus dicitur. Heſychio ἐπίταυρος validus. Et Γάνδαρος Indice ταυροκράτης, Indiæ populus circa Gangem magni roboris 287. 35.
Tauri cum urſa lucta frequens 815. 61. At Eſ. 11. 7. bos & urſa ſimul paſcuntur 816. 10. Allegorica vaticinii expoſitio, ibid. 18.
Tauris vecti Ampelus, Europa, Hercules, &c. 313. 51.
Taxus eſt arbor σμίλαξ 988. 63. Quando uſurpatum pro animali, ibid. 66. Hujus in pelliciis rarus uſus, ibid. 72. Taxi vox Gallica non Latina, 989. 26.
Telegonus augurandi artem reperit 21. 27.
Templi Hieroſolymitani fores auro quam graves 223. 25.
Tempus medium inter duo extrema poſſe ab alterutro denominari 560. 35.
Terra mori dicitur, quia in proventu ſuo aliquo modo vivit, 1. 26.
In teſtaceis aquaticis ſunt lepas, oſtrea, conchæ, cochleæ 52. 57. Horum uſus ad cibum 53. 45. ad ornatum, ibid. 47. & ad ſuffitum ibid. 49.
Teſtudo Hebr. quomodo & unde dicta 67. 68.
Teſtudo cur Arab. سلاحفية *ſalachphia* 1037. 56.
Teſtudinis mas Syris ܓܠܐ *gala* vel *galla*, ſed Arab. غيلم *gailam*, voce facta à libidine, qua marem teſtudinis ardere tradunt veteres, cum fœmina nonniſi invita coeat 1091. 58. &c.
Teſtudinis Romę multus uſus in magnatum ſpondis & lectis. Quod primus inſtituit Carvilius Pollio 1093. 11.
Teſtudines quomodo ſimiles Iſraelitarum aris juxta Theodoretum 1091. 25. aut hæreticis juxta Hieronymum, ibid. 30.
Teſtudinum nomine Cyrillus & Druſius ter-
Pars I.

rætumulos intelligunt ſine exemplo, ibid. 33.
Thachas תחש apud veteres coloris nomen 989. 38. Græci ὑακίνθινον, ἰάνθινον, πεπυρωμένον reddunt, ibid. 40. Samaritani *nigrum*. Ita etiam Arabes, & cœleſtem ſeu cæruleum, ibid. 45. Chaldæi & Syri *ſasgoni* de quo ſuo loco 989. 57.
Tachas תחש animal eſſe creditur è cujus pellibus opertum eſt tabernaculum Exod. 26. 4. & ſponſa calceata Ezech. 16. 10. Hebræi veteres תלא אילן *thela elan* aut *ilan* exponunt, id eſt viverræ ſpeciem quâ cuniculos venantur 986. 37. Alii animal unicorne, quod confecto tabernaculo ſtatim evanuit 988. 36. Recentiores taxum aut taxonem ſeu melem, ibid. 57. Quin *thachas* eſt coloris genus, ibid. 63. Hyſginus nimirum, Chald. ססגונא *ſasgona*, ad janthinum aut hyacinthinum proxime accedens 990. 53.
Thais تيس Arab. non ſolum mas caprarum, ſed & ibicum & caprearum 649. 4.
Θαλίαι unde dictæ 349. 34.
Thamca תמכה quam varie reddatur 606. 72. Forte parthenium, herba amara & edulis quæ Pœnis *thamacath*, Plinio *tamnacum*, officinis *tanacetum*, Gall. *tanaiſie*.
Thanin draco, item ceti ſpecies apud Arabes 48. 40.
Thaunin תנין pro crocodilo 52. 4.
Tharz قرز in ovibus quis morbus 518. 27.
Themiſtocli quæ urbes neceſſaria ad victum ſuppeditaverint 41. 73.
Theræ filius cur vocatus Oeolycus 438. 40.
Theraphim quid ſint 1 Sam. 9. 13. & ibid. Gr. κενοτάφια 623. 50. 68.
Thimna & Thimnatha diverſa oppida 753. 15. 32.
Tho תוא vel *theo* תאו aliis *bos ſylveſtris*, ſed *oryx* Senioribus, Aquilæ, Symmacho, Theodotioni & Hieronymo, quod magis placet, quia Deut. 14. 5. eſt inter cervinas ſpecies 973. 49. Et in Judæa bos ſylveſtris nullus eſt, ibid. 53. Neque is edulis eſt, ibid. 70. neque laqueo capitur, ſed ſolum fovea, 974. 9. Syrus quoque pro oryge ſumit 974. 32. Nomen à voce factum, ut thoum ἀπὸ τοῦ θωΰσσειν ibid. 55. Clamor in oryge cur obſervetur, ibid. 59.
Tho תוא Eſ. 51. 20. cur *beta* redditum, Hieronymi & Buxtorfii conjecturæ 975. 11.
Thoes cum leone congredi Euſtathius falſo aſſerit 848. 18. Πολέμιοι quidem ſunt leones & thoes, quia diſſident, ſed ut minima quæque & maxima, ibid. 41. Thoes leone viſo ſtatim fugere, ibid. 47.
Thoum varia nomina 849. 20.
Thoes, vide *Hyæna*.
Thos Hebr. quomodo & unde dictus 62. 50. vide *Filius avi*.
Θοῖναι & Θαλίαι unde dictæ 349. 32.
Thupha Arab. animal carnivorum pardo ſimile, ſed felis ſtatura, cujus pellis eſt in pretio 124. 32.
Thynnus in cetorum numero, id eſt cetaceorum 51. 50.
Tiberiadis lacus fœcundiſſimus 41. 18.
Tigrinæ & pantherinæ menſæ 794. 8.
Tigris animal leoni ſimile 721. 62. aliis idem cum pardo 792. 24. Animal Ariſtoteli parum notum, & ad canem accedere creditum 792. 52. Theophraſtus varium deſcribit ibid. 61. Nearchus in India ſolum pellem viderat, ibid. 67. Tigres nonnullis maximi, & elephanto viribus pares 793. 2. Aliis thoum genus 793. 7. Megaſtenes deſcribit leonibus duplo majores 793. 25.
Tigridi leonis ſpecies tribuitur excepta pelle varia 793. 64.

In tigri pellis per tænias, in panthera per rotundas maculas 793. 67. Hinc tigres virgatæ 794. 37.
Tigris uſque ad Auguſtum Romæ non viſus 793. 31. 36.
Tigris, quomodo Perſ. & Arab. 794. 28.
Tigris per vitreas ſphæras capi ſcribitur 795. 49.
Tigris à vento concipi creditus 795. 7.
Tinea Hebr. quomodo & unde dicta 70. 35.
Tityrus ex hirco & ove, Muſimon ex ariete & capra naſcitur 655. 26.
Tonitru dûcum in Jobo vel eſt oratio, vel murmur inconditum 51. 54.
Tonſio pratorum Hebr. גז *gez* 481. 58.
Tonſionis ovium dies ſolennes & convivales 480. 35.
Tragelaphus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 71.
Tribus Juda quomodo & quando leoni ſimilis fuerit 772. 37.
Tribus Judæ, Gad & Dan quomodo leonibus ſimiles 772. 27. 29. 31.
Tributum olim ex ſolo pecore 442. 17.
Tricenarii & quadragenarii apud Hebræos pro pueris habiti 818. 54.
In triente cur Babylone Judæos lachrymis potaſſe dicatur Deus 984. 50.
Trigeminus vel *tergeminus*, *quadrigeminus*, *ſeptemgeminus* nonnulli *triplum*, *quadruplum*, *ſeptuplum* ſonant. Ita Hebræum ארבעתים licet duale, tamen eſt ſimplex quadruplum. Falluntur docti qui aliter ſtatuunt 395. 1. &c.
Triumphaſſe veteres non ſolum de gentibus ſed & de Diis victis 357. 10.
Triumphus in albis equis quamvis Camillo objectus, non fuit tamen illi peculiaris 105. 72.
Trituratio per jumenta & par boves maxime in uſu fuit apud Hebræos, Syros, Arabes, Ægyptios, Græcos 311. 61. Et in Aſia hodieque durat 312. 34. In eo Hebræi tres aut quatuor boves collo divinciebant, ut ſimul triturarent. Horum commune vinculum *ribka* dicebatur & *marbek* 304. 31. &c.
Troglodytæ ſerpentibus & lacertis veſcuntur 33. 8.
Tſeboa צבוע fuiſſe hyænam vetuſtioribus Hebræis certiſſimum, ut Arabice ضبع *dabuon* 830. 43. 70. Sed in Plur. צבעים *tſeboim* & in ſpecie *hyænas* ſonat, & in genere quaſvis feras rapaces ut Arab. سباع *ſibaon*, ibid. 43.
Turtur quomodo Hebr. & unde dicta 65. 24.
Tympanum lupinum ſi percutiatur, ovilla tacent aut crepant 529. 55. & 530. 4.
Τύφος in Philone non eſt typhus ſed Typhon 339. 68.
In Typhonis hiſtoria multa quæ ad Moſem pertinent 349. 71.
Tyranni cum leone collati 776. 50.
Vaccæ injuges oblatæ 321. 1. Vaccæ quam libidinoſæ 294. 5.
Ad vaccam pertinere locum Job. 21. 10. quem ad taurum perperam referunt interpretes 291. 17.
Vaccæ mugiunt vitulorum deſiderio 1 Sam. 6. 12. in Livio quid ſimile 286. 46.
Vaccæ pingues & macræ, quomodo Heb. 304. 21. 34.
Vacca rufa, vide *Rufa*. De vacca plura vide in *Vitula* & *Juvenca*.
Varia, id eſt *panthera* 787. 48.
Valeria aquila μελαναιετος Hebr. quomodo & unde dicta 64. 1.
Vaſa paſtoris quæ ſint 455. 11.
Vaſa quibus agni ſanguis excipitur ספות *ſippoth* 586. 76. *Simpuvium* quid 586. 55. *Sipo* in Plinio σίφων ad reſtinguenda incendia ibid. 57.

Velari id eſt veſtiri 119. 12.
Marinum vellus aureum 488. 50. 69. Ex marino vellere comæ adſcititiæ 489. 17. Item ellychnia, chlamydes, marſupia, &c. ibid. 26. 33. 38. &c.
Verba Exod. 32. 4. male reddi *formavit illud ſtylo*, cum plane aliud ſignificent, nempe *recondidit illud in marſupio* 334. 34. &c.
Vermis Hebr. quomodo & unde dictus 70. 31.
Vermium ſpecies 34. 56.
Vermes in cibis 35. 58.
Veſpa Hebr. quomodo & unde dicta 69. 70.
Veſperæ duæ Hebr. idem quod Chaldæis & Talmudicis *duo Soles*, 558. 67. Gr. δείλη πρωΐα & δείλη ὀψία, quæ Lat. *veſper ſerus* 559. 14. 27. Quam multa fecerint ſacerdotes inter duas veſperas & quo ordine, ibid. 30. Duabus illis veſperis tertiam addi perperam 560. 12.
Veſpere & mane diei partes oppoſitæ, cur quandoque promiſcue ſumantur 84. 60. De eo Gellii locus 85. 6.
Veſpere & mane comedit, quomodo de lupo dictum 822. 53.
Veſperugo ſtella cur dicatur αὔλιος 453. 30. 36.
Veſpertilio Hebr. quomodo & unde dictus 65. 18.
Veſticipes pro barbatis, & inveſtes pro imberbibus 119. 8.
Veſtis lanea jam olim in uſu promiſcuo 484. 21.
Veſtis villoſa ſeu cilicina prophetarum propria 12. 19. quod ut ſimpliciſſimum ita antiquiſſimum. Heroes & priſci mortales olim pelliti, & ferarum exuviis induebantur, ibid. 26. Senatores etiam Romæ, ibid. 30. In eum uſum pelles Deo autore adhibitæ 12. 42.
Viatorum habitu, quales omnes fideles, Chriſto communicamus, nempe ſtantes, accincti, calceati & baculis innixi 618. 60.
Victimæ eædem apud Judæos & Ethnicos 321. 20.
Victimæ capiti Ægyptii imprecabantur, ut pœnæ quas meruerant in illud converterentur 323. 25.
Victimæ capiti manus à ſacerdote imponebantur 657. 30. Idem in Ægypto factum ibid. 55.
Victimæ Dei cibus 655. 58.
Victimæ excoriationem ſequebatur diſſectio 324. 22. 28. 35. quam rite fieri oportuit, ibid. 58. Unde ὀρθοτομεῖν vox Pauli ibid. 63.
Victimæ jugulationem ſequebatur excoriatio 324. 21.
Victimas jugulabat popa 323. 44. Alius ſanguinem excipiebat, vaſe quod voce Syra aut Chaldæa Homerus ἀμνίον vocat ibid. 56.
Victimæ τελείαι, & in Ægypto poſt ſcrutationem à ſacerdote ſignatæ 322. 52.
Vigiles tergemini in Auſonii gripho 396. 36. Nempe Hebræis aut Græcis. Romanis enim quatuor vigiliæ ibid. 45.
Vinea olivarum ridicule redditur כרם זית pro *vinea & oliva* 854. 23.
Vinum Chelbon Ezek. 2. 18. id eſt ex Chalybone, quod eximium fuit 485. 68.
Viride agri præter herbam etiam frondes arborum complectitur 299. 52.
Viris fortibus tribuitur cor, facies, & fortitudo leonis 771. 9.
Vipera Hebr. quomodo & unde dicta 68. 12.
Viperæ ſanguis ad theriacam utilis 33. 52.
Vitia duodecim quæ animal ab aris excludunt Levit. 22. 22. proponuntur & explicantur 522. 44.
Vitula אשר, vel רשה potius in Jeremia non eſt *vitula herbilis*, ſed *vitula triturans* 301. 70.
Vitula edocta Ephraim, & amans triturare Oſ. 10. 11. Cur dicatur Deus tranſiviſſe ſuper collum ejus 413. 37.
Vitula ſpecioſiſſima Ægyptus Jer. 46. 20. Cur Syrus *picturatam* reddat 411. 28.
Ut vitula triennis clamat cor meum Eſ. 15. 5. A vitula potius comparatio ſumitur, quia in hoc ſolo genere fœmina vocalior eſt 410. 33.
Vitulus quandoque occurrit pro pullo elephantis 251. 22. Et de filio, catulo, & pullo hominum, quadrupedum atque avium uſurpant Æthiopes 275. 69.
Vitulus animal σκιρτητικὸν Pſ. 29. 6. & in Gr. verſ. Jer. 50. 11. & Mal. 4. 2. Idem in Homero & Theocrito, & Heſychio Μοσχιναῖοι, σκιρτητικοί 288. 20.
Vitulus & leo & vacca & urſa ſimul, id eſt Gentes cum Judæis in eadem Eccleſia 410. 1.
Vituli Jeroboami quando in Aſſyriam abducti 357. 63. 68.
Vituli aurei formationem aſtris aut vi magicæ inepte aſtrui 336. 16. 40.
An vitulos per ἀνθρωποθυσίας coluerint Iſraelitæ 357. 34.
Vituli aurei cultus ex Ægypto allatus 346. 17.
Vitulum aureum quomodo Moſes combuſſerit 350. 30. Et attriverit 351. 4. Cur aquam torrentis hujus auri pulvere aſperſam Iſraelitis propinaverit, rationes fabuloſæ, 351. 23. Vera ratio 353. 60. Quomodo hæc aqua omnibus ſuffecerit 354. 19.
Vituli & boves in Ægypto maxime culti 345. 21.
Vituli cur Dane & Bethele erecti 356. 38.
Vituli Jeroboami cur vocentur paſſim vituli fœm. gen. 355. 48.
Vitulos cur conflaverit Jeroboam 354. 58. Veræ rationes, ibid. 60. & Talmudicæ 355. 3.
Vituli in deliciis veterum Hebræorum 313. 45.
Vituli caput Patribus, id eſt *vitulus* 346. 37. In Homero & Virgilio ſimilis phraſis ibid. 70.
Vitulos מרבק *marbek* eſſe vitulos triturantes multis probatur 302. 29.
Ut vituli *Marbek* Ægyptii milites Jer. 46. 21. Et *pingues ut vitula triturans* Jer. 50. 11. Et Mal. 4. 2. idem de Juſtis, Am. 4. 2. regiæ urbis proceres *vaccas Baſan* appellat, id eſt tam pingues quam vitulas in Baſane ſaginatas 411. 61.
Inter vituli diſſecti partes Iſraelitæ tranſeunt Jer. 34. Inter partes diſſecti canis Bœoti & Macedones; Inter partes diſſecti hominis Xerxis copiæ. Inter diſſecti porci partes Græci & Trojani heroes 325. 1. 19. 31. 40.
Ut vitulum nondum edoctum (qui pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur) ſe caſtigatum fuiſſe dicit Jeremias 410. 69.
Viverra qua cuniculos venantur, cur Ebr. *thela elan*, vel *ilan* Syr. *phiſca* aut *ſiphca* dicatur, & Arab. *zebzeb*, 987. 10. 30. 38. De illa mira hiſtoria 688. 6.
Ultio cum leone confertur 778. 52.
Ululatus Romanorum in acie 151. 66.
Unci & uncini Hebr. חחים, de qua voce multa 764. 20.
Unguis pro re viliſſima 446. 62.
Ungulæ equi cavum cur Gr. dicatur χελιδὼν 123. 1.
Ungulæ fiſſio & diviſio in Moſe quid differant 6. 18.
Unicornia animalia multa in veterum ſcriptis, ſed pleraque fabuloſa. I. Rhinoceros 931. 3. II. Equus Indicus 932. 62. III. Aſinus Indicus, ibid. 68. IV. Bos Indicus 933. 15. V. Proprie dictus monoceros, quem varii varie deſcribunt 933. 47. VI. *Charſan* حرشن vel *Charis* حريش animal uniorne hœdi ſpecie in Segeſtana & Bulgaria, ut in monte Carpatho rupicapræ unicornes 939. 58. VII. مراج *mirag*, animal ſpecie leporis in quibuſdam inſulis, cornu unicum in capite habens, quo viſo fera nulla eſt quæ non ſtatim fugiat, 941. 25. VIII. *jachmur* ياحمور animal inſtar ibicis, unicum in medio capite cornu habens, ſed in multos ramos diviſum, quomodo bovem cervi figura in Hercynia ſylva deſcribit Cæſar 941. 46. IX. In Symeone Sethi moſchi capreolus eſt unicornis, ſed aliis bicornis, 941. 63. X. Bos unicornis ab Adamo Deo, ſi Hebræis creditur, oblatus. Alii capreis accenſent 944. 8. XI. *Thacas* תחש, noſtris *taxus* aut *melis*: Sed Hebræis, animal unicorne quod nuſquam comparuit poſt abſolutum tabernaculum 945. 27. XII. Oryx etiam unicorne animal Ariſtoteli & Plinio 945. 71.
De unicornibus animalibus quid Hebræi 944. 8. Fabula de bove unicorni quem Deo obtulit Adamus, ibid. 20. Alii monocerotem capream fuiſſe volunt ex ſylva *Ilai*, quæ Hebræis קרש *Keras*, ibid. cujus cornu nigrum. Ita etiam in Æliano monoceros habet cornu nigrum. Et apud Philen cujus interpres notatur 945. 12.
Vocavit nomen (ſup. vocans) id eſt vocatum eſt nomen 204. 29.
Voces aliquot Hebraicæ, quæ diviſim ſcribuntur, quaſi duæ eſſent 1031. 72.
Voces tres Levit. 13. 55. quæ ex ejuſdem capitis verſu 43. huc fuiſſe translatæ videri poſſint 493. 50.
Vocis ignotæ שמטו *ſamatu* vera ſignificatio ex Arabiſmo eruitur 372. 45.
Vox ex gutture educi dicitur non ex collo, niſi valde improprie 118. 11. 31.
Vox dei, id eſt tonitru, cur parere faciat cervas 891. 15. Tonitrua Auguſto, Caligulæ, Horatio quam tremenda ib. 55.
Vox in Jobo ignota תפלותה 891. 73.
Upupa Ebr. quomodo & unde dicta 66. 38.
Urſa cur catulos amet ardentius 814. 15.
Urſa cum catulos habet valde eſt irritabilis, iis ademptis implacabilis 813. 17. 39. & 814. 64. 71. Idem de tigri ibid. 64.
Urſa fœmina mare fortior & ferocior 814. 53.
De urſę partu informi fabula unde oriatur 814. 45.
Urſus & ἄρκος unde dicti 810. 32. Ἄρκος quaſi Ἀργός, quia pigrum animal ibid. 52.
Urſus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 21.
Urſi nomen Hebræum à pilis, quia eſt animal hirſutiſſimum 806. 44.
Urſus cur Gr. κνωπεύς 809. 30.
Urſus שקוק Prov. 28. 15. id eſt *eſuriens*. Aliæ verſiones refelluntur 815. 12. 41.
Urſus ferus triſtis, obſcuro vultu & quaſi obcæcato 809. 3.
Urſus inſidioſus 812. 52.
Urſo nunquam fidendum 813. 4.
Urſi pedes anteriores manuum inſtar 807. 71.
Urſi roſtrum & amplexus quam terribles 807. 49.
Urſi vocem quodo efferant Græci, Romani, Hebræi, Chaldæi 809. 53. 58. 63. 71. & 810. 23.
Urſi ovibus quam infeſti 807. 39.
Inſitam in urſo ferociam excitat fames 815. 8.
Urſo nihil tetrius nec moroſius 8. 60.
Urſo in Daniele quomodo ſimilis Perſarum monarchia 816. 25.
Urſus quam vorax ibid. 32. Perſæ comati, ibid. 48. Urſi monticolæ, 817. 4. Perſarum immanitas ibid. 12. Urſi quam laſcivi,

ſcivi, ibid. 25. Coram urſis projici viatores ut evadant ibid. 44.
Urſi pedes beſtiæ quartæ cur attributi 818.4.
De urſo Sirach. 25. 24. varia lectio, utra præferenda 809. 36. 40. 47.
Ab urſis dilaniati Bethele XLII. pueri 818. 26.
Urſos propheta non immiſit, ut privatam injuriam ulciſceretur 819. 30.
Hiſtoriæ de urſis & XLII. pueris allegoricæ expoſitiones 820. 17. 20.
In urſum incidit leonem fugiens Amos 5. 19. Proverbium ex hiſtoria natum 810.60. Ejus expoſitio allegorica 812.26.
Urticæ marinæ, vide *Mollia.*
Urzila cum ſit idem Chald. quod Arab. *gazel* (nempe caprea aut hinnulus) id Talmudici ראם *reem* reddunt 956. 8. 11. 21. 26.
Uva, vide *Zoophyta aquatica.*

Wachara וחר وحر lacertæ genus de qua Arabes tria notant. 1. Stellioni ſimilem eſſe. 2. Terræ maxime adhærere. 3. Veneno ſuo inficere quicquid calcat. His tribus videtur inſignis eſſe Moſis לטאה *letaa* Levit. 11. 30. Eam enim vel ſtellionis ſpeciem eſſe, vel ſtellioni ſimilem ſuadet quod Græci, Jonathan & Hieronymus ſtellionem reddunt. Et terræ adhærere conſtat ex ipſo nomine, quod apud Arabes id ſonat. Denique ab illius veneno tanquam præſentiſſimo ſibi maxime cavendum Hebræi docent per ל majuſculum in הל׳ טאה 1073. 45. Hujus caudam abſciſſam Talmudici motitare, R. Gerſom creſcere tradit, etiam poſt abſciſſionem ibid. 56.
Vulgatus interpres Exod. 32. 28. pro tribus millibus habet viginti tria millia 353. 9. Qui numerus videtur ex 1 Cor. 10. 8. perperam hûc translatus ibid. 12.
Vulpes quomodo & unde dictus Hebræis 62. 56. & 850. 1.
Vulpes cur Gr. λαμπουρὶς 858. 60.
Vulpes Carſeolana, ſegetes incendit in Ovidio 857. 5.
Vulpes uvis delectantur 840.41.
Vulpes ſolitarium animal 852. 15.
Vulpis inceſſus retrorſum & obliquus 856. 24. 40. 44. 50.
Vulpem gradu ſuſpenſo incedere, ne veſtigia maneant, id Arab. وذر 860. 35.
Vulpes παμφάγος 9. 45. veſcitur carne cadaverum 850. 54. Maxime delectatur uvis 851. 41.
Vulpibus infenſi lupi 853. 12.
Vulpes quam vafra, unde κερδώ 859.41.
Vulpes vaframenta quædam 859. 56.
Vulpis nomen Herodi à Chriſto cur inditum 861. 3. An Chriſto licuerit Herodi regi convitiari ibid. 22.
Vulpes an foveas occupet à taxo ſeu mele effoſſas 852. 28.
Vulpis venatio quam ardua 855. 30. Retibus non capitur ibid. 31. Teumeſia vulpes, ibid. 54. Artes quibus capitur vulpes, ibid. 56. Per vulpes & blattam incendia ex Ariſtophane & Suida 858.28.
Vulpes Samſonis 851. 46. Caudam ad caudam obvertit, id eſt ligavit ibid. 53.
Vulpes Romæ in Circo cum tædis ardentibus medio Aprili quorſum emiſſæ 856. 72.
Vulpium portio impii 850.56.
Vulpibus ſimiles falſi doctores 860. 47.
Vulpio ſubdolus, & vulpinari doloſe agere 856. 42. 53. & 859. 49.
Vultur ater quomodo Hebr. & unde dictus 64. 37.
Vultur alius quomodo Hebr. 64. 38.
Uzam fuiſſe Levitam perperam negat Theodoretus, tanquam autore Joſepho, cum Joſephus contrarium diſerte aſſerat 574. 68.
Uza à Deo jure cæſus eſt, cum geminato crimine peccaverit in Dei Legem diſertiſſimam 575. 29. Et obiiſſe dicitur *coram Domino*, id eſt coram arca quæ Dei nomine appellabatur, ibid. 38. Genus mortis ignoratur ibid. 40.
Zachariæ prophetiam implevit Chriſtus, non Eſaiæ, ut volunt Nonnus, & Æthipos interpres 213. 15.
Zachariæ vaticinium ad Meſſiam referunt Judæi veteres, & multi recentiorum 213. 57. Refelluntur Rabini duo, quorum unus ad Nehemiam hoc refert, alter ad Judam Macchabæum 215. 7. Judæi ſe mutuo refellunt 216. 1. 56.
In Zoophytis aquaticis ſunt ſpongia, cucumi, uva, manus, penna 52. 59.
Ad Zorobabelem refert Grotius tria Prophetarum loca in quibus de Chriſto agi palam eſt, 217. 28. Zorobabel Gubernator non Rex, ibid. 44. Poſt ſacerdotem nominatur in Eſdra, ibid. 61. Meſſiam toto orbe regnaturum 218. 21. In Grotium diſputat Theodoretus 218. 35. Probatur octo rationibus Zachariæ oraculum ad Chriſtum pertinere, non ad Zorobabelem 218. 69.
Zupha Syris hyſſopus, pro quo cur 1 Reg. 4. 33. legatur *lupha*, id eſt ἀείζωον 587. 45. & 588. 32.
Zygæna in Eſaia ſerpens vectis 51. 73. Cetus improprie dictus 51. 41.

FINIS Tabularum Partis Primæ.

00142960

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 16 June, 2016